

Naplók

I.

II.

III.

2003 – 2009

Bulányi György

(Egybe szerkesztett kiadás)

I.

Napló

2000 – 2003

Bulányi György

1. NYÁRUTÓI NAPLÓ

Tartalomjegyzék

1. NYÁRUTÓI NAPLÓ.....	1
Budavári, 2000. augusztus 30.....	1
Budavári, 2000. augusztus 31.....	2
Budavári, 2000. szeptember 1.....	4
Budavári, 2000. szeptember 2.....	6
Budavári, 2000. szeptember 3.....	8
Budavári, 2000. szeptember 5.....	9
Városmajor, 2000. szeptember 6.....	10
Városmajor, 2000. szeptember 8.....	12
Városmajor, 2000. szeptember 9.....	14
Városmajor, 2000. szeptember 11.....	15
Városmajor, 2000. szeptember 12.....	15
Városmajor, 2000. szeptember 14.....	17
Városmajor, 2000. szeptember 15.....	18
Városmajor, 2000. szeptember 16.....	19
Városmajor, 2000. szeptember 21.....	21
Városmajor, 2000. szeptember 22.....	22
Városmajor, 2000. szeptember 24.....	24

Budavári, 2000. augusztus 30.

Elmúlt az évforduló. 1952. aug. 28-ról aug. 29-re forduló éjjel vittek el Debrecenből. Tegnap este hálaadó misét mondtam a templomban. Terike, Józsi bácsi és Annuska voltak jelen, a hétköznapi misék állandó közönsége. Megköszöntem Istennek, hogy méltónak talált a kommunisták-ateisták életfogytiglani ítéletére. Megköszöntem, hogy erőt adott az elviselésre, s 48 esztendő után templomban mondott misén adhatok hálát Istennek.

Április 17-én, nagyhétfőn kezdtem el az esti 6 órás hétköznapi miséket. Előtte kihirdettem: a budavári templom ajtajára kiraktam egy cédulát s a környező falvak templomajtajára is. Ismeretlen kezek leszedték. Budaváriban is. Jött nagykedden Révfülöpről a plébános, Facsar Sándor, aki 1997-ben - rehabilitációmkor - nem kívánta igénybe venni felajánlott szolgálataimat, de mondta, hogy a budavári templomban misézhetek, amikor akarok. Hivatkozott most, nagykedden, az érsek úrra, és közölte, hogy a plébános jogkörébe tartozik bármit is kifüggeszteni a templom ajtajára. Ne írjak ki semmit! A harangozásból úgyis tudják a hívek, hogy mise lesz. Különben is: nincs értelme a hétköznapi misének, mert vasárnap sem jönnek. Nem vitáztam vele. Tudomásul vettem, amit mondott.

Azóta naponként misézek, amikor itt vagyok. Jó nekem ez. Minden nap prédikálok. Úgy, hogy Józsi bácsi és Annuska is értse. A témám ugyanaz: az Isten Országá. Áldozás után leülök, s röviden elmélkedem. Megint az Isten Országáról. Kb. 40 percig tart az egész esti istentisztelet. Józsi bácsi harangoz, Terike vezeti az

éneket. Jobbára hagyományost a Hozsannából, s énekelnek.

A lelkigyakorlatok napjain is a templomban van a mise. Nem feledik a lelkigyakorlatozók énekeit, s hogy őket is bevonták a körbe: kezüket megfogva, rájuk mosolyogva énekelték dalaikat. Vasárnap a környék bokrosai is eljönnek, meg a borkorligeti táborozók is, és megtelik a templom.

Szépül is a templom. Kertünk virágaival díszítjük az oltárt és a Mária-szobrot. Vasárnap a mise végén elmondom, hogy nem perselyeztünk, de az utolsó pad végiben van egy persely, abba kimenet beledobálhatják, amit odaszánnak. Dobálnak. Vettünk belőle három műanyagfotelt, Zoliék hozták Ajkáról. Meg kazula-pótló inget a pesti Ecclesia-boltból. Józsi bácsi pedig hozatja fiával Tapolcáról a szép gyertyákat.

Indul hamarosan a munkaév. Jövő hétfőn felutazom Pestre. Két hétre zárva marad a templom, de sietek vissza. Most már nemcsak terménybetakarításra, de templomi szolgálatra is. Átérezem, mit veszítettem Lécai 1982-es büntetésével. Most, ha csak négyen is vagyunk a templomban, az is minőségileg több, mintha Terikével kettesben misézünk odahaza. Közösség ez a négy ember is, ha nem is Bokor-értelemben. Ha kettesben misézünk, tele vagyok Bokor-gonddal. A budavári templomban az ott levő néhány emberért vagyok ott, s értük és nekik misézem és prédikálok. Kézzelfoghatóbb számomra, hogy az Egyházhoz tartozom.

Jövő hónapban három éve lesz már, hogy rehabilitáltak. Mért nem kezdtem el ezt a gyakorlatot korábban? Azt hittem, hogy hogy..., pedig dehogy, s csak lassan jöttem rá, hogy nem kellek püspökeinknek, papjainknak, és hogy csak ennyire van lehetőségem. Kihasznlom hát azt, amit lehet.

Látva a nyitott templomot, az arra járó turisták be-benéznek, aztán érdektelenül továbbállnak. De egy forró július eleji estén valakik benéztek és ott maradtak végig. Két nő és egy férfi. Mise végén odajöttek. Bemutakoztak. Én is. A férfi elmondta, hogy a múlt hetekben olvasta el a Szakolczay-féle könyvet. A két nő - az egyik a férfi felesége - orvos. Szepezden nyaralnak, Nagyvázsönyban voltak várat nézni, s kocsijukból látták, hogy van valami a templomban. A házaspár szegedi, a másik nő pesti. Bezártam a templomot, s elindultunk hazafelé. Mire a nyeles telekhez értünk, behívtam őket. Majd 10 óra volt, mikor elbúcsúztak. Záporoztak belőlük az értelmes kérdések. Azok a kérdések, amelyekre az elmúlt félszázadban a Bokorban válaszoltunk. Felírták pesti és budavári címünket. A szegedieket eligazítottuk Totyához, a pesti orvosnőt meghívtam szeptemberi bokorportai misémre. A férfi azt mondta, hogy hiteles volt számára a könyv, a templomi prédikáció, s esti beszélgetésünk is. Azóta írt is már.

Mások nem maradtak bent, kimentek. De azért még akadhat hal a horogra... Emberhalászokká teszlek titeket.

Budavári, 2000. augusztus 31.

Háromszor is elolvastam Peter Rosien cikkét a Publik-Forum aug. 11-i számából: Baustelle Jesus. Arról értesít, hogy elolvasta a női szerzőpáros legfrissebb Jézus-könyvét: D. Sölle és L. Schottroff, A názáreti Jézus. Megtudta belől, hogy mi a

közös ügye Jézusnak és a modern felszabadítás teológiának. Ez: Jézus különösen a szegényeknek s a társadalom peremére szorultaknak hirdeti Isten szabadító megérkezését, és elibük is éli ezt a szabadságot. Továbbá arról is értesül Rosien, hogy végső soron Jézus csak a maga hatásának története alapján ragadható meg. Ez a történet az evangéliumokban kezdődik el, de folytatható napjaink társadalmi összefüggéseiben is: "az evangélium továbbírható"- a szerzők szerint. Minden csak hatástörténet? - kérdezi Rosien. Hol marad a történeti Jézus? A szerzők azt válaszolják, hogy a források olyan-amilyen volta nem biztosít e tekintetben használható eredményeket. Az igazi és nem-igazi Jézus-hagyomány szétválasztása az evangéliumokban "történeti szempontból túlhaladott tudományos fikció". Ezek után Rosien következtetlenségnek tartja a könyv záró fejezetében ezeket a szavakat: "...vissza kell gondolnunk a názáreti férfira, mert a történelemben találkozunk a félreértett, a megcsonkított és egyéni érdekek szolgálatába állított Krisztussal, aki ily könnyen hagyná magát manipulálni?"

Rosien most felrakja a könyvet a polcra a többi Jézus-könyv közé. A század legnagyobbjai vannak ott, akik nem tudtak túljutni a különböztetésen: a történelem Jézusa és a hit Krisztusa között. Nem minden, amit Jézus az evangéliumokban mond, származik Jézustól - tudta ezt már a 18. században Reimarus, s mára világos, hogy "e szavak több mint 80 százalékát csak ajkára adták". Ha Jézus olvashatta volna az evangéliumokat, megkérdezte volna, hogy kiről is szólnak azok. Amióta a középkor kérdésnélkülisége a felvilágosodás hatására összetört, a szerzők azon dolgoznak, hogy ki is volt ez a Jézus. "Olykor az a benyomásunk, hogy egy nagy építkezésen (Baustelle) vagyunk, de az építésszek nyilván nem tudnak megegyezni abban, hogy mit kell mutatnia a kész épületnek." Mind, Sölle és Schottroff is, a történeti Jézus képén dolgoznak. "Bár csak keveset tudunk a Názáreti személyéről és életéről, de amit mondott és akart, az mára már jól látható. Pár lapon összefoglalható." Nem a "hit Krisztusát" tartalmazzák - summáz a cikk írója. Eddig a szakirodalom, és most jön Rosien, maga.

"A fő probléma: Jézus marad továbbra is a közvetlenségben. Isten intenzív jelenlétében él, és belevonja ebbe azt, akivel találkozik... A tanítható tartalmat illetően a názáreti Rabbi egyáltalában nem új. Sok minden megvan korának más rabbijainál is. Az új abból adódik, ahogy Jézus az embert Isten elé állítja - közvetítés nélkül és magatartási szabályok nélkül. Nem állította középpontba a maga héber bibliáját, nem állította magát sem; egyes-egyedül Istent az itt és mostban. Jelen és jövő egymásba futnak. Ezért nem írt le Jézus maga semmit... Sok minden kívül maradt a horizontján. Nem törődött azzal a kérdéssel, hogy miként engedheti Isten ezt az egész nyomorúságot a Földre. A názáreti férfi egy más világképben élt, mint mi, és közvetlenül Istennek élt. Hogyan lehet egy ilyen embert utánozni? Hol van itt valami megragadható? Nem nyitunk-e ezzel ajtót és kaput a téves magyarázatoknak?" Ezután Rosien is visszautasítja a "hit Krisztusának" tartalmait. Visszautasítva mire jut?

"Reá tudom hagyni magamat az Istenre... Ott van a tékozló fiú Istene, a hittávolban levő vámos Istene... Ez az Isten védettséget ajándékozik, anélkül hogy feltételeket

állítana. Punktum... Ettől az Istentől ismertnek és szeretve érzem magam - ok nélkül és előfeltevések nélkül. Ez az Isten értelmet és tartást ad életemnek. Meg sem tudom mondani, hogy miként is jutottam el hozzá... Ami igazán nyugtalanító, az valami egészen más. Mindannyian lestrapálódunk ezen az építkezésen, amely ma nagyon távolinak látszik az emberek valóságos életétől, legalább is Európában. Építkezési helyünkön kívül levő sok kortársunk egyáltalában nem tudja, hogy miről is van itt szó. S ami még rosszabb: nem is érdekli őket. Valahogy szépen előregedetteknek látszunk mi, keresztények."

Ennyi. Le kellene fordítani az egészet. Hogy mondta Arany? Elég is volt ma regélni.

Budavári, 2000. szeptember 1.

Ha előkerül ma egy ismeretlen szerzőjű magyar vers, tippelhetjük pl. Arany Jánost is a szerzőnek, ha maradt fenn hiteles Arany-szöveg. Ha egy sornyi írás sem maradt fenn tőle, mi alap volna Arany szerzőségének igazolására? Jézustól egy árva szó sem maradt fenn, melyről állíthatnánk, hogy ő írta. Hallottuk: "túlhaladott tudományos fikció" az evangéliumokból kiválogatni azokat a szavakat, amelyek hitelesen Jézustól származnak. Ezt négy évtizede, amikor a KIO-n dolgozni kezdtem, senki sem mondta így ki, de Istennek hála, elkerültem egy zsákutcát: a hitelesség vizsgálata helyett az evangéliumi szövegeket mint Jézusra visszamenőket vizsgáltam. Mit találtam a szövegekben?

Jézus Isten szabadító érkezését hirdeti, s hallgatósága elé is éli ezt a szabadságot... Ezt megtaláltam? Az erchomai (érkezik) igének egyelen esetben sem alanya az Isten a Jézusnál található szövegekben. Ami pedig Isten szabadító érkezését illeti, a szinoptikusok egyetlen ízben használják e kifejezést, s ott Jézus és Péter adómentességét jelöli: "tehát a fiak szabadok" (Mt 17,26). János használja szavunkat evangéliumának egy rövid szakaszában: Jézus ígéje, az igazság, és Jézus maga az, aki megszabadít. Mitől? A bűntől (Jn 8,32-36). Jézus az Isten Országát hirdeti, s az ebbe az országba illő viselkedést éli elé tanítványainak, akiket az Atya Országába hív. Ha persze az evangéliumok nem igazítanak el, mert nem tartalmaznak hiteles jézusi szövegeket, akkor a felszabadítás teológusai mondhatják azt, amire szüksége van a felszabadítás teológiájának. Mondhatják. Mert ha semmit sem tudhatunk igazoltan Jézusról, akkor cáfolhatatlan az állításuk... és egyúttal igazolhatatlan is.

Nem akarok értetlen lenni a nagy tekintélyű női szerzőpárossal szemben. Jézus igehirdetésében természetesen az Isten érkezik hozzánk, s meg is szabadít bennünket attól, hogy reménytelenül kelljen néznünk a tőkés társaságok világuralmát s a történelem egyéb nyomorúságait, mert van kiút és van mód megszabadulnunk Isten segítségével az istentelen virsraftokból. Hogy hogyan? Hát ezt hirdette és élte élénk Jézus a ("nem-igazolt", és nem hiteles) evangéliumok minden lapján: azt, hogy miként kell megszabadulnunk a Mammon hatalmától. Nem Marx Károly módszereivel, hanem azzal, hogy őrizkedünk a többet birtokolni akarástól. Ez volna az Isten szabadító érkezése, ha mi ezt, Jézus ígétének engedve, életünkkel megcselekednénk. Erre gondolt a szerzőpáros? Annak alapján, amit a felszabadítás

teológiájáról tudok, attól félek, hogy nem erre gondoltak. El kellene olvasni, amit írtak. Írjak Peter Rosien címére, hogy szedje már le könyvüket a polcáról, s küldje el nekem Budapestre?

Most nézzük meg azt, amire jutottunk - Sölle és Schottroff is - Reinmarustól máig. Amit Jézus mondott és akart, mára már jól látható - olvastuk. Rosien nem erről számol be, hanem arról, amit nem mondott és nem akart: a hit Krisztusáról. Magam csak arról nyilatkozom, hogy mit találok a négy evangéliumban. Mind a négy tud Jézus feltámadásáról a harmadik napon, és mind a négy megvallja Jézus istenfiúságát; azt, hogy több és más nálunk, s hogy az Atyának úgy fia, ahogy mi nem vagyunk. S egyetlen egy evangélium sem tud Pál evangéliumáról: nem tud Jézusnak engesztelő haláláról, amellyel megbékítette volna velünk azt az Atyát, aki az ember (ha adam) bűne miatt oly igen és korábban engesztelhetetlenül haragudott ránk. "A hit Krisztusában" mind a három tanítás benne van. Ha Rosien vette volna a fáradságot, s elmondta volna azt is - ami mára már jól látható -, amit Jézus mondott és akart, valami Rosien számára is nyilvánvaló lehetne: amit Jézus mondott és akart, azzal nem ellenkezik feltámadása és istenfiúsága, de amit mondott és akart, az teljesen ellene mond a harmadiknak, a páli evangéliumnak. Aki olyan biztos abban, hogy nem volt feltámadás, és Jézus nem fia az Atyának, annak meg kell gondolnia, hogy e kettőt tagadni vagy állítani egyre megy, mert történelmi és racionális érvekkel mind a kettő igazolhatatlan. Így hát a sommás állítás - hogy abban, amit Jézus mondott és akart, nem szerepeltek a hit Krisztusának tartalmi - megalapozatlan.

Végül lássuk magát, Rosient is. Jézus marad továbbra is a közvetlenségben - gondolom, hogy ez azt jelenti, hogy neki is, nekünk is közvetlen kapcsolatunk lehet az Istennel. Ezt idézi János Jézusa Jeremiástól: "Mindannyian Istentől tanítottak (didaktoi theou) lesznek" (Jn 6,45). Ez magyarázza, hogy Jézus nem ír le semmit. Minek? Embernek lenni azt jelenti, hogy hallhatjuk, amit Isten mond. Nemcsak Jézus, hanem te is, én is. Hogyan következik ebből, hogy nem törődik Jézus a Föld nyomorúságaival - meg nem foghatom. Szinte-szinte csak azzal törődött. Az Isten Országáa éppen ennek a nyomorúságnak a felszámolása.

Rosien a cikkének végén hitet tesz Isten közvetlenségének hasznáról. Reá tudom hagyni magamat Istenre... s a többi. De úgy látszik ez Rosient még sem elégti ki, mert kortársai valami nagyon mással vannak elfoglalva, mint Jézus Istenének a közvetlenségével.

Azt hiszem, tudom, hogy mi a baja Rosien-nek. Nem mondja meg neki az Isten, hogy mit csináljon. Ezért teng-leng Rosien, ha le is strapálódik az építkezésen. Az építkezése nem érdekli a kortársakat. Mit csinálnak a kortársak? Pénzt keresnek, szeretik a pénzt, azt gondolják, hogy a többet birtokolni akarásban van az ember élete. Imádják a Mammont. Van a kortársak között, aki nem imádja? Azt hiszem, nincs. Imádják azt a liberálisok, a konzervatívok, a szélsőségesek és a vallásosok is. Csak azok nem imádják, akiknek az Isten a maga közvetlenségében azt is megmondja, hogy mit csináljanak. Akinek megmondja, annak mit mond? Azt, hogy nem a Mammon az Isten, hanem ő. Ezt az építkezésen nem tudják? Rosien példája azt mutatja, hogy nem.

Az építkezésen egyebet tudnak. Azt tudják, hogy a hit Krisztusa nem a jézusi üzenet. Nem tudják, vagy nem akarják tudni, hogy a négy evangélium mindegyike bizonyosságot tesz a hit Krisztusa mellett. Még valamit nem tudnak az építkezésen. Azt, hogy Jézust alapvetően semmi más nem érdekelt, hogy miként lehetne kiiktatni a Földről az egész nyomorúságot.

Budavári, 2000. szeptember 2.

Még a nyár elején történt, gyermekkeresztelésre kibéreltük egy vasárnap délután a Bokorportát. Olyan baráti-családi keresztelő volt. A keresztelendő kisfiú nagymamájával még a század első felében kezdtem barátkozni Debrecenben. A keresztszülők meg a nagymama testvérének a fia meg felesége voltak. A nagymama testvérét is még Debrecenből ismertem. A keresztelési mise szövegét szedem most elő a szövegszerkesztőmből - megörökítésre. Ez volt az ünnepi barátságos beszélgetés:

Ady Endrének egy versét idézem: "Csak az Úrnak, csak az Úrnak szerelmemet szépen igazolnám". Erre törekszik a jószándékú ember a világ kezdetétől fogva. Mi is, amikor Gergő és Bogi fiát meg akarjuk keresztelni. Az idők teljességében, kétezer éve, Isten elküldötte hozzánk Fiát, aki feltámadása után, a tanítványainak rendezett 40 napos póttanfolyam során, meghagyta nekik, hogy akik magukévá teszik, amit ő három esztendőn keresztül tanított nekik, azokat kereszteljék meg az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében.

Alighanem annak hatására, hogy az első keresztény nemzedéket zsidók adták, s Jézust is születése után a nyolcadik napon körülmetélték, valamikor elindult az ősegyházban egy olyan gyakorlat, hogy a keresztényekhez újonnan csatlakozónak egész házanépét megkeresztelték, a gyerekeket is. Úgy érezték őseink, hogy ezzel nem kerülnek szembe Jézus rendelkezésével. Oly korban történt ez, amikor a gyerekeknek még nemigen jutott eszükbe, hogy szüleikkel szemben érvényesíthetnék személyiségi jogukat; amikor felesleges volt várni arra, hogy felnőttekké lesznek, mert biztosítva volt, hogy megismerik és magukévá is teszik egy patriarkális szerkezetű családon belül élve mindazt, amit Jézus tanított.

Azóta sok víz folyt le a Jordánon meg a Dunán. Ezért aztán a szülők manapság mérlegelhetik, hogy gyermeküket megkereszteltetik-e csecsemő korukban, vagy pedig várnak arra az időre, amíg gyermekükben megszületik az igény arra, hogy felvegyék a keresztség szentségét. Ha a szülők mégis úgy döntenek, hogy ragaszkodnak a csecsemő kereszteléshez, akkor beérjük azzal, hogy a keresztelési szertartásban szorgalmasan nyomozzuk, hogy szülők és keresztszülők minő biztosítékot adnak az egyháznak arra, hogy a csecsemő meg fogja ismerni mindazt, amit Jézus tanított a három esztendő alatt; s ami ennél jóval több: minő biztosítékot tudnak nyújtani arra, hogy a megkeresztelendő gyermek még magáévá is fogja tenni a Jézustól tanítottakat. Sőt a keresztelési szertartáson kívül is igyekszünk a szülőket a kisközösségben részint karban tartani, részint a jézusi tanításban és életben továbbfejleszteni. S ha a keresztszülők még nem volnának kisközösségben, akkor

kiszállunk hozzájuk, barátkozni kezdünk velük Jézusnak mintájára, aki az érdeklődő Jánosnak, Andrásnak megmutatta, hogy hol lakik, mert úgy gondolta, hogy barátkozások nélkül sok mindent lehet csinálni, de Isten Országát nem.

Mindezek előrebocsátása után már dologra is térhetünk, s beszélhetünk arról, hogy mit is tanított Jézus a három esztendő alatt, mert hát, ha megkeresztelünk valakit, arra a tanításra pecsételjük le őt, amit Jézus tanított. Minden látszat és hiedelem ellenére nem valami specifikus és csak a keresztény s azon belül is csak a katolikus vallástól tanított specifikus tartalomra pecsételjük le a keresztelendőt, hanem valami olyasmire, ami kivétel nélkül minden ember eligazítója, akár keresztény, akár nem. A két nagy parancsra. Ennek elseje: Szeresd a te Uradat, Istenedet teljes szívedből, teljes elmédből és minden erődből. Szeretni az Istent? Hogyan kell azt? Istennek megvan mindene. Istent csak úgy lehet szeretni, ahogy Victor Hugo-nál a Boldogasszony bohóca szerette Jézus anyját. Bemutatta neki legújabb trükkjeit, bukfenceit. Ahogy Ady idézett karácsonyi verse mondja: Új csizmám a sárban, százszor bepiszkolnám. Meg József Attila:

Ha rikkancs volna mesterséged, segítenék kiabálni néked.

Ha csősz volnál, hogy óvd a sarjat, én zavarnám a fele varjat.

Ha nevetnél, én is örülnék, vacsora után melléd ülnék,

Pipámat egy kicsit elkérnéd s én hosszan mindent elmesélnék.

Kellenek ezek az Istennek? Szívesen veszi őket. Főleg ezt a legutóbbit: Mindent elmesélnék. És Jézus mit mondott, hogyan kell az Istent szeretni? Hallgatni őt, hallgatni rá. Miközben József Attila hosszan mindent elmesél, Isten megszólal, s mi halljuk, amit mond. Jézus hallotta, s azt állította magáról, hogy mindent úgy tesz, ahogy az Atyától hallja. Mit hallott? Új csizmáját sárral bepiszkolja? Zavarja a fele varjat? Ezeknél nehezebbet. Csináljon Isten Országát! Nyerje meg erre az embereket! Ne maradjon a világ olyan, amilyen! Arra teremtette a Föld bolygót, szólította lébe az embert, hogy ez az ország meglegyen. Ezért kell a teljes elme, a teljes szív meg a minden erő. Az ember szeretné olcsóbban kifizetni az Istent. Adni neki valamit, s cserébe kapni érte azt, amit fontosnak tart. A teljes meg a minden pedig arról beszél, hogy az ember egészen adja oda magát, hogy az Isten ennek fejében megajándékozassa őt teljes magával, a végtelen boldogsággal. Jézus megértette ezt, s aztán lett a sorsa az, ami... de a végén feltámadott. Egyszerű ez, csak beszélgetni kell kezdeni vele, s ha ezt megtanuljuk, akár már minden sínen van. Házanépe lettünk, megtudjuk, hogy mit akar. Mit?

Nem tudom nem elmondani. El kell mondanom. Azt, hogy minden gyereke úgy szeresse testvérét, Isten másik gyerekét, ahogy magát. Magunkat pedig nagyon szeretjük, s ennek következtében nagyon szeressük a másikat. Akárhogyan próbáljuk, ha őszinték vagyunk magunkhoz, meg kell állapítanunk, hogy magunkat azért még mindig jobban szeretjük. Tetézi a bajt, hogy éppen hatmilliárd a száma Mennyei Atyánk gyermekeinek, s mindegyikre érvényes, hogy úgy szeressük testvéreinket, mint saját magunkat. Belegondolni is rossz, hogy mit kíván tőlünk. Azaz hogy nagyon jó, mert ha megteesszük, amit kíván tőlünk, akkor lesz mindenkinek jó, s akkor nem bántjuk majd egymást. Ha nem parancsolgatunk egymásnak, ha

megosztjuk, amink csak van, ha elviseljük egymást, és nem verekedünk egymással.

Megöntjük a bubát és ezzel kész. Nincsen kész. A keresztség csak kezdet. A krisztusi emberré válás kezdete. Ezzel kezdődik a folyamat. A vége a folyamatnak ott van, amikor már olyanok vagyunk, mint Krisztus, az Atya meg kettejük Lelke, a Szentlélek. Még jó sokáig meg kell állapítanunk, hogy egyben és másban még mindig elmaradunk a mintánktól, Krisztustól. Hát arra való a hosszú emberi élet, hogy tökéletesek legyünk, mint a Mennyei Atyánk tökéletes. Meg vagy keresztelve. Ez annyit jelent, hogy szeretned kell embertársaidat, mint magadat. Erről beszél, hogy valakit megkeresztelnek az Isten nevében. Amen.

Budavári, 2000. szeptember 3.

Délután úgy 5 óra után szoktam átmenni a templomba. Rendbe teszem a gyertyákat, kikeresem az aznapi miseszövegeket, felcserélem a zöldet fehérre vagy pirosra aszerint, hogy kiről-miről mondom a misét. Jó sekrestyésként, a direktórium útmutatásai szerint. Végül meggyújtom a gyertyákat, felveszem magamra a miseruhát, s betérdelek baloldalt az első padba a napi két olvasmánnyal. Van egy nyugodt félórám felkészülni. Elkészülni azzal, amit mondani akarok. Így volt tegnap is, szombaton.

Nehéz nap volt mögöttünk. Hat vendégünk volt. Négyen Inárcsról, ketten Balatonfüredről. Azért jöttek, hogy kivágjanak hatalmas akácfákat, meg mit sem termő 15 éves mogyoró bokrokat. Volt felfordulás. Míg a templomban imádkoztam, úgy háromnegyed hat táján volt valami mocogás, de azt gondoltam, hogy a "fakitermelők". Hat előtt pár perccel szól a fősekrestyés, Teri, hogy megjött Józsi bácsi: harangozhatnak? Bólintok s felkelek, hogy bemenjek a sekrestyébe. Ekkor látom meg, hogy tele a templom. Ott van Bokorligetről Garai Bandi népe is, nemcsak a fakivágók. Örülök nekik. Felvillanyoznak. Meglátszik a misén, a prédikáción, meg az áldozás utáni ráadás-elmélkedésen.

Mise után, kijövet kérdi Bandi, hogy mit csodálkoztam rajtuk, ő szólt három hete a nőtincsi Bokor-táborban, hogy átjönnek misére. Elfelejtettem. S kérdi: van-e időm számukra? Minden okvetlen - felelem Tömörkény szegedi nyelvén. Bejönnek a házba. Közben elbúcsúszom az inárcsiaktól, akik még éjfél előtt haza akarnak jutni, Teri szobájában vacsoráznak. Aztán visszamegyek hozzájuk az "előadóba".

Bemelegítő kérdés-sor a Bokorról. Érzik, hogy egy lelkigyakorlat végén vannak. Ez a végeredmény: stagnálunk, s a stagnálás oka, hogy nincs lelkeségünk; ők bőven ismernek olyan bokortagokat, akiknél az istenkapcsolat üres kategória. Ezzel elmegy egy óra. Befutottak az utcámba. Megkérdem őket, van-e kedvük meghallgatni minap írt tanulmányomat. Van. Alighanem valami ilyesmiért jöttek. S én felolvasom nekik az írást, melynek címe: Mit vársz a Bokortól? Nagy vita követi. 10 óra után mennek el, kölcsönös végkimerülés után.

Mire jutottunk? Ragaszkodtak hozzá, hogy kell valami új lelkeség, amelyből majd kinőhet a stagnálás felszámolódása, akár a kommuna igénye is. Magam arra jutottam, hogy nem hiszek az istenkapcsolat nélküli bokortagok létében. Különös, hogy ezt

mondom: még az ateistáink - kettőnél többet nem ismerek belőlük - esetében sem. A jézusi örökség akárcsak gondolati birtokában nem lehet nem gondolni Istenre. Hogy nem szánnak elegendő időt, energiát erre a kapcsolatra ateistáink meg mások is, ezt elhiszem. De miért? Menekülésből. A jézusi tett elől menekülnek. Hova? A Mammon szolgálatába.

Nem tudod odaadni mindened? - Nem.

Bizony nem, mert többet akarsz birtokolni testvérednél. Csak akkor tudnád odaadni mindenedet, ha volna valami lelkeséged? Menj el inkognitóba a legközelebbi katolikus lelkeségi találkozóra, melyet a püspöki kar rendez a mi kizárásunk mellett. S inkognitóban kérdezd meg a lelkeségi irányzatok egyes képviselőit, hogy nincs-e indításuk arra, hogy adzsik legyenek, s lerakják, amijük van a testvéri közösség lábaihoz. Ajánlani fogják neked valamelyik apácarendet vagy férfi szerzetet. Mire te elmondod, hogy nem arra gondolsz, hanem arra, amiről az Apostolok Cselekedetei beszélnek. S már vége is az inkognitódnak. Megkérdezik: Nem a Bokorból tolakodtál ide, igaz katolikusok közé? Lebuktál.

Hiába szerzel be akármiféle lelkeséget, amíg a többet birtokolni akarással van tele a lelked. Ha kész vagy eladni mindenedet a szántóföldbe rejtett kincsért, a drágakőért, mert hiszel a jézusi örökségben, mindjárt lesz Országba illő lelkeséged. Ha nem vagy kész rá, csak olyan lelkeséget szerezhetsz be, amely feledteti veled a jézusi örökséget. Ott essem el én a harc mezején... Ha ennek a Petőfi-féle lelkiületnek jézusi mása meg nem születik benned... Lelkiület kell, nem lelkeség! A liberális Petőfinek volt! Ateistáknak is lehet. A vallásosok - félő - kiirtják magukból. Lelkeséget akarnak.

Budavári, 2000. szeptember 5.

Elbúcsúztam a tegnap esti misén a budaváriaktól. Elmondtam, hogy két hétig nem látnak, s vasárnap csak októberben tudok szentmisét mondani; azt is csak délután. Közel száz misét, száz prédikációt hallhattak nagyhétfő óta. Terin kívül még Józsi bácsi, Annuska és a Horváth család voltak a templomban. Szívhangot is használtam, és békecsókkor előre jöttem, s kezünket körbe fogódzva mondtuk: Bocsássunk meg szívből egymásnak!

Rajtuk kívül még Szarka János, a Horváthné férje, meg Évike szokott eljönni a lányával, Violával. Viola középiskolás, s ha ott van a misén, őt kérem meg a szentlecke felolvasására. Violán kívül még három iskolás fiú van a faluban. Személyesen is hívtam őket ministrálni. Talán két vasárnap eljöttek, s ezzel ki is merült buzgóságuk, bár szüleikkel jó kapcsolatban vagyunk. A falu egyébként hazai székhelye a schönstatti lelkeségi mozgalomnak. A mozgalom képviselői nem élnek a naponkénti szentmisehallgatás, szentáldozás lehetőségével. Lehet, hogy élnének, ha nem én mondanám a szentmiséket. A hierarchiához igen hűséges emberek. Tőlük hallottam: a katonaságnál is lehet jól tenni.

Mikor ide kerültem, kerestem az egykori vár omladékait. Senki sem tudott róla. Akkor meg mért Budavári? Vagy ahogy hivatalosan mondják: Óbudavár? Története van. A honfoglaló magyarság várat talált a Duna bal partján a római Aquincum

helyén, pontosabban talán csak valami romfélét. Település is lehetett a környékén, s neve Budavár volt. Szent István királyunk is tudott róla. Miután megalapította a tíz püspökséget, Budavár prépostságot kapott. Ez volt a budavári prépostság. Mi volt a funkciója? Az abba rendelt papok zsolozsmáztak, és hiteles hely voltak, azaz oklevél-kiállító funkciójuk volt, amely elengedhetetlenül szükséges volt a változó birtokviszonyok rögzítésére.

A tatárjárás után IV. Béla királyunk ott hagyja - a mára már feltárt - esztergomi palotáját, és Duna bal parti Pest-hegyre költözik, hogy ott várat építsen ő is egy várható újabb tatár támadás ellenében. Ez a vár lesz most már Budavár. A régebbi Budavár pedig új nevet kap: Óbudavár. Csak a budai köznyelvben kapja, a prépostság nem cseréli ki pecsétjét, az marad - budavári prépostság.

Az Anjou Károly Róbert Visegrádon épít királyi palotát. Halála után is ott él az özvegy királyné, Erzsébet. De fia, Nagy Lajos, visszaköltözött már Budára, a pesthegyi királyi várba. Az özvegy királyné egy idő után maga sem kíván egyedül maradni Visegrádon, fia után kívánczik. Csak részben teljesülhet kívánsága. Talán a menyé nem akarja az anyós túlságos közelségét? Az özvegy királyé csak Óbudán építkeszhetik. De Óbuda a budavári prépostság tulajdonát képezi. Tőlük vásárolja meg hát a "telket" anyja számára a király. S fizet érte nem pénzzel, de földdel.

A prépostság tagjai is szerették a jó bort, ezért elfogadták a királytól felajánlott Balaton-felvidéki területet. A vételárként adományozott terület a budavári prépostság birtoka lett. A népnyelv máig őrzi ennek az adásvételi szerződésnek emlékét. Sem a helybeliek, sem a környékbeliek nem használják az Óbudavár nevet. Budaváriba utazik? - kérdezi a busz sofőr is. Hát ezért nem találtam várat a környéken.

Városmajor, 2000. szeptember 6.

Letelt a három hónap. Június elején miséztem utoljára Széphalmon. Akkor azzal búcsúztattak, hogy : Hiányozni fogsz! Hívtam őket Budaváriba. Egy teljes napra le is jöttek hárman. Este nyolc volt már, amikor a mosóháznál abbahagytuk a napot, s mentek vissza Széphalomra. S most újra itthon. Minden szombat este 6 órakor misézhetek, prédikálhatok a lelkes kis csapatnak - Bandi népének. A "B" év évközi 23. vasárnapján is. Ez lesz az őszi indulás. Aligha fogom felolvasni, de azért elkészítem. Miért? Talán tiszteletből, megbecsülésből a rangos közösség - nem közönség! - iránt. Izajás, Jakab és Márk adják a szövegeket. Én meg ezt írom:

A 23. évközi vasárnapon Izajás álmodik egy fogságba hurcolt etnikum hazatéréséről. Jézus pedig álmodik az emberiség Istenhez téréséről. Álmaiba beleszól egy süketnéma. Jó szívvel meggyógyítja őt, de leállítaná hálás buzgalmát. Miért nem mondhatja el mindenkinek, mi történt vele? Hát csak azért, mert süketnémán is Istenhez lehet térni, és hallva-beszélve is lehetséges Istent elkerülni. Mint ahogy fogságban is rá lehet találni Istenre, és szabad hazában élve is el lehet menni az Isten mellett. A süketnéma ezt nem érti, ő hallani és beszélni akar; Istenhez térni vagy nem - kicsi dolgok ezek számára.

Jakab viszont tudja, mi van Jézus fejében és szívében. Az, hogy az Isten a

szegényeket választja ki. Miért azokat? Mert a szegényeknél van Istennek több labdába rúgási lehetősége. Mire? Csak arra, hogy odaadja nekik azt az országot, amelyet az őt szeretőknek megígért. Ez az ígélet határozza meg Jézust. Ezért nem akarja a gyógyult ember propaganda-hadjáratát: kiváló gyógyulási lehetőségek, azonnal, bér és díjmentesen, stb.! Tele a világ hallani és beszélni tudókkal, de nem kell nekik az Isten Ország.

Jakab Jézus ügyének elkötelezettje, s ilyenként rajzol képet egy kezdeti gyülekezetről; néhány évtizeddel Jézus földön járása után. Mit látunk a képen? Megkalapolják ott a gazdagot, s háttérbe utasítják, küldik, szorítják a szegényt. Mi sem természetesebb ennél! - mondanám Jakabnak, akinek nem tetszik a helyzet. Ha még én írnék valami ilyesmit, kétezer esztendővel Jézus után, akkor még csodálkozhatnánk, mert hát ennyi idő alatt igazán juthattunk volna már valamire. De most se kellene azért nagyon csodálkozni. Kalapolni azt kell, akinek kalapja van. Kalapolni azt lehet, akinek vagyona, tőkéje van, s fel tud nekem kínálni munkát s jövedelmet.

Nem ettük még meg, amit a Názáreti prédikált. Úgy 200 körül írja görög nyelvű könyvét Alexandriai Szent Kelemen arról, hogy Melyik gazdag üdvözl? Munkájának célja, hogy megnyugtassa olvasóit a "könnyebb a tevének átbújni a tű fokán, mint a gazdagnak bejutni Isten Országába" jézusi témában. Imígyen nyugtatja meg olvasóit: A gazdag is üdvözülhet. Nem a gazdag van kizárva az Országból, hanem a bűnös, aki nem tart bűnbánatot. Bizonyítékul elmesél egy legendát egy ifjúról, akiből durva rablóvezér lett, de később János apostol megtérítette, és felvette őt az egyházba. Nincs e könyvnek ősegyházi kritikája. Nem tudjuk, hogy megnyugtatta-e olvasóit ezzel a feneketlen Jézust nem-értéssel. Attól, hogy a megtért rabló üdvözl, a gazdagnak változatlanul nehezebb a dolga, mint a tevének, aki át akar bújni a tű fokán.

Nem ettük meg, amit a Názáreti prédikált. 400 körül érkezik Rómába Pelágiusz, a brit aszkéta szerzetes, s látja, hogy a császársággal már közel egy évszázada egyezkedő helyi egyház, hogyan tűri a felső tízezer léha életét. Ezért könyvnek írásába fog. Címe: Gondolatok a gazdagságról. Magyarul csak szamizdatban, a Karácsonyi Ajándék 117., Fórum című kötetében olvasható - kéziratban. Idézek valamit a fordítást bevezető tanulmányból: "Elgondolkodva megáll a mai olvasó. Én is sokat vitáztam a 'lelki szegénység' híveivel, de úgy látszik, a mai napig semmi újat nem talált ki az emberiség. Pelágiusz már az 5. század elején sorra vette az összes olyan ellenvetést, amelyet mi valaha is hallottunk az evangéliumi szegénység elkerülésére, sőt még olyan gondolatokkal is vitázott, amelyek a 20. századra feledésbe merültek. Milyen kreatív az ember, ha a kényelméről van szó! Egyszerű paraszti ésszel többre volt képes, mint századunk segédtudományokkal támogatott teológusai". Azaz már az 5. század elején is tudtuk, hogy nem valóságosan csak lelki értelemben véve kell szegényeknek lennünk.

Nem ettük meg... Tegnap ki kellett hívnom egy gázszerelőt, mert baj volt a vízmelegítővel. Csaknem két órát töltött el vele, kitisztogatta nagyon rendesen az egészet, és most jó a vízmelegítő. Anyagot semmit sem tett bele, számlát sem kért, s

mindössze ötezer forintot a végzett munkáért. Ez több mint húsz dollár, nagyjából negyven márka. De az én havi jövedelmem csak százötven dollárnak felel meg! Ez az én bajom. Munkájának, szakértelmének ez az ára. Jó, hogy a meghibásodások rendet tartanak, s nem minden egyszerre megy tönkre. Ő összeszed napi száz dollárt, marad is valamije, s ha elmenne a templomba, bizony olyan lenne a külseje, hogy őt is megkálapolhatnánk. De ne legyünk értetlenek a gázszerelőkkel szemben, inkább söpörjünk a házunk előtt. Pár éveadtunk ki egy könyvet. Címe: Életképek - Harminchárom riport a Bokor közösség családjairól. Ebben olvasom: "Korábban szegények akartunk lenni és ennek örültünk. De ma, amikor esetleg szegénységbe sodródunk, méltatlankodunk, s ki akar ma szegénnyé válni?"

Nem lehet ezen változtatni. Jézusnak sem, Jakabnak, sem, s még minekünk sem. Isten kiválaszthatja magának a szegényeket, de mi minden tőlünk telhetőt megteszünk azért, hogy véletlenül a szegények közé ne kerüljünk. Van egy megoldás, ami - persze - nem megoldás, mert senkinek nem kell. Ránk kényszerítik a szegénységet? Akkor éig csap a düh, a vád: *Most remény sincs meggazdagodni! Császár, öld meg a bestiát!* - talán még emlékezünk Szabó Lőrinc versére, a Vang-An-Si-ra. S ha nem kényszerítik reánk, akkor meg nem választjuk. Nem választjuk, hogy mindenkinek jusson egy dénár. Inkább keresünk valami mély lelkeséget. Inkább csinálunk új dogmatikát. Valami akármit, ami nem érinti, békén hagyja, hogy többet akarunk birtokolni, mint a testvérünk.

Hát akkor? Akkor hol marad a buzdító igehirdetés? Az Isten Országának ígérete? Azt is mondhatnám, hogy nem tudom. De így nem fejezhetem be a prédikációt. Mondanom kell valamit. Valamit, ami fenntartja a reményt. Mondom a kisközösséget, amelyben feltárjuk magunkat is, s aztán megbeszéljük a tényállást. Mit várok az őszinte beszédől? Sokat. A kisközösségben olyan emberek vannak, akik nem akarnak hűtlenek lenni Istenhez. Ezért aztán nem nyugszanak, amíg ki nem találják, hogy mit kell tennünk..., hogy Merre menjek? Ha nem azt találják ki, hogy hagyjuk abba Isten reménytelen vállalkozását, akkor nyert ügye van Istennek meg az embernek. Lehet az Isten nyeretlen? Én abban hiszek, hogy mindörökre nem lehet nyeretlen. S azért dolgozom, hogy annyi történelmi kudarc után körünkben kezdjen el nyerni. Én bízom magunkban, s az elkezdett történelmi kísérlet folytatásában. Nem lehetetlen, hogy szeressük az Istent; s az sem lehetetlen, hogy megértjük: a szeretésért a szegények közé kell tartoznunk. Amen.

Városmajor, 2000. szeptember 8.

Balogh Margit cikkét olvasom a Vigilia 2000/6 számában: Szabadlábon fogolyként. A kommunizmus és az egyházi ellenállási mozgalom történetét mondja el. Három korszakot különböztet meg. Az első kettő lezárul 1958-ra. Akkor következik a harmadik, amely 1989-ig tart: "a kiépülő "puha" Kádár- korszak időszaka, amikor a rettegést túlélés reménye, a szembenállást az együttműködés váltotta fel". Az együttműködés! Jézus ügyének - ez volna az egyház! - együtt kell működnie? Jézus együtt működött Kaifással? Pilátussal? Heródessel? És Jézus nem

is állt szemben: Ne álljatok ellen a gonosznak! Idegenek ezek a kategóriák Jézustól is, a Bokortól is.

A szerző nem először próbálkozik e témával: A "kis lépések" primása címen írt már róla (História 1998/2). Akkori cikkére reflektáltam is: Füttyültünk, vagy szenvedtünk? (Koinónia 1988/6-7). Glatz Ferenc maga köszönte meg levelében hozzászólásomat, kérte további publikációimat, s biztosított, hogy a következő számban közli cikkemet. Azóta több mint két esztendő telt el, s a História nem közölte írásomat. Micsoda erők akadályozták?

Történni csak annyi történt, hogy a szerkesztőség eljuttatta cikkemet Balogh Margithoz, aki megküldte nekem Bai László emlékezetes, 1976. szept. 28. keltű TÜK jelzetű írását: Javaslat a Bulányi-féle ifjúsági közti ifjúsági szervezkedés felvetésére a püspöki kar vezetői előtt (Tájékoztató 1999. április). Ez az írás nem hagy kétséget a tekintetben, hogy mindaz, ami az utolsó negyedszázadban a katolikus hierarchia részéről a Bokorral kapcsolatban megesett, pártutasításra történt.

Nem tudom, hogy írjak-e akár Glatz Ferencnek, akár Balogh Margitnak. A Vigilia-beli cikk nyomán az az érzésem, amit a Vigilia egykori költője, Horváth Béla fogalmazott meg közel félszázada (1959) írt versében (A megváltó üzenet) :

És mindig az marad az igaz hit,
Amit a hatalom kardja, bitója és tüze tanít.

...

A testvérgyilkos mindig trónra lépett,
S az írja meg a történelmet, aki győz.

Tehetek-e valamit a História és a Vigilia ellenében? Csak annyit, hogy leírom e Naplóban, amit le kell írnom.

Balogh Margit szerint az egyház döntött itt: "számos hívő gondolta úgy, hogy a végsőig menő harc...; míg mások úgy találták, hogy jobb és ésszerűbb további ellenállás nélkül elfogadni a helyzetet". A tényállás pedig, hogy a hierarchia döntött így, és pártutasításra. Lehet, hogy számos hívő örült ennek a döntésnek. De az egyházba beletartoznak azok is, akik itt e félszázadban arról álmodtak, hogy folytatni lehetne azt, amit Jézus elkezdett. Az sajnos igaz, hogy a kényszerített hierarchia azt is gondolta, hogy legalább leszámolhat a bogumilek és albiak e késői magyar unokáival, a Bokor tagjaival. De gyalázatos munkát kívánt a hierarchiától a pártállam - lásd Cserháti püspök vallomását, amit halála előtt tett: Gyalázatos volt, ami velünk történt (Koinónia, 1994. nov.)

Balogh Margit cikkének utolsó mondata: a győztesek "igazolták, hogy a szocialista társadalomban is boldogulhatnak az egyházak és a vallásos emberek". De akiket a hierarchia és a párt közös ereje asztal alá söpört, valami egyebet akartak. Az Isten Országát. Az ezt képviselőket elégetni a máglyán - immár nem volt lehetséges a győztesek számára, de azt, hogy ezek eretnekek, azt a "boldogulni" tudóknak és akaróknak a tudatába sikerült belevésniük. Nagyon sajnálom, de azt kell mondanom: Balogh Margit Vigilia-beli cikke is rátesz erre a belevésésre - nem egy lapáttal, de egy jókora kalapács ütéssel.

Városmajor. 2000. szeptember 9.

Eloolvastam a 2000 tavaszán kiadott Közös Dolgainkat. Jól esett az optimizmus, amely a bevezetőből s a többi írásból áradt. Próbáltam rendet teremteni magamban az olvasottak nyomán. A szolgálat - a jézusi élet alapállása, ebből bontakozik ki a jézusi élet. Átsüt az egész füzetben, hogy a Bokornak nemcsak a harmadik világban van szolgálni, tenni valója.

Az elmúlt félszázad elveit-gyakorlatát összegezem. Nem csak a harmadik világ volt finanszírozott szolgálatunk megcélzottja. Volt kamatmentes lakáskölcsön-kasszánk is. Nézzük, mit kell tennünk ma, a rendszerváltás után, a megváltozott körülmények között?

A/ A közösség tagjai irányában. Alapelv volt körünkben, hogy az "autonóm" alapközösség az illetékes mindenben, a valamelyik testvérünknel jelentkező szükség esetében is. A gyakorlatban viszont ritkán került valakinek az anyagi szüksége a közösség fóruma elé, inkább családjához, egy Bokor-beli barátjához fordult a segítséget látó, s nagyobbára kölcsönt igényelt. Nem tudom, hogy változtak-e tekintetben a körülményeink. Én nem tapasztaltam. Fordulat előtt és fordulat után egyaránt ugyanaz a gyakorlatom: kamatmentes kölcsönt adok rászoruló, igényét bejelentő testvéremnek. Egy olyasmit csináltam, amit a fordulat előtt nem: külső segítség érkezett nagycsaládos rászorulóink számára. Megkérdeztem néhányunkat: kiket gondolnak leginkább rászorulóknak, s véleményük alapján továbbítottam az összegeket. Ahogy én látom helyzetünket, senki sem került rendszerváltás után sem olyan helyzetbe, hogy a kölcsön meg ne oldaná problémáit. Amikor Óbudaváron építkeztem, munkabeli segítséget kaptam testvéreimtől. A fordulat után ugyanúgy megkapom, ha kérem. Nem látom, mit kellene másképpen csinálnunk, mint a múltban.

B/ A hazai rászorulóknak irányában. Bárkinek megeshetik a szíve a látott nyomorúságon, s alamizsnálkodhatik. Lehet a részvétet mélyíteni is magunkban. A kérdés nyilvánvalóan az, hogy kell-e valamit közösségileg is tennünk. Alapközösségileg mit tehetünk? Van pl. egy testvérünk, aki elfekvőket látogat. Beszámol róla közösségében, és csatlakozik hozzá, akinek van szabad kapacitása. Tiszavárkony azért lett lehetséges, mert munkaviszonyt tudtunk biztosítani Vágó Gyurinak. Tudunk-e még találni olyan feladatot, amelynek szervezését egy testvérünk munkaviszonyszerűen elvállalja? Akár egy másik árvíz sújtotta községet? Vagy nem kellene-e pénzünkkel a hierarchiától még nem egészen halálra ítélt Betániát okosan-óvatosan "bokrosítani"? Ott adva van már egy infrastruktúra, s vannak is tapasztalt, bedolgozott személyek. Ha hozzánk illőnek gondolt feladatra találunk, befizetünk a meglevő csekkszámmlánkra.

Azt gondolom, hogy "bokorilag" akkor lehet valamit csinálni, ha valaki munkaviszonyszerűen elvállal egy feladatot. Rehabilitációm után meglátogattam négy államférfit. Készségesek voltak: akármilyen szociális feladatot vállaltunk, hozzásegítenek. De nem akadt közülünk senki, aki munkaviszonyt vállalt volna. Azt

hiszem, ez a lehetőségünk ma is megvan. (Mádnak Bokor-gyökerei vannak, amelyek talán hasznosíthatók is.) Az alapközösségben megszervezhetjük azt, amit nem munkaviszonyszerűen is tudunk csinálni. Bokorilag azt tehetjük, amire munkaviszonyt tudunk szervezni. Jól látom ezt?

C/ Kárpátmedencei rászorulóknak irányában. Egyénileg tesszük, amit a szívünk diktál. Közösségünknek elmondjuk, s testvéreink is segítenek, ha tudnak. Lényegesen többet akkor tudunk tenni, ha valami objektum (lakás) is rendelkezésünkre áll, mellyel kapcsolatos tennivalókat valaki munkaviszonyszerűen intéz. A Betánia infrastruktúrája e tekintetben is csábító lehetőség. Jól látom ezeket a dolgokat?

D/ A harmadik világ irányában. Mintha optimális volna a történelmileg kidolgozott Prakash-irány. Érdemes volna elgondolkodni újra azon, amit Gyusza ajánlott már: valakit találni, aki ezt a kérdést munkaviszonyszerűen elvállalná és profi módon csinálná. Hátha meg lehetne sokszorozni a támogatási összeget.

Városmajor, 2000. szeptember 11.

Nem kell csúnyákat gondolni öseinkről. Emberek voltak ők is, mint mi. De volt egy hibájuk, amit mi elkerülhetünk. Bevallhatjuk, hogy nem vagyunk alkalmasak a feladatra, amire Isten megteremtett bennünket. Ez így abszurdum. Isten nem dolgozik átabotában. A mondatot ki kell javítanom: most még nem vagyunk alkalmasak rá.

Őseink nem ezt tették. Már Alexandriai Szent Kelemen sem ezt tette. Megmagyarázta, hogy nem a gazdag az, aki nem üdvözülhet, hanem a bűnös, aki nem bánja meg a bűnét. Mintha gyermekkorom katolikus hitét hallanám. Valamikor tudtuk a Bokorban, hogy szegényíteni kell magunkat, ha azt akarjuk, hogy miénk legyen az Isten Ország. Mára más a helyzet. Legalább is Béla s Évi ezt mondja, s biztosan nem tévednek.

Tényállás: a Bokorban nincs két család, mely vállalná a szerzetesrendet, a vagyonszétosztást stb., mert ha volna, már köztük volnánk. Megmagyarázhatjuk, hogy Isten ezt nem kívánja tőlünk. S bevallhatjuk, hogy még nem vagyunk alkalmasak rá. Valakik úgy gondolják, hogy mélyíteni kell a lelkeségünket. Igaz. De a lelkünk semmi mástól nem mélyül jobban, mint a metanoiától, amely bevallása is annak, hogy hol tartunk. Ott, hogy még nem vagyunk alkalmasak rá. S hiába próbáljuk mélyíteni e bevallás nélkül.

Városmajor, 2000. szeptember 12.

Még a nyáron történt. Erzsike a telefonba azt mondta, hogy a hűségéről beszéljek ezüstkodalmukon. Jó - mondtam -, arról fogok. Hát ez volt az ünnepi szentbeszéd: Tíz éve Budaváriban megkeresett egy férfi. Sohse láttam. Megkérdezte, hogy én vagyok-e Péter Bulányi? Mondom, hogy igen. Erre beszélni kezd. Egy másfél órát egyfolytában. Elmondja, hogy egy régi, szegedi tanítványom lányát vette el, Ágit. Szerette, négy gyereke van tőle. Ma is nagyra becsüli. De találkozott ifjúsága nagy szerelmével, akit akkor nem tudott elvenni, Évával. És Éva most szabad, és nincs

több olyan, mint Éva.

Amikor levegőt vesz, én is megszólalok. Így: tudomásul veszem, hogy Éva a legcsudálatosabb nő a világon, aki van, de Éva sem az Isten. Ennek most az ellenkezőjét érzi. De eljön az idő, amikor majd megérti, hogy Éva ugyanúgy nem a végtelen Isten, mint ahogy tudja ezt most Ágiról. S akkor mit csinál majd? Keres egy harmadikat?

Más. Egy barátom hazalátogat Nyugatról. Hárman ülünk egy vendéglőben, öregurak, s beszélgetünk. Egyikük mondja: "mert ha az ember hisz...". Megállítom: miben? Elgondolkodik, aztán válaszol: "Te, mindenki ugyanabban hisz. Abban, hogy jónak kell lenni."

Már itt is vagyunk az első olvasmánynál, Jeremiásnál. "Loptok, gyilkoltok, házasságot törtök, hamisan esküdtök..." Hozzátehetjük: váltok. Nincs statisztika róla, de félok, hogy a templomi házasságok ugyanolyan arányban mennek tönkre és szét, mint a csak anyakönyvvezető előtt megkötöttek. Mit mond Jeremiás? "Az Úr temploma, az Úr temploma, az Úr temploma itt van velünk." Isten a szívünkbe írta törvényét, s akármiféle templom, zsidó vagy katolikus, csak akkor kedves neki, ha törvényét megtartjuk.

Saint-Exupérie írja valahol a házasokról: Nem egymásra, de egy irányba kell nézniök. Nincs olyan, hogy jó vagyok hozzád, de a többi ember már nem érdekel. Az Isten Országáa hasonlít ahhoz az emberhez, aki jó magot vetett a földjébe, aztán felütötte a fejét a konkoly. Akarod, hogy elmenjünk és kigyomláljuk? Nem! Hagyjátok, hogy felnőjön az aratásig. Az embernek nem az a dolga, hogy irtson.

Mi az ember dolga? Megérteni az Istent. Tenni azt, amit Isten akar. Mit akar? Isten Országát a földön. Amíg ezt akarjátok, megél és növekedik benne a Széplaki család is. Ha csak magatokért, a három gyerekért vagytok gondban, nem segít az Úr temploma sem.

A Finta nagymamával együtt dolgoztam a Medimpex pincéjében: ő, az export-csomagoló és én, a szállítómunkás. Ott ismertem meg Erzsikét, amikor az iskolából bejött édesanyjához. Aztán Bandi bácsi Keresztúrról Pécelre csalta-vonzotta a Finta gyerekeket. Aztán bekerültek a Bokor vérkeringésébe, és István és Erzsike benne egymásra találtak. Közel negyven esztendő s már e történet.

Lesz-e folytatása ennek a Bokor-történetnek, ezen fordul ennek a családnak a története. Most azért vagyunk itt, hogy megköszönjük a múltat, s imádkozzunk a jövőért. Amíg érteni akarjátok Jézus szándékait, addig a két történet egymást fogja segíteni. Az Isten Országáa nem él meg a Széplaki család nélkül. S e család sem az Isten Országáa nélkül.

Hogy mi mindent fog Isten kívánni tőletek a következő negyedszázadban, én már meg nem mondhatom. De biztos, hogy a Jézustól lerakott alapokon tud csak tovább élni és virágozni az, amit ezeken az alapokon kezdtetek el. Mondjam a jól ismert leckét? Mondom.

Ne akarjatok nagyok lenni, hanem csak egymást szolgálni. Kiiktatni a család életéből mindenféle parancsolgatást, helyette egymással mindent szépen megbeszélni, hiszen mind tudjátok, hogy jónak lenni - ez az Isten akarata.

A szelídek fogják örökölni a földet, nem a konkolyt kitépők. El nem vesztegetni a nagy örökséget, amelyért az apák nemzedéke gyalázatot és börtönt szenvedett. El kell felejtetni több mint másfél ezer esztendő, amely alatt kereszt és kard megárvulhatott egy gyékényen. Mindannyian Isten gyermekei vagyunk, nem ölhetjük egymást.

S végül ami itt és most, a neoliberalizmus idején, a legfontosabb: az Isten országa hasonló a szőlősgazdához, aki mindenkit elhív szőlejébe, s mindenkinek egy dénárt fizet. Mindenkinek, és egy dénár, nem több. A szegényeké az Isten Országa, s a gazdag ifjú - ha szomorúan, ha nem szomorúan - távozik belőle. Az Isten Országa az adás-törvény világa. Az előttek levő negyedszázadban - az aranylakodalmilag - még meg kell mutatnotok azt a Bokrot, amely nagyobb csuda lesz, mint amit eddig tudtunk mutatni a világnak. Az osztozás világát, amelyben nem mond senki semmit sem a magáénak, mert mindenük közös. Úgy, ahogy a feltámadás után Jeruzsálemben megvalósult.

A hűség az Isten világának a virága. Abban kell tovább virágoznia, István és Erzsike, a ti hűségeteknek is. Amen.

Városmajor, 2000. szeptember 14.

Dombi Feri Hang-próbát csináltatott velünk a Papok I. közösségben. Azt mondta, hogy megadja az egyik hozzá érkezett levél összefoglalását, válaszoljunk rá. Házi feladatunk lett. Ez volt az összefoglalás:

Boldogtalan vagyok. Akit szeretek, elhagyott. Mi lesz a jövőmmel?
A házi feladatot megírtam. Ez lett belőle: Amit akarsz, az lesz veled. Isten csak azért teremtett meg, hogy boldog legyél. Elhagyott az, akit szeretsz, de Isten továbbra is érted van. Talán eddig keveset törődtél vele, de most lehetőséged támadt, hogy megtaláld Őt, aki Érted van. Ha megtalálod, nem leszel boldogtalan. Nem leszel elhagyott, s lesz jövőd.

Életed legnagyobb lehetősége előtt állsz. Eddig lekötötte energiáid az, hogy megfelelj annak, akitől függött boldogságod, akit nem akartál elveszíteni. Most rendezheted életed. Megkérdezheted Istentől, hogy mit csinálj az életeddel? Azt fogja mondani neked, hogy nem lehetsz boldogtalan, ha megteszed azt, amit a csendben hallasz tőle, hogy megtegyed.

Az első, amit vár tőled, hogy hallóképes állapotba tedd magad. Legyen mindennap zavartalan idő számára és a magad számára, kettőtöknek. Meg tudod-e teremteni ezt az állapotot, amelyben nem várod, hogy rád csöngjön valamiféle csengő? Ellenkezőleg: azt akarod, hogy senki se zavarjon. Lehet, hogy munka előtt vagy után be kell térdelned egy templomba, hogy biztosítva legyen kettőtök bizalmas csendje. Lehet, hogy hosszasan kell ülnöd s várnod. Nem kell erőszakoskodnod magaddal: "nem gondolok hétköznapi dolgokra". Istennek minden fontos, ami neked fontos, mert szeret téged. Sok milliárd gyereke között egyetlen olyan sincs, amilyen Te vagy. Egyedi példány vagy, egyetlen van belőled, Istennek egyetlenje vagy. Egyszer majd kifárad az agyad, s elcsendesülsz, s meghallod hangját.

Ez lesz új életed legfontosabbja. Úgy várod a találkozást vele, "úgy várlak én". Minden rendeződik, ha ez a hang beköltözik az életedbe. Nem leszel többé elhagyott. Ha Istent megtalálod, végre magadnál leszel. Ha egyszer magadnál leszel, újból kinyílik számodra a világ. Ezek a beszélgetések küldeni fognak. Észreveszed, hogy hol tehetsz te is valamit. Istened van, s te egyszeriben vagy, létezel - valakik számára. Tudod, hogy mi a dolgod a világban. Nem lígsz-lógsz tovább, mint aki boldogtalan, elhagyott, jövőtlen. Fontosak lesznek számodra valakik. S ezek boldogok lesznek miattad, és szeretni fognak érte. Meg fogod találni a helyed egy új világban, amely létrejön abban a pillanatban, amikor a szíved tele lesz Istennel.

Ha Isten a tiéd lesz, testvéreid lesznek, akikkel együtt akarsz majd csinálni valamit a jövőért; a tiedért, az övékéért, s azokért, akiket közösen észrevesztek: a jövőtlenekért, a boldogtalanokért. Azokért, akiket elhagytak, akiket leírtak. Tudod, hogy mit kell tenned értük. Azt, amit az Isten tett veled. Azt, amivel te elibe mentél Istennek, hogy rád találjon. S közben találhatsz embert is, aki személy szerint érted van. De ha nem találsz, akkor is te megtaláltad már azt, aki akkor is elég neked, ha senkit se találsz. S aki nélkül akkor is egyedül és magányos lehetsz, ha volna is melletted valaki. Istennel együtt sohasem vagy magányos. Isten nélkül akármikor magányos lehetsz.

Városmajor, 2000. szeptember 15.

Istenem, egy új munkaévet kezdek. Kezdünk. A múlt csütörtökön a Szellemi Búvárok, szombaton Széphalom, vasárnap a Pótkávé, hétfőn a Gyökér, szerdán az Öregek I., csütörtökön a Papok I. s ma itt a Nevünk még nincs közösség. A legfiatalabb. Lesz még az elkövetkezőkben négy társaság. S aztán megint előről októberben, négyhetes váltásban, ritmusban. Csak a Széphalom ismétlődik minden szombaton.

A naptár A fájdalmas Szűzanya ünnepét mutatja. Ezért kértem meg Ferit, hogy rakjon fel egy Stabat Mater-t. Most ezért a társaságért imádkozom hozzá. Jézus édesanyja az én édesanyám is, a miénké is. Összeköt bennünket a Szűzanyával, hogy a Fiú szándékait akarjuk szolgálni. Megköszönöm mindenekelőtt, hogy vagyunk, hogy lehetünk, s Jolikáéknál lehetünk. Baptisták, reformátusok és katolikusok. Aztán kérek. Mit? Azt, hogy ne tartsunk be Isten Szentlelkének! Hogy elvégezhesse Isten általunk azt, amit akar!

Mit akar az Isten? Hogy keressük és megépítsük az ő Országát! Lehet az ő Országát négy hetenként három-négy órában építeni? Marosvásárhely, Zalasabar, Balatonfüred, Budapest négyszögében? Nem tudom. Isten ebben a félszázadban ezt a lehetőséget mutatta meg nekünk. Nem kellene közelebb kerülnünk egymáshoz? Isten meg fogja mutatni nekünk, ha ezt kívánja. Az idő és térbeli sűrűsödést.

Mutasd meg nekünk, Istenünk, akaratodat! Az a nyerő, akinek füle van a hallásra, és szíve van az igent mondásra. Mi figyelni akarunk Rád. Hogyan is énekeltük a nyáron?

Szólottál hozzánk Szentlelked által

Emberi hangon, testvér szavával,
Permetezzzél, permetezzzél, harmat, harmat!
Lelkünk mélyén kicsírázzék a mag, a mag!

Minden lehet belőlünk Veled. A Nevünk még nincs közösségből is. Isten majd ad nekünk nevet alkalmas időben. Amikor már nagyon tudjuk, hogy mire akar felhasználni minket. Adj nekünk, Jézus Istene, nyitott szívet, hogy el ne menjünk melletted, amikor szólsz hozzánk! Amen.

Városmajor, 2000. szeptember 16.

Ismét szombat közeledik és Széphalom. A rákövetkező nap pedig mise a Bokorportán még vájt fülűbbeknek, mint Széphalmon. Mindenképpen leírom, amit mondani akarok, ha nem is olvasom fel. Biztonságból. Mitől félek? Attól, hogy nagyon keményre sikerül. Ma is előttem van egy idősebb hölgy, aki ilyen tapintatosan figyelmeztetett egy budapesti konferencia-beszédem végén még a 40-es években: "az unokámmal voltam templomban, s a prédikáció során megkérdezte tőlem: Miért hajagszik a bácsi?" Szeretni akarok, nem haragudni... Kezdem, hátha sikerül:

A szentleckében Jakab megkérdezi tőlünk, hogy üdvözíthet-e valakit a hite. Azért kérdezi meg, mert meg van győződve arról, hogy csak a cselekedeteink üdvözítenek, a hitünk nem. A vallások pedig elmondadják velünk a krédót, amelyben egy szó sem esik a cselekedeteinkről. A mi krédónkban sincs szó arról, hogy mit teszünk.

Legelső kötetében Ady Endre, az 1899-ben Debrecenben megjelent Versek címűben, olvassuk a Karácsony-t. Ady ekkor 22 éves. Mit várhatunk egy még majdnem gyerektől? Nem keveset! Ezt írja benne a karácsonyról:

Ha ez a szép rege igaz hitté válna,
Óh, de nagy boldogság szállna a világra.
Ez a gyarló ember ember lenne újra...

...

Golgota nem volna ez a földi élet
Egy erő hatná át a nagy mindenséget.
Nem volna más vallás, nem volna csak ennyi:
Imádni az Istent és egymást szeretni...
Karácsonyi rege, ha valóra válna,
Igazi boldogság szállna a világra.

A költők az Isten kedvencei. Könnyen megfogalmazzák, amit érzünk. A szépet, a jót, az igazat.

De megszólaltatok egy tudóst is. A tudat forradalma c. kötetben olvasom Stanislaw Groftól - azt mondják Grofról, hogy korunk, sőt minden korok egyik legnagyobb pszichológusa - e szavakat: "A vizsgált személyek kezdenek kételkedni abban, hogy minél többet kell birtokolnunk mindenből, hogy a korlátlan növekedés, a nemzeti össztermék megkétszerezése vagy megháromszorozása boldoggá tehet minket... az emberekben egy egyetemes, mindenféle vallástól és politikától mentes spiritualitás

alakul ki. Tisztán látják a teremtet világ egységét, és érzékelik azt is, milyen szoros kapcsolat fűzi őket a többi emberhez, a többi fajhoz, a természethez és az egész világegyetemhez".

Mindezek nyomán én is mondok valamit: Rendbe kellene már egyszer tenni egy szónak a tartalmát. Melyikét? A Jakab által említett hitét. Hagyom az Értelmező Szótárat, s a szónak ezerféle nyelvi használatát. Csak az a hit érdekel, amelyről Jakab szólt, meg Ady Endre, meg ami ott bujkál Stanislav Grof vallás-és politikamentes mentes "spiritualitásában". Az a hit érdekel, amely üdvözít, s amelytől "igazi boldogság szállna a világra".

Két dolgot nézek meg. Az egyik a hitnek a tárgya. Az, amiben hiszek. A másik meg az, hogy mit is teszek olyankor, amikor hiszek.

Lássuk az elsőt. Miben hiszek? Az első, amit meg kell állapítanom, hogy ember nincs hit nélkül.

1. Azt hiszem, amit a vallásom tanít. 2. Nem azt hiszem, amit a papom tanít, hanem...? A magam módján vagyok vallásos. Valamit vallok, aminek igazáról én meg vagyok győződve. 3. Abban hiszek, hogy semmit sem tudhatunk biztosan. 4. Abban hiszek, hogy a valóság végső okát a tapasztalható valóság világán belül kell megkeresni.

Megszólalt négy ember. A vallásos, a maga módján vallásos, az agnósztikus meg az ateista. Melyiknek higgyünk? Az ötödiknek. Kocsmában ülünk. Egy barátom látogatott haza külföldről. Össze akart ismertetni egy osztálytársával. Beszélgetünk. Mert ha az ember hisz... - mondja az osztálytársa. Szavába vágok: De miben? Elgondolkodik, s utána ezt mondja: Te, minden ember ugyanabban hisz. Abban, hogy jónak kell lenni. Nem a krédóban hisz? Abban is, de minden ember a maga krédójában hisz. Ötezer félében, ha ennyi a vallások száma. S talán még több félében, mert a kérdőívekre adott feleletek arról beszélnek, hogy a katolikusok ennyi és ennyi százaléka hisz csak a maga krédójának egyik vagy másik tételében. Mondhatni, hogy hatmilliárd féle krédóban hiszünk, mert nincs két azonosan kitöltött kérdőív.

Ha tehát a hit tartalmát nézzük, akkor megkülönböztethetjük egymástól azt, amiben mindenki hisz, és azt, ami minden egyes embernél más és más. Jézus melyik hitről beszélt. Az elsőről. A Miatyánkra megtanította övéit, amely arról beszél, hogy jóknak kell lennünk, s a krédóra, amely nem arról beszél, hogy jóknak kell lennünk, nem tanította meg a Tizenkettőt. Ezt a Miatyánkban is meglevő hitet nevezzük fides universalisnak, azaz egyetemes hitnek, amiben mindenki hisz.

De hát tényleg hisz benne mindenki? Nem hisz benne mindenki. Csak az hisz benne, aki akar hinni benne. Akkor miért mondom egyetemes hitnek, hogy jónak kell lenni? Azért, mert ez van beleírva az emberi természetbe. Ennek következtében minden ember tudja, hogy jónak kell lennie, de bolond lenne jónak lenni. Ha módja van rá, arra törekszik, hogy uralkodjon, hogy pofozzon és többet birtokoljon, mint embertársa. Hogy kiváltságai legyenek.

Az emberek döntő többsége nem hisz. Sajnos, alighanem mi sem. Vagy nem eléggé. Mások esetleg még kevésbé. De kerüljünk nehéz helyzetbe, azonnal elkezdünk ígérgetni, hogy jók leszünk, vagy másképpen: hogy hiszünk. Azonnal elkezdve, csak

változzék meg az állapotunk.

S most még valamit arról is, hogy mit is teszek olyankor, amikor hiszek. Amikor hiszek, akkor erős elhatározásokat teszek arról, hogy csinálni is fogom, amit hiszek. Amit mindig is tudtam, csak nem csináltam. A tudott dolgoknak a megcsinálása a hit. A hit tehát nem a nem tudható dolgoknak az elhívése. A hit tartalma az, amit tudok. De hát amit tudok, azt nem kell elhinnem. Persze hogy nem. A tudott dolgokat meg is kell valósítani az életemben. Éppen azáltal lesz a tudásból hit, hogy megteszem, amit tudok. De mi az, amit tudok? Azt, amit Isten akaratának ismertem fel. Mit? Hogy szolgálni akarok, hogy simogatni akarok, hogy adni akarok, Azt, hogy nem akarok semmi kiváltságot magamnak, hogy csak egy akarok lenni a mennyei Atya gyermekei között, hogy jó gyereke akarok lenni.

Ennél jóval könnyebb elhinni egy krédót. Csak sajnós, ez sem nem boldogít, sem nem üdvözít. Jól tudta ezt Jakab. Meg Jézus is tudta, tőle tanulta Jakab.

Városmajor, 2000. szeptember 21.

Kicsit sűrűk voltak az elmúlt napok. 17-én volt az ifjúsági vasárnapi mise itt a lakásomon - a kínomban kitalált és prédikációt pótló szokásos kérdő mondatral. Ezúttal ezzel: mi szükséged van neked az egyházra? Ma is jönnek fiatalok hozzám, még nekik is felteszem ugyanezt a kérdést, s ezután majd még visszatérek rá.

Még 17-én ebéd után lementünk busszal Veszprémbe, ahol vártak kocsival Attiláék. Budaváriba repítettek, ahol délután 6-kor kezdődött a szentmise, melyre átjöttek Ajkarendekről Matyi, Jani és Anikó. Mise után nagyon jót beszélgettünk. Matyi elmondta, hogy kilép a napi 12 órás neoliberalizmusból... Végkielégítést kapott: 11 hónapi fizetést, s most keresi a helyét, ahol tehetne valamit Isten Országáért.

Másnap jöttek Juhászék Ócsáról. Bokorligeten "nyaralnak". Hívtam őket esti 6 órás szentmisére. Jöttek. Összesen öten voltunk. Alighogy prédikálni kezdek, beperdül három kiskamasz leány, beülnek az első padba, csillog a szemük, s nekik kezdem magyarázni, hogy mért is volt Korintusban "skizma", s már ott is vagyok, hogy az ősegyházban nem félórára jöttek össze a keresztények, s ezen a címen elmesélem az egész kisközösségi gyakorlatot. Teri énekeskönyvet ad nekik. Lelkesen fűjják nemcsak a Hozsanna-énekeket, hanem a gitárosokat is. Miatyánknál körbe fogódzkodunk. Mise végén megvárnak. Megtudom róluk, hogy a keszthelyi nem tudom milyen általános iskola VI.b. osztályának tanulói, a Vilmos-házban nyaralnak - őszi vakáció van az iskolában. El vannak ragadtatva, főleg a körbe-fogódzástól: "ilyen mise még Keszthelyen sincs". Tizenhárman nyaralnak itt, s holnapra hívják a többieket is misére...

Közben még kedden délután háromra jönnek Juhászék: Karcsi és Marika. Nagyot beszélgetünk arról, hogy tíz év után ideje már a Bokornak felébrednie. Arról, hogy a politika mindenképpen politika, akármelyik párt is csinálja..., tehát Isten Országá nem várható tőle. Tudunk-e még szegénynek lenni, megindít-e, hogy az emberiség 80 százaléka szegényebb nálunk? Ezen fordul, hogy van-e jövője az Isten

Országának is, meg a Bokornak is.

Este ott van a misén Karcsi, Marika, a falubeliek és az egész VI. d. - , tanáraikkal. Nagyon prédikálok a kislányoknak arról, hogy nem a kafarnaumi százados szolgájának a meggyógyítása az Isten Ország... Megint körbefogódnak most már az egész templom. Áldozás után leülök és megemlékedem azt, hogy mi is következhetné az áldozásból, majd a mise végén elmondom: mennyire örültem, hogy itt voltak, s megajándékozom őket rehabilitációs szentképemmel s könyveimmel: Ópusztaszer, Bokorlelkiség. Elbúcsúzom tőlük, mert holnap már nem leszek itt, csak egy hét múlva jövök vissza. Olyan szép volt ez a két nap! Istenem, legyen ebből is valami!

Másnap reggel 6,45-kor indul a busz a szentendrei skanzenba. Mi van ott? A Bakony, Balaton-felvidék tájegység megnyitója. Mádl Ferenc ünnepi beszédet mond vagy ezeröttszáz ember előtt, akiket buszok hosszú sora szállított oda a Bakonyból s Balaton-felvidékről, mint engem is. Ott van Veszprém megye és az Európa Tanács illetéke is. Mit keresek én itt? Tizenöt épületet húztak itt fel az elmúlt évek során. A tájegységre jellemzőket, az eredetieknek hasonmásait. Itt van egy az egyben a budavári templom is. A veszprémi érsek szenteli fel. Csak bekukkantani tudok a templomba. A felszentelési misére minden faluból csak 2-2 ember fér be. Nem voltam a bejelentettek között. Mindez abban az évben történik, amikor a templom eredetijében, Budaváriban, Isten nevében nagyhétfőn elkezdtem a naponkénti szentmisét. Jelez ez valamit? Nem tudom. De szeretném üzenetként érteni. Adsz-e még időt, Uram, hogy ebből is kinőjjön valami? Legyen meg a te akaratod!

Városmajor, 2000. szeptember 22.

Évközi 25. vasárnap következik a "B" évben. Széphamon misézem ma este, s holnap délelőtt a Bokorportán. Ismét dugig megterített asztal... a három olvasmány. Ha református tiszteletes volnék, most gyötörhetném az agyamat, hogy melyik legyen az "ige". De hát katolikus pap volnék, s terített az asztal roskadásig. Szentírás-vasárnap is van. Mondanom kell mind a három olvasmányról valamit...

Az első olvasmány hozza a Bölcsesség könyvének négy versét. Azt akarja elmondani, hogy az igaz, a dikaioosz, az istennektetsző ember nem jár ám rosszul, hiába fenekednek rá a gonoszok. A második olvasmány, a Jakab-levél hét verse lerámolja a kezdeti gyülekezetet: "harcoltok, háborúskodtok, de nincs semmitek". S végül az evangélium versei arról tudósítanak, hogy a tanítványok félnek megkérdezni Jézust arról, amit mondott nekik. Helyette inkább magukban vitatkoznak, Jézust kizárva a vitából, amíg csak haza nem érnek Kafarnaumba. Hát nagyjából ennyi a terített asztal.

Kezdem a végén. Jézus arról beszél, miközben átmennek Galileán, hogy mit csinálnak az emberek vele, az igazzal, a dikaioossal, az istennek tetszővel. Az emberek, azaz elsődlegesen az embereknek egy csoportja, amelyet Jézus rendre így jelöl meg: "főpapok, írástudók, vének". A főpapokat nem kell lefordítani, csak az írástudókat meg a véneket. Az írástudókat mai nyelven teológusoknak kell mondani.

A vének pedig a társadalom anyagi arisztokráciáját jelölik: a társadalom leggazdagabbjait. Ők körülbelül az ellenkezőjét teszik Jézussal annak, amit a Bölcsesség könyve szuggerál. Hogyan is mondták ott a gonoszok? Így: "Mert ha az igaz az Isten gyermeke, akkor az Isten az ő pártjára kel, és kiszabadítja ellenségei kezéből. Tegyük próbára... ítéljük gyalázatos halálra, hiszen azt mondta: ő Isten oltalmában részesül". Nos, Kafarnaum felé haladva, Jézus az ellenkezőjét mondja a tanítványoknak: "az Emberfiát az emberek kezére adják és meg is ölik" stb. A tanítványok félnek Jézust megkérdezni, bár nem értik, hogy mit mond. Miért nem értik? Hát azért, mert ők azt hiszik, hogy | amit a gonoszok nem hisznek, s ami meg van írva a Bölcsesség könyvében: | "az igaz az Isten gyermeke, s az Isten ezért az ő pártjára kel, és kiszabadítja őt ellenségei kezéből".

Hát ezért nem értik Jézus Golgotára utaló szavait. S miért félnek megkérdezni? Mert Péter már megpróbálta rábeszélni Jézust, hogy ne hagyja már magát. De Jézus csúnyán lemarta őt. Sátánnak mondta Pétert, s kitanította őt arról, hogy nem azt gondolja, amit az Isten gondol, hanem azt, amit az emberek. Miért? Mert Isten azt gondolja - szemben a Bölcsesség könyvével |, hogy az igaznak, a dikaiosznak, az istennek tetszőnek nem kel a pártjára, hanem hagyja Golgotára jutni. Ha pedig Jézus ezt gondolja, akkor minek kérdezzék. Jobb, nem kérdezni, s gondolni továbbra is azt, hogy Isten igenis a pártjára kel az igazaknak. Reménytelen számukra Jézust meggyőzni.

Jézus viszont reménykedik a reménytelenben is. Abban, hogy a tanítványok megértik a tanítót. Ha nem megy az ajtón, hát megpróbálja az ablakon keresztül: "Miről is beszéltetek útközben?" A tanítványok újra hallgatnak. Annyit azért a három év alatt megtanultak, hogy ez is tabu-téma. Arról sem illik beszélni Jézus közelében, hogy miként is önérvényesítik magukat. Nagyságról, elsőségről nem lehet szó e körben. Nagyság, elsőség ez is "a főpapok, írástudók és vének" területe. Csak a kicsiség, alacsonyság (alázat), utolsóság - ezeknek van becsülete nála: "ha valaki első akar lenni, legyen mindenkinek a szolgája".

Aki tanítvány, tudja jól: az Isten szeretetének három végtelensége van. Az Emberfiának is el kell mennie a Golgotára, mert nincs kard, mert ennek a hüvelyben a helye - ez az egyik. A tanítvány nem lehet első, csak mindenkinek a szolgája; aki tanítvány, annak mosnia kell a többieknek a lábát - ez a második. S végül ha a gazdag ifjú tanítvány akar lenni, el kell adnia minden vagyonát, mert az Isten országa hasonló ahhoz az emberhez, aki megtalálja a földbe rejtett kincset, a drágakövet, és megy és eladja mindenét, hogy megvásárolhassa azokat. Mert a szegényeké az Isten Országa, mert nem a másik embernél többet birtokolni akarásban találja meg a tanítvány az életet, mert a tanítványnak elég az egy dénár, amit a testvére is megkap. Ez a harmadik. A szeretet három végtelensége.

S most jön a kérdés, amelyre legyetek szívesek felelni, ha tudtok. Az előző évi zsinatolásunk az osztozásról, erről a harmadikról szólt. Lajcsi összegzése egy kérdés volt: "Jézus valóban a vagyonszétosztásban megvalósuló osztozást akarja övétől, vagy az adásban és szolgálatban az állandó előrelépést? A kommuna strukturális vagy alap-kérdés?" Ennek nyomán fogalmazom meg az én kérdésemet. E harmadik

végtelenség miért nem végtelenség? Miért nem kell mindent adnunk? Miért elég a jótevénytudás?

Városmajor, 2000. szeptember 24.

Ha minden rendben, akkor nincs szükség az evangéliumra. Ha a környezetvédelmi intézkedések elhárítják fejünk fölül a biológiai katasztrófa veszedelemét... ha a félelem a megtorlástól minden atomhatalmat visszatart fegyvereinek bevetésétől... ha a többet birtokolni akarás az egyetemes jólét felé vezeti az emberiséget... ha a többet birtoklás nem akadályozza a házastársi hűséget... ha az "én a gyermekeimnek mindent meg akarok adni" s a nők karrier-vágya nem ítéli pusztulásra a nemzetet s az emberiséget... ha minden rendben van az evangélium eszményei nélkül is, akkor nyilvánvaló, hogy a 21. század hajnalán az emberiség megtalálta fajtánk fejlődésének, önkibontásának sikeres technikáját.

"Hagyd a halottaknak eltemetni halottaikat!"(Mt 8,22) Valami volt Jézus lelkében, amikor egyik tanítványának ezt a képtelen gorombaságot mondta. Talán az volt, hogy "az Emberfiának nincs hová lehajtania fejét"? (Mt 8,20) Talán. De valószínűbb, hogy nem az hozta ki belőle az indulatot. Mi hozhatta ki? Felbosszantotta őt a tanítványnak jelentkező írástudó. Mit keres nála egy teológus! Hogyan akarhatna tanítványa lenni? A jól szituáltak közé tartozik. El is párolog a közeléből, amikor Jézus felkínálja neki a maga körében lehetséges életszínvonalbeli kilátásokat: nincs hová lehajtani fejünket. Az írástudó bosszantotta fel, s a szegény tanítvány issza meg levét, aki előbb haza akar menni apja temetésére. Alexandriai Szent Kelemen tudja is, hogy a betszaidai Fülöp volt, aki itt kihúzta a gyufát.

Én is mondom: hagyjátok a halottaknak eltemetni a halottakat, "te pedig eredj és hirdesd az Isten Országát" (Lk 9,60). Hogyan? Hát úgy, hogy mondod a gazdag ifjúnak, hogy "adja el mindenét", a melósoknak pedig azt mondod, hogy elégedjenek meg "az egy dénárral", mert az Isten Országában olyan ország, amelyben csak szegények élnek. A szociális kérdésekkel foglalkozóknak úgyszintén azt tanítják, hogy a szegénységre nincs megoldásuk. Még Jézusra is hivatkoznak: "szegények mindig lesznek veletek". Az a jó? Amíg a szegények vannak velünk. A baj akkor kezdődik, amikor sorainkban feltűnnek a főpapok, írástudók és vének kategóriájába tartozók. Ilyenkor lesz Jézus ideges...

2. Ő S Z I N A P L Ó

Tartalomjegyzék

2. Ő S Z I N A P L Ó.....	1
Budavári, 2000. október 1.....	1
Budavári, 2000. október 2.....	3
Városmajor, 2000. október 4.....	5
Városmajor, 2000. október 5.....	6
Városmajor, 2000. október 6.....	6
Városmajor, 2000. október 10.....	8
Városmajor, 2000. október 12.....	12
Városmajor, 2000. október 13.....	13
Budavári, 2000. október 14.....	15
Budavári, 2000. október 15.....	18
Budavári, 2000. október 16.....	19
Budavári, 2000. október 17.....	21
Budavári, 2000. október 18.....	21
Budavári, 2000. október 20.....	22
Budavári, 2000. október 21.....	23
Budavári, 2000. október 22.....	24

Budavári, 2000. október 1.

Sűrű és gazdag volt szeptember utolsó hetének vége. A hét elején Egerben voltam, s fürödtem az ottani testvérek szeretetében. Volt 25-én este egy misénk, melyet két órás nagy beszélgetés előzött meg. Úgy érzem, összeforrtunk. Mert nem lehet a lámpást letakarni. Annak világítania kell, akár mibe is kerül a meggyújtás Jézusnak, meg a tanítványainak is. Nem maradhatnak az Isten dolgai rejtekben. S aki rejtegetni akar, annak a végén nem marad semmije. Lukács 8, 16-18 volt a textus, s úgy érzem, megértettük, hogy miről is van szó benne. Áldja meg Gizike munkáját az Isten, meg a testvéreit!

A hét végén, pénteken, megkeresett Gábor. Pesten tanul az egyetemen, de veszprémi. Jót beszélgettünk. Mondtam neki, hogy vasárnap este 6-kor Budaváriban misézem. El is jött, szüleivel együtt, Veszprémből a misére.

Szombaton délelőtt meg Gergely és Veronika látogattak meg négy apró gyermekükkel, a legidősebb csak hét éves. Gergely még az "aranyos győri fiatalok" egyike volt, akikkel építettem annak idején Budavárit. Aztán vagy 12 évre eltűnt. S most mint kotlós, rejtekben kiköltött csibéivel, előbújik a gazdasszony örömére. Meghívtam őket csoportba is.

Aztán szombaton este miséztem Széphalmon. A prédikációban felelevenítettem a KIO-ból, hogy akarta-e Jézus kezünk, lábunk levágását, szemünk kivágását? Nem akarta, de sokkal többet akart. Önnön életünk gyűlöletét, teljes önmagunk megtagadását. Felolvastam a KIO szövegét. Teri azt mondta, hogy élt a szöveg.

Vasárnap ismét lementünk Budaváriba. Ha lusták vagyunk hajnalban felkelni,

akkor az egész nap elmegy az utazásra. Lusták voltunk. Csak 11-kor indultunk, s délután négy óra lett, mire leértünk. Ott volt a 6 órás misén az ajkai Zoli és két fia: Marci és Bálint, ők ministráltak. Ott volt a többi ajkai is. Mihály-napot mentek köszönteni, ki voltak rittyentve, de azért elugrottak Budaváriba misére. Jancsi hozott - párbérbe - egy kanna gyönyörű akácmézét is. Ennek is örültem, meg annak is, hogy összesen vagy húszan voltunk a templomban.

Hamar elmentek mind. Mi meg otthon gyertyafénynél vakoskodtunk, mert Viczai szomszéd önhatalmúlag felmondta a közösködést. Ez a nyeles telek átka. Csak 11 méter lehet a vezeték hossza, ezért valamelyik szomszédot kell megkérni, hogy tőlük kaphassunk - külön órával - áramot. Zoli az Édásznál, s a másik szomszédnál, Karcsinál intézi már a dolgot. Addig meg marad a gyertyacsonkkal világítás. Nem is olyan régen, még a század elején így éltek az urak is. Lefeküdtünk hát időben, s legalább jól kialudtuk magunkat.

Csudálatos az idei ősz. A kert olyan üde, mint tavasszal. Itt is, ott is újra nyílnak a virágok. A füge meg még sohasem volt ilyen. Érik a másodtermés, de nem kínból, mint máskor. Megduzzadnak nagyra a szemek, mint a nyári első terméskor. A szőlőt pedig leszedtük, mert teljesen érett. Máskor csak október 15-én szüretelünk, s akkor se olyan édes, mint az idén. Kisebbek ugyan a szemek a nyári esőhiány miatt, de sárgára éretek. Felkötöztünk belőle a kamrában egy negyed mázsát. Augusztus közepén kezdtük a szőlőt dézsmálni, s most a kamrából esszük, etetjük vendégeinkkel, húsvétig. Van egy csudálatos birskörte fánk is. Némelyik körte közel fél kiló. Felajánlottam Kaszapéknak bio-értékesítésre. Lehet a fán talán egy fél mázsa is.

Most, hogy Csaba meg az inárcsiak kivágták az orgonásban a negyven centi átmérőjű akácfákat, olyan új a kert a ház körül. Világos lett az egész. Meghagytak belőle ülőkének negyven centit. Körbe-pad lesz belőle. Honnan az anyag hozzá? Elbontom Andink két, múlt századbeli rekamiéját, már le is engedték a padlásról. Nehéz volt aludni rajtuk, mert némely rugó eltört bennük. Kundra Pista hoz szivacsot, azon jobban esik majd az alvás. A rekamiékból nyerem a fenyőfa-anyagot, melyet ráillesztenek gondos és értő kezek az akácfacsonkokra, s megnő az orgonás, sokan ülhetjük körül az asztalt.

Rekamié-bontás közben megcsodálom a múlt századbeli mestereket. Ahogy azok dolgoztak! István megújította - mivel nemcsak bőrdíszműves, hanem kárpitos is - negyven éves rekamiémat a Városmajorban, melyet nagyon letaposott már a sok közösségi "ülés". Előre gyártott elemekből újított. Kész volt néhány óra alatt. A bontás is, az újítás is. De a régi mesterek, akik Andi két rekamiéját "alkották", dolgoztak akármeddig. A rugókat u-szögekkel rögzítették. A hevedereket erős cérnákkal végigfércelték, s ahogy a tartófákhoz erősítették, azt csak az képes méltó módon elzengeni, aki megpróbálta a háromszorosan összehajtott hevedervégeket kiszabadítani a fenyőfa, a papundekli és a szegkovácsok gyártotta szegek öleléséből. De próbálom, hogy megnyerjem a fa-anyagot ülőkének. Talán egyszerűbb volna megvásárolni azt a 12 méter 10x5-ös fenyőfát, ami kell az akácoknak? Egyszerűbb volna, de akkor mitől fáradnék el ebédig? S különben is. A füge nagyon könnyen

elfagy. S ha jól takarjuk a tövét, akkor az élet tavasszal hamarabb indul, korábban érik az első, s megduzzad még a másodtermés is. Ezekben a rekamiékban pedig annyi afrik van, hogy csak az egyik rekamiét bontottam el, s máris egy kisebbfajta afrik-hegyet hordtam a fügefa alá, s várja a novemberi vastag beborítást. Hatalmas zsákvásznakat aplikáltak még a mesterek az afrik rögzítésére. S e vásznak is jók valamire, hát még a hevederek! Nem csudálnám, ha egy hétig dolgoztak volna rajta, mire egy rekamié is elkészült belőlük.

Hétfőn este szüleimért mondtam szentmisét, mert Őrangyalok napján, október 2-án volt 84 éve, hogy házasságot kötöttek. Tetszett ez a falunak, mert mise végén odajött a harangozó Józsi bácsi kérve, hogy mondjak másnap misét az ő elhunyt hozzátartozóiért is. Elmondtam, s Józsi bácsi megkérdezte utána, hogy mivel tartozik. Szeretettel - válaszoltam -, Józsi bácsi!

Mikor lent vagyunk, sűrűn szól a telefon. Bátor, szólhat akkor is, amikor nem vagyunk lent... Kérdezték, hogy itt vagyunk-e, s jöttek: Márti, Ákos, Andris - kályhaátrakás tárgyában. Amit Gyuszi bácsi épített a Teri szobájában, az ma is, 15 év után is, kifogástalan. Amit szakemberek építettek, a nagy szobában, az kiégett, kilyukadt, nem tartja a meleget, reggelre nincs parázs. Gyuszi bácsi tanult szakmája: plébános. S még mondják, hogy a papok nem értenek mindenhez. Azaz csak a plébánosok. Bandi bácsi még péceli plébános korában kérte meg Fényi Ottót, a nagyon szép műveltségű premontrei kanonokot, hogy beszéljen már híveinek nem is tudom, miről. Ottó megmondta Bandi bácsinak, hogy ő ehhez nem ért. Mire Bandi: Hát akkor én hogy értsek hozzá, ha te se tudod? Mire Ottó ezt válaszolta: Te plébános vagy, s a plébánosnak mindenhez kell értenie. A kályharakásra biztos nem gondolt, de Gyuszi bácsi ehhez is értett.

Mártiék utána autóval mentek Budapestre, hívtak minket is. Mondtuk, hogy mennénk, de előbb még hatkor misézünk a templomban Józsi bácsi elhunyt rokonaiért. Nem tudták megvárni, mert Ákosnak hétkor már találkája volt Pesten. Így erről lemaradtunk, s mentünk a reggeli 7 órás busszal, Veszprémen keresztül. 11-re már a Városmajorban voltunk. Jó a tömegközlekedés is. Főleg, ha ezzel fizethetek: Budapestre utazom, elmúltam 80 éves.

Budavári, 2000. október 2.

A Szellemi Búvárok egyik havi szemináriumán ezt a kérdést szavaztuk meg a legközelebbi vitatémának:

Várja-e Isten közbenjáró imánkat, hogy segíthessen?

Isten az Isten Országát akarja. Abban akar segíteni, hogy szeressük egymást. Azt az imádságot tudja meghallgatni, amelyben azt kérem, hogy jó legyek; meg azt, amelyikben azt kérem, hogy te jó légy, meg ő jó legyen. Minden egyéb tárgyú imádságban érdektelen.

De nekem fontos a "többi mind" is, nemcsak az Ország, s elmondom neki, hogy beteg az, akit szeretek, tehát gyógyítsa meg. Nehéz helyzetbe kerül az Isten. Megmagyarázná, ha volna fülem rá, hogy ennek semmi értelme. Isten Országának

ügye nem megy előbbre azzal, hogy meggyógyul az, akit szeretek. Ilyenkor el kell menni az illetékes szakemberhez, s annak kell meggyógyítania azt, akit szeretek - ha tudja. Ha pedig nem tudja, akkor el kell fogadnia a betegnek és azoknak, akik szeretik a beteget, hogy nincs gyógyulás. Ezzel a betegségével kell az Isten országa ügyét szolgálnia; tennie azt a jót, amit tenni tud.

Ez az, amibe nem vagyunk hajlandók belenyugodni. Ezért csinálunk vallást, amely azzal biztat, hogy van módja rábírní az Istent segítsre. Segítési módozatok: megkenjük olajjal a beteget, ami megkönnyebbíti lelkét, s testének is javára válik, ha Isten úgy akarja, hogy meggyógyuljon. Mikor akarja? Ha a lelkének javára válik. Ez a technika reményt hagy, anélkül hogy pofára esnénk. Nem gyógyult meg? Azért nem, mert nem vált volna javára, de a szentség, a betegek szentsége azért megerősítette őt. Magára valamit adó vallás elhatárolja magát az egyébtől, a mágiától, s bevallja, hogy nem tudja kényszeríteni Istent gyógyításra.

Amennyi haszonnal jár a mágia, legalább annyi kárt okoz. Mágia estén lehet egyfelől reménykedni, másfelől viszont: "Nincs Isten, ha nem segített!" Inkább elkerülöm a mágiát. Ez esetben: Isten elé viszem ügyeimet, bánatomban s örömben, s legyen az, aminek lennie kell, amit ő akar, én meg igyekszem tenni akarátát: azt, hogy szeretek. Abban bizakodom, hogyha mindnyájan jók leszünk, sokkal kevesebb bajjal s betegséggel jár majd az élet, mintha nem leszünk jók.

Budavári, 2000. október 3.

Kaptam egy testvéri levelet az Ezredvégi beszélgetések c. füzetem egyik olvasójától. Levelét nem áll módomban közölni, de a választ közölhetem, s abból úgys kiderül, hogy miről is van szó.

Kedves Névtelen!

Nagyon köszönöm, amit írtál. Lehet, hogy igazad van. De nem biztos. Elemzem leveledet. "A dühös ember nem tud boldog lenni" - írod. Ezt a tételeidet problematikusnak gondolom. Boldog az az ember, akié az Isten Országa, pl. Jézus boldog. Ez a Jézus tele van dühökkel. Az evangéliumok 29 ízben adják Jézus ajkára a "jaj" szót. Nyári lelkigyakorlatunknak egyik lehetséges témája volna az ezzel a "jaj" szóval kezdődő jézusi mondatok kielemezése, mert - úgy látszik - a Bokor minden újabb nemzedékének meg kell válaszolnia a kérdést, hogy szelíd volt-e Jézus. Amit erről a KIO 423. lapján találsz, az még nem teljes kibontása a témának.

"Amíg dühöt érzünk valaki iránt, addig őt nem tudjuk szeretni, addig a boldogság elérhetetlen számunkra" - írod. Én dühöt érzek a Vatikán keleti politikája iránt, és az ezt a politikát gyakorló személyek iránt, a pápától és Ratzingertől kezdve az ehhez felzárkózó papokig és hívekig menően bezárólag. De ez a dühöm nem akadályoz engem abban, hogy mindezeknek a személyeknek hajlandó vagyok a lábát megmosni, kenyereket megosztani velük, s véletlenül sem kívánok nekik bármi rosszat, ellenkezőleg azt kívánom, hogy megtérjenek és éljenek, s ha nem képesek megtérni, Isten engedje őket üdvözülni azon az alapon, hogy képtelenek másképpen gondolkodni és élni. Irántuk táplált ilyesfajta szeretetem következtében boldog is tudok lenni. Neked alighanem valamiben eltér a szeretet-fogalmad és boldogság-

fogalmad az enyémtől. A nyári lelkigyakorlaton megkezdhetjük Jézus szeretet és boldogság szavainak elemzését is.

"...egészségileg káros folyamatok indulnak meg bennünk" - írod. Biztos? Jézus pl. haraggal körül néz a zsinagógában és haragjában meggyógyít egy beteget. Úgy tetszik: harag és düh nem feltétlenül egészségtelenek, de ehhez nem értek.

"... arra üt vissza, aki kigondolta" - írod. Ezt meg kellene nézni közelebbről: miben is áll ez az "üt vissza". Nem szaladt velem el soha a ló. Mindig apostolfejedelmeknek tituláltam őket: "Az apostolfejedelmeknek kijáró tisztelettel" - ez volt a levélzáró formulám. Mindig tagja akartam maradni az egyháznak, bár ők irányították azt, s ők voltak, akik cenzúráztak engem.

"...amennyiben az volt a célod..." - írod. Nem nekik írtam. Palackposta ez - arról, ami történt napjainkban. Elolvashatják ők is. Még dühösebbek lesznek? Ezzel Jézus sem törődött. Dühük következtében elment a Golgotára. Az ő dühük más mint Jézusé: Golgotára küldő. Jézusé meg Golgotára menő. Az enyém is csak ilyen.

"Korbácsütés" - írod. Azt hiszem, az Isten tolmácsainak az a dolguk, hogy mondják, mitől leszünk boldogok, és mondják ennek a fonákját: hogy mekkora "jaj" a sorsuk azoknak, akik nem vállalják a boldogságot. Ennek semmi köze a templomtisztításhoz.

"Engedd el őket" - írod. Lehet, hogy ez lehetséges számomra. Imádkozom, imádkozzál érte!

Még egyszer megköszönöm leveled. Tematikája abszolút közügy: miben áll a hűség Istenhez. Lehetséges-e düh nélkül?

Szeretettel testvéred

Városmajor, 2000. október 4.

A múlt héten telefonáltak a Történeti Hivatalból. Nem vették még le a titkosítást a már megtalált anyagról - mondta az ügyintézőm -, de nyomára akadtak olyan új anyagoknak, melyek már nem esnek titkosítás alá. Bementem, s elhoztam vagy kétszáz lapot. Java részüket még a negyvenes években szorgalmaskodták össze a nyomozók. Érdekes lehet az akkor és Debrecenben élőknek.

De volt benne kincs is. Egy levél, nekem címezve. Hogyan jutottak hozzá, ki nem találhatom. Aligha postán érkezett.

Bulányi György, Debrecen, Varga u. 2/a

Kedves Lelkiatyám!

Akármit csinál az Atya, nem hagyjuk élni. Ha megkapta a Márti zűrös levelét az Atya, talán jobban megérti, ha ezt a zűrös levelet is megkapja. Jóformán mind a két levelet együtt írtuk, tehát a problémák jóformán ugyanazok.

Mi a kereszténység lényege? Az, hogy reggeltől estig imádkozom, vagy élem Krisztus természetét, harcolok az emberek boldogságért azzal, hogy adok. Pl. tanítok mást az iskolában, s ezért mondjuk ő jobban felel, mint én. Vagy élem azt, hogy szomszédoknak italt adni és éheztem és ennem adtatok, stb.

Miért mondják azt, hogy Isten trónusa körül a szűzek állnak. Magyarul:

besavanyodott apácák. Én is ott akarok állni, de nem állandó ima után és litániák halmaza után. Nem ez az Isten. Isten nem békés unalom. Azt hiszem, Isten a harc és a győzelem. Küzdés a nyomorultakért, az önmagam teljes megtagadása, a másokért élés. Mi az Isten? Mi a keresztény élet? Az erőszakosan nem ragaszkodás, az adás, a boldogság, a keresztvállaláson keresztül. Természetesen ehhez is kell az ima meg egyebek, sőt akitől már azt kívánja az Isten, tegyen úgy, hogy neki ez lesz a tökéletes. Boldogság, de nem ez a kereszténység lényege. Nem?

Egyáltalában nem engem, hanem Krisztust kell adnom. De hogyan? Nem a természetét kell adnom?

Ha ég egy ház, akkor menjek oltani, vagy rohanjak imádkozni?

A lelkiatya probléma ugyanaz, mint Mártnál, annyit fűzhetek még hozzá, hogy engem ugyanúgy ismer az Atya, igazán elkezdhetnék valamit.

Nagyon-nagyon kérem az Atyát, hogy minél előbb válaszoljon Mártnak is, nekem is.

Nagyon ránk férne és az újakra egy kis rázás. Lehet, hogy egész pogány úton haladunk. Nem lehetne egy pár napos rázást csinálni Pécelen? 28-án, azt hiszem, úgylis feljön az Atya. Még egy pár valakit hívnánk. Nagyon ránk férne, és pláne az újakra.

A legvadabb dolgokra készen

üdvözlettel:

Budapest, 1949. XII. 9.

J.

A levél szerzője egy 16. évében járó leány, aki 14 éves koráig Debrecenben a Svetitsbe járt. Sokféle kapcsolat volt közöttünk, gyónóm is volt. 1949 nyarán részt vett azon a budapesti nyolc napos Krisztina-körúti lelkigyakorlaton, amelyen Éva néni volt a háziasszony, s amelyen többek között Andi is ott volt. Ez volt az a lelkigyakorlat, amelynek hatására a levélben említett Mártnak is munkába lendült. Többek között beszervezte a csoportjába Lillát. Mártnak meghívott magához, azaz szüleinek a lakásába. Ma is előttem a kép: ül négy kis kamaszlány Mártnál a díványon: az egyikük Lilla.

A harmadik nemzedéknek ajánlom ezt az írást. Ez a 15 éves J.... mindent értett a Jézus-követésből, ami érthető volt számára. És mindent akart adni. Akkor a mindent adás az volt, hogy én rázhatom őket, és "pláne" az újakat.

Városmajor. 2000. október 5.

Boór Jancsinak elfaxoltam Münchenbe, amit írtam a Concilium júniusi számának Zulehner-Tomka írta bevezetőjéről. Azt mondta, hogy be kellene küldeni a Conciliumnak, mint Gegendarstellung-ot. Úgy kellene megírnom, hogy megjelentessék.

Városmajor, 2000. október 6.

Szívetek keménysége miatt engedte meg nektek Mózes a válást. Az orvosok szklerózisról beszélnek, Máté és Márk szövege szklerokardiáról. E betegségünk

következtében formáljuk tudatunkat az életünkhöz.

Ha rendbe tudnók tenni a férfiak és nők dolgát, talán megmenekülhetnénk. Talán nem pusztulna el a világ. Máriát, Jézus anyját Nagyasszonyunknak neveznünk akkor lehet, ha Fia ígééhez igazítjuk életünket. Ennek ellenkezője, hogy a kor tudatához igazítjuk oda életünket.

A történelem folyamán az egyház úgy védekezett a válással szemben, hogy felbonthatatlannak nyilvánította a templomban megkötött házasságokat. Mára nyilváníthatja, de a kereszténység országaiban élő megkeresztelt házasságai nagyjából fele részben felbomlanak. A hierarchia az egyházjogot hívja segítségül, s hosszas peres eljárás segítségével megállapítja, hogy a felbomlott házasságok már megkötésük pillanatában sem voltak érvényesen megkötve.

Azt hiszem egyszerűbb volna tudomásul vennünk bizonyos tényeket. Elsőül - Jézus nem a felbonthatatlanságot tanította, hanem azt, hogy nem szabad felbontanunk a megkötött házasságot. Ahogyan nem az emberi élet megölhetetlenségét prédikálta, hanem azt, hogy nem szabad embertársunkat megölni: sem a magzatot, sem a felnőttet, katonát, zsarnokot - senkit sem. Ahogyan nem a tulajdon ellophatatlanságát prédikálta, hanem azt, hogy nem szabad lopnunk. Nem az ember megalázhatatlanságát tanította, hanem azt, hogy nem szabad embertársainkat megalázni, ellenkezőleg: tanítványainak mosniok kell egymás lábát.

Másodikul - a 6. parancsot nem lehet kivenni a szövegösszefüggésből. Lehet gazdagságra törekedni, és nem kerülök ellentétbe Isten parancsával. Lehet teljesíteni hazafias kötelességemet, embert is ölni, ha azt kívánják tőlem, nem kerülök ellentétbe Isten parancsával. A jog határozza meg mint állampolgárnak a magatartásomat, s a jog olykor azt kívánja tőlem, hogy zsidókat fuvarozzak Auschwitzbe, vagy kulákokat az elepi juhastállókba. Azaz a 6. parancs csak egy megnyilvánulása a jézusi szeretetnek, amely nem ismer kivételt. Nemcsak a feleségemet, a férjemet kell szeretnem, hanem minden embert.

Harmadikul - a legnehezebb feladat az ember számára, hogy szeresse feleségét, férjét. A lopásra nem mindennap kísértődöm meg. Zsidót vagy kulákot sem kell minden nap rendeltetési helyére fuvaroznom. A sarki hordárral havonta egyszer ha találkozom, s elég, ha azt mondom: Jó napot! Ezzel szemben a házastársam az a lény, aki pusztán jóindulatból is minden dologba beleszól. Zöldi Pali mesélte: "Tudod, alig várja az ember, hogy megházasodva elkerülhessen hazulról, hogy végre minden úgy legyen, ahogy ő akarja... csak hogy a másik is ezzel jön". A szerelmet és a szexualitás örömét azért is adta Isten, hogy ezt a próbát valamennyire megkönnyítse.

Negyedikül - Pázmány mondta: A legnehezebb szerzet a házasság, pedig ő sem valami gitt-egyletnek volt a tagja, hanem a jezsuita rendnek. A jezsuitákat noviciátussal nevelték, hogy meg tudjanak felelni a jezsuita elvárásoknak. Mi neveli a házasságra jelentkezőket, hogy megfeleljenek a még nehezebb elvárásoknak? Én nevelem őket. Szabadulásom után csak a családomat mertem pasztorálni. Öcsém serdülő lányát, Évit, viszem a Margit-szigetre, s közben próbálok magyarázni neki. Mire ő: Óh, Gyuri bácsi, nálam nem lesz baj, mert én megnézem, hogy kihez megyek... Nem úgy verik a cigányt! Magunkat kell szeretetre nevelnünk, ha azt

akarjuk, hogy kibírjuk, akit választottunk. Évi sem bírta ki, szegény!

Ez a szeretet messze a házasság előtt kezdődik. Az egyház nem enged abból, hogy a házasság előtti szexuális élet - bűn. Méltán. Ha lehetett a házasság előtt öt vagy tíz partnerem, nem lesz nagy dolog, hogy utána is lesz. Hogy lehet ilyesmit kívánni a fiataloktól, amikor a nemi érés és a házasságkötés lehetősége legalább 10 évnyi távolságba került egymástól? Nem úgy van már, mint Jézus korában, amikor - egy rabbi szerint - nincs Istentől, ha egy fiú 18 éves korában még nem nős, s amikor a lányokat 12 éves korukban jegyezték el. Van megoldás: a lányt is taníttatják, a fiút is; ha összeházasodnak a szerelmesek egyetemista korukban, többbe kerülnek a szülőknek?

Minden a szereteten fordul, A házasság fel nem bontása is. A szegénység vállalása is. Az emberölésről lemondás is. A szeretetéletünkön fordul az is, hogy Jézus anyját egy nép a maga Nagyasszonyának titulálhassa. Amen.

Városmajor, 2000. október 10.

Nagy vita-témába vágom a fejszémet! Úgyhogy címet is adok neki: Most légy okos, Domokos!

Az evangélikusokkal megegyeztünk abban, hogy a hit üdvözít, de azért a cselekedeteknek is van némi szerepük az üdvösségünkben. A pápa bocsánatot kért azoktól, akikkel szemben a hierarchia úgy viselkedett a múltban, ahogy a jelenben viselkedik a mai teológusokkal. Ratzinger elmondotta, hogy szép dolog a vallásközi párbeszéd, de azért a negyvennyolcból nem engedhetünk: üdvösség nincs a katolikus egyház közvetítése nélkül. Egy-egy mondatban három jelentős dokumentuma ez - nagyjából az utolsó esztendőnek. Mindezekkel szemben az evangéliumok alapján áll - megint csak egy-egy mondatban -, hogy üdvözülnek, akik az éhezőknek enni adnak, az eretnek-konkolyt sem szabad semmiképpen kitépni, s hogy akik nincsenek ellenünk, azok velünk vannak.

A három dokumentum egy meghatározott vallás dokumentuma: a római katolikusé, amely vallás Jézus képviselőjében akarna szólni. Ez a Jézus nem volt katolikus; zsidó volt a vallása is. Igaz, szemben állt a maga zsidó vallásának hierarchiájával, amely - a szokásos történelmi következetességgel - ki is tessékelte őt tagjai sorából. Elég radikálisan. De ne bántsuk ezt a hierarchiát túlságosan. Az előttük levő s az utánuk jövő hierarchiák sem igen tudtak más tenni eretnekeikkel. Az utódok olykor jelentősen radikálisabbaknak is bizonyultak. Aki pontosan tudná az elégetett eretnekek számát, még szorzószámot is adhatna: hányszor voltak radikálisabbak.

Tény, hogy a történelemben fellelhető vallások képtelenek egyetemesek lenni. A krédójukba beírhatják ugyan, hogy "hiszem az egyetemes anyaszentegyházat", de ettől még maradnak partikulárisak, azaz csak valakiknek szólók, csak valakikhez, nem mindenkihez elérők. Nem tudják átfogni az emberiség hitét, csak bejelenthetik, hogy az egész emberiséget hívják vallásukba. Ez a fajtájú egyetemesség viszont önmagában hordja a kísértést a türelmetlenségre a más nézeteket képviselőkkel szemben. De hát az ember képtelen a másfajta, a mindenkit kielégítő egyetemességre.

Annak következtében képtelen, hogy Isten per definitionem kinyilatkoztatást adó valaki, és az ember per definitionem az Isten kinyilatkoztatását érzékelő lény. De ez az érzékelés minden embernél sajátos eredményt szül. Ha minden ember használja ezt az érzékelő képességét, már pedig ki nem mondva is szükségképpen használja azt, akkor ennek a vége: mára hatmilliárd, különböző krédó.

A történelmileg megjelenő vallások csak egy nép, egy kultúrkör nagyjából egységesen megfogalmazott hitét tartalmazhatják. E nép és kultúrkör mellett vannak más népek és más kultúrkörök, a maguk ugyancsak nagyjából egységesen megfogalmazott hitű vallásaival. A szórás nemcsak földrajzi, időbeli is. Mindegyik vallás szükségképpen ki van téve annak, hogy új egyedek születnek soraikban. Olyanok, akik a maguk fejlettebb érzékelő képességük birtokában új véleményeket hallanak belülről, és új nézeteket fogalmaznak. Nézeteiket a meglevő krédók befogadhatják, és el is vethetik. Ha történetesen befogadják, ez szükségképpen nem tetszik valakiknek, akik ragaszkodnak a régihez. Ezek a ragaszkodók lesznek az eretnekek, mint Lefevbre napjainkban. Ha nem fogadja be vallásuk az új meglátásokat, értesüléseket, akkor az új érzékelések közvetítői lesznek az eretnekek, miként az ókatolikusok a múlt században. Mindez annyit jelent, hogyha feje tetejére is állna valaki, akkor sem lenne képes megkonstruálni egy olyan egyetemes vallást, amelynek krédója lefedhetné hatmilliárd különböző ember hitét.

Vallások pedig mindenképpen vannak. Az ember nem monasz, hanem közösségi lény. Még a bélyeggyűjtők is egyesületet hoznak létre. Mennyivel inkább azok, akik nemcsak magukban akarják keresni Istent, hanem közösségileg is. Vallásra szüksége van az embernek, a társadalomnak. Nagyon sok okon. Mondok ezekből egyet. Némethy Feri rendtársam (szül. 1930) az ötvenes években, felszentelése után kisközösséget csinál. A piaristák emiatt kénytelenek kirúgni, az ÁVO meg "kénytelen" börtönbe dugni őt. Szabadul onnan a '63-as amnesztiával, s innen kezdve mint vasesztergályos építi a szocializmust. Tudják róla ott, ahol dolgozik, hogy honnan jött, és hogy pap. Bütyköli a gépét. Egyszer odajön hozzá a szomszéd gépen dolgozó esztergályos, és mondja neki: "Tudja szakikám, már beadom a gyereket hittanra. Nem akar lemenni a Közértbe tejért". Az apa már rég nem jár templomba. De úgy gondolja, hogy baját csak a vallás orvosolhatja. Melyik? Mindegy. Az egyik. Amelyikbe beleszületett.

A hatmilliárd ember nem egyforma intenzitással érdekelt Isten dolgában. A három dokumentum az európai társadalom döntő többségét hidegen hagyja. Csak egy kisebbség érdekelt azok tartalmai iránt. E kisebbségen belül vannak, akiket felháborít, hogy mennyire nincsenek a dokumentumok harmóniában a jézusi tanítással. De mennyivel többen vannak, akik vállukat rándítják, amikor hallanak e dokumentumokról, s készítőikről így nyilatkoznak: Ők az iparosok! Értsd: a vallási hatóságok dolga az ilyesmikről nyilatkozni. Ismét mások dühödten védelmezik a dokumentumokat a kritikusokkal szemben. Nekem mindenképpen tanulságos a széphalmi példa. Amikor megtudták, hogy Gromon Bandi nem lehet többé plébánosuk, a nagy többség átállt a hierarchia oldalára. Mert a vallás iránt érdeklődők többségének rend kell, s hogy lehessen küldeni a gyereket a hittanra - a Közértbe

tejért menés okából is. Küng vagy Drewermann vagy Gaillot ma óriási hatású emberek, de ha a hierarchia Rómába akarja hívni az ifjúságot, akkor millió fiatal mozdul meg - igaz, nemegyszer közpénzen. A mondott legnagyobb hatású kontesztálók pedig Párizsban, Bécsben vagy Budapesten, megtöltenek - egy nagy termet.

Azt hiszem - a húsz éves Ady Endre Karácsonyt ünnepezve - Jézus szándékát fogalmazta meg:

Nem lenne más vallás, összesen csak ennyi:

Az Istent imádni, az embert szeretni.

Úgy gondolta, hogy Jézusra hivatkozva létre kellene hozni azt a vallást, amelyben megengedjük a hatmilliárd embernek, hogy gondolja csak azt Istenről, amit gondol, sejt és belülről hall. Csak azt kívánjuk meg tőle, ami Jézus tanításában az élet és az örökélet tartalma: szeresse testvérét, felebarátját, az embert, a hatmilliárdot, szeressék egymást. Eddig még nem sikerült ezt a vallást létrehozni. Sem Jézusnak, sem Ady Endrének. Miért nem? Alighanem ma éppen hatmilliárdan vagyunk benne vétkesek. Nyílt összeesküvésben vagyunk egy ilyen szándékkal szemben. Mi ennek az összeesküvésnek a tartalma? Parancsolni akarunk, hatalmasabbak akarunk lenni, gazdagabbak akarunk lenni, mint a többi ember, akiket éppen ezért nem is tudunk testvérünknek tekinteni. És nem akarunk olyan Istent imádni, aki ennek éppen az ellenkezőjét kívánja tőlünk: hogy mossuk a másíknak a lábát, hogy hüvelyébe dugjuk a kardot, hogy eladva mindenünket, mindenkinél szegényebbek legyünk. Csak olyan Istent akarunk imádni, aki lehetővé teszi számunkra a szolgálat, az adás s az erőnemalkalmazás magatartásainak - az ellenkezőjét. Jézust kétezer éve csak vallása hierarchiája intézte el, de az emberiség Jézussal szóba nem állásának kétezer esztendőös folyamatát már nem írhatjuk kizárólag a vallási és nem vallási hierarchiák számlájára. Abban része van a nem-hierarchiáknak is. Részünk van mindnyájunknak. A hatmilliárdnak is.

Nekünk, Jézusra hivatkozóknak, keresztényeknek sincs hatmilliárd testvérünk! Magunkat szeretjük. Jó esetben még a férjünket-feleségünket, meg a gyerekeinket. De ennek a szeretésnek nincs sok köze ahhoz, amiről Jézus beszélt. E mondatból: *Mert én a gyerekeimnek meg akarom adni azt...* - levezethető a nukleáris, az ökológiai, s a holnapi, ma még neve sincs, katasztrófa. Levezethető, mert azt akarja ez a gyerekeimre korlátozott szeretés megadni a gyerekeinek, amit a testvérem nem tud megadni a maga gyerekeinek. Ismétlem: ma, kétezer évvel Jézus köztünk járása és kétezer esztendő úgy nevezett kereszténysége után sincsen hatmilliárd testvérünk. Ady Endre, lépj le! És Jézus Krisztus, lépj le! Mert azt a vallást - amelyben szabadon hagyjuk a hatmilliárd embernek-hívőnek, hogy miként is képzei el Istent s az üdvösséget, s csak az ember szeretését kívánjuk meg tőle - Jézusra vagy akárkire is hivatkozva még nem sikerült létrehoznunk. Miért nem? Elmondottuk. Alighanem éppen hatmilliárdan vagyunk vétkesek benne. Nem akarjuk az Istent imádni, ha embertársainkat testvérünknek kell tekinteni. Jézust kétezer éve csak vallása hierarchiája intézte el, de Jézussal szóba nem állásunk kétezer esztendőös folyamatát már nem írhatjuk kizárólag a vallási hierarchiák számlájára, abban része van a nem-

hierarchiának is.

Helyette egyebet akarunk. Ezt az egyebet kellene megnéznünk. Az *első*, talán legnagyobb csoportot azok képezik, akik semmiképpen sem akarnak szóba állni azzal, hogy "az embert szeretni". Ezek részint vallásosak, részint nem. Ők az eszménytelenek, ők a szemérmetlenül önzők. Ha vallásosak, azért azok, mert a vallást tartják a leghatékonyabb eszköznek arra, hogy önzésüket maradéktalanul érvényesíteni tudják: "Tűrj, tűrj, ezt papolta apát urunk is". A *második* csoportot azok alkotják, akik a vallás kizárásával akarják az eszményt szolgálni. Ők az ateista humanisták, akiket messzemenően meghatároz az, hogy nem akarnak utópisták lenni, nem akarnak a jézusok útjára tévedni. A *harmadik* csoport egy-egy régi vagy újonnan alapított vallás keretében akarja szolgálni a jézusi eszményt. A *negyedik* azt mondja, hogy megpróbálkozik a jézusi úttal anélkül, hogy valláshoz tartozna, de a legmélyebb Istent szolgálni akarás útján.

Magam számára az első kettő nem járható út: Isten és a jézusi örökség nélkül nincs miben reménykednem. A két utolsóból pedig egyértelműen csak a harmadikat tudom választani. A negyediket nem, mert a negyedik pillanatokon belül ateista lesz, vagy létrehoz egy új vallást. Az ateizmusban nincs reménységem, ha meg új vallást hoz létre, kiköt a harmadik csoportban. Ennek a negyediknek nincsen tömegbázisa. E negyediket csak mondani lehet, de kivitelezni nem.

Milyen perspektívái vannak ennek a harmadik csoportnak? Nem a legjobbak. Ott van a csoportban a hierarchia is, amely eretnekséget kiált, ha észreveszi a jézusi szándékot, vagy csak szektáskodást állapít meg. Ott vannak benne a jó szándékú vallásos emberek, akik nem tudnak kitartani Jézus mellett a szektáskodás vádjának elhangzásakor. S ott vannak azok az eszménytelenek is, akiknél a valláshoz tartozás csak önzésük takarója. Ezekkel szemben ott vannak azok is, akik tudják, hogy Isten népének prófétai népnek kell lennie, ennek minden következményével együtt: Üldözni fognak titeket!

Ebből az következik számomra, hogy - ha már római katolikusnak születtem - azokkal kell kritikusan közösséget vállalnom, akik a bevezetőben említett három dokumentumot kiadták. Az következik, hogy római katolikusként szembesítenem kell vallásom hierarchiáját azzal, amit a dokumentumban érintett kérdésekről Jézus tanított. Vagy elviselik vagy nem. Amikor és ha elviselik - ha pap vagyok - prédikálhatok két kicsi templomban: Széphalmon és Budaváriban. Ez esetben - ha még oly peremre szorítottan is - van olyan-amilyen szavam a "hívők" gyülekezetén belül. Ez esetben nem kell új vallást csinálnom. Mondhatom abban, amelyikbe beleszülettem a magam szektás jellegűnek bélyegzett szövegét két kicsiny katolikus templomban. Erről Jézus sem mondott le. Szombatonként - szokása szerint - bement a zsinagógába és tanított. Ja, hogy figyelték őt a Jeruzsálemből küldött teológusok? Ja, hogy vádemelés céljából figyelték őt? Hát ezt nem tudta megspórolni. Én sem, mi sem. Üldözni fognak...

Hűségeseeknek kell lennünk a lelkiismeretünkhöz. Hazudnunk nem szabad. Ez nem vitatható. S ha ehhez ragaszkodunk, akkor két út áll előttünk. Nem utasítjuk el azt vallásunk krédójából, amit sem igazolni, sem elvetni nem tudunk - ez az egyik. S

a másik: nem mondjuk el azt a krédót, amelyben nem igazolható és nem cáfolható tételek vannak. Mind a két magatartás előtt meghajlok, mert lelkiismeret diktálta út mind a kettő. De én az elsőt választom. Jézuson iskolázott lelkiismerettel.

Városmajor, 2000. október 12.

Minden arany csak egy marék homok - mondja a Bölcsesség könyve; s az Isten szava belénk hatol a gyökerekig, és semmi sem marad rejtve előtte - mondja a Zsidó levél.

Holnap délelőtt a Bokor harmadik nemzedéke egy kisebb csoportjának misézek, különböző közösségek érdeklődőinek. Már sok éve kialakult a gyakorlat, hogy nincs prédikálás, csak egy kérdő mondat. Azt ki kell mondani, utána adhatunk egy pár mondatos kifejtést, majd megismételjük a prédikálást helyettesítő kérdő mondatot, s beáll a csend. Öt perc múlva megindul a kör. Egy óra alatt be is fejeződik. Ez alatt mindenki elmondja, amit tud. Úgy 10-15-en ülnek körül a miséző asztalt. Utána megint öt perc csend, s folytatódik a szentmise. Azzal folytatódik, hogy imádságban ki-ki felajánlja a szentmisét. Ez a második kör. Utána kicsit sietünk, és röpké két óra alatt kész van az egész vasárnapi mise. Aki akar, maradhat még beszélgetni, barátkozni, ügyintézeni. Nem feltétlenül én fogalmazom meg a kérdő mondatot, bárki résztvevő kérdezhet. A második kört szoktam főleg felhasználni arra, hogy letegyem a magam garasát. Én kezdem a felajánló imádságot, s ilyenkor hosszabban imádkozom.

Négy hete megkérdeztem tőlük, hogy van-e valamelyiküknek jó kérdő mondata. Senki sem jelentkezett. Mire mondtam, hogy a gazdag ifjú lesz négy hét múlva az evangélium, s ha közben nem szólnak, hogy van már kérdő mondatuk, akkor nekem megvan már. Előre meg is mondom - fenyegetésül -, hogy mi. Nevettek, amikor meghallották, hogy a kérdés ez: Hogyan nyugtatom meg a lelkiismeretemet, amikor elutasítom a kommúna vállalását?

Mért kellene megnyugtanni? És miért kellene vállalni? Minden igaz katolikus jól tudja, hogy az evangéliumi tanácsok csak tanácsok. Vállalja, aki akarja. A Bokor-beli katolikusok, sajnos, ebben már nem olyan biztosak. Ellenkezőleg, attól félnek vagy nem félnek, hogy nem így áll a dolog. Hanem úgy, hogy a gazdag ifjú nem lehet Jézus tanítványa csak akkor, ha szegény ifjú lesz belőle. S ami a nagyobb baj: a gazdag ifjú nem üdvözülhet, ha nem lesz szegény ifjú belőle.

Amikor még én voltam ifjú, volt egy kiváló mentségünk a kommúna vállalása alól. Vállalnám kérem, én a szegénységet fogadalmastul, dehát olyan szépek a kislányok, hogy nem embernek való dolog kommúnába, azaz szerzetbe lépni. Ez most már nincs. Lehet vinni a kommúnába a Mancikát is. Sőt. Nagyon is kívánatos, hogy menjen a Mancika is, legalább nem kell majd később pályát módosítani vén fejjel, mint azoknak a papoknak, akik későn jönnek rá, hogy Mancika nélkül az élet nem élet.

Hát akkor, miért nem sereglenek a fiatalok a kommuna-csinálás kapuja előtt? Erre kell majd felelni szegény huszonéves Bokor-tagoknak holnap délelőtt a

szentmisén. Hát én válaszolok a kérdő mondatra már most. Tudvalevően Jézusnak három újítása volt a Tízparancsolattal szemben. Az egyik: mosnotok kell egymás lábát! A másik: ne álljatok ellen a gonosznak, tartsd oda a másik arcodat is; s te, Péter, teszed azonnal vissza a kardot a hüvelyébe! S a harmadik, amitől a gazdag ifjú annyira elszomorodott, mert nem tudott megválni a vagyonától. Ez volt a három újítás. Az egyik nehezebb, mint a másik!

De melyik milyen nehéz? Súlyozzunk! Súlyozzon maga Jézus! Elfelejtette mondani, vagy elfelejtették leírni, s így aztán nem maradt reánk... Mi? Az, hogy nem szolgálhattok a Másik-lábát-meg-nem-mosásnak is, meg az Istennek is. Ugyanez történt a második számú újítással is. Nem maradt reánk, hogy nem szolgálhattok a Kardnak is, meg az Istennek is. Pedig ránk maradhatott volna mind a kettő. Mondta Jézus, hogy a pogányok királyai uralkodnak, de köztetek nem ez a rend. De nem gyártott ilyen szólást: Nem szolgálhatjátok az Uralkodást meg az Istent is! Nem azért nem gyártott ilyesmit, mert előre tudta, hogy Ágoston majd a negyedik században kitalálja, hogy az Isten él és uralkodik. Ha tudta volna, talán megcsinálta volna. Mondta, hogy a Sátán kezdettől fogva gyilkos, s még sem mondta, hogy nem szolgálhattok a Gyilkolásnak is, és az Istennek is.

Mindezt nem mondta, de mondta, hogy nem szolgálhattok az Istennek, meg a Pénznek is. Miért ne tehetnék? A pénzemből templomot építetek az Isten dicsőségére! Jézusnak nem volt szüksége templomépítőkre. A zsinagógába és a templomba csak azért ment, mert munkaszüneti napokon ott találta a dolgozókat. Semmi közösséget nem vállalt a pénzzel. Nem vállalt, mert ezt mondta: ha az ember szereti a pénzt, gyűlöli az Istent; ha az ember értékeli a pénzt, megveti az Istent. És fordítva is mondta: ha az ember szereti az Istent, gyűlöli a pénzt, ha az ember értékeli az Istent, akkor megveti a pénzt. Hát, irgalmatlan egy szöveg. Elég lett volna, ha annyit mond Jézus, hogy nem szolgálhattok két úrnak: a Pénznek is, az Istennek is. Ezzel is fölébe emelte volna ezt a harmadik újítását a másik kettőnek. De nem elégedett meg vele. Kiragozta, hogy semmi módunk se legyen kimagyarázni, hogy azért, ha nem is szolgáljuk a pénzt, ha nem is boldogít bennünket, jó dolog, hogy van. Jézus arról beszél, hogy gyűlölünk kell, és meg kell vetnünk, s nem arról, hogy nem boldogít ugyan, de jó, hogy van.

Most pedig, amikor elmondjuk egyházunk egyetemes könyörgéseit a Kérünk téged hallgass meg minket! válasszal, gondoljunk a holnapi ifjúsági mise szegény résztvevőire, akik nem úszhatják meg ilyen könnyen a dolgot, hanem mondaniok kell valamit az egészre. Arra, hogy ők bizony nem vállalják a kommunát, de nem azért, mert többet akarnak birtokolni, mint testvéreik, hanem csak úgy..., bár igazán és tiszta szívükből gyűlölik és megvetik a Pénzt, a Mammont.

Városmajor, 2000. október 13.

Fennmarad-e a társadalom, ha a nők is dolgoznak? - ebben a kérdésben állapotunk meg a Szellemi Búvároknál a szeptemberi szemináriumunk végén. Ez a kérdés kapta a legtöbb szavazatot. S a kérdés felvetőjének kellett vitaindítót írnia az októberi

szemináriumra, azaz nekem. Megírtam.

Fennmarad-e a társadalom, ha a nők is dolgoznak?

A 21. század hajnalán - micsoda kérdés! De óvatosság a nagyon is világosan képtelenségekkel szemben. Európa lakossága fogy és színesedik. Hazánk lakossága drámai mértékben fogy, és romásodik. Tavaly nyáron kaptuk azt a hírt, hogy az újonnan beiskolázott gyerekek egyharmada roma. Sajnáljuk Európát? Sajnáljuk nemzetünket? Minek?

S aki kihull, megérdemelte,
Az ocsút az Idő nem szánja,
Aszott nemzetek, hült világok,
Tört életek miazmás vágya
Halálra valók, nem kár értük.

(Ady Endre, Az Idő rostájában)

Azért mégis, én sajnálom Európát és nemzetünket. Mert nacionalista és európai vagyok? Nem azért. Azért is sajnálom talán, de főleg azért, mert a magyarok és az európaiak is Isten gyermekei, s ők is életre és boldogságra vannak meghíva. A fogyás pedig nem élet-jelenség, s nem a boldogság tünete. A nemzetfogyás szükségképpen kapcsolódik a hűtlenséggel, válással, boldogtalansággal, röviden: a bűnnel.

Ember! Szaporodást prédikálsz a népességrobbanás századában? Igen azt, mert a fogyás bűnnek az eredménye. Igen azt, mert nem a népesség szaporodásával van a baj, hanem az életnek azzal a materialista igényességével, amelynek alapján a növekedés nem tartható fenn. Más módon, mint ahogy élünk, szaporodhatnánk, akár a 12 milliárd fölé is. De hiába is prédikálok szaporodást, mert akik ragaszkodnak a mondott materiális és materialista igényességhez, inkább kétszer-háromszor házasodnak, mint világra hozzák második vagy harmadik gyereküket.

Az lenne előadásom alaptétele, hogy a fogyás szoros kapcsolatban van a nőknek a családon kívüli munkavállalásával. Egyetlen példa: szüleim hét gyermeket neveltek fel, s a hét gyermek összesen - írd és mondd - hét unokát. Anyám háztartásbeli volt, s a hét gyermek egyikének a családjában sem volt a nő háztartásbeli. Ember! Vissza akarod vezényelni a nőket a fakanálhoz? Századunkban, amikor a nők végre elérték, hogy tanulhatnak!? Nem. Valami egyebet akarok. Mit? Elmondom.

A 80-as évek első felében született meg a Bokorban az Élet-egyetem gondolata. Az alapműveltséget a lányok továbbra is a fiúkkal együtt szerzik meg a középiskolákban. Ezután azonban a lányok nem iratkoznak be a férfi egyetemekre. Mi az, hogy férfi egyetem? Férfiaknak való egyetem. Olyan egyetem, mint amilyen ma mindenütt van. Mért nevezem ezeket férfi egyetemeknek? Azért, mert olyan képzést adnak, hogy a velük betölthető állások nehezen viselnek el akárcsak egyetlen szülési szabadságot is. Így az a nő, aki szülni és gyerekeket akarna nevelni, hátrányos helyzetbe kerül a férfi kollégákkal szemben. Egyszerűség kedvéért nem foglalkozom most a tanulmányaikat a középiskolával befejező nőkkel. Azért nem, mert folyamatosan növekedik az iskolában eltöltött évek száma, és nyitva hagyom a fejlődés útját: járhasson minden fiú és minden lány egyetemre is, ha képességük van

rá. Visszatérve a jelenre, ezt állítom: a lányoknak nem arra van szükségük, hogy megállják helyüket a férfi egyetemeken és a képzésből következő munkaviszonyokban tapasztalható versenyben. Igazságtalan követelmény ez velük szemben, mert ha az emberiség egyáltalán élni akar, valakiknek meg kell szülni, fel kell nevelni a következő nemzedéket, s ezt bajosan lehet a nők és férfiak második műszakával. Sérül ettől a második műszaktól mind a kettő; a nő is, a férfi is.

A lányok az Élet-egyetemre iratkoznak be érettségi után. Mit tanítanak ott? Mindazt, aminek elsajátítása képessé teszi őket arra, hogy jól oldják meg alapvető feladatukat: kézbe tudják tartani a családot, jó feleség és jó édesanya legyenek. Humán dogákat tanulnának az egyetemen: háztartástant, egészségügyet, irodalmat, zenét, képzőművészetet, társadalomtudományt, filozófiát és nem-felekezeti teológiát. Nem informatikát, nem gépészetet, nem orvostudományt, nem jogtudományt, nem klasszika-filológiát, nem felekezeti teológiát. Mire mennének az Élet-egyetemen szerzett ismeretekkel? Mondtam: kézben tudnák tartani a családot, s gondoskodnának a következő nemzedék minőségéről: jobb feleségek, jobb édesanyák lennének tőle. Csak erre lenne jó az Élet-egyetem? Először is ez egyáltalán nem *csak*. Belepusztulhat a társadalom a jó feleség- és jó édesanya-hiányba. Belepusztul a társadalom a versenytárs jellegű nőkbe, belepusztul a nem-versenytárs nőknek a hiányába.

De nemcsak erre lenne jó az Élet-egyetem. A gyermekek idővel felnőnek, s a házasság előtti években nincs már szükségük akkora mértékben anyai gondviselésre, mint korábban. Az Élet-egyetemet végzett nők részint az ott tanultakkal, részint az otthon eltöltött mondjuk két évtized családban megélt gyakorlatával, részint további, nem iskolában megszerzett művelődéssel... képességet szereznek egy sereg munkaviszony betöltésére. Milyenekre? Olyanokra, amelyek az ő tapasztalataikra építenek. Egyre több és több igény merül fel a társadalmi nevelésre. Árva gyermekek, rokkantak, öregek, hajléktalanok gondozására. Női szívet igénylő feladatokra. Helyi, városi, vármegyei és országos szinten egyaránt. Ezeknek a feladatoknak a betöltésére a társadalomnak nem informatikusokra, gépészmérnökökre, jogászokra, orvosokra, a felekezetek papjaira van szüksége, hanem kiművelt nőiségre. Isten gondolt valamit, amikor nőt teremtett. A feminista teológia megmutatja, hogy a nők másképpen látják a világot, mint a férfiak. Azt is megmutatja, hogy milyen bajok származnak abból, hogy csak férfiak alakítják az emberiség életét. Csak egyetlen példát mondok: ha a nőket szavaztatnák meg háborút indítás tárgyában, a nők hány százaléka szavazná meg, hogy férjüket, fiaikat elvigyék katonának? Nagyon kicsi.

Az Élet-egyetem a jövő zenéje. Én itt az Isten Országának szószólója vagyok. A szeretet birodalmáé. A jövő országáé, ha van jövője még az emberiségnek. Ez a jövő azon fordul, hogy mennyire értjük meg Isten gondolatait. Arról is, hogy mi végre vagyunk a világon.

Budavári, 2000. október 14.

Aranylakodalomba hívnak. Kit? Engem a "tisztelt tanár urat és kedves

keresztkomájukat". Szegedre a Dómba. Egy szombaton 11 órára. Meg az utána következő fogadásra. Sajnos, ez sem megy már! Ehhez nekem félhatkor kell kelnem. Félkettőig nem fejeződik be a fogadás, pedig nekem egy nyolc órás műszak már letelt. De ha be is fejeződik, táltos paripáknak kell visszaröpíteniök a fővárosba, mert hatkor misézem - Széphalmon. Hát ennyit se bírsz már, amikor még kilencven éves se vagy? Ábrahám száz évesen még Izsákra is képes volt! Szégyen ide, szégyen oda, bevallom: nem bírok ennyit sem. Az olcsóbb megoldást kell választanom. Írok valamit az aranylakodalomra.

A hirös várost 1942-ben láttam meg először. Hazafias kötelességből. Ide rendelték tartalékos tábori lelkészi kiképzésre. A felsővárosi "Tunyogi" volt a laktanyánk. (A Tunyogi gimnázium volt, ahol a hírek szerint - miként a pesti Rőzerben - pénzért lehetett érettségihez jutni.) A kassai bombázás már megvolt. Beléptünk a háborúba. Kellett az ezredlelkész, aki a lelket tartja a katonában, hogy legyen ereje szegénynek löni, embert ölni. Mentem. Mérsékelt hazafias lelkesedéssel. No, nem a kardnak a hüvelybe visszarakása volt még akkor a gondom. Előző évben Erdélyben töltöttem a nyarat: kolozsvári piarista diákokkal "regöltem" a szórvány magyarokat. Most is ott tekeregtem volna, de hát nem lehetett. Két hónap után katonakönyvet kaptam. Az volt benne, hogy "tart. eü. honvéd" lettem. Sebj, viszem én még többre is. Az új, a demokratikus magyar hadseregben. 1945 áprilisában, amikor felvarrhatom kabátomra, sapkámra a két arany pertlit. Csicskást is kapok. Amikor a 17. gyalog ezred katonapáterjeként felérkezik a hadba vonuló ezred Budapestre, "eltávot" kapok. Máskor saját becses hátamon vittem húszliteres kannában a napraforgóolajat a pesti éhező családnak Szabolcsból, most viszi a csicskás. S megérkezve a Szentkirályi utcába előreküldöm, s tisztelegve jelenti szüleimnek: "Bulányi főhadnagy úr érkezik". Csak pár napig tartott harcom a fasiszták ellen. Átadtam az ezredlelkézséget egy hadi és politikai babérokra vágyó pesti papnak, s mentem vissza Debrecenbe. Megkaptam a hét napra szóló zsoldot, s leszereltek. Hitlernek ennyi is elég volt! Még én is ellene vagyok? -, egy hónap múlva megadta magát. De a rangom megmaradt, katonakönyvet kaptam, s abban már az állt, hogy - főhadnagy vagyok. Majd 1952 decemberében fosztanak meg tőle. Nem volt elég az életfogytiglani börtön, még ugrott a katonakönyv is. Ez volt a legfájdalmasabb az ítéletben. Valahogy azért nagy nehezen ezt is kibírtam: rab vagyok és még főhadnagy se lehetek... - De ha így folytatom, sose érek el az aranylakodalomig.

Másodszor 1947-ben rándultam le Szegedre. Immár Debrecenből. Ekkor már vittem is valamit. Diákjaimat, a IV. A. osztályt. S nem is üres kézzel. Horváth Béla, a Vigilia avantgard lírikusának egy versét adta elő az osztály szavaló kórusa a szegedi piaristák dísztermében. De ekkor se találkoztam még a lakodalmasokkal. Ami késik, nem múlik.

1948-ban jelesen érettségizik a debreceni Svetitsben Tóth Hanna. Gyógyszerész szeretne lenni. Debrecenben nincs ilyen fakultás az egyetemen, de Szegeden van. Megy Szegedre. Találkozik Lakos Bandival, a nem-hivatalos egyetemi lelkésszel. Meséli, hogy Debrecenben van ám már kisközösség is, folyik a

"csoportmunka", hívná már meg Lakos Bulányit Szegedre, hogy ott is legyen. Lakos kész rá. Ismer jól, mert együtt voltunk a Tunyogiban. Csak jó valamire a tábori lelkész képzés. Hív is 1949 tavaszán "Szögedébe", s én megyek.

A jezsuita ifjúsági Mária Kongregáció is megtudja. Jönnek és elmondják, hogy annyira visszafogják magukat, hogy már csak rózsafűzér mondásra mernek összejönni, de az Ávó ezt is tudja... semmit sem lehet csinálni. Lakosnak meg nekem mondhatják! Három napon keresztül együtt vagyunk. Délelőtt is, meg délután is, késő estig. Úgy harmincan. Most jutunk el a lakodalomhoz? Hol van az még! Majd jó másfél esztendő múlva.

Harmincan. Ott van a Hanna, Lakos Bandi, meg a piarista Kovács Miska, aki kettővel alattam járt a teológián. Ott van Acsay Ilus, a csanádi egyházmegye KALÁSZ-titkára, Felbermann Sári Pestről - hol nincs ott ő? - s ott van Nacs Feri, a piarista diák, s még nagyon sokan, akikkel azóta nem találkoztam; s ott van egy másodéves bölcsész, Kopasz Pista is. S ezzel lakodalom-közelbe kerülünk.

Egy év múlva, 1950 nyarán, már kétszer is megyek Szegedre. Acsay lányainak, asszonyainak tartok lelkigyakorlatot a Dóm tornyában. Találkozom Lakos népével is. Megritkultak a sorok. Beszerezték ők is a Kongregáció-féle tapasztalatokat, de Pista ott van még a megritkult sorokban is. Aztán nagyon sokáig nem megyek Szegedre.

Nem, mert beiratkoztam az Ismerjük meg hazánk börtöneit! mozgalomba. Később Pista is beiratkozik. Éppen a Gyűjtő Fogház nevű állomáson tartózkodtam az 50-es évek közepén, amikor egyszer csak rám mosolyog a szemüvege mögül egy kedves arc! Hát te meg mit keresel is, ahol a madár se jár! - kérdezem tőle. Rákosi már túl van első bukásán, a börtönben már elmúltak a láncba húzásos idők, van mód rá, hogy nyugodtan elbeszélgessünk. Elmondja peremartoni történetét: a gyári robbanás is fontos volt a kihallgatásokon, de igazán a kisközösség meg én voltam érdekes az előadó urak számára. És persze még azt is elmesélte, hogy közben meg is házasodott. Azt is, hogy nehezen akarták odaadni neki az Esztert, mert az Eszter valami csudaszép, meg előkelő lány, akinek a szülei jobb partit szántak, s az a jobb parti kerülgette is Esztert, de ő, már mint Pista, nem engedett, bulldog módjára kitartott, s végül is csak ő kapta meg Esztert. (Valami része azért Eszternek is lehetett a dologban - "gondoltam, de nem mondotta szájam".) S van már egy kislánya is, az Ági.

A mozgalomból kilépésem után, a 60-as években kétszer is voltam Peremartonban náluk, fociztam is a fiúkkal, "kedves keresztkoma" is lettem. A 60-as évek végére magamhoz tértem, s újból elkezdtem "nyüzsögni". Hívtam volna Pistát is, de ő úgy érezte - a valakik meg is magyarázhatták neki -, hogy inkább a családjára kell vigyázni. A keresztfiamat is láttam: egyszer Budán nálam, egyszer meg Szatymazon. Egy Kopasz lánnyal meg akkor beszélgettem, amikor az Attila útról a Városmajor utcába költöztem, a nevére már nem emlékezem. Hogy került oda, segített-e a párja költözködni? - ezt se tudom. Valamikor Szegeden is jártam egy Bokor-pap szentelése kapcsán, s akkor a sugárúton is jártam. Húsz esztendő telt el közben. Nevetve mondta: "Most már van egy eretnekünk is; a magyar katolikusoknak ilyen még nem volt". Ez is csak tizenhat évig tartott: közben kiderült, hogy még

sincs.

De még nincs vége a történetnek. Amikor eretnek lettem, gondoskodnom kellett egy helyről, ahol nyugodtan eretnekeskedhetem. Ez lett Óbudavár. Itt építettem házat, ahol misézhettem és tarthattam lelkigyakorlatot azoknak, akik nem féltek az eretnekségtől. Itt talál rám egy számomra vadidegen ember. Azt mondja, hogy ő Herrche Péter, s én Páter Bulányi vagyok-e? Rá hagyom. Ő meg mesél. Megtudom, hogy Péter a Kopasz Ági férje. Meg azt is, hogy itt laknak a közelben, Hidegkúton. S azóta újra azsúrban vagyok a Kopasz család történéseivel. Ő telefonálta meg az aranylakodalmat, még messze Eszter kedves és hosszú levele előtt. Ő számol majd be arról is, hogyan esett meg a Dómban az aranylakodalom, meg a fogadás a piaristáknál.

Budavári, 2000. október 15.

Isten egyetlenegy. Van valaki, aki elindul Názáretből - szegre akasztva egzisztenciáját, ott hagyván házat és ipart. Bemerül Jánosnál a Jordán vizébe, és azt hallja, hogy ő az Isten szeretett fia. Ő hallja ezt, senki más. Hamarosan programmal áll elő: Itt az idő, most vagy soha: elközelgett az Isten Országa, alakítsátok hozzám a gondolkodástokat és életeteket, szavazzatok bizalmat annak a jó hírnek, melyet tőlem hallotok! Tanítványokat gyűjt. Hogy nem a levegőbe beszél, ezt azzal is kétségtelenné akarja tenni három éltanítványának, hogy fölviszi őket egy hegyre, ahol e három tanítvány is hallja a hangot, a nekik szólót: Ez az én szeretett fiam. Miért higgyek el bármit a mondottakból? A papíros türelmes. Mindenki azt ír rá, amit akar. A kereszténység úgy állt elő, hogy elhitte és le is írta ezeket az eseményeket.

Az ariánusok másképpen magyarázták a történeteket, mint Athanáz. A zsinatot a császár hívta össze. A zsinat Athanáz mellett döntött: Jézus az Isten fia! Hogy Athanáznak van igaza - lehet hinni. Hogy Areiosznak van igaza - azt is lehet hinni. A kérdést eldöntő, döntő érve nincs senkinek. Nem is lehet. Még senki se volt kiszálláson a Szentháromságban. Areioszt követik a Homoród völgyében az unitáriusok, Athanázt követik a Kisküküllő völgyében a reformátusok, s mindenfelé az evangélikus szászok és magyar és román katolikusok, meg az ortodoxok. Konstantin császár nem tűrte az ariánusokat. Jézus tűrte volna: Az Emberfia ellen lehet szólni. Csak a Lélek ellen nem lehet szólni.

Ha igazak a leírtak, Péter, Jakab és János azzal mentek le a hegyről, hogy valóban közel került hozzájuk az Isten Országa, és tényleg oda kell igazítani gondolkodásukat és életüket Jézushoz: hinniük kell Jézus jóhírének. S létre is hozták Jézus mennybementele után a jeruzsálemi közösséget, amelyben nem mondott senki semmit magáénak, mert a színeváltozás hegyén hallották a mennyből jövő szózatot: Ez az én szerelmes fiam, őt hallgassátok.

Kérdezem: miért fontos ma ez az eldönthetetlen kérdés? Ki vállalja, hogy eldöntse döntő érvel: van-e Szentháromság, vagy nincsen? Hogy lehetséges-e, hogy az egyetlen Istenben van-e hármasság vagy nincsen.

Átengedném a filozófusoknak, a pszichológusoknak, az egzegétáknak a

kérdést: mit gondolhatott Jézus, amikor Isten fiának vallotta magát. S mit gondolhatott Péter: amikor az élő Isten fiának mondta Jézust?

Budavári, 2000. október 16.

Lapozgatók számítógépem könyvtáraiban. *Laetare* vasárnap. Örvendezzünk az elmúlt nagybőjt közepén, s ennek jeleként "gyűljűük össze mind, akiknek kedves az Úr ügye". Ennek jegyében az első olvasmány a babyloni fogság végéről értesít: Izrael hazamehet Izraelbe. Nemzeti történeti analógiáink: 1686 - vége a török hódoltságnak; 1867 - vége a forradalom leverését követő önkényuralomnak; 1938, 40, 41 - trianoni sebeink részleges és ideiglenes gyógyításának évei; sa negyedik dátum századunkban: '90 - hazamennek az oroszok. Mi is örvendeztünk.

Szövegünk szerint a babyloni fogság is, vége is - az Isten műve. A történettudomány szerint pedig fegyvertények következményei. A fegyvertények aligha Isten művei, mert "kard ha csörren, vér ha csobban, csak az ember vétkes abban... az a véres Isten nincsen" - mondom én is Babitsunkkal. Isten az erősebb hadseregekkel menetel - mondta cinikusan Bismarck. Isten ügye - az ő Országá. Ez pedig nem fegyvertények következménye. Ma szabadok vagyunk az oroszoktól, de mivel a fogyasztásisten úgy kívánja: gyilkoljuk nemzetünket úgy, ahogy a török meg az orosz se tudta! Évről évre félszázézerrel kevesebben vagyunk, pedig bőviben vagyunk a bevándorló magyaroknak is, az Isten áldását elfogadó romáknak is. Az Isten Országá pedig azon fordul, hogy van-e Istennek népe, amely nemet tud mondani a Mammonnak. Én csak akkor tudnék örvendezni, ha nem fogyna - Mammon-imádatunk, bűneink következtében - nemzetünk. Változatlanul azt képviselem, hogy demográfiai robbanás ide, demográfiai robbanás oda, istentelenségünk következtében fogy hazánk és Európa lakossága. Akkor örülök, ha keresztény családaink minél több gyereket nevelnek Jézus tanítványaivá.

A második szöveg arról értesít minket, hogy "kegyelemből részesültetek az üdvösségben, a hit által. Ez tehát nem a magatok érdeme, hanem Isten ajándéka". Ez az a páli szöveg, amelyben luteránusok és katolikusok a minap Augsburgban megegyeztek. Én csak annak tudok örvendezni, ha növekednek az Isten Országának esélyei. Növekednek-e a Közös Nyilatkozat aláírásától? A II. Vatikáni Zsinat kapcsán ortodoxok és katolikusok visszavonták a kölcsönös egymást kiközösítést. A moszkvai pátriárka azonban nem tudja megérteni, hogy görög katolikusok, római katolikusok, protestánsok mit misszióznak Oroszországban, amely megszentelt ortodox terület, melyen nem-ortodoxoknak - az ezer éves kiközösítés visszavonása után - már végleg nincs mit keresniök. Ennek ellenére katolikusok és protestánsok misszióznak náluk, s ezt az orosz ortodoxok ugyanolyan ellenséges érzülettel szemlélik, mint amikor még érvényben volt a kiközösítés. Az augsburgi Közös Nyilatkozat aláírása valójában azt jelenti, hogy érvényét veszítette, hogy Luther elégeti a pápai bullát, és a Trienti Zsinat kiközösíti Luthert. Nem tudom, mi lesz ennek az eredménye. Aligha az, hogy a luteránusok hozzánk fognak járni vasárnap templomba, mi pedig a legközelebbi evangélikus templomba megyünk Úrvacsorát

venni.

De nem is erre van szükség, hanem annak az ellenkezőjére, amiben Augsburgban a két egyházvezetés megegyezett. Arra ti., ami a tetteiknek köszönhető. Jézusnak nem az az üzenete számunkra, amit Isten a tetteinktől függetlenül is megtesz velünk. Isten odaadta értünk a Fiát, hogy Tanítóként elmondja nekünk, hogy szeret minket, s ennek fejében tőlünk is azt várja, hogy szeressük egymást. Ne tapossuk, ne gyilkoljuk testvéreinket, s ne fogadjunk el egy olyan világot, amelyben törvény, hogy a gazdag még gazdagabb legyen, a szegény pedig még szegényebb, s ha valakinek ez véletlenül nem tetszenék, akkor majd a NATO megindítja rakétáit. Tudunk-e Istennek tetsző világot teremteni? Jézus azzal, hogy otthagyta názáreti otthonát, s létrehozta életközösségét, amely ezt az Istennek tetsző világot, Országot hirdette. Jézus azzal, hogy körbejárva Izraelt jót cselekedett, erre adott példát. Nem azt akarta a fejünkbe verni, ami nem a magunk érdeme. Arra biztatott, ami a mi érdemünk lehet.

Megegyezhetünk abban, hogy Isten a hit által üdvözít, de tudomásul kell vennünk, hogy a hatmilliárd ember legalább hatezer különféle krédót vall, s hitéért ölni is hajlandó. Isten pedig aligha fog kiválasztani e hitekből egyet, melynek ellenében üdvözít. Különösen azt a hitet nem, amelyik a maga védelmére megfelelő katonai szövetséget is keres. Örvendjünk, mert az Atya mindenkit magához vár, és senkitől sem vár mást, csak embertársainak megbecsülését és szeretetét. Kereszténytől és nem-kereszténytől egyaránt.

S végül a harmadik szövegről is mondok valamit. "A világosság a világba jött, de az emberek jobban szerették a sötétséget, mint a világosságot, mert tetteik gonoszak voltak". Visszavonhatunk kiközösítéseket, s nagyon helyesen tesszük, mert minden kiközösítés szeretetlenség. A pápa éppen most kért bocsánatot azokért a kiközösítésekért, amelyeket elődei a messihi múltban követtek el. Jó volna, ha volna egy pápa, aki bocsánatot kérne azoktól, akiket nem a régmúltban közösítettek ki, hanem a közelmúltban,. S még jobb volna, ha lenne egy olyan pápa, amelyik felhagyna a kiközösítésekkel. Helyette érvelne, s rábízná az Isten népére, hogy maga döntse el, kit hallgat és kit nem hallgat. Mert Isten gondoskodott arról, hogy dönteni tudjunk. Úgy gondoskodott, hogy mindegyikünk szívébe beírta azt, ami Isten számára egyedül fontos. Ez pedig az, hogy mindenkit szeretnünk kell; s nem is közönségesen, hanem úgy, mint ahogy magunkat szeretjük. Nem az a gonoszság, hogy valaki ilyen, más meg másmilyen térképet rajzol a transzcendens tartományról, hanem az a gonoszság, ami törvény abban a világban, amelyikben élünk. Mi ez a törvény? A szívtelenség...

...hogy a szegényt a fenevad pénz, mint tigris a nyulat, eszi,
s a világ csak nézi a gyengét és legfeljebb megkönnyezi.

(Szabó Lőrinc, Vang-An-Si)

Hogyan lehet olyan világot teremtenünk, amelyben teljes a foglalkoztatottság, s mindenki megkapja az egy dénárt? Ennek a rejtvénynek a megoldása a feladatunk. Aki érdektelenséget jelent be ezzel szemben, "az gyűlöli a világosságot, és nem megy a világosságra, nehogy napvilágra kerüljenek tettei." Nem várhatjuk tétlenül a

neoliberalizmus összeomlását. Ha van ma itt Magyarországon az Istennek népe, akkor ez a nép kisközösségekben arról vitázik, és azért imádkozik, hogy megtalálja, mit kíván ma tőlük Istenük.

Ha megtalálná, az volna a Laetare, az Isten örömének nagyböjti vasárnapja.

Budavári, 2000. október 17.

A Tízparancsolat második felét nem veszi komolyan senki. Az a hatóság, amely leginkább nyomatékozza, a legkevésbé. A hatalmat mindig a trón és az oltár szövetsége adja, a trónnak pedig az a dolga, hogy készüljön a háborúra vagy háborúzzék. A háborúban pedig csak egy szabály van: mindent a végső győzelemért, az ellenség megsemmisítéséért: Üsd, vágd! Nem apád! Mi a megoldás?

Templomba se járunk? A vallási törvényeket se tartjuk meg? Nekem egyben van csak reményem. Az Isten népében. Ez a szó a vallások nyelvén pusztán szó. De az Isten népe nem azonos az állampolgárral és nem azonos az egyházzal. Az Isten népe az Isten iránt elkötelezett embereket jelenti. Van a polgár, és van a forradalmár. A polgárnak jó úgy, ahogy van. A forradalmárnak nem jó úgy, ahogy van. Van a templomba járó és van az érdekelt, az engagé, az elkötelezett. Az Isten népe érdekelt az Isten Országa megvalósulásának ügyében. Az Isten népe nem alattvaló. Az Isten népének nem lehet parancsolni. Az Isten népe csak azt teszi, amit a lelkiismerete kíván.

Budavári, 2000. október 18.

A pénzemért én alkalmazok. A kegyelemért is én alkalmazok. A tőkés ráüt a pénztárcjára. A hierarchia zsebében meg a kegyelem lapul. Neki és senki másnak. Ha ő nem adja át a kegyelmet valakinek a szenteléskor, elkárhozza az emberiséget.

Mi fán terem ez a kegyelem, melynek hatalma olyan bűvös, mint a pénz? Isten jóindulata az ember iránt - örökös hitbizományként átadva a hierarchia kezébe és zsebébe? Valójában egyetlen embernek, a római püspöknek a hatalmába. Tőle el nem vehető, maga az Isten sem tudná elvenni tőle, mert nem adja oda! S ha meghal a római püspök, azonnal exlex - törvényen kívüli állapot - támad az egyházban. Senkinek nincs joga semmire, csak az illetékes, 80 év alatti bíborosoknak: a következő pápa megválasztására, s akkor újra helyreáll a rend, a kegyelem visszakerül a zsebébe.

Jól van ez így? Hátha csak így lehet rendet teremteni a világban? Ha én azt mondom, hogy Isten jóindulata irántad magának az Istennek van a zsebében, akkor megkérdezik tőlem: s a pap mire van? S erre én csak ezt tudom mondani: arra vagyok, hogy ezt közöljem veled. Arra, hogy megmagyarázzam: semmi sem igaz abból, amit a papok beszélnek; semmi sem igaz abból, hogy ők folyósítják számodra az Isten jóindulatát.

Kinek kell ez? Nem az kell inkább, hogy megmondjam, hogy nálam a kulcs? Kinek kell az, hogy közöljem: mindenkinek ott a kulcs.

Budavári, 2000. október 20.

Megvolt múlt vasárnap délelőtt az ifjúsági mise - a kérdő mondattal. Tökéletes az értetlenség. Mintha a Bokorból valók jöttek volna össze. Leginkább Dani akadt ki azon, hogy az evangéliumok szerint Jézus gyűlöli meg megveti a Pénzt. Údító flastrom volt, hogy Kristóf feltette a kérdést, hogy a másképpen gondolkodók tesznek-e valamit, és elegendőt-e. Ez a malom nem megy. Ildi már tíz év előtt is tudta, hogy "nem a kommuná a megoldás". Prófétált. Gyöngy bűbajos volt: De hát erről már volt szó! Anikó vitte el a pálmát: Gyurka bácsi, kitartó vagy! Hát ebben maradunk. Nem sokáig. Csak halálig. De hol van az még...? Addig még mennyit kell szegény Bokornak a témám miatt bosszankodnia. Szerencse, hogy az erőnemalkalmazást megették. Így aztán bajom nem eshet.

Mise után megtárgyaltuk Orsival, Kristóffal az új Koinóniát. Aztán ebédet főztem, mert Terinek már hajnalban le kellett mennie Budaváriba. Szunyókálni se mertem utána, nehogy elaludjam a buszt. Ötör már Veszprémben voltam, vártak Attiláék, s röpítettek Budaváriba, Józsi bácsi harangozott, s én harmadszor is elprédikáltam a széphalmi s az ifjúsági mise után a gazdag ifjút. A teljes megértés hangnemén...: még nagyon messze vagyunk attól, hogy megvalósítsuk, amit Jézus kíván tőlünk. Aztán hazamentünk, s hosszan beszélgettünk a gyertyafényben, mint a század elején, amikor még nem volt villany. S mint százezer éveken keresztül...

Másnap délelőtt Bokorligetről jött a kályha-építő brigád: Márta hozta őket kocsival: Ákost, Andrást, Gábort. Felelevenítettük az 1984-es nyarat, amikor ott sátoroztak: Gábor csak három éves volt, s a rozoga kis tákolmány asztalra salátás tányért kívánt anyjától. Kedden délután meg Szabó Márta hozta Trabantjával Csabát a nagy motorfűrésszel. Jó az ilyen szerszám. Különösen, ha működik. Pillanatok alatt elintézi a dolgát, de órákba telik, amíg hajlandó tenni a dolgát. Havasokra akarja küldeni Csaba az apjának. Attól félek, hogy egyszerűbb lesz az öreg székelnek a fejsze. Az azonnal működik. Most már végre rendben az orgonás, s megtelt fával a fészter. Majd meleg lesz tőle a csodálatos új kályhában, amit a mesterek három napig bütyköltek.

Szerdán délelőtt rendbe tették a Füredről jött hiba-nyomozók, négy napos süketség után, a telefont. Megtalálták a hibát, végre van újra telefonunk. S kijött az Édász is, miután előző este lámpafénynél mindent elkészítettek a szakemberek a bekötésre, s hajnalban György Zoli átjött Ajkáról, hogy kitöltsön egy fél kiló papirost. Hurrá, újra van villanyunk! Szerda délben aztán feljöttem, mert István el akar vinni - megmutatni - a csoportjába.

A vasárnapi misén kihirdettem, hogy - október lévén - hétfőtől kezdve, mise előtt húsz perccel szentolvasót fogok imádkozni. Eljött Annuska is, Józsi bácsi is, s buzgón együtt imádkoztunk..., a falu népe. Örültem neki. A keddi esti misén pedig elköszöntem tőlük - jövő vasárnapig.

Budavári, 2000. október 21.

A Bokorban egyre sűrűbben hallható, hogy "a lelkiismeretemet nem tarthatom más zsebében..., a te zsebedben". Ezzel aztán megközelíthetetlené tudjuk tenni magunkat. Olyan társaság vagyunk, amelyben mindenkinek megvan a maga személyes és külön bejáratú lelkiismerete, s ez eligazítja őt. Azzal indultunk, hogy mindenki felzárkózik a maga lelkiismeretéhez, vagy azzal, hogy mindenki felzárkózik a jézusi örökséghez. Mi a végső normánk? A jézusi örökség vagy a személyes lelkiismeretünk? Van még jézusi megkötöttségünk is? Vagy már lecseréltük azt személyes szabadságunkra?

Az evangéliumok nem adják Jézus ajkára a lelkiismeret (süneidésis) szót. Az evangéliumok nem adják Jézus ajkára a szabadság (eleutheria) szót sem. Jánosnál ugyan találunk a szabadság témával kapcsolatban valamit: "Ha megmaradtok beszédemben, valóban tanítványaim vagytok és meg fogjátok ismerni az igazságot, és az igazság szabadokká fog tenni titeket" (Jn 8,31-32). Ez mintha azt jelentené, hogy annak van szabadsága, aki tanítványként magáévá teszi azt, amit Jézus tanít. S van ennek a szabadságnak nemcsak tudati, hanem cselekvésbeli tartalma is: "aki teszi a vétket, rabszolgája a véteknek... ha a Fiú szabadít meg titeket, akkor lesztek tényleg szabadokká" (Jn 8,34.36). Emlékeztet mindez a "szemináriumra": a szabadság - a szükségszerűség felismerése! Tegyük, amit a Párt mond! Tegyük, amit Jézus mond! Ennyi van lelkiismeretről és szabadságról az evangéliumokban. A szinoptikusoknál pedig éppenséggel semmi sincs. Ezzel szemben se szeri, se száma, amikor Jézus parancsokról beszél. A szinoptikusoknál is, Jánosnál is. 37 ízben találjuk az evangéliumokban a parancsolni (entellomai) és a parancs (entolé) szavakat. Csak mutatóban idézek egyet a szinoptikusoktól és egyet Jánostól: "...tanítva őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam nektek" (Mt 28,20), és "új parancsot adok nektek, hogy szeressétek egymást: ahogyan én szerettelek titeket, ti is úgy szeressétek egymást" (Jn 13,34). A bokorhimnuszban meg ezt énekeljük:

Szabadságom, Uram, Néked visszaadom,

Csak a szeretetre formáld át tudatom!

Hogyan is vagyunk akkor a lelkiismereti szabadsággal? Szabadságunk van felzárkózni a jézusi szeretet-tanításhoz, és megtartani azt, amit Jézus parancsolt nekünk. De hát az engedelmisség (hüpakoe) szó is hiányzik a jézusi szótárból. Valóban, mert a parancsteljesítésnek az az indokolása Jézusnál, hogy az élet és az örök élet ígéit tanítja: Ha élni akarsz, teszed, amit mondok. Ez az indoka a parancsok teljesítésének, nem a kényszerű engedelmisség. Nem az, mert Istennek, Jézusnak nincs módja bevasalni rajtunk a parancsok teljesítését. Isten világa nem ismeri a kényszert.

Ennek ellenére vagy éppen ezért, az Isten Országa meg nem valósul, ha arra az eredményre jutunk, hogy - sajnos, nem sajnos - nem megállapítható, hogy az Isten és Jézus miket is parancsol; s ha személyes lelkiismeretünk ezerfélét s egymásnak ellenmondót is hallhat, s az ezerfélének a közösnevezőjét nincs módunk megállapítani. Ez ugyanúgy lehetetlené teszi az Isten Országa megvalósulását, mint a nagykonstantíni fordulat manővere: Jézus nem azt tanította, amit tanított, hanem

minden lényeges kérdésben éppen az ellenkezőjét tanította annak, amit jámbor fundamentalisták a szavaiból ki akarnak olvasni.

Vissza tudjuk-e még adni szabadságunkat Jézusnak? Azért, hogy meg tudjuk állapítani, mit parancsolt nekünk? A lelkiismeretet arra használjuk-e, hogy rábukkanjunk a jézusi parancsra, vagy arra, hogy elmenjünk egymás mellett anélkül, hogy a jézusi parancsra rátalálnánk?

Budavári, 2000. október 22.

A konstantíni fordulat! Bűvös szó lett ez a 20. századi kontesztáló keresztények között. De körünkben is. Akkor és ott vétettük el a csilingelést! Akkor és ott mondtunk búcsút a jézusi örökségnek! Senki sem sikoltott. Hagytuk, hogy Eusébius boldog örömmel üdvözlje a császárt, mint az Isten Országa megteremtőjét, stb. Magam is így gondoltam, és így is gondolom. Ezt próbáltam képviselni a Kamarás Pista-féle Zsinati Körben is, míg ki nem koptam onnan. Pista egyszer megelégtelte a szövegelésem, s nemes indulattal kiáltotta: "Gyurka bácsi! a 4. századi keresztények térden állva imádkoztak azért, hogy végre eljöjjön már ez a fordulat". Közhangulatot fejezett ki vele. Senki sem kelt védelmemre.

A 29. évközi vasárnap evangéliumában két él-tanítvány - a konstantíni fordulatot három századdal megelőzve - bemutatja a fordulat lelkét, s teszi ezt a legjobb lelkiismerettel. Zebedeus két fia, akik otthagyták a hálót - apjuk bosszúságára -, hogy csatlakozzanak Jézushoz: Jakab és János színre lépnek. Kérnek valamit Jézustól. Pozíciót. Jobb felől, és bal felől ülni. Hát már ez is baj? Baj lett belőle! Jó 72 év előtt léptem be a pesti piarista gimnáziumba. Kezembe nyomtak ott ingyen és bérmentve egy kis könyvecsét. A címe: A piarista diák kis kalauza. Elveszett, s a század második felében nem nyomtatták ki újra, hogy megnézzem mai szememmel. Megtudtam akkor belőle, hogy Vörösmarty, Petőfi, Katona, Ady - mind piarista diákok voltak. Megtudtam azt is, hogy a jobb miniszterelnökök, miniszterek, a Kúria és a Táblák bírái szintén. Azt, hogy a neves piarista diákoknak se szeri, se száma. Hát Jakab és János is csak vinni akarták valamire, ha már beiratkoztak ők is, nem ugyan a pesti piaristákhoz, de Jézus vándor nép főiskolájába.

Jézus erre kijelenti: Nem tudjátok, mit kértek. Nem értik őt. Hát hogy ne tudnák, hogy mit kérnek: jobb felől és bal felől ülni! Jézus erre megkérdi, hogy tudnak-e inni a kehelyből, amelyből Jézus iszik. Persze, hogy tudnak. Mi különös van abban? Újra kérdez Jézus: alá tudnak-e merülni azzal az alámerüléssel, amellyel ő alámerül? Ezt nem értik. Nem tudják, hogy a szenvedésekben alámerülés infernójáról beszél. Majd befejeződik a süketnéma párbeszéd azzal, hogy Jézus biztosítja őket, hogy inni is fognak, és alámerülnek is. Teljes sorsazonosságról biztosítja őket. Az lesz a sorsuk, ami az övé. De a jobb felől és bal felől ülésről nem biztosítja őket.

Mert, nem úgy verik a cigányt, ahogyan ők gondolják. Híres emberré lehet lenni az Ő Országában is, de ezeket másutt jegyzik, nem az említett Kis kalauzban. Hát hol? Eddig elé csak a Martyrologiumban, és később az Elégetettek inkvizíciós jegyzőkönyveiben.

Addig pedig ne jobb felől és bal felől üléseken járjon az eszük, hanem azon,

hogy miként is lesznek majd mindenkinek a szolgája, mert az Ő Országában csak erre van lehetőség. No comment! Nincs reflexió. Meg se mukkannak. Még Péter sem. Valami olyasmivel, mint múlt vasárnap: de hát mi igazán mindent elhagytunk. Nem jön Pétertől sem feloldás. Mi is jöhetne? Az evangéliumok telve rangvitáikkal. Nem mondhatja Péter: Uram, mi csak azon veszekedünk folyton, hogy meg tudjuk mosni egymás lábát! Az ellenkezőjén veszekednek.

A konstantíni fordulat lelke ott van a Jézust körülvevő kis csapatban. A mennybemenetel, a tíz napos imádkozás és Pünkösöd után elkapja őket a jézusi gépszíj. S jön mindegyikükre - aki le nem lécelt idejében, mint az Iskarióti Júdás - az alámerülés, a kehely-kiivás. De elég lesz egyszer a lábmosásból, és elég lesz egyszer a mártír-sorsból, mert hát még sem arra lettünk, hogy vértanúk legyünk!... Kell a Konstantín!!! - De befejezem. Babits szavával a Psychoanalisis Christianá-ból:

Ilyen szentek vagyunk mi! és Krisztus Urunk segíts meg!

3. T É L E L Ő I N A P L Ó

Tartalomjegyzék

3. T É L E L Ő I N A P L Ó.....	1
Budavári, 2000. október 26.....	1
Városmajor, 2000. október 27.....	2
Városmajor, 2000. október 28.....	4
Városmajor, 2000. október 29.....	4
Városmajor, 2000. október 30.....	6
Városmajor, 2000. november 1.....	7
Városmajor, 2000. november 2.....	12
Városmajor, 2000 november 4.....	13
Városmajor, 2000 november 5.....	15
Városmajor, 2000. november 7.....	18
Városmajor, 2000. november 9.....	18
Városmajor, 2000. november 12.....	21
Városmajor, 2000. november 13.....	23

Budavári, 2000. október 26.

Négy napot voltunk lent, de bőven elég volt. Vasárnap reggel mentünk, s este 6 órakor elmondtam a budavári templomocskában a szentmisét.

Előző este, mint mindig, Széphalmon miséztem. Egy kedves nővér is ott volt. Most jött először. Félek, utoljára is. Amikor kijöttem a templomból, megszólítottam, és kezet fogtam vele. Érdeklődésemre megkérdezte, hogy lehet-e őszinte. Mondtam, hogy csak bátran. Erre elmondta, hogy nem tudja, hogy van-e ma szentmiséje. Ó, nem az igehirdetés háborította fel, hanem a szöveg-változtatások magában a szentmisében. Nem szabad semmit sem módosítani a misekönyvben leírt szövegen - azt neki ez és ez az atya mondta. Mondtam, amit tudtam: a Zsinat óta nincs gépliturgia... De aligha nyugtattam meg.

Itt, Budaváriban, a "hívek" bíznak bennem. Akik nem bíznak, el sem jönnek. Úgyhogy nyugodtan mondhatom a misét, ahogy a lelkem diktálja. S még inkább: hirdethetem az ígét! Úgy, ahogy a lelkem diktálja? Nem egészen. Úgy, ahogy az a néhány figyelő szempár kihozza belőlem. Szerda este olyasmit csalogattak elő belőlem, amire eddig nem is gondoltam. Fel kellett tennem nekik és magamnak a kérdést, hogy miért kérdezi meg Péter Jézustól: "Uram, nekünk mondd ezt a példázatot, vagy mindenkinek?" (Lk 12,41) Eddig sohase tettem fel. Csak Jézus válaszával voltam elfoglalva: aki ismeri Ura akaratát, több verést kap; aki nem ismeri, kevesebbet kap. Jézus tehát mintha nem válaszolná meg Péter nagyon is konkrét kérdését. Miért nem? Nem tudom, csak sejtem.

Kérdésére Jézus mond egy újabb példázatot. Hosszabbat, mint amilyen az a példázat volt, ami kiváltotta Péter kérdését. A hosszabb csak bővíti az előzőt, amely dicséri azokat a szolgákat, akik mindenképpen várják uruk érkezését. Erre következik

Péter kérdése, hogy nekik szól-e a történet, vagy mindenkinek. A hosszabb sztori ezután elmondja, hogy az a hű sáfár, aki kiadja a szolgatársaknak az élelmet, a búzarészt. S az a nem-hű sáfár, aki elkezd verni a szolgatársait, s eszik-iszik és részegeskedik. Ebben pontosítódik most, hogy a szolga várja vagy nem várja Ura érkezését. Majd jön a befejezés - a több és kevesebb verésről.

Nos, arra gondoltam, hogy Péterék az úton valami rossz fát tettek a tűzre, s Jézus mondott nekik erre csak úgy, általában - egy példázatot. Nem úgy, mint az egyszeri spirituális a kispapoknak, akik az előző este nem ették meg a vacsorára kapott spenótot. Másnap reggel pedig arról szólt az elmélkedés, hogy Júdás is így kezdte gyerek korában: válogatott az ételben, nem ette meg, amit anyukája főzött neki... történetesen a spenótot. De Jézus példázatától a tanítványok mégis találva érezhették magukat, s a rendre ügyeletes szóvivő - az ombudsman -, Péter megszólalt, tudakolván, hogy kinek is szól ez az egész.

Hogy mi lehetett az a rossz fa, azt a második példázatból kellene kitalálni, amelyben Jézus pontosít. Csak következtethetünk: valami, ami nem felel meg annak, hogy "kiadni élelmüket"; valami, ami annak felel meg, hogy "elkezd enni, inni és részegeskedni". Mi volt az? Nem tudjuk. Csak azt, hogy Péter nem kérdez többé. Tudomásul veszi, hogy annak, akinek sokat adnak, attól sokat kívánnak, és akire sokat bíztak, attól többet kérnek számon. Talán nem is valami tett volt arossza fa, csak beszélgettek. Nem a szolgálat és nem az adástörvény által meghatározott valami volt a téma, hanem az, hogy ki a nagyobb, s kinek vannak kiváltságai. Valami ilyesmi.

Talán Jézus pedagógiájába pillanthatunk itt bele. Abba, mert ne feledjük, inkább gyerekek, tizenévesek voltak ezek a tanítványok. De azért már kifejlett serdülő-öntudatúak, akiket nem feltétlenül megszegyenítéssel kell nevelni. Jézus nem ad egyenes választ Péternek. Vonják le belőle ők a tanulságot. Azt, hogy mindenkinek szól a példabeszéd, de nekik is. Mert sárosak voltak ők, és sárosak lehetünk abban, amiről folyt közöttük a szó, mindannyian. Mindhalálig is.

Városmajor, 2000. október 27.

Mint írtam, négy napot töltöttünk lent. Nagyon jó volt, s még jobb, hogy véget ért. Nem tartottam egészen magamat ahhoz, amit az egyik nyári lelkigyakorlatom záró elmélkedésében ígértem. Így szólt: Halálom után majd ki lehet meszelni a szobám, amelyben élek. Rávettek a barátaim az ellenkezőjére. Fülembe jutott, hogy az egyik lelkigyakorlatozó, aki először volt Budavárban, azt mondta, hogy mindenkinek előtt seprűvel, porronggyal kezdene. Nagytakarítással. Az is hatott, hogy a múlt héten a kályhaátrakókkal ott volt Márty, s felajánlotta, hogy mostanra átjön Zolival, meg az antalfai polgári szolgálatossal Bokorligetről és meszelnek. Nekünk csak annyi a dolgunk, hogy mindent a szoba közepére tolunk. Nem tudtam ellenállni a csábításnak, s megszegtem ígéretemet. Ez már a sorsa a záró elmélkedéseknek és ígéreteknak...

Át is jöttek kedden délelőtt. Addigra minden középben volt. S délig meszeltek.

Szerdán délelőtt újra jöttek és másodszor is meszeltek. Zoli tökéletesített is egyet és más, amit tizenöt éve csak a magam "szaktudásával" bütykölttem össze. A bútorokat is ők ráncigálták a helyükre, ahonnan középre ráncigáltam őket. Ebéd után aztán kezdődött a tárgyak - a millió könyv - helyrerakása. Nem lettünk egészen készen. De nagyjából igen. A szőnyegek is a helyükre kerültek. Jövő héten lehet majd a művet tökéletesíteni. Élünk az alkalommal.

De nemcsak meszeltünk. Rendet csináltam a középső fészerben asztalosműhely céljából Ferinek. Aztán amíg Teri főzte a birsalma-körte sajtot, én szüreteltem: leszedtem a naspolyát. A két fán volt egy negyedmázasa gyümölcs. Most már csak meg kell puhulnia. Aki november közepétől hozzánk jön, megkóstolhatja, s dicsérheti a földet, a napot meg a termelőt.

Közben Teri szobájába áttelepítettem kicsiny cellámból - az is ki lett meszelve - a kompjútert, a monitort, a nyomtatót s az elosztót. Teri kellemesen befűtött nekem a Gyszi bácsi építette csodálatos cserépkályhába. S a jó melegben, míg a mész száradt, elmélkedtem Oto Mádr, alias Máté-Tóth András gondolatairól, s Ratzinger bíboros prefektus '86-ban küldött megtisztelő magánleveléről. Hagyján, de el is kellett menteni floppyra az elmélkedést, hogy felhozhassam a Koinónia novemberi számába. De nem akarta a floppy befogadni. Szerencsére jött Márta, s megmagyarázta, hogy van egy kis bütyök a floppyn. Azt le kell húzni, s akkor már akarja.

Délután ötkor abbahagytam a lakás-helyreállítást, s átmentem a templomba. Meggyújtottam a gyertyákat, felöltöztem, s betérdeltem az első padba, hogy megnézzem a szövegeket. Ott olvastam Péter kérdéséről arról, hogy kinek is szól a történet. Aztán 5,40-kor elkezdtem szokásos szentolvasót, a végén még elimádkoztuk a lorettói litániát is az Oltalmaz alá futunk záró imádsággal, s utána szóltam: Józsi bácsi, lehet harangozni!

A mise vége előtt megérkezett Bokorligetről Márta a nagy Fordjával. A Ford nélkül jött be a templomba. Én meg szokásosan leültem a három karosszék közepébe. No, nem "gubbasztani" - mint Kocsi Gyurin kifogásolták, mikor még rajta volt a szentelés kenetének illata (ezt szépen mondtam!), idősebb paptársai - hanem mise végén pótelmélkedni. Jó ez, mert az egész misét összefoglalhatom benne. Még a lent töltött négy napot is, meg megemlékezhettem barátainkról is, akik megint segítettek nekünk, s arról, hogy az Isten Országa valami olyasmi, ahol - amiben tudunk - segítünk egymáson. S végül elbúcsúztam tőlük.

S még mindig nem volt vége a napnak. Berakodtunk a Fordba. Úri módon, ezúttal nem tömegszállító eszközön indultunk hazafelé, hanem kocsival! Márta mondta, hogy lesz egy kis kitérés, mert Gyszának is szállít valami bio-terményt Fehérvárra. Azt hiszem, főleg sütni való tököt. Végül is alig tudtunk bejutni hozzájuk. Ki volt kapcsolva a kapucsengőjük. De jött valaki kifele a házból, s be tudtunk hatolni. Gysza még pót-kairosz-ozott. A KAIROS bokorportai konferenciája után egy pár napra náluk maradt egy külföldi, meg nem mondom milyen nemzetiségű, házaspár. Mikor Gysza meglátott, mondta, hogy milyen nagyon örülnének vendégei nekem. Már félkilenc volt. Lemondtam az örömet szerzésnek e módjáról, mert még haza

kellett érní, s a berakottakat felcígelní az emeletre. Végül is a házaspár jött ki az ajtó elé, s ott beszélgettünk egy pár mondatot, már amennyire velem lehet angolul - beszélgetni. Ágin kívül még Kaci, Kristóf és Ágacska voltak odahaza. A fiatalok gyorsan behordták az "árút", s jöhettünk haza. Tíz óra után kerültünk ágyba.

Az ilyen autó-utaknak van egy páratlan jó oldala. Amire máskor sohasem jut idő, ilyenkor mindent meg lehet beszélni. Receptre kellene írni: a Bokor-tagok kötelesek évenként legalább kétszer egy-egy testvérükkel megtenni egy két-három órás autótutat. Valamikor volt ilyen illemszabályunk is! Csak ne lenne már olyan drága a benzin!

Városmajor, 2000. október 28.

Naponként megfordulok a Moszkva téren. A Moszkva teret valamikor a századfordulóban építették. Levágták a várfok déli-délnyugati sarkát - mutatják máig is a nagy füves lejtők délről meg keletről -, hogy legyen helyük az Erzsébet hídon átjövő villamosoknak ráfordulni a Hűvösvölgyre. Odament száz éve a fél város jó levegőt szívni. Engem is vitt még apám a 20-as években.

Mint mondtam, levágták, s a Várfok utca végéből ma is lenézhetnek a budaiak a mélybe, mint vagy száz éve. Ment is minden rendben a levágással. A baj csak az volt, hogy Széll Kálmán volt a miniszterelnök, amikor levágták. Mért volt az baj? Hát csak azért, mert a rengeteg kubikos munkával kiképzett közlekedési csomópontot elkeresztelték róla. Még ez se lett volna olyan nagy baj. mert megélt ezzel a névvel a nagy tér vagy jó félszáz esztendő. De '45 után megtudtuk, hogy reakciós volt ez a Széll Kálmán, az istenadta, s az új demokratikus körülmények között nem tűrhettük tovább, hogy egy reakciós név éktelenítse a háború során megrongálódott, de újjáépített teret. Kellett valami nem reakciós nevet találni. Akkoriban úgy hírllett, hogy minden nem-reakciósna megdobban a szíve egy város nevétől. Rákosi Mátyás neve hírllett ugyan akkor a leghaladóbbnak, de mi volt ez annak a városnak nevéhez képest, amelyben a szocializmus építése már csaknem harminc esztendőre tekintett vissza. Így lett a terünk neve Moszkva tér.

Fatális tévedésnek bizonyult ez a hiedelem. Csaknem félszázadnak kellett eltelnie. De végre mára már tudjuk, hogy a leghaladóbbnak gondolt volt a legreakciósabb. Tíz éve tudjuk már. S a tíz év nem volt elég, hogy a Moszkva tér a Széll Kálmán tér sorsára jusson. Mivel nem tudni, mit hoz a jövő, annyit azért mindenképpen tudhatunk, hogy friss politikai aktualitások nem sok sikerrel adnak nevet utcáknak, tereknek. Kossuth, Deák, Batthyány, Arany János, a nemzet csalogány-féléi (Blaha, Jászai), vagy Dózsa György, Örs vezér neve, s talán másoké is, kiállta már az idő próbáját. Ha kifogynánk az ilyen nevekből, egyszerűbb az adott földrajzi név. Terünk esetében a Várfok utcáról adva van a Várfok tér. Milyen érdekeket sérthet ez az ajánlat?

Az Astoria is nyugodtan átadhatná már a helyét annak, amit most csak egy emléktábla jelöl, mely hirdeti, hogy ott volt a középkori Pest városának egy kapuja: a Hatvani kapu.

Várfok tér, Hatvani kapu - ezek politikailag semleges megjelölések. Amíg nem

találunk olyan nevet, amelyet az egész nemzet közízlése kifogástalannak tart, mondhatnák naponta százszor is a Metro kocsik bemondói: Várfoke tér, Hatvani kapu - az orosz birodalom fővárosa, meg egy szálloda neve helyett.

Városmajor, 2000. október 29.

Tegnap megint Széphalmon prédikáltam. A három olvasmányról, melyhez a végén hozzátettem egy negyediket. Azt, amit még '49-ben írtam Debrecenben.

"Atyjává lettem Izraelnek" - olvassuk az első olvasmányban, Jeremiásnál. Az izraeli nemzeti irodalom egyik jelesénél. Szent, vagy inkább naiv elfogultság. A szerbek ma is Isten választott népének gondolják magukat. Legalább is egyes pópáik. Jó ez? Rossz ez? De ne hagyjuk már magunkat kívül a játékon! Amikor a múlt század elején a magyar nemzeti irodalom pótolni igyekszik a nagy hiányt, az elveszett vagy meg sem volt kezdeti naiv eposzukat, Vörösmarty is csak ezen az alapon tudja megkonstruálni a Zalán futását. Nem az Árpád futásáról számol be, hanem a Zalánéről, s mindezt a Hadúr odafentről biztosítja. Zrínyi Szigeti veszedelmében is az Isten harcosai védik Szigetvárt, s Isten elfogadja a vértanúk áldozatát, s áldozatuk fejében összetöri haragjának vesszejét, a törököt. Így gondolja a dédunoka, Zrínyi Miklós a hadvezér és költő 1664-ben, Buda visszafoglalása előtt 22 évvel. A zsidó nemzeti irodalomban Isten együttcsatázik Józsuével, a magyar nemzeti irodalomban Isten együttcsatázik a magyarokkal. Nem érdemes Jézus után szót vesztegetni erre. Jézus nem nemzeti irodalom elején áll, hanem egy istengyermeki irodalom elején, melyben zsidónak, töröknek, szerbnek, magyarnak, akárkinek - fel kell nőnie Istenhez, aki nem támogat véres harcokat. Az a véres Isten nincsen - mondja Babitsunk.

A napokban olvastam két teológusnő - Solle és Schottrof - új Jézus könyvéről. Azt mondják, hogy Jézust csak hatásaiban tudjuk megismerni. Az Újszövetség - első terméke ennek a hatástörténetnek. A jeruzsálemi templom már romokban, Izrael kitiltva Jeruzsálemből, s ebben a szituációban rajzol a 2. század elején portrét Jézusról a Zsidó levél szerzője, melyben - a női szerzőpáros szerint - Jézus aligha ismerne magára. Sohase gondolta ő magát főpapnak, még papnak sem. A jézusi elvekkkel nem is sikerült volna neki egy évig sem főpapnak maradnia, akárcsak VI. Cölesztin pápának, aki utódjának, VIII. Bonifácnak börtönében hal meg, ahogy megírja Ignazio Silone, egy drámában, mely ezt a címet viseli: Egy jámbor keresztény kalandja. Jézus is csak egy jámbor keresztény volt, s az akkori börzén nem adtak volna egy lyukas fillért sem életéért. Dehogyan is volt főpap! De azért mi, Jézus hatástörténetének jelen képviselői kiemeljük magunknak a portréból azt, amit használhatónak gondolunk: megértő tud lenni a tévedők iránt. S megnyugszunk, hogy irántunk is megértő, és semmiképpen sem kiközösítő, ha éppen tévednénk is személye, kivolta dolgában.

Menjünk a harmadik olvasmányra. Egyszer egy bíborosnak kellett magyaráznom: a II. Vatikáni Zsinat Verbum Dei konstitúciója fölibe emeli az evangéliumokat az Újszövetségnek nevezett szöveggyűjtemény többi írásainak.

Tudtuk ezt korábban is, mert nem a II. Vatikáni Zsinat óta állunk fel a szentmisében az evangélium felolvasásakor. Nos, a mai téma a jerikói vak koldús. Volt a magyar irodalomnak egy szamizdat korszaka is. A század negyvenes éveinek a végén fejlődött ki. Tegnap, készülés közben kezembe került egy 1949-ben írt szamizdat, melynek első fejezete ezt a címet viseli: A jerikói vak koldus. Elolvastam. A szöveg - legalább is számomra - élt. Az ötven év előtti átütő papirosra sok-sok indigóval gépelt szöveget most felolvasom nektek. Hátha megérint titeket is.

...

Amikor én ezt írtam, 1949-et írtak, s ifjúságot gyűjtöttem magam is. Harminc évesen, és ezzel a szöveggel gyűjtöttem. Már akit lehetett. Mert sorban hulltak el egymás után, s lettek mai szóval III/III-asok, mert elvitték őket egy ávos pincébe, s megmagyarázták nekik, hogyha látni akarják még a napvilágot, itt meg itt írják alá. Volt olyan is, aki eljött hozzám. Egy negyedéves orvostanhallgatóra gondolok. Ez mondta: Atyám, én itt hagyom ezt a te vértanúképző főiskoládat! Csak így lehetett népet gyűjteni Jézusnak, a jerikói vak koldús hitével. Amikor 56-ban egy történelmi öt percre kiszabadultam a börtönből. Valaki, akit jól ismertek, ezt mondta nekem: Atya, értse meg, semmit sem lehet csinálni. Az Ávó már a csoportgyűjtés kezdeti szakában, az egyéni barátkozásnál belép a kapcsolatba, s tönkre teszi azt. '52-ben az ávos tiszt ezt így mondta nekem: Akiket meg kívül hagyunk, azoknak megmagyarázzuk, hogy kirakatban mozognak. Ez a tönkretevés volt a magyarázat.

Csak hogy a jegenyefák nem nőnek az égig: Jött a puha diktatúra s Gorbacsov. Csak egy félszázad volt az egész, csak egy emberi élet... S ma itt vagyunk. De a jerikói vak koldus hite nélkül ma sem boldogulunk. 49-ben tudtuk, hogy Jézus a szabadító. Mit tudunk erről ma? Mitől kellene megszabadulnunk? A kisközösségekben kell ezt megbeszelnünk. Ha át tudja élni e Gorbacsov utáni nemzedék is azt, amit 50 éve átéltünk, akkor van jövője a jézusi közösségnek. Ha nincs mitől megszabadulnunk, akkor nincs jövője. Van egy kérdő mondatom a holnapi bókortai misére, megvitatásra. Így hangzik. Jézusnak volna-e ma olyan szövege, ami miatt a főpapok, írástudók és vének megkérnék Pilátust: tegye már meg nekik azt a szívességet, hogy eltakarítja nekik az útból Jézust? Vagy mára mindez plusquamperfectum már, s Jézus maga is azt kérdezné tőlünk: Miről beszéltek? Hagyjatok már békén ácskodni, nem kell mindig Golgotára menni!

Városmajor, 2000. október 30.

Járt utat a járatlanért, buszt a vasútért el ne hagyd! A környezetvédőktől nagyon kikapok ezért a felkiáltó mondatért. Leírtam. Megmagyarázom a bizonyítványomat, hátha adnak valami igazolást szavaimra.

Teri gondos mindeneként kiment vasárnap délután az Erzsébet térre, hogy helyjegyet váltson a másnapi 6,45-ös buszra, amely meg se áll Veszprémig, s ott is van már félkilenckor. Vásárolunk egy kicsit a piacon, s aztán kilenckor már indul is Zánkára a busz, amivel negyedtizenegyre Budaváriban vagyunk. Csak hogy az Erzsébet téren

közölték vele délután 3 órakor, hogy a 6,45-ösre már minden jegy elfogyott, lehet állva is utazni Veszprémig. Teri nem ezt választotta, hanem helyjegyet kért Veszprémbe a 11,45-ösre. Annak is jó csatlakozása van Budaváriba: már negyednégyre ott is vagyunk. Hazajött, s elmondta, mit végzett.

Este jött a kisördög. A környezetvédők szerint: a kisangyal. Mért ne mehetnétek egyszer vonattal?! Ott mindig van hely! Elő a Hivatalos Menetrenddel: 29 Budapest - Tapolca. Kétféle is van belőle: Nyári, amely érvényes szept. 23-ig, és külön a Téli - érvényes szept. 24-től. Ez az. Ki is nézzük belőle a 8,50-es sebes vonatot, amely 11,45-kor van Zánka-Köveskálon, s onnan a csatlakozó busz már félégyre le is tesz Budaváriban. Hurrá, aludhatunk, s utazunk kényelmesen! Ki is megyünk félkilencre a Délibe. A jelző tábla csak nem akarja mutatni a 8,50-est, pedig már csak tíz perc van az indulásig. Teri megy az információba. Ott közlik vele, hogy ez a járat megszűnt. De hát benne van a téli mentrendben. A válasz: a mai nappal szűnt meg. Megyünk a kifüggesztett menetrend-táblához: nagy betűkkel ráragasztva: ÉRVÉNYTELEN. Mikor ragasztották rá? Nem lehet tudni. Talán tegnap éjfélkor. Haza a csomagokkal! Még jó, hogy Teri nem dobta el busz helyjegyet a 11,45-ösre. Megyünk a busszal.

Mit mondanak erre a környezetvédők? Csak azt ne mondják, hogy van nektek telefontok, tegnap este megkérdezhettétek volna a vasúti információt. Igaz! De akkor meg minek vettük meg májusban hetes száz forintért a Hivatalos Menetrendet? Hát csak azért... Nem tudom, hogy fejezik be ezt a mondatot a szegény környezetvédők.

Egyébként én is - ki nem? - lelkes környezetvédő vagyok. Nincs autóm! Csak akkor megyek vele, ha más visz a magáén. Utaznék vonaton is! Ha a Tapolca végállomásról induló szerelvény nem késne félórát rendszeresen a tőle 30 km-re fekvő Zánka-Köveskálig. Ha a vonat az éjszakában, Székesfehérváron - már késésben! - nem állna megint félórát, hogy aztán a Délibe érkezési idő előtt félórával rákapcsoljon, s végül is háromnegyed órát késve megérkezzék ős Buda városába, a Vérmezőhöz. A busz percre pontosan érkezik az Erzsébet-térre.

Hassanak oda a környezetvédők, hogy költségvetésből kapjon a vasút támogatást! Hogyan kell odahatni? Mert én is védeném - a környezetet.

Városmajor, 2000. november 1.

Még az elmúlt télen itt hagyott bennünket Babci néni, Liptay András édesanyja. Ismeretségünk onnan datálódik, hogy fiatalként András abba templomba járt, ahol Tádé volt a káplán, így aztán megismerte a Bokor gondolatvilágát. Később András kikerült Németországba, s rátalált azokra, akik tapasztalati kapcsolatba tudnak kerülni a szellemvilággal. Tudva levően, ez is tilos volt idehaza fél századon át. De '90 után szabaddá vált. András ingázott München és Budapest között, s pesti irodájában, a Ferenciek terén, létre hívta a Szellemi Búvárok Egyesületét. Hat év óta otthonom nekem is. Tartottam ott egy előadás-sorozatot arról, hogy mi fán terem a kereszténység, s attól kezdve négyhetenként szemináriumot tartok - lényegében ugyanerről. Olyan pót-egyházközség-féle lett számomra... Innen gyűjthetem azokat, akik kisközösségbe valók. Az Egyesület konferenciáin találkoztam András anyjával,

aki közben átment abba a másik világba, melyről a Búvárok hirdetik, hogy megtapasztalható, nemcsak hinni lehet benne. Ez a története annak, hogy én mondhattam Babci néniért a gyászmisét. Ez volt az első könyörgése:

Istenünk, te úgy akartad, hogy egyszülött Fiad, legyőzve a halált, a mennyek országába térjen. Add meg gyermekednek, Paulának, hogy a földi élet halandóságát legyőzve örökre szemlélhessen téged, aki alkottad őt. A mi Urunk Jézus Krisztus, a te szent Fiad által, aki veled él és szolgálva szeret a Szentlélekkel egységben, Isten mindörökkön örökké.

Ezzel indult Babci néni, azaz Paula testvérünk gyászmiséje a városmajori kistemplomban. Majd hallottuk Jézus szavait is Szent János evangéliumából:

Nincs-e megírva a ti törvénytekben: Én mondtam: istenek vagytok. Ha Istennek mondta azokat, akikhez az Isten igéje szólt, már pedig az Írást nem lehet érvénytelenné tenni, akkor, akit az Atya megszentelt, és elküldött a világba, arról ti azt mondjátok: Káromlást szólsz, mert azt mondtam: az Isten Fia vagyok.

Ezután következett a homília:

Barátaim, Szeretteim, Testvéreim!

Most tükör által homályosan látunk - ahogy Kata tolmácsolásában Szent Páltól hallottuk. Mégis, mit látunk - kérdezem -, ha homályosan is? Azt, hogy vannak hívő emberek, akik remélik, hogy életünk folytatódik a testi halál után, s azt, hogy e világban a legkülönb magatartás - a szeretet. Hogy vannak, akik erre áldozzák életüket, ezt is látjuk. Párszor találkoztam elhunyt Paula testvérünkkel a Szellemi Búvárok Egyesületének rendezvényein. Ahogy megfogta kezemet, ahogy szólt hozzám, ahogy rám nézett, mind arról beszélt: Téged is szeretlek.

Testvérünk szeretete nem múlhat el soha, mert a szeretet az Istenből van. Sőt, a szeretet - maga az Isten. Van ennek a behelyettesítésnek értelme? Van, ha ez a szeretet = Isten arról beszél, hogy Isten mindent ad, és soha nem vesz el semmit, Isten mindent megbocsát és soha nem bánt, Isten mindenben segít nekünk, és soha nem uralkodik rajtunk. Mondhatom egyszerűbben, rövidebben is: Isten nem uralkodik rajtam, hanem szolgál engem. Szolgál engem? Az Isten? Igen. Babits írt egy *consolatio mystica*-t, azaz egy titokzatos vigasztalást, amely megpróbálja bemutatni a maga babitsi eszközeivel az Istent, aki egészen értünk - sőt! - egészen értem van.

Tudod, hogy érted történnék mindennek - mit búsulsz?

A csillagok örök forgása néked forog

és hozzád szól, rád tartozik, érted van minden dolog
a te bűnös lelkedért.

Ó hidd el nékem, benned a Cél és nálad a Kulcs

Madárka tolla se hull ki, - ég se zeng, - föld se remeg,
hogy az Isten rád ne gondolna. Az Istent sem értheti meg,
aki téged meg nem ért.

Mert kedvedért alkotott mennyet és földet és tengereket,
Hogy benned teljesedjenek; - s korok történetét

szerezte meséskönyvedül - napba mártotta ecsetét,
hogy kifesse lelkedet.

Kinek színezte a hajnalt, az alkonyt, az emberek arcát? Mind teneked. És
kinek kevert sorsokat és örömet és bánatot,
hogy gazdag legyen a lelked? És kinek adott
annyi bús szerelmeket,

szerelmek bűnét és gyászát? s hogy bűn és gyász egysúlyú legyen,
eleve elosztott számodra szépen derút és borút,
sorsot és véletlent, világ nyomorát, ínséget, háborút,
mindent a lelkedre mért

legyen

öltöny gyanánt: úgy van! eónok zúgtak, tengerek száradtak, hogy a lelked
császárok vétkeztek, seregek törtek, hogy megkapd azt a bűt,
amit meg kellett kapnod, és világok vihara fűtt
a te bűnös lelkedért!

Ki vagyok én, hogy az Isten értem legyen? Ki? Azt gondolom, hogy valaki vagyok belőle. És hogyan tudom ezt az állításomat igazolni? Sehoggy. Csak azt mondhatom én is, amit Babits: Tudod, ó hidd el! Úgy van, ne gondold!. Tükör által homályban látunk, nem színről-színre. Miért nem tudjuk látni az Istent face to face? Mert testben élünk? Miért élünk testben, ha egyszer ez akadályoz abban, hogy színről-színre láthassuk az Istent? Kérdés kérdésre hág. Csak azt tudom mondani, hogy van az emberi kérdésfeltevéseknek egy olyan tartománya, ahol illetéktelen a tudás és az igazolás. Erről a tartományról csak sejtéseink vannak. A sejtéseinket elmondhatjuk egymásnak. Amit a gyászjelentésen olvashatunk, az is ilyen sejtés, a Hittani Kongregáció sejtése: A földi és a túlvilági élet körülményei jelentősen eltérőek, mert a hit világát a fény világa követi. És mit látunk a fény világában, a fényben? Tündérvölgy című kiseposzában írja Vörösmarty:

Én is oly dalt mondok világ hallatára,
Melynek égen, földön ne legyen határa.
Amit fül nem hallott, a szem meg nem jára,
Azt én írva lelém lelkem asztalára.

Nyolcvanegy évvel, behívóra várva, fél lábbal már odaát, látok-e valamit a magam lelkének asztalára írva - arról, ami odaát van? Ha látok is, nem tudom olyan szépen elmondani, mint például Kosztolányi tette a Hajnali részegségben:

az égben bál van, minden este bál van...
Szóval bevallom néked, megtörötten
földig hajoltam, s mindent megköszöntem...
de pattanó szívem feszítve húrnak
dalolni kezdtem ekkor az úrnak,
annak, kiről nem tudja senki, hol van,

annak, kit nem lelek se most, se holtan.
Bizony ma már, hogy izmaim lazulnak,
úgy érzem én, barátom, hogy a porban,
hol lelkek és göröngyök közt botoltam,
mégis csak egy nagy ismeretlen Úrnak
vendége voltam.

Ilyen szépen persze nem tudom, de ennek a szentmisével ünnepelt átköltözködésnek kapcsán elgondolom, hogy előbb-utóbb én is hazaérkezem. S most el is mondom nektek, hogyan képzelem - ma - a nagy megérkezést odaátra. Szépen, nem szépen - mondom, ahogyan tudom. Belefogok.

Haza érkeztem, odaát vagyok. Látom, várnak is már reám. Apám, anyám, korábban elhalt testvéreim: Ágoston és Laci és Marcsuka, meg a nagymamák és nagypapák. A rendtársaim: Sík Sándor, a magyartanárom: Bátori, meg börtönbeli elítélt társam, Juhász Miklós; Bokor-beli testvéreim: az Andi, a Barna, a Gyszi bácsi, a Zsóka, a Hancz Laci meg a többiek. Megismerem őket. Örülnek nekem és én is nekik. Mondják: végre itthon vagy! Gyere, ülj asztalhoz! Igyál abból az új borból, amelyről Jézus is beszélt! Iszom boldogan. Ízlik. És hol van Jézus? - kérdezem. Őt is láthatod mindjárt. Csak ne légy mohó, s érd be egyelőre velünk. Nem kérdeznek, mert mindent tudnak rólam, csak nekem újdonság itt minden, és kérdezek és kérdezek. Beszélgetünk és nincs idő. Nem megy le a nap, nincs sötétedés, csak fény és fény és fény. Észre se veszem, hogy van testem, vagy nincsen, de napszemüvegre nincs szükségem. És nincs semmi kétségem, hogy én én vagyok, s anyám - anyám.

S míg folyik a szó, valahonnan előkerül Jézus is. Egyszerre csak ott van. Megismer ő is, és is megismerem. Nem tudok szólni semmit, de ő öreg harcosnak és kisöccsének nevez, és csodálkozásomra, mint aki jól ismeri könyveimet, azt mondja, hogy éppen ideje volt, hogy megírtam a KIO-t, meg a Pál-szintézist, mert elképesztő, hogy mit ki nem találnak a teológusok. És mondja, hogy valóban az Isten Országában egyszerű minden, mert a gyerek is tudja, hogy jónak kell lenni, sőt aki gyermek, az tudja igazán... És persze, hogy nem verekedünk és nem parancsolgatunk egymásnak, és hogy ami az enyém, a tiéd is, és megfordítva. Nem kell eldugni semmit, mert minden ott van az asztalon. Csak kínálni kell, ha valakinek nincs annyi esze, és nem hallja a maga fülével: vegyétek és egyetek, vegyétek és igyatok. Majd belejössz te is - mondja, és megtanulod, hogy mi a módi itt, Atyám országában. S én alig állok a lábamon, úgy örülök annak, amiket Jézus mond.

S végül is megszólalok: De hol van az Atya? Úgy szeretném már látni! Jézus nagyot nevet. Hát te aztán hiába írtad meg a KIO-t. S Fülöpnek szólít, hogy észre térítsen s mondja: Fülöp, aki engem lát, látja az Atyát is. Az Atya bennünk van... most már Tebenned is. Aki engem lát, aki Téged lát, látja az Atyát is. Az Isten ott van mindnyájunkban. Olyan ez, mint a Kolumbusz-tojás. Hát igazán, az Isten bennünk van? Nem rajtunk kívül, hanem bennünk? Az Istent színről-színre látjuk, amikor egymással beszélgetünk. Lehullt a fátyol a nagy titokról. Ha szeretünk, akkor istenek vagyunk, mindnyájan. Kaifásék kétségbe estek, mert az Isten fiának mondtam magam. Helyette inkább elővehették volna a Zsoltárok Könyvét, melyben írva van:

Nem tudnak és nem értenek semmit,
sötétségben járnak...
Azt mondtam ugyan, istenek vagytok,
a Fölséges fiai mindnyájan,

mégis meg fogtok halni, mint a közemberek,
és elhulltok, mint bármelyik főember.

Az ateisták csodálkoznak a legjobban - hallom -, amikor ezt megtudják, és mondják, hogy ők megmondták..., és azt is megvallják, hogy milyen ostobák voltak. Én idéztem ezt a zsoltárt Jeruzsálemben, de akik köveket dobálásban lelik örömüket, azoknak hiába idézünk akármit is, nem érthetnek, és nem tudhatnak semmit rólunk. Odalent lassan esik le a húszfilléres, mert megkövezésekben látják az élet legfőbb szabályát. De itt leesik a húszfilléres, és most már te is tudod, amit el is mondtam annak idején a templomban: "Ha isteneknek mondta azokat, akikhez az Isten igéje szólt, akkor akit az Atya megszentelt és elküldött a világba, arról ti azt mondjátok: Káromlást szólsz, mert azt mondtam: az Isten Fia vagyok. Itt viszont már mindenki tudja, hogy ti is az Isten lányai meg fiai vagytok, és aki titeket lát, látja az Atyát.

Csak ámultam meg bámultam, mint apró kis legény, s kérdeztem tovább. És a Szentlélek? Jézus csak nevetett: Hányszor elmondtam, hogy a Lélek bennetek van és ti a Lélekben vagytok. Ne kívül keresd! Aki szeret, az magában hordja Isten Lelkét, mert az Isten - a szeretet, s magadban hordod a Lelket, az Istent, a mindent. Ezért nincs itt enyém és tiéd, s nincsen szükség magántulajdonra. Meg a Földön sincs rá szükség, ahol megvalósítják az Isten Országát, az Isten álmát az emberről. Mert értelmetlenség az enyém és a tied; csak az van, hogy miénk. Azért, mert itt minden egyé lett. Emlékszel, hogy mit imádkoztam az utolsó vacsorán?

Hogy mindnyájan egyek legyenek úgy,
ahogyan te, Atyám, énbennem, és én tebenned,
hogy ők is bennünk legyenek...
hogy egyek legyenek, ahogy mi egyek vagyunk:
én őbennük és te énbennem,
hogy tökéletesen egyé legyenek...

És elkezdtem ugrálni örömben, hogy ez ilyen egyszerű és mégis csodálatos, hogy tényleg van létazonosság: Atya, Fiú és Lélek és mi mindnyájan egyek vagyunk. És így világos a magatartásbeli azonosság, mert annak, ami egy, a cselekedete sem lehet ilyen is, meg másilyen is. És van sorsazonosság is, mert hogyan lehetne a sorsunk különböző, ha egyszer egyek vagyunk! És ujjongtam, hogy istenek vagyunk - Adyra emlékezve:

Istenülő vágyaimba ki látott,
Ó vak szívű és hideg szemű barátok.

És ujjongtam, hogy immár, hogy nincs bennem kétféleség, és hogy csak szeretni tudok. És ujjongtam, hogy mindannyiunk közös sorsa végre, hogy boldogok vagyunk.

Mert amikor ezeket odalent megfogalmaztam, - egy kicsit: hittem is, meg nem

is. Azt gondoltam, hogy börtönben kipihent eszem agyszüleménye, de hogy hogyan is lesz majd igazában, hát azt csak odaát..., és majd meglátjuk. S most megtudtam és megláttam, hogy tényleg így van. S leborultam, s átöleltem Jézust. Felemelt, és csak annyit mondott: Testvérem, az eszeden légy! S újból örültem, hogy itt, az örök hazában is használhatom az eszemet, mert ez az én szerszámom...

Hát ez most olyan "nagyapó beszél, nagy a figyelem"-szöveg volt. Vallomás..., vagy ahogyan Móricka képzei. Alighanem bármely egyházi hivatal megállapítaná róla, hogy tele van eretnekséggel, de hát szóra sem érdemes, hogy ki mit képzel, és verébre mégsem lönek ágyúval. Így hát ezt a Paula testvérünk emlékére mondott szentmisét megúszom minden újabb egyházi eljárás nélkül. De jó lenne hallani, hogy ő, Paula testvérünk, azaz a Liptay mama, aki már tényleg odaát van, hogyan számolna be a vele történekről. Jó lenne, de aligha tudná tolmácsolni nekünk, mert nincs nyelv, amire le lehetne azt fordítani, hogy az élménybeszámolót mi is értsük. Hát ha nincs, akkor éadjuk be a 23. zsoltár szavaival is, amit már hallottunk e szentmisében. Az is eligazít bennünket Istenünkről, aki vár reánk:

Az Úr az én pásztorom, nem szűkölködöm,
füves legelőkön deleltet,
csendes vizekhez terel engem...

Bizony, jóságod és szereteted kísér életem minden napján,
és az Úr házában lakom egész életemben. Amen.

Városmajor, 2000. november 2.

A Bokorban egyre sűrűbben hallható, hogy "a lelkiismeretemet nem tarthatom másnak a zsebében..., a te zsebedben". Ezzel aztán megközelíthetetlené tesszük magunkat. Olyan társaság vagyunk, amelyben minden tagnak megvan a maga lelkiismerete, s ez eligazítja őt. Csakhogy a Bokor nem azzal indult, hogy mindenki felzárkózik a maga lelkiismeretéhez, hanem azzal, hogy mindenki felzárkózik a jézusi örökséghez. Mi a végső normánk? A jézusi örökség vagy személyes lelkiismeretünk? Van-e még valami jézusi megkötöttségünk? Vagy már rég lecseréltük azt személyes szabadságunkra?

Az evangéliumok nem adják Jézus ajkára a lelkiismeret (süneidésis)szót. Az evangéliumok nem adják Jézus ajkára a szabadság (eleoutheria) szót sem. Bár János evangéliumában találunk a szabadság témával kapcsolatban valamit: "Ha megmaradtok beszédemben, valóban tanítványaim vagytok és meg fogjátok ismerni az igazságot és az igazság szabadokká fog tenni titeket" (Jn 8,31-32). Ez mintha azt jelentené, hogy annak van szabadsága, aki tanítványként magáévá teszi azt, amit Jézus tanít. S van ennek a szabadságnak nemcsak tudati, hanem cselekvésszerű tartalma is: "aki teszi a vétket, rabszolgája a véteknek... ha a Fiú szabadít meg titeket, akkor lesztek tényleg szabadokká" (Jn 8,34.36). Ennyi van a lelkiismeretről és a szabadságról az evangéliumokban. A szinoptikusoknál pedig éppenséggel semmi sincs.

Ezzel szemben se szeri, se száma, amikor Jézus parancsokról beszél. A

szinoptikusoknál is, Jánosnál is. 37 ízben találjuk az evangéliumokban a parancsolni (entellomai) és a parancs (entolé) szavakat. Csak mutatóban: "...tanítva őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam nektek" (Mt 28,20), és "új parancsot adok nektek, hogy szeressétek egymást: ahogyan én szerettelek titeket, ti is úgy szeressétek egymást" (Jn 13,34). A bokrhimnuszban meg így énekelünk:

Szabadságom, Uram, Néked visszaadom,

Csak a szeretetre formáld át tudatom!

Hogyan is vagyunk akkor a lelkiismereti szabadsággal? Szabadságunk van felzárkózni a jézusi szeretet-tanításhoz, és megtartani azt, amit Jézus parancsolt nekünk. De hát az engedelmesség (hüpakoe) szó is hiányzik a jézusi szótárból. Hiányzik, mert a parancsteljesítés feltétele Jézusnál, hogy az élet és az örök élet igéinek tartsuk azt, amit tanított. Ez a feltétele a teljesítésnek, nem az engedelmességünk. Nem az, mert Istennek, Jézusnak semmi öröme abban, ha bevasal rajtunk valamit.

Az Isten Országa pedig nem valósul meg, ha arra az eredményre jutnánk, hogy nem állapítható meg, hogy az Isten és Jézus miket is parancsol; s ha egyéni lelkiismeretünk ezerfélét hall, s az ezerfélének a közös nevezőjét nem volna módunk megállapítani. Ez ugyanúgy lehetetlenné tenné az Isten Országa megvalósulását, mint a nagykonstantíni fordulat manővere: Jézus nem azt tanította, amit tanított, hanem minden lényeges kérdésben éppen az ellenkezőjét tanította annak, amit jámbor fundamentalisták a szavaiból ki akarnak olvasni. Vissza tudjuk-e még adni szabadságunkat Jézusnak? Azért, hogy meg tudjuk állapítani, mit parancsolt nekünk? A lelkiismeretet arra használjuk-e, hogy rábukkanjunk a jézusi parancsra, vagy arra, hogy elmenjünk egymás mellett anélkül, hogy a jézusi parancsra rátalálnánk?

Harminc vagy inkább ötven esztendővel ezelőtt arra az eredményre jutottam, hogy a jézusi erkölcsi tanításnak van három mozzanata, amely fölibe emelkedik a Tízparancsoltnak: a szolgálat, az adás és az erőnemalkalmazás parancsa, s ezeket kivétel nélkül minden emberrel szemben gyakorolnunk kell. Nagyon boldogak voltunk, hogy ezeket kiáshattuk kétezer évnek a mélyéből. Köztudomású, hogy súlyos bajaink vannak azzal, hogy mire is kötelez bennünket ma ez az adástörvény. Érdemes volna újra szembesülnünk az ide vonatkozó jézusi tanítással. Úgy érzem, hogy nem utalhatok többé a KIO-ra. A KIO-t olvastuk, ismerjük. Ki lenne hajlandó újraolvasni? Ha hajlandó lenne is rá, olyasmiket mondanánk, hogy a mindent adás értelmezhetetlen... Nem kell citálnom a múlt munkaév vitáját.

Ki kellene gyűjteni az ősegyház ide vonatkozó anyagát. Szembesülni kellene újra a hagyománnyal. Mindazonáltal nagyon valószínűnek gondolom, hogy ez sem segítene. Az elmúlt félszázadban nyitottak voltunk arra, hogy mit találunk Jézusnál és az ősegyházban. Akármit is találtunk, hozzá akartuk alakítani gondolkodásunkat. Most nem ez a helyzet. Most tudjuk, hogy mit nem akarunk. S találhatunk akármit, nem rendít meg bennünket abban, hogy elutasítsuk azt, amit nem akarunk.

A napokban szóvá tettem egyik testvéremnek csoportjai széttűllését, züllesztését. Azok összeszedését állítottam feladatának. Azt mondta, hogy ez csak az én elvárásom, de az ő lelkiismerete nem kívánja tőle, hogy csoportja legyen. Ahhoz,

hogy létrejött legyen a jézusi életmű, Jézusnak el kellett mennie a pusztába. Ahhoz, hogy ma és itt történjen valami, ahhoz akarni kell, hogy történjen valami, s ezért el kell tudni menni a pusztába. Aki nem akar elmenni a pusztába, az nem fog csinálni semmit sem.

A jézusi anyagot újra lehet vizsgálni, a Jézus nyomán támadt Hagyományt szintén. De semmi értelme sincs az egésznek, ha a szívünket már betöltötte ettől függetlenül valami más. Mi? Azt alkalmazkodás a tőkés társaságok világuralmához és rendjéhez. Ha nincs gondolkodás-átalakítási igény, akkor semmi sem segíthet rajtunk.

Városmajor, 2000 november 4.

Hogyan viszonyuljunk a többiek más voltához? - ebben a kérdésben állapodtunk meg a legutóbb a Szellemi Búvároknál. Ez lesz a következő szeminárium kérdése. Nem én leszek a téma előadója, de végiggondolom a kérdést.

A többiek másvolta - elsősorban Isten teremtettségének a gazdagságának a következménye. Vannak genus-ok, s azon belül species-ek. Ezeket az osztályokat csupa egyformák adják: ez is kajsz, az is kajsz. De a species-eken belül egyedek vannak, s nincs két kajsz, amely egyforma lenne; egyikük csenevészre sikerül, a másikuk hatalmas lombkoronát növeszt; az egyiknek íze, mint a méz, a másik nem olyan édes, de van valami nemes zamata.

Csak az ember alkotó műhelyéből kerülnek elő egyforma darabok. Az esztétikusnak tízedmilliméter pontossággal kell dolgoznia. A hatékonyságnak ez a feltétele, ha az iparban dolgozunk. De nemcsak ott dolgozunk. Költők, muzsikusok, festők is vagyunk. Alkotók is. Ilyenkor Istenre hasonlítunk. Szabó Lőrinc vagy Sinka István verseit ezer között is felismerem.

Az élőlények sorában az ember félreismerhetetlen, nem téveszthető össze hallal, madárral, akármivel. Az emberek között meg Kovács Istvánt nem lehet összetéveszteni a hatmilliárd többivel. Amit az Isten csinál, az mind más. Egyedi darab.

Kérdésünk az, hogy miként viszonyuljunk ehhez. Örömmel, közönnyel, elviseléssel, bosszankodással? Pontosítani kell a kérdést, mert van a sarki hordár, aztán akivel együtt utazom a Metrón, a szomszéd, a munkahelyi főnök, a vérszerinti testvérek, a szüleim, a házastársam, s akikkel a Szellemi Búvárok Egyesületében eltöltünk négyhetenként két-három órát, vagy akikkel életre-halálra szövetséget kötünk, hogy így vagy úgy, de megváltjuk a világot.

A sarki hordárral havonta egyszer találkozom, s köszönök neki, vagy fogadom köszöntését: Jó napot kívánok! Kedves vagy kedvetlen közöny a viszonyulás módja. Az összes többi kategóriánál nem ilyen problémátlan a dolog. A probléma annál intenzívebb, minél szorosabb kapcsolatba kerülök valakivel. A szomszéd és a munkahelyi főnök személye lecserélődhetik. A gyermek kirepülhet a fészekből, s akivel életre-halálra szövetséget kötök, attól is szeretetben elköszönhetek s hazamehetek. De a házastársam - ha csak el nem válok - adva van: holtomiglan, holtáiglan, reggel-délben-este. Ezen a ponton a legintenzívebb a kapcsolat és a

probléma, hogy hogyan viszonyuljak a többiek másvoltához. Ha ezt a kanyart veszem, a többi már gyerekjáték. Egy kortársam mesélte, aki nem akárkit vett feleségül.

Tudod, az ember alig bírja, hogy megházasodjék. Mert otthon minden úgy volt, ahogy a szüleim akarták. Végre úgy lesz, ahogy én akarom. Csakhogy a másik is ezzel jön...

Minél lazább a kapcsolat, annál jelentéktelenebb a probléma. Minél szorosabb, annál jelentősebb. Házastársamnál csak egyetlen emberrel vagyok szorosabb kapcsolatban, s ez az ember én magam vagyok. Minek következtében ebből kell kiindulnom. Én nem vagyok más. Én én vagyok. Azonos önmagammal. Mégis: a legnehezebb feladat önmagam elviselése. Azt kérdeztem, hogy viszonyuljunk a többiek más voltához: örömmel, közönnyel, elviseléssel, bosszankodással. Magamhoz közönnyel nem tudok viszonyulni. Az öröm és a bosszankodás tetteim fölött is jól ismert állapotaim. De nap mint nap karban kell tartanom magam, hogy a magatartásom magam és mások számára elviselhető legyen, s ez utóbbinak gyökere-feltétele, hogy magamat el tudjam viselni. Ez esetben lehet reményem, hogy mások is el tudnak viselni. Olyankor, amikor nem tudom elviselni magamat, mások számára teljességgel kibírhatatlan vagyok. Így aztán megkonstruálhatjuk az etikát három kötetben, melyek

a magam elviseléséről szólnak,

a házastársam elviseléséről s

a többiek elviseléséről.

Persze mindegyik kötetnek lehet egy függeléke, amely arról számol be, hogyan élvezem magamat, a házastársamat, meg a többieket. S egy másik függeléke is arról, hogy mi történik akkor, amikor ez az elviselés nem sikerül. Hogyan akasztjuk fel, vagy csak isszuk le magunkat, hogyan válunk el házastársunktól, s hogyan veszünk össze a többiekkel.

Így is lehetne etikát írni. Melyik témának a kidolgozásával indulunk el?

Városmajor, 2000 november 5.

Ha a szeretet - érzélem, nagyon nehéz Istent szeretni. Miért? Felel erre az Első János-levél: "Ha valaki azt mondja: 'Szeretem az Istent', a testvérét viszont gyűlöli, az hazug, mert aki nem szereti testvérét, akit lát, nem szeretheti az Istent, akit nem lát". Ha a szeretet - érzélem, akkor sokkal könnyebb az Istent szeretni, mint az embert. Azért sokkal könnyebb, mert éppen azért, mivel nem látom őt, felöltöztethetem őt szeretetre méltó vonásokkal. Ha a szeretet - érzélem, akkor mi sem természetesebb, hogy szeretem azokat az embereket, akik nekem szeretetre méltóknak tetszenek, és nem szeretem azokat, akiket nem találok szeretetre méltóknak. Ha a szeretet - érzélem, akkor az Istent még csak szerethetem, de az embert, a felebarátot nem, mert nemcsak felebarátokból áll az emberiség, hanem azokból is, akikhez semmi közöm, meg azokból is, akik ellenségesen viselkednek velem szemben.

Ha tehát az Isten minden valóságnak és történésnek végső oka, s felebarátom

kivétel nélkül minden ember - ahogyan egyházunk tanítja, és lelkiismeretünk igazolja -, akkor az a szeretet, amelyet Isten kíván tőlünk, s amelyről Jézus beszél, nem lehet érzelem, legalábbis elsődlegesen nem az. Egy beszélgetésből kaptam el évekket ezelőtt a villamoson: "Ha azt mondja, hogy szereti őt, akkor tegyen is valamit érte". Akit szeretek, azért teszek valamit, s óhatatlan, hogy akikért nem csak valamit teszek, hanem erőm szerint mindent teszek, azt meg fogom szeretni érzellemmel is. Megengedem, hogy a szeretetben olykor előbb jelentkezik az érzelem. De ez csak időbeli elsőség. Ha szerelmes vagyok valakibe, akkor ehhez a messzemenően érzelmi jellegű szeretethez, felzárkózhatnak a tetteim is, és az érzelmi szeretet cselekvésbeli szeretetté is lesz. Megengedem ezt azzal is, hogy megfoghatóvá válhat idővel az érzelmi szeretet, s megmarad a cselekvésbeli. De a Jézustól tanított szeretet elsődlegesen, alapvetően cselekvés, tett és nem érzelem.

'52-ben a Fő utcán hatvan napon keresztül napi tíz órában vallattak: tanulmányozták a Bokrot, mint kapitalistákat megfélemlítő gyakorlatokat akaró testvér-vállalatot. Mellékcél volt, hogy elkészítsék azokat a jegyzőkönyveket, amelyek alapján az ügyész, mint a népi demokrácia megdöntésére irányuló szervezkedés vezetőjére majd méltó ítéletet kérhessen valamelyik Tanácstól. Az előadomat, az őrnagy urat olyan felemás helyzetben levőnek gondoltam. Hol elkapta őt gondolataim sodra, hol fogalmazta a szövegeit arról, hogy rágalmozom a marxizmust. Ebben az állapotban gondoltam arra, hogyan tudnám bizonyítani neki, hogy nemcsak szövegelek, hanem komolyan is gondolom, amit mondom. S arra gondoltam a kihallgatások szüneteiben, hogy ha itt egyszer rendszerváltozás lesz, s őt üldöznék, akkor ha bekopogtatna hozzám, eldugnám őt üldözői elől. Ezzel meg tudnám mutatni neki, hogy komolyan gondolom, hogy ő is felebarátom, s éppen ezért őt is szeretem. Érzelmileg nem kell átölelnem őt, de - ha rokonszenves, ha nem - tennem kell érte, amit tudok, s amire szüksége van. Hosszú rabságom alatt mesélgettem ezekről fogolytársaimnak. Egyikük azt mondta: Ha majd eljön az óra, titeket, papokat, továbbra is bezárva tartunk. Ha aztán rendet csináltunk, akkor jöhetnek - temetni. Nem kellett rá 150 esztendő várni, de nem is úgy történt, hogy az előadó uraknak bujkálniuk kellett, inkább jelentkezhettek miniszterelnököknek.

Tudjátok, tapasztaljátok, hogy állandóan visszatérő témám: hatmilliárd felebarátunk van, akikért tennünk is kell valamit. Ami tőlünk telik - gondoljuk. Nem egészen. Miért? Mert az van írva, hogy szeresd a te uradat teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes elmédből és minden erődből. Ezzel pedig nem egészen azonos az, "ami telik tőlem". Lehet, hogy ma még azonos, de holnap? A teljes szív, lélek, elme, erő - holnap is csak olyan, mint tegnap? A Bokor kezdeti éveiben a csoporttalálkozók záró imádsága egy Sík Sándor vers volt:

A virágtalan, gyümölcstelen ágtól

...

Ne tűrj megállni az ostoba van-nál

S nem vágyni többre kis mái magamnál.

Az előbb mintha csúsztottam volna. Talán észre is vették. Az Urat kell így szeretni: teljes szívvel, lélekkel, elmével és erővel. És még sem csúsztottam, mert az Úr

azonosítja magát az emberrel: "Éheztem s ennem adtatok...", meg a többi, amit jól ismertek.

Nehéz szeretni az embert, s az Istent szeretni talán még nehezebb. Nemcsak azért, amit János apostol mond: nem látjuk őt. Egy aranyos papi házvezetőnő, Elza néni mondta megvakulva plébánosának, hogyha ő egyszer találkozik majd az Istennel, beolvas neki. Nekem könnyebb szeretnem az Istent, többet éltem már mint Elza néni és meg sem vakultam. Nem török pálcát felette. De Istenről azt gondolom, hogy nemcsak végtelenül szeret, hanem végtelenül szenved is. Az Elza néni bajától is, meg a többi ember minden bajától is. Az én Istenem, nem mindenható, hanem mindent adó és mindent elviselő, és ő értünk van. Nagy téma ez. Nem ő vakítja meg Elza nénit. De ő teremtetten életre, Istent megismerhetni és örök életre Elza nénit és mindannyiunkat. Csak Babitsnak egy versét olvasnám el befejezésül erről: Zsoltár férfihangra.

...
Én azt hiszem, hogy Isten a tékozló fiú papája. Minden ember létbe szólítója, örök üdvösségre, boldogságra meghívója. Meg kell vigasztalni őt, mert annyian szerzünk bánatot neki. Azzal vigasztalom, ha minél több gyermekét ölelem át, a testvéreimet, az éhezőket, a hatmilliárdot... ha igyekszem nem tékozló, hanem nagyszerű terveit megértő gyermeke lenni. És segíteni neki. Amen.

Városmajor, 2000. november 6.

Még az év elején kért Bisztrai Gyuri tőlem egy szöveget a Háló-találkozó előkészítése céljából. A címet Gyuri adta: Kereszténység, európaiság és magyarság a Kárpát-medence katolikus közösségeinek tükrében ezer éve és ma. Ezt adtam neki: Géza fejedelem okulva a rabló hadjáratok kudarcából, lovagokat és térítő papokat importál, s ezzel csatlakozik a római kereszténységhez. Beleilleszkedik Európa termelési és társadalmi rendjébe, s ezzel népe elkerüli húnok, avarok, besenyők, kúnok - a rablásból élők - sorsát: a megsemmisülést. Géza megértette, hogy Jézus úr erősebb, mint Hadúr. A rablás ösztönét legyőzte a munka. Ennek erejében eljutottunk máig.

A rendszerváltás mai magyarsága csatlakozik a NATO fegyveres erejéhez, privatizál, becsalogatja a nemzetközi tőkét, s maholnap felveszik őt az Európa Közösségbe. Kereszténység címen pedig - ott, ahol - kisközösségekbe tömörül, melyek "az egyház reményei". Biztosít ez újabb ezer évet? Nem. Nem, mert a 20. század utolsó harmadában népünk látványosan fogy, s az ősszel beiskolázott elsősök egyharmada már roma. Az előrejelzések tükrében a 21. század végére kisebbséggé leszünk a mai hazánkban is. Abban reménykedni, hogy a romák etnikumot és nyelvet váltanak - részünkről felelőtlenység, részünkről önfeladás. Az élet élni akar, s "holt nemzetek miazmás vágya halálra való, nem kár értük" (Ady). Az az Európa, amihez ma csatlakozunk, fogyasztani akar, nem élni.

Mi győzi le a fogyasztás ösztönét? A NATO nem, a privatizálás nem, a nemzetközi tőke nem, az Európa Közösség nem. A kisközösségek legyőzhetik, ha azokban Jézussal találkozunk - aki nem erősebb, mint Hadúr; aki nem a fogyasztás,

hanem az adás és osztozás világát nyitja meg előttünk; aki a szabadság, a felelősség országába visz minket, s nem dugatja fejünket homokba.

"De bőjt és jámborság néked mint a pélva.

mert vétkesek közt cinkos, aki néma.

Atyafiáért számot ad a testvér:

nincs mód nem menni, ahova te küldtél."

(Babits, Jónás könyve)

Keressük tehát az Isten Országát, s azt, ami ebben az országban érték, istennektetsző: a mennyei Atya akarátát. Azt az országot, amelyben "százannyit kapunk: most ebben a világban, házakat és testvéreket, anyát, gyermeket és szántóföldeket üldöztetésekkel együtt, a jövőendő világban pedig örök életet".

Ehhez azonban át kell alakítani a gondolkodásunkat. Nem elég a bőjt és jámborság, még kevésbé a cinkos némaság.

Nem a kenyér a minden, sem a fajták

állati tülekvése, ami most van:

krisztustalan próféták, mondjatos már

legalább annyit, hogy nem ez a Krisztus.

(Babits, Vers az apostolokról)

Be kell vallani, hogy mennyi köze van Jézusnak a kereszténységhez, amihez Géza csatlakozott, s amihez mi csatlakozni akarunk.

A kereszténység = az Isten országa. Ez az ország nem ismer ellenséget, nem ismer olyant, hogy valaki iránt közönyösek vagyunk, ez az ország csak felebarátot ismer, akiből testvér is lesz, ha csatlakozik hozzánk. Ebben az országban nincsen katonai eskü az ellenség elpusztítására, mert nem ismerünk ellenséget. A kardot mindenkivel hüvelybe dugatjuk akkor is, ha az életünkbe kerül ez.

Ebben az országban nincsenek gazdagok, mert azokat Jézus pokolra küldte, csak a szegényeké ez ország, amelyben nem nélkülöz senki sem, mert "senki sem mondott vagyonából semmit sem a magáénak, hanem mindenük közös volt" (ApCsel 4,32). Ebben az országban csak egyetlen tekintély van, Jézus Krisztus, aki nem ismer kiközösítést és máglyán elégetést, mert mindenki szabadon mondhatja azt, amit a Lélek mond benne.

Ez az ország nem az, amit Gézának s nekünk kínálnak a keresztény Európában.
Budapest, 2000. január 19.

Városmajor, 2000. november 7.

A Szellemi Búvárok szemináriumán állapotunk meg a megvitatandó kérdésben, hogy várja-e Isten közbenjáró imánkat, hogy segíthessen? Erre próbálok valami elfogadható választ keresni.

Isten az Isten Országát akarja. Abban akar segíteni, hogy szeressük egymást. Azt az imádságot tudja meghallgatni, amelyben azt kérem, hogy jó legyek; meg azt, amelyikben azt kérem, hogy te jó légy, meg ő jó legyen. Minden egyéb tárgyú imádságban érdektelen.

De nekem fontos a "többi mind" is, nemcsak az Ország, s elmondom neki, hogy beteg az, akit szeretek, tehát gyógyítsa meg. Nehéz helyzetbe kerül az Isten. Megmagyarázná, ha volna fülem rá, hogy ennek semmi értelme. Isten Országának ügye nem megy előbbre azzal, hogy meggyógyul az, akit szeretek. Ilyenkor el kell menni az illetékes szakemberhez, s annak kell meggyógyítania azt, akit szeretek - ha tudja. Ha pedig nem tudja, akkor el kell fogadnia a betegnek és azoknak, akik szeretik a beteget, hogy nincs gyógyulás. Ezzel a betegségével kell az Isten országa ügyét szolgálnia; tennie azt a jót, amit tenni tud.

Ez az, amibe nem vagyunk hajlandók belenyugodni. Ezért csinálunk vallást, amely azzal biztat, hogy van módja rábírní az Istent segítsre. Segítési módozatok: megkenjük olajjal a beteget, ami megkönnyebbíti lelkét, s testének is javára válik, ha Isten úgy akarja, hogy meggyógyuljon. Mikor akarja? Ha a lelkének javára válik. Ez a technika reményt hagy, anélkül hogy pofára esnénk. Nem gyógyult meg? Azért nem, mert nem vált volna javára, de a szentség megerősítette őt. Magára valamit adó vallás elhatárolja magát a mágiától, s bevallja, hogy nem tudja kényszeríteni Istent gyógyításra.

Amennyi haszonnal jár a mágia, legalább annyi kárt okoz. Lehet egyfelől reménykedni, másfelől: nincs Isten, ha nem segített. Isten elé viszem ügyeimet, bánatomban s örömömben, s legyen az, aminek lennie kell, amit ő akar, én meg igyekszem tenni akaratát, azt hogy szeretek. Abban bizakodom, hogyha mindnyájan jók leszünk, sokkal kevesebb bajjal jár majd az élet, mintha nem leszünk.

Városmajor, 2000. november 9.

Nagyon hideg volt az év elején, amikor egy januári szombat délután lerándultunk Tatára, Tóvárosba, hogy megeskessek egy ifjú párt - három gyerekkel. Hogy miért nem tudtak korábban esküdni, könnyen kitalálható: a vőlegény-apa valamikor ifjúságában elhitte, hogy embernek való a celibátus, s elment papnak. Teltek az évek, múltak az évek, s vagy arra jött rá, hogy még sem embernek való az a celibátus, vagy arra, hogy annak való volna, dehát ő nem ember. Ezt nem tudjuk pontosan, hogyan is volt.

Csak azt, hogy amikor elszánta magát a házasságra, azonnal kérte az illetékes római hatóságokat, hogy mentsek fel meggondolatlanak bizonyult ígérete alól, melynek ellenében pappá szentelték. Azonnal kérte, de a kérést csak akkor teljesítették, amikor a gyerekek száma már háromra rúgott. Hét határra szóló nagy esküvő volt. Igazi Bokor-találkozó. Amit leginkább abból lehet megállapítani, hogy egy Cserta Gábor nevű nagyvállalkozó húzta a templomon belül és kívül a talpalávalót.

Egyébként volt mise is, meg prédikáció is nemcsak esketés és dínom-dánom. Bizonyítéka ennek a kompjúterem által megőrzött szöveg.

Kedves Bea, Tádé, Gyermek és velük együtt ünneplő, örvendő Testvéreim!
Jó két hete megkérdeztem Tádét, milyen szentírási szövegeket kíván e nászmisében. Azt mondta, hogy a vásárnapiakat, amiket már megnézett, s nagyon jóknak talált.

Ennek lett következménye, hogy a "B" liturgikus év 2. évközi vasárnapjának a szövegeit hallottátok, s én most e nászmisén válogathatok, hogy Sámuelről szóljak nektek, vagy arról, hogy a Szentlélek temploma vagytok, vagy hogy Jézus az Isten béránya. Mivel Bea és Tádé nem kettesben, hanem Ágota, Agapé és Lukács társaságában jelentek meg itt az Úr színe előtt, hogy örök hűséget ígérjenek egymásnak, úgy gondolom olyasmit kell mondanom, ami képes a gyerekek érdeklődését is felkelteni, s a felnőtteknek sem lesz az átlagosnál unalmasabb. Sikerül-e, majd meglátjátok?!

Kezdem Sámuellel. Tádé szerint az Isten - apácskánk. S ez az apácska nagyon érdekelt a Kovács család dolgaiban is, s ennek következtében mást se csinál, minthogy szölongatja őket. Tádé, Tádé, megtetted már, amit Bea, Ágota, Agapé, Lukács annyira vár, hogy megtegyed? S mivel Isten nem személyválogató, ennek következtében mondja azt is, hogy: Bea, Bea, megtetted már, amit Tádé, Ágota, Agapé, Lukács várnak tőled? S ugyanígy szólítja Ágotát is: Ágota, Ágota! Agapét is szólítja: Agapé, Agapé! Lukácsot is: Lukács, Lukács! Meghallják, hogy szölongatja őket Apácskánk? Bizony, meghallják, mert van lelkiismeretük. És mit hallanak? Azt, amit apjuk és anyjuk: Megtetted már Ágota, Agapé, Lukács, amit a többiek várnak tőletek? Miért ilyen rámenős Apácskánk? Miért érdeklődik a Kovács család dolgai iránt ilyen behatóan? Hát csak azért, mert Isten - apácska, s nagyon fontos neki, hogy a Kovács család dolgai rendben menjenek. Azok meg akkor mennek rendben, ha Lukács meg Agapé meg Ágota meg anya és apa kívánságai teljesülnek. Biztos ez? Hátha valamelyikük olyasmit kíván, ami Apácskának nem tetszik? Nem szabad előfordulnia, s Apácska gondoskodik róla, hogy ne történjék meg. Hogyan teszi?

Úgy, hogy apát is, anyát is, meg a három gyereket, Ágotát, Agapét, Lukácsot, mindegyiket külön-külön, a Szentlélek templomává tette - s már itt is vagyunk a második szövegnél. Ahogyan ez a tóvárosi templom Isten temploma, úgy Templom ők is. Van ennek értelme? Ebben a tóvárosi templomban van oltár, meg padok és harang. A Tádében ezekből nincsen semmi. Még Beában sincs! Hogyan férnének el a gyerekekben? Hát a Szentlélek templomának más a felszerelése. Mi van benne? Az első, ami van benne: a segíteni akarás. Ki-ki abban akar segíteni, amire a többieknek szükségük van: pl. befűzni a cipőt, helyre tenni a játékokat, segíteni megcsinálni a leckét - ezek a padok, amikbe Így kell beleülni. A második, ami a Szentlélek templomává teszi őket: az adni akarás. Mit akarnak adni? Mindegyik azt, amit várnak tőlük. Apától pl. azt, hogy tengernyi elfoglaltsága mellett legyen azért otthon is. Anyától, hogy főzzön finomat, a gyerekeketől pedig, hogy megtegyék, amit szüleik kérnek tőlük. Ez az ő templomuk oltára, amit így tudnak feldíszíteni. És mi van még ebben az öt Szentlélek-templomban? Van még valami, talán a legfontosabb. Mi ez? A megbocsátani akarás. Nincs duzzogás, nincs veszekedés, nincsen csúnya arcokat vágás. Hogy ne is említsem az egymásra rákiabálást, verekedést, ami aztán végleg nem illik bele a Szentlélek templomaiba. Ez a harang, amely messzire hirdeti, hogy a Kovács családban élni jó, ott nem bántják egymást, és mindent szívből megbocsátanak. Hát ilyen a Szentlélek temploma. Tele van akarással: Segíteni, adni, megbocsátani - ezt akarják benne. S a templomban imádkozni is szokás. Hát

imádkoznak is érte minden este, hogy ebből a sok akarásából valami nagyon szép dolog szülessen meg. Hát az meg micsoda?

Az, ami miatt Jézus eljött közénk. Jézus egyszer csak megjelent a Jordán vizénél. Sétált fel s alá. Észrevette őt Keresztelő János, akit körülvettek a tanítványai. Addig-addig sétált Jézus ott, a Jordán vizénél, amíg a Keresztelő azt nem mondta róla a maga tanítványainak, hogy: Nézzétek, ő az Isten báránya! Többet nem mondott, de két tanítványnak, Andrásnak meg Jánosnak, ennyi elég volt, hogy utána menjenek a sétáló Jézusnak. Mért mentek utána? Hát, már csak megnézik, hogy milyen is az Isten báránya. Amolyan bárányt, ami nem az Istené, láttak már eleget. Izrael földje tele volt pásztorokkal, azoknak meg voltak bárányaik: a Simon, meg Júda, Benjámin, Áser, meg Neftáli bárányai, már amilyen nevük volt a pásztoroknak.

Jézus meg észrevette, hogy mennek utána. Megfordult s megkérdezte tőlük, hogy mit akarnak. Nem árulták el Jézusnak, hogy meg akarják maguknak jobban nézni, hogy miféle bárány is ő. Csak megkérdezték tőle, hogy hol lakik. Jézus meg úgy csinált, mintha elhitte volna, hogy a lakásviszonyai érdekli őket, s azt mondta nekik, hogy jöjjenek csak, s nézzék meg a szállását, hogyha már arra kíváncsiak. Amikor mindez történt, délután négy óra volt. A két tanítvány pedig késő estig Jézusnál maradt. Volt idejük elég, egy fél nap, hogy a széket is megnézzék, meg az asztalt, az ágyat, a szekrényt is. De nem is azért mentek, hanem hogy megismerkedjenek vele. Amikor hazamentek, András azt mondta róla a testvérének, Simonnak, hogy megtalálták a Messiást.

Micsodát? Hát azt a valakit, akit maga Isten bízott meg azzal, hogy megtanítsa minket arra, hogyan is kell egy feje tejére állított világot a talapára állítani. Hát a feje tetején áll a világ? Bizony azon. Képzeljétek csak el, milyen is volna a világ a Kovács családban, ha, mondjuk, Lukács vagy Tádé el kezdene otthon parancsolgatni, hogy ez legyen, meg az legyen. S a többieknek, Beának, Zgotának és Agapénak az volna a dolguk, hogy engedelmeskedjenek annak, amit Lukács meg Tádé mond, ha tetszik nekik, ha nem. S ha nem tetszik, akkor a bösz Lukács meg Tádé telefonálna és kihívná a rendőrséget, hogy csak vigyék el Anyát meg a lányokat a dutyiba, mert nem engedelmeskednek. Hát ez a feje tetejére állított világ, amiben van rendőrség! Hát nem kellene lennie? De nem ám! Jézus országában nincsen semmi ilyesmi, ott mindent szépen megbeszélnek egymással. S nem kell telefonálni a rend őreinek, mert ott nélkülük is rend van. A rendőröket meg el lehet küldeni a gyárakba, hogy valami hasznos munkát végezzenek... kenyeret süssenek, cipőket csináljanak.

Ebben az országban, amelyet Jézus Isten országának nevezett, főleg azért nincs szükség rendőrökre, katonákra, fegyverekre, puskákra, mert nincsenek benne szegények meg gazdagok. Azért nincsenek, mert az a rend, ami a Kovácséknál. Ott mi a rend? Hogy is mondjam? Kitalálok valami nagyon finomat, amit mindenki szeret. Megvan: őszibarack befőtt, azt mindenki nagyon szereti. Anya mindenkinek ad belőle. Ha sok van, sokat. Ha kevés van, elosztja, hogy mindenkinek jusson. Ez volna a rend, a világ azonban a feje tetején áll, és nincs benne rend, mert az egyik

családnak egyáltalán nincs őszibarack befőttje, a másoknak meg annyi van, hogy elrontják vele a gyomrukat, vagy ami még rosszabb, megpenészedik a kamrában. Hát ilyen a feje tetejére állított világ, ahol még nem találták meg a Messiást. De ahol már megtalálták, ott már nincs olyan, hogy ez az enyém, s ahhoz neked semmi közöd..., hanem csak az van, hogy minden a miénk. Lukács, nem a Kovács Lukács, hanem a szíriai orvos meg is írta az Apostolok Cselekedeteiben, hogy azok, akik már megtalálták a Messiást, azoknak egy volt a szíve-lelke, egyikük sem mondott birtokából semmit sem a saját tulajdonának, hanem mindenük közös volt... nem is akadt közöttük szűkölködő, mert azok, akiknek földjük vagy házuk volt, eladták, s az eladott javak árából mindenkinek adtak, kinek-kinek szükségéhez mérten.

Dehát, aki nem hallja meg, hogy az Isten szólongatja őt: Pista Pista!, akinek a lelke nem a Szentlélek temploma, aki meg nem találta még a Messiást, az igyekszik gazdag lenni, és rendőrt meg katonát akar javai védelmére. Ha pedig nem sikerül neki gazdagnak lennie, akkor fegyvert szerez, hogy megölje a gazdagokat, akik miatt nem tudnak élni a szegények. És mindenki öl mindenkit. Ilyen a feje tetején levő világ, ilyent rendeznek be maguknak, akik nem mennek utána Jézusnak. Hogy ez ne így legyen, hanem hogy a világ Isten Országává formálódjék, ezért sétált Jézus a Jordán partján fel s alá. S hogy a Kovács családban minden úgy legyen, ahogy Jézus akarta, most csinálunk valami szépet. Mit? Isten áldását kérjük Tádéra, Beára, házasságukra. Ne várjunk vele tovább!

Városmajor, 2000. november 12.

A széphalmi szombat esti prédikációkat megírom. Tagoltan felolvasom. Így történt tegnap is. Forró lett utána hangulat. Valakik leültettek a mise után a hittanteremben egy kicsit beszélgetni, az énekeseink pedig azt mondták, hogy telefonon beszéljünk meg egy időpontot, amikor majd eljönnek - tisztázni a dolgokat. Így kezdtem:

Vannak az írástudók. Az Újszövetség nyelvén: grammateüs, többes számban: grammateis. A gramma betűt jelent magyarul. Jézus ajkára adva 22 ízben kerül elő ez a szó az evangéliumokban. Megérne egy prédikációt: megnézni, miket mond Jézus az írástudókról. A vastagját viszont tudjuk e megnézés nélkül is: kezükbe adatik Jézus, szenvednie kell tőlük Jézusnak. Gyilkosok, próféta-gyilkosok, Jézus-gyilkosok. A mai evangéliumi szakaszban azonban másfelől közelíti meg őket Jézus. Más jellemvonásaik kerülnek elő.

Előbb azonban nézzük meg, kik voltak ezek az írástudók. A Jézus korabeli zsidó nép írni, olvasni tudó nép volt, de nem a maga teljességében. Csak minden második tudott. A férfiak. Ők vezették a család imádkozását, amelynek része lehetett a tóra egyes részeinek a felolvasása is. Minden zsidó településen volt zsinagóga. Minden zsinagógában volt a serdülő fiúk számára iskola. Minden harmincadik évét betöltött zsidó férfi jelentkezhetett a szombati zsinagógai istentiszteleten olvasásra. Jézus is jelentkezhetett. Tudjuk, hogy a názáreti zsinagógában Izajás tekercsét kapta. Jézus tudott írni, olvasni, de nem volt írástudó.

Jeruzsálemben viszont volt főiskola is. Jeruzsálem pusztulása után pedig a tengerparti Jabnéban, görögül: Jamniában. A talán három éves főiskolának egyetlen tárgya volt: a zsidó szentírás beható ismerete. Jézus nem végezte el ezt a főiskolát. Szent Pál igen. Életírói úgy sejtik, tizenhárom éves volt, amikor elkezdte. Az iskola minden szellemi pályára képesített: hivatalnokok, ügyvédek, stb. lehettek, akik elvégezték azt. Ők voltak a zsidó társadalom nadrágos emberei. Rajtuk kívül még két réteg alkotta a zsidó társadalom elitjét. Az egyik volt a főpapoké. Ezek Lévi törzsének tagjaiból, akik mind papok és leviták voltak, emelkedtek ki. Nem végeztek főiskolát. A másik réteg volt a vagyoni arisztokrácia, a vének. Magyar történeti megfelelői a virilisek, a legtöbb adót fizetők, a leggazdagabbak. Ők sem végeztek főiskolát. A főpapok és vének nem szellemi elitje mellett az írástudók adták a zsidó társadalom szellemi elitjét.

A mai evangéliumi szakaszban Jézus így jellemzi őket: megkülönböztető hosszú köntöst öltenek magukra, várják, hogy köszönjenek nekik, ha megjelennek valahol, akár zsinagógában, akár evéssel összekötött találkozókön, igényelték maguk számára a megtisztelést kifejező helyeket, a végzettségüknek kijáró megbecsülést. Ez a rajz megfelel a társadalmi elit viselkedésének. De Jézus mond ennél súlyosabbat is róluk: felélik az özvegyek házait. Hogyan tudhatták felélni? Minden társadalomban vannak perek, vannak jogi ügyletek. Jókai és Tolnai Lajos regényeiből jól ismerjük a pereskedő nemeseket, gazdagokat, akiknek vagyonát megemésztik a pereket bonyolító ügyvédek, azaz - zsidó fogalommal - írástudók. De mivel ők teológia főiskolát végeztek, ezért imádkozó ügyvédek is voltak. Csak színleg imádkoztak nagyokat. Jézus nem tartja igazi Isten megközelítésnek imádságukat, ha az árukapcsolásban van az özvegyek kiforgatásával vagyonukból, házukból. Böven lehettek a korabeli köz- és magánéletnek, és Jézusnak is sztorijai erről, melyeket az evangélisták nem jegyeztek fel, de amelyek Izrael életében mindennapiak voltak.

Jézus summáz: ezektől az írástudóktól óvakodniok kell a tanítványainak. Akkor is óvakodniok kell tőlük, ha gazdagként gazdagon dobálnak a templomperselybe. Kitől nem kell a tanítványoknak óvakodni? A szegény özvegytől, aki nem a feleslegéből dob a perselybe, hanem mindent odaad, egész vagyonát. Hát ezt megkaptuk. Meg, mert mi sem vagyunk képesek másra, csak arra, hogy a feleslegünkben dobáljunk különböző perselyekbe. Mindent nem tudunk odaadni, egész vagyonunkat nem tudjuk odaadni, mert ha ezeket odaadjuk, elmehetünk koldulni. Tőlünk is óvakodniok kell azoknak, akik Jézus tanítványai. Jézus is óvakodik tőlük és tőlünk, mert a gazdagok dobálásai a perselybe árukapcsolásba vannak egy másik magatartással: kezükbe kerül Jézus és szenvednie kell Jézusnak, egész a kereszthalálig.

Ha egy jó keresztény meghallja ezt a mai szöveget, mit tehet. Háromfélét is. Az egyik: nem törődik vele, mert nyilvánvalóan képtelenségnek tartja. Elviseli az evangélium felolvasását, s elvárja papjától, hogy őt megnyugtatóan kimagyarázza a szöveget. Megmagyarázza, hogy Jézus nem arra gondolt, amit mondott, hanem az ellenkezőjét gondolta annak, amit mondott. Ezek után a jó keresztény elmondja a krédót, az egyetemes könyörgéseket, s részt vesz a szentmisének áldozati részén,

amely szükséges eleme a vasárnapi misehallgatási kötelezettség teljesítésének; az evangélium s a prédikáció nem feltétlenül szükséges eleme. Áldozik, szépen énekel, s hazamegy.

A másik: Jézusnak, az Isten emberének az a dolga, hogy ilyeneket mondjon. Az evangélium tele van az ilyesmikkel: adja el minden vagyonát, tartsa oda a másik arcát, legyen mindenkinek a szolgája, mossa a többiek lábát stb. Nem érdemes ezeken megütközni. Része ez a szent zöldség-gyűjteménynek. A hét hat napján úgy is körül veszi az embert mindezek ellenkezője, a vad kapitalizmus vért és velőt kívánó, tizenkét órás hajszája, a sohasem elég pénzért rohanás, a running after the dollars. Legalább ilyenkor hall az ember mesét az egészen másról, aminek - sajnos - nincs megfelelője a való életben.

A harmadik: a dühöngés a szent zöldség-gyűjtemény miatt. Minek olvassák fel ezeket az irrealitásokat!? S a dühöngés a prédikáció miatt, amely megmagyarázza, hogy Jézus dehogy is gondolt arra, amit mondott. Dühöngés, hogy eljön az ember a templomba: etetik számársággal, s utána megmagyarázzák, hogy nem azt hallotta, amit hallott. Gyereknek nézik, kiskorúnak. Azért még sem esz meg az ember mindent stb.

Ez a háromféle magatartás lehetséges. Vagy lehetséges egy negyedik féle is? Bizonyára. De ezt a negyedik félét a prédikáció már nem mondhatja el. Ezt már csak az Isten népe tárgyalhatja meg, amely tudja, hogy Jézus igéi az Isten szava hozzánk, s azzal szóba kell állni. A nem Isten népe nem áll vele szóba. Az elmondja a krédót, meg a többi s hazamegy, miután teljesítette misehallgatási vallási kötelezettségét. Ezt a negyediket a prédikáció nem mondhatja el. Én sem mondtam el. Ezt azért gondolom szükségesnek megemlíteni, hogy meg ne verjen senki se. De ha valaki Isten népeként meg akarná tárgyalni ezt a negyedik változatot, gondolom, a hittanterem rendelkezésünkre áll. Amen.

Az Ament nem olvastam fel. Helyette mondtam valamit. Más az, ha az ember a képernyőt nézi, s más az, ha valakik szemébe tekint. Hivatkoztam az első olvasmányra. Benne a szareptai özvegy mindenét odaadta Illésnek, s nem fogyott ki olajos korsója, nem ürült ki lisztes zsákja. Törvénye ez a mindent odaadásnak.

Városmajor, 2000. november 13.

Ma van a nagy nap, amikor a BOCS-ban végre előadom botrányos dolgozatomat - Mit vársz a Bokortól? -, amelyről testvéreim egyik közösségünkben úgy leszedték a keresztvizet, hogy elment a kedvem valamelyik írásomat még házi feladatként ajánlani. De eléje bocsátom a dolgozatnak bevezetesként ezt a frissen született rövid kis írást:

Tisztelt Hallgatóság!

A Bokor fennállása 56. évének vége felé egy vallomást írok közel fél éve elkészített dolgozatom elé. E vallomás meghallgatására a BOCS kiválóan alkalmasnak látszik. Azért látszik annak, mert a BOCS csak ökológiai csoportja a Bokornak, de bőven akadnak benne olyanok, akik nem tagjai Bokor egy-egy alapközösségének, azaz egy

kicsit kívülről is látják azt a szerény méretű kicsi ligetet, s nem erdőt, ami a Bokor. Vagy látják, vagy nem, én mindenképpen belevágok a vallomásba: három korszakra - három bosszantásra - vagyok kénytelen bontani a Bokor eddigi életét.

Az első harminc évben bosszantottuk szocialista hazánkat. Szép, szép ez a szocializmus - mondtuk - de nem kellene az elepi juhállókba vinni a kulákokat. Erre a Párt válasza '52-ben a Fő utcán: "Bulányi mester, mi megnézzük magunknak azokat, akik erkölcsi alapon akarnának szembe helyezkedni velünk, s nem várjuk meg, amíg maga megelégteljesíti nekünk a kapitalistákat". Életfogytiglani börtönnel díjazták e lelkigyakorlatoztatási törekvésünket. Már '52 előtt is ilyesmin törtünk volna az eszünket? Alighanem ők is olvasták azt a szép jövőjű, '49-es karácsonyi elmélkedést, s ilyen szándékokat véltek kiolvasni ebből az ártatlan "környezetvédelmi" írásból.

1976-ban aztán szocialista hazánk aláírta a Helsink-i megállapodást. Ez tisztára mosta a kisközösségeket: nem akarják megdönteni a népi demokráciát. Még e '76-os év szeptemberében el is készül Bay Lászlónak, az ÁEH katolikus főosztálya igazgatójának előterjesztése arról, hogy e Hivatal meg kell magyarázza a püspököknek, hogy a Bokor tulajdonképpen nem az állam, hanem a katolikus egyház ellensége. Ezt Lékainak meg kell ennie, ezért lett bíboros, ezért kerülhetett a magyar Sion ormára. Ha színre, ha szóra - de meg is ette. Gyorsan. Még ez év, tehát '76 decemberében elő is terjeszti a püspöki konferencián megrendszabályozásunk tervét: minden püspök listát kap Lékaitól (azaz az említett Hivaltól), hogy mely papjait kell megbüntetnie. A püspökök egy része ellenáll: Endrey váci megyéspüspök feláll a konferencián, s a maga listája neveiről ezt mondja: "Egyházmegyém legjobb papjai, pertu barátaim". De nagy az ereje még szocialista hazánknak: az ellenálló püspökök meghalnak vagy beadják derekukat. S a Hivatal parancsszavára a hierarchia "a hont kivont szablyával óvta" ellenünk: áthelyezések, nyugdíjazások, felfüggesztések, papi működési engedély megvonása. Ezzel párhuzamosan - mert Bay László megígérte Lékainak az állam segítségét e rendcsináláshoz - vagy 80 útlevelel bevonása, s harminc fiatalunk ül három-három évet Baracskán mint a haza ellensége: nem akarnak löni embertársaikra. Csúnyák, hazafiatlanok, nem magyarok és nem is keresztények. Azok sem, mert az egyházak hívő tagjai jól tudják, hogy a Hegyibeszéd teljes harmóniában van hazafias kötelességeink teljesítésével. Hát így bosszantjuk szegény hierarchiánkat mind a mai napig.

Mind a mai napig? De hát hol van itt akkor helye a harmadik korszaknak, a harmadik bosszantásnak? Amíg a Bokor el nem végzi a maga konstantíni fordulát, kitartóan fogja bosszantani a hierarchiát. Ez a fordulat - adja Isten - minél később következék be! Ha lehet - soha. De tíz év óta vannak e fordulatnak biztató, azaz inkább szomorító jelei is. Átfedés van a bosszantások között, mert tíz év óta valakik a Bokorból bosszantják a Bokrot, magát is. Éppen azzal bosszantják, hogy ilyeneket mondanak: a Bokor konstantíni fordulatra készül. Megvallom: a bosszantók közé, és nem a bosszantottak közé tartozom, s már itt is vagyunk mai előadásom tárgyánál, mert arról van szó - amit az elvtársak éles szeme már ötven év előtt meglátott -, hogy a kapitalistákat akarjuk megelégteljesíteni. Immár azokat, akik a Bokor

soraiban találhatók. Milyen címben is állapotodtam meg Faragó Ferivel a tavaszon? Neoliberalizmus és kereszténység.

Felolvasandó dolgozatomnak más a címe, de azért erről szól. Kész van már vagy öt hónapja. Mert június végén részt vettem - szótlán, egyszerű jelenlevőként - a Bokor egyik lelkigyakorlatán, s az ott elhangzottaknak olyan mély hatása volt rám, hogy utána néhány héttel megszületett bennem ez a Bokor-bosszantás, amely meg is jelent a Tájéék szeptemberi számában: Mit vársz a Bokortól?

4. ADVENTI NAPLÓ

Tartalomjegyzék

4. ADVENTI NAPLÓ.....	1
Városmajor, 2000. november 19.....	1
Budavári, 2000. november 24.....	4
Városmajor, 2000. november 25.....	7
Városmajor, 2000. november 30.....	9
Városmajor, 2000. december 2.....	12
Városmajor, 2000. december 3.....	14
Városmajor, 2000. december 4.....	17
Városmajor, 2000. december 10.....	19
Városmajor, 2000. december 11.....	20

Városmajor, 2000. november 19.

Nem múlik el ez a nemzedék, míg mindezek be nem következnek. Nem tudom, hogyan értették félre a tanítványok Mesterüket. Mert elmúlt azóta nemcsak a Tizenkettő nemzedéke, de utána még vagy hatvan emberöltő is, és Nap, Hold, csillagok egyelőre még mindig a helyükön vannak. Az is olvasható az evangéliumokban, hogy nem járják végig a tanítványok Izrael városait, és hatalommal eljön az Isten országa. És végigjárták a tanítványok, s Isten országa nem jött el hatalommal. Késik már 2000 éve. A tanítványok pedig átadták értesüléseiket a következő nemzedékeknek.

Szent Pál arról tudósítja Korintusból - s az evangélistáknál korábban! - a Tesszalonikában élő keresztényeket, hogy "mi, akik élünk, akik megmaradunk az Úr eljöveteléig" nem kerülünk kiváltságos helyzetbe azokkal szemben, akik már elhunytak az Úrban, mert azok feltámadnak, s "azután mi, akik élünk, akik megmaradunk, velük együtt elragadtatunk a felhőkön az Úr fogadására, a levegőbe, s így mindenkor az Úrral leszünk". Öt-hat évvel később pedig Efezusból azt írja a korintusiaknak, hogy lehetőleg ne házasodjanak meg, mert akik megnősülnek, azoknak gyötrelmeik lesznek, amiktől Pál szeretné - nagy együtt érzéssel! - megkímélni férfi testvéreit. De azért se gyötörjék magukat asszonyokkal, mert a hátralevő idő rövidre van szabva, kevés van hátra a parúziáig, ilyen kis időre semmi értelme már az ilyesminek. Írja mindezt az első század ötvenes éveiben, két-három évtizeddel Jézus halála után. Kapóra jött neki az első keresztény nemzedék hiedelme. Kapóra, mert Pál számára Krisztus kereszthalálával be is fejeződött az emberi történelem. Be, mert az Atya kiengesztelődött Jézus halála által, többé nem haragszik reánk, meg vagyunk váltva, s akadálytalanul mehetünk is be az örök életbe.

A Jelenések könyve is tudhat valamit erről a hagyományról. Az Isten megelégedi a keresztények vértanúságát, egy atomháborúval elpusztítja a Római Birodalmat, s elkezdődik az Isten Országa... talán már a Jézus utáni második nemzedék életében. Hogyan? Úgy, hogy előbb ezer évig uralkodnak itt a földön, utána pedig jön a boldog örökkévalóság, s a hitetlenek, a pogányok, a gonoszok megnézhetik magukat. Így

gondolták, bár Jézus szerint az Atya nem haragszik senkire, napját felkelti a gonoszokra is, nem csinál semmiféle háborút, mert nem mindenható, csak mindentadó. De hát ez a hiedelem a történelem gyors befejezéséről mégis csak van, megörökíti mind a három szinoptikus evangélium, csak János evangéliuma nem tud róla.

Albert Schweitzer is hitelt ad az evangélistáktól ránk hagyományozott jézusi nyilatkozatoknak, és úgy gondolja, hogy Jézus valóban hitte ezeket, s be nem teljesedésük miatt kiáltja a kereszten: Istenem, Istenem, miért hagytál el engem? Ha ezt hitte, aligha ő a Fiú. Felhagy tehát a teológiával, melynek a maga korában egyik legnagyobb művelője, s elmegy Lambarénába a leprások orvosának. Mert ha Jézus nem is az Isten fia, de tanításának az a része, hogy jót kell tenni embertársainkkal, mindenképpen érvényes.

Hogyan és mit értettek félre a tanítványok, nem tudom, de félre kellett érteniök őt. Miért? Azért, mert egyházunk azt tanítja, hogy Isten valóságos fia, és mint ilyen nem tévedhetett? Talán ezért is. De nemcsak ezért gondolom, hogy félre értették őt. Azért is, mert Isten nem dolgozik átabotában. A következő vasárnap lesz Krisztus királyságának ünnepe, s ha a történelem Jézus napjaiban befejeződik, akkor Isten lezárja a történelmet, mielőtt az elvégezte volna azt, amire a történelem lett. Mire lett? Arra, hogy megvalósuljon az Isten Országa. Ha pedig arra, akkor minden tőlem, tőlünk telhetőt meg kell tennünk azért, hogy ez megvalósuljon, s a történelem - dolgát elvégezvén! - valamikor végre be is fejeződhessék.

Vincze Anikó az egyik ifjúsági misén nagyon kedvesen rám mosolygott, s csak annyit mondott: Kitartó vagy, Gyurka bácsi. Hát ehhez az elismeréshez hüen, most arról elmélkedem, hogy megteesszük-e azt, ami tőlünk telik. A Bokor hagyományaihoz csak az illik, hogy "ne tűrj megállni az ostoba van-nál, s nem vágyini többre kis mái magamnál". Ötven-hatvan évvel ezelőtt megteremtettük a kisközösséget, s megtanultunk hitünkről gondolkodni. Ha nem tanultunk volna meg, akkor a mai szöveg hallatán, meghallgatnánk a papunkat, s elhessegetnénk magunktól azt a gondolatot, hogy Jézus tévedett, bár kétségtelen, hogy nem valósult meg, amit az evangélisták ránk hagyományoztak. Húsz esztendővel ezelőtt pedig befejeztük a magunk részéről az atom- meg nem-atom háborúkat, inkább leültük a magunk három esztendejét Baracskán. Hittük, hogy gondolkodás- és élet-átalakítás nélkül nem lehetséges az Isten Országa. Kell a meta-noia, az át-gondolás! És hüvelybe kell dugni a kardot ahhoz, hogy az Ország eljöhessen. Nem üresbe imádkoztuk, hogy "jöjjön el a te országod".

Az elmúlt hét első napján a Bocs-nak tartottam e teremben előadást arról, hogy mit várok a Bokortól. Az egyik hozzászóló biztosított bennünket, hogy a kapitalizmus, a neoliberalizmus sem örök, ez a gazdasági rendszer is belehal majd ellentmondásaiba. Az volna most a Bokor hagyományaival ellenkező, ha arra az eredményre jutnánk, hogy megvárjuk, amíg ez megtörténik. Mert félszázada nem egyeztünk ki azzal, hogy hallgatói maradunk az igének, ha értjük, ha nem. S az elmúlt negyedszázadban nem értük be azzal, hogy majd csak lesz HEL, amely dolgozik keményen azért, hogy ne legyen állampolgári kötelesség a tömeggyilkosság, hanem azt mondtuk, hogy

"Kérem, mi szelídek vagyunk!", és ültünk miatta. Ezt a vonalat kell folytatnunk, s "szép új világunkban" radikálisan el kellene utasítanunk a többet birtokolni akarást. Ennek pedig van egy lehetséges megoldása. De el nem mondom, hogy mi ez, mert nem akarlak bosszantani benneteket, s nem akarom, hogy azt mondjátok, hogy már semmi másról nem tudok beszélni, csak erről.

Annak ellenére, hogy igazatok van. Mert véget ért a tudományom, s csak erről tudok beszélni. Arról, hogy hogyan lehet kihúzni a neoliberalizmus lába alól a talajt, hogy miként lehetne azt "megdögöleszteni" - a Lóci gyerek alkotta műkifejezéssel. Ha elfelednők az eddig tanultakat, akkor persze beszélnék arról is, hogy továbbra is kell a kisközösség, a házifeladat, s annak elolvasása és megvitatása. Ha fiaink jelentkeznének rendőrnek, smasszernak és hivatásos katonának, akkor is volna lehetőségtek arra, hogy mást is halljatok tőlem. De hál' Istennek, nem ez a helyzet. Azoknak beszélek, akik még járnak kisközösségbe, s gyermekeiket - fiúkat, lányokat - nem avatják az illetékes avatók a rendőrség meg a honvédség tisztjeivé, mert ezeket a pályákat a gyerekeink elkerülik.

Ennek ellenére sem szeretnék unalmas lenni. Inkább megértő. S ennek jegyében elmondanám, hogy mért nem tud szívetekbe belebújni az, aminek a belebújásáról beszélne, ha merne, minden szavam. Az első az, hogy - sajnos, vagy hál' Istennek - java részetek elmúlt húsz éves. Az ember csak gyerekfővel képes bolondságokra. Magam is gyerekfővel mentem el piaristának. Az első nemzedék gyerekfővel volt ott mindennap a Szent Annában a hetes misén. A második nemzedék is gyerekfővel rajzott Kovács Laci körül, s gyerek fővel ment el Baracsára is. S amikor jámbor világi papoknak eszükbe jut negyven-ötven éves korukban, hogy elmennek jezsuitának, karmelitának, stb., nem bírják ki a noviciátust, s hazajönnek papkodni tovább a világban.

A második, meg a harmadik, meg a negyedik, meg a többi "miért nem" - mind ennek az elsőnek a következménye. Adjam el a lakásomat? Adjam fel a munkaviszonyomat? A férjem, a feleségem még csak kibírom valahogy, de hegyibe még bírjak ki, sőt, szeressek másokat is? Mit csináljak öreg és beteg szüleimmel? Hogyan iskoláztassam gyerekeimet, amikor... Nem sorolom tovább. De akkor hogyan húzzuk ki a talajt a neoliberalizmus lába alól? Nem tudom.

Azaz, hogy tudom. Mit meg nem tesz az ember azért, akit szeret. Szerelmesnek kell lenni Istenbe, s ez a szerelem mindenre képes lesz. Lehet szerelmesnek lenni - öregén is. Az Istenbe biztosan.

Karácsony közeleg. Csak az Úrnak, csak az Úrnak szerelmemet szépen igazolnám - éneкли Ady Endre. Csakhogy tisztán, szentül éljünk, s az egekben részesüljünk - ezt meg a Kodály-bicinium éneкли. S mi mit éneklünk? Emlékeztek még Stetka Éva versére?

S ők léptek előre, mikor már nem is vitte őket a lábuk
Még énekeltek, pedig már nem jött ki hang a torkukon
Még léptek előre egy távoli falu felé,
Pedig az út is kicsúszott talpuk alól, s a hideg ég
Szívükre hajolt, úgy folytatta éneküket.

Jaj, ha kifogyott volna a repertoár! Jaj, ha nem volna több énekünk! Jaj, ha elveszett volna örökre ifjúságunk! Jaj, ha oda volna a bolondságunk! "Az Isten bolondsága"! Amely bölcsőbb az emberek bölcsességénél...

Vagy bolondok leszünk, s elveszünk egy szálig... De ez a mi hitünk valósággá válik - énekeltük közel harminc éve a sikondai éjszakában, amikor még Andi is közöttünk volt - bolondként, fiatalként, mert hittünk valamiben. Amen.

Budavári, 2000. november 24.

19-én, a bokrportai mise után, délután megyek le Veszprémbe, egyedül. Terézia már elment a reggeli busszal - befűteni. Most Szabó Laci is ott volt a misén. Rám testál két jókora csomagot. Az egyik a fűrógép, a másikban szerszámok. Ő majd szerdán délelőtt érkezik Budaváriba, még nehezebb csomagokkal - boylert szerelni. A két könnyebbet vigyem le én. Mázmim volt. Köllöd Tamás Széphalomról szintén hivatalos volt a bokrportai misére, s kocsija van. Útközben felvett engem a Városmajorban. Laci egyenesen az ő kocsijába pakolta be a Bokorporta előtt a cuccot. Miklós haza is vitt. Lerakott a Városmajorban, s a csomagokat ki se szedte. Így aztán délre otthon is voltam, ebédet melegítettem, ebédeltem, szunyáltam is, s negyedháromra Miklós újra a házam előtt volt, s kirepített az Erzsébet térre a buszpályaudvarra. Nem győztem hogyan köszönni szeretetét. Igazán segítség volt. Öt órakor várt Veszprémbe Atila és Marianne, s repített Budaváriba. Félhatkor már lent is voltunk. Józsi bácsi buzgón harangozott. Hatkor kezdődött a szentmise. Isten igéje itt, Budaváriban, igazán nincs "megkötve". Ekkor már mögöttem van a szombatesti széphalmi prédikáció, a vasárnap délelőtti ismétlés a Bokorportán, vagy az ifjúsági szentmise a szobámban. S itt csak mondom, amit a jelenlevők kihúznak belőlem. Ha nézem Évike, Viola, Józsi bácsi, vagy Annuska figyelő arcát, tudom, mit kell mondanom. Van úgy, hogy jobbat, mint amit a számítógép előtt szerkeszték. De mindenképpen mást. Marianne megköszönte, amikor hazafele mentünk, a misét. A nők tudják, hogy mi kell a férfiaknak: dicséret és elismerés. Abból élünk. Hogy miket mondtam, már nem tudom. Csak azt tudom, hogy betegek vagyok annak, hogyha prédikáció után senkitől sem kapok valami megjegyzést. Ha csak ennyit is: egész jó volt! Vagy akár kritikai megjegyzést is. Olyan ez, mint a szerény taps. Úgy látszik, enélkül nehezen vagyunk meg.

Talán nyolcan voltunk a misén. A hétköznapi is misét hallgatókon kívül ott volt még a középiskolás Viola - ő olvassa vasárnap a szentleckét - édesanyjával, meg Atilláék, talán Horváthéktól valaki és egy temesvári asszony. Itt "nyaral" Budaváriban - novemberben; jön hétköznapi is misére, és buzgón, szép hangon énekel. Egyik nap - mikor már búcsúzóban volt - elbeszélgettem vele. Megtudtam, hogy Temesvárnak 700 ezer lakosa van. Talán Zágrábnak, Pozsonynak sincs ennyi. A volt "nagy haza" mára legnagyobb városa Budapest után? 10-15%-nyi belőle a magyar. Ez durván százezer. Még magyar városnak sem utolsó. Elmondta, hogy nemcsak katolikusok adják ezt a százezret, hanem protestánsok is, és új keresztények. Kérdezem, kiket ért utóbbiakon. A baptistákat, a Jehova tanúkat említi. A temesvári piarista templom

működik-e? - kérdezem. Ó, igen, egy öreg székely misézik benne, a Való Ferenc atya. Önkéntelenül szalad ki a számon: a Ferike? Mért "Ferike" nekem az öreg székely? Szentelés előtti évemben kerültek fel Erdélyből a piarista kispapok tanulni Pestre, s Való Ferike első évesnek jött a Kalazantinumba, amikor én már bevégzőben voltam ottani pályám.

Atilláék nem rohantak el mise után. Bejöttek, és hosszan beszélgettünk. A gyerekekről, Bokor-tagokról meg a veszprémi hitéletről is. Csak a Kolpingot tudták említeni. Mondták, hogy mindenfelé vannak belőlük. Nem értem, hogyan tudott meggyökerezni ez a mozgalom. Nem tudtak kielégítő magyarázatot adni. De Marianne is jár az énekkarukba, Attila is buzgón utazgat rendezvényeikre. Papi támogatást nem észlelnék. Érdekes volna ennek utánanézni.

A régi plébános, Facsar Sándor, a nyáron - fiatalon meghalt. Egy egész birodalom plébánosa volt: Révfülöp, Szepezd, Zánka, Tagyon, Szentantalfa, Csicsó, Szentjakabfa, Budavári - ennyi a Birodalom. Új plébános is került - Zalacsányból. Még fiatalabb. Talán ötven éves sincsen. Az ő birodalma sem kisebb. Ha megint meghal valaki, még nőhet is. Itt volt Budaváriban Márton-napon. Szent Márton a templom védőszentje. Jött a búcsúba. El is vitte a nyári "csöngete pénzből" az Ecclesia-ban sok pénzért vásárolt kazula-pótló miséző inget - magyarul: kukullát. Az egyházközség egyik tagja rátelefonált: nem vitte el véletlenül a templomból? Mondta, hogy igen. Majd visszahozza. Ebből volt egy kis morgolódás...

Nagyon szép őszi napok következtek. Napsütéssel. Hajadonfőtt ültem kint az "ebédlőben" - kabát nélkül. Pesti kárpitos-bőrdíszműves barátomtól kaptam egy kárpitosok használják szögkihúzó falkalapáccsal. Két egész délelőtt szögeket húztam ki Andi - szüleitől örökölt, azt hiszem múlt század végi - rekamiéjának a fa anyagából. Valami gyönyörű szép ülőke lesz belőle - képzeletemben - tavaszra, az orgonásban. Lecsonkoltuk ott a múltkor az inárcsiakkal meg Csabával a hatalmasra nőtt akácokat. Ezekre kerülnek majd a szögtelenített, százados gyalult fenyődeszkák - körben-padnak. Befestem s belakkozzom. Szép lesz. A csonkolt akác vastagjával már etetjük az Ákosék építette cserépkályhát, s melegedünk tőle, ha esteledik. Az akácok vékonyabbja meg elvándorolt Balatonfüredre. Hallom, hogy el is készítette már belőle Csaba a Gyergyóból érkezett nagypapa segítségével a házuk előtt felállított "vidám parkot". Azt föltétlenül meg kell néznem.

Amikor megunom a szögkihúzást, lemegyek a Káposztásba. A patak partján minden rendes évben szeptemberre-októberre irdatlan mennyiségben bújik elő az ízletes tőkegomba. Az idei nem volt rendes év, mert nem bújt elő. Mutatóban sem. Későn jött az eső. Megalkuvók azért megeszik a veszprémi piacon vásárolt kommersz gombát is. De azért én nem adom fel. Egyik nap a hintaágy számára két méteresre csonkolt akác töviben gazdag tintagomba-telepre akadtam. A tintagomba is kiváló étel, amíg a lemezei meg nem feketednek. Egy-két napig fehérek maradnak. Ha szerencsém van, olyankor érkezem, amikor még nem feketedtek meg. Teri leszedi a kalapokat, s a maradékot gondosan elásom oda, ahol találtam. De azért a tintagomba nem az igazi. Piciny gomba. A "gazdag" telep kalapjai nem adtak többet hús dekanál.

Ezért aztán nem is adom fel a gombázást; rászánok egy jó órát, s bejárom az erdőt. Tudom az előző évekből, hogy novemberben a tölcsérgomba olyan "folyásokban" jelenik meg, mintha sűrűn lenne kiültetve, s egyelni kellene, mint sárgarépát. Most hiába van november, csak a talaj felső rétege ázott át, s nincs semmi. Se tölcsér, se egyéb, üres az egész erdő. De aki "kitartó" - nemcsak a kommúnában, de a gombakeresésben is -, az legalább az utóbbiban elnyeri jutalmát. Már visszafordulóban, már reménytelenül, már hazafelé véve utamat, hatalmas, tölcsérgombánál nagyobb, kalapokat látok, olyan - gondolom - öt dekásokat. Csiperkét, melyet a nyáron - nem volt eső - hiába kerestem. Csiperke! Nézem a folyás irányát, találok hatot, és nincs tovább. De azért fellelkesülök. Járom tovább az erdőt. Még egy fiatal, de azért jókora csiperkére találok, aztán "jóccakát". Nem baj, ezzel is boldogan megyek haza. Azért megmutatom a szerzeményt a hétköznapon is misét hallgató Annuskának. Tanúsítja ő is, hogy csiperke. Gomba-tanfolyamot nem végeztem. Vannak könyveim, melyekkel úgy-ahogy azonosítom, amit találok. Aztán megeszem. Ha nem halok meg tőle, növekszik a gombaismeretem: ez is jó gomba volt. Egy ízben minden gomba ehető. Másodszor már nem biztos.

Így múlik el a hétfő meg a kedd. Szerda délre várjuk Lacit, aki felszereli nekünk az Atilláék által Veszprémben megvásárolt, és utánfutójukkal leszállított 120 literes boylert. Laci felakasztja majd a falra, megcsinálja a hidegvíz-, a melegvíz-vezetékét, beépíti a csaptelepet meg a többit. De Laci nem érkezik meg. Ebédünk nélküle. S felhívjuk Szabóékat. Marika veszi fel a kagylót. Tanúsítja, hogy Laci reggel elindult. S nevetve biztosít, hogy ne izguljunk: Laci biztosan megérkezik, de nem akkorra, amikor ígéri, hanem egy vonattal később. Kimegyek elébe félháromkor, a következőhöz, Laci ekkor sem érkezik. Utolsó lehetőség: hat óra után érkezik. De hatkor kezdődik a szentmise. Elkezdjük. Terézia kántornő álláshalmozó. A templomban is. Józsi bácsi tud egyedül is harangozni, de nem tud egyedül "beharangozni", mert, ilyenkor már két kötelet kell cibálni. Ha nincs férfi, akkor a kántornő cibálja a kisharangot. Aztán besiet a helyére, s amikor ott van már, akkor ministráns híján a pap maga húzza meg a csengettyűt a sekrestye-ajtóban, s utána ünnepélyesen bevonul - egymaga. Az oltár előtt könnyedén-fiatalosan térdet hajt, majd megfordul, oltárt csókol. Ezután ismerteti, hogy milyen nap is van, kinek és minek miséjét mondjuk, elmondja az "introitus" szövegét, a felszólítja a kántornőt, hogy kezdje az éneket. Az elkezd, s közben figyel, hogy mikor érkezik az esti busz, melynek érkezése tompán, de hallik a templomon belül is. Éppen nem énekel, én következem a "könyörgéssel", amikor a busz érkezik. A kántornő frissen kiperdül a padból, s megy leszedni Lacit a buszról. Laci lekászálódik a buszról rézcsövekkel, pakkokkal. S jön be a templomba. A könyörgést befejeztem, s várok. A kántornő olvassa a szentleckét, majd alleluját énekel. Most már baj nélkül folytatódhatik az igeliturgia. A szentmise továbbra is Szent Ceciliáé, s nem hálaadó - Szabó Laci szerencsés megérkezéseért.

Mise után hazamegyünk. Laci átfázva a reggeltől estig tartó utazás miatt. A szomszéd Gyarmati Karcsi borával kúráljuk. A szerelésre azonban így csak csütörtök marad, mert péntek reggel fel kell utaznunk. Lacit nem hagyhatjuk házi asszony

és segédmunkás nélkül. Mire is menne ezek nélkül!? Majd jövő héten folytatjuk. Amikor megérkezünk az Erzsébet térre, megvesszük előre a helyjegyet hétfőre, a reggeli 6,45-ös veszprémire, megmutatjuk Lacinak kocsállást, ahonnan majd indul hétfőn a busz. S délre hazaérkezik épségben Római fürdőre. Bizakodunk, hogy hétfőn majd megérkezik. A 6,45-ösre, nem a következőre. Kizárólag csak azért ám, hogy Marikának ne legyen igaza.

Városmajor, 2000. november 25.

Azért kellett feljönnöm, mert szombat délelőtt volt a HEL közgyűlése. Hát ez meg mi? A Hadkötelezettséget Ellenző Liga. Régi motorosok vagyunk a Ligánál. Péntek este még eljött a Városmajorba Farkas Henrik, az ügyintéző, hogy azsúrban legyek. Évek óta Merza Jóska a közgyűlés házi gazdája. Oldottan, kedvesen üdvözli a megjelenteket, szölongatja az előadókat. Engem, is szólít. S felolvasom a dolgozatom.

Tisztelt Hallgatóság!

Ide s tova tíz esztendeje lesz, hogy a washingtoni magyar cserkész-fiúk és lányok Bátori Józsefről (magyartanáromól) elnevezett csapatának foglalkozást tartottam. A foglalkozást azzal kezdtem, hogy megtanítottam nekik énekelni egy népdalt:

Megdöglött a tehén, megdöglött a tehén a zöld lucernától.

Elvitték a Jóskát, elvitték a Jóskát Szeged városából.

Gyere haza Jóska, szívem csücske Jóska!

Olyan árva vagyok, mint a hervadt rózsa.

Gyere haza Jóska, szívem csücske Jóska,

Olyan árva vagyok, mint a hervadt sóska.

Utána kérdések következtek. Mi köze van a tehén megdöglésének Jóskához? Hova vitték a Jóskát? Ki esenkedik itt Jóska után? Miért lett árva s hervadt az, akinek szíve csücske a Jóska? Tíz év körüliek voltak ezek az amerikai gyerekek, idő tellett bele, míg rájöttek, hogy katonának vitték a Jóskát.

Utána a szülők következtek, akik végighallgatták a gyerekeiknek tartott foglalkozást. Átmentünk egy másik osztályterembe, ahol azt vallották, hogy életük legérdekesebb hittanóráját hallgatták. Nem a HEL szövegét magyaráztam nekik, hanem Jézus tanítását, amely semmit sem tud a II. Vatikáni Zsinat szövegéről, amely szerint a katonák a békét védik.

Amióta hallottam Henriktől a bírót emlegető népdalt, elkezdtem lapozni emlékeiben, s találtam én is mustrát. Íme:

Sej, haj, katona se lettem volna soha,

Ha az apám bíró nem lett volna.

Háromszor is felírt a császárnak,

Vigyék el a fiamat, a Jóskát katonának.

Semmit sem vétettem Gyarmat városának,

Mégis bésoroztak engem katonának.

Áldja meg az Isten azt az édesanyát,
Aki katonának neveli a fiát.

Húsz évig neveli világ pompájára,
Húsz éves korába öltözteti gyászba.

Szólnak ott az ágyúk, csattognak a kardok,

Hej, édes jó anyám, én mostan meghalok

(Visszajáról kell érteni ezt az áldást!) Természetesen bőven találhatunk olyat is, hogy "Jól van dolga a mostani huszárnak, nem kell szénát kaszálni a lovának..." meg "A jó lovas katonának semmire sincs gondja..." Mindez nem perdöntő. A múlté. Plusquamperfectum.

A jelen életérzéséről már nem a népdalok vallanak. A '14-es kisháborúra tekint vissza Harsányi Kálmán A Balkánt jártuk című verse:

És hittük, hogy becsülettel vagyunk banditák.

Sinka István költészete már a századközépi nagy háborút idézi. Felolvasom néhány rövidke versét, amely érzékelteti, hogy az én nemzedékem már csak sorscsapásnak tudta megélni a katonai behívót: Kár neki sebbel lehullni, Ének a Don hőseiről, Végül sírig feketébe, Simon Virág.

Max Weber beszél érzelmi és felelősség etikáról, Az előbbi, az érzelmi - Jézusé. Az utóbbi, a felelősség etika - a hadseregeket is fenntartó politikusoké. Az elsőt képviselem. Ellenezem a hadkötelezettséget, és ellenzem a hadat is. Muhinál védte a had a hazát, s rá egy évre a két milliós magyarság egy milliós lett, s a tatár hazatarodott volna akkor is, ha had híján életben marad a másik millió magyar is. Mohácsnál is védtük a hazát, s a 3-4 milliós magyarságból a török kitakarodásakor már csak egy másfélmillió maradt, s ezzel megírtuk Trianon-sorsunkat. Beszéltem erről az évtized elején Pécsen, amikor dúlt a szerb-horvát háború, s megkérdezték, hogyan beszélhetek így éppen most, amikor bármely pillanatban jöhetnek a szerbek. Mondtam: éppen most kell így beszélnem róla, mert ha nem védjük magunkat, akkor ennek következtében szerb tisztek fogják vedelni pezsgőnket a Hiltonba, amíg haza nem takarodnak ők is. De sem Pécs, sem az ország, sem Budapest nem lesz romokká löve, s az ország lakosai is életben maradnak. Max Weber felosztásával nem értek egyet. A jézusi érzelmi-etika, amely nem ismeri a verekedést, egyúttal felelősség-etika is. A politikusok haddal alátámasztott felelősség-etikáját emberalattinak, felelőtlennek tartom.

Lehet válni és lehet pereskedni. De ki is lehet bírni válás és pereskedés nélkül az asszonyt, akit választottunk magunknak. Lehet háborúzni, rakétákat küldeni számítógép mellől, s lehet békén kivárni az időt, amikor a területi kérdéseket népszavazással döntjük el. Persze a rend őreire mindig szükség lesz, de csak oly értelemben, hogy közlik a tüntető tömeggel: akik éljenzik a királynőt, húzódjanak jobbra, akik abcúgolják őt, azok meg balra, hogy közepén haladhassanak a villamosok meg az autók meg a kerékpárok.

A hazát nem kell megvédeni! Elég gyermekeknek életet adni, s azokat felnevelni. Tavaly nyáron bemondta a rádió: hazánkban minden harmadik újonnan

beiskolázott gyerek cigány. Ez csak annyit jelent, hogy a század közepére többségben lehetnek e trianoni hazában. Ha még akkor magyaroknak vallják magukat, nincs semmi baj. De Isten nem kívánja tőlük. Járhatják a tótok, a horvátok, a szerbek, a románok útját is. Semmit sem tehattünk ellenük. A cigányok cigány akaratával szemben is védtelenek leszünk. A hadsereg megvédeheti majd a Roma földet. A múlt század végén nem beszéltünk a tótokról, horvátokról, szerbekről, oláhokról. Most meg nem beszélünk a cigányokról. Miért? Európa Közösséget és NATO-t és nyugati életszínvonalat akar társadalmunk. És még mit? Ami e többet birtokolni akarással, pleonexiával, - magyarul - kapzsisággal együtt jár: jogot akarunk a nemzetfogyasztáshoz. S nincs felelős politika, amely ez ellen szólni merészelne. Csak felelőtlen van belőle.

Befejezésül még egy Ady Endre verset olvasok fel a lengyelekről, akiknek másfél századon keresztül nem volt hazájuk, de lett, mert dalolni és szülni tudtak (Ének a Visztulán):

Halat a Visztula, s gyermeket
Lengyel asszony ad örökké.

...

Nincs ott pokol és nincs ott Halál,
Ahol dalolni és szülni tudnak.

Városmajor, 2000. november 30.

Dombi Feri csuklik. Két év óta. Egyre jobban. Tudós professzorok vizsgálták. Nem találják okát, misztikus a betegsége - azt mondták. Kuruzsoltassa magát természetgyógyászattal, akupunktúrával, amivel tudja és akarja. Nem segített. Egyre rosszabb lett. Végül is valaki elszánta magát, hogy megoperálja. Feri meg szólt nekem, hogy mondjam el miséjét "a hó utolsó vasárnapján" - november 26-án - Inárcson. Boldogan mondtam igent. Jött is Kundra Pista vasárnap délelőtt féltizenkettőre, hogy kivigyen kocsijával Inárcsra. Egy órákor kezdődik a mise, hogy mindenki odaérhessen. Ötig vannak együtt. Tovább nem, hogy mindenki hazaérhessen.

Feri utolsó vasárnapi miséi Inárcson nem templomi misék. Ha lehetne a templomban mondanía, akkor se tudná, mert nem férnének be. Összejönnek a misére vagy négyszázan. Az egész országból jönnek. Bérelük tehát az Általános iskola auláját. Ott elfér a négyszáz.

Megérkeztünk Inárcsra. Gondban voltam a nekem szokatlan körülmények miatt. Szerencsére, váratlanul megjön az operált Feri. Mondtam is mindjárt, hogy mondja csak ő a misét. Nincs neki ereje arra; csak segít, hogy minden rendbe menjen - felelte. Elmondtam a misét, a prédikáció meg az volt, amit a HEL számára készítettem. A mise után jó negyedórás szünet. Ott volt "Öcsi bácsi" is, ahogy Angelt az inárcsi fiatalok nevezik. Mondta, hogy figyelte prédikáció közben az arcokat; rájuk volt írva: ilyet itt még nem hallottak! Szünet után Feri meditációja következett. Volt abban ellazulás a lábujjvégekig, "csatra" meg minden. Figyeltem a hallgatóságot. Lehúnyták

a szemüket, kitárták a karukat, hogy befogadják, amiket mond. Épületes látvány volt. Majd újabb szünet következett, ami után nekem kellett megválaszolnom a kérdéseket, amiket letettek az oltárra. Nehezen akart a szünet véget érni. Gódor Mari is szeretett volna valamit hirdetni, de sétáltak, zajongtak. Szóltam Marinak, hogy majd rendet teremtek. Odaadta a mikrofónt, s mondtam: A mise alatt nem tudtam megtanítani az éneket, hogy M E G D Ö G L Ö T T A T E H É N. Hamarosan zengett az egész aula attól, hogy jöjjön haza Jóska, mert valaki olyan, mint a hervadt sóska. A végén megtapsolták.

A nőtinci nagytáborban is hiányoltuk Király Náci előadásánál, hogy nem volt magnó, ami felvette volna, amiket mondott. Sajnálom, hogy itt sem volt. Hat kérdést kaptam, rázósakat. Miket? Mind elfelejtettem. Csak arra emlékszem, hogy úsztam, mint hal a vízben, amikor megválasztam. Háromnegyed órát beszéltem kötetlenül, nemegyszer gurult a hallgatóság. Ezennel üzenem a hallgatóságnak, hogy ha valaki felvette volna magnóra, kérem a kazettát, s a következő "Naplóban" hozom a kérdéseket s a válaszokat.

Késő este érkeztem haza. Egészséges fáradtsággal. Hamar ágyba bújtam. Másnap ötkor kell kelnem: 6,45-kor indul Veszprémbe a busz. Megyünk boylert szerelni Budaváriba.

Sikerült felébredni. Félhétre ki is értünk az Erzsébet-térre. Laci már ott volt. Éppen fel akart szállni egy buszra, amivel megint délutánra futott volna be Budaváriba. Mondtuk, hogy jöjjön csak utánunk. Elhelyezkedtünk. Tele volt a kocsi, de nekünk volt már pénteken előre váltott helyjegyünk. Félkilenckor már Veszprémbe is voltunk. Közvetlen járat, még Fehérváron is csak átrobog. Teri megy vásárolni a busz-pályaudvar melletti piacra. Hoz finom kakaóst. Kilenckor indul a zánkai járat. Ismerd meg hazád! Nemesvámos, Hidegkút, Tótvázsony, Barnag, Vöröstó, Nagyvázsony, Mencshely után érjük el - Budavárit, 10,15-kor. Három és fél óra az út Budapestről. Lehet kocsival is jönni, az két óra alatt lent van. Csak annak hiába mondom, hogy elmúltam 80 éves. Nem indul meg tőle.

A lakásban kellemes 12 fok - a csütörtöki fűtés maradéka. Laci azonnal hozzáfog a szereléshez. Én meg megyek Józsi bácsihoz, elkérem tőle a templom kulcsát, s mondom, hogy estére lesz mise, ne felejtse el ötkor, meg félhatkor harangozni. S a fiával, a közel ötven éves Józssal is beszélek, aki villanyszerelő. Laci ugyanis csak vízvezetékyszerelő-tanár; a drótot összekötni, hogy melegítsen is a boiler, erre már nincs képesítve. Kundra Pista szólt is az inárcsi Gyenes Józsinak, aki villanyszerelő; ő lehozza Józsit kocsival - bekötni a boylert. Köszöntem, de ne szórjuk a pénzt; szólok majd én a harangozó fiának, az ott van helyben, s kér legfeljebb egy ezrest a szerelésért.

Mondom Józsinak, miről van szó. - Gyuri bácsi, nem érek én rá arra, hogy maszekoljak. Annyi a dolgom az önkormányzatnál, hogy azt se győzőm. Telefonáljon Molnárnak Antalfára, az vállalkozó, ő majd megcsinálja. A hegyet könnyebb megmozgatni, mint Józsit rávenni arra, hogy legalább jöjjön át, s nézze meg... Hiába. Megyek haza, s telefonálok Antalfára Molnárnak. Bájos női hang szól a masinából: A férjem munkán van, de adok egy mobilszámot. Megköszönöm, s tárcsázom a számot.

Elérem Molnárt, s mondom, mi a bajom.

- Hát mért nem csinálja meg a Józsi?
- Azt mondja, hogy nagyon sok dolga van.
- Nekem meg még több.
- Nem tudna mégis eljönni?
- Jó, a hétvégen!
- Pestről jöttem le, s szerdán már vissza kell mennem.
- Jó, akkor szerdán megyek.
- Hánykor?
- Kilencig.

Teri meg - kis szomszédolás után Erzsikénél - főzi az ebédet. Molnár is ebédel otthon, Antalfán, ahova hazaugrik a munkából. Budavárin robog át, s bejön, hogy megnézzé, mit kell majd csinálnia. Mutatjuk neki, hogy hol a szomszéd nagyszobában a falon a "doboz". Megnézi, szólni nem szól, elmegy. Laci kedd estig minden szereléssel kész. Hozzá is fogunk a kerticsapot kiásni, mert nem lehet elzárni. Pedig jön a tél. Én megyek misézni, ő és tovább. Hétkor megjövünk a templomból, Laci lámpafénynél nem tud tovább dolgozni. Vacsorázunk. Az eredeti bűnről már befejeztük a vitát, a lelkivezetés infantilizáló következményeiről úgyszintén. Főleg azért, mert én dühbe gurulok attól, amiket Laci mond. Valami szelídebb foglalkozás kellene: kirakós lórumot játszunk hármásban, francia kártyával. Egy óra múltán abba hagyjuk. Teri bronzémes, Laci ezüstérmes; hogy ki lett aranyérmes, azt elárulnom tiltja a szerénység. Lefekszünk. Jó reménnyel, hogy jön a vállalkozó, s a félegyessel mehetünk haza.

Jókor reggel Laci eléri egy méter mélyen a csövet. Ő rakta ilyen mélyre 15 éve! Rendbe teszi. A kulccsal tudom zárni, nyitni. Betemeti a gödröt. Mit csináljon még: Tegyen nyelet abba a két ásóba, amelyet hatalmas feszítő erejével eltört. Van két új nyelem is. "Mindenem van" a pincében. Laci kezdetben nem hitte. De a tények meggyőzték. Közben elmúlik kilenc, és Molnár nincs. Hívom a mobilszámot. Molnár elkanyarítja s aztán: Elfelejtettem, mindjárt ott vagyok.

Megérkezik, és megnézi újra a dobozt. Bátran nyitogatja, amiket Ferenczi Andris 15 éve összekötött és szigetelt. Az áramot érzékelő szerkentyűjével villogtat. Nem jó, nincs földelés. Van még két doboz a falon. A másodikkal csinálja ugyanazt. Hasonló eredménnyel. Végre a harmadikban talál földelést. Vissza a fürdőszobába. Kis lyukakat fúr, tipliket tesz bele, aztán csavaroz. Jó a zsinór, amit a pincéből hoztam, ahol minden van. Felrakja a falra. Átfúr az előszobába, átdugja a zsinórt. Átfúrja az ebédlő-falat, s kimegy a biztosíték. Fúr másutt, ott nem megy ki. Fúrás nélkül ver be kicsi tipliket, csavaroz, s már fenn is a falon a zsinór. Beköti a dobozba. Összefonja a drótot a másikkal és szigetel? Nem ilyen egyszerű a dolog. Hegeszt, kis kapszliba húz, míg végre készen van. Titokzatos szertartás. Fokozódik ez a boylernál. Legalább tíz percet matat, míg végre ráteszi az egész kupakot, amit korábban leszedett. Aztán megforgatja a gombot, s kigyullad. Kész, melegedhetik a víz. Féltizenkettő. Adogattam, ami kellett neki: hosszabbítót, kést, meg amit nem hozott. Összeszedi a dolgait, kiviszi a kocsiba, s jön a kabátjáért. Kérdezem: mivel tartozom? Halkan

mondja: ötezer. Fizetek, mint a katonatiszt. Még mindig olcsóbb, mintha Pista hozza Inárcsról Józsit. A benzin is többbe kerül.

Már amikor Lacit láttam dolgozni, akkor is csodáltam a fejlődést. Most méginkább, mert én is tanultam villanyt szerelni Közel félszázada. 1957-ben, amikor bújdostam, azaz bujkáltam, hogy ne vigyenek vissza a börtönbe. A Bürök utcában, egy öt gyerekes katolikus családnál, voltam a bújtatás fejében mindenek, Takáchéknál. A férfi valamilyen mérnök volt, az asszony is dolgozott. Vett egy romos házat, s bútýkölte. Nekem megmutatta, hogy mit kell csinálni, s ő ment dolgozni. Én pedig véstem, fektettem a Bergman-csővet, a drótokat behúztam; ahol kellett, egymásba tekertem és szigeteltem. El sem felejtettem a tudományt: a csilláromat is magam szereltem fel a Városmajor utcában. Gyenes Józsi épp a napokban ellenőrizte is, hogy mit s hogyan csináltam. Lecserélte a gyertyáimat, mint idejüket múltakat. Ma már nem érvényes, amit tanultam. Pedig azokkal is kigyúlt a villany. Igaz, egy kicsit sűrűbben ment ki a biztosíték.

Laci is elkészült az ásónyelekkkel. Teri is az ebéddel. Eszünk, mindent helyre rakunk, a felviendőket szatyrokba rakjuk. A templomkulcsot már tegnap este odaadtam Józsi bácsinak. Ma este már nem lesz mise Budaváriban. Megyünk a buszhoz, integetünk, köszönünk. 12,29-kor érkezik Zánka felől. Négyre Budapesten vagyunk, félőtre Laci Római fürdőn, mi meg a Városmajorban. Mikor megyünk le megnézni, hogy megmelegedett-e közben a víz? Sokára, nagyon sokára. De a karácsony előtti hetet biztosan ott töltjük. Majd rórátékat mondok a falunak - Isten hajnalán.

Városmajor, 2000. december 2.

A közelmúltban újból meghívást kaptam egy buddhista - keresztény konferenciára. A számítógép megőrizte előadásomat. Ezt mondtam: A múltkori kerekasztal-konferenciánkon felolvastam Gellért Oszkár Istenek versengése c. 1946-ban írt versét. Íme:

- Királyi sarjként jöttem a világra.
Csodás liget várt s benne palotám.

= Minden proletár király a szívében,
És istállóban szült meg az anyám.

- Nyolcvan esztendőtl éltem meg e földön,
Akkor jött értem a boldog halál.

= Nem éltem én csak harminchárom évet,
S úgy haltam meg, mint bárki proletár.

- Hetet léptem, hogy a világra jöttem,
Így hirdetem ki: Buddha született.

= Futott, menekült anyám velem akkor,
Mert meggyilkoltak minden kisdedet.

- Anyám szíve a nagy gyönyörűségtől,
Mert Istent szült, hetednap megszakadt.

= Az én anyám túlélte a halálom:
Mégvárta föltámadásomat.

- Találkoznak a Nirvánában egyszer
Mária, Maya és minden anyák.

= S ti, kisdedek mind, új világot szülnek
Anyáitok, bár bitófákon át.

A versre az mondatott, hogy ötven esztendővel ezelőtt - 1946-ban! - még szabad lehetett Buddhát és Jézust szembeállítani egymással, de ma már nem szabad.

Érteni véltem a szót: korunk a vallásközi párbeszéd kora, s inkább arra kell figyelnünk, ami közös Buddhában és Jézusban. Ezen értésem ellenére is mondom a következőket:

Buddha - úgy gondolom - meg akarja szabadítani az embert a vágyaitól, hogy megszabadulva azoktól, elérkezzen a vágynélküliség megvilágosultságába, eljuthasson a Nirvánába. Ezzel a Buddhával csak a történelmi kereszténységet tudom párhuzamba állítani, Jézust nem. Visszaemlékezem gyerekkorom egyik lelkigyakorlatára a pesti piarista gimnáziumban, 1930-ban lehetett. A történet-sz-professzor Balanyi Gyuri bácsi tartotta. Az 1. János levél alapján arról szólt a lelkigyakorlat, hogy "ne szeressétek a világot, se azt, ami a világban van. Ha valaki szereti a világot, abban nincs meg az Atya tulajdonsága, a szeretet. Mert mindaz, ami a világban van - a test kívánsága, a szem kívánsága és az élet kérkedése -, nem az Atyától, hanem a világtól van". Ezzel a szöveggel párhuzamba állítható Buddha üzenete.

E sátáni jelentésű világ-fogalmat Jézus is ismerte, de nemcsak ezt ismerte. Övéi a világ világossága, Isten úgy szerette a világot, hogy egyszülött Fiát adta érte..., a kenyér, amelyet ő nyújt, életet ad a világnak, s ahogy az Atya világba küldte őt, úgy küldi ő is övéit a világba. Mindezek a helyeken a világ az embereket jelenti, és Jézus Istene nagyon szereti az embereket. A világ az Isten Országa megvalósulásának a színtere is.

Jézus is meg akarja szabadítani az embert attól, hogy vágyódjék. De - mire? Az erőszak alkalmazására, a többet birtokolni akarásra (mint amennyi a másik embernek jut), az engedelmeskedtetés uralkodására a másik ember felett. Ugyanakkor fel akarja szabadítani az ember vágyát

a másik arcát is odatartó megbocsátásra,
a másik emberrel minden javát megosztani akaró adás-törvényre,
s a csak megbecsülni és segíteni akaró szolgálatra,
amelyben kicsik és alacsonyok és utolsók leszünk evilágban, mint a gyermek, de éppen ezáltal leszünk elsők az Isten Országában, ahol százannyi testvért és nővért kapunk, százannyi földet és házat, mint amennyit elhagytunk.

Csak a történelmi kereszténységgel tudom párhuzamba tenni Buddha törekvéseit, eszményeit. Azzal a történelmi kereszténységgel, amely messzemenően szorgalmazta ugyan a szerzetesi szegénységet, engedelmességet és a nemi vágyaktól megtartóztatást (ezek Buddhára emlékeztetnek), de érintetlenül hagyta az erőszak, a gazdagság és az uralkodás gyakorlatát (azaz nem üzent hadat e sátáni vágyaknak). Norma-túlteljesítésnek állította a szembeszegülést e törekvésekkel, mint amelyeket Isten, Jézus és az egyház n e m kíván meg az embertől. Ha a szentek helyesnek tartják a királyok és főpapok erőszak-alkalmazásait és gazdagságát és uralkodását, akkor igazi szenteknek minősülnek. De ha a szentek mindezt nem tartják helyesnek, mert Jézus nem ezt tanította, akkor ezek a szentek megátalkodott eretnekek, akiket ki kell közösíteni az egyházból és máglyán elégetni. Ugyanúgy keresztre kerülnek, mint a Názáreti. Minden olyan jámborságot, amely érintetlenül hagyja az erőszak, a gazdagság és az uralkodás világát, nagyra értékeli ez a valóban sátáni világ - akár Buddha, akár a történelmi kereszténység hagyja érintetlenül e sátáni világ eszményeit. Buddhát megbecsülte a világ, ahogyan a történelmi kereszténységet is megbecsülte és megbecsüli a mai világ is. De Jézust és őt értő és követő tanítványait irgalmatlanul és nagyon gyorsan keresztre parancsolja.

Elnézést kérek, de a buddhizmust, csakúgy mint a történelmi kereszténységet, csak olyannak tudom tekinteni, mint amelyek elmenekülnek a valódi feladat elől: biztosítani kivétel nélkül minden ember számára az emberhez méltó életet. Jézus azt gondolta, hogyha az ember ráteszi életét erre a célra, s csak arra vágyódik, hogy azt kívánja embertársainak, amit saját magának, akkor eljön az Isten Ország. Az, és nem a Nirvána.

Elnézést a buddhizmustól is, a történelmi kereszténységtől is. Jézus hüvelybe dugatta a kardot Péterrel, a gazdagokat pokolra küldte, s nem ismerte el a tekintélyek uralmát, az engedelmeskedtetést, csak az Isten gyermekeinek szabadságát. Jézus nem Nirvánát, és nem a hatalmi viszonyokat érintetlenül hagyó evilágot s a problémákat odaát megoldó mennyországot hirdetett, hanem Isten Országát, az időben kibontakozót, amely az örökkévalóságba nő.

Városmajor, 2000. december 3.

Meghalt Vass Tamás, és a hagyatékát gondozó Márta megkért, hogy én is írjak valamit Tamásról. Szeretnének egy könyvet kiadni - emlékezetét ápolandó. Ezt küldtem Mártának:

Tamás, az egyházjogász, a filozófus

" A Bulányi György atya vezetése alatt működő kiscsoportokról Kovács László és

Gromon András felfüggesztésének nyilvánosságra hozataláig még csak nem is tudtam... azóta módomban volt velük és működésükkel megismerkedni, de hangsúlyozni kívánom, hogy egyetlen kisközösség tagja sem vagyok. Ennek oka nem az objektív egyetértés hiánya, hanem csakis az én egészségügyi és alkati alkalmatlanságom" - írja 1982. ápr. 21-én Lékai bíborosnak Rescriptum iustitiae című nagy terjedelmű munkájának elején Vass Tamás. (Karácsonyi Ajándék 80. kötet /1982-7/ 107. old. - szamizdat) Halász Endre, péceli plébános, szólt nekem alighanem 81 őszén, hogy levélben megkereste őt egy általa nagyra becsült, kereten kívüli váci egyházmegyes, egészségileg megrokkant pap. Nem volna-e kedvem vele együtt meglátogatni? Volt. Így ismertem meg Tamást.

Elmondta, hogy a "Szabad Európa" adásaiból hallott a Bokorról, amely akkoriban került a magyar közélet ablakába. Tamást érdekelte a magyar katolikus underground minden ügye. Mi volt ez az "underground"? Keretben levő és kereten kívüli papok egyaránt tették a dolgukat, foglalkoztak azokkal, akik érdeklődést mutattak az egyház élete iránt. Vatikáni egyházi férfiú érdeklődik ezekben az években egy Rómába kikerülő paptól, hogy miféle jelenségről is van itt szó. A válasz: "Generális atya, minden valamire való rendes pap ezt tette; csak így tudtuk felkelteni és kielégíteni a hívő katolikus nép igényeit." Ilyen volt ő is, a péceli plébános is.

Tamás mérföldes csizmákkal járta be a Bokrot. Olvasott és olvasott. Mit? A Bokor szamizdat teológiai irodalmát. Örült annak, amivel találkozott. Egy-két alkalommal a pesti papi közösségbe is eljött, de nem bírta egészségileg. Az 1999-ben elhunyt Bokor-beli pap, Barcza Barna, szintén váci egyházmegyes, rendszeresen látogatta Tamást. Barátságuk eredményeként megismerkedett több Bokor-beli fiatallal, akiknek Tamás filozófia-tanfolyamot tartott. Lelkesedtek érte, és azért, amit tanított. Ennek a filozófiai kurzusnak irodalmi lecsapódásával nem találkoztam, de átnézve a Bokor szamizdat irodalmát, nyomára bukkantam Tamás irodalmi tevékenységének, mellyel a Bokrot kívánta szolgálni. Két terjedelmes írásművére akadtam. A következőkben ezekből szeretnék ízelítőt adni.

Az egyik a már említett Rescriptum iustitiae. Magyarul: AZ IGAZTALANUL MEGHURCOLTAK JAVÁRA. Mi ez az írás? Levél Lékai bíboroshoz és a magyar katolikus püspökökhöz. Tárgyát megjelöli a bevezető mondat: "Alulírt Vass Tamás... P. Bulányi György piarista szerzetes tanár úr és az általa vezetett kisközösségekben működő paptársai ellen folytatott, folyó vagy a jövőben esetlegesen kezdeményezett processus criminalis-a (bűnpere) ügyében kívánok részben tanúságot tenni, részben számukra favorabilis rescriptum iustitiaet (kedvező és igazságos felmentést) kérni." Tamás levelét nagyon nehéz bemutatni az olvasónak. Magyarul van írva, de egyházzogi a fogalmazás, amely akkor közérthető, ha latinul beszél. Ennek az eredménye lesz a bevezetőül idézett mondat is, amelyet le kell fordítani az olvasó számára. De nem elveszett idő az a hét, amit Tamás rááldozott e levél megírására. Lesz még idő, amely feldolgozza magyar katolikus egyház e szomorú időszakát, amelyben a hierarchia a pártállam parancsára kényszerült kést fogni az egyház hűséges gyermekeire. Tamás húsz éve írt levele ekkor majd kordokumentum lesz, mely életes képpel szolgál arról a megkötözött állapotról, amelybe az egyház

hierarchiája került a Vatikán keleti politikája, az 1964. évi "részleges megállapodás" és Mindszenty bíboros pápai félreállítása következtében. Mutatóban azért idéznék egy részletet ebből a száz lapos levélből.

Interjú Miklós Imre államtitkárral az Állami Egyházügyi Hivatal elnökével az egyházpolitika mai kérdéseiről (Népszabadság 1982. febr. 20.) Az államtitkár így beszél: "A változó körülmények között a felmerülő új jelenségeket tanulmányozva és elemezve a legfontosabb, hogy az egyházpolitika segítse a párt szövetségi politikájának mind teljesebb megvalósulását." Most halljuk, mit mond erről az államtitkári mondatról Tamás! "Aki tisztában van a marxista ideológia lenini accomodatiojával (alkalmazás), s így konkrétan az elmélet gyakorlati, dialektikus, ámde progresszív jellegű megvalósításával, az tudja, hogy az ú.n. szövetségi politika nem más, mint a nyíltan ateizmust hirdető egypárt-rendszer azon törekvése, hogy az összes számottevő szervezetet - módszeresen - saját ideológiájának megvalósítására használja fel. Magyarországon ilyen társadalmi szervező tényező az Egyház is. Bármennyire ellentmondásosnak tűnik is, e szövetségi politikából gyakorlatilag az a világos következmény származik, hogy az ateista elveket... magával az Egyházzal akarja végrehajtani. Ezért tehát a dialektikus haladást alapul véve nagyonis elképzelhető, hogy az egyház és az állam között létrejött konkordátum szövege, mely a szövetségi politika alapjául szolgált, a közös etikai pontok hangsúlyozásával még semmiben sem tért el az isteni és az egyházi törvénytől, de a progresszív megvalósítási gyakorlat már menetelesen egyre több olyan elemet tartalmaz, melynek végrehajtása egyre inkább összeegyeztethetetlen az isteni és egyházi törvénnyel. Erre utal az államtitkár idézett mondatából a mind teljesebb megvalósulás is. ... Amennyiben tehát a "bulányisták" vagy akárki más engedetlen vagy kontesztál, ez az engedetlenség vagy kontesztálás nem az isteni és egyházi törvényen alapuló Tanítóhivatal vagy hierarchia ellen szól... hanem azok ellen a törvények ellen, melyek nem isteniek, nem jézusiak - bárki és bármilyen hatalom hirdesse is, akár keleti, akár nyugati, akár ú.n. marxista, akár ú.n. kapitalista. Minden hatalom ellen, amely ellenemond a természet- és isteni jog alapján az emberi méltóságnak, a szabadakaratnak."

Kell-e mondani, hogy Tamás semmiféle választ nem kapott a hierarchiától, levelének címzettjétől. De azért nem dolgozott hiába, a Karácsonyi Ajándék 80. kötet őrzi a levelet, s az idő neki dolgozik, meg annak az Istennek, akit életével szolgálni akart.

A Karácsonyi Ajándék 92. kötete (1983/10) is őrzi nyomát: INTRODUCTIO, azaz bevezetés a "Keressétek az Isten Országát!" c. könyvhöz. Terjedelme még nagyobb, mint az előzőnek, a Rescriptum iustitiae-nek. Tamás felhasználja ezt az Introductio-t arra, hogy elmondja: hogyan látja a világot. Tamás módjára mondja el - tehát filozófusként, pszichológusként. Megvallom, kevés a műveltségem arra, hogy Tamást interpretálni tudjam. Már az egyházjogászt is inkább csak sejtettem, mint értettem. A filozófus és pszichológus Tamást inkább csak csodálni tudom, s reménykedni abban, hogy barátai, tanítványai között akad olyan, aki kézírataiból fel tudja támasztani azt a skolasztikát, amelyet egy másik Tamásnak, az Aquinóinak

nyomán a mi Tamásunk a II. Vatikáni Zsinatot követően korszerű ruhába öltöztetett.

A mondott Introductio azonban filozófián és pszichológián túl még egyéb "mellékterméket" is eredményez. Ezt a egyebet nehéz meghatározni. Inkább idézek egy szakaszt az Introductio-ból, s ennek nyomán igyekszem majd nevesíteni ezt az egyebet. A felvilágosodás indította szekularizációról beszél e szakaszban.

A szekularizáció "legkonkrétabban a pasztorációban váltott ki változási folyamatot, melynek lényege: a pásztor menjen a nyája után. Sokan voltak, akik utolérték a nyáját, és azonosulási problémával küszködtek, küszködnek. Az Egyház gyakorlati életén belül a szekularizáció oly nagyarányú konfliktust idézett elő, amilyen nagyarányú a távolság az Egyház és a jelen szekularizált világ között. Ezen a távon helyezkednek el a nyájuk után menő pásztorok, egymástól meglehetősen távolságban. A pasztoráció-fejlődés legújabb szakaszán találhatók a bázisközösségek. Azok a pásztorok, akik ilyen bázisközösségeket hoztak létre, nyilvánvalóan utolérték nyájukat. Ám ez még nem minden, mert mihelyt utolérték, kezdtek szót váltani velük, s hamarosan rájöttek: a kollektivizált ember csak a sok egyedet ismeri, akik többé-kevésbé egyformák, és nincs pásztori előjoguk. Ha a pásztor ilyen körülmények között kommunikálni akart nyájával, e kommunikációt kénytelen volt mintegy a nyáj tagjaként velük egy szintről indítani. A nyájon belül megszerezhetette ugyan a jogot a vezetéshez, de a nyáj minden tagjának van ilyen lehetősége. Ezzel elérhette, hogy a bázisközösség minden tagja ugyanolyan kötelességnek érezze a pasztorációt, mint ő, a lelkipásztor. Innen már csak egy lépés a papi hivatások gyors növekedése, hiszen a bázisközösségekből egyre többen vehetik életre szólóan komolyan a Jézus egyházáért végzett munkát... A velük kapcsolatos ellenérzés azonban jelentékeny... minél távolabb van ettől a homogenizációtól a szemben álló személy, annál inkább...

Azt hiszem, Tamás itt rámutat a hierarchia idegességének arra az okára, ami a pártállami hatástól függetlenül is idegessé teheti a hierarchiát a bázisközösségek láttán. Ha nem megy a pásztor a nyája után, ha nem válik homogénná a nyájjal, ha nem biztosít azonos lehetőséget a magáéval a nyáj tagjainak, akkor nem jelentkezik az "ellenérzés". Hogyan fogalmazzuk meg Tamás gondolatának műfaját? Nem tudom most sem. Csak annyi világos, hogy lélektanilag fűr bele egy olyan jelenségbe, amely sorsdöntő lesz az egyház életében a szekularizáció következtében: nincs hatékony lelkipásztorkodás homogenizáció nélkül, a papnak nincs előjoga, a laikus nem "laikus", hanem hátizsákjában hordja a marsallbotot. Új idők új dalait énekelte vele Tamás.

Túl e "melléktermékeken" azért foglalkozik a kiválasztott művel is. Kritikáját három szóban foglalta össze: maximalizmus, radikalizmus, egyoldalúság. Lássuk a nagy tanulmány befejezését.

Maximalizmus - A szerző azt a feladatot tűzte ki maga elé, hogy a teljes jézusi programot kifejtse. Ez a program valóban maximális végcélú, amely az emberi természetnek megfelelő, az egész emberiség fejlődését meghatározó, az Abszolútumot megközelítő feladat. - Ez nem P. Bulányi György elvárása, hanem az Istené.

Radikalizmus - A maximális célt teljesen elérni, csak teljesen lehet. A szerző

valóban nem törődik sem a metanoia, sem az állhatatosság lélektani problémájával, de nyilván nem is az a dolga ebben a könyvben. Dolga lehet, és kell hogy dolga legyen neki éppúgy, mint bárki más lelkivezetőnek a konkrét ember konkrét problémáival kapcsolatban; mégpedig a legmesszebbmenő megértésig, együttműködésig és segítségig.

Egyoldalúság - A konkrét önzetlenség megnyilvánulása az éhezők táplálásában és az erőszakmentességben - magában a könyvben, tehát az elméletben nem kap nagyobb hangsúlyt, mint amennyit fontossága alapján, természetesen megérdemel. Az összes többi szeretet-programhoz viszonyítva a gyakorlatban e két konkrétum valóban messzemenően kimagasló hangsúlyt nyer, de talán így sem többet, mint amennyit a problémák akút jellege megkíván.

Csak tallóztam Tamás szellemi kincsei között. Ha valaki majd többre vállalkozik, s bemutatja nekünk Vass Tamás teljes szellemi arcát, a magyar katolikus egyház oly sokak számára ismeretlen gondolkodóját, akkor a Karácsonyi Ajándék e két írásáról ne feledkezzék meg, sok kincset találhat benne.

Városmajor, 2000. december 4.

Az elmúlt vasárnap első olvasmányát Jeremiástól kaptuk. A mai vasárnapét tanítványától, Báruktól. A jövő vasárnapét Szofóniás könyvéből, a negyedik vasárnapét pedig Mikeástól. A hétköznapiak első olvasmányait pedig Izaiástól.

A mai olvasmány arról szól, hogy Izrael népe hazajöhet a babyloni fogságból. A jövő vasárnapi arról, hogy az Úr elűzi Izrael ellenségeit. 24-én pedig arról hallunk majd, hogy az efrátaai Betlehemben megszületik, aki uralkodni fog Izrael felett, s hatalmát kiterjeszti egészen a föld határáig. Ellenség, uralom, hatalom...

A Tóra és a Próféták, azaz az Ószövetség egésze, bizony honfoglalási és hont megőrzési ének. Ilyen a Zalán futása is, bár annak harcait s eredményét, hogy a kacagányos Árpád csak elfoglalta nekünk, magyaroknak, a Kárpát medencét 895-ben egészen a Dunáig, s aztán 900-ban a Dunántúlt is Bécs aljáig, amely kis poros falu volt még akkor - egyik adventi vasárnapon sem olvassuk. Bizony a zsidó honfoglalásról és hont megőrzésről szólnak az olvasmányok - adventben is - az egész keresztény világban. Szólhatnának pedig a magyaroknak ezek az olvasmányok arról is, hogy Nyögte Mátyásbús hadát Bécsnek büszke vára. A franciáknak meg szólhatna a Róland-ének, a németeknek pedig a Nibelungok éneke. Halljátok mustrám a Zalán futásából:

Gyászos az ütközetek folyamatja. Halálos erőszak
Járja kemény sorait, s ordító fergetegekként
Benne vitéz seregek mind vesztig emésztik el egymást.
Hangjától iszonyút csendül a kényre szokott fül,

S kedvetölő, vérképeinek látása, s kietlen. (IX. ének, 1-5)

Mi ez? Kritika a honfoglalásról és hont megőrzésről. Olyan, amilyen az Ószövetségben nincs. De van másmilyen. Sajnos, csak a hétköznapi misék

olvasmányában. Ezekből is hozok mustrát. A hétfőiből ezt:

Az utolsó napokban szilárdan fog állni
az Úr házának hegye a hegyek tetején.
Kimagaslik a halmok közül,
és özőnlik hozzá valamennyi nép.
Eljön a sok nép, és ezt mondják:
Jöjjetek, menjünk föl az Úr hegyére,
Jákob Istenének házához!

Tanítson minket utaira,

hogy az ő ösvényein járjunk.
Kardjaikból kapákat kovácsolnak,
lándzsáikból metszőkéseket.
Nép a népre kardot nem emel,
hadakozást többé nem tanul. (Iz 2,2-4)

Ezt a szövegrészt azért olvassuk hétfőn, amikor senki sem hallja, mert félreérthető. Azt következtethetné ki valaki belőle, hogy Isten azt akarja, hogy ne tanuljunk többé hadviselést. Pedig az egyház szövetségben van az állammal, s az államnak pedig legszentebb kötelessége, hogy tanítson hadviselést - általános, középiskolás, főiskolai, sőt posztgraduális szinten is, hogy megtudja védeni a hont az ellenségeivel szemben. Az állampolgárnak pedig az a legszentebb kötelessége, hogy megtanulja a hadviselést; hogy tudja, hogyan kell ez embernek embertársait legyilkolni.

Kedden meg ezt olvassuk:

Akkor majd a farkas a báránnyal lakik,
a párduc a gödölyével hever,
a borjú, az oroszlán és a hízott marha együtt lesznek,
és egy kisfiú terelgeti őket.
A tehén a medvével legel, fiaik együtt heverésznek,
Az oroszlán pedig szalmát eszik, mint a marha.
A kisdéd a viperalyuknál játszadozik,
és az alig elválasztott gyermek
a mérges kígyó fajzata felé nyújtja kezét.
Nem árt és nem pusztít szent hegyemen senki,
mert tele lesz a föld az Úr ismeretével. (Iz 11,6-9)

Ezt meg azért olvassuk csak kedden, mert hát nyilvánvalóan bolondságokat hord össze. Ki hiszi, hogy ez megvalósulhat? Lehetséges az is, hogy szimbólumként értelmezi valaki, s érvet kovácsol belőle ahhoz, hogy nem kell hadviselést tanulni... Már pedig azt mindenképpen kell, mert ki védi meg akkor a hazát!?

A mustrákat nem folytatom én most. Helyette visszanyúlok a múlt vasárnapi Jeremiás-szöveghez. Felolvasom a karácsonyi köszöntésemet. A képeslap mellé ezt a szöveget teszem:

Advent első vasárnapján a szentmise első olvasmányában olvasod: "Eljön még az idő - így szól az Úr -, amikor valóra váltom azt a jót, amit Izrael és Júda házaról megígértem. Azokban a napokban és abban az időben igazi sarjadékot sarjasztok

Dávidnak, aki jog és igazság szerint jár el az országban" (Jer 33, 14-15). Ez az igazság - héberül: szedáka, görögül: dikaiosüné, és jézusul: istennektetés, azaz Isten akartának teljesítése. Az igazi sarjadék Betlehemben, a jászolban megszületett. A főpapok, írástudók és vének úgy ítélték, hogy istenkáromló és kivégezték. Hogyan szól ma az Úr? Akar-e a mai napokban és ebben az időben igazi sarjadékot sarjasztani Dávid fiának, Jézusnak? Vagy beéri avval, hogy az igazi sarjadékot a főpapok, írástudók és vének kiparancsolták az országból? Akarsz-e Te istennektetszéssé lenni? Tudod-e, hogy mit kell tenned, hogy az Úr sarjasztotta igazi sarjadék légy? Csak azért kérdem ezt tőled, tőlünk, magunktól, mindannyiunktól, akik szeretjük Őt, mert csak akkor tud belőlünk igazi sarjadékot sarjasztani, ha akarjuk, hogy sarjasszon minket. Van valami fontosabb dolgod, mint annak megtudakolása, hogy mit kell tenned? Ha van, akkor Istennek le kell mondania arról, hogy igazi sarjadék lehess, és nagyon bánatos lesz miattad. Ha nincs, akkor Isten megsűgja Neked, hogy mit kell tenned, és nagyon fog örülni Neked.

Városmajor, 2000. december 10.

Meghalt 76 évesen a húgom férje is. A húgom már rég. Szülőágyon, második gyermekével együtt. Egyetlen gyermekük, Gábor kért meg, hogy temessem el apját. Mit is mondjak családon belül. Csak azt tudom mondani - amit kívül.

Jézus így búcsúzott a tanítványoktól: "Ne nyugtalankodjék a szívetek! Higgyetek Istenben! Atyám házában sok lakóhely van. Elmegyek helyet készíteni nektek. Aztán eljövök, és magammal viszlek titeket, hogy ti is ott legyetek, ahol én vagyok. Nem hagylak árván titeket, eljövök hozzátok. Ha valaki szeret engem, megtartja tanításomat. Atyám is szeretni fogja őt. S mi elmegyünk az Atyával hozzá, és szállást készítünk nála". Ezek az evangélium igéi.

Testvéreim a vér köteléke szerint, és testvéreim a közös származás alapján is, mert egy Atyának vagyunk mindannyian a gyermekei! Ezelőtt két évvel, Lajos levelet írt, Dombi Ferinek, mert karácsonyra HANG-köteteket kaptak tőlem testvéreim. A levélben ezt kérdezte tőle: Mi célból születtünk a Földre? Lajosnak írt válaszából idézem: "Isten senki helyett nem gondolkodhatik. A gondolkodás-átalakítást vállalni sohasem késő!".

Lajos kérdése mindannyiunké. Mi célból születtünk e Földre, én, te, mindannyian? A válasz velünk együtt született. Ott van szunnyadón a bölcsőnkben. Nem kell senkit se kérdeznünk, tudjuk magunktól. Ha nem tudjuk magunktól, senki sem segíthet rajtunk. Isten sem.

Egy barátom érkezett Németországból. Vendéglőben találkoztunk, mert össze akart hozni egy régi iskolatársával. Beszélgetünk. S mondja a régi iskolatárs: Tudjátok, ha az ember hisz... Szavába vágok: miben? Elhallgat, majd kis szünet után mondja: Te, mindenki ugyanabban hisz. Abban, hogy jónak kell lenni.

Ki jó? Jézus azt mondta a gazdag ifjúnak, hogy egyedül az Isten. De rajtunk fordul, hogy mire használjuk az életünket. Lehet arra, hogy olyanok legyünk, mint az apánk: jó. Lehet egyébre is. Ez az egyéb a legtöbb ember életében az, hogy gazdag legyen. Gazdagabb, mint a testvérei. Kik a testvéreink? Hát csak az a hatmilliárd, aki jelenleg él a Földön. Nem így gondolkodunk? A gondolkodás átalakítását elkezdni soha sem késő! - írta Lajosnak Feri.

Ha nem így gondolkodunk, ezer baj szakad ránk. Háborúba kerülünk egymással. Mert én is gazdagabb akarok lenni, mint te; és te is gazdagabb akarsz lenni, mint én. Ha viszont úgy gondolkodunk, ahogy testvérekhez illik, azaz nem akarunk többet, mint amennyi neki jut, akkor nem háborúzunk egymással. Akkor jók vagyunk, testvérek vagyunk. Ennek ellentéte az emberiség története. Háborúk története. Pedig csodálatos következményei lennének, ha testvérek, ha jók volnánk.

Ezekről beszél az Isten minden tolmácsa. Jézus is az. Azt tolmácsolja csak nekünk, ami a bölcsőnkben van. Amit magunktól is tudhatunk: hogy jónak kell lennünk. Aki mást tolmácsol, nem az Isten tolmácsa, csak baj-tolmács.

Jézus viszont üdv-tolmács. Azt mondja el, hogy már itt a földi életünkben azt - aki jó, aki testvére a többinek, a hatmilliárdnak, akinek mind egy az apja - megkeresi Jézus és az Atya, és nála laknak majd. Miért is ne? Nála érzik magukat otthon. Az ő otthonuk az a hely, ahol szeretik az Atya minden gyermekét, ahol Jézus is megbecsültnek és öleltnek tapasztalja testvéreit. Mindet, elvileg a hatmilliárdot, s a gyakorlatban annyit, amennyinek ölelésére elég a karja. Betölti az Atya és Jézus az ilyen emberek szívét boldogsággal. Akkor is, ha betegek, ha öregek, ha szegények, ha üldözöttek. Mindenképpen. Ezek az emberek vannak a helyükön. Ezek tudják, hogy mi célból születtek a Földre.

S ezeknek üzeni Jézus, hogy nem baj, ha a főpapok, írástudók és vének kiparancsolják őt ebből a világból, mert elmegy Atyjához helyet, szállást készíteni nekünk, és visszajön, és magával visz bennünket az Atyához, hogy mi is ott legyünk, ahol ő.

Testvéreim, földi életünkben erre kell törekednünk. Imádkozzunk Lajosért, testvérünkért, hogy ő is ott legyen, ahol Jézus van. Az Atyánál. Ahiva mindenki kívánczik, aki jó akar lenni.

Városmajor, 2000. december 11.

Mária jászolba fektette a fiát. Az angyalok megmondták a pásztoroknak: A jel pedig ez lesz számotokra: találtok egy kisgyermeket, aki bepólyálva fekszik a jászolban. A pásztorok pedig sietve elmentek Betlehembe, és megtalálták a kisgyermeket, aki a jászolban feküdt. Jászol, jászol, jászol - tíz versen belül háromszor.

Egy pártus királyleánynak s egy pártus hercegnek nem ez dukál. "Lettem csak népemből egy" - mondja magáról Arany. Mondhatta volna magáról az is, akit anyjának azért kellett jászolba fektetnie, mert a szálláson nem volt hely számukra. Harmadik osztály, hátra, hátra! Saját néped és a főpapok adtak át nekem - mondja majd a jászolban fekvőnek, az immár megbilincseltnak - a római prokurátor.

Királylányok, hercegek puhára esnek, nem jászolra keményfából készült, s nem is kötözik össze a kezüket. Királyok, hercegek mindig megússzák. IV. Béla is ki tud menekülni a muhi csatából, hogy aztán Trau várában bőjtölje ki a dalmát tengerparton, míg a tatár haza takarodik. Későbbi királyaink a török hódoltságot Bécsben vészelik át, legfeljebb átrándulnak magyar földre, Pozsonyba - koronázásra. Rákóczi Párizsban és Rodostóban, Kossuth pedig Amerikában és Torinóban eszi a száműzetés keserű kenyerét. Horthy is megússza egy spanyol kastélyban.

A föld népe - viszont nem ússza meg. Muhi után "bújt az üldöző elől, s kard nyúlt barlangjába". Ívben hajították a törökök a csecsemőket a Tiszába, míg apjukat-anyjukat megkötözve hurcolták Kelet rabszolgapiacaira. Két pogány közt egy hazáért hullott a kurucok vére. Kivégezték őket Aradon. Tetemeiket rejtik ama parcellák a Keresztúri temetőben. Aki a jászolban fekszik, az sem menekül. Ady szép szavával: osztja faj-sorsát.

Egy panto-krator, egy omni-potens, egy minden-ható Isten bizonyára gondoskodott volna jászol helyett valami megfelelőbb fogadásról. Egy olyan Isten gondoskodott volna! Hogy is írja Weörs Sándor a Rongyszőnyeg sorozat 13. darabjában? Így: "Uraktól nyüzsög a végtelen ég, szolga csak egy van, az Isten". Ha ez az igaz, akkor megfelelő volt a fogadtatás, és megfelelő volt a folytatás is, mert Jézus később sem esett puhára. Aligha volt pártus herceg, s még kevésbé volt a minden-ható Istennek fia. Főleg azért nem, mert nincs minden-ható Isten. Csak mindent elviselő Isten van. Legalábbis jászol s kereszt - mindenképpen ezt mutatja.

Lettem csak népemből egy! - mindenképpen ezt mutatják a tények. Nehezen tudjuk Jézusnak ezt is meg azt is megbocsátani. Azt is, hogy csak egy volt népéből, s azt is, hogy miből volt ő egy... Pártusnak kellett volna lennie! S ha már magyar nem volt, legalább zsidó ne lett volna! Pedig hát az volt, és nem is akárhogyan. Valamit szeretnék megmutatni ezen a karácsonyon. Valamit, amit még nem mondtam el. Valamit Jézusról, ami nagyon fontossá lett nekem. Most lett azzá, a harmadik évezred kapujában, s európai létünk második ezredévének kezdetén. Nekem lett fontossá, aki szintén csak egy vagyok egy népből. Akinek a tiétekkel közös sorsa úgy hozta, hogy éppen magyar vagyok.

Abból indulok ki, hogy Jézus elsiratta nemzetét, bár nem volt éppen sírósfajta. Beszélt ugyan sírásról-fogcsikorgatásról eleget, s arról is, hogy boldogok, akik sírnak. Mégis az evangéliumok csak kétszer tesznek említést arról, hogy Jézus sírt. Mind a kettő pályája vége felé történik. Az egyik Lázár sírjánál, ahol csak ráragad Jézusra a sírás: "amikor Jézus látta, hogy Mária sír, és a vele jött zsidók is sírnak... Jézus könnyekre fakadt". De most inkább a másik sírásáról szeretnék beszélni. Harminchárom éve írtam a most következő szavakat: "Miért mond a diadalmenet ünnepeltje hangosan zokogva sirató éneket a város fölött? Siratja a várost, amely azért fog elpusztulni, mert népe nem ismeri fel a diadalmenet hőisében a Szeretet küldöttjét. Az Őt meg nem értés és elvetés ezt a népet egyértelműen löki a nemzeti szabadságharc, a Birodalom elleni lázadás zsákutcájába, ami szükségképpen egyet jelent a főváros és a szentély pusztulásával. Beszélt e pusztulásról már korábban is. De zokogás és sirató ének nélkül. Lázár sírjánál csak könnyezett (edarküsen - Jn

11,35), ez alkalommal pedig fennhangon zokog (eklausen - Lk 19,41), mint a temetési siratók... Mert nem ismerték fel látogatásának idejét". A KIO-ból idéztem e mondatokat.

Most megtoldom őket. Hányszor akartam egybegyűjteni fiadat, mint kotlós a csirkéket szárnyai alá, és nem akartad. Most pusztán hagyatik a házatok (Lk 13,35). Ezeket a szavakat is nehéz sírás nélkül mondani. Micsoda érzelmes nacionalista lehetett ez a Jézus! Egyszer felolvastam Cserta Gabinak egy Sinka-verset, Ének a Don hőseiről: Hős a Donnál Bánó Balázs, s kevés jóért de sokat ad. Gabi aztán meg is zenésítette. Én meg, ahogy emlékezem e felolvasásomra, a compjűter előtt, most újra felzokogok. Én is érzelmes nacionalista vagyok?

Bár folyton a hatmilliárdról beszélek, akik a testvéreink volnának... Akiknek, mindnek - jár az egy dénár. Akikkel osztoznunk kell, ha egy közös Atyának a gyermekei vagyunk. És nincs mód osztoznunk velük, ha (vagy inkább: mert) nem szakítjuk ki magunkat a pleonexia sátáni hatalmából, bűvös erejéből. Mert többet akarunk birtokolni, bár kétszer, ötször, tízszer magasabb az egy főre eső nemzeti jövedelmünk, mint amennyi száz és ezermillió embertársunknak jut... Így nem is merhetjük mondani, hogy - testvérünknek. Tehetetlenségemben inkább csak dühök kavarnak bennem, s óvok én is a farizeusok kovászatól. De a könnycsatornáim nem nyílnak meg. Most ennek a nem sírásomnak, és annak a sírásnak - az okát keresem. Jézusénak is, a magaménak is.

Érted vagyok. Így fordítottuk magyarra - s adtuk névként a Bokor folyóiratának - az égő csipkebokorban Mózesnek bemutatkozó Istennek a nevét: Jahve. De ez az érted akkor és ott nem Mózes volt, hanem egy nép. Most már Isten is tűzben lobogó nacionalista lesz? Nem. Csak az a nacionalista, aki hallja az Isten hangját. Csak az a Mózes, aki megölte az egyiptomit, aki nem nézhette, hogy bántják egy testvérét, egy zsidót.

Isten az, aki van - értem (Jahve), és Jézus is értem van (Jehosuah = aki van és segít. Jahve és Jehosuah - ugyanaz a töve e két szónak a zsidóban: az Isten és Jézus nevének. Ábrahámnak még nem volt népe. Csak lehetett volna, ha lett volna fia. És Isten érte is volt és segített is neki, és Sára fogant száz esztendőskorában. Mózesnek viszont már volt népe, ezért Isten rajta már csak úgy tudott segíteni, hogy a népét szabadította ki Egyiptomból.

Többet mondok: az egész Ószövetség egy nagy honfoglalási, s egy nagy hont megőrzési ének. Ha mi, magyarok nem lettünk volna Gyula és Géza és mások hatására kereszténnyé, azaz ha nem vettük volna át egy más nép, a zsidó, honfoglalási és hont megőrzési énekeit szentírásként, ha tehát a magunk nemzeti irodalmából állt volna össze a magunk szentírása, akkor... mi történt volna? Például az, hogy vallásos ihletének erejében bekerült volna szentírásunkba Zrínyi Török áfium ellen való orvossága, s vele a szálló ige: Ne bántsd a magyart!

S az evangéliumok? Jézus cselekedetei is honfoglalási és hont megőrzési énekek? Jézus népe számára már nem kellett honfoglalásról énekelni senkinek. Megvolt már a hon, a Jordán s a Galileai tó melletti. Elég volt a hont megőrizni. Csak nem erről a megőrzésről szólt a jézusi ének? De bizony arról. Igaz, nemcsak a zsidókéról, a

mienkéről is, de súllyal és első helyen a zsidókéről. Világos ez a sirató énekből. Csak abból? Nemcsak. Emlékezzünk, mit mond a tanítványoknak: A nemzetekhez vezető útra ne térjete le, szamaritánusok városába ne menjetek be, inkább menjetek Izrael házának elveszett juhaihoz. S arra is emlékezzünk, amit a nem zsidó, a kananeus asszonynak mondott: Csak Izrael házának elveszett juhaihoz lettem küldve. S amikor pályája utolsó szakában egyetemesre tágul küldetése, Izrael akkor is az első helyen van: hirdetni kell a metanoiát minden nép számára, Jeruzsálemtől kezdve (Lk 24, 47), és ti pedig tanúim lesztek nemcsak Jeruzsálemben, hanem egész Júdeában és Szamáriában is, egészen a föld végső határáig (ApCsel 1,8).

Ha így van mindenkinél, aki kétlábú, hogy családnál, illetőleg törzsnél, a népnél s nemzetnél kezdődnek a dolgok, ha így volt magánál Jézusnál is, akkor a mi Kölcseynk esetében sem csodálkozhatunk, hogy Kazinczyn nevelődött, európai szívéből is kiszakadt az ének: Isten áldd meg a magyart, jó kedvvel, bőséggel! Jézusnak is csak ez volt az éneke: Isten áldd meg a zsidót, jó kedvvel, bőséggel! Kölcseynknél sem azzal a felhanggal buzdította Istent, hogy a németet, vagy a franciát aztán ne áldja! Jézusnál sem volt soha ilyen felhang, hogy a nem-zsidót ne!

Jézust meghatározta egy látomás: Kő nem marad kövön! Ha a szikáriusok rövid, görbe kardjaikkal legyilkolják valahol a római helyőrség tíz-húsz emberét, a közelben állomásozó légió rövid úton lemészárol néhány ezer zsidót. Ha azonban egyetemes nemzeti lázadás robban ki, akkor - s jól tudta ezt Kaifás! - jönnek a rómaiak, és elveszik helyünk és nemzetünk. Azt is tudta világosan, hogy ha nem állítják le Jézust, akkor előbb-utóbb mindenki hinni fog neki, ennek pedig egyetemes, nemzeti arányú lázadás lesz a következménye a rómaiak ellen. Kaifás ismerte nemzetét: tudta, hogy vége lesz a rajongásnak, ha letartóztatja Jézust. Jézus is ismerte ugyanazt a nemzetet, s tudta, hogy Kaifás jól gondolja a dolgokat. Az utolsó vacsorán is volt már két kard. Az egyik belőlük fület is nyiszált a Getszemániban. Jézus meg akarta menteni a politikai lázadástól nemzetét. Nem sikerült neki. Működése, küldetése harmadik esztendejének végén már tudta ezt. Tudta, hogy nem történt metanoia: nem alakult át nemzetének gondolkodása a magáéra. Tudta, hogy a metanoia (zsidóul: tesuvah = hazatérés Istenhez)) hiányában előbb-utóbb ki fog robbanni az egyetemes nemzeti lázadás. Ki is robbant 70-ben. Ezért siratta el a várost. Mert tudta, hogy kő nem marad kövön.

Pár évtizeddel később pedig Bar Kochba lázad. S ekkor már nem az lesz a következmény, hogy kő nem marad kövön, hanem az, hogy zsidó többé be nem teheti lábát Jeruzsálembe. Totális haza-vesztés lesz a következménye annak, hogy elutasították Jézus evangéliumát: azt, hogy a kardnak a hüvelyben a helye. Kétezer esztendő múltán, napjainkban, próbálnak újra hazához jutni. Keményen kell forгатniok a kardot, hogy helyet s utat tudjanak vágni maguknak a sűrű mohamadán, a sűrű palesztin bozótban. A játszma még nincs lefutva. Karddal nem lehet a hazát fenntartani, csak gyerekszüléssel. Tudnak-e annyi zsidót szülni, mint amennyi palesztint szülnek Arafat asszonyai?

De hát mindennek van nemcsak zsidó, hanem van egyetemes emberi olvasata is: s benne magyar és német, szerb és albán, orosz és csecsen stb. változat. Nemcsak

Jeruzsálemben nem marad kő kövön. Sehol sem marad kő kövön, és sehol se marad meg a nemzet, ahol nem történik meg a metanoia, ahol nem értik meg, hogy a szelídek fogják birtokolni a földet... ahol nem értik, hogy csak a szegényeké az Isten Országa, és hogy csak azok a boldogok, akik irgalmasok, és hogy boldogok, annak ellenére, hogy üldözik és rágalmazzák őket a gazdagok.

S ezzel végre témához érkeztünk a 2000. év utolsó napjaiban, a második évezred utolsó karácsonyán. Megmarad-e az a nép, amelyik a legközelebből érdekel bennünket? Elsíratna-e bennünket egy Bokorban született, Bokorhoz tartozó Jézus? És elsíratna-e bennünket egy magyarnak született Jézus?

El.

Hazánkban él tíz millió ember. Senki se számolta meg, csak találomra mondom, hogy ebből egy millió a cigány, vagy annyi sem. Azt viszont megszámlálták, tavaly nyáron be is mondta a rádió, hogy az újonnan beiskolázott gyerekek, a 7. életévüket élők egyharmada cigány. Kilencmillió adta a százezer újonnan beiskolázott gyerek kétharmadát, s a talán nem is egymillió adta a százezer gyerek egyharmadát. Mi lesz ebből két nemzedék múltán, a század közepére? Ezt a kérdést nem tesszük fel. Erre a kérdésre nem akarjuk hallani a választ. Mi lesz közeli sors annak a nemzetnek, amelyben csak kutyákat sétáltató aszonyokat lehet látnuk, de áldott állapotban levőket nem. Tudjátok, hogy szólnak, róluk, az áldottakról csángó testvéreink: jövője van. Budapest utcáin hiába sétálok. Jövője nincs nemzet fővárosában járok. Finis nationis hungaricae? Igen, vége a magyar nemzetnek, mert nem ismertük meg látogatásának idejét. Mert hiába élte és prédikálta a Bokor, hogy szeretni és szülni. Hiába. Hierarchiánk Ratzingerig menően bizonyította, hogy tanításunk eretnek - természetesen a Szentatyával is megbeszélve a dolgot. Hiába hivatkoztunk cselekedeteinkre, a magyar bíboros csak ennyit mondott: Kedves Atya, cselekedeteik a baptistáknak is vannak. Minden hiába! Nem szülni akarunk, hanem életszínvonalunkat növelni. Mert többet akarunk birtokolni annak ellenére, hogy az emberiség leggazdagabb húsz százalékához tartozunk. Mert nem hallottuk meg a jézusi szót, hogy jaj a gazdagoknak. Elmúlnak a gazdagok. Tele a történelem népekkel, amelyek letűntek a történelem színpadáról. Az élet szülés nélkül nem lehetséges..

Felfogat a nagy századok érckeze

Mindent, leromlott a híres Ilion

A büszke Karthago hatalma,

Róma s erős Babylon leomlott.

Micsoda csúnya nacionalista hangok! "Éppen most, amikor a náció zászlaja alatt öldöklük egymást, s túl kellene már végre jutni az elavult fogalmakon". Nem lehet túljutni apámon-anyámon, s azok nyelvén sem. A jászol tövében sem. Nekem áldott az a bölcső, amely magyarrá ringatott. S ha valaki gondolataimnak megálljt kiált, tudom, hogy ez is beletartozik a Vakulj magyar!-ba. Ady reménytelenségével is válaszolhatok: Mese ellen minden káros. De lehet bizakodnom is. Hogy nem voltak hiába áldozataink, és mert Jézus neve azt mondja, hogy Az aki van, az segít! S a jászolban fekvő ezt a nevet kapta a nyolcadik napon. Zsidóként és zsidóul kapta, nem

nemzetköziül, s születése ének volt az összes nemzetek számára. Igen, LUX EST ORTA GENTIBUS, azaz Nemzetekre fény hasadt...

Szentviktori Ádám - Sík Sándor

Karácsonyi himnusz

Nemzetekre fény hasadt,
Kik halálos árny alatt
Sötétségben ültetnek.
Vigadozz szegény világ,
Mert a Szűz ma Kisfiát
Számotokra szülte meg.

Ím, hogy bűnöst fölsegítsen,
Vállalja az Ember-Isten
Emberségünk nyomorát.
Ki nem örvend, ki nem ujjong,
S nem csodálja ezt az újdon
Új kegyelmet és csodát?

Mi volna édesebb,
Mi van mélységesebb,
Mint ez a nagy Titok?
Légy hát háládatos,
Mert oly csodálatos,
Amit az Úr adott.

Föl nem fejtí kényes elme,
Amit itt az Úr kegyelme
Kötött nekünk, a bogot.
Megáll eszem a hogyannál,
Ám tudom: több Isten annál,
Mit eszemmel fölfogok.

Ó, fölséges
Isteni gondolat!
Minden véges
Emberit meghalad.
Rügy az Áron
Nyeste száron:
Szűz kelyhen fiú fakad.

Épségében
Nem érte bánalom,
Szépségében
Marad a szűz szírom,
Foganásban,
Fakadásban,
Fehér, mint a liliom.

Mária, tenger csillagfénye,
Hajótöröttek reménye
Isten után egymagad,
Nézz le hozzánk, kérünk téged,
Nézd az álnok ellenséget,
Mely dühével ránk szakad.

Te adsz erőt, te töröd meg
Kevélységét az ördögnek
Fiad által, jó Anya.
Meg ne rontson, megoltalmaz,
Ama kurta borzadalmas
Utolsó szentencia.

5. KARÁCSONYI NAPLÓ

Tartalomjegyzék

5. KARÁCSONYI NAPLÓ.....	1
Budavári, 2000. december 18.....	1
Budavári, 2000. december 19.....	4
A SZÜLETÉS NAP.....	4
Budavári, 2000. december 20.....	6
Az Isten bolondsága.....	6
I. A tárgy.....	6
II. Az ellehetetlenülés igazolása	7
III. A végkövetkeztetés.....	10
Városmajor, 2000. december 21.....	13
Budapest, 2000. december 22.....	13
Városmajor, 2000. december 27.....	15
Városmajor, 2000. december 28.....	16
Városmajor, 2000. december 30.....	17
Városmajor, 2000. december 31.....	20

Budavári, 2000. december 18.

Nehéz műfaj ez a hetenkénti, szombat esti prédikáció Széphalmon. Odajutni könnyű, mert Ákos, vagy Iván, vagy Tamás kivisz kocsival - tekintettel agg koromra. Csak akkor nehéz, amikor már ott vagyok. Amikor elkezdem a misét, vagyunk gyenge harmincan. "Körültekint a sík mezőn" - s míg a kóry a gitárosok énekelnek, gyorsan megállapítom, hogy kik hiányoznak. Már mint nekem. A törzsközönségből Bandi közösségéből.. Ez kb. tizenkét ember. Amikor otthon készülök a prédikációra, ezek vannak előttem. De ezekből ritkán van ott több hatnál; van úgy, hogy annyi sincs. A többiek esetenkénti belátogatók, vagy fogalmam sincs honnan jöttek. A törzsközönségnek - gondolom - arra volna igénye, hogy ne csak jártassam a számat, hanem mondjak is valamit, amit még nem hallottak. (Csak gondolom, mert mondani, általában semmit sem mondanak: se bü, se bá.)

S a többinek? Hát azoknak valami alapozót, figyelemfelhívót kellene mondanom, hogy mise után legalább egy ember odajöjjön, s mondjon valamit. Akármit. Akár azt, hogy ezt azért már még sem hiszem! Vagy azt, hogy egy katolikus pap nem beszélhet így! Épater le bourgeois!, azaz elképesztetni a "pógárt" - a régi szabály szerint. Mert minden ellenkező híresztelés ellenére, akkor történik valami a lélekben, amikor úgy érzi, hogy megszólították; s aztán erre válaszol. Jézus hogyan csinálta? Az elején egy szót sem szólt, csak elsétált a Jordán partján a Keresztelőnek a tanítványai előtt, aki mondott ezeknek a tanítványoknak valami elismerőt Jézusról. S ennek a szónak a hatására, vagy attól, ahogyan Jézus sétált - ki tudja? - János és András megindultak utána. De hát a széphalmi templom nem Jordán-part, s aki ott sétálna, meg az ottaniak

is, nem azonosak a Jordán partiakkal.

Meg azért arra is kell vigyáznom, nehogy sokat mondjak, s megelégteljem széphalmi dicsőségem, s szóljanak a plébános atyának, hogy ezt aztán azért még sem. Így hát akkor érzem magam viszonylagos biztonságban, ha nem rögtönzők, hanem leírom azt a két lapot, amelyet majd nem felolvasok, hanem előadok. Így tettem most, szombaton is. S mondtam a szombat esti prédikációt - papirosból. Ide másolom.

Van egy kisközösségem, amelyben az átlagéletkor alig több mint 20 év. Részint azok unokái, akikkel a 40-es évek végén kezdtem munkába. A napokban találkoztam velük. Pontosak voltak. Délután 6 órakor napi iskolájuk-munkájuk után imádsággal indult a találkozó. Eloltottuk a villanyt, meggyújtottuk a lilaszín olajat a mécsesben. Suttogtak. Szívből. A Jóisten biztosan hallotta, amiket mondtak. Én már nem, mert "az öregúr" süket ehhez. Csak azt tudom elmondani, hogy én miről imádkoztam. Arról, hogy hallatlan dolog volt az, amit most csinálunk, egy félszázaddal korábban az egyházban. Szabadon imádkoztak. Nem Miatyánkot, Üdvözlégyet. Nem papok, hanem civilek, laikusok és laikák. Fél százada még a pap sem imádkozott szabadon. Félszázada is még csak meghallgatták, amiket a csoportban imádkoztam. De aztán kitaláltuk a soros elnöklést. Minden összejeövetelen más és más tartja kezében a napirendet: imádság, házi feladat, mit hoztál? (szabad témák). Minden találkozóra más és más készít elmélkedést, amihez hozzáimádkoznak a többiek. S így lassan megszokjuk a szabad imádkozást és a hozzáimádkozást.

Imádságomban arról elmélkedtem, hogy semmi nyoma annak, hogy Jézus imádkoztatta volna a tanítványokat. Maga sem sokszor imádkozott előttük. Márk még csak arról tud, hogyha a tanítványok imádkoznak, bocsássanak meg ellenfeleiknek. Ez a feltétele annak, hogy az Atya is megbocsásson nekik. De hogy mit és hogyan imádkozzanak, arról az ő Jézusa semmit sem mond. Csak Máté és Lukács szövege hozza a Miatyánkot. Lukács beszámol róla, hogy valamelyik tanítvány ezt is kierőszakolta belőle: "Taníts minket imádkozni, ahogy János is tanította a maga tanítványait!". Alighanem egy korábbi János-tanítványtól jött a felszólítás, aki úgy gondolta, hogy egy rendes tanítónak (rabbinak) ezt nem szabad kihagynia.

Jézus nem volt rendes rabbi. Mintha inkább visszafogta volna őket az imádkozástól. Mert magától arra okította őket, hogy amikor imádkoznak, ne szaporítsák a szót, mint a nemzetek (a nem-zsidók, a pogányok) teszik, akik azt gondolják, hogy a sok beszédért (polülogia) hallgatja meg őket az Isten. Az ilyesmiből inkább arra következtethetünk, hogy nem azért gyűjtött Jézus tanítványokat, hogy imádkozni tanítsa őket. Nem rózsafüzér-társulattá szervezte őket. Hanem? Betelt az idő, közel az Isten Ország, alakítsátok át gondolkodásotokat, higgyetek az evangéliumban! - ez volt a beköszöntő. Ehhez, a gondolkodásuk átalakításához, tartotta magát végig. Egészen odáig, hogy Péter kardját a hüvelyébe parancsolja, és visszaragasztja Malchus levágott fülét.

Valami ilyesmiről elmélkedtem, s aztán következett a házi feladat: Drewermann egy cikke a német vörös-zöldek megalkuvása és a NATO üzelmei ellen - a Koinónia nevű Bokor-folyóiratból. Az kezdte a kört, aki házi feladatnak javasolta a cikket. Elmondta, hogy az ördög ügyvédjének szituációjában levőnek gondolja magát, s

mondta (Drewermann ellen): mi lenne, ha a NATO nem tartaná fenn a békét Boszniában és Koszovóban! A körben (a hozzászólás szigorú rendjében) aztán egyikük elmondta, hogy egy külföldi békekonferencián ő meg azt hallotta, hogy már régen béke lenne Boszniában, ha nem volnának ott a békefenntartók! Aztán kitért a téma: hogyan kritizálhatjuk a politikusokat, ha magunk nem vállaljuk, hogy jobban csináljuk? És hogy miért nem vállaljuk, hogy jobban csináljuk?

Jézus élete egy 40 napos imádkozással indult. Annak végén visszautasította a Sátánt, a hatalmat. Keményen bírálta azt, ami a világban van, és nem vállalt részt annak hatalmában. Csak a szeretet hatalmát ismerte, s ráhagyta a politikát - az uralkodás, a gazdagság és az erőszak világát - a hatalomra: a főpapokra, írástudókra és vénekre. Nem akart bekerülni a parlamentbe, 72 tagú szünedion-jukba, nem akart együttműködni a megszálló hatósággal, Pilátussal. Nem hitte, hogy az ördögöt ki lehet üzni az ördöggel. Aki pedig az ördög ügyvédjének szituációjába kerül, annak el kell mennie a pusztába, s addig kell ott lennie - 40 napig, tovább, kevesebbig -, amíg vissza nem alakul Jézus ügyvédjévé, Jézus gondolkodására. S már itt is vagyunk ezüstvasárnap evangéliumánál.

Kritizálhatjuk a neoliberalizmust, de nem attól fog összeomlani, mint a kártyavár, hanem saját ellentmondásaitól. A Concilium nevű nyolc nyelven megjelenő nemzetközi katolikus teológiai folyóirat legújabb számában olvasom egy brazil szerzőtől: 1870-ben a világ leggazdagabb 20%-ának jövedelme hétszer volt nagyobb, mint a legszegényebb 20%-é. De 1997-ben már nem hétszeres, hanem harmincszoros volt a különbség. Az USA három leggazdagabb emberének a jövedelme több mint 49 fejlődő ország 600 millió lakosának bruttó nemzeti termelése. 400 USA-amerikai polgár jövedelme annyi, mint az 1300 millió lakosú Kína bruttó nemzeti termelése. Ezt az istentelen-embertelen állapotot kritizálni kell! De minden kritikánk ellenére tíz év múlva, 2007-re, még elképesztőbbek lesznek az adatok. És minden kritika üres szócséplés a jánosi ígehirdetés megvalósítása nélkül.

Egy családban, fél tucat gyermekkel, az apa állás nélkül maradt. Kisközösséghez tartozik e család. A kisközösség tagjai tudták, hogy nem tudnak karácsonyt ünnepelni, ha nem nyúlnak a zsebükbe. Legyen testvérüknek is karácsonya! Biztosra veszem, hogy a megajándékozott család is megtalálja azokat, akiken neki kell segítenie. Azért találja meg, mert csak az tanítványa Jézusnak, akinek olyan sok a pénze (akármilyen kevés is az), hogy nem tudja elkölteni - magára! A két fillérjét is odaadó özvegy érdemli ki a mindent adó Isten mindent adó Küldöttjének dicséretét a maga mindent adásával. A neoliberalizmust csak úgy tudjuk átvészelni, ha osztozunk. Ami kevesünk van, elosztjuk a rászorulóknak között. Ahogy Bemélt Jánostól hallottuk: akinek két ruhája van, megosztja azzal, akinek egy sincs. S akinek van ennivalója, ugyanígy tesz.

János nem lett Jézus tanítványává. Egy tapasztalathiány következtében. János nem látta, hogy Jézus elégetné a pelyvát az olthatatlan tűzben. Nem látta, hogy elpusztítja azt, aki nem osztozik. Bár a Törvényen és a Prófétákon nevelődő János tudta, hogy van Jóbel-év; tudta, hogy osztozni kell. S azt hitte, hogy Isten, Jézust elküldve hozzánk, most már rendet csinál, s Jézus által közibe ver a hatalmasoknak. De

Istennek nincs eszköze erre. Isten csak él és szolgálva szeret, s a tékozló fiú apjaként reménykedik, hogy hazatérünk hozzá. János nem értette ezt. Ezért nem lett Jézus tanítványa.

Fegyver és katonai szövetség nélkül gondolta el Jézus a megváltást. Kritizálva és együttműködés nélkül. Pusztá kézzel. Odaadva a másik ruhát, s megosztva az ennivalót. Jászolba születte és Golgotára menve. Kiszolgáltatva magát a főpapoknak, írástudóknak és véneknek. Az uraknak. Így bizony. Ezért született jászolban, és nem palotában. Jó ezt tudnunk, mielőtt még lezárnók karácsonyi költségvetésünket. Amen.

Budavári, 2000. december 19.

A "neve nincs" közösségemnek végre neve lett. Már szeptemberben ajánlotta Ida, hogy legyen a nevünk: Mustármag. Nem volt kifogás ellene, de nem volt kitörő lelkesedés sem. A novemberi találkozón aztán felolvastam valamit Márkból. Ezt: Úgy van az Isten országa, mint amikor az ember elvetette a magot a földbe, azután alszik és felkel, akár éjjel, akár nappal: a mag sarjad és nő, ő pedig nem tudja, hogyan. Magától terem a föld, először zöld sarjat, azután kalászt, azután ott az érett mag a kalászbán. S mondtam, gondolkozzunk azon, hogy ne ez legyen-e a nevünk: MAG.

A decemberi találkozó Kundra Pista vezetésével nagyon termékeny volt: karácsonyi elmélkedés és igehelyek, képek s egyébek ajándékozásával. Aztán alaposan megtárgyaltuk a házifeladatot: az Egyetlen szövetség? c. könyv 97-98. numerusát. S a végén az egyéb témák között szerepelt újra a nevünk is. Valaki azt mondta, hogy a Mustármag nevet már sok közösség tudja a magáénak. A MAG ellen nem szólt senki, s így elfogadtuk. Így hát most már, úgy látszik, neve van a gyerekeknek. A neve nincs közösség már a múlté.

Az ezévi Bokor-zsinatolási téma is előkerült, a szolgálat. Felolvastuk Margit cikkét a Tájékból, hogy a krisnásokkal együtt mi is osztogassunk meleg ebédet a Blaha Lujza téren. A jelenlevők jó fele vidéki. Nem volt különösebb visszhangja. Ha Margitot ismerték volna, inkább mozdultak volna. Ezért nem szervezett Jézus tömeget, csak kisközösséget: olyanokat, akik ismerik egymást.

Széphalomra az utóbbi időben rendszeresen eljön a Mag-ból Kundra Pista. Kocsijával ő hoz haza, út közben jót beszélgetünk, s mondom neki, hogy támadt egy "szolgálati" ötletem: szóljon hozzá: jónak tartja-e? A MAG egyik családjában az apát elbocsátják november 30-án az állásából. Decemberre nem lesz fizetésük. Jó lenne-e, ha összedobnánk valamit? Pistának tetszik az ötlet. Megkérdezi majd a közösség tagjait telefonon. Dec. 8-án volt a találkozó, 9-én, szombaton volt a beszélgetésünk, s 14-én Pista postára tett egy kerek összeget Sporos Péter, Budapest, Jászol utca 12. feladóval. A "sporos" (ejtsd: szporosz) görög szó, jelentése: mag. Ez a szó szerepel Márk felolvasott szövegében is

Dec.18-i keltezéssel kaptam postán az alábbi írást:

A SZÜLETÉS NAP

"Kis gondjaim közt guggolok, felmagasodni nem tudok." A leányt mindig undor fogta

el, amikor eszébe jutottak a költő e szavai. Pedig egyre gyakrabban gondolt erre. Egyébként ez a "guggolás" nemcsak rá volt jellemző? Ilyen volt az egész kisváros, ahol élt. Itt mindent lehetett, csak felmagasodni nem.

A felmagasodást ő nem világi mércével értette. S pont ettől szenvedett, hogy bolondnak tartják, még a rokonai is. Csak azért, mert úgy akart felmagasodni, mint az ég madarai...

Sosem volt nyugodt természetű, de korábban nem dúltak benne olyan viharok, mint mostanában. A benne levő vulkán akkor öntött ki, miután találkozott a Tolmáccsal. A lány nem hitt a reinkarnációban. Mégis, ha hitt volna ilyesmiben, akkor a Tolmácsot Jézus reinkarnációjának gondolta volna. A Tolmácsot egy szóval lehetett csak jellemezni: Jó volt.

S mégis, amióta ismerte őt a lány, azóta felbolydult a világ benne és körülötte is. Emlékezett valami olyasmire, hogy Jézus is tüzet vetni jött a földre, meg hogy béke helyett meghasonlást hozott. Ezeket persze ugyanúgy nem értette, mint Jézusnak ezt a tanítását sem: "Bizony mondom nektek, egy ember sem hagyhat el házat, testvéreket, anyát, apát, gyermeket, szántóföldeket értem és az örömhírért úgy, hogy ne kapná meg azok százszorosát, most ebben az időben: házakat, testvéreket, anyákat, gyermekeket és szántóföldeket üldözésekkel, az elkövetkező korban pedig örök életet" (Mk 10,29-30).

Az még csak hagyján, hogy ház helyett házak, de hogy anyja helyett anyákat kapjon - ez ellen mindig berzenkedett, egészen addig a napig, amíg az u t a l v á n y meg nem érkezett.

Karácsony előtt néhány nappal a postaládában találták meg az értesítőt: a férje és ő volt a címzett. Így: ketten együtt. A férje első reakciója az volt, hogy biztosan a Tolmács küldte. Akárhogy is volt, meglepődtek, mert sehonnan nem vártak pénzt, a decemberi gyed is megjött, a számlákat is befizették már. Most tényleg alig maradt egy kevesecske. Mint annyian mások, ők is máról holnapra éltek. Szinte meg is szokták már, de most hogy a férj munkahelye bezárt, hiányzott nagyon az a kis pénz is. S most karácsony tájékán, az álláskeresés közepette mindenhol csak az ígéretek. A lány tudta, hogy férjét megviseli ez a helyzet. Éppen ezért igyekezett nem bántani őt. Elhatározta, hogy most valóban ráhagyatkozik a Gondviselésre. Már régen nem imádkozott így... Néhány nappal ezután kapták meg az utalványt.

A lány ment el a postára. Hazafele jövet egész úton sírt. Olyan hirtelen jött az egész, s minden olyan zavaros volt. Csak akkor kezdte kapizsgálni, hogy mi is történt, amikor otthon megmutatta férjének a szelvényt, rajta a feladóval. A pénzt a J á s z o l u t c á b ó l küldték nekik. Mind a hetüknek: a férjének, neki és a gyermekeiknek. A postáskisasszony is észrevette, hogy itt valami rendkívüli dolog történik. Ő volt az, aki azzal nyugtatta a lányt, hogy vegye csak át a pénzt, mert a férje biztosan tudja majd, hogy ki küldte azt. (Ha tudta volna, hogy három havi fizetésünket kapták meg most egy összegben, ráadásul egy ismeretlen feladótól, ő is tétovázott volna.)

Jászol utca - vajon ki lakik ott? Persze mind a ketten tudták a választ, mégis nagyon fájt a felismerés. Külön-külön kellett megbirkózniuk azzal a ténnyel, amit a legszívesebben letagadtak volna. Igen, le, mert mindegyiküknek nagyon fájt, hogy: az

anyám, a testvérem nem gondolt rám, de az anyáim, a testvéreim átéreztek a helyzetemet, és értem cselekedtek!

A lány még soha nem tapasztalta meg *e n n y i r e* Isten Gondviselő Szeretetét. Tudta, hogy a férje is először él át *i l y e t*. S azt is tudta, hogy - most ezt *e g y ü t t* élhetik meg - azt is a Tolmácsnak köszönhetik.

VÉGE - eddig az írás. Egy kicsiny, nem jelentéktelen korrekciót kell hozzá fűznöm. A Tolmács tagja egy bizonyos, szép létszámú közösségnek, a MAG-nak. Ami itt egy főre esik, az jött a Tolmács zsebéből, s ez nem olyan veszélyes. Az anyák-apák-testvérek közössége tett itt valamit. "Csúnya" önszeretetből: azt akarták, hogy egy kicsit jobb lelkiismerettel tudják megünnepelni a születésnapját Annak, aki jászolban született.

Budavári, 2000. december 20.

Szeretem a nyomasztó élményeket. A nyomasztó élményekből nálam rendre kevésbé nyomasztó írások születnek. Valakit, akit nagyon szeretek, azt mondta nekem, hogy ez csak a te elvárásod. Én pedig meg voltam győződve róla, hogy ezt az Isten és Jézus bizony mindenkitől elvárja, akinek a fejében meg a szívében van valami az isteniből. Tőle aztán különösen is. Ilyesmik a forrásai az én nyomasztó élményeimnek. Ha úgy érzem, hogy valakiben - akit nagyon szeretek, becsülök - leáll, megáll az Isten ügye, az opus Dei. Napokig, ezt hetekig, hordoztam magamban. Végül ma hajnali félnégykor felébredtem, s a budavári üdítő nagy csendességben leültem a számítógép elé. Estére kész voltam egy nekem nem nyomasztó írással. Hogy mást nyomaszt-e majd, nem tudom. Az a címe, hogy

Az Isten bolondsága

I. A tárgy

Jézus ezt a szót csak köznapi értelemben használta. Bolond az, aki nem ad, és ezért nincs olaja, ahogy az öt okos és öt bolond leány példázata mutatja. Hallják is majd a Völegénytől: Bizony nem ismerlek titeket (Mt 25, 2.8.12). Bolond az is, aki nem az Ország eszményeire építi házát, mert kő kövön nem marad, esik, hullik, romlik minden, nagy lesz a romlás (Mt 7, 26-27). Csak Szent Pál, csak annak Első Korintusi levele csavar egyet szavunk jelentésén, és beszél az Isten bolondságáról: *to móron tou theou* (1Kor 1,25). Mért bolond az Isten? Azért, mert hajlandó volt értünk feláldozni a Fiát. De ez a bolondsága bölcsőbb az emberek bölcsességénél.

Istennek ezt a nagyobb bölcsességét mondja Pál bolondságnak. Azt, amit evilág nagyjai nem ismertek fel. Mert ha ismerték volna, bizony nem feszítették volna keresztre (1Kor 2,8) Jézust. Nem, mert ezek a nagyok nem tudták, hogy Isten a kereszthalál által volt hajlandó kibékülni a világgal..., hogy Krisztus vére mossa le az emberiség és minden egyes ember bűnét..., hogy a kereszthalál által van immár szabad utunk az Atyához.

Sok rosszat vagyok hajlandó elhinni evilág fejedelmeiről (1Kor 2,8), a "főpapokról,

írástudókról, vénekről" s a római prokurátorról, de ezt nem. Kaifás és Pilátus nem voltak az emberiség ádáz ellenségei. Csak örültek volna, ha értesültek volna róla, hogy a golgotai kivégzésnek van egy ilyen üdvös mellékhatása is. Nemcsak azt érik el vele, hogy nem jönnek a rómaiak, elrontandó a zsidók nemzetét és a főpapok hatalmát, aminek egyikük, Kaifás örült, s amit a másika, Pilátus sem bánt. Nemcsak ezt érik el vele, hanem még az is következménye gyilkosságuknak - mellékesen vagy nem mellékesen -, hogy minden ember bűne eltörölve, az ellenünk szóló vádló levél a keresztfára immár feltűzve, azaz hatálytalanítva. Váratlan, nem szándékolt ráadásként..., gyilkosság áfával. Valószínű, hogy ezt az általános és egyetemes isteni amnesztiát azért sem Kaifás, sem Pilátus nem ette volna meg, de kifogásuk nem lett volna ellene: Űsse part, ha még ez is következik politikai bölcsességünkől, mellyel megállítottuk ezt a habajgós Názáretit, aki majdnem lázadásba sodorta a forró fejű s eszét gondolkodásra használni ritkán akaró csöcseléket! De - Szent Pál vélelmével ellentétben - ahogy én ismerem evilág fejedelmeit (főpapokat, pokurátort) - bizony fölfeszítették volna Jézust a fára akkor is, ha valamit fölismertek volna, azaz ha tudtak volna erről a mellékhatásról.

A páli teológiával akarlak szórakoztatni bennetek karácsonykor? Ó, nem. Hét kötetben porosodik az már, várva a hálás utókorra, amely felfedezi majd nagy hírű szintézisem múlhatatlan - egyelőre ugyan múlik, csak vájt fülűektől olvasott - becsét. Nem erről a rejtett és titokzatos (1Kor 2,1.7) bölcsességű isteni bolondságról akarok ma valamit mondani, hanem a nem rejtett és nem titokzatos, hanem nagyon is nyilvánvalónak tetsző isteni bolondságról. S éppen azt akarom megtudakolni, hogy vajon ti bölcsességnek gondoljátok-e Istennek nyilvánvaló bolondságát.

Mi tehát Isten e nyilvánvaló bolondsága? Nem az, hogy halálra akarja adni üdvösségünk érdekében a Fiát. Nem, mert nem is akarja. Melyik szülő akarná ezt gyermekének? Azt akarja, hogy megbecsüljük (Mk 12,6)! Bolondsága abban áll, hogy olyasmibe fogott, olyasmit akar, aminek összesen annyi a következménye, hogy ellehetetlenül akárki, aki komolyan veszi azt. Persze, hogy első helyen a Fia lehetetlenül el. Másodikul, meg harmadikul, meg negyedikül, stb. pedig az, aki tanítvány lesz az Országban, s az Országért, amelyet a Fiú meghirdetett az Isten Országaként. Ellehetetlenülnek szép sorjában. Mind. Az is bolond, aki tenyerébe csap az Istennek, s milyen Isten az, aki ellehetetlenülésre hívja teremtményét, az embert? A legkevesebb, amit mondhatunk, hogy bolond az Isten.

"Nézzétek a történetet,

S mondjátok, képzelődöm"

- mondom Arany Jánossal együtt én is. S ez az elmélkedés bizonyítani hivatott a tételt Isten bolondságáról.

II. Az ellehetetlenülés igazolása

Nézzük hát a történetet. A tények előtt nem kell feltétlenül hasra esni, de figyelembe venni őket nem árt. Ezt a figyelembe vevést hoztam el most. Karácsonyra. Bár én azt szántam volna idei karácsonyi elmélkedésnek, amit kilenc napja itt, a Bokorportán

már elmondottam. De Andilánya Jutka tiltakozott ellene, hogy ma is azzal szolgáljak, mondván: Újat akarunk hallani! Hátha Andi is ezt kívánja. Meggondolandó, s engedtem. Újat hallhattok. De aztán tartsátok érte ti, vagy ti is, a hátatok!

Lássuk tehát a figyelembe veendőket! Mivel karácsony van, elsőül az istállót és a jászlat kell említenem. Ez ellen persze mindjárt lehet tiltakozni: ezt a sztorit csak kitalálta a Jézus utáni második nemzedék. Márk, aki 70-ben írta meg evangéliumát, még semmit sem tud róla. Csak Lukács tájékoztat, aki legkorábban 80-ban állítja össze jelentését a nagyra becsült Theóphilos számára, miután eleitől kezdve mindennek pontosan utánajárt. Így a tiltakozás. De a Bokorban igen okosak vagyunk, s válaszolunk a tiltakozóknak: Kérem, csak az a tény, hogy Márknál, Máténál nincsen jászol és istálló, de tudhattak róla, ha nem is írták le. Erre jön az újabb tiltakozás: Micsoda érv az, hogy tudhattak róla!? A -hat, -het nem tartozik a tények, világába, csak a lehetőségekébe. Elég ebből ennyi. Inkább ejtem az egészet - bár Karácsony van.

Mondom másodikul (azaz csak elsőül) azt a tényt, amire aztán nincs appelláta. A kereszt - vitathatatlan tényét. Jézus a maga személyében az Isten Országá ügyével - nagyon enyhén fogalmazva - eléggé ellehetetlenült. Erre is lehet mondani valamit, mert nagyon okosak vagyunk, de talán inkább nem, mert még azt mondhatná valaki, hogy kötözködik, aki ezt is vitatja. Az első szavazat -az Isten bolondsága mellett - tehát már mindenképpen adva van.

Mondom harmadikul: amikor a jó tanítványok - Márktól, Lukácstól megsegítve - felébrednek, már húsz-harminc-ötven éves a páli teológia, amely mit sem tud már tanítványokról, hanem csak szentekről, akik szentek, mert hát Krisztus vére egyszerűen szentté mosta őket. Szentekről tud, akik - mosás ide, mosás oda - ismernek és elismernek felsőbbbségeket; tudják, hogy lehet Isten nevében is kardot forgatni, meg még lehetnek rabszolgatartók is. Ha netán a Golgota nem lehetetlenítette volna el eléggé meggyőzően Jézust, most e páli teológia - Jézus nevét mindenek felé magasztalva - mindazt ellehetetlenítette, amit Jézus akart. Mit? Csupán csak az Országot. Gyűjtöm a szavazatokat az Isten bolondsága mellett. A kereszt ténye ide szavaz, és Pál teológiája sem máshová.

Nagyot ugrom az időben, hogy ebédre hazaérjünk. A IV. században Eusebeiosz, a palesztín tengerparti Cäsarea püspöke, az egyháztörténész, Konstantin birodalmában már megvalósultnak látja Isten Országát. Mert kevesebb vért ont, mint elődei? Nem emiatt minősítette át Euszebeiosz a Római Birodalmat Isten Országává. Nem, hiszen a Jelenések könyvében Isten maga kezd atomháborút a keresztényeket nyomorgató Római Birodalom ellen, és Jézus maga tapossa a bosszúállás borsajtóját. Mert van ám mindenható Isten, aki természetesen a verekezéshez is ért. Nem úgy, mint Jézus istene. Hanem mi miatt lesz Konstantin Birodalma Isten Országává? Államvallása teszi Konstantin a keresztények hitét, s fizeti busásan püspökeinket. Ezért.

Páltól, a Jelenések könyvétől Konstantinon keresztül egyenes az út a 18 véres csatában győztes Nagy Károlyig, akit Péter utódja Rómában maga koronáz császárrá, hogy első uralkodója legyen a majdani Szent Német Római Birodalomnak. Koppányt

négyfelé vágva - Géza fia, Vajk is megkapja Rómától a magyar szent koronát, s mi is büszkén ontjuk ellenségeink véré, immár nem Ukkon vagy Hadúr, hanem a "Jézus, Jézus" nevet kiáltva. A kereszténység egész története újabb szavazat az Isten bolondsága mellett. Voltak ugyan a kétezer esztendő során, akik szót emeltek - Nem! -, akik sikítottak: Jézus nem ezt akarta! De szent főpapok és szent királyok eltiporták őket, mint az egyház és a társadalom megveszekedett ellenségeit. Csak bűvópatak formájában volt jelen a kétezer esztendő alatt Jézus, a megcsúfolt ő, és egy bolond Isten bolondsága. Volt, s aztán gyorsan eltűnt. Gondjuk volt rá az uraknak, hogy eltűnjön. Nem kell a bolond Isten! - mondja e kétezer év. Helyette jött a múltból vissza egy mindenható Isten, aki él és uralkodik mindörökkön örökké.

A Bokorig értünk. Isten csodája, hogy mi is felfedeztük, amit Jézus akart, s amit Jézus ráfogott az Istenre is. Azt, hogy Istennek, Jézusnak és magunknak Országot kell építenünk, amely nem ismeri az uralkodást, a pleonexiát (a másik embernél többet birtokolni akarást) és a kardot; és legalább is szavunkkal vallottuk, hogy Isten országa a kicsinyeké, a szegényeké, a szelídeké. Az állam elítélte törekvésünket a század közepén: "Nem várhatjuk meg, amíg maga meglelkigyakorlatoztatja nekünk a kapitalistákat!" Az egyház is elítélte a század utolsó harmadában. Ellene mondunk a Tridentinum nem tudom milyen számú és nem tudom, milyen szubtilis teológiai mélységekről szóló kánonainak! A rehabilitálás ellenére sem akarnak integrálni minket, idegen testként kezelnek minket saját egyházunkban, pedig mi csak a jézusi örökséget képviselnők, kérem alázattal. Újabb, immár negyedik szavazat Isten bolondsága mellett? Csak ellehetetlenülni lehet Isten porgrammjával a világban is, az egyházban is?

Mi van még hátra? Már csak az, hogy mi is eszünkre térjünk. A fordított metanoia által, melyben gondolkodásunkat odaigazítjuk elítélőinkéhez. Fordított metanoiánk már folyamatban van. Tétel ez is, mégpedig kemény, amelyet igazolnom kell ebben az ezredvégi, tán utolsó elmélkedésemben.

<< "Az akasztás ezúttal elmarad" - mondja Lucifer a Tragédia Kepler-színének elején. S az igazolás ezúttal, de csak ezúttal, elmarad - mondom én. Ünneprontás lenne az igazolás - mondta házi korrektorom. Az ünneprontó pedig "a pokol tüzes fenekére" való, énekli az Arany-ballada. Ha valaki mégis kíváncsi lenne az igazolásra, majd olvashatja a Koinóniában. Kihagyok és folytatom. - Ez volt a karácsonyi betét. - S íme a karácsonyi kivét:>>

Igazolom - pontokban:

1. Egyikünknek mondom: valamikor két-három csoportod is volt, s most egy sincs. Válasza: "Ez csak a te elvárásod". Tehát az enyém, és nem Jézusé, nem az Istené, akinek népet kellene gyűjtenünk! Mi van e válasz mögött? Az, hogy a testvérem nem tud vagy nem akar már népet gyűjteni arra célra, amelyet valamikor a magáénak tudott. Miért nem tud, miért nem akar? Rájött ő is, hogy az Isten és Jézusa bolondok? Azért, mert nem akar több embert gallyra vinni?

2. Az utolsó B-jelölt lelkigyakorlat óta (1989) nem is olyan lassan, de biztosan fogyunk. A politikai váltás felgyorsította folyamatot. Egyre több közösségünk szűnik meg; esetleg úgy, hogy összevonjuk őket egy másik létszámhiányos közösséggel.

Egyre több közösségünk öregedik el, s nem tudjuk fiatalokkal feltölteni azokat. Mert hétköznapi dolgoznak a nem nyugdíjasok, s a hét végén kell a szabadidő - másra. A nyugdíjasok megindulnak a temető felé. A második nemzedék is fogy. Van, aki megvallja, hogy agymosás áldozatjává lett a Bokorban, s legszebb éveit pocskoltta el a bolond Isten bolond Jézusának Bokorban felmelegített eszméinek elsajátításával. De aki nem így gondolja, vagy nem meri ezt magának így megfogalmazni, hasonlóképpen gondolkodik, mert saját és esetleg igen nagyszámú gyermekeit sem képes csoportba csalogatni. A harmadik nemzedék pedig csak egy-két Bokor-család egy-két tagjának problematikus jövőjű, inkább magán-próbálkozása. Senkit sem tudnak megnyerni az Ország ügyének Bokron kívülről.

3. Meginognak az Ország eszméjét hordozó elvek: a szolgálat belső zsinati felhívására némák maradunk, a szegénységet nem viseljük, a kommúna ellen sikítunk, az erőnemalkalmazást megkérdőjelezzük, az apostolkodást lehetetlennek tartjuk, a közösséggyűjtést még inkább, magunknak sincs már időnk közösségbe járni.

4. Új elvekkel kacérkodunk. A mélyebb lelkeséggel próbáljuk lecserélni Jézus "csúnya" elvárásait. Magát az "elvárást" is diszkvalifikáljuk, méghozzá mint jézustalant(!). A lelkiismereti szabadságot tűzzük a zászlóra, nem a felzárkózást Jézus gondolataihoz és követelményeihez. Új dogmatikát gyártunk, s ezzel valakikben mindenképpen hiteltelenítjük a jézusi tennivalókat. Optálunk olyan egyházi, esetleg világi mozgalmakhoz, amelyek semmit sem kérdőjeleznek meg ebben a kétezer esztendő egyházi és társadalmi folyamatban, amely leadta szavazatát az Isten valóságos bolondsága mellett. - Ennyi talán elég az igazoláshoz. De lehetne egész tanulmányt is írni róla.

<<Eddig tartott a kivét, s utána következett a folytatás:>>

Leadjuk a negyedik szavazatot is? Jézus, Pál, a kétezer esztendő kereszténység után a Bokor nevében is? Azt, hogy lehet ugyan mondani, amiről Jézus beszélt, de mi sem vesszük be? Mi is ellehetetlenülünk? Kérdőjeleket téve a mondatok végére - csak el kell ezeket valakinek mondania rólunk! Addig kell mondanunk, amíg van kinek a fülébe, eszébe, szívébe mondani. Bevallás, bűnbánat, akármi céljából.

III. A végkövetkeztetés

S ha bevalljuk, ha megbánjuk, ha elsírjuk magunkat, akkor mi van és mi a tennivaló? Leülni Jónásként a tök alá, s negyven napot számlálás lehetőségének hiányában várjuk kimúlásunk végső óráját, megjövendölvén - vize már fogyván a pataknak -, hogy a következő negyed század során végleg eltűnik a történelem nagy süllyesztőjében e "táj nélküli magyar folyó", a Bokor? Ez a tennivaló? Magam nem vagyok képes leülni a tök árnyékába. Ehhez még nem vagyok elég öreg, s reménytelen sem vagyok eléggé. Mért? Mert vannak testvéreim, akinek a teljesítményei nem engedik meg, hogy a Bokrot szőröstül-bőröstül eltemessem. Csak el kell mennem, pl. hóvégeken Inárcsra, ahol négyszázan is egybegyűlnek, s olyanokat gondolnak, mint mi. Nem ülök le a tök alá. Inkább gondolkodom.

Gondolkodom Jézus sorsán, a kétezer esztendő sorsán, s a Bokor alakulásán is.

Elmondom, hogyan. Feltehetően Isten személy. Végtelen értelmével feltehetően átlátta, hogy van valóságos megfelelés az Ország eszméje s az erre a célra megteremtett ember között. Valószínűsíthető tehát, hogy nem bolond! Tudja, hogy lehetséges az az Ország, amiért megteremtette az embert! Nem valószínű, hogy kedvét lelné saját kudarcában. Nem valószínű, hogy röhög legsikerültebb, Neki leginkább kedvében járni akaró teremtményeinek-gyerekeinek - pl. Jézusnak - reménytelen kudarcában. Feltehetően nem ösztönbeteg és nem gonosz.

Feltehetően akarja az Ország sikerét. Feltehetően bánatos, ha egy gyermeke elveszti reményét, s többé már nem gyűjt népet, csoportot. Feltehetően segíteni akar nekik, hogy újra az Útra találjanak. Haza akarja vinni az egy eltévedettet is. Egyet nem tud: helyettünk gondolkodni, és helyettünk akarni valamit.

Gondolkodom tehát: miért a kudarc? Jézusé, a kétezer esztendőé, a Bokoré? Elmondom, mire jutottam. Két evangéliumi tétel van. Az egyik: Isten végtelenül tökéletes. A másik: Isten végtelenül irgalmas. A kettő együtt igaz. Ezért az egyikből sem lehet engedni. Ha engedsz az elsőből, már fel is adtad az Ország reményét. Jézus ezért ment 40 napra a pusztában. Úgy jött ki belőle, hogy tudta, ki a világ fejedelme. Tudta, hogy kit szolgálnak azok, akik uralkodni akarnak. Tudta, hogy kit szolgálnak, akik meg akarják szerezni maguknak a birodalmakat, vagy csak gazdagok akarnak lenni. Tudta, hogy kinek adják oda magukat azok, akik fegyverrel akarnak békét meg az Országot védeni.

Ha engedsz a másikkól, kínodban el akarnád pusztítani azokat, akik nem értik meg, amit Jézus megértett a pusztában. Ha kínlódasz, ha nem - nincs, semmiképpen nincs kiközösítés. Az Isten nem mindenható. Az Isten csak mindent adó és - itt van megint az irgalom! - mindent elviselő. Jézus zokogott, és nem káromkodott, amikor már világosan látta, hogy neki sem sikerült. Megújította egy ünnepélyes szertartással is szövetségét Istennel, s megújította a Tizenkettővel is a maguk szövetségét, adva nekik a kenyérből s a borból, melyek önmagát, a szövetségi hűséget megújítót, példázták-tartalmazták.

Mennek ki utána a kertbe. Ott dől róla az izzadság. Nehéz elfogadnia, hogy vége egy kísérletnek, de azért valahogy elfogadja. Aztán megy elébe a főpapi fogdmegeknek, s a mindent elviselő Istennek jó tanítványaként nyugodtan magyaráz a kardot kirántó Péternek, s fület ragaszt. Majd elmegy a maga útján. Út közben még el kell mondania egy mondatot. Úgy kezdődik, hogy Istenem, Istenem... Úgy kell neki! Maga kereste magának! Igen, maga kereste magának, s maga találta is meg. Még az ellehetetlenülést is vállalta. Nem reászakadt az, maga ment alája.

Az őszön J.-k Bokorligeten nyaraltak az iskolában. Átjöttek misére is, előtte nagy beszélgetésre is. Karcsi az önkormányzatba tette át székhelyét a Bokorból. Nem hagyta el a Bokrot. Mint mondja: a Bokor hagyta el őt, amikor Barna belemerült az ezóteriába, meg a reinkarnációba, s a csoport azt mondta, hogy nem erre alkudtunk, nem erre jöttünk létre. J.-k utána nem kerestek új csoportot. Marika "neveli" buzgón, mint kántor és plébániai mindenest a papot, Karcsi meg kergeti a délibábot: olvassa

Csurkát, s hiszi, hogy az önkormányzaton teszi a dolgát. Marika tudja, hogy amit Karcsi ott elér, alig valami, teljesen jelentéktelen. Karcsinál is, úgy hiszem, útban van a felismerés; de még nem kerestek új közösséget. Marika mondott valamit a beszélgetés során, amire nagyon büszke vagyok. Ezt mondta: olyan vagy, mint a Jóisten! Kitartasz az egyszer meglátottak mellett, és vársz türelemmel. Ő mondta! Talán nem pontosan ezzel indokolt, de ez volt az értelme.

Vénségemben új csoportot gyűjtök. Feltöltődött annyira, hogy alighanem hamarosan osztódnunk kell. Tudom, hogy ők sem lehetnek mások, mint a Bokor első, második és harmadik nemzedéke. A csoport legfiatalabbja egy egyetemista fiú, legöregebbje a Gizike, aki pár hónappal nálam is öregebb, de fiatal és energikus, akárcsak magam, vagy még inkább. Csoportot vezet, s már a "gyermekai" is csoportot gyűjtenek. Mit akarok másképpen csinálni velük, mint az eddigiekkel? Ezt kell még megfogalmaznom, aztán mehetünk haza, karácsonyi nagy ebédre.

Nem tudok engedni abból, amit a KIO-ban, s a Pál-szintézisben elmondtam. De ha egy közös címet kellene most adnom e kettőnek, fogalmazásuk megkezdése után közel negyven esztendővel. Ezt kellene adnom: Az Isten tökéletessége. Csak ahogyan bánni igyekszem testvéreimmel, annak tudok csak új címet adni. Talán a Napló sűrű füzeteinek - már az ötödiket írom, pedig csak augusztus végén kezdtem őket - lehetne majd a címük az még, ha egyszer könyv lesz belőlük. Ez lenne a cím: Az Isten irgalmassága.

Azt szeretném magatartásommal nem is annyira mondani, mint éreztetni velük, hogy Isten feltétlenül bízik bennük. Azért bízik bennük, mert Istennek nincs más gyereke, akik jobbak volnának náluk. Csak olyanok vannak, mint ők. Ha elváltak, ha újraraházasodtak, ha félszárnyú madarak, mert a párjuk nem áll még kötélnek, vagy egyáltalán nem is akar... - mindegy. Ők nem tagadják, szeretik feltétlenül az Isten tökéletes törvényét, s megvalósítanak belőlük annyit, amennyit tudnak. Eljönnek, amire hívom őket, ha tudnak. Mi lesz belőlük húsz vagy ötven év múlva? Isten majd megmutatja.

Az Isten egyébként mégis kétségtelenül bolond. Bolond, mert azt akarja, hogy a teremtmény olyan legyen, mint ő. Reá hasonlítson! És még mit nem gondol teremtményéről, az emberről!? De hát nem tud az Isten - szegény feje - mást akarni. A Szeretet csak szeretni tud. Aki pedig szeret, az mindenét akarja adni. Ez a szeretet korlátozottsága. Csak szeretni tud. S ennek a korlátozottságnak ez lesz a következménye. Egy bolond Isten bolondsága. Aki szeret, az bolond. A bolondok mentik meg a világot. Boldogok a bolondok, mert övék az Isten Országa. Ajánlanám Szent Máté evangélium-szerkesztő úrnak kilencedik boldogságul.

S most már csak egy verset kellene ez egésznek a végére raknom. De nem vagyok költő. Azt a verset pedig, amely elmondaná, ami ide való, még nem írták meg, vagy én nem ismerem. Beérni azzal is, ami van - ez a második tételnek, az irgalomnak a leckéje. Beérem tehát egyelőre az Ismeretlen szerző Énekével Krisztus születésére. Következik az ének és az ének átköltése

Adeste fideles
laeti triumphantes.

Talpra ti, bolondok
örömtől ujjongók.

Venite,venite in Betlehem!	Jöjjetek, jöjjetek Betlehembe
Natum videte Regem angelorum	Megszületett angyalok fejedelme
Venite adoremus,	Jöjjetek, öleljük őt
Venite adoremus,	Jöjjetek, öleljük őt
Venite adoremus Dominum!	Jöjjetek, öleljük a Kisdedet!

Városmajor, 2000. december 21.

Még a nyár vége felé történt. Zénó telefonált: mehetne ő a családjával, meg egy másik család nyaralni egy pár napra Bokorligetre? Nem lennének csak hatan. Ezt válaszoltam neki: Te ismered a budavári körülményeket a lelkigyakorlatról. Ha ezek nektek jók nyaralásra, jöhettek ide, csak állapodjunk meg az időpontban. Megállapodtunk. Mondtam Zénónak azt is, hogy este 6-kor minden nap misézek a templomban.

Zénó nem árulta el a másik családnak, hogy hova viszi őket, s egy szombaton hat óra után pár perccel, éppen amikor prédikálni kezdek, bejönnek hatan a templomba. Mindezt azért mondom el, mert kaptam a másik családtól egy levelet, amelynek egy részét ide akarom írni:

Kedves Gyurka bácsi! Hálás vagyok Istennek, amiért megtörténhetett az, hogy három napon át a vendégeid lehettünk. Nehéz úgy fogalmaznom, hogy ne legyek túl ünnepélyes, mert ünnep volt akkor. Még most is tátva marad a szám, ha megérkezésünk pillanataira gondolok. Ugyanis Zénó pontosan ezt akarta. Meglepetést, ámulatot, megdöbbenést, örömet. Azt akarta, hogy örüljek! Nem akármilyen ajándékot kaptunk gyermekeimmel az Égtől azzal, hogy olyan Istennel találkozhattunk, amilyet Te hordozol, és úgy szeretett bennünket az Isten, ahogyan csak Általad tud. Ennek csálthatatlan jelei voltak. Nóra lányom az egyik szentmise alkalmával megjegyezte, a tőle már megszokott kamaszos éllel, hogy "látszik, ez a bácsi legalább azt mondja, amit gondol". Nyilván vannak ellenkező tapasztalatai is papokról. A négy és fél éves fiam hazaérkezésünk után a homokozóban templomot épített. Az én szívemben azóta is él az a könnyfakasztóan hálás öröm...

Erika - mert ő a levél aláírója - jó három és fél hónappal később adta át ezt a levelét, amikor Dombi Feri helyet miséztem Inárcson. Ezért kerül a levél csak most a naplóba. Istenről a könyörgések végén mindig azt imádkozom, hogy él és szolgálva szeret. De jó, hogy nem uralkodik! Azt valamivel nehezebb lenne utánozni.

Budapest, 2000. december 22.

Egyre sűrűbben kapom az anyagokat a Történeti Hivataltól. A napokban is hoztam haza vagy kétszáz lapot

"Baba":

J e l e n t é s - Budapest, 1951. január 20.

Középmagas termete van, szép szabályos arca, barna hullámos haja, kék szeme s

mindig szelíd, de határozott tekintete. Van az egyéniségében valami, ami föltétlen meghajlásra kényszeríti az embert. Ezt mutatja az a tény, hogy Bulányi atyával szemben csak két csoportja áll azoknak az embereknek, akik ismerik őt. Az egyik minden fönntartás nélkül, nagyon szereti, a másik ugyanígy gyűlöli. Közömbös csoport nincs. Az a valami, ami meghajlásra kényszerít benne, az, ami Juhász atyából hiányzik: a saját erejéből, saját magából és magától kialakított, határozott egyénisége. Nincs benne idegen, mástól árvett íz, minden cselekedete, minden szava, minden elhatározása sajátos, egyéni. S azt teszi, amit tesz vagy mond, annak a biztos tudatában teszi vagy mondja, hogy az a lehető leghelyesebb. Őt nem lehet senkinek megcáfolni, nem lehet semmit jobban csinálni nála, nem azért, mert ő ezt megakadályozza, hanem azért, mert minden tekintetben de facto ő a legtöbb magas menetében és szemében,

A hivatásával szorosan összefüggő kötelezettségeit megalkuvás nélkül teljesíti. A miséi nem gépiesek, érzik belőlük a meggyőződés. Gyóntatásnál már van olyan színezete pedagógiájának, ami arra enged következtetni, hogy a szent cél érdekeinek megfelelően (A szent cél pillanatnyilag a csoportmunka) - akkor is, ha törvényt sért - elhalványít vagy kiélez problémákat aszerint, hogy mire van szükség. De hogy ő ezt teljesen nyugodt lelkiismerettel teszi, az biztos. Tudja magáról, hogy szeretik, és ezt kellően értékeli is magában, Minden ember úgy viszonylik hozzá, ahogyan ő akarja, és nem úgy, ahogyan akar. Nagyon ritkán téveszt pedagógiát, hiszen ezért lehet egy országos mozgalomnak az irányítója.

Politikai magatartását elég nehéz megmagyarázni, megérteni. 1946-ban, amikor megkezdődött a mozgalmi munka, nagy föltűnést keltett az a szokatlan álláspont, amelyet képvisel, és amelyet azóta is képvisel. Ennek lényege az, hogy az egyház csődbe jutott, mert a bolsevizmus valósítja meg azt, ami az ő feladata lett volna. Ez persze nem jelenti azt, hogy a bolsevizmusé az igazság, hanem azt, hogy aki önkritikát gyakorol, az minden erejével azon van, hogy visszaszerezze az eljátszott lehetőségeket. Ez az álláspont vagy meggyőződésből jött, vagy arra volt jó, hogy mint különlegessel emelje saját népszerűségét. Akármelyik is az indítója - sikerrel járt. Ilyet még, hogy az egyház hibás volt, senki sem mert mondani, Ő mert, és mert új volt, rendkívüli volt, vonzotta az emberek érdeklődését. Senki sem nagyon mondott még ellene.

Piarista áldozó pap, hivatalosan még egyetemi lelkész, bár ezt a pozíciót már rég nem tölti be.

Mozgalmi vonalon P. Palánkai és az A.C. mozgat csak olyan számú tömeget, mint ő. Középiskolás, egyetemista, paraszt és munkás ifjak százai tartoznak az ő irányítása alá. A két utóbbi az Egyházon belül is illegálisan, mert nem hivatalosan. Ő az értelmiségi ifjúság vezetője, s ha másba is beleszól, abból

féltékenység származik. Így az egyénileg meghódított munkás és paraszt ifjakon keresztül tartja befolyása alatt nagy részt az egész mozgalmat.

Egyetlen egy csoportmunkát végző pap sem tudott olyan fesztelen, de mégis fegyelmezett viszonyt létesíteni a vezetőségi tagokkal, mint ő. Mint mindent, ezt is tervszerűen vitte végbe. Még tavaly nyáron egyszer elmentünk a sétahajóval, s

útközben beszélt is erről. Ez a beszélgetés inkább csak a fiúkra vonatkozott. Szerinte két embernek az egymáshoz való viszonyát lényegesen befolyásolja a megszólítási forma. Ezért ő már akkor tanulmányozta a gyerekeit olyan szempontból is, hogy a tegeződési formával kiket hozhat egészen közel magához úgy, hogy azok értékelni tudják ezt a viszonyt, s ne fájuljon el bizalmaskodássá, hanem elválaszthatatlanul hozzá fűzze őket.

Rendkívüli adottsága van ahhoz, hogy kit milyen formában hódítson meg. Teljesen ez a munka tölti ki az életét. Nemcsak mint egy foglalkozással járó kötelesség, hanem mint hivatás. Csoportmunka és Bulányi atya nem választhatók el egymástól. Minden energiája, minden gondolata ebben merül ki. Sokszor nagyon is. Egyszer a nyáron úgy érezte, hogy nem jól csinálja a munkáját, s tönkre ment bele.

Legszorosabb kapcsolat Pintér László debreceni püspöki helynökhöz fűzi. A helynök nagyon szereti őt, és minden vonatkozásban - a csoportmunkában is - mindenben teljesen egyetért vele. Azokról a kapcsolatairól tudok, amelyek Juhász atyának is megvannak. Biztos, hogy több is van, csak utána kell nézni. 1946-ban ismertem meg az ifjúsági ankét során. Kezdetől a dédelgetett gyerekei közé tartoztam. Pillanatnyilag nem lehetne ezt kimondani, bár most is lelkiatyám, és teljhatalmú parancsolóm. Lehet, hogy csak azért tűnik így, mert ritkábban találkozom vele, de lehet, hogy a rendőrséggel kapcsolatos hírek valóban eltávolították tőlem.

"Baba"

Miután szabadultam, valamikor a 60-as évek elején megkerestem "Babát". Akkor már asszony volt, s három gyerek anyja. Egy nagyon rendes fiú vette feleségül, a kisközösségek egyik tagja. A barátságomat kínáltam fel a Jelentés írójának. Csak ennyit válaszolt rá: Tudja az Atya, hogy kinek ajánlja fel a barátságát? Helyrehozhatatlanul sérült attól, amire rákényszerítették. Nagyon korán meghalt. Ott voltam halálos ágyánál. Magához vette a szentséget.

Városmajor, 2000. december 27.

Csütörtökön, pirkadatkor busszal mentem Veszprémbe Budaváriból. Onnan meg Balatonfüredre, megnézni a Vidám Parkot, amit Csaba készített gyerekeinek házuk kertjében. Azokból az akácfákból, amelyeket nyárvégen vágtak ki budavári kertemből - az inárcsiak segítségével. Kilenc órára már ott is voltam. Be sem mentem a házba, egyenesen a hátsó udvar felé tartottam. Ott magasodott a monstrum-építmény: volt rajta hinta, nyújtó kisafából. mászó kötél. Közben a gyerekek észre vettek az ablakból: Itt van a Bulányi bácsi! S bementem. Etettek-itattak. Csak a három kicsi székel volt odahaza: Zodó, Csabi és Tomka, akik a mamájuk óvodájába járnak. Aztán megjött az iskolából Bálint, aki ott volt Budaváriban a fakivágáskor is, s az egyetlen leány, a Pötty névre hallgató kis Judit. Estére kerültem haza.

Szombaton aztán megindult a karácsonyozás. Este Széphalmon már karácsonyi misét mondtam. Találkoztam a plébánossal is. Megvallottam neki, hogy nagyon jól érzem magam a templomában. A "hívektől" meg kaptam bejglit, otthon sült kenyeret. Mind a kettő nagyon finom volt.

Vasárnap otthon miséztem Ildinek meg fogadott kislányának, Annának. Aztán 25-én, az ünnepen, a Bokorportán volt 10 órakor a Pásztorok miséje. Az isten bolondsága volt a prédikáció. Megtoldva egy kérdéssel: Mit üzensz a bolond Istennek és Fiának? Ezt: Hagyj nekünk békét!? Vagy tudsz valami egyebet is üzeni nekik? Utána három perc szünet következett. Aztán körbe adtam a paténát azzal, hogy mindenki mondja el egy mondatnyi üzenetét. Elmondták, de senki se imádkozta azt, hogy hagyjon neki az Isten békét. Voltunk vagy ötvenen, de azért féltizenkettő körül megvolt az Ite, missa est!

Délután volt a családi találkozó. Bőven el lett látva az egész nagycsalád HANG meg NAPLÓ füzetekkel. Tetszik az öcsémnek is a Napló, csak számára nagyon sötét meg pesszimista. Siettem utána haza, mert nekem a 26-a volt a három misés ünnepem.

Az elsőt mondtam Fehérváron, a másodikat Budaváriban, s a harmadikat Ajkán. Reggel 7-kor indult a busz az Erzsébet térről. Faggattam Terit az úton, hogy melyiket mondjam Fehérváron: az Isten bolondságát vagy az Adventi napló végén található Pártus herceget, királylányt? Bizonytalankodott. Végül is az első választottam. Nem volt visszhangja, vagy olyan csendben mondták felajánló imádságukat, hogy nem hallottam ki belőlük a visszhangot. Így aztán nem tudom, hogy nem azt imádkozták-e, hogy Hagyj nekünk békét! Mindenki kapott a mise végén NAPLÓ-t. Talán kapok valami utó-visszhangot.

11-kor indult a busz tovább, Veszprémbe. Atilleék vártak a pályaudvaron. Elvittek magukhoz, megebédeltettek, s már mentünk is Budaváriba. Félkettőkor volt ott a mise. A prédikáció a Leány levele volt: A születésnap. Nagyon meleg lett tőle a hangulat - a nagyon hideg de fenyőgallyakkal, borókafákkal szépen feldíszített templomban. Csak tizen voltunk, de Miatyánk után kört csináltunk, megfogtuk egymás kezét, s úgy mondtuk: Bocsássunk meg szívből egymásnak. Örültem, hogy a törzsközönségen kívül ott volt a Gódán-család három tagja is. A végén ők is kaptak adventi NAPLÓ-ból.

Mentünk tovább, s csak fél óra késéssel érkeztünk meg Ajkára, György Zoliékhoz. A nagy szobát megtöltötte a három család: Zoliék, Rózsikáék és Tölthel Janiék. A pártus herceget, királylányt mondtam el. Nagyon mélyen érintette őket, hosszan imádkoztak, amikor kezükbe került a paténa. Schnur Matyiékat nagyon hiányoltam. Örömmel hallottam viszont, hogy diakónus lesz belőle Reichardt Gyuri oldalán, akinek 11 faluja van Zalában. Kész püspökség! Sajnos, csak félhatig maradhattunk, mert félhétkor indult Veszprémből a busz Budapestre. Kilenc után már otthon is voltunk. Ez hosszú műszak volt. Reggel 5-kor keltem, 21 órára már otthon is voltam. Ha jól számolom ez éppen 16 óra, két műszak. De hát aki fiatal, bírja.

Városmajor, 2000. december 28.

Aprószentek ünnepe. A tisztelendő bácsi megkérdezi a hittanórán az elsősöket: Ha az aprószentek, akiket Heródes megöletett, ledognák a lábuk fejét a mennyből, megtudnátok-e mondani, hogy melyikük fiú, melyikük lány. Nagy a fejtörés. Amelyik piszkos, az a fiúké - mondják a lányok. Mire a fiúk: a csámpás meg a lányoké, stb. A

tisztelendő bácsi meg előveszi a Bibliát s olvassa: Heródes megöletett Betlehemben minden kétesztendő és ennél fiatalabb fiúgyermeket... Nem erről elmélkedtem reggel a szentmisében, hanem arról, amit a szentlecké mondott: Ha megvalljuk bűneiket... megtisztít minden gonoszságtól.

Egy testvérem, nem akárcsi, azt mondta, hogy ő akár sokszorosíthatná is, amiket elmond gyóntatójának, s mindig átadhatna neki egy példányt belőle. A túlzást leszámítva - azt az általános emberi tapasztalatot fogalmazta meg, hogy az ember jelleme nem igen változik. Naturam expellas furca, azaz: űzd ki a természetet vasvillával, mégis újra visszajön. Igaz ez azután is, hogy elköteleztük magunkat az Istennek? Mi is sokszorosíthatnánk gyónásaink anyagát?

Alighanem, igen. Mert nem tudjuk azt a bizonyos "természetet" egyszer s mindenkorra elintézni. Jézus se tudta. Ki az én anyám? Meddig tűrjelek még titeket? Hagyd a halottakat eltemetni halottaikat! Ezek nem akárcsinek a szavai. S igazán nem a rosszindulat kérdezi meg: nem lehetett volna ezeket szelídebben mondani?

Juhász Miklós rend- és börtöntársam mondta a piarista iskolák neveléséről: talán nem nagyon rontjuk el őket. Én azt érzem, túl a nyolcvanon, hogy eléggé reménytelen eset vagyok. Ember vagyok és fájok. Ha nem panaszkodom, akkor is panaszkodom a tekintetemmel. Az egyik öcsém mondta: Jó, te nem káromkodol, de nézel! A Öregek I. nevű közösségben meg Márti mondta egyszer: Ha pofákat vágysz, nem tudom elmondani, amit akarok!

Ezekre azt lehet mondani, hogy ezek talán nem gonoszságok. Lehet. De öcsémet is, Mártit is zavarták. Aligha azért zavarták őket, mert tökéletességemet, jóságomat bizonyították. Akárhogyan is van, de a bűneink megvallása mit javít rajtunk? A nyugati és a keleti, tehát a reformáció előtti egyház ragaszkodik a bűnbevallási gyakorlathoz. Azért ragaszkodik, mert ennek ellenében tisztít meg minket az Isten?

Ez nagyon nagy téma. Jutka mondta is nemrégiben, hogy elő kellene venni újra a második kötelékünket, s évi zsinatolási témává tenni azt.

Városmajor, 2000. december 30.

Ebben az évezredben többet nem prédikálok Széphalmon, csak a következőben. Holnap még prédikálok egyet Inárcson Dombi Feri népének, vagy négyszáz embernek. Aztán majd csak az új évezredben. Szentcsalád-vasárnap van. Az evangéliumot a 12 éves Jézusról hallottatok. Nem mondom el újra és rosszabbul, amit amúgy is hallottatok. Az imént is, és kora ifjúságtoktól kezdve - akárhányszor. Meggondoltam, mire használok ezt az utolsó alkalmat. Találtam egy szép mondatot a szentleckében: Aki teljesíti Isten parancsait, Istenben marad, és Isten őbenne. János első levele fogalmaz így, mert János számára teljes képtelenség az a kérdés, amelyet a Koinónia, a Bokor egyik folyóirata, fogalmaz meg az új ezredév első, januári számában. A kérdés így hangzik: Jézus egy Ország okán jött, amely az időben bontakozik ki, s az örökkévalóságban folytatódik; ez az ország nem ismeri az uralkodást, a többet birtokolni akarást, az erőszakot; ez az ország a szolgálóké, a szegényeké, a szelídeké. Mire jutottunk Jézus nyomán az elmúlt kétezer esztendőben

- jól tudjuk. Van-e reményed, hogy a most kezdődő évezredben többre jutunk?

Azért képtelenség számára ez a kérdés, mert pesszimizmust áraszt: eddig se sikerült, ezután miért sikerülne!? Az evangélium pedig nyitott a reményre: elég disznók vagyunk, hogy eddig nem csináltuk meg azt az Országot, most már aztán igazán nem késlekedhetünk tovább. Nem, mert Isten arra teremtette meg az embert, hogy teljesítse a parancsait. Nagyon sajnálatos, ha kétezer esztendő elvacakoltunk azzal, hogy nem teljesítettük. De az ember változatlanul Isten teremtménye, aki arra teremtette őt, hogy teljesítse, amit neki parancsolt. Semmi sem következik belőle, ha eddig nem teljesítette. Csak az, hogy ne késlekedjünk vele tovább. - Hát ez volna a nyitottság, meg a remény, meg az evangélium.

A feltett kérdés logikája viszont ez: Ha idáig nem teljesítettük e parancsokat, ugyan már miért gondold, hogy ezután majd teljesítjük? Erre János nem tud válaszolni, mert nem ismeri e logika ihlető forrását: a keresztények kétezer éves helyt-nem-állásának a történetét. Így hát - helyette - magam próbálok válaszolni.

Jó ötven éve az volt a válaszom, hogy szalón-kereszténységet csináltunk, és e szalón-kereszténységnek semmi köze ahhoz, amit Jézus hirdetett. Viszont fölfedezhető az evangéliumokból a nem-szalón-kereszténység is. Aki ezt a nem szalón-kereszténységet megérti, megszereti s elkezd csinálni, azonnal visszazökken János apostol alapszituációjába: aki teljesíti Isten parancsait, Istenben marad, és Isten öbenné.... És miért ne teljesítenők!?

Igen ám, de a feltett kérdésnek az is logikája, hogyha eddig nem fedeztük fel a magunk számára az evangéliumot, mért gondolnók azt, hogy a következő évezredben felfedezzük? És erre mit válaszolunk?

Én csak azt, hogy az elmúlt első kétezer évben rosszak voltak a címzettek. Jézus címzettjei halászok, vámosok, rossz foglalkozású nők voltak. Jacques Pohier - azóta kiközösített - francia dominikánus a Concilium nemzetközi folyóiratban írt a 70-es években egy tanulmányt. Nyolc nyelven jelenik meg ez a rangos és előkelő szemle, s ezért én is ki merem mondani a tanulmány címét, amit ők leírtak: Hegyen prédikálni és kurvákkal enni. Szent Pál is írt valamit erről: Mert nézzétek csak a ti elhívásokatokat, testvéreim; nem sokan vannak köztetek, akik emberi megítélés szerint bölcsek, hatalmasok vagy előkelők. Sőt azokat választotta ki az Isten, akik a világ szemében bolondok, hogy megszégyenítse a bölcseket, és azokat választotta ki az Isten, akik a világ szemében erőtlének, hogy megszégyenítse az erőseket; és azokat választotta ki az Isten, akik a világ szemében nem előkelők, sőt lenézettek; és a semmiket, hogy semmikké tegye a valamiket; hogy egyetlen ember se dicsekedjék az Isten színe előtt (1Kor 1,26-29).

Azt a véleményt kockáztatom meg, hogy az első kétezer esztendő lényegében a címzést vétette el. Gyerekkoromban ott voltak a családi könyvszekrényben Prohászka Összes művei. Próbáltam beleolvasni a Diadalmas világnézetbe, s arra gondoltam, hogy a politikusokat kellene megnyerni, s akkor meg lehetne valósítani az egyház társadalmi tanítását. A kétezer esztendő tanítványként, nem az akkor még nem értett Jézus tanítványaként, gondoltam erre.

Az elmúlt tíz esztendő alatt összesen egy diplomás embert tudtam megnyerni a

kisközösségek jézusi ügyének. Az elmúlt félszázadban pedig bőven. Miért? Ezek akkor osztályidegenek voltak. Örültek, hogy ők is kellene valakinek. Ma elég sűrű sorokban hagyják el a Bokrot.

A piarista gimnáziumba lépve kezembe nyomták a Piarista Diák Kis Kalauzát. Megtudtam belőle, hogy a miniszterelnökök, a Kúria és Táblák bírái mind piarista diákok voltak. Nem volt benne olyan rovat, hogy piarista börtöntöltelék meg piarista szállítómunkások. Ha lett volna is, üresen maradt volna. Én sem akartam ebbe a rovatba bekerülni. De óhatatlanul e rovatok felé taszigáltak, lökdöstek, amikor szóba álltam az evangéliumok Jézusával.

Mi következik ebből? Az, hogy nem az értelmiség számára találta ki Isten a maga parancsait? Lehet ebben valami. A marxisták is azonnal arra vettek irányt, hogy ellehetetlenítve a régi értelmiséget, kineveljék a maguk értelmiségét. A puhadiktatúrában a reform kommunisták írtak is erről: hogy szó sincs már a munkásosztály uralmáról: megszületett egy új osztály. Az elvtárs urak osztálya, s az ehhez tartozók nem voltak már munkások, legfeljebb munkás-származékok. A dolgozók osztályába tartoztak, nem a munkásokéba.

Nem értelmiséget kell mondanom. Az értelmiség ugyanúgy teljesítheti Isten parancsait, mint az egyszerűbb emberek. Írástudókat kell mondanom, ahogy Julien Benda mondta a 20-as években Az írástudók árulása c. művében. De van erre a fogalomra egy a dolgot pontosan jelölő, modern szó is: a politikai elit, a nómenklátúra. A marxizmus - elméletben - fegyveres utat választó ábrándozás Jézus eszményeiről. Gyakorlatban pedig olyan, mint az ájtatosság és imádkozás nélküli világhódító kereszténység. Világ a világból. Csakúgy, mint a történelmi kereszténység.

Még valamit kell kitisztáznom: az Isten Országa nem eszmény. Nem elérhetetlen csúcs, amerre felé csak törekedhetik az ember. Az Isten Országa - csak szeretetlenség nélküli ország. Az Isten Országa egymást megbecsülő és segítő emberek közössége. Kipenderülnek jézusi tudatú testvéreink állásaikból, amikor ötven embert utcára kell tenniök; mert képtelenek ennek ellenében felvenni fizetésüket. A jézusi ember nem adhatja el magát. Ha pedig nem adja el magát, megszűnik az uralkodó osztályba, az elitbe tartozni. Az Ország igenis megvalósítható, ha nem akarod a magad számára azt, ami nem lehetséges testvérednek. Ha nem tartasz igényt, csak az egy dénárra.

Szentcsalád vasárnap van. Ezért illusztrálására elmondok egy kis verset. A börtönben írta egy piarista: Lénárd Ödön. Valami tizenhat évet ült ott, talán a legtöbbet az összes politikai elítélt között. Így hangzik:

- * Az asszony már söpör, a férfi tüzet csinált,
- * szárad fölötte pár ruhadarab,
- * s a jászolban az újszülött csecsemő
- * gőgicsél a takaró alatt.

- * Szerszám után néz és indul az ács lassan
- * a gazda csűrét igazítani,

- * ki őket a rozzant istállóból
- * tegnap este nem hajította ki.

- * Az asszony meg töpreng magában,
- * hogy estebédre mit kellene főzni?
- * Valami oly hamar-könnyű dolgot,
- * s főleg, ami semmiből jó ki.

- * Pár ágat, gallyat térdén tör a tűzre,
- * csattog kint az ónos téli zápor;
- * s a jászol mellett leborul szótlan,
- * csak úgy, mint máskor.

Nem lehet azt mondani, hogy az Isten Országa nem valósítható meg, az csak eszmény, amelyre többé-kevésbé lehet törekedünk. Az Isten Országa akárkinek, akárhol és akármikor megvalósítható, ha nem akarunk mást, csak jót: magunknak, családunknak s mindenkinek, akihez valami közünk van.

A világ marad világ. A "főpapok írástudók, vének" csinálnak olyan világot, amilyent [.1]ők akarnak, s szentesítik a gyilkosságot az emberiség érdekében. Az Isten Országát pedig megcsinálják azok, akik teljesítik Isten parancsait. A bolondok. Egy bolond Isten bolond gyermekei. Mert aki szeret az bolond. Ajánlom is Szent Máté szövegszerkesztőnek, vegye már bele kilencedik boldogságként a Hegyibeszédbe! - De ez már egy másik prédikáció. Majd elmondom egyszer ezt is nektek, de már csak a jövő évezredben.

Városmajor, 2000. december 31.

A második ezredév utolsó napját nem lehet említetlenül hagynom. Robi este hét előtt érkezett Dombi Ferivel, s röpitett egy terepjáróval Inárcsra, ahol én mondhattam az óév, az óezred utolsó miséjét este 8-kor. Feri útközben elmondta, hogy mi lesz az újév, az újezred első prédikációjának tárgya: nem vértanúképzés, hanem az égi béke a földön.

Elmondom, mi van ennek mögötte. Valamikor 1951-ben, felkeresett Debrecenben az egyik ottani kisközösség tagja, egy harmadéves orvostanhallgató, Závodszky Béla. S borízú hangon mondta: Atyám, én itt hagyom ezt a te vértanúképző főiskoládat! Igen, mert nem babra ment akkor a játék, és senki sem érezhette bebiztosítva magát. Nem lehetett tudni, kit szemel ki az AVH. Végül is a következő nyáron rám esett a választás, meg Bigire.

Bigi volt a neve Balásy Géának, aki "Babával" meg Orth Miskával együtt munkásfiatalokkal foglalkozott. Ezért kapott - 52-ben velem együtt tartóztatták le - Bigi 15 évet, mert hát ez azért mégiscsak sok volt: a munkásfiatalokat a klerikális reakció uszályába vonni! Sándor Pista, a szaléziánus dolgozó testvér vezette ezt a munkát, akit irgalmatlanul fel is kötöttek. Így hát Závodszky Béla nem egészen alaptalanul mondta kisközösségeket vértanúképző főiskolának.

Bigi aztán a forradalom alatt lelécelt. Csak '90-ben láttam őt újra, és túl az óceánon, amikor Clevelandban jártam. Akkor már "reverend" volt, nős diakónus, és hét gyermeknek az apja, akik az ottani magyar cserkésznek oszlopos tagjai voltak. Bigi - ezt amerikaiasan Bi Dzsi-nek kell mondani. De mi azért csak Bigi-nek mondjuk.

Aztán idejében kiértünk Inárcsra. A misén arról elmélkedtem, hogy Jézus aligha volt pártus herceg, mert a hercegek rendre puhára esnek, s nem keményfára, amiből jászolok készülnek.

S végül ide biggyesztem még a Koinónia készületben levő 2001. januári számából - bizonyítandó öcsémnek, hogy nem vagyok pesszimista - ezredvégi, új ezredeleji kérdéseimet

1/ Jézus egy Ország okán jött, amely az időben bontakozik ki, s az örökkévalóságban folytatódik; ez az ország nem ismeri az uralkodást, a többet birtokolni akarást, az erőszakot; ez az ország a szolgálóké, a szegényeké, a szelídeké. Mire jutottunk Jézus nyomán az elmúlt kétezer esztendőben - jól tudjuk. Van-e reményed, hogy a most kezdődő évezredben többre jutunk?

2/ A Bokor Bázisközösség e jézusi szándék okán lépett bele az időbe. Van-e indokolt reményed, hogy folytatni tudja, amit elkezdett, vagy a Bokor csak egy a történelem annyi "búvó patakja" között, s egy nemzedéken belül eltűnik elődeihez hasonlóan?

3/ Ha Bokor eltűnik a történelem süllyesztőjében, látsz-e a mában olyan erőket, amelyek vállalják a jézusi szándékot? Melyek ezek?

4/ A jézusi szándék csak utópia? Tenni a történelemben csak azt lehet, amit a mindenkori "főpapok írástudók és vénék", valamint "trón"-szövetségesük, Kaifás akar, s így ezekben kell bízni, bízunk, hogy megvalósulhasson az, amit Jézus szándékol?

Félreértés elkerülése céljából mondom csak, hogy ezek - minden látszat ellenére - optimista kérdések. A NAPLÓ olvasói is válaszolhatnak e kérdésekre a Koinónia hasábjain.

Igazándiból tegnap kezdtem meg az újévet, mert a Szellemi Búvároknál tegnap volt a Beszélgetés. Én csak elnökösködtem, mert K. Éva volt az előadó. Mivel mindig készülök, hátha még sem jön meg az előadó, el tudom mondani, amit írtam. Amit mondtam is hozzá, arra még előbb-utóbb visszatérek.

Miért félünk szeretni?

Tíz szavazatot kapott ez a kérdés decemberben, a legtöbbet. Nem értem, miért; s a kérdést sem értem, mert én nem félek szeretni. Végig tekintek az életemen Ha veszekedtem testvéreimmel, önzésből, nem félelemből veszekedtem; nem félelemből képviseltem a magam érdekeit. Apámat, anyámat probléma nélkül szerettem, bár nagyobbára dühös voltam, amikor nem engedtek meg valamit, amit akartam. Aztán noviciátusba mentem a piaristákhoz. A rokonszenves kispapokból lettek a barátaim, de a többivel is kijöttem valahogy.

Rendszerváltozás után lett volna valami értelme e kérdésnek számomra. Az, hogy félek szeretni Istent és egyházat, mert félek a kommunistáktól. De legyőztem ezt a félelmet, és tanítványaimmal, barátaimmal Bokrot csináltam. S azóta csak azt mondom egyfolytában, hogy ne féljünk szeretni Istent, Jézust és az ő egyházát. Ma

pedig úgy fogalmazok, hogy ne féljünk a neoliberalizmustól, bátran szeressük Istent, és mondjunk ellen a Mammon csábításainak.

Félünk szeretni, amikor nem hallgatunk az evangéliumra, mert nem akarunk a peremre kerülni. Oda kerültem, s egészen jól érzem magam. De tapasztalom, hogy a Bokorból is egyre többen félnek Jézus gondolataitól, s kezdik letagadni a csillagot az égről, csak hogy ne kelljen vállalni a kommunát, ahol – elvileg és gyakorlatilag – mindenkinek csak annyi jut, mint a többinek. Félünk szeretni, nehogy a másinak több jusson, mint nekünk.

Így aztán ez a mondat csak annyit jelent számomra, hogy inkább csak a magunk, családunk javát akarjuk, s félünk belevágni egy olyan kísérletbe, amelytől Isten nem félt, amikor elküldte Fiát, hogy meghirdesse nekünk Isten országát. Nem félt, s ezért fizetett a Küldött is, meg Maga is.

Azért félünk tőle,

- mert nem vállaljuk gondolatait,
- mert csak családívá kitágított magunkra akarunk gondot viselni,
- mert végső soron önzők vagyunk – hat milliárdban gondolkodni,
- mert nem akarjuk beérni azzal az egy dénárral, ami jut mindenkinek,
- mert többet akarunk birtokolni, mint mások,
- mert végső soron nem Isten az istenünk, hanem a Mammon,
- mert nagyon dühösek leszünk arra, aki ezt megmutatja nekünk.

S ahogy Jézus példája mutatja, inkább elhagyjuk őt, csak hogy szabadon élhessünk családdá tágított önmagunk javára, a magunk szolgálatában. S meg is vádoljuk a Jézusról beszélőt azzal, hogy elment az esze, vagy hogy istenkáromló. Az Isten országát meg olyan eszménynek tekintjük, amelynek – sajnos – nem tudunk helyet biztosítani a Földön.

Hát mindezt lehet úgy fogalmazni, hogy félünk szeretni.

6. Újévi napló

Tartalomjegyzék

6. Újévi napló.....	1
Városmajor, 2001. január 6.....	1
Városmajor, 2001. január 7.....	3
Városmajor, 2001. január 8.....	5
Városmajor, 2001. január 11.....	10
Városmajor, 2001. január 16.....	13
Városmajor, 2001. január 19.....	15
Budavári, 2001. január 22.....	18
Budavári, 2001. január 23.....	20
Városmajor, 2001. január 27.....	23

Városmajor, 2001. január 6.

Urunk megkeresztelkedése - ezzel zárul a karácsonyi ünnepkör, amely advent első vasárnapjával vette kezdetét. A bezárás - a megkeresztelkedés - már a folytatásra néz.

A liturgia ellen igazán nem lehet kifogásunk. Az Jézus körül köröz. Csak annyi a dolgunk, hogy engedjük, hogy vezessen bennünket ez a liturgia: betlehemi éjszaka, három királyok, a 12 éves Jézus a templomban, megkeresztelkedés a Jordán vizében, s már kezdődhetik is - egy hosszú, hosszú és nem ismert, nem nyilvános názáreti felkészülés után - a nyilvános működés. A lyukakat pedig ki kellene töltenünk. Van itt egy jó húsz esztendő lyuk: hogy

jutott el Jézus odáig, hogy elmenjen a Jordánhoz és megkeresztelkedjék? Az az értelmes kis fiúcska -, aki 12 éves korában a rabbik körében ül a jeruzsálemi templomban, hallgatva és kérdezgetve őket, akinek okosságán és feleletein a rabbik csodálkoznak, azon felül, hogy Názáretbe hazatérve szüleinek engedelmes gyermeke volt - hogyan serdült fel, s lett felnőtt emberré?

Biztosat csak egyet tudunk e hosszú húsz évről: nem tette azt, ami a legfontosabb ezekben az években egy férfi életében: nem választott feleséget magának. Onnan tudjuk ezt, hogy az evangéliumokban szó esik apjáról, anyjáról, testvéreiről, húgairól, akik egy ízben meg is keresik őt, hogy leállítsák élete útján, s hazavigyék őt Názáretbe, de asszonyáról sohasem történik említés. A múlt században az angol felső középosztály gyermekei a gyarmatokra mentek, s csak amikor megszédtek ott magukat, jöttek haza, hogy családot alapítsanak. A korunkban Jézusról regényt írók megjáratták Jézussal a bölcs és csodás keletet. De a nyilvánosan fellépő Jézus nem támogatja ezt a hiedelmet. Tanításában nincsen semmi idegen íz. Kultúrájában egykönyvű ember. Egyetlen példa, hasonlat sem mutat arra, hogy kitette volna lábát Izraelből; arra sem, hogy elolvasott volna akár csak egyetlen könyvet is, amely Izraelen kívüli világról tanúskodik. Nem mesélt tanítványainak idegen világokról. Nem, mert nem ismerte azokat. Lettem csak népemből egy - mondta magáról Arany,

akit Szalonta nevelt. De ez Jézusra is érvényes, akit meg Názáret nevelt.

Pedig a férfiember harminc esztendő korára már nagyjából kész. Addigra kiválasztotta már magának azt a lányt, aki gyermekeinek anyja lesz, s akinek igényeit kielégíteni - élete alapvető feladata lesz. Addigra megírta már azt a dolgozatot, amelynek alapján majd harmincas éveiben valahol katedrát kap. Addigra lerakta már azokat az alapokat, amelyeken állva pályája kiteljesedhetik: felneveli gyermekeit, ír még nyolc könyvet - tanítva az ifjúságot. Addigra kitalálta már azokat a gondolatokat, amelyekből megél, egész élete folyamán ezeket deklinálja. Petőfi harminc esztendő korára már halott, Arany pedig harminc évesen megírja Toldiját, melyről később sóhajtva vallja: Ó ha még egy olyat énekelni tudnék. Vörösmarty is elkészül 25 évesen az egész nemzettől várt honfoglalási eposszal, s Ady is betör még 30 éves kora előtt Dévénynél az új idők új dalaival.

A napokban javítottam a gépemen a Szeretet az Isten című szamizdat könyvemet, melyet 1949-ben írtam, s egyik példánya nem lett az Ávó kazánházainak martaléka. Harminc évesen vetettem papirosra. Csak azt mondtam el benne, amit ma is képviselek. Ma is, csak ma már egy kicsit nyugodtabban és bátrabban. Már a címe is árulkodó - Szeretet az Isten. Persze, mára már azt is tudom, és merem is mondani Istenről, hogy mindent adó és mindent elviselő, de semmiképpen sem mindenható, hanem a tékozló fiú papájára hasonlít. De ötven éve is ugyanaz határozott meg, csak akkor még mögéje kellett bújnom az Első János-levél szavának, s azt mondtam, hogy szeretet az Isten. Jézusnál sem lehetett másképpen.

Harminc esztendő korára kész volt mondanivalójával. Az evangéliumokban kirajzolódó kép Jézusról nem ad fejlődéstörténetet. Már első szaváért lehetne vinni a Golgotára. Akkor megy el Jordánhoz, amikor már elkészült programjával. Hogyan jutott hozzá? Ez az a lyuk, amelyet szeretnék betölteni. Apjáról, Józsefről tudjuk, hogy ács volt, s Márk arról is értesít, hogy Jézus maga is ács volt. A 2. század első felében élt Jusztinosz vértanútól tudom, hogy "az ács szerszámot készít az embereknek, ekét és jármokat" - s ezt Jézussal kapcsolatban állítja. (Dial. 88,8). Tehát nem padlást s tetőtért, mint ahogy ma gondolnók. De hogy kitanulta a szakmát, s vállalkozóként dolgozott megrendelői számára, az egyáltalán nem magyarázza, hogy szellemi forradalmat idéz elő Izraelben. Semmi nyoma annak, hogy akár József, akár Mária, akár a testvérei, rokonai hatottak volna rá, s forradalmasították volna őt. Názáretben így vélekednek róla: "Honnan veszi ez ezt, miféle bölcsesség ez, amely neki adatott, és miféle csodák ezek, amelyek keze nyomán támadnak? Nem az ács ez? Mária fia, Jakab, József, Júdás és Simon testvére? Nem itt élnek-e közöttünk húgai is? És megbotrántkoztak benne" (Mk 6,2-3).

Mi a magyarázat? Tudjuk, hogy Názáretbe hazalátogatva a zsinagógában olvasásra jelentkezik, és ott olvassa Izajás tekercsét., Meg tudja keresni azt a helyet, amelyet kiválaszt magának, és kiválaszt önmagáról: Az Úr elküldött engem..., s amikor összezsavarja a tekercset: Ma tejesedett be ez az írás a fületek hallatára. Engem küldött az Úr hozzátok! - érthették belőle a názáretiek. A lyukat alighanem az tölti be, hogy ez az ács olvasta a zsidó nemzeti irodalmat. Az egyetemen Thienemann Tivadar könyvéből (Irodalomtörténeti alapfogalmak), melyet ő is harminc évesen írt meg, azt

tanultam, hogy irodalmi élet nincs csak szöveg, szerző és olvasó hármásától. A nemzeti irodalom egy olvasója életet és szellemi forradalmat csinált Izraelben. Forradalmával nemzetek feletti rangra emelte Izrael nemzeti irodalmát. Kétezer esztendő után sincs - minden nyelvre lefordítva - olvasottabb szerző nála a világon

A názáreti olvasó megérti a Törvény és Próféták című nemzeti irodalom alapeszméjét: Elohim, Adonáj, Jahve - maga az Isten menti meg az ő nemzetét. A názáreti olvasó, miközben húsz évig faragta apja műhelyében, később a magáéban, az ekéket, a jármokat, arról gondolkodott, hogy Isten tolmácsot támaszt magának: Ábrahámtól, Mózesztől kezdve Izajáson és Jeremiáson keresztül az élő történelem jelenéig, mert csak e tolmácsokon keresztül képes megmenteni népét, Izraelt. Az ács arra gondolt, hogy Isten tolmácsa lesz. De csak magába forgatta ezt tolmács szerepet. beszélni, nem beszélt róla; akik ekét, jármot rendeltek nála, ebből semmit sem vettek észre, Különben aligha akarták volna az egyszeriben magát tolmácsnak feltoló ácsot letaszítani a falu szélén a hegyről.

A názáreti olvasó a maga jelenében olvasott. A Római Birodalom Szíria provinciájának egy jelentéktelen, eldugott zugában. Tudott napjainak véres lázadásairól, ötezer zsidó keresztre feszítéséről. Beszámol róla Josephus Flavius. is. S egy napon bezárja műhelyét, s útnak indul a vissza nem térés szándékával. Eleget várt. De mért indul a Jordán felé? Hova indulhatott volna még? Mehetett volna Jeruzsálem, Qumrán, s a szikáriusok földalatti és meg nem nevezhető központja felé is. Jeruzsálembe nem ment: ott a "főpapokkal, írástudókkal, vénekkel" találkozhatott volna, akiknek életelvük volt, hogy a mindenkori Pilátussal, akárhonnán jött is, meg kell egyezni. Jézus csak Mennyei Atyjával akart közös nevezőre kerülni. Qumránba szintén nem ment. Ott a bosszúálló Isten bosszújától várták a gonosz főpap megsemmisítését, s Jézus tudta, hogy Isten nem foglalkozik bosszúállással. A szikáriusok, a görbe kardúak földalatti központját sem kereste fel, mert ott a görbe kard mérszárolni tudásától várták Izrael szebb jövőjét, s Jézus jól tudta, hogy Istennek nincsen sem görbe, sem egyenes kardja. Azért indult el Názáretből, mert kielmélkedte már, hogyan tudja Isten megmenteni nemzetét.

A Jordán felé vette útját, ahol János a gondolkodás átalakításáról beszélt. A tesuvah-ról, amely hazatérést jelent: Izraelhoz is, az Istenhez is. Ennek a népnek a szótárában a haza meg Isten egyet jelentett, Izrael az ő népe volt. A Jordán felé vette útját, mert János arról beszélt, hogy akinek két köntöse van, az egyiket adja annak, akinek nincs, s az ennivalójával hasonlóan cselekedjék. Korának politikai, szellemi irányzataiból ez az anyai ágon unokabáty, ez állt ahhoz, amit a megmentés útjának gondolt, a legközelebb. Őt kereste meg. S belemerült nála a Jordán vízébe. Mossa meg őt is a Jordán vize, mossa meg őt is az önzés minden szennyétől.

S amikor kijött a vízből, hangot hallott: Te vagy az én szeretett fiam, benned telik kedvem. Jelenthette ez a hang Jézus számára azt is, hogy jól választott, amikor a Jordán felé vette útját. De ennél sokkal többet is: Azt is, hogy a názáreti olvasó megértette az Istent. Azt, hogy mit akar. Azt, hogy Jézus megtalálta a megmentés útját.

Városmajor, 2001. január 7.

Vasárnap délelőtt. Szabad vagyok. Csak délután 3-ra jönnek régi barátaim, akiknek misézek is. A prédikáció szövege is megvan, tegnap már elmondtam Széphalmon.

Játszadózom. Nyomom a billentyűket a számítógépen. Eljutok a German könyvtárba, s rábukkanok Wien Mai 6 néven elmentett anyagra. Kinyitom. Elámulok. Azt hittem az a szövege, amit hozott az Érted vagyok decemberi száma. De nem az. Az Érted vagyok-ban az jelent meg, amit 1995 május 6-án elmondtam Bécsben egy nagy katolikus rendezvényen: azaz annak magyar nyelvű szövege, mert hát a bécsiek nem tudnak magyarul, azoknak németül kell beszélni. Hát akkor mire találtam? Egy próbálkozásra, amiből nem lett előadás, csak próbálkozás. Ebédig magyarra fordítom. Első jelenet - Helyszín: Debrecen, vidéki város Magyarországon 1950-ben. Szereplők: Péter, az orvostanhallgató és György, az egyetemi lelkész.

PÉTER: Mikor fogod már végre belátni, hogy teljesen alkalmatlanok vagyunk arra, ami csinálni akarsz velünk... felépíteni az Isten Országát, meg amiket még mondasz.

GYÖRGY: Teljesen igazad van. Te és a magad formájúak nagyjából olyan alkalmatlanok vagytok rá, ahogy gondoljátok. Ez kétségtelen, s éppen ezért ezennel megígérem nektek, hogy békén hagylak titeket, mihelyst a Jóisten - mondjuk a Holdról - elkezd megfelelő kádereket szállítani nekem ehhez a munkához. De amíg nem teszi, kénytelen vagyok veletek dolgozni, mert a többi egyetemi honpolgár nálatoknál is kevésbé alkalmas, s az Isten Országát csak valakikkel lehet csinálni, és Isten teljesen alkalmatlan arra, hogy ezt az Országot önmaga megépítse.

Második jelenet - Budapest 1955-ben. Szereplők: György a kiérdemesült egyetemi lelkész és a Jóisten.

GYÖRGY: Egyáltalán, lehetséges az Isten Országa? Alkalmasnak teremtetted az embert arra, hogy ezt az Országot felépítse? Vagy ez az egész koncepció az Isten Országáról csak arra jó, hogy benépesítsd az emberi történelmet mártírokkal?

JÓISTEN: Na jó, az emberi történelem, de különösen az egyháztörténelem tapasztalati háttérével ezek a kérdéseid teljességgel megalapozottaknak látszanak. De meg kell értened engem. Én csak Isten vagyok, s nem vagyok úr a

logika, a gondolkodás törvényei felett. A logika törvényei együttadottak létezésemmel, mivoltommal. Az Isten Országában lennék otthon, és Szabadon-szeretünk-falván lakom. Ha Orzággá akarom tágítani ezt a kedves kis mini falut, akkor csak olyanokat tudok odavárni, akik hajlandók szabadon szeretni. Teremthettem volna szeretetre beprogramozott élőlényeket is, de nem kedvelem a bábjátékot, nem az én műfajom. Így aztán az emberi történelem fiaskója miatt valójában nem érzek felelősséget.

GYÖRGY: O. K., szívesen megértenélek, de holnapután reggel Bécsbe kell utaznom, s ott előadást kell tartanom arról, hogy az Isten Országa lehetséges ám. Ez az üzeneted számukra? Amit mondtál, tovább adhatom?

JÓISTEN: Idegesítsz. Természetesen nem mondhatod el minden további nélkül a

szövegemet. Gondolod, hogy pedagógiailag helyes volna?

GYÖRGY: Nem tudom. Csak azt tudom, hogy nem szívesen pedagogizálnék velük. Attól félek, észrevennék.

JÓISTEN: Várj egy kicsit, utána kell gondolnom...

Csörgött az ébresztő, és felébredtem. S most itt vagyok Bécsben és mondanom kell valamit nektek arról, hogy mi a rend az egyházban, és mi nem rend abban. Valamit, lehetőleg nem nagyon butát. Elkezdem.

1. Hogy mi a rend az Egyházban, azt egyedül Isten tudja. Meg kell kérdeznünk öt. Nekünk. Nem neked, neki, nekem, hanem nekünk. Aki azt gondolja, hogy saját személyben megtudakolhatja Istentől ezt a rendet, jó nagy rendetlenséget fog csinálni az egyházban. Ebben a megtudakolási feladatban nincsenek laikusok, legföljebb érdektelenek meg kizártak vannak. És szakemberek? Hát azok volnának, de nagyon veszélyesek, mivel hajlamosak kijelentéseket tenni anélkül, hogy a többieket előbb becsülettel megkérdeznék. Egy egyszerű szabállyal hozzá lehet jutni a szükséges információkhoz: erre megy a kör, vagy arra megy a kör. Amíg a kör nem lesz teljes, amíg vissza nem ér hozzám, addig nem nyitom ki a számat. Akármekkora bölcsességekre jövök is rá közben. Felírom őket a füzetembe, ha félek, hogy elfelejtem, s erősen figyelek arra, hogy mit mond a Lélek a többieknek. Addig biztosan marad a rendetlenség az egyházban, amíg valakik hivatalból okosabban gondolják magukat a többieknél. Nem tökfeket teremtett Isten, amikor embert alkotott. Ennek következtében el tudjuk dönteni, hogy ki gondolja Isten gondolatait, ki tanítja Isten akaratát, s ki más egyebet. Van *sensus fidelium*: a hívők egyeteme a hitben nem tévedhet - megállapította a II. Vatikáni egyetemes Zsinat.

2. A hitben. De hitnek a kérdése az egyházrend s az egyházrendetlenség? Ez azon fordul, hogy mi a hit és mi az egyház. Hogy mi a hit, arra az óvodások szintjén szeretnék válaszolni. Válaszolok: jónak lenni. Ez a hit tárgya, tartalma. Ez az, ami minket, embereket, a hatmilliárdot közösséggé teszi. Ha viszont a mi egyházi hitünknek lesz olyan tárgya-tartalma is, ami az előbbi alapvető hittartalom egyetemes érvényességét gyengíti, akkor nem lesz rend az egyházban.

3. Az egyházban. Mi az? Azoknak az embereknek a közössége, akik tudják, hogy nincs fontosabb kötelességük és feladatuk, mint hogy jók legyenek. Na persze tudhatnak egyebeket is. Hallhattak Jézusról is, s egyéb ismeretekkel is rendelkezhetnek. De ezek az ismeretek nem feltétlenül szükségesek. De feltétlenül szükséges a mondott hittartalom: jónak kell lenni. Pál Korintusban csak olyanokról akart tudni, akiket agyonvágta, de agyonvágókról nem akart tudni.

Eddig tartott a fájl. Igyekeztem germanizmusok nélkül fordítani a német szövegem. Talán sikerült.

Városmajor, 2001. január 8.

Az elmúlt év novemberében Dombi Ferit helyettesítettem Inárcson, mert operálták. A műsorban a hívők könyörgéseit helyettesítették a hívők kérdései. Persze

szentmisén kívül került rájuk sor. Lehetett humorizálni is. Ezeket kérdezték:

Jézus soha nem nevezte Jehovának a Mennyei Atyát.

(Ez csak megállapítás volt, s most jött a kérdés:) Miért?

Ha Jézusnak a szóhasználatát meg akarjuk érteni, akkor tudni kell, hogy azt hogy nem magyar volt, nem német volt, nem is pártus, nem is szkíta, hanem zsidó volt. Na most, a zsidónak az Istenre három szava volt. Az egyik az volt, hogy Elohim. Ez az jelenti, hogy Isten. (Kezdetben teremte Isten az eget... Itt az van, hogy Elohim.) A másik, amint újból és újból halljuk az ószövetségi szentírás fordításaiból: az Úr, az Úr - ez az Adonáj. És volt végül az Istennek egy harmadik neve is, amelyikkel maga az Isten mutatkozott be az égő csipkebokorban Mózesnek, amikor Jahvénak mondotta magát, aminek a fordítása, hogy VAGYOK, AKI VAGYOK. Pontosabban - legalábbis Bokor-tájon - úgy gondoljuk, hogy ez ennyit jelent: ÉRTED VAGYOK. Különben nem lenne igazolva a Bokor újságának a címe: Érted vagyok.

Az volt a helyzet Izraelben, hogy az Elohim-et folyton lehetett mondani. Az Adonájt folyton lehetett mondani. Kialakult egy gyakorlat: Jahve - az olyan szent neve az Istennek, hogy azt csak leírni szabad, de hangosan kimondani nem. Helyette Elohim-et meg Adonájt mondtak, amikor Istenről beszéltek. Most jön a Jehova szó.. A zsidó írás csak a mássalhangzókat jelölte, a magánhangzókat nem. Esetünkben ezt írták: JHVH. Aztán ki-ki olvasta úgy, ahogy tudta és akarta. Ily módon lett egy olyan olvasat, hogy Jehova. Hogy kiknél először, nem tudom. De ezt az olvasatot Jézus nem ismerte, mert akkor még tudtak annyira zsidóul, hogy tudták, hogy milyen magánhangzót kell a mássalhangzók közé tenni. Tudták, hogy Jahve-nak kell ejteni.

Összefoglalás: Jézus rendes, vallásos zsidó ember volt, s ennek következtében mindazt, ami istenképével nem ellenkezett, azt megtartotta. Ahogy mi is megtartjuk a katolikus egyháznak minden rendelkezését, ami nincsen ellentétben azzal, amit Jézusról gondolunk. Így aztán Jézus nem mondotta Jehovának a Mennyei Atyát. Egyébként Jézus az Elohim meg az Adonáj elnevezést sem használta sokat, mert egyszerűen csak Apucinak (abba), vagy Atyának szólította az Istent. Ámen.

Mi miatt szomorkodókat nevezte Jézus boldogoknak?

Kérem szépen, adva van a Lukács féle négy boldogság, adva van a Máté féle nyolc boldogság, és Jézus ebben a négy, illetőleg nyolc boldogságban megrajzolja az Isten Országába való embernek a viselkedését, meg azt, hogy hogyan érzi magát. Az Isten Országában boldogok a szegények, mert övéké az Isten Országa, s a legvége: boldogok akiket miattam üldöznek és gyapálnak és minden rosszat mondanak, mert övék az Isten Országa. Már ebből az első és utolsóból is lehet tudni, hogy hát azok a boldogok, akiké az Isten Országa. A szegényé az Isten Országa, aztán a szelidé az Isten Országa, pontosan azoké, akik nem ebből a világból valók.

Mert akik ebből a világból valók, azok mindenképpen többet akarnak birtokolni, mint a másik. Legyen ő a szegény, ha már szegénynek mindenképpen kell lennie, de semmiképpen sem én. És hát ezt a szegénységet meg kell védeni, tehát ha valaki jön ilyen holdkóros, jézusi elképzeléssel, hogy boldogok a szelídek, ők fogják örökölni a földet, ezeket feltétlenül ki kell gyorsan irtani, nehogy kihúzzák az erkölcsi talajt a

hadsereg alól, meg a felelősség-etika alól, mert arra a seregre mindenképpen szükség van ám. A kérdés az, hogy miért nevezte Jézus a szomorkodókat boldogoknak.

Mondtam, hogy a szegényeké, a szelídeké, az üldözötteké az Isten Országa, aztán azoké, akik tiszta szívűek, akik éheznek és szomjaznak az Istennek tetszést, akik békességet teremtenek. Mindez pedig teljes ellentétben van azzal a világgal, amelyik a Kaifásnak meg a Pilátusnak a világa. Úgyhogy, ezek az égvilágon mindent megtesznek azért, hogy egy ilyen hülyeségeket beszélőt, a szelídeknek, szegényeknek, üldözötteknek, istenkeresést szomjazóknak propagandát csinálót kiirtsák, üssék, amennyire tudják, akasszák fel. Éppen ezért Jézusnak fel kellett vennie azt a kategóriát is, hogy vannak, akik nevetnek, és vannak, akik sírnak. Hát persze hogy sírnak, mert az nem jó, ha az embert pofozzák, és az se jó, ha kitaszítják, az se jó, ha a társadalom peremére szorítják. Akármennyire viseli az ember, mégis szeretne mindenki megbecsült lenni. De hát ha ilyeneket mond az illető, hívják őt akár Jézusnak, vagy akárkinek, hát Kaifás meg Pilátus gondoskodik róla, hogy előbb-utóbb olyan szituációba hozzák, hogy azt kelljen mondania: Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?

Szükségképpen szomorúság tartozik a jézusi életalakításhoz, mert az embert ha megpofozzák jobbról, hát balfelét is odatartja, de nem örül ujjongva: de jó, hogy engem pofoznak, hogy kitaszítanak innen is, meg onnan is. Nem. Jézus sem ujjongott amikor a "karperecet" rátették, és még kevésbé ujjongott akkor, amikor a fára feszítették.

Milyen tanítás van a kiszáradt fügefá történetéről?

Minden jel arra mutat, hogy Jézus pályájának a vége felé ezt a fügefát a választott nép, Izrael szimbólumává tette. Emlékeztetek arra, hogy ottankörül, ahol ez a fügefá-történet le van írva, ott van az is, hogy Jézus megy utolsó útján Jeruzsálem felé, és amikor a jerikói dombról meg lehet már Jeruzsálemet látni, sírva fakad.

Összesen két helyen beszélnek az evangéliumok arról, hogy Jézus sírt. Egyszer a barátja, Lázár miatt, másszor Jeruzsálem miatt sírt. A magyarok miatt egyszer sem sírt, a rómaiak miatt sem sírt. Egyszerűen azért, mert - ahogy a mi jó öreg Kölcseynek mondja - az egész emberiségért nem tudunk érzelmileg gondban lenni. Így hát az Isten áldd meg a magyart jó kedvvel, bőséggel... megbocsátható választás Kölcsey részéről, aki történetesen magyarnak született. Jézus viszont történetesen zsidónak született.

Nemrégiben olvastam egy könyvben, hogy Jézus egész pályáját lélektanilag messzemenően meghatározta, hogy meg akarta menteni a nemzetét. Miért akarta azt megmenteni? Hát azért kellett megmentenie ezt a nemzetet, mert a Római Birodalom lakosságában a zsidóság legfeljebb öt százalékot tett ki. Ez sem élt Palesztinában, hanem széjjelszórva mindenütt. Tehát az ötvenmillióval szemben állt néhány millió, de ennek ellenére minden zsidó mélységesen fölháborodott amiatt, hogy légionáriusok vannak Jeruzsálemben. Ezek a pogányok tapodják Izrael megszentelt földjét. Hát ez elviselhetetlen. (Ötvenhatos magyarokra tessék gondolni: Ruszlik, menjetek haza!) És ennek lett a következménye, hogy Jézus korában újból és újból

lázadás tört ki emiatt. Valami zsidó csoport (minden rendes zsidónak volt az udvarában - elásva, jól bezsírozva - görbe kardja) megrohant valami helyőrséget, és lemészároltak vagy tíz katonát. Erre a válasza a Római Birodalomnak az volt, hogy ötezer zsidót legyilkolt. Jézus ezt világosan látta. Gyerekkorában, Galileában is történt ilyesmi.

Valamivel rá kellene bírni ezt a népet arra, hogy ezt a hülyeséget ne csinálja. És az én tudós szerzőm azt írja, hogy ez jelentős motor volt Jézusnál arra, hogy kitalálja az erőt nem alkalmazást, az erőszakmentességet. Arra, hogy a világnak a dolgait nem úgy kell megoldani, hogy elzavarja az ember az oroszokat, hanem hogy kibírja. Majd rendeződnek a dolgok. Nem az a megoldás, hogy kard ki kard, és aztán aki erősebb, annak lesz igaza.

Sírt. Nemzete fölött sírt. Nem az épületek miatt sírt. A hazája miatt sírt. Előre látta, hogy mi lesz, ha őneki nem sikerül megtörni a maga tizenkettőjével ezt a zsidó öntudatot: hogy nem elviselhető az, hogy zsidók megszentelt földjét rómaiak tapodják. (Nekünk sem kellett volna ellenállni tatárral, törökkel, oroszokkal szemben, s akkor nem pusztult volna el annyi magyar, s ma nem lenne Trianon.) Szóval ezt a gondolkodást szerette volna Jézus istenivé formálni.

Az Isten is mindent elvisel, bennünket is elvisel, engem is, téged is és őt is, akármit csinálunk. Ő akkor sem küldi le a villámát agyoncsapás céljából, mint ahogy a derék rómaiak gondolták Jupiterről. Nem! Csak szomorú az Isten, ha bántják a gyermekei egymást. Szomorú és várja, hogy megjön az eszünk. Hát ezzel az Istennel teli zsidó Jézus megfogalmazza azt, hogy hagyjatok már békét ezeknek a rómaiaknak. Valamilyen úr mindig szedi az adót, szegény ember mindig szegény ember, a kisember mindig kisember, hát értsétek meg, hogy Istennek az a kedves, hogy elviselitek azt, ami van. Hát a római is meg van híva, ő is kapott értelmet, ő is gondolkodhatik arról, hogy helyes-e az amit csinál... Amíg nem jön meg az esze, elviseljük.

Sírt Jézus. Egyszer. Másik alkalommal pedig dühében a fügefát mutatta meg, hogy így fog elszáradni Izrael. Minden nemzetét szerető próféta e kettő között ingadozik: hol elsírja magát, hol elkáromkodja magát, hogy az apátok...!, Meg vagytok ti örülve? Hát így magyarázom én ezt a fügefa ügyet. Ámen.

Miért beszélnek még Krisztus eljövetele után is büntető Istenről? Kinek, milyen érdeke fűződik hozzá?

Nem tisztán gazemberekkel van tele az emberiség kultúrtörténelme. Nem kizárólag a gazemberséggel lehet magyarázni a dolgokat. Butasággal is meg lehet magyarázni. Nem feltétlenül valami csúnya érdek az, ami ebbe az irányba visz bennünket.

Van az emberi természetnek egy ősi beidegződöttsége: a gonosz mostohának bűnhődnie kell! Jancsi és Juliska, az ártatlan szerelmesek, végül is Tündérországban megtalálják egymást. Tehát a lelkünk mélyén van valami: a szelídek fogják birtokolni a földet. Jézusnál is megfogalmazódik: a gonoszoknak pórnak kell járniuk. A történelemnek eddig minden harcos és csatát nyerő nemzete kimúlt. Elmúlnak az erők. Van valami, aminek a megvalósulását az Istentől váránk. Ha Ő a

történelemnek az ura, akkor az Ő dolga az, hogy megjutalmazza a jókat és megbüntesse a gonoszokat.

Jézus a maga részéről nem írt evangéliumokat. Nem írt semmiféle följegyzést. Valaki úgy mondotta, hogy egy hagyománytörténet az, aminek a révén ismereteink vannak Jézusról. Éppen az előző hetek evangéliumával kapcsolatban voltam kínban, hogy mind a három evangélista leírja, hogy Jézus pillanatokon belül eljön. Sőt, nem járják végig Izrael városait és már itt is lesz Isten Országá - hatalommal Ezt aztán Pál átveszi, és elmagyarázza a korintusiaknak, hogy ide figyeljete, egyáltalán nem érdemes megházasodni, mert csak gyötrelmei lesznek a férfiaknak abban az esetben, ha megházasodnak. De hát most már olyan kevés az idő, ami hátra van, hogy duplán nem érdemes nőekkel foglalkozni. És kétezer esztendő elmúlt, és Jézus a felhőkön még mindig nem jött el.

Abból, ami ránk maradt a jézusi tanításból, kihámozható az Isten arca, a tékozló fiú papája. De kisebb-nagyobb szennyeződésekben bőven találunk olyasmiket, hogy arra gondolunk, hogy annak a sírásnak és fogcsikorgatásnak alighanem az Isten a sirattatója és csikorgattatója. Tehát a rendelkezésünkre álló anyag alapján jutunk el lassan - én magam is csak életem végére - oda, hogy nincsen büntető Isten! Nincsen büntető Isten. De hát azért óvatosan kell ezt megfogalmazni - vallási hatóságok is vannak! - hogy nem a jó Isten az, aki a poklot üzemelteti. Hát nem a jó Isten az, aki a nem engedelmeskedőket oda beutalja? Így magunk között megvallom nektek, hogy az én istenképemmel ez nem összeegyeztethető. Az, hogy valaki végleg elmegy az Isten mellett, ezt kénytelen vagyok tudomásul venni. Tíz évet töltöttem életemből szállítómunkások között. Őszinte viszony volt a szállítómunkások között, mert nem volt párttag közöttünk és senki se féltett semmit: a lapátot, meg a gurtit senki se irigyelte el tőlünk. Az a benyomásom erről a tíz esztendőről, hogy nem találkoztam én ott rossz emberrel. Még aki a legelviselhetetlenebb volt, az is átélte, hogy ő jó ember. Tehát én úgy érzem, hogy lelke mélyén mindenkinek ott van az igény az istengyermekké teremtettségre, meg vágy és a hajlam. Én valahogy úgy képzelem az ítéletet, hogy akármelyikőnknek, nekem is azt fogja mondani a Jóisten, hogy ez a púpos, lúdtalpas is menjen a többihez, elfér, a többi mellett. Megengedem, hogy lesznek, akik elmennek a jó Isten mellett és csinálnak poklot - saját maguknak. Ugyanúgy, ahogy itt, a földi életben is meg tudja csinálni valaki magának a poklot - nagyszerűen. Ezt én átkönyvelem odaátra is.

Tehát elmondottam, hogy mi minden miatt gondolhatja valaki most, kétezer esztendővel Jézus után még mindig azt, hogy az Isten büntet. Nem gazemberségből gondolja. Nagyon nehéz volt ebből a hagyományból kiszakadni. Ámen.

Átmenet a mennyország és a pokol között - van-e tisztítótűz? A földön nem sikerül teljesen megtérni, lehet-e a tisztítótűzben?

Az evangéliumokból szolid módon nem mutatható ki, hogy nem két állapot van a halál után, hanem három. Az egyik az volna, hogy befutunk a Jóistenhez, a másik pedig az, hogy elfutunk az Isten elől, a harmadik - mindenki tanulta az iskolában - meg a tisztítótűz. Félve mondom, mert különböző érzékenységeket érinthetek. Én,

személyesen csak én úgy gondolom, hogy a Jóisten képes megmérni a mi negyven, ötven, hatvan.... kilencven, száz esztendő teljesítményünk alapján, hogy mit ér a welszi tartomány. Vállunkra csap, hogy ez a lúdtalpas, púpos is mehet. Nem kell itt még - gondolom én - a Jóistennek újabb és újabb kísérleteket tenni, hiszen valójában mindannyian meg tudjuk magyarázni, hogy jó emberek vagyunk, és csak azt tesszük, amit tenni tudunk. Én se itt, se odaát nem ítélem pótvizsgára az embereket, és azt gondolom az Istenről, hogy Ő is így gondolja, ahogy én. Hát aztán hogy van? Nem tudom, de én így gondolom.

A 2002-es választáson kire szavazzunk?

A Bokorban 1990-ig, tehát a fordulatig nem voltak politikai kérdések. A párt -. ez az, ami nem a miénk. Viszont '89 után elkezdődött a Bokron belül is, hogy ez, hogy az, hogy amaz, s a csoporttalálkozók feszültté váltak. Mert az egyik ebben, a másik abban látta a boldogságot.

Én azt kérem mindig a testvéreimtől, hogy lehetőleg hagyják otthon azt, hogy melyik párt fog bennünket boldogítani, mert ha Jézus Krisztusból, a KIO-ból valamit megértettek, akkor biztos, hogy egyik sem az Isten Országát akarja. Mit akar? Éppen az ellenkezőjét: meggazdagodni. Ezért vannak a folytonos botrányok. Alappal, vagy nem alappal? Mindegyik mutogat a másikra, hogy ez így, meg úgy, meg amúgy, de meggazdagodott. Kérem, aki megértette Jézus Krisztust, annak gondjai vannak amiatt, amiye van. Vagy negyven esztendővel ezelőtt fogalmaztuk meg, hogy csak az a keresztény, akinek olyan sok a fizetése, hogy nem bírja elkölteni magára, kénytelen legalább tíz százalékot az indiai éhezőknek elküldeni.

Ezek az urak, akármelyik pártban, valami totálisan egyebet akarnak, mint ami a mi célkitűzésünk. Mind a hatan egyetértenek abban, hogy be kell lépni az Európa Közösségbe, kell a NATO és egyre többnek kell lenni a fizetésünknek. Magasabbnak kell lenni az életszínvonalnak, mert kérem a norvégok, azoknak a GDP-je hatszorosa a miénknek, de - hallottam egy katolikus előadójuktól - nekik is kevés a fizetésük. Mi is sírunk - Európai Közösségen kívül, vagy belépve abba -, hogy nekünk csak ennyi. Mind a hat párt ezt magyarázza. Jézus pedig azt magyarázza, hogy (bocsánat a szóért) a fene a pofátokat, így is a gúla tetején vagytok, csak húsz százalék él az emberiségből olyan jól, mint ti. Nyolcvan százalék szegényebb nálatok, miért nem azokra néztek?

Mi bajotok van még most is? Hogy nem tudtok megélni? Hát persze, hogy nem tudunk megélni, mert van a vízszámla, gázsámla, villanyszámla, telefonszámla, huszonhat darab számla. Gyerekkoromban semmiféle számla nem volt. Egy hétvégén, ha a Jancsi meg a Julcsa megszerette egymást, a pajtásokkal kalákában egy hétvégén föl húzták azt a tapasztott kemencéjű sárból vert kunyhót, amelybe belerakták asztalt, ágyat, széket, dunyhát, párnát, - mindegyikből csak egyet ám! - és lakodalomra kaptak egy süldőt, meg egy tyúkot és indulhatott az élet. És Julcsa szülhette a magyarokat.

Egy feneketlenül pogány világba kerültünk bele, és észre se vesszük, hogy hogyan fűzik az orrunkba a karikát. '52-ben az ÁVO-n az őrnagy úr azt magyarázta nekem -

mert már akkor is ilyen hülye módon gondolkodtam -, hogy Bulányi mester, nem várhatjuk meg amíg maga megelégtételtől elvezet minket a kapitalistákhoz. Ezt nem várhatták meg. Rendet kellett tenni. Megint úgy sikerült, hogy a kapitalistákhoz kell megelégtételtől elvezetni, csak sajnos, azok a soraink között ülnek, mert - tisztelet a kivételnek! - ki az, aki szegényebb akar lenni, ki az, aki azt akarja, hogy kevesebb legyen a fizetése, stb. De nem gorombáskodom tovább, abbahagyom.

Még nem mondtam meg, melyik pártra kell szavazni. Hát ízlése válogatja. Akinek a képét az újságokban kilencven előtt is sűrűn lehetett látni, arra nem szavazok.

Városmajor, 2001. január 11.

A harmadik napon lagzi volt Kánában - írja a mai nap evangélistája, János. Legalább 80 éves már, amikor tető alá hozza a negyedik kánoni evangéliumot. Hogy tud visszaemlékezni így - a harmadik napon - a félszázada történetekre, a kánai lagzira? Nem gondolom lehetetlennek. Most lesz februárban ötvenhatodik éve, hogy elindult a Bokor, s pontosan be tudok számolni a kezdetekről. Lehetek Jánosnak feljegyzései is, mert az Égei-tenger közepén, Isten ígéje miatt a kicsiny Patmosz szigetére deportálva, volt ideje összeszedni, pontosítani emlékeit.

Szóval a harmadik napon. De mi történt az első napon? Az első napon Bemélt János Betániában, túl a Jordánon, megváltja a Jeruzsálemből kiküldött papoknak, levitáknak, hogy nem ő a Messiás; de itt van már az, aki őtán következik, akinek ő még a saruszját sem méltó megoldani.

Mi történt a második napon? Nem a papok s leviták, hanem Jézus keresi meg a Beméltot, aki pedig bizonyoságot tesz róla, hogy Jézus az Isten fia. És mi történt a harmadik napon? Akkor volt a lagzi? Nem. A harmadik napon Jézus sétál a Jordán partján, ahol a Beméltot körülveszik a tanítványai, s akiknek füle hallatára kijelenti Jézusról, hogy ő az Isten báránya. Hát ezt már megnézzük közelebbről is - gondolja e beszámoló szerzője, a későbbi János evangélista meg András. S utána erednek Jézusnak, hogy megkérdezzék tőle: hol a szállása? A feljegyzés órára pontosan tudósít: délután négy órakor indultak el Jézus nyomában. Még azt is tartalmazza a feljegyzés, hogy az egész napot nála töltötték. Úgy tetszik azért, hogy csak részben, mert közben András elszalad testvéreért, Simonért. Elhozza őt is a szállásra, Jézus meg átkereszteli Simont Kősziklának (zsidóul Kéfásnak, görögül Petrosznak, magyarul Péternek).

Mi történt a negyedik napon? Jézus elindul Galileába. Mi dolga van ott? Hamarosan megtudjuk az evangélistától. Nem csekély a távolság, Galilea jó száz kilométerre esik Betániától. Út közben találkozik Jézus András és Péter falujabelivel, a betszaidai Fülöppel, akinek csak annyit mond, hogy Kövess engem! Fülöp erre gyorsan előkeríti Natánaelt, akivel közli, hogy Megtáltuk, akiről Mózes szólt (a Messiásról szólt), aki József fia, a názareti Jézust. Natánaelnek nincs jó véleménye a názáretekről, de azért hagyja, hogy Fülöp magával vigye őt Jézushoz, aki leszereli őt azzal, hogy Láttalak a fügefafa alatt. Erre megváltozik a véleménye - legalábbis egy názáretiről, Jézusról. Már öten vannak Jézus körül: az eseményekről tudósító János, aztán

András, Péter, Fülöp és Natánael.

Ezután következik, hogy "a harmadik napon lagzi volt Kánában". De ha összeadjuk a négyet meg a hármat, akkor világos, hogy a hetedik napon volt a lagzi. Négy nap alatt száz kilométert tett meg a hat fős csapat. Van közöttünk olyan is, akinek egy kicsit sok volna, de mind a hatan fiatalok voltak, meg se kottyant nekik.

Miért megy Jézus Galileába? Hivatalos volt a kánai lagziba. Rokoni lagzi lehetett, mert ott volt Jézus anyja is. Szövegünk azt mondja, hogy meghívták Jézust és tanítványait is. Hát itt valami gubanc van. Jézust meghívhatták, ezért indul el Betániából a negyedik napon. De a tanítványokról honnan tudtak? Azok csak az előző napon csatlakoztak Jézushoz. E mailen nem értesíthette a vőlegényt: Megyek, komám, de hozok magammal öt fiatal táncost is, jó dolguk lesz a fehérnépeknek. Csak az lehetett, hogy Jézus hatodmagával állított be, s befogadták a korábban meg nem hívott öt fiatalembert is.

János nyilvánvalóan préseli az eseményeket. Kezdődik az evangélium a Prológgal: Kezdetben vala az Ige... S e prológ után azonnal indul az első nap története, a harmadik napon kezdetét veszi a tanítványgyűjtés, a hetedikre már Kánában vannak. Háromszor hallottuk idáig a tanítvány szót, s még kétszer halljuk majd a mai evangéliumi szakaszban.

A Ószövetség nem ismeri ebben a jelentésben e szót, az Újszövetségben viszont - nem én számoltam meg - 262 ízben találkozunk vele. Mi különös van benne? Jézus tanítványokat gyűjtött! Azért van valami különös benne, mert a 262-ből 234 az evangéliumokban található; a hiányzó 28 az Apostolok Cselekedeteiben, s aztán mintha elvágták volna! Az Újszövetség többi 22 könyve már nem használja. Miért nem beszél az Ószövetség róluk? Hogy jutott eszébe Jézusnak ez a szó? Mért hagyják el - már az Újszövetség könyveiben is! - a keresztények?

Ilyenkor kezdenek új fejezetet a teológiai szakkönyvek, s odaírják címnek, hogy Excursus. Magyarra azzal fordítanám, hogy Kitérő. Nekem is ki kell térnem, s abbahagyva a lagzi-témát, felelnem valamit e három kérdésre. Az Ószövetség prófétáinak, Izajásnak, Jeremiásnak nem voltak tanítványai. Az egy Illésnek volt egy tanítványa Elizeus. Az Ószövetségben elég volt bedobni Jeremiást a kútba, Izajást kettéfűrészelni, s királyok, főpapok folytathatták paráználkodásukat - politikai szövetségeseket keresve, s nem Adonájban bizakodva építeni az Isten Királyságát. Jézus tanult ebből. Tudta, hogy a prófétagyilkos főpapok ivadékaik bedobják őt is a kútba, kettéfűrészelik őt is, de elő fognak állni a tanítványok: Péter és János, és mondani fogják Kaifásnak: istennektetsző-e, hogy inkább rátok hallgassunk, mint Istenre?

Már két kérdésre feleltem. Hátra van még a harmadik: miért nincsenek már tanítványok? Mert papok vannak és kedves hívek. Az egyiknek az a dolga, hogy beszéljen, a másiknak meg, hogy hallgassa őt. Jézus pedig rájött, hogy az Isten Országában nem papokra meg hívekre van szükség, hanem tanítványokra. Miféle szerzet ez a tanítvány? Búcsúzóul Jézus ezt mondta tanítványainak: Tegyétek tanítványokká az összes nemzeteket. Az a tanítvány, aki élete legfőbb célkitűzésének tartja, hogy embertársait Jézus tanítványává tegye. Az Isten Orzága tanítványokból

álló társadalom. Ehhez Tizenkettőt kell gyűjteni. Ha nem tudsz ennyit, akkor hatot, hármat. Mondhatom mindezt közérthetőbben is: Jézus népe kisközösségekből szerveződő nép. Aki ma még csak templomba járó, annak holnapra kisközösségbe járónak kell lennie, és holnaputánra meg kell szülnie a maga kisközösségét is. Az Isten Országának van egy tartalmi elve: a jézusi értelmű szeretet, s van egy formai elve: a tanítványság, a kisközösség. Vége a kitérőnek. Vissza Kánába!

Jánosnak valami miatt nagyon fontos volt kijelentenie, hogy ez volt Jézus első csodatétele: arché tón sémeión! A többi evangélista nem számozza Jézus csodáit. Miért volt neki fontos? Mindjárt elmondom. De előbb azon spekulálok, hogy hogyan tehetett már ilyesmit, hogy az Országot beharangozó első csodatételül azt választotta, hogy gondoskodik a lakodalmások borszükségletéről. Volt ebben a Jézusban érzék a szent, a numinózum iránt? Hát talán valamennyi volt szegényben az is. De Jézus nem ájzatossági mozgalmat indított. Jézus Országot akart, amiben az isten megteremtette ember jól érzi magát, a maga Istentől kapott vágyaival. A transzcendens Isten országát is számtalanszor hasonlította lagzihoz. Az immanens Isten Ország is olyan ország, amelyben emberhez méltóan lehet élni. Emberhez méltó élet nincsen lagzi nélkül. Élet sincs lagzi nélkül. A lagziból lesz a gyerek. S gyerek nélkül az Isten Ország is lehetséges, csak a halál. Jó kedvű embert küldött Isten Izraelbe, akiről ellenfelei nem azt mondták, hogy olyan savanyú a képe, hogy elmegy az embernek a kedve az élettől is, hanem azt mondták, hogy falánk és borissza ember, a bűnösök barátja. Jézus megcsinálhatót gondolt, nem merő eszményt, s még kevésbé utópiát.

S most visszatérhetek oda, hogy miért lehetett Jánosnak fontos a csodaszámozás. János azért szerkesztette evangéliumának elejét úgy, hogy az első csúcs benne egy menyegző legyen, melyre Jézus hivatalos a tanítványaival együtt, mert hitet akart tenni arról, hogy tanítványok nélkül ez az egész jézusi vállalkozás egy nagy semmi. Igen az, mert tartalom forma nélkül - nincs. A forma nélküli tartalom egyenlő a semmivel. És nemcsak az esztétikában. János már túl van a nyolcvanon, s nem kesereg Patmosz szigetén, hanem dolgozik: megörökíti Jézus emlékét. Ő a tanítvány, aki sohasem volt pap, és sohasem volt senkinek kedves híve, csak életre-halálra elkötelezettje a jézusi gondolatnak. Ezzel fejezi be a borcsinálási történetet: és hittek benne tanítványai. Mi az, hogy hittek benne? Csak annyi, hogy rátették az életüket arra, amiben hittek. Ami ennél kevesebb, nem érdemli meg annak a hitnek a nevét, amelyet Jézustól tanult János. Jézus is hitt az Atyában. El is tudott menni érte a Golgotára.

Az evangélista is hitt, és kikötött érte egy magányos szigeten az Égei-tengeren. S ő még jól járt. A többiek nem úszták meg ilyen olcsón. Az életükkel fizettek.

Nem jó képlet ez a tanítványság! Inkább maradunk papok és kedves hívek.

Városmajor, 2001. január 16.

Matyi cikket írt a Népszabadság jan. 15-i számában Szektablabla címmel. Azaz nem Matyi, hanem Máté-Tóth András tanszékvezető professzor úr. Mért

matyizom őt? Mert ifjú korától kezdve ez volt a neve a Bokorban. Így becéztük Máté-Tóthot. Addig-addig becézgettük, hogy elment papnak. Tanulta is az istenadta teológiát, azzal nem is volt baj. De a hierarchia akkoriban már nagyon rákapcsolt az eretnecség kiirtására, s megmondta Matyinak, hogyha nem hagyja ott a Bokrot, nem szentelik őt pappá. Matyinak nem volt kedve összetépni a nem létező Bokorigazolványt, s így aztán nem is szentelték fel, hanem helyette elbocsátották a szemináriumából. Egy ideig lakatosinaskodott Juhász Karcsi bácsinál. Aztán hogyan, hogyan nem felfigyelt rá a bécsi Zulehner teológiai professzor. Ebből a felfigyelésből aztán ösztöndíj meg kemény tanulás lett. Hosszú éveken keresztül.

Én csak a végeredményét mondom. Matyi írt egy vastag könyvet német nyelven. Az volt a címe, hogy Bulányi és a Bokor mozgalom. S elkövetkezett a nagy nap, amikor meg kellett védeni művét. Erre az alkalomra egy mikrobusszal jó egypáran fel is mentünk a Bokorból Bécsre. A teológiai fakultás dékánja üdvözölte a megjelenteket, s többek között egem is, mint a habilitációs dolgozat tárgyát, megemlítve, hogy ritka alkalom az egyetemükön, hogy a dolgozat-tárgy elevenen jelenik meg náluk. Matyi fényesen megvédte dolgozatát. Utána a professzorok visszavonultak kiértékelni a hallottakat. Egy negyed óra múlva előjöttek, és a dékán azt mondta Matyinak, hogy boldog, hogy ő mondhatja először Matyinak, hogy Herr Dozent! Ez magyarul annyit tesz, hogy Matyi most már egyetemi magántanár. Azóta Isten még inkább felvitte a dolgát, mert most már tanszékvezető professzor.

Tudós és mulatságos cikket írt a Matyink a Népszabadságban. Meg is ihletett, s írtam egy levelet, amelyet íme, közzéteszek, ha közben a Népszabadság nem teszi közzé.

Levél a szektásoknak és a nem-szektásoknak

Kedves hittársaim!

Valamikor mindannyian szektások voltunk - a hatalmasok szemében. De ettől még nyugodtan szerettük az Istent, és szerettük az embereket. A hatalmasok - ha igazán szerettünk - meggyűlöltek érte. De nem ártott ez nekünk, ha szépen szerettünk továbbra is. Aztán - ha így tettünk - a hatalmasok rájöttek, hogy egyszerűbb lesz a dolguk, ha befogadnak minket, s megosztják velünk a pénzüket. Lépre mentünk. Részt vállaltunk a hatalomban, s holnapra már velük együtt vigyáztunk a hit és a vallások "kártékony követőire". Olyanokra, amilyenek még tegnap mi is voltunk. Ez történt a konstantíni fordulatkor.

Aztán elkövetkezett a felvilágosodás kora, s a felvilágosodottak mondták: hihesse, gondolhassa mindenki azt, amit akar. A felvilágosodás után két századdal a II. Vatikáni Zsinat is kinyilvánította, hogy mindenki a lelkiismeretén keresztül találkozik - olyan, amilyen hitvallással és vallással - az Istennel. Ami pedig az erkölccsant illeti, vannak az államnak hatályos törvényei: ölni, lopni, csalni, hazudni csak államérdekből szabad, s aki vét ellenük, megbüntetik - ha szektás, meg ha nem szektás. Nem elég ez nekünk, vallásos embereknek?

Nem bizony! Akik nem szektások, kutatják a szektások bűneit. Akkor is, ha a rendőrség nem talál ilyeneket. A szektások pedig ácsingóznak azokra a javakra, amelyekben részesülnek az állam zsebéből a nem szektások. Mondanám először a nem-szektásoknak: nem bűnüldöző vállalatnak akart minket Jézusunk. Mondanám

másodszor a szektásoknak, hogy hagyják a fenébe az áhított állami támogatásokat. Úgy is megkapják majd, de előbb meg kell fizetni az árát. Ahogy a nem-szektások is megfizették annak idején, s fizetik egyfolytában tovább.

A nem-szektások olvassák csak buzgón az evangéliumot, meg a II. Vatikáni Zsinatot, és szégyelljék magukat, de nagyon, ha állami pénzekből tudnak csak hitoktatni, mert hát a nem szektás szülők a balett-tanfolyamért fizetnek, de a hittanóraért nem. Inkább hagyják, hogy a gyerekek elszabotálják a 6. vagy 7. órában sorra kerülő hittant. A szektások pedig legyenek boldogak, ha hitüket úgy is tovább tudják adni, hogy az állam nem ad fizetést hitoktatóiknak.

Jómagam is - a Bokorhoz tartozván - szektásnak minősülök. Ma már nem mondják szemembe, hisz már papirosom van róla, hogy igaz katolikus vagyok: Róma rehabilitáltatott püspökeimmel, akik továbbra sem kérnek belőlem. Egyetlen prédikációra sem kértek meg, pedig már három és fél éve rehabilitáltak. Ma már csak a hátam mögött mondják, hogy szektás vagyok. Viselem peremre szorítotttságomat. A Bokor nem kér semmiféle állami pénzt. Közösségeinket fizetés nélkül táplálják azok, akiknek sikerült a közösségbe gyűjtöttek "bizalmába férközni". A közösség tagjai szeretik egymást, és igyekeznek e "beszervezettek" is népet gyűjteni: egy-két barátot, baráti házaspárt, hogy segítsék őket gondolkodni arról, hogy merre is visz az Út ebben a csodálatos neoliberalista-kapitalista világban, amelynek egyedül üdvözítő dicsőségéről a hajléktalanok tesznek bizonyosságot.

Valamiről végre le kellene szokniok a nem-szektásoknak. Ez ortodox terület, mit keresnek itt a katolikusok és protestánsok - mondják Moszkvában. Ez keresztény terület, mit keresnek itt a buddhisták - kérdezik Nyugaton. Nincsen már ortodox, meg katolikus terület. Nemcsak mi megyünk téríteni keletre, keletről is jönnek téríteni nyugatra. Sajnáljuk a mohamedánokat meg mindenkit, akik megpróbálják még a kizárólagos vallás és üdvösség gyilkos és kiszámíthatatlan játékot játszani - ott, ahol ők a nem-szektások.

Hol lehetne ma már az én egyházam, a katolikus, ha Rákosi Mátyás annak idején nem kezd fizetni a papoknak! Milyen lenne mára, ha egyházamnak az elmúlt ötven évet hívei buzgalmából kellett volna átvészelnie! De tudta a Magyar Kommunista Párt, hogy ezt nem szabad engednie. Nem is engedte: fizetett. Ha engedte volna, bizony nem számítanék ma szektás-gyanúsnak egyházamon belül, amelyért odaáldoztam, amit tudtam.

A kedves szektás hittársak ne törekedjenek nem szektás babérokra. A Bokornak nincs központi költségvetése meg kiadása. Csak éhező kasszája van. Minden évben elküldünk néhány milliót az indiaiaknak. Ma már nem kell kisíbolni az országból, mint a fordulat előtt, hivatalosan tehetjük: a Nemzeti Bank engedélyével, dollárban. Nem halat küldünk nekik, halászni tanítatjuk őket. Amikor majd a Bokor is igényel valamit az állam zsebéből, elindulunk afelé, hogy senki se mond minket többé szektásnak.

A fordulat után gyakran átrándultam Bécsbe, s mondtam az ottani piaristáknak: állami adóbehajtásból él itt az egész egyház. Öreg rendtársam bájosan mosolygott: az opera is! A társadalom fizesse csak meg a szolgáltatásokat! Az opera, a sport, meg a

vallás is, legyen mind államilag támogatott! Csakhogy akkor a vallások többé már nem igényelhetik maguknak azt a szerepet, hogy társadalom kovászai legyenek. Csak a szektások igényelhetik. Azok, akiknek nem fizetnek: akik megélnék abból, hogy dolgoznak.

Kedves szektások, maradjatok meg szektásoknak! Kedves nem szektások, legyetek újra szektások, mint történetek hajnalán! Boldogok lesztek, ha hazudván minden rosszat elmondanak majd rólatok, mert tiétek az Isten Országá! Legalább is így tudja, aki még figyel vallása alapítójára.

Városmajor, 2001. január 19.

Mi teljesedett be azon a názáreti napon?

Lukács tehát nem volt szemtanú. Nem is volt zsidó, hanem szír. Alighanem Antióchiában akadt horogra, ott ismerte meg Szent Pált. Kísérte is útjain, s beszámolt az azokon történetekről. Pál vértanúsága után adhatta fejét arra, hogy mindennek gondosan utánajárva könyvet írjon Jézusról is, ne csak Pálról. A liturgia jelenlegi C. éve elsősorban Lukács evangéliumát hozza. Tavaly Márk volt soron, jövőre Mátét hallhatjuk. Nagyon sokat köszönhetünk Lukácsnak.

Mindenekelőtt a mai evangéliumi szakaszt. Márk és Máté is beszámol a názáreti látogatásról, s elmondják, hogy Jézus tanított a helybéli zsinagógában, és beszámolnak ennek hatásáról. De hogy mit tanított ott, azt csak Lukács örökölte meg. Ennek egyik eredménye, hogy betekinthesünk a Jézus korabeli zsinagógák liturgiájába. Először a Tórából olvastak, utána a Prófétákból. A Törvény és a Próféták - ez volt a zsidó Biblia, a mi szavunkkal: az Ószövetség, mely zsidóul: Tora va Nabim. Jézus a Tóra olvasását követően "felállt olvasni". A hallott magyar fordítás már értelmezés: "olvasásra jelentkezett". Úgy kellett jelentkezni olvasásra, hogy felállt, aki olvasni akart.

Olvasás után - hallottuk - összetekerte az írást, és leült. A görögben ez áll: "összegöngyölítve a könyvtekercset... és leült". A boltokban akkoriban nem lehetett sem A/4-es, sem más méretű ívpapírost kapni, csak tekercset, pergamentből vagy papiruszból. Műszaki leírásuk: a tekercs magassága 25 cm (az A/4-es ívé 30 cm), hossza 10 méter, de lehet rövidebb is. A tekercs elejéhez meg végéhez egy bot van rögzítve. Erre a botra göngyölített Jézus. Jobb keze felé göngyölítette, hogy aki legközelebb olvassa tekercset, a tekercs elejét találja, mert jobboldalon kezdtek írni. Hasábokban írtak. Mindig jobbról balra. A sorokat is, a hasábokat is. Tíz méteren elérhetett vagy száz hasáb. Egy tekercsre rá tudtak írni őseink egy egész evangéliumot. Tíz tekercsre elfért az egész Újszövetség.

Megtudtuk tehát, hogy a zsinagógai liturgiában állva kellett olvasni és ülve prédikálni. Templomainkban nem egészen így csináljuk: itt mindig állunk. A kisközösségi liturgiában pedig ülve olvassunk, és ülve prédikálunk. Ahány ház, annyi szokás.

Hát mindenekelőtt ezt a tájékoztatást köszönhetjük Lukácsnak. Most pedig azt

mondom el, hogy miben nem tájékoztat Lukács. Ezt hallottuk: és éppen arra helyre talált, ahol ez volt írva. A ökumenikus (értsd: reformátusoké és evangélikusoké) fordítás pedig ezt mondja: megkereste azt a helyet, ahol ez volt megírva. A görög szöveg alapján mind a két fordítás jó. Felütöttem a TOB-ot, a francia ökumenikus fordítást. A hazai katolikus szöveg szerint fordít, de a lábjegyzetből megtudom, hogy nem eldönthető, hogy 1. az volt-e a textus a zsinagógában, arra a napra kitűzve, vagy 2. véletlenül, vagy 3. gondviselészerűen ott állt meg Jézus a tekercs-göngyölítésben, ahol ez a hely volt, vagy 4. megkereste Jézus ezt a helyet. Tessék, lehet választani! Jézus Izaiás 61. fejezetéből olvasott fel. Elég sokáig kellett göngyölítenie, míg odaért. Sajnos, nem tudjuk, hogy volt-e Názáretben arra a napra kijelölt textus. De ha annyi okos francia hugenotta és katolikus tudós se tudta eldönteni, alighanem mi itt Széphalmon sem jutunk többre. Inkább nézzük meg már végre, hogy mit olvasott. Ahány kódex annyi változat. Felolvasom a magyar ökumenikus fordítást is:

"Az Úr Lelke van énrajtam, mert felkent engem,
hogy evangéliumot hirdessek a szegényeknek, azért küldött el,
hogy a szabadulást hirdessem a foglyoknak,
és a vakoknak szemük megnyílását,
hogy szabadon bocsássam a megkínzottakat,
és hirdessem az Úr kedves esztendejét."

Ha akarom, nincs sok különbség a két szöveg között. Ha akarom, az ökumenikus szöveg egy kicsit politikaibb tartalmú, mint a miénk. Mindegy! Az az érdekes, amit utána mondott Jézus. Miután leült. Azt mondta, hogy ma beteljesedett az írás, amelyet az imént hallottatok, avagy az ökumenikus fordítás szerint: ma teljesedett be ez az írás a fületek hallatára. Ez utóbbi a szöveghűbb fordítás.

Ha van valami része Jézusnak abban, hogy ez volt a názáreti textus, amit felolvasott, akkor kérdezem, hogy miért ezt választotta. Azt hiszem, hogy ha nem is választotta, legalább is elfogadta, mert magára alkalmazta, amit felolvasott. Mért itt állt meg a tekercs göngyölítésében? Mért nem keresett valami alkalmasabbat? Nem talált hamarjában alkalmasabbat? De hát mit akarhatott mondani vele? Lukács ezt a názáreti látogatást és szöveget teszi az egész galileiai tavasz élére, amelynek végén Jézus sorsa már eldőlt, és tudja már, hogy a "főpapok, írástudók, vének" végeznek vele. Érik már a kérdés, melyre holnap, a bokrportán felelniök kell azoknak, akik odajönnek szentmisét hallgatni. Tehát mi teljesedett be a názáretiek füle hallatára? Négy választ is felkínálok. Lehet ezekből választani, vagy ötödiket keresni. Hozzáfogok.

Azért kente fel az Úr Lelke Jézust, hogy ellene mondjon annak, ami a világban folyik! Azt a Jézust kente fel a Lélek, aki elsírta magát Jeruzsálem pusztulása felett, amely el fog pusztulni, kő nem marad kövön, mert nem ismerte fel látogatása idejét. Nem ismerte fel, hogy az Isten Fia látogatta meg Jeruzsálemet és Názáretet is. A Fiú, aki hüvelyébe dugatta a kardot, s nemet mondott az uralkodásra, s különösen a Mammonra, a gazdagságra. Nemet mondani jött Jézus arra a világra, amely ismeri a kardot, az uralmat, a többet birtokolni akarást, s ezért gyártja a szegényeket, a

foglyokat, az elnyomottakat, a megkínzottakat s mindenekelőtt az elvakítottakat. Kitalálta Jézus az antipolitikát, az Isten Országát, amely csak a segítséget, az osztozást és a szelídséget ismeri. Nevezzük ezt az első választ politikainak.

Második válasz: dehogy is gondolt erre Jézus. A történelemhez nincsen küldetése. Az a Sátáné! Az urak világáé. Az uraké, aki csálnak, rabolnak, ölnek, és kimódolják, hogy a kis csalók, rablók, gyilkosok mint törvényeiknek, sőt, az Isten törvényeinek áthágói is, megtöltsék a börtönöket. Az állam, a törvény - én vagyok! Mondja és gyakorolja minden diktátor. Sőt: maga az Isten adta a hatalmat neki ehhez: Isten kegyelméből király, vagy akármi, minden esetre úr és parancsoló a többi ember felett. Hozzájuk ne nyúlj, mert a máglyán végzed te is! Hát akkor - kérdem tisztelettel vagy tiszteletlenül - mi a fenének kente fel Jézust az Úr Lelke? Azért, hogy el ne tévedj az előző irányba, ne menj be a zsákutcába, hanem járd be erőd szerint a nyomortanyákat, a hajléktalanok szállásait, menj el az éhezők közé, mint Kalkuttai Teréz anyja, s tedd a jót körben járva azon a helyen ahol élsz, és gyógyítsd meg a betegeket, ahogyan Jézus is tette. Az evangéliumok summásan gyógyítási történetek. Adjunk már nevet e második válasznak is. Nevezzük karitatívnek.

Ez a második válasz már pedzi a dolgot, de nem fúr elég mélyre, nem ez a válasz a kérdésre. Kívülről kezdi a megváltást, s nem jut el a dolgok gyökeréhez. Jézust azért kente fel az Úr Lelke, hogy teljesebbé tegye az ember örömét. Jézu azt akarta, hogy az ember megtalálja az Istent. Hogy nincs kivette magányosan ebbe a világba, ahogyan átéljük és mondjuk az egzisztencialisták. Hogy Atyja van, akit Apucinak szólít, akinek az ölében megszünik magánya, és egyesülhet Istenével. Aki ugyan kivette őt ebbe a világba, de csak próbára tevének céljából. Azért hogy e rövid élet nyomorúságos kis vacak élvezetei között el tudja mondani: Quid hoc ad aeternitatem! Mi ez az örökkévalósághoz képest?! És csak az Isten és csak az ő öröme felé forduljon. Adjunk nevet a harmadik válasznak is. Legyen ez az adorációs válasz.

E túlságosan is jámbornak tetsző válasz gyökerében igaz volna, ha nem volna vészesen csak transzcendens. Nem látja a földi életet kívánatosnak, elvágyódik. pedig van e földi létnek önmagában is értéke. Ha igaza volna, akkor az optimális megoldás az volna, hogy menjen el mindenki karthauzinak, néma barátnak, néma apácának. Inkább a modern pszichológia személyiség fejlődésének irányába kell menni. Jöjjetek hozzám mindannyian, akik fáradtak vagytok, s én megenyhítlek titeket! Jézust azért kente fel a Lélek, hogy megtaláljuk és kiteljesítsük magunkat. Ne másnak a zsebében hordjuk lelkiismeretünket. Ne kívülről mondják meg nekünk, hogy mit tegyünk. Szabad személyiséget akart, nem agymosottat. Azért kente fel a Lélek Jézust, mert meg akarta szüntetni, hogy ember magyarázhasson embernek. Ebből akarta kiszabadítani. Mindannyian Istentől tanítottak lesztek! S ha elérem a szabadságnak a teljességét, majd fogom tudni, hogy mit csináljak. Szabadságra hívott meg minket. Nevet kellene adni e negyedik válasznak is. Legyen ez az Istentől kapott érett személyiség válasza.

Melyik válasz hozza meg az Úr kedves esztendejét? Melyik teljesíti be végre azt, amiért Jézus jött? Az apolitikus, a jótettekben bővelkedő, az imádságos, a szabad személyiséggé lett ember az, amit Jézus akart?

A názáreti prédikátor mindenesetre azt mondta az izajási szövegről, hogy a szöveg azon a napon, amelyen ő prédikált - ma! - beteljesedett. Mi? Az, hogy a szegényeknek, foglyoknak, vakoknak, megkínzottaknak jó hír mondatik és meghirdetődik az Úr kedves esztendeje. Az Istené, aki szolidáris a szegények, foglyok, vakok és megkínzottak táborával.

Ebből következik, hogy össze lehet szedni Kalkutta utcáin vagy másutt a haldoklókat, de az Úr kedves esztendeje nincs itt. Apucinak is lehet szólítani az Istent, de az Úr kedves esztendeje nincs itt. A személyiségüket is fejleszthetjük, de az Úr kedves esztendeje nincs itt. Csak a szegények, foglyok, vakok, megkínzottak felszabadulása hozza meg az Úr kedves esztendejét. Hogy a felszabadító Apucinak fogja szólítani az Istent, körben járva jót fog cselekedni és Istentől tanított lesz, azaz nem emberi tekintélyek szavára fog hallgatni, ez együtt jár az Istentől akart felszabadítás módjával. Jót tenni, imádkozni, érett személyiségnek lenni lehet a felszabadítási program vállalása helyett is, s lehet mindez a program vállalásának a következménye is. Ha helyette csinálom, a "főpapok, írástudók és vénék" békén alusznak. Ha felszabadításon töröm a fejem, akkor megácsolják a keresztet és elsétálnak alatta: Szálljon le a keresztről, s mi hiszünk neki! - ez következik be.

Van-e módunk folytatni, ami Názáretben kezdődött? Ha még érdekes az, hogy Jézus miért jött és mit akart? Ha nemcsak egy szerencsétlen flótással van dolgunk, akiket az urak a maga helyére, a Golgotára raknak!? Ha ő az, akire rábízhatjuk magunkat, ha megegyezik vele, programjával az Istentől kapott lelkiismeretünk szava!?

Budavári, 2001. január 22.

Alig vártam, hogy végre lejöhessünk. Karácsony másodnapján ugyan itt voltam. De be sem mentem a házba, csak elmondottam a karácsonyi misét, s mentünk tovább Ajkára, kisközösségi karácsonyra. Valójában december 21-én mondtam búcsút a falunak, reggel, amikor Füredre mentem Csabáékhoz. Egy teljes hónap távollét.

Hajnalban keltünk. Negyed hétkor már az Erzsébet téren voltunk, hogy helyjegyet váltsunk. A busz megállás nélkül megy Veszprémig. Félkilenckor ott vagyunk. Teri vásárol a piacon. Kilenckor indul a busz Zánkára, tíz után valamivel megérkezünk Budaváriba. Amikor leszállunk, a polgármester, Bódor Anti, kedvesen nyugtázza, hogy megint itt vagyunk.

Enyhén havas a táj. A házsonyi villanyóra mutatta, hogy fagyponton áll a hőmérő. Sietünk a kapu felé, levesszük róla a bicikli lakatot. Elő a kulccsal, nyílik az ajtó, kapcsolom a villanyt. Csak kapcsolnám. Marad a homály, s látom a mélyhűtő körül a tócsát. 26-án Teri itt volt, hozta a misebort, villany volt, tócsa nem volt. Mi történt itt? Valamikor a négy hét alatt a villanyóra kikapcsolt, s most villany nincs, tócsa van. Benyomom a gombot a kapcsolótáblán, visszalöki. Kimegyek a villanyórához, kifeszegetem a műanyagajtót, a felcsapom a kallantyút. Visszacsapja. Telefonálok Molnárnak, a villanszerelőnek Szentantalfára. Ő szerelte be a boylert egy hónapja. Szerencsére a mobiltelefonon elérem. Mondom, hogy mi van. Csak

ebédel, s ebéd után átjön.

Közben befűtünk a nagyszobában meg a konyhában, ebédelünk, s hozzákezdünk az obligát sakk-partihoz. Megakasztja Molnár; mindent megnéz, mindent ellenőriz. Nem érti, mi történt. Ne használjuk a hőszugárzót! Jó. Nem használjuk. Fél óra múlva így is kiugrik a táblán a gomb. Kikapcsoljuk a hűtőszekrényeket, negyed óra múlva így is kiugrik a gomb. Telefonálunk Molnárnak, s elmondjuk tapasztalatainkat. Nem nagy öröm - mondja, s tíz perc múlva újra itt van. Újból megnéz mindent, s elmegy azzal, hogy nem tud semmit sem csinálni: nem ugrálhat át minden félórán Szentantalfáról. Igazat beszél, mi meg itt állunk megfűrödve.

Jár az agyam. Ferenczi Andris villamosította annak idején, 85-ben, a házat, s kérdezte, mit akarunk mi rászerezni a hálózatra. Mondtuk, hogy semmit, csak a világítást. Azóta lett egy hűtőszekrény, két hűtőszekrény, egy kisboiler a konyhában, két hőszugárzó. Nem volt semmi baj. December 20-án bátran rákötöttük az új 150 literes fürdőszobai boylert is. Bírta a hálózat. Még karácsonyra is bírta. Alighanem az új évezredben történt, hogy elhatározta: nem bírja tovább. Szép csendesen bement az unalmast, amikor ott sem voltunk. S még valami eszembe jutott. December 20-án Molnár átfúrta a falat, hogy a megfelelő dobozhoz jusson. S kiugrott a gomb. Kérdeztem őt, hogy mi történt. Vezetéket ért a fűró. Kivette a fűrőt, visszanyomta gombot, s fűrt másutt. Nem lehet ebből a baj? Mindez csak elmélet. Majd eljön tavasszal Gyeness Józsi Inárcsról, s rendbe teszi a dolgokat. Csak azért imádkozom, hogy a hőszugárzót bírja ki a hálózat, mert különben nem tudom e sorokat kopogtatni cellácskámban, mert elgémbereednek az ujjaim.

Az előző napokban Teri Debrecenben ment, két napra magamra maradtam, s minden telefonomat elintéztam. Hampelnek is telefonáltam, hogy megkérdezzem, mi van a feleségével, Máriával, aki rákos. Leírhatatlan, amit mondott - szegény. De felhívta a figyelmemet Morel Gyuszi írására a Mérleg karácsonyra megjelent 2000/3. számában. Betettem a táskámba, s a buszon, Veszprém és Budavári között, elolvastam.

Nem másolhatom ide írását. Csak annyit mondok, hogy veres lett a fejem tőle. Idáig jutottunk? Ez megjelenhetik egy katolikus folyóiratban? Ez már nyílt lázadás az adott római vezetés ellen! Aztán lehiggadtam. S már tudtam is, hogy első dolgom lesz, ha géphez jutok, írni erre valamit Boór Jancsinak is a Mérlegbe, s persze Gyuszinak is.

Budavári, 2001. január 23.

Megírtam. Ettől meg másnak lesz veres a feje, ha a Mérleg le meri hozni. Pedig szelíd voltam benne, mint mindig (?). Ítéljétek meg magatok!

Kedves Gyuszi!

Kedves Gyuszi!

Mióta néhány éve Innsbruckban találkoztunk, minden hozzám kerülő írásodat

elolvasom. Örömmel akadtam Mi szól a radikalitás mellett? című cikkedre is. Reflektálok rá. Pontonként.

Ad 1. Az a meztelen valóság, hogy az emberiség növekvő hányada öntudatosul: nem hajlandó eleve tekintélyek szavára mozdulni. Ez a meztelen valóság belesimul Isten teremtoi tervébe: Ő Maga is ezt akarja. Korábban többen voltak azok, akik eleve tekintélyekre figyeltek; ma már kevesebben. Ha továbbra is eleve tekintélynek gondolja magát valaki, számolnia kell azzal, hogy egyre kevesebben lesznek, akik figyelnek rá. Gondolod, hogy egyházunk uralkodó rétege képes feladni a maga eleve tekintély szerepkörét? Hisz benne, hogy Isten maga kívánja tőle, hogy kitartson mellette, és ebben a szerepkörében tartson ki. Akik mást gondolnak, azokra csak ütni képes; persze, ha teheti. Ma már csak fizetett alkalmazottaira, a klérusra van hatalma ütni. Akiket pedig nem fizet, gondolhatják és mondhatják, amit akarnak. Akkor is, ha a lemorzsolódás 90 százaléknál is nagyobb lesz. Sajnálják őket, mint hitetleneket, de csak ennyit tehetnek. Eleve tekintély szerepkörükből nem képesek engedni. Úgy tudják, hogy maga az Isten kívánja tőlük e szerepkör folytatását. Akik meg öntudatosultak, azok is azt gondolják, hogy az Isten kívánja tőlük ezt. Két egymást teljességgel kizáró pozíció. Van-e, lehetséges-e közös nevező?

Ad 2. Egyházunk vadul védekezett ez ellen az öntudatosulási folyamat ellen. De mára már csak index és kiközösítés a védekezésének eszközei, mert az öntudatosodás kiverte az uralkodó réteg kezéből a korábban leghatásosabb eszközt: a gyufát, amellyel máglyát gyújtottak. Legalább kétszáz éves késéssel született meg a legutóbbi zsinaton az aggiornamento. Be kell vallanunk, hogy ez is csak szavakban állt szóba ezzel az öntudatosodási folyamattal. A maga eleve tekintély szerepköréhez nem nyúlt hozzá: egyetlen korábbi tanítását sem vonta vissza. Hogyan is tehetne volna: Isten maga látta el őket a tévedhetetlenség karizmájával - donum hierarchicum! E régi szerepkör gyakorlásához az aggironamento zsinata bőséges idézetanyagot biztosított. Magát a szerepkört érintetlenül hagyta. Példa: szól ugyan az Isten népéről, de a hierarchia szerepét változatlanul hagyja. Más példa: beszél arról, hogy csak lelkiismeretünknek tartozunk engedelmeskedni, és vallja egy másik dokumentumban, hogy egyházi előjáróinknak engedelmességgel tartozunk.

Ad 3. Meghamisítanánk a történelmet, ha nem vallanók meg, mekkora árat kellett fizetniök azoknak, akik merték az egyház történelmét előretaszigálni, vagy pontosabban: visszataszigálni Jézus akaratához. A 19. században a modernizmus, a 20.-ban a nouvelle théologie elszánt, alázatosan szolgálni akaró hősei voltak azok, akik fizettek, s nem keveset.

Ad 4. Botrányok mindig voltak, s a legendák mindig telve vannak naivitásokkal. A hagyományokat is mindig védik az uralkodó rétegek. Ilyenek azok is, amiket felemlítesz: születésszabályozás, újraházasodottak szentségekhez járulása, egyházi adó, papi nőtlenség. A protestánsoknál ezek általában már nem problémák. S templomaik megtelnek? Nem. Az említett öntudatosodás az ő templomaikat is üríti, bár nincsenek ilyen katolikus gondjaik. Azt hiszem, mélyebben kell keresnünk a bajok forrásait.

Ad 5. Sokkal többről van szó, mint a demokrácia hiányáról. Jézus egyházában

keressük a közös nevezőt, mert démos (a nép) akarata nem kezelhető semmiként. De ebben az egyházban semmi sem számít többet, mint az emberi lelkiismeret és Jézus ezt formáló szándéka. Ennek a szándéknak érvényesítése pedig nehéz feladat, de kráciával, azaz uralomgyakorlással nem megyünk semmire. Isten népének igent kell mondania Jézus akaratára. Ha nem tud igent mondani, felemészti önmagát, szétzüllik - ez kisközösségi tapasztalat! A hierarchia azt mondja, hogy az igazságról nem lehet szavazni. Igaz. De az igazságot igazolni kell! Az igazolást nem helyettesítheti a szent uralkodóréteg akarata, csak a közösség mindenegyes tagjában megszólaló Szentléleknek aláztos tisztelete; magyarul: az érvelés.

Ad 6. A kontesztálók névsora az uralkodó réteget nem hatja meg. Az istenadta népet meghatja? Keserű példáim vannak arra, hogy nem. Jó szerencse, hogy az a bizonyos gyufa ma már nincs, s így a kontesztálók legalább ma már életben maradnak. A hierarchia probléma nélkül gyilkolt a maga igazáért egy jó másfél ezred éven át - Jézus és az Isten nevében. De annak ellenére, hogy ma már nincs gyufája, még mindig többen vannak az engedelmeskedő hívek, mint akik készek valami szellemi barikádra menni az egyházi Bastillet megostromolni. A társadalom egésze viszont mára már érdektelen az egyházi tyúkperek iránt.

Ad 7. Hazánkban már nincs energia a viccekre. A liberális sajtó érdektelen. A volt állampárt nem akar szavazókat veszteni. Egyikük sem gyárt már vicceket. A katolikus sajtó pedig 99 százalékban hierarchia-hű. Az 1 százalék meg ki van tiltva a templomokból. Egyházilag ma is földalatti életű. Az állampárt idején szinte csak ez az 1 százalék volt a katolikus sajtó - és földalatti volt. A nem-földalatti - a pártállamtól engedélyezett, vezetett, fizetett katolikus sajtó volt. Ma hazánkban akkora a hierarchia ereje, hogy a szovjet csapatok kivonulásával semmi sem változott azok számára, akik nem az engedelmeskedtetés kategóriájában gondolkodnak.

Ad 8. Szakmai eszmecserére nincs lehetőség ott, ahol nem kell igazolni, hogy mit akart Jézus. Ahol elég hivatkozni arra, hogy ekkor meg ekkor, itt és itt már megmondtuk, hogy mi az igazság. Próbálkoztam az elmúlt évtizedekben egy bíborost hazánkban jobb belátására bírni azzal, hogy hivatkoztam a kifogásolt csoport teljesítményeire. Válasz: Kedves Atya, cselekedeteik a baptistáknak is vannak! Értsd: a hit forog itt szóban, annak a tartalmát pedig a hierarchia dönti el. Arról nem lehet vita. '81-82-ben pedig hazánk akkori bíborosa az inkvizíciós tárgyaláson kijelentette, hogy kérdésekre kell felelnem olyan személyek előtt, akik hivatalból képviselik az igazságot. Csak leckét mondhattam fel, vagy eretneknek minősülök. Ez utóbbi következett be.

Ad 9. A kívánt közérthető nyelv biztosan kifejlődik ott, ahol szabaddá válik az érvelés. De ez a nyelv megbotránkoztató a hierarchia, és a tőle függő hívek kategóriája számára is. Amit a "Biblia olvasásáról" mondasz, igaz. De ha fenn akarod tartani, hogy a Biblia lényege szerint Isten szava, megoldhatatlan problémáknak nézel elébe. Egyfelől más kultúrkörökben más könyveket tartanak Isten szavának, másfelől a Biblián belül az is Isten szava, hogy Isten megkeményíti a fáraó szavát, majd a Vörös-tenger hullámain a hadseregére bocsátja, meg az is, hogy a kardnak a hüvelyében van a helye. A Biblia lehet az emberiség legcsodálatosabb könyve, de

nem lehet több, mint könyv, amely tartalmazza az ember Isten gondolatait kibetűzni akaró szándékát.

A liturgia nem lehet - gépliturgia. Csak Isten népe által kitermelt, Isten népének igényeit kielégítő liturgia. Másképpen miséznek egy évtizedek óta összeszokott kisközösségben, másképpen egy igényesre nevelt templomi közösségben, és ismét másképpen azoknak, akikkel először találkozom. Van olyan közönség, amely megbotránkoznék azon, ha azzal kezdeném az esti misét, hogy Jó estét kívánok! Valakiknek fontos lehet, hogy mondhassák: És a te lelkeddel!

Amit a sokat kívánni és kevesebbet elérni kapcsán mondasz, nagyon igaz, de az értékek és magatartási normák tekintetében - ha Jézus tanítványai akarunk maradni - nem lehet kevesebbet mondanunk, mint amennyi az egész keresztény nép számára alig elviselhető. Nem, mert nélkülük nincs hűség a jézusi örökséghez. Itt kell sokkal mélyebbre fűrnünk. Gondolkodás-átalakítás - metanoia - nélkül nincs lehetőségünk az egyház jézusira formálására. Féltő, hogy ez olyan gombóc, ami a leghaladóbbak számára is alig emészthető. Annak idején Izraelben sem bizonyult emészthetőnek. Jeruzsálemben sem, de még Názáretben sem.

Ez a gondolkodás-átalakítás és nyomában az életünk átalakítása ma kisközösség nélkül - számomra elképzelhetetlen. Jézus számára is az volt - kétezer év előtt! Csak kisközösségben tudott mindent megmagyarázni. Csak a kisközösség tagjai voltak képesek a feltámadás és Pünkösöd hatására - művét folytatni. Csak kisközösségben nevelődő élcsapatok húzó ereje, példája mellett tudom elgondolni visszatérésünket a jézusi örökséghez. Az esztétika a tartalom és a forma egységéről tanít. Azt hiszem, ez érvényes az Isten Országára is. Értékek és magatartási normák a tartalom, kisközösség a forma.

Meg kell próbálni, amit a németek és a franciák megtettek, de tudnunk kell, hogy Isten Országában másról van szó. Olyasmikben kell megegyeznünk egymással, hogy Isten Országa a szegényeké, a szelídeké, meg a tekintélyt-hatalmat nem ismerőké. A német-francia párbeszédből ezek kimaradhattak.

Ad 10. Azt hiszem, hogy az egyház újjászületése nem lehetséges a kis nyáj és a kevesek teljes közössége nélkül. De ott, ahol nincsen eleve tekintély, csak érvelés és valósítás, ez a két kategória megáruulhat egy gyékényen. Valakik vállalják a kicsit, s szorítanak, hogy példájuk nyomán a nagy egyház is elinduljon Jézus irányában.

Ad 11. Érdekléte kell tenni az egész társadalmat az egyház reformja iránt. Tua res agitur - mondták a humanisták török elleni harcaink idején. A jézusi örökség vállalása nem lehet egyházi belügy. Hatmilliárd kívánja, hogy rend legyen a világban. Meg kell mutatnunk, hogy az uralkodás, a többet birtokolni akarás (pleonexia) és az erőalkalmazás csak rendetlenséget képes teremteni. Ennek elméleti kimunkálása sem könnyű feladat. De többre kell vállalkoznunk. Olyan kisközösségeket kell létrehozunk, amelyek megmutatják, hogy lehet értékes életet élni lemondva az uralkodásról, a többet birtokolni akarásról és az erőalkalmazásról. Talán elmélet és gyakorlat alapján nyilvánvaló lesz, hogy csak így lehet értékes életet élni. Egy új fajta szerzetesi közösségben, amely végre tudomásul veszi, hogy Isten nőre vágyódónak teremtette a férfit, és férfire vágyódónak a nőt. Talán világossá lesz az is, hogy Jézus

nem hetenként, négy hetenként összejáró közösségbe gyűjtötte tanítványait, hanem életközösségbe. Reggeltől estéig, estétől reggelig - három éven keresztül. S "nem volt semmiben sem hiányuk", pedig nem volt pénz az övükben. A Mammon veri szét a globalizálódó világot, az veri szét az egyházat is. Ennek a hatalmát lecserélni az Isten Országára, ez az a feladat, amelynél kevesebb nem tudja megújítani az egyházat. Ez az a feladat, amelyre felfigyelhet a Marx Károly kísérletére - bizony - felfigyelni tudó társadalom is.

Íme, az én Call for ideas-om. Szeretettel köszönt Bulányi György

Városmajor, 2001. január 27.

Egy héttel ezelőtt azzal a mondattal fejeződött be a vasárnapi evangélium, amivel ma kezdődött: *Ma beteljesedett*. A négy kérdés elhangzott szombaton Széphalmon is, vasárnap a Bokorportán is arról, hogy mi teljesedett be azon a napon. Sokan inkább nem válaszoltak rá, hiába ment körben a felajánlási paténa. Mikor eljutott hozzám, én sem válaszoltam, hanem kezdtem a felajánlás szövegét: Áldott vagy Istenünk... Hiányolták is mise után, hogy nem foglaltam állást. Nem sumákoltam, csak éreztem, hogy még idő kell nekem a kiérett válaszhoz. Kiérett-e mára, nem tudom. Olyan, amilyen, de félek, hogy akármilyen is, magyarul fog szólni, s nem fog sumákolásnak minősülni.

A názáreti prédikátor mindenesetre azt mondta az izajási szövegről, hogy a szöveg azon a napon, amelyen prédikált – ma! – beteljesedett. Mi teljesedett be? Az, hogy a szegényeknek, foglyoknak, vakoknak, megkínzottaknak jó hír mondatik és meghirdetődik az Úr kedves esztendeje. Az Istené, aki szolidáris a szegények, foglyok, vakok és megkínzottak táborával, és nem szolidáris azokkal, akik okozói a szegénységnek, a vakságnak, a rabságnak, a kínzásnak.

Ebből következik, hogy össze lehet szedni Kalkutta utcáin vagy másutt a haldoklókat, de ettől az Úr kedves esztendeje még nincs itt. Nincs, amíg az embernek utcán kell meghalnia, mert az állatnak is van istenteremtette vacca, amelybe belebújhatik. Apucinak is lehet szólítani az Istent, de az Úr kedves esztendeje nincsen itt, amíg odajöhet hozzám 1952 karácsonyán a Markó utcai fogházban a szocdem szervezett munkás, és mondhatja: Uram, ne készüljön itt nekünk karácsonyestet csinálni, mert Isten nincs. S ha volna, akkor mindenekelőtt őt kellene megjavítani, hogy ilyen piszok világot teremtett. Elnémultam sok okon. Többek között azért, mert amíg mi apuciztunk, az egyház minden apucizás ellenére is elvesztette a munkásosztályt, amely akkor már a maga egészében Istennek egy Marx Károly nevű tolmácsára figyelt, mert tőle várta a szabadulást, az Úr kedves esztendejét. A személyiségünket is fejleszthetjük, de ha – Istenben, egyházban, Bokorban csalódva – arra az eredményre jutunk, hogy semmit sem tehetünk (mert maga az Isten teremtette asszimetrikusnak az embert, amilyennek Ancsel Éva lát minket, s ezért valójában nem lehet segíteni rajtunk...), akkor fejlett személyiségünk számára mindenféle „Ma beteljesedett!” harsány kiáltás legfeljebb csak naivitásnak minősülhet. Annak, mert amiről Izajás álmodott, s amit Jézus nagy naivan lehetségesnek tartott – *az Úr kedves*

esztendeje –, az nem lehetséges.

Csak a szegények, foglyok, vakok, megkínzottak felszabadulása hozza meg az Úr kedves esztendejét. Hogy a szabadító aztán Apucinak fogja szólítani az Istent, körben járva jót fog cselekedni és Istentől tanított lesz, azaz nem emberi tekintély szavára fog hallgatni – mindez velejár az Istentől akart szabadítás műfajával. De jót tenni, imádkozni, érett személyiségnek lenni – lehet a szabadítási program vállalása **helyett** is, és lehetnek mindezek a magatartások a program vállalásának velejárói is. Ha helyette csinálom, akkor a „főpapok, írástudók és vének” békén aludhatnak. Ha viszont a szabadításon is töri valaki a fejét, akkor a főpapok megácsolják a keresztet, elsétálnak alatta és mondhatják: *Szálljon le a keresztről, s mi hiszünk neki!* Nem szállt le, s nem hittek neki.

Van-e módunk folytatni, ami Názáretben kezdődött? Ez itt a kérdés! Ha még érdekes az, hogy Jézus miért jött és mit akart? Ha nemcsak egy szerencsétlen flótással van dolgunk, akiket az urak a maga helyére, a Golgotára raknak!? Ha ő az, akire rábízhatjuk magunkat? Ha megegyezik vele, programjával Istentől kapott lelkiismeretünk szava!? Ha van szimmetria?

Mi volt a názáretiek reakciója a bejelentésre? Kérdezzük meg Lukácsot. Ezt válaszolja rá: *Mindnyájan helyeselték neki és csodálták szavait, melyek kellemesen ömöltek szájából.* Lukács nem volt szemtanú. Nem is tudja megmagyarázni, hogy miért is fordulnak Jézus ellen a názáretiek. A szemtanúkhöz fordulunk, tehát Márkhoz és Mátéhoz, akik a beszéd tartalmáról nem, csak arról tudósítanak minket, hogy Jézus bement a názáretiek zsinagógájába, és tanította őket. A názáretiek reakcióját Márknál is Máténál is ugyanaz az ige jelöli. Kénytelen vagyok az eredeti szöveget mondani: *ekpléssein*. Az ige főneve: *plégé* (a latin *plaga*) csapást jelent, s az ebből képzett ige jelenthet – a nagyszótár szerint – *megdöbbenést, rémületet, elutasítást*; tehát pontosan az ellenkezőjét annak a helyeslésnek, amiről Lukács tudósít. A katolikus fordítás *csodálkozást* hoz, az ökumenikus meg *álmédkodást*. s így kénytelen vagyok Csia Sándor magyarázatát idézni: *megdöbbenette* őket, sokan *megdöbbenve* szóltak. A TOB is a francia *frapper* igét használja: magyarul frappirozta Jézus a názáretieket. A szótár nyomán sok mindent érzek bele ebbe az ekpléssein igébe, mert figyelek az evangélisták szóhasználatára. Igénk ugyanis 12 ízben kerül elő az evangéliumokban, s többek között ez az ige jelzi a tanítványok reakcióját is, amikor Jézus a tevehasonlattal magyarázza meg nekik a gazdagok üdvözülési lehetőségeit. Az ökumenikus fordítás ehelyt már Csia Sándor szavát használja: a tanítványok *megdöbbenetek*, a katolikus fordítás is vált: Máténál *megdöbbenést* fordít, ha Márknál marad is a *csodálkozás*. A fordítói koronát mégsem Csia kapja. 1541-ben látott napvilágot az első teljes magyar Újszövetség. Erdősi Sylveszter János magyaráította. Erdősi humanista volt: Erazmustól tanult görögöt, a görög eredetiből fordított, minek folytán – idézem úgy, ahogy írva van, a majd félezer éves magyar szöveget –: *Az tanítványok kediglen elrímülinek az ű beszédin.* (Szatmári volt, íző nyelvjárásban beszélt, nem volt még helyesírási szótár.)

Bizony a tanítványoknál is a teljes elutasítást és rémületet jelentette a döbbenet, amellyel tudomásul kellett venniök, hogy – könyörgöm – a gazdagok ki vannak zárva

az Isten Országából. Hasonló rémület vett erőt a názáretieken is Jézus Izaiás-magyarázatának a hatására. Mitől rémültek meg a szegény názáretiek? Hát ezt nem tudjuk. Tudni csak azt tudhatjuk, hogy elkezdtek arról beszélni, hogy Jézus ács, meg ácsnak a fia, meg Mária az anyja. s hogy a testvéri meg a húgai itt laknak közöttük. Tudni csak azt tudjuk, hogy valamit kérdésbe tesznek. Ezt: *Honnan ez a nagy bölcsesség?* S válaszolnak is rá. Az elutasítás válaszával. Máténál, Márknál ugyanazzal a szóval: *és megbotránkoztak benne.*

Csak ez az elutasítás magyarázhatja meg Jézus váratlannak tetszhető ellenreakcióját, amely oly bőséges rajzot kap Lukács ma hallott szövegében – hazáról, tolmácsról, Illésről, Elizeusról. Ezeknek értelme, hogy a pogányok is jobbak a názáretieknél. A názáretiek viszont-reakciója meg már vérre megy: a jámbor hallgatóság gyilkolni is hajlandó. Jézus azonban megmenti őket ettől: egérutat vesz előlük. Nem mondom újra, amit úgyis hallottatok.

Helyette inkább kérdezek valamit. Mi háborította fel ennyire a jó názáretieket ennyire? Csak a lélektanregény eszközeivel kísérelhetem meg a választ. Legegyszerűbb, ha beültetjük magunkat a názáreti zsinagógába.

Első reakció: Ej, ha! Ma beteljesedett! Nem tapasztaljuk, hogy történt volna valami. Ugyanolyan esős a tavasz, mint tegnap. Sephorisban a légionáriusok, Jeruzsálemben Pilátus kegyéből Kaifás. Nagyokat mondani könnyű. A papiros türelmes, de mi nem. Nem teljesedett be semmi.

Második reakció: Ki teljesítene be itt valamit? Ez az ácsgyerek? Itt él közöttünk az egész retye-rutyája, célszerű szegény emberek, mint mi. Nem közönséges nagyralátás ilyesmit gondolni magáról. De nemcsak gondolja, még ki is mondja. Nem is tanult ember. El tudja ugyan olvasni a tekercset, de hogy mit jelentenek a szavak, azt Jeruzsálemben tanítják, nem gyalu meg fűrész mellett találják ki. Sohse járt jeruzsálemi iskolát: *mé memathékós* (Jn 7,15), nem tanult se matézist, se mást.

Harmadik reakció: Ne hagyjunk már karikát fűzni az orrunkba. Legjobb lesz ezt az embert rövidre zárni, amíg nem késő. Még számlabenyújtás előtt. A nagyokat mondást mindig követi valami: nem mondják ingyen. Még hagyján, ha csak annyi az előadás végén: és ne feledkezzetek meg meg az adományokról! Félő, hogy nem ússzuk meg ilyen könnyen. Az ilyen *autsájder* nem éri be filléreinkkel, az ilyen mindig többet akar. Nehogy már a bőrünk is rámenjen.

A negyedik reakció egy kérdő mondat: *Honnan kapta ez ezt a tudományt?* Aminek már végeredménye van: *és megbotránkoztak benne.* Csia így fordítja ezt: belebotolva törbe estek. Én meg úgy, hogy: ennek nem ülnek fel neki.

Ha most eljönne közénk Herkó Páter, azaz akárki, s elmondaná, hogy ebben az órában fordul az emberiség története, s olyan karizmatikus személyisége volna, hogy hatása alá kerülhetnénk, megvárnók-e, hogy a mise végén beszervezzen minket, vagy kitalálnánk valamit, hogy jó lelkiismerettel hazamehessünk?

Megvan az ellenszerünk. Például: csak egy aggyatán mondja, és szombat este hétkor. S nem beszél ugyan Illésről és Elizeusról, nem dicsér távoli nemzeteket, csak annyit mond, hogy meg kell beszélni a legközelebbi csoporttalálkozáson, hogy

beteljesedett-e azon a napon, ami Izajás tekercsében áll. Hogy válaszolni kell a kérdésekre, amelyeket a Koinónia januári száma megfogalmazott.

Miért kell? Azért, mert ha nem adunk választ reájuk, már választ adtunk. Azt a választ, hogy arra szavazunk, amit a ma „főpapjai, írástudói, vénei” mondanak a mindenkori Pilátusok sugalmazására. Arra szavazunk, hogy tegyünk jót; mondjuk, hogy Apuci; fejlesszük ki személyiségünket, s a nagydumájúak názáreti vagy akármilyen helyszínű bejelentéseire pedig ne ugorjunk. Olyan a világ, amilyen. S ma az van, ami tegnap volt, s a holnap sem lesz másmilyen, mint a ma. A názáreti sztorit nem kell feleleveníteni, mert úgyis csak ismételni tudnánk – hasonló és golgotai eredménnyel.

Szerényen és halkán igyekezem kérdezni Biztos, hogy így van? Akin az Úr Lelke rajta, akit felkent az Úr, csak azt mondhatja, hogy már tegnap be kellett volna teljesednie az izajási szövegnek. És azt, hogy csak rajtam, rajtad, rajtunk fordul, hogy rajtunk van-e az Úr Lelke, hogy felkent-e téged az Úr, mert Isten mindenkit fel akar kenni, mert Lelkének mindenkin rajta kell lennie – ha engedi. Az emberi lelkiismeret szava ez. Amen.

7. Tavaszváró napló

Tartalomjegyzék

7. Tavaszváró napló.....	1
Városmajor, 2001. február 1.....	1
Városmajor, 2001. február 2.....	2
Városmajor, 2001. február 3.....	5
Városmajor, 2001. február 4.....	8
Városmajor, 2001. február 5.....	11
Városmajor, 2001. február 10.....	14
Városmajor, 2001. február 12.....	16
Városmajor, 2001. február 15.....	18
Mária-sírató.....	21

Városmajor, 2001. február 1.

Első misém 58. fordulója. Ha még két évet kapok, akkor gyémántmisés leszek. Ez a két esztendő most a Szellemi Búvárok szemináriumával indul. A múlt hónapban is szavaztunk. Arra, hogy a téma, a kérdő mondat mára ez legyen:

Hogyan tudom szabadnak meghagyni azt, akit szeretek?

Tisztázni kell, hogy kiről beszélünk: házastársakról, gyermekeinkről, országbeli testvérekről, akikkel kisközösségben találkozunk? A munkahelyi főnök, vagy a sarki hordár nem jöhet szóba. Miért? Azokat nem kell szeretnem? De igen! Az is lehet, hogy az ő szabadságuk ellen is vétkezem, de nem valószínű. Miért? Nem igen vagyok érdekelt szabadságuk megnyirbálásban. Be kell vallanom, hogy annyira nem szeretem őket. Rendre csak azok szabadságát van kísértésünk veszélyeztetni, akiket komolyan szeretünk.

Kivétel nélkül minden embert szeretnem kell, s a szeretetemnek természetes megnyilvánulása, hogy személyiségük istenadta igényét, a szabadságukat nem akarom korlátozni. Természetes? Sajnos, inkább az ellenkező a természetünknek megfelelő: az, hogy korlátozni akarjuk. Önzésből, felelősségből, akármiből következően. A házastársam, a gyereke, kisközösségi társam esetében fordulhat elő, hogy erőszakoskodom. A többiek? Kisebb gondom is nagyobb annál, hogy ők mit tesznek életükkel. A másik ember szabadságát elvenni csak akkor van igényem, ha közeli a kapcsolatam vele, ha - mondjuk így: - szeretem. Bárki szabadságának korlátozására igényem van, lehet - ha szeretem őt.

Szabadságát valakinek elvenni - csúnya. De úgy látszik, erős kísértésünk van rá, különben nem kapott volna a múltkor ez a kérdés 16 szavazatot. Most pedig nem általánosságban fogunk beszélni, hanem magyarul.

1. A férjem az, akinek el akarom venni a szabadságát.

Tünetek: Munkaidő után azonnal jöjjen haza. Ha rákérdézek: Most mire gondoltál, azonnal és őszintén válaszoljon. Ha hazajön, vegye ki a részét a közfeladatokból akkor is, ha gyese-gyeden vagyok. Ne legyenek - pénzkeresésen felül - külön

programjai. Ha valahova menni akar, velem menjen. Ha valahova menni akarok, jöjjön velem. Hűséget esküdött nekem. Ő az én tulajdonom. - Ettől szegény megfullad.

2. A feleségem az, akinek el akarom venni a szabadságát.

Tünetek: Azért asszony, hogy otthon legyen. Lássa el a háztartást, és szüljön gyerekeket. Ne legyenek barátnői, Jézusban testvérei, vagy lehetőleg én ne tudjak róluk, ne lássam őket. Intézze el őket addig, amíg munkában vagyok. Ha eljár dolgozni, akkor is lássa el az otthont. Segítsek neki Munkából hazajövet vásárolni. Van hetenként egy bütykölő napom, amikor javítom a ház körül való dolgokat; írja fel egy az előszobában kifüggesztett papirosra, hogy miket kell csinálnom, heti egy délutánt, munka után, rászánok erre. Egyébként pedig mindent intézzem el, s nekem hagyjon lehetőleg békét. Elvetem feleségül, s ehhez tartsa magát. - Ettől becsapva érzi magát.

3. El akarom venni gyermekem szabadságát.

Amíg kicsi, trükkölök. Nem akarja az esti fürdetést. Dobom a kiskacsáját a kádba: Nézd, a kiskacsa is fürdik, s dobom a vízbe, erre ő is hajlandó a kádba menni. A trükkölésnek valamikor lejár az ideje. Mozgásszabadságot kell adnom neki, az évek multával egyre többet. 18 éves korára a nevelés befejeződött. Mindent tud, amit mondhatok neki. Ismer engem. Azt is tudja, hogy mit nem akar azokból, amiket én meg jónak tartanék számára. Ezeket már hiába mondom, csak dühítem velük. Véleményt még nyilváníthatok, de csak - partnerként. Ha többet akarok, albérletbe megy, mihelyst teheti. - Ha módom van rá, ne üldözzem el szabadságát korlátozó szeretetemmél. De el kell engednem, ha bűnrészességet kellene vállaltam: piros lámpát pl. nem akaszthatok ki házunkra.

4. El akarom venni országbeli testvérem szabadságát.

Nem viselnem el, hogy más a véleménye, mint az enyém. Pofákat vágok, miközben beszél, úgyhogy nem tudja elmondani, amit akar. Azt nem kell elviselnem, ha kiváltságokat akar biztosítani a maga számára, pl. azt, hogy hol jön, hol nem. Ilyenkor szólunk neki, ahogyan a családban is: Ez a rend, amelyhez tartanod kell magadat. Amit mindannyian vállalunk, annak megkövetelésével senki szabadságát sem korlátozzuk. A magunk által hozott törvények megtartása szabadságunk kibontakozását tesz lehetővé.

Mondhatjuk, hogy azért akarjuk elvenni bárkinek is a szabadságát, mert kiváltságokat akarunk biztosítani a magunk számára?

Városmajor, 2001. február 2.

Levelet kaptam, közérdekűt, Bokor-érdekűt. Nincs jogom közölni. De a válaszat igen.

Kedves!

Hát ilyen levelet nem kapok mindennap. A Naplóról pedig semmilyen sem, pedig már elosztogattam vagy háromszáz füzetet belőle. Bár olyan vagyok, mint a Gilgames-eposz istenei, akik bágyadtan heverésznek, ha nem száll fel hozzájuk az

áldozatok füstje. Én is bágyadtan heverészek, ha nem kapok kritikát. Ady egyszer így fejezte be egy versét: Tisza-parton mit keresek? Horváth János, feledhetetlen mesterem a filológiában, írt rögvést egy kis füzetet, amikor Ady betört Dévénynél. Ebben a füzetben megválaszolta a kérést: Én megmondom - olvasó közönséget keres. Köszöntöm tehát az olvasó közönséget. S küldöm a folytatást.

Tegnapelőtt ebéd után olvastam el leveled, s másnap reggel a vérfolyásos asszonyról olvastam a szentmisében. Milyen jó lenne, ha Te is megérinthetnél valakit, akiből erő menne ki, s ha Te is meggyógyulnál. A szellemed ép, csak a számártestvér rakoncátlankodik: a betűid ugrálnak, időnként összeesel, kihagy eszméleted. Arra gondoltam, hogyha rendet tennél dolgaiddban, meggyógyítana Jézus.

Hosszú és gondos leveledet megelmélkedve mondom: Te bennem akarsz rendet teremteni, s engem akarsz odaigazítani a magad rendjéhez. Ahhoz a rendetlenséghez, amely beteggé tesz és benned pusztít, s bár ne pusztítana el. Barátságunk több mint ötven esztendőre néz vissza. Egyik legjelentősebb tagja voltál az első nemzedéknek. A letartóztatásom előtti esztendőben megváltoztál. Érthetetlen dolgokat csináltál. Nem tudtam, nem mertem rád kérdezni, hogy mi van veled. Pedig csak az volt, ami történt az első nemzedékkel - kevés kivétellel. A kivételek azok voltak, akiket az ÁVH nem szervezett be. Téged, téged is beszervezett. Tudod, hogy tudom. Tudod, hogy nem vádaskodom.

Az '56-os forradalom napjaiban Tabódi Pista egy pár központista kispappal behatolt az Egyházügyi Hivatal székházába, s összeszedte a jelentősnek vélt papirosokat. Ezeket odaadta Endrédy Vendelnek, a zirci apátnak, aki a forradalom napjaiban velem együtt szabadult a börtönből. Nem lévén cisztercita rendház, Vendelt a pesti piarista ház fogadta be, ott élt közöttünk. Egy napon megszólít a folyosón: Gyurka, van itt egy papiros, ami rád vonatkozik. Megköszöntem.

Szobámba érve, azaz hogy csak Magyar Pistába, aki megosztotta velem a magáét, rávettem magam a papirosra: Bulányi Györgyöt figyelő személyek listája volt rajta. Azoké, akiket egy nem szép napon elvittek egy ávos pincébe, ahol ezt mondták: ha meg akarod látni még a napvilágot, aláírod, hogy jelentéseket fogsz készíteni erről és erről a személyről, vagy ezekről. Ha pedig valakinek elárulnád, ami itt történik veled, államtitkot sértesz, amiért tíz év börtön jár. Volt azon a papiroson vagy harminc személy: fedőnév, foglalkozás, lakóhely - megjelölve. Ezeknek az adatoknak a segítségével nem volt nehéz megállapítanom, hogy kit takar a B..... fedőnév. Téged. Pár nap múlva felkerestelek, s vártam, hogy mesélni fogsz. Nem meséltél. Én mondtam ki a szót: B..... Azt mondtad, hogy el akartad magad is mondani. Azóta csaknem ötven esztendő telt el, s egy szó nem sok, de annyit se mondtál róla.

Miért nem? Csak azért, mert életed e közel félszázados tette, az aláírás, meghatározta személyiséged. A tiédet is. Nem marad az ilyesmi nyom nélkül senkinél, nálad sem. Van, aki olcsóbban megússza. Te - úgy látszik - súlyosabb árat fizetsz érte. Házastársad mondta el nekem, hogy lakásodban mindent eltűntetted, ami kollégáidat arra emlékeztethette volna, hogy van valami közöd Istenhez, valláshoz, egyházhoz. Pályád érdekében jó kommunistának, jó ateistának akartál látszani. Azt talán el tudtad kerülni, hogy nyíltan megtagadd, amiben nevelkedtél - s nem is akárhogyan. De

játszottál a neked legszentebbel. Ha nem is tagadtad le a csillagot az égről! Ha kinyitottad volna a szívedet később, akármikor, ezekről is beszélned kellett volna. Nem tudtál, nem akartál beszélni Róla, ahogyan "Baba" se tudott vallani, bár neki sem volt kétsége, hogy ismerem sorsát, közös sorsotok. Pedig mekkora volt a ragaszkodás Bennetek - legalább is személyemhez. De nem! Az Istenhez. Te vissza is jöttél a közösségbe egy időre. De nem ment ez Neked. Egy pár év múlva kiváltál belőle. Akármilyen is tettem meg érte, hogy maradj. Reaktiválódott a B.....-szereped? Nem tudom, csak valószínűnek gondolom, mert még tíz évvel később is megkönyékezték papjainkat a belügyesek.

Közben teltek az évek. Mindszentyt a Vatikán kicsalja az országból, megfosztja érseki székétől - bár VI. Pál megígérte neki az ellenkezőjét: Te vagy és maradsz Esztergom érseke! Megvárva Mindszenty halálát, a pápa Lékainak adja Esztergomot ('76 február), s az egyházügyi hivatal ezután már gyorsan beindítja a gépezetet annak egyházi tisztázására, hogy Bulányi valójában nem az állam, hanem az egyház ellensége ('76 szeptemberében Bai László szigorúan bizalmas írása erről a Párthoz), s '76 decemberében Lékai a karácsonyi püspökkari ülésen már követeli is püspöktársaitól a bulányista papok szigorú egyházi megbüntetését. Te a 70-es években jöttél vissza a közösségbe, 75 és 76 nyarán részt is veszel még lelkipályaságainkon, de '77 nyarán már nem jössz. Ekkor formálódik véglegesre kicsit régi, kicsit új identitásod: az egyházat véded velem szemben, aki valójában nem az állam, hanem az egyház ellensége vagyok.

Ha olvasom minap írt hosszú leveledet, szinte minden sora erről tanúskodik. Megdicsérsz, ha olyasmit olvasol, ami arra utal, hogy még sem vagyok az egyház ellensége. Kigyűjtöd Naplómból a helyeket, amelyek arra utalnak, hogy mégis csak ellensége vagyok az egyháznak. Gyűjtsd ki az evangéliumokból azokat a helyeket, amelyekben Jézus dicséri a főpapokat, írástudókat, véneket! Aligha fogsz találni. Nem dicsérő, korholó helyeket annál bőségesebben. Így formálódik ki az állampárt és államegyház hatására 76 után megszerzett új identitásod. El lehet feladni a múltat, egyetlen szó pardon nélkül, mert a megbánatlan múlttal még az Anyaszentegyház védangyala is lehetek, az igaz hit tisztaságának védője az életüket Jézusért kockára tevőkkel szemben. Nagyon csúnya ez. S ezt a nagyon csúnya játékot játssza az intézményes egyház. Boldog volnék, ha legalább te kivonnád magad e csúnya - az egyházat véded a hitvallókkal szemben - játékból. Csak bűnbánatra van szükség. Arra, hogy elsírd magad.

Puhul a diktatúra, van immár némi lehetőség egyházi életre. Aláírta már a pártállam Helsinkit. Folyik a vita egyházi-állami körökben a marxista meg materialista humanizmusról. Megnyílik a laikusok Akadémiája, lehet már nem-papoknak is teológiát tanulni. Mindent lehet annak, aki elhatárolja magát tőlünk. Miklós Imre közli Poggival, Poggi meg velem, hogy szabad utat nyit a kisközösségnek is, ha a fegyverforgatás megtagadásától el kell határolnunk magunkat. S a Bokron kívüli kisközösségek és egész egyházam el is határolja magát tőle. És tőlünk. És Jézustól, aki pedig elhatárolja magát a kardforgatástól. Nem akarod látni, hogy Jézus egyházáért megy a Bokor harca. S tudni akarsz egy olyan jézusi egyházzal, amelyben

eldöntötték, a II. Vatikáni Zsinaton is eldöntötték, hogy szabad a gyilkolás. Csak a magzatgyilkolás van megtiltva. Pilátus röhög: ám védjük a magzatot, csak legyen mindenkor a pógár legszentebb kötelessége a haza megvédelme.

Jézusnak nem voltak ellenségei, csak testvérei... Nem lehet így Neked is? - kérdezed. Jézusnak nem voltak ellenségei, csak felebarátai. A testvérei azok voltak, akik igazat adtak neki. Jézus azokról a felebarátairól, akik nem azonosultak a mennyei Atya akaratával, lerántotta a leplet, de nem ártott nekik. Mivel nem óhajtok - ezer okon - vallást változtatni, a főpapokkal kellő és illő reverenciával leveleztem. Nem testvéreim azok, akik ismernek uralkodást, kardforgatást és gazdagságot.

Te szegény vagy-e? - kérdezed. Bizonyára az országos átlag-életszínvonal alatt élek. Vágyódom arra, hogy semmit sem mondassak a magamnak, mert testvéreimmel mindenünk közös lesz. De ettől Te is, a Bokor is elhatárolja magát.

Még soha egyetlen jót sem mondtál a történelmi egyházról - állítod. Nem tudok jót mondani róla, ha megtagadja Jézus tanítását. A Varga családról tudok jót mondani. A magyar nemzetről is. A katolikusokról is. Isten Lelke működhetik akármelyik Vargában és magyarban és katolikusban, akik figyelnek lelkiismeretük hangjára. De az egyháznak az a feladata, hogy bizonyosságot tegyen Jézusról. Helyette "paráználkodik" a mindenkori hatalommal, és tartja a markát, hogy fizetni tudja a hitoktatókat. Mit lehet elmondani az Isten országáról, ha egy erőszakszervezet fizeti a hitoktatóit?

Egy fájó kérdés: Hol van azoknak a nagyobb része, akikkel indultál? Ott, ahol te. Nem piacra termelő vállalat Jézus vállalkozása. Petőfi nem alkuszik! Jézus sem. Csak az kíváncsi tőlem, hogy hűséges maradjak. A Bokor belepusztul abba, ha elhagyja a hűséget Jézushoz. Akár úgy, hogy ateista, agnósztikus lesz, akár úgy, hogy visszatér a hűségre a hierarchiához, az államhatalomhoz, a Mammonhoz.

Nálatok mindenki úgy él, ahogy hirdeted? Biztosan belepusztulunk, ha nem úgy élünk. A belepusztulás jelentheti azt is, hogy ateisták, agnósztikusok, vagy az egyház feltétlen és hűséges gyermekeivé leszünk. Amíg élek, azért élek, hogy megakadályozzam egy jézustalan Bokor kialakulását. Inkább pusztuljunk el.

Merjem-e mondani, hogy Testvérem, vagy csak azt, hogy Felebarátom? Nagyon szeretném hinni, hogy meggyógyulsz, ha fel tudod adni azt az identitásodat, amely abban az ávós pincében vagy más valahol kezdődött. Adjon Isten erőt ehhez Neked, és gyógyulást.

Vass Tamás a diktatúra alatt mondta, amit mondott. A kényszerre hivatkozott. Ha utólag elmondta volna hierarchia, hogy kényszer alatt tette, amit tett! De nem mondta el. Csak az egyházat védte - a Párt parancsára. S ami még nyomorúságosabb: Róma parancsára! Róma meg szintén a Párt parancsára.

Vissza kell térned B.....-előtti

múltadhoz. A lelkiismereted szorongat. A szédülések is, a naplót olvasási buzgalmad is ennek a tünetei. Jézus segítsen rajtad. Szeretettel

Bocsásd meg Úristen, ifjúságomnak vétkét, sok hitetlenségét...

Városmajor, 2001. február 3.

58 éve szenteltek pappá. Amikor elterültünk az oltár előtt, lépcsőre hajtott fejjel, még akkor is gondoltam a menekülésre. Mi lesz, ha nem bírod ki? Bűnös élet vagy aposztázia: csak a halálos ágyadon vesznek vissza az egyházba! Aztán lesz, ami lesz! - és ott maradtam. A szentelés után meg gyakoroltuk még egyszer a másnapi új misét.

Újmisés képecskémre a napi mise szövegéből került a motto: Én pedig ne dicsekedjem másban, mint a Krisztus keresztségében, akiben nekem keresztre feszült a világ, s én a világnak. Nagyon szép és nemes, önfeláldozásról beszélő szöveg. Teljes ellentéte minden megfutamodási szándéknak. A Galata levél szövege. Rendre Jézus az alanya a keresztre feszítődésnek Pálnál is, az evangéliumokban is. Itt nem. Itt Pál az alany meg a világ. Pál keresztre feszítődik a világnak, a világ meg Pálnak. Nincs közülük egymáshoz.

Hét évvel korábban Vácott, a noviciátusban, amikor augusztus 26-án délután - szüleim távoztán - bezárult számomra a világ, a templomban próbáltuk, frissen érkezett noviciusok, az előző évfolyam tagjainak másnapi fogadalomtételét. Az "öreges" elterültek az oltár előtt, s a magiszter úr (a noviciusok mestere) kezünkbe nyomott egy legalább 6x4 méteres fekete leplet, s mi azzal letakartuk a földön fekvő társaságot. Majd fogtunk négy hatalmas fekete kandelábert, rajtuk égő sárga viaszgyertyák, s azokat a lepel négy sarkára tettük. Ezután következett a magiszteri magyarázat: Carissimi (Kedveseim), ez azt jelenti, hogy most mi magukat eltemetjük a világ számára! Megszólalni nem mertem s nem is akartam, de gondoltam valamit: azt, hogy engem aztán ne temessen el senki se a világnak!

A következő évben már bennünket takartak le - az újak. Újabb három év múlva megint jött egy letakarás, akkor már végleges; mert immár nem egyszerű, hanem ünnepélyes fogadalmat tettünk. Ez már nem három évre szólt, mint a váci, hanem mindörökre, legalábbis egész életünkre. Ilyen temetési szertartások után jutottunk el hét év múltán a szentelésihez, amikor már le se takartak: Fusson, akinek nincs bora... A primiciásképre meg már magam nyomatom rá a nyomdával, 2000 példányban, hogy az egész világ értesüljön róla: nekem aztán keresztre feszült a világ. A súlyát éreztük, mert azt jelentette, hogy a Mancikáról most már aztán igazán örökre le kell mondani. Ennyit éreztünk. Másra nem gondoltunk, pedig akkor két hónapja volt a doni áttörés. De nem sokat gondoltunk vele. Az újságok csak front-rövidítésről írtak, s nem arról, hogy kétszázezer magyar halt meg ott örökre a világnak. Majd amikor 1952-ben az államügyész halált kér fejemre, gondolok egyébre is. Mert ideértek közben a Dontól az elvtársak.

De hát most még csak 43 februárjában vagyunk. Az újmisén majd elszállok. Áldoztatok, adom az újmisés áldást, s egy kispap osztogatja a szentképet, mi szerint nekem keresztre feszült a világ, s magam is - a világnak. A mise reggel 9-kor van a piaristák Duna-parti kápolnájában, s a primiciás ebéd Mátyásföldön, a szülői háznál. Ebédre kiutazik villamossal, Hévvél nagypapa is, aki nem más, mint háromszáz magyar piaristának a főnöke. Nagy úr, a felsőház tagja, a kispapoknak pedig éveken keresztül igazgatója, akit emberségeért nagyon szerettünk. Hatvan év körül volt már:

magunk között nagypapának neveztük, de tudott róla ő is. Az ebédnél megdicsőülök, mert arról beszél, hogy úgy látszott, hogy az újmisének szűk lesz Macedónia..., mint Nagy Sándornak. De hát végül is elfért a piarista kereten belül, mert - ezt én mondom, nem ő - összehúzta magát. Csak azért húzta, hogy ki ne penderítsék. Már akkor is meg akartam váltani valamivel a világot, de akkor még gyorsan eszemre tértem. Tartogattam magamat egy másik fajta megváltásra. És már akkor is ragaszkodtam ahhoz, hogy engem aztán ki ne penderítsenek onnan, ahova jószántamból és jóakarattal magam mentem.

Másnap, Gyertyaszentelő napján, még egy pót-újmise Mátyásföld népének, ahol öt évet voltam gimnazista, s aztán irány: Sátorlajújhely, első állomáshelyem. Azért szenteltek fel tanév közepén, januárban, mert megbetegedett ott egy öreg rendtársam. Német szakos volt, s így rám volt szükség. Az évfolyamból csak én voltam ezen a szakon. A hajnali vonattal mentem, de a későbbiről értesítettem az újhelyieket. Leszálltam ugyanis Miskolcon, hogy megnézzem a híres Palota szállót. Csak a környékét, bemenni már nem mertem. Félttem, hogy fizetni kell a nézésért. Aztán a következő vonattal megérkeztem Újhelyre. Az igazgatóm a rendház egy lovas hintójával várt az állomáson. Ismertem őt, mert amikor másodikos gimnazista voltam, nálunk gyakorolt mint latin szakos. Szigorúan magázódtunk. Nem volt haverkodás. Elmondta, hogy a II.-ban hittant, a III.-ban németet, a IV.-ben magyart és hittant fogok tanítani, s a IV.-ben meg osztályfőnök is leszek. Ezenfelül átadja nekem a cserkészparancsnokságot, eddig ő volt a parancsnok. S aztán tanulhatok az utolsó vizsgámra, amely májusban lesz. Tanulás nem volt, mert hamarosan jött a tavasz, s én mindenre hajlandó voltam.

Egy napon a házfőnök ebédeléskor elmondta, hogy két asszony megkereste, s kérték, hogy délután menjen be egy beteghez a kórházba; nem a káplánnak szóltak a plébánián, piaristát akarnának. Feltételelesen igent mondott, és megkérdezi az urakat - ezek mi voltunk -, hogy nem vállalná-e valaki. Senki sem vállalta, s jelentkeztem. A házfőnök eligazított, s ebéd után bementem a kórházba, ahol két néni várt: anya és keresztanya. Elmondták, hogy a lányukról van szó, aki halálán van, s meg kellene gyógytatni, de nem akar meggyónni. Mindenesetre holnap reggel mondjak majd egy misét Kaszap István tiszteletére, hogy segítsen. S betuszkoltak a kórterembe, s mutatták az ágyat.

Nehéz leírni, ami fogadott. Egy csontra-bőrre lefogyott, kiütéses arcú leány-múmia, és szagok. Bemutatkoztam, s valahogy elindult a beszélgetés. Közel hatvan év távlatában már csak arra emlékszem, hogy leizzadtam. Eredmény nélkül. Taktikát változtattam: megsajnáltattam magam. Elmondtam a lánynak, hogy most szenteltek. Papi életemnek ez az első beteglátogatása. Hát hogyan menjek én most haza úgy, hogy nem tudtam semmit sem csinálni. Ez hatott. Megsajnált. Jó, akkor ő megígéri nekem, hogy holnap, ha bejövök hozzá, akkor majd meggyónik. Mondtam neki, hogy várjon, beszélek az orvossal.

Megkeresem az osztályos orvost, s megkérdem, várhatok-e holnapig. Az orvos azt mondja, hogy ennek a lánynak már két hete halottnak kellene lennie: nem eszik, nem iszik, a szíve kalimpál, rohamai vannak, a lábfejtől kezdve a mellkasig teljesen béna -

volt is szag kiadós -, ő nem áll jól egy óráért sem. Megyek vissza a lányhoz, s mondom neki, mit mondott az orvos. Nem hatja meg a leányzót: ő csak holnap gyónik meg.

Másnap délután visszamegyek. Valami roham van rajta, üvöltözik tagolatlan hangon, amikor meglát, még jobban. Dolgomvégezetlen megyek haza. Másnap Pestre kell utaznom vizsgázni. Brandensteinnél filozófiából, Kornissnál pedagógiából. Négy és féléven keresztül ültem az óráikon. Tudtam, mit kérdeznek: Kitünőre vizsgázok, s pár nap múlva megyek haza. A házfőnök azzal fogad, hogy kerestek a kórházból. Bemegyek. Közlik velem, hogy a lány már hazament, gyógyultan távozott.

Az történt, hogy nem találván engem ráfanyalodtak a plébániai öreg káplánra. Üvöltözött a lány akkor is, de az öreg káplán nem törődött vele. Mit mondott neki, mit nem - nem tudom, de meggyóntatta a lányt. A gyónás után a lány elcsendesett, s kimerülten alig lélegzett. Egy óra múltán el kezdett mutogatni az ágy vége felé. Anya és keresztanya megigazították a takarót, s látták, hogy a mellkasig béna lány lábán az ujjak megmozdultak. Egy óra múlva kiült az ágy szélére, majd az ágy vasába kapaszkodva elkezdett botorkálni. Evett s ivott, a szívműködése rendbe jött, s két nap múlva gyógyultnak nyilvánították, s hazament Nagybózsvara. Pár nap múlva levelet kaptam tőle. Elmondta benne, hogy nagy dolgot cselekedett vele az Isten, úgyhogy ő belőle karmelita apáca lesz.

Ezer dögöm volt, nem tudom, mit írtam neki, csak kilátásba helyeztem, hogy majd meglátogatom. Közeledett a tanév vége és a cserkész állótábor a tanítás befejeztével. Az őrvezetőkkel már az előző hónapokban kinéztük a helyet: a Szuha-völgyet. Ott táboroztunk két hétig. Hatvan gyerekkel. Nagybózsva közel volt. Egyik délelőtt egy fiúval átkarikáztam Nagybózsvara. Sovány volt, de már emberi volt az ábrázata. Örültünk egymásnak. Sohse láttam többé, nem is hallottam róla.

Csoda történt! Kaszap Istvánért mondott szentmise hatására! Nem hiszem. Valami egészen mást gondolok. Ez a lány nem mert valamit meggyónni. A félelme, hogy a pokolba kerül, lebénította. Amikor meggyóna, megszűnt a bénulás. Mi volt a bűne, nem tudom, de arra tippelek, hogy valami nagy semmi. Mért gondolom? Elmondom.

Abban a megtiszteltetésben részesültem, hogy a helybeli apácák meghívtak gyóntatni a maguk elemi iskolájába. Sorba gyóntattam tíz év körüli kislányokat. Az egyikük azt gyónja: szemérmertlenséget cselekedtem. Éreztem, hogy rá kell kérdeznom, mi volt az. Elpirosodik, s hallgat. Végül kiböki: mosakodtam a szobában, amikor bent volt az apukám. Könnyen lehet, hogy valami hasonló nagyságrendű vétek miatt bénult le a nagybózsvai lány. Amit nem mert meggyónni, s ami miatt Isten majd egy örökkévalóságon keresztül sötögeti őt az ördögökkel együtt a pokolban. Pár esztendő telik el, s a marxizmus hatására megértem Jézust. Azt, hogy mi fájt neki. Ekkor már így hívják a fiatalokat lelkigyakorlataimra: Gyere, itt van egy katolikus pap, aki tud másról is beszélni, mint a hatodik parancsról.

Városmajor, 2001. február 4.

Á... a múltkor, amikor vitt ki Széphalomra, felpanaszolta, milyen kevés sikere

van tanítványgyűjtő buzgalmunknak. Köztapasztalat ez.. Miért tehetetlenkedünk? Erre szeretnék ma este válaszolni. Egész héten ez volt a főgondom. Azt hiszem, megvan a válasz, de nem sokra megyünk vele. Röviden: nem úgy verik a cigányt. Nem úgy gyűjtik a tanítványt, ahogyan mi gondoljuk. Hanem úgy, ahogy Jézus gondolta és csinálta. Hogyan gondolta, csinálta? A csodálatos halfogás a szombatesti textus.

A tanítvány

Úr ír. Nem úr nem ír. Tanító tanít. Olykor hajóból is tanít, mert a víz jól viszi a hangot. S kell hogy vigye, mert nagy a hallgatóság S amikor abba hagyja a tanítást, szól Péternek: Evezz a mélyre! Nagy a fogás, majd elsüllyed a hajó. Péter térdre hull: Menj ki tőlem, Uram, bűnös ember vagyok. Olyan szép ez a jelenet, hogy Andink meg is zenésítette: Menj ki tőlem... Ijedős a Péter, de Jézus azt mondja neki, hogy semmi ok az ijedésre. Ez még csak a kezdet. Mostantól kezdve nem halakkal, eleven emberekkel lesz dolga: akiket életre kell ébreszteni, támasztania, megtartania. Leszel dzógérón; ebből a dzó - ismerős: életet jelent, a gérón meg az egeirő felébreszteni, feltámasztani jelentésű ige participiuma. Jócskán többet mond tehát Jézus, minthogy idáig halakat, ezen túl embereket fog majd Péter. Embereket fog életre ébreszteni! Több ez, mint amit e jelenetből az ajkunkon megszületett emberhalász szó mond, bár ez is nagyon szép és kifejező.

A halászat befejeződik, kiviszik a zsákmányt, hogyan értékesítik, nem szól róla az írás. Lukács egyszerűen és tömören csak annyit mond, hogy a halász népség a csodálatos halfogás eredményeként aphentes panta mindenüket elhagyva, ékolouthésen autó követték őt. A mai nyelvtanórán erről a két ígéről lesz szó. Az első az aphíemi, melynek jelentése: elhagyni. Az evangéliumoknak sajátos a szókincse. Egy tanító személyisége áll e szókinccs mögött. Egy tanítóé, aki nem írt, mert úr ír, s ez a tanító aligha volt úr, bár folyton így beszélünk róla; - latinizmussal -: Úr Jézus! Csak Kodolányi középkort idéző regényeiben halljuk másképpen: Jézus úr. Ez legalább magyarul van. Sajátos volt Jézus szókincse. Nem mintha nyelvújító lett volna, s kitalált volna neologizmusokat. A köznapi emberek mindennapos szavait használta, csak némelyeket egy kicsit sűrűbben, mint más emberek. Más gyakorisággal használt bizonyos szavakat. Mással, mint például az Újszövetség című írásgyűjtemény másik 23 könyvének a szerzői.

Itt van mindjárt az elhagyni jelentésű aphíemi. Az Újszövetségben 142 ízben fordul elő ez a szó, s a négy evangéliumra ebből 126 esik, a másik 23 könyvre pedig csak 16 jut. Van olyan a nyelvtudományban, hogy gyakorisági mutató. Hogy kell kiszámítani, bárkinek szívesen elmondom. De rövidebb okából most csak közlöm, hogy kilencszer sűrűbben fordul elő szavunk a négy evangéliumban, mint a többi 23 könyvben.

Nézzük meg másik szavunkat is: akolouthó, melynek jelentése - követni. Ez a szó meg 90 ízben kerül elő az Újszövetségben, s ebből 79 esik a négy evangéliumra, s csak 11 a többi könyvekre. A gyakorisági mutató előbb 8,64 volt, most csak 8,17. Kerekítünk most is: ennek a második ígének pedig nyolcszorosa a gyakorisága.

Még egy szóét megnézzük, aztán vége a nyelvtan órának. Aki mindenét elhagyja, s

követi Jézust, az olyat az evangéliumok - tanítványnak nevezik. Ennek görög neve: mathétés, a tanulni jelentésű manthanó ige főneveként - ebből van a matematika szavunk is. Ez a mathétés vagy tanítvány 261 ízben szerepel az Újszövetségben, s a négy evangéliumra 234 előfordulás esik. A hiányzó 28-at pedig mind az ApCselben találjuk, s a többi 22 könyv nem használja egyetlenegyszer sem. Ennek a szónak is van gyakorisági mutatója. Mennyi? Lehet találgatni! Megmondom: 9,55; kerekítve: tízszeres a gyakorisága az evangéliumokban. Ha e három szó evangéliumi előfordulásait nem az Újszövetség összes többi könyveivel vetjük össze, hanem csak, mondjuk, Pál 13 levelével, amelyben az elhagyok 5 ízben, a követek 1 ízben s a tanítvány meg egyetlenegyszer sem fordul elő, akkor a három gyakorisági mutató: 10, 40 és végtelen lesz. Sajátos világot tár elénk az evangélium. Másmilyet, mint pl. Pál. Amikor a leveleket olvassuk, csak az áll föl, aki felolvassa. Az evangélium felolvasására mindenki feláll. Ugyan miért? Hát csak azért, mert abban Jézus szól! És menyire másként! Kitalált szavak nélkül! Egyszerűen csak a szógyakoriság eszközével.

Ezek után nézzük már meg, hogy, mit kell elhagynia egy ilyen tanítványnak, aztán meg azt, hogy miként lehetne követnie Jézust. Elhagynia tárgyakat és személyeket kell. Tárgyak: hálót, hajót, házat, földet. A két első tárgy következik abból, hogy Jézus főleg halászokat hívott meg tanítványnak. De házat, földet, vagy Lukács összefoglaló szavával: ta idia, azt, ami az embernek sajátja, tulajdona - már a nem-halászoknak is módjuk van elhagyni, ha Jézus tanítványai akarnak lenni. A tanító Jézus pályája is azzal indul, hogy elhagyja názáreti házat, műhelyét. Nem tért vissza, hogy kipróbálja: balta, fűrész, gyalu áll-e még a kezére. Nem kíván a tanító olyat, amit maga nem tesz meg. A tanító bemutató oktatással tanít: Nincs, hova fejét lehajtsa!

Aztán nemcsak tárgyakat, személyeket is elhagy a tanítvány. Kiket? Minden szóhoz fejezet és versszám járul, csak nem olvasom fel. Szülőt, apát, anyát, testvér, nővért. Idáig még úgy-ahogy minden rendben - ezt mindenki megteszi, amikor megházasodik. Most jön a nagyja. Halottakat is elhagy, mert a jó tanítvány hagyja, hogy a holtak eltemessék halottaikat. Az otthoniakat - angró - is elhagyja, mert csak az alkalmas az Isten Országára, aki, ha ráteszi a kezét az ekeszarvára, nem tekint hátra; haza sem mehet elbúcsúzni. Ez már nem akármilyen. De van még tovább is: asszonyt és gyereket is elhagy. Péter pl. elhagyta asszonyát, talán gyereke is volt már. Mivel tudunk arról, hogy Kafarnaumban Jézus meggyógyítja Péteréknél Péter lázas anyósát, és nem a mamáját vagy papáját, ebből alighanem következik, hogy benősült Péter, s az anyós-após, tehát a feleségének anyja mellett biztonságban él asszony és gyerek. Van híradásunk arról, hogy 25 évvel később Péter magával vitte missziós útjaira a feleségét. De hát akkor is elhagyta őket Péter, mert három éven keresztül teljes értékű hallgatója volt Jézus vándorló főiskolájának. A feleségét, a gyermekét azért láthatta, mert sűrűn megfordult a kis csapat Kafarnaumban. - Csak zúduljon ránk az egész anyag!

Menjünk a másik ígére, a követésre. Szalad az idő, s így csak egyet zúdítok, de csomagot: Aki az apját vagy anyját énnálam jobban kedveli, nem méltó hozzám. Aki

fiát vagy lányát énnaálam jobban kedveli, nem méltó hozzám. Aki nem fogadja el keresztjét, és nem jön azzal utánam, nem méltó hozzám... Ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel keresztjét és kövessen (Mt 10, 37-38; 16,24). Elhagyni, utána menni, követni - szinonimák ezek Jézusnál, s egyre megy a játék: megtagadni magamat, felvenni keresztmet. A Tizenkettő elég jól bírta ezt a terhelést: Amikor elküldtelek titeket erszény, saru és tarisznya nélkül, volt-e hiányotok valamiben? Semmiben - válaszolták.

Következtetéseket szeretnék most levonni. Nem jámborkodással, apucizással, karitással, személyiségfejlesztéssel épül alapvetően az Ország, hanem mindent elhagyással, magunkat megtagadva, a kereszt felvételével. Ha most a Bokor erre azt mondja, hogy nem erre alkudtunk jó ötven éve - igazat beszél. Csak arra alkudtunk, hogy ávó ide, ávó oda, azért is összejövünk. De ebből nem következik, hogy most már a tanítványok nyugodtan találkozgathatnak két vagy négy hetenként, hogy okosokat mondjanak egy baráti vacsora melegénél. Lehet ezt is csinálni. De tapasztaljuk, hogy senki meg nem indul felénk. Inkább fogyatkozunk.

Ma, ötven év után nem ülhetünk be a karosszékbe. Csak többet tehetünk. Mi ez a több? Már annyiszor elmondtam, hogy unalmassá válok. Kell az az életforma, amely a jeruzsálemi keresztényeké pünkösöd után: semmit sem mondtak magukénak, mert mindenük közös volt. Le kell mondanunk a Mammon szolgálatáról, azaz a nemzetközi tőke és reklámjaik diktálják igényeink kielégítéséről. Amikor ez a téma előkerül, nem lehet mást hallanunk, mint hogy ökröt vettem, házat vettem, feleséget vettem, kérlek, ments ki engem. Nem csodálkozhatunk ezek után, ha nem igen keresnek meg bennünket kisközösségünkbe járás céljából. Ha meg mégis megteszik, idővel leszoknak róla, mert nem nagyon sok értelmét látják a felette okos beszélgetéseknek egy olyan Országról, amelynek nincs sok realitása életünkben, családjukban.

Olykor szó esik a napi sajtóban is a kártékony szektákról, amelyek hatást gyakorolnak a fiatalságra, s elidegenítik őket családjuktól. Jézus pedig pontosan ezt tette. Egyházunk szerzetesrendjei ugyanezt teszik. Egy nagyon buzgó, négy fiút nevelő katolikus anyukának egyik fia elment bencésnek. Anyai szíve megérezte, hogy óvják tőle a fiát. Igen óvják. A bencéseknél, meg a nem-bencéseknél. Amikor 37-ben a noviciátus kitöltése után három napra hazamehettem, nem éreztem már otthon - otthon magamat, vágyódtam vissza a rendházba. Lehet, hogy a történelmi egyházak sokkal kevesebbet és mást akarnak, mint Jézus. Lehet, de a tanítványnevelést illetően ők is elég rámenősek. Elidegenítik a gyerekeket a családjuktól... akárcsak a kártékony szekták.

Ez az elhagyás, követés, utánamenés, magunk megtagadása, keresztfelvétel a dolgoknak formai oldala csak. Elmondtam Jézus a tartalmat is, ami bizony megkívánja ezt a formát. A jövő vasárnapi evangélium már erről a tartalomról fog beszélni.

Városmajor, 2001. február 5.

Késő, de nem elkésett jubileumi köszöntés abból az alkalomból, hogy folyóiratunk,

az Érted Vagyok lassan befejezi XI. évfolyamát. A múlt évben, a jubileumon csak a főszerkesztő köszöntötte lapunkat, senki más nem szólt egy árva szót sem. Én most elmondom a magam árva szavát.

Kedves Érted vagy!

Gyökér volt tegnap délután, Rólad is szó esett. Minek a kapcsán, már nem is tudom, de főszerkesztőd megemlégtette nyolcvan jubileumi kérdését. Fennállásod tizedik évfordulójára gyártotta őket, és senki, de senki nem válaszolt rájuk, bár színes, gazdag és termékenyítő Olvasók fórumában reménykedett. Egyre sem emlékeztem a nyolcvanból. Ezért ma hajnalban, ahogy rendbe tettem magam, első dolgom volt, hogy megkeressem a kérdéseket. Nem találtam, hiába lapozgattalak - úgy, jubileum-tájt. Fölcsengettem tehát hajnali nyugalomból a főszerkesztőd, s ő felvilágosított: a jubileumi szám (2000. április) 2. oldalán található a nyolcvan kérdés.

Újraolvastam, s most már emlékeztem. Hát ez a nyolcvan kérdés átzuhog a leglelkesebb olvasón is. Nem bántom a főszerkesztőt; állításomat igazolja, hogy senki se válaszolt a rengeteg kérdő mondatra. Nem csodálom. Aligha jól kérdezett. Hogyan kellett volna kérdeznie? Gondolkodom, s Arany jut eszembe, s az Alkalmi vers, melyet 1853-ban írt újévre. Az első szakaszt ide írom:

Az új évet (ócska tárgy!) / Kell megénekelnem,

Hálálkodva, ahogy illik, / Poharat emelnem.

Mit van mit kívánni még / Ily áldott időben? -

Adjon Isten, ami nincs, / Ez új esztendőben.

(Ki ne javítsa a korrektor a helyesírási hibákat; Arany tudott valamelyest magyarul, még helyesen írni is, ha az Akadémia tíz évenként változó szabályaihoz nem is hajlandó már odaigazítani magát.)

Ez a vers segít nekem, helyben vagyok. Ha főszerkesztődnek a piaristáknál nem Fekete Tóni lett volna a magyartanára, aki váltig arra okította őket, hogy minden felesleget elhagyjanak, ha egy kis irodalomszeretetet s kedélyt is csöpögtetett volna tanítványaiba, akkor a főszerkesztő talán idézte volna jubileumi cikkében Aranynak ezt vagy más versét, s azonnal tudta volna a nagyérdemű közönség, hogy mit is kell válaszolnia, amiként most már legalábbis én tudom.

Hálálkodva poharat emelek mindenekelőtt az első tíz esztendőre. Arra, hogy megmaradtunk; arra, hogy átvészeltük a válságokat; arra, hogy egy párszor összevesztünk, de sikerült mindig kibékülnünk; arra, hogy éltünk, ahogy élni lehetett és tudtunk. Szóval emelem poharamat, s mondom: AD MULTOS ANNOS! És emlékezem az Alapítóra, Gyuszára is! Valamikor '89 és '90 fordulóján beszélgettünk arról, hogy kellene a Bokornak egy folyóirat. Mert az Egyház-fórumról csak mondják, hogy a Bokoré; szimpatizál velünk, de nem a miénk. Azért vele beszélgettem, mert Gyusza már akkor értett a computerhez, s értését a Bokor javára szerette volna fordítani. Így aztán azt mondtam neki: Ha te megcsinálod, akkor lesz a Bokornak folyóirata... És lett.

Kérem szépen, és is ott voltam a gyerek születésénél. Nem tudom már, hogy hol és hányan jöttünk össze, de azt tudom, hogy ott volt Gyusza, Dombi Tibi meg én. S el kellett dönteni, hogy mi legyen a folyóiratnak a neve, s az emblémája. Némi

találgatások után kikötöttünk a név mellett és Dombi Tibi megrajzolta a csipkebokrot. S most azzal fejezem be a hálálkodást, hogy hál' Istennek ezt jól kitaláltuk, azóta sem kellett - már mint a címet! - megbánnunk, s megyek tovább a számárvezető mentén, s kandi pillantást vetve a közeli jelenbe mondom Arannyal:

Adjon Isten, ami nincs ez új esztendőben.

Ha főszerkesztőd a 80 kérdéssel felbátorított volna, hogy elmondhatjuk mindazt, ami nincs!!! Micsoda áradat lett volna belőle! Vagy megtette, és csak süketek voltunk bátorítására? Mindegy. Én most bátorodtam fel. S mondom - ami nincs. Mindet. Lesz ebből most már olyan Olvasók fóruma, hogy még meg is sokallod. Kezdem tehát: mikor Ady betört Dévénynél, írt az Új versekben egy olyant is, amelyet ezzel a sorral zárt: A Tisza-parton mit keresek? Az én magyartanárom - az egyetemen! -, Horváth János felelt a kérdésre: Én megmondom: olvasó közönséget keres.

Az első, amit kívánok: az az olvasó közönség, ami nincs. Melyik az? Hát csak az, amelyik még nem olvas téged. Hol van ez a közönség? Nem tudni, de majd előjön, megmutatja magát. Mikor? Mihelyst elmondom többi kívánságomat is. Mindazt, ami nincs. Azt tanították nekem jó hatvan éve Pázmány egyetemén, hogy irodalomhoz három kell: író, olvasó s írás. Hát valamennyi olvasó még csak akadna, de írás és író már annál kevesebb. Mivel e kettőből csak az író lehet fültöven ragadni, az írást nem, ezért az előbbinek a fültövéét keresem. Csak csínján persze, ahogy illik hozzám. Azt javaslom a főszerkesztőnek, hogy próbáljon írókat nevelni. Hát nem teszi? De nem ám. Hajlandó vagyok jó pénzért - majd megalkuszunk valahogy! - elárulni neki, hogy mit tegyen.

Fogja egy kicsit vissza fordítói ambícióit. Tegyen fogadást, hogy egy számban egy nagytudományú németből elég. Magyar folyóirat vagyunk. Ha mindenképpen akar még egy idegent, az legyen, mondjuk, francia - akad tán a Bokorban, aki nem Svábiából érkezett. Ettől nevelődnek az írók? Dehogy is ettől. Hát mitől? Attól, hogy kérdezi az olvasókat. Miről? Arról, amiről szó van, főleg a hazai egyházi és világi sajtóban. Nem a napi lapokra, s a hitbuzgalmi folyóiratokra gondolok. Szerkesztőtársai is csipkedhetnek magukat, s beülhetnek egy-egy közkönyvtár olvasójába, hogy tudó folyóiratokat lapozva megállapítsák, hogy gondolkodik-e az ország, és hogyan és miként. Ha véletlenül azt tapasztalnák, hogy igen, megírnák a következő számban azt, amit tanultak, s megkérdeznék az olvasókat, hogy ők mit gondolnak az olvasottakról. S a lap, amely vallja nagy garral, hogyértünk(!!!) van, szíveskedjék beérni válaszok s az olvasók szintjével, a mi szintünkkel. Ez biztos alatta áll a német professzorokénak, de van egy hallatlan előnye azok szintjével szemben: megértjük és melleleg még a miénk is.

Nem a szinten fordulnak a dolgok Isten Országában. Lapunk annak köszönheti létét, hogy kétezer esztendővel ezelőtt valaki előállt, akiről az írástudók megállapították: mé memathékós; magyarul: nem tanult ember (Jn 7,15). "Egy falusi néptanító" szintjén mozgott - állapította meg róla korunkban, hazánkban egy tudós teológia-professzor, aki viszont nagy tanultságában el is tud menni e csak falusi néptanító tartalmai mellett. Nagy baj volna, ha csak egy bizonyos szint felett tudnánk értekezni arról az Országról, amelyet Jézus belőlünk akar felépíteni. Belőlünk, akik túlnyomó

többségünkben nem vagyunk egyetemi tanárok, sőt egyetemet se végeztünk. De azért az Atyának, Jézusnak nagyon is megfelelhettek, mert tudva levő, hogy a jobb felől állítódásnak nem feltétele az egyetemi, még a középiskolai végzettség sem.

Az első tehát, ami nincs, s amit kívánok lapunknak, hogy a főszerkesztő válláról kedves szerkesztő társai vegyék le azt a terhet, hogy kénytelen - és egymaga! - fordításokkal feltölteni lapunkat; dolgozzanak a szerkesztők azon felül is, hogy megállapítják, hogy jót fordított-e főszerkesztő, vagy keressen és fordítson másikat. A második, amit kívánok, hogy bátorítsa olvasóinkat: nyugodtan megírhatják, amit gondolnak a szerkesztők által felvetett és kérdésbe tett tárgyakban. Nyugodtan, hiszen olvasóink az "átkosban" írók voltak: a Karácsonyi Ajándék című szamizdat vég nélküli köteteit az ő írásaik töltötték meg. Keljenek életre a rendszerváltozástól megfagyott olvasók, első fecskék. Ennek üdvös következménye lehet, hogy nyarat hoznak; nem ők, hanem a nyomukban a fagyból felengedő, nem első, hanem többi fecskék.

A jó folyóirat-szerkesztés áldozatos munka. Arany János a nagykörösi kollégiumból felkerült Pestre folyóiratot szerkeszteni. Levélben panaszkodott egyik barátjának arról, hogy milyen jó volt Kazinczynak, aki fel-felujjongott, mert rendre muzsafikkal találkozott, ő viszont csak majmokkal - már mint Petőfi-utánzókkal. De azért szerkesztette a Koszorút meg a Szépirodalmi Figyelőt. Nevelte az írógárdát - istenadta tehetségre várva. Hiába, nem érte meg! Amikorra itt hagyott bennünket, Érmindszenten még csak a porban játszott egy kisfiú, aki csak majd 20 év múlva lesz Dévénynél betörő muzsafi. Őrizzük mi a szent Veszta-tűzet, ahogy Arany. Mind ebből az a tanulság, hogyha a Bokor folyóirata vagy, akkor nem a haladó - de Jézust el nem érő - német katolikus teológiai irodalom propagálása a dolgod, hanem az, hogy megszólaljon a Bokornak még nem egészen alvó és hamvába holt Lelke és Hangja. Emlékeztek meg Tompára? Milyen szépen esengett: Fiaim, csak énekeljete! Annál is inkább, mert nagy vihar volt feldúlt berkeinkben, s bizony számunkra még tart bizony ma is. Naponként tapasztaljuk

Elakadt a szekere. Meglököm még egyszer Arannyal. Idézek még egy strófát tőle:

Író pedig írónak / Szemét ki ne ássa, -
Ne is legyen az idén / Napfogyatkozása
Jó erkölcs-, eszme-, hírnév-, / S előfizetőben.
Adjon Isten, ami nincs, / Ez új esztendőben.

Egy folyóirat abból él, amit Ady a Tisza-parton keresett. Abban reménykedem, hogy szerkesztőink megtáltosodnak, és munkájuk nyomán az olvasók hasonló cselekednek: írnak, írnak, írnak. Ennek nyomán meg te, mi újságunk, új életre ébredsz. Mi pedig majd izgatottan várjuk a következő számot, hogy megtaláljuk-e benne, amit beküldtünk. S ha megtaláljuk, mutatjuk majd fünek-fának,

S nem lesz híja az előfizetők táborának.

Teles tisztelettel Rímkovács Orbán

Városmajor, 2001. február 10.

Még három vasárnap, s utána indul a Nagyböjt Hamvazószerdával, De addig

még csúcspontjára jár a liturgikus év, mert hozza Lukács 6. fejezetét. az ő Hegybeszédét, melyet Jézus történetesen egy sík helyen mondott volna el. Mindez konstrukció az események után ötven esztendővel. De a tartalom nem konstrukció, végre elmondja Jézus, hogy miért jött. Magyarul mondja el, hogy mi teljesedett be.

Már Tizenkettővé tette a tanítványokat. Sőt, a küldeni jelentésű apostellein igéből képzett főnévvel apostolosnak, küldötteknek is mondja őket. Ha majd a tanítványok megtanulják, amit kell, küldi őket, hogy közöljék másokkal is, amit tanultak. Kezdődhetik tehát a tanítás. A tanító tanítja a tanítványokat.

Tanítónk nem gatyázik. Nem pedagogizál, nem óvatoskodik, nem azt mondja, amit a hallgatói hallani szeretnének. Azonnal két részre bontja az embereket, akárkiket; a jelenlevőket, a távoliakat, az egész emberiséget. Két részre: vannak, akiket boldogoknak mond, s vannak, akiknek jajt kiált.

Boldogok azok, akiké az Isten Országá. Akiké ez az ország, azok egy adott napon örülni és ujjongani fognak, mert jutalmuk nagy lesz - a mennyben. Ez az emberiségnek az a csoportja, amelybe az Isten tolmácsai tartoznak. A tolmácsot (a héber nabi-t) a Septuaginta próféta-szónak fordította. Ebből lett a latin propheta. A magyar csak előre tette a szó hangsúlyát, s lett a magyar próféta szó. Jézus anyanyelvén a megfelelő szó a tolmácsot, az Isten tolmácsát jelenti.

Ez a csoport választja, ennek a csoportnak a tagjai képviselik és mondják a többi ember számára - a helyeset. Azt, aminek tevésére az Isten megteremtette az embert. A másik csoportban vannak a hamispróféták vagy hazug-próféták, akik meghamisítják Isten üzenetét, akik nem azt képviselik, amit Isten reábiz az emberre. És nincsen harmadik csoport. Csak ez a kettő. Lehetsz az Isten üzeneteinek az átadója, és lehetsz az Isten üzeneteinek az elcsavarója, elhazudója, letagadója. Rémműlten kérdezheted: Nem lehetek én csak egy - a kedves hívek közül? Nem lehetsz. Még a II. Vatikáni Zsinat szerint sem. Annak tanítása szerint is az Isten népe vagy. A II. Vatikáni Zsinat tanítása szerint is prófétai nép vagy. Tolmácsokból álló nép az Isten népe. Nincs harmadik kategória. Nincs harmadik a nem próféták és a nem álpróféták számára, nincs külön kategória az egyszerű közemberek tárolására. Mert Isten világában nincsenek egyszerű közemberek. Ettől sokkal nagyobb a méltóságod. Ember vagy! Az Isten Lelkének edénye, hordozója. Mit hordozol, mit mondasz: az Isten szavát vagy valami hülyeséget? Olyat, ami az Isten szavával ellenkezik, vagy olyat, amit az Isten általad üzen azoknak, akikhez szólsz? Nincs harmadik szerep, és nincsen harmadik szöveg sem.

Ez a tanító is, aki valamikor szólt Galileában a sík helyen, az Isten tolmácsa. S a tanítványok, akikhez szólt, tolmácsjelöltek, az Isten üzenetének megcímzett átvevői, az Üzenet lehetséges megbízottjai. Nincsen harmadik kategória sem a sík helyen, sem itt, a széphalmi templomban.

Az a boldog, akié az Isten Országá, s az a nem-boldog, aki nem tartozik ebbe az országba, nem tartozik ebbe a szociológiai többes számba. Az a nem-boldog, aki kívül reked az országban levők körén. Kívül rekedni - az abszolút rossz. Jelöli ezt egy rövid szó, amely héberül is úgy hangzik, mint magyarul: Vaj, s ugyanazt jelenti, mint a magyar Jaj. Hangutánzó szó. Utánozza a bajban levő ember nyögését: aj-vaj-jaj!

Ki kerül bele az országba? És ki reked kívül rajta? Ha volna valami érzék ebben a tanítóban a fizetőképes kereslet iránt, azt mondaná, hogy a jelenlevők tartoznak ebbe a mindenek feletti országban, persze abban az esetben, ha csatlakoznak a hozzájuk beszélő Tanítóhoz, ha hisznek neki. Azt mondaná, hogy a szépek, az okosak, a tehetősök tartoznak bele, s a tanító majd ilyenre teszi őket, ha csatlakoznak hozzá, ha hisznek neki. Semmi ilyenről nincsen szó. Azoké az ország, akik szegények, éheznek, sírnak, akiket gyűlölnék az emberek, akiket kiközösítenek, akiket gyaláznak, akiket kihajítanak maguk közül az emberek. Azoké az ország, akikkel a másik kategóriába, az üldözöket kategóriájába tartozóknak az ősei a múltban, tök-ugyanazt tették az Isten tolmácsaival, mint övelük a jelenben, a boldogokkal. Még pedig csak azért bánnak el így velük az emberek, mert csatlakoznak a Tanítóhoz, mert - Hozzá! - tartoznak. Az Emberfia miatt. Miattam! Újból kérdezem: van-e ebben a tanítóban valami érzék, hogy miként kell eladni az árút? Felelek: nincs. Ez a tanító nem piacra termel. De akkor ez a magatartás így - maga a teljes ellehetetlenülés!

Csak hogy van ennek az egész jézusi szólamnak egy kontrapunktja is. Mi? Ez: az Országba bekerülők majd jóllaknak, majd nevetnek, s éppen ezért csak örüljenek és ugráljanak örömben Isten ítélkezésének a napján, mert nagy lesz a jutalmuk a mennyben. Ez a kontrapunkt. Ki voltak ott a sík helyen? Nem tudjuk. De azt tudjuk, hogy kik vagyunk itt, Széphalmon, ez esti szentmisén. S megkérdezhetjük magunktól, milyen hatása van ránk ennek a tanításnak. Minden baj a jelenben, de ezek a bajok megoldódnak - a transzcendens jövőben: a mennyben. Félek, ez az értés nem váltja ki itt sem, nem váltotta ki akkor és ott sem az örömtől ugrálást a hallgatóságból. Nem is válthatja ki - csak a mennyben?

Talán segít rajtunk, ha megnézzük azoknak a sorsát, akik az Országon kívül rekednek. Jézus jajt kiált a gazdagoknak, a jóllakottaknak, a nevetőknek, azoknak, akikről jó véleménnyel vannak az emberek. Mind ezek ellenére sem kíváncsi a Tanító szerint ebbe a csoportba tartozni. Miért? Csak azért, mert nem övék az Isten Országa. Csak azért, mert ezeket az embereket, mint hazug prófétákat kalapolják meg. Csak azért, mert az emberiségnek e gazdagokból álló csoportja e gazdagsággal már ki is van fizetve, s a transzcendens jövőben éheznek majd és sírnak.

Nem lehet kétséges, hogy ez a Tanító nem evilági boldogulást ígér. Ez a tanító Isten küldötte és tolmácsa. Az Ország, amelynek szószólója - legalábbis elsődlegesen - transzcendens színterű. Ez az ország odaát van. Ennek az országnak szerények a lehetőségei idő és tér világában. A Tolmácsnak is, és mindenféle tolmácsnak, szerények a lehetőségei. Az Istennek is szerények a lehetőségei. Az ideát nem az Istennek a világa, bár Isten messzemenően azért alkotta meg ezt az általunk tapasztalható világot, hogy Isten otthonra leljen benne. De ez nem megy automatikusan. Mintha automatikusan csak az lenne, hogy az ország, a dicsőség és a hatalom - nem az övé, hanem a hazugprófétáké, és azoké, akiknek a szolgálatában állnak ezek a próféták.

Mindazonáltal a Tanító mégis belevág vállalkozásába: Tanítványokat gyűjt magának, és tanítani kezdi őket. Nem ígér többet, csak annyit, hogy azok, akik felcsapnak az Ügy szolgálatára, azoknak a transzcendens jutalmat biztosítja. A maga számára is, a

tanítványok számára is. Annyit ígér csupán, hogy a végelszámolásnál nem fognak rosszul járni. S ennek tudatában bizony boldogok lehetnek. s bizony boldogok is, ha elvállalják azt, amit kell. A gazdagok és a hazugpróféták világa fog vesztésnek bizonyulni. A gazdagságukkal, a hazugprófétáknak kijáró megkezdéssel már ki is vannak fizetve. És a jövőben éhezni és sírni fognak.

Ez a Tanító nem csap be. Magát sem csapja be, a toborzott tanítványokat sem. A tábornak, mely hozzá tartozik, arról beszél, hogy bizony szegények és éheznek és sírnak és üldözik őket. De boldogoknak mondja őket: boldogok vagytok, ti szegények. És nem azt, hogy lesztek a jövőben. Már most. Miért, ha éhezünk és sírunk? Miért, ha kiközösítenek, gyaláznak, kihajítanak, gyűlölnék minket? Mert a tiétek az Isten országának a szolgálata. Mert az Isten zsoldjában vagytok.

S miért a szegények? Mert ha gazdagok volnánk, a túlsó parton lennénk. Mert szegények vagyunk, ezért nyitva áll számunkra a lehetőség, hogy az Istenért dolgozzunk. És ezért vagyunk boldogok. A sorsunk bizonytalan. Talán a Golgotán végzi majd a Tanító is. Talán különböző színhelyű és kivégzési módú halál lesz a sorsa az összes tanítványnak. Lehet, de akkor is szegények és boldogok vagyunk, és miénk az Isten országa.

Így tanít a Tanító, amikor nemcsak annyi a prédikáció, hogy ma betejasedett az, amiről Izajás beszélt. Amikor elkezd mondani, hogy mi fán terem az Isten Országa. Amikor témához ér. Amikor azt mondja, amiért jött. Ezért jött. Hogy elmondja, hogy mi az Isten országa. Olyan ez a téma, hogy mindent megér. Még azt is, hogy belehal. Hogy egy adott pillanatban el kell mondania: Éli, Éli, lamma szabaktáni. Istenem, Istenem, miért hagytál el engem.

Még sem tudott mást mondani, mint hogy boldogok a szegények, és jaj a gazdagoknak. Mert a transzcendens jövőre nézett, és boldog volt az immanenciában, ide lent, akkor, amikor mindezt elmondhatta. És annak következtében is volt boldog, hogy elmondhatta. Mert tudta, hogy ez az igazság. És tudta magáról, hogy ennek a megismerése folytán lett ő is boldog.

Városmajor, 2001. február 12.

Hatni akarunk. Aki nagyon akar hatni, le is írja, amit gondol. Szókratész meg Jézus is nagyon akartak hatni, még sem írtak le semmit. Mert biztosak voltak hatásukban? Vagy csak mert tudták, hogy lesz Platonjuk, lesznek evangelisták? Aligha. Tudták, hogy amit mondanak, úgy van, ahogy mondják. S akárki újra elmondhatja azt, amit mondanak, ha figyel a daimonionjára vagy az Isten Lelkére, aki bennük van. Ha figyel, nem mondhat mást.

Én is hatni akarok, és - írok. Gyerekkoromtól fogva. Írok, mert nincs meg a szókratészi és jézusi biztonságom. Várom írásaimra a kritikát, hogy módosítsam, vagy tovább fejleszthessem, amit írtam. Két hónapja van már, hogy a budavári falusi csendben papirosra vettem A pártus királylány és herceg című karácsonyi elmélkedésem. Elmondtam a bokorportán, Ajkán meg Inárcson. Megjelentettem a NAPLÓban meg a Koinóniában. Az egyik közösségemben házi feladatnak is

ajánlottam. Elolvasták. Halk helyeslések - amikkel nem sokra megyek. De egy kritika is elhangzott: Tádénak abszolúte mindegy, hogy ki él ebben az országban, miféle nép, magyar vagy cigány, őt csak az érdekli, hogy az Istené legyen, és gondja az Ország. Válaszoltam rá valamit. Nem volt semmi hatása. Kritikusomra sem, a többiekre is aligha, mert szótlankul hagyták, hadd győzködjük egymást. Megállapíthatom: ezzel az írással aztán nem hatottam. Ez csütörtökön volt. Bár - most jut eszembe - Ajkán volt lemérhető hatása. A misében hosszan imádkoztak róla, s Marianne mondta is mise után, hogy még sok mindent akart mondani, de hát mérsékelnie kellett magát, mert sokan voltunk. De nem emlékezem már rá, hogy mit mondtak. Csak éreztem ott, Zoliék nagy szobájában, hogy "nem a semmibe riktottam szavam".

Vasárnap jött aztán Márti és Géza. Csoporttalálkozóról jöttek. Megkérdeztem tőlük, hogy mi volt a házi feladat. A pártus királylány - mondták. Felvillanyozódtam. És mi volt a reakció - kérdeztem. Meséltek. Arról volt szó, hogy egyszer megütöm majd a bokámat a cigányozás miatt, mert - bár különben dicséred őket - nem nagyon viselik a cigány elnevezést. Tudod, úgy van az, hogy elolvassuk, s aztán mindenki elmondja, ami ennek a kapcsán az eszébe jut. Nem emlékszem rá, hogy mi minden jutott még az eszükbe. - Még jobban le voltam lombozva.

Valamit mondanék erről a cigányozásról. A Kárpát-medencében velünk együtt élő népeket - az együttélés során - valahogy elneveztük. Ők is minket. Beszéltünk németről, svábról, szászról, vendről, horvátról, skrobótról, sokacról, benyevácról-bunyókról, rácokról, szerbekről, ruténokról, s e népek nem tiltakoztak - századokon keresztül, s ma sem tiltakoznak ellene. Csak az elmúlt században emelték fel szavukat a tótok, az oláhok, s a most legújabban a cigányok. Üsse part, azonnal váltottunk szlovákra, románra, és csak kis idő, és romákról fogunk beszélni, ha úgy kívánják. Felütöm a budapesti telefonkönyvet: van benne tízezer Tóth, jó ezer Oláh. Szlovák meg Román csak mutatóban. Még jó, hogy az ellen nem tiltakoznak, hogy ilyen nevű magyarok is vannak.

Nem egészen értem fájdalmaikat! Mondjuk, hogy örült spanyol. A zsidó elé is rakunk egyet és mást - jelzőként. De se a spanyolok, se a zsidók nem kívánják, hogy saját nyelvükből vett szavakkal illessük őket; ha magyarul ők spanyolok vagy zsidók, hát elfogadják. Mikszáth ugyanolyan szeretettel írt a Jó palócokról, mint a Tót atyafiakról, úgy hogy gyerekként sokáig azt hittem, hogy a tót is neve egy táj magyarjainak, miként a palóc. A magyar humanizmus és egyháztörténet megbecsült alakja Oláh Miklós. Költészetünk egyik csillagát Tóth Árpádnak hívják. Hogy jutna eszünkbe tiltakozni, hogy ne beszéljen már a német sógor ungarnról, hanem mondjon szegény magyart, bár csak madjart tud!? Mindegy: mondunk mi szívesen romát is, ha úgy kedvesebb nekik. Nem is erről szól A pártus királylány.

Hanem? Arról, hogy Jézusnak kedves volt a maga nemzete. A prófétai hagyományba beleállva, és Anonymusszal szólva ugyan vágta, mint a nyers tőköt, de meg is siratta. Hogy az evangéliumok mintha arról számolnának be, hogy a jézusi tanítás egyik mély ihletforrása: meg akarja menteni nemzetét. Hogy úgy jut el a maga univerzalizmusához, hogy azon spekulál, mi módon tartható, őrizhető meg a pusztulástól nemzete. Hogy ez úton jut el az egyetemes emberszeretetig, mely

minden nép életének, és bőséges életének - forrása és titka. Hogy nem lehet ugorni, hogy csak zsidóként, magyarként, akármiként, de konkrét nemzethez tartozóként lehet valaki az emberiség megváltója. Hogy észre kell venni azt a fájdalmat, amely körülvesz, s csak azon segítve segíthetünk az emberiségen. Hogyan is beszélt erről Arany János?

Légy, ha bírsz, te "világ-költő!" / Rázd fel a rest nyugatot:

Nekem áldott az a bölcső, / Mely magyarrá ringatott;

Onnan kezdve ezer szállal / Köt hazámhoz tartalék:

Pusztá elvont ideállal / Inkább nem is dallanék.

Gondolok Kosztolányi szatírájára: a forradalmárra, aki nem a koldussal, hanem az emberiséggel fog kezét. A hazai koldust sem lehet leírni, s a hazát és népünket sem lehet leírni. Előttünk egy nemzet sorsa áll (Vörösmarty) - nem léphetsz rajta át. Kommunát csinálni sem kelhetsz át a tengeren! Itt kell megcsinálnod, ha ezt kívánja az evangélium, a lelkiismeret és az Isten akarátának a szava. Itt élned, s halnod kell! Itt értik a szavad. Itt tudsz szavaddal a Lélek húrjain játszani. Az anyanyelveden. Más nyelven csak azt tudod elmondani, amit tudsz, de nem azt, amit akarsz. Ezért nem disszidált Jézus. Ezért kellett hazájában, Jeruzsálemben próféta-halált halnia. Ott és nem másutt. Azért, mert előtte is egy nemzet sorsa állt. Előttünk is. Értitek ezt?

Városmajor, 2001. február 15.

Júdeában, a Jordán partján tanítványokat gyűjt, s onnan erőltetett menetben Kánába megy lagzira, immár tanítványoktól körülvéve. Názáretben elmondja, hogy végre itt az idő: felszámolódik a szegények, foglyok, megkínzottak nyomorúsága. Péter és társai elhagynak mindent, hogy embereket ébresszenek életre. Múlt vasárnap pedig megtudtuk, hogy a szegényeké az Isten országa, s nem a gazdagoké. De hogy mi fán terem ez az ország, csak sejtették az eddigi vasárnapi szövegek. Ma viszont megtudjuk. Azoknak árulja el Jézus, akik hallgatják őt. Gondolom, hogy a múlt vasárnapi négy jaj hatására a gazdagok szedték sátorfájukat. Nem hazamentek, hanem összeverődtek, s megállapították, hogy ez az ács - eretnek. Ki kell közösiíteni. Valójában ő közösiíti ki magát, mert izgat a gazdagok, tehát a fennálló társadalmi rend ellen. Jelenteni kell a szövegét Jeruzsálemben, a főpapknek-írastudóknak-véneknek, hogy intézkedhessenek. Nagyobb bajok megelőzése, elkerülése érdekében. Jönnek is majd hamar kivizsgálni Jézust.

A gazdagoktól megtisztult levegőben, a szegények körében most már kezdődhetik a felvilágosító munka. Újból mondom, amit már múlt héten is: ez az ács nem gatyázik. Megállapítja, hogy mi az alapvető baj az emberiség érdekében. Az, hogy van ellenség. Meg kell szüntetni. Egyoldalú leszereléssel, és azonnal. Akiké az Isten Országa, azok nem tartanak ellenséget. Átminősítik az ellenséget felebaráttá. Ezért aztán a mostani pillanattól kezdve Jézus szegényei szeretik ellenségeiket. Nem mondják, hogy ez lehetetlen. Azért volna lehetetlen, mert ez ember nem tud parancsolni az érzelmeinek. Hagyják a fenébe az érzelmeiket! Azok majd igazodnak az új szemléletből fakadó - tettekhez. A tettek azonnal elkezdhetők. Melyek? Jót

tesznek azokkal, akik gyűlölik őket. Ezt lehetővé teendő, kitisztítják szívüket: áldást mondanak az őket átkozókra, imádkoznak azokért, akik sértegetik és gyalázzák őket. Jézus például Kaifásért imádkozik. Mi pedig a Nemzetközi Valutaalapért. Azokért, akiktől húsz éve kaptunk egy rongyot, azóta mára már húszannyit visszafizettünk, de még mindig tartozunk nekik 23 ronggyal. Fizetünk, mint a köles, és imádkozunk értük. Pofoznak bennünket ezek az urak keményen, de odatartjuk a másik arcunkat is. Hagyjuk, hogy hülyét csináljanak belőlünk. Lehetne tiltakoznunk ellene, keresni a hatásos védekezést kamatkiszámító manővereik ellen, de nem tesszük, mert akkor ellenségükként viselkednénk, s még keményebb rendszabályokhoz folyamodnának. Leszedhetik a gatyát rólunk, s tudniuk kell, hogy az ingünket is elvihetik. Aki elveszi, ami a tiéd, ne követeled tőle vissza! Mi célja van ennek, Jézus? Csak az, hogy ne légy az ellensége! Ha ellensége leszel, ha megpróbálsz védekezni, duplán ver bele a betonba. Ha nem leszel az ellensége, ha megköszönöd jótéteményeit, hogy kimenekített téged a tervgazdálkodás gyönyörűségeiből, akkor csak szimplán ver bele a betonba, valamicskét meghagy neked is. Hogy a fenébe szeressem ezeket? Nem kell mást tenned, csak imádkoznod érte. Mondok szempontokat imádságunkhoz: a minimálbért a kormány már felemelheti néhány ezer forinttal, csökken a munkanélküliség. Imádkozzál, hogy puhuljon liberálkapitalista szívük, s hogy figyeljenek már egy kissé befelé is, hogy a Harmadik Világnak ne kelljen már megdöglennie a kamatterhektől, hogy Isten Lelkét engedjék már megszólalni magukban, hogy ne a Mammont, hanem Istent imádják. - Nem tartunk tehát ellenséget, imádkozunk értük, áldjuk őket, akármit is tesznek velünk!

Úgy tetszik, a Jézus hirdette Isten Országának ez az elsőszámú, alapvető követelménye. Mi a második? Felszámolni az önközpontúság lelkületét. Azt, hogy vagyok én, nekem bajaim vannak, s ezeken kell segítenie Istennek, az embereknek, az egész világnak. És vagy te, akinek bajai vannak, amiken segítenie kell az Istennek, az embereknek, az egész világnak. Tehát én meg te összefogunk, s barátok leszünk, kéz kezet mos. A többiek, a nem-barátaink pedig tegyék, amit tudnak, szerezzenek ők is maguknak barátokat. Ez a második kategória, amit felszámol Jézus. Azt, hogy van, aki barátom, és van, aki nem barátom. A nem-barátomból lesz az ellenségem. Nincsen barátom, csak felebarátom. Minden barátság, amely kizár valakit a barátságból - rejtett ellenségtartás. Nincsen partikuláris barátság az országban, az Isten országában csak felebarátok vannak.

E szelektív jellegű barátkozást mindenkire kiterjedő magatartásminták számolják fel. Ilyen magatartásminta az Ország második számú követelménye: Ahogy akarjátok, hogy veletek tegyenek az emberek, úgy tegyetek velük! Ha bajban vagyok, az segítsen rajtam, aki lát. Ha bajban vagy, az segítsen rajtad, aki lát. Ne menjen el mellettem - mint a pap, mint a levita a jerikói országúton - senki se! Ne nézzen meg, hogy ki fia-borja vagyok, hogy aztán továbbálljon, azon a címen, hogy nem vagyok a barátja. Álljon meg és segítsen, mert - a felebarátja vagyok! De nem várhatom meg, hogy valaki más kezdje el ezt a nem-partikuláris viselkedést. Mert szeretni azokat, akiket engem szeretnek - kutyafüle. Jót tenni azokkal, akik velem jót tesznek - megint kutyafüle. És kölcsönözni azoknak, akiktől a kölcsönt visszavárom - megint csak

kutyafüle. Ezeket a magatartásformákat Jézus nem díjazza. Miért? Záporozza ránk háromszor is a választ. Ezt tudják a bűnösök is. Ezt teszik a bűnösök is. Ez tapasztalható a bűnösök körében is. Hitelügyletek, kölcsönök bizony nem érik el az Isten Országába küszöbét sem. Nehogy átverjük már magunkat! Nehogy kirekesszünk már valakiket szeretetünkben! Csak az a biztos megoldás, ha azt mondja Jézus nekünk, hogy ellenségeinket kell szeretnünk, hogy ellenségeinkkel kell jót tennünk, és adni úgy kell, hogy az égvilágon semmiféle visszafizetést nem várunk. Ebben az esetben tesszük azt, amit az Országban tennünk kell. Tégy így az ellenségeiddel, s az érzelmeiddel, a szíveddel is át fogod ölelni őt! Lehetetlen nem szeretned a szíveddel is azt, akivel jót tettél, akinek bedugtad a zsebébe - akár ismeretlenül is - azt az összeget, amelyre szüksége van. Ennyi az egész. Ennyit kell tennünk, hogy az Isten Országába itt legyen közöttünk! Enélkül pedig nincs itt. Legalább is neked nincs itt. Neked csak akkor van itt, ha teszed azt, mi ebben az országban a módi.

S most jön a tanítás záró mozzanata, a befejezés, a csúcs. Nagy lesz a jutalmatok! S most álljon meg a menet egy pillanatra. Isten Országába nincs a cselekvésed nélkül. Az Isten Országába nem ajándékozás folytán lesz osztályrészed. Az Isten Országába - jutalom azért, amit csinálsz. Nem kegyelmi ajándékozás az Atya kedveltjeinek, líbling-gyermekeinek. Ilyeneket az Atya nem tart. A megkereszteltek sem azok. Az Atya számára minden gyerek az ő gyereke. Ha sánta, ha vízfejű, ha gyógyos-fogyatékos, ha sárga vagy rézbőrű, ha Nobel-díjas vagy csak a nyolc általánost sem tudta elvégezni, ha magyar vagy román - mindet egyformán szereti, és mindegyiküktől azt várja, hogy megtegye, amit az eszén és szívében és akaratán keresztül Isten Szent Lelke sug neki. Csak így lesz a Magasságos Isten gyereke. Miért? Mert az Isten jó. Nem a jókkal szemben jó, hanem a jókkal és a nem jókkal szemben. A hálátlanok és a gonoszok iránt is jó. Minden gyermekével szemben. Talán a hülyékkel szemben még jobb, s szereti őket, mint anya a hülye gyermekét. Miért? Mert nagyobb szüksége van rá. Ugyanezen az okon talán az Atya is kicsit jobban szereti a hálátlanokat és a gonoszokat. Nagyobb szükségük van rá a szerencsétleneknek, akárcsak a tékozló fiúnak.

Az Isten Országába nem bűnüldöző vállalat. Az Isten sem. Senki sem ítéli el a saját gyermekét. Legfeljebb sír miatta. Sír és szenved, hogy ilyen a gyermeke. Mi is sírhatunk magunk miatt, hogy csak olyanok vagyunk, amilyenek. Sírhatunk amiatt is, hogy a felebarátunk, embertársunk, az istenadta, még olyanra se sikerült, amilyenre mimagunk. Sírhatunk, s el nem ítélni senkit sem. Nem bűnüldöző vállalat vagyunk, s ítéleteket kiszabó bírák sem. Az Isten tele van fájdalommal, együtt-szenvedéssel és részvéttel. Nem jó fordítás az, hogy irgalmas. A bíró irgalmas, amikor figyelembe veszi az enyhítő körülményeket is. Az Isten nem a bírói pulpitus oldalán, hanem a szerencsétlenek oldalán áll, tele részvéttel. A moldvai Tatros városában 1466-ban készült huszita bibliában találtam rá erre a fordításra: És leszen tő érdekem nagy, és lesztek felségnek fiai, mert ő könyöröletes hálátlanokon és gonoszokon. De ez a fordítás se az igazi. Próbálom: Legyetek együtt-szenvedők, ahogy Atyátok együtt-szenvedő! Legyetek résztvevők, miként Atyátok résztvevő! Töltsön el titeket a részvét, ahogy Atyátokat eltölti. Legyen könyörület bennetek,

mint Atyátok könyörülő! Essen meg a szívetek minden emberen, ahogyan az Atya szíve megesik rajtuk! Legyetek tele részvétellel, mint ahogy Atyátok szíve is tele van részvétellel!

Érdemes. Nem járunk rosszul. Úgy mérnek majd nekünk is, ahogy mi mérünk embertársainknak, felebarátainknak. Isten is úgy mér, ember is. Amen.

Mária-sírató

Nem siralom, mint az ómagyar, mert abban Mária síratja Fiát. Most mi síratjuk Máriát, őt magát. Ki ez a Mária? Hát a Babu, a Laci és az Eszter anyja, meg a Karcsi tulajdon felesége. Ezért aztán ő, Karcsi rendelkezik: Mária nem fogja alulról szagolni az ibolyát, szélbe szórják hamvait. Aztán majd lesz egy rekviem is. Törökbálinton lesz, mert ott laknak az unokák. Majd a Pisti mondja a misét. Minderről Karcsi maga tájékoztat telefonon, s mondja, hogy Pistinek szüksége van erre. Kérdem: miért? Hát azért, hogy fejlődjön. Ez a Pisti egy nagyon kedves egy serdülő: ott voltam az első miséjén is - közel harminc éve, s most éppen hatodik évtizedét tapossa... Nem mondok Karcsinak semmit, mert mióta Mária meghalt, mélyen maga alatt van - jobban, mint korábban; mostani tartózkodása valahol a bányászbéka ülepe körüli, nem, inkább alatti tájakon található.

Karcsi ennek következtében nem is jön el barátai közé a Pótkávé-találkozóra. S így aztán ott nyugodtan elpanaszolhatom, hogy fel vagyok háborodva, mert három tisztes életkorú pap is él Mária közösségeiben, hogyan mondhatja tehát a Pisti gyerek a rekviemet, aki a Fiatalok I. nevű közösségben - - második nemzedék - barátkozik a barátaival. Valaki jelentkezik, hogy megmagyarázza. Neki Karcsi elpletyizte az igazat. Azért nem mondhatom én a rekviemet, mert olyanokat találok ott mondani, mint amilyeneket Andink temetésén. S ennek az lenne a következménye, hogy - rosszabbik esetben - Karcsi üvöltve bögne a fájdalomtól, vagy ezt megakadályozandó - és jobbik esetben - szétrúgná a... bokámat, s ezt azért alapvetően tekintélytisztelő lelkületével mégsem akarná megcselekedni. Ezért biztosabb megoldás a Pisti gyerek. Hát ebbe bele kell törődnöm, ha már ilyen finom lelkületje van neki - ami egyébként köztudomású.

Dehát mégsem lehet sem a dolgozóval, sem a síratóéneket-mondani- akaróval kikukoricázni. Ha nincs törökbálinti templom, van Koinónia. Abban Karcsi csak fordító, ahol vagy elfogadják a fordításait, vagy nem. Ha Törökbálinton nem is, de a Koinóniában azt teszünk, amit mi akarunk. Mária-síratót akarunk mondani, írni, s a szerkesztőségi gorillák meg tudják Karcsit akadályozni, ha éppen rugdalódní támadna kedve. Így aztán azért is Mária sírató!

Karcsit időtlen-idők óta ismerem. Első markáns emlékem 1950 tavaszára nyúlik vissza. Éppen Schmidt Mártát költöztetjük gözerővel a Svábhegyen. Osztályidegen ez a szegény leány, s papiros van róla, hogy nem fertőzheti tovább az épülő szocializmus fővárosának levegőjét: kilakoltatási parancs Kutyabagosra. Mikor már minden bútordarab a megfelelő szállítóeszközön, papirost hoznak: még sem osztályidegen. Bútorok a kocsikról le: mindent vissza! Már megint felesleges munkát

végeztünk. Magam ekkor debreceni lakos vagyok, és valami lelkiigyakorlat okán tartózkodom csak Pesten, s estére a lelkiigyakorlat résztvevői gyakorlati gyakorlatként tisztítják a főváros levegőjét az osztályidegenektől.

Amikor Karcsi kap igazoló okmányt arról, hogy osztályidegen, nem vagyok Pesten. Ez alkalommal nem is érkezik újabb papiros, s így Karcsi el is jut Rákosi bácsi jóvoltából Kutyaabagosra, azaz Jászdózsára. Karcsi mindent a Rákosi bácsinak köszönhet, mert ha ő nincs, sohase látja Jászdózsát. Mi van ott? Ma már semmi érdemleges. De akkor! Ott szívja akkor a levegőt Rédey Mária. S Karcsi már tudja, hogy a Gondviselés kifürkészhetetlen gondoskodása miatt vezette őt a Jászságba. Azért, hogy Rédey Máriából Hampel Károlyné legyen. Az is lesz.

Magam elég sokára tudhatom ezt meg, mert ugyancsak a Rákosi bácsi jóvoltából ezen években beiratkozhattam az Ismerd meg hazád börtöneit! mozgalomba. Így csak az OSE, az októberi sajnálatos események következtében és '56 körül ismerem meg Máriát, aki akkor magas, nyúlánk, fekete és hosszú hajú fiatalasszony. Szerzeteseknek - így tanultuk! - az ilyesmit észre sem illik venni. De Illemszabály ide, illemszabály oda, a Teremtő másképpen rendelkezett: óhatatlanul észreveszik. Oly annyira, hogy egy másik Márta még azt is tudja, hogy esetem is van, s az éppen a kicsi, szőke és gömbölyű. Ennek ellenére, amikor Balkaiéknál először találkoztam vele, elámultam: lélegzetelállítóan szépnek láttam őt. Mentségemre szolgáljon: negyven éves sem voltam még akkoriban. De nem sokat bámészkodhattam... hamarosan mentem újra tanulmányozni a börtönviszonyokat.

Amikor felhagytam ezzel, az utána következő tíz évben nemigen láttam Karcsit. Vagy kétszer azért meghívtak otthonukba. Sokan voltak. Az esti órában gyülekeztek, jóval éjfél után mentek haza, tintáztak és marha okosak voltak. Éreztem is: Bulányi, kösd fel a felkötni valókat, ha kellő fokban intelligensnek akarsz te is mutatkozni e körben. Kellett mutatkoznom: igazolnom kellett, hogy a papok se egészen hülyék.

Aztán mire ötven éves lettem, megírtam a KIO-t. Andi vevő volt rá. Pelék meg a barátaik voltak. Mária kapta be kettőjük közül elsőnek a legyet. Hamarosan csoportba is kerültek. A csoport volt a későbbi Öregek II. őse, de akkoriban még csak NESAM-gyülekezet volt a nevük. Lefordítom: Ne siessük el a megtérést! Kaptak is tőlem egy levelet ezen a címmel. Őrzik a levelet a Karácsonyi Ajándék kötetek. Karcsi azonban az Istennek sem akart lelkiigyakorlatra jönni, mert nem akarta elsietni a megtérést. Nem volt esélye szegénynek és a nem-akarsnak. Máriával, Andival megbeszéltünk egy kellemes csatárkai nyári délutánt, csak úgy, jó levegőt szívni, kikapcsolódni. Körbe vettük őt. Szorongattuk. Hárman. Karcsi a teraszt körülvevő, termésköböl készült virágtartónak egy kövébe kapaszkodott ostromunk ellen. Végül is kiszakított szegény a nagy ellenállásban a betonhabarcsból egy terméskövet: a kezében maradt, és megadta magát. Jött a lelkiigyakorlatra.

Innen kezdve a gyengébb fél mellé álltam. Nem is kell mondanom, hogy Karcsi volt az. De hát Máriára emlékezem. Valamikor, negyedszázada szociometriát csináltunk a csoportokban, az Öregek II.-ben is. Tíz kérdésre kellett válaszolni. Így kezdődtek a kérdések: Csoportomban melyik az a két testvérem... A 7. kérdésben a

folytatás így hangzott: ... akivel legszívesebben hajtanék végre egy karitatív feladatot. Én voltam a csoportvezető, s ebben a kérdésben senki, de senki nem preferált, egyet kivéve: a Mária velem szeretett volna ilyesmit csinálni. Nem adatott meg neki. Bokros teendőimre hivatkozva - csak úgy, magamban az alakítható lelkiismeretemben! - sohase csináltam ilyesmit, bár Mária mégis kinézte belőlem. Nem hiába - ha Pisti lehet serdülő, én meg lehetek lassan érő gyerek -, Kundra Pista éppen tegnap cipelt el a Szövetség utcai kórház elfekvőjébe. 24 évig kellett Máriának várnia ('77-ben készült a szociometria), s meg kellett halnia, hogy eredménye legyen nagylelkű preferálásának. Bízni kell az emberekben! Abban, hogy fejlődő képesek, ha a 83-ikat tapossák is.

Nagyszerűen tudtam együtt dolgozni Máriával. Egyszer Imrénél nyaraltunk Nagyorosziban. Ha már ott voltunk, megnéztük a drégelyi várat. Lefelé jövet elkeveredtünk. A két büszke huszonhetes tökéletesen kimerült a hosszabbra nyúlt túrában: a lábuk... meg a vércukruk, stb. Amikorra kikeveredtünk az erdőből, már csak arra volt erejük, hogy egy leterített nagy neylonon elterüljenek. Kedves nővér, Terire bíztuk ápolásukat, s mentő expedíciót szerveztünk. Mária, Karcsi meg én lettünk a mentőbrigád. Erőltetett menetben megindultunk a falu fele a réten át; azzal, hogy Karcsi mentőkocsit - Skodát - visz, amivel a huszonheteseket hazaszállítja, Mária pedig, mire megjönnek, elkészíti az ebédet - segédlettemmel. Kb. egy óránk volt rá. Mária meg nem szűnően adta az utasításokat. Az egyiket még meg sem csináltam, már mondta következő feladatot. Tudott dolgozni és dolgoztatni. Hatékonyak voltunk. Mire Karcsi hazaszállította a huszonheteseket s az ápoló személyzetet, gazdagon terített asztal várta őket.

Főleg azért említettem meg ezt a kirándulást, mert ha előkerült a közösségben valami terv, program, s úgy ment a kör Karcsi felé, hogy Mária csak őutána következett, rendre ezt mondta: Passz, majd kialakítják a véleményemet. Máriának kellett ezt megtennie. Karcsi igen használható ember, de azért a dolgokat Mária tartotta észbe, s ő szervezte meg Karcsi tennivalóit. Ez általában persze így van mindenütt, ahol a családokban rend van. A duma pedig az, hogy mi vagyunk a családfők. Amíg ez a duma, csak duma - nincs semmi baj. Amikor valahol nemcsak duma, akkor jön a hét baj, mitől az Úr óvja meg népét!

Mária csinálta a Pótkávéban a névnap s a decenniumi (tíz évenként ültünk csak születésnapokat) ajándékokat, s ő írta hozzá a szívnek szóló sorokat, valami nagyon szép idézetet. Mária kötött mindegyikünknek meleg zoknit télire. Mária kötött pamutból takarókat. Szobámban csak öt van belőle. Egy az ágyamat födi, s négy a fotójöket. Budaváriban is található néhány belőlük. Karcsi, szegény persze most meg van löve. Nincs, aki mondja, hogy mit csináljon. Nincs, aki kialakítsa a véleményét. De Évi azt mondta, hogy sokat imádkozzunk érte. Talán ez használ. Többet. mint az, hogy mondtam neki: Karcsikám, szedd össze maga!

Mária nagyon szerette a komoly zenét. Azt hallgatva adta utasításait Karcsinak, meg kötötte a takarókat, zoknikat. Odaát az angyalok mind körben állnak, s Cecilia zongorál, s most ezt hallgatja. De kinek ad utasításokat, kinek alakítja ki a véleményét, s miféle zoknikat és takarókat köt közben? Ebben a kérdésben

legegyszerűbb a teológusokhoz fordulni. Ők eligazítanak, s azt mondják, hogy ez *mysterium stricte dictum*. Lefordítom. Előbbre románra: Nusnyu - ez a hiteles fordítás. Magyarra is fordíthatom: a legmélyebb titok! Hát egyelőre ezzel be kell érni. Valamit nagyon sajnálok. Szeptemberi találkozókat a Pótkávéval Meleghegyen tartottuk Veránál Neszmélyben. Mária- nap volt. Vera azt mondta, hogy a szentmisénkben valami gyönyörű verset mondtam Máriáról. Fogalmam sincs, mi volt az. Lapozgattam számítógépem könyvtárában. Semminek semmi nyoma. Csak úgy szívből mondtam. Ha lett volna magnó - sosincs a találkozók -, most ideírhatnám.

Andival már kétszer találkoztam álmomban. Bízom benne, hogy Mária is érdekli egy álombeli találkozásra. Tőle is azt fogom kérdezni, hogy Mi van? Már mint odaát? Majd amit felel rá, elmondom nektek. Hátha több lesz, mint amit a teológusok mondanak.

8. Nagyböjti napló

Tartalomjegyzék

8. Nagyböjti napló.....	1
Városmajor, 2001. február 19.....	1
Városmajor, 2001. február 20.....	2
Városmajor, 2001. február 21.....	3
Városmajor, 2001. február 24.....	4
Városmajor, 2001. március 1.....	7
Városmajor, 2001. március 2.....	8
Városmajor, 2001. március 3.....	9
Városmajor, 2001. március 4.....	10
Városmajor, 2001. március 10.....	12
Budavári, 2001. március 15.....	14
Budavári, 2001. március 16.....	19
Budavári, 2001. március 17.....	23

Városmajor, 2001. február 19.

Karácsony táján előnt a jóság – legalábbis gyengécske vágya. Mást is. Előveszi a címjegyzékét s mérlegelgeti, hogy kinek küldjön valamit. Olyat már vagy egy negyedszázada nem csinállok, hogy *boldog karácsonyi ünnepeket kíván nektek, Gyurka (bácsi)*. S azt is bevallom, hogy ha én kapok ilyesmit, nem szoktam megköszönni; csak ha találkozom azokkal, akik küldték. Nem válaszolok rá. Ha a pápától vagy hasonló méltóságoktól kapok ilyesmit, azért nem válaszolok, mert nem is ők kívánnak nekem kellemes ünnepeket, hanem csak a hivataluk. Ha pedig pápától lefelé írnak nekem ilyesmit, nem növelem a Magyar Posta bevételét. Egy ilyen üdvözlés csak le akar tudni valamit. Nem érzem személyes megszólításnak. Szép, nem szép – de több kell ahhoz, hogy mozduljak.

Az elmúlt karácsonykor egy kicsit buzgóbb voltam, mert anyagi megterhelés nélkül küldhettem valamit... Egy füzet vagy több füzet Naplót. Bőséges volt a jutalmam. Valakik megmozdultak tőle, akiktől már alig reméltem, hogy megszólalnak. Egy ilyen megszólalást ideírok, mert..., mert – hát alig tudom elmondani, mennyire örültem neki.

Kedves Bátyám!

Köszönöm a nagy örömet okozó küldeményt... nem kis meglepetést okozva. A válasz azért megy egy jó hónap múlva, mert ilyen lassúvá vált az életemtempó; mind a fizikai tevékenységek, mind a szellemiek terén. Az ötlet kitűnő, az (időnként) márványosan sima magyar tenger közeléből (partjáról) beszámolsz napjaid tevékenységéről. És minden, ami sorra kerül, nemcsak személyes, hiteles tükörkép a beszélőről, hanem kép a világról, korunkról – ilyen módon – le merem írni: a történelemről. Mostanában olvastam ilyesmiről: a történelemírás – nem királyok, háborúk, hadvezérek tetteit

kisérve, hanem csak úgy, egyet, Egyet a sok közül.

Ez az ember, aki itt megszólal, boylert szerel(tet), cipekedik. Máskor kapcsolatokat keres, teremt melós embertársaival, akik nem csókolnak neki kezét. Eszük ágába sem jut, hogy könnyen fordulhatott volna a dolgok menete: címlapfotó, tévé-szereplés, nagyképű tárgyalások, soktermes palota... De szerencsére nincs palota, hanem egyedül az Örökkévaló szolgálata. Közben igazi örömet az ad, hogy Jóska bácsi, Bözsi néni megdicséri a prédikációt. Sikerült közérthetőnek lenni, célba jutottak a gondolatok. Valamire rátaláltak a keresők.

Köszönöm, hogy mindezt leírtad, elküldted. Jókor jött, válaszolt bennem levő kérdésekre is. Szeretettel ölel nővéred...

Ennyi.

Aki ezt írta, hozzátartozik az életemhez. Én eskettem ő(ke)t és ötven esztendővel ezelőtt én kereszteltem az első fiát. Börtönből szabadulva siettem hozzájuk, akkor már négy is volt a fiúkból. Emlékszem egy korai találkozásra: '45-ben, május elsején, bárárnőjével jöttek a nagyerdőről – felvirágzott fejjel. Májusi litániára? – nem tudom, csak azt, hogy bókot mondtam nekik: Olyanok, mint a májusi lovacsák! (Akkoriban még szigorúan magázódtam a nőkkel, még ha csak diáklányok voltak is.) Meg arra is, hogy Babits-órát tartottam az ifjú házások szobájában, s az egyiken ott volt édesanyám is, látogatóban; s Teri dajkálta az óra alatt az újszülöttet, aki növelte a hallgatóság létszámát, s később, egyetemistaként, Teri csoportjában kezdte Bokorpályafutását.

A levél visszavitt az első ámulások szent városába, ami Adynak Párizs, nekem meg Debrecen volt. Debrecen, mert ott értettem meg Jézust.

Városmajor, 2001. február 20.

Egy levelet tettem e-mail-re. A nagyobb nyilvánosság kedvéért ide is beteszem.

Emlékezem az 1945 és 52 közötti debreceni évekre

Neveket sorolok, ahogy eszembe jutnak, akik részesei voltak akkori életemnek, akikkel együtt csináltuk a csoportot, a kisközösséget; akik még élnek közülük: Forrai Kati, Szabó Eci, Balogh Béla, Kállay Emil, Berényi Dénes, Bódor Elvira, Bódor Sanyi, Bacsza Erzsó, Király Marika, Kovács Teri, Kállay Emil, Volcsánszki Pötyi, Barna Baba, Simai Atila, Farkas Baba, Sveiger Ottó, Tornai Alajos, Kontsek Ildikó, Csongor Juszt, Merza Jóska, Petőfi Sanyi, Mocsári Sári, Vágó Ildikó, Dohanics Sanyi, Zádovszky Béla, Sebella Irén, Balássy Géza, Orth Miska, Balás László, Rátonyi Mici és mindazok, akiknek neve most nem jutott eszembe.

Amire én emlékezem: mintha az iskolák államosításáig csak egyetlen csoport lett volna. A gimnáziumban, diákmise után, időnként összejöttünk, s papirosra előzőleg legépelt kérdéseket bogoztunk volna, de itt sokan voltunk, ez nem volt kiscsoport. A 48 nyara előtti kiscsoportos találkozásokra már nem emlékezem. Hogy hol voltak, kik voltak, mit csináltunk rajta.

Csak 48 ősztől rendeződtünk kiscsoportokba. Külön voltak a bölcsészek, az orvosok, s később a házások (Gaizler, Simai, Békési, Petőfi, Halász). Volt édesanyacsoport is, meg férfi-csoport. Voltak legalább is 51 ősztől külön fiatalok is, akik ak-

kor jöttek egyetemre. És voltak csoportközi alkalmak is, melyeken a különböző csoportok tagjai együtt voltak: havi egy vasárnap délután az oratóriumban; ez volt a lelkinap; továbbá voltak a tanfolyamok: a számra emlékszem, hogy öt volt belőlük, de emlékem csak a dogmatikáról, s a Babits-óráról van. Ez utóbbin valaki dajkálta Balogh Lacit, s az egyik órán ott volt édesanyám is, aki meglátogatott Debrecenben, s fogalmam sincs, hogy hol lakott akkor: nálam, a Dobozy-bérházban? Voltak továbbá a lelkigyakorlatok. Az utolsó 52 nyarán volt: három napos, és mindegyik nap más helyen voltunk. Hol? Volt téli lgy is. Az egyik öt napos volt, és tíz szentet néztünk meg, félnaponként egyet. Szunyogh Xavér beszélt Szent Benedekről, Balanyi Gyuri bácsi Szent Ferencről, P. Kollár Szent Ignácra, Lakos Bandi Nagy Szent Terézről. Volt úgy, hogy a fiúk egy télen a Manrézába mentek, a lányok pedig Pécelre. Vargha László, ill. P. Luzsénszky volt az előadó. Egy nyári lgy pedig a Regnum Damjanich utcai székházban volt. Az 51-es az örmény kápolnában, azon Endrey Mihály püspök is beszélt. Voltak karácsonyestek is; a 49-es Gaizlerék házában, az 51-es a Szent Annán, a sekrestye mögött, az egyik nagy teremben. A 49-esnek az elmélkedése megmaradt, az 50-esé is, de az 51-esé nem, annak csak a műsora. Még előkerülhet valahol. Voltak gyerekhittankönyvek is. Egy rajzos az alsósoknak, és egy csak-szöveges a felsősöknek – ezek sem maradtak meg.

Nos, ezek az emlékeim egy leülésre. Arra gondoltam, ha sokan összetennék az emlékeinket, talán kijönne belőle valami. Leginkább arról szeretnék képet kapni, hogy miként folyt le egy közösségi találkozó. Levél ez mindazoknak, akiknek nevét felsoroltam, meg akiknek a neve nem jutott eszembe, de ti emlékezhettek még rá. Megkérlek Mindannyiukat, ha tudtok, emlékezzetek, s juttassátok el hozzám: bulyi@freemail.hu

A régi és nagyon nagy szeretettel – a Tanár úr, az Atya, Gyurka

Városmajor, 2001. február 21.

Istenülő vágyaimba ki látott?

Óh, vak szívű, hideg szemű barátok.

Befejezése ez egy '14-ben írt Ady-versnek: Ki látott engem? Reggel, a misében jutott eszembe. Jézus óvja tanítványait a farizeusok kovászatól, s ők azt válaszolják, hogy nincs is kenyerük. Ekkora értetlenségükön begurul Jézus: Még mindig ... nem értitek, még mindig olyan keményszívűek vagytok?(Mk 8,17). Az Ady-vers *vak szívű* kifejezése mintha valami evangéliumi áthallást mutatna. A görög eredetiben a *pórusz-thai* nem annyira keményedést, hanem vakságot jelent. Erdősi Sylvester János 1540-ben Sárváron (Új testamentum magyar nyelven – az első teljes magyar nyelvű Újszövetség!) így fordít: *megvakulván vagyon-í még a tü szüetek?* Még Márk evangéliumának másik két helyén is: *az ű szüőknek vakságán bánkódván (3,5), és mert az ű szüők megvakult vala (6,52)*. Az is lehet, hogy nincs áthallás. Csak az van, hogy Adynak is arra a srófra járt az esze, mint Jézusnak. A szív lehet vak is. Miről lett híres Pais tanár úr? Arról, hogy miután agyonérvelte azt az újdonságot, amit kimunkált, ezt mondta: *más megoldás is lehetséges.*

De nem erről elmélkedtem én a misében. Mindezeknek csak mise végeztével – filológushoz illően – csak utánanéztem. Arról gondolkodtam reggel, hogy van-e az Isten Országában korholás, Hát már hogy ne volna! Ha már verekednünk nem is szabad, de csak meg kell mondanunk egymásnak, hogy mit lehet és mit nem lehet, mi az Országba illő, és az oda nem való. Ez biztosan így van, csak a gyakorlatban nem funkcionál. Akkor sem, ha a tanítványok kaptak korholást Jézustól, bőven. Nem szedem össze, hogy mennyit. Tudhatja akárki, aki forgatja az Írást. Nem megy ez körünkben. Ha én csak fele annyit korholnám csoportjaimbán testvéreimet, megnézhetném magam. Hamarosan magam lennék. Ha engem testvéreim annyit korholnának, nem tudom, mit csinálnék. Korholnak eleget. Olykor nem is tudok elaludni miatta. Úgyhogy felkelek az éj közepén, leülök szövegszerkesztőm elé, írok nekik egy bánatosan felháborodott levelet. S aztán már el tudok aludni. A levelet pedig őrzi a számítógép valamelyik könyvtára. Sohasem küldöm el nekik. Kiírtam dühömet, el tudtam aludni, s kész. De ha nagyon sűrűn csinálnák? Valószínűleg akkor is így segítenék magamon. Ők könnyen teszik. Tudják, hogy úgy sem megyek el, mert hova mennék? A közösségeim nélkül én csak börtönben bírom ki. Inkább elviselem, ami elviselni való adódik, inkább megbékélek. De én – magamról legalábbis azt hiszem – a könnyebb eset vagyok.

Úgy került ez a gond most frissen elő, hogy egyik közösségemben a házi feladat feldolgozása kívánni valót hagyott maga után. Beszélek erről a közösség egyik jól-húzó tagjával. Azt mondja, hogy csördítsek oda: végezzenek becsületesebb munkát! Nem lehet – mondom – inkább megkérdezem tőlük, hogy jól választottunk-e, nem kellene-e lecserélni az anyagot valami könnyebbre. Kapnak a tagok elégedetlenséget bőven. Van férjük, feleségük, munkahelyi főnökük is! Legalább én ne bántsam őket. Ilyen nyuszi vagyok? Meg kellene nézni ezt a dolgot alaposabban! Hátha hozzászól még valaki ehhez a témához. Megvárom.

Városmajor, 2001. február 24.

A mai farsangvasárnapra esik a lukácsi síksági beszédnek – a mátei Hegyibeszéd megfelelőjének – harmadik része, melyet Jézus ezzel a megállapítással indít: *Vak – vezethet-e világtalant? Nem, mert mind a ketten gödörbe esnek.* Mi lehetett ennek az apropója? Szerencsére, megtaláljuk Máténál is e megállapítást. A Jeruzsálemből végre befutó írástudóknak, akik gondosan mindent megfigyelnek, az a bajuk – nem Jézussal, de tanítványaival –, hogy ezek az istentelenek nem mossák meg a kezüket, mielőtt esznek, csakúgy leülnek s falnak a sík mezőn, ha megéheznek. Jézus erre Máténál ezt a sommás megállapítást teszi róluk: Képmutatók, vakok ők, és vakok vezetői! Jézusnak az a gondja, hogy miként lehetne a gyilkosság-gazdagsághatalmaskodás világából valami Istennek tetszőbb világot csinálni, s ezeknek a jeruzsálemieknek meg rituális előírások betartása a gondjuk: vallási törvények – Isten parancsai helyett. Nem érdemes vitázni a főpapok, írástudók és vének világával. *A vakok ők!* megállapítás után Lukács Jézusa továbblép.

Hallgatóira, a tanítványokra koncentrál: A tanítvány nem lehet mesterének felette.

Mit akar ezzel mondani? Hogyan lehetne felette a tanítvány mesterének? Hát úgy, hogy páholyból nézi Mesterének erőfeszítéseit. Jézus az, aki megváltja a világot, ők meg csak haszonélvezői a mester nemes erőfeszítéseinek. Lényegileg ezt csináltuk kétezer esztendőn keresztül: Hurrá, ki van engesztelve az emberiség immár az Atyával, aki a Golgota óta többé nem haragszik ránk, mi pedig szentségekhez járulunk, megbánjuk bűneinket, haldokolva megkennek bennünket szent olajjal, s megyünk a mennyországba, mert meg vagyunk váltva. Ez a – *Jézust káromlás*. Az Atya a Golgota előtt sem haragudott ránk, a Golgotát szenvedve csak elviselte, Jézus tanítványaitól meg azt várja, hogy tegyék ugyanazt, amit a Fia. Mindezt Lukács Jézusa így mondja: Mindenki tökéletes, ha olyan lesz, mint a Mestere. Ez annyit jelent, hogy Jézusnak nincs semmiféle privilégiuma. Ugyanazt a mércét alkalmazza reánk, mint önmagára. Ha istenfiúsága képesítené őt arra, hogy páholyból menjen a Golgotára – mert mi az neki! –, akkor erkölcstelenség volna részéről a kisbajos tanítványoktól, emberektől ugyanazt várni, mint magától. A názareti ács, az ember, mondja e szavakat, akinek ugyanúgy meg kell küzdenie azért, hogy teljesíteni tudja és akarja Isten elgondolásait. Miről? Hát az Országról, amelyben nincsenek kedves hívek és papok; csak tanítványok vannak, akiket Jézus nem selejtesebb mérce alá állít, hanem a maga mércéje alá.

Ezek után mintha újra az írástudók felé fordulna Lukács Jézusának gondolata. Piszkálják a szemetekben levő szálkát, a mosdatlan kézzel evést, mert az, amit Isten szeretne, annál a kisebb gondjuk is fontosabb nekik. Hát ez a gerenda, amit a jeruzsálemiek nem látnak meg a maguk szemében. Ha törődnének azzal, hogy a szeretet birodalmává alakuljon a világ, jöhetnének a rituális törvényeikkel. Utóvégre a higiéné se kutya. Az is fontos, hogy ne legyünk betegek gondatlanságunk, a bacilusok és vírusok következtében. Legalábbis a Képmutató! kitétel arra utal, hogy az írástudóknak szól ez a száлка-gerenda ügy.

Bár azért talán van ennek a tanítványok körén belül is mondanivalója. Az ember legyen a maga mérce alá igazításával elfoglalva. A tanítvány sohasem egyedi személy. A tanítvány mindig közösségben él: családban és kisközösségben. S óhatatlan, hogy családunk és kisközösségünk tagjait akarjuk javítgatni. Van ennek is módja: szólunk neki. Neki – és nem egy harmadiknak. Egy jó családnak és kisközösségnek feltétlen szabálya ez. Ez esetben ugyanis ki vagyunk téve annak, hogy a megszólított személy figyelmeztet – a saját szálkánkra, gerendánkra. A rossz megoldás az, hogy a nem-érintett harmadiknak szólunk. Így: szegény feje..., meg kell érteni, már szenilis, azért olyan elviselhetetlen, stb. Ez tönkreveri a szeretet-közösséget. Egy papi közösség elhatározta, hogy nagyböjtben, önmegtagadásként, nem beszélnek semmi rosszat távollevőkről. A közös ebéd és vacsora alatt érnek rá leginkább beszélgetni. Ebben a papi közösségben a mondott nagyböjt alatt – némák voltak az ebédek és vacsorák. Semmi érdekeset nem tudtak mondani egymásnak.

A jó fa, a rossz fa, a jó gyümölcs, a rossz gyümölcs apropójában megint Máté Jézusa igazít el minket. Ott is megtaláljuk ezt a szakaszt, melyet egy óvás vezet be: Óvakodjatok a hazug, a hamis prófétáktól, akik juhok ruhájában érkeznek, de belülről ragadozó farkasok! A tanítványok nem légüres térben élnek, ki vannak téve a kis-

értésnek, hogy elcsábítják őket választott útjukról, Mesterük követésétől. Jézus nem akar folytonos ön-apológiát, maga személyének mentését, mint Misztótfalusi Kis Miklós. A tanítványoknak maguknak kell eldönteniök, hogy maradnak-e Jézus mellett, vagy martalékaik lesznek a ragadozó farkasoknak. Füge és szőlő, jó gyümölcs és jó kincs az, amit kapnak a hamisprófétáktól? Ha nem, akkor hamispróféták. Biztosan felismerhetők, mert a szívet elárulja a száj. Nagykorúaknak akarja tanítványait, akik dönteni tudnak, s így maradnak meg mellette.

Van ennek a résznek még egy záró mondata, amelyet lehetetlen nem a tanítványokra érteni. Így hangzik: Minek mondjátok: Uram, uram, de nem teszitek, amiket mondok! Először is mondanék valamit, erről az Uram, uram kitételről. A holdkóros gyermek apja is, mások is úrnak szólítják Jézust. Vak – vezethet-e világtalant? Miért urazták Jézust a tanítványok, ha egyszer Jézus annyira ellene volt mindenféle uraskodásnak és uralkodásnak? A franciáknál a nagy forradalomtól kezdve előbb mindenki citoyen, aztán meg Monsieur. Az utcaseprőt sem illik másképpen megszólítani, mint Uram! A múlt század első felében olvastam valami falukutatótást kigúnyoló novellában, hogy a lelkes falukutatók eléggé ügyetlenül kutatják a falut, s a megszólított paraszt kiosztja őket: Én maguknak csak János gazda vagyok, maguk pedig nekem az úr! Nem hatolt el még hozzá a francia forradalom szelleme. Gyerekkoromban Mátyásföldön a mellettünk levő házban élt egy egyetemi magántanár, s történetesen Gál volt a vezetékneve. A másik utcában is élt egy Gál, a borbély, akinél nyiratkoztunk. Egy alkalommal a postás a magántanár urat legálurazta. Mire ő: Ember, én Gál professzor vagyok, a Gál urat pedig a másik utcában találja, ha borotválkozni akar. Idáig se hatolt el a francia forradalom szelleme. S mi volt Jézus korában?

Udvariassági fordulat volt valakit úrnak szólítani, jöllehet az Úr szó jelölte Istent is. A rabbit, a tanítót pedig kötelező volt úrnak szólítani, és Jézus ebben nem csinált forradalmat, elfogadta azt, ami szokás volt Izraelben. A holdkóros gyermek apja is, mások is úrnak szólítják Jézust. E szokáson csak a főpapok, írástudók és vénék tették túl magukat, ők sohasem szólították Jézust úrnak. A múlt század első felében én nagyságos és főtisztelendő tanár úr voltam, a szüleim is így címezték a borítékot, ha levelet írtak nekem. Aztán a falukutató irodalom hatására forradalmi tetteként váltottam az atyára. Lett ebből nemulass. Az apáca iskola igazgatója, a jó Mellau Marci bácsi felháborodva mesélte rendtársaimnak, hogy a rendház folyosóján megállította egyik növendékét, s megkérdezte tőle, hogy mit keres itt. A kislány pedig csengő hangon mondta: a Bulányi atyához megyek. Nem tudom idekottázní Marci bácsi hangjának melódiáját, amikor kimondta, hogy *atyához*. Minden rendes piarista – *tanár úr* volt abban az időben, és nem atya. Aztán még egyszer váltottam, immár Jézus hatására, aki azt mondta, hogy *ne szólítsatok senkit a földön atyának, mert egy atyátok van, a mennyei!*, s lettem Gyurka bácsi, s végül Gyurka, miután a tanítványaim is megöregedtek. Száz szónak is egy a vége: a tanítványok is, majd csak később kezdik Jézus nevét változtatni, akkor majd Krisztus lesz belőle.

De hát valójában többről van itt szó: Jézus kisközösséget nevelő stílusáról. Ha én ebben utánoznám, már rég kihordtak volna a határból. Kik? A saját tanítványaim. Mért nem teszitek, amiket mondok? vagy: Még mindig értetlenek vagytok? vagy: Meddig

túrjelek még titeket? Ezt a hangot én sohasem használom közösségeimben. Több okon. Az első nemzedékkel, hetvenes éveikben járó testvéreimmel azért nem, mert azonnal leszállítanának a lóról. Eszembe se jut ez a hangmegütés. A második nemzedékkel, az ötvenes éveikben járókkal azért nem, mert sok mindent tudnak, amit én nem tudok, s hamarosan megkapom, hogy hát *Gyurka bácsi, nem akarod megérteni ezt, vagy amazt?* S ennek következtében gyorsan beszüntethetik a tárgyalást velem, mint értetlennel. A harmadik nemzedékkel pedig azért nem, mert az öntudatuk nagyobb, mint apáiké és nagyapáiké, s rám mosolyognak: *Nagyon kitartó vagy, Gyurka bácsi,* vagy kérdésfeltevéseimet is elutasítják: *Talán most ne beszéljünk arról, amit kérdezel!* Hát kb. így áll ez a határból kihordási veszedelem. A másik ok, hogy a kétezer esztendő alatt finomodott, akadémiai fokra emelkedett beszédstílusunk. Ma nem feltétlenül kell lehamisprófétáznunk valakit, elég ha azt mondom neki: *Nem tudlak követni!* – s ebből is ért. A harmadik ok, hogy nyuszi vagyok, s félek, hogy otthagynak? Talán ez is lehetséges.

Az első két okon nincs mód változtatni. A harmadikon igen. Tavaly tavaszon volt egy Bokortanácskozás az elmúlt év zsinatolásának témájáról: a kommunáról. Valakik ennek kapcsán azt képviselték, hogy a mindentadás értelmezhetetlen. Így, ilyen finoman, a szint akadémikus magasan. Ez felszámolta a nyusziságom, s mondtam a következőket: Imádkozom azért, hogy akiknek a mindentadás fogalma értelmezhetetlen, térjenek meg, s ennek erejében képesek legyenek annak értelmezésére. Mert a Bokor addig él, amíg ez értelmezhető és világos... Jó ötven éve Debrecenben, amikor fiatalok voltunk, és csak annyit tudtunk, hogy valami nagyon szépet kell csinálnunk Istenért – kerül, amibe kerül –, ezzel az imádsággal zártuk csoporttalálkozóinkat:

A virágtalan, gyümölcstelen ágtól, / A meddőségtől, lanyhaságtól,

A naptalan és esőtelen égtől: / Ments meg Uram a szürkéségtől!

Most pedig félszázad után rámondom erre az imádságra az Ament. Mindezt csak azért, hogy ne vonatkozzék ránk a jézusi szó: *ha nem teszitek, amiket mondok!*

Városmajor, 2001. március 1.

Az *Emlékezem az 1945 és 52 közötti debreceni évekre* kezdetű írásomra kaptam egy kedves beszámolót, egy régi bajtárstól, az **ő emlékezéséről**. Idézek belőle. „A közösségi találkozók műsoráról vajmi kevés emlékem van a kezdő ima kivételével. De kitörölhetetlen az az intenzív lelkiéletre nevelés, a szemlélet- és ismeretbővítés. Mert mi is volt a célkitűzés? Ha a szovjet megszállás is 150 évig tart, akkor lenniök kell olyanoknak, akik a hitet és a hitbéli ismereteket továbbadják. A püspökök felelősségének a taglalása még nem volt divatban: a magunk személyiségének a formálása volt középpontban, hogy képesek legyünk az üldöztetést is vállalni, elviselni. Nem véletlenül nevezte valaki «vértanúképző főiskolának» a csoportmunkát.”

A divatok persze változnak. Öreg bajtársam arra gondol, hogy egy pár évtized múltán divat lett a püspökök felelősségének taglalása. Emlékezem, hogy az 1950. nyárvégi megegyezésről Lakos Bandi, aki Szegeden gyűjtötte csoportba az ifjúságot, azt mondta, hogy *kezdődik az egyházüldözés püspöki asszisztenciával*, s magam is írtam

akkor két lapot erről a megegyezésről. Ennek is nyoma veszett, bár reménykedem, hogyha a történeti Hivatal szorgalmasan zúdítja anyagát, talán még előkerül. Arra is emlékszem, hogy Pintér Laci bácsitól, aki ezekben az években volt a Csonka-Váradi egyházmegyének a helynöke, s mint ilyen a Püspöki Konferencia tagja, megkérdeztem: Laci bácsi, hogy lehetett ezt aláírni?! Laci bácsi ezt nem vette zokon az ifjú titántól, s csak ennyit mondott: *Non sum episcopus, ha valamelyik püspök szólt volna, csatlakoztam volna hozzá.*

Mindezt azért írom le, hogy ha divat nem is volt még a püspökök felelősségének a taglalása, de azért a történész bizonyos *divat-előző jelenségek* tényét megállapíthatná. Akkor persze ez még belső kritikának minősült, mert a hierarchia dédelgetett gyermeke voltam, és főleg mert akkor még a püspökök is az üldözöttek közé tartoztak, csak később álltak be egyház-üldözőknek – a párt parancsára... és természetesen nagyobb jók, az egyház javának a szolgálatára... Isten nagyobb dicsőségére és Jézus evangéliumának megcsúfolására.

Városmajor, 2001. március 2.

A KIO-n dolgoztam hét évet, Szent Pál teológiáján a dupláját. Testvéreim becsülettel végigszenvedték a köteteket, az elemzéseket, a táblázatokat, a görög szavakat. A NAPLÓ füzetait meg csak úgy kirázom a köpenyem ujjából, s kapom a leveleket. A második nemzedéktől is, bár igazán a messziek, az első nemzedékbeliek mozdulnak meg tőle, akik már hozzám vénültek s nem bácsiznak, többek között azért, mert nekik még *voltam*. Íme:

Kedves Gyurka bácsi!

Nagy érdeklődéssel, esetenként megrendüléssel, és egyre nagyobb örömmel olvastam a Napló-t. Hamvas Bélától kölcsönvett szemüvegen keresztül néztem: Nem az elmélet hat rám, hanem a létezési képlet, nem a tanítás, hanem a magatartás, nem az ábra, hanem a személy.

Budavári prédikációidban túl sokszor fogalmaztál élesen a főpapok és a hierarchia ellen. Mintha nem tudnál lapozni, gondoltam. Jézus nyomában járva miért csodálkozol, hogy ezt kapod tőlük? Aztán amikor a Napló-ban olvastam, a hogy három embernek prédikáltál jószívvel a budavári templomban, mialatt itt, a falunkban – alig 30 km-re Tőled – 3, 5 és 7 százan vannak a három misén, és nem kapnak egy épkezláb gondolatot hetekig, hónapokig... – hogy objektívan fogalmazzak – benedvesedett a szemem, de municiót is kaptam Z. környékére...

Mintha életművéért lennél lázban, azért hajtod annyira a kommunát – gondoltam olykor. Ami rajtad fordult, maximálisan megtetted. Miért láttalak mégis néha keserűnek, és miért nem azt a békességet és harmóniát láttam Benned, amiről Hamvas is beszél? – Nos, ez a Napló egy magát megtalált, letisztult ember harmóniájáról is szól, aki úgy látszik, utolsó leheletéig halálosan komolyan veszi, amit belülről hall. Mennyszágod annyira tüneményes, hogy hozzá csak az „Isten lánya c. írásod fogható – az atyai házat hozza egészen közel.

Egyébként – betegségből gyógyulásért imádkozni nem mindig mágia. A nővérem ak-

kor 20 éves leányáról lemondtak az orvosok. Az immunrendszerét támadta meg a kór, földagadt mindene. A svájci gyógyszerek, professzorok sem tudtak segíteni. A gyerekeim 4-6 évesek voltak. Olyan szívből sohasem imádkoztunk, mint akkor, és a mindössze 12 km-re levő h-i pap teája – segített...

Az a bajunk – summáztam többször olvasás közben –, hogy az Öregnek igaza van, s ráadásul még az is a „bibbi”, hogy előre lát 10-20 évet. Kapitalizmust építeni napi 10-12 órában és ugyanakkor még az Isten Országát is – lehetetlen. Ezért hagytam ott augusztus végén azt a munkát, amit két és fél évig csináltam, pedig ez volt az egyetlen munka ez idáig életemben, amit szerettem csinálni. De lelkemben világosan hallottam, hogy el kell onnan jönnöm. Ezután 4 hónap pusztta következett, mert ki kellett lépnem a taposó- malomból, hogy megtudhassam, mi is a dolgom ezen a bolygón. És január elején megtörtént velem az a csoda, amit az evangélium újjászületésnek mond. Tavaly, Budaváriban, nagypénteken a keresztre téve a kezem – számomra is váratlanul – ezt kértem, és most megkaptam. Az azóta eltelt egy hónapot nem adnám oda a korábbiakért... Egyelőre Z-ban, N-on tervezzük az Országértélést. Teli vagyok reménységgel. Nagy öröm, hogy a Párom is támogat...

A kommuna ellen azért dühöngünk, mert ahhoz, hogy belássuk igazát, szükségességet, újjá kellene születnünk. Most úgy látom, hogy eddigi életem, 49 évem summája: hogyan tudnám az újjászületést megúszni, hogyan tudnék olyan üzletet kötni a Mesterrel, hogy odaadok én bármit, csak magamat nem. Nem hókuszpókuszolt bele az életembe, hanem hihetetlen gyöngédséggel csak terelgetett, és várt tapintatosan...

Amíg az ember a háborgó hullámokat nézi, fél, retteg, hogy elsüllyed. Retteg és fél a kommunaépítés és együttélés nehézségeitől is: tud-e három asszony adott esetben két platnin főzni? Ha Jézusra néznek, biztosan tudnak. Tud-e két család újjászületni? Ez itt számomra a tulajdonképpeni kérdés! Szeretettel ölelünk – Matyi és családja

Városmajor, 2001. március 3.

Márk 70 körül írta evangéliumát, s a mai evangéliumi történetből mindössze ennyiről értesít: Negyven napig volt a pusztában, miközben kísértette a sátán. Mért ilyen szűkszavú, mért hagyta el a kísértés tárgyát, ezt az érdekes történetet? Éppen ő, aki a tisztátalan lelkek iránt nagyobb érdeklődést mutat, mint a többi evangélisták együttvéve: Márk egymaga tizenegyszer tesz említést róluk, míg a többiek csak nyolcszor. Hogyan hagyhatta el mai történetünket evangéliumában éppen ő? Arra tippelek, hogy nem ismerte. Ha ismerte volna, dehogy hagyta volna ki.

Miért nem ismerte? Mert még nem volt leírva. Úgy képelem, hogy egy keresztény csoportot felháborított az, amit Márk csinált. Valakik azt is tudni vélik, hogy ez a csoport Galilea északi részén és Szíria déli részén tanyázott. Azért háborodtak fel, mert Márk evangéliuma minden bőséggel hozza a történeteket arról, hogy miként szabadított meg Jézus ideg- és egyéb betegeket a tisztátalan lelkektől, de alig hoz valamit Jézus tanításaiból, nem ismer se hegyi-, se síksági beszédet; alig valamit ismer. Jó, hogy felháborodtak. Felháborodásuknak köszönhetjük a Q-t. Hát az meg mi? Első betűje a német forrás szónak: Quelle. Ez a Q egy gyűjtemény a Jézus-mondásokból, magyarul

Logion-forrásnak mondják.

Honnan tudjuk, hogy volt ilyen? A német protestáns teológusok találták ki. Hogy miként, elmondom. Máté és Lukács evangéliuma 80 körül készül el. Ők már ismerik Márkot. Hozzák is nagyjából az egész márki anyagot. Ezen felül van Máténak is külön anyaga, pl. a történet az öt okos és az öt balga szűzről, az egy dénárról, s az ítéletről, amelyen majd csak az számít, hogy adtunk-e enni az éhezőknek. Van Lukácsnak is külön anyaga: pl. tékozló fiú, irgalmas szamaritánus, hűtlen sáfár. Ezenfelül van olyan anyag Máténál, Lukácsnál, amit mind a ketten hoznak. E közös anyag eredete – a Q. Ezt a közös anyagukat nem ők gyűjtötték a hagyományból, hanem készen találták: átvették a Logion-forrásból. Ezt a németek találták ki vagy száz éve, s azóta tartja magát az elmélet. Az egész világ tudósai igazodnak már hozzá. A Q átvétele folytán van Máténak hegyi-, Lukácsnak síksági beszéde és még sok drága kincse.

A Q átvétele következtében van Máténál is, Lukácsnál is – kísértés-történet. Honnan tudta vagy tudták a Q összegyűjtői, hogy mi történt a negyven nap alatt a pusztában? Hisz Jézus egyedül volt ott! Elmondhatta a tanítványoknak, hogy miként kísértette meg őt a Sátán. Ez az egyik lehetőség. A másik meg az, hogy a Q összegyűjtői maguk csinálták meg ezt a történetet? Miért tették volna? Felháborodásukban, hogy Márk tölti a drága pergament a maga gyógyítási sztorijaival, s a lényeggel, hogy mit tanított Jézus, alig törődik. Ezért aztán a Q szerzője, szerzői a Logion-forrás elejére, mintegy bevezetésként szerkesztenek egy történetet, amelybe mindent beleraknak, ami fontos a jézusi tanításból. Nézzük, mi az?

Elsőül: nem a kenyér, a forint, a dollár, a nagyobb jövedelem, a többet birtokolni akarás a minden, hanem az Isten ígéje, amely ennek az ellenkezőjét mondja: keressük csak az Isten Országát, építsük csak meg a szeretet birodalmát, s közben ráadásként hozzáadatik nekünk, ami kell földi létünk fenntartásához: a kenyér, a ruha, a lakás.

Másodikul: nem a dicsőséget és a hatalmat kell kergetnünk, mert ez annak rendje és módja szerint a Sátánnak jutott, és a Sátán adja oda annak, aki hajlandó a Sátánt s a hatalmat s a dicsőséget imádni. Hanem az Istent kell imádni, aki nem hatalmas, hanem csak mindent adó és mindent elviselő, és aki az Istent imádja, az olyan lesz, mint az Isten: mindent adó és mindent elviselő.

Harmadikul: nem szabad vakmerően bizakodni, hogy Isten angyalai megóvnak minket, hiszen Jézust sem óvták meg, és el kellett mennie a Golgotára, hanem istenkísértés nélkül kell megadnunk magunkat a szeretet életének, hogy sorsunk Jézusé és az Istené legyen, hogy elmondhassuk: Sorsom az Isten!

A rövid prédikáció ezzel véget ért. Ennyi idő adatott ma nekünk. Amen.

Városmajor, 2001. március 4.

Nemcsak Torgyán-vihar dül a magyar közéletben, hanem szekta-vihar is. Módosítani akarják az 1990. évi IV. törvényt, megkülönböztetni az egyházakat meg a szektákat. Mióta megírtam leveletem a Népszabadságban a kedves szektás meg nem-szektás testvéreimnek, többen megkeresnek. Így az ATV **Nyitott száj!** műsora is. Több test-

vérem azt tanácsolta, hogy ne vállaljam, de én annyira nem vagyok bővében a megnyilatkozási lehetőségeknek, hogy okvetlenül elvállalom, ha valahol beszélni engednek. De azért egy kicsit frászban is vagyok miatta, így hát készülgettem a számítógép előtt az élő adásra. Íme:

A szektákat is támogassa az államhatalom!

Nem! Csak a nem-szektákat támogassa az államhatalom!

Ha a szekta, meg a nem-szekta Isten gondolatait gondolná, akaratát valósítaná, akkor az államhatalom egyiküket sem támogatná, hanem csak túrné valahogy őket – ha demokratikus volna az államrend, és tiltaná őket, ha diktatórikus volna az államrend. Miért? Azért, mert Isten gondolata-akarata ez:

1. Ne uralkodjál se többségként (demokrácia), se kisebbségként (diktatúra), hanem csak szolgálj azokat, akik nem törekednek kiváltságokra.
2. Ne ölj, ne kényszeríts, se háborúban, se békében senkit, hanem csak viseld el, ha téged ölnek, kényszerítenek.
3. Ne akarja többet birtokolni, mint amennyi embertársadnak jut, hanem oszd meg javaidat velük, s érd be a mindegyiküknek jutó egy dénárral.

Isten gondolatai és akarata tehát ellenkezik azzal, amit az ember magasáig még el nem jutó ösztön akar, s az állam – szerény lehetőségeihez mérten – csak egyeztetésszabályozgatja ezt a rendre önös ösztönt; ennek folytán az állam mint magától idegent legfeljebb eltűri az Isten gondolatainak, e minőségileg más világnak a jelentkezését.

Mivel a szekta meg a nem szekta megmarad ezen az önös érdekek által irányított ösztön-szinten, ezért igényli az ösztön-szabályozgató államhatalom támogatását: kivételezéseit.

Az államhatalom miért akar különbséget tenni köztük: egyeseknek kedvezni, másoknak nem? Jobban bízik a nem-szektákban, mert ezek vezetői számára megbízható, az állammal konform úriemberek, míg a szekták még nem bizonyították be eléggé, hogy konformak az államhatalommal.

Egy társaság akkor érdemli meg a vallás nevet, ha eléri az ember magasát, azaz le tudja győzni azt, amit a mindig önös ösztön akar képviselni. Ennek következtében a vallás, ha megérdemli ezt a nevet, magasabb rendű, mint az államhatalom. Ha az államhatalomban van etikai érzék, azaz ha van valami fogékonyság az államhatalom képviselőiben az iránt is, ami több, mint önös ösztön, akkor meg fogja becsülni a vallás képviselőit. A támogatást már nem fogja gyakorolhatni vele szemben, (egyebet is nyújtani neki, mint ami az önös ösztönök szabályozásából következik; egyebet is nyújtani neki, mint ami minden állampolgárt megillet), mert a vallás – ha marad az, ami – ezt a kivételezést el fogja hárítani magától. Az államhatalomnak azért kell nagyon megbecsülnie az így definiált vallás képviselőit, mert a vallás olyasmit szolgál, amit az államhatalom is akar szolgálni a maga szerény lehetőségei között. Minden fúzió az állam és vallás között azt eredményezi, hogy a vallás leszáll az állam lehetőségeinek a szintjére, s ezzel a vallás szektává vagy nem szektává lesz. A szekták és nem-szekták ugyanis egy közös gyékényen árulnak: kivételezettek akarnak lenni. Az állam lehetőségei azért szerények, mert az állam függ mindig valami olyan ha-

talomtól, amely nem a kiváltságmentesség alapján áll – akár Moszkva, akár a nemzetközi pénzvillág, akár az állampolgárok törekvése különböző kiváltságokra – ennek a neve.

A nem-szekta olyan vallási társaság, amely államtól megszerzett kiváltságokat élvez. A szekta olyan vallási társaság, amely törekszik ezekre, de még nem kapta meg. Vannak viszont olyan emberek is, akik emberhez méltatlannak tartják a kiváltságot. Állam és egyház, a trón és az oltár szövetsége mindig valakik kiváltságát biztosítja. Jézus korában: a főpapok, írástudók és vének kiváltságait – Jézus és tanítványai kárára. Szent István korában a bajor lovagok, a keresztény papok, a hűséges törzsfők kiváltságát – a pogány papok, Koppány és Vazul kárára. Ferenc József klasszikus megfogalmazásában: a hadsereg és a klérus – a többi zérus. Ady Endre viszont így fogalmazott:

Nem volna más vallás, / Nem volna csak ennyi: Imádni az Istent / És egymást szeretni.

Jézus vallásokon is túlmutató fogalmazásában: Szeresd embertársadat úgy, ahogy magadat szereted – ez kizár minden kiváltságot.

Nevezzük a kiváltságra nem törekvőket - jóakarátú embereknek. Törekvésük – a kiváltságokra nem ácsingózás. Ezt a jézusit lehet szolgálni a társadalomban és az egyházban is, ha nem törekszünk kiváltságra. A trón és oltár szövetsége viszont a történelemben mindig kiváltságokat szolgált.

Ellene vagyok annak, hogy legyenek kiváltságolt emberek és társaságok. Senki se legyen kiváltságolt! Akiket jóakarátú embereknek gondolok, azokat támogatom az adóm egy, két vagy több százalékával. Ez nem kiváltság, mert mindenki megteheti.

A jóakarátú emberek formálják az egyházakat és az államot is. Ez a kívánság lehet utópia, de ez az Isten országa megszületésének az útja.

Városmajor, 2001. március 10.

Nagyböjt 2. vasárnapján már hosszabban prédikálhattam Széphalmon, tettem is.

Úgy nyolc nappal e szavak után magához vette Pétert, Jánost és Jakabot, és felment egy hegyre imádkozni. Márk és Máté ugyanezen szavakkal vezeti be Jézus színeváltozásának történetét, csak ők hat napot említenek. Az eltérés oka, hogy a zsidók másképpen számítják az időt, mint a rómaiak. Ha a szóban forgó *szavak* az első napon hangzottak el, s utána eltelt hat nap feljegyzésre nem méltatott események nélkül, s a nyolcadik napon megy Jézus a három tanítvánnyal a hegyre imádkozni, akkor zsidó időszámítás szerint hat eseménytelen nap után mennek fel a hegyre. A római időszámítás szerint viszont figyelembe kell venni azt a napot is, amelyen a *szavak* elhangzottak, és azt a napot is, amelyen felmennek a hegyre, s ezért nyolc nap múlva történtek a dolgok.

A mai perikopa nem tartalmazza a hat, ill. nyolc nappal korábban elhangzott szavakat, de aligha érthetjük meg nélkülük, hogy végül is, miért került sor a színeváltozásra. Hát, a *szavak* azok voltak, amelyekkel Jézus első ízben jelenti be a tanítványoknak, hogy *az Emberfiának sokat kell szenvednie, el kell vettetnie a vén-*

ektől, főpapoktól és írástudóktól, és meg kell öletnie, de harmadnapon fel kell támadnia. S ehhez a bejelentéséhez kapcsolódóan még azt is elmondja, hogy *ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg magát, naponként vegye fel keresztjét, s úgy kövessen engem.* Ezek után a bejelentések után hat-nyolc napra megy Jézus a hegyre imádkozni, és viszi magával Pétert, Jánost és Jakabot.

Mi történt a bejelentés és a hegyre imádkozni menés közötti héten? Egy árva szó sincs erről az evangéliumban. Pedig kellett valaminek történnie. Jelentős dolognak kellett történnie, mert az evangéliumokban páratlan egy ilyesfajta időmegjelölés. Olyan van, hogy másnap, olyan is, hogy Jézus harmadnapon feltámad, de olyan, hogy *hat nap múlva, nyolc nap múlva, egy hét múlva* nincs, csak ezen az egyetlen helyen, s ami még külön is nyomatékozza, hogy ezt a különösséget hozza mind a három szinoptikus evangélista. Mondjuk, a zsidó hét első köznapján, vasárnap hangzottak el ezek a szavak. Ekkor jön a hat nap: hétfő-kedd-szerda, csütörtök-péntek-szombat, és a következő vasárnap megy Jézus a három tanítvánnyal – nem a Tizenkettővel – a hegyre imádkozni. Mi történt vasárnaptól-vasárnapig. Mondhatnátok: semmi; ha történt volna valami érdemleges, biztos megjegyezte volna az élő hagyomány, s belekerült volna Márk evangéliumába, Máté meg Lukács átvették volna abból. Nem hiszem, hogy nem történt semmi. Azt hiszem, hogy történnie kellett valaminek. Mire alapozom? Erre a furcsa időbeli pontosításra? Nemcsak arra.

Péter ott hagyta Kafarnaumban a feleségét, János és Jakab pedig Zebedeust, az apjukat, aki jól menő halászvállalkozó volt a Galileai-tengeren, s akinek még azt is el kellett viselnie, hogy a felesége, Jakab és János anyja, Szalóme, anyagilag is támogatta Jézus vándorfőiskoláját, míg Zebedeus kereshette a pénzt, dolgozhatott a béreseivel (Mk 1,20). Ezek a fiatalok nem azért hagytak ott feleséget, apát, hálót s jólmenő halászvállalkozást, hogy csatlakozzanak valakihez, akit a nómenklátúra elvet, keresztre feszít, s – miként a mesében a *harmadik* fiú – ő majd a harmadik napon, borjúnýzó kiskedden feltámad. És még mit nem csinál, miután annak rendje és módja szerint kivégezték? Ők pedig tagadják meg magukat, szépen vegyék fel a keresztet, s még szebben kövessék Jézust, menjenek utána. Nem oda Buda! Nem erre alkudtak! Meg is mondják ezt Jézusnak. Valami másért mentek utána a Mesternek. Az Isten Országáért, ami számukra azt jelenti, hogy Isten helyreállítja Izrael számára királyságot, s a megszálló pogányokat, a rómaiakat hazakergeti Izraelből. Erre alkudtak. Még a feltámadás után is ezt kérdezik utoljára a mennybe fel- s visszamenő Jézustól: *Mostanában állítod helyre Izrael számára a királyságot?* Tudjuk Mátéból, hogy Péter tiltakozik is a képtelennek tartott bejelentés ellen, mire Jézus elzavarja őt magától: *Távozz tőlem te, Sátán!* Hát ezek az előzmények. S ezt követően egy hétre viszi Jézus a hármat imádkozni a hegyre.

Ha regényt írnék még egyszer Jézus életéről – egyszer már megtettem, a KIO ötödik könyve, a *Nem fogadtuk be!* valójában Jézus-regény –, akkor ebből a hat napból csinálnék egy jó húsz lapos epizódot. Elmondanám, hogy a bejelentés és Péter lesátározása után kitör a válság a Tizenkettőben. A kafarnaumi eukharisztikus beszéd után is kitört már egyszer. *Ettől fogva tanítványai közül sokan visszavonultak, és nem jártak vele többé.* Jézus ekkor megkérdezte a tizenkettőtől: *Ti is el akartok menni?* (Jn 6,

66-67) Ekkor még Péter áll a lábán: *Uram, kihez mennénk? Örök élet beszéde van nálad.* De azóta vége már a mindent beragyogó galileai tavasznak, túlvannak a Föniciába visszavonulás akár hónapjain is, s hazafelé jövet Fülöp Cezaréájában megtörténik a bejelentés a kereszthalálról, Péter tiltakozása és lesátározása. Hogyan tudja ezek után a maradék tizenkettő továbbszöni álmait Jézusról, a Messiásról, a politikai szabadítóról? Hogyan nem mennek el ők is a maguk útján, visszavonulván, elhagyván a Mestert? Ehhez kellett Jézusnak a hat nap. Hogy rábírja őket: maradjanak meg mellette. Hogyan csinálta? Egy regényíró tudná csak megmutatni. Fülöp Cezaréájától a Tábor-hegyig jó 60 km az út. A hagyomány szerint ez volt a színeváltozás hegye, ott van Názárettől keletre, mintegy húsz kilométernyire. Hat nap alatt könnyű megtenni a távolságot, s Jézus közben okítja őket. A későbbi szenvedés-bejelentések kapcsán Az evangélisták megjegyzik, hogy a tanítványok nem értették Jézust, de féltek megkérdezni őt, hogy mit jelent. Mitől féltek? Hogy újra lesátározza őket Jézus. Miért maradtak meg mellette, ha nem értették, amit mond? Talán erre ad választ a színeváltozás a Tábor-hegyen.

Jézus rendre az éjszakát választja imádkozásul. Mire felmásznak a hegyre, le is száll az éj. Rendes ember akkoriban nem gyújt lámpát, spórol és alszik. A három tanítvány ezúttal is ezt választja, miként majd a Getszemáni kertben is. Lehet, hogy elkezdtek ők is imádkozni – fekve. Nem kellett nekik dorlotin, eunocin sem, hamar befejezték az imádkozást és aludtak. Péter is megbocsátotta már Jézusnak a lesátározást, ő is alszik. Megy az könnyen, csak mondani kell:

Lecsukódik már a szemem, De a tied nyitva Atyám, Amíg alszom, vigyázz reám! El is aludt, mire a szöveg végére ért. Nem zavarják Jézust, imádkozhatik annyit, amennyit akar.

Jézust azonban nem nyomja el az álom. Alighanem többek között azért sem, mert nem feküdt le, hanem járkált, ült vagy térdepelt. Hogy mi történt a bejelentést követő hat nap alatt, nem tudjuk. De arra következtethetünk, hogy Jézusnak nem ment ki a fejéből a bejelentés, és ahogy a tanítványok a bejelentést fogadták, s amikről – ezt a fogadást kivédendő a hat nap alatt beszélgetett velük. És miközben imádkozott

- arcának színe elváltozott,
- ruházata villogó fehérén szikrázni kezdett,
- egyszerre két férfi, Mózes és Illés beszélgettek vele,
- dicsőségben jelentek meg,
- Jézus haláláról beszélnek, melyet Jézusnak Jeruzsálemben kell elszenvednie.

Közben a tanítványok felébrednek. Nagyon is tetszik nekik, amit látnak. Péter javaslatot tesz Jézusnak: Készítsünk három sátort... Még ki sem mondja, felhőbe kerülnek, megrémülnek, s a felhőből hang hallatszik: Ez az én kiválasztott fiam, rá hallgassatok. S miközben hallják a hangot, eltűnik Mózes, Illés és felhő, egyedül Jézus marad a színen, s jöhetnek le a hegyről.

Azt hiszem, ez volt a hat napos kemény birkózás záró aktusa Jézus részéről. Próbálom kitalálni, mi mehetett végbe a három tanítvány lelkében a Tábor-hegyen tapasztaltak után.

Nem értjük és nem értjük és nem értjük. De Mózesnek és Illésnek ez az egész ke-

resztre-feszítés elfogadható. Egész nyugodtan beszélgettek Jézusnak Jeruzsálemben beteljesülő haláláról. Mózes és Illés mégiscsak érdekeltek Izrael dolgában. Ha nekik jó, mi mit okoskodunk? S végül a hang a felhőből. Nem akárki ez a Jézus. Biztosan az Isten kiválasztottja. Hova a fenébe mehetnénk el tőle? És kihez? A farizeusok tórmagyarázataihoz, megtarthatatlan ezernyi vallási előírásához? Nincs hova mennünk. Maradunk.

Jézusnak újra sikerült továbbtaszigálnia a szekeret. Immár abban a szituációban, amikor világosan látja már, hogy a nómenklátúra, a főpapok, írástudók és vének Golgotát készítenek.

Az Isten Országa mindig ilyen szekértaszigálással megy előre. Ilyen szekértaszigálás az is, ami itt, ezeken a miséken történik. A szekeret taszigálni kell. Akármilyen kevésre is jutunk. Hinni kell abban, hogy Jézus a kiválasztott Fiú. S örülök annak, hogy a Népszabadságban is megjelenhetett a Szektásoknak és nem-szektásoknak írt levelem. Hogy a hét elején az ATV-ben elmondhattam, hogy egyszer be kell fejeződnie annak, hogy az egyházak függjenek az államtól. Azért kell befejeződnie, hogy elmondhassuk, amit Jézus ránk bízott, hogy *boldogok a szegények meg a szelídek, s azok, akik csak az istennektetszést akarják, azt éhezik és szomjazzák. Amen.*

Budavári, 2001. március 15.

Február 28-án volt hamvazószerda, a szentmise végén hamvazkodtunk. A kisközösségi rítus szerint: a körben ülők egymást hamvazzák, s miközben a hamuval keresztet rajzolnak szomszédjuk homlokára, mondanak is valamit, ami a szívből jön. Akár a hagyományost: *Ember porból lettél, s porrá leszel*, akár valami mást, pl.: *Újulj meg Teremtőd képére!*, vagy *Kövesd Jézust!*, stb.

Másnap délután március elsején átadtam Kristófnak, a Bokor új és egészen ifjú tipográfusának, a *Koinónia* és a *Napló* félkész anyagát, s havi penzum terhéért így meg és felszabadulva mentem a *Szellemi Búvárokhoz* szemináriumra, melynek megszavazott témája ez volt: *Szabadon cselekszünk vagy meg van írva a sorsunk?* Sajnálom, hogy nem volt magnó. Hiába akarnám visszaidézni, ami ott elhangzott. Vagy húszan ültünk a körben. Voltak újak is, és köztük fiatalok. Jönnek-e a következő alkalomra? Megtapadnak-e? Nem lévén egyházközségem, nekem ez a szeminárium a halastavam. Az itt megtapadókból halásznak a kisközösségekbe.

VI. Pál azt írta ezekről 1976-ban az *Evangelii Nuntiandi* kezdetű írásában (enciklika), hogy ők az **Egyház reményei**. Mért éppen ők? A pápa így fejezte ki reményét: *tárgyai és alanyai az evangelizálásnak*. Hogyan kell ezt érteni? A hagyományos egyházban vannak hívek és papok. A papok az evangelizálásnak az alanyai: ők evangelizálják a híveket, tehát a hívek az evangelizálás tárgyai. A kisközösségben nem így van. Ott nem a papot hallgatjuk: ott mindannyian beszélünk. Nem egyszerre, hanem szép sorban egymásután. Mindenki elmondhatja, amit a Lélek neki mond. Addig, addig – évek telhetnek el bele –, amíg szép sorjában meg nem táltosodnak. Ezután ők lesznek *táltosai* egy új kisközösségnek, amelyet ők gyűjtenek egybe, ők halásznak ki a nekik adott halastavakból: egyházközségből, munkahelyükről, ismerőseikből, akárhonnan.

Mert a kisközösség = tanítványt nevelő iskola, mely tanítóvá neveli őket.

Amikor a pápa ezt az enciklikát megírta, akkor a Bokor kisközösségei már negyedik évtizedükbe fordultak. Túl voltunk a bebörtönzések első nagy hullámán. Élt és virult már a második nemzedék is. A bebörtönző, szegény kommunisták pedig elfáradtak: már a *puha* diktatúrájánál tartottak. A Helsinki Megállapodást is aláírták. Ez tartalmazta a személyi jogokat: kisközösséget is szabad csinálnunk. Mikor megjelent a Megállapodás szövege a Hivatalos Közlönyben, Udvardi csanádi püspök be akarta azt másolni egyházmegyei közlönyébe, de a Párt nem engedte neki. A *Népszabadság* se másolhatta le. Hát erre még volt ereje a Pártnak, de a bebörtönzést abba kellett hagynia: nem volt módja minket tovább börtönözni. Mit csináljanak szegények ezzel az egyházzal újító, ifjító társasággal?

Aki nem ismeri a történelmet, ki nem találná, hogy mit csináltak. De aki ismeri, tudja magától, hogy az egyházhoz, annak hierarchiájához fordultak. A kommunisták is megkeresték a *főpapokat, írástudókat, véneket*. Megmagyarázták nekik, hogy a kisközösségek valójában nem is az államnak az ellenségei, hanem az egyháznak, tehát intézkedjenek. S azok elhitték? Dehogyan hitték! Főpapok, írástudók és vének nem agyalágyultak, csak szövetségesei a trónnak. Úgy, mint annak idején Kaifás – ha akarta, ha nem – szövetségese volt Heródesnek meg Pilátusnak. A trón és oltár szövetsége formálja a történelmet. S a trónnak (az államnak) van hadserege meg rendőrsége meg pénze, s ennek következtében ő diktál az oltárnak; már mint a főpapoknak, írástudóknak, véneknek.

Lékai, a magyar Sion ormán ülő bíboros és társai nem hittek el semmit, de intézkedtek. Kicsit vonakodva, de intézkedtek. Nem volt kecmec, intézkedniök kellett. De hát hosszú történet ez. Két-három kötetre valót írtam s publikáltam már róla. Ide nem írom újra. Intézkedtek, s a kisközösségek már nem a Párttól, hanem saját egyházi vezetőiktől szenvedték el, amit rendre el kell szenvednie annak, aki megmarad a jézusi úton. De ahogyan átvészeltük a kommunista kemény diktatúrát, átvészeltük a puha diktatúra pártjától irányított egyház intézkedéseit is. 1982-re gyakorlatilag eretnekké nyilvánítottak Magyarország püspökei egy szálíg, s kitiltottak templomainkból. Csak Magyarországra vonatkozó hatállyal lettem eretnek, Hegyeshalmon túl nem voltam az. Nem, mert Róma nem állította, hogy eretnek vagyok, csak 1987-ben helybenhagyta a hazai rendelkezést arról, hogy kitiltottak a templomokból. Várhatott volna Róma, nem öt évet, hanem hetet; várhatott volna 1989-ig, s akkor megúsza volna, hogy szóljon bármit is ügyünkben. Mert akkorra már itt volt a glasznoszty meg a peresztrojka.

1989 végén világútlevelet kaptam. Utoljára egyetemistaként voltam '39-ben Nyugaton. Több, mint ötven esztendő után, '90 első napjaiban kimentem Bécsbe – ott nem voltam eretnek –, s prédikálhattam egy nagyot a bécsi piaristák *Maria treu* nevű hatalmas barokk templomában. Telt, múlt az idő, s Róma utasította a magyar püspököket, hogy ideje már rendezni ezt a Bulányi-ügyet. Szegény magyar püspököknek 1997 szeptemberében rendezniök kellett az ügyemet. Hát nem örültek, hogy rendezhették? Nem bizony, mert '76-tól '97-ig sok víz lefolyt a Dunán, s addig-addig mondogatták, hogy eretnek vagyok, hogy a végén maguk is elhitték. (Azért ezt a püsp-

ökökről nem mindről hiszem el.) Ügyesen találták ki ezt a kommunisták: a püspökök a papoknak, a papok meg a kedves híveknek egyre jobban és jobban megmagyarázták, hogy mi minden miatt vagyok is eretnek. Élőszóban, sajtóban addig magyarázták bűneimet, hogy nehéz volt húsz év után visszatáncolniok.

De hát változik a világ. Más lett a trón. Nem Rákosi meg Kádár, hanem immár Antall József ül rajta. Életfogytiglani bebörtönzésem miatt az igazságügyminiszter bocsánatot kér, a nyugdíjamat felemelik, a Bokrot kitüntetik Sebők-díjjal, stb. Ehhez a trónhoz is alkalmazkodni kell. Ki is adták a papirost a püspökök, hogy most már visszamehetek a templomba. Csakhogy nincs templomom. Azokban nem az építő hívek, hanem a püspökök meg a papok az urak. Ők meg nem kérnek meg rá, hogy azokban is, ott is rontsam a levegőt. Ha nem is vagyok eretnek, még sem kérnek belőlem. A Városmajorban lakom, szóltam is mindjárt az ottani plébánosnak, hogy szívesen segítek neki. Azt válaszolta, hogy ezt meg kell beszélnie paptársaival. Erőst beszélgethetik a témát, mert lassan négy éve lesz, hogy szóltam neki, de még nem válaszolt. Pedig igen derék ember, ifjúságában tagja is volt a Bokor egyik csoportjának. Jó papként biztos, hogy megkérdezte erről püspökét. Ezért nincs válasz. Külföldön viszont van. A magyar püspökök szóvivője Genfben elmondta, le is írta papirosra: *Bulányi beintegrálhatatlan az egyházba*. Leírhatja nyugodtan. Nincs módunk tiltakozni ellene, mert a katolikus sajtó idehaza a szóvivő meg azoknak a püspököknek a kezében van, akiknek viszi a szavát – a szóvivő. Ide nem írom a nevét, mert egy kedves rendtársam ő, maga is piarista.

Így aztán marad nekem a Szellemi Búvárok Egyesülete, ott halászhatok. Nem tudom ide írni, hogy mi hangzott ott el március első napján, mert nem volt magnó. De azt, amivel készültem e találkozóra, azt ki tudom szedni a gépemből.

Szabadon cselekszünk, vagy meg van írva a sorsunk?

Persze, hogy szabadon. Nem vagyunk bábok, s megalkotónk sem bábjátékos. De akkor miért kapott a múltkor ez a kérdés a legtöbb szavazatot. Mert ott bujkálhat a kérdés akárkiben, hogy Isten hogyan engedheti meg ezt vagy am azt.

Ha Istent végső oknak gondolom, s nem közvetlen oknak, nem merül fel ez a kérdés. Ez esetben szidhatom a körülmények összejátszását, mért akkor mentem el a ház alatt, amikor kiszabadult a falból a téglá, mely fejemre esett, de Istent nem szidhatom, mert a téglakilazulás és a sétám idejét nem ő passzította egybe. Nem ő vitt ki a Don-kanyarba, nem ő ült a Volán mellett, amikor a zebrán a kocsi ellapított stb. Ez esetben viszont egy olyan világban élek, amelyben Isten tehetetlenül nézi, hogy kivi-gyenek a Don-kanyarba, éppen akkor lazuljon ki a téglá, éppen akkor menjek át a zebrán. S az ember ragaszkodhatik egy olyan istenképhez, amelyben van végzet, van isteni előrerendelés, és Isten belenyúl egyedek és nemzetek életébe, megmenti őket a fenyegető veszedelmektől. – A fizikai erők fizikai erők, az Isten pedig csak inspirál, de nem avatkozik be a történesekbe.

Ezzel a szöveggel készültem, de nem erről volt szó. Mindenki azt mondta, hogy bizony meg van írva a sorsunk. Kinek ilyen, kinek olyan, azt kell viselnünk. S én beszélhettem arról, hogy akármilyen rossz sorsban is lehetünk Isten gyereke; s akármilyen jóban is, elkutyulhatjuk az életünk. Mire a húsz jelenlevő mindegyikét meghall-

gattam, megtáltosodtam. Hogy jól táltosodtam-e, abból tudom majd meg, hogy ott lesznek-e a következő szemináriumon azok, akik hallották, amit mondtam.

Másnap jött egy bajba került testvérem. Adtam neki, amit kért, sokat. Hálálkodott. Mondtam, hogy ne tegye. Gyakran teszünk ilyet, amikor valaki megszorul. Nyugtát se kérünk: *ha nem adnád vissza, ennyivel kevesebb pénz menne ki Indiába az éhezőknek!* Évtizedek óta folyik ez a Bokor körében. Senki sem élt még vele vissza. Legtöbbször nem is tudjuk, hogy ki segített kinek.

Szombat este, 3-án pedig rövidet prédikáltam Széphalmon arról, hogy Jézust megkísértette a Sátán. Azért csak rövidet, mert Mezőtúrról jött egy pap lelkigyakorlatot tartani, s nem akarta kihagyni a szombat estét sem. A széphalmi plébános egyébként bátor és igaz ember. Már két éve beengedett templomába: szombatonként misézhetek, prédikálhatok nála. Pedig neki is van püspöke. De ő azt gondolja, hogyha már egyszer rehabilitáltak, s a hívei igénylik, hogy beszéljek nekik, ő engedi, ha nem is nézik nagyon jó szemmel valakik ezt az engedélyezést. Nem járt rosszul, mert Róth Pistiek jönnek sűrűn, ha nem is mindig, és gitároznak, zongorálnak, énekelnek *Ináracs-módra*, s mise végén még körbe is állítják az egész templomot, s énekelnek valamit, ami még szebb, mint amit addig énekeltek.

Vasárnap délelőtt nyugi volt, de délután jöttek öregharcos barátaim. Olyikkal, már 56 éve csinálom a Bokrot, de a többiekkel is barátkozom ötven vagy harminc éve. Háromkor kezdünk szentmisével. Könnyű a dolgom, mert elsütöm azt, amit szombaton elmondtam Széphalmon. Le van az írva már, törtem eleget a fejem a hét folyamán, hogy elkészüljön. Csak felolvasom, az evangélium után. Akkor kiteszem az órám, hogy lássa Jutka, mikor telik le az öt perc csend. Rendre ő ül a mellettem levő széken. Ez a Jutka egy olyan teenager külsejű kislány, de van már hét gyereke, a legnagyobb bika most két éve eskettem; harminc éves a barátságunk, akkor volt először lelkigyakorlatomon. Ő kezdi a kört. Kb. 12-en vagyunk, ha egyikük se adja 5 percnél alább, akkor bizony öt óra lesz a mise végére; de van úgy, hogy már félőtre befejezzük. Olyankor van így, amikor nem mondok nagyon felhőborító dolgokat.

Utána kávézás, majd az ehavi névnapos(ok) felköszöntése következik. Szigorú, évtizedek-alakította bokor-rítus szerint. Felállunk s énekelünk:

*Serkenj fel kegyes nép, mosolyog az hajnal,
Aranyszárny tollakkal repdes mint egy angyal.
Ingó-bingó zöld fűszál szépen felöltözik,
Liliom, rózsával meg is törülközik.
Amennyi fűszál van a tarka mezőben,
Amennyi vízcsepp van a tenger medrében,
Annyi áldás szálljon.....fejére,
Annyi áldás szálljon mindnyájunk fejére.*

Ezután egymás szemébe nézve – emiatt néha kilöttyen egy-két csepp a drága nedűből – koccintunk, s iszunk. Az egész szertartást bevezeti egy szónoklat a névnapos dicséretére. Az a szónok, aki a legtöbb dicsérni valót tudja az ünnepeltről. A dicséreteket a névnapos nem mindig tenné ki az ablakba. Hogy könnyebben viselje a dicséreteket, ajándékot is kap: valami szép könyvet, s benne valami igazán szívre ható, immár nem

csúfondáros, hanem jézusi szöveget. Ezután következik az ünnepi torta, amelyet rendre Teri készít. Ha dióstorta készül, akkor én töröm meg hozzá a Budaváriban termett diót.

Miközben eszegetünk, beszélgetünk. Van miről, mert ez nem alapközösség, hanem csoportközi alakulat. Ha jól számítom, vagy hat különböző közösségből jön egybe. Eredetét most nem mondom el, de 23. éve találkozunk már négyhetenként, s nyaránként együtt töltünk hat napot. Kell-e mondanom, hogy mióta van Budavári, ott vagyunk, mert közel a Balaton. El ebből a közösségből nemigen megy senki, a kihalókat pótoljuk fiatalabbakkal. Már hármat sirattunk meg közülük. Így lehet örökéletű egy közösség. Csinálhatjuk-e tovább odaát is? A már odaát levő tagok nem jönnek vissza, még álmunkban sem, hogy erről valamit eláruljanak. Nagyon titkolóznak. Ha odaátra kerülök, majd szervezem őket, ha még maguk nem tették.

Ez tulajdonképpen nem is igazi Bokor-közösség, mert nincs benne házi feladat. Akkor mivel töltjük az időt? Hat órákor abbahagyjuk a fecserészt, s következik az, amiért tulajdonképpen összejövünk. *Pótkáv*é a neve a közösségnek. Hogy miért, most el nem mondom... semmi köze a cikóriához, szigorúan szemeskávéból készül a fekete, amit mise után iszunk. Ez a közösség valójában bridzs-kör. Családi hagyomány, amelynek Bokorba átplántálását még édesapám kezdte jó félszázada, amikor a lelki gyakorlatra Pestre jövők egy része nálunk tanyázott. Szóval hat órákor zsugázni kezdünk. Húzunk. Aki ászt, királyt húz, marad az én szobámban, aki csak kisebbet, megy Teri szobájába, akik meg egészen kicsit húznak, kénytelenek beérni az előszobával. Bűnünk enyhíti, hogy csak négyhetenként csináljuk, és csak tizenketten az egész Bokorból!

A március 4-i *Pótkávé*nak volt egy jelentős témája is: mit mondjak másnap Juszt László *Nyitott száj* c. műsorában? Arról van szó, hogy a parlamentben módosítani akarják a '90. évi IV. törvényt. Csak kétharmados többséggel lehet módosítani. Meg akarják vonni az *egyházak* státust azoktól a szektáktól, amelyek valójában nem egyházak. Mit is mondtam el másnap erről, tudhatják, akik megnézték kedden az ATV-t. Én nem néztem meg, mert kedden *Gyökér*, szerdán *Öreg*ek I, csütörtökön *Papok I* meg *IKV* volt, pénteken *Mag* találkozók voltak. Így hívják azokat a közösségeket, amelyekben előfordulok. Szerencsére ezek csak négyhetenként találkoznak, s utána három hétig egyebet is csinálhatnak.

Szombaton nagy megtiszteltetés ért. Eljött hozzám délután négy hölgy: egy katolikus, és három a Jim Sanders-féle *Krisztus Szeretete Egyházból*. Ott volt Sanders felesége is közöttük. Kilenc éve működik ez a társulat, s már is csak tíz olyan egyház van hazánkban, amelynek taglétszáma nagyobb az övéknél. Nagyon tetszett nekik, amit a szektákról írtam a Népszabadságban, le is közölték újságukban az egész cikket. Kaptam érte tiszteletdíjat, s adományt is adtak borítékban. Nagy szeretetben beszélgettünk. Kijöttek Széphalomra is a misémre. Szerencsénk volt, mert ott találták Róth Pistiéket is, s volt körbefogódzás is a mise végén. Az egy katolikus hölgy áldozott, a másik három nem. Azóta nem kerestek meg. Ha megkeresnének, talán felajánlom nekik a *vallásközi* közösséget. Miért is ne? Ha hajlandók rá, én szívesen dialogizálnék velük. A Bokor elvileg vallásközi közösség, ha gyakorlatilag nagyobbára színekatol-

ikusok is alkotják.

Aztán vasárnap délelőtt ifjúsági mise volt, s benne Vincze Anikó témája: *Mi a luxus?* Számomra megható volt, hogy a jelenlevők milyen tisztán képviselték az evangéliumi szegénység-eszményt. Volt benne kritika is az *ősök* iránt, de nem bántó. Jó lett volna, ha az *ősök* is hallhatták volna.

Budavári, 2001. március 16.

Hétfőn reggel 7 órakor megszólalt a kaputelefon, s mentem lefelé. Ott állt a ház előtt a kocsí az utánfutóval. Az utánfutón mindenféle kőműves szerszámok s a Kundra ajándékozta szivacsmatracok a lelkigyakorlatozók dereka alá, hogy éjszaka ki tudják heverni, amit nappal hallanak. A kocsiban meg a kőműves-mester, Való Zénó és képzett segéd munkásai: Szabó Jancsi és Árvai Pisti. Megállás nélkül mentünk Lovasig; község ez Alsóörs oldalában. Vagy jó húsz éve tartottam ott egy lelkigyakorlatot, s egyik lelkivezetői sétámon felfedeztem a katolikus templom szomszédságában egy, a kerítésen átnyúló lombú *törökszeder* fát. Ilyet csak egyet láttam még: 57-ben Takáchék kertje közepén a Bűrök utcában, Budán. Elmondhatatlanul finom, vitamindús gyümölcse van: vérszínű s majd akkora, mint a hüvelykujjunk utolsó íze. Már többször megpróbálkoztam ojtásával, de még nem sikerült. Vagy nem forrott össze, vagy a nagy és vastag levelű lombot letépte a szél. Megint megszedtük magunkat ojtóvesszőkkel. Újra próbálkozom. Budaváriban, lenn, a patakpartján, a Káposztásban, minden portához tartozik egy 11 méteres szélességű, közel száz méteres sáv. Régen ebből a területből pénzeltek az asszonyok: ott volt a patak, könnyű volt kertet csinálni, s a fejükön vitték a termelt kerti árút a közeli, csak 7 km-re fekvő vázsonyi piacra. Ma már nem használják semmire. Az alumínium bányászat is felelős ebben, mert vagy van vize a pataknak, vagy nincs. Az én sávomra a szél ültetett két eper-szeder fát. Megnőttek, ojtásra alkalmasok. Aztán egy percre még megálltunk a közeli Füreden is Madaraséknál megnézni őket, meg a Vidám Parkot, hogyha Zénó keresi majd a nagy akácokat az orgonásban, lássa, hogy Park lett belőle a Madarasgyerekeknek. Az egy-egy perc megállás sokra megy, majd tíz óra lett, mire Budaváriba értünk.

Első tekintetem a kapunál a villanyórára esett. A piros fény nem világított. A nap folyamán sűrűn ki kellett menni hozzá, hogy méltóztasson működni az áramszolgáltatás. Semmit nem kapcsoltunk be, csak a világítást, és mégis kiugrott a biztosíték. Zárlatos – mondták a *kőművesek*. Szegény Zoli, a villamos mérnök, mindent kiszámított, mi lehet és mi nem lehet egyszerre rákapcsolva. Semmit se kapcsoltunk rá, s akkor is kicsapta a biztosítékot. Estére aztán megoldódott a rejtély. Hat órára mentünk át esti misére a templomba. Visszajövet megkeresik a *hívek* a kertben a zöld házikót, s közben egyikük villódzást lát a fűben, úgy a pince körül. Szent János bogár, márciusban? Korai volna. Zseblámpát hoznak. Egy elvágott, szigeteletlen villanyzsinór villogott. Beszigetelik. Honnan is van az a drót? Ez vitte az áramot a kút fenekére a szivattyúhoz. A szivattyú közben feldobta a talpát, a drót meg ott maradt a fűben. Kaszáláskor elkaszálhattam. Reggel, világosban, megkerestem a borostyánnal

sűrűn benőtt pincefalon levő kapcsolót: be volt kapcsolva. Megoldódott a rejtély. Többet nem csapta ki a biztosítékot sem a boyler, sem a hőszugárzó.

De hát még nem mondtam el, hogy miért jöttek le a három kőművesek. Aki járt a budavári lelkigyakorlatos házban, tudja, hogy két részből áll. A régiből és az újból. A régit még talán a 19. században építették. 60 cm szélesek a falak. Zsalu közé rakták a talajban bőségesen található köveket. A zsalu két oldalára a nagyobbakat, közéjük az apróbbakat, s az egészet kitöltötték sárral. Mész nélkül, cement nélkül. '85-ben én is ezzel a módszerrel javítottam ki a falakat, ahol összeomlottak, s lyuk támadt, bár tettem a habarcsba meszet is cementet is. Ezenfelül, amikor jöttek a kőművesek – nem Zénóék, mert hol volt még akkor a *Hang*, hang se volt róla – lementünk vagy harminc centivel a talaj alá a ház előtt és mögött, s felhúztunk egy betonréteget szigetelőnek. Jobbról és balról nem volt szükség rá, mert jobbról Máté szomszéd nem régiben épített házához tapadunk, balról pedig alapozunk, s téglából húzzuk fel a büszke előadó termet. Mindezen beavatkozások nem akadályozták meg a régi házat abban, hogy belül a szobában, konyhában bőségesen omolják a vakolat. Egyik lelkigyakorlatozó asszony mondta is a múlt nyáron, hogy mindenekelőtt takarítani volna kedve. Hát hogy elvegyük a kedvét, s a nyáron már hiába akarjon takarítani, ezért kellett a három kőművesnek lejönnie.

Megérkezés után, amíg kipakoltak, gyorsan befűtöttem az új részben. Ebből a *kőművesek* pillanatok alatt cigánytanyát varázsoltak. Abban reménykedtem, hogy felviszik holmijukat a szigetelt tetőtérbe, de hiába reménykedtem. Zénónak ott tériszonya van, és meg kell hajolnia a lépcső végén, s ő ilyet nem tesz. Kérdezte is, hogy nem baj, hogy lentre pakolták a cuccokat. Már öt éve a lelkigyakorlaton sem volt hajlandó felmenni, s azóta már a körmére is vágott, meg az ujját is elnyiszálta, így hát még kevésbé alkalmas a magasságokra. Nagylelkűen belenyugodtam a változhatatlanba, három nap nem a világ.

Aztán neki fogtam a gyógyítandó területnek. Elkezdtem előbb Teri szobájában, majd a konyhában mindent középre rakni, hogy a falak felszabaduljanak. Jött hamarosan Jancsi segíteni. Zénó és Pisti meg kavarták az álomfinom habarcsot – majd megkóstoltam –, s hamarosan verték is lefelé a falról, ami lekíváncozott. Aztán befejeztük a bútorok, hűtőszekrények, mindennek a szoba meg a konyha közepére pakolását, tászigálását. Kialakultak a munkakörök. Pisti anyagot biztosított, Zénó csapkodta a falra, Jancsi szállította a sittet. Mire Józsi bácsi delet harangozott, már fenn is volt a szobafalon, ami odavaló. 23 fokot mutatott a hőmérő, a kerti ebédlőben terítettünk, nem – a cigánytanyán. Pisti melegítette Kati még Örbottyánban készített levesét. Mind a három nap ezt ettük, de még negyedik nap is megettem volna, ha maradt volna. Második fogás: kacsasült! Ezt is készen hozták. Zsuzsi gyilkolta le a kacsát, vagy Márti, elfelejtettem már. Utána álomfinom – nem habarcs – tészták következtek. Jól éltünk! Még feketéztek is. Én nem, mert ebéd után – vénségem jogán – nagyot aludtam, ők meg dolgoztak tovább. Felébredve én is feketéztem, aztán meg bóklásztam a kertben, mert gazda szeme hízlalja a jószágot. A mandulafák virágoznak, a kajszirügyek majd kicsattannak, de a cseresznyerügyek is: az idén áprilisban esszük a májusi cseresznyét. Mire Józsi bácsi öt órakor elsőt harangozott esti misére, s én átmentem a temp-

lomba, már a szoba- és a konyha-falak mind leverve, mind megdobálva azzal a finom anyaggal, amit Pisti Zénó útmutatásai alapján kikevert. Mondtam nekik, hogy háromnegyed hatra jöjjenek át énekpróbára, mert nincsen kántorom. Nincsen, mert Teri nénit ebből a kőműves vállalkozásból kihagytuk.

Mérsékelt sikerű volt az éneklésünk. Szerencsére csak a Jóisten halotta, meg Józsi bácsi, aki azonban meg volt hatódva, mert Agnus Dei előtt mind a három kőművessel összeölelkeztem, s ebből nem hagytam ki Józsi bácsit sem. A prédikációt se húzta el nagyon a pap. Arról beszélt valamit, hogy a napi szentmisek liturgiája nem a nagyböjtöt idézi, hanem a Jézus-drámát: hogyan csinálták őt ki? Kik? Azt is megmondtam, de inkább nem írom ide. Még hét óra előtt valamikor már be is zártuk a templomot, mentünk haza, s ekkor fedezte fel Pisti a márciusi szentjánosbogarat. Ez alatt telefonáltam a révfülöpi papnak, hogy meglátogatnók őt lelkigyakorlat-tárgyban. Kérdeztem, hogy mehetünk-e még aznap nyolc órára. Mehattunk. A kacsasültevésként folytatását ezért valamivel félnyolc után abbahagytuk, s mentünk papot nézni. A sötétben én navigáltam a kocsit, ismertem minden bokrot, tudtam, hol kell be és kifordulni, s nyolc óra után két perccel a színhelyen voltunk.

Csak pár hónapja érkezett az új pap. Zalacsányból. Ide kíváncszott, mert tihanyi születésű. Elődje meghalt a nyáron, s annak a helyébe tette őt ide a veszprémi érsek. Reichardt Gyuri meg Zalacsányba került Berhidáról. A Bokor III. ága Berhidán tartja emberemlékezet óta nyári lelkigyakorlatait. A III. ág nem akart még száz km-t utazni – ennyire van Zalacsány Berhidától –, s ezért szoltunk Gyurinak, kérdezze meg a Révfülöpre került elődjét, mehetnénk-e hozzá. Igent mondott rá, s az én dolgom lett terepszemlézni, mivel én is a III. ágba tartozom, és Budavári közelebb esik Révfülöphöz, mint a Budapesten lakó lelkigyakorlat-szervező. Az ág Zénót kérte meg erre a lelkigyakorlatra elmélkedőnek, nagyon is ésszerűnek látszott tehát velük menni háztűznézni. Aztán volt még egy oka, hogy elvigyem őket. Révfülöp Budaváritól oda s vissza csak húsz km. Megjárható tömegközlekedési eszközökkel egy nap alatt; gyalog valamivel rövidebb: egy félnap alatt. Így hát valójában nem én vittem őket, hanem Pisti kocsijával elvittek engem. Tudtam, hogy jönnek Zénóék, ezért vállaltam a háztűznézést.

Csak röviden számolok be a jó félórás látogatásról. Haza felé jövet összegeztük is az eredményt: ide aligha megyünk lelkigyakorlatozni. A plébános úr elmondta, hogy a szepezdi plébániát adná nekünk, amiben még ott van ugyan a hagyatéki tárgyalásig az elhunyt plébános holmi-hummija, ahol még ez meg az nincsen rendben, ahol az elmúlt nyárvégen egy társaság kibérelte a plébániát, igaz nem négy napra, hanem csak egy hétre, és százezer forintot fizetett érte. A révfülöpi papnak több ilyen objektuma van, mert ő a plébános Révfülöpön, Szepezden, Zánkán, Tagyonban, Szentantalfán, Balatoncsicsón, Szentjakabfán és Budaváriban. Érdeklődött is tőlem, hogy mi van közelebbre a plébánia budavári objektumai körül: a kántorlakás és az iskolaépület képezik ott az egyház birtokait, azokat hasznosítani kellene, stb., stb. Alighanem Zalacsányba megyünk, hacsak közben el nem készül a gyáli lelkigyakorlatosház. De mehetnénk Budaváriba is, meg Bokorligetre is. Erre mondta Homérosz, hogy ez még *az istenek térdén fekszik*.

Másnapra jött Csaba padot építeni a kivágott akácok csonkjaira, a sofőrjével pedig lementem a Káposztásba szedret oltani. Ember tervez, eső végez. Csaba is, meg mi is hamarosan bekényszerültünk a cigánytanyára. Ott múltattuk az időt, míg a kőmívesek dolgoztak. Ezt a lehetetlen szituációt is valahogy megoldottuk. Szerdán délután 4 órára minden kőmíves munka befejezve, cigánytanya felszámolva, s búcsú-őszibarackbefőttre gyülekeztünk a kerti ebédlőben, mert szerdára kisütött a nap. Elmondtam ünnepi záróbeszédem, megköszönve Istennek, hogy három ilyen kőművest produkált nekem, megemlékezve a három asszonyról is, akik a házasság legnehezebb szerzetében tökéletesítettek, amit lehetett, Isten alkotásán: Zénón, Jancsin, Pistin. Üzentem nekik, hogy ne hagyják abba, mert még van mit csinálniuk. Példaként csak egyet hoztam fel, amit a fiúk esetleg még megtanulhatnak: *az ajtó azért van, hogy becsukják*. Erre Jancsi azt mondta, hogy jó, de előbb még nekik kell erre megtanítaniuk az asszonyokat, s aztán majd később eltanulják tőlük.

Békességben, integetve útnak indítottuk őket, s a közben megjött Teri néni elkezdte reménytelen küzdelmét, hogy megtalálja a felforgatott házban, ami kell neki. Mert Zénó azt mondta, hogy legalább két hetet kell száradniuk a falaknak, csak utána meszelhetünk, takaríthatunk, s taszigálhatjuk helyükre, amiket eltaszigáltunk a helyükről. Este pedig telefonált Miklovitz Laci, hogy nem pénteken, hanem már csütörtökön jönnének Pannival. Miért jönnek? Hát csak azért, hogy Zénót fel lehessen kergetni a tetőtérbe. Laci faipari mérnök. Jött szemrevételezni a helyzetet. Hogy lehet elvágni a mestergerendát, s *kutyaólat* rakni a tetőre ott, ahol jön felfele a lépcső. Akkor majd Zénónak nem kell meghajolnia! Meg le lehetne szigetelni az új rész feletti padlásteret is, hogy ne tudjanak bejárni a macskák. Szóval elhatároztattott, hogy az egész ház – a fiatal Babits szavával – *megmodernigényesül*. Mindebben Kundra Pista a bűnös, aki az őszön rávett, hogy boylert szereljünk a fürdőszobába. Repül a nehéz kő, ki tudja, hol áll meg? Jövőre felhúzzuk a harmadik szintet? Nincs kizárva. '86-ban, amikor befejeztük az építkezést, fogadalmat tettem – 67 évesen: *Nyolcvan éves koromig nem kezdek új házépítésbe*. Letelt! Nincs már semmi akadálya a folytatásnak!

Mindenesetre a 2001. évben ennyi elkészülne. Most már csak azt kell megtudni, hogy Laci faipari iskolájában mikor lesz az érettségi, s mikor tud két napra elszabadulni, valamikor májusban. Egyik fiát hozza segédmunkásnak, s nekem is kell produkálnom két hasonló képesítést.

Még ebédeltünk a helyreállított cigánytanyában Pannival, Lacival, amikor egy számomra ismeretlen férfi jött, bemutatkozott: Vadász István Győrből, ismer Inárcsról. Pár napot itt tanyáz Füreden, beszélni szeretne velem. Mondtam, hogy vendégeim vannak, de hatkor misézem a templomban, s utána szabad vagyok.

Kedden este miséztem a kőmívesekkel, szerdán pedig reggel, mert estére már nem lesznek itt. Józsi bácsinak szóltam is, hogy szerda este nem lesz szentmise, majd csütörtökön, újból hatkor. A csütörtöki misén elértük a hetes létszámot. Ott volt Évike a lányával, Violával – ő olvassa szentleckét –, meg a náluk vendégeskedő nővérével. Terike, Józsi bácsi meg a meghívott Vadász volt a hat, s én a hetedik. Ünnepi volt a prédikáció – március 15-én! Tarsolyomban volt, mert a múlt héten Kovács Laci Flóra lánya felhívott, hogy menjek el hozzájuk a Sylvester Gimnáziumba, s mondjam el ne-

kik, hogy mi volt a nem jó a forradalomban. Mondtam, hogy szívesen mennék, de le kell mennem Budaváriba.

Alapbaja az, ami a nem-forradalomé. Ütéssel akarja orvosolni az ütéssel okozott sebeket. A következő baja az, hogy elbukik. Elbukott a Dózsáé is, s utána még nagyobb lett a jobbágyok terhe, s Verbőczy megírta rá három évre Hármaskönyvét, amely a jobbágyokat besorolta a marhák és a szántóföld kategóriába, a *RES* fejezetbe. Elbukott a 48-as is, s Széchenyi beleőrült, Deák hazament Kehidára. Elbukott a nagy októberi forradalom is, s közben termelt 60 millió hullát a Gulagon. Elbukott az 56-os is, s kimenekült az országból kétszázezer fiatal. Vadász Istvánt utána behívtam vacsorázni, majd 9 óráig maradt, s nem esett ezekről szó. Akkora baja volt, hogy az ünnepi prédikáció gondolataira nem is reflektált. De örültem neki. Remélem, hogy látom még.

Csütörtökön meg pénteken ojtottam nagyszemű fekete cseresznyét, aminek ojtó vesszőit a Bádi dűlőben találtam, meg szentiványi édes sárga almát, ami a kertemben van. Az előbbi cseresznye- és meggyfákba, az utóbbit ősszel termő almafákba, amikkel nem sokra mentünk. Kajszit szilvába, barackot a helyi vadfajtákba már nem tudtam oltani, hiába van csak március közepe: nem alszanak már az ojtó rügyek. Majd szemzek augusztusban. Ennyire előre van a természet. Más években még Gyümölcsoltókor is nyugodtan olthattam.

Pénteken délben jöttünk haza, mert szombaton Széphalom, vasárnap Bokorporta meg Revital Konferencia.

Budavári, 2001. március 17.

Délelőtt Szabó Jancsi elvitt Törőcsik Ágihoz. Papot kívánt. Rákja van, és csak fájdalomcsillapítóval kezelik. Hazajövet benéztünk a Revital-ra, ott találtuk Idát, szóltunk neki Ágiról, hogy vesse be kinéziológiai tudományát.

Estére jött Ákos, és kivitt Széphalomra. Ez volt a prédikáció:

Ha át nem alakítjátok gondolkodástokat, mindnyájan elvesztek.

Ha nem tartotok metanoiát, mindnyájan elvesztek.

Ha még sem hozunk gyümölcsöt, kívágnak minket, mint... a terméketlen fügefát.

Az elveszés, az elveszés, a kívágás – a metanoiát nem tartás, nem tartás, a gyümölcsöt nem hozás bizony nem jelent kevesebbet, mint a pokolba kerülést. Persze régtől fogva jól tudom, hogy nem Isten csinálja a poklot, hogy ő nem taszít bele senkit. Magam csinálom magamnak és magamat taszítom bele. De mégis, hogy a fenébe fér mindez össze azzal, hogy Jézus Istene irgalmas, meg jóságos a hálátlanok és a gonoszok iránt is? Ha valaki választ akar kapni erre, jöjjön el ma délben a Revital Konferenciára, fizessen be a kétezer forint napi díjat, és megtudhatja. (De azért az előadás két kis részletét – előadtam, ingyen és bérmentve Széphalmon is, s másnap délelőtt a Bokorportán is.)

Akiknek viszont ennyi pénzük nincs, megvehetik száz forintért a Húsvéti Naplót, s abból is megtudhatják.

A szerző elérhető az Interneten: bulanyi@freemail.hu

9. HÚSVÉTI NAPLÓ

Tartalomjegyzék

9. HÚSVÉTI NAPLÓ.....	1
Városmajor, 2001. március 25.....	1
A halál, mint állomás - a kereszténységben.....	1
HALÁL.....	1
Idő - áldás.....	2
A második halál nem fog fájni azoknak.	3
FENT, MINT LENT.....	3
POKOL.....	6
ÖRÖK ÉLET.....	9
Városmajor, 2001. március 31.....	10
Városmajor, 2001. április 2-án.....	12
Városmajor, 2001. április 8.....	15
Az Álmodozó.....	15
1. jelenet.....	15
2. jelenet.....	18
3. jelenet.....	21
Városmajor, 2001. április 9.....	24

Városmajor, 2001. március 25.

Megvolt a Revital-konferencia, s elhangzott rajta az én előadásom is. Ideírom azok számára, akik nem váltották meg a kétezer forintos napi jegyet,.

A halál, mint állomás - a kereszténységben

HALÁL

Állomás. Ízelgetem a szót: stazione, étape, Aufenthaltsort, halting place - egy stáció, egy etap, egy tartózkodási hely, egy megálló az életemben. Nem! Mindaz, ami megelőzi haláloamat, az - a stáció, az etap, a tartózkodási hely, az állomás az életemben. A halál nem állomás. S amikor eljön a halál, azonnal más stáció, más etap, más tartózkodási hely és állomás következik. A véglegesnek gondolt és hitt állomás. A keresztény kultúrában nőttem fel, minden egyebet csak könyvből ismerek. Keresztényként - ezt élem meg.

Beszélhetek a halált megelőző állomásról, beszélhetek az utániról is. De maga a halál olyan, mint a pillanat; olyan, mint a jelen. Amikor kimondom a szót, hogy jelen, már is múlt lett belőle, s lépdelek előre abban, ami még előttem van: a jövőmben; abban, ami jön szüntelenül, s folyamatosan múlttá lesz. Ebben a panta rei folyamatban, ahol nem léphetünk be kétszer egy patakba, mert az a patak, amelybe korábban léptem, már messzi futott; ebben a jövőből szüntelenül múlttá váló és csak egy pillanatig tartó jelenben - milyen alapon beszélhetek egyáltalán állomásról? A halál alapján. Ami innen van a halálon, az az egyik állomás. Ami túl van rajta, az a másik állomás. Az

egyik az idelent, a másik az odaát. Ami számunkra a két állomást összeköti, az az ego. Az első is az én állomásom, a második is az. Azt gondolom, hogy az emberi nem egyetemes tudata (conscience), lelkiismerete (ez is conscience) vallja, hogy amit az ego-m idelent csinál, az döntően befolyásolja a másik állomást, az odaáti sorsomat. Az elmúlt hetekben kaptam egy Nyugaton élő barátomtól egy áldást. Az időről szól: hogy miként használjam fel azt - idelent, az első állomáson. Lefordítottam.

Idő - áldás

Legyen időd magadra - neked mégis csak te vagy a legfontosabb
Legyen időd szeretni minden módon - ettől lesz Isten jelen a világban
Legyen időd a számártestvérré - nem választható el lelkedtől
Legyen időd mélyen érezni - csak ebből látnak meg téged
Legyen időd nevetni - vidámabb lesz tőle a világ
Legyen időd dühöngeni - különben harag mérgezi meg életed
Legyen időd sírni - hogy megszabadítson e könnypatak
Legyen időd gondolkodni - rendbe teszi a dolgaid
Legyen időd énekelni - mélyebbre hatol az a pusztá szónál
Legyen időd élni, élni - könnyebben fogsz majd meghalni is.

Halál = átlépni az egyik állomásból a másikba. Könnyű a halál, ha észre se veszem azt az esetleg századmásodpercet sem kitevő pillanatot, amelyben átmegyek a másik állapotba. Ha viszont nem lapít el a zebrán egy autó, akkor keserves és hosszú is lehet itteni állomásunk utolsó szakasza. A gégerákban sokat szenvedő Babits Mihályt idézem:

...Segíts, Balázs!

Hisz a te szent gégedet is
kések nyiszálták, mikor a gonosz pogány
kivégzett: tudhatod, mi az!
Te ismerted a penge életét, vér ízét,
a megfeszített percekét,
a szakadt légcső görcseit, s a fulladás
csatáját és rémületét.

Segíts! Te már mindent tudsz, túl vagy mindenén,
okos felnőtt! Te jól tudod,
mennyi kint bír az ember, mennyit nem sokall
még az Isten jósága sem,
s mit ér az élet... S talán azt is, hogy nem is
olyan nagy dolog a halál.

(Balázsolás)

Hát nem! Van ennek a kétezer keresztény esztendőnek egy meg nem kérdőjelezett személye. Aki etalon, akihez nem férhet kritika, akit Jézus igaz követőjének tart keresztény és nem keresztény, protestáns és katolikus: Assisi városának szülöttje, Francesco. Őt idézem most Sík Sándor fordításában:

Áldjon, Uram, testvérünk, a testi halál,
Akitől élő ember el nem futhat.

Akik halálos bűnben halnak meg, jaj azoknak,
És boldogok, kik magukat megadták te szent akaratodnak.

A második halál nem fog fájni azoknak.

(Cantico de le creature)

A testi halál fájhat, s általában fáj is; ha nincs is gégerákunk. De ezt a testi halált, akitől élő ember el nem futhat, s ezért testvérünknek mondja Francesco, ezt a testi halált ő megáldja. Megáldja, megköszöni, szeretettel átöleli, mert hozzátartozik életünkhöz: mindannyian egy halálos betegséggel születünk - mondja az ókori Egyiptom bölcsessége. Más dolog viszont a második halál - amely nem pillanat alatt végbemenő átmenet, miként a testi halál, hanem már az odaát, az új állapot, az új és végső állomás - valakik számára. Ez a második halál - ez fáj, nagyon is fáj, örökre fáj: jaj azoknak - mondja Francesco -, akik megízlelik. Terminológia ez: van második halál, s ez már állomás, végső állomás. Nem szükségképpen, csak lehetőség, amelyet elkerülni első állomásunknak, földi életünknek legfőbb feladata, végső értelme is. Mert van egy másfajta második állomás-lehetőségünk is: megadni magunkat Isten szent akaratának. Akik ezt teszik, azok a boldogok; ők nem ízlelik meg ezt a második halált. Mit csinálnak odaát a megízlelők és meg nem ízlelők? Előadásomnak ez a tulajdonképpeni témája. Egyetlen mondattal felelek a kérdésre: folytatják az életet, az életnek a testi halál után következő második állomását, az életet odaát. Folytatják azt, és úgy, amit és ahogy az első állomáson, idelent csináltak.

FENT, MINT LENT

A keresztény tanítás szerint a létezést azért kaptuk, hogy Istennek éljünk. Ha ezt a felkínált lehetőséget választjuk, akkor az életet választjuk, s a testi halál bekövetkeztével ezt az életet folytatjuk odaát. Ha nem Istennek élünk, akkor már idelent a halált választottuk és a halált éljük, s a testi halál pillanatának bekövetkeztével ezt a halált folytatjuk odaát is.

Ismerjük Jézus példabeszédét az öt okos és az öt bolond leányról - középkori magyar nyelven: az okos és balga szüzekről. Az előbbieknak van olajuk, az utóbbiaknak nincs. Kielemezhető a példabeszéd értelme. Az okosok azért nem adnak a balgáknak olajat, mert az olaj nem adható, azt csak adásokra felhasznált étellel lehet megszerezni. Amikor a Vőlegény megérkezik, a balgáknak nincs olajuk, nem tudják lámpásukat meggyújtani, s így nem tudnak a Vőlegény elébe menni. A Vőlegény nem is engedi be őket a menyegzőre, a második életre. Ezért sorsuk a Francesco-féle második halál. Földi életük sem volt élet: adás nélküli volt, halál volt. Ennek a példabeszédnek is van terminológiája: az adás nélküli élet a halál - idelent és odaát. Hallgassunk meg egy minidramát.

Nem ismerlek titeket

BALGÁK: Uram, uram, nyiss meg nekünk!

ÚR: Igazán mondom: nem ismerlek titeket.

BALGÁK: Nem a Szeretet-Isten tetszel lenni?

ÚR: De, az vagyk.

BALGÁK: Akkor csak tessék elővenni a kulcsokat!

ÚR: Hát azt éppen megtehetem, de mire juttok vele?

BALGÁK: Kinyitod szépen, mi pedig besétálunk az ajtón.

ÚR: S odabent aztán, mit csináltok?

BALGÁK: Majd meglátjuk, ha odabent leszünk.

ÚR: Fölösleges fáradozás lenne besétálnotok, mert úgylis ki akarnátok jönni.

BALGÁK: Honnan tudod olyan biztosan?

ÚR: Hát annyira azért ismerlek titeket: a balgák nem érzik jól magukat nálam.

BALGÁK: Csináld úgy, hogy jól érezzük magunkat.

ÚR: Nem tudom.

BALGÁK: Hogy-hogy nem tudod? Mi az, hogy nem tudod? Nem a mindenható Istenhez van szerencsénk?

ÚR: Igen, igen... de én inkább mindent-adónak nevezném magam.

BALGÁK: Nekünk úgylis nagyon jó. Hát akkor csak elő a kulcsokkal!

ÚR: Csináljatok egy vaskarikát fából, s máris mehetek befele.

BALGÁK: Te is tudod, hogy olyat nem lehet csinálni!

ÚR: Látjátok, így vagyok ezzel én is. Ha az élet törvénye, hogy olajat csak adásainkkal szerezhethünk magunknak, akkor - mindenható ide, mindenható oda - nem lehet azt másoktól kölcsönbe kapni.

BALGÁK: Mit akarsz ezzel mondani? Nem értjük.

ÚR: Hát csak annyit, hogy hiába engednélek be titeket. Mert azt nem tudnám összehozni, hogy jól is érezzétek magatokat idebent, és ki ne kíváncsozzatok.

BALGÁK: Mi az, hogy nem tudod megcsinálni? Hiszen mindenható vagy!

ÚR: Még mindig nem értitek, hogy ami lehetetlen, az lehetetlen. Magamból és szabadnak teremtettelek titeket. Választhattatok, hogy mit akartok: engem vagy valami mást? Engem választotok-e, aki olyan vagyok, hogy csak szolgálni szeretek, meg odaadni azt, amim van, és mindenképpen békességben lenni, nem ütni oda sohasem? Ilyen vagyok, és úgy nevezett mindenhatóságomban sincs módom és lehetőségem másmilyennek lennem, mint aki és ami vagyok. Itt a kapun belül terül el az én országom. El is találnak ide mind, akiknek tetszik ez a szolgáló, mindent-adó és soha oda nem ütő életstílus. Akiknek ez tetszik, akik ezt választották, akik ehhez szoktatták magukat odalent: az okosok! S ehhez szokván odalent, itt, idefent ugyanazt csinálják.

BALGÁK: És te ezt még mennyországnak nevezed?

ÚR: Hát én már csak igen, nekem ez a mennyország.

BALGÁK: Hát mi nem kérünk ebből. Csak tartsd meg magadnak, meg a hülye okosaidnak!

ÚR: Jó, megtartom... Akkor szerencsés utat!

BALGÁK: Azért azt megtehetnéd, hogy segítesz tájékozódni az idefenti világban, s megmondanád, hogy merre menjünk?

ÚR: Hát hova akarnátok menni?

Balgák: Valami exkluzív helyre, ahol nem rontják a levegőt az "okosaid", ahol nem papolnak olajról, meg adásról. Ahol jó show-kat lehet látni. Lehetnek akár vallási

témájúak is, csak izgik legyenek.

ÚR: Hát akkor, ha ezt akarjátok, akkor csak erre, balra.

BALGÁK: Nem tévedünk el?

ÚR: Biztosan nem. Ki van írva.

BALGÁK: Mi van ki írva?

ÚR: Menjetek csak nyugodtan balra, ott találjátok szép sorjában, egymás után az S. O.-üzemeket

BALGÁK: Mi az, hogy S.O.-üzem?

ÚR: Hát Lucifer üzemelteti őket, s manapság már mindent rövidítenek, a Sátán Országá üzemeit is.

BALGÁK: No de ilyet... És van belőlük többféle is?

ÚR: Persze, van belőlük mindenféle, igények és ízlések szerint.

BALGÁK: Melyiket ajánlod nekünk?

ÚR: Azért az egy kicsit sok lenne. Egyiket sem ajánlom, de azért ahogy elnézlek titeket, nektek talán leginkább az első lenne a megfelelő. Egyébként ez a legkedveltebb és a legnagyobb is közülük.

BALGÁK: Biztosan megismerjük?

ÚR: Igen, ki van írva: Észak-atlanti Bár, belépés felekezeti különbség nélkül - keresztények, ateisták, a New Age hívei, mindenki szívesen látva.

BALGÁK: Ez jól hangzik. De biztosan nem tévedünk el?

ÚR: Óh nem... Sajnos, már régen eltévedtetek.

REINKARNÁCIÓ

A minidramában előadott szemléletnek vannak nehézségei. Már régen eltévedtek a balgák, idelenti életükben tévedtek el, végleges érvénnyel tévedtek el, nincs már lehetőségük módosítani. Ez ellen óvást jelent be a reinkarnáció tana, amely az emberiségnek egyik legáltalánosabb hiedelme. 1994-ben jelent meg a Katolikus Egyház Katekizmusa, amely vallja: A halál az ember földi zárandokútjának... vége. Amikor véget ér "földi életünk egyetlen futama"(LG 48), nem térünk vissza újabb földi élethez. "Az emberek csak egyszer halnak meg" (vö. Zsid 9,27). Nincs "reinkarnáció" a halál után. A szöveget alátámasztja egy szentírási idézet és a Zsinat dogmatikai konstitúciója az Egyházzól. Nincs apelláta! Valóban nincs? Vagy öt éve egy előadássorozatot tartottam a Szellemi Búvárok Egyesületében a kereszténységről, mint Jézus tanításáról, s a hallgatóság sorában felállott valaki és mondta: Most már valljon színt és mondja meg, hogy van-e reinkarnáció vagy nincs. Nem a Katekizmus idézett szövegével válaszoltam neki, hanem ezt mondtam: nem tudom, hogy van-e reinkarnáció, mert még nem jártam odaát. Egyet azonban biztosan mondhatok: a reinkarnációt vallva ugyanúgy elmehetünk a jézusi tanítás mellett, mint ahogy elmehetünk mellette akkor is, ha nem valljuk a reinkarnációt. Azaz lehetünk - balgák, így is, meg úgy is.

Most ezt megtoldom valamivel. Biztosan állíthatom, hogy Jézus nem vallotta a reinkarnációt. Nincs ilyen nyilatkozata: Ha balgákként viselkedtek a földi életben, újra fogtok születni, s lesz még egy második, s ha nem elég, akkor egy harmadik, negyedik, stb. lehetőségetek. Nikodémusnak felülről (anóthen), vízből és

Szentlélekből születésről beszélt (Jn 3,3.5-6); nincs is Jézusnak olyan szava, hogy újjászületés; s az egész Újszövetségben egyetlen egyszer sem fordul elő ez a kifejezés. Beszélt viszont Jézus arról, hogy a tüzes szekéren égbe ragadott Illés próféta már el is jött a Keresztelő személyében; tehát csak Illésről mondott ilyesmit, Izraelnek legnagyobbjáról. Volt Izraelben olyan hiedelem, hogy Jézus talán a meghalt Keresztelő János, vagy Illés, vagy valamelyik feltámadt próféta a régiek közül. Ennek azonban nincs köze a reinkarnációhoz, mert olyan személyekre vonatkozik, akiknek nincs szükségük reinkarnációra, mert életük az okosok élete volt: a Keresztelőé, Jeremiásé, vagy a múlt valamelyik prófétájáé. Heródes Jézusban a lefejezett Keresztelőt véli látni, aki Jézusnak kortársa volt; nem reinkarnálódhatott tehát Jézusban, aki a Keresztelővel egy időben született: - hat hónappal volt idősebb a Keresztelő.

A történelem nagyjainak azonosítása valamelyik kortársunkkal - ez történik itt. Arany János balladájában Szondi két apródja pengeti lantját, hogy méltón elsirassák a várkapitányt. Az őrzésükre kirendelt őr is hatása alá kerül lantpengetésüknek, s ő is magasztalni kezdi a gyaur basát: Rusztem maga volt ő... Ez a Rusztem a perzsa és török regék legünnepeltebb hőse - írja egy jegyzetében Arany. Más: vagy negyven éve magam is kaptam egy nagy dicséretet egyik hallgatómtól, aki még hallhatta Prohászka püspököt prédikálni. Ezt mondta: Prohászka óta ember így még nem beszélt. De ismét Arany, aki így versel Széchenyi István halálakor a Széchenyi emlékezete c. ódájában:

Oh, hogy riadt fel intő jós-ajakkal! -...

Hogy állt tört szívvel, merev hajakkal -

Egy új Kasszándra Trója lángjain.

Széchenyi volna az új Kasszándra, a trójai nő, aki sok ezer évvel ezelőtt megjósolta Trója bukását. Arany hitt a reinkarnációban? Dehogy hitt! Csupán a múlt nagyjaihoz hasonlította hőseit. Ennyit tett Jézus is. Állítom tehát, hogy nincs reinkarnáció? Nem állítom. Csak annyit képviselek, hogy Jézus biztosan nem tanított reinkarnációt.

POKOL

Én rajtam jutsz a kínnal telt hazába,
én rajtam át oda, hol nincs vigasság.

rajtam a kárhozott nép városába.

Nagy Alkotóm vezette az igazság;
Isten Hatalma emelt égi kénnyel,
az ős Szeretet és a fő Okosság. (fece il primo amore)

Én nem vagyok egykoru semmi lénnyel,
csupán örökkel; s én örökkön állok,
Ki itt belépsz, hagyj fel minden reménnyel! /lasciate ogni speranza)

Ki ne tudná, hogy ez a Pokol kapujának felirata Dante Inferno-jában? Ha nincs

reinkarnáció, akkor van a Pokol, s örökre van. Örökre, mint a Paradiso is örök. Hogyan fér össze ez azzal az Istennel, akiről Jézus tanított? Ti pedig szeressétek ellenségeiteket, hogy fiaii legyetek a Magasságbélinek, mivel ő jóságos a hálátlanok és gonoszok iránt! (Lk 6,35) A mindenható Istennel nem is fér össze, de Jézus egyszer sem mondta az Istent mindenhatónak. Az Újszövetségben csak a Jelenések könyve állítja Istent annak: de ott maga Jézus is tapossa a mindenható Isten bosszúálló haragjának borsajtóját (Jel 19, 15). A most következő mondatokat csak idézem harminc év előtt írt munkám (Keressétek az Isten Országát!) második könyvéből.

Ha nincs teremtés, nincs pokol. Ha nincs törvényállító Isten, nincs pokol. Ha nincs meghívás a szeretetre, nincs pokol. De Isten még sem felelős a pokolért. Csak annyiban, hogy nem volna pokol, ha nem teremtett volna meg minket szeretetből és a Szeretet képére és hasonlatosságára; tehát ha nem hív meg bennünket a Szeretethez, ha nem hív meg minket szeretni. Nem tehetette meg e meghívást másképpen, csak úgy, hogy szabadnak teremtett bennünket; mert nincs szeretet szabadság nélkül. Az embert csak úgy hívhatja meg Isten magához a Szeretethez, ha szabadnak teremti. S ha az ember ezt a szabadságot a meghívás visszautasítására használja fel, akkor a Messiás elméleti és gyakorlati értékítéletének értelmében (de nem következtében) nem jutunk el a szeretethez; kívül rekedünk azon.

A pokol kétségtelen ténye a jézusi tanításnak. De a poklot nem Isten teremti, hanem az ember lázadása hozza létre - önmagában és önmagának. Isten nem is képes abba beletaszítani senkit. Csak mi magunk taszíthatjuk magunkat oda. Isten csupán egyetlen irányba képes hatni reánk: visszatartani bennünket a pokoltól. De minden visszatartani akaró szeretet-energiája is megtörhet emberi szabadságunkon.

Miért nem semmisíti meg Isten ezeket a szerencsétlen odakerülteket? Miért nem menti meg a Szeretet-Isten őket a gyötrelmekről? Azért, mert a pokoltól félelem nélkül kevesebb lenne az ember szeretetre törekvő energiája? Biztos, hogy kevesebb lenne. De nem biztos, hogy ezért nem semmisíti meg Isten őket. Lehet, hogy nem is képes rá! Ki parancsolhat Istennek? Saját mivolta. Ha egyszer teremtményt hoz létre a maga képére és hasonlatosságára, a maga Lelkével átítatva, s megalkotva azt úgy, hogy abban van valami Őbelőle, az Ő természetéből, - akkor ezzel Isten ezt a teremtményt beleemeli az el-nem-múlhatás isteni léttartalmába, akkor ezt a teremtményt az Isten a maga "részévé", azaz valahogyan önmagává teszi, s ezért, miként önmagát sem, őt sem semmisítheti meg. Ha a pokol megsemmisíthető lenne, bizony megsemmisítené az az Isten, aki a gonoszokra életet és esőt küld. A Szeretet nem örülhet mások megghiúsultságának sem, gyötrelmének sem. A pokol nem volna, ha nem áradna ránk az isteni szeretet.

Összefoglalok: a pokol létrejöttéért és fennmaradásáért kizárólag a szeretetet visszautasító ember - a felelős. Nem az Ős-szeretet, nem az Őstény alkotása: a szeretet megtagadása hozza létre. A pokol a visszautasítás terméke. Az ember végleges jelleggel visszautasítja az Istent - ez a pokol.

És ezek után most megkérdem a hallgatóságot, hogy látott-e már, ismer-e rossz embert? Nem kell válaszolni, mert a következő kérdésre nagyon is valószínű, hogy

nem válaszol senki sem. A következő kérdés: Rossz embernek tartod-e magadat? Én még nem találtam olyat, aki annak hirdette volna magát. Aki pedig a gyóntatószékben mégis annak mondja magát, arról maga Jézus állítja, hogy bizony mondom nektek, istennektetszőbb ő, mint aki hálát ad, hogy hetenként kétszer böjtöl, s tizedet ad mindenéből. Ismerős a farizeus és a vámos története. A tékozló fiú története is ismerős: az Istent példázó apa levágatja a hízott borjút megtalált fiának, aki parázna nőkre költötte apja vagyonát. Isten jóságos még a hálátlanok és gonoszok iránt is, hogyan lenne nem jóságos irántunk, kisbajos emberek kisbajos teljesítményeit látva? Isten végtelenül tökéletes a jóban, hogyan ne tudná ezt nekünk is megmutatni? Azaz hogyan ne tudná elérni, hogy buzduljunk azért - kapacitásunk szerint - mi is a jóra? Isten végtelenül irgalmas, együttérző és minden bajunkban velünk együtt szenvedő is... Hogyan ne tudná elfogadni, hogy csak annyira tudunk, tudunk jutni, amennyire? Ki merné állítani, hogy Isten nem fogadja el valakinek, bárkinek is az életét, teljesítményeit? Hogyan, ha egyszer embernek lenni, annyi mint hordozni azt, amit Ady Endre egyszer így mondott:

Jóság síró vágya

Meleg karokban melegedni / Falni suttogó, drága szókat,
Jutalmazókat, csókolókat: / Milyen jó volna jónak lenni.

Buzgóságban sohasem lohadni, / Semmit se kérni, el se venni,
Nagy hűséggel mindent szeretni: / Milyen jó volna mindig adni.

Még az álmokat se hazudni, / Mégis víg hitet adni másnak,
Kísérő sírást a sírásnak: / Milyen jó volna áldni tudni.

Meleg karokban melegedni, / Falni suttogó, drága szókat,
Jutalmazókat, csókolókat: / Milyen jó volna jónak lenni.

Biztosat - a fentebbi kérdő mondatokra semmit sem mondhatok. Kétszer álltam bíróság előtt. Az első az ügyész halált kért fejemre. Szerencsétlen, kényszerített emberekből állott az előadó, az ügyész, a bíró, az egész szomorú társaság. Nagyon sajnáltam mindet. Nem hiszem, hogy jobb lehetnék, mint az Isten. Másodszor az egyház bírósága előtt álltam. Megtiltották a nyilvános papi működést: pap-halálra akartak ítélni. Ugyanabban a kényszerhelyzetben láttam a bíborosokat, fel a legtetetejéig, a magam Kaifásáig. Őket nem kevésbé sajnáltam. Nem hiszem, hogy jobb lehetnék, mint az Isten. Jézus is imádkozott az őt elítélő főpapokért! Üresbe, értelmetlenül imádkozott volna értük!? Nem! Istenének Lelke szólt belőle. Lelkük mélyén az ő bírái is nagyon mélyen szégyellhették magukat.

Nem lehet, hogy üres a pokol? Nem lehet, hogy mindenki sajnálja, ha rossz emberré szégyenül, kényszerül? Van Isten megbocsátó jóságának határa? Ha volna, Jézus aligha imádkozott volna a főpapokért: Uram, bocsáss meg nekik, mert nem tudják mit cselekszenek? Ha nincs határa az isteni jóságnak, akkor nem üres-e a pokol? Minden este tény, hogy egyházam minden szentmisében azért imádkozik, hogy üres legyen a

pokol. Így: és légy irgalmas minden megholthoz, akinek hitét csak te ismered.!. Támaszd fel őket a végső napon!

ÖRÖK ÉLET

Okvetlenül mondanom kell valamit arról a második állomásról, amely felé nagyobb valószínűséggel tartunk. Tehát nem a második halálról, hanem a szeretet életét élők véglegesült állapotáról. Amit röviden mondhatok, elmondtam már tavaly, az év elején, amikor rekviemet mondta a városmajori kistemplomban Babci néniért, Liptay András édesanyjának lelke üdvéért. Azt mondtam benne el, hogyan képzelem el a második állomást a magam számára.

Megérkeztem. Szüleimmal, testvéreimmal, barátaimmal vagyok, s miközben folyik a szó, valahonnan előkerül Jézus is. Egyszerre csak ott van. Megismer ő is, és én is megismerem. Nem tudok szólni semmit, de ő öreg harcosnak és kisöccsének nevez, és csodálkozásomra, mint aki jól ismeri irodalmi munkásságomat, azt mondja, hogy éppen ideje volt, hogy megírtam a KIO-t, meg a Pál-szintézist, mert elképesztő, hogy mit ki nem találhatnak a teológusok. És mondja, hogy valóban az Isten Országában egyszerű minden, mert a gyerek is tudja, hogy jónak kell lenni, sőt aki gyermek, az tudja igazán... És persze, hogy nem verekedünk és nem parancsolgatunk egymásnak, és hogy ami az enyém, a tiéd is, és megfordítva is. Nem kell eldugni semmit, mert minden ott van az asztalon. Csak kínálni kell, ha valakinek nincs annyi esze, és nem hallja a maga fülével: vegyétek és egyetek, vegyétek és igyatok. Majd belejössz te is - mondja -, és megtanulod, hogy mi a módi itt, Atyám országában. S én alig állok a lábamon, úgy örülök annak, amiket Jézus mond.

S végül is megszólalok: De hol van az Atya? Úgy szeretném már látni! Jézus nagyot nevet. Hát te aztán hiába írtad meg a KIO-t. S Fülöpnek szólít, hogy észre térítsen s mondja: Fülöp, aki engem lát, látja az Atyát is. Az Atya bennünk van... most már Tebenned is. Aki engem lát, aki Téged lát, látja az Atyát is. Az Isten ott van mindnyájunkban. Olyan ez, mint a Kolumbusz-tojás. Hát igazán? Az Isten bennünk van? Nem rajtunk kívül, hanem bennünk? Az Istent színről-színre látjuk, amikor egymással beszélgetünk. Lehullt a fátyol a nagy titokról. Ha szeretünk, akkor istenek vagyunk, mindnyájan. Kaifásék kétségbe estek, mert az Isten fiának mondtam magam. Helyette inkább elővehették volna a Zsoltárok Könyvét, melyben írva van:

Nem tudnak és nem értenek semmit,
sötétségben járnak...
Azt mondtam ugyan, istenek vagytok,
a Fölséges fiai mindnyájan,
mégis meg fogtok halni, mint a közemberek,
és elhulltok, mint bármelyik főember.

Az ateisták csodálkoznak a legjobban - hallom -, amikor ezt megtudják, és mondják, hogy ők megmondták..., és sírnak afölött, hogy milyen ostobák voltak. Én idéztem ezt a zsoltárt Jeruzsálemben, de akik követek dobálásban lelik örömüket, azoknak hiába idézünk akármit is, nem érthetnek, és nem tudhatnak semmit rólunk. Odalent lassan esik le a húszfilléres, mert megkövezésekben látják az élet legfőbb szabályát.

De itt leesik a húszfilléres, és most már te is tudod, amit el is mondtam annak idején a templomban: "Ha isteneknek mondta azokat, akikhez az Isten ígéje szólt, akkor, akit az Atya megszentelt és elküldött a világba, arról ti azt mondjátok: Káromlást szólnak, mert azt mondtam: az Isten Fia vagyok". Itt viszont már mindenki tudja, hogy ti is az Isten lányai meg fiai vagytok, és aki titeket lát, látja az Atyát.

Csak ámultam meg bámultam, mint apró kis legény, s kérdeztem tovább. És a Szentlélek? Jézus csak nevetett: Elmondtam, hogy a Lélek bennetek van és ti a Lélekben vagytok. Ne kívül keresd! Aki szeret, az magában hordja Isten Lelkét, mert az Isten - a szeretet, s magadban hordod a Lelket, az Istent, a mindent. Ezért nincs itt enyém és tiéd, s nincsen szükség magántulajdonra. Persze a Földön sincs rá szükség! Ott, ahol megvalósítják az Isten Országát, az Isten álmát az emberről. Mert értelmetlenség az enyém és a tied; csak az van, hogy miénk. Ha nem értik ezt odalent, vég nélkül verekedhetnek egymással, hogy többet birtokolhasson, mint a testvére. De itt már minden eggyé lett. Emlékszel, hogy mit imádkoztam az utolsó vacsorán:

hogy mindnyájan egyek legyenek úgy,
ahogyan te, Atyám, énbennem, és én tebenned,
hogy ők is bennünk legyenek...
hogy egyek legyenek, ahogy mi egyek vagyunk:
én öbennük és te énbennem,
hogy tökéletesen eggyé legyenek...

És elkezdtem ugrálni örömömben, hogy ez ilyen egyszerű és mégis csodálatos, hogy tényleg van létazonosság: Atya, Fiú és Lélek és mi mindnyájan egyek vagyunk. És így világos a magatartásbeli azonosság, mert annak ami egy, a cselekedete sem lehet ilyen is, meg másmilyen is. És van sorsazonosság is, mert hogyan lehetne a sorsunk különböző, ha egyszer egyek vagyunk! És ujjongtam, hogy istenek vagyunk, Adyra is emlékezve:

Istenülő vágyaimba ki látott, / Óh vak szívű és hideg szemű barátok.

És ujjongtam, hogy immár, hogy nincs bennem kétféleség, és hogy csak szeretni tudok. És ujjongtam, hogy mindnyájunknak közös a sorsa, hogy itt végre nincs már a verekedéseket a földön mindörökre tartosító-biztosító magántulajdon..., hogy végre - boldogok vagyunk akik ide bejuthatunk, ha okosok vagyunk.

Városmajor, 2001. március 31.

Epi autophoró - az Újszövetségben egyszer előforduló kifejezés. Arról beszél, hogy tolvajt a lopás helyszínén fülön fogják. Ez történt az asszonnyal. In flagranti, a tett pillanatában, tetten érve - kapták el őt. Mit ítél a Messiás? Hátha tetten érték, akkor tetten érték. A tény - az tény. Ezt Jézus sem tagadhatja. Nem is tagadja. Aki tanítónak jött, annak nagyon ténszerűnek kell lennie.

Ezennel ógörög nyelvtanfolyamot hirdetek. Felvételi vizsga május 28-án 18 órakor a lakásomon? Közelebbi dolgok megtudhatók a mise után a templom közepén. Hogy kerül ez ide. Mindjárt megmagyarázom. Történelmi múltunk, jelenük valamelyik ismert közéleti szereplőjéről vagy csak a sarki hordárról megállapítom, amit már neki

is megmondtam, hogy egy nem közönséges, nagy csirkefogó. Mindez egy keresztény felebarátom jelenlétében történik, aki kiváló ismerője a jézusi tanításnak, és fejemre citálja az Írást: ne ítéljetek, hogy meg ne ítéltessetek! Esetleg még a helyet is tudja: Mt 7,1, ill. Lk 6,37. Torkomra fagy a szó. Mondhatok akármit. Hivatkozhatom arra, hogy megírtam a KIO-t, meg akármire. El kell viselnem, hogy persze kimagyarázom a szentírást, kimagyarázom Jézus szavait, csak hogy szeretetlenül ítélezhessek élők és holtak felett.

Mivel a jelelevők közül akadhat olyan is, aki nem eredetiben, azaz ógörögül olvassa a szentírást, ezért amit most mondani fogok, hát az csak, olyan üres beszédnek tetszik, amit - ha alkartok elhisztek, ha nem akartok, nem hisztek. Ez az állapot persze csak addig tart, amíg el nem végzitek az ógörög nyelvi tanfolyamot. Ha elvégzitek, tudni fogjátok, hogy színigazat beszélek. Addig is mondom, amit mondhatok. Jézus ránk maradt szövegei különbséget tesznek két ige között. Az egyik ige: ítélek. A másik ige: elítélek. Ítélet nélkül az emberi élet nem lehetséges. Elítélés nélkül pedig az Isten országa - nem lehetséges.

Lássuk előbb az elsőt. Meg tudjátok állapítani, hogy ha felhő támad nyugatról, akkor eső lesz. Azt is, hogyha déli szél, hőség támad. De képmutatónak minősül, aki Jézus szavai, tettei alapján nem tudja felmérni, hogy valóságban mi is történik most Izraelben, és nem tudja megállapítani, mi a istennektetsző. Embernek lenni annyit jelent, hogy ítélni tudunk, és még azzal is tisztában vagyunk, hogy mit akar tőlünk az Isten. Tudjuk például azt, hogy a házasság - két ember majdnem mindenek feletti szövetsége, amitől különb csak egy van: szövetségünk az Istennel, de ennek is alapvető része, hogy az asszonnyal kötött, az emberrel kötött szövetség szent és fel nem bontandó, hanem sírig megőrzendő, és csak ásó, kapa vethet annak véget. Mondjuk ezt lételméleti ítéletnek. Folyik ebből az értékelméleti ítélet. Erkölcsileg elítélendő a házasságtörés. Ez az elméleti fajtája. A gyakorlati ítélet pedig így hangzik: Pista, Julcsa, nem szabad házasságot törnöd. Pista, ha Julcsa házasságot tör, meg kell bocsátanod neki. Julcsa, ha Pista házasságot tör, meg kell bocsátanod neki, stb.

Száz szónak is egy a vége: A Gellért-hegyről nem mondhatom, hogy az a Balaton, a muskátliról nem mondhatom, hogy az a Bodri kutya. Helyes ítéleteket kell formálnom, s ha ezeket eltévesztem, akkor alighanem beszállítanak a Lipótmezőre. Hát akkor mit akart Jézus azzal mondani, hogy Ne ítélj, hogy meg ne ítéltessél? Egész tanításából nyilvánvaló, hogy nem a logikai, nem az elméleti és gyakorlati értékítéletektől akart távol tartani tanítványait, hanem a bírói ítéletektől, amelyek azért bírói ítéletek, mert hatályos ítéletek, azaz rendelkezésére állnak azok a karhatalmi erők, amelyek érvényt szereznek ezeknek a bírói ítéletnek. Erről szól a mai történet. Csak rajta, játsszunk csak megkövezősdit, de azért mégis csak furcsa volna, ha rajta nem kapott házasságtörők köveznék meg a rajta kapottat. Viccet mesélek. Szent Péter a mennyország előcsarnokában fogadja az aznap érkezetteket. Amikor együtt van az egész társaság, ezt mondja nekik: Aki odalent megcsalták férjüket, feleségüket, azok csak erre, a baloldali ajtó fel induljanak. Megindul a több száz főből álló társaság bal felé. Jó messzire Pétertől egy lélek nem mozdul, helyben

marad. Mire Péter odaszól az egyik angyalnak, aki segédkezik neki terelgetni a népet: Szólj már annak a süketnek... Ez egy csúnya pesszimista történet, de arra akar utalni, hogy ha bírói ítéleteket formálunk, akkor kitesszük az emberiséget annak a veszedelemnek, hogy hamarosan nem lesz módunk sem bírói sem másféle ítéletre, az életre sem lesz módunk.

Embernek lenni, kereszténynek lenni, Isten gyermekének lenni, Jézus tanítványának lenni, annyit jelent, hogy ítélünk erősen, s bírót ítéletekkel pedig nem élünk. Lehet papolnunk kegyelemről, megváltásról, Krisztus véréről, amely lemossa bűneinket, de ettől nem változik semmi az életünkben, meg az emberiség életében. Változás csak attól következik be, hogyha leszokunk a bírói ítéletekről. Azaz nincsenek polgári pereink, ne nem válunk el asszonytól, embertől. Nem pereskedünk testvérünkkel, hogy mi az, ami bennünket illet meg az örökségből. nem jelentjük fel a rendőrségen az ismeretlen betörőt, aki elvitte ékszereinket, ellopta a kocsinkat. Nem fordulunk a strassburgi nemzetközi bírósághoz. nem csatlakozunk a világ legerősebb katonai szövetségéhez, hogy megvédjük hazánkat.

Nem teszünk olyant, ami nem istennektetsző, s ha velünk szemben istenneknemtetszőt tesznek, azt elviseljük. Ilyen alapállás mellett hamarosan rá fogunk jönni valamire. Ezt a magatartást csak akkor tudjuk a magunkévá tenni, ha szükségleteinket mindenképpen ki tudjuk elégíteni. Ezt meg az biztosítja, hogy nincsenek olyan igényeink, amelyek meghaladják mások lehetőségeit. Az Isten Ország akkor lehetséges, ha semmit sem mondunk magunkénak, mert mindenünk közös. Jöhet földrengés, árvíz, háború, ami megmarad, biztosan elég lesz, ha nem akarok magamnak, enyéimnek többet, mint amennyi másoknak jut.

Hol vagyunk mi ettől? Sehol. Valahogyan el kellene indulni Jézus és Országá felé. Mivel? Mondjuk azzal, hogy leszokunk arról, hogy bírói ítéleteket formálunk. Hogy kit kéne elvinnie a rendőrségnek? Mit kellene csinálnia a NATO-nak? Kit kellene felakasztani? Kinek kellene huszonötöt a talpára vagy egyebére verni?

Helyette miket gondoljunk? Például ezt. Istenem, mennyi disznóságot csináltam életem folyamán. De jó, hogy annyi minden nem tudódott ki belőle, s megúsztam anélkül, hogy elfenekeltek volna érte. Mert az az igazság, hogy mindannyian arra vágyódunk, hogy a bírói ítéletek vesszenek ki a világból... akkor, ha minket sújtanának. Hogy ne dobjon követ ránk senki se.

Városmajor, 2001. április 2-án

Március 17-én délelőtt Szabó Jancsi elvitt Töröcsik Ágihoz. El van jegyezve a halállal: hasnyálmirigyvérzés. Őt is Dombi Feri hozta vissza Istenhez, az Egyházba, a Bokorba. Tulajdonképpen Ferinél akart életgyónást végezni, de nem akarta őt terhelni; hallotta, hogy csuklik, tudta, hogy kíméletre szorul. Én vittem így eucharisziát, kenetet neki. Egyre nem készített fel Szabó Jancsi: amikor bementem a kis szobakonyhás lakásba, ott egy viruló nőt találtam. Olyan negyvenesnek láttam. Kis unokája ott játszott az ágya közelében. Megvallotta, hogy 52. Elvégeztem, amit kellett, s egy jó óra után, amikor lefelé jöttünk, kicsit szenvedélyesen mondtam

Jancsinak: hogyan lehetséges, hogy lemondtak róla az orvosok, s csak fájdalomcsillapítót adnak neki; szólnunk kell Idának, aki most végezte el a kineziológiát, hogy próbáljon vele valamit; egy fél óra múlva ez meg is történik, mert találkozunk vele a Revital konferencián, ahol Ida afféle rendező szerepet tölt be. Örül neki, köszöni bizalmunkat.

A hét közepén meg megkerestek Jim Sandersék: jöjjenek már el hozzájuk vasárnap a Csepeli Munkásotthonba; ott tartják istentiszteletüket, melynek szíveközepe a gyógyítás. Megkérdezem: hozhatok-e betegeket is? Persze, hogy hozhatok. Vasárnap reggel 9-re kellett volna elhoznia hozzám Jancsinak Ágit, de szombat este telefonált, hogy Ági már nem mozdítható, el is búcsúzott tőle... Másnap kaptam a telefont, hogy még vasárnap délután átköltözött oda, ahova mindannyian igyekszünk... vagy legalább is tartunk. A Csepeli Munkásotthonba így csak más két beteget vittem magammal. Egyikük fel sem ment a színpadra, ahol Jim Sanders valahogy megsimogatta a betegek arcát, hozzáért homlokukhoz, mire a betegek hátradőltek, majd valaki elkapta őket, s lefektette a padlóra. De a másik, akit vittem, Babusa Teri felment és eldőlt. Nem gyógyult meg tőle. Magam a színpadon ültem - oda ültettek -, s az egyik ott ülő biztatott, hogy menjek én is. Azt hittem, hogy nekem is azt kell tennem, amit Sandersnek. De nem. Jött Sanders, megsimogatott, s amikor megérintette homlokomat, éreztem, hogy hátradőlhetek, ha akarok. De minden előre kiszámítás nélkül, nem akartam eldőlni, állva maradtam. Sanders továbbment, s én is a helyemre. Akiket megismertem közülük, komoly gyógyulásokról számoltak be, semmi okom sincs kételkedni szavukban, s az az ötszáz ember, aki hétről-hétre megtölti ezt a hatalmas hodályt, aligha menne oda, ha semmi sem történnék.

Hogyan is vagyok én ezzel? Nem az számomra az evangélium lényege-közepe, hogy a betegek meggyógyulnak, de tény, hogy A te hited meggyógyított téged! - ezt a mondatot elég sokszor kellene kitörölni a szinoptikusok szövegéből. Isten országa még nem lesz attól, hogy a hitünk meggyógyít minket, de Isten szeretetének valamilyen jellegű megtapasztalása nélkül nem megy előre a szekér - az Isten Országának ügye. Jézus szekere sem ment. Nem tudta nélküle csinálni, ha keserűen is kellett mondania: Ha csodákat nem láttok, nem hisztek. Miben? Hát abban, hogy lehetséges az Ország akkor is, ha meghalunk betegségünkben vagy egyszerűen végelgyengülésben. A betegek is szerethetnek, élhetnek másokért, és az egészségesek is élhetnek csak maguknak, családívá tágított önzésüknek - a Mammonnak Isten helyett. Ha a vakok nem látnak, ha a sánták nem járnak, nincs hitele annak az evangéliumnak, amely egyébként nem erről, hanem arról beszél, hogy a szelídeké, a szegényeké, az üldözötteké az Isten Ország. Ezért gyógyított Jézus, bár kétségtelen, hogy nem csodadoktornak, nem javas embernek jött, hanem sokkal többnek.

Ha ma és közöttünk testesülne meg Jézus, gyógyítana? Lehet, de nem gondolom, hogy feltétlenül ezt csinálná ma is. Dombi Feri is összeszedett egy hatalmas tábort pár év alatt, s nincs gyógyítás-profilja neki sem, övéinek sem. Az átlagéletkor ma már duplája a Jézus-korabelinek. Magam is, bár olyan vakarcsgyerek-félének indultam, mégis a 83-ikat taposom. Jó tíz éve a nyelőcsőveméből egy nyolc és fél órás operációval Bárczi tanár úr másik gyomrot eszkábált nekem a kilyukadt helyett.

Mondtam is, hogy hetven évesen generáloztatom magam a következő hetven esztendőre. Ha meg egy kicsit kevesebb ideig szolgálna a generálozás (híja lenne a 140 évnek), akkor sincs semmi baj, jó a kevesebb is. Ha 83 esztendő alatt nem vittem többre az életszentségben, mint amennyire vittem, akkor hosszabbítani is, újra születnem is, alighanem felesleges, mert úgy látszik: nekem ennyire futja és nem többre. Isten irgalmas, majd csak tud valamit csinálni azzal a máii magammal is, aki vagyok.

Mit csinálna Jézus, ha ma testesülne meg - ez a kérdés izgat. Ha nálunk, vagy Kínában, vagy a harmadik világban köszöntene be az Isten Országja jóhírével: azzal, hogy boldogok a szegények az üldözöttek, a kicsinyek? Mit rakna a prédikációja mellé csalinak, cukros madzagnak? Mivel mutatná ki a szeretet hatékonyságát itt és most, még az örök hazába érkezés előtt? Repülőgépre ülne, s mindenütt elmondaná, hogy Isten szeret, s nekünk csak az a dolgunk, hogy teljesítsük akaratát: szeressünk mi is mindenkit, mégpedig úgy, ahogy magunkat? Kenyeret osztana, gyógyítana, lakást építene, ruhát osztana? Nem tudom. De van egy ötletem - valami olyasmit találna ki, hogy a vak is lássa: akiknek elég az egy dénár, azok a boldogok. Egy biztos: hitelesen képviselné ma is Atyja akaratát a bensőséges kapcsolat erejében, mert az volt a kenye, hogy tegye Atyjának akaratát.

A Népszabadságban megjelent levelemnek egyetlen számomra értékelhető eredménye, hogy Nehéz Márta, Sanders felesége és még két hölgy meglátogattak lakásomon, eljöttek Széphalomra, s meghívtak maguk közé. Volt a levélnek más hatása is, a Nyitott száj és a Kossuth Klub, ahol bizonyosságot tehettem ennek nyomán arról, ami a szívemben van. De ezek múltó s nem különösebben ígéretes dolgok. Sandersék nyitásából viszont kijöhet valami.

Az elmúlt évtizedben a Bokor minden tőle telhetőt megtett, hogy legyenek bokorközi találkozók. Havonta összejöttünk: Regnum, a Fokolaré s a Bokor két-két képviselője. Nem azért, hogy "megtérítsük" egymást, hiszen mindhárman katolikusok voltunk. Csak azért, hogy üldözött és illegálításban élő közösségeink tudjanak egymásról s arról, amit gondolunk tennivalóinkról. Végeredményben azért, hogy elmondjuk egymásnak: miben látjuk az Isten Országát és akaratát. Ment is ez egy pár évig. Aztán a pártállam és a katolikus hierarchia szövetsége, közös akarata, egyesített ereje lehetetlenné tette ezeket az összejövéseket. S olyannyira hatékony volt az egyház és a politika összefogása, a trón és oltár új szövetsége, hogy máig sem találtuk meg újra egymás kezét. Ott hagytak bennünket magunkra, s még elfelejtettek békejobbot nyújtani. Elfogadnók, mégpedig azonnal, ha nyújtanák. Engesztelődjete ki egymással! - minden szentmisénkben elhangzik. Meddig marad csak szó? Pedig Róma szólt már. Rehabilitált bennünket. Egykori testvéreink nem kapkodják el a dolgot.

Sandersék nyitásából viszont megszülethetnék a felekezeti közötti találkozók. Időről-időre, havonként vagy két havonként, összejöhetnénk beszélgetni, hogy jobban megismerjük egymást. Beszélgetni arról, hogy miben látjuk ma és itt az Isten akaratát, hogy ezzel segítsük egymást abban, hogy jobban csináljuk a dolgunkat. Hátha csatlakoznának hozzánk egyéb keresztény vagy akár nem keresztény

felekezetek is, akik szintén nem mást akarnak, mint Isten akaratát megismerni, s azt erejük szerint teljesíteni. Hát ez az ökumené! Igen, ez volna az igazi ökumené. Bizony nagyon különbözne attól, ami van: a protokoll-ökumenétől. Mi ez? Elmegyünk egymás templomába prédikálni. Valami több kellene! Mi az? Leülni és beszélgetni arról, hogy mit jelent a vallásközi párbeszéd kora. Mert egyre többen mondják, hogy itt van, és dörömböl a felekezetek kapuján. Amiről beszélt Ady Endre; jó száz éve, egészen fiatalon:

Nem volna más vallás, / Nem volna csak ennyi:
Imádni az Istent / És egymást szeretni...

Városmajor, 2001. április 8.

Tegnap már fél hat előtt kint voltunk Széphalmom, hogy próbáljunk, Teri a rendező, Ákos Jézus szerepében, Iván Gamáriel, Péter Nikodémus, Bella Sarah és én Kaifás szerepében. Bevontuk még a rendezésbe a kántort, egy ifjú kislányt, akinek a nevét már illenék megtanulnom. Lerövidítettem a liturgiát. Két versszakot elénekeltünk a Hozsannából, utána egy könyörgés, és jött az olvasmánypótló dráma, Nagy Katalin műve:

Az Álmodozó

1. jelenet

Szereplők: Kaifás, Nikodémus, Gamáriel

KAIFÁS - Meglesz, Barátom, amit kértél. Ki fogjuk hallgatni.

NIKODÉMUS - Én már beszéltem vele.

KAIFÁS - S mit tudtál meg az Ácstól?

NIKODÉMUS - Arról beszélt, hogy újjá kell születnünk.

KAIFÁS. - Nagyszerű! Megpróbáltad? Sikerült? Magam csak olyannak látlak, mint eddig.

NIKODÉMUS. - Nem úgy értette, ahogy gondolod. Lélekben kell szerinte megújulnunk.

KAIFÁS - Lári-fári. A prokurátor akkor is itt van, ha új lesz a lelkem. A prokurátoré pedig marad a régi, ő nem változik.

NIKODÉMUS - A Názáreti nem érdekelt a prokurátor ügyeiben. Jahve királyságában gondolkodik. Kard nélkül akarja megmenteni Izraelt.

KAIFÁS - Megmondhatod a Názáretinek, hogy ne strapálja magát. Izrael megmentésében valamivel több a tapasztalatunk, mint az övé. Hetenként hivat magához ez a gój, s hallgatnom kell bölcs megjegyzéseit: mire vigyázzak jobban meg még jobban, mert a Birodalom érdekei így, Róma meg a szenátus szándékai úgy, stb. (Gamáriel érkezik.) Csakhogy jössz. Nikodémus már tudja, hogy újjá kell születnünk. Téged is kiokított már erről a Názáreti?

GAMÁLIEL - Hagyd, hogy kifűjjam magam. Betániában jártam. Alig tudtam

ideérni. Szamárcsikó hátán tartott bevonulást a város előtt a Názáreti, s ruhájukat terítik elébe Jeruzsálem tisztos polgárai. Dávid fiaként üdvözli őt az ujjongó tömeg.

KAIFÁS - Na, kedves Nikodémusom, láthatod, így fest ez a Lélekben újjászületés. Reggel már mehetek is újra Pilátushoz. Majd megkérdezi, hogy én vagyok-e itt a főpap, s kértem-e engedélyt az illetékes centuriótól templomon kívüli felvonuláshoz.

GAMÁLIEL. - Nemcsak a prokurátor van a világon. Engem az érdekel, hogy mi mozog ebben az emberben. S hogy Adonájnak - áldott legyen a neve! - tetszik-e, amit csinál.

KAIFÁS. - Jó neked! Irigyellek a gondjaidért. De hamar beszűkülne érdeklődésed, ha neked kellene fel-felsétálnod a pretoriumba.

NIKODÉMUS - Adonáj főpapja is vagy Kaifás, nem csak Pilátus rángatottja.

KAIFÁS - Meg vagyok áldva a barátaimmal. Az egyik szentebb és bölcsebb, mint a másik. Értsétek meg, ti Izrael okosai, hogy a prokurátor két esetben boríthatja ránk az asztalt. Az egyik: ha tetszik Adonájnak, amit a Názáreti meg mi csinálunk. A másik eset pedig, ha nem tetszik neki.

GAMÁLIEL - Nem lehet mindenből politikai kérdést csinálni. Izrael vagyunk, az Isten népe, küldetésünk van: Sionhoz kell jönniök az összes nemzeteknek! Pilátus nem lehet számunkra végső és egyetlen eligazító. Népünknek, küldetésünknek pedig te vagy a főpapja. Felelősséged van Isten s az ő Izraeljének színe előtt.

NIKODÉMUS - Már megbocsáss nekünk! Nemcsak a Názáreti, de Isten mindannyiunk által elismert és tisztelt tolmácsai, köztük Jeremiás is, arról énekelnek, hogy új szívet teremt belénk Adonáj, a hatalmas. Ezt te is jól tudod.

KAIFÁS - Nagyon szép töletek megtisztelő bizalmatok szerény személyem iránt. Mit gondoltok, a Názáreti is belém veti reményei horgonyát?

GAMÁLIEL - Ezt nem tudom. De mit számít ez? Nem az ő főpapja vagy, hanem a Mindenhatóé.

NIKODÉMUS - A Názáretinek nincsenek főpapi ambíciói. Mózeshez hasonlította már magát, Áronhoz soha.

KAIFÁS - A minap itt járt nálam egyik írástudótok. Beszámolt a Názáreti egyik szabadtéri előadásáról. Arról beszélt ott, hogy Jahve szőlőskertjében - én is, ti is, írástudók - rosszul dolgozunk. Legyilkoljuk küldötteit. El is veszi tőlünk ennek folytán Jahve a királyságot. Mit gondoltok, kinek adja majd oda? Gyümölcsöt hozó népnek, amelyik jól dolgozik a szőlőben, s beszolgáltatja a termést. Ez a kiváló minőségű társaság alighanem azonos a Lélekben újjászületőkkel. A Názáreti meg a halászegényei bizonyára már újjászülettek. Ne áltassátok magatokat. Ez a szerencsétlen ácsmester Messiásnak képzei magát. Lehet, hogy nem képzei magát főpapnak, de ennél ő magasabbra néz. A várva várt Messiásnak, új Mózesnek álmodja magát. Majd választ magának Áront is, de a halászegényei közül.

GAMÁLIEL - Biztos, hogy jók az értesüléseid? Idáig még az Isten egyetlen tolmácsa sem tört hatalomra. Sámuel sem. Nem önmagát, hanem Sault meg Dávidot kente fel királlyá.

KAIFÁS - Jók az értesüléseim. A feleségemet időnként felkeresi Kafarnaumból Szalóme, az unokanővére. Két fia is együtt menetel az áccsal. Szalóme elpletykálta

Sarahnak minap, hogy odament a Názáretihez, s megkérte, hogy az ő két fia üljön majd jobbán és balján, ha megvalósul a Názáreti-féle királyság.

NIKODÉMUS - S mit válaszolt neki?

KAIFÁS - Csodálkozni fogtok: nem mondta, hogy nem lesz királyság.

GAMÁLIEL - Hanem?

KAIFÁS - Azt válaszolta, hogy erről mennyei Atyja fog dönten. Maga a Magasságos fog minisztereket állítani mellé.

GAMÁLIEL - Nekem ez tetszik. Az Örökkévalótól várja, hogy berendezze a Maga királyságát.

NIKODÉMUS - Gamálielnek igaza lehet.

KAIFÁS - Hol éltek ti, Isten barmai!? Pilátus a maga és Antióchia szír légióival eltapos bennünket mint egy varangyot, mielőtt egyet mozdulunk..., a Názáreti vagy akárki, ti pedig arról teologizáltok itt nekem, hogy az Örökkévaló kompetenciája-e minisztereket állítani a Názáreti királysága számára.

NIKODÉMUS - Már megbocsáss, de neked agyadra ment a hivatalod, s csak pretoriumban meg Pilátusban gondolkodol. Elfelejtet, hogy Isten kiválasztotta magának ősatyánkat, Ábrahámot, hogy benne áldassanak meg a föld minden nemzetségei. Mi vagyunk Ábrahám ivadécai. Nem adhatjuk alább. Nemcsak Római Birodalom van a világon. A birodalmak jönnek s mennek, de Isten tervei örökök, s meg kell valósulniuk. S rajtunk is fordul, hogy megvalósuljanak. Akármilyen terhes is Jahve népének lenni. Az ősatyáknak tett ígéret az Isten ígéretei. Szövetségét Isten vissza nem vonja. S ezt neked jobban kell tudnod, mint nekünk. Te hordod a szent efódot.

GAMÁLIEL - Beszélj a Názáretivel! Biztosan jó szándékú ember. Érts szót vele! Ne legyen már a prófétagyilkolás mindörökre főpapi szakma! Törd meg végre a történelem eddigi menetét! Ne gondold, hogy kényszerpályán mozogsz! Kezdj végre valami újat! Nem engedhetjük meg magunknak erőink megosztását. Te sem akarhatsz mást, mint Jahve királyságát. Hátha van ennek az embernek üzenete számodra is. Gondold meg, mit csinálsz!

KAIFÁS - Na végre, kibújt a szög a zsákból. Ha nem lennétek olyan vének, a Názáreti befogadhatna titeket is mezítlábasai közé.

NIKODÉMUS - Csúfolódással nem jutunk előre.

KAIFÁS - Nem kell mindjárt megsértődnötök. Helyette inkább gondolkodjatok. Lehet, hogy azt mondjátok: hitetlen vagyok. Nem vagyok hitetlen. Mindent hiszek. De azt tudom, hogy két lehetőségünk van, s ti folyton egy harmadikról beszéltek.

GAMÁLIEL - Mi az a kettő?

KAIFÁS - Táncolnunk, ahogy Pilátus fütyül - ez az egyik.

NIKODÉMUS - S a másik?

KAIFÁS - A teljes nemzeti végpusztulás.

GAMÁLIEL - Eltúlzod a dolgot.

NIKODÉMUS - A Názáreti szelíd. A zelótákat nem találod közöttük. Ő tényleg a messiási országról álmodik. Nincsenek katonái. "Nem ártanak, nem ölnek sehol szent hegyemen" - erről énekelt Izaiás is.

KAIFÁS - Csakhogy én nem vagyok költő, hanem reálpolitikus. Ha Jeruzsálem a szent hegy, akkor tudomásul kellennem, hogy jelenleg ott légiók vannak, s azok bizony azért vannak ott, hogy öljenek. Ha majd az Örökkévaló eltakarítja innen a légiókat, Izaiás azonnal aktuális lehet. Lehet. De erre idáig még nem volt példa. Csak arra, hogy vagy nemzeti karhatalom ellenőrzi Siont, a szent hegyet, vagy pedig Babilon királya, vagy Nagy Sándor valamelyik utóda, vagy mint most, a kitteusok.

GAMÁLIEL - Te nem hiszel Isten tolmácsainak.

KAIFÁS - Dehogyan nem. Nem várom kevésbé álmaik megvalósulását, mint ti. De kockára nem teszem álmokért azt, ami még megvan.

NIKODÉMUS - Mi van meg? Ez a nyomorult megalázott szolgaság. Az, hogy az a gój a pretoriumban úgy ráncigál, ahogy akar. Téged, Izrael főpapját.

KAIFÁS - Maga az Örökkévaló kívánja tőlem, hogy elviseljem a ráncigálást. Ettől a fajankótól, aki nem ismer semmit a mi történelmi szerepünkről, a próféták álmaiból, Isten velünk kötött szövetségéből. Csak a szenátus hajón érkező rendelkezéseit, meg az antióchiai futárposta közleményeit olvassa. Ebből áll a tudománya. Tárgyalnátok egyszer vele ti! Mindjárt alább szállnátok, s megtanulnátok, mire van lehetőségtek. Arra, hogy fejet hajtsatok kívánságainak. Hivatkozhatnátok a Tórára, de hamar rájönnétek, hogy értelmetlen. Megpróbáltam nem egyszer. Megkérdezte, hogy jóváhagyta-e már ezt a Tórát vagy mit a szenátus. Enélkül nem érdekli őt.

NIKODÉMUS - Így aztán nem tudsz mit csinálni a Názáretivel, meg az új szívvel és újjászületéssel.

KAIFÁS - Ahogy mondod.

GAMÁLIEL - Ezért kellene beszélned vele.

KAIFÁS - Szerintem ugyanolyan értelmetlen, mintha Pilátussal beszélnek, de lelketek rajta, szervezzétek meg a találkozót.

2. jelenet

Szereplők: Jézus, Nikodémus, Kaifás

JÉZUS - A Mennyek Királysága nem érinti a politikai hatalmat. Nincs szüksége rá. Ahol két emberi szív egymásra talál, ott az Isten s az ő királysága. Ahol két család megérti egymást, Isten lakást vett náluk.

NIKODÉMUS - De a Templom meg a zsinagóga csak a közhatalom ellenőrzése alatt tud funkcionálni, s már ott is vagy a közhatalomnál.

JÉZUS - Az Isten Országának nincs szüksége középületekre. Lélekben és istenektetszésben kell Jahvét szolgálnunk, s ez lehetséges templom, még zsinagógák nélkül is.

NIKODÉMUS - Mi tartja akkor össze Izrael gyermekeit, akik idehaza meg a diaszpórában élnek?

JÉZUS - A barátság.

NIKODÉMUS - S akkor hol mutatjuk be az áldozatokat?

JÉZUS - Istennek nincs szüksége áldozatbemutatókra. Jahvé irgalmat akar.

Etessétek meg az éhezőt! Kenyeretek megosztása a templom, az áldozat meg a főpap.

NIKODÉMUS - Mester, bocsáss meg, kopogtatnak.

(Nikodémus feláll, ajtót nyit, s belép Kaifás. Jézus feláll.)

KAIFÁS - Legyen üdvözölve a Názáreti Rabbi, s Te is, Barátom.

JÉZUS és NIKODÉMUS - Shalom, shalom.

NIKODÉMUS - Foglalj helyet, Főpap.

KAIFÁS - (Jézushoz) Tanítványaidat nem hoztad magaddal, Rabbi?

JÉZUS - Nem illett volna. Majd elmondom nekik, amire megtanít bennünket a Lélek találkozásunk órájában. Örülök, hogy lehetővé tette beszélgetésünket.

KAIFÁS - (Nikodémushoz) Mire jutottatok?

NIKODÉMUS - A Rabbi éppen arról beszélt, hogy Pilátus, nem-Pilátus nem tudja megkadályozni Jahve Királyságát, mert e Királyságnak nincs szüksége templomra, zsinagógára, még áldozatbemutatásra és főpapra sem, csak irgalomra meg barátságra. Szerinte van tehát harmadik út. A pogány jelenléte sem akadályozhatja az Ország megszületését, nemzeti királyság sem tudja megteremteni azt. Más síkon, más dimenzióban él ez az Ország.

JÉZUS - A Mennyek Országá nem ebből a világból való. Nem érinti a közhatalmat. Élet, istenektetsző élet, a szeretet hatalmának az Országá ez, amelynek nincs szüksége állami támogatásra.

KAIFÁS - Egyetlen dimenzió van csak. Mi van, ha Izraelt megtámadják? Importálunk hadsereget, amely megvéd bennünket?

JÉZUS - Miért és ki támadná meg? Itt vannak a Birodalom légiói. De ha megtámadják is, a támadók dolga meg a légióké a vérontás.

KAIFÁS - Te és a tied pedig majd nézik a verekedést?

JÉZUS - Nem. Bekötözzük és ápoljuk a sebesülteket, eltemetjük a halottakat.

KAIFÁS - A támadókét vagy a kitteusokét?

JÉZUS - Nem kérünk személyi igazolványt a sebesültektől, a halottaktól sem. Az irgalom nem ismer etnikai határokat.

KAIFÁS - Tisztában vagy azzal, hogy az, amiről beszélsz, még soha és sehol nem valósult meg? Ha Mózes így gondolkodott volna, még mindig ott élhetnének Gószén földjén. Józua fegyverei nélkül soha nem jutottunk volna el ide, a megígért Földre.

JÉZUS - Gószénben is lehet dolgozni és szeretni. Jahve megáldja azokat, akik ölni nem, csak ölelni tudnak. József kard nélkül ejtette meg Putifár és a fáraó szívét. Azóta már betölthette volna népünk nemcsak a Jordán, de még a Nílus völgyét is. Ábrahám Istene megígérte, hogy Benne megáldja a Föld minden nemzetségét. Nemcsak Jákob vérszerinti utódaira vonatkozik az áldás. Az egyiptomi nyelvet beszélők is Isten teremtményei. Ők is eltanulhatták volna atyáinktól, hogy nem hódításokban és honfoglalásokban, harci kocsikban és kardforgatásokban áll az istennek tetsző élet, hanem Isten kedvének keresésében. Isten pedig nem a vérontás istene.

KAIFÁS - Rabbi, Te lemondasz Dávid királyságáról. Megtagadod a múltunkat, elveszed Izrael reményét; azt, hogy egyszer még megint miénk lesz ez a Föld, amelyért őseink annyi vért hullattak.

JÉZUS - Izrael főpapja, kell az Istennek az, amiről beszélsz? Kell Izraelnek az,

amiről beszélsz? Mi lett az eredménye Józsué, Dávid, a Makkabeusok csatáinak? Mi a gyümölcse napjaink fegyveres lázadásainak? Halottak, özvegyek, árvák, sírás, nyomorúság. Mért gondolod, hogy ez a maroknyi Izrael uralkodhatnék a világ összes többi népe felett? Eddig még a leghatalmasabbnak is csak ideig-óráig sikerült. Aztán jött egy erősebb, győzött felettük, és zsarnokoskodott a meghódítottak felett, szedte az adót, építette a harci kocsikat, amíg nem jött megint egy erősebb. Van ennek értelme?

KAIFÁS - Ide figyelj, te Názáreti Rabbi! Én csak arra vagyok kíváncsi, hogy kikkel tudod elhitetni azt, amit mondasz. Talán tudod, hogy Szalóme, Zebedeus asszonya, rokona a feleségemnek, s így tudok róla, hogy Szalóme két legényfia is a tanítványaid közé tartozik. Ne haragudj rám, hogy így mondom: ők megeszik ezt a tanítást? Ők nem jobbadon és balodon akarnak ülni királyságodban? Ők nem arról álmodoznak, hogy leváltod Pilátus és a Római Birodalom hatalmát, s Te leszel majd dicsőséges uralkodó Izraelben, s ők a minisztereid? Találtál már egyetlen férfit ebben az országban, akivel el tudtad hitetni az álmaidat?

JÉZUS - Az Isten titkait kérdezed. Én nem tudom. A magvető sem tudja, melyik magból lesz kalász és termés. Küldetésem csak az, hogy vessem annak az Istennek a magját, aki maga a szeretet és az ölelés. Én csak azt tudom, hogy Isten nem azért teremtett Földet, hogy csataterekké rondítsuk azt. Az asszonyok sem azért szülnek, hogy tömeggyilkosokat neveljenek, meg hősi halottakat sirassanak. Temelleted szól a történelem, a múlt s a Gyilkosság Atyja. A Hazugság Atyja is ő, s tőle származik az a nyomorult reménytelenség, hogy ennek már mindörökre így kell lennie. Mind az idők végezetéig, amikor a Hold s a Nap lehull az égről, s eljön a Vég. De Atyánk, aki a mennyekben van, nem erről álmodik, hanem azt akarja, amiről én szólok Neked. S akinek füle van a hallásra, meghallja azt. S nem lesz hitetlen, hanem hívő.

KAIFÁS - Idefigyelj, Rabbi. Én nem vitázom Veled. Arra valók Nikodémus meg a többi írástudó. De tudom, hogy minden rendes zsidónak a házatáján, kertjében, jól lezsírozva, ott van elásva egy görbe kard, s alig várja, hogy elhitesse vele valaki, hogy itt az óra és lehet gyilkolni. Én meg tudom, hogy nincs itt az óra. S nem tudom, hogy száz vagy ezer vagy mennyi évet kell várni, hogy az az óra itt legyen. Én csak azt tudom, hogy amíg áll Jeruzsálemben a templom, ide haza lehet jönni áldozatot bemutatni s imádkozni azért, hogy Jahve megelégedje a büntetést, s végre felvirradjon Izraelnek, s ne tapodják idegenek Izrael annyi vértől megszentelt földjét.

NIKODÉMUS - Megbocsássatok már, ha én is szólok. Egymást meg nem győzitek. Én mind a kettőtöket értelek. Főpap, a te szolgálatod, Rabbi, a te álmaid megférhetnének békén egymás mellett. Az áldozatok, amiket bemutatsz a templomban, nem akadályozzák a Názáreti reményeit. A magvetés nem zavarja a templomi áldozatok rendjét. Jézus és tanítványai nem szítanak lázadást Pilátus ellen. Mért ne ölelhetnétek át egymást. Kaifás, te vagy a jelen. Názáreti Te lehetsz Izrael jövője. A Magasságbeli áldása ott lehet mindkettőtök munkáján.

KAIFÁS - Minden írástudó összekeveri a valót meg az álmokat. Szakmai betegségek ez. Ha valaki sokat olvassa Izajást, előbb-utóbb elhiszi, hogy szénát eszik az oroszlán. Mi itt ketten megegyezhetnénk, hogy kölcsönösen tiszteletben tartjuk

egymás mesterségét. De ez nem sokat segítene, Neked sem. Azt hallottam, hogy a Tibériási tenger mellett egyszer már megindult ötezer férfi a Rabbi felé, hogy királlyá tegyék. S Te, Jézus, elmenekültél előlük. Nem fogsz tudni mindörökre elmenekülni előlük. Nem tudom, hogy mire teremtette Isten az embert, csak azt tudom, hogy az egyik ember uralkodni akar a másikon. S ha sikerülne is a Rád hallgatókat megtartani magvetésszel álmaid mellett haláلودig, ha lehunyod a szemed, a Téged követők azt fogják csinálni, ami elől elmenekültél. Királyt akarnak majd maguknak. S a te majdani Sámueled is be fogja látni, hogy valakit királlyá kell kennie néped közül. Csinálhatsz, amit akarsz. Nyomodba jön majd egy új Mózes, akinél egyszer majd betelik a pohár, megöli a rabszolgatartót, és Józsuét nevel. S kezdődik minden előről. Ezt sem én, sem Te, sőt maga az Örökkévaló - bocsánat főpapi fejemnek - sem tudja megakadályozni.

NIKODÉMUS - Bízd rá az ügyet Istenre! Ha Gamáriel itt volna, mondaná: Isten ellen ne hadakozzunk!

KAIFÁS - Nem bízhatom rá, mert van tiszteomból folyó történelmi felelősségem. Felülről kaptam. S ez nem kevesebb, mint Izrael egységének megőrzése. Ma Izraelt a remény meg a Templom tartja össze. A Rabbi számára Izrael reménye nem remény. Reménytelen akár Izrael, akár a Római Birodalom jövőjében. Jahve Királyságában reménykedik, amelyben nem tanulnak fegyverviselést. Ő is sokat olvassa Izajást. Az Izajásokat eddigelé idejében kettéfűrészeltük, mielőtt megbonthatták volna álmaikkal Izraelt, s elvehették volna tőle az atyák reményét.

JÉZUS - Bocsáss meg neki, Atyám, ha nem tudja, mit beszél! S jaj neked, Főpap, ha látsz és hallasz, és mégis vakká és süketté teszed magad!

KAIFÁS - (Nikodémushoz) Látod, hogy fölösleges volt a találkozás. Jöjjön, aminek jönnie kell! (Feláll és távozik.)

3. jelenet

Szereplők: Sarah (Kaifás felesége), Gamáriel, Nikodémus, Kaifás

SARAH - Isten hozta az urakat. Férjemet minden percben várom. Pilátus hívatta őt. De ennek van már egy másfél órája. Készítettem egy kis uzsonnát. Hozhatom?

GAMÁRIEL - Talán várjuk meg őt. Egyébként sajnálom, hogy éppen óráam volt a főiskolán, s nem vehettem részt a találkozón a Názáretivel. Mire jutottatok?

NIKODÉMUS - Talán semmire. Kaifás feldúltan távozott. Szememre hánnya, hogy rávettem a találkozásra.

SARAH - Nagyon dühös volt, amikor hazajött. Azt mondta, hogy legközelebb majd akkor találkozik ezzel az emberrel, amikor kötélvégen viszik őt a Nagytanács elé.

GAMÁRIEL - Mért nem tudtak szót érteni?

NIKODÉMUS - Tóra va Nabim.

GAMÁRIEL - Hogy érted ezt?

NIKODÉMUS - Kaifás Mózesben és Izraelben gondolkodik. A Názáretinek pedig kevés, hogy Izraelra gondoljon, neki a szigetek is fontosak. Az ő Örökkévalója minden népnek az Istene. Nem akarja Izrael győzelmét. Senki győzelmét sem akarja.

Az emberiség testvériségére gondol, s azt hiszi, hogy Sionhoz kell jönnie az összes nemzeteknek, hogy megtanulják, miként kell elégetni minden menetelő harci csizmát, s azt is, hogy a kardokból szőlőmetsző kések legyenek. Megkaptam Kaifástól én is a magamét. Tulajdonképpen te is. Szerinte agyunkra mennek a próféták.

GAMÁLIEL - S a Názáreti nem mennydörgött az írástudók ellen?

NIKODÉMUS - Senki ellen sem mennydörgött, csak a végén mondott valamit, ami sérthette Kaifást.

GAMÁLIEL - S mi lesz most? (Bejön Kaifás.)

MIND - Shalom, shalom, shalom.

KAIFÁS - Szokása szerint megvárattott. Majd megkérdezte, hogy mennyi zarándokot várok húsvétra. Mondtam, hogy bizonyára annyian jönnek, mint máskor. Felajánlotta, hogy szívesen gondoskodik a templom külső udvarán rendfenntartó erőkről. Meg kellett köszönnöm szívességét azzal, hogy majd élünk ezzel a lehetőséggel, ha szükségünk lenne rá.

GAMÁLIEL - A betániai úton történeteket nem említette?

KAIFÁS - Szerencsémre nem. Különben magyarázhattam volna, hogy miért nem vagyok felelős érte. (Sarahhoz) Ennék, innék valamit.

SARAH - Már kínáltam az urakat, de azt mondták, hogy várjunk meg Téged. Már hozom is. Egyébként kérni akartalak, hadd maradjak köztetek, valamit szeretnék elmondani nektek. (Közben gyümölcsöt, poharakat, korsót tesz eléjük az asztalra.)

KAIFÁS - Te vagy házam asszonya. Nem kell kérned. Mondd, amit akarsz.

SARAH - Itt járt nálam Szalóme. Újra elmondta, hogy férje torkig van a Rabbival, de a fiúk hajthatatlanok. János rajong a "Mesterért", de Jakab is szilárdan kitart mellette. Az újdonság abban, amit mondott, az volt, hogy Szalóme is nyugtalankodik. Fiai arról számoltak be neki, hogy a Rabbi egyre sűrűbben mondogatja, hogy a főpapok kezébe kell esnie, akik megölik őt. Ott van köztük egy Péter nevű tanítvány is. Az megpróbált tiltakozni ez ellen a lehetőség ellen, de a Mester erélyesen leállította: Távozz tőlem, Sátán - szavakkal. Azóta a fiúk inkább hallgatnak, amikor ezt a témát a Rabbi újra előhossa. Szalóme sem érti, hogy miért ilyen borúlátó a Rabbi, s azt még kevésbé érti, hogy miért bántotta Pétert, aki el akarta volna kerülni vele az erőszakos halált.

KAIFÁS - Az a Péter nyugodtan tiltakozhatik, de feleslegesen. A Názáreti jól látja a dolgokat. Kisded játékainak hamarosan végét szakasztom.

GAMÁLIEL - Gondold meg jól! Úgyis eleget beszél arról, hogy atyáink meggyilkolták a prófétákat, s a nép ilyenkor is lelkesen hallgatja. Szükséged van a népharagra?

KAIFÁS - A népharaggal könnyen megbirkózom. Ha keményen odaütök, hallgatni fognak.

SARAH - Szalóme fiainak, ugye nem lesz bajuk?

KAIFÁS - Törődöm is én ezekkel a kamaszokkal. Majd jól felpofozza őket Zebedeus, s ha visszamennek hálóiukhoz, a kemény munka kiveri a fejükből ezeket az ács-féle hülyeségeket. Meg azt is, hogy ők ülnek majd jobb felől, meg bal felől.

NIKODÉMUS - Nem teheted meg jó lelkiismerettel, hogy így oldjad meg ezt a

Názáreti-problémát.

KAIFÁS - Nem tudom másként megoldani. Ami pedig a lelkiismeretemet illeti, ne aggódjatok. Én nem vagyok írástudó. Nem engedhetem meg magamnak a lelkizést. Amikor Jeruzsálemet ostromolják, s egy Jeremiás közben hülyéskedik, a ciszterna mélyén van a helye.

GAMÁLIEL - Most nincs ostrom Jeruzsálemben.

KAIFÁS - Több van, mint ostrom. El van foglalta. Ha a miénk volna, a Nagytanácsban oszlopra állítanám a Názáretit, s prédikáltatnám, legalább egyszer jól kiröhöghetnénk magunkat. Értitek Ti egyáltalán, mi van ennek az embernek a megkótyagosodott fejében? Végzek vele. Lelkiismeretem alapján végzek vele. Idejében. Lehet, hogy már is késésben vagyok.

NIKODÉMUS - Mi háborít fel benne ennyire? Kevés jobb szándékú emberrel találkoztam vele. Talán egyike a legkülönbeknek, akiket Izrael Istene elküldött hozzánk.

KAIFÁS - Ezt én nem vitatom. Már mint a jó szándékát meg az ő lelkiismeretét. De azt tudom, hogy Izraelt meg kell szabadítanunk tőle. Ha ez az összes nemzetekben gondolkodása behatolna az írástudók fejébe is, megnézhetnénk magunkat. Amíg halászok meg vámosok figyelnek rá, nincsen nagyobb baj a megszokottnál. Fellázadnak, lemészárolnak néhány római katonát meg a családjukat, aztán jön a megtorlás, s ötezer honfitársunkat kivégzik. Ezt eddig se tudtuk megakadályozni, ezután sem tudjuk.

GAMÁLIEL - Ne haragudjál, de annyiszor mondtam már Neked, hogy a Názáreti ellene van minden vérontásnak.

KAIFÁS - Nem hiába mondtad, megértettem. Találkozásunk óta magam is megbizonyosodtam róla. Éppen ezért jutottam döntésre. Ezt az embert el kell hallgattatnom. Mielőtt még szétszakítja Izraelt. Ha hülyíteni akarja az emberiséget, hülyítse, de ne minket. Nem nyúlok hozzá, ha rábírátok, hogy menjen el, ahová akar. De Izrael földjén nem tűröm tovább.

NIKODÉMUS - Mondtuk már, hogy megpróbáltuk. Azt mondta, hogy Isten tolmácsának Jeruzsálemben kell elvesznie.

KAIFÁS - Legyen úgy, ahogy akarja.

GAMÁLIEL - Változatlanul az az érzésem, hogy Isten ellen hadakozol. Ez az ember meg van győződve az igazáról. Ennek az embernek az érveire nem tudunk semmit sem mondani. Ez az ember azt mondja, amit a szívünk mélyén mindannyian, mi is érzünk. Az Örökkévaló nem gondolkodhatik egy maroknyi nép, a mi népünk érdekei szerint se. Minden ember az Örökkévaló alkotása. Ez a Názáreti az Isten és minden ember ügyét képviseli.

KAIFÁS - Ha Jeruzsálemben marad, én leszoktatom róla. Semmi ellenérzésem nincs iránta. Sajnálom. Sajnálom, mert hülye. Jószándékú hülye. Izrael népéé a dicsőség, hogy megszülte az emberiség történelmének általunk ismerhető legnagyobb álmodozóját. De ebbe az álmodozásába belepusztulhat a nemzetünk. Templomunk, hazánk, mindenünk. Én nem hiszek ennek az ácsnak. Én Mózes Istenének hiszek, aki azt mondta neki, hogy vezesse el Jákob ivadékait erre a Földre, s Józsuét nevelt, aki

megtisztította ezt a Földet az itt lakóktól. Dávid parittyájának az Istenében hiszek, aki leteríti nekünk tegnap a filiszteusokat, holnap pedig a... majd megmondom kiket. Várok. Tudok várni és remélni. S minden utódomnak is ugyanez lesz a dolga. Izrael minden felelős főpapjának. Ha Nektek jobban tetszik: a lelkiismereti kötelessége.

SARAH - Szalóme is hallgatja olykor a Názáretit. Megrendítette Szalómét, amikor a Názáreti azt mondta, hogy hatalma van odaadni az életét és vissza is venni azt.

NIKODÉMUS - Nem tudom, mire gondolhatott, de azt tudom, ha Izajásra gondolok, hogy egy embert ketté lehet fűrészelni, de a gondolatait nem. Azok megmaradnak.

KAIFÁS - Szerencsére a Názáreti nem ír. Tekercsei nem kerülnek be a zsinagógákba.

GAMÁLIEL - Leírhatják mások.

KAIFÁS - Nem bánom, csak héberül ne írják. Bolondítson meg velük másokat, ne minket. Ha egy kicsit jobban ismernétek az embert, a valóságost, s nem a szövegeiteket bújnátok, ti is megértenétek. Lehet, hogy valakiket elbűvöl szavaival. De azok nem embernek valók. Az ember élni akar, s nem keresztre kerülni. S ha egyszer valakik majd a Názáretire fognak esküdni, azoknak a főpapjai és királyai sem fognak mást csinálni, mint amit mi csinálunk, amióta Mózes idehozott minket. Legfeljebb a Názáreti nevében fogják kivégezni őket. De kivégzik őket, ha ezeket a hülyeségeket képviselik.

Városmajor, 2001. április 9.

Másnap péntek volt. Délután háromkor találkoztunk a dogmatikai szakkörön: János, Zénó és Öcsi tanulják a Dogmatikát, azaz elmondják, hogy az adott témában mit gondolnak. Bűnbeesés és megváltás volt az aznapi lecke: vagy 70 oldal az Előd-féle Dogmatikából. Összevetettük a KIO II. (Miért jött?) és a Szent Pál teológiája III. (Krisztus keresztye) kötetével. Nagy volt az egyetértés.

Utána pedig összeesküdtünk. Nem négyen, hanem hatan: hozzánk jött még Kundra Pista és Vágújhelyi Feri. Az összeesküvés tárgya: Feri bácsi. Félnyolcra elmegyünk hozzá s megmondjuk neki, hogy azt határoztuk mi hatan, hogy hat hétre kivonjuk őt a forgalomból. Ez alatt semmi más dolga ne legyen, minthogy megállapítsa csuklásának az okát, s tegyen róla, hogy az okot megszüntesse. Felosztottuk a szerepeket. Ezt a bevezető mondatot elmondom én. Utána jön Feri ezzel a szöveggel: Feri bácsi leadtál pár hónap alatt 25 kilót, nincs még egy 25 kilód, amit leadj, s mi nem akarunk téged ebben a 2001. évben eltemetni.

Arra számítottunk, hogy Dombi Ferenc a strassburgi emberjogi bíróságot fogja emlegetni, de nem. Nagyon szelíden mosolygott ránk, s elmondta, hogy ma még, meg holnap kik fogják kuruzsolni, de legkésőbb húsvét után megadja magát akarátunknak. Ittunk is rá egri bikavért. Aztán a közeli napokban valami inárcsi disznótorra volt hivatalos, s ott beszélt ugyan bizonyos ávós módszerekről, de ez csak olyan utóvédharc volt. Mit is tehetett volna hat férfivel szemben? Mondtam is neki: Ferikém, ez olyan erő, amelynek feltétlenül meg kell adnod magad. Majdnem akkora már, mint egy fél feleségé. Inkább minket választott. Ebben aztán megegyeztünk.

10. Pünkösdi napló

Tartalomjegyzék

10. Pünkösdi napló.....	1
Városmajor, 2001. április 10.....	1
Városmajor, 2001. április 11.....	4
Városmajor, 2001. április 12.....	7
Városmajor, 2001. április 13.....	8
Városmajor, 2001. április 13.....	9
Városmajor, 2001. április 14.....	11
Városmajor, 2001. április 15.....	16
Városmajor, 2001. április 16.....	17
Városmajor, 2001. április 22.....	19
Városmajor, 2001. április 29.....	21
Városmajor, 2001. május 5.....	22
Budavári, 2001. május 14.....	23
Budavári, 2001. május 14.....	25
Szélzúgás, lángnyelvek.....	25
LÓCI VERSET ÍR.....	27

Városmajor, 2001. április 10.

A budavári nagyhét meg az utána következő erdélyi hét miatt nagyon elmaradtam a naplóírással. Jó messzire kell visszamennem, legalább március 19-ig, amikor is kaptam egy kézzel festett színes értesítést: egy égő gyertya volt rajta - a művész aláírásával: Mireille Ráduly. Arról tájékoztattott az értesítés, hogy Budapesten a mondott napon meglátta a napvilágot Antoine - Lehel. A művészi gyertya festője - az édesanya, Ráduly János pedig az apa, akit a Koinónia olvasói már ismernek. Mireille francia nő, János pedig erdélyi és a HVG újságírója. Hogyan, hogyan nem, ő megismerkedett valamikor az erdélyi dolgok iránt is érdeklődő francia leánnyal. Találkoztak - egy életre szólóan. Mireille, egyszer még szülése előtt, járt Széphalmon, áldozott - őt még csak innen ismerem. Jánost már közelebbről. Gyermekük a szent keresztségben francia és magyar nevet kapnak; az első gyerek: Etienne - Benedek. Kívánok nekik minden jót; magunknak pedig, a Bokornak meg azt kívánom, hogy sokan ismerjük s szeressük őket.

Nagyjából ez időben felhívott egy genfi pszichiáter barátom. A 40-es évek végén, még mint egyetemista, kisközösségesdizett - ő is. Az ötvenes években Rákosi bácsi vendégszeretetét élvezte ezért - a Gyűjtő fogházban ő is. Ott is találkoztunk, nemcsak korábbi lelkigyakorlataimon. '56-ban aztán a kétszáz ezer magyar fiatallal együtt ő is felvette a nyúl cipőt. Így lett aztán pszichiáter Genfben. Van kis háza Avignonban is. Vagy öt éve - Mártival, Terivel, Imrével - egy nyárvégi hetet töltöttünk el benne. Hát ez az én pszichiáter barátom felhívott, mert az egyik páciense két hetet akar tölteni testvérénél Budapesten, s ez idő alatt próbáljam én kezelni betegét - a magam tudományával. Megbuktam. Korombeli öreg úr a beteg, aki

jelentős hivatalt töltött be korábban Genfben. Nem rég nyugdíjazták, s depressziós lett. Nem találja a helyét a világban. Három találkozót terveztem, de a harmadikra már nem került sor. "Meg akarok halni" - mondta a második találkozó végén - a nálam évekkal fiatalabb öreg úr. Apámnál is mentális problémák jelentkeztek, amikor 75 esztendősen nyugdíjba ment. Milyen jó, hogy idejében paraszt lettem. Ha már semmire se leszek jó, a fákat még gondozzhatom Budavárban - depresszió helyett. Így képzelem..., de hát az ember tervez, s más az, aki végez.

Közben nagy megtiszteltetés ért: meghívtak tanúnak a Bibó Társaságba. A Kossuth Klubban volt az összejövetelük, amelyen Schanda Balázs miniszteriális tisztviselő tájékoztatta a közönséget, hogyan is akarja módosítani a kormány a 90. évi IV. törvénycikket, miután a korábbi módosítási tervet visszavonták - ebben szerény kis része lehetett talán annak a levélnek is, amit a szektásoknak meg a nem szektásoknak írtam a Népszabadságban. Ezután Dornbach Alajos elmondta, hogy miért nincs megelégedve az ellenzék ezzel az újabb módosítással sem. Ezt követően az Oriens szabadkőműves páholy magyar vezetője beszámolt arról, hogy szerte Európában milyen a kapcsolat az egyházak és a kormányok között. Végül Tomka Miklós következett, aki beszámolt Magyarország vallási állapotáról, melyből megtudhattuk, hogy milyen jelentéktelenek is a szekták, akik csak egy-két százalékot tesznek ki. Arról nem beszélt, hogy az is egy hívő katolikus, aki évente párszor elmegy a templomba, s az is egy hívő szektás, aki hetenként öt-hat órát tölt el szektás barátai körében, vagy még többet.

Ezek után következtek a tanúk: első helyen magam, másodikul a krisnás Danka Krisztina, harmadikul pedig Buda Péter, az Emberi Jogok európai szervezet magyarországi vezetője.

Hogy miket mondtam, nem tudom már, mert elszállt a levegőben, nem úgy mint Inárcson, ahol a testvérek magnóra veszik, amiket mondok. De valamit azért mégis ide tudok írni. Mit? Egy dokumentumot, amely tanúsítja, hogy miképpen tervezte meg 1976-ban a Párt, hogy az egyházi hierarchia kinyírja a Bokrot, s amely dokumentumnak a szövege nem kaphat Magyarországon nyilvánosságot - a rendszerváltás 12. esztendejében sem, csak a Bokor kiadványaiban. Íme a hiteles dokumentum:

"Javaslat a Bulányi-féle ifjúság közti, ifjúsági szervezkedési felvetésre
a püspöki kar vezetői előtt.

Szervezett illegális ifjúsági tevékenység folyik Budapesten és vidéken egy hét tagú központi vezetőség irányítása mellett 14 csoportban, csoportvezetők felügyeletével. Az illegális tevékenység fő szervezője és vezetője Bulányi György. A szervezetben 50 egyházi személy, köztük 28 aktív pap vesz részt. A csoportban tevékenykedik 3 szeminarista, 2 volt apáca. Bulányi saját teológiája alapján fejti ki káros tevékenységét. Elsősorban a jelenleg működő püspöki karral szemben. A szervezkedés mintegy 250 főre terjed ki. A szervezkedésben részt vevő papok rendezik az illegális összejöveteleket. A szervezet működése kiterjed az esztergomi, váci, székesfehérvári, egri, csanádi, pécsi, győri egyházmegyék területére.

1. Október hónapban a Bulányi-féle szervezkedést tárjuk fel Lékai bíboros előtt,

beszéljük meg vele, mikor tárgyaljunk erről a témáról a püspöki kar érintett tagjaival..
- Lécai bíborossal történt megbeszélés után célszerű volna az ügyről külön tárgyalni Ijjas érsekkel. Kikérni tanácsait a probléma lerendezésére.

2. Lécai bíborossal kialakított időpontban a Bulányi-féle szervezkedést tárjuk fel az érintett egyházmegyék ordináriusai előtt.

3. A szervezkedés tényeinek felvázolásánál dramatizálva nagyítsuk fel a történeteket és élezzük ki annak politikai veszélyességét: - az állam és az egyház jóviszonya; a püspöki kar politikai szavahihetősége, hitele; az ifjúságra, társadalomra vonatkozó veszélyessége; a Vatikán és államunk kapcsolata szempontjából.

Mutassunk rá, hogy:

a.) Ez a szervezkedés teljesen megfelel a nyugati szélsőséges, reakciós, emigráns egyházi erők törekvéseinek.

b.) Elsősorban a püspöki kar ellen irányul (elvtelen, kollaboránsoknak tekintik őket, arról beszélnek, hogy halott az egyház, tehát szükség van élő földalatti egyházra stb.

c.) Egyes papok és püspökök akarva-akaratlan Bulányiék szervezkedésének propaganda hátterét és bázisát erősítik azáltal, hogy tények és megalapozott okok nélkül arról beszélnek, hogy nincs hazánkban vallásszabadság, hogy a vallásos emberek, vallásos állampolgárok gyermekei egyetemeinkre nem kerülhetnek be és hogy a vallásos szülők gyermekeinek hitoktatása miatt állandó zaklatásnak vannak kitéve stb. (Udvardy püspök)

d.) Mint illegális szervezet áttételesen az állammal szemben is veszélyes.

4. Fejtsük ki az érintett püspökök előtt, hogy a Belügyminisztérium illetve a rendőrség teljes joggal adminisztratív akar fellépni ez ellen az illegális szervezkedés és vezetői ellen.

Mi úgy ítéljük meg, mivel ez a szervezkedés elsősorban teológiai tévelygésen és a hierarchiával való szembenálláson alapul, nem irányul direkt módon az államhatalom ellen, ezért nincs szükség adminisztratív állami beavatkozásra. Amennyiben a püspöki kar biztosítékot tudna nekünk szolgáltatni, hogy a szervezkedést kivizsgálják, egyházfegyelmi úton rendezik, úgy esetleg lehetőség van arra, hogy ezt az ügyet egyházon belül intézzék el.

Ezért javasoljuk, hogy a püspöki kar beszélje meg ezt a témát, és amennyiben vállalják az ügy lerendezését, készek vagyunk a rendezéshez tényanyagot nyújtani Lécai bíboros részére.

5. Az ordináriusok és a papi békemozgalom vezetői biztosítsák, hogy a Bulányi- féle szervezkedéssel kapcsolatban megfelelő elítélő papi és egyházi közhangulat alakuljon ki.

6. Az egyházi sajtó megfelelő módon foglalkozzon az illegális szervezkedés, a földalatti egyház koncepciójának elítélésével. A Teológia c. katolikus sajtóban teológiailag kellene szétzúzni a Bulányi-féle teológiai koncepciókat, valamint az ennek nyomán terjedő pünkösdi kis közösségek szervezésére irányuló propagandát.

Budapest, 1976. szeptember 28.

(MOL-XIX-A-21-d AEH TÜK 153. doboz, 0033a-3/1976. Készítette Bai László, az AEH Kat. Főoszt. vezetője. Bp., 1976, szept.28. Hiteles szöveg!!!)"

Eddig tart a dokumentum. Kende Péter elnökölt, s azt mondta tanúskodásom után, hogy már csak ezért is érdemes volt eljönni erre az estére. Nagy volt a taps a közönség részéről. Gondolkodom: hány évnek kell még eltelnie, hogy egyházunk bevallja a történeteket, s végre új lapot kezdjen, tisztát, Jézushoz illőt. Erről beszél Cserháti püspök vallomása is, melyet halála előtt két héttel tett az osztrák rádiónak. A Vigilia is közölt szemelvényeket belőle, de az erről és a rólunk beszélő részt kihagyta. E vallomásból is olvastam fel részleteket, mint a nagy idők tanúja.

Városmajor, 2001. április 11.

Amikor eljöttem a Kossuth Klubból, oda jött hozzám Kunstár Csaba, hogy kifejezze örömét: az ÉS címlapjára került az interjú, amit az előző hónapban készítettem - a Népszabadságban megjelent Levél a szektásoknak és a nem szektásoknak című írást követően. Mivel nem mindenki olvassa az Élet és irodalom c. újságot, ideírom a Naplóba. A III/III-asok megbízható barátai (Élet és Irodalom, 2001, március 23)

Bulányi Györgyöt 1997-ben rehabilitálta a Vatikán, de mint mondja, azóta csak rosszabb lett a helyzete: a magyar katolikus egyház pontosan olyan elutasító vele szemben, mint a pártállam idején. A jelenlegi egyházvezetést szerinte ma is a kommunizmus alatt kialakult "dupla konzervativizmus" jellemzi. A 82 éves Bulányi, aki a kommunizmus alatti egyházüldözést is másképpen értelmezi, mint egyházi felettesei, úgy véli: az egyház még nem nézett szembe saját múltjával, ugyanis átvilágítás szempontjából b?ven van takargatnivalója.

- Az "Aufbruch" nemzetközi kutatás, amely tíz posztoszocialista országban vizsgálta a vallásosság és az egyházak változásait, kérd?ívében föltekintett a kérdésre, hogy a kommunizmus alatt megtapasztalták-e saját életükben, baráti körükben vagy rokonságukban a vallásüldözést. Meglep? módon igen csekély hányad nyilatkozott úgy, hogy tud vagy tapasztalt ilyet a kommunizmus alatt. A kutatás eredményei alapján akár ki is lehetne dobni az ablakon azt a leegyszer?sít? képletet, hogy itt negyven éven át folyamatos egyházüldözés volt?

- Egyházüldözés? Az volt minden mennyiségben. Hetényi Varga Károly kötetei igyekeznek teljes képet nyújtani arról a papokat és szerzeteseket illet?en. Az összesen hétezer f?s papi állományból több ezerre tehet? a meghurcoltak száma. Ennek az alapos és három évtizeden keresztül folyó munkának az eredményeképpen, s a Vatikánnal történt megegyezés következtében elkezd?dött a megtiportak felzárkóztatása a békepapokhoz. Ez a második fele az egyházüldözésnek. Lékai László bíborossá választásával lett teljessé a siker. Kevésbé véres, de annál siralmasabb folyamat. Mire a végére értünk ennek a második vallásüldözési id?szaknak, addigra Magyarországon a takarító n?ket és a segédmunkásokat kivéve már mindenki párttag vagy III/III-as volt. A papok pedig felzárkóztak a gy?ztes, vatikáni megegyezéssel vonalhoz.

- Az egyházak m?ködésébe is ennyire beférk?zött az elhárítás?

- Mivel a legf?bb ideológiai ellenség az egyház volt, így azon belül fokozottan.

Tekintettel arra, hogy csak rendszerváltozás történt, de személyi változás nem, akik ma pozícióban vannak, azok a párttagok és a III/III-asok megbízható barátai voltak. Ennek következtében a kérdésre, hogy volt-e egyházüldözés, azt kell válaszolnom, hogy a lehet? legsikeresebb volt: a végére, a Vatikán, Casaroli és Poggi irányítása mellett csatlakoztunk ellenségeinkhez! Hogy mit gondoltak azok, akiket egyház címszó alatt üldöztek, erről az elmúlt tíz esztendőben a különböző vallási sajtóorgánumban szinte semmi sem jelent meg. A Magyar Katolikus Lexikon frissen megjelent kötetei sem tudnak erről semmit. Annak idején, ha egy pap lelkiismeretesen tette azt, amiért erre a pályára jött, akkor az urak, vagyis a párt és az egyházi vezetők rendszeresen fejbe verték.

- Itt most az 1945-ben alakult Bokor-közösségre gondol, amelynek több tagját a katonai szolgálat megtagadása miatt börtönbe zárták, vagy saját magára?

Tekintettel arra, hogy a rendszerváltozás előtt kilenc évvel már az utolsó ellenálló mohikánok is felzárkóztak a hierarchiához, sajnos kénytelen vagyok a Bokrot említeni, mert egyedül maradtunk.

- Ön hogyan írná le a kommunizmus alatti egyházüldözést?

Volt egy Jámbor Árpád nevű ávós nagy, aki 1952-ben hatvan napon keresztül, napi tíz órában "készített velem interjút" a Fő utcában. Ez az nagy azt mondta nekem, hogy "megnézheti, mit fogunk mi csinálni a maga anyaszentegyházából". Hát, megnézhettem. Később egyházam bíborosai az ávósokat megszegyenít módon bántak el velem. Az egyházüldözés valójában annyit jelent, hogy a kommunista hatóságok és az egyházi hatóságok közös erővel igyekeztek összetörni mindent, ami a fél században a lélek talajából feltört és Jézusra emlékeztette őket.

- Nem túl merész együtt említeni a kommunista és az egyházi hatóságokat?

Tudja, különös, hogy a kommunisták részéről még megbecsülést kaptam. Azt mondotta nekem ez a Jámbor nagy a Fő utcában: nézze, Bulányi mester, mi nem várhatjuk meg, míg maga "meglelkigyakorlatoztatja" nekünk a kapitalistákat. Tehát, bár világnézetileg különböztünk, mégis észlelte azt, hogy a jézusi szemléletet képviselem, amelyik szándékait tekintve valahol azonos az övékkel. De ők úgy döntöttek, inkább fölakasztják ezeket a kapitalistákat. Az egyházamban pedig csupán úgy szerepeltem, mint annak megrontója.

- Az átvilágításról szóló törvény vitájában sokan javasolták, hogy a vizsgálat ne csak újságírókra és bírákra terjedjen ki, hanem az egyházi vezetőkre is, hiszen a volt NDK-hoz hasonlóan nálunk is sokkal nagyobb publicitást érdemelt volna az egyházak és az elhárítás közös munkálkodása. Ön ezt, egy évtizeddel a rendszerváltás után, még aktuálisnak tartja?

Tiltakoznak ellene a papok. A püspökök még inkább. Bőven van takargatnivalójuk. Igaz, hogy magyar állampolgárok, de ez mégis egyházi belügy, senkinek semmi köze ehhez - állítja a hierarchia. Értsd, mindenkinek a körmére lehet nézni a hazában, kivéve az egyházi férfiakat. Azokat, akiknek a legtisztábban kellene állaniuk a magyar társadalom előtt.

- Érdekes, hogy mindennek ellenére a demokrácia mindhárom kormánya mélyen elkötelezte magát az úgynevezett történelmi egyházak irányába. Miért?

Az állam erőszakszervezet, s ezt legitimálja az egyház - Jézus világos tanítása ellenében. E legitimálásért az állam fizet. Ez a mai megfelelője a hadvezér és a főszámán kettősségének. Mindenki igyekszik annyi pénzt összeszedni, amennyit csak lehet. És úgy látszik, hogy akár Antall, akár Horn vagy Orbán a miniszterelnök, egyre több és több pénzt lehet szerezni. Ez a világ, amelyik tudja, hogy boldogok a gazdagok, boldogok a hatalmasok, és boldogok az erőszakosok, szemben Jézus tanításával. Tehát itt minden a Mammon körül forog. Amit persze meg kell védeni. Mégpedig úgy, hogy a leghatékonyabb katonai szövetséghez, a NATO-hoz csatlakozunk. Rehabilitációs misémre meghívtam együtt imádkozni egy tiszteletre méltó lelkészt az egyik protestáns egyházból. Boldogan elvállalta. Az utolsó pillanatban lemondta, mert megtudta a tévét vagy az újságokból, hogy a NATO-csatlakozás ellen nyilatkoztam. Bármelyik katonai szövetség ellen így tettem volna. Jézus tanítványa vagyok. Erő a trón és az oltár szövetsége. Annak idején, akik vinni akarták valamire, Miklós Imre, az Állami Egyházügyi Hivatal vezetőjének kegyeit keresték, mert az ő szavára nevezte ki a Vatikán a püspököket. Most a jelenlegi urak kegyeit keresik.

- Tehát azt mondja, ez régi beidegzés?

El sem tudják képzelni, hogy lehetne másképpen. Jézus egyházában azonban illenék elgondolkodni azon, hogy Jézus csak kötélvégen tárgyalt a hatalmasokkal..

Önt 1997-ben rehabilitálta a Vatikán, miután 1982-ben lényegében kiközösítették, a magyar püspöki kar megfosztotta tanítási jogától. Mi történt azóta?

Az elmúlt három és fél év alatt egyetlen püspök sem kért meg engem még egy gyászmise elmondására sem. Az egyik püspök a rehabilitáció napjaiban mondotta: nem készülünk Bulányi atya ünnepélyes visszafogadására. De "nem ünnepélyesen" sem keresett meg egyikük sem. A mostani lehetőségeim szinte ugyanolyan szerények, mint az egyházüldözés időszakában. A megnyílt nagy szabadságban azt tapasztalom, hogy ma sokkal kevesebben kíváncsiak arra, hogy mit is akart Jézus, mint az elmúlt ötven esztendőben. Azt, hogy miért szánta el magát a Vatikán, hogy engem rehabilitáljon, nem tudom megmondani, de a magyar katolikus egyház pontosan úgy viselkedik velem szemben, mint a rehabilitációm előtt. Gyakorlatilag tovább tart a kiközösítés: integrálhatatlan vagyok, mondják a hivatalosok. Ennek az az alapja, hogy amit én ézusról és Istenről gondolok, az tökéletesen emészthetetlen a számukra. Egy magyar katolikus újságíró is megírta az egyik jelentős külföldi folyóiratban, hogy Bulányi integrálhatatlan személyiség. Tehát azt kell mondjam: sokkal rosszabb a helyzetem. A rendszerváltozás első három évében még mindenütt tudtam publikálni. Ma már nem. Egy Balaton-felvidéki kis faluban töltöm az év nagy részét. Ebben a kis faluban és egy pesti külvárosi templomban misézhetek. Amikor az értelmiség még osztályidegen volt, még meg tudtam nyerni a Bokor-közösség számára a "nadrágos embereket". Ma olyanok jönnek, mint akiket Jézus össze tudott szedni: akikre nem kíváncsi az egyház, mert elváltak, újraraházasodottak, s nem diplomások. Mint Jézus korában: halászok, bűnösök. Ez a pasztorációs köröm. Az urak pedig újra megtalálták helyüket a főpapok, írástudók és vénak soraiban.

- Magyarországon számos teológiai irányzatnak nincs egyetlenegy képviselője sem. Itt

a kereszténység szinte egyenlő a jobboldallal, azonban a világ más részein ez nem igaz. A baloldalinak mondható, főként Latin-Amerikában népszerű felszabadítási teológiáról hazánkban szinte nem is hallottak. "Haladó" hazai katolikusok kritikáikban úgy fogalmazzak: a jelenlegi egyházvezetés szellemisége a 20-as, 30-as évekre jellemző?

Jelen pillanatban a magyar katolicizmus mögötte van a nyugatinak, mert az elmúlt évtizedekben úgy lehetett gondolkodnunk, ahogy azt Róma és Kádár elvtárs kívánta. Ez a "dupla konzervativizmus" a mai napig jelen van. De az elmúlt két évszázadra az volt inkább jellemző, hogy a magyar katolikusok nem nagyon zárkóztak fel a római teológiai irányzatok mellé. Mondok erre egy érdekes esetet. Az egri érsek az I. vatikáni zsinat alkalmával magánkihallgatást kért IX. Piustól, akinek a nevéhez a csálhatatlanság dogmája fűződik. Az egri érsek szerette volna a pápát jobb belátásra bírni, és valahogy megmagyarázni neki, hogy a csálhatatlanság nem alkalmazható a gyakorlatban. IX. Pius egyszer csak kikérgette.

- De nemcsak az I. vatikáni zsinat csálhatatlanság-dogmája nem volt hatással Magyarországon, a II. vatikáni zsinat szellemisége sem nagyon érezteti hatását.

A II. vatikáni zsinat egy sereg új dolgot mondott ki, és ugyanakkor a régiékből egyetlenegy sem vont vissza, ennek következtében a haladók is találnak idézeteket maguknak. A Ratzinger-rezsim [Ratzinger bíboros a katolikus egyház legfontosabb római hivatalának, a Hittani Kongregációnak a prefektusa. A kongregáció az inkvizíció jogutódja - K. Cs.] pedig kizárólag a nem haladóknak tetsző idézeteket találja meg. Nemrég egy vatikáni személy mondotta: micsoda fényes megújulási lehetőségeket kínál a II. vatikáni zsinat egyházzal szembeni okmánya, mert a második fejezetben elmondja, hogy az egyház az Isten népe. Csak arról nem beszélt, hogy a harmadik fejezet szerint pedig az egyház a hierarchia. Aki úgy akarja, csak erre a harmadikra hivatkozik. Nagy "papipari vállalat" vagyunk! Jézus pedig laikus volt.

Mit gondol az ökumenizmusról, milyennek látja az egyházak közötti kapcsolatot? Van-e egyáltalán párbeszéd?

Az ökumenizmusról mesélnek, de minden vallásnak támasza, talpköve az, hogy nem tehetünk róla, de kizárólag a miénk az igazság. Egy bíboros, mikor a Bokor hűsítéseire utaltam - részint a szűk keresztmetszetre, részint arra, hogy nálunk tíz, szűk keresztmetszetre adtak a családok -, ezt mondta nekem: Kedves atya, cselekedeteik a baptistáknak is vannak, de a hit, egyesegyedül nálunk tükrözi azt, amit a Jóisten gondol. Ezek szerint Isten nem azt fogja megkérdezni, hogy éheztem és ennem adtatok-e, hanem: felmondhatja velem az egyedül üdvözítő broszúrát, s megkérdezi, hogy hiszem-e azt, hogy egyedül csak ez az igazság. "Protokoll-ökumenizmus" van csak, mert hát nem engedhetünk az igazságból. Ratzinger bíborosnak most jelent meg egy Dominus Jesus című írása, ami gyakorlatilag azt mondja: az igazságból sajnos nem engedhetünk, az pedig a világ hatezer felekezetéből történetesen nálunk van. De a "Ratzingerek" az 5999 többi vallásban ugyanígy gondolkodnak. Az urak erre azt fogják mondani: látjátok, ugye megmondtuk, hogy nem lehet integrálni a Bulányit. Jézust sem tudták integrálni a főpapok és írástudók, csak legyilkolni.

Városmajor, 2001. április 12.

Március 29-én a Szellemi Búvárok Egyesületében megvolt a szokásos szeminárium. Ez alkalommal pedig a kérdőmondat, amelyet megszavaztunk: Hogyan lehet rájönni, hogy mi az életfeladatunk?

A téma felvetője egyúttal az előadó is. Egyre felkészültebb szövegeket kapunk az előadóktól, úgyhogy már nem is készíték pót-előadást, csak egy kis jegyzetet. Most ezt írtam a füzetembe:

Mindenkinek ugyanaz a feladata: jónak kell lennünk, tehát az Isten Országáé. E közös törekvésünknek egyéni a kerete. A keretet befolyásolja 1. a sorsunk (szegények, egészségesek, értelmiségek, magyarok vagyunk, avagy gazdagok, betegek, iparosok, románok), és 2. a választásaink. Választunk: a/ élettársat, b/ pályát, c/ lakóhelyet, d/ politikai pártot. Csak ez a negyedik (d/) választásunk végzetes, mert egyéni, családi és köz-életet - embervoltunkból következően - ugyan élnünk kell, de a politikai pártot választás majdnem halálbiztosan lendít a kiváltságkeresés irányában, ami pedig biztosan ellenkezik az Isten Országával. Akárki és akármi vagyok is, törekedhetem arra, hogy jó legyek: azaz szolgáljak, osztozzak és megbocsássak mindenkinek. - Csak ennyit kellett készülnöm erre az alkalomra; és elég is volt.

Mesélnék valamit erről a szemináriumról, amelyet már öt éve csinálunk, s nem fogy el a közönsége. Háromféle a közönsége: a/ akik mindig ott vannak, b/ akik hol jönnek, hol nem, c/ és az újak. Vagyunk kb. húszan. Akik mindig jönnek, azokat előbb-utóbb meghívják a jelenlevő Bokor-tagok a Bokor valamelyik közösségébe.

A találkozók elején mindig elmondom a játékszabályokat: körben szólunk hozzá, van második kör is (körbe rakott székeken is ülünk). Magam csak az első kör végén szólok meg. Mikor a második kör is lement, kérem, hogy javasoljanak új témákat. Amikor kifogyunk a témák gyűjtéséből, szavazunk. Mindegyik kérdésre külön. Amelyik kérdés aztán a legtöbb szavazatot kapja, az a következő havi szeminárium témája. Nyolc órakor eloltjuk a villanyt. A szoba közepén a padlóra teszünk egy gyertyát és meggyújtjuk. Ezután öt-tíz percet imádkozom szabadon a hallottak, mondottak alapján. Majd csend. Lehet hozzáimádkozni is. Végül felállunk s egymás kezét fogva elénekeljük Kodály dalát: Erdő mellett estvéledtem, subám fejem alá tettem...

Utána egyéni beszélgetésekre kerül sor a résztvevők között. Kilenc felé hazamegyünk, s engedjük Boros Katát vagy Attilát is hazamenni.

Városmajor, 2001. április 13.

Ezután következett a sűrű hét. Minden nap közösség - öt-hat órás ülésekkel. Egyszer, ha majd nagyon fogytán leszek a Napló-témáknak, beszámolok annak rendje és módja szerint egy ilyen hétről; okulásul az utánunk következőknek: hogyan is éltünk a Bokorban az új évezred első évében. De most nem, mert előttünk van még az óbuda-vári nagyhét és a húsvéti hét Erdélyben.

Azzal kezdődött, hogy előadtuk Széphalmon virágvasárnapjának vigíliáján,

azaz szombaton passió helyett a Kaifás-drámát: Az Álmodozót, melyet a NAPLÓ olvasói ismernek már az előző havi füzetből. Vasárnap - ifjúsági mise, s hétfőn reggel utazás Budaváriba. Megérkezés után befűtés és a birtok szemrevételezése, mert gazda szeme hizlalja a jószágot. Van vagy 12 gyönyörű kajszifánk, az egyik hatalmas, "mindeneknél magasb" - mint Szent László király a középkori énekünkben. Amikor utoljára lent jártam, szép volt, gazdagon virágoztak. Siralmas volt a mostani látvány: mind elfagytak a virágok. Mázsa barack helyett örülhetek, ha lesz egy kiló. Mondta is Karcsi, a szomszéd: az egyik reggel volt vagy mínusz három fok. Terinek az idén nem kell kajszilekvárt főznie, s nem kell fűnek-fának kínálnunk: nem akartok vagy egy ruháskosárnyi kajszit, mert van ám bőven!

De volt öröme is a gazdának, virágoztak szépen mind a cseresznye-, meggy- és körtefák. Megeredtek az ojtásaim is, s az őszen ültetett három nemes ősziбарackfa is szépen virágzott. Cseresznye is lesz bőven, meg meggybor is a látogatóknak - Szabó Jancsi receptje szerint: 4 kiló meggy, 4 liter víz meg 80 deka cukor. Költség: száz forint, eredmény 8 liter meggybor. Majd itatom a lelki gyakorlatozókkal, legalább jobb kedvvel hallgatnak.

Délután hatkor mise a templomban. Lefogytunk háromra: Józsi bácsi, aki harangoz, a kántor, meg én. A törzsközönség negyedik tagja, Annuska elesett: combnyaktörés, kórház... Józsi bácsi szót kér a prédikáció után. Megtudtam belőle, hogy Óbudavárig ért az egyházi törvény módosításának a vitája. Józsi bácsi elmondta, hogy a katolikus, a református, az evangélikus, no meg a zsidó vallás - ezek kellenek. De a politika meg a Bokor-egyház nem! Mikor elhallgatott, mondtam, hogy majd a mise után megbeszéljük a dolgot. Meg is beszéltük, s láthattam belőle: szépen vagyunk, mert valaki megirigyelte tőlem ezt budavári templomi igehirdetési lehetőséget is, és beojtotta ellenünk Józsi bácsit. Nincs béke az olajfák alatt. Ezért az igazán kicsi lehetőségért is harcolnom kell. A plébános két-három misét tud itt mondani évenként. De én minek misézzek itt naponként, ha itt vagyok... Nem megbocsátható a múltam. Be kellett volna állnom a sorba, s nem tettem. Majd csak lesz valahogy!

Városmajor, 2001. április 13.

Nagykedden délután nem miséztem a templomban, mert délután négy órára jött hozzám a balatonfüredi református nagytiszteletű úr, hogy vigyen a Füredre. Madaras Csaba és Jutka egyengette ennek útját. Az volt a kérés, hogy Ratzinger Dominus Iesus kezdetű írásáról beszéljek. Beszéltem is róla. Ide írom, amit mondtam. Dominus Iesus, magyarul Úr Jézus, még magyarabbul: Jézus úr - e szavakkal kezdődik a római Hittani Kongregáció - s annak vezetője, Ratzinger biboros által aláírt - 2000 nyarán kibocsátott írása, amely nem kevés vihart kavart a katolikus egyházon belül, még inkább az egyetemes kereszténység körében, de leginkább széles e világon a különböző nem-keresztény vallások reflexióiban. A vihar oka, hogy a felháborodók azt gondolták, hogy a katolikus egyház életében a II. Vatikáni Zsinat lezárt és kizárt bizonyos gondolatokat, s nem így történt. Miért, mi történt, mit

mondott, ill. mit írt Ratzinger bíboros?

Hát csak annyit, hogy az igazságból nem lehet engedni, s ez az igazság pedig az, hogy az üdvösség Jézustól ered, s ennek bonyolításában a katolikus egyháznak tagadhatatlanul elsődleges a szerepe. Persze ez nagyon durva megfogalmazása a hosszú, és igen szépen csiszolt mondatokból összerakott írásnak. Durva, de érthető. Helyettesíthetném finomabbal, az viszont nem lenne érthető. Az írást ért kritikák sem feltétlenül érthetők, de az érthetőbbek közül kiemelek hármat. A párizsi Olivier Clément, keleti teológus ezt írja: Lehetetlen azt mondani - mint Ratzinger véli - hogy a kereszténység a szó intézményi értelmében az üdvösség egyetlen útja. Tagadhatatlan, hogy több isteni ökonómia van, s a Szentlélek mindenütt működik. Miért ne jelenthetnék ki, hogy Krisztus végső soron minden embert magában hordoz - de az egyes vallási hagyományokon belül, s nem kizárólag az egyház révén. I. Bartholomaiosz konstantinápolyi pátriárka pedig ezt mondja: A 'Dominus Iesus' nem viszi előbbre az ökumenikus párbeszédet, mivel a benne megszólaló feltétlenség-igénnyel bármely egyház felléphetne - minket is beleértve. S végül a katolikus és braziliai Leonardo Boff ezt nyilatkozza: Ratzinger bíboros nem a kereszténység mindent megalapozó lényegéről beszél, ezért egész érvelése összeomlik. Különösen fájdalmas, hogy a két legfontosabb pontot meg sem említi, nem hirdeti a szeretet középponti jelentőségét és egyetlen szót sem ejt a szegények rangelsőbbségéről... szeretetlenül érvel, bizonyítja: saját rendszerén kívül semmi mást nem szeret. Krisztus a szegényeknél van. A szegényekre irányuló kérdés alapzatán nyitott és gyümölcsöző ökumenikus mozgalom bontakozhatnék ki, egységben minden egyházzal, vallással, spirituális hagyománnyal és minden jóakarató emberrel.

Ezt a Ratzinger bácsit én ismerem. Kb. tíz évvel fiatalabb nálam. Sokat leveleztünk egymással. Amikor '89 végén az ebzárlat megszűnt számomra, meg is látogattam őt Rómában, a Szent Inkvizíció (Santo Uffizio) palotájában. Normál papbácsi. Meg van győződve az igazáról. Nem értettünk szót. Idézek valamit beszélgetésünkből. Ratzinger megfogja a reverendáját és mondja: Híveinknek ebből tudniuk kell, hogy a katolikus igazságot és csak azt mondjuk. Én: magnókészülékeket küldjön a szószékre! Láttam, hogy jól ítélte, amikor helybenhagyta a magyar püspökök ítéletét, hogy eretnek vagyok; s kinyilvánította: téves, veszélyes és félreérthető, amit tanítok. A politikai helyzet változásával aztán, 15 évvel később, utasította a magyar püspököket, hogy ne büntessenek már tovább, mert mégis csak katolikus vagyok. Mondom, hogy normál papbácsi.

A vallások versengését hasonlítanám a sportolókéhoz. Mindegyik vallás törekszik az aranyéremre. Melyik kapja meg? Mindegyik. Saját maguknak adják az aranyérmet. Ezzel a szöveggel: az igazságból nem engedhetünk, az igazság meg pontosan az, amit mi és csak mi tanítunk.

Ismerek valakit, aki nem normál papbácsi. Úgy hívják: dominus Iesus, vagy közérthetőbben: a Názáreti Jézus, Ő nem szövegre bízott minket, le se írt semmit. Átadta nekünk a maga s Atyjának a Lelkét, hogy mindig csak azt mondjuk, amit belülről hallunk Tőle.

Hát ennyit mondtam a Dominus Iesusról, aztán elővettem két és fél éve írt

tanulmányomat: Isten Országának lehetőségei a második évezred fordulóján. Ezt a tanulmányomat frissiben a tatabányai református templomban adtam elő, mindjárt az elkészültekor, - 1998. okt. 23-án. Másodszor a nyugdíjas evangélikus lelkészek találkozóján a budapesti Deák-téri székházban jó egy esztendő múltán. S most harmadszor a balatonfüredi református egyházban. A katolikusoknál mért nem? Mert ezt a már rehabilitásom után írt tanulmányomat katolikus helyen csak akkor olvashattam volna fel, ha valahova meghívtak volna előadónak. De hiába telik le lassan rehabilitásom negyedik esztendeje is, katolikus helyre még senki se hívott meg előadni. Majd jövő héten előadom Erdély városaiban, amelyekbe meghívást kaptam. Melyik egyháztól? Nem egyház hívott meg, csak a Bokor Közösség erdélyi tagjai szervezik ezt az utamat.

Nagyon jó benyomásom volt a füredi református közönségről, amelyben persze bőven voltak evangélikusok is, katolikusok is. Gondolkodó ember hívott meg. Amikor az estében hazavitt Budaváriba, záporoztak belőle a jó kérdések, amelyek bizonyították számomra, hogy megértette koncepciómat, s szóba is állt vele. Református is, erdélyi is. Szabadon gondolkodik. Persze nekik könnyebb szóba állniok gondolataimmal, mert nem vagyok református, s így nem köt engem a helvét hitvallás egyetlen tétele se. Ha református volnék, akkor ennek a hitvallásnak a cikkelyeit kérhetnék számon rajtam. Könyveimből is vásároltak, és én boldogan dedikáltam őket.

Városmajor, 2001. április 14.

Másnap, Nagyszerdán délutánra jöttek már a győriek. A régiek közül Matyi és Norbi, meg mezőörsi tanártársa, s egy jogász nő meg egy evangélikus kislány. Szép keretet adott gitáros éneklésük este 6 órakor a templomban mondott misének. Miről beszéltem, nem emlékezem már, de ahogy magam ismerem, alighanem arról, hogy miként ágyazza bele Jézus az eucharisziát népének, vallásának széder estjébe, hiszen erről szólt az aznapi, a nagyszerdai textus.

Másnap aztán megjött Győrből Hajni is. S délután - a lábmosásos szentmisére, s amelyben a Gloria után elmennek a harangok Rómába - megjött a budapesti mikrobusz, s összesen 22 fiatal töltötte meg a templomot. Végül is csak 12 fiúnak meg lánynak mostam meg a lábát, az önként vállalkozóknak, akiknek nem jelentett gondot, hogy levegyék egyik lábukról a cipőt meg a harisnyát. Csak én mostam meg a lábukat, de a prédikáció arról szólt, hogy Nektek is kell mosnotok egymás lábát! Ez a belépő az Országba. Ez a szenvedelem, hogy mossuk egymás lábát, tesz képessé mindazokra, amikből fel és megépülhet az Ország.

A győriek már délelőtt elkezdtek a kertcsinosítást. Norbi szakavatott módon megjavította a kapu előtt a hidat, amely alatt elfolyhat az eső - a kert nyeles bejárata előtt - az utcán. Van vagy tíz éve, amikor első ízben javította: a szakértelme azóta csak növekedett.

Matyi pedig hozzáfoghatott az asztal készítéshez. Legalább 15 éve hoztam le Fehérvárról két ágyvéget a Zsóka-néni féle raktárból. Kérdeztem is Bécitől, amikor

felraktuk Pálinkás Laci teherautójára az árút, hogy mi legyen ezekből. Községi asztal! - válaszolta. Hát most, 15 esztendő múltán megvalósul. Mert az az ebédlőasztal, melyet még Náci állított össze '85-ben, elvégezte a feladatát, Hiába mázoltam le minden tavaszon, a végén már gyomok nőttek ki lapjából, szétkorhadt az egész, Matyi alig tudta anyagát felhasználni.

Mire Nagyszombat délután 5 órakor átmentünk a templomba - tűzszentelésre, a Húsvéti gyertya meggyújtásra, Exsultet-éneklésre, meg a többire, amit ilyenkor előír a liturgia -, kész volt az asztal. Mérete: kb. 220 x 120 cm. Mit csinálunk egy ilyen monstrummal. Ez is tönkremegy, ha majd 15 év áztatja hóval, esővel? De nem áztatja, mert úgy kimódolta Matyi, hogy két csap kiütésével szétszedhető az egész monstrum-asztal, s könnyűszerrel berakható a fészer alá, s lapjával állítva alig foglal el helyet. Igazi mestermű. Csabának van ötlete, hogy mivel kellene lekenni. Nekem is van nemcsak ötletem, hanem abroszom is, amivel lefedjük. Korondon találtam pár nap múlva az egyik útmenti sátorban. Meg sem merem mondani, hogy mennyi pénzt hagytam ott érte. Vagy merjem? Hát egy milliót - lejben. Majd lefedjük valami áttetsző nylonnal, hogy óvjuk a milliós abroszt a fecskék, cinkék, verebek névjegyeitől.

Csütörtök estére hideg idő támadt. A tetőtér szigeteletlen részét csak Benyhe Berci merte igénybe venni harmadmagával. A többiek - 19-en - összezsúfolták magukat a szigetelt részben, melynek egész alvásra használható felülete nincs több, mint 40 négyzetméter. Így aztán jutott mindenkire durván 2 négyzetméternyi felület. Bőven elég az alvásra, hiszen egy ágyfelület csak 1,8 négyzetméter.

Ilyen éjszakai előkészület után következett a nagy tavaszi kerttakarítás. Az elégetni valókat lehurcoltuk a kerten kívülre, a kályhába való vastagot, felhurcoltuk a fészerbe. A zöld házikóban levő illatos drága holmit Dani szakértői, s jó gyomrú irányítása mellett visszaforgattuk a fák alá, hogy ízletes alma, körte, szilva legyen belőle. Norbi és Hajni szakértői irányításom mellett megmetsztették a szőlősorokat. Berci és Marci aprították a tüzelőnek valót. S végül minden szabad erőt a kert ására összpontosítottunk, s Király Árpai irányítása mellett elkészítették a kiváló ágyasokat, amelyekbe majd paprika, paradicsom, bab s egyéb jók kerülnek a nyári lelkigyakorlatozók táplálására.

Mire mindent elvégeztek, Teri is elkészült kuktái segítségével az ebéddel. Csak 24 embert kellett jóllakatniok. Aki éhes maradt, ehetett meggykompótot minden mennyiségben. Délután már nem dolgoztunk, csak a nagypénteki szertartásra készültünk. El kellett készíteni a húsvéti gyertyát - 1999-öt 2001-re alakítva. Vagy ötven kis gyertyát is kellett ragasztani egy nagy alumínium tálcára. mert a kereszt előtti hódolat címén egyenként letérdeltünk a kereszt előtt, s némán meggyújtottuk egy gyertyát. Azért némán, mert közben Krisi és Matyi csodálatosan szépen muzsikált, Orsi pedig debütált, mint koloratúr szoprán énekesnő. A passiót is meg kellett szervezni. Kaci volt a narrátor, avagy az evangélista, Berci volt Jézus, Marci a Péter és Dani a Pilátus (Félelmetes és pimasz volt a Pilátus-alakítása). Kellett egy fiú meg lány a hívők könyörgéseinek éneklésére. Ezek számát a hivatalos 10-ről felemeltük a paraliturgikus 12-re. Az én Istenem megbocsátja. Ez volt a két

kiegészítő könyörgés:

Most a tízezernyi különböző vallásában élő emberekért imádkozzunk, testvérek, hogy lelkiismeretükben mindnyájan ugyanazt a hangot hallják, amit Jézus, mindannyiunk Atyjának gyermeke, tanított nekünk, hogy kivétel nélkül minden embert szeressünk, s ezzel közös Atyánknak örömet okozzunk.

Mindent adó örök Isten, te mindannyiunkat a magad lányává, fiává alkottad, neveld tovább a különböző keresztény és nem keresztény vallásokban élő testvéreinket, hogy tisztán csengjék vissza természetünkbe írt tanításod: mindnyájan akarják mosni felebarátaik lábát, osszák meg javaikat egymással, hogy ezáltal száműzzenek életükből minden ellenségeskedést, és megvalósuljon álmod: a szelídek birtokolják a földet - Krisztus, a mi Urunk által. Amen.

Most végül a Bokor Közösségért imádkozzunk, testvérek, hogy a harmadik nemzedék szülei és nagyszülei nyomdokaiba lépve, Istent mindenek felett szeresse, és hogy ki-ki a maga egyházában élve, példát tudjon mutatni a különböző egyházakban élőknek a mások lábát mosni akaró szolgáló alázatra, a többet birtokolni akarás helyett az osztozásra, s a mindenkinek mindent megbocsátásra, hogy a szelídek birtokolják a földet.

Mindent adó és mindent elviselő Istenünk, szívünk egész szeretetével kérünk Téged, hogy életünk minden napján úgy igyekezzünk szolgálni Téged, hogy méltó köszönetmondás legyen az életünk azért, hogy olyan szülőket és nagyszülőket adott nekünk, akik el tudtak vezetni bennünket hozzád. A mi Urunk, Jézus Krisztus által. Amen.

A prédikációra nem emlékezem, de biztosan arról szólt, hogy a jézusi programba bele kell halni. Szerencsére éjfél tájban mondtam egy másik prédikációt a Csiszár Jenőnek, a rohamrendőrnek, meg a csigatévé közönségének, s annak szövege megmaradt. Fél nyolckor fejeztük be a misét. Tele volt a templom. Ott volt Piroska is három fiával, ők is gyújtottak gyertyát s voltak mások is a faluból. Jöttek Korinekék Veszprémből, s az ajkaiak: Zoliék, Janiék, Matyiék.

Utána hazamentünk, megtöltöttük a házat. Ettünk is valami keveset, s utána kezdődött a virrasztás. Tartott éjfélig. Nekem negyed ötig, mert kilenckor magukra hagytam őket, s mentem Pestre a tévébe, ahol elmondhattam a második nagypénteki prédikációm.

JENŐ: Aki börtönben ült, és egész életében üldözték, és a börtönben úgy kezelték, mint egy gyilkost.

- Hát inkább úgy, mint a népi demokrácia megdöntésére irányuló szervezkedés vezetésének a bűnét elkövetőt. Így tekintettek.

JENŐ: Mit jelent a Gyuri bácsinak nagypéntek?

- Számomra a nagypéntek azt jelenti, hogy ha valaki az Isten tolmácsa, annak nem lehet helye az élők között. Maga a főpap mondja ki róla, hogy istenkáromló. A főpap vezényli a tömeget, hogy Feszítsd meg őt! Azt ki kell közösiíteni. Azt fel kell függeszteni. Annak nem lehet helye az élők között. Ezt mondja a nagypéntek. Mert reménytelen dolgokat mondott.

JENŐ: De Gyuri bácsi, mi történt nagypénteken?

- Kiakolbólitották azt, aki közvetítette az Isten üzenetét. Aki közvetítette azt, hogy nem az a rendje a világnak, hogy meggyilkoljuk egymást. Nem az a rendje a világnak, hogy összekaparunk magunknak annyit, amennyit csak tudunk. Nem az a világnak a rendje, hogy parancsolgatunk, mások meg engedelmeskednek nekünk. Ezeket mondta el a maga halászlegényeinek, s ebből támadt a csődület, és a csődületből - főpapok nagyon jól tudták - bármikor kitörhet egy lázadás. S ha kitör egy lázadás, akkor Pontius Pilátus a Kaifást elcsapja. Inkább azt mondta Kaifás, hogy ezt az embert leírjuk: Jobb, ha egy ember hal meg a népért, sem mint hogy az egész nép meghaljon. Erről van szó nagypénteken.

JENŐ: A katonák üdvözlnek?

- Hát alighanem azon az alapon, hogy meg van írva, hogy az Isten végtelenül irgalmas. Mindenkiel szemben. De az Isten végtelenül tökéletes is, és azt is mondja, hogyha véletlenül kapsz egy pofont, akkor mondd, hogy van neked egy másik arcod is. Oda is üthetsz abszolút nyugodtan, mert biztos lehetsz benne, hogy én nem ütök vissza,

JENŐ: Vannak szolgálatmegtagadók. Jól tudom azt, hogy Gyuri bácsinak ehhez valami köze van?

- Hát annyi közöm van, hogy amikor 45-ben elkezdtek ezeket a földalatti kisközösségeket, hamarosan kezünkbe került a szentírás, amiben katolikus ember régebben, hatvan évvel ezelőtt, nem sok kárt csinált. És egy napon, '49-ben le kellett írnom ezt a mondatot, hogy Szeressétek ellenségeiteket! Ezt végig gondoltam. Ez '49-ben volt, és 79-ben ezeknek a közösségeknek egyik tagja visszaadta a katonakönyvét, mondván, hogy az ő Jézuson nevelt lelkiismeretével összeegyeztethetetlen, hogy egy fegyveres testületnek legyen a tagja, és utána a Bokor Bázisközösség tagjai sűrű sorokban megtagadták a katonáskodást, s leülték a maguk három esztendejét Baracskán. Mert egyszer meg kell valósulnia annak, hogy a viszály elvérzik a csatákon - ahogy Vörösmarty írja A vén cigányban. És hogyha senki el nem kezdi ezt, akkor nem valósul meg Jézusnak az a szava, hogy a szelídek fogják birtokolni a földet. Nem a leghatalmasabb katonai szövetség. Mert a leghatalmasabb katonai szövetségek mind elbuknak. Mi már két világháborúban csatlakoztunk a legerősebb katonai szövetséghez, s mind a kettőt elvesztettük. Mérhetetlen következményekkel. Most a harmadikhoz csatlakoztunk. De a történelem bizonyossága szerint ez a harmadik legerősebb sem tart mindörökké.

Ez a délvidéki betelefonáló ember egyfelől azt mondja, hogy a gyilkolás a háborúban nagyon rendes dolog. Másfelől pedig azt mondja, belénk neveli az állam. Az államnak, mint erőszakszervnek el kell halnia. A Kommunista Kiáltvány is erről beszél. Erőszakszerv, és az erőszak nem tartozik hozzá az emberi természethez. Csak az osztálytársadalom következménye. Csak a magántulajdonon felépülő rendnek a velejárja. Ha én gazdagabb vagyok, akkor legyen rendőrség és katonaság, amely az egyéni és nemzeti gazdagságomat biztosítja. Nagyon csúnya szerepe van ez emberiség életében az erőszaknak. Nekem legyen minden a birtokomban, hogy a másiknak van-e, vagy nincs, az nem érdekes.

JENŐ: Hát a Gyuri bácsi nem lehetett a börtön után sem pap!

- Ja, hát ez meg már más kérdés, mert amíg én ülöm az éveket, a Vatikán elkezd tárgyalni a magyar állammal, s ennek a végeredménye az, hogy az egyháznak is ellensége leszek, ha egyszer az államnak ellensége vagyok.

JENŐ: A Gyuri bácsi miben hisz?

- Én? Abban, hogy jónak kell lenni. Abban hiszek, hogy ez a hang az Istentől van, és erre kell használni az ember életét, hogy csipkedje magát, hogy legyen jó, hogy ne akarjon parancsolni. Pl. ha felesége van, ne engedelmeskedjen az asszony, beszéljék meg egymással. Ne legyen az életben parancsteljesítés. Megbeszélés legyen. S ne legyen az életben többlet birtokolni akarás. Osztózzunk, s ne intézzük el pofozkodással a dolgainkat, kicsiben és nagyban. Mert megértjük: jónak kell lenni. Az óvodások is tökéletesen megérthetik azt, amire az Isten teremtet bennünket, s amiről az Üzenetet itt hordozzuk. Az államhatalom megmagyarázza nekünk, hogy hazafias kötelességünket teljesíteni, az a világ legszentebb dolga, és hogy a folyó túlsó partján élő nagyanyákat, nagyapákat és gyerekeket és anyákat is halomra kell gyilkolni, s akkor az ember hős, akinek szobrot állítanak. Ha viszont véletlenül legyőzik az embert, akkor meg háborús bűnös. Annyira értelmetlen dolgot csinál az emberiség.

JENŐ: Gyuri bácsi, ez micsoda, hogy azért tanulok, hogy emberéleteket mentsek, de úgy tudok emberéleteket menteni, hogy másokat legyilkolok?

- Ez egy borzasztó filozófia. Nem lehet gyilkolással embert megmenteni. Azt szoktam mondani, amikor kisgyerekeknek tanítom, hogy mi ennek az egész jézusi gondolkodásnak a lényege, hogy ide figyeljete: ott a sarokban van száz ártatlan ember, itt előtttem pedig áll egy örült géppisztollyal, és itt vagyok én az örült mögött egy stukkerrel. Ha lelövöm ezt az örültet, akkor száz ártatlan ember életét mentem meg. Lelőhetem vagy sem? A gyerekek mind azt mondják, hogy persze, lelőhetem. Nem lőhetem le. Mert ha lelövöm, akkor két halálos bűn történik. Az egyik az övé, aki gyilkolni akart, a másik az enyém, aki szintén hajlandó vagyok gyilkolni. Nem a gyilkolások a megoldások. Az nem végső baj, hogy az ember meghal. Mindannyian meghalunk, előbb vagy utóbb. Az Istenhez megyünk, aki elindított bennünket utunkra. Nem végső baj, hogy meg kell halni. Nagyon szeretek élni. Már 83. éve, egyfolytában nagyon szeretek élni, de ha meg kell halni, azt nem akadályozom meg azzal, hogy megölök valakit. Ez a Sátán műremeke, hogy az természetes dolog, hogy megmentem száz ember életét azzal, hogy valakit lelövök. Minden gyilkosság a Sátántól van. Minden erőszak a Sátántól van. Az Istennek nincsen semmiféle büntető, igazságosztó funkciója, az Isten csak mindent ad, és mindent elvisel. Azt is elviselte, hogy a Názáreti Jézust a főpap kivégeztette, Isten ezt is elviseli. Pedig ha nem ilyen volna, akkor odacsaphatna, pl. egy villámot, ahogy a Jupiter tonans-ot képzelte el a római világ.

JENŐ: Gyuri bácsi nem szokott dühös lenni?

- Dehogynem. Jézus is dühös volt, pl. haragjában, amikor a farizeusok azt mondták, hogy nem szabad szombaton gyógyítani, akkor haragjában meggyógyította szombatnapon a beteget. Dehogynem. A Jóisten is dühös, a Jézus Krisztus is dühös, amikor látja, hogyan mérgezik főpapok, írástudók és vénék a népet a lelkét. Dühös

vagyok akkor, amikor ez a lélekmérgezés történik, de nem teszek semmi rosszat. Kihallgatásom alatt a börtönben egy korombeli örnagy két hónapon keresztül napi tíz órában hallgatott ki és megismerte a filozófiámat, s ezt mondta: Nézze, Bulányi mester, nem várhatjuk meg, amíg maga ezzel a szövegével megglelkigyakorlatoztatja nekünk a kapitalistákat. Nem hitt a jézusi útban. Nem hitt abban, hogy ezzel le lehet rendezni az emberiség életét. Aztán gondolkodtam, hogyan tudnám én ezzel az örnaggal elhitetni, hogy komolyan gondolom azt, amit mondok. Hogyha rendszerváltozás történék, és üldöznék őt, akkor én ezt az örnagyot, aki engem elkészített az ügyész számára, hogy az halált kérhessen rám, elbűjtanám. Mért ne bűjtanám el, ha jót tehetek? Csak rosszat nem szabad tenni. Mivel jónak kell lenni. Ezt mondja minden anyuka a kisfiának és a kislányának. Ezt kell általánossá tenni.

JENŐ: Milyen érzés vigasztalni-elbűcsúztatni a halálra ítéltet - kérdezi Janika.

- Janikának azt üzenem, hogy egy halálra ítéltnek azt magyaráznám, hogy komám, se baj, ezt az életet előbb-utóbb úgyis be kell fejezni. Téged most halálra ítélték; ha bűnös vagy, a Jóisten mindent megbocsát, ha nem vagy bűnös, ő akkor is szeretettel fogad téged. Nincs itt végsőbaj. Hát sajnálja az ember, hogy ezt az életformát abba kell hagynia, de hát ha odaátra kerül, akkor biztosan azt fogja mondani, hogy nem baj, hogy abba kellett hagyni azt, ami itt van. Ilyet mondanék neki.

JENŐ: A Gyuri bácsi a Pisti helyébe hogy folytatná az életét? Üdv. Péter

- A Pisti már elmondotta, hogy mit akar csinálni.

JENŐ: Gyuri bácsi áldását adja rá?

- Nem adom. Mert a Pisti azt mondotta, hogy az ő szakmája az, hogy hogyan lehet erőszakot alkalmazni. Megvédeni magunkat. Nem.

JENŐ: Nem tudná eltéríteni?

- Hátha a Pistivel elkezdenénk barátkozni, és sokat beszélgetni...

JENŐ: És mi van, ha a Pisti nyerne, s vinné el a Gyuri bácsit?

- Öreg vizslát már nehéz idomítani. Most már nem cserélek. Legalább kétszer olyan öreg vagyok, mint a Pisti.

JENŐ: Nagypéntek. Virrasztás. Gyuri bácsi, kérhetnék egy nagyon rövid húsvéti üzenetet?

- Hát azt, hogy végre álljunk szóba azzal, akit kétezer esztendő óta ünneplünk, s akiről kitalálunk minden fajta csacsiságot, pl. az ilyesmit, hogy kiengesztelte az Atyát a vétkeinkért. Azért nincsen ennek értelme, mert a Mennyei Atya nem haragszik, mindannyiunkat szeret, minden bűnünket megbocsátja, nem kellett őt kiengesztelni. Jézus azért jött, hogy megmutassa azt, hogy hogyan lehet az Atyának szerető gyermeke lenni. Úgy, hogy jók vagyunk, minden embertestvérünket szeretjük. Ez a húsvét üzenete.

JENŐ: Pisti, valamit hozzá akarsz tenni?

PISTI: Hát igazán csak annyit, hogy tényleg, ennek van értelme. S ha most valaki befelé néz önmagába, akkor érzi is ennek a súlyát. Hogy ennek van valósága. Itt belül van.

- Hát nem egészen reménytelen ez a Pisti. Nem reménytelen.

Városmajor, 2001. április 15.

Említettem már, hogy negyed ötre értem haza. Nyolckor ébredtem. Kilencre gyűltek a szokásos reggeli zsoltósmázásra az éjjelig virrasztók, Reggeli után már nem dolgoztunk. Csak Matyi ment hűséges segédmunkásnőjével bütykölni az asztalt. A szobában maradtunk, s ebédig "Virrasztottunk" tovább, azaz próbáltuk megbeszélni mindazt, amire a virrasztás elején összeírt kérdésekből még megbeszéletlenül maradt. Talán két kérdéssel végeztünk ebédig. Az egyikre emlékszem csupán. Valahogy így hangzott: Mire kell nekem templom és egyház? Hallatlan tanulságos volt a kör. Azt mondtam, hogy az ebben a háromnegyed óráig tartó körben a válaszokban, amiket a kérdésre a húsz fiatal adott, olyan problémamennyiség gyűlt össze, hogy egy három napos lelkigyakorlat kevés volna, hogy mindazt elmondjam, aminek elmondására indítást adtak. Csak vázlatpontokat tudtam mondani. Ebéd után meg mentek haza a pestiek. Budaváriban meg öt órakor kezdődött a szertartás. Fiatal csak három maradt. Egypáran jöttek a faluból is, Korinekék meg Veszprémből és Márta, Klári, Janka Kati Csopakról.

Volt tűzszentelés, nagy húsvéti gyertya, a hívők kis gyertyái. Énekeltem, háromszor, hogy Krisztus világossága! Matyi meg elénekelte az Exsultet-et is. Megszólaltak a harangok, volt vízszentelés, prédikáció is, mise is, de nagyon gyorsan, még hat előtt befejeztük. Sietve mentünk haza, ettünk húsvéti sonkát tojással, s zártunk mindent, autóba szálltunk, s robogtunk Norbi kocsijával a veszprémi vasútállomásra, ahonnan 19,50-kor indult a gyors Budapestre. Negyedórás késéssel meg is érkeztünk a Délibe. Miért a rohanás? Csak azért, mert húsvétvasárnap 10 órakor a Bokorportán ünnepi nagymise. Ünnepi volt. Azért is, mert vagy ötvenen összejöttünk. El sem készült az ünnepi prédikáció, csak egy féloldalnyi, s a többit csak úgy szabadon mondtam, s ígértem, hogyha megjövök Erdélyből, akkor majd megírom tisztességesen. Megjöttem megírtam, itt van.

Városmajor, 2001. április 16.

Miért keresitek az élőket a halottak között? - mondja a két ragyogó ruhájú férfi Mária Magdolnának és társainak. Csak azért, mert alig 36 órája egy halottat hagytak a kereszten, aki ott kiszenvedett: Beteljesedett! és Kilehelte lelkét.

De hát emlékezzetek arra, hogy mit mondott nektek! S most kezdődik a két ragyogó ruhájú férfiú szövegében az, amit államellenes és egyházellenes izgatásnak mondtak akkor is, mondanak azóta is, és mondnak ma és mindörökre, amíg tart az emberiség élete. Arra kell emlékezni, hogy azt mondotta, hogy az Emberfiának a bűnösök kezébe kell kerülnie. Lehet persze történelmet is hamisítani és a század második felének ünnepelt húsvéti versével mondani mást is: Mert megölhették hitvány zsoldosok! Nem ezekre kell emlékezni. Ezekre nem lehet emlékezni, mert Jézus nem beszélt zsoldosokról és hitványaknak sem mondta a légió katonáit; nem is említette őket. Mást mondott. A főpapok, az írástudók és vének kezébe kell kerülnie az Emberfiának. Meg a pogányoknak, akiket Heródes és Pilátus képviselnek. Nem hitvány zsoldosokról van szó, hanem a negyedes fejedelemeiről, a Római Birodalom

helytartójáról és a zsidó nemzeti szuverenitás legfelsőbb szervéről: a szüenedrionról, amely érvényesen és hatályosan és hatóságilag szavazta meg péntek délelőtt, hogy az Emberfia istenkáromló, s ezért méltó a halálra. A statáriális eljárás gyorsaságával intézkedett is, hogy semmi meg ne zavarja a szent vallási ünnepet, s mire az esthajnali csillag feljön, addigra az Emberfia ki is legyen iktatva az élők sorából. Mégpedig a ruháját megszaggató főpap istenének nagyobb dicsőségére.

A főpap az Istennek adta fel a leckét. Ferenc Jóska, az apostoli király... mindent megfontolva és mindent meggondolva 1914 tavaszán hadat üzen a monarchiánál tízszerre kisebb Szerbiának, mert Szarajevóban egy szerb férfi megölte a monarchia trónörökösét. Kaifás is mindent meggondolt és mindent megfontolt: Jobb nektek, ha egy ember hal meg a népért, és nem az egész nép pusztul el - mondta az írástudóknak. A császár és király hadüzenetére megmozdul egész Európa, kitör az első világháború, s négy év múlva nincs monarchia, és nincs történelmi Magyarország! Kaifás kivégezteti Jézust a kereszten, s egy árva holló se károg utána. Csak asszonyok mennek ki Jézus sírjához vasárnap hajnalban - harmad napon - illatszerekkel, hogy megadják neki a végső tisztességet. De nem találják testét a sírban. Ragyogó ruhájú férfiak emlékeztetik az asszonyokat, hogy Jézus megmondta: harmadnapra feltámad. Az asszonyok csak asszonyok, hazaviszik a balzsamozáshoz vitt illatszereket, és jelentik a történeteket a tizenegynek. Az okos férfiak pedig üres fecsegésnek minősítik az asszonyok híradását, s nem hisznek annak. Mindannyian? Mintha Péternél más volna a helyzet, mert ő megmozdul: elfut a Getszemániba, benéz a sírba, látja a levetett lepleket... Aztán? Elcsodálkozik és hazamegy. Tényleg más a helyzet Péternél? Írhatta volna az evangélista azt is, hogy Péter nem csodálkozott, hanem feldobta a kalapját a levegőbe, hatalmasat kiáltva: Hurrá, feltámadott harmadnapon, ahogy előre megmondta nekünk! Nem ezt írta. Ezért mondom, hogy holló se károgott utána. S ezért tudta Kaifás feladni Istennek a leckét.

Te, szegény Jóisten, már most mit csinálj? Küldj valami Jézusnál tehetségesebbet? Olyat, akit nem feszítenek keresztre. Olyat minek küldenél? Írástudóvá lenne, akinek megmagyarázhatja Kaifás, hogy csak úgy lehet csinálnia dolgát, ahogy. Vagy főpappá lenne, akinek az a dolga, hogy beleverje a betonba, ha valaki Tőled érkezik. Aki Tőled érkezik, az mind olyan, hogy a főpap csak beleverheti a betonba! Minek tehát újjal kísérletezni?

A Názáreti alighanem optimálisan tette a dolgát. Azt mondják Rólad a próféták, hogy hűséges vagy. Maradj akkor hűséges a Názáretihez is! Akkor is, ha keresztre feszítette őt a főpap meg szövetségese, a Birodalom helytartója. Ha hűséges akarsz maradni hozzá, akkor támaszd fel! Persze okosan, ahogy Hozzád illik. Nem úgy, hogy vasárnap délelőtt végigsétál Jeruzsálem utcáin. Ha ezt tennéd, ha ezt tenné a Názáreti, megint csak a fogdmegek kezébe kerülne. Úgy küldd vissza őt, hogy ne lehessen letartóztatni többé. Hogy hozzáférhetetlen legyen. Át tudjon menni a bezárt ajtón, el tudjon tűnni nyomtalanul. Tudom, megalkuvás ez; de a tények és körülmények ezt kívánják. Lesz persze ennek hátulütője is: majd azt fogják mondani, hogy nem is támasztottad fel. Meg azt, hogy meg se halt, csak tetszhalott volt, akit csodálatosan - Általad vagy Nélküled - visszahoztak a klinikai halálból... egyiptomi

mágusok vagy akárkik. Istennél ugyan semmi sem lehetetlen. De ha nem így támaszkod fel, hanem ugyanolyan testben, amelyet megfeszítettek, akkor a légiók nem gatyáznának, újra felfeszítenének, s Te kénytelen volnál angyali légókat mozgósítani - ha vannak ilyenek. S akkor ott vagyunk, ahol a part szakad, mert röhöghetne a Sátán, hogy Te sem bírsz karhatalom s erőszak nélkül meglenni ebben az Általad teremtet szép világban. Vállald a hátulütőt! Azt, hogy lehessen arra gondolni, hogy nem is volt feltámadás! Vállald, mert csak így lökheted meg a szekeret, amely elakadt a főpapi-helytartói kátyúban, mocsárban.

Ha vállalod ezt az alulmaradást - azt, hogy nyilvánosan szégyenül meg, és csak titokban támad fel -, akkor van még lehetőség a folytatásra. Arra, hogy a Tizenegy leszokjék Mária Magdolna híradását üres asszonyi fecsegésnek minősíteni, s Péter, a Jézust megtagadó tanítvány, meg elmondhassa még Jézusnak: Uram, te tudod, hogy szeretlek. Akkor a Názáreti egy ideig folytathatja még tanítványai nevelését. De minek tenné? Ha három év kevés volt, mit érhet el akkor negyven nap? Valamit. Nem semmit, mert ezek már feltámadás utáni napok. Jó, a tanítványoknak a negyven nap végén is Izrael királyságának helyreállítása, a politikai megmentődés van a fejében. De Pünkösdkor csak kiáll majd Péter és vele a Tizenkettő egész Jeruzsálem népe elé, és vallják: Mi tanúi vagyunk annak, hogy keresztre feszítették, de Isten harmadnap feltámasztotta és látható alakban mutatta meg őt, ha nem is az egész népnek, de az Isten által előre kijelölt tanúknak, vagyis nekünk, akik ettünk és ittunk vele, miután feltámadt a halálból.

Hát ilyenek az Isten lehetőségei, ha egyszer olyan isten az Isten, hogy csak adni tud, és mindent elviselni. Adta Jézust, de még a tanítványok is elárulták, megtagadták és szétfutottak - és mindezt Isten elviselte. Adja még egyszer Jézust, s adja a Lelkét is, és ebből a sorozat-adásból - Karácsony, Húsvét, Pünköszt - kijön már valami. Mi jön ki belőle? Az, hogy Pünkösdkor Jeruzsálem népe hallja Péter ajkáról: A názáreti Jézus, ahol csak járt, jótetteket vitt végbe, meggyógyított minden beteget, mert vele volt az Isten. S hallatlan bátorságának - Kaifás fővárosában mondja mindezeket, és nagy nyilvánosság előtt - köszönhető, hogy a Tizenkettővel elindult és a nagypénteken megtorpant Jézus-mozgalom nem állt le, hanem folytatódott. És évtizedek múltán mindezt le is írják, s a Kárpát-medencébe is eljut ennek folytán a híradás, s mi is vallhatjuk, hogy nincsen megoldás más a bajainkra, csak az az út, amelyet a Názáreti mutatott.

Testvéreim, ilyenek a lehetőségei annak az Istennek, aki csak mindent adó és mindent elviselő.

Városmajor, 2001. április 22.

Átlép a zárt ajtón, s megmutatja nekik kezét, mely viseli a szög, s az oldalát, mely viseli a lándzsa nyomát. A szög s a lándzsa nyoma igazolja, hogy nem kísértet. A zárt ajtón áthatolás mutatja, hogy szög és lándzsa ennek a testnek már nem árthat többé, nincs hatalmuk rajta. Feltámadott test ez, amely már más törvényeknek engedelmeskedik. Gondolkodhatunk ennek nyomán, hogy milyen lesz a mi testünk,

ha majd feltámad. Viselni fogja személyiségünk nyomát, kétségtelenül azonosítható lesz azzal, aki most vagyunk. S nem lesz hatalma rajta, felettünk mindannak, aminek most hatalma alatt vagyunk mi s a testünk: legyen ez a hatalom akár bacilusok és kórok, akár rendőrség és katonai szövetségek. Feltámadott testünk más is lesz, és azonos is lesz azzal a testtel, amiben most járunk. Legalább is ez következik abból, ahogyan Jézus a feltámadás után megmutatta magát a tanítványoknak.

Beletekinthetünk a mai evangéliumi szakasz alapján a negyvennapos póttanfolyam anyagába is. Gondoljunk a Jézus tanította imádságra: Bocsásd meg a vétkeinket, amiképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek! S most mit hallunk Jézus ajkáról? Ezt: akinek nem bocsátjátok meg a bűneit, az nem nyer bocsánatot. Harmóniában van ez a két szöveg egymással? Az első arról beszél, hogy Isten Országában az Isten megbocsátja bűneinket, az ember is megbocsátja azt, amit elkövetnek ellene. A második meg erről: ha a tanítványok megkapják Isten szent Lelkét, akkor két csoportba rakják az emberek bűneit. Ami az első csoportba kerül, azt a tanítványok megbocsátják. Ami a második csoportba kerül, azt a tanítványok nem bocsátják meg. S ráadásul még Isten is azonosul ezzel a szelektív jellegű magatartásukkal.

Ezek után kérdezem: mindent elviselő isten az Isten, vagy van olyan, amit már az Isten se visel el? Kérdezem: az Isten Országában mindent elvisel az ember, vagy van olyan is, amit azért már még sem viselünk el? Felelek rá: elvisel az Isten mindent, s meg is bocsátana mindent, még Kaifás gyilkosságait is, ha Kaifás képes lenne bűnbánatot tartani, de nem képes rá, mert öneki főpapi hivatása, hogy együttműködjék a helytartóval, s meggyilkoltassa azt, aki veszélyezteti az evilági ország biztonságát - akár Jézust, akár mást. Ezért aztán az Isten is két csoportba rakja a bűnös embert. Az egyikbe kerülnek a bűnbánatot tartók, a másikba a bűnüket meg nem bánók, bűneikért bocsánatot nem kérők. Igazában Isten azt szeretné, hogy ne kelljen két csoportot csinálnia, csak egyetlen egyet, s ebben az egyben benne lennének az összes emberek. Azok is, akik nem vétkeznek, és azok is, akik vétkeznek, de a bűnüket megbánják, s ennek következtében Isten megbocsát nekik. De Isten szabaddá tett minket, vétkezhetünk is, ha akarunk, nincs hatalma rajtunk. Ha nem akarjuk megbánni bűneinket, akkor a mindent elviselő Isten ezt is elviseli. Elviseli, de nem bocsátja meg, mert a megbocsátás feltétele a metanoia, a bűnbánattartás, a gondolkodásunk odaigazítása az Isten gondolkodásához.

Mindezek következtében a mai jézusi szöveg csak azt jelentheti, hogy a tanítványok Isten szent Lelkének birtokában megállapítják, hogy Kaifás vagy akárki megbánta-e a bűnét, felzárkózott-e Jézus gondolkodásához, az Isten gondolataihoz, s ha nem, akkor nincs bocsánat, hanem késik az, prolongálódik. Mert Istenben megvan a megbocsátási készség mindenki irányában, de ez a készség nem lép működésbe, nem aktualizálódik addig, amíg a bűnös ember lelkében meg nem születik a bánat. A szinoptikusoknál négy ízben is megtaláljuk a mai jánosi evangéliumnak megfelelő szöveget: Ha pedig valaki nem fogad be titeket, meg sem hallgatja szavaitokat, menjetek ki abból a házból vagy városból, még a port is verjétek le lábaitokról (Mt 10,14). Aktualizálnám az egészet egy példával mai életünkből. Ha valaki nekem azt

mondja, hogy tudom, hogy a pezsgőspohár felső, széles részének alsó tájain élünk mi itt, Magyarországon valahányan, s az emberiség 80 %-a szegényebben él, mint mi, de képtelen vagyok osztozni az emberiség egészével, mert ez esetben az életszínvonalam nem a felére, de a negyedére esnék le, akkor... akkor mi a dolgom, ha Jézus tanítványa vagyok és megkaptam Isten szent Lelkét? Akkor azt mondom neki, hogy tégy úgy, mint Zakeus. Azaz tedd meg, amit ma meg tudsz tenni, de azzal, hogy holnapra Isten segedelmével már majd többre leszel képes. Ha erre rábólintasz, akkor az első csoportba tartozol, s bocsánatot nyersz. Ha viszont elkezded handabandázni, s mondod a magyar társadalom süket szövegét: de hát képtelen vagyok megélni a fizetésemből,,,; s mondod ezt akkor, amikor Erdélyben havi tízezerből élnek, és Kárpátalján még kevesebből; akkor a tanítványnak, aki megkapta Isten szent Lelkét, az a dolga, hogy még a port is lerázza a lábáról, s bizony beletegyen a második csoportba, s ne bocsásson meg, és nem nyersz bocsánatot.

Van még valami a mai evangéliumban, amiről szólni szeretnék, a Tamásnak mondott szavakról: Boldogok, akik nem látnak, s mégis hisznek. Az emberiség lehet akár millió esztendő is. Akik kétezer év előtt éltek, nem is tudhattak Jézusról. Akik később éltek, azokból is vajmi kevesen. Napjainkban is az emberiség kétharmadának még kísértése se lehet arra, hogy higgyen Jézusban; más kultúrkörhöz tartozik. Ahogy számunkra sem valós kísértés, hogy Krisna-tudatúak vagy buddhisták legyünk. Ha mindez így van, kiket mondott Jézus boldognak azon az alapon, hogy hisznek? Boldogok azok, akik hisznek. De miben? Mi a hitük tartalma?

Embernek lenni annyit jelent, hogy hiszünk valamiben. Mindnyájan. Az ateisták is. Nagyon buta ember, aki azt mondja, hogy ő tudja, hogy nincs Isten. A mi vallásunk sem azt mondja, hogy higgy abban, amit tudsz. Hitvallásunk van. A másik vallásban is a hitükről vallanak. Ez a fides generalis. Mindenki hisz valamiben. Jól van ez így, az Isten teremtett minket ilyennek.

Az ateista is más valamiben hisz, a buddhista is más valamiben hisz, a katolikus is más valamiben hisz. Amikor az ateisták összejönnek, akkor kiderül, hogy bár mindegyikük ateista, de nem pontosan úgy gondolja a hitét, ahogyan a másik ateista. A buddhistáknál is ez a tényállás. S a katolikusoknál is. Embernek lenni azt jelenti, hogy még az ujjenyomatunk sem egyforma - a rendőrség nagy-nagy öröme. A hitünk egy kicsit bonyolultabb dolog, mint az ujjbegyünk, s ezért mondhatjuk, hogy ma a világon nagyjából hatmilliárd különböző hitet találunk. Ez a fides specialis. Mindenki egy kicsit, vagy nagyon másban hisz. Jól van ez így, az Isten teremtett minket ilyennek.

Ezekre gondolt Jézus, amikor Tamásnak azt mondta, hogy boldogok, akik hisznek? Nem ezekre gondolt. Egy harmadikra gondolt. Arra gondolt, amit minden anya és apa mond a gyerekének, amit az óvodások is tudnak. Arra, hogy jó kisfiúknak és jó kislányoknak kell lennünk. Ez a fides universalis. S annak ellenére, hogy mindenki egy kicsit, vagy nagyon másban hisz, ebben az univerzális hitben rejlik az emberiség megmaradásának a jövője. Abban, hogy mindahányan tudjuk, hogy jóknak kell lennünk. Tudjuk? Igen. Mert embernek lenni annyit jelent, hogy tudjuk, hogy a Bodri kutya nem a muskátli, s a muskátli nem a Bodri kutya. S ezért

tudunk eligazodni a világban. S tudjuk azt is, hogy mindahányunknak jóknak kell lennünk. S ez az alapja annak, hogy abban a világban, amelyben el tudunk igazodni, meg is teremtsük az Isten rendjét, az Isten Országát.

De akkor mért mondta Jézus ezt a tudást hitnek? Boldogok, akik hisznek abban, amit mindannyian tudunk? Csak azért, mert nem attól vagyunk boldogok, amit tudunk, hanem attól, hogy megtesszük, amit Isten mindahányunktól kíván. S ezt a megtevést mondta Jézus a Tamásnak mondott szavakban hitnek. Magatartást, amelyben az életünkkel zárkozunk fel ahhoz, amit tudunk. Nem attól vagyunk boldogok, hogy katolikusok vagyunk, nem attól, hogy mindenkiétől különbözik, amit gondolunk, hiszünk, nem a csak ránk jellemző fides specialis-unktól, hanem attól, hogy megtesszük azt, amit Isten kivétel nélkül mindahányunktól elvár.

Városmajor, 2001. április 29.

János beszámol egy harmadik találkozásról is a feltámadás után. A tanítványokból hét - halászik a Genezáreti tavon. Jézus áll a parton, s nem ismerik meg őt. Kérdi, hogy fogtak-e valamit. Semmit. Tanácsolja nekik, hogy vessék ki a hálót a bárka jobb oldalán. Majd kiszakad a háló. János felfedezi, hogy Jézus áll a parton. Erre Péter beveti magát a vízbe. Utána közös reggeli. Most következik egy jelenet Jézus és Péter között, melyet igazán csak azok élvezhetnek, akik az Újszövetség eredeti nyelvén tudják olvasni a szöveget. (Propaganda az ógörög nyelvtanfolyam mellett!)

Jézus háromszor megkérdi Pétert, hogy szereti-e őt. Péter meg háromszor megvallja, hogy szereti Jézust, s így hatszor kerül elő a szeretni szó. De csak magyarul! Nem így az eredetiben. A hat helyen két különböző igét találunk: az egyik - az agapan, a második a - philein. János csak fordít héberből. A héberben is két különböző szó található e két görög igére. Az agapan jelentését ebből az ószövetségi mondatból vehetjük tudomásul: Szeresd a te Uradat, Istenedet teljes szívedből, egész lelkedből és minden erődből. A philein jelentését meg abból, hogy a belőle képzett philéma szó csókot jelent, s a magyarul is megtalálható filia jelöli azt az erős érzelmi töltést, amelyet a szerelmesek éreznek egymás iránt. Az agapan jelenti Jézus nyelvében azt a tettekben is megnyilvánuló erős szeretetet, amely oda tudja adni az életét is a meglátott érték szolgálatában. A philein pedig azt, hogy valaki nagyon kedves nekünk. Már most, ha a magyarul meg akarjuk különböztetni a két szó tartalmát, akkor két különböző kifejezésre van szükségünk. Az agapan fordítása legyen a szimpla szeretni szó, a philein fordítása pedig ez: szívvel szeretni. Ezek után lássuk a jelenetet Jézus és Péter között.

Miután megreggeliztek ezt mondja Simon Péternek Jézus:

- Simon, Jónás fia, szeretsz-e engem jobban, mint ezek?
- Igen, Uram - feleli -, te tudod, hogy szívvel szeretlek téged.
- Legeltesd bárányaimat! - mondja erre neki. Aztán másodszor szól hozzá:
- Simon, Jónás fia, szeretsz-e engem?
- Igen, Uram, Te tudod, hogy szívvel szeretlek Téged.

- Őrizd a juhaimat! - mondja neki. Harmadjára szól hozzá:
- Simon, Jónás fia, szívvel szeretsz-e engem? Elszomorodott Péter, hogy harmadjára is mondja neki: szívvel szeretsz-e engem, és így válaszolt neki:
- Uram, te mindent tudsz, Te tudod, hogy szívvel szeretlek Téged. Mire Jézus így szólt hozzá:
- Legeltesd a juhaimat.

Két lehetőség van. Az egyik: Péternek kevés az agapan, a szeretni, s többet akar mondani: szívvel szeretlek téged. A másik lehetőség: a Jézust megtagadó tanítvány nem meri használni Jézus százszor szent ígését a Jézust megtagadása miatt, s csak azt meri mondani, hogy minden megtagadásom ellenére is - a szívemből szeretlek téged. Akármilyen is volt a péteri szóhasznált motívuma, a harmadik megkérdezésnél Jézus átveszi Péter ígését. Jó, tudomásul veszem, hogy szíveddel szeretsz engem - akár többet, akár kevesebbet jelent ez számodra -, de ez esetben is csak azt mondom neked, hogy legeltesd juhaimat.

Lehet Jézust szívünkkel szeretni, s lehet csak egyszerűen kész lenni arra, hogy odaadjuk az életünkkel érte - ha van bennünk filia irányában, ha nincs. Kérdezem: melyik a fontosabb? Mintha Jézus válaszolna rá Péternek az ezután mondott szavakkal: Amikor még fiatal voltál, felölvezted magad, és odamentél, ahova akartál. De ha majd megöregszel, kiterjeszted karjaidat. Más fog felövezni téged, és hurcol oda, ahova nem akarod... Kövess engem!

A válasz ez: Csatlakoztál hozzám, mert ifjúságodban a szíved azt diktálta, hogy csatlakozzál. Ha eljön az idő, ha megöregedsz, majd kinyújtott kezeidre rákerül a karperec, s az Ötszáz, bizony, dalolva ment / Lángsírba velsz bárd csak mese, mert a kivégzés órájára már agyongyötörtek, jártányi erőd sincs, és háromszor is leroskadsz kereszted súlya alatt, s legfeljebb az hagyja el ajkadat, hogy Istenem, Istenem, miért hagytál el engem? A philein-nek, a szívvel szeretésnek összesen csak annyi szerepe van, hogy eljuttasson az Isten tolmácsainak egyelőre rendre kijáró golgotákra, s amit ott el kell viselni, már egyértelműen az agapan világba tartozik.

Örölnünk kell, ha filia van a szívünkben Isten és Jézus iránt, de tudnunk kell, hogy nehéz órában, amikor ám egy cselédlány kérdezi meg tőlünk, hogy ki fia-bornya vagyunk, ez a filia csak megtagadásra, majd keserves sírásra elég. Ahhoz, hogy valakiket legeltetni tudjunk egy életen át, valamivel több kell. Ahhoz is, hogy vissza tudjunk fordulni a Via Appián, ahhoz is több kell. Erről a többről beszél Jézus ajkán az agapan ige: Szeresd a te Uradat Istenedet, teljes szívedből, egész elmédből és minden erődből.

Városmajor, 2001. május 5.

Egy naplóban szabad nyafogni is. Most azt teszem. Rejtve, hogy lehetőleg senki se vehesse magára, hogy miatta nyafogok. Egyszer kaptam egy nagyon jól eső dicséretet egyik bokorbei testvéremtől, egy tőlem mindössze 10-15 évvel fiatalabb öreg úrtól. Ezt mondta a fülem hallatára: Azt becsülöm a Gyurkában, hogy nem nyafog. Most majd visszavonhatja elismerését, mert nyafogni készülök.

Volt Jézus életében nyafogás? Hát volt. Egy órát se tudtatok virrasztani velem? - ez biztosan az volt. A Meddig leszek még veletek? Meddig tűrjelek még titeket? - ez már inkább a letolás, mint a nyafogás műfajába tartozik. Kiket tolt le, kik miatt nyafogott Jézus? Pilátus, Heródes, Kaifás, írástudók vének miatt? Óh, nem. Ezeket szimplán lebűnösözte: Az emberfia a bűnösök kezébe kerül... Amit ezek tette ellene, természetes volt számára. Az uraknak az a szakmájuk, hogy kinyírják Isten küldötteit, akik rendre az urak ellen pofáznak. Nyafogni Jézus csak azok rovására nyafogott, akik szerették, becsülték őt: a tanítványai miatt nyafogott. Nyafogtam én valaha Rákosi, Kádár avagy egyházam megfelelői ellen, akik ugyanazt csinálták velem, amit az elvtárs urak? Soha. Ez a szakmájuk, a nép meg az egyház szolgálatában teljesített hivatásuk!!! Én is csak a barátaim rovására készülök nyafogni.

Mért teszem? Ami fáj, azt ki kell beszélnie az embernek magából. Furcsa ez a kompjúteres világ. Már imádkozni is csak a szövegszerkesztő előtt tudunk. Ha testvéreim megnyafogtatnak, nem tudok elaludni. Éjjel egy és kettő között végül is abbahagyom a reménytelen kísérletet, köpenyt veszek fel, s bekapcsolom a gépet. Leülök, és elmondom nekik, hogy mi fáj, mit mondtak délután a találkozón, ami megsebesített. Nagyon szépen csinálok: nem vádolok, csak elmondom, hogy hát nekem ez meg ez, ezért meg azért, rosszul esett. Két-három óra alatt kész vagyok a nagy levéllel, amit még soha sem küldtem el nekik. Ez csak olyan episztola-levél, mint Mikes Kelemen levelei. Levél, amelyet nem küldenek el: az episztola nem misszilis (elküldött) levél. Mire kész a levél, nagyot ásítok. Be az ágyba, s alszom az igazak álmát.

Hát a napokban megint volt ilyen éjszakám. Letoltak egy írásom miatt, mint a pengős malacot. Olyanért, amiért elismerést, kitüntetést, tapsot, azaz - szerényebben - testvéreim halk megbecsülését vártam. Hát nem jött be. Először azt hittem, hogy ez is olyan írásom lesz, hogy a holló se károg utána. Aztán jeges zuhanyként megjött - a károgás. Megint nem tudtam elaludni. Írtam egy bocsánatkérő levelet: ha valaki megbántódott tőle, hát sajnálom... Ezt kivételesen el is küldtem.

Azt mondják, akik házasságban élnek, hogy időnként veszekednek. Nem tudok veszekedni. Egyik öcsém mondta: Jó, te nem káromkodol, de nézel!!! Olykor nem is nézek, csak episztolát írok. Ez alkalommal misszilis levél lett belőle: elküldtem. Az Isten Országa sem épül veszekedés, letolás, nyafogás meg fájások nélkül. Fájások nélkül gyerek sincs. A fájások után pedig lehet örülni... Olykor megszületik valami belőlük

Budavári, 2001. május 14.

Megkért a Bokor képviselője, hogy írjak valamit a politikáról a Közös Dolgaink című füzetbe. Ezt a füzetet minden nyár elején legyártjuk, megtárgyaljuk a nyári lelkigyakorlatokon, s aki indítást érez rá, beküldi hozzászólását. Ebből lesz egy másik füzet: a Reflexiók. A kérés a Gyöker közösségben hangzott el. Elvállaltam, csak megkértem testvéreimet, hogy gondolkozzanak ők is, hogy mit kellene erről írni. Elgondolkodtak, s négyen le is írták, amit gondoltak. Én is. Négyünk írását, floppyját,

vihette a kérést közvetítő testvérem a Közös Dolgaink szerkesztőségébe. Az én floppymon ez állt:

Abból, hogy Jézust azzal kísértette a Sátán, amivel, azt következtetem, hogy politikai érdeklődésű ember volt. Amit a Sátánnak mondott, és tanításával-életével produkált, abból meg azt, hogy nem vállalta azokat a színtereket, amelyeken Izraelben akkor a politikai tevékenység folyt.

E sorok megírása előtt - az egész KIO-t nem olvashatván el - két és fél óra alatt elolvastam Az Ország c. V. könyvnek az Evilági ország c. fejezetét. Megerősödtem az olvasás nyomán abban, hogy Jézus a fenti nemvállalást összekapcsolta egy olyan Isten Országának vállalásával, amely Ország felvállalja mindazt, ami egy Jézus fajtájú politikai érdeklődésből következik.

Izrael politikai tevékenységre alkalmas színterei a pretorium és a szünedrion voltak. Ezekhez semmi köze nem volt: mindkét helyen csak megkötözötten jelent meg, nem önszántából. Létrehozta tanítványaiból a Tizenkettőnek nevezett kommunát, s felhasználta gondolatainak közlésére meg a hegyet és síkságot is a zsinagóga és a Templom mellett.

Azt gondolom, hogy mivoltunkból, olyannak-amilyennek teremtettségünkől következik, hogy érdekelték legyünk a magunk, családjunk, országunk-nemzetünk s az emberiség boldogulása iránt. E Jézuséval egyező politikai érdeklődés kiélésére milyen színterek kínálóznak nekem, mint a katolikus felekezethez tartozó Bokor-tagnak ma Magyarországon, egy globalizálódó világban? Mi a jelen pretoriuma-szünedrionja számomra? A Bokor, az egyház, a politikai pártok, és az ú.n. civil-szféra.

Az egyházat elvállalom, mint Jézus a zsinagógát és Templomot, de alig veszi igénybe energiáimat. A Bokrot elvállalom, s minden energiámat igénybe veszi. A politikai pártokat nem vállalom azon felül, hogy elmegyek szavazni. A civil-szférát szívesen vállalom: elmegyek a HEL-be, a Nyitott szájba, a Kossuth Klubba, Csiszár Jenőhöz, s írok a Népszabadságba levelet a szektásoknak és nem szektásoknak, s értekezem az ÉS-ben a III/III-asokról. De a Bokor köti le energiáimat, akár a budavári nagyhét, akár Húsvét hete Erdélyben.

Szerencsés helyzetben vagyok. Mégis elmondhatok egy prédikációt hetente Széphalmon. Hívnak ide-oda a civil-szférában, olykor írhatok is az országos lapokba. Bokor-csoportjaim újra szaporodnak, s csinálhatok Koinóniát s Naplót havonta. Aki nincsen ilyen szerencsés helyzetben, az részint örül, hogy él, hogy elvégezheti családi és munkahelyi feladatait, ám megtoldva a maga Bokor-tevékenységével; részint pedig frusztrál, mert Egyház, család, munkahely, Bokor nem ad neki annyi feladatot, amennyit szeretne, s még nagyon sok lekötetlen, szabad kapacitása van.

Csak a szabad kapacitással rendelkezőtől kérdezem: Hány csoportot vezetsz? Ha erre azt mondja, hogy vezetnék én akárhányat, de a kutya se kívánja szolgálataimat, akkor helyben vagyunk. Itt a politikai pártok ajtajai előtt somfordálás Sitz im Leben-je. A kutya-se szituációnak csak egy oka lehet: nem hiszek már többé abban, hogy a Bokor megtalálta a kulcsot az ajtóhoz, amellyel fel lehet nyitni az emberiség boldogulásának a világát.

Amíg tudod, hogyan kell olyan világot csinálni, amelyben nem parancsolunk, nem akarunk többet birtokolni és verekedni, addig nem kell somfordálnod. Ha már nem tudod, akkor somfordálsz. Meg is találsz a magad számára a parancsolás, a többet birtoklás és erőalkalmazás lehetőségeit.

És Petőfi, Ady, Széchenyi, Deák? Ezek jellemóriások, akik a felvilágosodás hatása alá kerülve tenni akartak valamit nemzetükért, a közért. Ez lehetséges volt a 19. században. Ma minő eszme hatására somfordálsz? A neoliberalista kapitalista globalizáció, vagy minek a hatására?

Budavári, 2001. május 14.

Naplóíráshoz Horatius szerint otium kell. Ebben a latintól elszokott világban inkább Arannyal kell szólni: egy kis független nyugalmat, melyben a dal megfoghat - erre várt ő késő öregkorában, amikor hatvan éves volt. Én várom-e? Nem. Akkor érzem jól magamat, ha a tennivalóimtól nem tudom, hol áll a fejem. De ennek most az lett a következménye, hogy május 6-ról 14-re ugrok. Még jó, hogy előre kellett dolgoznom, s a májusi szentbeszédeimet meg kellett írnom valamikor januárban az áprilisi Érted Vagyok számára, ahol ennyi az átfutási idő. De elmúlik a május, s én e naplófüzetnek a naptár miatt a Pünkösdi napló nevet adom. Illik tehát, hogy legyen benne valami Pünkösdről is.

Szélzúgás, lángnyelvek...

Ne távozzatok Jeruzsálemből, hanem várjátok meg az Atya ígését. Felmentek a felső szobákba, s egy szívvel és egy lélekkel kitartóan vettek részt az imádkozásban. Majd Júdas helyett megválasztották Mátyást azok közül, akik az egész idő alatt együtt voltak velük, amíg közöttük járt az Úr Jézus. Amikor pedig eljött a pünkösdi napja, hirtelen hatalmas szélrohamhoz hasonló zúgás támadt az égből, s Péter elkezdheti beszédét: Jézust, akit Isten igazolt előttetek, ti felszegeztétek és megöltétek. De őt az Isten feltámasztotta, mivel lehetetlen volt, hogy a halál fogva tartsa őt. Negyvenkilenc nappal húsvét után a titokban feltámadás publikus, kinyilvánított feltámadássá lesz; tudomásul veheti azt egész Jeruzsálem: Kaifás, a főpap, a gyilkosság kitervezője is, s a nép is, aki a Feszítsd meg!-et kiáltotta. Péter azt mondja, hogy szükségképpen volt a feltámadás: lehetetlen volt, hogy a halál fogva tartsa őt. Miért volt lehetetlen? Magyarázatul Péter zsoltárt idéz: nem engedted, hogy Szented rothadást lásson. S az Isten azt tesz, amit akar. Ezért mindenható.

Ki kell már egyszer tisztázni a mindenható Isten fogalmát. Aki Istenről beszél, állítja, hogy Ő létezik, az teljes valóság - mindennek, ami csak van -végső okának vallja őt. Mert semmi sincs ok nélkül, még pedig elegendő és szükségképpen ok nélkül. Másképpen mondva ugyanezt: semmi sincsen magától; mindennek, ami létezik, szükségképpen van létrehozó oka. A gyufának a gyufacsináló ember az oka, aki megtervezte és megvalósította azt a gyárat, amelyben a gyufát előállítják. A teljes valóságnak a megcsinálója az ezt a valóságot létrehozó Isten. Ez a szükségképpen ok; mert nem lenne gyufa, és nem lenne a bennünket körülvevő, fényévek távolába is

terjeszkedő teljes valóság, ha nem lenne létrehozója, akit Istennek állítunk. Másfelől a gyufacsináló embernek nem lehet oka a gyufa, mert a gyufa képtelen embert alkotni. A gyufa képes elégni, hőt fejleszteni, de embert nem tud létrehozni. Az ember viszont már elégséges oka a gyufának, mert az ember képes gyufát csinálni. Aki Istent állít, az olyan létezőt állít, aki képes létrehozni a valóságot, s a valóság egészén belül embert is képes alkotni. Így aztán Isten az egész valóság szükségképpen és elegendő oka.

Szükségképpen és elegendő oka nemcsak a teljes valóság létezésének, hanem a valóságban ható törvényeknek is. Az emberalatti világban pl. a szélviharnak, tájfunnak, a szökőárnak, a földrengésnek s a vulkánkitörésnek is. Az élő világban az életnek és az elmúlásnak, a gyümölcsöt hozásnak s a szaporodásnak is, a kórokozók-bacilusok létezésének is az Isten az okozója. Az ember világában pedig az ember szabadságának: a jó és gonosz cselekedeteinknek is, melyek szabadságunkból fakadnak. A lét törvényének tapasztaljuk a tájfun, a halált, s az emberi szabadság minden megnyilvánulását, pl. a neoliberalizmus gáztetteit is. Az Isten a végső oka nemcsak a valóság egészének, hanem a bennük ható törvényeknek is. Miért ezek a törvényei? Mert Isten - nem Istent teremtett, mert ez fogalmi ellentmondás lenne. Isten, az abszolút lét, csak nem-Istent, csak relatív létet tud teremteni. A relatív lét pedig ilyen, hogy van benne földrengés, halál és emberi gonoszság. Szükségképpen. Vak erőkből is áll és gonosz erőkből is - szabadságunk következtében. Nem tudott másmilyen világot teremteni. Biztos, hogy a lehető legjobb világot teremtette; következik ez az Isten tökéletességéből, jóságából. Abból, hogy Isten azt hozta létre, amire egyáltalán képes volt. Az ember sem csinál egy alkotást pocsékabbra, mint ahogy tudja. Ha Isten világot, valóságot hoz létre, az ilyen. Így mindenható az Isten.

Az öntudatlan világ nem szenved. Az ember szenved tőle, de jutalma lehet az Isten örök élete halálunk után. S jutalmunk lehet az Isten Országának boldogsága már a földi létben is, ha jóra használjuk a kapott szabadságot: ha adunk. Ha adunk, százannyit kapunk vissza: testvért és nővért, házat és földet. Nem csinálunk rossz vásárt, ha meg is kell halnunk. Sorsunk itt is a boldogság, ha itt még nélkülöznünk is kell az abszolút lét zavartalan örömét.

S most jön a nagy kérdés: ha már csak ilyenre sikerülhet a relatív lét, nem tudná Isten a tájfun borzalmait, s korunkban a neoliberalizmus gonoszságait - s más korokban más gonoszságokat - felszámolni, hatályon kívül helyezni? Miért ne tudná?! Akinek van hatalma törvényt szabni, annak van hatalma a törvényt hatálytalanítani is. Meg is teszi az Isten ezt nemegyszer. Jairus házában, Naim városának kapujában, Lázár sírjánál. Sőt, minden egyes csodás gyógyuláskor, Jézus korában és akármikor. Jézus ugyan azt mondja a gyógyultaknak: A hited gyógyított meg téged. De ehhez a gyógyuláshoz azért az Istennek is köze van, mert a kilenc leprásnak szemére hányja, hogy nem dicsőítették Istent a gyógyulásért. Ateisták nem szoktak csodálatosan meggyógyulni. Egy baráti házaspár négy gyermekéből egy rákos lett. Buzgón s hittel imádkozott az egész család. S a rák nyom nélkül eltűnt. Lourdes-ban jegyzik az orvosilag érthetetlen gyógyulásokat, s nem keveset. Másutt is történnek csodálatos gyógyulások, ma is.

Mért nem avatkozik bele Isten sűrűbben a folyamatokba? Talán azért, mert Jairus lányának, a naimi ifjúnak s Lázárnak néhány évtizeden belül mindenképpen meg kell halnia. Talán azért, mert a meggyógyult betegeknek előbb-utóbb ugyanez lesz a sorsuk - a teremtet világ törvényszerűségei szerint. Meghalnak néhány év vagy évtized után ők is - ismét a teremtet világ törvényszerűségei alapján. Minek nyúljon bele, ha mindenképpen működnek az általa létrehozott világ törvényei?

Ha Isten mégis belenyúl a törvényszerű folyamatokba és megmásítja azokat, valami oka van rá. Találgathatjuk ezt az okot. A Golgotán nem nyúlt bele, mert nem bábjátékot akart, hanem történelmet: Kaifás, Pilátus kezét nem köti meg, ellenük és társaik ellen csak háborúkkal csatázhatna, s ezt azért az Isten még sem vállalja. Húsvétkor, Pünkösdkor viszont belenyúlt. Miért tette? Mert meg akarta taszítani Jézus ügyének kátyúba jutott szekerét. Azt akarta, hogy a feltámadt Jézus húsvét után összeszedje a megfutott Tizenkettőt. Pünkösdkor pedig azt akarta, hogy a feltámadása publikus, mindenki által tudottá legyen. Isten gyilkolni nem hajlandó, de Jézust feltámasztja, új életet ad neki. Gyilkolni nem hajlandó, de kiárasztja Lelkét: szélzúgást támaszt, lángnyelvek ereszkednek a Tizenkettőre, s bátorság tölti el őket: nem gyilkolni, de vállalni azt, hogy Kaifás most már az ő életükre is törjön.

Mindenható-e már most az Isten? Nem jó szó ez az Isten jellemzésére. Hajlandó létet, életet adni. Hajlandó gyógyításkor, feltámasztáskor újra adni ezt az életet. De gyilkolni nem hajlandó, inkább együtt szenved a szenvedővel; ha kell, akkor a kereszten vergődő Jézussal is. Inkább mindent adónak és mindent elszenvedőnek mondanám őt. A mindenhatóságának korlátot szabnak az által megteremtett világ törvényszerűségei; pl. az, hogy mindannyian egy halálos betegséggel születünk a világra. Ide kívánczik most egy vers. Szabó Lőrincé. Címe:

LÓCI VERSET ÍR

...egyszerre nyílt az ajtó,
jött Lóci és elébem állt
s megszólalt: - Apu, verset írtam!
- De hisz még nem tudsz írni, te!
- Nem is írtam, csak kigondoltam.
- No, halljuk. - Hát figyelj ide, -
szólt Lóci, azzal nekikezdett
s két sorban elmondta a verset:
"Az életet adja, adja,
egyszerre csak abbahagyja."
Én nagyot néztem: - Ki? Kiről szól
a versed? Ennyi az egész?
- Hát az Istenről, az a címe! -
magyarázza a gyerek; és:
- Nem kéne még valami hozzá?
- kérdeztem én kíváncsian.

- Nem hát, - felelt ő, - ez az élet,
- ebben már minden benne van.
- Benne van, jól van, igazad van,
szép a vers, menj és játssz tovább! -
Szinte ijedten csókoltam meg
Lóci hatéves homlokát...

El kell fogadnom, hogy Isten ilyen világot teremtett, s ezen a világon belül kell tennem, amit kíván tőlem. Tőlem azt kívánja, amit mindenkitől. Hogy el ne adjon a szekér. Hogy megvalósuljon az ország. Az Ország, amely testvérekből áll, akik nem parancsolgatnak egymásnak, hanem mossák egymás lábát. Az Ország, amelyben nem akarok gazdagabb lenni, mint testvérem, hanem osztozok. Az Ország, amelyben nem erőszakoskodom, mert mi értelme lenne annak ott, ahol mosni akarom a testvérem lábát, s mindent meg akarok osztani vele. Isten Lelke csak ezt kívánja tőlem. Ugyanazt, amit tőled is.

A NAPLÓ ezzel a számmal, amelyet kezdedben tartasz, elérte a tizedik füzetet. Ha a következő tíz füzetre igényt tartasz, akkor Tájéka, a Koinónia megrendelésével azonos módon megrendelheted a következő tíz füzetet, melynek ára: 1000 Ft., és genetikusan kapod majd, mint a Tájékot és a Koinóniát. Ha postán kéred, akkor 1400 Ft-ért rendelheted meg Kovács Teréznel (1122 Bp Városmajor u. 47/B), valamint az eddigi tíz számot 1 000 FT + postaköltség ellenében.

A szerző elérhető elektronikusan: bulanyi@freemail.hu

11. Erdélyi napló

Tartalomjegyzék

11. Erdélyi napló	1
Átmennék a Királyhágón... ..	1
Először Erdélyben: 1941 nyarán	2
Másodszor: 1943 nyarán	4
Harmadszor: 43 karácsonyától 44 vízkeresztjéig	4
Negyedszer: a 60-as évek közepe táján	6
Ötödször: a 70-es évek közepén	7
Váradtól Kolozsvárig	8
Kolozsvártól Vásárhelyig	11
Vásárhelytől Udvarhelyig	17
Udvarhelytől Kovásznáig	19
Kovásznától Déváig	23
Dévától Belényesen, Szalontán keresztül hazafelé.	25

Átmennék a Királyhágón...

2001. április 16-tól 21-ig voltam Erdélyben, s annyi minden dolgom tetőzött előtte meg utána, hogy csak most, június közepén tudom befejezni róla a híradást.

Hol s mikor kezdődik az erdélyi út? Nem kezdem Ádám-Évánál. Beérem annyival, hogy 2000 januárjában betéved a Szellemi Búvárokhoz a szemináriumra egy lányos külsejű, hosszú hajú, fiatal hölgy. A szokásos bemutatkozó kör során elmondja, hogy Bernád Ilona a neve, s Erdélyből jött. Tájékoztatásnak nekem ez kevés, s megkérdem:

- S Erdélyből honnan?
- Marosvásárhelyről.
- Ott született?

- Nem, hanem a Kis-Küküllő völgyében, Makfalván, s mondja is már a történelmi nevezetességeket, amikről híres a faluja.

Amikor az est során hozzászólásra jelentkezik, már mint Makfalva lánya kap szót. Összebarátkozik vele Ida, a szeminárium üdvöskéje, aki küldi is aztán Marosvásárhelyre - elektronikusan - az egymás után következő szemináriumok anyagát. Amikor Ilona tavaszon újra Budapesten jár, kijön Széphalomra is a szombat esti misére, s hivatalos lesz a Mag közösségbe Vágújhelyi Feriéknél. A nyáron újra Budapesten jár, átadom neki Városmajor utcai lakásom, míg én Budaváriban teszem a dolgom: tartom a lelkigyakorlatokat. Onnan feljőve együtt megyünk vele, Kundra Pistával és Idával - a Nőtincsi Bokor Nagytáborba. Ilona itt anyagot gyűjt készülő tanulmányához (a születés körüli elnevezések, szokások folklórja?), s magnóvégre fogja a 16 gyermekes Király Zsikét. A tábor befejeződik egy vasárnap ebéd után, s az este Ilonát már Balatonfüreden találja Madaras Csabáéknál. Honi levegőn, mert Csaba Makfalvától keletre, a görgényi havasok túlsó oldaláról, a gergyói medencéből került Füredre. Ott tanyázik Ilona csütörtökig, s Madarasék hozzák

Budaváriba - lelkigyakorlatra. Ennek során, a harmadik napon, a lelkigyakorlatozók összehozása után, esküvő is esik: Csaba és Judit - öt gyerekkel!!! - örök hűséget esküsznek egymásnak. Tanúk is voltak, ünnepélyes bevonulás is, menyasszonyi ruha is, meg pezsgő, torta, s utána éneklés az estében arról, hogy Szivárvány havasán felnyílt rozmaring szál... s egyébről. De azért nem kivilágos-kivirradtig, mert hátra van még a lelkigyakorlat negyedik napja - a záró elmélkedéseké. E negyedik napon - augusztus 20-a lévén - Szent István királyunkat ünnepeltük a templomban: Ah, hol vagy magyarok tündöklő csillaga... A két székel, Csaba meg Ilona, ministrál. S én meg a prédikációban mondom - ünnepen meg nem-ünnepen - a magamét: azt, hogy nemzetet csak szüléssel lehet megtartani, s anélkül bajosan. S azt is, hogy van egy dunatáji magyarság, és van egy másik is, a Kárpátok két oldalán: a székel- és a csángók-féle. Ezért a mise végén nemcsak a magyar, hanem a székel himnuszát is elénekeljük, ha már éppen két székel áll s térdel mellettem, amikor szövetséget újítunk: Ez a szövetség az én véremben... Véremben - olcsóbban nem lehet újítani, Jézusnak sem sikerült. Csak a szeretet áldozata hozhatja közelebb a székel s a magyart, de abból a román s a szász sem maradhat ki, mert csak az a magatartás érdemelheti ki a szeretet nevét, amelyből senki sem marad ki. Csak attól szeretet a szeretet, ha mindenkét átölel. Ezt és csak ezt tanítja nekünk Jézus annyi harc és oly sok viszály után is. És csak ha megtanuljuk tőle ezt a leckét, csak akkor él nemzet e hazán. Semmi sem riaszthat vissza: S ha nem szeretnek is: szeress! Vörösmarty és Babits Mihály ugyanazt tanítja.

Ebben a levegőben fogan meg Ilonában a gondolat: Gyurka bácsi, neked át kell jönnöd Erdélybe! Nem sokat gondolkodom, veszem a naptárt, és mondom: Jövő húsvét hetében, ha addig élek, bizony átmennék..., úgy igazítanám dolgaikat. Hittem is, meg nem is, hogy még egyszer látom Erdélyt. Még egyszer? Mert láttam már?

Először Erdélyben: 1941 nyarán

El kell mondanom, hanyadjára láttam Erdélyt, 2001. húsvétjának hetében. Hatodjára. Első ízben 1941 nyarán, hatvan éve, huszonévesen. '38 nyarán szentelték pappá a piarista Gerencsér Pistát, öt évvel járt felettem a teológián - mély tisztelet s az ifjú szív igaz barátsága kötött hozzá. '40 ősze már a kolozsvári piarista gimnáziumban találja őt, s '41 nyarán hív, hogy menjek 16 éves piarista diákokkal, tanítványaival regös-útra a szörvány magyarsághoz. Nem gondolkodom egy percet sem: Csak szerezz az előjáróktól engedélyt, s már megyek is. Szerzett, s én mentem. Felkészülünk a regös-útra a kalotaszegi Kisbácsán egy cserkésziszti táborban, majd a Kolozsvár-sétatéri színházban meghallgatjuk Aczél bárót (a Gulagon verik majd hamarosan agyon, s egyik fiával - volt belőlük vagy hat - majd a Gyűjtő fogházban találkozom tíz esztendő múltán), s már mehetünk is a háromhetes regös-útra a szörványba. Az első állomás - Magyarláros, ahova el is kell jutni. Büszkén karikáztam a hét vagy nyolc fiú előtt az országúton: Szamosújvár, Dés, Retteg irányában. Onnan a hegyeknek vettük utunkat, kerékpárommal együtt bele is estem egy patakba (amikor a parnok úr beleesett... - anekdotáznak majd), ők voltak a

gyakorlottabbak, én csak a szórvány magyarokért ültem a kerekre, de azért estére velem együtt is elértek - jól kifáradva - Négerfalvára. A szórvány magyarok száma itt összesen egy volt: a tanító. Megaludtunk az iskola puhafa padlóján. Másnap meg leereszkedtünk a hegyről, amire felmáztunk, s estére már tarthattuk is a regös előadást Magyarláposon. Visszatérnek az emlékeim. Meg tudnám tán tölteni e régmúlt három hét emlékeivel is ezt a füzetet. Mondok valamit belőlük. Egyszer a fiúk sötét pillantásokkal kísérve böktek mellbe: a tanár úr nem magyar! Mért? Egy nótával akartak bekarikázni az egyik román többségű faluba. Ezzel:

A Horthy lova lába térdig / Jár az oláh vérbe...

Megmagyarázták: azért kell ezzel, hogy féljenek, különben nem félnek. Én nem akartam, hogy féljenek, s ragaszkodtam az eredeti népdalszöveghez: Jár a piros vérbe... Ha én akkor, 41-ben, a dogmatikát és a morálist kitanulva már, tudtam volna, hogy Jézus nem akar tudni sem oláhról, sem pirosról, csak a maga véréről, s amelyet mások ontanak ki! Talán azért sejtettem már valamit korábban is. Tizenhat éves se voltam, amikor az egyik magyar órán A Török áfium ellen való orvosság volt a téma. S a tanár aktualizálni akarta a mű mondanivalóját: Fegyver, fegyver, fegyver kívántatik és jó vitézi rezolúció! Ezért megkérdezte az osztályt: Mit üzen Zrínyi ma nekünk? Nem tudom, mi szállt belém, felnyújtottam az ujjam, s mondtam valami olyast, hogy fegyverekkel nem lehet megoldani semmit. 1934-et írtunk akkor, másfél évtizeddel Trianon után! A paptanár meghökkent, de mondta tovább a konstantíni keresztény szöveget: Zrínyi bizony aktuális, ma is.

De abbahagyom ezt a kitérést, mert nem erre alkudtunk, hanem arra, hogy a hatvan évvel későbbi, a hatodik erdélyi utamról számolok be. Csak annyit mondok még el ebből az elsőből, hogy Négerfalváról Magyarlápos felé ereszkedve találkoztunk román pásztorokkal, akik eladásra kínáltak egy nagy fazék erdei számócát. Lehetett úgy három kiló. Kértek érte összesen 60 fillért, akkor másfél kiló kenyér árát. Megint nem gondolkodtam. Fizettem a közpénztárából, mint egy katonatiszt. Nagyon finom volt... - mezők üde lelke....

A legnagyobb bánatomra a következő nyáron nem tudtam Erdélybe menni. Megakadályozott benne a haza: két hónapos tartalékos tábori lelkészi szolgálatra hívott Szegedre. A végén katonakönyvet kaptam, s az állt benne, hogy tart. eü. honvéd vagyok. Erről a két hónapról is tudnék egy Napló-füzetet írni, de hát most megint nem lehet. Csak annyit mondok, hogy ennek erejében lettem én '45 áprilisában Debrecenben a 17. demokratikus honvéd gyalogezred regimentpáterje - főhadnagyi rangban; igaz, csak négy napra. Három nap alatt ért fel a hatvani utcai kisállomáson bevagonírozott 17. ezred Budapestre, ahol is rögvést találtam egy a fasiszták elleni harcra s katonai babérokra pályázó papot. Áadtam neki gyorsan az ezredlelkészséget, s mentem haza, Debrecenbe leszerelni, négy napi zsoldot felvenni, és sietni vele ki a piacra, venni valamit. Ha másnapra hagyom a vásárlást, már nem kapok érte semmit - ilyen volt akkoriban az infláció. Egyébként '52 decemberében ért véget tündökletes katonai pályám. Az életfogytiglani ítélettel együtt katonai rangomtól is megfosztottak. Akkor már tudtam, hogy főhadnagyság nélkül is van módom Jézus tanítványának lenni. Amikor szabadultam, újra lett katonakönyvem. Az

állt benne, hogy megint tart. eü. honvéd vagyok. Sebeket bekötözni - ez is elég.

Másodszor: 1943 nyarán

Ott tartunk, hogy '42-ben a hazát kell szolgálnom, s emiatt nem mehetek Erdélybe. Se baj, egy év marad csak ki. '43. januárjában felszentelnek, s a tanév közepén Sátoraljaújhelybe rendel a rendkormány. Gimnáziumi tanárnak. Az igazgató hintóval vár a vasútállomáson, s a hintó be sem fut a rendházba, s én már cserkészparancsnok is vagyok. Az igazgató volt a korábbi parancsnok. Mint utód (vezetem nyáron a két hetes álló tábort a Sátor-hegyekben, a Szuha-patak mentén - hatvan kis diáknak Egy magam (felnőtt, 24 évesként. Csak a nagydiákok segítenek, mint őrvezetők. Jutalmul a nagyokat viszem - három hétre Székelyföldre.

Első nap Saújhelyből Debrecenbe utaztunk, s megszálltunk a rendház egy szobájában - megint puhán, mert puhafa-padlón. Másnap vonattal utaztunk tovább Kolozsvárnak. Éjfél körül érjük el a Királyhágót. Nem láttunk a tájból semmit, csak hajnalban valamit Kalotaszegből, s utazunk tovább Székelykocsárdon keresztül Maroshévízre. Ott szedtük le a vonatról kerékpárjainkat, s jöttünk délnek... láttuk a Gyilkos-tót is meg a Szent Anna-tót is, mg méág sok mindent, aminek a nevét csak a földrajz órákon hallottuk... mi még hallottuk. Ehhez is kellene egy Napló-füzet. A három hét végén Nagykárolyon keresztül keveredtünk haza Saújhelybe. De már Nagykárolyban megtudtam, hogy véget ért saújhelyi dicsőségem, s ősztől már Tatán tanítom a magyar irodalmat. Fekete Tóni osztályát veszem át, s ebben találom Jahn Fricit, aki férje lesz majd a debreceni Bacsá Erzsónak, akire úgy talál, hogy 52 augusztusának végén Tatáról Debrecenbe utazik megtudakolni, hogy igaz-e, hogy az ÁVO elvitte az Atyát. Erzsó abban a házban lakott, amelybe én is kerültem, miután elvették rendházunkat, s felvilágosította Fricit a tényállásról, s ezért cserébe Frici is életfogytiglani rabságot - választott. Ma is tölti... Túl van már a hetvenen, nem is szabadul belőle.

Harmadszor: 43 karácsonyától 44 vízkeresztjéig

Végre elszabadultam Pestről - nem akkor, hanem most, amikor írom e Naplót -, hogy egy kicsit ápoljam a kertmt is. Siralmas a látvány: a monília elpusztította az egész kajszi, mandula és meggy termést. Az eső meg esik, így hát írhatok tovább. Pótolnom kellett a kimaradt 1942. évet. Ezért '43-ban kétszer is jártam Erdélyben. Nem Gerencsér Pista hívott. Isten feljebb vitte a dolgát. A IX. hadtestben szolgált hadtest-vezetőlelkésként - őrnagyi rangban, s '42 novemberében hazajött a Don mellől. Odahívott engem is regimentpáternek. Mondtam neki, hogy megyek, ha beszél az előjárókkal. De már ő sem ment vissza. Bekövetkezett a sztálingrádi csata, a doni katasztrófa, s benne kétszázezer magyar katona halála. Kis tragédia: csak három-négyszázezer gyermek, feleség, menyasszony, anya, apa holtig tartó bánata... Meg hány százezer meg nem születő gyermek!? Erről énekelte Sinka a Bégül sírig feketében meg az Ének a Don hőseiről c. verseit:

„Hős a Donnál Bánó Balázs / Kevés jóért de sokat ad...”

Így aztán '43 karácsonyára hívhatott Börzsei Márton, kolozsvári piarista, kispapkori jóbarátom, hogy segítsék neki szórványlelkészkedni. Menjek Beszterce vármegyébe, az Ilva völgyébe: Kisilvától Nagyilváig s a határszéli Kosnáig. December 23-án érkeztem Kolozsvárra. Megaludtam ott, a rendházban s utaztam tovább Beszterce felé, Kisilváig. Várt az állomásfőnök, fűtött vendégszobával. Délután öt óra lehetett - sötét decemberi éjszaka. '43-at írtunk. '43 januárjában szenteltek, ez volt az első papi karácsonyom. Vártam, nem jött értem senki. Majdnem elsírtam magam. Valamikor éjjel, 11 óra felé aztán jöttek értem nagy jókedvvel az ottani magyarok, s vittek éjféli misét mondani. Semmire sem emlékszem, csak arra, hogy havas volt minden, s láttam a faluban egy gyönyörű román karácsonyt: népviselet, ének, zene, tánc, jó kedv - ahogy mise előtt s után végigmentem Kisilva utcáin.

Másnap reggel szánnal vittek Nagyilvára. Ilyet még nem láttam: kékek voltak a havasok a szikrázó napfényben. Úgy hatott rám, hogy azt érzem azóta se láttam ennél gyönyörűbb tájat. Itt ismertem meg a főjegyzőt, Soós Károlyt meg a feleségét, a helybéli patikust. Életre szóló barátság lett belőle. '46-ban Debrecenben a szamoszegi főjegyzőtől kapok levelet. A debreceni Móra Ferenc népi kollégium igazgatójának van címezve, aki akkoriban voltam. Abba szeretné beíratni a fiát, akit szintén Károly névre kereszteltek. Azt válaszolom, hogy szívesen látom a fiút, de ha ez a gyerek azonos volna azzal a fiúcskával, akit '43 karácsonyán Nagyilván láttam játszózni, akkor ezerszer is, ahogyan Szendrei Júlia válaszolt Petőfi Sándor versére száz évvel korábban a Pesti Divatlapban. Apával, fiúval találkozom később is, nem egyszer, de igazi barátság a harmadik Soós Károlyhoz fűz, az unokához, aki sűrűn látogatja a 70-es évektől kezdve a Bokor lelkigyakorlatait. A nagymamáját sem felejttem: a pesti ostrom után orosz tiszteknek kényszerül táncolni asztal tetején. '45 után többször megkeresett, Debrecenben is. Korán meghalt.

Nagykarácsonytól Kiskarácsonyig, Kiskarácsonytól Vízkeresztig volt a házszentelés. Az első Soós Károlyval, a nagyilvai főjegyző-kántorral minden házba be kellett mennünk, bár nagyobbára románok voltak a gazdák. Én elimádkoztam latinul vagy magyarul a háziáldást a kiskönyvből, rálocsoltam a szenteltvizet a falakra, s a kántor közben krétával rárajzolta az ajtófélfára:

1 9 + G + M + B + 4 4

Ez magyarul is, románul is ugyanazt jelentette. Elvégezve az imádságot, a spriccelést, a rajzolást, következett a szertartás boldogabbik része. Ebből - sűrűn kérve a bocsánatot, s hivatkozva gyenge fiatal koromra -, mármint a pálinkaivásból kimaradtam. A kántor bírta, bírnia kellett, volt is gyakorlata benne, s valakinek csak helyt kellett állnia... Majd következtek az adományok: bőven adták a lejt, amikor még a bani is pénz volt - a lej századrésze. Ezt is a kántor gyűjtötte, ott is maradt a helyi egyháznak.

Eljutottunk a határszélre is, Kosnába. Ott szilveszterezünk. A helyőrségen vártuk meg a 1944. év elejét. Nagy, faházakból álló katonai létesítmény volt a helyőrség. Emlékszem, hogy a hadnagy úr kicsit szívta is a fogát, amikor megtudta,

hogy a helybeli pópa is hivatalos a felségével. Batyubál volt. Nem tudom már, ki volt a házigazda, de amikor elmentünk, történt valami. A hadnagy úr fiatal házas volt. A háziak elmosták a batyubálba hozott edényeket, s egyet a hadnagy úr ifjú feleségének is kezébe nyomtak. Az asszony pedig a csomagot könnyed mozdulattal a hadnagy úr kezébe nyomta, aki idegesen megrándult ettől a tiszthez nem illő megbízatástól. Mire a menyecske megszólalt: Egy évvel ezelőtt ez még így volt: Szabad, majd én viszem! Ennyit lehet romolnia egy férjnek a szent házasságban egy esztendő alatt. Vízkereszt utáni napon már Tatán voltam. Óráim voltak a IV/A-ban, s ott ült Frici, akinél máig úgy van, hogy Szabad, majd én viszem! - pedig már közel ötven éve gyűri az ipart.

Negyedszer: a 60-as évek közepe táján

Nagy szünet következik most nálam Erdélyre. Hamarosan nem mozgok, csak ülök és ülök és ülök. Csak ha az Ismerjük meg hazánk történetét mozgalom titokzatos törvényei kívánják, akkor mozgok: Fő utcáról Markóba, Markóból Gyűjtőbe, Gyűjtőből Vácra, Gyűjtőből Nosztrára. Két évtized is beletelik, amíg szocialista útlevelemhez jutok. Gerencsér Pista már Buffalóban csinál iskolát a tehetségesek számára (küld majd '90-ben repülőgépjegyet Amerikába, amikor már van nem-szocialista útlevelem is), ő nem tud Erdélybe hívni. De tud Börzsei Marci, aki plébános Görgényszentimrén. Hogy mikor hív, pontosan meg nem mondhatom. Valamikor a 60-as években, amikor ott bérme a püspök (Gyulafehérvár meg tudná mondani, mikor került sor Szentimrére.

Amikor vége a bérmezésnek, kimódolom, hogy beszélhesek a püspökkel. Nem tudom már, hogy mit beszélgettünk, csak azt, hogy a végén letérdeltem előtte, és megcsókoltam a kezét. Nem akarta engedni, de látta, hogy nagyon akarom, s rám hagyta. Alighanem csodálkozik az olvasó. Tőlem rendre csak azt hallja, hogy a főpapok, írástudók és vénnek így meg úgy feszítik keresztre azt, aki Istentől jön, és Isten Országát akar. Vannak kivételek. Azok a főpapok, akik nem a keresztre feszítők, hanem a keresztre feszítettek között töltik életüket. Ezeknek én kezet csókolok, mert az ember az apjának, akitől az életet kapta, kezet csókol. Annak is, aki mutatja neki, hogy merre visz az út, amelyen járnia kell annak, aki Jézus tanítványa. A magyar név megint szép lesz - írta Petőfi. Ha a magyar katolikus név megint szép lesz, azt egy bíborosnak is köszönhetjük. Mindszenty Józsefnek meg egy püspöknek, akinek kezet csókolhattam. Őt meg Márton Áronnak hívták.

Pár napot töltöttem Marcinál. Közben megnéztem Görgény várát, Szászrégent. Meg voltam Léstyán Ferencnél Marosvásárhelyt. Ma is él az "öreg" (Gyulafehérvárott. Láttam a szentimrei mezőn, hogyan zúdul le a Görgény vize tavaszunként, a nagy maga után a völgyben medreket és hordalékköveket. Ahogy neki tetszik. S még valamit láttam. Egy halk szavú férfit, aki esténként hozta a plébániára a tejet. A román görög katolikus pap volt, aki abból tartotta el a családját, hogy volt egy tehene. Maga fejte, legeltette, s a tejet maga hordta szét a faluban. Meg is jegyezte Marci: Azt mondjuk, azért kell a nőtlenség az egyházban, mert család nélkül jobban meg tudjuk állni a helyünket. A görög katolikus papok hely álltak

feleséggel, gyerekekkel is. Nem tántorodtak el Rómától. Isten áldja meg ezeket a román testvéreinket. Bár tudna a Bokor is szót érteni velük - a jézusi kereszténységben.

Ötödször: a 70-es évek közepén

Tíz éven belül, a 70-es évek közepén újra Erdélyben voltam. Négyen mentünk, papok a Bokorból, Csikszentdomokosra, az ottani plébánoshoz. Kolozsváron eltévedtünk, s kérdeztük, melyik út visz Kolozsra, ahol egy piaristát akartunk meglátogatni. Egy csapat nő állt együtt a járdán, az egyik válaszolt is, kiadósan, harsány hangon - románul. Egy szót se értettünk belőle, s a mellette levők közül senki sem mert megszólalni magyarul, pedig az arcukra volt írva, hogy értik a szavunkat. Kemény idők voltak ezek.

Erdélyt akartuk látni, s a plébánosnak, Bálint Lajosnak megmutatni, hogyan analizáljuk a Bokorban Jézus szavait. Püspök és érsek lehetett ettől - akkor és ott. Erdélyben, ahol Márton Áron volt a mérce. Itthon nem akadt párja, senki sem lett püspök azokból a papokból, akik a Bokorban tanulták az analízist, pedig voltak tán negyvenen is. Egy ilyen analízis során jön be a konyháról az asszony: Plébános úr, egy menyecske van itt, tesszen már megönteni a bubát! A megöntés közelebb van az alámerítéshez (baptidzein), mint a keresztelés. Esténként meg részeg legények énekelték kurjongatva azokat a dalokat, amelyeket én csak Kodály gyűjtéseiből ismertem, s nekem imádságszámba mentek - ennyi a folklór-emlékem. Voltunk Békáson is, ahol jó harminc éve már jártam, aztán a Tölgyesi szoroson kimentünk Moldvába. Bákóban egy kis legény nem mert magyarul megszólalni, aztán Lujzi Kalugorban voltak ismerősei Lajosnak, azok már mertek szólni hozzánk. Hírül is vitték a plébániára. Ezért el kellett mennünk oda is. Csak franciául tudtam ott beszélni katolikus paptestvéreimmel. Aztán a bor megoldotta nyelvüket. A plébánosuk egyszer csak magyarra váltott: Márton Áron azt mondta: Jó papok legyetek! Utána már mind a négy román pap kiválóan beszélt magyarul. A templom mérete a pesti Bazilikáét közelíti. Tán hatezer magyar él ott. A templomban román a prédikáció, az éneklés, és a II. Vatikáni Zsinat óta - a mise is. Ojtoznál jöttünk vissza Erdélybe.

Vásároltam ezer forintért egy csergét, vagy húsz évig volt takaró a fekhelyemen. S kaptam Lajostól egy szőtest, az máig díszít egy benyílot Budaváriban. Korondról rengeteg cserepet hoztam. Hat nagy kávécs bögrét Ildinek ígértem belőlük, ha férjhez megy. Aztán ahogy sorba bekötötték a lányok fejét, akiket én eskettem, kaptak kettőt-kettőt belőlük. Ildinek egyre kevesebbért lehetett a házasság igájába hajtani a fejét, de máig sem tette. Hazafelé jövet Aradon még meglátogattam egyik rendtársamat. Iszonyat volt látni, hogy mennyire félt. Jelentenie kellett, ha külföldiek látogatták.

Ezután következett a jó negyedszázados szünet. 90-ben még meglátogattam Bálint Lajos. Kérdeztem: Mit tehetünk értetek? - Hogy a pirula ne jusson be Csíkba! De hívni - nem hívott senki. Nyugatra annál többen. Több, mint ötven éven keresztül nem léptem át a határt Hegyeshalomnál: '39 augusztusában jártam kint utoljára, Münchenben voltam egy nyári egyetemen. De Erdély hallgatott, a hazai hierarchiától

függők lettek: innen kapják s veszik az eligazítást meg az egyebeket: azok is, akik a 70-es és 80-as években Bokor-lelkigyakorlatokon vettek részt. Turistaként azért még sem akartam Erdélybe menni. Huszonöt évig kellett várnom a hívásra. Ilona hívott meg, s nyomában Ipó Gyuri meg András Veronika.

Váradtól Kolozsvárig

Végül is negyedszázados szünet után, 2001. húsvéthétfő hajnalán, 6 óra előtt indultunk. Dugig megraktuk Kundra Pista kocsiját a könyveimmal. Ha baj lesz a vámon, visszafordulunk, s lerakjuk Berettyóújfalun. Nem volt semmi baj a borsi vámnál. A vámos elhitte Pistának, hogy amit visz, az úti poggyász. Váradon misét hallgattunk, s áldoztunk a székesegyházban. Kifele jövet, megállok a sekrestye üvegajtója előtt. Erősen hívnak befelé: Megismertük, láttuk a tévében! - mondja a főpap. Két napja volt a Császár Jenő műsora. Bemutatkozunk. Fodor György, a püspöki helynök mondta a szentmisét.

Nem sokat időzünk Váradon. Megnézzük a Körös-partot, ha már a "Körös parti Párizsban" járunk, és repesztünk Kolozsvár felé. Balról a Réz-hegység, jobbról a Királyerdő. Hasonlítani is alig tudom ezt az először látott tájat. Budavári körül a Balaton-felvidék apró kis völgyeit találom, itt pedig tágasság, és minden hatalmas. Az egész Erdély az, ahogyan mai formájában élénk rajzolódik. Szombathelytől Biharkeresztesig 400 km széles az ország, de Nagylaktól az Ojtozi szorosig már 500. S mélységben: Nagyorosztól Szegedig 250 km, de Szatmártól az Aldunáig 400. Ha összeszorzom a hazai adatokat, meg az erdélyieket, kétszerte nagyobbak hat az utóbbi. A történelmi Erdély csak 16 vármegye - 1928-ban, amikor első gimnazista voltam, még el kellett tudnunk sorolni őket, máig sem felejtetem el -, alig nagyobb mint a Dunántúl. De hol van már a tavalyi hó? Mohácsig tartott Erdély vajdájának birodalma, utána duplájára nőtt az erdélyi fejedelemség a Párciummal. S most már kilencedik évtizede Szatmárt, Temesvárt is Erdélynek mondjuk. A magasságról nem is szólva. Otthon a Kékestető a csúcs, itt meg se szeri, se száma a hegyeknek, amelyek dupla magason feketetételnek és fehérletlennek is - április második felében.

Elhagyjuk Telegdet, ahol jó négyszáz éve született Pázmány Péter. Innen került Kolozsvárra, majd Grácba és Nagyszombatba. Kik születtek Nagyszombat-Pozsony-Szombathely térségében? De erről a tájról indult el Kazinczy, Kölcsey, Arany s Ady Endre, s jutottak Kufsteinbe, Pozsonyba, vagy csak a Margit-szigetre - Vagy éppen Párizsba, hogy onnan törjön be verseivel Dévénynél. Mi lett volna, ha őseink nem a túl a Dunán ütnek sátrat, építenek palotát - Esztergomban, Székesfehérvárott -, hanem a Tisza mentén, mint Atila, vagy Váradon, mint Szent László? Jobb lett volna? Akkor nem lennének olyan távol egymástól székeleyek-csángók és magyarok! Másként alakult volna a sorsunk? Egybe lennének?

Ilyesmik jutnak eszembe, míg mögöttünk marad az Alföld, és mese-tájra érkezünk. Lent a mélyben a Sebes-Körös alig kivehető vékony csíkja, balról a Réz és azon túl a Meszes Jobbra, messze zöldel a Királyerdő, a kocsi meg kapaszkodik fölfelé a Királyhágónak. Település alig. Csupa természetvédelmi tájon járunk, ha

otthon volnánk. A Királyhágó olyan magasan van, mint Kab-hegy. István próbál telefonálni mobiljával Veronikának Kolozsvárra. Nincs kapcsolat. Őt lehet hívni, de ő nem tud. Valamit még fizetnie kellett volna odahaza. Mindezt egy vásáros segítségével tudjuk meg Királyhágón. Elkezdünk költekezni. Két korondi hamutartót veszünk, egyet a Városmajorba, egyet Budaváriba. Csillog-villog. Csak érjen épen haza. Áruk: egy-egy villamosjegy. Itt havi tízezer forintból élnek az emberek, családok. Hogy jobban hangozzék: egy millió lejből. Ezért nekik Magyarország - Amerika. Mint nekünk Ausztria.

Jöttünk már Borstól idáig annyit, mint hazulról a vámig, s már megálltunk kétszer: a Királyhágón és Váradon. Megyünk tovább, de Csucsánál újra meg kell állni. Az ünnep miatt zárva minden, de azért pár száz lejért bemehetünk Csinszka kastélyába, s az ablakokon keresztül beleshetünk azokba a szobákba, ahol élt és haldokolt Ady, 40 évesen. Megyünk tovább, de Körösfőn újra meg kell állnunk. Egy sátorban faragott dobozban sakkot veszünk 700 forintért, s megkérdem az eladó fiatalasszonyt, hogy ismeri-e a nótát:

*„Körösfői rétek alatt, három kislány zabot arat.
Zabot arat a lovának, szeretőt keres magának.”*

Mondja, hogy igen, mindenki ismeri itt. Az eladó magyartanár. A templom pedig a hegyen épül. Hat éves kisfiú kerül utunkba, megkérdezzük, merre lehet felmenni a templomba. Készségesen és értelmesen magyaráz, de a nyelv, amelyen beszél, magnóra kívánczik. Minden magánhangzónak külön zamata van. István sajnálja, hogy nem tudta felvenni. Elkapunk egy asszonyt: Bemehetünk a templomba? Igen, mindjárt szól a férjének, s jön a harangozó. Bemegyünk. Kalotaszegi varrottastól piroslík az egész. István filmez. Kazettás a mennyezet. Két táblán az első és második világháború halottai: Varga meg Kovács meg Szabó, de mindegyik ragadványnévvel: kuka, pöszke, cséva, kató, pun... Ezer református magyar lakik ebben az alsó kalotaszegi faluban. Nehezen hagyjuk ott, de az óránkra nézünk: félhárom van már. Innen már csak egy jó ugrás Kolozsvár. Veronika hívja Istvánt, aki mondja neki, hogy már a kertek alatt járunk. Félnégyre megállunk Kolozsvár főterén. Jobbra a Bánffy palota, mögöttünk a Szent Mihály templom.

Keressük a Gaudeamus könyvesboltot, nem találjuk. Jó negyedóra múlva Veronika újra hívja Istvánt: s mondja, hogy ne mozduljunk; Jenő, a férje, jön értünk. Összeölelkezünk, s megyünk a könyvesboltba. Jenő és Veronika olyan ötvenesek. Veronika mondja, hogy az utcában, ahol vagyunk, minden a katolikus egyház tulajdona, ezért aztán nagy propagandát nem csinálhattak. Örülök azoknak, akik vannak. Lassan gyülekeznek. Az első, aki elkap, a bukaresti magyar napi lap újságírója. Töviről hegyire kikérdez. Nem úszom meg, el kell mondanom neki minden tudományom. Azt hittem, nem akar ott maradni. De ott maradt végig, bár mindenről előre kifaggatott. Megjött Tőkés Pista bácsi, a László apja. Ott volt Fodor György a romániai szerzetes előljárók konferenciájának titkára, Köllő Gábor, a szászfenesi plébános, aki járt már Budaváriban is, és még sokan mások, de a létszám

azért nem érte el a 20 főt.

Félhat körül elkezdhettem az előadást. Elmondtam, hogy Csallóközből valók kócos jobbágy őseim, s hogy - nevemből megállapíthatóan - kabar-ivadék volnék. Elmondtam, hogy most járok hatodszor Erdélyben - egy jó negyedszázados szünet után; s azt, hogy miért is e szünet, s hogyan ér az most véget egy református atyánk lánya jóvoltából. Majd azt mondtam, hogy főleg arra szeretnék válaszolni, amit kérdeznek tőlem. Fodor György, Veronika meg Tőkés Pista bácsi szólalt meg. Veronika kérdését nemigen értettem, csak sejtettem. Tőkés Pista bácsi meg azt kérte, hogy az erdélyi szellemiséget mérjem meg a magam Isten Országa mércéjével, s mondjam meg, hogy számomra mit jelent az Isten, mert a teológiában nagyobbára csak egy név, amely nem sokat jelent. Fodor György tisztének megfelelően pozitív hangot várt tőlem: milyen nagy baj a szekularizáció, s milyen nagyszerű, hogy a pápa mindenkitől bocsánatot kér, s én ezekről mint vélekedem.

Elmondtam Fodor Györgynek adott válaszomban, hogy csak a szekularizációban reménykedem, mert a szekuláris ember istenadta értelmével és lelkiismeretének hatása alatt gondolkodik, az egyházak viszont dogmáiktól meghatározottan. Ha Jézusnak az a szerepe, hogy kiengesztelje bűneinkért az Atyát, akkor Jézus semmit sem várhat az egyházaktól. De ha a szekuláris Petőfi arról a korról énekel, amikor a bőség kosarából egyaránt mindenki vehet, és az ugyancsak szekuláris Vörösmarty pedig arról, amikor a viszály elvérzik a csatákon, akkor e szekuláris hangoknak van valami közük ahhoz a Jézushoz, aki annak fejében ígéri nekünk az üdvösséget, hogy éhezett, s mi enni adtunk neki. A pápa bocsánatkéréseiről pedig azt mondtam el, amit Denzler megírt a Süddeutsche Zeitungban: a megholtaktól könnyű bocsánatot kérni. Azoktól kell a pápának bocsánatot kérnie, akiket ő bántott meg. Denzler fel is sorolta őket, a nevüket is megmondta, s a tíz név között még az enyém is szerepelt. Fodor megszólalt: De hát az Atyát rehabilitálták! Elmondtam, hogy e rehabilitálás erejében egyetlen magyar püspököt sem láttam, s egyikük sem kért meg e négy év alatt egy árva gyászmise elmondására sem, és hogy a könyveim ma is ki vannak tiltva a magyar katolikus könyvesboltokból. Aztán előadtam előszóval azt, amit megírtam a Koinóniában, s ami első ízben 1998. október 23-án a tatabányai református gyülekezetben hangzott el: Az Isten országa megvalósulásának lehetőségei az ezredfordulón. Veronikának elmondtam, hogy Jézusnak nincsenek titokzatos ezotérikus mélységei. Nála minden kétszer kettő, s tanítását egy óvodás is megérti: jónak kell lenni. Pista bácsinak inkább az utószavaira emlékezem: Csupa negativumot hallott tőlem, azt kellene elmondanom, hogy az erdélyi szellemi életnek mit kellene csinálnia. Mondtam neki, hogy készséggel elmondom azt is, csak teremtsenek alkalmat reá. Veronika azt ígérte, hogy péntek délutánra megszervezi nekem ezt a közönséget Kolozsvárott. Sajnos, nem valósult meg. Nem kellett visszamennünk péntekre Kolozsvárra, mint terveztük. Mehettünk Dévára.

Előadás után a könyvek egy negyedét átvette a Gaudeamus könyvesbolt Terikétől s Pistától, én meg elmentem két házzal odébb, hogy meglátogassam 90 éves rendtársamat, Denderle Józsefet, akivel '43-ban együtt tanítottam a saújhelyi piarista gimnáziumban. Azt mondta, hogy nagyon megváltoztak a hatvan év alatt a vonásaim.

Magam olyasfélének láttam őt, mint korábban Saújhelyben. Lassan elbúcsúztunk egymástól, s a hallgatóságból egy Varduca György nevű építészmérnök elvitt minket szálláshelyünkre: a reformátusok Diakonissza házába. Szupermodern hatalmas épület. A hollandok építették a minap. Megnyugodtunk, hogy lesz, hova fejünket álmra hajtani. Ezután, következett az este egyik fénypontja: újra a főtérrre hajtottunk, s vacsorázni vitt bennünket Varduca a Melodyba - ami a csúcsot jelenti Kolozsvárott. Biztos, ami biztos: snitzlit rendeltem, azaz kirántott sertéshúst burgonyával. Teri még óvatosabb volt, rántott sajtot kért. Pista bátor volt, de hát ő az úton is dolgozott. Ottani táj jellegű bort ittunk: nagyenyedit. Beszélgettünk, s azt hiszem, megalapoztunk vele egy komolynak ígérkező barátságot. Utána meg felvitt bennünket a fellegvárba, ahonnan jól lehetett látni a fényárban úszó négyszázezer lakosú Kolozsvárt, amely immár nem fővárosa Erdélynek. Nincs is olyan Erdélyben. Kolozsvár csak Kolozs megye székvárosa, ahogy Brassó meg Brassó megye székvárosa. Ez utóbbinak valamivel több is a lakosa, mert Romániának nagyjából Brassó a közepe. A fellegvárból Pista kocsijával hazajutottunk, s áldozatos barátunk gyalog ment haza az éjszakában. Azt mondta, hogy bármikor vendégei vagyunk, ha Kolozsvárra jövünk, s találkozunk még csütörtökön Kovásznán is, mert ott van szanatóriumban a felesége, aki a minap infarktuson esett át. Ennyi minden után próbáltam aludni - húsz munkaóra után ez nem semmiség: ötkor keltünk, ez Romániában hajnali négy, s éjfélkor ojtottunk villanyt.

Kolozsvártól Vásárhelyig

Hát az alvás nem sikerült. Valahogy megvirradt, s egy holland csoport társaságában megreggeliztünk a fényes Diakonissza házban. Veronika elküldte hozzánk a tegnapi hallgatóságból Melindát, egy húsz év körüli leányt, a Gaudeamus alkalmazottját, hogy megmutassa nekünk a várost. A Farkas utcai templommal kezdtük. Utána kimentünk a házsongárdi temetőbe. Majd megnéztem a piarista rendházat és iskolát: most is iskola van benne. Végül megnéztük a piarista templomot, s utoljára a Szent Mihály templomot... meg a Funár-gödröt. Csaknem dél lett. Előző nap azt ígértem, hogy déli misét mondok Köllő Gábornál Szászfenesen, de ez sok lett volna a jóból. Telefonáltam neki, hogy majd a legközelebb..., ha megint jövök Erdélybe. S Pista beállt kocsijával Vásárhely irányába, Teri a térképekkel előre ült melléje a mitfahrer-ülésre, és meg cipőmet levetve, hátul összekuporodtam mögöttük, s mire kiértünk Kolozsvárból, már az igazak álmát aludtam, ha az igazak közé tartozom. Mire egy óra múlva tökéletesen kipihenve az éjszakát felébredtem, már túlvoltunk Tordán meg a hasadékon és Ludas felé robogtunk. Kerelőszentpálon megálltunk, hogy nyújtózzunk egyet, s mentünk tovább Ipó Gyurihoz a Ceahlau (=Csaló?) utcába, ha tudtuk volna, hol van ez az utca. Nem Ilonához mentünk, hátha ő Kovásznán ragadt Gazda Józsinál. Szerencsére Vásárhelyt azért még magyarul beszélnek - a magyarok, s végül is sok tekergés után eljutottunk a Csaló utcába. Kiszállunk, s a sohse-láttuk Ipó Gyuri köszön ránk nagy Dicsértessékkal. Éppen a boltból jött a kislányával, s meglátták a kocsinkat. Gyuri beszállt hozzánk, s vitt

Ilonához a Rovinari utcába.

Jó, hogy Gyurihoz mentünk, mert Ilona nem volt otthon, hanem a fogorvosnál. Ott meg azért, mert főzés közben - természetgyógyászként - beleharapott egy sárgarépa, s a bestéje eltörte Ilona egyik szemfogát... Mi lenne, ha pöszén, törött foggal beszélne délután a Continental Zöld-termében? Inkább elment összeragasztás céljából a fogorvoshoz. Mi meg vártuk őt a Maros partján, mert ott folydogál az; Ilona házatól vagy százmétere. Azért megjött még idejében, meg is ebédeltetett bennünket, s negyedórára el is tudtam dőlni a heverőjén, hogy elfogadható formában legyen öt órára. Félőtre Gyuri jött értünk, s irányítása mellett megtaláltuk a Continentalt, s a Zöld-termet, ami az abszolút csúcs itt Vásárhelyen (ahogy mondja nekünk másnap délelőtt Fülöp Dénes, a református vártemplom papja. Megérkezve a Continentalhoz, Pista, Gyuri és mások a könyvek második negyedét fel is cipelik a Zöld-terem asztalára. Tükrös a terem, így aztán mikor Pista filmez, időnként saját magát is filmezi. A terem előtt meg nagy fogadó: benne asztalok az álló fogadáshoz, meg ülő garnitúrák, hogy ne csak állva fogyaszthassanak majd, akik kibírták a két órát a Zöld-teremben. Aztán öt óra lett, s még szállingóztak befelé a vendégek, akik, ha máshonnan nem, az erdélyi magyar napilapból, a Krónikából, tudomást szereztek arról, hogy itt leszünk. Én meg öt órakor elkezdtem beszélni. Ilyesformán:

Nem tudom, hogy itt Vásárhelyen az öt óra az öt óra, vagy csak az 5,10 vagy 15, mint odaát, Budapesten. De hát azért mondom, hogy Bernád Ilona a múlt nyáron elkerült Balaton-felvidéki lelkigyakorlatos házukba, s azt mondta ott, hogy Gyurka bácsi, neked el kell jönnöd Marosvásárhelyre. Mire én azt mondtam, hogy részemről ennek semmi akadálya, jövő húsvét hetében ott leszek. Hétfő hajnalban el is indultam, s tegnap délután már volt is Kolozsváron egy nagyon-nagyon értékelhető hallgatóságom, s most itt vagyok, s Ilona is itt van, hogy megnyissa vásárhelyi találkozóinkat. S Ilona megnyitotta:

A piarista papot, tanárt és írók köszöntjük Marosvásárhelyen. Nagyon örülünk, hogy itt van Bulányi atya, és hallgathatjuk. Ő volt az, aki 56 év előtt megszervezte a Bokor-csoportokat. Nevezhetjük ezt földalatti egyháznak is. Az egyház a hatalomnak behódolt, de neki volt bátorsága és ereje arra, hogy ezzel szembeszálljon. Munkája az 56 év alatt Magyarország egész területén elbokrosodott, sőt még Erdélyre is áterjedt. Ez az egyház élt, s miután a hatalom őt bebörtönözte, egyháza arra ítélte, hogy nyolc nyelvet tudó emberként kétkezi munkás és polgár legyen. Nekem nagyon nagy öröm, hogy őt megismerhettem. Gyermek- és fiatalkoromtól mindig azon gondolkodtam, hogy létezik-e olyan pap a világon, aki szembe mer szegülni a hatalommal és a kommunizmussal. Hiányérzetem volt, mert senkit nem ismertem ilyent a környezetemben. S amikor tavaly januárban a Szellemi Búvároknál megismerkedtem vele, akkor soha nem érzett öröm és hála fogott el, hogy ő van, létezik. Szakolczay Lajosnak Péter Bulányi című könyvét együttömben kiolvastam. Ez az ő életéről szól, s nagy csodálója lettem Gyurka bácsinak. És az is nagy öröm volt, hogy meghívott nemcsak Budaváriba a lelkigyakorlatára, hanem Nőtincsre is, a Bokor Nagytáborba. Nekem az volt a legcsodálatosabb és soha meg nem tapasztalt élményem, hogy több gyermek volt ott, mint felnőtt. Nagy szeretet vett körül, mindenki mosolygott, s

mindenki arcán látszott, hogy mély lelki életet él. Azoknak az embereknek, akiket 56 éve összegyűjtött, ott voltak a gyerekei, unokái, sőt még a dédunokái is, a Táborban. Csodálatosak, ahogy az élethez, a hithez viszonyulnak: hittel vallják, hogy szülni, szülni. Gyurka bácsi mindig ezt mondja, hogy a nők vállalják csak a gyermekáldást, és neveljenek minél több embert, s vállalják az egyházat és a kultúrát. Kívánok hitet és jó egészséget Gyurka bácsinak, hogy áldásos munkáját végezhesse, s azt kívánom a Bokornak, hogy továbbra is bokrozzék, virágozzék (egy hang a közönségből: legyen erdő, Ilona meg ráhagyta (, és legyen erdő.

Visszavettem a szót: Lám, a női szív olyan szépeket tud mondani, hogy alig ismertem rá magamra... Ilona ott ült mellettem, s míg szóltam, szedelőzködött, hogy beül a hallgatóság sorába. Mire én: Azért nem kell elszaladnod, hogy ne árváskodjam én itt egyedül. S folytattam:... Én itt egy tudós előadást fogok most tartani. Remélhetőleg nem fogtok elaludni. Azt, hogy mit tanított Jézus Krisztus, azt megírtam a 60-as években hat kötetben. Hogy mit tanított Szent Pál, azt is megírtam a 70-es és 80-as években hét kötetben. Most van a nyomdában a nyolcadik kötet, amely csak olyan hely- és tartalommutató, de a végére függelékként odaírtam valamit, ami összefoglalja és összehasonlítja a jézusi és a páli tanítást egymással. Ezt a nyolcadik könyv végére biggyesztett függelék fogom felolvasni. Remélem, hogy érthető lesz. Arra igyekeztem. A címe: Az Isten Országa megvalósulásának lehetőségei az ezredfordulón Ezután Ilona énekelt valami szépet, míveset, mívesen. Csak ennyit tudtam szövegéből kihallani a magnómról:

*„Csak a lájblim gombolom, haj szeretőmet gondolom, haj.
Csak a lájblim gombolom, haj szeretőmet gondolom, haj.”*

Az előadás után kérdések következtek: Annyit akarok kérdezni, hogy amikor a Hiszekegyet imádkozzuk, azt mondjuk, hogy hiszem a test feltámadását. A Biblia meg azt írja, hogy test nem támad fel soha. Most már hogy jön ez ki?

Próbálok erre válaszolni. Ami a transzcendenciában, a másvilágon van, arra azt mondom, amit a somogyi paraszt mondott húsvét vasárnap, amikor jött ki a plébános úr a nagymiséről, amelyen elmondta, hogy biztos, hogy Jézus föltámadt, és hogy mi is mindnyájan feltámadunk, mert meg vagyunk köröszölve. Mikor kijött, nézett, hogy mit szólnak a nagy prédikációhoz... Aztán az egyik atyafi megszólalt: Tisztelendő úr, majd meglátjuk. Ki tudja azt, hogy hogyan van? Nem ezekben igazít el minket az Isten. Nem abban, ami aztán olyan fontos lesz az egyik hitvallásban, meg a másikban, hanem abban, hogy viselkedjünk tisztességesen, és ne tegyük a másinak azt, amit nem akarunk magunknak, s jójucakát. Az Isten összesen ezt kívánja tőlünk, mert nem azt mondja, amikor találkozunk vele, hogy mondd fel az egyedül üdvözítő hitvallásodat. Van belőlük hatezer, vagy nyolcezer...Hánem azt, hogy éheztem és ennem adtatok-e, szomjaztam, és innom adtatok-e, ruhátlan voltam és felruháztatok-e...? Azt, ami általánosan emberi, és ami abszolúte nyilvánvaló, és semmiféle kiváltságot nem biztosít. Egyesegyedül ez érdekli az Istent, s erre kell a négy-öt magyar összehajol. Nem lehet az Istent kifizetni azzal, hogy elmegyünk

hitvallásunk templomába minden vasárnap, vagy nem minden vasárnap, s meghallgatjuk azt, amit a pap mond. Nem lehet az Istent kifizetni ezzel.

Úgy értettem, hogy azt tetszett mondani, hogy az Úr Jézus nem akart új vallást alapítani. Akkor miért olvassuk a Szentírásban, hogy az Úr Jézus Péternek azt mondta, hogy te köszikla vagy és erre a kösziklára építem egyházamat... Akkor hogyhogy nem akart új vallást alapítani? Ezzel már meg is alapította az új vallást, amikor Pétert odatette az egyház fejévé.

Hát a Bokor bázisközösségben minden egyes közösségnek van Pétere, aki össze tudja szedni és össze tudja tartani a közösség tagjait. Az Úr Jézus tudván, hogy betelt az ideje, rámutat arra a Péterre, aki az evangéliumok tanúsága szerint a legszavattyúsabb volt, hiszen a tizenkét tanítvány összesen nem nyilatkozik annyit, amennyit Péter. A természetes vezetőt jelölte meg vezetőül. Hát attól, hogy Jancsi a Juliskának azt mondja, hogy elveszlek feleségül, a konyhai dolgokba nem szólok bele, abban te vagy a főnök - még nem alakít egyházat. Viszont bármiféle közösségben kell valamiféle rendnek lennie. Azzal, hogy Jézus is gondoskodott a maga közösségében rendről, ezzel semmiképpen sem akart új vallást csinálni, mert a vallás annyit jelent, hogy engedelmességek, és van egy tévedhetetlen eligazítást nyújtó brosúránk, s van egy óriási vallási cselekményünk, amely üzembiztosan biztosítja az üdvösséget. Ezt jelenti a vallás. Azzal, hogy Jézus azt mondta, hogy te Péter vagy, tereád bízom ezt a társaságot, ezekkel még nem azonosította magát.

Szeretném megköszönni, kedves Atya, hogy a másként gondolkodásra buzdít bennünket, és ennek bátor példáját mutatja előttünk. Az előadás első felében szó volt arról, hogy valamiképpen egy kollektív bűnt akarnának a nyakunkba sózni. S ahogyan Jézus beleszületett egy vallásba, egyházba, ez megtörtént velünk is, és főképp velem is. Mindig nehéz volt elviselnem, hogy bementem egy templomba, és istenélmény helyett azt láttam, hogy mindannyian büntudattól terhesen lehajtjuk a fejünket és a padlót nézzük, és nincs meg az a fény a szemünkbe, hogy felfele nézzünk és valami célt kövessünk. Azt szeretném kérdezni, hogy (ahogyan a történelemben Mózesnek, Jézusnak, Judásnak, mindnyájuknak megvolt a maga történelmi szerepe; nagyon határozott és konkrét feladatuk volt, valami miatt úgy kellett tenniük, ahogyan az történt (Ön mit gondol arról, mi volt Ádámnak a feladata abban a történelmi pillanatban? Aminek az lett a következménye, hogy mi ezt a kollektív bűnt valamiképpen viseljük magunkban, elfogadjuk, vagy nem fogadjuk el, s ezen fordul, hogy mennyire sikerül magasra emelni a fejünket... hát mi volt Ádámnak a feladata ?

Minden nép hordoz őseitől áthagyományozottan egy hitvilágot. Mi is hordoztuk ezt a hitvilágot; már mi, magyarok, de ezt a hitvilágot annak rendje és módja szerint kiirtották Szent István korában. Ha nem irtották volna ki, akkor nekünk is volna hitvilágunk, ismernők ezt a hitvilágot. Szeretném megmutatni, hogy az egyik hitvilág-hagyomány nem feltétlenül különb a másik hitvilág-hagyományánál. Amit mi kinyilatkoztatásnak mondunk, az Mózes és József honfoglalási harca is. Össze kell ezt vetni Vörösmarty Zalán futásával. A kettő között eszmei különbség nincsen semmi. Amíg Mózes imádkozik, addig Jahve biztosítja, hogy a filiszteusok és az

amalekiták tönkre mennek. Amíg Hadúr az Ármányt nem hatástalanítja, addig nem sikerül Zalánt elfuttatni. Amikor megkötözi Hadúr Ármányt, akkor következik a Zalán futása, és pusztul serege, hogy a mienké legyen ez a föld. Ugyanúgy, miként a zsidóké az a föld. Van most ebben a zsidóktól átörökölt hagyományban egy történet arról is, hogy Ádám ezt csinálta, meg azt. Wilhelm Schmidt, a verbita atya, vagy 14 kötetben gyűjtötte össze a hegyekben és az eldugott völgyekben élő primitív és kicsi népek hitvilágát. Ők is tudnak az ősapáról, az ősanyáról, meg a bűnükéről. Hitvilágukat ugyanaz az emberi kultúrateremtő erő szülte meg, mint a másik tízezret. Amit mi a Teremtés könyvében olvasunk, annak összes mondanivalója csak az, hogy Isten valami feladatra teremtette meg az embert, Ádámot és Évát. Tudjuk, hogy Ádám és Éva (=az ember) igen töredékesen felelt meg ennek a feladatnak. Ha korunk keresztény teológiáját figyelemmel kísérjük, akkor ez a teológia azt mondja, hogy valójában összesen csak ennyi a Teremtés könyvének mondanivalója. Ez azt jelenti, hogy nem lehet ezeknek a történeteknek külön rangot adni, mint annak a hangnak, amelyet itt, a bensőnkben, a többi emberben levő hang ellenőrzése mellett tulajdonítunk. Nem a régieknek ez vagy az a könyve (Isten kinyilatkoztatása, hanem mindaz, amit mindannyian hallunk itt, belül. Nem lehet ma már teológiát csinálni azon az alapon, hogy valami meg van írva. Legalább ötezer szentkönyv van a világban, s azokban is minden meg van írva. A globalizáció korában élünk, a vallásközi párbeszéd korában. Miféle bizonyító erőt jelenthet egy Konfucst, egy Laocsét valló világban, hogy Pál ezt meg ezt írta az Efezusi levélben? Megszűnt az emberiségnek az a szituációja, amelyikben nekünk külön forrásaink vannak, mint másoknak. Ha akarok szólni olyat, ami az egész glóbusra érvényes, csak olyasmit mondhatok, amire bármely embertársam a maga belső tapasztalatával igent tud mondani. Nagy dolog, hogy a Bibliában le van írva ez vagy az, de a sintoisták, a buddhisták azt mondják, hogy a ő könyvük az értékesebb. De hát csak nekünk van szentírásunk, jó, ha becsületek ti is a magatok könyveit, de hát nyilvánvalóan csak a mi a könyvünk a szent... - ennek a Ratzinger-féle Dominus Jesus-ban képviselt hangnak és stílusnak véget kell vetnünk. Annak, hogy nekünk van egy olyan szövegünk, amely előtt hasra kell esni bárkinek. Nem szabad hasra esni semmiféle szöveg előtt, hanem elsődlegesen arra kell hallgatnunk, amire belülről tudunk igent mondani. Jézus egyetemes jelentőségét abban látom, hogy azt szólaltatta meg, amit mindenfajta hagyomány és előfeltevés nélkül az ember magában hordoz. Ő érzékelte az Istent, és ezen Istent-érzékelése következtében tudta mondani azt, ami abszolút nyilvánvaló. Nem azért lehet elfogadni a buddhistának azt, amit Jézus mondott, mert Jézusról valljuk, hogy az Isten fia, hanem azért, mert amit Jézus mond, az a buddhista számára is nyilvánvaló.

Ötör kezdtük, de hét után még mindig beszéltem. Valamikor végét szakasztottam a beszédnek.. Azzal, hogy elénekeltük: Erdő mellett estvéledtem... Utána következett a könyvvásár s a dedikálás, s közben beszélgetés. Itt nem voltak nagy nevek, mint Kolozsvárott, de rangos, értelmes közönségem volt. Dedikálás közben meg barátkoztam. Alapoztam tovább, egy marosvásárhelyi lelkigyakorlat reményében. Aztán kimentem az álló fogadás termébe, s ott tovább folyt a

beszélgetés. Nyolc óra is elmúlt, mire indulhattunk hazafelé. A maradék könyveket Ipó Gyuri vette gondjába, s az eladott könyvek fejében másnap száz német márkát nyomott kezembe, s egy csomó lejt, amiért már nem kapott márkát a bankban. Hazamentünk. Ilona megvacsoráztatott bennünket. Imádkoztunk egyet, lefeküdtünk. Sikerült az alvás! Reggel a konyhaasztalon volt egy bensőséges szentmisénk, aztán megreggeliztünk. Ilona ment vissza a fogorvoshoz, mi pedig hárman mentünk barátkozni a városba.

Emlékeztem még a 60-as évekből, hogy a város nagy főterén van a katolikus templom. Sikerült megtalálnunk a főteret is, a templomot is. Vásárhelynek van hét katolikus temploma, református meg vagy tizenkettő. A belvárosi katolikus plébánián három pap is működik, de mindhárman elmentek egy papi temetésre, csak estére jönnek meg. Megyek tovább a vártemplom felé, amely a reformátusok kezén van a 16. század óta, s Fülöp Dénes benne a pap, akit 90 nyarán ismertem meg feleségemtől a hollandiai Dribergenben valami konferencián. Terit és Pistát ott hagyom a főtéren a kocsival, s megállapodunk, hogy egy fél óra múlva ugyanott találkozunk. Megkeresem a református egyházi hivatalt, elmagyaráztatom magamnak, hogy hol lakik a pap. Becsengetek a hatalmas portán, nyílik a kapu, s egy nagyon kedves, 60 év körüli nagyszony borul a nyakamba: Dénes felesége köszönti - az atyát Vásárhelyen. Egy világos szürke öltönyben mentem az erdélyi útra, papi szabótól, Guba Máriától készített kolláréval, mely diszkréten ugyan, de jelezte, hogy a ruha hordozója egyházi státussal rendelkezik. Dénes az orvosánál van, de hamarosan jön haza - mondja az asszony. Én meg gyorsan elköszönök a nagytiszteletű asszonytól, mondván, hogy megyek a kocsinhoz, s jövök hamarost útitársaimmal. Nagynehezen megtalálom a főtéren a kocsit, valahonnan előkerül Teri és Pista, s navigálok Dénes háza elé. Megérkezünk. Nagy ügyel-bajjal betolatunk a kocsival a ház udvarára, s várjuk Dénest, aki rosszul volt az éjszaka, s valami kelés van a nyakán. Dénes 70 éves. Most kellene nyugalomba mennie, de megállapodott a presbitériummal, hogy még egy évet marad. Hiába, hiába. Az ember 70 éves korában már nem jó plébánosnak, 75 éves korában már püspöknek sem jó, 80 éves korán túl arra sem alkalmas, hogy pápát válasszon. Egy hivatal betöltésére képes már csupán: pápának még elmegy, 80-on túl is. Nagy vigasztalás ez annak, aki már a 83-ikat tapossa.

Megjön Dénes. Mondja, hogy járt nála Ipó Gyuri, aki jelezte, hogy jövök Vásárhelyre. Szívesen átengedte volna a vártemplom előadó termét számomra, de aztán Ipó nem jelentkezett nála többet. Kimentettem Ipót: én gondoltam úgy, hogy jobb, ha ez az utam nem egyházi szervezésű, talán majd máskor köszönettel igénybe vesszük. Kapunk feketét. Elmondja, hogy Csató Bélával, a belvárosi katolikus pappal, nehéz ökumenizálni: Béla szeretné meg nem történtnek tudni a 16. századi reformációt. Sokan jönnek Déneshez, közeledik a dél, kölcsönösen megajándékozzuk egymást könyvekkel, s elköszönünk. Nagynehezen visszatalálunk a Rovinari utcába. Ilona közben megjött a fogorvostól, készíti nekünk az ebédet. Ebédelünk. Még egy kicsit le is tudok utána dőlni.

Vásárhelytől Udvarhelyig

Aztán csomagolunk. Ilonának rengeteg cucca van, ő csak átjáró vendég Vásárhelyt, Kovásznán van a szállása Gazda Józsinál. Kettőre jön Ipó Gyuri Varga Leventével. Varga Levente bérelte ki a Continentalban a Zöld-termet. Ipó Gyuriék is jönnek Székelyudvarhelyre. Hogy fogom én akkor ott ugyanazt a szöveget előadni? - suhan rajtam át a gondolat. Nem maradnak ott az előadáson, csak ki akarja használni Ipó Gyuri az utat, hogy engem kérdezhessen. Levente vezet, egy hölgy ül mellette a tegnapi hallgatóságból, s Gyuri vég nélkül kérdez. A kérdésekből látszik, hogy benyelte a HANG-könyveket. Rákérdez Dombi Feri fordulataira, s én magyarázom, magyarázom neki a tudományom. Pista kocsijával megy Teri és Ilona. Az első állomás: Makfalva, ahova elment Ilona fia, Istvánka a húsvéti vakációban a nagymamához, Ilona édesanyjához. Makfalva a Kis-Küküllő völgyében van. Előbb azonban még látjuk a Nyárad folyó völgyét. Vásárhelyről jövet látszik az egész völgy rengeteg apró településsel. Ez is egy kicsit mesetáj, nem úgy, mint a Mezőség Torda és Vásárhely között, amely kiégett, lepusztult, elporosodott vidéknek tetszik számomra.

Megérkezünk Makfalvára. A nagymama kedves nénike, tíz évvel fiatalabb Terinél. Istvánka boldogan vezet be minket a nagy szobába, melyből éktelen csipogás hallatszik. Hidegre fordult az idő, s a nagymama kénytelen volt a naposcsibéket egy nagy kartondobozban bevinni a szobába. Iszunk egy pohár bort, ismerkedünk, Istvánka mutatja kincseit. Kedves fiú. Olyan 12 éves forma. Kundra Pistával hamar megbarátkozott. Mennünk kell, hogy idejében Székelyudvarhelyen legyünk, Keresztülmegyünk Szovátán, Parajdon, Korondon, Farkaslakán, sehol meg nem állhatunk. Udvarhelyen Veronika és Jenő könyvesboltjához megyünk. Örülünk egymásnak. Ők a Pethőbe invitálnak bennünket egy kávéra. Ez a Pethő (Udvarhely Melody-ja.

Láttam Udvarhelyet harminc éve is. A mostani benyomásom nagyon más. Diákváros és csendes. Az utcán por, bűz, német szó, piszok - írta Arany a hetvenes évek Budapestjéről. Ennek ellentéte Udvarhely. A hangulata miatt jutott eszembe: Salzburg. Szegény rokona neki Udvarhely, de tisztos és tiszta a szegénysége. Talán ez az egyetlen város Erdélyben, amelyet nem akartak még román ízű várossá tenni. Meghagyják szegény magyaroknak. Nemes önmérséklet is lehet ez részükről. A Városi Könyvtár hangzó- és látványanyagtárában lesz az előadás. Egészen új épület. Végig vezetnek rajta. Mindenkorú ifjúság megtalálja benne a magáét. A tárbán vagy ötvenen gyűlnek egybe meghallgatni mondókámat. Javarészt ifjúság, közép- és főiskolás. Mondtam is nekik, hogy ilyen fiatal közönséghez Pesten nem jutok én. Az előadás a vásárhelyi normát követte: bemutatkoztam, Ilona szólt és énekelt, én előadtam s válaszoltam a kérdésekre. Az egyik kérdésre el kellett mondanom a Bokor születésének történetét, s mondtam a horvát jezsuitát, aki '45 februárjában megjelent Debrecenben, csoportokat kezdett gyűjteni, s négy hét munkája után eltávozott, mielőtt még a rendőrség felfigyelt volna rá. Távozása előtt bejött a szobámba, hogy rám bízna az ifjúsági csoportot. Megkérdeztem tőle, hogy mire jó ez a csoport, hiszen van nekünk annyi dolgunk e nélkül is, hogy ki se látszunk belőle. Ő

erre azt mondta, hogy hamarosan olyan idők, hogy nem lesz ilyen sok dolgunk, és csak ezekben a titkos, földalatti sejtekben fogunk tudni valamit csinálni, mert csak ezekben fog fennmaradni az egyház. Elhittem neki, mert ő volt az öregebb. De azért megkérdeztem tőle, hogy mit csináljak én ezekben a csoportokban. Azt mondta, hogy vegyem elő a teológiai jegyzeteimet, s bizonyítsam a fiataloknak Istent s az örök életet. Elővettem őket, meg gyorsan félre is raktam, mert a marxista valláskritika előtt nem állta meg a helyét, amit a teológián tanultam. Aztán elővettük Jézus evangéliumát. Amikor a Bokor e kezdetek után valójában megszületett, az a pillanat volt, amikor úgy '49 elején leírtam e mondatot: Szeressétek ellenségeiteket! Amikor Jézus e mondatát leírtam, akkor tudtam már, hogy nincs kereszténység, ha itt közöttünk nem ülhet egy román is. Ha ez a mai találkozó csak magyar ügy, akkor nincs kereszténység. Ha itt egyetlen olyan mondat el tud hangzani, amely nem a románoké is, akkor nincs kereszténység. Ez a mondat oldotta meg az én s az én nemzedékem számára az egész Trianon-problémát. Az én nemzedékem Trianon következtében agyonvert nemzedék volt. Mi csak ebben a nemzeti fájdalomban tudtunk gondolkodni. Ez a Szeressétek ellenségeiteket mondat annyit jelent, hogy itt sincs más megoldás, csak az, hogy a székely is, a magyar is, a román is, a szász meg a cigány is tanítványa lesz Jézusnak. Ez viszont minden problémát megold, mert nem akarunk parancsolni, nem akarunk többet birtokolni, nem akarunk verekedni. Hát így született meg a Bokor.

Az első válasz erre a Rákosi bácsié volt: ez nem jámbor egyesület, hanem a népi demokrácia megdöntésére irányuló szervezkedés vezetésének a büntette, amelynek felső büntethetőségi határa a kötél általi halál. A bíró aztán lejjebb adta. Életfogytiglannal megúsztam: 52-ben varrtak be, s '61-re már kint is voltam. Aztán éltünk, ahogy a Securitatétól lehetett, amit nálunk ÁVO-nak mondtak. Mindaddig, amíg '76-ban a puhuló diktatúrának alá nem kellett írnia a Helsink Megállapodást, amely szerint az embernek jogában áll kisközösséget csinálni, mert, kérem, az hozzátartozik az emberi szabadsághoz, hogy ilyet is csinálhasson. Ekkortól kezdve az ÁVO már csak fényképezett, s jelentéseket gyártott rólunk, de bebörtönözni nem tudott minket. E nagy bajában szegény állam bácsi elment a hierarchia bácsihoz.

Ezzel kezdődik történetünknek második szakasza. A Szakolczay-féle könyv (Páter Bulányi) meg a Nagypénteki levél (az egyik a pesti, a másik a római egyházi peremet tárgyalja (megmutatja, hogy a kommunistákkal együtt kivont karddal védte a hierarchia a hont, hogy tönkre ne tegyük a hazát meg az egyházat. Még van egy harmadik fejezet is: a felszabadulás után: '89 után. Eddig külső ellenség garázdálkodott rajtunk: a párt és a hierarchia szövetsége. Ezek ugyan nem változtak irányunkban, de idejött a neoliberalizmus, s annak a többet birtokolni akarási elve, és ez belülről fogyasztja és szorongatja a Bokrot. Mert '89-ig akinek bőr volt a képén, nem volt párttag és nem volt rendőrségi ügynök; s ez nagyon szerény anyagi lehetőségeket biztosított a Bokor-tagoknak. De vagy éppen ezért természetes volt, hogy jövedelmünk 10 vagy több százalékát kisíboljuk az országból Teréz anya vagy Prakhas iskolái számára Indiába; s az is természetes volt, hogy leüljük a magunk három esztendejét Baracskán, mert nem fogunk fegyvert, ha egyszer keresztények

vagyunk, mert keresztény katona (ez ellentmondás. De '89-ben újra felszabadultunk, s kinyílt az új világ, s olyan csábító lehetőségek támadtak arra, hogy többet akarjunk keresni; úgyhogy megakadt (reméljük: egyelőre (a lendületünk. De hiszek az emberben, hiszek Jézus gondolataiban, hiszek az emberi lelkiismeretben, s hiszek az okvetlenül bekövetkező borzalmas melléktermékekben, amelyek újra gondolkodásra fogják készíteni az embert arról, hogy van-e út arra felé, hogy a többet fogyasztás határait kitoljuk Békéscsabáig, a Hargitáig, meg a Keleti Kárpátokig. A kérdések elfogyván még előadtam Sinka István Virág balladáját:

*„Hát mért játszik sokkal szebben s más húron a bolond.
Testét majd a disznófertő belepi vagy a lomb.
Hallgatták a húr pengését s elővette mind a kését...
S mire odanézett a hold: Eső-Virág András csak volt.”*

Majd egymás kezét fogva elénekeltük: Erdő mellett estvéledtem. A végén meg István árulta a könyveket, én dedikáltam, s ami a könyvek e harmadik negyedéből nem kelt el, azt Veronika levitte a könyvesboltjába. Ez is úgy fél nyolc tájában ért véget. Utána meginvitáltak bennünket a Pethőbe vacsorázni: ahogy később megtudtuk (Varduca György kolozsvári barátunk számlájára. Nagyon fáradt voltam. Jenőt átengedtem Istvánnak, Veronika pedig távol ült tőlem, így hát pihenhettem. Utána meg a Városi Könyvtárban levő szállásra mentünk. Nyolcágyas szobában aludtunk, én is Pistával, s a nők is Istvánkával, aki előbb ránk szavazott, aztán később mégis anyjához pártolt. Nagyot aludtunk, s reggel fél nyolckor visszamentünk Farkaslakán keresztül Korondra vásárolni. A faluban az országút két oldalán sátor sátort ért. Ilona szakavatott vezetése mellett mentünk a sátrakba. Vettem a Budavári tetőtér díszítése céljából hat nagy és hat kistányért. Az előadó terem díszítésére köcsögtartó fán hat kávécsészét. A konyha díszítésére só- és egyebet tartó esztergályozott három kicsi hordót, ugyancsak esztergályozott lapátokkal. Mindezek egy-kétszáz forintba kerültek. De a luxusnak is áldoztam. Szemenkár Matyi a nagyhéten csinált egy csudálatos asztalt a kerti ebédlőnek, arra vettem egy négy négyzetméternyi szőtest abrosznak. Alig merem kimondani, hogy mennyiért.... Millióért, ami tízezer forint idehaza. Nem lehetett alkudni. De azért a korondi asszony megtoldotta még egy szalvétával a szőtest. ugyanabból az anyagból; s nem is tudta, hogy abból meg korporalé lesz a misekehely alá Budavárban a lelkigyakorlatok házi miséin. Csak megpökdöste a tízezrest: Apád, anyád ide jöjjön!

Udvarhelytől Kovásznáig

Jó sok idő ment el a vásárlásra, pedig még hosszú út volt előttünk. Vissza Udvarhelyre, s neki a hosszú útnak, mert délután már Kovásznán kell lennünk. Mentünk a Hargitának. Egyházasfalut elérve megdobbant a szívem: innen jöttek ki '44-ben a Fintáék. Csíkszeredát elérve délnek fordultunk, s mentünk Sepsiszentgyörgynek. Aztán onnan meg a havasok aljában levő Kovásznára, Gazda

Józsi udvarházába. Megebedeltünk, megpihentünk, s négyre mentünk a térre, amelyen a Csoma-szobor áll.

Gazda Józsi már 1990-től kezdve szervezi-rendezi a város nagy szülöttjének tiszteletére a Csoma-napokat. Az idei már a 12. rendezvény volt. Nagy megtiszteltetés volt számomra, hogy az idei megnyitón én mondhattam az ünnepi beszédet. Szabad ég alatt zenekarok, énekek, koszorúzások, táncok körítésében. Ezt mondtam:

Kovásznai székely testvéreim! Messziről jöttem hozzátok, talán a legmesszebből: a Balaton-felvidékről, Budaváriból. Egy kicsit úgy, ahogy Pilátus került a Krédóba. Egy erdélyi előadó körúton vagyok, és azt mondta a Gazda Józsi, hogy ne menjek Gyergyóba, ne menjek Csíkba, hanem inkább jöjjetek ide, Kovásznára, mert hát itt amúgy is Körösi Csoma Sándor napok lesznek. Mért ne jöjjetek Kovásznára, ha már egyszer úgy is erre járok? - gondoltam. Aztán meg amikor megérkeztem Székelyudvarhelyről, azt is mondta, hogy ne csak előadást tartsak, hanem imádkozzam is. Kérdezem tőle, hogy mennyit. Azt mondta, hogy három-négy percet legalább, de nyolcnál semmiképpen se többet. Aztán annyi előadó esett ki a programból, hogy a végén azt mondta, hogy ne is csak imádkozzam, hanem beszéljek is, meg hogy több is lehet nyolc percnél. Hát így kerültem ide.

Gondolkodtam, hogy mit is mondjak. Arra gondoltam, hogy arról beszélek majd, ami a világon a legfontosabb. Arról, hogy a Jancsi kiválasztja magának Julcsát, s Julcsa pedig kiválasztja Jancsit. Hogy aztán legyenek kis Jancsik, és legyenek kis Julcsák, s minél többen legyenek. Csak az a fontos, hogy senki senkinek se ártsa, hanem hogy használjunk egymásnak. A családon belül is, a családon kívül is. Ez az emberi élet istenadta szabálya, nálunk is, meg a hottentottáknál is. Aztán meg arra teremtette meg a Jóisten az embert, hogy foglalkozzon valamivel, hogy valami hasznat hajtsa. Hát legyen, pl. ha Korondon született, fazekas, és készítsen szép tányérokat, meg egyebet. Ha pedig Kovásznára való, akkor menjen el Indiába, és keresse az ősmagyarokat, s mellékesen még csináljon egy tibeti szótárt. Csakhogy valami hasznosat csináljunk, s azzal töltsük el földi életünknek azt az egy-két évtizedét, ami jut nekünk. Meg aztán úgy alkotta meg Isten az embert, hogy vagyunk valahol. Ott meg, ahol az ember van, eltanulja a nagyapjától meg a nagyanyjától, apjától, anyjától a hagyományokat, melyeknek elseje az, hogy anyanyelve van, meg nagyon szépen tud énekelni, ahogy most is hallottuk. Az a fontos, hogy ezeket a dolgokat úgy csináljuk, hogy megint csak használjunk, és ne ártsunk az égvilágon senkinek. Annyi hagyomány van a világon: a magyar hagyomány, a szász, a román, a cigány hagyomány, és ezek a hagyományok egyaránt mind nagyon kedvesek a Jóistennek. Ha a cigányok elkezdik muzsikálni a magukét, gyorsabban kezd verni a szívük. Ahogyan az én magyar szívem is gyorsabban kezd verni, amikor rákezd valaki arra, hogy Elindultam szép hazámbul... - mint előbb öt perccel tanítónők.

Most már körülbelül megvan az, amit beszéd címén elmondhattam, most már jöhet az imádság. Húsvét hetében vagyunk. A sok-sok jézusi mondás közül elmondom nektek azt, amelyik nekem, személy szerint a legjobban tetszik. Úgy kezdődik ez a mondat, hogy Hatalmam van... Mire van neked, árva Jézusom,

hatalmad? Arra van hatalmad, hogy felpofozzanak a főpapok, az írástudók meg a vének, Heródes és Poncius Pilátus, erre van neked hatalmad. Jézus is tisztában volt ezzel, hogy erre van neki hatalma. Ezért aztán így folytatta ezt a mondatát, hogy Hatalmam van az életemet odaadni. Hát amíg mindannyian kivétel nélkül fogjuk tudni azt, hogy erre kapott az ember hatalmat az Istentől, hogy az életét odaadja a család, a szakmája meg a nemzet szolgálatában, addig nincsen semmi baj. A baj akkor kezdődik, amikor az ember semmit sem törődve a lelkiismeretének a hangjával, semmit sem törődve Jézus szavával butaságokat kezd beszélni. Azt, hogy hatalmam van tégedet beleverni a betonba, és megtanítani téged arra, hogy a magyarok Istene így meg így... Ekkor kezdődnek a bajok. S ez rettenetes nagy baj. Nemcsak azért, mert akit bekeverünk a betonba, az valakinek az apja, anyja, férje, felesége, fia vagy lánya. Hanem azért is, mert ezek a betonbaverések rendre úgy végződnek, hogy bennünket vernek bele a betonba. Nézzétek a történelmet, és mondjátok, hogy képzelődöm (Arany). Egy-kétezer esztendő után minden nemzet beadja a kulcsot. Miért? Mert ilyen butaságokat kezdünk mondani, hogy hatalmunk van valakit beleverni a betonba. Jézus azt mondta, hogy hatalma van az életét odaadni. És most következik az, ahogyan folytatta: és hatalmam van az életemet vissza is venni. Beleverhették őt a betonba akármiféle nagy urak, de harmad napon feltámadt. Feltámadt, és él ma is ez a Jézus mindazok szívében, akik tudják, hogy az ember nem arra lett, hogy valakit beleverjen a betonba. Hanem arra, hogy hasznos munkát végezzen, gyereket szüljön, szoptasson, neveljen; s ha korondi, akkor fazekas legyen, ha pedig olyan tudós ember, mint a kovásznai Csoma, akkor csináljon egy tibeti szótárt, és így tovább. Most jön az imádság.

Istenem, segítsd meg az én magyar nemzetemet abban, hogy megértsen Téged. Hogy kivétel nélkül mindannyian hasznos emberek legyünk, hogy sok-sok életet adjunk, és soha semmiféle életet el ne vegyünk, mert csak azok a nemzetek maradnak meg, amelyek ezt a leckét megtanulták: nemzeteket fenntartani hadseregekkel, betonba beleverésekkel nem lehet, hanem kizárólag csak azzal, hogy szülnek, szülnek, szülnek az édesanyák. Mikor nálam járt a korábbi gyulafehérvári érsek, aki jó barátom, ezt mondtam neki: Lajoskám, mondd meg, hogy mit tehetünk értetek? Gondolkodott, és ezt mondta: Azt csináljátok meg, hogy a pirula nem jöhessen be Csíkba. Istenem, és is imádkozom azért, hogy minden nemzet éljen, minden nemzet megmaradjon. Hogy egyetlen nemzet se bántson egyetlen nemzetet se, és hogy az édesanyák szüljenek, és ennek következtében a magyar nemzet is megmaradjon. Mert az élet élni akar, az Isten nem a holtak, hanem az élők Istene. Az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében. Amen.

Ezek után az iskola udvarán táncokat roptak, István fényképezte őket, majd a kocsival elballagtunk öt órára a Katolikus Házba, ahol már egybegyűlve találtam a hallgatóságot. Ilona tartotta a bevezetőt, énekelt is, s én meg némi bevezető után harmadszor is elmondtam szövegemet, s utána következtek a kérdések.

Egy hetven év körüli férfi elmonda, hogy a 40-es években Kolozsvárott piarista kisdiák volt, s tanáraitól csak olyat hallott, ami megegyezett az emberi logikával. Jó lenne, ha a papoknak is volna egy szakmájuk, amelyben megtanulnák, hogy

szólamokkal nem lehet semmit sem megoldani. Hogyan higgye el Istenről, hogy a zsidók számára megnyitotta a Vörös tengert, hogy aztán az egyiptomi sereget meghullámsírba borítsa. Azt válaszoltam rá, hogy a vallásközi párbeszéd korát éljük. Van hatezer vallás, s mindegyik vallja, hogy az övék a kinyilatkoztatás. Ha Szent István nem irtja ki, akkor volna magyar kinyilatkoztatás is, amelyben pedig Hadúr biztosítja a magyar győzelmet Zalán felett. Jószándékú emberek gondolatai vannak a szent iratokban arról, hogy milyen az Isten, s mit vár tőlünk. De a forrása ezeknek az a kinyilatkoztatás, amelyet Isten az emberi természettel együtt adott. Nem lehet másra hivatkozni, csak arra, amit az egyetemes emberi értelem igaznak tart. Minden vallás olimpiai bajnok és Nobel-díjas, s mindegyik magának adja az aranyérmet és a Nobel-díjat. Erről le fog szokni az emberiség. Ezt minden bázisközösségben már tapasztaljuk is. Semmiféle tekintély érv nincsen: Mivel tudod alátámasztani, hogy amit mondasz, azt az embernek így kell gondolnia? Meg tudod-e magyarázni, hogy olyan világot kell csinálnunk, amelyikben nem gyilkolunk? Amelyikben nem parancsolgatunk egymásnak? Arra, hogy kétezer évvel ezelőtt valaki mit mondott, nem lehet hivatkozni. Csak ha okosakat mondott.

Egy másik azt kérdezte, hogy mit is kell már ezek után csinálnunk. Azt válaszoltam, hogy négy-öt magyar összehajol, de ha tudna négy-öt magyar meg román összehajolni, az lenne a teljesség. Amíg mi itt az emberiség egyetemes kiútjáról beszélgetünk, de a tőlünk tíz kilométerrel lakó románnal nem tudunk beszélgetni, addig érvénytelen a beszédünk, addig ez az egész marad magyar nemzeti belügy. Addig titokban mindig csak arról van szó, hogy a mi magyar sebeinket hogyan lehet gyógyítani. Ennek a szövegnek, amit elmondtam, semmi katolikus értelme, semmi református értelme, semmi magyar értelme, semmi román értelme nincs, ennek csak egyetemes emberi értelme van. És ha egyszer lehet magyart találni, aki legyőzi a maga csak nemzetben gondolkodni tudását, aki a maga szakmájában megtanulta, hogy az igaz, ami igazolható, aki a valóság előtt tiszteletet tanúsít, akkor történik valami. Mert akkor történik valami, ha egy kisközösségben ott ül egymás mellett a magyar meg a román. Azért a kisközösségben, mert az nevelőiskola. Abban különbözik ettől a mai alkalomtól, hogy itt én beszéltem, s ti hallgattátok. A kisközösségben ha elmondom a mondókámat, elhallgatok, s következik az, aki a jobb kezemenél van. Majd a harmadik, s amíg vissza nem ér a szó hozzánk, addig hallgatunk. Ezzel a módszerrel, hogy kénytelen vagyunk figyelni arra, amit embertársunk mond, hihetetlen információk birtokába jutunk. Nem hamar, de az évek és évtizedek tengelyén kialakul egy nagy nyilvánvalóság. Nevelőiskola ez, mert kizárja a tekintélyt. Csak a teljes testvériség levegőjében lehet a teljes igazságot keresni és meg is találni. S én ezt (nagyszerényen (a harmadik kísérletnek mondom: Jézus csődje s a felvilágosodás csődje után.

Mi volt a krisztusi megváltás? - hangzott el a harmadik kérdés. Megváltom a jegyet, mert a buszon akarok utazni. Közelebb kell hoznom ezt a szót. Az Isten meg akarja menteni az embert. De csak azáltal menthet meg bennünket, hogy teljesítjük az Isten akaratát. Semmi más megváltás nincs. Ha teljesíted akaratát, akkor boldog leszel. Mert a szegényeké az Isten Országá, meg a szelídeké, meg a tiszta szívűeké (s

ezek a boldogok Semmi automatika nem kapcsolódik Jézus nevéhez. Akkor van megváltás, ha teljesítjük azt, amit a szívünkön keresztül hallunk az Istentől. Különbösen Auschwitz és Gulag és nukleáris katasztrófa meg ökológia katasztrófa és patkányok (ez a sorsunk a jézusi megváltás nélkül. Ő semmit sem csinált, aminek alapján megönthetjük a bubát, s ezzel minden rendbe jön. Semmit. Csak azáltal jönnek rendbe a dolgok, ha hiszünk az értelmünknek, s ha rábízunk magunkat a szívünkre: ha nem szeretnek, akkor is szeress (Babits). Ennél drágább kincset az Isten nem bízott reánk. Köszönöm a kérdést, nagyon jó volt. A végén még hozzászólt kolozsvári barátunk is, Varduca, aki feleségét látogatta egy kovásznai szanatóriumban. Visszhangra találtak benne az előadás gondolatai. Sajnos mire ő sorra került, addigra István filmezője már kimerült...Ilona megköszönte az előadást, és kaptam tőle, vagy a Csoma-napok rendezőségétől egy szép korondi köcsögöt, amely azóta már a budavári előadó asztalát díszíti.

Jelezték, hogy itt olyan nagy a szegénység, hogy csak ajándékozni lehet a könyveket. Ezért aztán kihirdettem, hogy mindenki azt a könyvet viheti, amelyik tetszik neki, s ad érte annyi lejt, amennyit tud. Így aztán majd minden könyv elkelt. Fél nyolc múlt, amikor eljöttünk.

Nem szólalt ugyan fel, de az egyik hallgató (egy magyartanárnő (számára a Szent Istvánról szóló mondat botránkoztató volt: sem az ő kardjával, sem Rákosi gumibotjával nem lehet Isten Országát csinálni. E mondat eljutott a helyi katolikus paphoz is, aki aztán vasárnap erről prédikált: Felejtsük el a csütörtököt! (mondta. Mert meg kell menteni a hazát, s főleg az egyházat - a jézusi gondolatoktól! Alighanem küldök neki egy példányt ebből a naplóból.

Hazaballagtunk. Csak Istvánkát találtuk, aki terített nekünk. De hamarosan jött Ilona és Józsi is. Meg még Tibesz György is, akinek a kovásznai kalapjait ajándékozom a hozzánk jövőknek nyaranként Budaváriban. Számlát is egyenlítettem vele az előadás alkalmával. Ő is hozott ajándékba egy nagyon szép faragott sulykolófát. Aztán igyekeztünk ágyba, mert másnap hosszú út várt reánk.

Kovásznától Déváig

Elkövetkezett utunk ötödik napja, s reggel hat órakor vettünk búcsút Ilonáéktól. Messziről fehérlettek elénk a Szebeni és Fogarasi havasok. Egy benzinkútnál megálltunk, s a tegnapi könyvbevételből tankoltunk. István nagyvonalú volt. A kezébe nyomta a nőnek a bevételt, a lej csomagot. Az megszámlolta, s nyomta a benzint a kocsiba. Valahol megállt - ott fogyott el a lej. Elkerültük Sepsiszentgyörgyöt, s Brassónak vettük utunkat.

Impozánsabb a főtere, mint Kolozsvárnak. Hiába, ez Románia második legnagyobb városa. A fekete templom pedig idézi a középkori szász világot Magyarországon. Hétszáz évig virultak hazánkban. Ceacescu pedig eladta őket márkáért. Tízezren maradtak a több százezerből? A sétáló utca végén találjuk a templomot. Parkolni kell. Megnézünk mindent, amit a hajnali óra meg az időnk szűke lehetővé tesz, s megyünk a kocsinhoz. Rajta a cédula: 8000 lej. Jön is egy fiatalember

érte. Mutatunk neki egy száz forintost. Karját széjjel tárja, s mond is valamit: change (nem tudja átváltani. Nekünk meg nincs lejünk, mert benzin lett belőle Kovászna határában. Mi a megoldás? Autónk egyik utasa belenyúl a zsebébe, s elővesz onnan egy megkezdett Helikon-csomagot. Felderül a parkőr arca: ez már valuta! Mehetünk Fogarasnak.

Most már balkézzről fehérленek a havasok, s igen jó utakon érjük el Fogarast, miután nem kevés bajjal megtaláltuk Brassó külvárosában az oda vezető utat. Megállunk a hatalmas fogarasi vár egyik oldalában, ahol a vásár. Hatalmas és keleti: bővli árúk tömege, még kísértésünk sincs valamit vásárolni. Babitsra emlékezünk, aki fiatalemberként itt tanárkodott, s repesztünk Szebennek. Talán Sopronra emlékeztet, de hát Szeben nagyobb: Nagyszeben! Nézzük a nézni valókat. István meghív bennünket egy előkelő cukrászdába. Értének benne németül. Iszunk egy kávét. Közben átesünk egy ijedelmén: ellopták minden pénzemet. Tíz perc múlva megtudom, hogy nem loptak el tőlem semmit, csak tévedésből a farzsebembe raktam a tárcát, s nem a kabátom zsebébe. A piacon még megállunk, mert már delet harangoznak. A cukrászdában Istvánnak lejt adtak vissza a márkájából. Vásárolhatunk valamennyi almát meg narancsot. S máris repeszthetünk tovább Szászsebesnek.

Megkérdem úti társaimat, hogy tennének-e egy 16 km-es kitérőt, mert akkor megnézhetjük Gyulafehérvárt is. Tennének. Ezért Szászsebesre érve nem Dévának, hanem Gyulafehérvárnak fordulunk. Hatalmas 20. századi építmények árnyékában, azoktól teljesen elnyomva, szerénykedik magas fák árnyékában a középkori gótikus székesegyház. A gyulafehérvári érseké. Egymillió erdélyi (csak erdélyi, nem Partiumbeli) katolikus magyar főtemploma. Hétszáz magyar katolikus él a városban. Református sem sokkal több. Kis magyar sziget az ortodox tengerben. Bemegyek az érsekségre: tisztelegni kívánok Jakubinyi érseknél. Keresik mobilon is, nem találják. A helynökkel, Potyó Ferencsel beszélgetek, erről-arról. Közben teszi a dolgát, ügyintéző. Végül is negyedóra múltán megmondom neki, hogy ne keressék tovább az érsek urat: nincs különösebb mondanivalóm, csak tisztelegni akartam, mert hát úgy tanultam ifjúságomban, hogy ahol a pap jár, a helyi egyház képviselőjét megkeresi. Erdélybe bejövet, voltam Váradon, most meg haza felé tartva, Gyulafehérvárott tisztelegtem volna. Elfele menve megajándékoz egy sematizmussal. Nekem értékes ajándék. Sok mindent megtudhatni belőle. Képeskönyv is: az egyházmegye minden papjának benne van a fényképe, személyi adatai is. Teritől, Istvántól egy félórát kaptam e látogatásra. Megtalálom őket a kocsiközelében, egy padon ülnek.

Mehetünk a Maros mentén Dévára. Egy órás út. Kicsit nehezen találjuk meg Böjte Csaba ferences otthonát. Évek óta jár ide Csire Feri, meg a széphalmiak. Elhelyezkedünk egy szobában, a kis lakás egy másik szobájában németek alszanak majd, akik este ki akarnak még menni a városba. Megbeszéljük a dolgot: nem zárjuk be az ajtót. Hat órakor szentmise a templomban. A németek is, mi is megyünk, s vannak helybeliek is. Nagyon szépen énekelnek valakik a kóruson az orgona mellett. Egy fiatal nő ministrál, s olvas szentleckét és hívők könyörgéseit. Fegyelemmel, mély áhítattal. Utána invitál bennünket vacsorázni, s útközben mondja, hogy egy közeli

faluban tanítónő, és hogy itt megtalálta a hivatását. Elérünk az étkezdébe. A vacsora spenót fasírttal, laktató. Közben előkerül egy pozsonyi magyar jezsuita is a németek mellett, s adja magyar nyelvű kiadványait. Miféle nemzetközi központ ez? Közben megérkezik Bőjthe atya. Lakására visz. S mesél a 231 árva gyerekről s 45 munkatársáról, akikkel együtt élnek ezek a gyerekek. Külön lakásokban, s egy-egy munkatársa mellett négy-öt gyermek. Akár férfiakkal, akár nőkkel. Nem úgy, mint a magyarországi S.O.S. falvakban, ahol csak nők lehetnek az "anyák". Itt férfiak is lehetnek, s meg is házasodhatnak (gondolom. Csak száz gyerek után kap segélyt: havi ötezer forint értékűt, a többi után nem. S a többi mind a te gondod? (kérdem. Dehogyan az enyém, a Jóistené! (válaszolja. Kezdem érteni Csire Ferit. Hazaérve mondom Istvánnak: Minden valutámat itt hagynám neki. István: ő is. Úgy tettünk, s másnap hajnalban felzörgettük az atya édesanyját, s oda hagytuk a valutánkat, amit csak azért hoztunk magunkkal, hogy bajba ne kerüljünk. Bajba kerültünk volna lelkiismeretünkkel, ha haza hoztuk volna.

Dévától Belényesen, Szalontán keresztül hazafelé.

A hajnal már szombat hajnal volt. Estére Széphalmon kell lennem. Előző este térképre hajoltam. Déva után elfogynak a hegyek, s mehetünk a Maros mellett Makó alá, s onnan meg Szegedre, aztán Pestre. Ez összesen 450 km síkság. Mi lenne, ha helyette átvágnók az erdélyi középhegységet, s a Fekete-Körös völgyén jönnénk ki az alföldre Belényesen keresztül Várad alá? István megnézte a térképet, s azt mondta: Jó! Csudás tájat láttunk. Szébbet, mint az első napon; szébbet, mint a többieken. Brádnak mentünk. Elhagyva a Fehér Köröst, égig érő hegyek magasodtak tőlünk jobbra, csak 2000 métereseek. Szerpentineken megyünk fel s alá, s közben egy valamikori száz várost érünk, ahol Thököly Imre intézte királysága-fejedelemsége dolgát - csak az úti könyvem tudta melyiket, de nem, találok a falut sem, könyvemet sem. Beültünk valahol egy kávéra: tart még a szebeni lejből. Végül Belényesre érünk. Megtaláltuk a katolikus templomot. Beszédbbe elegyedtünk ott mise után egy asszonnyal, aki nem tudott magyarul, csak németül. A ministránssal is, aki tudott magyarul, Nyíregyházán végzett teológiát, de román és görög katolikus. Meg a pappal, aki székely, de ennek az a baja, hogy öreg és beteg, vagy tíz évvel fiatalabb nálam. Még megnéztük kívülről a református templomot is. Siettünk. Ez az egész völgy a 16. század elején még színmagyar volt. Ma már csak nyomokban az. E nyomok alapján írta meg egykori tanárom, Györffy István szép néprajzi könyvét: A Fekete Körös völgyi magyarság.

Belényes után megszavaztatom a társaságot: akarja-e látni Szalontát? Ha igen, akkor Belényes után balra fordulunk, s Szalontáról megyünk és Váradot elkerülve Borsra, a határhoz. Akarják, s fordulunk balra. Csak egy kicsit hamar, s nem arra az útra kerültünk, amelyet kinéztem a térképen. Nagy lett a jutalmunk. Vagy tíz km-en keresztül kavicsos földúton haladtunk, de mindenütt közvetlenül a Körös mellett. Semmihez sem tudom hasonlítani; a kertek alatt jutottunk Szalontára, ahol láttuk a

Csonka-tornyot s a nagy református templomot. De esett az eső, közeledett a dél, faltunk valamit tarisznyából, s repesztettünk Borsba. A vámnál elvacakoltunk majd egy órát. Hétfőn egy percet sem kellett várnunk. Átjutva a határon a lovak közé dobtam a gyeplőt, innen már nem téveszthetik el az utat, s elfoglaltam a hátsó szakaszt. Teri előre ült. Megpróbáltam aludni. Egy fél órát sikerült is. Istvánt szorgalmasan hívta az egész úton a fia meg a felsége. Most is. Igyekezett nagyon, de csak fél négyre értünk haza. Fél hatra jött Ákos Széphalomról. S én meg mondtam a széphalmiaknak, ami tudtam. Alighanem Bőjthe Csabáról is valamit.

Ez volt. Szép volt. Megérte a fáradságot. Csak valami kijönne belőle. Ipó Gyuri már írt: számít egy szeptember eleji erdélyi lelkigyakorlatra. Adná az Isten, hogy meg tudnák a vásárhelyiek szervezni!

Levél Erdélybe mindazoknak, akik segítették Kundra István, Kovács Terézia és a magam erdélyi útját 2001. húsvét hetében. Név szerint is megemlítem András Veronikát és Jenőt, Vaduca Györgyöt Kolozsvárról, Ipó Györgyöt (s a zöld terem bérlőjét, akinek nevét nem jegyeztem fel, elfelejtettem, de kérem Ipó Györgyöt, hogy írja meg nekem) Marosvásárhelyről, s végül Gazda Józsefet, s igazán nem utoljára Bernád Ilonát Kovásznáról, aki tavaly nyáron Budaváriban felajánlotta nekünk ezt az erdélyi utat. E levélcímzés után hadd következze a megszólítás:

Kedves Testvéreim! A kolozsvári húsvéthétfő után, kedden Marosvásárhelyen adtam elő, majd szerdán Székelyudvarhelyen, s végül csütörtökön Kovásznán. Mindhárom helyen több mint ötven ember hallgatta azt, amit mondtam, s hozzászólásaikból az derült ki, hogy megértették az általam közvetíteni próbált jézusi üzenetet. Hála legyen érte Isten Lelkének!

Mivel Veronikától nem jött üzenet arról, hogy pénteken valami dolgunk lenne Kolozsvárott, ezért Brassón, Nagyszebenen, Gyulafehérváron keresztül Dévára mentünk, ahol megismerkedtünk Bőjte Csaba ferencessel és meghatóan szép munkájával. Végül szombaton Brádon, Belényesen, Nagyszalontán keresztül Borson átléptünk a határon, ahol hétfő reggel bejöttünk Erdélybe. Természeti szépségek szempontjából ez a legutolsó nap nyújtott talán a legtöbbet. Átszeltük az erdélyi középhegységet, ahol most jártam először.

Nagyon szeretnék minél hamarabb Magyarországon látni Benneteket. Akár úgy, hogy ide csörögtök, amikor Budapesten jártok, de még inkább úgy, hogy részt vesztek egy óbudavári lelkigyakorlaton, amelyet Nektek tartanék és más erdélyi barátaitoknak, akiket elhoztok magatokkal. A nyarat általában Óbudavárott töltöm, s ez a helybeliektől Budavári-nak nevezett helység - egy egészen kicsi falu Balaton-felvidéken, Zánka és Nagyvázsony között, 7 kilométerre a Balaton partjától. Ebben építettem 1984-ben egy lelkigyakorlatos házat. Szerényet, szegényet, ahogy Jézus tanítványaihoz illik, s ahol sok jó ember elfér kis helyen. A lelkigyakorlatot bokormódon tartjuk: azaz megbeszéljük, hogy mit üzen nekünk Isten a mindannyiunkban megszólaló Lelke által. Maximális létszáma: kb. 15 fő. A tetőtérben a külön női és férfi szállás, a földszinten az előadó, s a félholdas kertben az étkezés. Kocsival a Balaton egy ugrás, s a háztól egy percre kezdődik a

természetvédelmi terület erdeje. Költség: amit megesszünk a három nap alatt.

Ha van igényetek és lehetőségetek egy ilyen lelkigyakorlatra, szervezzétek meg magatokat, hogy kik jönnétek. Hét végen szoktam tartani őket, hogy a munkaszüneti napok beleessenek: csütörtök délután 6 órakor kezdődik egy templomi szentmisével és vasárnap kora délután fejeződik be. Mondok ilyen csütörtöki napokat, melyeken lelkigyakorlatot kezdenék, s amelyeket még senki sem vett igénybe, tehát lehet a tiétek: június 21, július 12. július 19, augusztus 2, augusztus 9, s végül augusztus 30. Ez a hat dátum pillanatnyilag még szabad. Az lenne jó, ha minél hamarabb lefoglalnátok egyet belőlük, akár többet is. Ha aztán megtetszenék nektek, amit nyújtani tudok a lelkigyakorlaton, örömmel mennék át Erdélybe is ilyennek tartására.

Ha viszont a Bokrot nagyobb méretben akarnátok megtapasztalni, akkor meghívlak benneteket a Bokor Nagytáborba, melynek színhelye: Kismaros Üdülőfalu (Kismaros, Tábor u. 1.), melynek időpontja: 2001 augusztus 16-19. Kismaros 50 kilométerre van északra Budapesttől a Dunakanyarban. Itt sok százan vagyunk együtt.

Egy apróság: Kolozsvárott ott volt a bukaresti magyar szó egy újságírója. Érdekelne: megjelent-e valami erről a találkozóról a lapban. Ha igen, örülnék, ha elküldenétek szövegét.

Most más már nem jut eszembe, csak tele van a szívem hálával, hogy megérhettem ezt a hatodik erdélyi utamat - 1941, 1943, 1944, 1965, 1975 után most, 2001-ben, s nagyon szeretném, ha lenne még egy hetedik is. Isten áldjon meg titeket mind a két kezével.

Budapest, 2001. április 24.

Gyurka (bácsi)

A szerző elektronikusan is elérhető: bulanyi@freemail.hu

Tartalomjegyzék

12. SZENTIVÁNHAVI NAPLÓ	1
Budavári, 2001. június 26.	1
Budavári, 2001. június 27.	4
Budavári, 2001. június 28.	5
Budavári, 2001. június 29.	7
Budavári, 2001. június 30.	8
Budavári, 2001. július 2.	11
Budavári, 2001. július 3.	13
Budavári, 2001. július 4.	13
Budavári, 2001. július 5.	16
Budavári, 2001. július 6.	18
Budavári, 2001. július 7.	21
Budavári, 2001. július 8.	23

12. SZENTIVÁNHAVI NAPLÓ

Budavári, 2001. június 26.

Végre. Amikor valaki haza ér. Újra nyugodt naplóírás. Az Erdélyi naplót már nem is dátumoztam. A Pünkösdi napló utolsó dátuma: május 14. Több, mint egy hónap kihagyás. Pedig mennyi minden történt. Május utolsó napjaiban még megjelent a Koinónia nyáreleji dupla száma. Aztán a munkaév hajrája: június 4-én még dogmatika óra, s nagy beszélgetés Gáborral, kispapkorom házi orvosának a fiával, s aztán délután jön János, aki levisz minket Budaváriba, mert Mireille már hazarepült Lyon mellé a gyerekekkel, s ő csak később tud utánuk menni. Rengeteget segített: kaszált, szénát gereblyézett, talajt egyengetett az új nagy kerti ebédlőasztal alá, megjavított egy gyerekágyat a tetőtérben, én meg élhettem a tudományoknak, azaz készülhettem a 7-én kezdődő Kommuna- s a 14-én kezdődő Mag-lelkigyakorlatra.

I7-én a Mag-lelkigyakorlat vasárnapi templomi miséjén hirdetem: Elkészül tölgyfából az új külső templomajtó, mert testvérünk, Székács Feri megcsinálja anyagárban (30 000 Ft-ért. Mire vége lett a misének, nagyjából meg is volt az összeg, oda is adtuk Ferinek. Vitte és hozza majd, ha kész lesz; Vágújhelyi Feri kocsijával hozza, akit Abázia egyik hegyének tetején érek el mobilon, s aki most Hang-táborozik, de azért a templomajtó a messzi Egerből időben megérkezik. Holnap meg én megyek a III. ág lelkigyakorlatára, s ma este 18 órakor (ahogy a számítástechnika betűivel készült hirdetés adja tudtul mindenkinek a templomajtón (még misét mondok. Meggyújtottam a gyertyákat, az összes lámpákat, s megyek a templom elejébe harmadikat harangozni: beharangozni. Bejön a templomba Horvátné, s mondja: Kedves Atya, nem tudok itt maradni a misén, de hoztam a

templomajtóra. S kezembe nyom egy ötezrest. Megköszöntem szépen, s mentem harangozni. Harangoztam hosszan, hosszan, hogy mindenki meghallja, de hiába. A misét egyedül, magamban, magamnak mondtam. De azért csengő hangon énekeltem: Itt vagyok végre, jó Uram... Prédikációt nem mondtam, csak leültem, s elmélkedtem. Azt akarom elmondani, hogy miről.

Az evangélium első mondata ez volt: Ne adjátok a kutyáknak azt, ami szent...(Mt 7,6) Eszembe jutott, hogy '38 körül betévedtem Pázmány egyetemén egy Kerényi-órára. Akkor még nem volt az a híres svájci professzor. Magántanár volt Moravcsik Gyula görög-tanszékén. Mitológiát adott elő, az ókori görögök mítoszaival, hitvilágával foglalkozó tudományt. Tudtam róla, hogy Hamvas Bélával és másokkal együtt kiadott egy Sziget című füzetet, amely akkor (az egyetem folyóírártárában megtalálván (nem sokat mondott nekem. Az ezotéria szó akkor még nemigen volt nálunk használatban, de én valami olyasmit éreztem a vékony kiadványban.

Teli volt az előadó terem. Sejtelmes hangon, csaknem a vallási áhítat hangján szólt, s jó hatvan esztendő után mindössze egy mondatára emlékszem. Ez volt: Kedves Hallgatóim, előadásaimban eddig igazságtalan voltam a kutyával szemben... Ez alighanem azt jelentette, hogy korábbi óráin még nem foglalkozott a kutya szerepével az ókori mitosz-világban. De nem mentem több Kerényi-órára. Valamitől megragadott ember benyomását keltette, s ezért bővölte el hallgatóságát. Engem nem, s inkább az öreg Solymossy Sándor bácsi történeteit hallgattam a pogány magyar hitvilágról.

És mi van Jézusnál? Ő is igazságtalan a kutyával szemben? Alighanem. A fent idézett mondat csak Máté Hegyibeszédében kerül elő, a többi evangélistánál nem találjuk. Valójában Jézus nem is a kutyákról beszél, hanem az emberek egy csoportjáról, akiket Jézus ezzel a szóval minősít: kutyák. Még másoknak is mondja őket: disznóknak! Gyöngyeiteket se dobjátok a disznók elé... Miért? Mert eltapossák lábukkal, azután megfordulnak, és széttépnek titeket. Azok az emberek a kutyák s disznók, akik nem érdemlik meg, hogy elmondják nekik a jóhírt, mert csak gyilkos szándékokat vált ki belőlük, ha hallják az evangéliumot. Kik is gyilkolták Jézust meg az apostolokat? Istvánt meg a két Jakabot? Kik is akarták megölni Pétert? Inkább nem válaszolok... Nem akarok tekintélyeket sérteni. Mindenesetre: ezek a meg nem nevezettek (a kutyák. Illethette volna őket az emberalatti világ akármelyik más tagjával. Mért éppen a kutyával? A magyar ember, ha nincs megelégedve azzal, amit lát, kutyavilágot emleget. Jézusnak is a kutya jön a szájára, ha azokra gondol, akiket hidegen hagy Isten meghívása (az Országba.

Mindez így volna, szép volna, igaz is volna, ha Jézus, a büszke zsidó, nem mondta volna a szír-föníciai származású pogány asszonynak, egy gójnak, amit mondott. Az asszony azt kéri tőle: gyógyítsa meg a lányát. Jézus meg ezt válaszolja: Nem jó elvenni a gyermekek kenyerét, és odadobni a kutyáknak (Mt 15,26). A bibliamagyarázók minden tőlük telhetőt megtesznek, hogy kimagyarázzák Jézusnak ezt a kínos szóhasználatát: nem a gójokról van itt szó, mert a zsidók is ismerték a saját kutyát, a házörző ebet... ??? Miért kell ilyen nyakatekert érvekkel előhozakodni?

Hát csak azért, hogy mentsük Jézus becsületét: nem volt ő nacionalista, nem volt benne ellenségkép, nem nézte le a pogányt, stb. Ezzel szemben, ami elhangzik: Jézus csak Izrael házának elveszett juhaihoz lett küldve, nem teljesítheti egy gój kérését: nem gyógyíthatja meg az asszony lányát, mert vannak a gyerekek (= Izrael), és vannak a kutyák (= gójok). De az asszony (nő; és tudja, hogy bánni kell tudni a férfiakkal, s ráhagyja. Lenyeli, hogy ő meg a lánya csak kutya, és fordít egyet Jézus mondanivalójának szándékán: de hiszen a kutyák is esznek a morzsákból, amelyek uruk asztaláról lehullnak. Jézus ettől meghatódik, le van szerelve, és teljesíti a kérést.

Másképpen magyarázom a történetet. A kutya itt nem a derék házörző ebet jelenti. Hanem valakit, aki terhes neki. Azért terhes, mert Jézus élete válságba került. Felmérte helyzetét. Nem történt meg Izraelben a tudat átalakulása, s időt kér magának, mint a vízipótlók az Európa bajnokságon, ha bajba kerülnek... s elhagyja Izraelt. Elmegy tanítványaival Tírusz vidékére, Izraelen kívülre. Idő és nyugalom kell neki... és azt akarta, hogy senki se ismerje fel. Túl van a ragyogó galileai tavaszon, a rengeteg beteggyógyításon, és azon is, hogy megindul feléje az ötezer férfi, hogy királlyá tegye, s menekülnie kell előlük. Semmit se értettek meg a jó hírből, ha királlyá akarják tenni őt. Ugyanabban a cipőben járnak, mint akik meg akarják ölni. A hatalom cipőjében. S a hatalom Kaifásé meg a római légióké. Ezen a területen Jézusnak csak vesztenivalója van. Akkor hogyan tovább? Ezt végiggondolni megy ki hazájából, hogy egy kis nyugalma legyen a gyógyulni akaróktól. S ekkor jön a föníciai asszony, aki már volt Izraelben is. Jézus híre vontta őt oda: felismeri és mondja a baját és kér. S Jézus éppen azért jött Föníciába, hogy ezektől a kérésektől egy kis nyugta legyen. S most kezdődik az egész előlről. Mint egy fél éve Kafarnaumban: Mindenki téged keres.

Volt a Jézus utáni századokban egy tévtan. A dokétizmus. Azt tanította, hogy Jézusnak csak látszatteste volt; ezért nem volt valóságos ember, csak valóságos Isten. Hát ez a lekutyázás ennek tannak kerek perec ellentmond. Valóságos teste volt, valóságos emberi természete volt. Sőt: még valóságos férfi természete is volt. Mert ha egy föníciai férfi kérte volna őt lányának meggyógyítására, azt talán nem kutyázta volna le. Nőekkel szemben a férfi (ha nem akar éppen tőlük valamit (könnyen nagyvonalú, könnyen kutyáz. Egy mindenképpen bizonyos: Jézus nem volt éppen kutyabarát. Az ő kedves állata a juh volt, a bárány. Erről szóltak a példabeszédek, ennek megy utána Jézus, fáradságot nem kímélve, hogy hazahozza, ha eltévedt.

De ezért volt egy jó szava is a kutyáról. A koldus Lázárnak egyedül a kutya volt a barátja. A gazdag asztaláról lehulló morzsákból is szívesen jóllakott volna, de senki se adott neki. Ebben a szituációban kerül elő a kutya: csak a kutyák jöttek hozzá, és nyaldosták sebeit. E mondat csak szava jelzi, hogy a kutya nem ember, hanem csak kutya. De ugyanez a csak szó ez alkalommal meg is magasítja a kutyát: a gazdag nem, de a kutya tett valamit Jézus preferáltjaiért: a szegényekért, a betegekért. Felette van a kutya a gazdagnak? - Talán még sem volt Jézus igazságtalan a kutyákkal szemben. Olyankor, amikor a kutya nem embereket jelez-jelent, hanem saját magát, a kutyát. Mert a kutya teszi a dolgát, legalább sebet nyal. De ha az ember nem teszi a dolgát, akkor nem ember, csak kutya.

Mi a dolgom? Nem kutyának lenni. Elfogadni a szentet, Jézus szavát. Nem megtaposni azt, aki mondja a szót. Hogy is mondta feleségének Szabó Lőrinc?

Mutasd meg a kedvemért, / Hogy a világnak ellentéte vagy...

Nekem meg Jézus mondja e szavakat. Megmutatom? A kedvéért? Különben kutya vagyok, s nem ember.

Budavári, 2001. június 27.

De az elmúlt vasárnap nem voltam egyedül a szentmisén. Helybeliek is voltak, meg az ország minden részéből... azaz csak három helyről. A közeli Ajkarendekről Zoli és Gabi az öt gyerekkel, a messzi Fótról Gergő meg Veronika a maguk négyével, s hogy hazánk fővárosa is képviselve legyen: Széphalomról öt középkorú felnőtt (bánatomra (gyerekek nélkül. Iván, Bella és Eti már voltak tavaly nyáron is, most eljött még Eti nővére, Évi és Gyuri is. Voltunk a templomban vagy jó húszan. Zoli segítségével beharangoztam, aki ministrált is, tíz éves Marci fiával együtt. Jól megrángatta Marci a csengőt, kimentünk az oltár elé, fejet s térdet hajtottunk, a padokban meg felhangzott a gitár meg az ének. Gabi volt a kántor. Végiggitározta és énekelte a misét, csak a másfél éves Virág Annát kellett Julcsának távol tartania anyjától, hogy tehesse Gabi a dolgát. Mindenki ismerte és fújta az énekeket.

Szent Iván napja volt a naptárban, mely az egyházi direktóriumban (=naptár) tudva levően Keresztelő Szent János születésnapját jelöli. Hogyan lett ez a János nyelvünkben, naptárunkban Iván, nem tudom, s nincs is itt lent Budavárban olyan könyvem, amiből megnézhetném. De hát Arany János is Szent Iván éji álmot (Mid summer night) fordított, s a kertemben levő bötermő, ilyenkor érni kezdő honi almafajta is a szentiványi nevet viseli, így hát alighanem bizonyos, hogy népünk a középkor századaitól kezdve ezzel a névvel illette Keresztelő Szent Jánost: Szent Iván. Megkülönböztetvén őt Istvántól, első vértanúunktól, akinek ünnepét meg Karácsony másnapján üljük: ő az István. Mindezt nem mondtam el a misében. Ha elmondtam volna, talán eszméltem volna: a padokban ülő egyik széphalmi barátomat Talpas Ivánnak hívják, s ebédkor ráköszönthettük volna névnapja alkalmából a szomszéd Gyarmati Karcsi borát.

Ha a templomban gyereket látok, megfeledekzem a felnőttekről, csak a gyerekeknek beszélek. Most meg kilenc gyermeket is láttam. E szokásomat a szülők talán jobban értékelik, mint a gyerekeik. Lekötöm a gyerekeket, s nem gyötröm a szülőket elméleteimmal. Így aztán elmondtam, hogy az egyház csak három személynek ünnepli a születésnapját is, meg a mennyei születésnapját, halálát is. Az egyik Jézus. Az ő két napja Karácsony és Nagypéntek. A másik a Szűzanya. Szeptember 8-án van Kisboldogasszony, s augusztus 15-én Nagyboldogasszony (születésének ill. mennybevitelének az ünnepe. S a harmadik: Keresztelő Szent János. Most üljük a születésnapját, s augusztus 19-én ünnepeljük Keresztelő Szent János fővételét.

A többi szentnek általában be kell érnie egy ünneppel, s egyetlennél se ünnepeljük meg a napot, amelyen világra jött. Névnapjuk van, születésnapjuk nincs.

Jézus és a Szűzanya esetében érthető még ez a kiváltság, de hát a Keresztelőnél mi magyarázza? Azt prédikáltam (jól, nem jól (, hogy a családi összetartás a magyarázat. Jézusnak anyja volt a Szűz. A Szűznek meg rokona volt Ivánunk anyja, Erzsébet. Hogyan volt rokona? Nem tudjuk. Talán nagynénje, talán unokanővére volt Erzsébet a Szűznek!? Akárhogyan is volt, de Erzsébet fia, Iván s Mária fia, Jézus (rokonok voltak.

Meg is becsülte egymást a két rokon. János Jézust az Isten bárányának mondta a maga tanítványai füle hallatára. Jézus pedig a maga tanítványai előtt Jánosról ezt mondta: Bizony mondom nektek, nem támadt az asszonyok szülöttei között nagyobb keresztelő Jánosnál! Ebből aztán következett a prédikációs intelem, hogy illik nekünk is megbecsülnünk testvéreinket, stb. Meg aztán meséltem arról is, hogy Jézus és János nem gondoltak mindent egyformán. János beszélt arról, hogy Isten hamarosan elégeti a pelyvát, azaz a rá nem figyelő embereket. Jézus pedig azt mondta, hogy ő nem elveszejteni jött az embereket, hanem megmenteni. Amikor lankadni kezdett a figyelmük, abbahagytam.

Prédikáció után elmondtuk a kis Hiszekegyet, majd Zoli és Marci egymást váltva a Hivők könyörgéseit olvasták, amikre rámondtuk: Kérünk téged hallass meg minket! Szentáldozás előtt csináltunk a templomban egy nagy kört, megfogtuk egymás kezét, és mondtam: Az Úr békéje legyen veletek! és Bocsássunk meg szívből egymásnak! Rá felelték, amit kell. Két szín alatt áldoztunk, s Gergőék kicsi fia keresztet kapott a homlokára, mert ő is felvonult a áldozók sorában. A mise végén beszámoltam a templom újabb szerzeményeiről, majd gitár-hang kíséretében elvonultunk az oltártól.

Zoliék, Gergőék siettek Ajkára, mert várják Jocót és Erzsit a három gyerekkel: Együtt fog sátrakban táborozni a három család 12 gyerekkel (Zoliék ajkai kertjében. S így csak a széphalmiakkal folytatódott a vasárnap. Ebéd után az öt felnőttnek felolvastam a szerdán kezdődő Öregek lelkigyakorlatára gyártott, még nem egészen végleges előadásom szövegét. Ez volt a főpróba. Megbeszéltük. Egyet és mászt módosítottam is rajta. Akik kíváncsiak volnának a végleges szövegre, olvashatják azt a Koinónia aug.-szept.-i számában. Ide azért nem írom, mert megtöltené a füzet felét. Meg azért sem, mert nem biztos, hogy szívderítő olvasmány. Már a címe sem az: Más faj áll a kihunyt helyére?

Csalogatja csemegével Muci paripáját... Hátha jövőre még többen jönnek, hogy kölcsönösen pótoljuk egymásnak a szombat esti találkozókat.

Budavári, 2001. június 28.

Levelet kaptam a Napló egy szorgalmas olvasójától. Ide kell írnom egy részét, mert Istenről beszél, a mindenhatóságáról. Íme:

Talán az első leveledben írtad, hogy rejtély számodra: miért olvassuk a Naplót. Egyszer már igyekeztem megfejteni e rejtélyt, de most másképp fogalmazok: sok oly mondatot találok benne, amin el kell gondolkozznom, amit magamban meg kell válaszolnom, s ez nagyon izgalmas. Többször találkoztam tiltakozásoddal a panto-

krator egy omni-potens, egy minden-ható Isten ellen. Az is eszembe jutott, hogy lekicsinyelted egyszer az iskolai hitoktatási formát. A kettő összekapcsolódott bennem. Volt egy iskolai csoportom, VII-VIII.-os, tehát 13-14 éves gyerekek, s a mindenható Atyát kellett tisztáznom, a nem boldogultam vele magamban sem. Arra gondoltam, hogy leírom, hogyan tartottam meg az órát. Légy Te a szakfelügyelő, és ha nagyon sok időd lesz (!) és írsz, adjál nekem rá jegyet, bíráld meg!

Kérdeztem a gyerekektől: A Hiszekegy első gondolategységében (Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában... stb. (mi az, ami gondot okoz nektek, ami nem annyira világos, hogy meg tudnátok magyarázni.

(Két szó: "mindenható", "látható és láthatatlan". Hogy lehet láthatatlant teremteni?

Jó, kezdjük az elsővel. Te mit gondolsz, amikor ezt mondd a misén, hogy..."mindenható Atyában"?

(Én azt, hogy az Isten mindent meg tud tenni, amit csak akar. Előtte nincs lehetetlen.

Mondjatok valami nagyon nehezet, amit csak az Isten tud megcsinálni? Sok kéz a levegőben. Mondják. Egy nagyon tetszett nekik:

(Meg tudja csinálni, hogy a Föld visszafelé forogjon.

Jó. De ennek, mi értelme lenne? Válaszok:

(Semmi. - Meg tudná mutatni, hogy milyen ügyes - milyen hatalma van - megijesztené az embereket...

Na, ez nagyon primitív elképzelés az Istenről. Tisztelnél egy olyan Istent, aki arra használja a tudását, hogy ijesztgeti az embereket?

(Nem.

Tudjuk Istenről, hogy jó, így szoktuk mondani, hogy jó Isten. Hát biztosan nem csinálna ilyen butaságot, mert ez senkinek sem jó. - A természettudósok közül sok a hitetlen ... itt mit jelent ez a szó? Sok kéz a levegőben:

(Hogy nem hisz Istenben, nem hiszi, hogy Isten van,

Idegen szóval is sokszor halljátok ezt. Mi ez a szó?

(Pogány (az nem idegen szó!), szektás, muzulmán, unitárius... Apukám azt mondta, ő nem hisz Istenben, ateista. - Ez az, ez az, én is hallottam! Én is tudtam!

Valóban ez az. De most térjünk vissza a tudósokhoz. Egyesek azt mondják, hogy ők olyan rendet, összhangot, harmóniát találtak a világmindenséget tanulmányozva, hogy ez Isten léteire enged következtetni. Ha most az Isten a visszafelé forgó Földdel ebben a rendezett világban csinálna egy nagy rendetlenséget, hogyan hatna az a tudósokra?

(Megint hitetlenek lennének. Az Isten nem örülne nekik, mert Ő jót akar mindenkinek, és ha ateisták lennének újra, az nem lenne jó nekik.

És az Istennek ez jó lenne?

(Nem, mert az Isten örül, ha több jó ember van a világon.

Ti az óra után hogyan imádkoznátok a Hiszekegyet? Többen jelentkeztetek, s így döntöttek:

(Hiszek egy Istenben, szent és jó Atyában...

Azóta sokat gondolok rá, hogy nem voltam-e túl profán, nem ártottam-e ezzel a gyerekeknek. Igaz, Te írsz az Isten bolondsága címmel, de azt mégis felnőtteknek írod és Te írod. Eddig tart a levél, s én nagyon örülök, hogy másvalakinek is gondot okoz a szó: mindenható.

Ezek után a szakfelügyelői vélemény következik. Kedves Kartársam! Kiválóan oldotta meg feladatát. Javaslom: szedje össze emlékeit, jegyzeteit, akár költsön hozzá új anyagot is. Hátha lenne belőle egy füzetre való, s a kollégák hasznát vehetnék. Nagy értéke az óravázlatnak, hogy a tanár tudja, hogy mit akar, de a tanulók megszólalásai alapján bontja ki mondanivalóját. A zárás meg egyenesen zseniális: a gyerekek fogalmazzák meg a megoldást (tanfelügyelőét is, nemcsak a tanárét. Köszönöm.

Budavári, 2001. június 29.

Ahonnán az apám kirúgták, oda én se megyek (írta Kovács Laci a Koinónia májusi számában Honnan rúgták ki? A Hálóból. S most mindazok a Bokor-tagok, akik Háló találkozóira járnak, sárosnak érezhetik magukat.

Elevenítsük fel a történeteket! 1952-ben megvolt a pártállam első Bokor/Bulányi-pere, és '56-ban a második is. 1982-re befejeződött a magyar katolikus egyház pártállam mozgatta hierarchiájának ellenünk lefolytatott pere is. Persze, hogy kirúgták '90-ben Bokrot/Bulányit a hierarchia rendelkezésére megalakuló Hálóból is. Miért persze, hiszen akkor már politikailag szabadok voltunk? Azért, mert a pártállam nem nyugodott addig, amíg 1987-ben Róma is rá nem tette a pecsétet a magyar püspökök ellenünk hozott ítéletére. Parva sapientia regitur mundus. (=Kicsi bölcsességgel kormányozzák a világot.) A Vatikán se tudta még '87-ben, hogy '89-re összeomlik a SzU. Ha tudta volna, Ratzinger nem öt esztendőn keresztül vizsgálta volna kis ügyemet, hanem hat-hét éven keresztül. Ez esetben meg is spórolhatott volna két papirost: a pártállam kezében levő magyar püspökök ítéletét megerősítő '87-es papirost, meg ezt a megerősítést megszüntető papirost '97-ben. Nem tudtak '87-ben erről az összeomlásról még Washingtonban sem.

Hogyan is történt hát kirúgásunk a Hálóból? Csak úgy, hogy a Regnumot képviselő Györgydeák Márton 1990-ben kijelentette, hogy nem ül velünk egy asztalhoz. Fel kellett kelnünk. Andi és én képviseltük ott a Bokrot. Most 2001-et írunk. Még senki se mondott pardont. Csak a misében énekeljük jó hangosan: Engesztelődjünk ki szívből egymással! Legyen békeség köztünk mindenkor! Nem életet példázó liturgia, hanem liturgia (élet helyett. Kapjuk a kiengesztelődési gesztusokat folyamatosan a kormányoktól, a társadalomtól, még a kommunistáktól is, csak kedves egyházunktól nem, amelynek szolgálatában végig raboskodtuk és segédmunkáskodtuk ezt a félszázadot. Nem enyhül a szíve? Dehogynem! A nélkülünk megalakult Háló eljuttatja kiadványait a Bokor jelesebb tagjaihoz, egyeseket még meg is hív találkozóira. Bulányit nem, de másokat igen. Miért? Bulányi már 83. évét tapossa, csak nem tart élete már sokáig, aztán teljes lesz a béke.

Miért is ne mennének azok a Bokor-tagok a Háló-találkozókra, akiket oda meghívunk? Mert apámat onnan kirúgták? Mindörökre Haragszom rád-ot játszani (mi értelme van ennek? Semmi (ha valami jó történik ezeken a Háló-találkozókra. Mi ez a jó? Mondhatjuk ott azt, amiért végigszenvedtük ezt a félszázadot. Ki sem ejtve a Bulányi-nevet, amely diszkreditál. De amit ott mondunk és teszünk, azt Jézus nevében s a Bokor nevét el nem hallgatva tesszük. Amit most leírok, úgy történt meg, ahogy leírom. Létrejön egy jelentős karitatív akció az egyik Háló-találkozó után. Bokor-tagok akciója. Egyikük az elvégzett akció után beszámol a Háló reprezentatív vezetőségi tagjának az akcióról. A következő beszélgetés alakul ki. A Háló-vezetőség tagja: És mondtátok nekik, hogy Háló nevében csináltátok, amit csináltátok? Az akcióban résztvevő Bokor-tag: Nem, de azt se mondtuk, hogy a Bokor nevében csináltuk.

Miért is ne hallgatnók el a Bulányi név után a Bokor-nevet is? Úgy, ahogy a Katolikus Lexikon, amelynek vastag köteteiben nem jut szócikk ezeknek az elhallgatandó megjelöléseknek. Damnatio memoriae! Az életből kitörölni akarás szándékát követi az emlékezetből is kitörölni akarás. Ezt cselekedjétek, hogy sohasse emlékezzetek! Jézus valami mást akart az utolsó vacsorán! Nem tiszta ez a játék...

Szép sorjában dönthetünk, hogy a Bulányi név elhallgatása után lecseréljük a Bokor nevet is valami másra, kellemesebbre (Bulányi nevére immár nem emlékeztetőre. Miért is ne? Hát a Bulányi vagy a Bokor névben van az üdvösségünk? Semmikképpen sem! Csak Jézus nevét ne cseréljük le! Azt nem is cseréljük. Biztos ez? Félő, hogyha az előbbi neveket elhallgatjuk, lecseréljük majd azokat a jézusi tartalmakat is, amelyekért szenvedett Bokor és Bulányi az elmúlt félszázadban s szenved ma is. Lábmosás helyett kézcsók és atyázás. Mindent adni akaró osztozás helyett a helyünket megállás a neoliberális kapitalizmusban is és gazdagodás. Ellenséget nem ismerés és mindenkit átölelni akarás helyett NATO-magasztalás és a rendőri szolgálat felvállalása. Ha a lecserélést elvégezzük, mondhatjuk, hogy Jézus. Még azt is, hogy Bokor meg Bulányi. Egyik se harap, egyik se ráz. Ha a lecseréléssel a szent kíséret kifűjt, mondhatunk már akármit. Akár azt is, hogy a Bokor és Bulányi magasztos példái az egyházi vezetők iránt tanúsított engedelmességnek.

Megköszönöm, hogy Laci bátran felemelte a szavát. Nélküle nem lett volna módom a fentiek elmondanom.

Budavári, 2001. június 30.

A tavaszon a Bíbó-Társaság meghívott a Kossuth Klubba, be is számoltam róla akkoriban. A Társaság ügyintézője az elmúlt napokban megküldte ott elmondott szavaimat. Idegépelem őket.

Német Géza barátom, a nemrégien elhunyt református lelkész egyszer magához vont az Erdélyi Gyülekezetben : Gyurka, meg kell már valamit beszélnünk, mert ezek a kártékony szekták... Hallgattam, hallgattam őt, és ezt mondtam Gézának : Ide figyelj, elhiszem, hogy nagyon kártékonyak, de egyik sem olyan kártékony, mint a te református és az én katolikus egyházam. Mért mondtam ezt ? Mert csak a nagy

létszámú egyházaknak van módjuk igazán kártékonyak lenni.

Izraelben a főpapok, az írástudók és a vének megállapítják azt, hogy ez a Názáreti Jézus okvetlenül istenkáromló és ki kell nyírni. Ebből még nem lenne baj, de elmennek az államot képviselő Poncius Pilátushoz, és akkor létrejön a Golgota. Ugrok nagyot a történelemben. Szent István a bajor lovagok segítségével kinyírja és négyfelé vágja Koppányt, és annak birtokaiból megveti a pannonhalmi apátság és veszprémi püspökség anyagi alapját. Most ugrok a történelmi jelenbe. Ennek igazolásául felolvastam Bai László pártfunkcionárius titkos dolgozatát 1976 szeptemberéből, amely beszámol arról, hogyan tanítják meg megint a katolikus püspöki kart kesztyűbe dudálni. Majd így folytattam:

Már '76 decemberében megindult az a folyamat, melynek végeredménye az, hogy mi a katolikus egyház ellenségei vagyunk, és ezt Ratzinger bíboros is megerősíti '87-ben, majd visszavonja '97-ben. - Van egy másik érdekes dokumentum, a haldokló Cserháti püspök mondta el az Osztrák Rádió-nak-Televízió-nak. Ez se jelenhetik meg a magyar sajtóban. Ezért aztán én minden frigynek, amely az állam és az egyház között létrejön, megveszekedett ellenfele vagyok. A 2000 esztendővel ezelőtti történet, az 1000 esztendővel ezelőtti történet, és a mostani történet miatt.

Van egy Concilium nevű nemzetközi folyóirat, annak a múlt nyári számában megjelent egy anekdota az én rovásomra. Elmondom. A XXI században megkérdezi majd valaki, hogy ki volt az a Lécai bíboros? Erre azt válaszolják, hogy jelentéktelen bíboros a Bulányi-korszakban. A cikkíró azt írja meg a hét nyelven megjelenő nemzetközi folyóiratban, hogy ennek az égvilágon semmi alapja már nincs, mert ki tudja ma Magyarországon, hogy mi a Bokor meg Bulányi? Úgyhogy nem tudom, mi címen vagyok itt, de ha még van egy pár perc türelme a közönségnek, akkor felolvasom azt, amit az ORF kiszedett a Cserhátiból halála előtt tíz nappal.

Gyalázatos volt, ami velünk történt

A nemrég elhunyt Cserháti magyar püspök mondta utolsó TV-interjújában: A kommunista rendszerben még arról is az állam döntött, hogy ülésein a püspöki konferencia miről tanácskozik és miről nem. A püspöki konferencia üléseit először "le kellett játszani", aztán lehallgatták azokat. Kikényszerítették a papok áthelyezését. A magyar egyházban a múlt feldolgozása még várat magára.

Bécs-Budapest, '94. 07. 15. /KAP/ A kommunista uralom alatt a magyar Katolikus Püspöki Konferencia teljes mértékben az állam utasításaitól függött. Erről vallott az április közepén meghalt Cserháti József magyar püspök utolsó TV-interjújában, amelyből július 17-én, az "Orientierung" című ORF adás sugárzott részleteket. A mindenkori prímás és konferencia titkára alkották az úgynevezett "állandó" püspöki konferenciát, mondta Cserháti, aki 19 évig volt a konferencia titkára. Ez a négyes grémium készítette elő a konferencia napirendjét. Előtte egy nappal meg kellett jelenniük az Állami Egyházügyi Hivatal vezetője előtt, és a konferenciát le kellett "játszaniuk". Az állami hatóság azután döntötte el, hogy mit szabad és mit nem szabad tárgyalniuk, illetve bizonyos kérdéseket miképp kell kezelniük.

Úgy bántak velünk, mint kisiskolásokkal

Utasításokkal láttak el bennünket. Ez volt a leggyalázatosabb abban, ami velünk történt", kommentálta a folyamatokat visszapillantásában Cserhádi, "a püspöki konferencia nem volt szabad, és én sem voltam az." A kommunisták úgy kezelték a püspököket, "mint kisiskolás gyerekeket". Megparancsolták nekik, "mondjanak igent olyan dolgokra, amelyeknek nem lett volna szabad megtörténniük". Ezen kívül bizonyosan lehallgattak minden ülést. Cserhádi szerint minden püspöki rezidencián lehallgató készülékeket építettek be, "nálam még a kertben is". Minden püspöki titkársághoz legalább egy besúgót állítottak.

A Bulányi ügy" Lékai bíborosnak "köszönhető"

A püspöki konferencia titkára őszintén feltárta azt a konfliktust is, ami a magyar egyházi hierarchia, valamint Bulányi György piarista szerzetes és "Bokor"-mozgalma között van és évekre nyúlik vissza. Akkor éleződött ki, amikor a "Bokor"-mozgalom elkötelezte magát a katonai szolgálat megtagadásának joga mellett. A kommunista rendszer azt kívánta a püspököktől, hogy tegyenek intézkedéseket a Bulányi-mozgalom ellen. Erre a püspöki konferencia nyilatkozatot tett közzé, amely minden katonaköteles katolikus számára erkölcsi kötelességgként írta elő a katonai szolgálat teljesítését. A püspöki konferencia ezen nyilatkozatát a "Bokor"-mozgalom nem fogadta el, hiszen tagjai közül sokan megtagadták a katonai szolgálatot, és ezért börtönbüntetést szenvedtek.

Bulányi azt a nézetet képviselte, hogy az adott körülmények között a magyar püspököknek nem kell engedelmeskedni, mivel döntésüket nem szabadon hozták meg. A konfliktus kiélesedett, úgyhogy végül Lékai László, akkori magyar bíboros prímás, eljárást kezdeményezett Bulányi ellen, amelyben a piarista szerzetest eretnokségek terjesztésével vádolták meg. Az ügy Rómába, a Hittani Kongregáció elé került. Bulányit nem ítélték el "eretnekként", de felszólították a Bokor-mozgalom tagjait, hogy engedelmeskedjenek a magyar püspököknek. Ezen kívül a Hittani Kongregáció - aláírás céljából - 12 pontot terjesztett Bulányi elé. O kijelentette, hogy erre hajlandó, azonban hozzáfűzte a II. Vatikáni Zsinat kijelentését a lelkiismeretről. A Hittani Kongregáció ezzel nem értett egyet. A vitát tehát a mai napig nem fejezték be.

Cserhádi úgy vélekedett, hogy a Bulányi körül kialakult konfliktus mindenekelőtt Lékai bíborosnak és kevésbé az állami nyomásnak köszönhető. A bíboros öntelt módon úgy hitte, hogy ha ő mint prímás mond valamit a magyar egyháznak, azt követni kell. Ezért ellenszenvvel viseltetett a "bulányisták" iránt, és nem volt hajlandó semmiféle kompromisszumra vagy megértésre. Nem ismerte fel, hogy a dolog ily módon nem oldható meg.

Bulányinak sok követője volt

Cserhádi a Bulányi ellen indított "egyházi pert" is szerencsétlennek tartotta. A kihallgatás során Bulányit "személyében szörnyű módon megtámadták" és "valami gyalázatos módon meg akarták semmisíteni". Szemére vetették, hogy szándékosan éket akart verni az egyházvezetés és a hívők közé. Bulányi az eljárást nagyon elszomorítónak, szinte dühítőnek tartotta. Cserhádi nyilatkozata szerint Bulányi minden vádat visszautasított, kivéve azt, hogy a katonai szolgálat ügyében

nyilatkozata nem követte a püspöki konferencia nyilatkozatát. Az állami kommunista hatóságok bizonyosan arra törekedtek, hogy az egyházban szakadás jöjjön létre. Cserhádi azonban elképzelhetetlennek tartja, hogy Bulányi az állami érdekeknek megfelelően járt volna el.

Lékai Bulányival kapcsolatos kijelentéseivel nem minden püspök és pap értett egyet. A piarista szerzetesnek sokkal több követője volt, mint azt az egyházvezetés gondolta, közöttük volt mintegy 50 jó képességű fiatal pap is. Lékai bíboros ahelyett, hogy az ügyet országon belül rendezte volna, beterjesztette azt a Hittani Kongregáció elé, és még az akkori piarista generálison keresztül is nyomást gyakorolt Bulányira. De őt a generális sem tudta rávenni, hogy vonja vissza kijelentéseit. Cserhádi tagadta, hogy a háttérből együttműködött volna a Vatikán az egész ügyben. Róma "tisztá megoldásra" törekedett. A Bulányi ügy a magyar egyház számára máig "nagyon kellemetlen" ügy, amelynek a ténylegesnél nagyobb jelentőséget és figyelmet fordítottak. Cserhádi azt kérdezi, hogyan lehet, hogy a konfliktust még mindig nem tisztázták, és hogy még ma is "egyházellenességgel" vádolják a Bokor-mozgalmat. Minden félnek be kell vallania, hogy "túlzó módon érveltek". Egyesek a konfliktust még ma is abból a szempontból tekintik, "mint egykor, amikor az igazságot még nem lehetett kimondani".

A bűnök bevallása nélkül hitelre méltatlanok maradunk

Cserhádi püspök általában sajnálta, hogy a kommunista uralom múltját az egyházban még nem dolgozták fel. A hibákat ki kellene mondani és bevallani. Cserhádi szerint "amíg ez nem történik meg, az egész egyházi lét nem méltó hitelre, mintha léteznék valami tabu, ami mögött valami be nem vallható rejlik". Ennek a következménye az is, hogy az egyház a társadalomban nem talál megértésre, amit pedig igényelne. Hasadás keletkezik az egyház és a társadalom között. Magyarország lakosságának mintegy 30%-a közömbös az egyházakkal szemben. Cserhádi felvetette a kérdést, hogyan képes felkínálni az egyház megoldásokat társadalmi kérdésekre, ha nem képes rendben tartani saját ügyeit. Fennáll annak a veszélye is, hogy az egyházellenes pártok befolyása erősen megnövekszik. (Megjelent a Koinónia 1994. novemberi számában)

A szövegek ismertetése után még ennyit mondtam összefoglalásul: A trón és az oltár szövetsége káros az egyháznak, káros az államnak, káros a magyar társadalomnak. Nem tud a Hamvas Béla-féle hagyomány, az emberi lélek legmélyén megszólaló (ha úgy tetszik) (Isten, nem tud feltörni, ha a hatalmak dirigálnak. A Szokratészeket és a Jézusokat a hatalmasságok Athénben vagy Jeruzsálemben mindenütt keresztre juttatják, mindenütt méregpohárhoz juttatják. Az emberi gondolatnak istenteremtette emberi szívünkben megszületnie csak úgy lehetséges, ha ebbe semmiféle erőszakkal nem szólnak bele.

Budavári, 2001 július 2.

Drága Pistám!

A köszöntőmből kimaradt a legfontosabb: hogy Te álltál ki a Szent Annában

mellettem, és hogy hogyan! A húszfilléres olykor lassan esik le, ha valaki az ötödik 16-oson is túl van már. Most azért írok, mert nem sikerült az utolsó este Csányban. Nem jött ki a sár a csizmából, hiába jöttünk ki Csányból. Megpróbálom most kiszedni. Nappali világítás mellett olvasom, amit lejegyeztem "Pistánál":

Ne csodálkozzak a próféta-sorson!

Igyekszem rá, de nem sikerül teljesen. Másnak sem: pl. Jeremiásnak sem (Siralmak). Most, négy év után, egy új felismerésem támadt. Megértettem, amit idáig nem értettem, s ezt mondtam el barátaimnak. Nem mondtam még el senkinek, ebben a dolgozatban fogalmaztam meg először. Tizedrészét se tette ki dolgozatomnak. Korábban nem értettem, miért akarta ügyemet rendbe tenni Róma. Most megértettem, hogy nem volt szándéka rendbe tenni semmit.

Az iszlám nem gyilkolt annyit, mint mi?

Azt hiszem, tizedét se. Latin-Amerika népeinek kiirtása, a harminc éves háború, Hitler és Sztálin közel száz millió hullája, stb.

Semmi pozitív nem történt?

Mindenütt történnek pozitívumok: a primitíveknél, az indusoknál, a kínaiaknál és a katolikusoknál is, hiszen az Isten, a Szeretet Szentlelkét hordozzuk magunkban: szeretjük feleségünket, gyerekeinket, s olykor másokat, az elesetteket is. Az ateistáknál is megfigyelhető ez. De hogy a keresztények szuverénül túlteszik magukat Jézus szándékain, s alvállalata lesznek az államnak... - ez a Bokor szent kísérletének a meglátása. Ágoston, Tamás ebből semmit sem látott, s ma sem látja sem a latinamerikai, sem az európai megújulás teológiája.

Ha elismerem, hogy abszolútum, nem mindenható is?

Az Abszolútum a valóság végső oka. A skolasztikus filozófia meghosszabbította az emberi uralkodót, s lett belőle az abszolút uralkodó. Hosszabbítsd meg az emberi szeretetet, s lesz belőle a mindent adó és a mindent elviselő.

Mást mondjak, amit megszoktunk!

Életem legbelső parancsa, hogy csak azt mondjam, amit gondolok (ha megszoktuk, s ha nem szoktuk.

Ember tud Jézust követni magától?

Jézus az Isten akaratát vélte megtalálni. Azt, aminek a teljesítésére teremtette Isten az embert. Volt, aki teljesítette ezt az akaratot az emberiség Jézus előtti félmillió esztendejében is. Van, aki tudja most Jézus segítségével teljesíteni, és Jézust nem ismerve is. Isten bennünk van (Jézus előtt és Jézus után. Mindeniben. Hatni akar bennünk, ha engedjük.

Nem lépek ki az Egyházból, de bírálom.

Ha nem azt csinálja az egyház, amit elindítója tanított, mi mást csinálhatok? És miért lépjek ki? Másutt külön emberek találók?

Vállaljam az új felekezetet csinálást!

Százalmas kísérlet volna. Nincs reményem arra, hogy nálatok különbekeket találnék. Jézus sem akart mást, mint én: egy kis magot, amely megújítja Izraelt, s nyomában az emberiséget. Sem övéi nem hagyták el egyházukat, s másoknak sem kellett volna elhagyniuk a maguk kultúrköréből született vallást. Azért nem kellett

volna megkeresztelkednünk nekünk, magyaroknak, hogy immár Jézus nevében aprítsuk ellenségeinket. Erre tökéletesen megfelelt Vörösmarty Hadúr nevezetű istene is. Amit Jézus akart, minden valláson belül gyakorolható, meg valláson kívül is.

Ugyanaz a Bokor-kép, mint a kétezer éves egyház-kép.

Sajnos. S ha valamiért élni van még kedvem, éppen az, hogy ne csináljuk meg a magunk konstantini fordulatát.

Csak a Bokor valósítja meg?

Nagyon boldog volnék, ha találnánk másokat is.

Ferinél nem dominál az értelem.

Nem tudom, hogy ez a megállapítás elmarasztaló-e, avagy dicséret. Kellő mennyiségben megvan az értelem is, és szíve is van. Sajátos.

Ennyit találtam a füzetemben. Nagyon szeretlek. Katókat is.

Budavári, 2001. július 3.

Hétfő kora reggel. Nyolc órára jön a MTV I. A hét műsora forgatni az átvilágításról. Kell-e az egyházat átvilágítani? Mit fogok mondani nekik? Ezt.

A Vatikán akarta a keleti politikát. Ennek erejében tudott püspököket kinevezni. Püspökké tenni pedig csak azokat a személyeket tudta, akikben a pártállam megbízott. Hogy ezek a személyek konkrétan milyen módon tudtak a pártállam bizalmába jutni, azt nem tudhatom. De ez teljes átszerveződést eredményezett egyházunkban: pozícióba csak azok a személyek juthattak, akik a püspökökhöz hasonlóan megszerezték maguknak a pártállam bizalmát. Ez a legkritikább esetben maradhatott csak dokumentáció nélkül. A teljes átszerveződés eredménye lett az is, hogy aki nem akarta a pártállam kegyeit megszerezni, az idegen test lett az ezek által a püspökök által kormányzott egyházban. Természetes most már, hogy egy ilyen beszerkezett egyház kézzel-lábbal védekezik az ellen, hogy átvilágítsák a püspököket-papokat. Azt mondják, hogy ez az egyház belügye. Ha a püspökök-papok magyar állampolgárok, akkor ennek a kijelentésnek semmi értelme sincs.

A 18 és fél évet ült, s most 90 esztendősi piarista pap, Lénárd Ödön szavait idézem: De hogy amikor szabadok vagyunk, alkalmazkodásból, félelemből ne hazudjunk magunknak, az Egyháznak, a Jóistennek (testvérek, ez olyan rettenetesen nagy dolog lenne a huszadik században?

Aztán megjöttek a tévések, forgattak vagy egy órát, és el is mentek. Mondta a vezetőjük, hogy három-öt hét múlva kerül sor az adásra. Seregélynél, Gyulainál már voltak. Nem nagyon hiszem, hogy amiket mondtam, adásra kerül.

Budavári, 2001. július 4.

A Mérleg c folyóirat közölt egy tanulmányt, s írtam róla egy kritikát. Még nem jelent meg, de nem is biztos, hogy a NAPLÓ olvasóinak kezébe kerül e rangos kiadvány, s ezért ide írom.

Vladár Gábor "Az újabb Jézus-irodalom mérlege" c. írásához ("Mérleg",

2000/4), kívánok hozzászólni, amely meg akarja védeni "a hit Krisztusát". Idézek a szerzőtől A hit középpontja Jézus Krisztus, akivel a keresztény egzisztencia áll vagy bukik (452. l.). A hit azonban egyedül Isten ajándéka... A hit igazsága mindig más, mint a mi relatív, történeti igazságaink (453. l.). Ennyit.

Ezt a Krisztus-középpontú hitet, amely Isten ajándéka, s amelynek igazsága nem relatív, hanem újszövetségi, melynek tárgya a hit Krisztusa (védelmezi a szerző). Nem tudtam meg cikkéből, hogy mit védelmez. Hisz a szerző Jézus Krisztusban? Biztosan. De mit hisz róla? Azt, amit a valdiak, az unitáriusok, a katolikusok vagy meg-annyi protestáns felekezet tagjai? Azt, amit századokkal ezelőtt, vagy azt, amit ma is hisznek? És melyik valdi, unitárius, katolikus vagy protestáns: Kovács János, vagy Szabó János? Vagy lehet ezeknek a felekezeteknek olyan tanító hivataluk, amely figyelmen kívül hagyhatja a Kovácsok és a Szabók hitét... százmilliókra rúgó hívő emberekét? Nem lenne egyszerűbb pár mondatban leírni: erre és erre a hittartalomra gondolok? Bizony nem. Ha ilyen egyszerű lenne a dolog, a szerző bizonyára leírta volna, mire gondol. Ha leírta volna a maga nem-relatív, újszövetségi, egyedüli igazságát, alighanem minden felekezet tiltakozhatott volna; hát még a Kovácsok és Szabók egyenként: Nem ez az én, nem ez a mi hitünk Krisztusa, mert mi ezt és ezt hisszük. Nem akarom kitalálni a szerző krédóját, a nem-relatívot, az újszövetségit. Különösen az újszövetségit nem, mert az ezernyi felekezetet és hitvallást tesz lehetővé. Csak azzal a megállapításával kívánok foglalkozni, hogy a hit Isten ajándéka.

Akár világi történészként, akár keresztény teológusként, de mindenképpen értelemmel felruházott emberként akarom vizsgálni e megállapítást. A hit jelenthet hittartalmat (pl. Jézus a világ megváltója), és jelenthet hívő magatartást (pl.: ráteszem az életemet arra, ami következik számomra abból, hogy Jézus a világ megváltója). Az ajándék (nem bérként, jutalomként, hanem (ingyen adott valami. Ilyen ajándék az Istentől az ember számára az élet maga, a lelke, a teste, a tulajdonságai, melyeket végső soron mind léte végső okától kap. Tőle van a legfontosabb is, amin az emberi egzisztencia áll vagy bukik: Isten adja tehát ingyen az embereknek a hitet is. A hittartalmat? Igen. Az egyik vallását, meg a másikét; a Kovács Jánosét, meg a Szabó Jánosét. Generaliter: mindenkiét, mert embernek lenni annyit is jelent, hogy az ember valamiben hisz; és ez a valami még az is lehet, hogy hiszi: "nincs Isten, mert ha volna, legelőször őt kellene megjavítani, hogy ilyen piszok világot teremtett" (ahogy mondta nekem Rákosi rémuralma idején egy szervezett szocdem munkás a Markó zárkájában).

Annyiféle ez a hittartalom, ahány ember van. Isten úgy teremtette meg az embert, hogy mindenki gondolja, amit tud és akar. E felismerés ellen a vallások tiltakoztak a legjobban, mert ők egyenként és mindannyian tudni vélik, hogy mit szabad gondolnunk s mit nem. Csak az igaz hitet szabad gondolnunk, a nem-igazat nem szabad, mert az igaz hiten fordul az ember üdvössége. A legutóbbi zsinaton a katolikus egyház is meghajolt Isten egyetemes teremtői szándéka előtt: az ember azáltal jut el az Istenhez, hogy hallgat lelkiismerete szavára (Dignitatis Humanae). Szókratész, Jézus Krisztus, Mórusz Szent Tamás, Giordano Bruno, Jakob Hutter,

mind (életükkel fizettek, mert azt gondolták igaznak, amit gondoltak. Az üdvösség nem a konkrét egyedi személyen kívülről felkínált hittartalmak elfogadásán fordul, hanem azon, hogy ragaszkodunk-e lelkiismeretünk szavához. Aki ezt másképpen gondolná, azt mára már kizárnák az ENSz-ből. Csak belső, felekezeti használatra képviselhetjük már hitünk egyedül üdvözítő voltát. Nem is kereshetjük, hogy melyik hittartalom van harmóniában a valósággal? Dehogy nem! De csak érvekkel. S meggyőzzük azokat, akiket kielégítenek érveink. De akiket nem elégítenek ki az érveink, akik csak más hittartalmakra tudnak biztosan, vagy úgy-ahogy igent mondani, azok is az Isten ajándékából vallják, amit vallanak. "Te azt a hitet, amely benned van, tartsd meg az Isten előtt... Mert ami nem hitből származik, az bűn" (Róm 14, 22-23). Ami meggyőződésünk ellen van, az mindenképpen bűn! Ha nagyon buta vagyok, érveljenek kitartóan és hatékonyan. De engedelmességet senki se kívánjon tőlem.

A hittartalom tehát az Isten ajándéka, mert velejár ez az emberi természettel. A hívő magatartás viszont (tehát az, hogy ráteszem az életemet az igaznak gondolt hittartalomra (az ember válasza, az ember szabad ajándéka az őt szabadsággal megajándékozó Istennek. Ha akarom, ráteszem az életemet hitemre, a megismert hittartalomra; és megajándékozom Istent a hitemmel, hívő magatartásommal. Ha nem akarom rátenni életemet a megismert hittartalomra, s életem világom (ez a nem-hívő magatartás. Élek magamért magamnak, s nem az Istennek. Ha ez a hívő és hitetlen magatartás is az Isten ajándéka volna, akkor Isten közvetlen oka volna az ember üdvének és kárhozatának egyaránt. (lásd: tőlem: Szent Pál teológiája I-VIII, Bokorliget kiadó, Budapest 1995-8, Hit és ajándék: 536-544. l.). Istenkáromlás volna ilyesmit állítani. Egy olyan Istenről állítani ezt, akiről Jézus beszélt, mindenképpen istenkáromlás volna, mert ez az Isten szereti az embert, s nem készít neki kikerülhetetlen csapdát egy ilyen (örök sorsát az ember akarától függetlenül eldöntő (ajándékkal.

Az az Isten a keresztény hit középpontja, akiről Jézus beszélt. Mivel nem feltételezhetem egyetlen emberről sem (akkor sem, ha biblia-kutató a mestersége (, hogy nem azt képviseli, hirdeti, amire tudományos meggyőződése indítja, ezért az a hittartalom, amelyet képvisel, akármilyen is az (az Isten ajándéka. Isten alkotta az embert, s amit a hatodik napon alkotott, az is jó volt. A különböző hittartalmak alapját is a hatodik napon hívta létre. Az is jó. Azok a hittartalmak is jók, amelyekkel szemben a szerző védelmezi a hitet. A szerző hittartalma is jó, mert kétségtelenül meggyőződésből ered. A niniveiek hittartalma is jó volt: alkalmas volt arra, hogy bűnbánatot tartsanak Jónás szavára. Pedig nem is ismerhették még Jézusét. Ha félmillió esztendő volt az emberiség élete, akkor Jézus az utolsó másodpercben jött el, s a korábban élt embereknek a korábbi ki tudja hány billió másodpercben a maguk jézus-nélküli hittartalmai alapján kellett megállniok-bukniok az őket hívó Isten színe előtt. Nem lehetett módjuk állni vagy bukni sem a szerző, sem ellenfelei Jézust látása alapján. Olyan lényeges akkor, hogy a szóban forgó kérdésben melyik félnek van igaza? Jézus mintha nem magát, hanem az Atyját prédikálta volna! Jézus valami egészen másról beszélt, mint amik e gondosan megírt tanulmányban előkerülnek!

Mintha Jézust ezek nem érdekelték volna: "Ha valaki az Emberfia ellen szól, annak megbocsáttatik, de aki a Szentlélek ellen szól, annak nem bocsáttatik meg" (Lk 12,10). Ki szól a Szentlélek ellen? Aki nem hallgat lelkiismeretére.

Barátom, Jean-Jean, hazalátogat Nyugatról, s meghív egy kocsmába, hogy megismerjem egy osztálytársát, aki rákezd: Ha valaki hisz... Megállítom: Miben? Hallgat, aztán kisvártatva ezt mondja: "Mindenki ugyanabban. Abban, hogy jónak kell lenni!" Aki az ellen szól, hogy jóknak kell lennünk, az szól a Szentlélek ellen. Lehet, hogy a szerző tanulmányában említettek közül valakik az Emberfia ellen szólnak. Megbocsáttatik nekik. Hogy kicsoda Jézus, nincs beleírva az emberi természetbe. Hogy jónak kell lennünk, ez bele van írva. Akár az volt Jézus, amit a szerző képvisel, akár az, amit ellenfelei képviselnek, aligha van, aki tagadná, hogy Jézus az Atyáról beszélt, s azt tanította, ami bele van írva az emberi természetbe.

Hogy mi a hit Krisztusa, nem mondta meg a szerző; de jobb is, mert csak indulatokat kavart volna vele. Kár viszont, hogy feladatán kívül maradt az, amiben talán az összes említettek közös nevezőn lennének. Abban, hogy szeretnünk kell, hogy mosnunk kell egymás lábát, hogy nem állhatunk ellen a gonosznak, hogy a kardnak a hüvelyében van a helye... S különösen abban, hogy nem a pleonexiában, a többet birtokolni akarásban áll az ember élete (Lk 12,15 sköv), mert Jézus el tudta engedni a gazdag ifjút, és csak a szegényeké az Isten Országa. Azért kár, mert abban, hogy ki volt Jézus, immár kétezer esztendeje vitáznak és gyilkolnak is a különböző hittartalmakat képviselők. Ezzel pedig biztosan szembekerültek Jézussal, mert ő vitathatatlanul tanította, hogy jónak kell lennünk, s a fentieket tanította jóként. Akkor is ezt tanította, ha főpapok, írástudók és vének ezért halálra ítélték, s az állami hatóság is jobbnak látta engedni a főpap akaratának. Az -archiák megint egymásra találtak, s ítélték valaki felett, aki archiáról nem, csak dúliáról, lábmosásról akart tudni. Egymásra találtak megint, akik szeretik az uralkodást, és nem először, és nem is utoljára. S a vesztes (Jézus és az ember).

A történeti Jézus az Isten Országáról beszélt, amely rajtunk fordul, mert teljesíthetjük a mennyei Atya akaratát. Ha ezt is képviseli a hit Krisztusa, számomra nem nagyon jelentős, hogy ezen felül miket képvisel még. De ha ezt nem képviselné, akkor ízetlen só volna, amiről Jézus megmondta, hogy mire való. A szerző megmutatta vita-anyag csak keresztény vallási belügy. Amit pedig Jézus tanított, az az egész emberiség ügye.

Budavári, 2001. július 5.

Amíg szombatonként Széphalmon misézem, minden héten készítek a vasárnapi evangéliumi szakasról egy prédikációt. Erőm szerintit. Kicsi, de rangos közönségem vagy közösségem van ott. Gromon Bandi szavát hallgatják már több mint egy évtizede. Nekem is ki kell vágnom a rezet! Június 2-án voltam ott utoljára. Azóta szombat-vasárnaponként Budaváriban vagyok, s nincs széphalmi prédikáció. Persze, hogy nincs, ha egyszer itt vagyok! De nemcsak ez a különbség. Pesten nem bízom rá magam az ihletre. Ott már a hét elején megnézem a textust, s vajúdok a képernyő

előtt... mert szeretném megint kivágni azt a valamit. Szombatig nagy nehezen elkészülök vele.

Egészen másképpen van itt, Budaváriban, mert itt minden nap prédikálok, de nem vajúdok a képernyő előtt. Este hat órakor vannak a szentmisék, amelyeken lelkesen beszélek azoknak, akik jönnek. Előtte egy órával átmegyek a templomba. Harangozok ötkor, fél hatkor, s hatkor meg beharangozok. A kettő között különbség van. Beharangozáskor Terike is húzza a kötelet: egy másik harangét. S közben van időm rendbe tenni a gyertyákat, meg kicserélni a kehelykendőt s a miséző stólát: a zöldet fehérre vagy pirosra, ha szentet vagy éppen vértanút ünneplünk. Ha egyiket sem, akkor marad a zöld. S a zavartalan csendben betérdelhetek a padba, s elővehetem a textust. Azonnal zsibongani kezdenek bennem a témák, s mire hat óra, addigra akár egy egész órára való mondanivaló is összegyűlik. Így van. Térdepelve sokkal könnyebb, Itt nincs ceruzarágás, mint a képernyő előtt. Persze ennek is van hátulütője. Mi? A széphalmi szövegekkel megtelik a havi NAPLÓ harmadrésze, a budavári térdeplős prédikációknak pedig egy sor hasznát se látja a naplóm. Sem a hétköznapiaknak, sem a vasárnapiaknak.

A vasárnapiaknak sem, mert azok is úgy készülnek, mint a hétköznapiak. Nyolckor megyek át a templomba harangozni elsőt, s utána térdepelek, s nyomában mondom, amit Széphalmon még sohasem próbáltam: az óra eredményét. Dehogy merném ott elmondani. Itt azonban merem, pedig vasárnap itt is rangos a közönségem. Elmondanám, hogy kik.

Mióta lejöttem Pestről, már öt vasárnap telt el. Június 10-én vasárnap reggel szentmisével zártuk a kommuna-lelkigyakorlatot. Voltunk vagy jó tizenöten rajta, és nem váltottuk meg a világot. Szentháromság-vasárnap volt. Nézem a textust: még nem vagytok elég erősek! Semmire sem emlékezem abból, amit prédikáltam. Visszatekintve pedig ezt mondom: ha elég erősek vagyunk, ha nem (elpusztul a világ, ha nem vesszük tudomásul és a szívünkre, hogy a Szentháromságban nincs magántulajdon, mert minden ami az Atyáé, a Fiúé is, és megfordítva is. Az Atya mindent oda akar adni nekünk, mert tőle kaptuk az életet is. Mindent, mert hát a szülők csak ilyenek. De nem azért akar mindent odaadni, hogy rossz testvérek legyünk. Ki kell találni a módját a köztulajdonnak! Nem tudom, hogyan! De nem lehet belenyugodni abba, hogy az egyik dőzsöl, a másik meg éhezik. Éhezhet a testvérem? Miféle testvére vagyok akkor én neki? Ezt a gombócot le kell nyelni. Enélkül nincs jézuskövetés, csak szövegelés a szeretetről... Azt meg minek? Hát arra csak jó lehet, hogy elszégyeljük magunkat. S szégyenünkben tegyünk már valamit. Valamit? Olyat, amivel elhallgattatjuk a lelkiismeretünk hangját? Ne olyat!

Nézem a naptárt. A következő vasárnapon pedig a Mag közösség lelkigyakorlatát zártuk. Ez a lelkigyakorlat sem volt egészen zavartalan. Szombat este lent a mosóháznál Csaba hatalmas tábortüzet rakott. Feri tíz liter bort is vett erre az alkalomra a szomszéd Karcsitól. Reggelre maradt is valami belőle. Fél tízkor nyugovóra tértünk, de nem mindnyájan...(Itt most a NAPLÓ kihagy... mert gyakorolni kell a diszkréció, az irgalom meg hasonló erényeket.) A textus ezen a vasárnapon: Ti adjatok nekik enni! Erről sem lehetet mást mondanom, mint az előző

vasárnapon. Az átkosban a vértanúság jutott mindig eszembe. Most meg a hajléktalanok. Akármilyen is a szöveg, mindig odaugrik az eszem, hogy Jézus nem nézheti, ha valamelyik testvérünknek hiányzik, ami nekünk nem. Vagy engem hagynak emiatt ott, vagy történik valami. Csak az ne legyen, hogy ott se hagynak, meg nem is történik semmi. Ez lenne a konstantíni fordulat, vagy közérthetőbben a vakulj magyar!, vagy még közérthetőbben: kereszténység...de minek?

Budavári, 2001. július 6.

A fentiek példája legyen a júniusi utolsó széphalmi beszédem. Ott egészen mása volt a textus, de csak ugyanazt mondtam. Mivel ez még képernyő előtt készült, nem térdepelve, ide tudom írni.

Lukács az Apostolok Cselekedeteiben beszámol Péter pünkösdi beszédéről, amelynek ez a vége: Alakítsátok át gondolkodásotokat, és keresztelkedjétek meg valamennyien Jézus Krisztus nevében, bűneitek bocsánatára, és megkapjátok a Szentlélek ajándékát, mert nektek szól az ígélet és gyermekeiteknek... Akik pedig hittek beszédének, megkeresztelkedtek, és azon a napon mintegy háromezer lélek csatlakozott hozzájuk. - Háromezer lélek... - ez már döfi. Ilyen Péter-féle beszédre vágyom én is; ilyet szeretnék magam is mondani. De hát ilyet Jézus se tudott, pedig hát ő igazán gondolhatta magáról, hogy Vele és Benne van nemcsak az Atya, de a Lélek is!

Legegyszerűbb lenne ezt mondanom erre: Honnan tudja Lukács ilyen pontosan - Jézus után 80-ban -, hogy mi történt ötven évvel korábban pünkösdkor? Senki sem élt már addigra a háromezerből! Aztán arra gondolok, hogy lehettek azért megbízható forrásai is; mert senki sem él már azokból, akik látták 1514-ben Temesvárott, hogy miként kényszerítették a kereszteseket arra, hogy sült dózsagyörgyhúst egyenek, s még sincs semmi okom kételkedni abban, hogy megtörtént ez a furcsa lakoma.

Ezért aztán inkább hitelt adok a lukácsi beszámolónak. Hallgatósága mégis csak kiabálta a Feszítsd meg!-et, így aztán nagyon is érthető, ha szíven találta őket Péter beszéde, s megkérdezték tőle: Mit tegyünk, atyámfiai, férfiak? Péter meg ezt válaszolja nekik: Alakítsátok át a gondolkodásotokat, s keresztelkedjétek meg! Ha Jézus is ezt mondta volna a pusztában az ötezer ember megvendégelése után, neki is sikere lett volna, nem kellett volna elmenekülnie az őt királlyá tenni akarók elől. Jézus valami mást mondott? Ezt: Alakítsátok át a gondolkodásotokat és higgyetek az evangéliumban! Mi a különbség a keresztelkedés és az evangéliumban hívés között? Egy egész világ!

Amit Péter mond, teljesíthető. Gondolkodás-átalakításra hív ugyan fel, de vele egy lélegzetre megmondja, hogy mit is kell nem - gondolni, hanem tenni: meg kell keresztelkedni. Ehhez könnyű viszonyulni: ezen már igazán ne múljék az idei kavicstermés. Űsse part, bemerülünk a Jordán vizébe, úgy is nagyon meleg van már júniusban Izraelben, legalább egy jót kirándulunk... De ha nem akarunk akkorát gyalogolni, találunk vizet közelebb is. Jézus viszont a gondolkodásuk átalakításra szóló felhívást azzal folytatja, hogy higgyenek a jóhírben. Hát az meg micsoda? Csak

annyi, hogy boldogok a szegények, a szelídek, a tiszta szívűek, meg akik üldözést szenvednek érte... meg a többi. Erre nem mondjuk, hogy ugrunk, kérem, rögvest; s a kavicstermést sem emlegetjük,

A Péter-beszéd sikerének a titka, hogy elindul ugyan a jézusi nyomon: Metanoésate, de utána azonnal vált: keresztelkedjete meg. Vált, s e tőlünk mit sem kívánó vallási cselekmény fejében ígér mindent, ami csak kell egy vallásos, és mindenek előtt patrióta, vagy ha tetszik, nacionalista zsidónak. Mit? Elnyeritek bűneitek bocsánatát, s nem kell drága pénzen áldozati állatokat vásárolni, azokat elvinni a papoknak, hogy engesztelő áldozatokat mutassanak be Istennek. És még mit? Elnyeritek a Szent Lélek ajándékát! - vagy tudják, mi az, vagy sem, de biztosan valami nagyon jó dolog, hiszen tapasztalják Péteren, milyen lelkesen és bátran beszél. S most jön a javak teteje: Mert tiétek az ígélet, meg a gyerekeiteké! Az ígeleten minden zsidó egyet ért: az Ígélet földjét, amelyet most pogányok tapodnak, de ha eljő a Messiás, minden másképpen lesz: nem fogják tapodni, alkalmas módon megkérik majd a légiókat, hogy szíveskedjenek kivonulni, távozni országukból. Bizony!

Mert minden vallásnak van hit és erkölcstana. Az elsőt csak gondolni kell, de a másodikat tenni is. A tennivaló erkölcsi törvényből meg vallási cselekményekből áll. Rosszul csinálta Péter a dolgát? Vagy inkább Jézus dolgozott gyenge hatásfokkal? Másképpen is kérdezem. Mikor hatékony az igehirdetés, ha az erkölcsi törvényt nyomatékozza, vagy ha inkább bevezet a vallási cselekmények, tennivalók világába?

Nincs semmi kétség, a jóhír - a jóhír: szeresd felebarátodat, mint saját magadat. Ebből születik meg a világformáló forradalom, a jézuskövetés, a kereszténység!!! A kereszténység? De hát kinek? Ki vállalja? Ki teszi rá az életét a szegénységre, a szelídségre, a parancsolásról lemondásra, az üldözöttség vállalására? Kinek kell az egy dénár, kinek a másodrendű állampolgárság?

Inkább kellenek a vallási cselekmények. A szentségek, a szentelmények: a betegek megkenése, a szentolvasó mondása, a Szűzanya tisztelete, a vasárnapi templomba járás, és a zarándoklatok. Medjugorjeba vagy Csíksomlyóba. Ezek sokkal kevésbé ráznak, mint az, hogy add el mindened, ne fogj fegyvert, a bíróságra se menj! A vallási cselekmények egyáltalában nem ráznak, és mellékesen még béke is tölti be szívemet tőlük, istenélményt is adnak nemegyszer. Az evangéliumi eszményeknek pedig általában az a hatásuk ránk, hogy szépek ezek az eszmények, szépek, de magunk sajnos, igazán sajnáljuk, teljesen, vagy alig érezzük alkalmasaknak magunkat rájuk. Hagyjanak nekünk békét ezekkel, Jézus már kiengesztelte az Atyát, mehetünk a mennyországba a megfelelő vallási cselekmények, szentségek és szentelmények erejében.

Ez is kereszténység! A kereszténység - de minek? A Nato marad tőle Nato, s költjük a dollár billiókat a sikeres embergyilkolásra, földünk csataterekké, romhalmazokra rondítására, értékpusztításra... Ettől a kereszténységtől a Duchrow-féle pezsgőspohárnak egyre szélesebb lesz a szája, s egyre hosszabb és vékonyabb lesz a szára. Ettől a gazdagodásra sikerrel ráhajtó rétegek s nemzetek szépen vagy csúnyán kipusztítják magukat, mert nincs kedvük gyermeket szülni meg nevelni,

ahogyan a mi nemzetünknek is már rég elment a kedve tőle. Jézus elsírhatja magát felettünk is: Budapest, Budapest, hányszor akartam egybegyűjteni gyermekeidet, mint kotlós a csibéit..., s nem akartad... ezért pusztán hagyatik a házatok. Mások költöznek bele, nem magyarok. Aki kihull, megérdemelte - énekelt Ady száz éve. Volna egy igazi, jézusi kereszténység is, de kinek? S van egy ájtatos kereszténység is... de minek? - Minek? Az is jó valamire. Mire? Mondok róla egy példabeszédet.

Most mesélni kezdek. Kovács, Varga meg Szabó bekerültek a Bokorba. Megismerték az igazi evangéliumot. Tetszett nekik. De Kovácsnak betörték a házába, s elment a rendőrségre feljelentést tenni. Vargának meg annyira megtetszett a jogtudomány, hogy bírói pályát választott. Szabó pedig informatikus lett, a felkínáltak neki egy állást havi egy millóért. Mikor legközelebb találkoztak Jézussal, sohse hallott dolgokat mondott nekik: Kovácsnak ezt: Aki elveszi a köntösödét... Vargának ezt: Ki tett engem bírónak köztetek...? Szabónak pedig ezt: Add el mindenedet... Mindhárman nagyon szomorúak lettek, és távoztak... Mindez októberben történt. Miközben mentek elfele Jézustól - szomorúan, mert nem tudtak tanítványaivá lenni -, találkoztak egy katolikus pappal. Megkérdezte tőlük: Miért szomorkodtok? Elmondták. A papot mély részvét töltötte el. Éppen októberi szentolvasó-ájtatosságra ment templomába. Meghívta őket: Majd a Szűzanya segít rajtatok! Kovács meg Varga elment vele. Szabó meg ment tovább szomorúan hazafele.

Egy évvel később találkoztam velük. Kovács megszerette a szentolvasó mondását, s a közösségét rávette arra, hogy találkozzanak minden héten; este, amikor már lefektették a gyerekeket. Elmondta, hogy a legutóbb arról beszélgettek, hogyan is tudnának egymás közelébe költözni, s valami Kft-t vagy Bt-t csinálni, ahol együtt dolgozhatnak, meg egymás közelébe is költözhetnének. Vargát nem hatotta meg a szentolvasó, otthagya Bokor-közösséget: ha már Isten Országát nem is lehet csinálni, csináljuk azt, amit lehet, és belépett a MIÉP-be. Szabó nem hagyta ott a közösségét, hanem kifejlesztett egy elméletet arról, hogy biztosan az Istenben van a hiba, aki meg tudja ugyan mutatni az embernek, hogy a jézusi úton kellene menni, hogy rend legyen a világban, de vagy nem tud vagy nem akar hatékony segítséget nyújtani az embernek, hogy megtehesse, ami kell az Isten Országához. Végeredménye Szabónak egyelőre az, hogy Istenben van a hiba, hogy csak ilyen világot teremtett.

Vége a tanmesének, Visszatérhetek már Péter pütkösi prédikációjára, s azt kell mondanom, hogy nem is volt az olyan rossz. Nem, mert hatására - ha hihetünk Lukácsnak - a megkeresztelkedők, e vallási cselekményt vállalók állhatatosan kitartottak a közösségben, a kenyértörésben és az imádságban. A hívek mind összetartottak, és mindenük közös volt. Birtokaikat eladták, és az árát szétosztották a szegényeknek, kinek-kinek szükségéhez mérten. Egy szívvel-lélekkel mindennap állhatatosan megjelentek a templomban, és magasztalták az Istent. Az Úr pedig napról-napra növelte számukat.

Úgy tetszik, hogy jók is lehetnek ezek a vallási cselekmények. Jézus is csak imádkozott egyfolytában negyven napot, mielőtt tanítványgyűjtésbe fogott. A Tizenkettő kiválasztása előtt is imádkozott egy egész éjszakát. Főleg akkor jók, ha azért folyik az imádkozás, hogy istennektetszők legyünk, azaz teljesítsük a Mennyei

Atya akaratát. Főleg akkor jók, ha nem a Mennyei Atya akaratának teljesítése helyett imádkozunk. Ha pedig azért imádkoznánk, hogy tudjunk olyan egyházat csinálni, amelyben följelenthetünk nyugodtan, bírók is lehetünk nyugodtan, gazdagok is lehetünk nyugodtan, akkor jobb, ha egy vastagot káromkodunk Isten ellen, aki egy ilyen piszok világot tudott csak teremteni. Mert ebben a káromkodónak még van reménye az Istennek. Ez a káromkodó azon fog gondolkodni, hogy ne csupán magyarázza, hanem megváltoztassa ezt a világot (Karl Marx). A káromkodó még dolgozhatik az Istennek is. De aki imádságban elfogadja azt a szemét, és rendnek nevezett rendetlenséget, ami a világban van, annak az imádkozónak csak egy reménysége lehet: Atyám, bocsáss meg neki, mert nem tudja, mit cselekszik!

Holnappal véget ér a liturgiában a húsvéti idő, s folytatódnak az évközi vasárnapok; immár a 9. következik. Én is elbúcsúzó, csak szeptember 8-án jövök újból, mert a Bokorban a nyár - a lelkigyakorlatok ideje. Egy vallási cselekményé, amelyen imádkozni tanulunk. Titeket is hívlak reájuk. Mindnyájaitokat, akiknek még nincs meg a lelkigyakorlatos helye és ideje.

Holnap a Bokorban ifjúsági mise lesz, amelyikre le kell gyártanom egy kérdő mondatot. Megvan már. Ez lesz: Te Kovács vagy-e, avagy Varga, netán Szabó? Talán használhatjátok ti is e kérdő mondatot, amikor megfogalmazátok a magatok egyetemes könyörgését!?

Budavári, 2001. július 7.

Holnap vasárnap, s Matyi már telefonált is Bokorligetről, hogy jönnek ám. Mi ez a Bokorliget? Mondom: Magyarország, Veszprém vármegye, tapolcai járás, kis község a Nevegy völgy szélén, a Káli medencétől keletre. Egyéb meghatározásait most nem említem, csak legfőbb nevezetességét: határos Budavárral, miként Szeged Tápéval. Szeged híres város, / Tápéval határos Ez adja a rangot Szegednek. Szentantalfának meg más. Mikor 84 nyarán kemény 45 000 Ft-ért megvettem Budaváriban a nyeles telket, a rajta levő romháznak Tál Tóni tette rendbe a tetejét: adott lécet, szöget, cserepet meg nem tudom hány napi munkát. Hétszáz forintot fizettem érte. Segédmunkás két heti bérét. Az asszony előtt adtam oda neki a pénzt. Tóni oda is adta az asszonynak, csak egy százast fogott vissza, azt könnyű helyre tette. Veszprémbe járt a hajnali busszal, dolgozni a lógerbe, azaz a fatelepre, s a buszon nem szondáztak a rendőrök. Kellett a pénz az embernek is.

Az asszony is tudta ezt, aki nem volt akárki: Hazafi Ilonkának hívták, s vagy harminc évvel korábban Kaszap Márti mellett volt babysister Pécelen. Hogy került oda? Úgy, hogy Márti nagyapja a református iskolában volt tanító Antalfán, s innen a barátság Ilonkával, aki antalfai lány volt. Ennek férjétől, az ezermester Tónitól kértem egyszer munka közben (én voltam a segédmunkása, hogy Budaváriban született-e? Nem, hanem Ótafán (válaszolta. Hol...? Nem érti, hogy miért nem értem. Tanulni kell a helyi nyelvet is. Szentantalfa (Ótafa. A másik szomszéd község meg Jakafa. Innen való Annuska is, a sok neves piaristát adó Szentjakabfáról, amely még tartományfőnököt is adott a piaristáknak.

Mindezt csak azért mondom, mert Bokorliget Ótafán van. A térképen még nincs rajta. A térképen csak a falut nyugatról határoló Hangyástető olvasható. A tetőnek alja is van, s annak a 25 hektárnak, amelynek mi a Bokorliget nevet adjuk, falubeli neve egyelőre még Hangyásalja. Hogy Bokorliget volna, egyelőre még nem mutatja más csak egy ménkű nagy emeletes faház, meg biokultúra, meg nyaranként ott sátorozó Bokor-ifjúság, amely sűrűn mártózik a Balaton vizében, amely onnan csak öt kilométerre van. Ők már autóval vagy busszal járnak, de Márti ötven éve még gyalog ment le a vízre Csepütesen. Kérdeztem is tőle, hogy mi az. Hát egy ösvény (a Balatonra.

Szóval ez a Bokorliget, ahonnan Matyi telefonált. Matyi pedig egy derék ajkarendeki magyar (a neve is mutatja: Schnur Mátyás (, akinek felnőtt gyermekei vannak, az egyik már tanítónő, a kisebbik meg, a fiú, Piliscsabán tanulja a bölcsészetet Pázmány egyetemén S Matyi most mindenféle pereputtyával Bokorligeten táborozik. Ezért telefonál onnan, s mondja, hogy fürdés után, misém végére átjönnének fia bölcsész barátai egy kis esti beszélgetésre, ha ráérnék, s másnap reggel meg jön az egész tábor, ki biciglivel, ki autóval, misére, és lesz gitáros is, a Jani lánya, aki a Patrónában tanulta a mesterséget. Én mondom, hogy szeretettel várom őket. Meg is jönnek a misém végére. Leülünk a nagyasztalhoz. Összesen heten vagyunk. A Matyi meg a fia, annak négy barátja, meg még én. Teri hozza a nyári almát, meg valami gyorsan fogyó süteményt, amely kimaradt a vasárnapi készületből, mert csak olyan másodosztályú.

Bemutatkozás. Ők tudnak rólam, én csak Matyit meg a fiát ismerem, a többi négyet nem. Kérdés nincs, csak egy. Aki felteszi, teológiát is tanul: Hogyan lehet megközelíteni az ifjúságot? Én, a 83 éves, vagyok a leghivatottabb megválaszolni ezt. S mondom: előadni a Marica grófnőt, zárandok utat szervezni Medjugorjéba és Csíksomlyóra, foci bajnokságot szervezni a szomszéd települések fiaival, lányaival, sakk-kört hívni létre, stb, akármit lehet csinálni, csak véletlenül sem foglalkozni azzal, hogy Jézus mit akart, mert ebből baj lesz, nagy baj, és eretnekség. Tudom tapasztalatból, s mondom rá a példákat életemből. Azt kell nagyon pontosan tudatosítani, hogy Jézus mit akart. Egy országról álmodozott, amelyben mossuk egymás lábát, mindenkinek elég az egy dénár, s ha véletlenül pofon vág valaki, megmagyarázzuk, hogy van a képünknek másik fele is, mert a kardnak a hüvelyben a helye... stb. A tanítványai azt hallják tőle, hogy boldogok a szegények, a szelídek meg az üldözöttek. Arról álmodozott, aminek minden normális fiatal az ellenkezőjét akarja.

Sietniök kell. Betty, a tanítónő, Matyi lánya a háziasszony Bokorligeten, csak egy fél órácskát kaptak. Maradtak is nálam másfélórát. S még az est leszállta előtt autóba ülnek. Hatan.

Gyuszi bácsira emlékezem: Pilisszentlelken volt plébános, első lelkigyakorlataink színhelyén. Volt egy Trabantja. A pilisi ruszki katonáktól kapta (igen előnyös áron -hózzá a benzint. Azoknak is kellett egy ki pótlás, s a kincszári benzin nem kért kenyeret. Ebben a futóműben nem hatan fértek, hanem nyolcan, még

a csomagtartóban is ültek. A busz csak a hegy lábáig hozta a lelkiigyakorlatozókat. Onnan meg Gyuszi bácsi fuvarozta fel őket, két-három fordulóval. Ehhez képest bölcsészeim (úri módon hajtottak el. Hogy Betty mit szolt a vacsorára későn érkezőknek, nem árulta el másnap Matyi. Csak ezt: Bejött, amit az este csináltál velük. Még éjfélkor is vitatkoztak...

Budavári, 2001. július 8.

Másnap 8-kor elsőt harangoztam. Mire másodikat, megjött a tábor eleje. Megjöttek György Zoliék is Ajkáról. Két nagyobbik fiuk,. Marci és Bálint ministráltak. A kis Tölthl Erzsí volt a gitáros, akinek Betty melléje ült, és mint okos felnőtt vigyázta, mit tesz a kisebbik. A bölcsészek olvasták az olvasmányokat, csak az evangélium maradt rám. Én meg olvastam: kiválasztott más hetvenkét tanítványt, és elküldte őket kettesével... Úgy küldelek titeket, mint bárányokat a farkasok közé. Ne vigyetek magatokkal se erszényt, se tarisznyát... Gyógyítsátok meg a betegeket, és hirdessétek: Elérkezett hozzátok az Isten országa...

A prédikációban folytattam a magam tegnap esti szövegét. Hogy Jézus bárányokat küld a farkasok közé, meg hogy erszényre, úti poggyászra nincsen semmi szükség (ezt a NATO-ba és neoliberális kapitalizmusba kiválóan bele-nem-illő szöveget elmondtam már bölcsészeimnek tegnap este. De a mai textus másról is tudósít. Minden forradalomnak van tartalma és formája. A jézusinak is. A tartalom (ez a bárány-farkas meg sem erszény, sem tarisznya... nóta. A forma pedig: hogy nemcsak a Tizenkettő van, hanem kiküldött még más hetvenkettőt is. (Isten Országát nem lehet papok-hívők-képlettel csinálni. Azért nem, mert ebben a képletben egy elkötelezett emberre jut ezer, s rossz esetben (s ez van ma (tízezer hívő, azaz el-nem-kötelezett ember. Ha pedig egy embernek, a papnak a dolga összetartani tízezret, akkor ez azt eredményezi, hogy nem tart össze senkit. Elég szegénynek leadminisztrálnia tíz templom, tíz parókia birtokviszonyait meg dologi s személyi költségeit. A hívőkből pedig néhány százalék jelenik meg a vasárnap szentmisén, amelyet a pap lóhalálában mond el, mert még más négy helyre is el kell jutnia szegénynek. Találkozik is híveinek öt-tíz százalékával. No, nem hetenként egy fél vagy háromnegyed órára, csak havonta kétszer, vagy inkább egyszer sem. Kivéve néhány derék öregasszonyt 70 és a halál között. A hetvennél fiatalabbakkal már kevésbé találkozik, mert. azok még jók babysisternek.

Jézus képlete nem ez volt. Ő tizenkét emberrel foglalkozott, nem ezerrel és tízezerrel. Prédikálni prédikált sokaknak is, de életét a Tizenkettővel osztotta meg. Napi 24 órában volt velük, s haláláig. Úgy gondolta, hogy csak ilyen időráfordítás mellett lehetett reménye abban, hogy a híveinek soha nem nevezett tanítványai megértsenek valamit az Ország titkaiból. Nem papokra van szükség az Isten Országa elérkezééhez. Nem egy elkötelezettre, szemben az ezer vagy tízezer el-nem-kötelezettrel. Hanem mennyire? Hát egy elkötelezettre annyi juthat, mint a maga esetében: kereken (tíz még el-nem-kötelezett. Ha az emberiség létszáma hatezer millió, akkor már hatszázmillió elkötelezett ember is elég. Ha egy ország lakossága

pedig tízmillió, akkor már egy millió elkötelezett elég is. Mert mindegyikükre jut tíz el-nem-kötelezett, s az elkötelezetteknek az a dolguk, hogy ezt a tízet is elkötelezetté tegyék. Ez Jézus ügye forradalmi újdonságának a formai oldala.

Egy nyugodt fél órára is alig volt a mise előtti térdepelésre, de azért az ihlet megszületett, s éreztem a döbbenetet a prédikáció alatt, s hogy a kanál megáll a levegőben. A mise befejezés előtt, szentáldozás után, még leültem a műanyag-fotőjbe. Nem gubbasztani, hanem összefoglalni a mondottakat. Valami ilyesmit mondtam: a Bokor (ilyen vállalkozás volna, ilyen egy a tízhez. Hazánkban még valamivel kevesebben vagyunk az egymillió elkötelezettnél. Lehet jelentkezni... Csak az jöjjön katonának, aki ilyet szeret.

Csöngetőpénz is volt: három és félezer forint. Azért ilyen sok, mert e napon volt a családi nagytalálkozó is, már mint az én vérszerinti családomé. Úgyhogy puszi jobbról, puszi balról, a mise után gyorsan elbúcsúztam a bokrosoktól. Lesz-e folytatás? Megkeresnek-e még Pesten a piliscsabai bölcsészek? Mert csak akkor jött be (legalább is az én reményem szerint.

S mentem befelé a családi nagytalálkozóra. Hát az csak kistalálkozó volt. Valamit mondok e találkozókról. A legelsőt negyven éve rendeztem még Mátyásföldön, a szülői házban, a börtönből nem rég szabadulva: apám 70. Születésnapját ünnepelendő. A következőt pedig 15 éve rendeztem, már itt, Budaváriban, amikor felépült a ház. Azóta minden évben sor került rá; párszor másutt, de javarészt itt. El kell mondanom, hogy kik alkotják ezt a nagycsaládot. A kiegyezés évében született anyai nagyapám és nagyanyám. Hét gyerekük volt, köztük anyám is. Ők adják az első két nemzedéket. A mátyásföldi találkozón, '63-ban még ott voltak, de az első óbudavárin ('86) már csak az unokák, a harmadik nemzedék, melyhez én is tartozom. A húszas években még együtt játszottunk a nagyszülők lipótvárosi lakásában, szemben a Nyugatival. Hárman jöttek el belőlük a találkozóra, s kitettünk hárman együtt több mint 240 évet. A dédunokák (a negyedik nemzedék (közül öten jöttek el, s az ötödik nemzedékből már csak ketten: érettségi előtt álló két fiatal hölgy. A hatodik nemzedéket pedig senki sem, pedig volnának már bőven. Akik nem jöttek el, azoknak fontosabb dolgaik voltak.

A találkozó lefolyásának szigorú liturgiája van. Mise után bejöttünk a házba, azaz csak a kertbe, s leültünk az orgonásban, a Csabáék bütykölte padokra - ott voltunk árnyékban. Odahozta Teri az enni- és innivalókat. Majd elkezdődtek a beszámolók. 15 éve Ádámosy Margit megrajzolta családfát, a hat nemzedéket: így mindenki megtalálhatja magát rajta, meg azt is, aki beszél, s akiről beszélnek. A fiatalok kezdik a beszámolót. Az öregek maradnak a végére. Nagy udvariasan előre engedtem Kamilla nővéremet, aki másfél évvel előttem született, s ezt a súlyos hátrányt azóta se tudtam ledolgozni. Mire rám került a sor, már harmadik órája folytak a beszámolók, s csak ennyit mondtam: láthatjátok, hogy fáradt öreg ember vagyok, s már 23. éve nyugdíjban. Kitört a felháborodás. A bérmaeresztfiam körül nézett a társaságon, és kijelentette: Nem fogadjuk el a beszámolót! Aztán bevallottam, hogy mit csinálok, télen meg nyáron. Mennyi a lelki gyakorlat meg a csoportösszejövetel, meg hogy van Koinónia meg Napló is. Tudtak még a Szellemi

Búvároknál viselt dolgaimról is. A hierarchiához fűződő kapcsolataimat nem érintették, én sem hoztam elő. Egy részük jámbor katolikusnak látszott. Amikor elmentek, megajándékoztam őket a 11 Napló-füzettel.

Közben átültünk a Matyi-féle ebédlőasztalhoz - árnyékot keresvén a lassan-lassan vén-lesz diófánk alá. Megvolt az ebéd is. A hagyományos málnaevés ugyan elmaradt, amely régebben a találkozók legfőbb attrakciója volt: mindenki annyit evett belőle, amennyi befért. A találkozás előtti napon nagy lapos ládába szedtem a málnát... Kipusztult a gondos ápolás meg az aszályok következtében. Helyette tavalyi mandulával szolgáltam. Én törtem, egy negyedik nemzedékbeli férfiú (Fáró) pucolta, a többiek meg ették. Megmutattam még a házat is, az újdonságokat: a kutyaólat, a kibővített tetőteret, meg a kilátást az erkélyről...A végén (búcsút vettek.

Utána kemény munkakövetkezett. Mindent összeszedni, elmosogatni, helyére tenni. Jó másfél órába tellett. Nem vacsoráztam már, mert egész nap csak zab... Még két sakkpartit játszottuk, aztán lefeküdtünk, mert másnap reggel már Pestre kellett utaznom, hogy Horváth Jánossal meg Stupovszky Anikóval találkozzam valuta-ügyben. Anikó azt mondta, hogy jókor jöttünk, mert megy fel a dollár meg a márka.

Itt ér véget a Napló 12. füzete. S a 13. Mikorra készül el? Homérosz adja meg a választ: theón en gounasi keitai! Ugyan van már megint ógörög-tanfolyam, de azért biztos, ami biztos, inkább lefordítom: az istenek térdén fekszik. Ez a válasz.

A Napló tíz füzetenként megrendelhető 1 000 Ft-ért, s genetikus úton ér célba a Tájékkal és a Koinóniával együtt. Postán is eljuthat 1 400 Ft-ért. Megrendelhető Kovács Teréznél (122 Bp. Városmajor u. 47/B).

13. NYÁRKÖZÉPI NAPLÓ

Tartalomjegyzék

13. NYÁRKÖZÉPI NAPLÓ.....	1
Budavári, 2001. július 15.	1
Budavári, 2001. július 20.	2
Budavári, 2001. július 25.	7
Budavári, 2001. július 26.	8
Budavári, 2001. július 31.	10
Budavári, 2001. augusztus 1.	12
Budavári, 2001. augusztus 5.	14
Jézus azért jött, hogy tüzet hozzon a földre.....	15
Budavári, 2001. augusztus 10.	18
Egy alternatív társadalom és annak feltételei.....	21
Budavári, 2001. augusztus 15.	23
Budavári, 2001. augusztus 23.	25

Budavári, 2001. július 15.

Kedves Gyurka bácsi! A Matyi vagyok, Szilasbalhásról. A Röjtökmuzsaji Matyi. Csak azért mondom meg a falumat is, mert még soha nem írtam Neked e-mailt, s nem szeretném, ha valakivel összekevernél. Köszönöm a Naplóidat, amiket nagyhéten kaptunk Tőled, s melyek lelkes olvasója lettem. Tulajdonképpen azért ragadtam billentyűzetet, mert az Újévi naplóból: Városmajor, 2001. január 27-i gondolataidra szeretnék reflektálni.

/1./ A munkásosztály ugyanazért figyelt a Jóisten Marx Károly nevű tolmácsára, amiért a Genezáret-tavi halászok a Jézus nevű tolmácsra. Mindketten gazdagodni akartak. A munkásosztály és a halászok is csak azt látták, hogy az osztozás eredménye az lesz, hogy nekik is több jön a konyhára. A szegény réteg csak nyerhet az osztozással, hát persze, hogy csinálja a propagandát. A történelem mindössze csak egy-két örültet produkált (pl.: Assisi Szent Ferencet), aki hajlandó volt a gazdag rétegből csatlakozni ehhez a programhoz. A többiek szomorúan távoznak (Mt 19,22).

/2./ Ma sincs másképpen A szerdai (ápr. 25-i) közösségi találkozón arról volt szó, hogy a bankszektorban dolgozók lapátolhatják-e majd a földet az Isten Országában? Eredmény: a./ Nem az számít, hogy mit dolgozik az ember, hanem az, hogy osztozik-e. Elég viccesen hangzik számomra: abból állt, hogy másokat kihasználva, az volna a bankszektor, majd egy kis hányadát fizetésként juttatják ki, és a többi visszajuttatott az általam kizsákmányoltaknak. b./ A bankszektorban dolgozó is lehet jó fej, kedves, aranyos, tele jó gondolatokkal, adakozhat, karitatívkodhatik, osztozhat, és még egy csomó jézusi dolgot művelhet. Ez számít, nem a munkakör, hiszen mit csináljon a szerencsétlen, ha egyszer ezt a munkát szereti? Ez kicsit nekem hasonlít ahhoz a Pistihez, akivel a Csiszár műsorban együtt szerepeltél. Mit csináljon szerencsétlen, ha egyszer az erőszak a hivatása? Jézus egészen másképpen gondolja ezt: Máté (Lévi) sem maradhatott vámos. Nem mondhatta Jézusnak, hogy

megígérem, hogy jó fej leszek, kedves, aranyos, osztozkodó, csak hadd maradjak meg a vámszedő asztalomnál, hiszen annyira szeretem csinálni.

/3./ Szomorúan tapasztalom, hogy ~ közösségek belül és ezen kívül is ~ csak a lelkes, öntudatra ébredő 16-17 éves korosztály vevő a dumánkra. De ők is csak addig, amíg az egzisztencia szele meg nem csapja őket. Aztán már kényelmetlenné válik, mert csábít a pénzesebb szakma. Még azt is megetetjük magunkkal, hogy az a hivatásunk, meg hogy a több pénz szükséges az életkezdéshez, a családalapításhoz. Holott családot még eszünk ágában sincs alapítani, de azért gondolnak már a jövőre. Aztán kifizetjük az Istent Apucizással, karitatívkodással, de tudat- és életmód-átalakítást nem vagyunk hajlandók vállalni, csak a kényelmesebb, a pénzesebb irányba menni,

/4./ Gyurka bácsi! Életképes ez a jézusi program? Vagy csak egy-két örültnek szánta Jézus? Ennyire szervesen hozzátartozik az emberi természethez a többlet birtokolni akarás? Ha az emberi természet része, akkor a jézusi program természetellenes, megvalósíthatatlan. Vagy az a küldetése az embernek, hogy fölülemelkedjen ezen a természetén? Az Istentől kapta ezt a természetét?

Kíváncsian várom, hogy mit gondolsz az ember birtokolni vágyó természetéről. Előre is köszönöm. Szia! Matyi

Ui: A Tájékbán olvastam a Budaváriban tartandó nyári lelkigyakorlatairól. Ha lehet, szeretnék jelentkezni, és elvinni Hozzád az énekkarosaimat. Kb. 15 főből állna a kis csapat, de ezt a létszámot még a Jézusiünnökben pontosítottam. A július 10-ét szemeltük ki, ha még szabad ez az időpontot.

Budavári, 2001. július 20.

Hát ilyen levelet is hoz nekem az elektronikus posta. Meg sem érdelem. Csak gyorsan telefonáltam, hogy jöjjenek a választott időpontban, és kész. Amikor megjöttek, a bevezető estén, amikor összeírjuk a hozott kérdéseket, Matyi azt mondta, hogy ő már megírta nekem a kérdéseit. Alig emlékeztem rájuk.

Nemcsak a Naplóba, hanem a Koinóniába is beraktam a két széphalmi és bokorportai beszédemet, amikre botrányosan nem kaptam semmi választ. S ami még botrányosabb: amikor megkaptam a választ Balhásról, arra meg nem válaszoltam. Miért? Alighanem időzavarban voltam: csak gyorsan felhívtam Matyit: szabad még a kívánt dátum, jöjjenek csak. Aztán totál megfeledkeztem Matyi kérdéseiről. Hát ilyen vagyok. Én vétkem, én vétkem... De mint látható most bűnbánatot tartok, s ennek jeléül válaszolok minden erőmből. Hogy kendőzetlenül is válaszolhassak, ezért a Szilasbalhás meg a Röjtkmuzsaji. Gondosan eltüntettem vele várost és nevet. Így aztán beszélhetek bátran, nem fogok személyiségi jogot sérteni. Mentelmi jogomat sem veszélyeztettem semmi. Mindenek előtt ideírom, hogy mire válaszolt a Matyi: a január 27-i NAPLÓ-szöveget, hogy az olvasónak ne kelljen keresgélnie...

Mi teljesedett be azon a názáreti napon?

*„Az Úr Lelke van énrajtam, mert felkent engem,
hogy evangéliumot hirdessek a szegényeknek, azért küldött el,
hogy a szabadulást hirdessem a foglyoknak,
és a vakoknak szemük megnyílását,
hogy szabadon bocsássam a megkínzottakat,
és hirdessem az Úr kedves esztendejét.”*

Ez Izajás szövege. Az az érdekes, amit utána mondott Jézus. Miután leült. Azt mondta, hogy ma beteljesedett az írás, amelyet az imént hallottatok, avagy az ökumenikus fordítás szerint: ma teljesedett be ez az írás a fületek hallatára. Ez utóbbi a szöveghűbb fordítás. Mit akarhatott mondani vele? Lukács ezt a názáreti látogatást és szöveget teszi az egész galileiai tavasz élére, amelynek végén Jézus sorsa már eldől, és tudja már, hogy a „főpapok, írástudók, vének” végeznek vele. Négy választ is felkínálok. Lehet ezekből választani, vagy ötödiket keresni. Hozzáfogok.

Azért kente fel az Úr Lelke Jézust, hogy ellene mondjon annak, ami a világban folyik! Azt a Jézust kente fel a Lélek, aki elsírta magát Jeruzsálem pusztulása felett, amely el fog pusztulni, kő nem marad kövön, mert nem ismerte fel látogatása idejét. Nem ismerte fel, hogy az Isten Fia látogatta meg Jeruzsálemet és Názáretet is. A Fiú, aki hüvelyébe dugatta a kardot, s nemet mondott az uralkodásra, s különösen a Mammonra, a gazdagságra. Nemet mondani jött Jézus arra a világra, amely ismeri a kardot, az uralmat, a többet birtokolni akarást, s ezért gyártja a szegényeket, a foglyokat, az elnyomottakat, a megkínzottakat s mindenekelőtt az elvakítottakat. Kitalálta Jézus az antipolitikát, az Isten Országát, amely csak a segítséget, az osztozást és a szelídséget ismeri. Nevezzük ezt az első választ **politikainak**.

Második válasz: dehogy is gondolt erre Jézus. A történelemhez nincsen küldetése. Az a Sátáné! Az uraké világáé. Az uraké, akik csálnak, rabolnak, ölnek, és kimódolják, hogy a kis csalók, rablók, gyilkosok mint törvényeiknek, sőt, az Isten törvényeinek áthágói is, megtöltsék a börtönöket. Az állam, a törvény – én vagyok! Mondja és gyakorolja minden diktátor. Sőt: maga az Isten adta a hatalmat neki ehhez: Isten kegyelméből király, vagy akármilyen, minden esetre úr és parancsoló a többi ember felett. Hozzájuk ne nyúlj, mert a máglyán végzed te is! Hát akkor – kérdelem tisztelettel vagy tiszteletlenül – mi a fenének kente fel Jézust az Úr Lelke? Azért, hogy el ne tévedj az előző irányba, ne menj be a zsákutcába, hanem járd be erőd szerint a nyomortanyákat, a hajléktalanok szállásait, menj el az éhezők közé, mint Kalkuttai Teréz anyja, s tedd a jót körbejárva azon a helyen, ahol élsz, és gyógyítsd meg a betegeket, ahogyan Jézus is tette. Az evangéliumok summásan gyógyítási történetek. Adjunk már nevet e második válasznak is. Nevezzük **karitatívnak**.

Ez a második válasz már pedzi a dolgot, de nem fúr elég mélyre, nem ez a válasz a kérdésre. Kívülről kezdi a megváltást, s nem jut el a dolgok gyökeréhez. Jézust azért kente fel az Úr Lelke, hogy teljesebbé tegye az ember örömét. Jézus azt akarta, hogy az ember megtalálja az Istent. Hogy nincs kivette magányosan ebbe a világba,

ahogyan átélük és mondják az egzisztencialisták. Hogy Atyja van, akit Apucinak szólít, akinek az ölen megszűnik magánya, és egyesülhet Istenével. Aki ugyan kivetette őt ebbe a világba, de csak próbára tevés céljából. Azért hogy e rövid élet nyomorúságos kis vacak élvezetei között el tudja mondani: Quid hoc ad aeternitatem! Mi ez az örökkévalósághoz képest?! És csak az Isten és csak az ő öröme felé forduljon. Adjunk nevet a harmadik válasznak is. Legyen ez az **adorációs** válasz.

E túlságosan is jámbornak tetsző válasz gyökerében igaz volna, ha nem volna vészesen csak transzcendens. Nem látja a földi életet kíváncsúnak, elvágódik. pedig van e földi létnek önmagában is értéke. Ha igaza volna, akkor az optimális megoldás az volna, hogy menjen el mindenki karthauzina, néma barátnak, néma apácának. Inkább a modern pszichológia személyiség fejlődésének irányába kell menni. Jöjjetek hozzám mindannyian, akik fáradtak vagytok, s én megenyhítlek titeket! Jézust azért kente fel a Lélek, hogy megtaláljuk és kiteljesítsük magunkat. Ne másnak a zsebében hordjuk lelkiismeretünket. Ne kívülről mondják meg nekünk, hogy mit tegyünk. Szabad személyiséget akart, nem agymosottat. Azért kente fel a Lélek Jézust, mert meg akarta szüntetni, hogy ember magyarázhasson embernek. Ebből akarta kiszabadítani. Mindannyian Istentől tanítottak lesztek! S ha elérem a szabadságnak a teljességét, majd fogom tudni, hogy mit csináljak. Szabadságra hívtok meg minket. Nevet kellene adni e negyedik válasznak is. Legyen ez az Istentől kapott **érett személyiség** válasza.

Melyik válasz hozza meg az Úr kedves esztendejét? Melyik teljesíti be végre azt, amiért Jézus jött? Az apolitikus, a jótettekben bővelkedő, az imádságos, a szabad személyiséggé lett ember az, amit Jézus akart?

A názáreti prédikátor mindenesetre azt mondta az izajási szövegről, hogy a szöveg azon a napon, amelyen prédikált – ma! – beteljesedett. Mi teljesedett be? Az, hogy a szegényeknek, foglyoknak, vakoknak, megkínzottaknak jó hír mondatik, és meghirdetődik az Úr kedves esztendeje. Az Istené, aki szolidáris a szegények, foglyok, vakok és megkínzottak táborával, és nem szolidáris azokkal, akik okozói a szegénységnek, a vakságnak, a rabságnak, a kínzásnak.

Ebből következik, hogy össze lehet szedni Kalkutta utcáin vagy másutt a haldoklókat, de ettől az Úr kedves esztendeje még nincs itt. Nincs, amíg az embernek utcán kell meghalnia, mert az állatnak is van istenteremtette vacka, amelybe belebújhatik. Apucinak is lehet szólítani az Istent, de az Úr kedves esztendeje nincsen itt, amíg odajöhet hozzám 1952 karácsonyán a Markó utcai fogházban a szocdem szervezett munkás, és mondhatja: Uram, ne készüljön itt nekünk karácsonyestet csinálni, mert Isten nincs. S ha volna, akkor mindenekelőtt őt kellene megjavítani, hogy ilyen piszok világot teremtett. Elnémultam sok okon. Többek között azért, mert amíg mi apuciztunk, az egyház minden apucizás ellenére is elvesztette a munkásosztályt, amely akkor már a maga egészében Istennek egy Marx Károly nevű tolmácsára figyelt, mert tőle várta a szabadulást, az Úr kedves esztendejét. A személyiségünket is fejleszthetjük, de ha – Istenben, egyházban, Bokorban csalódva – arra az eredményre jutunk, hogy semmit sem tehetünk (mert maga az Isten teremtette asszimetrikusnak az embert, amilyennek Ancsel Éva lát minket, s ezért valójában

nem lehet segíteni rajtunk...), akkor fejlett személyiségünk számára mindenféle „Ma beteljesedett!” harsány kiáltás legfeljebb csak naivitásnak minősülhet. Annak, mert amiről Izajás álmodott, s amit Jézus nagy naivan lehetségesnek tartott – az Úr kedves esztendeje –, az nem lehetséges.

Csak a szegények, foglyok, vakok, megkínzottak felszabadulása hozza meg az Úr kedves esztendejét. Hogy a szabadító aztán Apucinak fogja szólítani az Istent, körben járva jót fog cselekedni és Istentől tanított lesz, azaz nem emberi tekintély szavára fog hallgatni – mindez velejár az Istentől akart szabadítás műfajával. De jót tenni, imádkozni, érett személyiségnek lenni – lehet a szabadítási program vállalása helyett is, és lehetnek mindezek a magatartások a program vállalásának velejárói is. Ha helyette csinálom, akkor a „főpapok, írástudók és vénék” békén aludhatnak. Ha viszont a szabadításon is töri valaki a fejét, akkor a főpapok megácsolják a keresztet, elsétálnak alatta és mondhatják: Szálljon le a keresztről, s mi hiszünk neki! Nem szállt le, s nem hittek neki.

Van-e módunk folytatni, ami Názáretben kezdődött? Ez itt a kérdés! Ha még érdekes az, hogy Jézus miért jött és mit akart? Ha nemcsak egy szerencsétlen flótással van dolgunk, akit az urak a maga helyére, ti. a Golgotára raknak!? Ha ő az, akire rábízhatjuk magunkat? Ha megegyezik vele, programjával Istentől kapott lelkiismeretünk szava!? Ha van szimetria?

Mi volt a názáretiek reakciója a bejelentésre? Kérdezzük meg Lukácsot. Ezt válaszolja rá: Mindnyájan helyeselték neki és csodálták szavait, melyek kellemesen ömöltek szájából. Lukács nem volt szemtanú. Nem is tudja megmagyarázni, hogy miért is fordulnak Jézus ellen a názáretiek. A szemtanúkhöz fordulunk, tehát Márkhoz és Mátéhoz, akik a beszéd tartalmáról nem, csak arról tudósítanak minket, hogy Jézus bement a názáretiek zsinagógájába, és tanította őket. A názáretiek reakcióját Márknál is Máténál is ugyanaz az ige jelöli. Kénytelen vagyok az eredeti szöveget mondani: *ekpléssein*. Az ige főneve: *plégé* (a latin *plaga*) csapást jelent, s az ebből képzett ige jelenthet – a nagyszótár szerint – megdöbbenést, rémületet, elutasítást; tehát pontosan az ellenkezőjét annak a helyeslésnek, amiről Lukács tudósít. A katolikus fordítás csodálkozást hoz, az ökumenikus meg álmélgodást. s így kénytelen vagyok Csia Sándor magyarítását idézni: megdöbbentette őket, sokan megdöbbenve szóltak. A TOB is a francia frapper igét használja: magyarul frappirozta Jézus a názáretieket. A szótár nyomán sok mindent érzek bele ebbe az ekpléssein igébe, mert figyelek az evangélisták szóhasználatára. Igénk ugyanis 12 ízben kerül elő az evangéliumokban, s többek között ez az ige jelzi a tanítványok reakcióját is, amikor Jézus a tevéhasonlattel magyarázza meg nekik a gazdagok üdvözülési lehetőségeit. Az ökumenikus fordítás ehelyt már Csia Sándor szavát használja: a tanítványok megdöbbentek, a katolikus fordítás is vált: Máténál megdöbbenést fordít, ha Márknál marad is a csodálkozás. A fordítói koronát mégsem Csia kapja. 1541-ben látott napvilágot az első teljes magyar Újszövetség. Erdösi Sylveszter János magyaráította. Erdösi humanista volt: Erazmustól tanult görögöt, a görög eredetiből fordított. Idézem úgy, ahogy írva van, a majd félezer éves magyar szöveget: *Az tanítványok kediglen elríműlínek az ű beszídin*. (Szatmári volt, íző nyelvjárásban beszélt, s nem

volt még az Akadémiának helyesírási szótára.)

Bizony a tanítványoknál is a teljes elutasítást és rémületet jelentette a döbbenet, amellyel tudomásul kellett venniök, hogy – könyörgöm – a gazdagok ki vannak zárva az Isten Országából. Hasonló rémület vett erőt a názáretieken is Jézus Izaiás-magyarázatának a hatására. Mitől rémültek meg a szegény názáretiek? Hát ezt nem tudjuk. Tudni csak azt tudhatjuk, hogy elkezdtek arról beszélni, hogy Jézus ács, meg ácsnak a fia, meg Mária az anyja. s hogy a testvéri meg a húgai itt laknak közöttük. Tudni csak azt tudjuk, hogy valamit kérdésbe tesznek. Ezt: Honnan ez a nagy bölcsesség? S válaszolnak is rá. Az elutasítás válaszával. Máténál, Márknál ugyanazzal a szóval: és megbotrántkoztak benne.

Csak ez az elutasítás magyarázhatja meg Jézus váratlannak tetszhető ellenreakcióját, amely oly bőséges rajzot kap Lukács ma hallott szövegében – hazáról, tolmácsról, Illésről, Elizeusról. Ezeknek értelme, hogy a pogányok is jobbak a názáretieknél. A názáretiek viszont-reakciója meg már vérre megy: a jámbor hallgatóság gyilkolni is hajlandó. Jézus azonban megmenti őket ettől: egérutat vesz előlük. Nem mondom újra, amit úgyis hallottatok.

Helyette inkább kérdezek valamit. Mi háborította fel a jó názáretieket ennyire? Csak a lélektani regény eszközeivel kísérelhetem meg a választ. Legegyszerűbb, ha beültetjük magunkat a názáreti zsinagógába.

Első reakció: Ej, ha! Ma beteljesedett! Nem tapasztaljuk, hogy történt volna valami. Ugyanolyan esős a tavasz, mint tegnap. Sephorisban a légionáriusok, Jeruzsálemben Pilátus kegyéből Kaifás. Nagyokat mondani könnyű. A papiros türelmes, de mi nem. Nem teljesedett be semmi.

Második reakció: Ki teljesítene be itt valamit? Ez az ácsgyerek? Itt él közöttünk az egész retye-rutyája, célszerű szegény emberek, mint mi. Nem közönséges nagyralátás ilyesmit gondolni magáról. De nemcsak gondolja, még ki is mondja. Nem is tanult ember. El tudja ugyan olvasni a tekercset, de hogy mit jelentenek a szavak, azt Jeruzsálemben tanítják, nem gyalu meg fűrész mellett találják ki. Sohse járt jeruzsálemi iskolát: mé memathékós (Jn 7,15), nem tanult se matézist, se mást.

Harmadik reakció: Ne hagyjunk már karikát fűzni az orrunkba! Legjobb lesz ezt az embert rövidre zárni, amíg nem késő. Még számlabenyújtás előtt. A nagyokat mondást mindig követi valami: nem mondják ingyen. Még hagyján, ha csak annyi az előadás végén: és ne feledkezzetek meg meg az adományokról! Félő, hogy nem ússzuk meg ilyen könnyen. Az ilyen autszájder nem éri be filléreinkkel, az ilyen mindig többet akar. Nehogy már a bőrünk is rámenjen!

A **negyedik reakció** egy kérdő mondat: Honnan kapta ez ezt a tudományt? Aminek már végeredménye van: és megbotrántkoztak benne. Csia így fordítja ezt: belebotolva törbe estek. Én meg úgy, hogy nem ültek fel neki.

Ha most eljönne közénk Herkó Páter, azaz akárki, s elmondaná, hogy ebben az órában fordul az emberiség története, s olyan karizmatikus személyisége volna, hogy hatása alá kerülhetnénk, megvárnök-e, hogy a mise végén beszervezzen minket, vagy kitalálnánk valamit, hogy jó lelkiismerettel hazamehessünk?

Megvan az ellenszerünk. Például: csak egy aggatyán mondja, és szombat este

hétkor. S nem beszél ugyan Illésről és Elizeusról, nem dicsér távoli nemzeteket, csak annyit mond, hogy meg kell beszélni a legközelebbi csoporttalálkozáson, hogy beteljesedett-e azon a napon, ami Izajás tekercsében áll. Hogy válaszolni kell a kérdésekre, amelyeket a Koinónia januári száma megfogalmazott.

Miért kell? Azért, mert ha nem adunk választ reájuk, már választ adtunk. Azt a választ, hogy arra szavazunk, amit ama „főpapjai, írástudói, vénei” mondanak a mindenkori Pilátusok sugalmazására. Arra szavazunk, hogy tegyünk jót; mondjuk, hogy Apuci; fejlesszük ki személyiségünket, s a nagydumájúak bejelentéseire pedig ne ugorjunk! Olyan a világ, amilyen. S ma az van, ami tegnap volt, s a holnap sem lesz másmilyen, mint a ma. A názáreti sztorit nem kell feleleveníteni, mert úgyis csak ismételni tudnánk hasonló és azonos történetekkel.

Szerényen és halkán igyekezem kérdezni: Biztos, hogy így van? Akin az Úr Lelke rajta, akit felkent az Úr, csak azt mondhatja, hogy már tegnap be kellett volna teljesednie az izajási szövegnek! És azt, hogy csak rajtam, rajtad, rajtunk fordul, hogy rajtunk van-e az Úr Lelke, hogy felkent-e téged az Úr, mert Isten mindenkit fel akar kenni, mert Lelkének mindenkin rajta kell lennie, ha engedil. Az emberi lelkiismeret szava ez. Amen.

Hát ezt olvasta a Matyi a Naplóban.

Budavári, 2001. július 25.

Válaszolok röviden, ahogy az eszem meg a szívem diktálja. Az ember két törvényű lény. Tehet ezt is, meg azt is: kinek a papné, kinek a lánya! Választhatsz Te is: Apucizol meg karításkodol meg fejleszted személyiségedet, vagy mindezeket el nem mulasztva még elmégy a Golgotára is. Isten tett ilyenné, már minthogy választhatsz. Alighanem azért tett ilyenné, mert ez az egy lehetősége van arra, hogy beemeljen a maga életébe (gyengébbek kedvéért: hogy üdvözítsen). De hát ő szereti az inkább csak apucizókat-karításkodókat, még a káromkodókat is szereti. Azokkal meg mit csinál? Nem tudom, csak azt tudom, hogy azokat is szereti. Ha meg így van, akkor miért menj te a Golgotára? Inkább csak apucizzál-karításkodjál! Majd bement Téged is az üdvösségbe! Valóban bement? Azért ebben nem vagyok egészen biztos...

Nem tudom miért, miért nem, de én csak ezt a jézusi Golgotára menést tudtam választani. Te is ilyen szerencsétlen flótás vagy? Akkor már ketten vagyunk. Etessük magunkat azzal, hogy majd hárman is leszünk, meg négyen is. Ebből a magunkat etetésből született meg 45 után a Bokor. Egyet biztosan gondolok: Isten álma az, hogy elfogyjanak a főpapok, írástudók meg vének; csak azért, hogy ne legyenek már mindörökre, akik Golgotára küldik az olyanokat, akik arról beszélnek, hogy ma vagy valamikor beteljesednek azok, amikről Izajás beszélt. Ezt is csak azért gondolom, mert nem szeretem, ha mazochistának mondanak, Istent pedig szadistának. Azt sem, ha engem, s azt sem, ha mást tartanak féleszűnek.

A 16-17 éveseket pedig meg kell becsülni. Azért, mert Istennél, az igazán-nál is csak bennük van reménye. Csinálj valamit, amivel megragasztd őket! Nem azért,

hogy Golgotára kerüljenek, hanem hogy elhiggyék (ők meg a világ), hogy az Isten Országáa lehetséges. A KIO előszavában olvasom, olvasod ezt a mondatot: Gondolkodjék valaki akárhogy is a transzcendens, nem evilágból való dolgok és így az Isten létezéséről, azért az evilági valóságok síkján szóba lehet állnia azzal a teljesen ebben a világban lejátszódó magatartással, amelyet Jézus az Isten Országába bejutás ellenében tőlünk kíván. S minden transzcendens érdeklődés híján is szembesülnie lehet ezzel a teljesen evilági természetű kérdéssel: jelent-e valamit az emberiségnek ebben a világban folyó élete számára az az Út, melynek megjárását Jézus azoktól kívánja, akik az Isten fiai akarnak lenni? Sőt, szembesülnie lehet egy élesebb kérdéssel is: Vajon ez az Út nem az egyetlen értelmes és a fenyegető katasztrófát kikerülő út-e az emberiség életében is?

Becsüld meg a 16-17 évesek között az ateistákat is! Mivel őket is az Isten teremtette, a lelkük fogékony lehet arra, amire teremtetett. Az ateista „árcél” környezetük ellenére is. Érthetik egy tisztességes, ha nem is vallásos, vagy legalább is a templom küszöbét nem igen lementető ember hangját: azt.

A világ az Isten kertje. / Gyom s virág vagytok ti benne, / Emberek.

Én a kertnek egy kis magja, / De az Úr ha pártom fogja: / Benne gyom tán nem leszek.

Egy húsz éves fiú hangját. Valami Petőfi Sándornak hívták.. Az 1843. esztendőben a Regelő c. folyóiratban jelent meg ez a verse, és a nagytekintélyű ítéss, Bajza József azt írta róla, hogy nem üres, de kevés a gond a rímekre. Ejnye, ejnye te, Petőfi Sándor, mért nem gondolsz a rímekre? Csak azért, mert fontosabb a gondja: a tartalom, amely aztán formát is szül, és nem is utolsót. Szeretettel Gy. bácsi

Budavári, 2001. július 26.

De hát mindez csak olyan elvi válasz, s Szilasbalhás többet érdemel.

Ad 1. Az óvodánál kell kezdenünk. Vagy inkább a bölcsődénél. Amíg a társadalom még nem szocializálja, azaz el-nem-embertelenít miről is lehet birtokolni akarásra. Nem a balekok és örültek számára találta ki Isten a maga Országát, s annak ágyát, a világot, amelyet Isten országává kellene formálnunk. Milyen világot talált ki? Olyat, amelyikben megfelelés van az alma meg köztem. Olyan világot, amelyben akarom az almát. Amelyben birtokolni akarok. Almát is, meg egyebet is. Én is, te is, ő is. Azért kell az óvodánál és bölcsődénél kezdenünk, hogy el ne ronthassa senki az embert, Isten teremtményét, aki normális, nem elembertelenített, s a megfelelést az alma és közöttünk tudja és akarja. Ezért, ha kis Matyinak csak egy almája és húga és öccse van, akkor Matyi harmadol. Ha netán bűnözni akarna, s elbújnék, hogy maga egye meg az egész almát, megszólal a lelkiismerete: Rossz vagy! Nem akarja ezt hallani, és osztozik. Osztozik, mert tisztaszívű akar lenni, s meg akarja látni az Istent. Aki osztozik, az a tisztaszívű; és az

látja meg az Istent, aki tisztaszívű. Nem én találtam ki ezt. Meg van ez írva a keresztények zöldséggyűjteményében is, melynek az a neve hogy Újszövetség.

Hogy azok a csúnya halászok és munkások nem így gondolták? Lehet. De a tolmácsok, akik nevelték őket, folyton a tudat átalakításáról beszéltek. Nem a többet birtokolni akarásban áll az ember élete... meg a többi. Így a názáreti tolmács. S a jénai? Mondok erről egy kis tandrámát az átkosból: A szeminárium. Szereplők: párttitkár és elvtársnő.

A kommunizmusban a moszkvai GUM áruház tele lesz pompás bundákkal.

Én kilenc szilszkin bundát fogok akkor hazavinni.

Eltársnő, vetkezzen le meztelenre!

Nem teszem.

Miért nem?

Mert szégyellem magam.

A kilenc szilszkin bundát is szégyellni fogja...

A bölcsődékhez nehéz hozzájutni. Egyszerűbb lenne a kisközösségekben olyan gyerekeket nevelni, akik számára az osztozás természetes. Nem ezt mutatja a tapasztalat? Akkor a tudatátalakítás nemcsak a szemináriumon nem sikerült. Valahol másutt sem. Úgy látszik, a kisközösségekben sem. Nemcsak a kapitalistákat nem sikerült megelégtígyakorlatoztatni az elmúlt félszázad alatt, de a kisközösségeket sem. Akkor mit csináltunk? Valamit elhibintottunk? Alighanem, mert akkor nekünk is szégyellnünk kellene, ha másnál többet birtokolunk. S nem szégyelljük. Ellenkezőleg, igyekszünk tőlünk telhetően a többet birtokolni akarásra.

Ad 2. Ne légy már olyan szigorú! Lépes vesszővel fogják a madarat, nem ágyúval. Mondok én Neked valamit. Ha mondjuk, ötven-hatvan évvel fiatalabb volnék, úgy nagyjából a te korodban, magam is ezt tenném. De 83 esztendővel, az ember készüljön a jó halálra. Hogyan kell azt csinálni? Én idáig még csak azt tudtam kigondolni, hogy elmegyek hozzád útkaparónak. Ezt már begyakoroltam. Amikor lelkigyakorlatra jöttök, mindig kikapálom a fűvet a murvával kiöntött kerti útra, hogy világítson, s hogy félre ne lépjete, s le ne tapodjátok Teri néni virágait. Szilasbalhásra megyek? Akár oda is. Nekem mindegy. Ahova kirakod a lépes vesszőt. Nem érted? Semmi baj... nem lehet, mert engem (téged) Jézus szeret, kicsi vagyok én, mégsem félek én! La-la... A lépes vessző olyan jószág, hogy a Pisti is, meg a bankszakma hívatásúak, meg Jézus minden igazi szerelmese, mind ráragadhat.

Az Öregek I. nevű színtársulat júliusi lelkigyakorlatán Zalacsányban elmondtam, hogy mit csinál egy Bőjthe Csaba nevű ferences Déván. Azt, hogy összeszedi Erdély-szerte az árva gyereket. Eddig 231-et. Úgy ötösével családot is formál belőlük a munkatársaival. Ezek a munkatársak jórészt a felcseperedett, s nála nevelkedett árvagyerekekből adódnak. Már van egy kockaházuk, abban laknak, onnan járnak a gyerekek óvodába, iskolába. Épp most készül összehozni egy magyar nyelvű

gimnáziumot is. Honnan van ennyi pénze? Az Istentől, magától. Mert aki látja, hogy mit csinál, mind ott hagyja nála a kétfilléresét. Abból vette néhány milliárd lejért a kockaházat. Szavaim nyomán nagy volt a csodálkozás. A lelkigyakorlatozók között Tsön, ez az ötgyerekes, 41 éves fiatalember azt mondta rá, hogy Magyarországon ilyesmit nem lehet csinálni. Miért? Egzisztencia okán nem csinálunk gyereket se! Zavarná az egzisztenciánkat. De van még két szociálisan lefedetlen terület hazánkban. A leányanyák az egyik. Megszülik a szülészetten a gyereket, s utána nincs hova menniük. A börtönből szabadultak adják a másik terület. Kijönnek a börtönből, s ott keresett pénzükből, kb. négy-ötezer forintból, csinálnak egy jó bulit. Aztán munkához látnak... s pillanatok alatt megint a Markóban találják magukat.

Négy esztendővel ezelőtt rehabilitált engem, mint bűnös és tékozló fiát az Anyaszentegyház. Nagy port vert fel. Még a parlamentben is beszéltek róla. A napilapok, folyóiratok egy vastag kötetre valót cikkeztek, még külföldön is. Ezt a helyzeti előnyt már kihasználjuk gondoltam, s a Bokorliget Alapítvány kuratóriumának tagjaitól kísérvé elmentem négy államférfihez, akikkel még az átkosban barátkoztam össze. Az volt a végeredmény, hogy olyan hazai szociális munkához foghat hozzá a Bokor, amilyenhez akar. Az állami támogatás biztosítva. Nem tudtuk eldönteni, hogy melyik legyen az. Miért? Csak azért, mert tele voltunk szerelmes emberekkel, akik mind ragaszkodtak hivatásukhoz. Ha nem is a Pistiéhez, de a bankszakmához hasonlókhöz. Ki ehhez, ki ahhoz. Szociális munkába fogni egynek sem volt hívatása. Vagy ha már volt aki hozzáfogott, ott nem hagyta volna az állását semmiért. Pontosítok: csak a Bokorportán jelentettük be a nagy lehetőséget, s ott nem jelentkezett senki. Egy azért akadt volna, de az éppen a 79. születésnapjára készült, ezzel volt elfoglalva, s meg nem indult. Hitetlen módon nem hitte, hogy csatlakozni fognak hozzá. Ő sem szereti, ha kiröhögik. Négy év telt el azóta, s még mindig ez a helyzet. Nem egészen. Annyi a változás, hogy most meg a gyémántmiséjére készül az akkor 79 éves ebadta. Tőle fiatalabb azóta se jelentkezett.

Budavári, 2001. július 31.

Mikor is megyek el hozzád útkaparónak? Mihelyst választasz valamit. Akármelyiket választhatod. De megvallom: terveim vannak veled. Az eddig látottak alapján sorban mennek férjhez a balhási lányok. A napokban Kati is; s én a Bokor Agglegények Körének elnökségét (korelnökség ez!) szánom Neked. Jelenleg a fehérváriak birtokolják a posztot, de van már közülük, aki sűrűn utazik Erdélybe, ahol Mátyás király óta Selistyén gyűjtik a szép lányokat...Előbb-utóbb eljuthat közülük valaki Balhásra is. Jól gondold meg! Emiatt nem ajánlanám neked a leányanyákkal foglalkozást, mert eltántoríthatnak a Kör elnökségét betöltés feltételétől. De szabadon választhatsz, ahogy akarod. Mihelyst akad egy ember, aki ilyen vagy olyan szociális munkára kész, újra megkeresem az átkosban megszerzett barátaimat, s megtudakoljuk a know how-t.

S mi lesz a lépes vessző? Hát az, hogy elkezdesz valamit az útkaparóddal, s az olyan csodálatos lesz, hogy mindenki oda akar majd jönni, hogy ott vállaljon munkát. A bankszakma szerelmesei meg az egyebek is. Ráragadnak? Ki kell találni, valami jó ragasztót. Majd összehozlak egy ragasztó-specialistával. Ferinek hívják. Jobb a szakmája a bankosokénál. Informatikus. A bankszakmában csak havi százezreket lehet keresni, informatikuséknál milliókat. Most már csak az a dolgunk, hogy megkeressük azokat a szakembereket, akik eljönnek Balhásra informatikusnak. Ők is megkapják a harmad almát, meg a többi mindet, amit a börtönből szabadult, büntetésüket leült derék emberek kapnak a munkájukért: nem a képernyő előtt görnyedve, hanem a lapátjukat forgatva. Az informatikusok pedig nem végeznek szociális munkát, csak keresik a milliókat tudományukkal, s beadják a pénzt a közösbe, hogy épüljön, amit majd csinálsz. Ha nagyon jól épül már, nem bánom, jöhetnek a leányanyák is.

Ad 2./ folytatás Olyan csúnyát mondtál a bankszektorban dolgozókról: kizsákmányolnak. A napokban voltam a OTP-ban: egy hitelműveletet hajtottunk végre. A bank tisztviselő dolgozott az ablak mögött, mi meg álltunk az ablak előtt. Hárommilliónyi pénzt kellett átutalni valaki számára. Az aranyos tisztviselő dolgozott rajta úgy legalább vagy öt percet, s felszámított kezelési költség címén, ha jól emlékszem hatezer forintot. Ez az ára. Mit csináljak? Rájöttem e tíz év alatt, hogy nincs mód ebbe a kapitalista gazdálkodásba beütni az orromat. Olyan ez, amilyen. Kicsi fiú vagyok én ehhez. De azért ki lehet tolni velük. Csak el kell menni Balhásra. Minél többeknek. Számít ezek után, hogy mit csinálnak azok a kapitalisták? Csinálhatják azt, amit akarnak, mi pedig harmadoljuk az almát, meg a többi. Halmozhatják a billiókat, de valamennyit csak adniok kell a kezelő személyzetnek. Az meg osztozik Balháson, harmadolja az almát. Megvan mindene, ami kell, ami a többinek is megvan, s vígan élünk.

Bajuk csak azoknak van, akik nem jönnek Szilasbalhásra, mert nem akarnak harmadolni. Ezek, szegények a tévéből figyelik, hogy mi mindenre van még szükségük, s állandó pénzhiányban vannak. Akkor is, ha százezreket keresnek. Mert a balhásiaknak az is jó, ha el tudnak menni Bokorligetre, s a busszal lemennek a Balatonra fürödni. De a harmadolni nem akaróknak, szegényeknek, csak malorcai tenger árja tudja bevizezni a fürdőruhájukat, holmi hazai víz őket szárazon hagyja a nagy melegben. S Malorcába utazni – még a bankszektorosoknak is nehéz, mert drága a repülő, meg a nem tudom hány csillagos szálloda. Meg hát valamit vásárolni is kell, ha már ilyen messzire utazik az ember.

El kellene újból olvasni az evangéliumi szakaszt, amiből ezek a goromba gondolatok fakadtak. Jézus azt mondta Názáretben, hogy ma beteljesedett, amit felolvasott Izajásból. Mikor teljesedik már be? Nem illik káromkodni. Jézus nem is szokott. Beérte annyival, hogy bizony mondom nektek, nem ismerlek titeket... Mi is a puding próbája? A készítés meg az, hogy jól lakunk vele. El kell kezdeni. Amíg csak sírsz, addig csak annyit érsz, mint magam. Amikor megindulsz, azonnal van egy útkaparód. Ha nem indulsz meg, akkor csinálhatod az okosokkal együtt az

elméleteket arról, hogy az Istenben van a hiba, meg hogy nem életképes a jézusi program: természetellenes, meg megvalósíthatatlan. El kell készíteni a pudingot!

Budavári, 2001. augusztus 1.

Van olyan is, hogy Bokor-naptár. Legalább számomra. Az a jellemzője, hogy három hónapra leküld Budaváriba, s csak olykor-olykor szaladok el innen pár napra. A másik kilenc hónapot meg a Városmajorban töltöm, s csak akkor szaladok Budaváriba, amikor tehetem. Kilenc hónapon keresztül vannak a csoportok találkozói. De a nyári hónapokban csak nyaralunk meg lelkigyakorlatokra járunk. Valamit mondanék ezekről a gyakorlatokról, mert több mint félszázada csináljuk őket. A mai formájúakról, vagy szerényebben: ahogyan én ma csinálom őket.

Csütörtök délután kezdődnek a templomban hat órákor. Egy nap szabadságot kell kivenni ehhez a pénteket, csütörtökön pedig igyekeznünk kell, hogy itt legyenek a dolgozók hat órára. Van olyan is, aki nem tud szabadságot kivenni, s csak pénteken érkezik. Ez bocsánatos bűnnek számít. Igyekeznie kell, hogy három nap alatt is megtérjen. A mise után megvacsorázunk, majd bemutatkozunk. Töredelmesen megvalljuk, hogy mi a nevünk, honnan jöttünk, s mik vagyunk. Ez utóbbit főleg abból tudjuk meg, hogy ki-ki elmondja azt a három kérdő mondatát, amelyeket odahaza megfogalmazott. Ezekre akar itt választ kapni. Jó későre jár már, amikor le- és bezárjuk a napot azzal, hogy zsoltárokat meg egyebeket énekelünk. Elalvástól reggelizésig szilencium (= nem beszélgetünk egymással, kizárólag csak a Jóistennel).

Másnap hasunkra süt a nap: hajnali hét órákor folytatjuk a zsoltározást, majd reggelizünk. Nyolckor hallgatjuk meg az első hosszú, egyórás szöveget. Ezután megint szilencium következik, melyben leírjuk azt, amit a szöveg nyomán belülről hallunk. Tízkor összejövünk, s felolvassuk, hogy mit mondott kinek-kinek a Lélek. Délig erről beszélgetünk, majd ebédelünk. Utána vacsora, két óra szilencium. Alkalmunk alatt megfürdik a Balatonban, vagy pótolja éjszakai alváshiányát. Félháromkor jön a második hosszú szöveg, ismét szilencium, majd megbeszélés. Hatkor mise és második prédikáció a templomban. Már négyszer szólottam kiadósabban. Aligha marad bárkinek is kétsége, hogy hova akarok eljutni. Utána vacsora, a kérdő mondatok megválaszolása, majd tíz óra körül napbefejezés zsoltározással. Mindez duplázódik szombaton. Csak annyiban különbözik az előző naptól, hogy vacsora végén borocska került az asztalra és nótázunk egy-két órát. Miről? Arról, hogy Alma a fa alatt, nyári piros alma, meg arról, hogy Egy ablaknál állj meg cigány...meg a többről. Szigorú rendben, mert *Ez a nóta, nóta körbe jár, s minden gyakorlatozóra rátalál...*

Tízkor pedig ismét zsoltározunk, és vasárnap egy kicsit korábban kelünk, mert a 9 órai templomi mise előtt meg kell írunk záró elmélkedésünket. Ennek két pontja van: 1. Mi világosodott meg számomra e négy napon? 2. Mit fogok másképpen csinálni, ha innen egyszer hazajutok. Még egy őrangyal-imádságot is kell készíteni azért a velünk lelkigyakorlatozó testvérünkért, akinek a nevét kihúztuk. A mise

prédikációja a záró szöveg, melynek műfaja: nyolcadik változat egy témára: meg kell térnünk Jézushoz, Istenhez, a lelkiismeretünk hangjához. Ezt követi a záró liturgia, melyen előadjuk eredményeinket, s őrangyalunk is imádkozik értünk. Majd ebéd, búcsúzás és körletrend helyreállítás, részemről pedig végkimerülés, de megérte.

Megérte? Fogós a kérdés. Van, aki könnyezik a meghatódottságtól, van, aki dühöng attól, hogy az előadó csak fújja, mint a perces a maga nótáját. Van, aki nem bírja a reggel héttől este tíz óra utánig tartó maratoni programot, meg hogy nem illik késni, meg hallgatni és dolgozni kell. Tekintsük át csak a nyarat A legelső egy olyan lgy volt, amelynek bevallott témája volt, hogy életközösséget kellene csinálni. A többinek is az volt, de nem bevallva. Alighanem ez volt a legviharosabb. Miért? Mert a legelkötelezettebbek voltak rajta, s mindegyik résztvevő részlegnek nagyon fáj, hogy még mindig nem sikerült. Mert elkezdték, de két évtized után sincs, aki folytatja. Mert még el sem kezdték, de az előkészületeket úgy szeretnék feltüntetni, mintha az már az életközösség volna. Mert még csak keresik a nekik megfelelő partnereket a nagy kezdeményezéshez. Én meg csak fújom a magamét Jézusról, meg Kalazanti Szent Józsefről. Hogy Jézus összeszedett egy nem összejáró, hanem évszám reggeltől estig és esétől reggelig csapatot, s az tudta, hogy mi a dolga: gyógyítani a betegeket, meg hirdetni: Közel az Isten Ország! Hogy Kalazancius észrevette a római utcagyerekeket, megmosdatta őket, írni-olvasni meg számolni tanította őket, meg arra, hogyan tehetik kedvessé magukat Istennek. Megvolt a feladat, s jöttek az elkötelezett munkatársak, s a végén szerzet, kommúna lett belőlük.

A következő lgy-on olyanok vettek részt, akinek csak egy-két éves a kisközösségi múltjuk, s tegnapelőtt még az agykontrollnál tartottak. Hápogtak a zsoldároktól. Hápogtak a kommúnától. Nehezen tudtam megmagyarázni nekik, hogy isten elfogadja tőlük azt, amit nyújtani tudnak. De nem prédikálhatom azt, amire képesek, csak az Isten országa evangéliumát, amely nem egyenlő azzal, amit ma meg tudunk valósítani. Nem kell letagadni a csillagot az égről, mert nem tudjuk elérni. Ez a főpapok, írástudók és vének szakmája, és gyilkolásba torkollik. Biztosan van olyan, aki megérti... Sajnos olyan is lehet, akinek savanyú a szőlő. Imádkoznom kell értük, hogy megmaradjanak!

Ezután útra keltem, hogy részt vegyek a magam Bokor-ágának lgy-án. Olyanok voltak rajta, akik már húsz-ötven éve járnak kisközösségbe. Ez sem egyszerű műfaj. Budaváriban beszélek a szív bőségéből, ide írott anyagot vittem. Csaknem mindenki kiborult tőle. Én meg a kritikáktól. Szövege olvasható a Koinónia folyóirat aug-szept-i dupla számában: Más faj áll a kihunyt helyére? S a válasz: Nem, dehogy is, semmiképpen, csak nekünk meg kell térnünk, s el kell jutnunk az életközösség vállalásáig. S mindezt nagypapának-nagymamáknak mondom! De nem akármilyeneknek, hanem Bokor-belieknek. A kacsá is, meg a régi Bokor-tag s tud hápogni. Hogy is mondta Arany? Engem esz a lúg, amikor fejed mosom.

Utána már egy üdítő lgy következett. A balhásiak jöttek. Csupa tizen- meg huszonéves. Igaz ugyan, hogy csak a fele jött el, de így is voltak tízen, s jól meglehetett beszélni a dolgokat. Első lgy-os is volt közöttük, aki csak azt kérdezte, hogy mi is a Bokor-mozgalom. A harmadik nap végére érve én kérdeztem, hogy

tudja-e már. Igen volt a válasza.

Aztán már a csúcs következett: Kecel-vidék. Huszan voltunk. Ide írom a nevüket, sorban, ahogy ültek: Melinda, Gallina, Éva, István, Mihály és Maris, Mária, Tamás és Mari, Anikó, László, Gabi, Erika, Gábor, Sanyi, Zoli, Mihály és Vali, Teri néni meg én. Ideírom a **záró elmélkedésemet**.

Istenem! Miben erősödtem mg a három nap alatt? Csak abban, hogy lehetséges szeretnünk egymást. Együtt voltunk közel 70 órát. Senki sem lépett a lábamra, és senkinek sem akartam én sem a lábára lépni Ha mégis megtettem volna, senki sem adta jelét, vagy én nem vettem észre.

Úgy hiszem: minden közösség a szentháromságos Istentől van. Az is, hogy egy nő s egy férfi egymásra talál. S hogy így egy család is egymásra talál. Csak szeretniök kell egymást. És együtt kell kigondolniok, hogy mit tehetnének Isten Országáért. Széphalom példa nekem: tudják, hogy támogatniok kell az erdélyi Bőjthe Csabát.

Megerősödtem a hitemben, hogy kitalálunk még valami szépet Istenért, s hogy lesz még olyan helye a Bokornak, ahova az év bármely napján, ki mikor tud, elvonulhat csendbe-magányba, hogy lelke Istenének éljen, és része legyen a mi legszentebb vallási cselekményünkben, a szentmisében.

Küldj munkásokat, Uram, az aratásba! Olyanokat ia, akiket pappá lehet szentelni. Házas embereket is! Nemcsak férfiakat, hanem nőket is! Nem akarok reménytelen lenni. Akkor is hiszek a Szentlélek egyházat formálásának erejében, ha nem biztos, hogy ezt vagy azt megérem.

S mit teszek ezért. Amíg Budaváriban vagyok, ötkor átmegyek a templomba, Rendbe teszem a rendbe tenni valókat az oltár körül, majd letérdelek az első padban, s rendbe teszem magamat is. Ha jön valaki, ha nem, hatra tele legyen a szívem.

A szenvedélybetegségemre kellene egy jó kézrátétel. Magamtól nem megy. Imádkoztatok értem, hogy meg tudjak szabadulni ettől a nagyon szégyenlem bajomtól. Magam is imádkozom érte. Esténként egy tizedet.

Az embernek minden lehetséges, ha hisz. Én a hitemet csak azzal tudom kimutatni, hogy imádkozom azokért, akik a csoportjaimba élnek, akik nyári lelkigyakorlataimon részt vesznek. A börtönben nagyon sok időm volt. Mindegyik csoporttestvéremért elmondtam naponta egy Üdvözlégyet. Most elhatározom, hogy egyet mondok mindegyik testvéremért, s felsorolom nevüket az Üdvözlégy közepén. Ennek a mostani 19 testvéremnek is a nevét, hogy naponként gondoljak rájuk.

Minek rájuk gondolnom? Csak azért, hogy segítek nekik megvalósítani azt az álmot, amelyet, Istenem, te álmodtál róluk megteremtésükkor. Amen

Budavári, 2001. augusztus 5.

Gyorsan szalad ez a három hónap. Voltam közben Balatonedericsen Smiciéknék, ahol 70 kisközösi fiatal nyaral gyerekestül. Pécsről jöttek. Melinda barátai. Legyártottak egy csomó kérdést előre. Azokra kellett válaszolnom. Otthagytam nekik a Napló 12 füzetéből ötöt-ötöt, meg még más egyebet is. Éjfélre értem haza, de

megmutattam azért még nekik lgy-os házunkat~ ide jöhetnek hémilke!

Aztán voltam gyerektáborban Nemesvámoson, Takács Attilánál, s láttam a párhetes kisbabát. Amikor feleségével együtt Budaváriba, hogy meghívjanak, még csak ketten voltak. Némi bevezetők után elmondtam nekik azt, amit a Bokor Nagy Tábor részére készítettem. Fogták is, nem is. De azért jó volt a mindössze egy órás gyerekfoglalkozás. Ugyanannyi felnőtt is volt, akik hallani akartak. A református pap is. De én, ha gyereket látok, csak nekik beszélek. Utána bevittek a veszprémi buszpályaudvarra, s két óra múlva már Pesten voltunk, ahonnan egy nappal később Kundra Pista visz Kismarosra, a Bokor Nagytáborba.

Úgy éreztem ott magam, mint hal a vízben. Olyan közel volt~ csak tegnap előtt ért véget, hogy igazából még nem tudok írni róla. Csak annyit hogy majd néhány nap fordultunk meg a táborban. Most elég, ha ideírom a vasárnapi szentmise homiliáját Hatalmas, padokkal ellátott nyitott téren voltunk, s a szentmise egy másfél méter magas színpadon. Kilenc széket tettem az oltár mögé. Marci és Éva, Andris és Zsuzsa balról, jobbról pedig Judit és Zoli, Kiss Kati és Melinda valamelyik fia. Elmondtam, hogy a kilenc széken a három Bokor-nemzedék egy-egy tagja ül: egy házaspár és egy félszárnyú madár. Ekkor a gömbölyödő Judit odasúgja, hogy azért a negyedik nemzedék is képviselve van. Javítok: bementam értesülésem a mikrofonba, Hatalmas tapsot kapott a~ negyedik nemzedékre, már a maga hatodik hásoniát morzsolgató képviselője De jöjjön a prédikáció, melyről~ diákokra mondom~ nem szállingóztak el a gyerekek.

Jézus azért jött, hogy tüzet hozzon a földre

A szöveget Máténál is megtaláljuk: Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy békességet hozzak a földre. Nem azért jöttem, hogy békességet hozzak, hanem hogy kardot. Mindez Lukács fogalmazásában: Azt gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy békességet hozzak a földre? Nem, mondom nektek, hanem inkább meghasonlást.

Az elmúlt hetekben egy jámbor és békeszerető keresztény megtudta Jézus e-mailjét, s levelet írt e címre: jezus@freemail.mo Ez a mo nem Magyarország rövidítése, mert, amint jól tudjátok az övé freemail.hu; hanem a mennyországé. Sikerült, majd elmondom hogyan, jámbor és békeszerető keresztény testvérünk levelét el is olvasnom. Ne gondoljatok semmi rosszra: nem komputer kalózként, számítógépébe behatolva, hanem teljesen legálisan. Ismertek, soha illegális dolgokra nem vállalkozom. Pardon, módosítok. Régen még csináltam ilyent, de amióta rehabilitáltak, élvezvén ennek minden javát, előnyét, óvatos duhaj lettem, nagyon vigyázok, s nem kockáztatok semmit sem. Nos, ezt a levelet küldte el testvérünk:

Kedves Jézus! Ne haragudj, hogy zavarlak égi békességedben. Mi is azt szeretnők itt, a földön. De van Rómában egy hivatal, amely elrendeli, hogy milyen szövegeket kell felolvasni, amikor Rád emlékezünk. Tudod jól, hogy 2001. aug. 19-én lesz liturgikus könyveink szerint a C évben~ az idei Bokor Nagytábor vasárnapi szentmiséje. Mivel a római hivatalok ritkán ugyan, de még Rád is szoktak hivatkozni, ezért megkérlek, ha van módod rá, és ha hatni tudsz az illetékes római urakra, tedd meg nekünk azt a szívességet, hogy ezen a napon valami békeszerető szöveget

olvashassunk tőled a szentmisén. Pl. azt, hogy Békesség nektek. Én vagyok. Ne féljetek! Vagy valami más, de mindenképpen megnyugtató szöveget. Kiválasztását, ha megengeded, Rád bízunk Te biztosan tudod, mi felel meg mostani helyzetünknek, igényeinknek

Kedves Jézus! Én teljességgel megértelek Téged, hogy Neked abban a Golgota előtti szituációban ilyen keserű s enyhén szólva nyugtalanító szavak hagyták el ajkadat, utóvégre neked is van idegrendszered. Aktuálisak voltak ezek a szavak a mi számunkra is az elmúlt félszázadban. De most végre felvirradt ránk a jobb idők hajnala. Igazán semmi nagyobb bajunk sincs már. Szépen gyarapodunk. Már Bokor Nagytábort is tudunk szervezni, s nem is fillérekért. Tudod, nagyon nem ideillők lennének az akkor mondott szavaid: nem tűzre, kardra, meghasonlásra, hanem békességre volna most szükségünk

Kérlek tehát szeretettel, intézkedjél a megfelelő hivatalnál, hogy rendelkezék, s kapjunk valami megnyugtatóbb szöveget, Uram, hiszen Te vagy a béke. Szeretettel, tisztelettel. Dátum és aláírás: Hólyag Nagy András.

Jézus minden késlekedés nélkül Replay-választ küldött. Alig merem elmondani, hogy mit. Bisztrai Gyuri stílusában volt fogalmazva. Rövid volt és velős. Egy kicsit félek, hogy megbotráncóztató lesz, de hát Jézus írta övé a felelősség, én csak idézem Ez volt: Majd elmegy a ...Tőlem nem kaphatsz más szöveget. Aláírás: Én vagyok..., aki voltam, vagyok s leszek ugyanaz. Én nem botráncóztam meg ezen a levelen nagyon. Hiszen Pétert annak idején jóval kevesebbért lesátározta.

Ismeritek jól András szelídségét. Hát, szegény ilyen válasza után igazán nem számított. Teljesen lesújtotta. Valahogy azért mégis magához tért. Kinyomtatta a küldött s a kapott levelet is, s eljött vele hozzám, hogy megvigasztaljam. A megfontolt s bölcs öreghez, aki legalább is vénségében már mindenkit megért. Mellesleg: szólva megvallom nagy elkenő vagyok, aki mindenkinek jó akar lenni. Ismertek. Hát így értesültem a levélváltásról. Hogy mit mondtam neki, ez lesz a szentbeszéd. Most már figyeljete! Ha nagyon hosszú a vasárnap felolvasandó evangéliumi szakasz, akkor az olvasmányos könyv közöl rövid változatot is; s aztán a pap azt a változatot olvassa fel, amelyiket akarja a rövidet, vagy a hosszút. Én is két választ adtam Andrásnak, egy rövidebbet s egy hosszabbat. De jaj nektek én most mind a kettőt elmondom. Előbb a rövidebbet, ami csak egy négy szavas, és tévedhetetlennek szánt megállapítás volt, s így hamar végzünk vele. Így hangzott: Nagy hólyag vagy András! De ezt alighanem tudta magától is, ezért hívják Hólyag Nagy Andrásnak. De hogy értse is a nevét, kapott azért egy hosszabb választ is.

Elmondtam neki, hogy mostanában azzal foglalkozom, hogy szentírást csinállok. Nem nagybetűvel írva a szót, csak egészen kicsivel. Így nem gondolhattok arra, hogy lefordítom magam szája íze szerint a négy evangéliumot, bár talán az sem lenne teljesen értelmetlen munka. Én egy virtiglich, igazi magyar szentírást csinállok, amely nem mindenféle zsidók írtak össze, hanem olyat, amely mindjárt, kezdetben is magyar szívből született. Egy kicsit Pázmány Pétertől ihletve, aki négyszáz éve a Kempis fordítása előszavában ezt írta. A szólásnak módját pedig úgy ejteném, hogy

az ne láttassék deákból csigázott homályosságtól repedezettnek, hanem oly kedvesen folyna, mintha magyar embertől először magyarul íratott volna. Az én magyar szentírásomban eleve ki van zárva a mondott repedezettség, mert ezek nem fordított, hanem eredeti magyar szövegek, olyanoktól, akik meglehetősen jól beszélik nyelvünket, pl. ilyen Arany János is, meg Sinka Pista ha hallottatok róluk. Ami a tartalmat illeti, olyan szövegek lennének benne, mint pl. a Petőfi Sándoré: ha majd a bőség kosarából mindenki egyaránt vehet... Olyan Bokor-ízű szentírást csinálnék. Már megírt, kész szövegek gyűjteményét. Darabjait szép sorjában közlöm majd a Koinóniában. Máris olvashattok belőlük egyet az augusztus-szeptemberi dupla számban: Wass Albert Előhangját.

Nos, e gyűjtemény darabjainak közös alaphangja s a kiadandó kötet mottója is : Tüzet hoztam a földre, s oly nehezen várom, hogy lángba boruljon tőle a világ. Arról a tüztől is szó van, amely dühbe gurította az internetes levélváltás Jézusát, aki egyébként távolról sem ment az indulatoktól. Akkor sem volt az, amikor köztünk járt. Ha hiszitek, ha nem, még Ko. Laci sem éri utol, pedig hát ő kétszer jelentkezett, amikor a Jóisten az indulatot osztotta. Na, de a komolytalankodást félretéve kérdezem: miféle tüzről van itt szó? Arról a tüzről, amely Jézus szívében égett az Atya iránt. Azért égett, hogy megtegye akaratát. Azért, hogy az Atyának és ne másnak tessék.

És mi az Atya akarata? Hát erről csak szakállas szöveget tudok Nektek mondani. Mondom. Mindem ember az ő lánya és fia. Mindegyiküket hazavárja Magához. Ennek egyetlen feltétele, hogy hallgassunk arra a hangra, amelyet ő szerkesztett bele a szívünkbe. Ez a hang azt mondja, hogy jelenleg hat és fél milliárd testvérünk van. És azt mondja, hogy jó kislányoknak és jó kisfiúknak kell lennünk. Mindnyájunknak. S akkor vagyunk jó kislányok és jó kisfiúk, ha jó testvérekként szeretjük egymást. Szeretni pedig annyit jelent, hogy bármi anyagi vagy szellemi javunk van, azt megosszuk a hat és fél milliárd testvérünkkel. S hogy véletlenül se próbáljunk uralkodni rajtuk, hanem inkább mossuk meg a lábukat. S verekedésről pedig szó se essék köztünk: a legkultúraltabb formákban sem. Nemcsak fegyvergyárosok nem lehetünk, de katonák, rendőrök s bírák sem. Még politikusok sem. Igénybe sem vehetjük szolgálataikat. Nem fordulhatunk hozzájuk, ha valami bajunk van. Semmi közünk azokhoz, akik börtönök építésével akarják megjavítani a világot. Atyánk sem gyakorolja e karhatalmi funkciókat, hanem inkább a szívünkön szólít. S azt mondja, hogy bízzunk az ő erejében. A szeretet nagyobb erő, mint a hidrogénbomba. Csak sokan kellünk hozzá, hogy megtapasztalhassuk a hatását. A hidrogénbombához elég egy örült, aki ledobja, s az mindent elpusztít. A szeretethez nagyon sokan kell lennünk, de megújul tőle a Föld színe. Isten örömére és a mi örömünkre.

András ezt nem tudja? Tudja, tudja, csak megszárdult. Ki szédítette meg? Az Isten ellenlábasa: a Pénz. Azt hiszi, hogy minden rendben van, mert többet kereshet, mint az átkosban. S nem gondol arra, hogy mennyi a munkanélküli, az alkoholba meg drogba menekül...és mennyi a hajléktalan. S az éhezők vagy majdnem éhezők milliárdjairól is megfeledkezik. Beszéltem vele és magához tért. Viszonylag nem volt

ez nagyon nehéz számára, mert jó helyre született, ahol magunkhoz térhetünk, ha megszédülünk. A Bokorba.

De hát akkor Jézus mért beszélt arról, hogy kardot hozott? Mert vannak, akik nem hallgatnak a szívük hangjára. Nem akarnak jó kisfiúk, meg jó kislányok lenni. Ezek aztán megragadják a kardot. Azt mondják, hogy mi szektások vagyunk, akiktől meg kell szabadítani az emberiséget. Karddal, gyilkolással. Háborúval és népirtással a Sátán örömére. És mért beszélt meghasonlásról? Mert a Jézushoz és Atyjához csatlakozást nem lehet miniszteri rendelettel elrendelni. Még püspökivel sem. Azt mindenki csak maga döntheti el a szívében. Az egyik úgy dönt, hogy jó gyereke lesz Istennek. A másik pedig úgy, hogy inkább a Pénzt választja. Miért? Mert többet akar birtokolni, mint a testvére. Mert meg akar gazdagodni. Mert nem elég neki az egy dénár, amit a mennyei Atyánkat példázó szőlősgazda megad, ha dolgozunk, mindannyiunknak. Mindannyiunknak ugyanannyit. Nem többet és nem kevesebbet, hiszen testvérek vagyunk, az ő gyermekei. A jó szülő pedig nem kivételez. Azért nem csatlakozik, aki nem csatlakozik Istenhez, mert rossz testvér, mert többet akar birtokolni, mint a testvére..

Mindezeket elmondtam Andrásnak. Megértette. S hazament s írt az interneten új levelet Jézusnak. Rövidet. Begépelte a számítógépébe: jezus@freemail.mo s már ment is a levél. Mi volt benne? Csak ennyi: Nagyon buta voltam, amikor korábbi levelemet írtam. Bocsáss meg! Dátum és aláírás. Belügyminisztériumi engedéllyel nevet is változtatott: néhai Hólyag Nagy András.

Budavári, 2001. augusztus 10.

Van egy világhírűvé lett magyar bibliatudós, Vermes Gézának hívják. Négy könyvet írt már Jézusról S van egy 36. évfolyamában levő külföldi magyar nyelvű teológia folyóirat, a MÉRLEG. Évenként négy száma jelenik meg. Számomra mindegyik esemény. Aki nem olvas csak magyarul, annak pótolhatatlan. Időnként még én is írhatok bele. Vermes negyedik Jézus könyvéről írtam valamit. Talán a Napló olvasóit is érdekli. Ezt:

A Jézusról szóló könyvek rendre elárulnak valamit szerzőikről, de ez Vermes Géza szerint őrá nem vonatkozik. Én azt hiszem, még Vermes Géza könyvei is legalább nekem árulkodnak. Akik a „hit Krisztusát” vallják, azokról azt árulják el írásaik, hogy lehetségesnek tartják, hogy az Isten emberré legyen. Akik meg egyebet vallanak, azokról pedig azt árulják el könyveik, hogy ezt nem tartják lehetségesnek. A MÉRLEG híradása óta (2000/4) megjelent magyarul is Vermes negyedik Jézus-könyve (Jézus változó arcai). Elolvastam; nemcsak az innsbrucki előadás szövegét, ahol is a meghívóban a szerző ezt kérdezi: Az elkövetkező évtizedek, sőt évszázadok során derül majd ki, hogy felveszi-e valaki a kesztyűt. Aligha érhetvén meg a jelzett időpontokat, mondanék valamit a szerző negyedik Jézus-könyvéről meg az előző háromról is. Hogy felveszek-e vele valami kesztyűt, nem tudom.

Azon az alapon mondanám, amit mondok, hogy a 60-as évek során magam is írtam hat szamizdat könyvet Jézusról (Keressétek az Isten Országát! Bp. 1990-91). Elárulja szerzőjéről a hat könyv, hogy tényként fogadja el Jézus feltámadását és istenségét, de nem az erre irányuló hit határozta meg, hogy a hit ennél jelent, hogy valamire ráteesszük az életünket. Hanem a szembesülés egy teljesen evilági természetű kérdéssel: jelent-e valamit az emberiségnek ebben a világban folyó élete számára az az Út, melynek megjárását Jézus azoktól kívánja, akik az Isten fiai akarnak lenni? Sőt szembesülni lehet egy élesebb kérdéssel is: vajon ez az Út nem az egyetlen értelmes és a fenyegető katasztrófát kikerülő út-e az emberiség evilági életében is? A szembesülés e kérdéssel egyetemes emberi jelentőségű, a messiás transzcendenciát jelentő kérdést, hogy zsidó volt-e, csak ember volt-e Jézus.

Az elmúlt napokban egy hétközi szentmise leckéjét egy klasszikus Tóra-szakasz (Kiv 20,1-17), a Tíz parancsolat adta. A fenti Út ennek a szövegnek egy tizedére koncentrált: az utolsó hat parancsolatra. A judaisztikába Vermes műveivel bevezetődve megismertem Honi és Hanina nevét. Miért, hogy e két derék jézuskorabeli galileai haszidnak az elmúlt két évezred alatt a holló se károgott utána? Miért, hogy csak a harmadik derék galileai haszid, Jézus miatt folyt a keresztények vére, ontottak maguk a keresztények is vért, és lobogtak az egyház által meggyújtott máglyák. Általában nem azért folyt a vér, és nem azért ontották a vért, meg lobogtak e máglyák, mert az elégetettek tagadták Jézus feltámadását és istenségét. Általában azért égtek el valakik a máglyán, mert vallották az Utat, és állították, hogy Jézus nevét üresen emlegeti az egyház, amikor megfedkeznek erről az Útról, és helyette egy másik utat jár: a főpapok, írástudók és vének útját, a hatalom, a gazdagság és erőszak útját.

Szerzőnk tiszteletre méltó felkészültséggel vizsgálja a Jézus személyéhez kapcsolódó megjelöléseket: próféta, Úr, Messiás, Emberfia, Isten fia, és az Út uton jut el a derék galileai haszid Jézus-képhez. Teljes tisztelettel a szerző felkészültsége iránt képviselem: azzal, hogy beállítja Izrael szellemi életébe Jézus alakját, nem adott még választ arra, hogy kicsoda ő az emberiség számára. Egy analógia legyen segítségemre. A század első felében hungarisztikát és germanisztikát (nem judaisztikát) tanultam Pázmány egyetemén. Innen véve az analógiát állítom: lényegében semmit sem mondok pl. Petőfi költői-emberi alakjáról, zsenijéről azzal, hogy beállítom őt elődei sorába; azzal, hogy megrajzolom: Kazinczy, Berzsenyi, Vörösmarty, Bajza – miként hatottak rá. Nem, mert a Helység kalapácsa, a János vitéz, Az apostol, a Reszket a bokor, a Szeptember végén, az Én, az Egy gondolat bánt engemet, A XIX. század költői, s benne a sor: Ha majd a bőség kosarából / Mindenki egyaránt vehet... aligha levezethető az irodalmi előzményekből. Levezethető elmondható Aranyról is. Ezt Petőfi maga mondja el: Ki és mi vagy? hogy így tűzokádó gyanánt / Tenger mélységéből egyszerre bukkansz ki. Ady meg magáról vallja: Ha ki király, Sorsának királya, / Mit bánom én, hogy Goethe hogy csinálja, / Hogy tempóz Arany, s Petőfi hogy istenül. (Hunn, új legenda) Ennyi az analógiából.

A zseni levezethetetlen; éppen ezért zseni. Így van ez annak ellenére, hogy igaz, amit Arany a gyökereinkről, származásunkról vall:

*„S hol vevéd gyász tévedésed: / Hogy faját s a nemzeti
Bélyeget, mit az rá vésett, / A nagy költő megveti?
Hisz' forgattam, a javából, / Én is egy párt valaha;
Mind tükör volt: egy-magából / Tűnt nekem föl nép s haza.”*

Jézus életműve is tükrözi az 1. századi Galileát: a népet és hazát. Csak megköszönni tudom, hogy ezt a tulajdonképpen nyilvánvalóságot a szerző ilyen bőséggel megmutatta. Nem pártus herceget vagy királyt tükröz a négy evangélium, hanem mindenképpen egy zsidó kultúrájú tanítót.

Persze négy könyvében a szerző azért egyebet is megmutat. A 70-es és 80-as években írtam hét könyvet Szent Pál teológiájáról (Bp. 1995-98) a Vermes Géza és mások által is képviselt eredménnyel, mi szerint Pál nem ismerte Jézust, s a haragvó Atya, akit Fia halála engesztel ki irántunk – teljesen idegen az evangéliumok Jézusától s annak Atyjától, s idegen a negyedik evangéliumtól is. Nem ezen a Páltól elgondolt módon váltotta meg a világot a galileai tanító, aki kiszenvedett a Golgotán. Utaltam már rá, hogy teljességgel hit kérdése Jézus feltámadásnak és istenségének akár elfogadása, akár elvetése. Akik csak hajlanak az Újszövetségben az inkarnációnak az elfogadására (a szinoptikusok) – a Tanítónak, az Isten telmésének lenyűgöző személyisége és tanítása indítja őket erre. De igazolhatatlan az álláspontjuk, miként az ellenkező is. Marad ez a kérdés az idők végezetéig a tanúbizonyosság-tevés vagy elutasítás kérdése – az említett előfeltevés szerint. A keresztény egyházak nem nyilvánvalóságként tanítják, hanem hiszik. Ha a történész számára üres is a természetfeletti kategóriája, attól a valóságba az még beleférhet.

Ami a negyedik evangéliumot illeti, az teljes harmóniában van a jézusi Utat illetően az előző hárommal. A Prológus csak továbbfejlesztése annak a szinoptikus, azaz péteri vallomásnak, hogy Te vagy a Krisztus, az élő Isten Fia. Ami pedig János állítólagos antiszemitizmusát illeti, Éliás József kimutatta, hogy János evangéliumában „a zsidók” Izraelnek csak egy részét, azaz a judaita csoportját jelzik, amelyet a szinoptikus evangéliumok a „képmutató farizeusok és írástudók”, ill. a „főpapok és vénék” szavakkal jelölnek. Jelölik tehát Jézus és a Jézus-mozgalom Jézus-korabeli, azaz az evangéliumok keletkezési évtizedeiben élő – 1000 évvel ezelő ellenségeit (A gyökerekig ásva le I-II Bad Salzig 1988).

Amikor a kommunista diktatúra alól felszabadultunk, s még minden írásunk csak szamizdat-teológia lehetett, írtam (hat Jézus-könyvem összefoglalásaként) egy rövidletet az Útról, amely Jézust potenciális megváltónak mutatja. Tényleges, aktuális megváltóvá csak az emberiség teheti őt, ha magáévá teszi az Utat. Ezt mondtam el – Münchenben én is a Pax Romana találkozón – 1990 januárjában amikor több mint 50 év után újra nyugatra utazhattam. Ennek az előadásnak utolsó fejezetét írom ide. Talán némileg összecseng Vermes Géza negyedik Jézus-könyvének Epilógusával (Egy álom). Címe:

Egy alternatív társadalom és annak feltételei

Hofstaetter, a szociológus könyvet írt a kisközösségekről. Feleségének ajánlotta. Ezekkel a szavakkal: De te fabula narratur. Rólad mesél ez a történet. Azt mondta el,

hogy a kisközösségben megvalósulhat az az erőszakot nem ismerő csak-szeretet, amelyet megtapasztalt házasságában. És azt mondta, hogy bizony nem lehetetlen, hogy a társadalom élete ilyen erőszakot nem ismerő kisközösségek hálózatából integrálódják egybe. Azt mondta el ezzel, hogy lehetséges az Isten, azaz a Szeretet országa a Földön. Egy másik, egy alternatív társadalomként. Modellként, mintaként és kovászként. Hogy utat mutasson. Jézust (és az ő Atyját) tolmácsolni szándékozva kértem, mik a feltételei annak, hogy az Ország, amelynek elközelgését hirdette, megvalósuljon a Földön?

Első feltétel: átalakítani gondolkodásunkat. Ezt görögül – metanoiának mondják. Mi tekintetben kell alakulnunk? Abban, hogy megszüntetünk magunkban három kategóriát. Ez a három kategória: jóbarát, közömbös, ellenség. S ezt a hármat lecseréljük egyetlen egyre: felebarát. Más szóval: mindenkit embertársunknak tekintünk, azaz mindenkire vonatkozóan érvényesnek tekintjük a lelkiismeret, a tóra, az evangélium szavát: Ne tedd a másikkal szemben, amit magadnak nem kívánsz!

Második feltétel: radikálisan elutasítani magunktól az uralkodás vágyát, és szolgálni akarni kivétel nélkül minden embert. Ezt görögül pán-dúliának mondják. Pán annyi mint mindenki. Dúlia annyi mint szolgálat. Nem elég tehát elutasítani magunktól a diktatúrát és lecserélni azt demokráciára. A demokrácia csak a többség uralkodását jelenti. Igaz, hogy közelebb áll az evangéliumhoz mint a diktatúra, amely a kisebbség uralkodása. Közelebb mint az arisztokrácia, oligarchia és hierarchia. De az evangéliumtól idegen mindenfajta krácia és archia, mert ezek a szavak mind „uralkodást” jelentenek, akár a legjobbak, akár kevesek, akár a papok uralkodnak. Isten sem az első körben (Szentháromság), sem a második körben (világ) nem uralkodik. Az Atya nem uralkodik a Fiún, s a Fiú nem uralkodott az embereken, sem a betlehemi jászol nyomorúságában, sem a háromesztendős tanítványképző vándorfőiskolán, sem a Golgotán. Isten nem „él és uralkodik” – ezt csak Ágoston gondolta így –, Isten csak él és szeret... Isten csak szeret. Jézus mosta tanítványainak a lábát. Példát akart ezzel mutatni nekünk. A tanítvány pedig nem lehet külön a Mesterénél. Aki közületek első akar lenni – mondta övéinek –, legyen mindnyájatoknak a szolgája; mindnyájatoknak: pán, szolgája: dúlia. Jézus pándúliára tanított minket.

Harmadik feltétel: megegetni az éhezőket. Máté 25. fejezetében ennek a feltételnek a teljesítése fejében állítja Jézus jobb felé az Atya áldottait. Egyetlen rászorulót sem hagyhatunk ki. S a segítség mértékének nincsen más határa, mint a magunkat szegénnyé tevés. A Hegyibeszédben a tényleges, az anyagi értelemben vett szegények a boldogok, s a tényleges, az anyagi értelemben vett gazdagoknak szól a nagy jézusi JAJ. Aki ezt másképpen magyarázza, alighanem áruló írástudó. Talán biztosan is, mert a történelem azt mutatja, hogy a nyomorúságot egyetlen faj, nemzet, osztály sem viseli el, és csak az alkalmas órára vár, hogy véres bosszút álljon azokon, akik nyomorúságba taszították, vagy akárcsak benne hagyták. Higgyetek az evangéliumban - mondom Jézussal. És ez az evangélium ezt mondja: „Add el mindenedet és árát oszd szét a szegények között”. Enélkül pedig legyen még oly rokonszenves is a gazdag ifjú személye Jézusnak, ez az ifjú nem lehet az ő

tanítványa. Mindenkinnek mindenünket kell adni. Erre is van görög műszavunk: pándória. Minden rászorulót meg kell ajándékoznunk, s ha kell, mindenünket latba vetve, ahogyan Jézus a gazdag ifjútól kívánta.

Negyedik feltétel: az egyoldalú leszerelés azonnali és személyenkénti foganatosítása. Nincs súlyosabb fábólvaskarika, mint a keresztény katona. Mint ez: hónom alatt az evangélium, kezemben a kézigránát. Közel ezerhétszáz esztendeje tart ez a Krisztust csúfoló gyalázat. Legyenek akármilyen szép szavaink is, amíg a keresztény ember katonai esküt tesz, azaz megígéri az ellenség, értsd: embertársai elpusztítását, addig meggyalázzuk Jézust; s ha hozzá még Istenről is beszélünk, csak félrebeszélünk. Nonviolansz nélkül nincsen kereszténység. Az „ellenség” szükségképpen valamelyik embertársunknak a fia, apja, férje... ember. Ha kell görög műszó, akkor a negyedik feltétel: az ekhtrofilia, azaz ellenségszeretet. S ha ezért az államhatalom börtönbe zár vagy kivégez minket, vállalnunk kell. Enélkül nem lehetünk Jézus tanítványai. Nem tud az emberiség karhatalom nélkül élni? Jézus is tudta ezt. Nem is az emberiségnek mondta, csak a tanítványainak. Mire tanítványokká tesszük a világot, megtanulja az egész emberiség. Csak tanítványoktól tanulhatja meg, akiknek a hóna alatt nincs kézigránát.

Ötödik feltétel: egyetemes hirdetési kötelezettség. A papoknak az a dolguk, hogy ezt, és kizárólag ezt és nem más Jézust – és különösképpen nem ennek a Jézusnak az ellenkezőjét – hirdessék. A nem-papoknak pedig ugyanaz a dolguk, mint a papoknak. Mert Jézus a maga népét tanítványokból álló népnek akarta. Padban ülő, szolgáltatásokat pusztán elfogadó keresztényeket (kedves híveket) nem akart, s ezért is aligha akart egyházat alapítani. A tanítvány Jézus tanítása szerint olyan embert jelent, aki embertársait tanítványokká akarja formálni. Ma öt-, holnapra hat- vagy hétmilliárd ember vár a jézusi ígére, hogy élni tudjunk a földgolyón. Élni s a Hegyibeszédben rajzolt boldogságban élni. Senki sem mentheti fel magát az egyetemes hirdetési kötelezettség alól. Kérüssein: hirdetni - ez a pánkérüsszia feltétele.

Utolsó és **hatodik feltétel:** a *kahal* héber szó. Jézus így nevezte a maga egyházát, a maga kisközösségét, amely Vele együtt tizenhárom főből állt. Ebben a kahalban nevelte a tanítványait. Mi sem lehetünk ügyesebbek nála. Enélkül mi sem tudhatunk tanítványokat nevelni. Minden tanítványnak egy kahalban kell nevelődnie, és minden tanítványnak létre kell hoznia a maga kahalját, amelyben ő neveli azokat, akiket ki tud halászni a társadalom halastavából. Képes reá, mert Jézus nemcsak Pétert és társait tette emberhalászokká. Ma is azzá teszi azokat, akik átadják magukat neki.

Testvéreim, akik a legkülönbözőbb keresztény és nem keresztény felekezetekhez, vagy az ateisták közé tartozhatnak, bizonyosságot teszek. Egyszerűbb szóval: az a meggyőződése, még egyszerűbben: az a véleményem, hogy amit a fentiekben elmondottam, ez az emberiség közös jézusi öröksége. Kultúránk, vallási múltunk s hagyományaink lehetnek nagyon különbözők. De ez a közös jézusi örökség összeköt minket, ha vállaljuk azt. Nem különbözőségeinket kell felszámolnunk. Ragaszkodjunk ezekhez mindannyian külön-külön, mint édes

miénkhez; nyelvben, zenében, liturgiában, istenmegközelítési stílusokban. Isten örül a gazdagságnak és sokféleségnek. Csak a jézusi örökségben legyünk egyek. Abban, hogy mindannyian nagyon szeretjük egymást.

Eddig tart az idézett szöveg. Ha valaki erre azt mondaná, hogy erről álmodott Mikeás és Izajás igazat mond. De nem ezt vallja a Törvény és a Próféták egésze, mert ez a szöveggyűjtemény egyebet is vall. Van benne honfoglalás és másoknak a betonba beleverése Isten nagyobb dicsőségére, mint ahogy a keresztény egyházak történetében is van ez teljes bőséggel, még az Újszövetségben is (Jelenések könyve). Jézus mind a két gyűjteménytől különbözik. Jézus Istene csak él és szolgálva szeret. És Jézus is. És minden igaz tanítványa is. Ez a jézusi örökség. Ez az Út, amely a négy evangéliumban ellentmondásmentesen megtalálható. S e trouvaille-nak az erejében lett az egész emberiség páratlan Tanítója a zsidó Jézus, akiről egyébként hihet bárki bármit, csak ezt az Utat ne tagadja, el se mellőzze, mert ekkor elmegy mellette. Kaifás és Pilátus ki nem egyezhet vele. Azok sem tudnak szót érteni vele, akik mindenképpen tudni vélik, hogy milyen értelemben gyermeke ő az Atyának. Számomra maradhat ez a kérdés megválaszolhatatlan. Ettől még a vallásközi párbeszéd korában iránytű lehet.

Egybefogja ő az emberiségnek azt a Hagyományát, melyet Hamvas Béla rendre nagy betűvel ír. Ennek a kivirágzása a názáreti Jézus. Eleddig páratlan, legkülönb. Vagy az idők végezetéig az? Ha így volna, akkor pedig talán mégsem lőtt akkora bakot János a Prológussal!

Budavári, 2001. augusztus 15.

Jézusnak csaknem minden megnyilatkozása nyugtalanító. A mai vasárnapra eső szavai különösen is azok. Miért ilyenek a megnyilatkozásai, a szavai? Lehet arra következtetni, hogy nyugtalan volt ő maga is? Azt hiszem, hogy igen. S ennek oka? Feladat-orientált ember volt. Lázban égett. Három hete hallottuk tőle, vasárnap: Azért jöttem, hogy tüzet bocsássak a földre, és mennyire szeretném, ha már lángolna... mennyire szorongok, míg ez végbe nem megy! Jó az, ha valaki ilyen nyugtalan? Kinek jó? Magának? A környezetének? Azt hiszem, nem jó a kérdés. A lélektan azt mondja, hogy vannak különböző alkatú emberek. Jézus ilyen nyugtalanító alkatú. Viselnie kell ezt neki is, környezetének is. De meghatározza-e az embert az alkata? Nem feltétlenül. Az ember nevelhető. Lenevelheti magáról valamelyest még az alkatát is. Hogy ne legyen olyan nyugtalanító. Azt hiszem, Jézus nem akarta magáról lenevelni ezt az alkatot.

Minden alkattal alkalmasak vagyunk az Isten országára. A gondolkodó hajlamú inkább az Isten szó- és írásbeli tolmácsa lesz. A cselekvés-orientált ember megtalálja a rászorulókat, s Teréz-anyai művet hoz létre – képessége szerint. Az elmélyülni szerető imádságra neveli, akiket elér. A jókedvű – táncol, dalol, gitároz s össze-összeecsapja majd a tenyerét, s ezzel gyűjt népet Istennek. Jézus milyen alkatú volt?

Jézus a megszálltak közé tartozik. Bár jókedvű, s eszik-iszik, a bort sem veti meg, azért nem ezek a fő jellemzői. Megszállta őt egy gondolat: nem mehet tovább úgy az emberiség élete, ahogy eddig ment. S ennek a gondolatnak biztosít abszolút elsőséget az életében.

A mai evangéliumi szakasz erről tanúskodik. Mindenkit gyűlölni kell! Leginkább apát és anyát, ha még nem alapítottam családot. Feleséget és gyermeket, ha már igen. Sillye Jenőnek van egy dala, ide kívánczok: Az Isten szeret. Az Isten elszeret. Az apámtól, az anyámtól. A házamtól, a hazámtól... Ott hagyta Názáretet és Máriát, az anyját, s fájdalmas anyává tette őt. A Zebedeus-fiak ott hagyták apjukat, Zebedeust és anyjukat, Szalómét meg a hálót. Az Isten elszeret. Péter asszonyt hagyott az anyjánál Kafarnaumban. Csak ott hagyta, nem hagyta el. Két évtized múlva Pál az Első Korintusi levélben értesít róla, hogy missziós útjaira Péter vitte magával a feleségét. De a galileai években sírnia kellett ennek az asszonynak, és Szalóménak is, mert Jézus elszerette tőlük a férjüket s a fiaikat. Jézus tudta, hogy mit jelent ez számukra. Erről beszél a gyűlölni ige.

A szentírás-magyarázók minden leleményüket összeszedik, hogy bizonyítsák: ez a szó csak azt jelenti, hogy kevésbé szeretünk; nem azt, hogy gyűlölünk. Hiába! Ez a szó az evangéliumok Jézusának ajkán sohase jelenti azt a kevésbé szeretést. Ez az ige Isten Jézus, a tanítványok ellenségeinek a viselkedését jelölik Isten, Jézus és a tanítványok ellenében. Gyűlöld ellenségedet... Vagy Istent gyűlöljük vagy a Pénzt... Mindenki, minden nép gyűlöl majd titeket a nevem miatt... boldogok vagytok, amikor gyűlölnek titeket...jót tegyetek azokkal, akik gyűlölnek titeket... aki rosszat tesz, gyűlöli a fényt... gyűlöl a világ, mert tanúskodom, hogy gonoszak a tettei... gyűlöl majd a világ titeket, de engem előbb gyűlölt... mivel nem a világból vagytok, azért gyűlöl titeket a világ... Jó hússzor találjuk Jézus ajkán e szót, és sohasem jelent kevésbé szeretést. Istent, Jézust, tanítványokat gyűlölést jelent. A világ magatartását azokkal szemben, akik Istenhez tartoznak.

Kivéve Lukács e mai helyét, ahol apánkat, anyánkat, feleségünket, gyerekeinket gyűlöljük. De ha őket gyűlöljük, magunkat gyűlöljük. Magunkat is gyűlölnie kell annak, akit megszállott az Isten Lelke. Írja is Lukács: sőt még saját lelkét is gyűlölnie kell annak, aki Jézus tanítvány akar lenni. Vermes Géza, a világhírű Jézus-kutató, a negyedik evangéliumról le akarja szedni a keresztségét: Jézust nem ismerő, 2. század eleji pogánykereszténynek mondja szerzőjét, akinek semmi sem fontos, csak az, hogy Jézust az Isten Fiának állítsa. Ezzel szemben János evangéliumában megtaláljuk e lukácsi helynek a párját: Aki szereti az életét, elveszti; aki pedig gyűlöli életét e világon, örök életre őrzi meg azt.

Semmi kétség: Jézus tudatosan használta ezt a szót, akkor is, amikor a gyűlölet vonatkozásának első határpontja is, a második határpontja is – mi magunk vagyunk: magát is gyűlölni kell tudnia annak, aki az Isten tenyerébe csap, szövetséget újít vele. Jézus a szövetséget nem állatok, bakok és bikák vérében újítja az utolsó vacsorán, hanem a magáéban: Ez a szövetség vére, a szövetség az én véremben... Értitek ezt? Megpróbálom közelebb hozni. Még 56-ban történt velem, a november 4-e utáni napokban. Szüleim álltak elibém, s megkértek: disszidáljak. Nyitva volt a határ. Azt

mondták, hogy nem bírják tovább a herce- hurcát velem. A forradalom kitörésekor már ötödik éve voltam börtönben, s még csak nem is láthattak. Vissza fognak vinni, hiszen életfogytiglanra voltam elítélve. S meg kellett keményítenem a szívemet, s nemet kellett mondanom szüleimnek. Mert ha nem gyűlöljük az apánkat, az anyánkat, nem lehetünk Jézus tanítványai. Nem, mert az Isten szeret, s az Isten elszeret... az apánktól, az anyánktól, a házamtól, a hazámtól...

Mért kellett megkeményíteni a szívemet? Ha én akkor disszidálok, most aligha van Bokor. Akkor csak egy bennem csalódott első nemzedéket hagyok magam után, amelyik rezignáltan állapíthatta volna meg: apánk nagyokat is, szépeket is, igazakat is mondott; csak hogy nagyot akar a szarka, de nem bírja farka. Megértjük, hogy disszidált, de az Isten Országáé nem lehetséges. Nem bírjuk. Nem bírta ő sem. Nem tudta gyűlölni magát: disszidált. Mi meg itthon maradunk, s hordjuk a bélyeget magunkon, hogy kisközösségeken keresztül akartuk megújítani az egyházat – szembehelyezkedve a pártállammal. Megadatott, hogy tudjam gyűlölni saját lelkemet, s két évtized múlva visszaadjuk katonakönyvünket tanúsítván, hogy Jézus tanítványai nem ígérhetik meg a hazának, hogy meggyilkoljuk, akit kell. Az Isten szeret, és elszeret, a házunktól, a hazától. S ma meg képviselhetjük, hogy nem lehet Jézus tanítványának lenni, ha a hatalommal együtt működünk. A pártállam idején, s ma sem. Az Ország – elszeret, mert az Istené ez az Ország.

Jézus példákkal próbálja nyilvánvalóvá tenni, hogy jól meg kell tudnunk gondolni, hogy mire vállalkozunk. Ha építkezni kezdünk be kell tudnunk azt fejezni is. Ha hadseregparancsnoknak csapunk fel, erősebbnek kell lenni az ellenségénél, vagy idejében békét kell kérnünk. Elijeszt? Nem. Csak becsületes. Megmondja a tanítványoknak, hogy nem babra megy a játék. Gondolják meg jól, mire vállalkoznak. A példák után azt is elmondja, hogy minek kell búcsút mondani. Aki nem mond le minden vagyonáról, nem lehet az én tanítványom. A Mammon, a Pénz szolgálata összeegyeztethetetlen az Ország szolgálatával. Ennek a diónak a feltörése nemzedékünk legnagyobb feladata. Meg kellett teremteni a kisközösséget, fel kellett hagyni a katonáskodással, s ez a harmadik. Ennek a diónak a feltörése. Bízom benne, hogy feltörjük. Az előkészületi munkák azonban hosszadalmasok. Ma már nem kezdünk bele. De feltörjük, ha akarunk tanítványok lenni, ha tudjuk mindazt gyűlölni, amit gyűlölni kell. Amen.

Budavári, 2001. augusztus 23.

Végre tegnap délután egy kiadós eső. Mire előtt kezdett el esni, és zuhogott, záporozott késő estig. Vártam Zénóékat misére Zalacsányból, és nem jöttek. Este kilenc körül érkeztek. Hárman. Teri felutazott Pestre. Szomorúan harangoztam, felmérve, hogy egyedül leszek. De ahogy megrántom a csengőt a sekrestyeajtóban, s kimegyek, térdet hajtok és megfordulok, két nőt látok a hátsó padban: Horváthné és alighanem a lányát. Evangélium után engedélyt kérek, hogy leülhessek, s tanítóbácsisan magyarázok.

A Jefthe-történet volt a szentlecké: győz a csatában, s fogadalmat tesz Istennek, hogy akivel hazaérkezve elsőül találkozik, azt az Istennek áldozza. Egyetlen és legkedvesebb lányával találkozik. Mennyi butaságot gondol a történelem folyamán Istenről az ember! Lehet istennek tetszően embert gyilkolni. Ebben segít is Isten az övéinek. Aztán lehet köszönetül újabb embert gyilkolni. Fogadalomból. S ennek megtartását Isten okvetlenül számon kéri az embertől. Értelmes dolgokat kell megfogadni, pl. adakozni a templomajtóra. (Horváthné már sok ezer forintot adott rá, de ezt már nem említettem. Ne tudja a balkéz...!)

Aztán áttértem az evangéliumra: meghívás a menyegzőre volt a tegnapi. Mennyi mindent nem tudunk pontosan s jól érteni e példabeszédből! Mi az, hogy nincs menyegzős ruhája az utcáról behívottaknak? S miért vannak kevesen a választottak? Mondtam, amit tudtam. Mise végén megköszöntem Istennek ezt a kedves együttlétet.

14. SZENTMIHÁLYHAVI NAPLÓ

Tartalomjegyzék

14. SZENTMIHÁLYHAVI NAPLÓ.....	1
Budavári, 2001. augusztus 31.	1
Budavári, 2001. szeptember 1.	3
Budavári, 2001. szeptember 2.	12
Városmajor, 2001. szeptember 6.	13
Városmajor, 2001. szeptember 7.	14
Városmajor, 2001. szeptember 8.	15
Kik vagyunk mi, a küldöttek?	16
Városmajor 2001. szeptember 17.	19
Városmajor, 2001. szeptember 18.	23
Városmajor, 2001. szeptember 19.	25

Budavári, 2001. augusztus 31.

A mai napra nem ír szentet a misenaptár, s így magam keresem meg a nagy misekönyv tartalomjegyzékében, hogy mik is legyenek a szentmiseváltó részei. Megakad a szemem egy címen. Ez lesz a jó, az elmúlt napokhoz illő: Bántalmazóinkért. Öt kis szöveg: a mise elején egy, áldozás után egy – és három könyörgés. Az elsőnek ez a szövege: Istenünk, Te a szeretet parancsával azt akartad, hogy bántalmazóinkat is őszinte szívvel szeressük. Add, úgy követnünk parancsodat, hogy a rosszért jóval fizessünk, és törekedjünk egymás terhére hordozni. Hogy jutott eszembe értük imádkozni? Úgy, hogy előbb-utóbb rászorgálok, hogy bántsanak. Azzal kezdődik – vagy csak folytatódik? – ez a rászorgálás, hogy vagy két hónapja eljött hozzám az MT1 forgatni – az átvilágításról. Mondtam, amit mondtam. Mit is? Egyszerűség okából kivonatolok:

Az aug. 5-i A hét-műsor

Műsorvezető: Ma még titok, hogy hány pap, lelkész és rabbi volt besúgó vagy III/III-as ügynök. Hányan járultak hozzá hittestvéreik megalázásához, bebörtönzéséhez, netán meggyilkolásához. Akár önszántukból, karriervágyból, akár félelemből vagy emberi gyengeségből, netán az eszme, a szocializmus iránti elkötelezettségből, merthogy ilyen is volt, és akkor még nem szóltunk a hívek lelkében okozott károkról. Egyelőre csak azt tudjuk, hogy Isten szolgái közül hányan váltak áldozatává az 1945 és 1990 között dúló terrornak, illetve a korszak felén már jóval enyhébb politikai légkörnek, számuk 2-3 ezerre tehető. Éppen egy éve annak, hogy a parlament elfogadta azt a törvénymódosítást, amely egyházi személyek részére is lehetővé teszi az átvilágítást. Fontos mozzanat az önkéntesség. Az állam megnyitott egy kaput. Nem kötelező belépni. Szó se róla, nincs nagy tülekedés a küszöb előtt. Egyebek között a katolikus egyház sem noszogatja papjait, püspökeit, hogy álljanak az átvilágító bírák elé. Vajon miért?

Seregély István: Teljesen feleslegesnek tartjuk ezt a kizárólag politikai célú tevékenységet, ami az emberek múltjában igazolhatatlan, ellenőrizhetetlen

ismeretekre próbálja építeni az emberekről alkotott véleményét.

Rendező: Nem támogatja az átvilágítást a szegedi püspök sem.

Gyulai Endre: Én azt hiszem, hogy a püspökök, amíg egy kinevezéshez eljutnak, előtte egy nagyon-nagyon hosszú vizsgálat van Róma részéről, és akár a hit vonalán, akár erkölcsi vonalon, akár egyéb dolgokban, olyan komolyan tájékozódik Róma, hogy a katolikus egyház vezető karában levők, ilyen értelemben átvilágítottak már, mire oda kerülnek. Nem látom én magam sem személy szerint alkalmasnak vagy fontosnak ezt az átvilágítást.

R.: Bulányi György az államszocializmus idején hosszú éveket töltött börtönben a hite miatt. Semmilyen hivatalos posztot nem visel egyházában, túl azon persze, hogy felszentelt pap. Talán ennek is köszönhető, hogy erre a kérdésre, hogy miért óckodnak az egyház vezetői az átvilágítástól, egészen más választ tart helyesnek, mint a püspökök és az érsekek. Szerinte ugyanis a Vatikán egykori keleti politikája a felelős azért, hogy a magyar katolikus egyház ma erkölcsi, lelkiismereti csapdában vergődik.

Bulányi György: Ez a keleti politika el akarta érni, hogy az egyház püspököket nevezhessen ki, de hát másokat nem nevezhetett ki, csak olyanokat, akik a Párt bizalmát megszerezték. Egyáltalán nem csodálkoznék azon, hogyha az egyházak személyi állománya, a papok, lelkészek és a többi – 99 százalékig be lettek volna szervezve. Egy legmagasabb rangú egyházi személy mondta nekem 20 éve: Kedves atya, higgye el, én mindig csak engedelmeskedtem. Amikor ez a vatikáni politika csinálódott, akkor a Szentszék követe itt volt és tárgyalt az illetékesekkel. Egy percre meglátogatta az egyház Hejcére internált püspökeit is és mondta: Püspök atyák, én csak azért jöttem, hogy egy áldást kérjek maguktól. Az egyik püspök, aki igazán nem szeretett csúnya szavakat használni, azt mondta, hogy szerette volna felrúgni ezt a digót. Érthető, hogy most, a rendszerváltozás után, nem akarják sem a magyarországi egyház személyek, sem a pártállammal úgy ahogy megegyező Vatikán, hogy dokumentálódják, hogy kik mindenkik voltak, és milyen jellegű kapcsolatban a pártállammal.

R.: Nem védhető a Vatikán álláspontja?

B.Gy.: Dehogyan nem, védhető. Csak tudja, mit mondok: a teljes jézustalanság, a teljes Jézust meg nem értés alapján védhető. A Vatikán álláspontja az, hogy nekem biztosítanom kell azt, hogy püspökök legyenek. Mert ha püspökök nincsenek, akkor nem tudják a szentségeket kiszolgáltatni és nincsen üdvösség. Hát ez Jézus szemével nézve a legnagyobb számárság, mert az üdvösség attól van, hogy az ember hallgat a lelkiismeretének a hangjára. Mélyen meg vagyok róla győződve, hogyha nincs ez a vatikáni politika, akkor ma Magyarországon virágzik a katolikus egyház.

Műsorvezető: Bizonyára vannak, akik hiányolják összeállításunkból Paskai László bíboros, prímás esztergomi érseket. Természetesen megkerestük őt is, felajánlottuk a megszólalás lehetőségét, ő azonban nem kívánt élni vele. Magyarázatul mindössze annyit közölt, a Vatikán megtiltotta, hogy beszéljen. Riportalanyaink nem egységesek Paskai László múltbéli ténykedésének megítélésében.

S. I.: Paskai László a Római Katolikus Egyház bíborosa, a pápa tanácsadó testületének tagja. Az Apostoli Szentszék elfogadja őt, én vele dolgozom 14 év óta, semmi olyan kifogásom nincsen, ami miatt én ezeket a róla vagy általa írt dolgokat komolyan vegyem.

Gy.E.: Nem tudom, hogyan élt, mit csinált. Egészen biztos, hogyha Róma jónak látta a kinevezését, akkor volt benne valami, ami miatt megbíztak benne, és úgy látták, hogy megfelelően viszi akár a dunántúli, akár a kalocsai, akár az esztergomi beosztását. Én a püspöki kari munkájában nagy megbecsüléssel tudtam őt követni, mert mindig az egyház érdekeit próbálta képviselni. Még akkor is, ha próbált kompromisszumokat kötni, hogy talán ezt most még nem érdemes az állam elé vinni... Nem tudom, hogy ő milyen elkötelezettségű volt, nem hiszem, hogy komolyabb elkötelezettsége lett volna.

B. Gy.: Megírtam a rendszerváltozás után – most kimondom a nevét – Paskai bíboros úrnak, hogy vallják be, hogy mi történt, és megtisztíthatnák az egész magyar közéletet. A magyar katolikus nép tegyen bűnvallomást: úgy táncoltunk, ahogy a pártállam fűtyült. Nem tette meg! Semmi bajuk nem történt volna. Nincs elítélés! Jézus nem azért jött, hogy elveszítse az embereket, hanem hogy megmentse. Azzal bíztattam Paskait, hogy vallja ezt be, és meg fog magasztosulni az egész magyar társadalom előtt.

Hát ezt adta augusztus 5-én. A hét! Még július elején volt a forgatás a Városmajorban, s ezt megelőzően forgattak volna Paskainál, és forgattak is Seregélynél meg Gyulainál. A Városmajorban egy óra hosszat tartott a forgatás, s ezt a pár percet vágta össze a forgatásokból. Öt hét után került sor az adásra. Lent voltam Budaváriban, de ott is sűrűn csengett utána a telefon. A városmajori üzenetrögzítőmön meg találtam két gyalázkodó hívást is – névtelenül. De az egyik... Meg tudok-e felelni a misekönyörgés normájának, hogy rosszért jóval fizessenek? De hát itt én volnék az, aki bánt! Azzal bántok hogy kimondom: mi történt itt! És éppen ez minősül bántalmazásnak. Voltak már előttem is ilyen bántalmazók. Szókratész, s az Isten tolmácsai, mind. Jézus volt közülük talán a legnagyobb bántalmazó! Most az egyházi vezetők által elkövetett rosszért rosszal fizetnek? Rosszal fizetnék, ha nem igazat mondanék. Rosszal fizetnék, ha Jézus ügyének ártani akarnék. De nem fizetnek rosszal, ha azt teszem, amit Jézus tett: megmutatom, hogy micsoda kárt okoztak Isten országának, akik összefogództak Jézus ellenségeivel, s vágta azt, amit szeretniök kellett volna.

Budavári, 2001. szeptember 1.

Másnap megint nem volt szent a naptárban. Megint kerestem valami lelkemhez illő szöveget. S találtam: Az egyetértés ápolásáért. Ennek első könyörgése: Add, hogy híveid egy szív, egy lélek legyenek, s virágozzék Egyházadban az egyetértés... Hát ettől nagyon messze volnánk. Nem vagyunk egy szív, s egy lélek sem. Az elmúlt félszázadot nem vagyunk hajlandók egyféleképpen látni. Pedig mindannyian tudjuk, hogy diktatúra volt. S azt is, hogy a diktatúra képviselőivel a hierarchia parolázott.

Mindegyik egyház ugyanezt tette. Miért nem akarja bevallani? Hiszen emberek s keresztények vagyunk, tehát megbocsátunk! Nem kívánnak bocsánatot. Fenn akarnak tartani egy tizenkét éve sulykolt tételt: a hierarchia felelős kompromisszumokat kötött a pártállammal. S ezért büntelenek ők, és nincs szükségük bűnbánatra s bocsánatra.

Az adás utáni napokban felhívott a Népszabadság egyik szerkesztője. Cikket kért tőlem az átvilágításról, és én megírtam. Íme:

„Gyalázatos volt, ami velünk történt”

Jöhet a katolikus püspökök, papok átvilágítása bátran. Tomka Miklós a magyar vallásszociológus a hét nyelven megjelenő nemzetközi katolikus folyóiratban a Concilium 2000/3. számában: Vallás és kommunizmus már fellelészítette az átvilágításra a nagyvilágot. Imígyen: a kommunizmusban a keresztényeknek „biztosítaniuk kellett túlélésüket, és Urukról bizonyosságot tenni”. Hát nem! A keresztényeknek elég, ha Urukról bizonyosságot tesznek, túlélésüket már nem kell biztosítaniok. Erre Jézus sem szavával, sem élete példájával nem biztatott minket. Ellenkezőleg: azt mondta, hogy a tanítványok sorsa ugyanaz, ami Tanítójuké: Ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak! Nem biztosította a maga túlélését. A tanítványaiét sem.

Milyen alternatívák kínálóztak egyáltalán? – kérdezi Tomka. Az egyik: azonosulás a rendszerrel, a segédmunkási feladatok elvállalása a rendszer javára. Ez volt Lékai bíboros és a békepapok opciója. E „meggyőződésesek” maguknak és az egyháznak előnyöket tudtak szerezni. A másik opció: visszavonulás a világból – így Tomka. Ezek a visszavonulók úgy vonultak vissza a világból, hogy elvitte őket az ávó. Elítélték őket, s tíz vagy tizenhét évet lehúztak a kommunizmus börtöneiben. S most tessék jól figyelni Tomka szavaira: e visszavonulók „megkísérelték üldözöttségüket korlátozni azzal, hogy a nagy nyilvánossághoz fordultak. Nyugati megfigyelők ezeket a példaszerű tanúkat olykor egyedüli igaz hitvallóként idealizálták. Könnyen feledésbe ment eközben a szektásodás veszélye; az, hogy túltették magukat a teológia és az egyházjog normáin... elvileg utasították el a nem alulról választott vezetési hivatal az egyházban, elitöntudatuk lazáknak tekintette mindazokat, akik a politikai konfrontációt ki tudták kerülni. Magyarországon P. Bulányi és mozgalmá nemcsak a püspököktől, hanem más keresztényektől is elidegenedett. Fundamentalista hajlamuk politikai erővé tette őket, az állam fel tudta használni őket manipulációra”. A békepapo¹ Tomka szemüvegével már kegyetlen is voltak egyházuknak, de ezeknek az ávós börtönökbe éjjelenként a társadalomból kilopott visszavonulóknak a bűneit Tomka alig győzi összeszámolni. Ahogy olvasom tudományos értekezését, azt érzem, hogy tulajdonképpen e visszavonulókat kellene átvilágítani, hiszen annyi rosszat tettek, annyi bajt okoztak.

De hallgassuk tovább Tomkát, akinél sötét háttérként szolgál e rajz a harmadik csoport számára: „A keresztények kelet-közép-európai mindennapja viszont e két szélsőséges álláspont között folyt, keresték a felelős kompromisszumokat. Felelőtlenség lett volna harcukat csak azért nem vállalni, mert a kommunizmust

elvileg elutasították. Vállalni e harcot felelősségteljesebb volt, mint a menekülés az egyik vagy a másik szélső pozícióba (békepapaság az egyik, a visszavonulás a másik)”. Ugyan kik adhatták e harmadik csoport tagjait? Alighanem azok, akiknek az átvilágítása nagyon is nem meglepő eredményekkel járna. Nem lepne meg, ha az éjszakai ávós látogatásokat ügyesen kikerülni tudók – a segédmunkásokat és takarítónőket kivéve – nagy része ügynök lett volna. A pártállam rendőreit nem volt könnyű kijátszani: valamit csak kellett fizetni az említett kompromisszumért! Tomka, mint kortárs, mint szociológus, ezt egyaránt biztosan nagyon jól tudja.

Nagyjából azonos eredményekre jutott minap a Katolikus krónikában Jelenits István, piarista szerzetes is. Ő megérti a disszidálókat, s az itthon maradó megalkuvókat is, csak a meg nem alkuvók, a „hősök” iránt rejlik nagyon kevés megértés a szívében: „A hősök sem voltak tiszták, mert a hősiességbe is keveredik sokszor hiúság meg gög, meg türelmetlenség, és nincs bennük elég alázat vagy megértés, és felelősségérzet mások iránt. Sokszor egyszerűbb hősnek lenni úgy, hogy nekimegyek a veszedelemnek, vállalom például a börtönt, és azután ezzel meg van oldva egy kérdés. Ha az, aki a börtönből jött ki, elismeri, hogy az is lehet tisztességes megoldás, amelyik nem vezetett börtönhöz, akkor fel kell vetnie azt a kérdést, hogy ő vajon maradéktalanul helyesen járt-e el.” Jelenits álláspontja summázható: hiúság, gög, türelmetlenség, az alázat, megértés, felelősségérzet hiánya jellemzi a meg nem alkuvókat. Az ügyész nemegyszer halált kért e meg nem alkuvókra, ahogyan Jézust is halálra méltónak vélte vallásának főpapja. Ő ment a halálba, a tanítványainak pedig azt mondta, hogy példát adott nekik. S bizony nem kérdezte meg magától, hogy maradéktalanul helyesen járt-e el, csak egyszerűen elment a Golgotára, s ezzel megoldott egy kérdést – Jelenits szerint. Aki Golgotát vállal, arról a Golgotát nem vállalóknak nem nagyon illendő megállapítani a hiúságot, gögöt meg a többi, ha Jézus megy oda, ha más. Az illendőségtől eltekintve azonban értem őt. A legnehezebb időkben, '53 elején a Gyűjtőben magam is gondoltam ilyesfélét. Az apám-korabeli Kelemen Gyula államtitkárnak, aki azért volt ott, mert nem helyezte a két munkáspárt egyesülését, mondtam: Gyula bácsi, nem a gögünk büntetése az, hogy itt vagyunk? Nem azért vagyunk itt, mert nem volt elég alázat bennünk elvállalni, hogy együtt üvölsünk s vastapsoljunk...? Ezt válaszolta: Hogy mondhat sz ekkora butaságot? Böven kárpótolják a vállalókat ranggal, pénzzel, elismeréssel. Halál után náluk alázatot?

Nem filózni kellett akkoriban, hanem dönteni. '51-ben volt Debrecenben egy békepapi gyűlés. Jó volt az előkészítés: a mintegy 40 debreceni katolikus pap mind egy szálig úgy döntött, hogy elmegy a gyűlésre, bár egyet se a szíve húzott oda, hanem az „előkészítés”. Egyedül maradtam otthon. Utána, ebédnél, együtt voltam néhányukkal a plébánián. A jó hetvenes, idős Molnár János prépost az ebéden felém fordulva ünnepélyesen mondta: A vértanúságot ezzel eljátszottuk! S nem azt mondta, hogy bizonyára gögből nem mentem el. Elgondolkodhat Jelenits, hogy miért mondta Jézus képmutatóknak a ruhaszaggató főpapokat, s barátait, az írástudókat. Üzenetértéke van Tomka és Jelenits megnyilatkozásának: Ez: csak maradjanak a meg nem alkuvók, a Jézus példáját követők továbbra is búra alatt az egyházban, meg az

egyház peremén. Ha lehet, mindörökre, s képviseljék Jézus egyházát azok, akik ügyesen kötötték a kompromisszumokat. Legyen övéké a dicsőség és a hatalom a meggyalázott Jézus egyházában mindörökké. Ha lesz átvilágítás, akkor sem lesz változás. Masszívak az ellenerők, s hatalomban vannak. Ugyan ki fog itt átvilágítósdit játszani? A „keresztény értékeket” képviselni akaró kormány? A Vatikán? Egyik sem.

Az a kérdés tehát, hogy át kell-e világítani az egyházi személyeket? Menjünk egy kicsit mélyére e kérdésnek. '45 után minden személyt átvilágítottak, akik együttműködtek a németekkel, Szálasi diktatúrájával. Általában nem kaptak igazolást (bár voltak kis nyilasok is, akik bűneiket leplezendő, beléptek ide-oda), és népbírószág elé kerültek. '89 után nem világítottak át senkit sem. Mindenki tiszta lappal indult, mintha semmi sem történt volna az elmúlt félszázadban. Nem került népbírószágra senki sem. Pedig ezreket rejtettek az 56 előtti és 56 utáni parcellák. Magyar állampolgárok hulláit, akiket magyar állampolgárok likvidáltak. Meg sem állapítandónak minősült New Yorktól a Vatikánon keresztül a Kromlitz börtönről, és belpolitikai közmegegyezésről, hogy kik is hajtották végre az országban a győztes hadsereg, a SzU tisztogató szándékait. Nem ízléstelenség ezek után azt kutatni, hogy kik is működtek együtt az egyháziak közül az elmúlt idők titkos rendőrségével? Ha egyszer a társadalom színe előtt mindenki felemelt fejjel járhat, a pártállam egész apparátusa is?! Miért fontos, hogy kik segítettek a pártállam rendőrségének, hogy biztonságban élhessen az apparátus, a pártállam diktatúrája? Miért fontos, hogy voltak-e egyházi személyek is a segítők között? Hiszen a felelős miniszterek s mindazok, akik irányították a pártállamot, közöttünk élnek, s nemegyszer jelentős vagy akár a legmagasabb pozíciókban is. Elmondhatatlan álság és képmutatás rejlik az átvilágításnak az egyházi személyekre kihegyezett igénye mélyén Csak ők a bűnösök? s akik rábírták, rákényszerítették őket arra szerepre, amelyet most át akarnak világítani, azok makulátlan bárányok?

Hogyan képviselhettem akkor A hétben az átvilágítás szükségességét? Úgy, hogy van Jézus tanította felelősség is, amely ellene mond a képmutatásnak. A bűnös vallja meg s bánja meg bűnét! Nincs tisztulás nélküle. '89. április 20-án levelet írtam Paskai bíborosnak. Idézek belőle. „Pasztorális feladataink halaszthatatlanul megkívánják, hogy a jelen Püspöki Kar elhatárolja magát... intézkedésektől, amelyekre az akkori Kar állami nyomásra reá kényszerült. A jelen Püspöki Kar tekintélyét csak öregbíteni fogja, ha ezt megteszi.” Nem tette meg! Később, '89. December 1-én új levelet írtam neki: „Megértem, hogy akkor így tett, engedett az államhatalom nyomásának, bár nem helyeslem. Ezt, úgy látom, nehéz bevallania. Pedig köztudomású. Odakint is, idebent is. Hazai egyházunk javát aligha szolgálja késlekedése, hogy... a hazai sztálinizmus romeltakarításában elmarad az egyházon kívüli társadalomtól”. Annyi eredménye volt, mint az előző levélnek.

Meg kellene írni egyházam múlt félszázadi történetét. Ha lehetne egy történetet '45 után kezdeni! Ott kellene kezdeni, hogy a magyarok fejedelmének, Vajknak, bajor keresztény lovagoktól támogatva sikerül 988-ban négyfelé vágatni Koppány testét. Ott kellene kezdeni, hogy nincsenek pogány magyar nagyságok földuralásának előlábán

sem!~ keresztény kardok. Nincsenek, ha a szónok keresztény hámi képe is van Jézushoz! Mert Péterrel hüvelyébe dugatta Jézus a kardot a Getszemánib~ mindenkorra! (S így kardrántáson épülő keresztény értékek sincsenek.) De a sámánokat István, az első magyar király, bizony lecseréli a keresztényeknek mondott papokra, s folytatódik, immár keresztény szerelésben, a trón és oltár ősi szövetsége. A király intézi a háborúnak mondott tömegmészárlást, s a pap, leghűbb szövetségese a trónnak, imádkozik Istenhez a tömegmészárlás sikeréért. Az egyik oldalon is, és a másikon is. Melyikük oldalán áll ezek után az Isten? Az a véres Isten nincsen!~ Babits Mihály. Sikeres imádságuk ellenében a főpapok képezik a királyság első rendjét, s Esztergom érseke lesz a magyar állam első közjogi méltósága. Ők a bibliai „vének”, az ország leggazdagabbjai is. Jézus tanítása pedig valami más: Add el mindened, s kövess engem! Nincsenek keresztény gazdagok sem, ha Jézus egyáltalán számítana valamit a keresztény teológiában, világnézetben, kultúrában. Semmit sem számít! De ez volt a rend ezer évig..., s mindaz, ami még vele járt.

S máris 1945-ben vagyunk, Mindszenty nevénél. Ezt az olyan-amilyen történeti kereszténységet, ezt a trón és oltár szövetségére épülő kereszténységet akarja megvédeni a szovjet eszmével szemben, amely le akarja cserélni a múltat a valósulóban levő szocialista-kommunista jövővel. Lecserélni a trón és a párttitkárok szövetségével, amelyben a papoknak legföljebb csak pojáca-szerep juthat: prédikálhatják, amit a párttitkárok diktálnak, sőt maguk magamméltóságára. Minden íze tiltakozik ellene, s kész e tiltakozásért akármilyen árat is fizetni. „Párttitkárok sohasem határozhatják meg az egyház magatartását... Az ősegyház történetét nem azért tanultuk, hogy régiségtani ismereteinket megőrizzük”, hallom tőle megátallt nappal letartóztatása előtt, a már ávós kordonnal körülvett esztergomi palotában. S a nyáj, a papok – félve, rettegve ugyan~ mennék a pártterem után. Két-három ezerre tehető a pártállamtól meghurcolt: legyilkolt, bebörtönzött, megkínzott katolikus papok száma. Át vannak világítva! Hetényi Varga Károly vastag kötetekkel igazolja, amit mondok. És Havasi Gyula könyve is: A magyar katolikusok szenvedései.

De van egy másik hagyományunk is. Schrotty Pál, a ferences főatya mondja Mindszenty éveiben: az Alföld csak azért maradt meg katolikusnak, mert a török hódoltságban, Szegeden az alsóvárosi barátok a basa papucsát is hajlandók voltak megcsókolni. Ilyesmit képvisel az egeri érsek, Czapik Gyula is, akinek tudomására hozza Rákosi, hogy ismeri ám '43-ban mondott templomi prédikációját: ő maga is a Kárpátokra megy, hogy tíz körömmel is megvédje a hazát a bolsevista bitangoktól. S Czapik csak kikarikázva-cenzúrázva olvastatja fel papjaival a templomokban Mindszenty körleveleit. De a negyvenes években a magyar papságnak ők csak elenyésző kicsiny részét alkotják. Amikor '49-ben a Párt létrehozza a békepapi mozgalmat, csak vagy száz szerencsétlen s megfélemlített papot tudnak összeszedni. Egy két kótyagos szélkakas azért akadt, s agitált engem is, hogy olyan emberekre van ott szükség, mint magam. Nem írom ide nevüket. A magyar katolikus papság hősi, mártír korszaka ez. Tele van velük a Gyűjtő fogház. Más felekezeti pappal egyetleneggyel sem találkoztam ott~ vezetők már időkben meggyőzték. Házasságát éven keresztül folyt a kíméletlen bebörtönzés vagy ítélet nélküli agyonverés. A

többség nem alkudott meg, s az ÁVO tehetetlen volt vele szemben. Adassék nekik tisztelet és megbecsülés. Püspökeink, prelátusaink is csaknem mind elhullottak a hosszú harc alatt, az emberi, a polgári tisztesség, az ellenségnek nem engedelmeskedés mezején... kerül, amibe kerül alapon. Hogyan jöhetett létre itt a jelen szituáció, amelyben az egyháziaknak átvilágítástól kell rettegniök, s nem is keveseknek? Történt közben valami. '52-ben a Fő utcán hatvan napon keresztül napi tíz órában vallatott egy Jámbor Árpád nevű ávós őrnagy, aki: Bulányi mesternek szólított. A kihallgatás során mindig Anyaszentegyházat emlegettem. Megúnta, s egyszer ezt mondta: Bulányi mester, megnézheti magának azt az anyaszentegyházat, amit mi húsz esztendő alatt csinálunk majd belőle. Hát megnézhettem, s nézem már vagy harminc esztendeje, s egyre szomorúbban.

Az első repedést egyházam falán, sajnos, maga Mindszenty okozta. Nem az amerikai követségre kellett volna mennie '56 november 4-én hajnalban, hanem vissza a börtönbe. Ilyent a szent öreg, Márton Áron, sohasem tett volna. Ő a diktatúra puhulásával kijöhetett börtönéből, visszament Gyulaféhevárra, s kiadta a rendelkezést: minden pap visszamegy oda és abba pozícióba, amelyben volt, amikor őt a Securitate elvitte. S ezzel vége volt Erdélyben a békepapságnak. Mindszenty is kijöhetett volna pár év múlva '56 után a börtönéből, s mehetett volna vissza Esztergomba, s nemcsak a gyulaféhevári egyházmegyében lett volna vége a békepapságnak. Péteri és Badalik püspökök is hazajöhetek volna Hejcéről, Endrey is Nógrádból. S nekem nem lett volna módom megnézni azt a mai egyházat, amelyet bizony a Párt formált ki s formál kreatúrái s e kreatúráktól kinevezett papok erejében mind a mai napig. Miklós Imre örömmel állapíthatja meg: Jó munkát végeztünk! Minden békepap ment volna nálunk is vissza a helyére. Beresztóczy is, akinek békepapi pályafutása egyébként az Andrássy úton indult: fejjel lefelé kilógatták az ablakon. Ilyen előzménnyel lett ő aztán békepap meg országgyűlési képviselő.

A második repedést már a Vatikán ú.n. keleti politikája vágta. Jól kell érteni, hogy ez micsoda. Egyszerű. A régi és bevált recept: kiegyezni a hatalommal. Akármelyikkel! Hitler vagy a Kreml nem számít. Híveinket meg az esztendőknél is tovább Freidrich Heer a '45 utáni években: Az egyházat mélyen elhagyta a Szentlélek, amikor kiegyezett Hitlerrel. A vatikáni hierarchiát ez nem zavarja. Ha kiegyezett húsz millió ember gyilkosával, a hatvan millió gyilkosával miért ne tenné meg ugyanezt? Ilyen ronda ez a politika? Ilyen ronda, de van még álszent és hazug ruhája is: híveinket kell megmenteni a hosszú üldöztetéstől, amelybe belefáradnak. Elfelejtí ez a politika Tertullianusznak egyébként sokszor emlegetett megállapítását: semen est sanguis christianorum, azaz a keresztények vére az a mag, amely elhullva-kihullva megtermékenyül, és szaporítja Isten népét. A valóság az, hogy a hívő ember az üldöztetésben nem elfárad, hanem megacélozódik. Tudták Tertullianusznak ezt az igazát még a kommunizmusban hívők is állapításuk idején. E politika erejében '64-ben megegyezik a Vatikán a pártállammal, és ennek ellenében kinevezhet a pártállamtól megnevezett papokból öt püspököt. A pártállam pedig börtönzi tovább a hitvalló papokat, akik nem akarják tudomásul venni a pártállam kegyéből létrejövő egyházépítés lehetőségeit. Helyette építik tovább a maguk immár nemcsak államilag,

hanem hovatovább majd egyházilag is illegálisnak minősülő kisközösségeit. Építik az emberbe Istentől belerakott Lélek, avagy civil kurázsi alapján. Mert azért, amit szentnek és igaznak tartunk, a bennünk levő Léleknek semmi sem drága.

Ennek az átkos vatikáni politikának van egy másik álszent ruhája is: biztosítani kell, hogy legyenek papok, és legyenek azokat felszentelni tudó püspökök. Miért kell? Mert csak általuk árad a kegyelem, meg az üdvösség ~ mondják. Ha tehát püspök és pap nélkül adom életemet az ember ügyéért, az Isten akaratának teljesítéséért, s az Isten elé jutok, Isten akkor majd megkérdezi tőlem, hogy láttam-e Rómától elismert szentelésű papot meg püspököt? Válaszolni sem érdemes rá. A kínai katolikusok is megvannak nélküle, s maholnap megismétlődhetik a csoda, ami időszámításunk első három századában a Római Birodalomban: Kína is kereszténnyé lesz. Minden hívősereg kineveli a maga kisebb és nagyobb beosztású vezetőit; akkor is, ha elismerik őket valamiféle központban, meg akkor is, ha nem. A vértanúk korában a keresztény nép maga szemelte ki a püspökeket, minden római megerősítés nélkül. Enélkül is sikerült nekik helytállniuk. Megtapasztaltam ezt magam is. Idehaza is kinevelődtek azok a személyek, akik kisközösséget tudtak összehozni és megtartani. Akkor is, ha nem voltak papok. Akkor is, ha feleségük volt; és akkor is, ha nők voltak. Meg is írtam Rómába Ratzinger bíborosnak: számomra ezek az AVO minden fenyegetését vállaló személyek a tisztelendők, s én ezeket a személyeket kínálom fel püspökeinknek, hogy pappá szenteljék őket.

A harmadik repedés már végzetes volt. Mindszentyt ki kellett csálnia a Vatikánnak az amerikai követségről. VI. Pál megígérte neki, hogy marad Esztergom érseke. Nem tartotta meg ígéretét, megfosztotta hitvalló alattvalóját az érseki széktől. Jöhetett a pártállam minősített pojácája, Lékai László ~ a magyar Sion armárára ~ '76 nyarán nevezi ki őt a pápa esztergomi érseknek, s '76 szeptemberében már meg is írja Bai László, az AEH katolikus főosztályának vezetője, hogyan kell Lékainak s a magyar Püspöki Karnak elintéznie személyemet a hazai kisközösség-építés egyházelleni (!!!) bűnéért. Kezemben van a dokumentum. Hiába kínálom fünek-fának. Nem publikálják. Hogyan került birtokába? Véletlenül. Nem a Történeti Hivaltaltól kaptam. A Hivatal küldött már ezer lapnyi érdektelen anyagot, amiből nem tudtam meg semmit. Most a Népszabadságnak is felkínálom ezt TÜK-anyagot, amely még mindig TÜK.

Azt mondtam az imént egy bíborosról, hogy a pártállam minősített pojácájaként kapta meg tisztét. Hogy lett azzá, erről vannak mendemondák, véresek is. Majd megfésüli őket a történettudomány. Csak azt mondom, amit megtapasztaltam. Egyetlen alkalommal beszéltem vele, '77 januárjában. Hívatott magához. A szeminárium rektora maga jött el értem, akit Paskai Lászlónak hívtak. A kihallgatás két óra hosszat tartott. A vád(!) az volt, hogy a kispapokból is csinálók kisközösséget. Ennek kapcsán közölte velem, hogy Magyarországon papok csak erkölcsi okokból (értsd: pedofília, homoszexualitás) kerülnek börtönbe. Felháborodtam, s emelt hangon mondtam: És ezt az egyházam egy bíborosa mondja nekem? Már csak Lénárd atya van börtönben. Ő róla állítja ezt? Ezek után csendesesen mondtam: Nem állítom róla.

Minden szavát a poloskának mondta. Amikor kimerülten kimentünk az előszobába, az öreg bíboros felsegítette a kabátomat, halkán a fülembe súgta: Visszaadom ezt az ügyet nekik. Nem tudta visszaadni. Végig kellett csinálnia. Szerencsétlennek is mondhatom szegényt. Persze az összes többi is szerencsétlen, de nem mondom, hány százalékát, akit így megkínáltak. Hosszú Dóra már regényt is írt róluk (Kopasz a hegyen). Legutóbb pedig Szabó Iván novellát (Üvegfalak).

A negyedik repedés az volt, amikor '80 körül Bokor-beli testvéreinknek az őket elítélő bírúk ezt mondhatták: Magukat saját püspökeik is elítélik! A katonáskodás megtagadása miatt kerültek a törvényszékre. Püspökeinket megkerestük, s közöltük velük, hogy csak Jézus parancsát akarjuk teljesíteni, aki hüvelybe dugatta a kardot Péterrel. A Püspöki Kar teológus-szakreferense válaszol: azért nem támogathatnak minket, mert megbontjuk az erőegyensúlyt a NATO és a Varsói szerződés között. Kihúztuk magunkat, 30 árva magyar legény, hogy még erre is képesek vagyunk..., s ilyen teológiai indokolás alapján. Paskai László a neve a teológusnak és szakreferensnek. Róma is bedobta magát: Poggi, a Szentszék utazó nagykövete hívatott magához a Hiltonba, s közölte velem: Miklós Imre azt mondta neki, hogy zöld utat kap az egész kisközösségi munka, ha elállunk a szolgálatmegtagadástól. Nem álltunk el, nem óhajtottunk a pártállam engedélyével kisközösségeket csinálni. A Regnum Marianum, a Fokolaré, a Karizmatikusok sohasem vetemedtek szolgálatmegtagadásra. De annak következtében, hogy harminc Bokor-beli testvérünk hajlandó volt három évet ülni Baracskán, szabad utat kaptak egyháztól, államtól a maguk kisközösségi munkájára, amely már nem sértett állami érdeket. Bizonyítja ez, hogy nem a lefekvés az államhatalom előtt, nem a keleti politika biztosítja a hívek jézuskövetését, hanem a kurázsi, az áldozatot hozni tudás.

Az utolsó fejezet kezdődik. '82-ben a Bokor papjait kényszernyugdíjazzák, áthelyezik, s eretnek-tanításaim miatt megvonják tőlem a nyilvános papi működés jogát. Róma szekundál ehhez: '87-ben – eretneknek ugyan nem minősítve, de helyben hagyja a megvonást. Rá két évre, már rendszerváltás után, írok Paskainak: vallja be a történeteket. Hiába. Aranymisémet, '93-ban csak a volt Pártfőiskolát kibérelve mondhatom el barátaim, testvéreim körében. '96-ban levelet írok Rómába Ratzingernek: letelt 14 és fél év egyházi büntetésemből. Hazámban ilyenkor még a gyilkosoknak is amnesztiát adnak. De püspökeimnek ezt hiába mondom, mert azt állítják, hogy ügyem Rómára tartozik. Ratzinger rendez: ír a magyar püspöki karnak, akik levelének félévi aszalása után megszüntetik a korlátozó intézkedéseket. A parlament, a sajtó lelkesen üdvözli rehabilitálásomat, mint a rendszerváltás egyik jelentős mozzanatát, de a 16 év után mondott első nyilvános misémen saját tartományfőnököm, egykori tanítványom is egy verssel köszönt: egy téglát nem tetszett a templomfalban, s a templom összedőlt – én jót akartam. Bűnös vagyok tehát mindhalálig, mert következetesen ellene mondtam életem folyamán nem minősítom hogy minek! mindannak, amiket a fentiekben összehoztam. Nincs rehabilitálás. Korlát nincs, csak nem hívnak be a korlát mögé. Nem történik semmi: sem a püspökök, sem a papok nem veszik igénybe szolgálataimat. Könyveim továbbra is

kitiltva a katolikus boltokból. Az egyház Lékai korszaka alatt, a puhuló diktatúrában nagyon kevés kivétellel a papság egésze felzárkózott a pártállam engedeltségéből kinevezett püspökök mögé. Mikor '82 májusában a nagymarosi ifjúsági találkozó során Lékai kihirdeti, hogy velem és Kovács László nevű káplánjával nem hajlandó együtt misézni, a papság, a Bokor-papok és a Keglevich István kivételével, beöltözik szentmisére. Akármilyen fájó, de fel kell tennem a kérdést: lehet-e mindezért kizárólag a pártállamot felelőssé tenni? Nem lehet, a nagy-konstantíni alku szomorú öröksége vírusként pusztít az egyház testében-lelkében ma is.

Nem a én dolgom a Bokor jelentőségét megrajzolni. De valamit azért el kell mondanom róla: kísérlet ez a jézusi örökség helyreállítására az egyházon belül. A pártállam illetékes szervei értették ezt a kísérletet: Bulányi mester, nincs nekünk időnk kivárni, amíg maga megelégelgyakorlatot tartat a káplánját, mondta őrnagy előadóm '52-ben a Fő utcán. S életfogytiglani ítélettel jutalmazták a kísérletet. Az egyház miután kezéből kiverte a felvilágosítás szellemét a megvilágosításban csak búra alá helyez, és próbálja kiszívni a búra alól a levegőt. Egyházam is életfogytiglanra ítél, és az amnesztia minden reménye nélkül; az emlékezetvesztés maradandó ítéletével: a Katolikus Lexikon vastag köteteiben nincsen Bokor vagy Bulányi címszó.

A magyar keresztény állam második évezredét nyitottuk szentistváni alapokon Jézus egyházának külön alapokat kell felkínálnia. Szent István az új magyar államban első renddé tette a főpapságot, amely uralkodott, csatákat vezérelt (Muhi, Mohács), és a leggazdagabbak között is első volt. Jézus pedig lábmosó szolgálatra, másik arcunkat is odatartó szelídségre, és arra nevelte tanítványait, hogy mindenkinek be kell érnie munkája után az egy dénárral, nem többel, mint amennyi felebarátjának jut. Csak ez a Szent István által nagyon is különböz jézusi program képes egyesíteni az emberiséget, melynek szegényei el nem viselik hátrányaikat. Védekeznek ellenül új és új erőszak-alkalmazá-sok, háborúk formájában. Ez ellen pedig a gazdagoknak meg kell tenniök az ellenintézkedéseket, s megy tovább a régi nóta. Az ember fáj a földnek: oly sok / Harc- s békeév után / A testvérgyűlölési átok / Virágzik homlokán. (Vörösmarty) Ha ezt az állam, amely szükségképpen erőszakszerv, nem egészen vagy egyáltalán nem értheti, talán megbocsátható. De hogy az egyház kézzel-lábbal védekezzék a jézusi örökség ellen, ez kevésbé bocsátható meg. E jézusi program nélkül az egyház csak segédcsapata lehet az államnak, pedig inspirálójának, jövőképet mutatójának kellene lennie.

Vagy a szekularizáltakban lehet már csak reménye Istennek? Azok fogják megérteni, hogy a testvéremnél többet birtokolni akarás teszi tönkre az emberiség életét? Hiszen volt egyszer már egy Karl Marx, s egy Kommunista kiáltvány! Nem tudom, és nem tudom. Megtérhet még az egyház Jézushoz? Meg kell térnie! Mit segíthet ebben az átvilágítás? Nem tudom, hogy segíthet-e. De meg kell próbálni. Talán segítene a hívők közösségének, ha megismerhetné azt, amiért a Bokor több mint fél százada küzd és szenved, és ami ellen a hierarchia egyelőre minden tőle telhetőt megtesz.

Kinek jó ez az átvilágítás? Csak az egyháznak: Jézusnak, s az ő közösségének.

Az az egyház, amelynek ez rossz, aligha Jézus egyháza; csak a címkéje szerint az. El kell végre mondani, amit Cserháti pécsi püspök a halála előtti napokban, lelke terhén könnyítendő, megvallott az osztrák televízió munkatársainak: Gyalázatos volt, ami velünk történt. Ezt se publikálták még Magyarországon. Ezt a szöveget is megküldöm a Népszabadságnak.

Tizenkét évet késett az átvilágítás. Ezen a címen ma nem maradhat el. Ellenkezőleg: egy napot sem szabad várni vele. Nagyon nagy késésben vagyunk.

Eddig tart a szöveg. Erre válaszolt Tomka Miklós egy hét múlva: Elvek és felelősség címmel, ugyancsak a Népszabadságban. Nem válaszolok rá. Azt hiszem, nem érdemli meg cikke a választ, legalábbis részemről nem. Majd válaszol más.

Budavári, 2001. szeptember 2.

Most jöttem át a templomból. Szerény öt fő. Nincs már Bokorliget és nincs lelkigyakorlat sem. Ez a falu vasárnapi létszáma. Terézia, a kántornő, Évike Violával és a Keller-lány, azaz Horváthné, no meg a pap. Majd elmondtam a mise végén a viccet arról, hogy miért van a pápa annyira ellenére a nők pappá szentelésének. Miért? Hát csak azért, hogy legyen a szentmisén egy férfi is. De mire elbocsátásra került sor, megfélemeztem róla. Elbocsátáskor egyébként megvolt a nagy nyárvégi búcsúzkodás. Holnap reggel felutazunk, s nem jövünk vissza, csak holnapután... mert Feri üzent, hogy kész van a templomajtó, és a másik Feri megy érte szerdán hajnalban Egerbe, s fordul visszafele, s már 8-kor ott is lesz a Városmajorban, s visz bennünket is, meg a templomajtót is, meg a készítőjét... akár tízre lent is lehetünk..

De nem ezt akarom mondani. Egy órával mise előtt ma is átmentem, harangoztam, gyújtottam... csak villant meg gyertyákat, beöltözködtem, s áhítatosan letérdepeltem az első padba, s megnéztem a szövegeket. És prédikáltam jó tizenöt percet a szív bőségéből. Meg nem tenném ezt a Bokorban meg Széphalmon. Ott felolvasom, amit kismillió segédkönyv alapján összeállítottam, s lehozható a Koinóniában, a Naplóban, esetleg az Érted vagyokban. De hát itt is hallgatnak Bokor-tagok, Budaváriban! Nem számít. Miért? Ez a hely varázsa. Itt bátran mondom nekik is, ami a szív bőségéből folyik. Van ennek értelme? Van, bizony. Itt előtte térdepelhetek egy órát. Ez a szituáció számomra nincs meg sehol. Utaznom kell a Bokorportára is, Széphalomra is, otthon pedig szól a telefon, a kapucsengő, fogadom az érkezőket, rendezem az üléseket, stb.

Megpróbálom elmondani, amit prédikáltam. A textus: Lukács 14,1.7-14 volt: Jézus a farizeusoknál vacsorál, s beszél az alázatról (Barátom, menj feljebb!), meg arról, hogy nem a barátainkat kell meghívni vacsorára, hanem azokat, akik nem tudnak visszahívni minket. Az első olvasmány dicséri az alázatot (Sirák fia), a második olvasmány meg elmondja, hogy mennyivel kiválóbb a keresztények helyzete, mint a zsidóké, mert ezek csak homályhoz és sötétséghez járultak, mi viszont a mennyei Jeruzsálemhez, meg Istenhez, meg Jézushoz (Zsidó levél).

Az első két olvasmány kiváló, még dagasztja is önérzetünket. De Jézus mindig

olyat mond, amivel felháborít. Miért? Mert az ember rendre arra vágyik, hogy megbecsüljék, s ezért keresi a méltó helyet magának. Csodálom a keresztényeket, hogy elviselik ledorongálásait. Persze, egyre kevésbé viselik. Nem jönnek el a templomba. S ha jönnek, meghallgatják, de legyintenek szavaira. Pedig érdemes volna odafigyelni. Viselkedjél természetesen, mert ember vagy és nem a kínai császár. Köszönj előre te, akárki is vagy! Ülj meg akárhhol, ahol nem lehetsz útban. Ne alázatos légy, csak vedd észbe, hogy nem te vagy az Isten... Érzem, hogy nem tudom visszahozni azt a levegőt, amit teremtettem. A templomban mindig valakinek beszélek. Évike és Viola kiváló hallgatóság. Figyelem arcukat. Meg tudtam magyarázni, hogyha szerényen viselkedem, mindenki számára elfogadhatóvá leszek. Ha felvettem volna magnón, az se adná vissza az élő szót. Láttam ezt A hét nyomtatott szövegén is. Olvasva sokkal színtelenebb volt, mint az adás – élőben.

Aztán áttértem a második példabeszédre. Megrajzoltam mindannyiunk közös szituációját: segítünk a másikon, hogy az is segítsen minket. Gondoltam a mi falubeli kapcsolatainkra, melyeket én is hasznélvezek. Mindet a kéz kezét mos határozza meg. Azért elmondtam azt is, hogyan síboltuk ki pénzünket, hogy az éhezőket segítsük és ne egymást. Végül feltettem a kérdést, hogyan viselhetők el egyáltalán ezek a jézusi szövegek. Úgy és akkor, ha nem a szószék magasából halljuk, hanem testvéri szájából. Ha olyantól, aki maga is szenved, hogy milyen messzi jár az élete a jézusi szövegektől.

Nem tudtam visszahozni az egésznek a levegőjét. Így, ha akarok valamit a prédikációimból a Naplóba is, le kell írnom azokat, esetleg fél hetet kerekítve-gombolyítva (vagy aszalva) gondolataimat.

Városmajor, 2001. szeptember 6.

Tegnap éjjel 11 után értünk haza Budaváriból. Reggel nem nyolckor ért a két Feri Egerből a Városmajorba, hanem tíz után. Egy órát eltöltöttünk még az M7-es mellett az OBI áruházban, amíg az összes kellékeket összekerestük a templomajtóhoz, s a tervezett tíz helyett félkettőre értünk csak le Budaváriba. Mire lepakoltuk és összeraktuk az új nagyasztalt az előadóba, s a bűvárszivattyút leengedtük a kútba, meg fel is húztuk, mert ez is meg az is hiányzott még, addigra Teri kész volt a három fogásos ebéddel. Középe a káposztás tészta volt, amely borssal bőven megszórva igazán fogyasztható étel. Félháromkor mentünk át berakni a templomajtót. Ketten, hárman, négyen dolgoztunk rajta, s röpke hat óra múltán már állt is, mint a Sion hegye. A falu meg sem csodálhatta, mert késő este lett, amire elkészült a nagy mű, igen... s foroghat sarkain. Feri még egy réztáblát is szeretett volna rászerelni, amely az idők végezetéig hirdethetné, hogy az ajtó a Mag-közösség ajándéka. Nem volt ott a közösség, s annak beleegyezése nélkül meg semmit sem tehetünk. Majd előterjesztjük a dolgot a következő találkozón, azaz két nap múlva.

Következett a vacsora – bio-paradicsommal, bio-paprikával, bio-fügével és bio pölöskei muskotály szőlővel, meleg szendviccsel meg egri bikavérrel. Mindezek tetejébe még bekapcsoltuk a tévét is, és néztük a magyar-románt. Két dugó után

elszállt hazafias lelkesedésünk és kikapcsoltuk. Ma sem tudom, mi lett a végeredmény. Hiába fizetik ki Bicskei kapitánynak a húsz milliót, attól még nem tanulnak meg focizni a fiúk.

Kilenckor autóba szálltunk, s robogtunk az éjszakában. Olyan viharban, esőben, hogy Feri alig tudta megtartani a kocsit az úton. A négy óra alatt pedig – kettő le és kettő föl – mindent alaposan megbeszéltünk. Csak a legfontosabbat említem: jövő nyáron nem keverjük a műfajokat: a lelkigyakorlatot meg a kohézió-növelést. Két budavári hétvéget is felajánlok a Mag-közösségnek. Egyet lelkigyakorlatra, egyet pedig csak kohézióra, hogy a tíz literes boros kannák – mert jó ám a szomszéd szőleje meg amit kiprésel belőle – ki tudjanak annak rendje és módja szerint ürülni, és sor kerülhessen a Szivárvány havasára is, meg arra is, hogy egy ablaknál álljon meg az a cigány... A lelkigyakorlatnak is használna: mindenki ott tudna lenni a záró elmélkedésen.

Egyet azért még megemlítenék. Vágújhelyi Feritől származik. Ő mondta, nem én. Azt mondta, hogy abba kellene hagyni az evangéliumok analizálását. Annak megállapítani akarását, hogy Jézus a jobb vagy bal lábával lépett be először a Galileai tenger vizébe. Azért kellene abbahagyni, mert – pótcelekvés. Tudjuk már, hogy mit akart Jézus. Annak eldöntésére kellene inkább a közösségi találkozót felhasználni, hogy miként valósítsuk meg, amit már megtanultunk. Ha már megvalósítottuk, eldönthetjük majd azt is, hogy Jézus, hogyan lépett be a vízbe. Igaza van-e Ferinek? Aki tudja, mért nem mondja, Merre van az Ország útja?

Magamtól azért megkérdezhetem: Nálam pótcelekvés a szentírásolvasás? Miért olvasom, ha olvasom? Azért, hogy megszívleljem? Hogy kövessem Jézust? Vagy úgy is tudom, hogy nem akarom (vagy akarnám én, csak) nem tudom követni, de legalább olvasom Jézus szavait. Nem olyan egyszerű a válasz. Nem vagyok én olyan elvetemült, hogy akarjam a pótcelekvést. De azért mégis jó valamire a Feri kérdésfelvetése. Mire? Arra, hogy végre meginduljunk és csináljunk is valamit. Valami olyasmit, mint amit Teréz anya csinált. Amit a tévéseknek mondott: something beautiful for God (valami szépet Istenért). Nekem az is elég lenne, ha meg tudnók csinálni idehaza is, amit B. Csaba csinál Déván.

Városmajor, 2001. szeptember 7.

Elindult az új munkaév. Tegnap délután 6 órakor a Szellemi Búvároknál. A szeminárium soros előadója többet mondott magáról, mint a témáról. Hirtelen ötlettel arra szólítottam fel a 13 tagú társaságot, hogy csináljunk bemutatkozást: mondja el mindenki, hogyan jutott el az élete idáig, hogy most itt van közöttünk. Eleinte egy kicsit akadozott a kör, de aztán sor került arra a hölgyre, aki most volt először köztünk. Olyan mélységekbe ereszkedett le, hogy megdobta kört, s a következők őt követték. Magamat kihagytam a körből, s este 8-ig meg sem álltak.

Ekkor magamhoz ragadtam a szót: Alakuljunk át közösséggé! A találkozó induljon egy imádsággal, amit majd sorban egymás után mimagunk szerkesztünk: az egyik találkozón egyikünk, a másikon másikunk. Legyen házi feladat. (Míg ment a

kör, Idát megkértem, menjen ki s Attilával 12 példányban sokszorosítsa le azt az egy lapnyi szöveget, amivel a mai alkalomra készültem). Kiosztottam a lapokat azzal, hogy az a házi feladat: hogy elmondjuk róla a véleményünket. S végül a közösségi találkozó harmadik pontja pedig abban áll, hogy mindenki elmondhatja a végén, amit közölni akar; kérdezhet is.

Ezután meggyújtottuk a gyertyát, s imádkoztam arról, hogy Istennek hatmilliárd kinyilatkoztatása van: bennünk, s az a szívünkben hallható. Érdemes figyelni a magunkéra, a másikéra is. Meg arról, hogy e kinyilatkoztatás legmélyebb rétege mindannyiunknak ugyanazt mondja: azt, hogy jónak kell lennünk.

Majd 9 óra lett, mire végeztünk. Az 5-ös busz tíz perc alatt a Nyúl utcáig röpített minket. Nagyon boldog voltam. Mi lesz ebből? Valami? Nem tudom. Imádkoznom kell érte, hogy el ne szálljon belőlük az est levegője, hangulata. Azért a most először jött nővérünkért különösen is.

Városmajor, 2001. szeptember 8.

Olyat csináltunk a nyár végén, amelyet még soha. Papi lelkigyakorlatot. A Bokorban csak tanítvány van. A papi „méltóságát” az adja meg valakinek, hogy hány közösséget vezet. Ebben pedig a nagypapák, nagymamák nemegyszer ügyesebbek, mint azok, akiket pappá szenteltek.

Harminc éve még fordításból éltem, nem úgy mint ma, amikor már több mint húsz éve a postás hozza a nyugdíjamat... csak győzzem elkölteni. Harminc éve még eretnek sem voltam, hanem a pártállam elviselte, hogy stikában Bandi bácsi péceli plébániáján, s Feri bácsi mellett Halásztelken papként annyit papkodjak, amennyit csak akarok. Az ilyen helyeken szerzett tapasztalatok alapján írtam akkor valamit. Mit? Valamit, amiről mint fordító vehettem tudomást. Puhult a diktatúra, s az IBUSZ megrendelhetette a Országos Fordító Irodánál egy anyag fordítását. Nem is tudom már, milyen nyelven írták az anyagot, de a marketingről volt benne szó.

Mért kellett ehhez puhulnia a diktatúrának, amikor ma Friderikusz Sándor a Gyerekszájban pontos felvilágosítást kaphatna valamelyik kisokostól arról, hogy ez a marketing micsoda? Ma, de nem harminc éve! Akkor a legokosabb kisokos sem tudta volna, talán még az apukájuk sem. Én is akkor tanultam. Meg sem magyaráztam: csak címül adtam egy botrányos kis könyvnek: Lelkipásztori Marketing. Mi volt benne botrányos? Előkereshetném a Magyar Püspöki Kar Konferenciájának a jegyzőkönyveit, s pontos felvilágosítást is adhatnék. Most csak annyit mondok, hogy felháborította a Konferenciát, jegyzőkönyvbe is vették a felháborodást. Mi volt már benne? Nem az háborította fel a konferenciát, hogy mit sem törődve a tervgazdálkodással, a piacgazdálkodás analógiáival keresem, hogy hogyan lehetne eltalálni az emberi lélekig. Csak fel kellett háborodnia a Konferenciának, mert a pártállam azt kívánta tőle, hogy háborodjon fel. Ha pedig az ateista pártállam felháborodott, akkor nem volt hiábavaló megírnom a kis könyvet.

Akármi is volt benne, arra gondoltunk, hogy meg kellene néznünk, igaz-e még, amit akkor írtam? Mit sem törődve azzal, mit akkor írtam, hogyan látjuk ma, hogy

miként kell elérni az emberi lelket? Legyen már egyszer papok lelkigyakorlata is! Vessünk számot magunkkal, mire vagyunk még jók!

Meghirdettük idejében, s egy augusztus végi hétfő délután összejöttünk. Tizenkilencen. Jó tízen nem jöttek, nem jöhettek, egyéb dolguk volt. S a program? Mindenki elmondja, hogyan folyik az élete. Meghallgatunk nyolc előadást, megbeszéljük. S az utolsó napon összeállítjuk címszavakban, hogy mi mindenről beszélgettünk. E címszavakat aztán felosztottuk magunk között, hogy legyen belőle karácsonyra egy füzet, amelyet testvéreink, a Bokor elé terjeszthetünk. Én az alábbi címszavakat kaptam.

Kik vagyunk mi, a küldöttek?

1. A Bokor az eszmények mérlegén

Kifogástalanoknak látszanak az elveink. A gyakorlatunk szerényebb. Tudni véljük – Jézus nyomán gondolkodva –, hogy mit kíván Isten az embertől, s amit tudni vélünk, igyekezünk – legalább elvben – meg nem tagadni. Akik megelégedik közülünk Isten Országában gondolkodásunkat, halkán lelécelnek. (Várjuk vissza őket.) Így aztán őrizhetjük elveink tisztaságát. Ragaszkodunk a kisközösséghez is, mint az egyház Jézustól tanult életformájához, s abban nevelődünk a szolgálatra, az erőszak minden formáját elutasító szelídségre, s valamelyest jótékonykodni is akarunk akár a harmadik világ, akár a hazai rászorulókat javára. Akármilyen keveset vagy sokat valósítanak meg ezekből a közösségekben élő testvéreink, mindenképpen céltáblái vagyunk elveink miatt a nem alulról felfelé építkező egyházi uralkodó rétegnek, a hierarchiának. S ebben is osztjuk Jézus sorsát.

2. Minden kipróbált közösségvezető pappá szentelése

Változatlanul képviseljük, hogy a paphiány jézusilag értelmetlen fogalom. Minden létező közösségnek szükségképpen van természetes vezetője, aki a közösség tagjait behalásztá, ill. szolgálatával megtartja. Minden közösségnek joga van nemcsak az ígére, a tanításra, hanem a vallási cselekményekre is, így az eucharisziára is. Rá lehet ugyan bízni egy felszentelt személyre több falu népét vagy sok ezer embert is, de ennek következménye csak az lehet, hogy a katolikus hívők száma egyre kevesebb lesz. Vagy elpogányodnak, vagy kihalásszák őket azok a felekezetek, amelyek tudnak kellő számú személyt munkába állítani, hogy eljussanak az ígére és szentségekre vágyódó emberekhez. Püspökeinknek változatlanul készek vagyunk a bevált közösségvezetőket felkínálni, hogy pappá szenteljék őket, ahogy az Egyházrend-ben előadtuk, s Ratzinger bíborosnak megírtuk.

3. Közösségeink közti kommunikáció

Ennek az a természetes módja, hogy a közösségek vezetői rendszeresen találkoznak egy, a közösségvezetőket összefogó másik kisközösségben, amely biztosítja tan- és életbeli továbbfejlődésüket. Ezek a közösségvezetők titkos szavazással maguk adnak megbízatást valamelyik társuknak, hogy meghatározott időre (egy vagy több évre) ennek a vezetőkből álló közösségnek összetartói legyenek. Másfelől pedig az biztosítja a kommunikációt a közösségek között, hogy az unokákban és a gyermekekben természetes ragaszkodás él a nagyszülőhöz. Ha valaki

a maga közösségének tagjait közösséget összeszedni és megtartani tudó közösségvezetőkkel tudja nevelni, ezek örömmel viszik bizonyos alkalmakkor a maguk népét, az őket emberhalásszá fejlesztő nagyszülő elé.

4. A plébániarendszer jövője

Jézus egyháza nem ismer papokat és civileket, hanem csak tanítványokat. Ezek részint olyanok, akiknek már sikerült maguknak is közösséget gyűjteni, részint pedig olyanok, akiknek ez még nem sikerült. De mindenképpen tanítványokból áll az Isten népe, mert a tanítvány olyan ember, akinek az a feladata, hogy a föld határáig tanítványokat neveljen Jézusnak: tegyetek tanítvánnyá minden népet!

Isten népe is lakóhely szerint szerveződik. Az a kíváncsi, hogy közösségi találkozóra, istentiszteletre csak a szomszédba kelljen ugrni, vagy legalább is ez a távolság minél kisebb legyen. A járási központban közösen élő papi közösség olyan gondolat, amely következménye az érvényben levő egyházrendnek, és szükségképpen hatékonyság nélküli, mert tíz-húsz km-re él a pásztor a nyájától. A közösségvezetőnek ott kell élnie egy karnyújtásnyira közösségének tagjaitól.

5. Kommunák az egyházban

Jézus életközösségbe hívta a tanítványokat, nem hetenként, havonként összejáró közösségbe. Az egyházépítésnek ez a legősibb és jézusi formája még megvalósítandó feladatként áll előttünk. Alighanem a jelen neoliberais fogyasztói társadalom fog rábírní minket ez ösi, jeruzsálemi gyakorlat újra elkezdésére. Ez a társadalom ugyanis a maga mivoltából adódóan olyan vagyoni különbségeket fejleszt, amelyeknek osztályharc a következménye, s ezt az egyház a maga testén belül nem viselheti el. Ha közösségeink életközösségekké rendeződnek, amelyekben javainkat megosztjuk egymással, akkor az egyházépítés egyúttal társadalomépítés is lesz. Ország tehát, nem pedig közösségi találkozó, melyben csak imádkozunk és beszélgetünk. Közösséggyűjtésünk ez esetben életközösséget tud felkínálni azoknak, akiket megnyerünk Jézus ügyének.

6. Rendalapítás

A szerzetesség története mutatja, hogy mindig tudtuk, milyen erő rejlik az energiák koncentrálásában, a szerzetekben. Jézus azonban nem gondolta azt, hogy a férfi ne legyen férfi, és a nő ne legyen nő. Istennek odaadott életet élhetünk a házasságban is, gyereket nevelve is. Az energiák koncentrálása megkívánhatja azt is, hogy szakosodjunk, s legyenek tanító, gyógyító és egyéb feladatot vállaló szerzetesrendjeink – házasságban számára is. Mivel mindezt még nem próbáltuk ki, a részleteket a bennünk élő Szentléleknek kell kidolgoznia az idő tengelyén.

7. Celibátus, házasság, gyermeknemzés

Hogy van-e a Szentléleknek olyan egyénre szabott speciális ajándéka, hogy nemi önmegtartóztatásban éljük le életünket, ezt egyértelműen megmutatja majd egy olyan egyházrend, amelyben férfiak és nők házasságban, gyerekeket nevelve is, bármely feladatot betölthetnek Krisztus Testének építésében, akár püspökök és pápa is lehetnek. Biztos, hogy csak keveseké lesz ez a karizma, mert Isten a maga képmására teremtette az embert –férfivá és nővé. A feleségéhez ragaszkodik – a Teremtő rendje és akarata. Ebbe a ragaszkodásba építette bele Isten az Ország

fennmaradásának alapját is – az egymást követő nemzedékek által. A sokasodjatok és szaporodjatok aligha megkérdőjelezhető. A demográfiai robbanás azért gond, mert nem úgy használjuk a föld javait, hogy az ökológiai egyensúly megmaradjon. A Föld alkalmas még nagyon sok milliárd ember eltartására. Hazánkban (és Európában) nincs demográfiai robbanás. Ellenkezőleg: nemzetkipusztulás fenyeget. A Bokornak meg kell őriznie a maga sokasodjatok és szaporodjatok–eszményét is: a sokgyermekes családot.

8. Honnan van időnk, energiánk erre? Töprengés a bér munkáról

A teljes életközösség vállalása megszabadít majd minket a pót cselekvésektől, s felszabadítja energiáinkat az Isten országába illő cselekedetekre. Pénzhajhászás, tévé nézés helyett a Föld izzadságmentes művelésére, az értékek szolgálatára, s mindenekelőtt Isten és embertársaink szolgáló szeretetére.

9. Közösségi gazdálkodás, vállalkozás, pénz

A szerzetesrendek szép sorjában – kevés kivétellel – mind gazdagok lettek. Elsősorban az erőkoncentráció következtében. Életközösségeinknek ezt a kísértést el kell kerülniök! Amíg nem felejtsük, hogy jaj a gazdagoknak és boldogok a szegények, nem fenyeget a gazdagság veszedelme bennünket. Évtizedek óta megtanultuk, hogy nélkülözhető pénzünk a harmadik világra és más rászorulóké. A neoliberalis kapitalizmusban élünk. Egyelőre más termelési rendet nem tudunk bevezetni, de szabadságunk van egy más elosztási rendre: ez a tisztas szegénységet jelenti a magunk számára, s az egyre növekvő adakozást a harmadik világ s hazánk rászorulóinak a javára.

10. Szövetségesek és ellenerők

Nem tudom, hogy lesznek-e szövetségeseink, de bizakodom benne, hogy ha mások között nem is, de a szekularizáltak körében lesz, aki támogat bennünket. Ezért nagyon fontos fenntartani, hogy a Bokor Közösségnek bárki tagja lehet, aki a jézusi örökséget a magáénak vallja, tartozzék bár akármely felekezethez, legyen agnósztikus, vagy akár ateista is. Ellenerőkre bőven kell számítanunk. Jézus életében ezek az ellenerők a főpapok, írástudók és vénék voltak. Közös tegnapi-mai nevük: a nómenklátúra. Jézusi nevük: a világ fiai. Biztos, hogy akadályozni fognak, amiben tudnak. De ez Jézust sem riasztotta vissza az Út vállalásától.

11. Nagyegyház

Hogy a nagyegyház ne tartozzék bele ebbe a nómenklatúrába, ezért csak imádkozni tudunk. Minden tettünket Jézussal kell igazolnunk. S bízni kell a Lélekben, amely ott működik, ahol engedik neki.

12. Ökumené

Egyértelművé kell tennünk minden vallásfelekezet számára, hogy mindenkitől tanulni kész lelket hordunk magunkban. Senkit sem akarunk megnyerni a magunk felekezete számára. Mi csak a jézusi örökséget képviseljük, s ez sajátja lehet akárkinek.

13. Civil szervezetek

Ezek rokonok velünk abban, hogy hatalommentes megoldásokra törekszenek. Nem szabad semmi kétséget hagynunk, hogy Jézushoz tartozó nép vagyunk,

amelynek hatalma van az életét odaadni, és nincs hatalma az élet elvételére. Csak a szeretet hatalmával akarunk rendelkezni mindenki javára, és ez összeköthet minket velük.

Eddig tartott a rám eső rész. Abban állapotunk meg, hogy november 8-ig küldi el ki-ki a maga anyagát Szabó Gyuszinak Mezőörsre. Azért neki, mert ő rendelkezik infrastruktúrával, értsd alapítványi titkárral, aki elvállta az egész anyag egybedolgozását. Lesz belőle, ha igaz, egy szép füzet Karácsonyra. Örülök, hogy 30 év után újra telik tőlünk egy Lelkipásztori Marketing.

Városmajor 2001. szeptember 17.

Szeptember 5-én éjjel 11 után érkeztünk meg Budaváriból a tölgyfaajtó berakását elvégezvén, s azóta nem volt megállás. Másnap a Szellemi Búvároknál – ha igaz – hat év munka után megalakult egy újabb közösség.

Pénteken a Mag-közösség félszárnyú részlege találkozott Azért félszárnyú, mert az asszonyoknak nincs ott a férjük, az embereknek meg a feleségük. A hiányzók beszeretés alatt vannak. Nem nagyon akarják hagyni magukat beszeretni, de nem adjuk fel. Határozatokat is hoztunk, pl. azt, hogy a közösség jelenlegi kassza-állományát, lejben sok-sok milliót, elvisszük Dévára a gyerekeknek. A posta is elvinné, de inkább összekötjük a kellemest a hasznossal, egy újabb erdélyi úttal.

27-én hajnalban indulnánk, s meg sem állnánk Kolozsvárig. Már telefonáltunk is András Veronikáéknak meg Varduca Györgynek, kolozsvári barátainknak. Beszelnénk ott azoknak, akiket összehívunk, a hazai egyházi átvilágításról, vagy Bőjte Csabáról, vagy a közben sajnos megtörténendő amerikai megtorlásról – Jézus meg az emberi lelkiismeret nézőszögéből, no meg amit kérdeznének tőlünk. Másnap aztán megnéznők Tordát, Torockót, Nagyenyedet, Gyulafehérvárt, s onnan mennénk estére Dévára. Ott volnánk szombaton egész nap, s jönnénk vasárnap haza Brádon, Belényesen, Váradon keresztül Adyligetre, az este 6 órai szentmisére.

Szombaton valami befejeződött: a széphalmi templomi szolgálatom. Az új plébános nem tart igényt szolgálataimra. Az elődje, Székely János meghívott 1999. nagyböjtjében öt vasárnapi szentmisére, aztán szeptembertől kezdve átadta nekem a szombatesti miséket, a plébános pedig az időközben neki jutott ófalui szombat esti miséket mondta. Tartott ez egészen 2000. júniusig, amikor is elkezdődött a nyári, budavári lelkigyakorlatos idő. Szeptemberben folytattam, s 2001. júniusában, amikor ideiglenesen újból elbúcsúztam tőlük, még nem tudtam, hogy templomuktól végleg búcsúzom. Az új plébános hajthatatlannak bizonyult: ő még fiatal, neki nem kell segítség. Szeptember 8-án a széphalmi közösség egyik családjának házában mondtam el a misét, Ivánéknál: igazi kisközösségi mise volt, körben járt a kehely a szent vérrrel. Azt prédikáltam, ami megjelent az előző Napló végén: az embernek gyűlölnie kell magát, ha Jézus tanítványa akar lenni.

Ákos biztatott: szereznek templomot. Szerzett is. A nagykovácsi plébánostól, Keme-nes Gábortól, aki felkínálta neki, nekünk Adyliget-i templomát –

vasárnaponként este 6 órakor. Itt mondtam el a misét az évközi 24. vasárnapon, meg a prédikációt arról, hogy

Jézus a bűnösöket hívja,

s azok közelednek hozzá. Az igazakat nem hívja. Jönnek azok maguktól is – jórészt – keresztre feszíteni őt. Ezek az igazak tehát nem igazak. Imádkozni is így imádkoznak: Isten, hálát adok neked, hogy nem vagyok olyan, mint a többi ember. Még szerencse, hogy mi a szentmise elején nem így imádkoztunk, hanem vertük mellünket: sokszor és sokat vétkeztem... én vétkem, én vétkem, én igen nagy vétkem.

Egy francia dominikánus cikket is írt erről a bűnösöket hívásról. Mégpedig a katolikus világ legrangosabb folyóiratában. Az a folyóirat neve, hogy Concilium. Egyszerre hét nyelven jelenik meg: angol, francia, német, spanyol, olasz, portugál, holland kiadásban. Az egyházi hivatal elhallgattatta a francia dominikánust, Jacques Pohiert. Neve szerepel Denzler német egyháztörténész híressé vált múlt tavaszi újságcikkében, amely felsorolja annak a tizenöt kortárs katolikus teológusnak a nevét, akiket az elmúlt évtizedben az egyház elhallgattatott, s akiktől – Denzler szerint – a pápának bocsánatot kellene kérnie. Tőlük, s nem a meg sem nevezett és századokkal korábban kivégzettektől. A neves szerző még nálam is fiatalabb, s '77 decemberében jelent meg a cikke, melynek címe: Hegyen prédikálni és kurvákkal enni. Kicsoda teszi ezeket a botrányos dolgokat? Hát Jézus.

Nem csodálom a vámszedőket és bűnösöket, hogy igyekeztek meghallgatni Jézus prédikációit. Mert nem arról prédikált nekik, hogy hagyják már abba a bűnözést, tegyék már rendbe az életüket, végezzenek életgyónást, szűnjenek meg a becsületes és jólfészült embereket megbotrányoztatni életükkel, meg a többi. Nem mondott semmi ilyent. Hanem arról beszélt, hogy az Isten nem sokat törődik a 99 igazzal. Otthagytja őket a pusztában. Az egy elveszett bárány érdekli őt. Annak megy utána, aki elveszett. Minden ág megtépi, túske megszaggatja, s bolyongva keresi a pusztában az elbolyongott bárányt, a sziklák és bozótok között. A bárányt, aki már nem is képes kikeveredni átláthatatlan körülményei rabságából, csak magatehetetlenül vergődik a bozótok kusza szövevényében. Aztán megtalálja, s a már járni sem képes kicsi állatot a vállára veszi, s hazaviszi. Össze is hívja nagy-nagy örömeiben a barátait, meg a szomszédait: Örüljetek velem, mert megtaláltam azt, aki elveszett! Ilyen az Isten.

S a vámszedők és bűnösök tudták, hogy róluk szól a prédikáció, ők az elveszett bárány. Kurvák és vámszedők, sánták és bénák, házasságtörők és rablóktól kifosztottak, az élet hajótöröttei, akik az Isten számára előbbre valók, fontosabbak mindenkinél. A diszkrimináltakról szól a prédikáció, mert az anya is a hülye gyereket szereti jobban. Az Isten sem azokkal foglalkozik, akiknek semmi szükségük sincs rá, mert van ruhájuk, lakásuk, autójuk, bankszámlájuk. Figyeljétek a felsorolást, amit a Keresztelőnek üzen: a vakok látnak, a leprások megtisztulnak, a süketek hallanak, a halottak feltámadnak, és a szegényeknek hirdettetik az evangélium. Az Istent és az ő tolmácsát s annak tanítványait csak a marginalizáltak érdeklik igazán. Valami más világról álmodik, amelyben nincsenek marginalizáltak. Az Isten világáról, az Ő Országáról.

De hát akkor minek imádkozott Jézus egy egész éjszakát a tizenkettő kiválasztása előtt? Marginalizáltak találhatott volna minden faluban tizenkettőt! A Tizenkettő nem volt marginalizált. Azokat arra választotta ki, hogy megmagyarázzák a marginalizáltaknak, hogy az Isten preferálja ezeket a marginalizáltakat. S arra választotta ki, hogy vele együtt dolgozzanak értük. Az volt a dolguk a kiválasztottaknak, hogy gyógyítsák meg a betegeket s mondják, hogy elközelgett hozzájuk az Isten és az ő Országá. Isten is, Jézus is meg minden tanítványa a marginalizáltakért van, Gromon András népnek ezt nem kell magyaráznom, mert előbb segítették a dévai gyerekeket, mint én.

Visszatérek Jacques Pohierrra. Cikkének egyik fejezetcíme:
„Isten nem jutalom az erényes magatartásért.”

Ahogy Jézus kezelte a bűnt és bűnöst, az éppen ellentéte volt annak, amit az ún. morál megkíván. Minden értelmes morális rendszer, minden értelmes morálpedagógia egészen másképpen kezelte volna Zakeust, a házasságtörő asszonyt, s azt a kát, aki megcsókolta a lábát, stb. Látva azt az erkölcstelenséget, amelyben élnek, minden okos morálpedagógus ezt mondta volna nekik: Isten a végtelen könyörület Istene; azért jött, hogy megmentse, ami elveszett; legmélyebb vágya, hogy hozzá visszatérhessetek. Hogy megfeleljetek e nagyon nagy szeretetnek, kezdjétek azzal, hogy száműzitek életetekből az erkölcstelenséget, és mindent összhangba hoztok az erkölcsi renddel. Ezután majd újra találkozhattok Istennel. Ha Jézus tartotta volna magát a szokásos erkölcsi nevelés normál törvényeihez, ezt mondta volna Zakeusnak: Zakeus, gyere le hamar. Érdeklődésed jutalmául ma hozzád kellene betérnem. Mivel azonban annyi embert megnyomorítottál és annyi szegényt megloptál, add vissza nekik előbb, amit elraboltál tőlük. Ha ezt megteszed, akkor majd betérhetek hozzád; de most még nem tehetem, akármennyire is szeretném.

A morálpedagógia szerint a házasságtörő asszonynak pedig ezt kellett volna mondania: Elítéllek, mert a házasságtörés bűn, s én ezt még szigorúbban ítélem meg, mint Mózes. Ha azonban megígéred nekem, hogy többé nem vétkezel, ha rendbe teszed életedet úgy, ahogy a morál kívánja, akkor majd megbocsátom a bűneidet. S mielőtt megengedte volna, hogy az a k. megcsókolja a lábát, illatozó olajjal megkenje, és hajával felszáritsa, számadásra kellett volna vonnia őt, és el kellett volna érnie nála, hogy rendbe tegye életét.

Jézus egészen másként járt el. Semmiféle követelményt nem támasztott ezzel a nővel szemben, akinek a jelenléte a vacsorán sokkal kevésbé gyakorolt volna sokkhatást, ha előbb megbánta volna bűneit. De a szövegben nincs arról szó, hogy kéjüzemét bezárta volna, avagy csak bejelentette volna Jézusnak ebbeli szándékát. Ellenkezőleg, minden arra mutat, hogy úgy nézik ott ezt az asszonyt, mint aki továbbra is k.-ként fog tevékenykedni. A házasságtörő asszony nem vágyik megjavulni, nem nyilvánít ki semmiféle bánatot, ahogy Zakeusnál is ez az eset. Hát ez hihetetlen. El sem hiszi senki, be is vesszük önkéntelenül az ezekből a szövegekből adódó morálleckébe a szokásos pedagógiát, amely tiszteletben tartja a dolgok rendjét:

a bűnösnek csak akkor van joga megbocsátásra és Istenre, ha előbb tudtul adja bűnbánatát, ha megbüntették, vagy megbüntette magát, de mindenesetre akkor, ha előbb bűnbánatot tart. A bűnbánat, amelyet a bűnös teljesít, hozza meg számára a megbocsátást és az új találkozást Istennel.

Jézus azonban rendre fordítva járt el; létrehozta az új találkozást, anélkül hogy előfeltételt szabott volna. A férfival, a nővel, akit megvetettek, nem úgy állítja helyre a kapcsolatot, hogy elmondja nekik, hogy egyáltalán nem bűnösök, vagy hogy a bűn nem játszik szerepet, hanem úgy, hogy megmondja nekik, milyen az Isten, mégpedig egyszerűen azáltal, hogy elmegy hozzájuk. A bűnbánattartás vagy a felszólítás a bűnbánattartásra csak következménye annak a találkozásnak, amelyhez újra hozzájutottak. Csak gyümölcse a találkozásnak, amelyben részesültek. Csak a találkozás után, nem pedig előre osztja ki vagyona felét Zakeus a szegényeknek, és adja vissza négyszeresen, amit kizsarolt. A házasságtörő asszonynak előbb elmondja: Nem ítélek el téged! és csak utólag szólítja fel: Menj és most már többé ne vétkezzél!. És nem ezt mondja: Bár elítéllek, de ha elhatároztad, hogy többé nem vétkezel, akkor már nem ítélek el többet, menj!

A szkéma tehát nem ilyen:

1. A bűnös megmondja, hogy kicsoda is ő: megvallván bűneit
2. A bűnös bűnbánatot tart
3. Ezek következtében újra a bűnös lesz az Isten.

Jézus szkémája más, az előzőnek éppen a fordítottja:

1. Példájával Jézus megmutatja a bűnösnek, hogy milyen Isten is az Isten
2. A bűnös ennek folytán azonnal Istennél találja magát
3. A bűnös megvallja bűneit és bűnbánatot tart.

Isten szeretete teszi lehetővé tehát a megtérést, nem pedig a megtérés teszi lehetővé Istennek, hogy újra szerethessen. Jézus Istene nem jutalom a bűnbánó számára. Ellenkezőleg. A bűnbánó bűnös látszik jutalomnak Isten számára – ha hitelt adunk a példabeszédek egész sorának. Így beszél Pohier, és azt hiszem, hogy nagyjából az igazat mondja.

Mi következik ebből? Csak annyi, hogy nem bújhatunk meg kényelmesen nem-marginalizált jólétünkben. Évtizedekkel ezelőtt, amikor a KIO-t írtam, a második Bulányi-per egykori fővádlottja, Fekete Gabi – meghalt már – gyártott egy viccet a rovásomra. Cserkész-romantikával mindig nagyfőnöknek nevezett engem, s így szólt a vicc: Nagyfőnöknek jelentik: Jerikó és Jeruzsálem között a rablók kifosztottak egy embert, s ott fekszik az úton vérben fagyva. Mire nagyfőnök: Sajnos, nem segíthetek, mert könyvet kell írnom a szeretetről.

Állapotbeli kötelességeink teljesítésével jók lehetünk családunk s tőkés munkaadónk színe előtt. Jézus színe előtt aligha. Bőjte Csabának van egy friss írása: Mária földje. Csütörtökön a Bokor-papok egy csoportjának találkozáján Tádé kezébe adtam, hogy olvassa fel. Nem tudta. Az írás közepén elsírta magát. Vajdahunyad

marginalizáltjairól szólt az írás. Ide haza is megtalálhatók ezek. Aki erről többet akar tudni, s van kapacitása az állapotbeli kötelességein túl Jézus számára is, jöjjön el jövő vasárnap a Bokorportára, Szentkirályi u. 49. alá. Amen.

A mise után még felolvastam Bőjthe Csaba írását. Majd mindenki ott maradt rajta. Utána a templom előtt nagy baráti triccs-traccs következett. Örültünk, hogy újból otthonra leptünk. Volt olyan is, aki mondta, hogy nem is rossz a csere: ez a kistemplom bensőségebb. Tiszteld apádat és anyádat, hogy hosszú életű legyél e földön és – Adylyigeten!

Városmajor, 2001. szeptember 18.

11-én Gyökér-találkozó volt. A Gyökér-közösség volna a Bokor gyökere. Átlag-életkorunk azért kevesebb mint száz év, de az ötvenen messze túl van. Kipusztulnak belőlük a nők, meg akik még nem-nyugdíjasok. Azért volt egy nő is, Gabi, s egy-két nem nyugdíjas is. Kinek-kinek a párttagsági könyve 30-50 esztendő. Ennyi idő óta vannak a Bokorban. Amióta belenyugodtunk, hogy az égvilágon semmiben sem tudunk egyetérteni, s ha tízen vagyunk, tizenegy félét képviselünk, azóta egész elviselhetően érezzük magunkat. De ezen a találkozón megegyeztünk valamiben. Egyelőre mély titok, hogy miben. Abban is sikerült megegyeznünk – ebben máskor is –, hogy mi legyen a házfeladat: a Bandi lefordította könyv – Sárdy Péter, Jézus kincse az emberek kezében – első fejezete. S ha megnyeri tetszésünk, jöhet a következő fejezet. Kitartana tavaszig.

Nyári beszámolót tartottunk. Legalább tíz dologról akartam beszámolni. Hagyták is, nem is. Hogyhogy nem hagyták? Ők is be akartak számolni a maguk dolgáról. Azt azért elmondtam, hogy megint levelezhetnékem van. Kettőt is írnék. Mind a kettőt leszavazták. A második levelem kapott azért egy-két igent. Azt tegnap reggel postára tettem: cdf@sfaith.va volt a cím. Ez magyarul a római Hittani Kongregációt jelenti. A levél tárgya pedig: in die Hände von Kard. Ratzinger. A szövege pedig klasszikus vatikáni stílusban készült. Begyakoroltam ezt az írályt a 70-es, 80-as években, s nem felejtettem el. Íme: Eminenciád! 1997. szeptember 17-én Magyarország Püspöki Kara kijelentette, hogy megszűntek a rám vonatkozó 1982. június 9-i intézkedések. Csaknem semmisem történt. Bár a templomajtók továbbra is nyitva álltak számomra, de alig adtak és adnak lehetőséget, hogy azokon belül papi tevékenységet folytassak. Négy év után ezt tisztelettel tudomására hozom Eminenciádnak, mivel szándéka 1997 elején, amikor a piarista generális által értesített ügyem megoldásáról, feltehetően valami más volt. Krisztus szeretetében Bulányi György Sch. P – Ez a szöveg nincs hitelesítve, mert csak fordítás németből. Írhattam volna magyarul is a levelet, de azt valaki olaszra fordította volna. Ezt inkább elkerültem, mert biztos az, amit Ratzingernek az anyanyelvén írok. Magyarul még nem tanult meg. Az én hibámból is, mert amikor egy egész könyvet írtam neki a Bokorról, németül írtam, mintha német lennék. Közben igyekeztem németül gondolkodni is. Azóta ki is adták – olykor azért belejavított a kiadó. Úgy látszik, még nem vagyok igazi német. Most már így fogok meghalni.

Másnap, csütörtökön nagy nap volt nálam. Délelőtt a Papok I.-közösségnek volt találkozója, de nem ettől volt a nap nagy. Hanem attól, ami délután volt. Kicsit messzebről kell kezdenem. 1997. szeptember 17-e utánról, amikor azt hittem, hogy hogy, pedig dehogy. A nagy eufóriámban, hogy rehabilitált engem egyházam, felkerestem négy államférfit, akivel barátságba keveredtem még az átkosban. Azért kerestem fel, mert azt gondoltam, hogy itt az ideje, hogy a Bokor tegyen valamit az asztalra a hazai elesettek érdekében is, ne csak Prakash indiai gyerekeit támogassuk – a pénzükkel. Vittem magammal az államférfiakhoz a Bokorliget kuratóriumának tagjait is. E négy találkának az lett az eredménye, hogy abban a szociális munkában támogatnak bennünket, amelyiket választjuk. Kaszap Pista meg is kérdezte a Bokrot a Bokorportán. Egyiket se választottuk. Hogyan lehetséges ez? Nem volt szabad kapacitás. Mindegyikünknek volt állása, szakmája, s ragaszkodtunk hozzá.

Hogyan, hogyan nem, négy év után találtam egy házaspárt a Bokorban, amelyik hajlandó lenne valami szociális munkára, munkaviszonyoszerűen is. El is mentem újra, no nem mind a négyükhöz, csak felhívtam telefonon Iványi Gábort, aki hajlandó volt eljönni hozzám szeptember 4-én. Megkérdezte, délben jöjjön-e, vagy este 9-kor. Ebéd után a csecsemőknek meg aggastyánoknak aludniuk kell, ezért az este 9-et választottam. Már háromnegyed kilenckor lementem az utcára, hátha nem tudja elolvasni nevemet a kaputelefonon. Hiába, nem jött, s féltízkor nagybúsan elkezdtem vetkőződni. Mire a pizsamáig jutottam, megszólalt a kaputelefon. Teri odament a masinához, s mondta: valami Iványi. Gyorsan vissza az egész... csak nyakkendőt nem tudtam már kötni, s ott volt Gábor.

Hogy gyorsabban menjen a dolog, kezébe nyomtam egy lapnyi írást – amelyet a Szellemi Búvárok csütörtöki szemináriumára készítettem –, hogy be tudjon illeszkedni a bajomba, amiről kérdezni akartam. Elolvasta. Még elmondtam, amit a III-as ág lelkigyakorlatán Tsöntől tanultam: Bőjte Csaba munkáját idehaza nem lehet csinálni, mert nálunk nincsen se árva gyerek, se nem-árva, mert mi már csak ölebeket tartunk, de két terület még lefedetlen: a lányanyák meg a börtönből szabadulók. Ekkor szólalt meg Gábor: Nem egészen így van. Elmonda, hogy az Európa Közösséghez csatlakozás egyik feltétele, hogy megszüntessük az árvaházakat, s kiadjuk a gyerekeket nevelőszülőkhöz. Azt is elmonda, hogy Magyarországon se szeri, se száma azoknak a falvaknak, amelyekben már csak négy-öt öregember él, s az egész falut meg lehet vásárolni tíz millió forintért, a földet, pedig az önkormányzat megszavazhatja nekünk, ha ott valami értelmes dolgot csinálnánk. Mert mégis kicsi lelkek lámpását gyűjtani – ebben több a fantázia, mint a lányanyákban s a börtönből szabadulóknak. Elképzelhetitek, hogy meglódult a fantáziám, hogy megérem még, hogy... Azért sem mondom el, úgyis tudjátok, mit akarnék én megérni. Gábor majd elküldi nekem ezeknek a falvaknak a jegyzékét. Van belőlük mindenfelé, de főleg Cserehátban. Meg elküldi hozzám munkatársát, Radoszav Miklóst, aki szakértője ezeknek a kérdéseknek. Még kikérdeztem gyermekei s unokái száma felől, s 11 felé boldogan hajtottam fejem a párnára, bár aludni ezek után aztán igazán nem tudtam.

Nos, ez a Radoszav Miklós jött el csütörtök délután. Olyan negyvenes. Hozott

magával két fiatal is, huszonéveseket, karikagyűrűvel az ujjukon, mint később megtudtuk, többszörös családapák. Négyre jöttek, hétig maradtak. Kik fogadták őket? Fiatalok, meg lélekben fiatalok. Orsi meg Kristóf, Máriusz meg Zsuzsa, Zénó meg a párja, Anikó, Gábor, a Pista, a Teri meg én. Összesen 14-en voltunk. Megtöltöttük a szobát. Szakemberek számoltak be a szociális munkáról. Elmondták, hogyan kell indulni, meg folytatni. Felírtuk mobilukat. Az egész társaságot meghívtuk szeptember 23-a, 15 órára a Bokorportára. Nem mondok el semmi többet. Majd megtudjátok, ha eljöttök. Nem ez a meghívó. Mire ezt olvassátok, már október lesz, de a szeptemberi Tájékbán ott a meghívó.

Városmajor, 2001. szeptember 19.

Hogy Jézus a bűnösöket hívja, az erről szóló prédikációt háromszor is elmondtam. Először szombaton délelőtt Lőrinciben, ahol jó ötven ember gyűlt össze Palánkai Józsi házában. Azazhogy a mi házunkban, mert Józsi nekünk adta. Kinek? Hát mindenkinek, aki Jézus dolgáról beszélgetni, lelkigyakorlatozni vagy ezek közül akárcsak üdülni akar. Olyan Budavári II-nek szánja. A tetőtérben aludni is lehet. Annyival több a Budavári I-nél, hogy van benne külön gondnoki lakás is, s a nyári konyhából meg kápolna készül. Az egyik résztvevő fényképen mutatta hogy épített Szolnokon egy külön házat, s be is rendezte kápolnának, már csak miséző kellene belé. Hát ilyen embereknek prédikáltam, s elámultam, hogy mennyien vannak még, akik szeretik az Istent s az ő katolikus egyházát.

Nemcsak mise volt, hanem házavatás is. Szerencsére megtaláltam a Karácsonyi Ajándék egyik korai kötetében azt, amit Ferenczi Andris és Piroska 1973-ban frissen elkészült házának avatására írtam, s annak a könyörgéseit imádkozták a jelenlevők. Élő volt a szöveg, mintha erre az alkalomra fogalmaztam volna. Aztán Józsival és Máriával végig jártuk az összes szobákat, a tetőtérrel, a gondnok-lakást, a nyári konyhát, s a vizes tálba bemártva egy vágott gallyat, mindent meghintettem az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében.

Másodszor pedig vasárnap délelőtt mondtam el a szobámban a havi ifjúsági misén. Ott csak elhangzott, de a téma, melyben június elején megállapodtunk, nem ez volt, hanem: Aktívan valamit. Volt még egy alcíme is: Mi az a cél, amelyért érdemes vállalni a kommunát? Két és egynegyed órát tartott a szentmise – evangélium után megbeszéléssel. Mikor ezt befejeztük, s az áldozati rész előtt könyörögtek a „hívek”, az öt perc gondolkodási csend dacára alig valaki foglalkozott imádságában a prédikációval, vagy a megállapított témával, hanem azzal, ami a lelkük mélyén volt: az amerikai bombázással.

Szerencsémre szombat este eljött hozzám Farkas Henrik, a HELL (Hadkötelezettséget Ellenzők Ligája) ügyintézője. Kikupált a témában, s tudtam mondani valamit a fiataloknak. Azt mondta Henrik, hogy az én pacifizmusommal nem lehet semmire se menni, mert ha Amerika azt tenné, amit én mondok (Tartsa oda a másik arcát is), akkor két hét múlva jönnének az újabb kamikázók, s folytatódnék az egész. Erre újra mondtam: most meghalt húszezer ember, s a kár sok milliárd

dollár. Ha háború lesz, akkor meghal ezerszer ennyi ember, s a kár is ezerszeres lenne. Henrik azt mondta, hogy olyan csapást kell mérni megfelelő helyre, hogy ne legyen belőle világháború. Mire én azt mondtam, hogy ilyen hely és csapás csak akkor van, ha a kamikázók megbízói nem akarják kirobbantani a harmadik világháborút. Gavriló Princip szerb terrorista 1914. jún. 18-án belelőtt revolverével az osztrák-magyar trónörökösbe. Ferenc József lenyelhette volna ezt, s nincs világháború. Mire Henrik: ha a Narodna Obrana szervezet megbízói háborút akartak, mindenképpen meglett volna, akármit lett volna hajlandó elviselni I. Ferenc József. Rendben – mondtam én –, a világ fiai gyilkolják, pusztítják az emberiséget, ahogy akarják. Elpusztítanak, amit tudnak, de a szelídek öröklik a Földet, akik nem pusztítanak és valakik közülük életben maradnak. Így vitáztunk egymással. Azt mondta, hogy ő harcol azért, ami lehetséges. Amiért én harcolok meg a pacifisták, az nem lehetséges. Nagy az én hitem az Országban, de az övé még nagyobb.

Juhász Gyula

SZIKRATÁVIRAT

Testvérek! Emberek!
Közös veszélyben fogjatok kezét!
Bajtársak! Szenvedők!
Boruljatok le a Jóság előtt!
Bukottak! Győztesek!
Az Igazságban egyesüljete!
Hívők! Kétkedők
Az Ember vérzik: Szeressétek őt!
Harcosok! Álmodók!
Mindnyájatokban e g y bús szív dobog!
Testvérek! Emberek!
Ne öljete már! Ölekezzetek!

15. MINDSZENTHAVI NAPLÓ

Tartalomjegyzék

15. MINDSZENTHAVI NAPLÓ.....	1
Városmajor, 2001. október 3.	1
Budapest, 2001. szeptember 20.	3
Budapest, 2001. szeptember 20.	4
Városmajor, 2001. október 4.	5
Városmajor, 2001. október 5.	6
Budavári, 2001. október 6.	8
Városmajor, 2001. Október 7.	8
Városmajor, 2001. október 14.	11
Városmajor, 2001. október 17.	14
Budavári, 2001. október 20.	22

Városmajor, 2001. október 3.

Szept. 26-án este még telefonáltam Kolozsvárra Veronikának s Gyurinak. Megmondtam, hányan megyünk, ők meg azt, hogy hánykor adok elő. Nyugodtan hajtottam álomra a fejem. 27-én hajnali hatkor indultunk a Városmajorból, s ez évben immár másodszor mentem át a Királyhágón. '43-ban is kétszer jártam Erdélyben - akkor is kárpótlásként. '41-ben voltam először Erdélyben, de '42-ben már nem mehettem, mert hívott a haza, hogy tábori lelkészt képezzen belőlem. '43-ban aztán kárpótoltam magam a kihagyott évért, s voltam nyáron a székelyeknél, karácsonyra meg a beszercei Ilva völgyében. Sajnos, 1975 után huszonöt éven keresztül nem jártam ott... Csoda-e, ha az idén már másodszor megyek Erdélybe - megint csak kárpótlásként? Mennék én még többször is, s talán még megyek is, ha Isten megsegít.

Az a tényállás, hogy szeptemberben a két Mag-közösségben, s még másutt is, felolvastuk a dévai Bőjte Csaba írását: Mária földje. Szépségének híre ment: Fóton is olvasták, Adyligeten is. Megmozdultak a szívek, s e mozdulás nyomában nyíltak a pénztárcák is. Szeptember 14-ére szavazta meg a két Mag-közösség, hogy a kasszámban levő 137 ezer forintot odaadjuk Dévának. Az indulás napjára, nem is két hét alatt, több lett belőle. El sem hiszitek, mennyi: egy millió forintnál is több. Isten bizony megáldja azokat, akiknek ekkorára tágult a szívük. Csodálatos Isten az ő szentjeiben - mondja a zsoltár (67,36); de még azokban is, akik még nem egészen szentek, csak arra felé igyekeznek - különböző sebességekkel... meg lassúságokkal.

Végül is négyen tudtunk csak menni. Kinek ez jött közbe, kinek az. Még Kundra Pista sem tudott jönni, de odaadta a kocsiját. No nem örökbe, csak négy napra. Becsülettel, sértetlenül vissza is adtuk neki 30-án délután Inárcson, ahol ráadásul megint megfürödtem az oda jött testvérek szeretetében, a nyáron Budaváriban lelkigyakorlatozókéban is. Zénó Gyálról, Jenő Inárcsról és Gergely meg Fótról voltak az útitársaim. A gondviselés kimódolta, hogy asszony nem volt velünk, bár azért alighanem volt ebben némi emberi besegítés is. Mekkora bánat volt bennünk, hogy így sikerült, erről mit sem ír a corpus iuris. De így, felügyelet nélkül is, nagyon

illedelmesek voltunk. A vámnál nem volt semmi baj, bár dugig volt tömve a Fótról, Széphalomról származó iskolaszerekkel a csomagtartó. Váradra érve megkerestük a Körös-partot. Ott megálltunk, s néztük a pecázókat. A kocsiból kiszálltunk, hogy ne morzsáljuk össze Pista kocsiját, s megreggeliztünk. Körömből, de királyit: előző nap özláb-gomba-szüret volt Gyálon, s Zsuzsi kirántotta a gombák kalapjait. Egy darabig elélnék rajtuk.

Utána felmentünk a várba. Sokáig kerestük, míg megtaláltuk a várba felvezető utat. A törökök is keresték, több mint száz évig. Megérte megnézni. Benne bóklászva értettem meg, miért volt az Erdélyi Fejedelemségben a második ember a váradi kapitány. Egészen 1660-ig nem bírt meg a várral a török. Ez volt a Párcium kulcsa s ereje. Princeps Transilvaniae et Partium (a Részek) Hungariae - volt Bethlen Gábor címe is. Az erdélyi fejedelemséghez tartoztak a mai-tegnapi 16 erdélyi vármegye mellett még a magyar királyság bizonyos Részei, azaz egy sereg északkeleti vármegye Abaújtól Máramarosig, s alatta Szabolcs, Hajdú meg a többiek - majd akkora területen, mint maga Erdély. Mai lerobbant állapotában is hatalmas a váradi vár. Mintha az egri el is bújhatna mellette. Ha ezt egyszer rendbe lehetne tenni...! Majd ha mi is, Erdély is része leszünk az Európa Közösségnek, akkor majd lesz mód meg pénz reá.

A várat elhagyva közelítettünk Királyhágó felé, de leszállt a köd, s nem láttunk a Rézből s Királyerdőből semmit. Azért Királyhágón, Bánffyhunyadon, Körösfőn meg-megálltunk, s lassan csorogtunk Kolozsvár felé. Közben meg eleredt az eső. Volt időnk bőven, hat órára volt meghirdetve az előadás. Kalotaszegben csodálatos gombákat árultak az út mentén, de hát nem hazafelé mentünk, s így nem álltunk meg értük. Félnégyre értünk a Szent Mihály terére, és mentem a Gaudeamus könyvesbolt felé. Szembejött Varduca Gyuri, aki elvitt minket a Betániába, már jól ismert szálláshelyünkre, s megkérdezte, hogy hány percet akarok pihenni. Nagyon néztem, legalább egy órát akartam pihenni. Ő meg közölte velem, hogy 15 perc múlva kezdődik az előadásom, mert háromnegyed hatot mutat az órája. Krach in die Melone - mondják a soroksári franciák! Az történt, hogy mikor átértünk a határon, az óránkat visszaigazítottuk egy órával, pedig előre kellett volna tekerni a mutatót. Én adtam a bölcs tanácsot, én vétkem, én vétkem... Gyurinak pedig azt mondtam, hogy egy percet sem akarok pihenni, csak engedek a tarkómra egy kis forró vizet, s aztán mehetünk. Engedtem, s valamivel jobban éreztem magam, bár azért harmatosan, mert aki vén, az vén, s igen hiányzott az ebéd utáni hajcsi.

Kihúztam magam, s negyedhét előtt egy-két perccel beszélni kezdtem a könyvesboltban, úgy hét óra utánig. Kicsi, de rangosnak látszó, kb. 20 főnyi társaság jött össze. Indulás előtt csináltam egy fél lapnyi vázlatot, aktuálisat: az átvilágítás utánit, és a szeptemberi 11-i bombázás utánit. Így kezdtem:

Orbán Viktor kedd este a TV-ben ezt mondta: Nekünk is hadat üzent az amerikai bombázás: Északnak, Nyugatnak, gazdagoknak. Érthető, amit tettek, de nem igazolható és - megbüntető. A Bokor pedig ezt mondja (s ezek után felolvastam a Bush-nak és a terroristáknak fogalmazott két levelünket):

Levél az Amerikai Egyesült Államok Elnökéhez

Mélyen tisztelt Elnök Úr!

Mi, a magyarországi Bokor közösség, keressük meg Önt közös történelmünk e sorsdöntő órájában. A New York-i és Washington-i öngyilkos támadók áldozatai miatt - mi is mély fájdalmat érzünk. Kérjük, fogadja részvételünket

A katonai szakértők és sokan mások azt kívánják Öntől, hogy üssön vissza. Engedje meg Elnök Úr, hogy idézzem Tolsztojt, aki annak idején levelet írt III. Sándorhoz, a meggyilkolt II. Sándor cár fiához: "Ha nem bocsát meg, és kivégezteti a bűnösöket, ezzel a százak közül kiemel hármát-négyet. De a visszaütés erőszakot szül, s a három-négy helyére majd harminc-negyven lép. Ön pedig elmulasztaná a percet, amikor teljesítheti Isten akaratát. Ha nem teljesítené, örökre maga után hagyná az útelágazást, ahol választhatná a jót a rossz helyett..."(1881. márc.)

Ön most a harmadik évezred kezdetén szintén útelágazás előtt áll. Erőszakra erőszakkal válaszol, vagy nem üt vissza, és elindítja a háború végzetes forgatókönyve helyett a béke forgatókönyvét. A háborúé jól ismert: a "Szemet szemért, fogat fogért" erkölce hullahegyeket hoz létre. A béke forgatókönyve még várat magára. Ön keresztény, tehát hisz Jézusban, aki hüvelyébe dugatta a kardot, s azt tanította, hogy ne álljunk ellen a gonosznak, s hogy szeressük ellenségeinket. Jézus Istene jó a gonoszok iránt is. Hallgasson a nem-pap, a civil Jézusra. Próbálja ki azt, amit még egyetlen államférfi sem próbált ki a történelemben. Hirdesse meg az erőszakmentes szeretet kultúráját, a "megdobnak követ, dobod vissza kenyérrel" erkölcsét! Engedje el a szegények minden adósságát. A háború sokkal többbe kerülne. Itt a történelmi perc, ne hagyja ki. Válassza a szelídség útját. Amerika népe és Ön mutasson példát a világnak! Hallgasson Istenre és lelkiismeretére!

Mély tisztelettel

Budapest, 2001. szeptember 20.

A Bokor közösség képviselőjében

S a másik:

Nyílt levél az amerikai bomba-támadás terrorista vezetőihez.

Mi, a magyarországi Bokor közösség nyílt levéllel fordulunk Önökhöz a történelemnek e sorsdöntő órájában. Nem akarunk elmenni részvétel nélkül sem a támadás áldozatai mellett, sem a támadás végrehajtóinak áldozata mellett. Fogadják ez utóbbiak rokonai és barátai is - őszinte részvételünket.

Értjük, hogy igazságtalannak tartják a világ jelenlegi berendezkedését. Értjük: azt akarják, hogy mindenki odaülhessen az élet asztalához, mert ez az Isten akarat. Vannak muszlim barátaink. Tőlük tudjuk, hogy az erőszakmentesség nem idegen a Korántól. A Korán, a Thora, az evangélium és az emberi lelkiismeret ugyanazt a közös nyelvet beszéli. Lehetnénk jó muszlimok, jó zsidók és jó keresztények is. Kérjük, legyenek az erőszakmentes szeretet szószólóivá.

Üljenek tárgyalóasztalhoz a világ vezetőivel, hogy népeikért s a Föld

valamennyi népéért érzett felelősséggel megvitassák, hogyan juthat kenyér, tiszta víz, biztonságos otthon, iskoláztatás - megkülönböztetés nélkül - minden embernek. Ha ezt teszik, történelmi fordulatot indítanak el. Hallgassanak Istenre és lelkiismeretük szavára!

Budapest, 2001. szeptember 20.

A Bokor közösség képviselőjében

Majd így folytattam: azért mondja ezt a Bokor, mert Jézus tanítványai számára nyilvánvaló, hogy nem büntetni kell a bűnt, a bajt, hanem orvosolni. A büntetés rengeteg pénzbe kerül, és még gazdagabbá teszi a gazdagokat, s még szegényebbé a szegényeket. Az orvoslás: elengedni a szegények adósságát, s háború helyett az USA egy évi fegyverkezési költségéből megegetetni az éhezőket, s megteremteni jólétük infrastruktúra-alapjait.

A kapitalista termelés összeomolhat a jövőben, mi ma ezt a termelési rendet nem tudjuk megdönteni, de az elosztási rendet a jelenben megteremthetjük. Marx jól tudta, hogy sem ateisták, sem vallásosok nem hajlandók osztozni, ezért a kapitalista termelési rendet kívánta az erőszak eszközeivel megdönteni. Kísérlete - legalábbis Európában, mert Castro és Kína áll még - nem sikerült. De ha volnának Jézusnak tanítványai, azok tisztában volnának azzal, hogy senkit sem illet meg az egy dénárnál több, s ez esetben valósulni tudna az Isten Országá. Feladatoknak élhetnének, amelyek nyomában elindulhatna mindannyiunknak a gazdagodása. Csak be kellene érni az egy dénárral.

Helyette a keresztények belesimulnak a mindenkori hatalmasok világába. S itt felolvastam a Koinónia aug-szept-i duplaszámából a történelmi kereszténységről írottakat: hogyan állt az egyház Nagy Konstantin után a gazdagok, a hatalmasok szolgálatában (Más faj áll a kihunyt helyére? - 602-603. lap). Ha ezt a történelmileg jól begyakorolt szerepünket folytatjuk, akkor csak statisztálhatunk az államhatalmaknak s a fegyvereknek az emberiség élet-halál-harcában. Mintha nem ez lenne Jézustól kapott feladatunk, hanem az élet, s nem a háború, amelyet megváltatlan gazdagok és megváltatlan szegények vívnak egymással - az ökológiai és nukleáris katasztrófát is kockáztatva, mely végzetesebb, mint a világháborúk s a szept.11-i bombázás.

Helyette tehetünk valami mást is. Mit is? Felolvastam a tanítványság hat feltételét a Nyárközépi Napló 18-20. oldaláról, amit Vermes Gézának, a nagy zsidó Jézus-kutatónak üzentem: gondolkodásunkat Jézushoz igazítani, radikálisan elutasítani magunktól az uralkodás vágyát, megegetni az éhezőket, vállalva az egyoldalú személyenkénti és azonnali leszerelést, az egyetemes hirdetési kötelezettséget, és a kisközösségekben nevelődést. Azt mondtam el, hogy a felelősöknek egyházon belül is megválasztása, a fegyverek eldobása, a magántulajdonról lemondás nélkül - ne is álmodjunk róla, hogy tanítványai lehetünk Jézusnak. Mert aki nem mond le mindenéről, nem lehet az én tanítványom. De hát akkor ki üdvözülni? - kérdelem én is ijedten Péterrel. Az Istennél minden lehetséges. Még az is, hogy elindulunk a tanítvánnyá levés útján. Ez az a minden, amiben minden

egyéb is benne van. Az, hogy helyettünk majd cselekszik az Isten valamit, ez kívül van a mindenben.

Volt a hallgatóságban egy magyartanár az egyetemről, aki értő partnernek mutatkozott. S volt ott egy református teológia-professzor is, aki nagyon fegyelmezetten ült, bár majd felrobbant attól, amit hallott. A nemzeti fájdalom nem engedi meg nagyon sok erdélyinek, hogy Jézus tanítványa legyen. Azt gondolják, hogy a (nem evangéliumi) védekező magatartás nélkül elpusztulnak a román világban. Pedig a románok nem tudják elpusztítani őket, csak ők saját magukat. Azzal, hogy nyugatra vándorolnak a jobb fizetés reményében, meg azzal, hogy egykéznek, kettőkéznek. Ezekről pusztul ki a Mezőség református magyarsága. Csíkbán, Gyergyóban még nincs baj. Mert az ottani katolikusok a legutóbbi időkig még nem egykéztek-kettőkéztek. Kiosztottam a hallgatóságnak önköltségi árban legalább 4-5 ezer forint értékű Naplót, Koinóniát meg Ezredfordulót. Talán olvassák majd, szélesebb körökben is. A Gaudeamus árulja a könyveimet. Inkasszáltam is jó egymillió lejt - 10 ezer forintot. Ennyi könyvem kelt el húsvét óta Kolozsvárt.

Városmajor, 2001. október 4.

Előadás után Varduca Gyurihoz mentünk. A felesége örmény asszony. Leszármazottja azoknak, akiket a törökök az első világháború idején kiirtottak - milliós nagyságrendben. Ha nem olvasom Werfel regényét, Musza Dag 40 napja, én sem tudnék róluk. Auschwitz nevével telve napjaink emlékezete. Mindig csak erről beszélünk, pedig nem Hitlerrel kezdődik az emberiség életében a tömeggyilkosság. Régi ipar ez. Legutóbb Sztálin és örökösei legalább háromszorosan teljesítették túl a hitleri normát.

Kaptunk vacsorát. Tejfeles puliszka volt az első fogás. Mélyen hatott ránk az asszony igazán finom és kedves egyénisége. A puliszka nagyon ízlett, s a többi étel is, meg az erdélyi pálinka s a már nem is tudom, honnét származó bor. Maradtunk volna akármeddig, de fáradtak voltunk, főleg én. Tíz órakor felálltunk, szállásra mentünk. Reggel nyolckor nagyot reggeliztünk a Betániában, s nyolc után jött Gyuri, s megmutatta nekünk a várost. Másfél órát kapott rá. Láttuk a XV. századi várfalmaradványt a Bethlen-bástyával, a Farkas utcai református templomot, a piaristákét, a Szent Mihály katedrális Mátyás király szobrával, Mátyás szülőházát, a Babes-Bólyai Egyetemet, s végül a fellegetvár, ahonnan messze láthattunk, egész a Gyalui havasokig. Mert a tegnapi csordogáló esőnek vége volt. Tiszta, ragyogó napfényes időben. Elkezdődött, megkésve bár, a régóta fiatal kislányok nyara. Elindultunk Tordára.

Megálltunk a főtéren, megnéztük a református templomot, meg a Rákos patak partján álló Fejedelmek házát. A férjek, Zénó meg Gergő, próbáltak telefonálni asszonyaiknak, s elhagyva Tordát mentünk a hasadék felé. A dévai ferences házfőnök, János atya, vagy 25 évig volt plébános Tordán. Ő mondta nekünk másnap, hogy aki nem nézi meg a tordai hasadékot, megérdemli, hogy huszonötöt vágjanak a talpára. S azt is, hogy aki másodszor is megnézi, az meg ötvenet. Ha így van, ha nem így, én

akkor is elmennék még egyszer megnézni, csak legyen, akinek megmutathassam. Száz méter magasnak tetsző sziklafalak között zuhog az Aranyos vize, és függőhidakon keresztül kapaszkodunk, hol az egyik oldalra, hol a másikra, ahol van annyi hely, hogy megvessük lábunkat, s tovább mehessünk.

Útitársaim a nagy gyönyörűségtől az időtlenség létezési módjában éltek. Hiába a program, a megnézendő városok... Csak múltatták az időt, bóklásztak, gombáztak, előre szaladtak megnézni a hasadék túlsó oldalát, ahol az Aranyos vize kiér a gyalui havasok túlsó oldalára, s mit sem törődtek azzal, hogy mi fog kimaradni a még megnézendő gyönyörű tájakból, városokból. A honfoglalás, az Árpádkor, a fejedelmek kora Erdélyének a szívében jártunk, amikor még mindent őserdő borított, csak a Marosnak ezen a táján voltak sűrűbb települések. Ahol büszkén állt Küküllővár. Ahogy mentünk a hasadéktól Torockó felé, kandi pillantásokat vetettek a 2002. esztendőbe: ide jövő nyáron - Tömörkény szép szegedi szavával - minden okvetlen el kell jönniök: családostul, sátorban, nyaralni, pecabottal, stb. Erre be kell fizetni: miként fog a négy bószali-gyermek (ez a bószali - elárulom - betűrövidítés, írói álneve két személynek, egy a Koinónia hasábjairól már ismert ifjú házaspárnak <szabó G és ila V>, némi betűátdobálással; elválaszthatatlan a nevük, miként ömaguk is) megbirkózni a feladattal, mivel a legkisebb úgy két esztendő forma. Mondtam, hogy én is ott leszek a táborozáson, mert ezek a körülmények főleg két éveseknek, meg nyolcvan és kilencven közöttieknek alkalmasok.

Városmajor, 2001. október 5.

Ott hagyva a hasadékot - jövő nyáron úgy is visszajövünk! - közben Torockóra értünk volna, ha a Betániában elfogyasztott bőséges reggeli hatása el nem múlt volna. Megéheztünk. Találtunk is egy parkolót asztallal, s hét ágra sült a nap. Amíg előszedik az elemózsiát a kocsiból, nézem az út mellett a mélyedést - lent patak vize szalad - s a rétet. Megiramodom, mert gombát látok. Hatalmas csiperkék voltak. Kiáltottam is mindjárt szatyor után. Volt - testvérek között is - egy kiló.

Legalább egy órát ebédeltek. Mit tehettem? Egy negyed óra múltán megindultam gyalog Torockónak. Nagy nehezen, valahogy azért utólértek - igaz, a Pista kocsijával. De akkor meg én állítottam meg őket, hogy lássanak csudát: az úttól beljebb találtam egy hatalmas rétet, teli volt csodálatos őszi kikericcsel, őszikével. Megnézték, aztán én is beszálltam. Hamarosan kibontakozott előttük a torockói Székelykő látványa, s négy óra előtt egy perccel már ott is voltunk a torockói múzeum táblája előtt, s olvastuk: Nyitva 8-tól 16-ig. Beóvakodtunk, azaz felmentünk az emeletre. Két gyermek és egy bájos fiatal asszony fogadott. Látva a négy daliás férfiút, beengedett minket négy után is a múzeumba, s buzgón magyarázta a középkori vashámor szerszámainak s termékeinek csínját-bínját. Az utolsó teremben volt kiállítva a torockói népviselet: kislánynak, nagylánynak, menyasszonynak, fiatalasszonynak, idősebbnek, öregnek (mindnek más és más ruha dukál; még a különböző korú férfiaknak is. A falu unitárius. Konfirmációkor még előveszik ezeket a kincseket a ládafiából, s azokban pompáznak. Templomukba nem tudtunk bejutni.

Nem is igen volt már időnk. Csak megcsodáltuk középkori ízeket sejtető lakóházaikat, s mentünk tovább, mert estére Dévára kellett érünk.

Nagyon gyenge minőségű út vezetett Nagyenyedre. Valahogy azért túljutottunk rajta. Útközben láttunk bivalypárt. Megrakott szekeret húztak hazafelé - gazda nélkül. Tudták maguktól is az utat. Megnéztük a várat, benne a református templomot. E két napban egészen azért nem pogányodtunk el egészen. Ahol templomot értünk, letérdeltünk egymás mellé a padba, s ami eszünkbe jutott, elénekeltük. Tele volt a szívünk hálával attól a sok gyönyörűségtől, amit láttunk. Aztán attól is közel éreztük magunkat Istenhez, hogy nem volt mit s kit elviselnünk. Legalább is nekem nem. Lehet, hogy Zénónak, Jencinek, Gergőnek volt, de nem mutatták... s így aztán semmi sem zavarta boldogságom, éltem, mint Isten tenyerén. Alighanem ők is, majd elmondják, ha kérdezitek.

Öreg asszonyok s emberek sütkéreztek az enyedi vár körül. Kicsit évődünk velük. Nem találtuk a bejáratot, megszólítottam két idősebb nénit, olyan úriasszony-féléknek látszottak. A kezicsókolom-köszöntés kinyitotta a szívüket: mindent ők maguk akartak megmutatni. Hálásak voltunk az útbaigazításokért, bementünk a váron belüli református templomba, majd alaposan megnéztük a református egyház büszkeségét, a Bethlen-kollégiumot. Tablók a falakon... Itt tanított Apáczai Csere János, itt tanult Kőrösi Csoma Sándor, Kemény Zsigmond, Bólyai Farkas, Ápriliy, Sütő... Fel sem igen sorolhatni őket, annyian vannak.

Közben hat óra lett. Mennünk kellett. Gyulafehérvár alá érve csak a kocsiból ki sem szállva vetettünk egy pillantást a románkori székesegyházra, és sikerült Alvinczen keresztül rátalálnunk a dévai útra, el nem kavarva Szászsebes felé. Alvinczre érve, gondoltam a habánokra, a hutteriek, a Bruderhof magyarországi őseire: kétszáz éven keresztül itt tanyáztak. Innen menekültek ki Havasalföldre Mária Terézia jezsuitái elől, télvíz idején a Fogarasi havasokon keresztül.

Sötét este lett, mire Dévára értünk. Nem találtuk a ferences kolostort. Végül találtunk egy asszonyt, aki magyarul beszélt: A Bőjte atyát keresik? Ő aztán vállalkozott rá, hogy beül a kocsinkba, s két perc alatt helyben voltunk. A rendházban kaptunk lakást, gyorsan vacsoráztunk, s nem kellett sem dajka, sem altató... Ide írom már, mi nem kellett:

Csicsíjja, bubúja, én csillagom / Bölcsődet álomba ringatgatom.

Úgy alszol el majd az én dalomon - / Csicsíjja, bubúja, én csillagom.

S ha napom süllyed az ég peremén, / Te fogod le majd az én szemeim,

S én alszom el majd a te dalodon - / Csicsíjja, bubúja, én csillagom.

Budavári, 2001. október 6.

29-én reggel, s nem este lesz a szentmise, mert (mondták (nagy ünnep van: Szent Mihály arkangyalé, a dévai templom pátrónusáé. Akkora ünnep volt, hogy János atya szentbeszéde el sem kezdődött, s már is be volt fejezve: az evangélium felolvasása után azonnal a hívők könyörgése következett. Nagyon szépen, nyugodtan misézik, nem emel ki semmit, nem hangsúlyoz (tökéletes a gépliturgia. Azt hiszem,

ereje van ennek is: ez a megszentelt hagyomány, a szentnek a kövülete. Nem produkciót várnak a paptól. Csak azt, hogy megjelenítse a szent szöveget, a szent mozdulatokat, a végtelen szentségű áldozat liturgiáját. Egyéni szint nem is várnak tőle: a sajátos és az egyedi csak rontaná az áhítatot. Egyszer Széphalmon meghallgatta a misém egy apáca. Utána odajött hozzám, s mondta: Nem is tudom, hogy van-e most érvényes misém? Úgy gondolta, hogy egy szót sem szabad változtatni azon, ami le van írva a misekönyvben. Tényleg erő ez a ragaszkodás? Vagy csak az utolsó mohikánok megfáradt lelke haldoklik benne? Nem hiszek ebben az erőben. Jézusban nyoma sem volt e ragaszkodásnak!

Mise után reggeliztünk. Böjte atyával, s az egész napot vele töltöttük. Délelőtt megnéztük a szászvárosi részleget: azt a három családot, amelyik az ottani ferences kolostorban tanyázik a harminc gyerekkel. Aztán Vajdahunyd várába mentünk. S kigyönyörködtünk magunkat. Hoztam színes képeket is a várról. Majd kiakasztom őket Budaváriban, hogy a lelkigyakorlatozók is gyönyörködhessenek bennük. Megnéztünk a fantom-várost is, melyről beszámolt a Mária földje. Ebédelni hazamentünk Dévára, délután pedig Marosillyére látogattunk. Csaba megvette ott Bethlen Gábor szülőházát: 16. századi épület. Egyelőre semmit sem csinál vele. Egy remete lakik benne: egy húszas éveiben levő unitárius leány. Próbáltunk beszélgetni vele: tökéletes volt az egymást nem értés. Estére értünk haza. Vacsoráztunk. Korán lefeküdtem.

Ennek a napnak az volt az értelme, hogy Zénó, Jenci és Gergő beleszagozhattak ebbe a munkába. Ennek a szagolásnak az volna az értelme, hogy megtudjuk: ennek magyarországi változatát várja tőlünk az Isten, vagy tőlünk valami mást vár. Gergőt kértem, hogy írja meg a Koinónia számára a maga dévai mérlegét-élményét.

Elkövetkezett utunk negyedik napja. Keresztülvágtunk az Erdélyi középhegységen. Belényesen megreggeliztünk, onnan Szalonára hajtottunk, s okultunk a Csonka torony öt emeletén: az Arany Jánosra emlékeztető múzeumban. Onnan Borson keresztül hazahajtottunk Inárcsra, majd a Városmajorba, s végül Adyligetre, esti szentmisére, ahol beszámoltam valamelyest (mise után (a négy napról. A misében pedig arról gondolkodtam hangosan, hogy miért olyan természetes Jézus számára, hogy meghal a gazdag és - Jézus számára nagyszerűen - a pokolba kerül.

Városmajor, 2001. Október 7.

Jó ötven éve történt. A piaristák dunaparti palotájában jöttünk össze hittanárok, egyetemi lelkészek lelkigyakorlatra. Nem kisebb ember volt a vezetője, mint Sík Sándor. Elhangzott az egyik előadásában egy mondat: Magadnál butábbnak és rosszabbnak ne tarts senkit! Nem tudom, hogyan fogadták a többiek, de én engedelmes, katolikus és ifjú lélekkel vettem tartalmát tudomásul. Lelkigyakorlathoz illő bűnbánattal is, mert inkább a tudatalattimban, de csak meg kellett állapítanom, hogy én nem értem még el az alázatnak e magas fokát: bizony nem tartok mindenkit butábbnak s rosszabbnak magamnál.

Arra már nem emlékszem, hogy szerepelt-e a lelkigyakorlatos előadás példatárában a Jézus utáni abszolút csúcs, Francesco esete, aki idősebb korában - a Fioretti tanúsága szerint - igen sokat sírt. Amikor ferences testvérei megkérdezték ennek okát, azt mondta, hogy a bűneit siratja. Erre a testvérek elmondták Ferencnek, hogy az egész világ az ő életszentségét csodálja. Mire Szent Ferenc ezt válaszolta: Ha az utolsó bravo (bérgyilkos) annyi kegyelmet kapott volna, mint én, már sokkal előbbre járna az életszentségben. Én pedig mint engedelmes, katolikus ifjú pap ezt is megettem, de azért elcsodálkoztam azon, hogy Isten miért Francesconak adott annyi kegyelmet, s miért nem például nekem.

Mindezekben azonban nem sokat elmélkedhettem, mert alig vártam az előadás végét, hogy bemehessek Sík Sándor szobájába, s elmondjam neki, hogyan áll kisközösségeink ügyéhez az A. C. püspöke, Endrey Mihály. Rosszul. Féltékeny volt rá, s azt mondta Sík Sándornak, hogy a püspöki kar elé viszi az ügyet, s a Kar döntse el, hogy ő-e az A.C. igazgatója vagy a Bulányi. Ezt az ügyet kellett megbeszélnem vele, s ajánlottam megoldás-félének, hogy talán előbb Bélával kellene megbeszelnünk a dolgot. Mire Sík Sándor azt mondta nekem: De hát a Béla az egy buta ember! S ezt tanácsolta: Ketten menjetek fel a püspök úrhoz, s kérdezzétek meg, hogy mi a baja veletek! Úgy is tettünk. Magam mellé vettem Lakos Bandit, meg összeszedtem minden szamizdat-brosúránkat, melyekkel már teleszórtuk az országot. Felmentünk a püspökhöz, bemutattuk neki a broszúráinkat, s elmondtuk, hogy mi az A.C. keretén belül akarunk dolgozni. De nem ért az egész semmit, a püspök úr fagyos és elutasító maradt. Ekkor szólalt meg Lakos Bandi: De püspök úr, arról van szó, hogy mondja meg, hogyan kerülhetnénk vissza az eredeti ártatlanság szituációjába!? Erre Endrey elnevette magát, összetegeződünk, s ettől kezdve szent volt a béke a kisközösségek és Endrey között. Úgy látszott, hogy nem kell közvetítő, mert Lakos Bandi nem volt buta ember.

Mi ebből a tanulság? Csak annyi, hogy a prédikációban Sík Sándor elmondott egy lelkiéleti közhelyet (Magadnál butábbnak s rosszabbnak senkit se tarts!), de prédikáción kívül megállapította, hogy a Béla buta, a Bandi meg a Gyurka kevésbé buta, ezért ők menjenek a püspökhöz tárgyalni. S hallgatólagosan az is benne volt, hogy a Sík Sándor még kevésbé buta, ha egyszer a nem egészen buta Gyurka meg Bandi éppen az ő tanácsát kéri ki.

Most már rátérhetünk a mai napra rendelt evangélium szövegére. Lukács berakta ezt a tszcs-történetet az aratásból vagy legeltetésből hazatérő szolgáról, akivel a gazda kiszolgáltatja magát, s meg sem köszöni neki. Berakta, mert úgy gondolta, hogy mindennek gondosan utána járva - ahogyan evangéliumának bevezető szavaiban mondja - kincsekre talált, amelyeket Márk és Máté nem gyűjtött össze az élő Jézus-hagyományból. Az imádkozó farizeus és vámos, a tékozló fiú, a hűtlen sáfár, a jerikói úton leütött ember, a Lázár és a dúsgazdag ember történetei adják ezeket a kincseket, s ezek között található ez a mai is: az aratásból vagy legeltetésből hazatérő szolga története.

Berakta az evangéliumába, mert nem érezte idegennek ezt a történetet Jézus tanításától. Pedig érezhette volna! Miért? Sok okon. Jézus felszolgál nekünk az

Ország lakomáján, s nem arra vár, hogy mi szolgáljuk őt. A metanoiánk ellenében is kész odaadni nekünk az Országot, itt meg akkor sem, ha mindent teljesítünk. Előre szeret minket, s cselekedeteinkkel arányban nem levő jutalmat ígér nekünk, s itt még meg sem köszöni nekünk, ha minden parancsát is teljesítjük. Jézus az isteni tökéletesség eszményét rajzolja elibénk, hogyan tudnók ezt a mindent teljesíteni? Csak a talentumot elásó szolgát mondja haszontalannak, s nem azt, aki mindent teljesít, amit parancsoltak neki. A történet egyetlen vonása sem illik bele a jézusi tanítás egészébe. Miért rakta hát bele Lukács e történetet evangéliumába?

Erre a kérdésre többféle felelettel találkozunk. Nem tudjuk - ez az egyik. S a másik: hát azért, hogy a nagyon magabiztos Jézus-értelmezők el ne bízzák már magukat. S lássák, hogy nem olyan egy kaptafára mennek a dolgok: vigyázzunk csak, mert ha mindent teljesítünk is, még akkor sem olyan biztos, hogy jók lehetünk Isten előtt. A kegyelmen fordul üdvösségünk, nem azon, hogy mit teszünk. S éppen ez az értelme annak, hogy Szent Ferenc annyit siratta bűneit, stb., stb., stb. - ez a második válasz.

De van még egy harmadik is. Az, hogy Jézus nem beszél össze-vissza, s ezt Lukács is nagyon jól tudja. Ha berakta ezt a történetet, akkor nem azért rakta be, hogy összezavarodjon ő maga, és összezavarja olvasóit. A történet maga nagyon is világos. A munkaviszony - munkaviszony. A dolgunk becsületes elvégzése fejében nem köszönet jár nekünk, hanem fizetés. Ez esetben, nagyon jól érthető a gazda és az alkalmazott viselkedése: nem csodálkoznak, teszik a dolgukat. De ha így van, akkor mit jelent a történet befejezése: ... haszontalan szolgák vagyunk, csak kötelességünket teljesítettük?

Az apropót, amelyből folyóan Jézus ezt a történetet elmondta, nem ismerjük, s Lukács, ha ismerte is, nem jegyezte fel nekünk. Miért mondott el Jézus egy történetet arról, hogy a dolgunk becsületes elvégzéséért nem köszönet, hanem fizetés jár? Találghatjuk. Találgatom. Jézus nem találkozhatott még piarista diákokkal, de ha olyanokkal találkozott volna, nekik biztosan elmondta volna e történetet. Mikor '28-ban beléptem a piarista iskolába, különös világban találtam magam. Naponként vezettek minket tanáraink a kápolnában félnyolckor szentmisére. De aztán 8-tól 12,50-ig munka folyt. A tanárok tanítottak meg kikérdeztek, mi pedig figyeltünk s elmondtuk tudományunkat. 12,50-kor megint imádkoztunk egyet. Kisparti János, az igazgató azt mondta a szülőknél az évfáron a diákok füle hallatára: Ebben az iskolában rendre és fegyelemre nevelünk; s ezen a munka megkövetelésének a módját értette. A kegyes atyák ezt kegyetlenül belénk verték. Nyolc évet izzadtunk ugyan a kezük alatt, de az egyetem után már sétagalopp volt. Volt egy kifejezés, amellyel a Sík-Schütz-féle Imádságos könyvben s azon kívül is, unos-untalan találkoztunk: állapotbeli kötelességeink teljesítése.

Megvan Jézus mai történetének az apropója. Valaki mondott, tett valamit, amiből az következett volna, hogy állapotbeli kötelességeink teljesítése fejében nyitja meg nekünk Isten a maga országának kapuját. Ennek az embernek szól a történet. A piarista évfáron nem közönséges lezárása volt az évnek. Kisparti igazgató felállt a tornateremben ácsolt tribünre és hallgatta őt nyolcszáz diák meg az érdeklődő szülők.

Ezt mondta: Azért senkit sem jutalmazunk meg, hogy teljesítette a kötelességét. A fizetség érte ott van a bizonyítványban. Azokat jutalmazzuk meg, akik ezen felül tettek valamit. S jöttek az önképzőköri pályázatok nyertesei, az országos tanulmányi és gyorsíró versenyek győztesei, a sportolók, s mindazok, akik dicsőséget szereztek maguknak s az iskolának. Ebben az évben érettségizett Hajós György, a műegyetem későbbi neves professzora, s vagy hatszor szólította ki őt az igazgató jutalmazás céljából. Kisdiák-szívem megdobbant: ezt szeretném én is magamnak, mire én is érettségizős leszek.

Állapotbeli kötelességeink teljesítése nem jogosít az Országra. Ahhoz kell, ha nem is a hegyeket mozgató, de az eperfát tövestől kiszakítani és a tenger fenekére küldeni tudó hit. Miben? Hát abban, hogy az Ország lehetséges. Lehetséges, mert nem is egy hónap múlva egy inárcsi gazda viszi a terményeit Dévára a gyerekeknek, s a Bokor is meghirdette a ruhaakciót Szeretném, ha mindannyian megértettük volna a mai evangéliumi szakaszt. Csinálnunk kell valamit azért, hogy eljöjjön az Isten Országa. Nem elegendő pénzt keresnünk, bár nem kétséges, hogy piarista tanároknak igazuk volt, amikor arra neveltek bennünket, hogy szép dolog fiam a cserkészlet, de első a kötelesség. Mint ebből a műfajból késő leszármazott, hozzáteszem: első, de nem utolsó, mert a kötelességteljesítést követnie kell hivatásunk teljesítésének. A hivatásunk pedig, mindannyiunknak az, hogy - erőnk szerint -, de megcsináljuk az Isten országát a földön, ahogyan azt Jézus ezzel a példabeszédével is a lelkünkre akarta kötni.

Városmajor, 2001. október 14.

A mai napon a kilenc leprásról szólt Adyligeten a prédikáció, nem a tizedikről, aki visszament Jézushoz. Imígyen szólt:

A pap nem, a levita nem, de a szamaritánus megáll a rablók kezébe esett ember mellett, és segít rajta. A többi kilenc nem jön vissza, de a szamaritánus visszajön megköszönni Istennek a gyógyulást; csak ez a nem-zsidó, ez az idegen. A niniveiek megtérnek Jónás prédikációjára, de a hazaiak nem hajlandók odafigyelni Jézusra. A názáretiek is megkapják a magukét: sok özvegyasszony élt Illés napjaiban Izraelben, de egyikükhöz sem küldetett Illés, csak Szídon vidékére, a szareptai özvegyasszonyhoz; és sok leprás élt Izraelben Elizeus próféta idejében is, de egyikük sem tisztult meg, csak a szír Naamán. Szamáriai, ninivei, föníciai, szír, mindenki jó, az idegen a menő Jézusnál, csak honfitársai, a zsidók nem. Ők az ördög atyától valók. Így beszél mindenki, aki - szerelmes a maga nemzetébe. Jézus is ilyen, ő is szerelmes volt a magáéba: A szamaritánusok városaiba ne menjete, a pogányokhoz vezető útra le ne térjete, menjete csak Izrael házának elveszett juhaihoz! Az elveszett juhokat megkeresni, a vállán hazavinni, ez Jézus szenvedélye. Ezekért zokogott szívszaggatóan: Jeruzsálem, Jeruzsálem, hányszor akartam összegyűjteni gyermekeidet, mint kotlós a csibéit szárnyai alá, és nem akartad.

Így nevelünk, ha szeretjük gyerekünket. Apám is ezt csinálta. Ha ötös helyett hármas vagy négyes lett a latin dolgozatom, s menteni igyekeztem magam, hogy

nagyon nehéz doli volt, megkérdezte: és a Tertáké hanyas volt. A Tertáké mindig ötös volt. Ő volt életem bezzeg-gyereke. Bezzeg a Tertáknak megint sikerült. A Tertáknak minden sikerült. Csak úgy mellékesen még ifjúsági műkorcsolyázó Európa bajnok is volt, miközben mindig, két verseny között is, ötösre írta a latin és nem-latin dolgozatokat. De nem csupa Tertákból áll a világ, vannak szegénylegények is: sírások, ahogy Teller tanár úr szólította azokat a táblához, akiktől csak annyit remélt, amennyit a sírásoktól is lehet remélni.

Mért nem tért vissza az a fránya, nem-szamaritánus kilenc? Miért nem írtam meg ötösre a piaristáknál a latin dolgozatot? - vagy, hogy mélyebbre menjek: Mért nem lett szent belőlünk, belőlem? Miért veszi Jézus csak annyi hasznomat, amennyit veszi? Eszembe jut egy pár soros vers Friedrich Hebbeltől. A költő magával találkozik a városban, magát köszönti megemelve a kalapját, és szomorú a találkozás. A tényleges, a valóságos Friedrich azt a Friedrichet köszönti versében, akivé válhatott, lehetett volna Friedrich, de akivé nem lett. Miért nem lett Friedrich azzá, amivé lehetett volna? Hát csak azért, amiért a fránya kilenc nem ment vissza Jézushoz. Van Adynak is egy idevágó verse:

Júdás és Jézus

*Dühödt, lázongó szívverésem / Golgotai bazaltra vésem.
Krisztus, poétám, szent Alak / Eladtalak.
Enyém volt minden álmodásod, / Én voltam a lelked, másod,
Megkoszorúztam a fejed, / Szerettelek.
S eladtalak, én fejedelmem, / Mert az Élet az én szerelmem,
Mert én is álmodok nagyot, / Költő vagyok.
Nem hallgatom zsoltáros ajkad, / Nem kell szép, égi birodalmad,
Selymet, pénzt akar egy leány, / Vár, vár reám.
Galád vagyok? Galád az Élet, / Bűve miért nincs Igédnek?
Vággyal, kincssel miért gyötör / Pénzes gyönyör?
Irott kövem dobom a mélybe. / Megreng a föld sok ezer évre
S késői bűnös, bús szemek / Megértének.*

A költő szemei a késői bús szemek. Ady megérti Júdást. Ady meri bevallani ezt a megértést. Ady bedobja az írott követ a mélybe. Alighanem a kőtáblát, amelyen a parancsok olvashatók. A kockázattal, hogy sok ezer évre megreng a föld ettől a hajítástól. Ady felmenti a kilenc leprást. De hát ki az az Ady? Megérdemli, hogy őt kérdezzük? Érdemes vele tölteni a drága időt, amely Isten ígéjére van szánva? Mi az Isten ígéje? Az, ami a Bibliában olvasható. A miénkben csupán, vagy a Koránban is? Vagy a Védákban is, s Lao-Ce Tao te kingjében is? József Attila Összes Műveiben is? Hol az Isten ígéje?

Mondanék valamit. Az emberiség lehet vagy félmillió éves. Félmillió éve van az ember, a homo sapiens, aki attól ember, hogy van módja kutatni, mit vár tőle az Isten. Fél millió esztendeje köszöntheti már Friedrich és nem-Friedrich azt az önmagát,

aktivé lehetett volna és nem lett. Ha ezt a félmillió esztendő most egy napnak veszem; egy napnak, tehát 24 órának, 1 440 percnél, 86 440 másodpercnél, akkor az emberiség egész történelmi emlékezete - ami öt-hatezer év - az utolsó másodpercre esik. Huszonhárom órától nem tudunk semmit. A huszonnegyedik óra 59 percéről sem tudunk semmit, s a hatvanadik perc 59 másodpercéről szintén nem tudunk semmit. Az emberiség egész múltjából csak erre az egyetlen s utolsó másodpercre emlékezünk. Mért mondom mindezt? Azért, mert kérdezni akarok valamit. Azt akarom kérdezni, hogy az emberiség a maga életútjának Jézus előtti 86 339 másodpercében kapott-e valami eligazítást Istentől, hogy mit csináljon az életével. Mit gondoltok erről?

Az az Isten, akit én el tudok istenként magamnak gondolni, erre a kérdésre csak egyetlen választ adhat. Ezt: természetesen elláttam őket minden információval, aminek felvevására egyáltalán képesek voltak. Akik a 86 399 másodperc idején éltek, nem kevésbé kedvesek számomra, mint akik 86 400-adik másodpercben születtek. De hát e messzi múltban - vetnök ellene Istennek - írni, olvasni sem tudtak. Igaz - válaszolná nekünk Ő -, de tudtak beszélni, dalolni, zenélni, táncolni, rajzolni, vésni, faragni. S a szülők át tudták adni gyermekeiknek az üzenetemet, hogy jónak kell lenni; s következésképpen a gyermekek is az unokáknak. Üzenő láncban nincs törés, nincs szakadás. Attól a pillanattól kezdve nincs, hogy az első élőlény felemelte fejét a porból, s ez a lény Istent tudott gondolni és mondani. Azóta egyfolytában minden őstöknek módja van Istenre forgónak lenni, ahogyan minden virág szükségképpen és millió esztendőök óta - napra-forgó. A virágba be van ez programozva, mi meg szabadon dönthetünk, hogy merre akarunk forogni.

Szeretnék belefúrni a múltba. A mi népünk múltjába. Hátha mi köztünk is akad, aki szerelmes a magyarba. A 19. században a gyűjtők még le tudtak jegyezni Dunántúl, Székelyföldön - regösénekeket: szöveget és dallamot. Idézek belőlük: Ne bánts, ne bánts minket, Szent István királyunk, nem vagyunk mi ördögök, hanem te szolgálid. Ne siess, ne siess, Uram, Szent István király, Az én halálomra! Én sem vagyok vadlövő vadad, Hanem én is vagyok Az Atyaistentől Hozzád követ, Haj, regő rejtem; Regő rejtem. Ezerszáz esztendő az államiságunk, ezer esztendő a kereszténységünk - mindössze. Igen: mindössze. S a korábbi ezer esztendőben, kérdezem, a mi magyarul, ugorul, finnugorul beszélő őseink hogyan keresték az Istent és az ő akaratát, és az ő Országát? Erről ennyi maradt meg csupán? Ezek a regösénekek, vagy többet is ki tudunk még bányászni az idők mélyéből? Ha semmi mást fel nem hozunk e múltból, nekem ez is reveláció a kereszténység előtti századainkból, évezredeinkből. Kibontom az üzenetet.

Minden ember az Atyaistentől érkező követ - Szent Istvánhoz, hozzád, hozzám. S nekünk is nekem is az a hivatásom, hogy az Atyaistentől követ legyek - hozzád és mindenkihez. S ha Petőfi, Ady vagy József Attila, ha tehát vátesz vagyok, akkor különösen is. Kérdezem tehát újra, mi van írva a kőre, és minek az elhajításától reng meg a föld sok ezer évre. Csak azért kérdezem, hogy megtudjam, mért nem ment vissza a kilenc leprás Jézushoz. Atyaistentől követekként közösen gondolkodunk. Én itt és most csak a karvezető vagyok, mint a színész szemben a karral Aiszkhülosz

drámáiban. A kérdésekre csak a kórusok és az antikórusok összeéneke, egésze válaszolhat, mint a görög tragédiákban.

Azt válaszoljuk, hogy egyelőre ilyen az ember. Tudjuk, és alighanem mindig tudtuk hogy testvérek volnánk, vagyunk mindannyian - az egy Isten gyermekei, mind. Tudjuk, és alighanem mindig tudtuk, hogy javainkon osztozni kellene, osztoznunk kell. Azt is tudjuk, és alighanem mindig tudtuk, hogyha valamelyikünk megfélekezve ki- és mivoltáról, pusztít és öl, bombázik és megtorol, azt még jobban kell szeretnünk, mint azt, aki emberhez méltóan viselkedik. És egyelőre nem osztozunk, és egyelőre visszaütünk a támadóra, aki valójában súlyosan beteg. Tesszük azt, amit szülő nem tesz gyermekével, testvér nem tesz a testvérével. Egyelőre ilyen az ember. Még el van foglalva magával. Nincs apja-anyja, nincs testvére, és nincsen gyermeke, csak önmaga van. Erről beszél Tóth Árpád egy verse, melynek címe oly sokat mondó: Meddő órán. Egyelőre meddők vagyunk. Így szól a vers:

Magam vagyok / Nagyon.

Kicsordul a könnyem. / Hagyom.

Viaszos vászon az asztalomon / Faricskálók lomhán egy dalon.

Vézna, szálnalmas figura, én. / Én, én.

S magam vagyok a föld kerekén.

Azt hiszem, emiatt nem ment vissza a kilenc leprás Jézushoz. De még visszamehet egy nem-meddő órán, amikor megtanul a fele-ség szó nyomán egy másik szót is: fele-barát. Amen.

Városmajor, 2001. október 17.

Az aug.5-i TV-szereplésem s a Népszabadságban szept. 3-án megjelent írásomat követően valamelyest megnövekedett az ázsióm. Ennek tudható be, hogy felkeresett régi-régi ismerősöm, Szécsi Jóska, a Keresztény(Zsidó Társaság titkára, s megkért, hogy tartsak náluk is egy előadást a témáról, mégpedig okt. 16-án. Igent mondtam, s megállapodtunk a címben is: Az egyházak helytállása az elmúlt félszázadban. Egy órát kellett beszélnem. Három elemből raktam össze az előadást. Az elsőt már tíz esztendővel ezelőtt megírtam a Magyarok Világkongresszusára. A közönség megállapíthatta, amit már Buda Péter is észrevett, hogy ebben a témában a rendszerváltás első pillanatától kezdve ugyanazt mondom. A második részben csak kivonatoltam azt, ami e Napló elején található: a Kolozsvárott mondottakat. Végül a harmadik rövid részt már erre az alkalomra készítettem (friss csomót kötve a témára. Több mint százán jöttek össze az előadásra az evangélikusok Deák-téri nagy termében. Megfelelően nagy volt az értetlenség. De kárpótolt, hogy értette, amit mondtam, egy újonnan szerzett barát is: Szakács Sára filmrendező.

Könyveimet is vittem, s dedikáltam. Kundra Pista vitte a kocsijával, no meg Terit és engemet is. Hét óra felé volt vége az előadásnak. Pista csak nyolcra tudott

visszajönni értünk, mert neki Feri bácsija volt ez időben. A langy estében a templom előtt vártuk meg őt Idával s Vincze Anikóval mélyítve barátságunkat. Boldogan. Többek között azért is, mert másnap reggel (minden programon túl (mehattunk Budaváriba szüretelni: szőlőt, birset, diót és füge-másodtermést, és a veteményes kertben: tököt, paradicsomot, paprikát. Végre négy nap, amikor nyugodtan parasztkodhatok. Az előadás szövege pedig ez volt:

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! avagy Kedves Testvérek!

Már 1989 tavaszán megírtam Paskai bíborosnak, hogy a múltat be kell vallanunk. Nem díjazta ötletemet a bíboros. De 1992 nyarán Balczó András kapott megbízást, hogy a Magyarok III. Világkongresszusán összeállítsa "Az egyházak a magyarság életében" témakör előadói gárdáját. Így kerülhettem az előadók közé. Mottónak egy Ady-verssort használtam: "...Kik mertek tagadni múltat..." Az előadás címe meg ez volt: Akik magvak a jövőnek. Engedjék meg, hogy e már tíz éves szöveg felolvasásával kezdjem előadásomat.

1.

Amikor népünk a történelmi emlékezés színpadára lép, már megtörtént a szakosodás: a papkirály már a múlté. A törzs fejedelme csak hadat vezet, az áldozatot már a sámán mutatja be. Fehér lovat áldoz hadúrnak - győztes csaták reményében. Az augsburgi és az ezt követő vereségek hatására Géza fejedelem felméri, hogy Jézus Úr erősebb isten mint Hadúr, és 972-ben térítő papokat kér Nagy Ottó császártól. Géza fia, István pedig három nagy csatában leveri azokat, akik ragaszkodnának a régi rendhez és Hadúrhoz. Majd elrendeli, hogy minden tíz falu építsen egy házat, amely az "idház" (egyház) nevet kapja, mert id, idv, üdv száll arra, aki azt vasárnapokon látogatja. Kicsi házak voltak ezek, de István gondoskodik nagyobbak építéséről is, melyekbe maga nevez ki érsekeket, püspököket. Ha már nem is pap-királyként, de apostoli királyként teszi reménytelenné a Hadurat restaurálni akaró kísérleteket: aki életben akart maradni, annak kereszténnyé kellett lennie.

2.

Kereszténnyé? Krisztusivá? Jézusivá? - Nos, ilyen nagyot legfeljebb egyesek, kicsi közösségek tudnak lépni, egész népek nem. Még a zsidóság sem tudott, pedig kétezer esztendő előnevelésben részesült, hogy tudjon. Csak egy kicsiny, a Tizenkettő nyomába szegődő csoportjuk lépett nagyot, de az is megtorpant, amikor a 4. század elején Konstantin császár - Jézus keresztjének jelétől remélve hadai győzelmét - felkínálja nekik a részesedést a hatalomból. Ráállnak, s ennek folytán az első három század nem katonáskodó és ezért a cirkuszokban életükkel fizető keresztényeinek az egyháza eltűnik a történelem süllyesztőjében. Eltűnik, s helyette megjelennek a keresztény katonák, hadsereg- főparancsnok-érsekek, fegyverforgató szerzetesek (lovagrendek), s lesz az egészből az ún. "keresztény Európa", amely szent háborúban győzi le a pogány isteneket s a hozzájuk ragaszkodókat, s amely keresztény Európában magyar keresztények hányják kardélre a német keresztényeket, és megfordítva. Szent Agoston az 5. század elején mindezt teológiailag is alátámasztja: vannak istennektetsző, igazságos tömeggyilkosságok, háborúk, s már az Apostol is tudta, hogy a kard a hatalmat, a hatalom meg Istent szolgálja. Géza fiát,

Vajkot, már az ágostoni "királytükörök" alapján nevelik ilyen háborúkat isvezetni tudó keresztény uralkodóvá.

3.

E nevelés következményeként a magyarság leszokik a kalandozásoknak nevezett rablóhadjáratokról, s megmenekül az ilyen hadjáratokra szakosodó népek közös sorsától, a végpusztulástól. A törzsek "rabló portyáit" leváltja a királyi hadsereg új területeket szerezni kívánó "külpolitikája", melynek folytán immár keresztény nemzetek - keresztények keresztényekkel - mérik össze fegyvereik erejét. A "hűj, hűj, hajrá" kiáltást leváltja ugyan a "Jézus, Jézus", de mivel a tulsó oldalon is ezt kiáltják, megkülönböztetés céljából előkerülnek egyéb elnevezések is: magyarok istene, magyarok nagyasszonya - mondjuk szemben a németekével vagy a franciákéval. Látható: Jézus Úr legyőzte ugyan Hadurat, de annak funkcióit teljes egészében átvállalta. Nálunk is, a többi nemzeteknél is... s így formálódott ki ez a bizonyos krisztianosz-nak, krisztusinak, azaz kereszténynek nevezett Európa. Mivel a fegyverek és gyilkosságok atyja - a DIABOLOS, a nagy s z é t d o b á l ó, ezért nem nagyon csodálkozhatunk azon sem, hogy a keresztény Európa keresztény, mert feltétlenül megkeresztelt, már csecsemő korban megkeresztelt népeit nemcsak új területeket szerző ambíciók küldik egymás ellen véres háborúba. Nemcsak, hanem a keresztény teológia nézetkülönbségei is: minő keresztény nézetekért kell a keresztényeknek gyilkolniok egymást. Csak egy időre bizonyul ugyanis megoldásnak a háborút még elkerülő elégetés a máglyán - az eltérő nézetek likvidálására. Csak egy időre, mert előbb-utóbb a leeretnekezett nézetek képviselői megtalálják a maguk fegyveres védelmezőit... a bizánci, vagy a német-római császárbán, esetleg a szász választófejedelemben, vagy éppen maguk gondoskodnak védelmükről, mint Münsterben vagy Genfben. Így aztán a máglyagyújtást leváltja a vallásháborúk kora, s ha császári generális vonul be Kassára, luteránus lelkészeket akasztanak, ha Bethlen Gábor, akkor katolikusokat akasztanak Jézus szent nevéért, s az Isten nagyobb dicsőségére.

4.

Déli és keleti irányban Allah gyűrűje állja szent hitünk háborúkkal terjesztésének útját, mely gyűrű hol a Pirenneusoknál, hol Kőszeg táján harap bele a keresztény Európa testébe. De fürge hajóink Nyugatra utat találnak, s Jézus nevével ajkunkon kiirtjuk a felfedezett új kontinens őslakosságának nagyobb részét, majd a maradékot megkereszteljük. Az Afrikából idevadászott rabszolgákat, a négereket úgyszintén megkereszteljük. Akinek pedig olyan gondolata támad, hogy ugyan mi köze van mindehhez az ellenséget is szeretést tanító Jézusnak, akár az albiaknak francia honban, akár hazánkban a nazarénusoknak, azok extra chorum kántálnak, tehát kivégezzük vagy csak börtönbe nyomorítjuk őket. Bár a nazarénusok hazánkban nem fognak fegyvert, s ülnek ezért jó nyolc évet az aradi várbörtönben, Ferenc Jóska, az apostoli király még századunk elején is nagybiztosan állíthatja: "A hadsereg és a klérus, a többi zérus!". Így aztán bízva az egyházak támogatásában, "mindent megfontolva és meggondolva" elindíthatta az első világháború poklát.

Eredményeként elvesztjük hazánk több mint két harmadát, s népünk több mint egy harmada pedig üldözötté válik saját ezeréves településhelyein... s bizony az egyházak lesznek magyar szavuk utolsó védobástyái. Az elmúlt félszázadban pedig moszkoviták ontják patakokban a magyar vért a megmaradt csonka országban is... egy újabb világháború vállalásának egyenes következményeként. Mindszenty bíboros, a bázisközösségek és más ellenálló magánkeresztények feje és mártíriuma fölött és nagyobb bajok elkerülése végett - az egyházak szövetségre lépnek a vértanúgyártó ateistákkal, a "kis lépések politikájának" ígézetében. Ma, a rendszerváltás idején is megkötik szövetségüket, hogy minél nagyobb lépésekben restaurálhassák 1945 előtti lehetőségeiket. Összefoglalhatok: történeti felülnézetben világi és egyházi hierarchia ezer esztendőn keresztül nagyjából párhuzamosan haladt: az egyházak ott voltak a magyarság életében... az uralkodó rétegek életében biztosan.

5.

Csak hogy van történelmi alulnézet is. De a dolgom most több annál, hogy Tiborc panaszát vagy Vörösmarty "számon kívül maradtjait" idézzem. Több, mert a történelmi alulnézet is fegyvereknek elkötelezett. A pápa viszont Európa újraevangelizálását tűzte ki feladatul. Kik számára? Az evangelizálás senki kereszténytől sem lehet idegen, bármely felekezethez tartozzék is. Ha igazolható, hogy a jézusi örömhír s az emberi lelkiismeret ugyanazt a nyelvet beszéli, akkor az evangelizálódás a lelkiismeretükre figyelő ateistáktól és agnosztikusoktól sem lehet idegen. Ha pedig szolid módon kimutatható nyilvánvalóság, hogy Jézus csak egybefoglalója az ószövetség legmélyebb hagyományainak, akkor az evangelizálás mindannyiunknak közös ügye.

6.

Újraevangelizásról is beszélhetünk, hiszen előttünk járt már Jézus, előttünk a Tizenkettő és mindazok, akik még Konstantin előtt kard nélkül hordozták körül a Mediterráneum térségeiben a jézusi ígéket. S mivel kard nélkül, ezért vértanú életükkel tettek bizonyosságot arról, hogy tanítványai annak a Jézusnak, aki hüvelyébe dugatta a kardot Péterrel a Getszemániban. Tette ezt úgy, hogy aligha lehetett kétsége afelől, hogy a Császár s a vele szövetséges Nagytanács képviselői Golgotára juttatják őt a fegyvert nem ismerés, a mindenkit egybe ölelni akarás jó híre miatt. A mi népünk azonban, a magyar, a Konstantin előtti időben nem volt még megszólítható a mediterráneumi tájakon. A magyar csak később, már a keresztény Bizánc és Róma győztes fegyvereinek a körítésében találkozott egy olyan Jézussal, aki fegyverforgatásban hatalmasabbnak bizonyul számára Hadúrnál. Ehhez a JÉZUS ÚRHOZ PÁRTOLUNK ÁT, átpártolunk, mert Géza meg akar tapadni egy keresztény fegyverekre épült Európában. Átpártoltunk, mert megkeresztelkedésre, templomépítésre, dézsmafizetésre felszólított pórnépünk pedig életben akart maradni, s inkább megkeresztelkedett. Ezért aztán nekünk újraevangelizálás helyett inkább csak evangelizálásról lehet beszélnünk. Magam is csak a 40-es évek vége felé találkoztam Jézus evangéliumával, s előtte rendjén valónak tekintettem, hogy egyik kezünkben a négy evangélium, a másikkban a kézigránát. Rendjén, mert nagy a hagyományok ereje. De a valós Jézussal találkozásom óta abszurd ellentmondás

számomra az, amit keresztény Európának mondunk...ha ennek a szónak "keresztény" van valami köze a Názáretihez.

7.

Nem tagadhatom, ezer esztendővel ezelőtt népének életét mentette meg Géza, amikor Hadúrtól a Konstantin formálta Jézus úrhoz térítette a magyart. Elismerés és hála az Árpádháznak, hogy a pusztulás helyett a megmaradást választotta számunkra. Ugyanerre az elismerésre és hálára számíthat nemzedékünk is az elkövetkezendő századok vagy évezred magyarsága részéről, ha mi is az életet választjuk. Hogyan kell ma az életet választani? Két tételt mondok: A múlt restaurálása - a halál. Jézus evangéliumának elfogadása - az élet. A harmadik évezred küszöbén, amikor egyetlen világ-faluvá lettünk, a restaurálást, a halált választjuk, ha szűk, nemzeti érdekekben gondolkodunk ahelyett, hogy értelmünkkel és szívünkkel magunkhoz ölelnők az emberiség egészét, mindenekelőtt azokat az ezermilliókat, akik ínségben vannak, s akikkel Jézus azonosította magát.

A restaurálást, a halált választjuk, ha tovább őrizzük magunkban evilág fiainak három kategóriáját: azaz ha továbbra is barátokra, közömbösökre és ellenségekre osztjuk a világot. De az evangéliumot, az életet választjuk, ha ezt a három kategóriát lecseréljük Jézus egyetlen kategóriájára, a felebarátra. Legyenek mások közönyösek vagy ellenségesek velünk szemben, mi ennek ellenére felebarátunknak tekintjük őket is, sőt testvéreinknek is reméljük..., ha példánk nyomában ők is lecserélik a három kategóriát a jézusi egyetlenegyre.

A restaurálást, a halált választjuk, ha továbbra is fegyverekben, katonai tömbökhöz csatlakozásban gondolkodván vitás kérdéseinket a fegyverek erejével akarjuk javunkra megoldani. De az evangéliumot, az életet választjuk, ha megértjük a jézusi szót: Szeressétek ellenségeiteket! Csak így lehetünk azé az Istené, aki napját felkelti jókra és gonoszokra, esőt ad igazaknak és hamisaknak. Nincs más mód életben maradnunk, mert csak a szelídek fogják örökölni a földet. A restaurálást, a halált választjuk, ha azon törjük fejünket, hogyan tudnánk uralkodni embertársainkon, akár a nemzettesten belül, akár más nemzetekhez tartozókon. De az evangéliumot, az életet választjuk, ha ambícióinkat abban találjuk, hogy szolgálatára legyünk embertársainknak nemzeten belül és kívül egyaránt. A restaurálást, a halált választjuk, ha piacgazdálkodással vagy bármi egyéb úton úgy akarnánk gazdaggá válni, hogy elfelednők: Isten ezt a Terra bolygót hatmilliárdnyi embertestvérünknek adta, és az a kívánsága, hogy mind a hat oda ülhessen az élet asztalához. A "régfi fénynél új szövétneket" kell gyűjtanunk. A régit meg kell tudnunk tagadni.

"Szóljak próféták új szavával:

Nem, kik mertek tagadni múltat,

De kik nem magvak a jövőnek,

Mindig azok, akik kihullnak,

Világok, népek, girhes eszmék."

(Ady, Az idő rostájában)

A nukleáris halál előttünk levő veszedelmében, a bioszféra teljes pusztulásának reális lehetőségében, a Dél kontra Észak, a Kelet kontra Nyugat népvándorlás és egy világkataklizma előestéjén Isten, a történelem ura, nem éri be tőlünk azzal a

bölcsességgel, amire Géza fejedelemnek futotta. A HADURAT IS, ÉS JÉZUS URAT IS LE KELL CSERÉLNÜNK arra a Názáretire, akinek nincs hatalma életet elvenni, csak a magáét odaadni.

8.

A II. Vatikáni Zsinat Isten akaratát felfedő locus theologicusszá tette "az idők jeleit". Az egyház beleeshetett a 4. században a hatalom, a gazdagság az erőszak Konstantin által felajánlott kísértésébe, és félretehetette Jézus örömhírét, amely másokat szolgálni akarásról, az éhezők megetetéséről és minden kardot hüvelybe dugó megbocsátó szelídségről énekel. Beleeshetett, mert kevés volt a történelmi tapasztalata, s így botorul még elhihette, hogy lehet hatalmat, gazdagságot, erőszakot Isten szándékai szerint jól használni. De mai történelmi tapasztalataink birtokában s a jelen végső veszedelmeinek láttán ezt a hiedelmünket mint egyszerű és közönséges tévedést el kell utasítanunk. Az egyház többé nem járhat más utat, mint amit élete példájával a maga alapítója, Jézus mutatott neki. Nem járhat, különben nem lehet a világ világossága. Szívünkbe véste ezt a ZSINAT is: "Amiként Krisztus a megváltás művét szegénységben és üldöztetésben végezte el, ugyanígy az Egyház ugyanennek az útnak megjárására kap meghívást"(LG 8. num.). Nem akkor szolgáljuk az embert, ha a hatalom-gazdagság-erőszak elkötelezettei meg vannak elégedve velünk. Csak akkor, ha Jézust követjük. A magyarságot is csak így szolgálhatjuk.

II.

Eddig a tíz év előtti előadás szövege. Nem hatott meg senkit. De ezek után már felelhetek a mai előadás címében rejlő kérdésre, hogy ti. helytálltak-e az egyházak az elmúlt félszázadban. Ha ezer évig helytálltunk, akkor helytálltunk most is. Ahogyan azonosultunk a mindenkori hatalommal, azonosultunk most is. Ki vethet itt valamit a szemünkre? Mai társadalmunk egy része (mekkora? vannak, akik szobrot emelnének Kádárnak) is azonosul az elmúlt félszázadban történetekkel. Ama bizonyos parcellák telve magyar állampolgároktól kivégzett magyar állampolgárok tetemeivel, és nem vonunk érte felelősségre senkit. Éltünk az átkosban, ahogy tudtunk. Ma is élünk, ahogy tudunk. Ahogy lehet. Ha Jézus ügye azonos azzal, amit Konstantín óta csinálnak a keresztények (ők volnának az egyház, nem pusztán az egy ezreléket kitevő papok), senki nem vethet a szemünkre semmit ma sem. Senki senkinek. Aki győz, az akasztja a háborús bűnösöket. Akit legyőznek, azt akasztják, mint háborús bűnöst. Ha viszont kiegyezés van, akkor Ferenc Jóska nem kér bocsánatot Batthyány Lajos özvegyétől, az aradi vértanúk leszármazottaitól, a forradalom nemzetétől. 1989-ben is egyértelműen kiegyezés volt. Senkinek nem görbült meg a hajaszála sem. A tegnapi nómenklatúra akár miniszterelnökké vagy akármivé is lehet.

Ki tehet itt szemrehányást kinek? Kinek kell itt szégyellnie valamit ki előtt? A vallásos embereknek? Nem, kevesebben léptek be a állampártba, mint a nem vallásosok. Az egyházak hierarchiájának? Nem, keményen meg kellett dolgozni őket a rendőri szerveknek. Olvastam tudós szerzőtől olyan ostobaságot, hogy Lékai bíboros a békepapokkal együtt a "meggyőződéses" rendszer-támogatók közé tartozott. Halálosan megfélemlített ember volt. Ávós pincékben készítették fel feladatára. Brezanóczyt, aki országgyűlési képviselő és házelnök is lett, és

természetesen fő békepap is volt, az Andrássy úton fejjel lefelé lógatták ki az ablakon. Édesapja próbálta szemére hányni fia pályamódosítását, s csak ennyit mondott neki: Apám, ne beszéljünk erről! Lécai Esztergomban naponta kettesben együttvacsorázott egy tiszteletre méltó életű meghurcolt idős pappal, aki mesélte nekem: Nincs egy személyes hangvételi szava, csak olyasmiket mond, amiket ki lehetne nyomtatni a Szabad Népben.

Szemrehányást csak azok tehetnének a hierarchiának, akiket nemcsak a pártállam hurcolt meg, hanem a pártállam kényszerítésének hatására a hierarchia is meghurcolt. Nem kap indítást ez a hierarchia a Vatikántól a szemrehányások meghallgatására. Miért nem? A Vatikán nem akarja kitenni magát, hogy nyilvánvalóvá legyen az, amit egy hazai bíboros mondott nekem: Kedves Atya, én mindig csak engedelmeskedtem! A Vatikán kiegyezett Hitlerrel is, és azóta sem érzett indítást szabadkozni, bűnbánatot tartani emiatt. Minden lehető megtegye, hogy Moszkvával, Sztálin utódjaival is ki tudjon egyezni. Casaroli megdicsőült, hogy létre tudta hozni az 1964-es részleges megállapodást a magyar állammal, miközben telve voltak katolikus papokkal a börtönök, s püspökeink Hejcére voltak internálva. 1992 elején Rómában járva elmondtam Sodano vatikáni államtitkárnak, mekkora kárt okozott a magyar egyháznak a Vatikán ún. keleti politikája: diszkreditálta a vértanúk és hitvallók egyházát, s megdicsőítette a kollaborálókat, akik sohasem képesek megbocsátani, hogy voltak olyanok, akik mertek és tudtak más utat járni, mint ők. Sodano azt válaszolta, hogy még nincs történelmi távlat ennek a megítélésére. Ez a diplomácia nyelvén annyit jelent, hogy a Vatikán maradéktalanul azonosul a maga keleti politikájával. (Ha a diplomata azt mondja: igen, ez a talán, ha azt mondja: talán, ez a nem; ha pedig nemet mond, akkor nem diplomata.) Ma még az is mondatik, hogy ennek a keleti politikának is következménye a Gorbacsov-féle váltás, a szovjet-rendszer összeomlása. Azaz megdőlt a tertullianuszi tétel, hogy a keresztények kihulló vére a mag, amely biztosítja Jézus ügyének terjedését a világban. Ha Jézus tudta volna ezt, nem mulasztotta volna el Pilátus, Heródes s Kaifás kegyeinek keresését.

Az elmúlt napokban Erdélyben jártam. Oda kell mennem, ha akarok nem Bokor-tagokkal is találkozni, ha el akarom mondani nem-Bokor-tagoknak is, amit Jézusról s a világ dolgairól gondolok. Oda, mert a hierarchia ugyan 16 év után feloldotta ebzárlatomat, de búrát tett rám, amely tökéletesen zár. Csak azokhoz férek hozzá, akiket az átkosban begyakorolt módszerekkel meg tudok közelíteni. Kivétel egy-egy református vagy evangélikus egyházközség, s most a Keresztény-Zsidó Társaság, amelyek előtt szólhatok. Felolvasom azt, amit Kolozsvárott mondtam.

Drótpostán üzent Münchenben élő barátom: Leveled (Népszabadság, 2001. szept. 3: "Gyalázatos volt, ami velünk történt") a szeptember 11-iki borzalom után többszörösen időszerű. Azt írtam meg benne, hogy alapvetően az egyháznak van szüksége átvilágításra. Mért többszörösen időszerű az átvilágítás a szept. 11-iki borzalom után? Azért, mert megmutathatná, hogy az emberiség baján, az efajta borzalmakon is, segíthetne Jézus tanítása, ha legalább az egyházak azt vallanák s tennék, amit Jézus rájuk bízott.

Első állomásom Kolozsvár volt. A Gaudeamus könyvesboltban jöttek össze az érdeklődők, csütörtökön, munka után, szept. 27-én. Azzal kezdtem, hogy a magyar miniszterelnök két nappal korábban, kedd este a TV-ben kijelentette: Nekünk is hadat üzent az amerikai bombázás...stb., ahogy ez a jelen Napló 2. s köv. oldalain olvasható.

III.

Vége felé immár közelít az ének - mondja Arany, s előadásom meghirdetett címe az egyházak helytállásáról beszél, s én teljes önközpontúsággal - csak a magaméről szóltam. Van ennek némi alapja. A főpapokat az ÁVH börtöneiben külön kezelték. Mindszentyt, Gröszt, Endrédyt s Ordass Lajost nem is láttuk. A közönséges foglyok között viszont csak katolikus papok voltak találhatóak - 56-ig. Ennek okáról mondok valamit. Mátyásföldön nevelkedtem. Utcánkban lakott egy református egyházi lapszerkesztő, Farkas Sándor. Az ötvenes évek elején mondja apámnak: Tudod, Szilárd bátyám, büszke vagyok, hogy az én református egyházam találta meg elsőnek az egyház túlélésének módját e nehéz időkben. Apám meg ezt válaszolta Sándornak: Én meg nagyon szégyellem, hogy később, a nyomatokban mi, katolikusok is ráléptünk erre az útra. Nem látok az egyházak között jelentős különbségeket. A katolikus kezdetek nagyon szépek voltak, legalább kétezer hitvallónk, s ki tudja mennyi vértanúnk van, de épen ezért később nagyobb nyomás nehezedett ránk, s amit a TV-ben mondtam, most megismétlem: Nem csodálkoznék azon, ha papságunk 95%-ának furcsa rendőri kapcsolatai lettek volna a későbbiek folyamán. Erre következtek az átvilágítás elutasításnak érveiből is: pl. felesleges a püspökök átvilágítása, mert Róma olyan alaposan átvilágít mindenkit, akit püspökké tesz... S aki így érvel, maga is jól tudja, hogy Róma csak azokat nevezhette ki püspöknek, akik a pártállam teljes bizalmát bírták. Nehéz bevallani azt, ami köztudomású. Csak úgy élhettünk a pártállamban, ahogy kívánták... vagy vértanúvá, hitvallóvá kellett válni. Balanszírozni - nem lehetett.

Utána pedig 89-ben kiegyezés következett és nem forradalom. 67 után is állásukban maradtak a Bach-huszárok. Nem lesz most sem kötelező átvilágítás. Maradnak pozícióban a balanszírozók, akik megtalálták az egyházak túlélésének e szégyenletes módját. Úgy, ahogy tudták: a pártállam kívánsága és szájíze szerint.

Előadásom nem erről akart szólni, valami egészen másról. Arról, aminek elmondására, kifejtésére nincs sehol módom a Bokron kívül (de ott felesleges elmondanom, mert ismerik és vallják, amit én is tudok) - a kereszténység árulásáról. Arról, hogy elárultuk Jézust. Nem az átkosban, hanem az egész keresztény Európával. Ez az állítás közösít ki engem a gyakorlatban egyházamból. Jó, hogy a felvilágosodás után születtem, különben eretnekségeim miatt már régen por és hamu lennék. Jézus valami totálisan mást akart, mint amit mi keresztény Európa címen produkáltunk.

Nem tévedek én azzal, amit tudok? Lehet, mért ne tévedhetnék, ember vagyok: errare humanum est. De saját pénzemen kiadott könyveimet - van belőlük jó két tucat - nem engedik be a katolikus könyvesboltokba. Nem hívnak meg egyházam konferenciáira sem előadónak, sem korreferensnek. A Katolikus Lexikon vastag

köteteiben a Bokor meg a Bulányi név nem található. Damnatio memoriae - emlékezetvesztésre ítélik a hierarchák magukat és az egyházat. Nem akarnak szóba állni azzal, hogy eláruljuk Jézus ügyét.

Pedig amit mondok, nem egyházi belügy. Arról van szó, hogy örököljük-e földet. Azt tudvalevőleg Jézus magánvéleménye szerint csak a szelídek öröklik. De mi a NATOban akarjuk megállni a helyüket. Nukleáris és ökológia katasztrófa fenyegeti a világot, mert a gazdagok még gazdagabbak akarnak lenni annak ellenére, hogy a világ javainak 84% át ma is egy húsz százalékos kisebbség birtokolja. És elpusztulunk, ha nem csináljuk meg az istenszerető emberek magán erejéből, és magunk között az új elosztási rendet. De mi meg akarjuk állni a helyüket a tőkés termelési rendszerben, bár Jézusnak az volt ismét a magánvéleménye, hogy aki nem mond le mindenről, amit birtokol, nem lehet az ő tanítványa. Mi a legerősebb katonai szövetséggel a hátunk mögött s a Mammonért késő estig loholva akarunk Jézus vasárnapi tanítványai lenni.

Amit mondok, arról beszél, hogy Jézus egyházának inspirálnia kellene a társadalmat - jövő-képet kínálva neki. Nem arra, amit a társadalom s az államhatalom vár tőle, hogy az ember ne vétsen a BTK ellen és teljesítse hazafias kötelességeit. Az evangélium nem ezt adja nekünk tudtul jóhírként, hanem azt, hogy szeressük felebarátunkat úgy, ahogy magunkat, és teremtsük meg az Isten Országát a földön - az Isten kedvéért s a magunk örömeire. Jézus ismét magán véleménye szerint ez az Ország entos hümon estin, magyarul: rajtunk fordul.

Budavári, 2001. október 20.

Majd két hétig nem voltunk Budavárban. Gyönyörű napsütésben érkeztünk. A rózsák virítottak. A sok esőtől a sárga rózsáim akkorára nőttek, mint még soha. A pölöskei muskotály is rendesen viselkedett: édesre érett. A darazsak hagytak nekünk is valamit. Augusztus végétől szüretelgettük, s okt.17-re maradt még belőle vagy fél mázsa. Ajándékoztuk, kötöztük, s ettük és esszük. Kicsit nagy a magja, de a zamata (valóban muskotály.

Amióta beszereztem egy elektromos fűrészt, rendbe tudtam vágni a fás fészert. Napsütés ide, napsütés oda, Teri befűtött, s estére kellemes meleg árad az előadóban és kis szobámban. Hamarosan szólta telefon: Csaba az Füredről. Elkészült a székely korlát a tetőtér számára: hozzák ebéd után. Átmentünk a templomba is, mert a tölgyfaajtó alig lehet kinyitni. Megyünk, s Csaba kérdi: bedegedt? Értem a szót, de még soha sem hallottam. Mondjátok ezt egyébre is? (kérdem. Mondják: a teknő, a hordó bedeged. Legyalulják róla a bedegedést. Este későig maradnak, de a korlát elkészült, majd nekem kell lelakkoznom. Vacsora után mennek haza, s én nagyon köszönöm fáradságuk.

Leszedem még szerdán a birset is. Találok két szem érett naspolyát. S míg Csabáék szerelik a korlátot én öt diófánk alját gereblyézem. A magas fűben meglapul a termés, s találom még - őszi búcsúzóul - vagy két kilónyt. Közben pedig verem a számológépet, mert vasárnap nagy nap: a kaposvári főtéren, a Kossuth szobor előtt kell elmondanom, hogy mért is vagyunk ott, meg hogy miért sétálunk Taszárra.

Közben szól a telefon: Gabi Ajkról. Megjöttek a múlt héten Beech Grove-ból. Mikor jöhetnek? Péntek délutánban állapodunk meg. Akkorra készülök el a kaposvári beszéddel.

Két gyerekkel jöttek. Marcival, akinek gipszben a karja, s a kétéves Virágannával, aki tökéletesen keveri az angolt a magyarral. Elmenéskor integet a kezével: by-by. Nagyon jó, értő beszámoló volt tapasztalataikról, tapasztalataimról (kommuna-tárgyban. Akarnak jönni nov 3-án Gyálra, amikor indulna a 60 órás kiképző (nevelőszülővé. Félhat felé mennek el. Gyorsan harangozunk. A három nap este hat órákor miséztem. Kialakult az új törzsközönség. Öten vagyunk. Horváthné, Évike s Viola, meg kántor a pappal. Lelkesen beszélek nekik. Karikába fogódzva mondjuk, hogy Az Úr békée legyen veletek....Bocsássunk meg szívből egymásnak! Elbúcsúzom tőlük azzal, hogy jövő hét keddjén már újból itt leszek.

Ma délben haza, a Városmajorba. Holnap reggel 8-kor indul a vonat Kaposvárra. Kelenföld és Sárbogárd között mise a vagonban délben beszéd a Kossuth-szobor előtt Kaposvárt, estére vissza, mert Adyligeten a mise nem maradhat el. Hétfőn dogmatika-kör, s kedden hajnalban vissza Budaváriba. Közben pedig el kell azért készülnie a jövő havi Naplónak s Koinóniának. (Kaposvárott pedig ezt mondom el majd holnap háromnegyed tizenkettőkor:

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim, avagy kedves Testvéreim Jézusban!

Mindenek előtt be kell mutatkoznom a kaposváriaknak. Bulányi György, piarista tanár vagyok, kezdeményezője a Bokor Közösségnek, amely 1945 tavaszán született meg Debrecenben. Ez a közösség nyitott minden jószándékú ember iránt, aki nem akar embertársaival szemben olyasmit tenni, amit magának, szereteteinek nem kíván. Mondhatom még egyszerűbben is: azokat az embereket várjuk, akik éppen hat és fél milliárd embertársukat kívánják szeretni. Mivel ennyi ember él a földön, ebben a közösségben elfér minden nemzet és minden vallási, akár felekezet nélküli, meggyőződés is. Egyetemes emberi társaság igyekszünk lenni. Ha görög szóval akarjuk kifejezni ezt: mi katolikusok vagyunk; nem feltétlenül görög, római vagy ó katolikusok, csak egyszerűen katolikusok. A szó egyetemes, mindenkit átölelni akaró értelmében; nem felekezetet jelent tehát.

Csak azért jött a Bokor Közösség most Kaposvárra, hogy békemenetben Taszárig menjen. A békemenet nyomatékot akar adni annak, amit már képviselőnk megírt Bush elnöknek: ne bombázza a szegényeket, se Afganisztánban, se másutt, hanem inkább enni adjon nekik. Azt is megírtuk az elnöknek, hogy megejtetésükkel sokkal olcsóbban jönne ki, nem is csinálna újabb, hatalmas államadósságot Amerikának. Bombázás helyett engedje el a szegények, a harmadik világ minden adósságát. Ezzel még jót is tenne: teljesítené Isten akaratát. A bombázás nem jó dolog: mérhetetlen károkat okoz másoknak, és sokszorosan követi el maga is azt a kétségbe esett, reménytelen gaztettet, amelyet szeptember 11-én követtek el az akkori bombázók. S ami még több: kockáztatja ezzel a két esztendőre tervezett afganisztáni bombázás-esővel az emberiség esetleg utolsó háborúját is. Azért utolsót, mert utána talán már csak patkányok maradnak életben a Terra bolygón. A bombázottak, a másik oldalon is, leleményesek: saját postánk kézbesíti ki nekünk s az egész világnak akár a

lépfenét, akár egyéb kórokozókat. Jézus megmondta: Csak a szelídek fogják örökölni a földet. A bombázók viszont elpusztíthatják az egész emberi kultúrát. Semmivé tehetik az evolúció sok millió évét. Állítsátok meg Arturo Uít meg Bush elnököt! Hogyan? Akármivel, csak fegyverrel ne! Például békemenettel (Kaposvártól Taszárig.

Milyen alapon szólunk bele a hatalmasok dolgába? Három okon. 1. Emberek vagyunk, akik felelőseknek valljuk magunkat azért, ami az emberekkel történik. 2. Tanítványai vagyunk Jézusnak, aki hüvelyébe dugatta a kardot Péterrel, s azt tanította, hogy ne álljunk ellen a gonosznak, hanem szeressük ellenségeinket is. 3. Tagjai vagyunk a Bokor közösségnek, amelyben inkább leültünk Baracskán a három esztendő, de nem tettünk katonai esküt embertársaink elpusztítására. Tagjai annak a Bokor Községnek, amely jól tudja, hogy a magyar társadalom a világ gazdagjai közé tartozik, s ezért kötelességünknek tartjuk már legalább 25 éve, hogy a harmadik világnak odaadjuk, amit jövedelmünkéből megtakarítunk; azt az összeget, amelyet a lelkiismeretünk már nem enged (magunkra, életszínvonalunk emelésére fordítani.

A mai szentmise evangéliumában Jézus felteszi a kérdést, hogy amikor eljön újra az Emberfia, vajon talál-e hitet a földön. Mi azt mondjuk: Persze, hogy talál, csak jöjjön Kaposvárra, s nézze meg békemenetünket Taszárra. Mire Jézus meg ezt feleli: Jó, elmegyek, Kaposvárra, s megnézek titeket, de felteszek majd néhány kérdést, mert a hitbe ugyan belefér egy ilyen menetelés, de azért egy kicsit több az a hit, amelyet én keresek; több, mint vasárnap délből Kaposvárról Taszárra sétálni.

Amikor odahaza fontolgattuk, hogy jöjjünk-e Kaposvárra, felmerült a kérdés: Nem pótcselekvés-e, amit ezzel csinálunk? Mi az a pótcselekvés? Hát csak az, amit a másik tesz, s az a nem-pótcselekvés, amit mi magunk teszünk. Ha nem jössz Taszárra velünk, hanem otthon maradsz és regényt olvasol, akkor pótcselekszel (mondjuk mi. Ha elmész Taszárra, ahelyett hogy pl. a tél beállta előtt újrászigetelnéd nyílászáróidat, akkor pótcselekszel (mondja, aki otthon marad. Ennél komolyabb meghatározásra van szükségünk: akkor pótcselekvésünk, ha nem fűlik a fogunk ahhoz, amit meg kellene tennünk, s helyette valami egyéb, nekünk tetsző tennivalót keresünk magunknak.

Van ennek a taszári sétánknak egy nagy szépséghibája is. Bush elnöknek akarjuk megmagyarázni, hogy neki mit kell tennie. Jézus meg azt mondta, hogy az Isten Országáa rajtunk fordul. S ez a rajtunk elsődlegesen Jézus tanítványait jelenti; s ha tanítványai vagyunk, akkor mimagunkat. Busht csak akkor jelenti, ha ő is Jézus tanítványa. Biztosan nem az, mert gyilkolásra specializálja magát. Akárki joggalalappal mondhatja nekünk: ne strapáljátok magatokat! Nem is értelek titeket, hiszen nagyon jól tudjátok, hogy az a hadi gépezet, amelyet elindított, nem vesz tudomást a Bokor és a nem-Bokor jámbor s naiv szándékáról. Az Isten Országáa nem a fegyvergyárosokon s rendelőiken fordul. Ezek az ördög atyától valók Jézus szavai szerint. Nos, itt a pótcselekvésünk! Tudván tudjuk, hogy egész sétánk sikere valószínűleg közelíti a zéró határ értékét. De úgy érezzük, mégis meg kell tennünk. Hangot kell adni az embernek, aki érti Isten szándékait. Nem lehet némának maradni, mikor ekkora a tét: a teljes pusztulás lehetősége. Különös gubók szülhetnek pillét (

mondja Babits Mihály.

Egy esetben nem pótcselekvés ez a séta. Ha nem a Bush megtérésében van a reményünk, hanem abban, hogy függetlenül attól, hogy ő mit tesz, és függetlenül a sétánktól, mi megteesszük-e azt, amit megtehetünk. Mit tehetünk? Mit kell megtennünk?

A szeptember 11-iki bombázás (tiltakozás a neoliberális, piacgazdaságos, tőkés termelési rend ellen. Ez ellen mi, Taszár felé sétálók, összesen semmit sem tehetünk. Ez a termelési rend majd kinyírja saját magát. Ma az összes termelt javak 84 %-a az emberiség leggazdagabb 20 százalékaé. Holnapra még nagyobb lesz a részesedésük, s a 80 % szegényé még kisebb. Nem lesz, aki megvásárolja termékeiket, kénytelenek lesznek megint a tenger fenekére süllyeszteni azokat. Ezt a termelési rendet az tartja életben, hogy mindannyian gazdagabbak akarunk lenni, s mindannyian reménykedünk, hogy nekünk sikerül majd a legfelső 10 vagy 20 %-ba jutnunk.

A Taszárra sétálóknak séta közben fel kell tenniök a maguk szánára a kérdést: Gazdagabb akarsz-e lenni, mint a melletted sétáló? Vagy megértetted a jézusi példabeszédet, amelyben a gazda mindenkinek egy dénár fizetséget ad. Hajlandó vagy-e ezt az új elosztási rendet még ma megvalósítani? Beéred-e az egy dénárral? Azzal, hogy nem akarsz-e többet birtokolni, mint a melletted sétáló testvéred. Vagy te a gyerekeidnek mindent meg akarsz adni, ahogyan a melletted sétáló testvéred is a maga gyermekeinek?

Látjuk-e világosan, hogy a szeptember 11-i bombázások, az Afganisztánban vagy akárhol ledobott bombák inspirálója, motorja, hajtó ereje az, hogy gazdagabb akarunk lenni, mint embertársaink; s vagyonunkat, a többet birtoklást természetesen meg kell védeni. A mindenkinek jutó dénárt nem kell bombázásokkal védeni. A bombák csak következményei a többet birtokolni akarásnak. Azt akarják megvédeni. Ha többet akarsz birtokolni, mint embertársad, sétálhatsz Taszárra, de sétád ellenére is a bombázókra szavazol. Azok a te vágyaidat védik embertársaid ellen. Ha többet akarsz embertársadnál birtokolni, bizony pótcselekvés ez a séta. Ne legyen az! Legyen kezdete egy új elosztási rendnek, amelynek alapjait a lelkünkben még a mai napon elhatározhatjuk. Isten segítsen meg az elhatározásunkban! Hogyha Jézus visszajön, találjon hitet a földön! Amen.

16. KARÁCSONYI RAJZOS NAPLÓ

Tartalomjegyzék

16. KARÁCSONYI RAJZOS NAPLÓ	1
Városmajor, 2001. október 28.	1
Városmajor, 2001. október 29.	6
Városmajor, 2001. október 30.	7
Városmajor, 2001. október 31.	13
Városmajor, 2001. november 1.	14
Karácsonyi üdvözlét Bruderhofból.....	14
Szent Jeromos beszélgetése a Gyermek Jézussal az istállóban	14
Városmajor, 2001. november 2.	16
Városmajor, 2001. november 3.	18
Városmajor, 2001. november 4.	24
Városmajor, 2001. november 5.	25
Városmajor, 2001. november 6.	25
Városmajor, 2001. november 17.	27
Városmajor, 2001. november 17.	28

Városmajor, 2001. október 28.

A karácsonyi Napló-füzet írásához idejében kell hozzákezdenem, ha azt akarom, hogy az olvasók ott találják a karácsonyfa töviben. Ezért az októberi keltezés. Valamikor az anti-világban, a század első felében, a piarista rendkormány Sátoraljaújhelyről Tata városába rendelt. Ott már egy egész évet tölthettem (Újhelyben csak felet) - tanítván a tatai piarista diákoknak a magyar nyelvet és a derdie-das-t. Sikerrel, nem-sikerrel, de amikor meghallották 1997. évi egyházi rehabilitációm hírét, szívesen vették ezek a tataiak, hogy náluk is mondanék nagy örömben egy hálaadó misét. Az akkor és ott mondott szentmise prédikációjával indítom a Napló e karácsonyi dupla számát.

Jászol és osztózás

Hajnal van, ülök a szövegszerkesztőm előtt, s készítem másnapi homíliám, melyet majd elmondok a tatai templomban. Jól van ez így? Készültél Te, Uram a Hegyibeszédre, vagy rábíztad magad Atyád Lelkére, aki Benned élt? Reá bíztad, hogy mondja, amit akar. Tanítványaid ugyanerre bíztattad: megadatik nektek abban az órában. S az is igaz, amire kispap korunkban neveltek minket: hétfőn kell elkezdni a készülést a vasárnapi prédikációra..., aztán a hét folyamán leírni és betanulni! Melyik a helyes?

Nem tudom, Uram, hogy voltál, hogy is lehettél a Hegyibeszéd előtt. Sűrögtek-forogtak körülöttem, mondta ki-ki a baját, közölték aggodalmaikat időjárás meg politikai helyzet tárgyában, Te pedig igyekeztél figyelni mindenkire, kedvesnek lenni mindenkire, aztán egyszer csak elkezdted: Boldogok a szegények? Így volt? Vagy visszavonultál készülni, s meghagytad, hogy prédikációig ne zavarjon senki se, s begyakoroltad az első három mondatot, hogy legalább az indulás biztosítva legyen?

Nekem idejében el kell indulnom hazulról, hogy le ne maradjak a vonatról; ki tudja melyik külső vágányon találom a Keletiben. S izgulok majd, hogy ne késsen a szerelvény. Aztán megérkezem, s kedveskedem azokkal, akik várnak. Aztán meg a templomban a pappal, a sekrestyével, a ministránsokkal, a felolvasókkal, az ének- és zenekar vezetőjével váltok fontos szavakat, s végül elkezdek beöltözni figyelve arra, hogy hosszú ne legyen a miseruha, nehogy hasra essek benne, aztán hogy késés nélkül kezdjünk, s hogy lehetőleg egy órán belül befejeződjék... a rendezvény, a show.

Most pedig tele vagyok az elmúlt napokkal. Fejezeteket írtam Budaváriban az Egyetlen szövetség? c. könyvem 2. kiadásába, felfelé jövet a buszon pedig elolvastam Schillebeeckx tanulmányát a Concilium őszi számából arról, hogy vallás és erőszak elválaszthatatlanok egymástól. Este pedig elalvás előtt az ágyban az Actualité Religieuse novemberi számából J. Moingt írását arról, hogy Jézus azután igazán nem alapított vallást. S most kezdem ott, ahova ezek után eljutottam, azoknak beszélvén, akik nem mentek keresztül ezen a három galvánfürdőn, csak eljöttek, mert úgy gondolták, hogy ide talán érdemes eljönniök.

Legszívesebben csak annyit mondanék, hogy mondjátok el, testvéreim, mit vártok tőlem. De hát ezt nem lehet. Nekem kell produkálnom magam. S teszem, és azt a képtelenséget teszem, hogy ott kezdem, ahol most vagyok. Azt mondom, ami most, hajnalban megfogalmazódik kérdésként bennem: Nincs harmadik lehetőség? Csak kettő van?

Mi a kettő? Mi a három? A kettő az, hogy Jézus leszel vagy pedig Heródes és/vagy Kaifás leszel. A harmadik pedig, hogy együttlegel a bárány meg az oroszlán, azazhogy Jézus meg Kaifás. De hogy kerül a csizma az asztalra? Most advent első vasárnapjának szombatja van, én pedig katolikus pap vagyok, aki 15 év szünet után végre újra nyilvánosan is - értsd: katolikus templomban is - hirdethetem (hazámban is, nemcsak külföldön) Isten igéjét, s mondanom kell valami ideillőt, adventit, karácsonyvárót.

Hát éppen erről van szó, hogy mit kell mondanom, hogy mi az ideillő. Az-e, hogy várjuk a Jézuskát, aki... Idáig tart a tudományom. Hogyan folytassam? Várjuk a Jézuskát, akit nem fogadtak be, de mi azt akarjuk, hogy minket befogadjanak. Várjuk a Jézuskát, akinek nem volt hova lehajtani a fejét, de mi el sem tudjuk képzelni ezt a magunk sorsaként. Hogy várjuk a Jézuskát, akinek sikerült minden egyházi hatóságot magára haragítani, nekünk pedig természetesen alázatos és fiúi békességben kell élnünk fő- meg nem főpásztorainkkal. Hogy várjuk a Jézuskát, akit a maga főpásztorai irgalom nélkül kitessékelték Izraelből és az életből. Várjuk mi, akik tudjuk, hogy a kiengesztelés évezredfordulója következik, s mindenképpen meg kell tudnunk találni a megoldást - a Jézuskának is, Béluskának is jelszavunk jegyében.

De hát miféle prédikáció az ilyen? Ezért jobb leírni előre a helyzethez illő mondatokat, s azokat szépen betanulni. Pl. Lelkünket is meg kell tisztítanunk szentestére, nem elég gondoskodunk a mákos és diós bejgliről000000000 és az ajándékokról, hanem az évi vagy karácsonyi szentgyónásunkat is idejében el kell végeznünk, s a többi. Nem tudom ezt mondani, mert nekem - nem ideillő. Számomra

csak az az ideillő, amivel tele vagyok. Mivel vagyok tele?

Azzal, hogy holdkóros volt-e az Isten, amikor elindította Fiát a betlehemi éjszakába? Azzal, hogy holdkóros voltam-e, amikor rábíztam magam arra, amit belülről igaznak, Isten szavának gondolok? Azzal, hogy etetjük-e csak magunkat, ha egyszer nincs béke az olajfák alatt, és másutt sincs? Azzal, hogy lehetséges-e az Isten álma, vagy csak az lehetséges, hogy valaki az Istennel kezdi és a Golgotán végzi.

Mondhatnám mindezekre, hogy kérem szépen, tessék nekem ezekkel békét hagyni. Én csak egyszerű polgár vagyok, akinek 1-gyel kezdődik az azonosító száma, s ki kell tudnom fizetnem a víz-, a csatorna-, a közös költség-, a telefon-, a villany-, a gáz- meg még nem tudom miféle közszolgáltatási számláimat, ha már egyszer szerencsénkre a szocializmusból visszafordulhattunk a kapitalizmusba, amelyről félszázadon keresztül tanultuk a különböző szintű szemináriumokon a ma kormányon levő elvtársaktól, hogy annak immár a nagy októberi forradalom óta egyszer s mindenkorra vége van. Ez az én megoldandó problémavilágom, az Isten gondjait pedig méltóztassék magának a Jóistennek megoldania.

Mondhatnám, és nem tudom mondani. Nem, mert a 80. esztendő tövibe' az ember már nem tud váltani, s csak azt tudja csinálni, amit odáig csinált. Mit? Az Isten gondjait deklinálni. A próféták, az Isten tolmácsainak módján, akik felelőtlenül ígérgetnek, hogy mit és mikor és hol fog most már az Isten igazán valóra váltani. S ahogyan Jeremiás is tette, amíg ki nem kötött a ciszterna mélyén, ahol aztán sárban iszapban, piszokban, szomjazva és éhezve spekulálhatott azon, hogy Isten hogyan visel gondot azokra, akik odaadják neki az életüket.

Mondom tehát, amit mondok. Ha elátkozza százszor Pusztaszer, akkor is mondom. Mondom, mert üres dumára képtelen vagyok. Mondom, mert addig élek, amíg mondhatom. Mondom, mert Élni, hogyha nem fájúlva tengés, olcsó időnek hasztalan soka. De érben, vérben a kerengés, mely a szebb jövőnek biztos záloga. Mert ha tudta ezt Arany, aki pap se volt és katolikus se volt, akkor egy magyartanárnak, aki hozzá még pap és katolikus is, szintén tudnia kell.

Igenis, válaszolni kell tudnom a kérdésre: meg tudja-e valósítani Isten azt, amit ígért. Lehetséges-e az Isten Országá? Vagy csak az lehetséges, hogy keresztre feszítjük az Istent meg minden lányát és fiát, aki csak közénk merészkedik? Mondom, mert csak ez érdekel. Mondom, mert addig élek, amíg hiszek abban, hogy ez lehetséges. S azt is mondom, hogy csak akkor van erre lehetősége a Magasságos Istennek is, ha valakiknek fontos az Isten baja. S mondom, és nem tudom nem mondani, hogy bizony a Bokor csak arra született, hogy egybegyűjtse azokat, akiknek fontos az Isten baja.

S aztán, ha egybegyűlnek, akkor mi lesz? Nem tudom. Csak azt tudom, hogy ez esetben már van egy pont, ahol megvetheti a lábát az Isten. Mert van már egy pontja, ahol gondolkodó emberek élnek, s akik akarnak valami egyebet is, mint a merő túlélést: azt, hogy ki tudják fizetni számláikat.

Nem látok bele a jövőbe! Nem tudom megmondani, hogy mit fognak csinálni ezek az egybegyűltek. Csak azt tudom, hogy már jó 50 évvel ezelőtt egybegyűltek, amikor mindenki azt mondta, hogy teljességgel világos, hogy az adott körülmények

egyáltalában nem alkalmasok arra, hogy ezek a valakik összegyűljenek. Nem alkalmas, mert az összegyűlést tiltja a demokrácia védelméről szóló 46. évi 7. törvénycikk, s az ilyen tárgyú összejövést, mint a népi demokrácia megdöntésére irányuló szervezkedés vezetésének büntettét értékeli, melynek felső büntethetőségi határa a kötél általi halál.

Csak azt tudom, hogy összegyűltek s megtanulták, hogy nem papi szakma ez az összegyűlés, hanem egyetemes emberi szakma; és hogy kivétel nélkül mindenkinek való, és hogy az Isten kivétel nélkül mindenkitől várja, és azt várja, hogy ki-ki összegyűjtse, akiket csak összegyűjteni képes, és hogy hordozzuk, igenis mi, kisbajos emberek, az Isten gondjait. Csak azt tudom, hogy összegyűlve rájöttek arra, hogy a második világban élnek, s túlságosan gazdagok a harmadik világhoz képest, s hogy nem szabad elkölteniök magukra, családjukra fizetésüket, hanem annak minél nagyobb hányadát ki kell síbolniok az országból a harmadik világ éhezőihez, elkövetve ezzel - ebből az alkalomból és változatosság okából most - a valuta-kiajánlás büntettét, aminek felső büntethetőségi határa ugyan nem a kötél általi halál, de mindenképpen marginalizálódással jár az állami, az egyházi, a társadalmi életben egyaránt. Csak azt tudom, hogy rájöttek arra, hogy a Jézus nevében megkeresztelt, azaz Jézus Istenének és Atyjának lepecsételt emberek nem tehetnek katonai esküt - megígérve, hogy elpusztítják a folyó túlsó oldalán élő és élni akaró embertársaikat... Nem tehetik, mert szeretni is és elpusztítani is - ez ellentmondás, Isten pedig nem a sötétség, hanem a világosság Istene, nem az igennek is, meg a nemnek is az Istene, hanem csak az egyértelmű igené. A szeretetre igent mondásé. Csak azt tudom, hogy az Isten gondjai tárgyában összeülőeknek megint büntettet kellett elkövetniök. Csak azt tudom, hogy ezek után Casaroli, a Szentszék keleti politikájának nagymestere, közzé tette üzenetét a katolikus sajtóban, hogy engedelmeskedjünk. Nem mondta meg, hogy minek és miben engedjünk, de egyértelmű volt, hogy az uraknak kell engedelmeskednünk. Csak azt tudom, hogy Lécai bíboros megmondta magyarul: a gyilkolást elrendelő s azt a Varsói szerződés jegyében legfeljebb tekintélyével parafáló katolikus püspöki karnak kell engedelmeskednünk, mert a polgári szolgálattal élésnek az ideje akkor még nem érkezett el. Csak azt tudom, hogy vállalták, hogy rossz kisközösségnek minősüljenek, amelyek nem tartják meg hazájuk törvényeit s nem engedelmeskednek a hierarchiának. Csak azt tudom, hogy mindezzel vállalták azt, hogy saját egyházukban marginalizálódjanak, s hogy a rendszerváltozás után is kitaszítottak maradjanak, s ne hívják meg őket a katolikus lelkiségek seregszemléire, mert az ő lelkiségük nincs összhangban a hierarchia által patentírozott katolikus lelkiség, lelkiségek fogalmával.

Hogyan ünnepeljek karácsonyt, miféle adventvárast csináljak? Kit és mit várjak? Kinek zengedezzek éneket? Az istállóba szorultnak s a Kaifás által majd az életből, magából is kitessékelendőnek? Vagy pedig a keresztény egyházak békés, semmi vizet és senki vizét nem zavaró és megaranyozott jászlú Jézuskájának, akinek halvány fogalma sincs, hogy mit akar, s aki véletlenül se mondana Hegyibeszédet, mert hát ugyebár abszolút nyilvánvaló, hogy nem a szegények a boldogok, hanem a gazdagok.

Abszolút nyilvánvaló, s az összegyűlők, az Isten gondjait hordozás céljából összegyűlők sem akarnak, kérem, szegények lenni, mert mindegyikük gondoskodni akar párjáról, gyermekeiről, és mert maga Isten írta bele emberi természetünkbe ezt a gondoskodni akarást. S a maga szívét koppintotta le akkor az Isten, amikor a szívünkbe írta ezt a gondoskodni akarást.

Hiába gyűlnek össze, akik összegyűlnek, ha nem adnak választ az Isten gondjára, az ember bajára. Elméletit is és gyakorlatit is. Az elméletit meg kell tudnia fogalmaznia annak, aki Jézus Istenéért és Atyjáért gyűlik egybe. Így hangzik: Isten a maga szentháromsági baját úgy kerüli el, hogy az Atyának nincsen semmije, ami ne volna egyúttal a Fiúé is, s a Fiúnak nincsen semmije, amit elzárna s ne akarna megosztani az Atyával. Így tesznek. Azért tesznek így, mert kettejük Lelke az Osztózás Lelke. S ha egyszer igaz, hogy Isten is csak a maga képére és hasonlatosságára tud alkotni, miként mi is, amikor bármi művünknek vagy gyermekeinknek adunk életet, akkor a mi gondunknak sem lehet más megoldása, mint ami az ősmintában megoldja a gondokat. A szakállas jénai keresztény zsidó nem tévedett. Osztozni kell. Nem az eredeti bűn következtében kell osztoznunk - mint ahogy bizony nem kis bátorsággal gondolta Horváth Sándor 60 évvel ezelőtt: mivel akaratumk rosszra hajló lett, ezért aztán visszaélünk önzésünkben a magántulajdonnal -, hanem annak következtében, hogy az osztozó Isten képére és hasonlatosságára lettünk teremtvé.

Ha az összegyűlők ezt másképpen látják, abba fogják hagyni az összegyűlést, mert ráébrednek, hogy tárgytalan az összegyűlésük. Tárgytalan, mert nem akarják többé tovább hordozni az Isten gondját, ami az ember gondja: az éhezőké meg az éheztetőké. Ennyit az elméletről.

Ami pedig a gyakorlatot illeti, azt el kell kezdeni. Akármilyen szerény kezdetekkel is, de el kell indulni. Mert el se indulás esetén össze fog zavarodni az elméleti tisztánlátás is. Össze, mert igaz, amit tanultunk: a lét meghatározza a tudatot. A nem osztozó lét meghatározza a tudatunkat, s azt fogjuk mondani arra, amit nem tudunk, vagy nem akarunk megcsinálni, hogy az nem is lehetséges... vagy azt, hogy az Isten azért ezt már igazán nem is kívánhatja tőlünk.

Látod, Betlehemi Gyermeke, ennyi és ez telik csak tőlem. Persze az lenne a szép, ha ezt nem kellett volna leírnom, hanem csak úgy rábízhattam volna magam a sodrodra. De nem tehettem, mert ez nyilvános ígehirdetés, s itt idejében be kell fejezni a dolgokat. S ez csak akkor lehetséges, ha az ember előre leírja, ami telik tőle, s a szövegszerkesztője előtt ülve az órájára nézhet, meg arra, hogy megvan már a 12 ezer byte, és abba kell hagynia a költést akkor is, ha talán futná még néhány versre az ihletből.

Letelt az idő. A mondóka befejezve. A jászlad figyelmeztessen arra, Kisjézus, hogy el kell indulnunk. Feléd. Jászol iránt. Amen.

Városmajor, 2001. október 29.

Ezt mondtam el akkor, s most haladnék az években előre. A Jászolba fektették című vaskos kötetben 1949-től kezdve végigmentem életem évein és karácsonyain, s eljutottam benne egészen 1997-ig. Közel ötven évről voltak emlékeim, de az ötvennek még híja van. Ebből következik számomra a folytatás lehetősége és feladata. A most sorra kerülő új esztendő ezt a nevet viseli:

1998

Végiglapoztam a Koinónia 1998. évfolyamának kétszáz hasábját. Semmi nyoma, hogy a püspöki kar az előző év őszén rehabilitált. Megnyíltak a templomok kapui, amelyek 16 éven keresztül a pap-Bulányi előtt zárva voltak. Akármelyikben prédikálhattam, misézhettem volna újra. De csak volna, mert nem hívtak meg azokba papjaink. Éppen megtehették volna, de úgy gondolták: nem szereznek maguknak rossz pontokat püspöküknél, kik félreérthetetlenül kinyilvánították, hogy csak papíron s nem a szívükben rehabilitáltak

Így aztán az évet nagyobbára azzal töltöttem, hogy befejeztem végre a Szent Pál teológiájának hetedik kötetét: Egyetlen szövetség? A cím végére azért került kérdőjel, mert mi úgy tudjuk, hogy ebből kettő is van: az ó meg az új. De valami olyan eredményre jutok könyvemben, hogy Jézus tanítása szerint Isten az idők kezdete óta szövetséget akar kötni minden emberrel. Nem Ábrahámmal meg Mózással meg Jézussal kezdődik ez a szándéka. Ezért aztán nemcsak ó meg új szövetség van, hanem van örök szövetség is, ha nincs is ilyen kötetünk: Örökszövetség, csak olyan, hogy Ószövetség meg Újszövetség. Ezek köbe meg papiruszba lettek vésve meg róva. Az Örökszövetség pedig csak az emberi szívekbe, de az idők kezdete óta Isten erre a szövetségre teremti az embert. Mindet. S ha rehabilitálnak, ha elégetnek valakit, Istennek mindenképpen szerelmes gyermeke - még elégetetten is, meg rehabilitáltan is. Legfeljebb tékozló lánya vagy fia, s Isten azért őket is, és mindenképpen hazavárja. Ahogy mi is hazavárjuk gyermekeinket, akármelyiket. Az ilyent is, meg az olyant is.

Ez évben (1998) még összeállítottam egy 180 lapos anyagot: Vatikáni ügyem lezárásának sajtóvisszhangja címmel, s ezzel ad acta tettem a rehabilitációt. Új lapot benne csak a nagy behívó megérkezése után várok: Jézus melléje áll a hatalmasságoknak, vagy továbbra is csak galileai meg máshonnan való szegénylegényeket, tanítványokat ismer? Erőst bízom benne, hogy az ízlése nem tekeredett el a főpapok, írástudók és vénék irányában.

A lapozgatás közben azért megtaláltam folyóiratunkban a budavári és tatai templomi hálaadó misém prédikációit. Hát mégis csak beengedtek? Be, de nem hirdették meg, hogy ott leszek. Azóta is szabály, ha én népet gyűjtök, Bokor-népet, akkor egyik-másik templom kinyílik számomra, mint a napokban is, a szadai, hogy emlékezhessék a Bokor Bandi bácsira. Így most már nem kell drága pénzen kibérelnünk a volt-pártfőiskolát, ha aranymisét mondanék, vagy a Bokor 50 éves jubileumát akarjuk megünnepelni. Kinyílik a templomok ajtaja, de csak a magunk népe jön be a nekünk kinyitott ajtón. Isten többi katolikus népe meg ne hallja, mit

tanítunk Jézusról és az Ő Istenéről! Ez most már így marad egy darabig. Esszük, nem esszük, csak magunkat kapjuk. Beérjük magunkkal? Igen, de erőst törekszünk arra, hogy egyre többen legyünk.

Városmajor, 2001. október 30.

Ha valaki olyan tanítvány, mint amilyen én vagyok - teológus is meg lapszerkesztő is -, annak évenként kétszer van karácsony. Az egyik két hónappal korábban, hogy a karácsonyi számban is legyen valami Karácsonyról. A másik karácsony meg Karácsonykor van, mert csak nem mondhatom el a karácsonyi misén azt, amit a hallgatóság már elolvasott a Koinónia meg a Napló karácsonyi hasábjain. Ennek következtében évről-évre két karácsonyi elmélkedést kell készítenem. Így volt ez az 1998. esztendőben is. Íme első karácsonyom terméke, amit a Koinónia decemberi számának írtam:

Karácsonyi híradás és epikai hitel
Ó, jöjj, ó, jöjj, üdvözítő!

1. Elfogyott-e, ami idáig hozott?

Porka havak esedeznek... Már az év, mint homokóra, fordul... Jöjj el, jöjj el, Emmánuel... Sorok, melódiák tolulnak fel a mélyből, s mind arról beszél, hogy születésnap közeledik. Valamikor verseket, énekeket tanulva készültem reá. Aztán épp most 49 éve magam kezdtem köszöntőt írni arról, hogy Betlehemben megtestesült... és így tovább. Vannak dolgok, amiket nem szabad elhagyni. Ha megteszem, szembesülnöm kell a kérdéssel: Mi van? Kihűlt a szíved? Elfogyott, ami idáig elhozott? Az idén már nem mész el Betlehembe? Nincs mit odatenned a jászolhoz? Az a nap, Uram, hadd legyen a végső! - írta félszázada tanárom és rendtársam, a költő Sík Sándor. Szabadíts meg az elfáradástól, a jászol nélküli ünneptől... Segítsd, Betlehemi Gyermeke, ha fárad a verselő.

2. Tudok-e még szívből új éneket énekelni?

A Toldit meg a Hun-trilógiát író Arany beszélt az epikai hitelről. Arról, hogy ha nem jár előtte a Toldiról éneket mondó Ilosvai Selymes Péter s a honfoglalásunkról, mint visszatérésről beszámoló, s ezért Attila király viselt dolgait is kódexbe rögzítő Kézai Simon mester, bizony nem készül el sem a Toldi, sem a Buda halála. Hitel nélküli sorokat róni ezrével egymás után - nem tud még Szalonta születte sem. Van-e hitele számomra az ősök beszámolóinak születésről, betlehemi éjszakáról, helyszínről és látogatókról? Tudok-e még Betlehembe menni, bírok-e még szívből új éneket énekelni a Gyermekeknek? Évről évre, napról napra meg kell küzdenem a hitért. Nem is csak a születésről lejegyzett történetek epikai hiteléért. Többért! Azért, hogy akármi történt is a betlehem? éjszakában, volt-e s van-e értelme annak, hogy megszületett,

aki felnőtt kort érve elmondja majd: Betelt az idő! Elközelgett az Isten Országá!?

3. Mikor mondhatom, hogy hiszek?

Ha az ember egyszer él, akkor valamiben hisz - énekelte a század elején Babits Mihály. Igazat mondott-e? Számomra igen, mert a hit arról beszél, amire ráteszem az életem. Nagy szó ez a ráteszem az életem. Többet és mást idéz fel, mint amire képes az emberalatti világ: a létét és faját pusztán csak folytató gyermekláncfű, tücsök és katicabogár. Többet mond, mint élni magamnak, magamért. Többet, mint magamat s legszűkebb enyéimet szeretni. Virágnak, bogárnak nem lehet hite; hitetlen sem lehet. De nekem, ha felnövök, ha ért korú leszek - igen. Ha nem pusztán magamért, fajomért akarok élni, akkor mondhatom el, hogy hiszek. Gyermekként még hihettem angyalokban, akik karácsonyfát, ajándékokat hoznak - nekem. Elfogadhattam, hogy Jézuska, angyalok, szüleim, mind-mind csak azért vannak, hogy nekem örömet szerezzenek. De nagykorúvá cseperedve már nekem kell karácsonyfát készítenem. Most éppen azzal, hogy sorokat rovak egymás után, hogy ünnepi örömbé öltözzek, s annak melegével fel tudjam lobbantani testvéreim szívében a hit melegét s tüzét.

4. Mi lett más, mint ahogy korábban volt?

Négyszáz nap van még hátra, s aki megéri, írhatja majd levele végén a ma még nem íratót; azt, hogy Budapest, 2000. január 1-én. Az ezredvég utolsó előtti karácsonyán újra bizonytságot kell tennem arról, hogy hiszek. Akármilyen kakofóniás és éjszakát csúfoló volt is az eltelt kétezer év! Akármennyire is cáfolták a letűnt századok a nagy bejelentést arról, hogy beteljesedett, meg hogy elközelgett valami! Mi teljesedett be más, mint az uralkodás, a kiváltság-kergetés és a gyilkos erőszak hitetlensége? Mi közelgett el más, mint a trón és oltár szövetsége? Mi lett más, mint ahogy volt korábban? S ha így van, hogyan mondjam el, hogy mégis hiszek? Hogy hiszek, mert igenis és mégiscsak történt valami azon az éjszakán. Több és más, mint ami minden másodpercben megtörténik Bolygónkon, amikor felsír egy gyermek, elhagyva anyja méhét... Több, mert ami ott történt, annak kell magához igazítania az életet, a tiédet meg az enyémet. Az történt ott, amire rá kell tennünk az életünk. Mi történt? A fiókból nincs mit előszednem. "Mostan kedvem kerekedik... Ideje volna énekelni" - mondom a Kalevala és Kodály nyomán, "komoly öreg Vejnemöjnen" szavával.

5. Hogyan is kezdődött?

Az éjszaka gyermeke megszületett. Bizonyítja három áldott esztendő, tanúsítja a halált osztó főpapi ruhaszaggaszt, meg a kereszten elhangzott szó: "Beteljesedett!". Ha van megfeszítették, akkor kell lennie annak is, hogy születék. Az idő világában élünk. Ami bevégeződik, el is kezdődik valamikor. Amivel ma birkózom, csak ez: hogyan is kezdődött? Hogyan? Nekem is van Selymes Péterem Ilosváról, Simon

mesterem Kézáról, csak más a nevük: Máté Kafarnaumból, meg Lukács Szíriából. Az ilosvai meg a kézai betűrovók nem maguk találták ki történeteiket; a regösök csacska meséire figyeltek - mondja Anonymus. Máté és Lukács is gondosan utánajártak: szájhagyományt jegyeztek le. Nemcsak Meótisz ingoványaiban, nemcsak Duna-Tisza-tájon Száll a madár ágról-ágra, Száll az ének szájról-szájra. Izrael földjén is, akkor, kétezer éve is.

6. Örülj, kedves Szűz!

Nincs mód eljutni a balladákhöz, a Bizony csak meghalok, anyám, édesanyám... eredetéhez. A kezdet kezdetéhez, a legelejére: az első, az ősi ághoz, melyen először dalolták. Sohasem fogjuk megtudni, ki is volt az első, aki hírül adta Jeruzsálemben vagy másutt, hogy időszámításunk kezdetén angyal hozott hírt Máriának: Örülj, kedves Szűz! Ki találta ki a Csodaszarvas mondát? Kinek a lelkében született meg a híradás, hogy József útnak indult Máriával Betlehem városába? Ki adott tájékoztatást először és melyik gyülekezetnek az éjszakai születésről, a pásztorok hódolatáról, az angyalénekekről, a napkeleti három mágusról, az őket vezető csillag fényéről? Nem tudja senki. Csak annyit tudunk, hogy Mátéhoz, Lukácshoz eljutott mindezek híre. Ők lejegyezték, s bizony nem gondolhattak arra, hogy szövegük magyar változata minket is tájékoztat majd az 1999. esztendő töviben is itt, a Duna-tájon. Kétkedem-e az Udvarhely vármegyei énekes, hogy éppen Zetelaki Lászlót bízta édesanyja: meg ne haljon már Görög Ilonáért? Kétkedett-e Máté meg Lukács, amikor továbbmondták, amiket hallottak? Selymes Péternek, Arany Jánosnak csak az volt a dolguk, hogy csak továbbadják versükkel a Toldi-históriát. Máté és Lukács is álmélkodva mondta, írta, amit hallott. Magam is így teszek, s adom hírül, hogy felment József is a galileai Názáretből a júdeai Betlehembe, Dávid városába...Máriával együtt, aki áldott állapotban volt (Lk2,4-5).

7. Miért nincs senkinek új éneke?

Meglehet, hogy a kétezer esztendő során, egészen napjainkig, rendre akadtak olyanok, akik gondolkodtak annyit a három esztendőről, annak eredetéről is, mint Máté vagy Lukács. Ezek közé tartozhatom talán magam is. Jutott-e valamelyikük eszébe, hogy e híradásokat a születésről lecseréljék? Mire? Valami szebbre, mélyebbre, igazabbra? A három esztendőtlől, a golgotai teljesedéstől mélyebben megihletettre? Ha jutott, ha nem, kétezer esztendő után is Máté és Lukács evangélium-kezdeté van a kezünkben, és túl ezeken nincs alternatívánk. Nincsen más szövegünk! Sikerral senki sem kísérletezett újjal. Az elmúlt hetekben többször is eszembe jutott: mért nincs valami jó ötletem? Kétezer esztendő írásaiból táplálkozva, miért nem tudok valami más, ha nem is méltóbb, de mégis valami új születésnap szöveggönyvre találni? Mást és újat szerkeszteni a názáreti ács történetének kezdetéről? A Jóisten biztosan szereti a költőket. Aligha haragszik meg, ha Jézus trubadúrájává szegődöm. A szépnek is Ő a végső forrása. Hiába. Nem sikerült. Nekem

sem sikerült. Miért ez a köztehetetlenség? Nem az enyém, de a nagyoké... egy Dantée vagy Tolsztoje is? Miért nincs senkinek új éneke arról, hogy miként is történhetett Jézus beköszöntése ebbe a világba! Másképpen megénekelve, mint ahogyan Máté és Lukács teszi. Akármilyen is az oka, nincs vállalkozó, aki aztán odaírná verse végére, mint egykor Kecskeméti Vég Mihály prédikátor:

Szent Dávid írta az zsoltárkönyvben

*„Ötvenötödik dicséretiben
Melyből az hívek keserűségben
Végasztalásért szörzék így versekben.”*

8. Valakiket elbűvölt a három esztendő

Arany Jánossal adom meg a választ. Hiába kísérelték volna meg. Hiába, mert hiányzott volna az epikai hitel. Görög Ilona névre hallgatott, akiért Zetelaki László meghalni készült. Így került ez hírt-adó szájra valamikor a Homoród völgyében... s ezen ember ne változtasson! Senki. Magyar sem. Akkor sem, ha Pázmány Péter négyszáz éve Kempis-fordításának előszavában elcsodálkozik népünk "gazdagságán a lelésben, mely nem egyéb, mint magyar poézis". Nem leltem, nem találtam, magam sem, semmire. Hiábavaló kísérletezés helyett inkább újra megcsodálom a Jézus-tanítványok első nemzedéke lelkének gazdagságát - a lelésben. Azt, hogy ezekre a történetekre leltek. Hogyan leltek rájuk; senki sem tudhatja. Csak annyit tudunk, hogy ráleltek. Rá, mert valamiket elbűvölt, amit a három esztendő során szemükkel láttak, fülükkel hallottak. Közelében éltek, s ez a közelség költővé tette őket. Akkora költőkké, hogy kétezer esztendő sem tudta átírni verseiket. Még kevésbé feledtetni őket. Hallgassuk hát őket, hátha újra elbűvölnek minket.

9. Tudok-e mondani valami mélyen igazat?

"A Magasságos Fiának mondatik majd" a gyermek, s Szűz hozza világra, akit "a Magasságos ereje árnyékoz be" (Lk 1,32.35). Lukács és forrása semmit sem tudhatott a 3-400 évvel későbbi krisztológiai zsinatok döntéseiről: arról, hogy a betlehemi éjszaka gyermeke "valóságos Isten és valóságos ember - egy személyben". Ezeket nem ismerve tudatták kortársaikkal, hogy történt itt valami nem-mindennapi, mert Isten egy Gabri-él (Isten erősnek mutatta magát - ennyit jelent a héber szó) nevű angyal képében meglátogatta őket. A három esztendő alatt történtek nyomán - az események tanúi vagy azok gyermekei, tanítványok, megsejtettek valamit. Honnan jöttem? Miért jöttem? Ezekre a kérdésekre válaszolva adott Jézus dogmatikát a tanítványoknak. Nem volt kétségük, hogy a Mester csak Istentől jöhetett. S úgy gondolták, hogy nemcsak az élete volt példátlan. Példátlannak kellett lennie születésének is. S aki csak hallotta a példátlan élet példátlan kezdetét: Gábiel látogatását a kedves Szűznél - örömmel adott annak hitelt: Bizony így kellett

születnie annak, aki úgy élt és halt körükben, hogy Péter is, a római százados is csak arra tudott gondolni, hogy maga az Isten látogatta meg őket. Nem bizonytalankodtak a hitelességben. Rahner annyit mondott Khalkedon másfélezer esztendő jubileumán, hogy a zsinat krisztológiai döntése - valóságos Isten, valóságos ember! - nem lehet utolsó szó arról, hogy ki is volt az, aki köztünk járt. Lukács szövege nem kívánt, és ma sem kíván végső szó lenni. Csak az első szó, miként valamikor a Görög Ilonáról szóló ének. Tudunk-e szebbet kitalálni, gazdagnak lenni a lelésben? Nem utolsót és végsőt, csak valami szépet szeretnék mondani. Ha nem szépet, hát okosat. De mindenképpen valami mélyen igazat.

10. Istállón kívül nincsen számodra hely?

A feledhetetlent küldte a világba. Azért is feledhetetlent, mert Máriához küldte, akiről nem volt mit feljegyezniök évkönyveknek. Azokban csak nagyok, gazdagok és hatalmasok számára van hely és toll és tinta és pergament. Máriához küldetett, akinek várandósan kell útra kelnie, s aki ott szül, ahol csak állatok hozzák világra utódaikat: "megszülte elsőszülött fiát. Bepólyálta, és a jászolba fektette, mivel a szálláson nem volt számukra hely" (Lk 2,7). Istállón kívül nincsen számodra hely? Hol van számodra hely, ahol lehajthatod fejed? Miért nem jövendölted: Milliárdokat érő műkincsek között fogják majd ünnepelni születésem? A Bokor abból született, hogy megszületett bennünk ez a miért. "Ki akarsz fosztani minket?" - kérdeztem 1949 karácsonyán Gaizler Gyusziék házában, az első debreceni, immár földalatti, kisközösségi karácsonyunkon. Miért csinálsz úgy, mintha jól éreznéd magad ebben a nyomorúságban? Mért állsz utunkban szegénységed megmásíthatatlan tényével? Mondd, Jézuska, miért kellett neked ilyen kevés? Miért nem voltál igényesebb? Záporoztak rád kérdéseink. S a szalma, a koldusi hely életre szólóan magyarázta meg nekünk, hogy hol a helyünk. Csak azért találtunk rá az Útra, mert istállóban kezdted meg életed. A barokk szent, Kalazanti Szent József apja varga volt. Alig hunyta le szemét, életrajzírói mint az ősi grófi Calasanz család ivadékát mutatták be az utókornak. Lukács és Máté nem esett áldozatul a meteorizálásnak, a nagyizálásnak. Tudták, hogy a kicsi a nagy, a szegény a gazdag, s a gyenge az erős. A történelem lapjain is isteni környezetben maradhatott a megszületett gyermek.

11. Miért hívja a pásztorokat?

Nem urak s katonák, nem teológusok és papok voltak a kisbaba látogatói. Mivel Jézus mit sem mesélt a maga születéséről, a KIO nem is foglalkozott Máté és Lukács híradásaival. De e karácsonyra készülődőn - csináltam egy kis szóstatistikát: Szent Lélek, az Úr angyala, csillag, megment, ne féljete, jászol, pásztorok - ezek azok a kifejezések, amelyek többször is "jelentik magukat" a szövegekben. Száz éve már, hogy Prohászkaiban is megfogant a kérdés: Miért hívja a pásztorokat? Ugyan miért? Hatvan évvel születtem Prohászka után. Illő, hogy továbbkérdessz: Miért nem hívja a trón és oltár szövetségének felelőseit? Heródest és Kaifás valamelyik elődjét miért

nem hívja meg az Úr angyala az istálló jászlához? Nevetséges kérdés. Messze van ez a világ az uraknak, az uraktól. Miért a pásztorokat hívja? Mert azokhoz közel van. Csak ebben a közelben érhető a híradások üzenete: ne féljete, Isten megmenti népét. Ezt jelenti a Jehosue, Jézus neve, melyet József ad majd a gyermeknek, Isten küldöttének parancsára. Akik messze vannak, nem várnak megmentést Istentől. Gondoskodnak magukról - a Mammont és a Kezdetől fogva Embergylkos Sátánt szolgálva. Ki érti ma a karácsonyi szógyűjteményt, ha a Tőkés Társaságok világuralmának meg a NATO elkötelezettje? Hála legyen Máténak, Lukácsnak, forrásaiknak, az első keresztény nemzedékeknek, hogy születéstörténeteik nem csavarták el az Üzenetet. Ahogy a pusztai hármass megkísértésben benne van Jézus egész üzenete a kicsiségről, szegénységről, szelídségről, úgy a karácsonyi híradás is tisztán tükrözi a három év tanítását. Növeli Máté és Lukács ep?kai hitelét. Figyeltek a "regösök csacska meséire"; arra, ami meghatározta azokat, akik Jézust hallgatták.

12. Keveretlen jászol

Heródes ott lenne kéretlenül is a jászolnál. De akik a csillagokra figyelnek, meghiúsítják gyilkos és hazug szándékát. Gondoskodnak róla, hogy legalább a kezdet kezdete mentes maradjon a skizofréniától. Amiről a nagy "keresztény katona", De Gaulle is beszélt: "Ki választhatja el egymástól a kardot és a keresztet?". Ettől az összevisszaságtól maradt mentes a kezdet. Gáspár, Menyhért és Boldizsár tette a magáét, hogy elválassa a kardot legalább a jászoltól. Tesszük-e a magunkét, hogy jászol és kereszt megszabaduljon a kardtól, s még inkább a mammontól? Vigyázunk-e, hogy ne keveredjen egymással az, aminek nem szabad keverednie. Harminc éve kérdezzük már, s kérdezzük ma is: keveretlenek vagyunk-e? Szándékainkban biztosan azok voltunk. Őrizzük-e, beleírjuk-e drágagyöngyünket és kincsünket legalább az előttünk levő kis magyar jövőbe? Tanúi leszünk-e a jászol keveretlen tisztaságának Budapesttől kezdve Dunántúlon, Alföldön, Felvidéken, Erdélyben, Vajdaságban, egészen a Föld végső határáig?

Kevesebb nem lenne elég? Nem. Ránk vár a világ - énekelték már a század elején Sík Sándor cserkészei. Istennek hála, a harmadik világ megmentésre váró nyomorúságát meghallotta fülünk. Itt élned, halnod kell! Hol? Itt, a Bolygónkon. A jászol felől jövő megmentés Izraelből indult el, de az istálló jászlában fekvő gyermek megmentés-ígérete nem ismer sorompót. Sem Csapnál, sem Békéscsabánál. A megmentésnek a Föld végső határáig kell hatolnia. Nincs magyar-megmentés. "Európa Közösség"-megmentés sincs. Hatmilliárdért vagyunk felelősek. Biztosan ránk borul az asztal, ha szívünket megkeményítve valakiknek nem szorítunk mellette helyet, és magunk mellett. A megmentés Jézusnál egyetemes fogalom. Isten mindenkié. A Gyermek mindannyiunk testvére.

Testvéreim, milyen ajándékot viszünk 1998 karácsonyán Betlehembe?

Városmajor, 2001. október 31.

Három éve írtam e sorokat. Írhatnám ma is. Mi a mondanivalójuk? Csak az, hogy nekem aztán édesen mindegy, hogy a trinitáriusoknak (=Jézus valóságos Isten is) vagy az unitáriusoknak (=Isten csak egy van, tehát Jézus csak ember) van igazuk. A trinitáriusok között is van rossz ember, az unitáriusok között is van jó ember. Vallod, hogy Jézus valóságos Isten is, és tiszter olyan vastag a pénztárcád, mint a körülötted levőké? Inkább ne vallanád, de addig osztogatnád pénztárcád kincseit, amíg olyan lapos lenne mint a környezetedé. Mikorra fogja a keresztény világ megérteni, hogy nem abban kell közös eredményre jutnunk, amit nem tudhatunk, hanem abban, amit nagyon is jól tudhatunk. A Szentháromság titkát meg nem fejthetjük, de a pénztárca-laposítást Jézus kétségtelenül tanította is, gyakorolta is, tehát abban mnegegyezhetünk, hogy ez a dolgunk. Annál is inkább, mert amikor a 4. században a niceai zsinatnak sikerült szótöbbséggel döntenie amellett, hogy Jézus valóságos Isten is, a zsinati atyákban elszabadultak a gyilkos indulatok, s utána századokon keresztül gyilkolták a trinitáriusokat az unitáriusokat, s az unitáriusok a trinitáriusokat, aszerint, hogy melyiküknek sikerült megszerezni a keresztény császár jóindulatát meg gyilkolni kész haderejét. Ebből világos lehet, hogy mennyire rossz úton indul az, aki ennek a kérdésnek a tisztázására akarja specializálni magát.

Ezzel szemben a pénztárca laposításának csak üdvös következményei vannak. Ahogyan vékonyul, úgy tölti el szívünket az Isten megtalálásának az öröme. És Jézus megtalálásának az öröme. Meleg lesz a szívünk körül. Mernék képviselni egy teológiai nézetet: az a tanítás tetszik az Istennek, amelynek nyomán meleg tölti el a szívünket; s az a tétel nem tetszik Istennek, amelyiknek a hatására elkezdjük gyilkolni egymást. Jó egy tétel, ha az az eredménye, hogy jók akarunk lenni. Rossz egy tétel, ha az az eredménye, hogy elkezdjük bántani a másikat. Ezt a tételt bizonyára lehetne még finomítani meg pontosítani, de ennek ellenére nagyon fontos, hogy a teológiai tételeket gyártók a nem-finomított forma dacára is mindenképpen nagy betűkkel írják ki íróasztaluk meg számológépük fölé.

1938-ban a nyáron két hónapra kiküldött a Rend meg apám Münchenbe német szóra, hogy az egyetemen el ne bukjam már az alapvizsgán németből. Drága pénzen. Mert akkoriban még nemigen voltak babysitter-ek, bár a kispapok alighanem ma sem lennének használhatók erre. Egy bencés kolostorba kerültem. Hitler volt hatalmon. Én persze bátran képviseltem, hogy a Hitler így meg úgy. Az egyik idősebb bencés szólt nekem: György, a politika szenvedély, s akinek szenvedélye van, nem tud imádkozni. Volt valami igazsága. Én ezt az egész trinitárius-unitárius kérdést meglehetősen szenvedélyesen képviselem. Alighanem az idősebb bencés szavának igaza készített arra, hogy amikor eljött a karácsony, s a Bokorportán misézniem kellett első ünnep délelőttjén, már egészen más hangot ütöttem meg, mint amikor megszerkesztettem a Koinónia számára októberben a karácsonyi elmélkedésemet, amelyet fentebb olvastatok.

Városmajor, 2001. november 1.

Segített ebben, hogy kaptam karácsonyra egy képes lapot az amerikai Bruderhofból. Így született meg a

Karácsonyi üdvözet Bruderhofból

Az ember képes Istent gondolni... Őt megszólítható személynek tekinteni... meg is szólítani... imádkozni. E képességek az egyes emberekben különböző intenzitással találhatók meg... különböző hevülettel tudunk Istenhez beszélni. Van, aki hallani véli Isten válaszát is, tud beszélgetni vele. Ők a misztikusok. E görög eredetű szó alapja: a műő=elrejték ige. Isten rejtőző (szemmel nem látható, füllel nem hallható, kézzel nem tapintható) valóság. Aki misztikus, kapcsolatban áll a titokzatos valósággal. Ha ténylegesen nem is, képességileg minden ember misztikus.

Az első ember volt az első misztikus... az első, aki imádkozott a Föld bolygón. Istenre gondolás, Istennel beszélgetés hagyományt fejleszt; arról, hogy kicsoda az Isten, és hogy miként lehet, szabad, illik, kell beszélgetni vele. Hagyományban állunk: szülő, iskola, vallások, irányzatok, mind tanítanak e misztikus kapcsolatra. Hagyományt folytatunk és alakítunk, amikor imádkozunk.

Képtelenség megtiltanunk a költőnek valamit: Nem mondhatod, amit mondasz! Ez is képtelenség: Nem imádkozhatsz úgy, ahogyan imádkozol! De mondhatjuk költőnek és imádkozónak egyaránt: más a stílusod, más iskolához tartozol, nem az enyémhez. Az iskolához tartozás nem rang. Csak az olvasó közönség, csak az imádkozóhoz csatlakozók adják a rangot. Ha kétezer év után is olvassák versemet, mondják imádságom, ez igazolja, hogy kiváló dolgozója vagyok a szakmának... a misztikának.

Szent Jeromos beszélgetni tudott az istállóban fekvő Gyermekekkel. Több mint másfélezer év után is tudunk róla - Jeromos 331 és 420 között élt. Karácsonyi üdvözetként testvérek küldték el imádságát angol nyelven a Breech Grove-i Bruderhofból.

Szent Jeromos beszélgetése a Gyermekek Jézussal az istállóban

Ahányszor csak látom, hol született az Úr, csudálatos beszélgetésbe kezd a szívem a Gyermekek Jézussal, és mondom:

- *Drága Jézusom, mennyire fázol, milyen kemény az ágyad; s mindez értem van így, a megváltásomért. Hogyan viszonyozhatom ezt neked?*

Úgy tetszik, hallom a Gyermekek válaszát:

- *Kedves Jeromos, csak azt kívánom, hogy énekeld: Dicsőség az Istennek a magasságban... Ennyi elég nekem. Jóval szegényebb leszek az Olajfák hegyén meg a szent kereszten.*

Újra megszólalok:

- *Drága Jézus, adnom kell valamit. Minden pénzem odaadom neked.*

A Gyermek válaszol:

- *Ég és föld az enyém már. Nincs szükségem pénzre; add oda a szegényeknek, s úgy veszem, mintha nekem adtad volna.*

Erre mondom:

- *Drága Jézus, szívesen megteszem, de szeretnék valamit adni személy szerint neked, különben halálosan bánatos leszek.*

A Gyermek válaszol:

- *Kedves Jeromos, ha már ennyire rendes vagy, megmondom, mit adj nekem: add nekem a bűneidet, a bűntudatodat és mindent, ami nyomaszt téged.*

Így válaszoltam:

- *Mit csinálsz majd velük?*

Ezt mondja a Gyermek:

- *A vállamra veszem, hogy ez legyen az én felségjelem meg dicsőséges cselekedetem. Izaiás megmondta, hogy hordozni fogom a bűnödöt, meg el is törölöm azt.*

Ekkor elkezdtem sírni keservesen, és mondtam:

- *Drága gyermek, drága kicsi gyermek, jaj de nagyon megérintetted a szívemet. Azt gondoltam, hogy a jótetteimet kívánod, de te a rosszakat akarod. Vedd el mindazt, ami az enyém, s add oda mind, ami a tiéd. Így szabadulok meg a bűntől, s leszek biztos örök életemben.*

Az imának vége.

Megszakítom most az elmélkedést, és mondom: Jeromos is misztikus, és iskolához is tartozik. Az enyémhez? Én hogyan beszélgetek a "Jászolban fekvővel" az 1999. esztendőben, karácsony töviben? Sokféleképpen. Humorral is, mert ez is az Isten áldása, ha ezt a kifejezést Jézus korában Izraelben nem is használták még. Ezért aztán így folytattam:

Konstantin császár 325-ben a császári székhely közelében levő Niceába hívta össze a keresztények első egyetemes zsinatát: döntsék el már, hogy az a gyermek, aki mostani időszámításunk elején Betlehemben megszületett, Isten volt-e vagy sem. Döntsék el, aztán ne legyen többé vita róla! Konstantinnak mindegy, hogy micsoda az a Gyermek, csak legyen végre rend, béke és nyugalom a Birodalomban. Aki pedig a döntés után is tovább okoskodik, arról majd ő gondoskodik, az megnézheti magát. Az okos férfiak gyülekezte aztán megegyezett, döntött: valóságos Isten, valóságos ember volt a rúgkapáló kisbaba.

Miért is nem a nőket gyűjtötte egybe ez a Konstantin! Hátha ők ennél foghatóbb dolgokról vitáztak volna. S mondjuk egy Júnia nevű apostolnő - leszármazottja annak a római Júniának, akinek Pál anno dacumal üdvözetét küldte, mint olyannak, aki öelötte lett a Gyermek apostola - előterjesztette volna szkémáját a zsinati anyáknak:

Nekünk, anyáknak, teljesen mindegy, hogy valóságos mi volt a gyermek, de az mindenképpen felháborító, hogy az okos férfiak, akik a világ sorát intézik, ostoba népszámlálási rendeleteikkel ilyen helyzetbe hozták egyik asszonytársunkat: sterilnek éppen nem mondható körülmények között volt kénytelen megszülni egy valóságos

gyermeket. Adja ki tehát a császár a rendeletet a Birodalomban, hogy amikor szülünk, akkor a férfiak maradjanak fenekükön. Vagy ha már mindenképpen fontos férfi teendők vannak - gyilkolás a limes-eken belül vagy kívül és a többi -, akkor bennünket ki ne mozdíthassanak hazulról.

Óriási taps és ováció fogadta Júnia előterjesztését. Már éppen a javaslat végső fogalmazásának megszavazására készültek, amikor szólásra emelkedett Katharina:

Főtisztelendő Zsinati Anyák! Gondolkodjatok, hiszen nem vagytok férfiak! Hátha Magát az Atyaúristent akarjátok előterjesztett szövegekkel móresra tanítani?! Hátha Isten maga akarta, hogy a Gyermek ne a názáreti ház emberhez méltó körülményei között sirjon fel, hanem a betlehemi éjszakának hideg istállójában, kemény jászlában s bolhákkal teli szalmájában?! Hátha ezzel akarta megüzenni nekünk, hogy kicsoda is az, aki Betlehemben megszületett?!

Leírhatatlan volt a zsinati anyák felháborodása. Az elnök rázta a csengőt. S végül megadta a szót a toporzékoló Júniának: "Ha úgy van, ahogy mondom, akkor odafent is férfi virsaft van. Mire néz a menyeyi Atya bennünket, meg a gyermekeinket..." - nyomdafestéket nem tűréshez közelálló szavak következtek ezután, úgyhogy a gyorsírónok le is tették stílusukat az asztalra.

Katharina azonban az alexandriai keresztény iskolában tanult fegyelmet és teológiát. Szót kapott az elnöktől: "Már pedig én azt gondolom, hogy rossz nyomon jártok. Attól, hogy az Atya férfi, még lehet esze is, meg szíve is. Nem törvényszerű, hogy ne legyen. A földi férfiak között is akad normális, ha ritkán is. (Nevetés és taps a zsinat jobb és bal oldalán.) Akármilyen fontos is a sterilitás, nem végső érték. Nem a sterilitás árad a Szentháromság életében, hanem a Lélek. Arra figyeljünk!"

A vita jegyzőkönyve irdatlan paksaméta, csak a végeredményről számolok be. Végül is Katharina teológára odafigyelve megszavazták a következő határozatot: Minden keresztény hívőnek kötelessége gondolkodni azon, hogy miért rendelkezett úgy Isten, hogy a Gyermek a betlehemi körülmények között szülessen meg! Ez hittitok. S üdvünkre válnék, ha eszünket használva minél hamarabb megszűnnék titoknak lenni.

Városmajor, 2001. november 2.

Jászolban fekvő Gyermek, elmagyarázod-e nekünk születésed 1999. esztendejében, mi volt az az érték, az a nagy jó, ami miatt a jászlat választottad? Mert eltelt az 1998. esztendő. s most megnézem, hogy mi újat hozott az új. Nincsenek álmaim, látomása- im, nem hallok hangokat. Magamfajta gyalogjáró léleknek csak azáltal tud szólni az Isten, ami történik velem. Mi történt?

1999

A legelején a 80. születésnapomat kaptam, ami nem semmiség, s ennek kapcsán egy interjút a rádió Vasárnapi újságjában. Egy-egy ilyen nyilvánosság arra jó, hogy testvéreim és én is örüljünk: a ránk rakott egyházi búra nem zár tökéletesen. De ezen

felül semmire sem jó, hacsak arra nem, hogy fejébe kerüljön a szerkesztőnek az interjú. Mert abba került, kereshetett az interjú után más foglalkozást magának. Mert mire kellene még jónak lennie egy interjúnak? Hát arra, hogy valaki megmozduljon tőle. Honnan tudom, hogy nem mozdult meg tőle? Lehet, hogy megmozdult, de én is szeretnék tudni róla. Nem pusztán egy-két lelkes telefonálóra vágyom ilyenkor, hanem, hogy el is jöjjön valaki hozzám, s ezzel elinduljon egy folyamat, amelynek vége az, hogy belekerül egy közösségünkbe.

Hogyan is kell Jézus számára népet gyűjteni? A jézusi recept: 40 nap imádság a pusztában, aztán sétálás a Jordán partján, ahol János keresztel. Erre indulnak meg feléje azok, akik tanítványai akarnak lenni. Mindkettőre öreg vagyok már. Napi szentmisémet igyekszem elmondani, s akik jönnek hozzám, azokat fogadom, s ha hívnak valahova, megyek - ennyire telik. A rendszerváltást követően csináltam hazai előadó-körutat, európai és amerikai. Előadtam magyarul, németül, olaszul, franciául; egy-egy szövegen napokat dolgozva. Egyik utamból sem lett új tanítvány. De valamikor a 90-es évek közepe táján meghívott Liptay Wágner András a Szellemi Búvárok Egyesületébe. Tartottam ott vagy hat előadást Jézusról, hetenként egyet. Ebből sem lett új tanítvány. De lett belőle egy havonkénti szeminárium - különböző elnevezésekkel. Most éppen Beszélgetések néven hirdeti az Egyesület. Most is tartom a szemináriumot, már vagy ötödik-hatodik esztendeje. Ez a kitartó aprómunka hozott eredményt. Beszéltem a szemináriumokon olykor a közösségekről, s egy szép napon - legalább három éve már - összebeszéltek néhányan, s a következő héten már ott voltak nálam. Meg kellett vallanom nekik, hogy mit jelentenek számomra. Új termést, s a nyocvanadik évem töviben! Azóta már ketté is kellett osztani őket, annyian lettek. Honnan? Az egyik hozta a másikat.

A tíz, húsz vagy ötven éve óta fennálló, működő közösségeimbe ritkán hívhatok valaki újat. Előbb fel kellene hoznom őt egy bizonyos lelki-szellemi szintre. Ritkán sikeres ez magán-alapon, egyéni kezeléssel-fejlesztéssel, közösség nélkül. Maga a közösség is növel és fejleszt. A nem ilyen nagy múltú, csak tegnap támadt közösségek inkább felvevőképesek, nyitottak szinte akárcikre. Jöttek a Vasárnapi Úság interjújától megérintettek is. Aztán jöttek Inárcs felől is. Aztán Széphalom felől is.

Mi ez a Széphalom? Budapest II. kerületének egy kis egysége. Mi közöm hozzájuk? Itt volt Gromon Bandi 12 évig lelkipászor, amíg aztán Paskai bíborosnak sikerült kiközösítenie őt az egyházból. Egyelőre többet nem misézhetik a széphalmi templomban. De én, akinek immár papirosa van arról, hogy nem esem kifogás alá, misézhetek. A széphalmi egyházközség Banditól árván maradt népe megkérte a Bandi helyébe jött plébánost: tarthassak a nagybőjti vasárnapokon a hivatalos mise keretében egy előadás-sorozatot. A plébános ráállt. Megfelelhettem a különböző igényeknek, mert szeptember elején megkaptam a plébánostól a szombat esti misét. Ebbe ugyan besegített az is, hogy a plébános meg megkapta - a magáénak hegyibe - a szomszéd, az ófalui plébániát. Szombat esténként ő ott misézik, én meg Széphalmon. Így lenne ma is, ha közben nem vitték volna el a szemináriumba a kispapokhoz. De elvitték. Kített vele az én esztendőm is. Így kerültem Adyligetre - a szomszédba. De ez már más történet.

Mindez persze nem ment végbe a címnek felírt 1999. esztendőben. Korábban is kezdődött, s Sziveszter napjával nem is ért véget. De azért ez az esztendő mégis fordulat volt. Azzal kezdődött, hogy elkészült - ismét csak befejeztem, amit az előző évben kezdtem - az Ezredvégi tájékoztató. A hat kötetes KIO, a nyolc kötetes Pál-szintézis után ez olyan mini-összefoglaló. Olyan, amelyet írhat az ember 6+8=14 kötet túlján, csak úgy, sebtiben és nyolcvan évesen. S azzal folytatódott az év, hogy tüntettünk egyet a Ferihegy I-en az amerikaiak jugoszláviai bombázása ellen, s a másnapi bokorportai szentmisén alig tudtam olvasni a misekönyvet... A házi orvosom meg azonnalra beutalt a János kórház II. Bel-osztályára. A kivizsgálás eredményeképpen további megmaradásom reményében csatlakoztam a bigyószedők osztályához: napjában háromszor ötfélét, ha jól akarok magamnak...

Szerencsére mindez május végén történt, s jött Budavári. Kószáltam a nyáron, mint a beteg légy. Egy lelkigyakorlatra azért elmentem a Bokor III. ágába - hallgatónak, s egyet tartottam magam is Budaváriban. Ezenfelül még annyi történt, hogy megkeresett egy győri diák, aki tíz éve eltűnt előlem. S most visszajött, de nem magában, hanem asszonnyal és négy gyerekkel... Megdobbant a szívem: ebből tán lesz valami. Aztán jött az ősz, elkezdődtek a szombatesték Széphalmon, lassan hatni kezdtek a bigyók, s úgy látszott, hogy egyelőre még nem akarják az égi és ninivei hatalmak, hogy meghalják.

S a karácsony is elérkezett. Nevezetes karácsony. Arról nevezetes, hogy az 1949. év karácsonyán Debrecenben volt egy kisközösségi karácsony - házi misével, s arra készítettem egy elmélkedést, amelyet nem sikerült az ávós kazánoknak elégetniök. Akkor, amikor negírtam, még nem volt címe, de amikor a 60-as években valahonnan előkerült, betettük a Karácsonyi Ajándék 1971. évi I. kötetébe ezzel a címmel: Régi írás. Ha most elővesszük a két kötetes Környezetvédelmi Lexikont, annak Függelékében találjuk a Környezetvédelmi Mozgalom időrendjét, s a többszáz bejegyzés elseje ez: 1949 - megjelent Bulányi György piarista tanár karácsonyi elmélkedése (Régi írás) mint a Bokor katolikus bázisközösség 'zöld filozófiájának' első dokumentuma. Hol jelent meg? Hát a föld alatt, a szamizdat irodalomban. A következő bejegyzés az időrendben - 1971-ből való. Már '71-ben régi volt, milyen régi akkor '99-ben? Éppen ötven éves. Megérdemli, hogy megemlékezzünk róla.

Városmajor, 2001. november 3.

Talán ennél egy kicsivel kevesebbet vagy többet érdekel. Ötven esztendővel korábbi önmagunk egybevetését mái magunkkal. Mire jutottunk azóta? Érdekes volt-e belefeledkezünk abba, amibe akkor belepillanthatunk. Mibe? A betlehem-i jászol szegénységébe.

A "Régi írás" (1949) folytatása 1999-ben

Gyengécskén szitált a hó, amikor a mosóháznál balra kanyarodva az erdei ösvényen a Bádi dülő felé indultam. Ember nem állta utamat. Őz, nyúl, vaddisznó is

békén pihent vackában. Egyedül voltam. Kértem a mentshelyi bekötő útra, s hamarosan megpillantottam a tó tükrét a Szent György-hegy innenső oldalán. Csend, nyugalom és hideg vett körül. Decemberi. És belső nyugtalanság: gond, hogy merre menjünk? Nem itt, a havas tájban, hanem "országosan". Merre az út, amelyen mennünk kellene tovább, hogy az úton maradjunk. Az úton, amelyen ötven éve elindultunk?

Hamarosan karácsony lesz... - gondoltam -, s mondanom kell majd valamit testvéreimnek a Gyermekről, aki megszületett. Azt nem mondhatom nekik, hogy hiába született. Azt kell mondanom, hogy nem hiába. Mi az, hogy kell? Hát kell, mert erre "tartanak", ezt várják tőlem. A Bokor addig él, amíg hinni tudja, hogy Jézus nem hiába született. Csak ezért hívnak, ha hívnak, hogy valljam: nem hiába. Csak ezért hívhatom én is őket, ha még van erőm hozzá. Azért, hogy erősítsem: bizony nem hiába jött, érdemes volt eljönnie, azóta más lett a világ... Csakhogy nem lett más. Attól sem lett más, hogy mi - a Bokor - úgy gondoljuk: megértettük, mit akart, és hogy miért jött... Vagy mégis más lett egy kicsit? Igazán? Addig élünk, amíg nem hazudunk. Magunknak főleg nem. Én is csak az igazat mondhatom..., már amit annak gondolok a názáreti Jézusról. Mit gondolok róla ma? Mi az, amiért ma is ki tudok állni? Milyen éneket tudok énekelni a kétezredik születésnap töviben? Van-e még hitem, hogy érdemes énekelni Róla? Reményem, hogy lehetséges? Szeretetem, amely képes még valakiket magával ragadni? Akárhogyan is van, nekifogok az éneknek.

Tudom, hogy megszületett... Életét arra használta, hogy elmondja az Üzenetet. Azt, hogy az Isten apácskánk (abba), és nagyon szeret minket. És hogy vissza kell szeretnünk őt. És úgy kell visszaszeretnünk, hogy nagyon szeretjük a gyermekeit, akik a mi testvéreink. Ezek a testvéreink kicsit sokan vannak. Számuk pillanatnyilag: hatmilliárd. Nem kell őket jobban szeretnünk magunknál. Apácskánk beéri azzal, hogy csak annyira szeretjük őket, mint magunkat. Magunkat pedig szeretjük erősen, ha nem is mindenekfelett, de mindenek, azaz mindenki előtt...

Hát ezzel az indulással baj lesz, mert ha most azzal folytatom, hogy mi, keresztények, vettük az üzenetet, senki sem hiszi el a Bokorban, hogy igazat mondok. Arra sem tartanak, hogy hazudjak nekik. Mert a tényállás az, hogy nem vettük az üzenetet, legalább is nem lett mássá a világ; gyilkol ma is az ember, zuhan a testvér botja, s a magukat a Gyermekről nevező nemzetek, a keresztények, sem legelnek békén egymás mellett, mint Izajás báránya, oroszlánja. Ennek ellenkezőjét (De bizony így legelnek!) hazudni - ünnepen sem illik. Ennél már az is jobb, ha elmondom, hogy milyen hideg volt az istállóban, milyen durva faragású a jászol, s ennek ellenére milyen szép volt az angyalok éneke, s milyen kedvesen mosolygott a Kisdéd és a Szűzanya..., meg a többit. De ez sem megoldás, mert a semmi ugyan nem hazugság, de azért nem több a semminél. Szöveget kiszínező, gyermeki játékra - ez volna a semmi - se kíváncsiak. Hazugságra, semmire - egyaránt veszik a kalapjukat. Vegyék is!

Valahogyan másképpen kell kezdenem. Talán a Régi írással, amely éppen ötven esztendeje fogalmazódott meg bennem. Még akkor Debrecenben, amikor belenézve a betlehemi jászolba, magyarázatot kerestem a felháborító tényre: istállóban született

meg az ünnepelt. Úgy néztem bele a jászolba akkor, hogy dalra fakadtam. Keserűre, édesre, boldogítóra? Mindenesetre: ríkatóra, élet- és sorsfordítóra. Hogyan is hangzott? Megkérdezzük téged, betlehemi kisded, miért a szegényekhez jöttél? Miért a szegényeknek akarod hirdetni az örömhírt?... Miért istállóba mentél megszületni? Miért akarsz szegénnyé tenni bennünket?... Te szalmán fekvő kisded, miért delejezed felém, hogy betlehemi nyomorúságod az én utam?... Miért akarod elhíttetni, Te istállóba szorult Koldus-Jézus, hogy csak a te utadon van az Élet?... s a többi.

Akkor még minden világos volt. Nem elégedtem meg a születési körülmények műszaki, majd érzelmes leírásával. Választ kerestem a kérdésre, hogy miért így történt a megtestesülés, miért istálló, jászol és szalma volt az ágya, miért hogy rá melege csak a marha lehelt. S a válasz kikerülhetetlennek tetszett: Látod, ezért jöttem a szegényekhez. Ezért nem a gazdagokhoz. Mert míg el nem kezdenek szegények lenni, szép sorjában odaadni mindenüket, amire nincs szükségük a további adáshoz, addig meg nem értenek engem. Ezért nem is megyek hozzájuk, csak hozzátok, akik szegények akartok lenni. Ezért jöttem barlangba, istállóba, ezért fekszem jászolba. Hogy téged boldoggá tegyelek. Az isteni boldogság: másokat boldoggá tenni. Ez a tiéd is. S ezt bársonyból, palotából nem, ezt csak ebből a jászolból tudom elmondani neked. Ne félj tehát! Azt hoztam, amit vártál. Örömet, boldogságot. - Mindez 1949-ben hagyta el a szívem és az ajkam!

Már a dátum is elárulja, hogy a szocreálra emlékeztet a szöveg, ha meg is bújít benne a csúf klerikális reakció, amely végső ínségében ezt a szöveget találta ki, csak hogy "rágalmazza a marxizmust". Csak a létező szocializmusban fogalmazódhatott meg, 1949-ben, amikor Rákosi Mátyás volt az első titkár. Akkor igazán akartunk szegények lenni. Akartunk, mert nem léptünk be a pártba, presszóba sem jártunk tájékoztatni társainkról a rendőröket. A szegénység - következmény és jutalom is volt azért, hogy nem kenekedtünk az elvtársakkal. Azóta más pennával írnak. Ma egy napot sem kellene ülni az ilyen szövegért. Napjainkban más érte a fizetség. Aki ma így látná a világot, akár barlangba is kerülhet - mint hajléktalan. Ez a szöveg akkor, az "átkosban", ült, valóságalapja volt. Teljes volt a foglalkoztatottság. Dolgoztunk - a gyáron belüli közepes méretű munkanélküliségben -, és fizetgettek érte. Számláinkat, amik voltak, ki tudtuk egyenlíteni. Ha nem tudtuk volna, ott volt a munkásszállás. De aki nem itta el, amit keresett, megélt. Szerényen, tisztességes szegénységben. Magamnak is, bár minősített osztályellenség voltam, volt albérletem, hűségjelvényem a Tempónál, kerestem onként két rongyot, s egy százas se ment el belőle cigarettára, 25-30 Ft volt a napi csomag ára. Telefonszámlám sem volt, mert beírtuk a noteszba a következő találkozót - onnan ugyanis nem lehetett lehallgatni. Hatékony volt a beírás: nem jött, nem jöhetett közbe semmi, mert fontos volt nekünk, amit beírtunk, s nem voltak tökés munkaadóink... megfelelő követelményekkel! Igen, a Régi írás - régi. Ma már nincs valóságalapja. Aki ma nem tesz meg minden lehetőt és tőle telhetőt azért, hogy meggazdagodjék - pontosabban: csak azért hogy fennmaradjon és állásban maradjon - árulhatja majd az utcán a Hajléktalanok lapját. Csak tíz év múlt el, és már is visszasírjuk az átkost? Hiába tennők, ma már az elvtársak is privatizálnak, mert ma ez az időszerű és a szabadság, amely a

szükségszerűnek a felismerése - ha még emlékeztek arra, amit a szemináriumokon tanultunk.

Újra bele kellene nézni a jászol mélyébe, titkába..., új írás kellene! De tudok-e olyant? "Bulányi mester, nem érünk rá megvárni, amíg maga meglelkigyakorlatoztatja nekünk a kapitalistákat" - mondta '52 őszén a Fő-utcában az őrnagy úr. Meg tudom-e lelkigyakorlatoztatni a kapitalistákat? Meg azokat, akik a tőkés társaságok világuralma idején biztosítani akarják maguknak akárcsak a tisztességes szegénységet is? Tudnám - gondolom -, de nem jönnek el a lelkigyakorlatomra. Miért? Mert eleve tudják, hogy értelmetlenséget beszélek. Védekeznek: nem arra alkudtunk ötven éve! Nem arra, ami elhangzik ezen a mai lelkigyakorlaton. Hát igaz, arra alkudtunk, ami akkor szocreál volt. A létező szocializmusra meg a börtönre, amiből vagy ki lehet kerülni, vagy nem. A kezdeti években a smasszerek úgy tudták, s ezt mondták: "Itt fog elrohadni!" Nem semmire alkudtunk. És mire nem alkudtunk akkor? Arra, amit ma kíván tőlünk a jászol. Hogyan is alkudhattunk volna akkor erre!? A török hódoltság is 150 évig tartott..., azaz az egyénre nézve - mindörökre. S ma mire alkudnánk? Mit kíván a ma? Mindig mást, mint a tegnap! S alighanem szebbet és nehezebbet és boldogítóbbat - ha félünk is tőle.

Milyen volna ez a mai lelkigyakorlat? Az is a jászollal kezdődne. Próbálom: Újra itt vagyunk előtted, Betlehemi Gyermekek, hogy kérdezzünk Téged: Mit akarsz ezzel a romantikus, de korszerűtlen alakítással? Ez ma nem megy. Ennek nincs piaca, pedig ma - Te is tudhatod - a piacgazdaság korát éljük. Így kezdődjék? Nem! Ezzel a pimasz és felsőbbbséges hangmegütéssel semmiképpen sem. Több tisztelet annak, aki "születék és kínzaték"..., aki a jászlat majd keresztire váltja. Inkább a Bölcsesség könyvével hangolnám magam, hogy meghalljam válaszát: Mialatt mély csend borult mindenre és az éjszaka sietős útja közepén tartott, mindenható igéd, Urunk, királyi trónjáról eljött közénk (Bölcs 18,14-15). "Mindenható"? Pantokrator? Omnipotens? Hát k i r á l y i trónról csak ez jöhet, de ez a hang nem illik a jászolhoz. Isten, aki szeret - csak panto-pathón, omni-patiens, mindent elviselő lehet. Hogy ható-e, és hogy mennyire hat - rajtunk fordul. Ki van szolgáltatva nekünk. Maga is, igéje is. Bár lehet, hogy ez a jézusi ige, tanítás félretehetetlen. Bár lehet, hogy legyőzhetetlen is, mert keresztrefeszítéssel, oroszlánok tépő karmaival s fogaival el nem fojthatták. Még máglyákkal és kiközösítésekkel sem tudták kiharcolni a történelemből. Tudták? Tudtuk!... Hallom szavát a jászolból - ma is. Halld, Testvérem, te is

Ég és föld elmúlnak, a Cézárok, a Bourbonok, a Hitlerek és Sztálinok után még a ma uralkodó tőkés társaságok is elmúlnak, de az én igém el nem múlnak. Nem azért, mert az enyéme, hanem mert a Teremtő Istenéi, s mert bele vannak írva minden teremtenyének, minden embernek a szívébe. Apácskától tanultam őket, nekem adta: igét, országot, embereket, mindent. Az enyém. A te igéd is lehet, ha akarod. El nem múlik... Változatlanul arra teremtetted téged is, hogy meghívjon Magához, s hogy eljuss Hozzá, hogy Nála légy. S az út sem változik, amelyen eljuthatsz Hozzá. Azt kell tenned, amire lettél. Magából formált meg. Én vagyok a szeretet. Én nem tudok alkotni, csak a magam képére és hasonlatosságára. Én csak embert tudok teremteni, aki tönkremegy, ha nem szeret, és istenné válik, ha szeret. Olyanná, mint ő, s így

boldoggá is: Szegény ember szándékát boldog Isten bírja.

Ötven éve Debrecenben jászlam mélyébe nézve megértetted, hogy az szeret, aki ad. Ma is megérthetsz valamit. Többet, mint félszázada. Azt, hogy nem szeretheted jobban magadat, tieidet, mint másokat. Ha meg akarod adni gyermekeidnek azt, amit mások nem tudnak megadni, engem veszítesz el, és - bár semmiképpen sem akarnád - a Sátáné, a Mammoné lesz. Gondolj a példabeszédre! Arra, hogy hasonló az Isten Ország a szőlősgazdához, aki még az utolsó órában is összeszedi a munkanélkülieket, s napszállatkor kifizeti a dénárt a reggel óta dolgozóknak is, meg a csak utolsó órát ledolgozóknak is. Egyet és nem többet, a helyi létminimumot, amivel újra teremtheti energiáit, ami kell, hogy élni tudjon ő és családja. Egy dénárt, de mindenkinek, aki dolgozni akar. Ha meg nem akarna, nem viteti el a rendőrséggel mint közveszélyes munkakerülőt. Nem, mert nincs rendőrsége. Ehhez hasonló az Isten Ország.

Az Isten Ország - ország. Nem evilági országba simuló liturgikus vállalkozás, nem természetfölötti és kiegészítő vállalkozás a Mammon országában tevékenykedők számára, hogy a templomban megköszönhessék, ha jól megy a soruk, meg azt is, ha kikapcsolják a villanyt vagy a fűtést - belenyugodván "Isten akaratába". Nincs belesimulás. Isten országában nem tévesztjük össze az Isten akaratát meg "az urak akaratát". Isten nem úr: Uraktól nyüzsg a végtelenség, szolga csak egy van: az Isten (Weöres Sándor). Isten népe nem igazodik az urakhoz. Ma sem, és tegnap sem. A létező szocializmusban elég volt, ha a jövedelmed tíz vagy húsz százalékát kisíboltad az országból Prakash vagy Teréz anya javára. Oda, ahol a tőkés társaságok voltak az urak. Azzal az öntudattal, hogy ezt te, a szocialista dolgozó teszed, akinek az anyagiakból megvan, ami kell, s enyhítetted a harmadik világ nyomorát, a tőkés társaságoktól előidézett nyomort. Ma is elég volna ez? Töletetek, akik nem akartok a Mammonnak szolgálni, akik ma is belenéztek jászlam szegénységébe, mást és többet várok. Országos öntudatot, és nem belesimuló, merő liturgikus vállalkozást. Megoldást, ami nincsen a "mindennapi kenyér" nélkül. A szőlősgazdáét, aki éppen ebben a mindennapi kenyérben érdekelt. Aminek érdekében vállaltam jászlat és keresztet, amit ötven évvel ezelőtt vállaltatok - bár akkor sem volt könnyű a vállalás.

A világtörténelem arra és azért van, hogy megvalósuljon az Isten országa. Nincs nagyobb tévedés vagy hazugság, mint ennek a tagadása. Az, hogy nem a "történelemhez" jöttem. "Nem, mert a történelem olyan, amilyen. Azt Isten átengedte a Sátánnak, a Mammonnak. Övéitől csak azt várja, hogy elmondják a Hiszekegyet, és dicsérjék Isten nevét jó sorsban, bal sorsban." Sátáni hazugság és istengyalázás, hogy Istennek jó, ahogyan van. "Mindig így volt e világi élet!" - ez igaz. De "Lesz még egyszer ünnep a világon!" Ezt pedig a magyar romantika, Széchenyi kora még tudta. S ezt tagadni - bizony hitetlenség!

Én azért jöttem, hogy bizonyosságot tegyek arról az igazságról, hogy szeretetre teremtettek titeket. És király vagyok, nekem országom van, ha a főpap szolgálja felpofoz is. Mert ahogyan az eső és a hó lehull az égből, és nem tér oda vissza, hanem megöntözi a földet, termővé és gyümölcsözővé teszi; magot ad a megvetőnek és kenyeret az éhezőnek, ilyen lesz az én ígém is, amely számból kijön: nem tér vissza

hozzám üresen, hanem véghez viszi, amit akarok, eléri célját, amiért küldtem (Iz 55,10-11). Lehet, hogy semmi sem látszik abból, hogy király vagyok. Én feltámadottan is az a szegénylegény vagyok, akit főpapok és urak fára akasztanak két gyilkos között. S a legrosszabb is bekövetkezhetik: megtesznek a kapitalisták Istenének, s kitörlik tudatukból, hogy nem szolgálhatnak Istennek és a Mamonnak is; és megpróbálják ennek az ellenkezőjét. Minden lehetséges a főpapok és vének és a teológusok számára. De én - jászlamba s keresztembe kapaszkodva - nemet mondok. Fel nem adom. Mit? Azt, hogy bízzatok, én legyőztem a világot! És megetetem az éhezőket, és lakást adok a hajléktalanoknak, mert az én országomban a Föld megtermi, ami kell a rajta lakóknak.

Nem cáfolom meg Izajást sem: ígém nem tér vissza hozzám üresen. A történelem lesöpörte asztaláról azokat, akik akármilyen szándékkal is, de elárulták ügyemet. A francia forradalom óta nincs hitele, becsülete annak a teológiának, amely nem hirdeti a szabadságot, egyenlőséget, testvériséget, mégpedig mindenki javára. Az Egyesült Nemzetek Szövetségének szövegei nem ismernek hátrányos megkülönböztetéseket. Marx radikálisan fel akart számolni minden egyenlőtlenséget. A szabadságot csak azért sértette meg, mert jól tudta, hogy senki sem - a nem-főpapok sem - hajlandó odaadni vagyonát, tőkéjét, hogy felszámolódjék az emberi egyenlőtlenség alapja, a magántulajdon. Ti sem vagytok hajlandók?

A szovjet rendszer bukásával nem ért véget az Isten történelme. A Mammon hatalma nagyobb volt, mint a Szovjet Únióé. De Isten még nincs két vállra fektetve. Ma hangosabban mondom, mint bármikor: Nem szolgálhattok Istennek is, a Mammonnak is. Jászlam szalmája, szegénységem tiltakozik ellene. Liturgikus vállalkozás csinálható abban a történelemben, ami ténylegesen létező, de nem az én nevemben. Testemmel, véremmel táplálak titeket, hogy felnőjete a ma feladatához, hogy ország legyetek - ez az én eucharishtiába is öltöztetett vállalkozásom.

Ha a Bokor nem értené meg, hogy nemcsak új egyházrend kell, hanem felelős az új világrendért is, elsírom: Hányszor akartam összegyűjteni néped..., hogyan reménykedtem bennetek, és most pusztán hagyaték házatok... azaz hogy "eltűnsz csak mint pici forrás, mint táj nélküli magyar folyó" (Sinka). De én nem adom fel, én nem adhatom fel. A szeretet él és szolgálva szeret. Ha úgy akarnátok, hát egy Bokor utáni és Bokor nélküli történelemben. Mert Isten omni-patients, mindent elvisel... És mindent elviselni készen is reménykedik, hogy az ember megérti, hogy mire lett, és én miért jöttem. A Bokorban élők reménykednek még? Változatlanul, és ma is?

S jászlamból megköszönöm Atyámnak, hogy idáig azért eljutottatok. Meddig? Hogy képesek vagytok a jászolból jövő hangot meghallani, s talán meghallgatni is. Amen.

Erre az elmélkedésre írásban is válaszolt valaki:

Két mondata nem hagy nyugodni. "Mit kíván a ma? Mindig mást, mint tegnap!" Azt kívánom, hogy minél többen legyenek képesek továbbgondolni Veled azt, ami holnap is alapkőve az Úton járásnak. Ebben nincs helye annak, hogy szabadságomban áll másképpen gondolkodni. Platon egy verstöredéke költői szárnyalással tesz hitet erről:

Sem sárarany - a satnyareményű halandók életében ritka kincs,
sem briliáns, sem ezüstágy - drága jószág ember előtt
minekünk úgy nem ragyognak,
(s tágterű föld másra sosem szoruló, magától kövér szántói sem)
mint igaz emberek egyetértő gondolkodása.

Ami mindig is lenyűgözött: a holnapi teendők meglátása. Néhány tanítványod mondta: Az "Öregúr" már a jövő században gondolkodik. Senki emberfia nem mondhat eszmei kövületnek. Kívánom, hogy szándékaidat boldog Isten bírja.

Kicsit terjedelmesebb volt a levél, csak a javát írtam ide. Jó ilyen levelet kapni. De minek írtam ide? Kenegetni a hiúságom? Nem akarnám, de örülnék, ha örülne, aki írta.

Városmajor, 2001. november 4.

2 0 0 0

A bigyók vagy a testvérektől áradó szeretetenergiák vagy mind a kettő hatására az elmúlt év végére, ennek elejére, rendbe jöttem. Két új csoportom is támadt a múltból megmaradt négy mellett, s húsvétkor elkezdtem Budaváriban naponként misézni- prédikálni a templomban - persze amikor lent voltam. Szombatra, vasárnapra feljöttem, s mondtam a széphalmi miséket, meg vasárnaponként a Bokornak lakásomon és a Bokorportán. A nyári tizenkét hétvégen pedig mindig volt lelkigyakorlatozó vagy egyéb csoport Budaváriban.

'99 nyarán úgy éreztem, hogy be kell fejeznem az akkor VI. évfolyamában levő Koinónia szerkesztését. Testvéreim meg azt mondták, hogy nem múljon már ki csak úgy egyszerűen egy folyóirat, amely már megélt hat évet, s a Koinóniába bekerülhető új írások-fordítások '99 őszétől külön rovatot kaptak a Tájékbán. Ebben a rovatban decemberben jelent meg először tőlem írás. A következő, tehát a 2000. évben februártól kezdve elkezdtek sűrűsödni írásaim a rovatban: februártól júniusig öt, szeptember és október hóban pedig már három-három. Ütött az óra, amikor a Koinónia megköszönhette a Tájéknak a 14 hónapos szíves szállást, s novembertől újra önálló folyóirat lett belőle. Hegyibe még Csire Feri leköszönt a tipográfusi tisztről. Új pesti és ifjú tipográfunk támadt, aki mellett magam is kezdtem beletanulni a szakmába.

Erőm visszatértét azonban inkább egy új vállalkozás mutatta. 2000. augusztus 30-án - hirtelen ötlettel - befogtam a Napló írásába, s novemberben az újra külön füzetben megjelenő Koinónia mellett ott volt már a Napló harmadik füzete is: az első, a nyárutói után az őszi meg a télelői is. S amit most tart kezében a Nyájas olvasó, immár a Napló 16. füzete. Velük jutottam el - stilsztikailag - a nagypapa korba, amikor az öreg csak mesél és mesél, s nem kell olvasás közben felugrálni, hogy az Idegen szavak szótárában megnézze az olvasó, mit is jelent az egyik meg a másik szó. A 40-es évek közismert alakja volt a Bokorban Aranka. Négy gyermekével maradt özvegyen 45 januárjában. Az ostrom alatt Pesten egy repesz szakította szét férjét, amikor vizet hozott egy még működő csapból családjának. Ez az Aranka

vezette Debrecenben az egyik édesanya-csoportot, amelyben tőlem rendre idősebb, már negyven felé járó nőtestvérek hallgatták az új idők új dalait. Nehezen születtek meg ezek a dalok, s amikor valamit meg akartam magyarázni, szükségem volt a hat év teológia meg az öt év bölcsészet egész fogalomkészletére. Aranka tanítónő volt, s mindezt érteni akarta. Ő mondta egy alkalommal: Atya, majd meglátja, milyen egyszerűek lesznek a mondanivalói, ha megöregszik. Elég sokáig kellett várni rá.

Városmajor, 2001. november 5.

A 2000. évben ismét két karácsonyi elmélkedést írtam. A már elmondott okból. Most ezek következnek. Előbb, ami korábban készült el:

Pártus herceg és királyleány

Mária jászolba fektette a fiát. Az angyalok megmondták a pásztoroknak: A jel pedig ez lesz számotokra: találtok egy kisgyermeket, aki bepólyálva fekszik a jászolban. A pásztorok pedig sietve elmentek Betlehembe, és megtalálták a kisgyermeket, aki a jászolban feküdt. Jászol, jászol, jászol - tíz versen belül háromszor.

Egy pártus királyleánynak s egy pártus hercegnek nem ez dukál. "Lettem csak népemből egy" - mondja magáról Arany. Mondhatta volna magáról az is, akit anyjának azért kellett jászolba fektetnie, mert a szálláson nem volt hely számukra. Harmadik osztály, hátra, hátra! Saját néped és a főpapok adtak át nekem - mondja majd a jászolban fekvőnek, az immár megbilincseltnak - a római prokurátor. Királylányok, hercegek puhára esnek, nem keményfából készült jászolra, s nem is kötik össze a kezüket. Királyok, hercegek mindig megússzák. IV. Béla is ki tud menekülni a muhi csatából, hogy aztán Trau várában bőjtölje ki a dalmát tengerparton, míg a tatár hazatakarodik. Későbbi királyaink a török hódoltságot Bécsben vészelik át, legfeljebb átrándulnak magyar földre, Pozsonyba - koronázásra. Rákóczi Párizsban és Rodostóban, Kossuth pedig Amerikában és Torinoban eszi a száműzetés keserű kenyerét. Horthy is megússza egy spanyol kastélyban.

A föld népe - viszont nem ússza meg. Muhi után "bújt az üldöző elől, s kard nyúlt barlangjába". Ívben hajították a törökök a csecsemőket a Tiszába, míg apjukat-anyjukat megköttözve hurcolták Kelet rabszolgapiacaira. Két pogány közt egy hazáért hullott a kurucok vére. Kivégezték őket Aradon. Tetemeiket rejtik ama parcellák a Keresztúri temetőben. Aki a jászolban fekszik, az sem menekül. Ady szép szavával: osztja faj-sorsát.

Ezt a szöveget itt most megszakítom. Akit érdekel a folytatása, vegye elő a tavalyi adventi naplót, üsse fel a 26. lapot, s ott találja a folytatást.

Városmajor, 2001. november 6.

Másodikra elkészült karácsonyi elmélkedésem címe pedig:

Az Isten bolondsága

Jézus ezt a "bolond" szót csak köznapi értelemben használta. Bolond az, aki nem viselkedik célszerűen: aki pl. nem ad, és ezért nincs olaja - ahogy az öt okos és öt bolond leány példázata mutatja. Hallják is majd a Völegénytől: Bizony, nem ismerlek titeket (Mt 25, 2.8.12). Vagy bolond az is, aki nem az Ország eszményeire építi házát; mert ez esetben k? kövön nem marad, esik, hullik, romlik minden, nagy lesz a romlás (Mt 7, 26-27).

Csak Szent Pál, csak annak Első Korintusi levele csavar egyet szavunk jelentésén, és beszél az Isten bolondságáról: to móron tou theou (1Kor 1,25). Mért bolond az Isten? Azért, mert hajlandó volt értünk feláldozni a Fiát. De ez a bolondsága bölcsőbb az emberek bölcsességénél. Istennek ezt a nagyobb bölcsességét mondja Pál bolondságnak. Azt, amit evilág nagyjai nem ismertek. Mert ha ismerték volna, bizony nem feszítették volna keresztre (1Kor 2,8) Jézust. Nem bizony, mert ezek a nagyok nem tudták, hogy Isten a kereszthalál által volt hajlandó kibékülni a világgal..., hogy Krisztus vére mossa le az emberiség és minden egyes ember bűnét..., hogy a kereszthalál által van immár szabad utunk az Atyához. - Így Szent Pál.

Sok rosszat vagyok hajlandó elhinni evilág fejedelmeiről (1Kor 2,8), a "főpapokról, írástudókról, vénekről" s a római prokurátorról is, de ezt nem. Kaifás és Pilátus nem voltak az emberiség ádáz ellenségei. Csak örültek volna, ha értesültek volna róla, hogy a golgotai kivégzésnek van egy ilyen üdvös mellékhatása is. Nemcsak azt érik el vele, hogy nem jönnek a rómaiak, elrontandó a zsidók nemzetét és a főpapok hatalmát, aminek egyikük, Kaifás örült, s amit a másika, Pilátus sem bánt. Nemcsak ezt érik el vele, hanem még az is következménye gyilkosságuknak - mellékesen vagy nem mellékesen -, hogy minden ember bűne eltörölve, az ellenünk szóló vádló levél a keresztfára immár feltűzve, azaz hatálytalanítva. Váratlan, nem szándékolta ráadásaként - gyilkosság áfával.

Valószínű, hogy ezt az általános és egyetemes isteni amnesztiát azért sem Kaifás, sem Pilátus nem ette volna meg, de kifogásuk nem lett volna ellene: Üsse part, ha még ez is következik politikai bölcsességünkéből, mellyel megállítottuk ezt a habajgós Názáretit, aki majdnem lázadásba sodorta a forró fejű, s eszét gondolkodásra használni ritkán akaró csőcseléket (zsidóul: am ha arec)! De - Szent Pál vélelmével ellentétben - ahogy én ismerem evilág fejedelmeit (főpapokat, prokurátort) - bizony fölfeszítették volna Jézust a fára akkor is, ha valamit fölismertek volna, azaz ha tudtak volna erről az üdvös mellékhatásról.

A páli teológiával akarok szórakoztatni benneteket karácsonykor? Ó, nem. Hét kötetben porosodik az már, várva a hálás utókorra, amely felfedezi majd nagy hír? szintézisem múlhatatlan - egyelőre ugyan múlik, csak vájt fülűektől olvasott - becsét. Nem erről a rejtett és titokzatos (1Kor 2,1.7) bölcsességű isteni bolondságról akarok ma valamit mondani, hanem a nem rejtett és nem titokzatos, hanem Isten nagyon is nyilvánvalónak tetsző bolondságról. S éppen azt akarom megtudakolni, hogy vajon ti bölcsességnek gondoljátok-e Istennek ezt a nyilvánvaló bolondságát.

Mi tehát Isten e nyilvánvaló bolondsága? Nem az, hogy halálra akarja adni üdvösségünk érdekében a Fiát. Nem! - mert nem is akarja. Melyik szülő akarná ezt

gyermekének? Ellenkezőleg: azt akarja, hogy megbecsüljük (Mk 12,6)! Bolondsága abban áll, hogy olyasmibe fogott, olyasmit akar, aminek összesen annyi a következménye, hogy nem becsüljük meg, s ellehetetlenül akárki, aki komolyan veszi azt, amit Isten akar. Persze, hogy els? helyen a Fia lehetetlenül el. Másodikul, meg harmadikul, meg negyedikül, stb. pedig az, aki tanítvány lesz az Országban, s az Országért, amelyet a Fiú meghirdetett az Isten Országaként. Ellehetetlenülnek szép sorjában. Mind. Az is bolond, aki tenyerébe csap az Istennek, s milyen Isten az, aki ellehetetlenülésre hívja teremtményét, az embert? A legkevesebb, amit mondhatunk, hogy elsősorban az Isten. a bolond!

Ezt az elmélkedést is megszakítom. Akit érdekel, hogy miként folytatódik, megtalálja a folytatást a tavalyi karácsonyi naplóban a 8. lapon.

Városmajor, 2001. november 17.

Aztán átléptük a határt. Melyiket? A század- meg az ezredhatárt, s január első napján, elmúlván a Szilveszter-éj leírhattuk a harmadik évezred elejét:

2 0 0 1

Már az év, mint homokóra, fordul: elfogy az ó, most kezd fogyni az új... (Babits) Tegnap este - az újnak jócskán fogytán - furcsán éreztem magam. Csoporttalálkozóra mindig úgy megyek, hogy a találkozó egy lépés lesz előre, az Isten Országá felé. A találkozó tényei viszont hidegzuhannyal öntötték le az álmaim. Tizenkét személyt vártam. Öt jött el. Kettő kimentette magát, s egyikük végleg. Öt pedig se szó, se beszéd otthon maradt. Nyomott volt a találkozó hangulata, emiatt is. Hát, van ez így. Jézus se akárhogyan ment arra a kafarnaumi találkozóra, amelyen bejelentette az Élet kenyerét, s azzal fejezte be a találkozót, hogy a maradék húségesektől is meg kellett kérdeznie: Ti is el akartok menni?

Hajlandó vagyok újra és újra megfeledkezni arról, hogy kinek szegődtem nyomába. Kinek? A nagy sikertelennek. Mindig sikeres akarok lenni. Este hamar otthagytam a maradék ötöt, siettem haza a - sebeimmel. Korán lefeküdtem, s Goethét olvastam. Számoltam, s megállapítottam, hogy e matuzsálemi kort ért férfiút már két hónappal lehagytam. Igaz, hogy fájtam a délután, de még mindig a pályán vagyok, a 83.-nak a végén. Kialhatom magam, s másnap új reménnyel léphetek tovább. Elég a siránkozásból. A 2001. évről kell vallanom, nem a tegnap délutáni sebesülésről.

Kaptam valamit ettől az évtől, amit már nem reméltem. Mondok egy bűvös szót: külföld. Keresztapám pöszönyi volt. Pöszöny - egy kicsi község Vas megyében, a Rábába ömlő Pinka patak partján. Amikor születtem, a község még Magyarország volt. Közben hét felé szaggatták hazánk. Pöszöny Ausztriának jutott. Első évemben keresztszüleimnél még Magyarországon nyaraltam, de 1920-tól már Ausztriában. Aztán hamarosan meghalt rákban keresztmama, s kénytelenek voltunk beérni a sorosksári, gárdonyi, szadai, a nem-külföldi nyaralásokkal.

'39-ben, a világháború előestéjén még két hónapra kimehettem Münchenbe német szóra, aztán egy jó darabig az volt boldog, aki nem került külföldre - hadifogolynak. Magamfajta rossz káderre pedig ráborult a szovjet éjszaka. Csak a

tágított egérfogóra volt lehetőségem: voltam a Tátrában, Krakkóban, Erdélyben, s nem is álmodtam nyugatról. A Párt ugyan kiengedett volna Rómába az inkvizíció elébe, csak nem engedett volna vissza. Aztán jött a nem remélt glasznoszty meg peresztrojka, s '89 utolsó napjaiban nyugati útlevelet kaptam. Januárban aztán - több mint ötven év után - újra láthattam Bécsnek büszke várát.

Ekkor már '90-et írtunk. Ez évben bejártam Dél-Németországot, láttam Amerikát a vízeséssel, majd voltam Grázban meg Pöszönyben, keresztapa másodikházasságából származó gyerekeinél is, s végül Belgiumban-Hollandiában: Leuwentől Amszterdamig. '91-ben Rómában s Nápolyban, majd Schwechatban, Pozsonyban s újból Bécsben. '92-ben hét hetet töltöttem Amerikában és Kanadában, majd voltam megint Rómában és Firenzében. '93-ban Genfen keresztül eljutottam a franciaországi Arbreslig, s volt Ljubljánban. '94-ben Csehországban és Drezdában. 94-ben egy két hetes európai körúton, eljutva Avignonig, majd meglátogattam Innsbruckot. 95-ben Genfben, Tübingenben, Salzburgban jártam. 96-ban Párizsban, 97-ben Voralbergben, s 98 januárjában még egyszer Bécsben - a könyvtárakban okosodni, hogy befejezhessem az Egyetlen szövetség?-et. Mindez pénzembe nem került, majd mindig előadni hívtak, és sok pénzzel érkeztem haza - ebből tudtam kiadni a könyveimet. Hívtak ezután is, de nem mentem. Nem bírtam már a strapát. 79 éves voltam. Vége, nincs többé külföld.

A Napló olvasói tudják, hogy nem lett vége. Jó három év után tavaszon egy hetet töltöttem Erdélyben, szeptemberben újra ott jártam, s Erdélynek csak fűttyentenie kell és megyek újra. Mi történt, bírom a strapát? Ha Erdélyről van szó, akkor még csak 83 éves vagyok én, kérem szépen, miért ne menjek? Ott az anyanyelvemen beszélnek. Jézus sohasem ment külföldre. Elég volt neki Izrael. Erdély nekem - Izrael.

Városmajor, 2001. november 17.

Hát akkor ezzel kezdem az idei karácsonyi éneket, hogy Erdély nekem Izrael. A csonka ország is Izrael, s ahol a szó magyarul hangzik a Kárpát-medencében vagy azon kívül, Moldvában - az nekem mind, mind Izrael. Menjete csak Izrael házának elveszett juhaihoz! - mondta a tanítványoknak Jézus, aki nem szír, egyiptomi vagy perzsa volt, hanem éppen zsidó. Azonos alapon, kötelességen-jogon, sorsonküldetésen - kell mondanom tanítványtársaimnak: Menjünk csak Attila-Csaba-Álmos-Árpád elveszett juhaihoz. Majd mehetünk másokhoz is, ha a mieinket a vállunkon már hazahoztuk. Siessünk, nem sok időnk van rá. Haldoklik. Kimúlhat még ebben a században. Mi baja? Nem tol gyerekkocsit, helyette ölebet sétáltat.

Az előrejelzések szerint a század közepére hat és fél millió ember él ebben az országban, legfeljebb kilenc millió, és nincs előrejelzés arról, hogy lesz-e még a század végére akár egyetlen millió is, aki még magyarul beszél. Szüleim hét gyereknek adtak életet. A hét gyerektől - megházasodva, tehát tizennégy embertől - született hét gyerek. Ez a hét unoka - megházasodva, tehát ismét 14 személy - eddig elé hét utódot mutat. A századfordulóban született szüleimnél két életből lett hét élet,

az utánuk jövőknél 14 életből lett - ugyanennyi. Szüleim megháromfélszereztek az életet, az utánuk jövők meg csak felényi életet adtak tovább; felét annak, amit kaptak. Általánosítva: a gyerekek 10 millió magyarból ötöt csináltak, az unokák 5 millióból kettő és felet - két nemzedék alatt.

Az életnek törvényei vannak. Ez előtt két-három évvel a rádió bemondta, hogy három beiskolázott gyermekből országunkban egy már roma. Ezt az egyharmadnyi iskolást mondjuk (nem tudjuk pontosan mennyi, de legfeljebb) 900 ezer roma szülő adta. Tízszer ennyi nem-roma szülő (9 millió) adta a kétharmadnyi iskolást. Egyből lett egyharmad, tízből lett kétharmad. Ötször szaporább a roma-társadalom a nem-románál. Ezek a gyerekek századunk huszas-harmincas éveiben szülik a következő nemzedéket; s a statisztika törvényei szerint a beiskolázott gyermekeknek már legalább a kétharmada lesz roma.

Az életnek törvényei vannak. Az 1920. évi békeszerződés Csehszlovákiának ítelt hazánkból 4 millió embert. Ebből 1.1 millió volt a magyar és 1,7 millió volt szlovák. Jelenleg Szlovákiában él 5 millió ember, s ebből fél millió a magyar. A többség asszimilál. A magyar többség is. A Magyarországon 1880-ban a lakosság 46.6 %-a vallotta magát magyarnak, harminc év múltán, 1910-ben - 54,5 volt ez a %.

Összerakom e két törvényt, s azt mondom, hogy a század második felében a magyarság csonka országunkban is, jó esetben, harcolni fog kisebbségként fennmaradásáért. Nem jó esetben pedig feladja nyelvét, s beolvad a roma-társadalomba.

Kérdezhetjük, hogy mi történt, mi történik itt? Válaszolok: jobban szeretjük a pénzt, mint az életet. Előbb a kocsit mint a kicsit - ezzel indult meg a folyamat a 60-as években, s ez az életellenes gondolkodás képes végezni egy század alatt egy nemzettel.

Erre gondoltam, amikor azt mondtam, hogy Magyarország elveszett juhainhoz vagyok küldve, amíg még van magyar. Ha nem lesz már magyar, én se leszek magyar. Magyarnak lenni - ezt nem lehet egyes számban csinálni.

Az állítja le ezt a folyamatot, akinek nem az életszínvonal az Istene. Aki pedig tud egy olyan kereszténységről, amelyben nyugodtan lehet az életszínvonalat imádni, az nem ismeri Jézust, aki azt mondja, hogy nem lehet az Istennek és a Mammonnak is szolgálni.

Prédikálni meg teljesen felesleges. Gyereket kell csinálnia annak, aki nem a nemzethalálra szavaz. Hogyan lehet a Királyok, Vinczéék, Márcziak, Pálinkások, Gyombolaiak, Bajnokok, Dévaiak, a 7-16 gyerekesek, meg a többiek hagyományát folytatni, erről gondolkodhatunk, s eredményre is juthatunk.

Miféle karácsonyi elmélkedés ez? Az egyetlen, amely nem sérti Jézust. És nem is sért senkit, aki lát. Látja a betlehemi istálló nyomorúságát, szegénységét. Luxusban nem lehet Jézus követőjének lenni. Hogyan lehet elkerülnünk, hogy egy luxus felé menetelő társadalomban mi ne luxus irányában meneteljünk - ez az a rejtvény, amit meg kell fejtenünk.

Aki verset ír, erről írjon! Aki zenét szerez, erről énekeljen! Aki kereszténységről beszél, erről beszéljen! Aki misztikára törekszik, el ne feledkezzék a

gyerekek tisztába tevéséről. Mária, Jézus anyja sok gyereket tett tisztába. Aki álmodik Isten új népéről, arról álmodjék mindenekelőtt, hogy ennek a népnek meg kell előbb születnie. Mindenki tehet valamit. Aki már nem tud szülni, fogadhat házába akár tíz gyereket is, és lehet főállású anyja. Egyet nem tehet. Azt, amit a magyar társadalom tesz. Fut az első, a második, a ki tudja hányadik havi-százezerért. Nehogy majd az infarktus állítsa meg őt! Imádkozzunk az átokfutókért: Betlehemi Gyermek, magyarázd meg a futóknak, hogy csak a szegényeknél lehet békére meg öröme találni, hogy csak náluk vesz lakást az Isten. Amen.

17. NAPLÓ

Tartalomjegyzék

17. NAPLÓ	1
Városmajor, 2001. november 18.	1
Városmajor, 2001. november 25.	4
Városmajor, 2001. november 26.	5
Városmajor, 2001. november 27.	5
Városmajor, 2001. november 28.	7
Városmajor, 2001. november 29.	9
Városmajor, 2001. november 30.	10
Városmajor, 2001. december 1.	10
Városmajor, 2001. december 2.	11
Városmajor, 2001. december 9.	13
Városmajor, 2001. december 11.	14
Városmajor, 2001. december 16.	16
Városmajor, 2001. december 23.	19
Városmajor, 2001. december 24.	20
Városmajor, 2001. december 31.	20

Városmajor, 2001. november 18.

Mikor lesz világvége? Az egyházi év utolsó előtti vasárnapja ezt a kérdést feszegeti. Azt a napot viszont, vagy azt az órát senki sem ismeri, sem az ég angyalai, sem a Fiú, hanem csak egyedül az Atya. Melyiket? Amelyik napon és órában Jézus megjelenik az ég felhőiben – teszi hozzá a lukácsi történethez Márk és Máté egybehangzó szövege. Csak az Atya ismeri. Ennek a márk-mátéi közleménynek a rögzítése után kérdezek valamit: Tudjuk-e a valamikor csak elkövetkező nap és óra elérékezésének legalább az okát – akármikor is bekövetkezik a nap és óra? Semmit sem mond erről a Fiú. Mi indíthatja – kérdezem – akkor az Atyát arra, hogy elérkezzék e nap és óra?

Kettőre tudok gondolni. 1. Az emberi nem teljesítette, amire az Atya teremtette őt. Ezért szakasztja végét a folyamatnak. 2. Nem teljesített az ember, s az Atyának nincs is reménye már arra, hogy teljesítsünk. Nem érdemes tovább várnia, ezért ezt a kísérletet be kell fejezni, s ezért szakasztja végét a folyamatnak. Ez utóbbi indoknak van egy b/ változata is: Annyi tellett az embertől, amennyi; sohasem gondolta az Atya, hogy az ember képes lenne arra, amire megteremtette. Ez esetben sincs értelme tovább várni. A kettő között az a különbség, hogy az a/ változat esetében az Atyának volt reménye, hogy teljesítjük, amire lettünk; a b/ változat esetében pedig az Atya illúziótlan volt: eleve tudta, hogy csak annyi telik tőlünk, amennyi.

Mit gondolt a vég bekövetkezésének vélhető okairól a Fiú? Semmit sem mondott a vég bekövetkeztének az okáról. De minden arra mutat, hogy az őt hallgató tanítványi kör megmenekülését akarja biztosítani a vég bekövetkezése: közeledik megváltástok. Márknál és Máténál: közel van ő, az ajtó előtt. Úgy tetszik tehát, hogy

Jézus nem gondolkodott évezredekben: Nem múlik el ez a nemzedék addig, amíg mindez végbe nem megy. Nem tudta a napot, nem tudta az okát, de a célját ismerni vélte, s ezért a napot közelinek gondolta.

Nem lett közeli. Nem láttuk még az Emberfiát eljönni a felhőben nagy hatalommal és dicsőséggel. Pedig Jézus alighanem azt gondolta, hogy az ő Betlehemben megszületése a vég kezdete. Nem lett a vég kezdete. Sürgősen el kell készülnie munkájával G. Andrásnak, amely egyértelművé teszi majd például, hogy Jézus legfőbb Jeruzsálem pusztulásáról akart itt beszélni, és semmit sem mondott a világ végéről. Vagy pedig megmaradok alapállásomban: jók nekünk Jézus szövegei akkor is, ha a történelem befejezéséről nem voltak információi, s ha voltak, azok a korabeli zsidó apokaliptika képei voltak – s ezek nem feleltek meg a történelemben kibontakozó valóságnak. De ne döntsünk most még és hamarjában, hogy melyik a jobb: egy megnyirbált evangélium vagy egy meg nem nyirbált. Próbáljunk e döntés nélkül is valaminő eredményre jutni.

A kinyilatkoztatás alapvetően az emberi természetben s ennek okán az emberi történelemben rejlik: a közös emberi természetből kell olvasnunk Isten gondolatait, titkait – ahogy tudjuk. Biztosabb eligazító ez, mint a legalább hatezer vallás egymásnak ellentmondó szent szövegei, krédói, kijelentései. Mit mond az emberi természet és a történelem kérdésünkről – arról, hogy meddig tart még a világ nekünk, embereknek? Mert Jézus mintha odaküldene minket válaszáért! Mért nem ítéletek meg magatok ezt is, nemcsak azt, hogy mi az istennektetsző világ hallani ide is vonatkoztatható szavát. Próbáljuk meg magunk megítélni!

A Földön az élet sok millió éves. A homo sapiens, azaz az Istent és istennektetszést gondolni képes ember is van legalább százezer esztendő. Attól, hogy volt egy Jézus, akit a főpapok kivégeztek, miért kellene Istennek nagy hamar bevégeznie az emberi történelmet? Isten tolmácsai rendre belehalnak küldetésükbe. Jézus is csak egy ezek közül. A történelem megy tovább. Isten világosan látta, hogy mekkora az ellenkezés az istennektetsző viselkedés és az ember ettől alacsonyabban szállni akaró magatartása között. Babits istene nem türelmetlenkedik:

*Van időm, én várhatok.
Elöttem szolgálaim, a századok,
Fújják szikrámat, míg láng lesz belőle...*

Az amerikai unitáriusok a múlt század közepén belevették krédójukba: Hiszek az emberi evolúcióban. Azaz megy az emberiség többre is, mint a múltban. De van ennek nyoma?

Ma azt mondjuk, hogy a posztmodernben élünk. Azért a posztmodernben, mert ez a posztmodern már nem hisz a modernben. Mi ez a modern? A felvilágosodás. Miért nem hisz a posztmodern a felvilágosodásban? Érthető, hogy nem hisz benne, mert az nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Miben reménykedett a felvilágosodás? Azt mondta, hogy trónra emeli a hit helyett az értelmet. A hit annyiféle, ahány ember van. Az értelem közös emberi kincs: $a = a$ és $a^2 + b^2 = c^2$. És

meghirdette az értelmes, nyilvánvalóan az ember javát szolgáló jézusi eszményeket: a szabadságot, az egyenlőséget és a testvériséget. De egy sokat ígérő 19. század után megszülte a 20-ikat, s benne a két világháborút, Gulagot és Auschwitzet, Hirosimát és Nagaszakit, nem szólva Afrika véget nem érő törzsi harcairól. A posztmodern azt mondja: Nincsen remény, nincsen remény amit a Vörösmarty is megfogalmazott.

Es mégis, mégis fáradozni kell! Ezt is Vörösmarty mondta. Magam részéről én hiszek abban, hogy a 20. század – csak intermezzo. Az értelem nem bukott meg, ha annyi mindent értelmetlenül csinált is az elmúlt század. A törzsi és csoportérdeket képviselő fundamentalizmusoknak a leáldozásában reménykedek. Hiszek az értelemben, amely átformálhatja hitünket is. Ez az értelem megtaníthat bennünket arra, hogy az elválasztó hiteket lecseréljük – az egy közös hitre. A hitre abban, hogy jónak kell lenni. Ez van az emberi természet mélyén. S ezt kell kiforognia a jövőnek, a 21. századnak, a történelemnek.

Milyen alapon hiszek a jövőben? Látom sok minden egyéb és ellenkező ellenére is az értelem diadalra juthatásának az alapjait. Most mondok egy szót, amely nem semmi: demokrácia. Messze van az evangéliumtól. De út az evangéliumhoz. Az abszolutizmus, az önkény, az arisztokrácia, a hierarchia elvágja az evangélium érvényesülhetésének útját: a demokrácia pedig megnyitja az utat az Isten gondolata, az ember számára. Az értelem rájött arra, hogy nem lehet rend a világban, ha nem biztosítjuk az emberi önkibontakoztatás alapjait. Az értelem rájött arra, hogy az embernek van méltósága. Hogy ezt a méltóságot tisztelni kell. S akkor is, ha valaki nő, ha fogyatékos, s ha más a bőrszíne, mint a miénk. Nem lehet az embert lesöpörni az asztalról. A nő is lehet akármivé: miniszterelnökké vagy pappá-pápává. A fogyatékosnak is meg kell adni az önkibontakoztatás lehetőségét. A néger, a roma sem kevesebb, mint a fehér bőrszínű ember. Mindannyian testvérek vagyunk – mondom Jézussal.

A demokrácia még nem evangélium. Azért nem evangélium, mert krácia. Uralom és nem szolgálat, *archo* nem *doulia*. De mégis elvileg tiszteletben tartja, hogy a szegénynek is van joga a többre. Vallja, hogy ember és ember között nincs önbíráskodás. Még egy államelnök sem torolhatja meg a rajta esett sérelmet: csak várhatja, hogy egy tőle független bíróság kimondja, hogy esett-e rajta sérelem, s mi módon kell azt jóvá tenni. Az államoknak még van joguk a háborút üzenésre, az önbíráskodásra, de tiszteletben tartják, ha egy polgárunk ebben a tömeggyilkosságban nem akar részt venni.

A demokrácia még nem evangélium, mert nem valósult meg benne a mindenkiné egy dénár. De aki szóba áll az evangéliummal, már egyre kevésbé hazudhatja le embervoltunknak ezt a követelményét: nem takarózhat Isten kegyelméből való uralkodókkal és tévedhetetlen hierarchikus döntésekkel, melyek szerint a magántulajdon és a gazdagság Isten áldása, meg hogy az evangéliumi szegénységen csak lelki szegénységet kell érteni, amivel megfér a mérhetetlen gazdagság is.

Mindezeknek alapján a következőket mondhatom: a jézusi tanítás megvalósulásához nem kis időre van szüksége az emberiségnek. Az elmúlt százezer esztendő nem volt hozzá elegendő. Hiszek abban, hogy az Atya egy kísérletet indított

el, amikor embert teremtett. Kísérletet az Isten Országá megteremtésére a földön. Hiszek abban is, hogy ezt Jézus is így látta. Látjuk majd a jövő vasárnap. Ezért aligha prédikálhatta, hogy a tanítványi nemzedék, a Tizenkettő meglátja őt jönni az ég felhőiben.

Testvérem, te hiszel-e az emberiség jézusi jövőjében? S e hited bizonyítékeként le tudnál mondani a magántulajdonról?

Városmajor, 2001. november 25.

Az egyházi év utolsó vasárnapján – Krisztus király vasárnapjának ez évi evangéliumi szakasza bemutatja azok sorsát, akik már nem nem-királyok, akiket legyőztek, testben-lélekben megcsúfolták: ...a főemberek meg csúfolták... mentse meg magát, ha ő a Messiás... Nem tudott volna az egyház egy alkalmasabb evangéliumi szakaszt találni a mai ünnepre? Nem, mert nincsen alkalmasabb szakasz az evangéliumokban erre a célra. Nincsen olyan szakasz, amelyben Jézus csinálja valakikkel szemben azt, amit vele csináltak. Ha volna is, nem volna alkalmas a Krisztus királyságát megmutatni és ünnepelni. Miért? Azért, mert nincsen Krisztus királysága addig, amíg Oszama bin Laden tanítja móresre Busht, vagy amíg Bush tanítja móresre Oszama bin Ladent. Krisztus királysága csak akkor jön el, amikor ki-kiját magát tanítja móresre.

Előveszem a latin–magyar szótárat, s megkeresem benne a móres szót: mosz, genitívusza: mórish, többszáma: mórish. Ebből lett a magyar móres, melynek jelentése: 1. akarat, szabály, 2. törvény, szokás, 3. hagyomány, erkölcs, 4. tulajdonság, mód, 5. gondolkodásmód, érzület, magaviselet, életmód, jellem. Amíg a keresztre feszítés, a máglyán elégetés, az agyonlövés, az akasztás, a bombázás vagy a rakétatámadás – az akarat és a szabály, a törvény és szokás, a hagyomány és erkölcs, a tulajdonság és mód, a gondolkodásmód és érzület, a magaviselet és életmód, amíg ezek a kivégzés-nemek határozzák meg az emberi jellemet, addig nincsen Krisztus királysága, nincsen Isten Országá, amelynek királyát ünnepelhetjük.

A tavaszon Erdélyben jártam, s eljutottam Kovásznára is. A plébánoshoz is eljutott előadásom egy mondata, amely így hangzott: Sem Szent István kardjával, sem Rákosi Mátyás gumibotjával nem lehet Isten Országát csinálni. A plébános úr, aki a Szent István király tiszteletére felszentelt kovásznai katolikus templom plébánosa, azt prédikálta a rákövetkező vasárnapon híveinek a templomban, hogy felejték el, hogy én ott jártam. Rendben, mert azzal még nincsen semmi baj, ha elfelejtik, hogy ott jártam. De nagyon nagy a baj, ha elfelejtik azt a mondatot is, amit mondtam. Mert addig a kovásznai katolikusok nem tudják Krisztus királyt ünnepelni, csak azt a Géza fia Vajkot, aki a móresnek egy szerfelett hatékony formáját találta ki: négyfelé vágatta Koppányt, s egy fertályt a testéből elküldött a Kovásznához közeli Küküllővárba is a gyulának, hogy az tanuljon belőle – mórest.

Krisztus királyt nem ünnepelheti az, aki István királyt is, meg Busht is, meg Oszama bin Ladent is akarja ünnepelni. A különböző kivégzés-nemeknek radikálisan búcsút kell mondania annak, aki ünnepelni akarja őt. Egyelőre úgy látszik, hogy csak

úgy lehet Krisztus királyt ünnepelni, ahogy Jézusnak sikerült. A kereszten.
Egészen jól választotta meg az egyház a mai ünnepre rendelt szakaszt.

Városmajor, 2001. november 26.

Az előző Napló-füzet négy évet tekintett át, mert ki akarta egészíteni az 1949 – 1997 évek Bokor-karácsonyairól beszámoló Jászolba fektették kötetet az utolsó négy év (1998-2001) karácsonyaival. De a folyó eseményeket követő utolsó feljegyzésem óta már sok idő telt el. Október 20-án számoltam be arról, hogy a végre megjött esőtől mekkorára nőttek sárga rózsáim, meg hogy megszedtem birsalma-fákat Budaváriban, Zoliékat pedig a szept. 11-i bombázások miatt sürgősen hazaküldték Beech Grove-ból. S azt is elmondtam, hogy Taszár felé utazva a vagonban mondtunk el a szentmisét, meg hogy Kaposváron szónokoltam a Kossuth-szobor előtt. Ma meg a naptár mit mutat? Restancia, elmaradás, lemaradás – minden mennyiségben. Fel kell dolgozni!

Október 14-én Naplót olvasói levelet kaptam J....faluból: Mostanában annyi panasz és jaj hangzik tollad alól. Nem tudod, hogy előttem szolgálím, a századok, fűjják a szikrát...? Úgy látszik nem: De hát kinek kell itt ebben a mégátkosabb-ban, ami Galileából, akarom mondani Óbudavárról jön!? Nekem kell emlékeztetnem téged? Ha Isten bezár egy ajtót, azért teszi, hogy egy szebben menj be. A kilincslenyomást nem tudod megspórolni. Ha feladod, a langyos tömegnek adod magad a szájára: Lám nekünk volt igazunk, hogy nem szálltunk be a ringbe. Ha van célod, akkor a mai ellenzők követőiddé válnak, mert remény itt már csak annak az ellenkezőjében van, ami van. Várják is, hogy ne sikerüljön Neked. Te döntesz. Tanítványi tisztelettel...

Üzentem is azonnal J...faluba a tisztes nagypapának – hatvan felé tart már –, hogy rendben, megnyomom a kilincset, ahogy kívánja. Hogyan nyomom? Úgy, hogy új meg új Bokor-közösségekbe gyűjtöm, akik hagyják magukat gyűjteni. Meg úgy, hogy szerkesztem tovább a Koinóniát, meg írom a Naplót, s mindezzel tanúsítom, hogy én aztán nem adom fel. Meg úgy, hogy panaszolom tovább a panaszolni valót, és keresem a még szebb ajtót, s hogy kelljen valakiknek az, ami Óbudavárról jön.

Városmajor, 2001. november 27.

J...faluban megnyomják a kilincset. Mifelénk csak ütik a vasat, amíg meleg. Hamarosan megint üthettem. Egy kislánynak, azaz hogy egyetemi hallgatónak köszönhetően, aki meghivatott az ELTE egyik duplaórájára előadni. Dátum: 2001. október 31. Ilyen tisztességben nem volt részem 1948 óta, amikor is a népakarat eltávolított a debreceni egyetem katedrájáról. Ugyan miért tették ezt velem? Egyházhűségem miatt, mint klerikális reakciót távolítottak el, mint akit nem lehet levakarni püspökeiről. Felkeresett a népileg demokratikus egyetem ifjúsági tanácsa, s azt kívánta tőlem minden alázat nélkül, hogy tegyek nyilatkozatot, melyben elhatárolok magam a reakciós Mindszenty bíborostól, aki nyilvánvalóan s ezért

tudvalevőleg a nép ellensége. Megalkuvást súroló kompromisszumot ajánlottam fel – már akkor is; Angel (Öcsi bácsi) szerint: nagy elkenő vagyok. Elmondtam nekik, hogy a bíboros apám korabeli ember, s én már sok mindent másképpen látok, mint ő. Üsse part, én elhatárolódom tőle, ha egyidejűleg ők is elhatárolódnak az ő főnököktől, Rákosi Mátyástól. Nem értékelték eléggé megegyezési készségemet.

A megbeszélés december 3-án este volt, s december 4-én reggel 7,15 után bevonultak a debreceni egyetemnek abba termébe, ahol a Bokor első nemzedékének magyaráztam azon a kora reggelen, hogy miből lehet tudni, hogy Isten mégis csak van. Soha ennyi embernek egyszerre még nem adtam elő a klasszikus istenbizonyítékokat, mert bejött vagy kétszáz népileg demokratikus hallgató is. Nagy volt a terem, elérték. A Bokor-tagok is voltak vagy hatvanan. (Most, hogy megvénültem, össze nem tudok szedni ennyi egyetemistát. Nincsen megfelelő terem, elfelejtettem már a klasszikus istenbizonyítékokat, s kiderült, hogy álságos volt az egyházhoz ragaszkodásom: csak az ellenség megtévesztésére ragaszkodtam egyházamhoz.) A nép képviselői becsülettel meghallgatták az istenbizonyítékokat, s amikor lecsengették az órát, vezetőjük a katedrara penderült, s kinyilvánította, hogy a nép egyetemén nem taníthat olyan ember, aki nem határolja el magát a reakció gyalázatos képviselőjétől, azaz Mindszentytől. Magyarázatul még hozzátették, hogy nem a hittannal, nem az istenbizonyítékokkal van bajuk, csak a reakcióval, Mindszentyvel meg velem. Elfértünk akkor ketten egy gyékényen, a püspököm meg én. Ma már ilyesmiről nem lehetne szó: egy püspök meg Bulányi együtt! Valakinek gyékényt kellett itt váltania. Valakinek le kellett szoknia arról, hogy ellenkezzék a népileg demokratikus erőkkal.

Olyan hatásos volt ez a kiutasítás, hogy érvénye 40 esztendővel később, 1989 után is megmaradt. Tudvalevően az egyház ez évben visszanyerte teljes szabadságát. Újból lehettek egyetemi lelkészek. Én 1948-ban lettem egyetemi lelkésszé, amikor iskoláinkat államosították, s munka nélkül maradván kinevezett egyházam Debrecenben az egyetemisták lelkészévé. Össze is gyűjtöttek akkor minket. Shvoy, a székesfehérvári püspök volt az elnökünk. Alighanem összegyűjtötték az egyetemi lelkészeket 1989-ben is, de engem elfelejtettek oda meghívni. Aligha azért, mert már 70 éves voltam akkor. Később is elfelejtettek meghívni. 1997 után, amikor rehabilitáltak püspökeim, akkor is elfelejtettek. A gyékény-váltás lehet az ok: valakik annyira hozzászoktak, hogy engedelmeskedjenek a pártállamnak, hogy nem tudnak váltani. Folytatják akkor is, amikor már senki se kényszeríti őket, '89 után is. Nagy úr a megszokás..

Így maradtam én ki az egyetemről – úgy látszott: mindörökre. Így lett volna, ha nincs az a fentebb említett kislány, akit Timinek hívnak. Neki sikerült megtörnie, ami hatalmas történelmi egyházunknak nem sikerült, az 1948-as népakarat erejét. A Moszkva téren találkoztunk, s ő elvezetett előadásom színhelyére. Várt ott legfeljebb húsz egyetemi hallgató meg a tanáruk. Kiértett dolgozatot olvastam fel. Volt ideje kiérni, mert már három évvel korábban megírtam. Elmondtam ezt a szöveget már a reformátusoknál Tatabányán és Balatonfüreden, az evangélikusoknál a Deák-téren, magyaroknak Erdélyben, akik reformátusok is, unitáriusok is, katolikusok is –

Kolozsvár, Marosvásárhely, Székelyudvarhely, Kovászna színhelyeken, csak még katolikus rendezésben nem volt rá alkalmam. De hát nyomom a kilincset, s majdcsak eljön az órája (Ember, nagy a te hited!).

Az előadás címe: Isten Országának lehetőségei a második évezred fordulóján. Mi van benne? Az, amit a KIO és a Szent Pál teológiája köteteiből egybegyúrtam. Tőmondatokban: Jézus elmondta, hogy akkor jönnek rendbe az emberiség dolgai, ha elkezdjük szeretni egymást. A történeti egyházak mind a mai napig úgy gondolják, hogy ez nem lehetséges itt, a földön, mert kell nekünk az uralkodás (krácia), a gazdagság meg a fegyver. A felvilágosodás rájött arra, hogy Jézusnak igaza van, de a megvalósítás megbukott az emberi tökéletlenségen. A Bokor pedig képviseli, hogy tökéletesnek kell lennünk, ami összesen csak annyi volna, hogy nem akarunk uralkodni senkin sem, nem akarunk több Eurot magunknak, mint amennyi másnak jut, fegyvereket pedig nem használunk, akármit is csinálnak ezért velünk.

A hallgatóságomat főleg egyetemi hallgató nők adták, akik hallgattak. Ott volt a Regnum két küldöttje is, akik szintén hallgattak. De voltak férfiak is, akik közül az egyik olyan kérdéseket tett fel, amelyek bizonyították, hogy megértette, amiről beszéltem. S volt ott egy fiatal katolikus pap is, aki csak hápogott, s mindössze ennyit kérdezett: Maga pap??? Biztosítottam, hogy papirosom van róla. Utána jót beszélgettem a tanárukkal, s hazamentünk Timivel, akinek üzenem, hogy bizony elmennék máskor is az ELTE valamelyik termébe előadni, mert 1948 óta sok víz lefolyt a Dunán, s kiéheztem az egyetemi hallgatókra – még akkor is, ha csak hallgatnak.

Városmajor, 2001. november 28.

Hamarosan megszólalt a telefon. A Berzsenyi Dániel Gimnázium egy magyartanárnője volt a drót másik végén: Terjéki Ildikó. Ebbe az iskolába jár Kiss – Kosztolányi házaspár Gábor nevű gyermeke is. Beszélgetésre hívtak. Hamarosan megállapodtunk a témában: Mi fán terem az Isten Orzága? – 2001. november 26. B. D. G. Azonossági hét. Másokat is hívtak. Az előttem levő duplaórán Konrád György volt az előadó. Felolvasott, mint én is az ELTE termében. Én nem vittem felolvasandó előadást.

Egy érettségi előtt állható hölgy, Juhász Katalin ült mellettem a pódiumon. Látott Csiszér Jenő műsorában nagypéntek éjjel. Megkérdezte: nem önzés-e részemről, hogy nem lövök? Ha lőnék, életeket menthetnék meg. De nem lövök, csak azért, hogy ne kövessék el halálos bűnt. Csak azért, hogy a mennyországba jussak. Jó kérdés. Miért is nem lövünk?

A Bokor fiataljai is ezt a kérdést boncolgatták a novemberi ifjúsági misén: tétlenkedhetünk-e, ha terrorista van a gépen, s rá akar zuhanni a World Trade Center épületére? Miért nem löhetünk avagy miért kell tétlenkednünk, ha a nem tétlenkedés gyilkosságot jelent? Azt mondtam a Berzsenyi diákjainak-tanárhoznak, hogy Jézus egy elvet, egy magatartást akar bevinni a közgondolkodásba és az életstílusba. Azt, hogy a gyilkosság nem megoldás. Lehet, hogy meg tudok a gyilkossággal akadályozni egy

bajt, de megerősítettem azt a végzetes hiedelmet, hogy a gyilkosság eszköz lehet vitás kérdéseink rendbe tevésére. Ha túljárók fegyveremmel a terrorista eszén, azt tanulja belőle, hogy másszor jobban fel kell készülnie feladatára. Atombombát kell felvinnie a gépre, amely akkor is pusztít, s még hozzá: kellő mértékben, ha lelőjük őt. Az elv, amit képviselünk: a gyilkosság életet pusztít, a gyilkosság életellenes. Akármilyen nagy jó is jönne ki belőle, nem vehetjük igénybe. Nem volt beszélgetés. Legalább is a gyerekekkel nem. A fiatal tanárok megszólaltak. Ők nem. Ifj. Kiss Gábor mondhatná el, hogy mi volt a hatása a gyerekekre annak, amit mondtam. Egy idősebb tanárnő kérdezte, hogyan lehet csatlakozni hozzánk. Mondtam Adyiligetet, Bokorportát. Nem jelentkezett.

Egész életem tanítványgyűjtés volt, mégis bután halok meg: mert nem tudom, hogyan megy ez a gyűjtés. A kapitalizmus számlájára írom ezt is. Csak a pénzért mozdulunk, mert nem lehet kijönni annyi pénzből, amennyi van. Mindenki tudja, hogy ez nem igaz, mert mindannyian és folyamatosan kijövünk annyiból, amennyink van. Aki pedig Jézus tanítványa, az kevesebből is kijön, mint amennyije van, mert legalább tíz százalék a rászorulóké, az éhezőké. Van Jézusnak tanítványa?

Akárhogyan is volt: másfél órát együtt voltam középiskolásokkal a B.D.G. jóvoltából. A piarista rend nem teremti meg a lehetőséget, hogy én, a piarista, beszélgethessek diákjainkkal. Attól félek, hogy nem is a püspököktől félnék. Attól félek, hogy olyan messzire jutottak attól a Jézustól, akire én rátaláltam, hogy ők maguk, piarista rendtársaim, nem akarják, hogy terjesszem utálatosságaimat a rájuk bízottak körében. Az ilyen fejlemények miatt vagyok halálos ellensége annak, hogy az egyház paráználkodik az államhatalommal; értsd: fizettesse magát vele. Ha fizetteti, akkor csak az számít, hogy jó legyen a hatalom színe előtt..., akitől jön a pénz, az áldás. Mindegy, hogy ki fizet: Hitler, Sztálin unokái, vagy rendszerváltás utáni urak. A Mammon – a fizetség, akit az egyházak tökéletesen egybemosnak Jézus Istenével. És ki nem mossa egybe? Hát a Jézus tanítványai nem mossák egybe. Én Jézus tanítványa vagyok? És te? Mi erre a mércéd? Jövedelmed hány százaléka? Hány éve vagy Jézus tanítványa? Előbbre vagy-e, mint amikor azzá lettél? Mint az első években?

Végül is kaptam egy szép albumot s egy levélkét: Tisztelt Bulányi Úr! A BDG diákjai nevében köszönjük, hogy elfogadta meghívásunkat, és részt vett a beszélgetésben. Juhász Katalin – Gyalázatosnak, igenis gyalázatosnak és Rendünk szégyenének tartom, hogy nem szólhatok a piarista diákokhoz, akikkel egy városban élek. Gyalázatosnak tartom, hogy rendtársaim hallgatnak erről, mint a sír. Azt is furcsállom, hogy a generálisnak öt éve nem volt egy perce számomra. A püspökök viselkedését már nem furcsállom. Azt sem, hogy Ratzinger nem válaszolt levelemre. A pápa meg más világban él: gesztusok és vallási cselekmények világában. Kasza László, Buda Péter, Fekete János írásaival kell beérem. Mit gondolnak ezek után ők az egyházzal? – ez nem érdekli az egyház embereit. Érdekli ezt az egyházat valami? Biztos. A jámborság meg a pénz házassága. Kire számíthatnak? Azokra, akiknek megvan mindenük, ami kell, s ezt még le is akarják öntetni egy kis jámborsággal, transzcendenciával, isteni igazolással. De Jézustól ezt nem kapják meg, mert Ő

éhezik, szomjazik, hajléktalan. Csak a pénzünk odaadása által, csak a szegénységünkkel lehet őt megközelíteni.

Városmajor, 2001. november 29.

A szadai templomban, faluházban Halász Bandira emlékeztünk november 10-e délután. Legjava erőnkéből tettük, mert Bandi is a legjava volt erőnknek. 86. évében ment örökre és véglegesen haza. Megérezte ezt K. Mari, mert ezt mondta az egészről: Kettőt lehetett megismerni az emlékezésből: akire emlékeztek és akik emlékeztek. Keresetlenül azt adtuk, amik vagyunk. A prédikáció, amit mondtam, megjelent a Koinónia novemberi számában. Most – ellenpontként – arra gondolok, hogy a legsúlyosabb egyéniségeknek is, amilyen ő volt, nagyon is mértékes, azaz mérsékelt a hatása.

Szadán a súlypont számomra Zs.... El volt bűvölve Bandi bácsitól, anélkül hogy megindult volna. Hova? Merre? Nem tudom megfogalmazni. Talán annyit mondhatok: kitart a maga ateizmusa mellett. És ez baj? Nem tudom. Csak elgondolkodom. Halász Endre egyénisége sem tudta meggyőzni arról, hogy az ő oldalán van a helye. Maradt ateista. Azt hiszem valójában csak baloldali maradt, de olyan csúnya játék folyik a vallás képviselői részéről Istennel, pénzzel, hatalommal, hogy ateistának is kell maradnia. Üvölteni tudnék... a fájdalomtól, a dühtől. Mert ha valaki baloldali volt, optált a szegények mellett, preferálta őket, a gazdagokat meg a pokolba küldte – Jézus volt az. Zs. képtelen közénk állni. Lebírhatatlan fertőzést kapott. Kapja most is egyfolytában.

Valójában nem értem őt. Az egyházban tökéletesen ellehetetlenültem, de mit változtat ezen az, hogy van az Isten, aki a tapasztalható létet elindította. Ezt az elindítót Jézus, az abszolút hiteles ember, a maga apjának, eszményképének mondta, s abbának is – teljes értelmi, akarati és érzelmi ráhagyatkozással. Mit változtat ez Isten szövetségi hűségén hozzám? Mit változtat ez az én szövetségi hűségemen Hozzá? Letagadom a csillagot az égről, mert a történelmi egyházak vezetői, az enyém is paráználkodnak Hitler, Sztálin s a többiek (Antal, Horn, Orbán) kormányaival? Fizettetik magukat velük. Élni kell, és az élethez pénz és sok pénz kell. S a felsorolt nevek nem jobb és baloldaliak, hanem mind hatalom- és pénz-oldaliak. Hogyan lehet baloldaliság mellett máshoz hűnek lenni, mint Jézushoz és az ő Istenéhez. Elborzadok, ha arra gondolok, hogy Zs. több emberséget lát azokban, akik radikálisan távol tartják magukat mindentől, aminek istenszaga van. Az igaz embereket igazaknak látja, a hamisakat hamisaknak, de megbocsáthatatlannak csak az ember istenkapcsolatát tartja.

Zs. maga mutatta be egyik barátját, aki érdeklődik utánunk. Megbeszéltünk vele helyet s időt, s érdemes ember vette kézbe, hogy létrejöjjön a találkozó. Nem jött létre. Egy harmadik: elkérte címem s telefonom, mert okvetlenül beszélni akar velem. Nem találkoztunk. Bár puhább a lelkük, hajolnának felénk, de... Attól félek, hogy az a Jézus, aki az evangéliumok lapjain olvasható – nem vonzó. Medjugorésítani kell őt. Lehet ezt becsülettel csinálni? Elbűvölődni is akarni tőle és kibírni a Golgotát is,

ahol úgy imádkoznak: Istenem, Istenem, mért hagytál el engem?

Városmajor, 2001. november 30.

Kapom az olvasói leveleket: Jézus nem mondhatta azt, hogy gyűlölünk kell apánkat, anyánkat, feleségünket, gyermekeinket, még saját lelkünket is, ha az ő tanítványai akarunk lenni! Mit mondok erre? Jézus tisztában volt vele, hogy az útja a Golgotára visz. Azzal is tisztában volt, hogy a tanítványai útja se kanyarodik másfelé. Ki szeret kivégződni? Ki szereti, ha a fiát, a férjét, apját kivégzik? Senki. Azt a jézusi, tanítványi életalakítást mondja Jézus gyűlöletnek, amely ilyen útra visz. Aki olyan életet él, hogy az Golgotán végződik, az gyűlöli apját, anyját, feleségét, gyermekét. Lehet értelmező szótárat csinálni. Jézusnál a gyűlölni ige jelenti a sátáni magatartást is, és a jézusit is, amely halálba viszi a szüleim gyermekét, a feleségem férjét, a gyermekeim apját, azaz magamat. A halált a Sátán erői osztják! Igaz. Miért visz ilyen kétértelműséget ebbe a szóba? Aki szereti életét, elveszejtí azt – ezt is ő mondta. A Sátán gyilkos, a jézusi ember is az? Igen, oly értelemben, hogy úgy él, hogy a Sántát és embereit arra indítja, hogy meggyilkolják őt. Nem kell letagadni a csillagot az égről, meg az evangéliumokat fölöslegesen nyirbálni. Bele kell élni magunkat a jézusi emberek lelki állapotába, hogy megértsük szóhasználatukat. Börtönéletem második felében fogadalmat tettem: ha nem lehet semmit sem csinálni, nem kockáztatok tovább az életem, ha egyszer szabadulok! Aztán kikerültem a börtönből, s egypár év múltán megszegtem a fogadalmam: észre vettem, hogy mégis csak lehet valamit csinálni.

Másik olvasói levél: Egy vállalati munkatársamnak, aki ateista és pacifista, odaadtam a két levelet, amit Bushnak és a terroristáknak írtatok. Ennyit válaszolt rá: Mikor lesz a Bokorból Erdő? Válaszom: amikor nem bánunk el az üzenethordozókkal.

Városmajor, 2001. december 1.

November csúcsa – egy budavári lelkigyakorlat volt. Utána többen beszámoltak róla. Idézek egyikük leveléből. A Bokor öregjeinek szánom... Ha már elfelejtettük volna fél és negyedszázad előtti első lelkigyakorlatukat, hogy emlékezhesseünk. Nekem jót tett.

Hosszú autózás után megérkeztünk. Éppen időben. Gyors ismerkedés a templom kapuja előtt a többiekkel. Esti mise. Jelentkező híján Teri néni ministráns és kántor egyszerre. Milyen jó, hogy a könyörgésben mi magunk kérhetjük az Istent!... Fent bizony nagyon hűvös a levegő. Mindenki magára húz minden magára húzhatót, majd csend. Baba gyorsan elalszik mellettem. Nekem nem sikerül. Túl sok minden kavarg a fejemben...

Ebéd. Teri néni katonásan rendezgeti sorainkat. Finom a rakott krumpli. Ebéd után szieszta. Délután Gyuri bácsi előadása – a KIO és a Pál-szintézis egyben. Végre nemcsak felfogom, hanem meg is értem, részemmé válik. Esti mise. Életem legszebb

miséje. Sok-sok sírás, de minden olyan megnyugtató, megnyílik a menny, és én úgy érzem beléphetek. Józsi és Éva ministrál. Bandi csodálatos dalokat talál a miséhez. Sírok, de boldog vagyok... Vacsora. Utána idei bor kóstolása, kedélyes kvaterkázás. Teri néni hordja a sütiket és a gyümölcsöt – desszert gyanánt. Esti program: egyéni beszámoló az életünkről. Ki, mit tart fontosnak életéből, elmondja. Minden beszámoló egy külön kis történelem.

Reggel, mise otthon. Tegnap este azt gondoltam, hogy az esti misét nem lehet túlszárnyalni. Tévedtem. Kezemben a kis tálcán ostyák. Elmondhatom saját könyörgésemet. Csodálatos. Nehéz megszólalni, de aztán csak sikerül. Éva következik. Megható, hogy többször is nekirugaszkodik, de a sírás miatt elcsuklik a hangja. Sírunk sorban, mint a gyerekek. De milyen jó sírás ez! Boldogít! Áldozás. Milyen más! Foghatom a kelyhet, magam ihatok az átváltoztatott borból. Leírhatatlan élmény! Szívemre az egész világot! Szeretek mindenkit! Szárnyalás.

Jön a reggeli. Méltósággal egyetek! – mondja Teri néni. Ilyen ünnepi hangulatban nem is lehet másképpen. És még mindig lehet fokozni a dolgokat. Irodalom és történelem óra. Naplórészletek Gyuri bácsitól. Mély gondolatok. Lassan a magyarság fennmaradása a tét – fogalmazódik meg bennem. Vajon tanulunk-e belőle? Babits két verse következik. Hallottam már őket, de ez most más. Most érzem, és részem minden sora. Sinka versei következnek. Csak egy versét ismertem eddig. Otthon végigolvasom a kötetét. Esti mise. Józsi és Évi ministrál. Gyuri bácsi folyamatosan mosolyog a mise alatt, mintha már megint a mennyekben járnánk. Az utolsó vacsora: hidegtál és bőséges mennyiségű süti. Borocska. Na, csak egy pici pohárral.

Reggel a másfél óra csend elteltével mindenki felolvassa írását, majd megkapja örangyalától a neki szóló imát. Engem Éva húzott ki. Szegényt rázza a sírás, alig tudja felolvasni az imát. Túlontúl angyalinak tüntet fel, pedig csak szeretnék az lenni. Azért nagyon meg vagyok hatódva. Látszik mindenkin, hogy szívvel és lélekkel dolgozott. Ki halkabban, ki meghatódva, ki határozottan olvassa fel művét, és adja elő imáját. Elérzékenyülés, sírás, öröm, boldogság. Záró liturgia, utolsó közös éneklés együtt: Szeretet áradjon bennünk... Uram, jó nekünk itt lenni! Építsünk három sátrat! Nem tizenkilencet, mivel ennyien vagyunk.

Ez volt Andrea. Józsi meg arról írt, hogy a Bokornak és a Hang közösségnek egyé kell lennie. Csak azért írhatja ezt, mert még nem tudatosította magában, hogy akik magukévá teszik a jézusi örökséget, azok egyek egymással abban a pillanatban, amelyikben találkoznak egymással. Ezért nincsen nálunk tagsági könyv és beiratkozás. S ha közösséget kezd gyűjteni valaki, nem kell rá senkitől engedélyt kérnie.

Városmajor, 2001. december 2

Írtam egy újévi elmélkedést, s abban idéztem Arany Jánost, egy versét, amelyet ő az 1853. újévre írt. Ebből az elmélkedésemből hagytam ki ezt az oda-nem-vágó szakaszt. De sajnálnám, ha nem szolgálhatnék vele. De szolgálhatok, mert a Napló

nem ismer olyasmit, hogy oda-nem-vágó.

A szövegszerkesztőnek van nyelvhelyességi szolgálata is. Három hibát is kimutat Arany János idézett néhány sorában, melyet a Magyar Tudományos Akadémia Arany János Összes Művei I. kötetének 178. lapjáról – kritikai kiadásból! – másoltam ki. Senki se bántsa érte szövegszerkesztőmet, mert az csak igazodik az ugyancsak a Magyar Tudományos Akadémia által 1954-ben kiadott A magyar helyesírás szabályaihoz. E szabályok következtében a magyartanárok csak helyesírási kézikönyvekkel ellátva tudnak már magyardolgozatot javítani. Pedig aki hetven éve meg akart maradni a pesti piarista gimnáziumban, legkésőbb 14 éves korára megtanult helyesen írni. Nekem is sikerült. Arany János sem azért hagyta ott száz évvel korábban a debreceni kollégiumot, mert nem sikerült neki. Ennek már vége. Tudomány lett a helyesírás, amelyet a magyartanárok is holtig tanulnak, s mégis bután halnak meg. A Szabályok summája ez:

1. A lehetőséghez képest híven tükrözi a szavak hangalakját. Ez a kiejtés szerinti (fonetikus) írásmód.

2. A toldalékos és az összetett szavak többnyire feltüntetik a szavak alkotóelemeit. Ez a szóelemző (etimologikus) írásmód.

3. Vannak esetek, amelyekben – az előzőektől eltérve – ragaszkodik a történetileg kialakult szokáshoz. Ez a hagyományos írásmód.

Arany háromszor is vétett ellenük e rövid pár sorban. Azt írta kétszer is hogy uj, meg azt, hogy kívánni. A hitvány szalontai parasztok nem nyújtották meg Arany gyerekkorában sem az u-t, sem az i-t. De hát ez régen volt, közel kétszáz éve. Magam más magyar nyelvterületen nőttem fel: Pesten a Franzstadtban, ahol József Attila. De ott se nyújtottak: boldog ujesztendőt kívántak rövid u-val, rövid i-vel. A szégyentelenek! – úgy beszéltek ott a prolik, mint Szalontán a parasztok. Ezért kellene kézikönyvek a magyartanároknak, hogy oda tudják magukat meg a mai fiatalabb magyarokat igazítani a parasztok és prolik helyett az Akadémia Szabályaihoz. E szabályok nélkül úgy írnánk, ahogy a szalontai meg a ferencvárosi magyarok beszélnek. Magyarul ugyan, de nem helyesen! Ezer szerencse, hogy a szabályozók tönkre nem verték Arany János meg József Attila nyelvérzékét.

Van egy forradalmi javaslatom: ne legyen többé rövid i meg hosszú í, ne legyen többé o meg ó, ő meg ő se, ne legyen többé u meg ú, és ü meg ü se. Könnyebb lesz a gyerekeknek megtanulni helyesen írni anyanyelvükön. Könnyebb lesz a magyartanároknak javítani a dolgozatokat. S a nagynevű nyelvész professzoroknak sem kell síkra szállniuk a szalontai és franzstadti magyarok ellenében, amikor azok le akarják írni, amit mondanak s hallanak, azaz igazodni akarnak az Akadémia első szabályához: fonetikusan akarnak írni. Tanári pályám állomáshelyei is erre indítanak. Saújhelyen mások voltak a hibák a magyar dolgozatban, mint Tatatóvároson, és megint mások voltak Debrecenben, mert a kis magyarok mindenütt fonetikusan akartak írni. Debrecenben nem volt baj, ha le kellett írni, hogy tanító úr, de túl a Dunán nem így mondták a kis és nagy magyarok, hanem a tanító úrról beszéltek. De

baj volt Debrecenben, ha le kellett írni, hogy ők bizony tanulnak, s a tataiaknál nem volt baj, mert ők ahogyan kell, rendesen tanultak. Legalább a költők is jól járnának: ha hosszú hangzóra van szükségük, költői szabadságukban állna, hogy rátegyék a magánhangzóra a pont helyett a vesszőt; ha pedig rövidre, akkor csak a pontot. S ha úgy mondja Szalontán vagy Franzstadtban a közmagyar, hogy boldog ujévet kíván, s ha leírja, amit mond, ne jöjjön piros tintával se magyartanár, se szövegszerkesztő. S a Zalán futása gyönyörű hexameterjei sem sínynének meg a helyesírás változásait: Hol vagyon a ki merész ajakát hadi dalnak eresztvén... Az Akadémia a 19. században elrendelte, hogy az aki egybeírandó. Arany János tiltakozott ellene, mert megjósolta, hogy ennek a rendeletnek az lesz a következménye, hogy előbb-utóbb rövidnek fogjuk ejteni az itt hosszú a hangzót, amitől tönkremennek Vörösmarty s a régi magyar irodalom hexameterai. Tiltakozhatott, nem hallgattak rá.

Érdemes lenne egy kicsit kitekinteni. A német sógor azt írja egyházat reformáló buzgalmában, hogy Wir sind Kirche (Mi vagyunk az egyház). Teheti, mert nincs olyan Akadémiája, amely elrendelné, hogy a hosszú í-t jelölni kell. Már pedig a Wir szóban hosszú az í. Rövid i-vel ejtve ez a szó egészen mást jelent (wir= mi, Wirr= zavar). De mégsem keveri össze a sógor a két szót, ha nincs is az írásban megkülönböztetve a hosszú meg a rövid hangzó. Ismerek egy fél tucat európai nyelvet, mindegyikből hozhatnék példákat e nagyvonalúságra: hogyan nem jelölik a magánhangzók hosszú vagy rövid voltát. Tudom, hogy nem illendő ilyen javaslatot tennem, ha már félszázada elhagytam a szakmát. (Kényszerből tettem: Megértheti a tanár úr, hogy az ifjúság nevelését nem bízhatjuk magára – mondta a Hivatal; megértettem, s szakmát változtattam, teológiára adtam fejemet). Most visszalátogatok az első szerelem hazájába. Csak látogassak! Ki törődik azzal, hogy egy 83 éves öregember mit javasol? Megbocsátják neki! Legalábbis remélem.

Városmajor, 2001. december 9.

Ma délelőtt 9-től 11-ig a szobámban ifjúsági mise volt. Tizennégyen voltunk. Néhány középiskolás, egyetemisták, három házaspár is volt közöttük. Ezek a misék két óra hosszat tartanak, és nincs rajta prédikáció. Csak egy kérdő mondat evangélium után, s aztán megindul a beszélgetés. Már a mise elején megmondtam, hogy mi lesz a kérdő mondat, amikor felolvastam a misét bevezető Izaiás-idézetet, amely így hangzott: Sion népe, íme jön az Úr, hogy megmentse a nemzeteket. Ezt kérdeztem: Titeket hogyan ment meg az Úr? Körben ülték a szépen megterített miséző asztalkát: Dani és Gyöngy, Virág és Zoli, Zsuzsi és Marci meg a többi. Meglepte őket a kérdés. Kértek három perc gondolkodási időt. Ilyen válaszokat kaptam:

- Semmitől. Az önzéstől, de ez nem az Isten érdeme.
- Minden jót megköszönök Istennek..
- Hozzáigazítom az életem, s cserébe megment az örök haláltól.
- Izrael politikai megmentőt várt.

- Megmutatja az önzetlenség útját.
- A tudat-átalakítás hozza a megtérést.
- Ha Isten nélkül akarom megmenteni magamat, nem sokra jutok.
- Olykor nem enged meghalni.
- Úgy kell élnem, hogy megmenthessen.
- Isten nem nyúlkál bele az eseményekbe.
- Hatást gyakorol az emberre, de nem jön az angyal kihúzni a bajból.
- Azzal, hogy megbocsát. Azzal, hogy sug.
- Butaság várni a megmentésre.
- Eldugja előlem a rossz megoldásokat.
- Tudtomra adja, hogy van Isten, van túlvilág, s megment az örök haláltól.
- Lehetőséget ad rá, hogy ne szúrjam el az életemet.
- Ha nem volna túlvilág, még gyilkolnánk is.
- Ha te a jót léped, azt mondjuk, hogy Isten megmentett téged.
- Nekünk kell elérnünk, hogy megmentsen minket Nekünk kell tennünk...

Megállapítottam ezek után, hogy a valakiket megmentés az Isten részéről kivételezés volna. Kivétel nélkül minden vallás ezt a kivételezést ígéri. Izrael Istene a zsidóké, s pofára esnek a filiszteusok, és Isten mindenképpen odaadja nekik az Ígért földjét. A filiszteusok, a palesztínok Istene pedig nekik ígéri azt. A keresztények Istene Szűz Máriát eleve megmenti az eredeti bűntől, s azokat is – utólag – akik megkeresztelkednek. A vallások mind arról biztosítanak bennünket, hogy az Isten kiváltságosai leszünk. Őseinket felhozád Kárpát szent bércére, Általad nyert szép hazát Bendegúznak vére. A románok Istene viszont ragaszkodik a dákoromán kontinuitáshoz, s annak Erdély-gyümölcséhez.

Ez a malom nem megy. Sajnos, nem sajnós – az Isten nem a magyarok Istene, nem is a románoké, nem is a zsidóké, nem is a palesztínoké. Miért? Feleljen rá Babits Mihály:

Mert nem lehetsz a mérges kis Wotanok
 öccse te, egy a sok közül, pogány
 csillag, hanem ki eljött, csillagoltó
 nap, s kinél kisebb nekünk nem elég:
 magyarok és mindenki istene.

Heten voltunk testvérek, s Anyukát cukkoltuk. Vallja meg: hetünk között melyik a legkedvesebb neki. Felháborodottan tiltakozott. Neki mindegyik egyforma. Így van velünk az Isten is. Mindegyikünk az ő gyereke. Nem ismer kivételezést, nem ismer kiváltságot. Hiába akarnak a különböző vallások meggyőzni minket arról, hogy sajátos vallásos cselekményeik a legkiválóbb eszközök elnyerni az Isten kegyeit, kegyelmét. Nekünk csak a magyarok és mindenki Istene – az elég. Akiről Jézus beszélt, aki ezért az Istenért elment a Golgotára. Ez volt a kiváltsága.

Városmajor, 2001. december 11.

Este meg Adyligeten miséztem. Mást prédikáltam.

Így misézünk: egy kezdő vers, egy könyörgés, három olvasmány, könnyítésül közben négy szakasz ének, ezenfelül a mise állandó részei, majd a prédikáció – azaz egy újabb szöveg. Kétezer esztendő dolgozott ezen az egymásutánon. Ennél jobbat még nem tudtunk kitalálni. Ha a pap, bár naponta misézik, nem unja, s össze tud valahogy kaparni magában valami áhítatot, még elviselhető talán, amit nyújt a közönségnek. Ha nem tud, ha nem elviselhető, akkor esetleg nem jönnek többé. A szolgáltatást nyújtani a pap dolga. S a közönség igénybe veszi azt, ha akarja.

Más a helyzet, ha közösségnek misézünk. Az belebeszél. No, nem feltétlenül ott helyben. A múlt héten egy közösségi mise után megszólal a telefon. Egy öreg motoros, aki már ötven éve hallgatja közösségi miséimet, s túl van a hetvenen, megmondja a véleményét: In der Kleinen ist die Würze. Ha magyarra fordítom, azt jelenti, hogy sok volt a szöveg. Mitől volt sok? Elhagytam a két első olvasmányt, s megnyomtam egy gombot a magnómon. Úgy készültem erre a misémre, hogy előtte rámondtam a szalagra advent első hetének a hét Izaiás-szövegét. Szerelmes vagyok ebbe az Izaiás nevű harmadfélezer éve élt zsidó költőbe. Nem jött be. Telefonálóm már a misén elmondta, hogy nem bírja ezt az Izajást, mert olyasmiket mond, amik nyilvánvalóan lehetetlenek. S utána még fel is olvastam egy magam gyártotta szöveget arról, hogy Menjetek csak Attila, Csaba, Álmos, Árpád elveszett juhaihoz!

Jó tíz éve a Bokor ifjú papjai előkonferenciát tartottak Pécelen Kaszapék házában. A Concilium, a hét nyelven megjelenő nemzetközi folyóirat, a belgiumi Löweben készült ünnepelni a maga 25. születésnapját. Erre négyen kiutaztunk, s előkonferencián készültünk fel, hogy méltón képviseljük színeinket. Ökumenikus gondolkodásunk következtében részt vett ezen a konferencián egy ifjú református papnő is, aki látogatta akkoriban Kaszapék közösségét. A szentmise felépítéséről vitatkoztunk. Megszólalt: Ne bántsátok már a szentmiséteket. Mert ha egy katolikus pap hülye, akkor még ott van a mise. De ha nálunk, reformátusoknál hülye a pap, akkor a vasárnapi istentiszteletünkön nincsen semmi.

De a közösség nem áll szóba azzal a gyakorlattal, hogy a szentmise a pap szolgálata a kedves hívek részére. Mert a közösségben nincsenek kedves hívek. Lefordítom latinra ezt a kedves híveket: fideles. Ez annyit tesz, mint hívők. S ebbe a kategóriába beletartozik az a pap is, akinek jogsija van a szentmise elmondására; s azok is, akik a misére jönnek, és nincsen jogsijuk. S a szentmisét a hívők óhajtják kialakítani. Ennek az a következménye a Bokor harmadik nemzedékének a gyakorlatában, hogy a mise két óra hosszat tart. Negyed óra alatt eljutunk az evangélium felolvasásáig, s utána a hívők közül valaki – akár a pap, akár a többi hívőből az egyik, aki vállalkozik rá – megfogalmaz egy kérdést. Akár azért, mert tudja rá a választ, s kíváncsi, hogy mi is azt gondoljuk-e, amit ő; akár azért, mert nem tudja s megint kíváncsi rá, hogy mit gondolunk mi: a pap és a nem-pap hívők. Erről beszélgetünk egy jó órát. Sorban, körben, azaz mindenkit meghallgatva. Esetleg van második kör is.

Amikor már nem tudunk egymásnak mit mondani, elcsendesedünk, s jön egy újabb kör: a hívők könyörgése. Itt módja van a miséző papnak, hogy többet beszéljen, csokorba kösse a tanulságokat. De mindenki imádkozik. Ismét körben és sorban.

Eddigre eltelt legalább egy másfél óra. Folytatódhatik a szentmise. A hívő nem-papok énekelnek, s a hívő pap mondja a miseszöveget a felajánlástól az áldozásig. A hívő pap megtöri a nagyostyákat, s körbe adja a paténát, a hívő nem-papok leveszik a partikulát, s egyszerre áldoznak a kenyérből. Majd isznak mindnyájan, de nem egyszerre az egy kehelyből. Aki először vesz részt egy ilyen szentmisén, nem felejtí el, mi történt ott vele. (Lásd: dec.1.)

Most is – Adyligeten – kérdeznie kellene valakinek valamit. Jobb híján kérdezek én. S mivel akik idejöttek, azzal jöttek ide, hogy legkésőbb hétre befejeződik ez a szentmise, megint csak jobb híján – válaszolok is a kérdésekre. A kérdésem kapcsolódik a mise első mondatához: Sion népe, íme jön az Úr, hogy megmentse a nemzeteket. Kicsit módosítok, s már meg is van a kérdő mondat: Adyliget népe, elhiszitek-e, hogy jön az Úr megmenteni a nemzeteket?

S most megpróbálok Adyliget népét játszani, és válaszolni: Igen, elhisszük. S folytatom én magam: Elhiszitek, mert csak a vallásos emberek olyan ütdöttek, hogy azt hiszik, hogy az Úr szakmája: a nemzeteket megmentés. Ezután bocsánatot kérek a vallásos emberek adyligeti és nem-adyligeti csoportjától, mert nem ilyen ütdöttek ők. De ez a bocsánatkérés rosszabb, mint az előző, a sértegetés. Tudják nagyon jól a vallásos emberek is, hogy nem az Úr szakmája a nemzeteket megmentés, de ha szorgalmasan imádkozzák: Uram, jöjj, és mentsd meg a nemzeteket! – azt hiszik, hogy ez felmenti őket az alól, hogy tegyék azt, amit Isten kíván tőlük. Azt, hogy ők maguk mentsék meg a nemzeteket.

Meg lehet-e menteni a nemzeteket? Meg lehet-e menteni az emberiséget? Mitől kell megmenteni? Miféle veszedelem fenyegeti? Kozmikus katasztrófa? Háború? Kicsik vagyunk a kozmikus katasztrófa elhárításához. A háború elhárításához is. Összesen csak annyit tehetünk, hogy próbáljuk elviselhetővé tenni az életünket! Ennek érdekében imádkozunk reggel és este, evés előtt és evés után. Elmegyünk az iskolába, és ott igyekszünk megállni a helyünket. Hazajövünk, tanulunk és lefeksünk. Ha befejeztük az iskolát, a munkahelyen csináljuk ugyanazt. Megházasodunk, s igyekszünk el nem válni. Gyerekeket nevelünk, mint a szüleink. Vörösmarty ezt így mondta: Az ember lön és folytatá fáját. Ha ezt megtesszük, megtettük, amit lehet.

Lehet-e valami egyebet is csinálni azért, hogy megmentjük a nemzeteket? Persze. Osztoznunk kell, ami feleslegesség teszi a verekedést. Ha ezt nem látjuk be, Isten tökéletesen tehetetlen, nem tudja megmenteni a nemzeteket. Csak mi, emberek, ha hallgatunk lelkiismeretünk szavára.

Városmajor, 2001. december 16.

A múlt vasárnap Keresztelő János ajkáról hallottuk a fenyegetést: Jézus tüzze keresztel meg minket, ami annyit jelent, hogy a pelyvát elégeti olthatatlan tűzben. A pelyva ellentéte a búzának: Jézus kitakarítja szérűjét. A búzát csűrbe gyűjti, a pelyvát pedig – ahogyan hallottuk. Izgulhatunk, hogy vajon minek minősülünk szérűtakarításkor. Búzának vagy pelyvának? A mai, 3. adventi vasárnapon pedig

Izajás próféta mondja a remegő szívűeknek: Legyetek erősek, ne féljete! Íme, jön Istenetek, és bosszút áll, jön Isten és megfizet, megszabadít benneteket! Ez az ökumenikus fordítás szövege. A katolikus fordítás egy árnyalattal még biztatóbb: Bátorság! Ne féljete! Íme, eljön Istenetek, eljön, hogy bosszút álljon és megfizessen. Maga az Isten jön el, hogy szabadulást hozzon nektek. Rettegjen Asszúr, Babylon, Gáza... vagy akin a sor! A normál keresztény tudat számára mindebben nincsen semmi megbotránkoztató. Egy rendes Isten tesz ilyet a maga népéért: Őseinket felhozád.... Csak az a baj, hogy más népeknek is van Istenük, s azok a maguk tótjait, ruszinjait, olájait viszik Kárpát szent bérceire, s lesz e bérceken Szlovákia, Ukrajna, Románia – Bendegúz vérei számára is. S egyelőre semmi nyoma, hogy Bendegúz véreihez eljöjjön Istenünk bosszút állni és megfizetni azt, amit meg kellene fizetnie. Klausewitz, a hadi tudományok koronázatlan királya, Bismarck, a vas kancellár, nézetét osztja: Isten az erősebb hadseregekkel menetel. Amíg Bendegúz véreinek nincsen ilyenük, nem várhatnak bosszúállást meg szabadítást. De mindegyre a normál keresztény tudat nem is gondol, inkább csak reménykedik vagy már nem is reménykedik Izajás szabadító Istenében.

Jézusnak azonban nincs normál keresztény tudata. Ez kiviláglik abból, amit a mai evangéliumban mond. Mit mond? Agyba-főbe dicséri a Keresztelőt: Nem támadt nagyobb nála az asszonyok szülöttei között. Miért? Sok okon. Csak egyet emelek ki közülük: nincs finom ruhája, mert a finom ruhájúak a királyi palotában keresendők. János is eljutott a pusztából odáig, de csak annak pincéjébe, ahol a rabokat tartják. Az olyanokat is, akiket Heródiás szép tánca jutalmául lefejeznek. S e nagy dicséretük után – különös ellenpontként – leteszi Jánost a polcra: De a Mennyek Országában a kisebb is nagyobb nála. Hát ez hogyan lehetséges? Aki jár hittanra, tudja, mért. A Mennyek Országának megszületéséhez előbb még Jézusnak meg kell halnia, hogy kiengesztelje a ránk Ádám vétke miatt engesztelhetetlenül haragvó Mennyei Atyát. Így aztán kiengesztelődünk az Atyával mi is, ha előbb megkeresztelnek minket, s mehetünk a Mennyországba. Lesznek ott olyanok is, akiknek finom volt a ruhájuk, s királyi palotában laktak. Ezek nem számítanak ott nagyoknak? Nem biztos, hogy nem, mert pl. a magyarok népe közül eddigelé csak papi személyekről meg a királyi paloták lakóiról tudjuk biztosan, hogy a Mennyországban vannak. Ezeket avatták szentté, s csak róluk tudjuk biztosan hogy itt vannak. Nekik pedig finom volt a ruhájuk, amíg alant jártak. Ilyen ruhával nem rendelkezőt, prolit még egyetlen egyet se avattunk szentté a magyarok közül, s más nemzet fiaiból-lányaiból sem igen. Akárhogyan is van, akik oda kerülhetnek, végtelenül nagyobbak, mint a Keresztelő, aki nem kerülhet oda, mert lefejezik szegényt, mielőtt még Jézus megváltaná a világot, kiengesztelné az Atyát s meg lehetne keresztelkednie. Így gondolta Jézus? Nem így gondolta. Miért nem? Mert nem járt hittanra.

Hát akkor miért dicsérte, s miért tette le őt Jézus? Sok okon dicsérte, egyet ki is emeltünk belőle – láttuk. De miért tette le? Én azt gondolom, hogy a szérutakarítás miatt. Mert azt gondolta Jézusról, hogy tűzzel fog keresztelni, meg lesz szórólapátja, meg fog pelyvát égetni. Jézus meg nem bosszúállás céljából érkezik közénk. A Kárpátokban sem ő teremt rendet, azaz rendre – rendetlenséget. Az ősegyház a

letevés ez okát aligha találta ki, mert az ősegyház rendet tevő Jézusról álmodott. Bizonyság rá a Jelenések könyve, amelyben Isten atomháborút hoz a keresztény vérfürdőket rendező Római Birodalomra. A Jelenések könyvében Isten, bizony bosszút áll a keresztények kiontott vére miatt, s maga Jézus az, aki a bosszúállás borsajtóját tapossa. Jól is teszi, csak tenné már – gondolta az ősegyház. Ebből született meg a Jelenések könyve. De atomháború helyett a Konstantin császárral kiegyezés biztosította, hogy többé nem végezték ki a keresztényeket. Elég baj volt az, hogy veszni hagyta Fiát a Golgotán! A Tizenkettő hite ment rá! Úgy kellett Jézusnak feltámadása után összekaparni őket. Összekaparni új hűségre. Mert ha Isten, akkor tegyen már valamit! De hát nem tesz semmit, ahogy a múlt vasárnap láttuk, s az ősegyház is tapasztalhatta..

Nyolc napja az Országház utcában Göncz Árpádot, őt is, hallgattam – egy konferencián, amely az állam világnézeti semlegességéről tárgyalt. Ezt mondta Göncz: Az állampárt és az egyházak között megkötött kompromisszum következményeként az egyháztól a „leghívebbek tántorodtak el, mert a hit nem ismer kompromisszumot”. Az alku sajnálatos módon még ma is érezteti hatását, mivel a rendszerváltás után az egyház nem élt a megtisztulás lehetőségével. Ha véletlenül a Bokor is bele tartoznék az említett leghívebbekbe, akkor csak annyi korrekciót kell fűznöm Göncz megállapításához, hogy nem az egyháztól, hanem csak az egyház uralkodó rétegétől tántorodtunk el, mert számunkra az egyházat azok alkotják, akik hisznek a jézusi örökségben, és minden kompromisszum nélkül teszik, ami a hitből következik. Mi vagyunk az egyház – ha nem tántorodunk el Jézustól. Jézusnak szórólapát-nélküliségétől sem, és Jézusnak János-dicséretétől sem.

A kompromisszumot pedig mindig azért kötjük, mert finom ruhákban akarunk járni, meg királyi palotákban akarunk lakni. Amíg püspökeinknek jó volt a hejcei számkivetés, amíg Mindszentynek jó volt Szabadság téri státusa, addig a Vatikán csak ügyel-bajjal tudott részleges megállapodást kötni '64-ben az állampárttal, a pártállammal. De miután voltak, akik engedelmeskedtek a Vatikán keleti politikájának, s többre becsülték a püspöki palotát s a fekete Mercedesekben suhanást, mint a rabság és a számkivetés státusát, és mint a hit kompromisszum-nélküliségét, mindjárt ki tudott bontakozni a megállapodás. – Lékaival, s a többi hasonlóval, az egyház és a vatikáni politika elkötelezett híveivel

Nem hiába dicsérte Jézus János öltözködését. A hívők kompromisszum-nélküliségének ez a státus-szimbóluma. Amíg a Bokor hűséges tud maradni Jézus szavához: Boldogok vagytok, szegények, mert tiétek az Isten Országá, addig őrizzük a II. Vatikáni Zsinat örökségét, amely kimondta az állam és egyház elválasztásának elvét, amiről Várszegi Assztrik főapát is beszélt a Konferencián. Amíg tudunk nem finom ruhákban járni, s nem ácsingózni a királyi palotákra. Amíg vissza tudjuk utasítani a csak a történelmi egyházaknak járó (?) külön pénzeket, addig. Amíg szegények vagyunk, amíg úgy öltözködünk, hogy senki sem irigyel értük, addig tehetünk bizonyosságot az Isten Országáról, addig miénk az Ország

A Keresztelő magatartása felemás volt. Bízott a szérütakarításban, ami pedig rendre gazdagságot eredményez a sikeres takarítóknak, maga mégis lemondott a

finom ruhákról. Jézus nem vállalta a szérűtakarítást, s nem is reménykedett abban, hogy neki többje legyen, mint bármelyik embertársának. Nem is volt finom ruhája. Szemlélete, magatartása nem volt felemás. De érthetően felemás volt ítélete, amit Jánosról mondott.

Rákérdezhetünk a magunk szemléletére is. Akarunk-e szérűtakarítósdit játszani? Ha igen, minden reményünk lehet a gazdagodásra. Elutasítjuk a szérűtakarítósdit? Védtelenné tesszük magunkat vele. Aki nem hajlandó ütni, megnézheti magát, a ruháját is: nem lesz az finom. Ha el fogadjuk Jézustól, hogy a kardnak a hüvelyében a helye, elfogadjuk-e ennek szegénység-következményét is? Vagy felemások vagyunk, mint János, aki elfogadta a szegénységet, de a kardot forgatni akarta. Vagy úgy vagyunk felemások, hogy a kardot elutasítjuk, de a finom ruhákhoz ragaszkodnánk. Mindegy. Áll a tétel, hogy minden jószándékú zagyválnál, Jánosnál is – nagyobb az, aki akármilyen kicsi is, de nem zagyválnál. S most jön a kérdő mondat: Tudunk-e az Országért élni? Úgy, hogy nem fog rajtunk a többet birtokolni akarás kísértése? Igaz-e a tétel: Addig van Bokor, amíg szegények vagyunk. Ha meggazdagszunk, összeveszünk egymással, nem értjük már többé egymást. Azok közé tartozom-e, akik nem zagyválnak, s ezért értik egymást? Vagy semmit sem zagyválok, hanem meg akarom semmisíteni a gépelterelő terroristát is, és finom ruhákban is akarok járni?

Városmajor, 2001. december 23.

Íme, a Szűz gyermeket fogan és Fiút szül. Máté, Lukács, János megfejezi Márk evangéliumát. Hozzák ugyan ők is, hogy Jézusnak vannak vér szerinti testvérei és nővérei, de Máté és Lukács beszámolnak Mária szűzen szüléséről, János pedig elmondja, hogy kezdetben volt az Ige, s az Ige Istennél volt, s Isten volt az Ige. Akkorának látják Jézus jelentőségét, hogy születésének körülményeit a természetfölöttibe tolják: másmilyen volt az, mint akármelyikünké.

Mekkora volt a jelentősége? A törzsi istenek helyett hozta a mindenki egyetlen Istenét. A törzsi érdekek fölé emelte az ember egyetemes érdekét. A kiváltság helyett elvvé tette a kiváltságot nem ismerő, és mindenkit kötelező szeretetet. Isten mindenkit egyformán szeret, s a mi dolgunk is: nem tenni különbséget ember és ember között.

A keresztények nem tudtak eleget tenni ennek az eszmének. Elvileg sem, a gyakorlatban sem. Pál már vallást csinál Jézus ügyéből. Egy vallási cselekményt, a vízzel megöntést, feltétlen feltételévé teszi annak, hogy Isten elfogadjon minket. A gyakorlatban pedig a keresztények összekeverik Jézus ügyének és egy erőszakszervnek, az államnak a szolgálatát, amivel gyakorlatilag teszik lehetetlenné a jézusi szeretet-elv megvalósítását. Az állam a jog elvére épül, a szeretet pedig csak a kötelességemről akar tudni, a tiédet neked illik tudni.

Újra kell kezdeni Jézust, elkerülve a kétezer esztendő hibáit. A legelső hiba az volt, hogy új vallást csináltunk. A napokban járt nálam egy eléggé közismert nevű ember. Megvallotta a Bokor iránti szimpátiáját és azt, hogy ateista. Keresztény vallásra kell-e térnie? – kérdezte. Semmiképpen sem – válaszoltam. Járjon a Bokor

valamelyik közösségének találkozóira, és képviselje barátai körében a meggyőződését.

Városmajor, 2001. december 24.

Éjféli misét mondtam Adyligeten. Liturgiát készítettem. Amilyen a misekönyvekben van. Ezt: Isten hozott Benneteket, Testvéreim, e szentséges éjszakán. Anyánk, az Egyház a 2. zsoltárral köszönt bennünket: Így szólt hozzám az Úr: Fiam vagy, ma adtam neked életet. Szól hozzánk is az Úr: Gyermekem vagy, olyan életet adok Neked, mint amilyent Betlehemben adtam. Fiamon fordult, mit csinált vele. Gyermekem, rajtad fordul, mit csinálsz vele... Bánjuk bűneinket! Gyónom...

1. könyörgés – Imádkozzunk: Istenünk, Te a Világ Világosságának felragyogásával tetted fényessé ezt a legszentebb éjszakát. Kérünk, segíts bennünket, hogy mi is a Világ Világossága legyünk, hogy Veled éljünk és szolgálva szeressünk Fiaddal s a Szentlélek- kel egységben mindörökkön örökké.

2. könyörgés – Istenünk, kérünk Téged, hogy a felajánlott kenyér és bor úgy tápláljon minket, hogy Fiadnak igaz tanítványai legyünk, s vele együtt csak éljünk és szolgálva szeressünk Téged embertársainkban. Jézus a mi Urunk és Testvérünk által.

Prefáció: Valóban méltó és Neked tetsző, hogy mindig és mindenütt hálát adjunk Neked, Jézus, a mi Tanítónk által. Már ezen a szentséges éjszakán elkezdett tanítani minket. Jászol volt az ágya, szalma a derékalja, istálló a szobája, hogy megértsük küldetését és a miénket: hozzá igazodni, aki elvezet minket abba a világba, amelyben a mennyei Atyának minden gyermeke, édes testvéreink, a bőség kosarából majd egyaránt vehet. Ezért mi is / a betlehemi születésnek örvendező angyalokkal együtt / a te senkit ki nem hagyó / és mindenkit átölelő szereteted nagyszerűségéről / neked himnuszt énekelünk.

3. könyörgés – Istenük, segíts bennünket, hogy Fiad testével, vérével táplálkozva méltó testvérei lehessünk, s csak éljünk és szolgálva szeressünk,

hogy szellem és ne hús tegyen / magyarrá, s nőjünk az ég felé,
testvér-népek közt, mint a fák, / kiket mennyből táplál a Nap
ahogy szavával s életével ő tanít minket mindörökkön örökké.

Az evangélium felolvasása után persze prédikáltam – egy 35 éves szöveget. A péceli katolikus híveknek mondtam el 1966 karácsonyán. Arról szól, hogy a Szentháromságban nincs magántulajdon; meg arról, hogy Jézus tanítványai körében sincs. Valakik úgy gondolják, hogy csak 1990 óta szövegelek a kommunáról, mert akkor járt nálam Amerikából egy Hans Maier nevű öreg ember – aki megbolondított. Itt a bizonyosság Isten előtt – tévednek. A prédikáció szövege megtalálható a Koinónia 2002. januári számában: Csak igazságot ne tégy! – ez a címe.

Városmajor, 2001. december 31.

Befejeztük a második ezredévet, s a harmadiknak első évét is. Az ünnepléseken túl vagyunk. Röviden összegezhetünk. No, nem a kétezer évet, csak az utóját. Jugoszláviát jól megbombáztuk, de rend még nincsen a Balkánon. Csak a

Vajdaságban van rend, e száz éve még kétharmad részben magyar-német nyelvterületen, melyen ma már német nincs, s magyar is alig. Magyarot ütni nem etnikai tisztogatás. Beszélni arról, hogy ütik a magyart – sovinizmusnak, etnicizmusnak és rasszizmusnak minősül még idehaza is. Száz éve a lakosok egyharmada sem volt szerb ezen a területen, s ma vitathatatlanul s osztatlanul Szerbiához tartozik. Koszovóban még ennyi szerb sincs, s az sem lehet más, mint szerb tartomány – a dicső szerb múlt miatt. Nándorfehérvár Hunyadi János dicső harcai ellenére is lehet Jugoszlávia fővárosa. Az ősi magyar koronázó város is lehet nyugodtan Bratislava, Kolozsvár is lehet Funár polgármester játéklabdája. Demokrácia van, amikor el kell bánni velünk. S nincs demokrácia, hanem hősi nemzeti múlt, amikor így lehet elbánni velünk. Most vonulunk kifelé végső, maradék otthonunkból, mert lakás nem tart meg nemzetet, csak síró kisbaba és pelenkamosás. Elég a siránkozásból. Aki nem szül, nem él. Az ocsút az idő nem szánja...

Aztán Afganisztánt bombáztuk, de ennek eredményeit még nem látjuk. 2002-ben melyik ország is következik? Alighanem Közel-Keleten kell majd valakiket megbombázni, mert hát tűrhetetlen, hogy két és fél millió palesztin nem akar zsidó lenni. Mért nem tudják lenyelni a zsidó uralmat? Tanulhatnának a magyaroktól. Három és félmillió magyart csatoltak el 80 éve, s bizony megvárjuk, hogy írmag se maradjon belőlük. De hát ezek nem magyarok, hanem palesztinok, és ők úgy tudják, hogy gyilkosságok nélkül meg nem élünk e földtekén. A kőnek röpülnie kell, a botnak zuhannia, a bombának meg robbannia.

A fontos csak az, hogy tudjuk, ne feledjük, hogy a megváltás harmadik évezredébe fordultunk, mert Rómában megrendeztük már az Atya évét is, a Fiúét is meg a Lélekét, s a megfelelő vallási cselekményeket a Szent Péter templom kapujánál is pontifikáltuk, celebráltuk, perszolváltuk, megcsináltuk. A keresztény egyházak is túl vannak már karácsonyon, s megünnepelték Jézust, aki megszületett és – Dicsőség érte Istennek! – megváltotta a világot. Bizony meg! Hazudjon, aki akar, én nem. Helyette történelmi tényről rögzíték: saját vallásának főpapja kényszeríti az állami hatóságot a Jézus-gyilkosságra a Golgotán. Jézus pedig meg sem kísérel, hogy ellenálljon. Az ilyesmit nem kedveli. A főpapok, írástudók meg vének ízlése viszont kitartóan hamis (tökmás). A legutóbb sem mondták Bush elnöknek, hogyha Istent ismer, bocsássa meg már a szept. 11-i akciót. Főpapok, írástudók, vének meg is meggyékényen árulnak a megfeszítések s a bombázások levezenylőivel, de imádkoznak a lebombázottak és a bombázók örök üdvösségéért. Szép tőlük, de én köpnék, ha... S Jézus hiteles képviselői hol piacolnak? Ugyanott, mert minden vallás katekizmusában olvasható, hogy a hiteles

S mit tesznek a hitelnélküli, a rendre eretneknek minősülő képviselők? Csak azt, amit Jézus. Mondják, amit belülről hallanak. Egészen addig, amíg ki nem közösítik őket. S közben meg hullnak ide és oda, valakikre a bombák, ügyeink rendezése érdekében – a megváltás harmadik évezredében. S hullhat az apokálimi ígéretek is a megváltás misztériumáról. S hullhat a hitelnélküliek ígéje is. Meddig? Akármeddig? Jézus esetében nem. A bomba reá is hullott. Kibombázták őt e bombázó világból, s

átment Atyja országába. Nem vádolhatja őt senki cinkossággal: hogy beszélt, beszélt, de azért jól elviselte, hogy nem őt bombázzák, hanem másokat. Nem viselte el ezt az Istent megcsúfoló világot. Lehet gondoskodni róla, hogy a hitelnélküli képviselők is osszák sorsát Annak, akit képviselnek. Igazán lehet? Nemcsak az ateista szocializmusban? A fogyasztói társadalomban is lehet? Ott is ki lehet közösítődni? (Akar a fene kiközösítődni! Mért jó az? – közbekiabálások jobbközépről, Regnum-Fidesz tájékról.) Hogy hogyan, erről mondanék ma valamit – új esztendőben. A kályhától indulnék. Magyar kályhától, Arany Jánostól, Alkalmi versétől:

Az új évet (ócska tárgy!) / Kell megénekelnem,

Hálálkodva, ahogy illik, / Poharat emelnem.

Mit van mit kívánni még / Ily áldott időben? –

Adjon Isten, ami nincs, / Ez új esztendőben.

Tisztem azt kívánja, hogy kérjem: ez új esztendőben adja Isten, ami nincs; az ő Országát, amelyikben nem bombákkal teremtenek rendet. Miféle tiszt ez? A tiszt-nélkülieké, a hitelnélküli Jézust képviselőké. Ezeknek hivatalból van reményük. Ha megszűnnének reménykedni, maguk is megszűnnek. Ha nincs már reményük, felcsaphatnak hiteles képviselőkné. De ha nem csapnak fel, ha ragaszkodnak e tiszt nélküli tiszthez, arról kell beszélniök, hogy Isten megadja, amit nem hozott meg az ó-esztendő. Mert szegény ember szándékát boldog Isten bírja. A szegényét. Ezt nem szabad elvéteniök a tiszt-nélkülieknek. Mert ha elkezdenek gazdagodni, óhatatlanul házukhoz áll a tiszt.

Talán ebből lehetne megérteni, miért nyomatékozom a rendszerváltás óta kitartóan, hogy szerzetes renddé kell válnunk, alakulunk. Védekezésül a gazdagodás ellen? Igen. Bár van mód gazdagodni szerzetesrendként is, mert a szerzet sem tud megóvni attól, hogy eladjuk lelkünk az ördögnek, a világnak. Gyerekkorban kell ezt kezdeni. Mielőtt még odaadjuk energiáinkat, lelkünket családi fészünk felépítésének. Utána már nem megy, akármennyire szeretnők is. Példánk reá tömérdek. Itt is igaz, hogy nem lehet két úrnak szolgálni. Az egyik úr a családi fészek. Ennek minden idő és minden pénz – kevés. Ha valami csoda folytán örökölnénk egy amerikai nagybácsitól, öröklés közben megjönne az étvágy, s hamarosan kevés, vagy csak éppen elég lenne, amit örököltünk. Jézus mindörökre bezárta a názáreti műhelyt és a házat. Nem tért vissza hozzájuk. Nem is siránkozott, hogy nem elég, amit kap – annak ellenében, amit nyújt. A tanítványok sem kevesellették azt: semmiben nem szenvedtek hiányt. Legalábbis Jézus kérdésére, a három év végén, ezt vallották. Ha családi fészket akarunk építeni, csak perceink maradnak arra, amihez Jézusnak napi 24 óra kellett. Percekből pedig nem születik meg az ötlet, hogy mit is kellene tennünk nem a Mammon úr, hanem a másik úr, az Isten szolgálatában.

Kellene egy jézuspótló csábító, akibe beleszédülnének fiataljaink? Középiskolásként, egyetemistaként, de még a fészekrakás előtt. Nincsen ilyen. Az első

nemzedéknek is volt csábítója, a másodiknak is. A harmadiknak már nem akadt. A megváltás elkötelezett szolgálói gondoskodtak róla, hogy Bokorhoz tartozók fel ne szentelődjenek. A tisztségviselők gondoskodtak róla, hogy ne legyenek. Sem az evangélium, sem a KIO, sem folytatásai nem pótolták a felszentelt csábítót. – Most jön a bukfenc, tessék vigyázni! – Úgy látszik nekem ebből, hogy Istennek nincs szüksége ezekre! Sem felszentelt, sem felszentelés nélküli csábítókra. A harmadik nemzedéknek sincs. Sajátos a helyzetük. Az első két nemzedék csábítói nőtlen emberek voltak, s a szocializmusban nőtt fel e két nemzedék. A harmadik nemzedéknek nincs csábítója, és a piacgazdaságban él. Az első két nemzedéknek még órái voltak naponként Isten számára, a harmadiknak pedig csak percei. Hiába volna csábítójuk, felszentelt papjuk, akkor is csak perceik volnának Isten Országa számára. Akkor is a piacgazdaságban élnének.

Amikor a harmadik nemzedék bevallja magának, hogy csak percei vannak Isten számára, akkor történik valami. Mi? Megindul egyre hosszabb, egyre tömöttebb sorban a tisztségviselők felé. Megindul, mert rájött valamire. Mire? A kétezer esztendő tanulságra. Arra, hogy templomba járni lehet, Istenért még a celibátust is meg lehet kísérteni, de mást csinálni, mint amit az Úr, a Mammon úr akar, nem lehet. Elindul, és ami Miklós Imrének, meg Lékainak és társainak együttes erővel sem sikerült, az a Mammonnak sikerül. Mi? Eltemetni a Bokrot.

Évek óta kieső félben vagyok a Bokorból, ezért aztán kapadozom. Csinálok én mindent, amit tudok. Hiába. Gúnyolódik... Káromkodik... Igazságtalan... Sokat beszél és ír... ilyen eredményeket érek el. Ott ahol nem tudok megszólalni gondoskodnak róla, hogy továbbra se tudjak. Belevetem magam új feladatokba, szóban és írásban. Van időm mindent megírni, s hol tartalmi, hol stilisztikai gondokat ébresztek írásaimmal. Új embereket keresek és találok, több közösségem született is az általános zsugorodás Bokor-éviadán. Halkan ugyan, de lelkesedem is értük. Majd nézd meg őket húsz év múlva!... legfeljebb odaát... Dehát reménykednék, nem egész életem munkájában? Nem igaz. Nincs erősebb, mint az első szerelem!

Miben is reménykedem 2002. január 1-én? Abban, hogy Isten képes megadni az új esztendőben azt is, ami nincs? Istenre tolom, amit nekünk kellene megtenni? Távol legyen tőlem! De Istent ebből az ügyből még sem hagyhatom ki, mert azért csak ő hívhatja el Országa szolgálatába, akiket akar. Kiket akar? Akik hagyják hívni magukat. Akiknek fülük van a hallásra. Azokat, akik nem viselik el, hogy csak perceket tudnak adni neki. Valakiket, akik rájönnek, hogy ajkukon lehet az Isten ügye, de vért és velőt – csak a pénzért képesek adni, mert az az úr, mert azzal vásárolhatják meg azt, ami nem nyűg meg nem muszáj, hanem kell, mert nélküle nem vagyunk boldogok. (Hogy vele se – erre is rájövünk, de már későn, amikor kicsavart citromot tudunk csak felkínálni, és nem az ifjúságunkat, az első szerelmet.) Reménykedem azokban, akik mindezt látva és tudva, képesek egy hatalmas nemet mondani Euróra, USA-dollárra – csak azért, hogy ne Kaifás- hanem Isten-irányban induljanak. Valami olyasmit, amit hazánkban az elmúlt század legkatolikusabb s talán

egyetlen igazi Jézus-hívője énekelt fogarasi számkivetése idején: Sohasem fordulok vissza!

Nunquam revertar – mondta Dante hajdan
nunquam revertar – mondanám bár én is
nunquam revertar – harci zivatarban
nunquam revertar – tömlőc éjjelén is
nunquam – legyen az Isten átka rajtam
revertar – bárha beledögleném is
üvölteném én is az ő helyébe’
nunquam revertar – századok fülébe!

Hogy e valakik majd mihez fognak, nem tudom. Nem is nekem kell tudnom. Én tudtam 36-ban, amikor lenyíratam a hajam. De megtalálják, hogy órákat és egész életüket is oda tudják adni Neked. Nem és nem és nem! Nem hogy, hanem ha. Megtalálják, ha órákat s negyven napot tudnak adni Neked. Amikor Jézus elindult Názáretből, azt hiszem, még nem tudott semmit az evangéliumból. De nyugtalanította őt, hogy csak percek vannak valamire, amit a Lelke mélyén már azonosított Veled, az Istennel. Ment a Keresztelőhöz, a nagyhatású csábítóhoz, s nem csábult el. S ment a pusztába, mert hallotta, amikor a Keresztelő felengedte a vízből: Te vagy az én szerelmes Fiam! Ment, mert megszólította az Isten. E szólítás nélkül nincsen semmi. Utána pusztá következik, vagy noviciátus, hogy megtaláljuk, hogy mit csináljunk az életünkkel.

Talán nem is baj, hogy a harmadik nemzedéknek nincs hamelni patkányfogója. Legalább nem mondhatják majd, hogy agymosásában volt részük ifjúságukban, amikor órákat tudtak adni Istennek – valami bűvös síp hatására. Nekem sem volt hamelni patkányfogóm. De volt előttem egy másfélezer esztendő gyakorlat, s lenyíratam a hajam. A Bokor ítéletet mondott e hajlenyírás tárgyában. A Regnum számára az a pap, aki megnősült, meghalt. Többet nem veszik igénybe szolgálataikat. Nekünk testvéreink maradtak, s figyeltünk arra, amit mondtak – továbbra is. Ha jól döntöttünk, akkor a nő a férfi számára megszűnt istenellenes erő lenni, aki elcsábítja Istentől, s lehúzza őt a maga pározó és tenyésző világába. Ha jól döntöttünk, akkor a férfi a nő számára megszűnt istenellenes erő lenni, aki nem engedi, hogy Isten és Jézus tiszta arája legyen. Ha jól döntöttünk, akkor igaz, hogy a Szentháromság legkülönb lenyomata a szerelem, a házasság. Ha jól döntöttünk, akkor az Isten hívását akkor is meghallhatjuk, ha házasságra készülünk. Ha jól döntöttünk, akkor az ország szolgálatába tudunk állni házas állapotban is. Ha jól döntöttünk, akkor fészekrakás címén sem kell a Mammon szolgálatába állítani életünk. Ha jól döntöttünk, akkor megértettük az Istent, aki nem a férfiaknak, nem a nőknek, hanem a kettőből lett egynek, az embernek kínálta fel az Országát.

Végül is odajutok, ahova a decemberi ifjúsági misén: Isten nem menthet meg minket, bár imádkozni csak úgy tudunk, hogy Ments meg, Uram, minket! Csak mi teremthetünk bombázás nélküli világot? Igen, de az Isten barátaivá kell fejleszteni

magunkat. Ez meg istenkapcsolat nélkül nem lehetséges. Próbáljuk tehát e kapcsolatot:

A virágtalan, a gyümölcstelen ágtól, / A meddőségtől, a lanyhaságtól,

A naptalan és esőtelen égtől: / Ments meg Uram a szürkeségtől!

Arany János 1848-ban tette papirosra, Az örökség című versében:

Ha minket is elfű az idők zivatarja, / Nem lesz az Istennek soha több magyarja.

Istenem, imádkozom a Bokorért.

– Miért imádkozol? Mert nem tudod elviselni a zsugorodást, melynek törvénye az elmúlás?

– Igen, ezért.

– Lári, fári! Te szánod a tököt amely egy éjszaka támadt s egy másik éjszaka elhervadt, amelyért kezéd nem munkálkodott; amelyet nem ápoltál, nem neveltél, lombja alatt csak lustán elhevertél.

– Nem igaz! A Bokorért éltünk és szenvedtünk. Nemzedékek támadtak benne, amelyeknek felsejlett, hogy Isten nem azért adta az életet, hogy elpusztítsuk, hanem hogy megőrizzük – kerül, amibe kerül. Kaifás nem verhetette szét, amit Jézus akart, csak a keresztények. A hatalmasok nem verhetik szét, amit megértettünk, csak magunk. A Bokorért imádkozom, hogy a Bokor ne verje szét a Bokrot, hogy el ne induljon a Mammon országa felé, s ha elindult, álljon meg és forduljon vissza.

Itt fekszik a szalmán, Jehova. / Mint hontalan szegény, kinek lakása nincs

Egy istállóba jött ide / A mindent alkotó és mozdító Ige.

Ha nincs aranyból s megmarad ami volt, a szalma,

Még ma is állana a Kisded birodalma.

Szegényeké volt az a Birodalom, / Mert Betlehemben nem aranyból volt az alom.

Írta Horváth Béla Frankfurtban 1959 december 1-én – A megváltó üzenet c. versében.

18. NAPLÓ

Tartalomjegyzék

18. NAPLÓ	1
Városmajor, 2002. január 1.	1
Budavári, 1993. február 14.	4
Budavári, 1993. február 15.	5
Budavári, 1993. február 16.	7
Budavári, 1993. február 17.	10
Budavári, 1993. február 21.	13
Budavári, 1993. február 23.	13
Budavári, 1993. május 8.	15
Budavári, 1993. május 9.	16
Budavári, 1993. május 10.	19
Budavári, 1993. október 24.	23
Városmajor, 2002. január 6.	27
Városmajor, 2002. január 7.	31
Városmajor, 2002. január 8.	34
Városmajor, 2002. január 9.	35
Az én istenképem.....	35

Városmajor, 2002. január 1.

„Ha egyház és állam közé nem épül fal, a következmények mind a kettő sérelmével járnak” – írja Márton László (M.H. 2001. dec. 27.) Úgy gondolom, érdemes ezzel a megállapítással foglalkozni.

Kezdetben vala a papkirály..., s a papkirály képtelen volt sajátmagában falat építeni a pap és a király közé, mert egyetlen személyben volt pap és király is. E kezdet idején egyház és állam közé nem építhető semmiféle fal. Ha építhető lenne, nagy baj volna, mert a papkirály skizofréniás lenne.

Hamarosan új helyzet adódik. A szakosodás következményeként külön személy lesz a pap, s külön személy a király, de teljes az egymásra utaltság. A király vívja a csatát, s a pap imádkozik Istenhez a király győzelméért. A főpap koronázza a királyt, miután elfogadta személyét. A főpap lesz a királtságban az első közjogi méltóság, mint volt nálunk is az esztergomi prímás érsek, s nemegyszer még a hadsereg főparancsnoka is, mint Muhinál, Mohácsnál a kalocsai érsek. Ily helyzetben még belegondolni is rossz abba, hogy fal épüljön király és főpap, állam és egyház közé. Miért? Mert a kettő egyetlen és azonos elvet képvisel. Ez a helyzet a buddhista, zsidó, keresztény, mohamedán, akármilyen királtságokban egyaránt.

Hamarosan ismét új helyzet adódik: a felekezés. Luther, Kálvin s mások hatására. Protestánsok irtják egymást és a katolikusokat, a katolikusok irtják a protestánsokat, hogy biztosítsák a megszokott rendet: állam és egyház fal nélküli együttélését, egymás támogatását. Ha Bethlen Gábor protestáns fejedelem vonul be Kassára, felakasztatja a katolikus papokat, ha császári generális vonul be, fel-

akasztatja a protestánsokat. A fejedelmek, királyok, császárok csak magukkal egy hiten levőt viselnek el, mert csak fal nélkül tud együtt élni az állam és egyház.

A felvilágosodás Istent ismerni nem akarása emeli a trónra az Észet, s utasítja el az egyházak által képviselt hitet, s megpróbálja térdre kényszeríteni a nagy riválist, az egyházat. De Napóleon már pár éven belül kierőszakolja, hogy a pápa koronázza őt császárrá, s bukása után a restauráció igyekszik helyreállítani a fal nélküli régi rendet. A Habsburg Birodalomban a szerzetesrendeket feloszlató II. József után Ferenc császár állítja helyre a régi rendet, s nincs még száz éve, hogy *Ferenc Jóska, az apostoli király szereti a regrutát...* Észak-Írországból ma sem viseli el a katolikus a protestánst, s megfordítva. Trianon előtt a szerb, román és szlovák papok templomai, egyházai e nemzetiségek legfőbb bástyái, s Trianon után a magyar papok templomai, egyházai az elszakított területeken a magyar nemzetiség legfőbb bástyái. Fal nélkül, egymagában is hordja a nemzet gondját, reménykedve a fal nélküli együttműködés órájának elkövetkeztében

S az októberi forradalom után SZU-ban s nálunk mi történt? Pillanatokon belül a moszkvai, a bukaresti pátriárka, meg az esztergomi érsek lettek az ateista rendszer legfőbb támogatói, hogy protestáns egyházfejedelmeket ne is említsek. Azokat, akik szerettek volna falat húzni egyház és állam között, likvidálták; hazánkban mind a mai napig viselik a rendszeridegenség, az államidegenség, az egyház-idegenség bélyegét magukon. Bizony, mert a Kreml is csak azt tudta elfogadni, hogy az egyház a nagy honvédő háborúban minden sérelmét felejtí, és segít neki. S a Vatikán is mint rothadt citromot ejtette el Mindszentyt is, a Bokrot is, mert a falat akarták. Senkinek nem kell a fal: az egyháznak az állam mellett a helye.

S most azon kesereg Márton László, hogy csak intermezzonak látszik Antal és Horn nyolc éve, s ma már gőzerővel folyik az egyház és az állam közé emelt fal lebontása. Nem is kell nagyon megerőltetniök magukat azoknak, akik ezen a lebontáson fáradoznak. A nemzettest szocialista kirablásának negyven esztendeje után a magyar parlament úgy határozott, hogy az egyházak számára vissza kell adni az elállamosított intézményeit... de csak az egyházaknak. S a liberálisok bűnbánattal emlegetik, hogy pártjuk is támogatta a Horn kormányt, egy plusz egyházi juttatásban az iskolákkal kapcsolatban.

Közös platformon van újból és ma is állam és egyház. S nincs sok csodálkozni való, ha a vallásos emberek megkeresik azokat a pártokat, amelyektől plusz-támogatást remélhetnek; s ha a pártok megkeresik azokat az egyházakat, amelyektől támogatást (szavazatokat) remélnék. Utóvégre a vallásos emberek is választanak. Utóvégre a civil-szférának, a hatalmi-szférának is megvannak a maga csatornái, amelyeken keresztül toborozzák a választókat. Utóvégre senki sem ellensége magának: jó az egyház barátjának lenni, s jó, ha az állam a barátom.

Kinek jó ez az áhított falfelhúzás? Annak, aki nem akar magának előnyt, kiváltságot valamelyik párt győzelméből. Annak, aki nem akar magának voksokat valamelyik egyház támogatásától. A napokban engem is megpróbáltak a választási kampányba bevonni. Tájékoztatlanságból? Egyéb okon? Nem tudom. Minden általam ismert itthoni pártnak megvan a maga remélt vagy valóságos egyházi hinterlandja.

Vannak, akik tényleg akarják ezt a falfelhúzást? Remélem, hogy vannak. Azok ilyenek, akiknek van valami magasabb rendű elvük, mint az az elv, amelyet az államhatalom, s a velük – a mondottak alapján – egy gyékényen áruló egyházak képviselnek.

Ez a magasabb elv: a kiváltságmentesség. Amit Jézus fogalmazott meg: *Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat! Ne tedd a másikkal, amit magadnak nem kívánsz!* Képviseli ezt valaki? Aki többet akar birtokolni, mint embertársa, az nem. Aki fegyverrel kívánja megvédeni a maga javait, az nem. Sem az egyház, sem az állam nem ilyen. Ezért árulnak mindketten egy gyékényen, s ezért hoznak létre koalíciókat – az egyház, az állam kizárásával vagy támogatásával.

Miért is akarok én – Jézus szándékait, s az általa elgondolt egyházat képviselvén – falat húzni? Mert ha nem húzok falat, csak karikatúra-egyházat csinálhatok: mű-egyházat. Milyen az? Állami támogatás esetén sírhat, hogy nem veszik igénybe szolgáltatásait. Ha nem volna állami támogatása, akkor beláthatná, hogy a társadalomnak, az embereknek nincs szüksége rá s szolgáltatásaira. A tized alapján tíz család is el tud tartani egy papot. S ha nincs ilyen tíz család, a Jézusnak elkötelezett ember képviselheti napi kenyérkereső munka mellett is a jézusi eszményeket. Mindezt megspórolhatom, ha nincsen fal, s az állam pénze biztosítja, hogy kínálgassam az árúmat, amelyet a társadalom vagy igénybe vesz, vagy nem. De ennek ára van. Csak olyasmit hirdethetek, ami belefér abba, amit az állam képvisel. Sőt: Jézus nevében kell hirdetnem azt, aminek az ellenkezőjéért vállalta el Jézus a kereszthalált – Pilátus és Kaifás *trón és oltár szövetségének* Golgotáján. Hát ez volna a Márton László által emlegetett *sérelme* – az egyháznak abban az esetben, ha nem épül fal.

És mi lenne az állam sérelme? Ezt egy kicsit nehezebb elmondani, de megpróbálom. Jézus egyháza és mindenféle állam között az az alapvető különbség, hogy Jézus egyháza nem képvisel csoportérdeket, az állam pedig csoportérdeket képvisel. Az állam fenntartja a jogot. Ez a jog biztosítja, hogy a gazdag gazdagabb lehessen, mint a szegény. (Jézus egyháza szerint a szegényeké az Isten Országá, azok a boldogok; a gazdagok pedig mennek a pokolba. Jézus egyháza túllő a Kommunista Kiáltványon is, s azt képviseli, hogy mindenkinek csak egy dénár jut, amennyi a másik embernek is – s ezt Jézus igaz tanítványai be is vasalják magukon – vannak ilyenek?)

Ez a jog biztosítja, hogy pl. Szlovákiában úgy vonják meg a megyehatárokat, ahogy megvonják, s a magyarok kimaradjanak azokból a lehetőségekből, amelyek megilletnék őket, ha nem így vonnák meg a határokat. Ez a jog biztosítja, hogy tiltakozzanak az ellen, hogy a magyar katolikusoknak legyen Szlovákiában magyar püspökük. Pedig az 1910. évi népszámlálás szerint a számukra kiszakított területen élt 1 084 000 magyar és 1 702 000 tót (szlovák). Ez a jog biztosítja az államnak, hogy etnikai tisztogatást végezzen.

A jog biztosítja, hogy a törvény által védett és nem védett kiváltságokat tartson fenn. Ha működik az államhatalom területén belül ilyen, az államtól fallal elkülönített jézusi egyház, akkor nevelődnek ott olyan személyek, akik felemelhetik állampolgári

szavukat e kiváltságok fenntartása ellen. Ha nem nevelődnek ilyen személyek, akkor nem figyelmeztetik az államot a maga törvényes és törvénytelen kiváltság-fenntartásaira – ez lenne az állam sérelme. (Általában sérelemként éli meg, ha nem éri őket ez a sérelem: tehát ha figyelmeztetik.)

Az emberiség egy és ugyanazon erkölcsre van meghívva: a kiváltság nélküliség erkölcsére. Ez az emberi faj és léte fennmaradásának parancsa. A tigriseké, a kapitalistáké, a terroristáké nem ez. Nem is biztosítja a fennmaradást. Az állam és az egyház ugyanarra az erkölcsre van meghívva. Nemes verseny alakulhat ki közöttük. Ha az emberi történelemre visszatekintek, akkor az első három században Jézus egyháza biztos előtte járt a Római Birodalomnak. A felvilágosodás idején mintha az állam különb eszményeket képviselt volna, mint az egyházak. De nagy általánosságban nem volt sok különbség köztük. A papok se a holdról jöttek, hanem a létező társadalmakból kerültek elő. Az antiklerikalizmus abból adódott, hogy a papoknak jobb dolguk volt, mint a civileknek. Az anti... (s itt most akárhogy folytathatnám a megkezdett szót) ...musok általában szintén kiváltságok ellen tiltakoznak.

Ne döntsek abban, hogy az államok és az egyházak melyike jutott magasabbra a mondott erkölcsi parancs megközelítésében. De legyen fal közöttük! Azért szavazok erre, mert fal nélkül reménytelennek látom, hogy az egyház felkapaszkodjék a jézusi eszmények magasára.

Ennyit Márton László írására. De azért még megtoldom valamivel. Kilenc évvel ezelőtt írt feljegyzéseimmel, melyet kevesen olvastak, s talán el is felejtették.

Budavári, 1993. február 14.

1993. január 31-én mondtam aranymisémet. A Professzorok Házában, a volt Pártfőiskolán. Úgy töltöttem el ötven papi évemet, hogy templomainkban nem kaphattam helyet. Egyházam hazai és vatikáni hierarchiája a jelen óráig megbocsáthatatlan bűnnek tekinti életutamat.

Amikor barátaim másfél évtizeddel ezelőtt 60. születésnapomat ünnepelték, egyikük pohárköszöntője így hangzott: *Kívánom, hogy minél később fogj hozzá emlékirataid elkészítéséhez..* Aminek írásába most belefogok, kicsit közelébe jár annak a műfajnak, amitől óvott. De azért bízom benne, hogy mégsem az fog kisikeredni belőle. Gondolataim a jelenben járnak. S ha újból és újból vissza is nézek a múltba, jelen életünk kérdéseire óhajtok válaszolni visszaemlékezéseimmel is. Dologra hát!

A latin szertartású római katolikus egyházban születtem. Ami tölem tellett, odaadtam érte. Tizennyolc évesen lemondtam érte arról, ami akkor számomra a legnagyobbnak tetszett, a szerelemről. Huszonhat évesen elvállaltam érte az illegális egyházépítést a bolsevizmusban ellenében. Harminchárom éves voltam, amikor hazám államügyésze „kötelet” kért számomra a *tanácsnak* nevezett bíraktól, s megúsztam egy életfogytiglanival. Negyvenkét éves lettem, amikor szabadultam. Egyházamnak nem állt módjában újra alkalmaznia engem, mert a hazai hierarchia

már tíz évvel korábban *megegyezett* a pártállammal, hogy ez utóbbi dönti el, ki érdemes legális papi működésre, és ki nem. Ötven éves koromig ennek következtében szállítómunkásként kerestem meg mindennapi kenyeremet. A nyugdíj előtti utolsó tíz évben alkalmi fordítómunkákból tartottam el magam: ógörög, latin, ófelnémet, középfrancia, holland, búr szövegeket fordítottam az angol, német, francia, olasz mellett. Munkát kaptam, de munkaviszonyt nem, s így 14 évvel ezelőtt 900 forinttal mentem nyugdíjba.

Amikor huszonhat évesen elindultam az illegális egyházépítés útján, akkor XII. Piusz volt a pápa, aki haláláig imádkozott a *hallgató* egyházért. A hallgató egyház fogalmával szemben áll a bolsevizmussal kollaboráló egyház. A pápa a magyar egyház élére Mindszenty Józsefet állította, aki letartóztatása, majd megcsúfoltatása előtti napokban még megerősített választásom helyes voltában: *Tanár Úr! Párttitkárok sohasem határozhatják meg az egyház magatartását. Az ősegyház történetét pedig nem azért tanultuk, hogy régiségtani ismereteinket gyarapítsuk* – mondta a primási palotában, amelyet akkor már körülvelt az ávósok kordona.

Mért is tanultuk az ősegyház történetét? Csak azért, hogy tudjuk mi is, amit Szent Pál is tudott: *Én pedig ne dicsekedjem mással, mint a mi Urunk Jézus Krisztus keresztyével, akiben nekem keresztre feszült a világ, és én a világnak* (Gal 6,14). Ez a mondat került ötven éve primíciás szentképemre. Ezt választottam ki az aznapi szentmise, a vértanú Antióchiai Szent Ignác ünnepére rendelt liturgia szövegéből. Akkor 1943. február 1-et írtunk egy keresztyének mondott Magyarországon, amelynek Horthy Miklós kormányzót nem számítva első közjogi méltósága az esztergomi érsek volt, s amely országban a hatalom és dicsőség nem kicsiny hányada volt a katolikus egyházá.

Budavári, 1993. február 15.

Magyar honban ki a betyár; ki a szent? – kérdezte a 40-es évek második felében egy Mécs László-vers. Lehet, hogy nem pontosan idézem. Akkor sem tudott válaszolni kérdésére társadalmunk, ma sem. A két megválaszolatlanság között van valami különbség. Akkoriban nemigen mertünk, ma pedig, amikor már jóval inkább merhetnénk, nem akarunk rá válaszolni.

A mai magyar közéletben az 1956 előtti 11-12 év egyfajta „történelem előtti időnek” számít, mellyel foglalkozzék a szaktudomány, ha jónak látja, de a napi politika csak az 56-os örökséget emlegeti. Ha mégis visszanyúl az időben, akkor 1944 előttre gondol: újból és újból elhatárolja magát a nemzeti szocializmus embertelenségeitől, még annak jelvényeitől is. Teszi ezt egy nagyon furcsa és akart emlékezésvesztéssel. Nem akar emlékezni arra, hogy 1944 márciusáig a Donnál vagy másutt ugyan elpusztult vagy másfél százezer katonánk, s arra sem, hogy az ekkor bekövetkezett német megszállásunkig nem végeztünk ki honfitársaink közül akár egyetlenegy sem azért, mert – a hitleri nyomásra megszületett zsidó-törvényeink – zsidónak minősítették őket. Arra sem kíván a mai közélet emlékezni, hogy amerre Hitler járt, mindenütt egy szálig elpusztult a zsidóság, kizárólag nálunk maradt

életben több százezer belőlük. Ez akkor is tény, ha országunk határain túli haláltáborokban *idegen, tehát nem-magyar hatóságok* akár mennyit is pusztítottak el zsidó honfitársaink közül.

Az emlékezésvesztés nemcsak ebben nyilvánul meg. Emlegetjük ugyan 56-ot, de nem emlékezünk. Nagyban privatizálunk, pedig akkor a jelszó ez volt: *földet, gyárat vissza nem adunk*. Teljes értékű NATO-tagságra törekszünk, pedig a jelszó akkor az volt, hogy *semleges országgá akarunk lenni*, miként Ausztria. A kiáltványok akkor a bűnösök felelősségre vonását követelték. Az 1956-ot megelőző esztendő bűnöseiről lehetett akkor csak szó. Ma pedig nem ismer közéletünk ilyen feladatát. Nem ismer, bár élnek még a fel nem akasztott áldozatok közül. Nem ismer, bár még messze nem jutott ki a temetőbe az utolsó tagja is annak az apparátusnak, amely a megszállók nyomására megteremtette a magyar történelem (egyik?) legelvetemültebb rémuralmát.

Az emlékezetvesztés e rémuralom első, 56 előtti szakaszára vonatkozóan éri el a csúcspontot. A kommunista Nagy Imre és kommunista társai temetése alkalmából a Hősök terén tízezrek gyűltek egybe, s e tízezrek csak azért nem voltak ott a 302-es parcella felavatásánál, mert nem fért ott el ennyi ember. De amikor másfél évvel később magánpénzből és magánkezdeményezésből felavatták azt a 298-as parcellát, melynek tömegsírjaiban kétezernyi honfitársunk lett egymásra hajigálva 1945 és 1956 között –magyar állampolgárok hajigáltak magyar állampolgárokat –, akkor alig néhány százan voltunk jelen beszentelésükön. Magánemberekként voltunk ott. A hat parlamenti párt egyike sem képviseltette magát. A kormány sem. A köztársasági elnök sem. Aki megszervezte e 298-as parcella felavatását, azt azóta sajtóbeli izgatás vádja miatt előbb felfüggesztett fél esztendőre ítélték, jelenleg pedig gyilkosságra felbujtás gyanújával lakat alatt van. Felkérésére ünnepi beszédet mondtam a parcella-avatáson. Barátaim azonban óva intettek: szereplésemmel nemcsak személyemet járatom le, hanem az általam képviselt ügyet is. Vállalni az emlékezést az 1945 és 1956 közti időre, ez mintha nem illenék bele a 90-es évek politikai életének *bonton*-jába. Akik mégis megteszik, lakat alá valók. Akik mégis emlékeznek, lejáratják magukat s az általuk képviselt ügyet. Mért csak arra a néhány kommunista honfitársunkra szabad emlékeznünk, akiket kommunista társaik kivégeztek? Mért nem szabad emlékeznünk arra a sok ezer nem-kommunista honfitársunkra, akiket kommunisták végeztek ki? Olyan ez az emlékezetvesztési elvárás, mintha nem volna szabad emlékeznünk a Szálasiék által kivégzett ezrekre, csak arra a néhány pártszolgálatosra, akiket alighanem azért Szálasinak is ki kellett végeznie hatalmának fenntartása céljából. Rajk László is méltó az ünneplésre, pedig ő a kommunista rémuralom belügyminisztere, tehát élenjáróan tevékeny részese és egyik legfőbb felelőse volt annak, hogy a 298-as parcella tömegsírjai telítődtek. *Ne bántsd a magyart!* – mondta Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér. Úgy látszik, ez a tétel ma csak időbeli korlátozásokkal érvényes: a 45 és 56 között megölt magyarokra nem érvényesítendő. Korlátozások nélkül érvényes azonban a kommunistákra: ne bántsd a kommunistát! Se 44 előtt (Horthy!), se 44-ben (Szálasi!), még kevésbé 45 után vagy 56 után, és természetesen 89 után sem bántandó a kommunista. Azt akarom, hogy bántsák őket?

Semmiképpen sem. Egyszer már fel kell hagyni a megtorlásokkal. Legalábbis azoknak, akik Jézus tanítványainak vallják magukat. Ilyennek szeretném magamat is, s ezért a megbocsátást akarom, de **nincs kinek megbocsátani, mert senki sem vallja bűnösnek magát azért, ami 44 után ebben az országban történt.** Csak az emlékezetvesztéssel van bajom.

Egy disszidens magyar mesélte: azért disszidáltam, mert utálok a hazudozást, s ha itthon maradok, hazudoznom kellett volna, ha élni akarok. Hálával Isten iránt, de önérettel is vallhatom: itthon maradtam, nem hazudoztam, s elvállaltam az ezért járó életteret, amely a *zárt intézetek* és a *segédmunkás-sors* között húzódott. Mai végnapjaimban (75. évemben) pedig nem akarok hallgatni, hanem nyomára és okára akarok jutni ennek a lassan-lassan idültté váló memória-vesztésnek. Le kell valahogy zárunk a múltat, hogy szilárdabb alapokra építhessük a jövőnket.

Aki a hódítóval együttműködik, az csirkefogó! – oktatta egy apa a 40-es évek második felében akkor serdülő, 16 éves fiát. Igaz ez? Bethlen Gábor tízezer janicsár élén lovagolva vonult be Gyulaféhevárra, s szerzett magának a porta – konstantinápolyi tartózkodása során megszerzett – kegyéből erdélyi fejedelemséget. Magyar honban ki a betyár, ki a szent?

Budavári, 1993. február 16.

Az elmúlt napokban egyik országgyűlési képviselőnk nyilatkozott a parlamentben: akármit is csinált hazánkban a Szovjetunió, ez nem változtat azon a tényen, hogy 1944-45-ben bizony hazánk felszabadítója volt. Ezt az apodiktikus, úgymondhatni: merész állítását érdemes mérlegre tenni. A tények mérlegére. A „haza” akkor kb. 15 millió embert jelentett, mert nagyjából ennyien éltünk a 38 és 41 között megnagyobbodott országban. A haláltáborokba hurcolás veszélyében levő sokszázezernyi zsidóság egyértelműen felszabadítóként várta a Vörös Hadsereget. Azok az ugyancsak százezrek, akik önként Nyugatra menekültek e hadsereg elől, azok viszont ismét egyértelműen – nem tekinthették felszabadítójuknak az országunkat előzőnlő említett hadsereget. S a többi, a 95%? Java részük éveken keresztül áltatta és etette magát azzal, hogy majd az angolok szállják meg az országot. Akik pedig a szovjet megszállásban reménykedtek, azoknak száma alig érhetett el néhány százalékot. A Horthy-rendszerrel nagyon sokan voltak elégedetlenek, de nagyon kevesen voltak, akik azt a szovjet rendszerre akarták volna cserélni. Amikor pedig ideértek a szovjet csapatok, akkor mondhatni: a társadalom egészére ráült a félelem. A lövedékeken túl féltek a rablásoktól, a nők megerőszakolásától, még inkább a hadifogoly-szedéstől, amit akkor *békés építőmunka a Szovjetunióban* névvel illettek. Közülük több százezerre rúg azoknak a száma, akiket nemcsak elvittek, de akik el is pusztultak útközben vagy a végállomáson.

Megengedem: valakik, akármi kevesen is, várták ezt a hadsereget. Sztálin rémuralmát ezek hazánk szegénysége számára megváltó paradicsomnak álmodták. De 1956 forradalmának egyértelműsége nemigen hagyhat kétséget a tekintetben, hogy ez az akármi szűk vagy nem szűk réteg is a 45 és 56 között eltelt időben elvesztette

minden illúzióját a szovjet rendszert illetően.

Féltünk. Mindenki félt. Még a kék-ávósok, a *palota-örök*, akikre rá voltunk bízva az ávós intézetekben, azok is félték. Vigyázban kellett aludnunk fapriccseinken. A pokróc fölött kellett lennie kezünknek. Úgy kellett álmunkban is tartanunk, hogy a júdás-lyukon benéző őr lássa mindegyikünk csuklóját, nem haraptuk, vágtuk-e át ütőerünket. Ha nem látta valamelyikünkét, belerúgott a vaslemez zárkaajtóba, amitől felébredt az egész emelet. Sűrűn előfordult, hogy nem látta, mert álmunkban megfordultunk. Sűrűn rúgott is. Mesélem az előadómnak, hogy nem tudnak emiatt éjszuka aludni. Ő értette az örök rúgási buzgalmát: *ha valamelyik rabnak sikerülne öngyilkossá lenni, tíz évre varrják be az őr* – világosított fel az örnagy úr. Az örnagy úr, de még annak főnöke, Péter Gábor is félt. Volt Rajk-per is! Péter Gábor bölcsen tudhatta, hogy akármelyikükre sor kerülhet. Sor került rá is. Amikor 1956-ban négy hónapra újra lakója lettem a Fő utcai műintézetnek – 55 karácsonyán szállítottak át a Gyűjtőből, mert gyűjtötték már a második Bulányi-per vádlottjait, s nekem kéznél kellett lennem –, kihallgatásra menőben hallottam is valamelyik zárkából az onnan jövő kényszerneurótikusan ismételt síró-nyüsztő hangját: *Ne bántalmazzák Péter Gábort, ne bántalmazzák Péter Gábort!* Talán Rákosi Mátyás félt a legjobban. Nem alap nélkül. Őt, a mindent kiszolgálót és mindent végrehajtót is elérte a szovjet végzet. Mondják, nyomorultul pusztult el valahol száműzetésben. Féltünk és féltünk. Mindenki félt. Kommunista is, nem-kommunista is. Nem volt kivétel. Abszolút diktatúra volt a Szovjetunió: egy fölöttünk levő erő kényén-kedvén fordult mindannyiunk élete. S alapelv volt, hogy senki se érezhesse magát biztonságban. – Miket lehet beszélni a magyar parlamentben? Még a szovjet csapatainak kivonulása után is! Miket? Nem tudjuk abbahagyni a félszázad alatt begyakorolt, félelmünkben begyakorolt hazudozást?

Az 1526 utáni másfél százados török megszállás alatt a hódoltságban begyakorolhattuk, hogyan is lehet egy nemzetnek a hódítóval szemben viselkednie. Imígyen: a nemesség elmenekült, a föld népe helyben maradt. Helyben maradt, dolgozott tovább és adózott. Nem csapott fel török katonának, janicsárnak. Nem vett részt a közigazgatásban. Nem cserélt vallást. Nem lett belőle sem török, sem mohamedán, mint például a besenyők ivadékaiból, a bosnyákokból akik előbb nyelvet, aztán a hódoltságuk folyamán vallást is cseréltek. (Értenei vélem a bosnyákokat. Középkori királyaink sűrűn kaszabolták őket, mert eretnekek, bogumilek voltak ezek a bosnyákok Miért ragaszkodtak volna egyházukhoz?) A hódoltsági magyar jobbágyság viszont megmaradt magyarnak és megmaradt kereszténynek. Igaz, folyamatosan fogyatkozó létszámmal. Így viselkedett az a magyarság, amely politikailag-jogilag, Verbőczy *Tripartitum*ának értelmében nem tartozott a nemzethez, hanem a RES (=a dolgok) fejezetben került elemzésre, a nemesség többi tulajdonának (föld, épület, marha – állatállomány) sorában.

S hogyan viselkedett a politikai értelemben vett nemzet, a nemesség? A nyugati országrészben kiépítette királyához felzárkózva a kapitányságokat az Adriai-tengertől a Kárpátokig – egy teljes félkörben. Jobbágyaival karöltve, akik hajdúkként egyfajta zsoldot alig kapó zsoldos sereget formáltak, vívták a maguk végvári harcaikat – a hó-

dolt országrészhez hasonlóan fogyatkozó létszámban. E két területrészt magyarjainak viselkedése élesen elüt a magyarság 1944 után tanúsított *hódoltsági* viselkedésével szemben. A keleti országrész magyarjainak, azaz nemeseinek viselkedése viszont már mutat analógiákat.

Míg a középső országrész a felséges padisah territóriumává lett, addig a keleti országrész a nagyságos erdélyi fejedelemé, ám a török kegyéből: Buda elfoglalása után II. Szolimán szultán az elhunyt Zápolya János magyar király özvegyét, Izabellát és csecsemő fiát Lippára küldi uralkodni. Koronázásra sor nem kerülve János koronázott király fiából, János Zsigmondból már csak erdélyi fejedelem lesz, és nem magyar király. E fejedelem és utódai hűbéri adót fizetnek a portának. A 16. század magyarja ingadozik. Választhat a *német* király s a török hűbérese, az erdélyi fejedelem között. Amellé akar állni, aki képes egyesíteni az egész magyarságot a török elleni harcra. Fráter György Izabellánál kezdi, majd a Habsburgokhoz áll. Bocskai a Habsburgoknál kezdi, aztán erdélyi fejedelem lesz belőle. A 17. század elejére illúzióknak minősül számukra korábbi reménységük: nincs mód egyesíteni a magyarságot a török elleni harcra. A 16. században az így vagy úgy választó nemesség még lehazaárulózza egymást, de a 17. századi gyakorlatilag már belenyugszik Szolimán 1541-ben kimondott akaratába: a kettéosztottságba. De a csak vérükkel adózó nemesek nincsenek meg lóra ülés nélkül. A vallásszabadság biztosítása címén folyik a csatározás az ország északi részen Várad és Nagyszombat között. Teljesen értelmetlenül. Bethlen Gábor nem koronáztathatja magát magyar királlyá, mert tudja, hogy hűbérura, a porta nem járulna hozzá a két országrész egyesítéséhez. A harcoknak a mindkét oldalon harcoló magyarság pusztulásán kívül egyéb gyakorlati eredménye nincs. A török engedélyezi ezt a harcot, mert a mondott egyetlen eredmény a török helyzetét teszi kedvezőbbé. Semelyik országrész magyarjainak-nemeseinek viselkedése sem tudta megakadályozni a nemzetpusztulást: azt, hogy a hódoltság előtti jó három milliós magyarság a 17. századvégi létszáma másfél millió alá süllyedjen. S azt sem, hogy a nemzetiségek aránya viszont a 15. századvégi 20 %-ról, ne emelkedjék 60 %-ra. Amíg a nemesség alkotja a *natio hungarica*-t, addig a nemzetiségekből származó nemesek is a magyar nemzet nemesei, akármilyen is a különböző anyanyelvűek szám- és százalékaránya. Amikorra azonban majd a liberalizmus hatására a jobbágyból polgár lesz, azaz a jogban a *Res* kategóriából átkerül a *Személyekébe*, jelentkezik a nemzetiségi kérdés, s az ezeréves ország feldarabolásának kikerülhetetlen programja. – Tudatosítanunk kell: eleink éltek a török időkben úgy, ahogy tudtak. De a nemzetpusztulást megakadályozni nem tudták. A Porta ereje meghatározó volt abban, hogy mi történhetett. Elmélkedhetünk arról, hogy miként kellett volna dolgainkat másképpen csinálnunk, de a tény marad tény: így csináltuk, ennyire volt erőnk.

Csirkefogó az, aki kollaborál? E messzi múltból oly nehéz ítéletet mondani. A jelenről könnyebb?

Budavári, 1993. február 17.

1945 őszén demokratikusan országgyűlési képviselőket választhatunk. 15% szavaz a kommunistákra. 1947 őszén újra választhatunk, és 20 % szavaz a kommunistákra. Figyelembe véve a bőségesen jelentkező választási visszaéléseket, mondhatjuk: az ország 80-85 %-ánál többen utasítják el a Magyar Kommunista Párt célkitűzéseit. Ennek ellenére hódolt voltunknak, a minket meghódító hadsereg jelenlétének erejében ez a törpe minoritás 1948 végére abszolút teljhatalomhoz jut. Az akaratának nem engedelmeskedő képviselők vagy kimenekülnek az országból vagy börtönbe kerülnek. Az engedelmeskedők majd később kerülnek börtönbe mint *befurakodott elemek*. Követik őket ezen az úton a mondott párt legbelsőbb körein belül ellenségnek minősítettek is (Rajk-per). A megfélemlítés ezzel válik teljessé. Senki sem érezheti magát biztonságban. Éjszaka akárkinél megszólalhat a csengő, s az így meglátogatott személy *eltűnik*. Ügye *duplanullás* és államtitok! Legközelebbi hozzátartozók is csak hónapok vagy évek múltán kaphatnak róla felvilágosítást. Ilyet: *Életfogytiglani büntetését tölti itt és itt. Nem látogatható, levelet nem írhat, nem kaphat.*

Lehet-e ily körülmények között ítélni azokról, akik benne éltek ebben az egérfogóban? Lehetni lehet, de szabad-e? Megengedett-e erkölcsileg? S lehet-e erre az itt lefolyt tragikomédiára egyszerűen fátylat vetni? El és letakarni az itt lefolyt komédiát? Azt, hogy mindez a legszentebb jelszavak nevében történt: a népért, a szabadságért, a szocializmusért, a demokráciáért, a békéért. Azt a tragikomédiát, hogy 1945-ben e jelszavaktól is indítva kezdtünk el élni, dolgozni, tervezni, reménykedni. Elfelejtve mindazt, amit tudtunk már korábban is a Szovjet Parádicsomról. Azt is, amit folyamatosan tapasztaltunk Sztálin birodalmáról meghódíttatásunk elejétől fogva. Ki ítélni felettünk, akik idehaza maradtunk, s emellett még életben is akartunk maradni?

Ezért aztán, amit most írok, nem számonkérés, csak számvetés. Az a tény indít számvetésre, hogy voltak olyanok, akik e rémuralom apparátusában részt vettek: magyar állampolgárok tíz vagy százezrei. Aztán voltak olyanok, akik csak sima párttagok voltak – jóval kisebb kiváltságokat élvezve, mint az előző csoport, de még mindig felülvényesülve (tehetségükön és képesítésükön felül) – magyar állampolgárokból jó félmillió. Voltak, akik nem léptek be a Pártba, csak megbízatásokat fogadtak el a titkos rendőrségtől. Félek, hogy ezek száma már milliókra rúg. Ezzel váltották meg a maguk számára az érvényesülés lehetőségét (tehetségüknek és képesítésüknek nagyjából megfelelő).

S végül voltak olyanok is, akik az életbiztosításnak ezt a harmadik válfaját sem tették magukévá, amivel biztosították maguk számára a – biztos alulvérvényesülést, börtönön belül vagy kívül. Mennyien voltak ezek? *Börtönön belül vagy hétszázezren!* S kívül? Talán ezt az arányt és számot a legnehezebb felmérni, felbecsülni. Voltak olyan társadalmi kategóriák, amelyeken belül alighanem mindenkit megkísértettek, hogy lépjen be a Pártba, illetőleg vállaljon el besúgó szerepet (pl. a papság, a volt katonatisztek). Egyáltalán nagyobb jelentőséget tulajdonítottak a beszervezésnek az értelmiségi foglalkozásokon belül, mint a jóval kisebb társadalmi súlyúnak tekintett

segédmunkási szintű társadalmon belül. Hogyan álltak helyt a megkísértettek? Azt hiszem, hogy majdnem sehogy. Voltak olyanok is, akiket jellemük ismeretében a titkos rendőrség meg sem kísértett. De a megkísértettek között alig lehetett, akik merte volna visszautasítani a felszólítást a táncra. Azt hiszem, hogy akiket meg akartak nyerni e szerepre, azokat 99 %-ban meg is nyerték.

Nem ismerem e kérdések sem történelmi, sem szociológiai feldolgozását. Érthető, hiszen azok, akik ezt feldolgozhatnák, azokba az értelmiségi kategóriákba tartoznak, amelyeken belül szinte mindenkit megkísértettek, és – feltételezésem szerint: sikerrel. Hogyan is vállalkozhatnának arra, hogy saját életük rejtegetni való sebeibe piszkáljanak bele? Hiányolom társadalmunk rajzának, hódolt társadalmunk rajzának szépirodalmi feldolgozásait. Déry Tibor *Niki*-je és Rónay György *Párduc és gödölye* c. regénye jut csak hirtelenül eszembe. A Bach-korszak társadalmára eső szorítás összehasonlíthatatlanul kisebb volt, mint az elmúlt félszázados rémuralomé, mégis volt egy Tolnai Lajos, aki regények sorozatában tartott tükröt nemzetének, amelyekben főszereplőkké válnak azok a kollaboránsok, akik Jókai regényeiben csak mellékalakok. Jókai az ellenállókból alkotta meg regényeinek főszereplőit, Tolnai a megalkuvókból. Nem börtönbeszámolókat hiányolok. Azoknak talán nem is vagyunk híjával. A börtönön kívüli társadalom, egy hódolt nemzet belső gyötrelmeinek, mindennapi kényszeres megalkuvásainak hiteles rajzát hiányolom. Alig van ennek sem akár történeti, akár szépirodalmi feldolgozása.

A magam életének történéseit veszem példának, mint számomra egészen belülről ismerteket. Hogyan utasít ki engem, a debreceni egyetem katolikus diákjainak lelkészét vagy kétszáz fiatal, akiknek jó része engem személyesen ismer, tisztel és becsül is. Hogyan kényszerülnek legjobb tanítványaim beállni abba a tüntető oszlopba, amely megáll a debreceni piarista rendház előtt, hogy ott ütemesen skandálja:

Fasisztákat lámpavasra, / Bulányit is jó magasra, / Húzd meg!

(Tegnap, 2001 okt. 1-én – miközben korrektúrázom e 93-ban írt soraimat, a posta levelet hoz egy visszaemlékező *tüntetőtől*: „a Mindszenty-per idején az egyetemről a csürhe kivonult – köztük mi is, a következményektől félve és a Ti engedélyetekkel – és ordítva... *lámpavasra, Mindszentyt is jó magasra , húzd!* – befordultunk a Szent Anna utcába, elmentünk a rendház előtt – Ti is ott voltatok az ablakban –, a templom előtt, s megálltunk a plébániánál. Ott egy kis lincs-hangulat alakult ki ellenünk: nekünk jöttek, hogy mi csak szó nélkül megyünk = vonszolódunk sápadtan, undorodva, és nem is kiabálunk. Nem tudom, hogy hideg volt-e, de én rettenetesen fáztam, reszkettem. Nem tudom elfelejteni.)

Hogyan szervezi ezt a tüntetést egy volt tatai piarista diákunk negyedéves jogászként, aki a tüntetést követő sötét téli estén belopakodik a rendházba, feljön szobámba és elmondja, hogy disszidálni akar, s ezért neki feltétlenül gyanú felett állónak kell lennie..., s ezért vállalta el a tüntetés szervezését. Hogyan szerveznek be ismét legjobb tanítványaim közül nem is keveseket rendőrségi besúgóknak, akik ezt nekem el sem merik elmondani, hiszen tíz év börtönnel fenyegetik őket, ha elárulják ezt az *államtitkot*: jelentéseket kell készíteniök gyóntatójukról. Mert ezeknek nyomán sűrűsödik meg egy társadalomban a keserűség a bűn- és aljasságtudat

következményeként. Még a kényszerítettekben is. Mennyivel inkább a kényszer alkalmazását elvállalókban, akik nem is feltétlenül karrierizmusból adták magukat erre... Az ezek nyomán kialakuló nemzeti összundor készíti elő az 56-os forradalmat. Összundor, amelyet leginkább maguk a kényszerítők élnek át, s ennek hatására lesznek reform-kommunistákká.

Rákosi 1944-ben választhatott Kun Béla sorsa meg a majdani pályája között. Ez utóbbit vállalhatta, vagy a halált. Kádár 1956 novemberében, mint reform-kommunista és a forradalom részese, ugyanígy: csak a halál, Nagy Imre sorsa és a forradalomnak, mint ellenforradalomnak a véres megtorlása között választhatott. Ahogyan ez igaz, ugyanígy igaz az is, hogy akik paríroztak a hódítóknak, azok gazdaságilag is, tanultságilag is a felülérvényesülés pozíciójában érhatték meg az 1989. évi fordulatot. S az ezen az áron megszerzett kiváltságaikat a fordulat óta eltelt esztendőök során meg is őrizték.

1. A hódítókat gátlás nélkül vagy gátlásokkal, de azért csak kiszolgálók közül egyetlen személyt se akasztottak, egyetlen személyt se börtönöztek, egyetlen személyt se fosztottak meg az elmúlt 40 év alatt „szerzett” javaitól, egyetlen élő személyt sem bélyegeztek meg erkölcsileg sem. Semmi sem történt e félszázad alatt, ami miatt bárkit is személyes felelősség terhelne?

2. Hallottam viszont, hogy valaki azt javasolta: tegyen bűnvallomást az egész nemzet amiatt, ahogyan a hódítókkal szemben viselkedett. Értsd: a hódítókkal szemben parírozók és áldozataik együttesen. Az ilyen javaslat elgondolkodtatóbb a fenti pontban felsorolt tényeknél is. (Nem akarunk, és nem akarunk bevallani semmit sem, következésképpen nincsen átvilágítás és nincsen tisztulás.) Alighanem tisztességtelenebb az előzőnél.

3. *Vétkeztem. Jóvá akarom tenni bűnömet, s legalább részben lemondok gyávaságom által szerzett javaimról, bocsássatok meg!* – ilyen nyilatkozat se hangzott el a nyolcszázezer párttag Magyarországnak egyetlen polgárának ajkáról sem.

Látható: nem volt bűn, és nem volt bűnös. Nincs bűnbánat, és nem kell senkinek se bűnbánatot tartania azért, ami történt; s ami bizony úgy, ahogy megtörtént, nem történhetett volna meg, ha nincs, aki kooperál a hódítóval. Elszámolatlanul marad a félszázad. Nemzeti önvizsgálat nélkül megyünk a jövő felé. A nemzet lelke mélyén – a fentiek tükrében – ez húzódik meg: *öngyilkos örült* volt az, aki a hódítóval, „ezekkel” szembeszállt. Csak aljasan lehetett viselkednie annak, aki normális volt!!! A hódításhoz jó pofát kell vágni! Igazán értelmetlen, hogy még bűnbakot is keressünk. Aki pedig nem akart jó pofát vágni, ne csodálkozzék azon, hogy nem kívánatos elem a jó pofát vágásra hajlandónak mutatkozottak körében. A nemzet értelmisége nem akart áldozattá válni, inkább jó pofát vágott.

A demokrácia pedig, amely néhány éve megszületett, a többség szemléletének érvényesülését kívánja, és nem a kisebbségéét. A kollaborálók – a többség! A kisebbség csak diktatúra útján tudna uralomra jutni. Ez véres forradalmat feltételez. Ez pedig nem jó senkinek. Sem a többségnek, sem a kisebbségnek. A nagyhatalmaknak pedig igazán nem. A stabilitás a csúcsérték számukra. Hogy

fizessük az egymillió dollár kölcsönt, amit felvettünk, s ami közben a kapitalista bűvészműtátrányok következtében dollármilliárdokká változott! Minden azt kívánja, hogy terítsünk fátylat a múltra!

Milyen tanulságot vonunk le ebből a jövő számára? Miféle erkölcsi tudattal fogunk hozzá jövőnk építéséhez? Körülbelül ezzel: *Az is hülye, aki nem adja el magát!* De az aztán végképpen hülye, aki – lelkiismeretére hallgatva – hajlandó áldozattá is válni... még saját egyháza ellenségének is minősül.

Budavári, 1993. február 21.

Gyerekkoromtól fogva hallom: *az egyház ne politizáljon!* Miért? Az egyházat állampolgárok alkotják. Az egyháztagok egyúttal államtagok, állampolgárok is. Minő alapon zárjuk ki a politizálás lehetőségéből (kötelességéből!) az állampolgárok bizonyos csoportjait? Mért kiváltságosak az ateisták, akik bizonyára nem egyháztagok? E kizárást egyetlen alap indokolhatná: az egyháztagok kiskorúak. A gyerekek sem politizálhatnak, mert kiskorúak. Kiskorú mindaz, aki nem tud és nem is akar felelősen dönteni, hanem elfogadja, hogy döntési szituációban meg kell kérdeznie apukájától, hogy mit is kell csinálnia. De ez sem indokolja a tételt. Mért? Mert az egyházi függőségűek a papjaikat kérdezik meg, miként politizáljanak, s az egyéb szervektől függők pedig a maguk szervezetének vezetőit. Van az egyháztagok között is önálló gondolkodású ember, s van a civil szervezetek tagjai között is olyan, aki nem önálló.

Egészen más, ha valaki akárminő megfontolásból lemond arról, hogy politikai szerepet vállaljon. Ismét egészen más dolog, ha a törvény bizonyos funkciók betöltőit kizárja az aktív politikai szerep vállalásának lehetőségéből. A politizálás emberi jog, s valakik számára kötelesség is lehet. A fenti jelszó mögött egy kétértelműség húzódik meg: egyházat mondanak, és az egyház vezetőire gondolnak a jelszó megfogalmazói. Ha az egyház nem megy szavazni, nem jön össze az ötven százalék. De az egyház vezetőire vonatkozóan is irreális ez a kíváncsi: mindenkinek joga van befolyásoltatni magát a számára tekintélyt hordozó személyektől. S mindenkinek joga és kötelessége is lehet, hogy befolyásolja azokat, akiket tud. Ha pap, akkor is. Csak viselje a következményeket. A hatalom részéről is, a rábízottak részéről is.

És Jézus? Isten Országában gondolkodott. A kikényszeríteni tudó, a törvényes hatalmat elutasította magától: csinálja az, aki még nem érti, hogy mi fán terem az Isten Ország. Jézus csak a szeretet nem kényszerítő hatalmát ismerte. De azért, ha ma élne, szavazni bizonyára elmenne. A tisztább, az önzetlenebb jelöltre adná szavazatát.

Budavári, 1993. február 23.

a/ Szenvedni lehet muszájból: rám tör a betegség, a természeti katasztrófa, a baleset. b/ Szenvedni lehet szabadon választott magatartás következményeként: mások mérik reám ezt a szenvedést, mert nem teszem, amit kívánnak tőlem. Nem tehetem. A lelkiismeretem nem engedi, hogy tegyem. c/ Szenvedni lehet a szenvedést

választva: túl böjten és önmegtagadáson... Tehát nem eszközként, hanem életútként választva azt.

Az első fajta szenvedés, természetesen együtt jár az élettel; mérsékelgethetjük, de kikerülni nem tudjuk, mert az életnek mindenképpen a halál a vége. A második fajta szenvedés – a jézusi. Sok néven nevezhetjük: isteni, természetfeletti, az emberméltóság létszintjén jelentkező..., de el- és kikerülhető. A harmadik – természetellenes: ösztönbetegségből fakadó vagy felettes éntől diktált ideológikus, álmisztikus.

Jézus betegeket gyógyított, s tanítványainak is feladatává tette a betegek gyógyítását. Leküzdendőnek gondolta tehát az efajta szenvedésünket. Kiiktathatónak is? Aligha. De a szeretet felveszi a harcot az ilyenfajta szenvedéssel szemben, amely egészen el nem kerülhető, de mérsékelhető.

A második fajta szenvedés ellen nem veszi fel a harcot? Igen is, meg nem is. Harcol ez ellen is, de úgy, hogy magára veszi ezt a szenvedést. Úgy harcol ellene, hogy elvállalja, hogy mások reá rakják ezt a szenvedést. Ez a második fajtájú szenvedés nem szükségképpen szenvedése az embernek. Ezt ember okozza az embernek. Két magatartás lehetséges ezzel az ember okozta szenvedésünkkel szemben. Erősebb fegyverrel kiütöm a szenvedést okozók kezéből a szenvedést okozó fegyvert – ez az egyik lehetséges magatartás. A nem-jézusi. A másik: hirdetem a megtérést, a tudat-átalakítást, a szeretet alternatív társadalmát, s ennek fejében a hatalmasok üldözni fognak. Ezt a szenvedést Isten Országát építeni akaró magatartásom következtében zúdítják rám az Ország ellenségei. Ha akarom az Országot, viselnem kell a vele együtt járó szenvedést.

Itt jelentkezik a türelem, a *paciencia* jézusi erénye. Megkülönböztetendő az első típusú szenvedéseink során is jelentkező türelemtől. Azért kell megkülönböztetnem, mert ott úgy kell türelmesnek lennem, hogy közben jó reményem van, vagy lehet arra, hogy hamarosan megszabadulhatok szenvedéseimtől akár fogfájás, akár gyomorfekély az. Sok mindent tehetek annak érdekében, hogy megszabaduljak szenvedéseimtől: orvoshoz mehetek, gyógyszert szedhetek be, imádkozhatok is szenvedéseim megszűnéséért.

A második fajta szenvedés esetében teljes tehetetlenségre vagyok kárhoztatva. Az imádság sem veszi el a szenvedést. Sőt, egyre mélyebben ver bele a szenvedésbe. Az imádság egyre világosabbá teszi számomra, hogy nincs mód megszabadulni szenvedéseimtől, sőt, tovább kell tennem mindazt, ami eddigi szenvedéseimet okozta. Ad absurdum, a végsőkéig kell vinnem egy magatartást, amely egyre keményebb reakciókat vált ki magam ellen. Szabadulást, megváltást csak a halál hozhat. Halálom után emlékemet még tovább gyalázhatják, de ez már nekem aligha fáj. Ki-szabadultam már az engem ütők köréből.

Jézus nem disszidálhat sorsából. Jeruzsálembe kell mennie. A próféta-vesztés és vesztés helyére. A gyötrelmeiből fakadó imádság csak előrelöki őt a szenvedés vállalásának az útján: *legyen meg a te akaratod!... Ha tehát engem kerestek...* – és engedi megkötni magát, hogy vigyék a teljes megcsúfolódás golgotai keresztje felé. A Getszemániban még segíthet elfutni tanítványainak a Golgota-sors elől, de később,

majd ha válla magasáig nőnek, már nem segíthet rajtuk. Fejlettebb tudatuk akkor majd nem engedi meg nekik az elfutást. A lelkiismeret Pétert akkor majd visszafordítja a Via Appián. Akkor majd megérti, hogy Jézus nem halhat meg senki helyett. Péter helyett sem. Isten gyermekei el vannak jegyezve a próféta-sorssal. S hűségük bizony azon fordul, hogy *van-e cérnájuk*, tudnak-e tűrni, kitartani utolsó leheletükig.

Gyűlöltek lesztek mindenki részéről, az összes nemzetek részéről az én nevéért... (Mt 10,22; 24,9; Mk 3,13; Lk 21,17) – az ebben a létszituációban élő tanítványainak Jézus a mindvégig kitartás magatartását tudja csak felkínálni megoldásként: *aki mindvégig állhatatos, az mentődik majd meg* (Mt 10,32; 24,13; Mk 13,13). Ezek *nyerik majd meg életüket* (Lk 21,19). A jó földbe eső magok, az ígét meghallók és megőrzők is csak magatartásuk állhatatos gyakorlásával teremnek gyümölcsöt (Lk 8,17). Az élet a Szeretet Országán belül, az agressziót és az erőszakos megoldásokat kikapcsolás ugyanazt a türelmet feltételezi (Mt 18,26.29). Jézusnak is türelmesnek kell lennie, hogy megtarthassa, szét ne zavarja tanítványait (Mt 17,17; Mk 9,19; Lk 9,41). S ugyanezt a hosszantűrést mutatja Isten is, amikor választottjai könyörgéseikkel hozzáfordulnak (Lk 18,7). Hagyja őket tovább szenvedni? Igen. Nem vág az övéit nyomorgatók közé. Nem szívtelenség ez részéről? Nem. Nem, ha egyszer Isten nem ismeri a vágást, az ütést! Ha a természete olyan, hogy erre nincsen hatalma. Odaadásra van. Vevésre nincs.

Ugyan már! Ne tessék ízetlenkedni ezekkel a jézusi maszlagokkal! Tessék inkább zárandoklatot szervezni Mariazell-be!

Budavári, 1993. május 8.

Annak rendje és módja szerint sohasem írtam életem során „naplót”. Olyan előfordult, hogy írtam valamit, s annak a „napló” címet adtam. Mért kezdek 75. évemben új műfajt? Milyen más műfajban valljam meg, hogy sikerült életem végére „hitetlenné” lennem?

Egy „naplónak” is szabad azért szabatosan beszélnie. Mi az, hogy „hitetlenné” lettem? S miben lettem azzá, ha az lettem? Megmondom: a vallásokban. Az enyimében is. Mert hinni számomra annyit jelent, mint igaznak tartani valamit, s arra rá is tenni életemet. S én nem tudom igaznak tartani mindazt, amiket a vallások tanítanak. Azt sem, amit az én vallásomban. S ezért arra rá se tudom tenni az életem.

S minderre csak most jöttem rá? A folyamat persze hosszú volt, de egész életemben reménykedtem abban, hogy a vallások, miként az ember maga is, fejlődőképesek. Ma is szeretnék ebben remélni. De pillanatnyilag vagy véglegesen – ezt nem tudom eldönteni – elfogyott a reményem. Lehet, hogy véglegesen is. Amit ma az egyházam által felkínált vallásként tapasztalok, az tesz reménytelenné. Reménytelenné, mert meg akar nyomorítani. Fölöslegessé akarja tenni értelmi képességeimet. Rosszabb sorsot készít nekem, mint a papagájé. Annak csak az a dolga, hogy utánamondjon valamit gazdájának. Nekem meg is kell érvelnem, hogy mért tartom igaznak, amit nem tartok igaznak –amennyiben klerikus vagyok. Ha csak

laikus vagyok, akkor elég, ha papagáj vagyok. Persze, figyelő papagáj: rámondania szövegekre, hogy „Amen”, s fizetni az egyházi hozzájárulást. Nemcsak az értelmemet akarja prostituáltatni, hanem a lelkiismeretemet is. Elveszi tőlem a felelősséget. Azt kell jónak látnom, amit mond. Lehet, hogy ma ezt mondja, holnap pedig az ellenkezőjét? Lehet.

Pl. ma kiközösítésbe esem, ha olvasom a Szabad Népet, holnap – húsz esztendő múltán – kegyvesztetté és engedetlenné minősülök, ha püspökeimet nem követem, s nem lépek be a Szabad Nép uraitól irányított Opus Pacis-ba. A Duna innenső partján, Új-Komáromban, ez így van. A túlsó parton már más a szabály. Rév-Komáromban akkor vagyok engedetlen, ha belépek a Pacem in terris-be (az Opus Pacis ottani megfelelőjébe). Mindkettő az ateizmus és az emberpusztító és egyházam-pusztító diktatúra meghosszabbított, egyházi-vallási keze. A lelkiismeretemre itt nincs szükség. Felelősségem csak annyi, hogy jól értesült legyek. Tudjam mindenkor, hogy mit kívánnak tőlem. S ehhez felzárkóznom. Ha megteszem, cukrot kapok. Ha nem teszem, korbácsot. Idomítanak. Azaz, hogy akarnának. Nem idomulok, és lassan rögzül rólam a kép: az egyház ellensége vagyok... Küzdöttem, harcoltam e kép ellen. Vívтам csatám – az egyházért! Könyörögve kértem a hierarchiát: érveljenek. Nem tették. *A Hittani Kongregáció nem vitatkozik* – írta hozzám intézett levelében Ratzinger. Minősítettek, rágalmaztak, hazudoztak minden mennyiségben. Gátlás nélkül. A pápának is. És ütöttek. Elfogyott a reményem. 1993. január 29-én Wojtila is megszólalt. Korábban csak az ő nevében ütöttek. De ily hosszan húzódó makacsságom láttán ő is a 11-es pontra állt: *mutassanak püspökeim megbocsátó készséget, ha(!) megváltoztatom nézeteimet*. Egy életem át gondolkodtam nézeteimen, s egy egzisztenciát vittem vásárra értük. Csak hazudni tudnék. Tudom, hogy elegendő is volna. De beletörne a gerincem. Mást sem akarnak.

Ezért lettem reménytelen a vallásban. Jézus biztosan egyebet akart. Az Atya akaratának teljesítését. S hogy mi ez, abban nincs más bíró, mint kinek-kinek a lelkiismerete.

Budavári, 1993. május 9.

Illenék már ezek után meghatároznom, hogy mi is ez a „vallás”. Emberi jelenség? Társadalmi jelenség? Nyilván, mindkettő. Előbb az utóbbiról szólnék. Valakik menedzselik. Valakiknek ez „hitbizományuk”. Valakik diszponálnak felette. Hogy ezek a valakik kicsodák, ahhoz az egyházat alkotó társadalomnak, az embereknek, a tagságnak, az adót-fizető állampolgároknak semmi köze. Az én egyházamra ez minősítetten is érvényes. A pápa határozza meg egy személyben, mily feltételek mellett szentelhet fel a püspök valakit pappá. (Eretnekség azt képviselni, hogy a pápát le lehet szavazni!) A püspökké szentelést illetően már nemcsak a feltételeket szabja meg, a személyt is ő maga szemeli ki hivatalai által. De még ezek után sem kerül sor a köldökzsinór elvágására: a pápa akármikor megvonhatja tőle a püspökként fungálhatást biztosító *iurisdictio*-t (olyan ez, mint amikor elveszik a rendőrök az autóstól a jogsit). Másfelől a számára legalkalmasabban működő

püspököknek bíborosi kalapot adományoz. A pápa nem váltható le, hivatala életfogytiglani hivatal. A legmegbízhatóbbnak bizonyult püspökök, a bíborosok választják meg saját körükből az új pápát. Csoda, ha minden megy újra előről?

A rendszer tökéletes. Kakukkfióka nem kerülhet a *Sacrae Romanae Ecclesiae Cardinales*, azaz a bíborosok sorába. Ha netán véletlenül mégis, hamar lebukik, mint V. Celesztin (v.ö.: *Ignazio Silone*, Egy szegény keresztény kalandja). De ilyesmi ritkán történhetik meg. A püspök-kreálás üzeme sokszoros biztonsággal dolgozik. A jelöltet, a kiszemeltet már nagyon korán, esetleges szentelését már tíz évvel megelőzően elkezdik gondos „figyelésben” és figyeltetésben részesíteni. Ennek ellenére is megtörténhetik azért, hogy törököt fognak, mint pl. *Jacques Galliot*, az Evreux-i püspök esetében. A pápa nem áll szóba vele. A párizsi nunciuson keresztül megüzeni neki, hogy hiába megy Rómába, nem fogadja őt. Ha úgy akarja, segédpüspököt nevez ki melléje, s arra bízza mindazt, amiben megbízhatatlanná vált a korábban kinevezett személy. Amit a pápa megtehet püspökével, a püspök megteheti a papjával. A pap ugyan jogorvoslatért a pápához fordulhat, de gyakorlatilag nem fordul elő, hogy a pápa igazat adjon az alacsonyabb beosztású klerikusnak a magasabb beosztásával szemben. A pappá és a püspökké szenteltség dogmatikánk szerint „eltörölhetetlen jegyet” nyom rá a felszenteltre, miként a keresztség a megkereszteltre, tehát papok ők „mindörökre”. De ezzel a jeggyel a klérus tagjai elmehetnek Kukutyinba zabot hegyezni: az *ordo* (a felszentelés) nem minden, kell még a *iurisdictio* is a működéshez. Ezt a pápa is, a püspök is bármikor megvonhatja a „beosztott” személytől. A pápához tehát lehet fellebbezni, de minek!? A pápa ellenében fellebbezni pedig nem lehet sehová. Az Istenhez sem lehet, mert Ő messze van. S különben is... Az Isten tehetetlen, ha egyszer, sok egyéb ok mellett is – dogmatikánk szerint – kiszolgáltatta magát a mindenkori egyházi-pápai döntéseknek, mert amit a Péter-utód *megköt a földön, kötve lesz a mennyekben is* - ahogyan doktrinálódtunk.

Amit idáig elmondtam: szimpla diktatúra. Ezt csinálták a múltban, ezt csinálják a jelenben is a világ nagyjai, gazdagjai, hatalmasai. Tehetik, hiszen van hadseregük, rendőrségük, börtönük, akasztófájuk. Volt egyházunknak is. Ma már nincs. Garibaldi végleg – remélhetőleg végleg! – kicsavarta mindezt a pápák kezéből. Az egyházi diktatúra mégis tovább funkcionál... hadsereg, rendőrség, börtön és akasztófa nélkül is. Hogyan lehetséges ez? Hát úgy, hogy a jó katolikus a vallási hit erejében engedelmeskedik a mindenkori pápai, püspöki, plébánosi rendelkezéseknek. Vallási hite erejében teszi ezt, ami annyit jelent, hogy amikor a pápának, püspöknek, plébánosnak engedelmeskedik, akkor magának a Jóistennek engedelmeskedik. Mi ennek az alapja? A kulcsok hatalma..., ahogy tanultuk: a pápa kezében van a mennyországnak, üdvösségünknek a kulcsa. Amit ő mond, az az Isten szava. Amit ő tesz és kíván, az az Isten akarata. Megfellebbezhetetlenül az. S nem azért, mert a püspökök, a plébánosok és a kedves hívek, a női, ill. férfi nemhez tartozó laikusok is mindezt ugyanúgy gondolják – ahogyan a *Lumen Gentium* ezt sejtetni akarja –, hanem azért, mert egyes-egyedül ő az iparos. Egyes-egyedül és sajátmagától, ahogyan az I. Vatikáni Zsinat gondolta és tanította. A II. szerint: amit a pápa megfellebbezhetetlenül tanít, az harmóniában van a „hívők hitérzékével”. De hogy harmóniában van-e azzal, azt

kizárólag és egyedül és teljhatalommal megint csak maga a pápa állapítja meg. Ezért aztán a Lumen Gentium úgy hozhatta ezt a „hívők hitérzéke” nevű újdonságot, hogy esze ágában sem volt kiigazítani az I. Vatikáni Zsinat „magamagától” – gondolatát. S ha éppen kiigazították volna a zsinati „atyák”, Felici bíboroson keresztül VI. Pál megmagyarázta volna, hogy a kiigazítást éppen ellenkezőleg kell érteni, mint ahogy leírták. De nem is lehet soha semmit kiigazítanunk, hiszen vagy lenyeltük a bölcsességet, vagy nem, azaz vagy tévedhetetlenek vagyunk, vagy nem.

Az egyházban a többség mindenképpen az Isten igazságát és az Isten akaratát közvetíti a „hívek” számára. Azért „hívek”, hogy a közvetítést szépen megköszönjék, elfogadják és magukévá tegyék. A tévedhetetlent meg a nem tévedhetetlent. Nemcsak a tévedhetetlenül már definiált dolgokról gondolkodik a változó idő változó problémáitól körülfogott ember. A többség véleményét nyilvánít az új problémákról is, és „rendes” tanító hivatala folytán foglal állást. A „nem-rendes” (*ex cathedra*) tanító hivatalának erejében tévedhetetlen tételeket fogalmaz. A „rendes” tanító hivatala erejében viszont „autentikus” tételeket fogalmaz. Mit jelent az, hogy „autentikus”? Azt, hogy érvényes. S ez mit jelent? Azt, hogy ezt is minden megvitatás nélkül el kell fogadnom. Hát akkor mi a különbség a tévedhetetlen és az autentikus tétel között? Nem az, hogy a másodikat nem kell elfogadnom. Hanem? Hát az, hogy a másodikat úgy hívják, hogy autentikus. Ha egyszer a többség pl. már nyilatkozott arról, hogy a nőket nem szabad, nem lehet Jézus egyházában pappá szentelni, akkor a hívő teológus, meg a hívő laikus, meg a hívő klerikus már nem vélekedhetik ebben a kérdésben másképpen. Nem lehet többé része a *quaestiones disputata*-nak az, amiről Róma már nyilatkozott. Ezt nekem külön is megmagyarázta Ratzinger, a Szent Inkvizíció felelőseként. S ha nem vonom vissza az Egyházrendnek azt az álmát, hogy a püspök nőt is szentelhessen, ha egyszer az istenadta nő – nőletére is képes népet gyűjteni, apostolt nevelni Istennek, Jézusnak és az ő egyházának, akkor vegyem tudomásul, hogy *téves, veszélyes és félreérthető* könyvet írtam.

S aki nem akarja kockáztatni üdvösségét – s ha a klerikusok közé tartozik, akkor még ezenfelül földi-egyházi beosztását, munkaviszonyát, pozícióját, karrierjét –, az mindig és mindenkor igaznak tartja a többség megnyilatkozásait. Ha holnap az ellenkezőjét mondja igaznak és követendőnek, mint amit tegnap mondott, akkor is. Sőt, ezenfelül még észre sem veszi, hogy a tegnapi szöveg az ellenkezőjét mondja a mainak, s a többséggel együtt vallja, hogy az egyház változatlan tisztaságban közvetíti Isten kinyilatkoztatását nekünk, s ennek jegyében igaznak tartja a tegnapi szöveget és az azzal ellenkező mait is.

Hogy tud életképesen működni egy ilyen rendszer? Úgy, hogy képes korrumpálni az emberi jellemet. Úgy, hogy át is életi az emberrel, hogy korrumpálódása valójában a legmagasabb erkölcsiség. Hiszen az Istenért és az ő ügyéért korrumpálja magát. Hogy tud működni ez a rendszer? – kérdezem újra. Hát úgy, hogy gazdagon fizet idelent – pénzzel, pozícióval, karrierrel a korrumpálódóknak, másfelől hazugsággal, rágalommal, erkölcsi megsemmisíteni akarással a magukat korrumpálni nem akaróknak. Ráadásként az előbbieknak ígéri odafent az

örök életet, az utóbbiaknak pedig az örök poklot, ahol majd sírhatnak, s csikorgathatják a magatartásuk miatt kapott szenvedéstől fogukat azok, akik nem voltak hajlandók – mint mondatik – magukat meg és összetörni, magukat megalázni, azaz saját gondolataikat, meggyőződésüket fölibe rendelték Isten kinyilatkoztatásának, amit természetesen a hierarchia, előljáróik szava tévedésmentesen közvetített feléjük.

Az evilági diktátorok még sokat tanulhatnak a vallásoktól. Sztálin rendszere pórbált tanulni. De ott az *önkritika* nagyobbára még csak hazudozás volt. Nálunk ennél többről van szó. Mi a vallásban képesek vagyunk bűnnek megélni a ragaszkodást meggyőződésünkhöz. Mi a *tagdíjat* nem kényszerből fizetjük, hanem lelkiismeretünk parancsára fizetjük az *egyházi hozzájárulást*.

Mire jó ez a vallás?

Budavári, 1993. május 10.

Ha hisszük, ha nem, a vallás – van. Én is vallásos vagyok. S nem is csak úgy, a magam szakállára. Tagja, sőt papja vagyok egy konkrét vallásnak, a római katolikusnak, melynek velem együtt úgy nagyjából egymilliárd tagja van. A szüleim is katolikusok voltak. Vallásosnak és katolikusnak neveltek. Egyházi iskolába is írtattak. Vittek, mint kisfiút, misére, októberi ájtatosságra, májusi litániára. Tízéves sem voltam még, s hallgattam már a főváros leghíresebb hitszónokait. Schütz Antal lábainál ülve tanultam a teológiát. Nem volt kétségem, hogy igaz az utolsó tétel. Nem is értettem, hogyan lehet, hogy vannak olyanok, akik nem akarnak áttérni hozzánk. Gyenge elméjük? Nem látják, hogy nekünk van igazunk? Látják, és mégsem vonják le a következtetést és a tennivalót? Gazemberek?

A saját bőrömön kellett megtapasztalnom, hogy miről is van szó. Az életemet tettem rá a vallás ügyére. Szándékomban – már a tanultak alapján is. Ténylegesen pedig – a személyes Jézust-értésem alapján és erejében. Kiderült, hogy nem kellek. Sem áldozati készségem, sem én magam. Csak egy felettes énre van szükségük belőlem. Magamra nincs.

1950 decemberében, vagy '51 januárjában, a karácsonyi szünetben Sík Sándor, a provinciális, tatai rendházunkba hívta a kisközösségi munka iránt érdeklődő piaristákat, rendtársaimat. Török Jenő piaristával s a debreceni kisközösségi munka *laikus* vezető személyiségeivel együtt az volt a feladatunk, hogy számoljunk be erről az újfajta pasztorális munkáról. A háromnapos tanácskozás végén Sík Sándor megtisztította a terepet a meghívott *laikus* előadóktól, s csak hozzánk, rendtársaihoz kívánt szólni. Ezt mondta: *Ez a munka jó munka, katolikus munka, piarista munka. De vegyétek tudomásul, hogy az egyházban semmit sem lehet csinálni alázat nélkül.* Nem emlékszem, hogy kifejtette volna, miben is állna ez az alázat a mi esetünkben. Arra meg biztosan emlékszem, hogy nem igényelte sem más, sem én, hogy megmagyarázza.

Semmi gondom nem volt ezzel az egyházban szükséges alázattal. Semmi, mert engem ebben az egyházban szerettek. Szerettek és elfogadtak, még futtattak is.

Szeretett mindenekelőtt Sík Sándor. 1929 őszén ő jön be osztályunkba hittanórát tartani. Talán a második órán felállít s kérdezi a 12 kis próféta nevét. Mondom, hogy nem tanultam meg, mert az csak az apró betűben van. Beírja a szekundát. A következő órára fújom, s megtesz *miniszterévé*. Fogalmam sincs már, hogy miben is állt miniszteri funkcióm, csak azt tudom, hogy nagyon büszke voltam rá. Akkoriban a Katolikus Szemle főszerkesztője már laikus volt: Várdai Béla. Ötgyermekes családapa volt a Várdai bácsi, akinek velem hasonló korú vagy nem sokkal fiatalabb gyerekeivel együtt játszottam a Ferenc téren. Várdai bácsi velem küldte Sík Sándornak a korrektúra-anyagot, gondolom a Sík-versek kefélenyomatát. Tanítás után vagy szünetben vittem fel szobájába. Leültetett egy fotójbe, kezembe nyomott egy *diák-cigarettát* (a szekrényéből kivett egy szelet csokoládét), s én megilletődötten harapdáltam, míg ő asztalánál átnézte a szöveget. Fél évig hallgathattunk csupán. A második félévben már a szegedi egyetemen tanított.

Szeretett Pintér Laci bácsi is, aki püspöki helynöki minőségében kinevezett egyetemi lelkésznek, a Debrecen városa ifjúságának összehozására rendelt ifjúsági Actio Catholica vezetőjének, a Tiszántúli Actio Catholica-programok moderátorának, magával vitt az esperesi kerületek koronáira előadónak. Az Actio Catholica központi, budapesti püspök-igazgatójával, Endrey Mihállyal is sikerült – kezdeti nehézségek után – szót értenünk, és szót értenem. Még finanszírozta is az egyetemisták lelkigyakorlatait (útiköltség, ételmezés). Lelkigyakorlatot tarthattam a környékbeli papoknak, a miskolci Szent Annában is, Száva kanonok-plébános felkérésére. Előadhattam kispapoknak a Központi Szemináriumban. Vittem valamire, tehát nem volt baj az alázatommal. Ha baj lett volna, nem vittem volna semmire – a Sík Sándor-féle tételnek megfelelően.

De azért mégis szeget ütött fejemben ez a szó. Az alázatról tudtam egyet és más, hiszen a *lelki életről* szóló könyvek erről csaknem mind beszéltek. Így aztán Tatát követően kezdtem vizsgálni az alázatról beszélő jézusi szövegeket. Valami egyébre találtam, mint ami nevelődésem folytán addig élt bennem. Alázatos az, aki képes meghajolni egy felsőbb akarat színe előtt – ez volt a régi kép. Alázatos az, aki képes kicsivé és senkivé és semmivé gyalázódni istenellenes hatalom részéről – ez volt a Jézustól tanult új. A kettő között akkor számomra nem volt ellentmondás. Az egyházam vezetői azt várták el tőlem, amire Mindszenty bíboros a maga életével nekünk példát is mutatott. Ha ezt így nyíltan nem is fogalmazták meg számomra, de ezzel volt tele akkor minden mondott és írott szavam..., s nem állítottak le. Csóválták a fejüket, de Mindszenty is rángatta az oroszlán bajszát. Így hát nem volt baj az alázatommal meg az egyházhűségemmel sem.

A változás csak 1951 tavasza, a Grósz-per után következett be. Pintér Laci bácsi szól, hogy a hátsó lépcsőn menjek fel, ha hozzá megyek, hogy ő (a helynöki irodában már bent ülő ávós) ne lásson meg. Endrey püspök is mondja nekem, hogy ő *száraz*. Kérdezem, hogy mit jelent ez. Valahogy mosolyogva, restelkedve mondja, hogy nem tud több pénzt adni a lelkigyakorlatokra. Nem a pénz fogyott el.

S valamikor 1951. végén vagy 1952. elején Sík Sándor is megszólal. Ülök szobájában. Amikor felutaztam Pestre, mindig bementem hozzá. Nem emlékszem,

minő előzmények után mondja: *Nyilvánvaló, hogy a jelen körülmények között csak templomon belül szabad folytatnotok a munkát.* Hogy válaszoltam-e valamit, vagy csak néztem, nem emlékszem. De úgy él bennem, hogy nem tudta folytatni szövegét. Hogy lehetetlen volt számára akkor ezt a szöveget továbbmondania nekem. A templomban a szóban forgó munkát nem lehetett csinálni. Ezt tudta ő is, én is. A templomban hideg van és padok vannak és békepap plébánosok vannak, a debreceni Szent Annában is, ahol én *templomozhattam* volna. S ha nem békepap – akkor félelemmel teli plébánosok voltak, vagy legalább egy sekrestyés, akiről sejthető, hogy beszámolót kell tartania a rendőrségnek mindenről, ami a templomban történik. A rendszer nem engedhette meg magának azt a luxust, hogy legyen olyan közterület, amelyet nem világít át teljesen. A *munkához* pedig kellett egy asztal, amelyet körül lehetett ülni. Kellott egy akármilyen kicsi lyuk, amelyben meg tud szólalni a lélek belsejében formálódó emberi-isteni hang. Ellenséges kamerába vagy lehallgatóba beszélve, vagy ennek tudatában-félelmében ezt a *munkát* nem lehetett csinálni. Lélektani lehetetlenség lett volna.

Mindenesetre úgy álltam fel a beszélgetés után, hogy ő is tudta, én is tudtam, hogy amit mondott, az számomra érvénytelen, mert nem tudta befejezni, amit elkezdett. Önmagával kerül ellenkezésbe, ha elmondja: *nem teheted tovább, nem lehetsz vértanúvá, nem lenne ez jó az egyházunknak, a két megegyezés (1950 és 1951) után ennek a munkának az ideje már lejárt, mert csak azt tehetjük, amit a pártállam nekünk tenni engedélyez stb., stb.* Nem rombolhatta bennem össze az én Sík Sándor-képemet. Mint költőtől tőle is tanultam a vértanúság ígéit. Különb senki sem volt nála számomra kortársaim közül. Magatartásomról egyértelmű lehetett ez számára is.

Hogy jól mértem fel ennek a beszélgetésünknek levegőjét, erről hamarosan igazolást is kaptam. Fura forrásból. 1952. szeptemberében, letartóztatásunkat követő napokban az engem kihallgató *őrnagy úr* szájából kapom a *helyszíni* információt: *Sík Sándor a rendházfolyosóján haját tépve mondja: jaj, nem tudtam parancsolni nekik!* Így volt. A húr köztünk és az egyházi intézmény között csak megfeszült, de még nem pattant el. Még egy voltak velünk.

1956. október 27-én délelőtt „törtünk ki” a váci fegyházból. Október 28-án már a pesti rendházban vagyok. A folyosón találkozom Stadler Frida nénivel: *Atya, a Mindszenty és a maga neve most a zászló!* Megyek be Sík Sándorhoz. Intézkedik: *Adjatok reverendát meg breviáriumot neki.* Hozzám meg: *Majd valami szép állást találunk neked.* A börtönévek alatt kaptam egy kisebb sérvet, s most megyek a Széher úti egyházi kórházba megoperáltatni magam. A betegek között ott van Shvoy, az egyetemi lelkészek püspöke. Mint – változatlanul – egyetemi lelkész számolok be neki, amiről tudok a kisközösségi munkákat illetően. Megértéssel mondja, hogy neki is vannak információi erről, tud a *munka* folytatásáról. Otthon vagyok tehát. Otthon, bár az oroszok visszajöttek, de reménykedünk, hogy még nem dőlt el véglegesen semmi. Azaz még etetjük magunkat. Balanyi Gyuri bácsi, házi történészünk, reményt keltve erősítgeti, hogy *egy nagyhatalomnak nem lehet érdeke, hogy magára haragítsa az egész világot.* Él még XII. Piusz is, aki szuszpendáltatja a vezető békepapokat. Bresztóczyt is, akit fejfelé lógattak ki az *Andrássy út 60* börtönének ablakán,

hogy meggyőzzék: békepappá kell lennie, ha élni akar. Betagolódom, beletartozom tehát még a hierarchia által akceptált vagy megszabott rendbe. Azaz még „alázatos” vagyok, még vihetem valamire.

Végleges szabadulásom után, 1961-ben viszont egyértelmű, hogy a korábban megfeszült húr már elpattant. A Debrecen területén akkor illetékes csanádi püspökhöz, Hamvashoz fordulok egyházi alkalmaztatásom tárgyában. Időpontot ad. Fogad. De szólni – lehallgató készülék előtt – csak ennyit szól: *Maga börtönben is volt? Majd írok.* Vége az audienciának. Majd ír is, és ezt írja: *nem kívánom alkalmazni.* Még csak nem is azt, hogy *nincs módom alkalmazni.* A húr elpattant. A püspök átallt a másik oldalra, a hataloméra. Azzal azonosult. Ott kíván feddhetetlen lenni. Pedig ismer jól. Vagy éppen azért, mert tudja, hogy ki vagyok. 1951-ben még a szegedi dóm egyik toronyszobájában tartok a KALÁSZ (Acsai Ilus) által szervezett Csanád egyházmegyei fiatalasszonyoknak lelkipálosítást. Hamvas is fel akar mászni a toronyba. Ilusnak úgy kell megmagyaráznia, hogy ez mégiscsak túlságosan veszélyes lenne a püspök atya számára. A püspök még nem gondol a veszélyre. Csakhogy közben eltelt tíz esztendő. Már nem vagyok a pakliban. Már nem vagyok *alázatos*. A püspök igen. Még három év, s közben megfordult széljárás következtében a Vatikán kinevezi püspökké azt az öt papot, akik idejében megértették, hogy egyházat építeni csak úgy lehet, ahogyan azt az államhatalom engedélyezi.

Még egy kép: szabadulásom után, amikor csak tehetem, boldogan sietek be a rendházba, rendtársaim közé. Még mindig Sík Sándor a provinciális (haláláig). Egy ízben a házfőnök – volt debreceni házfőnököm, Nagy Miklós – szól: *Gyurka, a konvizziórium (a tartományfőnöki tanács: Sík Sándor és négy asszisztense) úgy határozott, hogy bármikor bejöhetsz a rendházba. Ebédet is kaphatsz bármikor itt, az én házfőnöki szobámban. De hat hétnél sűrűbben az ebédlőben, a rendi közösség előtt ne jelenj meg. Ugye megérted?* Mondtam, hogy igen, de támolyogva mentem ki szobájából az utcára. Nehéz megérteni, hogy nem vagyok otthon, ahol otthon volnék. Egyre kevésbé kezdek *alázatos* lenni.

A 80-as évek végén Varga provinciálistól már ezt hallom. *Neked erre a munkára nem adott senki megbízatást!* E szavakat akkor már hullagyalázásként hallgattam. De szelíd voltam. Azzal a bevezetéssel, hogy *Te akkor még az iskolapadban vagy ott sem ültél talán, a ezért nem tudhatod*, meséltem neki egy rendtörténetet, aminek alapján aztán értékelhette a maga fent idézett szavait.

Ja, hát emberek vagyunk. De hát az egyház, bár emberekből áll, csak több kell hogy legyen mint egy merő szociológiai alakulat, amely emberekből áll. Az egyház – misztérium is volna. Misztérium, mert bár bűnös emberekből áll, mégis – *una, sancta, catholica, apostolica* stb. Ezt elfeledtem? Az az én bajom, hogy nem feledtem el. S azt is tudom, hogy attól, hogy mondjuk, még nem az. Ha misztérium, mert az egyházban benne van a Fő is, aki a Krisztus és a Második Isteni Személy, akkor annak meg is kell látszania. De attól, hogy mondjuk magunkat szentnek, még nem vagyunk az. A mondás alapján lehetett volna szent a Bolsevik Párt is. Lehetett volna az is *una, sancta, catholica, apostolica*, mert bizony fel akarta szabadítani az egész világot. Ja, nem kértünk belőle? S az egyházi üdvözítésből kér az emberiség?

Amikor Mindszentyt letartóztatták, a rákövetkező napokat a magyar fiatal papság színe-java együtt töltötte a Manrézában. Páter Hunya tartott lelkigyakorlatot hittanároknak, egyetemi lelkészeknek. Mindszenty példájának s mártírúmának jegyében biztos és határozott hangon erősítette bennünk a lelkigyakorlat a mártírúm meglevő készségét. Ugyanez a páter vagy másfél-két esztendő múltán újra tartott nekünk lelkigyakorlatot, már az 1950. évi megegyezés után. Ha az előző hangja a mártírúm glóriájé volt, ez a nyűszítésé. Két mondatára emlékezem Az egyik: *Csak a püspöki karnak van joga egyházpolitikát csinálni.* A másik: *Nem a mártírúm, hanem a pöcegödör felé megyünk.* Felmérte jövőnket.

Budavári, 1993. október 24.

A mai vasárnapi szentmise evangéliumában a törvénytudó (thóra szakértő) rákérdez Jézus értékrendjére: melyik a nagy parancs a törvényben? Bethlen Miklós, a 17. századvégi erdélyi főúr, emlékiró, s Zrínyinek, a költőnek és hadvezérnek jóbarátja pedig arról beszél, hogy *az a mi nemzetünk tragédiája, hogy sohase tehetjük azt, amit tennünk kellene, hanem csak azt, amit tennünk lehet.* A Bokor életútja viszont arról beszél nekem, hogy az értékrend határozza meg az embert s a magatartását. Mindenkit a maga értékrendje. Persze nem minden alkalommal, hiszen bűnt is követünk el..., olyankor, amikor szembefordulunk értékrendünkkel. Ha a kockáztatott érték kicsiny, üsse part, ha vétkezünk... több is veszett Mohácsnál. De amikor nagy érték forog kockán, akkor tényleges értékrendünk parancsára kell cselekednünk. Ebből pedig az következik, hogy vagy azt tesszük amit tennünk kellene szánkon hordott eszményeink alapján, vagy pedig azt, amire hajlandók vagyunk, s ezért ténylegesen tenni is akarunk. Lehetne tennünk tehát azt is, amit „nem lehet”, csak drága árat kellene fizetnünk érte. Aki azt teszi, amit tenni „lehet”, nem akarja megfizetni ezt az árat.

Szolimánnak, a mohácsi csatát követő években jól jött a kettős királyválasztás. Még jobban jött, hogy mind a két király király is akart maradni. Így pártfogásba vehette a csecsemő János Zsigmondot, s elküldhette őt Izabellával, az özvegy királynővel együtt Lippára – hűbéresének. Buda bevétele után Szolimán számára Bécs ostroma a soros feladat. A hűbéresre eső feladat: Temesvár vonalától keletre biztosítani Szolimán javára a háttér-országot. Védje e területet a bécsi királlyal szemben maga a magyarság. Nem kell ott a töröknek várat építenie, helyőrségről gondoskodnia, megvédjük a Padisah birodalmának ezt az erdélyi szeletét mi magunk, még adót is fizetünk harcai támogatására, sőt hamarosan majd együtt harcolunk velük a nyugati magyarokkal szemben hazánk felszabadítói ellen János király nyomdokaiba lépven. Ha pedig rendetlenkednénk dolgunk végzésében, a Portának csak üzennie kell az ugyancsak hűbéres krími tatároknak, s azok megcsapolják vérünket, aranyunkat is..., a felégett javakat itt hagyva, a hadifoglyokat magukkal hurcolva, készen a következő portyára.

Nem igaz, hogy Mohács után csak azt tehetjük, amit tettünk. Mohács előttre vonatkozóan sem igaz a Bethlen Miklós tétele. *Ha Magyarországot három aranyon*

meg lehetne venni, s a magyar uraknak kellene összeadniok ezt a három aranyat, elvesznék az ország – valahogy így szólt Mohács előtt a pápai megbízott jelentése az országról a pápának. Mert ahogyan a Habsburg felajánlotta János Zsigmondnak az Oppeln-Ratibor hercegséget, felajánlotta volna azt boldogan az apjának is. De János király mindenképpen király akart maradni, ezért aztán inkább kezét csókolt a hódítónak, aki bizony a magyar király szövetségeseként és a magyar király kérésére jött be seregével az országba, és az ő vendégeiként sétáltak be csapatai Ósbuda várába, hogy lófark, török zászló kerüljön Boldogasszony templomának keresztje helyére. Mért túrték a magyar urak? Egyszerű okon: amíg két király van, kétszer annyi a szétsztható méltóság, s az azzal járó, járható adomány, latifundium. Ennyi eszük sem volt? Nem látták, hogy egy ország akkor is egy ország csak, ha két királya van? Volt eszük, meg látták is, ami látható volt, de bizakodtak, hogy majd csak kiütik a nyeregből a másik királyt, meg azokat, akik a másik királyra tettek. Király is, urak is tehettek volna másként, mint ahogy tettek, de megakadályozta ezt valóságos értékrendjük: családjuk, *házuk* gyarapodása, amihez a török szövetsége árán is ragaszkodtak. Az ország érdeke legfeljebb felettes énjüket határozta meg, s ez erőtlennek bizonyult a családi-házi érdeket veszélyeztető válságszituációban. Kicsi kört ölelt át az, ami számukra a „legnagyobb parancsnak” bizonyult a Törvényben. Nemhogy a felebarátot nem szerették úgy, mint magukat, még a nemesek társadalmát sem.

Ha a töröknek magának kell biztosítania a Temesvártól keletre eső országrészt, ha a nyugati és keleti magyarság nem háborúzik egymás ellen, bizony jobb pozícióba kerül a *bécsi király*, és rosszabb a helyzete Szolimánnak. Ha nem leszünk a török hűbéresévé, talán megrövidült volna a hódoltság ideje. A történelmet nem a végzet irányítja, hanem helytállásunk és helyt nem állásunk. Az értékrendünk. Azt tesszük-e, amit a legnagyobb parancs kíván tőlünk, vagy más és kisebb parancsok határozzák meg magatartásunkat – ezen fordul a sorsunk. Nem a végzet diktál nekünk, hanem magunk hozzuk magunkra a „végzetet”, a végkövetkezményeket. János király és hívei képtelenek voltak a „nagyobb parancshoz” igazodni, ami az ország érdekét jelentette volna, csak a „kisebb parancs” tudta meghatározni őket: *házuk*, családjuk érdeke. Az élet próbája az élet. A legnagyobb parancs attól legnagyobb, hogy az szolgálja legjobban az életet.

Talán 1946-ot írtunk. Szüleimet utaztam meglátogatni, s a HÉV-en a Keleti és Mátyásföld között beszélgettem egy tőlem vagy húsz évvel idősebb férfival, aki ismert gyerekkoromtól kezdve. Nevére már nem emlékszem, de író-műfordító volt, s számomra tekintély. Beszélgetésünk alapján hamar tisztába jött velem, s nagyon komolyan figyelmeztetett: hagyjak fel minden vértanúság-koncepcióval, mert a legmagasabb rendű erkölcs éppen életünk megőrzésében áll. Nem tudom, mi lett vele. Börtön után már nem került utamba. Meghalt? Disszidált? Nem tudom. *Aki meg akarja menteni életét, elveszti azt.* Az életet megmenteni nem lehet életet elvesztés készsége nélkül. Nem az én személyes életem, szabadságom, vagyonom megőrzése, gyarapítása a legnagyobb parancs. A nemzet java a nagyobb parancs. Mindenki java – a legnagyobb parancs. Eljutott-e ennek látására útitársam – nem tudom. Engem akkor

elgondolkodtatott tételével.

Az életet akarjuk megmenteni, s ennek szolgálatában igazodunk a kisebb parancsokhoz. Következménye az élet elvesztése. A hűbéres fejedelem a szultán kutyája, s az erdélyi urak a fejedelem kutyái lesznek: Erdélyben megtörik a rendiség alkotmányos ereje is. A hódoltságban sincs ugyan alkotmány, de ott „törökösség” sincs. A nyugati országrészben pedig, amely harcol a törökkel, legalábbis módjuk van az uraknak küzdeniök rendi kiváltságaik megőrzéséért. Lehet, hogy annak, amit mondandó vagyok, nagyon sok oka van. De az okok között biztosan szerepel a „kisebb parancshoz” igazodás is, amiről a fentiekben szóltam. Mit mondok? Azt, hogy az „életet” a nagyobb parancshoz igazodó hódoltság és a nyugati országrész jobban meg tudta védeni, mint a keleti országrész. Trianon a török hódoltság következménye. Következménye annak, hogy a magyar népesség számaránya a török hódoltság következtében s annak végére 80%-ról 40%-ra zuhant. Nos, a trianoni békediktátum meghagyta nekünk a nyugati országrész és a hódoltsági terület felét, a keleti országrészt a maga teljességében elszakították tőlünk. Ott pusztult a legnagyobb arányokban a magyar. Hosszú távon biztosan nem bizonyult kifizetődőnek a hódítóval puszkizkodás.

Egy magatartás értékét az életet megőrizni tudó erején lehet lemérni. A hódító kezének megcsókolását a „kisebb parancs” követése javallja. Életellenesnek állítom ezt a kisebb parancsot, s azt képviselem, hogy az elmúlt félszázadban ez a „kisebb parancs” határozta meg nemzetünk életét. Ki-ki biztosítani akarta a maga családját-házát. Ezért adhattak ki a hódító sáfárai 800.000 párttagsági könyvet, s ezért lett majdnem mindenki rendőrspiclivé, akit erre a „sáfárok” felszólítottak. Eredmény? Lettünk „legvidámabb barakk”, melyben a „kocsi” mellett döntöttünk a „kicsi” kárára. Eredmény: jó négymillió abortusz, valamint világbajnokok lettünk e kollektív, nemzeti öngyilkosságon túl a privát öngyilkosságban, válásban, alkoholizmusban és jellemzően – a táncdalkultúrában. Eredmény: nincs bűnbánat, s a „sáfárok” felemelt fejjel élvezik a megváltozott körülmények között is sáfárságukkal szerzett anyagi és szellemi kiváltságaikat. Eredmény: ők haszonélveztek a szocializmust, elsősorban ők haszonélvezik a most alakuló piacgazdálkodást is. Eredmény: rögzül a nemzet tudattalanjában is: a hódítót kézcsók illeti. Eredmény: országos pusztulás. Nem feltétlenül anyagi, de mindenképpen: biológiai és erkölcsi.

Mindez nagyon szép. Ha a magyarok hajlandók volnának a fentieket tudomásul venni, lehetne is partikuláris (magyar) értéke a fenti megállapításoknak. Nem partikulárisan mindez csak annyit mond, hogy pusztul a férgese. Pusztul, mert: *az idő az ocsut nem szánja. Tört nemzetnek miazmás vágya halálra való, nem kár érte.* Lehet, hogy másnak nem, de azért nekünk, magyaroknak minden bizonnyal mégiscsak kár. A „kisebb parancs” nyomában léptünk be a pártba, *de azért jó magyarok* akartunk maradni. Szándékunkban – nem kétlem. De most azért emelkedjünk fölibe a hódítók kezét csókoló, Sztálin-kantátát komponáló vagy csak lelkesen fújó *jó magyar kommunista* szándékoktól hordozott öngyilkos magatartásoknak és nemzeteknek. Nem azért, mert „le vannak hányva”, hanem azért, hogy máshonnan, magasabb tájról hozunk neki is, másoknak is segítséget.

Mi volna ez a magasabb táj? Hát az egyház! Az „idház”, ahol felüdítik a kókadtat. Ha valaki erre azt mondja, hogy ne vicceljek már, megértem őt. Mért értem meg? Azért értem meg, mert az egyház a gyakorlatban nem magasabb táj, bár elméletben annak kellene lennie, hiszen arra csinálták, hogy az legyen. Honnan ez a gyors egyetértésem azokkal, akik viccnak minősítik, hogy az egyház-táj felől akarnám hozni a segítséget? Hát többek között a hazai félszázad egyházi helytállásának mérlegéből. Van ilyen mérleg? Nyomtatásban nincs, de a tudatomban van. Mi van nyomtatásban? Magasztaló ének csudálatos helytállásunkról. Alap nélküli ez? Nem az, van alapja. Mindszenty nevével kezdődik ez a fél századunk. Az ő ajkáról nem cuppant puszi a hódítók keze fejére, még a kisgazdapárti miniszterelnök-sáfárt is állva – le sem ültetve a miniszterelnököket – okította ki, hogyan kell és hogyan nem szabad viselkednie. Ennek a Mindszenty-kezdetnek volt olyan ereje, hogy van miről írni, ha a magyar egyház helytállásáról akarunk könyvet kiadni. De van ebben a félszázadban egyéb is. Helyt nem állásunkról is volna anyag könyvíráshoz, s nem biztos, hogy ez a második kötet lenne a vékonyabb.

Csak a summáját mondom itt el a második kötetnek: az egyház pártállamtól és Vatikántól közös erővel kinevezett vezetői úgy ütötték-vágták a magasabb tájnak és üdítő háznak alapított egyház életét, ahogyan ezt a hódítók és sáfáraik kívánták. Így aztán az egyház vezetői is a hódítók sáfáraivá lettek – a Vatikán áldásától és közreműködésével kísérve. Mindez masszívan ágyazódott bele az időbe. E sáfárok ma is hatalomban vannak az egyházon belül, s a Vatikánnal karöltve nagyon vigyáznak, hogy csak a saját fajtájuk kerülhessen melléjük a hatalomba. Azok, akiket e sáfárok ütöttek, azok véletlenül se. Ahogy az egyházon kívüli társadalomban sem hallatszik a bűnbánat szava, nem hallatszik ez a szó az egyházon belül sem, bár mindegyik sáfár tanult annyit a teológiából, hogy – Jézus véleménye szerint – bűnbánat nélkül nincs Isten Ország.

Ez esetben pedig mit akarok az egyházzal? Ha vízbe esem, hogy meg ne füljak, segítségért kiabálok. Akik hallhatják kiáltószómat, azok részint nem tudnak úszni, részint pedig tudnak ugyan, csak nem akarnak megmozdulni. Mivel harmadik csoport nincs, a másodiknál fogom bedobni magam. Ott lehet valami reményem.

„A mi *politeumánk* (állampolgárkodásunk) a mennyekben van.” (Fil 3,20) – írja Szent Pál, bár az Isten akaratából kardot forgató hatalmasakról szóló állításával kicsit relativizálja fenti tételét. De a Diognétoszhoz írt levél néhány évtizeddel később keveretlenül mutatja meg a Filippi-levél fenti állítását. Jó lenne egyszer úgy istenigazában rendbe tenni a kérdést, hogy hol is kíván állampolgárkodni az egyház. A főpapság is, meg a klérus is, no meg az egyszerű és nem egyszerű laikus hívek, még a nőket sem kifelejtve közülük. Mert ha történetesen mind a mennyben kívánnak állampolgárkodni, eléggé furcsa és új szituációba kerülne a tisztelt államhatalom, akár Magyarországon, akár másutt.

Az államhatalmak ugyanis a IV. század eleje óta megszokták, hogy az egyház nem a mennyekben polgárkodik. Van ugyan liturgiája, kultusza, amely a mennyekben polgárkodás benyomását kelti, de ez az államhatalmakat egyáltalán nem zavarja, amíg az egyházi gyakorlat legnagyobb parancsaként a mindenkori államhatalom

célkitűzéseinek támogatását tekinti. Nem zavarja tehát jámborkodásunk, amíg e mennyei polgárkodás a mondott szakrális területen belül marad, s nem csap át a társadalmi életre, s azon belül nem képviseli a mindenkit egybe ölelni akaró szeretet, azaz Jézus evangéliumának a programját. Amíg tehát az egyház megmarad az ún. „lelki” célkitűzésen belül, azaz megelégszik a szeretet evangéliumának liturgiai érvényesítésével, s nem izgat a fennálló törvényes rend ellen – addig semmi baj. Addig államhatalom és egyház egyhasi testvérek, és egymást messzemenően kölcsönösen megalapolják.

A baj akkor kezdődne, ill. kezdődik, amikor valakik az egyház nevében és Jézus nyomában jajt kiáltanak a gazdagoknak, hüvelyébe dugatják a fegyvereket. A baj általában azonban nem tud kifejlődni, mert az egyház nem választott, hanem kinevezett uralkodórétege észnél van, s csírájában tapossa el az ilyesfajta felelőtlen társadalmi izgatást – a különböző korokban az azoknak megfelelő eszközökkel: máglyahalállal a múltban, teljes diszkreditálással a jelenben.

A legnagyobb parancs az életet szolgáló parancs. A kisebb, a különböző szélességű önzéseket szolgáló parancsok meg akarják menteni, de elveszítik az életet. Kisebb parancsoknak engedelmességtünk a török hódoltság idején, s nemzetünk Kárpát-medencei jelenlétének százaléka negatív irányba fordult. Pedig ez nem volt szükségképpen, hiszen a lengyelek az elmúlt ötven esztendő alatt több mint megmásfélszerezték a lengyelség létszámát. Kocsikért eladtuk nemzetünk jövőjét. Minderről a magyar közéletben alig lehet hallani. Minderről az egyházi közéletben ugyanúgy nem lehet hallani. Lehet új szakaszt kezdeni bűnbánattartás nélkül is. Csak ebből tudvalevően nem lesz Isten Országá. S mi az, ami lesz belőle? Aki hisz Jézus szavának, azt is tudja, hogy élet ott van, ahol az Isten Országá.

Eddig tartanak az aranyimisés év feljegyzései, s most térjünk vissza jelenbe.

Városmajor, 2002. január 6.

Menő teológusok azt mondják, hogy azt tudjuk csak Jézusról, amit megállapítottak róla, s ennek csak valamennyi köze van a valósághoz. Ezt tudományosan úgy fogalmazzák, hogy Jézus valója nem áll rendelkezésünkre, csak *hatásának története*. Maga az Újszövetség is hatástörténet. Márk szövege is, amelyet 70-ben írnak, negyven évvel a Jézus-események után.

Jó negyven évvel ezelőtt volt '56. Az ötvenévesek már semmit sem tudnak róla saját tapasztalásból. Jézus századában az ötven éven felüliek már nagyon kevesen voltak. Ezer évvel később is hasonló volt az átlagéletkor: az Árpád-házi királyok java része meghalt negyvenes éveiben. Márk is negyven évvel később emlékezik: hogyan is voltak a Jézus körüli dolgok.

Márk egy betűt sem ír Jézus gyerekkoráról. Azzal kezdi evangéliumát, hogy János kereszttel a Jordán vizénél, s Jézus is megy kereszttel. Minek következtében indul meg utána az érdeklődés Jézus gyermekora iránt? – csak találgathatjuk. De megindul, mert a 80 körül elkészülő másik két evangélium csak a 3. fejezetben kerít sort János kereszttelői tevékenységére, s arra, hogy Jézus is elment

hozzá. Máté és Lukács első két fejezete adja a karácsonyi ünnepkör anyagát. Ehhez tartozik a mai vasárnap is, amely hozza Máté jelentését a napkeleti mágusok látogatásáról.

Máté evangéliumának első fejezete hozza Jézus őseit – József ágán. Összesen 42-t. Ábrahámától Dávidig, Dávidtól Babilonig, Babilontól Józsefиг egyenként 14-14 őst. Majd hallunk benne ezenfelül József álmáról: nyugodtan elveheti Máriát, *mert ami benne fogant, az a Szentlélektől van*. Ezután következik a mai, a vízkereszt evangélium, azaz a napkeleti mágusok látogatása.

De hogy kerül ide – vízkereszt? Valamit mondanom kell a mai ünnep nevééről. Ezt olvasom a Cornides kódexben, melyet Ráskai Lea másolt 1510 körül a Margitszigeten: *viz kereszt napján imádtatott urunk az pogány királyoktul*. Telegdi Miklós pedig, a későbbi pécsi püspök, az 1577-ben Nagyszombatban megjelent *Evangéliomok magyarázatja* c. könyvében ezt írja: *az mely nap görögül Epiphania, az magyarul viz kereszt*. A francia – és a latin nyelvek mind – megőrzi az ünnep eredeti, görög nevét: *Épiphanie*. A német ezt fordítja: *s Erscheinung des Herrn*, azaz az Úr megjelenése lesz náluk az ünnep neve. Mindez magyarul – Vízkereszt! Miért? Hogy kerül a csizma az asztalra? A Vallástörténeti Kislexikonban ezt olvasom a mai napról: *összetett jellegű keresztény ünnep, amelynek első és fő tárgya a kis Jézus imádására Betlehembe érkező három királyok tisztelete, második vonása Jézusnak a megkeresztelkedése a Jordán vizében, a harmadik pedig a kánai menyegző csodája*.

Az általam ismert népek e gazdag választék ellenére arra jutottak, hogy Jézus megjelenik e napon a nagyvilág előtt. Szent Ágostonra figyelnek: *Nagy buzgalommal ünnepli hát e napot az egész pogányságból keletkezett egyház, mert a bölcsek is mi mások voltak, mint a pogányság első fecskéi. A pásztorok zsidók, a bölcsek pogányok...stb.* De a magyar – az nem. Ha megjelent Jézus, akkor előbb a zsidó pásztoroknak jelent meg. Mi az ünnep gazdag választékából a második vonást ragadjuk meg: azt, hogy János megkeresztelte Jézust a Jordán vizében *vízkereszt*.

Ezt a magyar rendetlenséget rendbe kell tenni. A latin misekönyvben ez áll január 6-án: Epiphania Domini. A magyar misekönyvben pedig ezt olvassuk: Vízkereszt, majd alatta, de már vastag betűkkel: **Urunk megjelenése**. A 2001. adventjében megjelent direktórium, azaz misenaptár pedig – hallj csodát! – már ezt írja: **URUNK MEGJELENÉSE (VÍZKERESZT)**. A II. Vatikáni Zsinaton elrendelt liturgikus reform a január 6-át követő vasárnapkal zárja a karácsonyi ünnepkört, s ezen a vasárnapon az evangélium: Jézus megkeresztelkedése a Jordánban, s a vasárnap neve: *Urunk megkeresztelkedése*. Nem sok jövőt jósolok ezek után a *Vízkereszt-elnevezésnek*. Előbb-utóbb úgy fog járni, mint a *malaszt*. Az hogy járt? Mindenki így rózsafüzérez ma már: *Üdvözlégy, Mária, kegyelemmel teljes!* Talán csak magam tartok ki a középkori hagyomány mellett: *malasztal teljes*. Jó okom van rá. Majd egy Mária-ünnepen elprédikálom.

Jó, hát nem vízkereszt! De hát miért nem Három királyok ünnepe?! Sőt, mivel Máté szövege mit sem tud királyokról, hanem csak mágusokról, miért nem a *Három mágus ünnepe*, ha már róluk szól az evangélium?! Kik ezek a mágusok? A TOB, a Traduction Oecuménique de la Bible jegyzete ezt mondja: a görög **magosz** szó

*jelentése: perzsa papok. Itt alighanem babiloni asztrológusokat jelent, akik talán érintkezésbe kerültek a zsidó messianizmussal; semmi se utal rá, hogy királyok volnának. Akár király, akár mágus, de hogyan kerül ide az epiphania, a megjelenés? Ez a szó a négy evangéliumban egyetlenegyszer sem kerül elő, következésképpen Jézus ajkán sem található. De tizenkétszer előkerül a páli levelekben. Mégpedig a paulinákban, azaz azokban, amelyeket a második század első évtizedeiben írtak, tehát félszázaddal Pál halála után. Egy helyet ezekből jól ismerünk, mert minden karácsonykor halljuk a szentleckében: *Megjelent az Isten kegyelme... várjuk a mi boldog reménységünket, a mi nagy Istenünk és üdvözítőnk, Jézus Krisztus dicsőségének megjelenését.**

Még egyszer hallgassuk meg a nem-zsidó Szent Ágostont: *Ismerjük hát fel a Krisztus imádására jött napkeleti bölcsekben a mi meghívásunk és hitünk kezdetét...s az igazság, amit a zsidók vakságukban nem fogadtak be, felragyogott minden nemzet számára.* A keleti keresztények január 6-án ünneplik Jézus születését. Az az igazi karácsony, amikor a (sajnos) zsidó Jézus találkozik a nem-zsidók képviselőivel. Ebből mi, nyugatiak kimaradtunk. S ha lehet, mi, magyarok, még inkább. Nekünk jó a karácsony, ha zsidó pásztorok mennek is Betlehembe.

Mérleget csinálhatunk. 80-ban Máté beszámol arról, hogy babiloni asztrológusok látogatják meg Jézust Betlehemben, mert *a csillag, amelyet láttak napkeleten, megállt a hely felett, ahol a gyermek volt.* S az elkövetkező századok során ebből a mi nagy Istenünk és üdvözítőnk, Jézus Krisztus dicsősége megjelenésének ünnepe lesz – **epifánia**. Az asztrológusokból királyok lesznek, ajándékaik – arany, tömjén, mirrha – pedig alkalmasan rajzolják át – vagy csak kiegészítik – a december 25-i második misét, amely szegény betlehemi pásztoroknak a látogatásáról számol be. Egyenes innen már az út Ilonáig, Nagy Konstantin anyjáig:

*S az új Városban elrendelte Ilona
Hogy Jézuskának legyen arany jászola.
Ha nincs aranyból s megmarad ami volt, a szalma,
Még ma is állana a Kisded Birodalma.
Szegényeké volt az a Birodalom,
Mert Betlehemben nem aranyból volt az alom.*

Mondhatjátok ezután, hogy ennél a papnál mindig egy a nóta. Az, mert Jézusnál is az volt. Meg a történelemben is mindig ez a nóta. Afganisztánban is, és Argentínában is.

Az argentin (pénz-)gazdaság összeomlását mi okozta? – kérdezi Béla Jenőt. Évek óta kínlódnak... Korábban kezdték, mint Magyarország, és a beruházásokkal nem tudtak exporttöbbletet elérni. A fogyasztásban viszont hozzászórtak az északnyugati szinthez, ezt pedig csak folyamatos tőkebefektetéssel lehet egyensúlyban tartani, ha nincs elegendő export. Csakhogy a tőkebefektetők egyszerre csak azt gondolták, hogy másutt jobb üzlet nekik befektetni, és elapadt a pénzforrás. A kamatokat viszont fizetni kell, ezért a kormány kivonta a pénzt a belső fogyasztásból.

Erre föllázadt a nép. Hogy a tőkestop oka mi volt, nem tudom. Lehetett egyszerű gazdasági, de lehetett politikai is, például ha valamiben nem engedelmeskedett a helyi kormányzat a (globális hatalmú) hitelezőknek. Magyarországon ez a folyamat még mindig bizonytalan kimenetelű. Elképzelhető, hogy EU tagként továbbra is megy a mókuskerék: az adósság és a kamatos kamatok nőnek, de van miből fizetni, mert van exporttöbblet, lehet fogyasztani, mert folyamatos a tőkebeáramlás. Leszakadás is lehet a vége, ha ez a kényes kötéltánc bármilyen okból megbillen, stb., stb. Az utóbbi esetben a kormány legjobb stratégiája az, ha azonnal felmondja az összes tartozást, különben itt is katonasággal kell leveretnie a lázadókat. Brazília tíz évvel ezelőtt ezt (az adósságfelmondást) választotta, és nem járt rosszul, (bár Mo. nagyságrendben egész más súlyú ország). Mindenesetre átmeneti szünet után a hitelezők leírták Brazília adósságát, és újból elkezdtek hitelezni. A teljes önellátásra csak egy, a Rákosiénál is erőszakosabb diktatúrával lehetne áttérni, ezért bármennyire is ezt tartom a legjobb gazdasági útnak, politikailag nem kívánom. Nem zárható ki teljesen egy ésszerű fordulat sem, például az Összefogás a Fennmaradásért programjának belátáson alapuló elfogadása és megvalósítása két parlamenti cikluson belül. Ez utóbbit bármennyire is kívánom, megvalósulási esélye nagyjából annyi, mint az Isten Országa földreszállásának. Nézetem szerint egyik sem politikai, sokkal inkább lelki fejlődési folyamat függvénye. Üdv. J.

Más. ...a napokban 100 Nobel-díjas tudós írt alá nyilatkozatot a szeptember 11-e utáni világról, és dokumentumukat az International Herald Tribune hasábjain egy magyar származású Nobel-díjas, John C. Polanyi kommentálta. Annak az elismerésnek a nyertesei, amelyet a világ legkiemelkedőbb szellemi teljesítményeiért adnak, dísztelen és egyszerű üzenetet küldtek. Azt írják, hogy sem egyének, sem államok irracionális cselekedetei nem fenyegetik annyira a világbékét, mint a világ szegényeinek jogos követelése. Az igazság felismeréséhez nem annyira intelligencia kell, mint hit az igazi értékekben, toldja meg Polanyi...

A tragédiákat már csak úgy lehet elkerülni, ha éppen a fejlett társadalmak éppen saját érdekükben belátják, hogy a biztonság mindaddig illúzió, amíg a földön nem jut mindenkinek ennivaló, fedél, oktatás és a jog a szólás szabadságára. Ilyen egyszerű dolgokat üzen a 100 Nobel-díjas. Ahogy mondani szokás, ehhez aztán nem kell rakétatudósnak lenni. Ahhoz viszont alighanem igen, hogy ezt az üzenetet mindenki – értékén fogadja. Mert a világ legerősebb országainak hadigépezete könnyen szétzúzhatta a mezítlábas tálibok hadigépezetét. De az időzített bomba ketyeg tovább... ketyeg mindaddig, amíg több mint egymilliárd emberre naponta kevesebb jut egy dollárnál, amíg kétmilliárd ember attól szenved, hogy a sokat szidott globalizáció el sem jutott hozzájuk. ... a gyűlölet vetése... megint szárba szökken, ha a gazdagok nem veszik tudomásul szeptember 11-e igazi üzenetét.

Nem folytatom. De Jézus alighanem a fején találta szöveget, amikor az Isten Országá *megjelenését* nem attól tette függővé, hogy a gojokkal vagy a zsidókkal találkozik, hanem attól, hogy hajlandók vagyunk-e gójok és zsidók egyaránt – globálisan gondolkodni. Ez pedig Jézusnál tudvalevően azt jelenti, hogy érzük be a szalmájával, amíg nem jut minden embertestvérünknek matrac. Amen.

Városmajor, 2002. január 7.

„Ha egyház és állam közé nem épül fal, a következmények mind a kettő sérelmével járnak” – írja *Márton László* (M.H. 2001. dec. 27.). Úgy gondolom, érdemes ezzel a megállapítással foglalkozni.

Kezdetben vala a papkirály..., s a papkirály képtelen volt sajátmagában falat építeni a pap és a király közé, mert egyetlen személyben volt pap és király is. E kezdet idején egyház és állam közé nem építhető semmiféle fal. Ha építhető lenne, nagy baj volna, mert a papkirály skizofréniás lenne.

Hamarosan új helyzet adódik. A szakosodás következményeként külön személy lesz a pap, s külön személy a király, de teljes az egymásra utaltság. A király vívja a csatát, s a pap imádkozik Istenhez a király győzelméért. A főpap koronázza a királyt, miután elfogadta személyét. A főpap lesz a királyságban az első közjogi méltóság, mint volt nálunk is az esztergomi prímás érsek, s nemegyszer még a hadsereg főparancsnoka is, mint Muhinál, Mohácsnál a kalocsai érsek. Ily helyzetben még belegondolni is rossz abba, hogy fal épüljön király és főpap, állam és egyház közé. Miért? Mert a kettő egyetlen és azonos elvet képvisel. Ez a helyzet a buddhista, zsidó, keresztény, mohamedán, akármilyen királyságokban egyaránt.

Hamarosan ismét új helyzet adódik: a felekezés. Luther, Kálvin s mások hatására. Protestánsok irtják egymást és a katolikusokat, a katolikusok irtják a protestánsokat, hogy biztosítsák a megszokott rendet: állam és egyház fal nélküli együttélését, egymás támogatását. Ha Bethlen Gábor protestáns fejedelem vonul be Kassára, felakasztatja a katolikus papokat, ha császári generális vonul be, felakasztatja a protestánsokat. A fejedelmek, királyok, császárok csak magukkal egy hiten levőt viselnek el, mert csak fal nélkül tud együtt élni az állam és egyház.

A felvilágosodás Istent ismerni nem akarása emeli a trónra az Észet, s utasítja el az egyházak által képviselt hitet, s megpróbálja térdre kényszeríteni a nagy riválist, az egyházat. De Napóleon már pár éven belül kierőszakolja, hogy a pápa koronázza őt császárrá, s bukása után a restauráció igyekszik helyreállítani a fal nélküli régi rendet. A Habsburg Birodalomban a szerzetesrendeket feloszlato II. József után Ferenc császár állítja helyre a régi rendet, s nincs még száz éve, hogy *Ferenc Jóska az apostoli király szereti a regrutát...* Észak-Írországból ma sem viseli el a katolikus a protestánst, s megfordítva. Trianon előtt a szerb, román és szlovák papok templomai, egyházai e nemzetiségek legfőbb bástyái, s Trianon után a magyar papok templomai, egyházai az elszakított területeken a magyar nemzetiség legfőbb bástyái. Fal nélkül, egymagában is hordja a nemzet gondját, reménykedve a fal nélküli együttműködés órájának elkövetkeztében

S az októberi forradalom után SZU-ban s nálunk mi történt? Pillanatokon belül a moszkvai, a bukaresti pátriárka, meg az esztergomi érsek lettek az ateista rendszer legfőbb támogatói, hogy protestáns egyházfejedelmeket ne is említsek. Azokat, akik szerettek volna falat húzni egyház és állam között, likvidálták; hazánkban mind a mai napig viselik a rendszeridegenség, az államidegenség, az egyház-idegenség bélyegét

magukon. Bizony, mert a Kreml is csak azt tudta elfogadni, hogy az egyház a nagy honvédő háborúban minden sérelmét felejtí, és segít neki. S a Vatikán is mint rothadt citromot ejtette el Mindszentyt is, a Bokrot is, mert a falat akarták. Senkinek nem kell a fal: az egyháznak az állam mellett a helye.

S most azon kesereg Márton László, hogy csak intermezzo-nak látszik Antal és Horn nyolc éve, s ma már gőzerővel folyik az egyház és az állam közé emelt fal lebontása. Nem is kell nagyon megerőltetniök magukat azoknak, akik ezen a lebontáson fáradoznak. A nemzettest szocialista kirablásának negyven esztendeje után a magyar parlament úgy határozott, hogy az egyházak számára vissza kell adni az elállamosított intézményeit... de csak az egyházaknak. S a liberálisok bűnbánattal emlegetik, hogy pártjuk is támogatta a Horn kormányt, egy plusz egyházi juttatásban az iskolákkal kapcsolatban.

Közös platformon van újból és ma is állam és egyház. S nincs sok csodálkozni való, ha a vallásos emberek megkeresik azokat a pártokat, amelyektől plusz-támogatást remélhetnek; s ha a pártok megkeresik azokat az egyházakat, amelyektől támogatást (szavazatokat) remélnék. Utóvégre a vallásos emberek is választanak. Utóvégre a civil-szférának, a hatalmi-szférának is megvannak a maga csatornái, amelyeken keresztül toborozzák a választókat. Utóvégre senki sem ellensége magának: jó az egyház barátjának lenni, s jó, ha az állam a barátom.

Kinek jó ez az áhított falfelhúzás? Annak, aki nem akar magának előnyt, kiváltságot valamelyik párt győzelméből. Annak, aki nem akar magának voksokat valamelyik egyház támogatásától. A napokban engem is megpróbáltak a választási kampányba bevonni. Tájékoztatlanságból? Egyéb okon? Nem tudom. Minden általam ismert itthoni pártnak megvan a maga remélt vagy valóságos egyházi hinterlandja. Vannak, akik tényleg akarják ezt a falfelhúzást? Remélem, hogy vannak. Azok ilyenek, akiknek van valami magasabb rendű elvük, mint az az elv, amelyet az államhatalom, s a velük – a mondottak alapján – egy gyékényen áruló egyházak képviselnek.

Ez a magasabb elv: a kiváltságmentesség. Amit Jézus fogalmazott meg: *Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat! Ne tedd a másikkal, amit magadnak nem kívánsz!* Képviseli ezt valaki? Aki többet akar birtokolni, mint embertársa, az nem. Aki fegyverrel kívánja megvédeni a maga javait, az nem. Sem az egyház, sem az állam nem ilyen. Ezért árulnak mindketten egy gyékényen, s ezért hoznak létre koalíciókat – az egyház, az állam kizárásával vagy támogatásával.

Miért is akarok én – Jézus szándékait, s az általa elgondolt egyházat képviselven – falat húzni? Mert ha nem húzok falat, csak karikatúra-egyházat csinálhatok: mű-egyházat. Milyen az? Állami támogatás esetén sírhat, hogy nem veszik igénybe szolgáltatásait. Ha nem volna állami támogatása, akkor beláthatná, hogy a társadalomnak, az embereknek nincs szüksége rá s szolgáltatásaira. A tized alapján tíz család is el tud tartani egy papot. S ha nincs ilyen tíz család, a Jézusnak elkötelezett ember képviselheti napi kenyérkereső munka mellett is a jézusi eszményeket. Mindezt megspórolhatom, ha nincsen fal, s az állam pénze biztosítja, hogy kínálgassam az árúmat, amelyet a társadalom vagy igénybe vesz, vagy nem. De

ennek ára van. Csak olyasmit hirdethetek, ami belefér abba, amit az állam képvisel. Sőt: Jézus nevében kell hirdetnem azt, aminek az ellenkezőjéért vállalta el Jézus a kereszthalált – Pilátus és Kaifás *trón és oltár szövetségének* Golgotáján. Hát ez volna a Márton László által emlegetett *sérelme* – az egyháznak abban az esetben, ha nem épül fal.

És mi lenne az állam sérelme? Ezt egy kicsit nehezebb elmondani, de megpróbálom. Jézus egyháza és mindenféle állam között az az alapvető különbség, hogy Jézus egyháza nem képvisel csoportérdeket, az állam pedig csoportérdeket képvisel. Az állam fenntartja a jogot. Ez a jog biztosítja, hogy a gazdag gazdagabb lehessen, mint a szegény. (Jézus egyháza szerint a szegényeké az Isten Ország, azok a boldogok; a gazdagok pedig mennek a pokolba. Jézus egyháza túllő a Kommunista Kiáltványon is, s azt képviseli, hogy mindenkinek csak egy dénár jut, amennyi a másik embernek is – s ezt Jézus igaz tanítványai be is vasalják magukon – vannak ilyenek?)

Ez a jog biztosítja, hogy pl. Szlovákiában úgy vonják meg a megyehatárokat, ahogy megvonják, s a magyarok kimaradjanak azokból a lehetőségekből, amelyek megilletnék őket, ha nem így vonnák meg a határokat. Ez a jog biztosítja, hogy tiltakozzanak az ellen, hogy a magyar katolikusoknak legyen Szlovákiában magyar püspökük. Pedig az 1910. évi népszámlálás szerint a számukra kiszakított területen élt 1 084 000 magyar és 1 702 000 tót (szlovák). Ez a jog biztosítja az államnak, hogy etnikai tisztogatást végezzen.

A jog biztosítja, hogy a törvény által védett és nem védett kiváltságokat tartson fenn. Ha működik az államhatalom területén belül ilyen, az államtól fallal elkülönített jézusi egyház, akkor nevelődnek ott olyan személyek, akik felemelhetik állampolgári szavukat e kiváltságok fenntartása ellen. Ha nem nevelődnek ilyen személyek, akkor nem figyelmeztetik az államot a maga törvényes és törvénytelen kiváltság-fenntartásaira – ez lenne az állam sérelme. (Általában sérelemként éli meg, ha nem éri őket ez a sérelem: tehát ha figyelmeztetik.)

Az emberiség egy és ugyanazon erkölcsre van meghívva: a kiváltság nélküliség erkölcsére. Ez az emberi faj és léte fennmaradásának parancsa. A tigriseké, a kapitalistáké, a terroristáké nem ez. Nem is biztosítja a fennmaradást. Az állam és az egyház ugyanarra az erkölcsre van meghívva. Nemes verseny alakulhat ki közöttük. Ha az emberi történelemre visszatekintek, akkor az első háromezredben Jézus egyház biztos előtte járt a Római Birodalomnak. A felvilágosodás idején mintha az állam különb eszményeket képviselt volna, mint az egyházak. De nagy általánosságban nem volt sok különbség köztük. A papok se a holdról jöttek, hanem a létező társadalmakból kerültek elő. Az antiklerikalizmus abból adódott, hogy a papoknak jobb dolguk volt, mint a civileknek. Az anti... (s itt most akárhogy folytathatnám a megkezdett szót) ...musok szintén kiváltságok ellen emelik fel a szót.

Ne döntsek abban, hogy az államok és az egyházak melyike jutott magasabbra a mondott erkölcsi parancs megközelítésében. De legyen fal közöttük! Azért szavazok erre, mert fal nélkül reménytelennek látom, hogy az egyház felkapaszkodjék a jézusi eszmények magasára.

Városmajor, 2002. január 8.

Mondjuk-e a Hiszekegyet vagy ne mondjuk? Az Értelmező Kéziszótár szerint a *hisz* ige első jelentése: *a valósággal egyezőnek, igaznak tekint.* Van hatmilliárd ember, van durván hatezer vallás, s ennek megfelelően hatezer különféle Hiszekegy. De az egyes vallásokhoz tartozók is a maguk módján hisznek, s a Hiszekegyükből az egyik ezt a tételt, a másik meg amazt nem fogadja el. (Enyhítek: egy kicsit másképpen magyarázza, mint a papja.) Így aztán valójában nem hatezer Hiszekegy van, hanem hatmilliárd. Ha egy vallási közösséghez akarok tartozni, akkor el kell mondanom a választott vallási közösség Hiszekegyét – úgy tetszik

De hát ha valaki nem akar hazudni? Ha valaki nem akarja kinyilvánítani azt, hogy a valósággal megegyezőnek, igaznak tekinti azt, amit nem tekint a valósággal megegyezőnek és igaznak – az mit csináljon? Ne legyen vallási közössége? De hát szüksége van rá, mert találkozni akar olyan emberekkel, akik legalábbis nagyjából azt tartják a valósággal egyezőnek és igaznak, amit ő. Mit csináljon? Csináljon egy új vallást! Hogy lehet vallást csinálni új Hiszekegy nélkül? Még ha hárman meg is egyezünk egy új Hiszekegyben, semmi sem biztosítja, hogy holnap is azt fogom valósággal egyezőnek, igaznak tekinteni, amit tegnap aláírtam.

A *Bokor* kidolgozott egy lehetőséget. Nincs Hiszekegye, csak Hűségimája, amelyet nem kötelező elmondani; elmondja, ha akarja. A *Bokor* mindenegybes tagja ahhoz a vallási közösséghez tartozik – ha akar –, amelyet választ magának. Ha papként tartozik a választott valláshoz, el is mondja hangosan, ha nem-papként tartozik hozzá, akkor becsukhatja a száját, amikor Hiszekegyet mond választott vallási közössége. De hát akár mondja, akár befogja a száját – hazudik, mert valamit a Hiszekegyből másképpen gondol, azaz a valósággal egyezőnek, igaznak nem tekinti. Hiszen ott marad, amikor mondjuk, pedig ezt vagy azt nem hiszi. Tehát hazudik és hazudik.

Mi a megoldás? Ki kell egészíteni az Értelmező Kéziszótárt. Kell belé egy második jelentés is. Előbb elmondanám, hogy is vagyok én ezzel az egésszel, majd utána megpróbálom megfogalmazni a szótár számára a második jelentést. A Hiszekegyben nem szerepelnek nyilvánvalóságok; olyan megállapítások, amelyeket a szaktudományok elemi, középfokú vagy felsőfokú tankönyveiben találok. A Hiszekegyek tárgya nem a tapasztalható valóságra vonatkozik. A Hiszekegyek olyan megállapításokat tesznek, amelyekről a hatmilliárd ember hatezer vagy hatmilliárdféle módon gondolkodik. A Hiszekegyek olyan megállapításokat tartalmaznak, amelyekre vonatkozóan nincsen egyértelmű tapasztalati bizonyosság, amelynek alapján kijelenthetném, hogy ezek a valósággal egyeznek, vagy a valósággal nem egyeznek, hogy ezeket igaznak tekintem, vagy nem tekintem.

Van tehát a létnek, a gondolatnak egy olyan tartománya, amelyre vonatkozóan nincsen tapasztalati bizonyosság. E tartományról, ennek tartalmairól csak szubjektív bizonyosságunk lehet: én valamit a valósággal egyezőnek, igaznak tekintek, de a mellettem levő embertársam már nem tekinti annak. Nem azért, mert hülye, vagy

gonosz, hanem azért mert ez a tartomány-elem nem tud mindenki számára nyilvánvalóság lenni. Aki nem fogadja el, hogy a muskátli – muskátli, annak megbomlott az elméje. Aki nem fogadja el Jézus istenfiúságát, annak nem bomlott meg az elméje; s aki elfogadja azt, annak sem bomlott meg az elméje.

Van tehát a létnek egy olyan tartománya, amelynek tartalmairól nem szerezhető tapasztalati úton, vagy következtetések által bizonyosság. S vannak olyan tartományok, amelyek tartalmairól beszerezhető ilyen bizonyosság. Ez utóbbiak területén van helye annak, hogy kijelentsük: a valósággal egyezőnek, igaznak tartok valamit. Az előző tartomány tartalmairól csak annyit mondhatok, hogy én szubjektíve igaznak tartom, én szubjektíve nem tartom igaznak, én szubjektíve nem tudom eldönteni, hogy igaznak tartom-e vagy sem. Példák: Azt hiszem, hogy van Isten. Azt hiszem, hogy nincs Isten. Azt hiszem, hogy Isten létezése számomra nem eldönthető. Azt hiszem, hogy Jézus Isten fia. Azt hiszem, hogy Jézus nem fia az Istennek. Azt hiszem, hogy ez a kérdés nem eldönthető. – Megvan már a javaslatom a szótár számára. A *hisz* második jelentése: *szubjektív bizonyosság az objektíve eldönthetetlen kérdésekben*.

Ha az objektíve eldönthetetlen kérdések tartományába érkezem, akkor, ha Hiszekegyet mondok is, akkor is tudom, hogy ebbe a tartományba érkeztem. Ezért aztán állandóan ki vagyok téve annak, hogy e tartomány valamelyik elemét igaznak tartom, vagy nem tartom igaznak, vagy nem tudok dönteni, hogy igaz-e vagy sem. De akárhogy is döntök, tudnom kell, hogy döntéseim csak szubjektív és nem objektív érvényűek. Amikor vallásom valamely hittételeiről azt mondom, hogy *ezt vagy azt nem hiszem*, csak annyit akarok ezzel mondani, hogy én szubjektíve és most úgy gondolom, hogy nem egyezik a valósággal, nem tekintem igaznak, illetőleg a f... tudja, hogy igaz vagy nem igaz.

Valahol otthon kell lenni a világban – mondja Tamási Áron Ábelje. Annál is könnyebben elmondhatjuk az *otthon* használatos Hiszekegyet, mert az életünket úgysem arra tesszük, amit igaznak vagy igaznak nem láthatunk. Hanem arra, *amiben hiszünk, amire rátesszük az életünk*. Miben? Mondjuk *az Isten Országára*. Ha meg számunkra nem volna ilyen, azaz úgy sem tesszük rá az életünk, akkor nem felesleges-e kekeckednünk azzal, amit lehet így is, meg úgy is gondolni. Ha meg van, amire rátegyük az életünk, akkor nem még feleslegesebb-e kekeckednünk azzal, amit úgy sem tudhatunk? Így van? Vagy nem így van?

Városmajor, 2002. január 9.

Az én istenképem

Azt hiszem, hogy van. Azt is, hogy értem van. Nemcsak értem, hanem minden emberért. Azt hiszem, hogy jó, a javamat akarja. Azt hiszem, hogy tőle van, hogy tudom: jónak kellennem. Azt hiszem, hogy érte kellennem, kedvében kell járnom, akaratát kell teljesítenem. Azt hiszem, hogy ez az életem legfontosabb dolga. Akkor vagyok boldog, ha azt gondolom, hogy valami olyasmit tettem, aminek örül. Azt

hiszem, hogy nagyon nagy dolgokat vár tőlem. Azt hiszem, hogy csak azért lettem, hogy segítsek neki megvalósítani azt, amiért világot teremtett. Azt hiszem, hogy életem értelme felépíteni Isten Országát. Azt hiszem, hogy meg nem szűnően erről akar tárgyalni velem. Ennek következtében senkivel sem vagyok olyan szoros kapcsolatban mint vele. Ez a kapcsolat nyugtalanító: állandóan mérlegre tesz, nem hagy békén, ösztökél, hogy csináljak már valamit. Szedjem össze azokat, akik hajlandók így látni őt, s velük együtt csináljunk valamit. Mit? A hegyen épült várost.

Méregbe is hoz ez a kapcsolat. Dühössé tesz azokra, akik Istenre hivatkoznak, és valami egészen mást csinálnak, akarnak. Azokra, akik az Istent emlegetik, s közben a Sátán Országát építik.

Azt hiszem, hogy Isten kizárólag ebben az Országban érdekelt. Egy olyan országban, amelyben mindenki a lelkiismeretére hallgat, és senki se akarja megparancsolni, hogy mit kell gondolnom ahhoz, hogy kedves legyek Istennek. Egy olyan országban, amelyben nem kell szégyenkezniem amiatt, hogy nekem van valamim, ami a másiknak nincs, aminek folytán valaki irigykedhetik rám. Egy olyan országban, ahol senkivel szemben sem erőszakoskodom, s velem sem mások. Egy olyan országban, ahol mindenkit tegezhetek, ahogyan az Istent is. Egy olyan országban, ahol mindannyian testvérek vagyunk. Azt hiszem, hogy Isten ezért az országért nem tud csinálni mást, minthogy bombázza a lelkiismeretünket.

A lelkiismeretemet bombázó – számomra ez az Isten.

19. NAPLÓ

Tartalomjegyzék

19. NAPLÓ	1
Városmajor, 2002. január 10.	1
Talán majd egyszer habléányt tetováltatok a mellemre	2
Városmajor, 2002. január 12.	5
Városmajor, 2002. január 14.	6
Hogyan jött ki Jézus a Jordánból?	6
Városmajor, 2002. január 16.	8
Városmajor, 2002. január 17.	12
Városmajor, 2002. január 24.	14
Városmajor, 2002. január 27.	17
Városmajor, 2002. január 28.	20
Városmajor, 2002. február 2.	22
Városmajor, 2002. február 3.	25

Városmajor, 2002. január 10.

A Vízkereszti naplóból kimaradt a december 30-iki Szentcsalád-vasárnapi, szilveszteri prédikáció. A mise végén a kis templom hátsó részében még meg is köszöntöttük az új esztendőt a Tokaji hegy levével. Ezt illik bevallani egy Farsangi naplónak az elején. Gondolom megkapjuk érte a feloldozást, mert igen áhítatosan csináltuk.. A prédikációban idegen tollakkal is ékesítettem magam, amint mindjárt meglátjátok

Az Isten Országá - Istennek odaadott, elkötelezett személyekből,
 - ilyen embereket egybefogó családokból,
 - ilyen személyeket és családokat egybefogó kisközösségekből

álló társadalom. Isten Országá lehet bármelyik egyház is, ha ilyen személyekből, családokból és kisközösségekből áll. Kisközösségekből is kell állnia az egyháznak? Igen. Ennek két érve van. Az egyik: hogy Jézus egyháza a 12 tanítványból álló *kahallal* indult. A másik: csak egy kis létszámú közösségben van módunk arra, hogy a szívünkön és értelmünkön keresztül megszólaló Szentlelket képviselni tudjuk. A nagyobb egyházi közösség csak annyiban lehet az Isten Országá, ha ez az egyház a Szentlélek minden megnyilatkozásának összesítője.

Szilveszterkor illik számot adni magunkról, családunkról, kisközösségünkéről. Azért illik, mert új évet kezdünk, s azt akarjuk, hogy az új évben odaadottabbak s elkötelezettebbek legyünk: mimagunk is, családunk is, kisközösségünk is.

Égi ösvény 1895: Hálaadás az év utolsó napján:

Idők Ura s Istene! tekints méltatlan hívedre... Ha visszatekintek az elmúlt évre, mély szomorúság tölt el, mert kegyes jószágodat sokszor megbántottam. Fokozódik bánatom, mert a sok betegség, szomorúság, kárvallás, mely a lefolyt évben embertársaimat érte, engem is érhetett volna, de te, nagyirgalmú Isten, megóvtál

annyi sok mindenféle bajtól!

Azt gondolom, nem ilyennek kell lennie személyes mérlegemnek. Peter Rosien írja a Publik-Forum novemberi számában: *Nem rosszabb-e a pokolnál egy olyan Isten mellet lenni a mennyben, aki kitalálta a poklot?* Nem tudom megköszönni, hogy Isten megóvott engem attól a bajtól, amelytől embertársamat nem óvta meg. Nem, mert ki vagyok téve annak a lehetőségnek, hogy a következő évben majd engem nem óv meg – az az Isten, akit egyébként majd jövőre is változatlanul nagyirgalmúnak szeretnék vallani. Nem köszönöm meg Istennek, hogy szept. 11-én nem voltam Manhattan-ben a World Trade Centerben, mert nem ő óvott meg engem attól, hogy ott legyek, mert senkit sem óvott meg, aki hivatali elfoglaltsága következtében bement a Centerbe. Azt sem köszönöm meg, hogy nem kapott el a járvány, amely a szomszédomat elkapta. Isten nem közvetlen oka szerettem halálának. Egyik öcsémet 16 éves korában halálra gázolta a HÉV egyik villamosa. Az őt temető pap azzal vigasztalt bennünket, hogy Isten szerette öcsémet, s ezért magához vette. Anyját, aki majd beleőrült ebbe, nem szerette? S apját és öcsém hat testvérét?

Ez a malom, az évvégi hálaadásnak ez a formája nekem nem megy. A Bokor *Hűségimáját* idézem: *Fogadom, hogy hűséges leszek Hozzád a halálig. Veled kezdem és zárom minden napom. Testeddel és Véreddel táplálom a Tőled kapott isteni életet. Nem állok meg az úton soha, a mércét egyre magasabbra teszem. Minden este eléd állok, Uram, és számon kérem magamtól: adtam-e időt, pénzt, szeretetet; eleget adtam-e, többet adtam-e, mint tegnap, mint tavaly?*

Szilveszterkor sem fordulok kiváltságokat adó, betegségtől bajoktól engem saját személyemben megóvó Istenhez. Nem azzal foglalkozom, hogy ő mit tett velem. Ez nálam a nagy állandó: Ő mindent megtesz, és mindig megtesz, és mindezeket mindenkivel megteszi. Nem szereti egyik gyermekét jobban, mint a másikat. Esőt és napot ad a bűnösöknek is. A magam *szövetségi hűségemmel* foglalkozom. Mit ért az elmúlt évben a velszi tartomány, amelyet Bulányinak neveznek. S fog-e többet érni 2002-ben? Milyen tápláló forrásokat kell megnyitnom, hogy fogadkozásaim ne csak üres szavak maradjanak? Mert azt mondtuk, hogy Isten Országa Istennek odaadott, elkötelezett személyekből áll. *Az ám, Hazám!*

Meg Istennek odaadott, elkötelezett családokból. Aki szerelmes egy nőbe, arra szeretné a világ minden kincsét felaggatni. Az ember a gyerekeinek szeretne mindent megadni. Isten pedig mindannyiunkba szerelmes, s mindenki az Isten szerelmes gyereke. Tegnap hozta a drótposta Déváról e levelet.

Talán majd egyszer hableányt tetováltatok a mellemre

A nyári vakáció egyik reggelén, csengettek az ajtón. Az egyik lányunk jött vissza az otthonba. Örömmel ugrott a nyakamba s kérdezte: "Mikor megyünk a táborba?" A kislány egy hosszú tanév után nagyon vágyott hazamenni szüleikhez. Hazavittük a Dévától 200 km-re lévő otthonába, pár nap után visszajött, mert – telefonáltam: „Jöjjön, mert megyünk táborba”.

Hogy mondtam meg, hogy nem igaz, hogy nincs is semmiféle tábor, csak nem

kellesz otthon, és igazából egy kegyes hazugsággal postáztak vissza téged? Így most itt vagyunk a Csónakos-tó partján, és „táborozunk”, hogy ne csalódjon, ki tudja hányadszor a gyermek, a nagyokban.

Ülök a víz partján, és nézem a gyerekeket. Forrik a víz, én folyamatosan számolom a fejeket. Mind megvannak. Szerre jönnek mellém, hozzám bújnak, mesélnek. Az egyik negyedikes lányunk megkér, hogy tetováltassak szép hableányt a mellemre. „Miért?” – kérdezem. „Mert apukának is egy olyan volt. – és elindul egy csacsogó kispatak – Az én apukám nagyszerű apa volt. Igaz, hogy sokat ivott s egyszer, mikor korbáccsal megvert, kiütötte az egyik szememet. Nem akarta. Utána apuka is sírt, bánatában nagyon berúgott. Anyuka, amikor kétéves voltam, akkor halt meg. Öngyilkos lett, mert sokat kurválkodott. És apu őt is megverte. De én nem leszek kurva.” Hallgatok, magamhoz szorítom e szép szőke kislányt. Ő csak beszél. Elmondja, hogy mennyi rossz ember van, és hogy az apukát olyan sokáig ‘bizgették’, míg fogadásból megivott két liter vodkát. „Apukám olyan rendes volt, utolsó cseppig megitta, mert az ember, amit ígér, azt meg kell tegye, úgy-e? Apuka sokat hányt és meghalt.” Hallgatunk, a tó vize egykedvűen fodrozódik. Nagyon sok mondat van az életünkben, amit nem tudunk befejezni.

Odajön egy másik kislány is. Vizes, szép barna bőre ragyog a napfényben. Három éve van nálunk, az osztály második tanulója. Beszélgetünk. Elmeséli, hogy milyen volt, amikor egy nagyváros állomásán koldult. Nagyon ritkán beszél erről. Most úgy beszél, mint más a balatoni nyaralásról: „Olyan bácsi is volt, aki egy egész kiflit adott egyszerre. De nagyon kellett vigyázni a rendőrökre, sokszor kutyával jöttek, s egyszer az egyik társamat meg is harapták a kutyák. Volt egy nagy szemetesláda, oda bújtunk el.” És mondja, és mondja. Úgy látom, hogy a víz, a játék nemcsak a fizikai mocskot oldja, mossza s remélem, viszi messzire.

Aztán odasodródik két testvér, a harmadikat végezték. Szédületes energia tépi ezeket a fiúkat. Lendületükben mindenkit lesodornak a lábukról. Nem rosszak, de tíz-percenként felsír, visít valaki mellettük. Mint a villámhárító a villámot, ők úgy vonzzák a ‘galibát’. Rájuk szólok, s mint két ma született bárány kunkorodnak mellém. Ha már rohangálni nem lehet, hát engem kezdenek nyuvasztgatni ölelésükkel. Persze, hogy beszélgetünk, és persze, hogy szóba jön az édesanya, akinél csodálatosabb anya nincs, de aki nagyon elfoglalt. Sokszor megcsodálom Isten hatalmát, aki ilyen végtelen erőssé tudja tenni a gyermekek szülei iránti szeretetét. Mert én csak azt látom, hogy a gyermekek első áldozására a 18 km-re lakó anyuka, azokkal a lakkozott körmeivel és még egy szent szívét is megdobogtató szerelésével, nem tudott eljönni, bár meg volt beszélve és meg is ígérte. A fiúk kérésére egy pár perccel később kezdtük a misét. De nem jött el az évezáró szereplésre sem, és azóta sem jött, egyszer se jött felénk. Megölelem a fiúkat és elismerem, hogy anyuka tényleg nagyon szép, csak az a baj, hogy nincs ideje. S hogy a tépelődésnek véget vessek, szabadon engedem e két szilaj paripát.

Táborozunk! Isten műve: a tó vize, a táj, a gyermekek, és minden olyan csodálatos. Végtelenül jól van minden, úgy ahogy van! Sokszor nem értem, hogy egy-egy törékeny gyermek válla, hogy tud ennyi tragédiát hordozni. De úgy látszik, hogy nem

is ez a fontos. Ezeket a gyerekeket, a sebeket nem kielemeznem kell, hanem szeretettel átölelni és hordozni. Megtenni mindent, hogy ha már karjaim közé sodródtak, Isten akarata szerint alakuljon a további életük.

Egy labda telibe talál, és szinte észre sem veszem, ott vagyok a Csónakos-tó vizében. Játszunk, én vagyok a cica, és forrik a sok gyermek csapkodásától a víz. Tudom, hogy nem megoldani kell a problémákat, hanem kacagni, és el találni azt a tenyérnyi kék eget a gyermekek karjai között, hogy nehogy megint én legyek a cica. Játszunk, kissé könnyes a szemem, de itt a tó vizében úgyse vevődik észre. Végül is Jézus nem azt kérte, hogy megértsük ezt a csodálatos szép világot, hanem azt, hogy szeressünk, szeretetté váljunk ott, ahol a legnagyobb szükség van ránk. Nehéz megtanulni együtt élni a konkollyal. Dobom a labdát, s persze, hogy valami isteni erő megint a gyermekek karjai közé vezeti azt. Mindenki kacag, felsültem, alulmaradtam, újból én vagyok a cica. Úgy tűnik, hogy most semmi más nem fontos, és jól van ez így.

A teológián, a noviciátus alatt soha nem gondoltam volna, hogy ezek a koszos gyermekek ennyire átszervezik az életemet. Talán majd egyszer még egy habléányt is fogok tetováltatni a melleimre!?

Ez is szerelem. Saint-Exupéry egy helyen ezt írja: A szerelem nem az, hogy egymást nézzük, hanem az, hogy egy felé. Lehet Dévára is nézni, s ez több mint minden ékszer az asszonyra aggatni. Több mint mindent megadni akarni saját gyerekeimnek.

Meg még Istennek odaadott és elkötelezett személyekből álló kisközösségekből is formálódik az a társadalom, amely kiérdemli az Isten országa nevét. Ha már idéztem az Égi ösvényből, Peter Rosientől, Bőjte Csabától, idézek valamit egy Bokorközösség karácsonyi találkozására írt szövegből is.

A legendát csak a vértanúk, a hitvallók nemzedéke írja.

Ma az a hitvalló, aki vallja: Nem akarok többet birtokolni mint amennyi bárkinek, a hat és fél milliárdnak is juthat.

Hitvallók vagyunk? Mi kellene, hogy azok legyünk? Tettek.

Radikálisok. Az őseinké. Amilyen az első nemzedék közösségteremtő, s a másodiknak kardot eldobó buzgalma volt.

Első lépésként az is elég volna, ha megvallanók,

hogy képtelenek vagyunk bármi ilyet tenni,

Ekkor még mondhatnók a vámos imáját:

Istenem, légy irgalmas hozzám, bűnöshöz!

A bűnbánva imádkozó tud még továbblépni.

A feladatot elutasító nem. Ő a megátalkodott.

Vajon én vagyok-e, Uram?

Legyen az Isten átka azon, aki ilyen kérdéssel zavarja testvérei karácsonyi nyugalma?

Azt kell Szilveszter s az Újév töviben megkérdeznünk magunktól, hogy akarjuk-e kisközösségünkkel azt, amit Jézus akart a magáéval. Amen

Városmajor, 2002. január 12.

Az interneten körlevelet kaptam. A levél vagy harmincunkat szólított meg a Bokor-ból – névtelenül. Ki írt akkor? A *Bokor Csopi*, vagy *Bokor Csöpi* – mert nem volt ékezetes a küldemény – 3generacio@irj.hu kóddal. Idézek a levélből.

Gyurka bácsi újévi, *Közös fészekrakás* c. írásában ilyenek vannak: *Ha családi fészket akarunk építeni, csak percek maradnak arra, amihez Jézusnak napi 24 óra kellett. ... Kellene egy jézuspotló csábító, akibe beleszédülnének fiataljaink? Középiskolásként, egyetemistaként, de meg a fészekrakás előtt. Nincsen ilyen. Az első nemzedéknek is volt csábítója, a másodiknak is. A harmadiknak már nem akadt. ... Az első két nemzedék csábítói nőtlen emberek voltak, s a szocializmusban nőtt fel e két nemzedék. A harmadik nemzedéknek nincs csábítója, és a piacgazdaságban él. Az első két nemzedéknek még órái voltak naponként Isten számára, a harmadiknak pedig csak percei. Hiába volna csábítójuk, felszentelt papjuk, akkor is csak percek volnának Isten Országá számára.*

Eddig az idézet. Majd így folytatódik a szöveg: Biztos, hogy a harmadik nemzedék a hibás???? Csakis a harmadik nemzedék? Az első két nemzedék csábítói meg élnek: miért nem képesek a harmadik generáció csábítására? Talán nem értik már elég jól Isten akaratát? Talán nem értik már elég jól a megváltozott világot? Talán nem értik már elég jól a fiatalok nyelvét? Talán nem is elég jézusi ez a kudarcot valló üzenet? Talán túl sok emberi dogmatizmus, butaság, rigorózus erkölcsiség keveredett bele?

Azonnal írtam a 3genracao@irj.hu címre: *Névtelennek akarod leveledet? Szeretettel Gy. b. Készséggel válaszolt: nem az a fontos, hogy ki ír, hanem mit ír. Nekem az is fontos, hogy ki írja, amit ír. Nem került sok fáradságomba, hogy megállapítsam, ki rejtőzik a 3generacio@irj.hu mögött: a Bokor harmadik nemzedékének egyik legelkötelezettebb tagja. Hogy sikerült ezt megtudnom? Az interneten jövő levél hozza azt is, hogy kik mindenkik kapják a levelet. Csak ő nem szerepelt az általam legelkötelezettebbnek gondolt 30 éven aluli megcímzettek között. Tehát...*

Az újévi beszédem lerágott csontot rágott. Ezt rágtam: vagy családos szerzetesrenddé formálódik legalább a Bokor harmadik nemzedéke, vagy nem teljesítjük a „kairosz”, az üdvtörténelmi pillanat mára szabott parancsát. Ennek következtében pedig programtalanná válik a harmadik nemzedék (az első kettő talán megtette a magáét), mert a családi fészekrakás mai követelményeinek áldozva megeszi őt a fogyasztói társadalom ezer igénye-követelménye. Röviden: a Mammon, és csak percei maradnak az Isten Országá számára. Ezt mondom ide s tova jó tíz éve, s nagyon idegesítem vele a Bokor öregjét-fiatalját... ahogy ezt a 3generacio@irj.hu levelének idézete is mutatja.

Megvárom, mit írnak a többiek. Bízattam is őket az ifjúsági mise végén: válaszoljanak Bokor Csopinak/Csöpinek. Nem fűlik a foguk hozzá. Miért? Azt mondják, hogy névtelen levélre nincs kedvük válaszolni. Értem őket. Én sem veszem fel a kesztyűt, s ugyanezért. De rendületlenül várom, hogy újévi beszédem vihart kavarjon. Válaszolni szeretnék.

*Vagy lesz értelme az új magyar igéknek,
Vagy marad mindenben ez a bús magyar élet.
Felszállott a páva a vármegye-házra,*

Sok szegény legénynek szabadulására.

Városmajor, 2002. január 14.

Urunk megkeresztelkedésének ünnepén arról prédikáltam, hogy

Hogyan jött ki Jézus a Jordánból?

Mielőtt válaszoltam volna a kérdésre, ötperces liturgika-órát tartottam az alábbi módon.

A zsinat előtt az év 52 vasárnapján azt az evangéliumi szakaszt halottuk, amit tavaly hallottunk, s amit majd jövőre hallunk. A zsinat óta nem így van. Amit ma felolvastam, három év múltán: 2005-ben halljuk újra. A zsinat azt akarta, hogy ne csupán ötven, hanem százötven szakasszal is ismerkedjünk a vasárnapi szentmiséken. Van A-, van B-, és van C-év – külön-külön szövegekkel. Máté vagy Márk vagy Lukács szövegeit futtatják ezek az évek. Az idei – az A-év – Mátét futtatja.

Nemcsak ezt a liturgikus változtatást hozta a Zsinat. Az egyházi évben két ünnepkört állapított meg: a karácsonyt és a húsvétot. A karácsonyi ünnepkör 6 vasárnapra terjed, a húsvéti pedig 17 vasárnapra. Ez összesen 23 vasárnap. A többi vasárnap az *évközi vasárnapok* nevet viseli. Ilyen pedig van 33. 23 meg 33 – ez összesen 56. De csak 52 vasárnap van. Ezért mindig ki kell maradnia 4 vasárnap szövegének. Melyik négy marad ki?

Ez azon fordul, hogy rövid-e vagy hosszú a farsang. Ez meg azon, hogy *a tavaszi napéjegyenlőséget követő holdtölte utáni vasárnap* – mikor van. Azért fordul ezen, mert ekkor van húsvét. Márc. 21-én van a tavaszi napéjegyenlőség. Ha ez péntekre esik, s a rákövetkező szombaton van holdtölte, akkor az ilyen évben márc. 23-án van húsvét. Ha viszont márc. 21-re esik a holdtölte, akkor várni kell egy holdhónapot, azaz 28 napot, s ez már április 18. Ha ez a nap vasárnapra esik, akkor meg kell várni a következő vasárnapot, s akkor Szent Márk napján lesz húsvét, azaz április 25-én. Márc. 23 és április 25 között van négy vasárnap. Az idén a tavaszi napéjegyenlőséget követi pár nap múlva a holdtölte, s ezért tíz nap múltán, márc. 31-én már húsvétolunk.

A mai vasárnapkal zárul a karácsonyi ünnepkör. Kezdődik a farsang, s a liturgiában az évközi vasárnapok sora. Mért ilyen hamar? Mert korán van húsvét, s ennek következtében az idén már február 13-ára esik hamvazószerda, s kezdődik vele a húsvéti ünnepkör, s egyelőre véget érnek az évközi vasárnapok: hamvazószerda előtt, február 10-én. A 33 évközi vasárnapból eddigre elfogyasztunk ötöt. Majd június 9-én – pünkösd, Szentháromság vasárnapja és Úrnapja után – folytatjuk. De nem a hatodikkal folytatjuk, hanem a tizedikkel. Miért? Mert a korai húsvét következtében a 6., a 7., a 8. és a 9. kimaradt. Ha később lenne húsvét, ha mondjuk négy héttel hosszabb lenne a farsang, akkor nem ezek maradnának ki, hanem a 10., 11., 12. és 13. évközi vasárnap maradna ki.

Mért részletezem ezt? Mindjárt kiviláglik. Az A-év – Máté éve. Hozza tehát főleg Máté külön anyagát, ami a többi evangéliumban nincs. Máté egyik legbecsesebb

külön anyaga a három fejezetre terjedő *Hegyibeszéd*. Szán is neki a liturgia összesen hat vasárnapot: a 3.-tól a 9. vasárnapig. Három hét múlva halljuk is már, hogy *Boldogok a lelki szegények*. A rá következő vasárnapon pedig azt, hogy *Ti vagytok a világ világossága*. Aztán, mintha elvágták volna, mert négy évközi vasárnap kimarad, s nincs mód prédikálni arról, hogy *Ne ölj! Tartsd oda másikat! Nem szolgálhattok Istennek is meg a Pénznek is! Nem ismerlek benneteket stb.* Ezekről a témáktól – a naptár irgalmából – idén a kedves hívek megmenekülnek. S ezzel vége is lett a liturgia ismereteket közvetítő okításnak.

Ma azonban másról van szó. Jézus tekintélyének megalapozásáról: *Ez az én szeretett Fiam, akiben kedvem telik*. A bibliakritika nem vonja kétségbe, hogy legalább Jézus hallotta az Atya hangját. De megkérdezi, hogy minek következtében hallotta. Elmondom, hogy én hogyan gondolom. Valami okból Jézus becsukta názáreti házát s műhelyét, amelyben ácskodott, azaz mezőgazdasági faszerszámokat készített: ekét, jármot. Becsukja és nem nyitja ki többé. Elmegy ahhoz, akit legtöbbször becsül kora társadalmában: unokabátyjához, a Keresztelőhöz. A főpapokhoz, írástudókhoz, vénékhez nem. Heródes embereihez sem. Qumránba sem, a szikáriusok közé sem. Kellő áhítattal megy megkeresztelkedni. Utána elmegy a pusztába, ahol végérvényesen ellene mond a világ eszményeinek. A pusztából kijöve pedig tanítványgyűjtésbe fog. Harmincas évei közepén jár, amikor egy férfi ember – akkoriban, s talán ma is – eldönti már, hogy mire használja az életét. Jézus az Isten Országának szenteli az életét. A keresztkedésekor Isten jóváhagyja ezt a szándékot.

Van, aki másképpen gondolja. Lehet, hogy igaza van. Hogyan gondolja? Jézus nem véglegesen hagyja el názáreti házát, műhelyét. Elmegy a Keresztelőhöz, mert ő is úgy gondolja Izrael jövőjét, mint a Keresztelő: jön az Isten haragja, megtisztítja szérűjét, kezében a szórólapát: a pelyvát elégeti olthatatlan tűzzel, a búzát pedig begyűjti szérűjébe. *Mindenestre a keresztség után egy teljesen megváltozott Jézus lépett fel...* – írja minap megjelent könyvében Sárdy Péter. Milyen alapon állítja ezt a neves szerző? Azon az alapon, hogy Jézus három esztendő tanításának nem a szérűtakarítás az összefoglalója, hanem inkább ez: *Napját felkelti jókra és gonoszakra, esőt ad igazaknak és hamisaknak*.

Miért gondolom az én változatomat valószínűnek? Igazat adok Sárdynak abban, ahogyan összefoglalja Jézus tanítását. De nem gondolom, hogy Jézusnak ez a szemlélete a keresztkedésekor, keresztelese után született volna meg. Úgy gondolom, hogy évtizedek gondolati fejlődése teremti meg azt a Jézust és jézusi szemléletet, akit és amelyet ismerünk, és nem egy vallási cselekmény. Rám vallási cselekmények ilyen hatással nem voltak. Pappá szentelésem sem. A Bokor emberállományán sem tapasztaltam ilyesfélét. Ezt a tapasztalatomat általánosítom. Igazam van-e?

Megpróbálom teremtésteológiailag megvizsgálni ezt a kérdést. Isten nyilvánvalóan arra a célra alkalmasnak teremti meg az embert, amire megteremtette. Szabadnak teremtette őt, s azt várja, hogy szabadságát arra használja fel, amire megteremtette. Arra teremtette meg, hogy szeresse felebarátját, mint saját magát, s ezzel szeresse vissza Istenét. De a szabadság azt jelenti, hogy az embernek módja van azt is

gondolnia, hogy majd bolond lesz hat és fél milliárd embertársát úgy szeretni, mint magát. Szabadságában áll azt akarnia, hogy csak magát s közvetlen övéit szeresse úgy, mint saját magát. Szabadságában áll, hogy boldogságát az önzésben, ám a családjára kitágított önzésében keresse. Szabadságában áll tehát, hogy értelmével, akaratával, érzelmvilágával az ellenkezőjét vagy legalábbis kevesebbet keressen annál, amire Isten megteremtette. Persze szabadságában áll az is, hogy a lelkiismeretében szóló Istenre figyeljen, s értelmével, akaratával, érzelmvilágával a mindenkit szeretésre tegye rá életét.

Jézus kb. 33-35 éves, amikor elmegy a Jordánhoz. Húsz éve múlt, hogy értelmes kérdéseivel és válaszaival 12 éves korában kivívta a templomban az ott tanítóknak a csodálatát. Megengedem, hogy e húsz esztendő alatt értelmével, akaratával, érzelmvilágával ő is csak annyira jutott, mint a Keresztelő. Azaz várta az Isten haragjának napját, amikor is Isten rendet tesz a világban: kitakarítja szérűjét. De akkor kétlem, hogy a bemerítés vagy az isteni szózat hatásának olyan következménye támad, hogy rájön a maga és a Keresztelő nézetének-hitének az ellenkezőjére. Kétlem, hogy más ember jön ki a vízből, mint aki bement a vízbe.

Ha mégis így volna, ez teremtésteológiailag ezt jelentené: Isten nem az alapvető szellemi-lelki képességeinkre bízta sorsunkat, hanem egy vallási cselekményre. Aki hozzájut egy ilyesmihez, annak Isten rendet tesz a fejében, megtisztítja törekvését, s rávezeti arra, hogy miben áll a boldogsága. Nem akarok értetlen lenni a vallási cselekményekkel szemben, de nem akarok foglyul esni sem nekik.

Nem akarok értetlen lenni, tehát elismerem, hogy vallási cselekményeknek indító vagy Isten felé bennünket továbbtaszigáló hatásuk lehet. Nem a megszokott cselekményeknek szokott ilyen hatásuk lenni; Jézus életében a szombati zsinagógai istentiszteletek, a mi életünkben a vasárnapi templomi szentmisék az ilyenek. A rendkívüliebbeknek szokott ilyen hatásuk lenni: Jézus társadalmában pl. a Jordánba bemerítésnek, a mi életünkben egy kisközösségi lelkigyakorlatnak, vagy egy medjugorjei zarándoklatnak. De kétlem, a vallási élmény életet rendbe tenni tudó erejét. Indítást adhat, életet rendbe nem tehet. Automatikusan nem cseréli le értékrendemet. Automatikusan nem változtatja meg törekvéseim irányát. Automatikusan nem eredményezi életem boldogságát. Nem hiszem, amit Sárdy mond. Úgy jött ki Jézus a Jordánból, hogy megerősödött abban, amire rá akarta tenni az életét.

Vagy mindez nem így van? Isten belenyúl az életünkbe akkor, amikor ő akarja? De nem jelenti ez azt, hogy Isten a nagy bábjátékos? Mi pedig csak dróton rángatott Marionett-figurák vagyunk? Hogyan van ez? Isten bennetek. Hangját kimondhatatlan s egyszeri egyediségtek (individuum ineffabile) folytán halljátok mindannyian. Újra kérdem: hogyan van ez?

Városmajor, 2002. január 16.

A múlt tavaszon Gyulafehérvárott jártam. Jó papként – a szabály szerint – tiszteletemet akartam tenni az érseknél. Nem tudták előkeríteni, csak helynökével

beszélgethettem, aki megajándékozott egy sematizmussal, amelyben benne van az egyházmegye minden plébániája, miséző helye, papja s annak fényképe meg a hívek száma. Éjjelenként rendre felébredek, s míg újra álom jön szemre, olvasok egyet. Tegnap éjjel erre a sematizmusra esett a választásom. Erdély kellős közepén, ahol a tordai hasadék is található, terül el az *aranyos-tordai főesperesi kerület* – olyan kisebb vármegye kiterjedésű. Kilenc plébánia, öt pap és 3087 katolikus van benne. Református és unitárius magyarokról nem szól a csak katolikusokat felmérő sematizmus, de azok sem lehetnek sokkal többen. 800 éve itt még csak magyarok laktak, most meg csak mutatóban vannak. Elolvastam a plébániák történetét, s aztán visszaaludtam.

Most meg van egy szabad délutánom, és nem hajt a tatár. Arra gondolok, hogy ész-t nyelvrokonaink száma másfél millió. Mi vagyunk a *nagy rokon nemzet*, mert akad tán 15 millió is, akinek magyar az anyanyelve. Angol anyanyelvű meg – sok száz millió. Az USA miatt, mert az a nagy olvasztó tégely. A száz éve oda *kitántorgott* magyarok korombeli gyermekei – nyolcvan s a halál közt –, amikor az Ohio-beli Youngstown városának nyugdíjas otthonában – tíz éve! – meglátogattam őket, már csak annyit tudtak magyarul, hogy *boldog újévet*, meg hogy *Isten áldd meg a magyart!* De az írek európai hazájukban az angol mellett az iskolában újra tanulják elfeledett kelta nyelvüket, s talán az elrománosított moldvai csángók is követik még példájukat. Az angol nyelv... meg még a jegenyefák sem nőnek az égig.

Jézus korában a zsidók *görögül* írták az Újszövetséget. Ez volt a Mediterráneum akkori angolja, s ma mindössze a tíz millió görög beszél görögül. A középkorban a magyar nyelvű irodalom néhány kódex csupán, mert a magyar irodalmat latinul írták (Janus Pannonius, Temesvári Pelbárt). S nemcsak nálunk, a franciák, az angolok, a németek is latinul írták irodalmukat. Rákóczi Ferenc latinul írja Rodostóban *Vallomásait* – a 18. században. Jó száz éve még a világ minden iskolázott embere tudott *latinul*, s piarista rendtársaim – tőlem két nemzedékkel idősebbek – még eposzokat fabrikáltak ezen a nyelven. S hol van már a tavalyi hó meg a tegnapi közvetítő nyelv, amelyen Sajnovics tudtul adta a világnak, hogy finnugor nyelv vagyunk, Bolyai meg a maga geometriáját – a latin? Rokoni, testvéri kölcsönökből vettünk egy két és fél szobás lakást a 70-es évek közepén: Márcziék, Teri meg én. Jó egy évtizeden keresztül ez volt a *Bokorporta*. Abból fizettem ki a kölcsönöket, hogy az ELTE egyik professzora logikatörténetet adott elő, s én fordíthattam neki rogyásra ókori meg középkori szövegeket latinból, görögből, egyébből, mert korunkban a professzorok sem tudnak már latinul.

A német Herder a 18. század végén megjósolja a magyar nyelv kihalását: *A falu jegyzője* szerzőjének anyanyelve német, csak iskoláskorában tanul meg magyarul; Széchenyi is, a legnagyobb magyar németül írja *Naplóját*, s ma mégis beszéljük ezt az édes miénk magyar nyelvet – tizenötmillióan. *Quid hoc ad aeternitatem!* Magyarul: mit számít, milyen nyelven – gyilkoljuk egymást. Nem attól van Isten Ország, hogy zsidóul, görögül, latinul, angolul vagy magyarul beszélünk!

De mondtam: ráérek, és spekulálok. Mindez így van, de Jézus zsidó volt, és zsidóul beszélt, bár az Isten Országát mindenkinek akarta. Én is mindenkinek akarom

ugyanazt az Országot – de magyar emberként akarom, ha már azzá lettem. Igazán nem akartam. Senki sem kérdezett. Így van. S ezért még azt is tudom, hogy a honfoglaló nyolcadik törzsből vagyok. Kabar, vagy ahogy később mondták: fekete magyar. Nyelvészeti igazolásul is szolgálhatok.

Valamikor csak ilyen nevek voltak: József fia Jézus, Géza fia István, vagy István fia Imre – mint Jézus korában, s mint a patromnyikon mutatja az orosz regényekben: Aljosa Fjodorovics Karamazov. Ebből lett az Istvánffy, az Imreffy, vagy egyszerűen a György Zoltán, vagy Paál László. Tulajdonságokból is lettek családnevek: Hosszú, Nagy, Kiss. Nemzeti eredetből is: Magyar, Székely, Németh, Horváth, Tóth. Mesterségekből: Kovács, Szabó, Halász, Takács, Papp. Származáshelyből is: Szegedi, Budai, Debreceni. Az én nevem nem ilyen, hanem olyan, mint a Farkas meg a Sas. Állatnév, alighanem *totemállat*nak a neve. Ezek a totemállatok figyelmeztetik a törzset a veszélyekre. A mai *bölény* szót rejti a nevem. Ennek honfoglalás kori alakja: *bülen*. Hangváltozás és jésülés folytán lett belőle a mai *bölény*. Török jövevényszó ez finn-ugor nyelvünkben. A kazárok-kabarok pedig a török nyelv csagatáj nyelvjárását beszélték, s abban veláris változatban él a *bölény* szó: *bulán*. A 8. században ezt a nevet viselte a kazárok egyik fejedelme is. (Fennmaradt emléke; többek között azért, mert hitvitát rendezett udvarában...) A jésülés következtében lett belőle *bulány*, s amikor elhomályosult a szó eredeti jelentése, hozzáraktak még egy *i* betűt, mintha helynév lenne: *Bulányi*, mint Budai, Szegedi.

Lehetnék Stück, vagy Szládek is, azaz sváb vagy tót nevet is viselhetnék, de ma akkor is ráérnék és spekulálhatnék. Miről? Arról, hogy mért csak ennyien vagyunk. Hogy mért van szorongatott helyzetben Pozsonyban, Kolozsvárott, Moldvában, Temesvárt a magyar? Hogy mért volt, van Trianon? Ha valaki ilyenkor azt mondja, hogy kibújt belőlem a nacionalista, akkor nagyon dühös vagyok. Románnak, szlováknak, szerbnek nem tudok én olyat kívánni, amit magamnak nem akarok. Ha fáj a szívem a magyarért, nem vagyok nacionalista. Jézusnak is fájt a szíve a zsidóért, és nem akart rosszat senkinek.

Bujom a történelemkönyveket, s nem kapok feleletet. Azt olvasom, hogy kipusztultunk a török hódoltság alatt. Jól van, de nem értem, hogy mért pusztultunk ki. A szerbek, románok, bolgárok is török hódoltság alatt voltak. Nem másfél századig, hanem félezer éven keresztül, s megszaporodtak. Bolgár területen bolgárok élnek. Szerb területen szerbek, s román területen románok. Vegyük az utóbbiakat: Havasalföldön, Moldvában, Moldáviában, s még Erdélyre is jut vagy öt millió belőlük. Mért pusztult ki a magyar – magyar területen? A szerbek feljöttek Szegedig. Nem is olyan régen még az egyik évben magyar volt a bíró, a másik évben meg szerb. A románok is eljutottak Szeged alá, Torontálba. Eszéken egy pár ezer magyar él, s a horvátok átjutottak a Dráván is, pedig Verőce, Valkó és Szerém megyéket magyarok lakták a középkorban, s ma csak mutatóban, egy-két községben találhatók. Északon ugyanez a helyzet. Nagyszombat, Nyitra magasáig csak magyarok éltek, még messze északon, Túróc megyében is. Keleten az egész Párcium magyar volt, a Körösök völgyei is.

Van egy elméletem, amely feleletül szolgálhatna. A magyar harcolt a törökkel, s a

magyar harcolt a magyarral is – a töröktől meg nem szállt északi karéjban. A szlovákok nem, a ruszinok nem, a szerbek legfeljebb beálltak janicsárnak, a románok meg még ezt sem csinálták. Helyette legeltették nyájaikat, s ölelték asszonyaikat. A közeli tatárokat pedig a porta rá-ráküldte Erdélyre a nyughatatlan magyarok vérét megcsapolni.

*Szegény magyar! tulajdon / Vérébe vert csapott,
Hogy rajta német és tót / Két fülre kacagott.*

Vörösmarty írta ezt 1845-ben *A sors és a magyar ember (Rege)* c. versében. Ide írom az előtte levő versszakot is:

*Van csendes háború is: / Saját vérén vitéz,
Megvásárolt kezekkel / Egymást kiölni kész.*

Én feljelentem az ügyésznél ezt a nemzetgyalázót. Mit számít nekem, hogy ő írta a Szózatot?! Jelentheted. Már leírta.

Az *Ópusztaszer* c. könyvemben, ezer éves történetünket áttekintve, elmélkedtem arról, hogy azok a nemzetek, amelyekben nemzeti ipar a háborúskodás, az embert gyilkolás – elfogynak. Amelyekben pedig a munka a nemzeti ipar, azok megmaradnak. Meg, mert ölés helyett van energiájuk termékeny asszonyt-ölelésre. Legkedvesebb Ady-versem a *Gyáva Barla diák*:

*Hadverő nem volt Barla diák, / Én jámbor, görögös, kopottas őszám.
Elmaradt Töhötöm seregétől / ama véres őszön.
Áthágta a Meszest a sereg, / Üszkös falvak küldtek utána átkot
S nem kereste a seregben senki / Kis Barla diákot.
Ő ott maradt a dúltfalvak között. / Virágos kunyhó épült a romokra
S kizöldült a megsebzett vidéknek / minden véres bokra.
Zúgva nyargalt a hősi sereg / A reszkető bérce Erdélyen által.
Barla maradt, rótt, szántott, álmodott / Egy kis szláv leánnyal.*

Mennyi háború János és Ferdinánd királyok között, s közben a janicsárok beszélnek Budavárba. Mennyi Habsburg-hadjárat Erdély ellen, s mennyi hadjárat magyar földön, magyar vérrel a bécsi király ellen. S a magyar vért pazarló, ontó büszke seregek vezérei a legnagyobbnak tanult magyar nevek: Bocskai, Bethlen, Thököly, Rákóczi. A másfél századon keresztül, aki magyar teheti, az hajdú vagy végvári vitéz. Katona, s ha halálra sértek is vele mindenkit, akkor is embergyilkos iparágban dolgozik. Mint '45-ben írta a Szabad Nép egy Ludovikát végzett tisztről: foglalkozása – szakképzett gyilkos. Kell-e betelepíteni töröktől felszabadult területet máshol, mint hazánkban? Úgy tudom sehol. Csak nálunk. Sír a kuruc nótá:

*Rajtunk török dúl, rajtuk német jár / Tűzzel vassal pusztul ország és határ
Ez az istentelen német annyi kár tett már / Hozzá képest hogy mit sem tett,
Sem török, sem tatár.*

S a másik:

Szegény legénynek olcsó a vére, / Két-három fillér egy napra bére.

Azt sem tudja elkölteni, mégis végtére / két pogány közt egy hazáért hullik ki vére.

Fejből mondom ezeket az ifjúságomban annyit énekelt nótákat. Azt sem tudom

már, hogy jól idézem-e őket. Csak azt tudom, hogy sorsunkért mi vagyunk a felelősök, s nem a szomszéd. *Az ám, hazám!* Sajnos, Trianonért is. El kellene kezdeni egy másik ezer esztendő. Kard nélkül, és babakocsit tolva... mint a gyáva Barla diák.

Ilyesmik jutnak az eszembe, amikor van egy szabad délutánom, és ráérek.

Városmajor, 2002. január 17.

Mával kezdődik az évközi vasárnapok sora. A mai vasárnap Izajás egy büszke szövegével indul:

Szolgám vagy Izrael / rajtad mutatom meg dicsőségemet!

Kevésnek tartom, / hogy Jákob törzseinek helyreállításában légy szolgám.

A pogányok világosságává teszek, / hogy eljusson szabadításom a föld határáig.

Ilyesfajta szövegeket hallhatott, majd olvashatott Jézus a názáreti zsinagógában. Izrael meg a pogányok – ez az emberiség egésze! Nincs mit csodálkozni rajta, ha nagyra és messzire néző emberek támadnak ebből a népből. Olyanok, mint Jézus vagy Vermes Géza két derék galileai haszidja: Honi és Hanina – az általa szintén derék galileai haszidnak gondolt Jézus mellett. Ha egyszer Isten választott, az Isten számára kiválasztott népének gondolják magukat a zsidók, nincs mit csodálkoznunk, ha Izajások, Jézusok támadnak körükben.

Ez a nép a maga kiemelkedőbb gyermekeinek a *nabi*, a tolmács nevet adta. A *nabi* a Septuaginta-fordítás görög nyelvén majd úgy hangzik, hogy *prophétés* (próféta), s ez a görög szó a jövőt előre megmondás képességét jelenti. Ezt is csinálta, azaz jövendölt is a tolmács, ha éppen erre érzett magában indítást. Csakhogy a *tolmács* szó egyetemesebb jelentést hordoz: arról beszél, hogy az Isten gondolatát, Isten akaratát adja tudtára népének, Izraelnek. Ez pedig elsődlegesen nem jövendölés, csak másodlagosan: ha megtartjátok az Úr üzenetét, jól megy majd sorotok; ha meg nem, ti lássátok! Ismerjük ezt saját istenkapcsolatunkból is: Isten nem ígéretet s fenyeget minket, nem jövendöl nekünk, hanem indít, hogy mit tegyünk a mában.

Az évközi vasárnapok elején az egyház be akarja mutatni nekünk az üdvtörténet új és felülmúlhatatlan tolmácsát, Jézust. Mind a három esztendőben – Máté esztendejében, az idei A-évben is, miként a többiben – a negyedik evangéliumé ez a szerep, Jánosé. Jézus fellépése idején kétségtelenül a Keresztelő számít – tolmácsnak Izraelben. Ő mutatja be a szupertolmácsot, Jézust. Hogyan mutatja be? Így: *Íme, az Isten báránya, aki elveszi a világ bűneit* (1,29). Az egész újszövetségi szentírás e helyen kívül csak egy ízben használja még ezt a kifejezést. János első levelében ezt olvassuk: *Azt pedig tudjátok, hogy ő azért jelent meg, hogy elvegye a bűnöket* (3,5).

Izrael népe Messiásnak, az Isten felkentjének nevezte azt, akit várt, s aki minden gondját megoldja majd. Mi volt ez a minden gond? Az, ami a tegnapi és a mai Izraelé is. Három ezer éve úgy hívták, hogy filiszteusok, ma úgy hívják, hogy palesztinok, s kétezer éve meg úgy, hogy rómaiak. És Izajás gondja? Ugyanez. Jákob törzseinek helyreállítása az ő gondja is, de megtoldja ezt a gondot: a pogányok világosságává is kell lennie Izraelnek. Izajás szövegének van egy közszidó és egy jézusi olvasata. A közszidó változat: se asszírok, se babiloniak, se perzsák, se senki ne

nyomorgassa a zsidót! S van egy jézusi változata is. Nem politikailag kell Jákob törzseinek helyreállnia. Mert ha politikailag áll helyre, akkor meg Izrael fogja nyomorgatni a filiszteusokat, mint Dávid király idejében is, meg ma is.

Amikor Jézus elmegy a Jordánhoz, meg kijön kereszttelkedése után a vízből, meghatározza őt ez a jézusi olvasat. Ezért szólal meg Isten: *Ez az én szeretett fiam, akiben kedvem telik.* De annak, aki bemutatja őt Izraelnek, a Keresztelőnek aligha ez volt az olvasata. Legalább is Jézust bemutató szövegéből nem a jézusi olvasatra lehet következtetni. Mit mond ez a bemutatás? Azt, hogy Jézus elveszi az embertől, az emberiségtől, a világtól a bűnt. Tévedett a Keresztelő. Elmúlt e bemutatás óta kétezer esztendő, s a bűn még mindig itt van, nincs elvéve. Valakik bombáznak *Manhattanben*, s meghal majd négyezer ember. Utána bombáznak Afganisztánban, s meghal még több ember. Milliárdok jövedelme alig éri el a havi ötezer forintot. S évenként annyi fegyvert gyártunk, hogy árából paradicsommá tehetnők a földet. De nem etetjük meg az éhezőket, hanem katonai szövetségekbe lépünk, s milliárdokat költünk arra, hogy NATO-kompatibilissé legyenek fegyvereink. A világ bűne itt van. Mi is fizetjük az áfát, s veszi belőle kormányunk a kompatibilis hadi repülőgépeket. Itt vagyunk a választási kampányban, s eldönthetjük, hogy melyik pártra szavazzunk, és nincsen olyan párt, amelyik azt mondaná, hogy nem kell hadi repülőgépeket vásárolni, mert nemzetünket nem a fejlett gyilkolási technikák őrzik meg, hanem az, hogy ölebek sétáltatása helyett babakocsit tolunk. Reménytelenül, megingathatatlanul erős a bűn pozíciója.

Csak András meg János, meg a Keresztelő többi tanítványa hallja a bemutató szavakat. Ha Jézus is hallotta volna e szavakat, alighanem megszólalt volna. S azt mondta volna, hogy sajnós, *nem tudom elvenni a világ bűnét.* Sajnós, *a bűnt senkitől sem lehet elvenni.* Sajnós, vagy nem sajnós – *a bűnt mindenki csak saját magától veheti el.* Következik ez az emberi szabadságból. De magunktól mindannyian elvehetjük a bűnt – és ez is az emberi szabadság következménye. Azt mondta volna Jézus, hogy azért jött, hogy példát mutasson nekünk arra, hogy a bűnnek semmi köze se legyen hozzánk. Azért jött, hogy elmondhassa: *Ki vádol meg engem a bűnről?* S hogy elmondhassuk mi is: *Ki vádolhat meg minket a bűnről?* Mert ilyenek a jól sikerült tanítványok, s ezek alkotják az Isten Országát.

Tanításában Jézus keveset foglalkozik a bűnnel. A szinoptikusoknál mindössze ezt találjuk: *Bocsásd meg a vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétőknek.* Meg azt, hogy *hetvenszer hétszer kell megbocsátanunk – nekünk.* Nem bűn-elvadásért jött. Másért. A törvény tökéletesítésért: megtanítani bennünket arra, hogy még az ellenségeinket is szeressük. Azért jött, hogy hívja a bűnösöket, hogy azok istennektetszövé formálják át életüket. Azért jött, hogy szolgáljon bennünket. Azért, hogy elmondja: *Boldogok a szegények.* De hamarosan kitaláltuk róla, hogy megmentett minket a bűntől, mert golgotai halála óta már nem haragszik ránk Isten, hiszen Jézus megváltott minket: kiengesztelte Istent, meg elvette a bűnt. Hurrá, mehetünk a mennyországba! Nem oda Buda! *Legyetek tökéletesek, miként Atyátok is tökéletes* – nem pedig sértődös, Ádám vétke miatt ránk is haragvó, öreg úr.

Mire gondolhatott a Keresztelő, amikor Jézust *az Isten bárányának* mondta? S

mire gondolhatott az egykori Keresztelő-tanítvány, János evangélista, amikor ezt jó hatvan évvel az események után leírta? A bűnbakra s Jézus engesztelő áldozatára gondolt. Arra, hogy engesztelő áldozatot kell bemutatnunk Istennek, s ha maga Jézus mutat be ilyent a Golgotán, ezzel bizony rendbe jönnek az ember s az emberiség dolgai. A kétezer esztendő és az emberiség mai állapota világosan beszél: nem jött rendbe semmi tőle. Az áldozattól sem, s attól sem, hogy Isten soros tolmácsát a soros főpap vagy más valaki halálba küldi. Gyilkosságtól nem jön rendbe semmi. Csak a meggyilkolt személy – ha maga nem gyilkol és nem is akar gyilkolni – minősül Isten szeretett fiának, mert az Isten sem foglalkozik gyilkolással.

Minden szentmisében el kell mondanunk ezt a Keresztelő ajkára adott, János evangélistától megőrzött, feljegyzett mondatot. Ezek után talán megértitek, hogy miért módosítom én rendre ezt a szöveget, amikor felmutatom áldozás előtt Jézus testét. S mondok szabadon ilyesfajta szövegeket: Íme az Isten báránya, aki úgy lett bárány, hogy tudta: meg kell őriznie magát a bűntől, a világ bűnétől. Még akkor is így kell tennie, ha ezzel magára vonja a gyilkos főpap haragját, s el kell vesznie a Golgotán. Vállalja azt, mert tudja gyűlölni életét evilágban, hogy örök életre megőrizze azt.

Íme az Isten báránya, aki saját magával akarja táplálni életünket, hogy hasonlónak legyen életünk az övéhez. Hogy asszimiláljon minket, hogy asszimiláljuk őt. Hogy olyanok legyünk, mint ő.

Nagyon félrevezető ez az áldozás, szentáldozás szó is. Nem áldozunk mi semmit ilyenkor. Asztalhoz ülünk, mert megvendégel bennünket tanítónk, testvérünk, Jézus. Asztaltársasági vacsorának mondtam, amikor a KIO-t írtam. Kellene egy jó szó: testvéri lakoma, emlékező lakoma. Írjunk ki egy pályázatot rá!. Első díj: elterjesztjük az egész világon.

Városmajor, 2002. január 24.

Mondjuk-e a Hiszekegyet vagy ne mondjuk? Az Értelmező Kéziszótár szerint a *hisz* ige első jelentése: *a valósággal egyezőnek, igaznak tekint*. Van hatmilliárd ember, van durván hatezer vallás, s ennek megfelelően hatezer különféle Hiszekegy. De az egyes vallásokhoz tartozók is a maguk módján hisznek, s a Hiszekegyükből az egyik ember ezt a tételt, a másik ember meg amazt nem fogadja el. (Enyhítek: egy kicsit másképpen magyarázza, mint a papja.) Így aztán valójában nem hatezer Hiszekegy van, hanem hatmilliárd. Ha egy vallási közösséghez akarok tartozni, akkor el kell mondanom a választott vallási közösség Hiszekegyét – úgy tetszik.

De hát ha valaki nem akar hazudni? Ha valaki nem akarja kinyilvánítani azt, hogy a valósággal megegyezőnek, igaznak tekinti azt, amit nem tekint a valósággal megegyezőnek és igaznak, vagy legalább is nem tudja megállapítani azt, hogy vallásának egyik vagy másik tétele megegyezik-e valósággal, igaznak tekinthető-e – az mit csináljon? Ne legyen vallási közössége? De hát szüksége van rá, mert találkozni akar olyan emberekkel, akik – mondjuk, az azonos neveltetésük miatt – legalábbis nagyjából azt tartják a valósággal egyezőnek és igaznak, amit ő. Mit csináljon? Csináljon egy új vallást! Hogy lehet vallást csinálni új Hiszekegy nélkül?

Még ha hárman meg is egyezünk egy új Hiszekegyben, semmi sem biztosítja, hogy hármunkból én vagy te holnap is azt fogjuk-e a valósággal egyezőnek, igaznak tekinteni, amit tegnap aláírtunk.

A *Bokor* kidolgozott egy lehetőséget. Nincs Hiszekegye, csak Hűségimája, s amelyet nem is kötelező elmondani; elmondjuk, ha akarjuk. A *Bokor* mindenegybes tagja ahhoz a vallási közösséghez tartozik – ha akar –, amelyet választ magának. Ha papként tartozik a választott valláshoz, el is mondja hangosan vallásának krédóját; ha nem-papként tartozik hozzá, akkor becsukhatja száját, amikor Hiszekegyet mond választott vallási közössége. De hát akár mondja, akár befogja a száját – mondhatjátok – hazudik, mert valamit a Hiszekegyből másképpen gondol, azaz a valósággal egyezőnek, igaznak nem tekinti. Hiszen helyben marad, amikor a Hiszekegyet mondják, pedig ezt vagy azt nem hiszi. Tehát hazudik és hazudik.

Mi a megoldás? Ki kell egészíteni az Értelmező Kéziszótárt. Kell belé egy második jelentés is. Előbb elmondanám, hogy is vagyok én ezzel az egésszel, majd utána megpróbálom megfogalmazni a szótár számára a második jelentést. A Hiszekegyben nem szerepelnek nyilvánvalóságok; olyan megállapítások, amelyeket a szaktudományok elemi, közép fokú vagy felső fokú tankönyveiben találhatunk. A Hiszekegyek megállapításai nem a tapasztalható valóságra vonatkoznak. A Hiszekegyek olyan megállapításokat tesznek, amelyekről a hatmilliárd ember valójában és ténylegesen hatezer- vagy hatmilliárdféle módon gondolkodik. A Hiszekegyek olyan megállapításokat tartalmaznak, amelyekre vonatkozóan nincsen egyértelmű tapasztalati bizonyosság, amelynek alapján kijelenthetnők, hogy ezek a megállapítások a valósággal egyeznek, vagy a valósággal nem egyeznek, hogy ezeket igaznak tekintem, vagy nem tekintem. A megállapítások megtalálhatók esetleg egy filozófia-tankönyvben, mely érveket sorol fel amellett, hogy a megállapítás igaz, vagy hamis. Vagy megtalálhatók egy hittankönyvben, mely tudatja velünk, hogy egy vallási közösségnek ez a hivatalos tanítása. Tehát – hinni kell! *De fide* – mondják a dogmatika könyvek.

Miért van ez így? Azért, mert van tehát a létnek s a létről formált gondolatnak egy olyan tartománya, amelyre vonatkozóan nincsen tapasztalati bizonyosság. E tartományról, ennek tartalmairól csak szubjektív bizonyosságunk lehet: én valamit a valósággal egyezőnek, igaznak tekintek, de a mellettem levő embertársam már nem tekinti annak. Nem azért, mert hülye, vagy gonosz, hanem azért mert ez a tartomány-elem nem képes mindenki számára nyilvánvalóság lenni. Aki nem fogadja el, hogy a muskátli – muskátli, annak megbomlott az elméje; mert van az azonosság elve, melynek tagadása esetén nincs emberi gondolkodás, legfeljebb a megbomlott elme összevisszabeszéde. Aki nem fogadja el Jézus istenfiúságát, annak nem bomlott meg az elméje; s aki elfogadja azt, annak sem bomlott meg az elméje, mert ez állítással ráléptünk a létnek arra a tartományára, ahol immár nem létezik egyértelmű nyilvánvalóság és bizonyosság.

Van tehát a létnek egy olyan tartománya, amelynek tartalmairól nem szereshető tapasztalati úton, vagy következtetések által bizonyosság. S vannak olyan tartományok, amelyek tartalmairól beszerezhető ilyen bizonyosság. Ez utóbbiak területén van

helye annak, hogy kijelentsük: a valósággal egyezőnek, igaznak tartok valamit, pl. a muskátli az muskátli, zöld és bársonyos tapintású a levele. Az előző tartomány tartalmairól csak annyit mondhatok, hogy én szubjektíve igaznak tartom, vagy én szubjektíve nem tartom igaznak, vagy én szubjektíve nem tudom eldönteni, hogy igaz-e vagy sem. Példák: Azt hiszem, hogy van Isten. Azt hiszem, hogy nincs Isten. Azt hiszem, hogy Isten létezése számomra nem eldönthető. Azt hiszem, hogy Jézus Isten fia. Azt hiszem, hogy Jézus nem fia az Istennek. Azt hiszem, hogy ez a kérdés nem eldönthető. – Megvan már a javaslatom a szótár számára. A *hisz* második jelentése: *szubjektív bizonyosság az objektíve eldönthetetlen kérdésekben*.

Ha az objektíve eldönthetetlen kérdések tartományába érkezem, akkor, ha elmondok egy Hiszekegyet, akkor is tudom, hogy ebbe a tartományba érkeztem. Ezért aztán állandóan ki vagyok téve annak, hogy e tartomány valamelyik elemét igaznak tartom, vagy nem tartom igaznak, vagy nem tudok dönteni, hogy igaz-e vagy sem. De akárhogy is döntök, tudom, hogy döntéseim csak szubjektív és nem objektív érvényűek. Amikor vallásom valamely hittételeiről azt mondom, hogy *ezt vagy azt nem hiszem*, csak annyit akarok ezzel mondani, hogy én szubjektíve és most úgy gondolom, hogy nem egyezik a valósággal, nem tekinthetem igaznak, illetőleg a f... tudja, hogy igaz vagy sem.

De *valahol otthon kell lenni a világban* – mondja Tamási Áron Ábelje. Annál is könnyebben elmondhatom az *otthon* használatos Hiszekegyet, mert életünket úgysem arra tesszük, amit igaznak vagy igaznak nem láthatunk. Hanem arra, *amiben hiszünk*. Miben? Mondjuk *az Isten Országában*. **Ha meg számunkra nem volna ilyen, azaz úgy sem tesszük rá az életünk, akkor felesleges keckeckednünk azzal, ami lehet így is, meg úgy is.** Vagy nem így van?

Hogy mondta Jézus zsidóul azt, hogy tegyük rá valamire az életünk? TESUVAH. Annyit jelent ez a szó, hogy *hazatérés*. A zsidóknak nagyon kedves volt ez a szó, mert nemcsak arról beszélt, hogy Istenhez menjünk, térjünk haza, hanem arról is, hogy a babiloni fogságból is hazatérjenek – Jeruzsálembe. Jézus korában nem kellett már a zsidóknak hazatérniök Jeruzsálembe. Elég volt ha évente egyszer a világ minden részéből, széder-estre, hazajöttek Jeruzsálembe, a Templomba.

Át is alakult a *tesuvah* jelentése Jézus ajkán. Görögre már így fordították: METANOIA. Ez meg annyit jelent, hogy alakítsuk át a gondolkodásunkat. Mire jó az? Máté így folytatja a jézusi felszólítást: mert elközelgett az Isten Országá. Márk pedig így: és higgyetek az evangéliumban! Máté azt mondja, ahogy azért van itt az ideje, hogy hazatérjünk az Istenhez, hogy átalakítsuk gondolkodásunkat, mert Jézus fellépése következtében közel került hozzánk az Isten. Márk pedig arról beszél, hogy a gondolkodás átalakítása azt jelenti, hogy hiszünk az evangéliumban.

Ez melyik hit? Azt a hitet jelenti, amelyik igaznak tart valamit, vagy a másodikat jelenti, a csak szubjektív bizonyosságot? A harmadikat jelenti: amiben hiszünk, amire rátesszük az életünket. Máté egy *mert* szóval megokolja a *tesuvah*-ot: mert itt az Isten Országá. Márk pedig egy *és* szóval kifejteti a *tesuvah*-ot: higgyünk az evangéliumban! A *tesuvah*, a *hazatérés* gondolkodásunk átalakítását jelenti, ez pedig a hitet az evangéliumban.

Nem – hinni ezt vagy azt! Nem – szubjektíve bizonyosnak lenni valaminek az igazát illetően! Hanem hinni valamiben, mégpedig az evangéliumban! Így ér össze Jézusnál a hazatérés és az életünk rátevése az evangéliumra. Amikor mindez Jézus fejében össze és egybe ért, akkor érezte, hogy *Most vagy soha! Az Isten Országa elközelgett!*

Városmajor, 2002. január 27.

Az elmúlt nyáron megkeresett Budaváriban Giovanni Demaria, a kisközösségi egyházépítés lelkes olasz barátja. Most meg arra kért, hogy írjak röviden valamit magamról, a Bokorról, meg arról, hogyan látom én ma egyházunkat, mert fel akarja rakni internetjükre. Újszülöttnnek minden új. Amit én írok, az olasz újszülötteknek biztosan az. Talán vannak még idehaza is újszülöttek, akiknek szintén új lehet, amit írok..

1919-ben születtem Budapesten, polgári családból. Apám volt családfámon az első diplomás: közgazdászként egy bankban dolgozott. Heten voltunk testvérek. Öt éves voltam, amikor apám szabadgondolkodóból megtért, és buzgó katolikus lett. A Piarista gimnáziumba íratott. 1936-ban, érettségim után beléptem a Piarista rendbe. 1943-ban pappá szenteltek, s középiskolai tanári oklevelet szereztem. Rendem gimnáziumaiban tanítottam. 1945 tavaszán találkoztam Debrecenben egy magát Kolakovicsnak nevező horvát jezsuitával, aki azt mondta, hogy a bolsevik rendszerben az egyház csak földalatti kisközösségekben tud fennmaradni. Elhittem neki, s ez meghatározta pályámat. A jezsuita otthagyta egy hónap után Debrecent, s én átvettem közösségeinek vezetését – 1945 tavaszán. 1952-ben kisközösségeket építő munkámat a népi demokrácia megdöntésére irányuló szervezkedés vezetésének minősítette a rendszer, s életfogytiglani börtönre ítélte. 1960 végén szabadultam amnesztiával. A piarista Rend és a püspökök nem alkalmazhattak. Ezért 1970-ig szállítómunkás voltam, majd 1979. évi nyugdíjazásomig fordító. Szabadulásom után folytattam kisközösségeket építő munkámat, melyek neve: BOKOR lett.

A bolsevik rendszerrel a vatikáni hierarchia 1964-ben részleges megállapodást kötött, s felszentelhetett a rendszer bizalmát élvező öt papot püspökké. A külföldre csalt (1971) Mindszenty bíboros halála (1976) után Lékai László lett a magyar püspöki kar feje – bíborosi kalappal. A rendszer tőle kívánta a földalatti egyház (kisközösségek) felszámolását, mert a Helsinki megállapodás aláírva (1975) a rendszernek nem volt módja tovább börtönözni a kisközösségek építőit. A Lékai vezette püspöki kar derekasan megfelelt ennek az elvárásnak. Mivel a Bokor tagjai 1979-től fogva megtagadták a katonáskodást, s az állam három évi börtönre ítélte őket, a Bokor pap-tagjait pedig mint vélt felbujtókat a püspököknek kellett megbüntetniök. Megtették: többeket felfüggesztettek, másokat kényszernyugdíjaztak. A nyugati sajtó felháborodott: püspökeink szembekerültek a Gaudium et Spes tanításával. Ezt kivédendő egyházi törvényszék elé idéztek bebizonyítandó, hogy tanításaim eretnekek. Sikerült, és 1982-ben tévtanításaim miatt megfosztott püspöki karunk a nyilvános papi működés jogától. Ilyen büntetést eretnekségért a CIC nem ismer; a

gyakorlatban ez azt jelentette, hogy a magyarországi egyházmegyéek templomaiban papként nem működhettem. Ügyemet a Hittani Kongregáció elé terjesztették, amely 1987-ben – tanításaimat el nem ítélve – helybenhagyta a magyar Püspöki Kar büntetését. A Bokor tagjai az 1989. évi rendszerváltozás utolsó órájáig börtönben ültek; a 40 év mérlege: két halált szenvedett vértanú s közel félszáz börtönt szenvedett hitvalló.

Rendszerváltozás után az állam mindannyiunktól bocsánatot kért, az egyházi hierarchia pedig egyiküktől sem. 1993-ban aranymisémet egy profán épületben mondhattam csak el. 1997-ben levelet írtam Ratzinger bíboros prefektusnak: hazámban a gyilkosoknak is amnesztiát adnak 15 év kitöltött büntetés után. Ratzinger intézkedett, s a magyar püspöki kar megszüntette a korlátozást. Elméletben: sem a piarista rend, sem a püspökök nem veszik igénybe szolgálataimat.

A kisközösségekben (max. 13 fő) körben imádkozunk és fejtjük ki véleményünket. Egymás szavába nem vágunk, hogy mindenki háborítás nélkül elmondhassa, amit értem és lelkiismerete, a Lélek mond neki. Ennek folytán munkánk hatodik évtizedében már eléggé sokszínűek vagyunk. Mi az, amit közösen vallunk? Úgy gondoljuk, hogy

1. Jézus nem papokat és hívőket gyűjtött, hanem tanítványokat. A tanítványnak pedig az a dolga, hogy másokat tanítvánnyá tegyen.
2. Jézus a maga 13 fős közösségével mintát adott: ilyen létszámú közösségekből kell koordinálódva felépülnie a jézusi Isten Országának.
3. minden tanítvány alkalmas arra, hogy szavával-életével valakiknek bizonyosságot tegyen Jézusról, s azokat kisközösségbe hívja.
4. a közösség vezetőjét nem lehet kinevezni, a vezető csak a tagok bizalma alapján láthatja el feladatát, akit a tagok legalkalmasabbnak gondolnak, az a testvérük az Istentől akart és rendelt vezető.
5. Isten az összülők bűnbeesése után is nyitva tartja országát, s egyfolytában hív minket a Szeretet Országának felépítésre, amire megteremtett.
6. Jézus szerepe: szeretetre nevelés – szavával és élete példájával; ezért egy Jézusra hivatkozó közösség (egyház) feladata, hogy a szeretet eszközeivel egybeölelje az egész emberiséget.
7. a szeretetből nem szabad kihagyni senkit: mindenkit felebarátomnak kell tekintenem, a barátilag, közönyösen, ellenségként viselkedőket egyaránt.
8. aki szeret, szolgálja azokat, akiket szeret, és semmiképpen sem uralkodik rajtuk; elvet minden –kráciát és –archiát, csak pándúliát ismer.
9. a Föld javainak birtokosa az Isten, mi csak kezelői vagyunk; kenyerünket meg kell osztanunk az éhezőkkel, senkit sem illet meg az egy dénárnál több.
10. a gyilkosság minden formája ellenkezik a szeretettel, ezért elutasítjuk az ember ellen fegyvert használó foglalkozásokat, a katonáskodást is.
11. Konstantín óta az egyház letért Jézus útjáról, s hogy a javait a szegényekkel meg nem osztó és embergyilkolásra vállalkozó Jézus-tanítvány (egyház-tag) fogalmi ellentmondás.
12. áll a tanítványoknak mondott jézusi szó: Üldözni fognak titeket, s a történelem

tanúsága szerint ebben szégyenletes szerepet töltenek be a mindenkori főpapok, írástudók és vének.

A jelen hivatalos egyház tehetetlen. Megkötözi a múltja, amely a fenti 12 pont mindegyikét elméletileg vagy/és gyakorlatilag tagadja. Ezen változtatni képtelen. A II. Vatikáni Zsinatnak voltak reményteljes megnyilatkozásai, de egyetlen korábban vallott tételt sem vont vissza, minek következtében a hivatalos egyház a maga diktatúrájával tovább gyakorolja jézustalan diktatúráját. Az ancien régime csak a Bastille ostromával tűnhetett el. Jézus nevében viszont nem lehet a diktátorokat megölni. A hivatalos egyház sorvad tovább. Hogy a sorvadás mikor juttatja el az egyház uralkodó rétegét oda, hogy az egyház tagjaihoz forduljon és kérdezze: Testvérek, mit cselekedjünk? – kiszámíthatatlannak gondolom. De nemcsak hivatalos egyház van.

Megkülönböztetek a hivatalos egyház teológiájától eltérő három különböző teológiát. Az első az európai. Igyekszik behozni kétszázados lemaradásunkat a felvilágosodástól. Témái: szabadjon válni, szabadjon születést szabályozni, nősülhessenek a papok, válasszuk a püspököket, szentelhessük pappá a nőket, tagadhassuk Isten létének megbizonyíthatóságát, Jézus feltámadását és istenfiúságát. Egyáltalán: használhassuk az eszünket. Állítom: Jézus akarta, hogy használhassuk az eszünket. Kérdezem: ha ezekben a kérdésekben racionális válaszokhoz jutunk, megvalósul-e a Jézus hirdette Isten Országa? Nem, mert ez az Ország a kiváltságmentesség Országa, és azt kívánja tőlünk, hogy ne uralkodjunk, ne akarjunk többet birtokolni, mint felebarátunk, s ne éljünk erőszakkal.

A második a latin-amerikai és afrikai felszabadítási teológia, amely a szegényekre koncentrál, s nem tudja az Isten akarta üdvösséget elválasztani a társadalmi kérdések rendezésétől. Lehet, hogy megengedi az erőszak alkalmazását, s az Ország megvalósítására Jézustól a pusztában elutasított eszközöket is igénybe vesz. (Miként Nicaraguában, ahol megragadták az államhatalmat.)

A harmadik a kontinenshez nem kötött jézusi teológia, amely világosan megmondja, hogy mit akar és mit utasít el. Elutasítja azt a tant, hogy egyszer történt kinyilatkoztatás és soha többet. Elutasítja azt, hogy Jézus egyházat alapított s annak hittanját vallani feltétele az üdvösségnek. Elutasítja a tanítványok számára a főpapok, írástudók és vének prófétagyilkos szerepvállalását. Elutasítja, hogy Isten zsinórpadláson engedi le számunkra az üdvösséget. Vallja, hogy Isten kezdettől fogva szól mindazokhoz, akik hallani akarják a hangját, amely azt mondja, hogy szeressünk. Mindent adóan és mindenkit. Mértéke ennek Isten végtelen tökéletessége és végtelen irgalma. Ismérve, hogy mindenkit úgy szeressünk, mint sajátmagunkat. Ez az a szeretet, amelyben élnünk kell földi életünket, hogy ily módon valósítva az Isten földi Országát, halálunk után részesei legyünk Isten örök, mennyei Országának is.

Városmajor, 2002. január 28.

Van egy barátom. Van azért több is. De ez másmilyen. Nem ötven-hatvan, vagy harminc-negyven éve szereztem, csak az ezredvégen. Neki még nincs velem egészen tele a hócipője. Vele még azt is megengedhetem magamnak, hogy panaszkodom. Mi bajom van? Csak annyi, hogy nem tudok népet gyűjteni. Népet? Hát nem tudom, hogy nem népet kell gyűjteni, hanem tanítványt? Hát én ne tudnám?! De ahhoz, hogy tanítványt gyűjthessek, jó, ha van egy halastó, amelyben szépen növekednek a halak, amíg kifoghatom s beemelhetem őket egy kisközösségbe. Hát azt panaszoltam fel a barátomnak, hogy ehhez a halastó építéshez nem értek. Mára Dombi Feri lett a bezzeg-gyerek számomra: Bezzeg ha elmegyek a hó utolsó vasárnapján Inárcsra, ott van két-három-négyszáz ember is a misén. Én pedig a széphalmiak jóvoltából már három éve rontom a levegőt náluk, s csak tizekben számolhatok s nem százakban – s ott is csínján, hamar befejezhetem a számolást. Ha negyven ember eljön a misére, az már sok és reménykedhetem, hogy most már végre beindul a növekedési folyamat, de a következő vasárnap megint csak 25-en vagyunk.

Pedig hetenként háromszor is leülök a szövegszerkesztő elé, hogy az összeszerkessze nekem a következő vasárnapi prédikációt. Nemegyszer két-három órát is kotlok rajta, s mire végre felállhatok, de csatatér van körülöttem a szakirodalomból, csak győzzem utána helyére rakni a leszedett könyveket. Pedig a hallgatóság, ha háromnegyed hatkor eszébe jut az adyligeti mise, még hatra odaér, s hét óra után egy pár perccel már vacsorálhat is. *Bezzeg* Dombi Feri népének el kell indulnia Tiszaújvárosról, Szentesről, Kecelről, Fertődről s honnan nem – már jókor felébredés után, hogy 13 órára Inárcson legyen, aztán ott tanyázhatik sötétedésig, s jó, ha este nyolcra hazaér. A széphalmiakon kívül, akik meghívtak engem, csaltam oda én már legalább ötven embert. Egyszer-kétszer jönnek, aztán három hónap múlva esetleg újra. Nem hoznak senkit, inkább maguk is otthon maradnak. Pedig a halastó olyan, hogy abból nem lehet kifolyni, azt kell enniök a halaknak, amit ott adnak. Ettől nőnének meg szépen, ettől lennének csoportba hívhatók, ha még nincsenek benne. De alkalmi belátogatásból sohasem lesz nagyhal, akarom mondani: tanítvány. Csak ha megtetszik nekik a halastó, s egy idő után többre is vágynak, mint heti egy órára. Enélkül pedig a belátogatók maradnak közönség, s nem lesznek sohasem közösség. Ennyi sirám után annak, aki jól ismeri irodalmunkat, eszébe juthat, amit Arany írt fel 1878-ban egy akadémiai papírszeletre:

Szegény Bálint Gábor, / Boldogtalan góbé;

Amennyit te szenvedsz, / Mi ahhoz a Jóbé!

De hát semmi a szenvedés, ha van az embernek egy értő szívű jóbarátja. Mert annak részvét van a szívében, és segít. Segít, mert mondja... Mit mond? Azt, hogy *Ne csodálkozzál! S most jön a segítő a többi segítő szöveg: Hát mert mindig csak ostorozol, korbácsolsz! És mindezt a szeretet nevében. Hát micsoda pedagógia ez? Simogatni, dicsérni is kell az embereket. Meglátszik, hogy nincs feleséged. Az ám a nevelőiskola! Ott nem él meg az ember gyereke ilyen módszerekkel...* Nem volt bekapcsolva a magnó. Ha be lett volna kapcsolva, akkor egész segítség-tömegét rátok zúdíthatnám. Folyt belőle a segítség még bőséggel, de annyi volt a lényege,

amennyit elmondtam.

De hát az én szájam is tele van ám foggal, vagy legalább is két fogsorral, s válaszoltam. Misztótfalusi Kis Miklós módjára, aki 1968-ban *Kolosváratt* meg is jelentette könyvét, melynek címe: *Maga személyének mentsége*. Hogyan védtem magam személyét? Így: Nincsen igazad. Én vagyok a világ legudvariasabb embere. Egyáltalán is, de különösen vagy legalább is nagy nyilvánosság előtt, például ha prédikálok. Én nem tehetek arról, hogy Jézus azt bízta rám, hogy azt mondjam, amit ő is mondott, s én még jóval szelídebb hangszerelésben mondom, mint ő. De azért azt mondom, amit tanultam tőle. Tudnék én Adyligeten mást is mondani. Olyanokat, hogy kedves híveim, nemes ambícióval induljatok képviselőnek a választásokon, mert ki tudná megmenteni a hazát más, mint az igaz katolikusok. Meg olyant, hogy vállalkozatok s gazdagodjatok, mert Isten megáld titeket minden vállalkozástokban, ha elvégzitek Jézus szent Szíve tiszteletére a nagy kilencedet, azaz kilenc hónapon keresztül, s egyet sem kihagyva, minden első pénteken meggyóntok, szentáldozáshoz járultok és a pápa szándékára egy Miatyánkot s egy Üdvözlégyet imádkoztok. Tudnám mondani ezt is, eleget gyakoroltam gyerekkoromban jezsuita családi gyóntatónk hatására a szülői házban. Meg olyat, hogy tartsatok imahadjáratot, s tartsatok szárazon a puskaport, mert Isten s a Magyarok Nagyasszonya bizony kimódolja nektek, hogy Szent István országa a Kárpátoktól le az Adriáig megint egybe s a miénk legyen, stb. Azt hiszem, megszaporodnának hallgatóim, s mondanák: Ez már aztán döfi! Ez az öreg pap tudja, hogy mi a csízió, s mi kell az ájtatos magyarnak. Talán még a fiatalok is jönnének lelkes szavamat hallgatni.

Tudnék, de nem tudok. Különben is, ha ilyesfélét tudnék, nem is akarnám feltölteni az adyligeti kis kápolnát, mert betölthetném ifjú hangommal s orgánomommal az esztergomi, az egri meg budapesti bazilikát. De hát nem tudok. Csak azt tudom mondani, hogy legyetek kicsik, szegények és szelídek. Hogy mossátok egymás lábát, gyámolítsátok a szegényt, s törekedjete az egy dénárra, s viseljétek el, ha valaki arcul ver titeket. S nekem még mézes madzagom sincs, mint volt Jézusnak: a kézrátételes gyógyítás. Mert ha ma élne közöttünk, az Sztk-ba járna ő is. Keserűen – ostorozva, korbácsolva – mondta is: *ha csodákat nem láttok, nem hisztek*. Mert Isten Országa nincs attól, hogy valaki nem hal meg idejében, hanem még túl a nyolcvanon is itt rontja a levegőt köztünk. Isten Országa csak attól lenne, ha meg tudnók csinálni azokat, amiket mondtam.

Az az én ostromom meg korbácsolom, hogy azt mondom, amit rám bíztak. Dicsérek én szívesen agyba-főbe. A széphalmiaktól el vagyok ragadtatva, mert ők hamarabb fedezték fel Dévát, mint én. Hoznák ők is ide azokat, akik nekik a legdrágábbak: a gyerekeiket, de nem tudják. Miért nem tudják? Hát csak azért nem, amit a péceli énekkaros mondott már jó negyven éve Bandi bácsinak: *Igaza van ennek az ürgének, de ki tudja ezt megcsinálni?! S ha nem tudjuk, minek jöjjünk? Minek búsítsuk magunkat?*

Ilyesmiket mondtam a barátomnak. Nem volt ideje válaszolni, mert sietnie kellett neki *dolgozásba*. Az *István, a király* rock-opera *Te kit választanál?* melódiájára kérdezem: Testvérem, te mit mondanál ennek a panaszkodónak? Hogy könnyebb

legyen válaszolnotok, befejezésül még elmesélek egy viccet az *átkos* utolsó éveiből. Volt egy anyyalka. Ahol csak szomorúságot látott, odarepült és segített. Nagyon sokaknak. Egyszer csak meglátja Kádár elvtársat is, amint ül a Duna-partnak a parlamenthez közeleső lépcsőjén. Zsebkendő a kezében, s törölgeti az orrát meg a szemét. Odarepül az anyyalka, s megkérdi tőle, hogy miért sír. Kádár meg csak mondja, mondja tenger bánatát – vég nélkül. Az anyyalka meg hallgatja. Aztán leül melléje, és együtt sírnak.

Utóirat: Azt a címet adtam a jelen füzetnek, hogy *Farsangi Napló*. Valamivel rá kellett szolgálnom a címre.

Városmajor, 2002. február 2.

Máté évében vagyunk, s eljutottunk a Hegyibeszédig, s benne a nyolc boldogsághoz. Házi könyvtáramban van egy görögül írt latin című, ajándékba kapott, méregdrága könyv: SYNOPSIS QUATTUOR EVANGELIORUM. A könyv fogy, mint a cukor. 1963-ban adták ki, s az én példányom évszáma: 1978 – a tizedik kiadásból.

367 témára bontja e könyv a négy evangélium szövegét, s mindegyik témához négy oszlopban odaírja görögül azokat a verseket, amelyek a témát tárgyalják. A 367-ből 27 esik a Hegyibeszédre, s Máté oszlopa 122 versre rúg. Lukács csak 72 verset szán e témákra, Márk 21-et, János pedig mindössze 18 verset. Ami téma előkerül Máté Hegyibeszédében, azt ez az okos könyv összekeresi a többi evangéliumban, akármerre találja is őket. Lukácsnak nincs Hegyibeszéde, de van egy síksági beszéde. Ezzel szemben Márknak és Jánosnak nincsen se hegyije, se síkságija, de minden hegy és síkság nélkül is érintik egy-két helyen Máté Hegyibeszédének témáit.

Most pedig kétperces szentírástudományi órát kell tartanom; lehet, hogy feleslegesen, mert András munkája nyomán s okán már a könyökön jön ki nálatok, amit szeretnék mégis elmondani. Márk evangéliuma készül el leghamarább, de az is nagyon későn. Szent Pál megírta már minden levelét, ki is végezték már őt, de evangélium, amely beszámolna Jézus működéséről, még nincs. 70-ben készül csak el vele Márk. Az István első vértanú vonalában mozgó zsidó keresztények megírhatták már a Q-t 70 előtt is, de Márknak az nem került kezébe: semmi nyoma, hogy ismerné. Mi ez a Q? Egy német szónak a rövidítése: Quelle (forrás). Forrás, mely tartalmazza Jézus mondásainak (*logion-jainak*) a gyűjteményét. Ez a Q. nem maradt reánk, de a tudósok már száz év óta esküsznek rá, hogy volt ilyen. Honnan tudják? Ami nincs meg J

Jánosnál és Márknál, és csak Máté és Lukács evangéliumaiban olvasható, de mindkettőben, azt a két evangélista a Q-ból másolták ki. Ide tették, oda tették, megszerkesztették, hegyi vagy síksági beszéddé alakították. Márk még nem használta, de Máté és Lukács, akik 80 körül írják evangéliumukat, már ismerik. És miért nincs meg ez az anyag Jánosnál, akinek evangéliuma a 100. év körül készül? Ő sem ismerte? Ismerhette, de nem használta, mert addigra az akkori keresztények könyöken jön ki, amit Márk Máté és Lukács már megírtak. János megírja ugyan

negyedikként is Jézus szenvedéstörténetét, mert az evangéliumok hosszúra nyúlt bevezetéssel készült szenvedéstörténetek volnának – általános tudós megállapítás szerint: passió nélkül nincs evangélium. De csak ebben rokon a másik három evangéliummal, s az akkor még mindig élő Jézus-hagyományból János új, még le nem írt, a szinoptikusok által meg nem örökített anyagot hoz tudomásunkra evangéliumában. Hála Istennek és Jánosnak. Ezzel vége az órának meg a két percnak.

Elérkeztünk a Hegyibeszédhez, melynek forrása a Q. Máténál a nyolc boldogsággal indul. Lukács csak négyről tud, a másik négy helyett cserébe mond a négy boldogságát megerősítendő – négy jajt. Máténál a nyolc boldogság mindegyike azzal kezdődik, hogy *makarioi* (boldogok). Két kérdést teszek fel. Az egyik az, hogy kik boldogok. A másik meg az, hogy *akik boldogok, azok miért boldogok*. Lássuk előbb a másodikat. Nyolc választ kapunk rá. Az első és utolsó megegyezik: azért boldogok a szegények meg az üldözöttek, mert *övék a mennyek országa*. Ez a mennyek országa – nyelvtanilag – főnév, birtokviszonyban álló főnév: ország, amely a mennyeké. Nem a mennyekben levő, csak a mennyeké. Máté igaz zsidó. Mondhatná, hogy azért boldogok, mert övék az Isten országa, de nem mondja, mert azt kellene mondania, hogy *malkut Jahve*. De igaz zsidó lehetőleg nem ejti ki Jahve nevét. De ha kiejtené, az sem jelentené, hogy a mennyekben van ez az ország. Látjuk a következőkből.

A másik hat esetben nem főnév, hanem ige jelöli, hogy miért boldogok, akik boldogok. Két cselekvő ige, meg négy szenvedő. Lássuk a két cselekvőt. Az egyik: a szelídek a boldogok, mert *ők fogják örökölni a földet*. A földet tehát, és nem a mennyet. A másik: a tisztaszívűek a boldogok, mert *ők fogják meglátni az Istent*. Ebből meg az következhetné, hogy Istent is látják majd a maga tartózkodási helyén, ami Máté szerint a mennyek. Következzenek a szenvedő igék. Elsorolom őket: *megvigasztalódnak, kielégülnek, irgalmaznak nekik, és Isten fiainak nevezik majd őket*.

Kezdjük az utolsóval. A békességet szerzőket nevezik majd Isten fainak. Aligha a mennyországban, mert ott csak ezek vannak: a földön lehet ily névvel megkülönböztetni őket, ahol békétlenek is vannak; olyanok, akik egyébbel foglalkoznak, mint békességszerzéssel. Irgalmazni azoknak fognak, akik maguk is azzal töltik idejüket, hogy irgalmaznak. Mit csinálnak ezek? Vakot, holdkórost, leprást gyógyítanak, ördögöt űznek, adósságot engednek el a megszorultaknak s ellátják a rablók kezébe esett embert. S kik fognak kielégülni? Azok, akik éheznek és szomjazzák, hogy – tessenek az Istennek. S végül kik fognak megvigasztalódni? Hát azok, akik szomorkodnak.

Boldogok a szomorkodók! Itt nekem nem tetszik valami. Nem, mert nem szeretek szomorkodni. Örülni szeretek. S akkor nem lesz enyém az Ország? Mehetek a pokolba, mert nem akarok szomorkodni? Még Rákosi börtöneiben sem akartunk, mert tudtuk, hogy a túlélés feltétele, hogy rá se ránts. Amikor 53-ban két órára vasba húztak, s utána kicsit bicegve tőle, de széles vigyorral mentem a zárkára, Kelemen Gyula bácsi – a csúnya szocdem államtitkár, aki nem akarta '47-ben a munkáspártok

egyesülését, s ezért ő is életfogytot kapott – azt mondta: Ebből sem akartál kimaradni! Könnyű volt nagy hősnek lennem. '53 tavasza volt. Nagy Imre már elmondta beszédét, rab tájszólással valamit csinált Rákosi szájából, s tudtuk, hogy ez már az utolsó vasbahúzás volt... Nem és nem akartunk ott sem szomorkodni.

Segít nekünk Lukács. Az ő síksági beszédében a harmadik boldogság így hangzik: Boldogok a most sírók, mert majd nevetni fognak. S erősíti ezt a harmadik jaj is: Jaj nektek, akik most nevettek, majd sírtok. Hát ez segítség? Ugyanazt mondja, amit Máté szövegében olvasunk, mert szomorkodni meg sírni egyre megy. Kérdezem: ugyan már mért kellene szomorkodnunk? Ezt mondja meg Lukács. Hogyan? Úgy, hogy hozzávesszük az első két boldogságot és jajt-mondást is. Figyeljete! *Boldogok a szegények, meg a most éhezők, meg a most sírók... És jaj nektek gazdagok, akik most jól laktok, akik most nevettek, mert majd sírni fogtok.* Világos: aki nem eteti meg az éhezőket, akinek nem elég az egy dénár, aki kiváltságot akar magának, stb. – annak szól a jaj, az fog majd sírni. De aki vállalja a szolidaritást a hat és félmilliárddal, annak lehetnek nehéz órái, de csak ez a kibontakozás útja, s a végén ott van, hogy rájövünk: nem is jártunk rosszul. A gazdagok próbálnak megszorítani minket, de semmibe megy szándékuk.

Ezek után lássuk, hogy kik a boldogok. Nyolcan vannak. Előbb negatív mondom meg: nem a nomenklátúra. Pozitív: a szegények meg akiket a gazdagok megpróbálnak szomorúvá tenni. Aztán a mások baján segíteni akarók és a békességszerzők. S végül a szelídek és az üldözöttek. Ez már hat fajta a boldogoknak. Érdemes lenne tanulmányozni a választási kampány során előkerülő pártprogramokat. Mert megvallom: én a szegény és szomorú, a bajba jutottakon segítő és békességszerző, a szelíd és üldözött pártokra meg az ilyen jelöltekre fogok szavazni. Ha esetleg nem találnék ilyeneket, megmagyarázza a boldogok hetedikje és nyolcadikja. Az a boldog, akinek törekvése, szándéka feddhetetlen, akinek tiszta a szíve. S végül az a boldog aki éhezi és szomjazza... Mit? Nem a több pénzt, hanem azt, hogy tessék az Istennek. Ebből a kettőből, ebből az éhszomjból és tiszta szívből következnek a már mondottak.

A nyolcadik boldogság így hangzik: *Boldogok akiket üldöznek az istennektetés miatt, mert övék a mennyek országa.* De Jézus – Máté szerint – kilencedik alkalommal is előhossa a témát, Mégpedig így: *Boldogok vagytok.* Mért? Három okon is. Közeli tanítványai számára tisztázni akarja, hogy miben áll az üldözés, amiben részük lesz: *majd gyaláznak és mindenféle rosszat hazudnak rólatok miattam.* Tisztázni akarja, hogy mit érez az, aki boldog: *örüljete és ujjongjatek, mert jutalmatok bőséges a mennyben.* S végül tisztázni akarja, hogy mindez nagyon is természetes, mert a tanítvány csoportos folytatása egy korában egyéni szakmának, a prófétaságnak: *mert így üldözték azokat a prófétákat, akik előttetek éltek.* Igen, az Isten tolmácsának lenni az emberek között – kicsit furcsa szakma. S az az érdekes Jézusban, hogy mindenkit meghív rá. S még olyan is akad, aki vállalkozik rá.

Amikor jó negyven éve, az évi zárszámadás után a Tempo szövetkezetben kiosztották a részesedést a nyereségből a dolgozóknak, nagy ünnepélyt rendeztek nekünk valamelyik jeles hotelben, s a szállító munkások is klakkba-frakkba öltöztek.

Az egyik dolgozó előadott ott egy csasztuskát rengeteg versszakkal, amelyek refrénje ugyanaz volt. Igazán nem illik ránk a refrén, vagy talán mégis? De eszembe jutott, hadd mondjam el! Ez volt a refrén: *Én nem hiszem, hogy normális vagyok. Amen.*

Városmajor, 2002. február 3.

Levelet kaptam. Idézek belőle: *...sajtóbeli megnyilvánulásaiddal (Népszabadság, MH) hogy tolhatod pont azoknak a szekerét, akiket „kilencven előtt is sűrűn lehetett látni”...ha néhány éve mondjuk a Népszabiban vagy a Hírlapban találkoztam volna Veled, biztosan nem kerestelek volna fel. Jó, hogy nem így történt! Akkor a Vasárnapi Újságban hallottalak, s a riport hatására mozdultam...* Mit mondjak erre? Ott szólalok meg, ahol lehetőséget adnak rá. A szövegem ugyanaz, bárhol is szólok. Ha valakit megbotránkoztat a hely. – sajnálom. Régebben is kaptam ilyen kritikát, a fordulat előtt. Azt mondtam rá, hogy ha a Parlament tetején levő vörös csillag mellől mondhatom el, amit rám bízta, onnan is elmondom. *Hirdessétek a háztetőkről...!*

20. NAPLÓ

Tartalomjegyzék

20. NAPLÓ	1
Városmajor, 2002. február 9.....	1
Városmajor, 2002. február 15.....	4
Városmajor, 2002. február 17.....	5
Városmajor, 2002. február 18.....	8
Városmajor, 2002. február 19.....	11
Városmajor, 2002. február 20.....	12
Városmajor, 2002. február 21.....	13
Városmajor, 2002. február 24.....	14
Városmajor, február 27.....	16
Budavári, 2002. február 28.....	18
Budavári, 2002. március 1.....	21
Városmajor, 2002. március 4.....	22

Városmajor, 2002. február 9.

Ez volt a textus farsangvasárnapon: Ti vagytok a Föld sója! Erről kellett prédikálni. Tettem.

Kedves Testvéreim, akik összegyűltetek az évközi 5. vasárnap szentmiséjére a kapucinusok tatatóvárosi templomában azzal a nem titkolt céllal, hogy ebben a szentmisében történik majd valami olyasmi is, ami nem minden szentmisében történik... – el sem árulom, hogy mi, úgy is tudjátok – nos, kedves Testvéreim, nagyon örülök nektek, hogy itt vagytok. Még egyelőre azt sem árulom el, hogy mit is kell tennünk annak érdekében, hogy kidobjanak és eltapossanak bennünket az emberek, mert van egy másik nagyon üde témám: levelet kaptam egy ifjú hölgytől, aki a Kovács Ágota nevet viseli és Tatatóvároson lakik. Felolvasom.

Kedves Gyurka bácsi! Én azért szeretnék megkeresztelkedni, mert szerintem itt az ideje. Amikor Apa hazajött, azt mondta, hogy csak akkor keresztelsz meg, ha írok neked arról, miért akarok megkeresztelkedni. Én ezt nem akartam elhinni, és megkérdeztem: ez igaz? Ő erre azt mondta, hogy igen, ez komoly. Hát én erre megkérdeztem Anyától, hogy mit írjak. Ő azt mondta, kérdezzem meg Jézust. Hát én megkérdeztem, de mivel a napom zavaros és nehéz volt, ezért nem tudtam odafigyelni. Elmondtam egy hasonló szöveget, és Jézustól – de az is lehet, hogy én gondoltam, de annyi biztos, hogy – ez a sugallat jött. Én akkor azt mondtam Anyának, hogy megkérdeztem Jézust. És akkor leültem az asztalomhoz, és kitéptem egy lapot a vadonatúj füzetemből, és elkezdtem írni. De bocsánatot kell kérnem, hogy ilyen hosszú levéllel zavarlak. De a lényeg – bár igaz, nehéz volt kitalálnom, na de mindegy, a lényeg, amit ilyen hosszan sikerült leírnom –, hogy szerintem itt az ideje, hiszen májusban elsőáldozó leszek. Üdvözöllek Ágota. Dátum: január 17. Január 25-éről keltezve kaptam Ágotától egy rövidebb levelet is: Én azért akarok

megkeresztelkedni, hogy az Egyházba bekerülhessek, illetve a Bokor tagja legyek. Igaz, hogy abban már így is benne vagyok. Köszönettel Ágota.

Ilyen információk birtokában már könnyű lesz elárulnom, hogy mit is kell tennünk annak érdekében, hogy ne dobjanak ki, és ne tapossanak el minket az emberek: Sónunk kell! A levest? Jézus aligha erre gondolt. Ha erre gondolt volna, ezt mondta volna: Ti pedig sózzátok meg a levest! Azért nem ezt mondta, mert nem volt természetgyógyász, s még nem tudta, hogy a tej, a hús, a tojás, a só meg sok egyéb ennivaló milyen ártalmas, mennyire megrövidíti az életet. Csak azt tudta, de azt nagyon, hogy másodlagos – nem, tizedleges – hogy meddig élünk. S mi az elsődleges? Az, hogy ne dobjanak ki bennünket, mint haszontalant, mint aki semmire sem jó már!

Hát mire gondolt Jézus? Mit kell nekünk sóznunk? Megmondta. Nem a levest, hanem a világot. Tata is beletartozik a világba. Elkezdjük hát Tatán, s ha jól megsóztuk, átmegyünk Tatabányára is. Onnan meg a szomszéd vármegyébe. Aztán az egész Dunántúlra. S ha már az Alföldet, Tiszántúlt s az északi vármegyéket jól megsóztuk, elmegyünk a Felvidékre, Kárpátaljára, Erdélybe, Moldvába a csángókhoz, meg a Vajdaságba, Horvátországba, Ausztriába... mindenüvé, ahol csak magyarokat találunk, s mindent jól megsóznak. Házakat, földet, embereket. Aztán továbbmegyünk, s megsózzuk az egész világot. De kinek van ennyi sója? Honnan veszünk ennyit? Nem tudom. Én csak annyit szerzek be, amennyi nekem kell a sózásra. Több mint hatmilliárd ember él a Földön, jusson nekik is sózni való, sózzanak ők is!

Jézus példabeszédekben beszélt, azaz hasonlatokat mondott. Ilyen az is, hogy – a maga tanítványait a sóhoz hasonlítja. Ha tanítvány, akkor tud sózni boltban vásárolható só nélkül is. De mitől leszünk Jézus tanítványai? A jól tanuló érdemli ki a tanítvány elnevezést. Milyen tantárgyat tanított Jézus? Magyarot? Földrajzot? Számtant? Nem. Jézus a szeretettannak volt a tanára. A múlt vasárnap hallottuk: Boldogok, akik éheznek és szomjaznak azt, hogy istennektetszők legyenek! Meg lehet tanulni tőle, hogyan lehet az életünk istennektetsző. Aki megtanulja jól a szeretet tanárától, Jézustól, hogy szeretnünk kell égi édesapánkat, s az ő kedvéért minden magyart és nem magyart – az a tanítvány.

Amíg nincs tele a föld ilyen jó tanulókkal, ilyen Jézus-tanítványokkal, addig az emberiség élete nem ér egy pipa dohányt. Most én is egy hasonlatot mondtam. De Jézus nem ezt a hasonlatot mondta, hanem a sóhoz hasonlította tanítványait. Amíg nincs tele a föld ilyen jó tanulókkal, addig az emberiség élete olyan, mint a sótlan étel, mint a sótlan leves. Az meg rossz, ehetetlen. Ha pedig tele lesz velük a világ, akkor égi béke lesz a földön, Isten lányának fogják hívni Ágotát is, Agapét is, a Lukácsot meg Isten fiának, s miénk lesz a Szeretet országa. Röviden: akkor jó lesz nekünk, jól fogjuk érezni magunkat.

Azért nem kereszteltették meg Ágotát a szülei csecsemő korában, mert egy csecsemőtől nem lehet megkérdezni, hogy akar-e a világ sója lenni, akar-e Jézus tanítványa lenni. Csecsemőkorban csak ennyit tudunk felelni erre – mennyit? –: oááá. Viszont, ahogy elnézem, Ágota lehet már 9-10 éves, ért a szóból meg a levélíráshoz is, s így

megkérdezhetem már, hogy akar-e a világ sója lenni. Mert ha akar, akkor megkeresztelhetem őt.

A tanítványok ott ülnek Jézus körül a fűben – a hegyen, ahol sónak mondja őket. S mond még valami nem nagyon kedveset nekik. Azt, hogy a só megbolondul. Mit csinál? Mondtam: *meg-bo-lon-dul*. Aki nem hiszi nekem, nézzen utána. Ott van az eredeti, az ógörög szövegben: *móranthé*. Ha apja idejében nem tanítja meg Ágotát ógörögre, majd ha Pestre kerül egyetemre, beíratkozhatik hozzám kezdő görög tanfolyamomra, utána meg haladóra. Van minden évben! Ezt a *megbolondul* ígét, képzeljétek, hogy fordítják magyarra? Így: *ízét veszti*. Felháborító! Hogyan tehetnek ilyet? Hát nem veszik észre, hogy Jézus nem 12 dekagramm vagy kiló sónak mondja a Hegyibeszéd című prédikációt, hanem 12 tanítványnak? Nem, és nem, és nem; nem veszik észre. A tanítvány nem tudja ízét veszteni, mert a tanítvány – tanítvány és nem só. Mondok egy példát. Ismerek egy embert, már vagy harminc éve, régi jó barátom, Jézus igaz tanítványának gondolom, úgy hívják, hogy Kovács Tádé. Ez a Kovács Tádé elkezdene odahaza csúnyán beszélni, a fületek hallatára. Hallaná Ágota, Agapé, Lukács meg Anya is. Csak néznének, mint Jenő a moziban. Hogy ez meg mi, mert ilyesmit még sohase hallottatok tőle. Végül Anya megszólal, s ezt mondja: Gyerekek, Apátok – ízét veszítette. Ezt mondaná? Dehogy is ezt mondaná, hanem azt, hogy Apátok tisztára megbolondult.

Mikor bolondul meg a tanítvány? Ha elkezd számárságokat beszélni. Jézus tanítványaként elkezd ilyeneket mondani: Én az öcsémet nem szeretem, az egyik iskolatársamat meg egyenesen utálok. A tálibokat Afganisztánban halomra lövöldözném, mert azok bombáznak, s akik bombáznak, azokat meg kell ölni. Nem érdekel, hogy mennyi szegény ember van, én minden nap rántott csirkét meg gesztenyepürét akarok enni – tejszínhabbal. Én nem akarok osztózni. Én többet akarok, mint amennyi másnak jut. Velem nem etetik meg, hogy családotul kommunába meg szerzetbe, meg majd megmondom még mibe kell belépünk Én nem akarok segíteni másoknak, ezzel szemben minden nap buzgón kérem az Istent, hogy segítsen nekem, nekem és nekem többre jutni, mint mások jutnak, és így tovább.

Így beszél a megbolondult tanítvány. Ezek a tanítványok semmi másra nem jók, csak arra, hogy kidobják, s mint a történelem használhatatlanságait lábbal tapossák őket. Mert a sótlan só nem ér semmit. A jézustalan butaságokat mondó Jézus-tanítvány pedig még annyit sem. Ezért Kovács Ágota, mielőtt megkeresztellek téged, megkérdezlek: Akarsz-e Jézus tanítványa lenni? Akarsz-e a világ sója lenni? Ellent mondasz-e annak, hogy megbolondult tanítvány legyél? Azt írtad nekem, hogy bele akarsz kerülni az Egyházba és a Bokorba. Az egyházba meg a Bokorba Jézus tanítványai valók. Akarsz-e Jézus tanítványa lenni? Hallható szóval, hangosan és a testvérek felé fordulva mondd meg, hogy akarsz-e Jézus tanítványa lenni!? Ha akarsz, megkeresztellek.

Városmajor, 2002. február 15.

Mikor keresztelkedjünk? Az ember Istent gondolni képes lény: óhatatlan tehát, hogy keresse azok társaságát, akik élnek e képességükkel, s tagja lesz valamelyik vallási közösségnek. Ezek a közösségek vallanak valamit Istenről: *istenképük van*. Azt is vallják, hogy Istennek elvárásai vannak velünk szemben: szeressük magunkat, házastársunkat, családunkat, nemzetünket s minden embert: *erkölcsünk is van*. Ezenfelül e közösségeknek vallási cselekményei is vannak, melyek kapcsolódnak emberi életünk legjelentősebb eseményeihez: születéshez, serdüléshez, párválasztáshoz, halálhoz, mert az ember a maga vallási közösségében *liturgiát is fejlesztő lény*. **A homo religiosus egyúttal homo moralis és homo liturgicus is.**

Jézus szerető Atyának rajzolta az Istent, és azt tanította, hogy nagyobb szeretete senkinek sincs annál, mint ha életünket adjuk barátainkért. Vallási cselekményei is voltak? Ilyenekről is gondoskodott tanítványai számára. Aki tanítványává akar lenni, amellettt hogy Isten és a szeretet parancsa alá rendezi életét, még meg is keresztelkedik, mossa is tanítványtársai lábát, s eszi és issza Jézus testét és véré, mert így teljes az ember szövetsége Istennel és embertársaival. A jézusi ember is – vallásos, erkölcsi és önmagát szertartásokban is kibontakoztató lény. Ez a fenti latin mondat – magyarul.

Jézus nem szakadt el Izraeltől s népe vallásától. Gyermekként körülmételték, majd bemutatták a Templomban, felnőttként pedig tanított a zsinagógákban, s megülte a széder-estet – elfogyasztva a báránysültet keserű füvekkel, kovásztalan kenyérrel és szőlőből préselt ünnepi boritallal. Amikor tanítványait kiközösítette magából Izrael vallási közösségének vezetősége, feledésbe ment a tanítványok életében ez a zsidó liturgia, amely – minden vallás liturgiájához hasonlóan – befonta Izrael egész életét is: tehát a zsidó nemzetiségű Jézus-tanítványok életét. Feledésbe ment, hogy Jézus a keresztelést, a lábmosást s az eucharishtiát nem Izrael népe vagy akármelyik más nép által kifejlesztett s nemzetileg sajátos liturgiájának leváltására találta ki, hanem az akármilyen népből támadható tanítványok tanítványi életének a lepecsételéseinek szánta. Mindez annyit jelent, hogy nem akarják e Jézus kitalálta jelek pótolni a születéshez, serdüléshez, házasodáshoz, betegséghez-halálhoz társuló vallási cselekményeket, hanem megpecsételik tanítvány-voltukat, amely nem a születésünkkel indul, hanem a felnőtté válásnak lehet csak velejárója. Amikor már odaadjuk életünket Jézusnak, amikortól fogva hiszünk már benne az életünket sem sajnálni akaró, s mindent Jézusra tevő hitünkkel, akkor megkeresztelkedünk, áldozunk – s e szertartásokkal beavatódunk, mint tanítványok. E vallási cselekmények, jelek, szentségek – akármilyen névvel illetjük is őket – aztán végigkísérik tanítványi létünket. Csak egyszer keresztelkedünk, de évről-évre megújítjuk keresztségi fogadalmainkat a nagyszombati ünnepi liturgiában – megvallva, hogy hiszünk mindent adó Atyánkban s a mindenkit egybeölelni akaró testvéri szeretetben. A nagycsütörtöki liturgiában pedig megmossuk egymás lábát annak jeléül, hogy nem uralkodni akarunk testvéreinken, hanem szolgálni akarjuk őket. Jézus testét és véré pedig minden szentmisénkben magunkhoz vesszük, mint jelét annak, hogy Jézussal egyesülten akarjuk az Isten Országát építeni. A Jézustól

rendelt vallási cselekmények tehát tanítvánnyá avató szentségek: a tanítványok közössége megállapítja, hogy alkalmassá értünk-fejlődtünk arra, hogy Jézus tanítványának mond hassuk magunkat. A szentségek beavatnak, lepecsételnek.

Izrael vallási közösségéből kiszakadásunknak az lett a következménye, hogy a Jézustól kapott beavató szentségeket más és más időpontoknak adtuk, hogy azok ugyanúgy átfogják az emberi élet fejlődésének jeles időpontjait, mint Izrael vagy más népek vallási cselekményei. Amikor gyermek születik, keresztelünk, amikor már valamennyi értelem van bennünk, első gyónók és áldozók lesznek. Amikor serdülnek, akkor bér málkoznak. Aztán párválasztáskor a *holtomiglan-holtodiglan* nyilatkozattal kiszolgáltatják a felek egymásnak a házasság szentségét. Amikor pedig közeledik elmúlásunk, megkapjuk a betegek szentségét. Megállapíthatjuk: ennek a szétosztásnak az lett a következménye, hogy a Jézustól beavató vallási cselekményeknek szánt szentségekből – gyerekek számára szolgáló szentségek lettek.

Városmajor, 2002. február 17.

A Bokor felmérte mindezt, s belátta, hogy nincsen ez így jól. Jézusnak meg kellett halnia azért, amit csinált. Ő azt akarta, hogy a hívőket kereszteljük, mi pedig csecsemőket keresztelünk, akik helyett a szülők, meg a keresztszülők – hisznek. A Bokor elutasította a csecsemőkereszteles majd kétezer esztendő s gyakorlatát. A szülők egy szentmise – mint befogadó liturgia – keretében imádkozva köszönik meg Isten legnagyobb nekik adott ajándékaként a gyermeket, de nem keresztelezik meg. Megvárják, míg gyermekük megéri a keresztségre, s maga kéri majd, hogy megkeresztelessék őt, amikor is megvallja, hogy ő is Jézus tanítványa akar lenni.

Jó harminc éve van már annak, hogy idáig eljutottunk. Nem rejtettük véka alá. A *Lelkipásztori Marketing* című szamizdat broszúránkban világgá is kürtöltük. Nem tudok róla, hogy hatására valaki is felhagyott volna csecsemőkeresztelesi gyakorlattal. Maradt ez a Bokor magán praxisa. Ugyanúgy, mint a fegyverfogás elutasítása. Ez utóbbiért három évet kellett ülni. A csecsemő-kereszteles likvidálásért mit kellett fizetnünk? Ezért sem keveset.

Halásztelken történt. Az odaköltözött szabolcsi menyecske a csipőjére rakta kezét, amikor a plébános nem akarta megkereszteni az újszülöttet: *És ha az én gyermekem az eredeti bűn következtében a pokolra kerül, ezért vállalja a plébános úr a felelősséget?* Magunk sem ettük a levest olyan forrón, mint ahogy főztük. Csak azt akartuk, hogy a menyecske álljon szóba a jézusi tartalmakkal, kezdjen külön tanfolyamot magának kereszténységből a plébános úrnál, majd kerüljön csoportba, aztán majd megéri ott, hogy a keresztele s beavató szentség, s nem csecsemők fejének vízzel megöntése. *Plébános úr! egy menyecske van itt, jöjjön ki, és öntse meg a bubát!* – hallom a 70-es években Csíkszentdomokoson a majdani gyulafehérvári érsek házvezető asszonyától. Többről van szó itt, mint bubamegöntésről.

De nemcsak a szabolcsi menyecske volt ilyen harcias, hanem a Bokor-újszülött nagy szülei is. *Miii..., hogy az én unokám pogány maradjon?* – mondták csipőre tán nem is tett kézzel, de nagyon határozottan. Nem ehettük forrón a levest.

Megkeresztel- jük tehát az elkötelezett keresztény szülők gyermekét a szülők hitére is, ha csak teljes családi botrány árán lehet elhagyni a csecsemőkeresztelés majd kétezer esztendő hagyományát. Ha viszont a szülők bírták szóval-tüdővel, hittel-szeretettel a családi feszültséget, és kitartottak a meglátottak mellett, akkor elmaradt a keresztelés, és lett helyette befogadó liturgia: körben imádkoztuk mindannyian a gyermeket.

S ezzel elkezdődött egy új gyakorlat az életünkbe. A magamét mesélem. Budavári határában van Nagyvázsony. Ott nevelkedik egy György Julcsa nevű kislány. Pogányként, csecsemőkeresztelés nélkül. Hát nincsenek nagyszülei ennek a kislánynak, akik tiltakozzanak ez ellen a pogányság ellen. Vannak bizony, de az anyai nagyszülők már a 70-es években bekerültek Éva néni csoportjába Szigetszentmiklóson, s tisztában vannak vele, hogy ez a dolgok rendje, oáá-oáá kiabálásra nem lehet keresztelni, csak Jézusba vetett hit ellenében. Az apai nagyszülőket máig sem tudta beszervezni a Bokor, de megívta két nagyszülő s a két szülő a csatát: négyen voltak kettő ellen. Lenyelték Esztergomban – ott nevelkedett Julcsa apja – a békát.

Így aztán Julcsa pogányként növekedett a nagyvázsonyi házban. Imádkozott, énekel szüleivel, és sűrűn átjárt Budaváriba, ahol egy kisasztal körül mondtunk vasárnaponként a szentmiséket, s nem küldtük ki róla a pogányokat sem: Julcsa előbb pólyában, aztán anélkül végigülte ezeket a miséket. Hamarosan kiderült, hogy ott sem tudjuk olyan forrón enni a levest, ahol a nagyszülők is Bokor-tagok. Azért nem, mert Julcsa kb. négy éves volt, amikor egyik budavári látogatásuk során élém penderült, és azt mondta – na mit? –, hogy *Gyurka bácsi, én meg akarok már keresztelkedni*. Lehet a nőknek ellenállni? Lehet, hogy van olyan is, aki tud. Én azonban megadtam magam, s György Julcsa öt éves sem volt, s a következő nagyszombaton megtelt nem a lakodalmas ház, hanem csak a lelkigyakorlatos előadóterem minden korosztályból való hívőkkel és pogányokkal, hogy részt vegyenek a nagyszombati liturgián, s hogy lássák Julcsa megkeresztelését, s imádkozzanak Julcsáért.

Lesz ennek lassan tíz éve már, de nem felejttem. Voltunk vagy negyvenen. Mindenki imádkozott, s egy Julcsa-korabeli kisfiú ezt: *Én azt kérem, hogy Julcsa legyen mindig ilyen szép!* Julcsa anyja, Gabi ki is tett magáért, fehérbe öltöztette lányát, hogy eleget tegyen a liturgia előírásának: *Julcsa, a keresztségben új teremtménnyé lettél, és Krisztust öltötted magadra. Ez a hófehér ruha legyen keresztény méltóságod jele... s ezt a méltóságod tisztán őrizzed meg az örök életre. Amen.* A szertartáson részt vett, nem hivatalos minőségében ugyan, a veszprémi *Napló* újságírója, a család s a Bokor barátja, Éva. Emlékszem, mit mondott nekem a liturgia befejeztével: *Julcsa alig érthetett meg valamit a nagyszombati hosszú liturgiából, de biztos, hogy mélyen meghatározza életét az, ami itt vele történt.* Julcsa ma már nagy lány, majd megkérdezem tőle, hogyan emlékezik vissza erre a napra.

Jó pár év múlva a nagyvázsonyi György-házban történt a 8 év körüli György Marci keresztelője, s arról meg Ági, egy Amerikában tanult énekesnő (és magyartanár = tudva levően a teremtés eleje) azt mondta, hogy élete legszebb vallási élménye volt, amit ott tapasztalt. Ha igaz, az idei nagyszombaton – immár a budavári templomi liturgiában – kereszteljük a 10 év körüli György Bálintot; Julcsa és Marci pedig most

lesznek első áldozók. Mesélhetném mindezek korábbi budapesti változatát is, hogy miként keresztelődtek nem csecsemő korban Bajnok Kristóf és Dániel, Zsuzsa meg Juli, meg a Benyhe-fiúk (mind Andi-unokák) a családi házban meg Bokorportán, de a nóta vége ott is ugyanaz: nem tudták ők sem kivárni a felnőtt kort. Ez volt Pécelen a Kaszap ivadékokkal is. Tíz év körül náluk is sor került a beavató keresztelésre. Mondjuk, hogy családi körülményeik, a szülők elkötelezettsége folytán ők is a szülők érett elkötelezettsége címén lettek megkeresztelve? Talán mondhatjuk. S talán gondolhatjuk azt is, hogy nem is kell megvárni a 18. évet – ilyen családok esetében.

Mégis, miért értekezem én most, 2002 nagyböjtjén ilyen hosszan erről? Hát csak azért, mert farsangvasárnap megkereszteltem a tatatóvárosi kapucinus templomban Ágotát, aki tizedik évében jár. S keresztelkedési szándékát kinyilvánító levelében Ágota betette a bogarat a fülembe. Ezt írja: *Én azért szeretnék megkeresztelkedni, mert szerintem itt az ideje, hiszen májusban első áldozó leszek.* Felolvastam Ágota levelét Debrecenből érkező első nemzedékes korban levő, egykori Bokor-tagoknak. Figyelemre méltó, amit egyikük mondott. Idézni nem tudom, de szavainak értelme az volt, hogy Ágota besorolt a történelmileg kialakult szentségkiszolgáltatási rendbe, amelyben némi problémát okoz, hogy Ágota nem lett megkeresztelve *idejében*, azaz csecsemő korában. Azért kell gyorsan megkeresztelkednie, mert itt *az ideje*, hiszen időben, azaz nem-bokros osztálytársaival együtt akar elsőáldozós lenni.

Ha így van, akkor egyre kevésbé forrón esszük a levest. Azaz ugyanolyan langyosan, mint ami ellen kitaláltuk a csecsemő-keresztelés elvetését. Ma nem kevesek számára társadalmi elvárás, hogy a csecsemő meg legyen keresztelve, s a gyerek az iskolában megkapja a felkészítést az első áldozásra. Ha ehhez igazodunk mi is, akik nem a társadalmi elvárásnak akarunk megfelelni, akkor teljesen mindegy, hogy mikor kereszteljük a gyermeket, csecsemőként vagy később. Azért teljesen mindegy, mert ugyanazt a nevelést biztosítjuk a gyermeknek akkor is, ha megkereszteljük csecsemő korában, meg akkor is, ha nem.

Nehéz legyőzni az isteneket – írta Babits *Az európai irodalom történetében* arról, hogy a kereszténységnek nem sikerült máról holnapra eltüntetnie az antik, a pogány Rómát. *Minden nagy szándék belefulladás* – ezt meg Sinka zokogta a *Gül baba* c. versében. A miénk is belefulladás? Nem lehet legyőzni a konstantíni isteneket sem? Ágota ezt is írta: *Én azért akarok megkeresztelkedni, hogy az Egyházba bekerülhessek, illetve a Bokor tagja legyek. Igaz, hogy abban már így is benne vagyok.* Ez a pótlevél számítógépbe írva érkezett. Apja vagy Ágota érezte meg, hogy ki kell egészítenie a korábbi levelet? Mindketten megérezték, hogy oly nehéz megfelelni ennek is, meg annak is? Többről van itt szó, mint hogy mikor keresztelkedjünk. Arról, hogy besorolunk-e, vagy sem. Mibe? A társadalmi elvárások egészébe? A neoliberális kapitalista piacgazdálkodás elvárásiba? Mondjam-e? Mondom: a Mammon elvárásaiba? Megbonthatatlan egész az ő világa. Csak úgy, mint az Istené? Nem alkuszik egyik sem. Térdre kényszerít mindegyik...

Azóta foly a munka / Jól, rosszul, mint lehet:

A sors borongva néz el / A küzdő hon felett.

Ezt meg Vörösmarty írta *A sors és a magyar ember* c. versében, forradalom előtt,

1845-ben. Javítanám az utolsó sort: *Küzdő Bokor felett*. Kitaszítottá válnak gyermekeink egyházunk közösségéből, ha nem lesznek a többiekkel együtt – könnyen lehet, hogy éretlenül – elsőáldozók? Van-e értelme folytatnunk eddigi gyakorlatunkat? Én azt hiszem, hogy van, de nem tudom, hogyan. Meg kell beszélnünk a dolgot!

Városmajor, 2002. február 18.

Nagyböjt 1. vasárnapjában vagyunk, és alighanem észrevettétek, hogy a múlt vasárnapi evangéliumot olvastam fel, s egy kicsit megtoldtam. Bevallom bűnömet. Van ennél nagyobb is! No, nem gyónni készülök, csak arra utalok, hogy az évközi 6. vasárnap evangéliumából vettem hozzá egy keveset. Az a bűnöm, hogy nem az egészet? Ennél sokkal nagyobb a vétkem: nem évközi 6. vasárnap a mai. A közeli húsvét miatt kimarad négy évközi vasárnap: a hatodiktól kezdve a kilencedikig bezárólag. Így arról, amit most felolvastam, csak a következő A-évben, három év múltán prédikálhatnak, feltéve, hogy 2005-ben később lesz húsvét, s ennek folytán az évközi 6. vasárnap nem marad el, ahogy elmarad az idén.

Hát milyen vasárnap van ma? Akik szerdán valamelyik reggeli vagy esti misén hamvazkodtak, azok tudják: ma Nagyböjt 1. vasárnapját ünnepeljük. Akik nem hamvazkodtak, azok most tudják meg, s meghamvazom őket mise végén. És mi lesz a mai evangéliummal? Már tavaly is mostoha volt a sorsa: csak rövidet prédikálhattam róla, mert a lelkigyakorlatot tartó atya félhétre átjött Ófaluból befejezni a lelkigyakorlatát Széphalmon is. Ő meg semmit sem mondott a Nagyböjt 1. vasárnapi evangéliumról, más dolgokról beszélt. Egy semmi meg egy rövid – az eddigi mérleg. Ehhez járul most kiegészítésül az idei semmi. Jézus pusztai megkísértése a mai evangélium tárgya. A B-évben jövőre is ez lesz. Akkor majd prédikálok róla rendesen: megtoldom egy kicsit a tavalyi rövid szöveget, addigra úgy is elfelejtitek, miket mondtam két évvel ezelőtt. Hát ennyit a bűneimből.

Miért hoztam vissza a múlt vasárnapi szakaszt? Csak azért, mert tovább foglalkoztam azzal a botrányos felismeréssel, hogy bár a fordítók a só íz-vesztéséről beszélnek, a tényállás az, hogy megbolondul a tanítvány. Kénytelen voltam foglalkozni vele, mert a múlt heti csoport-összejöveleteken volt, aki tiltakozott ellene. Elővettem a 11 folio kötetes *Neutestamentliches Wörterbuchot*, melynek súlya 30 kiló. Teljes tudományos súlyával mellém állt, s megvédett a felfedezésem hitelre méltóságában kételkedő Bokor-tagokkal szemben. A *Dummwerden des Salzes – A só butává válása* – című vaskos tanulmányában ezt írja Georg Bertram – a Georg-ok összetartanak! –: *a móranthé esetében nem a só kémiai szubstanciájának fizikai megváltozására kell gondolnunk, hiszen az lehetetlen, hanem sokkal inkább a tanítványok hitének a megváltozására, arra, ami lelkileg bizony lehetséges. Az apostol, az emberhalász, ha megrendül hitében, elveszti minden értékét.*

A tudós németet nem izgatta, engem azonban igen, hogy miként jöhetett létre ez a botrányos fordítás: *Ha a só megízetlenül...?* Megállapítottam, hogy Szent Jeromos a bűnös ebben is, aki a negyedik században lefordítja szép görög szövegünket, a

móranthé-t is latinra, s ez mondja a sóról: *evanuerit*, aminek jelentése Györkösy szótára szerint: *eltűnik, elenyészik*. A következő századokban a keresztény világban elfelednek görögül, pedig Nagy Sándortól kezdve jó félévezreden keresztül ezen a nyelven érintkeztek egymással az emberek a Gibraltári szorostól az Indusig. Akkoriban elég volt görögül megtanulni, ahogyan ma angolul. A görög dicsőség se tartott mindörökre, az angol nyelv dicsősége vajon mindörökre tart-e? A középkor legnagyobb hittudósa, Aquinoi Szent Tamás úgy írja meg hatalmas teológiai művét, a *Summa Teologicat*, hogy nem tud görögül, zsidóul se. Mindenki elfogadja Jeromos *Vulgata* nevű latin Bibliáját, s azt, hogy Jeromos biztos jól tudott zsidóul és görögül. Tamás is, akinek elég a latin, mely hasonlít is anyanyelvére, az olaszra. Ha Tamásnak elég volt, ne csodálkozzunk, hogy a magyar eretnek husziták se tanultak meg görögül. Hanem Jeromos latinjából fordítják magyarra – elsőnek!!! – Máté szövegét. Ezt olvasom az 1466-ban írt Münchener-kódexben: *Tü vattok kee földnek sói. Hogyha a só elenyészendik, mibe sózatik? semmire kellő továbbá, hanem hogy kivetessék és emberektől megnyomattassék*. Hát így vagyunk, hogy a só nem megbolondul, hanem elenyészendik, meg ha nem iratkozunk be a Bokorban kezdő meg haladó görög tanfolyamra. S egy 21. században élő nyomorú piaristára kell várni, hogy rendbe jöjjön szegény *móranthé* ügye.

Dehogy is kellett várni reá! Élt Erasmus Rotterdamus, aki éppen akkor született, amikor a Münchener-kódexünket írták. Ő megtanult görögül, s egyik kezdő-haladó tanfolyamán megtanult görögül már a következő nemzedékben egy magyar humanista is: Erdősi – azaz hogy Sylvester – János. Megtanult, és lefordította magyarra az egész Újszövetséget. Sárvárott 1541-ben Nádasdy Tamás főúr meg is jelentette azt. Ha leveszem polcomról a *fac simile* kiadást, olvashatom: *Tü vattok sava az földnek, hogyha az só esztelenné títetik, mivel fognak sózni? Semmire nem jó továbbá, hanem hogy kivetessék, és az emberektől elnyomatassik...* Látni való, hogy íző nyelvjárásban beszélt, meg az is, semmi szükség a piaristára.

Luther is görögből fordított. El is hiszem, mert így fordít: *Wo nun der Salz dumm wird*. (Ha már most a só buta lesz...) De már Károli Gáspárról kevésbé hiszem el nagy görög tudományát. Alighanem Jeromosra is pislogott munka közben, mert ezt fordítja: *ha a só megízetlenül*. S innen már egyenes az útja a só megízetlenülésének a 16. századtól kezdve máig, az összes protestáns és katolikus fordításig, a mi misekönyvünkig is. Ne bántsuk szegény magyarokat, még a bibliafordítókat se, mert másutt sem jobb a helyzet: *nicht mehr salzt* (nem sóz többet), *perd sa saveur* (elveszti ízét), *have lost his savour* (elvesztette ízét), *deja de estar salada* (elveszti sósságát) *diventa insipido* (sótlanná válik).

Talán mára elég is lesz ebből a görög-latin-magyar-német-francia-angol-spanyol-olasz bábeli nyelvzavarból. Én mindenesetre megnyugodtam: Georg Bertram és Erdősi Sylvester János mellém állt, s nyugodtan mondhatom Jézus minden tanítványának, hogy meg ne bolonduljunk, hanem tartsunk ki a Hegyibeszéd mellett. A nyelvzavarból elég, de nem a sóból. A só nem a Q-ból van. A só szerepel mind a három szinoptikusnál. Mind a három evangélista találkozott a hozzájuk eljutó Jézus-hagyományban – a sóval. Mind a három más és más összefüggésben, hasonlatban

adja Jézus ajkára a sót. Jézusnak nem jelentéktelen hasonlata lehetett a só. Következtetem ezt a fentiekből.

Nézzük meg a rendelkezésünkre álló anyagot. Mátéét most már eléggé ismerjük: a Jézus-tanítványok rangja nem kicsi:

ők a Föld nevű bolygó sója
 ha a tanítványok megbolondulnak, nincs mivel sózni a Föld bolygót
 a megbolondult tanítvány nem jó semmire
 az ilyen tanítvány már csak arra való, hogy kívülre hajítsák
 csak arra való, hogy összetapossák őket az emberek.

Lukács szövege némileg hasonlít a Mátétól feljegyzett szavakra: *Jó a só, de ha a só megbolondul – „móranthé” nála is –, mivel fognak fűszerezni? Nem alkalmas sem a földre, sem a trágyába, kívülre hajítják azt. Akinek füle van a hallásra, hallja meg!* Hiányzik ugyan ebből, hogy a tanítványok a Föld sója, de a befejezésből mégis egyértelmű, hogy Jézus hasonlattal él: a só embereket jelképez. Összesen hét alkalommal használja Jézus e fordulatot: *akinek füle van hallja meg*. A következő megállapításai után használja: Keresztelő János maga az eljövendő Illés próféta, a jó földbe hulló mag százszoros termést hoz, a lámpás azért van, hogy világítson, a konkolyt elégetik, az igazak meg fénylenek Atyjuk országában, mint a nap, és még a só kihajítása után. Nem arra kell használnunk a fülünket, hogy tudomásul vegyünk, hogy a megromlott élelmiszer szemétkébe való. Mást nyomatékoz vele Jézus. Itt azt: sónak, sónak, és sónak kell lennem. Erre kell a fülünk, hogy ezt meghalljuk, s hogy tönkre megy a teremtés, ha nem vagyunk hajlandók sónak lenni.

S jöjjön most Márk szövege: *Mindent tűzzel sóznak meg. Jó a só, de ha a só sótlanná válik, mivel fűszerezitek majd azt? Legyen bennetek só, és éljeteke egymással békességben!* Ebben a harmadik változatban is ugyanaz az alapotívum: a só tönkremenése: nem megbolondulása, csak sótlanná válása. De itt sincs semmi kétség, hogy Jézusnak nem a sóval van baja, hanem az emberrel, a rá figyelni akaró tanítványokkal: ha só van bennük, akkor békességben élnek egymással. A tűz megsózása már más szimbólum. Ennek kielemezésére már nem lenne elég a mai este.

Egyet lapozhatunk. Következik: *Ti vagytok a világ világossága!* Ennek anyaga mind a négy evangéliumban megtalálható. Sőt, még az ötödikben is, Tamás evangéliumában, melyet 140 körül írtak. Ezt is görög nyelven, 40 évvel János evangéliuma után. Kopt fordításban maradt reánk. Most találták meg, 1945-ben, az alsó-egyiptomi Nag-Hammadiban. Három dolgot mondok arról, hogy a tanítványok a világ világossága.

Az első: csak magyarul hangzik ilyen szépen, alliterálóan: világ világossága. Más népek a bennünket körülvevő valóságot nem a világosságról nevezték el. Csak a mi nyelvünkben *világ* – a világ. Más nyelvekben a világ: kosmos, mundus, Welt, world, monde stb., s a világosság pedig: phos, lux, Licht, light, lumiere – egyik nyelvben sem alliterál a két kifejezés.

A második: János evangéliuma nem a tanítványokat mondja a világ világosságának, hanem Jézust, magát: *Én vagyok a világ világossága*. Számomra mindegy, hogy a két fogalmazásból melyik megy vissza Jézusra. Azért mindegy, mert

ha csak Jézus a világ világossága, akkor marad a világ sötétségben. Világosság a világban csak akkor lehet, ha vannak Jézus-tanítványok. Ha kettő-három van csak belőlük, azokat gyorsan kivégzik, miként Tanítójukat. De ha a számuk két jegyű, vagy esetleg hat jegyű, akkor már bajosabb kivégezni őket, s a sötétség kénytelen visszahúzódni a világosság javára.

A harmadik: a világ világosságáról beszélő szakasznak egyik képe az, hogy a hegyen épült város el nem rejthető. Nemcsak Máténál találjuk, megvan a Tamás-evangéliumban is.

Most képzeljétek magatok elé a Jézust körülvevő tinédzser tizenkettőt, ahogy ülnek a fűben Jézus körül. Mi lehetett ezeknek a fiataloknak a szívében, amikor hallják, hogy ők a világ sója, ők a világ világossága, ők a hegyen épült város, amely el nem rejthető? Ők lehetnek mindez, ha akarják: ha megmaradnak tanítójuk mellett. S mi lehetett Jézus szívében, hogy ezeket a mondatokat el tudta mondani nekik? Elárulok valamit: ugyanez volt nagyszüleitek szívében a 40-es évek végén, s ez volt szüleitek szívében is a 70-es években. S kérdem: Van-e ma harmadik nemzedék, amelynek szívében megdobban a lehetőség: mi lehetünk a világ sója, világossága és hegyen épült városa? Ez a mai kérdő mondat, amiről beszélgetünk s majd imádkozunk.

Városmajor, 2002. február 19.

Dogmatika órán megint belebonyolódtunk egy kérdésbe, s nem tudtuk rendbe tenni. Legalább a magam számára tegyek rendet a dologban!

1. Nem tudom, hogy van-e reinkarnáció.
2. Jézus kifejezetten semmiképpen sem tanította.
3. Test nélküli szellemi létezésünk, majd anyagi létbe lebukásunk – **gnózis**, amely ellen egyházunk az első három-négy században küzdött, s egyetlen hitvallásába sem engedte be.
4. Igaz, hogy nincs egyértelmű válasz arra, hogy mi lesz a sorsa azoknak, akik nem zárkóznak fel Jézushoz. *Boros László* úgy gondolja, hogy halálunk óráján mindannyian megtérünk. Jézus tud a kárhozatról. Azzal a szeretettel, amelyet tanított, összeférhetőnek tartja, hogy legyen, s mi azt választhassuk. Az emberi természet is e mellett szól: a népmesékben a derék Jancsi és Juliska elnyerik jutalmukat, a gonosz mostoha bűnhődik.
5. Ad-e az elkárhozóknak új lehetőséget Isten, erről Jézus egy szót sem szólt.
6. Teljesnek éreztem idáig a jézusi üzenetet így is.
7. Ha valaki azt gondolja, hogy Isten új lehetőséget ad a kárhozottaknak, képviselheti ezt, de tudnia kell, hogy az emberi természetbe egyértelműen bele nem írt elgondolást képvisel. S ezért ez a tanítás az Isten Országának megvalósításának munkája során csak magánvélemény lehet és nem zászló, amely csatlakozásra szólít fel. Hogy mindenkit szeretnünk kell, ez kiolvasható természetünkben.
8. Jézus nem adott megbízatást tanítványainak másra, mint az Ország munkálására. Ha valaki csak akkor vállalja ezt, ha hihet a reinkarnációban, higgyen eb-

ben mindaddig, amíg észre nem veszi, hogy már nem az Ország megvalósítása, amit Jézus tanított, mozgatja őt, hanem a reinkarnációba vetett hit propagálása, amit Jézus – kifejezetten – biztos, hogy nem tanított.

9. Azt tapasztalom, hogy a reinkarnációt vallva ugyanúgy el lehet menni Jézus és az Ország célkitűzései mellett, mint a reinkarnációt tagadva.

Városmajor, 2002. február 20.

Ma délelőtt újra előkerült, hogy ostorozok. Ostorozásom az, hogy kellemetlen témát is érintek. Nem. Kellemetlen az, amit látok. Nem személyeskedem, mégis személyében érinti szavam azokat, akik ismerik az evangéliumot. Az általános, a választások előtt felrajzolódó, nemzeti eufória közepén mondom, amit mondok. Azt, hogy szerzetesrendet kell csinálni. Akkora jövedelmi különbségek vannak már a Bokorban is, amelyekkel csak konstantíni egyházat lehet építeni, Bokor-formájú jézusi kahalt, amelyben semmink sincs, és mégis mindenünk megvan, nem lehet. Minek mondom, ha nincs, aki utánozza Kalazanti Szent Józsefet, pedig a bűn ezer nyomorúságától szenved az ország, a miénk is. Nem szülünk, és növekedik az alkoholisták, a drogfüggők száma, a börtönből szabadulók hamar visszakerülnek, mert nincs hol megvetni lábukat, a leányanyáknak sincs hová menniök; s ha túlnézünk a határokon, éhes gyerekek százai kószálnak az utcán, miként nálunk a hajléktalanok.

Mai szentmisém olvasmányai között szerepelt az alábbi: *Az Úr így szólt Ábrahámhoz: Vonulj ki földedről, rokonságod köréből és atyád házából arra a földre, amelyet majd mutatok neked... Nagy néppé teszek... Általad nyer áldást a föld minden nemzetsége.* Hiába olvasom. Én is csak várok, hogy majd valaki belekezd valamibe. Nem kezd. Mindenki el van foglalva. Mivel? Saját egzisztenciája építésével. Én csak csatlakozni tudnék. Nincs kihez csatlakoznom.

Ut Abraham de patria, / Josephe emigrasti... – így kezdődött a Kalazancius napi zsolozsmában a himnusz: *Ahogy Ábrahám a hazájából, József kiköltöztél...* Spanyol volt, fényes egyházi jövő várt rá, de Rómába ment, a barokk szentek közelében, s 48 éves koráig kellett várnia, amíg megtalálja hivatását. Észrevette, amit senki sem vett észre. Azt, hogy a proli gyerekek, úgy nőnek fel Trastevere utcáin, mint a dudva. S hallja belül, a lelke s a Lélek hangját: *Giuseppe, Giuseppe, guarda... József, József nézz!* S ő látott. Tudta már mit kell tennie. Ezeket a gyereket kell megmosdatnia, írás-olvasásra fogni, számvetésre meg hittanra. Munkáját látva jön a segítség. Nem pénz, hanem ember: Dragonetti, Glicerio, meg a többiek. Ezekből születik meg a szerzet. Emberekből, akiknek semmi sem fontosabb, mint ezek a kis koszosak. Még él József, amikor szerzete iskolát alapít hazánkban is: a szepességi Podolinban. 1918-ig tanítottunk a podolini Piarista Gimnáziumban. Mert József ki tudott költözni, mert szeme volt és füle volt a látásra, meg hallásra.

Ilyen történeteket mesélni – ez az ostorozás. *Jeruzsálem, Jeruzsálem térj meg a te Uradhoz, Istenedhez* – zengenek nagypénteken Jeremiás siralmai.

Városmajor, 2002. február 21.

Huszonévesekkel kellett vitáznom. Valami olyasmit mondtak, hogy nem baj, ha elfogy a magyar, a társadalom azért megmarad. A találkozó után – mérgemben! – le kellett ülnöm a szövegszerkesztőm elé. Ez lett belőle.

Az érték – valóban érték. Igazat mondani, nem valótlan: pl. azt, hogy víziló – víziló; és nem azt, hogy a víziló – elefánt. Jót csinálni, nem hasznavehetetlent: pl. fából hintát csinálni a kertben a gyerekeknek. Szépet alkotni: pl. ízléssel megteríteni ebédre az asztalt. Szentté alakítani magamat: olyanná, aki minél több ember hasznára van. Ezek az értékek: az igaz, a jó (azaz bonum practicum: szerszámot készíteni), a szép és a szent (azaz bonum ethicum; hasznára lenni embertársaimnak).

A fát ki kell vágnom, hogy hintát készíthessek, a lent le kell aratnom, hogy asztalt teríthessek, de az embert nem vághatom ki, nem arathatom le. Miért? Az ember – az ember számára el nem pusztítandó; az oroszán számára igen, mert ízes falat. Az ember táplálkozásához a csirke nem feltétlenül szükséges, de a vírusnak, baktériumoknak mondott élőlényeket, az elszaporodó szúnyogot, egyéb állatokat el kell pusztítani. Az etika az ember szolgálatában áll. Ami az ember javát szolgálja, az etikailag megkérdőjelezhetetlen.

Hunok, kunok, úzok, besenyők kipusztultak. Ezeknél a népeknél a férfiak tanult mestersége – a rablás és embert gyilkolás volt. A mai magyarság pusztul, mert babakocsit tolás helyett ölebet sétáltat. Az állatbarát viselkedés nem menti meg ezt a népet a kipusztulástól. A Bokor egyik vitathatatlan etikai értéke az emberi élet szolgálata – a nagycsalád által. Ha a magyar elpusztul, pusztulása nem oldja meg az emberiség túlnépesedési gondját, mert a cigányok, indiaiak, kínaiak és mások szaporodnak tovább. Emberhez méltó élet lehetséges még nagyon sok milliárd ember számára a Földön, csak a fogyasztói élet etikai eszménytelenségének behódolás kívánja meg az emberiség létszámának radikális csökkentését. Ha egy nemzet elpusztul, annak következtében pusztul el, hogy az egyes ember nem akar családjának, nemzetének hasznára élni. Ha egy nemzet egy adott területen jelentős mértékben kisebbségbe kerül, óhatatlanul asszimilálja őt a többségi nemzet. Mátyás király korában a jó hárommillió magyar többségi nemzet volt. Mátyás király korában az ország tót, román kisebbségét nem fenyegette asszimilációs veszély, mert falujukban maradtak. De a túróci medencében letelepült magyarokat az ottani tót többség nyom nélkül asszimilálta.

Az asszimilálás s az asszimilálódás nem bűn, mert az élet szükségképpen törvénye. De a babakocsit tolás helyett ölebet sétáltatás bűn az élet, a család s a nemzet ellen. Egy öngyilkos nemzet tagjaként pedig minősítetten élet- és család- és nemzetszolgálat a Bokor nagycsalád eszményének fenntartása. Az ellenkező vélemény tarthatatlan, mert a vadmacska s egyéb állatfajok kipusztulását is negatív jelenségnek tartják a környezetvédők, s a magyar nemzet is ér annyit, mint egy állatfaj. Jézus szemével nézve pedig a nemzetpusztulásról meg kell állapítani, hogy annak egyetlen oka a Mammont imádás, ami tudvalevően nem lehetséges az Isten megvetése nélkül.

Városmajor, 2002. február 24.

Hamvazószerda utáni pénteken a szentmisében Izajástól ezt olvastam:

*Miért bőjtölünk – mondják –, ha te nem látod meg,
miért gyötörjük lelkünket, ha nem akarsz tudni róla?*

Erre Isten válasza:

*De hiszen ti a böjti napokon is megtaláljátok kedvteléseketet,
mert robotosaitokat hajszoljátok. Hiszen pörölve és veszekedve bőjtöltök,
sőt bűnösen, ököllel verekedve. Nem úgy bőjtöltök, ahogyan illenék.*

Nem úgy, hogy meghalljam hangotokat a magasságban.

*Ilyen az a böjt, amely nekem tetszik? S a nap, melyen az ember a lelkét gyötri?
Ha lehajtja fejét, mint a káka, ha zsákba öltözik, és hamut szór maga alá,
azt nevezed böjtnek és az Úr kedves napjának?*

*Nekem az a böjt tetszik, amikor leoldod a bűnösen felrakott bilincseket,
kibontod a járom köteleit, szabadon bocsátod az elnyomottakat,
és összetörsz minden jármot!*

*Oszd meg a kenyeredet az éhezővel, vidd be a házádba a szegény bujdosókat,
ha mezítelent látsz, ruházd fel, és ne zárkózzál el testvéred előtt!*

*Akkor eljön világosságod. mint a hajnalhasadás,
akkor fölragyog a sötétségben világosságod,
és homályod is olyan lesz, mint a déli verőfény (58, 3-10).*

Ha jól értem Izajást, ezek a sorok azt jelentik, hogy Istent nem érdekli a böjtölésünk. Isten nem vallási cselekményeket kíván tőlünk. Istent kizárólag az erkölcsünket mutató magatartásunk érdekli. Fejünk lehajtása, zsákba öltözésünk, hamut szórásunk nem. Ha így van, akkor mért jelöltük meg hamvazó szerdán hamuval a homlokunkat?

Mi a böjt szerepe Jézus tanítványainak az életében? Csak az lehet, ami Jézus életében volt. És mi volt Jézus életében? Az evangéliumok szerint a három év alatt egyetlenegyszer bőjtölt. Igaz, akkor alaposan. Negyven napon keresztül egyfolytában. Nem háromszori étkezéssel, s nem egyszeri jóllakással. Bár ez utóbbi is nagyon kellemetlen tud lenni. Aki megpróbálta már, tudja jól. De Jézus nem gyakorolta. Miért? Azért, mert nem szeretett kényelmetlenségeket okozni magának? Igen, mert *falánk és borissza ember* volt – ahogy mondták róla, s ahogy maga is állította önmagáról: *eljött az Emberfia, aki eszik és iszik* (Mt 11, 19). Ezt a Q-ból tudjuk. Lukács is hozza: szóról-szóra ugyanígy (7,34). De akkor mért bőjtölt negyven napot. Azért, mert előtte történt valami. Mi?

Nem tudom, de nyugtalan volt. Ott kellett hagynia házáat, be kellett zárnia műhelyét, s el kellett mennie a Jordánhoz, ahol a Keresztelő tartózkodott. Meg kellett keresztelkednie, s ez alkalommal hallott valamit. Az Isten hangját önmagában: *Te vagy az én szeretett fiam, akiben kedvem telt.* Ez is a Q-ból van (Mt 3,17 és Lk 3,22). Ezután határozta el magát a böjtnek radikális formájára. Miért? Bevallom, nem tudom. De szeretném kitalálni. Valaki szerelmes lesz egy ateista fiúba, vagy lányba. Nyugtalan lesz, mert a saját istenkapcsolata kerül veszélybe: egy életen keresztül

táncolhat Isten és a házastársa közt. Miért? Mért nem hagyja ott – vagy az Istent, vagy azt, akibe szerelmes lett!? Egyiket se tudja megtenni. S mégis döntenie akar. Ilyen helyzetben szánhatja el magát a böjtre az, akinek az Isten is fontos, s nemcsak az a fiú vagy lány, akibe szerelmes lett, vagy aki szerelmes lett öbelé. Ez lehet a böjtölést eldöntő óra.

Nem tudom, mért volt Jézus nyugtalan, amikor elindult a Jordánhoz. De amikor meghallotta, hogy szereti őt az Isten, s jókedve telik benne, alighanem még nyugtalanabbá kellett lennie. Magam sohasem hallottam ilyesmit. De ha hallottam volna, hogy az Isten szeret, s jókedve telik bennem – bennem? Igen, bennem! –, okvetlenül magányba-pusztába, szájam-ki-nem-nyitó C típusú lelkigyakorlatra mentem volna. Miért? Hogy megtudjam: most már mit csináljak az életemmel? Dombi Feri barátomtól kérdeztem, hogy mi volt az előzménye annak, hogy elkezdte írni a HANG-könyveket? Ezt válaszolta: akkoriban semmit sem tudtam csinálni az életemmel, s hogy mégis valamit csináljak, elmondtam naponként kilenc rózsafüzért. Jézus nem tudott rózsafüzért imádkozni, mert nem volt katolikus. Lelke terhével... azzal, amivel elindult Názáretből, s azzal, amivel kijött a vízből, a pusztának vette útját, s ott maradt, amíg le nem jött a teher róla, vagy amíg elviselhetőbb lett a terhe. Amíg megtudta, hogy most már mit csináljon: HANG-könyveket írjon, Bokrot csináljon vagy tanítványokat gyűjtsön az Isten Ország számára, akikkel együtt lesz majd a Föld sója, a világ világossága, s akikkel együtt építi fel a hegy tetejére a várost.

Nem tudom, mi volt Jézusnak a gondja. Talán szerelmes lett, s lelke nem engedhette, hogy szabad utat engedjen e pusztító szenvedélynek. Talán nem értette, hogy Isten mért engedi, hogy pogányok tiporják Izrael földjét. Talán nem tudta elviselni azt a rengeteg ellenmondást, amit az Istenről hallott szombatoként a zsinagógában. Ezer dolog miatt lehetett nyugtalan az a valaki, aki Istennek szeretett gyermeke, s akiben Istennek jókedve telik. Ahogy elment a Jordánhoz, úgy elment a pusztába is, és böjtbe fogott.

Teljes felelősséggel állíthatom, hogy Jézus nem propagálta a böjtöt. Semmi nyoma, hogy a tanítványoknak mesélt volna arról, hogy a saját nyugtalansága kiváltotta éhségstrájkjának pl. hányadik napján szűnt meg az éhségérzete. Tudvalevően pár nap alatt beáll ez az állapot, mert a szervezet átfárad, s elkezd elhasználódni a meglevő, elraktározott zsír- s egyéb készleteit. Viszont mind a három szinoptikus beszámol arról, hogy Keresztelő János tanítványainak szúrja a szemét – nem az, hogy Jézus nem propagálja a böjtöt, de – hogy nem is böjtöl. Hátulról jönnek: *Miért hogy mi és a farizeusok tanítványai sokat böjtölünk, de a te tanítványaid nem böjtölnek?* Jézus nem mentegetőzik, nem szabadkozik, csak felvilágosít: *Nem böjtölhet a nárszép, amíg vele a Vőlegény!* Gyökerkezelés ez a javából, s jelenti: hiába jöttök hátulról, hiába említetek a tanítványaim nem-böjtölését, s nem azt, hogy magam nem böjtölök. Értelek titeket, s egyenesbe válaszolok: Amíg engem látnak, nem is fognak böjtölni. Miért? Lagzi van? Igen. Építik a várost a hegy tetejére. Nem érnek rá obszervanciázni: böjtölni. Majd ha bajba kerülnek, majd ha ők is nyugtalanok lesznek, *majd ha elvételük tőlük a Vőlegény*, majd ha magukra maradnak, majd

obszervanciáznak... (Mt 9,14,15) a Pünkösöd előtti tíz napon.

A Q-nak nincs böjt-anyaga. Jánosnak, Lukácsnak, Márknak – egyiknek sincs külön anyaga a böjtről, csak Máténak, s az is a farizeusi böjtnek a kritikája: *Amikor böjtöltök, ne legyetek rossz kedvűek, mint a farizeusok, akik eltorzítják arcukat, hogy, mutassák az embereknek: lám ők böjtölnek...* (Mt 6, 16-18). Ellenpropagandát is csinál Jézus a böjtnek: beszél a bűnös vámos jelenlétében öntelten imádkozó farizeusról: *Hetenként kétszer böjtölök!* Nem a böjtölő az istennektetsző, hanem az, aki ezt mondja: *Könyörülj rajtam, bűnösön!* (Lk 18, 12-13). Nem a böjtölő farizeus, hanem a magát bűnösnek valló vámos megy haza megigazultabban; értsd: istennektetszőbben.

A János-tanítványok feldühítették a maguk böjt-propagandájukkal Jézust. Ennek nyomán mondja legkeményebb szavait kora Izraeljéről, annak Istent megközelítéséről. Olyanok ezek a szavai, mintha Jézus szakítani akarna Izraellel. Ez is megvan mindhárom szinoptikusnál: *Senki sem tesz foltot új posztóból régi ruhára, mert a toldás kitép a ruhából, és még csúnyább szakadás támad... az új bort új tömlőbe töltik...* (Mt 9,16-17) Olyan erővel utasítja vissza őket, hogy amikor a KIO-t írtam, 35 évvel ezelőtt, azt gondoltam, hogy Jézus leírta Izraelt, s új szövetségre készül. Aztán megértettem, hogy ez csak dühének kitörése volt. Az utolsó vacsoráig volt ideje lehiggadni. Ott nem tud új szövetségről, hanem csak ennyit mond: *Ez az én vérem, a szövetség vére* (Mk 14, 24). Nem új, csak a régi és örök, az Isten minden emberrel kötött egyetlen szövetsége.

Mit csináltam? Jézusi ellenpropagandát a böjtnek nagyböjtben? Nem ezt akartam, egyebet. Aki nem nyugtalan, ne böjtöljön, mert csak pótcselekszik annak érdekében, hogy továbbra is pótcselekedjék. Aki nyugtalan, az böjtöljön, hogy túljusson a pótcselekvéseken, s legyen só, és legyen világosság, és építse a hegyen a várost. Pais Dezső, a nyelvész professzor egy-egy tanulmányát ezzel fejezte be: *Egyébként más megoldás is lehetséges.* Ez a helyes kép a böjtről, amit adtam, vagy más megoldás is lehetséges?

Városmajor, február 27.

Kaptam egy nagyon szép levelet. Idézek belőle: ... *nem kívülről bombázlak. Úgy nézz rám, mint olyan olvasóra, aki komolyan vesz, de akiben kérdések merülnek fel. Hátha egy buta öregasszonyra is érdemes odafigyelni, mert egy csoport képviselője...* Hosszú levele végéből idézetem e pár sort. Azt mondta el a levél, hogy az ember minden áldozatra kész azért, hogy a maga kiskertjében termeljen valamit; azért, ami az övé, amit boldogan ad másnak is, aki megbecsüli. Azt mondta el, hogy az Isten szava bennünk, hogy *ez az enyém*. Nem akarom lesöpörni az asztalról, amit mond. Én is boldogan termelem s adom is, ami budavári kertemben megterem: gyümölcsöt, gumót, hajtást, akármit. Boldogan s büszkén, hogy én termeltem, az enyém. S én se szégyellem, hanem Istentől származónak gondolom, amit ilyenkor érzek. De azért talán nem összehasonlítható azzal, amit érzünk egy jól sikerült magyaróra vagy prédikáció után. Prédikációra lettünk!!! Nem én. Mindannyian.

Azért írja mindezt, *mert olyan sok a sötétség az írásaimban*. Mások is emlegetik ezt, s jó volna utánamenni az okának. Azt hiszem, egyszerű az oka, s idézetet is tudok rá. Máténál: *Amikor esteledik, ezt mondjátok: Szép idő lesz, mert vöröslik az ég! Reggel pedig kijelentitek: Ma zivatar lesz, mert vörös és borús az ég. Képmutatók! Az ég arcát meg tudjátok ítélni, az idők (kairos) jeleit pedig nem tudjátok?* Lukácsnál pedig: *Amikor úgy látjátok, hogy felhő támad nyugatról, mindjárt azt mondjátok, hogy eső jön: és úgy lesz. Amikor pedig azt halljátok, hogy déli szél fúj, azt mondjátok, hogy hőség jön: és úgy lesz. Képmutatók! A föld és az ég jelenségeit fel tudjátok ismerni, ezt az időt (kairos) pedig miért nem tudjátok megítélni?* A kairos – a felismerést kívánó időpont, a történelmi pillanat, amelyet látni kell tudni, s melyet elszalasztani nem szabad.

Jézus elhagyta magántulajdonát. A jeruzsálemi keresztények vagyonszétosztást csináltak. A későbbi keresztények pedig rabszolgát tartottak, majd jobbágyokat nyomorgattak, s az aranyért legyilkolták egy egész kontinens lakosságát. Az istentelen illuminátusoknak kellett jönniök, hogy mondják: elég ebből a múltból, és a zászlóra írták az egyenlőséget. Az ugyancsak istentelen Marx pedig azt mondta, hogy nem lehet egyenlőség, amíg magántulajdonban vannak a termelési eszközök. Sztálin kinyírt hatvan millió embert, mert nem akarták az oroszok a köztulajdont, s a magyar elvtársak ugyanezen okból megcsinálhatták a testvéri szovjet elvtársak példája nyomán a magyar történelem negyven esztendőes terrorkorszakát.

Mindezek elmúlva, büszke népe a Bokornak – mely abból született közel hatvan éve, hogy meglátta, és ilyen történelmi múlt után látta meg, a szelíd, szegény, erőnemalkalmazó, csak szolgálva szerető Jézus arcát – most azzal van elfoglalva, hogy megállja a helyét a jelen neoliberalis piacgazdaságban és annak fogyasztási versenyében. Nem azt látja, hogy itt a történelmi helyzet és pillanat valami totálisan másra. Arra, amire Marxnak és Sztálinnak nem volt fantáziája, amire csak Jézus és a jeruzsálemi keresztények adtak példát: hogy oda is lehet adni magunktól azt, amink van. Nem akarja ezt meglátni a Bokor büszke népe, hanem de facto – kaposvári békemenet, Bushnak és terroristáknak írt levél ellenére is – nyugodtan menetel tovább kapitalista utcában. Annak ellenére is, hogy látható: mi születik közös (kapitalizmus és Bokor) sétánkból. Mi? A gyilkosság, a háború új és elvileg már akár-hova is eszkalálódhatik formája, melynek megakadályozására még Bush csendőrsége sem elegendő. Az, ami látványosan el is kezdődött már: szeptember 11-én a Manhattanben. Hiába volt Jézus meg egészen jól magántulajdon nélkül. A Bokor pedig egészen jól megvan a nélkül a Jézus nélkül, akinek nem volt semmije! Jól megvan?

Kairosz van! Illenék felismerni azoknak, akik Jézust emlegetnek, hogy mit kellene tenni. Nem ismerik fel, s helyette beszélnek arról, hogy sötét vagyok, meg ostromozok. Akadémikus stílusban mondom mondókámat. Az utóbbi 12 évben is. Azért is, hogy meg ne verjenek. El is értem valamit. Mit? Akadémikus stílusomnak köszönhetően azt, hogy még nem vertek meg. De ennél többet alig. Ha persze én is elkezdenék akadémikus stílus nélkül – Jézus mintájára – képmutatózni, biztosan én is megnézhetném magam.

Persze mindaz, amit levélíróm ír, tökéletesen igaz. De kairoszt nem ismerő szavakat mond. A 30-as évek legvégén, történelmileg utolsó másodpercben Kerkai Jenő jezsuita megpróbálta megvédeni a hierarchia becsületét a történelem színe előtt: adják oda kishaszonbérletbe a százezer holdakat, az egyházi nagybirtokot püspökeink a föld nélküli agrárproletároknak. Egy hantot sem! – volt a válasz. Kerkait ezért az akciójáért, mely kihúzta volna a talajt Rákosi antiklerikális propagandája alól, nem kevés börtönnel jutalmazták az elvtársak. Én viszont érveltem Kerkaival a Fő utcán. Az őrnagy úr lenézően válaszolt: *Kisparaszti mennyországot* akart Kerkai. Túljutottak rajta, söpörték le a padlásokat, hogy éljen a téeszcsé! S mi a 21. század magyar keresztényei mit akarunk? Kiskapitalista mennyországot! Amiben békén élhetünk Isten Országáról álmodva. Miközben nincs közülünk, akinek a hajléktalanokra, börtönből szabadultakra, árva gyerekekre, drogosokra, lányanyákra, alkoholistákra volna gondja. Vagy van? Nagyon figyeljünk rájuk! Segítsünk nekik! Hogy minekünk is legyenek Böjte Csabáink! S ha vannak, nagyon figyeljünk rájuk! – Jézus meggyógyította a betegeket, s nem a kiskertjében termelteikért dobogott a szíve. A betegek voltak az övéi.

Budavári, 2002. február 28.

Úgy ragyogjon a ti világosságtok az emberek előtt, hogy lássák jó cselekedeteiteket, és dicsőítsék a ti mennyei Atyátokat. Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy érvénytelenné tegyem a törvényt vagy a próféták tanítását. Nem azért jöttem, hogy érvénytelenné tegyem, hanem hogy betöltssem. Mert bizony mondom néktek, hogy amíg az ég és föld el nem múlik, egy ióta vagy egy vessző sem vész el a törvényből, míg be nem teljesedik. Tehát ha valaki a legkisebb parancsok közül akár csak egyet is eltöröl, és úgy tanítja az embereket, az a legkisebb lesz a mennyek országában; ha pedig valaki ezeket megtartja és tanítja, nagy lesz a mennyek országában. Mert mondom nektek, ha a ti istennek-tetszeni-akarástok messze felül nem múlja az írástudókét, akkor semmiképpen sem mentek be a mennyek országába. Vigyázzatok: Isten akaratának teljesítését ne az emberek szeme láttára tegyétek, azért, hogy lássanak benneteket, mert így nem kaptok jutalmat mennyei Atyátoktól.

Araszolgatunk előre ~ amint látjátok ~ Máté Hosszúhosszújában. Három témám van mára. Az első: el kell döntenünk, hogy mikor megyünk be a mennyek országába, mikor kapjuk meg jutalmunkat, ha látják az emberek a jó cselekedeteinket, vagy ha nem látják. Ha láthatják, akkor minden rendben van. De ha nem láthatják, akkor gáz van. Mert vegyük csak példának, mondjuk, Böjte Csabát. Teszi ám bőven Isten akaratát, de maholnap látja ezt már az egész vagy legalább is a fél világ. De említhetem a Názáreti Jézust is, neki sem sikerült észrevétlen maradni: *...a csodálkozástól magukon kívül voltak és egyre lelkesebben hangoztatták: Mindent csudálatosan tett, a süketeknek visszaadja hallásukat...stb.,, stb.* (Mk 7,37). Ez az egész csak azért probléma, mert nem eredetiben olvassunk Mátét. Ha abban olvasnánk, ezt olvasnók: *pros to theathénai autois*. S ekkor már világos a válasz, hogy láthatják-e vagy nem láthatják-e az emberek azt amit csinálunk, mert a *theathénai*, a *theatron* a magyar

teátrum-színház igéje, s Máté szövege arról beszél, hogy ha azért tennők a jót, hogy megbámultassuk magunkat az emberektől, akkor a színházban nézők előtt nem kapunk jutalmat mennyei Atyánktól. Miért? *Mert megkaptuk már jutalmunkat* (Mt 6,2).

Jó harminc éve írtam a KIO-ban: A társadalmi nagyságot kergető ember magatartása eljut az őt észrevevő emberi közeghez, és ez a magatartás hozzá visszaáramló dicsőséget szül. Ettől óvja övét a Messiás: Vigyázzatok, hogy Istennek tetszeni akarásokat ne az emberek előtt végezzétek, hogy megbámuljanak titeket... (Mt 6,1). Országbeli magatartás esetén viszont az észrevevő közeg nem a magatartás hordozója felé, hanem Isten felé fordul és az Istent dicséri: Úgy világoskodjék a ti világosságtok az emberek előtt, hogy lássák jócselekedeteiket és dicsőítsék Mennyei Atyátokat. Amott a jót cselekvőt dicsőítik, itt, az Országban az Istent. Ábrázoljuk e két változatot: dicsőítés a világban és dicsőítés az Országban

EMBER > EMBER EMBER < EMBER < ISTEN
 ~
 ~

Jézus megtisztítja a leprásokat, hogy azok dicsőítsék az Atyát. A dobverés nélkül alamizsnálkodók az emberek felől jövő dicsőítés formájában nem veszik fel jutalmukat, az Atya fizet meg majd nekik a maga jutalmával, elismerésével: Jézus mondja a János-evangéliumban: *Aki nekem szolgál, azt megtiszteli az Atya* (Jn 12,26). Megtiszteli? Az Isten az embert? Igen. De ha valakinek ez sok, mondhatja mai pesti tájszólással így is: Aki Jézusnak szolgál, az jó az Atyánál.

Ezzel eligazodtunk az első problémában. Csaba és Jézus most már biztonságban érezhetik magukat: megtiszteli őket az Atya, s mehetünk a második problémára. Ez a Máté mondatja Jézussal, hogy *amíg ég s föld el nem múlik, a tórából egy ióta meg egy vessző sem múlhat el* (ugyanazzal az igével: *parelthé*). Elfelejtí Máté, hogy pár sorral később meg majd elkezd mondatni: *Jézussal a szegény, szegény után, hogy mondatott a régieknek, én pedig mondom nektek*. Nem felejtí, hogy felejtethné szegény, de nehéz helyzetben van, ezért az ióta meg a vessző. Ezt a nehéz helyzetet szeretném felvázolni.

Én is tudom, más is, hogy a Máté-evangélium nem készül el 80 előtt. Ha a szerző az, akit Jézus leszólított a vámnál, akkor van legalább hetven éves. Ez is baj lehet, de a szerzőnek van ennél nagyobb baja is. Egy zsidókból álló Jézus-tanítványokat, keresztényeket magában foglaló gyülekezetben él. Hol? Úgy saccolják, hogy Pella és Damaszkus között, valahol Galileától északra, ahol még laknak zsidók. Túl vagyunk Jeruzsálem ostromán: 70-ben a rómaiak alaposan megcsapolták a zsidó vért. Nem kell Máténak már félni, hogy a két Jakab apostol után őt is kivégzik a jeruzsálemiek. Mástól kell félnie neki és gyülekezetének. Jabnétól. Hát az meg mi? Város a zsidó tengerparton, ahol a rómaiak engedélyezték a farizeusi írástudóknak, hogy odaköltözhessen Jeruzsálemből a teológiai fakultásuk. Ez a teológiai iskola veszi át halkan és szerényen a 70 előtti idők büszke szünedrionjának szerepét, amely 50 esztendővel korábban kimondta Jézusról, hogy istenkáromló, s méltó a halálra.

Máté és gyülekezete nem tudja még, hogy 92-ben vagy 94-ben ez a jabnéi teológia főiskola – tekintélyének teljes súlyával mondja majd ki az alábbiakat:

A hitehagyottak számára ne maradjon remény!
 A pimasz bandát pusztítsd ki sietően napjainkban!
 A Názáretieket (nosrim) és egyéb eretnekeket (mimim)
 pusztítsd el egy szempillantás alatt!
 Töröljék ki őket az élet könyvéből!
 Nevük ne legyen beírva az istennektetszők közé!
 Áldott légy, ó, Urunk, aki megalázod a pimaszokat!

A mondott főiskola elrendeli még, hogy minden szombaton minden zsinagógában a 18 könyörgés keretében ennek a szövegnek el kell hangoznia, s az ott levőknek rá kell mondani az Ament. Adatunk van rá, hogy még a 4. században is figyelmeztet egy rabbinikus rendelkezés, hogy ennek a szövegnek akkor sem szabad elmaradnia, ha időzavar miatt megrövidítenék a 18 könyörgést. Mindezt Máté nem tudta, talán meg sem éri, mert Matuzsálem korú lesz addigra, 84 éves. De félt tőle, mert levegőben lógott a kiközösítő jámbor fohász, amivel a rabbik elérik, amit akarnak: ne legyen többé módjuk keresztényeknek betenni lábukat a zsinagógába. Vagy ha beteszik, akkor átkozzák el az egész názáretinek nevezett bagázst a többi eretneggel együtt. Ezt akarta Máté elkerülni. Más keresztények viszont feszegették a jabnéi pofonos ládát! Hogyan? Pl. így: Jézusban nem számít a körülméltékedés, csak a szeretet által munkálkodó hit (Gal 5,6)

Máté mindent meg akar tenni annak érdekében, hogy a keresztények jár hassanak a zsinagógába, hiszen az az ő egyházközségük, ott találkoznak azokkal, akikkel egybeköti őket nem katolikus, hanem zsidó misztikus hitük. Még az, hogy Jézusban nem számít a körülméltés!? Isten mondta Ábrahámnak: *Így tartsátok meg szövetségemet: metéljenek körül minden férfit!* (Ter 17,9) Ez nem ióta és vessző a tórában, hanem a tóra vastagja, a szövetség szent jele. Szentség! A kegyelem Isten alapította szent jele! Aki azt mondaná, hogy Jézusban nem számít a keresztség, csak a szeretet által munkálkodó hit, az megnézhetné magát nemcsak nálunk, hanem még az összes protestáns egyházakban is; még az unitáriusoknál is, akik pedig nem gondolják Jézust Istennek. Nem számít a keresztség? A kegyelem Krisztus alapította jele? Amely lemossa az eredeti bűnt? Nagyon csendben mondom, meg ne hallja senki: Hát számít az Isten előtt más mint az a hit, hogy a szeretetre kell rátennem az életem? Istennél semmi sem számít, csak ez! De inkább elharapnám a nyelvemet, minthogy egy ilyen mondatot kimondjak.

Pedig igaz ez a páli mondat. Ha ki akarom dobati magamat egyházamból, a katolikusból, a kálvinistából, akármelyikből, csak mondjam! Nem mondom. Helyette egész mást mondok keresztelekor. Azt, hogy most a keresztség jelével és vízzel és Szentlélekkel megjelöljük egyházunk tagjelöltjét azért, hogy egész életét meghatározza a szeretet. És jófiú vagyok ennek következtében, pedig ugyanazt mondtam, amit előbb ki sem mondtam. Hol a két magatartásban a különbség? Ott, hogy nem borítom magamra az asztalt. Nem sértem a keresztények hitét, hogy a

keresztség valami nagyon szent dolog. Nekünk. A mohamedánnak, a zsidónak, a buddhistának, a Krisna-hitűnek, a konfuciánusnak pedig más szent jelek vannak. De ezek a jelek ugyanannyit érnek nekik, mint nekünk a keresztség. Az Isten előtt pedig keresztény és nem keresztény esetében csak az számít, hogy hiszünk-e életet rátevő erővel a szeretetben.

Mindezt Máté, és Máté Jézusa tudják. Ezért aztán teljes bizonyossággal vallhatják, hogy a tórából nem szabad elmúlnia egy iótának, a zsidó abécé legkisebb betűjének, de még egy vesszőnek sem. S ezek után jöhet a jobbító szándékú belső egyházkritika. A hat tétel, amelyek mindegyike úgy indul, hogy mondatott a régieknek, én pedig mondom nektek. Mind a hatot meg lehet találni a tórában. De az a Jézus, aki most elkezd tórát magyarázni, már igaz, tórahitű zsidó. Legföljebb keresztre feszítik őt, ha nagyon merész az egyházkritikában. De nem vonják kérdésbe hovatartozását. Izaiást kettéfűrésztették, de a prófétagyilkosok unokái díszítik a próféták sírjait. Jézus sem volt eretnek, csak istenkáromló zsidó. A főpapok általában nagyon csúnyákat mondanak kritikusaikra, de éppen azért ítélkeznek róluk ők maguk, mert az általuk dirigált intézményhez tartozónak gondolják a kritikust. Külsőkkel nem foglalkoznak (pl. Horn kritikájával).

Jézus azzal az aranyos mondattal indítja egyházkritikáját, hogy tanítványainak mond valamit. Azoknak, akik a föld sója, a Világ Világossága, s akik felépítik a hegyen épült várost, akiké a Mennyeek Országá. Mit? Azt, hogyha nem lesz különb a cedákájuk, mint az írástudóké (mint egyházuk hivatalos képviselőié), bizony nem lesznek só, meg világosság, meg hegyen épült város, be sem mennek az Mennyeek Országába. Mi ez a **cedáka**? *Alles, was gut und teuer*. A zsidó vallási és közéleti kultúra abszolút elismerő kifejezése. Görögül ez a *dikaioüné*. Németül ez a *Gerechtigkeit*. Csak magyarul nem ad világos értelmet: *Ha a ti igazságatok nem múlja felül...* stb. Jézus zsidóul tanított, de ha magyarul tanított volna, aligha használta volna ezt a szót. Helyette azt mondta volna. Hogy Isten akaratának a megtevése, az istennektetsző viselkedés. Minden Jézus felől jövő kritika feltétlen feltétele a teljesítmény *cedaka*-tárgyban. Ebben kell a tanítványnak Jézus nézete felülmúlnia a hivatalosokat, ha be akar menni a Mennyeek Országába. Hogyan? Megmondja az őt antitézisében: *Mondatott a régieknek, én pedig mondom néktek*. Egy hét múlva elkezdjük sorra venni őket.

Budavári, 2002. március 1.

Február utolsó napján a keceli Misi és Sanyi lehoztak bennünket krókusz, hóvirágot s ibolyát látni. A megbeszéltnyolc óra helyett már tíz után valamivel ott is voltak a Városmajorban, de aztán repesztettünk, s mire delet harangoztak, Budaváriban már meg is csodálhatták Székács Feri csudálatos tölgyfa-templomajtaját. Gyorsan befűtöttünk. Fával is, meg Palánkai Józsi gázkályhájával is. Egy teljes fél órát kellett várni, amíg Teri ebédet rittyentett nekünk. Tíz fok felett volt már a hőmérő higanyszála, amikor nagykabátban asztalhoz ülhattünk. Misi szegény kapott valami kertünkben termett gyümölcszörpöt, mi pedig iszogattuk a szomszéd

termelte balatonfelvidékit.

S mért jöttek Kecelről Misi és Sanyi? Azért, mert már voltak itt augusztus végén lelkigyakorlaton, amikor is megállapították, hogy volna mit igazítani házban, kertben, templomon. Jöttek felmérni, hogy mit. Ebéd után felmértük. Házban, kertben, templomban. Én már odahaza összeírtam vagy húsz dolgot, ők megláttak majd ugyanennyit. Nem áruljuk el, hogy mi mindent. Majd csodálkozhatnak, akik jönnek lelkigyakorlatozni, nyaralni a nyáron, hogy mit találnak. Mert május 13-án, amikor már jó meleg lesz, eljönnek Kecelről s nem-Kecelről, s innen megyünk dolgunkvégezetten Szentesre, ahol kezdődik majd valami 17-én 17 órakor. Hogy mi? Ezt se áruljuk el.

Mire mindent összeírtunk, már három óra lett, s azt mondtam, hogy a vénebbjének most le kell feküdnie, mert nem bírja tovább. Egy ilyet találtunk a házban. Pillanatok alatt mély álomba sülyedt. Mire 4 óra körül felébredtem, Misi és Sanyi már útban volt a dunaföldvári híd felé. Helyettük Zolit és Gabit találtam Ajkáról. Egy jó félórán keresztül csak ők beszéltek, én csak hallgatni tudtam őket, olyan mély álomból ébredtem. Aztán magamhoz tértem, s akkor már ők hallgattak. Évek óta nem beszéltünk ilyen jól s kiadósan. Tizenöt éve házasok, s úgy láttam, még mindig szeretik egymást. S maholnap nagypapák-nagymamák lesznek, mert Julcsa, Marci már középiskolába mennek Esztergomba, Budapestre. Nem marad otthon senki, csak Bálint, Bence és Virág-Anna. Hét óra felé mentek el.

A budaváriak ma nem kaptak misét, mert reggel miséztem odahaza, a városmajori kisasztalomon. Ilyenkor idehaza (Budaváriban) nincs mise, majd lesz holnap. Estére 20 fokig szökött a higany szála. Melegben aludtunk el. Vidáman ébredtünk, s én leülhettem a számítógép elé, hogy elkészítsem a jövő vasárnapi prédikációt Adyligetre. Gyorsan ment, mert egész héten azon gondolkodtam, hogy mit is mondjak rangos közösségemnek. Összesen hét és fél óra alatt elészültem vele. Sok? Kevés? Így dolgozik az ifjú, ha már belépett a 84-ikbe. Utána mehettem a templomba, s nagyot prédikáltam. Ülve, s csak a kántornak. Nem jött senki sem, pedig háromszor is harangoztam, s János bácsi napközben kérdezte is Terikét, hogy lesz-e estére mise. János bácsi meg már a 86-ikat tapossa. A fiatalabbja meg hallhatja, hogy harangozok... olyan az neki, mint a motorzúgás, vagy a méhzümmögés

Mondják a faluban, hogy kapnak államsegélyt a templom renoválására. Honnan lehetne olyan segélyt szerezni, amitől a 80 alattiak meghallanak a harangozást? 27-én a Középeurópai Egyetemen adtam elő arról, hogy segítse-e az állam az egyházat. Egy felszólaló fiatalember azt mondta, hogy mindenképpen segítse, hogy fenn tudjuk tartani az épületeket. Összetévesztette az egyházat a skanzennel, a múzeummal.

Városmajor, 2002. március 4.

Aki kinyit egy dogmatika tankönyvet, s megkeresi benne a szentségekről szóló

fejezetet, okvetlenül találkozunk benne két bűvös kifejezéssel: opus operatum és opus operantis. Az opus operatum azt jelenti, hogy a pap leönti a csecsemő fejét vízzel, feloldozza a gyónót, ajkunkra teszi a szentostyát, összekötözi a stólával a házasodni akarók kezét, megkeni kézfejünket, ha betegek vagyunk. S a püspök is megken minket, ha bér málkozunk, meg ha pappá szentel minket. Ez mind opus operatum = elvégzett munka, melynek folytán kapjuk meg azt, amit a szentség kiszolgáltatásakor megkapunk. Mit sem számít, hogy az a pap vagy püspök, aki elvégzi ezt a munkát, mennyire szent ember, vagy nem az. Szent ember önti meg a csecsemő fejét, köti össze a stólával a jegyesek kezét, vagy kevésbé szent, vagy egyáltalán nem szent – egyre megy. Mindenképpen ott az eltörölhetetlen jegy rajtam = meg vagyok keresztelve. Mindenképpen össze vagyok esketve, s csak ásó, kapa szabadíthat meg attól, akivel összekötözték. Az elvégzett munka erejében történt az, ami történt. Hát ebben nincs valami nagy pláne. A kerítés is akkor van meg, amikor megcsinálták, az elvégzett munka következtében (opus operatum).

Jól van, no! Hát mi más erejében lehetne, mint ezáltal? De most jön az opus operantis = a végzőnek a munkája. Hát ez meg mi? Nem az számít, hogy mit csinált a szentséget szolgáltató pap vagy püspök, hanem csak az számít, hogy miféle ember az, aki kiszolgáltatta nekem a szentséget. Az, hogy részeges-e pap, vagy hogy az államha- talom által megfélemlített ember a püspök, vagy másmilyen – csak ez számít.

Van erre a különbségtevésre egy nagyon jó példám. Kolakovics, a horvát jezsuita járt Magyarországon is, meg Csehszlovákiában is. Hatására született meg nálunk a Bokor. Mi az opus operatum alapján álltunk. Mi elmentünk a békepapok miséjére is. Nem az az érdekes, hogy milyen ember a pap, csak az érdekes, hogy átváltoztatja az ostyát meg a bort. Nem érdekes, hogy be van-e szervezve a püspök, csak az érdekes, hogy megkeni-e bér málkozót, a pappá lenni akarót. Csak az opus operatum, csak az elvégzett munka az érdekes – gondoltuk mi.

Ezzel szemben Kolakovicsnak egészen más hatása volt Csehszlovákiában. A tótok meg a csehek azt mondták, hogy nekik nem kell a békepapok miséje meg a békepüspökök papszentelése. Nekik fontos volt az opus operantis. Fontos az operáló! Nekünk csak az opus. Ezért náluk nem Bokor született, hanem vég nélküli titkos püspökszentelések és titkos papszentelések sora. Az elvtársaknak nem sokat számított ez a különbség. Minket azért vitt el a rendőrség, mert titkosan összejártunk csoporttalálkozókra, odafenti testvéreinket pedig azért vitte el, mert titokban összejártak a titokban pappá szenteltek miséjét meghallgatni.

A dogamtika-könyvek azt állítják, hogy a békepapok átváltoztatása is átváltoztatás, s hogy a békepüspökök szentelése is papszentelés. Ezt csehek és tót testvéreink nem tagadják, csak nem kérnek belőle. A Bokor meg azt mondta, hogy elviseli a békepapok átváltoztatását, meg a békepüspökök papszentelést, mert fontosabb dolgunk van: meg kell nézni tisztességesen az evangéliumokat, hogy mit is akart Jézus Isten Országá címén, s mit akart a tanítványoktól.

Ennek a megnézésnek az lett az eredménye, hogy valójában nincs is szükség papszentelésre, mert ha valaki egy közösséget életre tud hívni, s azt életben tudja is tartani, akkor ez a valaki nemcsak magyarázhatja az evangéliumokat, nemcsak jó példát adhat testvéreinek, hanem el is végezheti azokat a vallási cselekményeket (szentség-kiszolgáltatás), amelyekre a közösségnek szüksége van. Azért van ez így, mert Jézus nem papoknak, hanem tanítványoknak mondta, hogy tegyétek tanítványaimmá az összes nemzeteket megkeresztelvén őket... (Mt 28,19). Jézus nem papoknak, hanem tanítványoknak mondta az utolsó vacsorán, hogy ezt cselekedjétek az én emlékezetemre. Így az a tanítvány, aki eljutott oda, hogy van már közössége, akiket összeszedett, s van, aki figyel rá, akiket táplál, s tud már valakit tanítvánnyá tenni, az helyére állt már az eltávozott tanítónak, Jézusnak. Csinálhatja azt, amit Jézus. Megtörheti a kenyeret is, nemcsak taníthat meg jó példát mutathat. Röviden: a jó közösségvezető – a pap. Biztosan így van. De ha az egyházban akarunk maradni, szenteltessük csak a püspökkel pappá azt a testvérünket, aki ilyen. Jobb a békesség.

Nagy feneket kerítettem én most valaminek. Azt akarom megkérdezni, hogy mi szükségünk van nekünk a vallási cselekményekre, amilyenek a szentségek is. Szent Pál apostol azt mondja, hogy Jézusban a körülmetélés nem számít semmit, csak a szeretet által munkálkodó hit. Körülmetélés a zsidók vallási cselekménye. A keresztség pedig a keresztények vallási cselekménye. A zsidók az újszülöttet a körülmetélés által iktatták be a zsidó vallásba, a keresztények pedig az újszülöttet a keresztelessel iktatják be a keresztény vallásba. Hogy mit kapok a szeretettől, azt jól tudom. Ha szeretek, megváltozik az életem. Ha szolgálok, osztozok, szelíd vagyok, elkezd alakulni körülöttem az Isten Országá: barátaim lesznek, s értelmet kap az életem. Egy lelkigyakorlaton összeforr a lelkem a tiszaujlakiakkal, a csongrádiakkal, a keceliekkel stb. – De mit kapok a vallási cselekményektől, a szentségektől?

Sorba veszem őket. Megkereszteltek csecsemőként, s nyilván nem tapasztaltam semmit. Aztán második vagy harmadik elemistaként a jezsuiták pesti templomában meggyóntam, majd elsőáldozó lettem. Nagyon meg voltam illetődve. 15 éves koromban egy püspök megbérmált a dunaparti piarista kápolnában. Ekkor is meg voltam illetődve, egyébként nem emlékszem semmire. Ez már négy szentség. Még három van. A házasság szentsége..., hát ha eddig nem vettem fel, ezután is megleszek nélküle. A betegek szentségét majd felveszem, ha megöregszen s beteg leszek. De most hatvan éve ugyanabban a piarista kápolnában egy Meszlényi nevű püspök pappá szentelt. Erre már jól emlékszem. A szentelési szertartás alatt is azon gondolkodtam, hogy most még lehetőségem van elszaladni innen. Mért akartam elszaladni? Nagy volt a tét! Ha nem szaladok el, sohasem vehetem fel a hetedik szentséget. 24 éves voltam, kérem szépen. De aztán még sem szaladtam el. Megint nagyon meg voltam illetődve, mint mikor elsőáldozó meg bérmálkozó voltam. Főleg azért, mert úgy döntöttem: még sem szaladok el. Vállalom, amit vállalnom kell. Miért kell? Nem tudom. Úgy éreztem. Ezt akarom. Piarista akarok lenni, az ifjúsággal foglalkozni.

Most az a kérdés, hogy az opus operatum vagy az opus operantis-e a fontos? Egyik sem. Most egyik sem fontos. Most egy harmadikról van szó. Nem az operáció, nem is

az operáló, hanem az operált ember az, akit közelebből megnézünk. Az opus operati = a szentséget felvevő személynek a munkája. Most fontos ez? Máskor nem? Mindig ez a fontos! És csak ez a fontos! Mit raksz bele az egészbe te, aki felveszed a szentséget? A vallási cselekményt elvégezheti rajtam egy szentéletű püspök vagy pap; meg egy beszervezett püspök, vagy egy alkoholista pap. Ha én, a szentséget felvevő – akin az operációt elvégezték (akit megoperáltak) – nem raktam bele semmit, akkor ugyan nem sokat számít, hogy ki szentelt pappá. Mit kell beleraknom? Hát nem keveset. A szentelés előtt három napos lelkigyakorlatot, hogy meg legyek illetődve a szenteléskor? Ezt is. Hát még mit? A hitet, amely a szeretet által munkálkodik: az opus fidei az, amire legfőbb szükségem van. Arra, amit csak egy életen keresztül tudok nyújtani Istennek. Életem minden napjával. Azzal, ahogyan bánok a családommal, kisközösségi testvéreimmel, a munkahelyi társaimmal, akikkel együtt utazom a Metrón, ahogyan imádkozom és élek – akár hat és fel milliárd felebarátom szolgálatában.

Nagy szót könnyű kimondani az oltár előtt: Holtomiglan-holtodiglan. De még sem könnyű, mert csak akkor szabad kimondanom, ha van a szó mögött próba s teljesítmény. Tudom-e, akit választottam, úgy szeretni, hogy boldoggá tegyem? Mi következik mindebből? Az, hogy a szeretet a minden, s ehhez képest a vallási cselekmény, a szentség a semmi? Majdnem. Azért csak majdnem, mert a szeretetnek is szüksége van ünnepi alkalmakra. Azért csak majdnem, mert az ember liturgiát csináló lény is: homo liturgicus is. Ember született, csináljuk valami szépet a templomban, és ebéd is legyen, ha lehet, nagy! Férjhez megy a lány, csináljunk valami még szebbet a templomban, s utána tánc kivilágos kivirradtig! Eltemettük szegényt. hívjunk papot, s üljünk tort!

De mindezeknél a vallási cselekményeknél szebb és több a Jézust mintázó élet. Nem is az operáció, nem is, hogy ki operált, hanem én mit csináltam az operáció előtt, alatt és után.

24. Péter-Pálhavi napló

2002. június 23-29.

Városmajor, 2002. június 23.

Több mint három hete nem látott a Naplóm. Nagyon sűrű hetek vannak mögöttem. S még a politika is bekiabált hozzám, pedig minden igaz Jézus-tanítvány már nagycsoportos korában is megtanulhatja... Mit tanulhat meg? Azt, amiből az egyetemi tanárok is megbuknak. Nem keríték nagy feneket neki. Levelet kaptam, s aki elolvassa, mindjárt megtudja belőle, hogy miről is van szó. Csak annyit bocsátok még a levélnek elébe, hogy három éve kezdődött barátságunk... Kevés volt a három esztendő! Nála kevés. Bizonyítja ezt levele.

Kedves Gyurka bácsi, lassan négy hete lesz, hogy találkoztunk. Azóta sokat gondolkoztam a történeten. Előre bocsátom, hogy akkor sem volt szándékomban, és jelen levelemben sem akarlak megbántani téged. Csupán a m i é r t-re, a miértekre próbálom megtalálni a választ. Valójában csupa kérdés vagyok. Egyszerűbb lenne ezeket szép sorjában leírni, de annak úgy vizsgálóbíró hangulata lenne, s én azt nagyon utálom. Ugyanakkor, hogy megérthess, meg kell osztanom Veled azt, amit nem nagyon tudok feldolgozni. Úgyis tudod, hogy a közelmúlt politikai eseményeiről van szó. Fáj, hogy az írásaidal ilyen "jó" munkát végeztél. Vajon ezután is szükség lesz majd a közreműködésedre, vagy a "mór megtette kötelességét, a mór mehet" szerepet szánják Neked? S ha mégis felkérnének, el tudod-e majd vállalni, hiszen most már hivatalosan is ők vannak hatalmon? Egy teljesen a tanításod ellen való helyzet!

Tisztában vagyok a politikai tartalmakkal. Tudom, hogy választópolgárként rossz és kevésbé rossz között van lehetőségünk dönteni. Azt, hogy miért taszít engem ennyire ez a liberál-bolsevista téboly, itt most nincs lehetőségem elmondani. Azt tudom, hogy az intuíciónra mindig rábízhatom magam: egyszerűen egy szavukat sem tudom elhinni, mert hol itt, hol ott, de mindig becsúszik egy elszólás. Más is így lehet ezzel. Ezt abból gondolom, hogy ismerősi körömben félelmetes tapasztalatra tettem szert: azok az emberek, akik nyitottak lennének az általad álmodott világra, azonnal visszahőkölnek, ha megtudják, hogy Te kizárólag csak a baloldali sajtóban/sajtónak dolgozol.

Hiába próbáltad már 12 éve is az ajtón kívül hagyni a politikát: az együtt jön azzal, aki átlépi a küszöböt. Nem hiszem, hogy Jézus a tabusítás irányába vinné a dolgot. Szerintem hagyná, hogy mindenki mondja el a saját lemezét, Jézus merné vállalni a konfrontációt ajtón belül is! Különösen akkor, ha a tét óriási... Gyurka bácsi! Nem lehetsz struccpolitikus, tehát látnod kell, hogy a Bokor, igenis megosztott: mert jobboldali és baloldali érzelműek alkotják. Te próbálsz lavírozni a kettő között. Nem lehet, mert valamelyik "szavazótáborodat" el fogod veszíteni. Merj állást foglalni, kérlek! Nekem ez a továbbiakhoz nagyon fontos.

Eddig a levél. Neki is fáj, hogy ezt kellett írnia. Többet nézett ki belőlem: igaz magyart! Pedig nem vagyok az, s csalódnia kellett bennem. Én is a megtévesztett, megtévedt vagy megátalkodott 51 %-hoz tartozom, amelyik akarva – nem-akarva, de csak segítette a túloldal győzelmét. Úgy vagyok levélírómmal, mint a mennybe készülő Jézus a tanítványokkal. Hogyan? A kérdésre válaszolni kell. A tanítványok kérdése: mikor állítja helyre Jézus Izrael számára a királyságot, azaz mikor zavarja már ki Jeruzsálemből a római légiókat? Jézus kultúrált választ ad. Üvölthetne is: *Ti címeres marhák! Hadi akadémiát rendeztem én nektek a három év során?* Szépen és csendesén mondja: *Nem a ti dolgotok...* (ApCsel 1,7). Én is szépen és csendesén válaszoltam.

Kedves Testvérem! Hogy engem felhasználnak baloldalon, azt világosan látod. Hogy Jézus sem itt nincs, sem ott nincs, azt már kevésbé látod világosan. Ha a Bokor az akar maradni, aminek én szántam és szánom, mind a jobboldaliakat, mind a baloldaliakat el fogja veszíteni, mert egyiknek sincs semmi köze Jézushoz. Csak azok fognak maradni, akiknek ez a jobb- s baloldaliság nem elsődleges fontosságú kérdés. Jézus nem a hatalmat, a gazdagságot, az uralkodást jobbról vagy balról megragadni akarók vezére. Jézus azoknak a tanítója, akik a

hatalom, a gazdagság és az uralom megragadása nélkül akarják az emberiség ügyeit rendbe tenni. Te a jobboldali Jézust-nem-értők közé tartozol.

El kellene gondolkodnod: kiről gondolsz, hogy a kommunisták szekerét tolja. Azt meg csudálnám, ha nem tudnád, hogy egy árva szót sem írhatok le azoknál, akik szövetségben vannak az egyházi (katolikus és nem katolikus) hierarchiákkal. Nagyon szomorú vagyok, hogy ennyire nem értesz, hogy Jézusnak semmi köze ahhoz, hogy kiké a pénzeszsák. A kommunisták Jézus-viszonyával mindenki tisztában van! Hogy az egyház hogyan árulja el Jézust, ennek elmondására a kommunisták nyújtanak sajtót. A jobboldal, az egyháziak, a templomba-járók jézustalanságának leleplezése – feltétele az Isten Országának megvalósulásának. Jézus sem tudta e nélkül képviselni az Ország ügyét: leleplezte a főpapokat, írástudókat, véneket. Tennünk kell ezt a meg- és bemutatást akkor is, ha a Mammon-imádók baloldali táborát ezt felhasználja a maga vokszainak a szaporítására.

A világ, a valóság olyan, hogy minden mindennel összefügg. E törvény alól nincs mód kibújni. Felhasznál mindenki mindent, amit tud. Félek, hogy nem Jézusért csatlakoztál jó két éve hozzánk. Azt hitted, hogy jobboldali vagyok. Tévedtél. Nem vagyok hatalomhoz tartozó. Csak a szeretethez. Fáj, hogy elvesztettelek. Kevesebben maradtunk. A csak-szeretni-akarók. Szeretettel imádkozik Érted, Értetek – testvéretek, akit többé – minden erre mutat – nem tartotok testvéreteknek.

Eddig a válaszom. Nemcsak egy embert, egész családot veszítettünk el – fél tucat gyerekkel. Nekem már aligha lesz időm s energiám hazahozni őket. Csak abban reménykedem, hogy megmaradnak tiszta embereknek, s így leeshetnek még nálunk a tantusz. Sajnos, nincsenek egyedül. Mástól is búcsút kellett vennünk, csak az nem tudott ilyen levelet írni. A tanítványgyűjtés kockázatos munka, mint magvetőé. Hullhat a mag a tövisesek közé is. De a mag egy valóságos ember. Ember, akit megszerettünk, aki hozzátartozott életünkhöz, s akit most hiába várunk, mert elkerül, hogy ne is találkozhatunk. Azt üzenem nekik, hogy a szék, amelyből felálltak, várja őket. Mindig haza lehet jönni.

Városmajor, 2002. június 23.

Úrnapja, négy sátor, körmenet, virágszőnyeg, óvodás-korú lányok s kisfiúk szórják a szirmokat. A palástba, vélumba öltözött s a monstranciát vivő papról dől az izzadság. A körmenet óráig tart. Ájultató a meleg... Ezek az emlékeim a mai ünnepéről. De Adyiligeten az esti szentmisében nyoma sincs mindennek. Csak egy gondosan előre megírt prédikáció, s a liturgiának egy órán belül vége is. A *textus* egyetlen mondat:

Ez a szövetség mindenkiért kiontott vérem (Mk 14,24) – legjobb tudomásunk szerint ez hangzott el az utolsó vacsorán. Jézus soha nem beszélt ró, és soha nem beszélt új szövetségről. Jézus csak szövetségről tudott, melyet Isten köt az emberrel: velem és veled és mindenkivel; magyarokkal, meg nem-magyarokkal. Alighanem azért használta egész pályafutása során csak egyetlen ízben ezt a szót, mert népe – ha meghallotta – rendre arra a szövetségre gondolt, melyet Isten atyáikkal, azaz a zsidókkal kötött.

Így vagy úgy, de minden nép az Isten szövetségesének vallja magát. Ez három módon lehetséges: a/ Isten teszi, amit mi mondunk neki, b/ mi csináljuk, amit Ő mond nekünk, c/ megegyezünk Istennel – a mi tetszésünk szerint – valamiben. Azért *a mi tetszésünk szerint*, mert Isten csak rajtunk, szövetséges partnereink keresztül hallatja hangját, mi pedig hangjából azt halljuk meg, amit akarunk. Az a/ és c/ változatokra bőségesen vannak példák, de b/ változat (tesszük, amit Isten mond nekünk) egyelőre történelmi hiánycikk, bár e *cikk* alighanem nélkülözhetetlen ahhoz, hogy életben maradjunk.

Jézus előtt és után minden valamire való nép (s melyik az, amelyik nem valamire-való?!) – Isten által kiválasztott népnek, nemzetnek gondolja magát. Nemcsak a zsidó. Ha a többi nemzeteknek nem is sikerült olyan egyértelmű természetességgel megfogalmaznia, és tudatosítania azt, s nemegyszer a többi népekben is, hogy bizony Isten kiválasztott nemzetét

ők s egyedül ők képviselik. Az egész keresztény kultúra is kétezer esztendeje egyfolytában ezt sulykolná a keresztény nemzetekbe, ám problematikus sikerrel. Példa legyen a valóságos helyzetre a mi nemzetünk. (Ezzel nem sértünk senkit sem, legfeljebb mi magunkat. Azt pedig szabad, ez nem minősül rasszizmusnak. Egyébként nem akarok sérteni: a valóság megmutatása sohasem lehet sértő, sem az egyén, sem a nemzet esetében. Bár ez az utóbbi mondat nem állja meg a helyét a gyakorlatban. Csak elméletileg igaz, mert a gyakorlatban megsértődünk, ha a szemünkbe mondják a valóságot. Az egyedek is megsértőnek ilyenkor, a nemzetek is. Éppen a valóság sért, éppen a valóság megmutatásától sérülünk. Jól van ez így? Nem Semmiképpen sincsen jól. Ezen mindenképpen változtatnunk kell!) E kitérés után lássuk a magyar példát!

Isten – a magyar, a maga kiválasztott

nemzete felé védő kart nyújt, ha küzd ellenséggel,
nemzetét felhossa Kárpát szent bérce,
nemzetének zászlaját plántálja a vad török sáncára meg Bécsnek büszke várára,
nemzetének bűnei miatt haragra gerjed, s küld nyakába mongolt meg törököt,
nemzetét nagyon jó volna, ha most már megszánná, s nem büntetné tovább,
és... nemzetét megbüntette már azért is, amit még el sem követett.

Képzeltük, hogy milyen szövetség-teológiát találunk más nemzetek irodalmában, melyeket a történelem nem alázott meg úgy, mint minket az elmúlt században: amikor húsz németből elcsatoltak 1 németet, húsz bolgárból elcsatoltak 1 bolgárt, húsz magyarból elcsatoltak 7 magyart – 1920-ban, s ezzel az első világháború fő megbüntettje lettünk. Milyet találunk? Ilyet: *Ahol egy szerb is él, az Szerbia!* (Ubi serbus, ibi Serbia) – halljuk egy öntudatos nép szövetség-teológiai vallomását.

Az emberiségnek azért is van szüksége megváltásra, mert ilyen szövetség-teológiái vannak, amilyenek pl. *az ónak és az újnak a teológiái*. Azon alapulnak, hogy mit várunk el Istentől, mert ezeknek a szövetség-teológiáknak közös lényegük, hogy mireánk más szabályok érvényesek, mint a többi népekre s emberekre. Nézzük meg ezt a szentírásból ismert, történelmi Izrael példáján A Jordán partján él egy viszonylag kicsiny nép, amely elfér egy ilyen jelentéktelen folyócska, mint a Rába vagy a Szamos vízgyűjtő rendszerén belül. A tengerparton már más népek élnek: filiszteusok, szír-főniciaiak, s kelet felé pedig a sivatag, melynek ritkás oázisain arab törzsek élnek van.. A vele szomszédos két terület: Mezopotámia és Egyiptom – a Tigris és az Eufrátesz, ill. a Nílus folyókkal. Az ebben a két térségben élő, hatalmas létszámú népek jelentős kultúrákat (sumér, ó-egyiptomi) fejlesztenek, s ezek hordozóiként hatalmas birodalmakat. Nincs szükségük kiválasztottságuk hangsúlyozására; a szöveg helyett a tények beszélnek. A velük szomszédos maroknyi zsidóság egy történelmi öt percre, Dávid és Salamon uralkodásának idejére, királyi udvart fejleszt, s meghatározó történelmi szerepet – *képzelt* magának. A történelmi *ötperc* elmúlik, s ez a nép a szírek, babyloniak, perzsák, Nagy Sándor s a Rómaiak birodalmának játéklabdájává lesz. Őket, az Isten egyetlen kiválasztott népét éri ez a malőr!!! Ez a kiválasztottság-tudat szüli meg a prófétákat (Izajást, Mikeást), akik tolmácsolják, magyarázzák, hogy Isten embereinek szenvedniük kell:

Úgy nőtt fel előttünk, mint a hajtás, és mint a gyökér a szomszéd földből.

Nem volt sem szép, sem ékes, hogy szívesen nézzük őt,

nem volt vonzó külsejű, megvetett volt, utolsó az emberek között,

a fájdalmaik férfja, aki elől iszonyattal eltakarjuk arcunkat...

Hát éppen azért is kiválasztottak, mert szenvednek.

Kölcsey a 16. század protestáns énekszerzőitől tanulta el azt a teológiát, amelyet megírt a Himnuszban, melynek alcíme: *a magyar nép zivataros századaiból*. Az énekszerzők meg a biblia sűrű forgatásából jutottak e filozófiához. A 17. században Zrínyi a Szigeti veszedelemben azzal nyeri vissza a maga számára a nemzeti reményt, hogy Isten elfogadta

dédapjának, a szigetvári hősnek áldozatát-halálát (értsd: Szolimán várívó győzelmét, azaz hogy a várkapitány önkéntes/?/ halálát, mert ennek kellett lennie, ha egyszer áldozatról beszélünk). Ezzel összetörte a nemzet bűnei miatt támadt isteni haragnak, bosszúnak eszközét (Szolimán meghal az ostrom alatt!). Értsük jól: ahogy az Isten kiengesztelődik Jézus halála által Ádám bűne miatt, úgy most a várkapitány halála által a magyarság bűnei miatt. Ez a bűn főleg az, hogy protestánssá lettünk – protestáns szerző esetén pedig, hogy valakik azért megmaradtak pápistának. A szigetvári ostrom óta mindenesetre száz esztendő telt el, és egyelőre semmi változás, a török még mélyebben harap bele a nemzet testébe, hamarosan jön a vasvári béke, az ország nyugati határszélén, s egy teljesen újult nemzetet Európa összefogása ránt ki a végeltűnéből egy nemzetpusztító felszabadítási háborúban.

Jön a 18. század, a katolikus restauráció filozófiája: *Boldogasszony, anyánk...* Ne feledkezzél meg szegény magyarokról. Nem feledkezik meg a szegény Szűzanya a magyarokról, de azon nem tud szegény módosítani, hogy az előző két században elfogyott a magyar, s Mátyás 4 millió magyarjából csak másfél van meg, a többi tót, oláh, szerb, szász. S az az Isten, aki van, az apja (a Szűzanya meg az anyja) az itt meg nem itt lakóknak akkor is, ha azok nem magyarul, de szerbül, németül, románul, ruténül, szlovénül, szlovákul beszélnek. Az ezt nem értő, hamis szövetségteológia kiválóan alkalmas arra, hogy a Kárpát-medencében kifejlődjék öt képtelen álláspont, amelynek alapján a 19. század közepén majd nyírjuk egymást a szabadságharcban románok, szerbek, horvátok. Kiválóan alkalmas arra, hogy a 20. század elején húsz magyarból hét hazáját veszítse és a hat milliónyi nemzetiség megegye hazánk kétharmadát, s ma is vitatkozzunk azon, hogy a kedvezménytörvény sérti-e a szlovák és román nemzeti érdekeket. Minden bizonnyal sérti. Mert magyarnak lenni annyit jelent, hogy bánkódunk, hogy mért vannak ők itt. S románnak lenni annyit jelent, hogy bánkódnak, hogy mért vagyunk mi itt. Hát csinálja ezt, aki akarja, de Jézust hagyjuk ki belőle.

Azért kell kihagynunk, mert azon az utolsó vacsorán mindenkiért ontotta ki a véré, mert Istennel nem lehet másképpen szövetséget kötni csak így, csak a b/ változat szerint: **azt tesszük, amit ő kíván.** Mit kíván? Azt, hogy szeressünk kivétel nélkül minden embert: akármilyen is van írva a személyi igazolványába, akármilyen nemzetű és akármilyen pártállású. Amikor pár hete a Bokor Törökbálinton keresztény-zsidó-muzulmán konferenciát tartott, s hallottam, hogy a zsidók és a muzulmánok képtelenek hasonló módon látni az izraeli helyzetet, tehát csak gyilkolni tudják egymást, megfogalmaztam valamit magamnak. Ha Jézus tanítványa akarok lenni, nekem is mindenkiért kész kell lennem kiontani a véretem. Kik ezek a mindenkik?

Tudomásul kell vennem, hogy a Kárpát-medence kétharmad részében csak másodrendű állampolgár lehetek, s szeretnem kell azokat, akik másodrendű állampolgárrá tettek. Ennek időpontja: amikor megszülettem. Tudomásul kellett vennem, hogy a vörös hadsereg ide érkezével nekem el kellett volna vállalnom az osztályharcot az osztályidegenek ellen, és nem vállaltam el, tehát másodrendű állampolgárrá lettem saját hazámban is. És szeretnem kell az elvtársakat, akik hősieken vállalták, hogy letiporják az osztályellenséget és köztük engem is, aki osztályellenséggé tettem magamat, mert nem vállaltam a gyűlöletet. Ennek időpontja: amikor a vörös hadsereg hazánkba érkezett. S tudomásul kellett vennem, hogy saját egyházamban is másodrendű állampolgárrá lettem, amikor egyházi előjáróim parancsa ellenére is azt képviseltem, hogy Jézus tanítványa nem tehet katonai esküt ellenségei megsemmisítésére. S szeretnem kell azokat, akik kitiltottak a templomokból. Ennek időpontja az utolsó 25 év.

Mert csak egy jézusi szövetségteológia van. Egyetlenegy, tegnap, ma és holnap. Szeretni kell a másik embert, akármilyen nyelven beszél, akármilyen pártra szavaz, s akárhogyan is beszél félre Krisztusról. Mindenképpen. Amen.

Városmajor, 2002. június 25.

Egy héttel hamarabb kellett befejeznem az adyligeti vasárnapesti miséket, mert június 9-én mondta aranymiséjét Nagyorosziban Tarnai Imre. Be is jelentettem Adyligeten, hogy mért ez a korai évváró, s meghívtam mindenkit a mondott napra Nagyorosziba. Még azt is kihirdettem, hogy az ünnepi mise után ökörsütés lesz. Meg is volt a hatása: ott voltak csaknem mind. Az ökörért-e, az aranymiséért-e, vagy az ünnepi szónokért-e, meg nem mondhatom. Csak azt árulom el, hogy Imre jóelőre felkért, hogy szónokoljak a misén. Aztán amikor közeledett a nagy nap, meggondolta, amit tett. Nem szívta vissza a felkérést: csak közölte velem a kiegészítő információt: *Gyurka, papok és hívők is lesznek ám ott!* Ez a mi rejtjeles bokornyelvünkön ezt jelentette: Gondold meg, hogy miket mondasz majd, mert nemcsak a szövegeidre edzett Bokor-nép lesz a hallgatóságod, hanem jámbor katolikusok is. Hát ennek megfelelően igyekeztem mérsékelten, csak úgy a fal mellett haladva szólanom. Sikerült-e, döntse el az olvasó. Nagyjából az alábbiakat mondtam.

Kedves aranymisés és nagyoroszi, meg akárhonnán érkezett testvéreim! Az elmúlt csütörtökön a Bokor egyik papi közösségének volt havi találkozója nálam. Tudtak természetesen a mai nagyoroszi aranymiséről, de nem jöttek el, mert teszik a dolgukat odahaza, a kishaza különböző kicsi falvaiban. Közülük csak a magamfajta van itt, akinek se kutyája, se macskája, és még saját egyházközsége sincs. Tudta ezt rólam Imre, és szólt is idejében: kellene neki egy szónok az aranymisére. Aztán múlt hónapban rákérdeztem, hogy ki légyen az. Ő meg rám mutatott.

Csütörtökön ki is kérdeztem a papokat, hogy mit prédikálnának ezen az aranymisén. Mondták is sorban.

Ha 50 évet kibírt a keretben, bírjon ki még ötvenet. Erre jött tromfként a második: Megköszönöm a hűségét. Nem is az egyházhoz, hanem Jézushoz.

A harmadik elkezdte agyba-főbe dicsérni: igaz, jó kedélyű, nem szent fazék, emberszerető, mindenkit magához ölelő, nem álszenteskedő és így tovább.

A következő szintén az 50 évről, meg a hűségről beszélt, de mondott valami újat is: megköszönte tipográfiai munkáját. Ehhez már én is csatlakozom, mert Pál-szintézisem mind a nyolc kötetét ő rendezte sajtó alá, s így nemcsak az *Érted Vagyok* folyóiratunk dicséri őt, mint tipográfust.

Végül Tádé azt mondta róla, hogy Imre matematikus is, ezért üzeni neki, hogy a kevés a sok, a kicsi a nagy, s hogy Imre is olyan, mint a vámos, aki tudott változni, merthogy ötvenéves korában elolvasta a KIO-t. S ettől változott volna meg. Nem én mondom, hanem Tádé. Nekem Imre csak azt mondta harminc éve, amikor a KIO-t olvasta, hogy ő magában mindig ezeket gondolta, csak azt hitte, hogy ezeket nem szabad kimondani. Hát szabadni éppen szabad, csak következményei lehetnek. – Ennyivel fizettek ki a papok. Hát ez egy kicsit kevés, ennyivel még nem lehet befejezni egy ünnepi prédikációt, úgyhogy nekem is ki kell valamit találnom.

Kezdem az első olvasmánnyal, Ozeás próféta szövegével. Így fejeződik be, amit felolvastunk belőle: *Mert nem az áldozat kell nekem, hanem a szeretet; nem az égő áldozat, hanem az Isten ismerete.* Jézus a négy evangéliumban idézgeti olykor-olykor az Ószövetséget, de Máté evangéliuma Ozeásnak ezt a helyét kétszer is Jézus ajkára adja. Mind a két alkalommal az írástudóknak adresszálja ezt az Ózeás-citátumot – az ő okulásukra. Az írástudók botránkoznak azon, hogy Jézus köztudottan bűnös emberekkel eszik-iszik, lakomázik, ahogy hallottuk a mai evangéliumban. Aztán megint botránkoznak a jó lelkek, amikor a tanítványok (Uram bocsá'!) szombati napon – mert megéheztek – kalászt tépegetnek.

Jézus vallásos, templomba járó ember volt, de úgy gondolta, hogyha már egyszer sikerült neki a vámosok közül valakit tanítvánnyá tenni, akkor ezeknek a vámosoknak, Máté barátainak, meg kell mutatniok, hogy Máténak nem ment el az esze, amikor felcsapott tanítványnak, és egy nagyon is normális, lakomázni is tudó társasághoz csatlakozott. Az

írástudóknak pedig meg azt kell megérteniök, hogy mindenféle vallási előírás teljesítésénél többre becsüli Jézus Istene, amit Jézus és tanítványai tesznek. Mit? Hát azt, hogyha egyszer egy jó emberük meghívja őket, hogy nézzenek közösen a pohár fenekére, akkor, ha tehetik, ezt semmiképpen se utasítsák vissza. Ej-ha! Nagyot inni, ez több mint az áldozat, mint a vallási cselekmények teljesítése??? Több bizony! Ha ezzel ki tudom mutatni: ha Mátét megszerettem, akkor megbecsülöm őt s a barátait is. Bizony több, mert a szeretet magasabb rendű az Isten szemében mint az áldozat, mint a vallási cselekmény. Ezt egy kicsit meg kell magyaráznom, hogy miért is van ez így.

Testvéreim, Jézus nem volt katolikus, Jézus zsidó volt. Mit jelentett számára ez a szó, hogy áldozat? Hát azt, hogy ha a zsidó felment Jeruzsálembe, akkor vett valamit, akár terméket, akár állatot, s azt – vagy egyszerűen a pénzét – odaadta a templomnak. Mi is ismerjük ezt. Áldozat az, amit pl. az egyháznak adunk. De mért több ennél, hogy mulatozni megyünk Máté vámosaival? Csak azért, mert a fejemben s a szívemben ugyan első helyen az Isten áll, de a lábamban, mellyel megindulok valamerre, meg a kezemben, mellyel belenyúlok a zsebembe, azonnal az ember kerül az első helyre. Mért van ez így? Vagy legalább is miért kellene, hogy így legyen? Jézus válaszol a kérdésünkre. *Éheztem és ennem adtatok, s a mit egynek tettetek, nekem tettétek.* Istennek nincs szüksége ételre. S ha én megetetem az Isten által megteremtett és rászoruló embert, az Istent etetem meg ezzel. S ezáltal kerül az első helyre az Isten. S amikor nem etetem meg a rászorulót, az Istent nem etetem meg, az Istent éheztetem. Elgondolkodhatunk, hogy amikor tízezzrel sétálnak hazánkban a hajléktalanok, akkor kit hagyunk hajlék nélkül? Jézus megint válaszol kérdésünkre: *Jövevény voltam, és nem fogadtatok be... Bizony mondom nektek, amikor nem tettétek meg ezt eggyel a legkisebbek közül, velem nem tettétek meg.*

Megetetni az éhezőt, befogadni a hajléktalant – ez az áldozat, ez a vallási előírás? Nem!
Ez az emberi természetbe beleírt isteni üzenet. Ez a kinyilatkoztatás. Ennek következtében ezt tudja kivétel nélkül minden ember, aki hajlandó figyelni a benne megszólaló Istenre. A vallási előírás pedig minden népnél, minden kultúrában más és más. Ne lakomázzál vámosossal! Ezt egy zsidó érti. De egy arab számára ez kínaiul van. Ne tépegess szombaton kalászt! Ezt egy zsidó érti. De egy római számára ez arabusul van. Terítsd ki kelet felé az imaszőnyegedet! – ezt érti a muzulmán, de mi nem értjük, hogy miért kell szőnyeget kiteríteni, ha beszélgetni akarunk Istenünkkel. Mondjad el a fájdalmas olvasót! – ezt értjük mi, de a muzulmán nem. És mindezekkel a vallási törvényekkel szemben az, hogy jó legyen – élettörvény. Az élet parancsa. Ha nem teljesítem, tönkreteszem az életet. Ha egy embertársamra dobott kövel, hát ezzel a kövel. Ha hidrogénbombával, akkor hidrogénbombával. Csak ez az utóbbi egy kicsit hatékonyabb pusztító szer, mint az előbbi, de az is pusztít. Mi hagyjuk sétálni az éhezőket, s katonai esküt teszünk Isten teremttette embertársaink megsemmisítésére. Jézus tanítványai vagyunk? Semmiképpen. Csak hitvány és krisztustalan keresztnyek.

Hát ezért kellett, Testvéreim, Jézusnak elcsábítania Mátét! Jézus azért gyűjtött tanítványokat, hogy elmagyarázza nekik ezt a különbséget: a különbséget Istennek az emberi természetbe beleírt szava és a vallási előírások és cselekmények között. Hogy tudják, mi a szeretet, mi az Isten ismerete – egyfelől; és tudják, mi az áldozat – másfelől. Hogy elmondja nekik, hogy ez utóbbi, az áldozat, csak másodlagosan érdekli őt. Akkor, ha az elsőnek, az élettörvénynek, az Isten ismeretének s a szeretetnek a szolgálatában áll az áldozat. *Irgalmat akarok és nem áldozatot!* Az irgalom – az Isten természetünkbe írt szava. Az áldozat csak vallási cselekmény, előírás, amelyet ismerünk mi, de nem ismer az, akinek más a vallása, mint a miénk. Jézus azért gyűjtött tanítványokat, mert nem volt megelégedve a zsidóság papjainak hatékonyságával.

Ezért Jézus tanítványokra akarta építeni az általa képviselt Mennyek országát. Nem ismerte Országában papok és hívők kettőségét. Ő csak egyféle hívőt ismert: a tanítványt. A

tanítványnak az a dolga, hogy menjen el a világ végéig, s tegye embertársait tanítvánnyá. Jézus korában a papok, zsinagóga-elöljárók még igen hatékony emberek voltak: nem maradt a hívek közül otthon senki szombaton, hanem mindenki elment a zsinagógába. S ő mégis nagyon nem volt megelégedve velük. Igaz, ők se Jézussal, s hamarosan keresztre is feszítették, mint tévtanítót, hamis-prófétát, káromkodót. Integrálhatatlan volt Jézus a saját maga zsidó egyházába. Miért? Mert a gazdagoknak elmondta, hogy adják el mindenüket, nekik is legyen elég az egy dénár, mint a többieknek. Péterrel is hüvelyébe dugatta a kardot. S azt tanította, hogy aki nagyobb akar lenni a többieknél, legyen mindenki szolgája. Kemény beszéd ez, ki hallgatja..., s ki hallgatta Jézus korában? A papok és zsinagóga-elöljárók biztosan nem.

Ma is tanítványokat akar Jézus? Azt hiszem, százszorta inkább. Miért? Mert már nagyjából senki sem hallgat Jézusra. Ha százból tíz elmegy a templomba, már jó. S mi van a szívünkben? Az, amit Jézus tanított? Vagy az, hogy kevés a pénzünk, bár lassan a világ leggazdagabb 20 %-ához tartozunk? Vagy az, hogy okvetlenül hozzá kell tartoznunk a világ legerősebb katonai szövetségéhez, hogy aki bántani akar bennünket, az megemlegesse a magyarok Istenét? Vagy az, hogy okvetlenül meg kell nyerni a választásokat, mert ha nem mi uralkodhatunk másokon, akkor vége a világnak. Mert ki érti a Jézusi szót, hogy a kicsik, a szegények, a szelídek – a boldogok? És hogy csak övéké az Isten országa?

Gyémántmisémnek közvetlen közelében azt kívánom az ifjú aranymisés testvéremnek, hogy ne fáradjon bele a tanítványnevelésbe. Hogy legyenek Jézusnak tanítványai, hogy ne ismétlődhessek meg a kétezer év előtti botrány, amikor ezek miatt a tanítások miatt Jézus integrálhatatlan lett a maga zsidó egyházába. Imre testvérem, dolgozz tovább ifjúi lelkesedéssel, hogy Jézus integrálható legyen a mi kedves, édes miénk, katolikus egyházunkba is. Amen.

Városmajor, 2002. június 26.

Másnap görög vizsga volt. Öten kapták meg *cum laude* minősítéssel a bizonyítványt. Összel folytatjuk a munkát. Haladók lesznek mind az öten. Az új kezdő tanfolyamra még csak egyetlen jelentkező van. Ha akad melléje még kettő, de a le nem morzsolódó fajtából, tartok új kezdő tanfolyamot is; szeptember 16-án, 18 órakor lesz a felvételi vizsga a Városmajorban. Akinek fontos, hogy mit akart Jézust, nehezen él meg görög-tudomány nélkül. Ahány magyar nyelvű fordítás, annyi értelmezés. Aki tud görögül, tudja, mit értelmez tíz fordító tíz különböző magyar szöveggé. Választani tud a tíz különböző magyar szövegből, esetleg megformálhat egy tizenegyedik fordítást. – De azért lehet az egész csak tudóskodás is, mert a gazdag ifjúnak mind a tíz fordítás szerint azt mondja Jézus, hogy *Add el mindenedet!* s elgondolható, hogy az sem segít rajtunk, ha ennek a görög változatát is értjük. De ez csak a csúf ellenpropaganda hangja, nem kell törődni vele.

Másnap kipihentem a tanév fáradalmait, s 12-én egy alkalmi autó leszállított Budaváriba. Siralmas volt a látvány. A monília megette a meggyfáimat. A ropogós cseresznyefám is ott állt megszédve; vagy a seregélyek szedték meg, vagy mások. Az eper kiégve. A hatalmas fügefám kifagyva, csak alulról hajt – ígérve szebb jövőt. Húsz szilvafám egyikén se talállok egy árva szilvát. A pusztulás utálatossága. Ilyen az a kert, amelyet két hetenként ha lát a gazdája, aki még hozzá nem is permetel. De hát vagy Bokor, vagy kert. A kettő nem igen árul meg egy gyékényen. Pölöskei muskotály, dió meg naspolya azért lesz. Ezeknek nem árt még az én gondoskodásom sem.

Délután jött Péter Zalaszabarból, s meghánytuk-vetettük a világ meg a Mag-közösség dolgait. Ötkor elment, én meg átvágtam a templomhoz harangozni, mert a harmadik harangozáskor elkezdődik a nyári idény Budaváriban:

Szentmise – hétköznapi du. 18, vasárnap de. 9 órakor.

Szerencse, hogy a számítógép – a megfelelő arányokban – szépen ki is tudja nyomtatni. A helyi közönség 3 és 7 fő között váltakozik, vasárnap felugorhat 10 fölé is. De hát ez csak a helyi közönség. Mivel a mise kezdése előtt már egy órával átmegyek a templomba, van időm mindent rendbe tenni. Magamat is. Nemcsak külsőleg, de amennyire lehet belsőleg is. Betérdelek az első padba, s az óra elteltével már tudom, miről is fogok prédikálni. Még egy utolsó pillantást vetek minden könyvre, virágra, égőre, gyertyára, s immár misére beöltözve kimegyek a templom elé fogadni az érkezőket. Így csináltam az idei első nyár vasárnapján, 16-án is. Már éppen harangoznék, amikor sebesen jön s megáll a templomajtó közelében három gépkocsi is. A bejövők elmondják, hogy ők a pasaréti felnőtt hittanecsoporthoz tartoznak, s meg tudták, hogy 9 órakor itt mise van. Örvendezek nekik, beharangozunk, két ministránst is kiválasztok közülük. A kántor meg Violából s Évikéből gyorsan kórust szervez, s kiosztja az érkezőknek a kiosztható szövegeket.

Látszott rajtuk, hogy egyháziilag nagyon megnevelt, ferencesektől össze-vissza-szeretgetett nép. Mindjárt a mise kezdetén csinállok valamit, amivel felhívom a figyelmet arra, hogy itt most nem akármilyen történetről van szó. A pillanattól megihletve mondok keresztevetés után egy köszöntést, amire ők majd mindenképpen ezt válaszolják: *És a te lelkeddel*; de én olyat mondok, amit még sohase hallottak, én sem, mert akkor találom ki, s ezért magam is meg vagyok tőle illetődve. Mivel a mise első olvasmányában háromszor is előfordult a *szövetség* szó, alighanem ezzel a szóval köszöntöttem őket: *Az Atya, aki öröktől fogva kiszemelt titeket arra, hogy szövetségre lépjen veletek, s a Fiú, aki apróra mindent elmondott nekünk arról, hogy miben is állna szövetségi hűségünk, s a Lélek, akit ők ketten belénk árasztottak, és csak azért, hogy mi képesek legyünk összefogózkodva annyira szeretni, hogy megőrizzük ezt a szövetségi hűségünket Istenhez és egymáshoz... Ez a Szentháromságos Isten legyen mindnyájatokkal...* Persze nem ezt mondtam, csak valami ilyesfélét – a pillanat ihletében.

A prédikáció elé a textus Máté szövege volt arról, hogy nagy az aratás, kevés a munkás, s Jézus kiszemelt magának tizenkét tanítványt. A prédikációból megtudhatták, hogy Jézusnak az volt a véleménye, hogy a *papok és hívek képlet* nem alkalmas az Isten országára, e helyett csak tanítványokra van szükség, de mindenkinek tanítvánnyá kell lennie. Két szín alatt áldoztatták magukat, s a mise végén kihirdettem, hogy másnap nem lesz mise, csak kedden, mert fel kell utaznom Pestre. Sok volt a *csöngetepénz*, s ajánlkoztak, hogy van helyük a kocsiban, s estére szívesen felvisznek minket. Én nagy-nagy bőségben megajándékoztam a hittanecsoporthoz tartozó és hiányzó tagjait Naplóval, Koinóniával. Mise után behívtam őket házukba s barátkoztunk velük. Kérdezték, s megmondtam, hogy ősztől nyárig Adyiligeten misézem. Istenem, add meg, hogy ebből is legyen valami. Mi? Legalább egy tanítvány.

Városmajor, 2002. június 27.

Csütörtöktől vasárnapig (13-tól 16-ig), ezt a négy napot arra szántam, hogy megírjam azt a dolgozatot, amellyel botrányt keverek ezen a nyáron a Bokorban. Botrányt keverni úgy kell, hogy elmondom azt, amit feltétlenül meg kellene az adott pillanatban (*kairos!*) tennünk, de nem tesszük. Nem azért nem tesszük, mert alávaló, elvetemült emberek vagyunk, akik nem akarjuk teljesíteni Isten akaratát, hanem azért nem tesszük, mert nincs erőnk belefogni, nincs idegzetünk még szóba se állni vele. Akkor meg miért kell botrányt keverni? Csak azért, mert ha még botrányt se kavarkok, akkor végleg ócska, utolsó árulónak érzem magam. Olyannak, aki az Isten süketnéma tolmácsa, olyannak, aki semmire sem való, aki nem szolgálja meg, hogy immár nyolcvanegyedik esztendeje rontja itt a levegőt. az a címe, hogy

Mit is akart Jézus Isten Országá címén csinálni?

Mire aztán sor került rá, hogy felolvassam, addigra még írtam eléje valamit olyan motto-féleségnek. Ezt:

Jó légy! Szeress! S ezeket a célkitűzéseket támogasd meg vallási gyakorlatokkal: Járj szentmisére! Vizsgálj lelkiismeretet! Uram bocsá': válassz magadnak lelkiegyházat-tanácsadót-

segítőt. S írj egy egész könyvet arról a sajátos lelkiségről, amelyhez barátaiddal együtt tartozol. Az egész építmény egyetlen szálon függ. Tudni kell, hogy mit jelent jónak lenni, meg szeretni. Kaifás mélyen meg volt győződve róla, hogy Istennek tesz szolgálatot, ha szót ért Pilátussal és kivégezteti Jézust. Nem lett volna jó, s nem szeretete volna Izraelt, ha nem tesz így. Volt egy áldott negyven esztendőnk, melyben tudtuk, hogy mikor vagyunk jók, s mikor szeretünk. Volt hova és mihez felzárkózunk. Tudtuk, miért kell börtönbe is mennünk, tudtuk, miért kell vállalni a vértanúság kockázatát is. Tudtuk, hogy milyen állást foglalhatunk el, s mire kell nemet mondanunk. Tudtuk, mit kíván tőlünk az Isten.

0.1 Lehet erről írunk – 50 éves ifjúságunkban – hat vastag kötetet, s lehet harminc-negyven évvel később összpontosítani figyelmünket Jézus egyetlen mondatára, amelyet tanítványainak mond a Máté-féle Hegyibeszéd során: *Ahogy szeretnétek, hogy bánjanak veletek az emberek, úgy bánjatok ti is velük, mert ez a TÖRVÉNY ÉS A PRÓFÉTÁK* (Mt 7,12); Csia Lajos értelmezése szerint: mert ez az, amit a törvény és a próféták kívánnak.

0.2 Három kérdés adódik ma számomra e Máté megörökítette szöveg hallatán:

- 1./ Hogyan is szeretném, hogy bánjanak velem az emberek?
- 2./ Legalizálandó ez a törekvés valami szentnek tekintett hagyománnyal?
- 3./ E célkitűzés megvalósításának milyen intézményi feltételei vannak?

0.3 A három kérdésre történeti válaszokat igyekszem adni. Mit felel ezekre

1. a Jézus előtti Izrael,
2. Jézus,
3. a korai kereszténység,
4. a Konstantin utáni kereszténység,
5. a felvilágosodás és a szocializmus,
6. a Bokor a maga félszázados története alapján, s végül
7. mit tud mondani a jelen sorok írója a kapott hatszor három, összesen 18 válasz után.

Jézus előtti Izrael

1.1 *Az öt király pedig elmenekült, és elrejtőzött a makkédai barlangban... Józsue ezt mondta: gördítsetek nagy köveket a barlang szájára, és rendeljete oda embereket, hogy őrizzék őket. Ti pedig... üldözzétek ellenségeiteket... mert kezetekbe adta őket Istenetek, az Úr... Majd Józsue ezt mondta: Nyissátok ki a barlang száját, és hozzátok ide az öt királyt. Tegyétek lábatokat ezeknek a királyoknak a nyakára... Azután levágta őket Józsue, és felakasztotta őket öt fára. Ott maradtak egészen estig. Naplementekor bedobták őket a barlangba, s nagy köveket raktak a barlang szájára. Ott vannak ezek még ma is* (Józsue 10, 16-27) A szerző számára nyilvánvaló, hogy Józsue nem óhajtott a kánaáni királyokkal úgy bánni, ahogyan azok kívánták volna, hogy bánjanak velük.

1.2 *Fölkerekedett sátraiból a nép, hogy átkeljen a Jordánon. A papok vitték a szövetség ládáját a nép előtt... A Jordán medre pedig tele volt. Egyszerre csak megállt a felülről lefelé folyó víz, gátként feltornyosult. A Sós-tenger felé lefolyó víz pedig teljesen különvált. Így kelt át a nép Jerikóval szemben.* (Józsue 3, 14-16). A szerző számára nyilvánvaló, hogy Isten Izraelt privilegizálása (és Izrael Istent kisajátítása) az a százszor szent hagyomány, amely szentesíti honfoglalási harcaikat. Nincs ebben semmi különös: Így voltak a mexikói indiánok is a maguk kukorica-istenével, így voltak az athéniek a maguk Pallas Athéné-jével, csak az utóbbiak nem ették olyan forrón a levest, illetve a hadi dicsőség helyett inkább filozófusokat és drámaírókat írtak be a történelem könyvébe. Szókratészt azért ők is halálra ítélték.

1.3 *Az Úr szövetségládáját vivő papok ott álltak szilárdan a Jordán száraz medrében. Egész Izrael átkelt, és mindaddig száraz volt a meder...* (Józsue 3, 17). A szerző számára kétségtelen, hogy az uralkodó és harcoló Józsue egyértelműen legtöbbször becsült támogatói, szövetségesei a papok, akik a maguk részéről a szövetségláda cipelésével veszik ki részüket abból, hogy a kánaáni öt királyok az őket megillető helyre kerüljenek. Nincs ez másképpen a

Niebelungenliedben s a Zalán futásában sem. A trón és oltár szövetségével indul és folytatódik a történelem mind a mai napig.

Jézus

2.1 Következésképpen, kompromisszum nélkül vallotta a **reciprocitás** elvét: *ahogyan magának, ugyanúgy a másiknak*. Fordítsuk le ezt terminust? Mondjuk kölcsönösségnek (mutualité, mutuality)? Nem fejezi ki az elv lényegét. Inkább ezt mondja: nem vagy kivételezett! A tanítványoknak mosniuk kell egymás lábát. Az Ország munkásai közül senki sem kaphat többet, mint a többi: csak egy dénárt. Nincs mese: a kardnak akkor is a hüvelyben van a helye, ha magának Jézusnak, az Ország királyának, életét menthetné meg az a kard. Istennek mindegyik gyereke drága. Senkit sem lehet a sutba küldeni. Mindenki király a szívében, bár istállóban szült meg az anyám – mondom szabadon Gellért Oszkár után. **AHOGYAN MAGADAT SZERETED** – ez a tuti tipp, mert etekintetben mindnyájan nyomulósok vagyunk.

2.2 Jézus is legitimál, igazol, hátvédet keres magának és talál: *ez a törvény és a próféták, egy ióta nem vesztet el a törvényből, nem jöttem felbontani, hanem beteljesíteni* (Mt 7,12; 5,17-18). De ez a legitimálás nem azonos a zsidók részéről történő legitimációval, mert Jézus számára ez a *törvény és a próféták* csak levezetett és nem abszolút tekintély: *mondatott a régieknek, én pedig mondom nektek* (Mt 5,21), és ami pedig Jézust illeti, az az *én kenyérem, hogy tegyem annak az akaratát, aki küldött engem, a mennyei Atya* (Jn 4,34; 6,40). Ezzel fölibe emeli magát minden tekintélynek. De ezzel nem adományoz kiváltságot magának: mindenki számára lehetővé teszi ezt, mint az emberi természet egyetemes velejáróját: *Miért nem ítéletek ti magatok, hogy mi az istenektetsző* (Lk 12,57). Nálad a kulcs! Csak tudd igazolni!

2.3 Ami pedig az Isten Országának intézményét illeti, nincsenek benne kiváltságos személyek és rétegek: papokról egyáltalában nem beszél. Tanítványokat toboroz, akiknek az a dolguk, hogy mindenkit tanítványokká formáljanak. Mintha a tanítványok azonosak lennének a Tizenkettővel, akik reggeltől estig és estétől reggeli együtt vannak Jézussal, tanulják tőle az *országant*, s kapják tőle a megbízatást a kézrátételes gyógyításra, s annak a bejelentésére, hogy az Ország közel van. Csak ennyi a dolguk, s ezért közösségi ellátásban részesülnek. *Semmiben sincsen hiányuk* (Lk 22,35). Az otthon hagyott személyekért, házáért, földért jutalmat kapnak; ebben a világban százannyi testvért, nővért, földet, házat – mindezt üldözésekkel együtt kapják, a jövődő világban pedig örök életet (Mk 10,17-31).

A korai keresztyének

3.1 Biztos róluk, hogy tudták: oda kell adni az életüket, és senkitől sem vehetik azt el – a vértanúk egyháza voltak, és annak, hogy *Nem harcolhatunk!* Biztos róluk, hogy tudták: mindannyian testvérek; a gazdag a szegénynek, a rabszolgatartó a rabszolgának. Ha valaki erről megfélekedett, akkor sikítottak; ilyen sikítás Jakab levele is, sőt az 1Kor is: *az egyik éhezik, a másik pedig megrészegedik* (11,21). De nem voltak biztosak benne, hogy nem szabad gazdagoknak lenniük; azaz azt gondolták, hogy gazdagnak lenni azért szabad: nyugodtak lehettek a rabszolgatartók is – mint Philemon a kezdet kezdetén. A második század végén pedig Alexandriai Szent Kelemen megírja menlevelét általában a gazdagok számára: *Tis ploutos sódzómenos? (Melyik gazdag üdvözl?)*

Hallgassunk meg egy-két sort Vanyó László ismertetésében: *A gazdag és bűnös fogalmak asszociálódtak egyes keresztyének tudatában. Eme felfogás ellen emelte fel szavát Kelemen. A gazdagokat nem lehet eleve bűnösöknek tekinteni, nem szabad lemondani megtérítésükről, mert egy ilyen álláspont ellentmond Krisztus egyetemes missziós parancsának. A gazdag ember az egyházban a szegények támogatására fordíthatja vagyonát. A vagyoni helyzet nem lehet kritérium... Az üdvösség isteni adomány... a döntési lehetőséget nem lehet megvonni senkitől azért, mert gazdag és vagyona van.* (Az ókeresztény egyház és

irodalma 388-9) A szöveg ércbe kívánczik. Érvényben van Konstantin után is. a kapitalizmusban is. Mindörökké, amíg a Mammon az Úr.

Bizonytalanok voltak abban, hogy Isten tud-e üdvözíteni bennünket erkölcsi teljesítményeink alapján, vagy okvetlenül kell hozzá a keresztség is, Talán abban is, hogy vajon a keresztség nem elég-e önmagában is az üdvösséghez. E bizonytalankodásukkal elbizonytalanodtak a személyt nem válogató Istenben és annak országában. Nem akarják érteni a keresztyéket körülvevő pogány világ őket üldöző értetlenségét. Tertullianus álmodozik egy derék római császárról, aki majd megbecsüli a keresztyéket, *s a negyedik század eleji keresztyének már térden állva imádkoztak a konstantíni fordulatért* – pontosabb információk hiányában egyelőre Kamarás István szíves magán közlése alapján.

3.2 Ami a legitimációt illeti? Ábrahám, Mózes és Jézus Isten, ill. Jézus, a Szentháromság második személye tanúskodik mellettük. Ami pedig a zsinagógát illeti, az nem legitimálja a keresztyéket: a zsinagóga elveti őket, ők pedig a zsinagógát. A 2. század közepén, Jusztinosznál megjelenik az egész keresztyén gondolatvilág filozófiai igazolásának az igénye és kísérlete: az, hogy a merő ész, ill. a lelkiismeret szavát követjük, ahogy csirában Pálnál is megtaláljuk ezt (a Róm 2. fejeztében).

3.3 Kísérője van Péternek is (a felesége meg Márk), Pálnak is (nem is kevés: Timóteus, Titus, Lukács, stb.). Minden bizonnyal az utánuk következő vándortanítóknak is, de Tizenkettővé senki sem formálta kísérőit. De ha kísérték őket, alighanem közös volt a feladat s az ellátás is – *ki katonáskodik a maga zsoldján?* (1Kor 9,7); s ennyiben követhették a jézusi mintát. De csak az evangéliumokban s még néhányszor az Ap. Csel-ben fordul elő a *tanítvány* szó. Az *ország* szó is eltűnőben. Az utóbbit leváltó *egyház* funkcionáriusait jelölő *apostol*, *tanító* stb. szavak közül kiemelkedik a *presbytér* és az *episkopos* (a pap és a püspök), amelyek majd hamarosan az egyház társadalmának még választott és a választó nép által elmozdítható vezetőit jelölik.

A Konstantin császár utáni keresztyének

4.1 Az eretnekeknek nincs joguk az élethez. Az ariánusok körében meg kell halniok a katolikusoknak-ortodoxoknak, emezek körében pedig az ariánusoknak. Idők folyamán eretnekeknek bizonyulnak az albiak, a bogumilek, majd Hutter Jakab testvérei is – mint belső ellenségek. Másfelől pedig a mórok, a zsidók, a boszorkányok, az amerikai bennszülöttek s a vallásháborúk legyilkoltjai, s a filozófusok közül Giordano Bruno. Problematikus, hogy jogosult-e az első három századról mint a vértanúk koráról beszélni. Ha ugyanis az utána következő durván másfél ezer évben (a felvilágosodás koráig) arányosan, századonként több embert gyilkoltunk le, mint amennyit legyilkoltak az első három században a keresztyének közül – s úgy tetszik, számuk nagyon sokszorosán meghaladja az első három század vértanúinak a számát –, akkor illenék sürgősen módosítani a korábbi korszaknevet! Erre: *amikor még a keresztyéket gyilkolták, s nem indult be az igazi nagy üzem: a keresztyének által elkövetett gyilkosságoké.*

A mindezeket a gyilkosságokat levezénylő hatalom nem az ördögé vagy a Sátáné, hanem az Isten kegyelméből való királyoké, akiknek társadalmi rendjében a főpapok foglalják az első helyet, a főurak a másodikat. Ők a társadalom leggazdagabbjai. Az 1514-ben levert magyar parasztlázadás – mely tíz évvel megelőzte az európaiat – mutatja, hogy a jobbágyok tehetetlenek papjaik és uraik velük bánási módjával szemben, amelyet nem a jézusi reciprocitás határoz meg. Nem tudom, hogy maradt-e emlék, forrás: Lőrinc, a ceglédi plébános hivatkozott-e az urak ellenében az evangéliumra? Csak a véres forradalmi erőszakban lehetett a magyar parasztnak reményük? Az egyház rendre mindenütt az utolsó pillanatig ragaszkodik a feudális elnyomás eszközéhez: a nagybirtokhoz. Kerkai Jenőnek még 1940-ben is ezt mondják – jó palócul – az egri aulában: *egy hántot sem!* A vörös hadsereg intézte el a feudális rend e végmaradványát 1945-ben. E másfél ezer esztendőnek nem volt már szüksége Kelelemen megnyugtatóra sem. Csak az istentelenek: a felvilágosultak s a szocialisták

nyugtalanították a kedélyeket azzal, hogy a magántulajdon – *lopás*. Az ő műveiket olvasni azonban kiközösítéssel járt.

4.2 A legitimációért nem mentünk olyan messzire, mint elődeink. E rendnek legitimálója Isten és Jézus Krisztus akaratából a kereszténység legfőbb papja – a római püspök. Tévedhetetlenül tudja az igazat és a helyeset – a hit és erkölcs dolgában. Aki ezt kétségbe vonja, az a legfőbb eretnek. Amíg lehetőségünk volt rá, a kétségbe vonókat legyilkoltuk. Ma csak nem kaphatnak katolikus katedrát, mint Hans Küng Tübingenben.

4.3 Az egyház két osztályból álló társadalommá lett. A parancsolók és tanítók egyfelől, az engedelmeskedők és ament-mondó tanulók másfelől. E második csoport alkotja az egyház 999 ezreléket. Az első adja az egy ezreléket. A 999 ezreléknek nincs joga-módja beleszólni az egyház életébe, még abba sem, hogy kik alkossák az egy ezreléket. Nincs választó joga, se nyílt, se titkos. Engedelmeskedésre teremtette őt az isten. De még az egy ezreléket is arra teremtette. Mert a pápa mondja meg, hogy ki legyen a püspök, s a püspök mondja meg, hogy ki legyen a pap. S nincs helye a fellebbezésnek. Ha a papnak baja van a püspökével, fellebbezhet, de a pápa mindig a püspöknek ad igazat. Ha a püspöknek baja van a pápájával, fellebbezhet a pápához. A pápát választják. Az általa, a pápa által kijelölt személyek. Az egyháznak sikerült létrehoznia a világtörténelem legolajozottabban mozgó diktatúráját. A világi, a tényleges hatalom messzemenően támogatja ezt az egyházat, amíg az egyház is támogatja őt. De ebben nincs fennakadás. Hitler vagy Sztálin majdani személye sem jelenthet tartós akadályt.

A felvilágosodás és a szocializmus kora

5.1 A történelmet az Isten írja. Az ember által, akinek a természetébe rakta a kinyilatkoztatást: a programot, hogy az ember merre menjen. A program: a reciprocitas. Ha az emberiség s azon belül az egyház következetesen szembekerül Isten programjával, a reciprocitással, akkor az ember e beprogramozottsága erejében fellázad az egyház ellen. Ez történt meg a felvilágosodásban. Ha az Isten nevét a zászlajukon hordozók e program ellen dolgoznak, akkor az Ész istennő nevében le kell rángatni kötéllal a Szűzanya szobrát a párizsi Notre Dame-ban. A jézusi reciprocitás francia forradalmi megfogalmazása: szabadság, egyenlőség, testvériség. A forradalmárok követik uraik példáját, akik nem bántak velük úgy, ahogy maguknak kívánták. A mondott jézusi jelszavak ellenére nincs szabadság, nincs egyenlőség, és folyik a vér: Les dieux ont soif, *Az istenek szomjaznak* – mondja Anatole France a francia forradalomról írt regényének a címe. A következő évtizedek szocializmusa meg is mondja a sikertelenség okát: az ember eredeti egyenlőségét azonnal megszünteti a pénz. A jénai Marx 1848-ban bejelenti, hogy egy világforradalomnak köztulajdonba kell venni a termelőeszközöket. Az egyház hangoztatja az ember jogát a magántulajdonhoz, mint szabadságunk biztosítékát, s a közeli porosz birtokos *junkerek* meg csak röhögnek. A röhögés ellenére Marx ifjú tanítványa 70 éven belül megcsinálja ugyan nem a világforradalmat, de szomszédságunkban, az oroszoknál – a szovjet forradalmat. Csakhogy a reciprocitást hiába rendelik el törvényben, hatvan millió ember Gulagban legyilkolása árán sem sikerül az orosz birodalom népeit átnevelni rá. De Vörös Hadsereget lehet csinálni, s az elhozza a tiszamenti Csap alá, keskenyített sínekre rakva az eszmét, s három másodpercre földhöz jut magyar földön, aki ezer évig csak jobbágy volt.

5.2 Legitimálja magát az ész és tudomány nevében. Tévedhetetlen a Párt is, akárcsak az egyház: a tudomány nevében állítja, hogy nincs Isten. S ebből következően a hamis legitimálással rendelkező egyházat lehető gyors halálra ítéli.

5.3 Az egyház felméri, hogy a munkásosztályt elveszítette. Ezért megfogalmazza az Actio Catholica, a katolikus akció gondolatát, melynek értelmében a világi híveknek is apostolkodniuk kell, nemcsak az egy ezreléknek. Tegyük ezt a világban: lakóhelyükön, munkahelyükön, szakszervezetben, pártban; mindenütt képviselniük kell az egyház: értsd az egy ezreléknyi osztály, a hierarchia, tanítását. Jacques Maritain *Humanisme Intégral*-ja a 30-

as években, Barankovics István Keresztény Néppártja a 40-es években, s a zsinat pedig a 60-as években megengedi már a politika viszonylagos öntörvényűségét: nem kell megkérdezniük a keresztény pártoknak a főpásztort, ahogy kívánta még Mindszenty Barankovicstól. De mindezt a feladatot a kedves hívek a világban gyakorolhatják. Az egyház marad az egy ezrelék kizárólagos foci pályája? Igen, s abban a hívek maradnak mindörökké tanulók – az engedelmeskedők szerepét töltik be továbbra is, mert a kinyilatkoztatást nem az emberi természet hordozza, hanem a tanítóhivatal..

A Bokor félszázada

6.1 A jézusi reciprocitás érteni akarásában, tanulásában, gyakorlásában telt el ez a félszázad. Ez a legnagyobb tette. Elvállalta a Kolakovicstól (minden bizonnyal a Vatikánból) hozott szerepet: földalatti egyházat csinálni, amely feltétele annak, hogy az egyház túl tudja élni a bizonytalan élettartamú szovjet uralmat, s mellyel 1917-től 45-ig a Szentszéknek nem sikerült diplomáciai kapcsolatot létesítenie; bár minden lehetőt megtett ennek érdekében. De Litvinov, a külügyi népbiztos, nem állt kötélnek. Ezért a Szentszék a francia jezsuita, Herbigy révén már 1930-ban elkezdte titkosan szentelt püspökök által építeni az Szovjetunióban a földalatti egyházat. Tessék újra kezdeni a vértanúk korát, mert ez a túlélés biztosítéka! – ez volt a Vatikán Kolakovics-üzenetének a tartalma. Ennek az őszinte vállalni akarása elindított bennünk egy olyan folyamatot, amelyet nem akartunk abbahagyni akkor sem, amikor a felső egy ezreléknek, a hierarchiának többé semmi szüksége sem volt már földalatti egyházra, mert sikerült a 60-as évek elején diplomáciai kapcsolatba lépni az *elvtársakkal*. Pusztán létünkkel a legsúlyosabban zavartuk a hierarchia tárgyalásait az állammal, amikor az hajlandó volt már engedményeket tenni a hierarchia által irányított egyháznak – a hierarchia által történő eltakarításunk fejében. De ez a bezavarásunk is javára szolgált az egyháznak: a katonáskodást elvállaló katolikusoknak és a Bokortól különböző kisközösségeknek Miklós Imre (és nyomában és engedélyével a hierarchia is) kizárólag a Bokor alternatív gyakorlatának (megtagadtuk a katonáskodást) következtében – teljes szabadságot biztosított.

A törökbálinti keresztény-zsidó-muzulmán konferencián az elmúlt hetekben foglaltam meg az alábbiakat: elvállaltam a másodrendű állampolgárságot a Duna-medencében, mert elfogadtam s megbocsátottam Trianont. Elvállaltam ugyanezt a másodrendű állampolgárságot kicsire zsugorodott hazámban, amikor nem vállaltam az osztályharcot, s megbocsátottam az engem ezért életfogytiglani szabadságvesztésre ítéelő elvtársaknak. S elvállaltam ugyanezt a másodrendű állampolgárságot egyházamban is, amikor hűséges maradtam a megismert evangéliumhoz. Megbocsátottam a hierarchiának, hogy eldobott, hogy megegyezhessen a pártállammal. Másodrendű magyarként, állampolgárként, egyháztagként virradt többé-kevésbé mindannyiunkra a rendszerváltozás napja.

6.2 Ami a legitimálásunkat illeti, nem tagadtuk meg a katolikus egyházhoz tartozásunkat, jóllehet nem gondoljuk, hogy Róma püspöke a múltban, jelenben és a jövőben képes volna tévedhetetlenül képviselni Isten akaratát. Másról sem gondoljuk. Hiába kínálták fel, hogy hagyjuk el egyházunkat, nem álltunk kötélnek. Amíg ez a római egyház mer hivatkozni Jézusra, addig itthon vagyunk. Ha nem hivatkozik majd rá, akkor elhagyhatjuk. Korábban nem érdemes. Valami vallást találunk csak kell! Nem biztos, hogy jobbat találunk.

6.3 Ennek következtében részt veszünk a 999 ezrelék életében is, s az egy ezrelék életében is – a megtértek legeslegutolsó sorában, sőt a titkon tiltottak között.

Mai kérdések és válaszok

7.1 *Van valaki vagy valami, akit-amit komolyan lehet venni?*

Komolyan veendő-e Jézusnak a gazdag ifjúhoz intézett szava?

Komolyan veendő-e Jézus tanítványgyűjtő módszere?

Komolyan veendő-e Marx tanítása arról, hogy nem halhat el az állam, az erőszak szerve mindaddig, amíg a termelőeszközök magánkézben vannak?

Komolyan veendő-e a tőkésrendnek az emberi élet egészét veszélyeztető jellege: a nukleáris és a biológiai halál fenyegetése? – Csak ennyi a kérdés..

7.2 Istennek semmi köze a történelemhez?

Lehetséges álláspontok: Bízunk életünket Isten kezére, s igyekezzünk annyi jót tenni, amennyit tudunk. Prakashnál Indiában és Csabánál Déván és akárkinél akárhol. Ha ennek nyomán úgy látszik, hogy történelmi szerepünk befejeződött, fogadjuk el ezt is Isten kezéből. A Bokornak csak azért kellett megszületnie, hogy a Hetényi Varga Károly-féle kötetek terjedelmét mi is vastagítsuk egy-két oldallal: a magyar katolikusok ellenállását az ateizmusban. Volt Bokor, nincs Bokor. Jézus szerepe is csak azért lett több, mert ő kiengesztelte a ránk Ádám bűne miatt haragvó Atyát, s így most már megváltottan – mert örök életünk biztosítva – nyugodtan hajthatjuk álomra fejünket..., miközben számolnunk kell a nukleáris vagy biológiai halállal.

Lehet, hogy csak erre van módunk, de én ez esetben – enyhén szólva – nem találom a helyemet. Mért nem találom? Mert még mindig nem vettem tudomásul, hogy *Istennek semmi köze a történelemhez. Isten csak az egyes emberekhez tud szólni, s azok elmennek Medjugorjeba, imádkoznak, csodát látnak és békesség száll a szívükbe. De az emberiség egésze a sátáné, ahhoz az Istennek nincs semmi mondanivalója, s ha mégis volna, akkor keresztre feszítik.* Neeeeeeem és nem és nem! József Attila nem erről álmodott, Ady Endre nem erről álmodott, Petőfi Sándor nem erről álmodott, s ők hárman nekem többek, mint háromszáz bíboros érsek vagy pápa, akik az Isten kifürkészhetetlen titkairól kegyeskednek nekem. Akkor inkább a keresztre feszülés... De haladjunk módszeresen!

7.3 Jézus mért nem szállt ki a buliból?

Jézus sem gondolhatta komolyan a maga reciprocitás-programját, ha tudta, hogy mi van az emberben. Mi van benne? Minden áron érvényesíteni akarja önmagát, de ha nem nagyon muszáj, ne tegyen kárt a másinak, sőt ha éppen teheti, tegyen jót is vele. Minden szentnek maga felé hajlik a keze, hát még a nem-szentnek! Eleve tudnia kellett Jézusnak, hogy az ő kezdeményezéséből sem lesz semmi. Csak rá kellett nézni tanítványaira, akár a legbuzgóbbakra. Rendszerváltozásra számított Péter: *Távol legyen a kereszthalál tőled, Uram!* Miniszteri posztokról álmodott a Zebedeus-fiúk anyja, s nagyobbak akartak lenni a tanítványok egymásnál. Nem gondolhatta Jézus komolyan, hogy ezek a derék legények felérnek az evangélium, a reciprocitás-elv magasáig. Ha nem gondolhatta, akkor mért csinálta, amit csinált? Kicsit sokba került ez neki! Bármelyik percben kiszállhatott volna a buliból, amikor végül is belátta, hogy gondolni lehet sok mindent, de más az, amiről spekulálunk, s más az, amit megvalósítunk. Nem szállt ki. Elment a Golgotára. Mégis komolyan kellett gondolnia a dolgot – úgy látszik.

7.4 Hiába gondolta komolyan, kétezer esztendő alatt nem jutott semmire.

Jól van, komolyan gondolta, de mire jutott Jézus a maga reciprocitás programjával? Megállapíthatatlan. A reciprocitás a kinyilatkoztatás. A reciprocitás az emberi természet mélyén rejlő eszme: mindenki tudja, hogy sérelem éri, ha neki kevesebb jut, el kell tehát fogadnia, ha van öt vas ára sütnivalója, hogy neki sem lehet többje, mint a többinek. Ha ebből valahol valami megvalósul, alapvetően annak az erejében valósul meg, hogy ez világos, mint a vakablak, hogy ez az emberi lét kétszerkettőnégye. Nem kétséges, hogy Jézus ezt olyan erővel mutatta meg, hogy versenyre kelhet Szókratésszal, Buddhával, Laoce-vel. Állíthatjuk-e, hogy azokban az emberekben virágzott ki jobban az emberi természet legmélyebb szava, a reciprocitás, akik megismerték Jézus üzenetét? Talán dicsekedhetünk a korai keresztények karitatív-szociális elkötelezettségével, talán dicsekedhetünk Szent Ferenc életének egyszerűségével, s az albán Teréz anya lányainak tömeges áldozatosságával, de nem tudhatjuk, hogy egyéb kultúrköröknek és vallásoknak nincs-e több dicsekedni valójuk. A reciprocitás megnemértésében viszont aligha kétséges, hogy a világtörténelem abszolút győztesei vagyunk. A keresztények rabolták össze, hódították meg a félvilágot, s gyilkolták le

alighanem a legtöbb embert. Negatív világbajnokság ez! De a keresztényektől indult ki a Vöröskereszt, az Egyesült Nemzetek Szövetsége (UNO), s velük párhuzamosan a NATO. Egyáltalán nem biztos, hogy az emberiség nagyobb része meg van hatva ezeknek a szervezeteknek a jótéteményeitől, érdemeitől. S nem tudni, hogy titokban mennyien bólintanak rá a szept. 11-ére, mint egyetlen védekezési módra ellenük.

Ami megállapítható, az csak annyi, hogy a keresztény igehirdetésben mennyi szerepe volt a reciprocitásnak – legalább is Konstantin óta, azaz az elmúlt 1700 esztendő alatt. Szinte semmi. Nagyon határozottan tagadva azt, mint utópiát, üdvösségünket biztosító vállalként jelentünk meg a történelemben, ahol Isten kegyelméből jutunk a mennyországba. Ehhez protestáns testvéreink a második páli lépcső hatására buzgón hozzáteszik: *és nem cselekedeteink érdeméből* (az ortodoxok s a katolikusok ezt a kiegészítést inkább megspórolják, bár ha rájuk kérdezzük, nem tagadják ők sem: mert *nincs önmegváltás!*). Katolikus, ortodox, protestáns teológia egyaránt tagadja, hogy a reciprocitás teljesítése az üdvösség feltétele volna. Katolikus, ortodox és protestáns teológia egyaránt vallja, hogy a politikai pálya lehet istennektetsző, bár e pályára lépőket csaknem kivétel nélkül az mozgatja, hogy a reciprocitás alól kivételek lehessenek. Magyarul: gazdagabbak, mint a többi. Mivel egész teológiai pályám minden sorát az hatotta át, hogy kimutassam Jézus tanításának ezt a reciprok jellegét, ennek két következménye támadt: az egyik az, hogy nem közöcsítették ki, a másik az, hogy integrálhatatlanná lettem a keresztény teológiák és egyház egész élete számára. Se kint, se bent! Nyilvánvaló, hogy katolikus vagyok és nyilvánvaló, hogy nem vagyok az.

7.5 *Megvalósíthatatlant akart, vagy csak rosszul próbáltuk lekoppintani?*

Ha komolyan gondolta Jézus a reciprocitást, akkor két kérdés adódik. Eleve megvalósíthatatlan törekvést tűzött ki maga elé célul? Vagy nagyon is megvalósítható az, csak idáig még rendre rosszul próbáltuk. Hogy hülyeséget akart – hogy gyakorlatilag nincs megoldás, csak elméletileg igaz amit a reciprocitásról mondott –, azaz hogy nincs megoldás: ezt nem számomra találták ki. Marad tehát a másik alternatíva, hogy rendre rosszul próbáltuk ki. Hogyan kell jól próbálni? Úgy, ahogy Jézus csinálta. Össze kell szednem tizenkét fiatait, Pontosabban hat fiút, hat leányt. Még pontosabban: hat házaspárt (nőtlen férfi és hajadon leány nem nagyon kíváncsiak, csak ha önként és dalolva választják ezt az életformát Istenért, mert *megadatott nekik* (Mt 19,11).

Ki kell találnom valamit, amit mind a tizenhárman szeretünk csinálni. Nincs nagy fantáziám, hogy mit. Irodalmat tanítottam, őri holmit vasaltam, gombot políroztam, csillámlemezt fejtettem, perzsaszőnyeget szőttem, aztán erőművészkedtem tíz évig a TEMPO vállalatnál meg fordítottam. Olyasmit kell kitalálnom, ami emberekkel hoz össze, ahogy Jézus is ilyesmit talált ki a maga tizenkettője számára: betegeket gyógyítottak. Én alighanem iskolát csinálni szerető fiúkat s lányokat keresnék. Más valaki csinál majd kórházat. A harmadik valami építő kollektívát, és így tovább. Teréz anya egy negyediket talált ki. Bőjte Csaba meg egy ötödiket. Mindenki a jókedve szerint!

Természetesen az asszonyok annyi szülési szabadságot kapnak, amennyit akarnak, s a Zsike-féléket nagyon megbecsülnénk. Azért a Gabi- s Anca-félék is jöhetnek. Esetleg az építőekkel terveztetnénk meg az iskolánkat, meg a mellette a szállásunkat, ahol lagnánk és kibírnák~szeretnék házastársaikat a vállalkozók, meg kollégáinkat s a kolleginákat. S jó öreg Bokor-szokás szerint évről-évre megválasztanók azokat, akik közös dolgainkat intéznék. Ha kéri, kaphatnának érte heti két óra-kedvezményt. Ez is előrelépés volna, mert a KV – tudtommal és jelenleg – sehol semmi kedvezményben nem részesül a *kávészás* ellenében. Örüljenek, hogy kávézhatnak. A bizalmunkból!!!

7.6 *Reciprocitás nincs kommuna nélkül*

Itt az ideje, hogy kerekperek válaszoljunk. Valami kényszerű baj volt az életünkkel negyven esztendőn keresztül, Ha tudtuk is volna, hogy mit kell kipróbálni, nem próbálhattuk

ki. Kerkai hamar beállította a nővéreket Somogyban a házi pasztorációba az iskolák államosítása után, s Rákosi hamar a Gyűjtő-fogházba gyűjtötte Jenőt, s egy jó év múlva leinternálta majd az összes apácákat, hogy megtanuljuk: a szocializmusban csak ők, egyedül a kommunisták, csinálhatnak kommunát; persze olyant, amilyent ők tudnak. De mi nem.

Hamar rájöttünk arra, hogy az Ország tanítványok nélkül nincs. S a tanítványoknak ismerniök kell egymást. Nem elég, ha Palánkai–Gaus jezsuita ki is talál a három olvasóra 150 titkot, amit a *Ragyogó szemek* tulajdonosai otthonukban mondanak egyedül, amíg abba nem hagyják. (*Ezt kellett volna magának is csinálnia, akkor nem találkoztunk volna* – mondta 52 őszén az őrnagy úr a Fő-utcán.) De hiába találkoztunk naponta, hetenként – a kezdet nagy-buzgalmában, azt nem csinálhattuk, amit Jézus csinált a Tizenkettővel. Mit? Reggeltől estétig és estétől reggelig voltak együtt. Amíg csak hagyták a hatalmasok – a papi fejedelmek. Jézusnak semmi reménye nem volt a tanítványoknak a reciprocitás magasába emelésére ez együttlakás, az együttélés, a minden külön tevékenység felszámolása, a – kommúna nélkül.

Reciprocitas nincs kommuna nélkül. A reciprocitást megvalósítja a kommuna. Kommuna nélkül minden idegszálam a reciprocitás ellen dolgozik. Azért, hogy szerezzek többet magunknak, enyéimnek. Ezt a hülye és ördögi ösztönt csak a kommuna kapcsolja ki életünkéből. Kikapcsolja? Felszabadult Debrecenben '45 után egy könyv, mert az nem kellett a rendi könyvtárnak. Szentgyörgyi Andris is szerette volna megkapni, én is. Feszültségbe kerültünk egymással miatta, s Andris egy hatalmasat nevetett: *Birtokperekebe nem keveredhetünk már egymással, s most egy könyv miatt veszünk össze*. Nem veszünk össze: a *Pipás* kacaja helyre tett minket. Bizony kikapcsolja a kommuna ezt az ösztönt. Bennem kikapcsolta. Nekem minden törekvésemet az foglalta le, hogy jó magyar órákat tartsak, s később meg, hogy jó csoport-összejöveteleket. Létem biológiai feltételeinek biztosítása – ezek a házfőnök gondját képezték.

7.7 *Nincs új egyházrend kommuna nélkül.*

Ha kapitalista körülmények között kell hajtanom a megélhetésért, Isten Országára annyi időm marad, hogy négyhetenként elmegyek minden második találkozó második felére.

7.8 *Kommuna nélkül nem marad nyoma a neviünknek.*

Kell, hogy maradjon? De még mennyire! *Én nem büvéseznek, de mindennek jöttem*. Én meg akarom valósítani azt, amiért Isten teremtette a világot. Az ember eredmény-centrikus lény.

7.9 *Mi óv meg attól, hogy a választott szakma ország-független életre keljen?*

Hogy nevelési közalkalmazottá legyünk, aki már mit sem törődik Jézus reciprocitás elvével, csak azzal, hogy tanítványai megnyerjék az országos tanulmányi versenyt? Semmi. Azaz hogy mégis valami: *Imádkozzatok, hogy kísértésbe ne jussatok!*

7.10 *És mit tegyen az, aki már nem fiatal?*

Ő is imádkozzék, hogy megtaláljuk az útját-módját annak, hogy megtegyük, megtegyék az utánunk jövők azt a lépést, amit ők még megtehetnek, s hogy mi öregek se tegyünk kevesebbet, mint amennyi telik tőlünk. Mi és mennyi telik tőlünk? Azt hiszem: jó testvéri szívvel és jó testvéri szóval meg kell beszélnünk. Isten áldása legyen a megbeszélésen.

Városmajor, 2002. június 28.

Senki se gondolja, hogy négy nap alatt készült el a fenti néhány oldal. Ha az ember kap vagy kioszt magának egy feladatot, mindig arra gondol, amikor magára marad. A tavaly nyári dolgozatnak csak az utóhatásáról tudok beszámolni. Akik hallották, azokból négyen ezt az ideit már nem hallják. Odébb álltak, ha talán maguknak se vallják be, hogy miért, hogy kemény beszéd ez, hogy öregek már hozzá, hogy nem bírják már a feszültséget. Karácsonyra is készült ilyen botrányos szöveg. Csak internet-vita lett belőle. Azért nem hoztam le a Koinóniába, mert a vita kiobbantója *Bokor Csopi* álnévvel küldte el jó harminc helyre kritikai dolgozatát, s a kapott válaszok után se fedte fel magát.

Nem tudom megmondani, mennyi idő alatt készült a tavaly nyári meg a karácsonyi dolgozat, de a mostaniról beszámolhatok: április 17-i dátummal találtam rá számítógépemben egy előtanulmányra.

Jézus személyisége

Jelentős változás állt be életében, úgy harminc és negyven között. Feladta iparát, s vándortanítótá lett. Fiatalokat csábított el szüleiktől, s azokkal volt együtt, mint tanítványaival, amíg ki nem végezték. Kétségtelenül istenkereső és Istent meg is talált embernek gondolta magát, s gondolhatjuk mi is őt. De jelenti-e ez a körülmény azt, hogy aki keresi és megtalálja az Istent, annak harminc és negyven éves kora között fel kell hagynia szakmájával, s vándortanítótá kell lennie? Ha jelenti, ha nem, Jézus esetében ezt jelentette. Egyedisége, konkrét személyisége, alkata, jelleme, sorsa s egész egyszerisége – ezt kívánta tőle. A tény – mindenképpen tény. Illik tudomásul vennünk.

Jézus életéből ez kihagyhatatlan. Tényleg a személyét meghatározó tényezők összessége kívánta ezt tőle? Próbálok utánamenni a személyét meghatározó tényezőknek: hogyan juttatták őt ilyen döntésre? Kérdezem: van-e valami köze döntéséhez a vég közeli várásának? A mellett voksolok, hogy nincs. Annak ellenére, hogy az evangélisták Jézus ajkára adják: *vannak az itt állók között némelyek, akik nem ízeleik meg a halált, amíg meg nem látják, hogy az Isten országa eljött hatalommal...* Annak ellenére, hogy az evangélisták Jézus ajkára adják: *még végig sem járjátok Izrael városait, már eljön az Emberfia...* Annak ellenére, hogy az evangélisták Jézus ajkára adják: *én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem?* Annak ellenére, hogy Albert Schweitzer mindezek alapján úgy gondolta, hogy Jézus a maga reményeitől és Istenétől megcsalatra, azaz keserűen csalódva szenvedett ki a Golgotán... Mindezek ellenére elég erősnek látom a jézusi megnyilatkozásokban azt a vonalat, amely kizárni látszik a történelmi bábjátékot; azt, hogy Isten gondol egyet, s végét szakasztja a történelemnek. Mert az *Isten Országáa rajtatok fordul... s az az én kenyerem, hogy megtegyen mennyei Atyám akarátát*. Ennek kell lennie a mi kenyerünknek is, és csak ekkor bontakozhat ki a történelemben az Isten történelme, s e nélkül a történelem inkább csak a Mammon történelme és a Mammon Isten fölötti győzelmeinek a történelme. A történelem végét szakasztás ebben az állapotban az Isten kudarcának bevallásával volna egyenértékű.

Röviden: Jézus nem gondolta, hogy Isten zsinórpadlásról engedi le Izrael és a nemzetek számára akár a véget, akár a maga Országát. S ennek következtében nem gondolta, hogy az ő eljöveteleivel az emberiség olyan létszituációba kerül, hogy már nem is érdemes valami újba fognunk, pl. nőülésbe – ahogy pl. Pál gondolta: *Azt mondom, testvéreim, hogy az idő meg van rövidítve – sünestalmenos (1Kor 7,29)*. A TOB ezt írja e ritka újszövetségi szóról: *Hajózási szakkifejezés. Szó szerint: az idő bevonta már vitorláit. Nagyon kifejező kép. Akármekkora is legyen a parúziáig még hátralevő idő, a feltámadott Krisztusban az eljövendő világ már jelen van.* Így gondolja a misztériumokat gondolni szerető Pál.

Magam nem tudom, hogy a feltámadott Jézusban hogyan és miként lehet jelen az eltelt kétezzer esztendő, meg a hátralevő kevesebb vagy ugyanennyi vagy ezerszer is több esztendő. Istenben benne van múltunk, jelenünk, jövőnk? Ezt sem tudom. A kétezzer esztendő egyházi közgondolkodása Albert Schweitzer ellenében foglal állást. Nincs deus ex machina, nem isteni bábjáték a történelem, nincs zsinórpadlás, de van emberi-akarat-is-írja-történelem, amelyet mi, emberek formálunk. Mi is. Azt hitte Jézus, hogy folyamatosan kell dolgoznunk ezért az Országért. Azt hitte, hogy át kell alakulnia az Ország megvalósulásának érdekében az egyes emberek jellemének. Nem volt dátuma, amikor Istennek meg kell csinálnia az Országot. Ezt az Országot csak Isten és ember, csak együtt csinálhatják meg.

Ha jól értem Jézust, akkor tudat-átformáló, jellemnevelő iskolát alapított. De nem tanfolyamot: hétfőn és csütörtökön este 6 és 8 óra között. Nem is négy hetenként egyszer, de akkor kiadósan: 3-tól 8-ig, esetleg félkilencig is. Mért? Alighanem azt gondolta, hogy a tanfolyam komolytalan a céljaira. Miért? A tanfolyamra járunk, s ott viselkedünk. Illedel-

mesen. Ahogyan kell. Aztán hazamegyünk, és élünk. Úgy, ahogy tudunk. A vándorfőiskolán pedig nem tudunk viselkedni. Reggeltől estig és estétől reggelig csak élni lehet. Meg veszekedni a többiekkel. Pl. arról a bennünket mód felett izgató kérdésről, hogy melyikünk a nagyobb, vagy arról, hogy meddig kell még elviselnünk egymást, vagy arról, hogy meddig kell még szeretve tisztelt vezetőnknek lábainál ülnünk? Olyan jellegű problémákba bonyolódva, amelyek szükségképpen az emberi együttélés folyamán.

Jézus a maga tanítványaival Izraelen belül maradt. Az utolsó vacsorán újíttatta a maga, a maguk szövetségi hűségét. Vertikálisan: Istennel. Horizontálisan: a Tizenkettővel, Izraellel és a nemzetekkel is (*sokakért ömlő vére* – Mk 14,24). Nem akart kiválni Izraelből. Azt, amit létrehozott vándor-főiskolájával, azt Izraelen belül gondolta el. Népek, mely feljár a Templomba. Népek, amely szombatonként összegyűl a zsinagógában. Népek, amelynek ezeken felül is van programja. Mai analógiákkal: bélyeggyűjtő körbe jár, karatézik, sakkozik a majorban, s prefektus a Mária-kongregációban. Nem lehetett ezt tanfolyamice szolgáni? Nem volt felesleges vagy veszedelmes ennek vándor-főiskolai ágyat vetni? Jézus nem látta veszedelmesnek, szükségképpeninek látta, gondolta. Tehette! A kérdés csak az, hogy következik ebből valami másra is. Pl. azokra vonatkozóan, akik magukévá tették célkitűzését, elvállalták az ország építését. Azoknak is ezt a modellt kell leképezniök, hogy ne mondjam: leutánozniok?

Közel ötven évig csak ritkán jutott ilyesmi eszembe. Arról elmélkedtem és írtam is egyszer a Karajba, hogy jó lenne mindenkinek egy év noviciátus. Jó lenne, de ezer okon nem lehet. Csak egyet említek: szocialista hazánk rendőrsége nem viselte volna el. A többi okot már bátran elhagyhatjuk. (Mint a kurátor... bérnálásakor nem harangoznak a püspök elébe. Szóvá is teszi a kurátornak, aki mondja: Püspök Úr, ezer oka van annak. A püspök kérdi, hogy mik azok. A kurátor: Az egyik az, hogy nincs harang... Mire a püspök: a többi okot elhagyhatja.) Nos, indulásnak felkínálkozik két álláspont. Az egyik: Jézus így látta az Ország építésének ügyét, s következett választása egyéniségéből, korából, népéből, s ezer egyéb speciális vonásból. A másik: nem egyéni specialitása ez Jézusnak: **Országot csak úgy lehet építeni, ahogy ő épített.**

Szocialista hazánk rendőrsége egyelőre kimúlt. Az egyetlen külső akadály megszűnt Szabadok vagyunk, azt csináljuk, amit akarunk. Le is koppinthatjuk Jézust, ha éppen akar-nánk, de egyelőre még nem akarjuk. Miért? Csak! Más az ízlésünk. S ahogy ő épített Országot, úgy biztosan nem lehet. Bizonyítja ezt az egyház története, s egyelőre, sajnos, a Bokor is. Nem csúfolkodni akarok, de az őszinte beszédet elvárom magamtól, s nem csak magamtól. *Az Isten fáját* is lehetne emlegetni.

Nincs már nekünk bajunk se Rákosival, se Kádárral. Se Medgyesyvel, se Orbánnal. Még Paskaival és Seregéllyel sem. Egy szavuk sincs hozzánk, mintha nem is lennénk a világon. Kizárólag édes mi magunkkal, sajátmagunkkal van bajunk. Persze az utóbbival is csak akkor, ha még mindig akarnánk azt, amit Jézus akart. Három éve részt vettem rendem káptalanján. Lehurrogtak. Ezzel: *mi az egyház tanítását valljuk*. Mi mit vallunk?

Városmajor, 2002. június 29.

16-án este jöttek is értünk a pasarétiiek, és felhoztak a Városmajorba. Veszprém felé jöttünk, de Fehérvárnál elkanyarodtunk a Vértesnek, s végül is Budakeszi felől csorogtunk be a városba, elkerülve a vasárnap este könnyen adódó dugókat. Egy házaspár vitt fel bennünket. Megtudtam, hogy fiuk a pesti piaristáknál tanít, s anyjának komoly része volt abban, hogy a szentendrei skanzen a budavári templomot építette fel a Balaton-felvidéket bemutató egységben. Számomra külön érdekessége volt a beszélgetésnek, hogy a hölgy Eötvös-kollégista volt, ami nem közönséges rangot jelent. A beszélgetés semmit sem érintett múltamból sem, a prédikációból sem. Egyértelmű volt, hogy más tájon élnek.

Kedden reggel jöttünk le tömegközlekedési úton. Háromnegyed hatkor lépünk ki az ajtón a Városmajorban. Háromnegyed hétkor indul a szombathelyi volánbusz a Népligetből. Háromnegyed kilenckor érkezik meg Veszprémbe. Kilenckor indul a helyi járat Zánka felé, amely negyed tizenegykor rak le Budaváriban. A tömegközlekedés előnye: nem kerül pénzbe – nyugdíjasoknak. Négy és fél órába ugyan kerül, de nem kötelező beszélgetni: olvashatok. Veszprémbe is vásárolhatok a piacon, nem kell Pestről cipekednem. Ha akarok, kényelmesen alhatom is a buszon. S végül: nem tartozom érte köszönettel, amit autós szállítás esetén ilyen vagy olyan módon illik meghálálnom.

Hétköznap mindig misézek, és mindig prédikálok, s ha csak az Erzsike vagy a Gizike van jelen, akkor is szárnyakat kapok, mert úgy örülök, hogy e két nemes lelkű asszonynak, akiknél tíz-húsz évvel idősebb vagyok, s így nekem olyan kishúgom formájúak, elmondhatom, amivel a napi mise olvasmányai nyomán, s a templomi csöndes imádkozások következtében tele van a szívem.

Kedden megjöttek Györgyék Ajkáról. A három nagyobbik gyerek *első-gyónt*. Felolvastam a gyónás során külön mind a háromnak a Hozsanna gyónás előtti kérdéseit (Lelki tükör). Nem szóltak azok hozzájuk. Pályázatot hirdetek az anyáknak és apáknak. *Mit kell megkérdeznie első gyónó gyermekeinknek maguktól?* Első díj: megjelenés a Koinóniában. Ott maradtak Györgyék az esti misén is – főpróba volt vasárnapra, amikor is Bálintot megkereszteljük, aki e mellett még együtt lesz első áldozó két nagyobb testvérével: Julcsával és Marcival.

Szerdán lázban égtem: a döglöttség lázában. Törvényszerű ez nálam. Minden lelkigyakorlat előtt így van. Egy frászban vagyok: Mit fogok mondani? Azt, ami a könyökükön jön ki? Amit legalább olyan jól tudnak, mint én? Észre is veszik. Sápadt vagyok, fejem fáj, pocsék a közérzetem.

Mondd és írd: 4, azaz négy embernek tartottam lelkigyakorlatot. Szerda esti misével kezdődött, péntek esti misével fejeződött be. Nem volt vicc nekik lelkigyakorlatot tartani. Abszolút vevők, abszolút partnerek. Ha nem lett volna egyik felük nő, azt mondanám Arany Jánossal: *E fiúkból pap lesz, akárki meglássa*. Könnyű nekik. Istenszerelmük első évtizedében járnak. Elsütöttem a friss dolgozatomat is. Bevették, megették. Könnyű nekik. Tíz éve még azt sem tudták, hogy eszik-e, vagy isszák az Isten Országát. Később el kell a szerelemnek fogynia? Nem kell, csak gyakran megesik: szolid szolgálattá alakul. Analógiába hozható azokkal a házasságokkal, akiknél szó sem lehet arról, hogy elváljanak. El kell mondanom, hogy hasznom is volt a lelkigyakorlatozókból. Felszerelték a templomban a tölgyfaajtóra a táblát, amely az idők végezetéig hivatott hirdetni az ajándékozók nagylelkűségét.

Aztán jött a vasárnap. Azt nem mondom, hogy egy gombostűt sem lehetett volna leejteni a templomban, de megtelt kis templomunk: még többen voltunk, mint a múlt vasárnap. A templom belső és külső ajtaja között állt Bálint, a keresztelendő ifjú, meg az apja, anyja s keresztanyja. Csengettyű szóra a sekrestyéből kivonult hozzájuk a teljes asszisztencia: a pap Julcsával meg Marcival. A templom kapujában köszöntötte Bálintot Isten egész népe, s megtudakoltuk Bálinttól, hogy mi a neve, s mit akar tőlünk. Megvallotta, hogy Bálintnak hívják, hogy meg akarna keresztelkedni. Erre a pap, az anyja, az apja meg a keresztanyja, mind megjelöltük a homlokát a kereszt jelével, s elindult a menet visszafelé Gabi, az anya vezetésével, aki minél hamarabb el akarta érni gitárját, mivel hogy ő volt a két tagú zenekar vezetője is.

Kovács Lacitól úgy tanultam, hogy minden liturgiának be kell fejeződnie egy órán belül. A 38 fokos hőség ezt most különösen is indokoltá tette. Egy olvasmányt akartam evangélium előtt, mégis kettő lett belőle, de ez már a György Zoli, az apa története. Ő kettőzött, ő mondja el.

Az evangélium felolvasása után azt mondtam, hogy prédikáció helyett inkább tartsunk csoport-összejövotelt. Kicsit sokan vagyunk hozzá, de segíték. Hét tagból álljon csak a csoport: a három első áldozó, apa, anya s a szigetszentmiklósi nagyszülők alkossák. E hét

személy válaszol majd arra, amit kérdezek – s a legfiatalabb kezdi. Azt kérdeztem, hogy érdemes volt-e ezt a felfordulást csinálni. Miféle felfordulást? Hát az a dolgok rendje, hogyha megszületik valaki, azt elviszik a paphoz, hogy – csíki székelyül – *öntse meg a bubát*. Ezzel szemben jó harminc esztendővel ezelőtt elkezdtek tömni a miklósi nagyszülők fejét azzal, hogy Jézus ezt mondta meg azt mondta. Mit mondott? Hát azt, hogy azokat kell megkeresztelni, akik hisznek. Következésképpen a nagyszülők még mindent úgy csináltak, ahogy kétezer évig előttük, de a lányuk, a Gabi meggyőzte már a Bokron kívülről szerzett férjét, a Zolit, hogy ezt minden okvetlen így kell csinálni, s majd ha gyerekeik lesznek, azokat akkor kell megkeresztelni, amikor kifejezik ebbeli szándékukat. Julcsa tíz éve, Marci öt éve, Bálint meg most fejezte ki. A kérdésem az volt, hogy helyesen jártak-e el így az érintett személyek a felbujtó érvek hatására, vagy semmi értelme az egésznek, vissza kell térni a régi rendhez, hiszen Gabi és Zoli akkor is azokra a jókra nevelték volna gyerekeiket, amikre nevelték, ha csecsemő korukban megkereszteltetik őket.

Bálint kezdte azzal, hogy neki így jó, ahogy van. Marci folytatta azzal, hogy egészen más ez a dolog, hogyha az ember maga dönthet, hogy mi legyen vele. Julcsa – micsoda feleség lesz ebből a lányból! – halk szóval csatlakozott Marci öntudatos férfi szavához. Gabi és Zoli felette okos érvekkel védték gyakorlatukat, el sem tudom mondani, hogy mikkel. Annuska, a nagymama elmondta, hogy ő konzervatív, s megérti mind a két álláspontot. Végül Lajos, a próbált férj és nagyapa, bölcsen csatlakozott felesége szavaihoz.

Utána még prédikáltam is valamit, s mint aki jól végezte dolgát, hozzá akartam fogni a felajánláshoz, de idejében észbe kaptam, mert az előttem ülő Gabira néztem, s már is tudtam, hogy most következik Bálint megkeresztelése. Következett. Kenés, öntés, ruha, gyertya, könyörgések, áldások... minden megvolt.

Ezt követte a szentmise áldozati része, amelyben a három első áldozó liturgiailag kiemelt módon áldozott. Hogyan? Már nem tudom. De másképpen, mint azok, aki nem most lettek első áldozók, mint mindenki a templomban. Volt körbefogódzás, nagy éneklés, és *csöngetepénz* is bőven. Utána meg mindenki bejött a kertbe, a diófa alá húzódtunk a forróság elől, ettünk, ittunk, beszélgettünk, meg szeretgettük egymást.

A mai naplódátum: június 29. Ez meg Péter és Pál ünnepe. S róluk is illenék szólni, ha már az egész füzetnek ők adnak nevet. *Péter és Pál (tudjuk nyárban / Összeférnek a naptárban* – írja Arany, s én írnék nála jóval többet, de Napló-zárta van, s így csak a következő füzetben számolhatok be két nevezetes hét történetéről: a P. és P. előttiről meg az utániról.

25. Sarlós Boldogasszony-havi napló

2002. július 19-30.

Budavári, 2002. július 19.

Jó negyedszázada minden nyárra készül a Bokorban **Közös dolgaink** c. füzet. A korábbi évtizedekben a csoportvezetők négy napos lelkigyakorlatából rászántunk egy teljes napot a füzet megbeszélésére. Aztán a nyárom odahaza egyenként megválasztottuk a füzet kérdéseit, s a válaszokból szeptemberre elkészült a **Reflexió** c. füzet/kötet. Az idei nyárra is készült: **TESTVÉREKNEK AJÁNDÉK TESTVÉREKTŐL 2002. tavaszán – Közös dolgaink**. Füzetnek kicsit vastag: A/4-es méretben közel 30 oldal. Felépítése hagyományos: a Bevezetést idén is az **Önértelmezésünk** követi.

Az idei önértelmezést Bisztrai Gyuri írta. Így: „Szigorúan titkos, különösen fontos”
Címzett: III/III-as Belső Reakció Elhárító Csoportfőnökség, Bokor Főosztály Parancsnoka,
Feladó: Bisztrai Gy. ... alosztályvezető. Tisztelt Ág őrnagy úr! *Baj van! A Bokor él, dolgozik, imádkozik, szervez, szeret, újraépítkezik, tervez, álmodozik, barátkozik, együtt vacsorázik, jövőt gondol...* stb., stb.

Megihletett, amit Gyuri írt, s én is írtam egy levelet az őrnagynak.

T. Ág Őrnagy Úr! Bisztrai György alovez. félretájékoztatta Önt. Nem a megtévesztés szándékával, csak illúziói következtében (ez érthető – nagyon szereti a Bokrot). Mindaz, amit felsorolt, tény, de tudvalevően halottnak is nőnek még – egy ideig – a körmei. Amiket az alovez. felsorolt, néhány nyugdíjas vagy majdnem-nyugdíjas hullajelölt tiszteletreméltó-önbecsapó és kétségbeesett erőlködése-pótcselekvése.

Állításom igazolását az alovez. maga szolgáltatathatja. Rendelkezésre állnak azok az eszközök, amelyekkel megállapíthatja, hogy az egész Bokorban hány nem-nyugdíjas korú személy jár még csoporttalálkozókra. A nem-nyugdíjasok hány százaléka jár el mindegyik találkozóra, s hány százalékot tesznek ki, akik ki se mentik magukat, s hányan érkeznek minden második találkozónak – a második felére. A rendszeresen és nem késve járó nem-nyugdíjasok száma aligha éri el a egy-két százat, a 15 év előttiének ötödét vagy tizedét. Eszközeivel az alosztályvezető megállapíthatja azt is, hogy hány nem-nyugdíjas végezte el a nyáron évi három-négy napos lelkigyakorlatát. Ezeknek a száma pedig aligha magasabb a valamikori létszám öt százalékánál. Mivel húsz esztendővel ezelőtt ezek a számok messze felette voltak az ezernek, a Bokor gyors megszűnésére kell számítani, ami az alapító nemzedék temetőbe kihordásával lényegileg hamarosan be is fejeződik.

Ezzel az állapotukkal a Bokor-tagok nagyon is tisztában vannak. Ha az alovez. elkészítendő második jelentésének siralmas adatait olvashatnák a Bokor-tagok, azt hiszem, nem is reagálnának rája. Ki nem mondott, belső összesküvésben élnek egymással: nem beszélnek, s nem írnak arról, hogy élnek, halnak-e. Ha valaki mégis firtatni kezdi a fentebbiekben megemlített tényállást, megnézheti magát: *Rossz pedagógus, mindig csak bánt, sohasem dicsért...* stb. Őrnagy úr mindezt ellenőrizheti is: ha az alosztályvezető jelenti a kért adatokat, ezeket el lehet juttatnia a Bokorhoz. Nem fogják közhírré tenni, s ha mégis, nem fogják megtárgyalni, mert mit kell tárgyalni arról, amit mindenki tud. Az alosztályvezető nagyon széplelkű ember: nem látja görög tüzüktől a hullafoltokat. Teljes tisztelettel...

Gyuri jó szándékú ember – mondom magamban s nem az őrnagynak. Amennyire ismerem magam, még engem sem vezet semmiféle rossz szándék. Kispap koromban hallhattam Schütz Antal figyelmeztetését: *önmagukkal ne vitatkozzanak!* Ezért aztán egy hónapra abba hagytam ezt a témát. Hátha valamelyik olvasóm megszólal, s megtudom tőle, hogy min kell lemérnem egy mozgalom életét? Azokon, amiken én akarnám, vagy azokon, amiken Bisztrai Gyuri méri?

Azaz: kell az Isten Országának még csoporttalálkozó, lelkigyakorlat? Vagy minden időnket nyugodtan felemésztetheti a pénzkeresés? Vagy mindent rosszul látok?

Budavári, 2002. július 20.

Valójában a Péter-Pálhavi napló a június 23-ig történeteket rögzítette, amikor is a György-gyerekekből az a három, aki nem látható a 24. Napló címlapján, megtett egy újabb lépést: szentségeket vettek fel: gyóntak, áldoztak, keresztség alá hajtották fejüket Hova és merre felé tették lépéseiket? Ki tudja!? Nagy a szülők hatalma is, felelőssége is, kockázatvállalása is.

Hatalma: ők mondják meg gyermekeiknek – méghozzá hitető erővel – mi az igaz, mi a jó, mi a szép. *Felelőssége:* sohasem szabadul meg a gyermek az első három év *benyomásaitól* (imprinting), amelyek meghatározóak. Van olyan szülő is, aki félve nyúl hozzá gyermeke lelkéhez, s van olyan is – mert biztos a hitében –, aki mindent megtesz azért, hogy erősen *belenyomja* gyermeke lelkébe, aminek igaz és üdvösséges voltáról meg van győződve. A szülők *kockázatvállalása is nagy:* az elmúlt napokban egy nyolcgerekes anya kocsijával utaztam Budapestre: arról számolt be, hogy *egyetlen felnőtt gyerekük sem mutat a Bokor és Egyház iránt érdeklődést, pedig elkötelezett életet éltek és élnek párjával.*

A Bokor nem állíthat ki nagyobb szegénységi bizonyítványt magáról, mint azzal, hogy a családjaikban nevelkedő gyermekek nem kívánják követni szüleik életútját. Mivel nem kevés család mutat ilyen szegénységi bizonyítványt is, próbáljuk magyarázni a jelenséget. Talán etetjük is magunkat. Magyarázat vagy magunkat etetés-e, amikor ezt mondjuk: *ahogy az első és másik nemzedék lázadt szülei hagyományos kereszténysége ellen, úgy lázadunk mi a Bokorban tanultak ellen?*

Az első nemzedékhez tartozom. Én nem lázadtam. Édesapám 1970-ben halt meg, de szamizdatban olvasta még a KIO köteteit: ő semmiképpen sem gondolta, hogy fellázadtam volna az ellen, amire nevelt. A 40-es évek legbuzgóbbjai szüleik tudtával jártak hozzám. A második nemzedékben Jenőt, Ildit, Zsuzsát, Imrét sem tiltották a szülei. Gyurit se, akinek a szülei helyet is találtak a Bokor egyik csoportjában. Így aztán ha a harmadik nemzedék lázad valami ellen, ennek oka aligha a nemzedékváltás. Hanem mi? Mondjam meg? Kimondom – a harmadik nemzedékből valakiknek a fogalmazásában: *Bennünket nem palíznak be, mint szüleinket Gyurka és nem Gyurka bácsi.* Persze ez csak olyan hasra-ütős, summás összefoglalás. De talán kiindulási hipotézise lehet legsúlyosabb sebünk okának. Talán. Nem adnám egy vak lóért, ha ebben tisztán láthatnánk.

- *Ha vak lovat nem is adnál, de mit adnál?* Ha valaki száz harmadik-nemzedékbeli fiataltól, akik nem járnak csoportba, megkérdezné, hogy miért tudja elképzelni és élni az életet csoportba járás nélkül, hát ezért nem keveset adnék. Aki vállalkozik erre a feladatra, keressen meg, s biztosan meg tudunk majd egyezni a fizetségben. Ha az illető szociológus volna, Kamarás Pista minden bizonnyal szívesen fogadná a témát doktori értekezésnek is. Sajnos, nekem ilyenre nincs képesítesem, de a megjelentetés a *Koinóniában*, könyvjutalom, s még talán egyéb is – biztosítva. Kosztolányi írt egyszer egy verset a fiáról. A fiút jól ismertem. Három évvel felettem járt a pesti piaristáknál. Ezt írta róla az apja:

Budavári, 2002. július 21.

26-án elkezdődött a nyaram második lelkigyakorlata. Jóska a Koránról, Sz. Botond a buddhizmusról, és B. Péter meg arról adott elő, hogy a II. vatikáni Zsinat szelleme mennyire kedvez vagy nem kedvez az emberi jogoknak – határok nélkül (human rights without frontiers). Magam pedig elmélkedtem a négy napon. Tízen voltunk összesen, meg a kívülről jött előadók. Békességes volt. Az átlag-életkor – alighanem hetven felett. Ily korban már nyugodtabbak, akik fiatalabb korukban is nyugodtak. Az ötödik nap reggelén megírtuk záró-elmélkedésünket. Én ezt:

Istenem! *Annyi év, annyi év, / A szerelem tart-e még?* – kérdezem Babitscsal magamtól. S nem tudom, hogy válaszolhatom-e rá Attilát idézve: *Talpig nehéz hűségben?* Ennyi év után a rendesebb Jézus-tanítványok már mind vértanúk. Én kanalizom-e kevéssé forrón a levest, vagy korunkra megokosodott-e a Sátán, s tudja már, hogy csínján kell bánni a gyilkolással, inkább rohasztani kell, mert az sokkal hatásosabb.

Tegnap délután az előadásomra (Mit akart Jézus Ország címén csinálni?) kapott reflexiókra – válaszok helyett – csak Ady-verseket tudtam olvasni. Olyasfélét, mint: *Most pedig elnémulunk:*

Csókolj szájon, szép húgom: Este. / Némíts le és hord szét a hírt.

Hogy bátyád, a hangos szavú, / Dalait daccal befejezte.

S most mondja el utólszor másnak, / Milyen kevés öröme volt

Ennek a bolond dalolásnak. / Csókol szájon szép húgom: Este

...

Most már minden, mindenki éljen, / Éljenek az ékes szavak,

De Ady Endre nem beszél, / De Ady Endre ne beszéljen.

Bujdosson el, ha tudja merre, / Felejtse el, hogy mit akart,

Piros szíve kék-holtra verve: / most már minden, mindenki éljen.

Meg más ehhez hasonlókat is, hogy valamelyest közömbösítsem magamban gondolataim fogadtatását. Ma már, egy nappal később, tudok annyi mondani, hogy negyven évig azért is tudtam a válaszokat, mert igent mondtatok arra, amit kínáltam. Miért tudtatok akkor igent mondani? Mert fiatalok voltatok. S ha gondosan kielemeznénk a *tanítvány* szó összes újszövetségi előfordulásait, szolidan megállapítható lenne szavunk *srác* jelentéstartalma is. '52-ben Kalotai Kuliék tanyáján a debreceni határban egyedül én voltam a magam 34 évemmel – öreg, felnőtt- s Jézus-korú. Ti tíz-tizenöt évvel fiatalabbak voltatok. '76-ban, amikor bíborost látogattunk, negyvenes éveitekben jártatok, de a látogatók derék hada húsz évvel fiatalabbak voltak nálatok, s ők hozták ki az ÁVÓ hálójában vergődő szerencsétlen bíborosból az aligha akart szót: *Maguk túl jót akarnak!* Baracskára is húszévesek mentek. Találhatok én ma ki akármit. Jézusra sem tisztos nagyapák és ért korú szülők – akiket a tizenévesek *leöszöznek* – bólintottak rá... Bujdosson el, ha tudja merre...!

Ha egy jezsuita megvénül, s munkára alkalmatlanná lesz, az év elejére készített status domus-ba (a ház tagjainak névsora) beírják a neve mellé: *orat pro societate* (imádkozik a jezsuitákért). Ha majd megvénülök, erre szakosítom magam. De akkor is azért, hogy aki tudja, merre van a hazánk útja, az találjon tizenéveseket, akik rábólintanak arra, amit tud, s legyen a Bokorban újabb negyven esztendő, amikor tudjuk, hogy mi a jó, meg hogy mit jelent szeretni. Mert az imádság arra való, hogy megtegyük Isten akaratát!!!

Addig meg mondom változatlanul, amit tudok. Pontosabban: ha van, aki meghallgatja. S hallgatom, amit Jóska-Botond-Péter mondanak. Mert történt azért valami körükben e hatvan év alatt. Bekerült az üdvtörténetbe, ami eddigelé a pogányság s az istentelenség c. fejezetben volt található. Mi? Ha az emberi természet egyenlő az Isten magát megmutatásával, a kinyilatkoztatással, akkor Szókratész és Buddha, az illuminátizmus és a Kommunista Kiáltvány is – azaz minden nemes emberi szándék – abba a könyvbe való, amelyikbe Izajás és Jézus szavait találjuk... a szentírásba. A *Tamás evangélium* felteszi Jézusnak a kérdést, hogy mikor jön el az Isten Ország. S Jézus válasza: *amikor a kettő egyé lesz.* Mert más juhait is vannak. Azokat is el kell hoznia, hogy egy akol legyen és egy pásztor. Mi történt a Bokorban? Csak annyi, hogy egybelátjuk a Lélektől meghatározott embereket s ezek vörös fonálát a történelemben. Azokét, akiket elődeink hajlamosak voltak az emberi történelem különböző s egymásra lövöldöző barikádjaira utasítani.

Magamnak meg csak ennyit: amikor mondom, amit mondanom kell, nem kell feltétlenül széztavarnom azokat, akik az elmúlt félszázad folyamán hűségeseeknek bizonyultak. Nem akarom széztavarni őket. De nekik is meg kell érteniök: Nem mondhatok kevesebbet, mint

amennyit belülről hallok. Azt hiszem, hogy Isten Szentlelkétől hallom, amit hallok. Lehet, hogy csak a buta/okos fejemtől hallom. Nem tudom megkülönböztetni a kettőt. Ha majd a semmibe fullad szavam, ebből tanulhatok, ha tudok.

Eddig volt az elmélkedésem a – mise után sorra kerülő – lelkigyakorlat-záráshoz. Kilencre aztán átmentünk a templomba vasárnapi misére. Ott volt a falu népe – tízen, s ott voltunk mi is tízen – az első nemzedékből. S átjöttek Bokorligetről az ott lelkigyakorlatozó székesfehérváriak – húszan. Ők a második nemzedékhez tartoztak, s nekik a debreceni Laci és Rita adták a lelkigyakorlatot. S amikor kezdtem volna a szentmisét, bejött tíz számomra ismeretlen fiatal, akik két hétig Budaváriban táboroznak. Rita, amikor mise után elbúcsúztunk, azt mondta, hogy megint sikerült megríkatnom Lacit, aki pedig elmúlt már 50 éves.

Hogy mit mondtam? Csak azt, hogy sem az első nemzedéket, sem a másodikat el nem tudom bolondítani, mert az Jézusnak sem sikerült. De itt van egy harmadik nemzedék, s otthon vannak a gyermekeitek, az unokáitok, akik még elbolondíthatók. Akiket Jézus még elszerethet az apjától s az anyjától, miként Jakabot és Jánost Szalómétól és Zebedeustól. Azért tudta elszeretni őket, mert fiatal szívükkel még képesek voltak szóba állni a jézusi szóval: *aki az apját vagy anyját jobban szereti, mint engem, nem méltó hozzám*. Ezt tekergettem egy negyed óráig, amíg csak Lacinak ki nem csordult a könnye. Miért? Alighanem az otthoniakra gondolt: a Mátéra, Sárára meg a másik háromra, akiket Jézus elszerethet tőlük...! Ahogyan jó ötven éve elszerette nagyapjukat s nagyanyjukat mind a két ágon. Mert a két nagyapa és a két nagyanya – jó ötven éve – a kezdetek java fiatalságához tartozott. Hogy is hívták őket? Béla, Eci, Dénes, Elvira – ma már mindegyikük hetven és nyolcvan között.

Budavári, 2002. július 22.

A lelkigyakorlatot követő kedden lejött János és Márta, hogy damil-kaszával rendet teremtsenek a kertben. A fejünkben is igyekeztünk erre. Míg kaszáltak, én lekopogtattam, amire jutottam János előző este elmondott ötlete nyomán – már mint arra, hogy templomot kellene építeni.

Nagyon fontos, hogy megmaradjon a havi két alkalommal szentmisére összejövő tábor – Inárcson és Budán, vagy akárhol. A Jóisten gondoskodhat arról, hogy legyen Feri bácsi szövegének folytatója, legyenek folytatói, s így érdemes legyen továbbra is összejönni. Ha nem is lenne egészen olyan, csak valamivel gyengébb lenne a folytató, ez a nép akkor is együtt marad már, mert Feri bácsi szava, egyénisége összehozta, egybeamalgámozta őket.

Fel lehetne vetni a két misetalálkozó és a Hangtábor résztvevői előtt a kérdést: maradhat-e a helybiztosításnak a jelenlegi formája, vagy építenünk kell magunknak egy helyet, ahol összejöhetünk szentmisére. Úgy tetszik, hogy építenünk kell egy olyan helyet, amelyben – miként saját lakásunkban –, azt tesszük, amit akarunk; mert a titkosan szentelt pap **templomi** szolgálatának megakadályozására egyházunk hierarchiája kivédhetetlen lépéseket tehet. Jobb megelőzni a fenyegető bajt, tehát építsünk egy helyet, ahol nyugodtan misézhet, akinek miséjén részt akarunk venni.

Havi hat óra teremléte – ennyi óra kell a két szentmisére – nagyon sok pénzbe kerülhet, és ezt hónapról-hónapra kidobáljuk az ablakon. Nem dobnánk ki semmit az ablakon, ha építkeznénk. Ez János alapötlete. Csakhogy építkezni – csak a kapacitás teljes kihasználása esetén szabad. Havi hat óra helyett, havi 30x24, azaz 720 órára kell igénybe vennünk azt, amit építünk. Ezen a megépítendő helyen valakinek-valakiknek közülnünk ott kellene lakniok, s ott valami Isten országa épülését szolgáló feladatot kellene végezniök valakikkel, valakiken. Hajléktalanokkal, gyerekeken? Akárkikkel, akárkiken.

Számomra úgy tetszik, hogy nem vághatjuk ketté Jézust: a tanító és gyógyító Jézusra azzal, hogy nekünk az első fele, a tanító Jézus elég. Jézus hiába tanított volna, oda se figyeltek volna rá. De odafigyeltek rá, mert gyógyított. Ne gondoljuk, hogy van olyan szöveg, amely mindörökre feltétlenül nyerő. De ha nem kiskorúságban tartani, hanem gondolkodásra

akarunk nevelni, akkor mindig lesz meghallgatásra érdemes szövegünk, mint Jézusnak! De erre tartósan csak akkor fognak valakik odafigyelni, ha megtaláljuk a jézusi gyógyítási szolgálat mai megfelelőjét. Másképpen: **a tiszta jézusi szöveg – amely a mennyei Atya akaratáról szól –, csak akkor tart meg, ha meg is tesszük a mennyei Atya akaratát.** A szövegelés nagyon fontos, de kevés. Ha egy szövegnek enélkül is hatása van, csak azért lehet, mert a Sátán hagyja, hogy nyugodtan szolgáljuk a Mammont meg a Hatalmat, meg a Gyilkolást. Ha egy szövegnek enélkül is hatása van, biztos, hogy a szöveg alibi szöveg... biztos, hogy nem jézusi szöveg... biztos, hogy a megtévesztés Lelke ihleti azt. Meg kell végre találnunk azt a tevékenységet, amit Prakash, Bőjte Csaba és mások megtaláltak már. Jobb, ha ma találjuk meg, mint holnap. Kössük össze az egyik jót a másikkal!

Ezt írtam le, amíg a kertben kaszáltak, s azóta eltelt három hét. Igaz ez, amit írtam? Durván kétezer éve csinálja az egyház egyfolytában ennek az ellenkezőjét: misézik és szentséget szolgáltat ki a templomokban. A Bokron is látom már az egyoldalú tanítás-hangsúly minden rossz következményét: **minek jöjjünk össze..., úgy is tudjuk már, hogy mit – nem tudunk, vagy nem akarunk megtenni!** Az egyoldalú szövegelésnek, akár tiszta tudóskodás az, akár meg van spékelve imádsággal – nincsen maradandó városa. Maradandó várost csak úgy építhetünk, ha megtaláljuk, ami a Jézus-korabeli gyógyításnak mai megfelelője. Mért nem találjuk meg? Miért csak elemzünk és szépen énekelünk. Egy pár év *hangolás* után ez még talán nem ötlük szembe, de hatvan év *bokorolás* után kiabál és nyomasztó. Ennek a szónak kell hangzania nyomukban, ahol járunk: *Mindent helyesen cselekedett! A süketeket is hallókká teszi, a némákat is beszélőkké.*

A hegyen épült város – nem templom, hanem város. Város, amelyben emberek élnek, dolgoznak és szeretnek, és csodálkoznak rajtunk.

Budavári, 2002. július 23.

Pokorny, a Fidesz elnöke, megtudta, hogy apját beszervezték, mielőtt még ő maga, a pártelnök, megszületett volna. Ilyen múlttal Pokorny nem kíván tovább pártelnök lenni. Aki fia egy (kényszer)beszervezett embernek – annak politikai alkalmatlanságát tekintsük első fokú politikai alkalmatlanságnak. Kényszerbeszervezett embernek (nem a fiának, hanem magamagának) lenni – gondolom, ez valamivel súlyosabb eset; mondjuk hát ezt másod fokú politikai alkalmatlanságnak. Valakiket kényszeríteni arra, hogy beszerveztettek legyenek, ez meg olyan munkaviszony, amelyik még súlyosabb elbírálás alá esik; nevezzük ezt harmadfokú politikai alkalmatlanságnak. Kiállni egy olyan bolsevista politikai rendért (amelyet ügynökként szolgálni nem illendő), s ezt tette nyolcszáz ezer magyar állampolgár, aki tagja volt a kommunista pártnak akik nyíltan, felemelt fejjel, önként s dalolva foglaltak állást amellett a politikai rend mellett, amelyért a beszervezők és beszerveztettek csak mély titokban dolgoztak... Ez a nyílt azonosulás a bolsevizmussal, valamivel még súlyosabb politikai alkalmatlanságnak tetszik számomra az eddigieknél; nevezzük ezt negyedfokú alkalmatlanságnak. Pártvezetőségi tagnak lenni pedig legyen ötödfokú politikai alkalmatlanság. A központi bizottság tagjának lenni – legyen hatodfokú politikai alkalmatlanság. A politbüro tagjának lenni – legyen hetedfokú politikai alkalmatlanság arra, hogy valaki szerepet kaphasson rendszerváltozás után egy demokratikus politikai rendben.

Hogy ki volt párttag, pártvezetőségi tag, a központi vagy politikai bizottság tagja – köztudott, nincs is semmi baj velük, rendszerváltozás után lehetnek akár miniszterelnökök is. Nyíltan vállalják múltjukat, semmi gáncs és megvetés nem érheti őket (tíz-húszezer magyar béke-időben legyilkolásáért sem), sőt, kormányférfiakká segítheti őket a választó nép akarata (alighanem a szavazó táborukat is nyomja a felelősségtudat a gyilkolásért). Nem értem, hogyan tehet politikailag alkalmatlanná valakit az a tényállás, hogy a/ a kommunista párt szolgálatában beszerzés volt a munkaviszonya, hogy b/ a kommunista párt kényszerítése következtében elvállalta, hogy ügynökként jelentést készítsen arról, hogy kik az ellenségei a

kommunista rendszernek, hogy c/ fia annak, aki jelentéseket készített. Azért nem értem, mert mindezekkel a tevékenységekkel csak szolgálták azokat, akiknek megítélésével a nemzet egyetemének semmi baja, akik még akár miniszterelnökök is lehetnek. Mit számít az a tízhúszezer hulla?! Ha rendszerváltozás után miniszterelnök lehet a hetedfokú politikai alkalmatlanság hordozója, mért van baj a pity első, másod és harmadfokú alkalmatlanságok hordozóival? Erre az mondatik, hogy fel kell fedni mindenkinek a múltját. Csodálatosképpen ezt a felfedést tizenhárom év óta folyamatosan megakadályozzák az összes számba jöhető erők, a kommunisták is, mások is. Ugyan miért?

Nem lehetett mindenki párttag. De lehetett akárki beszervezett. S beszervezettnak lenni – ez jelentette a másodfokú védettséget az elmúlt félszázadban. Még beszervezettnak sem lenni, ez egyet jelentett a tökéletes deklasszálsággal és kiszolgáltatottsággal. Ezért nincs mód arra, hogy a rendszerváltás 13. évében elrendelődjék, hogy öntsünk tisztavizet a pohárba, s lássuk, kik voltak a másodrendű állampolgárok. Csak nem fognak az összes kedvezményezettek erkölcsi bizonyítványt kiállítani a nem-kezdményezettek (akik nem volt sem párttagok, sem beszervezettek) számára! Nem az az érdekes, hogy kik voltak beszervezve, hanem az, hogy kik nem voltak beszervezve! Egy árva sajka ring a Márvány-tengeren. Az elég nagy lesz Neked és minden népednek tiszteletre méltó Konstantin! – mondja a császár Herczeg Ferenc *Bizáncában*. Nem akarjuk látni, hogy alig volt az urak között be nem szervezett ember az országban.

Volt egy kiemelkedően tehetséges tanítványom. Felkerestem, amikor kijöttem a börtönből. Kutató orvos volt. Megkérdeztem: Jancsikám, hogyhogy még nem vagy egyetemi tanár? Ezt válaszolta: Nem kapok patkányokat a kísérleteimhez, nem tudok publikálni. Aki még beszervezett sem volt, nem kapott patkányt, s nem tudott tehetségtelenebb, párttag kartársaival lépést tartani. Körön kívülre került. Hülyének minősült. Volt egyszer egy társadalom. Tízezreket kivégeztek, százezreket börtönbe zártak, s milliókat megfélemlítettek. Akik nem voltak hajlandók betörni, azoknak meg pusztulniuk kellett... akár úgy is, hogy nem kaptak patkányokat.

Látjátuk feleim, mik vogymuk? Párttagok és beszervezettek... vagy akik elhullottak a történelem országútján. E harmadik csoportnak nincs politikai ereje kikövetelni az átvilágítást. Az első kettőnek pedig kemény érdeke, hogy ki ne lehessen mutatni azt, amit ebben az országban egyébként mindenki tud: ha el akarta kerülni az alulértékesítést, párttagnak vagy beszervezettnak kellett lennie. Ha nem volt hajlandó erkölcsileg elrohadni, fizikailag kellett elrohadnia. Sírnánk is, zokognánk is, ha megtudnók, hogy kik mindenkik voltak beszervezve. Olyanok is, akikről igazán nem gondoltuk volna! Bénult emberek, akik életük végéig rettegnak, hogy egyszer kiderül róluk, ami miatt nincs nyugodt álmuk, ami miatt ma is rendre visszaszorítják saját magukat is: legyen kisebb a bukásom, ha kitudódik, hogy én is az voltam.

Mérhetetlen bűne az egyházak hierarchiáinak, hogy mindent megtesznek azért, hogy ne legyen átvilágítás. Ugyan miért jár így el? Hogy nyugodtan fenségeskedhessék. (Van nyugodtsága, lehet nyugalma?)

Azt hiszem, hogy a fenti szövegeket – ha világosan akarok látni a társadalmat a múltban és jelenben is meghatározó erőviszonyok terében – meg kell tudnom fogalmazni vagy legalábbis tudomásul kell vennem. Olyan ez, mint hogy Jézus *rókának* mondta Heródest, s *vakoknak és vakok vezetőinek* mondta az egész vallási, hierarchikus nómenklatúrát. Nem Országtól idegen a valóság egészét látni. Nagyon nagy baj volna, ha egy Bokor-beli társaságban ez politikai ellentétet szülne. Ha mégis ezt eredményezi, ez arra mutat, hogy valaki valamilyen irányban el van kötelezve. Pedig aki Jézushoz tartozik, annak nem lehet politikai elkötelezettsége. Miért? Mert a politika mindig valakinek az érdekeit akarja képviselni valakikkel szemben. Mindenekelőtt a politikus érdekeit. Jézus tanítványai pedig mossák a másik ember lábát. (Kell-e mondani, hogy volt Széchenyi, Deák, Petőfi is; hogy lehetnek e

területen tiszta emberek is? Kell-e mondani, hogy maga a szavazás nem jelent még politikai elkötelezettséget?)

Budavári, 2002. július 24.

A IX. ág lelkigyakorlatán hármat elmélkedtem, s lefoglaltam a szombat délután egészét arra, hogy *Mit is akart Jézus Ország címén csinálni*. Amikor kimondtam a kommunára vonatkozó mondatot, K. Mari – közderültséget kiváltva – megszólalt: *Megérkeztünk*. Én pedig megígértem, hogy legközelebb majd akkor teszek róla említést, ha már meglesz; előbb nem. B. Laci kimondott egy mondatot, amely megkönnyítette a dolgomat: *A Bokor leült!* – A záró elmélkedésem pedig ez volt: Szentek legyetek, ahogy én is szent vagyok! - ez prédikáció. Szent legyek, mint ahogy az Isten szent – ez már az elmélkedés hangja. A Bokor leült. Ebben részem van nekem is. '89-ben a nyüzsgés kezdődött: könyvkiadások, hazai, európai és amerikai előadó körutak. Más meg másban kezdett nyüzsgésbe. Az enyémnek megfelelően? Nem tudom, de akkor kellett volna a C-lelkigyakorlat. Ha nem is 40 napos, legalább egyhetes. Boldognak és boldogtalannak a Bokorból, napi két elmélkedéssel, két órás csendekkel és körbe imádkozásokkal. Kérdezni és megtudakolni, hogy mit akarsz tőlünk az új körülmények között. Mindannyian azt tudtuk akkoriban magunkról, hogy nagyon fontos dolgaink vannak, s alighanem feltételeztük magunkról azt is, hogy az Isten dolgait csináljuk. Csak éppen a rágondolás lett kevesebbé.

Nem kár keseregni a múltakon, bizony nem! Előre kiszámíthattuk volna, hogy most következik a Bokor életében a leülés. Amikor a tanulás + imádságra szánt idő s energia megkevesbedik, s megnő az akármiféle aktivitásra szánt idő, akkor előbb-utóbb bekövetkezik a leülés. Ha ezt tudtuk volna 13 éve előre, alighanem többre jutottunk volna. Kellott volna a negyven nap. Legalább valakiknek. Köztük kellett volna lennem. Pótlom, amit elmulasztottam. Beírtam a noteszomba: augusztus 23-án 18 órakor itt, Budaváriban, templomi szentmisével egyhetes lelkigyakorlatba kezdek. Vége augusztus 30-án este a 18 órai templomi szentmisén. Az elmélkedéseket azok tartják, akik eljönnek rá. Ezennel meghirdetem. Nálam lehet jelentkezni, hogyha elélnők a húszas létszámot, új időpontot tűzhessünk ki. Én akkor is megtartom magamnak, ha senki sem jelentkezik rá.

Mit várok tőle? Csak azt, hogy, megtudjam, mit vár tőlem az Isten – még hátralevő éveimben (Vannak még? Mért ne lennének?). 1950-ben, amikor a kommunisták visszaadtak két piarista gimnáziumot, Sík Sándor megkeresett: *kellene nekem Pestre egy jó magyar tanár!* Kaptam gondolkodási időt, és nem hagytam ott Debrecent és a csoportokat, a Bokor első nemzedékét – még a szerelletes magyar órák kedvéért sem. Azóta, 52 év óta, egyenes az út, s mondhatnám: *no problem!* Azaz hogy van, mert a Bokor leült. Nekem mit kell tennem, hogy felálljon? Ezt meg kell tudakolnom: Isten hozzám csak saját fejemen-szívemen és Bokorbeli testvéreim szaván keresztül tud – tapasztalataim szerint – szólni. Összesen ennyi az elhatározásom, hogy ezt a hetet rászánom. Szóljon az Isten, ha akar! Biztosan szól. A lényegéhez tartozik, hogy szól. Meghalljam, ha meg tudom hallani!

Július 6-án hangzott el ez a szöveg. Kicsit döbbenve olvasom. De jó, hogy olvashatom. Ki fogom hirdetni Sopronban, a Nagytáboron. (Inkább csak cédulát tennék ki róla.) S mondom is annak, akivel találkozom. Persze, ha magamban leszek, engem akkor is kötelez. Nem! Megajándékoz, kitüntet, boldoggá tesz.

A szentmisén megint sokan voltunk. Nemcsak mi, a húsz lelkigyakorlatozó, hanem még a pasaréti hittanosok szüleinek a csoportja is, közel ugyanennyien. Harangozás közben érkeztek három kocsival. Mint megtudtam, a Szentantalfa fölötti Szent Balázs romtemplom melletti villában volt a szálláshelyük. A mise végén hirdetem, hogy Pestre kell mennem, s ezért hétfőn s kedden nem lesz szentmise. Ajánlkoztak, hogy felvisznek. Fel is vittek. A jó két órás út alatt nem került elő teológiai téma, bár a legkényesebb témákat érintettem a szentbeszédben,. Úgy láttam: igaz katolikusok, akiknek még az sem árt, hogy engem hall-

gatnak. Megajándékoztam őket bőven Naplóval, Koinóniával. Mondtam, hogy Pasarét közelében Ady ligeten misézem vasárnaponként szeptembertől júniusig. Újabb lehetőség? Isten megadhatja, ha a Lélek meg tud szólalni bennük. Szóljon! Tudjon! Engedjék!

Budavári, 2002. július 25.

Két kiadó is etet már jó egy éve, hogy kiadják a Naplót. Végül is egyikük megvallotta, hogy nincsen pénzük rá, de a másik megígérte, hogy legkésőbb október végéig megjelenteti mind a 24 füzetet. Szerződés még nincs: nem kell utánamennem, mert postán küldi. Még nem jött meg. Nyugtával dicsérd a napot!

Szerdán nagy öröm ért. Eljött hozzám egy fiatal pár; nagyjából húsz évvel ezelőtt eskettem őket. Mondtam értük és nekik egy szép misét is. Annyira bízom benne, hogy túljutnak minden nehézségen. A magyar név megint szép lesz, s a gyerekek, akik bőven vannak, élvezhetik az áldott békét. A szülőkét, amely a gyerekeknek eső és napsugár és minden javak foglalója.

Csütörtökre jöttek megint a lelkigyakorlatozók. Gizike egri népéhez csatlakozva István és Márta Inárcsról és Józsi Lőrinciből. Pár esztendeje szerzett nép. Aranyosak is. Nagyon jó volt velük lenni. Persze itt is kellett záró elmélkedést csinálnom. Ezt:

Azt kell írnom, amivel a szívem tele. Tízünkkel van tele. Ez a tíz ember Dombi Feritől érintett nép. Miért érintethette meg őket Feri? Mert az Isten megérintette Ferit. Miért érintette meg Ferit az Isten? Azért mert hagyta, hogy az Isten megérintse őt. Nem magasztalása ez Ferinek a személyi kultusz stílusában és módjára, csak következménye a valóságnak, amelyet mindenki megtapasztalhat sajátmagában. Mi ez?

Ember vagyok, az Isten teremtménye, Jézusnak testvére és Isten Lelkének hárfája, zeneszerszáma. Rajtam játszhatik az Isten! Olyan zenei vagy nem-zenei remekművet hozhat ki belőlem, amilyet akar, s amilyet engedek neki. Lehetek az Isten Beethovenje vagy Kodály Zoltánja. Elmondhatom, mert jól ismerem Ferit, hogy nem volt Ferinek egész életében más ambíciója, csakhogy az Istennek megfeleljen, csakhogy az Isten intimusa (bizalmasa) legyen, csakhogy olyan éneket tudjon énekelni róla... Milyet? Nem ő mondja, én mondom: Olyan éneket énekelt a 45 Hang-könyvben, amilyen még senkinek sem sikerült, s egyszeriben meghódította vele az egész magyar nyelvterületet. S nem az okosokat és bölcseket, hanem a kicsinyeket!

Isten nem terem selejtet. Mi tízen sem tartozunk Isten e meg nem levő kategóriájába. Jézus azt mondta a Tizenkettőnek, hogy ők is tenni fogják, amiket Jézus tesz, sőt még nagyobbakat is annál. Rá nek is és bármely nemzedékre is érvényes ez. Isten nem produkálta két ezer éve a csúcsot. A történelem pedig – korábban sem, ekkortól fogva sem – nem lefelémenet a gödörbe. Én hiszek az Isten Országában, és nem címkézem rá a Sátánra az Isten teremtette ember világot. Még szebb lapoknak kell következniök az emberiség történelem könyvében. Isten lapjainak!

S hogy így legyen, az Testvéreim, az én felelősségem, a te felelősséged, a mi tízünk felelőssége. A tanítvány tehet külön dolgokat is, mint a Mestere. És mindenkinek tanítvánnyá kell lennie. Ezt Jézus találta ki. Hogyan tudta kitalálni? Tanulmányozta magán és magában, a szíve mélyén – az Istent. Nem kedvelem az elitizmust: *Minden ember király a szívében és Én nem bűvészek, de mindennek jöttem* – mondom Gellért Oszkár és Ady Endre nyomán, s közben Jézusra gondolok. Dombi Feri azért írhatta meg a Hang-könyveket, mert nem volt más ambíciója, minthogy ilyen könyveket írjon. Erre volt készület az élete 70 esztendőn keresztül. Mi mit írunk meg és minek az erejében?

Mély hála van a szívemben, mert testvéreim – e három nap alatt is – megértették, ami engem mozgat Feléd. S nagyon bízom bennük, hogy ennek nyomán ki tudják munkálni magukban, ami őket mozgatja Feléd. Ha ezt megtalálják, életük végéig lesz mondanivalójuk,

amellyel egybe tudják szeretni Isten népét. A tanítványnak tanítóvá kell fejlődnie. Ez az élet meg az Ország rendje. Amen.

Budavári, 2002. július 26.

Ezek után nagy hajtás következett. Hétfőn reggel busszal felutaztam az ájultató melegben, mert délután négykor a Mag-közösségek nyári találkozója a Városmajorban. Félháromtól jöttek azok, akikkel megbeszéltem. Összesen 11-en voltunk, s négyen kimentették magukat. Zenét nem tudtam szolgáltatni, mert nem akart hangot adni a számítógépem, s nálam jártasabbak sem tudták megszólaltatni. Helyette felolvastam Wass Alberttől valamit. A *funtineli boszorkányt* nem olvashattam fel, mert az három kötet. De tele vagyok ezzel a három kötettel, a napokban fejeztem be az olvasást, s okvetlenül írni akarok valamit róla. De előbb el akarom olvasni, amit már írtak róla. Több mint 40 éve írta. S ami írt, az ma már az irodalomtörténeté. Kicsit szégyellem, hogy ennyire hűtlen lettem eredeti szakmámhoz, s csak most vettem kezembe ezt a nagyon nem mindennapi írást. Okvetlenül belekerül az én magyar szentírásomba. Három kötet helyett csak egy verset olvastam fel tőle, de ez a pár sor is árulkodik szerzőjéről – *Hontalanság hitvallása*:

*Hontalan vagyok, / Mert vallom, hogy a gondolat szabad,
Mert hazám ott van a Kárpátok alatt / És népem a magyar.
Hontalan vagyok / mert hirdetem, hogy testvér minden ember
S hogy egymásra kell leljen végre egyszer / mindenki, aki jót akar.
Hontalan vagyok / mert hiszek jóban, igazban, szépben.
Minden vallásban és minden népben / és Istenben, kié a diadal.
Hontalan vagyok / de vallom rendületlenül, hogy Ő az út s az élet
És maradok ez úton, míg csak élek, töretlen hittel ember és magyar.*

Felolvasás után szép sorjában ki-ki előadta azt, amit hozott. A sorrendet az szabta meg és segítette, hogy kinek mikor ment a vonatja-buszja. Felmerült az az igény, hogy a vidékről feljárókhoz alkalmazkodjunk az időpont kijelölésében. Majd szeptemberben határozunk. Esetleg 1 vagy 1,30 órakor fog kezdődni a Mag-félszárnyasok találkozója, amely lecserélheti a nevét erre: Mag – vidékiek. S a másik közösségnek a neve lehet: Mag – budaiak. Ezeké a megszokott időben, 4 órakor. A végére 11-ből hatan maradtunk, s ekkor olvastam fel *Ráduly János* levelét a megbocsátásról – a *Koinónia* legutóbbi számából. Hatalmas vita kerekedett ki belőle. A befejező imádságban többen hálát adtak egy nagyon jól sikerült találkozóért.

Másnap majd 20 órát dolgoztam egyfolytában, mert nem sikerült az éjszakai alvás. De ennek következtében szerda délelőttre elkészült a *Koinónia* augusztus-szeptemberi dupla száma. Nagyon sok jó írás van benne. S örülök, hogy felfedeztem egy prózaistát, s lehozhattam regényének egy részletét. Megoldódott a nyomdába juttatás is, mert szerda reggel telefonált Anikó, aki hajlandó volt velem együtt kivinni a *Koinónia*-anyagot a nyomdába. Ezek után a délutáni sebes vonattal leutazhattam, s megtelefonálhattam a lent nyaraló húgomnak és Évike, keresztlányomnak, hogy várjanak Zánkán a vasútnál. Ha már ott volt az állomásnál a Balaton, meg is fürödtem. Este félnyolckor. Az idén először. Most tehettem: nem volt programom, s fürödtem. Jókor, mert másnap már beborult. Anikó elvállalta, hogy – míg én barátkozom a Balatonnal – elhozza a nyomdából csütörtök reggel a *Koinóniát*.

Csütörtök este miséztem a templomban, majd hazamentem megnézni a soros kajak- s kenu-eredményeket. Hamarosan jött kocsival Pestről Ráduly János, akinek felesége és két fia két és fél hónapot Franciaországban nyaral a nagypapánál, nagymamánál. Jánost gyorsan befogtuk Livivel s Terivel a bridge-partiba. Másnap reggel lógott az eső lába, s így 18 év után első ízben János kocsijával felhajtottunk a Szent Balázs romhoz. Igen tekintélyes középkori templomrom – 4 kilométerre tőlünk, jó magosan, fenn a hegyen. Az Árpádkorban a magyarok Szerettek hegyet mászni? Ennek még utánanéznünk. Délután levitt János Zánkára, mert Pestre

Kellett utaznom, hogy szombat délre Csongrádon legyek a Hang-táborban - záró miség mondani. De hát Csongrádra már vinni kellett a Koinónia legfrissebb számát is, s ezért Anikó elhozta azt szombat reggel hozzám, s kocsijával kirepített a népligeti új buszpályaudvarra, ahonnan légkondicionált emeletes busz szállított két és félóra alatt Csongrádra - Kecskeméten, Kiskúnfélegyházán keresztül.

Ott meg várt a kocsijával Deák Zoli, s benne a Hang-könyvek tartalom-és helymutatóját készítő ózdi Katóka, s a mise színhelyére szállítottak. Megy ez kérem gyorsan. Lehet röpködni, mert van kocsija Rádulyinak, Sztupovszkinak, Deáknak, s még be is engedik a szegény embert, aki ily módon repülhet ide s oda, meg ahova akar és viszik

A misét annak rendje és módja szerint elmondtam. Még a prédikációt is. Ezen törtem egész előző héten a fejemet, s hogy el ne felejtsem, amit kitaláltam, leírtam. Csongrádon csak felolvastam, most meg két billentyű megnyomásával ide parancsolom. A címe pedig:

A konkoly.

Csak itt, Máté 13. fejeztében, kerül elő a konkoly szó. Csak Jézus ajkára adva. Ezenfelül sehol és sohasem kerül elő – az Ószövetségben sem, egyetlen egyszer sem. Még maga Jézus sem használja – másutt, e konkoly-példabeszéden kívül. Van ennek valami oka? Azt hiszem: igen. Ez az ok túl van a példabeszéd alap-mondanivalóján. S mi ez a mondanivaló? Az, hogy véletlenül se verekedjünk ám, mert a legjobb szándék mellett is üjtük majd még azt is, akit nem akarunk: kiszaggatnátok vele együtt a búzát is! Túl van azon is, hogy a verekedést hagyjuk csak a világvégeire, és hagyjuk csak az Emberfia angyalaira: akik gonoszságot cselekszenek, azokat tüzes kemencébe dobják: ott lesz majd sírás és fogcsikorgatás. Túl azon is, hogy ejnye-ejnye, ti, angyalok! Nem tudjátok, hogy az Emberfia országában nem illik verekedni, fájdalmat meg örök bánatot okozni! S ezt még akkor is tudhatnák, ha irgalmasan nem az Emberfia angyalait (aggelos), hanem küldötteit – fordítok. A küldötteknek is illenék tudniok, mit lehet és mit nem lehet tenni. Zsuzsa te, János te, nem bánthatsz senkit, akár Jézus angyalának, akár küldöttjének mondd magad!

– Csak ideát nem szabad verekedni? Odaát már szabad? – kérdezem.

– Nekünk alighanem odaát se szabad, de hát Jézus angyalai és küldöttei – ezek egészen más tézta! – válaszolnák.

– Ezeknek miért szabad? – kérdezem ismét. Mi nem vagyunk Jézus angyalai meg küldöttei? Ha még nem vagyunk, akkor még nem szabad verekednünk. De ha megnövünk, s tényleg az angyalai és küldöttei leszünk, akkor már verekedhetünk – ahogy csak belefér?

Azt akarom mondani, hogy van gondom az alap-mondanivalóval is. De ez az alap-mondanivaló ott van a jézusi tanításban másutt is. Ott is, ahol nem esik szó konkolyról. Mi lesz a sorsuk azoknak, akik földi életükben nem tanultak meg szeretni? A tüzes kemence? Tudom, hogy egyesek mást válaszolnak: leszületsz és leszületsz, és újra leszületsz, ameddig csak meg nem tanulsz szeretni! De Jézus mért emlegette a sírást és fogcsikorgatást? S az egyház miért imádkoztatja velünk a szentmise kánonjában: Támaszd fel őket mind a végső napon? Mindet? Igen, mindet: azt is, aki már megtanult szeretni és azt is, aki még nem!

Elég volna mindez gondnak egy fél Hang-táborra! S nagyon valószínű, hogy a tábor végére se lennének sokkal okosabbak. Miért? Mert amikor eszünkkel át is lépnénk az ideát meg az odaát határát – rendre az a helyzet, hogy keveset okosodunk! Ezért aztán inkább most se lépjük át! Inkább válaszolok a példabeszéd alap-mondanivalóján inneni problémára: azaz arra, hogy mi lehet az oka-foka annak, hogy Jézus itt és csak itt beszél konkolyról Ki és mi a konkoly?

Az Emberfia elküldi angyalait, és összegyűjtik országából mindazt, ami megbotránkoztató, és mindazokat, akik gonoszságot cselekszenek – olvassuk. Tessék? Az Országából? Az Emberfia Országából? Hát vannak ott ilyenek? Az ő országa nem az övéinek az országa? Nem azoké, akik nem botránkoztatnak meg másokat? Nem azoké, akik nem cselekszenek másokkal gonoszságot? Az Emberfia országa nem azoké a derék polgároké, akiket nem tisztelt

sem angyalnak, sem küldöttnek tüzes kemencébe hajítani? E kérdészuhatagra a választ elolvashatjátok odahaza a *KIO 31a* numerusában. Én csak annyit árulok el az ott leírtakból, hogy Jézus ezt a példabeszédet még akkor mondta a tanítványoknak, amikor még őket csak Izrael elveszett juhaihoz küldte, s nem akkor, amikor ezt parancsolta nekik: Tegyetek tanítványokká minden nemzetet.

A galileai esztendő közepén hangzott el a példabeszéd, amikor még Jézus nem szakadt el a maga új-Izrael koncepciójától. Mi ez a koncepció? Az, hogy itt még Izrael országa és az ő országa még egy és ugyanazt az országot jelentik. Ez a koncepció Fülöp Cezáreájában ér véget, amikor Simonból Péter lesz, akire Jézus már ráépítheti az ő országát, az egyházat.

Azt állítom ezzel, hogy Jézus valóságos ember volt, tapasztalatai voltak, s ezek hatására változtak és alakultak is nézetei. Amikor a konkoly-példabeszédet fogalmazza, akkor még minden zsidónak az a dolga, hogy becsatlakozzék Jézushoz. Jézus azonban tapasztalja, hogy nem minden zsidó csatlakozik be hozzája, s a tanítványokat arra okítja, hogy ezeknek a be nem csatlakozó zsidóknak ne tekerjék ki a nyakukat, majd kitekerik az angyalok. Ez az alaphoz tartozó a példabeszéd tanításának egyik, és jól fogható eleme. De van egy másik is.

Van itt egy koncepció: minden zsidó ide való! S van egy tapasztalat: nem minden zsidó jön hozzám, nem mind ide való. Ebben az alaphelyzetben születik meg a példabeszéd. Milyen zsidó az, aki idevaló, de mégsem idevaló? Az ellenség, az ördög vetésének eredménye: ő a konkoly! Egy nem nyilvánvaló ellenség, mert akkor vetette el magját az ördög, amikor a magvető aludt. Ez az oka, hogy egyszerre csak váratlanul feltűnik a konkoly. A konkoly tehát olyan ellenség, akinek nem az volna a dolga, hogy ellenség legyen, hanem hogy hozzátartozzék a házam népéhez, hogy jó barátom legyen. A konkoly az az ember, akinek igazán nem illenék ellenségnek lenni. A konkoly közénk való, köztünk született, saját kutyánk kölyke. Olyan ellenség, akinek nem illenék ellenségnek lennie.

Mindenkinek számolnia kell a konkollyal. Mert mindannyiunk életében van egy kör, amelynek tagjaitól várjuk és elvárjuk, hogy jó mag, búza, a mennyek országának lányai és fiai legyenek. S úgy látjuk-tapasztaljuk, hogy a körnek nem minden tagja jó mag és búza és fialánya a mennyek országának. Legyen egyértelmű, amit mondok. A kör lehet: Izrael házának elveszett és el-nem-veszett juhai. De lehet Árpád házának elveszett és el-nem-veszett juhai is. És a kör lehet szűkebb: lehet kisdéd nyáj is. Hívhatják Hangnak, Bokornak, Jézus Szíve Brigádnak, akármi másnak is. És lehet még tágabb is: nevezhetjük katolikus vagy református egyháznak is. És rendre megismétlődik, hogy felüti fejét a konkoly, azaz hogy valakik nem odavalók, pedig odavalóknak kellene lenniök.

Nagyon ritkán gondolunk ilyenkor magunkra, sokkal inkább másokra. Tudjuk ezt jól saját magunkról is. Minden túlzó alázat nélkül is tudhatjuk Van erre egy történetem a Fiorettiből Szent Ferencről, aki folyton sír, s ezt észreveszik a testvérei:

– Mért sírsz?

– A bűneim miatt.

– Te, aki Itália legnagyobb élő szentje vagy?

– Ha Itália legutolsó bérnyilkosa – ez a brávó – annyi kegyelmet kapott volna mint én, sokkal többre jutott volna!

Nem vitázunk Szent Ferencsel, mert rólunk senki sem állítja, hogy Magyarország legnagyobb élő szentjei köztünk volnának találhatók. De ha bizonyos szituációban az így vagy úgy megnevezett körökben van konkoly, akkor felmerülhet az a kérdés, hogy *vajon nem én vagyok-e Uram, a konkoly*.

1. Szent Ferenc mintha szóba állt volna azzal az eshetőséggel, hogy ő a konkoly. A konkoly egyik legveszedelmesebb tulajdonsága, hogy nem áll ezzel az eshetőséggel szóba. Szomorú példája ennek Kaifás: dehogy is gondolt arra, hogy ő konkoly volna! Ajánlatos vizsgálódási energiáim nagyobb részét arra fordítani, hogy nem én vagyok-e a konkoly, s ennek következtében igen késedelmes leszek annak a megállapításában, hogy valamelyik

testvérem volna a konkoly. Jézus Judást sem lökte ki a közösségből. Félő, hogy az a konkoly, aki el akarna távolítani valakit a közösségből.

2. A Nemecek – A *Pál-utcai fiúkból* – biztosan nem konkoly. Mert a Nemecek minden felmerülő közlegényi feladatot ellát. Viszont félő, hogy konkoly az, aki nem talál feladatot magának, és olyan feladatokat akar betölteni a közösségben, amelyekre nem kérik meg. Félő, hogy konkoly vagyok, ha irigykedem arra, aki testvéreim bizalmát bírja. Félő, hogy konkoly vagyok, ha nem vagyok megelégedve azzal a megbecsültségi mértékkel, amellyel megmérnek. A tanítványoknak is folyton azzal volt bajuk, hogy ki a nagyobb a másiknál. Jézus eligazította őket: az a nagyobb, aki mossza a másik lábát.

3. A szegénység, a szegénység, a szegénység és nem a pénz, a pénz, a pénz ment meg attól, hogy konkoly legyek. Minél gazdagabb vagyok, minél többet költök magamra, s enyéimre, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy kakukkfióka vagyok. Ha éjjel-nappal olyasmin jár az eszem, hogyan tudnék valami Böjte Csaba-féle művet létrehozni Magyarországon, aligha vagyok konkoly. Aki létre hoz valami ilyesmit, annak közösségi pecséttel ellátott diplomát készítünk arról, hogy ő aztán nem konkoly. Én is boldogan aláírom. Csak már írhatnám!

4. Életünk harmadát átalusszuk, életünk második harmadában dolgozunk – pénzt keresve. Van két tuti tippem a kitalálásra, a választandó foglalkozásra. Ingyenes gyógyítás és ingyenes tanítás mellett nem valószínű, hogy konkoly vagyok. Ez az egyik, Biztos, ami biztos alapon, jó ha megkérdem legalább magamtól, hogy a foglalkozásomat, ha ma és itt élne, Jézus vállalná-e! Ez a második.

5. Mindenkinek módja van összeállítani a maga számára egy kérdés-sorozatot: Mikor nem vagyok konkoly? Jó munkát!

Budavári, 2002. július 27.

Délután kettő körül kezdődött a szentmise. Félnégyre biztosan készek voltunk vele. Utána talán szundítottam is. Aztán átmentem Erikáékhoz a szomszédba, ahol megtudtam, hogy az a fiú, akinek születését M. Gabi keírja regényében – és a Koinónia legfrissebb számában – az ő apukája vagy nagypapája volt. Aztán Gódorékhoz mentem, s láttam egy epekövet is, meg kaptam feketét is. Aztán vacsora is volt, s este valamikor elkezdődött a tábor-záró gálaműsor. Ennek éjjél előtt lett vége. Megható volt, hogy mindenki szerepelt rajta, s megható volt, hogy mindenki igyekezett adni magából valamit testvéreinek. Szeretet és művészet – ez a kettő lengte be az estét.

Nagyon elfáradtam, s tudtam, hogy aludni csak sokára fogok tudni. Bebújtam ágyamba, s beletemetkeztem Wass Albert Hagyatékába – biztosítva ezzel, hogy nem kell beszélgetnem, s elnyugodhatok. Nem sokat ért az éjszaka, túl voltam fáradva. Félhat körül keltem. S vártam Juhos Bandit. Kundra Pistának haza kellett jönnie a táborból, s Bandi Évikével együtt, azazhogy a kocsijuk vitt engem Tihanyba. Hát oda minek? Szeredai Orsi – azt hiszem, jelen pillanatban kilenc gyermek mamája – megkeresett az előző héten, s meg is talált telefonon Budaváriban. S elmondta, hogy nyaralnak vagy százan Tihanyban, s elkészült már az *apáti* templomrom (Sajkod határában), s miséznek-e abban szombaton vagy vasárnap – ez lenne a nyaralás vége; vasárnap délután indulnak hazafelé. Mondtam Orsinak, hogy szombaton Csongrádon misézek, de vasárnap misézhetek Tihanyban, mondja meg a legkésőbbi időpontot, amikor még jó nekik. Azt mondta, hogy féltizenkettő. Ezt mondtam én is Bandinak, de okosan. Hogy van féltizenkettő okosan mondva? Így: TIZENEGYKOR kezdődik a mise.

Bandi repesztett. Olykor százhuszszal is a Csongrád és Tihany között épült *autópályán*. Szerencsére rendőr nem jár arra. Egy párszor meg is álltunk – sárgadinnyét venni, A repesztés meg okosságom következtében negyedtizenkettőre ott voltunk a romtemplomnál, Bandiétől búcsút vettem, s kapkodás nélkül elkezdtem másodperc-pontosan az Orsi által megállapított

időpontban a misét. Ott volt rajta a harmadik nemzedék apraja. S mert apraja, ennek folytán a 30 és 50 év közötti ősök is. Gyuri és Évi, Laci és Orsi, Géza és Livia, Pisti és Zsuzsa, Péter és Kati, Tádé és Bea, és még sokan mások.

A harmadik nemzedék ministrált és felolvasott. K. Ágota nagy biztonsággal mozgott, ötleteket adott... Mióta megkereszteltem, hatalmasat változott. De lehet, hogy már előtte is ilyen pompás kislány volt. Akit férjül választ majd magának, jól kösse fel a felkötni valókat. Pontban félegyre befejeztem a misét. A konkolyról semmit sem mondtam, de megkockáztattam azt a nézetet, hogy Jézus pedagógiai szándékkal csak ijesztgetett minket a tüzes kemencével, amely semmiképpen sem látszik a nap és az eső adományok folytatásnak a gonoszak és a hamisak javára. A hívek mondták – nem pusztán felolvasták! – az Egyetemes könyörgéseket. Egy Tádé nevű hívő mintha azt imádkozta volna, hogy azért csak kerüljük el, hogy konkoly legyünk. Üzenet-értéke volt a könyörgésnek: be ne dőlünk az olyan szentírás-értelmezéseknek, hogy nincsen tüzes kemence, meg a konkolyt abba behajigáló angyalok sincsenek.

Invitáltak ebédre is. Csak annyit mondtam rá, hogy szeretnék mihamarabb otthon lenni. Félóra alatt kocsit kerítettek, másik fél óra alatt hazarepítettek. Félkettőkor ebédeltem, pihentem, s este hat órakor ötödmagammal miséztem a budavári templomban. Nemcsak száznak lehet misézni. Azért voltunk öten, mert telefonban megbeszélve átjött egy házaspár Kapolcsról. A másik három: a pap, a kántor és Erzsike. A házaspár mise után be is jött beszélgetni, valamit eszegetni. Alkonyodáskor mentek haza. Veszprémben tanít az egyetemen az asszony angolt; a teológusoknak, kispapoknak is. Ezen a nyelven beszél férjével is, aki holland. Az asszony unokája tanítgatja a nagypapát magyarra, de a siker még nem teljes. A hölgy ismer közülünk mindenkit: Tsönt, Korinekéket, Kocsi Gyurit. Szeretne jönni az asszony lelkigyakorlatra. Felkínáltam neki egy dátumot. Nem volt jó, valami hagyományörző táborba kell mennie. Így még van időm elbeszélgetni vele arról, hogy kit hívunk lelkigyakorlatra. Azt, aki közösségbe akar kerülni.

Budavári, 2002. július 28.

Hétfőn hullafáradt voltam, nem is miséztem, elmentem gombászni a monoszlai erdőbe. Egyetlen gombát sem találtam, de testileg jól elfáradtam, s kedden meg szerdán tudtam már dolgozni. Mit? A jelen Naplót írtam. Kedden csak misére álltam fel a géptől. Kettesben miséztem. Egy Szentantalfáról jött, ott minden biztonnyal nyaraló hölgygel, aki otthonosan mozog a templomban, tud harangozni, válaszolni, ismer minden éneket, s azt is tudja, hogy mikor kell csöngetni. Szerdán újra jött, de akkor már négyen voltunk. S most csütörtök reggel: várom estére a hétvégi lelkigyakorlatozókat, s eszembe jutnak az évfordulók.

Ötven éve vitt el az ávó ('52-8-28). Húsz éve határolta el magát tőlem egyházam ('82-6-9). Öt éve jelentette ki ugyanő: megszűntek a korlátozó intézkedések ('97-9-17). S mióta megszűntem piarista tanár lenni ('48-6-30), egyfolytában másodrendű állampolgár, majd hamarosan egyházpolgár is lettem; immár 54 esztendeje. Mert elsőrendű állampolgár csak az, aki tagja vagy beépítettje a bolsevik pártnak. A szellemi elit nem lehet meg ezek nélkül. Kivételek vannak, lehetnek, de a rendszerváltozás utáni erők mind abból lettek, hogy ők maguk vagy az ősök megjárták ezt a nem-hadak útját: tagfelvétel vagy legalább rendőrségi beszerzés.

Egy éve nagyon zokon vették valakik tőlem, hogy a papság 95%-át beszervezettnak véltem. A Pokorny-ügy arról beszél, hogy a civil társadalomban sem lehetett nagyon más a helyzet. Három nyilatkozat rendet teremthetne. Az egyiket tennék a '89-es Központi Bizottság még élő tagjai. Valahogy így: Olyan piszok világot kényszerítettek ránk Moszkvából, hogy csak akkor éreztük magunkat úgy-ahogy Moszkvától, s hazánk lányaitól-fiaitól biztonságban, ha lefélemlítettük az országot, s aki jót akart magának, az párttag vagy rendőrségtől beszervezett személlyé lett. A másodikat tennék az egyházak jelen vezetői: Régen volt, amikor még

vértanúk tudtunk lennie. Ezerötszáz esztendőn keresztül lobogtak a máglyák, s azokat mi gyújtottuk meg az eretnekek alatt. Vértanúnak lenni ilyen múlt után olyan proli dolog, mi elszoktunk tőle. Kiegyezünk hát minden hatalommal. Azon az áron, amelyen lehetséges. A harmadikat pedig az Értelmiségi Szakszervezetének Szövetsége (ÉSZSZ) tenné: Segéd munkások, takarítók, szakmunkások megélhettek a maguk szakmájukból, de mi nem kaptunk patkányt, ha nem tettük meg a kellő lépéseket. Megtettük, mert élni akartunk. Nem akartunk alulértékelve élni.

Ha nem okoskodtam volna, ötven éve, nem vitt volna el az Ávó. Ha tanultam volna az elvívásból, nem ült volna felettem össze az inkvizíció. Ha okosabb lettem volna, nem kellett volna öt éve püspökeimnek azt nyilatkoznok, hogy megszűntek a korlátozó intézkedések, s nem kellene továbbra is korlátoznok személyemet minden erejűkkel. S el se tudom gondolni, hogy milyen az a B. Gy., aki nem okoskodik, meg aki tanul valamit abból, amit a hatalmasok csinálnak. Biztosan rá se ismernék.

Budavári, 2002. július 29.

Istenem! Ezen a nyáron ez volt az ötödik lelkigyakorlatom. Mindegyik végén írtam záró elmélkedést. Mi kapott ezen az ötödiken hangsúlyt? Az, hogy el kell menni az Ágihoz? Nem. Hanem az, hogy Áginak vagy másnak ki kell találnia valamit. Valamit, amire legalább egy testvér – az első – rácsodálkozik. Odamegy és megkérdezi tőle: Segíthetek. Odamegy és ott ragad. Kitalálni valamit, amiről azt gondold, hogy az a szántóföldbe rejtett kincs, az a drágakő, amelyért mész és eladod mindened, csak azért, hogy a kincset megszerezhessed.

Csak azt nem tudom, mire várok? Csak azt nem tudom, hogy miért várom mástól, amit magamnak kellene kitalálnom. '89-ben azt mondtam itt, Budaváriban a bruderhofiak vezetőjének kérdésére, hogy a 70. életéven túl nem kezdem el. Miért? – válaszolta. Ahogy minket, ötünket, elláttál, abból úgy látjuk, hogy alkalmas vagy rá. Akkor nem tudtam válaszolni neki. Ma már tudnék. Ellátni tudnék valakit, de még nem tudom, hogy mit kell csinálni; még nem találtam ki, hogy mit kell csinálnom, amire meghívhatnám őket. Bútorgyártásra nem akarom használni őket. Jézus sem halászi társaságot alapított. Emberhalászatra szakosította a Tizenkettőt.

Hol az a bolt, ahol megmondják. Beírtam már a noteszomba a nyári harmadik vagy negyedik lelkigyakorlat után. Mit? Azt, hogy elmegyek a pusztába. Mikor 2002. augusztus 23-án 18 órakor a budavári esti szentmisével. S meddig maradok? Augusztus 30-án este 18 órai szentmiséig. E nyolc szentmise keretében s a köztük levő 23-23 órában csak arról fogok spekulálni, imádkozni, hogy mit kellene megtalálnom, kitalálnom, amit elkezdenék, s amihez csatlakozhatna, aki akarna.

Egy hetes lelkigyakorlat Budaváriban

**2002. augusztus 23-án, pénteken kezdődik a 18 órai templomi szentmisével,
s befejeződik augusztus 30-án, pénteken a 18 órai szentmisével.**

**A lelkigyakorlatot a lelkigyakorlatozók tartják maguknak/egymásnak:
az eddigi tervek szerint délelőtt és délután is egy-egy elmélkedés, legalább 2 óras csend,
majd körima – teljes szilencium.**

Hálósákat és szentírást kell hozni.

Költség: 4000 Ft.

8272 Óbudavár, Fő u. 25; tel. 87/479-003

Mintha 13 év óta egyfolytában várnám a sült galambot. Csak induljon meg a szekér, a másé, majd felkapaszkodok rá. Nem indult meg a más szekere. Ekkora történelmi bevágást eddigelé hiába vártam mástól. Azt hiszem, egyikünk sem várhatja a másiktól, hogy elindítsa a szekeret. Mindegyikünk megszólítva kell érezze magát az Istentől: Neked kell elkezdened! Azaz nekem. Nekem azért, mert 84 évemmel már rengeteg tapasztalatot halmoztam fel. Neked, mert 19 évvel rengeteg még benned a rugalmasság, az érzékenység, az újra, a Lélek

hangjára figyelemre – az öregek megcsontosadásával, osteoporózissal ellentétben. Neked, mert nem vagy se fiatal, se öreg, mert 44-45 évvel tapasztalod is van, s rugalmasságod is van. A kezdést ne címkézhetem, nem oszthatom le senki másra. Neked kell kezdened. Nekem kell kezdenem. Nem várhatsz másra. Nem várhatok senki másra.

Uram, Istenem, ez a tegnap délutáni beszélgetésünk eredménye. Ez világosodott meg bennem. S már meg is van a szükségképpen párja: amit másképp fogok csinálni az életemben! Ez az augusztus 23-ával kezdődő hét, amelyben birkózom majd Istennel, el nem engedve őt, amíg meg nem áld engem, Ez lesz az első másság! Az egy hét imádkozás majd megmondja, hogy minek kell még változnia.

S még azt kell elmondanom, hogy mivel van tele a szívem. Azzal, hogy e három nap alatt ebben a tíz emberben itt volt az egész teljesség. Két testvér az Bokor első nemzedékének a korosztályából, három a második nemzedék korosztályából és öt a harmadik nemzedékéből. Az első két nemzedékkel bőven találkozom, De a harmadikkal ritkán és nem az 50 % nagyságrendjében. Legyen áldott 2002. máj. 18 és Magyartés, amikor és ahol Böbe és Ági elmondták, hogy jönnének lelkigyakorlatra Óbudavárra. Mindig akkor történhetik valami, amikor Isten, az ő gondolata találkozik a tizen-huszonévesekkel. S áldd meg Uram, hogy ezzel az öt fiattal találkozni tudtam. Add meg, hogy módom legyen még látni, s hallani őket, hogy lássam, miként mozdul Isten Lelke azokban, akik több mint félszázaddal később álltak be az aratásba, mint én.

Budavári, 2002. július 30.

Jöttek a Faragók, meg Évike, akinek 50. születésnapját ünnepeltük. Kamilla nővéremnek meg a 85. születésnapját megyek holnap köszönteni. 1917-ben született, Anyuka akkor 20 s Apuka 24 éves volt, Ha élnének, 105 és 109 évesek volnának. Csak dédunokájuk van. Három nemzedék telik ki száz évből.

Újabb három nemzedék szüleimtől visszafele: Kazinczyt viszik Kufsteinbe. Újabb három: Rákóczi kibontja a szabadság zászlaját. Újabb három: a gönci prédikátor kiadja a Vizsolyi Bibliát. Újabb: Nyögte Mátyás bús hadát Bécsnek büszke vára. Újabb: magyar király, Zsigmond, lesz a német-római császár. Újabb: itt vannak az Anjouk. Újabb: megírja valaki a Halotti beszédet. Újabb: Szent László horvát király is lesz. Újabb: Vajk felnégyeli Koppányt. Újabb: Árpád seregei a Dunánál.

És mi lesz 2100-ban, újabb három nemzedék múltán? Nevetséges lesz a korábbi európai történelem: a népek és vallások csatái? Lényegében ugyanaz lesz, ami volt?, csak... és nem tudom befejezni a mondatot. És mi lesz az egyházzal, az egyházakkal? A „történelmiekkel” meg a szektáknak minősülőkkel? És mi lesz a katolikus egyház mozgalmával, vagy ahogyan ma mondják: lelkiségi irányzataival? És mi lesz az olyan irányzatokkal, amelyek azt hirdetik, hogy az egyházak az elmúlt kétezer esztendőben elárulták Jézus eszméit. Ha nem égetik el ez irányzatok képviselőit, már pedig az elégetés fölött alighanem eljárt az idő, akkor megnőnek, vagy nevetségesen kicsiny szekták maradnak, vagy egészen eltűnnek, mert az ő tagjaik is többet akarnak birtokolni mint mások, s ezt belátva, felhagynak korábbi újító esetlenkedéseikkel.

Budavári, 2002. július 31.

Közel 40 éve írtam. Szabadságot vettem ki, hogy leírhasam. Bandi bácsi érdeklődött gondolataim filozófiai alapjai iránt. Nem gépbe írtam. Még tartott a „fogadalmam”, hogy többet géppel nem írok, indigót nem használok, mert féltem egy újabb életfogytiglani ítélettől. S most van itt a Napló végén pár szabad lapom. Mi lenne, ha leköznék belőle valamennyit?!

Címe:

A DINAMIKUS LÉTKAREGÓRIA ÚTJÁN

I. A LÉT

a. *Létállítványok*

Vannak egyetemes létállítványok. Következnek magának a létnek mivoltából. Aki létet mond, bármiféle is, állítja róla mindenek előtt a *létezést* (van). És azt is, hogy ennek a létező létnek valamiféle léttartalommal kell bírnia. Hiszen mindig valami az, ami létezik. Aki létet mond tehát, létezést és *léttartalmat* (valami) állít. S van még egy harmadik létállítványunk is. A lét egészéről, annak bármekkora területéről vagy konkrét darabjáról állítható és állítandó, hogy *egy*. A lét egésze egy. A tapasztalható lét egy. S a házam mögötti gyümölcsös vagy őszibarackfa is egy. Ez az állítvány egyetemesen elválaszthatatlan a léttől. *Úgy tetszik, a létnek három ilyen egyetemes létállítványa van.*

b. *Értékállítványok: Igaz*

Vannak egyetemes értékállítványok. A létállítvány a létnek az állítványa önmagáról: létezem, valami és egy vagyok. Az értékállítvány a létet észlelő szellemnek az állítása a létről. Ha elkészül állításával, akkor megvan a létállítvány.

A létnek akár egésze, akár annak egy adott darabja szükségképpen megegyezik önmagával. Éppen az – ami. És semmiképpen sem más valami. Magában hordja az önmagával való azonosságot. Nem más, mint ami. Nem lehet más, mint ami. Nem tud tévedni, sem hazudni. Nem téves, nem hazug. Hanem éppen az, ami; tehát *igaz*. Ez a létnek első és alapvető értékállítványa. Érték-, és nem létállítványa a létnek, mert önmagában a lét azonos önmagával, a tudat számára azonban feladatot jelent a létet annak megismerni, ami. A feladatot lehet rosszul is végeznünk: értelmi elégtelenségből téves, erkölcsi elégtelenségből pedig hazug lehet a tudat megalkotta állítvány. De lehet igaz is. Amikor a szellem a létet éppen annak látja – ami. Tévedésből, hazugságból mondhatja a vizsgálódó szellem a valóságot nem annak, ami, hanem valami másnak is. Ez esetben a szellem nem jut el az értékállítványhoz, amely az *igaz*. Ami létezik, az szükségképpen megegyezik önmagával, tehát igaz. Az első létállítványnak (létezik) következménye az első értékállítvány (igaz). /?/

c. *Értékállítványok: Jó*

Van más értékállítványunk is. A szellem következő észlelése, hogy a lét – amely szükségképpen valami, s amely szükségképpen valamilyen tartalommal bír – nem haszontalan. Valamire *jó*. S ez a következő egyetemes értékállítványunk. Értékállítvány, mert a tudattal rendelkező lét számára feladatot jelent, hogy a lét ne maradjon felhasználatlan. A lét mutathatja önmagát a tudat számára – akár értelmi, akár erkölcsi elégtelenségből – felhasználhatatlannak is: semmire sem valónak, rossznak. A tudat elégtelensége esetén semmire sem használható és rossz lesz az állítvány. De ha megbirkózik feladatával, az értékre el tud jutni, akkor megszerzi a második egyetemes értékállítványt: minden, ami van, valamire jó. A valami – jó. A léttartalom – jó. E második értékállítványnak látni valóan a második létállítvány az alapja. Miként az első értékállítványnak az első létállítvány látszott az alapjának.

d. *Értékállítványok: Szép*

A harmadik egyetemes értékállítványt a harmadik egyetemes létállítvány kínálja fel. Ha egyszer a lét *egy*, akkor a lét a tudat számára körülhatároltságot, bezártságot, alakot, képet, s mindezt összefoglalva egységet kínál fel. S e felkínálás a tudat számára ismét feladatot, törekvést jelent. Meglátni az egységeket, az elhatároló vonalakat meglátni a létben, vagy aktív módon kiformálni ezeket az egységeket, hogy magunk választotta alakokat, körvonalakat, képeket mutasson nekünk az immár saját szellemünktől is formált lét. Mert nemcsak megismerni és felhasználni igénye a tudatnak, hanem a lét alakítására is törekszik. Benne van a létben az alak, a forma, csak meglátni és továbbformálni kell. Ez a létalapja a harmadik egyetemes értékállítványnak: annak, hogy a lét *szép*. Szép, de a tudat értelmi, erkölcsi, érzelmi elégtelensége folytán a szépet meglátni is, kiformálni is – ugyanúgy feladat, akár csak az előbbi kettő: a jó s igaz. A tudat elégtelensége ezt az értéket sem látja meg. Azt, hogy minden, ami van, szép is. Csak szem kell hozzá meglátni.

A létről beszéltünk idáig. Akárminő rendű is legyen a lét, az elmondottak benne vannak a létben. Aki létet mond, ezeket mind mondania kell.

II. A TAPASZTALATI LÉT

S most lássuk a létnek egy tartományát, a tapasztalati létrendet, amely olyan állítmányokat is rejt magában, amelyek a bármilyen, az akárminő rendű lét fogalmában nem találhatók meg. /Aki lét és tapasztalati lét között nem ismer különbségeket, egyvégtében veszi különböztetés nélkül a fentieket s az ezután következőket./

a. *Mennyiség*

A tapasztalati létrend alapvető állítmánya: a térbeli elhelyezkedés, ami a háromdimenziójú kiterjedtséget jelenti. Ezzel együtt jár a mérhetőség, s nyomában az összes mérhető fizikai tulajdonság. E létrenden belül minden lét valamennyi, ennek minden megnyilvánulását összefoglalja a *mennyiség* állítmánya. A tapasztalati létrend állítmányait, melyeket csupán egy konkrét létrendről, a tapasztalati létrendről állítunk, nevezzük – megkülönböztetendő az egyetemes létállítmányoktól – kategóriáknak.

b. *Minőség*

E konkrét tapasztalati létrendben a létezők meghatározott minőségekkel rendelkeznek. Élettelen vagy élő lét. Az elsőn belül szervetlen vagy szerves lét és ezeken belül ilyen vagy olyan elem, keverék, vegyület jelzik a minőségeket. A másodikon, az élőn belül egy sereg külön osztály található, melynek összefoglalói: a növényi, az állati s az emberi lét. A következő kategória tehát a *minőség*, amely magában hordozza a fentebb differenciálatlanul vett *léttartalom* különbözőségeit.

c. *Változás*

Hogy a tapasztalati létrend egyes elemei, egyedei összefüggésben, vonatkozásban vannak egymással, hogy térbeli-mennyiségi és minőségi összefüggésekben és vonatkozásokban – mindez folyik az egység egyetemes létállítmányából és a fenti két kategóriából. *Új kategóriaként jelentkezik a lét változása.* A tapasztalati létrend vonatkozásai ugyanis nemcsak holt, statikus vonatkozások, aminő pl. két egymásmelletti felület, négyzetcentiméter vonatkozása egymáshoz egy tetszőleges síkon, hanem dinamikus vonatkozások is. A tapasztalati létrend harmadik kategóriája (a létrenden belüli egyetemes állítmánya) a változás, a Hérakleitosz meglátta szüntelenül folyó átalakulás. Az elmúlt, a jelen s az elkövetkező pillanat összefüggése és vonatkozása, amelyben valami valamilyen állapoton keresztül állandóan valami mássá lesz – ez a változás. S e változás folyik a tapasztalati létrendnek az előbbi kategóriákban adott tulajdonságaiból: ezek következtében van – a változás. Ezek magyarázzák.

Aki változást mond, okságot is mond. A korábbi állapot az ok. A későbbi a következmény. E három kategória konkretizálja és megkülönbözteti a tapasztalati létet az akárminő léttől.

d. *Kezdet nélküli változás sor*

S most igazolom a tapasztalati és az akárminő lét közötti megkülönböztetést. A tapasztalati létrend egyetemes állítmánya a változás. Minden tapasztalati valóságnak a jelen állapottól különböző múltja van. A tapasztalati létrend egésze változás-sor. Állítom, hogy e változás-sornak kezdete van. Azon az alapon, hogy a *kezdet-nélküli változás-sor* lehetetlen. A kezdet nélküli változás-sor a múlt irányában a végét-elejét el nem érhető végtelenbe nyúlnék. S ami elérhetetlen a múlt irányában, az onnantól hasonlóképpen el nem juthat a jelenig. Ha tehát a tapasztalati létrend kezdet nélküli, akkor a tapasztalati létrend nincs. Ha egy időbeli pálya innen odáig, a jelentől a kezdetig nem járható, ugyan így nem járható meg a múltból a jelen felé. A végtelen számú kézen keresztül ment tízforintos sohasem ütheti meg a markomat, a végtelen számú állapoton keresztül alakult kozmosz nem érheti meg a jelent. A kezdet nélküli változás-sor abszurd ellentmondás.

e. *A tapasztalati létrend végső oka*

A tapasztalati létrend változás-sor. Véges számú állapotokon keresztül ért el tehát a mához, véges számú évek adják meg korát. Van tehát kezdete, meg van benne az első állapot, amely a nem lét után következett. A tapasztalati létrendtől okságra nevelt ember kérdezni kénytelen. Miféle lét okolja meg létesítését? A vele azonos lét nem okol, nem magyaráz. Odébb tolja a kérdést, hátrább a múltba. Hiszen a vele azonos lét szintén kezdetes. S akkor annak kezdetét kell kérdeznünk.

E tapasztalati létrend oka csak egy tőle különböző létrend lehet: *nem tapasztalati*. Van-e mód a tapasztalati létrendet létesítő nem tapasztalati létrendről többet is megtudnunk? Van.

Tagadnunk kell róla mindazt, ami a tapasztalati létrend magát megokolni nem tudásának szükségképpen velejárója. Állítani kell róla mindazt, ami kell ahhoz, hogy elégségesen megokolja a tapasztalati létrendet.

Nézzük előbb az elsőt. A nem-tapasztalati létrend nem lehet változó, hiszen akkor kezdetes, s így maga is megokolásra szorul. Változatlan, kezdetlen, s magamagát megokoló, tehát önmagától való létnek kell lennie. Ha a tapasztalati létrend időbeli, ez a végső okként szolgáló nem-tapasztalati lét csak időt nem ismerő, *időtelen* lehet. Azok a minőségek, melyek a tapasztalati létrend változásait magyarázzák, hasonlóképpen idegenek tőle. Más minőségű, mint a tapasztalati lét. Felette valószínű, hogy a tapasztalati létrend ez elsőül említett kategóriája, a mennyiség is idegen tőle, de ezt itt még el nem dönthetjük.

Előbb meg kell ismernünk a tapasztalati létrend változásainak tartalmát.

III. A VÁLTOZÁS

A tapasztalati világ változik. Mit eredményez, művel ez a változás? Keressük meg a változás kategóriájának *legfőbb osztályait*. Mikben foglalhatók össze a tapasztalati létrend változásai? Ezekhez a legfőbb osztályokhoz a tapasztalati létrend jelenségeinek elemzése révén juthatunk el. A tapasztalati létrend jelenségeit a következőkben e létrend egymásra épülő létfokain vizsgáljuk. Külön az élettelen, külön az élők, s ezen belül a növényi, állati és emberi létfok jelenségeit.

a. Az élettelen világ

Az *élettelen világnak*, miként az egyetemes létnek is, állítmánya az: egy. Egyedek alkotják, akár egy uránérc-darab, akár a Hargita hegye, akár a Csendes-óceán vagy egy pohárnyi folyadék. A természettudomány megmaradásukat tanítja: egyediségüket, annak mennyiségét és minőségét változtatva, de megmaradnak. Ez az anyag megmaradásának elve. Ez még nem osztálya a változás kategóriájának, ez még egy a változással. De alapvetőt mond a változás irányáról. A tapasztalati létrend úgy változik, hogy megmarad, perszeverál. A benne levő erők iránya, törekvése ez. Ami történik, az ezen belül, ezt szolgálva történik. Mi történik? Az egyes egyedek fogynak – kevesbednek vagy nőnek – gazdagodnak. Mechanikai erők két különállót összenyomnak, vagy egy magában állót ketté választanak. Kisugároznak magukból s más egyedek ezt a sugárzást felveszik. Az élettelen világ e változásai a következő létfokokéhoz szegényesek, igen jelentékeny bennük a tehetetlenség (inertia), ha nem indítják-mozdítják-lökik-taszítják, megmarad addig adott egyediségének kereteiben. E létfok egyediségének önépítése kezdetleges az élő egyedek önépítéséhez képest. A *fogyás-növekedés* s az ezekben megnyilvánuló változás-alakulás nagyobbára kívülről, esetleg létfokán kívülről jövő indítással indított és csak kevéssé az egyedtől származó. Növekedése csak időnként szerzés jellegű (a mágneses erejű egyed valamit magához ránt). Fogyása csak időnként adás jellegű: ilyen pl. az uránérc kisugárzása egy közelében lévő egyedre. Alakulásában pedig alig van valami ön-alakító, vagy éppenséggel mást alakító jelleg. Ugyanezen a létfokon belül a szerves vegyületeknél az affinitás következtében nagyobb mértékben jelentkezik az egyedek szerző, illetőleg magukból leadó s alakító tevékenysége.

b. A növényi létfok

A növekedésben-fogyásban adott változás határozottabban szerző-adó jelleget kap az élők világában, mégpedig már a növények létfokán is. Az inertia, ill. az affinitás létformájára itt az

asszimiláció és disszimiláció létformája következik. Az egyedek önépítő tevékenysége szembetűnő. A növényi létfok egyedei napfényt, vizet, ásványokat szívnak magukba, szerzik meg maguknak. E birtokba vétel, birtokba szerzés folyamán szembetűnően alakítják önmagukat. S a disszimiláció folyamatban kiadják magukból azt, amire nincsen szükségük. Az anyag megmaradása itt intenzívebbé lesz, önfenntartás jelleget mutat. De még ennél is többet. A növény egész asszimilációs-disszimilációs élete, szerzés-alakítás-adása túlmutat az önfenntartáson. Magot termel, amelyet odaad környezetének, hogy ez a mag folytassa azt a növényi létét, amelynek folytatására egy vagy több év elteltével a magot kitermelő egyed nem lesz képes többé. Az egyedek önállósága, önépítésük a szerzés, alakítás s a disszimilációban s maghullatásban megnyilvánuló adás – mind élesebben és határozottabban dolgozza ki az előző létfokon is meglevő kezdetlegesebb és mégis ugyanazon osztályokat a változás kategóriáján belül. Az egész tapasztalati léttrend *vonatkozás-összefüggés-változás* kategóriájának legfőbb osztályait.

c. Az állati létfok

A következő létfokon ez osztályok határozottabb és differenciálódó jelleget öltenek. Az egyedek önálló egyedisége, ön- és fajfenntartási tevékenységben megnyilatkozó megmaradási törekvése az ösztön síkjára emelkedik. E létfokon az idegrendszer s annak központjának kialakulásával valami merőben új jelentkezik a korábbi létfokokkal szemben: *a tudat*. Az állat érzékel, s ezen érzékelésből következően törekvése s tudatállapota is van. Az ember értelmi-akarati-érzelmi világának kezdeteivel találkozunk e létfokon. Érzékel s érzékelésének közös vonásait egybegyűjtve, ha nem is az emberi tudatossággal, de absztrahál is. Megkülönbözteti az embert a látott emberek alapján a nem-emberi létezőktől s a ház körüli jószágot is a látott egyedek alapján: nem téveszti soha össze a macskát a tehénnel. Törekvése az összegyűjtött tapasztalatok alapján formálódik ki. Öröme, szomorúságra is képes – érzelmi élete is van.

Szerző tevékenysége magasabb fokú, mint a növények létfokán. Nemcsak az asszimiláció biokémiai folyamatainak bonyolultabb jellege következtében. Az állat mielőtt valamit birtokába szerez, előbb tudatába szerzi s eldönti, birtokába szerzi vagy sem. Az érzékeivel tudatba szerzett valóságnak csak bizonyos neki való elemeit veszi egyúttal birtokba is. S a birtokba vett, melyért egyébként kemény harcot is folytathat, esetleg elraktározza későbbi asszimiláció céljából. A szerzés itt *tudatba és birtokba szerzésre* differenciálódott. Ez a birtokba szerzés már nem merő asszimiláció, azaz önmagává tevással birtoklás, hanem magán kívüli birtoklás: elássa magának a pillanatnyilag felesleges táplálékot.

Önalakítása hasonlóan szembetűnőbb, mint a növényé. De nemcsak önalakításról van itt már szó. Bár a növény alakítja környezetét is, ismerős talaj- és tájformáló munkája, ezen a létfokon azonban már többről van szó. Az állat vackot épít magának. A környezet tudatba és birtokba vett elemeiből házat épít magának, bolyt, fészket, üreget, vackot. Az állat hajlékot alakít magának. *Vacoképítésben* jelentkezik ez a többlet az alakítás osztályában. A változás kategóriáján belül e dinamikusnak is mondható létmegnyilvánulásban.

Adása hasonló fejlettséget mutat. Nem a disszimilációban, nem is magában a fajfenntartásban, hanem az utóbbi hogyanjában. A költés, a fiókák táplálása, repülni tanítása, a kicsinyek nem egyszer életkockázattal történő megvédése jelentősen tágtja az előző létfok adásszintjét. Az emberi létfokon jelentkező áldozat világának mutatja kezdeteit. Különösen a domesztikált állatok esetében. Lovak, kutyák nem egyszer képesek életük „feláldozása” révén gazdájuknak szolgálatára lenni. Adásuk az áldozat felé nyúlik a maguk ösztön- síkú tudatosságuktól megvont határokon belül.

d. Az emberi szellemiség

Mindezen fenomenológiai jellegű elemzésekből eléggé kitetszhetik mennyire *egységes felépítésű* a tapasztalati léttrend. Dinamikus létkategóriája, a változás mennyire azonos törekvéseket mutat. Ugyanazon legfőbb osztályokban absztrahálható e változások tartalma,

akármelyik létfokon vizsgáljuk is e változások tartamát. S mindez mennyire valószínűsíti e tapasztalati létrend különböző fokainak egységes eredetét és esetleg egymásból kifejlődését is.

A tapasztalati létrend legmagasabb fokát képviselő *ember* is osztja e vélhetően közös eredet következményét. Az emberi megnyilvánulások is ugyanazon osztályokba absztrahálódnak, kategorizálódnak, mint az alatta lévő létfokok megnyilvánulásai.

Inercia és affinitás, asszimiláció és disszimiláció, valamint tudat a már látott és tárgyalt három létfok jellemzője. Mi az emberi létfok jellemzője? A *szellemiség*. Elégedjünk meg egyelőre magával a szóval. Ha majd fenomenológiai elemzés alá vettük az emberi változás tartalmait, azután vizsgáljuk meg, hogy a tapasztalati létrendbe tartozik-e; mint ahogy e kérdést az állati tudattal kapcsolatban is fel kell vetnünk.

1. T u d a t b a s z e r z é s

Fogjunk hozzá az elemzéshez. Vizsgáljuk először az ember tudatba szerző munkáját, melynek büszke alapja az a képesség, amelyet értelemnek nevezünk. Miféle tudatba szerző munkára képes ez az értelem? Az állat viszonylag határolt ismereteit messze túlhaladja. Behatol a szemmel nem látható mikrokozmosz és szemmel nem látható makrokozmosz világába. Behatol a jelenségeken túl levő, a nem látható okok világába. Végso és elégséges okokat kutat. Mindebben igénye kielégíthetetlen, egyre növekvő, szinte a megtett út négyzetével egyenes arányban. Mindezekre való igényét – közvetlen vagy közvetve történő történelmi elemzésünk tanúsága alapján – legprimitívebb állapotban is birtokolta (a jelenségek természetfeletti megmagyarázása és megokolására törekvés a primitív vallásokban). E szellemisége az emberi faj velejárója: a legelzártabb, legprimitívebb törzs gyermekei – kultúrkörnyezetbe vive – képesek elemi, közép és felső fokú képződésre. Ha az állati ismerés, tudatbaszerzés csak valamekkora, valamennyi, úgy az emberé a kielégíthetetlen egyre több, a minden; pontosabban: *a potenciális végtelen*.

Ennyire futotta a *Napló* terjedelméből. A folytatás majd akkor következik, ha valakik minden okvetlen igénylik a folytatást.

26.Bokor-nagy-tábori napló

2002. augusztus 5-31.

Budavári, 2002. augusztus 5.

Az elmúlt héten megköszöntöttem nővéremet, Kamillát, 85. születésnapja alkalmából. Közös keresztlányunk, Évike lakásában él. Keresztlányunk volt szüleim első unokája – harmadik gyereküktől, Livitől. Livi nővére és bátyja, azaz Kamilla és én, lettünk a keresztszülők. Évike már két-három éves korában szenvedélyesen fésült. Nem a babáit fésülte, hanem emberi fejeket Ebben élte ki *alakítási törekvéseit*. Szerzés, adás és a többi törekvések még szunnyadtak benne, az alakításiak nem. Én is kötélnek álltam, azaz fésűje elé ültem. S ő alakított. Szerencsére olló nélkül. Ez az alakítás volt gyermek személyiségének legkiemelkedőbb vonása.

Valamelyik nyáron odahaza töltöttem pár napot szüleimnél Mátyásföldön, s Évike is nyaralt a nagymamánál. Már négy éves és alakít tovább: nem fésül, hanem rajzol. Anyám megmutatja nekem a rajzokat, hogy értékeljem. Sietek, megállok egy pillanatra, s röviden mondom: *Anyukám, azt hiszem, négy éves korában minden gyermek tud ilyeneket rajzolni*. Évike jelen van, s hallja, amit mondok. Később kettesben maradunk anyámmal: Tudod, hogy mit mondott Évike, amikor kimentél a szobából? – Mit? – *Nem tudom, hogy a keresztpapának jól esnék-e, ha az ő rajzait is lebecsmérelnék?* Életem egyik nagy hibáját követtem el. Látszik ez a következményekből. De lehet, hogy a következményeket nem magyarázza semmi más, csak az, hogy *individuum ineffabile*, azaz hogy a személyiség – mély titok.

Évike '46-ban született, magam kereszteltem a pólyásbabát – akkor még mit sem tudtam róla, hogy értelmetlen dolog a bubákat megönteni – ahogy Csíkban mondják a keresztelést. A hölgy – megöntötten – 64-ben érettségizett. 64 nyarán, Nagyboldogasszony ünnepén állunk a *Mátyásföld repülőtér* állomáson: anyám, húgom, Évike és én. Várunk a Hévre, alighanem én utazom Nagy Lajos király úti albérletembe. Nagyboldogasszony kötelező ünnep, a szentmise elmulasztása halálos bűn, s húgom – gondos anyaként – megkérdi érettségizett lányát a maga behízeglő, csilingelő hangján: *Évikém, voltál ma már szentmisén?* A kanál megáll a levegőben. S Évikém fojtott hangon elmondja, hogy neki ebből egyszersmindenkorra elég volt, és sem ma, sem máskor nem megy többé szentmisére. Nem maradtak meg a szavak pontosan az emlékezetemben. De ha megmaradtak volna is, a kottát úgy sem tudnám aláírni. Végelszámolás íze volt. Egy ifjú hölgy kivívja magának a szabadságot. Anyja – dicséretére legyen mondván! – szó nélkül tudomásul veszi 18 éves keresztyéni jámborságra nevelő jószándékának záróvizsga-dokumentumát... Édesanyám és én nem érzünk indítást, hogy beleszóljunk anya és lánya párbajába. Lapítunk? Ó nem, csak diszkrétek vagyunk.

De azért a vér nem válik vízzé. Évike beiratkozik a műegyetemre, tovább bontja a maga fésülés-, rajzolás-, stb. alakítás-erőit: építészmérnöknek tanul. Én is maradok a szakmámnál: a tempózás mellett legszerelmesebb Jenő fiamnak mosom az agyát: kétéves és egyszemélyes filozófiai tanfolyam formájában.

A legelsőt ebből a műfajból a Gyűjtőfogházban tartottam érdeklődő vezérkari tisztek számára. Le is írtam akkor egy WC-papír csomagra – gyöngybetűkkel és ceruzacsonkok segítségével (derék, megbízható s készségesen segítő csendőrök voltak a házimunkások, s gondoskodtak a csonkokról) – *Demény Palinak*, aki értékelte nem ércbe vésett munkámat. Csupa kegyelmes úr vett körül. Az ügyész nekem is halálbüntetést kért, de nem kaptam. Papot és szocdemet a kommunisták nem akasztottak, s így halálra se ítélték őket. De vezérkari tiszteknél, csendőrfőtörzsmestereknél ilyen tabuk nem léteztek, őket simán és bőséggel ítélték halálra. Olyannyira, hogy volt az elvtársak között olyan is, akinek az volt a dolga, hogy kettéválassza a halálra ítélteteket, s azok egyik felének megkegyelmezzon. De nehogy véletlenül egyszerű legyen a dolog, nem mondták meg ennek a szerencsés csoportnak, hogy

kegyelemben részesültek. Higgye csak az a fránya vezérkari vagy csendőr pár éven keresztül minden zárkanyitásnál, hogy *most visznek akasztani*. De nem! Csak azért nyílik a zárkaajtó, hogy kivihesse, kiönthesse a rab a *küblijét*. Kemény fickók voltak, ezt is kibírták. Majd két-három év múltán közölték velük, ha közben nem akasztották fel őket, hogy a *köztársasági elnök úr megkegyelmezett nekik*. Volt, akinek a szíve nem bírta ezt a bizonytalanságot: mért nem akasztják, ha egyszer halálra ítélték?! Az ilyent gyógyszeres kezelésben részesítette valamelyik raborvos. Vagy használt, vagy nem. Általában használt. Fiatal legények voltunk ott együtt. Nos, ezek voltak a *kegyelmes urak*. Ezeken gyakoroltam magam a filozófia oktatásában.

Az egészet csak azért mondom el, mert magát ateistának valló egyetemista keresztlányomnak egyszer csak ezt mondtam a 60-as években: *Évikém, én megszűnök számodra keresztapa lenni, s visszaminősülök nagybácsinak, ha csak el nem végzel nálam egy filozófiai tanfolyamat*. A minősíthetetlen fenyegetés hatására Évike ráállt a tanfolyamra, becsülettel el is végezte, s maradt – továbbra is meggyőződéses ateista, vagy legalább is meggyőződéses misérenemjáró. Nyilván nem szóltak hozzá – *cáfolhatatlan* filozófiai érveim. Nem is cáfolta őket. Azóta sem. Eltelt közben közel 40 év, de nem tisztáztuk ki, hogy mért nem ért cél a tanfolyam. Ha valami nagyobb arányú céco van velem: aranymise, a Bokor 50 éves, rehabilitál az Egyház, mindig megjelenik ezeken a családi-vallási olimpiákon. Egyébként családunknak az a tagja, akit gyakorlati Jézus-utánzásban, azaz a rászoruló családtagokon segítő szeretetben, nem ver senki! De ebben az ateizmus-dologban még nem sikerült szóra bírnom őt. Mélylélektani okai lehetnek. Gyermek korában sérült. Vagy az anyjától, vagy tőlem, aki *lebecsméreltem* a rajzait.

Budavári, 2002. augusztus 6.

Nagy nehezen összeállítottam a *Napló* 25. füzetét. Év közben könnyű, mert négy hetenként van négy vasárnap. Vasárnaponként meg van Adyligeten mise, azokra készülök leírt prédikációval, s annyi minden történik a négy hét alatt, hogy ha ezekről beszámolok s hozzázárakom a négy prédikációt-*jegyzőkönyvet*, már is kivan a napló következő füzete. De nem így van a nyári hónapokban. Csütörtöktől vasárnapig lelkigyakorlat. E négy nap alatt meghalni sincs sok idő, hát még naplót írni. Még kevésbé prédikációt írni. Mindent csak *ex hasibusz* (hasból, hasalás, stb. – diáknyelv)! Ezt lehet szépen is mondani: mindent csak úgy, ahogy a Lélek adja és mondja. Egyszer csináltam egy kísérletet. Magnóra vettem egy prédikációm. Lehet, hogy a templomban megfelelt, de használhatatlan volt a *Napló* számára. Újra kellett volna mondatról-mondatra írni az egészet. Hiába, Kölcsey okos ember volt. Nemcsak Himnuszt tudott írni, a stilisztikához is érett. S leírta: *Több kíváncsi az írótól, mint a beszélőtől*. A beszédnek kottája van: szünetek, hangmagasság, hangerő, gesztusok, pofákat vágás. Mindezt nem lehet papírosra rögzíteni, s marad csak a puszt szöveg, amely kellően slampos, Ha nem volna slampos, elaludnának tőle a kedves hívek. A slamposságok adják nemegyszer az élő beszéd savát-borsát.

A lelkigyakorlat utáni hétfőn pedig felmegyek Pestre elintézni az elintézni valókat, s már is itt van a következő csütörtök. S közben illenék valamit a kertben is csinálni, mert aki csak szüretelni akar, az nem szüretel semmit. Hát így voltam a múlt kedden is. A lelkigyakorlat után felutaztam, megköszöntöttem a nővéremet, s aztán neki fogtam Naplót csinálni. Ezer szerencse, hogy az egyik hétvégére meghívtak a Hangtáborba, s arra gyártanom kellett egy tisztes predikációt. Meg a lelkigyakorlatok végén a záró elmélkedéseimet számítógépbe ütöm, s így aztán e nyersanyagokkal már leülhettem. De kevés volt a nyersanyag. Mit csináltam. Az utolsó öt lapon belekezdtem egy filozófiai tanfolyamba. Hátha megerősít mást is ateizmusában, nemcsak a keresztlányomat. Amikor kész lett, V. Feri még segített a képet behelyezni a Napló elejébe, K. Pista meg elvállalta a nyomdai lebonyolítást, s én utazhattam vissza Budaváriba. Vonattal jöttünk s azon találkoztam Metzger Évikével. Mondta, hogy ez

évben lesz hetven éves. Több, mint 40 éve ismerem. Maoista volt a férje, a Miska. De azt a Jézust, akiről én beszéltem, tiszta szívéből szerette. Jól megértettük egymást. Évikével máig is. Miska hamar meghalt.

Stoppal jöttünk Zánkáról. Egy szigetszentmiklósi fiatal pár kereste Trabanttal *Kapolcsot*, a *Művészeti heteket*. Útba igazítottuk, ők meg kiraktak Budaváriban. Nyugodt hétvégem volt. Mázolgattam is. Meg írhattam a vasárnapi prédikációt is. Pista nem érti, hogy mit tudok két-három órát dolgozni egy prédikáción. Nem annyit dolgozom rajta. Egy egész hetet. Az utolsó simításokat vasárnap hajnalban végzem rajta, s nyolckor megyek át harangozni a templomba. Olyan közösségem van, hogy minden készülést megérdemel. Gyálról, Ajkáról, Bokorligetről, Széphalomról jöttek, meg a helybeliek. Olvasom ugyan a szöveget, de a felolvasás teszi lehetővé, hogy mindent belerakhassak az előadásba, mint a színész... aki csak azért tud teljesítményt nyújtani, mert a szöveget nem kell létrehozni. Az számára is adott, neki is csak formálnia kell a kész szöveget.

Budavári, 2002. augusztus 7.

Napló és *Koinónia* egymást kergetik. Havi folyóiratok volnának ők – nagyjából. Azért csak nagyjából, mert a *Napló* – négyhetes ritmusban – élete első két évében 13-13 számmal jelenik meg, a *Koinóniának* viszont van két duplaszáma (júni-júli, ill. aug.-szeptemberi), s így évenként csak 10 szám lát belőle napvilágot. Az idei aug.-szeptemberi szám már kész volt július utolsó napjaiban, hogy elérje a júliusvégi *inárcsi misét*. A *Koinóniát* nem egészen én írom, hanem mások is írnak bele... De az évi 23 számot csak meg kell írni, illetve szerkeszteni. Ha csak ennyi volna velem a dolgom! De felcsaptam tipográfusnak is. Ebben az a rossz, hogy állásokat halmozok, s az a jó, hogy az egyes feladatoknál (megírás, korrektúra, tipográfia) jelentkező átfutási idő bármikor leszűkíthető egy éjszakára, ha szükséges. Szóval: hajrás a munka, s a hajrát jelzik nemegyszer a sajtóhibák.

De augusztus elseje már Budaváriban ért, s csütörtökre esett. Ez volt az idei nyáron az egyetlen csütörtök, amelyen nem indult lelkigyakorlat. Ezt a hétvéget szúrtam ki a széphalmiak számára, hogy láthassam őket legalább egyszer a nyáron – a nagy, három hónapos prédikálási-szünetben. Június 2-án volt a tavaszi utolsó mise Adyligeten. A következő vasárnapra – június 9-én – ökörsütést ígérve még el tudtam őket csábítani aranymisére Nagyorosziába, de akkortól fogva várhatjuk az őszt: szeptember 8-án leszek náluk újra vasárnap este szentmisén. Ez az ára annak, hogy nyaranta lelkigyakorlatokat tarthassak. A lelkigyakorlatok csütörtökön este kezdődnek a hat órai szentmisével. Azért csütörtökön, mert így csak az egy pénteki napot kell kivenni szabadságnak a három-négy napos lelkigyakorlatra: csütörtök estétől vasárnap ebéd utánig... Nagyobbára hullá vagyok a végére, de a következő csütörtökig restaurálom magam – ahogyan szokás azt csinálni ódon s még ódonabb tárgyakkal meg személyekkel. Augusztus 4-én Széphalom, ill. Adyliget volt Budaváriban... Azaz olvastam nekik a prédikációt – a Máté 16,13-21-ről. Az alábbi.

Budavári, 2002. augusztus 8.

Asszonyokat, gyerekeket nem számítva – ötezer ember kicsorduló bőségu megvendéglése az, amiről hallottunk. Ha itt *csodás* kenyér- és halszaporítás történt, akkor a mai evangélium üzenetértéke ennyi és nem több: *Ez a názáreti Jézus nem akárki*. Nem akárki, és éppen ezért ötezer embert megvacsoráztatni – asszonyokkal, gyerekekkel együtt tíezret –, mi az annak, aki az Isten fia?! Tíezzer vacsora ötszáz forintjával is számolva – ötmillió forint, s Budapest belső kerületeiben ma mindössze egy pár négyzetméternyi telek vásárolható ezért az összegért. Aki világot is tud teremteni, annál az ilyen feladat nem számos.

Ha viszont nem történt volna semmi csoda, akkor komoly üzenetértéke van a mai történetnek. Mi ez az üzenet? Hát ez: ha van öt kenyérem s két halam, akkor azt kell bedobnom. Láncreakciót válthat ki a bedobás: hatására bedobhatja más is, amije van, s egyszeribe jóllakik

tízezer ember. Mért tudta Jézus bedobni, amije volt kis csapatának? Mért nem tudja *más* bedobni azt, amije van? Ezt a *mást* talán lecserélhetem azzal, hogy *én meg mi*; s akkor ez a kérdés: Miért nem tudjuk mi bedobni ilyen totálisan azt, amink van. Válaszolok a kérdésre: Jézus nem méreget, mert nincs semmije. Mi meg méregetünk, mert rengeteg kacatunk van. Az az ország, amelyről Jézus beszélt, nekünk álom, álmodozás, utópia; Jézus számára pedig reális lehetőség. Azért az, mert semmi más ügye nincs, mint ez az Ország. Ezért tudja bedobni, amije van. S számunkra azért utópia, mert nekünk rengeteg fontos dolgunk van. Ez a rengeteg fontos dolog összefoglalható egyetlenegybe: pénzt kell keresnünk, s csínján kell bánnunk a bedobásokkal, mert holnap reggel csak akkor tudunk tejet, zsemlét, vaját vásárolni az ABC-ben, ha nem költekezem ki, meg ha nem áldottam meg a két halam s öt kenyere – tízezer ember megvendégelése céljából.

Az Országból azért nem valósult meg a kétezer esztendő alatt nagyjából semmi, mert az országot lecseréltük valami másra; mondjuk ezt a *mást* – egyháznak. Mi az egyház? Most egy fura, magam által is most először megfogalmazott meghatározás következik. Ez: *az egyház a dolgok Jézus előtti rendjének Jézus utáni folytatása*. Mit jelent ez? Röviden mondom el: vannak benne papok és nem-papok, azaz kedves hívek. Elsőül is a biztos jövedelemmel rendelkező papok, akik ellátásuk fejében megszervezik, hogy a társadalom vallásos része (kezdetben az egész társadalom vallásos volt) elragadtatását fejezi ki Jézus iránt. Nem annak a megvalósítására szervezik meg a társadalmat, amit Jézus tanított. Amit Jézus tanított, arról azt állítják, hogy az megvalósíthatatlan. Megvalósíthatatlan, mert a társadalom akkor lehetséges, ha van katonaság, rendőrség, azaz a törvény – törvény, tehát kikényszeríthető. Aztán vannak az egyházban a nem-papok, akik hallgatják, amit a papok mondanak, s tudomásul veszik, hogy Jézust dicsérni kell, s hogy amit Jézus tanított, az nem megvalósítható. Dicsértessék a Jézus Krisztus! – a köszöntésünk. Sokra megy vele Jézus. Azzal mehetne valamire, ha erre figyelmeztetnénk köszöntésünkkel egymást: Utánoztassék Jézus Krisztus! Ne dicsérjük, hanem utánozzuk őt! Meddig? Mindörökké. Amen. Köszönhetnék a keresztények egymást még így is: Jézus megvalósítható!

Nincsen indításunk utánozni őt. A Jézus előtti rend látszik az ember, a világ megmásíthatatlan rendjének. Erről spekuláltam, amikor elővettem Wass Albert *A funtineli boszorkány* c. regényének második kötetét – második olvasásra. Mikor olvastam először? Két hete. Nem túlzás ez? Regényt két héten belül újraolvasni? Felolvasok belőle valamit. Ebből megítélhetitek, hogy eltúlzom-e a funtineli boszorkány iránti érdeklődést.

Dédánál még széles a völgy, de ha a bisztrai fűrész elhagyod, s odaérsz, ahol a Galonya zöld vize a Marosba beleomlik, egyszerre köréd gyűlnek a hegyek... Az erdők lába lelóg a rohanó vízig... Csupa erdő. És sehol tanyát, falut nem lát a pillantásod, kétnapi járóföldre sem. Ma már, sajnos, vasút visz arra... köpi a füstöt a hegyek között, korom piszkítja a Maros vizét, s a mozdonyfütytyöt iszonyodva visszhangozzák vissza a sziklák...

Mert tudod, valahogy így van ez: az ember jár-kelel a világban, mint valami nyugtalan vadállat, és valamit keres. De alighogy megtalálja, már hasznát akar belőle, és ezzel el is rontja a dolgokat. Mert a világ nem arra való, hogy hasznát hozzon valakinek. A világ arra való, hogy szép legyen, békés legyen, jó legyen, Hogy élni lehessen benne, fáradtsággal, de haszon nélkül. Mert az élet értelme a szép. És a haszon a leghaszonatlanabb szó, amit az ember valaha kitalált. Pedig ma már annyira van vele, hogy ha valami szépet meglát, nyomban arra gondol: mi hasznom lehet ebből? S ezért van az, hogy amit ilyen céllal fölépít, az hamarosan le is dől. Legtöbbször egy másik ember dönti le, aki irigylő a hasznát, és a helyén nem marad más, csak egy folt csalán: az ember örök nyoma. A Szalárd torkában is hasznát kereső emberek éltek, gyilkolták az erdőt, s ma már csak a csalán őrzi az emléküket. Ahány apró gonoszsgot elhullattak, annyi szál csalán nőtt ki a földből, és nőni fog, ameddig áll a világ, emlékeztetőül.

Nem az én megrendelésemmre írta, hogy idézhessem mai prédikáciomban. Akkor írta még – ’59-re lett kész vele – amikor nem is tudhattam, mondhatok-e még egyáltalán prédikációt

valaha. Több mint negyven évvel ezelőtt írta e sorokat Wass Albert, aki tíz esztendővel idősebb nálam, s tíz év nagy idő. Olyasmiket tudott ő túl az ötvenedik évén megfogalmazni, amik – hiszem – mindörökre feledhetetlenek lesznek, mint pl. a fenti sorok is. Miért? Mi van e sorokban? Csak ennyi: Elrontjuk a világot, ha hasznót akarunk belőle, Jézus pedig nem rontja el a világot, mert nem akar hasznót belőle! Ő csak azt akarja, hogy az öt-tízezer ember megvacsorázhassék, s ez neki többet ér minden haszonnál! Mi pedig elrontjuk a világot, mert azt mondjuk, hogy dicsértessék a Jézus Krisztus, majd e dicséretmondás jegyében s buzgón imádkozva hozzáfogunk napi tevékenységünkhöz, és hasznót hajtó tevékenységbe kezdünk ahelyett, hogy leutánoznánk őt. Hogyan tudnók már leutánozni őt?! Amíg Jézus názareti vállalkozó volt, ő sem csinálhatott mást, mint a többi ember. Kiszámította az anyagárat, a műhely amortizációját, a munkadíjat, a rómaiaknak s a helyi hatalmasságoknak (Heródes, Kaifás) fizetendő adót, végül rátette a maga hasznát, s megmondta, hogy mibe kerül az árú. Nem azt kell-e mondanunk Jézusnak és Wass Albertnek címezve egyaránt, hogy a lét, s a valóság ellen hadakoznak. Élni ugyanis csak úgy lehet, hogy az ember a költségekre ráteszi a maga hasznát.

Csakhowy ettől az élettől ment el a kedve Jézusnak mindörökre, s ment Jánoshoz keresztelkedni, meg a pusztába. Csak azért, mert nem akart többé haszonhoz jutni. (S nem azért, mert igazat adott Jánosnak az Isten szórólapátjáról, vagy tagadta azt. Nem érdekelte őt különösebben a kérdés: mielőtt lenyomta János a vízbe, amíg a víz alatt tartotta, meg amikor két másodperc után felengedte – semmikor sem. Alighanem azt gondolta Jézus, hogy van örök tűz a bűnösök megbüntetésére. Olyan ez, mint az eredeti bűn. Arról sem beszélt Jézus soha. S hogy nincs pokol, arról sem. De fűjjük erősen a passzát szelet!) Ezzel szemben tény, hogy feladta iparát, s megkeresztelkedése s a pusztai 40 nap után sem megy vissza műhelyébe, hanem tanítványokat gyűjt, akiket hova tovább el is lát. De nem hasznót hajtó további tevékenységének, nem is a tanítványok hasznót hajtó tevékenységének a segítségével. Ő is, a tanítványok is tevékenykednek, de nem a haszon elvi alapján. Hanem a hasznót eleve lehetetlenné tevő elv alapján: ingyen kapták Istentől a kézrátételes gyógyítás tudományát. Az ingyen megszerzett tudást nem szabad pénzért továbbadni, hasznosítani. Tilos bármiféle számlázás: *Ingyen kaptátok, ingyen adjátok!* De a hálás gyógyultaknak szabad és illik gondoskodni gyógyítójukról: mert *méltó a munkás a maga táplálékára*. Nem is volt a tanítványoknak semmi kifogásuk az ellátás tárgyában, ahogy az utolsó vacsorán megvallották (Lk 22,35).

Nem lenne sokkal egyszerűbb a számlakiállítás? Biztos, hogy egyszerűbb lenne. A gyógyítottaknak nem kellene hálásnak lennie. Nem kellene gondolkodnia azon, hogy mivel hálálja meg, amit kapott. Ha borsos a számla, szívhatná a fogát, s a jó fenébe küldhetné – csak magában! – gyógyítóját. Egyszerűbb lenne, mert nem lépnők át az emberi és az isteni lét határát. Nem kezdenénk Istenhez méltóan gondolkodni és élni. Jézus is nyugodtan visszamehetne műhelyébe, s kiállíthatná számláit, mint korábban. De Jézusnak nem ez az egyszerűbb. Neki és Wass Albertnek nem egyszerűbb az, amitől a csalán belepi az erdőt. Neki sátáni és sátánibb az, amitől a csalán belepi az erdőt. Az *egyszerű* – Jézus számára szent szó. Az az egyszerű, ami keveretlen. Jézus a Szentlélek szimbólumát, a galambot mondta keveretlennek, egyszerűnek. S a Lélekben van valami a haszonlelésből? Nem gondolnám. A Lélek a tiszta hasznót-hajtás világa. A Lélek az önzetlenség, a mindent-adás, az önmagáról megfeledkezés, a legtisztább szerelem világa. A Lélek az Isten és nem a haszon világa.

Jézus arra vállalkozott, hogy a Haszon világa helyére az Isten világát helyezze. Tizenhárom személy esetében próbálta ki. Kellott hozzá, hogy életközösségre lépjenek: közös legyen a foglalkozásuk, legyen pénztárosuk, s a Mennyei Atyának hálások legyenek azért, ami nekik a közösből jut. Külön igényeikről le kellett mondaniok. Lemondtak. A múlt heti lelkigyakorlaton mondta az egyik tizennyolc éves kislány, hogy ő hogyan vállalná ezt, mikor

neki igénye van arra, hogy szoláriumba járjon. A tizenkettőnek nem volt ilyen igénye, A napon barnították magukat, mert zsidó földön jó erős a napsütés.

Kerestem Jézus nyelvében a haszon szót. Végül is megtaláltam a megfelelőjét. Így mondták zsidóul – de talál érthető magyarul is – MAMMON. Nem szolgálhattok a haszonnak is, és az Istennek is. Mert vagy gyűlölni fogja az egyiket és szeretni a máikat, vagy az egyikhez ragaszkodik és a másikat megveti majd. Nem szolgálhattok két úrnak! – mondta tanítványainak. Mi tanítványok vagyunk-e? Jó lenne, ha azok lennénk. Amen,

Budavári, 2002. augusztus 9.

Augusztus 6-án, kedden Cserépváralján voltam. A Böbe a bűnös benne. A Böbe egy idén végzett gyógypedagógus, akivel már négyszer találkoztam. Először pünkösdkor Magyarúrsen, másodszer a Hangtáborban Csongrádon, harmadszer lelkigyakorlaton Budaváriban, s negyedszer a szolnoki *Napvirág* közösség táborában Cserépváralján. Mindez alig két és fél hónap alatt. Csak ő a bűnös, mert én ahova hívnak, oda megyek.

Úgy volt, hogy Pista visz és hoz. Lebetegedett szegény. Megtelefonálta Böbének, hogy nem tud szállítani. Böbe küldte Pista helyett Pistit és Editet Váraljáról, s én már hétfő este 11-kor ott voltam. Csak éppen díszkaput nem emeltek. Jó fáradt voltam. Hamar aludni mentem, kiváló cellát s fekhelyet kaptam. Másnap magas iskolát láttam. Kilenctől egyik volt a foglalkozás. A tízparancsolat első kettője volt a téma. Az előadók nem sokat beszéltek, helyette megfogalmaztak egy kérdést, s az ott levő kb. 25 ember mindegyike, én is, elmondta, amit gondolt. Az előadó összefoglalt, s feltette a következő kérdést. Ment az újabb kör. A végén megkérdezte, hogy akar-e még valaki a témáról valamit mondani. Nagyon fegyelmezett társaságot láttam, senki sem beszélt mellé vagy fölöslegesen. Összeszokott csapatmunka volt. Látszott rajtuk, hogy nem először csinálják.

Délután háromkor egy szentmise keretében elmondtam nekik a kenyérszaporítást meg a funtineli boszorkányt. A misében nem akaródzott nekik hozzászólni a témához, de nagyon szépen imádkoztak hozzá. Talán nem beszéltem el a fejük felett. Nem jobban, mint a Bo-korban?! Mise után megnéztük a Bükköt. Aztán beültünk a kocsiba, s végigbeszélgettük az utat Pistivel és Edittel... jó volt: teljesebben látom őket.

Budavári, 2002. augusztus 10.

Levelet kaptam: *Kérlek gazdagíts minket tapasztalataiddal, írd nekünk a lelkigyakorlatokról néhány gondolatot. Alább felsorolok néhány kérdést – szerezzetl Zoli.*

1. Hogyan alakult ki az első lelkigyakorlatod vezetésének szükségessége?

A hagyományos katolikus lelkigyakorlatok tartalmán és formáján a '48-49-es tanév folyamán jutottam túl. A tartalom ez volt: Isten irgalomból s Fia halálának érdeméből megmentett téged a pokol örök tüzétől, amire nagyon is rászolgáltál Ádám meg a saját életed bűneivel. A tartalom ez lett: Jézus meghívott Országába, tanítványnak hívott meg, a maga élete lekoppintására hívott meg: hogy kicsi légy és szegény és hogy ne bánts senkit, hanem mindenkit szeress; mert csak ezáltal lehetsz istennektetsző, csak ezáltal üdvözülhetsz. A lelkigyakorlat végére azt is tudtad, hogy közösséget kell találnod magadnak. Azt is, hogy jövőre is részt akarsz venni egy ilyen lelkigyakorlaton.

A forma ez volt: kaptunk naponként két félórás szentbeszédet, s utána – ha módunk volt rá – csendben voltunk, imádkoztunk az imakönyvünkből, s olvastunk a szentek életéről. A forma ez lett: kis szünetekkel állandóan folyt a szó belőlünk. Az előadó mondta a magáét, s a hallgatók vitáztak vele. Ez így volt reggeltől estig, persze szentmisével kezdtük a napot, s volt esti záró imádság is. Törekedtünk bentlakásra is, s ez esetben éjjelig vitáztak a résztvevők a hallottakról.

2. Mikor vezettetted az első lelkigyakorlatot?

A '42-43-as tanév folyamán tartottam első ízben lelkigyakorlatot a sátoraljaújhelyi piarista diákoknak – hagyományosat. '45 februárjában találkoztam Debrecenben Kolakoviccsal, a földalatti csoportok szükségességét képviselő horvát jezsuitával, s ezzel megindult lelkigyakorlataimnak tartalmi-formai átalakulási folyamata. Főleg Debrecenben és Budapesten tartottam ezeket a lelkigyakorlatokat. De országosan is viszonylag kevés város maradt érintetlen. '48 nyarától '52 nyaráig, letartóztatásomig az alábbi vidéki városokban tartottam – több ízben is – lelkigyakorlatokat: Szeged, Miskolc, Pécs, Győr, Sopron. Aztán: Kisvárd, Szolnok, Hódmezővásárhely, Nyíregyháza, Kiskúnfélegyháza, s alighanem még másutt is, de ezekre már nem emlékezem. Nem egyedül csináltam. Minden valamire való pap ezzel szórakozott akkoriban. Nem voltak nagyon sokan, de voltak. Hadd említsek egy párat a főcsővezetők közül: Juhász Miklós és Török Jenő piaristák, Himfy Ferenc, Lakos Endre, Ikvay László, és meg sokan mások. Halálra szánt csapat voltak, nem sokat mérlegeltek, hogy mit szabad és mit nem... Széles rendet is vágott köztük a Szovjettől okosított Párt, az ÁVÓ.

A börtönévek alatt egyszer hozzájutottam egy Babits-kötethez. Nem emlékszem már, hogy kikkel voltam akkor együtt a zárkán, de a *Jónás könyve* gondolatai alapján tartottam nekik egy szabályos lelkigyakorlatot. Volt időnk rá, „zárkások” voltunk! Ez annyit jelent, hogy nem vittek dolgozni bennünket, *csak rohadjunk a zárkán!* Hát hogy annyira azért ne rohadjunk, végeztünk egy lelkigyakorlatot.

A fejlődési folyamatok akadoznak, a fejlődési folyamatok időnként le is állnak. '48 és '52 között jól meglendültek, aztán elcsitulnak. Két évtizeden keresztül csak olyan lelkigyakorlatról lehet hallani, amelyet X. vagy Y. jezsuita tartott ott, ahol ő volt a sekrestyés: egy személynek, napi egy elmélkedéssel, de egy héten vagy akár harminc napon keresztül is. Nem volt ez általános, inkább fehér holló. És hagyományos volt a javából: hallgatás és hallgatás, csak a lelkigyakorlatos *punktákat* adó atyával beszélgetett, aki ilyenén résztvevett. Mindez Loyolai Szent Ignác lelkigyakorlatos könyve alapján.

'52 nyarán már csak egyetlen lelkigyakorlatot tudtam tartani. A félelem már teljesen lemerevítette az országot. A győri aulában azt mondták a papok, hogy Bulányi is csak azért ugrál, mert beszervezték: csak gyűjtse egybe azokat, akiket majd elvisz a rendőrség! 18 évet kellett várnom a folytatásra. 1970 nyarán tarthattam újra lelkigyakorlatot. A Csatárkán, a Zöldfa-utcában egy 15 négyzetméternyi faházikóban és az Oltáriszentséget nap közben egy *burzában* – az orgonabokorba akasztottuk. Öten voltunk. Mind fiatalok. Én is – a magam 52 évével, de a többiek igazán: Ildi és Imre 24, Zsuzsa 23, Jenő 21 évesek voltak. Miséztünk, elmélkedtünk, a délutánt meditációval kezdtük az Oltáriszentség jelenlétében, este megint imádkoztunk, s napközben talán valamelyik KIO kötetet bíráltuk... mert '71-re készült el az első kiadás, amely aztán érvényben maradt '84-ig. Akkorra készült el a második kiadás, amelyet '90-91-ben már ki is nyomtathattam. De lehet, hogy már Szent Pált analizáltuk. Olyan emlékem nincs, hogy előadásokat gyártottam volna rá. Legalább is semmi nyoma nincs a Karácsonyi Ajándékban, ebben másfél évvel később induló szamizdatban. Meglehetne kérdezni tőlük: mire emlékeznek? Velük indult újra a Bokor, ők a második nemzedék első fecskéi. Egy szót ejthetünk is róluk. Ildi nem ment férjhez, s gyereket fogadott, van egy tíz éves Annája. Imrét elvette Ancsa s szült neki kilenc lányt meg egy fiút (velük laktam, amíg lakást nem kaptak, s a Márczi-lányokon szerezhettem be első nagypapa-élményeimet). Jenőnek, Zsuzsának *csak* 4-4 gyereke van. De az ilyen kevés is elfogadott a Bokorban... igaz, *a futottak még* kategóriában.

De ezután meglódult a hinta. Már ebben az évben (1970!) tartottam egy lelkigyakorlatot az *öregeknek* is. Azt hiszem ez is öt fős volt! A Teri, a Jóska, a Lilla s az Ilus. Ez is a Csatárkán volt. Az öregek – 37 és 41 év között terültek el. (Ezeket hívjuk ma a Bokor első nemzedékének, s az előzőket pedig második nemzedéknek.) De hát ez volt e nevük. Az előző lelkigyakorlatozó társaság is egy kisközösség volt. Nevük még nem volt, később kapták:

Fiatalok I. Ezek is egy kisközösség voltak, s ők is később kapták a nevüket: *Öregek I.* Terit (Kovács) és Jóskát (Merza) ki nem ismerné a Bokorban? Lilla már haza ment (18 éve temettük), s Ilus közel harminc éve nincs közöttünk. S volt még egy harmadik lelkigyakorlat is: a papoké. Azon valamivel többen voltunk. Azt hiszem ezek: Halász Bandi (tavaly temettük) Havasy Gyuszi (hat éve temettük), Bisztrai Laci, Dombi Feri, Barcza Barna (négy éve temettük) Tiry Pista (sok éve temettük). Ők 1915 és 1933 között a születtek.

A következő években exponenciálisan növekedett a lelkigyakorlatok száma. Az 1973. évben már tizenhárom lelkigyakorlatot tartottam. Az igények nem akartak szűnni. Az országnak a hierarchiától még le nem félemlített papjai küldték hozzánk fiataljaikat... Mi pedig – ezen események hatására is – megértettük, hogy a csoportvezetés meg a lelkigyakorlat-vezetés nem papi kiváltság, hanem a tanítványi lét velejárója, s megszavaztuk, hogy az első két *civil*, *aki lelkigyakorlatot tart*, legyen Péch Lilla, akit 18 éve temettünk, és a fiatalok közül Mlecsenkov Angel, aki manapság bizonyos vidékeken az *Öcsi bácsi* névre hallgat, de 73-ban a Bokor fiataljai közé tartozott, s csak a második nemzedékbe – a Lila volt az *öreg*, az első nemzedékbe tartozó, akivel már '49-ben találkoztam Schmidt Márti csoportjában. A következő civil lelkigyakorlatoztató kettős Andi (öt éve temettük) és Jenő volt (a második nemzedékből, a négy gyerekes). Azért vigyáztunk: az *öreg* Lilla és Andi szárnyai alatt repülhettek a *fiatalok*: Jenő és Öcsi bácsi.

Ez a lódulás egyfolytában tartott a 80-as évek végéig. A 90-es években megkevesbedett a Bokor lelkigyakorlatozási kedve. Ma az én lelkigyakorlataim közönsége is felerészben a HANGosokból adódik. Azt hiszem az új lódulást már a Hangtáborok jelentik, meg az, amit tavasszal Magyartésen s a nyáron Cserépváralján láttam. Adja Isten, hogy ez a lódulás is sokáig tartson.

3. Tartalmában az első és a mostani miben különbözik?

Mindig azt mondom, amivel tele vagyok Azt tudom csak elmondani, amivel teli vagyok. Ami tegnap szakadt ki, vagy ma szakad ki a lelkemből. Gondolom, ezzel más is így van, aki azt mondja, amit belül hall, s nem mástól megtanult. Nem mondhatom el fejlődéstörténetemet. Csak azt, hogy számomra a kinyilatkoztatás az emberi természetbe van írva és nyitott, és naponta látok s tapasztalok újat. Az, hogy *új kinyilatkoztatás már nem várandó* – számomra kínaiul van. Nem hatvan év, de egy hét is újat és mást hoz. Minden lelkigyakorlat előtt feszült, fejfájós, ideges vagyok, mert képtelenség számomra megtervezni, hogy mit fogok mondani. Nektek kell kihúznatok belőlem azt, amit mondok. A szavatok, a hangotok, az arcotok, a mosolyotok dönti el, hogy mit mondok. Akkor is, ha felolvasom a magam vagy más írását. Előzménye van annak, hogy mit olvasok; – bennetek van. S ez tesz feszültté. Amikorra elmondom az első prédikációt, s felírtam valamennyit kérdéseitekből, megnyugszom. S általában holtfáradt vagyok, amikorra elmentek. Különbözik a múlt heti s az e heti, mert állandó lázban égek, s mert a múlt heti csapat nem az e heti csapat. De azt hiszem, hogy ezzel többé vagy kevésbé mindenki így van.

4. Milyen irányú változást figyeltél meg az elmúlt évtizedek alatt?

Kettőt. A tanítványból előbb-utóbb tanító lesz. Ha valaki pár éven keresztül közösségbe jár, előbb utóbb maga is létrehív egyet. Az így támadó csoportvezetőknek aztán olyan igényük támad, hogy közös erővel megtartott lelkigyakorlatra menjenek. Ezért megállapodnak egymással, hogy te is tartasz egy előadást a lelkigyakorlaton, ő is, én is. Te is elméledsz egyet, ő is, én is. Ezt mondtuk csoportvezetői, avagy B-lelkigyakorlatnak. Rendre négy napos volt. Félnaponként egy-egy elmélkedéssel és előadással. Ilyen először '72-ben volt; összefogta egyúttal az alakuló közösségeket: fiatalokat, öregeket, papokat. Ez az egyik megfigyelés.

A másakra tíz év múlva került sora. Kezdtük megúnni a sok szöveget. Mindig tudtam a lelkigyakorlatos hagyomány alapján, hogy a csend, a csend, a csend a feltétele annak, hogy történhessen valami a lélekben. Képviseltem is, de lehurrogtak: Csak nem képzeled, hogy

azért utazunk száz kilométereket, hogy hallgassunk, s nézzük egymást! Aztán meghirdettem 82-ben, amikor eltiltottak a templomi szolgálattól, a C-lelkigyakorlatokat. A délelőtti is bevezette egy nagy elmélkedés, a délutánt is. Megkérdeztem, hogy értenek-e mindent. Bajai Évi ezt mondta: Kiváló *magyar* – *bulányi* és *bulányi* – *magyar* szótára van, elboldogul szövegemmel magyarázat nélkül is. S két órára elment ki-ki sétálni arra, amerre akart s látott. Aztán két óra múlva meggyújtottuk a gyertyát, a mindenki elmondta azt, amit a két óra alatt hallott lelke Istenétől. Olyan sikere volt e lgy-fajtának, hogy minden hónapban tarthattam egyet. E lgy-ok anyagából állítottam össze '84-ben a *Bokorlelkiség* c. könyvemet.

5. Mi lehet a jövő lelkigyakorlatok iránya, tendenciája?

A történelem kiszámíthatatlan, Öt évvel ezelőtt megszületett az első Hangtábor. Akik megálmodták s megvalósították, elgondolkodhatnak azon, hogy mért ezt csinálták s miért nem lelkigyakorlatokat tartottak. Azt hiszem, hogy akik megrendezték 2000-ben az első, a nőtincsi Bokor-nagy- tábort, nem is tudtak a tatai Hangtáborról, amely már harmadszor került megrendezésre. Meg kell állapítani: *van a tábor*. Csongrádon, Cserépváralján, Sopronban egyaránt azt tapasztalom, hogy könnyebb színvonalas tábort rendezni, mint kb. 10 személynek lelkigyakorlatot. Az A- és B- és C-lelkigyakorlattípusok után itt van a tábor, amelyet nehéz nem a lelkigyakorlat kategóriában elhelyezni. Vagy eltűzom a jelentőségét? A tábor csak nyaralás és konferencia... és nem kutyulandó össze a lelkigyakorlat fogalmával? Lehet, hogy nem találom fején a szöveget, de azért mondok valamit a kérdőjel után. Elsőül táborba mennék, aztán egy A-lgyra, azt követően egy B-lgyra, s végül egy C-lgyra, de táborba azért párhuzamosan minden évben elmennék. Nagyon jó, ha sokakkal találkozhatom, ha sokakat szerethetek, ha megfürödhetek sokak szeretetében.

A soproni Bokor-nagy-táborban pedig a szentmisében az alábbiakat mondtam.

Budavári, 2002. augusztus 19.

Kedves Megjelentek, kedves Testvérek! Nem azért e kettős megszólítás, mintha valamelyiketeket nem akarnám egész szívemmel testvéremként magamhoz ölelni. Inkább csak azért, mert hátha valakinek nagyon nem tetszik majd, amit a következő percekben felolvasok e papírosról, s ez esetben legalább nem mondhatja, hogy a prédikáció elején még le is testvéreztem – pedig ő aztán igazán nem vevő az affélékre, amiket mondtam. Persze lehet, hogy ez az egész csak olyan öreges óvatosság részemről, mert mit is mondhatnék, amit ne tudnátok elfogadni? Csak a tiszta evangéliumot igyekszem mondani én, s azt készséggel elfogadja mindenki – azt a pár embert kivéve, aki még a világnak lánya-fia. De mi bajuk lehet az elfogadással Jézus tanítványainak, az Isten népének? Nyusztóság, túlzó óvatosság az egész! De hát kinek milyen az alaptermészete... aki óvatos, az óvatos. A magamfajta mindig az.

A Kávé pedig – autonóm testület. Annak senki emberfia meg nem parancsolhatja, hogy pl. legyen nagytábor vagy ne legyen. Azt meg még kevésbé, hogy ekkor legyen vagy akkor, s befejeződjék – mondjuk – augusztus 19-én. Hogy legyen, meg hol és mikor legyen – mindez a Kávé szuverén döntésének az eredménye. Ennyit a Kávéről – ennyit megérdemel. ha már Nagytábort rendezett nekünk.

Ha lehet, egy-két fokkal még autonómabb testület a Vatikán. Annak aztán végleg nem magyarázhat kívülről senki sem. Megvilágítom ezt egy példával. Ha egyszer a Vatikán azt mondja, hogy 2002. aug.19-e – az A liturgikus-év (mint Aladár) XX. évközi hetének hétfője, akkor ezen az Úristen sem változtat. Ennek pedig az a következménye, hogy az egész földkerekségen ezt az Ezékiel, ill. ezt a Máté-szöveget – amit hallottatok – olvassa minden pap, aki csak bemutatja a szentmiseáldozatot. Miért mondom ezt? Hogy kivédjem az ellenség hangját! Mert mit próbálna az ellenség, ha volna ilyen, mondani? Ezt: *összekeresett Gyurka*, Gyurka bácsi, az öreg (ezt a harmadikat azért nem mondja senki rólam, hiszen semmi alapja) *összekeresett nekünk a szelíd őszövetségből egy ilyen gorombáskodást az Isten szájából. De ez*

még hagyján. Már megint idetolja az orrunk alá a gazdag ifjúról szóló jézusi történetet, hogy bosszanton bennünket. De nem sokáig teheti, készül már a mű, amely majd talán kimutatja, ha tudja, hogy az egész történet mese, azt csak Máté, Márk, Lukács találta ki, de Jézusnak, magának semmi köze hozzá. Majd megolvassuk, ha elkészül... Hát az ilyen rostálásról részemről szó sem lehet. Maradok a Vatikán előírásainál. Eszem, nem eszem, nem kapok mást. Tessék a gazdag ifjúról prédikálni... Ha tetszik, ha nem. Hátha muszáj, akkor teszem. Parancsra. Engedelmességből.

Bár nagyon nehéz helyzetem vagyok jó egy hónap óta. Az idei nyárra is legyártottam egy dolgozatot – ha meg akarnám becsülni, még azt is mondanám róla, hogy egy kisebb tanulmányt. Az a címe, hogy *Mit akart Jézus Ország címen csinálni?* Hat lelkigyakorlat volt nálam e nyáron Budaváriban. Mindegyiken elsütöttem: elmélkedésnek vagy előadásnak. Még olyanoknak is, akik 50 meg 30 éve hallgatnak már engem (nem azt mondtam, hogy hallgatnak rám!); csak hogy hallgatnak... – már amikor, mert azt sem mindig! Mert amikor az engem 30 éve hallgató csoportban odaértem az előadás 58. percében a 7.6 szakasz címéhez:

Reciprocitás nincsen kommuna nélkül, akkor a Tárjón környékén élő Mari bele mert beszélni a szent előadás szövegébe, s azt mondta borízú hangon: *Megérkeztünk!* – közderültséget okozva a beköpésével. Hamarosan következtek a hozzászólások. Lesújtóak voltak – számomra. Hatásukra kijelentettem, hogy ezennel beszüntetem a 12-13 évre visszatekintő propaganda-tevékenységemet – mert úgyis hiába. Nem beszélek többet a témáról. Beszéljenek helyette a tetteim! Majd megcsinálom én valakikkel, s akkor majd én mondom a Marinak, hogy *Megérkeztünk!* De addig egy szót se többet! Hát ez fogadkozásnak gyönyörű és lélekemelő, de hogy beszéljek így a gazdag ifjúról? Hát pl. így: *A gazdag ifjú bizony nem ment kommunába... feléje sem nézett, majd bolond lett volna felhagyni vele, hogy többet birtokolhat, mint a többi ember.* Csak attól félek, hogy ez nem lenne azért becsületes, mert kimutatnák egyes fúrtagyú Bokor-tagok, hogy szavaim a kommunát propagálják. Már pedig a becsületre vigyázni kell! *Az ígéret szép szó, ha megtartják úgy jó.*

Nem beszélünk tehát többet a kommunáról, s aki ki meri ejteni a szót, fizet a közösségi kasszába egy százast. A gazdag ifjúról beszélünk! Jézus szomorúságot okoz egy gazdagnak, aki egyébként nagyon szimpatikus volna számára. Ejnye-ejnye, Jézus! De fel tudok azért hozni valamit ez egy alkalommal Jézus mentségére: nem ő kereste meg a gazdagot. Ha a gazdag nem jön Jézus közelébe, akkor Jézus nem szomorítja meg őt. Csak ha a közelébe jön. De még ekkor sem biztos, mert ha egy gazdag Jézus közelébe ér, meg is szüntetheti ezt az állapotát a közeledés hatására. Bár általában nem ez a helyzet, hanem az, hogy meg-szomorodik. Mért? Mert képtelen dologra szólítja fel Jézus a gazdagot. Mire? Máténál erre: *Add el a vagyondod!* S ez még a beszélgetésük megörökítésének irgalmas jegyzőkönyve, hiszen itt van egy kis kibúvó: ami nem tartozik bele a *vagyonba*, azt még nem kell feltétlenül eladni. Márk viszont irgalmatlanabb, nem hagy kibúvót: *Add el, amid csak van!* Lukács meg még erre is rátesz egy lapáttal: *Add el, amid csak van, mind!* Úgy látszik e szövegek alapján, hogy Jézus mit sem hallott arról a teológiai megállapításról, hogy a *mindentadás* fogalma értelmezhetetlen volna. Számára nem az, mert a mindent adáson azt értette hogy mindenét oda kell adnia. Jézus számára a mindent-adás világos, egyértelmű és félreérthetetlen; el is vezeti őt ez az egyértelműség a mindent adás helyére, a Golgotára.

Térjünk dologra! Mi célból kell eladnia a gazdag ifjúnak azt, amije csak van? Legalább három célt jelöl meg Jézus. Az első: a vagyonért kapott pénzt nem a Dunába kell dobni, hanem odaadni a szegényeknek. Mért nekik? Mert ők szorulnak rá, hiszen éheznek, szomjaznak, nincs ruhájuk, nincs lakásuk, de van ezer bajuk, amiken valamelyest – a szeretetbe ágyazva – a pénz is segíthet.

A mindentadásnak második célja, hogy a volt gazdagnak az elkótyavetyélt kincs helyett legyen kincse a mennyekben. Hát ez a mennyei kincs micsoda? A kincsen nincs mit magyarázni, de azon. hogy *mennyekben*, már van. Némely teológus, ha magyarázatba fog, el

kezd beszélni görögül. Azt hiszi, hogy abból világosság lesz. Én is közéjük tartozom. Mondom is: *en ouranois*. Ez meg úgy hangzik, mint a *basileia en tois ouranois*, a mennyei ország, az Isten Ország, amely Jézus szerint tudvalevően első alakját itt, a földön ölti. Már is tudjuk ebből, hogy miféle kincs ez a mennyei: *országbeli*. Nem világi, nem amilyent a moly megrág, a rozsdá megemészt. Elpusztíthatatlan kincs az. Nagy szavak ezek. Próbálom megmagyarázni. Nem Medgyessyben reménykedni, nem az SZDSZ-ben, nem Orbánban, nem a Polgári Körökben, nem közös istenükben, a mammonban. Hanem miben? Abban, hogy minden itt jelenlevő minden tőle telhetőt megtesz annak érdekében, egy embert elszeret az Istennek, s ennek jeléül beszereti őt a Bokor egy közösségébe, amelynek maga is buzgó tagja. Jövőre akár el is hozhatja a siker igazolásául. Ezt azonban nem lehet úgy csinálni, hogy azért a Medgyessyben vagy az Orbánban, meg egyházi barátaikban is reménykedem, akik mammont várva tőlük paroláznak velük. Nem és nem és nem. Mert mi köze van Krisztusnak Beliálhoz? – kérdezte Pál. Nincs köze Istennek a Mammonhoz – állította Jézus. A politika pedig az az ország, amelyben arra bíztatnak, drága testvérem, hogy te majd többet kereshetsz, mint a testvéred. Többet, mint Erdélyben, Kárpátalján meg Afganisztánban. A többet birtokolni akarás országa az, szemben az Isten országával, amelyben egy fillérrel sem akarhatok többet, mint amennyi a testvéremnek jut. Ez az a kincs, amelyet a moly meg nem rág, a rozsdá meg nem emészt. A *pleonexia* elutasítása.

De van még a mindent eladásnak egy harmadik célja is. Csatlakozhatom Jézushoz, ha eladtam mindenem. Korábban nem? Abszolúte lehetetlen. Ezért lesz szomorú a gazdag ifjú. Miért is lett azzá? Mert vagyonnal, többet birtoklással nem lehet polgár a csak ugyanannyit birtoklás testvéri országában. Világos ez, mint a vakablak. Egyértelmű, mint a kétszerkettő. A gazdag ifjú elszomorodott, mert nem tudott beállni Jézus csapatába! De miért szomorodjam el én? Hol a Jézus, akihez csatlakozzam? Hol az a Jézus, akihez nem csatlakozom, s ennek folytán én is halálosan szomorú leszek? Most jön a Kolumbusz-tojás! Jézus azonosította magát a nélkülözővel. Kalazanti Szent József meglátta a mosdatlan, analfabéta római proligyereket, s neki szentelte az életet. Én meg kit látok meg? Amikor meglátok egy rászoruló, s neki szentelem az életet, akkor csatlakoztam Jézushoz, és mindörökre megváltottam magam a szomorúságtól. Mert értelmessé tettem az életet. Prakash nem szomorú, Bőjthe Csaba nem szomorú. S az én halálos szomorúságomnak is vége lesz, ha megtalálom valamelyik rászoruló-fajtában Jézust.

Ha megtalálom és utána megyek, ha a harmadik célt is megtalálom, akkor megindul a láncreakció visszafelé. Fordított sorrendben történnek a dolgok. Most következik a második cél: kincsem lesz a mennyekben, életem megtalálta azt az eszközt, amellyel biztosan – viták, agyaskodások nélkül – építem az országot. Utána már semmiféle gondot sem jelent, hogy mindenemet odaadjam, minden pénzemet odaadjam ezeknek a megtalált rászorulóknak, azaz eladjam értük és javukra mindenem.

A királyfi három bánatáról írt verset a múlt század elején Mécs László. Az én első bánatom, hogy még mindig nem találtam meg ezt a Jézust. A második bánatom, hogy te sem találtad meg, Testvérem. S a harmadik bánatom, hogy mi, a Bokor még nem találtuk meg. Fel kell számolnom ezt a bánatot. De gyenge vagyok, s elődömnök, a gazdag ifjúnak ezt a szomorúságát csak a magam erejéből nem tudom felszámolni. Testvéreimtől kérek segítséget, hogy megtaláljuk azt a Jézust, akiért... Nem folytatom, helyett olvasok valamit a 25. *Naplóból*: Istenem! Ezen a nyáron ez volt az ötödik lelkigyakorlatom. Mindegyik végén írtam záró elmélkedést. Mi kapott ezen az ötödiken hangsúlyt? Az, hogy el kell menni az Ágihoz? Nem. Hanem az, hogy Áginak vagy másnak ki kell találnia valamit. Valamit, amire legalább egy testvér – az első – rácsodálkozik. A többi odamegy és megkérdezi tőle: Segíthetek? Odamegy és ott ragad. Kitalálni valamit, amiről azt gondold, hogy az a szántóföldbe rejtett kincs, az a drágakő, amelyért mész és eladod mindened, csak azért, hogy a kincset megszerezhessed.

Csak azt nem tudom, mire várok? Csak azt nem tudom, hogy miért várom mástól, amit magamnak kellene kitalálnom. '89-ben azt mondtam itt, Budaváriban a bruderhofiak vezetőjének, Hans Meiernek a kérdésére, hogy a 70. életéven túl már nem kezdem el... Miért – válaszolta – ahogy minket, ötünket, elláttál, abból úgy látjuk, hogy alkalmas vagy rá. Akkor nem tudtam válaszolni neki. Ma már tudnék. Ellátni tudnék valakit, de még nem tudom, hogy mit kell csinálni; még nem találtam ki, hogy mit kell csinálnom, amire meghívhatnám őket. Bútorgyártásra nem akarom használni őket. Jézus sem halászlé társaságot alapított. Emberhalászatra szakosította a Tizenkettőt.

Hol az a bolt, ahol megmondják? Beírtam már a noteszomba a nyári harmadik vagy negyedik lelkigyakorlat után. Mit? Azt, hogy megkeresem a boltot. Elmegyek a pusztába. Mikor? 2002. augusztus 23-án 18 órakor a budavári esti szentmisével. S meddig maradok? Augusztus 30-án este 18 órai szentmiséig. E nyolc szentmise keretében s a köztük levő 23-23 órában csak arról fogok spekulálni, imádkozni, hogy mit kellene megtalálnom, kitalálnom, amit elkezdene, s amihez csatlakozhatna, aki akarna.

Mintha 13 év óta egyfolytában várnám a sült galambot. Csak induljon meg a szekér, a másé, majd felkapaszkodom rá. Nem indult meg a más szekere. Ekkora történelmi bevágást eddigelé hiába vártam mástól. Azt hiszem, egyikünk sem várhatja a másiktól, hogy elindítsa a szekeret. Mindegyikünk megszólítva kell érezze magát az Istentől: Neked kell elkezdened! Azaz nekem. Nekem azért, mert 84 évemmel már rengeteg tapasztalatot halmoztam fel. Neked, mert 19 évvel rengeteg még benned a rugalmasság, az érzékenység, az újra, a Lélek hangjára figyelés – az öregek megcsontosodásával, osteoporózissal ellentétben. Neked, mert nem vagy se fiatal, se öreg, mert 45-50 évvel tapasztalod is van, s rugalmasságod is van. A kezdést nem címkézhetem, nem oszthatom le senki másra. Neked kell kezdened. Nekem kell kezdenem. Nem várhatsz másra. Nem várhatok senki mára. – Befejezésül egy hirdetés eleje: Egy hetes lelkigyakorlat Budaváriban 2002. augusztus 23-án, pénteken kezdődik a 18 órai templomi szentmisével...

Utoljára 1976-ban csináltam ilyesfélét: *Imádkozzunk közösségileg száz órát pünkösdig*. Ez volt a Lélekváró imádkozás kezdete. Nem volt eredménytelen: '76 karácsonyára megindult Lékai és ateista szövetségeseinek a támadása ellenünk, 79-ben elkezdődött a Baracskára menés, s 82-re eltiltottak a nyilvános papi működéstől. Vajha megint imádkoznánk. Akár ilyen következményekkel is...

Budavári, 2002. augusztus 21.

Tegnap este újra megnéztem a tévében Szörényi Levente és Bródy János rockoperáját: *István, a király*. Közben gyorsan jegyeztem, hogy el ne felejtsem: ... *mennyit ér az ember, ha készül véres győzelemre... oly távol vagy tőlem és mégis közel... Vele, Uram, de Nélküled...* Mai délutáni látogatóm is hallgatta a rockoperát s azt mondta, hogy neki a *távol s közel* szavak a transzcendenciára hívják fel figyelmét, amely érvényesül az immanencia ellenére is. A szerzőpáros aligha erre akarta felhívni a figyelmet, hanem arra a nagyon ellentmondásos viszonyra, amely Krisztus és István között feszül: véres győzelemre készül István a vérontást nem ismerő Krisztusért... Ezért a kérdés, hogy *mennyit ér az ember*. Ezért van István *távol és közel* Krisztustól, s ezért van *vele is, nélküle is*.

Mintha az új rendezésben Saroltnak megnövekedett volna a szerepe: Istvánnak előbb oklevelet kell átvennie anyjától, s azokból egyet-egyet odaadni a lovagoknak. Egy-egy birtoklevelet a felnagyelt magyar nagyúr, a horka birtoktesteiről a három bajor lovagnak, akik majd e birtokok ellenében igaz magyarokká változnak. S *három(!)* oklevelet adni az egyház érsekének... István megesküszik, hogy biztosítja ez urak szabadságát; megesküszik, hogy örökre az egyház hű fia marad, de csak e pecsétes tekercsek átadását követően kerül sor a királykoronázásra. Olyan fájdalmasan húzza alá mindez a *távol és nélküled* szavakat. Mi köze van a csaták rablásainak és gyilkosságainak Krisztushoz? Mi köze a történelem

rablógyilkosságaihoz? Nem a Badiny Jós Ferenc könyveproblémája (*A sorsdöntő államalapítás*) a problémám; az, hogy István a németek s az egyház foglya és kiszolgáltatottja lesz. Minden hatalom velejárója a hűbéreseks hűségének. Hanem az a problémám, hogy aki hatalmi harcba kerül, az mindenképpen azé lesz, aki a rablás és gyilkolás ura a történelemben, az Isten ellen lázadó Sátáné. Az a gondom, hogy mi köze lehet harchoz, hatalomhoz, kardhoz a názáreti Jézusnak, akit az urak, a hatalmai harcok intézői nagyon hamar a keresztre juttattak.

Másnap, 21-én volt *Szent X. Piusz pápa* emléknapja. Ő közösi tette ki az egyházból a múlt század elején *Loisy abbét*, aki megfogalmazott egy felejthetetlen mondatot: *Jézus Isten Országát hirdette, de ami jött helyette, az csak az egyház volt*. Ennek a *helyette* szónak a gyötrelmét szenvedí a rockopera Istvánja. Azaz Szörényi és Bródy szenvedí. A valóságos István a X. században aligha szenvedhette ezt. A felvilágosodásnak és a bolsevizmusnak kellett megérkeznie, hogy a szerzőpáros megfogalmazhassa azt a mérhetetlen ellenmondást, ami Jézus és a rablógyilkolás – Isten és *a dicsőséges történelmi tettek* – egyesíteni akarásában rejlik.

Szent X. Piusz pápának csak *emléknapja* van, s nem *ünnepe*. E liturgiai megkülönböztetésnek az a következménye, hogy a szentlecké és evangélium szövege nem alkalmazkodik a – csak emléknapot, s nem ünnepet kapó – szent életéhez. Ha ünnepe volna, akkor lenne külön szentleckéje és evangéliuma. De mivel nincs, ezért a 20. évközi vasárnap utáni szerdára rendelt szövegeket kell felolvasnom a misében. Ezek a szövegek ebben a *szentistváni* és a tudós, szent és bölcs Loisy abbét kiközösítő *szentpiuszi* környezetben aztán megérnek egy misét. Az első textus Ezékielé. Idézek belőle valamit: *Jaj Izráel pásztorainak, akik magukat legeltették... A tejet megittátok, a gyapjúval ruházkodtatok, a kövéret levágtátok, de a nyáját nem legeltették! A gyengét nem erősítették, a beteget nem gyógyítottátok... hanem erőszakosan és kegyetlenül uralkodtatok rajtuk... Mivel pásztoraim nem jártak nyájam után, hanem önmagukat legeltették, én most a pásztorok ellen fordulok: kiragadom szájukból juhaimat, és nem esznek belőlük többé. Így szól az én Uram, az Úr: Majd én magam keresem meg juhaimat, és én viselem gondjukat...* (34,1-11) Izrael pásztorai csak az urak mesterségét üzték: maguknak kapartak. A világ megszokott dolga ez, de a próféta azért próféta, hogy Isten nevében tiltakozzék ez ellen. Majd ha hatalmi szóval az *illetékes egyházi hatóságok* fölöslegesnek nyilvánítják a prófétákat, akkor a forradalmárok, a fegyveres lázadók veszik át a próféták szerepét, hogy a maguk módján tiltakozzanak az ilyesfajta pásztorkodás ellen.

Ezékiel szerint az Isten nem bízhat az emberben. Ember nem hajlandó az Isten ügyét szolgálni, csak a saját magáét. Meglepetéssel szolgál a történelem Istennek is: *nem használható az ember Isten felé terelő pásztorként*. Kénytelen Isten maga csinálni mindent? Igen, meg kell változnia a világ eddigi rendjének, s hogy meg tudjon változni, az Istennek kell több energiát beletenni a folyamatba. Átvállalni az ember dolgát is? Ezzel a látással szemben a szentmise evangéliuma arról beszél, hogy az utolsó órában a szőlőbe érkező munkás egy dénárt kap, s a hajnaltól ott dolgozó sem kap többet. A példabeszédet pedig hallgatja a 12 tanítvány, akiknek nem béres módjára, hanem a pásztor-Jézus példája szerint – törödniök kell a nyájjal. Jézus ezzel a példabeszéddel (Mt 20,1-16) hitet jelent be az emberben: képesek vagyunk az élet problémáit megoldani. Nem az Istennek kell megváltoznia. Az lehetetlen. Nekünk kell megváltoznunk. Például úgy, hogy fenenagy jézuskövető öntudatunkban beérjük az egy dénárral.

Budavári, 2002. augusztus 22.

Újabb emlékezés: *Boldogságos Szűz Mária királynő*. De ma is csak emlékezés van, és így a szentmise szövegei ma is a 20. évközi hét szövegei. Ismét egy szöveg – Ezékieltől: *Új szívét adok nektek, és új lelket adok belétek: eltávolítom testetekből a kőszívet, és hússzívet adok nektek. Az én lelkemet adom belétek, és azt művelem veletek, hogy rendelkezéseim szerint éljete, törvényeimet megtartsátok és teljesítsétek* (36,36-37). Sebészeti beavatkozás? A

szabadság lesöprése az asztalról. Az engedelmeskedő ember lesöprése az asztalról és kisöprése a történelemből? Már Jeremiásnál is ez történik. Leveszi Isten a polcra a jobbik fajtájú szövetséget, amelyet majd meg is tartunk: *Eljön az idő, amikor szövetséget kötök Izráel és Júda házával. Nem olyan szövetséget, amilyent őseikkel kötöttem, amikor kézen fogva vezettem ki őket Egyiptom földjéről. De ezt a szövetséget megszegték... Hanem ilyen lesz az a szövetség, amelyet Izráel házával fogok kötni: törvényemet a belsejükbe helyezem, szívükbe írom be, Én Istenük leszek, ők pedig népem lesznek. Akkor nem tanítja többé egyik ember a másikat, ember az embertársát arra, hogy ismerje meg az Urat, mert mindenki ismerni fog engem kicsik és nagyok... (31,31-34).*

Embercseréről álmodik a próféta, az Isten tolmácsa. De az ember csak magát cserélheti le. Ha Isten cseréli, bábjátékká válik az üdvösség és a történelem. Az ember pedig nem akarja lecserélni magát Isten kedve szerinti emberre –Jézus evangéliumának tanúsága s a mára rendelt szakasz tanúsága szerint.

Nem és nem. Hiába hívják az ország lakomájára! Mit sem törődve a hívással, elmennek: az egyik a földjére, a másik a kereskedésbe. Ha újra hívod őket, bántalmaznak és meg is ölnék. Az útfélről beinvitált nem-zsidóknak sincs feltétlenül lakomához illő öltözetük. A példabeszédbeli, a mennyek országához hasonlító király kényszerül a gyilkosokat elpusztítani, s az illő ruha nélkül jöttek kezét-lábát megkötözni, s külső sötétségre vetni (Mt 22, 1-15). Ezt teszi? Mivel Jézus nem pusztított gyilkosokat, s nem kötözte meg kezét-lábát az illő szerelés nélkül érkezőknek, ezért feltételezem az általa propagált Istenről, hogy neki sincs hadserege, s nincs karhatalma a kéz-láb megkötözésére. Csak annyi a világos számomra, hogy az ember nem teljesít, s az ember belepusztul a nem-teljesítésbe: sír és fogat csikorgat.

Éppen ezért nem is igen látok királynői dicsőséget. Csak egy kivégzett "holdkórost" látok, aki – úgy látszik – nem akarta tudomásul venni, hogy a főpapnak áll a világ... S egy fájdalmas anyát látok a fia kivégzésre rendelt kereszt alatt... S látom kétezer esztendő máglyán elégetettjeit, s az elégettek édesanyjait. S igazán nem értem, hogyan dicsóíthati az *elégető hatás* a felsoroltak akármelyikét. Hogyan tarthat emléknapot, amikor bűnbánati napot kellene tartania?!

Budavári, 2002. augusztus 23.

És ma este kezdődik a lelkigyakorlatom, amelyet magam tartok magamnak. Ez a nap is emléknap: Limai Szent Rózára emlékezünk: a 16. század végén született, 31 éves korára már halott is volt. Önmegtagadásokkal, böjtölésekkel volt teli az élete, s ennek megfelelően *fájdalmas szenvedésekkel és mennyei vigasztalásokkal* – olvasom róla egy német misekönyv rövid életrajzában. Mivel volt tele az én életem 1950-ig? Szenvedélyes szerelmekkel az egyház Krisztusa, majd Jézus iránt, gyötrő kérdésekkel a fajtám s az egyházam hogyan megmaradásáról – az állapotomból folyó önmegtagadásokkal és elesésekkel – fájdalmas szenvedések és mennyei vigasztalások nélkül. Vállald magadra Istenért a rendkívülien kemény aszkézist, üzembiztosan tele leszel fájdalmas szenvedésekkel és esetleg mennyei vigasztalásokkal is, bár ez utóbbi nem biztos. Liziói Kis Terézt időnként az ateizmus kísértése fojtogatta, olyan kevésbé tapasztalta meg a kemény aszkézis ellenértékeként a mennyei vigasztalásokat. Nagy Szent Teréz pedig a maga – sarutlan kármelita házakat alapító érett asszonyiségával keresetlenül megmondta Istennek: *Uram, ha így bánysz a barátaiddal, ne csodálkozz, hogy annyi az ellenséged!* Elza, Halász Bandi megvakult, ezer bajú s áldott házvezetónője megvallotta Bandinak: *Ha egyszer az Istennel találkozom, beolvasok.* Terézek, Rózák, Margitok elpusztulhatnak fiatalon az egyház által diktált és önmegtagadás jellegű szenvedésvállalások következtében, szentté is lehet avatni őket, de mérhetetlen szenvedéseik s nagyobbára hiába remélt örömeik elmaradásáért az egyháznak kell viselnie a felelősséget. Jézusnak nem. Ő ezeket nem kívánta. Egészen másokat kívánt. Azokat, amiket az egyház nem kíván sem magától, sem mástól.

Mivelhogy Rózának is csak emléknapja van, be kell érnie a 20. évközi hét pénteki szövegeivel. Nem akármikkel. Elsőül Ezékiel látomásával a csontokkal teli mezőről: *Én felnyitom sírjaitokat, és kihozlak sírjaitokból, én népem...* (37,12) Ezékiel hepiendes próféta, akinél jóra jönnek a dolgok: *beviszlek benneteket Izrael földjére*. Nem tudom, hogy a két és félezer évvel korábban megígért bevitt van-e zsidó és mennyi van, aki összekapcsolja a zsidók múlt századbeli új honfoglalásával. De akárhogy is van: a termékeny félhold közelében kipusztultak az elmúlt évezredek népei, s országaikban mindenütt arabul beszélnek. Egy maroknyi sivatagi törzsből lett a mai félszáz millió arab, mert egy *kinyilatkoztatást*, a Koránt arabul írták, s félszáz millió nyelvet cserélt érte... A zsidónak nincs könnyű dolga a mohamedán tenderben.

A nap evangéliuma nem beszél egy adott terület visszaszerzéséről, csak arról, hogy ez embernek az a dolga, hogy szeresse Istent, meg a másik embert (Mt 22, 34-40). Lehet szeretni az Istent? Vallok. Én úgy szeretem, hogy meg akarok felelni elvárásainak. Nem is tartok másfajta istenszeretést normálisnak. Milyen másfajta istenszeretés van? A szerelem. Ez nem normális. Nem normális, hogy állandóan 30 fok meleg van. Az Isten iránti szerelem az én életem ritka ajándéka. Nem utazom rá. Időnként birtoklom, időnként szeretném újra, s időnként belenyugszom abba, hogy majd rám tör, amikor nem is remélem. Tavaly nyáron az egyik nagy létszámú lgy-omon megvallottam életem egy nagy sebét: a dohányzás szenvedélyét. Kitérdepeltem középére, s megkértem a lelkigyakorlatozókat, hogy imádkozzanak értem. Imádkoztak nagyon lelkesen, és én még dohányoztam egy fél évig tovább. Aztán most már egy fél éve nem dohányzom, s alig-alig van dohányozhatnék. A minapi augusztus-középi lgy-on Tamás, aki ott volt a tavalyin is, amelyen imádkoztattam testvéreimet, emlékeztetett az eseményre és a meghallgatásra. Magamtól nem gondoltam rá. Imádkozom – olykor, de a hála nem erős oldalam. Mi az erősebb oldalam: az, hogy szeretnék megfelelni elvárásainak. Ezt a mostani egy hetes lgy.-ot is azért tartanám, hogy megtudjam, mit kíván tőlem – az új esztendőben, melynek elején már gyémántmisés leszek: 60 éve igyekszem szolgálni őt papi minőségemben.

És lehet szeretni a másik embert? Úgy, ahogy magamat? Van a szerelem, melyben az ember minden kincset ráaggatna arra az asszonyra, akit szeret. S van a jézusi szeretés, amelyben mindenkinek egy dénárt juttatnék, magamnak is, meg annak is, akibe szerelmes vagyok. Mert nem őt nézem, mert nem engem néz, hanem mind a ketten nézünk egy irányba, s Jézust, az Istent nézzük, s talán látjuk is. S ez a jézusi szeretés normális? Szeretném azt mondani, hogy ez és csak ez a normális. Mért csak szeretném? Azért, mert mindenki bolondnak tart azért, mert normálisnak gondolom. Olyan szívesen leülnék ahhoz az asztalhoz, amelyiknél senki sem kiváltságos, amelyik mellett egy Anyuka-lelkületű testvér osztaná gyerekeinek a levest, a főzeléket, a szilvás gombócot s a csirkehúst is... a csokit is.

Budavári, 2002. augusztus 24.

Ma meg Szent Bertalan apostol ünnepe van. Neve szerepel a Tizenkettő összes, mind a négy (Mt, Mk, Lk, ApCsel) névsorában, de ha nem azonos a János-evangélium Natanáéjával, akkor semmit sem tudunk róla: a névsorok csak a nevét említik: ezenfelül az evangéliumok semmit sem árulnak el róla. Nem merő emlékezés, hanem *ünnepe* e nap, vannak tehát saját szövegei, de én e Napló számára maradok a XX. évközi vasárnap utáni hét szövegeinél. Ezen a napon ugyanis befejeződik Ezékiel ezévi liturgikus pályája, s csak a 2004. esztendő XX. évközi vasárnapja utáni héten jut a szentmisében majd újra szóhoz, mert a páratlan években (aminő a most következő: 2003. esztendő) nem Ezékiel adja a mondott héten a szentleckét, hanem a *Birák* és *Rúth* könyve. A hepiendes Ezékiel mai utolsó szereplése már fel is építi Jeruzsálemben az új templomot: *Ez az én trónusomnak a helye és lábaimnak a helye, ahol Izrael fiai között fogok lakni örökre* (43, 7). Mindent megjövendöl róla: méreteit is, kapuinak számát is: tizenkettő – minden törzs a saját kapuján közelíti meg.

Az evangélium egészen más világba visz. Jézusnak nem a templom a gondja, hanem tanítványai magatartása. Abból akar új templomot építeni? Nem templomra, új emberi magatartásra vágyik. Arra, hogy az megvalósuljon: *Ti mindnyájan testvérek vagytok* (Mt 23,8). Máté az evangélisták között a leginkább érdekelt abban, hogy miként tud a fiatal kereszténység megárujni egy gyékényen a zsinagógával, a templommal, az Írással. Itt így: *Mózes székébe ültek az írástudók; amit mondanak, tegyétek, de cselekedeteiket ne kövessétek... Minden cselekedetüket csak azért teszi, hogy feltűnjenek az embereknek... szeretik, ha mesternek szólítják őket. Ti ne szólíttassátok magatokat mesternek, mert egy a ti mesteretek, ti pedig mindnyájan testvérek vagytok. (Mt 23,2-8)* S az érv? Van tanítótok, van mesteretek, s az magam vagyok. Az én kérdésem, hogy Jézus akart-e magának utódot vagy sem. Tudvalevő, hogy Máté aztán tud arról, amit a holnapi szentmise hoz is, hogy Péternek, Sziklának hívják az utódot. Mi fogja biztosítani Pétert és utódait, hogy ne kalapoltassák magukat, ha Jézus a tanító mindörökké, és Péter is csak egy testvér a sok testvér között? Biztosítani nem tudja ezt semmi sem, de lehetővé tenni tudja valami. Mi? Az a tudat, hogy a mindenhai Péter csak testvér a testvérek között; és hogy Jézus a Tanító és a Mester. Lehetséges ez? Semmiképpen! Ko. Laci nem a római pápának, csak egy kis bíborosi sakkfigurának – a hazai bolsevisták kezében – mondta teljes tisztelettel: *László testvérem!* Csak az ég nem dőlt össze tőle. Egyéb minden. De azért talán mégis lehetséges, amit Jézus akart a saját népében és népétől. Talán.

Egy analógia. Évtizedekkel ezelőtt mondtam: *Ha lehunyom a szememet, mindenki J...ra néz majd.* Amikor már sokadik alkalommal mondtam, N... ennyit mondott: *Nana!* S ma nem mondom már illet.. Nem tudom, melyik évben maradtam ki véglegesen a KV-ból. Ha erősen utána gondolkodom, talán tudom, hogy ki ebben vagy abban a tanévben a KV-nak a vezetője, de nem egy személy ugrik elibém, ha a Bokor vezetésére gondolkodom, hanem *a Jutkáék, a Laciék, a Gyuriék, a Beáék.* Akkor is, ha Laci éppen kimaradt egy évre a KV-ból, amit csak utólag tudatosítottam magamban... A Bokornak nem vezetője van, hanem választott testülete, amely minden évben más és más összetételű. Mi vezeti a Bokrot? A hármass eszmény, amelyet Jézustól tanultunk, amit nem kérdőjelez meg közülünk senki: *egy a ti mesteretek, egy a ti tanítótok.* S ezért nem kell közülünk senkit megkalapolni, Jézus nálunk személyfölötti személlyé magasodik: az Igazság, az Élet, az Út – Ő mindannyiunk számára. A mindnyájunkban meglevő személy, akit ha elvetünk, a magunk vesztét okozzuk. A Lélek Ő bennünk, akit nem szabad káromolnunk. Se szóval, se tette, se gondolatban. Kicsinek, szegényeknek s szelídnek kell lennünk. Ahol mást is kell kalapolni, ott aligha kalapolják Jézust. Így Kaifásnak nem kell ellenpólust állítanunk. Kötheti alkuit Pilátusaival, elbánhat közülünk azzal, akivel csak akar. De amíg van, aki számára Jézus az Igazság, az Élet és az Út, addig lesz ezeknek képviselete is. Nem a Pista, a Sára, hanem az ...-ék, akik minden évben más és más testvéreket mutatnak nekünk s a világnak.

Budavári, 2002. augusztus 25.

A tegnapi szöveg sohasem vasárnapi szöveg. A mai viszont az volt a zsinat előtt is, meg utána is. *Ezen a sziklán építem fel egyházamat... amit megkötsz a földön, kötve lesz a mennyekben is* (Mt 15, 18-19). A tegnapi szöveg szellemével nem könnyű egyeztetni. Inkább ilyen szöveg következne a tegnapiból: *Bízom benned Péter, hogy sohasem akarsz majd tudva és akarva mást mondani, mint amit tőlem tanultál. S ha aszerint szólasz majd, amit tőlem tanultál, akkor kell-e mondanom, hogy annak érvénye égen-földön megkérdőjelezhetetlen lesz Isten világában, Isten népének körében.* Mert mit csináljak azzal a rengeteg pápával, akik nem kevés kárt okoztak Jézus ügyének?

Elnyom a mai vasárnap egy emléknapot, amely nagyon drága nekem. Ma emlékeznék az egyház Kalazanti Szent Józsefre, az én szerzetesrendem alapítójára. Az elmúlt században a Szentszék az népoktatás védőszejtjének deklarálta, mert a 16. század legvégén iskolát csinált

azok számára, akik nem tudtak fizetni a tanításért. Merő újdonság volt akkor, ami ma nagyon is természetes. Nemcsak azért drága nekem ő, mert piarista vagyok. Sok egyéb okon is.

Mi nem természetes ma? Mert Jézus lelkével azt kell tennem, ami bajt orvosolni ma még nem természetes. Egyszer fogadtam már Budaváriban lelkigyakorlatra-munkára-nyaralásra hajléktalanokat. Jakab Kati szervezte őket ide Győrből – a győri önkormányzat alkalmazottja volt Kati és hajléktalanokkal foglalkozott.

Voltam Iványi Gábor pesti, Dankó utcai intézetében. Aludni lehet benne. Estétől reggelig megnyíló szállás. Aztán utcára kerülnek, s délután már megy a sorban állás, hogy megint ágyhoz jussanak. Borzasztó még elgondolnom is, hogy így kelljen élnem. A fekhelyem még a börtönéletem során is biztosítva volt.

Giuseppe, Giuseppe, guarda! – hallotta a benső hangot Kalazancius, amikor meglátta Róma Trastevere negyedében az iskolázatlan gyerekeket. *György, György nézd!* a Dankó utcai sort és találj ki valamit, ami emberhez méltó megoldás, ami elfogadható lenne a magad számára is. Azt hiszem, innen kell kiindulnom, mert szeresed felebarátodat, ahogy magad szereted! Alig merem leírni, de ha volna egy méltó gyereke Kalazanciusnak, akkor az valami ilyemint tenne. S most elkezdek írni róla egy regényt.

Giorgio egy szép napon felhagyott a szövegeléssel. A négy hetenként 16 közösség-szervezői találkozójaival is felhagyott. Mert tisztában volt vele, hogy amit Jézus csinált, nem másodállásban tette; meg Kalazancius sem. Pénzzé tette, amit pénzzé tehetett, s vett rajta egy kertes kis házikót. Szólt a kőműves barátjának, hogy végezze el a szükséges átalakításokat. A mezőgazdász barátjának is szólt, hogy készítsen egy részletes tervet a folia alatti termeléshez. S az Iványi Gábornak is szólt, hogy küldhet oda hajléktalanokat. Lesz munka, hajlék, ennivaló, még ruha is. Cigaretta, alkohol meg drog nem lesz. Várja őket Giorgio. Hogyan várja? Ahogy egy Anyuka. Az Anyukáknak az a tulajdonságuk, hogy azok mindig otthon vannak. Egyetlen alkalomra sem emlékezem, hogy '36 előtt haza mentem, és Anyuka nem volt otthon. Hogy gondoskodik arról, hogy asztalhoz lehessen ülni. Meg lehessen nyitni a rádiót. Játsszani lehessen társasjátékot. Olvasni lehessen. Mit nem lehet csinálni ezen a szálláson? Fizetést kapni. De a megtermelt jövedelemmel lehet közakarattal rendelkezni. Mit lehet még csinálni. Lehet az Istenről beszélni, lehet az Istenről kérdeni. Lehet, Ha akarsz. Mindent lehet csinálni, amit szívesen vennél, ha veled is, neked is azt tennék. Mutyiban menne minden. A reciprocitás elve szerint.

Giorgio mindezt nem álmodja, hanem teszi. Mikor? Még ebben az évben elkezd. Mivel Giorgio a Bokorba tartozik, s az utolsó 50 évben még nem sok olyant tett, amit társaival-testvéreivel meg nem beszélt volna, most is így jár el. Az ANYUKA-TERV iránt érdeklődő testvéreit várja 2002. szeptember 28-án de. 9 órára lakására (Városmajor u. 47/b II.3.), s egyelőre 12-ig ér rá a téma megvitatására. Akik jelzik, hogy kérnek egy kiadós egy-tál-ételes ebédet, mert nem tudnak már haza utazni, mert 15,30-kor a Bazilikában akarnak lenni Kaci esküvőjén, azok kapnak egy olyant. Kedves olvasó! Más meghívót ne várj! Ez a **meghívó!** – Kezdődik az új tan/munakaév!. Készülni kell Adyligetre... Íme!

Budavári, 2002. augusztus 30.

Utoljára június 2-án voltunk itt együtt, s most akárhogyan is, de már szeptember 8-at mutat a naptár. Valakikkel közületek találkoztunk még Nagyorosziban június 9-én, majd kevesekkel Budaváriban aug. 3-án. Összességében ez 14 nyári, adyligeti nem-találkozás, ennyi vasárnap-kiesés. Mi esett itt ki? Mi maradt itt el? Hát csak az, hogy én készíték egy leírt, s tehetségem-erőm szerint megfogalmazott prédikációt-homíliát-szentbeszédet – akárminek nevezzük is. Mert ha nem nektek beszélek, akkor nem írom le? Akkor nem, akkor csak mondom, ami egy fél-háromnegyed órás, szentmise előtti gondolkodás-imádkozás után eszembe jut. És az nem jó? Én nem tudom, hogy jó-e, mint ahogy azt sem tudom, hogy amit leírok, az jó-e. Csak azt tudom, hogy azt, amit egy fél-háromnegyedóra imádkozás után

mondok, annak magnó-szövegét, ha volna ilyen szöveg, be nem tenném a *Koinóniába* vagy a *Naplóba*. De ha leírom, azaz a teljét adom annak, amit akár teljes heti készülék mellett egy negyedórán belül tudok mondani, azt berakom a mondott helyekre, mert a mondott helyeket azért is hívtam életre, hogy az ilyesmiket rögzítsék a hálás jelenkor, s a ki-tudja-milyen utókor számára. Senki másért nem írom le a prédikációt, csak az adyligetiekért? Majdnem így igaz.

Az elmúlt nyáron is leírtam négy prédikációt. Egyet a nagyoroszi aranymisézés ökörsütők számára a *vámosokkal iddogálásról*, egyet a Hangtábornak a *konkolyról*, egyet nektek (mert meglátogattatok Budaváriban) a *nem-csodás kenyérszaporításról*, s egyet a soproni Bokor Nagy Tábornak a *gazdag ifjúról*. Ez utóbbit már 350 főnyi vájt fülű hallgatóság hallgatta. (Ilyen riválisai is vannak Adyligetnek!) De tíz vasárnap így is, mindenképpen kimaradt, s az csak úgy elszállt a levegőben. Ezt az elszállást csak az adyligetiek tudnák megakadályozni. Hogyan? Úgy, hogy a nyár folyamán nem egyszer jönnének le Budaváriba nyaralni-fürödni a Balatonban, vagy részt venni a lelkigyakorlatokon, vagy akár e két változatot egyesíteni, kibékíteni egymással. Ekkor én kényszerülnék minden vasárnapra – *írni* prédikációt, mint amikor itt vagyok Adyligeten. Hát majd jövőre csinálhatjuk így, ahogy mondtam – ha még élünk, azaz hogy élek...

De most még idén van, és itthon és Adyligeten vagyunk, s a textust hallottátok. Az egzegetikai szakkönyvek szerényen megjegyzik, hogy a jézusi tanításban nincs párja a megállapításnak, hogy azt, aki a hívők közösségére sem hallgat, azt úgy kezeljük, mint a pogányt vagy az adószedőt. Ez magyarul annyit jelent, hogy a szakirodalom azt vallja, hogy valamikor az első század hetvenes éveiben ilyesmit prédikáltak Jézus nevében a zsidó-keresztény közösségekben, de maga Jézus hírből sem mondott ilyeneket. Csakhogy ezt úgy kell kiolvasni a sorok közül. Világosan, kerek pereg megmondani – nagyon tudománytalannak meg hitetlennek számítana. Mi következik ebből számunkra? Rábízzák ezek a szakkönyvek olvasóikra, hogy döntsenek maguk: van-e kiközösítés Jézus szándékai szerint vagy nincs! Jó lenne, ha mi állást tudnánk foglalni. Miben? Hát abban, hogy a jézusi Isten Országába belefér egy kis kiközösítés vagy sem?

Akik azt mondják, hogy belefér, így érvelnek: a Máté szövegében található, ajánlott, összes lépcsőket be kell tartani, s ha mind a három lépés eredménytelen, sajnos, nagyon sajnos, nincs mód másra, minthogy kiközösítsük azt, aki eltér a rendtől. Még inkább nagyon sajnos, hogy történelmileg ez nagyon sokszor azzal a következménnyel is jár, hogy meg is öljük az illetőt. Törekednünk kell tehát arra, ha lehet, hogy csak deklasszáljuk, társadalmilag ellehetetlenítsük őt, de ne öljük meg. A kiközösítéseknek – kérem – ezek a velejárói s e velejárók célja éppen az, hogy valakiknek ne legyen módjuk tovább rontani a társadalmi levegőt. Tulajdonképpen – a megölésük a biztosabb módszer erre.

A másik álláspont azt mondja, hogy nincs Jézusnál kiközösítés. Nincs, a/ mert Júdást sem közöskítette ki (mintaetika), b/ mert ellenkezésben van a reciprocitás elvével: nem szeretném, ha velem akárki is így bánnék: hogy engem leírjanak mint leírandót, töröljenek mint számba nem veendő, kiközösítenének (tartalmi etika), c/ mert nem tudok szóba állni azzal, hogy az elvem, a *szeretet*, csöndöt mondjon, hogy ne tudjak akárkit is, akármit is csinál, tovább szeretni (formai etika).

Az egyházban van kiközösítés mind a mai napig, ezt Széphalmon nem kell magyarázni – ezért Széphalom. Jézusnál a fentiek alapján viszont nincs kiközösítés. Megkérdem, hogy a Bokorban van-e! Ezen is fordul, hogy jézusi társaság vagyunk-e, avagy csak társadalmi, vallási, egyházi, egyéb – közös szóval: nem országbeli, hanem evilági alakulat. Mert nem lehet nálunk kiközösítés, amíg jézusi alakulatnak akarjuk tudni magunkat.

S hogy válik be ez nálunk a gyakorlatban? Beválik, nem válik be, de csináljuk. Nem lehet akkora *kríment* elkövetnünk, hogy testvéreink azt mondják, hogy fel is út és le is út. S van, ami talán még ennél is több. Mi az? Ha valaki elhagy bennünket, nem mondunk neki csúnyát, hanem ezt mondjuk: *Ugye tudod, hogy a szék, amelyikről felkeltél, ott marad üresen és vár*

terád? De van, ami még ennél is több. Nem mondjuk meg testvéreinknek sértő gyanúinkat. Pl. nem mondunk ilyesmit: Mindannak a furcsaságnak, amit évek óta csinálsz, csak egyetlen magyarázata lehet: az, hogy be vagy szervezve, illetve hogy be voltál szervezve. Más a tényfeltárás, és más a vádaskodás. Tényt feltárunk, de nem vádolunk. Miért? Nem adunk lehetőséget testvéreinknek, hogy szeretetlenségeink miatt vegyék kalapjukat.

Egyszer vétettem a ki nem közösítés elve ellen a Bokor több mint ötven esztendeje alatt. Régen volt. Több, mint harminc éve. Az egyik papi közösségben. Én nem bírtam cérnával tovább. Rendszeresen támadott egyikünk. Azt mondtam, hogy szavazzák meg testvéreink: ő maradjon ki vagy én? Persze, hogy neki kellett mennie. A legfiatalabb közöttünk a találkozó végén imádkozott, hogy Jézus bocsássa meg nekünk ezt a bűnünket. Nem hallgattunk a szavára. Másfél évig volt távol kiszavazott-kiközösített testvérünk a közösségből. Ez alatt rendszeresen látogattam, még gyóntam is nála, aztán visszajött, s nem volt több baj vele. Kevés volt a szeretetünk, a szeretetem. Nem tudtam, nem akartam tovább túrni. Jó lecke volt ez nekem.

A következő ilyesfajta kínos esetben kört csináltunk valakinek a magatartásáról. A kör egyhangúan helytelennek minősítette a magatartást: *Szeretetlen voltál, az voltál, az voltál* és így tovább. De hiába, nem tartott bűnbánatot, hanem méltatlankodva – *Értetlen és szeretetlen bagázs vagytok!* – távozott! Neki is velem volt baja. Mindig a csoportvezető és az egyik tag között alakul ki az a helyzet, hogy valamiféle közösségi beavatkozást kíván a dolog. Ha két tag nem bírja egymást, rendszerint az egyikük keres magának másik csoportot. Két dudás, vezető egyéniség esetén pedig kettészakad a csoport: mindenki viszi a maga barátait, s nincs kiközösítés.

Van, aki jól tudja magéről, hogy szeretetlenkedik, s arra vár, hogy elküldjük. Nem éri meg hajason, kopaszon is bajosan, hogy elküldjük. Ő is tudja. De szeretetlenkednie kell! Ki tudja, miért? Ő maga alighanem tudja. Kapásból mondok valamit: Nem jön ki a feleségével, de azt nem hagyja ott, mert nem fér rá a lelkiismeretére.

Fél század tapasztalataival a hátam mögött mondom: a válás mindig a szeretet csődje. Válhatik tőlem, aki akar. De én nem fogom rákényszeríteni. Biztosan sokkal többen vannak már azok, akik elváltak tőlünk, mint azok, akik megmaradtak. De ne terheljen bennünket egyetlen válás se. Csak azért menjen el, aki el akar menni, mert nem vállalja a reciprocitás-elvet. Azt, hogy ő sem teheti a többiekkel szemben, amit a maga számára elvár. S ha ellehetetlenül ezzel a jézustalan álláspontjával, ő maga vegye a kalapját, mi pedig mondjuk, hogy gyere vissza, ha meggondolod magad. Nem lehet másként megcsinálni az Isten Országát. Az Isten Országát nem veszi körül fal, amin túl lehet valakit lökni, csak kísértetni lehet belőle.

A ki-nem-közösítésnek pozitív párja az egyetértésre jutás: ha nem-kényszeredetten, hanem a téma szabad megtárgyalásának eredményeképpen közös véleményre tudunk jutni abban, hogy mi a teendő. A ki-nem-közösítés is ilyen megegyezés eredménye. Minden megegyezés, amely nem jár senkinek a kárával, Istentől és az ő országából való. *Nem vagy hajlandó azt gondolni, amit nem gondolsz és amit mi gondolunk, pusztulj körülökből!* – ez az ellentéte az országbeki magatartásnak. Az egyházaknak meg kell térniük Jézushoz. Lehet kezdeniük a megtérést azzal is, hogy még a júdasoknak is életteret adnak maguk között, de mindenképpen azzal is, hogy bocsánatot kérnek a kiközösítettektől. Előbb a még élöktől, utána a már meghalt kiközösítettektől is.

Kiközösíteni – beközösíteni. A jézusi alakulat mindig beközösít, a jézustalan pedig kiközösít. *A farizeusok meglátták, hogy Jézus némely tanítványa tisztátalan, azaz mosatlan kézzel eszik (Mk 7,2).* Ilyen fejlett volt a zsidóknál az higiéné? Nem. Ilyen fejlett volt a zsidóknál a gojok utálata. Hátha hozzáért a zsidónak a keze egy pogányhoz, egy pogány által is érintett tárgyhoz?! Ha hozzáér, ez Isten előtt teszi tisztátalanná őt, a választott nép tagját. Ez a *tisztátalan* – értelmező fordítás. Az eredetiben az van, hogy közössé teszi. Közös – görögül: *koinos*; közösség – görögül *koinónia*. Jézus ezzel szemben igenis közössé akarja tenni az

embereket: a feltámadás után Jeruzsálemben *akik hittek, azoknak mindenük közös (koinos) volt... senki sem mondott vagyonából semmit sem a magáénak, hanem mindenük közös (koinos) volt* (ApCsel 2,44; 4,32). A zsidó nem akart közös lennie a nem zsidóval egy érintés erejéig sem! A jézusi ember pedig közös akar lenni minden emberrel; s bizony nemcsak egy érintés erejéig. De vég és határ nélkül — ahogyan az Isten is szeret minket.

Jézustalan lépés: valakit kiközösíteni az életből, a megbecsülésből, s az élet egyéb javaiból. Ahogy tesszük a harmadik világgal, s akik hatékony szót emelnek a harmadik világért. *Kezdő jézusi lépés:* testvérként és kiközösíthetetlenül szeretni akárkit, aki igényli, egy testvéri közösségben. *Második jézusi lépés:* megosztani a vagyonom, nemcsak a családommal, hanem azokkal is, akikkel egy Teréz anya- vagy Böjte Csaba-féle vállalkozásba fogok, hogy igazoljam: igazán szeretem Istent és embertársaimat.

Budavári, 2002. augusztus 31.

30-án este befejeztem a lelkigyakorlatom. Majd tovább okosítanak testvéreim szeptember 28-án, s addig érik a téma bennem is. 31-én délelőtt Jan átvitt Kapolcsra, s mondtunk egy asztalkörüli, kisközösségi szentmisét, melyen Judit édesanyja felvette a betegek szentségét is. Váratlan ajándék az, hogy Judit megkeresett. Húsz év után az első a maga nemében. Hála neked!

31-én délután meg jött Anikó és édesanyja Bácsbokodról. Este hatkor hatan voltunk a templomban. Hálával lezártuk ezt a szép nyári három hónapot. Megköszöntem Gizike és Erzsike hűségét. Este vacsoránál nagyot beszélgettünk, majd reggel Anikó egy másfél óra alatt felrepített minket Pestre...

27. Tiszai napló

2002. szeptember 17-60.

Budavári, 2002. szeptember 17.

Szeptember 1-én, vasárnap reggel jutottam fel Budapestre, s jó két hét után, csak ma, 17-én, kedd délelőttjén tudtam újra lejönni Budaváriba. Elsőül is a kertbe mentem: a baracknak a kert végiben lába kelt...mert mosolyog, s mert nincs kerítés. A dió még nem potyog, a birs meg sárgulhat még, a téli körte s a naspolya várhat nyugodtan a sorára, de a szőlőt le kell szedni. Jó egy hónapja fogyasztjuk rendületlenül a pölöskei muskotályt. Nem hagyjuk most sem abba, de a legszebbjét kötözzük s fölakasztjuk a kamrában. Ott eláll. Jó a mazsola-szőlő húsvétkor is, csak egy kicsit nagy a magja. De azt ki lehet köpni...

Ebédre végeztem a szürettel: lett három nagy kosárral. A kosár Ajkáról való: a Matyi apósa fonta. Maga a kosár kiválóan szolgál, de az ajkaiakat nem láttam egész nyáron. Nem jött Matyi megnézni, mint régen, hogy *Áll-e még az ősz Peterdi háza? Él-e még a régi harc fia?* – aki magam volnék. Csak júniusban láttam őket, a György-família nagy ünnepén: amikor Bálintot megkereszteltem, s Marci, Julcsa első áldozó lett. Hiába, nőnek a gyerekek, s ki erre, ki arra szalad. No meg a szülők se olyan mozgékonyak, mint tíz év előtt. Hol van már a tavalyi hó, amikor majd minden vasárnap láttam őket. Nekem kellene egy Suzuki vagy Toyota, de erre a kis időre már megleszek nélküle.

Ebéd után válogattuk a leszedett szőlőt a kerti nagy asztalon a meleg nyári napsütésben. Agyusztáltunk is, kötöttünk, akasztgattunk, azután öt óra lett, s mentem át harangozni, meg a templomot – két hét után mit találok? – rendbe tenni. Volt mit rendbe tenni. Rendbe tettem, beöltöztem, s betérdepeltem, ahogy szoktam balra, az első padba. A direktórium eligazított: Bellarmin Szent Róbert napja van, s a 24. évközi vasárnap utáni kedd. Az első olvasmányban Pál a karizmákat sorolja fel a korintusiak számára (1Kor 12,12-31), az evangélium pedig a naimi ifjú feltámasztásáról számol be – Lukács szövegével (7,11-17). Harangoztam másodszor is, harmadszor is, de senki meg nem hallotta, csak Terike, aki kertünk legszebb rózsáját tette az oltárra a Korondról hozott vázába. (A váza alatt torockói a varrottas...)

Csendítés után elkezdtem a szentmisét. Teljes ünnepélyességgel, mintha telve volna a templom. A kántorra figyeltem, s áradt az énekszó. De nem jött be utólag sem senki. Teri felolvasta a leckét, én az evangéliumot, s aztán leültem – hosszan prédikálni. Arról elmélkedtem, hogy mi is a dolga annak, aki beáll segíteni – Jézusnak. Mi volt a dolga Jézus idejében, mi Pál korában, mi a kétezer esztendő során, meg mi a Bokorban? Megpróbálom rekonstruálni, amiket összehordtam.

Jézus elment egy Naim nevű városba, *vele mentek tanítványai és nagy sokaság is*. Vele mentek – ez nem volt sok tennivaló! De állandó, napi 24 órás szolgálatban, három éven keresztül tenni ezt a nem sokat, azért az mégis valami. Többek között azért is, mert Jézus küldi őket gyakorolni; kettesével küldi őket ugyanazt csinálni, amit ő maga. Mit csinálnak? Kézrátétellel gyógyítanak, s mondják: Itt az Isten országa! Megtanulták Jézustól és csinálták. Belé is haltak – akárcsak a Mesterük.

Pál akkor írja levelét Efezusból (56-ban) a korintusiaknak, amikor az egyház ott már jó pár esztendőre tekinthet vissza. A korintusiak mindegyike csinál valamit, és mindegyikük mást és mást: apostolkodik, prófétál, gyógyít, irgalmat gyakorol, irányít, nyelveken szól, vagy értelmezi azt. Pál csak felsorolja, hogy mi folyik a korintusi egyházban, s a Lélek támogatását ezekhez – a karizmát! – a világ legtermészetesebb dolgának gondolja. Nagyjából ez a sürgés-forgás a helyzet az egyházakban mindenütt két és fél századon keresztül, egészen a konstantíni fordulatig. Akik az ősegyházban sűrögtek-forogtak, éltek, azok se *ingyen* tették. Kaptak érte valamit! Nem is volt egészen ritkaság körükben a vértanú-halál.

Aztán más világ jött. Nem a hívők térítettek, hanem a királyok. A felnégyelt Vazul birtokait megkapta a veszprémi püspök s a mártonhegyi apát úr. Minden tíz településnek egy templomot *kellett* építenie. Vasárnaponként a települések népének fel *kellett* kerekednie, mert törvény szabta meg a misehallgatást. Minden termék tizedét oda *kellett* adni a papnak, hogy a pap elmondja azt a misét... Ilyen körülmények között már plusz-teljesítmény volt e hívők részéről, hogy megtanultak egy héber szót. Azt, hogy Ámen. De amikor Dózsa György fegyvert ad e települések tizedet fizető népének kezébe, elfelejtik ezt az Áment is, s nem a török ellen fordulnak, hanem saját nyomorgató uraik ellen. A ceglédi Lőrinc pap megmagyarázza nekik, ha maguktól nem tudnák, hogy kik mindenkik tartoznak ebbe a kategóriába. A királyok térítette nép leszokik a sürgés-forgásról, a Szentlélek pedig a karizmákról.

Így van ez a 20. századig, amikorra már felfedezzük, hogy elveszítette az egyház a munkásosztályt, és az *Actio Catholica* – pápai enciklikában – szólítja fel a világi híveket a segítségre, az apostolkodásra! A Jézusnak segítő tanítványokból, a korintusi egyház szentjeiből és testvéreiből *világi hívek* lettek.

Ne csodálkozzunk! Egyszerre nincs itt az új világ. A templomot építő, törvénnyel misére kényszerített és a miséért tizedet fizető jobbágyból nem lesz egyszerre Jézus, a pápa, a püspök s a főtisztelendő plébános úr – *testvére*. (Micsoda ribilió lett belőle, hogy húsz éve egy bíborost letestvérezte nem is egy világi hívő, hanem egy pap, egy szürke kis káplán, aki mellékesen meg tudta mozgatni a diktatúrában Budapest egész ifjúságát!!!)

Non est saltus in natura! A természetben sincs ugrás, meg az egyházban sem. A világi hívek segítsenek az egyháznak, amely a pápából, a püspökökből, no meg még a plébánosokból áll, talán még a káplánokból is. Ne az egyházban segítsenek, hanem a világban, hiszen akiknek segíteniük kell, azok csak világi hívők. Mit segítsenek? Röviden: a különböző képviselő testületekbe, főleg a parlamentekbe olyan világi hívők kerüljenek, akik azonosulnak az egyházzal (a pápa, a püspökök, a papok, de főleg a pápa) értékrendjével. A II. Vatikáni Zsinat óta már vannak egyházmegyei zsinatok is. Azokba a püspök a papok mellett meghív még világi híveket is. Ezek tanácskoznak. A papokkal együtt. Tanácskozásaik végén a püspök megjelenti – a *rendelkezéseit*. (Elvi kérdés kérem az, hogy a világi hívek ne szólhassanak bele az egyház dolgába. Ott a püspökök – *rendelkeznek*. Dehát nem vagyunk mindannyian az Egyház tagjai? Dehogynem! Hallgató és engedelmeskedő tagok vagyunk. Kinek kell ez?)

Nem választják meg a világi hívek az egyház zsinatának a tagjait. Nem szavaznak a világi hívek az egyház zsinatának a rendelkezéseiről. Nem ér az egész Katolikus Akció egy kalap számocát sem! Majd ha testvérek gyülekezte lesz a Zsinat, amelynek küldötteit testvérek választják maguk közül, majd ha megszavazzák a rendelkezéseket-törvényeket hogy azok hatályosak legyenek, majd ha ők döntenek el, hogy ki legyen plébános, püspök, pápa – akkor jönnek vissza a galileai és korintusi idők körülményei. Akkor lesz majd megint sürgés-forgás az egyházban. Akkor váltja le majd a máglyagyújtást a vértanú-halál. Amíg mindez csak mese, addig csak fenyegetőzhetünk, hogyha valaki vasárnap nem megy misére, halálos bűnt követ el, s a pokolban süttögetik majd érte.

S hogyan van a Bokorban? Eljövünk a találkozóra. Minden találkozón más és más az elnök. Az a hatályos, amit elfogadunk. Nincs eleve tekintély közöttünk. *Egy a ti tanítótok, a Krisztus!* S hogyan segítünk Jézusnak? Létünk első negyedszázadában az ügyész és nép/vérbírák szerint az államrend megdöntésének céljából tartottuk a találkozóinkat, mely bűncselekmény büntetethetőségi felső határa – a kötél általi halál. Ketten érték csak el közülünk e felső határt, a többi olcsóbban úszta meg. Valójában mit csináltunk? Megértettük az evangéliumot (szolgálni, adni, megbocsátani, és nem uralkodni, gazdagnak lenni és kiközösíteni kell), s az egész világnak meg akartuk magyarázni e megértésünket. Csoportba hívással is.

A második negyedszázadban elmentünk három évre Baracsára, hogy megmagyarázzuk püspökeinknek s a világnak, hogy szeretni is meg megesküdni ellenségeink megsemmisítésére – ez ellentmondás, és ha keresztények teszik ezt, szemben köpik vele Jézust. Nem értették. A Konferencia teológus-püspöke megmagyarázta nekünk, hogy megbontjuk a Nato és a Varsói Szerződés közti egyensúlyt. De minket sem az egyik, sem a másik nem érdekelt, még az se, hogy egyensúlyban vannak-e egymással ezek a tömeggyilkos alakulatok. Pogányságuk miatt a fiainkat három évi börtönnel jutalmazó bírák mondták is: *Magukat még saját püspökeik is elítélik.* (Nem is őket, csak Jézust szolgáltuk!)

A harmadik negyedszázad békés és szabad kapitalista körülményei között pedig lassan-lassan látni kezdjük, hogy megelőző és méltó jócselekedetek nélkül a jézusi tanítás egy kalap számocát sem ér. Nem, mert nem figyel a tanításra senki – Jézuséra se figyeltek volna a gyógyítások nélkül! –, s ezért ki kell találnunk a méltó jócselekedetet. Nem elég, hogy Prakashnak Indiába immár nem kisíboljuk a pénzünket, hanem a Harmadik Világ Alapítvány útján átutaltatjuk millióinkat a Nemzeti Bankkal. Nem elég, mert tele az ország hajléktalakkal, árva, elhagyott s hátrányos helyzetű gyerekekkel, s ezek nyomorát az állam pénze nem, csak a Jézustól tanult szeretet képes eltüntetni.

Mindezt 2002. szeptember 17-én elmélkedtem Terikének s magamnak a budavári templomban. Húsz évvel annak utána, hogy a Magyar Püspöki Konferencia engedelmesen – a kommunista diktatúra urainak parancsára – megvonta tőlem a nyilvános papi működés jogát, s felszólította hazánk papjait, hogy ne működjenek együtt a magamfajttákkal. Kiközösítették annak rendje és módja szerint egyházuk, *az egyházam* életéből, s nemcsak engem, hanem az egész Bokrot is. És éppen ma van ötödik évfordulója annak, hogy a Magyar Püspöki Konferencia nem önszántából, hanem a Vatikán parancsára – s nagyon nehezen – mondott egy halk, nagyon halk pardont: Visszavonta húsz év előtti, azaz tizenöt év előtti rendelkezését.

Amit tett, azt is elég csúnyán tette Azt írta, hogy visszavonja korlátozó rendelkezéseit, mert aláírtam a Hittani Kongregáció nekem küldött szövegét. Szépen igyekszem mondani: nem tükrözte a valóságot ez a nyilatkozat. Azt a szöveget 1985-ben, amikor megkaptam, azonnal aláírtam, csak kértem, hogy kiegészíthessem a Zsinat két mondatával. Ebbe 1985-ben Ratzinger nem ment bele Az utána következő években sem. De amikor 1996 decemberében megírtam neki, hogy hazánkban a gyilkosoknak is amnesztiát adnak tizennégy és fél letöltött év után, megengedte, hogy beleírjam a két mondatot a szövegbe. Azt, amit korábban nem engedett – bár a Zsinat szövege volt!!! Ezt nem írhattam be '85-ben: *Az isteni törvény rendelkezéseit az ember lelkiismeretében fogja fel, amelyet tartozik hűségesen követni..., hogy eljusson Istenhez. Nem szabad tehát az embert arra kényszeríteni, hogy lelkiismerete ellen cselekedjék... és csak a lelkiismeretének tartozik engedelmeskedni.* De beírhattam a Vatikán engedélyével '97-ben!

A Vatikán korigálja magát. Azt, hogy nem fogadta el a II. Vatikáni Zsinatnak egy perdöntő újdonságát. A magyar püspökök nem óhajtják erről értesíteni a magyar katolikusokat. Elhallgatják ezt a nem közönséges jelentőségű tényt: hogy Ratzinger elfogad a II. Vatikáni Zsinatból valamit, amit tíz évvel korábban – a Szentatya tekintélyére is hivatkozva – nem fogadott el. Helyette félretájékoztatnak: *visszavonhatják a 15 éve hozott korlátozó rendelkezéseiket, mert Bulányi atya most már aláírt!* Amilyen a rendezés kezdete volt, olyan lett a folytatás is... Milyen? Mindegy.

Mégis e budavári nagyon-nagyon csöndes misének az elmélkedésében megköszöntem, hogy a templomban misézhetek. s nem odahaza a dohányzóasztalt kell megterítenem kendőkkel, kehellyel, gyertyával, virággal, hogy emlékezhessen Jézus áldozatára. Kinek köszöntem meg? Öt év alatt egyetlen püspök sem keresett meg. Nem akarnak, nem tudnak találkozni velem. Istennek köszöntem meg, hogy volt a Vatikánban annyi bölcsesség, hogy olyant-amilyent, de mégis pontot tett ennek a szégyenletes ügynek a végére...

Budavári, 2002. szeptember 18.

Köszönőlevélre nem visz rá a Lélek. Kovács Laci öt éve a dunaparti piarista kápolnában mondott rehabilitációs misémen elmondta: *Jobb szerettem volna, ha Gyurka nem ír alá semmit!* Kétségtelen: akármennyire életem nagy diadalaként könyvelhettem el, hogy rehabilitálódott a vatikáni hierarchia részéről az a két mondat a Dignitatis Humanae-ból – a meggyőződésünknek kell engedelmeskednünk és semmi másnak –, mégis az aláírás pusztán ténye adta a lehetőséget a hierarchiának a félretájékoztató (hogy ne mondjam meg magyarul milyen) szövegre. Olvasva a *Közlemény* szövegét, visszautasíthattam volna azt, s vele az ügy ilyen formájú rendezését. Szinte biztosra veszem, hogy a Vatikán nem szólt volna rá ez esetben a Konferenciára: Tessék a valóságot írni! Abból gondolom, hogy értesítettem az eltelt öt év alatt Ratzingert arról, hogy szinte-szinte minden változatlanul a régiiben maradt... Füle botját sem mozgatta. Sőt. A múltban minden évben találkoztam a piarista generálissal, az utolsó öt évben egyetlenegyszer sem. Nem akar találkozni velem. Nem akarja, hogy megkérdezzem őt, hogy miféle rendezésnek volt ő lebonyolítója. Körülbelül biztosra vehetem, hogy a Vatikán ilyen nesze semmi, fogd meg jól rendezésre volt hajlandó, vagy legalább elfogadta, hogy a magyar püspököktől ennyi telik.

Igaza van tehát Lacinak? Biztos, hogy Jézus nem írt Kaifásnak semmiféle levelet. Tudom, hogy rengeteg mindenben nem értem el Jézus szintjét. De ha Jézus megéri a 79. esztendejét egy magáénak tudott vallási közösségen belül, s egy levéllel tehet valamit annak érdekében, hogy a tanítványok között több legyen a megértés – a Bokor, a Konferencia meg a Kongregáció között –, kinek adott volna igazat? Lacinak vagy nekem? Nem tudom. Csak azt tapasztalom, hogy nincsenek jó megoldások. Csak rosszak. Lehet feszegetni a pofonos ládát s megszületnek belőle a Golgoták. És az nem jó? Nem bizony! A sátáni erők megint diadalmaskodtak. Csak Szent Pál gondolta, hogy *hurrá, pofára esett a Sátán. A kivégzés következtében vagyunk megváltva!* Vagyunk egy nagy fenét! Az Isten talán legnagyobb tanúját kinyírta az erre specializálódó, a soros főpap. Golgota-mentes világot akarok, amelyben a tisztességes emberek is ágyban, párnák közt halnak meg S nemcsak én akarom ezt. Hanem Jézus is. S ezt akarja a Teremtő... Mert nem gazemberképző főiskolának akarta a Földet, amiben tanítják a *főpapi ruhaszaggyalás* című tárgyat is.

Budavári, 2002. szeptember 19.

A Pilistől nyugatra fekszik a Gerecse, s Tatabányánál összeér a Vértessel. A csúcsa (633 m) majd eléri a Dobogókő magasát. Nem földrajzórát akarok tartani, csak mondanom kell valamit a Gerecse nyugati legszéléről, a Meleges hegyről. Mért? Mert ott lakik a... Nem! Csak ott nyaral – gazolva, kapálva a kertet, visolva a házat – a Vera. Ahogy a néhány négyszögölnyi birtokok boldog tulajdonosai szoktak. Róla mondanék valamit, de előbb még a Meleges hegyről kell kiszivárogtatnom egyet és mást. Tóvárosról Dunaszentmiklóson keresztül mászunk fel rá Trabanthoz hasonló járgányokkal. Hogy mennyire felmászunk, azt igazolja a kilátás, amely Vera telkének északi oldaláról nyílik.

Alant, száz méternél biztosan mélyebben, az Almás és Neszmély névre hallgató falvak. Azokon túl a Duna árterülete, majd egy szélesen csillogó csík. Ez az óvilág hatalmas folyama, az Iszter – közkeletű és magyar nevén: a Duna. Azért olyan széles az ezüstös csík, mert már benne folyik a nyugatibb folyók habjain kívül (északról) a Kisduna, a Vág és a Nyitra vize is, s lelátunk a telek magasából a Zsitvatorokra, már mint a Öreg-Zsitva torkára. Itt kötöttünk 1606-ban békét az idáig szemtelenkedő (azaz a nemzeti dicsőséget a szpáhik görbe kardjaival felvirágoztató) törökkel, lezárva ezzel a tizenötéves háborút. Ez volt a zsitvatoroki béke (Tanultam az iskolában, de az évszámot már elfelejtettem, s felálltam, hogy kimásoljam a megfelelő könyvből – mindezt csak azért mondom, hogy ne képzeljen rólam senki olyat, hogy tudom kívülről a pesti telefonkönyvet). A *fiatalabb* Zsitva vizét már elhozta korábban a

Nyitra s a Vág a Dunába; üdvözli is öregapját, amikor az is megérkezik a nagy közös ágyba (mindez ellenőrizhető a térképen), melyben már alig-alig fért el a víz a nyár közepén. Saját szememmel láttam, amikor az intercityn a soproni Bokor-nagytáborba utaztunk. Komárom alatt csak lépésben haladt a vonat, amiért magyarul is, angolul is bocsánatot kértek – jelezve vele, hogy késni fogunk.

Ha az ember megér kilencven esztendő, biztosan kikérdezik a Bokorban, hogy hol született, meg minek... s a többi. Veránál még egy-két esztendő hiányzik a 90-ből, s nem tudom, hogy megérem-e a 90. születésnapját. Közel tíz éves fennállása alatt a Koinónia még nem végzett élveboncolást, csak Máriát s Bandi bácsit dicsérte holtában. De a *Napló* lapjain elmondhatom róla, amit, mire 90 éves lesz, talán elfelejtenek az akkori fiatalok. '84 karácsony táján vagyok először Veráéknál (férje is volt: a Laci) – tatabányai lakásukon. Lacival *építkezünk* (Trabantjával megyünk le Budaváriba -Vázsonyban a tűzépénél pallókat válogatni), tervezgetünk. Laci is, hogy nem tudom, hol s mit fog majd ebben a műfajban alkotni. Vera – asszonyok módjára – dolgozik valamit a lakásban, míg az okos férfiak beszélgetnek, s hallva a terveket megszólal: *Majd ha előbb kijavítod a falat*, s rámutat valami falleverésre. Lacit három és fél év után eltemetjük, s az évek multával, a gyerekek növéseével Vera bekerül a *Pótkávéba*, az *Öregek I*-be. S miután a Laci által felhúzott melegeshegy bungalót a fél Bokor (különböző célú találkozóakra) igénybe vette már, a Pótkávé is becsatlakozik a sorba, és minden szeptemberben megkóstolja, hogy elég édes lett-e a szőlő, amit két agrármérnök ültetett. Az egyik a Laci, a másik a Vera.

Így volt ez szeptember első szombatján is. Összesen kilencen jöttünk össze. Már negyedtízkor ott voltunk. Megterítettünk misére. Mindent hoztam, csak éppen ostyát nem. Vágtam éles késsel a Vera hozta kenyérből egy szép karéjt. Azt tettem paténára, s mikor áldozáshoz értünk, ezzel adtam körbe: mindenki akkorát törjön magának belőle, hogy a végére elfogyjon. Márta mise után megdicsérte ezt a liturgikus alakítást: életszaga lett így az egész cselekménynek. A misében elmondtam a másnapi adyligeti misére készített prédikációt a ki- és beközösítésről. Ezt követően közel egy órát imádkoztak hozzá a felolvasott gondolatokhoz. Mért annyira más egy ilyen mise? Azért, mert nem egy emberben szólal meg a Lélek, hanem mindegyikünkben. S a Lélek senkiben sem mondja ugyanazt. Az Isten kimeríthetetlen. Egy ilyen imádkozó kör sokszor érdekesebb, mint egy regény.

Vera táplált minket. Fáradhatatlanul és kifogyhatatlanul. Szőlővel, sütivel, borral, feketével, ebéddel, vacsorával. Aki akart, pihent a nyugágyban (Jutka el is aludt a szeptember eleji melegben – a Meleges hegyen. Aki akart, kergette a kis és nagy szlem álmát. Aki akart, nézett túl a Dunán..., s jutott megint eszembe: *E rab föld, mind az én hazám!* Ezt nem bírom kinőni. Erről nem tudok leszokni. Ezerszáz éves színmagyar településterület fekszik előttem, amíg a szemem lát. Idevalók a kabar honfoglaló őseim is: 50 km-rel feljebb a Duna mentén Komáromfüssbe... Gönyűvel átellenben, ahol másfélszázada született a nagyapám.

Állok a hegyen, s nézek a Duna felé. Ha pár foknyira balra fordítom szemem, előttem van a meleg párás ködben és 40 kilométerre Nagysurány. Ha tiszta idő volna, talán ide is látszanék. Nem kicsiny település Érsekújvár mögött. Egy idős barátom lakik a faluban. Totocska, csak egy pár szót tud magyarul. Egy hét múlva nála leszünk. Megalszunk nála, aztán megyünk tovább. Már péntek estére érkezünk, hogy másnap hajnali hatkor indulhassunk. Hova? Nyitrára. Nagysurány fele úton van Komárom és Nyitra között. Nem voltam még Nyitrában soha.

Nincs még hét óra, amikor kiszállunk Nyitra főterén az ősi piarista rendház és templom előtt. Háromszáz éves épületek. Itt értük el háromszáz éve a magyar nyelvterületet. Podolinból Privigyéből Trencsénből alájöve – mindössze hatvan év alatt. Imádkozunk egy hajnalit, és megyünk tovább. Hová? A várba. Itt raboskodott Vazul. Ide záratta István a Gyula fiait is: Bonyhát és Bojszát. Nem tudok művészettörténeti leírást adni. De amit láttam, az vetekszik a maga módján a szigetvári, az egri, a váradi, a vajdahunyadi várral. Komorabb

és mégis északian tisztább, mint amazok. Templomok, egyházi épületek, s nagyon régiek. Itt nem járt a török. Ez a szíve az: itteni piaristáknak is, a felvidéki katolicizmusnak is. S itt gyűjtött Kodály: *Gerencséri utca, végig piros rózsá... s még A Csitári hegyek alatt...* Gerencsér és Csitár – Zobor-hegyi községek, s ma már részei az iparosodott és hatalmas várossá nőtt Nyitrának. Jövünk kifelé a székesegyházból. Nagysurányi barátom üdvözlöl egy felfelé baktató idős pap bácsit, akiről megtudom, hogy nagy teológus és már 90 éves. Haptákba vágom magamat a magam 84 esztendejével, s mondom a nevem, meg hogy *piarista hungarus*. Erre az öreg úr elmond magyarul – hibátlan magyarsággal – egy pár mondatos egyházi szöveget. Még magyar iskolában kezdett? Megölelem, s megyünk tovább. Egy fél nap kellene Nyitrára.

De nem lehet. Megyünk tovább Nagyszombatnak. Útitársaimnak elmondom, hogy jó két-három századon keresztül itt dobogott a katolikus magyarság szíve, mert – Nyitrát kivéve – Esztergom s az összes püspökségek török kézen voltak – Gyulafehérvár ugyan nem, de ott elfogytak a katolikusok). De jó, hogy volt Debrecen, ahol a református magyarok szíve doboghatott, meg volt Kolozsvár, ahol az unitáriusoké. Megnézzük a székesegyházat, egyebet is, és repesztünk tovább a Kiskárpátokon keresztül Malackára, az anabaptista habánok 16. századi hazai szálláshelyeire, mert kizavarták őket Morvaországból is. Svájcban menekültek az inkvizíció elől Morvába. Fele úton kapták el Hutter Jakabot, s égették el őt az innsbrucki székesegyház előtt. Repesztettünk az országhatárra. Hogy miért, majd máskor elmesélem. Estére haza is kellett érni. Hogy másnap elmondhassam Adyligeten, hogy nem elég a hetvenszer hétszer megbocsátás. Nem az a megoldás.

Ugrálok, ugrálok. Hol ide, hol oda. De legkésőbb vasárnap délre hazaérek, hogy elmondjam Adyligeten, ami azon a héten a lelkemből megszületett.

Budavári, 2002. szept. 22.

A lányok között Debrecenben Ábrahám Zsókát ismertem meg először. Őt nem sorozták be katonának, s így '45 tavaszán már elsőéves orvostanhallgató volt. A fiúknak viszont – ahogyan szabadultak a seregből, s jöttek haza nyugatról – két hónapos rövid tanévet rendeztünk a piarista rendház szobáiban (az iskolában még oroszok tanyáznak), s a nyolcadikosokat le is érettségiztettük. Minden volt e háború utáni első nyáron, csak ennivaló volt nagyon kevés. Tudta ezt Zsóka apja is, aki apám-korabeli ember volt, és amellet még a *Szabolcsi Ármentesítő Hivatal* mérnöke is. Neki köszönhettem, hogy '45 nyarán még cserkész tábor is tudtam rendezni. Szólt Zsóka, hogy keressem meg édesapját. Azt hiszem, a Széchenyi úton volt a lakásuk, s ott találkozhattunk, mert Zsóka édesanyjáról is van valami halvány emlékem. Mintha öröme szarmazásúak lettek volna. Az egész családban éreztem valami keletit.

Az ártól-árvíztől hatvan esztendővel ezelőtt is úgy igyekeztünk mente(síte)ni magunkat, hogy gondoskodtunk ártérről. Az árteret pedig kihasználtuk. Ha Szabolcsban van az ártér, akkor almával. S ha alma, akkor jonatán – legalábbis a 30-as években, amikor odaültették a fákat. Hova? Hát Tiszadobra. Minden fának lehet tányért csinálni. Lehet, ha akarjuk, hogy a fák növekedjenek. Az utolsó háborús évben ilyesmivel aligha törődtek. Itt volt az ideje, hogy legyen az almafáknak megint tányérjuk. Kapával lehet olyat csinálni, meg dolgos emberi kézzel. Zsóka papája azt mondta, hogy vihetek ki két hétre Tiszadobra annyi piarista diákot, amennyit akarok. Lesz ott, aki megmondja, mit kell csinálnunk. Marad időnk fürdeni is, meg még amire kell. Ennivalóról, annak anyagáról gondoskodik a Hivatal. Ez az ajánlat '45 nyarán főnyeremény. Kaptak is rajta, akik tehették. Kik tehették? Az olyan korban levő gyerekek, akik még nem tudtak pénzt keresni.

Szervezni tudni kell. Mondom a dolgot Czákó Gyurkának, a piarista rendi gimnázium civil fődrájt-tanárának, velemkorúnak, akinek még felesége is van: Mit szóltok hozzá. Azt szólták, hogy jönnek, s Ilona főz. Nekem annyi dolgom volt még, hogy kihirdettem, mikor

indul a vonat a kisállomásról. Bacsá Erzsike kikísérte az öccseit, és mondta, hogy nincs igazság, mert a lányok nem mehetnek Tiszadobra, hanem csak a fiúk. Igen, mindig csak a fiúk szedik a gyümölcsöt: őket viszik hazát védni-meghalni a Donhoz is, meg nyugatra is... Eljutottunk vagy Nyíregyházán, vagy Óhat-Pusztakőcson keresztül Tiszadobra. Megnéztük az almást, de mivel jó meleg volt, békét hagytunk egyelőre a tányéroknak, s fürödtünk inkább egyet a Tiszában. Felhasználtam, amit tanultam a cserkészszízi vízi táborban. Megnéztem a sodrot s a mélységet. Ahol nem volt sem sodor, sem mélység, állítottam oda egy-egy nagyobb legényt. Kaptunk így egy négyszöget, melyet a part zárt le; ezen belül lehetett fürödni. Úgy, hogy a négyszögből csak a száraz irányában lehet kitörni, a másik három irány tilos volt. Kétszer vétkezni nem lehet, mert az első vétkezés jutalma az azonnali hazamenés. Megérveltem, hogy miért. Ezután engedtem be őket a vízbe. Öt perc sem telt bele, s egyikük már hatalmas karcsapásokkal tempózott a folyó közepe felé. Kiparancsoltam a vízből, öltözködött, s a legközelebbi vonattal utazott haza. Én nem. Én még maradtam – a következő napig. Csakó Gyurka és Ilona hozták haza két hét múlva a népet.

Mért mesélem mindezt? Az elmúlt hetekben láttam ezeket a tiszadobi almafákat, amiknek a piarista cserkészek tányérokat kapáltak. Lehetek 80 évesek a fák; törzsüket egy ember alig öleli körül. Miért, miért nem, már nem gondolják őket. Azért volt még rajtuk valamennyi gyümölcs, hoztam is haza belőlük a táskámban – almástésztának. De hogy kerültem én oda? (Ezek után tanulmányozandó a *Tiszai napló* címlapja.) Tavaly novemberben két sajóörösi s négy tiszaujvárosi polgár elkeveredett Budaváriba lelki gyakorlatra. Kimódoltam, hogy meghívjanak magukhoz – egy hétvégre. Sikerült. Pénteken felültem délután öt órakor intercityre, s a miskolci interpici félnyolcra lerakott Tiszaujvárosban.

Vacsorára háromféle sült halat ettünk a Veronika hotelben, s majd éjfélig jártattuk azt, amivel a halat ettük – meg nem mondom már, hogy miről, de biztos okosakat mondtunk. Alvás a luxus-hotelben, amely Veronika és Lajos tulajdona. Lajos csak kültag, nincs bent a közösségben, még nem adta meg magát, de kitartó népek veszik körül... s előbb-utóbb csak megadja magát. Reggel 9-kor város- meg környéknézés. Kicsit szemerkél az eső, heten vagyunk, két autóval déli irányban kihajtottunk, a város alatt átmegyünk a hídon, s már is túl a Tiszán vagyunk. Észak felé fordulunk. s megyünk Tiszadob irányában. Mit keresünk ott? Három emlékművet. E tájon indult meg jó 150 éve a Tisza szabályozása. Ennek emlékét hirdeti Széchenyi, Vasvári és Andrássy emlékműve. Mit keres itt az Andrássy? Az ő birtokain történt a szabályozás. A Vasvári emlékműnél találtam meg az almást. Biztos az volt, amelyiknek a debreceni piarista diákok '45-ben tányért ástak. A fák törzsének vastagsága azt mutatja. Ha pedig még sem azok voltak, akkor is tiszadobi almafák, és kész... (Aki emlékezik akar, nem tiltjuk meg neki.) Megkerestük még a falu túlsó oldalán az Andrássy-kastélyt. Andrássyt nem találtunk benne. Franciakertet, Holt-Tiszát, meg turistákat inkább. Ifjúsági létesítmény az egész kastély, de szombat lévén ifjakat sem láttunk.

Ezután Tiszadob alatt komppal visszajutottunk Tiszántúlról Tiszahátra. Tiszalúcon keresztül Körömnél elértük a Sajó vizét. Ott egy Rákóczy-emlékmű tájékoztat, hogy Körömben volt 1705-ben az ónodi országgyűlés. Körömben? Igen, a honatyák a körömi réteken vonultak fel lóháton Ónod felé. Milyenek lehettek itt a házszabályok? Adler János vagy Szili Katalin hogyan tartott volna ott rendet? A honatyák s a lovak körében. Kihangosító nélkül? Sohase tanultuk az iskolában, hogyan lehet egy ország nemességének – mondjuk, Rákos mezején – akár összeveszni, akár egyezségre jutni. Az emlékmű mellett *stációk* okítottak a nagyságos vezérlelő fejedelem életének dátumairól: születéstől Borsiban, haláláig Rodostóban. Újabb kompon átkelés – Muhi alatt a Sajó vizén. Hatalmas emlékmű fogad. Csak tíz éve készült el: betonba mélyesztett ferde keresztfák, s az egyiken a halál angyala. Lehet, hogy művészetiileg elhibázott alkotás, de milyen lehet a nem-elhibázott? Közel van már Sajóörös. Ott vár az ebéd, melyet Jóska jóelőre elkészített, csak melegíteni kell. Az ő kocsijában voltam egész délelőtt: információ-bank volt számomra.

Kis hajcsi után a plébániára mentünk. A plébános jelenlétében olvastam fel s tárgyaltuk meg a *Konkolyt*, amit *Csongrád* számára készítettem. A plébános is hozzászólt: szerényen, rokonszenvesen, tisztelettel. A tiszaujvárosiak arról számolnak be, hogy ők a papság sorában nem találkoznak ellenséges érzülettel irántunk, inkább tisztelettel. S ez áll Ferire is, rám is. Tíz éve épült a templom s a plébánia. Érhet vagy 200 millió Ft-ot. Szupermodern és ízléses. Estére megnéztük a várost. Hatalmas tereivel, szökőkútjaival, termál-fürdőivel, 27 fokos vizű versenyúszó-medencével, a jégpályával, melyen bugyiban lehet korcsolyázni télen is, mert aki érti, tudja, hogy mért nem olvad el a melegtől a jég – mindez lenyűgöző. A levélváltásban szerepelt a városnézés. Mit akarnak nekem mutatni e tiszamenti nagyobbra nőtt faluban? – gondoltam, s kegyesen megbocsátottam lokálpatriotizmusukat. Nem számítottam arra, amit láttam.

Megtudom, hogy 19 ezren laknak a városban, hogy káptalani birtok volt a helyén, hogy csak ötven éve lett, hogy magyar Kuvait, mert nem ritka, ha valaki havi ötmilliót keres, hogy a polgárok kétharmada utódparti s egyharmada fideszes, hogy tíz százalék a vallásos, s az országos arányoknak megfelelően nagyobb részük római katolikus. Sietünk haza a Veronika-hotelbe vacsorázni, s megtárgyalni a *hetvenszer hétszer megbocsátást*. Idejében lefekszünk, s találkozunk másnap 9-kor a szentmisén, melyen a téma az *egy dénár*.

11-kor Lajos még ebédet rittyent, s délben kirepítenek az állomásra, ahol már vár az interpeci. Erről Miskolcon átszállok az intercityre, ahol is helyemre leülve átellenben megpillantom buzgón körmölve Miskolc szülöttjét, Szanticska település buzgó művelőjét. Alszom egyet, majd kicserélve értesüléseinket megérkezünk a Keletibe. Ő a 7-es buszt, én a metrót választva elbúcsúzunk egymástól. Vége a tiszai kirándulásnak. Haza érek, megpihenek, s összecsomagolok, mert hatkor kezdődik Adyligeten a szentmise. Ott is az egy dénár a téma – a liturgikus rendelkezéseknek megfelelően. Lapozok egyet? Nem lehet lapozni, mert hamarosan jön Erikától a drótposta: *Szervusz drága Gyurka bácsi*. Hát lehet?

Budavári, 2002. szeptember 23.

A hetvenszer hétszer nevetségesen kicsi szám

Beülünk az autónkba, s kilyukad az ózonpajzs. Az Antarktisz el kezd olvadni, megemelkedik a tengersizint, s a tengerparti kultúrák víz alá kerülnek. Nem vagyok ökológus, de a mese végét mindnyájan ismerjük: a Föld már csak patkányoknak lesz képes otthont nyújtani. Egyébként pedig én is úgy érkeztem ide, hogy Iván értem jött az autójával, s valaki haza is visz majd az autójával. Iam proximus ardet Ucalegon – meséli Aeneas Didó királynőnek. A torkunig ér a pokolmarás. Ki követi el ezt a disznóságot? Én is, te is, ő is. Ki bocsát meg itt kinek? Én neked, te nekem. Tegnap is, ma is, holnap is. A hetvenszer hét nevetségesen kicsi szám. De ez a megbocsátás mit sem változtat a következményen: azon, hogy belepusztulunk a fentiekbe.

A megbocsátás ellen beszélek? Dehogya is! A bűnbánat hiánya ellen beszélek. Nem. Inkább üvöltök, de egy piarista tanárhoz illő kikupáltsággal. Arról értekezem inkább gyakorlati mint tudományos precizitással, hogy én sem bánom a bűneim, te sem bánod a bűneidet, s hogy bűnbánat nélkül a megbocsátás teljesen hiábavaló szórakozás. Nem változik meg semmi: te tiporsz, én megbocsátom, s te tiporsz tovább; én tiprok, te megbocsátasz, s én tiprok tovább. Beleülök az autódba, és te megbocsátod, s ugyanúgy lyukasztjuk vele az ózonpajzsot, mintha nem bocsátod meg. Olyan hangot ütök meg ezzel, mint a varjúkárogás, s a varjúkárogás kezdetben kicsit idegesít, de majd megszokjuk. Olyannyira, hogy többé meg se halljuk a károgást, vagy csak a fülünkkel halljuk meg, de a lelkünkkel, azaz értelmünkkel, akaratunkkal, szívünkkel már nem.

Ha az ember sokáig hallgat egy olyan szöveget, amely idegesíti, akkor kikapcsolja a tévét, a rádiót, illetve elmegy olyan szentmisére, amelyiken nem idegesítik, ahol más éneket fújnak. Milyet? Ilyet:

Testvéreim, az Isten jósága és irgalma végtelen. Kifürkészhetetlen bölcsességével ő már tudja mai és holnapi gondjainknak a megoldását. Nekünk összesen annyi a dolgunk, hogy engeszteljük a Szűzanyát: kérje meg szentséges Fiát, hogy eszközölje ki számunkra a mennyei könyörületet az Atyánál, akinek hatalma van kegyelmével elfordítani a fejünk felől a veszedelmet. Tiszteletre méltó papbácsik hisznek az ilyen szövegek hatékonyságában, s a hívek százezrei hallgatják vasárnaponként e szövegeket, s véletlenül sem mondják, és nem is gondolják ezt a *szentségtörő* szöveget: *Tessék már abbahagyni ezt a süket dumát!*

Mért nem mondják, mért nem gondolják? Mert ez a szöveg az, amely legitimálja, sőt szakralizálja, hogy nyugodtan beülhetünk továbbra is autóitokba. Ezek után megkérdezhetem, hogy mi a jövődjé az itt folyó hangmegütésnek és egész jelen gyülekezetünknek. Nem sok, mert 84 év – az csak 84 év, s ebben a korban a szövegelést nagyjából már be szokták fejezni. S a beszélő kiesésével elintéződik az ilyesfajta szövegek jövőjének a kérdése is. De ha Uram bocsá' még tart vagy öt évig a beszélő jelenlegi egészségi és mentális állapota, akkor ki vagyunk téve annak a veszedelemnek, hogy összedőlünk, mint a kártyavár. Miért? Mert nem lehet éveken keresztül szórakoztatni valakit azzal, hogy mindannyian reménytelen esetek vagyunk. Azok vagyunk? Azért vagyunk azok, mert jól tudjuk, hogy csak az a megoldás, amiről biztosan tudjuk, hogy *nem akarjuk, nem csináljuk, nem vállaljuk.*

Mi az, amit nem akarunk, nem teszünk és nem vállalunk? Amit Jézus mutatott nekünk. Mit mutatott? *Kivonult a termelésből* már akkor, amikor a termelés még nem támadta meg a biológiai életet, de megtámadta az örök életet. Mivel? Azzal, hogy lehetővé teszi a Mammon imádását, a többet birtokolni akarást, az egy dénár elutasítását s a reciprocitás, a kölcsönösség – az ahogy magamnak kívánom, úgy teszek veled is – nem-vállalását. Kivonulni a termelésből?! Hát akkor hogyan tartjuk fenn az életünket? A legkevesebb boltban árulják azokat a termékeket, amelyek az élet fenntartására szolgálnak. A legtöbb boltban olyan termékeket árulnak, amelyek biológiai és örök életünk elpusztítását szolgálják. Az autósalonok, az autócikkek, az autósztrádák biztosan pusztítanak, nemcsak a hadi ipar. Útépítési, hadi ipar mellett még nagyon sok boltot találunk, melyben nem a mindennapi kenyerünket találjuk, mely az élet fenntartását szolgálja, hanem olyan cikket, amelyek pusztítják biológiai illetve örök életünket. Kevés boltban árulják, ami az élethez s az örökélethez kell.

Hova vonult ki Jézus? Elhagyta a fizetőképes kereslet világát. Azokat az embereket kereste meg, akiknek csak nyomorúságuk volt, de pénzük nem volt. Gyógyította Istentől kapott képességeivel a betegeket, akik ennek fejében megosztották vele, amijük volt, mert *méltó a munkás a maga élelmére.* Jó időben a Getszemánihoz hasonló szálláshelyeken aludt, de azért nem volt élete nagyon kibírhatatlan: az életüket vele megosztó Tizenkettő azt vallotta az utolsó vacsorán, hogy *nem volt soha semmiben sem hiányuk.*

Hogyan lehet Jézust követnünk? Úgy, hogy követjük. Kivonulunk a termelésből. Nem termelünk autót, fegyvert. Csak olyant termelünk, ami nem hagy maga után szemetet: búzát, kukoricát, gyümölcsöt, szőlőt, juhot, disznót, marhát, csirkét, kacsát, libát, halat – ami kell az élet fenntartásához. De a fejlettnak mondott társadalmakban ilyesmire nem költjük csak pénzünk tíz százalékát. A többi olyasmikre költjük, ami életet pusztít közvetlenül (fegyver, drog), vagy közvetve azáltal, hogy szemetet termel (autó, csomagolás-technika). De a mai termelési rendben ez a tíz százalék elhanyagolható. Kövessük csak Jézust, aki már akkor kiállt a termelésből, amikor a termelésnek majd az egésze az élet fenntartását szolgálta. Nem termelt, hanem a hátrányos helyzetben levőkön segített. Nincs nyoma annak, hogy megtanult görögül, meg annak sincs, hogy írt volna. Öngyilkos társadalmi rendünk két alapkövetelménye: megtanulni angolul s a számítógépet használni tudni. Kézrátétellel

gyógyítani s mondani, hogy elkövetkezik a szeretet civilizációja, azaz az Isten országa, mind a kettőt lehet csinálni anyanyelvünkön, írás és drótposta nélkül.

Eddigélé a történelemben a jézuskövetőket az jellemezte, hogy megkeresték, *mire van nem fizetőképes kereslet*. Szent Kamil, Kalazanti Szent József, Don Bosco meg az albán Teréz anya nevei jutnak eszembe. A szegények számára nincs kórház, nincs iskola, nincs diákszállás – ez a történelmi tapasztalat. No meg az, hogy nagyjából az utolsó száz évben fokozatosan államilag megoldandó feladattá válik e keresletek-igények kielégítése. Mennyire oldja meg az állam ezt a feladatot, mutatja, hogy azért Bőjte Csabának jut valamennyi feladat még e területen. A jézuskövető emberek azt gondolom, ma is megtalálják ezeket a fizetni nem képes keresleteket – ha van reá állami támogatás, ha nincs. Azok, akik elmúltak már fiataloknak lenni és nem tudnak váltani, az az értékes feladat jut osztályrészül, hogy az ilyen Bőjte Csabaféle jézuskövetőket segítik anyagilag. De aki még fiatal és még tud váltani, annak nagyon meg kell gondolni, hogy szemétermelésre specializálja-e magát, vagy valami olyan feladatra, amely harmóniában van az élet fenntartásával, s amelynek végzése során még azt is el lehet mondani, hogy közel van az Isten országa – anélkül, hogy hazudnánk.

Persze lehet ezzel vitázni. De Istennel nem lehet. A lelkiismeretünkkel sem lehet. A termelési rend irgalmatlan: *Vagy elpusztítlak, vagy elpusztítasz. Inkább te pusztulj!* Nagyon féltem a Bokrot azoktól, akiknek az Istene csak bárgyún megbocsátani tud, akármit is csinálunk. Ez a felfogás idegen mind a négy evangélista Jézus-képétől. Mátéétől is: *megharagudva átadta a nem-irgalmazót a kínzóknak. Mennyei Atyám is így fog tenni veletek...* (Mt, 19,34-35) Van olyan menő teológiai irodalom, amely véletlenül se idéz Jézus ajkáról ilyen mondatokat. Fél ez az irodalom, hogy nem tudja fenntartani az Isten szeretet-arkképét. Pedig aki szeret, annál soha sem megy babra a játék. Aki szeretetre van teremtve, belepusztul, ha nem szeret.

Egyszerűbb ateistának lenni, aki azt gondolja, hogy harapásra lettünk teremtve. És egyszerűbb jámbor kereszténynek lenni, aki bizakodik Isten kifürkészhetetlen akaratának teljesedésében, s abban, hogy az mindent megold közreműködésünk nélkül is. S jóval nehezebb Jézus tanítványának lenni, és követni őt. Abban, amit csinált. S úgy, ahogyan csinálta. Hátha valóban Isten fia volt!? S ha az volt, akkor tudta, hogy Merre Menjek!?

Budavári, 2002. szeptember 24.

Két lagzim is volt ebben a hónapban, Az első valójában kicsit régebben. Ezelőtt 50 évvel Debrecenben, a Szent Anna utca végiben, a görög katolikus templomban Árkosi Pista bácsi ezeket mondta két fiatalnak: *Megfontoltátok-e szándékotokat...Ígéred-e, hogy tiszteled és szereted, míg a halál el nem választ benneteket egymástól.. Elfogadod-e a gyermekeket, az egyház törvényei szerint nevelitek. őket...Akarod-e feleségül venni... Akarsz-e felségül menni...?*

Akkoriban én is Debrecenben éltem, de nem lehettem ott e szeptemberi templomi találkozón. Azért nem lehettem ott, mert az esküvőt megelőző években elhittem azt, amit az imént evangéliumként felolvastam. Valakik nem díjazták e hitemet, s nem engedtek el a szóban forgó esküvőre.

Boldogok a szegények... – micsoda bolond beszéd ez; mondták, akik urak voltak 1952-ben az országban. Ellenkezőleg: a gazdagok a boldogok, s az ötéves tervek s a békekölcsönök gazdaggá is fogják tenni a szegényt. Nem tudták azzá tenni, s jött pár év múlva az 56-os forradalom.

Boldogok a szegények... – micsoda bolond beszéd ez, mondják a mai urak. Ellenkezőleg: a gazdagok a boldogok, a globalizáció s a bekerülés az Európa Közösségbe majd elvégzi, hogy hamarosan nálunk is akkora legyen a gazdagság, mint Nyugaton. Vagy úgy lesz, vagy nem, de addig is volt szept. 11-i bombázás, volt afganisztáni háború, s készül az Irak elleni, mert valakiknek nem tetszik, hogy ők kimaradnak ebből a gazdagságból, s hozzánk képest a

bányászbéka feneke alatt kell élniök. S rendetlenkedik a természet is: felmelegedés, áradás, ózonlyuk... A természet csak bizonyos fokú és jellegű emberi gazdagodást tud elviselni. Akármiféle, pl. ezt a szocialista- és kapitalista-féle nem és nem.

Milyenféle tud elviselni? Olyasféle, amilyen nálatok volt tapasztalható. Jutott a gyerekeknek is, anyának is, apának is. Ha nem így lett volna, nem ért volna meg ez a szövetség ötven esztendő. Csakhogy az Isten nemcsak S....ékban gondolkodik, hanem a nem-S...ékban is. Hat és fél milliárd kedves gyermeke van, s azt kívánja, hogy jusson mindegyik gyerekének az őszbarack kompótból is, a tokaji aszúból is.

Akik most itt vagyunk e ritka szép családi ünnepen és nem vagyunk mind S...ok, hanem egy olyan baráti társaságot alkotunk, akik az Isten gondolatát szeretnők képviselni és valósítani. Az Isten eszméi és érdekei pedig mindig azonosak a hat és fél milliárd ember és az egész emberalatti világ, a nagy természet érdekeivel, hiszen az ő teremtményei vagyunk mindnyájan. S ebben az összefüggésben az evangélium hallott szavai így fogalmazhatók meg: Boldogok, azok, akik nem kívánnak többet maguknak, mint ami a kárpátjai magyaroknak, a csicseneknek s az afgánoknak is jut; és jaj azoknak, akik olyan életszínvonalra törekednek, amely egyre messzebb viszi őket a kárpátjai embertestvéreinek a nyomorától. Boldogok az osztózók, és jaj azoknak, akik többet akarnak birtokolni, mint amennyi testvéreiknek jut,

Imádkozzunk e szentmisében, hogy olyan emberekké tudjunk válni, akikben kedvét találhatja az Isten, aki létbeszólított minket, azzal a feladattal, hogy működünk együtt a természetbe s a mi emberi természetünkbe beleírt céljaival. Egyszerűbben is mondhatom: tudjunk szeretni mindenkit, mint az Atya gyermekeit, mint Jézus testvéreit. Ötven esztendővel ezelőtt Pista bácsi még csinált valamit, amit mi most megismétlünk: *Áldja meg az Úr ezeket a gyűrűket...*

*

A másik lagzi viszont csak ötven év múlva, 2052-ben lesz aranylagzi. Az előzőn ünneplők elérték egy hatalmas szobában. Ami csak 50 év múlva lesz arany, azon egy kicsit többen voltak, s kibérelték a pesti bazilikát. A méreteknél megfelelően szakosítottunk: volt, aki a misét vezette, volt, aki prédikált, magam csak eskettem. Nem szakmáiban végzem az esketést. Évek telnek el a következőig, s mindig alakítok. Jelenleg itt tartok:

Most pedig szolgáltassátok ki egymásnak a házasság szentségét – Istennek és az ő népének színe előtt. Tegyétek nyilvánvalóvá számunkra a szeretetet, mely szívetekben él egymás iránt. Mi pedig, testvéreim, leszünk tanú és pecsét és imádság, amely körülöleli őket, miközben egymásért dobogó szívük szép szeretetét látható és hallható jelekbe is öltöztetik előttünk. Most következik az az ünnepélyes pillanat, amikor kinyilvánítjátok, hogy egymás házastársaivá kívántok lenni. A szeretet belső igent mondásának külső jeleként fogjátok egymással kezét, én pedig egybefonódott kezeteiket átkötöm ezzel a stóllal annak jeléül, hogy házasságotok Isten fel nem bontandónak kívánja. Most szolgáltatótok tehát ki egymásnak a szentséget. Most, amikor lepecsételitek magatokat arra az önátadó szeretetre, amely Istenünk örök szentháromsági élete, s amelyet közénk hozva tanított a Fia, Jézus.

György, nyilatkozzál Isten és az Anyaszentegyház színe előtt, szereted-e magadat odaadni akaró szeretettel Katalint, és akarsz-e őt feleségül venni? AKAROM. KATALIN, SZERETLEK, ÉS ISTEN SZENT SZÍNE ELŐTT FELESÉGÜL VESZLEK.

Katalin, nyilatkozzál Isten és az Anyaszentegyház színe előtt, szereted-e magadat odaadni akaró szeretettel Györgyöt, és akarsz-e feleségül menni hozzá? AKAROK. GYÖRGY, SZERETLEK ÉS ISTEN SZENT SZÍNE ELŐTT FELESÉGÜL MEGYEK HOZZÁD.

Most megkötött házasságotokat az Egyház nevében érvényesnek nyilvánítom, és megáldom az Atya + a Fiú és Szentlélek nevében. Amen. Ti pedig, testvéreim, akik jelen vagytok, legyetek tanúi e szent életszövetség megkötésének, melyet Jézusunk fel nem

bontandónak tanított. Az evangélium tanúsítja ezt: “Amit Isten egybekötött, azt ember szét ne válassza!”

Este féltízre értem haza. pedig már félháromkor elindultam hazulról. Annyi emberrel beszéltem, akivel évek, évtizedek óta nem volt találkozásom Mi volt az összbenyomás? Egy nagyon jó érzés: Nem vagyunk akárkik. s nagyon sokan szeretjük egymást. S néhány vallomás arról, hogy mit jelentett számukra, hogy találkoztak azzal a Jézussal, akit hirdettem nekik. Ha szebbek is ezek a valóságnál, mégis jól esnek. Dicsérni és dicsérni és dicsérni. Minden mennyiségben – de a Lélek szavának lealkudása nélkül. Jó érzést hagyni magunk után. Jézus ilyet hagyott maga után? A főpapokban, a halálára szavazókban is?

Budavári, 2002. szeptember 22.

Húzzunk egy nagyjából függőleges vonalat Pozsony, Felsőörs és Muraszombat között. Jelölje ez a vonal népünk településterületének mai nyugati határát. Aztán húzzunk egy másik, ugyancsak nagyjából függőlegest Kassától Nándorfehérvárig (Belgrád). Ezen a 300 km széles sávon él a magyarság egyik (legnagyobb) harmada. Tengelye ennek a területnek a Duna, amely – Dévénytől-Pozsonytól le egészen Zimonyig-Belgrádig kísért bennünket. Rakjuk most odébb vonalzónkat megint vagy 300 kilométerrel, s húzzunk egy harmadik függőlegest is Marosvásárhely és a Vöröstorony-szoros között, ahol az Olt elhagyja Erdély földjét. Ettől a vonaltól keletre fekszik a székelység településterülete, amely egészen a Szeret folyóig terjed, ameddig csak csángó magyarokat találunk. Ennek a 200 km széles településterületnek a tengelye – a Maros meg az Olt, illetve a Gyergyói és Csíki medencék. A hágókon-szorosokon keresztül mindezek egybeölelik a Kárpátokon inneni és túli magyarokat. (Talán az első honfoglalás maradékait?)

E két település, a dunai és a marosi-olti közé esik egy megint nagyjából 300 km széles sáv: a jobbról is, balról is ölelt-védett tisztántúli és erdélyi magyarság területe. A Körösök és a Szamosok adják a harmadik tengelyt, amely összeköti a két szélső magyar településterületet ezzel a középsővel, a harmadikkal.

A Körösök mentén élt a Szalontán született Sinka István, s a Kis Szamos mellett született, Boncidán Wass Albert.

Lehet játszani. Nyugatról Kelet felé haladva végiggondolni, hogy kik mindenkik éltek a három tájon:

Duna	Körös – Szamos	Maros – Olt
Koppány s Vazul	Ajtony	Gyula, a gyula
Kodály	Bartók	Székely és csángó balladák
Janus Pannonius	Hunyadi János	Dózsa György
Balassi, Zrínyi, Pázmány	Károli Gáspár	Dávid Ferenc
Berzsenyi, Vörösmarty	Bessenyei, Kazinczy,	Mikes, Kriza, Bólyai
Petőfi, Katona, Madách	Kölcsey, Arany, Ady	Körösi Csoma
Babits, Tömörkény, Móra,	Móricz-Szabó-Németh	Benedek E., Orbán B.
Kodolányi, József A., Sántha	Sinka I., Wass Albert	Tamási Áron, Nyíró J.

Önkényesnek tetszhetik a három névsor, sok-sok névvel lehetne kiegészíteni. Mindegy. Így, ahogy van – egybeterel nekem két nevet: Sinkáét és Wassét. Sinka csak tíz évvel idősebb Wass Albertnél, Wass pedig ugyanannyival idősebb nálam – majdhogynem kortársaim! Sinkát már húsz éves koromban szavaltam lelkesen, mert a szívemből szólt. S vagy harminc éve a Bokor egy közös karácsonyestjén megvallottam testvéreimnek, hogy Sinka segített – egy meggyötört népet szépbe-fájásba öltöztetve – megérteni még Krisztus alakját is...Lehetetlen volt számomra az Eső Virág András ballada hősében meg nem látni a Golgotán, a Kálvária hegyén ugyancsak **Eső** Názáreti Jézus alakját.

Ugyanegy időben, még '40 körül, elolvastam Wass Albert első regényét, a *Farkasverem* címűt, de nem érintett meg. S ki is esett a szerző egészen emlékezetemből. Azt se tudtam, van-e, él-e. Széphalmi testvéreim nyomták kezembe még az elmúlt évben *Előhang* című 25 soros prózai remekét, amelyik számomra megint Krisztus-kép volt – a javából. Le is hoztam a Koinónia tavaly nyári egyik dupla számában. De még mindig nem néztem utána, hogy mi van szerzőjével. Egy hónapja kaptam meg a döntő lökést. A soproni Bokor-nagytáborban Kiss Gábor mosolygós szeme rámvillan: Olvastad Wass Alberttől A funtineli boszorkányt? Amikor kérdezte, már ott feküdt a három kötetes regény az asztalomon. Akkor már tudtam, hogy ezt nekem el kell olvasnom. A fülszövegek elmondták, hogy ez a legnagyobb regénye, s '59-ben írta. Micsoda irodalmár vagyok én, s miféle kultúrpolitika érvényesült és érvényesül ebben az országban, ha én 40 év után veszem tudomásul, hogy van itt valami magyarul írt olvasnivaló Amikor kínomban már Szakolczay Lajoshoz fordultam, hogy mondjon nekem egy mai magyar regényt, ami elolvasható. Gábornak bevallottam, hogy nem olvastam a boszorkányt. De még akkor nem tudtam, hogy mit nem olvastam. Ma már tudom. Hazamentem a táborból, s volt egy-két nagyon rövid éjszakám, s pár nap alatt elolvastam a boszorkányt – először. Már rég túl vagyok a második olvasáson is – amikor meg már a lapszéleket meg is jelölve olvastam. Ma reggel meg végigolvastam a helyeket, amiket megjelöltem. Hála Gábornak, hogy kérdésével is lódított egyet rajtam. (Mérnökök is használhatók valamire – kérdezik a filológusok!)

Miért? Mit találtam? A táborban az egyik nap bemutatták Orsit, s az volt az érzésem, hogy Orsi – női Jézus-inkarnáció. Nincs ebben semmi különös. Minden férfinak és minden nőnek Jézus-inkarnációnak kell lennie. Az a különös, a botrányos, ha nem leszünk azzá. Hogyan is írja ezt Szent Pál a rómaiaknak? Így: *Mert akiket eleve kiválasztott, azokról eleve el is rendelte, hogy hasonlókká legyenek Fia képehez, hogy ő legyen az elsőszülött a sok testvér között...* Hát erre lettünk eleve elrendelve, eleve kiválasztva... mindnyájan. Semmi másra. Ha Orsi életén felfedeztem a jézusi vonásokat, a funtineli boszorkányon még inkább. Hogy mért? Tessék elolvasni, majd megtudod. Pap és csendőr végzett a boszorkánnyal. Nuca volt a neve. Pap és csendőr *Eső Nucává* tette őt is. Regényből nehéz idézni. Ha lehetne valami méltót idézni belőle, nem kellene a szerzőnek előbb három kötetet írni. A három kötetet meg nem lehet idézni. De elolvasható. Idézet helyett ide írom inkább az *Előhangot*.

Volt egyszer egy ember, aki az ő háza udvarán oszlopot épített az ő Istenének. De az oszlopot nem márványból faragta, nem kőből építette, hanem ezer meg ezer csillámló homokszemcséből, és a homokszemcséket köddel kötötte össze. És az emberek, akik arra jártak, nevettek rajta, és azt mondták: bolond. De az oszlop csak épült, egyre épült, mert az ember hittel a szívében építette az ő Istenének. És amikor az oszlop készen állott, az emberek még mindig nevettek, és azt mondták: majd a legelső szél összedönti. És jött az első szél, és nem döntötte össze. És jött a második szél, és az sem döntötte össze. És akárhány széljött, egyik sem döntötte össze, hanem mindegyik szépen kikerülte az oszlopot, amely hittel épült. És az emberek, akik ezt látták, csodálkozva összesúgtak, és azt mondták: varázsló. És egy napon berohantak az udvarára, és ledöntötték az ő oszlopát. És az ember nem szitkozódott, és nem sírt, hanem kiment megint az ő udvarára, és hittel a szívében kezdett új oszlopot építeni az ő Istenének. És az oszlopot most sem faragta márványból, sem nem építette kőből, hanem megint sok-sok apró homokszemcséből és a homokszemcséket köddel kötötte össze. Szentgotthárd, 1926. nov. 14.

Elgondolkodtató ez az időpont. Amikor írta az *Előhangot*, 19 éves volt. Ilyen hangot a magyar irodalomban ölelte csak Babits ütött meg. Irodalomtörténeti munkának kellene indulnia. Mit s kiket olvasott ez a 19. évében járó fiatalember, hogy *Előhangot* tudott írni? A válasz lehetne erre egészen egyszerű: az evangéliumokat. Nem biztos, Jézus is csak megszólaltatta a hangot, amelyet a szívében hallott. Hamvas Béla beszél a Hagyományról. Lehet, hogy ezt hallotta meg. Arról beszélt Wass Albert, amit mindannyian tudhatunk, csak

nincs bátorságunk kimondani. A funtineli boszorkányban kimondta. Alighanem meg is szenvedte érte a magáét.

Budavári, 2002. szeptember 23.

Egy dénár

Múlt vasárnap a mise végén beszélgetünk az adyligeti templom kapujában. Egy négy gyerekes anya elmondja, hogy a gyerekek meg a férje nem tudott eljönni a misére, de az ura megbízta őt: figyelje, hogy megemlítem-e prédikációban *az egy dénárt*. Naná, hogy megemlítettem! Pár szóval, de vastagon! Az utóbbi két-három évben Bulányitól ritkán hallható szentbeszéd dénár nélkül. Idézek a múlt vasárnapi szövegből: *Mi az, amit nem akarunk, nem teszünk és nem vállalunk? Amit Jézus mutatott nekünk. Mit mutatott? Kivonult a termelésből – már akkor, amikor a termelés még nem támadta meg a biológiai életet, de megtámadta az örök életet. Mivel támadja? Azzal, hogy lehetővé teszi a Mammon imádását, a többet birtokolni akarást, az egy dénár elutasítását s a reciprocitás, a kölcsönösség nem-vállalását, A reciprocitás nem vállalását; azt, hogy ahogy magamnak kívánom, úgy teszek veled is.*

A mai vasárnapon viszont nem kell figyelnie senkinek, hogy megemlítem-e, mert az egy dénár az előírt textus – ahogy hallottátok! Ha tetszik nekem ez az egy dénár, ha nem – erről kell beszélnem. Azt emlegetem derűre s borúra néhány éve, hogy a szőlősgazda azért ad a napszállat előtt egy órával munkába állónak is egész napi bért, azaz egy dénárt, mert ennek a szerencsétlen flótásnak – aki a nap nagyobb részét csak átácsorogta Budán a Moszkva-téren vagy más ilyen helyen –, ennek is szüksége van arra, hogy újratermelődjének energiái; hogy el tudja látni a családját, stb., ha már a Jézus korabeli Izraelben egy dénár volt a napi munkabér. És annyi volt! Többek között azért is gondoltam ezt, mert a mennyei Atyának nincsenek kiváltságos gyerekei. Aki dolgozni akar, annak járnak az Isten által megteremtett Föld javai. Akik meg nem akarnak dolgozni, azoknak meg nem jár semmi. Akik pedig akarnak dolgozni, azoknak mindnek jár az egy dénár. Hiába nagyon tehetséges vagy szorgalmas valaki, akkor is csak egy dénár jár, mert a tehetségesnek is meg a szorgalmasnak is – csak egy gyomra van, az ő lábára is csak egy pár cipő fér. S ha tokaji aszút szeretne valaki önteni a torkába, meg kell várnia, amíg jut a hat és félmilliárdnak is, ha váltás cipőt akar, meg kell várnia, amíg jut a hat és félmilliárdnak is, s a többi. Engedménytétel: nem lehet egyszerre legyártani hat és fél milliárd pár cipőt, ezért egy váltás cipőnk lehet akkor is, amikor még nincs mindenkinek két pár cipője. De a harmadik pár cipőt csak akkor vásárolhatom meg, amikor mind a hat és félmilliárdnak van már két pár cipője. Hát ezt a testvéri, ezt a családi rendet biztosítaná a példabeszédben emlegetett egy dénár, mert az egy dénárból neked is csak annyira telik, mint nekem.

De hát nem csak adyligeti templomkapu előtti beszélgetés van az életemben. Az egyik csoporttalálkozáson megmagyarázta nekem egy, már több mint 50 éve Bokor-tag, olyan 70 körüli öreg úr, hogy az üdvösséget jelenti az egy dénár, amit a nem-zsidók hamarabb kapnak meg a példabeszédben, mint a választott nép tagjai... s ezért a példabeszédet lezáró logion: *így lesznek az utolsók elsőkké.*

Mi következhetik ezután? Annak az eldöntése, hogy kinek van igaza. Ezért aztán senki sem csodálkozhatik azon, hogy az elmúlt héten áttanulmányoztam az ide vonatkozó századvégi (20. századi) külföldi szakirodalmat. (A belföldit nagyon sok okon nem. Főleg azért nem, amiért nem harangozott a kurátor – püspökerkezéskor. Ezer oka is volt annak. Az első: nem volt harang...) Hozom a külföldiből elsőül is az utolsó három vers *parafrázisát*, kifejtő fordítását.

Emlékezteti a tulajdonos a tiltakozót arra, hogy egy dénárban egyeztek meg: ez a jogos bér a munkájáért. Szerződésük érvényben van. Felszólítja tehát, hogy vegye a bérét és menjen. Kifejti még szándékát a tulajdonos, hogy az utoljára munkába állónak is annyit akar adni,

amennyit őneki. Nyomatékozza e szándékát azzal a kérdéssel, hogy nincs-e szabadsága azt tenni tulajdonával, amit akar. Ez a szabadsága minden látszat ellenére is nem önkényes, hanem a jóság szabadsága, mert a szabadság jogára rákérdező első kérdés után következik még egy második kérdés is – ugyanahhoz a személyhez intézve. Megmagyarázza neki benne, hogy keményszívűségből fakad az ellenkezése, a szeme szeretetlen a munkatársával szemben, míg a tulajdonos szeretettel van munkatársa irányában. A gonosz szem a szeretet nélküli és keményszívű szem, amely irigyen tekint a társára, aki találkozik a jósággal. Ha a jóság lecserélődne a jogra, akkor a jog, amelynek az volna a dolga, hogy védje és segítse az életet, sarokba szorítaná és veszélyeztetné az életet. Az ajándékozó jóság azonban a teljes életre irányul, és ezért átmegy ajándékozásba ott, ahol a jog semmire sem megy. A példabeszéd nem említi, hogy mit válaszoltak erre a megszólítottak, hanem felszólítja őket a jóságra, amely a szegénységgel szemben nem a jogra hivatkozik, hanem örvendezik és részt kér magának a jóság megjelenéséből. Máté újból hozza az elsőt és az utolsót, és mondja, hogy a jóság következtében lesznek első az utolsókból, és a szeretetlenség következtében lesznek az első utolsókká. Mondja mindezt a már '76-ban meghalt német luteránus professzor, Walter Grundmann.

Számomra a szentírásfordítások és értelmezések királya a Traduction oecuménique de la Bible. 1972-ben készült francia protestánsok és katolikusok közös munkájaként. Az én példányom 1983-ból való, az van ráírva, hogy húsz évvel ezelőtt kétszáznegyvenezer példánynál tartottak. Rövid betűneve: TOB. Összesen ennyi magyarázatot fűz a példabeszédhez. *Jézus meg akarja magyarázni, hogy Isten jósága meghaladja a bérfizetés emberi kategóriáját, aminő a jogos bér... s arra hív, hogy ne legyünk féltékenyek Isten ajándékozó szeretetével szemben.* Ez a mondat számomra annyit jelent, hogy a TOB szerzőgárdája nem vállalkozott arra, hogy megfejtse a példabeszéd teljes jelentéstartalmát. Nem csodálkozom... veszedelmes is az!

Jöjjenek a németek Egyikük – E. Fuchs – azt állítja, hogy ezzel a példabeszéddel éri el a Máté-evangélium a maga csúcspontját, Ez már tetszik! S mi okon éri el? Mert *átalakítja a totális követelmény az értelemszerű kontrapontot totális istenreutaltsággá, melyben az Isten kegyelmes igenjének az eseménye a döntő mozzanat, ami egy radikális követelmény tartalmává lesz: az igennek megfelelően cselekedni!* Ezt a mondatot nem kötelező megérteni. Nekem sem igen sikerült – talán azt mondja, hogy jónak kell lennünk!? De én nem hiszem, hogy ennek a nagyon igaz, és nagyon jézusi általánosságnak illusztrálására találta volna ki Jézus e történetet. Mégis ideírtam ha már eltöltöttem egy-két napot a szakirodalom vizsgálatával. Nem először nem értem meg, hogy mit akarnak a németek mondani. Sokszor gondoltam már, hogy ők se mindig értik, amit mondanak... De azért mondják, mert olyan szépen hangzik.

Ezek után már jöhetnek... a magyarok. A példabeszédet megelőzi a gazdag ifjúról szóló történet, amely megszomoríthat minden gazdagot, megdöbbeníti a tanítványokat – *Akkor ki üdvözülhet?* –, s mivel az áldott Péter emlékezteti Jézust, hogy ők mindent elhagytak ám érte, s várják jutalmukat, megtudják Jézus Péternek mondott szavaiból, hogy megnyugodhatnak, mert százannyit fognak kapni e földi életben, s az örök élet csak ráadás lesz. Ezután mondja Jézus: Hasonló a mennyek országa egy gazdához, aki egy dénárt fizet annak is, aki csak egy órát dolgozott. Mondok egy magyarázatot. Lehet, hogy a magyarázat nem jó. Nem jó egyáltalán, vagy önmagában jó volna az, csak valakiknek – nekem vagy neked vagy neki, vagy nekünk – nem lesz jó. Ha jó nem is lesz, de érthető lesz, azért kezeskedem. Lássuk!

Ha a teve át is bújik a tű fokán, aki gazdag, nem lehet jó az Istennél – ez világos, mert írva van: *Boldogok a szegények, és jaj a gazdagoknak!* De akkor a tanítványoknak hogyan lehet százannyi földje meg háza, mint amennyit elhagytak? Azaz hogyan lehetnek a tanítványok gazdagok? Úgy, hogy előbb százannyi testvérük és nővérük lett: *Nem volt közöttük egyetlen szűkölködő sem, mert akiknek földjük vagy házuk volt, eladták azokat...* Az

ApCsel-ből vett citátum azt mutatja, hogy a tanítványok megértették a példabeszédet. Aki közéjük állt, nem negyed- vagy fél-ebédet kapott, hanem egészet – az első perctől fogva – mint a gazdagok

A gazdag keresztény abszurd ellentmondás. De a szegény keresztény is az. A tanítványoknak saját bevallásuk szerint nem volt a három év alatt Jézus mellett semmiben sem hiányuk. *A szegény kereszténynek nincs jézusi tartalma, értelme, az csak nagykonstantíni fikció!* Ha szegény, csak azért szegény, mert nincs százannyi testvére és nővére. Ha van, akkor már nem szegény, mert ami azoké, az övé is.

Van még egy függelékem is: Isten, aki megteremtette a világot, nem manicheus; nem mondja, hogy az anyag rossz. A szőlő is anyag, a tokaji szőlő is anyag, s az öt puttonyos aszú is anyag és nagyon jó anyag. De jelenleg hat és félmilliárd gyereke van az Istennek, és nem ismeri a kivételezést. Mindenkinek kell jusson belőle, ha évi egy likőröspohárral, akkor annyival. De semmi kifogása sincs az ellen, ha jut mindegyikünknek évi fél liter is. Nincs, mert Isten nem manicheus, jónak tartja az anyagot is, hiszen ő teremtette - s ez a *bonum practicum!*

Gazdagság és szegénység addig van, amíg nincs osztozás. Elgondolható az olyan keresztény, aki nem akar osztozni? Sok minden elgondolható. A fából vaskarika is, az osztozni nem akaró keresztény is elgondolható. Add Uram, hogy eltűnjön körülünk ez a képtelenség. Add, hogy megértsük: az egy dénár nekünk tökéletesen elég, ha a testvérünknek is csak annyi jut. Ha osztoznánk, felmenne a dénár árfolyama. Ha osztoznánk, Isten új nevet találna ki a Sátánnak. Jézus nem nevezné többé Mammonnak. Csak addig Mammon, amíg nekem több van belőle, mint neked.

Valóban csúcs ez a példabeszéd. De nem Máté csúcsa, hanem Jézusé. Nem Máté zsenialitásáról beszél, hanem Jézuséről: hogy az egy dénár lehetővé teszi az Országot. Ha nem verekszem a kettőért - a pleonexia ördögétől hajtva, ha megvárom, hogy az egy dénár a hadi kiadások megszünte folytán kettőt érjen, akkor ráérek kincseket gyűjteni, amelyeket a moly s a rozsdá meg nem emészt. Ráérek utánamenni a fizetésektelen keresletnek, akkor ráérek segíteni azoknak, akik rászorulnak segítségemre. Akkor megvalósul Vörösmarty álma:

Testvérim vannak, számos milliók.

Ők védnek engem, én megvédem őket.

Nem félek tőled, Sors, bármit is akarsz.

És ez az álom a felvilágosodás álma. A dogmák világából az emberi természethez visszatérés álma. S a természetünk az Isten természete. Ez az álom az Istené. És Jézus az Isten álmát álmodja. Ez a Vörösmarty-féle álom pedig azonos Jézus álmával az Isten Országáról.

Budavári, 2002. szeptember 25.

És kötélből ostort fonván kihajtá őket a templomból (Kodály, Jézus és a kufárok), s a megtisztított templomban Jézus, a tanító, ismét tanít. Idézet következik: Odamennek a templomban tanító Jézushoz a főpapok s a nép vénei mondván: *Milyen hatalommal teszed ezeket? Ki adta neked ezt a hatalmat?* **Ezeket.** Miket? Utalhat a szó akár a templomtisztítására, akár a tanításra, akár mind a kettőre.

Ez a mai evangéliumi szakasz előzménye. S a mai szakasz folytatása? A gyilkos szőlőmunkásokról szóló példabeszéd, amely ezekkel a szavakkal fejeződik be: *és hallván a főpapok és a farizeusok Jézus példabeszédeit, megértették, hogy róluk beszél.* A 23-27. versekben olvasható az előzmény, a 33-46. versek mondják el a folytatást. Köztük a mai szakasz: a 28-32. versek. A 28. vers ezzel indul: *De mi a véleményetek erről?* Nektek! Kiknek? Nem mondja meg a szöveg. A befejező, a 32. vers sem mond többet: *ti nem hittetek Jánosnak, ti nem gondoltátok meg magatokat.* A misekönyv elé is teszi a mai szakasznak: Abban az időben Jézus ezt mondta a főpapoknak és a nép véneinek... De ez a nevesítés csak a mai szakasz előttiben: *a milyen hatalommal teszed ezt...* stb. szakaszban szerepel. A mai szakasz

folytatásában viszont *a főpapok és a farizeusok*, ill. egyes kódexekben *a főpapok és az írástudók* szerepelnek.

Ha figyelembe vesszük az előzményt is, a folytatást is, akkor együttvan az egész színtársulat: **főpapok, írástudók és vének**. Nem restelltem a fáradozást, és konkordancia-szótárom alapján megállapítottam, hogy a szinoptikusoknál 20 ízben szerepelnek együtt a főpapok és az írástudók, ill. ezek farizeusi válfaja, 15 ízben a főpapok és a nép vénei, s csak 3 ízben van együtt mind a három: *az Emberfiának sokat kell szenvednie a vénektől, főpapoktól és írástudóktól*. A főpapok pedig – mint a Jézus elleni nagy meccs legfőbb érdekeltjei – még 25 ízben szerepelnek egymagukban is. Úgy gondolom, hogy ezzel szolid módon tisztáztuk, hogy a mai evangéliumi szakaszban kik lehetnek azok, akiktől Jézus megkérdezi: *Mi a véleményetek?*

Felelhetek ezek, szegények, akármit. Akár azt, hogy a gyerek semmiképpen nem pofázhat szembe az apjával; az a kisebb bűn, ha végül is nem megy ki dolgozni a szőlőbe; tehát még mindig elfogadhatóbb az igenmondó, de nem teljesítő gyerek magatartása. Mondhatták volna azt is, hogy nem a duma számít, hanem az, hogy mégis kiment és dolgozott; tehát az teljesítette apja akaratát, aki végül is elment a szőlőbe. A zsidó hagyomány képviseli mind a két nézetet. A szakirodalomból tudom, hogy *a parancsot kiadó isteni tekintély nem tisztelése és el nem ismerése megbocsáthatatlan vétek, ezzel szemben egy tőle parancsolt dolog nem teljesítése esetén még lehetséges a jóvátétel*. Ezzel szemben a *Babiloni Talmud* szerint, ha ígéretről van szó, akkor *az igazak keveset beszélnek és sokat tesznek, az istentelenek pedig sokat beszélnek és nem tesznek semmit*. A kódexek alapján nem állapítható meg, hogy mit válaszoltak szegények Jézusnak. Hol az egyik fiút írják előre, hol a másodikat, s a megkérdezettek hol az elsőről, hol az utolsóról állítják, hogy az teljesítette apja akaratát. Hogyan is volt akkor?

Az lett volna részükről az okosabb, ha azt válaszolják erre is, amit válaszoltak Jézus előző kérdésére: *Istentől vagy embertől volt-e János keresztsége?* Azt, hogy nem tudjuk. De nem akarták kitenni magukat annak a válasznak, amit erre kaptak volna Jézustól. Válaszolhatták volna azt is mint igaz zsidók, amit a szakirodalom alapján az előbb idéztem: Istennek sohasem mondhatunk nemet. De okosan tették szegények, hogy nem ezt válaszolták, mert megkapták volna Jézustól, hogy ez az Istennek mondott igen nem sokba kerül nekik, mert eszük ágában sincs az igent teljesíteni. Inkább meggyilkolják a vállalásra őket figyelmeztetőket, a prófétákat. Ezeknek a gyilkosoknak a folytatói, a fiai ők, ezért díszítik a próféták sírjait. Sőt, maguk is prófétagyilkosok, most is éppen erre készülnek. Az a legvalószínűbb, hogy a nemet mondó, de végül is a szőlőbe kimenő gyereke szavaztak. S erre kapják azt a viszontválaszt, amit kaptak. De ugyanezt kaphatták volna az előző két válaszkísérlet, probléma-megoldásuk esetén is. Szóról-szóra ugyanazt. Miért?

Azért, mert van úgy, hogy az embernek már minden mindegy. Sztálin halála után, '54 januárjában a Gyűjtőben éhségstrájkot kezdtünk – a jogainkaért. X-eseknek voltunk minősítve: nem írhattunk levelet, nem kaphattunk beszélőt, és csomagot sem. A megbeszélrt reggelen vagy huszonötén nem vettük át a reggelit. Volt nagy ijedelem az operatívok körében. Dolgozni kezdtek, s a harmadik napon már csak hárman maradtunk: én a 35 éves ért korú és két délvidéki 20 éves, akiket Titó átdobott a határon. Az ötödik napon, elkezdtek mesterségesen táplálni – gumicsővel, tölcserrel. Két társam ezt már nem vállalta. Engem elkülönítettek, s jöttek a látogatók – a minisztériumból. Az egyikük így elmélkedett: a haláltól nem fél, a többin meg már túlesett... A folytatás, amit nem mondott: *nem tudunk mit csinálni magával*. Jézusnak ezen a beszélőn, amikor megkeresik őt a főpapék már minden mindegy. Tisztában van vele, hogy már csak napok választják el a letartóztatástól, s mondja, ami belefér.

Fölállítja tehát a főpapok-írástudók-vének fronttal szemben a másik frontot: a vámosok és az utcanők frontját. Ezek hittek Jánosnak, a Keresztelőnek. Ti pedig láttátok,

hogy milyen hatással volt rájuk János., és ti ennek a hatására se hittetek Jánosnak. Kérdezem: miért a vámosokat és az utcanőket emeli ki Jézus azokból, akik hittek Jánosnak? Hiszen Jézus maga is hitt neki. A Zebedeus-fiak is, Péter és testvére, András is hitt neki? Talán tetszenek Jézusnak ezek a foglalkozások? Nem tetszenek. Csak az tetszhetik bennük Jézusnak, hogy a társadalomnak azon rétegeihez tartoznak, amelyekből Jánosnak is neki is sikerült tanítványokat szerezni. Ennek igazolására elég Mátéra és Mária Magdolnára gondolnunk. Csak ezen foglalkozásokat kultiválók sorából kerültek ki Jézus tanítványai? Szó sincs róla. Nem maradt fenn a tanítványok személyi igazolványa, de enélkül is tudjuk, hogy Péter Andrással együtt s a Zebedeus-fiak is halászok voltak. A szakirodalomból viszont az is tudható, hogy a Jézus korabeli Izraelben ezt a szakmát nem sokra becsülték. Alighanem azért is, mert nem lehetett meggazdagodni belőle. Hogy a tanítványok mások, nagyobbik felének mi volt a foglalkozása, erről csak annyit tudunk, hogy főpapok, írástudók és vének nem akadtak köztük.

Nagyon megbotránkoztató dolgot fogok mondani. Jézus szeretett sarkítani. Kik beszélnek sarkosan? Akik magyarul akarnak beszélni, közérthetően, félreérthetetlenül. Csak a főpapok, írástudók és vének kívánták pokolba Jézust? Szó sincs róla. Az alpapok, a falvak zsinagóga-elöljárói, a kisvárosi tisztos polgárok is. Mindazok, akik nem szeretik a harsány prófétákat, s akik arról énekelnek, hogy nem lesz mindenkor így. Mindazok, akik tudják, hogy úgy lehetne bizony holnap is, ahogyan ma van, ha az ilyen Jézus-félék nem köpnének bele a levesükbe azzal, hogy holnapra megforgatják az egész világot. Mindazok a fal mellett járók, akik számára az élet nem egészen elviselhetetlen, s akik e rokonhelyzetük következtében találkoznak a főpapok, az írástudók és vének barátságos tekintetével. Az a sarkítás, hogy ezekről a gyalogjárókról Jézus nem beszél, csak az aktív, hivatásos gyilkosairól, akik a 72 tagú nagytanácsban egyenként a halálára szavaznak. Akiktől nem kértek szavazatot, azokról Jézus nem beszélt. Jézus számára ezek szerint kik a gyilkosok? Akiknek ez a mesterségük. A hatalomgyakorlók. A kiközösítők. Tehát éppen a főpapok, az írástudók, a vének.

Jézus sarkít. Nem a halászok hittek Jánosnak, hanem a vámosok és az utcanők. Mért sarkít Jézus? Üzen a főpapoknak, írástudóknak és véneknek: nincsen olyan megvetett társadalmi rétege Izraelnek, amelyben az Istennek ne volna több labdába-rúgási lehetősége, mint nálatok. Nincsen. Ti vagytok Isten számára a legreménytelenebb eset. Ti, akár mint osztály, akár mint személy.

Erre van egy önfelmentő sztereotípiája az egész kereszténységnek. Ez: igen, igen, de hát ezek a zsidók. Nem lehet rólunk ránk következtetni.

Válaszok erre a sztereotípiára. Nem vagyok zsidóbérenc sem, és antiszemita sem, mert nem kívánok a zsidóknak és nem akarok tenni a zsidóknak semmi olyat, amit nem kívánok magamnak. A zsidó nem utolsó népe az emberi történelemnek. Belőlük került ki a názáreti Jézus is, s a Hamvas Béla által emlegetett Hagymánynak nincs nagyon sok olyan méretű alakja, mint Jézus. Következésképpen a zsidó főpap, írástudó és vén nem lehet rosszabb, mint a nem-zsidó. A fent mondottak nemcsak a zsidókra érvényesek. Bármely nemzetre és vallásra is.

De hát ez prédikáció, s a padban ülők között aligha van főpap, írástudó, vén, vámos és utcanő. A sarkító Jézusnak nem kerülünk a szájára. A második vonalban vagyunk: alpapok, tisztos polgárok, halászok. A hatalomgyakorlásnak vannak totális módszerei. 1948-ban minden felnőtt embert megkérdeztek, kívánja-e Mindszenty példás megbüntetését. Aki nem kívánta, így vagy úgy, de Jézus és Mindszenty sorsára jutott.

Mindebből legyen világos, hogy lehet azért prédikálni úgy is, hogy nem emlegetjük azt az egy dénárt. Ámbátor. Ámbátor annak, akinek több dénár kellett, jobb volt, ha 1948-ban elkerülte a kérdezőket. Nem lehetett elkerülniök! Miért nem? Ők voltak a kérdezők. Isten legyen irgalmas annak, aki több dénárt akar!

Budavári, 2002. szeptember 28.

Istenfogalom

Az egyik közösségemben szeptemberre ez volt a házi feladat: mindenki mondja el, hogy milyennek gondolja el az Istent. Én az alábbi szöveggel készültem

Végső ok. A halál is akaratának a következménye.

Nem közvetlen ok. Nem ő öli meg szeretteimet, ha rákban pusztulnak el.

Személy és nem személytelen erő. Azaz gondol, törekvése van és érez. Boldog, ha jó vagyok és boldogtalan (=szomorú), ha tönkre teszem magam.

Jelleme nem változik: mindenkinek jót akar. De tud információkat felvenni, s azokra reagálni – időben él.

Kemény törvényekből épül fel az általa megteremtett világ. Az ember belehal a bűneibe, kipusztítja önmagát. Az ember maga teremti meg magának önnön poklát. Isten nem lehet akadálya annak, hogy ebből a pokolból az ember kijusson.

Öröktől fogva van, s az örökkévalóságnak nincs órája, azaz nem lehet megmondani, hogy hány éves az Isten. De mióta van világ, az Istennek is van zsebórája.

Nem tud mindent. Fogalma sincs arról, hogy mit teszek a szabadságommal... akár meg is térhetek. Ezért tud örülni, reménykedni és szomorúnak lenni. Ezért esik jól neki, ha vigasztalom.

Ha azt is tudja, hogy én meg te meg ő – bizony nem tériünk meg hozzá soha, akkor teljességgel reménytelen, s kínjában bizony odacsaphatja ezt az egész teremtés nevű kócerejt.

Csak a magam képére tudom elképzelni őt.

Hatalmas vita lett belőle. Még egy másik közösség találkozásán is. Valamelyikünk kötötte az ebet a karóhoz, hogy **Isten végtelenül boldog**, akinek nem hiányzik s nem fáj semmi. Én ezt embertelen és istentelen állapotnak gondolom. Nem is kívánom magamnak. Ha semmi sem hiányzik, ha semmi sem fáj, akkor mit csinálók? Lábvizet veszek az óceánból?

Arisztótelész alapján tudjuk bizonyítani, hogy Isten létezik, mert Ő az *első nem mozgó mozgató* (to próton kinoun akinéton). A változássor nem változó kezdete. De ha nem-változó, akkor nem tudok imádkozni hozzá. Legalább annyit feltételeznem kell róla, hogy megérti kínomat, ha segíteni nem is tud rajtam. Arisztótelész tudja igazolni, hogy Isten létezik, de fújhatom, semmire se megyek vele.

Ezért van már jobb egyetemeken folyamat-teológiai tanszék. Változatlanul hagyja ez a teológia Arisztótelészt; hagyja, hogy igazolja Isten létét. De a teremtés pillanatában beépíti Istenbe az órát: változik, észleli a teremtett világ baját-örömét. Lehet, hogy nem vagy csak ritkán nyúl bele (Nincs belenyúló Isten!!!), de legalább észlel, s beszélhetek vele a bajról... Vagy csak gondolom, hogy vele beszélek, és csak magamban gondolkodom? ez az ateizmus. Nem vagyok ateista. Feltételeznem róla, hogy hallja, amit Fia imádkozik a Getszemániban. Hallja, ha nem is segít, mert nem belenyúló Isten. De az, hogy nincs, és nem is hall semmit, s az egész kócerej csak van, csak van magától, s a fene tudja, hogy minek... – ez embertelen és istentelen istenfogalom.

28. Októberi napló

2002. október 1-27.

Városmajor, 2002. október 1.

Idéző cédulát hozott a posta: a tüdőorvosomhoz kellett mennem: Krisztinához. Ha a nevét hallom, mindig eszembe jut az első ránk maradt magyar nyelvű levél: *Emericus Therek kewzen Krysthynanak legheñ kenweb ynhanak, zaaz yo napot keth zaaz jo eeth hozyaja*. Több mint egy féleztetve, 1484-ben Kállay Jánosnak írt Török Imre egy latin nyelvű levelet, s annak a végére biggyesztette a fenti üdvözlést. Ha valaki hungarisztikát tanul valamelyik egyetemen, biztosan elhiszi, hogy a fenti szöveget magyarul írták, más szakmabeliek viszont nem feltétlenül. Az ő kedvükért ideírom a fenti szöveget mai helyesírással: *Emericus (Imre) Török köszön Krisztinának: legyen könnyebb inhának (jonhának=szívének), száz jónapot, kétszáz jó éjt hozzája*. Tudni lehet, hogy a gáláns levelező egy év múltán megkapta méltó jutalmát: Krisztina kezét. Ebből is látható: hogy a gáláns leveleknek nagyon is kiszámítható (végzetes) következményei lehetnek.

Hosszasan beszélgettem a vezető főorvos-asszonnyal, miközben ő egy kártyapakli mennyiségű filmet nézegetett: ott ülő öreg betegének tüdejét mutatta mindegyik. Barátságunk akkor kezdődött, amikor a cigarettázást abbahagytam s a tüdőm tiltakozott ez ellen, s felrobbant a merénylettől, hogy nem kapja meg mindennapi betevő füstadagját. A vezető főorvos-asszony most, egy félév után, meg tudott már nyugtatni: a tüdőm túlélte a robbanást és pillanatnyilag teljesen tiszta. Én is megnyugodtam: aligha tüdővészben fogok elpusztulni. Krisztina – megtudakolva a tudnivalókat – elárulta, hogy nem jár templomba, de volt egy református pap nagypapája, akitől értékelhető dolgokat hallott. Azt is megtudtam, hogy ez a nagypapa kapcsolatba került az Arany családdal – Piroska férje révén, s a nagypapa rendezte be a szalontai Csonkatorony öt emeletének Arany-múzeumát, amit tavaly húsvétkor Terikével, Pistával jól szemügyre vettünk Déváról jövet. Jó negyed órát bent voltam nála, az utánam következőnek kedves gondolatai támadhattak. Végül is azzal engedett el Krisztina, hogy jöjjenek csak bátran, ha megint rendetlenkedik a tüdőm. Fiatal kislány ez a Krisztina: maga mondta, hogy 54 éves. S nagyon szeret gombászni. Viszont nem nagyon érdekli a teológiai irodalom. De azért küldök neki egy október havi *Naplót*, hátha ezen az ármányos módon rákap a teológiára, ha már nagypapa-korúak szavait egyszer már értékelte életében. Hátha megtörténik még egyszer nem fiatal leány korában is...

Városmajor, 2002. október 3.

Elkezdődött újra a 28 napos *tanhónap*. A Szellemi Búvároknál. Siralmas megjelenési arányban: öten jöttek el. Beült még a házigazda, András meg egy vendége. Így lettünk nyolcan. Aztán kettő elment hamarabb. Istók ügyse, ha még egyszer születek, más pályát választok. Olyat, amire van fizetőképes kereslet. Ez a jézuskövetési szakma mit ér? Nem is kell érte forintot adni, még sem igénylik. Biztos annyit is ér. Mennyit? Egy kalapra valót... – De aligha születek még egyszer. Marad tehát a szomorú valóság: a kereslet csak ennyi, és nem több. (Azért tudom én a sikertelenség okát: nem forinttal kell fizetni, hanem étellel. Az meg egy kicsit többbe kerül!)

Volt házi feladat is: a három hét előtti adyligeti prédikáció szövege, annak üdítő mondanivalója: ha széndioxid-termelésünkkel meg a többivel felrobbantjuk a földgolyót, akkor hiába bocsátunk meg egymásnak akár hetvenszer hétszer is. Hiába. Miért? mert **te tiporsz, én megbocsátom, s te tiporsz tovább. Én tiprok, te megbocsátasz, s én tiprok tovább**. Ettől még nyugodtan kilyukadhat az ózonpajzs. Erről mondja Pista, hogy én mindig csak ostromozok, ezért tűnnek el mellőlem az emberek, ezért nem tudok népet gyűjteni, ezért aki nem akarja elrontani vasárnapját, nem jön adyligeti misémre stb., stb. Pista a barátomnak mondja magát! Értő szívű barátom. Milyenek lehetnek az ellenségeim?

Érdemes lett volna bekapcsolni egy magnót: most hozhatnám a kétórás találkozó anyagát, levegőjét. Éreztem előre, hogy meg kell védenem magam, ezért verset vittem, amit még nem olvastam fel sehol, és soha. Egy huszonhárom éves ember írta. Panteista költemény. Arról beszél, hogy ne keressünk a létben értelmet – úgy szörnyűség az egész lét, ahogy van. Szabó Lőrinc a szerző, a vers címe pedig: ISTEN. Nekem meg módfelett tetszik. Már hatvan éve:

*Anyám a vadorgona volt s ezernyi kék szemében
harmat csillogta: – Maradj, odakint nyomorult a világ!...
és emberek élnek a távoli partokon és
megrothad a föld meg a víz, ahová ember teszi lábát...*

Ez sem segített. Csak aláhúzta az én prédikációm borzalmasságát. A legbájosabb Marcsi hozzászólása volt: neki az a jámbor szöveg kell a paptól, amit elrettentésül közöltem a prédikációmban azzal, hogy azt kellene mondaniok rá a templomi híveknek: *Tessék már abbahagyni ezt a süket dumát!* (a 27. Napló 11. oldalán). Marcsi hős volt, s megvallotta, hogy ezt üzeni papunknak: Abba ne tessék hagyni ezt a lelkünket andalító gyönyörű szöveget.

Lehet, hogy csak duma, de megnyugtató, andalító, elaltató... — ez kell nekünk!

Én pedig jelentem magamról, hogy nem robbantam fel Marcsi szövegétől, csak tőlem telhető bájjal mosolyogtam, s a vége az lett, hogy kitűztük a következő házifeladatot: *Ópiumot kell-e vallás címén nyújtatunk?* – Találkozunk október 31-én, 18 órakor Bp. V. Ferenciek tere 4 alatt – *Szellemi búvárok. Kapukód-telefon: 12.* Ha erre a propaganda-szövegre se jönnek az érdeklődők, akkor... Mi van? Csinálok tovább a szemináriumot mindaddig, amíg sikerül egy főre lefogyasztanom, a magaméra. S utána a jól végzett munka öntudatával hazamegyek. S ezután felcsapok ópium-forgalmazónak? Nem. Erre a kis időre már nem érdemes pályát módosítani. Egyebet csinálok. Nyolcvan éves koromra megtanultam KIO helyett Naplót írni. Hátha még tovább tanulhatok?! Mit? Megvigasztalni a kisbajos embert (főleg magamat!): Komám, fel a fejjel, Jézus sem jutott sokra, de azért jó óráiban reménykedni is tudott. Persze nem volt mindig jó órája. Ilyenkor kérdezte meg tanítványai füle-hallatára, hogy amikor majd visszajön, talál-e még hitet a földön?

Ilyen szakma ez az Isten Országá ügyében utazás. Akinek ez jutott, ne háborogjon! Köszönje inkább meg! Ezzel legalább nem lehet háborút csinálni... legfeljebb egy kicsit keseregni. Ez is valami.

Városmajor, 2002. október 5.

Ez a nap nem sokat ért. S előtte az éjszaka sem. Kínomban újraolvastam az éjjel a 27. Naplót, s találtam benne egy sereg sajtóhibát. Megint nem volt idő a harmadik korrektúrára. Pedig nem lehetünk meg nélküle. Az éjszakai olvasás után, hajnalban beszédtem egy fél eunocint, s attól döglött voltam másnap egész délelőtt. Az lett volna a délelőtti dolgom hogy hozzáfogjak a másnap esti prédikáció megírásához. Még előző nap elolvastam mindazt, amit a KIO vagy húsz helyén írtam a gyilkos szőlő-munkásokról. No meg az egzegétikai szakirodalmat. De nem tudtam meg ezekből, hogy miként fogjam meg a témát: 15-20 perc alatt kerek egészet nyújtani a témáról. Le kellett volna ülni, s megírni. Nem tudtam hozzáülni. Maradt vasárnapra az egész. Délután negyed hatra lettem vele kész, s jött fél hatra Ákos. Kinyomtattam a szöveget, s vittem. Aztán hétfő reggel tudtam meg, hogy nem mentettem el vasárnap délután az anyagot.. Rá is ment a hétfő délelőttöm fele, amíg beszkeneltem, kijavítottam. *Tartoztam vele az ördögnek* – valahogy így tanultam az öregektől, hogy ezt kell ilyenkor mondani.

Ezt megelőzően azonban vasárnap este elmondtam Adyligeten, ami elkészült. Ott volt az új széphalmi plébános is. Mise előtt odamentem hozzá köszönteni – ott térdepelt a padban. Mise után ő is bejött a sekrestyébe – jó egészséget kívánni. A prédikáció címe:

Főpapoké lehet-e az Isten Országá?

Kérem szépen nem én gorombáskodom. Az volt a textus, hogy *elvétetik tőlük az Isten Országá*. Ezeket mondtam: azt lehet valakitől elvenni, ami az övé. Töletek vétetik el az Isten Országá. Kiktől? A zsidóktól, vagy csak e nép uralkodó rétegétől? Főpapok, írástudók és vének a nagy vesztesek? Csak ők lehetnek, a zsidóság nem, mert abba a Tizenkettő is, meg Jézus is beletartozik. (Nem használ Jézus többes szám első személyt, mint némely igehirdető; amikor nagy gorombaságot készül mondani, azt használja, mert ezzel egy kicsit elveszi a dolog élet: hiszen magáról is állítja, amit mond.) Nem azt mondja Jézus, hogy *elvétetik tőlünk, zsidóktól az Isten Országá*.

Álljon meg a menet! Mi köze van a zsidónak az Isten Országához? Micsoda sovinizmus, nacionalizmus, kóros patriotizmus ez Jézus meg a többi zsidó részéről? Nem az! Nem bizony, csak normál nemzeti, faji önközpontúság. Utóvégre Isten Ábrahámhoz szólt, s ők Ábrahám fiának, Izsáknak, meg az unokájának, Jákobnak a leszármazottai. Továbbá e leszármazottak egyike az a Mózes, akihez szólott az Isten az égő és el nem égő csipkebokorból, s akivel örök szövetséget is kötött. Zsidókkal! Tetszik, vagy nem tetszik ez valakiknek, de számukra világos, hogy az övéké – a zsidóké az Isten Országá.

Az ausztrál bennszülöttek, az inkák, a kelták eredetmondáiról Jézus nem tudott semmit. *Egykönyvű* ember volt, s abban csak az előbb mondottak voltak olvashatók. A csodaszarvasról meg Emese álmáról Jézus megint nem tudott semmit. Csak a *Seregek Urát* ismerte, de Hadúrral fennálló bensőséges kapcsolatainkról nem tudta, amit táltosaink meg az uraink is tudtak jól, s talán valamelyest a köznép is. Álmos számára a világ legtermészetesebb dolga volt, hogy miénk, magyaroké – ki másé? – az Isten Országá. Mi vagyunk Atilla népe, nekünk kell kardélre hányni azokat, akik nekünk ellenállnak! S a pásztor Isten kardját találja meg a mezőn Atilla számára. Arany is így tudta róla:

*Ihol én, ihol én, pörölye világnak.
Sarkam alá én a nemzeteket hajtom,
Nincs a kerek földnek ura kívül rajtom.*

Pontosan úgy, ahogy a zsidók a filiszteusokat – a zsidók istenének támogatása mellett és parancsára is! Így van ez, *feleim*, mert Isten az egész emberiségnek, kivétel nélkül minden – értelemmel és akarattal felruházott – teremtményének adott szívet meg fület, hogy kommunikálni tudjon teremtő Istenével, aki nem egykönyvű, de *egytémájú* valaki: az Ő országa érdekli őt. Valakik jobban használták a kapott szerszámokat (értelem, szív, akarat), mások kevésbé.

A zsidók jobban? Ők ügyesebbek voltak? Butaság. Az egész folyamat azzal indul, hogy az *Úr* szólt Ábrahámhoz: *Menj el földedről, rokonságod közül és atyád házából arra a földre, amelyet mutatok neked!* Ábrahám ment, s a nóta vége: Benned áldatik meg a föld minden nemzetsége. Hol voltak még ekkor a zsidók?! Majd Ábrahám ükunokája lesz a zsidók névadója: Jákob fia – Júda. Vagy pedig egyáltalán nem butaság, hogy a zsidók ügyesebbek volt, mert kitalálták, hogy az Ő ősökben, Ábrahámban áldatik meg a föld minden nemzetsége. Ez a zsidó eredetmonda a valami, s nem az Emese álma, nem a csodaszarvas-történet, mert ezekben jóval kevésbé van szó arról, hogy a magyarok fenekében forogna a világ tengelye.

Akárhogyan is volt. Kétezer esztendővel ezelőtt Mária szül egy zsidót gyereket, s az ő számára is a világ legtermészetesebb dolga, hogy a zsidóké az Isten országa: tanítványait csak zsidókhöz küldi: *Pogányokhoz vezető útra le ne térjete, menjete csak Izrael házának elveszett juhaihoz.* (Aki nem tudná: Jákob másik neve Izrael.) Jézus, a zsidó, most végnapjaiban, végóráiban túlteszi magát minden határon és mértéken. A hatalom képviselőivel szemben olyan hangot üt meg, amelyet nem tanácsos megütni szimpla állampolgárokkal szemben sem. A múlt heti szakaszban ezt hallottuk: *A vámosok és az utcanők is megelőznek titeket az Isten országában.* Lehet ezt még überelni? Lehet. Hogyan? Így: *Elvétetik töletek az Isten Országá!* Ez nagyobb sértés, mint amit múlt vasárnap hallottunk. Körülbelül ennyit

jelent: Nem vagytok zsidók! Nem vagytok rendes emberek! – a zsidók legfőbb papjának adresszálvá.

Mi megy végbe Jézusban? Itt érhető tetten sejtésem szerint Jézusban a fordulat, amelyről csak az evangéliumok utolsó sorai számolnak be: *Menjetek a gojokhoz... tanítván őket megtartani mindazt, amiket parancsoltam nektek... és tanúim lesztek Jeruzsálemben és Júdeában és Szamáriában és a Föld végső határaiig... elmenvén az egész világba hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek.* Amikor Jézus becsukta názáreti házát, amikor Jézus feljött a vízből s hallotta az Atya hangját, hogy ő a szerelmes fiú, amikor negyven nap böjtölés után kijött a pusztaból, amikor elmondta a Hegybeszédet – akkor, valamikor, akármikor, Jézus már biztosan tudott valamit. Azt tudta, hogy amit gondol és mond, az nem zsidó, nem filiszteus, nem magyar, nem német, nem nemzeti, hanem isteni, azaz egyetemesen emberi mondanivaló. Ahhoz sem a Seregek Urának, sem a Hadúrnak nincsen semmi köze. De ha már zsidónak született, legyen ez az isteni, azaz egyetemesen emberi mondanivaló – változatlanul zsidó nemzeti találmány, mert ahogyan a János evangéliumban olvassuk, a szamáriai asszonynak is tudomásul kell vennie, hogy *az üdvösség a zsidóktól van* (4,22), bár Istent nem Jeruzsálemben, s nem a Garizim hegyén kell imádnia.

Jézus szól: Itt van előttetek a harmadik fiú, aki mondja és teszi is az Isten akaratát. Sorozat jött előtte hozzátok a fajtájából. Megvertétek, megöltétek, megköveztétek őket. De Isten ennek ellenére is bizakodott bennetek. Volt neki e küldöttein felül még egy szerelmes fia. Jóllehet tömeggyilkosoknak, sorozatgyilkosoknak bizonyítottatok magatokat a történelem folyamán, Isten mégis bízott bennetek: *A fiamat talán meg fogják becsülni?! Nem, és nem, és nem.* Elhatároztátok már, hogy őt is megölik. S főpapok, írástudók és vének tudják, hogy igazat beszél, és róluk beszél. Hogyan is írja Máté: *Amint a főpapok meghallották példázatait, megértették, hogy róluk beszél. Szerették volna elfogni, de féltek a sokaságtól, mert az prófétának tartotta.*

Itt az örökös, öljük meg, és miénk lesz az öröksége. Erről kell még valamit mondanom. Az Ószövetség akármennyire honfoglalási történet is, de nemcsak az. Össze lehet állítani belőle az evangéliumot. Pl: *Kardjaikból kapákat kovácsolnak, lándzsáikból metszőkéseket. Nép a népre kardot nem emel, hadakozást nem tanul többé,* stb. Jó öt éve írtam kínomban egy Kaifás-drámát. Ezt mondja Kaifás a dráma végén Nikodémusnak és Gamálielnek Jézusról: *Eszméivel bolondítson meg másokat, ne minket. Lehet, hogy valakiket elbűvöl szavaival. De azok nem embernek valók. Az ember élni akar, s nem keresztre kerülni. S ha egyszer lesznek, akik majd a Názáretire esküsznek, azoknak a főpapjai sem fognak mást csinálni, mint amit mi csinálunk: kivégzik őket. Legfeljebb a Názáreti nevében fogják kivégezni őket. De kivégzik őket, ha ezeket a hülyeségeket képviselik.*

Ha kivégezzük őt, miénk lesz az örökség. Mire gondolt Jézus? Istennek arra az álmára, hogy Sionhoz jönnek mind a nemzetek, hogy megtanulják Isten útjait. Istennek ez az Izajás megfogalmazta álma – kifújt. Kivégezték Jézust, s aligha van a történelemnek sok olyan nemzete, amely annyira azonosult volna az aranyborjú imádásával, a Mammonnal, mint Kaifás nemzete. A Mammon-történelem nagy sikere lett. Övéké lett az örökség, de a Mammoné. Gyilkosságból mi jöhet ki más? Aki közülük Jézushoz áll, megszűnik zsidónak lenni. Legalább is eddig – így volt.

De van még egy tanulság. Főpapokkal nem lehet Isten Országát csinálni. Meghatározom a főpapot: olyan személy, aki szövetségben van a mindenkori hatalommal. De lehet Isten Országát csinálni olyan pásztorral (fővel is, meg legfőbbel is), aki kiteszi magát annak, hogy a hatalom csinálhasson vele azt, amit akar. Annak is, amit Kaifás főpap tett Jézussal. Sajnos, amíg meg nem valósul az Isten Ország, amelyikben a kardot a hüvelybe dugják, s amíg a mammont pedig szépen szét nem osztjuk egymás között, addig kettős a választási lehetőség: gyilkolsz vagy gyilkolnak. Adja Isten, hogy ne kerüljünk a gyilkosok közé. – Ezt

tanultam 2002. október 6-án délután a gyilkos szőlőmunkásokról szóló példabeszédből. Amen.

Városmajor, 2002. október 10.

Drótpostán megkaptam a soproni szervezők beszámolóját a soproni Bokor Nagy Táborról. Ezek a szervezők, ezek a soproni testvéreink... Nem szembe dicsérem őket, csak naplóba. (Végre dicsérek valakit! Azt mondják a jóakaróim, hogy amikor ezt a tudomány osztogatták, elfelejtettem jelentkezni.)

Első osztályú volt az előkészítés, s nem volt rosszabb a levezetés sem, most meg ez a zárókövet ráhelyezés... erről már nem is mondok semmit. Utolsóelőtti napon egyikük átadott egy vendégkönyvet, hogy próbáljak írni bele valami szépet. Én meg azonnal kértem tőle egy fél órát, s írtam valamit a könyvbe. Sohse gondoltam, hogy viszontlátom. Nem kimásolták az egész vendégkönyvet?! Azt is, amit én írtam? Jó másfél hónapja írtam, de azért közölhető a mai napon is.

*Az első Nagy Tábor egy család, a Mik-ék szeretete tette lehetővé. A másodiknak nem volt befogadó családja, csak gondos szervezői. Ennek a harmadiknak az ad új ízt, hogy sok-sok család közössége – **a sárgák** – fogadott minket. Nagyon félek, hogy ezt nem tudjuk überelni. Pedig kellene jövőre, 2003-ra. Egy módot látok csak az überelésre. A sárgák tudnák überelni önmagukat. Újból ide kellene jönnünk, ha befogadnátok. Áldjon meg Titeket Jézus és az Ő Istene azért a magas iskoláért, amelyet produkáltatok Jézus-tanban, Ország-tanban, a szeretetben. Csúcs, profi, királyi és még nem tudom mi – volt az, amit nyújtottatok. Megszerettelek, a Tietek vagyok.*

Ezekről a Nagytáborainktól mindenki el van ragadtatva. Én meg öregesen dörmögök. De halkan, hogy ne hallja meg senki se. Főleg a KV-beliek ne, mert rengeteget dolgoznak érte, szívük teljes szeretetével. Bár azt hiszem, hogy ők még azt is megértik, hogy mért dörmögök. A tábor az Úr jelen esztendeiben alighanem a legjobb, ami telik tőlünk. Csak azért dörmögök, mert biztos, hogy az Isten egy olyan Bokorban reménykedik, amelynek még nagyon szép olyan énekei lehetnek, amelyeket ma még nem tudunk énekelni. Hogyan is kell szolmizálni?

Városmajor, 2002. október 14.

A papoknak a bőrük alatt is pénz van – mondta egyik sógorom, mert alighogy kikerültem a börtönből, a *Tempo* szállítómunkásaként már kölcsönözni tudtam testvéreimnek. Ugyanezen okból a 90-es évek első felében ki tudtam nyomtatni könyveimet: öt- kettő- vagy csak egyezer példányban. Mivel nagyjából 20 kötetre valót nyomtattam ki, tekintélyes rakodófelületet vesz igénybe. Csak a *Merre menjek?* kétezer példánya fogyott el. Még egy ezret nyomtattam, az is elfogyott. A negyedik ezer már lassabban fogy. Többi könyvem – mint a Maros vize: lassan csordogál. A Bokorban már évek óta semmi sem csordogál. Hiába kínálgatja a Tájék B. Gy. *jelenleg kapható könyveit*. Valami csordogálást csak Kundra Pista buzgólkodása idéz elő, aki viszi könyveimet a Hang közösségek havi két miséjére. Gyors számítást végeztem: Ha Kundra Pista buzgalma nem fogyatkozik, némely könyvem 200, némely pedig 500 év alatt talál vevőre. Nem baj, ha lassan is, de azért csak fogy. Az a baj, hogy nem tudom: a Garai Bandi építette házak meddig állnak. 200 vagy 500 évig aligha. Mért érdekel ez engem? Csak azért, mert egy ilyen ház pincéje fogadta be ötszáz év alatt eladandó könyveimet.

Valamit kitaláltam. Mért Garai Bandi pincéje őrizze e könyveket? Őrizzék hazám könyvtárai. De hogy jutnak oda? Bajnok Jutka könyvtáros, s kaptam tőle egy floppyt. Rajta vannak Magyarország könyvtárai – a helységek betűrendjében. Van belőlük vagy másfélezer. Küldök egy levelet nekik. Egyelőre csak a harminc budapesti címre. Vagy kapnak az ajándékon, vagy sem. Ha kapnak rajta, megszűnik a raktárgond.

Ha a hierarchia nem tartana ellenségének, s beengedné boltjaiba könyveimet, pillanatok alatt elfogyna a készlet, s újabb és újabb kiadásokról kellene gondoskodnom. De a hierarchia

biztosan nem bocsátja meg, hogy az elmúlt félszázadban azt tettük, amit neki kellett volna tennie. Ezért és íme az elküldendő levél:

Tisztelt Vezetősége a Könyvtárnak!

Alulírott Bulányi György (1919) magyar-német szakos piarista vagyok. Amerikai előadó körutam (1992) jövedelméből ki tudtam adni könyveimet, amelyek a diktatúra idején csak szamizdat formában láthattak napvilágot. Nem részletezendő körülmények miatt e könyvek nem juthatnak el a vásárlóközönséghez, bár a Szakolczay Lajos szerkesztette *Páter Bulányi c.* kötetben található írásaim 30 ezer példányban fogytak el. Tekintélyes mennyiségű az eladatlan könyvem. Ezért felajánlom – ajándékként – könyvtárunknak alábbi műveim egy-egy példányát:

<i>Keressétek az Isten Országát! I-IV.</i> Bp. 1990-91	
Honnan jött? Miért jött?	250 o.
Az Út	350 o.
Nem fogadtuk be... Az Ország	350 o.
Mutatók	100 o.
<i>Merre menjek?</i> (3. kiadás)	220 o.
<i>Szent Pál teológiája I-VII.</i> Bp. 1995-98	
I. Krisztus jóhíre	100 o.
II. Krisztus törvénye	160 o.
III. Krisztus keresztye	170 o.
IV. Krisztus húisége	110 o.
V. Krisztus Lelke	100 o.
VI. Erény-e az engedelmesség? (2.kiad.)	70 o.
VII. Egyetlen szövetség?	170 o.
<i>Örököljük a Földet?</i> Bp. 1991	370 o.
<i>Nagyapóteki levél</i> Bp. 1993. (2. kiadás)	330 o.
<i>A Bokor lelkiisége</i> Bp. 1995.	140 o.
<i>Ópusztaszer</i> Bp. 1994. (2. kiadás)	120 o.
<i>Jászolba fektették</i> Bp. 1997. (2. kiadás)	270 o.

Amennyiben igényt tart könyvtárunk e könyvekre, kérem, jelezzék egy pecsétjükkel ellátott s címemre (1122 Bp. Városmajor u. 47/B II.3.) küldött levéllel. Jelezzék, kérem azt is, hogy el tudják-e szállítani lakásomról (tel: 355-54-78). Ha nem tudják, akkor alkalmi fuvarral magam juttatom el könyvtárunkba az 5 kg-os szállítmányt.

Budapest, 2002. október – Öszinte tisztelettel

Városmajor, 2002. október 15.

Vannak barátságok, amelyek nagyon későn kezdődnek, s így rövid a pályájuk, de azért nyomot hagynak. Úgy kezdődött, hogy valamikor 1976 táján két anyuka beszélget egymással a kecskeméti piarista gimnáziumban. Várakoznak, míg sor kerül rájuk. A tanár úr fogadja bentlakó növendékeik szüleit. Rendszerint az anyákat. A férfiak inkább dolgoznak, s a piaristákat-szelídítés nehéz feladatát inkább az asszonyra bízzák. Az egyik anyuka a Bisztrai Gyuri mamája. Nem Gyuri érdekében várakozik. Gyuri már nő, gyerekük is van, s hét világra szóló esküvője volt Évikével. Nem tudom, hogy volt-e valami szerepem benne azonfelül, hogy én is meg voltam híva. Bisztrai Laci bácsi eskette őket. Sillye Jenő gitározott.

Azért nem volt szerepem, mert Gyuri egy elmaradott ember. Hát milyen esküvő az, amit egy pap celebrál?! A harmadik nemzedék fejlettebb tagjai nem adják három papon alul. Orsit és Krisit Bandi bácsi kötözi, Ko. Laci tartja szóval, magam meg misézem. Van, aki ezt is überelni tudja. Hogyan? Hatpapos esküvőt csinál? Dehogyan is. Beéri hárommal, de az egyiket

más világrésről hozza, Indiából. A napokban láttunk ilyet. Ennyit Gyuri elmaradottságáról. Bár még egyebet is mondhatnék... A 70-es évek elején beszámol róla, hogy megismert valakit. Én nagy közvetlenül rákérdezek: És hogy hívják a kis csajt? Mire Gyuri megemeli magát és hangját, s úgy mondja: *Az nem csaj!!!* Ebből is látható, milyen ódivatú ember ő...

A másik anyuka egy gyermekorvos. A Bisztrai mama már be van szervezve: tagja egyik csoportunknak. S egy jó Bokor-tag a várakozási időt apostolkodásra is használja. Kiderül, hogy a gyermekorvos debreceni. Persze, hogy jól ismeri Bulányit, hiszen egyetemi lelkésze volt medika korában. Aligha vallja meg, hogy akkoriban a domonkosok Szent Margit Leánykörének elnökeként még nagy ívben elkerülte őt, de azért megtudakolja az *atya* címét, s közelesen becsönget hozzám. Nem ismerem meg, de mondja, hogy ő a Szabó Márta. Fél délutánra szóló beszélgetés kezdődik, s a KIO első kötetével távozik. Hamarosan elolvassa a többi is. Hozza egyetemet végzett lányát, majd fiát is. Tagja lesz az Öregek III. nevet viselő közösségnek is. Ebbe hozza többek között Miklóst is.

Hát róla volna szó. Tegnap láttam nevét a Korompai család nyíregyházi sírboltján. De akkor, amikor Márta elhozta őt hozzám, akkoriban került nyugdíjba. Miklós jogász és valaha élsportoló is volt. A Vérmezőn nyugdíjas-edzünk: futok és rúgom a labdát. Éva néni után ő a *Karácsonyi Ajándék* nevű nagy multú Bokor-szamizdat második matadorja. Bírja. Teritől kapja a munkát, s két-három nap alatt kész egy-egy kötet – 12 példányt püfölve ki az írógépből. Aztán jön Budavári. Amikor beáll a pótkocsis teherautó a nagyméretű likacsos téglával, ketten kapdossuk Miklóssal. Két fiatal legény meg dobálja az árút. Néznek: egyikünk kopasz, másikunk meg ősz. S megszólal az egyik legény: *Mikor akarják ezt élvezni* (már mint a felépülő házat)? Miklós válaszol: *Már most élvezzük* – s kapdossa tovább a téglát. A 70-es évek végén ismertem meg, s 95-ben halott volt már. Nem én temettem. 95-ben már nagyon öreg voltam, a 77. évemben. Láttam ez rajtam Évike is, a lánya, s mondta is: Nincsen szívem Gyurka bácsit Nyíregyházára lecipelni. De most már egészen más a helyzet: csak a 84.-ben vagyok, visszatért ifjúságom, s készséggel vállalkoztam, hogy megyek s jövök az *intercity*-vel Nyíregyházára, hogy a családi sírboltban elhelyezzük Miklós feleségét, Évike édesanyját, Incikét. Az imádságos és halk szavú asszonyt, aki csendben és szeretettel asszisztálta barátkozásainkat férjével, lányával. Évikével barátkozásunknak külön története van: többek között Évike rajzolja könyveim címlapját – meg az unokáival (akiket az utóbbi időben ritkábban látok, pedig volna még hely számukra kortársaik miséjén a Városmajorban, négy hetenként).

Ott volt az egész család. A három gyerek: Micu, Évike s Andi, meg a felnőtt unokák. Nagy közlekedési zajban kellett kiabálnom a szertartás szavait, mert a sírbolt a temetőt szegélyező falra támaszkodik. Nemcsak a szertartás szövegét mondtam el. Mondtam valami személyeset is, melynek végén – amennyire tudtam – megimádkoztattam a családot: kértem, hogy mindenki mondjon egy mondatot. A *személyes* meg ez volt:

Személyes és helyszíni beszámoló odaátról – a dátum nincs még pontosítva

Hazaérkeztem, odaát vagyok. Látom, várnak is már reám. Apám, anyám, korábban elhalt testvéreim, meg a nagymamák és nagypapák. A rendtársaim: Sík Sándor, a magyartanárom: Bátori meg bokorbeli testvéreim: Andí, a Barna, a Gyszi bácsi, a Zsóka, a Laci, s ott van Miklós is meg Incike. Megismerem őket. Örülnek nekem és én is nekik. Mondják: Végre itthon vagy! Gyere, ülj asztalhoz! Igyál abból az új borból, amelyről Jézus is beszélt. Iszom boldogan. Ízlik. És hol van Jézus? - kérdezem. Őt is láthatod mindjárt. Csak ne légy mohó, s érd be egyelőre velünk. Nem kérdeznek, mert mindent tudnak rólam, csak nekem újdonság itt minden, és kérdezek és kérdezek. Beszélgetünk és nincs idő. Nem megy le a nap, nincs sötétedés, csak fény és fény és fény. Észre se veszem, hogy van testem, vagy nincsen, de napszemüvegre nincs szükségem. És nincs semmi kétségem, hogy én én vagyok, s az anyám Anyám.

S míg folyik a szó, valahonnan előkerül Jézus is. Egyszerre csak ott van. Megismer ő is, és én is megismerem. Nem tudok szólni semmit, de ő öreg harcosnak és kisöccsének nevez, és csodálkozomra, mint aki jól ismeri irodalmi munkásságomat, azt mondja, hogy éppen ideje volt, hogy megírtam a KIO-t, meg a Pál-szintézist, mert elképesztő, hogy mit ki nem találnak a teológusok. És mondja, hogy valóban az Isten Országában egyszerű minden, mert a gyerek is tudja, hogy jónak kell lenni, sőt aki gyermek, az tudja igazán... És persze, hogy nem verekedünk, és nem parancsolgatunk egymásnak, és hogy ami az enyém, a tiéd is, és megfordítva is. Nem kell eldugni semmit, mert minden ott van az asztalon. Csak kínálni kell, ha valakinek nincs annyi esze, és nem hallja a maga fülével is: *vegyétek és egyetek. és vegyétek és igyatok!* Majd belejössz te is – mondja –, és megtanulod, hogy mi a módi itt, Atyánk országában. S én alig állok a lábamon, úgy örülök annak, amiket Jézustól hallok.

S végül is megszólalok: De hol van az Atya? Úgy szeretném már látni! Jézus nagyot nevet. Hát te aztán hiába írtad meg a KIO-t. S Fülöpnek szólít, hogy észre térítsen, s mondja: *Fülöp, aki engem lát, látja az Atyát is. Az Atya bennünk van... most már Tebenned is. Aki engem lát, aki Téged lát, látja az Atyát is. Az Isten ott van mindnyájunkban.* Olyan ez, mint a Kolumbusz-tojás. Hát igazán, az Isten bennünk van? Nem rajtunk kívül, hanem bennünk? Az Istent színről-színre látjuk, amikor egymással beszélgetünk? Lehullt a fátyol a nagy titokról. Ha szeretünk, akkor istenek vagyunk, mindnyájan. Kaifásék kétségbe estek, mert az Isten fiának mondtam magam. Helyette inkább elővehették volna a Zsoltárok Könyvét, melyben írva van:

Azt mondtam ugyan, istenek vagytok, a Fölséges fiai mindnyájan...

Az ateisták csodálkoznak a legjobban – hallom –, amikor ezt megtudják, és mondják, hogy ők megmondták..., és azt is megvallják, hogy milyen ostobák voltak. Én idéztem ezt a zsoltárt Jeruzsálemben, de akik köveket dobálásban lelik örömüket, azoknak hiába idézünk akármit is, nem érthetnek, és nem tudhatnak semmit rólunk. Odalent lassan esik le a húszfilléres, mert megkövezésekben látják az élet legfőbb szabályát. De itt leesik húszfilléres, és most már te is tudod, amit el is mondtam annak idején a templomban: „Ha isteneknek mondta azokat, akikhez az Isten ígéje szólt, akkor, akit az Atya megszentelt és elküldött a világba, arról ti azt mondjátok: Káromlást szólsz, mert azt mondtam: az Isten Fia vagyok”. Itt viszont már mindenki tudja, hogy ti is az Isten lányai meg fiai vagytok, és aki titeket lát, látja az Atyát.

Csak ámultam meg bámultam, mint apró kis legény, s kérdeztem tovább. És a Szentlélek? Jézus csak nevetett: Hányszor elmondtam, hogy a Lélek bennetek van, és ti a Lélekben vagytok. Ne kívül keresd! Aki szeret, az magában hordja Isten Lelkét, mert az Isten - a szeretet, s magadban hordod a Lelket, az Istent, a mindent. Ezért nincs itt enyém és tiéd, s nincsen szükség magántulajdonra. Még a Földön sincs rá szükség, ha és ahol megvalósítják az Isten Országát, az Isten álmát az emberről. Mert értelmetlenség az enyém és a tied; csak az van, hogy miénk. Azért, mert itt minden eggyé lett. Emlékszel, hogy mit imádkoztam az utolsó vacsorán:

*hogy mindnyájan egyek legyenek úgy,
ahogyan te, Atyám, énbennem, és én tebenned,
hogy ők is bennünk legyenek...
hogy egyek legyenek, ahogy mi egyek vagyunk:
én őbennük és te énbennem,
hogy tökéletesen eggyé legyenek...*

És elkezdtem ugrálni örömben, hogy ez ilyen egyszerű és mégis csodálatos, hogy tényleg van létazonosság: Atya, Fiú és Lélek és mi mindnyájan egyek vagyunk. És így világos a magatartásbeli azonosság, mert annak, ami egy, a cselekedete sem lehet ilyen is, meg másmilyen is. És van sorsazonosság is, mert hogyan lehetne a sorsunk különböző, ha egyszer egyek vagyunk! És ujjongtam, hogy istenek vagyunk, Adyra emlékezve:

Istenülő vágyaimba ki látott, / óh vak szívű és hideg szemű barátok.

És ujjongtam, hogy immár nincs bennem kétféleség, és hogy csak szeretni tudok. És ujjongtam, hogy mindannyiunk közös sorsa végre, hogy boldogok vagyunk.

Mert amikor ezeket odalent megfogalmaztam, – egy kicsit: hittem is, meg nem is. Azt gondoltam, hogy börtönben kipihent eszem agyszüleménye, de hogy hogyan is lesz majd igazában, hát azt csak odaát..., és majd meglátjuk. S most megtudtam és megláttam, hogy tényleg így van. S leborultam, s átöleltem Jézust. Felemelt, és csak annyit mondott: Testvérem, az eszeden légy! S újból örültem, hogy itt, az örök hazában is használhatom az eszemet, mert ez az én szerszámom... Amen.

Városmajor, 2002. október 16.

Ide kell írnom az évközi 28. vasárnap egész evangéliumi szakaszát, mert ennek szavait forgattam magamban az egész elmúlt héten. Bár mindegyik napra esett egy-egy közösségi találkozó, s azok mindegyikére készülnöm kellett, de tudatom mélyén mindig ott volt a szöveg s vele a feladat: erről kell beszélned vasárnap este Adyligeten. Vasárnap délután negyedhatra készültem el, s kinyomtattam nyomtatón a kész szöveget. Gyorsan újra olvastam, s megállapítottam, hogy nem érthető a szöveg. Ezért aztán a hat óras esti szentmisén megtettem azt, amit eddig még nem tettem meg: igényes közösségemnek nem olvastam fel semmit, hanem csak úgy mondtam, ami jött belőlem. S ide sem azt írom, amit mise előtt kinyomtattam, azt sem, amit elmondtam, mert ki jegyezte azt le? Újra nekifogok a feladatnak, hogy beszámoljak arról, hogy miket vélek találni e szövegben. Melyikben? Hát ebben:

Jézus ismét példabeszédekben szólt a főpapokhoz és a nép véneihez. A mennyek országa hasonlít a királyhoz, aki menyegzőt rendezett a fiának. Elküldte szolgálait, hogy szóljanak a meghívottaknak, jöjjenek a menyegzőre! Azok nem akartak jönni. Erre más szolgálakat küldött: Mondjátok meg a meghívottaknak, hogy a lakomát előkészítettem, ökreimet és hizlalt állataimat leöltem, minden készen van, gyertek a menyegzőre! Azok nem törődtek vele, az egyik a földjére ment, a másik meg az üzlete után nézett. A többiek a szolgálknak estek, összeverték, sőt meg is ölték őket. A király ennek hallatára haragra lobbant. Elküldte csapatait, a gyilkosokat felkoncoltatta, városaikat pedig fölégette. Aztán így szólt szolgálíhoz: A menyegző ugyan kész, de a meghívottak nem voltak rá méltók. Menjetek ezért ki az útkereszteződésekre, s akit csak találtok, hívjátok meg a menyegzőre! A szolgálk ki is mentek az utakra és összeszedtek mindenkit, akit csak találtak, jókat, gonoszokat egyaránt. A menyegzős terem megtelt vendégekkel. Amikor a király bejött, hogy lássa a vendégeket, észrevett egy embert, aki nem volt menyegzőre öltözve. Megszólította: Barátom, hogy kerültél ide, amikor nem vagy menyegzőre öltözve? Az elnémult, a király pedig megparancsolta a szolgálknak: Kötözzétek meg kezét-lábát, s dobjátok ki a külső sötétségre. Ott sírás és fogcsikorgatás lesz. Sokan vannak a meghívottak, de kevesen a választottak (Mt 22,1-14).

Három hete volt a csúcs Máté evangéliumában: a példabeszéd az egy dénárőről (20,1-16), ami mindenki számára világossá teheti, hogy miről van szó, és hogy hány az óra az Isten Országában. Az utána következő három vasárnap egy másfajta csúcsot mutat – ez a főpapi csúcs (már amennyire ez nekik csúcs, de Jézus számára bizonyára az). Ennek alighanem tudatában volt Máté is. Honnan tudom? Onnan, hogy a három vasárnap evangéliumi szakaszait nem innen-onnan szedte össze a Vatikán Liturgikus Kongregációja, hanem egyvégtében hozza a Mt 21, 28-tól a 22, 14-ig írt szöveget – háromfele vágva a benne található 34 verset. Úgy, ahogy a három részletet hallottuk: két hete a két fiúról, a múlt héten a gonosz szőlőmunkásokról s ma a királyi menyegzőről: Jézus a főpapok számára szerkesztette meg a három példabeszédet.

Valami fokozatosságot figyelhetünk meg bennük. Kéthete ezzel kedveskedik a főpapoknak: még az utcanők is megelőznek titeket a Mennyek Országában. A múlt héten a főpapok megértik, hogy ők a gonosz szőlőmunkások, akik legyilkolják a Fiút; minek következtében

már el is vétetik tőlük a Mennyegek Országá. A mai példabeszédben fia lakodalmára hívja őket a király, de azok nem méltók a meghívásra. Az invitálást kikézbésítő szolgálkat megverik, meg is ölik a főpapok De erre már a király is begurul: *haragra lobbant. Elküldte csapatait, a gyilkosokat felkoncoltatta, városaikat pedig fölégette.* Jól kiborították őt, begurul az útkereszteződésekről behívott méltatlannal szemben is: *Kötözzétek meg kezét-lábát, s dobjátok ki a külső sötétségre! Ott sírás és fogcsikorgatás lesz.*

Hoppá Jézus, újvilágot hozó Küldöttje az Atyának! Hogyan lesz itt új világ, ha te is rákapsz a gyilkolósdira? Arra szavazok, hogy nem gondolja Jézus ezt komolyan, csak mondja – a példabeszédben, hogy minél hatásosabban ábrázolja a király haragját. Mondja, de nem gondolja, hiszen nem fog tizenkét ezred angyalnál is többet kérni Atyjától. Kevesebbet sem, egy árva szál katonát sem látok az oldalán a Getszemániban, a főpapi bíróságon meg a Golgotán. Csak odatartja majd a kezét, hogy megköttözheessék, s hogy a főpapi szolgálka akadálytalanul felpofozhassa, ha nem beszél kellő tisztelettel ezekkel az istenszomorítókkal... a főpapokkal. De hát akkor mért mondja? Mert begurult. Miért gurult be? Ha elmondom, azt hiszem: megérted. Azt hiszem, te is begurulnál. De lehet, hogy te szelídebb vérmérsékletű vagy, mint Jézus. Flegma vagy, és csak legyintesz egyet, s azt mondod, hogy *főurak meg főpapok... mit várjak tőlük.* Dologra hát!

Budavári, 2002. október 17.

Közben lejöttünk. Délelőtt ezen a szövegen dolgoztam a Városmajorban. 11, 45-kor indult a busz a Népligetből. Fél óránál tovább terelgették szegény buszt a budai építkezések miatt hol jobbra, hol balra, mindenfelé, míg végre elértük a Sasadi utat. Robogott is aztán, ahol tudott, százzal... Végül is 2,10-kor Veszprémben voltunk. Öt percünk maradt az átszállásra, s 3,15-re már Budaváriban is voltunk. Befejeztem a birs-szüretet. Leszedtem a téli körtét, valamennyi diót is gereblyéztem a fák alól. Lementem a Káposztásba is, ahol éveken keresztül szedtem öszönként az ízletes tökegombát, de most már évek óta sehol semmi. Talán a patak kiszáradása a bűnös. Az odaültettem birsfák is jó magasra nőttek, s a madarak röptükben belevájnak a gyümölcsbe. Ügyesek. Megráztam a fákat, nem esett le már semmi sem róluk. Szegény madaraknak, nekik is élniük kell. A diófák meg nőnek, vastagodnak, s bizonyára lesz év, amikor teremnek is. Ha nem, hát húsz-harmic év múlva eladom törzsüket jó pénzért Nácinak. Majd csinál belőle jelesebb Bokor-tagok számára diófakoporsót. Nekik jó lesz, nem úgy mint a Tiszába vetett legény kedvesének. A legényt megölték hatvan forintjáért...

Csináltatsz-e nékem diófa koporsót?

Csináltatok, csináltatok márványkő koporsót.

Nem volt erőm átmenni a templomba. Leültem a számítógép elé, s elkezdtem javítgatni a fentieket. Ez sem ment. Előző nap Nyíregyházán voltunk – Incikét temetni. Dögfáradt voltam. Elaludtam a San Marino-meccsen. Be az ágyba, hajcsi... s most már elmúlt reggel nyolc óra, s folytathatom szerelmeset főpapjaimat.

Van Máté e szakaszában egy háromszor is előkerülő szó: *keklémenous* – magyarul: *meghívottak*. S a példabeszédet lezárja a rokon jelentésű *klétoi*: Sokan vannak a *hivatalosak*... amelyet a *hivatalosak* szóval fordítanak. Azt hiszem, ugyanazokról van szó itt is, mint az előbbi három helyen. Mind a két szó – meghívottak, hivatalosak – a nómenklaturát jelöli. Csia az elsőt szót fordítja mindhárom esetben *hivatalosnak*. Logikus, mert akit meghívznak, az a hivatalos. Mint a népdalban:

Sej-haj, liba, liba, sárga lábú liba. Hivatalos vagyok a lagziba.

Mit ér nékem az olyan lakodalom, amiben a rózsám a menyasszony.

Izrael *teokratikus* állam. Ez annyit jelent, hogy az Isten (theos) uralkodnék (kratein) benne. Helytartói csak emberi helyettesítők. S ezek éppen a főpapok, írástudók, s a vének. (A vének – ez a civil arisztokrácia, ilyen pl. a gazdag ifjú is.) Egy teokratikus államban ezek az

urak: főpapok, írástudók s a vének. Ezek számítanak az Isten embereinek. S ha a király (s az ilyen államban az Isten a király) házassítja a fiát, menyegzőt tart, ők a hivatalosak, ők a meghívottak, ők az első számba jöhetnek. Normál körülmények között ott is nyüzsögnének a menyegzőn. De nem nyüzsögnek. Mért? Mert a Jézus-féle Mennyei Ország nem teokratikus állam, hanem *teodulikos* közösség, amelyben ki-ki – s az Isten (*theos*) elsősorban – nem uralkodik, hanem szolgál (*douleí*).

Az Isten Országáé bizony nem állam, hanem csak ország. Olyan ország, amely nem kell azoknak, akik uralkodni s ennek szolgálatában kardot akarnának rántani. Nem is megy el közülük senki a lagziba. Nincs választott közülük egyetlenegy se. Mind csak hivatalosok; ha tetszik: mind csak meghívott, s egyikük sem él a meghívással. Már hogyan is menne el oda a nomenklátúra, az ország eleje, azaz az állam leggazdagabbjai? Hogyan, amikor Jézus Országának *magna chartája* a Hegyibeszéd. Abban meg az áll, hogy boldogok a szegények, és jaj a gazdagoknak... meg az, hogy ebben az országban mindenkinek csak egy dénár juthat.

Ez a magyarázata annak, hogy a hivatalosoknak eszükbe sem jut arra gondolni, hogy ezt a meghívást el kellene fogadni, hogy erre a lakomára nekik el kellene menni. Mit keresnének ott, ahol utcanők s vámosok, halászok, meg Jézus-félék dőlnek asztalhoz?! Inkább urukat szolgálják. No, nem a névlegest, az Istent, hanem a valóságos urukat, a Mammont: *földjükre mennek vagy üzletük után*. S a következő napok, évek és évtizedek majd világosan meg is mutatják, hogy azokat, akik őket e lakomára hívják, a példabeszéd királyának szolgáit e hivatalosok – csak megverni és megölni képesek. Az evangéliumok is, az Apostolok Cselekedetei is olyan könyvek, amelyek beszámolnak róla, hogy főpapok és társaik csak megverni és megölni képesek azokat, akik Jézus jóhírével állnak elő, azaz hívják őket is a Mennyei Országába.

Budavári, 2002. október 17. délután

Délben ettünk: túrós csuszát, a szőlőnket, meg a diónkat puhakenyérrel. Ettől hízik a liba is Márton-napra. (Az itt a falubúcsú!) Utána elveszítettem egy sakkpartit, meg sem merem mondani, hogy kivel játszottam. Fél órát szundikáltam. Kimentem a kertbe diót keresgélni a fa alatt. S most folytatom ott, ahol elhagytam.

Jézus a példabeszédet azzal zárja, hogy sokan vannak ezek a hivatalosok. Mennyi ez a sok? Legfeljebb a társadalom 5 %-a. Ennyi az úr. Ennyi azoknak az aránya, akiknek kiemelkedően több a jövedelmük, mint a társadalom többi tagjának. A Jézus korabeli társadalomban is kb. 95% a szegények, rabszolgák számaránya. Talán ma nem ilyen nagy a szegények és a gazdagok közti differencia? Kétezer év alatt változott az arány? Nem tudom. De azt gondolom, hogy hivatalosok körében – akár mennyi is az arányszámuk – Istennek nincs keresnivalója. Nemcsak a Jézus korabeli Izraelben van ez így. Mindenütt. A nomenklátúra adja a gazdagokat, a kiváltságosokat. Nem a szegények, nem az egy dénár jövedelműek társadalmát alkotják ők. Így van ez a *teokratikus* (Istent emlegető), s így van a *szekuláris* (Istent nem emlegető), meg az ateista (Istent tagadó) államokban egyaránt. Az, hogy ezeknek az államoknak urai esetleg vallásosak (értsd: templomba s körmenetekre járnak), nem módosít azon, hogy senki sem megy el közülük példabeszédünk királyának a menyegzőjére. Főpapok, hűbérurak, nagytőkések, elvtársak – mind egyházi testvérek, s közös uruk a Mammon. Akár mindegyikük járhat templomba is, de menyegzőre nem mennek.. Mondom és mondom és mondom: Tisztelet a kivételnek! A kivételnek, akivel nem találkozom. Ma nem találkozom. Tegnap találkoztam. Jó harminc éve is eggyel Görgényszentimrében. Jó 50 éve is Esztergomban. Olyanokkal, akiket csak éppen hogy fel nem akasztottak az urak.

De a példabeszéd királya mindenképpen akarja a menyegzőt: a lakomát **elkészítettem**, ökreimet és hizlalt állataimat leölettem, minden **kész** – mondja a szolgának. S mondja újra, a nagy mészárlás után: A menyegző pedig **kész**, de a meghívottak nem voltak rá méltók.

Menjetek tehát az útkereszteződésekre... Háromszor is előkerül a kész (a görögben: etoimos) szó. Az Isten kész voltának találkoznia kell emberekkel, akik készek az Isten lakodalmára elmenni. Miért? Az Isten tudvalevően ilyen, emberrel barátkozó. De most különleges az alkalom: a fiának van lakodalma. De hol a menyasszony? Nem történik említés róla. De aki ismeri vagy ismerni véli a példabeszéd szerzőjét, az sejthet valamit. Mit? (Mi vagyunk a menyasszony. Mi mindnyájan, akik készek vagyunk. Velünk akarja a Fiú a nászt!)

Kik vannak az útkereszteződésekben? A járókelők. Csak egy kicsit sűrűbben, mint az utcákban. A közlekedési csomópontokba küldi szolgáit a király, ahol megfordul mindenki: *jók és gonoszok* egyaránt. Mért nem mindjárt ide küldte a király a szolgákat lakodalmas népet gyűjteni? Jó kérdés, és válaszolunk rá. A példabeszéd szerzője – Jézus, aki igaz zsidó. Olvasta az Ószövetséget, és így tudja, hogy Izrael teokrácia: Izrael királya az Isten. Ha pedig ez a király bármit is csinál (pl. lagzit rendez a fiának, vagy akármit), akkor elsőül is a papoknak, a teológusoknak, meg ezek szövetségeseinek kell értesítést küldenie. Csakhogy ez az igaz zsidó szert tett három éves tapasztalatra. Erről számol be a példabeszéd. Az a tapasztalata, hogy teljesen felesleges ide meghívót küldeni. Mammont imádnak, s verekednek és gyilkolnak. Kár a fáradozásért. A teokrácia nevelte őket ilyené? Alighanem. Az általuk képviselt érdekrendet az Isten érdekének minősítették. S a lelkiismereten keresztül megszólaló Istent elhallgattatja az a teokratikusnak csúfolt *érdekük*, amelyet ők képviselnek, s amely ténylegesen az ő személyes érdekük. (Ezért is tud ez a társadalmi réteg a maga területén még ma is nyugodtan diktatúrát csinálni, amikor már az óvodások is tudják, hogy érvekre van szükség és nem – tévedhetetlenséget igazoló – bunkókra.)

De menjünk tovább. Az útkereszteződésekben jók és rosszak vannak. Menyegzős ruha nélküliek is. De Istennek egyetlen reménysége az útkereszteződéseknél lelhető. Miért? Mert ott vannak a választottak. Akármilyen kevesen is, de ott vannak. Kik ezek a választottak? Isten kiválogat valakiket magának? Elsőül a meghívottakat válogatja ki, másodikul a választottakat válogatja ki? Se egyiket, se másikat; se elsőül, se másodikul! Isten minden gyermekét megérinti, s várja válaszukat. Nincsenek líblingjei. A törzsi istenek világában lehet bejárt gondolatpálya, hogy az Isten valakinek a barátja, valakinek meg nem. Jézusnál nem. Jézusnál az az Isten barátja, aki figyel az Isten szavára. *Barátaim vagytok, ha megteszitek amit mondok* (Jn 15,14).

A példabeszédet záró tétel értelme a következő: Sokan vannak, akik úgy gondolják, hogy bérelt helyük van Isten Országában. Egy kicsit ilyen minden zsidó. De az így gondolkodók teljesen félreviszik magukat. Azt hiszik, hogy Isten világában lehetséges a kiváltság. Pedig a kiváltság expressis verbis ellenkezik a szeretettel. Aki kiváltságot mond, csak félrebeszélhet Istenről, szeretetről. S mivel annyian beszélnek félre, ezért kevesen vannak, akik tudják, hogy mindez félrebeszélés. A nem-félrebeszélés abban áll, hogy az Isten szeret minket, s ezt a szeretetet csak szeretettel lehet viszonzni. Az isten úgy szeret minket, hogy mindnyájunkat szeret. S ezt csak úgy viszonzhatjuk, hogy mi is minden embert, minden testvérünket szeretjük, mert egy apától vagyunk valamennyien. Aki ezt tudja, s eszerint alakítja életét – az a választott. Kevesen vannak? Lehetünk többen is! Rajtunk fordul. Nem Istenen vagy Jézuson.

Budavári, 2002. október 18.

Az adópénzről négy tételben

1.

Esel-e csapdába Jézus? Gyilkosok kérdeznak: teológusok, tagjai a bűnszövetkezetnek: főpapok, írástudók és vének. Szabad-e adót fizetni a császárnak? Ha nem szabad, jelentjük Pilátusnak. Ha szabad, hallja a nép, s nem véd meg többé tőlünk. S te kikerülsz a csapdát: *Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és Istennek, ami az Istené*. Mind a három evangélista szerint a kérdezők csodálkoztak a válaszon. Egyes vulgarizáló szentírásfordítók

szerint a kérdezők *leléceltek*, mert *pofára estek*. Szabad-e ma adót nem fizetni? Nem is lehet nem fizetnünk. Levegővételért, vízivásért, anyagcseréért fizetjük a légkondicionálási, a palackozási és a csatornadíjat. S ezenfelüli tevékenységünkért, minden mozdulásunkért fizetjük az általános forgalmi adót. Hiszen az állam polgárai vagyunk, ha tartozunk bizonyos körökhöz, ha nem.

Könnyű dolgod volt, Jézus, mert. farizeusok és heródiánusok kérdeztek, és kétezer éve kérdeztek. Tudnak is azok csapdát állítani! Mit mondtál volna, ha történetesen Bokor-tagok kérdeztek volna? Így: *Tudjuk, hogy igazat beszélsz, és Isten útját a valóságnak megfelelően tanítod. Te aztán nem törődsz senkivel és semmivel, nem nézed, hogy ez kérdez vagy amaz. Mondd meg nekünk: elmehetünk-e szavazni, vagy otthon kell maradnunk?*

Mi nem akarunk csapdába ejteni téged, Jézusunk. Kiterítjük a kártyáinkat. Mindannyian a te tanítványaid akarunk lenni. De ebben a kérdésben megoszlanak a nézeteink és mi magunk is. Olyannyira, hogy dühösek leszünk egymásra, s nem értjük, hogy Jézust ismerő és értelmes és tanult emberek, hogyan lehetnek olyan gyenge elméjük, hogy nem látják, hogy tisztasor, és világos, mint a vakablak, hogy egyfelől

a/ eláruljuk mindazt, amit tanultunk tőled, ha elmegyünk szavazni; s hogy másfelől

b/ vétkezünk Isten ellen, ha nem nyilvánítjuk ki politikai akaratunkat.

2.

A Bokor társadalmában ennek következtében vannak újra *igenesek* és *nemesek*. (Először akkor voltak igenesek, amikor vagy tíz éve megkérdeztem az egész Bokrot, hogy aláírtam-e Ratzinger bíborosnak 12 pontos antológiáját, s ne ragaszkodjam ahhoz, hogy belekerüljön abba, hogy az *ember csak a lelkiismeretének tartozik engedelmeskedni...* Az igenesek azt mondták, hogy ne ragaszkodjam, a nemesek viszont azt, hogy e kiegészítés nélkül ne írjak alá semmit.) Előre engedem a *nemeseket*, ők voltak tíz éve a nagy-nagy, az abszolút, a 80 %-os többség. Mondják el ők, hogy miért istennektetsző és jézusnaktetsző az a/-változat; az, hogy nem megyünk el szavazni.

Tökéletesen igaz, hogy Jézus programjával csak a Golgotára lehet fellépni. S nincs is olyan történelmi szituáció, amelyben pénzt lehetne összekaparni a jézusi program kinyomtatásához, a kampányoláshoz. Mert ki ad pénzt arra, hogy *Boldogok vagytok ti szegények*, s hogy lemondtok az egy főre eső átlagjövedelmet meghaladó bevételetekről – az egy dénár érdekében? Az az igazság, hogy senki sincs, aki a jézusi programot képviselné. A Bokor vajon rászavazna-e? Csillagfény távolságban van minden meghirdetett program az Isten Országá jézusi programjától. Ha van egy szabad délutánunk, tartsunk bűnbánati napot, s valljuk meg, hogy eszünk ágában sincs – nekünk sem! – Jézust követni. Mi is akarjuk a havi bevételünk növekedését, s nem feltétlenül csak azért, hogy azt Prakashnak vagy Dévára, vagy akárhova küldjük. Az *egy dénár* meg a kommuna ne is említessék köztünk. Ebben közös nevezőre jutottunk. Még az öreg is megígérte Sopronban, hogy többet nem ejt szót róla. Az erőnemalkalmazást még képviseljük, mert az nem kerül pénzbe, de az adástörvényről, és különösen a mindentadásról magunk is látjuk, hogy értelmezhetetlen. Csak az eszünk nagyon jelentéktelen végnyúlványában találhatók ilyesmik..., ha ugyan találhatók még.

S most menjünk el szavazni azokra, akiknek gőzük sincs arról, hogy mit akart Jézus?! Szóra sem érdemes vélekedés. Az egész szavazódsi csak arra jó, hogy összevegyünk egymással. Hogy nyíltan képviselhessük egymással szemben a nem jézusi megoldásokat. Te a tiédet, s én az enyémet. Hogy mondhassuk egymás pártjairól, hogy toll a fülükbe. Arra jó, hogy véletlenül se szálljunk magunkba. Hogy mindezzel szemben megerősödjünk abban, hogy az Isten Országá csak akkor valósulhat meg, ha azok, akikre te szavazni akarsz, mennek a bús fekete... semmibe. Meg azok is, akikre én akarok szavazni. Istentelenség, jézustalanság, a tökéletes blódság húzódik meg a szavazódsi mögött. Garay János után mondom szabadon: *Minden nemes Budára tart... S nem szavaz – Kont, a kemény vitéz.*

3.

S most jöjjenek az *igenesek*! Mit tudnak ezek után mondani a nemeseknek? Nem sokat, csak ezt: aki szavadat cáfolni tudja, nem járt Bokor-iskolába, még elemibe, sőt óvodába sem. Ha bűnbánati napot szervezel, feltétlenül ott leszek. De egyáltalában nem arról van szó, amiről beszélsz. Ha a magyar irodalmat csak *kertészek* alkotják, akkor egyáltalán ne olvassak regényt? Ha nincs abszolút szépség, csukjuk be a művészeti iskolákat? Már megbocsáss, ha fellép a maga jézust-még-nem-igazán-értő programjával képviselőnek egy Petőfi Sándor, Deák Ferenc, Kölcsey vagy Széchenyi, én nem fogok az ellenfeleikre, a Kispistákra s a Nagyjósókra szavazni, hanem azokra, akik arról álmodoztak, hogy a bőség kosarából egyaránt mindenki vehessen... Jelen pillanatban, egyelőre, van még államhatalom, nem szeretem, ha nincs beleszólásom abba, hogy mi történjék a közéletben. Utálom a császárok, a szentkirályok meg az elvtárs urak diktatúráját. Inkább azt akarom, hogy beleszólhassak a dolgokba. Ha annyival tudok beleszólni, hogy Petőfi Sándorokra szavazok, és nem a Kispistákra, hát annyival. Ez is több, mint a semmi. Igaz, nem sokkal. De ha el sem megyek szavazni, odadobom a gyeplőt valakiknek. Nem akarom odadobni. Én felelősséget is érzek a társadalomért, a nemzetemért, a hazámért.

4.

Ennyit mondanak az igenesek és a nemesek. A két fiúról szóló példabeszéd előtt megkérdezted, Uram Jézus, a főpapoktól: *Mi a véleményetek?* Most mi kérdezzük meg tőled. Mi, bokorbeli nemesek és igenesek, megkérdezzük, hogy mi a véleményed. A tiéd, aki nem félsz semmitől és senkitől, alighanem még a KV titkáraitól sem. Azt hiszem, hogy kapunk választ. Kerekperec választ. Hasonlót ahhoz, ami kétezer év előtt elhangzott. Nem pofára ejtőt. Testvérit, meleget. Tanítványoknak szólót. Ezt mondanád – legalábbis ahogy én gondolom.

Nagyon örülnék, ha megrendeznétek a bűnbánati napot. Az a sejtésem, hogy szüksége van erre mindenkinek, aki két ágú..., s a Bokorban is ilyenek vannak. Elképzelhető, hogy ott tisztulni fognak nézeteitek, s rájöttök, hogy ez nem olyan kérdés, amiben érdemes volna csatázni egymással. Azaz jelentéktelen a kérdés. S minél több időt s indulatot vesz ez el tőletek, annál messzebb vagytok tőlem. Az, hogy számúziktek e kérdést a csoporttalálkozó-itokról, bölcs dolog. De egyúttal nagy szegénységi bizonyítvány is. Mind a nemesek, mind az igenesek érvei kifogástalanok lehetnek, csak ezeken az érveken és szándékokon igazán alig fordul valami. Ha győz a jelölted, többet fogsz imádkozni, többet küldesz Prakhasnak, Dévára, s kedvesebb leszel a felségedhez? Ugye, hogy nem? És mi lesz, ha az egyik párt győz? A győztes párt hívei kerülnek a havi félmillió és havi több millió fizetések birtokába. Ennyi a biztos. A többi már nem. A politikában nagyjából azt lehet tenni, amit – a különböző korszakokban – Sztambulban, Bécsben, Moszkvában, s ma New-Yorkban diktálnak. Nagyon nem lehet eltérni tőle. Bár az valóban lehetséges, hogy Petőfi Sándor-félék számára nem az lesz a legfontosabb, hogy mi kerül a bríftasníba, hanem például az, hogy javul-e a városban a fogyatékos gyerekek testi-lelki ellátása.

Apropó! Ez a bűnbánati nap nem is rossz ötlet. Közeledik az új egyházi év. Van nektek KV-tok is! Hirdethetne advent első vasárnapja előtt valamit. Rá is írhatná: METANOEITE! Akár magyarul is lehet: Alakítsátok át magatokat! Jobbá! Nemesebbé és igenesebbé is!

Mert a világ sora azon fordul, hogy megadjátok-e Istennek, ami az Istené. S ha becsülettel ezen lesztek, akkor azt is megnézhetitek, hogy kiknek a képe van az Euro-bankjegyeken. Adót pedig mindig fizetünk, amíg lesz államhatalom. Ha majd elhal, akkorra kitalálunk valami szebbet. Amen.

Budavári, 2002. október 24.

Kiket válogat ki magának az Isten? Senkit se. Megtévesztő ez a kifejezés: *választottak*. Isten minden embert megszólít a lelkiismeretén keresztül. Aki válaszol a megszólításra, az a

választott. Ezek a válaszolók vannak kevesen. Az emberiség egésze – ezek a megszólítottak. Ezen belül van egy nagy csoport, az urak csoportja. S egy kis csoport, a választottak csoportja. Ezek kicsodák? A *caddik*-ok, az igazak. Kik az igazak? Azok, akik teljesítik Isten szövetségét, törvényét, parancsait, amelyek a lelkiismeretükön keresztül válnak hallhatóvá számunkra. Kitüntetett csoportjuk a *nabi*-k, az Isten tolmácsai. Az urak vannak sokan, az igazak vannak kevesen. Kikből áll akkor a zsidó társadalom, hiszen az urak mindig csak egy egészen kis töredékét alkotják a társadalomnak. Különben nem volna kikből megszédni magukat A többség – mindig sokaság, a tömeg, a nép, az istenadta nép Zsidóul: am ha arec – a föld népe. Ott vannak mindenütt az evangéliumokban. Főpapok és farizeusok számon kérik szolgálóiktól, mért nem tartóztatták le Jézust. Védekeznek: Ember így még nem szólott. Az urak válasza: Hitt-e a farizeusok közül, hitt-e közülünk valaki benne? *Csak ez az átkozott és törvényt nem ismerő nép* (vö. Jn 7,49). Csak ezek a hívők, csak ezek közül kerülnek ki az Isten megszólításait észlelők. Ez az analfabéta sokaság, a tömeg, amelyik nem ismeri a törvényt, csak fizeti az adót úgy, ahogy az urak kiszabják neki. Csak ezek közül kerülhetnek ki a választottak. Csak ezek között vannak a válaszolók. Ezek azok – a zsidó gondolkodás szerint –, akik nem számosak: ténylegesen sem meghívottak, sem választottak. *Misera plebs contribuens* – mondták őseink; s *A szatmári (szegény) adózó nép állapotáról* – értekezett majd kétszáz éve Kölcsey. Nem számosak, bár ők alkotják a társadalom 95 %-át. Nem számosak! Értsd: a nómenklátúra semmire se becsüli őket, bár az Istennek egyedül ebben a rétegben lehetnek valós reményei.

Tényleg? Ma délelőtt ifjúsági mise volt a lakásomon. Dani, egy 20 esztendőes egyetemista, hozta a kérdő mondatot. *Csak értelmiségieknek való-e a Bokor?* Felolvasott a *Páter Bulányiból*:

Módosítottam. Lassacskán mondogatni kezdtem a régieknek, debrecenieknek is, budapestieknek is, hogy nem jönnél-e el hozzám ekkor és ekkor, mert ott lesz ez i és az. Úgy, 67 körül kezdtem legyőzni a félelmet. Pontosabban kezdtük legyőzni, hiszen nemcsak rajtam fordult, hogy összejövünk, hanem őrajtuk is. A hatvanas évek elejétől kezdve próbálkoztam tizenévesekkel is: mindig csak egy személyt, legfeljebb kettőt fogadtam – tanítás címen. Ez a munka a hatvanas évek végére kezdett beérni. Összefoglalva: a hatvanas évek végére lett újból egy papi csoportom, egy öreg csoportom meg egy fiatal. Az öregcsoportom az volt, amelyikkel a börtön előtt kezdtem el a munkát: olyan negyven évesek. A fiatalnak a tagjai pedig akkor, a hatvanas évek végén, huszonévesek voltak.

Munkások, tanulók, egyetemisták voltak a fiatalcsoportban? Kicsinyek is?
A fiatal csoportban húsz év alattiak nemigen voltak, és munkások se nagyon.. Inkább diplomások meg érettségizettek. Nem volt nekem tehetségem a munkásokkal foglalkozni. Annak ellenér sem , hogy tíz esztendőt közöttük éltem. Úgy éreztem, a munkásokkal a francia munkáspapok is csak azt tudták csinálni, hogy beálltak közéjük osztályharcot vívni: a nagyobb munkabérért harcoltak, s így szerezték meg a munkások bizalmát. Rákosi és Kádár Magyarországon ilyen módon nem lehetett a munkásokhoz hozzányúlni.

Bizonyos előtanulmány kell ahhoz, hogy valaki részt vehessen a bázisközösségek életében? Legalább egy érettségi?

Nem az előtanulmány a lényeg, hanem az emberi súly. Valamennyi betű iránti igény viszont szükséges ahhoz, hogy meg tudja érteni, amit mondunk. Lehet, hogy ez más társadalmi viszonyok között másképpen volna. Itt nem akarom túlságosan fehérre mosni magam. Gondolom, az egész mozgalomra rá van írva, hogy egy magyar-német szakos piarista csinálta. Szóval egy kicsit érezhető a tanári beütés, nem csoda, hogy egy sereg tanár van a tanítványaim között is. – Eddig tartott, amit Dani felolvasott, aztán a körben hozzászólások következtébe új kérdés alakult ki Velem kellett-e Páter Kolakovicsnak találkoznia, aki csak az értelmiségiekkel tud szót érteni? S az értelmiségiek azonosak-e a példabeszéd hivatalosaival,

akkal az Isten képtelen valamit csinálni. Ennek eldöntésére egy két órás szentmise nem volt elegendő.

Én elébe viszem történelmi közösségeimnek ezt a témát: **Nem azért torpantunk meg, mert értelmiséjiekkel kezdtem?** Hiszen ez volt az a réteg, amelyikkel Jézus semmire sem jutott. Ez volt a farizeusi tábor. Ez készítette elő Jézust és táborát a főpapok számára. A főpapok csak a kegyelemdőfést adják meg a kereszténységnek. Jézusnak is, a későbbiekben is. A melósok, a kétkeziek jobban meg tudnák becsülni, amit Jézus és az Isten kezd velük? Mindenesetre tény: Jézus nem gimnazistákat-egyetemistákat ... illetve rabbi-növendékeket gyűjtött csoportjába, hanem kezükkel dolgozókat, halászokat. Valahogyan azért megértették, amit Jézus mondott nekik.

Budavári, 2002. október 25.

Érteni akarom, ami körülöttem történik

Nem szeretem, ha a körülöttem levő dolgok érthetetlenek. Nem szeretem, ha nem tudom megmagyarázni pl. Mohácsot. 1526, 1541 előtt durván másfél századon keresztül úgy-ahogy meg tudtuk védeni hazánkat. Utána nem. Az Al-Dunáról átkerült a front a Balaton vonalára – egy újabb másfél századra. Attól nyugatra a bécsi király védte vele a maga osztrák tartományait. A Balatontól nyugatra fekvő vármegyék voltak a „bánságai”. Mért került sor e végzetes „frontrövidítésre”? Szolimán ezer km távrolról hozott ide 80 ezer katonát. Mi helyben voltunk, ahol legalább tízszer annyi férfi volt található, akinek kezébe fegyvert adhattunk. Mohács előestéjén a pápa követe, Burgio jelenti a pápának: *Ha Magyarország 100 tallér árán meg lenne menthető, de azt a magyar uraknak kellene összeadniok, bizony elvesznék az ország.* Hogyan lehettek ennyire rövidlátók a magyar urak? Az urak mindig rövidlátók. Csak, ha van felettük egy másik úr, a király, s az kényszeríteni tudja őket hadsereg állítására, akkor van nándorfehérvári diadal. Mátyás volt az utolsó ilyen király. Utána a Jagellóknak annyi eszük sem volt, mint körülötte levő uraknak. Fejükre nőttek királyaiknak, s az ország védelem nélkül maradt. Döntöttek. Miben? Abban, hogy *Boldogasszony temploma keresztjén / Török zászló lengjen vagy keresztjén?*

Virág Benedek, a jámbor öreg pap a Tabánban (aki Kosztolányinak átnyújtana verséért egy almát) az 1526. évnél abbahagyta a magyar történelem írását, mert ami utána van, az már csak a Habsburgok története. Ha folytatja is a magyarok történetét Petőfiék nemzedéke, csak más lesz ez a magyar történet mint azelőtt: egy középkori európai nagyhatalomból egy időről-időre rakoncátlankodó balkáni kis néppé süllyedünk. Nem jellem a változás, hanem számbeli. Mohács előtt négy millió az ország lakossága, miként Angliának, s vannak közöttük (akkor nemzetiségeknek *nem számító*) nem-magyarul beszélők is. A török hódoltság megszűntekor is négy millió az ország lakossága, és vannak benne magyarul beszélők is – legfőljebb másfél milliónyian. Amíg csak az urak teszik a nemzetet, nem számít, hogy a jobbágy meg a polgár milyen nyelven beszél. De hamarosan jön a nemzeti, a nyelvi öntudatra ébredés kora, s hiába mondjuk: Nem, nem, soha! Árpád magyarjai – településterületük háromnegyed részén – csak alig elviselt és felszámolódó jöttmenteknek számítanak.

A magyar urak nem adták össze a száz tallért, a magyar urak birtokpereikkel voltak elfoglalva, nem katonaállítással, pedig ez volt az egyetlen feladatuk. Ezért tartotta volna el őket, s úri sorsban, a jobbágyok verejtéke. Ingyenélőknek bizonyultak. Egész osztályuk. Nincs semmi érthetetlen, semmi megmagyarázhatatlan sorsunkban. – Hogyan is van mindez Jézusul? Hazát védeni = ellenséget gyilkolni. A Jézusi etika szintjén az, ami, tehát: gyilkosság. Hazát-védés helyett birtokpereezni – még a nem-Jézusi etika szintjén is – alávaló ocsmányság.

*

A helyhatósági választások (a minapiak) világossá tették számomra, hogy a tavaszi (az országgyűlésbe képviselőket) választás alkalmával sem történt semmi érthetetlen. Magyará-

zatom lehet téves is, de nagyon fontosnak gondolom, hogy tisztán láthassunk. Ha nem jól látom a dolgokat, szóljatok, írjatok! Lásson e kérdésben tisztán a Bokor, a nemzet!

A jelen kormány-koalíció kétszeres győzelmének okait az alábbiakban látom. Van a mai magyar társadalomnak egy hatalmas rétege, amely a zsigereiben hordozza még ősei nem-úri voltát és sorsát. **1945 előtt a magyar társadalom** anyagilag alul levő 70 %-ából egyetlen százalék sem került egyetemre. 1945 előtt az úri gyerekek (=gimnazisták) nem udvaroltak munkaslányoknak. 1945 előtt a cselédkedni Pestre jövő parasztlányok kezicsókolommal köszöntek munkaadójuknak: a nagyságos asszonynak, és a nagyságos úrnak egyaránt. 1945 előtt az úri emberek országa voltunk, s a nem úri emberek nem érezték a magukénak az országot.

1961-ben, mire az életfogytiglani börtönből kijövök, **már más a világ**. Az ország egyik lehető legrosszabb kádereként, a Jászberényi úti ócskavas-telep, majd a *Tempo* szállító munkásaként hamarosan többet vagy annyit keresek, mint a tanárok, tisztviselők, értelmiségiek. Nem annyit, amennyit a pártarisztokrácia, de annyit, mint általában a szocialista dolgozók. 1945 előtt voltak munkás külsejű és úri ember külsejű emberek. 1961 után már nem talállok ilyet. A munkások és az urak ugyanúgy öltözködnek. Tehetik, nagyjából ugyanannyit keresnek.

1989 után az egykori munkás-külsejűek, meg azok gyerekei s unokái nem akarnak az egykori úri emberekre, s azok gyerekeire-unokáira szavazni. Akkor sem, hogyha feketén-fehéren kimutatható, hogy a kormánykoalíció emberei a nagytőke emberei és élenjáró részesei, haszonélvezői, elkötelezettjei. De honnan tudja egy mai 25 éves, hogy mi volt születése előtt 50 és 100 éve. A történelemből, az irodalomból? Onnan is, és abból, hogy beszél a nagyapjával és nagyanyjával. Meg a zsigereiből is tudja, mert egy nép, egy társadalom emlékezik – az emlékezés eltörölhetetlen csatornáin keresztül. Feltétlen bizonyossággal megérzi azt is, hogy ki volt régen úr.

1990-ben a kommunisták utódpártja csak néhány százalékot szerzett a választáson, de 1994-ben már több a mandátuma, mint az összes többi pártoknak együttvéve. Hogyan s miért? Csak azért, mert 90-ben még nem tudta biztosan az ország azt, amit 94-ben már biztosan tudott. Mit? Azt, hogy nem lesz semmiféle elszámoltatás azért, ami egy fél századon keresztül az országban történt. Mi történt? Ha 45 előtt lekavartál egy pofont valakinek, aki *népnek* minősült 45 után, az háborús és népellenes bűnös, s bűne nem évül el soha, s ha a jövő évezredben bizonyul rá a pofon, viseli érte a következményeket. Ezzel szemben, ha 45 után bírói ítélettel vagy anélkül és 56 után bírói ítélettel vagy anélkül kivégeztek ennyi és ennyi ezer magyar állampolgárt, akkor ezért annyit se kell mondani, hogy pardon. Miért? Mert a győztes kapitalista nagy urak így akarták! Miért? Egyszerűbb, ha a vasfüggönyt felhúzó kommunisták – a vasfüggöny lehulltával, és bűneik elfelejtése fejében – maguk számolják fel szocializmusukat, s maguk alakítják át az egészet diadalmas kapitalizmussá. (Kicsi példa az átalakításról: Pusztuljon a téeszcsék csordája, jöjjön be az országba a dicsőséges *Parmelat*! A csorda elpusztulása, s a Parmelat piaci győzelme után megjelenik a mezőn egy szerény kis csorda, melynek tulajdonosa immár a volt téeszcsé-elnök.

Október 23.-a hetében, amikor mindenki a nemzet egységes akaratáról szónokol a parlamentben, meg kell mondani, hogy nem volt egységes nemzeti közakarat. A 45 és 56 között eltelt 12 évi átalakulást le kellett valakiknek vezényelniök: az akasztófáknál, az agyonveréseknél, a börtönökben, az internáló táborokban, a cselédlakásba szorított grófi vagy nem-grófi család birtokainak a szétparcellázásánál, a padláslesöpréseknél, a betonkeverő gépeknek s a borbély szerszámainak államosításánál, valakiknek ott kellett lenniök, s keményen lesújtott a *nép ökle*, ha valaki megpróbálta megzavarni az átalakítást. 56-ban a levezenylők hatalmas tábora legalább is súlyosan megosztott volt (és mi lesz most velünk?), de az ávós s a pártvezetőségi réteg nem lehetett megosztott, mert semmi másra nem számíthatott, mint

börtönre-akasztófára. Tudta, hogy a megtért, a padláslesöprő-kommunista Nagy Imre miniszterelnöksége is csak pillanatokig tarthat...

Miután 94-ig megbizonyosodott a magyar társadalom, amit a fejesek és a tájékozottak már korábban is biztosan tudtak, hogy nem lesz leszámolás, társadalmunk a zsigereire bízhatta magát. Volt egy és más, ami megerősítette a zsigerei hangját. Példák: malomipari dolgozó beszéli, hogy melósok is kaptak ruhapénzt, de az irodákban dolgozók jóval többet: *Hát nem lehet a melósokkal akármit csinálni!* Vagy: olyan meggondolatlan úri költekezés az állam pénzével, amin még az emigráció is megbotránkozik. Ha ezt az Antal-kormány teszi, az zsigereket ébreszt: Lám, az urak!

S a koalíciós partner, a 94-ben is, 2002-ben is a helyét a volt-kommunisták mellett megtaláló SzDSz? Elsősorban a magyarországi zsidóság pártja. Azért lehet ilyen, mert Horthynak köszönhetően a trianoni Magyarország zsidóinak budapesti fele megmenekült. (Sehol másutt! Tudja ezt a nemzet? Megvallja ezt a magyarországi zsidóság?) Az ország értelmiségi társadalmát a kiegyezés óta – ez lassan másfél század! – a zsidóság át és átjárta. Ahogyan Mohács után a magyar nemeseknek és főnemeseknek osztrák-német feleségeik támadnak (pl. II. Rákóczy Ferencnek is), ugyanígy a gazdaságilag erős zsidóság be tud kerülni az értelmiségi családokba. Kodálynak, Bartóknak, Szekfünek, s ne soroljam tovább, hogy még kinek, zsidó a felesége. A összeházasodás következtében a magyar értelmiségi társadalom egyre kevésbé osztható zsidó és nem zsidó részre. E keveredés eredményeként, egy konkrét keverékszemély úgy dönt, hogy nem megy el szavazni. A kommunista-utódpártra s szövetségesére nem hajlandó szavazni, de retteg a gondolattól, hogy ő is elintézhetővé válhatik, mert zsidó vér is folyik ereiben. Tehát otthon marad, s az ő le nem adott voksa következtében is nő a koalícióra leadott szavazatok aránya. Állítom, hogy csaknem minden fél-, negyed-, vagy nyolcad-zsidó/magyar a kormánykoalícióra szavaz; ha nem – hát azzal, hogy otthon marad, hogy nem megy szavazni. Az előző volt a proli-zsiger. Ez az utóbbi a zsidó-zsiger. Ez a két zsiger dönti el a választás sorsát. 94-ben is, és 2002-ben is.

Adott azonban a 98-as jobboldali győzelem ténye. Mivel magyarázom? Megelégedte a társadalom az elvtársak utódait? Lehetséges, hogy ez volt a dolgok mélyén. Az, hogy ha az ellenzékben van a negyven éves terror-diktatúra személyi állománya, hát az még elmegy, de hogy kormányon legyen, az már mégis csak sok egy kicsit! Ennek erejében jósolhattak négy év múltán jobboldali győzelmet a tavaszon. De az objektív és a közvéleményt felmérni tudó jósek mind tévedtek. Négy év után újra győztek a zsigerek: a proli és a zsidó zsigerek.

Mért tértek vissza? Mivel billentette maga ellen a mérleget ez a nemzet szimpátiáját elnyert fiatalember, aki 89-ben elkiáltotta magát a Hősök terén, hogy a ruszlik menjenek haza. Lehet, hogy vétkeinek száma sok, de én egyre gyanakszom. Az egyházak szövetségére. Ha az egyházak egyértelműen a nemzetnek a kommunistáktól sokat szenvedett rétegét alkották volna, akkor Orbánnak bejöhetett volna a számítása. A proli zsigerek számára az egyház egyértelműen az urak világát jelenti. A kisközösségek miatt és a katonáskodást megtagadás miatt bebörtönöztek már nem ezt az egyházképet mutatták. De ha ezekre támaszkodik a Fidesz, az egész hivatalos-hivatali egyházat elveszíti. Nem merek állást foglalni, hogy egy ilyen váltás pozitív vagy negatív hatású lett volna a választás mérlegében. A Fidesz egyházpolitikája csak megerősítette a proli zsigereket abban, hogy *urak a papok, s kapják a pénzt csőstől a kormánytól*. A papok és a tőlük függők mindenképpen nem-kommunista irányban szavaznak. Nemigen látom, hogy melyik réteget nyerte meg magának egyházpolitikájával az Orbán-kormány. Annál inkább látom, kiket haragított magára.

Lesz-e változás? A helyhatósági választások eredménye csak aláhúzta a tavasz *váratlan fordulatát*. Ha a jobboldal a gazdagok, s a baloldal a szegények, akkor semmi értelme nincs annak az állításnak, hogy ma Magyarországnak baloldali kormánya van. A nagytőke pezsgőt bontott a tavaszon – és nemcsak képletes értelemben. A koalíció vezető pártjának nevében benne van a *szocialista* szó, s a második pártjának nevében a *szabad* szó. Az utóbbi a

felvilágosodás, az első az azt követő szellemi áramlat neve. Petőfi *bőségkosárról álmodott, melyből egyaránt mindenki vehet*, és József Attila arról énekelt, hogy *Dönts a tőkét!* Nem tudom, mennyire jellemezők ezek a koalíció jelen célkitűzéseire.

A polgároknak volt egy harmadik jelszavuk is: a testvériség – a szabadság és egyenlőség mellett. Jézus szemével igyekszem nézni a múltat s a jelent. Közel hatvan évvel ezelőtt azért indítottuk el a kisközösségi munkát, hogy megértsük Jézust, aki lábmosó szolgálatra, osztozásra és megbocsátani tudó szelídségre nevelte tanítványait. A polgár csak akkor újdonság a történelem számára, ha testvériség tudja hordozni a szabadság és az egyenlőség eszméjét. Jézus a maga 12 tanítványával olyan kört indított el a történelemben, amely jövő képes.

Városmajor, 2002. október 27.

Háromszor prédikáltam el az A liturgikus év 30. vasárnapjának evangéliumát – a két főparancsról. Egyszer szombat délután öt órakor a budavári templomban a pécsieknek s helybelieknek. Mászor vasárnap 13 óra után Zénó újmiséjén Inárcson – kétszáz főnyi csillogó szemű hallgatóságnak. Harmadszor este hat órakor Adyligeten kevesebbnek, mint húsz embernek. E harmadik alkalommal kiborulva... Kiborulva magamra, a hallgatóságra meg a Jóistenre, hogy hiába próbálom lehozni a csillagot az égről, s ügyeskedni minden módon... nem és nem, és nem tudom, már negyedik éve nem tudom – a hallgatóságom létszámát feljebb tornázní. Megnyugtattak a testvérek a mise után, hogy csak így tovább, és hogy jól teszem a dolgom. De hogy miért nem kell többeknek az én nem-papi papim, ennek megmagyarázásával adósak maradtak. Mit mondtam el ezen a vasárnapon?

Csak azt, hogy a második főparanccsal nincs semmi baj. Az világos, mint a vakablak. Pontosan úgy kell szeretnünk a másikat, ahogy magunkat szeretjük. Magunkat hogyan szeretjük? Nagyon. Hát pontosan így kell a többit is. Mennyit? Mind a hat és fél milliárdot? Na nem! Elég, ha ezekből csak azokat szeretjük így, akiket elérünk; meg akiktől hírt hallunk. Az utóbbiaknak elég, ha pénzesutalványt küldünk. Akkor, amikor meghalljuk, hogy fele annyi se a fizetésük, mint a miénk. Ez az egész második főparancs már a könyökünkön jön ki: beérni az egy dénárral, tartózkodni a többet birtokolni akarásról, megtartani a reciprocitás törvényt: ahogy magamat, úgy a másikat. Azért jön ki a könyökünkön, mert aki idejár, az mást se hall, mint ezt. Nyugodtan elmehetnénk mindannyian kollokválni belőle bármiféle egyetemre; olyan világos ez nekünk; már mint a parancs – meghatározása. A megvalósításával még vannak némi gondjaink. Elméletileg azonban minden, de minden tiszta és vitathatatlan.

Nem ez a helyzet az első főparanccsal. A legnagyobb bajban vagyok a meghatározással. Hogyan kell az Istent egész szívemmel, teljes lelkemmel s minden értelmemmel szeretnem? Szív, lélek, értelem – ez a zsidó kultúra nyelvén jelenti az emberi személyiségünket. Hogyan lehet hát teljes valónkkal Istent szeretni? Hát, imádkozunk hozzá: dicsérjük, hálát adunk, magasztaljuk, engeszteljük, bűneinket megbánjuk! *Böjt s jámborság néked mint a pélva* – mondja Babits, de Jézus se másképp: *Mit mondjátok nekem, hogy Uram, Uram, ha nem tetszitek meg, amiket mondok!*

Ez alapon már, már arra gondoltam, hogy az első főparancsnak nincs semmi tartalma. Nincs külön tárgya, hanem ugyanaz mint a másodiknak: a felebaráti szeretet. Miért gondoltam ezt? Csak azért, mert a világ végén a Király szétválasztja a juhokat meg a kecskéket. S hívja a juhokat, mint az Atya áldottait, mert hát éheztem és ennem adtatok..., s a végén kiderül, hogy a Királynak adtak enni meg inni, meg szállást, meg ruhát, mert az éhező ruhátlan meg az Isten azonosak. Hiszen az Istennek nincs táplálékra-takaróra szüksége: nem fázik, nem éhes, de az a parancsa, hogy mi emberek szeressük egymást. Ha ezt megteesszük úgy, ahogy mondta, akkor jók vagyunk nála.

De akkor Jézus mért beszélt két főparancsról? S miért tette meg elsőnek az Isten szeretését? Szétnézek a vallástörténelemben. Őseink holdvilágos éjszakán legszebb fehér lovukat

szúrták szügyön, áldozták Hadúrnak. A zsidók is bakok, borjak, bikák vérént ontották a Seregek Urának örömére, s a főpap szétspriccelte az áldozat a vérént. A húsát meg megették, mert a papoknak is élni kell valamiből. És Jézus? Ő meg magát adta áldozatul Istennek – Kaifás közreműködésével. S erre emlékezünk minden szentmisében. De könnyű is az! Mibe kerül emlékezni arra, hogy hogyan szerette valaki más, nem én, az Istent? Nem az az első főparancs, hogy emlékezzünk arra, hogyan szerette Jézus az Istent...

Istent imádsággal és önfeláldozással kell szeretnem. Az imádsággal tartom magam karban. Azért tartjuk karban magunkat, hogy amikor az Isten szólít bennünket, akkor meghalljuk. Jézust szólította. Ő meghallotta. Becsukta a názáreti műhelyt, s elindult a Jordánóz, a pusztába. Amikor kijött belőle, már tudta, hogy tanítványokat kell gyűjtenie. Mi-nek? Hogy megtanítsa őket valamire. Mire? Arra, hogy nincs kiváltság. Isten szereti minden gyereket. Tehát hívja is mindegyiket, és jaj annak, aki meghallja. Golgota lesz abból. És jaj annak, aki nem hallja meg. Jaj, mert elfuserálja az életét. Azt hiúsítja meg, amit Isten álmodott róla.

Isten álmai mindörökre Golgotára visznek minket? Nem. Ha többen lesznek, akik meghallják a hívást, mint az Istenre nem-figyelők, az már az Isten Országának hajnalhasadása. Akkor elkezdenek fogyni a Kaifások, a főpapok, az istengyilkosok.

29. Novemberi napló

2002. november 1-28.

Városmajor, 2002. november 1.

Még egyszer elő kell vennem a témát: Jézus újra tudomására hozza a főpapoknak és a nép véneinek (Mt 22,1-14), hogy alkalmatlanok, nem méltók az Isten Országára. Éppenséggel lehetnének vevők rá, de a vallási és világi uraságok nem törődnek az olyasmivel, mint az Isten Országá. *De nem akarják.* Akár rimázkodhatik is az Isten nekik, hogy csak asztalhoz kellene ülniök, levágva-tálalva minden, Isten már mindent el is készített nekik. Nem és nem és nem. Miért a vonakodás, miért a visszautasítás? Nem érnek rá Kaifásék-Pilátusék az ilyesmire. Földjük van, azt művelni kell, mert nem terem magától; üzletük van, annak utána kell menni, ha jutni akarnak valamire. Ha pedig valaki nagyon sokat kellemetlenkednék nekik ezzel az Isten országával, meg is járhatja: esetleg csak megverik, de éppenséggel halálra is verhetik.

Le lesznek hát cserélve e renyhe meghívottak vagy hivatalosak, akikből annyi van, mint a nyű. Nem belőlük regrutálódik az Isten népe; hanem azokból, akik *a választottak*. Zsidó gondolkodás és Jézus gondolkodása szerint Isten valakiket hív, és Isten valakiket választ. Mi ez a megkülönböztetés? Minek hív, ha nem választ? S mi az, hogy választ, de nem hív. Ki kell ezt tisztázni. Az urak: a király, a papok, a gazdagok. Ezek Istennek – az állami és társadalmi apparátuson belül jól látható – *meghívottai*. Ezek a *hivatalosak*, akik meg vannak győződve arról, hogy nélkülük aztán semmire sem megy az Isten. Ők az Istennel kötött szövetségnek és Isten törvényének ismerői és értői. Hivatalosak – a szó önkormányzati és teológiai értelmében egyaránt: s így duplán is alkotják a nómenklatúrát. Gunyoros értelmű meghívottak és hivatalosok ezek. Ezek vannak *sokan*.

És kiket válogat ki magának az Isten? Senkit se. Megtévesztő ez a kifejezés: *választottak*. Isten kivétel nélkül minden embert megszólít a lelkiismeretén keresztül, s **aki válaszol Isten megszólítására – az a választott**. Ezek a válaszolók vannak *kevesen*. Az emberiség egésze – ezek a megszólítottak. Ezen belül van egy nagy csoport, az urak csoportja. S egy kis csoport, a választottak csoportja. Ezek kicsodák? Zsidóul: a *caddik*-ok, az igazak. Kik az igazak? Azok, akik teljesítik Isten szövetségét, törvényét, parancsait, amik a lelkiismeretükön keresztül válnak hallhatóvá számukra. Kitüntetett csoportjuk a *nabi*-k, az Isten tolmácsai; görögül – a próféták. Az urak vannak sokan, az igazak vannak kevesen. Lehetnek az urak sokan, de akkor is csak egy töredékét adják a társadalomnak. Kiből áll akkor a zsidó társadalom, ha az urak mindig csak kicsinyke töredékét alkotják a társadalomnak? A népből, akikből s akikről megszedik az urak magukat! A többséget nem az urak adják. A többség – mindig a nép, a sokaság, a tömeg, a polgár vagy proletár, röviden: az istenadta nép. Mindenütt és Izraelben is. Ez nem osztályszemlélet. Ez valóságsszemlélet. Zsidóul: *am ha arec* – a föld népe. Ott vannak mindenütt az evangéliumokban. A *tanítványok* (mathétai) és a *sokaság* (ochlos) – ez az evangéliumok két leggyakrabban szóba hozott társadalmi kategóriája: 234 és 149 ízben találkozunk velük a négy evangélium lapjain. Azért találkozunk az urakkal is – kellene, akik keresztre feszítsenek! János evangélista elmeséli, hogy a főpapok és farizeusok számon kérik szolgálóiktól, miért nem tartóztatták le Jézust. Védekeznek ezek a szolgálók, az urak cselédei: *Ember így még nem szólott!* Az urak válasza: *Hitt-e a farizeusok közül, hitt-e közülünk valaki benne?* **Csak ez az átkozott és törvényt nem ismerő nép** (vö. Jn 7,49).

Tegyünk rendet! Mondjuk: tíz százalékot tesznek ki az urak. Azt képzelik magukról, hogy „fenekükben forog a világ tengelye”, s ők az Isten szövetséges partnerei. Ezek vannak Jézus szerint sokan. Meghívottak? Nem, csak azt gondolják és mondják magukról, hogy az Isten kiváltságosai. Ezért látszik jobbnak ez a fordítás, hogy *hivatalosak*. S van a többi. A 90 százalék. Az urak megfogalmazásában: az átkozott és törvényt nem ismerő nép! Ennél a rétegnél van sánsza az Istennek. Nem sok, mert az urak adják a tíz százalékot. Ők azok, akik

sokan vannak, s az Istennek sanszot, lehetőséget adók pedig kevesen. Csak ezek a hívők, csak ezek közül kerülnek ki (nem a meghívottak közül!) az Isten megszólításait észlelők. Ez az analfabéta sokaság, ez a tömeg, amelyik nem ismeri a törvényt, csak fizeti az adót úgy, ahogy az urak kiszabják neki. Csak ezek közül kerülhetnek ki a választottak? Igen, mert alighanem csak ezek között vannak a válaszolók, az Isten érintéseit észlelők, megérzők, s ez érintésekre válaszolók. Ezek azok, akik az urak, a farizesusok gondolkodása szerint – társadalmilag – nem számosak: a csürhe, a jobbágy, a paraszt, a proli.

Különböző századokban különböző névvel illetik őket: *plebs contribuens* = *adózó nép*. Nem számosak, bár ők alkotják a társadalom 95 %-át. Nem számosak? Értsd: a nómenklátúra semmire sem becsüli őket. Nem, mert nem azt szajkózzák, amit urak és papok várnak tőlük. S mivel nem azt szajkózzák, osztályhelyzetük folytán nem tudják azt szajkózni, ezért Istennek egyedül ebben a rétegben lehetnek valós reményei. Ők, akik nem kapják meg az egy dénárt sem, még megérthetik, hogy akkor lesz rend, amikor mindenki egy dénárt kap. De urak s papok ezt sohasem érthetik meg. Ők arról papolnak, hogy azért kérem egy ilyen és ilyen pozíciót betöltő személy még sem élhet meg havi harmincezerből, annak legalább ennek tízszerese vagy inkább százszorosa kell.

Városmajor, 2002. november 2.

Mi ez a *menyegzős ruha* (Mt 22,12)? Menjetek ki a ház elé, a piacra, a falu vagy város térére, az út kereszteződésére, és hívjátok azokat. Kiket találunk ott? Nem az urakat, nem is az igazakat, hanem az *am ha arec*-t, a föld népét. Attól, hogy valaki nem tartozik a hivatalosok közé, attól még nem választott. A szolgálát az útkereszteződésekre kiküldő király úgy csinál, mintha a nómenklatúrán kívüliek mind választottak lennének. Mintha valaki attól, hogy nem meghívott, már alkalmas lenne. A választottak kevesen vannak. De milyen kevesen? Nem túlzás a példabeszéd részéről, hogy csak egynek nem volt menyegzős ruhája? Nincs a példabeszéd túlságos bizalommal a nem-hivatalosak iránt?

A Bokor a hivatalosoknak megfelelő réteghez jutott-e el, avagy az útkereszteződések népéhez? Kikből remélhet ma az Isten olyanokat, akik még hajlandók figyelni a szavára? Azokból, akik nem hajléktalanok, de szerény a jövedelmük? Akik nem ejtenek ki ajkukon igenis, dúsgazdag hazánkban ilyen mondatot, hogy *Ebből a pénzből nem lehet kijönni*? Nem ejtenek ki, mert mindahányunknak megvan mindenünk. Gazdagok vagyunk-e, akik szeretnének még gazdagabbá lenni?

Csak kihajítandók vannak közöttünk? Csak olyanok, mert a Mammon-imádat lehetetlenné teszi a menyegzős ruha beszerzését? Kérdés és kérdés és kérdés. Csőd láttán hajlandó kapkodni az ember s példabeszéd egyaránt. Mi a kapkodás? Nem becsülni azokat, akik vannak, s egykönnyen eljutni a botor következtetéshez: hátha ezek nem muzsikálnak, muzsikálnak majd mások... akik még itt sincsenek.

Ez a példabeszéd mintha túltenne a többin. Múlt héten is olvastunk ilyesmit: Mit tesz majd a szőlő ura? *Gonoszul elbánik a gonoszokkal*... De itt mintha véget érne a jézusi non-violence, az erőnemalkalmazás: Nincs itt már egyéb, mint *fölkoncolni a gyilkosokat, felégetni a városokat, mint kezet-lábat összekötözni*, kéz és láb gazdáját külső sötétségre dobni, ahol **sírás és fogcsikorgatás** lesz. S aztán az egész tereméstörténetre és világtörténelemre ráfirkálni fekete betűkkel három szót. Az első: Csőd. S a másik kettő – ugyanez a szó. Maga az Isten is rájön arra, hogy olyasmit tervezett, ami nem lehetséges. A szeretet a teremtetlen Isten világából való. Azt nem lehet ideplántálni. Vagy szeretet, vagy szabadság. Ha szabadság, akkor nómenklatúrává lenni törekszik mind, aki kétágú. S azt, aki a szeretetet választja, azt kihajítjuk a világból – Isten törvényét emlegetve, s főpapi ruhánkat megszaggtatván.

Most butaságokat fogok mondani: Nem tudok segíteni az Istennek; Jézusnak sem. Ha egyszer az ő türelme is elfogy. Ha őbenne is kifárad a szándék. Ő sem tud segíteni magán. El

tud még menni a Golgotára. Isten nem nyúl bele. Mit érne vele, ha belenyúlna? A teremtménynek kellene cáfolnia s mondania: Nem akarunk úgy viselkedni, ahogy a nómenklatúra viselkedik. Valahol csak lennie kell ígéretes útkeresztvezetésnek, ahol az *am ha arec – egyúttal caddik, istennektetsző* is. Ahol az igaz nép él és virul. Ahol nem a főpapi ruha s nem annak képmutató megszagatása az úr. Ahol Jézust s Jézus-formájú embert lát Kaifás, ott ő ruhát szaggat.

Városmajor, 2002. november 3.

Van a magyar irodalomnak egy Jézus szándékait értő vonulata is – nagyobbára nem vallásos versekből. Ebből a vonulatból hozok most egy gyöngyszemet. Kosztolányi, *Számadás* c. szonett-koszorúját. Akkora sikoltás és Jézust-értés, hogy közelébe kerül a *Virág balladának*

1

Most már elég, ne szépítgesd, te gyáva,
nem szégyen ez, vallj – úgyis vége van –
boldog akartál lenni és hiába,
hát légy, mi vagy: végképp boldogtalan,

Inkább egészen és kízó-csigába,
mint félig így, alkudva oktalan,
ne félj, számár, ki szenved, nincs magába,
vagytok ti itt a földgolyón sokan.

Térdelve, föltárt hassal, láncra kötve,
templomba, kórházakba, börtönökbe
lassan vonul a roppant karaván,

siess te is oda, igaz körödbe
s - égő kanóc - lobogja velük örökre
elégedetlenség szent olaján.

2

Nem vagy magad – jobb néked erre, hidd
el,
sok furcsa ember néz bámulva rád,
nem üdvözlöd téged, nem istenít fel,
nem göngyöli a lelkét sem alád,

csak rád tekint fásulva, tompa hittel,
rokon közönnyel, s néha kezét ad,
de ha ezekkel a testvéreiddel
élsz majd, elámulsz. Nagy ez a család.

Családtalanok óriás családjá,
mely a többség törvényét túlkiáltja,
komor kisebbség, szívós és kemény,

elégedettek hangos lelki vádja,
íratlan, látatlan bírói tábla,
örök, hatalmas ellenvélemény.

3

Kellesz te még, vijjogni, mint a vércse,
nem kérdeni, szabad-e, nem szabad,
sosem kímélni a könnyet se, vért se,
a semmibe rikoltani szavad,

nem hallanak tán, ám ne menj azért se,
számodra itt még munka is akad,
mindig kell valaki, aki megértse
az utcalányt s a tébolyultakat,

Ülj egy sarokba, vagy állj félre, nézz szét,
szemedben éles fény legyen a részvét,
úgy közeledj a szenvedők felé,

s ne a törtet tekintsd és csonka részét,
de az egész nem-osztható egészét:
ki senkié sem, az mindenkié.

4

Ki adna másképp inni a betegnek,
ha nem mi, kik álmatlanul ülünk,
támadna hívő, vértanú, eretnek,
ki egy rögeszmén részegülve csüng,

látnák-e a vénlányt, kit félrevetnek,
ki sírna, ha nem hallaná fülünk,
s élnének-e ők is, kiket szeretnek,
mi lenne a világ minélkülünk?

Mi lenne másképp a világ s ki lenne
az állatok irgalmas társa benne,
ki lenne hűség és mi lenne ír,

s ki lenne az, ki száguld éjjelente
a lámpa fényénél a végtelenbe,
csodák között s Nirvána-ködben ír?

5

Borús e táj. Borzaszt a forradalmár,
kinek a falba koppan szelleme,
s fia holttestén az anya, ki barbár
jaját okádja – iszonyú zene –,

aztán mit írsz, ha sorsuk írva van már,
hol tiltakozhatsz és hogy ellene?
de hát hova mehetnél? mit akarnál?
mi érdekelne még, mi kellene?

Sok pénz talán? kenyér zsíros karéja?
egy mozi-csillag rossz szalag-paréja?
vagy gépkocsi? kaland? mily nyomorék,

pezsgős ricsaj? cicázó éji réja?
az ócska élet mily rongy kabaréja,
melytől a fő zúg és a gyomor ég?

6

No lásd, maradj, árvák között az árva,
maradj közöttük, állj meg végre itt,
nem kérve semmit és semmit se várva:
ezek a te igaz testvéreid,

idézd fel őket dolgozószobádba,
adj villamosabb életet nekik,
s ha majd megéled a sok néma lárva,
a te szavad ők még megérthetik

Megértenek téged s őket megérted,
kiket sirattál, sírni fognak érted,
hisz végzetük egy nekik és nekünk,

kik eldobáltunk minden harci vértet,
nem veszhetünk el, minket kard se sérthet,
nincs semmi sem, amit elveszthetünk.

7

Igen, kiáltsd ezt: gyáva az, ki boldog,
kis gyáva sunnyogó, mindent bezár,
bezárja életét is, mint a boltot,
mert benne van a csillogó bazár,

és félti kincsét, a sok cifra foltot,
a lelke szűk, kucorgó és sivár,
rablót neszel, mihelyt gyerek sikoltott,
örökre reszket és örökre vár.

Hazája ház, barátja az erős,
hitvány rokonja az, ki ismerős,
határa kertfal, tyúktól, pincegátor,

de a boldogtalan tanyája sátor,
zászlója felleg, ő, csak ő a bátor
s a jó, csak a boldogtalan a hős.

Városmajor, 2002. november 4.

Meghalt egy nem akármilyen barátom. Tizenkét évvel volt fiatalabb nálam. Húsz éves volt, amikor megismerkedtünk; ő diák, én meg már komoly felnőtt, pap, piarista, s a többi... Aztán ő is megjárta a hadak útját. Az utolsó harminc évben együtt meneteltünk. Botrányosan jó volt ez a barátság. Felhőtlen. Soha nem kellett benne nyelnem, vagy valamit *megmondanom*. Elfogadtuk egymást. Két tisztelet találkozott egymással... fenntartás nélküli tisztelet. Egészen a felesége haláláig. Sohasem gondoltam volna, hogy a súlypontja ennyire Máriában van. Ott volt. Ő már akkor elveszett, amikor Mária még haldoklott – egy jó féléven keresztül, rákban. Ezért ez a rendhagyó rékviem.

A szertartás után oda is jött hozzám János, s tett egy megállapítást. Kedvesen, precízen, filológus komolysággal: *Nem hiába mondta Andi, hogy vadember vagy!* (Nem is Andi mondta, hanem Sch. Márti. Andi legfeljebb gondolhatott ilyet.)

Testvéreim, Barátaim, Gyászoló közönség és közösség!

Istenem! Időközben testvérünk, aki a szent keresztségben a Károly nevet kapta, megjelent már előtted. Időközben megkapta már új beosztását. Én nem könyörgöm Hozzád – Karcsiért. Nem, mert én szerettem őt, és dühöngtem is eleget érte, de nem ellene. És most is szeretem őt.

De hogy kerül a csizma az asztalra? Ki vagyok én, hogy valami olyasmit mondjak neked, pl. hogy légy irgalmas bírója? Te teremtetted meg őt. Te hívtad életre. Jobban ismered őt,

mint Karcsi saját magát. Tudod, mi játszódott le benne az elmúlt évek során, különösen Mária halála után. Mint bíróval nem tudok semmit sem kezdeni veled.

Azt tudom, hogy minden tettünknek következményei vannak. Tudom, hogy nem babra megy a játék. Tudom, hogy Fiad mondott olyat, hogy *Bizony nem ismerlek titeket*. Tudom, hogy egyetlen földi életünk van, s azt nem lehet elmarháskodnunk. Sem a Mammon szolgálatában, sem más nem-Isten szolgálatában.

Tudom, hogy mindig felkelhettem életem folyamán, ha hasra estem. Egész szívemből remélem, hogy lesz lehetőségem földi életem után is neked szolgálni, Országod szépíteni, szeretetcivilizációt teremteni – odaát is.

Tapasztaltam, hogy Karcsi használható ember volt majd egész földi életében. Csak az utolsó hónapokban vált használhatatlanná. A földi porhüvelyt levetve, nagyon remélem, hogy egy olyan Karcsival találkozhatom majd, hosszabb vagy rövidebb idő multán odaát, amilyenek élete folyamán, annak messze nagyobb részében tapasztaltam.

Búcsúzom tőled – csak egy időre, Karcsikám. Egy szép Babits verssel, mert piarista diák voltál, s a versek szeretetére téged is megtanítottak ott. Úgy kezdődik, hogy *Tudod, hogy érted történnnek mindenenk – mit búsulsz?... (A Napló olvasói kikereshetik, ha van Babits-kötetük. Az a címe, hogy Zsoltár férfi hangra. Ilyen sorok vannak benne, hogy Madárka tolla se hullik ki, hogy az Isten rád ne gondolna.*

Városmajor, 2002. november 5.

Ópiumot kell-e vallás címén nyújtunk?

Nyilvánvalóan nem. Vallás címén a valóságot kell megmutatni: mik a törvényei, mi a rendje. Vallás címén is tilos a megtévesztés, a bódítás, akármennyire segítő szándékkal bódítsunk is – akármiféle megtévesztő, könnyíteni akaró ópiummal.

A valóság azonban nem mindenkinek elviselhető. A valóság, a lét törvénye: a szolgálat, az osztozás s verekedés helyett a tárgyalás. Ha ezt tesszük, élhető rend támad magatartásunk nyomán. De valójában alig valakinek kell ez a rend – ilyen törvények árán. Ha előnyösebb helyzetben vagyok, ragaszkodom hozzá; ha hátrányosabb helyzetben vagyok, tiltakozom ellene. Az ellenkezőjét teszem tehát annak, ami a valóság törvénye. Igazán? Igazán, mert én arra gondolok, amit Isten meg a Küldöttje tanít – a valóság törvényéről.

Ezzel szemben igenis a vallástól azt várjuk (tízből majdnem tíz), hogy legalizálja állapotunkat, ha előnyösebb helyzetben vagyok, s legalizálja a hátrányos helyzetem megváltoztatásáért vívott harcainkat.

Testvéreim, az Isten jósága és irgalma végtelen. Kifürkészhetetlen bölcsességével ő már tudja mai és holnapi gondjainknak a megoldását. Nekünk, embereknek, összesen annyi a dolgunk, hogy engeszteljük a Szűzanyát: kérje meg szentséges Fiát, hogy eszközölje ki számunkra a könyörületet a mennyei Atyjánál, akinek hatalma van elfordítani kegyelmével a fejünk felől a veszedelmet. Tiszteletre méltó papbácsik hisznek az ilyen szövegek hatékonyságában, s a hívek százezrei hallgatják vasárnaponként boldogan e megnyugtató szöveget, s véletlenül sem mondják, és nem is gondolják a szentségtörő szöveget: Tessék már abbahagyni ezt a süket dumát!

A fenti szöveg megnyugtathatja azt, aki parasztlázadástól tart, s azt is aki azt gondolja, hogy meg lehet spórolni a parasztlázadást. A fenti szöveg elterel a valóságtól. Ópium. A világ nem olyan lesz, mint amilyenek Isten akarja. A teremtés a mi szabadságunkra épült. Nem ott dőlnek el a dolgok, hanem itt. Ha ott dőlnének el, bábjáték volna a történelem. Méltatlan hozzánk. S méginkább méltatlan Istenhez.

Nem járunk gyónni, helyette pszichológushoz megyünk. Mért? A gyóntatónak meg kellene vallanunk, ha vétkeztünk a törvény s a rend ellen, de mi inkább ragaszkodunk megszokott törvénytelenségeinkhez és rendetlenségeinkhez. A pszichológus elfogadja e ragaszkodásunkat, és vég nélkül beszélget velünk magas órabérért, s még nyugtatót is ír fel.

Tökéletes a kiszolgálás. Tökéletlenkedhetünk halálunk órájáig. Csak fizetnünk kell érte. Fizetünk. Még mindig egyszerűbb, mint a metanoia, életünk Istenhez igazítása.

Gyónás nélkül talán még meglehetünk. Európa katolikus része aligha volt jobb, mint a protestáns, amelyben nem volt olyan, hogy *Bűneidet minden évben meggyónjad!* A gyónást talán még megspórolhatjuk, de a metanoiát nem. Nem gondolhatjuk-imádhathatjuk a Pénzt. A mégoly buzgó vallásosság mellett sem. Újra olvashatnók Mauriac regényeit. Istentörvényeit kell vállalnunk: a segítést, az osztozást meg a tárgyalást.

Városmajor, 2002. november 6.

Hasonló lesz a mennyek országa a tíz szűzhöz... öt közülük balga volt... (Mt 25,1-2). A balgák. Óhatatlanul Vörösmarty mesejátéka jut eszembe, a Csongor és Tünde, s abban Csongor jellempárja: Balga, ez a nagydarab földhözragadság, ez a csupa szolgálat, csupa jószág, Csongor úrfi hűséges vándorló társa. Nem erről beszél a mai evangélium. Eszembe jut még egy század-eleji *chanson* is, abban is előkerült a *balga* szó.

*Valahol a Volga mentén élt egyszer egy balga lány,
nem ismerte a szerelmet, s boldog is volt igazán.
Holdsugáros őszi estén kis Ninuska messze tűnt, s
valahol a Volga mélyén minden vágya teljesült.*

Ez sem az, amiről a mai evangélium énekel. Itt maradt a középkorból a szentírásfordításban ez a szó, de a jelentése öt-hatszáz év alatt megváltozott. Miről van tehát szó a mai evangéliumban? Kis mustrát adok, hogyan fordították őseink ezt a szöveget. Az első a Müncheneri Kódex. Ezt alighanem eretnek huszíták fordították. Nekünk katolikus keresztényként nem volt sürgős, hogy magyarul olvassuk az Írást. A második Erdősi Sylvester János. A neve is mutatja, hogy humanista. Ő már Erasmus hatására görög eredetiből fordít, s még lavírozik a hitvallások között. A harmadik – Károli Gáspár, aki leteszi a garast, azaz hitet tesz már az új hit mellett. A negyedik – a Káldy György, aki jezsuita; ő is hitet tesz a régi, a katolikus mellett. Aztán három századon keresztül nagyjából megvagyunk anélkül, hogy újra fordítsuk a Bibliát. De jönnek az elvtársak, s bennünket azonnal előnt a bibliát fordító buzgalom. Békés és Dallos – szerzetesek Rómában, idehaza pedig a Szent István Társulat, meg a protestáns Ökumenikus Tanács készítenek nagy gyorsan új fordításokat, no meg egy nagy tudományú kálomista atyafi is egymagában: Csia Sándor, aki számomra a magyar TOB.

MK	1466	balgatagok és ildomosok
ESJ	1541	esztelen és eszes
KG	1590	bolond és eszes
KGy	1624	esztelen és okos
BD	1950	balga és okos
SzIT	1974	balga és okos
ÖK	1975	balga és okos
Cs	1978	ostoba és okos.

Mintha a 16. században megéreztek volna, hogy nem illik ide ez a fordítás (*balga*), s lecserélték a balgát esztelenre és bolondra, de a jelenben – hogyan-hogyan nem – visszatérünk a 15. század, a középkor világába: 1950 és 1975 között három rangos fordítás is visszahozza a középkorból a balgát, s csak a nagy tudományú Csia Sándor tud ellenállni a kísértésnek, s fordít ostobát.

Milyenek ezek a balga lányok? Esztelenek, bolondok, ostobák? Egy szavazatom volna nekem is. Oly módon, hogy megírtam egy jelenetet a Balgák c. drámámból. Nem új fordítást nyújtok, csak egy lapot az életükből, melynek alapján aztán lehet szavazni a fordításra is.

BALGÁK: Uram, uram, nyiss meg nekünk!

ÚR: Igazán mondom: nem ismerlek titeket.

BALGÁK: Nem a Szeretet-Isten tetszel lenni?

ÚR: De, az vagyok.

BALGÁK: Akkor csak tessék elővenni a kulcsokat!

ÚR: Hát azt éppen megtehetem, de mire juttok vele?

BALGÁK: Kinyitod szépen, mi pedig besétálunk az ajtón.

ÚR: S odabent aztán, mit csináltok?

BALGÁK: Majd meglátjuk, ha odabent leszünk.

ÚR: Fölösleges fáradozás lenne besétálotok, mert úgyis ki akarnátok jönni.

BALGÁK: Honnan tudod olyan biztosan?

ÚR: Hát annyira azért ismerlek titeket: a balgák nem érzik jól magukat nálam.

BALGÁK: Csináld úgy, hogy jól érezzük magunkat!

ÚR: Nem tudom.

BALGÁK: Hogy-hogy nem tudod? Mi az, hogy nem tudod? Nem a mindenható Istenhez van szerencsénk?

ÚR: Igen, igen... de én inkább mindent-adónak nevezném magam.

BALGÁK: Nekünk úgyis nagyon jó. Hát akkor csak elő a kulcsokkal!

ÚR: Csináljatok egy vaskarikát fából, s máris mehettek befele!

BALGÁK: Te is tudod, hogy olyat nem lehet csinálni!

ÚR: Látjátok, így vagyok ezzel én is. Ha az élet törvénye, hogy olajat csak adásainkkal szerezhetünk magunknak, akkor - mindenható ide, mindenható oda - nem lehet azt másoktól kölcsönbe kapni.

BALGÁK: Mit akarsz ezzel mondani? Nem értjük.

ÚR: Hát csak annyit, hogy hiába engednék be titeket. Mert azt nem tudnám összehozni, hogy jól is éreztétek magatokat idebent, és ki ne kívánczoztatok.

BALGÁK: Mi az, hogy nem tudod megcsinálni? Hiszen mindenható vagy!

ÚR: Még mindig nem értitek, hogy ami lehetetlen, az lehetetlen. Magamból és szabadnak teremtettem titeket. Választhatatok, hogy mit akartok: engem vagy valami mást? Engem választotok-e, aki olyan vagyok, hogy csak szolgálni szeretek, meg odaadni azt, amim van, és mindenképpen békességben lenni, nem ütni oda sohasem? Ilyen vagyok, és úgynevezett mindenhatóságomban sincs módom és lehetőségem másmilyennek lennem, mint aki és ami vagyok. Itt a kapun belül terül el az én országom. El is találunk ide mind, akiknek tetszik ez a szolgáló, mindent-adó és soha oda nem ütő életstílus. Akiknek ez tetszik, akik ezt választották, akik ehhez szoktatták magukat odalent: az okosok! S ehhez szokván odalent, itt, idefent ugyanazt csinálják.

BALGÁK: És te ezt még mennyországnak nevezed?

ÚR: Hát én már csak igen, nekem ez a mennyország.

BALGÁK: Hát mi nem kérünk ebből. Csak tartsd meg magadnak, meg a hülye okosaidnak!

ÚR: Jó, megtartom... Akkor szerencsés utat!

BALGÁK: Azért azt megtehetnéd, hogy segítesz tájékozódni az idefenti világban, s megmondanád, hogy merre menjünk?

ÚR: Hát hova akarnátok menni?

Balgák: Valami exkluzív helyre, ahol nem rontják a levegőt az "okosaid", ahol nem papolnak olajról, meg adásról. Ahol jó show-kat lehet látni. Lehetnek akár vallási témájúak is, csak izgik legyenek.

ÚR. Hát akkor, ha ezt akarjátok, akkor csak erre, balra.

BALGÁK: Nem tévedünk el?

ÚR: Biztosan nem. Ki van írva.

BALGÁK: Mi van ki írva?

ÚR: Menjete csak nyugodtan balra, ott találjátok szép sorjában, egymás után az

S. O.-üzemeket

BALGÁK: Mi az, hogy S. O.-üzem?

ÚR: Hát Lucifer üzemelteti őket, s manapság már mindent rövidítenek, a Sátán Országá üzeit is.

BALGÁK: No de ilyet... És van belőlük többféle is?

ÚR: Persze, van belőlük mindenféle, igények és ízlések szerint.

BALGÁK: Melyiket ajánlod nekünk?

ÚR: Azért az egy kicsit sok lenne. Egyiket sem ajánlom, de azért ahogy elnézlek titeket, nektek talán leginkább az első lenne a megfelelő. Egyébként ez a legkedveltebb és a legnagyobb is közülük.

BALGÁK: Biztosan megismerjük?

ÚR: Igen, ki van írva: Észak-atlanti Bár, belépés felekezeti különbség nélkül - keresztények, ateisták, a New Age hívei, mindenki szívesen látva.

BALGÁK: Ez jól hangzik. De biztosan nem tévedünk el?

ÚR: Óh nem... Sajnos, már régen eltévedtetek.

*

Dél előtt fiatalok voltak nálam *kétórás, kérdő mondatra felelős* misén. Felolvastam nekik is e jelenetet, s utána mindegyikük mondhatott egy szót: minek tartja ő a balgákat: A szavazás eredménye: *tudatlan, megtévedt, felkészületlen, eltévedt, felelőtlen, elveszett, vak, szórakozott, esztelen, előre nem látó, pancser, útját még meg nem találta*.

Az evangéliumokban, Jézus szótárában az az okos, aki ad. S aki ad, annak van olaja. A balgáknak nincs olajuk, mert nem adtak, nem is okosak. Aki nem ad, azt Jézus nem ismeri. Az ország, amelyről beszél az adás országa, ebben az országban helyük csak az okosoknak van.

Két következtetést vonnék le mindezekből. Az egyik: nem lehet szocialistából átigazolni kapitalistába. Ezen szabad elgondolkodni azoknak is, akik a templomainkat messze elkerülik. Magunkhoz, hívőkhöz szólva: nem lehet elvonatkozni az adás, nem-adás csúf föld dolgaitól, s kitérni előlük egy adás-független mély vagy magas lelkiesség, ezotéria, misztika, Mária-jelenések, zárandoklatok és akármilyen vallási cselekmények világába. Isten alapvetően nem a jámborságunkra, hanem az életünkre, a tetteinkre kíváncsi.

Ez az olajtörténet is summája az evangéliumoknak, miként az egy dénár is az. Magyarul: oda kell adnom azt, ami fölött van az egy dénárnak; annak, ami rám jut, esik. Hogyan s mikor? Amikor hat és fél milliárdra vágják szét az emberiség javait. Ekkor kell megelégednem azzal, ami nekem jut. Kiváltság és kivételezés nélkül. Mert Marxnak igaza van, amikor a tőkéről mesél. És a francia forradalomnak is igaza van, amikor egyenlőséget ír a zászlóra. És Jézusnak is igaza van, amikor azt mondja, hogy ő a kereszténységet arra találta ki, hogy legyenek tanítványai, akik az ilyesféle dolgokból – háborúk meg forradalmak véroöze nélkül – valamit megvalósítanak. Ez az egyik.

A másik pedig az, hogy Istennel nem lehet kitolni, csak sajátmagunkkal. Nem kell neki megcsinálnia a poklot, megcsináljuk mi saját magunknak, ha nem arra használjuk fel az életünket, amire kaptuk. Lehet úgy élni, hogy nincsen, nem lesz olajunk. De ennek következménye van. Az, hogy az Isten és Jézus nem ismer meg bennünket. Mert balgák, mert pancserok vagyunk. S az S. O.-üzemekben félő, hogy tönkre megyünk. *Theo-morf* lények vagyunk. Nem *disznó-morfak*. Erről mondom egy igaz történetet.

1955-ben vagyunk. A helyszín a Kozma-utcai Gyűjtő fogház. *Előadók* keresnek fel. Így hívják azokat az ávosokat, akik előkészítik az újabb begyűjtést. Már mint a szabad népét. Akik engem keresnek, azok majd '56 tavaszára állítanak a népbírák elé jelöltjeiket: a népi demokrácia megdöntésére irányuló szervezkedés vezetésének vádjával – a második Bulányi-perben. Vagy hatvan személyt sikerül nekik összegyűjteni – ott voltam a tárgyaláson, mint rab, s mint tanú. Az előadó urak velem nagyon barátságosan beszélgetnek, hisz engem már kipipáltak. Jól *bespejzoltam*: életfogytot kaptam. Meg is dicsérnek: Hát Bulányi mester, a vetés kizöldült, s említik sorban nekem az újabb bevarrandókat, akikre nekem emlékezmem

kellene... De ezek az előadó urak nemcsak velem óhajtnak beszélgetni, hanem a Gyűjtő fogház egyéb érintett lakóival is. S nagyon értékes az idejük, ezért összeszedetik az érintetteket, s azoknak várakozniuk kell, amíg sor kerül rájuk. Én is várakozom. Rab módjára. A rab úgy várakozik, hogy fal mellé áll, kezét hátul összekulcsolja, a homlokával pedig érinti a falat. A rabok becses jószágok, nem magukban várakoznak. Mindegyikükre külön őrvigyáz. Rám is. Az én öröm unatkozik. Tisztában van velem. Tudja, hogy ki vagyok. Na nem valami mélyreható az ismerete. Csak azt tudja, hogy katolikus pap a rab. Nem nagy szám ez. Annyi volt belőle ott, mint a nyű. Akkoriban még kevesen voltak közülünk, akik paroláztak az ellenséggel.

Szóval az őrv unatkozik, s megszólításával tüntet ki. Elmondja nékem, hogy ő bizony nem jár templomba, hanem helyette inkább kimegy a strandra fürödni ebben a jó nyári melegben, stb. Én meg állok a fal mellett, és összeszedem minden bátorságom, s mondom: *A templomba imádkozni megyünk. Az imádság nem közönséges, hanem magasrendű szellemi teljesítmény. Nagy melegben bemenni a vízbe – tud a disznó is.* Vártam, hogy mi lesz. Semmi sem lett. Csak a további diskurzus abbamaradt.

1955-ben vagyunk. Még csak tíz éves a népi demokrácia. Az örök olyan harmincasok. Járhatott az én öröm is gyerekkorában templomba, hittanra is. Gondolkodóba eshetett. A szemináriumon az osztályharc felől ragadták meg a kérdést: Te vagy a Jani, ha elkerülsz a templomot! S eljutott odáig, hogy bennünket egzecírozott, meg hogy bement a vízbe, amikor meleg volt.

Városmajor, 2002. november 7.

A fiatalok miséjén nem sok időt töltöttünk a balga szűzekkel. Volt kérdő mondatunk: *Kelle bér málkoznunk?* A jelen levők 15 és 25 év közöttiek. Páran bér málkoztak már, a többség nem. 10-15 éves korukban keresztelkedtek meg, majd lettek első áldozók, ahogy megérett bennük erre az igény. *A püspöki pofonért*, meg csak azért, mert kell, nem akarnának bér málkozni. De ha szükségét érzik majd egy újabb vallási feltöltődésnek, akkor majd jelentkeznek. Ezek a fiatalok, azt hiszem, elkötelezett keresztények, vagy legalább is annak készülnek lenni. Üres cselekményekre nem akarnak igent mondani. Van ilyenről is tapasztalatuk.

Jézust úgy kellett a tanítványoknak megkérniök, hogy tanítsa már őket imádkozni. Nem hitbuzgalmi egyesületet hozott létre a Tizenkettővel. A mennyei Atya akaratának a teljesítése s ennek a hogyanja – volt a vándorfőiskola egyetlen tantárgya. Erről a teljesítésről szól a négy kánoni evangélium 90 fejezete. Nem a vallási cselekményekről, aminő a bér mállás is. A vallási cselekményekről két mondat szól: *megkeresztelve őket...* (Mt 28,19) és *ezt tegyétek az én emlékezetemre* (Lk 22,19). 90 fejezet nem vallási cselekmény és két mondat vallási cselekmény – ez az arány.

Az evangélium jóhír az országról, amelyben szeretni fogjuk egymást. Helye van benne a vallási cselekménynek is, ha a szeretet szolgálatában áll. Mennyei vallási cselekményre van szükségünk? Azt hiszem, hogy sokra, nagyon sokra. Csak fel kell készülnünk rá. Nekem a hét szentség is kevés. Ha gyermek születik, befogadó liturgiát csinállok neki. Egy bensőséges szentmisében apa és anya, testvérek és barátok, a szülők közösségének tagjai imádkoznak Isten legcsodálatosabb ajándékáért, a gyermekért. Bensőségesen, ahogy tudnak. Ilyenkor nagyon tudnak.

Az első nemzedéknél csináltam liturgiát diploma-megszerzéskor. Mindig készségesen csinállok ilyesmit ott, ahol megfogalmazódik rá az igény. Ezüstmisémet a legnagyobb titokban tarthattam csak meg, zárt templomajtók megett, de megtartottam Pécelen, Bandi bácsinál. Épülesemre szolgált. Bizonyára nemcsak nekem. Tizenketten voltunk csak, s majd a fele börtöntöltelék.. Ha házas lennék, s nem pap, bizony tartanék ezüst- arany- s gyémánt-lakodalmat – nagy batyubállal összekötve. Ha van Lélek bennünk, aki bensőségesen imád-

kozik bensőnkben, akkor ünnepet tudunk teremteni. A liturgia, a szentség – ünnep. Nem tud elég lenni belőle. Boldogan ünnepelnék sokkal többet, mint amennyire módom van.

Városmajor, 2002. november 8.

Van egy frissen szerzett – több is – barátom. Már második éve barátkozom vele. Váci. Eljön az adyligeti miséimre. Olvassa a Naplót, s visz belőlük Dabasra Bisztrai Laci bácsinak is, akinek igaz és régi tisztelője, fiúi barátja. Azt mondja Péter, mert ezt a nevet kapta a szent keresztségben, hogy van neki egy képzőművész barátja, aki ért az égetett domborművekhez, s Péter szeretne emléket állítani a váci egyházmegye elmúlt félszázada hőseinek, mondjuk, hat kiemelkedő papi alakjának, a félszázados diktatúra meghurcoltjainak, Jézus igaz és elkötelezett tanítványainak..., stb. stb.

Nagyon szépen megkonstruáltuk a névsort. Lenne benne két internált püspök, két börtöntöltelék pap, egy ferences barát – nem ismerem ugyan, de barátom szerint egész Vác szerette –, s egy plébános, akit Bokor-tevékenysége miatt kényszernyugdíjaztak életereje teljében. Összeállítottunk egy olyan névsort a váci egyházmegyéből, amely hirdethetné, hogy volt egy nem beszerezett, egy hősi, ellenálló egyház is, amelynek a hatalom természetesen megfizetett. Ez a fizetség az, amelyik arra indítja a hálás utókort, hogy ha nem is ércbe, de legalább égetett anyagba (kerámia, kispasztika) örökítse emléküket. S Péter úgy gondolta, hogy Somogyi Győző a művész-pap fogja méltatni a művészt, én meg méltatom az égetett domborműbe öltöztetett hat egyházi férfiú jelentőségét. Győző igent mondott, én meg még inkább.

Amikorra mindezt ilyen szépen megterveztük, addigra a kiszemelt művésznak inába szállt a bátorság, vagy szebben kifejezve a dolgot, úgy látta jobbnak, hogy ő inkább lemond erről a feladatról. Ez azonban Pétert nem verte földhöz, szerzett egy másik művészt, aki majd megvalósítja – *kiégeti* – terveit. De mivel ez még odébb lesz, ezért – hogy ne maradjak kihasználatlanul – ha már egyszer elvállaltam egy ilyen váci szereplést, fölhasználna engem Péter másra is, ha kötélnek állnék. Van neki egy Domin Károly nevű művészbarátja, aki mostanában kiállít ugyancsak Vácon, méghozzá MAGYAR NÉPI IMÁDSÁGOK SZENTJEI témában. Ennek a kiállításnak a bevezetését vállaljam el. Mit nem vállallok én, ha beszélni lehet, és azt mondhatom, amit akarok? Elvállaltam, s november első szombatján délután megvolt a váci művelődési központ Kassai Vidor Galériájában a kiállítás. Még le se kellett utaznom érte Vácre... mert amúgy is Vácott volt dolgom. Ez a szombat volt a *Pótkávé* nevű közösségem havi találkozájának ideje, s ebben van két váci testvértag is. Elhatároztuk, hogy nem Nagyorosziban, nem Budapesten, nem a Meleges hegyen, hanem Vácon találkozunk. Három órakor szentmisébe fogtunk, félőtre be is fejeztük, mert közel egy óráig tartott a *hívek* (nyolcan voltak) körben-imádkozása a homília tárgyában és után, s háromnegyed ötre már a Galériában is voltunk, ahol népes közönség s az intézmény igazgatójának jelenlétében mondtam el az alábbiakat.

Tisztelettel és szeretettel köszöntöm azokat, akik eljöttek Domin Károly szobrászművész jelen kiállítására. Én úgy kerültem ebbe mint Pilátus a Krédóba: Kaifás szólt Pilátusnak, hogy segítsen már neki eltakarítani Jézust az útból. Domin Károly szólt a barátjának, Inczédy Péternek, hogy segítsen már neki ezt a kiállítást megcsinálni. Inczédy Péter pedig szólt nekem, hogy méltassam már, ami itt látható. Mivel biztatott Péter, hogy lesz itt olyan is, aki ért a művészethez, elvállaltam a feladatot. Bízva abban, hogy nagyon nagy kárt azért nem teszek. Egy hónappal ezelőtt leírta nekem papirosra Péter, hogy a kiállítás címe: **Magyar népi imádságok szentjei**. Erről már kell tudnia valamit mondani egy magyar szakos piaristának. Mond is.

Az evangéliumokban nagyjából kétfélét találunk: csudát meg teológiát. Ez utóbbiról vitáznak az *írástudók*. De a népet, s benne a mi népünket is, a tudós viták mérsékelten érdeklik. Annál inkább érdeklik őt a csudák. Ezért a múltból, az egyház történetéből ki is emel

egyes személyeket: emlékezik a használható emberekre. Nem Szent Ágostonra, nem Aquinói Szent Tamásra, nem a teológiai summák készítőire. Ezek nem használnak neki. Hanem az egyház első századaiból emlékezik Szent Kristófra, aki segít biztonságban hazaérni, ha útra kelünk; Szent Orbánra, aki vigyáz a szőlőnkre

Öreg Orbán, hogyha napos, szőlősgazda nektárt tapos.

De ha esik szapora, ecet lesz csak a bora.,

Szent Flóriánra, akinek tűzoltó a mestersége. Az egyháztörténelem későbbi századaiból emlékezik Szent Rókusra, aki a pestis ellen védelmez, meg Páduai Szent Antalra, aki máig nem ment ki divatból, s neki ajánlunk fel valamennyi forintot, hogy valami kedvelt jószágunk megkerüljön, ha már elveszett. Ilyenkor már igaz a hivatalos meghívó szövege: nemcsak népi, hanem urbánus, azaz *egyetemes magyar fohászok* is szállnak Isten felé.

Mivel személy szerint nekem nincsenek Szent Antal ügyleteim, maradok a magyar népi imádságok szentjeinél. Annál is inkább, mert e témában hátha tudok valami olyasmit mondani, ami valakiknek esetleg még újdonság. Arany János kortársa volt Erdélyi János, irodalmár, filozófus. Van neki egy dédunokája, olyan korombeli kislány, Zsuzsa. Egy negyedszázada ez a Zsuzsa írt egy könyvet: *Hegyet hágék, lőtőt lépék*. Alcíme: Archaikus népi imádságok. Ilyen imádságból való a cím is, melynek jelentése nem archaikus magyar nyelven: felmegyek a hegyre, a lejtőn meg lejövök róla

Ezt az egyet megmutatnám. Elmondta 1970-ben Erdélyi Zsuzsának Benke Jánosné, Benedek Rozália, aki született 1906-ban egy Diószén nevű községben, mely a messzi Moldvában található.

Hegyet hágék, / Lőtőt lépék / Kő kápolnicskát láték,

Belül arannyas / Küel irgalmas

Szent Világ Úrjézus Krisztus benne lakik vala.

Aran hajával leeresztvel, / Aran könyveivel kicsordulval,

És aran szekálladval kitépvel.

Eljöve Szent Világ Úristen és megkérdeztén:

Mié't ülsz itt Szent Világ Úrjézus Krisztus

Aran hajadval leeresztvel / Aran könyveidvel kicsordulval,

És aran szekálladval kitépvel?

Azé(r) ülök itt Szent Világ Úristen

Várom a harangokat megkonduljanak, / A bűnösök ide folyamoggyanak,

Bűnbánatot tarcsanak, / Szent asztalomról táplálkoggyanak,

Hogy örök életet éljenek.

Aki ezt elmongya eszte lefektibe, / Reggel felkeltibe,

Testye beteg, / Lelke készül,

Boldog mennyország ajtaja nyitul áment.

Ezután következett a műítész, Feledy Balázs művészeti méltatása, majd a rendezők kérésére – nagyon megtetszhetett nekik ez az archaikus nyelv s talán a rajta mondott imádság is – még felolvastam még egy archaikus imádságot, amelyet 1891 előtt jegyzett fel Kámány Lajos egy Szegedről Szőregre járó koldus ajkáról:

Én kilépök Én házambú Föltekintök Magos mönnyben.

Ott látok egy' Kis kápolnát. Kívül aranyos, Belül irgalmas

Abba' vagyon Krisztus urunk, Térgyig vérbe' Könyékig könnybe'.

Előtte ál' Két próféta. Mönnyetök el Most próféták

A fekete Fő'd színire, Hirdessétök Mindönkinek.

Ó', Évának Fijaji, Eszt mögillik Hallani.

Jézus előtt Állani, Térgyet – fejet Hajtani!

*Első asszony Anna asszony, Márija szülő. Kis Jézuska
Kajifásnak Udvarába' Kű oszlophon Kötöszteték;
Vas ustorral Ustoroszták, Tüvisökkel koronászták
Őjded, őjded Az embört! Én nem ölöm Itélöm.
É hun gyűnnek Anygyalok A mönyyeji Szép 'áslók!
Kik poklokat Föltörték, A szent vérit Fölszötték.
Öt ezör, mondom, Hat ezör, mondom, Hét ezör, mondom: Bizonyomra mondom:
Hogy a ki eszt Napjába' Háromszó Elmonygya,
Vélem gyün az Örök dücsőségbe!*

Volt utána egy kis poharazgatás is. Azon egy hölgy elmondta nekem, hogy Szigetről (Máramaros) való. Voltak közös piarista ismerőseink. Annak folytán, hogy Szigeten 1940-ben újra kezdtünk tanítani – húsz év szünet után. Jól éreztem magam ezen a rendezvényen.

Volt ennek a szereplésemnek egy rég nem tapasztalt, számomra sajátos íze-vonása. Nem volt *pajzssal, dárdával* jellege. Olyan lehettem, mint valaha... a múlt század első felében, meg még később is... amikor még nem voltam az egyház ellenségének kikiáltva, A börtönből szabadulásom után is, egészen 1982-ig én minden vasárnap templomban misézhettem, prédikálhattam. Ettől a lehetőségtől megfosztva – idegen testté tettem saját egyházamban. El lettem némítva, ahogyan a börtönévek alatt voltam, s előtte egy fél éven keresztül, amikor kihajítódttam az egyházi keretből... '82 után már minden szereplésem lefojtott. Akár a Professzorok házában aranymisézek, akár Adyligeten vasárnap esténként, ahol a misém meg sincs hirdetve: szedjem én össze, akik engem hallgatni akarnak! Ebből jön a *pajzssal, dárdával* gesztus: én, akit kitaszítottak és most is kitaszítva tartanak..., stb. stb. Itt és ezúttal más volt a levegő. A Váci Hírlap beszámol róla SZENTEK AZ EGYHÁZ ELSŐ SZÁZADAIBÓL címmel. Igen, itt volt közöttünk egy piarista tanár, s beszélt az egyház szentjeiről. Ez a világ legtermészetesebb dolga. Tetszett nekem nagyon ez a szerep: itthon vagyok az egyházban.

Meddig lehet ez a szerepe valakinek, aki Jézus tanítványa? Azé a Jézusé, akit Kaifás vezénylése mellett sorbapofoznak és körülköpdösnek. Javíthatatlan vagyok. Már megint itt van a *pajzssal, dárdával*. Elválaszthatatlan tőlem, levakarhatatlan rólam.

Városmajor, 2002. november 9.

Felolvastam az alábbiakat október végén Inárcson:

Herbigny francia jezsuita 1930-ban szenteli a Szovjetunióban a titkos püspököket. S azóta, a Szovjetunió felbomlása után is, folyamatosan vannak az egyháznak titkosan felszentelt püspökei – ezen a tájon is. Az egyik szenteli a másikat, s a Vatikán még nem vetett véget ennek a folyamatnak.

Kolakovics horvát jezsuita 1945 tavaszán Debrecenben jár, s azt tanítja nekünk, hogy szovjet fennhatóság alatt az egyház csak kisközösségekben tud fennmaradni. Elhiszem neki, és létrejönnek a Bokor kisközösségei.

A magyar bíborost 1948-ban elfogják, elítélik, végül is kénytelen elfogadni a kiutasítást hazájából. Az egyház hitvalló papjai pedig hazánkban is megtöltik a magyar börtönöket – 25 éven keresztül, egészen a 70-es évek közepéig.

Mindszenty 1975-ben meghal, s helyére a kommunista diktatúra bizalmát élvező Lékai Lászlót nevezi ki a Vatikán bíborosnak. Vezetése alatt a magyar püspökök 1980-tól kezdve nem szentelhetik pappá a Bokorhoz tartozó kispapokat, mert a Bokor tagjai – a jézusi mindenkit szeretésre hivatkozva – megtagadják a fegyverviselést, s ezért börtönbe kerülnek.

Lékai László és püspöktársainak mai utódjai alatt ez a helyzetünk a 89-es politikai fordulat után is változatlan marad. Olyanokat kellene vallani, hogy Szent István, Szent László szentsége háborítatlan maradjon! Nem tudok... E fordulatot követően hamarosan megkeres

egy titkosan felszentelt püspök azzal, hogy ő hajlandó a Bokor számára papot szentelni. Megkérdezek kivétel nélkül minden csoportvezetőt – tehát aki kisközösséget vezet, népet tud együtt tartani, s ezt hosszú idő óta állhatatosan csinálja – kívánja-e hogy pappá szentelődjenek. Azok közül, akik kívánták, ismeritek A. testvérünket, aki 1972-től, tehát szentelése idején már húsz éve vezet csoportot.

Jó két esztendővel ezelőtt F. testvérünk szólt, hogy tegyem meg a szükségesséket annak érdekében, hogy Z. és J. is pappá szentelődjenek. A lépések megtörténtek, s a szentelés két tanúja, A. és én, tanúsítjuk nektek, testvéreinknek, hogy az egyház egy titkosan felszentelt püspöke őket pappá szentelte.

Ha valaki erre azt mondaná, hogy itt valami hiba van a kréta körül, azaz rendetlenség van a dologban, mert van a világon Zs. és M. is. Azt mondanám neki, hogy menjen el Szabolcsba, s lásson görög szertartású római katolikus papokat, s azoknak is van feleségük. Ezek a titkosan felszentelt püspökök mindenkit görög szertartású papnak szentelnek fel. Minden latin szertartású misézhet görög szertartás szerint. Ha tud. Minden görög szertartású misézhet latin szertartás szerint. Ha tud. Z. és J. görög szertartású római katolikus papok lettek, akik misézhetnek latin szertartás szerint is. Zárójelben: misézhetnének görög szertartás szerint is, ha tudnának. De nem tudnak. Elég nehéz volt nekik ezt a latin szertartást is megtanulniok. Tanúsíthatom, mert budaváriban gyakoroltak.

Láthatjátok, testvéreim, hogy az egyház két pákát tart a tűzben. Az egyik pákát úgy hívják, hogy egyházmegyes papság. Ezeket nem titkos püspök szenteli pappá, hanem egyházmegyes püspök. A. vagy Z. vagy J. hiába mennének el a felsőkocsordi vagy alsókocsordi plébánoshoz azzal, hogy engedje már őket templomukba misézni. Azt mondaná, hogy megkérdezi a püspököt, az egyházmegyeit: tud-e arról, hogy ti papok vagytok. Nem tudna az semmit. J. és Z. azoknak a közösségeknek a szolgálatára lett felszentelve, akik igénybe veszik szolgálatukat. Ha nem vennétek igénybe, akkor majd miséznek a családjuknak.

Egy szót a jövőről. Egyelőre úgy látszik, hogy marad minden egyházunkban úgy, ahogy van. Vannak az egyházmegyes püspökök, meg vannak olyan Jézus nyomában tájékozódó kisközösségek, akiket a püspökök gyomra nem emészt meg. Jövőnk nekünk akkor van, ha van kisközösség. Kisközösség pedig akkor van, ha van aki össze tudja tartani őket. Ez az összetartani tudás a valami. A papszentelés nagyon egyszerű: a püspök imádkozik, és beolajozza a papjelölt fejét meg kezét. Ez nem nagy valami. Egyszer kell csinálni nem egy esztendőben, hanem az élet egészében. De egy kisközösséget táplálni, őrizni – azt nem elég egyszer csinálni, azt kell végig és minden héten, amíg csak ásó és kapa el nem választja őket egymástól. Ha lesz ilyen csoportvezető, akkor szólhat akárki: *Lásd, mink van nekünk. Nem szólnál már annak pispeknek érdekünkben, hogy olajozza már be a fejét meg a kezét?* De – mondanám. Ha viszont közben megkapnám a magam behívóját, akkor szóljatok A.-nak. Hogyha ő is behívóra érik, akkor majd ő megmondja nektek, hogy kinek kell szólnotok.

Városmajor, 2002. november 10.

Mi a talentum?

Jézusnál a kulcsszó: az Isten Országá. Istennek – ez a dolga. Jézus az Istennek dolgozik. Azt dolgozza, hogy próbálja megnyerni az embereket az Isten ügyének, ami pedig az Isten Országá. Mindenképpen így van. Ha azzal kezdi Jézus a példabeszédet, hogy hasonló a mennyek országa... ha nem. A jelen példabeszéd lukácsi párja a mínákról, s nem a talentumokról beszél, de ugyanazt mondja, mint a most hallott példabeszéd. S ez a lukácsi példabeszéd úgy indul, hogy azért mondja Jézus, amit mond, mert hallgatósága azt gondolja, hogy azonnal és égi tüneményként, zsinórpadlásról leeresztve, de csak meg kell jelennie már (az itt szereplő *anaphainomai* ige a megpillanthatóságra, az Ország felvillanására utal) annak az Országának. Nem kell megjelennie, felvillannia, megpillanthatóvá válnia. Nem úgy verik a

cigányt. Az Isten nem tudja leereszteni a zsinórpadról. Nem tudja elének rakni azt, mint bűvész a kabátja ujjából. Az Isten már talán millió éve dolgozik rajta, Jézus is most készül – meghalni érte, mert neki sem sikerül idevarázsolnia az Országot. Nekünk is dolgoznunk kell érte. Nélkülünk nem jut előre az ügy, mert belőlünk épül, ha épül.

Jézus szedheti hasonlatait, példabeszédeit az építészet, a mezőgazdaság vagy akár a pénzügyi élet területéről, beszélhet aratásról, hálóról, mely halat fog, vagy pénzváltó asztalokról – nála mindenképpen az Isten Országá a tárgy. *Egy* könyvű, és *egy* ügyű ember ő, s mindennél veszedelmesebb. Szerelmes a Jóistenbe. Állítsátok meg Arturo Uit! Nem lehet Jézust sem megállítani. Ahhoz még a főpapok sem értenek. Vagy csak ők. Gyilkolnak. De ez sem megoldás. Suttzó srácok, Péterek, kezdenek majd szembepofázni a gyilkosság után a főpappal arról, hogy ők bizony csak az Istennek engedelmeskednek, főpapoknak nem. Mi tehát az Országot építeni akaró Jézus szerint a teremő Isten terve s elgondolása? Hát csak az, hogy az legyen a Szentháromságon kívül is, ami belül van. Hogy a két világ tökéletesen össze tudjon olvadni. Mi a Szentháromság? Szeretet-civilizáció. Segítenek ott egymásnak. Osztóznak ott egymással. Megtárgyalják ott az ügyeket: nem verekednek. Tisztelik egymást, megbecsülik egymást, szeretik egymást. Jó véleményekkel vannak egymásról. **Ahogy fent, úgy lent!** – mondja hétezer évvel korábban Hermész Triszmegisztosz. A talentum pedig akármit is jelent a pénzügyi életben, Jézus példabeszédeiben az ember legistenibb képességét, az Isten Országát építeni, a szeretni tudást jelenti.

Az ujjbegyünk sem egyforma. S nem az ujjbegyünk a legértékesebb az emberi személyiségben. (Legfeljebb a rendőrnök, kinek ujjlenyomatokból állhat a világ.) Az sem egyforma, mert Isten egyedi példányai vagyunk. Nincs kettő belőlünk egyforma. Szebb vagy, mint én. Okosabb vagy, mint én. Jobb vagy, mint én. De én se vagyok talán a legcsúnyább, a legbutább, a legrosszabb. Mindegy, hogy milyennek sikeredtem. Olyan vagyok, amilyen. Hogy inkább gépészmérnöknek való vagyok, vagy éppen magyartanárnak, az aztán végleg nem számos, azaz nem perdöntő. Nem, mert mind a kettőnek csak az a dolga, hogy szeressen.

A példabeszéd idegenbe készülő embere háromféle embert ismer: erő, tehetség, képesség, rátermettség alapján: *ötöt, kettőt és egyet érőt*. A példabeszéd a pénzügyi életről beszél. Hogy ott hogyan valósul a növekedés, nemigen tudom, mert más lévén szakmám, istenigazában még nem próbáltam pénzt csinálni (to make the money). De ott is biztos, hogy csak az megy, amit csinálnak. Magától a pénz sem fial. De Jézus sem pénz dolgában, hanem szeretet dolgában utazik. S ezen a téren is érvényes az, ami általános érvényű: ha működtetjük azt, amink van, megduplázódik. Ha valakit szerettek, s elfogadja, hogy szeretem – akkor ketten leszünk. Ha kettőt szerettek, akkor négyen. Ha ötöt, akkor tízen. Különös matematika. Teréz anyánál is megfigyelhető ez a terjedési sebesség. A magyar piaristáknál is ez volt a helyzet két századon keresztül (amíg szegények voltunk, amíg nem volt nagybirtokunk, amíg igazán szerettünk). Csinálni kell, és csinálni és csinálni.

A szeretetnek is van természetrajza. Epidémikussá tehető, azaz az egész országban elterjeszthetővé, járványossá. Van teljes szeretet is. Én sajnos még nem próbáltam ki. Csak azt, ami nekem van. De ha kipróbáltam volna, akkor tapasztalhatnátok annak járványszerű erejét. Magam csak egy személyem méretű-jellegű szeretetet tudtam kipróbálni. Az államvédelmi és az egyházmegyei hatóságoknak támadt tőle gondjuk. Mind a két hatóság eljutott egy harmadikhoz is – nagy bajában – segítséget kérni. Vatikánnak nevezik e harmadikat, mert van, aki és ami *nem veszhet el Jeruzsálemen kívül* – mondta és gondolta Jézus. Mindegy. Hüségese kezeled a pénzt? Ha igen, akkor ennek fejében sokat bíznak rád. Hol? Odafent, mint idelent. Idelent mint? Sok-sok lélek bizalmát. Odafent mit? Ugyanezt? Nem találgatom. Csak egy a biztos. Mi? Bemehetek Uram örömébe. Hát ez mi? Én azt hiszem, hogy az Isten világának, a Szentháromságnak egy Jézus szívéből fakadó neve. Abból szakadt ki. Jézusnak nem szentháromságtana van, hanem *uramöröme-tana*.

Az egy talentumos ember viszont csinálás helyet filózni kezdett: hiba van az Istenben; nem úgy működnek a dolgok, ahogy ő képzei – így hát rám ne számíts. A képek a gazdasági élet köréből származnak, de jól kifejezik a tökéletes elégedetlenséget Istennel szemben: *Nem lehet Isten országát csinálni. Jézusnak se sikerült.* Neked sem sikerülhet, kedves prédikátor barátom! Inkább tanulmányozd a pszichológiát, s osztozási vagy akárminő esetlenségeid-ötlettelenségeid és megátalkodott megszállottságod és megkötözöttséged helyett vedd már egyszer észre, amit mindannyian mondunk neked már vagy tíz éve – hogy mire képes az ember és mire nem. Már évezredek óta papolnak üdvről s beavatásról. Nem veszed észre, hogy egyre rosszabbra alakulnak dolgok?!

Ez az egy talentumos – istenkritikába fog. Nem lehet erőltetni azt, ami ellen az ember minden íze tiltakozik. S ezért nem is érdemes bárkire is alkalmazni az egy talentumos ember vádjait. Sem Istenre, sem emberre! Miféle vádak? Hát a könyörtelenséget, a keménységet, a vetés nélküli aratást, az ültetés nélküli szüretelést. Mert minden igazolható ott, ahol nem fognak hozzá a dologhoz. Még Istenből is hülyegyereket tudunk csinálni, ha tervei megvalósítása helyett a magunk magán és kapitalista mennyországunkat építgetjük.

Hát nem lehet az Istennek azt mondani: *Fogd, ami a tiéd!* Miért? Csak azért, mert ha nincs üdv, akkor pokol van. S ha nincs beavatás, akkor kupleráj van, s még annál is rosszabb. Ezt a *fogd, ami a tiéd*-féle hangot Jézus nem viseli el. Az embernek nincs joga szembepofázni Istennel. Azért nincs, mert nem az ember csinálta a világmindenséget. Azért nincs, mert nem az ember – az Isten. Azért nincs, mert nem vagyunk egy súlycsoportban. Az ember csak egy maga megszerkesztette Istennel lehet egy súlycsoportban. Annak magyarázhat, amit akar. De azzal szemben aki van, akinek a neve: AKI VAN – nincs pofázni valója. Azzal szemben csak Sámuel szavát mondhatja: Szólj, Uram, hallja a te szolgád. Azzal szemben csak a vámos imáját mondhatja: Isten, légy irgalmas nekem, bűnösnek! Az ilyen szövegek tisztítanak és perspektívát adnak. Arra, hogy hol és mit dolgozzak. A szembepofázás csak arra jó, hogy elégjek nyomorultul a Mammon szolgálatában végzett, hajnaltól éjfélig tartó munkában.

Dolgozni kell az Isten munkáját: to ergon tou theou. Jézus nem a názáreti ácsműhelyben találta meg az ergon tou theou-t, hanem akkor, amikor elhagyta azt. Amikor kilépett a bér munka világából. Nem lett a dolga tőle kevesebb: időnként enni sem volt ideje. És mindig kikerült, ami az asztalra kellett. Neki is, a Tizenkettőnek is.

Aki pedig ezt nem érti, attól elveszik, amije van. Ha ötnak a birtokában nem értené, akkor az ötöt. Az egy talentum – az istenországabeli létminimum, amit mindenki bölcsője fenekén talál. Aki ezt is elássa, attól elveszi Isten ezt az egyet is, és odaadja annak, aki az ötből tízet csinált. Hogy az se legyen neki, ami volt. Miért? Azért, mert aki szembepofázik az Istennel, ahelyett hogy tenné azt, amire teremtette őt, az nem csinál semmi Isten szemében érőt, s ilyen állapotában hamar elkapja grabancát az ördög, azaz a Mammon, aki majd megmagyarázza neki, hogy mire kell felhasználnia az életét. Mire? Az ő szolgálatára! Arra, hogy minél vastagabb legyen a pénztárcája. Arra, hogy megtanulja: Mi Urunk a pénz!

S ki kapja meg talentumát? Az, akinek már tíz is van. Minek neki? Ő tudja azt kamatoztatni. Ő, aki nem ássa el. Ő, aki még járványossá teheti a szeretetet, az országot és az ergon tou theou-t. Hogy minél több talentuma legyen annak, aki tudja, hogy mire való a talentum.

Nemcsak talentum-elvétel a következménye a talentum-elásásnak. A talentum-elásót ki kell dobni a külső sötétségre. Ott a helye, nem az Isten világosságában. Nem az Istennél, akinél ő okosabb akart lenni. A külső sötétségben pedig sírás lesz és fogcsikorgatás. Ez a formula hétszer is előkerül az Újszövetségben, és mindig Jézus ajkára adva. Ez a formula hat ízben Máté evangéliumában olvasható, Lukácsnál egyszer, Márknál és Jánosnál egyszer sem. Talán Máté saját buzgalmának köszönhető, hogy van Jézus ajkán pokol? Megnéztem a KIO 36. numerusának (*Külső sötétség*) evangéliumi hivatkozási anyagát, amelyben nemcsak ez a

formula szerepel, hanem Jézus minden utalása a pokolra. Máté vezet ebben is, de a többi három is sáros. Hányszor utal Jézus a pokolra az evangéliumokban?

Márknál	16,
Jánosnál	30,
Lukácsnál	42, de Máténál 85 ízben.

Nem lehet tehát a felelősséget levenni Jézusról, s átrakni azt Máté vállára. Marad Jézusén. Elviseli. S most felolvasok egy bekezdést a KIO-ból. Ide s tova 35 éve írtam: *A pokol kétségtelen ténye a jézusi tanításnak. De a poklot nem Isten teremtette, hanem az ember lázadása hozta létre önmagában és önmagának. Isten nem is képes abba senkit beletaszítani. Csak mi magunk taszíthatjuk abba bele magunkat. Isten csupán egyetlen irányban képes hatni reánk: visszatartani akarni bennünket a pokoltól. Végtelen visszatartani akaró szeretet-energiája azonban megtörhet az emberi szabadságon.* Vége az idézetnek. Lehet választanunk, de nem babra megy a játék.

Városmajor, 2002. november 15.

Ez ugyan Novemberi napló, de mire az olvasó kezébe jut, bőven december lesz belőle. Esetleg a karácsonyi tétlenség boldogan nyújtózkodó napjaiban lesz majd ideje olvasni belőle, s nem kizárt, hogy valami karácsonyi ízűt is szeretne olvasni belőle a mákos és a diós mellé... Ezért aztán – mivel novemberi 20 fokos tavaszban karácsonyi ihletet nehéz vásárolni – elkezdtem kutakodni a messzi múltban. Ráakadtam egy szövegre, amelyet 1966 karácsonyán írtam, s el is prédikáltam a péceli templomban – 38 éve van már annak!

Csak igazságot ne tégy!

Különös, különös tél-éjszaka volt. Az időt nem ismerő örökkévaló Isten, elhagyva a Szűz méhét, elkezdte élete első esztendejét. Az Isten, akinek neve sem volt; aki az égő csipkebokorban Mózesnek is csak így mutatkozott be: Az vagyok, AKI VAN – Érted; s akinek még ezt a nevét sem merte a választott nép kiejteni, az most nevet kapott. S előbb a Szűz és József, majd minden názáreti hátulgombolós Jézusnak nevezi, Jézuskának becézi. Az Isten, aki láthatatlan volt, akinek még szentélyét is súlyos függönyök takarták, ahova a főpapnak is évente egyszer volt szabad csak belépnie – most ott feküdt egy zsenge, názáreti kis zsidó lány anyja karjában, és szívta az édes tejet. Különös, különös tél-éjszaka volt. Az éjszakát csillagfény világította be. Napkeleti mágusok rótták a kilométereket Feléje. Angyalok keltették fel az alvó pásztorokat. Angyalénektől volt hangos a téli mező. Sietve mentek a jászol felé. S közben zengett a mennyei kórus éneke: Dicsőség a magasságban Istennek, és békesség a földön a jóakarátú embereknek. Különös, különös tél-éjszaka volt.

S ha ma, kétezer esztendővel e különös, nagyon különös tél-éjszaka után, nem ülnének ma is a földkerekség legkülönbözőbb pontjain a börtönök mélyén azok, akik nem feledték ezt a téli éjszakát; s ha a cellák fapriccsein ülve nem várnák ma is a halálos-zárkákban valakik e tél-éjszaka el-nem-feledéséért az ítélet végrehajtását, akkor azt gondolhatnók, hogy újra halljuk csak piciny gyermekkorunk legszebb tündérmeséjét. Miről is? Csecsemő gyermek Szűznek karján. Szüzi emlő emtet csecsemőt, aki egyébként Maga a Magasságos Nagy Isten. Aki, mint a legkisebb fiú, átbukik a fejetetején, és azzá válik, amivé akar. Költők, festők, szobrászok fantáziáját izgató csudálatos mese-alakok repülnek szárnyakkal az éjben. A hangok megszállottait, a zeneszerzőket mindmáig nyugton nem hagyó melódiákat énekelnek bele a ragyogó, csillag megvilágította éjszakába: Jöjj el, jöjj el Emmánuel... Csudálatos e különös tél-éjszaka varázsa. Csudálatos a tündérmeséknek elhalványulni nem tudó érdekessége, szépsége. Szerte a világon mindenütt csaknem kirepesztik a tündérmeséken már régen túlnőtt fiatalok, férfiak, nők és öregek a templomok falát, hogy újból megnézzék a betlehemet, újból énekeljék az éneket: Mennyből az angyal... És hogy újból meghallgassák Augustus császár rendeletét: írássá össze az egész földkerekség. Miért? Miért? Miért? Miért romantikázunk kétezer esztendő múltán is? Babits is megkérdezte:

*Mért fekszel jászolban, ég királya? / Visszasírsz az éhes barikára.
Zenghetnél, lenghetnél angyalok közt: / mégis itt rídogálsz, állatok közt....
Jobb talán a puha széna-alom, / mint a magas égi birodalom?
Istálló párja, jobb az neked, / mint gazdag nárdusok és kenetek...
Becsésnek láttad te e földi test / koldusruháját, hogy fölvetted ezt?
S nem vélted rossznak a zord életet? / te, kiről zengjük, hogy megszületett!*

Ha most..., most egy rövid tíz percre ki tudnánk rakni a szívünkbe minden fenntartást...
Ha most, most egy rövid tíz percre azt tudnók mondani: Beszélj, Uram, hallja a Te szolgád...
Ha most, most egy rövid tíz percre ki tudátok nyitni egészen a lelketeket felém, elmondanám nektek, s megértenétek, mért jöttem közétek – Én, az ég királya.

Jöttem, hogy csudálatos éjszakát készítek egy zsidó lánynak, a Názáreti Szűznek. Jöttem, hogy csudálatos éjszakát készítek nyájukat őrző betlehemi pásztoroknak Júdeában. Jöttem, hogy csudálatos éjszakát készítek nektek, mindnyájatoknak, akik megőriztetek valamit gyermeklelketek tiszta és szépre táruuló fényéből. Jöttem, hogy beragyogjak nektek egy éjszakát. Jöttem, de mentem volna is vissza magas égi birodalmamba – Én, az ég királya..., ha csak ennyit akartam volna.

Nem egy éjszakára akartam örömet és békét hozni a szívetekbe. Az én Országomból jöttem. Az én Országomból jöttem, és nem tudom elmondani nektek, hogy milyen ország az. Nincs szavatok rá. Nálatok minden valamekkora, s az én Országomban nincsen mértéke semminek. Nálatok minden valameddig tart, s az én Országomban még idő sincs. S éppen ezért ott a lélek öröme és békéje nem egy éjszakára szól, hiszen nincsen benne most, előbb és azután. S ez az öröm és béke ott nem kicsi, és nem nagy, mert az én Országomban nem ismernek olyat, aminél van több, és aminél van kevesebb.

Az én Országomból jöttem. Hogy mondjam el nektek, hogyan élek ott? Ha kérdeznétek, azt kérdeznétek, hogy hány szobám és hány ruhám és hány cipőm van. És nem tudnék felelni rá, mert hiába mondanám nektek, hogy ott egyszerűen minden megvan. Ti ezen megint csak valami nagyon sokat értenétek, s ennek, hogy sok vagy kevés, semmi értelme nincsen ott. De valamit mégiscsak fogok tudni mondani az én Országomról, amit megértetek. Valamit, aminek pontos mását belerejtettem mindegyikötökbe. Valamit, ami az én Országomból való, s a lelketekbe és testetekbe írtam bele, hogy lélek és test, egész valótok kaphasson valami ízt abból, ami az én Országomból való.

Voltatok már szerelmesek? Valakivel igazán szerelemben? Voltatok már úgy valakivel, hogyha távol volt, akkor is közel volt? Közel, mert bennetek volt? Voltatok már valakivel úgy, hogy nem akartatok magatoknak semmit, mert csak annak volt íze, amit neki adtatok? Voltatok már úgy, hogy értelmetlen volt ez a szó, hogy enyém, és jelentése csak ennek volt: miénk?

Ha voltatok, akkor megérthetitek, amit most mondok. Az én Országomban nincsen enyém-tied-övé. Minden, ami az enyém, az Atyáé. És minden, ami az Atyáé, enyém, a Fiúé. És minden, ami a miénk – Kettőnk-egymást-szeretéséé, a Léleké. És ezért, aki engem lát a jászol szalmáján, látja az Atyát, és látja a Lelket. És ezért – most mondom a legnagyobb titkot! – én és az Atya, én és a Lélek... egy vagyunk. Ha voltatok igazán, az én szívem szerint szerelmesek, mert az én Lelkemtől átjártak, tudnotok kell, milyen az, amikor már nem is ketten vagytok, hanem csak egy, egyetlenegyek vagytok.

Most már megmondhatom, mert most már megérthetitek, miféle Országból jöttem. Neve is van. Van egy szavatok, amely jelölni képes ezt az Országot, vagy legalább is jelzést tud leadni róla, mert földi tartalma is rokon az én országom ízével. Tartalom, aminek erejében nincsen enyém, tied, övé. Aminek erejében van és nincs – én és te és ő. Valami, ami mindent közössé, valami, ami mindent egyé tesz. Valami... Megmondom hát: a Szeretet Országából jöttem én. A mértéket nem ismerő Szeretet Országából jöttem. És mert mértéket nem ismer, nem egy éjszakára akartam elhozni nektek az angyaléneke hirdette örömet és békét. Életek

minden napjára és órájára akartam idehozni. E földi életben e földi lét törvénye: a mérték szerinti. Azért jöttem, hogy minden órában-percben – örömben és békében éljetelek. Kicsi örömben-békében vagy nagy örömben-békében, ahogy itt a földön lehet. S mértéket nem ismerő időtlen örömben-békében – ha majd az Atya Országába juttok. Ha csak egy éjszakára akartam volna az örömet-békét hozni nektek az én Országom mértéket nem ismerő örömeiből-békéjéből, mehettem volna vissza ama téli éjszakára virradó másnapon, reggelén. De itt maradtam.

Itt maradtam, hogy elmondjam. Elmondjam szavammal, és elmondjam életemmel az emberi élet minden napjára és percére kiáradható örööm és békém titkát. Itt maradtam, és nem zavart, hogy tudtam, hogy kétezer esztendő múlva sem fogjátok igazán érteni. Nem zavart, mert úgy mondtam el szavammal s életemmel, hogy ez a titok soha többé ki ne eshessék az időből. Úgy, hogy a Lélek, aki én vagyok, és aki köztetek és Bennetek a világ végezetéig megmarad, mindig mondja és újra mondja, amíg egyszer majd el- és megmondhatatlan örömtökre teljesen meg nem értitek. Lássátok, most is mondom, most is halljátok, s talán valaki éppen most fogja meg is hallani. Figyeljete!

Ha meghallanátok, ha megértenétek, akkor belelopnám, akkor belelopnátok a világba az Országot, ahonnan jöttem. A világba. A világba, ahol a Sátán a fejedelem, aki megmutatta nekem a világ valamennyi országát annak a nagyon magas hegynek tetejéről, s aki ezt mondta nekem: Minden hatalmat és dicsőséget neked adok, mert én kaptam meg, és annak adom, akinek akarom, ha imádsz engem, s akkor minden a tiéd lesz. De nekem nem kellett, mert én – tudjátok, megmondtam nektek már – másért jöttem. Ha meghallanátok, ha megértenétek, akkor belelopnám, belelopnátok a világba az Országot, ahonnan jöttem. A világba. A világba, melynek országaiban királyok uralkodnak. Királyok, amiké szerettek volna lenni tanítványaim is, akik még az utolsó vacsorán is méricskéltek magukat, melyikük nagyobb, melyikük lenne alkalmasabb a királykodásra. Akiktől el akartam venni a kedvet ehhez: A királyok zsarnokoskodnak népeiken, s jötevőknek mondatják magukat azoktól, akik felett hatalmat gyakorolnak. De köztetek nem ez a rend!

Nos, ezért nem mentem vissza másnap reggel. Itt maradtam 33 évig. Itt maradtam, hogy jöhessen ellenem Evilág Fejedelme. Hogy jöhessen ellenem a Birodalom, Pilátus és a Nagytanács. Itt maradtam, hogy akasztófán végezzem. Hogyha szóból nem, hát ennek a minden szónál beszédesebb százszor-szent Akasztófának a tanításából megértsétek a nagy Titkot, az én Országomnak a titkát. A Sátán Országának a titka: Vedd el magadnak! Vedd el magadnak, amit csak tudsz! Attól, akitől tudod! Úgy, ahogy lehet! Hogy te légy az első! Hogy te légy a leggazdagabb! És sötétség borul arra, aki hallgat szavára. Öröm és béke nélküli sötétség, amelyet levált majd a még borzalmasabb örök és külső sötétség. Az Evilági Ország titka – figyeljete! –: Tégy igazságot! Szereld fel igazságot tenni akaró jóakarodat a kor leggyilkosabb fegyvereivel! Ne engedd, hogy a gonosz, a másik ország, a másik király tehessen igazságot a maga hazug igazságával! Te tégy igazságot! Légy te az elnyomottaknak, éhezőknek mentsvára és pajzsa! Szerezz meg mindent, ami kell a magasztos küzdelemre! Mindent, amit csak tudsz. Attól, akitől tudod. Úgy, ahogy lehet. Nincs nekem szavam leírni az ágyúkkal is felszerelt jóakarát e munkáját. A késő magyar költő szavát tudom csak mondani:

*Vérfagylaló keze / Emberfejekkel labdázott az égre,
Emberszívekben dúltak lábai, / Lélekzetétől meghervadt az élet,
A szellemek világa kialudt, / S az elsötéült égnek arcain
Vad fénnel a villámok rajzolóak le / Az ellenséges istenek haragját.*

Nem mondom tovább, jól tudjátok ti is: ismeritek New-Yorkot és Tora-Borát.

Azon a téli éjszakában azért jöttem el és azért maradtam itt egészen a százszorszént Akasztófáig, hogy belelophassam ebbe a világba az én Országom titkát: Ne végy! Ne végy és ne tégy igazságot! Hagyd a gonoszt! Ne állj neki ellen! Ne szállj vele szembe! Úgy, ahogy én tettem. Töröld ki a szótáradból a szót: ellenség! Lehet, hogy ezért aztán utánam fogsz jönni a

jászol és keresztfa útjára. Lehet. De te csak figyelj a titokra, az én Országom titkára: Ne végy és ne tégy igazságot...

Hát mit tegyél akkor? Csak ADJ! Mennyit? Amennyit csak szívemről mintázott szíved diktál. Mit? Amit csak az irgalom kíván. Kinek? Rokonnak, barátnak, és nem-rokonnak, nem-barátnak. S ezek során meg ne állj, amíg el nem jutsz ahhoz, aki ellenséges is veled. Mert számodra nincs ellenség, csak testvér. Hogyan adj? Ahogyan a pillanat s a meglátott ínség kívánja.

Nem hiszed, hogy a béke és öröm lesz az osztályrészed? Próbáld ki, és benned elkezdődik Isten Országá a földön. Nem próbálsz ki? Hát akkor tovább késlekedik az Isten Országá, általad és miattad. Én ezt nagyon sajnálnám, de folytatom küldetésemet, mert jön a következő esztendő, és újból eljön ez a különös tél-éjszaka, s újból elmondom majd, miért jöttem, Talán egyszer majd megérted. Mindenesetre azért jöttem, hogy Te, igen, hogy Te, megértsed. Amen.

Városmajor, 2002. november 24.

Kedves újmisés testvéreim, és ti is mindannyian, akik eljöttetek ide, hogy megint örüljünk Jézusnak és egymásnak!

Az újmisések, akiknek áldásáért érdemes – a közmondás szerint – elkoptatni egy új csizmát, 24 év körüli fiatal emberek szoktak lenni. Múlt hónapban láttunk egy *negyvenes* újmisést, most pedig egy *ötvenest*. Mindkét alkalommal láttunk egy manu-duktort, aki *kezénél fogva vezeti* az újmisést, meg egy ünnepi szónokot. A szónok a múlt hónapban elmondta már, hogyan kerülhetett sor Istenünk e késői áldásaira. Nem ismétli meg közösségeink titkos-szentelés-történeteit, csak hálát ad egy újabb titkosan szentelt testvéért, és megköszöni Istennek, hogy adta őt közösségünknek. Meg még azt mondja, hogy Ad multos annos! Ez annyit jelent, hogy fel a fejjel János és Márta, van idő még dolgozni Isten szőlőskertjében. Én a magam plusz harminc évével még vígan ficáncolok, s újmisésünkből is lehet még aranymisés – 106 esztendő korára. Ha megéred, eljövünk s együtt imádkozunk veled.

Titkos-szentelés-történeti beszámoló helyett hoztam Nektek egy ünnepi, ünneplős verset: Kosztolányi *Számadás* c. szonett-koszorúját. Darabját egy gyűjteménynek, melynek címe: *Jézusi versek*. Talán megvilágítja Jézus mára rendelt szavait is, és fénycsóvát gyújt Nektek az előttetek levő félszázadra is. Azt tanulhatjuk belőle, hogy *Csak a boldogtalan a hős!* Csak a szerencsétlen kivégzettek emlékezik az emberiség. A kivégzők neve helyét szégyenfolt takarja. Az evangéliumok egy (meggyalázott, főpap szolgája megpofozta, katonák – fejét letakarva – körbeverték, főpapok megalázták, főpapok – keresztje alatt sétálván – kicsúfolták) ... egy szerencsétlen, boldogtalan, kivégzett isten-tolmácsa hős-voltát hirdetik immár kétezer esztendő óta. A kivégzők, az urak világa is fennen hirdeti a hős nagyságát és dicsőségét, miközben továbbra is ugyanezen sorsot juttatják mindazoknak, akik arról tesznek bizonyosságot, amiről a megpofozott Jézus.

Kedves újmisés Testvérem, az elmúlt hónapban egyházunk egy püspöke hatalmat adott neked arra, hogy emlékezhetsz a testvérek gyülekezetében Jézus gyalázatos és szégyenletes haláláról, amit ő halála előtt liturgikus színjátékká is formált, s amely szent liturgiát most majd eljátszol előttünk te is.

Miért teszed? Mert az embernek szüksége van a találkozásra, az ünnepre, az egyesülésre s a beavatásra is. Bármikor elvégezheti ezt kamrájában is, feleségével-férjével gyertyát meggyújtó együttimádkozásban is. De az ember lelke vágyódik a nagy találkozásra, a nagy ünnepre, a nagy egyesülésre is. Ezért ünnepi ruhát ölt a teste és lelke. Beül kocsijába. Nem sajnálja érte a benzinpénzt. A ki énekelni tud, készül énekkel. Aki zeneszerszámmal is ért, hozza a szerszámot magával. Más pedig könyveket hoz, vagy ételt s italt testvéreinek. S úgy kel útra, hogy ott majd történhetik vele valami. Megérintheti őt az Isten lelke vagy ujjá – úgy, ahogy még idáig nem. Aki pedig megkapta az ajándékot-lehetőséget-hatalmat, hogy ideálljon

elénk, annak úgy kell felkészülnie élete mindenegybes liturgiájára, hogy aki látja s hallja őt, annak Hajna-élménye támadjon. Mi az a Hajna-élmény? Mocarogni kezdett bennem készültömben a hexameter, s kikerestem a Zalán futásából:

*Szebb a hatyúnál, s mint hajnal csillaga, oly szép;
Hagyd gyengén hajadon képét, piros ajkai díszét,
Hogy mikor őt a hősz meglátja, elandalodólag
Lásson együtt minden gyönyörűt szeretője alakján,
Hogy minden bajait kedves láttára felejtse,
S érte akármely bajt ne remegjen venni magára.*

Testvéreim, aki Jézust hallja, rend gyúlhat a hallástól fejében. Aki őt látta, meglegyinthette a szentség, s mondta: *Menj ki tőlem, Uram, bűnös ember vagyok...* János testvérem, nagy méltóságot, mert nagy feladatot kaptunk mindannyian: Jézussá kell lennünk egymás számára. S ha valakit megkent a püspök, akkor különösen is. János, próbálj úgy misézni, hogy aki lát, azt mondhasa majd rólad: *Csak hogy el nem szállt!* Sohase rutinból! Mindig tele Isten Szentlelkével. Hogy a szívét is eltaláld testvéreidnek! Ez a Hajna-élmény.

De azért ne légy szívspecialista! Hát mi légy? Az Ige szolgája, az Ige rettenthetetlen szolgája. S ha majd felolvasod testvéreid gyülekezetében a mai textust, akkor mondd bátran, amit Jézus üzen nekünk általad. Mivel azonban ebben a misében még én olvastam ma a textust, ma még én mondom, amit Jézus üzen. Mit? Sorba szedem.

– Máté számára az *Emberfia* megnevezés nem Pityi Palkót takarja, hanem ő az az egyetlen Király, akin fordul mindannyiunk örök sorsa.

– Vannak áldottak és átkozottak, s ezeket Isten bizony elválasztja egymástól. És van örök élet az istenektetsző életű emberek számára, és ebből az átkozottak kimaradnak; és van örök tűz, örök büntetés azok számára, akiknek kisebb gondjuk is nagyobb annál, hogy Istennek tetszeni akarjanak.

– Isten, aki láthatatlan, álruhát ölt, hogy láthatóvá tegye magát: a rászoruló emberbe bújik bele: Éhezik, szomjazik, hajléktalan, ruhája nincs, beteg és le van tartóztatva. A társadalom aljába-söpredékébe bújik bele. Elfordulva tőle, orrunk befogva elmehetünk mellettük. (Te, János, dörögd mindig a fülünkbe, hogy az Isten illatától fogjuk be ilyenkor az orrunkat!)

– Nincs Isten Országá, amíg ez a söpredék éhezik, szomjazik, hajléktalan, ruhátlan, gyógyíthatatlan és börtönbe zárt.

– Az Isten Országá nem a jól szituált hölgyek és urak országa, s a politikus uraknak kisebb gondjuk is nagyobb, minthogy felszámolják a söpredék nyomorúságát. Tartósítják... mert a pénz kell a korszerű hadi technikára, fegyverekre

– Jézus nem beszélte meg segíteni akaró terveit Kaifással, Heródessel, Pilátussal. Jézus nem tárgyalt az urakkal. Jézus nem tárgyalt a gazdagokkal. Jézus csak a szegényekkel tárgyalt, akik ismerik, hogy mi az ínség és mi az, hogy rád vagyok szorulva.

– Jézus szánta sereget. Jézusnak megesett a szíve a seregen. Jézus nem fogadta el a gazdagok, a többet birtokolni akarók világát. Jézus az Isten Országát hirdette. Ezért élt. Ezért nem engedte a főpap, hogy tovább éljen. Ebbe halt bele.

Jézus az osztozás társadalmát akarta, amelyben nekem is, neked is, neki is egy dénár jut. S nagyon boldogok leszünk, ha megcsináljuk, ha megcsináltuk, amit Isten nem tud nekünk leeresztetni a zsinórpadlásról – az Országot!

– Ha ez az Ország lesz az ajkadon, ha ez lesz az ajkunkon s a szívünkben, akkor leszünk János és Márta, akkor leszünk, testvéreim – holnapután is. Ha ezt a szöveget nem ismerjük, már holnap se leszünk.

De testvérek, ez nem lehetséges. Ezt nem engedhetjük! Miért? Mert – az Istennek szüksége van ránk!!!

30. Csendes-éji napló

2002. december 1-31.

Városmajor, 2002. december 1.

A *Mérleg* az, ami öregségemre viszi a pálmát. Hosszú ideig elébe helyeztem neki a 8 különböző nyelven megjelenő *Conciliumot*. De már régóta nem. Évi 4 füzet, összesen 480 oldal, és tájékoztató. Nagyjából mindenről, ami érdekel, ami az én kicsiny Bokor-világomon kívül van. Talán csak a magyar szépirodalom marad ki, bár ha új Vörösmarty, Petőfi, Arany születnék, biztosan írna erről is. Megjött a 2002/2-es szám, s benne Gánóczy Sándor idős nyugati teológus-professzor tanulmánya: *Lehetséges-e rendszerváltás a katolikus egyházban vagy inkább megújulás?* – A folyóiratnak szerkesztője is van. Azt mondják róla, hogy bátor ember. Bátorságát egy dolog akadályozza: azt akarja, hogy megjelenhessen a folyóirata. El szoktam küldeni neki, amit írok a folyóiratában megjelentekről. Most is elküldöm. Ha nem jelenteti meg, ez annyit jelent, hogy a folyóirat életben maradása mellett döntött. Aki nagyon akarja olvasni – gondolhatja – majd megrendeli a *Naplót*.

Gánóczy Sándor lehetségesnek gondolja a katolikus egyházban a "megújulást" ("Mérleg", 2002/3). Ha jól értem írását, azon az alapon tartja azt lehetségesnek, hogy a 2. Vatikáni Zsinat mit tanít az egyházról. Ha ezt a tanítást az egyház – annak két mozzanata – magáévá teszi, akkor semmi sem áll útjában a megújulásnak. A megújulás tartalma: a két mozzanat harmóniája. (Csak azért, hogy a nem-vájtfulűek is értsék: a köznépnak is legyen szava az egyházban, de azért irányítók is legyenek.) A zsinati tanítást Gánóczy a Lumen Gentium második (Isten népe) és harmadik (a hierarchia) fejezetének elemzésével mutatja meg. A második fejezet lenyűgöző: a pápa is, meg az utolsó laikus nő is az Isten népét alkotja; s mi több: a hierarchiáról beszélő fejezet sem azt mondja már, amit a Tridenti Zsinat tanított jó háromszáz éve a hierarchiáról. Mindez öröndetes. Az evangéliumokban még meglepőbb állítások olvashatók. De ugyan mi következik abból, hogy valamit megfogalmaztak meg leírtak? Sajnos, nem sok. Vagy túl sok is. Jézus esetében: Golgota következik belőle – a főpap és tanácsának egyhangú és ruhaszaggató akaratából. Luciani pápa esetében is ehhez hasonló. A zsinati atyák – akik kivétel nélkül mind csupa pápától a püspöki hivatalba rakott személyek, s így aligha... szaladhatott el a ló velük túlságosan – fogalmaztak, azután haza utaztak. A Kúria meg – pápától, bíborosostól – maradt. Az intézményben, a Vatikánban, az irodákban, e döntéseket hozó szervezetben az ottlevő személyek maradtak. Gondos történeti elemzés megállapíthatja, minő hatással voltak rájuk a zsinati megfogalmazásai...

Georg Denzler kiérdemesült bambergi egyháztörténész-professzor írja a minap: "...fel kell tennünk a kérdést, nem működik-e ma is a vatikáni inkvizíció, mely mesterségét ugyan szelídebb módszerekkel, de nem kevésbé hatékonyan üzi. Hosszú azoknak a teológusoknak a névsora, akiket korunkban eltiltottak a beszédétől és írástól, vagy megvonták tőlük az egyházi tanítási felhatalmazást, vagy akár papi hivatalukat is elveszítették, mert a hivatalos egyházi tanítástól eltérő véleményüket nyilvánosan is képviselni merésztették. Nevezzük meg..." Tizenhat név következik ezután, melynek utolsója a magamé, és még egy kérdés: Vajon a pápa e törvényen kívül helyezett teológusoknak is fogja nyújtani a kiengesztelődés békejobbát?" (*Süddeutsche Zeitung* 2002.03.11-12) *Mint érintett* – válaszolhatok a kérdésre.

Úgy ítélem, a hierarchia harca folytatódik az általam képviseltek ellen: sem a templomokban, sem a katolikus sajtóban el nem érem Isten katolikus népét. Tanítványgyűjtő tevékenységem csak "underchurch" módon lehetséges, miként a félszázados ateista önkényuralom "underground" körülményeí között. Minderről Kasza László egy évvel ezelőtt írt valamit: Kifinomult demokráciánkban ma ezt úgy mondanánk, hogy a személyes "megtámadottság okán" kérek szót. Bulányi György piarista szerzetes A Hétnak adott interjúja nyomán újból idézték Tomka Miklós, neves egyház-szociológus korábbi írását, amely szerint Bulányiéék az 1970-es, 1980-as években "megkísérelték üldözöttségüket korlátozni azzal, hogy a nagy

nyilvánossághoz fordultak. Nyugati megfigyelők ezeket a példaszerű tanúkat olykor egyedüli igaz hívőként idealizálták." (Concilium 2000/3.) Értsd: a kintiek tévedtek, esetleg szándékosan megtévesztették őket. Mivel azon "nyugati megfigyelő" volnék, aki talán a legtöbbet publikált magyarul a "Bulányi-ügyről" (Szabad Európa Rádió, Irodalmi Ujság), a leghatározottabban visszautasítom Tomka feltételezését: soha nem foglalkoztam (és legjobb tudásom szerint más nyugati újságíró sem) érdemben azokkal a teológiai problémákkal, hittételekkel, amelyek felvetődtek Bulányi György és az egyházi hierarchia között. Tehát nem gondoltam, hogy a Bokor bázisközösség "az egyedül igaz hívők" csoportja. A vitát belső egyházi ügynek tekintettem. Azt kifogásoltam, ahogy az egyház a Kádár-rendszerrel karöltve elbánt Bulányival, mert szerintem súlyosan megsértették a szabad vallásgyakorlás, szólásszabadság emberi jogait.

A nagy tekintélyű Jelenits István, volt piarista tartományfőnök bírálja Bulányin keresztül a hitükért börtönt is vállaló papokat, mert sokszor "hiúságból, gögből, türelmetlenségből" választották a hősies megoldást, "nincs bennük elég alázat, megértés és felelősségtudat mások iránt. Sokszor egyszerűbb hősnek lenni úgy, hogy (...) vállalom a börtönt például, és azután ezzel meg van oldva a kérdés." (Katolikus Krónika, 2001. augusztus 14., M 1.) Becsukom a szememet. Elképzelem, hogy Jézus Krisztus, aki ott ül az Atya jobbján, Jelenitset olvasva most azon gondolkodik, hogy a hiúság, gög, az alázatosság hiánya, a mások iránti felelőtlenség miatt vállalta-e az "egyszerűbb megoldást", a keresztet...

Tomka még tovább megy. Nemes egyszerűséggel "flúgos profétának" titulálja Bulányit, és nemcsak azt állítja, hogy tetteivel a kádári egyházpolitika malmára hajtotta a vizet, hanem azt is feltételezi, hogy forgatókönyvét esetenként a BM-ben írhatták, vagyis Bulányi – ha nem is feltétlenül tudatosan, de az eredményt tekintve – ügynök volt. (Elvek és felelősség, szeptember 10.) A piarista szerzetes tehát elítélte magát életfogytiglanra, aztán amikor kiszabadult, ellehetetlenítette magát egyházában, megtiltotta magának a nyilvános papi működést ahelyett, hogy püspöki székre törekedett volna, tiltakozni látszott az ellen, hogy az állam a legapróbb részletekig irányítja az egyház életét, egyetérteni látszott Cserhádi József volt pécsi püspökkel, aki elmondta, hogy az ÁEH nemcsak azt írja elő, hogy ki tölthet be valamilyen egyházi tisztséget, de megalázza vezetőit, megírja a püspökkari konferenciák forgatókönyvét, és főpróbaként "lejátsszatja" velük azt az AEH-ban. Megmondja, mi a jó, a rossz, milyen témát kell hozzávenni, kihagyni. (idézve: "Gyalázat, ami történt velünk", szeptember 3.).

Mindezt a Tomka által favorizált "felelősségetika" képviselői elfogadták, hogy kis engedményeket kapjanak (Lékai: "kis lépések politikája"). Bulányi pedig úgy tett, mint aki a hívek elárulásának tekinti ezt, mint aki szégyelli, hogy egyháza minden diktatúrával ki tud egyezni, fasisztákkal, nációkkal, kommunistákkal a hierarchia megőrzése érdekében, és nem érdekli, hogy közben elpártolnak tőle a hívek... Bulányi György az egyházi vezetők átvilágítását követeli. A hierarchia erről hallani sem akar. Nem gondolom, hogy a társadalomnak szüksége lenne most, 12 év után az átvilágításra. De meggyőződésem, hogy az egyháznak nagy szüksége lenne rá. Ha egy egyházi (és nem állami) bíróság alapos vizsgálat után kimondaná: rágalom az a társadalomban közhelynek számító felfogás, hogy, ennek az érseknek vagy annak a püspöknek kilószámra voltak III/III-as aktái, nemcsak az ártatlanul gyanúsítottak becsületét állítaná vissza, hanem az egyház hitelét is. (Népszabadság, 2001.11.12.)

Mindezeket figyelembe véve egyelőre semmi sem mutat a megújulásra. Ha a zsinat bezárásakor megköszönte volna a pápa a kúriai tisztségviselők munkáját, s lecserélte volna őket azokra a személyekre, akik megfogalmazták és megszavazták az ígéretes zsinati szövegeket, akkor ez a "személyváltás" hatékonynak bizonyulhatott volna. Sajnos, személyváltás nélkül nincs nagytakarítás... Ma már bizonyítottnak is tekinthető tény, hogy a budapesti és a vatikáni eljárás a Bokor tanításai és személyei ellen az ateista állampárt

karmesteri pálcája mellett folytatódott le. Állampárt már nincs, de az egyház leváltatlan személyei továbbra is biztosítják az állampárt akarta, s a Vatikán végrehajtotta és megteremtette *statusquonkat*.

Azt gondolom, hogy nyugodtan mellőzhetjük a teológiaiak látszó megfogalmazásokat, és azt is, hogy megpróbáljuk az elmúlt századok és évezredek speciális jelentéstartalmú szavaival kifejezni a jelen problematikáját. Miről is van szó? Erről: kétezer évvel ezelőtt az lett a császár, aki a légióival el tudta érni a Város falait, és az lett a püspök, akit testvérei bizalma püspökké emelt ki a maguk soraiból, és lecsapták őket akkor, amikor akarták, amikor bizalmat vesztek. Arról, aki ma légiók segítségével lesz császárrá, nagyon rossz véleményrel vagyunk; illő neki a szavazatok legalább 51 százalékát, ha másképpen nem, akkor koalíció segítségével, megszerezni. Az egyházban pedig ma tudomásul kell vennünk, hogy Isten népének feje felett van egy – honnan s kitől, kinek az akaratából származó – teljhatalom, amely jóságosan fogalmazgatja, hogy micsoda nagy egyenlőség is van az Isten népén belül, de szóba sem áll ezzel az Isten-népével, s ha az okoskodik és nyomja a maga kakaóját, akkor a hierarchia rendre odaüt.

Arról van szó, hogy az egyház az említett kétezer év előtti kezdet után a 4. században átigazol a császár akkor szokásos módszereihez, s létrejön közel másfélezer esztendőre a pápaság és a császárság olyan-amilyen szövetsége. Arról van szó, hogy a történelmi erőknél (francia forradalom) sikerül rábírnunk a kormányzást ambicionálókat – a szavazategyűjtésre. Így aztán Kiss János és Nagy József a világban szavazó polgárok lehetnek. De ugyanezeknek, ha katolikusok, semmi közük sincs ahhoz, hogy miként kerülhet az egyházi hierarchia olyan helyzetbe, hogy eldönti, hogy amit ők, Kis és Nagy javasolnak, az egyáltalában figyelembe veendő-e. Ezt az embert és teremtő Istent meggyalázó helyzetet, amelyen – ám az ateizmus jegyében – az emberiség nyugati fele századokkal korábban túljutott már, felesleges megideologizálni. Például azzal, hogy az egyház misztérium ám, mert érintkezik az Istennel. Ez egészen egyszerűen nem igaz. Nem igaz, mert Isten minden egyeddel és minden csoporttal érintkezik, amelyik jót akar tenni. Egyetlen társaság sem adományozhatja magának e kitüntető megállapítást: hogy ő misztérium, mert érintkezik vele az Isten.

Ezt az egyfelől abszolutista, másfelől infantilizálni akaró hierarchikus magatartást az egyház Isten népének titulált szimpla laikus tagjai bámulatosan viselik. Miért? Érdektelenek. Szentségkiszolgáltató liturgikus vállalatnak tekintik az egyházat. Szolgáltasson! Ha gyermek születik, történjék valami! Ha iskolába kerül a gyerek, legyen aki oktatja, hogy ennek erejében hajlandó legyen, ha küldöm, lemenni tejért a Közértbe! Házasodik az ember, legyen egy hely, ahol felterítik erre az alkalomra a piros szőnyeget! Meghalunk, néma méltósággal pap bandukoljon a koporsót vivő kocsni nyomán! A vízvezetékszerelők szakszervezetének alkotmánya iránt is általában érdektelenek vagyunk. Csak annyi érdekel, hogy telefonon felhívhassam őket, kijöjjenek, s megcsinálják, amit kell. Van egy réteg még, amely mozgalmazik: *Mi vagyunk az egyház* stb. Olyanok csinálják, akik nem akarják tudomásul venni, hogy fölösleges dolgot csinálnak.

Miért? Mért lehetetlen, hogy a katolikus egyházban is megvalósuljon annyi demokratizmus, amennyi a politikai életben, s a nem-katolikus keresztény egyházakban megvalósul? Nem lehetetlen. Két-háromszáz év késéssel utána szoktunk kullogni a világnak meg protestáns testvéreinknek. De kár a gőzért. Egy liturgikus szolgáltató vállalatnak mindegy, hogy miként vezetik. Sőt, lehet azt is képviselni, hogy az abszolutista, az egy személyű vezetés a sikeresebb. A gazdasági életben, ahol nem babra, de pénzre megy a játék, csak ez a vezetés látszik hatékonynak. Rőczey János hazánkfia könyveket írt össze az egyszerű tétel propagálására: *Ha megválaszthatom a miniszterelnökömet, mért nem választhatom meg a munkahelyi főnökömet?* Csak azért, mert a tőkés istenéhez akarsz nyúlni, a Pénzhez. Minden gazdasági vállalatnak jót tesz az egyszemélyi felelősség. A szolgáltató vállalatnak sem árt. Nem csináltuk a múltban általában rosszabbul a dolgunk, mint pl. a protestánsok az övét.

Talán ma és itt gyengébben csináljuk, de ez megszűnik, mihelyt lesz elegendő pap, azaz ha nőülhetünk.

De álljon meg a menet! Jézus liturgikus szolgáltató vállalatnak akarta a maga gyülekezetét? Dehogy is annak akarta! Üdvösségnek, megváltásnak, Isten Országának! Ezért azonban az urak, a főpap urak harapnak. Ruhát szaggatnak, s Golgotára küldenek. Valóban? Igen, de csak azok a csúnya zsidó papok, a Kaifás! A zsidók! Az istengyilkosok.

Hát nem! Ezért a nem-zsidó főpapok is harapnak. Ezért a mindenkori urak harapnak. S a főpapok mindenkor az urak közé tartoznak. Ők az urak eleje. Az első rend. A főurak csak utánuk következtek: az esztergomi érsek volt hazánkban az első közjogi méltóság.

Ha az egyház két ezer esztendő után sem akarja felvállalni jézusi üzenetét, akkor a megújulás címen nem tudom, miről beszélünk. Jézus szegényként élt, s azt tanította, hogy jaj a gazdagoknak, meg hogy pokolra kerülnek, s a tevének könnyebb átbújni a tű fokán, mint a gazdagnak bejutni az Isten országába. István, első és szent királyunk pedig a keresztténnyé lett magyar társadalom minden kiváltságával ellátta a papokat. Jézus tanításai alapján azonnal el lehetett volna kezdeni egy Jézusra emlékező és másik fajta kereszténységet, de ebből érseket, püspököt, esperest, plébánost – biztosan ki kellett volna hagyni. Mert gazdagok, s mert a gazdagság hadállítási kötelezettséggel is jár. Jézus pedig nem készített országot a gazdagoknak, s meg sem akarta védeni azt nem-létező légióival. Úgy gondolta, hogy oda kell tartani másik arcunkat is, a kardnak a hüvelyben a helye, és hogy a szelídek fogják birtokolni a Földet... valamikor. Muhinál és Mohácsnál még a kalocsai érsek a hadsereg főparancsnoka. Ma már nem ők, de hogy a hazát bármi áron meg kell védeni, abban ma sem kételkednek főpapjaink. **Jézusnak meg nem volt ilyen kategóriája: meg kell védeni! És olyan sem volt, mint fő-, közép- meg alpap.**

Ha tényleg meg akarjuk újítani az egyházat, s ehhez az újításhoz Jézusnak is lehet valami köze, akkor pillanatok alatt van megoldás arra, hogy ne kelljen misztériummá tenni az egyházat, s eltörlődjék az a kövület, amit ma egyháznak csúfolunk. Mi ez a megoldás? A jézusi tanítást kell képviselni. S az ezt képviselő pápa, érsek, püspök, plébános nagyon sok laikus férfival és nővel együtt pillanatok alatt a börtön fenekén találja magát a tanítás miatt, mint az emberi nem és társadalom legveszedelmesebb ellenségeit. Ott találja magát hiúság, gög, alázathiány és felelőtlenség ördögi megszállottjaiként. Ebben a szituációban azonnal és feltétlenül értelmetlenné és szükségtelenné válik minden egyházjog. Ebben a szituációban már csak egyházrend van. S az egyházrendben közakarattal eldöntjük a börtön fenekén, hogy melyik testvérünk legyen elsődleges gondban zárkányi közösségünk ápolásáért. Egyébként pedig a soros elnök elmélkedik, és a csend után kezdődik a hozzáimádkozás az óramutató járásával egy irányban: balról jobbra megy a kör. Ha valami gond adódik, azt megbeszéljük. Ugyanúgy, ahogy imádkozunk: balról jobbra. Növekedés esetén is megmaradunk e rend mellett. Élhető ez és járható: iroda nélkül, személyi és dologi költség nélkül, állami támogatás nélkül. Kipróbáltuk. Már majdnem hatvan éve csináljuk. Így! Csak egy a gond. Az, hogy amit a nálunk szegényebbeknek szánunk, Prakashoz, Bélfenyérre, Beregszászra vagy Dévára, esetleg Bakonyszűcsre küldjük-e.

Városmajor, 2002. december 2.

Abban állapotunk meg a Búvároknál az előző találkozón, hogy ez lesz a következőn a kérdő mondat: Hogyan viseljük el, és mire tanít bennünket a betegség? Tivadar vállalta a készülést, s megint osztályon-felülít produkált. De utána azért jól széjjelcincáltuk, amiket mondt. Én is részt vettem a cincálásban, de előbb felolvastam, amivel magam készültem a találkozóra. Íme:

Még nem volt olyan betegségem, aminek meg kellett volna adnom magamat. '88 decemberének elején, gyomorműtét után, intenzívosztályi ágyam mellett – térdelve s alkalmasan görnyedve fejeztem be az *Egyetlen szövetség?* c. nagyhírű – senki se tud róla – munkám

kéziratát, hogy az még a *Karácsonyi Ajándék*ba bekerülhessen. Nem adtam meg soha magamat betegségnek: tudtam, hogy át kell vészelnem egy kis időt, de ezt a kis időt is optimálisan ki kell használnom. '88 évi műtétjeimre ágyam körül akkora könyvtárat fejlesztve készültem, hogy az orvosok csak néztek, hogy mit csinál itt ez a 70 éves vén ember... Úgy gondolták – *Aki beteg, nyögjön!?*

Olyan a betegség, mint a rabság. Annak sem szabad megadnom magam. Nem a *Hét torony*ba voltam zárva. Pedig az engem őrzők ezt sugallták: *Itt fog elrohadni!* Erre tanították őket. De hiába! '52 augusztusának utolsó napjaiban visz el az Ávó, s egy fél év sem telik el, s meghal Sztálin. Három hónapra rá meg is bukik *legnagyobb magyar tanítványa, és apánk*, Rákosi elvtárs. Jön helyébe a padlás-lesöpprésből immár megtért reform-kommunista, Nagy Imre: hazamenni az internáltak, s elviselhetőbbek lesznek a börtönkörülmények. Mindig lehet reménykedni a szabadulásban, pedig az még odébb volt, majd a kilencedik évben kerülök csak a *vigyorgóba*. A börtöntől s a betegségtől megszabadulásban is reménykedni kell. *Kifáradnak a betegségek* – vigasztalom kortársamat, Gizikét, aki arról panaszkodik, hogy alig tud eljönni csoporttalálkozóra, annyira fáj a lába. Négy hét múlva mosolyogva mondja, hogy úgy lett, ahogy mondtam – kiment a fájdalom a lábából.

Tomeg Marika, aki apácák elfekvő osztályán volt ápolónő, mesélte nekem: *Vittem volna a fájdalomcsillapító injekciót egyik nővértársamnak, de visszautasította. Ezzel: Ne végy le a keresztről!* Hogy is mondta Petőfi? *Csodállak, ámde nem szeretlek* – vallotta a Kárpátokról. Én is csodálom ezt a – Jézust minden bizonnyal nagyon szerető – apácatestvérünket, de nem követem őt. Miért? Ha tehetetlenül vergődöm valami alig elviselhető fájdalomban, mindenképpen azt várom el a környezetemtől, hogy segítsenek rajtam. Ha segítenek, utána mindjárt akarok valamit csinálni, amitől előbbre mennek a dolgok. Lábvizet venni az óceánból – ez nem az én stílusom. Lábvizet venni a szenvedésből – mire való az? Ha muszáj, fájok. Ha nem muszáj, megszabadulok a fájdalomtól.

Nem akarom kiegészíteni Jézus szenvedéseit! Vö.: *Örömmel szenvedek értetek és testemben kiegészítem azt, ami még hiányzik Krisztus szenvedéséből, Testének, az egyháznak javára (Kol 1,24)*. Meg akarom szabadítani a világot az embertelen szenvedésektől. Le akarom szoktatni a főpapokat is a ruhaszaggatásról és a máglyagyújtásról. Isten nem örül a szenvedésnek. Ő sohasem szenvedtet. Úgy szerethetem őt, hogy etetem az éhezőt, itatom a szomjazót, ruházom a ruhátlant, látogatom a beteget s aki fogságot szenved stb. – ha szenvedést kevesbítek, akkor és azzal szeretem Őt! Isten mérhetetlenül szomorú, ha Jézust meg tanítványait és akárkit is a főpapok vagy akárkik is – szenvedtetik. Nem örül neki.

Csúnya, de kimondom: nem akarom elviselni a betegséget, a börtönt sem. Meg akarok tőlük szabadulni. Ha fáj a fogam, rohanok a fogorvoshoz, s közben még imádkozom is a szentolvasót, hogy az Isten minél hamarabb szabadítson meg a fájdalomtól, vagy feledtesse legalább azt némileg az imádság hatására... A börtöntől is meg akarok szabadulni. Ki akarok jönni belőle. De emelt fővel. (Nem beépítés árán, de nem ám!)

Csúnya, de ki mondom: engem, nem tanít semmire a betegség. Fájni – ez nekem nem életprogram. Ha fájok, akkor a *Vagy meghalni, vagy meggyógyulni!* – a jelszavam. Csak valami hasznosat csinálva tudom elképzelni az életemet.

Lehet, hogy még meg kell tanulnom valamit? Lehet, hogy eddig még mindig nagyon jó dolgom volt? Nincs kizárva. De az sincs kizárva, hogy nincs olyan gödör, amelyikből ne volna kilátás, s amelyikből ne lehetne kimászni. – Mért mondanak engem pesszimistának?

Városmajor, 2002. december 1.

Advent 1. vasárnapján az első olvasmány Izajás prófétáé. Hat részre kell bontanom, hogy első hallásra is foghassuk, hogy *mi a szerző baja*. Azzal indul Izajás, hogy szelíden ugyan, de szemre hány – egy kicsit számon kéri az Istent:

Uram, te vagy a mi atyánk, örök időktől fogva megváltónknak nevezünk. Miért engeded, Uram, hogy letévedjünk útjaidról? Miért engeded, hogy a szívünk kemény legyen, s ne féljen téged? – A szemrehányásból kibomlik egy nem is nagyon alázatos kérdés: itt az idő, hogy az Isten is tegyen már valamit:

Fordulj szolgálidhoz, örökséged törzseihez! Szent néped csak kis ideig birtokolta szent helyedet, azután ellenségeink tapodták. Bárcsak szétszakítanád az eget és leszállnál, hogy meginogjanak előtted a hegyek! – A kérést erős bizakodás követi:

Ahogy a tűz lángra lobbantja a rőzsét, és felforralja a tűz a vizet, ha leszállsz, meginognak tőled a hegyek. Soha senki nem hallotta, fülébe nem jutott, szemével nem látta, hogy volna Isten rajtad kívül, aki ilyet tenne a benne bízókért. Találkozol azzal, aki örül, mert igazak a tettei, útjaidon jár, és rád gondol. – Ezután megvalljuk, hogy szerencsétlen bűnösök vagyunk:

De te megharagudtál ránk, mert vétkeztünk. Régóta így vagyunk, bárcsak megszabadulnánk! Mindnyájan olyanok lettünk, mint a tisztátalanok, minden igazságunk olyan, mint a szennyes ruha. Elhervadunk mindnyájan, mint a falevél; bűneink elsodornak bennünket, mint a szél. Nincs, aki nevedet segítségül hívná, aki buzgón ragaszkodnék hozzád. Elrejtetted orcádat előttünk, bűneink hatalmába adtál bennünket. – De talán nemcsak mibennünk van a hiba, s ezért kérünk, hogy ne haragudjál már ránk örökké, nemcsak mi vagyunk sárosak, hanem...

Uram, atyánk vagy te mégis! Mi vagyunk az anyag, te a mi formálónk, kezed alkotása vagyunk mindannyian. Uram, ne haragudj ennyire, ne emlékezz örökké bűneinkre! Tekints ránk: mindannyian a te néped vagyunk! S az egész imádság vége egy hatalmas felháborodás: Mikor csinálsz már rendet, Uram?!

Szent városaid pusztává lettek, pusztává lett a Sion is, Jeruzsálem pedig lakatlanná. Szent és ékes templomunk, ahol őseink dicsértek téged, tűz martaléka lett. Romba dőlt minden, ami drága volt nekünk. Még ezek után is türtőzteted magad, Urunk? Hallgatsz, és még tovább gyötörsz bennünket?

Lefordítom magyarra. Magyar irodalomra zsidó irodalomról. Íme: Őseinket felhozád Kárpát szent bércére. Aztán jöttek a tatárok, törökök, jött Bécs, majd Moszkva, most meg a multinacionális nagytőke, melynek közelebb és távolibb székhelyeit már meg sem merem említeni, nehogy vénségemre megint kihordjanak a határból. S én is felháborodhatnék: Uram, mikor csinálsz már rendet?! De nem háborodok fel, mert én már tudom, amit Izajás még talán kevésbé tudott, hogy te meg tőlünk várod, hogy rendet csinálunk, s kérded: Mikor fogtok végre leülni, imádkozni s gondolkodni, hogy számba vegyétek dolgaitokat?!

Ezután üdítő nyugalom tölt el, mert megtudom Pál testvérünktől, hogy semmi más dolgom sincs, csak hogy várjam Urunk Jézus Krisztus apokalipszisé, azaz megjelenését, lelepleződését – Pál kb. kétezer évvel ezelőttre várta e megjelenést, saját életében, mert úgy gondolta, hogy a születéssel, kereszthalállal, feltámadással Isten mindent elvégzett, amit velünk akart, csak a dicsőséges finálé van még hátra. Addig is Jézus erősít engem, hogy feddhetetlen legyek a találkozás e nagy napján. És semmi gáz, mert hűséges az Isten hozzám, ami abból is megállapítható, hogy egy keresztényekből álló közösségbe kaptam meghívást.

Végül Jézus arról értesít Márkon keresztül, hogy nem tudjuk: hogy mikor érkezik meg a messzi idegenből az urunk. Addig meg vigyázni kell! Ez mit jelent? Ébren lenni és nem aludni. És ez mit jelent? Azt, hogy nem ért véget a történelem azzal, hogy eljött Jézus. Nem ért véget a történelem azzal, hogy Jézus erősít, és az Atya meghívott fiának közösségébe. Azt, hogy változatlanul izajási gondjaim lehetnek. Csak egy kicsit nagyobbak, mert ő odakönyvelhette e gondokat az Istennek, s nekem – sajnos vagy hála Istennek – már nincs módom erre az odakönyvelésre. Én tudom, hogy nem Istennek kell rendbe tennie a dolgokat, hanem nekünk.

A mával induló, a B év is befut majd március 18-ra Nagypéntekbe, mert nincs mód túltennünk magunkat azon, hogy akik úgy beszélnek, mint Jézus, azokat Golgotára küldjük. Három szöveget hallottunk. Az első megmondja az Istennek, hogy csináljon már valamit. A második megetet minket, hogy minden rendben van, holnapután reggelre találkozunk a levegőben Jézussal, és mindörökre nála leszünk. Csak Jézus beszél arról, hogy vigyázzunk már, el ne aludjunk, és jól nyissuk ki a szemünket.

Miket hallok ki a szavaiból? Kedves magyarjaim! Ti vagytok az Isten választott népe. Nem a zsidó? Nem bizony. Mindenki, aki hallgat rám, az nekem testvérem és nővérem és atyám. Ti is választott népem vagytok. Ez nem a meghívást jelenti, mert mindannyian meghívottak, azaz hivatalosak vagytok. A választottakat nem én csinálom, hanem az emberi nem. Aki hallgat a szavamra, az a választott. Egyszer-kétszer mondtam, hogy ezek kevesen vannak (Mt 20,16;22,14). Most is mondom. Ha azt akarjátok, hogy legyen az Istennek a magyarból is választott népe, igyekezzetek megházasodni és gyereket szülni. E nélkül nincsen nemzet és nincsen Isten népe. Pelenkamosás, gyereksírás nélkül nincs se egyik, se másik. Második, harmadik diploma nélkül van még magyar nemzet, de harminc éves koron túli egy vagy két gyereket szülésből, vagy egyet se szülésből nincs. Az utolsó pár millió magyart már könnyen asszimilálja a többség. Honnan a többség? Onnan, hogy egy rendes cigánylány 25 éves korára már leszülte a maga öt gyermekét. A múlt században akadtak még ilyenek a Bokorból is. Ne hagyjátok riogatni magatokat a népesedési robbanással! Az, hogy a magyar kihal vagy megmarad, nem zavarja a népesedési robbanást. Egész Európa és Észak-Amerika fogyásnak indulhat, szénesedhetik, ettől még megyünk rohanvást a hetedik milliárd felé.

Nincs csengése már a gyereksírásnak s kacagásnak, csak az euro- meg a dollárpergetésnek, a számoló-pergető gép zajának. Szülni csak azok fognak, akiknek annyi a fizetésük, hogy nem tudják elkölteni magukra. Havonta egy millió forintot keresőkből kerülnek ki ezek? Nem. A létminimumból élők közül. Vigyázzatok magyarok! Kevesebb, mint 20 százalék költ a nagyvilágban annyi pénzt, mint mi. Minden kormány-nyilatkozat arról beszél, hogy kinek mikor s mennyit emelnek. Legyetek éberek, magyarok! El ne aludjatok. Mire felébredtek, volt hazátok, nincs hazátok. Évenként egy negyvenezer lakosú város tűnik el hazánkból. Az utódállamokból és távolabbról bevándorlók ellenére is.

Csak nemzetet megmentő vagy nemzetet elpusztító vallásosság van. Steril jámborság, ilyen vagy olyan következmények nélküli templomjárás nincs. Befejezem egy Sík Sándor verssel. A negyvenes évek csoporttalálkozóit zártuk be vele.

A virágtalan, gyümölcstelen ágtól,
A meddőségtől. lanyhaságtól,
A naptalan és esőtelen égtől:
Ments meg Uram a szürkeségtől!

Ne hagyj Uram, megülednem,
Sem eszmében, sem kényelemben.
Ne tűrje megállni az ostoba v a n-nál,
S nem vágyani többre kis mái magamnál.

Édes az ifjak méntás koszorúja,
Fehér öregek aranyos borúja,
Virága van tavasznak, télnek.
Ne engedj Uram koravénnek!

Ha jönni talál olyan óra,
Hogy megzökkenne vágyam mutatója,
Kezem kezedben, ha kezdene hűlni,
Más örömén ha nem tudnék örülni,

Csak attól ments meg, keresők Barátja.
Hogy ne nézzek se előre, se hátra.
Tartsd rajtam szent, nyugtalan ujjad,
Ne tūrd Uram, hogy bezáruljak.

Ha elapadna könnyem a más bűnén,
A minden mozgást érezni ha szűnném,
Az a nap, Uram, hadd legyen a végső:
Szabadíts meg a szürkeségtől!

Városmajor, 2002. december 20.

Emberhez méltó teológia

1.

Valamikor az élet ütőerén tartottam a kezemet. Legalábbis azt gondoltam, hogy tudom, hogy hány óra. A csehek már másodszor csinálnak olyasmit, amire mi nem látszunk képesnek lenni. Mit csinálnak? Felmérik magukat a cseh katolikusok, hogyan állnak az Úr színe előtt. Már kétszer is megtették. Hírt adtunk mind a kettőről a *Koinóniában*. Először: a 2000/novemberi számban, ahol nemcsak lefordítottuk **Oto Mádr** *Conciliumban* megjelent cikkét (*Földalatti egyház: világiak részvétele vagy szektásodás*), hanem foglalkoztunk is vele (*A Concilium 36/3-as száma*). Másodszor pedig a jelen és múlt havi számunk hozza – két részletben – egy szerzőpáros, Dolista és Machula írását: *A teljes szkepticizmus a felsőbbség iránt*.

Valamikor. Mikor gondoltam magamról, hogy tudom: hány óra? Úgy ötven-hatvan-hetven évvel ezelőtt. Láttam – mert benne voltam – a mátyásföldi egyházközség életét. Végigregöltem cserkészeimmel a szabolcsi falvakat, s mellékesen Zoltán Palinak összeregöltünk '47-ben egy Barankovics-párti képviselőséget is. S Debrecenben s az ország bármely városában megmozdult ifjúság, férfiak és nők, amikor '48 körül magyarázni kezdtem nekik a *nem-szalón Krisztusról* és a kisközösségekről. A java papok mind velem voltak, s csak a jezsuiták terjesztették rólam, hogy biztosan zsidó vagyok, s ebből magyarázható nagy-nagy *nyugtalanágom*. A püspökök kissé óvatosak voltak, de megszelídítettük többnyire azokat is. Egy egészségesen és egységesen lélegző egyházban éltem. A fogoly bíboros is rangot adott bátorságunknak. A békepapok, a Rákosival *megegyezők*, azaz neki engedelmeskedők még erős kisebbségben voltak akkor.

Aztán később is, amikor kijöttem a börtönből és szállító munkás státusban ugyan, de minden vasárnapomat, hajnaltól kezdve, a péceli plébánián töltöttem és miséztem, prédikáltam, gyóntattam naphosszat... – akkor is tudtam, hogy hány óra. Majd ugyanígy voltam a 70-es években, amikor az elején megírtam a *Lelkipásztori Marketinget*, a végén pedig az *Egyházrendet*. Ebben a két évtizedben is úgy gondoltam, hogy látom, mi van az egyházban. 1950-től 1980-ig *Mi vagyunk az egyház-élményem és élményünk* volt. Aztán meg kellett tanultuk, hogy *á – dehogy: szemét, egyházromboló eretnekek vagyunk!* A korábbi harminc év alatt végig – találkoztam nagy titokban püspökeinkkel, s mindig ugyanazon az oldalon voltunk. Utána már csak Endreyvel, meg még egy-kettővel. Ezután lettünk eretnekek.

Hogyan is írta magánlevelében Ratzinger? Így: *Reméltem, hogy az Ön számára magától értődő lesz az egyház ítélete után újra orientálódni... mihelyt tudomására jut...* Hiába remélte. Nem volt számomra magától értődő az újra-orientálódás. Ha eddig a földalatti kisközösség volt az üdvösség útja, mért lesz ezentúl a megegyezés és a kommunistáknak lefekvés az üdvösség útja? Azért nem volt magától értődő, mert e három évtizedben megtanultam csak Jézusra figyelni. S az egyház ítélete után orientálódni már csak akkor tudtam, ha ez az egyházi ítélet Jézus után orientálódott. A kommunisták által halálra félemlített Lékai szájából nem tudtam és nem is akartam az egyház ítéletét hallani, mert **az egyház szent szó volt nekem: azokat jelöli, akik Jézushoz igazodnak.** Ma is azokat.

A 80-as években az egyházi cselekvés vagy szereplés porondjára kerülnek azok, akik eddig nem voltak ott láthatók-hallhatók. (Azok, akik korábban hétköznapi láthatatlanok, vasárnap meg érthetetlenek voltak – vagy nagyon is egyértelműen fújták, amit kellett.) Ez az évtized az egyház meggyalázódásának az évtizede: mi sűrű sorokban megyünk a börtönbe, s elítélőink immár nemcsak a Párt, hanem az egyházi hierarchia is. Ez utóbbi is, melynek ítélete szerint a Bokor katonáskodást-nem-vállalói megbontják az egyensúlyt a Varsói Szerződés és a Nato között (Paskai *teológiai érve!*).

Az a folyamat, amely a II. vatikáni zsinattal kezdődve 1964-ben részleges megállapodást eredményezett a Párt s a vatikáni hierarchia között, felgyorsította a katolikusok elhűtlenedési

(„szekularizációs” – Gergely J. szerint) folyamatát, ami egyébként a 45 utáni rendszerváltásnak keményen szorgalmazott követelménye és következménye is volt. Pécelen a 60-as években, a legkeményebb papi helytállás mellett is észlelhető volt a templomba járók lassú fogyatkozása. A folyamatnak csak a felgyorsulását eredményezte a megállapodás. *Ja, ha a papok lefekszenek, akkor mi sem kockáztatjuk a bőriünket!* – így gondolkodott a templombajárás kockázatát mérlegelő állam- és egyházpolgár.

Világossá akarom tenni pozíciómat. Helyzetemből folyóan én csak ezt gondolhatom: az ateizmustól kapott egyházi működési lehetőségek nem szolgálhatják Jézus ügyét, mert e lehetőségeket az ateisták csak akkor adják, ha lényeges jézusi tartalmakat zárójelbe teszünk. Példa: *Poggi monsignore*, a Vatikán utazó nagykövete közli velem ’81 tavaszán a Hiltonban Miklós Imre üzenetét, hogy hajlandó zöld utat nyitni mindenféle kisközösségi munkának, ha lemondunk a katonáskodás megtagadásáról. Mit ér a kommunisták nagy ajándéka: szabad immár világiakból is hitoktatókat képeznünk? Mit ér ez, ha egyszer azon azt kell megtanulni, hogy Jézus és a kard szépen megférnek egymás mellett. Kopernikuszi fordulat játszódott le bennem az elmúlt félszázadban, amikor megértettem: államilag megengedetten *mondhatom a katolikus krédót, ha egyszer a katolikus embernek szabad gyilkolnia, s erőszakot igénybe vennie*. Mondhatom, de Jézus Istene előtt meg nem állhatok. *Bizony mondom, nem ismerlek titeket!* Mert az *Uram, Uram* mit sem számít, csak *a mennyei Atya akaratának teljesítése*.

Következésképpen én e félszázad egyháztörténetét egyszerűen látom. Fölfelé ment az egyház jézusi ázsiója, amíg a jézusi tartalmakat hirdethettük benne, mint egyházi tartalmakat. S lefelé megy az egyház Jézust megmutató szerepe, ha ezeket nem hirdethetjük. Tudom, hogy a Bokor ezeket a jézusi tartalmakat képviseli. Tapasztalom, hogy ezektől a jézusi tartalmaktól 89 előtt és 89 után egyaránt elzárkózik a római és a hazai hierarchia hatására a Jézustól egyre inkább eltávolodó hazai egyház – hierarchia és hívők egyaránt. Nincs, aki szót emeljen kirekesztésünk ellen: *nem vállalják fel*. Ennek az egyháznak lehet ötször vagy ötvenszer annyi megnyilvánulása, mint amire az elnyomatás éveiben lehetősége volt, de az ötször vagy ötvenszer annyinak jézusi értéke kizárólag a megnyilvánulások jézusi tartalmától függ. Ugyan mennyi lehet ez az érték, ha egyszer minket, múltunkat félre kell tolnia?!

2.

Oto Mádrnak megvan a maga nem nagyon elismerő véleménye mind Davidek, mind a magam teológiájáról. *Dolista és Machula* viszont inkább ismerteti a cseh teológiát (a magyaral ugyanis nem foglalkozik), mint minősíti. De közös Mádr és a szerzőpáros munkájában, hogy mindhárman a múlt ellenálló és börtönviselt teológusaira emlékeznek, s egyikük sem említ bárkit is az államhatalomtól elfogadott 89 előtti teológusok közül, vagy a 89 után beköszöntött politikai szabadságban feltűnő teológusok sorából. (Nálunk azonosak a két csoport személyei – s ez érvényes más foglalkozásokat űzőkre is, még a politikusok egy részére is.)

Emberhez méltó élet csak emberhez méltó gondolatból fakadhat. Az emberhez méltó teológia meg miből fakad? Nem abból, amiből az emberhez méltó tudomány. A tudományt, a filozófiát és a teológiát meg kell különböztetnünk egymástól. A tudomány tapasztalatokat rendszerez. A filozófia viszont emberben megszülető olyan gondolatokat rendszerez, amelyek nem ellenkeznek a gondolkodás törvényeivel. **És a teológia mit csinál? A különféle vallási közösségeken belül tekintélyre jutott nézeteket rendszerezi.**

Míg a tudomány egyetlen, mert a tapasztalatok nem ellenkezhetnek egymással... míg a filozófia elvben egyetlen, mert a gondolkodástörvények azonosak, csak a gyakorlatban a gondolt eredmények mikroszkóppal vagy centiméterrel nem igazolhatók... – addig a teológia elvileg akárhányféle. A hatmilliárd embernek nem azonos az ujjbegye, s nem azonos az sem, hogy mit gondol Istenről. Ha mind a hatmilliárd tudna találni magának tíz-tíz embert, aki elfogadja azt, amit személy szerint ő maga gondol az Istenről, akkor lehetne hatmilliárd vallás a jelenben. Mivel azonban tízszerre kevesebben, azaz csak hatmilliárdan vagyunk, a mondott

tíz-tíz személy segítségével csinálhatnánk hatszáz millió vallási közösséget. Csinálhatnánk, de nincs annyi. Mennyi van? Kevesebb. Hazánkban van talán kétszáz bejegyzett vallási közösség. Ha nem volna létszám- és egyéb küszöbe a bejegyzésnek, talán volna négyszáz is. Ennek a négyszáznak legalább 95 %-a nem magyar produktum, másutt találták ki; mi csak – mondjuk – húszat hívtunk belőle életre. Summa: a tízmillióra esik húsz vallás. Tízmilliárdra húszezer. Aligha van ennyi. De van – mondjuk – hatezer, s mindegyikükre esik átlagban egy millió hívő.

Vallási közösség akkor támad, amikor valakinek istenélménye, istentapasztalása, vagy egyszerűbben: csak gondolata támad Istenről, s ezt olyan erővel tudja közölni, megjeleníteni életvitelben, csodában, liturgiában embertársai előtt, hogy amit képvisel, hitelre talál náluk. Ábrahám istenélménye hitelre talált feleségében, fiában, unokájában, azaz Jákob/Izraelben, s annak ivadékaiban: Mózesben is. Mindezek az ivadékok elhitték Mózesnek, hogy szólt hozzá Isten az égő s el nem égő csipkebokorból, s ebből lett a zsidó vallás. Valakik elhitték, hogy Jézus az Isten fia, és feltámadt, miután saját és zsidó főpapja keresztre feszítette, s ebből lett a ma már közel kétmilliárdnyi kereszténység – mindenbizonnyal ezernél is több felekezetre bomolva. Felekezés pedig úgy történik, hogy Luther nem hisz a pápának, s valakik meg hajlandók hinni Luthernek, s lesznek lutheránusok, azaz evangélikusok. VIII. Henrik, Kálvin, Zwingli, Jakob Hutter viszont nem hisz Luthernek, de talál olyanokat, akik hisznek az említetteknek, s lesznek az anglikánok, reformátusok, zwingliánusok és hutteriek. Mindezen s a többi nem említett keresztény és nem-keresztény valláson, vallásfelekezeten belül óhatatlanul csinálják a teológiát. Mért *óhatatlanul*? Azért, mert igazolni kell, hogy nekünk van igazunk, s nem a többi hatezernek.

3.

Hogyan kell emberhez méltó teológiát csinálni? Előbb azt mondom el, hogy hogyan nem lehet. Így: **biztosan nekem van igazam, és mindenki más vagy hazudik, vagy téved.** Toynbee szerint a vallások eredeti bűne: az önközpontúság. Ennek az oka: mindegyik meg van győződve arról, hogy csak egyetlenegyszer történt kinyilatkoztatás az Isten részéről, s ezt történetesen éppen az ő biológiai-szellemi ősei kapták meg. Ha pedig ugyanazt a kinyilatkoztatást ápolja, tiszteli két vallási közösség, akkor azon az alapon képviselhetik az egyes felekezetek a vastagon szedett tételt, hogy az **Isten** az ő felekezetük alapítóját vagy mindenkori vezetőjét ajándékozta és ajándékozta meg azzal a képességgel, hogy szolgáltatni tudja az emberiség számára az egyedül helyes eligazítást, s minden, ami ettől eltér, az – minimum – tévedés következménye. Így nem lehet emberhez méltó teológiát csinálni. Sajnos: az emberiség eddigelé főleg vagy kizárólag ilyen emberhez nem méltó teológiát csinált. Azt hiszem, ma is ezt csinálja. Csak a múltban sokkal sűrűbben végezte ki a tőle eltérő eredményre jutókat, mint a jelenben. Ez az engedékenységre azonban sajnálatosan nem annyira a tolerancia, mint inkább a közöny eredménye. Akik számára nagyon fontos, hogy csak a maguk teológiájának legyen igaza, azok ma is sokkal sűrűbben iktatják ki az életből a más hiten levőket.

Egykori dogmatanárom szerint elő kell venni a kiskatekizmust, s azt kell magyarázni – így kell teológiát csinálni. Hát lehet így is, de aligha visz előre, mert féltő, hogy a gondolkodó emberben közönyt szül, a primitívben pedig fanatizmust, esetleg gyilkolási hajlandóságot is. Hogyan kell tehát emberhez méltó teológiát csinálni? A kiskatekizmus biztosan az első lépések közé tartozik, bár nem a legelső. A *Kis kacsóid összetéve szépen, / Imádkozzál édes gyermekem* – hamarabb formálja lelkünket. Később ajánlatos egy nagyobb katekizmust is elolvasni. Aztán lehet arra az eredményre jutni, hogy vallom mindig azt, amit vallásom vezetői mondanak, mert teljeséggel rendetlen dolog, hogy felmondok egy hitvallást, aztán nem hiszem, amit mondok, meg nem egészen azt hiszem, amit a szöveg mond.

Ezzel a dolgok közepébe érkeztünk. Hogyan mondhatom egy szövegre azt, hogy *hiszem*, amikor jól tudom, hogy milliárdok másra mondják, hogy hisznek. És hogyan mondhatom, amikor tudom, hogy nálam sokkal képzetesebb emberek abszurdumnak tekintik hitvallásom

szövegének egyik vagy másik kitételét? Mit is jelent tehát, amikor valaki ezt mondja: hiszek? Gyerekkorban hiszünk anyukánknak mindabban, amit mond, s a tanító néninek is hiszünk, hogy az *a* betűt tényleg úgy kell leírni, ahogy ő mutatja. Úgy gondolom, hogy ez a hit = a teljes bizalom egy személyben: ez a személy nem akar nekünk rosszat, nem ver át, javunkra van és él nekünk. Negyedik elemista koromban a tanító bácsi büntetésül az utolsó padba ültetett. Azt tanította-állította, hogy Újpest – város, s számomra elképzelhetetlen volt, hogy Budapest tövében legyen egy másik város is. Jelentkeztem, s alighanem a kételkedésemet teljesen kifejező hangsúllyal ennyit mondtam: *Újpest – város?* Azonnal szedhettem a cókómókom. Befejeződött életem 9. évében az ösbizalom kora. A tanító bácsi pimaszságnak vette. Ahogy Ratzinger leveléből kiderült, ő is pimaszságnak vette, bár a 60-as éveim második felét tapostam már, s ő egy tízessel fiatalabb is volt nálam. Megint vehettem a cókómókomat. Nem akartam pimasz lenni sem a negyedik elemiben, amikor ő született, sem hatvan évvel később, 1987-ben, amikor őmiatta vehettem a cókómókot...

Mondhatom, hogy hiszem, hogy Jézus az Isten fia. Mondhatom, hogy ő mindenben eligazított minket, s az evangélisták hűségesen írták le, amiket mondott. Mondhatom, hogy a római egyház szenthagyománya tévedhetetlenül eligazít engem abban, hogy miként kell értenem Jézus szavait. A tanító bácsinak annak idején csak ennyit kellett volna mondania: *Kisfiam, hogy melyik falu s melyik város, azt a belügyminisztérium határozza meg, s már éppen húsz éve (1907) papirosuk van az újpestieknek, hogy ők bizony város.* S megnyugodtam volna. A Ratzinger pedig azt írta nekem, hogy papi alapmagatartásból kellene tudnom, hogy minden úgy igaz, ahogy nekem az egyházi illetékesek mondják. Például Lékai, aki közölte velem pár évvel korábban, hogy Gál, Vanyó, Huba hivatalból képviselik számomra az egyház tévedhetetlen tanítását. Ma is hiányzik belőlem irányukban ez az ösbizalom. Nincsen papirosuk a Jóistentől, ahogy az újpestieknek volt a minisztériumtól.

Mi tehát a hit, ha egyszer a személyiségfejlődés következtében az embert elhagyja az ösbizalom. Lehet, hogy az ősmagyarokban érvényesült az ösbizalom, amikor s sámán a tetejetlen fa története kapcsán elmondta, hogy milyen a világmindenség. De bennem már nincs. Miért vagyok akkor római katolikus. Ez a kultúram. Ez ma az én tetejetlen fám. Ami a hatezer vallás hitvallásában található, azoknak a tételeknek java része igazolhatatlan és cáfolhatatlan. Az enyémben is, a másokéban is. Hogyan igazolható Jézus istensége? És hogyan cáfolható? Nem lehet igazolni, nem lehet cáfolni. Nem is kívánják a kereszténytől. Csak azt, hogy higgye.

Mi tehát ez a hit? Emberhez nem méltó hiszékenység? Mindenképpen veszedelmes valami. Aki elhiszi magáról, hogy birtokában van az igazságnak, s egyedül ő van birtokában annak, az történelmet csinál. Sajnos, nem az Isten Országának történelmét, hanem a világet, amely Jézus szótárában sátáni jelentésű – *a világ fia*i. Könnyen olimpiai bajnok lesz a kultúrák között – a népek kirablásában, legyilkolásában. A keresztény népeket ezzé tette a hit. Nem a szeretet erőit, hanem a rablás és ölés erőit fokozta fel bennük.

Nem érdem és nem kiváltság. Nem saját derékségem következménye, és nem is Isten ajándéka, hogy azt hiszem, ami elválaszt engem a világ többi hatezer vallásának hittartalmaitól. Kultúrát is választ az ember, és vallást is. Kultúrát sem választ az ember, és vallást sem. A kultúrát, melybe beleszülettem vagy amelyet választottam, a vallást, melybe beleszülettem, vagy választottam – az ember megbecsüli. Nem objektív értékítélettel, csak szubjektívvál:

Szép vagy, alföld, legalább nekem szép!

Itt ringatták bölcsőm, itt születtem.

Itt boruljon rám a szemfödél, itt

Domborodjék a sír is fölöttem.

Lehet számomra nagyon is drága a vallásom, de tudjam, hogy embertársaim számára ugyanolyan drága lehet az övék. Egyetemes emberi jelenség, hogy az ember meg akarja ragadni az őt megteremtő Istent a maga teljes valójában, s kultúránként különböző eredményt

hoz ez a megragadási törekvés. *Homo est animal religiosum*, de ahányféle az ember, annyiféle a vallása, s nincs értelme annak, hogy kinek sikerült igaz képet rajzolni Istenről. Lehet csodálni egymást azért, amit meglát a véges ember a végtelen Istenből. De ha pogányokról kezdek beszélni, a következő pillanatban már a kardomat ránthatom, s ez biztosan idegen az Istentől.

Az ember vallást teremt – ez a *fides generalis*. Az ember különböző és különböző vallásokat teremt – ez a *fides specialis*. S az ember a lelkiismeretében csálhatatlanul tudja, hogy jónak kell lennie, hogy nem szabad azt tennie mással, amit nem kíván magának, hogy úgy kell szeretnie felebarátját, ahogy saját magát – s ez a *fides universalis*. Általános, sajátos és egyetemes hite van embernek. Ez a harmadik, az *e g y e t e m e s* az, amely erkölcsi feladatként jelentkezik az ember életében. Ennek a teljesítésén fordul az Isten Ország.

Az elmúlt félszázadban cseheknél, másutt, nálunk, akárhol lehetőségünk támadt ennek a feladatnak a meglátására. A hierarchiák keményen fizettek a meglátásért. Lényegében leeresztettek érte. Milyen alapon? Eltértünk vallásunk zsinórmértékétől ebben meg abban meg akármiben. Eltértünk attól, ami az emberiség életében hatezerféle. Eltérünk attól, ami egyedül igaz, s amivel szemben minden más – tévedés.

Talán azért nem születik felmérés az egyházilag-államilag engedélyezett hazai teológiatermésről, mert akik művelik ezt a teológiát, titkon érzik a fentebbiekben elmondottaknak az igazát? Akkor is kár a felmérés elmaradásáért. A felmérés segíthetne meglátni, hogy bármelyik vallás csak folkkór, s Jézus is ezért nem szaporította a vallásokat. Csupán elmondta, hogy mindegyik vallásnak a **fidesz univerzalist, az Istentől az embernek adott egyetemes hittartalmat** kell hordoznia, szolgálnia.

Városmajor, 2002. december 24.

Hódító epifánia

2002. karácsonyán a múltba nézek, és ifjúságom egyik mesteréhez fordulok, aki Nyitra városában született, majd másfél százada: Prohászka Ottokárt idézem. Az esztergomi kispapok spirituálisa volt, s szemináriumi szobájának ablaka a Dunára nézett. Ő is készült a karácsonyra. Így:

Szemlélem ennek az én szülőföldemnek határát, amikor az első karácsonyest ereszkedett a világra. Ez a nagy Duna úgy folyt akkor is, mint most. A Garam völgyének mocsarai az alkony elhaló világosságát tükrözték. A márianosztrai csúcsos hegyek, a Pilis, a Duna trachit szegélye részvétlenül merültek el a homályban. A lázkereszt sziklája alatt zsongott a hullám, de keresztet még nem látott a csúcán. Vadludak gágogó csataélei vonultak el fölötté, a római legionárius megittatta lovát, és nyugalomra készült; túl a Dunán pedig kigyúltak a barbár táborok tüzei. Mily világ! S most a bazilika nagy harangja zúg, s elnémítja a Garam hídján robogó gyorsvonat zörgését; a lakóházakban kigyúlnak a karácsonyfák illatos gyertyái... Ezt mind a betlehemi gyermek tette; elváltította a világot (Elmélkedések az evangéliumról, Budapest, 4. kiadás 102. o.).

Napló-részlet ez. Közel száz éve írta. Ő, aki vitathatatlan tekintélye volt kispapkorom piarista szentháromságának: a Zimányi Gyula – Schütz Antal – Sík Sándor hármának. Sík azzal lett 1928-ban, a Prohászka halálát követő évben, egyetemi tanár Szegeden, hogy írt egy harmadnyi könyvet róla: *Gárdonyi – Ady – Prohászka* címen. Schütz meg kiadta még ugyanebben az évben 25 vastag kötetben Prohászka Ottokár *Összes munkáit*. Pár évvel odébb, kispapi éveim alatt, nem volt szerző, aki félreszoríthatta volna őt: hajnali 5 óra 50-kor a piarista kispapok negyedik emeleti nagy kápolnájában (mert több mint hatvanan voltunk) csak az ő elmélkedéseit olvasta fel Zimányi, hogy aztán mi egy fél órát csendben gondolkodjunk azon, amit Prohászka megírt s felolvastak nekünk. Hét éven keresztül. Minden hétköznap!

Számítógép helyett volt Prohászkanak egy álló íróasztala. Naponta órákat állt mellette. Ezen az asztalon írt a római legionáriusról is. Megjelent közel száz éve, 1908-ban: *Elmélke-*

dések az evangéliumról címen. Elsősorban az esztergomi kispapok számára írta elmélkedéseit, akiknek – mint említettem – spirituális volt. Aztán hamarosan nekem is írta. De előbb még apámnak, aki – megtérése után, a 20-as években – még hallgatta konferenciabeszédeit a pesti egyetemi templomban, míg engem meg lerakott a nagymamánál a belvárosi Magyar-utcában. De tíz évvel később, '36-ban, az érettségimen már ez volt a szóbeli magyartételem: *Prohászka Ottokár és a mai katolikus líra*. Mindenképpen körülöleltek ennek az embernek a gondolatai, mint megannyi kortársamat, engem is.

A betlehemi gyermek tehát elváltoztatta a világot – ahogyan hallottuk. Lapozok tovább a vastag könyvben, s rábukkanok a prohászka elmélkedések egy másik rég olvasott, de jólismert szövegére: *Körülálljuk a kisded Jézus jászolát, aki magához hívta a nemzeteket, s aki megvilágítani jött a népeket, és kérdezzük: Honnan van az, hogy ez az Epifánia – megjelenés a betlehemi éjszakában – nem lett hódítóbb, hogy annyi millióhoz el nem jut? Kin múlik ez, s mit kell tennie, hogy Jézus legyen az Úr a földön?* E szövegrészletben pedig mintha Prohászka valahogy úgy látná, hogy nem eléggé változtatta el a betlehemi gyermek a világot!

Nem akarok a kákán is csomót keresni, de meg kell kérdezni: Lehet-e Jézus – úr a földön, vagy akárhol is? Nem az-e az alapvető baj, ha illet egyáltalán kérdésbe teszünk? S nem az-e a még nagyobb baj, hogy az előző századforduló számomra vitathatatlanul legistenérzékenyebb személye, Prohászka Ottokár, ezt egyáltalán megkérdézheti. Miért, mi baj van ezzel a kérdéssel? Hát csak annyi, hogy Jézus sohasem szólította úrnak a maga Istent. Apjának, meg apucinak (abba) szólította őt. S amikor minket imádkozni tanított, velünk sem uraztatta az Istent: *Apánk, ki a mennyekben vagy...* Csak ennyi a bajom. Tudjátok, mi van a mennyország kapujára kiírva? Nem? Én sem tudom. De nem csodálkoznék, ha ezt olvasnók rajta, ha majd egyszer odajutunk: *Uraknak tilos a bemenet!* Hogy miért? Mert az Isten – nem úrféle. Az úr – megosztó: van, aki úr, s van, aki nem úr. Hát akkor miféle az Isten? Nem megosztó, hanem egybeölelő. Milyen az? Testvérféle! Ha úrféle vagyok, van aki nem úr; s az nem haverom, azt lököm magamtól. Ha testvér vagyok, akkor nincs, akit nem ölelek magamhoz... Akkor nincs, aki nem testvérem. Csak hagyja, csak akarja, hogy öleljem, s én ölelem.

Uraktól nyüzsgő a végtelen ég, S szolga csak egy van: az Isten – ezt Weöres Sándor is tudta, pedig nem is volt teológus. Talán éppen azért tudta, mert nem volt teológus. Költő volt, s *Próféták s költők dűhe oly rokon* – ezt meg egy másik nem-teológus, egy másik költő tudta: Radnóti Miklós. *Szolgákat nem akart, szolgálni ő akart* – zengi a Sillye-ének. Az Isten testvér, az Isten szolga, s csak az találja meg őt, aki maga is ebből a fajtából való.

Aki keresi a csomót a kákán, megtalálja. Prohászka valójában csak azt akarta kérdezni, hogy miért nem állt Jézus mögé a világ, s nekem ezen a karácsonyon válaszolnom kell életem legalapvetőbb, ha tetszik, életem egyetlen lényeges kérdésére: Engem meghódított-e ez az Epifánia? Meghódított-e engem az, hogy Valaki megszületett a betlehemi éjszakában, s az életével elém énekelte, hogy nem lehetek úr, s hogy csak testvér és szolga lehetek? Mikor hódít meg? Hogyan hódít meg? Mi a megmutatója annak, hogy meghódított?

Sokszor gondoltam, hogy nem is lehet kérdéses, hogy én hova tartozom. Hogy baj itt csak másokkal lehet. Hitetlen, meg hívő, azaz templomkűszöböt koptató tömeggyilkosokkal, tehát háborút kirobbantó zsarnokokkal, hazát megvédő Isten kegyelméből való királyokkal, demokratikusan megválasztott honvédő köztársasági elnökökkel, a nemzet és a társadalom kiemelkedő nagyaival, az urak világnak képviselőivel. Csak másokkal lehet baj, nem velem: ruhaszaggató, máglyatüzet gyújtó főpapokkal, akik majd félévezred után bocsánatot kérnek a meggyalázottaktól s elégetettektől. Csak ezekkel lehet baj, meg a kis pitiáner lekoppintóikkal, a tolvajokkal, rablókcal s rablógyilkosokkal, a csövesek világával. De velem hogyan lehetne baj? Velem, aki sem miniszter, sem Kaifás, sem Al Capone nem vagyok. Tényleg nincs velem baj?

Idő közben óvatosabb lettem. Attól, hogy nem engem választottak meg köztársasági elnöknek, hogy nem én kerültem ki győztesként a konklávéból, hogy az elnöknek s a győztesnek tekintete nem rajtam nyugodott meg, s nem engem rendelt maga mellé premierjének, nádorának, vikáriusának – még nem következik, hogy beálltam a sorba Jézus mögé. Egyáltalában nem következik belőle. *Futottak még...* – mondják a lóversenyen. De a be nem futók is ugyanazon a pályán futottak, mint a befutók. Egy testvéri, szerető, irgalmas, tölem lehetetlent nem – csak azt, amit megtenni tudok – kívánó Isten színe előtt teszek most fel kérdéseket magamnak.

Én melyik pályán futottam? Azon, amelyiken a világ fut, vagy azon, amelyiken Jézus futott? Otthagytam-e Istenért az iparom, a bér munka világát? Elmentem-e a pusztába 40 napra? S onnan kijöve legfőbb ambícióm az lett-e, hogy gyűjtsek Istennek 12 tanítványt, vagy nagylelkűen ráhagytam ezt a papokra, akik Jézus gondolatában nincsenek, mert ott csak tanítványok vannak; s akik tanítványokat tudnak gyűjteni, azok a papok. Élet és vagyonszövetségre léptem-e velük? Volt-e más ambícióm, minthogy mossam a lábuk, azaz hogy megtegyek értük mindent, ami telik tőlem? Lemondtam-e az erőalkalmazásról? Nemcsak arról, hogy nem háborúzkok, nem teszek rendőrségi feljelentést, hanem arról, is, hogy ráordítsak arra, aki lábomra lép, a házastársamra, a testvéremre; s ha mégis megteszem, bocsánatot kérek-e. Kiadásaimban tudatosítom-e magamban, hogy a világ leggazdagabb húsz százalékához tartozom? S ha mégis még többet akarok birtokolni, költeni magamra, a pleonexia, a többet birtokolni akarás halálos vétjét követem el. Igen, az Isten ellen vétkezem, mert az Isten éhezik, fázik, nyomorog milliárdnyit testvéremben, akiket nem vagyok méltó testvéreimnek nevezni, s még kevésbé vagyok méltó szolgájuknak mondani magamat. Nem volt még getszemáni éjszakánk. Nem vártuk be letartóztatásunk, nem csináltunk még saját halálunkból, testünk megtöréséből, vérünk hullásából liturgiát.

Csak annyi a különbség köztünk meg a világ és köztünk meg az egyházi világ között, hogy nem vagyunk képesek tagadni a feltett kérdések jogosultságát. Csak annyi, hogy mi tudjuk, hogy Jézus csak akkor és annyiban tud úr lenni, ha mi hajlandók vagyunk testvérekké és szolgálkká lenni. *Ki ma született, Üdvözítőnk lett, Hop, csup csup, hop, csup csup Üdvözítőnk lett. Menjünk mi is hát, Betlehembe át...*, s nézzünk bele egy hajléktalan Isten jászlába, hogy képesek legyünk Jézus-kompatibilis válaszokat adni a feltett kérdésekre.

Ki ma született, Üdvözítőnk lett, Hop, csup csup, hop, csup csup Üdvözítőnk lett. Menjünk mi is hát, Betlehembe át, Hop, csup csup, hop, csup csup, Betlehembe át. Vigyük a dudát, meg a furulyát, Hop, csup csup, hop, csup csup, meg a furulyát. Ott majd dudálunk, sok jót kívánunk, Hop, csup csup, hop, csup csup, sok jót kívánunk, Aztán végtére, ámen a vége, Hop, csup csup, hop, csup csup, ámen a vége.

Városmajor, 2002. december 26.

A gyermek pedig növekedett és erősödött, eltelt bölcsességgel, és az Isten kedvét lelte benne (Lk , 2,52). – Názáretben tehát egyre okosabb, egyre erősebb, Isten és ember szemében egyre kedvesebb lett a gyermek-Jézus. Kivágtunk az életfilmből – Jézuséból – néhány kockát. Az életfilm sematizálható. Akárhon kezdhetem pergetését. Talán ott kezdem, hogy meglátunk egy leányt, egy fiút, aki aztán végzetünk, földi boldogságunk-keresztünk lesz..., amíg a sír, az ásó-kapa el nem választ. Ha ez a filmkocka-sor idő előtt megtörik, mert akkor cseréljük le egymást, amikor akarjuk s tudjuk, előbb-utóbb az egész film elszakad, mert magvunk szakad. Ha csak én cserélgetek, üsse part, hulljon a férgese. De ha te is, ő is, az egész nemzet is, akkor a nemzetnek is vége szakad. Ezért aztán, amint pápa leszek, be fogok állítani egy újabb ünnepet az egyházi kalendáriumba. Amint pápa leszek. Még nem látom tisztán, hogyan leszek az. Ha az egyházban az ember elmúlik 75 éves, már püspök se lehet. Ha elmúlik 80, akkor – ha bíboros is – be se engedik a konklávéba, ahol tudvalevően a pápát választják. De se baj,

nem bíboros, hanem pápa akarok lenni, s ahhoz hogy pápa lehessenek, nem kell semmi más, csak hogy megkeresztelt és férfi legyek. Nekem mind a kettőről papirosom van. Életkor nem számít. Nincsen életkorhatár. Mit számít az a nyolcvan-akárhány év! Prédikálni is tudok. Bizonyítja, hogy most is eljöttetek vagy húszan, hogy meghallgassatok, pedig meg sincs hirdetve, s a templom is – a faluvégen, városszélen, mindenképpen az Isten háta mögött. Pápának lenni pedig azt hiszem, sokkal könnyebb, mert van, aki megírja a prédikációt, neki csak fel kell olvasnia.

Milyen ünnepet fogok beállítani az egyházi kalendáriumba, ha pápa leszek? Szentnemzet ünnepét. Melyik az? A szentesaládot ismerjük: az József, Mária és Jézus. És a szentnemzet? Melyik az? Én legjobban azt szeretném, ha a magyar lenne, de Isten Országában se kiváltság, se protekció. Más a szabály: szent az a nemzet, amely szent családokból áll. Szent családdá lenni pedig – ennek semmi akadálya. Akár magyarok is vállalkozhatnak rá. Még adyligetiek is lehetnek.

Mindez annak kapcsán került elő, hogy meghívott szentestére minket egy család, melyet közel húsz éve ismerünk, szeretünk. Elmondtuk ott helyben, családi asztal körül – nem éjfélkor – az éjféli misét. Elmondtam benne az ezévi karácsonyi elmélkedés-szerkesztményemet is. Motyogtak is hozzá *hívők könyörgése* címén valamit, amit értettem is, nem is, hallottam is, nem is – süketek is vannak ám! –, ahogyan ezt szoktuk és megszoktuk. De reagálás arra, amit mondtam, semmi, de semmi. Hamarosan megérteni véltem, hogy miért, de előbb még hozzáfogtunk a csallóközi hagyományoknak megfelelő karácsonyi vigília-menühöz: hal-leves (a világért sem *halászlé*, hiszen nem a halász van a levesben, hanem a hal! – ki gondolná?), aztán rántott harcsa, s ezután valami, aminek neve nincs, de elmondható, hogy mi: 15 cm átmérőjű kerek ostyára foghagyma-darabokat kell szórni, amiket mézcsurgatással rögzítünk, s utána nagyobb biztonság kedvéért összehajtogatjuk az ostyát, azaz hogy inkább törjük. Kiváló étel, de gyomrom meg nem emésztette. Éjszaka megtapasztaltam. Mindezt azonban a vacsora alatt még nem tudtam, s miután ezévi karácsonyi elmélkedés-remekem egyetlen szóra sem érdemesült, új vacsoratémát nyitottam.

Nem emberi szélességűt, hanem nemzeti keskenységűt. Azt képviseltem friss találmányként, hogy nem azért lett Trianon, s nem azért lett 80 évvel Trianon után a Kárpát-medencében a 27 millióból csak 12-13 millió a magyar, mert hát a nyomorult török megszállás kiirtott minket. Nem azért, hiszen a szerbet, a horvátot, a román se kímélte, azokat még sem tudta kiirtani, pedig ugyanott éltek, ahol mink. Hanem azért, mert honfoglaló őseink nagyobb területet haraptak területből, mint amennyit be tudtak volna telepíteni. Ezért írja már István király, hogy gyöngé és törékeny az egy nyelvű ország. Nem törékeny az, ha vannak annyian, hogy megtöltik az országot. Mi azonban hívtuk és hagytuk, hogy jöjjön, aki akar – Mohácsig. Utána pedig elszabadult a pokol, s kisebbséggé lettünk ősi, honfoglaláskori településterületünkön.

Elszabadult – nem a pokol, hanem csak a beszédnek árja, Ömlött rám a sumériológia, a nemzeti régmúlt dicsőség, s a csúnya német s a Habsburg-ház, amely kiirtott bennünket, s a végén még ránk rakta a finnugor rokonság dicstelen elméletét is – megfosztván bennünket dicső múltunktól. Mondhattam én akármit arról, hogy minden nemzet maga pusztítja el magát. Hiába! A vita nem zárult le, s a felek hallgatólagosan és kölcsönösen megállapodhattak egymással abban, hogy *a hiba az ön készülékében van*. Kilenc óra lett, s haza kellett jönni. A vita egyik fiatal résztvevője még megsúgta Teri néninek, az akadémiai tudomány tisztas képviselőjének – kettesben: *Ha Gyurka bácsinak szabad volt a hierarchiával szemben mást képviselnie, nekik is szabad az Akadémia nyelv- és történet-tanaival ellenkezőt képviselniük*. Lám, lám, – íme életutammal szabad utat nyitottam a nemzeti fájdalomnak és sumériológiának. Nem az evangéliumnak, nem annak, hogy meg kell térnünk Jézushoz, az Atyához, Országukba, hanem annak, hogy mások hagyják abba azt, amit képviselnek, pl. a finnugraszátot. Jaj de jó, ezért soha sem kell elmenni a keresztre! Vacsorateremtőm ugyanúgy

nem talált befogadásra, mint a vacsora előtti, de a teológiai síkról leszállva, azért mégiscsak tettem valamit: *érthető* területre léptem. A teológia nem az, mert mégsem illik azt hozzáelmélkedni a prédikációhoz, hogy az Isten a felelős azért az egész kapitalista gubancért, amibe bekerültünk. De, hogy mások a felelősök a nemzeti múltunkért-jelenünkért-jövőnkért, ez már politikai téma, s itt már nyugodtan képviselhetjük, hogy bizony mások a felelősök a sorsunkért. S nyugodtan szó nélkül hagyhatjuk azt az elmélkedést, amely kizárólag saját felelősségünket piszkálta meg. Nem érdemes teológiai síkon mozogni. Ezen a síkon mindig mi vagyunk a felelősök. Politikai síkon érdemes mozognunk: itt mindig hárríthatjuk a felelősséget teljes mértékben – a túloldalra. Még nem volt kormány, amely elvállalta volna, hogy ő az oka a csatavesztésnek. (Angliát még soha sem győzték le igazságos csatában – mondhatja G.B. Shaw az angol káplánnal a Szent Johanna c. drámájában.) Még nem volt párt, amely elvállta volna, hogy ő az oka a bajnak. Ez rendre az ellenzék szakmája! Teljes mértékben!!!

Menjünk vissza az életfilmhez! Az első kocka az volt, hogy csak egy kislány van a világon. A következő kocka: jönnek a gyerekek, s akik rátaláltak egymásra, minden energiájukat-szeretetüket azokra a drága és bűdös kölkökre fordítják. Újabb kocka: a gyerekek felnőnek, s akik rátaláltak egymásra, gondozzák az időközben elgyengülő nagypapákat s nagymamákat, azaz saját szüleiket – egészen a temetőig, no meg mellékesen ringatják az unokákat. Az utolsó kocka: az egymásra találókat a saját gyerekeik gondozzák egész a temetőig... s megint előről. Mit akarok ezzel mondani? Csak azt, hogy szent családok nélkül nincs szentnemzet, s hogy szent nemzetek csinálják meg az Isten országát. A politikusok emelik és süllyeszti az életszínvonalat. Ha háborút csinálnak, akkor süllyeszti azt a bányászbéka feneke alá. De jó, hogy '44-ben is jó hideg volt. Baltával faraghattuk az elhullott lovakat, s igen boldogok voltunk életszínvonalunk emelkedésének; annak, hogy nem haltunk éhen.

De akármit is tesznek az urak, a mondott filmet lehet pergetni. Ha pergetjük, csinálhatnak a politikusok akármit. Ezt a pergetést ugyanis lehet pergetni akármilyen alacsony GDP mellett is. S minden arra látszik mutatni, hogy bizonyos GDP szint felett már nem sikerül pergetni. Senki sem akadályoz a pergetésben, csak éppen nem akarjuk pergetni. Egy családban, melyet nagyon jól ismerek, pillanatnyilag hat gyermek van húsz és harminc között. Barátjuk van, kedvesük van, gyerekük nincs. Oly korban vannak, amikor egy rendes cigánylány már leszülte a maga öt gyermekét. Ők nem érnek rá az ilyesmire. Az egyik a második, a másik a harmadik diplomáját szerzi. Házasság, gyerekvállalás – ilyesmire nem érnek rá, nem is érdekli őket, egyébbel vannak elfoglalva. Házasság, család, gyerek nélkül nincs se társadalom, se nemzet! Ezt annyira tudja mindenki, aki nem gyenge elméjű, hogy említeni is felesleges. Halálra ítéli nemzetét. Tudva és akarva. Na és?!

Azért rendelem el szentnemzet ünnepét, mielőst pápa leszek, hogy a szentmisébe egy könyörgést szerkesszek. Már meg is van: *Könyörögjünk!* Istenünk, te nem versz bottal, s minden nemzet azzal pusztítja ki önmagát, hogy családalapítás helyett csak paráználkodik. Tekints a leggazdagabbakra, azaz főleg a keresztény nemzetekre, s adj erőt nekik, hogy bűneikből megtérjenek/megtérjünk, s az élet továbbadásának szent kötelességét le ne dobják/dobjuk magukról. A mi Urunk Jézus Krisztus által, aki veled él és szolgálva szeret. Mindörökkön örökké. Amen.

Városmajor, 2002. december 27.

Kaptam egy hazánknak-egyházainknak-akárkinek szóló levelet Endreffy Zoltántól; *Hívő értelmiségiek* írták, s kérte, hogy én is aláírjam. Göncz Árpád és sokan mások már aláírták. Ezt válaszoltam.

Kedves Zoli! A *Hívő értelmiségieknek* II. levelük megfogalmazása előtt talán jó lett volna kitisztázniok, hogy mit hisznek, mert én biztosan másban hiszek, mint amit a levél hitükről

elárul. Nem igen tudom hitüket szétválasztani attól, amit a kormányon levő pártok is vallanak. Hitbeli különbözésünk azonban megengedi, hogy *az önvizsgálatnak ki kellene terjednie a közelmúlt három korszakára. Elsőül a vészorszakra.*

Nem akarok én is antiszemitának minősülni, ezért a nürnbergi törvények szerint zsidónak minősülő magyar barátomat, György Lajost idézem: *Holokauszt. Akik kitervelték, végrehajtották – hol vannak már? Németországban olyan szellemiségek igyekeztek egy nép nevében meggyónni és megismételhetetlenné tenni, mint Böll,... nálunk Magyarországon Sántha Ferenc, Pilinszky János és még oly sokan mások. Működik azonban egy holokauszt-üzletág. Megkérdem: a Don-kanyar áldozatainak családja kitől kapott kárpótlást?... Gondolják végig mindezt. Hogy ne legyen újabb holokauszt.* (A zsidók történelemleckéjéről – másként, *Érted Vagyok* 2002. december)

A II. világháborúban másfélmillió magyar pusztult el: háborúban, bombázásban, hadifogságban, népirtásban – Auschwitzban és Bácsbezdánban. Közülük a nemzsidó-magyarok is, a zsidó-magyarok is – mind magyarok meg emberek voltak. Megkérdem már a levelet író *hívő értelmiségieket*, hogy kinek hisznek? Ha netalán Jézusnak hinnének, akkor mindegy, hogy kit gyilkolunk. Bánják meg tehát, hogy beléptek a minap a Natoba, hogy bevonultak '68-ban Dubcek ellen, hogy korábban beléptek a Varsói Szerződésbe, hogy akasztottak a Köztársaságtéren '56-ban, hogy hadat üzentek '41-ben a félvilágnak. Nem értem ezt a szelektálást múltunk gyilkolásai között. Bánják meg, mert a kardnak a hüvelyben van a helye, mert megragadódik kard által pusztulnak el, s mert csak a szelídek öröklik a földet – ha Jézusnak hisznek. A Héber Biblia szerint hihetsz, kedves Zolikám abban is, hogy ki kell irtani minden *falravizelőt* Kánaán földjén – ahogy irtják is őket a Héber biblia alapján álló és nem álló értelmiségiek és nem-értelmiségiek... Nekem jogom ezek ellen is tiltakozni, mert a minden gyilkosság ellen tiltakozó Jézusnak híve és Őbenne megkeresztelt ember vagyok – rabként, segédmunkásként, nyugdíjasként, egyházfelekezetemtől elvetettként, és színleg visszafogadottként. Ezért nekem fáj a kiontott embervér, ha zsidóé s ha zsidó ontja. Ebből a hitből kicsit más perspektíva nyílik, mint a levelet író hívőkéből.

A 2. korszakban volt az elvtársak holokausztja. Ezreket végeztek ki, százezreket tettek lakat alá, s egy egész nemzet félt, hogy az éjszaka elviszi őket az államvédelmi hatóság. A hatóság erejét a szovjet és a magyar Párt közösen biztosította. Az egész állampárti gépezet-szervezet egykori aktív részesei adják a mai politikai hatalom aktív részeseit is. És nem söpri el őket a nemzeti és egyházi felháborodás haragja! Ugyan miért? Alighanem mert mindenki sáros – talán csak a segédmunkásokat és a takarítónőket kivéve. Az egyházfelekezetek vezetői sem óhajtanak átvilágítást, mert mit világítsanak át? **Együtt hordták a nap terhet s melegét az állam- és pártapparátus tagjaival.** Akik nem hordták, azokkal meg elbántak. Ezt sem kell átvilágítani. Ma is rendszer-idegenek. Egyházfelekezetükben is. Köztudottan. Az egyházi hierarchia pedig az ilyen gennyes dolgokat nem engedi megvizsgálni száz évnél hamarabb – sokszázados bölcsessége alapján. Ettől persze a *hívő értelmiségiek* követelhetik a vizsgálatot, ha sok idejük van, s ha ők sem sárosak. Száz év múlva eredményes lesz követelésük. Az állam el nem rendeli. Érthető. Koalíció volt állam és egyház között – a Párt és az Isten nagyobb dicsőségére. Ma sem akarják megtagadni létrehozóik. (A dokumentumokat megjelentettem két éve a *Népszabadságban*.)

Jézus pedig nem kívánta a főpapok, írástudók és vének átvilágítását. Nem voltak illúziói. Biztos volt benne, hogy kivétel nélkül halálára szavaz a nagytanács. Úgy is lett. Holló se károgott utána. Nem világította át, ami tökéletesen átvilágított volt. Ezt követelni aligha több mint papíros-piszkítás.

Az 1. korszakban pedig folyik a jóvátehetetlen holokauszt: a magyar nemzet még ebben században eltűnhetik a térképről. Ez az, amiről nem beszélnek a kormányok és nem beszélnek az egyházfelekezetek. Még az újságok sem. Mennyit fogytunk létszámban? Mennyi magyar vándorolt be az utódállamokból s nem magyar akárhonnan? Milyen a romák szaporodási

aránya, és milyen a nem-romáké? Három diplomával s három nyelvvizsgával is fennmarad a magyar meg a nem-magyar, vagy még gyereket is kell szülni, szoptatni, nevelni? Gyereket is szülni, GDP-t is növelni – biztosan lehet. De úgy látszik, mi, magyarok nem értünk hozzá. Kinek fáj ez? Mi? Az, hogyha minket is elfű az idők zivatarja, nem lesz az Istennek soha több magyarja! – Testvéri szeretettel...

Városmajor, 2002. december 30.

Pocsékul éreztem magam tegnap. Átaludtam félnapot. Megállapítottam, hogy az adyligeti szentsalád-ünnepre három nappal ezelőtt megírt prédikációm használhatatlan és érthetetlen. Félig kóvályogva ültem be félhatkor Ákos kocsijába azzal a gondolattal, hogy beszélek majd, ahogy tudok: a szív bőségéből. Már volt hogy sikerült. Most aligha. A széphalmiakból összesen három árva lélek jött el. Összeszámolom már, hogy hányan voltunk: Tamásék 2, Jánosék 2 és a másfél éves Lehel, Györgyiék 3, a kántor s a pap – 2, összesen 13 személy. Jó, hogy nem vagyok babonás. Mért jó? Mert e nélkül is tizenhárman vagyunk.

Ha én nem is, de Lehel nagyot alakított. A templomot eddig is birtokába vette már, de most előre lépett. Lépett egyet felfelé is – a szentélybe, s próbálgatta, hogy mit tehet és mit nem. Semmiben sem akadályoztam, s így olcsón megúsztuk: aláállt a szembemiséző oltárnak. Másfelől apja elfelejtett kekszet hozni, amit az én dolgom odaadni Lehelnek, amikor ő is beáll az áldozók sorába. Most is beállt, de csak megsimogattam az arcocskáját. Nem értette a dolgot. Hát ezt igyekeztem rendbe tenni. Az áldoztatás befejeztével bementem a sekrestyébe, kerestem egy nagyostyát, azt kettőtörtem, s kivittem Lehelnek. Nem kapta be, mint a kekszet. Maga elé tette, s liturgikus mozdulatokat igyekezett végezni körülötte. A mise végén még mindig a kezében volt.

Egy ilyen Lehel-féle téblábolásnak kiszámíthatatlan hatásai lehetnek. Szüleim mesélték, hogy Lili néni (anyám kisebbik húga) esküvőjén már én is ott álltam szüleimmel a szentélyben – három évesen. Apám, sajnos, engem nem hagyott randalírozni (nyelvújítok: lehelezni), pedig alighanem elértem Lehel szintjét: mindenképpen csengetni akartam. Emlegették is később, mint a papi hivatás korai jelentkezését: *E fiúból pap lesz, akárki meglátja!* – Mise után, a templomból kimenet, el is meséltem egyikünknek, milyen nagy jövőndő jók miatt vagyok ilyen nagy barátja Lehelnek. Hátha belőle lesz a folytatás?! Akinek mondom, az meg arról számol be, hogy... nem mondom tovább. Csak annyit mondtam, hogy naponként szeretnék imádkozni azért, hogy Isten befejezze azt, amit a fiában elkezdett.

Reggelre kihevertem tegnapi gyengélkedésemet. Alighanem a meleg-front okozta siralmas állapotom. S hozzáülhetek végre a Napló írásához... – a 30. füzetrel még sehogy se vagyok, pedig lapzártáig nincs már egy hetem sem. De ott van az íróasztalomon a tegnapi postából két levél, amiket nem a papírkosárba, nem is rendeltetési helyükre tettem, ahol megtalálom őket, hanem az asztalra tettem, mert illenék válaszolni rájuk. Tettem. El is ment vele a fél délelőtt. Két kis levéllel? Igen, mert amióta Naplót írok, tudom, hogy mívesen kell a levelet is írni. A levélolvasó is ember, ha csak egyetlenegy is. Nemcsak százakért, ezrekért illik mívesen fogalmazni, egyetlen olvasó gyönyörűségéért is érdemes. Így nő az olvasó közönség. Elmondják egymásnak: Írj te is neki, rendeseket válaszol. Jaj nekem! Míves levelek 43 kötetben, miként a Hang-kötetek. Nem is volna olyan rossz!

Városmajor, 2002. december 31.

Újévi prédikáció

A liturgiában a B-év indult el adventkor. S a kis misekönyvemben a mai mise végén egy elmélkedést találok Joseph Dirnbecktől és Martin Gutl-tól. Tiszteletbeli Bokor-tagságra javasolom érte mindkettőt. Gutl ismeretlen számomra, de Dirnbeck nevét jól ismerem a Kirche Intern folyóiratból. A szerkesztő, Schermann Rudi – barátja a Bokornak, s igaz ember: öreg harcosa annak, hogy az egyház inkább Jézusra emlékeztessen...

Vége valaki azt mondja: „Boldogok a szegények!”

nem pedig: Akinek pénze van, az a boldog!

Vége valaki azt mondja: „Szeresd az ellenségeidet!”

nem pedig: Le a vetélytársakkal!

Vége valaki azt mondja: „Boldogok vagytok, ha üldöznek!”

nem pedig: Alkalmazkodjatok minden helyzethez!

Vége valaki azt mondja: „Az első legyen mindenkinek a szolgálja!”

nem pedig: Mutasd meg, ki vagy!

Vége valaki azt mondja: „Mit használ, ha megnyerjük az egész világot?”

nem pedig: Fő dolog az előbbrejutás!

Vége valaki azt mondja: „Aki bennem hisz, annak örök élete lesz!”

nem pedig: Aki meghalt, az meghalt!

A mai nap – a polgári év kezdete, de ezt nem ünnepli a liturgia. Századokon keresztül Jézus körülmételésének ünnepe volt a mai nap. Századok óta mind a mai napig karácsony nyolcada ez a nap, azaz nyolc napig ünnepli a liturgia a gyermek születését. Egypár év óta, a zsinat óta, pedig Mária-ünnep is: *az Istenanya ünnepe*. Talán azért is, mert anyai szívében megőrizte a karácsonyi történeteket, hogy azokat – ki tudja kiknek a közvetítésével s jó nyolcvan évvel később – Lukács az evangéliumába foglalhassa. Jó lenne egy olyan új polgári évet kezdeni, melyben volna egy Marhaság-hegy, s oda kihordanók azt, ami a *pedigek* után következik. Soroljam? Teszem: *Akinek pénze van, az a boldog! Le a vetélytársakkal! Alkalmazkodjatok minden helyzethez! Mutasd meg, ki vagy! Fő dolog az előbbrejutás! Aki meghalt, az meghalt.* Meg még az egyéb ilyen nagyokosságokat is.

Egy különös hírre hívta fel figyelmem a *Népszabadság* karácsonyi száma. Tanács István írta, s a címe: *Az Isten csendje*. Így indít: *Az Isten elfordult az emberiségtől. Nem mutatkozik meg, bezárkózik a mennyekbe* – mondta keserűen II. János Pál pápa az advent idején tartott nyilvános audiencián. *Elég tragédia, hogy földünket háborúk és éhínség borítják el, de a kardon és éhségen túl van nagyobb tragédia is: az Isten csöndje. Azzal, hogy az Úr kiábrándultan elfordult az emberektől és közömbösen szemléli, mi történik a Földön, megfosztja az emberiséget a békétől és az üdvösségtől.* Eddig az idézet, majd Tanács István kommentárja következik: Egy megfáradt öregember mondja ezeket a keserű szavakat. A pápa csalódottságát az okozza, hogy a kapitalizmus mindent elborító világi hatalmával szembeni harcban nem sikerült áttörést elérnie. S ezzel zárja a figyelemreméltó cikket Tanács István: Belülről, úgy látszik, most nem lehet a viszonyokat gyökeresen megváltoztatni. Az Úr pedig bezárkózott a mennyekbe, hiába szólongatja őt földi helytartója.

Megköszönöm a riporternek, hogy a *Corriere della Sera*-t olvasva, kiszúrta a jelentést erről az adventi pápai audienciáról, s így én is tudomást vehetek róla. Az is lehet, hogy már minden hazai katolikus folyóirat rojtosra beszélte száját az audiencia anyagáról, csak az én lakásom falain nem tudott még keresztülhatolni híre. Akárhogyan is van, a kapott eligazítás nyomán inkább a pápát elemezném, mert őt jobban ismerem, mint a *Népszabadság* riporterét.

Első magyarországi látogatása alkalmával írtam egy terjedelmes dolgozatot a pápáról – megrendelésre (*A lengyel pápa* in: *Örököljük a Földet?* Bp. 1991). Ezenfelül nem írtam róla. Most akkor miért? Mert most szól – számomra legalább is – először *nem vonalban*. Most szól úgy, ahogy a pápák nemigen szoktak. Amikor egy pápa vonalban beszél, akkor nem tudom, hogy mit gondol. De amikor másként beszél, akkor minden okom megvan, hogy ezt gondoljam: most nem a hivatalából következő brosúrárt mondja, hanem azt, amit gondol, ő maga. S rettenetes belső feszítéssel törhet fel benne a gondolat. Akkorával, hogy kénytelen kimondani akkor is, ha nem vonalban beszél, ahogyan a pápák nemigen szoktak, s amiért a kúria nem is igen szokott pápájának hálás lenni.

Tudunk még analizálni? Jó harminc éve még tudtunk. Próbáljuk a névszó-analízist!

Minden megállapításunk eleje: **az I s t e n a z =**

1. akinek csendje van
2. aki tud elfordulni is
3. aki a jelenben elfordult az emberiségtől
4. aki tud meg nem mutatkozni
5. aki a jelenben már nem mutatkozik meg az emberek számára
6. aki rendelkezik a mennyekkel, mely különbözik a mi világunktól
7. aki be tud zárkózni a mennyekbe
8. aki a jelenben bezárkózik a mennyekbe
9. akinek a csendje számunkra a legnagyobb tragédia
10. akinek a csendje számunkra nagyobb tragédia, mint háborúk és éhínség
11. – nagyobb, mint kard és éhség
12. aki lehet kiábrándult is
13. aki pillanatnyilag a kiábrándultság állapotában van
14. aki kiábrándultságának következtében fordult el az emberektől
15. aki tud szemlélni-szemlélni
16. aki tud bennünket érdeklődéssel is, közömbösen is szemlélni
17. aki a jelenben közömbösen szemléli, hogy mi történik a Földön
18. aki el tud venni tőlünk egyet és mást
19. aki meg tud fosztani bennünket olyasmiktól, amiket nagyra értékelünk
20. aki el tudja venni tőlünk a békét
21. aki el tudja venni tőlünk az üdvösséget
22. aki meg tud fosztani bennünket attól, ami nekünk legfontosabbnak látszhatik
23. aki meg is foszt bennünket attól, ami a földi életünkben a legfontosabb
24. aki meg is foszt bennünket attól, ami odaáti örök életünkben a legfontosabb
25. aki meg is foszt bennünket az örök élettől, ami az üdvösség.

Az analízis kiegészítése a Tanács János ajkán levő anyag alapján:

26. akinek van földi helytartója
27. akit olykor hiába szólítgat földi helytartója
28. akinek a helytartója megfáradt öregember
29. akinek a helytartója pillanatnyilag keserűen beszél
30. – keserűen, mert a helytartó a kapitalizmus hatalmával szemben tehetetlen.

Szintézis-kísérlet:

Ez az isten függvénye a maga földi helytartójának. Ha a földi helytartó öreg, megfáradt, keserű, és nem tud megbirkózni a kapitalizmus hatalmával, akkor ez az Isten – a maga teljes isteni (pápájával) azonosulásának következtében – elfordul az egész emberiségtől, bezárkózik a mennyekbe, megszűnik számunkra létezni – mert ez az Isten csendjének a jelentéstartalma! –, kiábrándul belőlünk, érdektelenül és közömbösen nem is néz már arra, hogy mit csinálunk a Földön. Sőt mi több, Arany szőlősgazdáját utánozza:

*És engem akkor oly érzés fogott el... / A szőlősgazda is, az egyszeri,
Magánkívu s örvöngve kacagott fel, / Látván, hogy szőlejét jég veri,
Dorongot ő is hirtelen kapott fel / Paskolni kezdé, hullván könnyei:*

„No hát, no” így kiált fel, „én uram-isten! / Csak rajta! hadd lám. mire megyünk ketten!”

Nem elég, hogy az emberiség a kapitalizmustól vezérelve tönkre teszi maga számára a békét, s szívtelenségével elzárja magát az üdvtől...? Nem elég! Még az Isten is beáll a tönkretevők közé, s az egyszeri szőlősgazda nyomán dorongra kap, maga is megfoszt bennünket a békétől idelent, s az üdvtől odaát.

Ez az isten nemcsak függvénye a maga földi helytartójának, hanem úr is. Mit akarok ezzel mondani? Csak azt, hogy *ez az isten nem apa és nem anya*. Ki látott már olyat, hogy egy édesapa, egy édesanya így viselkednék, ahogy ez az Isten. Hátha a gyerek nem tud játszani, megtanítja. Ha egy gyerek nem tud tanulni, leül s megpróbál együtttanulni vele. Apa és anya

sohasem sértődik meg a gyerekére. Egyáltalán – micsoda bolondság megsértődni, hiszen mindig annak rosszabb, aki megsértett.

Az ember játssza a maga szerencsétlen játékát: engedelmeskedtetni akar másokat, többet akar birtokolni, mint a másik, s agyba-főbe veri a többit, ha nem tesz úgy, ahogy akarná. Hát ennek az a vége, hogy se béke, se üdv. De az, hogy az Isten bezárkózik a mennybe, s maga fosztja meg az embert a békétől és az üdvtől – ez a teljes képtelenség. Nem is tudja megtenni. Hiszen Ő maga a Békesség és az Üdv. Miért? Azért, mert nem ismeri az engedelmeskedtetést, hanem mindenkinek szabadságot ad: tegye, amit a szíve diktál. Mert nem ismeri a többet birtokolni akarást, hiszen a Szentháromságban közbirtokosság van: az, hogy ami az enyém, az a tiéd is; s ami a tiéd, az az enyém is, mert ott sohasem *űlt el a miénk nevezet*. Miért maga a béke és az üdv az az Isten, aki van? Mert nem ismeri a verekedést, mert nincs puskája, nincs atombombája, nincs 12 légiója. Megmutatta akkor, amikor hagyta, hogy a főpap elveszejtse az Isten Fiát.

Ha nem húz a csikó, nem húz a csikó. De meg kell nézni, hogy mitől nem húz. Én azt hiszem attól nem húz, hogy nem jó istállóba járatják. Olyan istállóba kellene járatni, amelyben tilos a parancsolgatás, tilos a többet birtokolni akarás és tilos a verekedés. Sajnos, sajnos, a római katolikus iskola nem ilyen iskola A Bokor iskola ilyen iskola-e?

Ha élünk még, azért élünk, mert ilyen kérdéseket meg tudunk fogalmazni. S akkor halunk meg véglegesen, amikor az ilyen kérdések megfogalmazásáért büntetéspénzt szabunk ki. Ha eljutnánk ide, akkor én is elmélkednék egyet az audienciámon, melyet a kutyabagosi népnek adnék. Arról, hogy az Isten nagyon nagy bajban van. Volt neki egy egyetlen szeretett bokra. S ez a bokor beadta a kulcsot. S Isten nem tud meglenni remény és bokor nélkül. Nem vállalnák el véletlenül a kutyabagosiak, hogy bokorrá lesznek? Megtarthatnák a nevüket: ők lennének a kutyabagosi bokor.

Nem lehetne megspórolni ezt az audiencát? Rajtunk fordul...

31. Gyémántmisés napló

2003. január 1 – február 1.

Városmajor, 2003. január 2.

Elsején találkoztunk délután ötkor a Bokor-portán, s elmondtam ott azt a beszédet, amelyet hozott már a múlt havi, a 30-as Napló. A munkaév pedig másnap a *Búvárok-portán* indult. *Jézus hatására az emberiség előbbre jutott-e a maga Isten felé vezető útján?* – ebben a témában állapodtunk meg az óévben. Ezt kellett megbeszelnünk az újév első szemináriumán. Hát megbeszéltük, mégpedig úgy, hogy M..... hitet tett ezóterizmusa mellett. Hogy mit is válaszolt témánkra, az nem maradt meg bennem. Csak a hite. Bizonyára válaszolt a témára is, de én figyelni nem tudtam másra, csak tömény és meghatározó erővel rám zúduló hitére. A hite. Nem a tudása. Csupa olyan dolgot mondott el előadásában, amelyet sem igazolni, sem cáfolni nem lehet. Nem tudom cáfolni, amiket mondott. S csak remélem, hogy M..... is tudja, hogy nincs mód igazolni valamit is azokból, amiket elmondt.

Le voltam hangolva. Amikor olyan erők jelennek meg, amelyekkel szemben tehetetlennek érzem magam, akkor jut eszembe: **mese ellen minden káros.** Egy Ady-versből való, amelyet ha elmondok, mindig bőghetnékem van. Az is igaz, hogy akkor veszem elő, amikor bőghetnékem van.

Bajban van a messze város, Gyürkőzni kell a halállal: Gyürkőzz, János, s rohanj, János.

Királyfiak s nagy leventék, Ha palástjukat ott-hagyták: Rohanj, ha rongy is a mentéd.

Mesebeli király-lyánnal Hogyha akarsz találkozni: Hadakozzál a Sárkánnyal.

Csak a mese s csak az átok Tartott eddig így-úgy is még S jók e csakok és csalások.

Így csináltad ezt már régen, Van egy kis tapasztalásod Csalatásban és fenében.

De csinálod, mert csinálod, De csináld, mert erre lettél, S ha már álltad, hát kiállod.

Vagy nem állod s megbénultan Gunnyasztani fogsz, ha merhetsz, Öreg bűnödön, a Multon.

Kellesz a nagy arénára Akkor is, ha életednek Életed lesz majd az ára.

Ha már egyszer idegenbe, Valamikor ide bujtál, Rohanj jól kimelegedve.

A király-lyány: mese, János, De nincs előbb a mesénél S mese ellen minden káros.

Bajban van a messze város, Gyürkőzni kell a Halállal: Gyürkőzz, János, rohanj, János.

(Ady, A mesebeli János)

Meg kell magyaráznom, hogy mért hatott rám így M..... hite. Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy legény. Elhitte, hogy Jézus – a megváltó. Kit váltott meg ez a Jézus? Hát minket, embereket. S mitől váltott meg? Hát a minket végtelenül szerető Isten, a Teremtő haragjától! Mért haragudott úgy ránk, ha végtelenül szeret minket? Mert Ádám s Éva evett a fáról. Hogyan váltott meg? Hát úgy, hogy elküldte közénk a maga örök isteni Fiát – emberi formában. Ez a megváltás? Dehogyan is, ez még csak a kezdete. Hanem a folytatás: az, hogy Kaifás megölette a Fiút, a Fiú pedig ezt a kényszerű halálát felajánlotta Atyjának ajándécul. Ajánlott ajándécul, cserébe azért, hogy ne haragudjon többé reánk, s nyissa ki a Mennysország kapuját, amelyet bezárt, amikor Ádám s Éva evett a fa gyümölcséből. Érted ezt komám? Annyira szeretett minket, hogy elküldte értünk a Fiát, bár tudta, hogy ezzel halálra adja őt. A Fia meg annyira szerette az Atyát, hogy kitalált valamit, amiért Kaifás kénytelen volt halálra ítélni őt. De ezzel az isten-gyilkossággal a legnagyobb jót követte el Kaifás – Jézusnak is, nekünk is, még az Atyaistennek is. Miért? Hát csak azért, mert ő tette lehetővé, hogy meg legyünk váltva, s kinyíljon a mennyország, hogy ember és Isten összebéküljön.

Hogy hihette el mindezt a legény? Úgy, hogy katolikus keresztény volt, s megtanulta, hogy egyháza abszolút biztosan tudja az igazságot, ami benne van a szentírásban és a szenthagyományban. S maga a Szentlélek Úristen vezeti az egyházat, hogy a szentírást és a szenthagyományt mindig jól magyarázza; úgy, hogy a csalihatatlan igazság útjáról le ne térjen. Aztán egyszer elővette a legény a szentírást, s megtudta belőle, hogy legalábbis Jézus szerint mindebből semmi sem igaz. Hogy Jézus valami másért jött. Azért, hogy rend legyen a

világban. Megváltás pedig akkor van, ha eltanuljuk az Istentől, hogy szeressük egymást. A legény írt hat vastag könyvet is arról, hogy a fenti meséből Jézus semmit sem tanított, csak a megváltó szeretetet tanította. S boldogan barátkozott azokkal, akik megismerték és megszerették az evangéliumok lapjairól megismerhető valóságos Jézust.

Így ment el a legény január 2-án a *Buvárok-portára*, s megtudta, hogy mese ellen minden káros. Mondhat Jézus akármit, mi ragaszkodunk valami meséhez. Miért? Mert amíg mese van, addig nem kell csinálni semmit. Amíg mese van, addig tékozolhatjuk az életünket. Amíg mese van, küldhetjük az első világháborúba Jánost, hogy a végén hatmillió szerb, oláh és tót kétszer akkorát hasítson ki hazánkból magának, mint amennyi a tízmillió magyarnak jut. Csak bőgni tudok. Amíg mese van, addig lehet atombombát gyártani, s elibe dolgozni a biológiai és a nukleáris katasztrófának. Amíg mese van, addig a vallás átsegíthet egy szép mesevilágba, amelyikben igazában nem kell törődnünk azzal, hogy Jézus hatására előbbre ment-e a világ vagy sem.

A legény is kockára teheti az életét. Elmondhatja barátainak, hogy Isten az eszünk s a szívünk útján elmondja mindegyikünknek, hogy mit kell tudnunk az üdvösségről és mit kell tennünk érte. Ezért az elmondásért az ügyész halált kér fejére, másfelől a pápára hivatkozva eltiltják a templomi szolgálattól. Nincs ebben semmi különös. Jézus is így akarta: **Ahol én vagyok, ott lesz/legyen a szolgám is!** (Jn 12,26) De minek voltál Jézus te is ott, ahol voltál? S minek legyen még bárki más is? Úgyis hiába!!! Mert nem az kell, amiről beszéltél, hanem a m e s e ! S nincs előbb a mesénél, és mese ellen minden káros.

*Sósabbak itt a könnyek / S a fájdalmak is mások,
Ezerszer Messiások / A magyar Messiások.
Ezerszer is meghalnak / S üdvé nincsen a keresztnél,
Mert semmit se tehetek, / Óh, semmit se tehettek.*
(Ady, A magyar Messiások)

Városmajor, 2003. január 3.

Mindazonáltal én is elkészítettem kisdéd dolgozatomat a január 2-i találkozóra, csak képtelen voltam felolvasni. A hidrának száz feje van. Hiába vágok le egyet, kettő nő helyébe. De hát ide teszem, ha már megírtam.

A *Corriere della sera* (egy olasz napilap) jelentése szerint adventi audienciáján a pápa kiborult. Nem a mi kérdésünkre válaszolt ugyan, de oda nyilatkozott, hogy az emberiség nem tud megbirkózni a kapitalizmus áldásaival; olyannyira, hogy Isten visszavonult és közömbösen nézi, hogy mit csinálunk. *Beállt az Isten csendje a világban – a legnagyobb tragédia.* Jézus is mondott ilyesfélét – a kereszten: *Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?* Mindig ide futnak ki a dolgok. Isten vagy inkább az Isten emberei nem találják helyüket a világban.

A vallások nosztrifikálódnak a különböző politikai rendszerekben. A kezdeti üldöztetést felváltja az elfogadás, a hatalommegosztás a kettő között, s a végeredmény, hogy mennek a falnak mindketten és együtt. A kapitalizmus még nem látja világosan, hogy megy a falnak, de a pápa már látja, hogy nincs út előre. Persze az Atya nem hagyja el Jézust, csak engedi, hogy a Kaifás-Heródes-Pilátus színtársulat színre lépjen. Ma sem az Isten vonul vissza, hanem az állam (és minden szövetségese: a vallás is) parancsolja az Isten embereit kuckóba, vagy bírja rá a vallás képviselőit, hogy verjék ők is a kapitalista tam-tamot. Az állam pedig, a tőkés akaratok végrehajtó gépezete fennen hirdeti, hogy micsoda csodálatos világ felé haladunk, amelyben hulladék, oltás, klónozás, minden a helyére kerül... Amíg el nem sülyed az egész krafliverk.

Előbbre vagyunk-e, mint kétezer éve? Előbbre-e, mint mondjuk, Jézus életében – nagypéntek táján? Akkor hol tartottunk? A zsidó világ, a görög-római világ, a limeseken túli barbár világ, s a barbárokon túli buddhista, Lao-ce-, Kon-fu-cse-féle világ, s az ezeken is túli indiai védikus olyan volt, amilyen. Már a barbárt sem ismertük, a többiről aztán sejtésünk sem

volt, de Galileában-Júdeában élt egy ember, akiknek rend volt a fejében és a szívében. Jézus tudta, hogy mi a világosság, s mi a sötétség, s az utóbbit nem tűrte meg sem a fejében, sem a szívében. Tudta, hogy mitől lesz rend a világban. Ma aligha van ilyen ember. S ha volna is olyan, aki tudná, hogy mitől lesz rend a világban, van-e tanítványi köre? Jézusnak volt, és e tanítványi kör – mellette nevelődve sem értett sokat az egészből – olyan lelkes volt és annyira szerette Jézust, hogy feltétlenül meg akarta valósítani, amiről beszélt nekik. Mikor magukra maradnak, fogalmuk sincs, hogy hogyan fog mindez megvalósulni, s éppen ezért – leülnek zsonglázni? Nem. Leülnek imádkozni, s egyszer csak hirtelen-váratlan történik valami, s ők a nagy nyilvánosság előtt bizonyosságot tesznek Jézusról, aki tudta a megoldásokat. S már viszik is őket a börtönben, verik és megkövezik-lefejezik őket.

Rendre visszaáll a rendetlen rend kora. Akad olykor, aki ellene mond a *pokolba-bomlavaromolva* történeteknek. Annak, **ami van: Contradicitur**. Vagy ahogy Ady írta: *Eb ura fakó, Ugocsa non coronat*. De mindez csak egy kis történelmi irritáció. S ez is nagy ritkán. A mozsárba bedobott kő nagyot cuppan, majd egy-két percig még gyűrűzik a víz. Aztán minden le- és megáll, mintha semmi sem történt volna. Ennyi lenne a történelem?

Talán több, mert ahol rend van a fejben és a szívben, ott van előre. Ahol négy-öt magyar összehajol, és nem hazudik – ott hasad a hajnal. Ahol nem akarok semmit, csak azt, hogy engem békén hagyjanak, ott viszont nincs előre. Ahol valakik összehajolnak megállapítani, hogy kiket kell felszámolni, ott sincs előre. Előre csak ott van, ahol az a gond, hogyan lehetne gyarapodni – de mindnyájunknak. De hol, s kiknél gond ez? Egy nagyon-nagyon szűk kis csapatnál.

Ment-é előbbre a világ? Igen! Megszűnt a rabszolgaság. Nem húzzák az embert deresre. Most meg választhatunk. Orbánt vagy Medgyesit.

De! A rabszolga nem volt hajléktalan. Akit deresre húztak, az sem. S ma a legmagasabb GDP mellett is kivonulunk az életből: nem érünk rá szeretni, házasodni, gyereket nevelni. Nem látunk fantáziát benne, s kiiktatjuk magunkat az életből. A rabszolgák éltek, szerettek és szaporodtak. A deresre húzottak is.

Ergo – az emberiség darabokban temeti magát: mindig egy-egy civilizáció pusztul el. Az ember, aki szeret és gyermeket nevel – túléli a civilizációkat. Nyelvet cserél, de továbbmegy. A rabszolgák túlélnek sorsukat. Uraik belepusztulnak sorsukba.

Akkor elétor egy vad nép / Szilaj vére s erénye

És elborít, mint a tenger / Hullámi vagy fővénye

(Arany, Gondolatok, 1850).

Akkor és ott megyünk előre, amikor és ahol Jézus jelen van. Szavaink és tetteink teszik őt jelenvalóvá.

Városmajor, 2003. január 4.

Már tavaly is birkóztam a kérdéssel, hogy miért Vízkereszt a neve a mai ünnepnek –azaz hogy az újév utáni első, a karácsony utáni második vasárnapnak. Elhallgathatnám e tényközlést, s mint merő újdonságot olvashatnám fel a négy lapot, amelyet tavaly e napra írtam. Inkább bevallom, hogy már hallottatok, s csak keveset olvasok fel belőle.

Ezt olvasom a Cornides kódexben, melyet Ráskai Lea másolt 1510 körül a Margitszigeten: *viz kereszt napján imádatott urunk az pogány királyoktól*. Telegdi Miklós pedig, a későbbi pécsi püspök, az 1577-ben Nagyszombatban megjelent *Evangéliomok magyarázatja* c. könyvében ezt írja: *az mely nap görögül Epiphania, az magyarul víz kereszt*. A francia – és a latin nyelvek mind – megőrzi az ünnep eredeti, görög nevét: *Épiphanie*. A német ezt fordítja: *Erscheinung des Herrn*, azaz az Úr megjelenése lesz náluk az ünnep neve. Mindez magyarul – Vízkereszt! Miért? Hogy kerül a csizma az asztalra? A Vallástörténeti Kislexikonban ezt olvasom a mai napról: *összetett jellegű keresztény ünnep, amelynek első és fő tárgya a kis Jézus imádására Betlehembe érkező három királyok tisztelete, második vonása Jézusnak a*

megkeresztelkedése a Jordán vizében, a harmadik pedig a kánai menyegző csodája. (Mitől összetett? A napi evangélium kizárólag csak mágusokról beszél, megkeresztelésről, menyegzőről nem!)

Az általam ismert népek e gazdag választék ellenére csak arra jutottak, hogy Jézus *megjelenik* e napon a nagyvilág előtt. Szent Ágostonra figyelnek: *Nagy buzgalommal ünnepli hát e napot az egész pogányságból keletkezett egyház, mert a bölcsek is mi mások voltak, mint a pogányság első fecskéi. A pásztorok zsidók, a bölcsek pogányok... stb.* Értsd: mi, akik nem zsidók vagyunk, hanem a pogányságból lettünk, nekünk Jézus nem dec. 24-én jelenik meg. Akkor a zsidóknak jelent meg. Ezt az érvelést megette az egész művelt Nyugat. De mi nem! Ha *megjelent* Jézus, akkor előbb a zsidó pásztoroknak jelent meg. Ezért nekünk az első megjelenés a megjelenés. Akkor is, ha zsidóknak jelent meg. Mi az ünnep gazdag választékából (?) a második vonást ragadjuk meg: azt, hogy János megkeresztelte Jézust a Jordán vizében? Innen ered ünnepünk neve, a *vízkereszt*?

Ezt a magyar rendetlenséget rendbe kell tenni. A latin misekönyvben ez áll január 6-án: *Epiphania Domini*. A magyar misekönyvben pedig ezt olvassuk: *Vízkereszt*, majd alatta, de már vastag betűkkel: **Urunk megjelenése**. A 2001. adventjében megjelent direktórium, azaz misenaptár pedig – hallj csodát! – már ezt írja: **URUNK MEGJELENÉSE (VÍZKERESZT)**. Látni való: második helyre s még hozzá zárójelbe kerül már a *Vízkereszt*. A II. Vatikáni Zsinaton elrendelt liturgikus reform a január 6-át követő vasárnapkal zárja a karácsonyi ünnepkört, s ezen a vasárnapon az evangélium: Jézus megkeresztelkedése a Jordánban, s a vasárnap neve: *Urunk megkeresztelkedése*. Nem sok jövőt jósolok ezek után a *Vízkereszt-elnevezésnek*. Előbb-utóbb úgy fog járni, mint a *malaszt*. Az hogy járt? Mindenki, aki mondja a szentolvasót, így rózsafüzérezik ma már: *Üdvözlégy, Mária, kegyelemmel teljes!* Talán csak magam tartok ki a középkori hagyomány mellett: *malasztal teljes*. Jó okom van rá. Majd egy Mária-ünnepen elprédikálom.

Jó, hát nem vízkereszt! De hát miért nem Három királyok ünnepe?! Sőt, mivel Máté szövege mit sem tud királyokról, hanem csak mágusokról, miért nem a *Három mágus ünnepe*, ha már róluk szól az evangélium?! Akár király, akár mágus, de hogyan kerül ide az *epiphania*, a megjelenés? Ez a szó a négy evangéliumban egyetlenegyszer sem kerül elő, következésképpen Jézus ajkán sem található. De tizenkétszer előkerül a páli levelekben. Mégpedig a paulinákban, azaz azokban, amelyeket a második század első évtizedeiben írtak, tehát félszázaddal Pál halála után. Egy helyet ezekből jól ismerünk, mert minden karácsonykor halljuk a szentleckében: *Megjelent az Isten kegyelme... várjuk a mi boldog reménységünket, a mi nagy Istenünk és Üdvözítőnk, Jézus Krisztus dicsőségének megjelenését.*

Még egyszer hallgassuk meg a nem-zsidó Szent Ágostont: *Ismerjük hát fel a Krisztus imádására jött napkeleti bölcsekben a mi meghívásunk és hitünk kezdetét...s az igazság, amit a zsidók vakságukban nem fogadtak be, felragyogott minden nemzet számára.* A keleti keresztények január 6-án ünneplik Jézus születését. Az az igazi karácsony, amikor a (*sajnos*) zsidó Jézus találkozik a nem-zsidók képviselőivel? Ebből mi, nyugatiak kimaradtunk. S ha lehet, mi, magyarok, még inkább. Nekünk jó a karácsony, ha zsidó pásztorok találkoznak is Betlehemben Jézussal. – Ennyi a tavalyi szövegből ismétlésnek. (Némi módosításokkal, mert az ember gyereke fejlődik, s nem vallja mind azt a butaságot, amit egy évvel korábban teljes igazságnak gondolt még.)

Városmajor, 2003. január 5.

Mindez megmagyarázza, hogy miért nem vállalta a magyar nép az *Urunk megjelenése* elnevezést. De még nem magyarázza, hogy miként juthatott eszébe, hogy *Vízkeresztnek* nevezze e napot. Ezt kell megfejtetni 2003-ban!

2001-ben meg előtte, 1943-ban kétszer is jártam Erdélyben. Úgy hatvan évenként teszem ezt. Legközelebb mikor is megyek majd egy évben kétszer? Komolyra fordítva a szót, a

'43-44-es tanév karácsonyi szünetét a Beszterce vármegyei Ilva patak völgyében, a Radnai havasok aljában töltöttem, alatta a mindössze 2279 méter magas Ünő-kőnek. Akkoriban Tata városában tanítottam, s osztályfőnöke voltam a IV/A-ban Jahn Fricinek, a *Napló* buzgó olvasójának. Hogy kerültem Tatáról a Radnai havasokba? Elmondom sorban. Egy vonattal utaztam Budapestig, más vonattal Kolozsvárig, s egy harmadikkal pedig Szamosújvár, Dés, Bethlen, Naszód útvonalon Oláhszentgyörgyig. Onnan már szánnal vittek tovább az egyik faluból a másikba: Kisilvára, Nagyilvára, Kosnára.

Nem volt nekem jobb s más dolgom e téli nagy hidegben, mint oda menni? Bizony nem! Vallottam már erről egyszer az *Ópusztaszer* c. könyvemben is. Így: *Egy ízben, ötven éve, láttam az Alpokat, örültem is nekik. De szívem a besztercei havasokért, s ott az Ilva völgyéért dobog, mert Nagyilva és Kosna között csilingelő szánon utazva láttam a napsütötte havast felejthetetlenül kékek. Láttam Münchenben az Isar vizét és rácsodálkoztam. De Maros-főnél merültem meg cipőmmel a szittyóban, hogy megkeressem a forrást, s elállítsam egy pillanatra a nagy folyam folyását. Megilletődötten fedeztem fel a csíkszentdomokosi kertek alatt az Olt sötét vizét... Megint romantikázok? A víz – víz. Kémiailag igen: az egyik is H₂O, a másik is. De kardiologiailag nem. Az egyiktől hevesebben ver a szív, mint a másiktól.*

Úgy kerültem Nagyilvára, hogy Börzsei Marci meghívott. Ő ott volt? Nem, és éppen azért hívott, hogy neki ne kelljen odamennie. Marci kolozsvári piarista tanár volt. Görög-latin szakos, s amellet még szórványlelkész. Volt neki egy pár patakja Beszterce vármegyeében, s talán másutt is, ahol üres idejében, azaz két munkahét között, szombat déltől hétfő reggelig pecázhatott, azaz szórványlelkészkedhetett. Valamit mondanom kell erről a Marciról. Parasztgyerek volt, a magyar településterület nyugati végéről: mosonszentmiklósi. 1935-ben ismertem meg őt – görög órán. A mi évfolyamunkkal kezdődött hazánkban a klasszikus nyelvek alkonya – 1932-ben. Az előző évfolyam még nem választhatott. Mi – tizen négy évesen, az V/A és az V/B tanulói – választhattunk: görögöt akarunk-e négy éven keresztül, az érettségiig tanulni vagy franciát. Siralmas volt a választás eredménye. Azért voltunk valahányan görögösök is – ászok és bések együtt kitettünk egy gyenge csapatot. Ebbe került bele '35 szeptemberében négy piarista-reverendás tanuló, s köztük Márton. Kecskemétről jöttek. A Rendbe belépni 16 éves kortól fogva lehetett. Kitöltötték ezek a Kecskemétről jöttek már az ötödik-hatodik osztály után a *noviciusi* évet, s utána már reverendában tanultak e *studensek* a kecskeméti gimnázium padjaiban. '35-ben kitelt az esztendőjük Kecskeméten. Összesen négyen voltak csak már, mert a Rend felhagyott ezzel a gyakorlattal. Alighanem úgy gondolták, hogy elég éretlenek vagyunk erre a lépésre érettséggel is, nem kell elsietni a dolgokat. Menjen ez a négy utolsó Mohikán csak Pestre, ott úgy is van piarista kispapokból vagy hatvan, ellesz ott ez a négy is, s Kecskemétnek egy gonddal kevesebbje.

Marcihoz fűződik életem első jelentősebb barátsága. '36-ban érettségiztünk, ő első éves teológus lett, én meg mentem egy évre, pontosabban 366 napra Vácra *novicius*nak. Csak '37 augusztusának utolsó napjaiban találkozunk újra, amikor a noviciátust kitöltve, három nap szabadság után bevonulunk a *Kalazantinum* nevű tanárképző főiskolára. Nagyön megszentülhettem az újoncév alatt, mert Marci a folyosón mögém senderült és látva nagy buzgóságomat, hátba vágott: *Ez nem te vagy!* Mindjárt vacsora után be is vonszolt a *fejtágítóba*. A fejtágítóban egy hatod éves teológus-társunk, Gerencsér Pista ismertette Szabó Dezső augusztus-szeptemberi dupla Ludas Matyi-füzetét: *Milyen Szekfü nyílt Schittenhelm Ede sírján?* Ezzel frissiben a magyar szellemi és politikai élet közepébe kerültem, s normalizálódott szentülési folyamatom. Amikor Szekfü Gyula összeszedi a népi származékokat az egyetemen, Marci mellett én is ott feszítetek mint népi származék – komáromfüssi dédapám címén s jogán. Marci összegyűjti Mosonszentmiklós nem tudom milyen irányú folklorját, s ebből doktorál is majd az 50-es években Szabó Attilánál Kolozsvárt. De egyelőre még tanul. A rendi vezetőség azonban véget vet tanulásának. Fél évvel a lejárát előtt, '41 decemberében felszentelteti, s a második bécsi döntés következtében küldheti őt tanárnak a kolozsvári

piarista gimnáziumba. '43-ban a szórványügy címén találkozunk, s aztán jön egy húsz éves szünet. Amikor kiszabadulok a börtönből, s kapok piros útlevelet, elmegyek hozzá Görgényszentimrére. Marci ott plébános. Nem jött haza a háború végén. A mosoni Börzseiből a székelyek Börzseije lett. A falu bértámaszkodásakor nála találkozhatok egy nagy emberrel, aki előtt letérdeltem s úgy csókoltam meg a kezét – Márton Ároné volt a kéz. Marci nagyon korán elment, már negyedszázada halott.

Mindez csak kitérő. Marci életét illő módon meg kellene örökítenem. Meg is teszem, ha tudom. De most pillanatnyilag meg kell fejtenem, hogy miért mondjuk mi magyarok a vízkeresztet vízkeresztnek, amikor semmi köze a vízkeresztnek a szóban forgó ünnepnek.

Városmajor, 2003. január 6.

Az Ilva patak völgyének falvaiban is volt karácsony után második vasárnap. A misére már nem emlékezem, de a paralitugiára igen. Minden házba bementünk – osztott feladattal: a pap (én) spricceltem a spriccelővel a vizet, a kántor meg rajzolta az ajtófélfára a három keresztet, s elválasztotta őket a G, az M és a B betűkkel, melyek Gáspár, Menyhért, Boldizsár nevét hivatottak jelölni. Magyar arrafelé csak mutatóba akadt, de mindegyik román családhoz be kellett menni. Hogy mit szólt ehhez a pópa, nem tudom. Adtak pénzt, tojástart, meg inni pálinkát minden mennyiségben. Az utóbbi miatt erősen szabadkoztam, s mondtam, hogy engem még csak most, az előző télen szenteltek, s még egyben-másban gyakorlatlan vagyok. A kántor, a helyi főjegyző, az nem volt gyakorlatlan. Helytállt értem is.

Azt hiszem, itt a magyarázat. Megjelenés, megjelenés helyett inkább valami történés, történés: vízhintés meg kereszttrajzolás. Feltámadás, feltámadás – ki látta azt? Nem is nevezzük mi magyarok Jézus feltámadásának ünnepét a feltámadásról. Hanem valami foghatóról. Arról, hogy véget ért a nagybőjt, véget a paszulyevés, s magunkhoz lehet venni valami tiszteességes enni valót, Éppen ezért az ünnep számunkra a hús-vétel nagy ünnepe, s ezért is nevezzük azt – H ú s-vétnek. S ugyanezen az okon nevezzük a mai napot meg Vízkeresztnek. '43 óta kívánta-e valaki tőlem, hogy spricceljek s rajzoljak keresztet? Ferenczi Andrisék házában, amikor elkészült, harminc éve, biztosan spricceltem. A krétát talán nem használtam. De spriccelés előtt miséztünk s körbeimádkoztunk a homíliát – Bokor módra.

Komolyra fordítva a szót: alighanem Isten országát valahogy úgy kell csinálni, hogy közben nagyon jól érezzük magunkat. Mi lenne ez a mód, nem tudom. De lehetne pályázatot kiírni rá. Jézus csinált nagy vendégségeket. Mi csinálhatnánk ezen a címen nagy majálisokat? Csak azt kellene kitalálni, hogy mitől lenne a majális országba illő majális. Erre is lehetne pályázatot kiírni. Azt hiszem, ittenkörül találhatjuk okát s magyarázatát egy *paraliturgikus időszak-megnevezésnek* is. Jövő vasárnaptól kezdve majd indulnak az évközi vasárnapok. Tartanak egészen hamvazószerdáig. Ezt magyarul farsangi időszaknak hívják. Nincsen Isten Országá Nagybőjt nélkül. És farsang nélkül sincs. Milyen társadalom-megújító tartalmat lehetne adni a farsangnak? Ez is jó pályázati téma. A farsang szavunk 16. századi átvétele a középfelnémet *Fasching* szónak, melynek jelentése: *Fastnacht*, azaz a Hamvazószerda előtti éjszakára utal.

Falánk és borissza – mondták Jézusról. Miért nem bőjtölnek a tanítványaid? – kérdezték Jézust. Jézus ugyan negyven nap bőjttel kezdte a pályát, de tanítványait nem bőjtöltette. Mond ez valamit arról, hogy hogyan kell Isten országát csinálni a történelemben és történelemből? Hátha olyan az Isten Országá, amit nem lehet erőltetni?! Hátha olyan, amit csak nagyon lazán s nagyon sok jókedvvel lehet csinálni? Csak ráérő emberek képesek rá. Csak olyanok, akik nem rohannak. Különösen nem dollár után?

Most nem sietek, most nem rohanok, most nem tervezek, most nem akarok. Most nem teszek semmit sem, csak engedem, hogy szeressen az Isten...

Városmajor, 2003. január 10.

Amikor az egész nép bemelegedett, bemelegedett Jézus is – írja Lukács. Így került sor rá: azokban a napokban történt, hogy a galileai Názáretből megérkezett Jézus, és János bemelegítette őt a Jordánba – ahogy a mai nap evangélistája írja, Márk (1,9). Ha megérkezett, akkor el is indult Názáretből.

Mért indult Jézus útnak? Mért azokban a napokban indult el. Miért nem később, és mért nem hamarabb? Mért nem indult hamarabb, hiszen már harmincas éveinek közepén járt? Mire várt eddig? Csak úgy elment ő is a Jordánhoz, mint sok száz és száz derék, vallásos izraelita? Vagy tudta, hogy nem jön haza, hanem a pusztába megy és utána zászlót bont? Dehogyan tudta! Csak a vízből feljőve tudta meg, hogy ő az Atya szerelme fia, akiben az Atyának kedve telik. – Nem oda Buda! Ha hallott szót, ha nem, mindenképpen végleges jelleggel zárta be műhelyét. Nem volt gyerekember már. Mindent meggondolt és megfontolt, s azért ment, hogy a Jordánban megmerülés után zászlót bontson, stb. stb. Bármelyik változatról regény írható. De csak az egyik változat felelt meg a valóságnak. Melyik? Nem tudom. De állást fogllok az egyik mellett. S ez igaz lesz? Nem biztos. De úgy is történhetett, ahogy elmondom.

Abból indulok ki, hogy az elő századok zsinatai eldöntötték, hogy Jézus valóságos ember volt. Ha valóságos ember volt, akkor Jézus két szopás között aludt, s nem tartott a Szűzanyának előadást a Szentháromság titkairól. Hogy miként volt valóságos Isten, ha egyszer valóságos ember is volt, ennek a megfejtésére én nem vállalkozom. Helyette felmondom a hitvallást. Kiindulni valahová-valamerre viszont úgy tudok, ha valóságos embernek gondolhatom őt. Ha ez a fix pontom megvan, már tovább is mehetek. Én is valóságos ember vagyok, s ilyenként éppen magyar vagyok és római katolikus. Azért vagyok római katolikus, mert Géza és Szent István sikerrel kiirtotta őseim hitét. Aki életben akart maradni, annak katolizálnia kellett, s elhagyta azt a hitvilágot, amelyet Űgyek, meg a fia, Álmos, meg az unokája, Árpád idehozott magával messzi Keletről. Jézus pedig nem magyar volt hanem zsidó, a vallása pedig zsidó volt, mert nem volt népének, a zsidónak, Gézája meg Szent Istvánja, aki kiirtotta volna elődeiből az őseiktől áthagyományozott zsidó hitet. Így aztán Jézus kétszeresen is zsidó volt, míg mi magyarok csak egyszeresen vagyunk magyarok. Másszorosan katolikusok, luteránusok, kálvinisták, unitáriusok avagy orthodoxok vagy éppenséggel zsidók vagyunk.

Ez a kétszeresen is zsidó Jézus olvasta nemzetének irodalmát. Nem a Zalán futását olvasta, hanem József könyvét, meg Izajást. Olvasta azt is, amit hallottunk a mai szentmisében:

*Figyeljete rám, jöjjetek hozzám!
Hallgassatok rám, és élni fogtok!
Örök szövetséget kötök veletek,
mert hűséges maradok Dávidhoz.
Tanúvá tettem őt a népek között,
fejedelemmé és parancsolóvá a nemzetek fölött. (Iz. 55,3-4)*

Ezt a magyar szöveget magyarra, magyar életre-történelemre-sorsra kellene fordítani. Leszerényítve az izajási szöveg tartalmát, ez lenne a fordítás: *Nektek adom őseitek földjét, a Kárpát-medencét, a szent bérceket, amelyre felhoztam őseiteket, nektek adom mindörökre, mert ti vagytok az én népem, s én szövetséget kötöttem veletek. Ha ti megtartjátok a szövetséget, és teszitek azt, amit meghagytam nektek, hogy tegyetek, én is állom a szövetséget, mert hűség az én nevem, stb., stb.* Nem leszerényítve pedig ez lenne a fordítás: *Ti lesztek az urak Európában az összes nemzetek felett.*

Jézus akkor indult el, amikor átlátta, megértette, hogy az Isten szövetségének nem lehet a tartalma az, amiben minden zsidó reménykedik. Mert Isten nemcsak a zsidók istene, hanem minden nép Istene. Mert az Isten nem fejedelem és nem parancsoló. Ezért aztán az ő népe sem

lehet fejedelem és parancsoló. Jézus akkor indult el, amikor már rájött arra, hogy az Isten más. Milyen? Olyan, hogy *amennyivel magasabb az ég a földnél, annyival magasabbak az én utaim a ti utaitoknál, és az én gondolataim a ti gondolataitoknál* (Iz 55,9).

Akkor indult, amikor kész volt a teológiája. Mi volt ennek a teológiának a lényege? Előbb meg kell tudnom mondani, hogy mi volt annak a teológiának a lényege, amit talált, amit készen kapott s gyermekkorától kezdve tanulhatott a maga népének istenkereső hitéből. Ha egy könyvvel válaszolhatnék e kérdésre, az pontosabb lenne. Ha egy mondattal válaszolok rá, az meg sarkos lesz, de érthető. Egy mondattal válaszolok: az Isten egy szuper-úr. Arra jött rá Jézus, amit kétezer évvel később és Jézust ismerve, Weöres Sándor fogalmazott meg: *Uraktól nyüzsg a végtelen ég, szolga csak egy van, az Isten*. Isten – az abszolút anyuka, akinek van energiája minden gyerekének baját orvosolni, aki a csirke szárnyát szereti, mert a combját a gyerekének adja, s aki ha veszekednek a gyerekek egymással, mindegyiket egy sarokba állítja, amíg fel nem töltődnek Isten Szent Lelkével. Ha feltöltődtek, kijöhetnek a sarokból és játszhatnak tovább.

Minden úr-teológia abszolút fals. Jézus nem *uramistenemezett*. Apjának s apucinak szólította az Istent. Aki *él és uralkodik*, ez az Isten csak Szent Ágoston fejében született meg, a negyedik században, amikor az egyház hierarchiája már a császár lábainál hevert. Akkor, amikor már minden kész volt arra, hogy német páncélos lovagok kardjaitól mi magyarok is megtanuljuk, hogy nem a Hadúr az Úr, hanem Jézus Úr – az Úr. Amikor már minden kész volt arra, hogy őseink úr-teológiáját leválsuk egy Jézus előtti zsidó-keresztény ugyancsak úr-teológiára.

Hát ilyen sarkos eredményeket adnak az egy mondatos válaszok. Regényt kellene erről a Názáretből elindulásról írni, melyben meglódulhat a fantáziám, s elmondhatom, hogy Jézus azzal dugta fel a műhely-kulcsát az eresz alá, hogy azt onnan többet nem akarta levenni. S csak azt hallotta a vízből felmerülve, amit hallott már odahaza is. Tudta, hogy az isten apuci, akinek csak szerelmes fiai meg lányai vannak. Mert mi is ilyenek vagyunk, s az életünket is odaadnók azokért a bűdös kölkökért, a gyerekeinkért. Még magam is ilyen vagyok, akinek az egyház akarataiból nem lehetett se Lehelem, se Benedekem. De azért szeretem, akiket Isten nekem adott, közel hatvan esztendeje.

Városmajor, 2003. január 15.

A napokban Kovács Laci járt nálam, s elhozta magával Popper Péter minapi beszélgetéseit Mihancsik Zsófiával: *A tigris és a majom*. A Magyar Könyvklub igényes kiadásában, a Vallomások-sorozatban. Azért hozta el, mert a kötet első, 2001. március 13-i beszélgetésében én is szerepelek. Idézek belőle.

Elkezdték nyilvánosan kimondani olyan jelszavakat, olyan mondatokat, amelyek a gyerekkoromból visszhangoztak. Az volt az érzésem, ez tovább mehet annál, mint amit még el lehet és el kell tűrni. Ezenkívül az ég angyalai három hatást bocsátottak reám. Elmondom, hogyan történt. Még szó sem volt rendszerváltásról, de már a nyolcvanas évek végén jártunk, és én éppen Izraelben voltam előadókörúton. Tel-Avivban laktam, éjszaka nem tudtam jól aludni, csavargattam hát a rádió keresőjét, és rászaladt a Kossuthra. Ezt megírtam az Izrael könyvemben is, de azért elmondom. A Bagoly című éjszakai műsorban éppen Bulányi atya beszélt. Objektív hangon, egyáltalán nem gyűlölködve mondta a következőket: ő élete során azt tapasztalta, hogy a zsidó populáció képzetebb, jobb az áttekintő képessége, jobb szervező, mint a magyar. Ezért nem értem, mondta, ez az intelligens populáció miért nem veszi már hétszáz éve tudomásul, hogy mi nem kérünk az ő tehetségükből. Ez Magyarország, legyen rosszabb értelmiségünk, de magyar legyen. Ahogy valószínűleg Izrael sem kér a palesztinok tehetségéből. Mi, magyarok, mondta, ezt próbáljuk elérni Szent László király zsidókorlátozó törvényei óta. Tény, hogy néha megengedhetetlenül embertelen eszközökkel próbáljuk elérni, de végső soron arról van szó, hogy köszönjük szépen, nem kérünk a tehetségektől. Tudja,

egészen más ezt Tel-Avivból hallgatni, mint Pestről. Tulajdonképpen megértően fogadtam a nyilatkozatot: joga van egy embernek így látni a dolgot. Közben azonban eszembe jutott a Magyar Pszichológiai Társaság fennállásának jubileumi ünnepe, ahol is a szünetben odajött hozzám egy keresztény barátom, és azt mondta: Nézd meg. Felültek az emelvényre a szakma nagyjai. Fent ül tíz zsidó és egy nem zsidó. Nézd, mondta, ezt nem lehet csinálni. Ettől van antiszemitizmus. Úgyhogy Bulányi atya figyelmeztetése erősebben hatott rám, mint gondoltam.

Attól is van antiszemitizmus, hogy ezt Popper Péter leírhatja, s kiadhatja már másodszor is. Rendszerváltozás előtt a Kossuth rádióban nem is szerepelhettem. A nyilatkozat tartalma, stílusa idegen tőlem, László királyunk zsidó törvényéről most hallok életemben először. Elítélt ugyan a pártállam és saját egyházam is, de tudja meg az egész világ, hogy Jézus tanítványa sem vagyok, mert kiutálom az országból a zsidót, mert tehetségesebb, mint a nem-zsidó magyar. Azonnal telefonáltam. Névrokon vette fel a kagylót. A pszichológus Poppernek titkos a száma. Nincs energiám kinyomozni lakóhelyét s megkérni: igazolja, ha tudja, hogy ez elhangzott azon az éjjelen a rádióban. Legfeljebb elnézést kér. De műveit ezrek és ezrek olvassák, melyekből megtudhatni, hogy milyen jézustalan ember is az a Bulányi – akkor meg minek írok Poppernek? Én meg ettől sem leszek antiszemitává. Értsd: nem akarok olyasmit csinálni velük, ami nem fér össze a Jézustól tanult szeretettel.

Mindazonáltal érdemes egy percre megállni e szónál, mert nem egyértelmű a jelentése. Akár egy személy, akár egy csoport (a szökek vagy barnák, a papok vagy az ügyvédek stb.) lehet rokonszenves vagy nem-rokonszenves számomra. A nem-rokonszenvesekkel nem kötelező házasságra lépnem, de tilos őket Auschwitzbe küldenem. De ettől maradnak nekem ellenszenvesek. Petőfi nem állta a királyokat, Ady Endre nemigen szerette a grófokat, Sinka haragudott a papokra, a grófokra, meg a zsidó bérlőkre, mert ezekkel volt dolga a bihari pusztákon. Jézusnak nagyon rossz volt a véleménye a királyokról, főpapokról, írástudókról, vénekről. Engedtessek meg mindenkinek, hogy szabadon formáljon véleményt magában vagy hangosan akárkiről. Jézus nem rejtette véka alá, hogy miként gondolkodik királyokról, főpapokról, írástudókról, vénekről, hanem jajokat kiáltott rájuk.

Ha viszont nagyon sokan vannak rossz véleménnyel rólam, érdemes magamba nézmem. Akinek a lábára lépek, az antibulányista lesz. Nem kell erkölcsileg felháborodnom ettől. Helyette meg is térhetek: leszoktatom magam arról (ha tudom, vagy ha akarom), amitől felháborodnak embertársaim. Nem a kollektív büntetés a megoldás. Nem is a személyre szóló büntetés, hanem a bűnbánatom, s a megjavulásom. Nem Auschwitzbe, és nem bíróságra kell küldeni a bűnöst, hanem gyóntatószékbe. A magyar társadalomnak részét alkotják a zsidók is. Indulatokat nem a gazdasági cselédek és az építő ipari malterhordozók váltanak ki belőlünk, hanem azok, akiket kiváltságos helyzetben levőknek találunk. A gazdagok: akár királyok, főpapok, arisztokraták, akár a tőkések. Mindazok, akik érdemtelenül jutnak a nagyobb darab kenyérhez, a kiemelkedő elismeréshez. Vagy tíz éve adtam egy interjút a BBC-nek az antiszemitizmusról. Ezt mondtam: ha egy országban a lakosság egy százaléka visel Varga családnevet, s amikor tévézünk, a képernyőn minden ötödik személy Varga nevet visel, ebből biztosan antivargaizmus lesz. Senki nem akar saját hazájában bennszülötté, másodrendű állampolgárrá lenni. Ha valakik gyarmatosító státust akarnak biztosítani maguknak, óhatatlanul maguk teremtik meg azt a szituációt, amely leszámolás következménnyel járhat. Ilyen leszámolás volt 1514-ben Dózsa parasztlázadása is. Ne tartozzál a gazdagok közé, gyere Isten országát építeni, légy szegény, és biztos nem fog feltámadni ellened a nép haragja. Szeretni fognak, ahogy Jézust szerették. S el is fognak pusztítani azok, akik ragaszkodnak a maguk kiváltságos helyzetéhez.

Amit Popper a szájamba ad, blőd megoldás: hogy mi nem kérünk a zsidók tehetségéből. Ha kérünk, ha nem kérünk, mindenképpen itt vannak. Itt vannak, s belénk ivódtak. Kikbe? A többi magukat magyarnak tartókba. Nem mennek sehová.

A Bokorban élnek derék emberek, s ezek között olyanok is, akik részben vagy egészben zsidó származásúak. Aztán vannak olyanok, akik részben vagy egészben horvátok, tótok, svábok, lengyelek, vendek, rutének, szerbek stb., stb. Csak olyanokat nem ismerek, akiknek mind a nyolc dédszüljük magyar nevű volna; a nyolc névből legalább a fele idegen. Így vagyok ezzel magam is. Az én nyolc őszám nevei: Bulányi, Dávid, Árvai, *Cservenyi, Szladek, Liptai, Stück és Pfann*. A dölt betűsök tótok és svábok. Mi, katolikus magyarok nagyjából ilyenek vagyunk. A török után megmaradt magyarságnak a fele, de inkább háromnegyede református volt. Náluk sűrűn lehet találni olyanokat, akiknek mind a nyolc dédszüljője magyar nevű.

Ha mi, magyarok vagyunk a világon tizenöt millióan, ebből közel 12 millió a katolikus. Ezek őseiből háromszáz évvel ezelőtt még kevesen beszéltek magyarul. Rákóczi leverése után csinálta ezt a katolikus magyarságot a Habsburg dinasztia. Nem magyarokat akar csinálni csak katolikusokat. Prohászka cseh volt, Schütz sváb, Sík zsidó. Kit állítsak magyar származású katolikus ellenpéldát mellénk? Nem tudok senkit. Kérek a tehetségükből! – Nem akarom minősíteni ezt a Popper-féle írást.

Városmajor, 2003. január 24.

Elmondhatnám a mai szövegek alapján, hogy zsákruhába kell öltöznünk, mint a Ninive-belieknek. Hogy úgy éljünk feleségünkkel, mintha nem volna, mert elmúlik a világ. Hogy beteljesedett az idő. Hogy közelünkben van az Isten Ország. Hogy át kell alakítanunk a gondolatainkat. Hogy higgyünk Jézus jóhírében! Meg hogy milyen rendes volt a négy halászyerektől, hogy mindent odahagytak, amikor szólította őket Jézus. A bőség zavara fog el. Ugyanakkor a félelem, hogy amit ezekről én mondani tudnék, az nem érdekel senkit sem.

Negyven éve levelet kaptam egy misehallgató asszonytól. Ne beszéljek fél órákat. Lopva tud eljönni – a férjétől. Legfeljebb tíz percet beszéljek, és mondjak olyant, amivel kibírja az előtte levő hetet: ne arról beszéljek, hogy mi volt a farizeusok reakciója Jézus szavaira. Reakcióról hall ő eleget hétközben is a munkahelyén. Egyszer kérdeztelek már titeket, hogy hogyan prédikáljak.

Mit is mondjak? Azt, hogy beteljesedett az idő? Ha őszinte vagyok, azt kell mondanom, hogy nem teljesedett be semmi sem. Mert hogy Isten soros prófétáját főpapok, írástudók és vének megint keresztre feszítették, ebben semmi új sincs. Jézus előtt is megtették, Jézus után is. Közel került az Isten Ország, mert Jézus elkezdte azt prédikálni, s kivétel nélkül minden felekezet megegyezik abban, hogy fegyverekre, uralkodásra és gazdagságra szükség van, s ezt maga Jézus is így tanította. Valamikor közel volt, mert Jézus erősen hitt benne, hogy lehetséges, de mára már minden teológia fakultás tanszékei tanítják, hogy mindez csak utópia, meg hogy Jézus sem gondolta ezeket komolyan. Csak meg kell kérdezni egy bármily felekezetű teológiát végzett papi személyt, hogy mit gondol erről. Talán ezt mondja: téged is megbolondítottak valahol. És meg is mondja, hogy hol. Hiába bánjuk a bűneinket, ha nem tartjuk bűnnek, amiket Jézus tanított: katonáskodunk, parancsolgatunk, hajszojzuk a többet birtoklást. S nem hiszünk az evangéliumban, mert az evangélium az, hogy a boldog a szegény, a szelíd meg az üldözött. – Arról prédikálhatok, hogy Jézus tévedett vagy olyan szépeket mondott, amiknek a megvalósítására bizony törekednünk kell, bár a történelem azt mutatja, hogy mintha egyre kevesebb eredménnyel törekednénk.

Mindezek helyett ma egy olyan kérdéstről beszélek, mely távol esik minden felhőkana-lazástól, s naponta találkozunk vele szóban és írásban. Az antiszemitizmusról. S ennek kapcsán mondom el azt, ami következne abból, hogy beteljesedett az idő, közel az Ország, tudatátalakulás és hit az evangéliumban. S ezek után elmondtam Adyiligetén az esti mise prédikációjában azt, amit olvashattok a január 16-i Naplóban – ezzel a kiegészítéssel:

Az antiszemitizmus jézusi megoldása ezek után mi? Akik utálatosan viselkednek, azokat utálni fogják. Abba is lehet hagyni az utálatos viselkedést, s akkor nem fogják utálni őket. A szerelmet nem lehet erőltetni, de állampolgárságot megvonni valakitől nem jézusi magatartás. Olyan ez az egész, mintha valaki Jézushoz fordulna, s mondaná: Ejnye, ejnye Jézus, te nem kedveled ezeket a jó főpapokat, írástudókat, véneket! Te antinomenklaturás vagy !
– Az is vagyok. Térjenek meg, ne tartozzanak a nomenklatúrába, mindjárt nem lesz semmi bajunk egymással! Amen.

Városmajor, 2003. január 25.

Mise után elbeszélgettünk a dologról. T. István azt képviselte, hogy mindenféle problémát csak szeretetettel lehet megoldani. Azt mondtam neki, hogy e szó – a szeretet – tartalmát sokféleképpen lehet meghatározni. Én ezek közül egy tartalomra tettem rá az életemet. Arra a tartalomra, amelyet Jézus adott e szónak. Megengedem, hogy lehet e szónak más tartalmat is adni. De Jézusról minden elmondható, csak az nem: hogy aranyos és bűbajos volt a hatalom képviselőivel szemben. Őket is meg akarta nyerni: *nem vagy messze az Isten Országától* (Mk 12,34), mondta egyiküknek, de azok kevés kivétellel pusztulására törnek. Hamar beáll Jézus részéről is egy új formája a Szentháromságból való szeretetnek: *Jaj nektek, képmutató írástudók és farizeusok, mert felemérszítetek az özvegyek házát, és színlelésből hosszan imádkoztok: ezzel súlyosabb ítéletet vontok magatokra* (Mt 23,14).

Az elnyomó hatalomnak nincs szüksége arra, hogy mossam a lábát, megosszam vele a vacsorám, és szelíd legyek vele szemben. Hozzá se férek. Palota-örök, gorillák vigyáznak rájuk, hogy csak a TV képernyőjén láthassam őket. Hatvan éve csináljuk idehaza a Bokrot. Nem kérünk kimutatást a nyolc dédnagyszülőről. A katolikus magyar olyan, hogy akad a dédnagyszülők között magyar nevű is, de nagyobbára sváb, tót, zsidó, lengyel, horvát s egyéb etnikumot hordozó ősokeket találunk. Azaz számunkra tiszta magyarok nem léteznek, csak valóságos magyarok. Zsidó származásúakkal is tele van a Bokor. Ugyanúgy szeretjük őket, mint az egyéb eredetűeket. Ugyanúgy szeretnek minket, mint az egyéb eredetűek. De kik ezek a zsidók és nem-zsidók? Leírta már közel kétezer éve Szent Pál, hogy kicsodák:

Nézzétek a ti elhívástokat, testvéreim! Nem sokan vannak közöttetek, akik emberi megítélés szerint bölcsek, hatalmasok vagy előkelők. Sőt, azokat választotta ki Isten, akik a világ szemében bolondok, hogy megszentelje a bölcseket. És azokat választotta ki az Isten, akik a világ szemében erőtlenek, hogy megszentelje az erőseket, és azokat választotta ki Isten, akik a világ szemében nem előkelők, sőt lenézettek: a semmiket, hogy egyetlen ember se dicsekedjék Isten színe előtt. (1Kor 1,26-29)

Ezzel az emberfajtával, igen ezzel az osztállyal tud szót érteni Jézus. A másik osztállyal nem tud szót érteni. Nincs feljegyzés arról, hogy a derék Nikodémus vagy Arimateai József vagy akármi más a Nagytanácsban szót ejtett volna Jézusért, amikor a pojáca Kaifás elkezdte szaggatni ruháját. Merem állítani: Marx osztályszemlélete Jézusé is. Csak Jézus nem akasztja a hatalom képviselőit. Helyette engedi, hogy azok akasszák őt. Miért tesz így? Mert Jézus nem látott fantáziát a bűnösök felakasztásában. Csak a bűnösök bűnbánatában.

Semmi baj azokkal a zsidókkal, akik olyanok mint a nem-zsidó kisemberek. A hatalom, a gazdagság, az uralkodás embereivel pedig mindig baj van. Akkor is, ha zsidók; meg akkor is ha nem-zsidók. Ne engedjük megmaszlagolni magunkat. Nem annyira tehetségesek, mint amekkora részük van azokból a javakból, amik féltékenyén teszik rájuk a nem-zsidókat. Nekik is hirdetnünk kell az evangéliumot, mint minden embernek. De vissza is utasíthatják, s ekkor aktuálissá lehet ma is és megint a *Jaj nektek...*!

Városmajor, 2003. január 26.

Jézus kijön a Jordánból, elmegy a pusztába, ott tanyázik egy nagyböjtnyi időt. Jánosnak pedig folyik az élete a megszokott rendben tovább. Alámeríti, akik alámerülni vágnak, szóval tartja azokat, akik hallgatni akarják, csinálja a propagandát annak, aki utána jön, s akinek saruszíját sem méltó megoldani, és óvatosan válaszolgat a Jeruzsálemből érkező inkvizítorok kérdéseire.

Telik az idő, és Jézus kijön a pusztából is. Ezer okon nem megy haza Názáretbe. A legfontosabb az ezerből: tanítványokat akar gyűjteni. Tanítvány-gyűjtés nélkül nincs Isten Ország. Enélkül csak haszonélvezhetjük, hogy valaki még érdekelt az Isten Országá ügyében. Enélkül legfeljebb elviseljük, hogy minket valaki begyűjtsön tanítványnak. De ez az elviselés is kevés, mert hát előbb-utóbb meghalnak, akik minket tanítvánnyá tettek, begyűjtöttek, s azzal Jézus ügye ott lesz, ahol a part szakad. Mert ha nincs tanítvány, nincs Ország – ez olyan, mint a kétszerkettő. Dehogy szakad a part. Már mért szakadna? Majd csak akad valaki, aki hozzáfog a tanítványgyűjtéshez, s a kocsi megy majd tovább. Valaki jóvoltából, ha nem is az enyémből. Mért nem az enyémből? Hát mert én lúdtalpas meg alkalmatlan vagyok, s inkább meg sem kísérem, hogy illik-e a markom az eke szarvához, nyelvem a szövegeléshez, stb. stb. Nem vagyok én pap!

Jézus sem volt az, meg lúdtalpasnak sem gondolta magát. Ez abból is látszik, hogy kijöve a pusztából újra a Jordán vízéhez megy. Jordán vize neveli a tanítványt, ahogy özvegyasszony neveli a szép lányt, meg a sűrű erdő a betyárt. Azért neveli, mert él ott egy ember, akinek a lelkében jár, hogy történjék valami. Tudja, hogy attól nem történik semmi, hogy Jeruzsálemben vannak papok és leviták, akik a szolgálatokat végzik a templomban a megszokott és előírt rendben. Hogy valami történjék, ahhoz el kell menni valahova abból a célból, hogy történjék valami. *Ut Abraham de patria Josephe emigrasti* – Ahogy Ábrahám, úgy te is József, elhagytad hazádat – éneklí a Kalazancius-napi zsoltosma. János kiköltözött a Jordánhoz, és Jézus azért megy a Jordánhoz, mert sejti, hogy János körében tanítványokra talál. Jól sejti. Jánosnak vannak tanítványai. Mindenkinek van, aki akar valami jézusit csinálni. A tanítvány nem tanuló. A tanuló kitanulja tanítóját, aztán továbbáll. De a tanítvány nem elfogyó árú, nem kinőtt ruha, cipő. A tanítvány sűrű tartó, mint a feleség. Ami a felem, anélkül nem élek meg. Csak egészként tudok élni. Meddig üljek még a lábainál? – kérdezte valaki hetven évesen annak a lábairól, aki tanítvánnyá tette őt. Ne ülj! Körözd le őt! Ha jézusi, ha istennektetsző ember a tanítód, ő fog majd a lábaddal ülni. Csak ne minősítsd vissza magad padban ülő kereszténynek, kedves hívőnek! Ne tedd, mert ilyen nincs az Isten Országában, csak a karikatúrájában. A karikatúra: nem csinálunk Országot, jó nekünk a világ, de nagyon szeretjük meg tiszteljük Jézust, mert megváltott minket. Meg? Ugyan mitől, nem mondanád meg?

Akárhogyan is van a megváltás, ez a két nem lúdtalpas, ez a két tanítványgyűjtő Jézus pusztai lelkigyakorlata után találkozik egymással. *A következő napon ismét ott állt János a Jordán-parti Betániában és vele két tanítványa, és nézte az ott tébláboló Jézust* (Jn 1,35-36). Ez a *téblábol* az egyetlen hiteles fordítása az itt szereplő *peripateó* igének. A szótárban ilyen jelentéseket talállok: körüljár, sétál, körbejár, meg azt, hogy *umhergehen*. Ez az utóbbi pontos megfelelője annak, amit kifejez az én *téblábol* fordításom.

Ejnye, ejnye Jézus, szép dolog a tanítványokat mástól elcsaklizni? Ha szép, ha nem szép, aligha köröz János körül Jézus másért, mint János két tanítványáért. Ha így van, mért nem megy oda Jánoshoz: Kedves unokabátyám, add át őket nekem, hiszen én vagyok az, aki Szent Lélekkel keresztelek, te meg csak vízzel. Nem teszi. Csak ott van látó távolságban János közelében. Jánosnak éreznie kell, hogy mit akar Jézus, s ennek hatására mondja róla: *Íme, az Isten báránya* (Jn 1,36). Nem gondolja, hanem mondja. Akkor mondja, amikor a két tanítvány hallja: *És hallotta a két tanítvány azt, amit János mondott, és követték Jézust* (Jn

1,37). Olyan ez, mintha János és Jézus előre megbeszélték volna ezt a jelenetet: Majd így játszod őket át nekem!

Hogy engedhette át őket János? A tanítványság két oldalú kapcsolat. Nincs átpasszolás és elcsaklizás. Egy tanítvány elvesztése ha nem is jelent a tanítónak akkora sebesülést, mint, ha faképnél hagyja őt a felesége, de azért nem semmi, beleremeg a lelke a veszteségbe, hiszen évek munkája lehet már abban, hogy tanítvánnyá tett valakit, s nincs az ember fából, stb, stb. József Attila írja: Ha megszeretlek, kopogtatás nélkül bejöhetsz hozzám, de gondold jól meg, bántana, ha azután sokáig elkerülnél. Életemben egyetlen egyszer volt olyan, hogy valakit jól megdolgoztam, s utána másnak átengedtem, mert akkoriban nem volt csoportom, amelyikbe meghívhattam volna. Ma is hiányzik!

Ha Jánosról írnék regényt, ez hálás téma volna, de előbb még Jézusról szeretnék egy jó regényt írni, úgyhogy más kérdésre válaszolok. Hogyan csaklizhatta el őket Jézus? A jelenetből világos, hogy János tudtával és beleegyezésével. De hát miért? Olyan nagy bajban volt Jézus, hogy rászorult János tanítványaiba? A maga emberségéből nem tudott volna egy pár jó tanítványhoz jutni? Nem tudott volna! Ott, Izraelben nem tudott volna. Ha elmegy Szíriába, Egyiptomba – ott tudott volna. Ott mért, és itt miért nem?

Adott területen nincs két garnitúra legjobb! Adott területen csak egy garnitúra van. A 40-es évek második felében, Debrecenben harcot kellett vívnom a legjobb garnitúráért. Az Oszkár meg az Otmár voltak a riválisok, s volt egy számbelileg pontosan meg nem határozható garnitúrája a legjobbaknak. Azért lett Bokor, mert ezt a garnitúrát össze tudtam szedni, mert ezt a garnitúrát el tudtam hódítani Oszkártól, Otmártól, akik előbb kerültek Debrecenbe, mint én, s nem tétlenkedtek, hanem dolgoztak, s a garnitúrába befészkeltek magukat, azaz kicsalogatták a garnitúrát Nyilas telepre. Kolakovics kiment a Nyilas telepre is. Rám egy közösséget bízott, rájuk kettőt: a munkásfiúk, meg a munkáslányok közösségét. Egyikből sem lett semmi, mert Szabó Magdi, meg Orth Miska hamarosan átigazoltak a Bokorba... – a munkásfiatalok táborában ők voltak a legjobbak. Isten Országára a legjobb is elég gyenge, csak a legjobb garnitúrának van esélye arra, hogy érőt terem.

A kálvinista többségű Debrecen is választhatott 46-tól diákönkormányzatot, és kétszer egymás után a katolikus piarista gimnáziumból és katolikus fiút választanak az elnöki székbe: Pityut meg Dinit. E két fiú nélkül magyarázhattam volna én, hogy kisközösséget kell csinálni, ha Isten Országát akarunk. Említhetem még a fiúk közül Emilt és Lajcsit, Jancsit meg Pétert. A lányok közül meg Zsókat és Ecit, Erzsót és Terit, Jusztit és Marikát. Így lehetett ezzel Jézus is. János is így volt vele. A legjobbakat nyerte meg magának. Elmondhatatlan emberi nagyság Jánostól, hogy kész volt lemondani a tanítványairól Jézus javára. Csak annak az erejében volt ez számára lehetséges, hogy felmérte, nincs egy kategóriában Jézussal: Jézus az Isten báránya, ő az, aki Szentlélekkel fog majd keresztelni.

Mindezek erejében olvassuk, hogy a két tanítvány megindult Jézus után. Jézus megállhat, lelassíthat, hogy a találkozás létrejöjjön. Egyiket sem teszi. Megfordul. Látja, hogy jönnek utána, megszólítja tehát őket: *Mit akartok olyan nagyon?* (Jn 1,38) Kérem, újfent ez a hiteles fordítás. A *dzéteó* ige szerepel itt, ami ebben a jézusi mondatban is megtalálható: *Keressétek az Isten országát!* Ezt is lehetne így fordítani: *Akarjátok nagyon az Isten Országát!* Mert erről és csak erről van a mondatban szó; nem kell az országot megkeresni, nincs az eldugva! De hát Jézus kérdésében végleg erről van szó. Azt akarjuk tudni, hogy hol a szállásod, meg akarunk látogatni, hogy megismerjük, hogy elbeszélgessünk veled.

Gyertek és lássátok! (Jn 1,39) – ez Jézus válasza. Minden nagy dolog azzal kezdődik, hogy két ember szót ért, meg négy-öt magyar összehajol. Hogyan folyt le a találkozás, nem tudjuk. Csak annyit, hogy nem öt percig tartott a találkozás: *azon a napon nála maradtak* (Jn 1,39). Délután négykor találkoztak. Este lehetett, mire hazaértek. Jézusnak teljes sikere volt, mert András ezzel ment haza: *Megtaláltuk a Messiást!* (Jn 1,41). Ez a dolgok teteje. Nincs Izraelben, aki ezt überelni tudná. Mit? Azt, hogy ezt gondolják róla. Hogy érte el ezt Jézus? Mit

csinált velük Jézus? János evangélista ott volt, az övé a beszámoló. Nincs beszámolni valója semmi csodásról, magasztosról. A *falánk és borissza* Jézus alighanem meg is kínálhatta ezeket a serdülőket valamivel. János szentebb volt annál, hogy erre akár egy szót is vesztessen. Csak tudták, hogy itt nem utoljára voltak, mert jól érezték magukat. Azért másnap még visszamehettek a Jordán partjára a Keresztelőhöz.

A kérdő mondat: Te milyen taktikával gyűjtesz tanítványokat magadnak?

Városmajor, 2003.január 23.

Katikám! Mindenkinek van egy álma... Az enyém az volt, hogy van egy egyetlen ember a világon, aki velem egyetért. Katit képzeltem ilyennek. Mert múltkori leveled megírásáig mért ne képzeltem volna? Most már nem képzelhetem. Az ujjbegyünk sem egyforma, hogy lennének a gondolataink?

Már-már lemondtam Rólad. Valami okon kimaradtál a csoportból, s bár húsz éve évenként három hónapot töltök T-től egy köpésnyire, el nem néztél volna arrafelé. Hiába, s szerelmet nem lehet erőltetni. Most húsz év után kialakult egy képed rólam: tudod, hogy mit gondolok, s azt is, hogy te másképp. S ezt most közlöd velem. Érdeklődtem az arrafelé lakóktól: közösségben vannak-e Veled? Mondták, hogy nincsenek.

Amit én valaha vallottam, s ma is vallok, annak van egy tartalmi és formai mozzanata. A tartalmi: a jézusi agapé, a formai: a jézusi kisközösség. Egyik nélkül sem lehetséges az az Isten Országa, amelyért Jézus fáradozott.

Ha húsz éve Katit csak Kati kontrollálja, s közösség nem, akkor jó messzire kerülhetünk egymástól. Annyit értettem meg leveledből – biztosan sokkal több van benne –, hogy bele-szerelmesedtem a felvilágosodásba: a liberalizmusba és a szocializmusba; pedig az egyházban még mindig külön emberek vannak, mint az említett lobogók alatt.

Milyen igazad van! Hogy ne szerettem volna beléjük?! Bessenyeitől és Csokonaitól kezdve Sinkáig és Wass Albertig mindegyiknek a gondolatain át-átüt a jézusi gondolkodás. Nem koptatták nagyon a templom küszöbét. Talán ez adott nekik lehetőséget, belső szabadságot arra, hogy meghallhassák azt, amit Isten kivétel nélkül minden emberrel közölni akar. Szabadság és egyenlőség nélkül nincs Isten Országa. Akkor sincs, ha az első jelszóból napóleoni háború és tökésedő polgárság lett, a másodikból pedig Gulag. Csak még kell hozzá valami: testvériség, amely ellene mond a Mammonnak.

A Bokor ellene mond a Mammonnak? Ha nem, akkor annyit is ér a Bulányi-kritikája... Te ellene mondasz-e? A magyar közéletben nincs aki ellene mondana! E tekintetben a polgári meg a nem polgári egy gyékényen árul. Szerelem ide, szerelem oda, nem rejtem véka alá azt, hogy megvan a véleményem arról a közéleti-politikai társaságról, amely kiszolgálta a sztálini terrort, s azokról a liberálisokról is, aki beleestek az előzők utódainak ölelő karjaiba. A nagy szerelem ellenére is világosan látom, hogy most és egyesülve –a tőkés világgazdálkodás – azaz a Mammon – legelkötelezettebb hívei és haszonélvezői lettek idehaza. Másfelől pedig az egyház hűséges és minden áldozatra hajlamos tagjának gondolom magam, mert megmaradok benne. Megmaradok annak ellenére, hogy a hierarchiája olyan, amilyen. Annak ellenére, hogy a mindenkori hierarchiája csak azok fe..... nemja ki, akik nincsenek hatalmon. Mért maradok meg benne? Mert egyedül azokban van fantáziám, akik megvallják az Istent. Egyedül ezektől remélek metanoiát. A nómenklatúrától nem. Az egyházi hierarchiától sem, mert tagjai hozzátartoznak a nómenklatúrához. De az egyház népétől várom a metanoiát akkor is, ha biztos lehet ez a nép abban, hogy saját egyházának hierarchiája fogja Golgotára juttatni. Az egyház hierarchiája nem térhet meg? Megtérhet, ha elengedi a Mammon kezét. Képtelen rá. De van ellenpéldám is: Márton Áron!

Katikám! Nem olyan egyszerű a képlet, hogy ez a szerencsétlen vén ember nem Orbán, hanem Medgyessy malmára hajtja a vizet. Szimpatikusabb nekem az 1989 nyarán a Hősök terén a ruszkikat hazavezénylő Orbán Viktor, mint aki Sztálin unokáival csókolózik. De Or-

bán győzelme sem jelenti az Isten Országát. Azt én csak Isten népétől várhatom, s rettenetesen nehezen viselem, hogy Kati húsz év óta felém sem néz. Húsz év külön fejlődésnek biztos eredménye, hogy másképp látjuk a dolgokat. Húsz éven keresztül egy közösségben levésnek viszont lehet annyi eredménye is talán, hogy megfogjuk a jónak a két végét, s csinálunk valamit közös erővel... Annak ellenére, hogy másképpen látjuk a világot, hisz az ujjbegyünk sem egyforma.

Mit kíván az Isten tőlünk? Hűségünket. Azt, hogy megtegyük, amit igaznak gondolunk. Tudta ezt az özvegyasszony, aki a perselybe dobta összes vagyonát – a két filléresét. Várom a folytatást. Addig is küldök valamit, amit nagyon szeretek. A kottáját nem tudom küldeni, de alighanem ismered.

Most nem sietek, most nem rohanok, most nem tervezek, most nem akarok.

I: Most nem teszek semmit sem, csak engedem, hogy szeressen az Isten.:l

Most megnyugodom, most elpihenek, békén, szabadon, mint gyenge gyerek.

I: És nem teszek semmit sem, csak engedem, hogy szeressen az Isten.:l

S míg ölel a fény és ölel a csend, és árad belém és újjáteremt,

I: Míg nem teszek semmit sem, csak engedem, hogy szeressen az Isten.:l

Új gyümölcs terem, másoknak terem, érik csendesen erő, győzelem...

I: Ha nem teszek semmit sem, csak engedem, hogy szeressen az Isten.:l

Csak kart kitárok, csak átölelek, csak ráfigyelek, csak megszeretek,

I: És nem teszek semmit sem, csak engedem, hogy szeressen az Isten.:l

Csak várakozom, csak megterítek, csak hazahívok, csak vendégelek,

I: És nem teszek semmit sem, csak engedem, hogy szeressen az Isten.:l

Az a bajom, hogy nehezen nélkülözlek...

Városmajor, 2003. január 29.

Eci temetésén voltam. Nem tudom, mikor találkoztam vele először. Csak azt tudom, hogy 1945 május 1-én már nagyon jóba lehettünk egymással. Erzsóval jöttek haza délután a nagy-erdőről, ahol valami majális lehetett. Mondták is, de láttam is: mindkét lány jól fel volt virágozva. A Szent Anna templom előtt találkozhattunk. Volt valami dolgom a májusi litánián? Nem tudom, csak valami olyan emlékem van, hogy minden litánián prédikált valaki, s elég nagy tisztesség volt a szónokok sorába kerülni. Boldog Magyarország, melyben ha egy botot elhajítunk, az papra is eshetik. Szóval találkoztam az egy év múlva érettségiző-képesítőző két ifjú hölgygel, s imígyen udvaroltam nekik: *Fel vannak virágozva, miként a májusi lovacsák!* A paptól telhető bőkot kacagással viszonozták.

Mondják, hogy a Jóisten kétféle embert teremtett: magyartanárt meg a többit. Eci az első kategóriába tartozott. Talán gyakorló éves volt, amikor 1950. karácsonyán az emeleti oratóriumban megvolt az esküvő. Nem adnám egy vak lóért, ha lett volna akkor már magnó, s most visszahallhatnám a szertartást, Eci hangját is, melyen kimondta a nagy igent Bélának. Otthonukban tartok Babits-órát a következő évben, s Teri dajkálja alatta a frigy első gyümölcsét: Lacit. Az elkövetkező félszázadban ritkásan találkozom vele, de annál sűrűbben Lacival, s gyerekeivel, az unokákkal: a két fiúval s a három gráciával. Ők tették számomra Ecit jelenvalóvá. Öt éve, amikor rehabilitáltan misét mondhatok a Szent Annában, Eci is mond egy szívemet melengető köszöntőt.

A temetés osztályon felüli volt. A zene is, de nemcsak az. Egy ifjú pap beszélt, aki egyetlen közhelyet sem mondott. S utána egy *magyartanár* beszélt, Eci tanítványa. Olyan szép volt, hogy szeretném lehozni a Koinóniában.

Egyáltalán – szeretném látni azt, ami Eci életművéből megfoghatóan megmaradt. A temetés utáni agapén Laciéknál szóltam is erről Bélának, hogy össze kellene gyűjteni írásait. Azt hiszem az evangélium bélyegét hordják magukon.

Városmajor, 2003. január 30.

Testvéreim, Barátaim, Szeretteim, mindnyájan, akik eljöttetek – az Isten hozott Titeket. Szent helyeken, mint e kápolna is, leginkább Istenről illik beszélni. A keresztény szentélyekben pedig Jézustól s Lelkétől irányítottan illik szólni mindnyájunk édesapjáról, akit Jézus gyöngéden, abbának, apukának is szólított. Fogjunk tehát a beszédhez!

Liturgikusan – ezekben a farsang előtti napokban, amikor a Keresztelő alámeríti egész Izraelt a Jordán vizében, Jézus is elmegy hozzá. Míg alámerítés után a megmosottak többsége hazamegy, ő nem tér vissza názáreti műhelyébe. Foglalkozást változtat, s az Isten Országáról kezd beszélni – úton-útfélen. Hogy jobban odafigyeljenek szavára, meggyógyítja hallgatósága betegeit. De nem orvosnak mondja s nézi magát, hanem tanítónak. Azért az utóbbinak, mert nem abban látja az ember legnagyobb baját, hogy ki vagyunk téve a vírusok ártalmainak, hanem abban, ha a Mammonnak szolgálunk. A *Corriere della sera* arról értesített a karácsony előtti napokban, hogy adventi audienciáján a pápa már az Isten csendjéről beszélt. Azt értve ezen, hogy Isten magára hagyta a világot, mert az ember tehetetlen a Mammon hatalmával szemben.

A pápa sokat tapasztalt öreg ember – majdnem olyan öreg, mint én. De Jézus fiatal, amikor a maga harmincas éveit taposva közöttünk jár, s azt hirdeti, hogy van módunk lerázni magunkról a Mammon erejét. Lehetséges a Mammont megvetnünk: nem szolgálni neki, gyűlölni őt. Fel lehet építeni a hegyen épült várost, ha nagyon akarjuk az Isten Országát, csak meg kell tennünk mennyei édesapánk akaratát. Összesen csak át kell húzni lelkünkben egy szót, a Mammon legigézőbb csalogató szavát: áthúzni, törölni, életünkéből kiiktatni a *kiváltság* szót. Kiváltságot mire? Arra, hogy *jogod van többet birtokolni akarni*, mint amennyi testvérednek, felebarátodnak, embertársadnak jut. A kiváltság tárgya éppen ez a *pleonexia*. (Tegnap született ez a szó, ma kereszteljük: a **pleon** ugyanaz, mint a *plusz*, az **exia** pedig a „nekem van” jelentésű *echó* ige származéka.) Végeznünk kell tehát vele, ha fel akarjuk építeni Isten városát. Nem tűrhetjük meg magunkban, akármilyen szép ruhába öltöztessük is igényünket a kiváltságra, a többet birtokolni akarásra.

Példa erre az öltöztetésre: *Mert én a gyerekeimnek mindent meg akarok adni...* Istennek jelenleg kétmilliárd kiskorú gyermeke él e földtekén. S az emberiségnek e kétmilliárd gyerek ellátására van évi kétmilliárd tallérja. A te gyerekedre is, meg az enyémre is ebből egy-egy tallér esik. Ha kettőt akarsz neki, ha kiváltsághoz akarsz jutni, ha tehát ledönt a lábadról a *pleonexia* ördöge, ha megeteted magad, hogy te csak jó szülő vagy s nem a Mammont imádod, akkor még mit is kell csinálnod? Okvetlenül be kell lépned a tuti legerősebb katonai szövetségbe, amely képes fenntartani kiváltságos helyzetedet. Életem során, eddig – a központi hatalmak, a tengely, a Varsói szerződés, s most a NATO e biztosan legerősebbek, melyekből eddig az első három – sajnos, nem sajnos – elég gyengének bizonyult (Trianon is lett belőle). Ha pedig belépünk, akkor esküvel ígérjük a hazának, hogy megsemmisítjük a haza ellenségeit. Ezek az ellenségek meg attól ellenségei a hazának, hogy ők is kívánják – nem a mi, hanem a maguk számára – a kiváltságot: az ő gyereküknek se elég az egy tallér. A Mammon ezzel már ruhát is vált: felölti magára a Gyilkosság Atyjának ruháját. S teljessé válik az emberi történelemben az embertelen istentelenség és istentelen embertelenség, amikor a hadra keltek lelki gondozását is elvállaljuk, azaz e mammoni-sátáni játékba az Istent is belekeverjük. De az elmúlt század legkatolikusabb, mert jézusi látású költője – éber és lát: *Ő nem az a véres Isten: az a véres Isten nincsen. Kard ha csörren, vér ha csobban, csak az ember vétke abban* (Babits M., Zsoltár gyermekhangra).

Mondott Jézus egy példabeszédet a szőlőmunkásokról. Van, aki tizenkét órát dolgozik a szőlőben, van, aki kevesebbet, s olyan is, aki csak egyet. Napszállatkor megkapják a reggel kialkudott tisztes bért: az egy dénárt. De azok is, akik csak félnapot, vagy csak egy órát dolgoztak. Felháborodnak rajta a nap terhéért és hevét viselő, a hajnaltól dolgozók. Jézus szőlősgazdája pedig mit mond? Ezt: *Barátom, nem cselekszem veled igazságtalanul: Nem egy*

dénárban egyeztél-e meg velem? Vedd, ami a tiéd, és menj! Én pedig az utolsónak is annyit akarok adni, mint neked. Hát nem szabad nekem azt tennem javaimmal, amit akarok? Ha fel akarjuk építeni az Isten városát, le kell szoknunk arról, hogy nekem több jár, mint neked. Nem jár, mert én is egy gyomrot töltök, te is.

Az enyim, a tied mennyi lármát szűle, miolta a miénk nevezet elűle (Az estve – 1794) – írta Csokonai. Tanulhatta volna ezt költőnk Jézustól is, de nem tanította ezt egyháza neki. Nem az evangéliumból tanulta, hanem a felvilágosodásból: 1794-ben írta, öt évvel azután, hogy porba hullott a feje egy királynak, aki úgy tudta, hogy ő Isten kegyelméből-ajándékából birtokolhat többet, mint embertársai, akik csak alattvalói. *Felharsant a béke dala – a keresztes és a fényé* – írja Szabó Lőrinc, mert Isten az európai kultúrában már kétszer is meghúzta a nagy harangot. Először kétezer éve Jézusban, másodszor kétszáz éve a felvilágosodásban. Egyik békedalt se hallottuk meg. Hogy volt kezdetben, hogyan nem volt – biztosan nem tudhatjuk. De a feleségünket kezdetben nem zavarhattuk el – tanúsítja Jézus, s megélni is úgy tudtunk, hogy valamilyen közbirtokosságban élünk – tanúsítja, ha tanúsítja, a Csokonai-vers. *A miénk nevezet* boldog és békés kora volt, a Hamvas Béla emlegette s nagybetűvel írt Hagyomány kora – ez az idő.

Aztán valamikor – lehet, hogy már Káinnál? – rájöttünk, hogy nekünk igényeink vannak, s nem érdekel bennünket, hogy a másiknak meg mire van igénye. *S az erősebb a gyengétől, amit elvehetett, elvett* – ahogy Aranyunk írta. Úgy vett el, hogy kard ki hüvelyéből. S máris aratott Divus Mars, a Seregek Ura, meg Hadúr (ugyanazok csak három különböző nyelven). Erre mond Jézus egy hatalmas nemet. Három lépcsőben. Az első: Könnyebb a tevének átbújni a tű fokán, mint a gazdagnak bejutni a mennyek országába. Könnyebb, mert csak a szegényeké lehet az Isten országa, a gazdagoké semmiképpen sem, mert jaj nekik, hiszen már megkapták vigasztalásukat. A második lépcső: a kardnak a hüvelyben van a helye; a kardot ragadók örökre elvesznek, s csak a szelídek fogják örökölni a Földet. S a harmadik lépcső: az a dolgunk, hogy mossuk embertársunk lábát. A társunkét, mert nincs háromféle ember: ellenség, közömbös meg jóbarát, csak egyféle van: felebarát. Ez a három lépcső az, ami nincs, aminek nincs helye a világban, ami álom, dajkamese s utópiának minősül a világban, s amit ha valaki komolyan vesz, akkor az urak, a pleonexias urak, rendre megharagszanak... Halálíg megharagszanak, a kereszthalálíg. Hatvan esztendővel ezelőtt újmisé képecskémre odaírtam: *Én pedig ne dicsekedjem másban, mint ami Urunk Jézus Krisztus keresztyében...* Sejtettem valamit? Nem. Semmit. Gyanútlanul írtam oda, mert olyan szépen hangzott... s ezzel kezdődött az aznapi szentmise.

Enyhületül egy anekdóta. Középkori angol szerzetesnek kezébe kerül egy kódex, s életében ekkor találkozik először ez a szerzetes a Máté-féle Hegyibeszéddel: azzal, hogy a szegények, a szelídek s az üldözöttek a boldogok, meg a többivel. Elolvassa, s gondolkodik rajta. Majd megszólal: Ha ez a szöveg Jézus tanítása, akkor mi, angolok nem vagyunk keresztyének. Csakhogy ezzel az előfeltevéssel, én nem állhatok szóba. Tehát – többé nem olvasom ezt a könyvet, s feltette azt a polcra.

Azt hiszem, hogy Isten azért előbb-utóbb szóhoz jut. Fenntarthatatlanná válik a Mammon uralma, a Duchrow-féle pezsgős pohár. Milyen az? Széles a szája, és hosszú a lába. Amikor megtöltik, a pohár felső egyötöde elnyeli a pezsgő 84%-át. A pohár alsó négyötödébe a maradék 16% jut. Az adat öt évvel ezelőtti, amikor Duchrow a könyvét írta. Igen, a javak, a találok 84%-a az emberiség egyötödének az igényeit szolgálja. Mára lehet ez már 85% is, s a 15%-on meg osztozik az emberiség négyötöde, majd egésze. Mi is a szerencsés – vagy szerencsétlen? – felső egyötödébe tartozunk. A kapitalizmus képtelen másra, mint ennek az aránytalanságnak a növelésére. Nem hiszem, hogy az emberiség mindörökre tehetetlen marad vele szemben. Dávid parittyája le tudja teríteni Góliátot. De parittyá-atombomba úton félő, hogy egy pár millió évre átmenetileg megint a patkányoké lesz a Földgolyó.

Inkább menjünk elébe a rendszer összeomlásának s váltsunk. Nem a forinttal megvásárolható javakból kell mindent megadni gyermekeinknek. Nevelhetjük őket arra is, hogy a boldoguláshoz minimum két diploma és három nyelvvizsga szükséges. De nevelhetjük őket úgy is, hogy a boldogság az családi boldogság, s az se kutya, ha ellene dolgoznak annak, hogy a század végére eltűnjön a magyar a Kárpát-medencéből meg máshonnan is. Isten népe nem tudja kiirtani saját nemzetét, A kiirtani tudás a Mammon, a kiváltság, a többet birtokolni akarás népének a tudománya. Megkérdem: Testvérem, nem akarsz a kezéd Jézus tenyerébe tenni? Csak azért jött el kétezer éve, hogy odategyed. Te is, Te is, mindegyikünk.

Mindez olyan gyönyörű, hogy a főpap megszagatta ruháját, mert számára mindez csak istenkáromlásként értékelhető, s szól a civil kollégának, Pilátusnak, hogy fel kell állítani azt a keresztet. S felállítják a Golgotán. S az azóta eltelt röpke kétezer esztendő alatt ez soha nem volt másképp. Mindig ez ismétlődött: aki azt mondta el, amit Jézus elmondott, annak pusztulnia kellett. De Jézus nem panaszkodott. Tudta, hogy a búzaszemnek a földbe kell hullnia ahhoz, hogy megsokszorozódjék. Tudta, hogy a maga fajtájának gyűlölni kell az életét, el kell veszítenie az életét, mert nincs módja másképpen istennektetsző életét élni, csak úgy, ha elvész. Tudta jól, hogy nem szolgálhatunk Istennek és a Mammonnak is.

Mindebből hatvan évvel ezelőtt semmit sem tudtam, pedig alighanem jelesre végeztem el a piaristák hét éves teológiai főiskoláját. Mást tudtam, mert mást tanultam. Azt, hogy azért kellett a Golgota, hogy Jézus kiengesztelje az Istent, aki mindnyájunkra haragudott az Ádám vétke miatt. Nem haragszik. Szeret mindnyájunkat – Fiát is vesztő szeretettel...

Most pedig következik a hálaadás. Megköszönöm, hogy istenfélelemre, egyházam szeretetére nevelt anyám és apám. Megköszönöm, hogy a piaristáknál soha se kellett mást mondanom, mint amiről meg voltam győződve. Megköszönöm, hogy 45 tavaszán Róma küldöttje engem is megszólított. Megköszönöm, hogy megértettem, hogy földalatti kisközösségekben tud csak megélni az egyház, ha nem akar játéklabdája lenni az ateista diktatúrának. Megköszönöm, hogy megérthettem és rátehettem erre az értésre az életem. Megköszönöm, hogy közel hatvan esztendő óta ilyen egyházat építhetünk a Bokorban. Megköszönöm, hogy a kisközösségekben a 48-49-es tanévben elővettük a szentírást, s elkezdtük Jézus szavait elemezni. Megköszönöm, hogy 48 végén még beszélhettem Mindszenty bíborossal, a letartóztatása előtti napon s az ávós kordon ellenére, és azóta se felejtettem szavait: *Párttitkárok sohasem határozhatják meg az egyház magatartást, s az ősegyház történetét nem azért tanultuk, hogy régiségtani ismereteinket gyarapítsuk.* Megköszönöm, hogy 49 tavaszától kezdve alig volt város az országban, ahol ne tartottam volna titkos lelkigyakorlatot, s hogy már ezeket mondhattam el rajtuk, amiket most ti is hallattatok. Megköszönöm, hogy a pártállam ügyésze mindezért halált kért fejemre. Megköszönöm, hogy Jámbor Árpád ávós őrnagy '52 őszén egy kihallgatás alkalmával ezt mondta: *Bulányi mester, nekünk nincs időnk megvárni, míg maga meglelkigyakorlatoztatja nekünk a kapitalistákat.* (Máig sem sikerült, őrnagyék meg beálltak kapitalistáknak.) Megköszönöm a börtön közel tíz évét, s hogy nem írtam sorsom az Isten számlájára. Megköszönöm, hogy börtön után tíz éven keresztül szállítómunkásként egy lehettem azokkal, akiknek reményük lehet Isten Országára, a szegényekkel. Megköszönöm, hogy ezekben az években a görögyszentimrei plébánián letérdelhettem és megcsókolhattam egy főpap kezét, aki semmi nyomásra sem lett Kaifással – Márton Áronnak hívták. Megköszönöm, hogy megértettem, amit mai evangéliumnak kiválasztottam: *Aki engem szolgál, engem kövessen, s ahol én vagyok, ott lesz a szolgálom is.* Megköszönöm tehát, hogy nem spórolhattam meg én sem a főpapi ruhamegszaggatást. Hogy elbánjak velünk az ateisták, az egyház ellenségei, ez rendben van, a dolgukat teszik. De hogy elbánjon az emberrel a maga Kaifása, még hozzá az ateisták parancsának engedelmeskedve – ezt jólélekkel csak úgy lehet elviselni, hogy Jézus szavára gondolok: **ahol én vagyok, ott lesz a szolgálom is.** Köszönöm, hogy nem törte meg hűségemet a 15 éven keresztül érvényesülő egyházi büntetésem. Köszönöm, hogy

megérhettem 15 év elteltés után a korlátozó intézkedés megszüntetését, aminek következménye, hogy most nem kellett a Professzorok házáat kibérelnem, mint tíz éve, amikor aranyismeret mondtam. Köszönöm, hogy van két kis templom az országban: Budavári és Adyiliget, ahol vasárnaponként mondhatok este hat órakor legalább egy (azért meg sem hirdethető) misét és prédikációt azoknak, akik velem akarják ünnepegni az eucharisziát. A hatóságok elítélnék. Engem kettő is elítélt már. Az egyik nevében már bocsánatot is kértek valakik. Nagyon jól esett. A másik hatóság bocsánatkérésére még türelemmel várok. Neki volna nagyon nagy szüksége arra, hogy ezt megtegye. Én megvagyok nélküle, s úgy fogadom el az életemet, ahogy kapom. Hiszem, hogy az Isten kezéből.

Köszönöm, köszönöm és köszönöm végül a Bokrot: azokat a testvéreimet, akik közel hatvan éve kitartanak Jézus tanítása mellett, s mellettem is. Köszönöm a régieket: a nagyszülők és szülők nemzedéke után a nyomukban a felnőtté váló, és a stafétabotot hovatovább át is vevő harmadik nemzedéket, akik nevelik már a negyedik nemzedéket. S köszönöm az újakat, akikkel csak a rendszerváltás utáni esztendőkből találkoztunk, akik csak az elmúlt években alkottak kisközösségeket. Nagyon jó testvéreink ők is: köztük a HANG közösségeibe tartozók.

Köszönöm Istenem, hogy ilyen életet ajándékoztaál nekem. Amen.

Utolsó enyhület. Két hete egy szentmise keretében a Bokor fiataljainak egy csoportjával voltam együtt, s megkérdeztem tőlük, hogy mit mondjak el ma én itt. Vita támadt, hogy megmutatkozzék-e, hogy magyartanár vagyok, vagy se. Csak az egyik párthoz csatlakozhattam. Következik tehát befejezésül Sinka István verse: Virág-ballada.

Szil-Tarcsán az őszi erdőn hét nagy erős kondás
vacsorázott s velük együtt Eső-Virág András,
aki jött csak valahonnan, maga se tudta, hogy honnan.

Oldalt varrott csizmájára port rakott a messze
s mutatta az útja hosszát, s azt, hogy nem kereste:
Falevélként, irgalombul hajtja a szél, ha elindul...?

...Ült az erős hét kondással, szalonnát sütöttek
s körülöttük láthatatlan harangok ütöttek.
Tudatták, hogy jön az óra s hamarosan koporsóba

fektetik Virág Andrást az erdei kondások.
– A csend nyelvén üzentek a puha csobbanások.
Bennük tán a táj riadt fel halált sejtő kis jelekkel

Mikor a szalonna megsült: tölgyfa-csobolyóból
nagyot ittak... nyolc ember egy fadongájú tóból.
Azután meg rádudáltak. Máskor úgylis csak bút láttak.

Kivált Eső Virág András, kinek fél kenyere
se volt soha... s mint a pusztá, pusztá a tenyere.
Abba borult ó csak, hogyha pihenni a vágy elfogta.

Volt neki egy citerája: akár annyi ezüst –
pedig barnára fogta már az idő meg a füst.
Oldalán a csillag, a hold, s rá volt faragva a mennybolt.

S volt egy aranszín tolla is... Mérhetetlenségből
szállt az a toll... úgy szedte fel fütyölve a rétről.
Fütyölt bizony, mert nem tudta: attól nem lesz többé nyugta.

Citerával, a szép tollal lett aztán elveszett.
– Megnőtt benne minden dal és minden emlékezet.
S szegény... egyre hordta őket, mint az ég a nagy esőket...

Mondom: a hét nagy kondással ültek a fák alatt
kinn Szil-Tarcsán és dudáltak, és az idő haladt.
Virág ekkor elővette tollát s a húrokra tette.

A húrokon egy hős ország támadt fel dalolva,
– a hét kondás hallgatta csak egymásra hajolva.
S összesúgtak, hogy megölik: leszúrák, vagy agyonlövök.

Hát mért játszik sokkal szebben, s más húron a bolond
– Testét majd a disznófertő belepi, vagy a lomb.
Hallgatták a húr pengését s elővette mind a kését.

Azután körülvették Andrást, mint herceget álnok,
bosszús, irigy, erdőnyövä, nagyhajú királyok.
S mire odanézett a hold: Eső-Virág András csak – volt.

Testét fertőbe vetették, rácsaltak vagy hat kant;
pengették a citeráját, de az széjjelpattant;
oldaláról lehullt a hold, s kétfelé hasadt a mennybolt.

A tolla meg elszállott a, el a messzeségbe,
hét nagyhajú gonosz elől mérhetetlenségbe.
Akkor szólott a legvénebb: – átka ne egyen a vérnek!

Temessük el Virág Andrást, nőjön mező rajta –
s ha tavasz jön: nagy nyáját a pásztor ide hajtja.
Bizony mondom: jövődre tej lesz és méz öbelőle.

Amikor hát jött a hajnal: a hét gonosz kondás
kikereste a sár alól, s így lett Virág András
televényföldje a fának, s ágya száz új ibolyának.

32. Tavaszváró napló

2003. február 2-23.

Városmajor, 2003. február 2.

Jelentés a gyémántmisém utáni órákról

Miután fél éjszakát eltöltöttem azzal, hogy forgattam-olvastam a nagy ajándékot, melyet a KV idei tekintélyes titkára nyújtott át nekem puszi kíséretében az oltár előtt, gyémántmisém befejezése után, aludni próbáltam, ami nem sikerült. Éjfél után egy órával bevettem egy fél eunotint, s azzal úgy-ahogy aludtam fél nyolcig. Most pedig megmosakodván elkezdem gyémántmisém utáni életemet, s készülök a vasmisémre s az azt még megelőző feladatokra, melyeknek elseje: köszönetet nyilvánítani azért, hogy olyan gyémántmisét csináltak nekem testvéreim, meg magunknak, hogy... Ennek a mondatnak nincs méltó befejezése. Ha ezt a nyilvánítást nyilvánítom, és átdrótpostázom azt a Tájékos szerkesztőjének, már is kezdek a készülést az esti adyligeti szentmisére, mint második dolgomra – még a vasmisém előtt.

A januári ifjúsági misén kivallattam a tízen- s a huszoneveseket, hogy miről szóljon a gyémántprédikációm. Sok mindent mondtak, de énbennem főleg az maradt meg, hogy *ez alkalommal s kivételesen aztán Bokor-szidás ne legyen, 3. nemzedék-szidás se legyen...* Ebből aztán érthető, hogy a gyémántprédikáció második részében mindent egyszer köszöntem meg, de a Bokrot háromszor is. Magamtól talán a Bokrot is csak egyszer köszöntem volna meg, de a harmadik nemzedék jól rám ijesztett, s a két letiltott szidás helyett lett a két köszönet. Egy meg kettő az három *köszönöm szépen*. Nos, hát ezt a hármat nem szabad überelni, mert komolytalanná válnék az egész nyilvánítás. Helyette egy mértéktartó és sírig tartó hálanyilvánításhoz folyamodom.

Azért emlegetem folyton ezt a nyilvánítást, mert a *nyílik* és *nyit* szavak ugyanabból a töből valók, mint a nyilvánítás, s akármi nyílhat, s akármi nyitható: pl. az ember szíve is, még egy 85. évében levő öreg szív is nyílhat és nyithat, amely már nagyon is hajlamos az érzelgésre, meg mi egyébire. De nem érzélünk, hanem tesszük a dolgunkat.

Tökjő, szuper, csúcs, király (s nem tudom, mi a legfrissebb *közbeszédi superlativus*, amit még nem ismerek) volt az egész. De hát könnyű dolga van egy gyémántmisésnek, ha egyszer a Bokorba tartozik. Csak szól KV-nak, s már indul is *a hadra foghatók* (koppintás Nácitól!) hada. Margit rittyent még egy volt köztársasági elnököt is – püspököt még ő sem tud, mert nem mindenható, csak gyarló földi halandó. Lajcsi olyan rutinnal vezényli le az egészet, hogy akár Esztergom–Budapest érseke is lehetne, de hát Editke is, érsekség is – egyelőre egy kicsit sok lenne, a kettő együtt még nem megy, majd egyszer: *megéri, aki fiatal*. Beállít a mindent-megoldó KV egy vendéglátó főiskolai tanárnőt is, Erzsikét, aki nem éri el Jézus szintjét, mert csak ezer embert tud megvendégelni – bár, ha a megvendégelés szintje is számít, akkor még egy-két ezret hozzászámíthatunk. Aztán kerül egy virágkötő Franciska, aki olyan szép csokrokat kötött, amilyeneket még nem láttam. Kerül egy Emlékkönyv készítő is: még nem tudom (majd kinyomozom), hogy Orsika-e, Beáta-e, vagy más valaki. Aztán Debrecenről Boncidáig, Boncidától Hencidáig sütöttek finomabbnál finomabb tésztákat Bokor-beli húgocskáim. Aztán a végére hagytam azt a csodálatos ifjú gárdát, amely ezen a napon patyolat tisztára nyalta kétszer is az egész terepet: előtte is, utána is. A könyvtáros Pistáról se feledkezzünk meg, aki alig láthatott valamit az egészből; csak hallhatott. Végire hagytam a zenét. Miért? Mert sok mindent muzsikáltak Gabiék, de még azt is, hogy *Jézusé lettem, ő meg az enyém...*

Mit gondoltok, kit hagytam ki. Kitaláljátok-e? Hát őt, aki hagyta jószágos nagypapaként, hogy csináljuk a nekem olyan nagyon drága kápolnában – melyben 1928 szeptemberében, tízen évesen vettem részt először egy évnyitó szentmisén – ezt a nagy ricsajt... Hadd higgyem, hogy Jézus örömére! Kihagytam, de nem hagyom ki az egykori tízen éves nagyapót, akinek

megdicsérhettem a dolgozatát, ha egyszer a Jóisten nem a több mind közé teremtett, hanem éppen magyartanárnak. A dolgozatíró neve ma úgy kezdődik, hogy *Em* és úgy fejeződik be, hogy *il* (bácsi). Nincs tovább. Vége a nyilvánításnak. Ami kimaradt, majd a Tájék következő számában pótolom.

Városmajor, 2003. február 3.

Nem volt időm s nyugalmam tegnap prédikációt írni, mert bütyköltem a szöveget a Tájékba. Mire nagyjából kész lettem vele, jött Emil. Mért jött? Mert találtak valakit Rómában, aki éppen Budapestre utazott. Elhozta Emilnek a rendházba a pápa levelét. S milyen egy jó testvér? Azonnal Trabantba vágja magát, s még ebéd előtt áthozza a Városmajorba. A díszes levelet hamarosan mindenki megcsodálhatja, mert bekereteztetem, s szobám falára

függesztem, hogy mindenki láthassa: nem vagyok igazi eretnek. (Közben Rozina elviszi, leszkenneli, átemilezi, hogy a *Napló*ban is látható legyen.)

Olvasható? Pecsét is van rajta – ha ezen a lenyomaton nem is látható –, melyen a három utolsó latin szó olvasható: *elemosynarius Summi Pontifici*. Ez azt jelenti, hogy az okmányt aláíró Rizzato Oscar nevű érsek a pápa elemosynariususa – magyarul: a pápa alamizsna-osztója. Lehet, hogy ezt rosszul *magyarázom*, de biztosan feladata ennek a vatikáni érseknek, hogy küldjön ilyen okleveleket a pápai áldásokról. Kinek? Minden gyémántmisésének? Á, dehogy. Csak a mázlistáknak, akik számára kér ilyet a gyémántmisés előjárója (egyházmegyes püspök, szerzetesi tartományfőnök). Az én esetemben ez pl. úgy történhetett, hogy Kállay Emil, a magyar piarista tartományfőnök, szólt a magyar Ruppert Jóskának, a római piarista generális közép-európai asszisztensének, hogy Gyurka biztosan nagyon örülne valami ilyesminek. Erre aztán a generális atya telefonon átszólt Rizzato érseknek, vagy átsétált hozzá ennek érdekében.

Félmillió katolikus pap van a világon, ebből kb. ötvenezer érheti meg gyémántmiséjét. Ezeket is el kell osztani hatvan évre. Elvégezzük az osztást – $50\,000 : 60 = ?$ Nagyjából egy ezer. Tehát minden évben ezer katolikus papnak van gyémántmiséje szerte a nagy világban. Ennek a tizede száz. Ez a száz a mázlista. Nem több, mert pl. Halász Bandi bácsi is megérte gyémántmiséjét, s nem kapott ilyen áldást és oklevelet. Ez havonta nagyjából kitesz összesen tíz személyt. Ennek a tíznek a neve rákerül egy papirosra, s Rizzato érsek a pápa elibe teszi időnként a papirost aláírásra. Vagy inkább csak téteti valamelyik bíborossal, akinek a beosztottja ez a Rizzato, mert a pápához nem szaladhat be csak úgy egy inci-finci érsek a

papirosával... (Aki a Vatikánban valami tisztséget visel, az mind érsek, azaz *monsignore*. Aki ettől lejjebb van, az már csak olyan irodai segédszemélyzetféle.) Lehet, hogy merész a fantáziám, és semmi sem történt így. De így is történhetett. Ha Ruppert Jóskával találkozom, megmutatom neki a *Naplónak* ezt az oldalát, s megírom, hogy mit mondott rá. Látható, hogy nemcsak az égből pottyannak úgy az ilyesmit, hanem sok szorgos és gondos szeretet a szülőanyjuk.

Városmajor, 2003. február 4.

Gyertyaszentelőre, mely az idén gyémántmisém másnapjára esett, nem volt időm s nyugalmam prédikációt írni. Helyette nosztalgiáztam: 1943. febr. 2-án második misémet Mátyásföldön mondtam. Híveknek hátat fordítva s latinul – a Zsinat előtt harminc évvel... Előszedtem egy gregorián kottákkal teli vastag latin zsolozsmás könyvet, s fújtam az erre a napra, február 2.-ára, Gyertyaszentelőre rendelt éneket: *Lumen ad revelationem gentium*... Szépen hangzott. El is határoztam, hogy este, mise előtt majd megtanítom az adyligetieket erre a refrénre, és csinálunk egy II. Vatikáni Zsinat előtti gyertyaszentelést, s aztán elmúlt az idő. Fogtam a télikabátom, s lementem a majorba. Üres és elhagyott volt a nagy hideg miatt. De nekem ugyanolyan magányt biztosított, mint a budavári templomba betérdepelések – egy órával mise előtt. S mire feljöttem, már tudtam, hogy mit fogok prédikálni, de leírva nem lett semmi. Öltözködni kellett, és jött Ákos. (Hogy lesz így *Napló* a hó végére, nem tudom. Csak utólagos rekonstrukció – emlékezet alapján, ha lesz.) Íme a rekonstrukció:

Ávós őrnagyom panaszkodott nekem 52 őszén a Fő utcán – a liturgia miatt: *Ennek segítségével tud az egyház hozzányúlni az emberekhez. Születik, házasodik, meghal valaki, a pap már is ott van. Majd segíünk mi ezen a bajon: névadó, házasságkötő terem, s a párt saját halottjának tekint valakiket.* Igyekeztek szegények, igyekeztek. Jutottak is valamire. De '89-ben el kellett vágni Hegyeshalomnál meg Sopronnál a vasfüggönyt, s így nem tudtuk meg, mire jutottak volna, ha tőlük is jut nekünk 150 esztendő hódoltság, mint a törököknek. Csak 44 esztendő jutott. (Nekünk azért elég volt ennyi is...)

A zsidók mit ki nem találtak, hogy liturgiát csináljanak! *Az asszony, ha szül, tisztátalanná lesz. Az Isten tisztítja meg őt, ha eljön Jeruzsálembe, a templomba, s felajánl ezt meg azt!* Ennek mintájára már egyetemi lelkész koromban elkezdtem, több mint félszázada, liturgiát fabrikálni. Azt találtam ki, hogy feltétlenül liturgiát kell csinálni, ha valaki elvégzi az egyetemet, és orvos vagy tanár lesz. Csináltam is szépet, gyönyörűt, meghatót, de nem maradt az utókorra egy árva sor sem belőle. Magam sem tudom már, mi volt a liturgia eszköze-anyaga. Víz és olaj helyett egy szike az orvosoknál, s egy palatábla a tanároknál? Biztos nem ezek voltak.

A börtönben meg ahhoz, hogy misézni tudjunk kellett a bor. Ez tudták az *operatívok* is. Ez volt a nevük azoknak az ávós tiszteknek, akik irányították a börtönparancsnokot, hogy mivel lehet a nép ellenségeinek (jaj szegény fejünknek!) keserűbbé tenni a rabságot. Mi voltunk a nép ellenségei. S többek között azzal is, hogy misézni akartunk. Ki gondolt volna rá, hogy szegény operatívoknak ki kellett volna szedni a rabok –félélvenként hazulról kapott – csomagjaiból a tésztát?! Hát azt meg mért? Hogy kiszedjék a tésztákból a mazsolát. Ami mazsola érkezett az *osztályra*, az mind a papi zárakba vándorolt. A *házi munkások* szereztek nekünk az *orvosírnok-rabok* segítségével tíz köbcentis üvegfiolákat. Raktunk bele vizet és mazsolát. Pár hét alatt a legfinomabb aszúbor lett belőle. Hol tartottuk a fiolát? Hát a szalmazsák valamelyik zugába. Hogy használtuk? Volt kelyhünk? Az nem volt, de pléhkanalunk az volt. Rátettük a kanalat a hokedlira, amely hozzátartozott a zárka bútorzatához – a szalmazsák meg a *kübli* mellett. A kanálba öntöttünk egy pár cseppet a fiolából, s melléje tettünk – ostya helyett – egy darab kekszet, melyet *spejzolhattunk*. Miskönyvünk nem volt, de lassan visszaemlékeztünk azokra a latin szövegekre, amelyeket odakint naponként elmondtunk, elolvastunk. S mondtuk, amit kellett, könyv nélkül.

Amikor az operatívok rájöttek erre a *hightech*-re, vadászni kezdtek a fioláinkra. *Hippis*-t rendeztek: a szalmazsákokat úgy széjjel szedték, hogy látni nem lehetett a portól. Ha megtaláltak egy fiolát, azért tíz nap *szigorított* járt. Mi fán terem az? Magánzárka fapriccsal s egy takaróval, s az egyik nap félkoszt, a másik nap semmi. Azért napi 40 deka kenyeret kaptunk, hogy éhen ne haljunk. Karcsúk is voltunk ám. Régi szép idők! Egyszer nekem is sikerült lebuknom: megtalálták a fiolát. Szerencsétlenségükre – a börtönparancsnokéknak – éppen minisztériumi vizsgálat szakadt rájuk. Ezt a *misézésért-büntetést* ('59-ben jártunk már!) a minisztérium már nem nézhette jó szemmel, mert a vizsgálat első napján odajött hozzám egy ör: *Ide figyeljen, maga nem misézésért van itt, hanem...* s mondott valami egyéb büntetendő cselekményt, amire már nem emlékszem. S jöttek a miniszteriális urak, s megkérdezték, hogy mért vagyok szigorítottan. Mondtam, amit kellett. Ha ezt a simulékonyságomat nem felejtettem volna el, és szabadulásom után mondtam volna Ratzingernek meg Lékainak is, amit kell, mindjárt valamivel egyszerűbb lett volna az élet. De elfelejtettem, mert úgy látszik, nem szeretem, ami túlságosan egyszerű.

Még mindig a liturgiáról beszélek. Börtön után én is féltem, mások is féltek tőlem, ráfanyalodtam a családra. Összefogtam Anyukával, hogy szervezzük meg a három nemzedék születés- és névnapjait. Minden hónapban volt belőlük egy rakás. Torta, köszöntő, innivaló hozzá... no meg a beszélgetés irányítása agyafúrt kérdésekkel... Operatívok nem voltak a családban, mégis lebuktam. Az egyik sógornőm: *Igazad van, Gyuri, ha pap volnék, én is ezt mondanám...* Megkaptam! Mivel a család nem papokból áll, ennek következtében – ők nem azt gondolják, amit én. Ezt majd negyven év múlva úgy mondják a nyugati teológusok, hogy kettészakadt az egyház: papokra meg kedves hívekre. A papok megélnék abból, hogy *papkodnak*. A hívek meg nem élnek meg abból, hogy *hívőskednek* (bocsánat a nyelvújításért), nekik *dolgozósba* kell menniök, ha meg akarnak élni... A *szemináriumban* pedig mindannyian megtanultuk, hogy a lét határozza meg a tudatot! Szállítómunkás-létem meghatározta tudatom? Aligha, mert egyik öcsém figyelt éberen: *Gyuri ránk erőlteti a témáit...* Le lehet bukni a családban is.

Közben meg múltak az évek, s elkezdtem kevésbé félni, s a Bokor is elkezdett kevésbé félni, s békét hagyhattam a *biológiai közösségemnek*. Amikor először hallották tőlem a családban ezt a megnevezését a családnak, Laci öcsém felkapta a fejét: *Te, ez olyan bábolnainak hangzik...*

Tovább a liturgia-téma. – Amikor már egyáltalában nem féltünk, kitaláltuk azt, hogy a gyereket nem szabad megkeresztelni, mert Jézus ehhez azt a feltételt támasztja, hogy higgyünk az országban: hogy az bizony lehetséges ám... stb., stb. A csecsemő pedig nem ért még az országhoz, csak a zöldebbet, sárgábbat csináláshoz. Ekkor jött a *befogadó liturgia*. Az meg mi? Amikor *elteltek a nő tisztulásnak napjai*, összejönnek a közösség tagjai gyerekestül annál a háznál, melyben gyerek született – vasárnapi misére. A prédikáció után kivétel nélkül mindenki tud szívéből imádkozni: megköszönni a nagy ajándékot, a gyermeket. Áldozás után meg a szülők mondják el hálaimájukat. Akit meg befogadtunk, ott feküdt közöttünk a Mózes-kosárban. Az igazak szopás utáni álmát aludta, s nem sírt fel attól, hogy vizet öntünk a fejére. Majd megkereszteljük őt, amikor elélem áll: *Gyurka bácsi, én már meg szeretnék keresztelkedni*. Ahogyan tette ezt Budaváriban négy éves korában György Julcsa, aki két éves korától fogva nagyon sok szentmisét végig ült már – nem ugyan a templomban, de a nagyszobánkban a díványon.

Az egyház maga is csinálja a liturgiát. Különösen, ha a Szűzanyáról van szó. Ilyenkor kifogyhatatlan. Rendet teszek bennük. A kismillió Mária-ünnep számomra csak kétféle. A kiváltságos Mária s a nem-kiváltságos Mária ünnepei. A kiváltságos Máriáé pl. a március 25-i, a *Gyümölcsoltó Boldogasszony*, mert az angyal azt közli Máriával, hogy kegyelmet talált Istennél, a Szentlélek száll le rá, minek következtében a gyermek, akit majd megszül, nem olyan gyermek lesz, mint te meg én, stb. Ugyanígy a kiváltságos Máriáé a december 8-i

ünnepe, a *Szeplőtelen fogantatás* ünnepe, amelyen azt ünnepeljük, hogy a Szűzanyára nem szállt át az eredeti bűn, amely minden emberre átszármazott. A kiváltság esetén hajlamos vagyok olyan csúnyát gondolni, hogy jó a kiváltságolt személynek. Még ünnepeljem is? S különben is, én Jézustól azt tanulom, hogy az Isten országában nincsen kiváltság, mindenki megkapja az egy dénárt.

Ezzel szemben vannak a Szűzanyának olyan ünnepei, amelyek semmit sem tudnak kiváltságról. Ilyen a ma is is. *A te szívedet is tőr járja át!* Hát ebben semmi kiváltság nincs. A nagyböjtben van a Fájdalmas Szűz ünnepe, ebben sincs semmi kiváltság. Az Ady-nemzedékhez tartozott Gellért Oszkár. Írt későn, öregen 1946-ban egy verset. Ez lesz részemről a mai ünnep méltó megkoronázása. Ez a címe: *Istenek versengése*. Buddha és Jézus, illetőleg anyáik versengenek a versben.

Királyi sarjként jöttem a világra, / Csodás liget várt s benne palotám
= Minden proletár király a szívében, És istállóban szült meg az anyám.
Nyolcvan esztendőtléltem meg e földön / akkor jött értem a boldog halál.
= Nem éltem én csak harminchárom évet, S úgy haltam meg, mint bárki proletár.
Hetet léptem, hogy a világra jöttem, / Így hirdetem ki : Buddha született.
= Futott, menekült anyám velem akkor. / Mert meggyilkoltak minden kisdedet.
Anyám szíve a nagy gyönyörűségtől, / Mert Isten szült. hetednap megszakadt.
= Az én anyám túlélte a halálom: / Megvárta a föltámadásomat.
Találkoznak a Nirvánában egyszer / Mária, Maya és minden anyák.
= S ti kisdetek mind, új világa szülnek / Anyáitok, bár bitófákon át.

Említettem egyszer, hogy majd egy Mária-ünnepen elmondom: mért imádkozom még mindig az *Üdvözlégyet* a régi módon: *Üdvöz légy Mária, malasztal teljes!* Csak azért, hogy ne kelljen azt imádkoznom, hogy *kegyelemmel teljes*. Mi bajom van ezzel? Biztos értitek! Kiváltság íze van ennek a kegyelemnek. Uralkodás íze van ennek a kegyelemnek. Nem illik bele abba a Jézus-arcba, amely a négy evangéliumból árad felénk. Annak az arcából, aki *úgy halt meg, mint bárki proletár*.

Városmajor, 2003. február 6.

Megkaptam az inárcsiaktól a nov. 24-én ott mondott prédikáció szövegét, mely kettőről nevezetes. Az egyik: magam mondtam, pedig nem szoktam ott prédikálni. A másik: egy újmisének mondtam, pedig általában ritkán mondanak ott újmisé. Íme a szöveg.

Kedves újmisé testvéreim, és ti mindannyian, akik eljöttetek ide, hogy megint együtt örüljünk egymással és egymásnak. Az újmisések, akiknek az áldásáért – a közmondás szerint – érdemes elkoptatni egy új csizmát, 24 év körüli fiatal emberek szoktak lenni. A múlt hónapban láttunk itt egy 40-es éveiben levőt, most pedig látunk egyet az 50-es éveiben. Mindkét alkalommal látunk egy *manu-duktort*, aki kezénél fogva vezetné az újmisést, meg látunk egy ünnepi szónokot. A szónok a múlt hónapban elmondta már, hogyan kerülhetett sor Istenünk e késői áldására. Nem ismétli meg közösségeink titkos-szentelési történeteit, csak hálát ad egy újabb, titkosan szentelt testvérért: megköszöni Istennek, hogy adta Őt közösségünknek.

Még azt mondja el a szónok, hogy *ad multos annos!*, azaz nagyon sok esztendőig éljen, virágozzék, növekedjék. Ez annyit jelent, hogy fel a fejfel János és Márta, – nem is látom, hogy hol a Márta, – van idő még dolgozni Isten szőlőskertjében. Én a magam plusz harminc évével vígan ficáncolok, és újmiséünkéből is lehet még aranymisé, 106 éves korára. Ha megéred, János, akkor eljövünk együtt imádkozni veled. A szentelés-történeti beszámoló helyett hoztam neked, nektek, egy ünneplős verset, Kosztolányi: *Számadás* c. szonett-koszorúját. Darabját egy gyűjteménynek, melynek a címe meg van már: *Jézusi versek a*

magyar irodalomban. Talán megvilágítja Jézus mára rendelt szavait is, és fénycsóvét gyűjt nektek – az előtted levő félszázadra. (A vers megtalálható a *Napló* 29. számának 4–5. oldalán.)

Testvéreim, aki Jézust hallja, rend gyúlhat fejében a hallástól. Aki Jézust látja, meglegyintheti a szentség, s mondja: *Menj ki tőlem Uram, bűnös ember vagyok.* Testvéreim, nagy méltóságot, – mert nagy feladatot – kaptunk kivétel nélkül mindannyian: Jézussá kell lennünk egymás számára. S ha valakit megkent a püspök, akkor csak egy okkal több oka van ugyanarra a feladatra. János testvérem, próbálj úgy misézni, hogy aki lát, azt mondhassa rólad: *Csakhogyl nem száll!* Sohasem rutinból. Mindig telve Isten Szent Lelkével, hogy a szívé is eltaláld testvéreidnek.

De azért ne légy szív-specialista. Hát mi légy? Az Isten szolgája, az Isten rettenthetetlen szolgája. S ha majd felolvasod testvéreid gyülekezetében a mai textust, akkor mondd bátran, amit Jézus üzen nekünk te általad. Mivel ebben a misében még én olvastam a textust, ma még én mondom, amit Jézus üzen. Mit? Sorba szedem.

1./ Máté számára az *Emberfia* megnevezés nem Pityi-Palkót takarja, hanem Ő az egyetlen Király, akin fordul – rajtunk kívül – mindannyiunk sora. 2./ Vannak áldottak, és vannak átkozottak. Ezeket Isten bizony széjjelválasztja egymástól. És van örök élet, az Istennek tetsző életű emberek számára, és ebből, az átkozottak kimaradnak. És van örök tűz, örök bűnhődés azok számára, akiknek kisebb gondjuk is nagyobb annál, hogy Istennek tetszeni akarjanak. 3./ Isten, aki láthatatlan, álruhát ölt, hogy láthatóvá tegye magát. A rászoruló emberbe bújik bele. Éhezik, szomjazik, hajléktalan, ruhája nincs, beteg, és le van tartóztatva. A társadalom aljába, söpredékébe bújik bele az Isten.

Elfordulva tőle, orrunk befogva, elmehetünk mellettük. De János, dörögld mindig a fülünkbe, hogy az Isten illatától fogjuk be ilyenkor az orrunkat. Nincs Isten országa, amíg ez a söpredék éhezik, szomjazik, hajléktalan, ruhátlan, gyógyíthatatlan, és börtönbe zárt. Nincs! Az Isten Országa nem a jól szituált hölgyek és urak országa. A politikus uraknak meg kisebb gondjuk is nagyobb annál, hogy felszámolják a söpredék nyomorúságát. Tartósítják a nyomorúságot, mert a pénz kell a korszerű hadi technikára, és fegyverekre. Jézus nem beszélte meg segíteni akaró terveit Kaifással, Heródessel, Pilátussal. Jézus nem tárgyalt az urakkal. Jézus nem tárgyalt a gazdagokkal. Jézus csak a szegényekkel tárgyalt, akik tudják, hogy mi az ínség, és hogy mi az, hogy rád vagyok szorulva. Jézus szánta a sereget. Jézusnak megesett a szíve a seregen. Jézus nem fogadta el a gazdagok, a többet birtokolni akarók világát.

Jézus az Isten Országát hirdette. Ezért élt, és nem engedte a főpap, hogy tovább éljen. Ebbe halt bele. Jézus az osztozás társadalmát akarta, amelyben nekem is, neked is, neki is, mindössze egy dénár jut. S nagyon boldogok leszünk, ha megcsináljuk, ha megcsináltuk azt az Országot, amelyet Isten nem tud le engedni zsinórpadlásról, az Isten Országát. Ha ez az Ország lesz az ajkadon, az ajkunkon, a szívünkben, akkor leszünk..., ha ez az Ország ott lesz János és Márta és mindannyiunk szívében és ajkán, akkor leszünk... mi, testvéreim..., akkor leszünk – *holnapután is.* Ha ezt a szöveget nem ismerjük, akkor már holnap sem leszünk. De az, hogy már holnap se legyünk, ezt nem engedhetjük meg. Miért? Azért nem, mert az Istennek szüksége van ránk. Az Isten semmit sem tud csinálni nélkülünk. Ilyen tehetetlen. Éhes és fázik, és ruhátlan, és arra vár, hogy észrevegyük. S ha észrevettük, akkor az Isten is kivirul. Errefelé kell mennünk. Ámen.

Városmajor, 2003. febr. 7.

Nyáron, a soproni Bokor Nagytáborban volt egy előadás a Bokor-profilról, s akkora hullámokat kavart, hogy már ott elhatároztuk: nyugodt körülmények között rászánunk egy napot a kérdés alapos megvitatására. A jövő héten kerül rá sor. Nem előadásokat fogunk

hallgatni, hanem tanácskozni fogunk. Miről? Az addig beterjesztett és kiosztott anyagokról. Egy ilyen beterjesztett és kiosztandó anyag az én hozzájárulásom is a mondott találkozóhoz.

Egyikünk sem, magam sem hordhatom más zsebében meggyőződésemet, lelkiismeretemet. Ez olyan nyilvánvaló és természetes, mint az, hogy ujjbegyem rajza is más, mint a tiéd. Nem egymás indigós másolatának vagyunk megteremtve, hanem egyedi példányoknak. Következésképpen nem érdemem, hogy más az ujjlenyomatom, mint a tiéd. Az sem érdemem, ha másképpen látom a dolgokat, mint Te. Az érdem ott kezdődik, ha nagyon figyelünk egymás érvelésére, megpróbáljuk egymáséhoz illeszteni látásmódunkat azért, hogy megszülethessék – összehangolt nézeteink alapján – közös cselekvésünk a szeretet szolgálatában.

Jézus nem alapított a maga és tanítványai számára új vallást. A maga vallásán belül hozott létre egy közösséget. Magukra maradván a tanítványok – mi sem volt természetesebb számukra, minthogy a maguk vallásának zsinagógáiban és a jeruzsálemi templomban tevékenykednek, ahogy ezt Jézusnál is tapasztalták. Jakab 58-ban még Pált is figyelmezteti:... *fogj velük együtt a tisztuláshoz... és akkor mindenki látni fogja, hogy... magad is úgy élsz, hogy megőrzöd a törvényt* (ApCsel 21, 24); értsd: hithű zsidó vagy! Zsidó a vallásod, aszerint is cselekedj! S nincs szó az ApCsel-ben arról, hogy Pál elkezdett volna tiltakozni. Ellenkezőleg: *a következő napon Pál... tisztulás végett bement a szent helyre...* (21,26) Sohasem gondoltam, hogy vallást kellene változtatnom. A Bokor '45 évi indulásakor azért nem, mert normál vallási elfogultsággal a legkülönb vallásnak gondoltam a magamét. Később pedig azért nem, mert nem gondoltam, hogy volna olyan vallás, amelyikben könnyebben felzárkózhatnék Jézushoz, mint a katolikus valláson belül. Elég nehéz feladat az akár-melyikben.

Ha az egyház nem tud bemenni az ajtón, bemászik az ablakon. Ha fel akarják számolni a vallást 1917-től kezdve Curson-vonaltól keletre, ha Litvinov külügyi népbiztos elvtárs nem hajlandó szóba állni a Vatikánnal, akkor csinál a Vatikán titkos, földalatti egyházat. A Szovjetunió területén található katolikusok lelki gondozása céljából küldi a Szentszék a titokban püspökké szentelt francia jezsuita *Herbigny* 30-ban a Szovjetunióba, és '45-ben a horvát jezsuita *Kolakovics*ot – többek között Debrecenbe is. Mindkettőjük működése nyomán templomon kívüli evangelizálás születik. '89-ben vége a Szovjetuniónak, vége lehet a földalatti, a templomon kívüli pasztorációnak is. De nem! Mert az 50-es évek végétől kezdve a latin-amerikai társadalmi és egyházi viszonyok nyomán támad templomon kívüli evangelizálás. 15 évvel ennek utána, '75-ben kiadja VI. Pál pápa, az *Evangelii Nuntiandi* kezdetű apostoli buzdítást, amely igyekszik kodifikálni a pasztorációnak ezt a templomon kívüli formáját: *a bázisközösségeket* /1/. Újabb két-három évtized múltán, tehát napjainkban tapasztalhatjuk, hogy a ma sokat emlegetett *lelkiségi irányzatok* javarészt ezeknek a bázisközösségeknek munkáját jelölik. Nem az a helyzet tehát, hogy vége a szovjet diktatúrának, vége a templomon kívüli pasztorációnak, s vissza templomba! A diktatúra felszámolódása nem számolta fel a kisközösségeket igénylést.

Az elmúlt évtizedek során a Bokron belül elég sok kritika érte azt a törekvésemet, hogy Jézus-hűségünket igyekeztem egyesíteni azzal a szándékkal, hogy a hierarchia azt elfogadja katolikus magatartásnak. Kérlek Benneteket hogy olvassátok el figyelmesen a KIO utolsó két oldalát: 137/f num: *Dialógus a hűségről* /2/. Hasonló hűség-törekvéseket találhatni az evangelisták feljegyzései alapján az ugyancsak újító Jézus életében is: pl. *Nem jöttem felbontani a törvényt...*

Miért is ragaszkodom olyan nagyon ehhez az egyházhűséghez is? Azért, mert azt gondolom, hogy nem lehetséges új, egyetemes vallást kreálni, amelyre érdemes volna lecserélni bármelyik eddig kialakult vallást. Ha csak filozófiai, azaz ésszel nyilvánvalóvá tehető tételeket tartalmazna egy vallás, az sem lenne egyetemes, hiszen nincsen egyetemes filozófia sem. Ha pedig csak filozófiai tételeket tartalmazna ez a vallás-kísérlet, akkor meg

még vallás sem lenne ez a kísérlet, mert a vallástól azt várjuk, hogy mondjon valamit azokban a kérdésekben is, amelyekre tiszta ész, a filozófia nem képes válaszolni. Csak a felebaráti szeretetből még nincs vallás. Az is kell hozzá, hogy engedjem, hogy szeressen az Isten...

Mindezen megfontolásoknak egy a vége: Jézust követő törekvéseinknek ágyát, keretét egy adott vallásnak – bármelyiknek – kell meghatározni. A mi esetünkben, akik általában katolikusoknak születünk, a katolikus vallásnak. Egyáltalában nem egyszerű feladat ez. Azért nem, mert a hierarchia ugyan igyekszik nem megtagadni a jézusi tanítást, igyekszik nem beszélni a tanításnak három alapvonásáról (nem lehet parancsolgatnunk egymásnak, gazdagabbá válni másikunknál s erőt alkalmazni másokkal szemben), de a hatalommal kötött hagyományos alkui (nagyjából és rendre, vagy csak: nemegyszer) a jézusi tanítással ellenkező állásfoglalásokra készíti őt. Ilyenkor Jézus tanítványa nem engedhet a főpapnak; ilyenkor Jézus tanítványa ki kell tegye magát annak a veszedelemnek és dicsőségnek, hogy a főpap mártírrá, azaz Jézusról bizonyóságot tevővé teszi őt.

Hogyan csináltuk életünket idáig, azaz hogyan védtük ki a hierarchia ütéseit idáig, s hogy egész magatartásunk helyes volt-e – ez az egyik és nem jelentéktelen kérdésünk. Hogyan kerülünk vissza az elvesztett egyházi pozíciókba, s közben hogyan őrizzük meg hűségünket mindahhoz, amit jézusinak tudunk – ez a második. Magyarul: hogyan jussunk vissza oda, hogy legyenek szemináriumba elmenni kész fiaink, s azokat felszentelni kész egyházmegyes püspökeink? Nagyjából húsz év óta nem szenteltek közülünk az egyházmegyes püspökök maguknak papot a Bokor tagjai közül.

Mire és minek nekünk a papok? Mert az első nemzedéket Török, Juhász, Himfy, Lakos, Bulányi nevelte – ha mellettük azért civilek is –, még hozzá börtönöket vállalva ezért. Mert a második nemzedéket Halász, Dombi, Barna, Tarnai, Ko. Laci, stb. stb. egészen a legfiatalabb Vincze Józsiig, Szabó Gyusziig nevelte – ha mellettük azért civilek is. De a munka dandárját alighanem a papok végezték. A harmadik nemzedék regrutálódása körüli nehézségeink alighanem abból (is) adódnak, hogy nincs pap, aki produkálni tudja számukra, amit az első két nemzedék számára papok produkáltak. A harmadik nemzedékből valakik magukat regrutálják: a 3. nemzedék a 3. nemzedéket. Vannak a számtalan bésített második-nemzedékbeli anyából s apából valakik, akik csoportba gyűjtöttek és megtartottak valakiket a harmadik nemzedékből?

Ha nincsenek, akkor ez súlyos cáfolata annak a koncepciónak, amelyet *Egyházrend c.* könyvemben közel 25 éve – közreményünket kifejezve! – megfogalmaztam. Annyit jelent, hogy nagyjából csak a *függetlenített párttitkárok* tudnak népet gyűjteni. De a munkaviszony, házasság, féltucat gyermek gondját-terhét viselők nem! Vagy ha mégis sikerült a gyűjtés, a kádári puha diktatúra idején sikerült. De a kemény kapitalizmus idején – azt hiszem – a papok nagyobb részének sincs csoportja, vagy ha van, csak a Kádár-korszakbeli maradékból.

Ha pedig így van, akkor nem valósul az Egyházrendben megálmodott álom – sem papoknak, sem civileknek. Nem, mert a kapitalizmus nem tűri, hogy ilyen „hülyeségekkel” töltsük az időnk. Kell az – pénzkeresésre. Ha *Isten országa*-álmokkal akarjuk etetni magunkat, vissza a Rákosi pajtással s még inkább Kádár puha diktatúrájával, mert ott bizonyult ez lehetségesnek; ott volt időnk ilyesmire.

Nemcsak abban kell szót értenünk, hogy vissza-e az egyházhoz? Hanem ebben is, hogy vissza-e a papokhoz? Egyik püspökünk írja nekem 2003. január 28-i keltű levelében: ...*Nem kívánhatok és kérhetek mást számodra, minthogy Mesterünket, Jézust követve, hűséges tanítványként tudj megbocsátani az ellened vétőknak, bármelyik oldalon vagy sorban is álltak. Ha szívedben teljes ez a kiengesztelődés, boldog vagy és szabad. Isten Országában mindig a kisebb a nagyobb, az utolsó az első, a szolgát ültetik asztalhoz, és annak bocsátanak meg, aki maga kér először bocsánatot. A kiengesztelődött tud maga is kiengesztelődést közvetíteni. Ezt a kiengesztelődést kívánom Neked és mindannyiunknak...* – Hát én kérek szívesen, csak tudjam, hogy miért kérjek bocsánatot. Megkérdem ettől a püspöktől...

A fentiekben felvázolt kérdésekben konszenzusra-jutás nélkül aligha tudjuk rendezni sorainkat. Azt hiszem, hogy ez az alapvető kérdésünk.

Ennek tisztázása után elhatározhatjuk, hogy bevalljuk, mi minden ment tönkre az elmúlt 13-14 év alatt, s mi az ami megmaradt. Hány csoportvezetője van még a Bokornak, s azok hány ágban férnek el? Vállalják-e a táplálkozó csoportot is? S a nyári négy napos ágelkigyakorlatot? Milyen évi-havi összeggel támogatják a KV munkáját? Hajlandók vagyunk-e rendet teremteni? Ha ezt is rendbe tettük, akkor el kell döntenünk, hogy okvetlenül szükséges-e, hogy valami karitatív művet is működtessünk, vagy elég, ha Prakashnak küldjük a pénzt.

Városmajor, 2003. február 8.

Hozzájárulásomhoz csatoltam az 1975-ben kiadott vatikáni szöveget *A bázisközösségekről*, melyet nem először olvasunk. De úgy gondolom, hogy e szöveg olvasata ma más számunkra, mint volt jó negyed század előtt, amikor megjelent, és lelkesen olvastuk.

A legutóbbi Szinodus sokat foglalkozott a kis csoportokkal, az ún. bázisközösségekkel, amelyekről az Egyházban ma sok szó esik. Mik ezek, és mennyiben címzettjei vagy hirdetői az evangéliumnak ?

A Szinoduson elhangzottak alapján úgy látszik, hogy ezek a bázisközösségek mindenütt virágzanak, de nagyon különböznek egymástól, nemcsak országok szerint, de még egy-egy országon belül is.

Egyes vidékeken – kevés kivétellel – magán az Egyházon belül működnek és bontakoznak. Együttéreznek az Egyház életével, figyelnek tanítására, ragaszkodnak püspökeikhez. Eredetüknél az a vágy áll, hogy intenzívebb módon éljék keresztény életüket, vagy pedig, hogy olyan emberi méretekre szűkítsék le köreiket, amelyeket hatalmas lélekszámú egyházi közösségekben máskülönbén nem lehet tapasztalni. Főleg ez a helyzet a mai nagyvárosokban, amelyekben általános jelenség a tömegélet, és a tömegben elveszett egyének. Ilyen értelemben lelki és vallási síkra igyekezzenek átültetni mindazt, amit kisebb társadalmi közösségekben, falvakban és hasonlóknak amúgy is meg lehet valósítani: a közösségi liturgiát, a hit elmélyítését, a testvéri szeretetet, imádságot, lekipásztorokkal való együttműködést. Vagy pedig olyanok jönnek össze e csoportokban az ige meghallgatására, elmélkedésre, szentségek vételére és a szentmise agapé-közösségére, akiket valami közös dolog kapcsol össze: hasonló életkor, műveltség, polgári hivatás, társadalmi helyzet : pl. házastársak, fiatalok, szakmabeliek stb. Vagyis olyanok, akik az élet más területein is együtt dolgoznak az igazságért, a szegények testvéri segítségéért, az emberi fejlődésért. Vagy pedig azért jönnek össze, mert a paphiány miatt rendes plébániai életéről nem lehet szó. Ezek a bázisközösségek, amelyekről szoltunk, mind a nagyobb egyházi közösségeken belül létesülnek, főleg a helyi egyházakon és a plébániákon belül.

Másutt viszont ezek a bázisközösségek kegyetlen kritikával illetik az Egyházat, amelyet azzal vádolnak, hogy "intézményes". Szembehelyezik ezzel az intézményes Egyházzal az ún. karizmatikus közösségeket, amelyekben nincs semmiféle szervezet, és csak az evangélium vezérli őket. Jellemző tehát rájuk, hogy kifogásolják és elutasítják az Egyház megnyilatkozásait: a hierarchiát és az Egyház külső megjelenési formáit. Gyökeresen elvetik ezt az Egyházat. Ezen az úton eszméikből csakhamar eszmerendszer (ideológia) lesz, és ritka, hogy ne torkoljék valamilyen politikai síkra: akár valamilyen irányhoz, akár rendszerhez vagy párthoz. Ami magában rejti a veszélyt, hogy eszköz gyanánt használják fel őket.

A különbség tehát kézenfekvő. Azok a közösségek, amelyek kritikájukkal elhatárolják magukat az Egyháztól, és egyben megbontják annak egységét, csakis szociológiai értelemben nevezhetik magukat "bázisközösségnek", de nem egyházi értelemben. Ez visszaélés volna a kifejezéssel, még akkor is, ha látszólag megmaradnak az Egyházban, miközben ellenségei a hierarchiának. A "bázisközösség" név jogosan csak azokat illetheti meg, akik az Egyházon belül jönnek össze, hogy építsék az Egyházat.

Az ilyen utóbb említett közösségek valóban az evangelizálás területei, és nagy szolgálatot jelentenek nagyobb egyházi közösségeknek, főleg a helyi egyházaknak. Az egyetemes Egyház reménységei, mint a Szinodus záróbeszédében mondtuk Az Egyház reményei, ha megfelelnek a következő feltételeknek:

– Ha Isten szavában keresik az eligazítást nem pedig szélsőséges politikai eszmékben, vagy divatáramlatokban, amelyek mindig szívesen ki fogják használni rendkívüli emberi hatásukat;

– Ha elkerülik az állandó kísértést, hogy rendszeresen kontesztáljanak, vagyis ha felhagynak a minden ellen tiltakozó epés kritikával, amelyet azzal akarnak igazolni, hogy őszinteség és segítőkészség vezeti őket;

– Ha hűségesen ragaszkodnak helyi egyházukhoz, amelyhez tartoznak, és az egyetemes Egyházhoz. Csak így kerülhetik el a nagyon is erősen fennálló veszélyt, hogy teljesen elkülönülnek, és azután azt képzelik, hogy ők Krisztus igazi Egyháza, és anatómát mondanak a többiekre;

– Ha megőrzik az őszinte közösséget püspökeikkel, akiket az Úr állított Egyháza élére, és az egyházi Tanítóhivatallal, amelyet a Szentlélek a püspökökre bízott;

– Ha nem tekintik magukat az evangélium kizárólagos címzettjének vagy hordozójának – sőt esetleg magának evangélium egyetlen birtokosának! –, hanem tudatában vannak, hogy az Egyház sokkal nagyobb és sokkal változatosabb és sok egyéb módon is testet ölthet, mint éppen az ő közösségükön belül;

– Ha egyre inkább fokozódik felelősségtudatuk, buzgóságuk, kötelezettségvállalásuk, missziós szellemük.

– Ha minden vonatkozásban "egyetemesek", és nem szektásan beszűkültek.

Nem könnyű feltételek, de ha ezek megvannak, a bázisközösségek betölthetik alapvető hivatásukat: különleges talajai lehetnek az evangéliumi üzeneten alapuló evangeli-zációnak, és ők maguk is az evangélium hirdetőivé válnak!

Az a figyelemreméltó, hogy akkor úgy olvastuk, hogy mi aztán nem vagyunk azonosak azokkal a csúnya kontesztálók. Aztán a '75 utáni események nyilvánvalóvá tették, hogy a csúnya kontesztálók nem annyira csúnyák, hogy ütni kellene őket, viszont mi, igen is sokkal csúnyábbak vagyunk, s ezért bennünket – ám az állampárt parancsszavára – ütni is kell. (Mind a mai napig nem vallják be, hogy az állampárt parancsára ütöttek bennünket.) A pártállam bukása után is úgy viselkedik velünk szemben a hierarchia, mint csúnyákkal, akiket változtatlanul kirekeszteni kell.

Nil admirari! Nem kell csodálkozni, nem szabad csodálkozni, magyarázni kell a jelenségeket. Mi nemcsak vélekedtünk, mint a kontesztálók, mi tettünk is. A katonáskodás elvetése. *Baracska* már közös haragot váltott ki ellenünk – az állampártból is, az egyház hierarchiájából is. Tanulság: ha szembekerülünk a hatalommal, előbb-utóbb az egyház hierarchiájával is szembekerülünk. Ezért nem szűnnek meg rehabilitáció után sem *a korlátozó intézkedések*. Ezért látszunk integrálhatatlanoknak. A víz a tüzet nem integrálja. A hierarchia lényegében hatalmi-elvű, s ez egyet jelent azzal, hogy evangéliumtalan. Nem adhatjuk fel a küzdelmet azért, hogy az érvek és a Lélek döntsenek, nem pedig önkényes szava egy rétegnek, amely maga magát jelöli ki a vezetésre...

Városmajor, 2003. február 15.

A Bokor vezetősége közölte velem, hogy nekem kellene beszélnem február 15-én a Liszt Ferenc téren, mielőtt megindulna a tüntető menet a Hősök tere felé... az iraki háború ellen. Erre készülni kell. Csak úgy hasamra ütve nem lehet. Ezt fogom mondani:

Hölgyeim és uraim! Honfitársaim, barátaim, testvéreim! Köszöntelek Titeket! Bulányi György vagyok, katolikus pap, piarista tanár. Köszönöm a megtisztelő szerepet, hogy itt és most szólhatok hozzátok.

Elsőül is emlékezem az előttem élő nemzedékre, melynek végig kellett verekednie az első világháborút. Apámék nemzedékére. E nemzedék egy költő tagjára, Harsányi Kálmánra, s annak egy idevágó versére. Címe: *A Balkánt jártuk...*

*A Balkánt jártuk sárban, napsugárban, / – Hosszú, nyomott, ünneptelen hetek! –
Hóban, viharban, jégtű-zivatarban, / Fáradt, nyögő kígyóvonalban,
Emberek, barmok, szekerek.*

*Egy-egy szekér sikoltott csak nagyot, / A barom és az ember hallgatott.
Utunkat állta egy-egy görgeteg, / S fúvásba ástunk újat, téveset,
Hajléktalan, vad hegycsúcsok tövébe. / Nem hallottuk, csak az ásók neszt,
S egy-két kidőlt bajtárs lehelletét, / Mely még huhúkolt rég fagyott kezébe.
Ástunk, haladtunk, / Fogytunk, maradtunk,
Gyúrtuk, legyűrtük, elértük a célt. / A csatatért.*

*Barom és ember nem kérdezte : mért. / Mindenki tudta, de senki se tudta,
Csak tudni vélte, csak hazudta. / Hiszen ha tudta volna?! . . . hajh,
Rádörgött volna mindnyájunkra: / – „Rabszolga faj,
Hős-káprázat bolond lenyűgöztette, / Ki milliós szám őrlöd önmagad,
Mert húsz éhes zseb egymásba harap, / S falná magába, torkig teletömve
Magát az Aranytermő Szamarat, / Csak más ne falja be!
Gyávák gyávája te! / Ezért? Ezért?
A tátott szájú véres zsákokért?” / De próbált volna csak szót szólani
A nyomorult, (a hős, az igazi!) / Elsőnek én ragadtam volna torkon.
Egy sóhaját se törje meg soha / A nagy jajszőnák, aki katona;
Asszony, gyerek, jajszó, maradjon otthon.*

*Gyarló kettősség! Egyik serpenyőben / Igaz hitem, igaz gondolatom,
Másikban három cifra csillagom, / Öröklött, barbár, álhős-büszkeségem,
S a mérleg – mégis erre billenőben. / Mert így vagyunk mind, ezrek, milliók,
Éretlen, törpe, játék-katonák, / Hisszük, hogy van rabolni s ölni jog,
S hogy becsülettel vagyunk banditák. / Oh férfilélek, te vagy a talány,
Ki felujjongtál bennem, kardot fogva, / S még most is, most is megvetnéd talán,
Ki a magáét bátran sutba dobja, / Hogy amit gondolsz, helyetted kimondja!*

E nemzedék unokáinak és dédunokáinak ne legyen már kétsége: Nincs jog ölni, rabolni. Nem vagyunk becsülettel banditák. Csak arra van jogunk, hogy megbeszéljük végre közös dolgainkat. Gyilkosok sem lehetünk becsülettel. Ne legyenek illúzióink. Az urak mindig azt csinálták és csinálják, amit akarnak. Mindig beléptetik a nemzetet a világ legerősebbnek mondott katonai szervezetébe. Az én életemben: már a negyedik szervezetbe. E negyedik előtt a központi hatalmakba, a tengely hatalmakba, a Varsói szerződésbe. Mindegyikről kiderült, hogy nem a legerősebb. Ezer éves hazánk elvesztésével kellett fizetnünk a tévedésért.

<<Megszólal a telefon. A rendező arra kér, hogy mondjak le arról, hogy beszéljek.
Lemondok: Ha megkérnek, beszélek. Ha arra kérnek, hogy ne beszéljek...>>

Az urak most is azt fogják csinálni, amit akarnak. Akármit is csinálunk. De nem vagyunk eszköztelenek, amíg Baracska-árat is hajlandók vagyunk fizetni. Amíg inkább ülünk a börtönökben, mint gyilkolunk. Amíg úgy teszünk, mint a *Gyáva Barla diák* – Ady Endre versében.

*Hadverő nem volt Barla diák, / én jámbor, görögös, kopottas őszám.
Elmaradt Töhötöm seregétől / Ama véres őszön.*

*Áthágta a Meszest a sereg. / Üszkös falvak küdtek utána átkot,
S nem kereste a seregben senki / kis Barla diákot.
Ő ott maradt a dúlt falvak között. / Virágos kunyhó épült a romokra,
S kizöldült a megsebzett vidéknek / Minden véres bokra.
Zúgva nyargalt a hősi sereg / A reszkető, bérces Erdélyen által,
Barla maradt, rótt, szántott, álmodott / Egy kis szláv leánnyal.*

Ki kell szállni minden gyilkolásból. Csak a szelídeké lehet a Föld. A kardot rántók – magukkal együtt – elpusztítják azt.

Városmajor, 2003. febr. 16.

Van úgy, hogy nincs időm megírni vasárnap estére az adyligeti prédikációt. Február 9-én este kitettem az oltárra azt a kis zsebmagnót, amelyiket még 2001-ben kaptam ajándékba Ohio-beli Cleveland városában egy nagyon kedves magyar családtól. Amikor hálálkodtam érte, azt mondták, hogy ez náluk filléres áru. I...t kértem meg, hogy tegye át a hangot a számítógépbe. Áttette. Nem volt elragadtatva a tartalmától. Ha szabadon prédikálok, akkor nem dekázok, nem centizek. Azért beteszem a Naplóba, ha már begépelte, ha már felbőszült a tartalmán. Csiszoltam is valamelyest. Meglátom: elsöpri-e írásomat a felháborodás?

Sok éve már, hogy az adyligeti kis templomban prédikálok, és kivétel nélkül minden vasárnap fölolvassuk a három olvasmányt. Ma Jóbot, Pált és Márkot. Az első kettőről sose mondok semmit, és most is így fogok tenni. Teszem ezt azért, mert éppen elég gond egy vaalaki – Jézus – lelkébe belehelyezkedni és megérteni megnyilvánulásait. A Jób könyvének szerzőjét megérteni külön stúdium, hiába is mondanék róla sebtében akármit, nem mennénk vele semmire. Pálról hét könyvet írtam azért, hogy valahogy megértsem, mi van ebben az emberben. Jelenleg elég nekünk megint csak a harmadik olvasmány és abból is elég egyetlen egy mondat: *és ott imádkozott* (Mk 1, 35) – már mint Jézus...

Mi is történt a kafarnaumi nagy napon? Rájönnek a kafarnaumiak arra, hogy Simonnak és Andrásnak ez az új keletű barátja nagyon használható ember. Lesz Kafarnaumnak javas embere, aki meg tudja gyógyítani az összes testi-lelki beteget. Jézusnak elmegy ezzel a napja, és azt hiszem, nem tud utána aludni. Pedig a jól végzett munka után alszik az ember! Jézus még sem tud aludni. Gondjai vannak. Azzal, ami az elmúlt napon történt. Kora hajnalban, az éjszaka vége felé kimegy egy elhagyott helyre – imádkozni. Ott találunk rá Simonék, akik keresik őt. Szólnak neki: Téged keres mindenki, mert te vagy a mi emberünk. Jézus válasza meg az, hogy nem, nem vagyok a tiétek. Menjünk más helyre is hirdetni az evangéliumot. Mi az, hogy hirdetni az evangéliumot? Mondani az embereknek, hogy Isten országát kell építeni. Jézus éppen ezért jött el. Ez annyit jelent, hogy sem a kafarnaumiak számára, sem más városok számára nem javas ember ő, nem SZTK... Nem, mert nem a vírusoknak kitettségünk az igazi bajunk. Egészen más a mi bajunk! Ha a vírusok nem tudnának nekünk ártani, azzal még nem volna semmi megoldva. Isten arra teremtette az embert, hogy Isten országát építse.

Mindezt csak azért mondom el, hogy nyilvánvalóvá tegyem a számotokra, miért töltötte el Jézus ezt az éjszakát imádkozással. Még meglepőbb, ha azt mondom nektek ezek után, hogy a szinoptikusok e három esztendő történet során még három nagy imádkozásáról számolnak be.

Egész éjszakát imádkozott akkor, amikor elhatározta, hogy a fölmerülő tizenévesek seregéből melyik lesz az a tizenkettő, akiket Tizenkettővé tesz majd. Ki kellett válogatni a jelentkezőkből, hogy *ezzel a fiúval, ezzel talán lehet valamit tenni*. Kellett neki ahhoz egy egész éjszaka, hogy kitózza – ezt igen, ezt nem. Ez a második helyzet, hogy Jézus imádkozik. Azért, hogy el ne tolja már. Egy egész egyháztörténelem fordul azon, hogy használható gyerekeket szemeljen ki arra a feladatra, amelyet elindít. Egy kétezer esztendő ügyet indít el. Nem mindegy, hogy lúdtalpasokkal, vagy nagyon lúdtalpasokkal, vagy csak

enyhén lúdtalpasokkal kezdi el ezt a dolgot! Egy egész éjszakát kell imádkoznia ahhoz, hogy kiimádkozza a megfelelőt.

A harmadik alkalom, amikor Jézus fölmege a hegyre egyedül, magányosan. Ki tudja, mennyit imádkozik? Ez a csodálatos kenyérszaporítás után történik. Ötezer férfi megindul feléje azzal a céllal, hogy királlyá tegye őt. *Ez kell nekiünk!* Hát a tanítványoknak is ez kellett. Mint ahogy ez kell a magyarnak is: hogy végre hatalomhoz tudjunk kerülni... A tanítványokat gyorsan kényszeríti, hogy menjenek be a bárkába, ő pedig elbújik: az ötezer férfi elől fölmege a hegyre: *Isten országát akarom én építeni! Izrael számára nem óhajtom helyreállítani a királyságot.* Adószedés nincs az Isten országában. Csak adás van. Az, hogy szedjek karhatalommal – szintén nincsen. Még kevésbé, hogy bilincs elő, kard elő stb. Semmi köze ezekhez az országnak. Magába kell térnie szegény Jézusnak, hogy folytatja-e a gyógyításokat és a csodálatos kenyérszaporításokat. Mert az ő jó zsidó népe összesen csak ennyit ért meg: Pilátus, Kaifás meg Heródes helyett majd Jézus lesz a vezér. Ez a harmadik imádkozása Jézusnak.

A negyedik imádkozás már a Getszemániban történik. Ezen felül semmi? Hát de-hogynem. Amikor osztotta a kenyeret, hálát adott Istennek. Amikor gyógyít, fohászkodik egy szót. És semmi több.

A monasztikus szerzetesek, aminők a ciszterciták, kigondolták, hogy létrehozzák majd az igazit, ami majd segít az emberiségen. Hét órát dolgoztak, hét órát aludtak és hét órát imádkoztak. Ez összesen huszonegy. A köztes időben nyílván ettek, mosakodtak stb. Az volt a szerzetesi eszmény, hogy *ora et labora* – imádkozzál és dolgozzál. Föl kell szépen osztogatni minden egyes napot úgy, hogy egy kicsit imádkozni, egy kicsit dolgozni. Ezt úgy oldják meg, hogy éjjel kettőkor fölkelnek és elmondják a leghosszabb részt a zsolozsmából, a *Matutinumot*. Ezt röpké másfél óra alatt elintézik. Ezután visszafeküsznek. Hatkor újra fölkelnek és következik a második imaóra, a *Laudes* - dicséret. Miután ezt is elmondták, egy énekelt szentmise következik. A szentmise végén jön a harmadik imaóra (*Prima*), és lehet reggelizni. Ez fél kilenc körül van. Munkába már nem nagyon érdemes belekezdeni, mert jön a *Tertia* kilenc órákor. Ezt követően már lehet három órát dolgozni: délben elmondták a *Sexta*-t, és tovább dolgoztak a három órákor esedékes *Nona*-ig. Vacsora előtt a *Vesperás* következett. Vacsora után fél óras rekreáció (=pihenés, trécselés). Utána elmondták *Completóriumot*, majd teljes szilencium és lefekvés. Így aztán föl van osztva a nap.

Jézus nem volt monasztikus szerzetes, se cisztercita, se más. Nem az imádságban érdekelt ember volt. Ezt már többször említettem, de ideje egyszer már ennek alaposan a végére járni. Nem hitbuzgalmi egyesületet jött alapítani. Nem szentolvasó társaságot jött alapítani. Miért nem?

A délelőtti ifjúsági misémen volt nálam tizenkét fiatal, hat tizenéves és hat huszonéves. Föladtam nekik a következő kérdéseket. Imádkozott-e egyáltalán ez a Jézus, vagy sem? Ti mit imádkoztok? Meg vagytok-e elégedve azzal, hogy annyit imádkoztok, amennyit? A válaszoknál ismét megállapíthattam, hogy nincs két különböző ember.

Jézusra vonatkozóan általában azt mondták, hogy nem volt szüksége Jézusnak arra, hogy imádkozzék. Azért nem, mert tökéletesen együtt rezdült a lelke az Atyával. Csak akkor imádkozott, amikor bajba került, mint Kafarnaumban. Orvossá akarták őt tenni, amikor nem orvosnak, hanem tanítónak jött. Ötezer ember királlyá akarta tenni, amikor Ő mindent akart, csak király nem akart lenni. Alkalom az imádságra az is, amikor ki kell választani a tanítványokat. Ilyen alkalmakkor imádkozott. Na meg olyankor, amikor elkövetkezik az óra, hogy vége a dolognak, mert akasztják Őt. Akkor is imádkozik nagy bajában – *Atyám, ments meg engem ettől az órától, de legyen meg a Te akaratod.* Jézusnak nem kellett imádkoznia, mert Ő együtt rezdült az Atyával. – ezt felelték általában az első kérdésre.

A második kérdésre elmondták, hogy Bokor-béli családba születtek és minden ilyen családban van közös imádkozás. De hát előbb-utóbb ezzel fölhogynak. Abbahagyják, mert ez

nem igazi imádság, csak olyan családi kohéziót segítő valami. Nagyon jó, hogy mindenki mond valamit, énekelnek együtt, de azért ez nem igazi imádság. Az igazi imádságot az ember magában végzi, és általában estére hagyja. Elkezd imádkozni és elalszik... Szóval ilyen életszerű dolgokat mondtak. Nincsenek ők ezzel megelégedve, de hát ez a helyzet. Kellene imádkozni, de különböző okok miatt nem teszik.

Ezek után nekem is kell valamit mondanom. Nem tudom, hogy így van-e, de azt hiszem kétféle életalakítás létezik. Az első szerint fölhasználom Istent életem megoldására. A másik szerint rendelkezésére bocsátom az életemet Istennek, hogy Ő használjon fel engem. Ne gondolkodjatok sokat, hogy hova tartoztok, mert hát az első kategóriába tartoznak a kedves hívek. Akiknek rengeteg a dolguk: munkahely, család, férj, feleség, gyerek, betegség. A másikba pedig a főtisztelendő papság: se kutyája, se macskája és nyugodtan szórakozhat azzal, hogy szolgálja az Istent.

Nem ez a helyzet. Más a szembeállítás. A tanítvány, a tolmács, a próféta van itt szembeállítva a kisbajos emberrel. Ennek el kell végeznie valamelyik osztályt a nélkül, hogy elbukna. Le kell érettségiznie, be kell kerülnie az egyetemre, állást kell kapnia, ha beteg, meg kell gyógyulnia. Mindezek szolgálatára tökéletesen elegendő, ha minden második vagy harmadik vasárnap délelőttől vagy délutánból kiszorítjuk azt a háromnegyed órát, s elszaladunk valamelyik közeli templomba, hogy letudjuk a misét. Azt hiszem, ez áll szemben a tanítvánnyal, a tolmáccsal.

Nincs nyoma az evangéliumban olyan helyzetnek, mely szerint *nem ér rá most a Mester, imádkozik most a Mester, ne tessék Őt zavarni*” Semmi nyoma nincs az evangéliumban annak, hogy Jézusnak két élete lett volna: egy imádságos és egy szolgáló. Ez az embereket szolgáló élet őt teljesen fölemésztette. Csak az nincsen megírva a négy evangéliumban, hogy hogyan készült fel ez a fiú, akit Jézuskának hívott a Szűzanya. Van a Lukács evangéliumban egy adalék. Nagy bánatot okoz a szüleinek. A názáreti társaságból visszalopakodik Jeruzsálembe. Leül ott a nagy okosak közé és hallgatja őket és kérdezi őket és felelget. Ebben a gyerekben tizenkét éves korában megmozdult valami. Azt gondolom, hogy ezeknek a megmozdulásoknak volt folytatása...

A magamfajta ember, aki Isten országa szakmában utazik, visszanéz az életére. Amikor kilenc esztendő voltam, nyáron, a négy elemi után a Mester utcában laktunk. Öt percre volt a Gát utcai templom. Szemben azzal a házzal, amelyikben József Attila nevelkedett. Elmentem ebbe a templomba. Nem tudom, miért ültem be. Hátat fordítva latinul pusmogott a pap. A II. Vatikáni Zsinat előtt vagyunk a húszas években és nekem ott ücsörögni volt kedvem.

Aztán a noviciátusba kerülve megmagyarázták nekem, hogy hogyan verik a Isten Országában a cigányt. Úgy, hogy az ember fél órát elmélkedik, félórát szentmisét hallgat, fél órát mindenfajta lelki vizsgálattal és lelki elszámolásokkal-könyvelésekkel tölt, fél órát Szentírást olvas, fél óra lelki olvasmányt olvas – nem Szentírást, hanem különböző lelki írók műveit.. Ez már két és fél óra. S ha az ember eljut a diakonátusig, ott van a zsolozsma és büszkén mondja a breviáriumot, ami újabb egy óra. Ez összesen három és fél óra. Megállapítottam, hogy lelki életem karbantartására három és fél óra kell. Vergődtem kispapi életem alatt, hogy ezt a három és fél órát teljesítsem. Ennek egyik része az volt, hogy délután megunva a tanulást, betérdepeltem a kápolnába és adoráltam. Soha nem történt az égvilágon semmi. Kihúztam az időt. Fél órát ki lehet bírni...

Fölszentelésem után már tudtam, hogy ha nem is tudom teljesíteni az adorációt – mert dolgozatot kellett javítanom, jöttek hozzám a gyerekek, stb., stb. – legalább reggel fél órát elmélkedjek, hogy legyen valami lelkiéletem is. Hat órára beállítottam az órát, fél hétre lementem Debrecenben a Szent Annába és kiültem az első padba. A Szvetics apácai meg is állapították, hogy ez az *elmélkedő piarista*. A nevemet még nem tudták. Fél héttől hétig gyűrtem ott az ipart. Akkor jött a mise, melyet igyekeztem ájtatosan elmondani.

Mindezeket a dolgokat én feltételezem Jézusról is, ha ő nem kiváltságos egy lény. Vallásos emberek szeretik azt gondolni, hogy úgy lesz szentté valaki, hogy eleve olyan tulajdonságokkal látja őt el a Jóisten, hogy be tud futni elsőnek. Nem hiszem. Én azt hiszem, hogy csak abból lesz valami, hogy az ember gyűri az ipart. Úgy tudom elképzelni Jézust, hogy gyűrnie kellett az ipart. Ha az ember tíz-húszt esztendőn keresztül gyűri az ipart, annak keletkezik olyan hatása, hogy történik valami.

Jézussal az történik, hogy rájön arra, hogy a szegény zsidó történelem pontosan olyan, mint a nem zsidó történelem. A zsidók úgy vágták a filiszteusokat, ahogy a filiszteusok vágták a zsidókat. Lehetetlen, hogy a Jóisten drukkoljon odafentről, hogy sikerüljön a zsidóknak agyonverni a filiszteusokat, és ne a filiszteusoknak sikerüljön agyonverni a zsidókat! „Az a véres Isten nincsen”, ahogy Babits Mihály mondta. *Isten országát kellene készíteni ebből a nyomorúságos emberi gyilkosság történelemből! Valamit, ami emlékeztet arra az Istenre, aki apuka, aki apuci - aki fölkelti napját jókra és gonoszakra – esőt ad igazaknak és hamisaknak.*

Kellene valamit tenni! De kinek? Hát itt vagyok én... Ezt Izaiás megírta... Azt gondolom, hogy Jézus nem lábvizet vett éppen az óceánból, amikor meghallotta az Isten hangját, hogy kellene valaki, aki elkezdje ezt a bulit az Istennek... Buzgómócsing volt ő..., föl is dühítette anyját, Józsefet már gyerekkorában azzal a jeruzsálemi alakításával. Ilyesmiket tehetett később is.

Befejezem. Addig nem lesz az Isten országából semmi, amíg Istennek keresztény katolikus vagy akármilyen népe, vagy ateista népe is – két csoportba rakja az emberiséget. Azok csoportjába, akik azzal vannak elfoglalva, hogy bejussanak az egyetemre, azt el tudják végezni, meggyógyuljanak, akik e körül keringenek. És a másik táborba, amelyben a Petőfi Sándor fajtája és Jézus fajtája található Ez utóbbiak azt mondják, hogy primitív dolog az Istent azzal fárasztani, hogy a nagymama feltétlenül gyógyuljon meg. A nagymamának és a nagypapának és minden vénembernek az a dolga, hogy meghaljon. Akkor is, ha imádkoztok értük, akkor is, ha nem imádkoztok értük. Mindenképpen, mert a természetnek ez a rendje. Létre kéne hozni azt a másik embert, akit az érdekel, ami Istent érdekli: *a szeretet országa.*

Városmajor, 2003.február 17.

Tádé írt egy ragyogó elmélkedést az *Érted Vagyokban* a mai napra: Jézus bátran felrúgja a törvényt: megérinti a leprást, ha az a leprásnak javára szolgál és megtartatja törvényt: a leprás mutassa meg magát a papnak, ha az a leprásnak javára szolgál. Erről sincs mit kérdeznem. De kaptam gyémántmisémre egy levelet. Erről van már mit kérdeznem. Válaszoljak-e rá, vagy ne válaszoljak? S ha válaszolok, mit válaszoljak. Boruljon fátyol a levél küldőjére. Azt javasolja, hogy kérjek bocsánatot valakitől: *Nem kívánhatok és kérhetek mást számodra, minthogy Mesterünket, Jézust követve, hűséges tanítványként tudj megbocsátani az ellened vétőknek, bármelyik oldalon vagy sorban is álltak. Ha szívedben teljes z a kiengesztelődés, boldog vagy és szabad Isten Országában mindig a kisebb a nagyobb, az utolsó az első, a szolgát ültetik az asztalhoz, és annak bocsátanak meg, aki maga kér először bocsánatot. A kiengesztelődött tud maga is kiengesztelődést közvetíteni. Ezt a kiengesztelődést kívánom Neked és mindannyiunknak.*

Segítségül teszek néhány megállapítást: Jézus soha nem kért senkitől bocsánatot. Jézus nem tartott bűnbánatot; ha tetszik, nem metanojázott. Felkínálta szemléletét, hogy zárkózzunk fel ahhoz, ha meg akarjuk menteni az életünket, ha akarjuk az üdvösséget.

Jézus bűn nélkülinek gondolta magát: *Ki vádol meg engem bűn tárgyában?* (Jn 8, 46) A bűn – a TOB lábjegyzete alapján – itt Jézus ajkán annyit jelent, mint az igazság és Isten visszautasítása. Nem utasította vissza ezeket Jézus. Golgota áron is vállalta. A kommunisták nagyjából Jézus-tárgyban ítélték el: *Bulányi mester, a maga világnézetére nálunk nincs szabadság!* – mondta a kihallgató őrnagy. Az egyházi hierarchia sem azért ítélte el, mert él és

uralkodik helyett él és szeret szöveggel imádkozom a szentmisét. Nem is ölésért, házasságtörésért, lopásért, hamis tanúzásért s felebarátom feleségének, s egyéb jószágának megkívánásért, hanem Egyházrend c. könyvemet ítélte tévesnek, veszélyesnek és félreérthetőnek, melyben javaslatot teszek, hogy a püspökök azokat szenteljék fel papoknak, akik népet tudnak gyűjteni a jézusi tanításnak és életnek..., tehát a jézusi értelemben vett tanítványoknak.

A négy evangéliumban számtalanszor beszél Jézus főpapokról, írástudókról s vénekről, uralkodókról s királyokról, s jót nem igen mond róluk. Gyilkosoknak mondja őket és jajokat kiált róluk, a gazdagokat meg egyenest a pokolba küldi. Miért tesz így? Azért, mert meghirdet egy világrendet, amelyben parancsolgatásnak nincs helye, vagyoni különbségeknek nincs helye, erőszakos megoldásoknak nincs helye. S felette természetesnek és szükségképpeninek tartja, hogy a kiváltsággal rendelkezők, akik el sem tudják képzelni az életet engedelmességgel, többet birtokolni akarás nélkül, s az ezeket lehetővé tevő fegyveres biztosíték és erőszak nélkül, igénybe fogják venni a fegyveres erőszakot és gyilkosaivá lesznek annak, aki Istenre hivatkozva fellázad a kiváltságai ellen. Természetesnek és szükségképpeninek tartja, hogy az Emberfia a főpapok, írástudók és vének kezébe kerül, és szenvedni fog tőlük.

Jézus azt mondta, hogy Példát adtam nektek, hogy amint én tettem veletek, ti is úgy tegyetek... a szolga nem nagyobb az uránál, sem a küldött nem nagyobb annál, aki küldte. Jézus nem nyírja ki a gyilkos főpapokat, mert jól tudja, hogy a gyilkosok gyilkosai is gyilkosok. De mondja rendületlenül tovább azt a szöveget, amelynek elnémitásáért Kaifás és társai gyilkosokká válnak. A jézusi szeretet – agapé, azaz hűség az Atyához, hűség az emberi lelkiismeret hangjához, amely a történelemben mindig gyilkos szándékokat vált ki azokból, akik ragaszkodnak kiváltságokhoz, ám fő- közép- és alpapi kiváltságokhoz.

Következik ebből, hogy Jézus etikája benne áll abban a szekuláris etikai fejlődési vonalban, amely a jézusi alapelvek nélkül is lázad a hatalom kiváltság-rendje ellen. Szinkronban van a felvilágosodás céljaival, ha nincs is szinkronban a felvilágosodás eszközeivel. Abszurdumnak tartja az Isten kegyelméből való királyság, az önkényuralom intézményeit. de nem vállalja a guillotint, a király- gyilkosságot. Ezért van az, hogy annyi a jézusi célkitűzéseket illusztráló irodalmi anyagom, hogy Petőfi, Ady, Babits, Arany költészetére hivatkozhatom.

Városmajor, 2003. február 20.

Ami eztán következik – átdolgozás. Első ízben megjelent a *Koinónia* 2000. februári számában. S én ennyi idő után a jelentősebbnek vélt írásaimat át szoktam dolgozni. A *KIO*, ahogy ma az olvasók előtt van, harmadik átdolgozás eredménye. Gondolom, hogy ez az írás is megérdemel egy átdolgozást – három esztendő után. Címe:

A KINYILATKOZTATÁSRÓL

Istenhit

Animal rationale, azaz értelemmel rendelkező élőlény az ember. Gondolkodni tud. Gondolkodása során Istent is gondol, s az Istent a maga létezése végső okának gondolja, és Valakinek is gondolja, akinek valami terve van teremtményével, az emberrel. Vannak ilyen emberek, akik így gondolkodnak. Pillanatnyilag figyelmen kívül hagyom azokat, akik gondolkodásuk során más eredményre jutnak. Azokat, akik úgy gondolják, hogy nincs Isten, vagy nem tartják eldönthetőnek Isten létezését, vagy megengedik, hogy van, de egészen másképp gondolják valóját, léttartalmát. Pillanatnyilag hagyom figyelmen kívül őket, később visszatérek rájuk. Most azokra koncentrálok, akik Istent személyes valóságnak gondolják, akinek terve van velünk, s akinek gondolja van az emberrel.

Kinyilatkoztatás

Ezeknek az Istenben hívő embereknek a körében találkozunk a kinyilatkoztatás fogalmával. Mi ez? Információ, amely magától az Istentől származnék, és különbözik azoktól az információktól, amelyek helyességét az ember ellenőrizni tudja; információ, melynek megbízhatóságát egyedül a kinyilatkoztatást adó Isten tekintélye (mindent tudása és hazugságra képtelen szentsége) szavatolná. A Pythagoras-tétel pl. nem lehet kinyilatkoztatás, mert tartalmát ellenőrizni tudjuk, mert elvileg minden ember számára ellenőrizhető információt tartalmaz. A történelmileg jelentkező kinyilatkoztatás anyagában volt olyan információ is, amely tévedésnek bizonyult (pl. az, hogy a Föld lapos). S ma már éppen ezért nem számíthat kinyilatkoztatásnak, hogy a Föld lapos, mert t u d j u k, hogy a Föld gömbölyű. De pl. azt az állítást, hogy az *Isten = szeretet*, sem tapasztalás, sem filozófia (a gondolkodástörvények) nem tudja mindenki számára nyilvánvalóvá tenni, minek következtében kinyilatkoztatásra kénytelen hivatkozni, aki nagyobb nyomatékot kíván adni ennek az állításnak, hogy az *Isten = szeretet*. A kinyilatkoztatás fogalma mára leszűkült azokra az információkra, melyeknek tárgya *Isten és Isten kapcsolata a világgal*; tehát arra területre, amelyről ellenőrizhető, egyetemes elfogadásra igényt tartó ismereteink nincsenek (pl. Isten mivolta), vagy nem is lehetségesek (pl. Szűz Mária szűzen szülte meg Jézust). Az olyan állítás, amelynek tartalma egyetemesen, tehát mindenki számára igazolható, nem számíthat kinyilatkoztatásnak.

Hit

A különböző vallások különféle térképeket rajzolnak a lét teljességgel át nem látható tartományáról. Különbözőképpen rajzolják meg Istent, más- és másképpen gondolják viszonyát hozzánk, vagy az ember Istent megközelítésének helyes útját. A legteljesebb ökumenikus jó szándék mellett is csak annyi célozható meg részükről, hogy elismerjék, tiszteljék egymás szolgálatát, és hogy vallják: úgy is lehet éppen gondolni a dolgokat, mintahogyan a másik valláshoz tartozók gondolják... De hát persze tévednek, mert a nekünk adott kinyilatkoztatás következtében mi biztosak vagyunk a magunk ábrázolásának kizárólagos helyességében. A vallások éppen e biztonságuk okán hitet kívánnak egyházuk tagjaitól. Mindenegyik vallás, egyház természetesen más és más – sokszor merőben ellenkező – tartalmak számára kívánja ezt a hitet. Vajon mi lehet ez a hit, mi lehet ez a magatartás, amellyel a különféle vallások tagjai többé-kevésbé különböző, esetleg ellentmondó tartalmakra igent tudnak mondani?

Az ember a szóban forgó, transzcendens léttartomány szempontjából szükségképpen az alábbi csoportok egyikéhez tartozik:

- ateista (azt hiszi, hogy nincs Isten),
- agnosztikus (azt hiszi, hogy nincs mód bizonyosságra jutni),
- a maga módján vallásos (egyetlen valláshoz sem tartozik) és
- vallásos (valamelyik vallás tagjának mondja magát).

Mi van akkor, ha pl. valaki katolikus, és hiszi azt, amit a katolikus egyház tanít? Értelmével belátja, hogy úgy vannak dolgok, ahogyan egyháza tanítja? Nyilvánvalóan nem látja be, de vallja erősen, hogy úgy van, ahogy tanulta. Ha a magáénál nagyobb vallási műveltségű nem katolikus személlyel találkozik, akkor válságba kerülhet a hite, mert nem tudja azt a nem katolikus személlyel szemben megvédeni. Csak azt tudja tenni, hogy ismételteti, amit hisz. Újra kérdezem: miféle magatartás ez a hit, amellyel erősen tudunk állítani valamit, amit mások elvetnek, amiről mások egészen mást vallanak?

Hit és bizonyosság

A Pythagoras-tételben nem lehet senkit sem összezavarni. Hitemben viszont összezavarhat az, aki többet tud a transzcendens világról, mint én. Azt kell állítanom, hogy a különféle vallásokhoz tartozó embereknek a hite nem eredményez teljes bizonyosságot. Beleszületünk egy vallásba, és hallgatunk a papunkra. (Egy katolikus pap próbál meggyőzni a

börtönzárkában egy református atyafit az ökumenizmus szépségéről. Fél óráig illendően hallgatja őt, aztán megakasztja: Hagyj nekem békét, menj a papomhoz, annak mondd ezeket..., mi azt hisszük, amit ti, papok, mondotok nekünk – annyira nem érdekli a *civilt, a laikust* a dolog.) Esetleg áttérünk egy másik vallásra, mert azt – akárminő okból is – megfelelőbbnek tartjuk a magunk számára. De nem gondolhatjuk teljes bizonyossággal igaznak a kapott eligazítást, ha egyszer másokat nem tudunk meggyőzni annak igaz voltáról, ahogyan ez sikerül – mondjuk – a Pythagoras-tétel esetében. Sőt, magunknak is jutnak eszünkbe hitellenes gondolatok, s egyáltalában nem biztos, hogy el tudjuk *hessegetni* ezeket, ahogyan a lelki tükrünk kívánja tőlünk a magunk igaz hitének megőrzése érdekében. Az sem megoldás, hogy ilyenkor letérdelünk és imádkozunk, mert az imádság sok mindenben megerősíthet minket, de bizonyosságot abban, amiben kételkedtünk, nem tud nyújtani. Úgy tetszik, hogy egy valláshoz tartozni, hinni – csak annyit jelenthet, hogy nem utasítjuk el az általa rajzolt térképet, mert abba születünk bele, mert az a legrokonszenvesebb a felkínált térképek közül a számunkra.

Úgy tetszik, hogy a hit, mint magatartás, nem lehet több, mint ez az *el nem utasítás*. De a vallások az értelem és akarat vallásos (értsd: kételkedésmentes és a hitellenes gondolatot elhessegető) engedelmisségét kívánják tagjaiktól, s ez több, mint az *el nem utasítás*. Képesek lehetünk-e erre a többre? Szívesen nyújtja ezt a vallásoknak a hívőknek az a része, mely nem érdekelt annyira, hogy össze is hasonlítsa hitét más vallásokhoz tartozóknak a hitével. De tudjuk-e az értelem és az akarat vallásos engedelmisségét nyújtani a magunk felekezetének, ha "nem kaptuk meg a hit kegyelmét"? Ez az idézőjelben álló pár szó feltételezi, hogy Isten valakik számára megadja, más valakik számára nem adja meg az értelem és akarat vallásos engedelmisségét. Azt, hogy Isten diszkriminál, még hozzá üdvösség-tárgyban!!! Ha egyszer Isten erkölcsi lény, s nem bábjátékos, aki játszik kénye-kedve szerint örök boldogságunkkal vagy szerencsétlenségünkkel, akkor nyilvánvaló, hogy Isten nem adhatja nekünk a hit kegyelmét. A hitet mi adjuk Istennek. A hit a mi személyes magatartásunk. Azt az Isten nem adhatja nekünk.

Ami szükséges

Isten ekkora bizonytalanságban hagyta volna az embert? Hogy tehette? Csak akkor tehette – gondolom én, aki Istent az ember sorsában érdekeltnek vallja –, ha az embernek nincsen szükség a transzcendens létállapotok tekintetében bizonyosságra, ha igénye éppen volna rá. Ezt az igényt Isten alighanem azért nem elégítette ki, mert a teremtmény vagy egyáltalán, vagy jelen állapotában képtelen az adekvát képet – Istenről s a transzcendens körülményekről – tudomásul venni. Csak megközelítéseket tud magáévá tenni...; olyanokat, amiket a vallások nyújtanak. A vallások pedig azt nyújtják, amit történelmi útján az ember gondolni képes volt az Istenről. Ezek összeálltak egy-egy hagyománykincsben, amelyet aztán az egymásra következő nemzedékek továbbadtak egymásnak, tovább is formálva azt – kinyilatkoztatásként, szent hagyományként. Ha ebben része is volna Istennek, képtelen egyetemes emberi elfogadásra jutni velük. De nincs is szüksége az embernek arra, hogy adekvát képet kaphasson Istenről.

Mire van szüksége okvetlenül az embernek? Nem kevésre. Arra, hogy élni tudjon, hogy lehessen, létezhesen. Hogy ne tegye lehetetlenné az élet folytatását. Hogy ha már van, legyen a jövőben is: őrizze meg a létét. Fajának fenntartására van okvetlenül szüksége. Jézus térképet rajzolt az Istenről, a transzcendenciáról, de az ítéleten nem ennek a térképnek a felmondását, elfogadását, az értelem és akarat vallásos engedelmisségét kéri számon az embertől, hanem azt a magatartást, amely éppen a faj fennmaradását célozza, az altruista viselkedést: "Éheztem és ennem adtatok...". Ez a magatartása pedig teljes harmóniában van Jézus Istenével, aki szintén altruista – válogatás nélkül: *napiját felkelti jókra és gonoszokra, esőt ad igazaknak és hamisaknak*.

A Bokor

Így érthető, ha a Bokor eljutott oda, hogy képtelen a kiközösítésre. Semmi mást nem kíván tagjaitól, minthogy életüket arra használják, ami az emberi faj fennmaradását szolgálja. Ha a Bokor-tag ezt akarja, lehet – megvallva, vagy csak csendben, magában – ateista, agnósztikus, akármelyik vallási közösséghez tartozó, vagy csak a maga módján vallásos. Aki nem akarja a faj fennmaradását, nem fog közénk járni. Aki ragaszkodik valamelyik transzcendens álláspont (az ateista is egy fajta transzcendens álláspontot képvisel: vallja, hogy nincs "odafenn" senki sem) kizárólagosságához, szintén nem fog megmaradni közöttünk, nem kell kizárni őt. De ha valaki, akárminő transzcendens térképet valljon is, el nem utasítja, akarja ezt a fajfennmaradást, otthonra találhat nálunk, a maga akármilyen térképével együtt. Azért találhat otthonra, mert azt a Jézust akarjuk képviselni, aki ezt a fajfennmaradást, ennek a feltételeit (a szolgálatot, az osztozást s a verekedés kiküszöbölését) élte meg az Isten akaratának.

Vallás

Aki meg van győződve a maga térképének feltétlen és egyedüli tévedhetetlen igazáról, az emberiség üdve feltételének fogja átélni, hogy csatlakoztassa a többieket a maga térképéhez. Ez viszont – egyetemes érvénnyel! – a faj fennmaradását veszélyeztető magatartás. Azért az, mert – a történelem bizonyága szerint – rendre vallásháborút eredményez. Ennek következtében minden vallás – a maga kizárólagosságával – egyfajta kiskorúságra is és vallásháborúra is nevel, amely a faj veszélyeztetését eredményezi. Így tesz, amíg be nem látja Jézusnak az igazát, aki a niniveiektől sem kíván mást, mint a zsidóktól: az altruista viselkedést, amely elutasítja a gyilkosságot, a többet birtokolni akarást és az uralkodást. És nem kíván semmiféle hitvallást ezenfelül! Hozzátehetjük: semmiféle emberiség-megosztó hitvallást. Kötelezően vallani, amit nem tudhatunk, amit csak elhihetünk valakinek, akinek hatalma van e hitet megkívánni tőlünk – szükségképpen megosztja az emberiséget.

A jövő

Hogyan vagyok akkor katolikus? Úgy vagyok katolikus, hogy egy Jézusra hivatkozó egyháznak vagyok a tagja, és aki őszintén reméli, hogy a harmadik vagy nem tudom hányadik évezredben a katolikusok fel fognak zárkózni ahhoz a Jézushoz, akinek eligazítónak illenék és kellene lennie számukra az ember üdve tárgyában. Azaz abban reménykedem, hogy vallani fogják mindazt, ami szükséges az ember életének fennmaradásához. Vallani fogják, amit kivétel nélkül minden ember a magáévá tehet, ha érdekli őt az emberiség fennmaradása. Lényegileg azt, hogy felebarátainkat úgy kell szeretni, mint magunkat, S hogy ez kötelez bennünket a legnagyobb kényelmetlenség esetén is: **caritas obligat cum magno incommodo**. Akit nem kötelez, az vétkezik az emberiség ellen, s a józanész ellen is vétkezik. Isten ugyanis az ember bölcséjébe-tarsolyába beletette, mint nyilvánvalót, hogy nem akarhatja-kívánhatja embertársának azt, amit magának nem akar. Ha tetszik – Isten belerakta az ember bölcsőjébe a kinyilatkoztatást, amely feltétele annak, hogy *hosszú életű legyen a földön*. Kinyilatkoztatást, amely szükséges. Kinyilatkoztatást, amelynek elfogadására képességet adott az embernek. Kinyilatkoztatást, amelyet mindenki beláthat az értelem alapján. Kinyilatkoztatást, amelyet visszautasítani – bűn.

Az univerzális hit

Ellentmondásba kerültünk. Abból indultunk ki, hogy kinyilatkoztatás csak az lehet, amit *nem tudunk belátni*, most pedig azt mondtuk kinyilatkoztatásnak, amit *mindenki beláthat az értelem alapján*. El kell tüntetnünk az ellentmondást. Egy információról van szó, amely válaszol az emberi lét legnagyobb kérdésre: mi végre vagyunk a világon? Van olyan információ, ami be van írva az emberi természetbe, mint a Pythagoras-tétel; és van olyan, ami nincs: elutasíthatjuk és nem. Ezért aztán nem is kívánhatja a maga számára az értelem és akarat vallásos engedelmisségét. Nem, mert Isten nem adott nekünk a természetünket, az értelmünket és akaratunkat meghaladó információt. Amit adott, azt az ember természetébe:

értelmébe, akaratába, érzelmvilágba írta bele. Ez az, ami hitre szólít fel. Minden egyéb információ – a nemzeti-népi hagyomány tárgya, tiszteletünkre méltó kultúr-örökség.

A Pythagoras-tételt hinnünk kell: azaz oda kell igazítanunk az életünk hozzá. A felebaráti szeretetben is hinnünk kell, azaz oda kell igazítani az életünket hozzá.

Kell? Igen, mert az élet parancsa. Semmibe is lehet venni, de akkor halálunkra szavazunk. Mit jelent ez a hit? Tudást? Többet. Olyan tudást, amelyre rátesszük az életünk. **Hit = tudás, amelyre rátesszük életünket.** Ez a hit nem olyan hit, amelyet egy olyan információ kíván, amelyet nem látunk be. Ilyen információt Isten nem adott. Nem is adhatott. Miért? Mert olyan információt, amelynek tartalma mindenki számára be nem látható..., olyant, amelynek birtokában a különböző vallások lenéznek és gyilkolják egymást, nem adhatott. Az ilyen információ ellenkezik az Isten szentségével. De Isten, aki képessé tette az embert a Föld birtokbavételére, nem hagyta az embert sötétségben földi és örök üdvét illetően, az Isten megtalálását, a Hozzá eljutást illetően sem.

Kultúra-kincs

A fentiekől függetlenül a vallások úgy tudják, hogy Isten adott az embernek kinyilatkoztatást a természetébe beleírton felül is. Ennek a következménye lett, hogy a különböző vallások tanítóhivatalai – akárhogyan is nevezzük a vallásoknak a maguk kinyilatkoztatásának őrzésére-magyarázására-védelmére rendelt testületeket- személyeket – őrzik a maguk "hitletéteményét". Mivel jól tudják, hogy amit felkínálnak, emberi értelemmel nem belátható, ezért a hitletéteményük őrzése során kifejlesztettek egy különbségtevést: *az értelmes és értelmetlen állítások mellett vannak még értelem-fölötti állítások is.* Ilyen értelemfeletti állításnak mondatik mindaz, ami a hitletéteményből tapasztalatilag, filozófiailag egyértelműen nem igazolható; tehát mindaz, ami a természetes ész világa számára – értelmetlen, vagy szerényebben fogalmazva: értelmünket meghaladó, még szerényebben: nem igazolható és nem cáfolható.

Mégis ez a fajta "kinyilatkoztatás" és "tanítóhivatal" és "hitletétemény" alakította a történelem folyamán az emberi gondolkodást, s egyértelműen voltak az emberiség életében olyan szakaszok, amelyekben ez a tevékenységük haladó volt: azaz külön információ nyújtott más népek meglevő információinál. Hogy idő multával e szerepük összeszűkül, az abból is adódik, hogy a természetes ész világához igazodók logikailag nem tudnak mit kezdeni *értelemfeletti* igazságokkal. A katolikus egyház a történelmi jelenben bocsánatot kér azoktól, akiket a maga hitbizonyossága erejében a történelem folyamán károsan diszkriminált: legyilkolt, elmarasztalt. Felmerül a kérdés, hogy nem volna lehetséges a vallások számára, hogy az ilyen jellegű, múltjukat rendbe tenni akaró, bocsánatkérések mellett elejét vegyék annak, hogy a jelenben és a jövőben továbbra is diszkrimináljanak a maguk hitbizonyossága alapján. Nem volna-e lehetőségük arra, hogy az általuk őrzött *kinyilatkoztatást* az emberi értelem alá rendeljék? Ez esetben a vallások sajátos és egyetemes elfogadásra igényt nem tartható *kinyilatkoztatásai* jórészt átminősülnének olyan kultúra-kincsnek, melyet az egyes vallási kultúrák továbbra is ápolhatnának, de az egyetemes, minden emberre érvényes és kötelező igazság vélelme nélkül.

Nem szereznének-e ezzel *kinyilatkoztatásuknak* nagyobb megbecsülést? Nem kellene-e elszánni magukat e lépésre akkor is, ha meg vannak győződve kincsük páratlan voltáról!? Isten teljes mértékben gondoskodott teremtményéről, az emberről már a teremtésben és adott neki "az élet parancsa" jellegű kinyilatkoztatást! E teremtésnek csak folyományai a kultúrák, a vallási kultúrák is. Ha ezek a helyükre kerülnének, ha tehát ezek nem igényelnének univerzális hitet maguknak, akkor sokkal termékenyítőbbek lehetnének. Termékenyítőbbek, mint a vallásháborúkkal, az inkvizícióval, és a mindmáig meglevő kiközösítéssel. A különböző vallási kultúrák ragaszkodnak hozzá, hogy amit nyújtanak – isteni kinyilatkoztatásból ered. Csak arra volna szükség, hogy kincseiket "csak" vallási zsenik munkájának tulajdonítsák akik annak következtében azok, hogy az isten mélyebben tudta

őket megérinteni, mint bennünket. S ez esetben gyönyörködhetnék az emberiség a különböző kultúráknak nemcsak költészetében, zenéjében, táncában, hanem vallási kultúrájában is.

Summa

Isten belerejti minden embernek a szívébe az eligazítást: **Jónak kell lenned!** – szabadságot adva az embernek, hogy rossz is tudjon lenni. Míg a szaktudományok (matematika, geometria, természettudományok) eredményei egyetemesek, az emberiség többi információ-tartalmai a különböző kultúráktól, személyektől függően különbözők. Ilyen kultúra-termék a vallás is. A költészet, a tánc, a zene, a képzőművészet nem ad egyetemes érvényű tudományos eredményt. Nem ez a dolga. A vallásnak sem. Az a dolga, hogy elbűvöljön, Istennel találkoztasson, az örök szeretettel, üdvösségünkkel. S ez több és más, mint a Pythagoras-tétel – *igaza*. Mindennél több, a legmagasabb értéket szolgálja: az Istent – aki *szent*!

Jézus, az egyetemes (mert minden ember és nép Istene) Isten egyetemes küldöttként, nem vallást hozott, hanem megszólaltatta azt, amit Isten belerejtett minden ember szívébe. Vallást Jézus nem változtatott. Maradt zsidónak – testestül-lelkestül. Miért változtatott volna, ha egyszer üzenete bármely valláson belül képviselhető. Bármely valláson belül számíthatnak Jézus képviselői arra, hogy vértanúkká teszik őket, de arra is, hogy elfogadják őket. Ez utóbbi esetben a vallási kultúra csak színt fog jelölni az emberiség-palettán, de nem fog felszólítani emberellenes tevékenységre (kiváltság, uralkodás, gyilkosság), mint annyszor a történelem folyamán, egészen a mai napig (a *keresztény* katonák és tábori lelkészeik szerepvállalása).

33. Télbúcsúztató - havi napló

2003. március 1 – 21.

Városmajor, 2003. február 24.

Ma hétfő, s az elmúlt pénteken a félszárnyú Mag-közösséget megkérdeztem, hogy mit csináljak én vasárnap este Adyiligeten ezzel az inaszakadt történettel. S azzal, hogy az Emberfiának hatalma van a földön megbocsátani a bűnöket? Nem tudták megmondani, de jó volt, hogy egy félórás kört tudtunk csinálni róla. Ennek is következménye lehetett, hogy vasárnap reggel a compjuter elé ülve ebédig készen volt, amit elprédikálhattam. Jött is Ákos félhatra értünk, s mondta, hogy nem leszünk sokan, mert a széphalmiak elmentek ötre a Terror háza elé Orbán Viktort hallgatni. Összesen tizenketten voltunk. A pap, a kántor, a sekrestyés-ministráns – ez három. További három a Köllődék. Sanyiék ketten. János, Pista, Éva és Balázs. Teri szépen vezette az éneket. Majd olyan volt mint egy szép csoport-összejövetel. Beszélgetés is volt a mise után. Nem volt olyan érzésem, hogy hiába állok a akár a fejem tetejére, akkor sem megy. Testvérekből beéri az ember a tizeneggyel is. Jézusnak is be kellett érnie ennyivel. Indulás előtt kinyomtattam a prédikációt és címet is adtam neki:

Én feloldozlak téged...

B-év van. Tavaly A-év volt: a vasárnapi evangéliumi szakaszokat Máté evangéliumából olvastuk. Jövőre C-év lesz: Lukácsot olvassuk majd. Az idén Márk fejezeteit vesszük sorba. Ma értünk el az inaszakadtról szóló történettel a 2. fejezet elejére. Márk könyve így kezdődik: *Arché tou euangeliou Iésou* (majdnem olyan, mintha magyarul volna, ugye?), azaz Jézus jó hírének kezdete.

Jézus születése után 70, halála után 40 évvel írja tekercsét, szerény kis füzetét, az első evangélium (az első ránk maradt evangélium) szerzője – Márk. Átrakom magam Jézus után a 70. évbe. Kezembe kerül a könyv. Ha hallottam már Jézusról, akkor ezt gondolom: Miben látja ez a Márk nevű zsidó a jézusi jó hír lényegét. Ha meg nem hallottam még Jézusról, akkor ezt gondolom: Miféle jó hírt akarnak itt közölni velem?

Idáig nem sokat tudtunk meg róla. Az első fejezetben Keresztelő János keresztel. Jézust is kereszteli, bemezíti a Jordánba, aki ennek kapcsán megtudja, hogy Istennek kedve telik benne. Ez lenne a jó hír? Aligha, mert ezt Jézus csak belülről és magamagának szólóan hallja. Hát akkor mi a hír? Nem sok, csak ennyi: *Beteljesedett az idő. Közel jött az Isten Országá. Alakítsátok át a gondolkodásotokat! Higgyetek az evangéliumban!* Ez a jó hír. Jó hír egy **országról**, melyet Jézus hirdet – János letartóztatása után Galilea falvaiban, s az emberek fülébe.

Nem árul el sokat e jó hír tartalmából az sem, hogy négy tizenéves halászfíút elcsábít hazulról azzal, hogy *gyertek utánam, s én* (nem halakat, hanem) *embereket-halászókat formálok majd belőletek*. Az sem, hogy bemegy a kafarnaumi zsinagógába, és tanítja az ott levőket, és azok csodálkoznak azon, amit hallanak. Nem, mert egy árva szót meg nem tudunk arról, hogy mit tanított nekik a kafarnaumi zsinagógában – akár az *országról*, akár másról. Csak meggyógyít egy idegbeteget, meggyógyítja Péter anyósát s hozzá még a fél falut. Meg is szökik Kafarnaumból, hogy a szomszédos helységekből, *ott is hirdessen*. De megint nem tudunk meg semmit arról, hogy mit hirdetett, csak azt tudjuk meg, hogy meggyógyított egy leprást. Rossz címet adott tekercsének ez a Márk. Ezt kellett volna a tekercs elejére írnia: *Jézus csodás gyógyításai*. Igazolja ezt a 2. fejezet most felolvasott eleje is? Teljes mértékben. Visszamegy Kafarnaumba, ennek híre megy, nagyon sokan összegyűlnek, és Jézus *mondja nekik az ígét*. Megvan már a szakkifejezés is a hirdetési tartalomra: ez az **ige**. Mit mondott.

Nem tudjuk meg, és nem, és nem, mert a tetőn keresztül Jézus közelébe eresztenek valakit. Kit? A Münchener Kódex (1456) szerint egy *köszvényest*, Erdősi Sylvester János (1541) szerint: *kinek az ő inai az ő beleiről elindultanak vala és megszakadtanak vala*, Károli Gáspár (1590) szerint: egy *gutaütöttet*, Káldi György szerint (1624) egy *inaszakadtat*. Megérkeztem gyermekkorom szövegezéséhez. Ilyen vargabetűvel jutunk el oda, hogy Jézus már megint meggyógyít – mai nyelven – egy bénát.

E gyógyítás címén kerül sor az első ütközésre Jézus és egyházának hivatalos emberei között. A béna fiúnak – *gyermekemnek* szólítja őt, felnőtteket Jézus nem fiamoz le – ezt mondja: *megbocsátatnak a bűneid*. Amit ezek után mondok: rekonstrukció. Egyszerű kitálásnak is minősíthető. WC-papírt akarok vásárolni, s az eladó smirglit kínál. Gyógyulni hoztak négyen egy fiút... Hogy kerül a csizma az asztalra? A *Napló 2000-2001*-ben leírom a 167-169. lapon, hogy 1943-ban hogyan gyógyult meg egy nagybózsuvai 16 éves béna lány a sátorlajújhelyi városi kórházban.

Egy napon a házfőnök ebédeléskor elmondta, hogy két asszony megkereste, s kérték, hogy délután menjen be egy beteghez a kórházba; nem a káplánnak szóltak a plébánián, piaristát akarnának. Feltételesen igent mondott, és megkérdezi az urakat – ezek mi voltunk –, hogy nem vállalná-e valaki. Senki sem vállalta, s jelentkeztem. A házfőnök eligazított, s ebéd után bementem a kórházba, ahol két néni várt: anya és keresztanya. Elmondták, hogy a lányukról van szó, aki halálán van, s meg kellene gyóntatni, de nem akar meggyónni. Mindenesetre holnap reggel mondjak majd egy misét Kaszap István tiszteletére, hogy segítsen. S betuszkoltak a kórterembe, s mutatták az ágyat.

Nehéz leírni, ami fogadott. Egy csontra-bőrré lefogyott, kiütéses arcú leány-múmia, és szagok. Bemutakoztam, s valahogy elindult a beszélgetés. Közel hatvan év távlatában már csak arra emlékszem, hogy leizzadtam. Eredmény nélkül. Taktikát változtattam. Mégis csak egy fiatal nő feküdt az ágyban: megsajnáltattam magam. Elmondtam a lánynak, hogy most szenteltek. Papi életemnek ez az első beteglátogatása. Hát hogyan menjek én most haza úgy, hogy nem tudtam semmit sem csinálni. Ez hatott. Megsajnált. Jó, akkor ő megígéri nekem, hogy holnap, ha bejövök hozzá, akkor majd meggyónik. Mondtam neki, hogy várjon, beszéllek az orvossal.

Megkeresem az osztályos orvost, s megkérdezem, várhatok-e holnapig. Az orvos azt mondja, hogy ennek a lánynak már két hete halottnak kellene lennie: nem eszik, nem iszik, a szíve kalimpál, rohamai vannak, a lábfejtől kezdve a mellkasig teljesen béna – volt is szag kiadós –, ő nem áll jól egy óráért sem. Megyek vissza a lányhoz, s mondom neki, mit mondott az orvos. Nem hatja meg a leányzót: ő csak holnap gyónik meg. Másnap délután visszamegyek. Valami roham van rajta, üvöltözik tagolatlan hangon, amikor meglát, még jobban. Dolgomvégezetlen megyek haza. Másnap Pestre kell utaznom vizsgázni. Brandensteinnél filozófiából, Kornisnál pedagógiából. Négy és fél éven keresztül ültem az óráikon. Tudtam, mit kérdeznek: Kitűnőre vizsgázok, s pár nap múlva megyek haza. A házfőnök azzal fogad, hogy kerestek a kórházból. Bemegyek. Közlik velem, hogy a lány már hazament, gyógyultan távozott.

Az történt, hogy nem találván engem ráfanyalodtak a plébániai öreg káplánra. Üvöltözött a lány akkor is, de az öreg káplán nem törődött vele. Mit mondott neki, mit nem - nem tudom, de meggyóntatta a lányt. A gyónás után a lány elcsendesedett, s kimerülten alig lélegzett. Egy óra múltán el kezdett mutogatni az ágy vége felé. Anya és keresztanya megigazították a takarót, s látták, hogy a mellkasig béna lány lábán az ujjak megmozdultak. Egy óra múlva kiült az ágy szélére, majd az ágy vasába kapaszkodva elkezdett botorkálni. Evett s ivott, a szív működése rendbe jött, s két nap múlva gyógyultnak nyilvánították, s hazament Nagybózsuvára. Pár nap múlva levelet kaptam tőle. Elmondta benne, hogy nagy dolgot cselekedett vele az Isten, úgyhogy belőle karmelita apáca lesz.

Ezer dogom volt, nem tudom, mit írtam neki, csak kilátásba helyeztem, hogy majd meglátogatom. Közeledett a tanév vége és a cserkész állótábor a tanítás befejeztével. Az őrvezetőkkel már az előző hónapokban kinéztük a helyet: a Szuha-völgyet. Ott táboroztunk két hétig. Hatvan gyerekkel. Nagybózsza közel volt. Egyik délelőtt egy fiúval átkarikáztam Nagybózsvara. Sovány volt, de már emberi volt az ábrázata. Örültünk egymásnak. Sohse láttam többé, nem is hallottam róla.

Csoda történt! Kaszap Istvánért mondott szentmise hatására! Nem hiszem. Valami egészen mást gondolok. Ez a lány nem mert valamit meggyónni. A félelme, hogy a pokolba kerül, lebénytotta. Amikor meggyónta, megszűnt a bénulás. Mi volt a bűne, nem tudom, de arra tippelek, hogy valami nagy semmi. Mért gondolom? Elmondom.

Abban a megtiszteltetésben részesültem, hogy a helybeli apácák meghívtak gyóntatni a maguk elemi iskolájába. Nem akárkinek engednek be! Belőlem még kinézték, hogy nem fogok kárt csinálni. Sorba gyóntattam tíz év körüli kislányokat. Az egyikük azt gyónja: *szemérmelenséget cselekedtem*. Éreztem, hogy rá kell kérdezni, mi volt az. Elpirosodik, s hallgat. Végül kiböki: mosakodtam a szobában, amikor bent volt az apukám. Megnyugtattam szegényt, hogy nem történt semmi baj: nem bántott meg vele senkit sem, a Jóistent sem. Könnyen lehet, hogy valami hasonló nagyságrendű vétek miatt bénult le a nagybózsvai lány. Amit nem mert meggyónni, s ami miatt Isten majd egy örökkévalóságon keresztül sűtögeti őt az ördögökkel együtt a pokolban. Pár esztendő telik el, s a marxizmus hatására megértem Jézust. Azt, hogy mi fáj neki. Ekkor már így hívják a fiatalokat lelkiigyakorlataimra: Gyere, itt van egy katolikus pap, aki tud másról is beszélni, mint a hatodik parancsról.

Ennek alapján értem, amit Jézus mond. Ezt a fiút a büntudata bénította le, miként a nagybózsvai lányt. Jézus tehát nem beszél mellé, amikor azt mondja a béna fiúnak, amit mond. Tudja, hogyha megszabadul büntudatától, akkor meggyógyul a fiú. Fel kell oldoznia őt. Szavaival ezt teszi Jézus.

Az írástudókat nem kell a tetőn keresztül leereszteni. Idejében indultak, jókor érkeztek, ültek, s az arcukra van írva: *Hogyan beszél ez? Káromkodik. Csak az Isten bocsáthatja meg a bűnt*. S Jézus olvas az arcukról. S mondja és teszi, amit mond és tesz. És tudja, hogy nem sül fel, s a béna meg vitte haza az ágyát.

Az egyház arra nevel bennünket, hogyha büntudat nyom minket, menjünk el gyónni. Az egyház arra nevel bennünket, hogyha a gyóntatószék túlsó oldalán ülünk, akkor mondjuk bátran: ÉN, tehát igenis én, kis Pityi Palkó feloldozlak téged testvérem, ember az embert, minden bűnöd alól az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében.

Jézus tehát milyen alapon mondta, amit mondott: azt, hogy *az Emberfiának van hatalma bűnöket megbocsátani a földön*? Azon az alapon, hogy ő valóságos Isten, vagy azon az alapon, hogy valóságos ember? Én gondolhatom akár az egyiket, akár a másikat.

Mindenképpen a katolikus dogmatika határain belül maradok. Nem vagyok eretnek. Más kérdés, hogy Márk mire gondolt. Jézus szava kétségtelenné tette számára, hogy az Emberfia nem Pityi Palkó, mint maga Márk is? Azt hiszem, igen, Márk erre gondolt.

S mire gondolt Jézus? Én azt hiszem, hogy csak arra gondolt, amire én gondolok, amikor valakinek elíbe térdelek gyónni. Arra gondolok, hogy Isten hatalmat ad neki, hogy ki-nyilvánítsa: Isten a bűnbánónak megbocsát, eltörli a bűneimet, tisztának tekint engem, magához fogadható; bemehetek az örök életbe. Kinyilvánítsa tehát nekem azt, amit magam is jól tudok. Hát akkor meg minek oda térdepelnem?!

Jó huszonöt évvel ezelőtt történt. Andi szólt nekem, hogy egyik tanártársa, egy nagyjából korombeli férfi, szeretne valakinél meggyónni, de nem akar csak úgy betérdepelni egy gyóntatószékbe. Eljött. Gyóntatószékem nem volt az Attila úton, csak fotójom. Amikor elmondott mindent, s válaszként én is, amit tudtam, felálltam, őt pedig megkértem, hogy térdeljen le. S mondtam: Én pedig feloldozlak téged... Amikor befejezte, újra leültünk, s még beszélgettük egy kicsit. A végén ezt mondta: Nehezen jöttem fel a második emeletre, de most

úgy érzem, szállni tudnék, olyan könnyű vagyok. – Nem akarom elvenni a pszichiáterek kenyerét, de érdemes kísérletet tenni gyóntatószékkel is, ha nem érzem jól magam a bőrömben. Lehet, hogy nyom valami, amitől megszabadulok, ha szabadítást kérek Istentől. Lehet, hogy csak ennyi a bajunk. Miért ne tegyünk kísérletet?

Városmajor, 2003. február 25.

A Szellemi Búvárok Egyesületében az előző hónapban ebben a témában állapodtunk meg: *Félre kell tennem a tudást, mert a hit üdvözít?* Én javasoltam, s ez kapott a legtöbb szavazatot. Így hát nekem kell kidolgoznom. A szemináriumi megtaggyalásra nem alkalmasok a hosszú dolgozatok. Nem a világ minden tudományát kell elmondanom benne, csak egy pozíciót, amely kiváltja a hozzászólási kedvet. Akár pro, akár kontra. Ez sikeredett:

Az ember igyekszik minél jobban kiismerni magát az őt körülvevő világban. Ennek érdekében tapasztal, tud és hisz. Tapasztal: ha hálóíngben szalad ki télen az erkélyre, akkor fázik. A tapasztalás nyomán tudásra tesz szert: télen jól fel kell öltözni, ha kimegyünk a fűtött lakásból. Elhiszi az iskolában a tanító néninek, hogy az *a* betű, az *á* hangot jelöli, s ennek következtében megtanul olvasni. Tapasztalásából is tudás lesz, hitéből is tudás lesz. Miként az összes többi lény, mi is eligazodunk a magunk környezetében. Annak következtében, hogy valamilyen fokon és mértékben rendelkezünk a *tudatbaserzés*, közönséges szóval az ismeretszerzés képességével.

A leglényegesebben az különböztet meg bennünket az összes többi élőlénytől, hogy mi tudjuk, hogy vagyunk, vágyódunk földi létünk halálon túli és megszűnés nélküli folytatására, s gondolni tudunk a lét végső okára, akit Istennek nevezünk (én-tudat, örökélet és Isten). Nemcsak a bennünket körülvevő és lényegében tapasztalható világot akarjuk a birtokunkba szerezni, hanem egy halálon túli létben is birtokolni akarjuk az ottan birtokolhatókat. Más szóval: az üdvösséget is akarjuk. Nincsen kultúra, amelyben az ember nem készül a halálon túli létre. És nincsen kultúra, amely ne tudná, hogy a földi életben tanúsított derék magatartáson fordul odaáti sorsunk.

Ez az ismeret tudás-e, avagy hit? Azt képviselem, hogy az ember vágya az örökéletre és meggyőződése, hogy odaáti sorsa ideáti viselkedésén fordul, bele van rakva az ember bölcsőjébe: az ember tudja ezt annak ellenére, hogy nem (vagy csak problematikusan) tapasztalja. Csak a kultúrák fejlődésének utolsóelőtti, a civilizációs, fokán (az utolsó: az elhalás) jelentkezik az ateizmus, amely az üdvösség vágyát ostoba, korlátolt, kiskorú hiszékenységgnek minősíti, amelytől meg kell különböztetni a tudást. A harcossal ateizmus e tudást, tudományos meggyőződésnek vallja, a kevésbé harcossal álláspont e tudást az eldönthetetlen, a megismerhetetlen kérdések, ismeretek világba utalja.

A különböző kultúrák különböző képeket rajzolnak, Istenről, túlvilágról üdvösségről. A derékséget is különbözőképpen rajzolják, amelynek ellenébe birtokába jutunk az üdvösségnek. A primitívek inkább, a kultúrnépek kevésbé képviselnek egyetemes erkölcsi viselkedési normát. Általában mindenütt üdvösségre jogosít, ha a haza ellenségeit beleverjük a betonba. József könyve vagy a Zalán futása e tekintetben ugyanazt tanítja. Minden kultúrának sajátosak a vallásos cselekményei is. Ez a három: sajátos isten kép, sajátos erkölcs és sajátos istentisztelet úgy jelentkezik az egyes vallásokban, mint az üdvösség megszerzésének kizárólagos feltétele. A többi vallás hasonló anyaga pedig az ördögtől való, csak kárhozatot biztosít, vagy (legalább is) tévedés. Megfelelni a vallások ezen követelményének – ez minősül hitnek. Ezt tartalmazza az egyes vallások Hitvallása, Krédója, Hiszekegye. S ez a hit nem méltó az emberhez. Semmi sem indokolja, hogy a nem tudhatókról az egyik ember pontosabb információt tud nyújtani, mint a másik. A megannyi vallást pedig éppen ezt vallja, hogy ő ad helyes információt, s többi sok ezer társa pedig téved és megtéveszt.

Jézus a bölcsőnkbe rakott univerzális hitet képviselte, amelyiket tudásnak mondtunk. Jézus hitnek mondta, mert azt tanította, hogy erre a tudásra rá kell tennünk az életünk. Ha

csak tudomásul vesszük, nem hiszünk benne. Csak ha rátesszük megvalósítására az életünk, akkor hiszünk benne. A vallások által felkínált ismeretanyag, csak folklór, mint a tánc, az irodalom, a zene és a képzőművészetek. Ezek egyedül üdvözítő voltának elfogadása az emberhez méltatlan hit. A helyes magatartás: úgy is lehet, ahogy a te vallásod tanítja; s úgy is, ahogy az enyém.

Városmajor, 2003. február 27.

Összeegyeztethető?

Jézus pályájának van egy szelídebb – első fele. Fülöp Cezáreáig tart, ahol is tudtára adja tanítványainak, hogy meg fogják ölni őt a vének, a főpapok és az írástudók. Ezt követően Jézus bekeményít: jönnek a jajok s a példabeszédek. A gyilkos szőlőmunkásokról szóló is, és arról, hogy elvételik a főpapoktól, a gyilkosoktól, az Isten Országá.

De azért elég keményen szól a pálya első felében is. A múlt vasárnap hallottuk, hogy Jézus az, aki tüzet nyit: *...hogy megtudjátok, hogy az Emberfiának hatalma van megbocsátani a bűnöket...* s a többi. Ma folytatódik ez a hangvétel. Nyitnak már a túloldalról is. Az írástudók megkérdezik a tanítványokat: *Mi ez, hogy vámosokkal s bűnösökkel eszik-iszik együtt – Jézus? S Jézus odavág: Ezekhez jöttem én, nem tihozzátok. Akik magukat Izrael társadalmában igaznak tartják, azoktól semmi jót nem remélek én. Csak ezektől, a közmegvetéssel sújtottaktól s a mindkét nembeli bűnösöktől. Csak ezekben reménykedem. De bennetek nem! Mert ez a tartalma ennek a mondatnak: Nem igazakat hívni jöttem én, hanem bűnösöket!* (Mk 2,17)

Újra mondom: Jézus odavág. És most megbocsássatok! Előtte valaki már leírta ezt a szót, 1931-ben, egy versben, és lehetetlen nem idéznem:

*Viszi a ködöt az idő, s az időt mi hoztuk magunkkal...
kenyérrel, kásával, tejjel, csókkal, házzal, ruhával, szabadsággal...,
a tőkével, mely munka lesz, míg megnő az inas, s kalapácsával odavág, világ!
ahol a legfehérebben izzik a vas!...
Vers, eredj, légy osztályharcos! a tömeggel együtt majd felszállsz!...
Te délre mégy, te nyugatra, én pedig északra, Elvtárs!*

Talán nem is kell mondanom, hogy – az Attila írta e verset. S azért kerül most ide, mert Jézus nem hagyta kétségben tanítványait: az Ország, az Isten Országá nem úri bitangság. S mivel a tanítványok ezt megtanulták, ezért – miután Mesterüket az urak világa kivégezte – elmentek a négy égtáj felé, hogy elmondják, hogy mi az Ország. Itt olyasmiről van szó, amiről költők, próféták álmodnak... *Próféták s költők dühe oly rokon* – írja Radnóti Miklós a Nyolcadik eklogában. E rokonság okán, s Radnóti előtt már jó száz évvel énekli Vörösmartynk, akit már jobban ismerünk,, Énekli, de mit?

*Én is oly dalt mondok világ hallatára / Melynek égen, földön ne legyen határa,
Amit fül nem hallott, a szem meg nem jára, / Azt én írva lelém lelke asztalára.*

Amit fül nem hallott, szem meg nem jára, azt álmodta Jézus – lelke asztaláról olvasta le azt. Egy álmot az Országról. Hozzánk már nem juthatott el Jézus álma, melyet lelke asztaláról olvasott; mármint, hozzánk, magyarokhoz. Nekünk már urak magyarázták meg, hogy mit akart nem a tanítványokat tanító Mester, hanem az *Úr... Jézus... Krisztus*. S karddal verték a fejünkbe... Mit? Az álmot? Á, dehogy! Hanem azt, hogyha jót akarsz magadnak, tartsd a szádat, és csináld, amit mondanak. Mindezt azért bocsátom előre, mert pályája szelídebb felében mondta el a maga új boráról, amit elmondott. Hogy annak új tömlő kell. A régibe hiába akarjuk tölteni, reménytelen.

Számomra ez bizonyult a legnehezebb feladatnak az egész jézusi tanításban: ennek a két versnek az értelmezése. Az írástudók a börtért, Jézus vallásosságáért vannak aggodalomban. Érzek a két vers mögött indulati háttérrel is. Magamból indulok ki. Hajszál híja felakasztottak az elvtársak azért, amit egyházamért tettem. Fél százados pártagsággal, III/III-as vagy lapítási

múlttal megterheltektől kapok most – a *Napló* olvasóitól, másoktól is – ilyen megjegyzéseket: *Én szeretem az egyházat. Semmi jót nem tudsz találni benne?* Amit ilyenkor érzek, annak analógiájára, gondolom Jézus indulati töltését. Valahogy így: *Az apátok mindenét! A jámborságot kérietek rajtam számon?! És ti, ti kérietek, akik gátlás nélkül fogtok majd felakasztani, bár a légynek se ártok, csak halálra adom magam azért, hogy Atyám Országá ide költözhessek közétek. De hát kell is az nektek! A mindenségit neki!*

Borról, ruháról egyébként, mit sem tanít Jézus, amivel összevethetném a két verset, hogy fel tudjam tárni: mire gondolt e képekkel Jézus. De segítséget nyújt a felső-egyiptomi Nag Hammadiban 1945-ben megtalált *Tamás evangélium*, amelyet a 140-150 körüli évekre datálnak. Ez az újonnan talált szöveg folytatja tehát a kánoni evangéliumok sorát, amelyeket 70 és 100 között írtak. A szöveg 47. tétele vagy verse ezt mondja: *Lehetetlen, hogy egy ember két lóra üljön, két íjat feszítsen ki, és lehetetlen, hogy egy szolga két urat szolgáljon. Vagy tisztelni fogja az egyiket, és megcsúfolja a másikat. Nem iszik az ember óbort, és nem kíván rögtön új bort inni; és nem öntenek új bort régi tömlőbe, hogy ne feszítse szét azt, és nem öntenek óbort új tömlőbe, hogy ne tegye tönkre azt. Nem varrnak régi foltot új ruhára, mert szakadás fog keletkezni azon.*

Egy kalap alá veszi tehát a Tamás evangélium a mai szakasz két versét (Mk 2,21-22) a *Nem szolgálhattok két úrnak* logionnal, amelyet megtold még a két lóval, és a két íjjal, hogy így teljesen egyértelmű legyen, hogy Jézus a borral, a ruhával az összeegyeztethetlenséget akarta kifejezésre juttatni. De minő tárgyban? Mi az a két dolog, ami nem egyeztethető össze? Nyilván az, amit Jézus, illetőleg az írástudók képviselnek. Mit képvisel Jézus? Mindig és rendre az Isten Országát. Mit képviselnek az írástudók? Valami mást. Azt, ami van. Amihez nem kell a próféták és költők dühe. Ami nem álmodozás. Ami fogható valóság. Aminek hadserege és rendőrsége van. S aminek egyháza és főpapja és írástudója van. Az Evilági országot képviselik. A mindenkori Evilági országot, amellyel s amelynek jogrendjével szövetségben van Kaifás, a Nagytanács, a társadalom vallási rendje.

Az írástudók aggodalomban vannak amiatt, hogy Jézus nem neveli elég vallásosan a Tizenkettőt. Egy nagy fenét érdekli őket a böjt. A böjt csak duma. A böjt csak takaró. Ezt mondhatnák neki, ha mondhatnák: *Az a baj veled, Jézus, hogy ez a csürhe van körülötted, akikben te fantáziát látsz. Úri ember nincs közöttük Úri ember a másik oldalon van. Pilla-natnyilag a Kaifás-Pilátus oltár és trónszövetség a másik oldal. Holnap majd más lesz. De ma is, és holnap is csak olyan lehet a ló, az íj, az úr, hogy lesz hadserege, rendőrsége, pénze. Érted, Jézus, akinek van lova és íja? Ne akard összekavarni a valóságot az álmaiddal. Csak a böjtöt említjük, hogy tanulni tudj belőle, Jézus. A múltkor már említettük Neked ezt a vámos-bűnös csürhét, amellyel igaz ember, rendes ember, úri ember nem kenekedik.*

Kit jelöl a régi ruha, a régi bor? Azokat, akik a valóság talaján mozognak. Kit jelöl az új ruha, az új bor? A próféták, költők, jézusok álmait álmodozókat. Nem lehetne kibékíteni a kettőt egymással? Utóvégre mi is vallásosak és úri emberek vagyunk. Ésszel élők, akiknek egyáltalában nem mindegy, hogy az önkormányzatokban és a parlamentben és majdan Brüsszelben kik képviselnek bennünket. Nem adjuk fel Jézus eszményeit, szó sincsen róla, de igenis megnyílunk azoknak a politikai akaratoknak, amelyek ilyen vagy olyan szándékú emberekkel töltik meg a képviselő testületeket. Ez az összeegyeztethetőség olyan világos, mint a vakablak. Még Jézust kell megnyernünk neki. De szövegekhez ragaszkodó *magamfajta link fundamentalistáknál* ez nem lehetséges, mert meg van írva a kettő összeegyeztethetlensége. Mit tegyünk Jézus megnyerése érdekében, álláspontja feladása érdekében?

Egy tapasztalattal szolgálhatok – a Bokor rövid, hatvan éves története alapján. Amíg összeegyeztethetetlennek látszott számunkra a kettő, addig nőttek és szaporodtak a kisközösségeink. Amikortól fogva összeegyeztethetőnek gondoljuk/gondolják a kettőt, egyre többen mentik fel magukat az egyházépítésnek ilyen módja alól. Van még egy tapasztalatom. Amíg nem egyezett a kettő, addig viszonylag béke volt köreinkben. Amikor feltűnt az

összeegyeztethetőség gondolata, meg kellett kérni a közösségek tagjait, hogy a politikai kérdéseket a találkozóinkon kívül beszéljék meg. Miért kellett? Mert összevesztek. Nem azon, hogy Jézus szavait így vagy úgy kell érteni, hanem azon, hogy melyik pártra kell szavazni. Többet mondok: az új vita-tárgy elnyomta korábbi érdekeltséget – kit érdekel, hogy mit mondott Jézus?! Mit számít az, hogy Jézus fejében mi volt, amikor arról beszélhetünk, hogy a bal- vagy jobboldal győzzön. Vége, vége, vége az Isten Országának, amikor a politikai érdeklődés beteheti a kisközösségeinkbe a lábát. Persze ez csak az én magán tapasztalatom.

Kaptam e tárgyban leveleket is. Tartalmuk: Ne gondoljam, hogy kétkulacsossággal – hogy nekem az ilyen párti meg az olyan párti ember is jó Bokor-tagnak – meg tudok élni. Döntenem kell, hogy hova tartozom. Mi szükség van még tanúkra? Aki politizál, az ellenséget gyárt. Jézusnak csak olyan ellensége volt, aki kivégezte őt. Olyan ellensége, akit Jézus végzett volna ki, nem volt.

Mit mondott Jeremiás próféta? *Jeruzsálem, Jeruzsálem, térj meg a te uradhoz, Istenedhez!* Aktuális ez – hamvazószerda töviben.

Városmajor, 2003. március 3.

Az *új ember* beszámolója gyémántmisémről kifogástalan: két szép kép, s homlíám tisztes kivonatolása. Újraolvastam a cikket: több is, mint kifogástalan: meleg és értékelni akaró. Egy egyházközségi lapban meg ezt találtam: *Örülök, hogy a hivatalos egyház egy kicsi-két befogadóbb arcát sugározhattam feléd. Tettem ezt azért, mert úgy gondolom, hogy a kereszténységet megosztó szakadásokban nemcsak az újítók, hanem a nagyegyház képviselői is vétkesek voltak...* Elgondolkodtató megállapítás. A legengedékenyebb, amelyet a hivatalos egyház részéről kaptam. Aligha kaphatok ennél különbet! Nem akarok a rút hálátlanság bűnébe esni. Mégis! El kell gondolkodni e kijelentésen. Melyiken? Azon, hogy vannak az újítók, vannak a hivatalos egyház képviselői, akik nem foglalkoznak újítással, s vannak a kereszténységet megosztó szakadások, amiben nemcsak az újítók vétkesek, hanem a nem újító hivatalos egyház is vétkes. E kijelentés analógiájára formálnék most megállapításokat:

Jézus kereszthalálában nemcsak a Kaifás szemével kétségtelen újítónak mutakozó Jézus volt bűnös, aki kiprovokálta Kaifásból az akasztást, hanem azért volt valami része Kaifásnak is – Folytatva az analógiát: A jézusi út követőit a zsinagóga 92-ben kiközösíti Jamniában, s ebben a kiközösítésben nemcsak a keresztények voltak vétkesek, akik kiprovokálták magatartásukkal a kiközösítő kiközösítését, hanem azért a jamniai írástudók is, a kiközösítők is vétkesek.

A vértanúk századaiban a keresztények voltak a főbűnösök, akik makacs újításaikkal kiprovokálták a Római Birodalom hatóságaiból a halálos ítéletet, de vétkesek voltak a hatóságok is, akik az oroszlánok elé vetették a keresztényeket.

Amikor a katolikus császár máglyára ítélte az ariánus eretnekeket, ebben nemcsak az ariánusok voltak vétkesek annak következtében hogy a halálig hűségesen kitartottak meggyőződésükben, hanem azért az őket elégető katolikus császár katolikus hatóságai is vétkesek voltak.

Amikor az ariánus császár máglyára ítélte a katolikus eretneket, ebben nemcsak ezek a katolikusok voltak vétkesek, hanem a kivégzést lebonyolító ariánusok is.

Montfort Simon és az őt támogató Szent Bernát is vétkesek voltak az albiakat sújtó tömegmészárlásban, nemcsak a hitükhöz ragaszkodó és lemészárolt albiak.

A bogumilek is vétkesek voltak abba, hogy Nagy Lajos királyunk háborút indított ellenük, nemcsak Nagy Lajos, aki lemészárolta őket.

A zsinati atyák (és Zsigmond magyar király és császár) is vétkesek voltak Husz János elégetésében, nemcsak Husz János, aki Jézus szegénységéről prédikált Prágában, s akit olyanok égettek meg, akik történetesen mind gazdagok voltak.

Nemcsak Hutter Jakab volt vétkes abban, hogy 1527-ben elégették őt az innsbrucki székesegyház előtt, hanem az elégető katolikus hatóságok is. Nemcsak – a királynak nem engedelmeskedő, s így súlyosan újító Morus Tamás vétkes abban, hogy a fejét vette VIII. Henrik király, hanem azért VIII. Henrik is vétkes ebben.

Nemcsak XVI. Lajos volt vétkes abban, hogy a guillotin levágta a fejét, hanem aki ráeresztette a király fejére a kést, az is.

Nemcsak Bulányi (és most idézem Georg Denzler egyháztörténész professzor listáját, akiktől a pápának bocsánatot kellene kérnie), hanem még a francia Teilhard, Lubac, Congar, Pohier, a német Pfürtner, Häring, Küng, Drewermann, Schillebeeckx, a latinamerikai Gutierrez, Boff, Cardenal, az északmerikai Fox, Curran, a Sri Lankai Tissa Balasuriya is vétkes, akikkel kitoltak az egyházi hatóságok, hanem azok is vétkesek, akik elintézték őt.

Három álláspont lehetséges.:

1. Mindig az a fővétkes, akivel kitoltak.
2. Mindig a hatalomban levő a fővétkes.
3. Mindig mérlegelni kell, hogy mi a helyzet. Ez utóbbi esetben pedig a lehetséges négy alternatíva:
 - a/ az a fővétkes, akivel kitoltak,
 - b/ a hatalom a fővétkes,
 - c/ akivel kitoltak egyáltalában nem vétkes,
 - d/ a hatalom egyáltalában nem vétkes.

Az egyházközségi lap írásának szerzője mintha az a/ álláspontot képviselné. Kik a fővétkesek: Jézus, az őskeresztények, a vértanú keresztények, a vértanú ariánusok/ katolikusok, a lemészárolt albiak, bogumilek, az elégetett Husz János és Hutter Jakab, a lefejezett Morus Tamás és XVI. Lajos, továbbá a II. János Pál idejében elhallgattatott teológusok sora is, akiknek Bulányi is tagja volna. Mindig a hatalmon kívül levő a fővétkes.

A második álláspont szerint mások a fővétkesek: a Jézust halálra ítéelő s ruháját szagató Kaifás, a jamniai kiközösítők, a keresztényeket oroszánok elé vetők, az eretnekegető katolikusok/ariánusok, az albiakat legyilkoló misztikusok, örgrófok, királyok és katonák, az eretnekeket elégető zsinati és nem zsinati atyák, a lefejező hatóságok, a véleménynyilvánításban korlátozást elrendelő II. János Pál.

Nekem a harmadik, a mérlegelő álláspont a legszimpatikusabb. Jézust nem vagyok hajlandó vétkesnek látni, bár nem kétséges, hogy tüzet is nyitott, jajokat is kiáltott, provokálta is ellenfeleit, de azért a gyilkosságot kizárólag Kaifásék, a Nagytanács szavazta meg. Pál pizszokul provokálta zsidókat és értelmetlenül: nem kellett volna leszólni a zsidó vallás legszentebbnek átélt szertartását, a körülmetélést. Hajlandó vagyok fifti-fiftinek ítélni Jamniát illetően a felelősséget.

A katolikusok és ariánusok vitájában megérte mindkét fél a pénzét: gyilkolták, aki mászt gondolt, mint ők. Az albiaktól kezdve Morus Tamásig a kivégzőknek messze nagyobb a felelősségük. XVI. Lajos esetében megoszlik a felelősség. Az utolsó félszázad teológusait illetően nem tudok mit csinálni a pápa korlátozó intézkedéseivel. A korlátozottak általában jó felkészültségű és istent szerető emberek. Honnan tudhatja a Pápa, hogy nem szolgálja Isten ügyét az, amit ezek a teológusok mondanak... tehát a pápáé a nagyobb felelősség: ő hallgattatott el lelkiismeretükre figyelő embereket. Elég színes a kép!

Én a kiengesztelődésre dolgozom. A kiengesztelődésért akarok is egyet és mászt tenni. Fogok-e tenni tudni, ha ilyen állásponttal találkozom, amilyen az egyházközségi lapban olvasok? El tudom-e mondani, hogy elsődlegesen én s a Bokor vagyunk vétkesek abban, hogy kialakult ez az ádázt szituáció? Aligha. A párt erejének köszönhető, hogy Jézust idézéseimet hajlandók lettek püspökeink személyes sérelmüknek tekinteni. Amíg püspökeink is üldözöttek voltak, nem sértette őket, ha Jézust idéztem.

Városmajor, 2003. március 6.

Megkért egy újság, a *Hang-újság*: hogy már ötödik éves lesz a tavaszon, írjak valamit a születésnapjára. Megírtam a valamit, mint Szilágyi Erzsébet is a maga levelét. Holló el nem vitte, majd odaadom – szigorúan floppyn – a főszerkesztőnek, amikor legközelebb jön hozzám. Címet is adtam neki. Ezt: **Nekem ilyennek tetszik...**

Julcsa szeretlek... Hazám el nem feledlek... Istenem, csak Neked akarok énekelni... Azt tanultuk az iskolában, hogy a líra háromféle: szerelmes, hazafias és istenes. Írtál már szerelmes verset? Írtam. És hazafiast? Azt is. És istenest? A utóbbi harminc évben már nagybárára csak ilyet. Ha szerelmes vagyok a Julcsába, kit izgat az? Hát a Julcsát meg engem. Ha a hazáról írok valamit, biztos ki akarja valaki találni, hogy honnan fúj a szél, a viktorok vagy a péterek felől. (Egyik felől sem!) Ha Istenről írok, abba biztos belekerül a Kaifás. S ezt már nincs, aki szeresse. (Hát nem tudsz már túllépni rajta?! – Talán tudnék, de nem akarok. Nem és nem!)

A virágnak megtiltani nem lehet. Csak azt tudom énekelni, ami kikíváncozik a torkomon. A torkomtól egy kicsit lejjebb meg a szívem van, s az adja a Hangot. Nekem is, ahogy neked is. Sosem hittem, hogy lehet valakinek két hangja az Istentől. Egyet elmondani, elhordozni az se könnyű, sőt, elég nehéz. Olyan nehéz, hogy csak egy valami nehezebb nála: visszatartani, ki nem mondani. Aki ezt megpróbálja, belesántul, tönkre megy az élete tőle, bele is betegszik.

De egy – az van. Mindnyájunknak. S az érdekes, hogy nincs két egyforma belőle, ha hetedfélmilliárdan beszélünk is. Miért? Mert mindannyian Istent akarjuk látni, s az Istent nem látja senki. Csak tükör által, homályban látjuk. Csak sejtéseink vannak: *Isten, kit a bölcs lángesze föl nem ér, / Csak titkon érző lelke óhajtván sejt...*

Mondjuk bátran, amit sejtünk! A szavunk előtt hasra esés igénye nélkül. Szerény, nagyon szerény magatartás-formában! Így: *Nekem ilyennek látszik*. S örüljek, ha valaki felujjong rajta. S örüljek akkor is, ha nem. S kérdezzem meg azt, aki nem ujjongott fel: Te hogyan látod őt? S nagyon figyeljek! Ha így teszek, akkor mindig béke lesz közöttünk a sok-sok meghallott és elmondott, s nagyon is különböző Hang hallatán. Ha béke lesz, akkor Isten is, mert Őt közvetítettük – hangunkkal. Ő sohase egészen olyan, amilyennek látom. És én sohasem látom Őt egészen olyannak, amilyennek te látod.

Nemigen tévedhetünk nagyobb, mint akkor, amikor azt kívánjuk testvérünkötől, hogy lásson úgy és beszéljen úgy, ahogy mi halljuk ott, egészen belül.. Holnap magam is más hangot hallok. Holnap magam sem azt látom és hallom, amit ma. Így kerek a világ. Ha ezt megértjük, miénk az Isten Ország. Ha ezt nem értjük, csak diktatúrát csinálhatunk. Nem érdemes. Annyi van már belőle. S annyit szenvedtünk már tőlük. Mi ne szenvedjünk! Testvéreink úgy kínálják nekünk, amijük van, hogy szabadon örülhessünk szavaiknak. Engedni csak annak a Hangnak tudunk, amit belülről is hallunk.

Városmajor, 2003. március 8.

Ma délelőtt a Bokor havi ifjúsági miséje volt nálam, s a szokásos kérdő mondat ez volt: *Mikortól fogva tudta már Jézus a KIO-t; azt, amit a három év alatt nekünk elmondott?* Tudta már ifjúságában is, mondjuk, úgy húszévesen? Tudta, és várt még tizenöt évet, hogy elérje az érett férfikort, addig meg faragta műhelyében az ekéket s a többi mezőgazdasági kellékeket? Vagy ez képtelenség, mert ilyen tartalmak birtokában nem lehet várni, s hirdetés helyett nyugodtan faragni az ekéket?

Csak akkor tudta, amikor már elindult a Jordán felé? Nem, akkor sem tudta. A keresztelkedéskor misztikus megvilágosodásban részesült: akkor tudta meg, hogy ő az Isten fia, s azt is, hogy Isten Országát kell csinálnia? Nem, ekkor sem tudta még: az és annyi volt Jézus a keresztelkedése előtt, mint utána. Csak a negyven nap alatt jutott el az Isten Országá tartalmaihoz: hogy mindenkit szeretni kell, nem lehet verekedni, osztozni kell, hogy szolgálunk egymásnak és nem uralkodunk egymáson. Csak a 40 napos böjt és imádság tisztázta

ki ezeket a tartalmakat a fejében? – Nem döntöttünk, csak elmondtunk tizenötöt, amit gondoltunk.

Márk pedig ezt mondja a mai vasárnapi evangéliumi szakaszban – Erdősi Sylvester János félezer éves tolmácsolásában:

Minek utána kediglen meg fogták volna Jánost, Galileába mene Jézus prédikálván az Istennek Országának evangéliomát, és ezt mondta vala: Betölt az üdő, Rakonközél vagy on az Istennek országa, Vegyétek eszetekbe magatokat, és jobbítsátok meg tü íleteteket, és higgyetek az evangéliumnak.

Az utolsó előtti tétel – vegyük már észbe magunkat, és jobbítsuk meg életünk – a görög eredetiben egyetlen szó: *Metanoete!* Bokor-fordítása: *Alakítsátok át gondolkodástokat!* Az átalakított tudat majd elkezd zsarnokoskodni velünk. Így teszi: Mi lesz már? Tessék felzárkózni a tudatodhoz! Ez a folytatása ugyanis a Bokor-fordításnak. Az, hogy Sylvesterünk nyolc szóval adja vissza az egyetlen görög ígét, mutatja a fordító szenvedelmét s reményét is: Most már végre lesz valami Jézusnak az ügyéből!

A kérdésünk tehát az, miként jutott el Jézus azokra az eredményekre, melyeknek alapján azt mondhatta nekünk, hogy vegyük már észbe magunkat. Volt ideje rá, hiszen harmincas éveinek közepén járt már, amikor eredményeivel előállt. A mezőgazdasági szerszámok kifaragása közben járhatott az agya is, s megszülhette azt az eredményt, hogy rendbe kell tenni a világ dolgait. Azt is kifundálhatta, hogy helyettünk senki sem tehet semmit. Mindenkire szükség van. Mindenkinek rendbe kell tenni a maga dolgait. Csak ettől jön rendbe a világ dolga. Ideje volt hozzá, hogy mindezt kitalálja.

Mégsem született meg a fafaragás évtizedei során ez a felismerés. Ezt abból következtetem, ahogyan a názáretiek reagálnak Jézus későbbi hazalátogatására. Hogyan reagáltak? Így: *Ez nem az ács? A Mária fia, a Jakab és József, Júda és Simon testvére? A lánytestvérei nem élnek-e közöttük? És megbotránkoztak benne.* Mit követett el Jézus Názáretben? Csak annyit mondott a négy fenti megállapításból, hogy *Betelt az üdő.* Ez elég volt a felháborodáshoz. Nekik egy ács, mégpedig helybeli, ne magyarázzon! Ők tudják, hogy nincs itt semmiféle idő: a szegények maradnak szegények, s a Messiás-várás úri szórakozás. Nem szegény embernek való. Dühükben majd letaszítják a falu határában levő hegyről, hogy nyakát szegje. Merő újdonság számukra ez zsinagógai fellépés és tekercsolvasás. Csak a minap tűnt el a faluból. Amíg itthon volt, nem volt semmi baja. De nagyra lát, hogy nem dolgozik. Semmi jelét nem adta Jézus a názáreti évek, évtizedek során, hogy megmozdult volna benne valami.

Ha Názáretben nem is észleltek semmit, azért mégis történhetett ott valami, különben nem zárta volna be műhelyét, s nem ment volna Jánoshoz – mondhatná valaki. Egyáltalában nem biztos, hogy történt. Fél Izrael elment Jánoshoz. Bezárta a műhelyt, elment, hazajött, és kinyitotta. Honnan tudhatni, hogy Jézus a műhelyt többé ki nem nyitás szándékával kelt útra Názáretből? Sehonnan. Nem tudhatjuk, hogy Názáretben történt-e a nagy felismerés. Történhetett ott is, meg a falun kívül. A későbbiek során.

A négy tétel mégis megszületett Jézus ajkán és szívében. Csak az kérdés, hogy mitől: mikor és hol. Hát nyilvánvalóan attól, hogy János bemeitette őt a Jordánba. Hát nem nyilvánvaló. Egy pár szentség meg fogadalomtétel keresztül ment már az életemen. Nagyheti virrasztás meg C-lelkigyakorlat is, melyek során ki sem nyitom a számat. Soha egyikből sem jöttem úgy ki, hogy egészen más lettem, mint korábban voltam. Már pedig Jézusnál ez történt. Mondott négy mondatot, melyet korábban nem mondott. S ez a négy mondat világforradalom tudna lenni, ha elhinnők Jézusnak, hogy tényleg szükségünk van rá. Nincs kétség a folyamat végpontját illetően. Itt van a jézusi mondanivaló! De hogyan s mikor született meg? Akármikor megszülehetett! Csak nem nyilvánvaló, hogy mikor. Ha az alámerítés néhány másodperce alatt történt, akkor két eset lehetséges: a/ csoda folytán történt, ami történt, b/ egy hosszú érés végpontjaként, utolsó mozzanataként, amikor a mennyiségi változás átcsap

minőségibe. Az a/ változat esetén Isten hatalmasat alkotott, s az embernek csak annyi a dolga, hogy leborul Isten előtt, aki ily csodálatosan játszik zeneszerszáman, az emberi lelken. A b/ változat esetén meg kell rajzolni egy évekre, évtizedekre terjedhető szellemi erjedés, érés lépéseit, amihez semmiféle fogodzonk sincs. Valóságban, ha az alámerítés során történt, ami történt, akkor azt az Isten végezte el, Jézus passzív eszköze volt ennek az isteni munkának.

Így volt? Lehetett. De nem ez az egyetlen lehetőség. Az is lehet, hogy az alámerítés során még nem történt semmi lényeges. Csak az indítás: Menj a pusztába! Magára marad, s találkozik az Istennel. Nem az Istennel, csak Isten gondjával. Azzal, amit az ember csinál a szabadságával. A gondoldattal, hogy rendbe lehetne tenni a világot. Marad Jézus a pusztában. Nem két órára, nem egy napra, nem is egy hétre. Hat hétre, s elkészül az eredmény. Itt az idő! Most vagy soha! Tisztába jön a feladattal. Végiggondolja a kísértéseket! Az eltérítő szándékokat. Feltételezi a történelem urát, a Sátánt. S megindul, hogy megtörje hatalmát. Nekem ez a szimpatikusabb. Nem lehetetlen, hogy így történt.

Városmajor, 2003. március 15.

A színéváltozás Isten által rendezett shaw. *Theó-fániának* mondja a szakirodalom: Isten megjelenésének. Jézus is tudott ilyet rendezni. Előre be is jelentette: *...Vannak az itt állók között némelyek, akik nem ízeleik meg a halált, amíg meg nem látják, hogy az Isten Országá eljött hatalommal, s hat nap múlva maga mellé vette Pétert, Jakabot és Jánost, felvitte csak őket egy magas hegyre, és szemük láttára elváltozott...* (Mk 9,1-2) Miért tette? Bajba került a szekér, az Isten Országá szekere. Tovább kellett taszigálni. A teofániával taszigálta tovább. Jézusnak le kellett zárnia a galileai esztendőt s annak reménységeit.. A kafarnaumi zsinagógában is elhangzik a kérdés: *Nem Jézus ez, a József fia, akinek ismerjük apját és anyját: Hogyan mondhatja: A mennyből szálltam alá?...Tanítványai közül sokan visszavonultak, és nem jártak vele többé.* A Tizenkettőtől is meg kell kérdeznie: Ti is el akartok menni? (Jn 6, 42.66). Tanítványai maradékát mintegy kimentí Izraelből, átkel velük a Libanonon, s amikor visszajönnek, felkészíti őket a jövőre.

Sorsára, sorsukra, az Ország sorsára készíti fel őket. Arra, hogy Mesterük az emberek kezébe kerül: *a vénektől, főpapoktól, írástudóktól meg kell öletnie;* s arra, hogy tanítványainak sem lehet egyelőre más a sorsuk, mint az övé: *Ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye föl a keresztjét, s kövessen engem* (Mk 8,31.34). A tanítványok pedig nyilvánvalóan egyéb jók, valami egészen másnak a reményében csatlakoztak Jézushoz. A sorsazonosságról beszélgethettek a hosszú úton, Fülöp Cezáreájától a Tábor hegyig, hat napon keresztül. A tanítványok mindenre számíthattak, csak erre nem. Hegyibeszéd ide, síksági beszéd oda, ők nagyságra, dicsőségre, hatalomra számítottak, s csak ennek a reményében csatlakozhattak Jézushoz. S leírhatatlan a bejelentések hatása. Péter, a szóvivő, megpróbál okosan beszélni a Mesterrel. Távol legyen ezt tőled, Uram! Jézus meg lesátánozza Pétert. Mért? Mert Jézusnak se könnyű és mindegy, amiket mond. De nem vonhatja vissza a jövődöt, az Ország sorsát a Sátán s a főpapok világában.

A teofánia új reményt csepegtet beléjük. Mégsem akasztástörténet lesz vállalkozásukból, hanem országtörténet: Mózes, Illés s a Mennyei Atya szerelmetes Fiának társaságába kerülnek. Valami nagyszerű dologba csöppennek: lehet benne három hajlékot építeni. Építeni és nem megöletni; építeni és nem keresztet hordozni. Újraéled a reményük. Jézus mondja tovább a maga szenvedés-bejelentéseit. Kérdezni, nem merik. Nincs szükségük újabb lesátározásra, de hisznek abban, hogy jóra fordulhatnak csak a dolgok, ha egyszer Jézusnak Mózes, Illés és az Atya – barátai, beszélgető társai.

Jó volt Jézusnak. Ő tudott teofániát rendelni és csinálni. Én nem tudok, amikor bajban van a szekér. S bajban van-e? Bajban. A Mammonnak szolgál nemzetem. Húsz éve már, hogy megállt a nemzet növekedése. Tíz évvel annak utána, valamikor a 70-es években a legvidámabb barakk kellős közepén, amikor megfogalmaztuk: *Előbb a kocsi, utána a kicsi.*

Azóta már minden évben egy ötvenezer lakosú város tűnik el a térképről. Annak ellenére, hogy százezer számra áradnak hozzá a Vajdaságból, Kárpátaljáról, Erdélyből ezeréves településterületünket feladó honfitársaink. Kormányok, sajtó nem búsít a statisztikai adatokkal, csak arról értesülünk, hogy hol az egyik, hol a másik városba kerül sor iskolabezárásra. Az iskolához tanár, épület, felszerelés és források mellett – még gyerek is szükséges. De hát ez utóbbit nem lehet megpályázni. A gyereket akarni kell, a gyerekre vágyódni kell, a gyereket szeretni kell! Jobban, mint a pénzt. Családomban van egy féltucat unoka 30 közelében; majdnem csupa ragyogó tehetségű gyerek. Nagybárára túlvannak már a második diplomán és nyelvvizsgán. Házasodni egyelőre nem érnek rá. Gyereket szülni sem látszik eszükben lenni.

A pogányokhoz vezető utakra ne lépjete, a szamaritánusok városaiba ne térjete, menjete csak Izrael házána elveszett juhaihoz... Nem mehetek én sem a zulukafferekhez, csak Árpád népéhez mehetek. Ezt a népet tudnám, ha tudnám, elvinni az élet forrásához, vele kell megszerettetnem az Isten országát. Zulukafferül megtanulhatok, de attól félek, hogy nem tanulnék meg a szívükre beszélni.

Teofánia hiányában valami egyebet kellene produkálnunk. Egyebet, amiből láthatná, aki akarja, s akinek szeme van, hogy az életszínvonal még nem boldogság. Csak a többet birtokolni *nem* akarás esetén nyíthat meg a szemünk a többre; s ez a több – a szerelem, melyből szeretet, boldogság és család lehet.

Egy rezervátum kellene. Rezervátum, amiből kimaradna minden, ami életellenes. Van ilyen? Ha nem nézünk ennek a kérdésnek mélyére, akkor a történelem egy szép és csúnya napján – nekünk csúnya, s aki helyünkre áll, annak szép – már nem lesz módunk bármit is megkérdeznünk, mert nem leszünk... *Ugyan már, ne légy ilyen pesszimista! S erre a válaszem? Távozz tőlem, Sátán!*

Városmajor, 2003. március 21.

Folytatom a múlt havi számban megkezdett revíziót: egy közel öt évvel ezelőtt megfogalmazott darabbal, mellyel ideiglenes pontot akartam tenni egy jó tizenöt éves munkámra, melynek címe: *Szent Pál teológiája*. Bele is tettem a VIII., a *Mutatók* című kötetbe. Most – ideiglenesen – *véglegesre* fésülém. Tehát csak átdolgozást kínálok fel.

ISTEN ORSZÁGA MEGVALÓSULÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI

Jézussal együtt imádkozva mondjuk Istennek: *Jöjjön el a te országod!* Az ország (a héber *malkut*, a görög *basileia*) Jézus ajkán nem földrajzi, hanem szociológiai fogalom: emberek meghatározható összességét jelenti. Az ő országa, az *Isten országa* – az Isten álma az emberről, annak történelméről. Ezen ország megvalósulásának Isten részéről nem lehet akadály, hiszen Isten kizárólag abban utazik, hogy az *eljöjjön*. Zsinórpadlásról viszont, ha akarná sem tudná leengedni; sem ezredévfordulón, sem máskor. Az Isten Országa *rajtunk fordul* (*entos hümon* – Lk 17,21). Azon, hogy életünkkel mit kínálunk fel Istennek egyáltalán és most is, amikor az ezred fordul, mint a homokóra.

I. A JÉZUSI ÖRÖKSÉG

a/ Elv: motiváció és törekvéstartalom

Jézus három különböző országról tanított: a Sátán országáról, az Evilági országról és az Isten országáról. Mindegyik országot emberek népesítik be. A politikai térkép az Evilági országokat mutatja, az Isten és a Sátán országa viszont nem rajzolható térképre, mert e két ország tagjai nem földrajzi határok közé szorítva élnek, mert jelen lehetnek akármely evilági országban. Mindhárom országnak van principiuma, lényegét-mivoltát meghatározó elve. Keresve a három különböző elvet, megjelöljük az egyes elvekben rejlő törekvéstartalmat és érzelmi motivációt.

A Sátán országát meghatározó elv: érzelmi motivációja a rossz akarat, a gyűlölet; törekvéstartalma pedig az erőszakra épülő VEVÉS.

Az *Evilági ország* (=az állam) érzelmi motivációja vegyes: *valakikkel szemben jó, másokkal szemben rossz akarat* vezet, hiszen nem egyetemes, hanem csupán csoport- és osztályérdeket (az állampolgárokét, illetőleg azok egy részének érdekét) képvisel; s ha történetesen minden állampolgár érdekét egyformán képviselné is, a szuverenitásán, államhatárain kívül élőkét ez esetben sem képviselné. *Törekvéstartalma pedig a JOG, amely kényszerítő erejével biztosítja a korábbi nem-erőszakos (mert munkát kívánó) SZERZÉSeK és a korábbi erőszakos VEVÉSeK által kialakult tulajdonrendet.* Ez a rend a csoportérdeket képviselés következtében egyenlőtlenségi rendet eredményez, melyet törvényesnek, sőt még *Justitia*-nak (igazságosságnak) is deklarálnak a győztesek, a sikeresek, a kiváltságos helyzetbe került személyek, rétegek, osztályok, nemzetek. A hátrányos helyzetben levők természetesen rendre igazságtalannak minősítik a kiváltságos helyzetben levők által jogosnak és törvényesnek deklarált rendet. Például a munkanélküliek vagy munkabérükből létminimum alá kerülők hazánkban vagy a harmadik világban – ilyennek minősítik a tőkés társadalmi rendet. Például Koszovo albánjai, a Vajdaság, a Csallóköz vagy Erdély önrendelkezési joguktól békeszerződésekkel megfosztott nemzeti kisebbségei is ilyennek élik meg és állítják a vonatkozó evilági országok hatályos nemzetközi jogrendjét.

A jogok világában mozgunk itt; azaz a fegyverrel védett *statusquok* (= fegyverrel biztosított tényleges állapotok) rendjének a világában. Minek következtében a fegyverek erejében létrejött és azokkal biztosított rend és jog ellen vétőket büntetnek is fegyvereik erejében a rend és jog kiváltságoltjai és védői. Büntetnek esetleg e jog és rend erkölcsös voltát pusztán elméletben megkérdőjelezőket is, s méginkább büntetnek a jog és rend ellen gyakorlatban is vétőket: a fegyveres lázadókat. Büntetnek esetleg Isten és/vagy az erkölcs nevében is, de mindenképpen a jog és rend nevében. Az ókori pogány római jog és rend ismert minden személyi jog nélküli rabszolgákat.

A 16. századi, immár *keresztény* (!) Verbőczy Tripartituma ismer ugyanilyen jobbág্যokat, akiket a dolgokról (*Res*), a vagyontárgyakról szóló fejezetben tárgyal, s akik – bár java részük csak magyarul beszél – jogilag nem is tartoznak a magyar nemzethez, hiszen csak vagyontárgyak: földdel, marhákkal egy sorban. Tudatában voltak ennek a jobbág্যoknak, mert amikor Bakócz érsek felfegyverzi őket, nem a török ellen, hanem az őket magából kirekesztő nemesi nemzet ellen fordulnak. A nemesek is tisztában vannak a jobbág্যok evilági országon kívüli helyzetével: Mohácson húszezer nemes fogadja a törököt, pedig fogadhatná a jobbág্যok sokszázezres serege is. Csakhogy a nemesi Magyarország nem vállalta még egyszer a jobbág্যok felfegyverzésének kockázatát. Mindez a kereszténység fennállásának 16. századában történik, de senki sem veri félre a harangot mondván: mi köze van mindennek Jézushoz s az általa hirdetett országhoz? De miért is kellene bármiféle harangot félrevernünk? Miért, hiszen Krisztus meghalt a kereszten, az ősbűn szennye immár lemosva a megkereszteltekről... jobbág्य és nemes – keresztvízzel egyaránt meghintve – mehetnek mindketten a mennyországba. Csakhogy ebből az üdvösségből a jobbág्य, a túlnyomó többség nem kér, s mondja Tiborc panaszt: *Tűrj, tűrj! ezt papolta apát urunk is, bezzeg néki tömve volt a gyomra.* Senki sem gondolkodik már a harmadik ország, a jézusi Isten Országának kategóriájában. Majd csak Berzsenyi Dániel beszél – ám a felvilágosodástól tanítva – a fennálló feudális viszonyok miatt *orca-pirító szegényről.*

Az Isten Országának elve viszont az *ADÁS-ban*, a *mindenkinek mindent adni akarás*, az *osztózás törekvéstartalmában megnyilvánuló érzelmi motiváltság: azaz a szeretet, és nem pusztán valakik, hanem kivétel nélkül minden ember iránt tanúsított szeretet.* Ebben az országban a javak egyenlően oszlanak meg az ország népe, a tagjai között, ami feleslegessé is tesz mindenféle erőszakot. Tehát éppen azt, ami nélkül a másik két ország nem állhat fenn.

Valamelyest részletezném is e három törekvővilágot, utalva az azokban rejlő célkitűzésekre, eszmékre és eszményekre. A Sátáni és Evilági országé – akármilyen meghökkentő is, de – közös: nagyság és uralkodás, kiváltság és gazdagság, hatalom és erőszak. Olyannyira közös e törekvőviláguk, hogy a pusztában a Sátán a fentiekben megrajzolt evilági országot kínálja fel Jézusnak, ha Jézus – hajlandó cserébe leborulva imádni őt. A két ország ebben a szemléletben – egy cég! Az Isten Országának eszméje viszont e *két egy testvér* (Sátáni és Evilági Ország) nemcsak ellentmondása, de ellentéte is: kicsiség és szolgálat, adás és szegénység, kardot hüvelybe dugó szelídség és békességteremtés. A Sátán az Evilági ország karhatalmával iktatja ki a társadalomból, az élethől Jézust; tanítványait is, ha tanítványságukból fakadóan megtagadják a Sátán és az evilág közös eszményeinek szolgálatát. Így tesz Jézus előtt és Jézus után is. Szókratészt és Izaiást, Martin Luther Kinget és Romero érseket – e két ország közös buzgólkodása folytán – ugyanaz a Golgota várja. A jézusi tanításnak, örömhírének nem hiába reálsummája ez: *Keressétek az Isten Országát!* Keresztre is talál, aki keresi. Joggal merül fel a kérdés: "élhető" is ez a jézusi Ország, vagy csak "halható"? Lehet élni is érte; de ebbe bele kell hálnia a létező társadalmi rendben annak, aki megpróbálná?

b/ Isten és a harag

A szeretet örök szentháromsági országában élő Istent az emberi történelemből kizárólag ennek az országnak a megvalósulása érdekli. Ezért az Atya azt szeretné, ha az országa szolgálatára rendelt és teremtett emberiség megbecsülné a kizárólag ezen ország előbbre segítése érdekében közénk jövő Fiút. Dehogyan ácsingózik-vágyakozik a végtelenül szent Isten a golgotai gyilkosságra. Dehogyan akar Fia halála által kiengesztelődni. Aki szeret, nem duzzog, nem tart haragot, és nem kívánja senki vérenek hullását. A tékozló fiú apja ő, aki szereti tékozló fiát csakúgy, mint a nem tékozlót. Napját fölkelte jókra és gonoszokra, esőt ad igazaknak és hamisaknak – Golgota előtt és után egyaránt. Szereti tehát a rosszakat is. Nem lehet rosszabb, mint amilyenek mi vagyunk, akik szeretjük gyermekeinket akkor is, ha azok ellenünk fordulnak. Isten végtelenül tökéletes, mert mindenét adóan szeret minket; és végtelenül irgalmas, mert amikor bűneinket elhagyva visszamegyünk hozzá, akkor bűnbánó szavunk fejében minden bűnünket megbocsátva, azonnal magához is ölel. Nincs tehát kárhóztató haragja! Szeretet-mivoltából következően nem is lehet. Haragjában tehát sohasem taszíthatja el magától gyermekét, az embert (héberül: *ha adam*). Még kevésbé minősíti bűnösnek Ádám vétlenül született ivadékait. Ennek ellenére *Ádámban bűnössé tett mindnyájunkat, Krisztusban pedig igazzá tett mindnyájunkat!* – hangzik ez az összes keresztény felekezetek hitvallásának közös tanításaként. Pedig aligha lehetne kitalálni mondatot, mely jobban meggyalázná a szeretet végtelenül szent Istenét, mint hitvallásaink e sarkalatos tétele. Az *Ádámban mindnyájan vétkeztiünk*-tétel a kollektív bűn világába vezet. A konkviztádorok, rabszolgavadászok, Hitlerék és Sztálinok, a háborús bűnösök, a tömeggyilkosok világába (Pusztulnod kell, mert grófnak, magyarnak vagy zsidónak születted!). Ezt az Istent, ha volna ilyen, még az Egyesült Nemzetek Szövetsége is kizárná magából. Az ENSZ tehát, amely pedig csak a jog, az evilági ország kategóriájában gondolkodik. Kizárná bizony, mert a kollektív bűn még a jog elvét is lábbal tiporja, hát még a szeretetét! Ez utóbbihoz végleg semmi köze.

c/ Vallás és prófétagyilkolás

A bűnbánatot tartó Ninive népének könnyebb a helyzete az ítélet napján, mint a bűnbánatot tartani nem akaróké, tartozzanak azok akár a választott néphez is. Istennek nincsenek kiváltságoltjai. "Kiválasztottai" vannak csak, s hűségük miatt őket hurcolják Golgotára azok, akik nemegyszer Isten kiváltságoltjainak gondolják magukat: főpapok, prófétagyilkosok. Éppen ezért nincsen egyedül üdvözítő vallás sem. Nincsen körülmetélés, keresztség, imádom, beavatás, vagy akárminő egyéb vallási szertartás, amely kizárólagos bérletet biztosítana az egyes vallások elkötelezettjeinek a mennyországba, a transzcendens beválásra. Jézus létrehívta az Isten Országának eszményeit vallani hajlandók közösségét, és

kahal-nak (ekklésié, egyház) nevezte őket, de vallást nem alapított. Elég volt ebből a műfajból számára annyi, amennyi már addig is adva volt; személyesen neki, a zsidónak – a zsidók vallása.

Nem akart új vallást a régiek helyett. Azért nem, mivel a vallás nem képes üdvözíteni. Arra csak Isten, meg a mi szeretetünk és bűnbánatunk közös ereje képes. Azért nem akart vallást, mert a vallás legfeljebb Golgotára képes hurcolni azokat, akik elvállalják az Isten Országá eszményeit. Nincs is módjuk a vallásoknak másra. Azért nincs, mert az evilági ország addig üldöz, szorongat minden vallási közösséget, amíg az meg nem tagadja az Isten Országának eszményeit; addig üldözi, amíg frigyre nem lép az evilági országgal. Ha pedig létrejön a trón és az oltár szövetsége, hamar fellobbannak a máglyák, melyeken kettejük szövetségének akaratából elégetik Isten Országának elkötelezettjeit. Konstantinig békén megél egymás mellett az alexandriai és az antióchiái iskola, de utána már – elsősorban a császár jámbor kívánságára – elégetik az istentelen eretnek ariánusokat, vagy az eretnek katolikusokat. A felvilágosodásnak köszönhetjük, ha ma már nem égetik el, csak marginalizálják, csak búra alá rakják az eretneknek kikiáltottakat.

A vallások kiváltságoltakat termelnek, a kiválasztottak pedig Lélekből születnek, s így Isten Országának közössége transzcendálja nemcsak az evilági országokat, de a vallásokat is: túllép rajtuk. Lehetséges ez? Valamelyik evilági országban csak kell élnem, mert nem mehetek le a térképről. Valamelyik vallásba beleszületek akkor is, ha szüleim az Isten Országának elkötelezettjei, ahogyan Jézus is beleszületett József és Mária vallásába. A szülői ház, a názáreti zsinagóga, a jeruzsálemi templom juttatta el oda, hogy el tudott menni a pusztába, s hogy ellene tudott mondani azoknak az evilági. ill. sátáni eszményeknek, amelyeknek jegyében vallásának főpapja s a vele trón és oltár szövetségben levő állami (evilági országbeli) tisztviselő keresztre juttatja majd. A vallások nevelnek is, keresztre is juttatnak. Ezért nem hozott létre Jézus új vallást. Nem, mert nem akarta, hogy általa létrehozott vallás főpapja juttassa majd keresztre a tanítványokat. Olyan közösséget hozott létre, amely csak nevel minket Istenre és Országára. Közösségével, az egyházzal, nem óhajtotta az inkvizíciókban és máglyán elégetésekben és kiközösítésekben foglalatoskodó vallások számát gyarapítani.

d/ Mikor nincs szeretet bennem?

Csak szeretetet akart, s ennek himnuszát kell írnia és élnie minden tanítványának. Himnuszt, amely szerint az szeret, aki odaadja minden vagyonát, s testét is képes átadni, ha kell, a Vevés és a Jog tüzének... Himnuszt, amely szerint ez a szeretet; és ha nem ezen az úton járok, *nincs* szeretet bennem. Nincs, mert amíg többet akarok birtokolni, mint amennyi a másiknak jut, *nincs* szeretet bennem. Amíg gyermekeimre több forintot akarok költeni, mint amennyit a másik költhet övéire, csak beszélhetek a szeretetről, de *nincs* szeretet bennem. Amíg elgondolásaimnak karhatalommal akarok érvényt szerezni, *nincs* szeretet bennem... legfeljebb szövegelhetek róla – *akármikről is informál Pál szeretethimnusa...*

II. A PÁLI FORDULAT ÉS SIKERE

a/ Arábia

Pál nem tartozott a Tizenkettőbe: Tarzusban élt, amikor Jézus Galileában tanított. Miután a damaszkusi úton földre vágta őt alighanem lelke terhe is (hiszen Pál nem közbűntényeseket, hanem hívő embereket, Jézus-tanítványokat kívánt börtönbe juttatni!), Arábiába megy, és nem a Tizenkettőhöz – tanulni, Jeruzsálembe. Mindmáig mély titok, kikkel találkozott Arábiában. Arra viszont következtethetünk, hogy mit tanult ott, mert az arábiai három esztendő végeredménye nem titok. Címe: *Az én evangéliumom*. Pálé és senki másé. Nem a Tizenkettőtől tanulta a benne foglaltakat. Summájára már utaltam: Ádámban mindannyian vétkeztünk, s ennek folytán rajtunk a kárhoztató Isten haragja... de Krisztus golgotai halála

tisztára mosott minket. Mint mondtam, következtethetünk a végeredményből, a summából. Elemeire szedem e summát. Négy állítás van benne.

- a) Ádám vétkezett
- b) Mi is vétkeztünk Ádámban
- c) Krisztus meghalt
- d) Krisztus halála tisztára mosott minket

Kettőt tudott ezekből a tizenkettő is: a/ Ádám vétkezett és c/ Krisztus meghalt. Kettő viszont merő újdonság volt számukra: b/ Mi is vétkeztünk Ádámban és d/ Krisztus halála tisztára mosott minket. Következtetésem: *a merő újdonságban lehet ludas Arábia.*

b/ Gnózis

A mediterráneumban a jézusi üzenettel egy időben hódított egy másik szellemi-vallási irányzat is. Tanította, hogy valami végzetes baj történt az emberiséggel, már léte hajnalán. Az történt, hogy merőben szellemi létezését lecserélte az ember a jelenlegi, a tapasztalható testire. Ez az irányzat keveseknek szóló, belső és titokzatos, ezoterikusnak mondott ismeretet kínált. Görögül *gnózt*; ennek lényegi tartalmai 1./ az említett ellenőrizhetetlen állítás tényként elfogadása, 2./ az ismeret kihúzás a bajból: ha elfogadom az iménti első pont tartalmát, visszakerülhetek eredeti szellemi állapotomba – pusztán e felismerés által.

Ezzel az irányzattal találkozhatott Pál Arábiában. A törvény és a próféták ismerője természetesen elutasította – mint ostoba és igazolhatatlan mesét – eredeti szellemi létezésünknek testire cserélését, de elfogadta belőle az *ősi baj* gondolatát, s persze az abból megváltódás, a kiszabadulás szükségességét is. Behelyettesítette a gnóztikus ősbajt az ugyancsak az emberi lét hajnalán történt ádám-évi ősbűn-esettel, s következményével: a Paradicsom, az Isten közelében élhetés elvesztésével. A megváltó ezoterikus gnózt (ismeretet, gondolatot) pedig lecserélte a megváltó hittel (ismerettel, gondolattal). Miként az Arábiában megismert gnóztikus szellemi irányzat egy gondolati tartalom segítségével kívánja visszahozni az embert eredeti istenközel állapotába, úgy Pál is egy ténynek: Jézus halála (ill. Istent engesztelő kiomlott vére) tényének tulajdonítja az ember ügyét rendbetevő erőt. *Valójában Pál gondolatának!!!* Az erről beszélő páli ismerettartalom kerül a gnóztikusnak a helyére. Üdvösségünk feltételévé lesz Pál igazának elfogadása, amit Pál megváltó hittartalomnak állít. Miben kell hinnünk? Jézus Istent kiengesztelő és minket megváltó halálában. Mitől megváltó ez a hittartalom? Az Atya ránk haragvásának a következményétől, az örök kárhozattól, amelybe bizony belevágna minket Isten szentsége, ha Pál nem találja fel az orvosságot Isten e kétségbeejtő kényszer-szituációjára.

Kopernikuszi fordulatot okoz ez majd a Jézus-mozgalom történetében. A galileai halászok védtelenek vele szemben. Ők ismerik a néptanító Jézus népet tanító szintű példabeszédeit. Pál pedig elvégezte a jeruzsálemi teológiai főiskolát, s ezenfelül három posztgraduális évet tölt még Arábiában. Nem közönséges élményeken megy ott keresztül: "Ismerek egy embert Krisztusban... és tudom, hogy ez az ember – hogy testben-e vagy testen kívül, nem tudom, csak az Isten tudja – elragadtatott a Paradicsomba, és olyan kimondhatatlan beszédeket hallott, amelyeket nem szabad embernek elmondania..." (2Kor 12,2-4). Valamiféle beavatásban részesülhetett, ami teljes bizonyossággal töltötte őt el. Teológiai közléseit Jézustól kapott kinyilatkoztatásként adja elő, sőt még Jeruzsálemben is kinyilatkoztatás folytán utazik, ahol is érvényesíteni képes álláspontját. Sőt, ezt követően Antióchiában még Pétert és Barnabást is helyére teszi.

c/ Evangélium kinyilatkoztatásból

Jézus a három évi tanítás után a Lélekre bízta a Tizenkettőt. Ezt követően áll elő Pál, és mondja: *...az evangélium, amelyet hirdetem, nem embertől származik, mert én nem embertől vettem, nem is tanítottak rá, hanem Jézus Krisztus kinyilatkoztatásából kaptam* (Gal 1,11-12). A Jézus mozgalom addig hivatkozhatik Jézusra, amíg a mozgalom elindítóját meghatározó szemlélet és célkitűzések (tehát Jézuséi) meghatározóak maradnak a mozgalomra. Ha a

mozgalom tagjait, esetünkben Pált, a Lélek olyan kinyilatkoztatásokban részesítené, melyek alapvetően különböznek, sőt ellenkeznének is azokkal a gondolatokkal, amelyekre Jézus a maga közösségét építette, akkor a Lélek leváltaná Jézus mozgalmát Páléra. Ha viszont a Lélek a Fiúval fennálló gondolat- és létegyesége következtében nem részesíthet senkit sem jézusi célkitűzésekkel ellenkező kinyilatkoztatásban, akkor az ily tartalmú "kinyilatkoztatások", azazhogy inkább csak állítások, tehát az említett páli tanítások, nem eredhetnek a Lélektől. Ha mégis tőle erednének, akkor Jézus hitelreméltóságával van baj, mert ez esetben Jézus küldetése nem végérvényes szava Istennek hozzánk. Azt leválthatja a Léleké, aki Pált Jézus kivégzése után pár évvel már más tanítás képviselőjével bízza meg. Ez persze elméletileg nem kizárt, utóvégre Isten azt csinál, amit akar. Pál vagy akárki ígéje lehet Istennek Jézus utáni szava hozzánk. Csak az van teljességgel kizárva, hogy kivégzése után három évvel maga Jézus inspirálja Pált egy merőben új, a három évi földi tartózkodás során közölt tanításával szögesen ellenkezőre Csak az van kizárva, hogy amit Pál mond, azt Jézus gondolta. Ha mégis, akkor Jézusnak ezt az új tanítását ezzel kellett volna kezdeni: Feltámadásom után felérve az Atyához rájöttem arra, hogy *nem mondtam el nektek, hogy megváltottalak titeket Atyám haragjától!* Lecserélte volna Jézus pár évvel később azt, amiért pár évvel korábban meghalt a Golgotán?

d/ Az a bizonyos kopernikuszi fordulat

A páli tanítás kopernikuszi fordulatot idéz elő a Jézus-mozgalom történetében. Nézzük meg e fordulat legfontosabbnak tetsző vonásait.

Isten országa immár alapvetően nem Jézust követő életünkön fordul, hanem azon, hogy elhisszük-e a páli gnóvizst: a hit üdvözít, nem a cselekedetek.

Értelmetlenné válik nemcsak a zsidók reménye, az Igéret földjének visszaszerzése, hanem az egész emberi történelem is. Csak pillanatok vannak hátra már: oly kevés az idő, hogy már megnősülni sem érdemes, hiszen jön Krisztus a levegőégben, s megýünk mindannyian hozzá, hogy mindörökre vele legýünk.

Csak azok mentődnek meg ilyen módon, akik misztikusan egyesýlenek Jézussal a keresztségben, s ezzel létre is jön egy új és újra kizárólagos vallás. Kizárólagos, mert vallási, liturgikus cselekménye: a keresztség – az üdvösség feltétlen feltételévé válik.

Mindezek következtében a Jézus-mozgalomnak ki kell szakadnia Izrael vallásából, mert létrejött egy új vallás. Jézusé! Annak ellenére, hogy Jézus a maga mozgalmával éppen egy olyan közösséget hívott létre, amelyben akármely valláshoz tartozzunk is, teljesíthetjük Isten akaratát, építhetjük az Országot, ha magunkévá tesszük a szeretet érzületét és a mindentadás magatartását – mert ebben áll az Ország. A páli gondolatvilág viszont vallást hív létre, bár a vallás széttéphetetlen szövetséget alkot az evilági országgal, amelynek célkitűzései lerontják az Isten Országának törekvéseit. Jézus elhatárolja magát s övéit az evilági országtól, amikor az egymással vetélkedő tanítványoknak, az evilági ország viszonyaira emlékeztetvén őket, mondja: "Köztetek azonban nem ez a rend, hanem aki a legnagyobb köztetek, olyan legyen, mint a legkisebb, és aki vezet, olyan legyen, mint aki szolgál" (Lk 22,26).

e/ Vannak felsőbbségek

A negyedik vonás: *Érintetlen marad a páli tanításban az a struktúra, amelyben fennáll az evilági ország és a Sátán országa.*

A kopernikuszi fordulatnak ez a negyedik vonása, ha lehet, még súlyosabb következményű, mint az előbbieik. (Pál-szintézisem VI. kötete beszél erről, melynek címe: *Erény-e az engedelmesség?*) Péter közli Kaifással, hogy nem a hallható szóval szóló főpápnak kell engedelmeskednie, hanem a csak lelkiismeretén keresztül megszólaló Istennek. Meggyőződésünknek engedelmeskedünk, nem embereknek. Jézus tanítja, hogy nincsenek atyák, mi pedig mindannyian testvérek vagyunk. Pál pedig tudja, hogy vannak felsőbbségek. Ez pedig engedelmesség-kapcsolatokat hív létre. Melyeket?

Az Atya szereti a Fiút, a Fiú engedelmeskedik az Atyának. A Fiú szereti az embert, az ember engedelmeskedik a Fiúnak. A férj szereti feleségét, s ő engedelmeskedik férjének. A gazda szereti szolgáját, ez meg engedelmeskedik urának. Az uralkodó szereti alattvalóját, aki engedelmeskedik neki. Az egyházi vezető szeret, s a tagok engedelmeskednek neki.

Jézus Péterrel hüvelyébe dugatja a kardot, Pál a felettes hatalmakkal nem dugatja. Nem, mert *a hatalom Isten rendeléséből van, s aki annak ellene szegül, Istennek áll ellen, mert nem ok nélkül viseli a kardot, hiszen Isten szolgája* (vö Róm 13,1-5). Az engedelmisségre kötelezett ember büntetésnek van kitéve – engedetlensége esetén. Ez a jog világa. A tékozló fiú apja viszont nem bünteti az engedetlenkedőt. Egészen mást csinál vele. Nincs is engedelmisségre kötelezve a fiú. Egészen mást, visszaszeretést kíván tőle az Atya. Jézus tanításában csak az eperfa engedelmeskedik a tanítványoknak, ember nem (vö Lk 17,6).

f/ A keresztény kultúra

Nem sok időnek kell Pál után eltelnie, hogy megtanuljuk: mi is lehetünk felettes hatóságok, és mi is elővehetjük a hüvelyből a kardot. Kiirthatjuk Koppány pogányait, hogy megkeresztelhessük nemzetünket. A tökefelhalmozás érdekében kirabolhatjuk az új világot, s a bennszülöttek megállapíthatják, hogy nem is Krisztust, hanem az aranyat imádjuk. Máglyán elégethetjük azokat, akik nem úgy tanítanak Istenről és Jézusról, mint egyházunk felettes hatóságai. S amikor az eretnekek ráébrednek, hogy felettes hatóságot kell nekik is találniok tévedhetetlen igazuk védelmére, jöhet a harminc éves háború, jöhetnek a vallások véres küzdelmei egymással. Nincs az emberi történelemnek kultúrája, mely felvehetné a versenyt fegyveres rablásban és tömegmészárlásban velünk. Kikkel? Az úgynevezett keresztény kultúra hordozóival. Alighanem e történelmi sikerünk magyarázza mesés öntudatunkat. Napjainkban is, amikor a fordulat óta végre idehaza is büszkén emlegetjük e *keresztény* kultúrát és annak értékeit.

A Jézus-mozgalom pedig a páli alapvetés s a normál emberi esendőség erejében megírhatja a maga haldoklásának kétezer esztendő történetét. Címet is adhat neki: Jézus, a nagy sikertelen és a sikeres Pál.

(Nem Arábia magyarázza mindezeket? Az Ószövetség biztosan nem magyarázza. Hát akkor mi magyarázza? Pál zsenije az ok? Nagyon valószínűtlen. Kultúrfolyamatban élünk.)

III. A FELVILÁGOSODÁS KISÉRLETE

“Türte Miklós, türte, ameddig türhette”. Ki ez a Miklós? Az Isten biztosan nem, mert ő máig is türi. Az Isten által megteremtett – nem a megváltott, csak a közönséges emberi természet nem türte. Fellázadt ellene. Jó két százada. Megúnta az egyház gyámkodását és eretnekezéseit. Kívül tette magát rajta. Elvileg söpört el minden felsőbbiséget. Nem azt mondta ugyan, hogy ti mindnyájan testvérek vagytok, hanem azt hogy citoyen, polgártárs, és hogy SZABADSÁG. Nem mondta, hogy a gazdagok pokolra mennek, hanem csak azt, hogy EGYENLŐSÉG. Nem, hogy dugjuk hüvelyébe a kardot, de mondta, hogy TESTVÉRISÉG. Az egyház válasza erre: minden könyvüket indexre tette, s vallotta tovább a maga Isten rendelte tévedhetetlenségét, s hogy Isten rendeléséből vannak a különböző gazdagság-szintű társadalmi osztályok, miképpen a mennyben is az egymástól különbözőangyali rendek és karok.

S változatlanul vallotta, hogy a megáldott fegyverekkel "igazságos" háborúkat kirobbantó és vezénylő királyok, bizony Isten kegyelméből uralkodnak rajtunk. S várta a jobb időket, amikor eltűnnek ezek az istentelen "illuminátusok" a történelem színpadáról. Nem tűntek elé, s a magyar szellemi élet és irodalom újjászületett ebből a felvilágosodásból. Petőfink arról az időről énekel, amikor majd a bőség kosarából egyaránt mindenki vehet, Vörösmartynk pedig arról, amikor majd a vizsály elvérzik a csatákon. Egy versét idézném, mert a felvilágosodás erejében – idehaza is – nemzedék támadt, amely tudott újra hinni, remélni és szeretni. Másfél százada írta, s címe:

*Guttenberg-Albumba.
Majd ha kifárad az éj s hazug álmok papjai szűnnek
S a kitörő napfény nem terem áltudományt;
Majd ha kihull a kard az erőszak durva kezéből
S a szent béke korát nem cudarítja gyilok;
Majd ha baromból s ördögből a népszaroló dús
S a nyomorú pór nép emberiségre javúl...*

És így tovább. A felvilágosodásban támadt új életre a jézusi gondolat. Nem tudta azt megvalósítani, de tisztábban csengte az evangélium célkitűzéseit, mint a korabeli egyházi igehirdetés. A 19. század első felének gondolkodói el is jutnak a hűtlen sáfárról szóló példabeszédig, a gazdag ifjút bizony útjára engedő s az Isten és országának ellenlábasát a pénzben, a Mammonban megjelölő – Jézusig. A szocializmus gondolkodói a szabadság, egyenlőség és testvériség megnevelésének közvetlen okát a magántulajdonban jelölik meg. 150 évvel ezelőtt Marx Kiáltványa kockáztatja a szabadságot és testvériséget, hogy megvalósulhasson a nagy kisajátítás. Ezt követi hetven év munkásmozgalom, utána pedig hetven év létező szocializmus, majd térdre kényszeríti az egészet a tőkés társaságok világuralma.

A 19. század nagy reményeit követi századunkban két világháború, Hitler húsz, Sztálin hatvanmillió halottja, Amerika részéről: Hiroshima, Nagaszaki s a nukleáris és ökológiai katasztrófa fenyegetése – mind a felvilágosodás "melléktermékei". Nem sikerült az új kísérlet sem!

*És fölharsant a béke dala, a kereszté és a fényé,
az új Marseillaise szent tüzén kigyúlt a csipkebokor;
üvölt a gonosz: Nézd, új jakobinusok állnak a Volga vizénél!
s már csattog az ostor, az új urak ostora, csattog az új rabokon.
Új rabok, új éhség, új börtönök! - újra hiába
zökkent régi sínéről újabbra a régi világ:
új függönyök mögött pereg az Ember Tragédiája
s üres egekbe vezérli a bűn a szeretet dalát*

– írja a századelőn egy húsz éves költő, Szabó Lőrinc.

Ugyanúgy nem sikerült, mint a Jézustól elindított mozgalomé. Összeegyeztethetetlen elemeket nem lehet összeegyeztetni. Jézust Pállal, az egyenlőséget a szabadság és a testvériség eltiprásával. Akármilyen fájó, de mondom: sem Szent István kardjával, sem Rákosi Mátyás gumibotjával – nem lehet Isten Országát csinálni.

IV. A POSZTMODERN ÉS Á BOKOR

Az észak-atlanti emberiség teremtette a felvilágosodást, s ma már tudja, hogy kísérlete csődbe ment. A csődtudat adott nekünk új korszaknevet: posztmodernben vagyunk.

Mit csinálunk posztmodernben? Mit sem törődve a katasztrófák fenyegető veszedelmével, egyengetjük a katasztrófa útját. Mivel tesszük? Fogyasztunk. Azaz fogyasztanánk minél többet, s ezért reménykedünk, hogy valamelyik pártunk segítségével csak sikerül a bőséges fogyasztás határait Hegyeshalomtól keletebbre, mondjuk Békéscsabáig tolni. Mivel készítjük a katasztrófát? Nem házasodunk, s ha házasodunk is, nem csinálunk gyereket, mert a gyerek fogyasztja fogyasztási lehetőségeinket. Utánunk a vízözön! A nemzet jövője sem érdekes, az éhező milliárdok sorsa sem érdekes. Talán nekünk még kitart az észak-atlanti szép világ! – sóhajtjuk. Mivel készítjük még? Steril misztikával. A vallási ipar termékeivel, szolgáltatásaival. Minden szolgáltatás jó, amely nem beszél arról, ami ebben az órában itt elhangzik. Utánunk a vízözön, de addig is istenélményre vágyunk. Saját vallásunk is szolgáltatathatja. Az is jó, csak egy kicsit színtelen, meg már túlságosan megszokott, és ezért unalmas. Több csodálatosra, élménydúsabbra tartunk igényt. Keletire, ezotérikusra, feldobóra. Hiszünk szívesen bármiben. A vallási ipar hihetetlen anyagi tőkével rendelkezik, fiadzik is

nála a pénz. Meg is magyarázza, miért: Isten megáldja gazdagsággal, aki bíz benne... Nem folytatom.

Már csak annyit mondok, hogy ismerek olyanokat, akik erre az egészre nemet mondanak. Azért mondanak nemet, mert szeretnék folytatni a Jézus-mozgalmat. Egyik katolikus folyóiratunk éppen az elmúlt napokban jelentette be rájuk vonatkozó gyanúját: katolikusok-e igazán? A Bokor névre hallgatnak ezek a kétségesen katolikusok. Nem is igazán katolikusok, mert azt is gondolják, hogy a Jézus-mozgalom folytatásához nem kell feltétlenül katolikusnak lenni, bár az sem akadály, ha valaki vasárnaponként katolikus templomban ünnepel eucharishtiát. Nem akadály, mert a templomjáró kiteszi magát ezzel annak a kockázatnak, hogy Jézusra emlékezik. Arra, aki bíztat minket: a szelídeké lesz a Föld! – Szót értenek e Bokorba tartozók azokkal, akik szeretnék reményt nyújtani, s nem zavarja őket ebben valláskülönbség. Miféle reményt? Azt, hogy nem patkányok öröklik Bolygónkat. Nem, mert lehetséges az Isten Országá, hiszen rajtunk fordul. Lehetséges, ha akarjuk.

Ha viszont a katolikus nemcsak az ötezer különböző vallás egyik válfaját jelentené, hanem azt az egyetemességet is, amely Isten gyermekének tekint kivétel nélkül minden embert, akkor boldogan versenyezhetnek a Bokorba vagy bárhová tartozók "az Isten szerint katolikus" megnevezés elnyeréséért. Ez ugyanis azt jelentené, hogy csak testvért ismer, akit szolgálni kíván, s akivel osztozni akar egészen odáig menően, hogy "senki nem mondana semmit a magáénak, mert mindenük közös" volna..., s akivel ennek következtében nem is lenne többé miért verekednie, s így hüvelybe dughatná kardját. El is adhatná az ócskapiacon. Késlekedhetünk is ezzel. De ez esetben nem biztos, hogy megérjük a harmadik ezredfordulót. Nem, mert belepusztulunk, ha nem azt csináljuk, amire teremtvé lettünk.

Sokszor előadtam már ezt a szöveget. Először 1998. okt. 23-án a tatabányai református templomban. Aztán Balatonfüreden, ugyancsak a reformátusoknál, aztán a Deák téren evangélikus lelkészek körében. Aztán vallásilag semleges talajon – Kolozsvárott, Marosvásárhelyen, Székelyudvarhelyt és Kovásznán, meg a Bokorban itt is, ott is. Csak saját egyházamban soha. Azt védik tőle. Meddig még?

34. Bőjtvégi napló

2003. március 23 - 30.

Városmajor, 2003. március 23.

'90 nyarán jártam először Amerikában. Az előző év utolsó napjaiban megkaptam – több mint ötven esztendő után – a kék útlevelet, s a következő évet itthon is töltöttem meg, nem is. Mert hívtak mindenüvé: meséljek nekik életem meg egyházam elmúlt félszázadáról. Én meg mentem boldogan. Így kerültem el Észak-Amerikába is, ahova '56 után disszidált honfitársaink egy csoportja hívott meg: Jöjjenek el egyhetes Itt is, ott is nyaralásukra - konferenciájukra – a Reménység-tavához (Lake of hope), s beszéljek ott Jézusról meg amiről akarok. A tó Ohio állam magas hegyei közt fekszik. Hogy jutottam oda? A Feri hegyről New-Yorkba repültem, onnan meg Buffalo-ba, az ottani magyar piaristák közé. Kocsival vittek aztán az amerikai magyarok Buffalo-ból az Erie-tó mentén Ohio három milliós városába, Cleveland-be, s pár nap múltán onnan a tetszínhelyre, a tóhoz. Az Észak-Amerikába kivándorló magyarok egyik fele ebben a városban telepedik le: Cleveland telefonkönyvében jónéhányat kell lapoznunk, amíg túljutunk a Kovács, Kovách, Kovach stb. neveken.

Ide vándorolt ki '56 után Bigi is. Bigi egyébként Reverend Balássy Géza, egyházunk nő diakónusa és hat gyermek apja. Ő úgy került ki Amerikába, hogy Debrecenben a Szent Anna templommal átellenben lakott, s 1948-ban érettségizett a piarista gimnáziumban. Osztályellenség volt szegény, mert apja s testvérbátyja katonatisztként végigverekedte a világháborút. De osztályellenség volt ő alanyi jogon is: olyan lelkes Bokor-taggá lett, hogy mikor engem életfogytiglanra ítélték az elvtársak, neki, mint kisebbnek (csak 190 cm magasra nőtt), be kellett érnie 15 évi börtönnel – amiből azonban 11-et itt hagyott, szocialista hazánkban... Nagy jelenet volt, amikor clevelandi előadásomra (késve) megérkezett feleségével együtt ... Abbahagytam a mondatot, mert megláttam az érettségiző diák arcából rám mosolygó 60 éves öreg urat, felálltam s egymás nyakába borult a két öreg börtöntöltelék.

Persze elmentem a B.G. (Bigi)-portára is, hogy alaposabban megismerkedhessem szintén hazánkából kivándorolt feleségével, s a már oceánon túl szült hat gyerekkel is. A Reménység tavánál pedig olyan előadást rittyentettem, hogy esztendő múltán meghívtak az amerikai magyarok két hónapos körbeutazásra Miamitól Torontóig, Los Angelesztől Vaincouverig, hogy minden amerikai magyarnak elmondhassam, amit hallottak tőlem. Ekkor jártam újra Bigiéknél, s ez alkalomra Bigi meghívott egy magyar papot is, aki közben Bigi unszolására elolvasta a KIO-t, s azt állította, hogyha ezt angolul írtam volna, már rég békedíjakat kaptam volna érte – amit akkor sem hittem nagyon, s ma még kevésbé. Amikor a pap bemutatkozott, fel kellett kötnöm az állam. Azt mondta, hogy ő Zalotai József. Ismertem a nevét? De még mennyire!

Zalotai József írt a 70-es években egy cikket a nemzetközi Concilium folyóiratba. Miről? Nem arról, hogy Jézus nem tanította az eredeti bűnt, de arról, hogy nem is taníthatta, mert az szöges ellentétben áll Jézus világfelfogásával. Olyan bátor volt ez a cikk, hogy megnyaltam a szájam szélét: ez már kurázszi! Meg is kérdeztem tőle találkozásunk alkalmával, hogy mért hagyta ott a washingtoni katedrát, s mért nem publikál tovább. Ezt mondta: Jobb a békesség! Hogy mit prédikál ő plébánosként az Akron (Ohio) városbeli magyaroknak meg magyarul nem tudóknak, azzal a kutya se törődik, de ha katedráról mondja, amit gondol, meg a Conciliumban publikál, abból biztosan baj lesz az egyházi hatóságoknál, Ratzingernél, s ezt pedig jobb elkerülni... Hát sajnos, ezt a bölcsességet én elfelejtettem megtanulni: mind a mai napig zöldfülű maradtam, s azt gondolom, hogy aminek igazáról meg vagyok győződve, azt teli szájjal kell harsognom, hogy mentől többen meghallják. De nem mondtam ezt meg neki – tudta ő rólam magától is.

Hosszan beszélgetünk Bigi kertjében, s eközben mondja, hogy érdekes, amiket írok a KIO-ban a templom megtisztításról, de ő nem hisz az egészben: Biztos nem volt templomtisztítás. Na tessék! S ez most hogy jut eszembe jó tíz év után? Csak úgy, hogy tegnap volt Nagyböjt harmadik vasárnapja a B-évben, s nekem este hatkor Ady-ligeten a templom megtisztítást kellett felolvasnom az napi evangéliumi textusként, s arról prédikálnom. Zalotai Jóska érveire már nem emlékeztem, de helyettük elmondtam, hogy mért volt képtelen ötlet Jézus részéről ez a Kodály megénekelte alakítás: És kötélből ostort fonván kihajtá őket a templomból.

Jézus tudta, hogy vallásának mózesi törvénykönyve szerint a jeruzsálemi templom arra való, hogy abban áldozatot mutassanak be az Istennek. Ökröt, marhát, bárányt, kecskét meg különféle szárnyas állatokat. Azt is tudta, hogy a kb. húszeszes város nagy ünnepeken tízszer ennyire duzzad. Mert jönnek a zarándokok Judeából, Galileából s a diaszpórából – az egész Birodalomterletéről, még azon túlról is. A libát, a bárányt s az ökröt nem vezethetik madzagon Rómából, Egyiptomból, Kisázsziából vagy Örményországból.. A templomudvaron csináltak helyet, oda hajtották fel a helybeli kereskedők az állatokat, s a zarándokok megvásárolták, amit fel akartak áldozni. Láthatta ezt a gyakorlatot gyerekkorától kezdve. Maga meg a szülei se madzagvégen hozta az állatokat Názáretből. Ez volt a dolgok rendje.

Most meg elővette a karikás ostort, mert *Ne tegyétek atyám házát kereskedők házává!* Értitek ezt? Én csak azzal tudom magyarázni, hogy kiborult Jézus. Mondom szebben is: labilis idegállapotba került. De mitől? Elege lett neki ebből a papipari vállalatból. Ebből az üzletből. Csak elborította agyát a lila köd: nem lesz ebből a kultusból Isten Országá soha! Mennyiszer idézte már Ozeás próféta szavát: Irgalmasságot akarok, s nem áldozatot! Folyik a papi tingli-tangli, telik a papzsák, pedig az Isten Országá a szegényeké, azok a boldogok, a gazdagok pedig mennek a pokolba. Reménytelenné válik egy pillanatra Jézus a történelmi kibontakozásban. Abban, hogy az előkészítő Isten Országá (=Izrael) átmegy a perfektuáltba. Petőfi nem alkuszik! Eb ura fakó! Ugocsa non coronat! Azaz hogy: *Az én házam imádságnak háza...* Ti pedig rablók barlangjává tettétek. Húz egy vonalat, s aláírja, hogy elég. S már *kavarog a barom* – ahogy halljuk a Jézus és a kufárok kodályi kórusműben.

Mi volt ennek a kiborulásnak az apropója, nem tudhatni. Mi háborította fel Jézust abból, amit egyébként minden nap is láthatott? A szinoptikusok nem magyarázzák. Csak János próbálja. Egy zsoltárverssel. Ő is tudja, hogy nem magyaráz vele semmit, csak ő az értő szívű tanítvány. Keres egy idézetet a zsidó imádságos könyvből: *Belefáradtam a kiáltozásba, kiszáradt a torkom, szemem elhomályosodott... érted vállaltam gyalázatot, érted borítja szégyenpír az arcomat... Mert a házad iránti buzgó szeretet emészt...* (Zsolt 69,4.8.10) Hát megemésztí őt a buzgóság és szeretet. Őt, a Názáreti emésztí fel. Mert a barom gazdára talál, az asztalokat helyére teszik, a pénz is a helyére kerül, de ez a kiborulás sokba fog kerülni Jézusnak. Nem kellett volna kiborulnia. Jézus olyan gyarló volt, hogy nem tudta végigfutni a pályát kiborulás nélkül.

De hát mindez csak rekonstrukciós kísérlet. Olyan mint a freskók restaurálása. Vagy sikerül vagy nem. Kitaláljuk, hogy mitől borult ki Jézus, vagy nem találjuk ki. De van ennél húsbavágóbb kérdés is. Lehet-e Isten Országát csinálni vagy nem lehet? Vagy csak kiborulni lehet és Golgotára menni? Mintha a történelem válaszolt volna kérdéseinkre: Nem kell Isten Országát csinálni, mert nem lehet. Csak egyházat lehet csinálni, mely őrzi emlékét a nagy kiborulónak, aki feltámadva igazolódott, s diadalra jutott, hiszen sikerült halálával kiengesztelni a ránc Ádám-Éva óta a Golgotáig egyfolytában haragvó Atyát. Sikerült, és most már nyitva a kapu: *Lánc, lánc, eszterlánc / eszterlánci cérna / Nyitva van az aranykapu/ Csak bújjatok rajta!* Bújjatok Szent Istvánnal és Bush-hal, akik móresra tanítják a pogány magyarokat meg a mohamedán irakiakat, akik ragaszkodnak a birtokaikhoz meg az olajukhoz, pedig az kell a bajor lovagoknak s az amerikai multiknak.

Lánc, lánc, eszterlánc, eszterlánci cérna... De hát az Ember fia Isten Országáról beszélt! Ne törődj vele! Kinyitotta az aranykaput... Ha ezzel be nem éred, bajod lesz. Akárcsak neki. Ja hogy Vörösmarty, Petőfi, Ady és József Atilla sohasem fogják beérni az eszterlánci cérnával? Talán ők – azaz ők is – az Isten egyháza!

Városmajor, 2003. március 24.

Jóska felesége, Évike – miért, miért nem – február 1-én otthonmaradt Sajóörösön, s nem kísérte el férjét gyémántmisémre. De ott volt a tiszaujvárosi imacsoport Erikástul, akiről sok egyéb más mellett annyit is lehet tudni, hogy igyekszik napra készen informálni engem drótpostán. Eszébe jutott tegnap, hogy elküldi nekem a levelet, melyet két hónapja írt Évikének. Valamennyit ide másolok belőle.

Jóska már biztos elmesélte pesti utunkat. Nagyon hiányoztál! De hiányoztak a többiek is, olyan jó lett volna egymás mellett ülni és együtt érezni a hatalmas szeretetet. A kápolna egy templom nagyságú helyiség. Lehattunk ezren vagy még többen. Gondoltunk rád, hogy biztos előjött volna bezártság érzésed. A kápolna csodaszépen fel volt díszítve, virágfolyosó és a többi. Gyönyörű látvány és érzés volt...

Aztán elkezdődött a mise! Gyurka bácsi bevonult 12 tanítványával, akik a Bokor közösség minden generációját képviselték. Köztük volt Teri néni, Öcsi bácsi, a többieket nem ismertem. Mise elején egy piarista pap felolvasta a pápa üdvözlő sorait és egy másik vatikáni főméltóság Gyurka bácsit hosszabban dicsérő sorait. Nagyon örültünk nekik!

A misén jó sokat énekeltünk, csodaszép dalokat. Aztán Gyurka bácsi jött és elkezdte "mondókáját". Nagyon aranyos volt, többször is mondta: "mindjárt vége lesz". Ilyenkor jókat derültünk, szinte családi légkörben. Hogy miről beszélt? Hát olyan gyurkabácsis dolgokat mondott, amilyeneket már régebben is hallottunk/olvastunk tőle. Vagy csak hasonlót: hogy igyekezzünk egy gyomrot megtölteni és másik gyomrunkra valót inkább ajándékozzuk oda egy üres hasnak. Isteni volt hallgatni!!!

Aztán következett az a rész, amikor azt mondjuk: kérünk Téged, hallgass meg minket! Először Gyurka bácsi mondta el az ő könyörgését, amiben megköszönte az elmúlt 60 év minden mozzanatát teljes részletességgel – jókat is és rosszakat is. Megköszönte a börtönt, az utána jövő szegénységét, és megköszönte az "új" testvéreit is akiket még csak egy-két éve ismer... és akik imacsoportokat alkotnak – szóval teljes részletességgel mindenért hálát adott. – Nagyon megható volt, szem nem maradt szárazon.

Utána jött a 12 tanítvány és még mások is, köztük egyik fiú testvére, aki szinte gyerekkori emlékeit is felidézte. Elmondták hosszú mondatokban könyörgésüket. Számomra ettől még szebb lett a mise.

Áldozásra papok lepték el a kápolnát és szép nyugodtan és viszonylag hamar mindenki hozzájutott a Testhez. Gyurka bácsi ezüst, arany és immár gyémánt miséje áldásszövegével áldott meg minket: Kezem feltevése által áldjon meg benneteket az Örök Szeretet: világítsatok Vele az emberek között, hogy rólatok Rá ismerjenek! Amen. Akinek eddig száraz volt szeme, az most papírzsepi után kutatót.

Utána mindenki kezébe került egy-egy gyertya és ezek égő lángjai mellett énekeltünk és megáldottuk Gyurka bácsit: Áldjon meg Téged az Úr..., majd mindenkinek egy pohár bor/üdítő termett a kezében, és Zénó köszöntője után be is nyakaltuk. Finom volt, drága Jósánk kimaradt a tokajiból.

Utána oda lehetett menni Gyurka bácsihoz 1-1 percre egy kis puszi halmazt begyűjteni. Csak annyit tudtam motyogni, hogy eddigi életem legszebb miséjét hallottam és hogy köszönöm szépen. Nagyon örült négyünknek és mondtuk, hogy mindannyiunk ölelését és pusziját is magunkkal hoztuk.

Az első sorok között ott ült Göncz Árpád is feleségével, de túl hamar kimentem a folyosóra és utólag tudtam meg, hogy Jósikák még Árpád bácsi pusziájával is gazdagodtak. Háát ilyet?!? Irigykedtem is rendesen – szeretettel.

Hazafelé és még most vasárnap is teljesen hatása alatt vagyok az átélt élményeknek. Örülök, hogy elmentem. Köszönöm szépen. Legyen szép napod, puszi! Erika.

Városmajor, 2003. március 25.

Beszámoltam róla, hogy február 1-én kaptam Bokor-testvéreimtől ajándékba egy Emlékkönyvet. Többször végiglapoztam már, de valósáiban még nem dolgoztam fel. Nő is az anyag.: a lapzárta után érkezöket, csak berakom a kötet végére. Ilyen a családi köszöntő is,, mely Emil szavait követte. A *fiú testvére*, melyről megemlékezett Erika levele: Imre öcsémé.

Babuci, Livia testvéreink és a nagycsalád valamennyi tagja nevében is sok szeretettel köszöntelek. Nekem különösen kedves visszagondolni élethivatásod indulására, mert 1936-ban – hat éves koromban – rögzült bennem első gyermekkori élményem, amikor szüleinkkel a váci noviciátusba kísértünk. Innen ívelt az a több mint 66 év, ami alatt szeretettel és nem kis büszkeséggel kísértem figyelemmel eseményekben gazdag, de nagyon kemény életutadat. Csodáltam hitedet, küldetéstudatod, az „egy ügyért” elkötelezettséged, meg nem alkuvásodat.

Meg kell mondanom azt is őszintén, hogy néha úgy gondoltam, hogy kicsit túlságosan is szigorú vagy a Téged körülvevő világgal szemben, de az igazság az, hogy önmagaddal szemben mindig sokkal keményebb és szigorúbb voltál.

Nagyon sok emlék fűz. Hozzád: kisdíák koromban a latinból korrepetálásod; kamaszkori gondjaim, első szabadulásod a börtönből, és vég nélkül tudnám sorolni a testvéri kapcsolatokon is túlmenő fogódzókat. Mindezekért szeretnék köszönetet mondani Neked!

Mikor ezeket a gondolatokat összeszedtem, eszembe jutottak egykori rendtársad és nekem is nagyon kedves papköltőnk, Sík Sándor egyik versének befejező sorai, amelyeket Te is elmondhatnál: Megyek, megyek az alkonyati fényben, / Piros reményben, / Előre tárva két karom. / Mit bánom én, ha nő az árnyék! / Mindent, mindent, ami rendelve vár még / Fiatal szívvel akarom.

Időközben megjelent a Bécsi Kirche In márciusi száma, és benne a kolofónban a hú barát és főszerkesztő, Schermann Rudi nagyon szép megemlékezése: *Évforduló* címmel, melynek fordítása megjelent már a Koinónia áprilisi számában, de olyan szép, hogy a Napló is megérdemli őt.

A kereszténység a maga tisztaságában a legtöbb ember számára fogyaszthatatlan, élvezhetetlen. Fel kell hígtani. Legalábbis így tanítja a történelem, amelyben a kereszténység kiváltképpen a könnyített változatban található meg. Csak edzett keresztények, hitben erőteljes természettel képesek a kereszténységet hígtás nélkül megélni. Ezek egyike Dr. Bulányi György, aki Budapesten, február 1-én ünnepelte gyémántmiséjét, 60 éves papi jubileumát.

A nagy piarista kápolna, az egyetemről visszakapott régi rendházban, dugig megtelt, a szomszédos helyiségekkel és a folyosóval együtt. Több mint 700 résztvevő, köztük a volt köztársasági elnök Göncz Árpád feleségével hallgatták meghatva a 84 éves, csodálatos fiatalosságban megmaradt hitvallót, akit 1943-ban szenteltek, aki két évvel később, Magyarország orosz megszállása után már elkezdte a bázisközösségek szervezését, és ezzel megalapította a Bokor lelkeségi mozgalmat. 1952-ben letartóztatják, 10 évet börtönben tölt, azután szállítómunkásként dolgozik. Eközben megírja „Keressétek Isten országát” c. főművét, amelynek kézíratos példányait 1970 óta ismerjük, és vezeti illegális bázisközösségeit. A kommunisták nyomására saját hittestvérei Lékai bíboros vezetésével eretnekséggel vádolják meg. Mivel a Bokor mozgalom radikális keresztényei megtagadják a katonai szolgálatot, letartóztatják őket. Ekkor a mozgalom papjait, mint felbujtókat a hierarchia kényszernyugdíjazza. Bulányit magát 1982-ben eltiltják a templomi szolgálattól. Csak 1997-ben, sok évvel a fordulat után vonják vissza a vádat.

Együttérző üdvözlésében a piaristák generálisa, Joseph Maria Balcells azzal vigasztalja rendtársát, hogy már a rend alapítóját, (az időközben szentté avatott) Kalazanci Józsefet is üldözték saját hittestvérei.

A mély benyomást keltő szentmise után a Bokor képviselői mondtak köszönetet annak a férfinak, aki Jézus üzenetével adott nekik erőt és életüknek értelmet, aki egy emberöltőn át lelkesítette szívüket.

A diktatúra ma már történelem. Az akkori legyőzött mára győztessé vált: Devictus vincit. Ilyen az eredeti tisztaságában megőrzött kereszténység ereje. A hivatalos egyház képviselői távol maradtak. Nem csoda, hiszen a hitvallók furdalják a lelkiismeretét.

Városmajor, 2003. március 26.

Amikor én az ántivilágban, közel 70 esztendővel ezelőtt piarista kispapkodtam, volt nekünk Pesten egy házi orvosunk, aki révén betegszobára lehetett kerülni, ami már nem is emlékezem, hogy milyen előnyökkel járt. Már éppen nagyon ritkán kezdtem gondolni rá, amikor is megjelenik pár évvel ezelőtt a Szellemi Búvároknál tartott szemináriumom egyik találkozóján, egy gyengén öszülő artisztikus külsejű férfiú. A szokásos bemutatkozás során elmondja, hogy Perémy Gábornak hívják. Mire én – Kispap koromban a piaristák pesti háiorvosának is ez volt a neve. Mire ő – Az édesapám volt.

Innen kezdve gyorsan felpergett a barátságunk. Ennek összes állomását el nem mondom. Csak azt árulom el, hogy a Koinónia németből, olaszból, franciából fordított cikkei végén található **ford.: -y -r** – őt takarja. Takarta eddig, de nincs több takaró. Ő is írt valami nagyon szépet a gyémántmisémről, amit csak az Emlékkönyv végébe rakhatok. Címe: *Megkésett köszöntés*. Ezt is ideírom.

Mi lehet elmondásra érdemes most, ünneplés után? Mi lehet az, ami nem mondatott el a maga rendes idejében, de mégis érdemes az elmondásra?

Hallottam köszöntőket – hivatalosoktól, a leghivatalosabbaktól, családtagtól, sorstárstól, hűséges tanítványoktól és követőktől, csodálóktól, felnőt és nagy utakat bejárt egykori tanítványoktól, meg a tanítványok és barátok tanítványaitól... Láttam és hallottam – és most hozzálatok, hogy megírjam a távolállók és az elmaradók köszöntését. Igen, Gyurka bácsi, köszöntenek a távolállók is. A távolállók, akik sohasem készültek a vértanúságra, sőt, lapítottak és sunyítottak már akkor is, amikor szagát vették, hogy ezek bizony szoktatják elméjüket (ha ugyan lehet) a dologhoz...

Azok, akik szenvedték és viselték a maguk keresztjét, de nem akarták gyermekeiket éretlen korban avatni kereszthordozókká...

Azok, akik Tőled és Tiedtől tanultak élni, hanem aztán az elbocsájtó szót kérték Mesterüktől, hogy szólna így őhozzájuk: Menj, hited meggyógyított Téged...

Azok, akik maradhattak volna a Hazában egy börtön második félidejére, és nem maradtak... Azok, akik túrhették volna Veled a Kajafás packázásait, és nem túrték...

Akik hallgatták a szerzetesi szigorúságra szólító prófétálást, és nem követték azt...

Akik maguk is Kajafásoddá lettek, hiszen ismerték az igazságot, akár Te magad ...

Akik látható hősiesség nélkül is vállalható egyházat kívántak maguknak, gyermekeiknek, a rájuk bízottaknak...

Akik imádkoztak a börtönbe készülőkért, de az volt a boldogságuk, hogy nekik nem kellett ővelük együtt készülniök...

Akik az eljövendő Ország hírét, jelét, kapuját és kezdetét nézték az Egyházban rendületlenül, és ha láttak botránkozni valót benne, lábukat se billentették attól...

Azok, akik botránkoztak az Egyházon, és elfordították fejüket, hogy ne is lássák többé...

Azok, akik fölborítanak az Egyházat, hogy többé ne találjanak botránkozni valót benne...

Azok, akik mindhaláláig dolgoznának benne, hogy Isten Országá növekedjék benne...

Azok, akik kívülről dolgoznának rajta, hogy Isten Országá végre helyet kapjon benne...

Azok, akik hazamentek, hogy a megígért Országot éljék és áthagyományozzák azt övéikre...

Köszönjük a kész szívet a pályakezdésben, köszönjük a fáradhatatlan buzgólkodást a félelem ellenében, köszönjük a hűséget a megpróbáltatásban, köszönjük a hűséget a testi és a lelki szenvedésben, köszönjük a hűséget népünkhöz és földünkhöz, köszönjük látható szerzetesi éltedet a szerzetesközösségen kívül, köszönjük a munkás ember tudósi munkáját, köszönjük a vasárnapi pap vasárnapi munkáját, köszönjük, hogy megálltál vádak és indulatok között, köszönjük, hogy nem vádoltál a vádlókkal és nem provokáltál a provokálókkal, köszönjük, hogy kívántál mindenkinek mindene lenni, és köszönjük, hogy nem próbáltál mindenkinek mindene lenni. Azok közül jöttem, akik éltek és elfogadni akarták egy másik magyartanár jajkiáltásait, azokat a kiáltásokat, amelyek Az a szép fényes nap, Kiálts, város! és Macskák éjszakája címen szóltak színpadjainkon. Igen, úgy éltem és úgy jár fele eszem, ahogy Szabó Magda megírta. Most megköszönöm eszem másik felét, köszönöm, hogy másik lehetőséget is kínál hazám.

Városmajor, 2003. március 27.

Nem kerültek be az Emlékkönyvbe a levelek sem, melyek természetesen hozzám érkezvén kívül maradtak a könyvön, mely mégis a meglepetés-ajándék műfajba tartozik. Ha püspök nem is jött el a gyémántmisémre, de gratuláló levelet a meghívóra írtak sokan. Ha hiszitek, ha nem tízen is. Úgy éreztem, hogy az egyik levélre reflektálnom kell. Ide másolok a levélből annyit, hogy ne lehessen felfedezni a szerzőt. ... *Gyurka Bácsi, a Mester nyomán a szenvedésből tanultál engedelmességet, gyengeségedben mutatkozott meg Isten ereje. Nem kívánhatok és kérhetek mást számodra, minthogy Mesterünket, Jézust követve, hűséges tanítványaként tudj megbocsátani az ellened vétőknek, bármely oldalon vagy sorban is álltak. Ha szívedben teljes ez a kiengesztelődés, boldog vagy és szabad. Isten országában mindig a kisebb a nagyobb, az utolsó az első, a szolgát ültetik asztalhoz és annak bocsátanak meg, aki maga kér először bocsánatot. A kiengesztelődött tud maga is kiengesztelődést közvetíteni. Ezt a kiengesztelődést kívánom Neked és mindnyájunknak...*

Tudjak megbocsátani, legyen szívembe teljes a kiengesztelődés, kérjek először én bocsánatot! Ezen már ne múljon az idei kavicstermés. Miképpen mi is megbocsátunk az ellenük vétőknek... igazán szívesen nyakába borulok mindazoknak, akik az állami és egyházi elítélésen dolgoztak. Hiszen olyan rég volt már. Több, mint 50 éve az egyik; több, mint 20 éve a másik. Nem lehet örökké *haragszom rád*-at játszani. De kiktől kérjek bocsánatot? Hát akiket megbántottam. Tudva és akarva bántok meg valakit, azonnal bocsánatot kérek. Nem veszem észre, hogy megbántottam valakit? Szól ő maga, vagy más, hogy *Gyurka, már megint belelovagoltál valakibe*. Ahogy kapom a *valakit*, mindjárt bocsánatot kérek.

De ezt – feltehetően – ez a püspök is tudja rólam. A püspök alighanem kigondolt valamit. Valamit, amivel el lehetne ezt a személyemmel kapcsolatos valóságos ki-nem-engesztelődést mozdítani a holtpontról. Meg kell kérdezni tőle, hogy mire gondolt. Kitől, kiktől kérjek bocsánatot, s miért kérjek bocsánatot. Levélben nem írhatom ezt meg. A téma kényesebb ennél. Megszületett a megoldás. Lakik a püspök közelébe egy Bokor-pap, s jóban vannak egymással. Megkérem őt, ugorjon már fel hozzám, s kérdezze meg, hogy mire gondolt. Örömmel vállalja, s ugrik. Pát hét múlva kérdem őt, hogy mit végzett. Elmondja, hogy a püspök nem gondolt semmire. De van neki egy értő, Bokrot s Bulányit értő szívű barátja, s igyekeztek fogalmazni gyémántmisémre valami szépet.

S most itt állok megfürödve. Mennék bocsánatot kérni ahhoz, akihez kell. De nem tudom, kihez menjek? Mennék bocsánatot kérni, csak azt nem tudom, hogy miért kell bocsánatot kérnem. Kasza László ezt írta 1997 szept. 23-án a Népszavában: *Bulányi atya tévedett. Nem abban, amiért 1982-ben a MPK megvonta tőle a nyilvános papi tevékenység jogát, hanem abban, hogy neki is háromszázötven évet kell várni a rehabilitálására, mint Galileinek. Nem*

kellett. A hetvenkilenc éves piarista szerzetes alig több mint tizenöt év után visszakapta jogait. Alleluja...

S most írnám én is a Népszavában, de csak a Naplóban írhatom: Kasza László tévedett. Papírosom van csak arról, hogy visszakaptam a jogaim. Miként a valdiaknak. Hirdethetik ők is az evangéliumot, de csak az egyházközségek határain kívül. Nincs ilyen terület. Ahol az egyik egyházközség véget ér, ott kezdődik a második. Az elválasztó vonal vastagsága nincs egy milliméter sem. Az ezredrésze sem. Nincs kiterjedése. Egyelőre a 350 évből már 20 év letelt, s nem rehabilitáltak csak papíron. De ezt még megemlíteni is kényes, kínos és ünneprontó. Nem elég nekem, hogy tíz püspök megköszönte nekem, hogy meghívtam a gyémántmisémre? Bizony nem! A piarista kápolna a piaristáké. *Egzemt* Rend vagyunk. Ez annyit jelent, hogy ki vagyunk véve a püspöki joghatóság alól: egyházjogilag a piarista kápolnában mondhattam volna már az aranymisémet is, amikor a korlátozó intézkedések még érvényben voltak. A piarista kápolna nem püspöki fociháza. A püspöki székesegyház, vagy bármelyik plébániai templom – a püspöki fociháza. Ide kellene valamelyik püspöknek meghívnia még a 350 esztendő letelte előtt, mert amíg a püspökök nem mozdulnak, addig a maguknak jót akaró plébánosok nem kezdeményeznek semmit. Mozduljatok már püspökök, hogy igaza legyen Kasza Lászlónak!

Városmajor, 2003. március 28.

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy leány. Kicsit régen volt, s ma már nincs közöttünk ő vagy tíz esztendeje. '49 nyarán ismertem meg. Akkor 18. évében járt. Egy lelkigyakorlaton találkoztam vele hetvened magával. A már államosított katolikus lányiskolák tanárai gyűjtötték őket össze az egész országból. Nyolcnapos lelkigyakorlatra. Ez már illegális és földalatti volt. Nyolc napon keresztül nyomtam nekik a kakaót, a sódert, ahogy tellett tőlem. Harminc éves voltam. Azt se tudom már, ki bízott meg vele. S vették a lapot. Kisközösségek születtek ebből a lelkigyakorlatból. Ő is ott volt. A leány, akiről most nem én fogok énekelni. A napokban vizsgaelnöke voltam egy három éves tanfolyamnak, amelynek eredményeképpen tizenévesek fogják felvenni húsvétra a Jézus rendelte szentségeket. A Bokor harmadik nemzedékét vizsgáztattuk. A vizsgázók majd felét – a leány unokái tették ki.

Ezelőtt 45 évvel a leány megírta a fia keresztapjának, Miklósnak Márianosztrára, hogy született *egy bronzhajú lánya* is. Miklós nem volt velem egy zárkán, s értesülését a rabok körsétáján szerette volna közölni velem. Majdnem lebuktunk ebben az illegális kommunikációs akció-kísérletben. Mért mondom ezt? Csak azért, mert a bronzhajú írt valamit a gyémántmisés emlékkönyvbe a lányról, aki egyszer volt, hol nem volt. Nem kérek engedélyt tőle a leközlésre, mert teljes homályban hagyom, hogy ki a leány és ki a bronzhajú.

Drága Gyurka bácsi! Az elmúlt héten Anyu iratait rendezgettem. Jólesik nekem időnként átolvasgatni a tőle ittmaradt gondolatokat... Volt néhány ember, akinek hozzá írt leveleit, kártyácskáit, följegyzéseit rendre elrakta. A Te neki írt gondolataid is nagy becsben voltak. Így aztán az első, amit meg szeretnék köszönni Neked, az a szeretet és barátság, amivel Anyu mellett álltál! Egyszer ezt mondta nekem: Gyurka volt az egyetlen ember, aki megpróbálta rendbe tenni a házasságomat. Biztos vagyok benne, hogy az ő 73-as *föltámadásában* Neked is nagy szereped volt. Te is segítetted, hogy ne adja föl, mert szükség van még rá itt, evilágon.

Ezután még több, mint húsz évig velünk volt. Fölnevelt bennünket olyan *enyhe-benyhe* módon, Tudom – veled sokszor viccesen meg nem is mindig viccesen harcolva – de besímogatott bennünket a Tőled tanult eszmékbe. Házasságkötésünket is megérte, és bebizonyította, hogy egy anyós is tud csudajó kapcsolatban lenni menyével és vejével. Ringatta, szeretgette, nevelgette minden unokáját, bár a kicsi Sárának már nem sok jutott.. S bár tudom, Te úgy készültél, hogy Te leszel az előre menő, a helykészítő, a Mennyei Atya ezt másképpen akarta.

Kapcsolatom veled két nagy időszakra osztható: Anyu halála előtti és utáni szakaszra. Anyu életében szinte észrevétlenül voltál az életem része. Gondolataid, Isten-képed – néhány nagyon meghatározó és jelentős lelkigyakorlattól eltekintve – Anyu tolmácsolásából ismertem. De az elmúlt tíz esztendőben hónapról-hónapra találkoztunk. Nagyon köszönöm Neked ezeket a találkozásokat Hiszem, hogy nem véletlenül kellett itt maradnod. Ámulva nézem munkabírásozat és azt az állhatatosságot, amivel szenvedélyesen kutatod Isten szándékát és életünk értelmét. Van még dolgod jócskán, hiszen az élet mindig újabb és újabb kihívásokról gondoskodik.

Alig tudom leplezni meghatódottságomat, amikor látom, hogy a gyermekeim milyen nagy örömmel mennek Hozzád misére, közösségbe, görög tanfolyamra, jegyes oktatásra. stb. Tudom, hogy a gyerekek jövőjével kapcsolatban sok minden lényeges dolog eldől itthon, de tudnod kell, hogy nagyon sokat segítettél (és segítesz!) nekünk világlátásuk, jövőképük kialakításában. Köszönöm a humorodat, kedvességedet és türelmedet legfőképp, amikor elviseled tehetségtelenségemet a kártyában.

Mit is kérhetnék számodra ezen a szép ünnepen? Azt a legnagyobb kegyelmet kérem neked a Jóistentől, hogy életed utolsó pillanatáig tiszta fejjel, a Tőled megszokott értelemmel tudd képviselni a lelkünk mélyébe írt, de oly kevesek számára érthető igazságot.

Örök szeretettel: a bronzhajú lány.

Városmajor, 2003. március 29.

Testvéreim! ma, Nagyböjt negyedik vasárnapján misénk első olvasmányát lecseréltem az elmúlt hét csütörtökének leckéjére, a hallott Jeremiás-szövegre: *Mert nem égő és véres áldozatokról beszéltem őseitekkel... hanem ezt parancsoltam nektek: Hallgassatok az én szavamra, akkor én Istenetek leszek, ti pedig az én népem lesztek. De nem hallgattak és nem figyeltek rám... hátukat fordították felém, nem arcukat. Amikor elmondod nekik mindezt, nem fognak hallgatni rád. Azért ezt mondd nekik: Ez az a nép, amely nem hallgatott Istenének, az Úrnak szavára (Jer 7,22-28).*

Ha a vasárnapi mise evangéliuma valaki számára annyit jelentene, hogy Jézus mondásai hallhatók benne, akkor a mai vasárnapon nincs evangélium, mert amit evangélium címen felolvasunk, azt az evangélista, János nem adja Jézus ajkára; a maga nevében, a maga szakállára mondja. Ennek következtében ma nincs Jézus ajkáról hallható szövegünk, amely szemünkben eleve übereli a többi olvasmányt. Ha így állnak a dolgok, itt az ideje, hogy foglalkozzunk végre, és legalább egyszer, a mise mind a három szövegével.

A második és a harmadik olvasmányt a mai napra szövegek adják. Az első olvasmányt azért cseréltem le a csütörtöki Jeremiás-szövegre, mert jól folytatja, amit egy hete templomtisztítás címen mondtam. A szöveg magyarul beszél: Istennek nincs szüksége áldozat-bemutató vallásos cselekményeinkre. Isten többet akar: azt, hogy hallgassunk szavára; hogy egész életünk álljon Isten szolgálatába! Legyünk az Isten népe, ő meg a mi Istenünk! Erre a prófétai, zsidóul Isten akaratát tolmácsoló szövegre – hátát fordította a zsidó Isten felé, nem az arcát. Mutatta be az égő és véres áldozatokat. Nem Istenre figyelt, csak vallásos volt. Ez a Jeremiás – újra mondom – magyarul beszél, azaz lehet őt érteni.

Nem mondhatom el ezt már a második olvasmányról. Arról, amit Pál nevében írt Efezusba a keresztényeknek valaki a Jézus utáni második vagy harmadik nemzedék szerzői közül. Nem Pál írta e levelet, csak Pál nevében írták – a szakemberek számára ez egyértelmű. Sorba veszem a részlet (Ef 2,4-10) állításait.

- Bűneik miatt az efezusi keresztények halottak voltak – nyilván lelkileg.
- De Isten nagyon szeretett őket és élőkké tette őket – Krisztussal együtt.
- Úgy tette ezt Krisztussal együtt, hogy a lelki halálból feltámasztotta őket.
- Isten megmentette az efezusi keresztényeket.
- Azaz megkegyelmezett nekik.

- Az efezusi keresztények ennek folytán most Krisztusban vannak.
- Az égieknek, Krisztusnak meg nekik Isten ülőhelyet szerzett a mennyben.
- Isten ezzel meg akarta mutatni kegyelmének gazdagságát.
- Istent erre a kegyelmezésre-megmentésre irántuk táplált jósága indítja.
- Kegyelme és jósága Jézusban található (Benne mutatkozik meg nekünk?)
- Megmentődésük annak eredménye, hogy Isten megkegyelmezett nekünk.
- Megmentődésük a hit által történik.
- A kegyelmezésnek is, a mi hitünknek is, szerepe van megmentődésükben?
- Semmiképpen, mert megmentődésünk nem mimagunktól van.
- Megmentődésüket Isten ajándékba adja nekik.
- Megmentődésük nem tetteink következménye.
- Ha az volna, akkor dicsekedhetnénk: Üdvösséget szereztünk magunknak!
- Minket az Isten alkotott.
- Minket az Isten Jézusban teremtett. (Mit jelent ez?)
- Azért hozott létre *bennünket*, hogy jó cselekedeteket végezzünk.
- Isten előre elkészítette a mi jó cselekedeteinket. (Mit jelent ez?)
- Azért tette, hogy mi ezekben forgolódjunk életünk folyamán.

Első megállapításom: nemigen értem ezeket az analitikus tételeket. Második megállapításom: az a valószínű, hogy nem azért nem értem őket, mert buta vagyok. Harmadik megállapításom: azért nem értem, mert hasra-ütős (értsd: igazolatlan) és ellentmondó állításokat tartalmaz a szöveg. Igazolatlan meg érthetetlen, hogy Isten előre elkészíti az én jócselekedeteimet. Ellentmondó: minek strapáljam magam jócselekedetekkel, ha egyszer ajándékba kapom az üdvösséget? Ha a jócselekedeteim fejében kapom az üdvösséget, akkor nem ajándék az üdvösség, hanem bér, jutalom, ahogy Jézus példabeszédeiben mindig fizetség, ha bőséges is: *Kicsiben hű voltál... Menj be urad örömébe!*

Jeremiás szövege arról tudósít, hogy hallgatni illenék az Istenre. Ez a szöveg arról értesít, hogy egy végtelenül nagy úr kegyelemből rendbe tette az efezusi és más keresztények szénáját. Kegyelemből, s nem annak következtében, hogy teszünk is valamit érte. Ennek a nagyurak világából való amnesztia-gyakorlásnak mindenképpen köze van Jézushoz, akit Isten feltámasztott a halálból. Az amnesztiának pedig köze van hitünkhöz, mellyel elhisszük az amnesztiát. (Mért higgyük el, ha egyszer nem értjük?) Mindezeknek végül majd közük lesz egy vallásos cselekménysorhoz (keresztség, szentségek), amely megfelel a jeremiási égő és véres áldozatnak, amire Jeremiás szerint Istennek nincsen semmi szüksége. Azért nincs, mert ahelyett csináljuk, ami a dolgunk. Mi a dolgunk? Hallgatni Istenre.

Ezek után vessünk még egy pillantást a harmadik szövegre is (Jn 3, 14-21). Nem Jézus mondja a szöveget. Nem Nikodémusnak mondja, akivel az előző versekben beszélget. Az evangélium szerzőjének, Jánosnak megállapításait tartalmazza a szöveg, melyeket nem ad Jézus ajkára. Ezt a szöveget is mondatonként értelmezem.

– *Fel kell kerülnie Jézusnak a keresztfára, hogy aki hisz benne, el ne vesszen, s legyen örök élet!* – Hát neem!!! Ha nem végzi ki őt az urak-főpapok világa, s én e kivégzés nélkül is hiszek Jézusban, azaz elhiszem neki, hogy a szeretetre kell rátennem az életem, nem a gyilkolásra, nem a hatalomra, nem a többet-birtokolásra, s akkor nem veszek el, akkor országbeli életet élek, akkor van örök életem. Ha azonban a hit Jézusban azt jelentené, hogy halálával Jézus kiengesztelte az Atyát, hogy halálával-áldozatával eltörölte az eredeti bűnt, akkor egy még hatalmasabb *neem* szót kell kiáltanom, mert Jézus Istene nem sértődős öregúr, nem egynek a vétkéért mindenkire megharagudó zsarnok, hanem a tékozló fiú papája.

– *Odaadta az emberek iránti szeretetében az Atya a fiút, hogy el ne vesszünk s legyen örök életünk.* – Újból nem és nem. Nem adta oda a golgotai keresztre őt, csak elküldte hozzánk. És annak a reményében, hogy a Fiát meg fogjuk becsülni. A Fiát meggyilkoló szőlőmunkásoktól pedig Isten elveszi a maga országot Akik nem gyilkolják a Fiát, hanem megfogadják szavát,

azoknak örök életet ad – annak ellenére, hogy a főpapok meggyilkolták a Fiát, nem pedig annak következtében. Tehát két esetben ad a Fiúra hallgatónak Isten örök életet: ha meggyilkolják őt a főpapok, s ha nem.

– *Azért küldte a Fiát, hogy megmentődjünk általa.* – Úgy tudunk megmentődni általa, hogy elhisszük neki, hogy az Isten szeretet, s nekünk is szeretnünk kell. De a világ kezdete óta mindig is megmentődtünk. Jézus előtt évmilliókkal is, mert Isten nem hagyott bennünket kétségben a megmentődés útjáról: a szeretet által mentődünk meg. Ha bárki a szeretetet hirdeti, mondhatjuk éppen, hogy általa mentődünk meg. Általa, mert ő a szeretetet tanítja. De valójában nem egy személy által mentődünk meg, hanem a szeretet magatartása ment meg minket, mely magatartásra általában személyek okítanak minket, pl. anyánk s apánk.

– *Azért küldte Isten a Fiút a világba, hogy megmentse, s aki nem hisz Fiú nevében, annak már régen rossz.* – Hát megint egy nagy nem. Mindhárom szinoptikus hozza, hogy lehet Jézus nevét káromolni, és megbocsáttatik neki. Csak a Lelket nem lehet káromolni, mert az soha nem bocsáttatik meg. A Lélek pedig elérhető az ember számára a sok százezer éves múltban, és elérhető a jelenben is – bármely, kultúrában (nem-keresztényben is) felnövekvő ember számára is. Akkor is elérhető, ha soha nem hallott Jézusról. S akkor is elérhető, ha csak rosszat hallott Jézusról. Rosszat, mert egy keresztény kultúra deformálta Jézust fogyasztathatlanná számára. A Lélek pedig azért elérhető mindenképpen, mert velejár a természetünkkel. Lehetetlen, hogy azt halljuk belülről, hogy jogunk van kiváltságainkhoz, előnyeinkhez. Az mentődik meg, aki hallgat a bensejében hallható hangra, s már vissza is értünk Jeremiáshoz: *hallgassatok az én szavamra!* A bensejünkben hallható szó az Isten szava. Nagy és elhallgatott témája ez a jézusi tanításnak. Nemcsak Máténál, Márknál, Lukácsnál találjuk meg, hanem még a Tamás evangéliumban is. Továbbfejlesztett formában és így – *Jézus mondta: Aki az Atyát káromolja, megbocsáttatik neki, és aki a Fiút káromolja, megbocsáttatik neki, aki azonban a szent Lelket káromolja, nem fog neki megbocsáttatni, sem a földön, sem az égben* (44).

S még egy a mai evangélium megállapításaiból: *Az emberek jobban szeretik a sötétséget, mint a világosságot.* – Hát ez kifogástalan megállapítás. Nem régiben voltam egy csoporttalálkozáson, amely egyhangúlag megállapította, hogy teljességgel tehetetlenek vagyunk az Isten Országa megcsinálásában. Azaz fogalmunk sincsen arról, hogy mit is kellene csinálnunk annak érdekében, hogy ez a Nato meg Bush meg Al-Caidák által meghatározott világ más legyen, mint amilyen. Utaltak rá, hogy magam sem tudom megmondani, hogy mit kell csinálni. Hallgattam. De ez a hallgatás nem jelentett beleegyezést. Most nem hallgatok. Utólag nem hallgatok és mondom: Jézus tudta, hogy egyet azért lehet mindenképpen csinálni az Isten Országa érdekében. Csak a végeredményét mondom. Nem öngyilkos lett, hanem a főpap végeztette ki. És mit tett az Isten Országa érdekében? *Életközösséget hozott létre 12 sráccal az Isten Országa magvalósítása érdekében.* Amíg csak odáig terjed a gondunk, hogy kibírjuk a feleségünket magunkat felkötés nélkül vagy inkább felkötjük magunkat, addig teljes érvényben van a megállapítás, hogy jobban szeretjük a sötétséget, mint a világosságot.

A prédikáció summája: *Hallgassunk Isten szavára!* S kérdezzük meg magunktól: amíg otthon maradunk, a fenekünkön ülve, telhetik-e tőlünk valami? Jézus is azzal indult a főpap rendelte, golgotai halál elébe, hogy becsukta műhelyét, hogy szert tegyen 12 tanítványra. Olcsóbban mi sem juthatunk Golgotára. Ezt üzenem. Nem hallgatok. A fülészeten vállalnak fülmosást is. De ez aligha segít.

Városmajor, 2003. március 30.

Mi fán teremnek a keresztény értékek?

A rendszerváltozás óta, érthetően, nem kevesen igényelnek hangot és teret maguknak – a keresztény értékek, egyáltalán a keresztény kultúra nevében. Érthető ez, hiszen az elmúlt közel félszázad diktatúrájának eszmeisége ezeket tagadva és elnyomva kívánt építkezni.

Ebben a pillanatnyi és egyúttal történelmi szituációban a szóban forgó kereszténység képviselői végzetes és történelmi következményű hibát követhetnek el, ha nem tudatosítják magukban, s nem veszik komolyan harcaik során, hogy a keresztény szó az a melléknév, mely Krisztushoz, azaz Jézushoz tartozót jelent. Amennyiben a szóban forgó kereszténység képviselői függetleníti magukat Jézus örökségétől, akkor érthető, ha beérik veszített pozícióik visszaszerzésének feladatával. Ha viszont Jézus üzenetének képviselői és mozgalmának folytatói kívánnának lenni, akkor pozícióik visszaszerzése mellett – és talán inkább azt megelőzően – szembesülniük kellene eggyel és mással.

A marxizmus kritikájának erkölcsi alapjai

Mindenekelőtt azzal a kérdéssel kellene szembesülniük, hogy minek következtében juthatott a materializmus eszmeisége sajátosan keresztény kultúr-területen, Európában, olyan helyzetbe, hogy diktatúrát tudott kiépíteni a maga számára. 1952 őszén az ÁVO Fő utcai börtönében két hónapon át napi tíz órában folyt a kihallgatásom. Ütöttek? Nem. Gyaláztak? Ez sem volt jellemző.

A Szakolczay-féle Páter Bulányi c. könyv tartalmazza a harminc évvel későbbi Jegyzőkönyveket, melyeket az 1981-82 évi kihallgatásaimról vettek fel; de nem az ÁVO-n, hanem immár a Lékai bíboros elnöklésével lefolytatott egyházi, inkvizíciós peremben. Ez alkalomból sem ütöttek (az inkvizíció klasszikus századai immár elmúlván), csak nem voltak hajlandók tudomásul venni (a klasszikus századokhoz híven), hogy a jézusi örökséget akarom képviselni. Nem érdekelte őket ez a szándékom; csak az, hogy vallok-e különféle és értelmünket nemegyszer meghaladó tételeket, amelyek e jézusi szándékoktól bizony függetlenül fogalmazódtak meg a történelem folyamán. Az ÁVO kihallgató tisztje ezzel szemben – közös és egyetemes emberi talajon állva velem – eszmei ellenfélnek tekintett. Bulányi mester, mi megnézzük magunknak azt az embert, aki erkölcsi alapon akarna szembehelyezkedni velünk – mondta az „őrnagy úr”, aki úgy gondolta, hogy a szocializmus az emberiségnek a kapitalizmust meghaladó, s ennek folytán erkölcsileg legfejlettebb válasza. (Kihallgatásom kezdetén megkérdeztem az ÁVO-n, hogyan kell szólítanom az íróasztal túlsó oldalán ülőt, akinek az volt a dolga, hogy vallasson. Közölte velem némi humorral, hogy ő itt engem Bulányi atyának azért még sem szólíthat, s így inkább a „Bulányi mestert” választja, én pedig szólíthatom őt akár előadó úrnak, akár őrnagy úrnak. Az egyházi inkvizíciós per során nálam fiatalabb pap”testvérek” szigorúan önöztek. Nem atya, és nem tanár úr, s nem testvér ült előttük bírói asztaluk túlsó oldalán, hanem vádlott, kinek se neve, se rangja (bár „dialógusra” hívott a bíborosi levél; ugyanakkor kánoni büntetéssel fenyegetve, ha nem jelennék meg), miközben én „professzor úrnak” szólítottam őket. „Dialógus”-partnereim átérték, hogy ők bírák, én meg vádlott vagyok. Urat játszottak mindenképpen. Teljes öntudattal. Máig sem tudták kimondani: Gyurka bátyánk, ne haragudj ránk. El kellett játszanunk szerepünket!)

Az ávós tiszt olyannak tekintett, mint aki értem azt az eszmeiséget, amelynek nevében letartóztattak, megbilincseltek. „Bulányi mester, mit akar itt ezzel a Jézus-szereppel? Nem várhatjuk meg, amíg maga megelégedik a kapitalistákkal! A maga világnézete számára nálunk nincs szabadság!”. Tisztában voltak vele, hogy az előttük levő, harmincas éveit elején járó katolikus pap nem sorolható be a keresztény kategóriába. Megszerezték maguknak és olvasták akkoriban írt tanulmányaimat. Tudták, hogy a szegények Jézusáról tanítok. Azt is, hogy nem ismerem ellenséget, és őket sem tekintem ellenségnek, mert 1950-ben írt Szeretet az Isten! c. könyvemben (illegális brosúrámban) ott állt fejezetcímként a bennünket – keresztény múltunk ismeretében bizony – megdöbbentő jézusi felszólítás: Szeressétek ellenségeiteket! Százával végeztek ki az elvtársak fiatalokat, akiknek szekrényében „megtalálták” a fegyvert, melynek alapján fegyveres összeesküvőknek minősültek. Az én fehéreneműim közé nem csempészték fegyvert, hogy aztán ott megtalálják.

Ügyészük nélkül is halált kért fejemre a Jónás tanácstól, amely viszont beérte az életfogytiglani ítélettel. Nem volt szabadság számomra, mert nem hittek abban, hogy a templom küszöbét akármilyen sűrűn koptató tőkéseket meg tudnám nyerni a jézusi üzenetnek. Azaz meg tudnám győzni őket arról, hogy aki Jézus templomainak küszöbét koptatja, az nem döntheti nyomorba az emberiség nagyobb részét csak azért, hogy a tőkés társaságok világalma minél teljesebbé váljék. Személtre hánytak ugyan megbilincselőim a maguk diktatúrájának erejében, de nem mint keresztényt, hanem mint Jézus álmának álmodóját. Mint kártékony álmodozót: Ahova a maguk egyetlen embere beteszi a lábát, ott akár egy üzemben, akár a seregnél, megrohad a levegő. Akkor még nem neveztek bennünket Bokornak, legfeljebb bulányistákról beszéltek, de tapasztalták, hogy nem gyűlölködünk, nem a Szabad Európa Rádióból táplálkozunk, s hogy lelkünket mégsem adjuk oda a Sztálin megbízásából idehaza is „rendet” csinálni akaró Pártnak.

Miért nem, ha egyszer egyetértettünk velük abban, hogy az emberiséget oda kell ültetni az élet asztalához? Egyetértettünk, mert a Földet s annak javait nem a véres kezű gyarmatosítók szerencsés leszármazottai számára teremtette meg Isten! Ez volt számunkra Kovács Imre Néma forradalmának, Sinka költészetének és nyomában a marxi dialektikus és történelmi materializmusnak jézusi olvasata. Mégsem adtuk oda nekik lelkünket, mert a jézusi üzenetet – ha tetszik: a szocializmust – nem úgy gondoltuk megvalósítandónak, hogy az elepi juhistállókba költöztetjük a kulákot, s megtanítunk nem egy fél, de egy egész országot félni az ÁVO érkezését jelző éjszaki csengetésektől, melyek nyomán „eltűnünk”, kivonnak a forgalomból, átadnak az ÁVO intézeteinek, melyekből –szándékuk szerint – sohasem szabadulunk. A keresztény történelem jézustalan inkvizíciós és háborús tömeggyilkosságaiból nem lehet újabb, ám marxi lobogójú, megtorló tömeggyilkosságokkal kiszabadítani az emberiséget – gondoltuk s vallottuk. Ha Dózsa Györgyre válasz Temesvár, Temesvárra válasz a pártállam gyilkos rémuralma, és így tovább... akkor ennek soha sincs vége. –Nem ez az Isten álma, melyről Jézus beszélt. S amely álmról – pozíciók szerzése helyett – beszélnének a keresztények is, ha közük volna a jézusi üzenethez... amely egyedül jó hír a tömeggyilkosságoktól szenvedő kereszténység és emberiség számára: meg lehet törni a történelem iszonyú csavarmenetét, ki lehet szabadulnunk a tömeggyilkosságok reménytelen történelmi feleseléséből... csak hüvelyébe kell dugni a kardot... csak rablás helyett az osztozást kell választani.

Amikor a keresztény kultúra értékei számára most annak képviselői vissza akarják követelni a pártállam, a diktatúra által megsemmisített pozíciókat, bizony el kellene gondolkodniuk azon, minek következtében jutott oda Európa, hogy a történelem az elvtársaknak osztott kártyát – nem kevés „közös dolgaink” rendbe tevésére, hogy József Attila szellemét is megidézzem. Abban az értelemben, amelyikben használni akarják a keresztény kultúra fogalmát – bizony nincsen semmiféle Jézusra hivatkozható kultúra. Ilyen értelemben e kultúrának semmi köze Jézushoz és annak üzenetéhez, örökségéhez, jóhíréhez. Van viszont, sajnálatosan, keresztény kultúra abban az értelemben, hogy minden más kultúrát messze megelőzve, ennek sikerült a Föld s embertársaik kincseiből a legtöbbet összerabolnia; ez a kultúra dicsekedhetik a legtöbb sikeres tömeggyilkossággal. Van keresztény kultúra abban az értelemben, hogy rablásban, gyilkosságban ő abszolút világ bajnok a kultúrák e nagyon is szomorú és nemtelen történelmi versenyében. A szaracénokat, albiakat, bogumileket kiírtó kereszties hadjáratokra biztató szentek, misztikusok és e háborúkat levezető nem egyszer „szent” királyok, az Amerikát kirabló konkvisztádorok, a rabszolga-vadász gyarmatosítók, a világháborúkat kirobbantók és végigcsinálók, mind-mind a fehér, az európai ember, a keresztény nemzetek képviselői. A 20. századi folytatások: Hitler és Sztálin megsemmisítő táborai is, Hiroshima és Nagaszaki borzalmi is, mind ebből a kultúrkörből eredtek. E borzalmak kigondolói mind – még Marx is! – „eltörölhetetlen jeggyel” megjelölt,

megkeresztelt keresztények. A tőkés társaságok is, a harmadik világot nyomorba döntők is – java részükben – „keresztények”.

Summás választ adhatunk kérdésünkre. A kereszténység elszabotálta a jézusi üzenetet. A kereszténység átállt a Sátán oldalára: uralkodott, rabolt és gyilkolt Isten nevében csakúgy, mint az előtte járók, akik még semmit sem hallottak Jézusról. S ilyenként fejlesztette ki a maga materialista ellenmégét – a megkeresztelt Hitler és Sztálin hasonlóan uralkodó, rabló és gyilkos törekvéseiben. Mindezek századunk végére úgy-ahogy elbuktak, de az elvesztett pozíciókat visszakövetelő kereszténységnek van-e más üzenete, mint ami eddig volt, és amit a materialista üzenet – a bizony közös materialista-idealista alapon: uralkodunk, veszünk, gyilkolunk – próbált (természetesen újra sikertelenül, azaz emberhez méltó életet nem tudván teremteni) leváltani?

A jézusi üzenet summája: Keressétek az Isten országát! Ne a többi mindet! Ha az Országot keressétek, a többi mindet ráadásul kapjátok. Ha a többi mindet keressétek, folytatjátok a történelem jézustalan, sátáni, mert gyilkos vonulatát. Azt, ami csak, és szükségképpen csak, újabb és újabb tragédiákat teremt. Mindebből következik, hogy a pozíciók visszaszerzése a „többi mindet” keresés jegyében csak ugyanolyan csalódást eredményez majd, mint amilyent a múltban okozott. A csalódás pedig rendre új Hitlerek és új Sztálinok útját egyengeti. A nyomorra ítélték számára bármilyen hitleri-sztálini kínálat (= embereket kell tömeggyilkolni, hogy az üdv ránk köszönthessen!) megfelelő, mert „csak láncukat veszthetik”, nincs más kockázatuk. Amíg nem osztozunk, amíg nem dugjuk hüvelybe a kardot, hiába vallásoskodunk. Bizony megutálják *a számon kívül maradtak* jámborságunkat, és az Istent nem emlegetők felé fordulnak segítségért.

A keresztény értékek nem jézusi értékek. A történelem pedig Isten történelme, az ő malmai örölnék benne. Nem lehet másként. Mi a biztosítéka ennek? Maga az ember, aki lelkiismeretében bizony ellenemond minden embertelenségnek. Mi a biztosítéka, hogy csak Isten történelmét írassuk életünkkel? Lelkiismeretünk, az Isten hangja bennünk. Megszólal az mindenképpen. Ha keresztény ihletésre nem, hát a felvilágosodására.

Leírva áll a rettentő tanulság:

*„Hogy míg nyomorra milliók születnek,
Néhány ezernek jutna üdv a földön,
Ha istenésszel, angyal érzelemmel
Használni tudnák éltök napjait”*

írja Vörösmarty Mihály több mint másfél százada a *Gondolatok a könyvtárban* című versében

HELYTÁLLÁSUNK A SZOVJET HÓDOLTSÁG FÉLSZÁZADÁBAN

1. Az első harminc év (1945-1975)

A másik kérdés, amire válaszolnia kellene a pozíciókat visszakövetelőknek, hogy miként állták meg helyüket ők maguk hazánkban az elmúlt félszázadban. Köztudott, hogy egyáltalán nincs semmiféle (sem egyházi, sem bármilyen) felelőse az elmúlt félszázad történéseinek. Nincs felelőse a háború befejezése után elhurcoltak meg az idehaza kivégzettek sok-sok tízezernek, pedig Párt és felelős kormányok intézték dolgainkat már a háború befejezését megelőzően is. Ennek a felelősség-űrnek talán legszembetűnőbb megnyilvánulása, hogy újból és újból előkerül a III/III-as téma. A felelősség jegyében kerül elő, hogy bizony körmükre kellene nézni azoknak, akik a titkos rendőrségnek dolgoztak. Azaz nem a Párt- és kormányapparátus tagjai felelősségével kell foglalkoznunk, hanem azon állampolgárokéval, akiket ezek az apparátusok a maguk karhatalmi eszközeivel rákényszerítettek – nemegyszer bebörtönzés fenyegetésével –, hogy titokban segítsenek, teljesítsenek segédszolgálatot ezeknek az apparátusoknak. Értsük jól, miről is van szó! Azoknak a felelősségét kellene megvizsgálni, akik titokban szolgálták azt, amit az apparátusok nem titokban, hanem nyíltan és teljes felelősséggel bonyolítottak. (Analogia: Aradon 1849-ben nem a tizenhárom

tábornokot, hanem a közkatonákat kellett volna kivégezni!) Ami ennél is több: tudomásom szerint senki sem leplezte le e szemlélet hazug és álszent abszurditását; sem a parlamentben, sem az azon kívüli nyilvánosságban. Még fokoznunk is kell: természetesen nem következett be ennek a kisegítő rétegnek a felelősségre vonása sem. Ha be is következett volna, az lenne az abszurditás a negyedik hatványon.

Erkölcsei megújulásról sokan beszéltek az elmúlt évtized során, keresztény meg egyéb oldalról egyaránt. Elgondolható, milyenek lehetnek e felelősséget-nemismerés erkölcsi (meg nem újulási) következményei a nemzet életében. Mondok egy lehetséges, sőt egy nagyon is valószínű következményt: Az is bolond, aki nem szolgálja ki párttagként vagy rendőrspicliként – vastapssal is, ha muszáj – a mindenkori hatalmat, kerüljön az akárhány polgártársunk életébe, szabadságvesztésébe, testi-lelki nyomorába. Bolond, mert több forintot költhet a pártállam idején is, meg az ezáltal megszerzett lehetőségei erejében többet költhet a pártállam bukása után is. Bizony, az a bolond, aki ellenáll az embertelenségnek, aki „okoskodik” a hatalom ellenében.

Akik erkölcsi megújulásról beszélnek, remélhetőleg mind tudják, hogy ezen végkövetkeztetés birtokában semmiféle erkölcsi megújulásról sem lehet szó. Nem is lett múltszemléletüknek meghatározó kérdésévé: hogyan kell viselkedni a hódítóval szemben egyáltalán, akármikor? Hogyan kellett volna viselkednünk a szovjet hódítás idején? 1956 őszének 11 napjával letudható-e 45 esztendő felelőssége? A kérdés feltevése nélkül is világosan eligazít, amit a szemináriumokon tanultunk: a szabadság nem más, mint a szükségszerűség felismerése. „Minden órának leszakaszod virágát” – tudta ezt, szemináriumot járás nélkül is, már Horatius: Carpe diem!

Ennél kevesebb is az, amivel a keresztény értékek nevében pozíciókat visszakövetelőknek alapvetően szembesülniök kellene: legsajátabb házuk előtt sepréssel. Azzal tehát, hogy miként állta meg helyét az egyház. (E szót most a szokásos köznapi értelemben használom, amely szerint az egyház alapvetően és ténylegesen a főpapokat és papokat jelenti, s nem a megkeresztelteteket, az „Isten népét”; azaz nem az állampolgárok döntő többségét jelenti – vallási hovatartozás szempontjából tekintve őket.) Ez esetben a fenti abszurditás-sor ötödik hatványát mutatják a pozíciókat visszakövetelők. Miért? Érdemes volna feleletül egy egyháztörténeti szemináriumon dolgozatnak összegyűjtenie az ide vonatkozó anyagot. Summázom e dolgozat várható eredményét: jogtalan igény, hogy az egyház tagjaira vonatkozóan ilyen kérdést egyáltalán akárcsak fel is vessen akárki, mert egyházi belügy, hogy főpapjaink-papjaink kikkel és mit tárgyaltak. Az Antall-kormány szigorúan meg is tiltotta az egyházi III/III-as ügyek vizsgálásával megbízott képviselőknek, hogy a tudomásukra jutó anyagot publikálják. (A bizottság egyik lelkésztagjától kaptam a tájékoztatást.) Ezzel szemben nagyon is nyilvánvaló, hogy a hierarchia tagjai is állampolgárok és nem kiváltságghordozók. Minek következtében felelősségük csak nagyobb lehet, kisebb semmiképpen.

Azzal kezdődött egyházi helytállásunk története, hogy Mindszenty bíborost a pártállam meggyalázta, s ő vállalta sorsát. Azzal folytatódott, hogy másfél évvel később püspökeink megegyeztek a felelősen gyilkoló apparátusokkal, megmenteni akarván közel ezer elhurcolt, internált szerzetest, apácát. Egy fél évvel később a megegyezést első helyen aláíró Grösz érseket is börtönbe vágja mint ellene összeesküvőt a pártállam, s püspökeink újra megegyeznek a pártállammal azon az alapon, hogy ÁVO-sok veszik át a püspökségek irányítását. A televízió közvetíti a megegyezést követő poharazást, s Czapik érsek ez alkalommal fekete szemüveget vesz fel szégyenében. Pár év múltán, halálos ágyán nem fogadja a funkcionáriusokat, akik „pártunk és kormányunk” nevében kívánnak tisztelni nála. Ki nem nyomtatható szavakkal summáz és fordul fal felé. Pár évvel később a közben a börtönből kiengedett Grösz érsek vezetésével a püspöki kar testületileg lép be a Párt által létrehívott Békepapi Mozgalomba.

A hierarchia megfegyelmezését elvégezvén, a pártállam következő célkitűzése: leszámolás a földalatti egyházzal. A Grósz-pert követő évben (1952) kerül sor az „első Bulányi perre”, 1956-ban a „másodikra”, 1961-ben pedig a püspöki kar már templomi körlevélben ítéli el az egyháznak a kisközösségi munkáért letartóztatott és segédmunkás sorba taszított sokszáz hitvallóját. Legjava papjaink ülnek még a börtönökben, Mindszenty is foglya még az amerikai követségnek, amikor 1964-ben VI. Pál pápa „részlegesen” megegyezik a püspököket térdre kényszerítő, papokat folyamatosan továbbra is börtönző pártállammal. Jutalmul püspökké szentelhet és szentel öt olyan papot, akik bírják a pártállam bizalmát. Újabb pár év, s a pápa kiharcolja Mindszentyt az országból, majd megfosztja őt esztergomi érseki székétől, s helyébe rakja új bíborosként a pártállam készséges eszközévé puhított Lékait. A Magyar Sion ormára került pártkreatúra elvállalja a pártállam által az egyháznak nyújtott lehetőségek (kis lépések!) fejében a magyarországi hitvalló kisközösségek felszámolását. Ez történt a 70-es évek közepéig. Ez volna harminc év rövid egyháztörténeti summája: A kezdeti Mindszenty korszak után és sok száz (talán ezernél is több – még mindig nem számolták össze és nem tették közzé; minden bizonnyal tapintatból a felelősség-űr fenntartói iránt, akik nem voltak a bebörtönzöttek között) pap hősie és agyonverésekben-bebörtönzésben végződő kálváriája után a hierarchia teljes lefekvése a pártállam előtt.

A lefekvést a vatikáni hierarchia a maga pásztori szolgálatával igazolta: jobb, ha olyan püspökeink vannak, amilyeneket a pártállam engedélyez nekünk, mintha egyáltalán nincsenek püspökeink. Napjainkban pedig azzal is próbálják igazolni ezt „a Vatikán keleti politikája” névre hallgató lefekvés-magatartást, hogy ez elősegítette a pártállamok 1989. évi bukását. Nehéz szatírárt nem írni! Az is bolond, aki az elmúlt félszázadban nem a lealjasulást, hanem a börtönt választotta, mert lám, kiderül, hogy akik megegyezvén a pártállammal fekete mercedesekben suhantak a fordulat előtti évtizedekben is, azok segítették elő a szovjet összeomlást. Ezek után már csak ez következhetné: azok segítették elő, akik beléptek a Pártba. Sőt azok, akik a Központi Bizottság vagy a Politbüro tagjaivá is emelkedtek. Minden lehetséges ott, ahol a rendszerváltozás után is azok vannak fent, akik előtte is fent voltak. Ha a társadalom egészére igaz ez a fent-lent, egyházunkra nézve, ha lehetséges, még inkább az.

Ide s tova húsz éve már, írtam egy könyvet *Egyházrend* címen. Bemutattam kisközösségi tapasztalataink alapján az egyház életét. Azt mondtam el benne, ami nyilvánvaló volt az első három század egyháza számára s a Bokor kisközösségi gyakorlata számára is. Summája e könyvnek: az egyháznak voltak az első három században is püspökei. Még hozzá milyenek! Vértanú püspökei! Csak részleges vagy nem-részleges megegyezése nem volt sem a jeruzsálemi, sem az antióchiai, sem az alexandriai, sem a római pátriárkának-pápának a Római Birodalom Állami Egyházügyi Hivatalával. E megegyezés nélkül is tudták a keresztények közösségei, hogy kit tiszteljenek meg e nem kevésbé vértanúságot is kívánó valóban „tiszt”-séggel. Akit alkalmasnak tekintettek arra, hogy bizonyosságot tegyen (martíria=bizonyoságtétel) Jézusról – (értsd: mártír legyen Jézusért), azt kézfeltevéssel (kheiro-tonia) ilyennek nyilvánították, és kézrátévéssel (kheiro-thesia) imádkoztak is érte, hogy Isten Szent Lelke erőt adjon neki ehhez. Meghívták az ünnepi alkalomra a szomszéd püspököket is. Nem azért hívták őket, hogy segítsenek megtalálni az alkalmas személyt. Hogy ki az ilyen, azt a közösség tudta, mert a helyi közösség ismerte a helyi közösséget, azaz önmagát. Nem a szomszéd város közösségének a püspökeitől vártak erről tájékoztatást. Imádkozni hívták meg őket, de nem a püspökszentelés érvényessége feltételeként. Az érvényességnek feltétele más volt: legyen közösség, amely a maga vezetőjének tekinti azt, akiért imádkoznak. Ha ilyen nem volt, akkor minősült érvénytelennek bármiféle szentelés – tanítja a khalcedoni zsinat.

Mindezt nem azért tudtam húsz éve megírni, mert posztgraduális egyháztörténeti stúdiumokat folytattam. Nem ezért. Hanem azért, mert ezek egyháztörténeti nyilvánvalóságok, bár nem találhatók meg egyháztörténeti tankönyveinkben, s nem tanítják rá

a szemináriumokban a teológusokat. Másra okítják őket. Arra, hogy a püspökszentelés érvényességéhez vatikáni engedély és három érvényesen felszentelt püspök püspökszentelő liturgiája szükséges. A mai katolikus teológia legnagyobb vagy egyik legnagyobb alakja, Eduard Schillebeeckx, elmondta, s leírta nemegyszer (voltak is bajai miatta az Inkvizícióval, de nincs kiközösítve, mert embert ki lehet közösíteni, de a tények tényvoltát valamivel nehezebb és kockázatosabb!), hogy a „paphiány” (amitől szenved a katolikus világ Európában és nemcsak Európában, hanem majdnem mindenütt, Lengyelországot kivéve) fogalmi abszurdum. Abszurdum, mert ahol van hívő közösség, ott van a hívő közösségnek vezetője is. Fogalmi abszurdum az olyan jézusi közösség, amely a tagjait nem tudja szentségekben (vallási szertartások) részesíteni, s amely közösség képtelen ünnepi lakomában megemlékezni létbeszólítójáról, Jézusról. (Folytathatnám ezt a sort Schillebeeckx-en túlmenően is: fogalmi abszurdum az a jézusi közösség, amely elismeri és gyakorolja az uralkodást és engedelmeskedtetést... amelyik elismeri és hasznélvezi az emberek GDP-beli különbségeit: az egyik tag gazdag, a másik meg szegény... amelyik elismeri és gyakorolja vagy akárcsak igénybe veszi a fegyveres erőalkalmazást.)

Mindezekből nyilvánvaló, hogy nem azért kellett a Vatikánnak részleges megállapodást kötnie a hazai diktatúrával, pártállammal, hogy püspökeink lehessenek, hanem azért, hogy Vatikántól kinevezett püspökeink legyenek. Nem azért kellett hazai püspökeinknek belemenni az ÁEH által rájuk kényszerített „gyalázatos” (lásd Cserhádi püspök, püspökkari titkár vallomását, melyet halála előtt tett), hogy legyen Magyarországon jézusi értelemben vett egyházi élet, hanem a trón és oltár szövetsége által ellenőrzött élet legyen az, ami egyház címen van. S mi több: ez legyen egyedül, és verje tönkre azt az egyházi életet, amelyet a fenti szövetség nem ellenőrizhet. Mondhatnám: azért kell megegyezni, hogy legyen keresztény egyházi élet, amely szabatosan zárja ki a jézusi egyházi élet lehetőségét.

2. Az utolsó 25 év

A 70-es évek közepéig tekintettük át helytállásunk történetét. Van még hátra 25 év. Huszonöt? Dehát tizenöt éven belül véget ér a pártállam története! Az igen, de nem utóélete, nem utóhatásának története egyházunk életében. Az napjainkig tart. Miklós Imre (az Állami Egyházügyi Hivatal utolsó vezetője) és a Párt büszke lehet művére. Lássuk e negyedszázadot, mely napjainkig tart. 1976-ban Lékai László el akar távolítani az országból. A Bokor tagjai tiltakoznak nála. A pártállam bevonja a tiltakozók útlevelét (Helsinki Megállapodásra készülve s a bebörtönzéssel felhagyására kényszerülve éri be csupán ennyivel!). Működik tehát a „szövetség” a trón és oltár között.

1979-től kezdve a Bokor tagjai megtagadják a fegyverfogást. („Katonai szolgálatot” szokás mondani, de számunkra szent a jézusi „szolgálat” szó, s a tömeggyilkosságot csak a Sátán-szolgálatnak tudjuk tekinteni, emberhez méltónak nem!) A pártállam három évi börtönre ítéli őket; utolsó csoportjuk csak a pártállam összeomlása után szabadul börtönéből. A püspöki kar „csak” elhatárolja magát tőlük; magukat saját püspökeik is elítélik – hallják a tárgyaláson a bírák szájából a három évre ítéendő vádlottak. A „felbújtókat”, a Bokor paptagjait viszont a püspökök büntetik: felfüggesztéssel, internálással, kényszernyugdíjazással, áthelyezéssel. (Horn Gyula mondott egyszer ilyesmit a parlamentben: „és elnézést!”). Püspökeinktől mind a mai napig hiába várunk ennyit is.)

Felzúdul ez ellen a világ nyugati katolikus közvéleménye. Ki kell tehát mutatnia a magyar hierarchiának, hogy nem gyilkosságot elutasítókkal helyezkedik szemben, hanem eretnekekkel. E célból – a magyar katolikus egyház történetében ezer év alatt első ízben – inkvizíciós egyházi bíróságot állít fel a Bíboros (ő maga az elnöke). Maga elé idéz és megállapítja a bíróság, hogy hat eretnek tételt képviselek, melyeket vissza kell vonnom. Tanulmányt írva közlöm vele, hogy a hat tétel egyikét sem képviselem. Erről szót sem ejtve tudatja a nyilvánossággal, hogy nem vontam vissza téves tételeimet, s ezért megvonja tőlem a

Püspöki Kar a nyilvános papi működés jogát, s ügyemet a Római Inkvizíció (Hittani Kongregáció) elé terjeszti. Ennek vezetője, Ratzinger bíboros megállapítja ugyan, hogy nincs mit visszavonom (szemben a Budapesti Bíróság ítéletével), de érintetlenül hagyja büntetésemet. Mivel indokolja? Azzal, hogy aláírom ugyan a Kongregáció számomra összeállított 12 pontos zsinati szöveggyűjteményét (1985-ben), de jegyzőkönyvileg kérem, hogy hozzátehessek ahhoz egy 13. zsinati szöveget, amely arról beszél, hogy a lelkiismeretünkhöz hűségeseeknek kell maradnunk. Ezt a szöveget: *Az isteni törvény rendelkezéseit az ember lelkiismeretében fogja fel, amelyet tartozik hűségesen követni..., hogy eljusson Istenhez. Nem szabad tehát az embert arra kényszeríteni, hogy lelkiismerete ellen cselekedjék..., és csak a lelkiismeretének tartozik engedelmeskedni.* Ennek a zsinati szövegnek az idézése bizonyult bűnömnek: szubjektívvá gyöngíttem aláírásomat a zsinat által megfogalmazott lelkiismeret-passzus idézésével! A zsinat nem szubjektivizálta vele a maga egyéb szövegeit? – kérdezheti akárki.

Az 1989. évi idehazai politikai fordulatkor bíztatom Paskai bíborost, vallja meg nyilvánosan, hogy a pártállam utasítására jártak el velünk szemben a püspökök, mert e vallomásával segítené nemcsak az egyház, de az egész magyar közélet erkölcsi tisztulását. Azt válaszolja, hogy ügyemet Rómában kell rendeznem. Ratzinger bíboros a 12 pont újra aláírását kívánja tőlem, de a 13. ponttal kiegészítésre vonatkozó igényem elejtésével. Aranymisémre készülődvén 1993-ban megírom neki, hogy nem ejtethem. Többek között azért sem, mert ha megtenném, olyan látszatba kerülne a vatikáni hierarchia, hogy ő nem fogadja el a Zsinatot. Válasz nincs, s így kénytelen vagyok a volt Pártfőiskolán, a Professzorok Házában elmondani jubileumi szentmisémet (1993). Templom nem fogad be, méltatlanná tettem magam életutammal a más utat járó hierarchia szemében. Közel négy év múltán új levelet írok Rómába a Bíborosnak:

Hazámban a gyilkosokat életfogytiglani büntetésben részesítik, de ha büntetésükből 14 és fél évet kitöltenek, amnesztiában részesülnek. A Magyar Katolikus Püspöki Kartól kapott büntetésemből 1996. decemberig letelik a 14 és fél esztendő. Ez a tényállás azért nem indítja az engem elítélőket amnesztia gyakorlására, mert – állítják – csak Ön szüntetheti meg a rám általuk kirótt büntetést. Ez hatott. Azt válaszolta római rendi legfőbb eljárómon keresztül, hogy írjam bele a 12 pont közé a magam 13. pontját a lelkiismeretről, s írjam így alá újra az egész antológiát, ő pedig elintézi a hazai püspököknél büntetésem megszüntetését. 1997 februárjában írom alá számára azt, amit már 1985-ben is képviseltem, s amit nemcsak akkor, hanem még 1993-ban is elutasított. Úgy éreztem, hogy pont került egy másfél évtizedes harcomra: tehát nem eretnkségem, eretnkségünk miatt jártak el velünk szemben püspökeink, hanem „szövetségük” miatt; mert csak sátáni, tömeggyilkos viselkedést viselt volna el tőlünk a „trón és oltár szövetsége”. Nem volt szabad megtagadnunk a százszor szent (!) katonai szolgálatot. Eretnek az, aki nem gyilkol! Bizony a keresztények járnak el így, de nem Jézus tanítványai. Ha költő vagy muzsikusz volnék, el tudnám méltón mondani, mit éreztem, éreztünk. Éveken keresztül rendre ezt mondtam az ügyem felől kérdezősködőknek: Galileit is rehabilitálta az egyház 300 év múltán, ennyit én is várhatok! Nem kellett! Megérhettem! Hurrá és hála legyen! Hogy valójában mit érhettem meg, erről szól a versem vége.

A szövetség tart. Tart egyfolytában, amióta Konstantin császárral első ízben, a negyedik század hajnalán megkötöttük azt. Hazai püspökeink több mint fél évig aszalják Ratzinger értesítését. A nagyközönség végül is a Kossuth Rádióból értesül az eseményről (1997. szept. 20), majd parlamenti napirend előtti felszólalásból, s végül az *új emberben* a nagyközönség is olvashatja a püspökkari Közleményt, melynek értelme éppen az ellenkezője a fenti bekezdésben leírtaknak.

A Közlemény hozza az általam aláírt szöveget, majd magyaráz: *A tételek aláírásával Bulányi. György atya a Hittani Kongregáció szándéka szerint megerősítette, hogy*

maradéktalanul elfogadja a Katolikus Egyház tanítását. Ezért a Püspöki Kar kijelenti, hogy megszűntek a Bulányi György. atyával kapcsolatban korábban hozott korlátozó intézkedések. Ennek értelme: 15 éven keresztül nem hallgattam a jó szóra, végre hallgattam, most tehát már megszüntethetik a „korlátozó intézkedéseket”. Belemagyarázom ezt a hazugságot a Közleménybe? Nem. Az *új ember naptár* pontosan így summázza évi áttekintésében az eseményt: *Rehabilitálták, miután aláírta.* Ezek után mi sem természetesebb, hogy gyakorlatilag változatlanul kiközösítetten élek: több mint egy év telt el a Közlemény óta, s ez idő alatt egyetlen (Bokron kívüli) pap sem kért meg egyetlen szentmise, egyetlen prédikáció elmondására sem. Saját rendem, a magyar piarista rendtartomány sem vett igénybe egyetlen alkalommal sem. Paphiány Magyarországon van ugyan, de keresztény papokban, akik keresztény értékeket képviselnek, nem a jézusiakat. Nincs szükségük ránk a keresztényeknek.

3. Helytállási mérleg

1951-ben két püspök beszélget egymással a Központi Szeminárium egyik ablakmélyedésében:

- Ezekért a bűneinkért majd osztrák kolostorokban fogunk vezekelni, mondja az egyik.
- Bárcsak már ott tartanánk! – válaszol a másik.

A lefekvés-magatartás kezdetén a hierarchia is tudta, hogy az út, amelyre lépett az emberi gyengeségnek, a bűnnek az útja. Ismerte még Jézus útját, aki csak kötélvégen hurcoltan tárgyalt a trón és oltár szövetségének embereivel, főpapjával, s az államhatalom helytartójával, és nem talált módot a megegyezésre, bár Golgotára kellett mennie, bár tanításával, példájával tanítványait is golgoták felé igazította.

Nem következett be semmiféle vezeklés sem osztrák, sem egyéb kolostorokban. A magyar társadalom sem készít helytállási mérleget, hierarchiánk sem. Sőt, az utóbbi igazoltnak hirdeti a megegyezések követett útját. Hogyan lehetséges ez, ha az út elején még tudta, hogy a bűnt választotta? Győzött benne, mint Konstantin császár óta annyiszor, a keresztényi a jézusi fölött. Volt alkalmam erről a 80-as évek végén több ízben beszélgetni egyik főpapunkkal. Háromszor is elhangzott ajkáról: Kedves Atya, én mindig csak engedelmeskedtem. A keresztény út az engedelmesség. Jézus útja az engedetlenség. Az első jutalma: a fekete mercedes. A másiké: a kereszt. S ez a két út szabatosan kizárja egymást. Az egyik nem tud mit csinálni a másikkal, s a másik az egyikkel.

A Bokor úgy gondolja, hogy az egyházat Jézus indította útjára, s ennek az egyháznak a maga történelmi útján nincs más dolga, mint felzárkózni Jézushoz. Akkor is ezt gondolja, ha a hivatalos, a keresztény utat járók szemében az egyház egységét megbontónak minősül. Egy hazánkfia írja külföldön megjelent tanulmányában: „...a 80-as években Bulányi atya és a Bokor-mozgalom naív és mit sem sejtő eszközeivé váltak az állam egyházat bomlasztó törekvéseinek” (Ost-West Informationsdienst 1998). Érdemes elgondolkodni ezen az állításon. Tény, hogy az állam és a hierarchia megtalálta a békés egymás mellett élés útját. Tény, hogy a Bokor nem volt hajlandó a maga életét alávetni a pártállam korlátozásainak. Tény, hogy ezért a Bokor tagjait a pártállam a maga fennállásának utolsó percéig börtönözte. Ha az idézett állítás igaz, akkor a pártállam börtönbüntetéssel ösztönözte a Bokrot, hogy tegye az ellenkezőjét annak (nem egyezkedni), amire a pártállamnak a hierarchiát sikerült nagynehezen rábírnia (az egyezkedésre). Azaz a pártállam ösztönözte a Bokrot arra, hogy tegyék az ellenkezőjét annak, amit a pártállam célul tűzött ki az egyház elé. Mivel ösztönözte a Bokrot a pártállam? Börtönbüntetéssel s a hierarchiát-kényszerítéssel, hogy üldözze és büntesse a Bokor tagjait. Van az idézett állításnak értelme? Csak akkor, ha a pártállam skizofrén, a Bokor tagjai pedig mazochisták. Ha a pártállam azt akarja, amit nem akar. Ha a Bokor tagjai abban lelik örömüket, hogy bántják őket. Szeretetből nem írom ide a rangos tanulmányíró nevét. Erkölcsi hullát nem illik gyalázni! Mondjátok meg annak a rókának...Aki mindenáron tudni akarja, megtalálhatja az idézett folyóiratban.

Értelmileg alaptalan vádja egyébként nem új. Már 1951-ben megfogalmazták az egyik püspöki aulában. Alapja az volt, hogy a Grösz-per s az aulák ÁVO-s irányítás alá vevése után is tartottam tovább az ország legkülönbözőbb pontjain három napos titkos lelkigyakorlataimat. Ez fogalmazódott meg: Abból, hogy Bulányi továbbra is tartja lelkigyakorlatait, világos, hogy beszervezték. Beszervezték, hogy az ÁVO minél többeket tudjon lebuktatni. Ez a vád pedig lélektani képtelenséggel dolgozik. Aki tartott már három napos, reggeltől estig tartó, kis létszámú, s ezért nagyon személyes levegőjű lelkigyakorlatot, tudja, hogy teljes skizofréniát feltételez mindezt a szándékkal tenni, hogy börtönbe juttassam az ott levő fiatalokat, testvéreimet Jézusban.

1945 után tisztában voltunk vele, hogy elkövetkezett a magyar egyház számára a vértanúság kora. Van is ennek a félszázadnak egyházunkban egy hitvallói-vértanúi, jézusi vonulata. A Bokron kívül is. Csak a körünkben dolgozóknak állítok itt emléket: Sándor István szaléziánus testvért felkötik 1952-ben, Czákó Imre egri egyházmegyes papot 1972-ben közlekedési baleset áldozatává teszik. A börtönviseltek nevét nem sorolom fel, még kevésbé azokét, akiket a pártállam különféle módokon marginalizált társadalmunkban hűségükért Jézushoz. Inkább elmondom vázlatos történetét, hogyan szálltak ki nem szép, hanem csúnya rendben egyre többen és többen ebből a vértanúi vonulatból.

Elsőül azok, akik magyarázták Mindszentynek a Karon belül és kívül, hogy az Alföld csak azért maradt meg katolikusnak a török hódoltság idején, mert Szegeden az alsóvárosi ferences barátok hajlandók voltak a basa papucsát is megcsókolni, csak hogy helyben maradhassanak. Másodikul azok, akik a Pártállam indítására létrehozták a Békepapi Mozgalmat. Harmadikul, akik megrettenve a maguk és sokak várható szenvedéseitől, elindultak a Pártállammal egyezkedés útján. Negyedikül azok, akik nem utasították vissza a titkos rendőrök ajánlatát: ha nem akar börtönbe kerülni, írja alá, hogy információkat gyűjt számunkra, s ha valakinek elpletykálja ezt az államtitkot, akkor annak megsértéséért tíz év börtönt kap. Mindezen személyi lépések következtében az ÁVO úgy sétált köreinkben, mint saját palotájában.

Ezzel a vonulattal szemben élt a másik, a jézusi. 1972-ben írtam egy kis tanulmányt Lelkipásztori Marketing címmel, melyben leírtam a kisközösségeket építés munkáját, s azt állítottam benne, hogyha beérjük azzal, amit a pártállam engedélyez nekünk, akkor csak saját temetési menetünket asszisztáljuk. Léka ezt a 70-es évek második felében körlevéllel támadja: le akarom szakítani a hívőket a püspökökről. Kiviszi Rómába is bizonyásgul ellenem. Eljut a szöveg ott a magyar származású piarista generálishoz is. A generális véleményt kér az írásról egy Rómába látogató s általa becsült magyar piaristától. Az elolvassa, s ezt válaszolja: Generális atya, ezt teszi minden becsületes pap ma Magyarországon. Mit? A családi otthonokat használja fel, hogy hirdesse Jézus igéjét, s elmondja azt, amit a szószékről bajosan tud elmondani. Egy református pap így figurázta ki előttem szomorú helyzetünket: „Tudod, az állami elvárás velünk szemben az, hogy hat napon keresztül legyünk láthatatlanok, a hetediken pedig érthetetlenek”. A családi és jóbaráti körben – mert ez a kisközösség – érthetően beszélhettünk, s hétközben is láthatók lehettünk.

A kisközösségek vitték tovább az egyház vértanúi-hitvallói, jézusi vonulatát. Ezt kellett Lékainak megsemmisítenie nagy lépésekben a kis lépések ellenében az államhatalom parancsára. Kezdeti bizonytalankodások után, az 1979-ben kezdődő fegyverfogás-megtagadásunk után már tudja is, hogyan: el kell választani a Bokortól a többieket. Segít neki Miklós Imre. Poggi, a Szentszék utazó nagykövete 1981 tavaszán személyesen közli velem: az állam zöld utat engedélyez a kisközösségeknek, ha elállunk a fegyverfogás megtagadásától. Egyedül mi nem állunk el. De újabb börtönvállalásunkkal szabadabbá tesszük az egyház életét. Léka büszkén hirdetheti, jöllehet korábban mindenféle kisközösséget fel kellett volna számolnia: Magyarországon is vannak kisközösségek. Jók, melyek tisztelik az állam törvényeit, s engedelmeskednek a hierarchiának; s rosszak, melyek nem tisztelik és nem

engedelmeskednek, a Bulányi atyához tartozók. A Lékait támogatók püspökökké lesznek, a Bokorhoz tartozókat pedig kiszorják a szemináriumokból. Húsz éve nem szenteltek már hazai püspökök papot a Bokorhoz hűségeseik közül. A katonai eskü, a gyilkolunk – nem gyilkolunk kérdése lett a vízváltó. Ezen a buktatón keresztül kiszállt a jézusi vonulatból a magyar egyházi életnek az a csoportja is, amely évtizedeken keresztül járta a hűség golgotái útját. Ismét győzött a keresztényi, a fegyvert ismerő magatartás a jézusi fölött. Amikor tehát visszakövetelik a keresztények a pártállamtól elvett pozíciókat, akkor bizony jó lenne, ha tisztában volnának azzal, hogy miféle értékek számára követelik azokat vissza. Olyan értékek számára, amelyek nem hivatkozhatnak Jézusra.

Ha tetszik valakiknek, ha nem, ki kell mondanom: a Bokor mozgalom 1945-től eredeztethető indulásától kezdve a katolikus egyházban idehaza megfogalmazódik egy szemlélet, amellyel az eltelt félszázad bizonyossága szerint lehetetlen volt a magyar társadalomnak szóba nem állnia. A pártállam sűrű börtönzéssel, a katolikus egyház hierarchiája (nemcsak a hazai!), nem-akarnám-minősíteni-miféle eszközökkel munkálkodott és munkálkodik, hogy asztal alá söpörje azt. Végző győzelmet azért nem jósolok e törekvésnek, mert annak a gondolatait képviseljük, aki így búcsúzott tőlünk: Bízatok, én legyőztem a világot! (Jn 16,33). Hogyan győzte le, ha maga is, az őt követők is Golgotán, máglyán, a társadalom peremén végzik? Úgy, hogy történelmi tapasztalataink növekedtével egyre több ember számára válhatik nyilvánvalóvá, hogy a „világ” nem képes megoldást kínálni. Akkor sem képes biztosítani az emberiség számára a túlélést Bolygónkon, ha a világ a „keresztény értékek” ruháját ölti magára. Aki hüvelybe dugatja a kardot, csak eszmei síkon arathat győzelmet. Így győzte le a világot, mert az ellentmondásoknak, a fából vaskarikának nincs jövője. Ezért győzte le a trón (kard) és oltár (kivégzett áldozat) szövetségének a világát is. Az ellentmondásoknak nincs jövőjük. Vagy belepusztulunk, vagy megszűnnek.

35. Szentgyörgyhavi napló

2003. április 21 - 30.

Városmajor, 2003. április 21.

Március 30. óta nincs bejegyzés a Naplómban. Mit csináltam három héten keresztül? Nézem a naptáram: április 14-ig mindegyik nap agyonfirkálva, 15-ére pedig beírva, hogy Óbudavár, ahonnan tegnapra jöttem haza... S kezdtem írni a Naplót? Dehogyan is. Estére prédikálnom kellett Adyligeten. Ki voltam facsarva az óbudavári héttől mint a citrom. Délelőtt tízkor fogtam hozzá mondandóm megírásához s délután félhat előtt tíz perccel lettem kész. Egy perc alatt kinyomtattam, s Ákos már repített is a tettszínhelyre. Ez jött ki a nyomtatóból:

Húsvétvasárnap este húsvéti prédikáció a feltámadásról –Adyligeten

Virágvasárnaptól kezdve minden nap prédikáltam. Főleg Budaváriban. Volt, hogy csak öten voltunk a kis templomban, de úgy is, hogy harmincan. Nem lehet kétszer ugyanazt elmondani; legfeljebb felolvasni. De nem volt időm leírni semmit. Vagy huszonöten jöttek össze mindenfelől – tízen- s huszonévesek. Napközben takarítottuk a kertet meg az előadót (nem engem, hanem a szobát), pénteken meg éjjelig virrasztottunk. A nap folyamán Orsi kérdéseket gyűjtött be a dolgozóktól... Összesen huszonhármat. A délutáni csonkamise után kiválasztottuk – szavazással! – a nekünk legérdekesebbeket, s éjjelig négyet meg is beszélünk belőlük. Jó Bokor-szokás szerint – körbe adván a szót. A feltámadást is még lent ünnepeltük meg a vigília-misével (tűzszentelés, húsvéti gyertya, Exultet... meg a többi), s most itt vagyok, s olyan könnyű dolgom volna, ha a jelenlevőktől is begyűjthetné kérdéseiket egy Orsi, majd megszavaznók, hogy melyik a legérdekesebb, s erről mindenki elmondhatná, hogy mit gondol, s a végén magam is szólnék valamit. De hát itt nem ez a rend, hanem az, hogy *Prédikálj, ember, egy nyolcadikat is!*

S az ember prédikál, mert van textus bőven, és az segít. Az elsőt mindig a mise bevezető könyörgésében találom: **teremts újjá minket Szentlelked erejével, hogy mi is új életre támadjunk.** Ez a szöveg biztatás. Minden imádság biztatás. Mindig biztatjuk az Istent, hogy csináljon már valami jót és hasznosat nekünk. Ha Jézus feltámadását ünnepeljük, akkor arra biztatjuk őt, hogy támasszon már minket is új életre. Újmisés koromban történt: anyám és felnőtt testvéreim megbíztak, hogy valami kényes dolgot én mondjak meg apámnak – nagymamával, apám anyjával kapcsolatost. Összeszedtem hát minden bátorságom, s elmondtam, amit kellett, meg tudtam és mertem. Apám csak ennyit válaszolt: *Öreg vizslát nehéz idomítani.* Ötven éves sem volt akkor... Nikodémusnak is ez volt a baja, amikor Jézus biztatta, hogy újjá kellene ám vízből és Szentlélekből születnie: *mit csináljon, ha már vén?* Apám se, Nikodémus se vállalta: nem tudtak újjászületni. És Isten tudna nekünk ebben segíteni? Ő tudja, hogy mit kellene tennie annak érdekében, hogy újjászülessünk? Aligha. Istennek is megvannak a maga határai. Azt gondolom róla, hogy ő mindig a maximumot produkálja. Még hozzá mindannyiunknál: nálad is, nálam is. Ha még ennél is többet tenne, már belekasználna szabadságunkba. S ha abba kaszál, lerontja egész teremtségi tervét, az egész szövetség-tervet, s ami több: lehetetlenné teszi a maga Isten Országa-tervét is. Ezért aztán azt gondolom, hogy Isten nem akar újjáteremteni minket. Miért? Mert nem tudna jobbat teremteni. Ha rágondolok arra a jó húsz fiatalra, akivel együtt voltam az előző napokban, azt mondom, nem is kell. Bokorban nőtt szüleik hatására megértették, hogy mit akar velük az Isten, s nem mondhatják, hogy öreg a vizsla, meg amit Nikodémus mondott. Isten visszaminősíthatná őket bábokká, s húzogathatná zsinórjukat, de nem minősíti őket vissza, s nem is húzogatja a nem létező zsinórokat. Nekik maguknak kell létre hozni, megteremteni – a nekik adott Szentlélek erejével – azt az új világot, ami még nincs. Amelyikben elmarad a gyilkolás, a többet birtoklás, az engedelmeskedtetés, vagy legalábbis ők kimaradnak ezekből.

Az ő dolguk, hogy általuk előbbre menjen a világ. Az Isten elvégezte, megtette már érte a magáét.

Második textus: **Mi ettünk és ittunk vele** – mondja majd Péter pünkösdkor. Azaz hogy írja Lukács, az antióchiai orvos Péterről – a Jézussal történt húsvéti eseményeket követően félszázaddal. Akik meg Péter körül álltak, akkor már egy kivételével (csak János nem!) mind elmentek a vértanú halálba. Ugyan miért mentek? Azért, mert ők is tanúsították mind, hogy *keresztre feszítették, de harmad napon feltámasztotta Isten és látható alakban megmutatta őt ...előre kijelölt tanúknak, vagyis nekünk, és mi ettünk és ittunk vele?* Azért ölték le őket, mert ezt tanúsították? Dehogy azért! Mondhatja mindenki azt, amit akar. Egyéb csudát is: azt is, hogy a feje tetején táncolt egy egész város, s éjszaka volt nappal, és nappal éjszaka. Mondhat akárki akármit, csak olyat ne mondjon, ami sérti a hatalmasok s az urak érdekeit.

Azért osztották Mesterük golgotai sorsát, mert azt mondták, amit tanultak Jézustól. Azt a szent blódséget, azt a kiröhögtetőt, hogy új világot kell teremteni. Kinek? Neked, nekem, mindenkinek. S azt nem is mondták, hogy Isten feltámasztotta Jézust a halálból? Dehogy is nem, azt is mondták, de erre csak legyintettek, mint Pál szavára a görögök az athéni az aeropáguszon: *Erről majd még máskor is meghallgatunk téged*, és hazamentek. Hazamentek és nem gyilkoltak. Mondták tehát azt is, hogy ők ettek és ittak a feltámadottal. De ennek nem volt tétje. Mesélhet akárki akármit. Tétje csak annak volt, amit az Ady-nemzedékhez tartozó Gellért Oszkár így fogalmazott: *S ti kisedetek mind, új világot szülnek / Anyáitok, bár bitófákon át.* És prédikálták, amit Jézus reájuk bízott, amit magukévá tettek... S megtalálták annak ellenében mind – a maguk bitófáját. És ez volt a dicsőségük.

S nincs más dicsőség a földön, mint ez a magam bitófájának megtalálása, akár a Golgotán, akár bármely ország legfelsőbb kivégző helyén. Nincs, amíg szabadon s felemelt fejjel pusztíthat Irakban és másutt a tömeggyilkosság – a Mammon, a másik, az erős Isten legfelsőbb és istentelen parancsára. Majd lehet az is dicső, hogy ágyban s párnák közt halunk meg, de nem addig, amíg a viszály el nem vérzett a csatákon! De nem addig, amíg meg nem valósult az alighanem *szent* Petőfi Sándor Jézust értő szava: *Ha majd a bőség kosarából egyaránt mindenki vehet.* S tegnap, ma és holnap bizony legjobban, ha nem beszél – üres járatban – senki arról, hogy azt ünnepeljük, hogy a tanítványok azt vallották, hogy ettek és ittak vele együtt. Felesleges erről beszélnie, ha ezzel együtt el nem mondja azt is, hogy mért ölték meg, és hogy mért ölik meg mind a mai napig főpapok, írástudók és vének azokat, akik azt prédikálják, amit Jézus és nyomában tanítványai prédikáltak. Mert üres járat a húsvéti ünneplés, ha el nem prédikáljuk azt is, hogy mivel és mennyit fizet a Mammon azoknak, akik ezt elhallgatják, akik nem ezt prédikálják. S mivel fizet a Mammon azoknak, akik ezt prédikálják. Csak azzal, amivel Jézusnak is fizetett. S mivel fizet azoknak, aki tudják, hogy miről nem szabad prédikálni? Mint minden Isten – önmagával fizet, hiszen magán kívül nincsen semmi mása. A Mammon is önmagával fizet: pénzzel, nagysággal, dicsőséggel, no meg Jézust és övéit – Golgotára parancsoló hatalommal.

Harmadik textus: *El a régi kovással, hogy új téstává legyetek... hiszen a mi húsvéti bárányunkat, Krisztust már leölték. Ünnepejünk tehát, de ne a régi kovással!* Aki érti Pált, tudja, hogy ez biztatás – a váltásra. Miben? Mindenekelőtt a vallási cselekményben. Ne tartsunk már széder-estet sültbáránnyal s macesszel! Leölték már a mi húsvéti bárányunkat, s ha így van, akkor mi ünnepeljünk sültbárány és macesz helyett eucharisziával, azaz mai szóval szentmisével. Szegény Pál! Mennyire hitte, hogy a vallási ceremónia cseréje megújítja a világot! Mi, kétezer esztendő után már tudjuk, hogy eucharisziával erősödve, sajnos, lehet ugyanazt tenni, amit széder-esttel... És lehet ugyanazt tenni mindkettő nélkül is – azaz derék szabadgondolkodóként, ateistaként is. Ha volna a dögcédulákon vallási-világnézeti rovat, ott volnának Irakban az amerikai és angolszász hősi halottak között a széder-estező, az eucharisziát ünneplők, s az ezeken a babonás ceremóniákon csak nevetni tudók is.

Mindhárman, testvéri egyetértésben – a Mammon, a Moloch szerencsétlen megtévesztetteiként, áldozataiként.

Negyedik textus: *Hát nem ezeket kellett elszenvednie a Messiásnak, hogy bemehessen dicsőségébe?* Jézus bizony Messiásnak gondolta magát. Nem zsidó Messiásnak, aki fölibe rendeli a zsidót a gójnak. Nem magyar Messiásnak, aki fölibe emeli a magyart a Kárpát medencében helyet kapott többi nemzetnek. De az Isten Felkentjének, Messiásának gondolta magát, aki megmagyarázná a zsidónak s utána meg a többi nemzetnek is: nekünk is, hogy az Isten nem ismer olyat, hogy fölé meg alá, az Isten csak olyat ismer, hogy mellé. A Fiú nincs az Atya alatt. A férj nincs a felesége alatt, s az asszony a férje alatt. *Ember nincs ember fölött és ember alatt.* Mert ez a *fölött-alatt* az Istentől teljesen, de teljesen idegen. Ha pedig az embernek csak ez a *fölött-alatt* a kedves, akkor csataterekké rondítja a Földgolyót. S amíg ez a rondítás tart, addig az Isten Messiásának nem lehet más sora, mint hogy Golgotára kerüljön. Amíg tart ez a rondítás, hogyan lehet a Világ elismertjei közé tartozni – én ezt meg nem foghatom. És Isten képviselésében hogyan lehet a főpapok, írástudók és vének közé kerülni, ez is olyan, amit fel nem foghatok. Csak egy módja lehet ennek. Csak az lehet a módja, hogy semmit, de abszolúte semmit sem tudnak ma sem annak a Jézusnak szándékairól és álmairól, akit főpapok, írástudók és vének nagypénteken keresztre feszítettek... És semmit, de abszolúte semmit sem tudnak róla, akit az egyetlen és élő Isten *épen, sértetlenül, behegedt oldalsebvel, minden sebeit begyógyítva, minden fájdalmát örökre feledtetve-megmagasztosítva* megmutatott az általa rendelt tanúknak, akiknek mindezt elhiszi egy testvéretek, aki most prédikál Nektek. Amen.

Városmajor, 2003. április 22.

Nekem mitől szent a szentmise? – kérdezte egy barátom. Erről a kérdésről alighanem egy egész könyvet tudnék írni. 1928 nyarán mindennap elmentem a Gát utcai templomba. Egy tanító néni, aki szintén ott volt ezeken a miséken egy könyvet is ajándékozott buzgóságomért: egy szentnek az élete volt benne. Nem ministráltam. Azt hiszem, nem is áldoztam. Csak ültem, bámultam, meg énekeltem, ha tudtam. Aztán szeptembertől kezdve már piarista diák lettem, s minden reggel vitték az osztályfőnökök az osztályukat félnyolckor abba a Duna-partra néző kápolnába, ahol majd 15 év múlva az első misémet mondom. 75 év múlva pedig a gyémántmisémet. Nyolc éven keresztül, reggel félnyolckor. Mit csináltunk ezeken a miséken? Meg kellett vásárolni a tankönyvekkel együtt egy vastag imádságoskönyvet. Ezt minden nap be kellett tenni a táskánkba. Ellenőrizték, hogy kezünkben van-e kápolnába menet a Sík-Schütz-féle *Imádságoskönyv*. Hát ezt a könyvet a nyolc év alatt néhányszor végiglapoztam. Volt, amit memorizáltam is a sok olvasás következtében. (pl.: Öntudatos diák minden nap meghatározott időben kel fel...) Szünidőben nem mentem naponként misére, csak diákéletem utolsó nyarán, 1936-ban: akkor már ott voltam minden nap a mátyásföldi templomban. A nyár végén, augusztus 27-én, Kalazanti Szent József napján, rám húzták a noviciátusban az oltár előtt a piarista reverendát, s azóta végleg mindennapos dolog lett a szentmise az életemben, még a börtönövekre eső néhány ezer nap hajnalain is.

A szentmisék közepén, átváltoztatás után mostanában ezt a szöveget mondom: *S még azt mondta tanítványainak: Ezt tegyétek majd ti is, hogy emlékezzetek reám. Testvéreim, ez minden keresztény felekezetnek legszentebb vallásos cselekménye, és a mi katolikus hitünknek is szent titka.*

Mi az, hogy *vallásos cselekmény*? Hát van mezőgazdasági, ipari, kereskedelmi, meg tudományos, művészeti és *vallásos* cselekmény is. Ez utóbbi, a vallásos – kifejezetten Istennek szól. A többi is szólhat neki, ha olyan a lelkem, hogy mezőgazdaságot, ipart, kereskedelmet, tudományt, művészetet Érte is, neki is csinálom. De a vallásos cselekményt kizárólag neki. Igényli-e Isten ezeket a vallásos cselekményeket, melyeket kizárólag neki csinálunk? Jó kérdés. Elsőre azt válaszolom, hogy nem mindenekelőtt igényli. Hát mit igényel

tőlünk Isten mindenekelőtt? Az életünket! Az életünket? Igen, ennél kevesebbel be nem éri: csak azzal éri be, hogy szeressük a felségünket, s ne akarjuk azt lecserélni – sem életünk közepén, sem máskor. Csak azzal, hogy neveljük a gyerekeinket, dolgozzunk tisztességesen, ne kívánjuk a pokol fenekére a főpapokat, az arisztokratákat, egyáltalán az urakat... még a zsidókat, románokat, s egyetlen nációt sem... Viseljük el a magyart is, meg a szomszédot is. Istent elsődlegesen az érdekli, hogy jó emberek legyünk... jó kislányok, jó kisfiúk. A vallásos cselekményre nekünk van szükségünk, hogy azokból erőt merítsünk arra, hogy jó emberek tudjunk lenni. Hát így, másodlagosan, Isten is igényli a vallásos cselekedeteinket, ha általuk jobb emberek tudunk lenni. Másodlagosan és feltételesén. Azzal a feltétellel, hogy jobb emberek leszünk általuk. Enélkül nem igényli őt. Enélkül bosszantja őt. Enélkül rossz hírt keltik Istennek vallásos cselekedeteink. Enélkül bárki mondhatja: hát ilyenek ezek a vallásos emberek, ilyenek azok, aki imádkoznak, ilyenek az istenhívők, stb!

Városmajor. 2003. április 23.

A patak partján innen is, túl is mindenféle gyümölcs nő majd. Levelük nem hervad el, gyümölcsük nem fogy el, havonként új terem, mert a szentélyből folyik oda a víz. Gyümölcsük eledel, levelük pedig orvosság lesz (Ez 47,12). Miért? Mert tudvalevően a víz a templom küszöbe alól és kelet felől fakadt, amiből a patak, majd folyam lett. Akkora, hogy nem lehetett átgázolni rajta. Erről szól a mai szentmise első olvasmánya.

Aki közénk állt, s életre szólóan állt közénk – s ezt bizonyítja a köztünk eltöltött évtizedek száma –, arról egyet mindenképpen hajlandó vagyok feltételezni. Csak azt, amit magamról is: hogy jószándékú mócsing. Teszi, amit tenni tud – ahogyan ezt magamról is gondolom. Azaz nem vagyok linkebb, mint amennyire link vagyok. Amim van – az összege erőfeszítéseimnek; mindannak, amire – de facto, s nem elméletben – képes vagyok. Ezt testvéreimről is így gondolom. Sőt, minden emberről. Senki sem rosszabb annál, mint amennyi jót össze tud kaparni magában. Csak annyira rossz, mint amennyire már nem tud jó lenni. *Homo est benevolus*, azaz az ember jószándékú, lelkiismerettel megáldott élőlény.

Ha valami különbség még is volna, közöttünk, a Bokorhoz tartozók meg a többi ember között, az abban állna, hogy elolvastuk a KIO-t, s ez lebíráthatatlanul irritál bennünket. Akik nem olvasták el, nem irritálhatja őket. Ennek az irritációnak az a tartalma, hogy tudjuk, hogy Isten Országát kellene csinálnunk.

Tudod-e mit kíván ehhez tőled az Isten? Megtudod-e tenni, amit kíván az Isten Ország-programja? Amit meg tudsz tenni, abból kiformalódik-e az Isten Orzága? Hitttem benne még 15 esztendő előtt is. Mind a három kérdésre igent mondtam. Ennek a hitnek volt megfogalmazása az *Egyházrend* c. dolgozat. Ma nem merek igennel válaszolni e kérdésekre. Miért? Mert sorvadnak a csoportok.

Mért sorvadnak? Be kell vallani a sorvadást, a soradás mértékét, s válaszolni a kérdésre, hogy csoportok nélkül is lehetséges-e az Isten Orzága. Ha nem válaszolunk, ha válasz helyett magától a kérdéstől is megbántódunk, akkor egy tapodtat sem lépünk előre. Mért bántódsz meg e kérdésektől? Feltételeztem rólad a teljes jószándékot? Csak nem azért, mert azt kellene bevallanod, hogy lélekben már rég feladtad az Ország megvalósításának a lehetőségét? Ezt nem akarod megvallani? Helyette inkább megbántódol, megsértódsz?

Avagy rossz volt az irritáció? Nem úgy verik a cigányt. Nem ilyen az Ország? Nincs is Ország? Azt csak Jézus kitalálta? Igaza van Loisy abbénak. Ország helyett csak egyház tudott jönni, mert az Ország csak kitalálás. Tudja ezt mindenki, aki épeszű. Ezért sorvadunk...És ne vágj minket a kísértésbe...

Városmajor, 2003. április 24.

A liturgiában a mai nappal, nagyböjt ötödik hetével kezdődik a szenvedés ideje: tempus passionis. Bálint Sándor, a vallási néprajz jeles kutatója, 1975-ben írt a *Magyar Nyelv* tudós folyóiratban egy tanulmányt *Népi ünnepneveink világából* címmel. Ebből a következőket tudhatjuk meg jelen hetünkről: e hét és vasárnap általában és közismerten feketehét, feketevasárnap. Rákövetkezik a feketehétfő. A 16. század elejei Lányi kódex szerint ez a süket hét, süketvasárnap, s előtte két napja volt süketpéntek. Melich János szlavista szerint a muraközi horvát nyelvjárásában is *gluha-*, vagyis süket-vasárnap.

Ha fekete, ha süket, vagy latinul – a misét kezdő zsoltár első szaváról –: Judica-vasárnap, a nap első olvasmánya mindenképpen Jeremiásé, aki azzal vigasztalja babiloni fogságba hurcolt választott, tulajdon népét, hogy Isten ezentúl már megembereli magát. Eddig elé ugyanis olyan szövetséget kínált fel népének, amelyet a választott nép megszeghetett, s ezért lett Isten büntetéséből a sora, hogy hazáját vesztette, s ki lettek telepítve a zsidók a két folyam közé, Mezopotámiába. Ezután Isten úgy köt majd velük szövetséget, hogy – idézem – *törvényemet a belsejükkbe helyezem, szívükbe írom be. Akkor nem tanítja többé egyik ember a másikat, ember az embertársát arra, hogy ismerje meg az Urat, mert mindenki ismerni fog engem...* Az ilyen fajta szövetségről álmodik majd félezer évvel később Szent Pál is a római levélben, s a Zsidó-levél szerzője is (Róm 11,27, Zsid 8,8-9). Álmodnak mind, csak hogy sajnos Istennek nincs ilyen szövetsége. Csak olyan szövetség van, amelyet meg lehet szegni. Nem robotokat teremtett, hanem embert. Embert, aki tud nemet mondani, és igent is. Ha igent mond, attól épül az Isten országa. Ha nemet mond, attól épül a Sátán országa. Istennek nincs módja megdeterminálni minket. Ha a pénzt akarjuk életünk legfőbb értékének tekinteni, tehetjük, s ő teljességgel tehetetlen lesz Mammon-imádó életünkkel szemben. Isten polcán nincsenek különféle szövetségek. Csak egyetlen egy. Csak azt veheti le. Tizenöt éve egész könyvet írtam erről. Címe: *Egyetlen szövetség!*

A második olvasmánynak a szerzőjét sem ismerjük. Csak gyanítjuk, hogy alighanem az az Apolló, akivel Korintusban Pálnak meggyűlt a baja: *Viszálykodás van köztetek... Én Pálé vagyok... Én Apollóé... Én ültettem, Apolló öntözött, a növekedést pedig Isten adta (1Kor, 3,2-6).* Akárki írta is, találunk benne egy figyelemre méltó megállapítást: *Jóllehet ő a Fiú, szenvedéseiből megtanulta az engedelmisséget, és miután tökéletességre jutott, örök üdvösség szerzője lett mindazok számára, akik engedelmeskednek neki.* A szerző előtt az egyszerű kisgyerek képe lehetett, amikor fogalmazta megállapítását. Az egyszerű kisgyerek felmászott egy kőrakásra, amely az útjába akadt. Éles kövekből volt a rakás. Anyja figyelmeztette őt is, hogy gyere le, mert megütöd magad. De a gyerek csak ugrált tovább, amíg el nem esett s le nem verte térdéről, lábszáráról a plezúrt. Fájdalmában éktelen bömböléssel ment az anyjához. Az meg: *Úgy kell Neked. Nem fogadtál szót. Megbüntetett a Jóisten.* Hát ez ilyen történetekből tanul vagy nem tanul az egyszerű gyerek. E tanmese lehetett a szerző előtt. De azt hiszem, tévesen; Jézusra nem alkalmazható.

Miért? Csak azért nem, mert Jézustól a mennyei Atya éppen azt kívánta, hogy csak ugráljon azon a kőrakáson, amely halálra sebezte őt: Isten Országát akarta építeni, s a Mammon hatalmával nem törődni – ez a legélesebb köveken ugrálást jelenti. Nem illik a tanmese Jézusra másodszor azért, mert nem kellett neki a szenvedésekből engedelmisséget tanulnia. Tudta magától, hogy ott kell ugrálnia. Jézus szótárából hiányzik az engedelmisség szó. Nem kiseddóvót csinál Isten nekünk, hanem szövetségre hív. Jézus megértette a szövetséget és tenyerébe csapott az Istennek. Legbenső meggyőződését követte. Harmadszor azért nem illik a tanmese Jézusra, mert örök üdvösség szerzője nem azok számára lesz, akik engedelmeskednek nekik. Nem engedelmeskedni kell neki, mert nincs kézi vezérlés. Isten szól mindannyiunkban. Hallgatunk rá vagy sem. Ez a szólás és hallgatás pedig személyiségünk legbenső ügye. Az engedelmeskedés katonai kifejezés. Csak ezzel lehet hatékonyan gyilkolni. Az engedelmeskedés Országbeli megfelelője: a meggyőződés. Ha

meggyőződésemmé érik, hogy kell valamit csinálnom Istenért, akkor csinállok valami olyant, mint pl. a Kalkuttai Teréz anyja, vagy Bőjte Csaba Déván.

A harmadik olvasmányban pedig ezt halljuk: Ahol én vagyok, ott lesz a szolgám is. Hol? Az éles köveken. Jézus nem hitbuzgalmi egyesületet jött alapítani. Számomra ez a hitbuzgalmi egyesület azt jelenti: csinálni ugyanazt, amit a világ, de vallásosan: imádkozással, templomba járással.

Most vetik ki a világ fejedelmét? Hogyan mondhatja azt Jézus, amikor most készül a világ fejedelme végezni vele? Amikor a KIO-t írtam, 35 éve, így feleltem erre a kérdésre: elvi győzelem ez. Nem kérek az Atyától 12 ezred angyalt. Nem verekedem, mert a verekedés nem megoldás.

Én pedig, majd ha a föld fölé magasítanak, mindenkit magamhoz vonzok. Lehet, hogy Jézus mondta ezt, de az is lehet, hogy csak az evangélista. Az utóbbira szavazok. Si-kertelenség esetén nem nagyon tudom elképzelni, hogy a hálás utókor megbecsülését jö-vendölöm. Az agónia felé közeledve inkább az *Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?!* hangja a valószínű.

Befejezem Isten szövetséget akar. Velem akarja megkötni. Meggyőződést kíván, nem engedelmisséget. Ott kell lennem, ahol Jézus van. Akkor becsül meg az Atya.

Városmajor, 2003. április 25.

Levelet kaptam a messzi Nyugatról, Tóni barátomtól. *Kedves jó Gyurikám! Mint látod, ismét jelentkezem és mellékelek egy német nyelvű szöveget Auferstehungserfahrungen címmel. Érdekelne, hogy mit szólsz hozzá.* Tóni barátomat jó ötven éve pappá szentelték, s az élet már vagy negyven éve kisodorta nyugatra. Tudja, hogy mit kérdez. S én is tudom, hogy mit válaszolok neki. De hogy érthetőbb legyen a válaszem, előbb lefordítom, amit ő írt mellékletnek.

Feltámadás-tapasztalások

Jézus feltámadása nem külső és történeti esemény, amely tudományos módszerekkel igazolható. Sokkal inkább a hit belső tapasztalásairól van szó, melyeket egyesek és csoportok tapasztaltak és tanúsítanak. A hitükről tanúzó (Péter és a többiek) a hit belső szemével látták Jézust, a hit belső fülével hallották Őt. Ez a tapasztalásuk annyit jelent, hogy visszaemlékeztek Jézusnak Galileában korábban elhangzott szavaira, és biztosak voltak abban, hogy ezek a szavak megállják helyüket, mert igazak. Érezték a szívükkel, sőt egész lényükkel, hogy a feltámadott Jézus egészen közel van hozzájuk, náluk van, sőt bennük él, kíséri őket élet-úttjukon, bátorságot és erőt ad nekik az élethez, és vigasztalja őket.

Az Újszövetség az egykori tanúknak e belső hit-tapasztalásait mint kivetített látomásokat és képeket és mint üzenetet hirdeti, hogy a következő nemzedékeknek valamelyest érthetővé tegye az egykoriak hit-tapasztalásait. Számunkra ma azt mondják, hogy Jézus bennünk is él, és hogy mi is szert tehetünk ilyen vagy hasonló hit-tapasztalásokra, mert feltámadás, mint folytonos történés, adódik itt és most a köznapokban (is).

Mikor s hol tapasztalhatom, hogy Jézus tényleg bennem él? – Ha tudatosan észlelem a napfelkeltét, a nyíló virágot, a virágzó fát vagy bokrot, vagy a madarak énekét... – Ha tudatosan lélegzem, felállok, megyek, eszek, zenét hallgatok, vagy teszem a dolgom... – Ha megélek egy örömet... – Ha nehéz problémában jó megoldást találok... – Ha valakivel sikerül egy jót beszélgetnem... Ha igaz barátságra, szeretetre találok... – Ha egy jó könyv olvasásakor jó eligazítást kapok... (S még hasonló tételek után egy 16.:) Ha egy istentisztelet megajándékoz Isten jelenlétével és mélységes békéjével...

Ezt válaszoltam Tóninak: Vagy úgy van, ahogy írod, vagy másképpen. Ha úgy van, ahogy írod, akkor az evangélistákat a kegyes csalás alól senki sem mentheti fel, mert ők egyértelműen *külső és történeti eseményről* számolnak be olvasóik számára. Kivétel nélkül mind a négyen, s ezt találjuk a Cselekedetekben is: *mi ettünk és ittunk vele, miután feltámadt*

a halálból (10,41). Ez pedig nem *a hit belső tapasztalása*. Szájjal, foggal, nyállal, emésztéssel s egyéb külső dolgokkal történik az evés és ivás.

Mivel mindezt, Tónikám, Te legalább olyan jól tudod, mint én, csak arról lehet szó, hogy megkérdezzük: miért kell nekünk az egykori tanúk rovására belső tapasztalásaik *látomásokká, képekké kivetítéseiről* beszélnünk. Ennek az oka is világos: nem hisszük el, hogy együtt ettek és ittak a feltámadottal. Miért nem hisszük el? Mert úgy gondoljuk, hogy aki meghalt, az meghalt, s az Isten ez alól a Názáreti Jézus esetében sem tesz kivételt. De ez a mi szemléletünk (a hitetlenségünk) nem dönti el a kérdést, hogy a tanúk hazudtak-e, vagy azt írták le, amiről beszámoltak, azaz ami történt velük. (Érvei persze bőséggel vannak mind a két álláspontnak, de ezekkel ne fárasszuk talán magunkat...)

Végül felveted a kérdést, hogy mi, mai emberek nem vagyunk-e olyan helyzetben, mint amilyent a tanúkról feltételezel: nem él-e Jézus ma és itt – bennünk is? Ha lét-, magatartás- és sorsazonosságban vagyunk Jézussal, akkor joggal fejleszt ki magában akárki egy ilyen Krisztus-misztikát. De ez a Krisztus-misztika kifejleszthető más alapokon is: feltételezünk egy magunk-központú Jézust, aki csakis és személyesen miértünk van (tőlünk ugyan lehet más emberekért is, de azok számunkra le vannak hányva, azaz nem törődünk velük). Akár az egyik, akár a másik alapon fejlesztjük ki misztikánkat, mindkét esetben feltételezünk valamit. Azt, hogy Jézus maga az Isten. (Azt, hogy sokat gondolok elhunyt házastársamra, szüleimre – ezt nem szoktuk misztikának nevezni.) Ilyen bensőséges és sokak esetében lehetséges Krisztus-kapcsolat ezen feltevés nélkül aligha indokolt. Tehát istenkapcsolatról beszélsz – akár a galileai tanítványok, akár a mai köznapi emberek belső tapasztalásait emlegetve.

Már most az emberiség lehet egy millió éves is, és mindig voltak az emberek között olyanok, akik igényt tartottak misztikus, azaz intenzívebb istenkapcsolatra – egy akármilyennek is elgondolt Istent feltételezve. A Krisztus-misztika viszont nyilvánvalóan csak az utolsó kétezer évben lehetséges. Akik bensőséges, misztikus istenkapcsolatot tudtak tudnak a régmúltban vagy napjainkban kifejleszteni, rendre azzal az Istennel találkoznak lelkük mélyén, aki van. Tehát azzal, aki jó és szeret – azzal találkozunk az utolsó kétezer évben és az előtte levő ezerannyi időben is.

Ha mármost Jézus olyan jellegű inkarnációja Istennek, amilyen nem volt s nem lesz soha többé, ha tehát csak ebben az egyetlen názáreti esetben volt inkarnáció, ha tehát Jézus nemcsak valóságos ember, hanem valóságos Isten is, akkor ez akkora csoda, hogy ehhez képest abszolúte pitiáner kis csoda, ha Jézust feltámasztja Isten úgy, ahogy a tanúk leírták – szegény és szerencsétlen zsidó főpapjaink bosszantására. Szóval hiába hitetlenkedünk a feltámadással kapcsolatban, az ajtón kidobott csodát visszahozzuk a misztika ablakán. Miért? Azért, mert egy ember (Jézus) is bennünk él, nemcsak az Isten. Az Isten per definitionem az, aki bennünk akar élni és bennünk is él, ha hagyjuk neki, hogy bennünk éljen. Ha pedig nincsen Isten, akkor az Istenben békességet találó ember hittapasztalása is csak kivetítés. Csak kivetítés, ha Isten nem létezik. Csak festett egekre találnánk, mert a valóságban nincsen Isten.

Tónikám, mindebből az következik, hogy a hit belső tapasztalása mindig rendelkezésére állt az emberiségnek, Jézus előtt is. Ezért nem kellett eljönnie. Sem azért, hogy a Tizenkettőnek biztosítsa ezt a misztikát, sem azért, hogy nekünk. Ez a misztika az ember belső békéjét szolgálja, és ezért sem kellett Jézusnak eljönnie. Egy új világot akart Jézus, amelynek neve az Isten Országá. Ebben nem gyilkoljuk egymást, nem vagyunk gazdagabbak másoknál, s nem parancsolgatunk egymásnak. Ez az a világ, amelyről a szentté nem avatott Petőfi Sándor írta a *rothadt felvilágosodás* hatására: *Ha majd a bőség kosarából egyaránt mindenki vehet, akkor mondhatjuk, hogy már itt van a Kánaán* – az Isten Országá. Ezért jött el. Honnan jött el? Egyenesen a Szentháromságból? Amit erről idáig mondani tudtunk, elmondtuk ezeröttszáz éve Kalkhedonban, s *Kalkhedon* nem végső állomás – mondta Karl Rahner.

Mivel az emberiségnek (a keresztényeknek sem) esze ágában sincs Isten Országát csinálni, azért szórakozik inkább misztikával – Jézus előtt és Jézus után. Érthető, mert Jézus nem misztikusan egyesült az Istennel, hanem a korbácsolásban, az akasztásban, amelyben kegyes főpapjai részesítették őt. Ez kicsit kényelmetlenebb, mint rigófüttyöt hallgatni.

Hogy oda ne rohanjak! Itt Budapesten úgy élünk, ahogyan százból csak húszan tudnak élni. Ott Neustadt/W-ben úgy éltek, ahogyan százból csak tízen tudnak élni a hat és fél milliárdból. A 80-90 százaléknak pedig így vagy úgy, de kilóg a feneke a nadrágból. De Istennel azért biztosan nem lehet kitolni. Biztos a fejünkre omlik az, amit nem rendeltetésszerűen használunk. Talán a katasztrófa után majd érdeklődni kezdünk az iránt, hogy mi fán terem az Isten Ország. Azon a fán, amelynek ilyen gyümölcsai vannak: ha én valakinek segíthetek – 16 különböző változatban. Amíg csak külön-bejáratú Istenem van a magam vigasztalására, addig csak misztika van. Amikor másokért vagyok gondban, ott kerülök létazonosságba, magatartás- és sorsazonosságba Istennel.

Tónikám, hát ezt szóлом hozzá, amit írtál, csak meg ne verj! Öllelek.

Városmajor, 2003 április 26.

Az ősön Skóciában lesz egy kisközösségi (CCB = Communauté Chrétien de Base) világtalálkozó. Ezt szervezi hazánkban Éva. Kaptam tőle egy kérdőívet. Odaadtam a KV-nak, az meg megbízott, hogy csak válaszoljam meg én. Ez tehát a Bokor válasza lesz? Nem, csak egy tagjáé, ahogyan az látja.

1. A keresztény kisközösségek meghatározása.

– Céljuk: a tanítványnevelés; létszámuk

3-13 fő, mert ez esetben tudja mindenki elmondani véleményét; vezetője: aki össze tudja szedni és meg tudja tartani a testvéreket.

2. Céljaink és elkötelezettségeink.

– Az Isten Országában hiszünk, egy országban, amelyikben nem verekedünk, nem akarunk többet birtokolni mint a testvérünk és nem parancsolgatunk egymásnak. Naponként éljük meg keservesen az erre alkalmatlanságunkat, de azért nem adjuk fel célunkat, és nem számoljuk fel elkötelezettségünket. Ez a helyzetünk állandó jelleggel kívánja tőlünk az egyre új és újabb teológia kidolgozását (Miért nem megy az, amit Jézus akart? Nem hibintotta el maga az Isten a dolgot, amikor szabadságunkra bízta tervei megvalósítását? De hát lelheti-e kedvét másban, ha egyszer Isten nem bábjátékos?), mert kisközösségünkön kívül csak erőalkalmazást, gazdagságot és engedelmeskedtetést tapasztalunk. Van két külső és egy belső folyóiratunk, van hatodik évtizede mennyiségileg biztosan jelentős szamizdat és publikus irodalmunk, több száz kötetre menő. Németül: Und verbrannte doch nicht – Thaur 1996; angolul: Rapture of the Gospel – Bokor 2000.

3. Szervezetünk, struktúránk, kapcsolatunk egymással.

– Nincs közösségeinkben kinevezés. Addig vezet valaki egy közösséget, amíg feléje irányul a közbizalom. Magunkat neveljük, s mindenki teszi azt, amire a Lélek indítja. Nagyon kevés az, amit más kisközösségekkel együtt csinálunk. Nagyon kevés az a kifelé irányuló tevékenységünk, amit a Bokor tagjai együtt csinálnak. Nagy kivétel: van egy középiskolánk Mezőörsön, amelyet a Bokor tagjai tartanak fenn, s van egy fogyatékosokat nevelő intézet Sopronban, amelynek vezetője Bokor-tag, és ő sok Bokor-tagot foglalkoztat. Hiányosságnak éljük meg, hogy ilyen szociális művünk kevés van. Ennek egyik oka a hierarchia bizalmatlansága irányunkban. Az államhatalommal jelenleg nincs semmi bajunk.

4. Milyen kihívásokkal találkozunk?

– Közösségeink általában négyhetenként találkoznak fél napra. Van házi feladat, amelyet elolvasunk a két találkozó között. A találkozó központi programja: a házi feladat megbeszélése. Első nemzedékünk (születtek 1940 előtt) vándorol a temető felé. Második nemzedékünk (születtek 1970 előtt) erős. A harmadik nemzedék, az 1970 után születettek

nemigen értik, miért kellene szüleik nyomdokába lépni. Minek kisközösségezni, amikor háborítatlanul megkaphatja a hivatalos egyház rendezvényein, amit akar, s nem kell börtönbe mennie, ha nem akar katonáskodni. Ha nem szorongatják az egyházat, akkor csak a Mammon hatalmával kell megbirkózni. Ennek módja nem az összejáró kisközösség, hanem a teljes életközösség – a vagyonszövetség is beleértve. Erre eddigelé nem akadt vállalkozó.

Városmajor, 2003. április 27.

Be kell számolnom róla. Vizsgaelnök voltam két vizsgabiztos társaságában a Bokorportán – március utolsó szombatjának délutánján. Majd mindenki a maximális pontszámot kapta tőlünk, a zsűritől. Miből vizsgáztak? Dogmatikából, szentségtanból, etikából. Kik? Érettségi előtt álló fiatalok, akikkel Kovács Laci három évvel ezelőtt kezdett tanfolyamot *Katekumenátus* címmel. Bokorbeli szülők gyermekei számára, akik nem lettek pályáskorukban megöntve, megkeresztelve. Akiket szüleik arra neveltek, hogy majd te, lányom-fiam eldöntöd, mikor akarsz, s akarsz-e egyáltalán lepecsételődni Jézus által, azaz megkeresztelkedni. Az említett délutánon fejeződött be a tanfolyam.

Tizenheten végeztek. Volt közöttük kilenc idősebb, akiket az utóbbi évek során már megkereszteltünk, volt egy-kettő olyan is, aki már gyónt s áldozott is, de nyolc még *tiszta pogány* volt: sem keresztség, sem eucharisztia, sem bérmálás – egyik szentséget sem vették még fel. Ezzel az utóbbi csoporttal nem lett volna semmi baj. Azért nem, mert a jelenleg érvényben levő egyházi jogi rendelkezések alapján, azt a személyt, aki még keresztlehetlen, a keresztelő pap mindjárt meg is bérmálhatja; de aki már meg van keresztelve, azt csak a területileg illetékes egyházmegyei püspök vagy annak meghatalmazottja bérmálhatja meg. Ilyen püspöke pedig nincs a Bokornak. Ezért aztán a területileg illetékes egyházmegyei hatósághoz kellett fordulnunk.

Laci is kiszolgáltathatta volna a csapatnak a szentségeket, munkája-fáradása okán kétségkívül ő lett volna a legméltóbb rá... De nem, a nagyobb ünnepélyesség okából, mint ösroget engem kért meg erre a feladatra. Hogy ebben mennyi része volt annak, hogy birkózzam csak én az egyházi hatóságokkal – valamivel nagyobb gyakorlatom van már benne – azt én jó testvérként nem nyomoztam, csak örültem, hogy részem lehet a 17 jól ismert és harmadik-nemzedéki fiatal testvérem jézusi beavatásában.

Virágvasárnap délelőtt lett volna a beavatás. A Bokorportán, a vizsga színhelyén nem fértünk el, hiszen jöttek keresztszülők, nagyszülők, egyéb vendégek is – az Erdősi Sylvester Jánosról elnevezett gimnázium auláját béreltük ki, mert a beavatandók egy része odajár iskolába. De előbb még meg kellett szereznem az egyházmegyei engedélyt. Nem olyan nagy dolog az. Ha mind a 17 fiatal keresztlehetlen volna, akkor nem is kellene engedély. Megkerestem a megfelelő telefonszámot, az ügyben illetékes vette fel a kagylót. Jól ismertük egymást pár évig tagja is volt az egyik Bokor-közösségnek. Gratuláltam napokban történt kinevezéséhez, megköszöntem gyémántmisém alkalmából írt üdvözlétét, majd elmondtam, miért keresem meg. Utaltam arra, hogy ő is tudja, hogy a Bokorban nem keresztelünk pályásbabákat, s mire készülünk három évi munka után virágvasárnap a Sylvester-gimnáziumban. Az illetékes mondta, hogy már *tudunk róla*, s nagyon kedves hangon mondta, hogy *Gyurka bácsi írd le az egyházmegyei hatóság számára, hogy hol, mikor, kik számára s mit kérsz, s a sürgősség miatt küldd el faxon*. A kedvező fogadtatás reményében öt perc múlva kezében volt a fax. Ez volt benne:

Főtisztelendő ... Úr! Alulírott tisztelettel jelentem, hogy a Bokor közösségében három éves tanfolyamon neveltünk fiatalokat, akikből nyolc megkeresztelt személyt szeretnék megbérmálni a jövő vasárnapon, 2003. április 13-án, 10 órakor a Sylvester gimnázium aulájában. Erre kérek az ... Úrtól felhatalmazást. Az ... Úr szíves válaszát a 355-54-78 faxomra kérem. Jóindulatába ajánlva magam – Bulányi György piarista tanár. Budapesten, 2003. április 10.

Az *Illetékes* telefonon közölte velem, hogy azonnal tárgyalj az ügyről főnökével, az meg a magyar piarista rendtartomány illetékesével. Egy óra sem telt bele, s már kezemben is volt *Illetékes* válasza. Íme:

... Főegyházmegyei Hivatal 1278/03 Bp, 2003. ápr.10. Főtisztelendő Tanár Úr! Az ... úrral történt megbeszélés alapján az április 10-én megkapott levelére a következőket tudom válaszolni. Három nappal az ügy előtt, kellő információ nélkül, faxon – nem megfelelő a kérelem. Iskolai bérmlást nem szervezhet, ez a plébániákra tartozik. A területileg illetékes főpásztor felhatalmazása nélkül a bérmlás kiszolgáltatása a már megkereszteltek számára nem csak tilos, hanem érvénytelen is lenne. A jelöltek jelentkezzenek a területileg illetékes plébánián. Remélem, hogy a későbbiekben a lelkipásztori feladatokat a megfelelő időben és módon fogja intézni. Tisztelettel (az illetékes)

Mit csinál ilyenkor a szegény ember? Tájékoztattja Kovács Lacit, s elküldi a két levelet a Bokor képviselőnek. A 7 tagú képviselő összeül virágvasárnap előtti szombaton, s azonosul egyik tagjának írásban is rögzített véleményével, mely így fogalmazódik: Kedves KV! Rögzíteni szeretném a rendkívüli KV találkozó számára véleményemet, mivel az adott időben csak mobilon leszek elérhető.

1./ A bérmlás kiszolgáltatásának egyházi gyakorlata szerint a területileg illetékes megyéspüspök hatalmaz fel az egyházmegyéjében magas "méltóságot" betöltő személyt az ő helyettesítésére. Papi kérésre nem adott még tudomásom szerint senki erre meghatalmazást, bár adhatna, ha a területén belüli az ügy. A joggyakorlat ezt még nem csinálta. Ezt tudomásul kell vennünk, ha a szentségkiszolgáltatási gyakorlatot a bérmlás szintjén is akarjuk élni. Ennek tudomásul nem vétele szakadás-veszélyű helyzetet teremthet.

2./ Nem látom helyesnek a skizma munkálását, vagyis hogy hivatalos felhatalmazás nélkül bérmljon bármely paptestvérem. Szakramentális ügyekben az átfedésmentes, jézusi tartalmakra figyelő önálló gyakorlat mellett vagyok. Vagyis az egyházi szentségkiszolgáltató gyakorlattal és annak teológiai tartalmaival való szakítás helyett új életmegnyilvánulásokat kell kitalálnunk, melyek értékszemplémetünket fejlődőképesen szolgálnak. Minden kevertséget problémásnak látok.

3./ A KV nem hivatott arra, hogy pótolja a püspöki megbízatást. Véleményt mondunk, és a témát ennek az esetnek és a titkos szenteléseknek kapcsán is vigyük zsinatolásra a Bokorban.

4./ A mostani helyzetben a keresztelesek megünneplését sima ügynek tartom. A bérmlás helyett felnőttébe, közösségvezetői, apostoli küldetésbe beimádkozó ünnepséget javaslok. Kovács Laci ihletett ember, de Gyurka bácsi is összeállíthat egy lélekemelő "bokros" liturgiát. Az ünneplők köre remélhetőleg úgysem a csiribu-csiribára éhes, hanem a jézusi tartalmak ünnepi megjelenítésére. Testvérbaráti öleléssel ...

A KV kibővített ülésére magam is meghívást kaptam. Laci a teendők vagy hét változatát dolgozta ki. Megtárgyaltuk a változatokat: mit vállalunk belőlük, mit nem, s azonosultunk azzal, amit Laci már péntek délután elfogadtatott a 17 érintett személlyel. Mit fogadtatott el? Azt, hogy a kilenc simán bérmlható személy egyelőre lemond a bérmlásról – szolidaritását fejezve ki a nyolc nem bérmlhatóval szemben. S Laci kidolgozott egy *lélekemelő bokros liturgiát*. Miben állt ez? A 17 bérmlásból így módon kiesett személy egyenként a miséző asztal elé járult. Kísérte őket a nem-bérmaszüelő keze. Vártuk őt mi ketten Lacival. Mikor hozzánk értek, a kezes rátette jobb kezét a bérmlásból kimaradó védencének a vállára. Ezután a szemébe néztünk az élénk állt fiatalnak, s azok egymásután a miénkbe, s előbb én, aztán Laci felnöttesen, halálos komolyan kezet fogtunk egymással. Az volt a tekintetükbe, hogy valamit halálos komolyan akarnak venni. S ha megbérmlhattuk volna őket, akkor sem vehették volna komolyabban. A miénkben pedig az, hogy bízunk bennük. Lehoznám e bérmlás-pótló liturgia egész rendjét-anyagát a Koinóniában, ha Laci beküldené.

Így élünk mi Pannóniában. Rehabilitációm hatodik évében. Egyházért hozott s a magyar katolikus nevet világszerte megbecsültté tett áldozataink jutalmaként nem ajánl fel nekünk egyházunk egy kápolnácskát, amelyben legálisan folytathatnánk azt, amit életünket kockáztatva kezdtünk hatvan esztendő előtt a kommunista rezsimben, a föld alatt. Területileg illetékes plébánosomnak, szintén volt-bokortagnak, rehabilitációm után azonnal felajánlottam szolgálati, segítő készségem. Azt válaszolta, hogy megbeszéli a kollégákkal. Hat év alatt nem talált módot arra, hogy tájékoztasson a megbeszélés eredményéről...megspórolt magának egy szót. Így hangzik: nyet.

Megmondta neves rendtársam már rehabilitációm napjaiban: integrálhatatlanok vagyok s vagyunk. Ugyan miért? Tudnék válaszolni. De nem válaszolok. Ugyanazért nem, amiért e napló-jelentésben minden nevet és személymegjelölést elhagytam. Azért hagytam el, hogy én ne adjak okot mondott integrálhatatlanságunkra. A befogadó test képtelen befogadni bennünket. Van valami bennünk, amit képtelen befogadni. Ebben a valamiben benne lehet minden emberi tökéletlenségünk, de aligha ez az ok. Valami más. Inkább nem mondom ki. Mert gőgösnek találtatnánk. Csak azt tudom, hogy mi volt egész életem legfőbb törekvése. Itt keresendő az integrálhatatlanságunk igazi oka. Isten legyen irgalmas szegény magyar katolikus egyházunknak...

Városmajor, 2003. április 28.

25-én este a *Mag-ház*as közösségben üritettünk pezsgőt a közösség számos György névre hallgató tagjának megköszöntésére – jó Bokor-szokás szerint: *Serkenj fel kegyes nép... Annyi áldás szálljon mindnyájunk fejére...* Másnap aztán végső rendbe kellett tenni a kovács-múzeumot avató liturgiát. Nem Kovács Margitról van szó, egyszerűen a kovács mesterség múzeumáról, mert már ilyesmi is van hazánkban. Persze nem akárhol, csak a Balaton-felvidéken, s ott is a Kinizsi vár töviben, Nagyvázsönyban Mi közöm nekem ehhez? Van. Fel is ültem szombat délben a Déliben az Intercityre, amely lerepített Veszprémbe, ahonnan a (veszprémi) *Napló* jeles újságírója repített kocsijával tovább Vázsonyba. Meg is érkezünk időben, a kapuban itókával és sajtoskiflivel kínáltak, s szépasszony csókjával fogadtak. Nem írom le mindazt, ami történt. Beérem a liturgiával, hogy maradjak a mesterségem mellett.

Kedves Megjelentek, tisztelt Hölgyeim és Uraim! A ház asszonya, Rózsika, megkeresett telefonon, s ennek következtében belekerült a naptáramba április 26-ához egy feljegyzés: 16 óra – kovácsmúzeum megáldása Nagyvázsönyban, maximum 10-15 perc. Le is írtam mondókámat, hogy az időhatáron belül maradjak. Mindenekelőtt be kell mutatkozzom: Bulányi György budapesti nyugalmazott piarista tanár vagyok, s nem-nyugalmazott katolikus pap. Kézenfekvő a kérdés: Hogy kerül a csizma az asztalra, azaz honnan tudja Rózsika, hogy a világon vagyok. Hát csak onnan, hogy húsz esztendővel ezelőtt azt a házat-telket vettem meg Budaváriban lelkigyakorlatos ház céljára, amely Rózsika nagymamájáé volt. Hát ez a Rózsika telefont-felemelésének legtávolabbi oka. Aztán találhatók közelebbi okok is még, amelyeket most nem szükséges részleteznem.

Ha már ilyen minőségben is megfordulok házuknál (s nemcsak amiatt, hogy olykor sikerült eltörni a kaszámat, amit itt gyógyítottak), megragadom az alkalmat, hogy ne csak a kovácsmúzeumot áldjam meg, hanem a múzeum tulajdonosait is. Ehhez egy kis zenei aláfestéssel élnék.

*Hogyha igazán szereted a hitvesed, a gyermeked,
Nincs többé saját életed, akit szeretsz, az törvényt szab neked.
Nem cserélheted sorsodat, nincs többé könnyű pillanat,
Szigorú láncok tartanak, akiknek egyszer átadtad magad.
Hát mersz-e végre dönteni? Az élet hív, az isteni.
A szeretet bilincsei, a húsvét hív, a reménnyel teli.*

*Ha elhal, termést hajt a mag, Életté hal a föld alatt.
Az élet útján tartanak, akiknek végképp átadtad magad.
Nem cserélheted sorsodat, nincs többé könnyű pillanat...*
és tovább a refrén. Ezek után imádkozzunk egyet!

Könyörögjünk és kérjük Jézus Krisztust, a mi Urunkat, hogy áldva áldja meg ezt a hajlékot és minden lakóját. Küldje hozzájuk szent angyalát, s az tanítsa őket szent szolgálatodra, hogy fontolgassák a te csodás törvényeidet. Szabadítsa meg őket minden rettegéstől, és őrizze meg őket e hajlékban békességben. Kérünk téged Rózsika egész családjáért – Jézusunk által, aki az Atyával és a Szentlélekkel együtt él és szolgálva szeret minket, mindörökkön örökké. Amen.

Ezután térhetünk át a kovács-múzeum megáldására. Hogy megfelelő teológiai távlatot kapjunk e ritka eseményhez – nem-tudom, áldottak-e meg már Hazánkban vagy azon kívül, valamikor: a messzi múltban vagy jelenben kovács-múzeumot –, hallgassuk meg Izajás próféta több mint két és fél ezer esztendeje írt és figyelmünkre nagyon is méltó szövegét:

*Az utolsó napokban szilárdan fog állni az Úr házának hegye a hegyek tetején.
Kimagaslik a halmok közül, és özönlik hozzá valamennyi nép.
Eljön a sok nép, és ezt mondják: Gyertek, menjünk föl az Úr hegyére,
Jákob Istenének házához, hogy
megtanítson minket útjaira, s hogy az ő ösvényein járjunk.
Mert Sionról jön a tanítás, és az Úr igéje Jeruzsálemből.
S ők kardjaikból kapákat, ekevasakat kovácsolnak,
Lándzsáikból meg szőlőmetsző késeket kovácsolnak...
Mert többé nép a népre kardot nem emel, s hadakozást sem tanul többé.
Jákob háza, gyertek, járjunk már az Úr világosságában. (2,2-5)*

Kedves Megjelentek! Nem tudom, hogy van-e a kovácsoknak védőszentjük – nem olvastam róla. De ha nem volna, akkor ezennel ezt az ószövetségi prófétát, Izajást most a kovácsok pátrónusának tisztjére emelném. Csak nagyvázsonyi magánhasználatra, de ha pápává választanak, mindjárt kiterjesztem az egész világra. Akkor is, ha mi itt, Vázsonyban s túl azon nem Jákob háza vagyunk, hanem Árpád apánk háza. De Árpád házának is élete fordul azon, hogy abbahagyjuk-e a kardot emelést, és a hadakozást tanulást, s kovácsaink hasznos mezőgazdasági szerszámok készítésére, javítására specializálják magukat, mint aminők a kapa, az ekevas, a szőlőmetsző kések voltak a múltban, s én – mint szakmán kívüli – meg nem mondom, hogy mik ezeknek a mai, a korszerű megfelelői. De hát nem is kell megmondanom, mert nem kovácsműhelyt, hanem kovácsmúzeumot avatunk most, szentelünk fel.

Tisztelt Megjelentek! Tudósaink jóvoltából olyan fegyvereink vannak már, amelyek képesek még a patkányok életét is kioltani a Földgolyón. És most jönnének a kovácsok, akik átkalapálják a fegyvereket mezőgazdasági munkaeszközökké!? Azt hiszem, hogy mindannyiunknak ilyen átkalapáló kovácsokká kell a jelenben s a jövőben válnunk, ha jót akarunk magunknak. Legfőbb ideje, hogy füleljünk Isten két és félezer esztendeje szólott prófétájának szavára, s ha volnának még szívünk zugaiban kardjaink, lándzsáink, sürgősen hozzuk el e múzeum mellé, a kovácsműhelybe, hogy ott kapákká, ekevasakká és szőlőmetsző késekké formálódjanak – Isten és ember örömére.

Mert a mesterségek és a szerszámok szolgálhatják az embert, és szolgálhatják az ördögöt. Ha élet születik a szerszámokból, akkor az embert szolgálják. Ha halál születik a mesterségekből, Akkor az ördögöt szolgálják. Mammont, Molochot, pénzt és gyilkosságot nem szolgálhat, aki jót akar az embernek. Ezért vállalta Jézus a földbe eső búzamaz és ön-maga elhalásának szerepkörét. Mert vállalásából élet támadt, húsvétkor feltámadás – az ember földi és örök reménye. Ezekre gondolva áldjuk meg e kovácsmúzeumot, hogy e múzeum szelleméből az ember java és Isten dicsősége támadjon.

Könyörögjünk! Urunk Istenünk! Te vagy minden tudomány és mesterség ősforrása. Te világosítottad meg az emberek elméjét, hogy mindig új és új munkaeszközöket hozzanak létre. Kérünk, áldd meg az itt látható eszközöket. Add, hogy akik ilyenekkel dolgoznak, azaz dolgoztak, a te kegyelmed segítségével úgy munkálkodjanak, hogy testi-lelki egészségüket megőrizték, munkájuk gyümölcsét szándékosan élvezzék, és elnyerjék az örök életet is.

Végül áldd meg azokat, akik e kis múzeumot létrehozták, s azokat is, akik látogatni fogják, közöttük minket is, akik e megáldáson, felszentelésen részt vehettünk Krisztus, a mi Urunk által. Amen.

Fejezzük be liturgiánkat, kovácsmúzeumot szentelő szertartásunkat egy újabb zenei betéttel:

Leüthetsz, én nem ütök vissza. / Az én kezem gyöngye a rosszra.

A hulló test helyén leüthetetlen / Erősen áll az igazi testem.

A zene alatt egy szép festett üveg pohárból egy örökzöld gallyal meghintettem szenteltvízzel kovácsmúzeumot, s befejeztem egy végső áldással: *Áldjon meg bennünket, mindannyiunkat a mindentadó Isten, az Atya, a Fiú és a Szentlélek!*

Utána bemutató volt, s vasrúdból dárdát kalapáltak, mondván, hogy ez egyszerűbb, mint az ekevas vagy kapa. Követte a kertben a bagulyás fehérborral, cimbalommal.... de estére haza kellett érnem, mert vasárnap délelőtt Bokorportán – bokorprofil, délután Adyligeten a szokásos, estére meg a Thália színpadra mehettem Júliát nézni-hallgatni – névnapi ajándékul a széphalmiaktól... *S akinek ennyi jó kevés, azt érje gáncs és megvetés.*

Városmajor, 2003. április 30.

NEM KÖTELEZŐ KATOLIKUSNAK LENNI ...

1. Ma már nem kötelező

Nem kötelező katolikusnak lenni, de aki katolikusnak vallja magát, annak hinnie és vallania kell, amit vallása tanít – a napokban fogalmazta meg ezt a mondatot számomra a katolikus egyház egy elkötelezett és nem jelentéktelen tisztet betöltő papi személye. Valamikor még tanítványom is volt Jézusban. Érthető a tétele, bár az is nyilvánvaló, hogy – a *katolikus* a maga vallásával behelyettesítve – bizony elmondhatja a fenti mondatot bármely más (keresztény vagy nem keresztény) vallás képviselője is. Nem tudom – s ki tudja? –, mennyi vallás van a világon: keresztény meg nem keresztény. Így azt sem tudom, hány írásba foglalt, vagy – az írásbeliség fokára még el nem jutott népeknél – hány csak szájhagyományban élő hitvallást hirdetnek Bolygónkon. Mindenesetre hitvallások sokasága kívánja a bevezető mondatban említett felzárkózást a potenciálisan mintegy hatmilliárdnyi hívőtől. Ha volna e hitvallásokból mondjuk ötezer, akkor adva van édes mindannyiunk számára ötezer ilyen kell! A hitvallások ötezer egymástól különböző állítássorára vonatkozik ez a kell – lényegében ugyanazon tárgyban. Istenről, valamint Isten és ember kapcsolatáról készült többé-kevésbé különböző válaszok valamelyikéhez *kell* ragaszkodnunk, ha tagja akarunk lenni valamelyik vallási közösségnek. Bizony kell, hacsak nem akarunk vallási érdeklődésünk dacára vallási közösségen kívül, azaz a vallás szempontjából társtalanul maradni.

Ha tagja vagyok valamilyen művészeti vagy tudományos vagy gazdasági stb. társaságnak, ott alighanem kíváncsiak arra, hogy tárgyukban mi újat tudok mondani tagtársaimnak. Nem így a vallási társaságok esetében! Közel hatvan évesen lekipásztori tapasztalataim alapján (államilag illegálisan) papírra vettem, hogyan képzelem el Jézus ügyének hatékony szolgálatát. Válaszként erre vallásom legfelsőbb illetékes büntető hatósága összeállított számomra a fenti „kell” jegyében egy 12 pontból álló szöveggyűjteményt. Nem is tévedhetetlennek minősített hittételeket tartalmazott antológiája, hanem ennél kisebb rangú (csak tévedhetőségi fokú) szövegeket. Az alábbi záradékkal kellett aláírnom: „Mindezeket hűségesen megígérem és őszintén megtartom és sértetlenül megőrzöm, ezektől soha el nem hajlok sem a tanításban, sem akárminő módon, szóban és írásban”. Az aláírandó szövegeket

vagy húsz évvel korábban fogalmazta meg a II. Vatikáni Zsinat. Hogy hazugság nélkül írhassem alá, kértem a szöveg-összeállító hatóságot, csatolják már hozzá a gyűjteményhez ezt a további és ugyancsak zsinati szöveget: *Az isteni törvény rendelkezéseit az ember a maga lelkiismeretében fogja fel, melyet tartozik hűségesen követni...* Baj lett a kérésből: így nem kérnek szolgálataimból; megtiltják, hogy vallásom tagjaihoz nyilvánosan szólhassak. Vállaltam a bajt, és ragaszkodtam továbbra is pótszövegemhez. Miért ragaszkodtam? Azért, mert csak meggyőződéseim, lelkiismeretem diktálta szövegeket akarok mondani embertársaimnak, a vallásomhoz tartozóknak is. Hazudni éppen tudhatnék, de hát nem akarok. Szentebb nekem a téma annál, hogy ilyesmire vetemedjem.

Néhány éve történt, amit most elmondok, egyik négynapos lelkigyakorlatunkon, melyet Balaton-felvidéki kicsiny házamban tartottam a Bokor tagjainak. Voltunk vagy húszan, éjszaka a tetőtérben bújtunk hálózsákjainkba, nappal miénk volt az előadó „terem”, a kerti „ebédlő”, meg erdő, mező, ameddig a szem ellát. Este kezdtünk bemutatkozással a megbeszélendő kérdések összeírásával. Másnap délelőtt – szentmise, elmélkedés, reggelizés után – beszéltem egy órát az Istenről: milyennek gondolom én őt. Előadás után elküldtem a hallgatóságot két órára magányos erdei bókászásra: Gondolkodjatok a hallottakon, s visszajöve mondjátok majd el, ti pedig milyennek gondoljátok őt! A résztvevők között volt egy első lelkigyakorlatozó is. A többiek már tíz-húsz éve a Bokorban éltek, s ki tudja, már hányadik (évenként szokásos) lelkigyakorlatuknál tartottak, s nem csodálkoztak felhíváson. Amikor két óra múltán visszajöttek, vallomásaiknak keretet adandó – gyertyát gyújtottunk („Ti vagytok a világ világossága!”). Körben adtuk tovább a szót egymásnak, és sor került az „első lelkigyakorlatozóra” is. Ezt mondta: *Istenkereső útjaimon elkerültem már vagy tíz különböző társasághoz. Mindenütt megmondták, hogy mit kell gondolnom. Ti vagytok az első csoport, amely arra is kíváncsi, hogy én mit gondolok.* „Csak én tudok versemnek hőse lenni...”? – kérdezem Babitscsal. – Igen! – Micsoda önközpontúság! – mondhatná valaki. Lehet, hogy az! De ilyenek vagyunk teremtvé.

Nem kötelező katolikusnak lennem? Jó. Lehetek – mondod – buddhista is, vagy mohamedán. Nekem nem jó. Nem, mert katolikus a kultúráim. Ez a vallási anyanyelvem. Ennek szimbólumait, képeit, muzsikáját, szövegeit, kifejezésvilágát szoktam meg gyerekkorom óta. Itt vagyok otthon. Otthonomban miért nem gondolhatom, amit gondolok? Elűztök? Hova menjek? Másutt is azt mondják majd, amit itt: „Nem kötelező a hitünkön lenned, de ha itt akarsz maradni, akkor azt kell gondolnod, amit itt kell gondolni. Írd tehát alá: Mindezeket hűségesen megígérem...” s a többi. De hát nem tudom megígérni. Képtelen vagyok rá. Nem tudok mást gondolni, mint amit gondolok. „Ne gondolj a fehér elefántra!” Megpróbálsz... és csak nem sikerül. Hesseged el magadtól a hitellenes gondolatokat! Ez sem sikerül. Minél jobban akarnám, annál kevésbé. De nem is akarom elhessegetni. Nem, mert ezek az én gondolataim. S a gondolataim nélkül nem akarok élni, nem is tudok. Azok nélkül már nem is lennék az, aki vagyok. Tegnap még azt gondoltam, amit gondoltam. Történt azonban közben velem valami, s ma már mást gondolok. Értsetek meg, nem akarok sem hallgatni, sem hazudni! Beszélni akarok arról, amit gondolok! Beszélni olyanokkal, akiket érdekel a témám; az, ami számomra a legfontosabb. Az, hogy milyen is az Isten! Olyanokkal akarok beszélni, akiket érdekel, hogy én mit gondolok, s akikre kíváncsi vagyok, hogy ők mit gondolnak. Nem broszúrát felmondani tudásukra vagyok kíváncsi!!! Nincs számomra hely nálatok? Ha nálatok akarok maradni, kötelező azt gondolnom, amit megszabtok, hogy gondolhatok? Miért kell életem végéig felmondanom a leckét, ha megtanultam azt már fiatalságomban, de – Istentől gondolkodó lénynek teremtetve – túljutottam azon. Nem azért, mert elfelejtettem a leckét. Továbbgondoltam.

Mindazonáltal áll és él az elvárás: Ha katolikus akarsz lenni... Nesze neked emberiség! Nesze neked ember, akit Isten a maga képére és hasonlatosságára teremtet! Nesze neked, Isten, aki minden bizonnyal maga vagy az értelem! Aki az is vagy! Ez az ötezer kötelező kell

– maga az abszolút értelmetlenség! Több is, rosszabb is, mert kitaszítja a körből éppen azokat, akiket leginkább érdekel Isten s az ő Országá.

Életemből tizenöt küzdelmes évet vett igénybe, hogy igazoljam magam vallásom büntető hatásai előtt. Igazoljam, hogy igazodom én ehhez a *kell*-hez is, miközben vallottam és meg nem tagadtam, hogy a lelkiismeretemhez még inkább igazodom. Még inkább, mert csak addig vagyok méltó az ember névre, és csak addig lehetek Isten gyermeke, amíg igazodom hozzá. Miért küszködtem 15 évet? Azért, mert meg vagyok győződve arról, hogy az ötezer különböző válasz mind téves, s egyes-egyedül a miénk az igaz? Nem ezért tettem. Ha ezért tettem volna, részese lennék annak, amit az előbb abszolút értelmetlenségnek (Ha másutt nevelődöm, akkor más az igazság!?) állítottam. Hát akkor miért tettem? Csak azért, mert valahol otthon akarok lenni. Nem tudok otthon nélkül élni. Én sem, más sem.

2. Tegnapi még kötelező volt!

„Nem kötelező...” S még jó, hogy már nem kötelező! S még jó, hogy ma már ez mondatik. Még jó, hogy erre ma már még mondhatok is valamit. Visszabeszélhetek! Az örök városban, a Santo Uffizio ódon római palotájában ülök 1991 januárjában. Az asztal túloldalán a Szent Inkvizíció prefektusa, Ratzinger bíboros. Indoktrinál. Két ujjával megfogva reverendáját mondja: A rajtunk levő ruha mutatja, hogy azt kell tanítanunk, ami az egyház tanítása. Összeszedem minden bátorságom és válaszolok:

Nem emberi személyeket, magnokészülékeket kell a szószékre küldenie! Csak azért mondhattam, mert már 1991-et írtunk. Elődjé, Torquemada, válaszmért spanyolcsizmát húzott volna rám, s kikínózta volna belőlem, hogy visszavonjam, amit mondtam. Jó esetben. De az is lehet, hogy azonnal máglyára küldte volna a megátalkodott eretneket.

Még jó, hogy nem kötelező katolikusnak lennem! Még jó, hogy idáig eljutottunk. Csak néhány évtizede, hogy a zsinatnak a lelkiismeretről szóló passzusa (a zsinat előtt) még átkos liberalizmusnak számított. „A tévedésnek nincs joga arra, hogy hirdetődjék!” – vallottuk korábban inkább ostoba, mint szent elfogultsággal. A zsinatig a felvilágosodás egész irodalma ott volt a Tiltott Könyvek Jegyzékén (Index). Tilos volt nagyjából minden, amit érdemes elolvasni – írja valahol Szerb Antal. Még jó, hogy kemény kétszáz év késéssel, de csak tudomásul vettük az istentelen és egyházellenes felvilágosodástól megokosodva az emberi személyiség jogait. Még jó, hiszen ma is vannak még sok száz millió hívőt számláló vallások, melyek nem jutottak el idáig. Ahol még mindig kötelező ilyen vagy olyan hitet vallani, ha biztonságban akarják tudni életük.

Mi előbbre léptünk. De veszedelmes és nagyon is illetlen volna felednünk, hogy jó másfélezer esztendőn keresztül bizony kötelező volt katolikusnak lenni. Három századig sem tartott kezdeti szabadságunk, amikor más volt még kötelező: tömjénzemet ejteni a császár istenségének oltáira. De a milánói türelmi rendeletet követően hamarosan új türelmetlenség kezdődik, a keresztény türelmetlenség: katolikusnak lenni lesz kötelező. Nem lehetett következmények nélkül Bizáncban arianusnak lenni, ha a császár katolikus volt. Afrikában sem lehetett a légiók kardjába futás nélkül donatistának lenni, ha Karthágóban a püspök, Ágoston, katolikus és a császár barátja volt. A szász törzseknek sem lehetett szabadon ősgermán vallásuk isteneinek áldozni, ha egyszer Nagy Károly katolikus volt, és a pápa császárrá koronázta őt..., mert haddal – keresztel és karddal – ment rájuk. Az ezredfordulón a magyaroknak is fel kellett hagyniuk fehér-ló-áldozataikkal, meg a poharat Ukkon nevére kilötyöntésekkel, ha egyszer Gézafia Vajknak fejére tette Asztrik érsek a pápától küldött koronát. Keresztvíz alá kellett hajtani fejüket, ha életben akartak maradni; tanulhattak Koppány, Ajtony, Gyula, Vazul, Tonuzoba szomorú sorsából. Az albiak sem katharkodhattak, mert szentek és misztikusok is, nemcsak a pápa, bízatták Montforti Simont, hogy hánysa kardélre e megveszekedett eretnekeket. A bogumilek sem bogumilkodhattak magyar felségterületen, Boszniában, mert Nagy Lajos királyunk hű fia volt egyházának és a pápának, s Istenért, egyházért, hazáért és mindazért, ami szent, kardélre hányta őket. Sajnos(?), nem

sikerült mindet... s maradékukból lesznek a bosnyák muzulmánok, mert életben akartak maradni szegények. Nagy Lajos pedig örök üdvösségüket biztosítani akarván gyilkolta őket, hiszen Isten tudvalevően(?) csak azokat üdvözíti, akik felmondják a broszúrát. Melyiket az ötezerből?

Husz Jánosnak, Jeanne d'Arc-nak, Giordano Brunonak, Jakob Hutternek még el kellett égniök keserves kínhálállal a máglyán Konstanzban, Rouenban, Rómában, Innsbruckban a székesegyház tövében, mert bizony kötelező volt katolikusnak lenniök. Luther már megmenekült. De neki se termett volna babér és életben maradás, ha nem helyezi magát a szász választó fejedelem fegyveres oltalma alá. Nálunk sem termett volna számára babér, mert alighogy kitűzte tételeit a wittenbergai dóm kapujára, II. Lajos királyunk hozta is már a törvényt Luther követői ellen: lutherani comburentur! Mert bizony kötelező katolikusnak lenni, ha nem akarunk Dózsa György mintájára, roston sült eretnekek lenni. De Luther Márton tudta már, hogyan kell elkerülni a bajt. Meg kell győzni egy karhatalommal rendelkező fejedelmet arról, hogy most már nem azt kell gondolni, amit idáig gondolt, hanem amit az új hit tanít, a Lutheré. Ágyban, párnák közt halhatott meg ugyan, és nem a máglyán hitújítónk, de harminc éves háború, kiégett és megtizedelt Németország példázta, hogy bizony továbbra is kötelező maradt katolikusnak lenni, ahol Wallenstein fegyveresei masíroztak, másfelől kötelező lutheránusnak lenni ott, ahol Gusztáv Adolf az úr.

Miért válthatott az én valaha volt kedves tanítványom a ma divatos új katolikus szövegre? Másfélezer éven keresztül tudtuk – tévedhetetlen bizonyossággal! – hogy a tévedőnek nincs joga arra, hogy életben maradjon. Tudtuk, hogyha szabad megölni (Jézus engedélyezte nekünk?) a gyilkost, mennyivel inkább szent kötelességünk halálba küldeni az eretneket. Az bizony, mert a gyilkos csak mulandó földi életünkől foszt meg minket, de az eretnek a maga dögletes és téves nézeteivel öröküdvösségünket fenyegeti. Fenyegeti bizony, hiszen Isten pokolra vágja azt, aki az ötezerből nem az egyetlen igaz – és tévedhetetlenül igaz – eligazítást mondja fel neki az örök ítéleten arról, hogy kicsoda is az Isten, és miféle kapcsolatot tart fenn az emberrel. (A meggyalázott értelem nevében kellene sirató éneket énekelni!)

Az istentelen illuminátusok hatására voltunk kénytelenek váltani, s e tévedhetetlenül biztos szövegünket lecserélni. Voltaire és Rousseau hatására, akik az emberi személy méltóságáról, annak jogairól, a véleménynyilvánítás szabadságáról, meg a többről kezdtek értekezni két-három századdal ezelőtt. Keményen védekeztünk ellenük. A század első felében még én is úgy tudtam, hogy nem mehetek be még egy református templomba sem, mert azzal elkövetem a *communicatio in sacris* (szent dolgokban közösködni) súlyos bűnét. Egyértelmű szövegen nevelődtem. Abszolút világos lett számomra, mire befejeztem teológiai tanulmányaimat, hogy az ötezer broszúrból kizárólag a miénk az igaz. Gyenge elméjünek gondoltam, aki ezt nem látja be. S ha nem volna az, és mégsem cseréli le vallását a miénkre, bár tudja, hogy nekünk van igazunk, akkor csak tisztességtelen ember lehet.

A gondolkodó katolikus teológusok e két század alatt sűrű sorokban lettek kiközösítettek (Loisy abbé a múlt századfordulón), vesztették el katedrájukat XII. Piusz idején (Congar), míg XXIII. János végre kinyitotta az ablakot, s a zsinat új lapot kezdhetett. Rehabilitálta az illuminátusokat? Csak úgy csendben. Megszüntette az Indexet – szabad immár tudomásul vennünk a miénkétől különböző gondolatokat. El is ítélte, hogy másfél ezer esztendőn keresztül tömeg-gyilkoltuk azokat, akik a lelkiismeretükre figyeltek broszúrafelmondás helyett? Óh, nem! Csak fogalmaztunk egy szép dekrétumot a lelkiismeretről. Gyakorlatban hátat fordítottunk tehát a múltunknak? Óh, nem! A zsinat befejezése után alig másfél évtizeddel, uralkodásának már második évében II. János Pál megtisztítja teológiai katedráinkat azoktól (Küng), akik nem azt mondják, amit kell. Ratzinger bíboros nekem is megmagyarázta, hogy a lelkiismeret szabadsága nem azt jelenti, hogy katolikus teológusként mondhatnék mást, mint amit mondanom kell; s hogy mit kell, azt az ő hivatalától tudom meg.

Nehéz lenyelnie egyházunknak a II. Vatikáni Zsinat békáját. Fel kellene adnia azt a dédelgetett elképzelését, hogy van ugyan ötezer magát tévedhetetlennek gondoló brosúra, de azokból csak egy az igaz, a miénk. Sorsom összehozott jó fél tucat bíborossal. Négyszemközti beszélgetésre is. Egy ilyen alkalommal próbálom egyiküket megértésre hangolni irányunkban, s hivatkozom azokra az áldozatokra, amelyek a Bokor tagjai hoztak Jézus evangéliumának képviselésért. Hallgatja, majd megszólal: *De kedves Atya, cselekedeteik a baptistáknak is vannak!* Mit jelent ez a mondata? Azt, hogy nem tagadja, hogy jó szándékú társaság a Bokor. De az üdvösség nem ezen fordul, hanem azon, hogy valljuk-e az egyetlen és tévedhetetlenül igaz brosrát. Kénytelen tehát eljárni velünk szemben, mert tiszte arra kötelezi, hogy legalább a katolikus egyházon belül megvédje tisztán az igaz hitet, mert hát az üdvösség mégis csak azon fordul, hogy mi a hitünk vallott tartalma. S ez esetben még valami viszonylag tisztát – akármilyen ostobát is! – feltételezek róla. Ha ezt nem feltételezem, akkor ezt kellene gondolnom róla: *Én abból élek, hogy az ötezerből ezt a szöveget védelmezem. Ezért fizetek. Ezt kívánják tőlem a felettes egyházi és állami hatóságok: a létünket biztosító megegyezések és a Vatikán keleti politikája.*

Congar beszélt, írt egyszer arról, hogy évtizedek, évszázadok kellenek ahhoz, hogy egy zsinati tanítást az egyház képes legyen ténylegesen recipiálni. Magyarul: aszerint gondolkodni és aszerint cselekedni, amire egy zsinat eljutott. Tizenöt évet kellett harcolnom azért, hogy a 13. pontot a lelkiismeretről beírhassem a 12 közé. Nincs már további 15 esztendőm ahhoz, hogy kiküzdjem, hogy ezt a 13. pontot prédikálhassam is a szószékeken. Beírhattam a 12 pont közé, de ez nem azt jelenti, hogy hirdethetem is templomainkban. Nem kötelező katolikusnak lenni, de ha valaki ilyenként szólni akar köreinkben, csak azt mondhatja, amit mondania kell.

3. Előfeltevés fogságában: csak mi kaptunk kinyilatkoztatást

A vallásokat is emberek menedzselik. Emberek, nem is rosszabbak, mint a többiek. Nem is feltétlenül butábbak. Miért erőszakoskodnak, amikor módjuk van rá? Minek képmutatás-kodnak türelmet, amikor nincs módjuk erőszakoskodni? Julianizmusról beszélt az elmúlt évtizedekben egy jeles lengyel gondolkodó: az egyház ma a kommunistákkal szemben a szabadságot követeli és képviseli, de tiszteletben fogja-e tartani mások szabadságát, ha elmúlnak feje fölül a nehéz idők – kérdezte. (Juliánusz, az aposztata, visszapogányosodott császár idejében szabadságot követelt magának az egyház, s annak halála után újra vallási türelmetlenséget mutattunk.) Miért fojtogatják a vallások hivatalos képviselői a jó-szándékú embereket? Kénytelenek vele, mert foglyaik előfeltevéseiknek. Annak, hogy nem tehetnek másként, mert kinyilatkoztatást kaptak, s a hűség e kinyilatkoztatáshoz kötelezi őket a ragaszkodásra. Istentől forró dróton kapott hittartalmakhoz ragaszkodnak. Nem engedhetnek belőle. Ha engednének, létük alapját húznák ki önmaguk alól. Megszűnnék azonosságuk: őrizői a közvetlenül Istentől kapott hitletéteménynek.

Toynbee az emberiség alapvető bűnének mondta az önközpontúságot. A vallásokét. Mindegyikük vallja, hogy kinyilatkoztatást kapott, s egyedül ő kapta azt. A többi vallásnak is lehetnek szent könyvei, azokban sok jó és okos gondolat lehet, de azok nem kinyilatkoztatás eredményei. Azok csak – talán nagyon jó-szándékú, esetleg bölcs és szent – emberek művei. Kinyilatkoztatásnak ezzel szemben egyedül mi vagyunk a birtokában. Ki? Az ötezer vallás közül akármelyik. Egy a sok közül, s a többi nem. Toynbeet lehet nem olvasni. De amit Toynbee mond, benne van a levegőben. Előbb-utóbb köznyilvánvalósággá válik, s akkor már lehetetlen lesz szóba nem állni vele. Lehet késleltetnünk a folyamatot, ahogyan az emberi személy jogaival tettük. Kétszáz év késéssel is lehet, meg idejében is lehet valamit tenni. Kevesebb a kár, ha idejében szembesülünk embertársaink gondolataival. A késés rendre botrányos, és presztízavesztéssel jár. Tömegesen termeli a vallástalan embereket. Lehetne másképpen is, mint eddig. Brosúra-ismételgetés, presztízis-ápolgatás nélkül. Lehetőség volna arra is, hogy használjuk eszünket, amit Istentől kaptunk.

Kinyilatkoztatás. Mit is jelentsen a vallások körében e szó? Csak annyit, hogy Isten megszólítja az embert. Egyszer, egy darabig és aztán soha máskor, soha többet! - Minden tévedhetetlenségi igény nélkül kezdek gondolkodni a témán. Lehetséges, hogy Isten évmilliókon vagy évezredekken keresztül nem szól az emberhez? Csak néhány ezer évvel ezelőtt szánta rá magát? Odáig mit csinált? Odáig nem voltunk fontosak neki? Most mit csinál? Most, mondjuk egyfolytában kétezer év óta? Már megint visszavonult, és nem szól, és magunkra hagy? Miféle valaki ez az Isten? Valamirevaló ember folyamatosan törődik azzal, akit szeret. Ha Isten szeret minket, hogyan érheti be azzal, hogy egyszer szól, aztán sem előtte, sem utána? Nem oda Buda! Ilyen Isten nincs! Isten – csak olyan van, aki folyamatosan szeret, folyamatosan gondot visel, folyamatosan szól. Nem lehet rosszabb, mint bármelyik szülő, aki folyamatosan törődik gyermekével.

Könnyen felelnek a vallások ezekre a kérdésekre. Ezt mondják: a teremtés nemcsak teremtés. Isten nemcsak teremti, hanem folyamatosan fenn is tartja a világot, és gondot is visel rá. Nincs baj a szeretetével. Nincs, mert Isten gondoskodásának két zsebe van. Az egyikben van a rendes gondoskodása. Ez nyitott, ebből folyamatosan folyik szeretete irántunk. De mivel Isten látja, hogy ez a folyamatos gondoskodása nem elegendő, ezért kinyitja a másik zsebét, amelyben a rendkívüli gondoskodás lapul. Rendkívüli eligazítást ad belőle, hogy kisegítse a kátyúból az emberiség szekerét. Ez a fajta rendkívüli gondolkodás történik csak egyetlen ízben. A keresztény tanítás szerint nagyjából az Ábrahám-tól Jézusig tartó folyamatban. Ez egyszer s aztán soha többet. Csak világvéggkor, a történelem befejezésekor folytatódik, de ott be is fejeződik, amikor a végtörténelem igazolja, hogy úgy vannak a dolgok, ahogy az *egyetlen-egyszer-volt kinyilatkoztatásban* Isten közölte velünk.

A válasz talán-talán megmenti Isten becsületét. Azért csak talán, mert ma, a tőkésárságok világuralma idején alighanem megint csak jó volna, ha megpróbálná kiragadni a szekeret a kátyúból. Viszont semmiképpen sem segít a válasz az önközpontúságon. Mivel igazolom, hogy én kaptam kinyilatkoztatást, te pedig nem kaptál? – Sehogy! Hiszek benne. Mivel igazolod, hogy te kaptál kinyilatkoztatást, én pedig nem? – Sehogy! Hiszel benne. Nem lehetne tartalmi jegyek alapján megkülönböztetni a rendkívüli zseb tartalmát a rendes zsebtől? Mást se csinálnak a vallások alapvető hittanjai (fundamentális teológia), mint hogy erre igyekeznek. Mire jutnak? Megállapítják, hogy a kinyilatkoztatás címén birtokunkban levő szövegek sugalmazott szövegek. Olyan szövegek, amelyeknek két szerzőjük van. Az egyik a szent emberi szerző, aki leírta a szöveget, a másik pedig az Isten, aki írás közben sugalmazta az emberi szerzőt. Ez a sugalmazás szavatolja a szöveg isteni eredetét. Olyan rangot kölcsönöz neki, amilyennel más, még oly igaz szöveg sem rendelkezhetik. Valóban szentírás, és egyedül az.

S ez megoldás? Semmiképpen sem. Mindegyik vallás állítja ugyanezt a maga szent szövegéről. Minek az alapján állítja? A hite alapján! A buddhista kezébe veszi a keresztény szentírást, meg-megdicséri annak egyik vagy másik megállapítását, mert azok egyeznek *a maga szent szövegével, a kinyilatkoztatással*. A keresztény kezébe veszi Buddha Bennáreszi beszédét, meg-megdicséri annak egyik-másik megállapítását, mert az megegyezik *a maga szent szövegével, a kinyilatkoztatással*.

Lehet, hogy történt kinyilatkoztatás, s így birtokunkban is van valami kinyilatkoztatott szöveg, de nem érte el a célját. Nem jutottunk többre vele, mint Isten másik zsebével, rendes és folyamatos gondoskodásával. Ellenkezőleg: ha lehet, még türelmetlenebbek lettünk egymással szemben; új indítékot kaptunk türelmetlenségünkhöz általa. Ez a malom nem megy. Ha az én, a te, az ő hitéből akarunk kiindulni, nincs mód rendet teremteni. Csak türelmetlenkedni van lehetőségünk. Így: Kötelező katolikusnak lenned, különben megöllek! Nem kötelező katolikusnak lenni, de az igazságnak nyilvánvalóan én vagyok a birtokában, s nem te. Ötezer különböző vallási csoport füstöli a többi orra alá ezeket a tételeket. S ha ma inkább csak a második, a szelídebb változatot mondjuk is, a jelenkori történelem mutatja,

hogy ezek a tévedhetetlen igazságbirtoklások csak acélozzák kardjaink élet, meg rakétáinkat is sikeresebb becsapódásokra ösztönzik. Boszniában éveken keresztül folyt a gátlás nélküli egymást gyilkolás. Három csoport gyilkolja egymást. Mindegyiknek egy és ugyanaz az édes anyanyelve. A három csoport három tévedhetetlen valláshoz tartozik. Az ortodox szerbek úgy tudják magukról, hogy ők Isten választott népe, s ezért *Ubi serbus, ibi Serbia...* (Ahol egy szerb él, ott van Szerbia!) A muzulmán bosnyákok tudják, hogy Allahnak egy prófétája van csak, Mohamed. A katolikus horvátok is tudják, hogy nyilvánvalóan ők tartoznak az egyedül üdvözítő egyházhoz. A II. Vatikáni Zsinat óta azt is tudhatják, hogy peremjelenségekként a többi vallások is az egyházhoz tartoznak: az ortodoxok anonim katolikusok, a mohamedánok anonim keresztények. (Miért nem fordítva: a katolikusok anonim buddhisták, anonim mohamedánok, stb. ?) Mindez nem zavarta őket a gyilkolásban. Acélozta őket.

Ideje volna rendbe tenni a dolgokat. Kikapcsolni a tömeggyilkosságokat az emberiség életéből. Megszüntetni a vallások tömeggyilkosságokat ösztönző erejét. Eltávolítani azokat a fogalmakat, amelyek csak arra jók, hogy igazolják: magasabb rendű vagyok nálad. Mit tehetünk? A kályhától kell kiindulnunk! Mit jelent ez? Tegyük félre, hogy mit hiszek, mit hiszel! S induljunk ki a tapasztalásból! Abból, hogy van a vallásos ember. Tartozzék bár akármelyik vallási közösséghez, úgy gondolja, hogy van Isten. Azt is gondolja, hogy ez az Isten tanítja őt, törődik vele. Ez két tételt eredményez. Az egyik: Isten a maga természeténél fogva kinyilatkoztatást – az embernek eligazítást – adó lény. A másik: az ember a maga természeténél fogva kinyilatkoztatást – Istentől jövő eligazítást – felvevő lény. S ez tapasztalás eredménye? A vallásos emberek esetében igen. Az ateisták mondhatják ugyan, hogy mit sem tudnak Istentről, s arról sem, hogy kinyilatkoztatást adás és azt kapás viszonyában volnának vele. Vannak színvakok, de emiatt még nem kell tagadni a színeket. A süketek miatt sem a hangokat. Az ateisták bejelenthetik érdektelenségüket gondunk iránt, ha úgy akarják. Lehet, hogy egyszer felénk fordulnak. Ha majd valami érdemeset látnak tőlünk. Amire érdemes odafigyelniük.

A vallásos ember gondolkodik Istentről, kutatja Isten akaratát, felelősnek érzi magát Isten előtt tetteiért. Kapcsolatban, párbeszédben van vele. Lelkiismeretén keresztül hallja, hogy szól hozzá. Az emberiség minden kinyilatkoztatás-élményének ez az alapja. Megszüntetjük ezzel a „két zseb” teóriát. A gondviselés maga a kinyilatkoztatás. A kinyilatkoztatás maga a gondviselés. Kihúzzuk ezzel a talajt az önközpontúság alól. A vallást honi, közös emberi talajra hozzuk. *Eleve nem lehetek külön információk birtokában, mint te!!! Eleve nem lehetsz külön információk birtokában, mint én!* Megteremtjük vele a tisztességes versenyszituáció alapját. Az Olimpián nincs olyan adu, hogy fekete a bőrszínem, 180 cm feletti a testmagasságom, kék a szemem, szemölcs van a bal lapockámon. Csak a teljesítményem számít. Nobel-díjat sem osztanak a fenti tulajdonságok alapján. Teljesítenem kell, ha elismeréshez akarok jutni. A vallások mind magukat rakják dobogóra. Mind aranyérmes, és mindegyik maga osztja magának az érmet.

A vallásközi párbeszéd korát éljük. Nincs párbeszéd, amíg nem egyenlő esélyekkel akarunk ringbe szállni. A tévedhetetlen párbeszéde – siketnémák párbeszéde. El sem kell kezdeni. (Egyszer elkövettem ezt a hibát: Lékai bíboros, a budapesti inkvizíciós bíróság elnöke, a második tárgyalás során kijelenti, hogy – bár dialógusra hívtak – itt dialógusról nem lehet szó, mert ő s a többi bírák hivatalból képviselik az igazságot. Azonnal fel kellett volna állnom. Miért is nem tettem? Semmi sem lett volna rosszabb tőle...) Van értelme az ilyesminek: „Szívesen beszélgetek más vallások képviselőivel, de azt azért nem adhatom fel, hogy...” Ezután következnek az önközpontú szöveg. Az, amiből nem engedhetnek a vallások. Engedhetnének, csak el kellene veszteniük „hamis azonosságukat”. Mi ez a hamis azonosság? A kiváltság! Az a kiváltság, amelyben maga Isten részesítette volna őket, ha volna ilyen Isten. De nincs! Isten nem a kiváltság Istene. Nem lehet rosszabb, mint mi. Szüleimnek nem volt kiváltságos gyermeke. Amikor anyánkat cukkoltuk, hogy vallja be: hetünk közül

ugye, hogy a Livi, a Gyurika a legkedvesebb neki, kedvesen, nyugodtan tiltakozott. Esetleges rokonszenvein felülemelkedve mondta: nekem mindegyik egyforma. Erkölc kérdés volt ez számára. Erkölcstelenségnek tekintette volna a különbségtevést. Tudta, hogy nagyon fájt volna a másik hatnak, ha kiemeli közülük a hetediket. Az Isten hangja volt ez benne. Isten nem lehet linkebb, mint az ember. Istennek nincsenek kiváltságoltjai. Nem szerethet téged jobban, mint engem. Engem sem, mint téged. Kiszemeltjei, kiválasztottai lehetnek? Mindannyian azok vagyunk. S akik megfelelünk várakozásainak, azok a hitvallók, a hűségeselek... egészen a Golgotáig.

Hogy miként háborodik fel ezen a szövegen a buddhista, a mohamedán, nem találghatom. Hogy miként háborodik fel ezen a keresztény, abban inkább otthon vagyok. Így: „Ez aztán már tényleg több a soknál. Elfelejtet, hogy Isten elküldte hozzánk Fiát? Hogy Benne van a megváltásunk? A keresztényeké és mindenkié is? Leszállítod Isten egyedül üdvözítő egyházát azoknak a vallásoknak a szintjére, akikhez Isten nem küldte el a Fiát? A pogány és törzsi vallások szintjére...?” – Nem folytatom. Meg vagyok győződve, hogy hasonló sértettségéről árulkodó felháborodásokra képesek az összes többi vallások is. Pl.: „Egy szintre akarsz helyezni bennünket a tömeggyilkosságban és a világ kirablásában élővas keresztényekkel...?” Ezekről a szövegekről kell leszoknunk, ha élni akarunk e Földgolyón. Az atlétika elkötelezettjei miatt nem kell elpusztulnia az életnek, mert ők elfogadják, hogy kiváltságok nélkül szállhatnak csak ringbe egymással. A tudósok is elviselik, hogy az fedez fel valamit, aki képes rá. A művészek is, hogy azé az elismerés, aki közönségre talál. Egyre több és több területen kezdünk megenni kiváltság nélkül. A vallások még nem ismerik a fair play-t. A vallások még képtelenek asztalhoz ülni egymással. Csak udvarias szavakat mondanak egymásnak, ha mégis leülnek. Nem azt, amit gondolnak.

Istent senki sem sajátíthatja ki magának. Isten mindenkihez tartozik. S ha van köztünk, aki kedvesebb Neki, ez azon fordul, hogy mit teszünk le érte az asztalra. Ha pedig elsőségre vágyunk a vallások versenyében, annak sincs akadálya: mutassuk meg cselekedeteinkkel, hogy tőlünk több telik... több, mint az egyéb vallásokhoz tartozóktól. Az öndicséret mindig bűdös. De igenis koncentrálhatunk arra, hogy optimális vevői legyünk az isteni üzenetnek, s hogy teljesítjük a mennyei Atya akaratát. Becsületet szerezhetünk magunknak és vallásunknak. Csakúgy, ahogy a sportolók is: maguknak is, nemzetüknek is.

Az ateizmus – vallástermék. Félek, hogy főleg a kereszténységnek a terméke. Elvettük valakiknek a kedvét azzal, ahogyan Istent „szerettük”. Visszaadhatjuk nekik a kedvet ahhoz, hogy újra legyen istenkapcsolatuk.

36.Zöldfarsanghavi napló

2003. május 1 - 20.

Városmajor, 2003. május. 1.

Bálint Sándor írt 1975-ben a *Magyar Nyelv* tudós folyóiratban egy tanulmányt *Népi ünnepneveink világából* címmel. Ebben olvasom: A húsvét és pünkösd közötti lakodalmazó időszaknak a szegedi tájon **zöldfarsang** (zöldfarsang) a neve. Apám a 30-as évek első felében gramofont vásárolt a családnak, s én ezekben az években figyeltem fel a műdal költészetre-zenére. Az egyik dal erről a napról szól:

Virágzó május elsején / Ő kért, hogy átöleljem én.

Dalolt a kis pacsirta, De már tovább nem bírta.

A csókot tőlem leste el, / A május volt a mestere.

S azóta jobban érti már, / mint ahogy én, a csóktanár.

A dallama – most is tudom – talán még bugyutább, mint a szövege. Persze akkor nem ezt gondoltam róla, csak fújtam önfeledtem... 16 éves sem voltam. Majd csak 1937-ben a piarista kispapok maguk szervezték heti énekóráin találkozom Kodály gyűjtésével. Darvassy Misi ül a zongoránál a vacsora és esti zsolozsma közti jó félórában. Ezeken már mást fújunk:

Piros pünkösd napján mindenek újulnak, A kertek, a mezők virágba borulnak,

A szép leányoknak rózsakoszorúja, A szép legényeknek szegfű bokrétaja

Én kicsike vagyok, nagyot nem szólhatok, Mégis az Istennek dicséretet mondok...

Ki akarok nyílni, mint pünkösd rózsá, De ki nem nyílhatok, csak úgy illatozok...

A bugyuta műdalt a szerző ma kitalálja, s holnap már fújjuk. E drágagyöngyöket Kodály megtalálta, s kellett harminc év, hogy eljusson a nemzetnek ahhoz a rétegéhez, amelybe én tartoztam. A bugyuta műdalra talán én emlékeztem most utoljára, de amit Kodály megtalált-feljegyzett, fújni fogják, amíg magyar szót s dallamot értenek itt, a Duna tájon, a csángók földjén, Moldovában, vagy a kerek világon akárhol, amíg ki nem pusztítjuk magunkat.

Városmajor, 2003. május 3.

Valakik bizonyára szeretnék, ha volna égből pottyant könyv – bennünket mindenben eligazító. A vallások a maguk szentkönyveit ilyeneknek gondolják-hirdetik; persze csak a magukéit. A többi vallások szentkönyveit viszont régebben az ördög műveinek tartottuk, ma már inkább – ökuménikusan, udvariasan, kultúráltan – csak jószándékú emberek magukat és másokat megtévesztő firkálmányainak tartjuk e másféle szentírásokat. Lassan, nagyon lassan terjed a világosság. Hát az meg mi? Csak annyi, hogy Isten mindenkit sugalmaz, aki hagyja magát sugalmazni. A jószándékú butácskát is, az okosat is. De a sugalmazással senkinek se veszi el szabadságát: azaz senkit se ragad ki saját magából, saját korából-környezetéből, műveltségéből, és senkit sem szabadít meg azoktól a korlátoktól, amelyek arra a tájra, korra meghatározók, amelyben élünk. Kik? Azok a butácska meg valamivel okosabb érdeklődők meg jószándékúak, akiket Isten bizony sugalmaz, ha nem állnak ellen a sugalmazásnak. Mindez annyit jelent, hogy nincsen és nem is lehet olyan könyvünk, amely halálbiztosan eligazítana minket. Azaz nincs égből pottyant könyv, csak sugalmazott könyvek vannak. És Isten mindenkit sugalmazni akar az igazra, a jóra, a szépre, s főleg a szentre, az istenire. Mindez azonban semmit sem változtat azon a tényen, hogy Isten minden jó szándéka ellenére és a mi feltételezett minden jó szándékunk ellenére is csak olyan írásokat tudunk produkálni, amelyeket meghatároz személyiségünk, és az azt meghatározó hely és idő.

Mindezeket előrebocsátottam, hogy mondhassak már valamit az első olvasmányról. Péter beszél Jeruzsálemben a templom déli oszlopcsarnokában, melyet Salamon csarnokának, tornácának neveztek. Mikor beszél? Pünkösd után valamikor. Mikor készül a feljegyzés róla? Félszázaddal később írja azt az antióchiai orvos, Lukács. Beszédében Péter beolvas: *Ti pedig megtagadtátok a Szentet....* aztán felmenti őket főpapostul: *...tudatlanságból cselekedtetek,*

mint vezetőitek is. Isten azonban így teljesítette be, amit az összes próféták által előre hirdetett, hogy az ő Messiása szenvedni fog.

Kik ezek az összes próféták? Csak a Károli-biblia igazít el. Az újabb fordítások nem adnak eligazítást; a Jeruzsálemi Biblia sem, melyet minden nyelvre lefordítanak napjainkban, a TOB, a francia ökumenikus fordítás sem. Csak a régebbi fordítások, aminő a Károli-biblia, jelölik meg a helyet, ahol az összes próféták találhatók. Dánielnél és Izajásnál. Dánielnél ezt találjuk: *A hatvankét hét múlva pedig kiirtatik a Messiás, és senkije sem lesz. És a várost és a szenthelyet elpusztítja a következő fejedelem népe, és vége lesz vizözön által, és végig tart a háború, elhatározott a pusztulás.* Talán értjük már e szöveg szavai alapján, hogy az újabb kiadások miért nem hivatkoznak már erre a helyre. Izajásnak pedig az Ebed Jahve dalát idézi Károli Gáspár, amellyel kezdődik nagypénteki liturgiánk:

*Úgy nőtt fel előttiünk, mint fiatal hajítás,
és mint gyökér a szomjas földből.
Nem volt sem szép, sem ékes, hogy szívesen nézzük őt,
a külsejére nem volt vonzó.
Megvetett volt, utolsó az emberek között,
a fájdalemak férfia...*

Ezt sem idézik már az újabb fordítások, mert ismerjük a népek szépirodalmát, verseit, és tudjuk jól, hogy nincs a mindennapi életnek olyan eseménye, amelyre egy jól képzett drámai színész ne tudna egy Shakespeare-idézetet mondani. Egy magyartanár pedig egy Arany-citátumot. Lassan át kell adnunk a feledésnek, hogy az Ószövetségben meg vannak jövendölve a Jézus életével kapcsolatos események. Miért? Mi a valóság? Az, hogy az Ószövetséget olvasva találunk olyan helyeket, amelyeknél hajlamosak lehetünk Jézusra is gondolni. Magam, ha Sinka-verseket olvasok, akkor is tudok Jézusra gondolni.

Péter ezt még nem tudta, Lukács sem. Az ősegyház még hitt Jézus életének előre megjövendülésében. Ezért emlegeti az összes prófétákat. De mire használják fel szemléletüket? Automatizmusra, bábjátékra is. Olyasmire is, ami az Istentől idegen. Gondolatmenetüknek három pontja van. 1. Tudatlanságból cselekedtek. 2. Isten megjövendölteti a prófétáival, hogy Fia szenvedni fog. 3. Aztán, hogy beteljesedjék a jövendölés, szükség van a jeruzsálemiek Jézust gyilkolására. Nem menti fel ez a gondolatmenet Jeruzsálem népeit és hatalmasait, de aranyhidat készít nekik a visszavonulásra, felelősségcsökkentésre: *általunk teljesítette be Isten, amit akart, amit előre megjövendölt.* Ezt mondja a szövegünk? Tudatlanságból mondta Jeruzsálem népe, hogy *Feszítsd meg őt?* Tudatlanságból mondta Kaifás, hogy *Jobb, ha egy hal meg a népért...* és tudatlanságból szaggatta ruháját Jeruzsálem főpapja? Felmenthetők? Nem és igen. A gondolatmenet negyedik pontja mindenesetre ezt: Tartsatok tehát bűnbánatot és térjete meg, hogy bűneitek bocsánatot nyerjenek. De igent is mondtam. Miért? Mert ebben a Jézus halála után 50 évvel írt szövegben mintha meghúzódna egy gondolat, amelyet Jézus sohasem gondolt magáról. Mi ez a gondolat? Mintha Istennek, embernek szüksége volna Jézus meggyilkolására. Egy, a Jézusétól merőben idegen teológia hatására... Maradjunk ennyiben: mintha meghúzódna...

Menjünk a második olvasmányra, az Első János-levélre, amely két évtizeddel még később készült, Jézus halála után 70 esztendővel. Van benne egy Jézustól nem mondott, de teljesen Jézus szemléletét tükröző állítás: *Aki azt mondja Istenről, hogy ismeri őt, de nem tartja meg parancsait, az hazudik.* Mi címen mondom, hogy Jézus szemléletét tükrözi? Mert nekem szimpatikus? Nem, mert kivédhetetlen! Mert mindannyian tudjuk, hogy igaz. S Jézus rendre azt mondta, amiről mindannyian tanúsíthatjuk, ha akarjuk, hogy igaz. Ha csak pofázok az Istenről, hogy ő így szeretet, meg úgy mindentadás, s az életem pedig szívós előrelépés a piacgazdálkodásban lehetségessé váló többlet fogyasztás irányában, akkor bizony az életemmel tanúsítom, hogy nem Ismerem az Istent, hiába pofázom az ellenkezőjét. Akkor bizony hazudok.

De van egy második mondat is benne. Ez: *Ne kövessünk el bűnt, de ha valaki bűnbe esik, van szószólónk az Atyánál. Jézus Krisztus, az igaz. És ő engesztelés a bűneinkért...*, az egész világ bűneiért is. Ezt sem mondta Jézus, de arra tippelek, hogy nem is mondhatta volna. Előbb rögzítsük, mi minden van szövegünkben!

1. Ne vétkezzünk már! 2. Az még nem végső baj, ha vétkezünk. 3. Azért nem végső baj, mert Jézusban van egy istennektetsző pártfogónk. 4. Jézus tud segíteni bajunkban, mert ő Istent kiengesztelő áldozat. 5. Nem csak a mi bűneinkért engeszteli ki az Istent, hogy ne haragudjon immár, ne vágjon minket kárhozatra, hanem kivétel nélkül minden ember bűneiért kiengeszteli őt.

Mi bajom van nekem ezzel a gondolattal? Csak az, hogy nincs, aki helyettem megoldhatja dolgom az Isten előtt. Az előző szöveg Péterje még tudta, hogy a jeruzsálemieknek meg kell bánni bűneinket. Ez a szöveg már nem beszél erről, hanem azt mondja, hogy van nekünk engesztelő áldozatunk. Itt kezdődik a jézusi gondolat halála, és vele együtt itt kezdődik a vallás. Életjobbítás, életmásítás, megtérés helyett az áldozat, a liturgia, a fehérlóáldozat bemutatása, vagy Jézus golgotai halálának felmutatása, vagy az arra emlékező szentmise felmutatása – halottért vagy élőért bemutatása a szentmisének. S végül egy mondat még a harmadik olvasmányból is: *Nevében megtérést és bűnbocsánatot kell hirdetni Jeruzsálemtől kezdve minden népnek. Ti tanúi vagytok ezeknek, Én meg kiárasztom rátok Atyám ígését.* Ebben meg három gondolat van. 1. Jézus biztosítja, hogy mindenki Szentlélek hordozó lehet, ha akarja – ez az Atya ígérete. 2. Jézus tanítványának az a dolga, hogy mindenkinek hirdesse azt, amit tanult Tanítójától. 3. A Messiás ugyan meghal és feltámad, de ügyéből csak akkor lesz valami, ha mi megváltoztatjuk életünket, ha van metanoiánk – mert csak ennek fejében nyerhetünk Istentől bocsánatot. Ennek nem lehet engesztelőáldozat által birtokába jutni. A szívünk nem kapcsolható ki.

Testvéreim, semmi sem teszi rendbe életünk dolgait, csak az, hogy rendbe tesszük életünk dolgait. Én is, te is, ő is, mindannyian. Amen.

Városmajor, 2003. május 4.

Hetek múltak el, húsvét utáni hetek, és még mindig nem számoltam be a nagyhétről. Május 7-ikét mutat a naptár, reggel félnyolc van. 11-re jön értem Kaszap Pista, mert estére már Nagyszőlősen vacsorázunk, ahonnan már látni tiszta időben az északkeleti Kárpátok vonulatát ezért Kárpátalja a neve. Illetősége meg Ukrajna. Istenem, mi lett a hazánkból! Kapott belőle Szerbia, Horvátország Olaszország, Szlovénia, Ausztria, Szlovákia, Lengyelország, Ukrajna és Románia. Ez utóbbi, azaz Románia (a hazánkban élő 2.9 millió román ajkú állampolgár okán-ürügyén-jogán) 102 ezer négyzetkilométert kapott hazánk területéből, míg a 10 millió magyar ajkú polgárnak csupán 92 ezer négyzetkilométer.

Tegnap délután majdnem összeveszttem engem meglátogató tudós és baloldali barátommal. Azt képviseltem, hogy ez nemzetvesztés következménye. Azért nem vesztünk össze, mert nem jelöltem meg a nemzetelvesztő csoportot. Ő szembesített engem azzal, hogyha én olyan nagy pacifista vagyok, hogyan tudom képviselni azt, hogy 1918 nyarán hadseregünket nem lett volna szabad szétzülleszteni. Azt mondtam, '18 nyarán már erősen törekedtem kijönni édesanyám méhéből, de pacifista még nem voltam. Egyébként a pacifizmus nem azt jelenti, hogy bíztatom ellenfeletem, hogy szíveskedjék engem minéljobban megcsónkítani, trianonizálni. A németeket nem trianonizálták, a bolgárokat nem trianonizálták. Csak azokat, aki maguk verik szét a hadseregüket. A pacifizmus nem azt jelenti, hogy karhatalom nélküli világot rendelek el, csak azt, hogy én, aki már megértettem Jézust, kivonulok a karhatalomból. Nem azt jelenti, hogy karhatalmilag elrendelem az ország karhatalmának megsemmisítését, aztán saját csoportom szolgálatára terrorcsapatot s hadsereget szervezek.

Jó bevezetés ez a nagyhéthez, mert azon is felháborító dolgok történtek. Mik? Elmondja a *Passió*. Adyligeten Balássy Évi volt a narrátor, az evangélista, a férfiak voltak – Bellával

megecsősítve – az összes többiek: Jézustól Kaifásig. Mikor kilehelte lelkét Jézus, egy kicsit hosszabban imádkoztunk, s a passió befejeztével még prédikáltam is egy rövidet. Csak a vezérmondatára emlékezem: Gyalázatos volt, amit Jézussal tettek. Az, amit csináltak Jézussal. Nem kentem el a dolgot azzal, hogy valójában mi csináltuk. Mi, akik rálesünk a szomszédasszonyra, meg odahaza idegeskedünk-undokoskodunk férjünkkel, feleségünkkel. Nem csináltam Krisztus-misztikát a Passióból: Jézus időtlenül szenved minden tökéletlenségünk, bűnünk miatt. A tékozló fiú tékozlása nem feszíti keresztre az apját, csak szomorúvá teszi őt. Nem! Jézus gyalázatos sorsát, ezt a szemét és véres kirakatpért népének urai, főpapjai csinálták. Nem az én bűneim. Kaifásé. Semmi közöm e kapitális disznósághoz, amilyet csak az urak tudnak csinálni. Két perben ítélték el. Ugyanazok. Az urak. Nem vállalom, hogy az én emberi tökéletlensegeim miatt gyötrődik Jézus a Getszemániban, folyik el a vére a Golgotán.

Másnap reggel csak a szobámban miséztem kettesben Terivel, mert este még görög tanfolyamom volt, s csak másnap hajnalban tudtunk leutazni Budaváriba. E nagyhétfői misében van egy Izajás-szöveg: *Én, az Úr... én fogom a kezedet, benned ajándékozom meg szövetségemmel népemet, világosságommal a nemzeteket...* S a kontrapunkt az evangéliumban: *A főpapok pedig elhatározták, hogy Lázárt is megölik, mert a zsidók közül sokan mentek oda, és miatta hittek Jézusban.* Jézusra alkalmazzuk Izajás szövegét. De magunkra is érvényes. Isten számára nincs más, akivel csinálja Országát, csak te meg én. Amit megláttam, kötelez. Bennem ajándékozza meg szövetségével népét. Ki az Isten népe? A zsidó? Vagy inkább a magyar? Egyik is, másik is, mindenki, aki kétágú.

Amikor Budaváriba megyünk, istenhajnalán kelünk, ötkor. 5,45-kor hagyjuk el a lakást – üzenetrögzítő- és fax-gombot benyomjuk. Csak egyszerű zár van az ajtókon. Nincs mit kirabolni. Ékszereket, híres festményeket nem találni. Egyszer raboltak ki, de akkor alaposan. '52-ben – a hatóság. A közbüntényesek nem bántanak. Holló a hollónak... Szegény ember a szegény embernek... Sietünk a városmajor utcai autóbusz megállóhoz. Elmegyünk a busszal a Moszkva térig. Kettes metróval a Deák térig, a hármassal a Népligetig. Ha fékhét előtt odaérünk, kapunk helyjegyet. Odaérünk és kapunk. 6,45-kor indul a busz. Gyorsjárat, meg sem áll Veszprémig. Csak az útja eleje nehéz a szegénynek, amíg kivergődik a Sasadi útig, mert addig megállóhely is van, meg dugó is. Negyednyolcig a városban vagyunk, s félkilenckor már Veszprémben. Addig alszunk vagy olvasunk. Veszprémben van egy fél óránk. Piacra megyünk. Én velőscsontot vásárlak, Teri a többi: két kakócsigát is: neki is, nekem is egyet. Ez a veszprémi költekezésünk – ha már várnunk kell. Seholy, semmikor nem eszünk ilyen luxus-péksüteményt.

9-kor indul a buszunk. Nemesvámos, Hidegkút, Tótvázsony, Barnag, Vöröstó községeket érintjük, s elérjük 10 órára Nagyvászonyt, ahol ló és lovas megpihenhet: postára, patikába, bankba, boltba – kocsmába is mehet. Hamarosan útra kapunk Zánka irányában, de odáig nem megyünk. Mencshely után menetrend szerint 10,18-kor leszállunk a buszról Budaváriban, s izgatottan megyünk telkünk-házunk-portánk felé, hogy megvan-e még. Nagykedden még megvolt, azóta meg nem láttam. Ilyenkor megnézzük, hogy mi nyílt már el és ki, s mi szunnyad még. Hóvirág már nincs, de ibolya és tulipán, nárcisz és jácint van, s virágzik még a tavaszi hérics is. Az aranyeső aranylik mindenfelé. Mandula, kajszi, meggy cseresznye már virágzik. Körte, barack, alma, szilva még nem. A füget nézzük, nézzük, de még nem árulja el, hogy mi fagyott ki, s mi nem belőle. Aztán bemegyünk a házba, megnézem, hogy van-e egér az egérfogóba. Van. Megnézem, hogy mit csináltak a tetőtérben a pelék vagy nyesetek. Sűrűn hagyták itt is meg ott is a névjegyüket. A befűtést nem tudom kiragadni Teri kezéből. Ambicionálja. s én ráhagyom.

Megyek megnézni a templomot: ott mekkora a felfordulás, mióta nem jártam itt. Különböző fokú szokott lenni. Helyre teszem a szobácskát, meg a ruhácskát. Megállapítom a virágok elszáradásának a fokát, s ezt jelentem a sekrestyés nővérnek, aki pillanatnyilag még

fűt. A gyertyákat rendbe teszem egy kicsit söpörgetek. Olyan állapotba hozom, hogy délután misézhessek. Bekulcsolom a templomot. Hazamegyek, s a kétméteres kulccsal kinyitom a vízcsapot, hogy a szakácsnő abbahagyva begyújtást, meg tudja főzni nekem a velőcsontot. Nem találom. Nem a velős csontot, hanem a szakácsnőt. Szomszédol. A szomszédban, Erzsikénél. Jól teszi, Erzsike a budavári barátnő, s a délutáni misék legbiztosabb látogatója.

Délután nagyot prédikáltam. Jött Erzsikén kívül Gizike is, és egy harmadik hölgy is. A révfülöpi plébános kántornője jött kiragasztani a Balaton-körüli misék nyári menetrendjét, s gondolt egyet: ott marad. Szárnyakat kapok, ha hal kerül a horog közelébe. Hát ha még szakmabeli. Háromnegyed hét lett mire befejeztem, sietnie kellett nagyon. Nem tudtam meg, hogy ráharapott-e.

Másnap már jött Matyi és Pali Győrből. Biztosítva volt az utánpótlás. Már mint miseközönségben. Nappal bütyköltek. Egy új gyönyörű kerti asztalt. A két éve csinálták nagyasztal végibe. Ez is csappal jár. Őszre összecsukható, s betehető a fészker alá. Este mise és vacsora után, hogy el ne szálljunk a nagy szentségtől, megtanítottam a két fiút, míg Teri elmosogatott, bridzselni. Mire Teri bejött, kirakott kártyával már tudtunk négyesben játszani. Így múlt el a szerda este. Délután jött a húsz főnél is nagyobb csapat. Estére tizenkettőnek megmostam a lábát, s prédikáltam megint nagyot. Pénteken hatalmas kerttakarítás folyt, meg ásás, meg tűzifarendbetevés meg égetés. Este csonkamise, utána virrasztás...

Városmajor, 2003. május 6.

Vallottam az április 22-i Naplómban, hogy nekem szent, a legszentebb vallási cselekmény a szentmise – ide s tova 75 esztendő óta. – Nem lehet igaz, amit mondasz, hatvan év alatt bőven megunhattad már! Válaszul erre az ellenvetésre elmondom a magam nem-unalom történetét (az életemét) a szentmisével. '28 meg '36 nyarán biztosan nem untam: mert ha unom, abbahagyom, hiszen magamtól s egyedül mentem reggelenként, a vakációban – a Gát utcai meg a mátyásföldi templomba. 28 ősze s 36 tavasza között vittek misére, de unalom ellen ott volt az *Imádságoskönyv*. A 36-37-es tanévben Vácott a noviciátusban szó sem lehetett unalomról – ott éles lövészet folyt. Ebben az évben dőlt el, hogy szerzetessé tudnak-e faragni magisztereim (előljáróim), vagy megszököm. Én akartam, hogy faragjanak belőlem, s ennek feltétlen feltétele volt, hogy megszeressem a térdepelést. Arra neveltek, hogy a kápolnában térdeljünk. S ott eltöltöttünk napi két-három órát. Letelt és eltelt a kánoni, a szerzetesjogilag kötelező 365+1 nap, meg sem szöktem, ezért letehettem az *egyszerű* (ideiglenes, 3 évre szóló) *fogadalmat*. Utána három napra hazamehettünk, s augusztus 31-ig be kellett futnunk a pesti *Kalazantinumba*, ahol majd hat év alatt készül el a piarista – a pap és a tanár.

A mondott napon beóvakodtunk, este már ott vacsoráztunk, s szeptember elsején hajnali sötétben 5,30-kor megszólalt a folyosókon egy éles, holtakat is tán, de hétalvókat biztosan felébresztő csengő hangja. 5,50-kor másodszor is szólt. Szavára megindultunk a kápolna felé, s egy perc múlva a soros előljáró (prefektus, spirituális vagy igazgató) elkezdte az imádságot: In nomine Patris..., s utána jött egy-két bekezdés Prohászkból (Elmélkedések az evangéliumról), majd félórás csend. Térdeplős, elalvás ellen küszködős. S csak e félóra után következett a szentmise. Az elmélkedés minek ide? Sík Sándor mondta egy papi lelkigyakorlaton: Lehet jól misézni úgy is, hogy nem elmélkedem előtte egy félórát. Lehet – egyszer. Lehet kétszer is. De ha már a harmadik napon is elmélkedés nélkül állok oda misézni, megérezem mise közben, hogy valami nincsen rendben, mert csak mondom a szöveget... S ezt hamarosan megérik azok is, akik részt vesznek misémen. Ahogyan Liszt Ferenc mondta: ha egy napot nem zongorázok, nincs semmi baj, ha két napot, megérezem én, s ha három napot, észreveszi a közönség. Nem lehet napokat kihagyni – ebből sem, abból sem.

Újmisésnek prédikáltam a primiciáján (első miséjén): *Nagy a mi méltóságunk: Jézussá kell lennünk egymás számára. S ha valakit megkent a püspök, akkor különösen is. János,*

próbálj úgy misézni, hogy aki lát, azt mondhassa: csak hogy el nem szállt! Sohasem rutinból, mindig tele Isten Szentlelkével. A napi elmélkedés része annak, hogy bedaráljam magam Istennek. Ha nem darálom be magam, a misét fogom darálni – *elszállás* helyett.

Valamitől el kell szállnia az embernek, ha boldog akar lenni. Boldogság nélkül pedig nem lehet kibírni az életet. Húsz évesek voltunk, és szerelem nélkül kellett élnünk. Egy késői, a 80-as évek közepén tartott lelkigyakorlatomnak ezt a címet adtam: *Szeretnék szerelmes lenni a Jóistenbe.* Nekem is az imádság, a fegyelem, de legfőképpen valahogy a szentmise volt – a szerelemgerjesztő. Nem szégyeltem magam? Égi szerelemmel akartam földit pótolni? Azzal. Meg is vallom, nem is szégyeltem. A Szentháromság a szerelem ősmintája, a házasság ennek az ő-szerelemnek a legkülönb, teremtésbe ágyazott lenyomata! Nincs külön lenyomata az odafenti, az égi szerelemnek, mint az idelenti, a földi. A celibátus képtelen hiányt eredményez, mert szerelemre lettünk, arra teremtett minket az Isten. Ezt a hiányt kell valahogyan betölteni, ha boldog akarok lenni. A Gyűjtőben, '55 körül írtam egy szerelmes verset az Istennek, de már csak két sorra emlékszem belőle:

... S oly régóta várom a csókot, / hogy jön-e már!?

A hat kispapi év elrepült. Volt annak egy külön mákonya is, az akkori bölcsészkar. Hogy kiket hallgathattam ott én ezekben az években, Uramisten! Szekfü és Mályusz, Horváth és Thinemann, Hekler és Gerevich, Kornis és Brandenstein, Prohászka és Györffy, Bartucz és Solymossy. S kiket tálaltak e professzorok nekünk: Veres Pétert, Karácsony Sándort! Be is lehetett kopogtatni tanárainkhoz. Németh László ezekben az években nőtt a magyar szellemi élet egyik csúcsára. Szekfü Gyulával beszélhettem meg Némethnek róla írt pamfletjét.

Tudja, Tisztelendő úr, Németh Lászlónak az a heurisztikai elve, hogy az ellenkezője az igaz annak, amit én megírok – mondja az országosan ismert és becsült, hatvan felé közeledő történész egy húsz éves gyereknek, aki áhítattal hallgatom, amit mond nekem.

Peregnek az események: 40-ben ünnepélyes (örök, életfogytiglani) fogadalomtétel, 42 tavaszán diakónussá szentelés, nyáron pedig tábori lelkészi kiképzés Szegeden. A Dóm káplánjai szívesen átengedik a vasárnapi prédikációt a diakónus regrutáknak, s én boldogan prédikálok 23 évesen a szegedi dómban... Azóta se, soha és egyszer sem. Nem gondoltam, hogy amikor felmegyek 23 évesen a szószékre, életem zenitjén vagyok. Mire hazamegyek tartalékos egészségügyi honvédként, hamarosan közlik velem az előljárók, hogy tanévközben, még januárban felszentelnek, mert Rögös Jósát ki kell emelni Sátoraljaújhelyen a munkából: baj van a szívével! S elérkezik az én primiciám napja. Én sem rutinból mondtam végig... majd *elszálltam*. Egy pár sort ideírok egy Sík Sándor-versből, melynek címe

PRIMICIA.

Megérintettem a csodát. / Eljött a perc, a boldog:

A csengő felsikoltott, / Mellig bókoltak a fejek.

És a csillogó paténa felett / A kenyér-Isten megjelent.

És akkor minden megváltozott...

Aztán eltűnt egy tündöklő homályban / Kehely, tányér, gyertya és szekrény...

Ringatva vitt egy nagy-nagy folyó, / Partalan víz és határtalan égbolt.

És tudtam, hogy rendben van minden, / és minden jó...

Suttogó hangot hallok hirtelen: „Folytatni kellene a szentmisét!”

Nemcsak hétköznapiak vannak; kitüntetett pillanatok, órák és napok is. Nekem ez utóbbiakból is nagyon bőven jutott. Sátoraljaújhelyre kerültem. Ott temploma volt a piaristáknak. Egy idős néni volt a sekrestyés. Mi volt nekem akkor az idős néni? Én 24 éves voltam, anyám 46, s ha meglátogatott a Kalazantinumban, olyan volt – mondták kispaptársaim –, mintha nővérem lett volna. A néni lehetett ötven éves is! Apácaféle volt, valamilyen nővéreknél szolgáltunk, a nevére nem emlékszem már, s szárnya alá vette a *tanár urat* – ez én voltam. Nálam gyónt, nekem dugdosta a mise-intenciót. Az ilyen nővéreknek is nagy részük van abban, ha el nem kutyulunk. A papot nézte bennem, akinek a legfőbb dolga, hogy szent

legyen. Ez húzza az embert és védi. Misém előtt fél órával, elsőnek mentem le a templomban, s igyekeztem elmélkedni-álmélkodni. Saújhelyben még csak szoktam a papságot. A következő tanévben már Tatán voltam, ott nem volt templomunk, csak házi kápolnánk. Nem voltak hívők, csak papok: tíz mellékoltáron mondta el a maga napi miséjét félhét és nyolc között a ház húsz piaristája: csak egy-egy ministráns fiú rohángált ide meg oda bort és vizet önteni. Nem emlékszem már, hogy hol elmélkedtem, csak arra, hogy bekapcsolódtam fokozatosan a város pasztorális életébe... Tatai miséimből semmi emlékem sem maradt. De Tata csak intermezzo az életemben, mert jött Debrecen... Ott szedtem össze az érdekemet, a börtönre érdekesítőket.

Nyolc évet voltam ott, s ott aztán igazán nem lehetett elkutyulnom. Nem egy apáca néni vigyázott rám, hanem sok ifjú szempár, fiúk, lányok vegyesen. Hatkor keltem, félhétkor lent voltam a templomban, s elmélkedtem, miséztem, gyóntattam, s mentem át az iskolába nyolcra vagy kilencre, ahogyan óráim volt. Debrecenben már nem voltam magánpap, aki misézik a Jóistennek. Valakiknek voltam már a papja Debrecenben, akikkel együtt járultam Isten elé. Ez olyan furcsán hangozhatik. De hát M. Jóska már várt a sekrestyében, amikor leértem, a gyóntatószékemhez közeli padokban ott ültek középiskolások, egyetemisták, akik a misém után gyónni akartak nálam... Szemek figyeltek, s a figyelő szemek erőt sugároznak felénk. Debrecenben. Valakinél elcseréltem a gyóntatást a lelkivezetéssel, s húsz percig térdepelt a gyóntatószékben. Utána B. Béla következett: *Atyám, felemeltétek a gyónási normát tízről húsz percre? (A norma-emelések és -túlteljesítések korát éltük a politikai és gazdasági életben.)*

Azt hiszem, 49 karácsonyán volt az első asztalkörűli misénk, Gaizler Gyusziék házában. Erre a misémre írtam *A Szűz méhében fogan és fiút szül...* kezdetű elmélkedést, amely jó húsz esztendő múlva a *Régi írás* nevet kapja, s újabb húsz esztendő után a Környezetvédelmi mozgalmi időrend legelső tételévé lesz, mint a *Bokor zöld filozófiájának első dokumentuma (Környezetvédelmi Lexikon II. 460)* De jelentősebb e szövegnél, hogy elkezdünk asztal körül misézni. Folytatódik ez a börtöncella-asztalon, majd börtönön kívül is akárhol, ahol rejtve érezhettünk magunkat. De többről van itt szó, mint hogy nem templomban, hanem konyhában, hétvégi faházban. Többről. Bekerül az elmélkedés a mise közepébe. Nem előtte, hanem közben és alatta. Itt most abba kell hagyni ezt a történetet, mert nem történelemkönyvet akarok írni, hanem válaszolni akarok testvéremnek, hogy nekem mitől szent a szentmise. Elmondom egy misémet. Talán éppen a ma délelőtti. Tizenhatan voltunk a szobámban – a húsvét utáni 3. vasárnapon. Tizenöten együtt biztosan nem voltak háromszáz évesek, a harmadik század már nem kellett kipótolnom – volt miből. Bevezetésül elmondtam, hogy csak azért lettünk, mert van mennyei Apánk, aki minket magához hazavár. Hogy a Fiú megmutatta, hogyan éljünk, ha haza akarunk jutni. Hogy mindannyian megkaptuk Isten Lelkét, hogy igent mondjuk erre a bennünket hazavívó útra. Azután elkezdtük a misét, s felszólítottam magunkat, hogy nézzünk már bele a szívünkbe: igazán akarjuk-e ezt a nekünk szóló isteni tervet a költözködésünkről. Orsi gitározott már a legelején is és ezek után is: Kyriét, Glóriát. Majd jött a három olvasmány, s ezeket is elválasztotta egymástól kétszer a gitár hangja. Aztán Péter csapott a húrokba a múlt hónapban már bejelentett kérdésével: *Mit csináljunk, ha nemcsak a tévéből, de az óvodából is árad a családba a játék-géppisztoly meg az erőszak?* Hát ehhez tizenhatan hozzászóltunk. Több mint egy óráig tartott. Ezután mondtunk egy misét felajánló mondatot is kezünkben a paténával. Mindenki tudta a beszélgetés után és alapján, hogy mit mondjon, mit kérjen. Aztán Orsika megint a húrokba csapott, s hömpölygött szépen és gyorsan a szentmise a Kánon felé.

Hát az mi? Már nem a bevezetése a misének, hanem a bevezetése annak, ami majd ezután történik. Mi történik: találkozás Jézussal s az ő Istenével. Hogyan találkozunk? Ahogy megmutatta nekünk Jézus az utolsó vacsorán., Indul egy bevezetéssel (bevezető énekkel – *prefáció*nak mondatik). Alkalom szerint más és más a szövege, pl.: *Szent Fiad mutatja meg nekünk az utat, amely elvezet a jelenből a boldog örök életre.* Olyan szép dallamokkal, hogy

nem tudom melyik nagy zeneszerzőnk azt mondta, hogy e dallamokért odaadná egész zenei termését. Ez a prefáció pedig a *Sanctus*ba torkollik: *Szent, szent, szent az Isten...* Ennek latin szövegét egy-két zenei óriásunk már megpróbálta feledhetetlenné tenni. Én Kodályéra szavazok, nekem az tetszik a legjobban. Ennyi a (szentmise bevezetése utáni) KÁNON bevezetése. Ezek után immár tárgyra térünk: Magasztaljuk az Atyát abból az alkalomból, hogy a Fia, *Jézus a maga szeretetének asztalánál gyűjt össze minket.*

Ezek után elmesélem, hogy hogyan történt ez első ízben, a szenvedése előtti estén. Úgy, hogy a tanítványok megkérdezik Jézust, hogy hol költik el a húsvéti sült bárányt. Találtak egy korsó vivő embert a városban, annak menjenek utána. Utána mennek, s elkészül a lakoma. Elfogyasztják. A lakoma maradékból Jézus kezébe vesz egy darab kenyeret, majd egy pohár bort, s ezekre azt mondja, hogy ez az ő teste és vére. S esznek és isznak belőle a tanítványok. Még egy parancs is következik utána: ezt az egészet majd nekik is csinálniuk kell, hogy ne feledjék Jézust, meg – gondolom – amit tanított. Mindez dramatizált előadással: mutogatással, csemetésekkel, térdet-hajtásokkal.

Majd imádkozunk az egyházért, mimagunkért, halottainkért, öröküdvösségünkért, s végül az Isten Országának eljövételéért is. Legvégül meg azért, hogy békességben éljünk egymással, s mindenkinek megbocsássunk, hogy békesség legyen köztünk mindenkor. Újabb csúcspont: megáldozunk. Magunkhoz vesszük a kenyér és bor alakjában Jézust, aki fel tudta áldozni életét az Istenért, hogy mi is olyanok legyünk, mint Ő. Ezek után megpihenünk. s mondunk neki valamit. Valami olyasmit, hogy bízhatik bennünk. Van még utána egy imádság, melyben kérjük, hogy eljussunk Atyánkhoz az örökkévalóságba. Legvégül mondok egy áldást, s kijelentem, hogy véget ért a mise, és buzdítom azokat, akik részt vettünk rajta, hogy élünk Jézus testvéreiként szeretetben, örömben és békességben.

Ennyi egy szentmise, és kijelentem, hogy én ennél jobb belekapcsolódást Istenbe, nem tudok kitalálni. Ezért nekem ez a legszentebb vallási cselekmény.

Városmajor, 2003. május 9.

A mostani, a 36. Napló címlapján is látható egy kép. Azért van ott, mert most, vénségemre jártam ott először, pedig már vagy hatvan éve meg akartam nézni. Volt nekem egy öt-hat évvel fiatalabb unokahúgom, Éva, aki Fehérváron élt, s ott járt az apákhoz iskolába. Tanító néninek tanult, de sohasem tanított. Mert mire leképesítőzött, addigra magába bolondította az alispán fiát, Sándort. S mire Sándor a soproni erdőmérnöki karon letette utolsó vizsgáját, a fehérvári cisztertemplomban oltár elé vitte választottját. Kézenfekvő volt, hogy ha már van a családban pap, az eskesse össze őket. 1944 tavaszán került sor rá. Írtam rá nagy három oldalas beszédet, elmondtam benne minden teológiai tudományomat. Kibírták. Amikor pedig kijöttünk a templomból, nagynéném, Éva anyja csak ennyit mondott: Két gyereket összeadott egy harmadik. Éva 19, Sándor 22, én 25 éves voltam.

Jó világ volt. Majd duplájára nőtt az ország. Sándornak azonnal volt állása Poljánára került az észak-keleti Kárpátokba. Majd írnak. Ott látogattam volna meg őket a nyáron, miután majd elrendezkednek. De rossz világ volt a jó világ. Nem én mentem hozzájuk, ők menekültek a közeledő oroszok elől. Aztán féltem ezt a vidéket látni. 1952-ben bilinccsel a csuklómon azért izgultam, imádkoztam, hogy a Pobjeda a debreceni Széchenyi utcában jobbra, s ne balra forduljon. Balra esett Kárpátalja, a Szovjet Szocialista Köztársaság, meg a Gulag. Inkább a hazai ávós intézetek, mint a keletiek. Így telt el egy félszázad, s az *Öregek I* közösség legutóbbi találkozásán Kaszap Pista mondja, hogy a napokban indul Kárpátaljára Garai Bandival. Kérdem, hogy van-e még hely a kocsiban, Mondja, hogy persze. S egy szép szerda délelőtt 11-kor megszólal a Városmajorban a kaputelefon, s én meg megyek lefele, s beülök Pista kocsijába. Megtudtam tőle, hogy Bandi lemondta az utat, de a Déli pályaudvarnál felveszünk egy Boglárkát, aki pasaréti kislány, s mint hitoktató ott dolgozik évek óta Kárpátalján. Repesztettünk. Az M 3-on már két órára Nyíregyházára értünk.

Egy árnyas parkolóban megebédeltünk, s négyre már Tiszabecsen is voltunk a határnál. Ott is maradtunk félhétig. Nem volt előttünk sok autó, csak tempósan leadminisztráltak bennünket. Formahibánk is volt. Aranyosak voltak, hogy nem fordítottak vissza. Nem kapkodták el a dolgot. Végül is kinyitották a sorompót, mi pedig utána átkeltünk Újlakon a Tiszán. Kelet felé fordulva egy félóra alatt Nagyszőlősen voltunk, amely tudvalevően Magyarország legkisebb vármegyéjének, Ugocsának volt székvárosa. Közkeletű mondás hordozza nevét: *Eb ura fakó, Ugocsa non coronat!* Ady is idézi a *Hunn, új legenda* c. versében. Eredete vitás. Talán I. Ferdinándnak üzenték 1526-ban az ugocsai rendek, amikor királyválasztásra hívta őket. Ők nem választanak németet: Habsburgot magyar királynak. Tót királyt választottak (Zápolyai Jánost). Közel negyven ezres város; magyarok ha négyezren élnek benne.

A ferences kolostorban szálltunk, ukrán sör, töltött káposzta, vetett ág és sok-sok jó barát várt minket. Vacsora közben megjött a plébános is, egy magyarországi ferences. Arról folyt a szó, hogy miként lehet gazdaságilag talpon maradniok. Boglárka, mint helyi viszonyokkal ismerős igen hasznos volt, de elment egy közeli magyar faluba, melynek neve: *Nevetlen*. Éjjélre megérkezett Fehérvárról egy kárpátaljai Zsuzsával a két Csire meg Laci és Andris. Korán aludni mentem, hogy bírjam másnap a gyűrődést; hiányzott az ebédutáni szunyálás. Így múlt el a szerda.

A csütörtök volt a *hadd el hadd*. Meglátogattuk azokat, akikkel vacsoráztunk. Kezdtük a helyi katolikus *Karitás* vezetőjével, aki mutatott nekünk két gyönyörű óvodát. Egyet a fogyatékos gyerekek számára, s egy nagyobbat a nem-fogyatékosoknak. Istók uccse, én ilyen még idehaza sem láttam. Ez volt az első élményem, amelyet nem tudtam beilleszteni abba a képbe, hogy én most egy olyan országban járok, amelyhez képest még Erdély is Eldorádó. Aztán elmentünk Ferihez, aki valami alapítványi pályázattal birtokába jutott egy hatalmas területnek, amelyen gazdálkodik. A falu neve Batár, s van egy hasonló nevű vize (a folyó holt ága), amelyből azt tudja locsolni, amit akar. Aztán mentünk egy bicigli javító üzembe. Mindenütt kínáltak – anyaországi szinten. Végül elmentünk a traktoros barátunkhoz (csak neki van ilyen a járásban – mondta), ott ebédeltünk – anyaország-feletti szinten. Csak néztem, mint Jenő a moziban.

Beregszásznak vettük az irányt. Ez a negyedik legnagyobb város Kárpátalján. Lakik benne jó harminc ezer ember, s ennek több mint fele magyar ajkú. Vendéglátóink vettek nekünk egy csomagot jégkrémet. Ülök az autóban. Júliusi meleg van. Nem utasíthatom vissza. Kinyitom, eltörik, ráesik az ingemre. A váltás, amit vittem, hosszú ujjú és meleg. Kínálódhatok vele. Nagynehezen elindulunk tovább nyugatnak. Beregdédára megyünk a görög katolikus paphoz, Orosz Pistához. Már elment Ungvárra, ahova mi is igyekszünk, de otthon van a felesége, nem is tudom, hány gyermekének anyja. Maga is görögkatolikus paplány, az anyaországból. Bemutakozom.

Az első ember, aki ismeri a nevem. Hát ettől meghatódom. Azonnal vissza a kocsihoz kiemelek belőle egy *Napló*- kötet, s adok mindenkinek egy *Páter Bulányit*. Nem is tudom, ki mondta nekem Ungvárott Orosz Pista előadása után, hogy Pista sem akárki, de a Rita a motor. Kínál minket enni- s innivalóval. Elfogadjuk, de sietünk. Ungvárra? Oda, de én megmondtam, hogy nem bocsátanám meg magamnak, ha nem nézném meg a várat, ahol élt Zrínyi Ilona, Thököly Imre, II. Rákóczi Ferenc s raboskodott Kazinczynk. A vár kapujában vettem 50 Ft-ért a levelezőlapot, amelyet a 36. napló borítójára szkenneltem.

A nyáron Tokajban lesz a nagytáborunk, ahol a Bodrog ömlik a Tiszába. A Bodrog tudvalevően (nyugatról kelet felé haladva) öt folyó egyesülése. 1928-ban földrajzból meg kellett tanulnom. Elfelejtettem volna, ha nem ír Prohászka Ottokár egy csodálatosan szép novellát az ondovai vámosról, aki imádkozik Istenhez, hogy az ár el ne vigye a hidat, mert az adja neki az életteret. Ez felelevenítette bennem az öt folyó nevét: Tapoly, Ondava, Laborc, Ung s a legkeletibb a Latorca. Ez utóbbi folyik keresztül a városon, azaz ennek a két partján épült a város a hegy aljában, melynek ormán a vár. Úgy mint Buda és Pest. Munkács ez a

város. Megannyi történelmi és irodalmi emlék fűz hozzá. De nem bédekkert írok. Csak annyit mondok, hogy ma százezres város. Magyar tíz százalék sem lakik benne. Itt élnek az anyaországban. Debrecenben sok munkácsi menekültet tanítottam. Felmásztam a várba, ha nem is a legtetetejébe. Aztán leültem ott egy padra, s magamban maradtam. S énekeltem, érzeletem, mert úgy kívántam.

*Krasznahorka büszke vára, Ráborul az éj homálya,
Tornyok ormán az őszi szél, Régmúlt dicsőségről beszél.
Rákóczinak dicső kora Nem jön vissza többé soha .*

S fújtam újra és újra, s megtelt a lelkem jóleső és fájó szomorúsággal, aztán jöttek a fiúk lefelé, és repesztettünk Ungvárra, amelyik a Bodrog negyedik folyójának, az Ungnak a két partján fekszik, és annak is van vára.

Minek mentünk Kárpátalja Ung partján fekvő fővárosába, a százhusz ezer lakosú metropoliszba. Három fiatal domonkos nővér nagyon szép, nagyon új csodapalotájába mentünk, amelynek földszintjén recepció, ebédlő 50 ember, s kápolna-előadó jó száz ember számára. S fölötte két emeleten szobák és szobák az oda lelkigyakorlatra s különféle tanfolyamokra jövőknek – Kárpátalja egész területéről, meg még azon is innenről, tőlünk. És minek mentünk oda? Pistáék, Csire Feriék hivatalosak voltak egy találkozóra. Aztán engem is bejelentettek, s a rendezők azt mondták, hogy nagyon örülnek, s megtisztelve érzik magukat. Kerülgetem, mint a forró kását. Úgy éreztem, tartoztam ezzel, ha már egyszer öten eljöttek a lakásomra. Kimondom: regionális, kárpátaljai *Háló*-találkozóra mentünk. Oda, ahova az apánkat nem hívták meg. Hívnák, de nem hívhatják, mert hát főnökük a hierarchia. Eszerint viselkedtem.

Az kárpátaljai, az anyaországi csoportok is kimentek bemutatkozni. Váltig bíztatott Pista, de nem mentem ki velük. Végük megemlézték, hogy én is itt vagyok. Megtapsoltak. Kénytelen voltan felállni, s ott helyben mondtam egy mondatot. Körülbelül ezt: *Hatvan éve csinálom, amit csináltok, de ide most nem beszélni jöttem, csak figyelni, hogy ti mit és hogyan csináltok.* Újabb taps. Mindenki aranyos volt, mindenki szeretett mindenkit. Összejött közel száz – úgy láttam – érintetlen fiatal Kárpátalja egészéről. Egy fiatal lány volt a moderátor, aki már három ilyen találkozón is részt vett.

A találkozó mottója: *az istenszüllő Mária* volt. Szép volt a zsolozsmázás, szép volt a szemmise, s az előadások olyanok voltak, amilyen tartalmakat lehet tanulni az utolsó 15 évben a magyarországi szemináriumokban. Érintetlenek voltak attól a Jézustól, akit mi a Bokorban megismertünk. Három teológiai előadást hallgattam pénteken. Orosz Pistáé kilógott valamelyest a sorból. A hallgatóság ámult és hallgatott. Részt vettem a délelőtti két előadás után egy csoportos megbeszélésen. Ott volt a bicikli-szerelő üzem tulajdonosa, aki azonosult a hallottakkal. Ott volt egy nyíregyházi teológus, akinek semmi sem stimmelt a hallottakból, s azt mondta Kaszap Pistának, hogy okvetlenül meghívat az előjárókkal az őszi Nyíregyházára. Ott volt egy magyar szakos egyetemi hallgató lány, aki megvallotta, hogy nem tud imádkozni. Egyébként, hallgatás és hallgatás. Azt hiszem, hogy nagyon nagy szükség van erre. Egyetlen védekezés a drog, s a vallási összevisszaságok ellen. Bokorról, Hangról nem igen hallottak. Ott voltak, bemutatkoztak a Jézus Szíve Népkeányok is: hívták a lányokat maguk közé. Kecskeméti Korda-boltjukban fogy a Püski-féle *Napló*-könyvem.

Városmajor, 2003. május 11.

A béres és a pásztor kicsodák? *A béres elfut, mert nem törődik a juhokkal.* Mivel törődik a béres? Hát a maga juhaival. S a pásztor mivel törődik? Hát az Isten juhaival. Mi a különbség az Isten juhai és a béres juhai között? Semmi. Ugyanolyan juhok a béres juhai és az Isten juhai is. Csak az Istennek valamivel több a juha. A béresnek van egy-kettő, legfeljebb egy tucat. Az Istennek meg több, mert minden juh az övé. Aki pásztor, az felvállalja az Isten

nyáját. A béres nem vállalja föl, csak a magáét, s ja ha jön a farkas, elfut. Elfut? Olyan gyáva? Nem, olyan felelős. A gépfegyveréért rohan, hogy lepuskázza a farkast.

A farkas mért akarja a béres juhainak a torkát elharapni? Hát azért, mert veszedelmesek a béres juhai. Hogyan s mivel veszedelmesek? Csak azzal, hogy lelegelik a legelőt. A farkas nem is farkas. Csak farkasbőrbe öltözött, csak fölfegyverzett béres. Kell a legelő – a maga juhai számára. Tele van a világ béresekkal. Tele van a világ farkasokkal. A béres csak álnév, csak fedőneve a farkasoknak. S a történelem e béres-farkasoknak szomorú küzdelme. Ostoba és reménytelen küzdelme. Nem győzhetnek – szegény nyomorultak. Csak felfalhatják egymást. Az egyik a másikat. S a másik az egyiket. Foglalkozhatnak egymást felfalni akarás helyett talajjavítással is! S akkor annyi lenne a legelő, hogy jutna bőséggel legelő mindegyik juhnak. De a béresek hihetetlenül ostobák. Nincs annyi eszük, hogy ezt meg tudnák érteni. Meg irigyek is. Nem bírják elviselni, hogy a másik béres juhai is jól lakjanak. Inkább haljanak éhen ők maguk is. Kihallgattam beszélgetésüket. –

A másik béres csak alsóbb rendű béres, s a juhai nem is olyan fajtiszták, mint az. övé. Nem is érdemlik meg, hogy jóllakjanak. Az a dolguk, hogy elpusztuljanak – ezt hallottam, Azt már nem hallottam, hanem tudom is a magam tapasztalatából, hogy akik a legtöbbet tudnak elpusztítani más béresek juhaiból, azok lesznek errefelé, meg másfelé is a legfőbb főfarkasok: a hatalmas, a méltóságos, a kegyelmes, a főméltóságú, a főkegyelmességű kitűnőségek, az excellenciák, a Fölöttünk-levőnek a kiváltságoltjai – Áldassék neve mindörökre! – ahogyan preorálja az imádkozók rendjének legfőbb felelőse.

A pásztoroknak pedig: juh és juh egyre megy, mert mindegyik juh az Istené. Az ilyennek meg az olyannak mondott juh is. És mivel a pásztorok tudják, hogy a farkasok csak farkasbőrbe öltözött béresek, akik lehetnek akármilyen ostobák és irigyek is, mégis a teremtmő Isten teremtményei, ezért a pásztorok nem rohannak a géppisztolyukért, amelyeket be sem vásároltak, hanem okosan akarnak a farkasbőrbe öltözött béresekkel beszélgetni. Okosan. Miről? Az ellenségeskedés beszüntetéséről, s helyette talajjavításról, mert egyedül ez szünteti meg a juhok legelőgondjait. Érvelnek okosan és szelíden – az ostobáknak és irigyeknek. Mit érnek el vele? Csak azt, hogy széttépik őket a béresek. A béresek az alkotmányukra és szent könyveikre hivatkozva mondják, hogy aki mások juhinak legyilkolását, ezt a megszentelt történelmi hagyományt kikezdi, az csak az ördög malmára hajthatja a vizet. Tehát magának Istennek tesznek szolgálatot a béresek azzal, hogy végleg elhallgattatják a pásztorokat.

A pásztorok azonban e végleges szándék ellenére újra és újra megjelennek. Miért? Mert egyre csúnyább és elhasználtabb lesz az ostoba és irigy béresek viselkedése következtében a legelő. S így felette indokolt, ha e legyilkolt pásztorok véréből feltámadó pásztorok – csak a meggyilkolt nem-gyilkolók támadnak föl – újra és újra megjelennek, hogy magyarázzanak a farkasbőrbe bújt béreseknek. Mit? Ezt: *Felfaljátok saját magatokat. Nincs értelme annak, amit csináltok. Abba kell hagyni a béresek gondolkodását, s cselekedeteit. Nem törődhetik az ember csak a maga juhaival, mert ez kész világháború, s előbb-utóbb belepusztul minden juh. Pásztoroknak lettünk teremtvé, nem béreseknek. Minden juhnak nagyon jó lesz, ha leszotok erről a számárságról, hogy én csak a magam juhaiért vagyok felelős. A szerencsétlen és szomorúan ostoba és reménytelenül irigy az a béres, aki többet akar a maga néhány juhának juttatni, mint amennyi a többinek jut, s közben minden legelőt elpusztít, és saját juhai is éhen halnak. De annyira ostoba és annyira irigy a béres, hogy e szavakat hallva – ősi liturgia szerint – megtépi ruháját, és kihívja a mentőt, hogy vigye zárt intézetbe, ahány magyarázó pásztor csak akad a világon.*

Most jön a kérdő mondat. Ha azt mondanám, hogy csak pásztor és béres van, akkor mindenképpen meg kell próbálni kitalálni egy harmadik kategóriát. Hát azt mondom, hogy kár a fáradságért, mert nincs harmadik kategória. Így aztán megkérdezhetem magamtól is, mástól is, hogy mikor csapunk fel pásztornak. A Bokorban kissé nehéz helyzetben vagyunk, mert nincs karám a pásztorok számára. A pásztorok többes szám. Egyes számban nincs.

Amíg egyes szám, addig a pásztor csak béres, mert szükségképpen a maga juhait legelteti. Legalább kettőnek össze kell fognia, hogy az Isten juhait legeltethessék, hogy kipróbálhassák, milyen az, amikor nincs saját juhuk. Ha tizenkettő próbálja egyszerre, az talán még jobb, de ezt nem tudom bizonyosan. Végso szükségben kettő is megteszi. Aki igazán akarja nem a maga juhait legeltetni, annak elárulom majd, amikor megbizonyosodom szándékáról, hogy van egy biztos címem. Olyané, aki alighanem igazán akarja az Isten és nem a maga juhát legeltetni.

Idő van, ő türelmesen vár haláláig. Csak döntsük el, hogy elmegyünk-e hozzá, lemondva a béresek ostobaságáról és irigységéről, s leszünk az Isten pásztorává! Mit kell eldöntenünk? Azt, hogy akarunk-e minden juhért egyaránt gondban lenni. Akarunk-e? Tudjátok-e, hogy nemcsak Jézusnak volt hatalma, hanem nekünk is. Neki mire volt? *Hatalmam van az életemet odaadni*. S nekünk mire van? Ugyanarra. Ez meg mit jelent? Tud és mer az Isten pásztorává lenni.

Városmajor, 2003. május 16.

Laci írt valamit eszéből-szívéből a nyári lelkigyakorlatok elébe. Megkaptam, elolvastam, megihletett. Én is írok valamit, hátha hasznát veszik testvéreim. – Mindannyian szeretnők, ha életünk – Bokor-életünk is – méltó folytatás lenne. Folytatása annak, amit hatvan éve s ifjú szívvel elkezdtünk. És folytatása annak a szent kísérletnek is, amelyet Jézus kezdett, amikor elhívta-csalta szüleiktől a tanítványokat, hogy emberhalászokká formálja őket. És folytatása még valaminek: a Teremtő tervének, hogy megcsinálja velünk, emberekkel – a Bokor tagjaival is – az Isten Országát.

S mindannyiunkat – ha különböző intenzitással is – fojtogat az érzés, a gondolat s a tapasztalat, hogy ez a szent kísérlet kátyúba került, megfeneklett. Hogy nem megy a kocsi, hogy haldoklunk, hogy a halottnak is nőnek még a körmei – ahogyan ki-ki a maga vérmérséklete szerint fogalmaz. Már-már eredetromantikával is vádoljuk magunkat: azzal, hogy nem is ment soha, csak képzeltük magunkról, hogy csinálunk valami érőt és istennektetszőt. Sőt, kivetítjük – okkal, nem-okkal – bajunkat Jézusra. Neki sem ment, három év alatt beletört a bicskája, s a kétezer évre visszanezve igazat kell adnunk a kiközösített szentnek-tudósnak és Isten szerelmesének: *Jézus országot hirdetett, s ami megvalósult, az csak az egyház* (Loisy abbé). Kegyetlenül őszintének kell lennünk: be kell vallanunk, hogy megfogalmazódik nem-együnk lelkében még ez is: a csőd oka maga az Isten! Ő méretezte el a dolgokat, mert hiába adott szabadságot az embernek. Hiába, ha szabadságával az ember nem őt választja. Nem őt, hanem evilág fejedelmét, a Sátánt, a Pénzt! Az ember! S a Bokor is emberekből áll! Nincs mit csodálkoznunk, amikor megállapítjuk, hogy mi sem tudunk mást csinálni, mint elődeink; legföljebb annyit, hogy legjobbaink közelébe kerültek Jézus sorsának. Ennyi telik tőlünk; nem az Ország, csak a csődje.

De ez nekünk fáj. Ebbe nem akarunk beletörödni. A napokban Hajdúnánás közelében jártam. Ott nyugdíjaskodhatik az a Z. Béla, aki '50 körül Debrecenben odament egyetemi lelkészéhez: *Atyám, én itt hagyom ezt a te vértanúképző főiskoládat!* Béla tudta, hogy mit hagy ott. Mi tudjuk-e, hogy mit nem akarunk elhagyni? Tisztában vagyunk azzal, hogy mihez ragaszkodunk? Azzal is, hogy nem akarhatunk *feltétlenül* ágyban, párnák közt meghalni? Jézushoz tartozunk, akinek életében nem volt fejét hová lehajtani, s halálában is – a keresztfán – csak előre bukhatott a feje. Ahhoz túlságosan régi motorosak vagyunk az ország-szakmában, hogy *Jézuskának is, Béluskának is* – megalkuvó típusú elképzeléseink legyenek. Még élünk! Addig élünk, amíg imádkozzuk:

Ne tűrj megállni az ostoba van-nál, / S nem vágyini nagyobbra mái kis magamnál

Ezt tudva – szölt Náci a tavalyi nagytáborban, s ennek a jegyében jöttünk már kétszer is össze a Bokorportán, s határoztuk el az erre a téma-komplexumra koncentráló lelkigya-

korlatokat, s kaptam meg Lacinak az alaptémákat megtárgyaló dolgozatát, amihez most hozzáteszem a magam gondolatait.

2. Bokorprofil

Tanítás-tanulás nélkül nincs Isten Országa, mert Isten ellenlábas, a Pénz mindent megtesz azért, hogy mindannyian megtanuljunk, hogy a fogyasztás tesz boldoggá minket. Mondanunk kell, ahogyan a számon kifer: *nem, az adás, a mindentadás tesz minket boldoggá!* Ez a *kell* – Istennek legyen érte hála! – közhellyé lett a Bokorban. Nem abban látom a bajt, hogy a fentiek igazát nem látjuk be, hanem abban, hogy nem csináljuk. – A Bokor második nemzedékét alkotja legalább 50 házaspár, van legalább 200 gyermekük, ezeknek kb. 800 barátjuk – iskolatársaik közül. Van tehát száz felnőtt és ezer gyerek, s nem jött belőlük létre száz csoport. Miért? Ha erre azt felelnők, hogy nem vagyunk papok, vagy azt, hogy nem érünk rá közösséget szervezni-szeretni, akkor befűthetek az *Egyházrend* meglevő példányaival, s bocsánatot kérhetek püspökeinktől, hogy ekkora marhasággal tévesztettem meg híveiket... Azzal, hogy mi fogjuk magukra venni azt a vezető-tanító szerepet, amelyre papjaink hat éves szemináriumi csak-ezt-tanulás után is – munkaviszony nélkül is, feleség nélkül is – eléggé kevésbé alkalmasok. Mit ér a tisztánlátás, ha magatartásunkkal egyértelműen számárságnak minősítjük még saját harmadik nemzedékünk közösségbe hívását is?

Felmerül a kérdés, hogy miért nem vasalja be az ezer gyermek a száz felnőttön a közösségbehívást? Gyermekünk sokallhatják szüleik Jézus-követését, kevesellhetik is. Ki is találhatjuk, hogy mi a valóság. Meg ők is elmondhatják egy alkalmasan megszerkesztett kérdőív segítségével, hogy mért nem kérnek abból, amit látnak bennünk, buzgó közösségbe járókon. (Mire e sorokat olvassátok, megjelenik a Püskinél a NAPLÓ második kötete. Dedi-kált példány a jutalma annak, aki tanulmányt ír erről az aug-szept-i *Koinóniába* – legalább 50 kérdőívet feldolgozva. Ha *unoka* írja meg, akkor a szebbik tollammal dedikálom a kötetet.)

Elovasandó lenne most a KIO 77c numerusrészele.

Az életalakítás küldetése. Arról van benne szó, hogy csak azt lehet tanítani, amit élünk. Idézek belőle pár mondatot: *A másokért élt élet nélkül nem lehet meggyőzniünk embertárainkat az Útról. Ez nélkül nem lehet rábeszélniünk őket arra, hogy vállalják a másokért élt életet. Mielőtt kiejtem szájamon előttük e szót: Krisztus, már előbb meg kellett mutatnom szeretetemet irántuk. Mielőtt kibontotta tanítását Jézus, már tengernyi jócselekedettel győzte meg hallgatóságát arról, hogy szereti őket. A szeretet hirdetni, és nem tenni meg minden tölem telhető az engem hallgatókra reánehazedő nyomorúság felszámolásáért – hamvába holt vállalkozás. Az emberszeretet gyakorlása nélkül és előtt – nincs értelme a szeretet hirdetésének. Küldötteitől Jézus az adás, a nem-ütés, a szolgálat magatartás-azonosságát, valamint a szegénység, üldözöttség és társadalmi kicsiség sorsazonosságát kívánja. Ettől a magatartástól és sorstól lélektanilag is elválaszthatatlan a jézusi hirdetési-tanítási küldetéstartalom (a szeretet-tanárság). Lélektanilag – jaj annak, aki nem mondja az örömhírt! Az embernek lehetetlen nem beszélnie arról, amiről meg van győződve, s ami átjárja élete minden napját. Hirdetés-tanítás nélkül nincsen küldetés. Viszont hirdetést megelőző szeretet nélkül értelmetlen belefogni a szeretet hirdetésébe.*

Minden nóta vége egy. Kiváltság-szituációban elfogy ajkunkon a jézusi szó. Ebben a szituációban vagyunk. A még kiválóbb szituációra törekvés jegyében élünk. Mindentadás nélkül nincs Isten, nincs Ország. Osztozás nélkül pedig lépést sem teszünk az Ország felé!!! Hirdessünk? Tanítsunk? Az emberiség nyolcvan százaléka lekiabál minket: *Lennék én a te szituációdban, én is hazudnám neked a szeretetet, mint te.* Valamit be kell vallani, mert e nélkül alighanem csak vak vezet világtalant. 1989-ig csak összejáró kisközösséget tudtunk csinálni, mert az államhatalmi rend nem tűrte új szerzetesrend létrehozását. De 14 éve immár, hogy ennek semmi állami akadálya nincs. Akadályoztatás nélkül sem csináljuk meg. Szabadságunkban áll nem megcsinálni. De meg kell vallanunk, hogy Jézus nem összejáró

közösséget hozott létre, hanem életközösséget – természetesen vagyonközösséggel együtt. Mindaz, amit tanított – feltételezte ezt az élet közösséget: Add el mindenedet, és kövess engem! Nem pedig: Tartsd meg mindenedet, s gyere hozzám négy hetenként egy délutánra, ha ráérsz! Mondhatjuk, hogy *hatvan éve nem erre alkudtunk!* Ez igaz. Ahogy a piaristák is mondták a rendkormányoknak, amikor '40-ben, háborús gazdálkodásra hivatkozva leszállította napi boradagunkat 0,5-ről 0,3 literre: *mi fél literre tettünk fogadalmat!* Mondhatunk akármit. De a tény mindenképpen az, hogy Jézus ezeket a tartalmakat nem egy összejáró kisközösségnek tanította. Félő, hogy az összejáró kisközösség nem tud megbirkózni a jézusi tartalmakkal. Inkompatibilis a tartalom és a forma. E kettő egységet alkot – ezt már Arisztótelész is tudta. Az inkompatibilitás jelei: nem támadnak új közösségek, a régiéket pedig fogynak, kiöregednek s kivonulnak a temetőbe. Nem lehet büntetlenül jézusi szövegeket dumálni (tartalom) hordozni képes forma (életközösség) nélkül.

Mindaz igaz, amit Laci ír. Csak nem működik. Nem elég a szövegelés. Tenni kell valamit. S nem lehet kevesebbet tenni, mint amennyit Jézus is tett – ha Jézusra hivatkozunk.

5. Külső kapcsolatok

A külső kapcsolatok problémájával majd csak megbirkózunk, mert most egybekapcsolja a külsőket a Püspöki Kar, s bennünket aligha igényel ott valaki. Nagyobb gondom, hogy mit csináljunk azokkal a Bokor-tagoknak tudottakkal, akik nem válaszolnak meghívásainkra. Valamelyikünk megkérdezte erről egyiküket írásban. Válasz: *erre nem kíván válaszolni.* A kapcsolatmegszakítás lehetséges oka: igazolni a megfigyelő egyházi hatóságok előtt, hogy nem vállalnak közösséget a Bokorral. Ennek az oka pedig egyértelműnek látszik: egzisztenciába vágó, pasztorális érdek: nem kisebbítik lehetőségeiket azáltal, hogy kapcsolatot tartanak fenn velünk. Nem szabad érte sértődöttséget mutatnunk, imádkoznunk kell azért, hogy amikor találkozunk, barátságosan tudjunk velük viselkedni.

Jelen állapotunkban magunkkal kell tisztába jönnünk, hogy kik vagyunk, mit és hogyan akarunk, s másodlagos, hogy a rengeteg lelkeségi irányzattal tudunk-e szervezett kapcsolatba kerülni. Ha részükről ilyen igény merülne fel, azt készséggel ki kellene elégítenünk, de nem valószínű az ilyen igény. Budaváriban az ottani irányzat minden telhetőt megtesz, hogy lebeszélje azt az egy-két embert, aki még eljönne miséimre.

A legutóbbi bérálás kapcsán szerzett tapasztalatok pedig nem hagynak kétséget a tekintetben, hogy az egyházi hatóságok számára változatlanul elfogadhatatlanok vagyunk. S így nem tekinthet kíváncsinak, hogy barátkozzunk a lelkeségi irányzatokkal. De nagyon jó lenne, ha volna egy-egy Bokor-tag, aki tájékozott volna az egy-egy lelkeségi irányzat jelen programjaiban, módszereiben, mert megnézhetnők, mit tanulhatunk tőlük. Beszámolóikat szívesen közölné a *Koinónia*. Érdeklődést írástunk csak a *Háló* mutat. P. Zoli és S. András személyisége talán ennek a vélhető közvetlen oka. A hierarchia bizalmát teljes mértékben bírják. Ők egyesítik a lelkeségi irányzatokat: hívják őket a Háló-találkozókra.

Amíg mi képtelenek vagyunk új közösségeket létrehozni, addig nincs erő, mely meg tudná akadályozni, hogy egyre több és több valamit mégis akaró Bokor-tag jelenjék meg rendezvényeiken, amelyek távoli tájak embereivel kapcsolhatnak össze minket is. Nincs módjuk megszólaltatni a mi tartalmainkat. De van módunk kapcsolatokat szerezni és ápolni. Csak tudjuk, csak tudnánk, hogy mit akarunk!

6-7-8. Vallás, egyház, politika

Kidobtak bennünket vallásból, egyházból. Annak folytán dobtak ki, hogy megmagyaráztuk magunknak és mindenkinek, hogy voltaképpen milyen funkciókat töltenek be vallás és egyházak az emberi társadalomban – hatalmi szervezetek az egyházak is. Erre a kidobásra mi háromféle módon válaszoltunk: 1. egyáltalában nem járunk templomba, 2. Bokor-papok miséjére azért elmegyünk, 3. járunk tovább és rendszeren templomba. Mind a három csoport tudja nagyjából azt, amit Laci e témákról megfogalmazott, s e tudásától

függetlenül és testvéreivel egyeztetés nélkül csinálja azt, amit jónak lát. Saccolok: 30% – 10% – 60%. A kidobás és Laci megállapításainak ellenére.

Gyermekeink sokallhatják szüleik Jézus-követését, kevesellhetik is. Ki is találhatjuk, hogy mi a valóság. Meg ők is elmondhatják egy alkalmasan megszerkesztett kérdőív segítségével, hogy mért nem kérnek abból, amit látnak bennünk, buzgó közösségbe járókon. (Mire e sorokat olvassátok, megjelenik a Püskínél a NAPLÓ második kötete. Dedikált példány a jutalma annak, aki tanulmányt ír erről az aug-szept-i *Koinóniába* – legalább 50 kérdőívet feldolgozva. Ha *unoka* írja meg, akkor a szebbik tollammal dedikálom a kötetet.)

Alighanem Jézus is tudta jól, amit Laci megállapít, ennek ellenére járt a templomba, s miután kidobták őt onnan s az életből, tanítványai tovább jártak oda, ahonnan *apjukat* kidobták. Hatalmi szerv az állam is, és járunk az adóhivatalba; hatalmi szerv az egyház is, és járunk a templomba. Miért?

Az embernek igénye van templomra, s ezért jár abba. Két esetben: ha a Laci által mondottak egyszerűen igazak, meg ha többszörösen. Mitől van igénye rá? Ősi az igény. Falu nincs templom nélkül. Az ásatások igazolják ezt. Bár a sámán mindig – a király barátja. Egyet tehetnénk még: megpróbálkozhatunk a templomépítéssel úgy, hogy nem barátunk a király. Nem nagy jövőt jósolok e szándéknak. Ha fel is épül a templom, gyorsan lerombolják majd, akik hűek a királyhoz. Egyszerűbb a királybaráti templomok pártfogolása.

De mitől van ez az ősi igény? Attól, hogy kell egy hely, ami az Istené. Az, hogy sétálok, süt a nap s fűtül a rigó és ott van az Isten – ez egy ateizmus-előző állapot. A normál állapot, hogy felöltözzünk rendesen, s elmegyünk a templomba, s megszólal az orgona, mert beharangoztak – és ott van az Isten. Akkor is, ha az utolsó mohikánok tizenéves gyerekeit Laci tanítja hittanra, de a Bokor-unokák 95%-nál is többen a *hatalmi szervezet* papjainál lesznek első áldozók. Tetszhetik ez nekem, meg böghetek miatta – egyre megy. A tény marad tény. Kitalálhatok én akármit, nem lépik át lakásom küszöbét legszeretettebb fiaim-lányaim gyermekei, az *unokáim*, pedig esetleg negyed órára ha laknak tölem. Döntöttek a templom mellett, s még örülhetnek, ha nem a templomba-nem-járás mellett döntöttek.

Laci – nagy szelíden – csak hatalmi szervezetről beszél, Jézus prófétagyilkosokról beszélt. Nincs mód nem egy levegőt szívni azokkal, akik igénybe veszik a hatalmi szervezet szolgáltatásait. Hogy lehet az? Miért nincs? Csak azért, mert alig különbözünk tőlük. Emberek vagyunk. Élni akarunk, S elvégezzük megalkuvásainkat, mert NEM FOGAGTUK BE, mert a Tizenkettővel együtt arról álmodozunk, hogy a Messiás dicsőséges király Izraelben, mert szó sincs arról, hogy fel akarnók építeni Isten templomát, mert ha életközösséget csinálnánk, megépíthetnénk a templomot, magunk oktathatnánk a hittant meg a nem-hittant gyerekeinknek, mindent úgy csinálhatnánk, ahogy akarunk, de akkor... Mi volna? Reményünk sem volna meggazdagodni. Mert akkor nem akarhatnánk többet birtokolni, mint a testvérünk. Pedig akarunk, akarunk, akarunk. Nem érjük be az egy dénárral. Különben nem kellene száz forintot fizetnie annak, aki kimondja a szót, amit nem szabad kimondani.

A politikából is kidobtak, de '89-ben visszavettek, s elmondhatatlan bűnt követünk el, ha nem fogadjuk ezt el – magyarázta nekem Béci egyik fehérvári MDF-es barátja. Ahogy növekedik bennünk az érzés, hogy alkalmatlanok vagyunk arra, hogy valamit is csináljunk Isten Országában, úgy növekedik a sánszunk arra, hogy jóvá tesszük elmondhatatlan bűnünket, s csatlakozunk az egyik vagy másik, vagy harmadik, sőt, negyedik csoporthoz, azaz párthoz. Mert jószándékú lénynek teremtett meg bennünket az Isten, s ahogy elfogy a reményünk, hogy Isten Országát tudunk csinálni, úgy növekedik az egyetlen lehetséges váltásnak, a Mammon-szolgálatnak a perspektívája. S ezt a szolgálatot részben megkönnyíti, részben az elvek szolgálatának magasába emeli a politika által megrajzolt szent cél – a nemzet felemelése.

9. Közös szolgálat

Annak van nyoma az egyházban, akinek sikerült valami művet létrehoznia. A Bokor sem lehet ez alól kivétel. Művet úgy kell létrehozni, hogy valaki el kezdi csinálni. A következő lépés vagy van, vagy nincs: az, hogy valaki segíteni kezd annak, aki elkezdte. A harmadik, hogy e feladat szolgálatában élet- és vagyonszolgálatot hoznak létre. Amíg mindannyiunknak olyan fontos feladataink vannak, amelyeknek végzésébe nem óhajt senki sem belekapcsolódni, addig nem jön létre mű. Öregjeink, betegjeink közül senki sem ajánlotta még fel a Bokornak azt, amiye van: maszek-megoldásokhoz folyamodott.

10. Kommunikáció

Hírt akkor kell adunk magunkról, amikor van mivel dicsekednünk. Ha majd lesz valami művünk, akkor okvetlenül. Addig mit adjunk hírül önmagunkról – 60 esztendő után? Mikor csináltunk valamit, rólunk beszélt az egész világ, pedig nem is volt módunkban magunkat hírsztelni.

Városmajor, 2003. május 17.

Ha már zöldfarsang van, én is lakodalmaztam. Ott, ahol még sohasem jártam, a budakeszi erdei kápolnában. Olyan koreográfiával, amilyent csak azok tudnak, akik nagyon szeretik a szépet is. Lenvászonból a menyasszony ruhája, s ugyanabból a vőlegény lájblija. Téglá a kápolna padlója, kettéhasított hasábfá, amire ülnek a meghívottak – a házasság és a tanúk meg rönkfán. Erdei árnyas úton jön a lakodalmas menet. Csak negyven ember. Szemelt rizling. A nagy protokoll, a polgári esküvő után. Bevezetem őket a kápolnába. Avatott muzsikás hangja fogadja őket.

A szertartás szövegét a már nem egészen, de azért még mindig ifjú pár állította össze. Kezükbe adtam a hivatalos szöveget meg az én módosításaimat, amelyeket a Bokor félszázada alakított ki. Biztos kézzel választották ki – a hivatalosat. Nem tértek el tőle egy betűvel sem. Csinálj most ebből szívhez szóló liturgiát! Megpróbáltam. Úgy, hogy nagyon bárátságosan, nagypapásan igyekeztem viselkedni. Többen megdicsérték érte: Olyan levegője volt az egésznek... Azt válaszoltam rá, hogy századok kerekítették, gömbölyítették ezeket a szövegeket. S van is benne valami. A vájt-fülű régi Bokor-tagoknak hol ezzel a szóval van bajuk, hol a másikkal. Úgy látszik, lehet varázsa a hivatalosnak is. Egy hibát is vétettem. Néven szólítottam az öt egyetemes könyörgés elmondására a Mag-közösség öt tagját. Hívtam Ferit, Jolikát, Gábort s másokat, s az egyik hölgynek kicsinyítő képzővel mondtam a nevét. Azt mondta, hogy mit szólnék hozzá, ha engem valaki Gyurikának szólítana. Semmit sem tudtam mondani rá. Most eszembe jutott, hogy mit kellett volna mondanom. Ezt: Negyven évvel vagyok idősebb nálad. Anyukám csak húsz évvel járt előttem, s nagyon jól esett, amikor Gyurikának szólított. Az is, amikor azt mondta: Ne hülyéskedj, mert úgy maradsz. Azt hiszem, ez a családi légkör adta a szertartás varázsát. A család egy régi barátja, aki diakónussá szentelt házasság ember, mondta a szentbeszédet, és egy Sebestyén Márta nevű hölgy énekelt egyet és mást. Egyetlen szavára sem emlékezem, csak arra, hogy egy gyermek hangját hallottam ki abból, amit énekelt. Utána gratuláltam neki, s kislánynak mondtam őt. Mire azt mondta, hogy ő már két gyermek anyukája. Én meg: Ha valaki már 80 és 90 között van, annak a kétgyermekes anyukák is kislányok. Ebben aztán megnyugodott. Nagyon örülnék, ha valaki magnóra vette volna énekét, hogy visszahallgathassam.

A lakodalomba hivatalos volt a közösség minden kül- és beltagja. Az ajándékozást Mari (világért se Marika!) rendezte. Mindenkinek magának kellett készítenie valamit. Ki kenyeret sütött, ki sőt csomagolt... a többire már nem emlékezem. Nekem meg jött a szigorú parancsolat: aki írni tud, írjon! Engedelmeskedtem. Íme az eredmény:

Városmajor, 2003 május 18.

Későn találtunk egymásra, már mint ők és én. Addigra közel félszázad folyt el már életükből, az enyémből meg még harminc-negyven évvel több is. Egy vagy két éve láttuk először egymást? A Hamvas Béla körben adtam elő életem nagy szerelméről, a Názáretiről. Az előadás végén odajöttek hozzám, s Rozina kérdezett valamit, s én megéreztem, hogy csak ezt válaszolhatom rá: Gyertek el hozzám!

Eljöttek, s a három ember lelke az asztalom körül valahogy összeért. Aztán meghívtam őket a – minap, pár éve szerzett – barátaim közé. Jöttek oda is. Talán akkor is május volt. Kivitt utána valaki minket Törökbálintra, ahol egy muzulmán-zsidó-keresztény konferencián arról beszéltem, hogy Isten elküldi közénk a lányát: hátha többre jut, mint a Fia. Tetszett nekik, már mint Gyuriéknak.

Ettől kezdve részei lettek életünknek. Miféle életünknek? Hogyan is mondjam? Egy figyelni akaró életnek lettek részesei. Mire akarunk figyelni? Csak arra, amire több mint százötven éve Vörösmarty így kérdezett rá: *Mi dolgunk a világon?* A választ erre tudja az Isten. Na meg a Fia. És még ki? A Lelkük. Hol van az? Mindnyájunkban. Mert mindahányan a gyermekei, Isten lányai meg fiai vagyunk. A napokban mintha Gábor azon ujjongott volna, hogy meghallotta a kérdésre a választ – Maja hangjában-soraiban. Holnap pedig akármelyikünk mondhat olyat, amire meg csak az ő lelkének Istene képes. Egyénit, máséval összetéveszthetetlen, s mégis mindannyiunknak érthető s közöst.

Nem Gyurit és Rozinát akarom magasztalni. Csak megköszönöm, hogy megtalálták egymást, s hogy egymásban Rád találtak, s hogy megtaláltak minket is, s hogy mi öbennük és ők mibennünk megint csak Istenre találtunk és találtak ők is. Istenre? Igen. Arra, aki bennünk él és vigyáz, hogy ne legyünk kevesebbek önmagunknál, hiszen az övéi s belőle valók vagyunk. *Noblesse oblige*, azaz nagy a mi méltóságunk. Őrá találhatunk magunkban, aki ösztönöz bennünket: Mutasd meg, hogy a kedvemért a világnak ellentéte vagy! Mutasd meg, hogy képes vagy egy példátlan életre. Mutasd meg, hogy általad lesz szebb a világ. Mutass meg valamit belőlem!

Mit kellene megmutatnunk? Őt Magát, aki láthatatlan, és akit nem látott senki földi halandó. S akit mi mégis megmutathatunk a figyelő szemeknek, ha el nem vétjük a csilingelést. Ha senkit ki nem zárunk a szívünkéből, s ha magunkhoz ölelünk annyit és úgy, amennyire s ahogy képesek vagyunk.

*Mert ne gondold, hogy annyi vagy, amennyi látszol magadnak,
mert mint látásodból kinőtt szemed és homlokod, úgy nagyobb
részed énedből, s nem ismered föl sorsod és csillagod tükörében magadat,
és nem sejtéd, hogy véletleneid belőled fakadnak,
és nem tudod, hogy messze napokban tennen erőd
ráng és a planéták félrehajlítják pályád előtt az adamant rudakat...*
– mondja mindezt Babits a *Consolatio mysticában*, amely így kezdődik:
Tudod, hogy érted történnek mindennek.

Ezt az esküvőt szeretném úgy tekinteni, hogy Isten titokzatosan ránk mosolyog. Nemcsak Gyurira, Rozinára, hanem közösségünk minden tagjára s magára a közösségre is. S az isteni mosolyban ott a vigasz és biztatás és erő, hogy nem hiába találtunk egymásra, hogy nem hiába fogjuk egymás kezét. Hogy ő hajt bennünket egymás felé, ő szorít bennünk és velünk, hogy el ne engedjük egymást, mert akar csinálni velünk és általunk valamit. Mit? Valami újat. Valami szépet. Valami szebbet, amilyen még nem volt. Olyat, amire csak a kicsik képesek, akik tudják, hogy a nagyok – a gazdagok, a fegyverforgatók – semmire, de semmire nem jók.

Ma Isten összekötözte Gyurit és Rozinát, s mi körülvevük őket. Bennünket is össze akar kötni, ahogy minket tud. Mennyire engedjük Istennek, hogy összekötözzön minket? Amennyire magunkba engedjük őt. Mennyire engedjük? Amennyire kiszorítjuk magunkból, ami nem belőle való. Azt, ami létrontás. Azt, ami elront és megront. Mi ront meg? Mi ront el?

A vágy, ami nem az Istenből való. Mondjam? Mondom: „az *enyém* és a *tied*, mely annyi lámát szüle, miolta *mienk* nevezet elüle”.

Mi az, ami megőriz a rontástól? Isten, a mindenkit magához ölelni akaró egyetlen és örök szövetsége Rozínával és Gyurival meg a többiekkel, velünk és akárkivel.

Városmajor, 2003. május 20.

Olvasmány az Apostolok Cselekedeteiből: *Megtérése után Saul a damaszkusi tanítványok között tartózkodott. Hirdetni kezdte a zsinagógákban Jézusról, hogy ő az Isten Fia. Mind nagyobb erővel lépett föl, és zavarba hozta a damaszkusi zsidókat, mivel bizonyította, hogy Jézus a Messiás. Hosszabb idő elmúltával a zsidók azon kezdtek tanakodni, hogy megölik őt. A tanítványok éjnek idején a falon szöktették ki a városból úgy, hogy egy kosárban eresztették őt le. Jeruzsálemben érve együtt járt-kelt a tanítványokkal, s nyíltan megvallotta az Urat. A görög nyelvű zsidókhoz is beszélt és vitába szállt velük. Ezek azonban az élete ellen törtek. Amikor ez a testvérek tudomására jutott, lekísérték a tengerparti Cezáreába és Tarzusba küldték.*

Mi bajuk a zsidóknak Pállal? Hiszen a felolvasott szöveg utáni vers ezt írja: *Az egyház ekkor egész Júdeában, Galileában és Szamáriában békét élvezett és tovább terjedt* (ApCsel 9,31). Mért nem viselték el, amit Pál mondott? Mit mondott Pál? Ha soká élek, írok erről egy regényt. Abból mondom el az egyik fejezet vázlatát.

Pál semmit sem tudott Jézusról, csak amit kigondolt Róla magában. Nem élt Izraelben ama három évben, amikor ott tanított s működött Jézus. Tarzusban élt, és szötte szorgalmasan és jövedelmezően – üzemében vagy az apjájában – a sátnak való vásznat. Szövés közben nyugodtan járhat az ember agya – akármerre. Tudom, mert vagy 45 évvel ezelőtt éldolgozó voltam Márianosztra kézi csomózású perzsaszőnyeg szövő üzemében. Hol járt az agya egy Benjámin törzséből való derék farizeusnak, aki ráadásul még elvégezte a három éves jeruzsálemi teológia főiskolát is, méghozzá egy Gamálielel nevű professor tanszékét látogatva? Hol? Hát erre jó a regény-műfaj. Csak belsőleg kell igaznak lennie annak, amit mond a regényíró. Csak következnie kell szavának hősünk jelleméből. Azt meg magunk formáljuk meg. Formálom. Egy igaz zsidónak egy a gondja – a mindennekfeletti: mikor jön el már a Messiás? Ne szégyenkezzünk már, hogy mi, nem-zsidók, hanem pl. magyarok sokkal világibb és prózaibb – mindennekfeletti gondokat hordozunk magunkban. Olyan volt csak ez a páli zsidó gond, mint amilyenféle a miénk is: mikor áll helyre már újra és végre Dávid meg Salamon királysága?

Legalább is a Tizenkettő a mennybemenetel előtt gyorsan, az utolsó pillanatban még megkérdezi Jézustól: *Mostanában állítod helyre Izrael számára a királyságot?* A halaszt-hatatlanul, az egyedül fontosat. Ne menjen már föl a mennybe úgy, hogy azt nem mondja el. Nesze, neked Jézus. Ezért tanítottad őket három éven keresztül, hogy az Isten Országát keressék. Mondta, hogy ne szégyenkezzünk. Ez a zsidó messiásvárás is csak olyan volt, mint a megalázott nemzetek reménykedése. Mint a miénk is. Mint a *Nem, nem, soha!* meg a *Mindent vissza!* Mindent: a Felvidéket, Kárpátalját, Erdélyt a Pártiummal, Bánát, Bácska búzaföldjét, a baranyai háromszöget, Muraközt a Várvidékkel, meg Fiumét, mint szabad kikötőt... Dévénytől Vereckéig mindent! Ilyen volt a derék farizeusi reménykedés is. A Pálé is – Tarzusban és Jeruzsálemben. A három év teológia előtt meg után.

S üldözi a Jézus útját követőket. Mit csináltak azok a szerencsétlenek, hogy üldözni akarta őket ez a derék messiásváró tarzusi farizeus? Pál összesen annyit tudhatott erről, amennyit felszedhetett István megkövezésekor, miközben őrizte a kövezők ruhát, akik neki vetkőztek a szent feladatnak, hogy sikerrel kövezhessenek halálra egy rothadt eretneket. Hallhatta is beszédét: *Ti keménynyakúak, ti körülmetéletlen szívűek és fülűek...* Látható: István gyalázta a zsidó nemzeti múltat és jelent. Vallást és hazát egyszerre. Akárcsak Jézus! Mit tanulhatott mindebből Pál? Azt, hogy hazafiatlan és istentelen is ez az István, rombolja a

nemzet egységét. Börtönbe az ilyenekkel! Ha Észak felé menekültek a jerzsálemi bebörtönzés elől, majd megy ő északra és összekeresi őket. Ezért kér és kap a főpaptól megbízatást a szent feladatra.

Jeruzsálemtől Damaszkuszig hosszú az út, megvan 300 km is. Különösen annak, akinek nincs lova. Szent Pálnak nem volt, s így arról le sem eshetett. De gyalogolni gyalogolhatott bőven, s közben ugyancsak gondolkodhatott arról, hogy kiket is akar ő összeszedni. István, a gyalázatos eretnek hittestvéreit. Istvánét, aki kövezésekor ilyesmiket mondott: *Látom az Emberfiát, amint az Isten jobbján áll... Uram Jézus ne ródd fel nekik ezt a bűnt!* Addig, addig gondolatja-foglatja ezeket, hogy földre zuhan és hangot hall: *Saul, Saul, miért üldözöl engem!* Ennek az a vége, hogy *Sault megragadja Jézus* – ahogy a filippieknek írja (Fil 3,12). Az a Jézusa, akit ismer? Nem! Az, akit nem ismer. Kimentik kosárral Damaszkusz városából, s ő gyalogol boldogan vissza Jeruzsálembe, hogy leüljön azoknak a lábához, akik három álló esztendőn keresztül hallgatták Jézust, hogy ő is tanuljon-tudjon róla valamit? Szó sincs róla, esze ágában sincs: *nem hallgat ő testre és vérre, s nem megy Jeruzsálembe* (Gal 1,16-7). Hanem hová? Arábiába megy, s három évig ott is marad. Mi volt ott. A regényemben majd részletesen elmondom, hogy miféle tanulmányi központ épült ottan. Azért csak a regényemben, mert a teológia rengeteg írt már erről az Arábiáról, de kérdésünkre semmit sem mondott még. E semmit nem tudom elmondani. A regény meg nagyon hosszú volna. Három évig volt ott Pál – saját bevallása szerint. A három éves posztgraduális kurzus eredménye egyetlen pái mondatban is összefoglalható: *Élek én, de már nem én, hanem Krisztus él bennem.* (Gal 2,20) Megérkeztünk. El kell mondanom ezt a mondatot görögül is: *dzó de ouketi egó, dzé de Christos en emoi.* Ebből nekünk csak az kell, hogy *bennem = en emoi.* Ennek is csak az első fele: a *ben-*, a görög *en.* Az *en* az indogermán, az európai nyelvekben s így a görög nyelvben is önálló szó. Magyarul azt jelenti, hogy *-ban, -ben.*

S már is mehetek a második és harmadik olvasmányunkra. Az első olvasmányunkban ez az *en* szó egyetlen egyszer sem fordul elő. A másodikban ötször, a harmadikban kilencszer. Egy-egy mondat a két utóbbi olvasmányból. A János-levélből: *Aki teljesíti Isten parancsait, Istenben marad, és Isten is őbenne; és hogy bennünk marad az Isten, ez tőle kapott Szentlélekben mutatkozik meg* (1Jn 2,24). S az evangéliumból: *Maradjatok énbennem, akkor én is bennetek maradok, Miként a szőlővessző nem hozhat gyümölcsöt, ha nem marad a szőlőtőben (tövön), úgy ti sem, ha nem maradtok bennem* (Jn 15,4).

Pál a Galatákhoz 54-55-ben írta levelét, az első János levél, meg a János evangélium félszázaddal később készült. Ma délután nem tudtam összeszámolni valamit. Azt, hogy az Újszövetség egyes könyveiben hányszor jelöli az *en* azt, hogy Isten, az Atya, a Jézus, a Lélek bennünk és mi Öbennük. Csak saccolni tudok, A szinoptikusoknál lényegileg alig, Jánosnál bőven és Pálnál minden mennyiségben. Mért fontos ez?

A KIO írása idején lett nyilvánvaló számomra, amit Hermész Triszmegisztosz vagy hatezer évvel ezelőtt így mondott: *Az, ami lenn van ugyanaz, mint ami fenn van, és ami fenn van, ugyanaz, ami lenn van. Így érted meg az egyetlen csodát.* Ez lényegében ugyanazt mondja, mint a Teremtés könyve: *Meg is teremtette az Isten az embert. A maga képására teremtette meg őt: férfinak és nőnek teremtette.* A jézusi tanítás hatására ugyanez bennem három terminus technicusszá sűrűsödött: létazonosság, magatartásazonosság, sorsazonosság. Az azonosság Isten és ember között áll fenn. Ez a lenn és fenn, ez az istenképiség magánváltozata.

Az Arábiában tanultak hatására Pál számára alapvető fontosságú lett a létazonosság. Élek, de már nem én, hanem Krisztus él bennem – illusztrálja a létazonosságot Pál. János Jézusa is: *Maradjatok énbennem, s akkor én is bennetek maradok.* Mitől jön létre a létazonosság, az istenképiség, s az, hogy lenn is úgy legyen, mint fenn. Automatikusan? A teremtés okán és

jogán? Nem. Csak a szabadság jogán és okán. Illetőleg mire felhasználásának jogán és okán. Hogy mondja a János levél: *Aki teljesíti parancsait, az Istenben marad, és Isten is őbenne.* Egy kis mustra a szinoptikusokból: Boldogok az irgalmasok... boldogok, akiket üldöznek értem és az evangéliumért. A magatartásazonosságból és a sorsazonosságból születik meg a létazonosság. *Nem mindenki megy be a mennyek országába, aki azt mondja nekem: Uram, Uram, hanem csak az, aki cselekszi az én mennyei Atyám akaratát. Sokan mondják majd nekem ama napon: Uram, Uram, nem a te nevedben prófétáltunk-e, nem a te nevedben üztünk-e ki ördögöket, és nem a te nevedben tettünk sok csodát? És akkor kijelentem nekik: Sohasem ismertelek titeket, távozzatok tőlem, ti gonosztevők (Mt 7, 21.23).* Mindez –ban, -ben nélkül.

Dumából nincs létazonosság, csodatevésből, ördögűzésből még nincsen feltétlenül létazonosság. Hát miből van? Ennem adatok, innom adatok, befogadtatok, felruháztatok, meglátogatatok. Egyik sem duma. Egyik sem abból jön létre, hogy valami módon Istent működtetni tudom (csoda, ördögűzés).Csak abból, amit jó szívvel vagy izzadva én magam teszek. Én magam. S aki maga tesz valami ilyesmit, abban él az Isten. Akkor olyan a lenn, mint a fenn.

Meg abból van létazonosság, hogy mindezt a tőlünk telhető leghatékonyabban végezzük. Imádkoznunk kell azért, hogy tudjuk hatékonyan végezni. A kapitalizmus fegyvereken, egyéni érdekeken nyugvó vevési-szerzési rend. A jézusi adási rend nem lehet, nem lehet és nem lehet tehetetlen vele szemben. Mért és hogyan? Úgy, hogy az osztozási rend a hatalmunkban van. Még ma elkezdhetjük. A legradikálisabb formában is. Mi az? A jeruzsálemi modell! *Senki semmit sem mondott magáénak, hanem mindenük közös volt. A Szentlélek vette őket rá erre. A Szentlélek mára sem vonult még nyugalomba. Mért nincs mása-párja a jeruzsálemi modellnek? Vajon mi lehet az oka? Hogy hangzik a székelő nótá? Kedves ides öreganyám vajon, mi annak az oka...* Ha tudnók, megmondanánk?

37. Pünkösdhavi napló

2003. május 25. - június 15.

Városmajor, 2003. május 25.

A misenaptár szerint ma tömegtájékoztatási világnap is van, meg hősök napja is. Az előbbiről prédikálni kellene valamit, a utóbbiról meg imádkozni. A hősök azok, akik fegyverrel kezükben hálnak hősi halált. Imádkozom elsőül is azokért, akik megdumálták őket, hogy szegényekből nem hullák, hanem hősök lesznek. Másodszor minden mesterséges hullajelöltért, aki úgy lesz hullá, hogy nem sikerül a szembenállót hullává tenni. Azokért is, akiknek sikerült fegyverükkel valakiket hullákká-hőökké magasztalni. S főleg a keresztyén egyházakért, melyek részt vállalnak ebben a jézustalan értelmetlenségben és gyalázatban. Ami pedig a tömegeket illeti, azokat szeretném valamiről én is tájékoztatni. Bárcsak elérné őket tájékoztatásom, amelyhez ezennel hozzá is fogok

A szinoptikusoknál 121 ízben találjuk ezt a szót, hogy *basileia*, azaz ország. Ha az Újszövetség többi 24 könyvében ennek megfelelő sűrűséggel fordulna elő szavunk, akkor a többi könyvekben 210 ízben kellene találkozoznunk szavunkkal, de csak az ötödét se találjuk, összesen 41 előfordulást. Ahogy haladunk előre az időben, úgy megy ki a divatból e szó. Már az Újszövetség 24 könyvében is. Van egy könyvem. melynek címe az *Apostoli atyák*: 2. és 3. századi keresztyén írók művei vannak benne. Nem kisebb terjedelemmel, mint az Újszövetség 27 könyve. Míg ez utóbbiban 162 ízben találjuk a *basileia* szót, ebben a 2-3. századi szöveggyűjteményben már csak 36 ízben. Megy ki a divatból. Mi helyettesíti? Nem Loisy abbét koppintom, akitől származik a híresé vált mondás: Jézus az országot hirdette, s csak az egyház jött helyette! Az eklésia, az egyház 3 ízben kerül elő a négy evangéliumban, az Újszövetség többi 23 könyvében pedig már 111 ízben. Az arányos előfordulás az volna, hogy e 23 könyvben 3,3 lenne az előfordulás. Nem országot csinálunk mi kérem, hanem egyházat. Az egyház nem ország! Az egyház az egyház! Országot úgy kell csinálni, ahogy a parlamentben vagy a szenátusban, vagy a nagytanácsban csinálja – Kaifás, Néró vagy Clémenceau. Egyházat pedig úgy, hogy rózsafüzért mondunk a templomban, meg misézünk, meg esketünk! Hát ez csak világos, nem?

Van még egy szó, amely kiment a divatból, de az teljesen. A *mathétés*, a tanítvány ez a szó. 262 ízben fordul elő az Újszövetségben. Ebből 234 esik a négy evangéliumra. A maradék 28 az Apostolok Cselekedeteiben található, a többi 22 könyvben már írmagja sincs. Az *Apostoli atyák* c. szöveggyűjteményben viszont még igen. Antióchiai Szent Ignác 7 levelében megtaláljuk 9 ízben, de az Apostoli atyák többi könyvei ugyanúgy nem ismerik, mint az Újszövetség 22 könyve. Mi váltotta le? Jézus így beszélt övéihez. *Nem lehet a tanítvány különb Mesterénél, ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak.* Mester és tanítvány – ez a két szó jelölte a közösségvezetőt és a közösség tagjait. Ha iskolában volnék, megadnám a lehetőséget, hogy lehet tippelni. De hát nem iskolában vagyunk, és nincs 50 percem, csak 15, s ezért inkább elmondom, hogy miként indul egy páli levél. Így: *Pál, Krisztus Jézus apostola... mindazoknak a szenteknek, akik Akhájában vannak.* A Mestert, a tanítót leváltja az apostol, a küldött; s a tanítványt leváltja a szent. A *hagios*, a szent 233 ízben fordul elő az Újszövetségben, jórészt tanítványt helyettesítő szerepkörben.

Ugorjunk kétezer évet. A jézusiról is, a páliról is leszoktunk. A jelen helyen és pillanatban nem mester szól a tanítványokhoz, nem apostol szól a szentekhez, hanem...? Két változatot mondok: egy szokásosat, és egy olyan szektás-ízűnek minősíthetőt, vagy finomabban szólva: nem szokásosat. A szokásos: kedves hívek, vagy kedves híeim, s mivel nem feltételezendő, hogy a szónokló személy nem hisz, nem hívő, ezért ezzel a fogalom- s szó párral kell dolgoznunk: az egyébként hívőnek feltételezett plébános, ill. pap és a hívő nem papok, azaz laikusok. A szokatlant magam is gyakorlom: úgy szólítlak meg titeket, hogy kedves testvéreim. A szó magában hordoz egy kölcsönrelációt. Ha ti a testvéreim vagyok, akkor én is

szükségképpen a ti testvéreitek vagyok. Azaz mi ketten: én, aki szónokolok, és ti, akik hallgattok – testvérek vagyunk. Ebből a testvérségből az következne, hogy ne csak én beszéljek, hanem ti is. Mikor elkezdtem vagy öt éve ezeket a miséket még Széphalmon, nagyon ambicionáltam, hogy véleményt formáljak arról, amit mondok. Volt akkor arra egy hittanterem is. Nem ment. Végül is megüzente nekem a széphalmi hallgatóságom Gromon Bandival, hogy nyugodjak meg: egyetértenek azzal, amit nekik mondok. Hát ezt el kellett fogadnom. De azért egészen nem hittem el. Mert aki volt már bokorcsoporthoz, az hallhatta, hogy nagyon szép, amit mondok a Bokorlelkiségben, de ők mindent másképpen gondolnak. S aki volt már a Bokorportán misén, vagy a lakásomon ifjúsági misén, tapasztalhatta, hogy nincsenek velem feltétlenül egy véleményen, s az amit én mondok, az is csak egy vélemény. S jól van ez így, ha egyszer testvérek vagyunk. De akkor hol marad a Jézustól is alkalmazott tanító-tanítvány kettőség. Egyfelől megszűnik, másfelől pedig újra-termelődik. Ha valaki Bokor-iskolába jár, egy pár év alatt megszűnik a tanító-tanítvány kettőség, de mindig jönnek az újak, akik szintén a hátizsájjukban hordják a marsallbotot... de még csak ott; még nem vették elő. Tanítványként jönnek és csoportot összehozni tudó és csoportot megtartani tudó tanítókká formálódnak. Mindez a mai prédikációnak kissé elnyúlt bevezetője.

Azért hosszabbodott meg az első olvasmány, mert be akartam mutatni, hogy az Apostolok Cselekedetei beszámolván a Pál-eseményről, Péter tengerparti missziójára tér át: Liddában, Joppében, azaz, hogy a mai Jaffában működik, s ott éri Kornéliusz százados meghívása, aki pedig Cezárea városában élő pogány, azaz gój. Testvérek között is 50 km a távolság. Ha egyik nap reggel elindultak, s másik nap délutánra-estére odaértek, nagyot teljesítettek.

Fundamentalistaként olvastam fel az erről beszámoló szöveget. Az meg mi? Az a fundamentalista, aki meg van győződve arról, hogy úgy kell csinálni a dolgokat, az országot, ahogy Jézus mutatta, meg tanította.

S meg kell állapítanom, hogy Péter nem csinált közösséget Kornéliusz házanépével, sem összejáró közösséget, sem élet és vagyonszövetséget, hanem 50 km gyaloglás után prédikál egyet, ennek hatására a jelenlevők elkezdnek nyelveken szólni, s magasztalják az Isten. Erre Péter semmi akadályát nem látja annak, hogy megkeresztelje őket. Megszólal bennem a fundamentalista. Hohó, hol van az életközösség, hol van legalább az összejáró közösség, hol a legalább három esztendő, hol a tudatátalakulás, hol a megemésztése mindannak, amit Jézus tanított: a társadalmi kicsiség, a szegénység, a jobb orca odatartása. Mit tudnak a prédikáció után Kornéliusz és házanépe a nyolc vagy négy boldogságról meg a négy jajról. Néhány napig marad ott Péter. Néhány napig...

Meg tudom védeni Pétert ezzel a veszekedett fundamentalistával szemben? 50 kilométert gyalogolt. Napokat ott töltött Kornéliusz házában. Ez sem elég? – Lesöpröm az asztalról azt a védelmet, mert ez a jézusi gondolat és eszme halála. Péter prédikál egyet Jeruzsálemben, *akik pedig hittek a beszédnek, megkeresztelkedtek, és azon a napon mintegy háromezer lélek csatlakozott hozzájuk... Az Úr pedig napról-napra növelte a gyülekezetet az üdvözültekkel* (ApCsel 3, 41.47).

Ne mondja senki, hogy ez a pünkösdi Lélek hatása. Jézussal már csak vele volt a Lélek, és nem csinált tömegkereszteléseket. Ez a vallások útja: szentség-kiszolgáltatás a lehető legnagyobb mennyiségben. Aztán eljutunk oda, hogy nem igénylik azt sem. Nincs gyerekeresztelés! Mondjon előbb a gyerekek igent a jézusi útra.

Igazam van? Nincs igazam? Attól félek, hogy Kornéliusznak fogalma nem volt az evangéliumról. Vallási élményben részesült. Ugyanúgy, mint Pál. Krisztus-misztikához eljuthatott. S a nyelveken-szólás entuziazmusához eljuthatott. Feldobódott. Csak hogy az Isten Országáa nem feldobódás. S ha feldobódás, akkor következménye valami megértésének, valami megtevésének, s következménye valami szenvedés-vállalásnak ezért az értésért, ezért

a megtevésért. – S most kérdezem: tájékoztattam valakiket az Isten Országát csinálás jézusi módjáról?

Városmajor, 2003. június 1.

MENNYBEMENETEL

1.

Várjatok az Atya ígéretére! Miféle ígérete van az Atyának? Meg fog keresztelni titeket. Nem vízzel, hanem Isten Szentlelkével! Kinek szól az ígéret? A Tizenkettőnek vagy neked, nekem is? Mindenkinek – gondolom – aki várni tud. Hogyan kell várni? Például úgy, hogy elmegy negyven napra a pusztába, s közben még böjtölsz is. Mindenkinek magának kell kitalálnia, hogy miként biztosítja Isten számára a lehetőséget, hogy betöltse Lélekkel, a Lelkével őt. Ha egyáltalán akarjuk... Ha erre várunk meg vágyunk.

S ha betölti, akkor mi van? Akkor lesz valami. Mi? Ez az Isten titka. S mégis mi történhetik egyáltalán? Akármi, de fel fogsz állni, mint a birgádvezető, és tudni fogod, hogy mi a pájszer, a görgő s a palló. S meg fogod találni a brigádodat, ahogy negyven nap után Jézus is megtalálta a maga 12 fős brigádját, s azok nem tudták nem követni őt. Mért hallgattak rá? Vannak valakik, akik képtelenek nem hallgatni az olyanra, akit a Lélek betöltött. Ezeket lehet elszeretni az apjuktól, az anyjuktól, a házuktól, a hazától. Jézus csak rájuk néz, s csak ennyit mond: *Gyere!* S azok fogják is már a pájszert, a görgőket meg a pallót. S valamit kimozdítanak velük a helyükről.

2.

Aki hisz, üdvözülni; aki nem hisz, elkárhozik. Kicsi fiam, kicsi lányom, ha rendesen viselkedel, minden rendben; de ha nem viselkedel rendesen, nem vagy lányom, nem vagy fiam – sem egyszer, sem másszor. A gonosz mostoha a János vitézben is, a népmesékben is rendre megbűnhődik... de a gonosz mostoha szerepét hordozó személy, kérem szépen, Isten teremtménye volna, s eredetileg Isten kedves lányának – készült. Kérdezem: mekkorát kell vétenie akármelyikünk gyerekének, fiának vagy lányának ahhoz, hogy elhagyja ajkunkat ez a pogány beszéd: Nem vagy fiam-lányom – sem egyszer, sem másszor. Avagy ennek márki változata: nem üdvözülsz!!!, elkárhozol!!! Mekkora kell vétenünk? Kérdezzük meg magunktól! Csináltunk-e életünk folyamán már akkora disznóságot, hogy – szerintünk – Isten, ember csak úgy ítélheti meg dolgunkat, hogy méltók vagyunk az örök halálra? Vagy pedig ezzel a válasszal szóba sem tudunk állni? Nem állunk vele szóba, és mondjuk: mi valójában mindig jót akartunk, s csak gyengeségből mulasztottunk valami jót megtenni, s igazán soha senkinek nem akartunk ártani. Ha ki is beszéltünk valakit, csak könnyítettünk vele bajunkon, de ártani másnak – ilyesmit mi, kérem, sohasem teszünk.

Nem azért beszélünk így, mert mi vagyunk a fedhetetlen erkölcs Bayard-lovagjai, hanem csak azért, mert amolyan tisztességes emberek volnánk. Nem is a magunk érdeméből vagyunk ilyenek, jó szüleink neveltek így bennünket. Sem zsebtolvajlásban, sem a BTK más paragrafusaiban nem vagyunk elmarasztalhatók. Rendes emberek vagyunk, úri emberek is vagyunk. Ha vétünk is valamit olykor, egyik tettünk sem crimen capitale (kapitális vétek). Ezekért igaz bíró el nem ítélhet minket, hát még egy bennünket szerető Jóisten. Nem, ő aztán végképpen nem!

3.

De hát miről is beszélek? Nem zsebtolvajlásról szól a szövegünk. Hanem arról, hogy hiszünk-e vagy nem hiszünk. Aki hisz..., aki nem hisz... Hiszünk vagy nem hiszünk? Ezer és ötven évvel ezelőtt volt az augsburgi ütközet, amelyben elverték a port kalandozó, azaz rabló hadjáratokat lebonyolító őseinket. Ezek a derék őseink hittek. Amikor Lehel, a pogány magyar vezér a kürtjével fejbe csapja I. Ottó német királyt, a halálos fejbebecsapást kísérően ezt közli vele: *Elöttem mégy és szolgálom leszel a túlvilágon.* Erre, a Lehel hitére kell gondolnunk? Vagy az I. Ottóéra, melyet átvész hamarosan első és szent királyunk, az övére? A

pannonhalmi vasútállomáson, ha arra járunk, olvashatunk egy latin nyelvű emlékező szöveget – magától Anonymustól. Arról értesít, hogy *István a Szentlélektől betöltve vonul hadba, győzi le és négyeli fel atyafiát, unokabátyját, Koppányt*, majd temeti el a besenyő Thonuzobát elevenen és lovával, feleségével együtt – a maga mennyei koronája reményében!

Melyik hitről van tehát szó Márknál? Lehel, a pogány magyar hisz abban, hogy odaát javára lesz, ha megöl egy keresztény németet, I. Ottót. Az Istvánná keresztelt Gézafia Vajk, a kereszténnyé lett magyar Árpád-ivadék hisz abban, hogy odaát javára írják, ha felnégyel egy pogánynak megmaradt másik Árpád-ivadékot, Koppányt. Számomra mind a kettőnek a hite csak istenkáromlás!

Jézus egyetlen hitre gondolhatott csupán, s ez nem lehet sem Lehelé, sem Istváné. Az Ország hitére gondolt, melyért őt Kaifás, a főpap, kivégeztette. Arra a hitre, amely által megmentődünk az örök haláltól, s amelyért Jézus nem sajnálta odaadni az életét, s bennünket is hasonlóra bízott: *Ahol én vagyok, ott legyen a szolgám is!* A Lehel hite meg az István hite közös abban, hogy nekik akkor lesz jó, ha a másíknak olyat tesznek, ami fáj neki, amit nem szeret a másíki. Jézusnál pedig mindenki ugyanazt teszi, és az mindig és mindenkinek jó. Az Atya szereti a Fiút s a Fiú visszaszereti őt és megmaradnak egymás szeretetében. A Fiú szeret minket, mi szeretjük őt, s megmaradunk egymás szeretetében. Apa szereti Anyát, aki visszaszereti őt, s megmaradnak egymás szeretetében. Ezt a sort kell kiegészíteni. Mivel? Ezzel: Bush szereti a Kaidát, a Kaida szereti őt, s megmaradnak egymás szeretetében.

4.

És most hiába kezd el valaki dühöngeni, hogy milyen marhaságokat beszél ez a pap. Hiába, mert Jézus hite nélkül csak a Lehel hite van, és csak az István hite van, és csak a Kaifás, csak gyilkos főpapok hite van: jobb, ha egy valakit, pl. a Názáreti Jézust meggyilkolják! Jézus sem maga nem gyilkolja Kaifást, sem mással nem gyilkoltatja meg. Hat és fél milliárd embernek kell leszerelnie. A NATOnak kell leszerelnie. Enélkül lehet Bushnak, az úgy tudom metodista kereszténynek Krisztust emlegetnie, de fölöslegesen emlegeti, mert semmi köze sincs hozzá. Karddal nem lehet senkinek semmi köze Jézushoz.

Tovább dühöng a gondolkodó ember: de hát ez tiszta lehetetlen! Hát ez nem igaz, mert nem lehetetlen. Szállítómunkás-korombeli emlék. Negyven esztendeje történt. Megrendel egy vállalat négyünket. A feladat: egy dögnehez, tonna-súlyú gépet az üzem egyik sarkából rá kell rakni az udvaron álló teherautó platójára; elvinni egy másik üzembe a város túlsó végére, ott meg leszedni, s beállítani az ottani üzem sarkába. Vállalati átszervezés. Nagy megbeszéléssel indul a feladat végrehajtása. Mindegyikünk tudja jól, miért nem lehet a feladatot úgy megoldani, ahogy a másíki magyarázza. Végül a brigádvezetőnek elfogy a türelme. Mond egy cifrát, amit most inkább nem idézek, meg azt, hogy *gyerünk és elő a görgőkkel, a pájszerrel, a pallókkal. Mert ha csak érvelünk, sohasem kerül fel a gép a platóra.*

5.

Amíg csak dumálunk az Ország dolgáról, addig rendre az az eredmény, hogy az ország – utópia és hogy lehetetlen. Kell egy brigádvezető, aki meglöki a szekeret és csinál valamit. De hát kivégzik azt a Jézus nevű brigádvezetőt! Amikor azt mondja, hogy gyerünk, akkor még nem tudja, hogy kivégzik őt. Amikor már tudja, hogy nem lehet másképp, közli ezt a brigáddal, melynek Pétere kijelenti, hogy arra nem kerülhet sor. Kijelenti és megkapja érte a beosztását: Sátán! De addigra eltelt már másfél év. De addig már nevelt tizenkét folytatást, akik szintén megpróbálják majd. Mit? Meglökni a szekeret.

Ki az, aki hisz, s ki az, aki nem hisz. Az nem hisz, aki csak dumál a dolgokról, mint a brigád. Az hisz, aki kezébe veszi a dolgot, és elkezd csinálni valamit, mint a brigádvezető. Félek, hogy brigádtag vagyok, és csak beszélek. Elhagyom a félek szót. Brigádtag vagyok, és csak beszélek. Mért? Mert nem tudom, hogy mire kell mondanom, hogy gyerünk. Nem tudom, hogy mi a pájszer, a görgő, a palló. Valamikor tudtam. Ma – sajnos – nem.

Mit kell ilyenkor csinálni? Leülni és nem dumálni. Leülni és imádkozni. Várni, amíg világosság jön a magasságból, várni, amíg erő jön a magasságból. Valahonnan jön ez a citátum: mere passive se habeatur = viselkedjék merőben passzívan!

6.

Várjatok az Atya ígéretére! Miféle ígérete van az Atyának? Meg fog keresztelni titeket. Nem vízzel, hanem Isten Szentlelkével! Kinek szól az ígéret? A Tizenkettőnek vagy neked, nekem is? Mindenkinek – gondolom – aki várni tud. Hogyan kell várni? Például úgy, hogy elmegy negyven napra a pusztába, s közben még böjtölsz is. Mindenkinek magának kell kitalálnia, hogy miként biztosítja Isten számára a lehetőséget, hogy betöltse Lélekkel, a Lelkével őt. Ha egyáltalán akarjuk... Ha erre várunk meg vágyunk.

S ha betölti, akkor mi van? Akkor lesz valami. Mi? Ez az Isten titka. S mégis mi történhetik egyáltalán? Akármilyen, de fel fogsz állni, mint a brigádvezető, és tudni fogod, hogy mi a pájszer, a görgő s a palló. S meg fogod találni a brigádodat, ahogy negyven nap után Jézus is megtalálta a maga 12 fős brigádját, s azok nem tudták nem követni őt. Mért hallgattak rá? Vannak valakik, akik képtelenek nem hallgatni az olyanra, akit a Lélek betöltött. Ezeket lehet elszeretni az apjuktól, az anyjuktól, a házuiktól, a hazától. Jézus csak rájuk néz, s csak ennyit mond: Gyere! S azok fogják is már a pájszert, a görgőket meg a pallót. S valamit kimozdítanak velük a helyükről...

(A fenti prédikációt kétszer mondtam el. Este hat órakor Adyiligeten, és délelőtt 9-kor a lakásomon az ifjúsági szentmisén, ahol is egy kérdő mondatot kellene mondanom csupán, amire aztán időt nem sajnálva válaszolnak, akik részt vesznek a szentmisén. Az alábbi szöveg utolsó mondata lett ez a bizonyos kérdő mondat.)

7.

Jézus becsukta műhelyét, elment a pusztába 40 napra, s engedte, hogy bedarálja őt az Isten. '36-ban magam is elmentem a váci noviciátusba 366 napra, s bedarálhattak a piaristák. A negyvenes években a Bokor első nemzedéke minden reggel ott volt Debrecenben a Szent Annában hét órai szentmisén, s bedarálhatta őket az Isten.

A hatvanas években minden szombaton munka után húztunk kifelé a városból. Csatárkára – egy kis kertbe, egy kis faházba, s ott maradtunk késő estig, s analizáltuk az Írást, s bedarálhattak minket az Isten: több mint harmincan mentek el közülünk börtönbe – Isten meg tudta tiltani nekik a katonai esküt...

A 2000-es években a nem nyugdíjas bokortagoknak a Mammon nem teszi lehetővé, hogy négyhetenként egyszer biztosan ráérjenek csoporttalálkozóra járni. Őket már nem tudja bedarálni az Isten? S a Bokor harmadik nemzedéke hogyan engedi meg Istennek, hogy bedarálja őt? – Erre a mondatra kell válaszolni.

Budavári, 2003. június 5.

Harmadikán le tudtunk jönni Budaváriba, esténként találkoztunk a hétköznapi misére járókkal, örültünk nekik. A reggelek hűsén szedtük a meggyet, a cseresznyét, aztán a nap elől a számítógépem elé bújtam, és készültem szombatra. Mi lesz szombaton? Érettségi találkozó Tatán! 55 éves! Hatvan éve tanítottam ott egy tanévet. Az egyik osztály, a IV/A is most jubilál. Tanulói között van egy, aki a Bokor elkötelezett tagja is lett. Még feleséget is a Bokorból választott magának. Hát ilyen találkozóra már csak el kell menni! Az egy évvel később érettségiző tatai konviktorunk, Egon vitt s hozott, délutánra már fogadhattam Gézát és Mártit, majd Danit és Gyöngyöt. A szokásos beszámoló meghallgatása után az egykori osztálytermünkből átmentünk a tatai nagytemplomban, ahol az én tisztem volt misézni, s prédikálni. Ezt a prédikációt készítettem, miután a meleg beparancsolt a kertből.

Szent Pál saját bérelt szállásán várja Rómában, hogy letárgyalják ügyét (ApCsel 28, 30). De mi semmit sem tudunk meg ügyének kimeneteléről. A hagyomány szerint lefejezték őt. Nagyon nem valószínű, hogy a jeruzsálemi per- s vádanyag alapján tették volna ezt vele.

Alighanem bekerülhetett Pál a Néró-féle üldözési hullámba. S római polgár-volta megmenthette attól, hogy belőle is szurokba mártott égő fáklya legyen; ha a haláltól nem is. Lehet, hogy Lukács erről pontos információk birtokában is volt, de a 28. fejezet 31. versével – a szentleckében hallottakkal – valami ok miatt befejeződik a könyve, melyet mi az Apostolok Cselekedetei néven ismerünk. Ez az informáltsága azért is nagyon valószínű, mert amikor könyvét Lukács írja – 80 körül –, Pál már legalább másfél évtizede halott.

Ami pedig Jánost illeti, ő két évtizeddel még később írja evangéliumát – úgy 100 körül. Ennek is záró verseit olvastuk (Jn 21,23). Tiltakozik bennük a szerző egy értelmezés ellen. Mennybemenetel előtt ugyanis Jézus ezt mondta róla, Jánosról, Péternek: Akarom, hogy megmaradjon, amíg megérkezem. Ennek nyomán a testvérek körében elterjedt egy hiedelem arról, hogy János nem hal meg. Csakhogy János szerint nem erre gondolt Jézus! Hanem mire? Arra, hogy megéri János a parúziát, Jézus második eljövetelét. Nem érte meg, mi sem értük meg, bár nagyjából kétezer évvel fiatalabbak vagyunk Jánosnál. Ő, János is csak halálában találkozott újra Jézussal, mint annyian utána ezerkilencszáz éven keresztül. Alighanem, mi is osztani fogjuk János sorsát: halálunkkor találkozunk majd Jézussal. De hát most osztálytalálkozón, érettségi találkozón vagyunk. S azon nem előre szoktunk nézni, hanem visszafelé. Bizony visszafelé, s a mi esetünkben egészen a negyvenes évekig. Ti is, magam is. Alighanem emlékeztek rá, hogy magam csak bekukkantam Tata városába, mint Bolond Istók Debrecenbe. Valami márkás, Tatán derék időt eltöltő piaristát nem hívhattatok magatok közé, mert nincs már ilyen. Ahogy elnézlek Benneteket, Ti is elég öregek vagytok már, hát még azok a piaristák, akik titeket tanítottak. A napokban temettük a magyar piarista rendtartomány nesztorát, Lénárd Ödönt. 92. évet ért meg. '36-ban szentelték. Ő az a pap, aki legtöbbet ült közülünk, magyar papok közül börtönben. 18 évet! A pápa szabadította ki. Kádár '77-ben kint volt Rómában VI. Pálnál és büszkén mondta a pápának: Pap nem ül magyar börtönben! De a pápa készült a találkozóra, s mondta: Lénárd Ödön! S Dönci másnap szabadult.

De ettől még nem tanított Tatán. Új nesztorunk – Kincs Lajos! Ő sem tanított Tatán. Utána Benkő András, Medgyes János, Kovács Mihály, Skultéty Mihály lépegetnek 90. évük felé, de Tatán egyikük sem tanított. Majd a sorban magam következem a magam nem egészen 85 évével – gyerekként, akit elküldenek még a boltba gyufáért. Még jócskán várhatok a nesztori tisztségre. De már most is bírok egy más címmel: én vagyok a magyar rendtartomány legöregebbje, aki még tanított Tatán. Méghozzá a 43-44-es tanévben – éppen hatvan esztendeje. Ekkor kukkantottam én be Tatára, s ennek folytán jutok e – csak Tatán érvényes – nesztori címhez.

Nagyon mély pünkösdi gondolatokat nem hallotok most tőlem. Majd hallotok holnap, amikor pünkösdi misére mentek. Helyette elmondom Tatára bekukkantásom történetét. Ezzel egy csapásra két legyet ütök. Megszolgállok azért, hogy meghívtatok magatok közé – ez az egyik légy. S a másik? Három éve, vénségemben Napló-írásba fogtam. Havonként megjelentetek egy Napló-füzetet. Most írom a 37-es számút. Ez a második légy, mert belerakom, amit most mondok nektek, s azzal is telik a füzet. Elkezdem hát.

28-ban lettem piarista diák Pesten, 36-ban érettségiztem, s 43 januárjában szenteltek. Rendes piaristát nyáron szentelnek. A nem rendest télen. Nem azért, mert megbuktam a vizsgán, hanem mert évközben szívbeteg lett egy németszakos piarista... Magam is németszakos vagyok, s így szenteltek egy félévvel hamarabb. Sátoraljaújhelyen betegedett meg a németszakos Rögös Jóska, s így odakerültem Újhelybe a helyére. De hát nem oda szánt engem a rendkormány! Sokkal snájdigabb helyre: Tatára!

Fél év alatt mindent elvégeztem Saújhelyt, amit kellett: az év-végi buktatásokat, a két hetes kishutai állótábort, a háromhetes erdélyi bicikli-túrát, s még tanári oklevelet is szereztem közben Pesten. Mire az erdélyi bicikli túráról befutottam nagykárolyi rendházunkba, ott már azzal fogadtak, hogy csomagolhatok, s mehetek Újhelyből Tatára, s augusztus 26-a estére be is futottam oda; 27-én volt a zsinat előtt Kalazanti Szent József

ünnepe. Azzal indult a tanév. Addigra minden piaristának a helyén kellett lennie. Ott voltunk, s a pótvizsgák után kezdődött – az őszi vakáció. Két hónapos plussz-vakáció – a bombázások miatt. Gyönyörű őszt volt. Délelőttönként a rendház tóra néző kertjében sétáltam fel s alá, s olvastam Brandenstein Béla báró filozófiáját, melyről Kornissnak az volt a véleménye, hogy költészet és nem filozófia. Akármilyen is volt, séta közben megszólít Abelsberg Józsi bácsi, az öreg nyugdíjas piarista, aki ott ül a kertben, s egy méteres hosszú szárú pipából pőfékel: *Fiatal, dohányzik?* Mondom, hogy nem. Folytatja: *Fiatal, iszik?* Újra mondom, hogy nem. Mire ő: *Mit fog csinálni nyugdíjas korában?* Nem tudom, mit válaszoltam. Alighanem semmit, csak sétáltam s olvastam tovább. Az akkori Józsi bácsinál ma alighanem húsz évvel idősebb vagyok, s elcsudálkozom, hogy hatvan év alatt mit változott a világ. Akkor a hatvanéves úgy tudta, hogy neki már csak pipázás az élet, s ma, jól tudjátok, barátaim, hogy a hetvenéveseknek is van még dolguk bőven – túl a pipázáson is. A nyolcvanon is túlikról már nem is nyilatkozom.

Aztán nagynehezen megindult a tanév. Tanítottam a VI. osztályban magyart. Az egyik órán váratlan látogatót kapok: bejön az igazgató. Nem zavartatom magam, s tartom tovább lelkes előadásomat – úgy emlékszem a Zalán futásáról. Jó negyed óra után az igazgató megszakasztja szövegemet, s mond a fiúknak adresszáva valami ilyesfélét: A tanár úr – ez vagyok én – lehet, hogy sokat követel tőletek, de magától is sokat követel. Szegény hatodikosok, panaszra mehetek osztályfőnökhöz, Smecihez, az meg az igazgatóhoz. Mi bajuk volt? Alighanem az, hogy megkívántam, hogy jegyezzenek, s a következő órán el tudják mondani, amit hallottak. Igazi sikerem az I.A. osztályban volt. 62 gyerek ült benne, s én, a pedagógiai dúvad, vagy húszuknak jelest tudtam adni magyarból. A nyelvtankönyvből csak a vastag betűt tanultattam meg velük. Ennek segítségével megtanulták felismerni a szófajokat s a mondatrészeket. S tanítottam őket élvezni a János vitéz szépségét: még jegyzetet is diktáltam nekik, hogy mitől és miért gyönyörű az, amit Petőfi írt.

Öt hónapig tartott az egész. Április elején be is fejeződött, megint csak a bombázások miatt. Antal József volt a Horthy-korszak igazságügy minisztere. Nem tudom már miért, de átvette ez időben a kultusz-tárca vezetését is. Jó tíz év múlva egy zárkán ülök vele kettesben a Gyűjtő fogházban. Élete legkülönb cselekedetének mondta ezt a korai tanév-zárást: sok gyerek életét tudta megmenteni vele.

Áprilisban tanév vége! Ki látott olyant? Készültem itt is, mint Újhelyben a buktatásokra. A házfőnök-igazgatónk, Szűcs János, apám korabeli ember volt. Felmérte, hogy csúnya dolgok fognak következni az országban-világban, s emiatt át kell engedni mindenkit! Felmérte, de tudta azt is, hogy a tanári lelkiismeret is szent, abba nem lehet belekaszálni. A Bulányi is. Magam többek között készültem németből megbuktatni a Nyafit. Osztályomba járt, konviktorunk is volt, s ha jól emlékszem, becsületes neve – Kovács Iván volt. Nagyon kedves fiú volt. Beszélgettünk is e készülő bukásról, méghozzá a legbarátságosabb hangon. Ő: *De Komáromban nekem a német-tudásomra jót adnának!* Én: *Tessék akkor Komáromba menni, de itt, Tatán, csak elégtelen a német-tudásod!* Tata közelében volt valami Habsburg főhercegi birtok, s ennek jószágkormányzóit tisztét töltötte be Nyafi papája. Végül is Nyafi ügye Szűcs János elé került. Elkap a folyosón: Te meg akarod Nyafit buktatni? Mire a válasz: Én aztán igen! A házfőnök, Szűcs János pedig: *Jó, de ha ebédelni is akarsz, akkor foglalkozzál külön is Nyafival, hogy ne bukjon meg, mert apja szállítja a rendháznak a húst!* S háborúban húshoz jutni – nem semmi dolog.

Mi minden volt ezen a tavaszon! A németek megszállnak bennünket, a zsidókat begettózzák: a rabbi házitánítóskodásból ismertem fiatal lányát is, diákjainkat is. Nyári iskolát is csinálunk: hetenként egyszer s összevont osztályokkal. Magyart tanítok. Azt, amit nem találok a tankönyvekben: megértetni, megmutatni kézzelfoghatóan, 14 év körülieknek is érthetően, hogy – mi a stílus, hogy mitől szép a nyelvi szép. Szívesen belelapoznék jegyzeteimbe, ha megmaradtak volna. Húszas éveinkben vagyunk a legkreatívabbak, s

harminc esztendőskorunkra nagyjából kitaláljuk azt, amit 80 évesen is csak tovább deklinálunk. A nyári iskola padjaiban ott ülnek öcsém is: a 11 éves Laci és 14 éves Imre. Pest bombázása elől leköltöztettem anyámat s a kicsiket Tatára. Mihály-ék, a főszolgabíróék adtak egy szobát nekik. Magam pedig a hosszú nyárban írom a doktori értekezésnek szánt tanulmányt: Arany János és a magyar vers ritmusa címmel. Bele az éjszakába is. Hajnali ötkor csak megfürdöm, misézek s dolgozom tovább. Sok mindent kibír az ember, ha 26. évében jár.

Beszélek a főtéren valamiféle ünnepen a nyárban, a kapucinusoknál szórakoztatom Rudi páter munkáslányait. Gyóntatom a helyőrséget, a reformátusoknál hallgatom Karácsony Sándort, s van egy nagy mulasztásom. Emlékeztek, hogy hatvan éve Tata utcáin patakokban folyt a gőzölgő forró gyógyvíz. Rendtársaimtól, a biológus Kender Jósától hallok egy csodavilágról, aminek az volt a neve, hogy Fényes, s egy pár kilométerre volt a várostól. Nem bocsátom meg, hogy nem néztem meg. Később azt mondták, hogy eltűnt vagy tönkrement, s már nem látható.

Mindennek vége van egyszer. Jön a nyári status domus. Levél a rendkormánytól arról, hogy kik alkotják majd a 44-45-ös tanévben az egyes piarista házak állományát. Tatára is megjön a levél. A tatai személyi állományról. Felolvassa ebéd végén a házfőnök. A levél utolsó mondata: *Bulányi György meg Debrecenben lesz tanár.* Villámcsapás volt. Szót sem tudtam szólni. Csak felálltam, s bementem gyorsan a szobámba, nehogy nyilvánosan elbőgjem magam.

Nem tudtam, hogy miért csinálják ezt velem. A házfőnök később megmagyarázta: a debreceni piarista igazgatónak kereskedelmi középiskolája is van, s oda kell a gyorsíró tanár. Ilyen oklevelem is volt. De nem ez volt az igazi ok. Fél év múlva, 45 februárjában Debrecenbe küld az Isten egy horvát jezsuitát. S annak velem kell találkoznia. Ezt tudja az Isten, s e szerint készül a piarista status domus '44 nyarán. Általa magyarázza meg majd nekem Istenem, hogy mire kell fordítanom az életemből azt a szakaszt, ami 45 után következik. Tatán vagy nem Tatán – ez nem számos.

Ó Alkotó Lélek jövel, és szívünk, lelkünk töltsed el... hogy az ember menjen Tatára, s hagyja ott Tatát, amikor elérkezik menésnek és otthagynak az ideje. Most pedig annak érkezett el az Ideje, hogy a 2003. június 7-i naplóbejegyzést abbahagyjam. Amen

Budavári, 2003. június 9.

Átalakított ismétlés a múlt heti prédikációból: Szállítómunkás-korombeli emlék. Megrendel egy vállalat négyünket. A feladat: egy dögnehez, tonna-súlyú gépet az üzem egyik sarkából rá kell rakni az udvaron álló teherautó platójára; elvinni egy másik üzembe a város túlsó végére, ott meg leszedni, s beállítani az ottani üzem sarkába. Vállalati átszervezés. Nagy megbeszéléssel indul a feladat végrehajtása. Mindegyikünk tudja jól, miért nem lehet úgy csinálni, ahogy a másik magyarázza. Végül a brigádvezetőnek elfogy a türelme. Mond egy cifrát, meg azt, hogy gyerünk. és elő a görgőkkel, a pájszerrel, a pallókkal. Mert ha csak érvelünk, sohasem kerül fel a gép a platóra.

Várjatok az Atya ígéretére! – mondja mennybemenetel előtt Jézus a tanítványoknak. Miféle ígérete van az Atyának? Meg fogja keresztelni őket. Nem vízzel, hanem Isten Szentlelkével! Kinek szól az ígéret? A Tizenkettőnek vagy neked, nekem is? Mindenkinek – gondolom –, aki várni tud. Hogyan kell várni? Például úgy, hogy elmész negyven napra a pusztába, s közben még böjtölsz is. Mindenkinek magának kell kitalálnia, hogy miként biztosítja Isten számára a lehetőséget, hogy betöltsé Lélekkel, a Lelkével őt. Ha egyáltalán akarjuk... Ha erre várunk meg vágyunk. Persze össze is lehet fogódznunk: hármunknak vagy tizenkettőnknek, vagy akár többünknek is, hogy közösen várjuk. A Tizenkettő annak idején nem a kafarnaumi otthon magányában olvas *Lélekváró elmélkedéseket*, hanem közösen imádkoznak a felső szobában.

S ha betölti őket a Lélek, akkor mi van? Akkor lesz valami. Mi? Ez az Isten titka. S mégis mi történhetik egyáltalán? Akármilyen, de fel fogsz állni, mint a brigádvezető, és tudni fogod, hogy mi a pájszer, a görgő s a palló. S meg fogod találni a brigádodat, ahogy negyven nap után Jézus is megtalálta a maga 12 fős brigádját, s azok nem tudták nem követni őt. Mért hallgattak rá? Vannak olyan valakik, akik képtelenek nem hallgatni az olyanra, akit a Lélek betöltött. Ezeket lehet elszeretni az apjuktól, az anyjuktól, a házuktól, a hazától. Jézus csak rájuk néz, s csak ennyit mond: Gyere! S azok fogják is már a pájszert, a görgőket meg a pallót. S valamit kimozdítanak velük a helyükről. Odébb teszik azt.

Jézus becsukta műhelyét, elment a pusztába 40 napra, s engedte, hogy bedarálja őt az Isten. '36-ban magam is elmentem a váci noviciátusba 366 napra, s bedarálhattak a piaristák. A negyvenes években a bokor első nemzedéke minden reggel ott volt Debrecenben a Szent Annában a hét órai szentmisén, s bedarálhatta őket az Isten. A hatvanas években minden szombaton munka után húztunk kifelé a városból. Csatárkára – egy kis kertbe, egy kis faházba, s ott maradtunk késő estig, s analizáltuk az Írást, s bedarálhattak minket az Isten: a rákövetkező évtizedben több mint harmincan mentek el közülünk börtönbe – Isten meg tudta tiltani nekik a katonai esküt... Kontrapunkt: a 2000-es években a nem nyugdíjas bokortagoknak a mammonisten nem teszi lehetővé, hogy négyhetenként egyszer biztosan ráérjenek csoporttalálkozóra járni. Őket már nem tudja bedarálni az Isten. A Bokor harmadik nemzedéke hogyan engedi meg Istennek, hogy bedarálja őt? – Eddig az ismételt, az átalakított szöveg.

Pedig a láncnak nem szabad megszakadnia. Ádám-Évával indult, s még nem szakadt el: van ember a Földön. Ezen belül egy másik lánc Ménróttal indult, Hunor s Magor voltak a gyermekei, s láncuk még nem szakadt el: van magyar a Földön, valakik még magyarul ejtik a szót. A címer még nincs be felé fordítva. Egy harmadik lánc: Jézust az Atya küldte, s ő küldte a Tizenkettőt. Golgota, feltámadás, mennybemenetel nem szakasztotta el a láncot. Bár volt rá lehetőség, ha egyszer a mennybemenetel előtt a Tizenkettő azt firtatja, hogy Jézus mikorra állítja helyre Izrael számára a királyságot. Valami olyasmit firtatnak, ami nem tartozik bele az Atyától kiinduló, Jézussal folytatódó küldetésbe. Az embert s az emberekből formálódó népeket Isten teremtette, az államhatalmat nem. Azt nem? Nem, mert az állam erőszakszerv. Befelé rendőrsége van, kifelé hadserege. S Isten nem ismeri az erőszakot. Isten csak szolgál és szeret. Ez az a küldetési tartalom, amelyet – talán a pusztában, s 40 napos böjtje során – megértett a názáreti ácsmester, s amelyet a három év alatt továbbadott a Tizenkettőnek. Azt, hogy a kardnak a hüvelyben a helye. S hogy csak azok számára marad a hüvelyben, akik nem ismerik az enyémét, a tiédet, csak a miénket. Ezeknek nincs szükségük arra, hogy kihúzzák azt a hüvelyből. Ennyi a küldetés.

Küldetési utasítás mennybemenetelkor: Ne távozzanak Jeruzsálemből, várják meg az Atya ígéretét: azt, hogy a Szentlélek megkeresztelje őket. Azt, hogy erőt kapjanak. Ha ez meglesz, indulhat a küldetés folytatása: Jeruzsálemben, majd Júdeában, Szamáriában – a föld határáig. Felmennek egy felső szobába. Lehet, hogy abba, melyben az utolsó vacsora is volt. Abban, ahol feltámadása után Jézussal találkoztak, s ahol *valamennyien egy szívvel és egy lélekkel kitartóan imádkoztak*. Aztán eljön pünkösd napja, a szélrohamhoz hasonló zúgás, meg a lángnyelvek, és beszélnek Isten felséges dolgairól. Egyik evangélium sem tesz említést erről, egyetlen páli levél sem. Csak az Apostolok Cselekedetei című írás tudósít az eseményekről. De valaminek csak történnie kellett ahhoz, hogy a felső szobai imádkozók kimenjenek az utcára, s mondják, amit Jézus rájuk bízott, hogy meg ne szakadjon a lánc. Nem szakadt meg. Eljutott hozzánk. Mi is megkaptuk a küldetést, és tartalmát. Mi is tudjuk, hogy nem lehet szerepe a kardnak életünkben, s tudjuk, hogy minek következtében nem lehet szerepe. Annak következtében, hogy lerázzuk magunkról a Mammon igáját. Csakhogy egyelőre annyi futja tőlünk, hogy kiváló elméleteink vannak arról, hogy miért nem lehet

leráznunk magunkról az igát. Édes mindnyájunknak csak elméleteink vannak. Nem gyakorlatunk!

Nem volt mindenkor így. Két testvérünk – ötven, harminc éve – elment a lánc meg-nem-szakadása okából s céljából a maga kivégző helyére, Golgotájára, s nagyon sokan a maguk börtönébe is elmentek, és továbbadták a küldetési tartalmat. Bízhatunk a folytatásban? Tegnap délután beszéltem két fiattal, akik ketten együtt összesen negyven évesek. Azt hiszem, valami nagyon világos volt előttünk: input – output. Ha nincs in-, akkor nincs out-. A semmiből nem lesz semmi. Csak a valamiből lesz valami. A Bokor azoknak az embereknek társasága, akik *maguk akarják megtenni, amit Isten dolga megcsinálni* – mondta rólunk egy bennünket közelről figyelő és nem egészen külső szemlélő. Azt hiszem, jól lát bennünket. Hiányzik életünkben az input. Az emeleti felső terem. A közösségek nagy közös imádkozásai, amelyek hús esztendővel ezelőtt még megvoltak, s a mindennapi szentmise-hallgatások, amelyekkel hatvan esztendővel ezelőtt indultunk. A bölcső, mely a Bokrot ringatta.

Előttünk vannak a nyári lelkigyakorlatok. Nem mindegy, hogyan megyünk el rájuk. Sokféleképpen mehetünk. Letudjuk majd a nagy melegben a négy napot, kibírjuk egymást szeretetben, aranyosak leszünk egymáshoz. Ez az úri emberek lelkigyakorlatozási technikája. Ha így megyünk, ezzel az Isten nem tud semmit sem kezdeni. Lehet másféleképpen is menni. Hogyan? Ha elmondanám, megtalálhatnók szövegemen a réseket, amelyekbe belemélyesztethetjük kritikus szerszámainkat. Ezért nem mondom el. Csak annyit mondok, hogy a lelkigyakorlatokra szánt négy napnak olyan inputnak kell lennie, amellyel az Isten már tud valamit kezdeni. Jézus úgy ment el pusztai lelkigyakorlatára, hogy a 40 nap elteltével nem azt csinálta, amit a 40 nap előtt. Lett is belőle ribillió! A mi nyári lelkigyakorlatainkból is lesz ribillió? Ez a prédikáció kérdő mondta? Nem! Hát akkor mi?

Ez: *A lelkigyakorlat hatására az én életemben lesz-e ribillió?* Ha nem lesz, kár a négy napért! Hogy lehet ilyet mondani? Ez a prédikáció második kérdő mondata. Amen.

Városmajor, 2003. június 12.

HITEMNEK MI KÖZE A HITÜKHÖZ?

1. Szent István, Pázmány, Prohászka hite

Szent István, Pázmány Péter, Prohászka Ottokár – egy szentté avatott király, egy esztergomi bíboros érsek, egy székesfehérvári püspök; haláluk éve: 1038, 1637, 1927. Közel ezer, négyszáz, ill. száz év választ el tőlük. Van tehát történelmi távlat életük megmérésére. Mi fogja egybe őket? A hit. Mi ez a hit egyáltalán, s mi ez az ő életükhöz kötve? Életüket meghatározó elkötelezettség, ami Koppányból, Magyarai István prédikátorból, Ady Endréből akkora ellentmondást váltott ki, amekkora csak tellett tőlük. Elkötelezettség s abból kinövő magatartás, ami olyan arcképcsarnokot formál belőlük nemzetünk kárpát-medencei történetében, hogy nincs negyedik, akivel hajlamos volnék triptichonjukat kibővíteni. Hitték Koppány, Magyarai István, Ady Endre ellenében, hogy keresztény katolikus hitük tartja meg nemzetünket.

Tíz egyházmegye, *Az Isteni Igazságra Vezérlő Kalauz* s a 25 kötetes *Összes Művek* – maradandó emlékeik. Mire jutott a szent? Él nemzet e hazán, s ha Koppány győz, alighanem történelmi emlék volnánk csupán, mint a hunok, kúnok, úzok, besenyők. S mire Pázmány? A 15 millió magyarnak ma jó kétharmadát katolikusnak keresztelik, ha egyáltalán megkeresztelik még. És Prohászka? Van magyar katolikus értelmiség hazánkban s a nagyvilágban, mely úgy gondolja, hogy neki is van nemzet-megtartó feladata. Koppánynak nincs már tábora. A hívő katolikus magyar is nagyobbára már szót ért a nem katolikussal: nem dörögnek már egymásra, mint Pázmány meg Magyarai uram idején. És Prohászka mire jutott? Könyvet írt róla minap Gergely Jenő, a pártállam egykori hivatalos egyháztörténet-professzora. Olyan szépet s igazat, amilyen másnak még nemigen sikerült.

Prohászka hitt egy keresztény Magyarország lehetőségében. Hitének tartalma megegyezett Szent Istvánéval, meg Pázmány Péterével: a hívő ember lelkéből megszülető politikai valósággal. Mindhárman mélyen hittek közös vallásuk Istenében, s mindhárman úgy tudták, hogy hitüket meg kell toldaniok egy karddal: István a magáéval, Pázmány a Habsburgokéval, Prohászka Ferenc-Józseféval, Horthy Miklósséval. Meg kell toldaniok, mert országot kell építeniök, s az csak karddal lehetséges. Gondoltak-e ezek hárman valaha is arra, hogy Jézus Péterrel hüvelyébe dugatta a kardot? István királynak talán nem is beszéltek erről papjai. Az Intelmek, melyet az ő nevében írtak fia, Imre herceg számára, nem tesznek említést semmi ilyesmiről. Nem olvastam tanulmányt, mely középkori irodalmunkat megvizsgálta volna: jelentett-e valamelyik latin vagy magyar nyelvű szerzőnknek gondot a keresztény kardforgatás. Majd csak a reformáció előestéjén *A balgaság dicséretében* (1508) Erazmus fedezi fel ennek képtelenségét. De reformáció, ellenreformáció nem viszi tovább felfedezését, forgatja tovább a kardot: ha császári generális vonul be Kassára, luteránus papokat akasztanak, ha Bethlen Gábor, akkor meg katolikusokat (Kassai vértanúk!). Pázmányról sem olvastam tanulmányt, mely beszámolt volna ezzel kapcsolatos lelkiismereti gondjairól. Gergely Jenő könyve sem tesz említést Prohászkaival kapcsolatban ilyenről. Bizony megérdemelne életműve egy alapos vizsgálatot, hogy az, akit még a protestáns Ravasz László is a „Lélek emberének” mondott, beleütközött-e a történelmi kereszténység e fájdalmas ellentmondásába. Annál is inkább, mivel Prohászka már kortársa volt az ezen túljutó magyar nazarénusok kálváriájának, melyért a felelősséget egy „keresztény” nemzet, és egy „apostoli” király hordozta.

Itt állok hármuk árnyékában, magam is katolikusként. Én is hiszek; s abban is hiszek, hogy nekem is van nemzet-megtartó feladatom. Ugyanakkor úgy tudom, hogy addig hiszek abban, amiben hiszek, és addig gondolom, hogy nekem is van nemzet-megtartó feladatom, amíg hitemet *nem* toldom meg egy karddal. Ilyenként kérdezem tehát: hitemnek mi köze van akkor az ő hitükhöz? Hármuk közül Prohászka Ottokár még fogható testközelben van hozzám. Kilencedik évemben járok, amikor meghal. Nagymamám a belvárosi Magyar utcában lakott, három percre az Egyetemi templomtól. Nála tesz le apám megőrzésre 1927. április 1-én, majd siet a templomba Prohászkaót hallgatni. Utoljára tehette. Halálát követően Schütz Antal piarista húsz hónap alatt sajtó alá rendezi Prohászka műveinek 25 kötetét. Családunk könyvszekrényéből a kötetek rám szalutálnak, a piarista kisdíákra. Kilenc évvel halála után magyartanárom a szóbeli érettségien ezt a tételt nyomja kezembe: Prohászka és az újabb kori katolikus líra. Halkan kérdezi: Készültél belőle? Rábólintok. Előző este fejem kiszellőztetendő sétálni megyek, s arra gondolok: hátha ezt a tételt kapom, s elmondom magamnak az „előadást”, amit rittyentenék, ha holnap Prohászkaról, Sík Sándorról felelhetnék. Elolvastam nagydiákként a Diadalmas világnézetet. Valamit meg is értettem belőle, hiszen ez áradt apámból is, bár a húszas évek közepéig „szabad gondolkodó” volt, de aztán ő is, mint megannyi más értelmiségi, „találkozott” Prohászkaival. Hamarosan piarista reverenda kerül rám, s hét éven keresztül előljáróim az elmélkedések „pontjait” Prohászkaótól (*Elméltedések az evangéliumról*) olvassák nekünk hajnalonta, miközben kápolnánk padjaiban térdepelünk. Legkedvesebb lelki olvasmányom ezekben az években a *Soliloquia* meg a *Magasságok felé*. Prohászka szellemi tanítványai: Schütz Antal, Sík Sándor formálják felnőtt, nagykorú katolikus hitté gyermekhitemet (vigyáz rám őrangyalom, amikor átmegyek a keskeny pallón – az előszobánkban függött ez a kép a falon).

Prohászkaótól formált hitemet ötvözöm egyetemista éveimben Szabó Dezsővel, Németh Lászlóval, Szekfű Gyulával, Horváth Jánossal, Sinka Istvánnal, Kodály Zoltánnal, Molnár Istvánnal. Húsz évesen 200 pengő jutalmat nyerek a katolikusok nemzeti feladatáról írt dolgozatommal egy országos főiskolai pályázaton. Pappászentelésem előtt, 1942 őszén pedig igent mondok egy rendtársam kapacitálására: hajlandó vagyok kimenni mellé ezredlelkésznek a Don-kanyarba. Nem kerülhetett már sor rá: Sztálingrád.... A negyvenes évek közepén az

Actio Catholica megbízásából (hat kötetre tervezett) magyarságtudományi kézikönyvvel készülök beszámolni – Prohászka nyomában is! – hitemről: hogyan lehet felemelnünk nemzetünket. Aztán jön a történelem hidegzuhánya: az újra csak elveszített háború Rákosi Mátyásnak oszt lapot; ő emelheti nemzetünket. S ha tetszik, ha nem, tudomásul kell vennem, hogy mit is lát Prohászka meg az én hitemben a diadalmas marxizmus-leninizmus „diadalmas világnézete”. Föld alá kényszerülök hitemmel, amely a Párt számára semmi más, csak „klerikális reakció”. A rám figyelő fiataloknak hamarosan nem is Prohászkát, meg magyarságtudományt kínálok, hanem Máté evangéliumát elemzem velük. De a marxizmussal találkozás után az evangélium már mást mond nekem, mint amit kispapként Prohászka nyomán elmélkedtem róla. Mit? *Add, uram, hogy lássak! Szeretet az Isten! Szeressétek ellenségeiteket!* – ilyesfajta címeket kapnak harminc éves koromra írásaim. Döbbenve figyelem magam. Abban a reményben nevelkedtem, hogy visszaszerezzük, amit elloptak tőlünk: az ezeréves hazát. Úgy, ahogy lehet. Szent István és László s a Hunyadi János kardjával. Most kihull a kard a hitemből. Hamarosan bilincs kerül a kezemre, s „Bulányi mester, mit akar itt maga ezzel a Jézus-szereppel?” – hallom a Fő-utcán.

Bár az ávos börtön kilátástalan haláltáborában ENSZ-csapatok érkezésében reménykedünk, azért – magam sem tudom, hogyan – őrizgetem ezt a kard nélküli hitemet a rabság évtizedében is. S az erre következő szállítómunkási státusom évtizedében meg is fényesítem azt. Hogyan? Úgy, hogy ősze borul már fejem, ötven év közelében járok, mire elkészül megfényesített hitem hat kötetes vallomása: *Keressétek az Isten Országát!* Arról vall, hogy Jézus azért jött, hogy közénk plántálja Atyja országát, a Szentháromság mintájú világot, amely nem ismer kardot és ölést, hanem csak szeretetet és ölelést. Le kell győznöm a félelmet: életfogytiglani ítéletet hagytam ott Márianosztrán, s ha újra letartóztatnak, visszakapom, amit ott hagytam. Legyőzöm, s újra tanítványokat keresek és találok: a régieket is meg újakat is – fiatalokat, huszonéveseket. A Bokor többszörösen elítélt Éva nénije nem fél és nem habozik: újra és újra gépeli az 1200 – betűkkel sűrűn teleírt – lap terjedelmű munkát. Tizenkét indigót rak be, úgy püföli a gépet. Földalatti közösségekben vitatjuk meg a szemrontó szöveget, s nyomában a 70-es évek végétől kezdve újra benépesítik szocialista hazánk börtöneit azok, akik hisznek egy országban, amely nem ismer kardot és katonát. Nem csodálkozunk, értjük, hogy börtönben van a helyünk. Jézus megjövendölte: *Üldözni fognak titeket!* De csodálkozunk, és semmiképpen sem akarjuk megérteni, hogy egyházunk kezd üldözni minket hitünkért.

A Fő-utcán, kihallgatásaim során az egyházat rendre mint „anyaszentegyházat” emlegetem. Az előadót ez alighanem zavarja, mert egy ízben ezt mondja: *Megnézheti magának, Bulányi mester, azt az egyházat, amit majd mi csinálunk belőle, a maga „anyaszentegyházából”* Nem hittem jóslatának. Mégis elvégezték, amit ígértek: egy frontba kerültek – hitem, hitünk ellenében – az elvtárs urak meg a bíboros urak. Sokkolt ez a tény, a magyar katolikus egyháztörténelem lapjainak egyik vagy legnagyobb gyalázata. Ma már nem sokkol, de nem azért tudom egyszerűen átlapozni. Egy Szabó Lőrinc vers strófái jutnak eszembe:

*Ha tudtam volna régen, amit ma már tudok,
ha tudtam volna, hogy az élet milyen mocsok,
nem füttyörésznék most az uccán ilyen vígan:
valószínűleg felkötöttem volna magam.
Régen, mint az álmok tékozló más fiai
azt hittem, lehet a világon segíteni,
azt hittem: szép szó vagy erőszak ér valamit
s az élet, ha sokan akarjuk, megváltozik. ...
Ha egyszerre tudok meg mindent, hogy itt mi van,
egész biztosan felkötöttem volna magam ... (Különbéke 1933)*

Nem kötöttem fel magam. Helyette inkább írok, amint Szabó Lőrinc is tette. Miért írok? Azért, mert ma is anyának, meg szentnek gondolom azt a közösséget, kahal-t, egyházat, melyet Jézus létbe szólított, mikor egy tucat tizenévesnek, halásznak, meg vámosnak elkezdte magyarázni az országot, amelynek ide plántálásért közénk jött. Megmentőnek gondolom azt, amit közénk ültetett. Azt gondolom, hogy magyart meg nemmagyart egyedül az tart meg, ha van anyaszentegyház, amelyben négy-öt magyar meg nemmagyar összehajol... ilyen vallású meg amolyan vallású... akik engedik, hogy tanítsa őket Jézus meg a bennük levő Lélek arra, hogy lehetséges az az ország, amelyikben nincs szükség kardra, meg katonákra. Azért írok könyvet, mert „kényszeríteni” akarom egyházunk bíboros meg nem bíboros tagjait, hogy szembesüljenek már végre egyszer – a mindenségit neki! hogy csúnyábbat ne mondjak – azzal, hogy köztünk jártában miket beszélt az Ács, akit – legalább hivatalból – ők is sűrűn emlegetnek... a Jézus Krisztus.

Miért, hát nem szembesülnek? Nem, bizony. A legjobb, amit gondolhatok róluk, hogy vakok, s ezért és csak ezért nincsen bűnük. Meg akarnám őket tanítani imádkozni a jerikói vak koldus imájára: Add, Uram, hogy lássak! Dehát miért, s mitől vakok? Ennek kell utánamennem.

Egyelőre bűnbánat helyett a tudatos emlékezetvesztés technikájával dolgoznak. Egyik hívük a minap tanulmányt írt rólunk egy eléggé rangos külföldi folyóiratban. Így kezdi: *A 70-es években ez a vicc járta Magyarországon: „Ki volt Lékai bíboros?” - teszi fel a kérdést egy történész 2100-ban. „Kommunista kollaboráns Bulányi atya korszakában” - hangzik a válasz. Ma már aligha akad, aki érti a poént. Csak a beavatottak tudják, hogy kicsoda is Bulányi atya. Történelemmé lett - csekély jövőbeli fontossággal. Ha egyáltalán van még hatása a nagyközönségre...*

És így tovább. A tudatos emlékezetvesztési stratégiába beletartozik, hogy az ilyesfajta elemzéseket külföldön jelentetik meg angolul, németül, olaszul. Ott nincs, aki – ismeretek hiányában – visszaszóljon nekik; ott úgy tájékoztatnak, ahogy akarnak. Idehaza mást csinálnak. Az új Katolikus Lexikonnak az A meg B betűket tartalmazó tényérnyi vastag I. kötetében hiába keresné az olvasó a Bokor meg Bulányi címszavakat. Keményen dolgoznak azon, hogy ne értse senki a poént. Ennek érdekében nem engedik be könyvesboltjaikba az általam írt könyveket: ne ismerjék meg hazai katolikusaink, mit is gondolnak Jézusról azok a testvéreik, akik bilincsekbe verve éltek az elmúlt évtizedekben, miközben főpapjaik fekete mercedeseken suhanva mentek értekezni az elvtársakkal a marxista humanizmusról, no meg a békéről. Az emlékezetvesztés érdekében gondoskodnak arról, hogy folyóiratunkat, az *Érted Vagyokot* se ismerhessék meg a katolikusok; ha egy plébános kirakja őket a templom kapujába, püspöke bevételi vele.

Rehabilitálhatott Róma, ők akkor sem biztosítják, hogy templomaikban elmondhassam hitemet a katonákat nem ismerő országról, meg Jézusról. Jézus a maga zsidó vallásának zsinagógáiban, meg a jeruzsálemi templomban beszélhetett, pedig nem volt pap, csak laikus. Legfeljebb megkérdezték tőle az akkori bíborosok fullajtárjai: „Milyen hatalommal cselekszed ezeket, és ki adta neked a hatalmat arra, hogy ilyeneket tegyél?” (Mk 11,28). A mostani bíborosok ügyesebbek: elvágják a lehetőségét annak, hogy beszélhessünk a katolikus nyilvánosságnak arról a Jézusról, akit megismertünk, s akiért bilincseket szenvedtünk. Az egyik bíboros felfüggeszti azokat, akik bizonyosságot tesznek a Hegyibeszéd Jézusáról. A másik Gamálieleire hivatkozik: Ha Istentől való ez a dolog... Isten majd gondoskodik róla, ha akarja, hogy szavunk hallhatóvá váljék; ő viszont minden esetre lelkiismeretbeli kötelességének tudja megakadályozni, hogy elmondhassam, amit gondolok Jézus országáról, amely nem ismer kardot, gépfegyvert, rakétát meg atombombát.

2. Strukturális eretnokség

Az első, amivel szembesülnünk kell: Honnan van ezeknek a bíborosoknak és alkalmazottaiknak az egyházban nagyobb hatalmuk, mint volt annak idején Kaifásnak? Még hozzá

a második évezred végén, s a felvilágosodás után több száz évvel, amikor a szabad véleménynyilvánítást az Egyesült Nemzetek Szövetsége minden embert megillető személyi jognak deklarálta már? Sőt: amikor a hierarchia hivatkozik is erre azokkal szemben, akik az egyház szabadságát korlátozni merészelik! Hogyan van hatalma saját portáján az ellenkezőjét tenni annak, aminek isteni voltáról mindenki másnak prédikál?

A Zsinat egyházról készült okmányának (Lumen Gentium) III. fejezete a Hierarchiáról beszél. Mindazt, amit Jézus elmondott azon a címen, hogy miként kell a tanítványoknak szolgálniuk azokat, akiket megnyernek Jézus ügyének, magukra alkalmazzák. Egy árva szót sem szólnak azonban arról, hogy Jézus előbb egyenként megnyerte magának a tanítványokat. Ezek hitelesnek találták őt és szavát, s ennek erejében döntöttek úgy, hogy őt hallgatják. Egyházunk hierarchiájának ezzel szemben senkit sem kell megnyernie magának. Ez a hierarchia csak van, önerejében áll fenn, függetlenül a hívők bizalmától. Az egyház tagjai – az ő „kedves híveik”. Maga Jézus Krisztus rendelte őket az Isten népe, az egyház tagjai fölé – halljuk s olvassuk unos-untalan. Kérdezem: hol és mikor rendelkezett úgy Jézus, hogy Kis Pista vagy Nagy Jóska legyen a római pápa vagy a párizsi érsek? Nyilván: sehol és semmikor. Hogyan kerülnek pozícióba?

Isten kegyelméből – ők (a hierarchia tagjai) az urak. Ma, a 20. században, a népképviselő általánossá válásának idején is, amikor már csak a tőkés társaságok csinálják azt, amit akarnak. Ki ad hatalmat a tőkés társaságoknak, hogy azt csinálják, amit akarnak? A Mammon. Magyarul: a pénz. Még magyarabban: a Sátán. De most még nem róluk szól az ének, hanem az egyház hierarchiájáról. Ma, a 20. század végén is korlátozatlan, szuverén urak. Bár korunkban a királyok is alkotmányos uralkodók már, s pl. a belga királynő felolvashatja a parlamentben azt a beszédet, amelyet az ország népének akarataiból lett „elsője” (premier-je), a miniszterelnök ír meg a királynő számára. A hierarchia tagjai viszont korlátlanok ma is, amikor a királyok korlátlan hatalma már messze a régmúlté, s amikor buknak miniszterek, kormányok, kormányzó pártok. Minek az erejében buknak? Főleg a megújuló választások erejében, melyeken minden nagykorú állampolgár kinyilváníthatja, hogy melyik polgártársának kíván bizalmat szavazni.

Jézus ezt mondta tanítványainak: „Ti vagytok a világ világossága!” (Mt 5,14) Miért mondta ezt nekik? Csak azért, mert közöttük az a legnagyobb, aki a többiek „rabszolgája”. Ebből következően „uralkodóknak” viszont csak ezt mondhatja: Ti vagytok a világ sötétsége! Hollandiában néhány éve könyvet írtak az egyházi hierarchiáról *Az utolsó diktatúra* címmel. Ma már századunk legnagyobb katolikus teológusai beszélnek az egyház strukturális bűnéről. Így, ahogy ma van az egyház, maga a bűn. Nem kell világgraszoló teológusnak lenni, hogy ezt valaki megállapíthassa. A következőkben megmutatom azt a valóságot, melynek alapján bárki ítéletet formálhat.

Felelős kormányokról beszélünk pár százada a világban. Az egyháznak nincs felelős kormánya. Feje azt csinál az egyházzal, amit jónak lát. Miként a tőkés a tőkéjével. Az egyházjog sarkalatos alapja, hogy a pápát nem vonhatja felelősségre senki. A kormányt igen, ezért „felelős”. Minden magára valamit adó társaság, nemzet tiltakozik a diktatúra ellen, amelyben a diktátor nem tartozik senkinek sem felelősséggel. Az ilyen felelőtlenektől megszabadulni csak úgy tud, ha kész kicsavarni a fegyvert kezéből s fel is akasztani, ahogyan az olaszok tették Mussolinival, s a németek is tették volna Hitlerrel, ha sikerrel jártak volna tervezett puccsaik. A nem-felelőseket felelőtleneknek minősíti, az „uralkodókat” lerázza már magáról az egyházon kívüli világ.

Az egyház alkotmánya a világ legolajozottabban működő diktatúrája. A pápa mondja meg (kinevezett tisztviselői által), hogy ki szentelhető (ordinálható) püspökké, a püspök mondja meg, hogy ki szentelhető (ordinálható) pappá. Csak ezek az ordinált (= rendelt) személyek beszélhetnek az egyház nevében: a pápa, a püspök, a pap. A nem ordinált személyek, azaz az egyház tagjainak több mint 999 ezreléke összesen annyit mondhat, hogy Amen. Igent

mondhat és engedelmeskedhetik az ordináltaknak. A pap végrehajthatja, amit rábíz a püspök. Ha viszont okoskodik, a püspök bármikor felfüggesztheti, megfoszthatja az ordinációban kapott hatalmától, azaz megvonhatja tőle a jogot, hogy az egyház nevében bármit is mondhasson. A püspöknek az a dolga, hogy képviselje egyházmegyéjében azt, amit a Vatikán rendel el neki. Ha okoskodik, a pápa azonnal felfüggesztheti őt hivatalától. Ha a pap jogtalanak minősíti püspöke felfüggesztését, panaszra mehet a pápához – az egyházjog szerint. A panaszra menő papnak a pápa soha nem ad igazat a püspökkel szemben – az egyházi joggyakorlat szerint. Ha a püspök jogtalanak minősíti a pápától kapott felfüggesztését, ezt elpanaszolhatja magának a pápának – az egyházjog szerint. A panaszra menő püspök hatására a pápa sohasem változtatja meg büntetését – az egyházi joggyakorlat szerint. (Fellebbezés helyett egyszerűbb azonnal és csak Istennek elpanaszolni a bajt!)

A püspökök és a papok ordinációval és jurisdikcióval, azaz szenteléssel és joghatósággal rendelkeznek. A szentelés el nem törölhető, de a jurisdikció bármikor megvonható – mindenféle hatályos fellebbezés, jogérvényesítési lehetőség nélkül. Világegyház vagyunk, nem nemzeti. Egy milliárd lélek felett uralkodik ilyen módon a pápa minden korlátozástól ment, abszolút hatalommal. Csak egy pár sor, s Balassuriya nem tanít többé Sri Lankában; csak egy pár sor s Gaillot nem püspök többé Évieux-ben. A kérdés csak az, hogy ki adja ehhez a pápának a hatalmat; s mi biztosítja, hogy ezt a hatalmat ténylegesen gyakorolni is tudja.

A pápát választják. Kik? Az egyház egy milliárd tagja, a hívők, miként mi magyarok a kormányzó pártot? Ó, nem! A félmilliónyi pap választja, tehát az egyház tagjainak fél ezreléke? Ó, nem! A püspökök választják, tehát ötezer, a pápától kinevezett személy, az ezer milliónyi tagság fél százezreléke? Ó, nem! Az egyházban a tagok ezen elenyészően csekély hányada sem szólhat bele abba, hogy ki legyen a pápa. Nekik sincs választási joguk. Hát akkor kinek van? Annak a ma kb. 120 személynek, akiket a maga uralkodása során a meghalt pápa kijelölt a feladatra, hogy megválasszák utódját. Ezek a személyek a kardinálisok. A latin *cardo* = ajtósarok szó továbbképzése a „kardinális”; ők azok az ajtószarkok, akikbe illesztődik az ajtószárny, hogy az aztán úgy mozogjon, ahogyan kell. Nagy-nagy méltóságukat jelzi bíborszín ruhájuk... a vér színe... ugyan miért azé? Innen a magyar nevük: a kardinálisok – a bíborosok.

Harminc-negyven püspök közül, ha egy lesz bíborossá. Szemelt rizlingek. A püspök kezdetben csak segédpüspök. Az egyházi tréfa szerint a segédpüspök abban különbözik a bilire ültetett gyerektől, hogy ez utóbbi tudja, mit kívánnak tőle. A segédpüspök nem tudja? Nem, mert az a dolga, hogy megtegye, amit a főnöke, a megyéspüspök esetenként mond neki. Ha ebben használhatónak bizonyul, akkor a pápa kinevezi őt megyéspüspöknek. Ha ebben is megállja helyét (hatékonyan hajtja végre a római központ elgondolásait), több megyéspüspöknek lesz feljebbviteli fórumává: érsekké lesz. Ha ezek között is a leg-használhatóbbnak bizonyul, akkor kapja meg a bíborosi kalapot. Egy ilyen bíboros mondta nekem, összefoglalva életútját: *Kedves Atya, én mindig csak engedelmeskedtem.* (Hasonlóra próbált engem is bízni. Nem sok sikerrel.)

Azok a kinevezett személyek, akik kijárták az engedelmeskedés legmagasabb iskoláját, kaphatják meg a bíborosi kalapot. Akik hosszú életük során a feltétlen engedelmeskedés útját választották, kapják meg úgy hatvan-hetven éves korukban az egyházjog szerint a megbízatást arra, hogy a pápa halála esetén és szigorúan a maguk köréből megválasszák a következő pápát, aki most már a maga személye iránt fogja az egyházjog erejében megkövetelni azt az engedelmességet, amelyet egy élet során maga is gyakorolt, mint az egyházon belüli boldogulás első számú és legfontosabb kellékét. Ezekből az engedelmeskedőkből lesznek a legfőbb engedelmeskedtetők, a pápák. S ezekből és egyéb engedelmeskedőkből állítják majd össze a pápák az egyház égi patrónusainak arcképcsarnokát, a szenteket, akiket természetesen a pápa ezzel megbízott hivatalnokai, bíborosok szemelnek ki „szenteknek”, a pápa legfőbb

szentesítését várva. (Legutóbb sikerrel indították útjára az Opus Dei, a század – negatív! – legelképezetőbb egyházi társasága alapítójának szenttéavatását: a már „boldog” - Belaguer atyáét!)

Így készülnek a pápák. Forradalom kizárva. Mondják, hogy nincs kizárva. Mondják, hogy Luciani forradalmi szándékokat táplálva titkon magában, lett bíborossá. Mit ad Isten? Pápává választották. Harmincegy napig volt pápa. A harminckettedik napon kezdte volna el a rendcsinálást. Nem tudta elkezdeni. Holtan találták ágyában. Illetékes orvost, aki megállapíthatta volna halálának okát, nem engedtek hozzá. Pedig ez az utolsó olasz koldusnak is kijár a törvény szerint. Luciani pápát enélkül földelték el. Nincs sem az egyházon kívül, sem azon belül személy vagy hatóság, aki számon kérhetne ezért akárkit is az egyházban. Ezért sem. Nagy tanulság ez minden utánajövő pápának, aki nem akarja, hogy pápasága harminckettedik napján holtan találják ágyában – megnemállapított halál-ok következtében. A pápa nem módosíthat az adott „alkotmányon”. Ha megpróbálja, belehal. Van erről egy világirodalmi értékű színdarab is: *Egy jámbor keresztény kalandja*. Nem mai, hanem 13. századi történet. Ignazio Silone műve, Nemeskürty István le is fordította. A Világszínpad 2 kötetében meg is jelent. Már harminc éve hiába várja, hogy előadja valamelyik színházunk. Megnézném. Talán néhányszor telt házak mellett is játszanák.

Zsinatot összehívhatnak a pápák, és csak a pápa hívhat össze zsinatot. Ha más vemednék erre, csak törvénytelen zsinatot tudna összehívni – az egyházjog hatályos megállapítása szerint. Ha a zsinat ideje alatt hal meg a pápa, a zsinat abban a pillanatban – ipso facto –, azaz minden külön rendelkezés nélkül és azonnal fel van oszlatva. A zsinaton a püspökök véleményt nyilváníthatnak, de ötezer püspök sem szavazhat meg olyasmit, amit a pápa nem tart helyesnek. Az egy szavazat többet ér mint az ötezer. Papa super concilium! Az ellenkezője: a zsinat úr a pápa felett! – eretnokség! Jaj annak, aki ezt kétségbe vonja. A 999 ezrelékbe tartozók, a „hívek” ugyan megtehetik következmények nélkül; összesen annyi történik ezzel, hogy eggyel kevesebb lesz, aki Ament mond. Kit zavar ez? Az egyházi diktatúrát biztosan nem. Ha ordinált személy vonná kétségbe, azonnal a laikusok között találná magát; „degradálnák” – a hivatalos jogi kifejezés szerint.

Az ordinált személyek teológiát tanultak ifjúságukban, s az egyháztól kapják ellátásukat. Ha menet közben arra gondolnak, hogy kiszállnak ebből a diktatúrából, ott állnak érett férfikorukban megfürödve. Mért nem akarnak kiszállni korábban? Nincs okuk rá. Hét évig tanulták, mire megtanulták, hogy ez az egyházrend az Atyaisten, Jézus Krisztus és a Szent Lélek feltétlen akarata az emberiség üdvözítésére. Ha ezt nem sikerül hét év alatt megtanulniok, nem lesznek ordinálva. Megették, amit tanítottak nekik. Alighanem őszintén. A szeminárium „hortus conclusus”, zárt kert, melyből az előjárók igyekeznek kiszűrni mindent, ami elterelhetné a kispapokat attól, hogy megtanulják az értelem és az akarat vallásos engedelmisségével fogadni mindazt, amit tanáraik, nevelőik mondanak nekik. Lelkes fiatal valójuk, személyiségük egésze rááll, hogy azonosuljanak ezzel a rendszerrel. Ha valamelyiküknek évtizedek múltán sikerül ennek hálójából kitépnie magát az élet kemény pofonjai s tapasztalataik hatására, egzisztenciálisan ott áll megfürödve. Kevesen kockáztatják egzisztenciájukat. S mit érnek el vele, ha kockáztatnak, saját egzisztenciájuk tönkretételén kívül? Semmit. A kutya ugat, a karaván halad. Eggyel kevesbítették a papok számát. A harmadik világ szegényei-nyomorultjai bőven ontják a papi hivatásokat. Európában is voltak bőven, amíg voltak olyan társadalmi rétegek, amelyekben a papi hivatás volt az egyetlen lehetőség elszakadhatni a tehén farától.

Nincs forradalmi szituáció, mert nincs forradalomra kész nép. Az ordináltak sorából biztosan nincs. S a 999 ezrelékből, az egy milliárdból, a hívőkből? Néhány jómódú északatlanti nyugdíjas polgár s polgárnő megengedheti magának a rebelliskedő megnyilatkozásokat. Döntő többségüket viszont lefoglalja az egzisztencia kemény szolgálata, s papipari szolgáltató vállalatnak tekintik az egyházat: legyen aki megkereszteli a gyereket, gondoskodik

a házasságkötés templomi pompájáról, meg segít tisztességgel eltemetni halottait. Egy ennél szűkebb réteg még rábízta a papokra kisgyermekai erkölcsi nevelését is.

A jelenlegi pápát a világ katolikus közvéleménye alig elviselhetően konzervatívnak ítéli. Egy amerikai teológiai professzor (Reese) írja tanulmányában (Mérleg 97/4): könnyen lehet, hogy a következő pápa még konzervatívabb lesz. Miért is ne lehetne? A választást majdan megejtő bíborosokat már alighanem mindet a jelenlegi (már negyedszázada uralkodó) pápa nevezte ki. Nyilván csak megbízhatókat: a magánál is konzervatívabbakat.

Amikor az I. Vatikáni Zsinaton IX. Piusz elhatározta, hogy dogmává teszi a pápai tévedhetetlenséget, a teológus püspökök egy csoportja elhagyta az egyházat. Ezek az ókatolikusok. A katolikusok egy ezred, talán egy tízezred részét sem teszik ki. Hány hívőt érdekel, hogy a pápa tévedhetetlennek deklaráltatja magát? A szolgáltatásokat megkapják akkor is, ha tévedhetetlen; akkor is, ha nem az. Nincs remény? Minden hiábavaló? Azt teszik, amit akarnak? Remény mindig van. Jézus mondta a magáét, s elment a Golgotára. Ma ez a hierarchia már csak felfüggeszt és kiközösít. Pár százada még gyilkolt: elégette a máglyán a másképpen gondolkodókat. Folyik a vita: százezreket égetett-e el vagy csak kevesebbeket?

Egyetlen lehetőségünk: mondani azt, amit Jézustól tanulunk. Igéinek örök az érvénye. Miért? Mert azok igaza bele van írva az emberi természetbe. Isten mindörökké nem csúfolható meg. Ha a polgárok, azaz a társadalom tagjai eljutottak odáig, hogy hozzászólhatnak ahhoz, hogy ki kormányozza őket, nem lehetetlen, hogy ugyanezek a polgárok egyháztagi minőségükben is célt érhetnek egyszer. Persze ebben a minőségükben nehezebb a dolguk. Polgárként megostromolhatták a Bastillet, lefejezhették XVI. Lajost, kivégezhették az arisztokráciát. Fontos volt nekik. Nem tudtak élni e hierarchia miatt, mert elvette tőlük a levegőt, a mindennapi kenyeret. Az egyházi hierarchia jelentősége kisebb. Ha azt játssza, amit játszik, hát játssza! De nélkülük. Folyik a kivonulás. Nyugati haladó körök jelszava: Nem kilépni, hanem fellépni! A kis Ausztriában összeszednek egy millió aláírást e hierarchikus virsajt ellen. Mire mennek? Szóba se állnak velük, vagy kioktítják őket, mint a gyerekeket.

Lehet ezt csinálni. Csakhogy a végén nem marad más, mint a papipari vállalat kinevezett tisztségviselő gárdája – egyre fogyatkozó hívővel. Persze, a hierarchia számára ez se végső baj. Az egyház már rég nem abból él, amit a hívők fizetnek papjaiknak. Hanem miből? Államsegélyből – a trón és oltár szövetségének erejében. No meg abból, hogy maga is tőkés társaság. Ebbe aztán végleg nincs beleszólása „Isten népének”. Dupla okon. Mert ebbe a polgárnak sincs beleszólása, ti. a tőkés tőkéjébe. Ez a másik ok. Az egyiket elmondtam már.

Nem titkokról lebbentettem fel a fátylat. Tudja mindezt jól a hierarchia; még az érdeklődőbb hívek is tudhatják. Nem fojtogatja a pápát, az ordináltakat ez a valóság? Lehetetlen, hogy ne nyomassza őket, hiszen Isten teremtményei, van lelkiismeretük, személyiségek, s népképviselői jogú társadalomban élnek. Hogy bírják ki? Azzal nyugtatják meg magukat, hogy elhiszik, amit tanultak és tovább tanítanak: misztériumot, hittitkot őriznek ők, melyet maga Isten bízott rájuk, s ezt nem szolgáltatathatják ki demokráciának, leszavazásnak. Jó. Azaz hogy nagyon is rossz elitizmust varrnak Isten nyakába. Képtelenek szabadulni szemléletüktől. De mivel nyugtatják meg magukat, ha egyszer ennek az „isteni” feladatnak a szolgálatában gyilkoltak is? Hogy gyilkolták azokat, akikre az emberiség közmeggyőződése a legnagyobb tisztelettel tekint? Hogy ezt a gyilkolást csak akkor hagyták abba, amikor „a világ fiai” elvették tőlük a lehetőséget a további gyilkolásra? Mivel nyugtatják magukat, hogy a szovjet diktatúra módszereit használták és használják a legutóbbi időkhöz a másképpen gondolkodók elhallgatására?

Mintha nem tudnának már tovább nyugodtan aludni. Különös dolog történik napjainkban. A pápa a második évezredfordulót bocsánatkéréssel kívánja emlékeztetné tenni. Szándéka méltán kelt a Vatikánban megrökönyödést. Mi lesz a tévedhetetlenséggel? – kérdezik a méltán aggodalmaskodók. Nem vághatunk elébe az eseményeknek. Nem tudhatjuk, képes-e a

hierarchia őszintén megvallani, mi folyik az egyházban, amióta elfogadta Konstantintól az államvallási szerepkört, amióta berendezkedett fegyveres hatalomként is. Nem zárom ki a lehetőségét az őszinte tényfeltárásnak, bár nem tartom valószínűnek. Csak egyről vagyok bizonyos: abban a strukturális eretnokségben, amelyet felvázoltam, egyszerűen képtelen lesz mást csinálni a hierarchia a bocsánatkérés után, mint amit előtte is tett. Gyártani fogja önműködően továbbra is azt, ami miatt majd megint bocsánatot kérhet.

A rosszul gombolt mellényt ki kell gombolni. A felelősséget meg kell osztania ahhoz, hogy felelősen viselkedhessék. Fel kell zárkóznia evilág fiainak erkölcsi szintjéhez: népképviseleti egyházat kell csinálnia. Rá kell bíznia Isten és Jézus ügyét az emberre, akit Isten csak azért teremtett meg, hogy az képviselje Isten és Jézus ügyét. Isten nem átabotában dolgozott. Az ember alkalmas arra, amire megteremtette. Meg kell szüntetni a két osztályú egyházat, amelyben vannak nagykorúaknak tekintett kinevezett – sőt, fizetett, eltartott személyek, valamint kiskorúaknak tekintett „hívek”, akiknek csak annyi a feladatuk, hogy fizessenek és engedelmeskedjenek. A „rendi” világot fel kell váltania végre az egyházban is a „polgárinak”. S ha erre a hierarchia képtelen? Akkor?

Marad, hogy „Ég és föld elmúlnak, de az én ígéim el nem múlnak”. Jegenyefák nem nőnek az évig. Isten malmai lassan, de örölnék. Ha a hierarchia sokáig késlekedik rabolt pouícióinak feladásával, még borzalmasabb károkat okoz majd: egyre teljesebbé váló hitetlenséget és érdektelenséget a „hívek” körében. Jézus útja és áldozata legyőzött már sok istentelenséget. Azon is segíthet, hogy a hierarchia kiszabadítsa magát abból a hurokból, amelybe maga húzta bele magát évszázadok teológiájával.

Városmajor, 2003. június 13.

(A KOINÓNIA folyóirat számára írtam e sorokat.) A *kézírtos irodalom* korát követte a nyomtatott irodalomé. A magyar irodalomban az előbbi tartott félezer évig, az utóbbi csak jó négyszáz évig: Erdősi Sylvester Jánostól Rákosi Mátyásig. Utána ketté szakadt idehaza a magyar irodalom: – nyomtatott és gépiratos (szamizdat) irodalomra. Csak negyven esztendeig tartott. Ez idő alatt valakiknek egyetlen sora sem kaphatott nyomdafestéket.

Voltak törekvések, amelyek megpróbálták egyházunkból e negyven esztendő alatt is nyomtatott betűhöz jutni. *Új ember, Vigilia, Teológia...* – ezek tolulnak emlékezetünkbe. Az utóbbi kettő nem foglalkozott a gépiratos magyar irodalom termékeivel, szerzőivel. Az *új ember* – igen, mégpedig a gépiratos irodalmat megteremtő önkényuralom oldalára állva.

Folyóiratunk e gépiratos irodalom örököse. Ma sincs módja hivatalos nyilvánosságához jutni. Tartalmilag ugyanazt képviseli, ami ötven-hatvan évvel ezelőtt gépiratos irodalommal kényszerítette, magasztosította. Ha most a fenti cikket közli, azért teszi, hogy betekintést nyújtson egyházunk ama törekvéseibe, amelyek megpróbálták elkerülni a szamizdat sorsot anélkül, hogy támadták volna azokat a személyeket és törekvéseket, amelyeknek csak a gépiratos irodalom lehetett hordozója.

Múltunk feltárása olyan feladat, amely nélkül nem építhetünk jövőt, csak olyant, amelyet máig meghatároz a történelemnek ama korszaka, amelyben csak azt lehetett mondani, amit a hatalom engedélyezett. Nem ilyen jövőt akar – *a szerkesztőség*

Városmajor, 2003. június 14.

Úrigyerekként láttam napvilágot. Talán legelső emlékem: állok a Ferenc utcára néző ablak rácsai mögött. A Ferenc utca a ferencvárosi Mester utca negyedik mellékutcaja bal felől – ha megyünk a nagykörúttól a Haller tér irányában. A 20-as évek elején vagyunk. A Mester utcán végigzúg a 30-as és 32-es villamos, de a Ferenc utcába be és abból ki nemigen hajt kocsí: konflis, fiáker. Autó, autóbusz ne is említessék. Az Andrássy úton is lóvasút jár: az *omnibusz* (ennyit jelent a szó: mindenkinek).

Éjjel az omnibusz tetején, emlékszel kicsikém, be csuda volt.

Lent nyikorogtak a kerekek...

A Ferenc utca macskakövein nem nyikorognak a lóvasút kerekei, csak stráfkocsik zötykölődnek a köveken. Nagybárára két muraközi húzza a stráfkocsit. Leginkább szemet meg fát szállítanak rajta. De azt is ritkán, s az utca lehet azoké, akik birtokolják és hasznosítják. Az utcagyerekeké. Az utcagyerek az, aki játszhatik az utcán. Mit játszanak? Fociznak rongyabdával két kapura. Az úttest lehet vagy öt méter széles. A járdák meg másfél métereseek. A két járdaszél adja a kaput. Oda teszik a ruhájukat. Ha jön a stráfkocsi, egy pillanatra félreállnak, majd rúgják tovább – óh, nem a bőrt – csak a rongyot. Az utcagyerekek. Az úrigyerekek meg csak nézhetik az ablakból. Diszkriminációnak élttem meg úrigyerek-voltomat: valamiből ki voltam zárva. Szóba sem jöhetett, hogy én is lemehessek közéjük.

Így van ez. Rendre hátrányosnak éljük meg helyzetünk. Azt is, ha zsidók vagyunk, meg azt is, ha nem vagyunk azok. Végül is eljött tegnap délután Popper Péter és Fellegi Ádám, és Popper Péter készségesnek mondta magát legközelebbi könyvében kijelenteni, hogy amit tőlem idézett, nem én mondtam. Fellegi Ádám ennek ellenében azt kívánta tőlem, hogy módosítsam, amiket 1990-ben erről a BBC-nek mondtam. Megvédtem, amiket mondtam. Azzal enyhítve szavaimat, hogy nem szentírás, amiket mondok. Rendet lehet tenni ebben a kérdésben? Isten világában minden rendbe tehető, ha betartjuk az Isten meghatározta játékszabályokat. Mancikát nem kell feleségül vened, ha egyszer Sáriát inkább kedveled, de Mancikát is szeretned kell, mert ő is felebarátod. Mi az, hogy szeretned kell? Rosszat nem akarhatsz neki, s ha bajban van, segítened kell neki, amennyire csak képes vagy. Feleségül nem kell vened Mancikát. Akkor sem, ha ő ezt diszkriminációnak éli meg, s azt mondja rólad, hogy antimancika vagy. Nincs ennek a kérdésnek valami teológiai kifejtése? De van. Az, amit a fenti bekezdésben elmondtam. Illusztrálni is lehet. Istenszerető emberek gyakorlatának megmutatásával. Jézuséval is.

Ki vádolhat meg engem a bűnről? – kérdezte Jézus önmagáról. A főpapok, az írástudók, a vének, a nagytanács, mindazok, akik halálára szavaztak. Ezek bűnnel vádolták, mert azt állították, hogy *káromkodik, egyenlővé teszi magát Istennel*. Jézus ezekről az emberekről, akik istenkáromlással vádolták őt, rossz véleménnyel volt. Nem tekintette őket istennektetsző embereknek, zsidó szóval *caddik*-nak. Hogy lehetett rossz véleménnyel róluk? Úgy, hogy Istennek lenni, embernek lenni, egyaránt annyit jelent, hogy ítéletet tudunk mondani magunkról, másokról. Szemben az emberalatti világgal, amely nem rendelkezik az erkölcsi ítéletmondás képességével. Az ember jókra és rosszakra tudja bontani a világot. Nem tudjuk ezt nem tenni. Nem tudunk az erkölcsi ítéletmondás képességével nem rendelkezni. Belénk van építve az Isten mércéje. Az ember erkölcsi lény.

De nem csak ez. Élőlény is. Aki veszélyeztetni fennmaradását, azt ellátja az *anti* előtaggal. A szerb ilyennek éli meg az albánt s ezért antialbán, s az albán ilyennek a szerbet, s ezért antiszerb. A filiszteus a zsidót s ezért antizsidó, s a zsidó a filiszteust, s ezért antipalesztin. Így volt ezzel a német és a francia is, de rájöttek, hogyan segíthetnek magukon-bajukon, s ma már nem veszélyeztetik egymás fennmaradását.

Egyet nem lehet csinálni: erőszakot tenni embertársunk tudatán. Ha gyilkolsz engem, hiába magyarázod meg, hogy nem gyilkolsz. Amíg gyilkolsz, addig én veled szemben *anti* leszek. Azaz hiába hányod szememre *anti*-ságomat, az életérzésem biztosan jelez, mert tapasztalatokból források ez az életérzés. Amíg elveszed tőlem a kenyeret, addig számomra *anti* leszel. Amíg hatszor olyan magas életszínvonalon élsz, mint magam, feleségem, gyermekeim, unokáim, addig számunkra *anti* leszel.

Az emberi történelmet az mozgatja, hogy az emberiség különböző csoportjai más csoportokkal szemben kiváltságok birtokába akarnak kerülni. E csoportok szerveződhetnek etikai, vallási, vagy bárminő egyéb jellemzők alapján. Ez a történelemi propriilégium-

mozgás megszüli a maga ellenmozgását. Aki privilégiumhoz jut, lábára lép annak, aki nem jut privilégiumhoz, s kialakul a harc a pro-privilégisták és az anti-privilégisták között.

Az *anti*-ság az Isten belénk ültetett mérőeszközének a jelzése. Meg is várhatom, amíg kiváltságaim ellen fellázadnak embertársaim. Egyet nem tehetek: nem magyarázhatom meg nekik, hogy ne legyenek *antik*, amikor belső mérőműszereik egyértelműen az *anti* felé lengenek ki. Ha biztonságban akarok élni, szüntessem meg az okát embertársaim *anti*-érzelmeinek. Erről beszél az evangélium. Értsem be az egy dénárral, tartsam távol magamtól a pleonexia, azaz a többet birtokolni akarás ördögét. Legyek felebarát, ne feledjem, hogy a szegényeké az Isten Ország, s a gazdagoknak nincsen helyük benne, s a többi, s a többi...

Városmajor, 2003. június 15.

'70-ben halt meg apám – életének 77. évében. '76-ban halt meg anyám, élete 80. évében. Apám 70 éves koráig dolgozott, mint főkönyvelő. Utána programtalan lett. Anyám hiába mondta, hogy ő is nyugdíjba megy (háztartásbeli volt), nem sikerült neki apámat befogni konyhalánynak. Azokban az években velük laktam, mert nem találtam megfelelő albérletet. Apám panaszkodott is nekem: Anyuka már ötször bejött a konyhából azzal, hogy *Fiam, legalább annyit megtehetnél...* Nem ment neki ez a kisegítő szerep. Könnyen lehet, hogy ez végzett vele. Már mint az, hogy nem tudta, mit csináljon. Könnyen halt meg. Szüleim Szolnokon voltak Livi húgomnál, s Livi telefonált, hogy utazzak le, mert történt valami apám agyával, ami gyorsan végez vele. Leutaztam. Apám meg akart áldozni. Elmentem Himfy Feri plébániájára, hoztam eucharishtiát, megáldoztattam, s egy két óra múltán a legcsendesebben elhunyt.

Szép évek következtek ezután. Kettesben éltem Anyámmal. Az én dolgom csak a fűtés volt. Ritkán vett anyám egyébre igénybe. Ezek voltak a Bokor újraéledésének esztendei. Boldog volt, hogy annyian keresik a fiát. Anyám közel hatvan esztendő óta sohasem volt beteg. Nem ért rá betegnek ellni, hetünket fel kellett nevelnie, s a hetediket már negyven túl szülte meg. Amikor megözvegyült, már jól benne volt a hetvenes éveiben, és sokat betegeskedett. Bement a kórházba, lement Szolnokra Livi lányához, s amikor újra talpra állt, hazajött, s szolgálta tovább a fiát, engem. Naponta miséztünk reggelenként. Nagyon hálás volt Istennek ezekért az évekért. Nagy békességben éltünk. Ha elfáradtunk, s nem jött senki sem hozzám, délutánonként, esténként kártyáztunk is kettesben. Kórházban halt meg. A főorvos, a család barátja, háromszor is összetrombitált bennünket, hogy itt a vég. Egyik ilyen alkalommal Anyuka felébred, kinyitja szemét s ezt mondja: Gyerekek, olyan jól aludtam. Olyan jó, hogy az orvostudomány meg tud óvni a szenvedéstől.

Tulajdonképpen nővérem, Babuci is csendben ballagott át a másvilágba. Délután öt körül hazaküldte látogatóját: Terikém, menj haza! Fáraszt a beszélgetés. Az esti vizit még rendben találta. De 8,30kor jöttek a lányok és mondták, hogy leesett a feje – mondta este 9 előtt a telefonba az ügyeletes orvos.

38. Délvidéki napló

2003. június 16 - július 10.

Budavári, 2003. június 16.

Vagyok, aki vagyok, és szólok Hozzád! Alázattal. Azért avval, mert nem én hoztam létre *a nagy minden ezer nemét* (Berzsenyi), és magamat sem. Alázattal, mert azért szólítlak meg, mert Te hoztál létre engem s mindent, ami még körülvesz. S bizonyos önérzettel is szólok, mert azt gondolom, hogy hallasz és értesz engem. Hogy tudod, hogy vagyok. Tudod, hogy Téged gondollak. Tudod, hogy fontos vagy nekem. S most jön az, ami már többnek tetszik az önérzetnél is: még azt is gondolom, hogy én is fontos vagyok Neked. És nem tudom ezt az önérzetnél is többet – nem gondolni. Nem, mert – ember vagyok. Buta szónak tetszik a méltóság, de használnom kell: embernek lenni annyit jelent, hogy méltóvá lettem, hogy méltóvá tettél arra, hogy beszéljek veled, hogy hallgass és meghallgass engem. Hogy azt képzeljem, hogy hallasz engem, hogy figyelsz rám, hogy érdekel, amit gondolok. S legjobban az érdekel gondolataimból, hogy mit is gondolok Rólad.

Te vagy az életem legnagyobb talánya. Mi az, hogy talány? Te vagy a nagy Ismeretlen, az örök rejtély, a megfejtethetlen titok. S ugyanakkor Te vagy a nagy Nyilvánvalóság. Az egyedül szükségképpen létező, a mindenek alapja, aki nélkül nincs senki és semmi, és aki folytán vagyunk mindannyian, akik vagyunk. Mért vagy talány? Mert akármit is gondolok Rólad, sohasem mondod, hogy úgy van, vagy nem úgy van. S mert akármit is gondolok rólad, nem tudok nem igazat szólani rólad. Ezt úgy értem, hogy nem tudom nem igaznak gondolni, amit gondolok rólad. Csak nyíltan és őszintén tudok beszélgetni veled, s ennek kapcsán az első, amit meg akarok beszélni, az éppen abban áll, hogy nem tudom, hogy miként kell beszélgetnem veled.

S amit idáig csináltam? Ez a húszegynehány sor – ez nem az volt? De az. Csakhogy ez nem beszélgetés az Istennel, mert az Istennel beszélgetés az nem beszélgetés az Istennel, hanem imádság. A kettő között meg az a különbség, hogy az Istennel beszélgetés során mondom, ami eszembe jut. Az imádság során pedig mondom, amit kell. Mit kell? Meg van írva a nagykönyvben. A múlt szombaton leutaztam Péterrel Vácra, mert Bisztrai Lacinak gyémántmiséje volt a fehéreknél. A fehérek Vác egyik mértékadó temploma, s a nevét onnan kapta, hogy a középkorban fehér kámzsás szerzetesek, domonkosok voltak benne, vagy legalább is a mai barokk templom helyén levő épületben. A gyémántmise előtt, tizenharmadika lévén, még ájtatosság is volt a lourdesi Szűzanya tiszteletére – harmincperces. Beszéd nem volt, csak ének és imádság: szentolvasó, litánia, szentségi áldás. Kitejt a harminc perc, és senki nem mondott ott egy szót se, amely beszélgetés eredménye lett volna. Aki viszont katolikusnak született és katolikusul nevelkedett, annak minden ismerős volt és mindent tudott mondani-énekelni könyv nélkül is. Mindent, amit ott mondtak és énekeltek. És tele volt a templom. Bár hétköznapi volt és döngőleg is volt. És nem volt kötelező elmenni. Mért mentek el? Imádkozni! Nem beszélgetni az Istennel? Nem! Imádkozni, énekelni, hogy *Jóó vaagy, jóó vaagy Mária!* És azt, hogy *Meert te mihoozzánk, miint édesaanyánk, jóó vaagy...* És alighanem tele lett a lelkük.

Hát ezért is talány vagy nekem. Mi jó van Neked ebből? S mi jó van azoknak belőle, akik imádkoznak. Ezek csak egy félórát szántak rá. De van, aki Csíkdánfalvára utazik, hogy húsz kilométert gyalogolva imádkozzék, énekeljen útközben és Csíksomlyóról miután megérkezett a Szűzanyához, azután gyalogoljon vissza húsz kilométert Csíkdánfalvára, ahol a plébános ünnepélyes processzióval várja őt és társait a falu határában, ahonnan énekelve, imádkozva elvezesse őket az Isten csíkdánfalvi házába. Hát kérem, erre van szüksége az Istennek, és erre van szüksége az embernek. S boldog az, aki erre rájött, s már negyedszer ment Csíksomlyóba, s már hatodszor készül az ősszel Medjugorjéba.

Hát hogy boldog tőle, abban nem kételkedem. Ha nem volna boldog, nem csinálná. Otthon maradna takarítani, olvasni vagy tévézni, kártyázni. De nem marad otthon, s vállalja a kis és nagy fáradságot, s a költséget is. A kérdés csak az, hogy Te boldog vagy-e Tőle. Persze azt sem tudom, hogy helyes-e ilyesmit kérdezni, de Te biztosan tudod, hogy ezzel azt akarnám megtudakolni, hogy helyesled-e, hogy így próbálunk Veled kapcsolatba kerülni. Nem okos vagy kevésbé okos gondolatainkat közölni veled, hanem áhítattal előadni olyan mondott vagy énekelt szövegeket, amelyeket már milliószor hallottunk-mondtunk, s amelyektől meleg támad bennünk a szívünk táján. Jó-e ez Neked? Erre teremtetél-e minket? Vagy félretájékoztatnak minket a különböző vallások? Merő tévedésből, nem rossz szándékból. Csak azt tapasztalják, hogy erre van vevő azok körében, akik úgy tudják, hogy Isten van, vallásnak lennie kell, s minden vallás sámánjai – papjai vagy akárhogyan is hívják őket, de – tudják jól, hogy mi kell a vallásos emberek legalább is egy nagyon tekintélyes hányadának. Nagyon csúnyán mondom: a vallási ipar kell, aminek fejében lehet perselyezni, s meg lehet belőle élni, amiért boldogan fizetnek is a *hívek*, mert boldoggá teszi őket, s éppen ezért fizetnek is érte. De mindez nem bűn, nem rossz, maga Isten rendelte el, hogy abból éljünk meg, amire embertársainknak szükségük van. Ez a szolgáltató ipar, a tisztas munká és tisztas jövedelem.

És mégis, mégis meg kell kérdeznem, hogy jó-e ez Neked. Meg még azt is, hogy javunkra van-e nekünk? Vagy csak egyszerűen jó, mert zsongít, elaltat, mert lábvizet venni az óceánból – az is jó... Csakhogy aligha megy előre tőle a világ: a te dolgoz, meg az ember dolgoz, a mi dolgozunk. Mért kételkedem? Aki boldog, jobb ember, mint a boldogtalan. Akit megnyugtat, hogy *Jóó vaagy, jóó vaagy*, kevesebb bajt csinál, mint aki iszik a kocsmában, szívja a cigarettáját vagy drogozik. Azért kételkedem, mert illő módon elviseltem a fehéreknél azt a félórát. Énekeltem és mondtam, amit kellett, de a következő tizenharmadikán nem megyek el a fehérekhez, másokhoz sem, hogy megismételjem a váci félórát. Mért? Mi bajom vele? Nem hiszem, hogy erre van szükségem, s még kevésbé hiszem, hogy erre van szükséged. Ha tudnám, hogy erre van szükséged, hogy ez Neked jó, hogy boldoggá tesz, bizony elmennék.

Sokkal többet képzelek rólad. Fél órán keresztül dicsérő szövegeket mondtunk rólad. Ha én ezerszer hallottam őket, te milliószornál is többször. S még hozzá ezer nyelven, nem csak magyarul. Hottentottául is ugyanazt. S nem hiszem, hogy kedves Neked, hogy dicséretünket hallgasd. Úgy tudjuk, hogy minden alkotó csak a maga képére és hasonlatosságára tud teremteni. Te is így teremtetél bennünket, engem is. Már most én úgy vagyok, hogy szeretem, ha meg vannak elégedve velem, de ennek kifejezését, a dicséretet nehezen viselem. Sehogyan se viselem. Beleszólok, abbahagyatom, *lelövöm*, kifigurázom, pedig abból élek, hogy meg legyenek velem elégedve, s mikor valaminő módon tudomásomra jut, hogy nincsenek megelégedve velem, az pizsokul fáj, nem tudok elaludni tőle, levelet írok az elégedetlennek, amelyben igazolom magam – bár sohasem küldöm el a levelet, marad az *episztola*. De elálmosodom tőle, s el tudok aludni, s újra kezdek a napot, csak azért, hogy meg legyenek elégedve velem. Egy nem kis öntudatú ember, Petőfi Sándor is így volt ezzel. Barátságuk elején Arany nagyságolta őt. Petőfi, a fiatalabb, váltott: *Imádott Jankóm, én jól tudom, hogy mit jelentek én a magyar litteratúrában, de ha ezt nekem a szemem közé mondják, az olyan, mint amikor az ember lábujjaközé csípi a bolha*.

Úgy képzelem az Istent, hogy a váci félóra alatt egyfolytában csípte a lábujjaközé a bolha. Jól képzelem? Nem tudom. Mindössze annyit tudok, hogyha egyszer az Isten nemcsak ősalkotó, hanem személyeket is teremtő, akkor ő is személy, s személynek lehet köze személyhez. Mi a méltó kapcsolattartás formája részemről ősalkotómhoz? Hát nem az elismerés az abszolút Alkotónak, a köszönet a létért, a bocsánatkérés a Hozzá méltatlan viselkedésemért, a remény, hogy megbocsát, hogy jó sorsban tart és jó sorsra juttat, hogy megmutatja magát nekem, hogy eljutok hozzá, hogy kiment minden bajból és bement a maga

életébe...? S ha magyar vagyok, akkor még hozzá tudom mindezekhez tenni, hogy *felüdít, üdévé tesz az örök üdülőben, ahol majd üdvözít*, ha átmegyek az üdv-házból, id-házból, egyházból, az örök házba-hazába!

Budavári, 2003. június 17.

Megvolt Pünkösdkor a Bokorportán is, Adyligeten is a mise, melyen három hónapra elbúcsúztam azoktól, akik nyáron nem keresnének meg. Akadnak azért ilyenek is, bár én váltig hívok mindenkit: van húsz fekvőhelyem Budaváriban, közel a Balaton, fizetni sem kell a szállásért, a templomi prédikációért sem – este hat órakor, stb. Aztán hétfőn este megkapta bibliai ógörög tanulmányaiért Gyöngy a *summa cum laude* oklevelet, s kedden hajnali 5, 45-kor már oda is hagytuk Városmajort, hogy a népligeti buszpályudvar 6,45-kor Sümeg felé induló kocsija 8,30-kor lerakjon minket Veszprémben. Ott 9-ig várunk a csatlakozásra, de nem tétlenkedünk, hanem pazarlunk a piacon: én velőscsontot, Teri kakaócsigát vesz. A csiga a reggelink, a velőscsont az ebédünk. A többi kitelik a kertből meg a kamrából. 10,15-kor leszállunk Budaváriban a templom előtt. Nem vitték el sem a templomot, sem az ajtaját. Nyitjuk kapunkon a biciglizárat, lerakjuk a cuccot, s le a kertbe: mi érke, mit ettek meg a madarak? Látnivaló: szedni kell a meggyet, mert megaszik a fán.

Meg azért is sietni kell, mert összesen csak egyet tudok lent misézni: ma este hatkor. Öten is összegyűlünk, s lelkesen prédikálok, mert néznek s figyelnek ám. Holnap délután már vissza kell utaznom Pestre. Szedjük tehát a meggyet. A feldolgozással könnyű a dolgunk. Amire nincs időnk-erőnk, megy a hűtőbe. Ami nem fér a hűtőbe, megy a szomszéd Erzsike nagy hűtőládájába. Meg van egy 25 literes üvegballonunk is. Abba beletörök 10 kiló meggyet. Öntök hozzá 10 liter vizet meg három-négy kiló cukrot. Átfúrom a ballon műanyagtetetjét. Bele a ballonba egy ugyancsak műanyagcső egyik vége, a másik vége meg egy vízzel teli edénybe. Lefekszem, alszom egyet, s mire felébredek, *pipál* ám teljes erővel. A folyamat tudós leírására nem vállalkozom, mert azt sem a teológián, sem a magyar-német szakon nem tanították.

Nagyon alkalmas a visszautazás. Meg lehet ebédelni, lehet utána sakkozni, szunyálni. Felkelve meginni a feketekávét, mert negyednégykor indul Budaváriból a busz Zánkára, onnan tovább Füredre, Almádiba, majd félhatkor elérjük az M 7-est, s egy óra sem kell már Budapestig. A Sasadi útnál leszállunk róla, s a 139, 21, 128-as pesti buszjáratok segítségével nincs hét óra, s már otthon is vagyunk. Vacsorázhatunk, s meghallgatjuk a híreket: mi csúnyát csináltak a betörők meg az államférfiak. Hát érdemes autót tartani? Egy kicsit gyorsabban teszi meg az utat, de a buszon lehet útközben olvasni is Autót vezetés közben meg nem ajánlatos. Nem érdemes autót tartani. De ha érdemes volna is, se két millióm, se jogsim, se pénzem benzinre, fenntartásra. Mit kell az olyan emberrel csinálni, akinek a 21. században még jogsija sincs? Szépen eltemetni, vagy kitömní a múzeum számára: ilyen is volt még.

De mért kellett ezt a két ingyenutazást beiktatni? Mert van a Volánnak járata? Csak azért lehetett s kellett fel- s leutazni, mert be volt írva a naptáramban, hogy csütörtökön hajnali 6,25-kor *felkapucsönget* hozzám a Városmajorban Bajnok Laci, hogy vigyen Tokajba. Két autóval mentünk. A másikat Laci menyé, Orsolya vezette. A KV, a Bokor választott KépViselete, ment Tokajba, hogy helyszínen állapotdjék meg a az idei nagytábor hogyan s miként bonyolításáról. S mit kerestem én ott? Felajánlották, hogy elvisznek, mert részletesen válaszoltam kérdőívükre s kifejtettem ott egyet és mást az imádságprogram tekintetében. *Gyere hát, és képviseled, amit írtál!* Mentem, mert vitt Bajnok Laci. Mire innen-onnan összeszedtük az utasokat, s elértük az M 3-at, 8 óra lehetett már. Onnét aztán egyenes volt az út Miskolcig. De be kellett menni a város szívébe, hogy Szerencs s Tokaj felé fordulhassunk. Itt nincs körgyűrű, mint Veszprémben – Körmend, Győr, Fehérvár, Almádi, Füred s Tapolca felé letéréssel. Ott voltunk azért tíz után valamivel.

Huszonöt éve volt Tokajban egy nagy Bokor-nyaralás: amikor még nagyjából mindenki ismert mindenkit. Még Halász Bandit is el tudtuk csalni magunkkal. Margiték *vizes* összeköttetéseit használtuk fel a szállásszerzésre. Mintha napközben egy nagy hajón tanyáztunk volna. Csónakáztunk is. Áradt a Tisza. Egyszer csak motorcsónakkal tudtak kimenteni bennünket az árból. A 70-es évek végefelé lehetett. Az ismételt káptalanfüredi és sikondai nyaralások után. A következő években Márta készülő csopaki villarészletében nyaraltunk, majd Bogláron Póréknál. Aztán a Szigetközben egy gátórházban, s 85-ben már Budaváriban, s azóta is.

Tokaj nagyon sokat szépült azóta, hogy ott nyaraltunk.. Kiss Imréék házához mentünk. Balogh Laciékkel, Orbán Józsiékkal együtt ők alkotják – a „keleti szél” nevű közösséget. Ők az idei táborrendezők. Imrééknek hat vagy hét gyerekük van. A legnagyobb közülük érettségizőfélben. Imre körzeti orvos. Kati meg főállású anyja. A Tisza-gát mellett laknak. Ha felmászunk a gátra, házuk előtt folyik a Tisza. (Ha nem mászunk, akkor is, de nem látjuk!) Fölmászunk. Meg is fürödtünk ebéd után. 25 Celsius fokú volt a víz. De megérkezés után előbb még a város szélére hajtottunk a rekkenő nyárban. Egy bentlakásos szakiskolába. Ott lesz az idei nagytábor. Mindent megnéztünk. Aztán hazamentünk. Terített asztal, meg bogrács várt bennünket pörkölttel, meg sült tészta, meg gyümölcs, meg jó bor, meg fekete. A népes társaságban senki sem dohányzott. Uram Isten, ha nem segítettél volna másfél éve leszokni a „káros szenvedélyről”, megint szégyellhettem volna magamat! De jó, hogy túljutottam (túljuttattál) ezen! Ezek után megtárgyaltuk a megtárgyalandókat, majd megfürödtünk a Tiszában. S utána hazajöttünk? Még nem.

Imrétől értékes felvilágosításokat kaptunk a vasútállomással szemben levő pincesorrról. Szerémségről van elnevezve. Hogy kerül ide a Szerémség? Úgy, hogy a középkorban még nem a tokaji bor volt a magyar borok eleje, hanem az, ami a Duna alatt a Fruska Gora déli lejtőin termett – a szerémségi bor. Szent István még nem is tudott róla, de későbbi királyaink közelesen megalapítják a szerémi püspökséget... Azért is, hogy legyenek, akik értékeljék az értékelendőket: a hegy levét is. Nos, amikor a török becsapások kipucolták a magyart a délvidékről, a szerémségi szőlőgazdák, hajóra ültek, s feljöttek a Tiszán. Megálltak a tokaji hegyek lábánál, s azt gondolták, ezek is lesznek olyan jók, mint a Fruska Gorai hegyei. Lettek. Szóval róluk van elnevezve a pincesor. S Imre megmondta, hogy mely picékbe érdemes benézni. Asztalok, székek, hordók – tán száz méternyire is – befúrva a hegy közepébe. Le lehetett ülni, s kóstolgatni a szárazat meg a nemszárazat s a többit. Megtettük. Meg is pakoltuk magunkat. Szerényen. Azok is, akik a volán mellett ültek s nem kóstolhattak, meg azok is, akik egy kicsit távolabb ültek és kóstolhattak. Hogy lesz ez a nagytábor alatt? Drótkerítés? Kijárási tilalom? Vagy elég lesz a nemes önfegyelem? Majd meglátjuk, milyen intézkedések lesznek szükségesek, hogy a megállapított programot el ne mossa borkóstolás.

Visszafelé Bisztrai Gyuri ült a volán mellett. Részletesen megtárgyaltuk a két hét múlva kezdődő *Közös dolgaink*-féle bokorligeti-budavári lelkigyakorlat minden csínját-bínját. Hogy tartalmilag s formailag minden hogyan s miként legyen! Majd szólok róla, mi valósult meg belőle. Tizenegy múlt, amikor kirakott a Szamos utca sarkán a kocsijából, s én igyekeztem aludni a 18 órás műszak után, mert másnapra sem számíthattam korábbi lefekvésre. Mért, mi volt másnap? Péntek, s én már hetekkel korábban abban állapodtam meg Püski Sándorral, hogy dedikálom Vörösmarty-téri sátra előtt a *Napló* második kötetét, mely megjelenik a könyvnapra. Délután kettőtől háromig. Olyan érdeklődés fogadta könyvem, hogy ebben az órában egy árva lélek sem igényelte dedikálásomat. Háromkor kerekét oldottam, s a földalattival áttettem székhelyem az Oktogonra. Oda miért? Mert Bisztrai Lacinak aznap van Vácott a gyémántmiséje, s Péter Pesten dolgozik, de Vácott lakik, s már régen megbeszéltük, hogy ez alkalommal elvisz Vácra, s legalább körülnézek az ő háza táján is, miután már legalább második, ha nem harmadik éve barátkozunk egymással.

Városmajor, 2003. június 18.

Ki az a Bisztrai Laci? Hát a Bisztrai Gyuri nagybátyja. A Gyurit meg a Bokorban ismeri, aki holt és eleven. Lacit én akkor ismertem meg, amikor nem is tudtam még, hogy Gyuri is van a világon. Laci Halász Bandinak volt a barátja. Mind a ketten váci egyházmegyes papok. Valamikor a hatvanas évek közepén hívta meg egyszer Bandi őt Pécelre, amikor én is ott voltam nála. Lecsaptam a zsákmányra. Akkor írtam a KIO-t. Ami ma minden Bokor-tagnak a könyökén jön ki, akkor még számomra is újdonság volt. S mondtam sorban a nagy feltalálásokat: nem szabad háborúzni, nem lehetünk gazdagok, s a többit. Lacinál nem működtek a teológiai reflexek: nem mondta, hogy na, na, azért disztingválunk kell. Hanem igent mondott mindenre, amit csak mondtam. Én meg csak felálltam, odamentem hozzá, és testvérként átöleltem ezt az életemben először látott papot. Ekkor szólalt meg Halász Bandi: *Na, Lacikám, szentté vagy avatva!*

Gyurit néhány évvel később ismertem meg, 1972-ben. Akkor volt volt az első B-lelki-gyakorlat. Ez olyan négy nap volt, amelyben minden félnapon más elmélkedett, s más tartott előadást. Hivatalos volt rá három közösség, a legkorábban alakult közösségek (egy papi, egy öreg, meg egy fiatal) tagjai. Az átlagéletkor a papoknál közelítette a 45. évet, az öregek 40 évesek voltak (a Bokor első nemzedéke: debreceniek, pestiek), a fiatalok meg 25 év alatt. Azt hiszem, 17-en voltunk összesen. Alsószentivánban voltunk – Dombi Feri plébániáján. Gyuri tudott erről, akkor már az Alsószentivánra hivatalos egyik csoportvezető fiatalnak a közösségébe járt. A lelki gyakorlat előtt Gyuri Törtelen volt, nagybátyja plébániáján. Laci volt már Bokor-Igyon az előző évben, s úgy gondolta, hogy az ideit kihagyhatja. Gyuri mást gondolt. Azt, hogy felültette nagybátyját maga mögé a motorbiciglijére, s elhozta őt a Tiszán, Dunán keresztül az alsószentiváni lelki gyakorlatra. Lacinak örültünk, s a sofőrt sem zavartuk el. Így lett aztán Gyuri sofőr-jogon részese a Bokor első B-lelki gyakorlatának.

Be volt írva noteszomban, hogy 13-án *18 órakor Bisztrai Laci gyémántmiséje Vácott a fehéreknél*. Veresegyházának kerülünk, mert valami karambol volt a M 2-esen, de azért 17 óra előtt megérkezünk, s ismerkedem Péter házával, Ildikóval, akit Rozináék esküvőjén láttam először. Hat előtt kocsiba ülünk, s megyünk a fehérekhez. Törökdülés, reformáció ellenére még mindig a *fehérek* temploma a középkorból megmaradt romok helyén épült templom, pedig nem láttak már (fehér-kámzsájú) domonkost a váciak egy félévezred óta. Félhétig Mária-ájtatosság, aztán a gyémántmise. Más volt, mint az enyém. Mi volt más? Pap- s férfi-központú volt. Volt a szentély – tele férfival. S volt a templomhajó – tele nővel; férfi csak mutatóba. Balra előttem a második padban Marci és Éva ül, a Gyombolaiak. Mint ősváci jut szóhoz a hét gyermekes s tizenegynéhány unokás család *férfi*-tagja, Marci, s köszönti az egykori váci káplánt, Laci bácsit. Szól róla valamikori káplánja, aki segíti az oltárnál (meg másutt is) a már nehezen mozgó gyémántmisést. Szól a plébános, s szól végül ő maga is. Lendületesen, testi elesettségét meghazudtoló fiatalos erővel hangjában. Mise után bemegyünk a sekrestyébe. Ha már a Vörösmarty téren nem dedikálhattam, adok az új *Napló*ból egy dedikált példányt Lacinak. Ott van Éva s Marci is. Marcit elsodorják. Éva szomorúan mondja, hogy nem tudnak Tokajba jönni, s arról is beszámol, hogy folytatódik az ünneplés a plébánián. Vacsorával, amelyre természetesen Marci is hivatalos, és természetesen Éva nélkül. A nők jók közönségnek is. Az iparosok a férfiak. Meddig lesz ez még így? Isten felesben dolgozott: egy nő, egy férfi. A Bokor arra is lett, hogy ezt ne engedje feledni. A nők nem csinálnak forradalmat. Az igazi nők. Van hasznosabb feladatuk: életet adnak.

Mise után hazamentünk. Kaptam gersli levest. A gersli magyarul árpagyöngy, azaz étkezésre használt, hántolt árpa. Igazán ehető volt, de én féltem tőle. Emlékszem a húszas évekből egy országos képviselőválasztásra. A pártok akkor is vívták a maguk plakátháborújukat. Az ellenzéket a szociáldemokraták adták. A keresztény és nemzeti szellemű kormánypárt így riogatta tőlük a választókat: *Akarsz tököt, gerslit? Szavazz a szociáldemok-*

rata pártra. Sokat változott nyolcvan év alatt minden. Ma már vannak életmód- és ételmód-táborok is, amelyek dicsérik a növényi táplálkozást. De akkor még csak a hús számított ehető ételnek. Jelenet: nagy húsos-tál az asztalon. Matyi papáját kínálják kenyérrel. Mire ő a tál felé bökve tekintetével – kérdi: Minek, ha van ennivaló is? Tök és gersli nem számítottak emberi ennivalónak. Akkoriban tök és gersli a nyomorúságot jelentette. Gondolok József Attila soraira:

*Mondd, mit érlel annak a sorsa, / ki családjáért dolgozik;
veszekszenek: kié a torzsa / és csak a nagylány néz mozit;
A nő mindig moss – lucskok holtja – / százíze mint a főzelék...*

Milyen a nem ilyen százíz? Mint a Pick szalámi-íz? Ettem és ittam, amit kaptam meg bírtam. Dögmeleg volt. Minden jószándékom ellenére háromszor is elfogadtam a fagyalttal kínálást.

Este átjött Domin Károly a feleségével. Ők is kaptak a gersli levesből. Jobban dicsérték, mint én. Károly egyébként művész, s most csinálja a kispasztikákat a hat papokról, akik ellenállók voltak a váci egyházmegyében. Péter barátom buzgólkodása folytán lesz is az őszre ebből kiállítás Vácott valahol. Somogyi Győző fogja dicsérni a művészi megoldásokat, magam az eszmei mondanivalót. De a vacsorán nem erről folyt a szó, hanem egyebekről. Többek között egy keresztútról. Ennek pedig az az oka, hogy Budaváriban a templom ilyet még nem látott, s én arra akarnám Károlyt rávenni, hogy csináljon egy keresztutat, s ékesítse az öreg templomot 14 stáció Jézusunk szenvedéseiről. Már küldtem Károlynak egy szöveget arról, hogy mi fán terem a keresztút. Most következik, hogy elküldjem Feszty Masa keresztútját. Majd megkérem Pétert: vigye már körbe Károlyt a váci templomokban, hogy lássa az eddigi megoldásokat. S a végén megszületik majd Károly keresztútja. S ha megszületik, olyan avatás rittyentünk a budavári templomban, amilyen ott még nem volt. Aztán lassan féltizenegy lett, Péter megszánt, s hazarepített a Városmajorba, s ment haza Vádra. Másnap megtelefonálta, hogy Károlyék kitartottak: megvárták, míg hazaért.

Másnap már nem mentem a Mátyás templom elé a Várban a Püski sátorba könyvemet dedikálni. Le is szólított még azon a napon a szomszédban lakó kedves fogorvos-házaspár, s dedikálok a kerítés mellett. Kérnek is valamit. Házat építenek, s az orvosok védőszentjéről, Szent Lukácsról szeretnének képet, hogy kitegyék házuk falára. Nem láttam még Szent Lukácsról képet. Nem is hallottam még hazánkban templomról, melynek Szent Lukács lenne a pátrónusa. De hát mégiscsak a négy evangélista egyike ő. Találok is egy ikónokból összeállított naptárt, s az egyik kép négy sarkában ott a négy evangélista, de mintha ugyanaz volna mind a négy kép – s a rápingált feliratok elmosódottak, s nem is tudom kivenni, hogy melyik a Lukács. Nem is Budapesten kell az ilyesmit találni, hanem hol? Baján! Baján? Bizony ott..., majd elmondom, ha odaérek a naptárban.

A hónap közepén végre elkezdődnek a nyári, a budavári szentmisék, a hétköznapiak is. Az év többi részében Budán vagyok, s ott hétköznapi nem templomban misézek. Egyik nap hatan voltunk. Mondtam is mise után, hogy ez országos csúcs. Harminc ember lakik a faluban, s húsz százalék hétköznapi misehallgató. Volt úgy is, hogy még többen voltunk. Amikor Rozinát és Gyurit áthozták Szepezdről. Minapi esküvőjük tanúi hozták át őket két kis legénnyel. Nem a kezükben, de egy autóban. Nem tudom rekonstruálni, hogy miről prédikáltam. Az autósok hazamentek, Rozinák ott maradtak. Nem támadtak meg, amiket mondtam. Vacsora után így felajánlottam, hogy bridzsezzünk. Nem igazi Bokor-tagok még: azt mondták, hogy nem tudnak bridzsezni. De beszélgetni azért tudtunk velük – vacsora után. De azt is abba hagytuk 10 után, s felmentek a tetőtérbe. Rozina félt a nyestektől, de ennek ellenére aludtak vagy tizenkét órát egyfolytában. Reggelizés után beálltak meggyet szedni, feldolgozni. Együtt jöttünk fel délután a hévízi busszal.

Városmajor, 2003. június 23.

Mért jöttem fel, mert 21-én volt Emil aranymiséje. Az első, a dunaparti piarista kápolnai. Ahány magyar piarista van, talán mind ott volt. De én most csak az utódról akarok beszélni, aki fekete bajuszával-szakállával az oltárnál Emiltől jobbra állt, s mondta az ünnepi szentbeszédet. A tavaszi káptalanon őt választotta meg rendtartományunk négy évre főnöknek, A minap lesz 39 éves! Kétszer harminckilenc az hetvennyolc, magam pedig a 85. évet taposom. Mondott valamit beszédében ez az inkább unokám-, mint fiam-korú ember? Kettőt is. Az egyház *casta meretrix* (szent szajha) – ez az egyik. S a másik: Emil tudott ezen nem megbotrálni. Ide kellene írnom az egész beszédet, de nem kértem engedélyt rá, majd inkább csak idézek belőle:

... a felhasznált-kihasznált kereszt..., amelyet az egyház a maga evilági céljai érdekében kihasznál, amellyel önmaga védelmét, saját hatalmi pozícióit fedezi. A kép másik eleme pedig egy ember, aki ez előtt a kihasznált kereszt előtt tiszteletet tesz, hódolattal köszönti, és ezzel a gesztusával mintegy kitépi a rácsból és a kihasználtságból. Emil bá' életének nagy részét egy olyan egyházban élte le, amely önmaga védelmére, intézményes – evilági túlélésére vigyázott, s közben az embereken, saját papjain átlépett; félreállította őket, ha nem illeszkedtek céljaihoz; elviselte, ha az államhatalom bebörtönzi és megkínózza őket. Emil bá' boldog, mert soha nem botrányozott meg ezen az egyházon. Az én emlékképecském mögött is fölsejlik... egy olyan egyházkép, amelyről Hans Urs von Balthasar írt egyik tanulmányában, amelynek a címe Die heilige Hure... az atyáktól vett merész paradox kifejezés: casta meretrix – szent szajha... „Hogy az egyháznak vértanúi vannak, hogy az ártatlanoknak üldöztetéstől vagy betegségtől kell szenvedniük, azt – ha nagyon kell – még megértjük. Az azonban, hogy Krisztus Menyasszonya, akit ő kiválasztott arra, hogy szent és tiszta legyen, minden ránc és szeplő nélkül; s arra, hogy az embereket tisztaságban és szentségben fiákká fogadjon; az, hogy ez az egyház a bűn teste legyen, szégyenfoltot viseljen, olyan kicsinyesség és kifordultság jellemezze, hogy még hiteles megnyilvánulásaiban is jelentkezzen erkölcsi nyomora – ez felfoghatatlan. Pedig így van. Krisztus szent misztikus teste olyan test, amelyben munkálkodik a megváltás, de még nem fejeződött be; amelyben tehát a bűn mindig jelen van és működik. Az egyház bűnösökből áll; imádságuk a bűnösök imádsága: 'Bocsásd meg vétkeinket, amint mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek. Szűz Mária, Isten Anyja, könyörögj értünk, bűnösökért! Meretrix az egyház, akit Krisztus szeretete és hűsége megtisztít és megszentel. Olyanokon keresztül tisztítja és szenteli meg menyasszonyát, akik casta meretrixnek fogadják el az egyházat. Olyanokon keresztül, akik bűnösnek ismerik el magukat; akik valóban közösséget és rokonságot éreznek a többi bűnös emberrel. Akik nem vetik meg az egyház vezetőit még akkor sem, ha azok bűnös módon együttműködnek a hatalommal...

A mise után az ünnepi szónok ott falatozott a folyosó egyik asztalánál. Odamentem hozzá, hogy elkérjem beszédének szövegét. Ő pedig bemutatott édesanyjának. Szeretem a papi édesanyákat jól megnézni. Emilét is megnéztem. Közel hatvan éve a fogadó órákon, aztán később is. Józsi édesanyjának szemében áhítatot és tiszteletet láttam. Pár nap múltán fia megküldte beszédét drótpostán. Még nem írtam neki róla, de formálódik már valami bennem. Ez:

Az a jelentős, hogy piarista tartományfőnökként elmondtad, amit elmondtál, s ezzel – ha jól ítélem meg – tettél egy nyilvános és talán nem agyonhallgatható, nem jelentéktelen lépést a hazai egyháztörténet utóbbi, lassan félszázadának értelmezésére. Ez akkor is kiemelkedő jelentőségű és egy már elég régi mulasztás jóvátenni akarása, ha értelmezéssel sem az olyan-amilyen múlt örökösei-hordozói, sem annak áldozatai nem tudnának egyetérteni. Az örökösök-hordozók – remélhetőleg – majd elmondják a maguk véleményét. Én csak azok részéről tudok s kívánok szavaidhoz hozzászólni, akiken az egyház, a hordozók-örökösök átléptek.

Mindenek előtt szeretném summázni, hogy hogyan értem beszédedet. Így: Nagyon sajnálatos, hogy az egyháznak, azaz Krisztus szent misztikus testének képviselői teljesítik a hatalom kívánságait. De tény, mert a szent misztikus test szóban forgó tagjaiban a bűn még jelen van, és működik, hiszen az egyház bűnösökből áll, s csak attól szent a test, hogy az Isten is alkotja, nem pedig az emberi tagok cselekedeteinek következtében. Mindazonáltal a megváltásnak be kell fejeződnie, s akkor majd már mi sem leszünk bűnösök, s az egyház nemcsak annak erejében lesz szent, hogy az Isten, Jézus, az egyház feje szent, hanem annak erejében is, hogy mi, a tagok is szentek leszünk.

Hivő kommunisták is így beszéltek a Pártról. A Pártnak semmi köze azokhoz, akik visszaélnék a Párt szent céljaival. A Párt meg akarja menteni az emberiséget. A Párt az abszolút igazságot képviseli. A Párt az abszolút erkölcs alapján áll. A Párt megkérdőjelezhetetlen. Akkor is, ha nagyon sok, vagy majd minden tagja csirkefogó, cinikus és hitetlen gazember. Akkor is! Ugyanez a képlet a miénk-tiéd is. Igaz-e? Ha igaz, igaz az övék is. Ha téves, téves az övék is. Én azt hiszem, hogy téves mind a kettőnké. Megpróbálom kifejtetni, hogy miért.

Az ember, ha örült sár is, de istenarcú lény! Az ember, ha ateista is, álmodhatja az Isten álmait. Az ember szépbe szőtt hitét nem lehet elvenni az embertől. Az ember istenülő lény. S bármely emberi társaság átélheti az embernek ezt az eredendő nemességét, ha tetszik: istengyermekségét. Hogy mi elképzeljük a magunk emberi társaságáról ezt az eredendő nemességet, ez is érthető. Csak az nem érthető, ha ezt kizárólagossá tesszük: mi vagyunk az egyetlen társasága a történelemnek, amellyel Isten hivatalból azonosítja magát... mert mi vagyunk az ortodoxia. Ezt gondolják a pravoszlávok, a mohamedánok, a mindenkorli hívő politikai megváltók is magukról. Ezt az általa idézett neves szerzők is. Ezt az elfogultságot abba kell hagyni. S ha abbahagyjuk, akkor azonos talajra kerülünk. Akkor nem magunk akasztjuk a magunk nyakába az olimpiai aranyérmeket. És mások sem. S akkor, aki a hatalmat lelkiismerete ellenére kiszolgálja, az szajha. S nem szent akkor sem, ha ezt a kiszolgálást muzlimként, katolikusként, pravoszlávként, vagy párttagként végzi.

Jézus jobbnak tartotta magát ellenfeleinél! Azok prófétagyilkosok, ő az áldozatuk, akit nem is lehet megvádolni a bűnről! A Tizenkettő jobbnak tartotta magát a gazdag ifjúnál: *Mi mindenünket elhagytuk...* – mondták, s Jézus nem tolt le őket szavukért. Vagy szent, vagy szajha! A szent szajha – ez ellentmondás! Vagy bűnös, vagy bűnbánó. S a bűnbánó – a szent!

Jézus valakiken keresztül tisztítja meg egyházát – mondod. Azokon keresztül, akik ezt az ellenmondást (szent szajha) az egyházra is vonatkoztatják; akik közösségben vannak a többi bűnös emberrel; akik nem vetik meg a hatalommal együttműködő egyházi vezetőket; akik Jézus megbocsátó üzenetét hirdetik; akik hordoznak egy titkot: azt, hogy csak akkor van megbocsátás a bűnösök számára, ha megbocsátanak nekik azok, aki ellen vétkeztek. A megbocsátás erejében nincs megtisztulás. Kaifást nem tisztult meg Jézus kereszten mondott szava erejében! Csak a bűnbánatuk erejében van tisztulás! Metanoia nélkül nincs Isten Ország, csak a Sátáné! Ha a bűnbánat s a bocsánatkérés megvan, akkor lesz szent a valaha szajha! Akkor is, ha valaki megkeményíti a szívét, és hiába kérnek tőle bocsánatot, s az nem bocsát meg. Akkor is. Mert ha megbántam a vétkem, nem vagyok többé vétkes. Akik Jézustól tanultak, biztosan meg is bocsátanak nekem.

Ha a bűnüket meg nem valló bűnösökkel trafikálok azon az alapon, hogy nem vetek meg senkit, akkor ennek a trafikálásnak bizony nincs megtisztító szerepe! Nincs bizony. Egészen más következménye van. Azért, mert csak a bűnüket meg nem vallás, a magatartásukat kifogástalan viselkedésnek tekintés és megvallás alapján hajlandók elfogadni trafikáló szándékaimat. Ezért aztán ez a trafikálás nem a bűnüket meg nem valló bűnösökben hoz létre változást, hanem a trafikálóban. Minőt? Elkezd azonosulni a bűnüket meg nem valló bűnösökkel. Elkezd úgy gondolkodni a bűnösök által elintézett Jézus-követőkről, mint az elintézők. Fájdalmas tapasztalat ez. De tapasztalat! Beszenyező szerepe van a trafikálásnak.

A trafikálót beszennyezőt. Tudja ezt a közmondás is: Madarat tolláról, embert barátjáról ismerni meg.

Városmajor, 2003. június 24.

Harmadnapra volt Babuci temetése. Amije volt, a Hazai rászorulóknak alapítványának javára hagyta, s lelkiatyjának, Kovács Lacinak azt mondta, hogy Gyurival együtt temessetek el szépen. Megosztottuk a feladatot. Laci végezte a temetési szertartást a rákoskereszúri köztemetőben, én mondtam a rekviemet érte a piaristák Mikszáth-téri kápolnájában. Az utolsó hónapokban Babuci Margitot kérte meg ügyei intézésére, én meg megkértem Margitot, hogy tartozzék bele ebbe még a temetésének intézése is. Margit mindent elintézett, én csak a partícédula szövegét fogalmaztam. Köszönöm mindenkinek, aki segítségünkre volt. Laci szövege olyan szuper volt, hogy hozza majd a *Koinónia*. A rekviemnek pedig az volt az érdekessége, hogy a lelépő piarista tartományfőnök, Emil volt a ministránsom, s a helyébe lépő tartományfőnök, Urbán Józsi is ott ült a padosorokban és együtt áldozott a testvérekkel. A mise után elálltam a kápolna ajtaját, s aki haza akart menni, csak testemen keresztül tudta elhagyni a színhelyet. Így mindenki eljuthetett pár szót. Magán a rekviemen pedig ezt mondtam:

Kamilla nővérem hazaérkezett. Délután ötkor még annyit mondott Terinek, hogy *Teri-kém, menj haza, mert fáraszt a beszélgetés*. Aztán 8,30-kor már lecsuklott a feje, és otthon volt. Otthon. Így tudja ezt az ember, akár Kháron ladikja viszi őt át a túlsó partra, akár Jézus gondoskodik az átszállításról. Jézus, aki mikor kilehelte a lelkét, s a Golgota keresztyén lebukott az ő feje is, akkor előrement, hogy helyet készítsen nekünk... immár Babucinak is. Ez utóbbit János evangélista írta le. A szinoptikusok nem tudnak Jézusnak e mondatáról. Húsz-harminc évvel fiatalabban írták evangéliumukat. De amikor János megírja a magáét, úgy a 100. év körül pereg már akkor a naptár, az evangélista benne van már az időben: nyolcvan és kilencven között lehet, és talán ezért is sűrűbben gondol az odaát. Nemcsak az idelenti feladatokra, tennivalókra, gondokra. Idővel ezek az idelentiek másodlagossá válnak, az ember megfárad, hazaküldi látogatóját, hogy leeshessék a feje, befejezhessen valamit, s hazataláljon.

Nem számítottam – talán így s mondhatom: nem számítottunk – közeli halálára. Engem amolyan villámcsapásként ért, ami közvetlen közelemben csap le. Megviselt. El is kellett mennem a házi orvosomhoz, mert sehogy sem éreztem magam. A doktornő megvizsgált. Mindent rendben talált. *Valami lelki oka van* – mondta. Magamfajta öreg embernek rokonai, barátai, ismerősei már sűrűn mennek elfele, de Babuci halála másképpen hatott rám. Miért? Mert ő volt gyerekkoromnak a testvére, hiába lettünk később heten. Livi első gimnazista volt, amikor én már nyolcadikos, érettségizős nagydiák vagyok. A három fiúnak, öcsémnek nagyobbára már reverendás emlékeik vannak rólam, s a hetedik, a *Marcuka már a Gyurkának az a húga volt* – ahogyan emlegették régmeghalt rendi kurzustársaim – *aki a noviciátusban született*. Nem is tudtam, hogy lesz hetedik Bulányi gyerek is, de '36 karácsonyán meglátogathattak Vácott a szüleim, s Babuci is velük jött, s titokban odasúgta nekem: *Gyuri, kistestvériünk lesz*. S mire letelt a noviciátus éve, és hazamehettem látogatóba, már megvolt a két hónapos kisbaba, Marcuka. Ha élne, már 67 éves lenne.

Szüleim még a *békében* születtek. Így hallottam a szót nagyszüleimtől is, akiknek a ki-egyezés táján, után indult az életük. Békének nevezték azt a bő félszázadot, azt a csaknem hetven évet, amely elválasztotta a 48-as szabadságharcot az első világháborútól. Mi már Babucival ugyan e háború harcai alatt születünk, de valahogy még békebeli gyerekeknek számítottunk. Még a Vas megyei Pöszönyben, a történelmi Magyarország burgenlandi, várvidéki részében, falujában nyaraltunk, amíg élt keresztmama, náluk. Apám megtérése után, a 20-as évek első felében, Babucival már buzgó misézéseket rendeztem (már akkor kibuktak belőlem az eretnek hajlamok): olvasni még egyikünk sem igen tudott, de egy vastag könyv előtt csináltuk a hókuszpókuszt, karunkat kitértük, összecsuktuk, felálltunk meg letérdeltünk.

Fiú lévén, természetesen csak én lehettem a pap, s Babuci, a lány, csak ministrálhatott nekem. Elsőszülöttsége ide, meg oda – nem számít. Nincs még vatikáni zsinat, nincs még nőkre is kiterjesztett egyetemes papság. Nincs még bokorbeli egyházrend sem, melyben – Uram bocsá’ – a nők is lehetnek csoportvezetők. Én voltam a pap, ő ministrált. Időnként elunta a kötelező térdelést, s én, a pap maradtam térden állva. Anyuka szólt is: *Micsoda mise ez, melyben a ministráns áll, s a pap térdel?* Ilyen emlékeim rakásra vannak, s ezért mondom, hogy ő volt nyolcvan éve a testvérem, a kortárs. Ha valakivel játszani akartam, csak övele játszhattam. A békebeli minőséget jelzi, hogy 85 évesen ment el, s magam is ezt az évet taposom már, míg fiatalabb testvéreink közül már csak ketten élnek. Unokatestvéreink is már mind odaát vannak, s ha mi hárman is elmegyünk, a nyári nagycsaládi találkozókra végleg kikopik a *harmadik* nemzedék. Kik alkotják családi találkozóink *harmadik* nemzedékét? Az elsőt – a kiegyezés korában született nagyszüleink, a másodikat a még a 19. század 90-es éveiben világra érkezett szüleink nemzedéke, a *harmadikat* meg mimagunk, hárman. Hogy is mondta Nagy Lajos királyunk az öreg Toldi halálos ágyánál?

*Hajt az idő, nem vár: elhalunk mi vének,
Csak híre marad fenn karunk erejének:
Más öltöbéli nép. Más ivadék nő fel...*

Melyik ez a más? A nyomunkban levő negyedik, meg ötödik, meg hatodik nemzedékek.

De azért e *Requiem*, e halottat búcsúztató szertartás még sem családi visszaemlékezési alkalom csupán, hanem egyfelől egy életút földi lezárulása, s másfelől ez életút földön, téren, időn kívüli, alapjaiban más – egyetlen szóval kifejezve –, transzcendens folytatásának a kezdete is. S most megszólal a kis ördög: A lezárulásról tudunk, láttuk a hamvakat tartalmazó urnát. De ne prédikálj már e folytatásról, hiszen semmit sem tudhatsz az odaátról, amiről beszélni készülnél. A kisördögnek igaza van. De ennek a kisördögnek Arany János azért már valamit válaszolt. Ezt:

*Ami annyi szívbe oltva / Élt világ kezdete oltá;
Mit remélt a hindu, párz; / Amért lángolt annyi oltár,
Zengett Szionon a zsoldár: / Hogy nem addig tart az élet,
Míg alatt a testbe’ jársz; Hanem egykor újra éled...
Lesz idő, hogy visszatérhet / Régi nemes alakjába,
Megtisztulva, szabadon; / Vagy a „boldogok szigetjén”,
Mint hívé a boldog hellén, / Vagy az üdvezültek helyén,
Mint reméli a keresztyén, / Lesz dicsőebb folytatása:
Én ezt meg nem tagadom – Mit hisz a tudós? Ő lássa.*

A hindu, a párz, Sion népe, a hellén, a keresztyén mind gondolt és énekelt valamit az odaáti folytatásról, ahonnan – a Hamletben Shakespearnek igaza van – *még nem tért meg utazó*. Mit vallok, mit remélek, mit gondolok én az elődök, e nagy kultúrák nyomában kicsiny és késő, 21. századi magyarként? Én csak azt, amit Jézus felfedezett, aki nem Úrnak, hanem Atyának, Apának, Apukának szólította az Istent. Az apa meg olyan valaki, akinek gyereke van. Én csak azt gondolom, hogy miután Babucinak a feje május 31-én este félkilencor előre esett, ebben a pillanatban ő nem úrral, hanem apával találkozott.

A jövő hónapban 86 éve lesz, hogy édesapánk szabadságot kapott az orosz frontról, ahol a földalatti erők készültek (1917-et írunk ekkor már) a nagy októberi forradalomra. Szabadságot kapott, s hazajöhetett, és kézbe vehette első szülött gyermekét, Kamillát és gyönyörködött benne. Gyönyörködött, mert apa volt. S május 31-én este félkilencor is létrejött egy találkozás, amelyet én csak úgy tudok elképzelni, hogy ez alkalommal Babuci gyönyörködött abban az Istenben, akit végre megláthatott. Szent Pál fogalmazása szerint *nem tükrök által, nem homályban, hanem színről színre* látta meg az Istent; az ő saját és a mi saját Istenünket. Azt hiszem, hogy az a pillanat, amelyben találkozunk Vele, a mi gyönyörködésünk pillanata. Azért gyönyörködünk, mert azzal találkozunk, aki bennünket megért.

Miért ért meg? Azért, mert ez az Apa az Abszolútum: az Alkotó, a Teremtő, aki jól tudja – mit? –, hogy nincs módja Abszolútumot, Istent teremtenie, hanem csak relatívumot, csak embert. Jól tudja, hogy az ember nem Abszolútum, az ember nem tökéletes. Nem tökéletes, de magában hordja a lebíráhatatlan vágyat, hogy tökéletes legyen.

Testvéreim! Ezért tudjuk mindannyian igazolni magunkat. Mikor akartunk mi rosszak lenni? Nem mindig a legjobbat akartuk kihozni magunkból? Sikerült? Néha. De sohasem adjuk fel, hogy jó kislányok és jó kisfiúk akarunk lenni. Soha. Ezért mondjuk minden szentmisénk elején: *Én vétkem, én vétkem, én igen nagy vétkem*. Nem hazugságból, hanem a szív teljes törődöttségével. A találkozás pillanatában az Isten ránk néz, s ebben a pillantásban ez van: Ismerlek Téged, hiszen én hoztalak létre, és magamból csináltalak. Magamból, aki Isten és szükségképpen jó meg tökéletes vagyok. Jóra és tökéletesre vágyódónak teremtettelek. Ezért akartál mindig jó lenni. Ezért fájt a szíved, amikor nem tudtál jó lenni, csak szerettél volna.

S amikor meghallod a hangját, s látod a szemét, akkor odaéjted a fejed a szívére, és tudod, hogy véglegesen hazaértél. S aztán találkozol földi apáddal, anyáddal, s mindazokkal, akiket ismertél-szerettél és előtted érkeztek meg oda, ahova te csak most futottál be. S aztán valakitől majd megkapod a beosztásod, mert munkásság az élet sója, romlástól mely megóvja. Legalább is én nagyon bánatos volnék, ha odaát nem volna mit csinálni. De ettől nem kell félni, mert Jézusnak van egy kijelentése: *Az én Atyám mind ez ideig munkálkodik, s én is munkálkodom*. S ahol a főnök dolgozik, a beosztottak sem heverhetnek.

Ilyen egyszerű ez a váltás? Ilyen magától értődő ez az odaáti folytatás? Testvéreim, én azt hiszem, hogy Isten világában minden egyszerű. Jónak kell lennünk. Osztoznunk kell. Nem lehetnek kiváltságaink. Nekem is be kell érnem az egy dénárral. Ez a rend az Isten világából való. Ilyen az Isten világa. Ez az odaáti rend. Ettől jó annak, aki odajut. Ennek örül, akinek az ilyen tetszik. Amen.

Városmajor, 2003. július 4.

Másnap, június 25-én kezdődött a Bokorliget-Budavári helyszínűnek tervezett, s a Bokor 2003. évi *Közös dolgai* (megkaptuk a szöveget előre nyomtatásban) megbeszélésére szánt lelkigyakorlat. Bisztrai Gyuri 25 embert hívott Bokorligetre, 11-et Budaváriba. Este 7 óra volt a kezdés időpontja. Telefonon megbeszéltem Kaszap Istvánékkal, hogy a kezdésre mindannyian a szentantalfai iskolába (Bokorliget) megyünk, s Budavári csak szálláshely lesz valakiknek. Azért Kaszapékkal, mert Gyuri Németországban vásárolik még a bábuival. Ennek ellenére mire megterítettünk Gyuriék befutottak, s pontosan kezdtünk. Kik? Az írásban meghívott 36, s a szóban meghívott még jóegynehány személyből összesen és Gyurival-Évivvel együtt – tizenegyen. Gyurit ez nem zavarta, s bűbájos volt mint mindig, amióta meglátta a napvilágot. Megvacsoráztunk, s javaslatára kivittünk magunknak egy-egy széket a szabadba, az iskola fölé, s a férfi emberek hatalmas tüzet gyújtottak, s Gyuri elkezdte a lelkigyakorlatot.

Sorban mindenkinek be kellett vallani, hogy mikor született: évet, napot, hónapot, s mondania kellett egy szót-kifejezést, amelyben összesűríti mindazt, ami a lelkében van most, amikor leül a lelkigyakorlat elején a tábortűzhöz. Talán Széplaki Palival kezdődött a kör. Ha jól emlékszem, aki a legfiatalabb volt, 1957-et vallott be születési évéül. Palit követték még heten – 1944-ig hozva előre születésük évét. Negyvenesek-ötvenesek voltak tehát, nagy s felnőtt gyerekekkel – a Bokor második nemzedéke. Hárman képviseltük csak az első nemzedéket – összesen kb. 240 évvel. Pali jelszava ez volt: *tűzrevágyó*. Utána Rózsika, a felesége következett. El kellett tudni mondania Pali adatait (nem lehetett neki nehéz), jelszavát. Aztán mondhatta a maga adatait. Jelszava az *aggódó* volt. A harmadiknak el kellett mondania az előző kettő adatait s jelszavait. A tizenegyediknek pedig már mindét. Nemigen sikerült, de sügtünk, segítettünk. A jelszavak: remény, reménytelenség, hajszozság kitartás,

kétség, stb. A magamé: Somogyvámos. Ezzel elment az első este. Kilencen bőven elfértek az iskolában, csak kettőnket repített haza, a szomszéd községbe István autója.

Folytatás: csütörtök reggel 7-kor szentmisével. A busz háromnegyed hétkor átvitt Antalfára. Valamelyik adyigeti-bokorportai homiliámat mondtam el, s rövid csend után körbeimádkoztunk – ahogy szoktunk. Négyen is érkeztek reggel, s 15-re nőtt a létszám. Nyolckor reggeliztünk, s a később érkezőknek rendre elmondtunk jelszavainkat, ők is bevallották születésük dátumát s a maguk jelszavát, majd dolgozni kezdtünk: az arra a félnapra előre megállapított *Közös dolgaink*-szövegrészt beszéltük meg. Háziasszonyunk nem volt, a közeli vendéglőben rendeltünk ebédet. Utána déli szünet, s háromkor egy énekkel folytattuk a munkát. A csütörtöki vacsora után felvittek bennünket (autóval) Bokorliget legtetéjére, s ott még hatalmasabb tüzet gyújtottunk – a kellő biztonsági intézkedések (víz, körbeásás, stb.) mellett. Estére újabb három ember érkezett, s már 18 lett a létszám. Péntek este lementünk a zánkai strandra, s az úton felcsíptük a tizenkilencediket, a Kacit. Végre egyet a harmadik nemzedékből is. Bevallotta a vízparton a jelszavát is: szerelem (szeptemberben eskettem a bazilikában), Ott nem raktunk tábortüzet, csak bort vittünk magunkkal, s ment körbe a nóta. Talán háromszor is. Ez a két fontos lelkigyakorlatos kellék (bor és nóta) nem hiányzott az előző estéken sem. A következő napon megérkezett Kocsis Gizike Egerből. Szerdán még azt telefonálta, hogy kiment belőle minden erő, ezért nem tud jönni (nem értettem, ő is olyan fiatal, mint én: csak a 85. évét tapossa). Értetlenségem beigazolódt: szombat reggel útnak indult Kenesséről, s délre el is jutott hozzánk. Mondtam is neki: ha valami baj van, csak hívjon fel, s elmúlik. Ő volt a huszadik. Végzőra érkezett Kaci párja: Gyuró – huszonegyediknek. A szombat estét Hegyestűn töltöttük.

Nagyon jó ott a sugárzás. Ezért az ufók is odajárnak feltöltődni. Nem hiszed? Újságban olvastam, Barnától kaptam, hogy ki ne hagyjam ezt a lehetőséget, ha már ott van mellettem a szomszédban. Megmáztuk a egymászni valókat, gyönyörködtünk a kilátásban, majd leültünk, s Gyuri kitalálta a vallató széket. Csak igazat szabad mondani benne. Ha valaki hazudni akar, a szék felállítja őt. Előbb Kundra Pistát ültették bele, majd engem. Kérdeztek, s feleltünk. Tizenegyszer lázadás tört ki, abba kellett hagynom vallomásaimat, s el kellett menni haza, aludni. A második naptól kezdve négyen aludtunk Budaváriban. Kundra Pista és Öcsi is. *Sláfrunknak*, minden este felkínáltam nekik egy fél liter bort. Elfogadták. Azzal mentek fel a tetőtérbe. Mindig elfogyott, bár nem ők itták meg, hanem a nyestek. Mire felébredtek, üres volt az üveg. Így mondták. Vasárnap a hegyestűi vallatások miatt csak nyolckor kezdődött a program.

Péter-Pál volt. A szentmise evangéliuma arról beszélt, hogy Jézus Péterre, a sziklára építi egyházát. Beszéltem arról, hogy valakik tiltakoznak a szöveg ellen, s be akarják bizonyítani, hogy a szöveg azt jelenti, hogy Jézus nem Péterre, hanem magára építi az általa létrehozott gyülekezetet. E képtelen egzegézis végső indítéka: lehetetlen, hogy Jézus akarta volna a trónnal szövetségét kötő hatalmi, a létező egyházat. Eszébe sem jutott ilyesmi Jézusnak. Csakhogy Jézus azt a közösséget bízta Péterre, amelyet maga alapított, s amelyet Jézus szolgáló szeretete jár át. Utána reggeliztünk, sétáltunk egyet, majd 11 felé leültünk záróimádságra. Aztán átmentünk a vendéglőbe ebédelni. Ebéd végén még tekéztünk is. Kétszer is gurítottam, egyetlen bábut sem ütöttem le. Teri egyet gurított, s hetet ütött. Aztán takarítottunk. Mindenkitől elbúcsúzva Kundra Pistával, Gizikével átmentünk Budaváriba. Kiszedtem a meggybort a ballonból. Megkínáltam őket az aljával. Gizike nagyon értékelte: a nehéz ebéd után nagyon jól jön az ital a gyomrának. Pista leszólta. Mondtam neki, hogy majd megmáztja még a nézetét. Ez be is következett. Egész üveggel vitt haza a tegnapi csoporttalálkozóról. Azt mondta, hogy Nellikének viszi.

Végül is Gizikét nem kellett Kenesséig vinni. Elvittük őt csak Csopakig, ahol Szabó Márti vette gondjaiba. Ott eltöltöttünk egy órát. Ittunk feketét, sört, Márti írt nekem receptet is, Pistával-Katókával emlékeztünk régvolt nyári lelkigyakorlatokra, s tovább álltunk. Márti meg

volt hatva, mert Kundra Pista, amikor megérkezett, harsány *Mártikám, csillagom, virágommal* szólította elő őt.

Hazafelé menve kiértékeljük a lelkigyakorlatot. Azt mondták, hogy tulajdonképpen nem volt az. Én azt gondolom, hogy az volt, csak másmilyen. Nem A-, nem B-, nem C-, hanem egy negyedik, tehát D-típusú. Milyen az A-típusú? Egy ember mondja az elmélkedéseket, az előadásokat is, a többiek hozzászólnak. Milyen a B-típusú? Minden félnap más elmélkedik és más tart előadást; azaz hol visszük a prímet, hol pedig csak hozzászólunk. Milyen a C-típusú? Egy elmélkedés délelőtt is, délután is, utánuk két órás csend, majd gyertyagyújtás, és annak elmondása, amit a csendben hallottunk. (Nagyon sok szilencium.) Milyen a D-típusú? Előre leírom a lelkigyakorlat egész anyagát. A meghívottak odahaza áttanulmányozzák, elkészítik minden félnap anyaghoz, a maguk 2-3 perces leírt hozzászólásukat, ezt a tettszínhelyen felolvassák, s utána indul a kör, a körök – s megbeszéljük az alapszöveget is, egymás hozzászólásait is. Nem ez valósult meg Bokorligeten, de egy ilyen D-típusúra volt a történelmileg első kísérlet. Lesz-e folytatása? Én megírom a szöveget, csak legyen rá jelentkező.

Nagyon jó hangulatú találkozó volt ez a bokorligeti. Szerettük egymást, nem bántottunk – Gyuri lelke ragyogta be az egészet. De az alapvető problémában egy tapodtat sem jutottunk előbbre. Nem született meg elemzés arról, hogy a rendszerváltással egyidejűleg mért állt le a szekér. Ötlet sem volt, hogy mitől indulna meg újra.

Magán-megállapításom: majd mindenki keresi a Bokron belüli, de inkább kívüli s közeli papot, templomot, ahol meg tudhatna lelkileg kapaszkodni. Aki meg nem keresi, pótmegoldásokat talál (életmód, ételmód, stb.) – akár heti kétszeri elfoglaltsággal is. Be nem vallva, de belenyugodtunk csődünkbe. S aki nem? Ilyenként vallom: *Nincs más megoldás, mint a jézusi. Az életközösség. Ha nem vállalkozunk rá, majd hívja Jézus azokat, akik meghallják: Jőjj, kövess engem!*

Városmajor, 2003, július 8.

Péter-Pálkor délután siettünk Budaváriból Kundra Pistával hazafelé, mert másnap, hajnalban indulnom kellett tovább: 10 órára vártak már Jánoshalmán, az meg messze esik a Városmajortól. Nem tömegközlekedési eszközzel készültem lefelé, hanem Anikó kocsijával. Balassi Bálintnak Júliája volt, Csokonainak Lillája, Vörösmartynak Etelkája/Hajnája, Laurája, Petőfinek s Aranyának megint Júliája meg Piroskája, Adynak Lédája, Attilának Flórája... Nincsen olyan könyvem, amelyből megtudhatnám, hogy hol s mikor kezdik így is nevezni Éva leányait, hogy Anikó. Annyit tudtam csak magamtól, azaz a *Toldi szerelméből*, hogy Arany János a Toldi György lányának ezt a nevet adja. S a magyar irodalom mintha azóta is megvolna e név nélkül. Én magam is mintha először Vincze Bandiéknál láttam volna eleven Anikót. Mikor is? Vagy jó 25 éve. Másodszor pedig nem tudom mikor, de annak öt éve sincs még. Az első Anikóval megjártam fél Európát: az Alpokon túl Genf városába is eljutottam vele vagy tíz éve, a másodikkal pedig... De ne vágjunk elébe a dolgoknak. Helyette adassék tisztelet a nagy úttörőnek, aki forgalomba hozta e nevet nálunk. Ideírom tehát a Szerelem XII. ének 109. szakaszát, amelyet tudok könyv nélkül közel hetven éve:

*Anikó, fehérben mint egy virágos fa,
Ott forog, a vánkost feltartja magosra,
Lesi csalfa szemmel, kit hívjon? Ne hívjon?
„Csókra násznagy uram! Ne csak mindig vívjon.”
„Mondom én!” mond Toldi – „férfi kell már ennek,
Olyan asszony ez, kit jó ha sűrűn vernek –”
Csókra magát még is, táncra is elszánta:
Halkan, öregesen, násznagyosan járta.*

Ott kezdődik a második ének, az enyém (nem ott, hogy *jó, ha sűrűn vernek* – mert ez is tilos volna abban az Országban, melyikbe igyekszünk) Anikóról, hogy az elmúlt őszen vagy télen egy Erika, a Szulcsán, azt mondja nekem: *Gyurka bácsi, vöttünk Jánoshalmán egy tanyát, azt neköd meg köll néznöd a nyáron!* Megköszönöm a hívást, s mondom Erikának, hogy amint látom már a nyári programomat, majd szólok. Május táján már látom, hogy alighanem lesz egy lelkigyakorlatom, amely Péter-Pálkor végződik, másnap tehát mehetek Jánoshalmára. Értesítem erről délvidéki szorosabb ismerőseimet: Erikát Jánoshalmán, Muskó Gabit Halason, meg Kuti Pistiéket Mohácson. Hogy Anikónak én pletykálom el a Jánoshalmához kapcsolódó úti tervet vagy más, már nem tudom. Az Anikó pedig úgy kerül a képbe, hogy ő meg bácsbokodi. Melyik Anikó? Hát a Sztupi! De ez csak olyan rövidítés. Rövidítése annak, hogy Sztupovszki Anikó. Honnan ismerem? Azt hiszem, hogy a Szellemi Búvároktól. Aztán későbben járt már Budaváriban is egy lelkigyakorlaton. Majd az utána következő évben lehozta oda Anyukáját is. Az Anyuka hallott prédikálni, megbarátkozott Terikével, s elmúltak abbeli aggodalmai, hogy Anikó nevű lányuk bolondok vagy szektások közé került. Nem azok közé került, csak szép csendesen rátalált az Istenre. Az Anyuka úgy látta, hogy normális emberek vagyunk. Ennek az lett a következménye, hogy Bácsbokod apástul-anyástul, keresztszülőstül kivonult február 1-i pesti gyémántmisémre, s másnap még Adyligetre is kilátogattak. Sok okon kedves nekem ez az Anikó, de leginkább azt szeretem benne, hogy ami nem tiszta előtte, arra rendre rákérdez, s így igen hálás közönsége népi felvilágosító tevékenységemnek.

30-án 6,30-ra terveztük az indulást, melynek végcélja a bácsbokodi szülői ház, de Anikó kocsija lerobbant, kocsit kellett cserélnie, s az ezzel kapcsolatos herce-hurcák miatt 10 órakor még Budapesten voltunk, amiről mobilon be is számolt a bennünket váróknak, Erikának. Megállapodtunk, hogy nem Kecskemétnek, hanem az 51-es úton megyünk ki a városból. Taksony, Kiskúnlacháza, Solt, Kalocsa sorban maradtak el tőlünk, s annyira belemelegedtünk valamelyik témánkba, hogy nem néztem a térképet, s Anikó magától maradt Kalocsa után is az 51-esen, ahelyett, hogy váltott volna balra Hajósra, aminek folytatásában találnók Jánoshalmát. Sükösdnél kellett Nemesnádudvaron keresztül jó útra térnünk. Jánoshalmába beérve szóltunk mobilon Erikának. Azt mondta, hogy jöjjünk ki belőle Halas irányában, s 5 km után vár ránk az úton Garajszki Jenő. Hogy kerül oda Inárcsról? Erősen tanulmányoz ott valami fehérnépet...

JÁNOSHALMA – KISKÚNHALAS

Megérkezünk. Terítve a nagy asztal a körtefa alatt. Anikó hozza a bokorligeti lisztet, én meg átadom a Napló új kötetét. Vagyunk vagy jó húszan, s az asztalon *mi jó falat, szem-szájnak ingere*. Már ebéd alatt megindulnak a kérdések. Ezek színhelyét hamarosan átrakjuk a házba, ahol kevesebb a légy, mint az udvaron, s jobban is halljuk egymást. Derék nép jött egybe: Sanyi és Gabi, s nem tudom sorolni nevüket, de arcukat láttam már mindnek. Egy asszonyét kivéve. Az ő gondjával kezdjük a kört. Párat körözzünk, s ő úgy megy el, hogy aligha utoljára volt ebben a jánoshalmi körben. Szünetet tartunk. A szünetben megismerkedem Erika legnagyobb lányával, akit véletlenül éppen Jenő társaságában talállok. Majd folytatjuk a körözést a szobában. Az idő halad, s hatra Halason kell lennünk a református templomban. Összejött ott vagy száz ember. A lelkészek testvérként köszöntenek, s magam 70 percig beszélek arról, hogy mi fán terem az Isten Országá. Utána jó órán keresztül záporoznak felém a nagyon intelligens kérdések. Rangos a közönség. Elviseli radikális és forradalmi mondanivalómat: a pásztorok is, népük is. Aztán a templomon kívül folytatódnak a témák tovább. Gabi árulja a könyveket, füzeteket, amiket levittem, azaz hogy a kocsi... Közel féltíz, mire visszaérünk Erikáék tanyájára. Az asztalnál Vali és Misi Kecelről, akik nem mentek haza a halasi találkáról, hanem átjöttek még egy kis tere-ferére. Velük ül Erika férje, Sanyi, s odakerül időnként Erika s Anikó, de kidőlnek. Anikóval megállapodunk, hogy 9-kor indulunk Mohácsra, s jójszakát. Az asztalnál pedig folyik a szó. Sanyi nem közönséges

ember. Lát. Ebben is, abban is: *Mire költik az áfát, amikor a hivatalokban mindenért okmánybélyeget kérnek, pár percnyi munkáért ezreket?* Olyan jó otthonukban is látni azokat, akikkel három napot töltöttem lelkigyakorlaton, templomban – Budaváriban. Ötkor keltem, s jól elmúlt éjfél, mire elkészöntünk a keceliektől. S bírtam jól, pedig nem is aludtam ebéd után. Hiába, amíg az ember fiatal...

Félnyolckor ébredtem. Már az este is tejet ittam. Olyat, amit fejnek. Sanyi tehenészetben dolgozik. Reggel is avval folytattam – mosakodás után. Aztán meg kimentünk Erikával, Anikóval s a kicsikkel a hektáros gyümölcsösbe, ahol érni kezdett a kajsi. Erikáéknak öt gyermekük van. Három nagy leány, s a két kicsi. Egyikük lány, másik fiú. Olyan... ennivalók. De a barack csak lesz az. (Kapk a lekvárból, Erika megígérte.) Sanyi tíz mázsára becsüli a termést.

MOHÁCS

Csak délre kellett Mohácsra érnünk Kuti Pistiékhez. Volt időnk megnézni Baját, Bátaszéket. Baján találtam Szent Lukács szobrot. A főtéri Szentháromság-szobor talapzatán ott a négy evangélista; amelyik mellett a marha-szimbólum – az a Lukács. Bementünk a zsidó templomból kialakított városi múzeumba is, de nem volt fényképük róla. Nekünk meg fényképezőgépünk nem volt. Amikor Anikó hazamegy a bajai halászlé-napra, majd lefényképezi, s én odaadhatom a kért Lukács-képet fogorvos házaspáromnak.

Kuti Pistiéknek hat gyermekük. Pisti Sopronban tanulta ki az erdőmérnökséget, ott akadt Erikájára. Én meg kisszöllősi polgármester korában akadtam Pistire. Kisszöllőst a Somló-hegy közelében találjuk a térképen. Arról nevezetes, hogy ott nem sikerült a Bokor egyik kommuná-kísérlete. Van még egy-kettő ilyen a térképen. Ezek történetét most inkább nem mondom el. Csak annyit, hogy e kísérlet okán találkoztam én velük, s kereszteltem meg első két gyermeküket, egyiket Somlóvásárhelyen a templomban, a másikat meg Budaváriban. Pisti egyébként mohácsi gyerek, csak tanulni meg Erikát találni ment Sopronba. Aztán hazaköltöztek Mohácsra, s nem sok hírt adtak magukról. Én azonban a rehabilitációs misémre is, a gyémántmisémre is küldtem nekik meghívót, s ők el is jöttek. Amikor pedig a Szulcsán Erikának megadtam a dátumot, felhívtam Pistit azzal, hogy ha már Jánoshalmáig eljutok, elugranék én Mohácsra is, ha elviselnének. Pisti készségesnek mutatkozott, s megkérdezte, hogy vállalnék-e szereplést is. Mondtam, hogy *minden okvetlen*, csak az időpontban egyezkedjék Muskó Gabival és Szulcsán Erikával. Összekötöttem őket: azaz megmondtam hármuknak hármuk telefonszámát.

Ebére voltunk hivatalosok. Bátaszék felől érkeztünk. A mobil segítségével a posta előtt adtunk találkát egymásnak. Pisti beszállt a kocsiba, s elvitt a Kuti-portára. Én Erikának azzal udvaroltam, hogy szemébe néztem, s annyit mondtam, hogy nem sokat csunyultál, mióta nem láttalak, ő meg nekem azzal, hogy te se öregedtél sokat. Hoztuk a kocsiból a lisztet meg a Naplót, s a jánoshalmi Erikától egy kis zsák még nem érett barackot. Sohse tudom egy nap múlva, mit ebédeltem, de emlékszem arra, hogy Pisti megkínált minket valami maga készítette pálinkával, amiben még turbolya is van. Ezt annyira értékeltük, hogy Anikó is, magam is kaptunk belőle egy palacknyit. Na, nem arra, hogy helyben megigyuk! Kb. három órát tartott az ebéd, mert már sok éve nem találkoztunk. Főleg a gyermekekről beszéltünk, s azokból is Szilárdról, aki 17 éves és papnak készül, s a legkisebbéről, aki az orrunk előtt produkálta magát, egy kislányról, a 2 éves Csengéről. Feszítettem Anikó előtt: ilyen egy igazi, Bokor-beli család – egy asszonytól hat gyerek. Kérdezgettek Szilárdról... Mondtam, hogy ez életveszélyes vállalkozás, de lebeszélni úgy sem sikerül. Engemet se tudtak. Pistiék elmondták, hogy hétórakor szentmisét mondok a belvárosi templomban. Kértem egy szentírást, megnéztem a napi szentmise textusát, majd álomra hajtottam fejemet. Öt óra volt, amikor felébredtem – bepótoltam az előző napi hiányt. Utána beszélgettünk, majd megkértem, hogy vihessen el Anikó a templomba, hogy egy fél órácskát ott nyugodtan imádkozhassam. Szilárd beült hozzánk, s mutatta az utat a templomig, meg azon belül is.

Mindenki nagyon barátságosan fogadott. A plébános is, aki elmondta, hogy szeretné, ha a mise után mesélnék nekik az életéről. Mondtam, hogy szívesen, de kérdezzetek!

Aztán hét óra lett, és én úgy csináltam, mint aki otthon van és megérkezett a testvérei közé. S beszéltem bátran a textusról, ahogy a Lélek adta, hogy beszéljek. Arról, hogy az írástudók azt mondták, hogy Jézus az ördögök fejedelmének segítségével üzi ki az ördögöket. Arról beszéltem, amiről előző nap nagy-tudósan felolvastam egy dolgozatomat a halasi református testvéreknek. Arról, hogy mi fán terem az az Isten Országa, amitől ennyire megrökönyödnek az írástudók. Arról – csak szabadon, papiros nélkül. S amikor letelt a kb. fél óra, az órára néztem, és abba hagytam. S formáltam a misében szabadon a kötött szövegeket is, s mondtam, hogy *Isten él és szolgálva szeret, s hogy a vérem van ebben a pohárban, a szövetség vére, hogy ez minden keresztény felekezet legszentebb vallásos cselekménye*, és hogy azért lett az Isten báránya, mert *megtette amit, a Mennyei Atya várt tőle, s azért táplál magával, testével-vérével bennünket, hogy nekünk is legyen erőnk megtenni, amit Atyánk meg tőlünk vár*. Mindent, mindent úgy csináltam, mint Budaváriban vagy Adyligeten, és éreztem a tekinteteken, hogy nem botránkoztatok meg senkit, s mondtam, a mise végén, hogy *mi maradjunk meg Jézus testvéreinek nagy-nagy örömben és békességben*, s mikor a kántor elhallgatott, a plébános odatett két széket az oltár elé.

Leültünk rá, kérdezett, s elmondtam egy óra alatt az egész történetet, félszázad hazai egyháztörténetét, s amikor besötétedett, akkor megkérte a jelenlevőket, hogy jöjjenek át egy kis falatozásra és beszélgetésre a plébániára, s oda is átjöttek vagy húszan. Tíz óra után mentünk haza Anikóval, Szilárddal, a Kuti család többi tagja biciglivel közlekedett.

Otthon oldott beszélgetés következett – éjfélén túlig. Csenge nyugós volt. Arra ösztö-kéltem őket, hogy gondoljanak végig egy családnyaralást Budaváriban. Közel a templom s a Balaton. Meg kellene beszélni a kimaradt esztendőket, meg a hogyan továbbat is. Aztán aludni mentünk. Pisti szeretett volna még reggel beszélgetni. Mondtam, hogy nincs semmi akadálya, de félnyolc után ébredtem, s 9 előtt indulni kellett Kecel felé, s át a Dunán. Nem közönséges volt ez a nap: 2003. július 1. Ha nagyon nagyképű volnék (s most leszek), azt mondanám, hogy rehabilitációm történetének jelentős dátuma. Hogy hogy? Miért? Református közösség, melyet korábban sohasem láttam, fogadott már testvérként: Gyulai Pál utcában, Tatabányán, Balatonfüreden, Kiskúnhalason. De saját egyházam ilyen oldottan, ilyen testvérien nem fogadott egyházi eltiltásom óta, több mint 21 esztendő óta sehol.

Kis rehabilitáció-történet.

1./ a Püspöki kar nyilatkozik 1997. szept. 17-én: *a korlátozó intézkedések megszűntek...*, de Debrecenben, a Bokor mozgalom szülővárosában nem mondhatok hálaadómisét. Csak azt engedik meg, hogy ott álljak a vasárnapi 11 órás misét mondó káplán mellett, mint koncelebráns, s engedik, hogy húsz percet beszéljek, de meg sem hirdetik. Kibontakozik előttem, hogy mit jelent a korlátozó intézkedések megszűnése. Azt, hogy elvi akadálya nincs többé annak, hogyha egy katolikus templomban össze akarom a Bokor népet gyűjteni, legfeljebb gyakorlati. De az időpontot a templom meg nem hirdetheti, hogy senki új ember ne hallhon, csak a régiek, akiket már megförtözttem.

2./ A széphalmi áttörés 1998 tavaszán: Székely János, a plébános meghív templomában prédikálni nagybőjt öt vasárnapjának délelőttjén, s 1999 őszétől rám bízta a szombat esti misét. De mindez merész kikezdés, nem is nagyon titkolt a *hatósági* ellenzés. Az utód 2001 nyarán meg is szünteti. Folytatás: a nagykovácsi plébános engedi nekem az adyligeti kápolnában a vasárnap esti szentmisét, de nem hirdeti meg. Gyűjtsek én népet magamnak, ha tudok

3./ Mohácson a plébános maga gyűjti a népet nekem úgy, ahogy az előbb elmondtam. Mi ennek a magyarázata? Csak sejtem. A jóságos egyénisége? Az is, de vannak még jóságos papok másutt is. A magyarázat alighanem a Kuti család szerepe és viszonya a helyi plébánoshoz. Erről én tudni nem tudok semmit. Csak azt gondolom, hogy a Kuti család a

plébános egyik legjelentősebb támasza. Tudja a plébános, hogy akit-amit a Kuti család pártfogol, annak igaz ügynek kell lennie. Így képezem.

4./ S ez egyúttal előrejelzi az én, a Bokor rehabilitációjának következő állomását. Egyre több olyan Bokorhoz tartozó család a plébánosok mellett, mint a Kuti család. És feltételezni, hogy a plébánosok hajlandók nyitni a jézusi értékek irányában. Nem azonosítani őket az egyház elmúlt szomorú évtizedeivel. Így képezem a folytatást. Dani és György esküvőjén is teljesen nyitott volt irányukban a plébános. Jószándékkal avatkozott be ott, ahol Bercivel, Zsófiával mindent szépen megcsináltunk volna.

KECELTŐL BOKODIG

Elbúcsúztunk Erikától, Pistitől, a gyerekektől. Komppal átmentünk a Dunán, s Baján csak áthaladva. Kecelnék vettük utunkat, ahol meg kellett keresnünk Etelkáékat. Etelka kislányos külsejű harminc év körüli Anyuka, akinek összesen csak nyolc gyermeke van, akik közül a legnagyobb talán 12 éves, a legkisebb meg pár hónapos. Mi dolgunk volt vele: Az előző hónapokban a TV adott hírt róluk, hogy kilakoltatják őket. A szolnoki Eszes Ági nézte a tévét, hírül adta testvéreinek, amit látott-hallott, s a vége az lett, hogy vagy kétésfél millióért vett valaki közülünk – áldja meg őt az Isten – nekik egy portát Kecelen. Anikó intézi zűrös adó-ügyeiket. A gyerekek között van Marika, aki szerelmes Anikó nénibe, s csak egy hiányzik boldogságához, hogy Anikó keresztygyereke lehessen. Anikó megmagyarázta Marikának, hogy ehhez sokat kell tanulni, s tartottunk is mindjárt egy 70 perces hittanórát arról, hogy Isten teremtette a világot. Ki kellett tisztázni, hogy mi az, hogy Isten, mi a világ, és mi a teremtes. S mindezt Marikának írásban is kellett rögzítenie, hogy el ne felejtse. La tudta írni, mert kijárta már az első osztályt. Nagyon szépen rajzolta a betűket. Anikó rátett egy nagy görögdinnyét s mindenkinek egy-egy banánt a hittanórára. Nagyon nehezen akarta Marika elengedni Anikót. Végül is sikerült eljőnnünk.

Meghívtuk magunkat Kecelen ebédre. Él ott egy házaspár, aki ministrált nekem egyszer Budaváriban a lelkigyakorlaton. Anikó hívta fel őket mobilján. Aztán átvettem a mobilt, s bele mondtam, hogy *kérem, nekem nagyfokú Macut és Misit látási hiányérzetem van...* Megismeri Macu a hangom: *Jaj, Gyurka bácsi, mikor jöttök? Mit esztek? Amit kapunk. Mit isztok? Mitek van? Aranyérmes rozé... Az jó lesz!* Hát ide kellett menni. Két gyerek volt otthon a háromból egy magyar szakos egyetemi hallgató hölgy, s egy vidám kis iskolás leány. Misi és Macu olyanok voltak, mint Budaváriban.

Csak annyi történt közben, hogy Macu édesapja átadta a Ferró borüzemet vejének, s a lánya is otthagyta az óvoda igazgatónői állását, hogy ő is a keceli boripar felvirágoztatásának szentelje magát. Hogy mit ettünk, megint elfelejtettem, de ebéd után megnéztük a keceli templomot, s utána elmentünk a borüzembe, s ennek bizonyosságául fel is tudnék mutatni valamit. Hogy Macuék kaptak volna lisztet, erre nem emlékszem, de Naplót biztosan. Sok mindent kaptam tőlük, még tököt és két szép rövid ujjú inget is valakinek az örökből. Azt is mondták, hogy most lesznek ezüstlakodalmások, s ez okból eljönnek majd a budavári templomba a nyáron. Amire Anikó is hivatalos lenne, s hozhatna is valakit magával, ha volna akit hozzon. Félőt felé kaptunk paripára, hogy hat órára pontosan Bokodra érjünk a nagy családi vacsorára.

Közben még megálltunk Baján túrót vásárolni, s Anikó a városi könyvtárban helytörténeti külön előadást tartatott magának. Majdnem pontosan érkeztünk. Hogy oda ne rohanjak! A Sztupovszky porta nem nyomor tanya! A papa hentes. Vásárolja az állatot, le is vágatja, üzemében ő maga csak feldolgozza, s szállítja az árút a vendéglőknek. Elképzelhetni, hogy mi minden került az asztalra. Nagyon hálás vagyok érte, hogy elfogadták, hogy csak annyit tudok enni, amennyit, s nem többet. Megismertem Anikó nagymamáját, aki egy évvel öregebb még tőlem is, az apját, annak nagyobbik lányát, Orsolyát, Anikó egyetlen testvérét, s még aki ott volt a tágabb családból – a már a gyémántmisén s Budaváriban megismert keresztszülők és édesanyja mellett. A szertartásunk ismétlődött: Anikó hozta a bokorligeti lisztet én meg

átadtam a Naplót. Orsolyának s a keresztszülőknek külön is egy-egy kötetet, mert hozták a Bácsbokodot ismertető szép album-könyvet. Vacsora után megnéztük a hatalmas templomot, s előtte a parkban az I. és II. világháború elesettjeire emlékező szobrokat. Bokod 20 kilométerrel délebbre fekszik Szegednél, s ennek folytán az elesett hősök 90 százalékának bunyevác vagy német a neve. Csak a templom nem mutat semmit ebből, annak minden felirata magyar. A vacsorán beszéltünk erről is, leánykérésről is. Úgy láttam, hogy nincsenek erős hagyományok, legalábbis magyar hagyományok. Orsolyával hosszan beszélgettem. Csaltam családotul Tokajba. Érdeklődni látszik. Hatással van rá, hogy Anikó belekerült a Hang-világba.

HAZAFELÉ

Féltizenegykor feküdtünk, félhatkor keltünk. Anikó édesanyja éjszaka tésztát sütött a bokorligeti lisztből, erre került a túró kaprosan. Az édesapa hajnalok hajnalán ment az üzemébe. A reggeli után elláttak hentes javakkal, s így most már tudom – eddig nem tudtam –, hogy mi a katakönyöke, s ha kérdezi valaki, meg tudom magyarázni. Egy Anikó nevű kislány, aki a műanyag feltalálás után született, nem érti, hogy a legfinomabb húsokat, hogyan lehet az állatok *beleibe* rakni. Annyit válaszoltam, hogy ősei tudtak belet mosni.

Indulni kellett. Velünk jött Orsolya is, aki látástól vakulásig építi a kapitalizmust valami számítógépen. Őt Baján e célból kiraktuk, mi pedig mentünk az 51-es úton hajnalok hajnalán Budapestre? Még nem! Mert nem néztem meg még hazánk második érseki városát, Kalocsát. S bizony nem akarok úgy meghalni, hogy csak hallottam ezer regét róla, jezsuita konviktusáról Kerkai Jenőtől, szép börtönéről Vadas Évától, aki belülről is alaposan megismerhette, többször is. Megnéztük a székesegyházat, az érseki palotát, annak kertjét, a volt gazdasági intézőség épületét, s jöttünk a városban kifelé a jezsuiták volt templomáig, amely egy időben (II. Józsefet követően) piarista templom is volt. Bementünk, éppen mise kezdődött. Meghallgattuk, megáldoztunk, majd jobbra-balra tekintgetve a városban, kijöttünk Kalocsából. Budapest felé, s a Terinek ígért 10 óra után valamivel meg is érkeztünk. Anikónak is dedikáltam egy Napló kötetet – sofőri tevékenységét szépen megköszönve. Ő is megköszönte. Egy óra múlva meg megtelefonálta, hogy sajnós, az asztalomon hagyta a könyvet. Majd eljön érte, amikor tud.

Városmajor, 2003. július 10.

Van, amire sokat készülnek. Ilyen az esküvő. Olykor még az eskető pap is, ha gyakorlatlan. Ha csak valakiket esket. Olyanokat, akik... Milyeneket? Ilyeneket:

Testvéreim! Itt áll előttetek Dani és Gyöngy. Szövetséget akarnak kötni. Az Isten is velük. S ők bele akarják ágyazni kettejük szövetségét abba a szövetségbe, melyet Isten minden emberrel meg akar kötni. Nászmisét is akartak, hogy emlékezhessenek Jézus szövetségére, melyet halálíg hűségével kötött meg ő Istennel a Golgotán. Kezdjük el tehát e halálíg hűségre emlékező szentmisét az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében.

Az Atya, aki mindenét adja Fiának, a Fiú, akinek viszontválasza nem kevesebb, s a Lélek, aki úgy teszi eggyé őket, hogy nem lesz az Atyának semmije, ami nem a Fiúé is, s nem lesz a Fiúnak semmije, ami nem az Atyáé is – ez a Daninak, Gyöngynek isteni mintát nyújtó Szentháromság legyenek velük és veletek is!

Testvéreim! A mindenkinek mindentadás tökéletességére kaptunk meghívást Istenünktől. Akarunk-e szóba állni hivatásunkkal, melyet Jézus is közvetített felénk, amikor ezt mondta: Legyetek tökéletesek, miként mennyei Atyátok! Vizsgáljuk meg lelkiünket, hogy megtudjuk: mit akarunk! – Gyónom...

Könyörögjünk! Istenünk, a mai napon Dani és Gyöngy örök hűséget esküsznek egymásnak. Tágítsd ki a szívüket, hogy sokan elférjenek benne. Mindig Fiadra, Jézusra tekintsenek, ha döntéseket hoznak. Tudjanak csendben is lenni, hogy találkozhasanak Lelkeddel. Jézus által, aki Veled él és szolgálva szeret a Szentlélekkel egységben, mindörökkön örökké.

Ezután következett a homília Testvéreim! Ha az volna a dolgom, hogy bemutassam Nektek az ifjú párt, csak ennyit kellene mondanom: ők választották ki a három olvasmányt. Ha Istenük szól: Dani, Dani..., Gyöngy, Gyöngy, azt akarják válaszolni neki: Szólj, mert hallják a te szolgálid! Ez az egyik, amit kiválasztottak. A másik: Azért bízzák magukat Istenre, mert Istenben nincs változás, s ők Istenbe rakják reményeik, egész életük horgonyát. S a harmadik olvasmány – a csúc: Gyöngy és Dani tudják, hogy amiért a körülöttük zajló világ gondban van, azért nekik nem kell gondban lenniök. Tudják, hogy mennyei Atyjuk gondoskodik róluk. Az ő dolguk csak annyi, hogy egész lélekkel *keressék*, azaz nagyon akarják azt a legdrágábbat, amit mi Jézus nyomán Országnak, az Isten Országának nevezünk.

Hogy tudtak ilyeneket választani? Hát könnyű nekik! Miért? Mert jól választották meg őseiket. Gyöngy nagyszüleiből ismerem egy nagyapát, aki majd e szertartás végső áldását mondja, és ismerem Mártát és Jozsót, akiket – ha módom van rá – odaültetek az asztalfőre a bokrportai eucharisztikus lakomán. Dani mind a négy nagyszülője része volt életemnek. Anyai ágon már félszázada, de apai ágon is egy negyedszázaddal dicsekedhetek, Ami pedig Jutkát illeti, ő a Bokorban legendás emlékezetű Andi lánya is. Andi életét diákkora óta, bronzhajú lányáét pedig születésétől kísérhetem figyelemmel. Dani apjának életét meg amióta Jutka csak megismerte őt. Így aztán ismételhetem: könnyű nekik. Ilyen ősökkel nehéz elkutyulni. De ők nem is akarnak. Ismerem Gyöngyöt és Danit, majd minden héten találkozik velük: ifjúsági misén, bokrportán, kezdő vagy haladó ógörög tanulmányaik során, s csak annyit mondhatok róluk, hogy az almák egészen közel estek a fájukhoz.

De hát nem azért vagyok itt, hogy bemutassam őket: Mindenki tudja, hogy ki és mi a Kiss Gyöngy és a Bajnok Dani. Még én is tudom. El is árulom: legnagyobb reménységeim gyöngyszemei közé tartoznak. De hát ezt megvallani sem vagyok itt, mert szívükkel úgy is tudják, ha szóval még sohasem mondtam is nekik. Hanem azért vagyok itt – ha már egyszer eskető papjuknak választottak –, hogy bölcs tanácsokat adjak neki házasságuk elkövetkező – mennyi is? – úgy hatvan-hetven évére.

Mondom is az elsőt. Csak egy kislány van a világon... Csak egy legény van talpon a vidéken. Az összes többi alig vesszük észre, csak az az egy érdekel minket a három milliárdnyi választék közül. Ezt az egyet vezetik ide zene szóval, fehérben, mint virágos fát, a menyasszonyt, vagy illő sötétebben a vőlegényt. Ezt az egyet! És mégis, ha hihetünk a Statisztikai évkönyv adatainak, fele részben elhagyjuk választottunkat, mert azért mégis jobb elhagyni, mint vitriollal lelocsolni. Hogy mondhatok ilyesmiket Nektek, amikor szerelmesek vagytok egymásba? Csak azon az alapon, hogy a több mint ötven százaléknál elvált, akikről az Évkönyv beszámol, azok is szerelmesekként álltak az oltár, az anyakönyvvezető előtt – vőlegény- s menyasszonykorukban. A szerelem semmire sem biztosíték. Csak a jézusi szeretet, az *agapé*, ami megtart minket egymás mellett. Nemcsak a házaspárokat. A jézusi közösségek tagjait is. Ha elhagyjuk egymást, alighanem azért hagyjuk el, mert elfogyott bennünk ez a jézusi agapé. Szerelmesünkben minden csodálatos, de valamikor biztosan kiderül, hogy akarnom is kell szeretni őt. Nincs ebben semmi baj! Szerelmesünk is ember, akit el is kell tudnunk viselni. Legjobban magunkat szeretjük, s bizony sokszor a legnehezebb elviselnünk saját magunkat. Magunktól el nem válhatunk. Még öngyilkosság formájában sem: örök időkre vagyunk önmagunkhoz láncolva. Házastársunktól elválhatunk, de marad az élet legfőbb szabálya, s az emberiség fennmaradásának egyik és alapvető titka: kibírni holtig azt, akinek húzattuk valamikor a cigánnyal: *Csak egy kislány van a világon*.

Egyetlen népet sem tud mutatni a történelem, amely fennmaradt volna ilyen válási statisztika mellett. Olyan képtelenül romboló erejű, ha az itt kimondott igent nemmég tesszük-teszitek, hogy belepusztul a nemzet. Arról, hogy lehet szeretni egymás fogamzásgátlás mellett is, sokat olvashattok. Én nem vitatkozom ezekkel a nézetekkel. Kérdezzétek meg szüleiteket, hogyha már kitartottak közel negyedszázadon keresztül egymás mellett, miért lett hét meg négy gyerekük. Mért nem érték be eggyel, hogy az ökológiai lábnyomunk megfelelő legyen.

Azt fogják mondani, hogy akartak Kristóf után egy Danit is, Virág után egy Gyöngyöt is. Akartak, mert nem akarták csak egymást nézni, hanem titeket is. És mért akartak titeket is nézni? S erre már csak ez a felelet: Mert az az élet, hogy az ember a gyerekeit is nézhesse. S én biztosan tudom: amíg a jézusi agapé vezérel titeket, addig ti is nézni akartok majd valakiket a rugdalódzóban, a Mózes-kosárban.

Azt mondtam, hogy legnagyobb reménységem vagytok. Miért mondtam? Mert kiválóan megtanultátok az ógörög nyelvtant? Hát ezért is. Azért, mert még szinte tizenévesek vagytok; abban a korban, melyben Jézus elhívhatta tanítványait? Hát ezért is. Azt remélem, hogy megtaláltok valamit. Valamit, amit mi, a Bokor első két nemzedéke, nem tudtunk megtalálni. Azt az életformát, amelyet Jézus élt a Tizenkettővel, akiket nem kéthetenként gyűjtött maga köré, hanem valahogy úgy, ahogy Dani Gyöngyöt és Gyöngy Danit. Minden nap és halálíg hűséggel.

Miért reménykedem Bennetek? Furcsa, de ezt kell mondanom: mert becsületesek vagytok. Ha valamit igaznak láttok, azt nem rázzátok le magatokról. Az ilyen ti fajtájúakért lett Jézus tanítónak. Hitt abban, hogy érdemes tanítani az embert. Tanítani arra, ami ott lapul a szíve mélyén. Mi van ott? Az, hogy nincs jogom többre, mint a másoknak. Tanítani arra, hogy fogyasztani az állat is tud. De szeretni, az igazat felfedezni, a szépet megalkotni, a jót megtenni, értéket termelni – ez az istenarcú ember ambíciójának méltó tárgya. Hiszem, hogy a szövetségtek az értékekre nyitásra fordítjátok. Hiszem, hogy a szövetségtek erőforrás lesz nektek ahhoz, hogy meg tudjátok tenni azt, amit Isten megmutat nektek és vár tőletek.

Nem akarok érzelmős lenni, s egy már eléggé régen fiatal testvérek vallomását túlságosra nyújtani arról, hogy nagyon bízik Bennetek. A ti jószándéktok, az én bizalmam mellett van még reménységemnek egy harmadik tényezője is. Nem jelentéktelen. Maga az Isten. Engedjük szóhoz jutni őt. Csináljunk liturgiát, udvaroljuk szertartással, s kérjük meg, hogy amit húsz éven keresztül tett Bennetek, azt folytassa. Immár nem Gyönggyel és Danival külön-külön. Hanem Danit és Gyöngyöt Szentlelkével egybeölelve, együtt és közösen. Kérjük meg őt, hogy tegyen eggyé titeket, amennyire az lehetséges és jó nektek és neki. Amen..

39. SZENTISTVÁNHAVI NAPLÓ

2003. július 21. - augusztus 20.

Városmajor, 2003. július 21.

Olyan szép volt Dani és Gyöngy nyitótánca a lagziban, hogy lemondtam a menyasszony megtáncoltatásáról, s Dani nagyapja hazavitt kocsijával. Azért siettem, mert másnap korahajnalban Kismarosra mentem – öcsémet látogatni. S ha már ott jártam, megnéztem a cisztercita apácák templomát, amelyben meghallgattam egy prédikációt is – a csodás gyógyulásokról. Megtudtam belőle, hogy van ám hatósági rendelkezés is: minden egyházmegye bízza meg egy tagját azzal, hogy feljegyzi, ha ilyesmi történik az egyházmegyében. Nagyon kultúrált és mérsékelt hangvételű volt a megírt és csak felolvasott prédikáció. Minden vessző és pont a helyén volt benne – piarista rendtársam prédikált.

Elgondolkodom, hogy ma is Jézus korában tartunk-e? Akkor a kézrátétel volt – az orvostudomány. A farizeusok fiai is gyakorolták, nemcsak Jézus. Van ma is szerepe annak, hogy a hitünk meggyógyítson minket? Van annak bizony, folyamatosan! Annak ellenére, hogy ma a mai orvostudomány eszköztárát használjuk: bajunkkal felkeressük háziorvosunkat vagy valamelyik szakorvost. De karban valójában mi magunk tartjuk magunkat, s úgy gondolom, valamelyest a hitünkön fordul, hogy élünk-e, s hogy mikor halunk meg.... mert addig élünk, amíg van tennivalónk. Így van-e? Egy kór könnyen kihúzhatja a talajt a lába alól akárkinek is. De hazudnék, ha azt mondanám, hogy tisztán látok ebben a kérdésben. Csak azt tudom, hogy semmiképpen nem fér bele az istenképembe az alábbi szemlélet-hit-vélekedés, akárminek is nevezzem: *Nagyon sokan imádkoztak hozzám meg a szentekhez Pistáért, őt meggyógyítom; de Jóskáért kevesebben imádkoztak, őt hagyom meghalni betegségében.* Istennél végleg nem bírom a kivételezést, a kegyelmezést, a protekciót.

Legalábbis őt ki akarom kapcsolni ebből.... én. Másnak meg nagyon fontos, hogy lehessenek ilyen ügyletei Istennel. Ezt a tényt, ezt a hitet is tudomásul kellennem, s nem lőhetem le. Nem, mert csak tapogatózunk, csak *homályban* – ahogy Szent Pál is írta – látunk. Majd egyszer megtudjuk. Megtudjuk?

Két nap múlva jött Péter és Ildikó. Hajnali félhétkor. Nyolckor már a nagyvázsonyi vár előtt voltunk. Húsz év után újra megnéztem mindent alaposan. Most, mondjuk megint húsz évre (105 éves leszek csak akkorra. Akkor majd újra megmászom.), megint rendben vagyok – ezzel a várral. Mentünk Budaváriba, megmutattam a templomot, a kertet, s délelőtti programnak elvittem őket Bokorligetre meg Hegyestűre. Újra felmásztam a nem látható Árpád-kori várba, mint a minapi szentantalfai lelkigyakorlat résztvevőieért. Kicsit lihegtem. Mászás közben meg is álltunk kétszer, s előreengedtük azokat, akiknek szíve lassabban kalimpál. Mire le és megjöttünk, kész volt az ebéd. Ettünk, ittunk, szunyáltunk, s délután megnéztük a Káli-medencét. Hoztunk is onnan tíz liter kékkúti vizet, de nem ez volt a kirándulás célja, hanem Salföld, s ott is Somogyi Győző. A festő meg az ember. Sokat hallottam róla még akkor, amikor Tömő utcai káplán volt. Azt hiszem – Tádétól. Halk, szerény, gyermekien hívő embert ismertem meg benne. A képeiből láttam már sokat – egy műveit bemutató kiadványban. Összetéveszthetetlenül egyedi. Népi és gyermeki. Azt festi, amit lát, s rá lehet ismerni arra, amit fest. Könnyen. Ha balatoni hajót fest, van víz és van hajó. Látom, nem kell kitalálnom, hogy ez talán víz, az meg hajó. Aztán hazajöttünk, vacsoráztunk. Nagy szám – a katakönyöke mellett a meggyborom volt. Autósoknak, akik nem ihatnak, palackot adok belőle. *Köti borát füre fára* – írja Arany a *Magyar Misiben*. Én is. Jó későn indultak haza Vácra, mert meg kellett még nézniök, hogyan nyílik ki napszállatkor a ligetszépe. Péter le is fényképezte digitálisával. Másnap este megjött drótpostán kilenc kép: Nagyvázsonyban, Hegyestűn és Salföldön szerepelünk rajta. Kinyomtattam, s albumba tettem.

A hét végére pedig elszegődtem Tihanyba misézni – az apáti templomromhoz. Egy falu tartozott a romhoz az Árpád-korban: Apáti. A templom már nem rom. Újjá van építve. Mivel Árpád-kori, azért a nagyobb hitelesség okán nincs is villany benne. Gyertyavilágítás mellett nekünk már pedig bajos a misekönyveket olvasni. A középkorban még sikerült. Szerencsére van egy ablaknak nem nevezhető világító rés vágva az oltár mögött a falon, s ott bejön annyi világosság, hogy látjuk a betűt.

Zsúfolásig megtelt ez az Árpád-kori méretű falusi templom. Mekkora ez, meg az Árpád-kori falu? Akármekkora is lehettek, mi, késő Árpád-unokák voltunk benne vagy jó hatvan-hetvenen A fele gyerek volt. Ebből már gondolhatja az olvasó, hogy ki szegődtetett engem oda. Bokorországban járunk. A Mirk Pista bácsi-féle alapítvány házában nyaral a társaság Gödrösön, ahonnan le lehet szaladni fürödni a Balatonba. Gyereksziget a javából. Bíró Géza gitározott a misén, és Tádé hőstenorban énekelt hozzá... alá... fölé., de mindenképpen. Azért mi is kinyitottunk a szánkat, nem hagytuk őt szólózni, pedig nagyon szeretett volna ám. Ha már a Kossuth-beszédet nem is mondhatja el, ámbár születnek sorba a Bokorban olyanok, akiknek még újdonság lesz a produkció. Mindenesetre el kell ismernem, hogy hősiesen állta, hogy mi is próbálkoztunk belecincogni énekébe.

Mise után nagy kínálások folytak barackból, s mindenféle meggyes és nem meggyes tésztákból. Vendégeink is voltak. Eszes Ágiék nyaraltak Hévízen, s eljöttek négyen-öten a szombat délután három órai misére a romtemplomba. Nagyon lelkesek (nemcsak *eszések*) voltak, én meg nagyon örültem nekik. Ha igaz, még látjuk egymást a nyáron Cserépváralján vagy Tokajban... vagy itt is, ott is. Ők siettek vissza Hévízre. De nem sietett Anikó és Zoli, akikkel mise előtt félháromkor randiztam a 71-es úton. Hogy kerültem oda? Úgy, hogy P. Fera eljött értem kettő előtt még Budaváriba, s én Balaton-felvidéki tájbemutatót tartva Mencshely–Kisdörcse–Vászoly–Pécsely–Aszfő útvonalon, nem a 71-esen, a parton, vittem őt saját és maga-vezette kocsiján a rom felé. Anikóék viszont a mise után nem rohantak sehova, mert kicsit messzebből jöttek e rommisére: Budapestről. Jöttek, s Budaváriba voltak hivatalosok vacsorára s éjjeli szállásra. Görbe napot csináltunk. Mondtam is Gödrös-beli elszegődtetőimnek, hogy az idén ráérek, s nem rohanok el, mint a tavalyi mise után. Fel is vittek magukkal Gödrösre, s a Pestről jött fiatalokat is. Ők is, magam is ejthettünk egy-egy szót velük – másfél órán keresztül egyvégtében... Ejtettünk, s ennek az ejtésnek tartalmáról-hogyanjáról még ejtek egy-két szót. Nem most. Később.

Hat óra felé Anikóékkal búcsút mondtunk a gödrösieknek, de nem Budavárinak indultunk, hanem Tihanyra. Olyan régen jártam ott, mint Vázsonyban. Gondoltam, Tihanyt is letudom húsz évre. Luxus, de ízlés is mindenütt. Megnéztem a templomot körülvevő sétányt, az apátságot, s a sok-sok intézményt – rangos kiírási technika jelezte nevüket –, melyeknek helyt ad a monostor, amelyben Korzenszky Richárd atya aligha sokad magával *perjeleskedik*. S láttam a barokk pompájú feltemplomot s a szigorúan román, 11. századi altemplomot is – Endre királyunk majd ezeréves alapítólevelével (1055-ből!) és sírhelyével. Az egész – olyan *európai* volt. Könnyű dolga van Pannóniának. Közel esik Európához. S innen van a római kori *limes*en, a Duna vonalán. Ezzel a tihanyi szinttel mehetünk már a nyugati Közösségbe, ez biztosan megfelel az elvárásoknak. Megnéztük még a komp-átkelőt is. S magunkat kigyönyörködve vettük utunkat Budavári felé – a járt úton. Anikóéknak is megmutattam a Balaton-felvidéki tájat. Nyolcra otthon voltunk. (Otthon várt már R. Éva, a másnap reggelen érkező adyligetiek előhírnöke.) Terike finom vacsorást rittyentett. Meggy- s egyéb borokkal bőségesen meglocsoltuk. Ettünk alája bácsibokodi katakönyökét (Anikó apja készíti), meg gyümölcsnek kockára vágott sárgadinnyét. Azt nem meggyborral, hanem Napóleonnal kell locsolni. Locsoltuk.

Vacsora után (Éva felment aludni) feltettem a fiataloknak bizalmi kérdéseim: tudnak-e bridzsezni, s ha nem tudnának, akarnak-e megtanulni? Nem tudtak és akartak. Féltizenegy felé azzal mondtunk egymásnak nyugodalmas jóéjszakát, hogy van még finomítani való a

tudományon, s ők lelkesen ígérték, hogy a finomítás érdekében még jelentkeznek a Városmajorban. Valamit még nem mondtam el. Ez az Anikó azonos azzal, akiről sok szó esett az előző, a *Délvidéki naplóban*. A Zoli pedig egy rokonszenves fiatalember, aki mostanában sűrűn látható Anikó közelében.

Másnap július 20-a volt, és vasárnap, s a kilenc órás szentmisére vártam az adyligetieket. Csak Ákos, Balázsék és Marciék jöttek – öten. Nyolckor átmentem harangozni, mindent rendbe tenni, s letérdepelni, hogy megszálljon a Szentlélek. Azt mondta a Lélek vagy csak az én lelkem, hogy semmiképpen sem olvashatom fel az apáti templomromban mondottakat. Tehát szöveg nélkül prédikáltam: nem adyligeti, hanem csak óbudavári módra. Megvolt a mise is, a prédikáció is. Elég sokan összegyűltek, falubeliek, s a nyaralók is. Jó húszan! Itt ez már jelentős szám.

A délelőtt azzal telt el, hogy megmutattam nekik is Bokorligetet meg Hegyestűt. Ezzel e nyáron már háromszor is megjártam a lépcsőket. Anikóék Budaváriba visszaérve elköszöntek... – családi találkozóra siettek. S mi leültünk nyolcan ebédelni. Bizonyos meggondolások alapján kékkúti víz és óbudavári tömény meggylé szerepelt az itallapon. Búcsúzáskor viszont mindenki kapott egy palackot meggyboromból. De még messze voltunk a búcsúzástól. Félegykor ebédeltünk, utána szunyáltunk, s következett a délutáni nagy beszélgetés. Mivel teltek-múltak az órák, de a prédikációhoz senki hozzá nem szólt, 4 óra után megkérdeztem tőlük, hogy meghallgatnának egy leírt tízperces szöveget; azt, amit tegnap mondtam a mai miseszövegekről a restaurált apáti templomromnál. Meghallgatnák-e? Hősiesen igent mondtak.

Budavári, 2003. július 22.

Az apáti romtemplomban mondott szentbeszéd:

Nem mondanék igazat, ha azt mondanám, hogy láttam az Istent, Akkor sem, ha azt mondanám, hogy tudom, kicsoda és micsoda ő. Csak elképzelésem van róla. Milyen elképzelésem? Bulányi-féle elképzelésem. Azért ilyen, mert én Bulányi vagyok. Ha Kovács volnék, akkor meg Kovács-féle elképzelésem volna. De Bulányi vagyok – ha tetszik nekem, ha nem.

S a Bulányi-elképzelés mit hoz a konyhára? Egy Bulányi képére és hasonlatosságára megformált Istent. Ezenfelül vagy ez helyett még ezt mondhatom: Á dehogy! Az Isten egészen más, egyáltalában nem olyan, mint ahogy Bulányi meg Kovács, vagy akárki is elképzei! De ha erre ezt mondanátok: Akkor mondd meg, hogy milyen ez az egészen más Isten, akkor csak hápognék. Mert nem mondhatok Istenről ilyesmiket, hogy nem gondolkodik, nem törekszik, nem érez, nem örül és nem szomorkodik, nem bosszankodik, nem dühöng, nem szidja magát, hogy elkezdett valamit az emberrel, de mire jutott, stb. Mindezt nem mondhatom. Nem, mert ha mindezeket tagadnám róla, akkor már nem is kérdeznétek, hanem támadnátok keményen: Hát akkor az Isten teszerinted ráér lábvizet venni a horvát tengerben, mert nem gondolkodik, nem törekszik, nem érez, nem dühöng, neki minden nagyon jó úgy, ahogy van, s éppen ezért keres egy hűvös helyet a dögméleg júliusban, s leül a barátaival ultizni soproni kékfrankos mellett, vagy kér tőlem a meggyboromból, ha valami finomabbat akarna inni. Hát erre egy nagyot kiáltanék: Neeeeem! Az Isten semmiképpen sem lehet ilyen. Miért ne lehetne? Megvallom, hogy erre becsületesen csak azt tudom válaszolni, hogy azért nem lehet, mert a Bulányi nem ilyen, s ő úgy tudja magáról, hogy az Isten gyerekének készült, s a gyerek apjára üt. Vegyétek tudomásul, hogy képtelen vagyok az Istent nem saját képemre és hasonlatosságomra megfesteni. Ti is így vagytok ezzel. S ha feltétel nélkül elfogadnátok az én istenképemet, félő, hogy azért tennétek, mert nincs időtök istenképet rajzolásra. Fontosabb dolgaitok vannak ennél. De ezzel nem akarlak megsérteni titeket, hiszen jó barátaim vagytok. Ha pedig ti is rajzoltok magatoknak istenképet, akkor kritikus szemmel figyelitek, hogy mára meg mit talált ki ez a pap nekünk, jámbor keresztényeknek, akik vasárnap még templomba is

megyünk, hogy a papunk ne az üres falaknak prédikáljon. Ezek után nem lehet kétségetek. Csak arra számíthattok, hogy valami Bulányi-féle prédikációt fogtok hallani.

Kezdem az első olvasmánnyal, melyet két és fél ezer esztendővel ezelőtt írt Jeremiás. Maga Jeremiás nem volt pásztor, de Izrael népe jórészt juhtartásból tartotta fenn magát, s e juhtartó Izrael képére és hasonlatosságára képzei az Istent: *Összegyűjtöm nyájam maradékát minden országból... visszatérítem legelőjükre... szaporodni és sokasodni fognak. Olyan pásztorokat adok melléjük, akik majd jól pásztorolják őket...* – s a többi. Ez már döfi! Ezzel az Istennel már tudunk valamit csinálni. Ez nem vesz lábvizet az óceánból. Ez törődik a maga nyájának a sorsával. Ha ma prédikálna Jeremiás, és itt Magyarországon, akkor alighanem ezt adná az Isten ajkára: *Mert megeszitek juhaitokat, mielőtt megellenének. Elfogyasztjátok nyájaitokat, mert a fogyasztás a ti istenetek, akinek a szolgálatában kiirtjátok a nemzeteket.* Nem Cigányországban, meg nem Bokorországban prédikálna így Jeremiás Istene. A Bokor lenne számára a bezzeg-gyerek. Nézzétek meg Vincze Pétert meg Krisztit, mindjárt utolériük szüleiket (akik beérték 10 gyerekkel), hiába sokallották annak idején a vigyázást kisebb testvéreikre, Péter és Kriszti mennek apjuk meg anyjuk után. Talán utol is érik őket. Talán le is hagyják.

A második olvasmány szerzője Pál. Mit mond Jézusról? Azt, amit Pál szeretne, de nagyon. Azt, hogy ne bántsák többé a zsidót. Mért ezt mondja? Mért nem azt, hogy ne bántsák többé a magyart? Hát csak azért, mert Pál szegény – zsidó volt, és nem magyar. Ezt írja: *Jézus lebontotta az elválasztó falat, az ellenségeskedést, megbékéltette a kettőt...* Igazat mond ez a Pál Jézusról? Nem, mert arról beszél, amit csak szeretne, ha volna. Jézus csak azt prédikálta, hogy bontsuk le a falakat, szüntessük meg az ellenségeskedést, béküljünk meg egymással. De sajnos, nagyon sajnos, ezt helyettünk – magyarok és románok közt, zsidók és palesztinok közt, Bush és Irak közt – sem Jézus, sem Isten el nem végzi. Miért nem? Csak azért, mert senki se teheti meg helyettünk azt, ami a mi dolgunk! A vallásos ember pedig szereti Istenre kiírni a maga feladatait. Példa: Dörögjük az emberek fülébe: a házasság felbonthatatlan, mert maga az Isten köti egybe a házasokat! Egy nagy fenét felbonthatatlan. Hazánkban, de főleg Budapesten már több az elvált, mint a nem elvált. Mi az hogy felbonthatatlan? Jézus nem ezt mondta. Sokkal nehezebbet! Ne válaszsd szét, amit Isten egybekötött! Meg tudod tenni: szét tudod választani!!! De nem teszed meg, ha van Istened. A házasság nem felbonthatatlan, hanem fel nem bontandó!!! Micsoda különbség! Isten nem tud Isten Országát csinálni., mert az kellene az Isten Országához, hogy zsidó a palesztint, férj a feleséget szeresse. Jézus nem tette egygyé a kettőt. Meghagyta nekünk ezt feladatul. Inkább végezte volna el ő!!! – keserveskedünk. Meg is tette volna, ha bábjátékot teremtett volna az Isten. De nem azt teremtett, hanem világot, embert, aki azt tesz, amit akar. *Az ám, hazám!*

A harmadik olvasmányban meg arról értesülünk, hogy a tanítványok tanítójuktól már elsajátították a mesterséget: tudnak már gyógyítani is, tanítani is. Nagy a forgalom Jézus üzemében, evésre sincs idejük, egyik csoport most indul, a másik meg már érkezik. Jézus azt mondja a tanítványoknak, hogy elég ebből. Menjünk el egy ember nem lakta helyre, s pihenjünk. Mennek, de nem sikerül. Kiszúrák őket. Utánuk mennek. Pihenni akarás ide, pihenni akarás oda, Jézus megszánta őket, mert olyanok voltak, mint a juhok pásztor nélkül, és kezdte őket sok mindenre tanítani. – Eddig a mai történet, és most tessék nagyon figyelni, hogy át ne verjen titeket az, aki prédikál. Merő jószándékból. De megvallotta a prédikáció elején, hogy ő az Istent csak Bulányi módra, a maga képére és hasonlatosságára tudja elképzelni! Hát ezért vigyázzatok!

Kérdezem: mi a titka ennek a Jézusnak? Papjainknak jut már tíz falu is, s tíz faluból sem tudnak Jézusnak tanítványt gyűjteni. A nem-papoknak tönkre megy a csoportjuk, vagy pedig tizenöt éve senki sem jelentkezik náluk új tagnak, hogy helyére álljon a közben kereket oldóknak, temetőbe költözködőknek. A fiatalok nem értik, hogy minek keressenek csoportot maguknak, hiszen nyitvák a templomok, mindenki annyit magyaráz nekik, amennyit csak

kívánnak: minek tehát kisközösségezni? Mi a fene volt a titka Jézusnak, hogy így ment neki az üzeme? Nekem még soha sem ment így! 85 évem során sohasem volt annyi dolgom, hogy ne tudtam volna enni. Idén nyáron például még senki el nem jött lelkigyakorlatra Budaváriba, bár hívok rá mindenkit erősen. Mért érek én rá mindenre? Mért nem érnek rám, akiket annyira várok? S alighanem mindenki így van ezzel. Mért nem érünk rá egymásra? Újra kérdezem. Mi a titka Jézusnak, mért ment neki az üzeme, mért nem megy a mienk?

Válaszoló. Nagyon link az, amit mi csinálunk. Jézus vállalkozása pedig nem volt link. Otthagytta vállalkozásáért a munkaviszonyát, mi nem hagyjuk ott. Talált magának új foglalkozást, a kézrátevéses gyógyítást meg hirdetését annak, hogy itt az Isten Országá, s új üzemébe be tudta állítani a Tizenkettőt. Mi nem keresünk újat, s nem is akarunk feltétlenül olyan foglalkozást, amit testvéreinkkel együtt csinálhatuk. Mi nem akarunk Tizenkettőt csábítani új üzemünkbe. Mi nem akarunk életközösségre lépni velük. Mi nem akarjuk kitenni magunkat a számla-ki-nem-állítási munka kiszámíthatatlan kockázatainak. Mi nem akarunk adományokból élni. Mi felelős emberek vagyunk, akik gondban vagyunk a mánkért és a holnapunkért. A magunkéért és a családjunkéért.

Mi le sem ülünk egymással beszélgetni arról, hogy lehetséges-e az az Isten Országá, amelyről Jézus beszélt. Mi csak arra vállalkozunk, hogy négy hetenként egyszer – ha ráérünk, ha a Mammon engedi – egy délután, egy este erejéig összejöjjünk... Mit csinálni? Beszélgetni, beszélgetni és beszélgetni, amíg meg nem unjuk ezt az üres semmit sem tevést, és be nem látjuk, hogy időnket, energiáinkat valami okosabbra is (pl pénzszerzésre) fordíthatjuk, s vesszük a kalapunk. S véglegesen beülünk a templompadba – papot hallgatni. Majd mondjuk: *És a te lelkeddel!* Vannak nekünk papjaink, legyenek csak ők a tanítványok. Mi csak világi hívek vagyunk, kérem szépen. Nesze neked, Jézus, aki úgy gondolta, hogy az Isten mindenkit a gyerekének és tanítványának akar, mert különben a Mammon országa lesz a világ, és nem az Istené.

Szóltam, megmondtam, hogy vigyázzatok, mert ez a Bulányi képére és hasonlatosságára megformált Isten kihúzza a talajt a lábatok alól. De az az Isten, akit én megformáltam magamban, csak ezt tudja. Végtelen szeretettel és végtelen kitartással-türelemmel az orrunk alá pörkölni, hogy *nem oda Buda*, hogy *nem úgy verik a cigányt*, mert csak azért teremtette meg a világot, az embert, hogy Isten Országát csináljunk a világból. S ha el akarnók linkeskedni az életünk, akkor rendre talál magának – és immár maga helyett – tolmácsot, akivel elkellemetlenkedi nekünk mondanivalóját. A főpap majd megszaggatja ruháját, kijelenti, hogy a tolmács káromkodik, s megy Pilátushoz, hogy intézkedjék. Ez a világ rendje. Káintól Jézusig, és Jézustól napjainkig. Ma én az ő tolmácsa szerettem volna lenni. Bocsássátok meg a kellemetlenkedést! Nem tudok mást. Újjászületve sem. Sehogyan sem. Amen.

Budavári, 2003. július 23.

Meghallgatták. Amikor vége lett, bevittem a papirosom a kertből a házba, ahonnan kihoztam. Aztán kijöttem. Az történt, ami Gödrösön. Ott mi történt? Itt sem mondott róla senki semmit. (Ákos nem volt ott, levitte kocsijával Évát a vonathoz.) Mire kijöttem, már másról volt szó. De ezek a barátaim voltak, hogyan teheték?! Hát éppen azért, mert a barátaim voltak. Tudták, hogy tőlem mindig valami ilyesféle telik. Megszokták, ezért már szóra sem érdemes. Pedig azért voltam olyan nagylelkű Gödrösön is: ülök én köztetek Gödrösön akár másfél órát is, csak mondjatok valamit nekem arról, amit hallottatok, ha már a templomban nincsen olyan, hogy szóljanak hozzá az elvtársak.

Tegnap este olvastam Hamvas Béla Antikrisztusának első szűrájában: *Amit az evangéliummal szemben történelmi kereszténységnek hívnak, semmi egyéb, mint Jézus által keltett hallatlan irritáció eredménye. Kétezer éve tartó küzdelem, hogy az evangéliumból semmi se valósulhasson meg. Jézus az embert olyan világba állítja, amelyet nem tud többé*

nem-létezőnek tekinteni, olyan isteni lény elé, aki elől nem tud többé kitérni; saját lényének olyan eddig el nem képzelt fokára, amelyről nem tud többé nem tudomást szerezni. Úgy látszik a kitérés egyetlen módja úgy tenni, mintha semmisen történt volna.

Szóval nem mondtak semmit sem a hallottakhoz a gödrösiek. Kiknek mondtam el a szövegem az apáti romnál? A Bokor legjavának, akik húsz vagy harminc éve gyűrik már körünkben az ipart. Budavári kertemben pedig azoknak, akikkel Gromon Bandi csinálta ugyanazt, amit a gödrösiekkel Tádé. Gödrösön sem mondtak semmit, kertemben sem mondtak semmit. A szövegemre – úgy látszik – nem lehet semmit sem mondani. Miért? Nem igaz, amit mondok? Dehogy nem igaz, s éppen ezért nem kapok választ. Nem világos? Neeem! Azért nem világos, mert ha igaz, amit mondok, akkor legalább azt kellene mondani, hogy... Mit? Azt, amit nem akarunk kimondani? Mit? Hát csak azt, hogy nem tudjuk azt csinálni, amit Jézus tudott. Nem akarunk csúnyát mondani Jézusról: hogy *holdkóros volt*. De magunkról sem: Jézus nem volt holdkóros, csak mi linkek vagyunk.

A jézusi szöveget nem lehet mondani. A jézusi szöveget csak az mondhatja, aki csinálja is. Nem tudok ma olyan szöveget mondani, amit csinállok is. Tudtam mondani hatvan éve: *Meg kell csinálni a kisközösséget, különben a-teistává és a-humanistává, istentelenné és embertelenné tesznek az elvtársak mindannyiunkat*. Mondtam és tettem, s valakik tették velem együtt, s ezért van Bokor, és valamelyest ezért van kisközösség hazánkban egyáltalán. Harminc éve mondtuk, hogy *a jézusi embernek nem lapulhat a farzsebében a katonakönyve, amely tanúsítja, hogy nem jézusi ember, hiszen esküvel fogadta, hogy megsemmisíti a haza ellenségeit, pedig a jézusi ember olyat, hogy ellenség, nem ismer, csak olyat ismer, hogy felebarát, akit szeretni kell*. S ma azt tudom csak elmondani, hogy link vagyok, mert hiába tudom azt, amit tudok, nem tudok olyan feladatot, amelyet csinálva el tudlak csábítani benneteket (hogy csináljátok ti is azt, amit én csinállok) munkaviszonyoktól, magántulajdonotoktól. Ha meg nem tudok, akkor fogjam be a számat, s ne beszéljek arról, amit nem tudok! Majd akkor beszéljek róla, amikor már majd tudom! S igazán ne csodálkozzam azon, hogyha testvéreim irgalmasan nem szólnak hozzá tehetetlenkedésemhez, hanem hagyják, hogy mondjam, amit mondok, ha már szükségem van rá, ha már ettől könnyebb lesz a lelkem.

Igazam van? Megint nincs igazam. Azért nincs igazam, mert nem hatvan évvel ezelőtt vagyunk, hanem ma vagyunk. S annak az igazát, amit ez a vasárnapi prédikáció elmondott, nemcsak én tudom, hanem mindazok is ugyanúgy tudják, akik hatvan vagy harminc, vagy akárhány éve azt a jézusi kenyeret eszik, azt a jézusi bort isszák, amit magam is eszem és iszom. Ha pedig tudják, akkor nem hallgathatnak. Akkor mondaniok kell valamit. Kell, mert ha ők nem is, én megfulladok!

Azt mondtam tavaly, soproni bemutatkozása után egyik testvérünkről, hogy ő számomra Jézus-inkarnáció. Odajött hozzám Gödrösön, s annyit mondott, hogy itt egy héten keresztül gyakorolják már az együttélést. Értettem őt. Tudta, hogy legalább ennyit mondania kell. Azt válaszoltam, hogy szándékuk nagyon szép, de nem arról van szó, hogy kibírjuk-e egymást, testvéreinket Jézusban, vagy nem bírjuk ki. A Tizenkettőnek a szinoptikusok szerint háromszor is volt egymással rangvitájuk. Nem nagyon kajolhatták egymást. Nem is volt jézusi követelmény, hogy kajolják egymást. Ez a házasság követelménye. Férjnek és felségnek kell kajolnia egymást úgy, hogy fel nem bontandó kötelékben tudjanak élni egymással. A Tizenkettő nem élt házasságban, fel nem bontandó közösségben egymással.

Piarista vagyok, tudom, hogy miről van szó. Attól vagyok piarista, hogy a tartományfőnököm megmondja, hogy Sátoraljaújhelyen, Tatán, Balatonlellén vagy Debrecenben fogom a gimnáziumban tanítani a magyar és a német nyelvet. Nekem csak ládába kell csomagolnom a ruháimat s a könyveimet, s a házfőnök gondoskodik, hogy az új rendeltetési helyemen találjam a ládákat. Abban a szobában, amelyet az ottani házfőnök jelöl ki számomra, s az a dolgom, hogy kicsomagoljak mindent azokba és azokra a bútorokra,

amelyeket a kijelölt szobában majd találok. Ha Saújhelybe kell mennem, akkor az ottani húsz piaristával fogok egy házban élni, egy asztalnál enni, egy gimnáziumban tanítani, s egy templomban misézni naponta. Ha Tatán, akkor az ottani húsz piaristával. Ha Debrecenben, akkor meg az ottani hússzal. Soha olyan problémán nem volt, hogy hogyan bírjam ki a rendtársaimat. Nem azzal barátkoztam, aki nem volt az esetem, hanem azzal, aki az esetem volt. Saújhelyben Meskó Lajcsival, Tatán Magyar Pistával, Debrecenben pedig Szentgyörgyi Andrissal.

Ha a feleségünket, a férjünket is hozhatjuk a majd megcsináljuk jézusi vállalkozásunkba, akkor is csak a feleségünket/férjünket kell kibírnunk, no meg a gyerekeinket. A munkatársunkat nem kell kibírni? Nem! Most nagyon csúnyán mondom: az le van hányva. Az nem tétel. Azzal nem kell megosztanom az ágyam, meg a gondom. Hátha nem az esetem, ha szerintem hülye szegény, az az ő baja, ha baja. De nem baja, mert ő meg engem érezhet hülyének, s ő is megtalálja a rendtársak között azt, aki meg az ő esete. Aki nem az én esetem, azzal a legszükségesebbre szorítom érintkezésünket, hogy kultúrált, szeretetlenség nélküli legyen a kapcsolatunk. Minden zsák megtalálja a foltját. Valakinek pedig ő lesz a bizalmasa, akivel jól, vagy jobban megérti egymást. Valakinek, aki számára pedig én lennék elviselhetetlen... De csak lennék, ha a férje/felesége volnék. De nem vagyok! Csak a rendtársa vagyok. Nem gondom, hogy kibírjuk, megértjük-e egymást. Miért? Hát azért, mert ... Mondok egy igaz történetet. A kurzusomban volt egy abszolút piarista. Diák korában ő nyerte meg latinból az országos tanulmányi versenyt. Engem amennyire lehetett, elkerült, hogy kultúrált, szeretetlenség nélküli legyen a kapcsolatunk. Megpróbáltam közel kerülni hozzá. Egy alkalommal ezt mondta: *Légy szíves ne szólj a kérdéshez! Mert ha hozzászólsz, biztosan ki fog derülni, hogy száz százalékig neked van igazad.* Ez a kurzustársam megszenvedte az egyéniséget. Én gyötrődöm, vívódok, s ezek eredményeképpen eljutok egy megoldáshoz, melyet aztán megoldásnak tudok. S azt képviselem, s érvelem, s minden ellenvéleményre tudok valamit mondani, stb. ... Ezt az én abszolút piarista kurzustársam képtelen volt elviselni. Nem emiatt (ő Vácra került, én meg Debrecenbe; nem láttuk soha többé egymást), de 1947-ben disszidált. Rómában központi levéltáros lett. Kiadta szentatyánk, Kalazanti Szent József levelezését. Mindig is, ma is nagyra értékelem: nincs semmi ellenérzésem iránta. Ki merem mondani: szerettem és szeretem.

Valami következik ebből. Mi? Az, hogy ha valaki azt hiszi, hogy a Bokor azért nem tud életközösséget létrehozni, mert az a bajunk, hogy a Varjú család nem tudja elviselni a Holló családot, a Holló család pedig Farkas családot, akkor alapos tévedésben van. A Bokornak egészen más baja van. Nem tud és nem is akar, vagy nem tudja, hogyan akarjon kiszállni a mókuskerékből. A hajtásból. A nyomulásból, vagy ezek szerényebb (és mégis vért s velőt kívánó) változataiból. Mert könnyű a nyugdíjasoknak. A kormány vigyáz rá, hogy utcára ne kerüljenek. A nem nyugdíjasoknak azonban hajtani kell, akár az infarktusz is, hogy utcára ne kerüljenek, hogy alkoholistákká és hajléktalanokká ne legyenek, hogy bírják a versenyt, hogy euro-komformak legyenek. És jelentkezzék az, aki hajlandó feladni munkaviszonyát, hogy elmenjen pl. egy olyan szociális intézménybe dolgozni, ahol az ellátottak után az állam kvótást fizet. Hat évvel ezelőtt megkérdeztem a Bokrot. Nem volt jelentkező. Mindenki ragaszkodott meglevő munkaviszonyához. Mért? Nem mondom meg, úgyis tudjátok.

Pedig ahogy a Jézus korabeli társadalom tele volt betegekkel, leprásokkal, félboldokkal, a mai társadalmunk is tele van lányanyákkal, örömlányokkal, drogosokkal, alkoholistákkal, börtönből szabadultakkal, hajléktalanokkal, mindenféle hátrányos helyzetűekkel, gyerekekkel és nem-gyerekekkel, akikkel szemben tehetetlenek vagyunk. Jézus nem lenne tehetetlen velük szemben. Mért? Mert ő az Isten fia volt. Katolikus vagyok. Hiszem, hogy az volt, de nem tudom. S mivel nem tudom, próbálok, valami más magyarázatot is találni. Találok.

1. Azt gondolta, hogy Isten mindenkit szeret: az alkoholistákat, a drogosokat, ... nem sorolom fel. 2. Becsukta a boltját, s elment imádkozni-bőjtölni 40 napra pusztaiba. 3. Elkezdett gyógyítani és tanítványt fogni. A kettőt párhuzamosan csinálta. Nem előbb gyógyított, majd tanított. Nem tanfolyamot szervezett előbb, s aztán a tanultak-tanítottak alapján gyógyításba fogott tanítványaival együtt.

S a mi tehetetlenségünket mi magyarázza? Az, hogy biztosan nem vagyunk a Szent-háromság második személye? Isten is tudta ezt rólunk, amikor meghívott a táncba minket! A fenti három pontból az elsővel részben rendben vagyunk: mi is így gondolkodunk Istenről, de a boltunk már nem tudjuk s nem is akarjuk becsukni. Csak egyetlenegy kellene ilyen közülünk. Egy érett korú. Az már be tudná palizni valakiket... Kiket? Hát a gyerekeinket, vagy másokét, akik még nem álltak be a mókuserékbe, akik még nem szolgálnak látástól-vakulásig a Mammonnak. Mért nem akad ilyen? Nem tudom. Csak azt ne mondjad, hogy azért, mert Isten nem küld senkit. Mindenkit küld. Téged is.

Budavári, 2003. július 31.

Július 19-20-án volt ez a tömény sikertelenségi élményem. A naptáram alapján nem tudom rekonstruálni a következő két hetet. Ingáztam Budavári és Városmajor között, és közben végre írtam valamit, ami nem Napló. A nyár elején felpakoltam, s levittem Budaváriba egyéb olvasni valók mellett a *Karnevál* és a *Scientia sacra* három-három kötetét, hogy majd művelődöm. S aztán kikötöttem a *Scientia sacra III.* köteténél, melynek címe: A kereszténység. A *Karnevál* nekem nem regény, hanem olyan bolondozás, amelynek biztosan van valami értelme, de számomra már, sajnos, alighanem zárva marad. A *Scientia sacra* meg nem bolondozás, hanem bolondozás nélküli vallomás arról, ami van; vagy legalábbis arról, ahogyan Hamvas Béla látja azt, ami van.

A *Scientia Sacra* első két kötetének alcíme: *Az őskori emberiség szellemi hagyománya*. Elolvastam egy-két részét a hat egységből álló műnek. Az egyes egységek címei: *A hagyomány – Az archaikus ember – Kultusz és kultúra – A beavatás – Az analógia – A király és a nép*. Mindegyik rész hat fejezetből áll, és mindegyik fejezet további hat egységből. Összesen $6 \times 6 \times 6 = 216$ egység. Egy-egy ilyen egység – önálló tanulmány. Fel van építve az egész mű, mint Dante Isteni színjátéka. De én ebben is elveszek, nemcsak a *Karnevál*ban. Az őskori ember nem hagyott nyomot maga után. Hamvas Béla kutakodik az emberiség kultúrájának régi termékei között, gondolkodik s ennek eredményeként valamit az őskori emberiség szellemi hagyományának állít. Képtelen horderejű emberi vállalkozás. Nem is tudom: hasonlítható-e a világirodalomban valami hozzá. Ha 18 éves volnék, még utánamehetnék mindannak, amit Hamvas elolvasott. 85 évesen aligha. Az ember tiszte az, hogy mindent megvizsgáljon – a Lélek mindent megvizsgál – ahogy Pál írja Korintusba (1Kor 2,10). Én már nem tudom megvizsgálni azoknak az eredményeknek alapjait, amely eredményekre Hamvas eljutott.

De a harmadik kötet a kereszténységről szól, s ha valaki ebben a tárgyban megnyilatkozik, hozzá merek és tudok szólni munkájához. Ez a harmadik rész csak töredékekben maradt reánk. Ennek 12 része lenne, s mindegyik rész egyenként 120 szúrából állna, összesen 1440 szúrából. Ez is *Divina Comedia*-nak készült. Egy-egy szúra lehet egy mondat vagy egy bekezdésnyi szöveg, vagy akár több bekezdésnyi is. De mindenképpen rövid, magvas megállapítások. Olvasó közönsége számára – nyilván – jobban ismert a kereszténység, mint az őskori emberiség. Alighanem ez magyarázza az első két kötet és e harmadik stílusbeli különbözőségét: a nyugodt tárgyalást az első kötetben, a rövid és velős megfogalmazásokat a harmadikban.

E harmadik kötet első (a tizenkettőből első) részének címe: A kereszténység és a hagyomány. A szerző öregkori műve. Már 63 évesen írja. Ez is 120 szúrából áll. Végigveszem egyenként a szúrákat, s mindegyikhez mondok, írok valamit – érteni akaró

lélekkel. Lassan haladtam. Nem is vittem sokra. Legalábbis ami a terjedelmet illeti. A 120 szúra, meg amit én írtam róluk – egy dupla Napló-füzetnyit tesz ki. Nagyon élveztem. Mutatványt jelentetek meg belőle az októberi Koinóniában.

Budavári, 2003. augusztus 10.

Július 31-én este átjöttek misére Bokorligetről Jozsóék, majd elvittek magukkal, s még éjfél előtt haza is hoztak: csak arra emlékszem, hogy láttam Danit megkopaszítva, Gyöngyöt megkurtított hajjal. Úgy emlékszem, hogy nem nagyon kavartam fel a vizeket.

Harmadikán, vasárnap esti misére aztán vártam a pótkávét. Megjöttek. Kedden ebéd után elmentünk Zalaszentgrótra Kubinyiékhoz, akik csak tejbe-vajba nem fürösztöttek bennünket. Azt is csak azért nem, mert elvittek a határba, ahol felépítették az ország (nem tudom, hogy nem) legragyogóbb fürdőhelyét. Szerdán megünnepeltük a nyári névnaposokat: Lacit, Jutkát, Mártát. Csütörtökön pedig Imrével s Gyombolaiékkal felmentünk Pestre, ahonnan másnap reggel elvittek két napra Cserépváraljára, ahol a szolnokiak az idén is táboroztak.

Három ülésük is volt velük. Egyszer ők kérdeztek sok mindenről. Egyre emlékszem a kérdésekből: *Hang és Bokor – ez kettő vagy egy?* Ez volt a legjobb. Szívesen ideírnám, ha valaki felvette volna a beszélgetést, de nem észleltem ilyesmit. Azt gondolom magamról, hogy a leghasználhatóbban akkor tudom kifejezni magamat, ha kérdést kapok. De hát csak nem hordhatok magnót a zsebemben! Másodszor felolvastam a 38. Napló elejét arról, hogy miként is kellene beszélgetni a Jóistennel: ahogy tudunk, vagy ahogyan meg van írva a nagy könyvben. Ezt meghallgatták, s mintha semmit sem mondtak volna rá. S a harmadik egy mise volt, amelyben nem olvastam semmit: sem prédikációt, sem a mise szövegét, mert a nagy kapkodásban a misekönyvet otthon hagytam. Szerencsére a papot nem hagytam otthon, kenyér meg egy kevés bor volt a táborban is, s így a mise valahogyan azért csak meglett. S mivel egész héten a lélek gyümölcseivel foglalkozott a tábor, így aztán a mise is, amit mondani tudtam is, termékeny talajra hullott. De miért kapkodtam? Meg volt beszélve már régen ez a két nap (aug. 8-9), de azzal, hogy még majd szólnak. Én csütörtökön, aug. 7-én felutazom Pestre, s várom a szólást. Elfelejtettek szólni. 8-án reggel pedig szól a telefon, melyen a fehérvári Csértáék jelentkeznek: 10-én, vasárnap reggel átjönnének Budaváriba misére teljes zene és énekkarral, mert Füreden nyaralnak. Jöhetnek-e? Persze, hogy jöhetnek. Rá negyedóra szól a kaputelefon: *Róth Pisti*. Ő jött értem Cserépváraljáról. Próbálom visszahívni Csértáékat. Nem sikerül. Végül is Pisti azt mondja, hogy szombat este Cserépváraljáról nem csak Budapestig repít vissza engem, hanem Óbudavárig is. Ott megalszanak, meghallgatják Csértáék produkcióját a misémen, s aztán hazamennek. Hát akkor minden rendben van, be a táskába a pizsama, és mehetünk Cserépváraljára – misekönyv nélkül.

Szombaton kettőkor kezdjük a misét, négyre mindent befejezünk. Ötig búcsúztatják a tábor gyerekei Editkét. Utána elindulunk. Hét után felérünk Pestre. Kipakolunk az Orczy úton Pistiéknél, felpakoljuk Terit a Városmajorban, s elindulunk nyolckor büszkén az M 7-en, hogy féltízre már Budaváriban leszünk. 11-re se lettünk ott. Baleset, elterelés, araszolás. Sebaj, kialudtuk az éjjel magunkat. Nyolckor harangozok, s elmélkedem, hogy mit is mondjak az élet kenyeréről. Kilencre akkora közönség verődik egybe, amekkora csak ritkán szokott. Bokorligetről, Ajkarendekről, még a Bruderhofból is egy kislány, aki Pinkafőről jött Zoli-Gabiékhoz – Csértáékon, Pisti-Editen s a falubelieken, meg a nyaralókon kívül.

Kedden Kaszapék visznek fel. Nagyot beszélgetünk az úton, s csütörtök reggel is ők visznek Tokajba. Azon folytatjuk, s álmodozunk egy őszi kirándulásról Nagyszőlőstől keletre, ahol a Tisza ered, s hogy megnézzük Husztot, Técsőt, Körösmezőt és Vereckét is, ahol bejöttek az ősök. Így érünk Tokajba, ahova vinnem is kellett valamit. Ott nem lehet a Lélekre bíznom magamat, aki egy fél óra alatt megmondja, hogy mit mondjak. Miért? Ahhoz, hogy a Lélek meg tudjon szólalni bennem, ahhoz nekem magány kell. Meg térdepelni kell, meg templom

kell, meg örökmécs. Ezek az én külső kellékeim. Hogy ne lássak senkit és semmit. Hogy csak befelé figyeljek. S a végén elkap egy gondolat. Egyetlenegy, s abból kitelik a prédikáció. Ezek a körülmények egy nagytáborban nincsenek adva. Oda írott szöveg kell. Ha majd egyhetes nagytáborunk lesz, és naponként lesz benne szentmise, és lesz kápolna is, ahol csendben térbetyülhetek, akkor lesz olyan szövegem, mint Budaváriban minden nap.

Az első nagytábor Nőtincsen volt 2000. augusztus közepén. Akkor még nem volt Napló. Be sem került, amit akkorra írtam. Most ide írom.

Budavári, 2003. augusztus 11.

Mindannyian Istentől tanítottak lesznek...

Ha hihetünk János evangélistának, akkor Jézus a mai evangéliumi szakaszban Izajás vagy Jeremiás prófétát idézte, aki azt jövendölte, hogy valamikor valakik mindnyájan Istentől tanítottak lesznek. Ha Jeremiást idézte, akkor megtaláljuk e szavak kifejtését is: “Akkor nem tanítja többé egyik ember a másikat arra, hogy ismerje meg az Urat, mert mindenki ismerni fog engem, kicsik és nagyok”.

Azért a gyereket csak fogják tanítani szülei! – gondolhatjuk. Hát persze! Jeremiás emberről beszél, s a gyerek csak lesz ember, ért korú. De ha ért korú lesz, Isten azonnal átveszi az okítás szerepkörét. Ha viszont Saint-Exupéry-nek *A kis herceg* c. könyvére gondolunk, akkor kiderül, hogy a gyerekek tudnak minden lényegest, s éppen a felnőttek értetlenkednek. Hát ebben is lehet valami. Annál is inkább, mert másutt Jézus éppen a felnőtteknek mondja, hogyha nem lesznek olyanok, mint a gyerekek, nem mennek be a mennyek országába. Üsse part, tartozzanak bele a gyerekek is azok körébe, akik Istentől lesznek tanítottak!

Most már csak az a kérdés, hogy mikor. Mikorra várja Jeremiás és mikorra várja Jézus ezt az időt. Hát ami Jézust illeti, ő azonnalra várta az első ilyen csoport megszületését: “Aki az Atyától hallott és tanult, az mind énhozzám jön” - mondja. S ezeknek az Atyjától tanítottaknak kínálja föl az Élet kenyerét.

Ebben a szentmisében is megkapjuk. Ez akkor történik Jézus szándékai szerint, ha az Atyát hallgattuk, ha az Atyára hallgattunk, ha az Atyától tanultunk, s ha így kitanulva Jézushoz megyünk. A kérdés az, hogy mikor következik be ez az állapot.

Tíz a nem tudom hányadik hatványon év előtt megvolt a Nagy Bumm. Ennek a nagy Bumnak – úgy gondolom – kizárólag, vagy azért is kellett megtörténnie, hogy az ember Istentől tanított legyen, hogy Isten az emberrel Isten Országát csinálhasson. Ha már most a Nagy Bumm óta eltelt időt egy évnek veszem, akkor e világév utolsó, 365. napján már el is készült a Föld, s az utolsó, a 60. percben már meg is jelent a Földön az első ember – kb. százezer évvel ezelőtt. Az utolsó két-háromezer évben – ez lenne e világév utolsó másodperce – pedig Jeremiás nyilatkozik arról, hogy valamikor majd Istentől tanítottak leszünk. Engem viszont rettenetesen érdekel, hogy mi történt addig, mi történt az egész utolsó percben, azaz az elfolyt százezer év alatt.

Voltunk-e már Istentől tanítottak e százezer esztendő alatt? Avagy az emberiség életét a százezer esztendőn keresztül csak az jellemezte, ami a történelmileg ismert időben; az ti., hogy nem az Atya diákjai voltunk? Már Arany János is érdeklődött ez után, másfél százada, a Gondolatok a béke-kongresszus felől c. versében. Ezt írta:

*Nagy gondolat! Képzelní is Dicső fenséges eszme!
Az embernem, mint egy család, Szeretettől övezve,
Testvériségben, mint talán Káin előtt élhetett;
Az Írás, hol jegyezni kezd, Jegyez csak gyűlöletet.*

Hát az Írásnak aligha lehettek pontos információi az eltelt százezer esztendőről. Az Írás alighanem csak visszavetítette a százezer esztendő múltba azt, amit saját korában tapasztalt,

ahol is Józsefet testvérei eladják rabszolgának, és ugyanők az utolsó szálig kiirtják Szikem népét, hogy bosszút álljanak a húgukért.

Nekem sincsenek pontos információim. De vannak következtetésem. Jók-e? – Ítéljétek meg! Ha Isten arra teremtette meg az embert, hogy személyesen tanítsa őt, akkor erre alkalmasnak kellett teremtenie az embert. Igaz, szabadnak is teremtette az embert, ezért két esélyes volt a dolog: hajlandó volt az ember azt csinálni, amire megteremtették, meg nem volt hajlandó. Az Írás egyszerűen visszavetíti az ismert történelem, a jelen tapasztalatait, s ezzel az egész múltat egy esélyessé teszi. Ahogy Arany mondja: Az Írás, hol jegyezni kezd, jegyez csak gyűlöletet.

Hát az én következtetésem csak annyi, hogy ez nem biztos. Nem biztos, hogy az emberiség kezdettől fogva egyfolytában ugyanazt csinálta, amit a történelmi jelenben. Elképzelhető, hogy volt olyan idő, amikor a testvérek még nem adták el testvérüket rabszolgának, amikor a testvérek még nem gyilkolták le Szikem egész népét, hogy bosszút álljanak a húgukért. Elképzelhető, hogy valamikor valakik Istentől tanítottak voltak.

Arany János kortársa, a jénai születésű Marx Károly meg is tudta magyarázni, hogyan lehettek-voltak a messzi múltban élők Istentől tanítottak. Azt tanította róluk, hogy öközösségben éltek. Nem volt magántulajdon. S nem akartak többet birtokolni mint társaik, s így nem is volt miért gyilkolniok egymást.

Most már csak az a kérdés, hogy mit tanít az Atya. Azt, ami saját maga; azt, ami a saját élete. Ő mindenét odaadja a Fiúnak, a Fiú mindenét visszaadja az Atyának. Ami az Atyáé, az a Fiúé is. Ami a Fiúé, az az Atyáé is. S egész életük az Isten Szent Lelkének áradása, egyiktől a másikig, a másiktól az egyikig; és ez a totális önátadás teszi mindhármukat elválaszthatatlanul eggyé. Jézus ezt így tanította nekünk.

S honnan tudták ezt a messzi múltban, a történelem előtti időkben? Amit Jézus erről tanított, azt hallhatta százezer esztendő múltja során is az ember - a lelkiismeretén keresztül. Amit Jézus tanított, azt hallhatja lelkiismeretén keresztül ma is minden ember. Pár éve jelent meg az *Életképek*, 33 riport a Bokorhoz tartozó családok életéről. Olvastam benne valamit. Ezt: "Korábban szegények akartunk lenni, és ennek örültünk. Ma, amikor esetleg szegénységbe sodródunk, méltatlankodunk. Ki akar ma szegénnyé válni közülünk?" Hogy inkább őket verjétek meg, mint engem, félig elárulom nektek, hogy ki írta. Egy bizonyos Béla és Évi - közösen. Igazat írtak rólunk? Tényleg nem akarunk szegények lenni? Van közöttünk ilyen? Mikor Jézustól azt tanultuk, hogy boldogok a szegények, mert övék a mennyek országa. Ha nem akarnánk szegények lenni, nem volnánk boldogok, és nem lenne a miénk Isten Országa. Igazat írt Béla és Évi rólunk? Hát ezt bizony el kell döntenünk. Ennél fontosabb dolgunk nem lehet. S a Bokor- bíróságon Bélát és Évit felszólítani, hogy ünnepélyesen vonja vissza képtelen állítását!... Vagy ha mégis igazat mondott volna Béla és Évi? Akkor mi van? Hát akkor egy görög szónak kellene következnie. Inkább görögül mondom, hogy ne értsük, és ne sértsem meg magunkat. Úgy hangzik, hogy METANOIA.

A kétezer esztendő minden Jézust megtagadásának egyetlen végső oka - a többet birtokolni akarás volt. Ezt a jézusi megállapítást görögül pleonexiónak mondják, s a 16. századból eredő magyar nyelven kapzsiságnak. A kapzsi – igéből képzett melléknév. *Kap* az ige, *-zsi* a képző, és kész a *kapzsi*. Mit is jelent az, hogy valaki kapzsi? Csinálok egy másik melléknévet, abból megtudjátok. De azt az Isten Országának igéjéből csinálom. Van olyan? Hogy ne volna, ha egyszer megtanultuk, hogy nagyobb boldogság adni, mint kapni. Mondom: *ad* az ige, *-zsi* a képző, s már kész is az új szó, az *adzsi*. Be is terjesztem a Nyelvtudományi Társaságnak: fogadja el, mint az Isten Országát akarókra jellemző kifejezést. Akik nem a Mammonnak akarnak szolgálni, azok az adzsik. Mivel nem adzsik, hanem kapzsik voltak, ezért gyilkolták egymást századokon keresztül és könyörtelenül az ú.n. keresztény nemzetek is. Mondjuk ki hangosan és határozottan: rossz a Béla és Évi szemüvege. Mi változatlanul

Jézus népe akarunk lenni. Mi változatlanul az Atyától akarunk tanulni, hogy Jézushoz mehessünk, és ehessük az Élet kenyerét. Mi nem kapzsik, mi adzsik akarunk lenni. Nyomorúságba pedig mi nem sodródhatunk, hiszen testvérek vagyunk, akik semmit nem mondanak a magukénak, mert mindenük közös, mint egykor Jeruzsálemben. Még nem tudjuk pontosan megmondani, hogyan is fog ez Bokorligeten meg másutt is testet öltetni, de mi hegyen épült város akarunk lenni, mi példát akarunk adni az egész egyháznak meg az egész világnak. Bizonyítani, hogy semmi értelme sincs a NATO-nak és az egymást öldösésnek, mert mi osztozunk azokkal, akik osztozni akarnak velünk.

Lehet, hogy a Nagy Bumm utolsó másodpercei - amit mi történelmileg meg tudunk tapasztalni - csak sajnálatos kisiklás az Istentől tanítottság történelmi vonalából, s van mód visszakapaszkodni a nem-ismert, de Istennek tetsző múltba. Lehet, hogy ezért jött a Fiú. Azért, hogy elmondja nekünk, hogy mi volt kezdetben, amikor még nem volt válás, hanem a kettő egy volt. Amikor még nem volt enyém és tiéd, hanem csak miénk. Hogy is mondta Csokonai Vitéz Mihály?

Az "enyém", a "tied" mennyi lármát szűle, / Miolta a "miénk" nevezet elűle.

Hát abba kell maradnia ennek a történelmi lármának, amely csataterekké rondítja Isten szép világát. Az Atya a maga életének szépségét tanítja, s az nem ismeri a csataterek lármáját. A Fiúhoz akarunk menni, mint az Atya tanítottjai, mint *theodidaktói*, mint Istentől tanítottak.

Mi ennek a Fiúnak az elkötelezettjei vagyunk. Mi ennek a Fiúnak a kenyerét-testét esszük, borát-vérét isszuk, hogy olyanokká legyünk, mint ő. Talán nem élem meg az első fészekrakást, talán megérem. Mindegy. A Fiú jó magot vetett, s abból nem Mammon, nem magántulajdon fog megszületni, hanem az, hogy mindannyiunknak százannyi testvére és nővére lesz, százannyi háza és földje, s ha befejezzük földi pályafutásunkat, akkor még ráadásul örök életünk is lesz az Atya házában. Lesz, mert horizontális szövetséget kötöttünk egymással az Atyától tanultak megvalósítására. Mert vertikális szövetséget kötöttünk az Istennel. *Ez a szövetség vére* – mondta Jézus a vacsorán, a maga vertikális szövetségéről. S a Bokor első félszázadából nem hiányzik az áldozatok vére. A szövetséget megkötöttük vertikálisan is: az Istennel. Nem lehet a folytatás rosszabb, mint ahogy elkezdtünk. Miért nem lehet? Azért! És mert Vörösmarty megírta a *Bordalban*. Mit írt meg? Azt, hogy *Legyen minden magyar utód, különb ember mint apja volt*.

Harmadik Bokor-nemzedék! Most Hozzátok szólok. Ti, akiknek nem akármilyen anyáitok-apáitok, nagyanyáitok és nagyapáitok voltak és vannak, ezt nem feledhetitek. Bízunk Bennetek. És nemcsak mi. Az is, aki kizárólagos tanítótok akar lenni. Maga az Isten is. Amen.

Budavári, 2003. augusztus 12.

Mese az örök szövetségről

Otthon elolvastam három szöveget. Nemcsak a mai szentmise három szövegét, hanem azt a három szöveget is, amelyet a három korábbi Bokor-nagygyűlésen: Nőtincsen, Kismaroson, illetve Sopronban mondtam. Minden tudományom benne a három beszédben. Íme: Nem kapzsinak, hanem adzsinak kell lennünk... Nincs csúnyább annál, hogy mi mindent meg akarunk adni saját gyermekeinknek... Hat és fél milliárd testvérünk van ám... Még nekem sincs jogom többre, mint az egy dénárra... Szóval minden, de minden megtalálható bennük, ami a Bulányi-féle nyomdában és boltban kapható. Mit mondjak még el ma, amit nem hallottatok? Nem tudok olyat mondani. Aztán eszembe jutott egy műdal, amelyet kisfiúként hallottam énekelni egy öreg – úgy ötven éves bácsitól. Így hangzott: Nagyapó mesél, nagy a figyelem. Mesélje el hát, hogy mi a szerelem... Én is mesélni fogok. Hogy a szerelemről mesélek-e, azt a végén döntsük el majd. Elkezdem.

A mese

Egyszer volt, hol nem volt, tán kétezer esztendeje is volt, hogy volt, és még a Földközi tengeren is túlvan volt, hogy a Jordán nevű folyócska közelében élt egy legény. Volt neki

rendes mestersége is: a fafeldolgozó iparban munkálkodott. De be volt szóva. Nyugalankodott. Nem tetszett neki a világ úgy, ahogy volt. Úgy gondolta, hogy lehetne másképpen is, mint ahogyan van. Mi baja volt vele? Csak az, hogy a világ nem úgy ketyegett, mint amire megcsinálták. Az ketyegtette, aki nem teremtette. Egy betolakodó, egy sikeres betolakodó, aki hadat üzent magának az Istennek is. S ez a nagy sikeres el tudta érni, hogy őt szeressük, őt szolgáljuk, s a kedvéért az Istent – meg egymást is! – meggyűlöljük, megvessük. Hogyan jutott birtokába a legény a nőtincsi, kismarosi és soproni szövegeimnek, meg nem mondhatom, de tökugyanazokat mondta ő is, csak egy kicsit – vagy inkább nagyon is – jobban, meg főleg: erősebben. A betolakodónak azt a nevet adta, hogy Mammon. Az arám nyelvből származó jövevényszó ez a jordánparti népek nyelvében, s hiteles mai fordítása: dollár, euró, svájci frank, forint, vagy közös szóval – csak pénz.

Nyugalanságában ez a legény felhagyott saját mesterségével, és belevaló tizenévesekből – kizárólag csak belőlük! – csapatot szervezett. A csapat kettesével elment északra, délre, nyugatra meg keletre, s hirdette mindenütt: Vége a Betolakodó Országának. Kívülre dobjuk Evilág Fejedelmét. Elvesszük az Országot azok kezéből, akik a Mammonnak szolgálnak. Kezdődik az Isten Ország. Kezdődik az, amire Isten megteremtette a világot, meg az embert. Kezdődik az Adás országa. Indul az Osztozás világa. Mindenkinek egy dénár! Olyan transzparens-féléket csináltak szavaikból, mint korunkban némely mozgalmak, melyek ráírják egy lepedőre: A gyilkosok gyilkosai is gyilkosok. Ilyesfélét tettek.

De aztán megelégtették nagy-nagy buzgalmukat. Kik? Hát a Mammon szerelmesei. Fővezérüket valami Kajafásnak hívták. Ez okos szóval meggyőzte az értelmiséget meg a jó módúakat, hogy jobb láb alól eltenni a legényt, mielőtt még nagyobb bajok történnek. Mi lett volna a nagyobb baj? Hát majd jönnek valakik, s Kajafásék elvesztik kiváltságos helyzetüket: az, hogy nekik mindig sok dénár jut, amikor másoknak még egy fél se.

A mesebeli legény értesült róla, hogy szorul a hurok a nyaka körül, s tudta, hogy a Kajafás-félék nem tréfálnak ám. De nem izgatta őt különösebben ez a tudás és értesülés. Csinált mindent tovább a maga módján. Ünnepet is. Az a nép, amelyhez tartozott – ő is, tizenévesei is –, tavaszon mindig megüli nemzeti-vallási ünnepét annak emlékére, hogy őseik ezer évvel korábban kiszabadultak az egyiptomi nagy bajból. A legény s a tizenévesei is megülték ezt az ünnepet. Sült bárány volt az ünnepi lakoma. Saláta, kenyér és borocska is volt hozzá. E lakomán pedig elhangzott ajkán egy szó, amelyről korábban tizenéveseinek soha sem beszélt. A mesémnek ezzel vége van. Most tudós fejtegetések következnek majd erről a szóról.

A tudóskodás azzal indul, hogy nem mondom meg a szót magyarul, csak negyedjére. Előbb héberül, görögül meg latinul mondom, hogy könnyebb legyen kitalálni. Héberül: berith, görögül diathéké, latinul testamentum, s ezek után ki ne tudná már, hogy magyarul a szövetség az a szó, mely legényünknek – aki a mesén kívül a Názáreti Jézus nevét viseli – az ünnepi lakomán elhagyta ajkát. Ebben a mondatban hangzik el: Ez az én vérem, a szövetség vére, amelyet mindenkiért kiontok.

Ó (régi) szövetség

Ezek után három teológiai szakkifejezést fogok elibétek terjeszteni: *őszövetség*, *új-szövetség*, *örök szövetség*. Mind a háromban az Isten és az ember között létrejött szerződésről, van szó. Mi fán terem ez a szövetség? A szövetségi szerződések az adok-veszek világába tartoznak; az egyik fél is megígér valamit a másiknak, a másik fél is megígér valamit az egyiknek. Ha az ember megtartja, amit megígér, az Isten is teljesíti, amit ő ígér meg.

Kezdjük az őszövetséggel. A zsidók nem is ismerik ezt a szót. A héber szentírásnak az a neve, hogy Tóra va nabim, azaz magyarul Törvény és tolmácsok (próféták). De őszövetségnek mondja Szent Pál azt a szövetséget, amelyet Isten a Sinai hegyen kötött Izrael népével, illetőleg annak képviselőjével, Mózással. Mi volt a szerződés tárgya? Csak annyi, hogy Izrael vállalja a Tízparancsolat megtartását, Isten pedig ennek fejében vállalja, hogy

Izraelnek adja Kánaán földjét. Ezt a szövetséget egyik szerződő fél sem tartotta meg. Ez a szövetség nem is teljesíthető. Ez a szövetség ellene mond saját magának. Izraelnek az volna a dolga, hogy megtartsa az V. parancsot is, mely így hangzik: Ne ölj! Istennek meg az a dolga, hogy Mózes imádsága és Nún fia, József hadvezéri intézkedései ellenében segítse az amalekiták, a jebuzeusok, a hettiták, a kananeusok stb., stb. népeinek véres kiirtását. Népekét, akik Kánaán földjén éltek s legeltették állataikat Izrael odaérkezése előtt. Ennek az ószövetségnek – *nincs meg van értelme*. A zsidók a maguk háromezer esztendő történetük során szorgalmasan irtogatták azokat a gojokat (= nem zsidókat), akik körülvezték őket, s hol a zsidóknak sikerült a gojokat beleverni a betonba, hol pedig a gojoknak a zsidókat. Ami pedig Isten szerepét illeti, arról meg van írva Babits Mihály Jónás könyvében. Mi? Ez: *Ő nem az a véres Isten: Az a véres Isten nincsen. Kard ha csörren, vér ha csobban, csak az ember vétkecs abban*.

Ennek ellenére az egész emberi történet erről az értelmetlenségről beszél. Mindenki gyilkol mindenkit. S mindenki feltételezi, hogy az Isten nyakig benne van e gyilkolódásban. Mi, magyarok sem vagyunk kivételek. Közel kétszáz éve írta Kölcsey: *Őseinket felhozád Kárpát szent bérceire, s Általad nyert szép hazát Bendegúznak vére*. Ki ne tudná, hogy azért Istennek besegítettek Árpád kacagányos meg buzogányos hősei, az őseink is, de azért Kölcsey s a magyarok hite szerint Isten, azaz hogy Hadúr műve, hogy Szvatopluk meg Zalán kifutottak országukból, hogy helyet adjanak – adjanak? önszántukból? – nekünk. A Biblián nevelkedett költő, Zrínyi Miklós elmondja, hogy maga az Isten vezényli hazánkba százezres hadseregével Szolimánt, hogy istenostoraként megbüntesse a magyarokat vétkeikért. Majd elmondja Zrínyi azt is, hogy ugyanez az Isten elfogadja a költő dédapjának áldozatát. Miféle áldozatát? Azt, hogy dédnagyapja Szigetvár védelmében annyi ezer törököt gyilkol meg, amennyit csak tud, hogy aztán a végén őt gyilkolja meg Szolimán egyik katonája. Ez az önfeláldozó halál! Ezek a badarságok, ezek a jézustalanságok, ezek az istentelenségek mind – ószövetségek. Az is, ha a jámbor Szent Istvánt oltárra emeljük, aki unokabátyját felnégyeli, unokaöccsét pedig megvakítja s fülébe ólmot öntet..., a besenyő vezért pedig, aki már nem rokona, lovával s feleségével együtt élve eltemeti, mert az ostoba Thonuz-oba/apa/ nem akart megkeresztelkedni.

Új szövetség

Hagyjuk el a régit, s menjünk át az új szövetségre! Ezt is Szent Pál találta ki. Kik a szerződő felek ebben a szövetségben? Egyfelől Jézus és mi. Másfelől az az Isten, aki haragszik ránk, mindannyiunkra. Ugyan már miért? Ki ne tudná, hogy azért, mert Éva szakított az almából, s még Ádámnak is adott egy harapást belőle. De ránk miért haragszik ezért? Csak azért, mert Ádám-Éva a mi hatodik vagy tizenhatodik ezredik ősünk – a nagyapánk s anyánk. Nagyon logikus a harag, nemde? Különösen a Szeretet-Isten részéről logikus ez a szűnni nem akaró, eszméletlen harag – irántunk is? Az, hogy mindannyian a harag gyermekei vagyunk, ahogy meg van írva a Római levélben?

És mi ennek az újszövetségnek a tartalma? Hát az, hogy Jézus ezt az évszázadek óta dacosan haragvó öregurat kiengeszteli. Hogyan engeszteli ki? Úgy, hogy felajánlja golgotai halálát az Atyának, az Istennek azért, hogy az Atyja ne haragudjon már. Szegény Pál, nem nagyon tehet róla, hogy ezt a képtelenséget kitalálta, hiszen sohasem találkozott azzal a Jézussal, aki élt és tanított, csak azzal, akit ő magában elképzelt. Ha találkozott volna vele, Jézus megmagyarázhatta volna Pálnak, hogy azért kell meghalnia, mert főpap-írástudó-vén, hatalomgyakorló és király soha el nem viseli, hogy beszéljünk egy olyan Istenről, aki nem olyan, mint ezek az urak... Beszélni egy olyan Istenről, aki nem uralkodik, csak szolgálva szeret... Ahogyan melyik szent írás mondja...mit is? Ezt: *Uraktól nyüzsgő a végtelen ég, s szolgál csak egy van: az Isten*. A Weöres Sándor-féle szent írás mondja. Isten nem úr, őt csak saját bűneinkért kell engesztelni. Hogyan? Ahogy a tékozló fiú. Hazamegy. Istenhez megy, hogy elsírja magát, és cserébe Isten a nyakába borul a tékozlónak: a lánynak meg a fiúnak.

Ezek a szerződő felek. És mi a szerződés pontos tárgya? Csak annyi, hogyha ezt a kapitális páli számárságot – azt, hogy Jézus golgotai halála óta Isten már többé nem haragszik ránk – az ember elhiszi, s hitének jeleként-bizonyítékaként megkeresztelkedik, akkor már számára nincs isteni harag, akkor ő már meg van váltva, nem kell sülnie egy örökkévalóságon keresztül a Szeretetisten poklának tűzében, hanem mehet egyenes úton a tisztítótűzbe, s ha megtisztult, akkor onnan a mennyországba. De aki nem hiszi el ezt a páli megváltásméletet és nem keresztelkedik meg, az továbbra sincs megváltva, az mehet továbbra is a pokolba. Ha arra gondolok, hogy ezeket az örültségeket tanítják a legkülönbözőbb, az összes keresztény felekezetek hittanóráin és hittankönyveiben gyerekeinknek, méghozzá Jézusra és az ő egyházára hivatkozva, belesötétül a lelkem, s kiáltanom kell a fájdalomtól.

A szövetség

S végül van még egy örök szövetség is. Ez azért nem ó és nem új, hanem örök, mert mindig tudtunk róla, amióta csak ember él a földön. Az ember megteremtésekor kötötte meg e szövetséget Isten velünk. Beleírta annak tartalmát a szívünkbe. Tudja az írástudatlan is. Nemegyszer sokkal jobban, mint az írástudó. Mit tudunk? Azt, hogy jónak kell lennünk. Azt, hogy nem illet meg semmi kiváltság. Azt, hogy életünk fenntartásához elég az egy dénár. És azt is tudjuk, hogy tönkremegyünk, ha ezt nem értjük és nem akarjuk. S kivirulunk itt a földön, s odaát az örökkévalóságban, ha megértjük, s ha ez az értés határozza meg az életünk.

Ezt a szövetséget tanította a mesémbeli legény. S erről a szövetségről szól a szeretett tanítvány is a mai evangéliumban. Ez az a kenyér, amelyért Jézusnak oda kellett adnia az életét. Ez az a kenyér, amely miatt Kaifás meg az urak elvették Jézus életét. Ez az a kenyér, melyet, ha eszünk, élni fogunk. Ez az a kenyér, amelyet ha eszünk, Jézus lesz bennünk, s mi Jézusban leszünk. Ez az a kenyér, amely megmutatja, hogy mit kell csinálnia a Bokornak létezése harmadik negyedszázadában.

Mit? Kettőt. Az egyik: arról ismerni meg, hogy Jézus tanítványai vagyunk, ha szeretjük egymást. A másik: éheztem és ennem adtatok... Azaz amennyiben hatékonyan szeretjük mindazokat, akik szegényebbek nálunk. Szeretni oldalirányban – egymást, és szeretni lefelé irányban – a szegényebbeket. Az urakkal meg a politikával nem törődni. Azok a Mammont szolgálják. Jézus tanítványai meg az egy dénár felé mennek. Az urak majd észrevesznek minket. S példánkra – vagy megtérnek Jézushoz, vagy Jézus sorsába részesítenek minket. Ami nem olyan nagy baj, mert Jézus bennünk lesz, és mi őbenne. Hát ennyi, amennyit nagyapó mesélt. Ez a szerelem. Az a szerelem, melyet Jézus hozott el közénk. S a bölcsönkbe tette. Én azért imádkozom az idei nagytábort záró misében, hogy a harmadik nemzedék el ne felejtse, hogy rájuk van már bízva a bölcső. S az is, amit beletesznek abba.

Budavári, 2003. augusztus 19.

17-én, vasárnap még mise előtt, reggel 8 és 9 között megérkezett Péter és Ildikó is, s így a *Mag-ház*-ból már csak Vágújhelyiek és Csaba hiányoztak. Összesen tíz jelenlét (Tamásék, Gyuriék, Majáék, Gábor, János, Péter s magam) és csak három abszencia – ez jobb volt, mint magának a Gyökér közösségnek a teljesítménye (6 jelenlét s 3 abszencia). Előző este jócskán túlóráztunk, mert végül is Esztert elborítottuk műsorszámainkkal. Egy jó tábor végére csak megtáltosodunk, s: nem akar véget érni a gálaest. Utólag bánom, hogy nem hoztam el magammal Vörösmarty hőskölteményét, a Zalán futását. Mért, mi köze annak a tábor tetőző gálaesthez? Nagyon is sok, ha egyszer a nagytábort Tokajban rendezzük, s ez a város a Bordrog partján terül el. Még mindig nem érted, hogy miért? Csak azért, mert Zalán futásának két kitüntette folyója – a Zagyva és a Bodrog. A Zagyva a harcoké, a Bodrog az idillé. S az idillből sohasem elég, még 85 körül sem.

Költőknek hasznos a reménytelen szerelem – írta Irodalomtörténetében Szerb Antal. A Zalán futását egy ifjú írta, aki reménytelenül megszerette Bonyhádon tanítványainak, a

Perczel-fiúknak, nővérét, Etelkát. Huszonévesen írta, s e korban oly szépeknek látjuk a másik nemhez tartozókat, mint soha később; olyan szépeknek, hogy az már fáj... S ha ma közel kétszáz évvel megírása után még mindig leveszem olykor a polcra, nem azért teszem, hogy lássam, miként futtatja meg kacagányos őseinket Zalán, vagy azok Zalánt, hanem azért, hogy... Nos, ezt most a következő részletet 16-18 éves fiúknak, és piarista gimnáziumokban és szerzetes paptanárként mindig bemutattam, előadtam, felolvastam – olyan szépen, ahogy csak tellett tőlem. Ha elhoztam volna magammal, kereshettem volna egy ifjú magyar tanárt, vagy csak szerelmesét a verseknek, s megkérhettem volna, hogy mutassa be ő, ne én – 90 felé araszolván – ezt a gyönyörűséget:

Hagyjatok egy kissé távoznom harczi mezőről
S míg nagy táborokban szenderg a szörnyű halálnak
És veszedelmeknek szikrája vitézi kebelben,
Hadd kössek gyengéd koszorút a hű szerelemnek...
Ment a szép haju lány kebelében víve szerelmét...
Meg ne sebezétek könnyű kis lábait, átkos
Tüskék s rút kórók; ti hajoljatok ifju virágok,
S gyenge füvek deli Hajna piros talpának alája.
Folyj lassan, Bodrog, föveny ágyad csendes ölében,
Halkva suhanj el az erdőkön, langy nyugati szellő,
Meg ne zavard a lányt, mikor a deli hősfira gondol,
És minden mást messze felejt...
Csendesen és folyvást megyen a hab, Hajna közelget,
Majd a parton eláll, s így szól a vízbe lenézvén:
Oh bár a Tisza mélyéhez vinné el képemet, ottan
Látná Und ékes fia és megörülne...
de gonosz vagy özönvíz, képemet egy helyben hagyod...
E közben leveté lágyan szótt lepleit, íját,
S messzi kitűnt delin és pusztán a déli sugárként.
Hogy csendes Bodrogba leszállt, még gömbölyü térde
Látszék a habból, melly azt fodorítva keríté,
S hajnalként fut gyors pirulás deli teste fehéren,
Szálla tovább, s már a hullám tele czombjait éré,
Pajkosan ellebegett hajló ágyéka körül is,
S mosta sugár derekát. Ekkor meghajla kezével
A deli lány, s szép kis tenyerét lemerítve szelíden
A siető habokat képére, nyakára locsolta.
Megbomlott haja, és szabados fürtökben omolt el
Tündöklő vállán, karján és a kerek emlőn,
Mely mint egy fakadó bimbó kipirula középett...

S végül még a lírai önleplezés: Bonyhád a tolnai Völgység szélén fekszik. Valahogy meg kell örökíteni, el kell árulni, hogy Hajna valójában Etelka. Nagyon diszkréten, de megteszi.

Kedvesek ők nekem is, kedves vagy Hajna, te főkép,
Szűz hajadon, szép szőke fodorhaju lánya Hubának;
Mert te, midőn nyugszom, hitető álmomhoz is eljössz,
És köszönöd, hogy szűz ajakidról, s szőke hajadról
Édes szózatokat mondék, s kacagányos Etéről,
A ki erőre nagy a harcban, szépségre legelső.
Ezt köszönöd, s ekkor látom megnyílni szelíden
Bíboros ajkaidat, s füleim lágy hangidat érzik.

Ekkoron a havazó karokat meglátom, az égből
Isteni szikra gyanánt, szállott szem tiszta világát.
Délnek völgye, szívem titkának régi hazája,
Dél völgyében is ily tüzes a lány szép szeme. Rajtam
Nem könyörül; de megöl ragyogó sugarával utóbb is.
Vagy hova veszttem el így?... Megtérek Hajna, tehozzád.

Etelkánál veszett el a Völgységbe, és megtér Hajnához, a Bodroghoz. Mi pedig mise után megebédeltünk, még egyszer megfürödtem a Bodrog habjaiban. Nem ott, ahol Hajna, hanem ahol három méter mély a vize, s elindultunk Bodrogkeresztúr felé. Előbb azonban még Istvánéknak búcsút mondtunk, s megköszöntük, hogy lehoztak csütörtökön délben bennünket. Amint mondtam, Péter kocsián elindultunk négyesben Bodrogkeresztúr felé, s meg sem álltunk Füzérig.. Péternek egy Szerencsen lakó kollégája vezetett minket a templom melletti Koronaör szállóba. Elbeszélgettünk vele egy kicsit Tőkés Lászlóról, egy kicsit a Bokorról. Majd elbúcsúztunk, megnéztük szobáinkat, s miénk volt a világ. Megnéztük a templomot: voltak benne középkori freskómaradványok. Ez a megnézés könnyen ment. Ami utána következett, az már kissé nehezebben. Nagyvázsony és Hegyestű csak előgyakorlat volt. Bele lehetett kapaszkodni egy betonvashuzalba, s csak feljutottunk a füzéri vár tetejére. S rácsodálkozhattunk a sátorhegyekre. Lejönni már valamivel könnyebb volt.

Még mindig korán volt. Beszaladtunk Sátoralajújhelybe. Megkerestük a piaristákat. Nem volt könnyű megtalálni. Közel hatvan esztendeje láttam utoljára, azóta egy kicsit átrendeződött a város: a rendház mögötti ötholdas gyümölcsösből nincs már meg egy almafára való sem. A templom nyitva állt. Szentolvasót mondott benne, öt asszony, leánygyermek, meg két öreg piarista: Etele Gyuri meg Havasi Jocó. Beültem Gyuri mellé, nem ismert meg, de rám nézett, megmondtam, hogy ki vagyok. Egy-két tizedet mi is elmondtunk a rózsafüzérből. Felmérte ebből, hogy akarunk valamit. – *Csendbe gyertek ki az oldalfolyosóra!*

Mentünk, s másfél órás idegenvezetés lett belőle. Nem tudom elmondani, hogy mi mindent láttunk a templomban s azon kívül. Majd félszázadig fel volt ásva az egész terület, annak mélyéből került elő ez is meg az is. Lőcsére is érdemes elmenni, de Saújhelybe a piaristákhoz is. A templomban minden – fafaragás. A löcsei iskolába járt az a pálos, aki háromszáz éve faragta a szobrokat. A másfél óra elteltével kijöttünk, s amikor be akartunk szállni, ráadást kaptunk. Nemcsak vénségek élnek Újhelyben (Gyuri 24-ben, Jocó 31-ben született), hanem Varga Zoli is, aki 49-ben hagyta el anyja méhét, s igazgatja az újhelyi diákotthont. Elmondta, hogy mennyi fantázia van munkájában, s azonnal kikötöttünk rendtartományunk neuralgikus témájánál: kisház vagy nagyház? (Elég egy házba három piarista is, vagy okvetlenül kell húsz is...?) Elmondtam Zolinak, hogy már 48 tavaszán írtam egy nagy dolgozatot arról, hogy kisház! Be is adtam a rendkormánynak, s az akkori provinciális, Sík Sándor igazat is adott elgondolásomnak, de már nem volt megvalósítható, mert Rákosi s a Párt már elhatározta iskoláink államosítását. Zoli is mondta, hogy ő is ott lesz augusztus 21-23-án a kecskeméti rendi tanácskozáson. Majd ott megbeszéljük... Alig tudtunk elszakadni tőle.

Még mindig nem volt este s látni akartuk Sárospatakat is. Bókláztunk ott a zárt katolikus templom körül, majd kerestünk egy csárdát a Bodrog partján. Sztrapacsát vacsoráztunk. Tízre visszaértünk Füzérbe. Megittuk négyesben az éjszakában egy palack bort, Péter borász barátjának műalkotását. Majd letussoltunk, s álomra hajtottunk fejünk. Ez volt a hosszú nap: Reggel fürdés a Bodrogba, nagytábor-zárás, ezer búcsúzkodás, megint a Bodrog, Füzérre felszaladás. Le Újhelyre s Patakra, megint fel Füzérre, borozgatás... de jó, ha az ember fiatal, és bírja a gyűrődést.

Azt is, hogy egy közeli portán a kakas már félnégykor jelezte, hogy közeledik aug. 18-ának hajnala, s ezt a szolgálatát öt percenként megismételte. Ennek is volt köszönhető, hogy félnyolckor már asztalnál ültünk. Félkilenckor pedig már Hollóházán voltunk, de nem volt

kísértésem ott valamit is vásárolni. Érdekes volt a 14 stáció a templom körül: hollóházi porcelánra volt festve Jézus keresztútja. Lementünk Pálházára, hogy Telkibánya felé menve átszeljük a Sátor-, a Zempléni, az Eperjes-tokaji hegyeket, s gyönyörködjünk, mert szép a Balaton-felvidék is, de a Sátorhegyek, már Erdély mesetájakait hozzák eléem, meg Kárpátalját, meg azt, ami innen északra esik: Eperjest, Bártfát, Homonnát, ahonnan jön a Tapoly, az Ondava meg a Laborc vize, amelyek táplálják a Bodrogot, melynek vizében Tokajnál az elmúlt napokban annyiszor megfürödtem. Erre még soha nem jártam, s ha ezeket nem látom, félek, hogy odaátról is vissza akarnék jönni még megnézni Eperjest, s nem tudom, hogy lehetséges-e odaátról az ilyen kirándulás... Ki kell szorítani a kirándulást, amíg még ideát vagyok.

De hol van még Telkibánya! Előbb még el kellett menni Kishutára? Miért? Mert ott van az a táborhely, melyen hatvan éve hatvan kis- meg nagycserkészt táboroztattam.. Pálházáig vasúton egy vagonban jöttünk s hoztuk kincseinket, melyek segítségével élni fogunk két hetet. Volt egy patakunk mosdásra, s egy forrásunk ivásra. Amire szükségünk volt még a két hét alatt, azt a vagonból átraktuk a lóréra, a keskeny nyomtávú kis hegyi vasútra. S a vasút megindult, mert töltük. Csak két kilométernyire kellett, s már ott is voltunk, ahol a Szuha patakának völgye táborhellyé szélesedett. Főleg ásókra volt szükségünk. Hoztunk magunkkal vasplatnit főzés céljából. A tűzhelyt kellett sürgősen kiásnunk, hogy már az első este meg tudjuk főzni az esti teát. Aztán egy másik helyet is rögvest ki kellett ásunk..., ami ha nincs, fölösleges az ebédlő.

Völgyünket nem találtuk. Büszke villák foglalták el hatvan év előtti nomadizálásunk helyét. A templomot megkerestük, ahol naponként miséztem két-két ministránssal a tanító néninek. Renoválták a templomot. Bemutakozom egy helybelinek. Nevemet hallva – Bokor? – kérdezi. Emlékezik a hatvan év előtti tanítónő nevére – Papp Irénke. A táborban az első hét ráment a táborépítésre. A második héten kirándultunk. Hova? Hát Kőkapura. Mi volt ott? Ősvadon és benne egy öt méter magas szikla – a kapu egyik oldala. S a másaik oldala? Az nem volt. Ma autó út visz a sziklához, hatalmas tó s üdülő építmények fogadnak, éppen készülnek valami nekünk nagyon művészetlennel tetsző művészeti kiállításra. Menekültünk.

Elértük Pálházát, s balra fordultunk, hogy Bózsván, Telkibányán keresztül átvágjunk a Sátorhegyeken. Bózsván megnézzük az új katolikus templomot. A gondozójának elmondom az én bózsvai történetemet a csodálatosan maggyógyult lányról. A templom gondozója nem emlékezett: másfél évvel a csoda után született, de tudott egy öreg néniről, aki biztosan emlékezik az esetre, de most éppen kórházban van. Majd megkérdezi tőle. Otthagytam a címemet. Aztán kietlen-kies tájak következnek következnek. Valaki szedeget az útmentén egy vadkörtefa aljában. Megállunk. Köszönök s kérdelem: Szedhetek én is? *Csak tessék, nagyon finom pálinka készül belőle.* Nem volt vadkörte-íze. Idén a körték nagyon jól teremtek.

Telkibányánál délre fordulunk, tettünk egy tiszteletkört Hejcéen, ahol valamikor a 60-asévekben meglátogattam a két ideinternált püspököt: Badalikot és Péteryt. Casaroli is... öt percre...csak egy áldásért... Majd letérdelt a két mártír-püspök előtt, s szaladt tovább, hogy a fejük felett eladja az egyházat az elvtársaknak. *Szerettem volna belerúgni a digóba...* – jutott el hozzám egyikük beszámolója erről az esetről... Majd Vilmánynál, ahol én csinálhattam 43-ban – életemben először – a nagyheti szertartásokat, s láttam kalács- meg sonka-szentelést, azaz megáldottam az ételeket meg a flakóskban levő italokat... Szóval – kezdő papi élményeim színhelyén visszafordultunk keletre, s újból áthágtuk a Sátorhegyeket, de most Tolcsva felé. A regéci várba nem másztunk fel. Helyette Tolcsvánál északra fordultunk, s megnéztük Rákóczi várat Patakon. Aztán Bodrogkeresztúron utoljára újra láttuk a Bodrogot a hét vezér árnyékában, s előkelően fagyaltoltunk is egyet. Utána már Rakamaz... Tiszavasvári... Polgár meg az M 3-as, s félnyolckor Városmajorban voltunk.

Városmajor, 2003. augusztus 20.

A nyár folyamán, amikor Pesten talált az este, lefekvés után elalvásig rendre Györfi István professzor tudós, vaskos és minden ismeretanyagot feldolgozó könyvét olvastam István királyról. Halála után ötven év sem telt el, és szentté avatták. Mit csinált? Folytatta apja művét, aki felszámolta vaskezeivel a pogány kultuszt, azaz őseink anyáról-lányára, Apáról fiúra szálló vallását. Györffy úgy gondolja, hogy a fiúra, Istvánra nem maradt ebből a felszámoló munkából semmi sem. Egy nemzedék lényegében elég volt a cseréhez. Géza se szívta tüdőre a váltást. Hagyott némi teret a régi hitnek és vallásnak: fehér ló áldozásnak, s mikor az új hit képviselői szóltak neki ezért, ennyi volt a válasz: Elég gazdag a magyarok fejedelme arra, hogy két istennek is áldozzon. Fejedelem volt, politikus volt. Augsburg után tudta, hogy váltania kell, be kell illeszkednie az európai rendben, ha örsei ott akartak maradni a Lajta és a Fischa között. Ennek az európai rendnek alapja pedig másfél század óta az, hogy a frankok királyát a pápa császárrá koronázza. A pápa és a császár az úr. Kettejük párviadala alkotja a középkor századainak gerincét. Kettőt kell csinálnia: be kell minősíteni a fiát Istvánt a császár családjába, s papokat kérni a püspököktől.

Géza elvégzi dolgát, s meghal 997-ben Egy pogány lázadásról tud a történelmünk: Vataéról 1046-ban, aki István halála (1038) után letaszít egy keresztény püspököt a Kelen hegyről, de Vazul fia, I. András király 1055-ben megalapítja a tihanyi monostort, s oda temetkezik. Kész, a váltás megtörtént. Szabó Dezső vélekedik: A kereszténység a magyarságnak csak epidermiszére nyomta reá magát. Az előző vallás, a magyarok ősi vallása is csak a bőr felhám rétegén, s nem mélyebben lehetett. Miért gondolom? Mert probléma nélkül ment a váltás, Nem volt jelentősége sem a réginek, sem az újnak. Ha így kell tennie ahhoz, hogy megmaradjunk, így teszünk. Mindegy, hogy Hadúr vagy Jézus Úr biztosítja seregeink győzelmét. Majd áldozunk Jézus Úrnak. Úgy, ahogy a papjai mondják.

Ennyi a vallás? Félek, hogy ennyi volt. Mózes a hegyen kitárt karral imádkozik, s ennek erejében József, Nun fia lent a völgyben sikerrel irtja az amalekitákat. Nálunk se lehetett sokkal több, vagy éppen ugyanennyi. A vallás mindig egy a politikával, s a hadi győzelmekhez segítő égi hatalmakkal. Semmi több? Van még egy rétege. Ez politikamentes. Ez semmit sem tud hadakról és győzelmekről. Ez a csodák világa. Amikor az Isten segít. Általában javas ember által. Ráolvasással. Ez az, amiért népe elfogadja Jézust. Ha nem ezt csinálja, akkor nem: *Ha csodákat nem láttok, nem hisztek* – panaszolja. És semmi több? Van még egy harmadik rétege is, de ez földalatti életet él. Ez az Izajások és Jézusok extravagáns mondanivalója arról, hogy az Isten szeret, s az ember az ő gyermeke, s az embernek is szeretnie kell. De ez extravagáns, azaz nincs helye belül (intra), csak a periférián kószál (vagare): ott, ahol s ahogy tud. De kettéfürészelés és keresztrefeszülés lesz belőle. Jézus előtt, Jézus esetében és Jézus után. A mai napig.

Erről elmélkedtem az M 3-ason, miközben Péter száznegyvennel repesztett, s elgondolkodtunk, hogy mi volt az a három-négy nap Tokajban – csütörtöktől vasárnapig. Én úsztam a Bodrogon meg a boldogságban, hogy ennyi mindenkit szerethetek, hogy ennyien aranyosak hozzám. Hogy gyúrta agyunkat Gabi, Melinda és Józso, hogy kórust hallgathattunk s gálaesten vehettünk részt, hogy megismerhettük Tokaj történetét, s kóstolgathattuk a hegy levét egy pincében. Hogy meghallgathattam Bisztrai Laci miséjét és nagyon mélyről jövő egyszerű és jézusi szavait. Hogy valakiknek a lelke tüzet fogott. Mitől? Nem is attól, amit mondtál, hanem az egésztől: attól a szeretettől, amely áthatott mindenkit... S a másik hang: szó sem esett Jézusról. Éjfélig biliárdoztak. Nem tudtak aludni a sátrakban a hangos trágárbeszéd miatt. Isten csodája, hogy nem történt baleset a Bodrognál. Majd folytatom, de ennek a füzetnek már vége van.

40. Veni Sancte napló

2003. szeptember 1 - 15.

Városmajor, 2003. szeptember 1.

Akármilyen is volt a tokaji Bokor-nagytábor, mindenképpen olyanok vagyunk, mint amilyeneknek ott mutatkoztunk. Félezer ember – egy tömbben – nem tud alakoskodni. Ezek vagyunk, avagy csak *ilyen szentek vagyunk mi* – mondom Babits nyomán. De nem tehetjük le a lantot, s kérdeznünk kell tovább: milyen szentek is vagyunk mi? Sopronban elindult erről egy felmérési folyamat. Náci letett valamit az asztalra. S ennek nyomán a tavaszra már el is készült erről a *Közös dolgaink*-füzet, s a nyár folyamán tartottunk is a témáról vagy öt lelkigyakorlatot, és türelmetlen türelemmel várom róluk a beszámolót. Ezek egyikén magam is ott voltam, s hadd mondjam el benyomásaimat, melyek persze csak az én benyomásaim, s megengedem, hogy a többi résztvevők egészen más képet kaphattak lelkigyakorlatunkról. De azért elmondom, s remélem, hogy hozzájárulok vele a kialakulandó összképhez.

Látásomat meghatározza a gondolat, hogy ha nem lépünk előre az életközösség irányában, nincs értelme létünknek, és ennek következtében nincs is létünknek folytatása, hanem elhalunk. Létünk eddig eltelt első két negyedszázadában egyfelől létrehoztuk (azt hiszem elsőnek Európában, és nemcsak Európában) a kisközösséget. Másfelől nem keveseknek (s a határainkon túl élő katolikusoknak és talán másoknak is) beleírtuk a tudatába, hogy nincs *keresztény katona*, s hogy jézusi tudattal nem tarthatunk magunknak ellenséget, akit meg kellene – katonai eskünk szellemében – semmisítenünk. E két feltalálásért halált s börtönt is szenvedtünk. Akik ránk mérték e két *elismerést*, itt élnek közöttünk; ők vagy szellemi fiaik-lányaik – állami és egyházi méltóságokban. Vigyáznak, hogy sok szót ne ejthessünk a témáról. De ha ejthetnénk is annyit, amennyit akarnánk, akkor is túllépett már mind a kettőn az idő. Túllépett? Igen.

Az egyik, amin túllépett – a kisközösség. Ezek tagjai ma már megtöltenek egy kisebb fajta stadiont. Semmi olyasmi nem fog ott elhangzani, ami miatt Kaifásnak meg kellene szagztatnia főpapi ruháját, s át kellene üzennie a világi hatóságoknak: intézkedjenek, mert veszélyben a haza, azaz a hatalmuk, az övéké is meg Kaifásé is! Jó kisközösségek, melyekre Kaifásék bizakodva tekinthetnek. Bár e bennünk bízást még aligha érdemeltük ki, magunk is kisközösségezhettünk. Tehetjük, mert – bár bennünket valamivel kiemeltebben figyelhetnek a Nemzetbiztonsági Hivatal ill. Szakszolgálat emberei – egyelőre nem sértünk semmiféle állami érdeket.

A másik *trouvaille*-unk sem okoz semmiféle bajt, mert holnapra véglegesen megszűnik az istentelen, mindenkit gyilkosnak kényszeríteni akaró sorozás – ami ellen csak Tolsztoj emelte ellene fel a szavát (*az államhatalom mindenkit gyilkossá kényszeríthet!!!*), amikor a 19. század második felében azt Európa-szerte bevezették; ki is közösi-tette őt e szótételés miatt a maga ortodox (= igaz, jézusi hitű!!!) egyháza –, s visszaáll a régi rend, melyről Amadé László énekelt a 18. században. Így:

*A szép fényes katonának / Arany, gyöngy élete,
Csillog, villog mindenfelől / Jó vitéz fegyvere:
Szép élet! / Víg élet! / Soha jobb nem lehet
Csak az jöjjön katonának, / Ilyent ki szeret.*

S így aztán holnapra egyáltalán nem kell már megtagadni a katonáskodást: az állam nem kényszerít rá. Jól megfizeti azt, aki vállalja, aki Amadé szavával *szereti* is azt... Van pénz rá. Annyit fizetünk a honvédelemre, hogy az megfeleljen a NATO elvárásainak. Akár az egyik párt győz, akár a másik. Nincs különbség.

S a másik hatóság? Az egyházi hatóság? Egyfelől nincs börtöne. S akinek van börtöne, az állam nem teszi lehetővé senkinek, hogy börtönözzön, ha kisközösségezünk – akár nem-katonáskodva is. A másik hatóság meg másfelől Gamálieel szavát mondja (*ha Istentől való*,

akkor úgy sem tudjuk megsemmisíteni), s ugyanakkor a hatalom módszereit használja ellenünk. Melyeket? Nem szentel egy negyedszázad óta papot közülünk, akik pedig fel vannak szentelve, azokat az egyházi, a papi érvényesülhetés reményével próbálja a maga oldalára csalogatni. Nem kevés esetben sikerrel is!

De hát nemcsak papokból áll a Bokor. Ez igaz. De az is igaz, hogy lényegében a papok nevelték fel a Bokrot. Biztos van körünkben olyan is, akit nem pap nevelt, de nem ez a jellemző. Az első bokornemzedék (az 1910 és 40 között születettek) már 63-93 éves, és egyre többen vannak, akik már *hazatértek*. A 40 és 70 között született második nemzedék ma 33-63 éves, s meg kell állapítani e nemzedék nem-pap tagjairól, hogy általában nem tudtak az utánuk következő nemzedékből közösségeket formálni. Ne szégyenkezzenek emiatt! Asszony/ember, munkaviszony, *féltucat* gyermek mellett nem lehetett annyi energiájuk, amennyi a közösség létrehozásához kell. S ha az *Egyházrend* c. írás, azaz közös reménységünk ezzel nem számolt, ez csak tiszteletreméltó és naiv reménykedésünket jelezte a nem-pap Jézus által elindított modell életrevalóságában. Nem vettük figyelembe, hogy Jézusnak az volt a munkaviszonya, a felesége, a családja, hogy a tizenkettőt összehozza és megtartsa. S a papjainknál is tök ugyanez volt a helyzet: ez volt a munkaviszonyuk, feleségük, családjuk – nekik is.

A nagyon nagy létszámú harmadik nemzedéknek (a 3 és 33 év közöttiek) csak elenyésző kis része él közösségeinkben. Nincs papjuk. Az előző két nemzedéknek volt. Közvélekedésünkkel ellentétben mondom: nem azért nincsenek közösségben, mert a szüleik mondják nekik a jézusi eszményeket, *s ők maguktól akarnának rájönni arra, amire ráteszik úgy-ahogy az életüket*. Nem ezért, hanem azért, mert nincs papjuk, akinek semmi más dolga, mint hogy őértük éljen; ahogyan Jézus s a Tizenkettőért élt. Az első két nemzedéket is papok tanították analizálni, s e papi segítséggel jöttek rá arra, amire rájötteks bizony nem maguktól. A harmadik nemzedékünk két szék között pad alá esik. Annyit azért megtanulnak a szülők-nagyszülők bokorszövegéből, hogy le tudják sajnálni azt, amit a közeli káplán mondani tud, de annyi energiából, amennyi a szülőknek volna közösséglétrehozásra, nem tud létrejönni a közösség. Pistáék, Jancsiék, Sanyiék gyerekeiből nem saját szülőknek, hanem Zsiga-apukának kellene közösséget formálni, a Zsiga gyerekeiből meg a Jancsi-apukának. A szemináriumban is tudják, hogy prefektus (a fegyelmi előljáró) – nem lehet spirituális. Ebből mi is tudhatjuk, hogy az én apukám (akitől esetleg én kapom a pofonokat) nem lehet a csoportvezetőm; az én csoportvezetőm csak a te apukád lehet, akinek nem az a dolga, hogy engem, hanem téged pofozzon – vagy ennek szelídebb, bokor-szerű változataival próbáljon nevelni. Ez mind nagyon igaz lehet, de a Zsiga-apukának sincsen annyi energiája, amennyi egy káplán-atyának van. Miért? Nincs felesége, nincs munkaviszonya, nincs féltucat gyereke...

Mindebből az következne, hogy ez a kisközösségi malom pap nélkül nem jár: nincs folytatás. Ennek le lehet vonni a konzekvenciáit.

1/ Elfelejteti, amit Jézustól megtanultunk.

2/ Életközösséget létrehozni.

Számomra az első alternatíva nem járható. Csak a második. Amit az említett lelkigyakorlaton tapasztaltam, az nagyon az első alternatíva felé hajolt. Lehet, hogy tévesen mértem fel, amit tapasztaltam, de nem hiszem. Elementáris volta vágy: vissza a papok kebelére. Vissza oda, ahol ki vagyunk szolgálva. Mindenképpen vissza, ha nem bokorszöveget hallunk ott, akkor is.

S az életközösség mire lenne jó? Megszabadíthat attól, hogy a Mammon elbánjon velünk. Lehetővé teszi a gyermekeinknek, hogy ne a Mammont, hanem Jézust válasszák. Nincs Isten Országá életközösség nélkül. S ha volt körünkben az elmúlt félszázad alatt is, csak azért volt, mert igyekeztünk olyan szegényen élni, ahogyan csak tudtunk. Urak számára nincs ajtó ez Országban, csak szegények számára. Micsoda egyoldalúság és diszkrimináció!!! Hát Jézus

már ilyenfajta: *Boldogok a szegények és Jaj a gazdagoknak! Szegény gazdagok! Nem kell őket sajnálni, nem éri őket semmi hátrány. Csak el kell szegényíteniök magukat... Csak...*

Városmajor, 2003. szeptember 4.

Ma jöttem ki a Szent László járványkórházból. Hogy kerültem be? Hosszú sora van annak. Még augusztus elején levelet kaptam az új piarista tartományfőnöktől: *augusztus 21 déltől 23 délig rendezzük meg a „rendi tanácskozás”-t Kecskeméten... nagy szeretettel várunk Téged...* Csütörtök délelőtt le is vittek kocsival. Nagyon jó volt ott. Szerettek, s én is szerethettem őket. Délben miséztünk, magunkban, negyvenen. Még ezüstmise is volt, megható. Négy félnapot tanácskozhattnk. Mindegyik kétszer másfél órából állott. Az első Józsi (az új és 39 éves tartományfőnök) beszámolt a nyári római piarista káptalanról, mely egy teljes hónapig tartott. Kettőt jegyeztem meg a beszámolóból. Azt, hogy a piarista alapnyelv (az „anyanyelv” helyett) a spanyol, s hogy a káptalan jelszava ez volt: *Rivescito solamente nel vangelo!* Ez magyarul annyit tesz, hogy kizárólag az evangéliumot akarjuk magunkra öltetni. Plenáris ülés volt az első másfél óra, s megkérdezhettem a plénum előtt? *Valami forradalmi Jézushoz felzárkózást jelentett ez a káptalani atyák számára?* Azt válaszolta Józsi, hogy azért olyan íze talán nem volt. Hát ezt az ízhányt, sajnos, tapasztaltam a mi tanácskozásainkon is.

A következő öt másfél óra felépítése az volt, hogy egy-egy asszisztens tíz percnyi szöveggel bemutatta a témáját, majd elolvastatta velünk írásos összefoglalását is, s ezután hatvan perces kiscsoportos megvitatás következett. Négy csoport volt. Mindenki abba iratkozott fel, amelyikbe akart. Bőségesen lehetett mesélnünk. Nekem is. A képzés és hivatásgondozás témához alaposan is hozzászóltam, mert tíz évre akarják növelni az érettségi utáni képzés idejét: egy év noviciátus, nagy év teológia s öt év a szakképesítés megszerzése az egyetemen. Elmondtam, hogy Sík Sándor csak harminc évvel volt idősebb, mint én, s ő a noviciátus alatt gimnáziumi osztályt végzett, az egyetem negyedik (gyakorló) évében már tanított Vácott, s a teológiát az egyetemmel párhuzamosan tanulta. Mindezek következtében ő érettségi után három évvel már hadra fogható piarista volt, taníthatott az iskoláinkban. Harminc évvel később én már hét év alatt jutottam ide. Érettségi után léphettem be a rendbe, a noviciátus alatt nem végezhettem osztályt, egy évig csak teológiát tanultam, s annak java részét az egyetemmel párhuzamosan tanultam, amely pedig már öt évig tartott. Amikor bementem a Kalazantinumba, az egyik ötödéves ezt panaszkodta nekem: Tudod, jobb lenne, ha szentelés után mindjárt nyugdíjaznának minket, mert a hét tanulmányi év alatt minden lelkesedését elveszíti az ember. Hozzászólásomban feltettem a kérdést, hogy minek a négy teológiai év. Az istenektetszéshez elég, ha jó kisfűk vagyunk! A különböző vallások speciális megfogalmazásai (= teológia) – csak élezik a fegyvereket: a történelem minden háborúja valójában vallásháború... S mondtam a többit is. Faarccal hallgatták. Nem szóltak ellene. Hadd mondjam. Úgy láttam, senki sem gondolkodott el azon, amit beszéltem. S mindez annak a szellemében, hogy *kizárólag az evangéliumtól meghatározottan*. És mégis azt kell mondanom, hogy jók és kedvesek voltak, Szerettek engem és egymást is. Ha valamelyikkel megpróbáltam volna erről beszélni, félő, hogy süketnéma párbeszéd lett volna. Nincs kisközösségi, Jézust analizáló, a szót körbeadó Bokor-műveltségük és iskolájuk

A (kecskeméti) házfőnök erősen invitált bennünket vacsora utáni ejtőzésre-sörözésre az ebédlőbe, én azonban felmentem a szobámba, lefeküdtem, s olvastam a nemrég elhunyt Balogh János akadémikusnak az életrajzát, melyben – rengeteg tanulságos dolog mellett – dicséri a korombeli fasori, református meg piarista gimnáziumokat. Így tettem csütörtökön és péntek este is. Péntek este tíz óra felé villanyt oltottam, s elaludtam. Éjfél előtt arra ébredek, hogy kiver a hideg: vacog a fogam. Hát ez meg mi? Nem emlékszem, hogy ilyesmi történt volna már velem. Azért is legyűröm: beveszek még egy fél eunocint meg egy algopyrint,

hosszúkat, mélyeket lélegzem, s elkezdem mondani a szentolvasót. Három tized után leáll a fogvacogás, s el tudok aludni.

Ötör felébredek, és nagyon harmatosan érzem magam. Felmérem a helyzetet: a szombati programot nem bírom ki. Összerakom a holmim. Lemegyek a földszintre, benézek az ebédlőbe, ahol készítik már a reggelit az asszonyok, vagy apácák civilben. Invitálnak. Enni nincs indításom, de iszom egy pohár jéghideg tejet. Megyek a portára, s megkérdem, mikor megy autóbusz Budapestre. Taxit rendelek, ötszázért kivisz, s hétkor indul busz Budapestre. Félkilencre fent vagyunk a Népligetben. A táskámat dögnehéznek érzem. Vinnem kell a Metroig, a Deák téren – föld alatt – a 2-es Metrora, a Moszkva téren a felszínre s a 28-as buszig s a városmajori megállótól hazáig. A kulcsom a táskában, a kapu előtti lépcsőn kirámolás, megtalálás, visszarámolás, felvándorgás a második emeletre, leroskadás... Nagyon rosszul érzem magam. De nekem telefonálnom kell Anikónak, aki délután három órára jönne-menne értem a kecskeméti rendház elé, hogy onnan Budaváriba repítsen estére, hogy vasárnap ott misézhessek. Hívom, s kicseng. Telefonálok Kundra Pistának, s mondom, mi van. Pista visszahív: nem tud semmit sem csinálni, neki is kicseng. Megadom magam sorsomnak: ez s szerencsétlen leány lemegy Kecskemétre, s ott majd elmondják neki, hogy Bulányi atya... stb, stb. Egyre rosszabbul leszek, s egyszer csak felugrok, mert hánynom kell. Nem tudok idejében odaérni, ahova kell, mert mint a gejzír jön belőlem, ami bennem van. Na végre – gondolom –, ettől majd megkönnyebbülök. Nem könnyebbülök meg. De dél felé megszólal a telefon: Anikó hív. Elért Pista? – kérdezem. Őt aztán nem, ki volt kapcsolva egész délelőtt a telefonja, mert tornázni volt. Csak biztonságból hívott fel, mielőtt indulna Kecskemétre. Mondom, amit kell, s tíz perc múlva megérkezik. Közben megpróbálom a gejzír-nyomokat eltüntetni. Amikor megjön, kikeresi valahogy Varga Évi telefonszámát. Évi jön és megvizsgál. Gyanús neki a jobb lábam: orbáncra gyanakszik, de a beteg lebeszéli: *mindig rondább, mint a másik: nyirokérödémás*. Anikó főz valamit, Évi itt hagy valami gyógyszert, s telefonálnak Terinek Budaváriba. Teri telefonál Szentantalfára Kaszapéknak, Pista jön, s leviszi őt az esti vonathoz Zánkára, s Teri jön fel a Városmajorba. Én meg bealtatózom magam, s mikor kiengedem az utolsó vendégem, bennhagyom a kulcsot a zárba. Teri megérkezik este tízkor. Csenget és csenget. Dörömböl és dörömböl. Nem ébredek. Nem tudja beledugni a kulcsot a zárba. Ülve alszik az ajtó előtt, s a reggeli busszal visszamegy – szegény – Budaváriba. Negyedtizenegyre megérkezik, s onnan hív telefonon. Akkorra már felébredtem. Fordul visszafelé. Délutánra érkezik.

Közben egyre pirosabb és duzzadtabb lesz a lábam, s már hívom is Évit, s mondom neki: Mennyivel könnyebb a dolga az állatorvosnak, a paciensek nem szólnak bele a diagnózisba. Van is nála *dalacil*. Kezdődik az antibiotikum-kúra. Ennek ellenére a lábam egyre pirosabb, egyre duzzadtabb. S ha rá akarok állni, a pokol minden fájdalmát érzem vagy 20-30 másodpercig. Azalatt elhelyezkedik, aminek át kell helyezkednie, s tudok járni. Csütörtök reggel veszi fel – nyári szabadsága után – a munkát házi orvosom. Elbattyogok hozzá. Kérdezi, hogy akarok-e kórházba menni vele. Dehogya is akarok! Rendeli a rendelni valókat. Semmi javulás. Péntek este felhívom Csepregi Gyuszit, aki klinikai orvos. Mondom, amit tapasztalok. Mire ő: *Az orbáncsal nem lehet játszani. Viszem még minden reggel Mártit a Szentlászlóba, félkilencre ott vagyok nálatok, s közben elintézem a felvételedet*. Kilencre fekszem egy ágyon, tízre már csepeg is belém az infúzió. Szombat délelőtt van. Egy hete péntek este rázott ki a hideg Kecskeméten. Kapok hét infúziót, s folytatódik hétfőn a dalacil-evés. Kedd délután a folyosón leszólítom az osztályos orvosnőt, hogy számomra csütörtök délután már indul a tanév. Borong. Szerda reggel a viziten mondja ágyamnál a főorvosnak: *Be van szóva: két meg öt órás előadást kell tartania csütörtökön meg pénteken*. Gyuszi jön csütörtök reggel: *Olyan volt már a történelemben, hogy egy egyetemi előadás elmaradt*. A csütörtöki vizitnél közlik, hogy délben megyek utrahang-vizsgálatra. Kettőkor kezemből a

zárójelentés:*lázatosan, de a folyamat lassan regrediál. Doppler vizsgálat normális áramlást mutat. A mai napon kérésére emittáljuk...szeptember 4. Dr. Petrovicz Edina.*

Az emittált paciens gyalog s metróval, busszal hazasétál a kórházból, ahol hat napot töltött. Látogatták is keresztlányán kívül a legkülönbféle Kovácsok, Csepregiek, Bajnokok, Köllődök élő valóságban, s csak haló porukban, könyvek alakjában Györffy György meg Hamvas Béla.

Városmajor, 2003. szeptember 8.

Délután hatkor indul a Ferenciek terén az idei tanév. A Szellemi Búvárok Egyesületében. A téma is megvan, Liptay András javasolta, ki is nyomtatta, a vitaindító szövegemet meg is írtam:

Az eredendő bűn értelmezése

Éva evett az almából – ez volna az ősbűn. Ám evésének hátrányos következményei támadtak minden ivadékára – ez volna az áteredő (másképpen: eredendő, vagy eredeti) bűn. Ámde volt-e ősbűn? Van-e áteredő bűn? Az ember – szemben a katicabogárral, a kavicssal és a muskátlival – vétkezhető lény; azaz az ember tudja tenni azt, amit belső törvénye, azaz a lelkiismerete tilt. A katicabogár, muskátli, a kavics képtelenek erre; ők csak belső törvényüknek tudnak engedelmesskedni. Az ember attól is ember, hogy képes megtenni azt is, amire belső hangja ezt mondja: Ne tedd! Megtette-e ezt az ember? Megtörtént az ősbűn? Minden bizonnyal. Ha nem az első, akkor valamelyik következő nemzedék, de megtette, elkövette. Ez világos a történelemből. Minden nép hagyománya beszél az ősszülők bűnéről, a rádióban-tévében pedig a *Hírek* nevű műsor általában inkább bűncselekményekről, mint jócselekedetéről szokott beszámolni.

A következő kérdés, hogy van-e áteredő bűn. Azaz – én vagy akárki más – felelős vagyok-e azért, amit ősom bűn címén elkövetett? Ismerjük a magukat Jézusról elnevező, keresztény egyházak tanítását, amely szerint felelősök vagyunk Ádám-Éva bűnéért: Soha nem láthatnók meg az Istent, örök kárhozatban kellene szenvednünk, ha golgotai halálával Jézus ki nem engeszteli a ránk haragvó Istent. – Tarthatónak gondolod-e ezt az álláspontot? Ha igen, akkor misért? Ha nem, akkor miért?

Jézus sohasem beszélt Ádám és Éva bűnéről. Sem ősbűnről, sem áteredőről. Az ember szabadon teszi a jót és a rosszat. Az emberrel együtt jár a bűn és az, ami istennektetsző. Befolyásolhatja az, amit örököl az őseitől, ami hatás éri a környezete részéről. De rajtunk fordul, hogy mit csinálunk az életünkkel. Isten Országát, azáltal hogy szeretünk, vagy A Sátán országát, azáltal hogy önzők vagyunk. Felelősnek érzed-e magad azért, ha környezetedben még nem valósult meg az Szeretet, az Isten Országá?

Mindezekről azonban szó sem esett. Voltunk vagy nyolcan, s köztünk egy *új fiú* is. Azt hiszem, Tivadar hozta, s akit hozott, tele volt kérdéssel. Az ő általa hordozott s kitörő erejű problémákhoz szóltunk hozzá. Tivadar csak jelezte, hogy neki is van gondja, de arra sem került sor. Kitisztázódott, hogy nem dolgozat-felolvasásra szánjuk e négyhetenkénti két órát, hanem vitára. Marcsi vállalta, hogy legépeli és eljuttatja kihez-kihez Tivadar dolgozatát, s a legközelebb azt beszéljük meg.

Másnap délután a *Mag-ház*as közösség találkozója volt. Csak Péter nem jött el. 40 q fát kellett ledobálnia a pincébe és szépen egymásra rakni (felslíhtelni – ez a szakkifejezés). Majának volt egy jó nyitó szövege, s szó sem esett házifeladról. Aztán megszavaztuk a következő témát. Válogattunk, mint tót a vadkörteben, végül is János még megírandó dolgozata győzött. Időben hazavitt Gábor. A lábomat felpolcolva tartottam még. Másnap is, mikor már reggel kimentünk Verához a Meleges hegyre, ahonnan rálátni a magasból a Duna tükreire s előttük az egész Csallóköz... erről biztosan beszámoltam már, részletesen is, valahol. A *Pótkávé* közösség évnyitó találkozóját tartottuk. Csak Bea és Tamásék nem voltak jelen, Tizenegyen voltunk. Imre Gyombolaiékkal – Szlovákiából érkezett. Nyolckor misézett

még Nagyorosziban, majd levette Szobon a vonatról a Vácról érkezőket. Átment velük a határon Letkésnél, visszajött kis hazánkban Párkánynál, s már el is érte a 10-es utat, mely Neszmélybe visz. De azért 11 óra már jól elmúlt, mire megérkeztek. Kicsit még folytattuk a már megkezdett beszélgetést velük is, majd asztalhoz ültünk, melyet *Teri* terített meg a miséhez, hogy én a Vera rittyentette csodálatos nyugágyban addig is békésen pihentethessem orbáncos lábamat.

Megterített, s elkezdtek a szentmisét. A prédikáció pedig aktualizált is: visszautalt a két hét előtti tokai „botrányra”: megkérdezte, hogy *az autó beszennyez-e?* A kérdő mondatra az alábbi lett az én válaszem. Az enyém. Az asztalt körülülő testvéreim válasza duplája volt az én szövegemnek. Ami csak önmérséklésükről tesz tanúságot. Lehetett volna tízszerese is: az Isten Országban volnánk, s ott nincsenek kiváltságok: senki se beszélhet többet, mint a másik. Nos, itt a szövegem.

Minden nemzet és minden vallás a maga számára építi meg a dobogót, s a maga nyakába rakja az aranyérmet. *És melyik nagy nemzetnek vannak olyan igazságos rendelkezései és döntései, mint amilyen az az egész törvény, amelyet én adok ma nektek?* – ahogyan halljuk az első olvasmányban. Tulajdonképpen méltán halljuk, mert mindegyik nemzet hagyománya – elvben – arról beszél, hogy Istent szeretni kell, s az ő szerelméért meg kell ám becsülnünk egymást is. És tulajdonképpen teljesen méltatlanul hallhatók ezek a szövegek, mert mindegyik nemzet és vallás hagyománya számára – gyakorlatilag – abszolút nyilvánvaló, hogy mindenkor csatlakozniok kell a legerősebb katonai szövetséghez, és a haza hatékony fegyveres védelmére akkora összeget kell évenként áldozni, hogy egy vagy öt esztendő katonai költségvetésének summájából virágba lehetne borítani az egész földkerekséget... Tulajdonképpen tehát teljesen méltatlanul halljuk e szövegeket, mert egyetlen vallás sincsen a világon, amely kimondaná, hogy a fentebb mondott csatlakozás – a bűnök bűne Isten és ember ellen... Ezért csatlakozni sem szabad, a katonai költségvetést megszavazni sem szabad, katonának menni sem szabad, hadi iparban dolgozni sem szabad, mert micsoda következetlenség, álság, képmutatás, ember- és istengyalázás mindez, ha egyszer azt tanuljuk-tanítjuk, hogy szeresd felebarátodat úgy, mint magadat! Hiszen magad ellen nem szövetkezhetsz, magad ellen nem fegyverkezhetsz, magad ellen nem viselhetsz háborút, és magad ellen nem fejleszthetsz hadi ipart. S mindezt ma már nyugodtan elmondhatom, bajom sem támad belőle, mert nyugodtan gyalázhatjuk az egyik politikai oldalt vagy a másikat, nyugodtan rokonszenvezhetünk az egyikkel vagy a másikkal – a csatlakozás feltétlen szükségességében, a honvédelmi költségvetésben, stb., stb. mind a ketten egyet értenek, s utóvégre ma már demokrácia van, s mindenki azt mondja, amit akar.

De azt, hogy van nekünk balorcánk is, amikor valaki fel akar minket pofozni, azt olyan kapitális marhaságnak tartja minden nemzet valláskülönbség nélkül, hogy legalábbis béke idején nyugodtan mondogathatjuk a marhaságunkat, a holló se károg utánunk. Hadd mondjuk! Attól, hogy mondjuk, még benne vagyunk a Natoban, s parlamentünk a honvédelmi költségvetés NATO-kompatibilissé tett változatát megszavazza, teljesen függetlenül attól, hogy hogyan is hívják a miniszterelnököt. Tulajdonképpen mitől akarjuk a nyakunkba az érmet, s mitől építjük magunknak dobogót? Tulajdonképpen attól, hogy van egy merő szövegünk, amelynek egyetemes érvénytelenségét mindannyian tapasztaljuk: dehogy is szeretjük a másikat, a hat és félmilliárdot úgy, mint magunkat! Ennyit az első olvasmányról.

A másodikkal könnyen végzünk: kerekperec megmondja, hogy mikor építhetnénk magunknak dobogót, mikor akaszthatnánk érmet a magunk nyakába: *az tiszta és fertelmesség nélkül való isteni filelem – az Istennél és az Atyánál ez: árvákhoz és özvegyekhez látni az ő nyomorúságukban és ő magát tisztány tartani meg ez világtul* – ahogy fordította Jakab szövegét közel félezer esztendeje Erdősi Sylvester János. Tehát: segíteni azokon, akik nehezebb helyzetben vannak, mint mink (özvegyek és árvák) – ez az egyik módja az éremszerzésnek, dobogókészítésnek. S a másik? Elhatárolni magamat attól a világtól, amely

rendre meg akarja védeni saját érdekeinket. Ha azonosulok e törekvéssel, ebből harc lesz, politikai vagy katonai! Az én érdekeimet neked kell megvédened, s a te érdekeidet az én dolgom megvédeni. Akkor tesszük ezt, amikor úgy szeretjük egymást, mint magunkat. Ezekről a védekezésekről kell tisztán tartanom magamat.

A harmadik olvasmány címén pedig közlöm a Jeruzsálemből Galileába érkezett fővárosi írástudók Kaifáshoz küldött jelentését.

József ben Lévi és Simon ben Áser írástudók Kaifásnak, Izrael első főpapjának. Shalom Neked a Magasságbelől! Megbízásunknak megfelelően Galileába utaztunk és megkerestük Jézus ben Józsefet, a Názáretből való ácsot. A Galileai tenger genezáreti mezőnek mondott nyugati partszakaszán találtunk rá. Láthatóan – beteg emberek vették körül őt. Elég sokan voltak. Rendeztelenül próbálták megközelíteni őt. Nemigen mondták el neki panaszait. Csak közelébe akartak férni. Csak meg akarták érinteni ruháját. Úgy hitték, hogy már attól is meggyógyulnak. Idő multával aztán csak elfogytak a betegek. S az ács egyedül maradt a tóparton tanítványai társaságában. Megéheztek, s nekiálltak enni. Bár ott volt mellettük a víz, csak le kellett volna hajolniok, hogy megöblítsék kezüket, de eszük ágában sem volt ilyet tenni.

Kicsit távolabb álltunk tőlük a helybeli írástudók társaságába, akik segítettek nekünk az ácsot megtalálni. Az ács és tanítványainak beszélgetését nem hallottuk, de jól láthattuk őket. Elhatároztuk, hogy szóba elegyedünk az áccsal. Megindultunk feléje. Illő köszöntés után egy kérdést tettünk fel neki. Nagy-nagy tapintattal. Nem kértük számon, hogy példájával törvényáthágásra neveli ezeket a fiatalokat. Személyét kímélni igyekeztünk, hogy lehetővé tegyük a beszélgetést. Ez lett a kérdésünk: *Mért nem tartják magukat tanítványaid az ősök hagyományaihoz? Mért esznek mosdatlan kézzel?* A tervezett eszmecsereből nem lett semmi sem. Ahogy számíthattunk volna rávárni lehetett, kérdéseinkre az ács azonnal felkapta a vizet, s mondta a maga megszokott gorombaságait: hogy képmutatók vagyunk, hogy ránk vonatkozik Izaiás igéje: csak beszélünk, de a szívünk távol az Úrtól, és hogy az ősök hagyományait csak azért őrizgetjük, hogy ezen a címen Isten parancsait semmibe vehessük...

Alighanem az ács felemelt hangjának hatására megint gyülekezni kezdtek az emberek. Az ács magához hívta őket, s megmagyarázta nekik, hogy mi mekkora szamarak vagyunk, mert mosdatlan kézzel enni – ez csak nyilvánvaló – erkölcsileg nem szennyezi be az embert. Csak a bűn szennyez be. Az a véleményünk, hogy az ács integrálhatatlan. Az ácsnak csak az a fontos, hogy kimutassa rólunk, hogy nem akarjuk az Isten Országát. Vallásunk törekvéseiről, hagyományaink őrzéséről s mimagunkról a jó szándékot képtelen feltételezni. Tisztelettel... a felül írottak.

Kérdezem: mi szennyezi be az embert? Vita robbant ki erről három hete Tokajban. Ott volt az idei Bokor-nagytábor. Voltunk több, mint félezen. Szombat délután Jozsó, aki autóiskola-vezető, előadott az autóvezetés jézusi stílusáról-kultúrájáról. Pista meg azt mondta, hogy ilyen nincs, mert az autózás tönkre teszi a környezetet. A hallgatóság Pistának nem tetsző reagálása következtében, Pista kerékpárjára ült, a vonattal hazautazott. A kérdésnek nagy Bokor-internetirodalma támadt. Ebből idézem Feri hozzászólásának egyes részeit.

Sajnálatos és jó dolog fakadt ki a Bokor Nagytábor harmadik napjának délutánján. Sajnálatos, mert negatív reakciókat váltott ki..., jó pedig azért, mert valami kifakadt. A Bokor régóta viseli magán ezt a fekélyes sebet, ami most, ha nem is gyógyult be, de legalább felfakadt, és innentől kezdve számíthatjuk a gyógyulás folyamatát. Legalábbis én így remélem.

...Jozsó lehetetlenségre vállalkozott. Az autózás és az Isten Országá között nem lehet analógiát felállítani. Autóval nem lehet az Isten Országába bemenni – ezt Jozsó is nagyon jól tudja, ismeri a behajtani tilos táblát. Az analógia az autózás és a tollasodás között van. Akarva nem akarva a Bokor tollasodik, s a tollasodás látható jele az autó. Bizonyára nem készült

statisztika arról, hogy hány és milyen márkájú autó parkolt Nőtincsen, Kismaroson, Sopronban és Tokajban, az elmúlt négy év nagytáboraiiban. De félek, hogy az adatok erősen emelkedő görbét rajzolnának élénk. Tessék elővenni papírt és ceruzát és osztani szorozni!!! Mennyi is a Bokorban az egy-főre eső??? Az ominózus előadás után a "kiscsoportos feldolgozás" során többször elhangzott az a vélekedés, hogy a Bokor nem akar tudomást venni a környezetvédelem, az ökológia fontosságáról. Valamint az is, hogy a szegénységről csak beszélünk és hirdetjük azt, de ellenkezőleg kezdünk el élni. Vigyázat, farizeusi magatartásforma!!! A kérdést alaposan át kell beszélni, körbe kell járni. Nem szabad meg-nem-törtétté laposítani és valami langyos összekötőszöveggel elsimítani ezt az ügyet. A mindenfajta negatív lelki khatások és rossz érzések ellenére is, én hálát adok, hogy felszínre került ez a dolog és nem belülről mérgesedik tovább.

Nem csupán Jozsó és Pista védelmében ragadtam tollat, hanem egy engem irritáló magyarázkodás miatt, amely felütötte a fejét a Bokorban is.

- a) "Haladni kell a korral!" – Nem a korral kell haladni, hanem azzal szembe. Mindig az árral szembe! Igaz, így a nehezebb, de célravezetőbb, amennyiben a cél az Isten Országá. Változtassuk meg a gondolkodásunkat!
- b) "Szembe kell nézni napjaink kihívásával!" – A durva megfogalmazásért elnézést: nem szembe nézni, hanem szembe kell köpni napjaink kihívását! Van finomabb változat is: ellent kell állni a kísértésnek!
- c) "Manapság rendszerszemléletben kell gondolkodni!" – A világban rend van, ehhez a rendhez kell visszatérnünk (metanoia). Minden rendszerfelépítés csak további problémákkal jár. A világban nem született még egyetlenegy rendszer sem, amely kártyavárként össze ne omlott volna. Szeretettel Feri.

És Jézus mit mondana ehhez? – kérdezem. Nagyon örülne. Minek? Hogy nem neki kell megint gorombáskodnia. Hanem a tanítványok beolvasnak egymásnak. A tőle tanultak alapján. Hazakerékpározva vagy ott maradvá zárásig – mert jó a tokaji bor, ha mindenkinek jut belőle. S az autó is jó, ha mindenkinek jut belőle. Minden jó, ami futja az egy dénárból. És semmi sem jó, ami önzésből, többet birtokolni akarásból, kapzsiságból fakad. Mert kívülről érhet engem streptococcus vagy más bacilus, de hogy a szívemből mi fakad, „adzsóság” vagy kapzsiság-e, ez kizárólag azon fordul, hogy jó fa vagyok-e, amely jó gyümölcsöt terem, s nem terem olyasmi, ami beszennyez. S ha azt termék, akkor Jézusnak nem kell gorombáskodnia velem. Szóval: beszennyez az autó?

Nem tudom már, mi mindent imádkozott hozzá a tizenegy ember ehhez a szöveghez, de nagy-nagy békesség volt a szívünkben, megértettük egymást. Mise után megbeszéltük a következő négyheti találkozók rendjét. Azt, hogy októberben Andi gyerekeinél leszünk, mert tíz éve lesz, hogy itt hagyott bennünket, s novemberben, ahogy szokás, Orosziban Imrénél – Imre-napot ülendő, s csak decemberben lesz a találkozó nálunk, a Városmajorban, ha csak addig el nem készülnek a *kisplasztikák*, s le nem leplezzük azokat valami illusztris váci egyházi teremben, mert akkor úgy lesz megint, mint a Domin Károly féle tárlat esetében: Gyombolaiéknál találkozunk Vácott. Aztán ebédeltünk s meg ezt is, azt is, amazt is meg kellett beszélni, s leosztás nélkül(!!!) kellett útnak indulni, mert engem félhat előtt még le kellett rakni a Városmajorban, ahonnan vittek Adyligetre.

Azért, azért nem lenne szabad említés nélkül hagyni, hogy Vera jól tartott minket. Mindenféle álom-szőlők teremnek nála a kertjében, meg besztercei szilva, és süttött ilyen tésztát, meg olyant, s ebédet is főzött, finomat, s bort is adott hozzá, illet meg amolyant. Mindent, ami a szívéből meg a kamrájából futotta. A mosatlant ráhagyva, szegényre, aztán csak útnak indultunk, s félhat előtt leraktak a Városmajorban, s hamarosan jött Ákos és hozta az *Érted vagyok* 5. számát, engem meg vitt ki Adyligetre, hogy misézzek és még egyszer elmondjam, hogy mi szennyez be és mi nem. S ott örültem azoknak, akiket a nyári három

hónap alatt nem láttam, s azoknak is, akikkel azért csak találkoztam e hosszú szünet alatt, ha nem is jártam Adyiligeten.

Városmajor, 2003. szeptember 14.

Aztán jött a sűrű hét: minden napra legalább egy tojás. Olyik öt-hat órás. Péntek már két tojásos volt. Este háromnegyed hétre befejeztük a *Mag-félszárnyút*, mert Ákos mondta, hogy hétkor Máriaremetén lesz valami, amit érdemes megnézni. Kocsival mentünk, s így már háromnegyednyolc után ott is voltunk: lépésben araszoltunk előre. Templomon kívüli paraliturgia volt a szentkorona tiszteletére: *Fénykorona szertartás és fogadalomtétel*. Mértéktartó hazafiúi buzgalom ihlette. Szép volt. Lehetett ott vagy kétezer ember.

Szombaton is két tojás volt. Délelőtt szerény öt fős: Zsolti, Kaci, Orsi, Krisi meg én gyötörtük egymást a KIO numerusokkal, de délután Verőcén – tömegek voltak. Mi volt ott? Jankovics János festőművész kiállítása a Gorka Emlékházban – **A bomlás virágai** címmel. A képek a II. emeleten voltak kiállítva, Németh Zuzsanna festőművész ott helyben röviden méltatta az álldogáló közönség előtt a képeket. Nagyon sokan voltak. Én ott helyben nem tudtam elmondani a mondókámat, mert telefonban mondott kérdésemre, hogy öt vagy tíz percet beszéljek-e, János azt mondta, hogy nem, én bőségesen beszéljek, mondjak el mindent, ami kell. Így aztán, miután János bemutatott a művészetek iránt érdeklődő közönségnek, lejöttünk az udvar egy árnyas helyére. Összeszedték az összes széket-padot, ami csak volt, s elkezdhettem előadásomat, melynek ezt a címet adtam:

AZ IGE – FESTVE ÉS SZÓBAN

Tisztelt és kedves Megjelentek! Közel száz éve, 1907-ben jelent meg az Athenaeum nevű rangos kiadónál Póra Ferenc gondos munkája: *A magyar rokonértelmű szók és szólások kézikönyve*. Megkerestem benne a *bomlás* szót, ha már a meghívó megkülönbözteti Charles Baudlaire *Les fleurs du Mal*-jától, a romlás virágaitól. S mit találtam Póránál? Ezt a szinonima-sort: felbomlás, kifűződés, kioldódás, fölfejtődés, szétfejtődés, kibontakozás. Leragadtam az utolsó elemnél: kibontakozás. Láttatok már nyílni a ligetszépét, ezt a lándzsás levelű, négyyszirmú, sárga virágú gyomnövényt? Mit, gyomnövényt? Csodát! Megvárja az alkonyt, s amikor a nap lebukik a láthatárom, fesleni kezd, s egy percen belül ott van teljes pompájában, illatában. Hosszú szívókájú kolibri szerű lepkék kerülnek nagy hirtelen valahonnan, amiket nap közben sohase látok, és szívják édes mézét, s talán az illatát is. Egy-éji virág a ligetszépe. A reggeli napsugár melege lehervasztja, de kora nyártól késő őszi sorakoznak a szárán az új és új bimbók, és várják az alkonyatot. Budavári kertembe be is telepítettem a ligetszépét. Egy-egy este hatvenszor-hetvenszer is láthatom ezt a csodát egy negyedórán keresztül, s velem együtt ámulnak rajta vendégeim is. A bomlás virágain.

A kiállító művész a *szép, igaz, való, jó* értékeitől ihletve szeretné a maga szívókájával elibénk varázsolni a bomlás virágait; nem a romláséit. Miért? Mert van az embernek, s a művésznek különösen is, lelkiismerete. Nálam születési vagy inkább nyelvtanári, szakmai ártalom, hogy szeretek utánamenni a szavaknak, erdetüknek. Az *ismer* szavunknak az eredete – ismeretlen. Nincs finnugor megfelelője, s nem tudjuk, melyik néptől, melyik nyelvből vettük át a szót, s ott milyen jelentést hordozhatott. Marad tehát vizsgálni – szavunk első eleme. *Lelki* az az ismeret, amelyik ihleti ezt a nem ligetszépe- hanem Jankovics-féle virágbomlást. Különös lehet, de az általam ismert különféle nyelvek mit sem tudnak az efajta ismeret lelki voltáról. A görög *süneidésis*-ről együttlátásáról, az alighanem tükörfordító latin *conscientia*-ról, azaz együtt-tudásról beszél. S ezt vették át a latin összes leánynyelvei, s a francián keresztül még az angol is: s lett a francia *conscience*-ből az angol *conscience*. Sőt a német *Gewissen* is ófelnémet tükörfordítása a latinnak. Csak egyes szláv nyelvek függetlenül a görög-latin mintától: pl. közvetlen északi testvéreink szava a lelkiismeretre, a *svedomie* – ami pedig tanúzást jelent. Égen-földön sehol a *lelki* fajtájú ismeret.

Magyarul így vetünk keresztet: Az Atya, a Fiú s a Szentlélek nevében. Van egy nyolcnyelvű misekönyvem. Olvasom belőle latinul, franciául, portugálul, olaszul, spanyolul, angolul, németül, hollandul a keresztvetés Szentlelkét: *Spiritus Sanctus, Saint.Esprit, Espirito Santo, Spirito Santo, Espiritu Santo, Holy Spirit, Heiliger Geist, Heilige Geest*. Látnivaló, hogy a *Spiritus* és *Geist* szavakat használják e nyelvek, melyeknek a magyarban a *szellem* felel meg. Mi nem a Szent Szellem, hanem a Szentlélek nevében vetünk keresztet. Mit akarok ezzel mondani? Csak annyit, hogy a magyar *lélek* szó az Isten Lelkét is jelenti, hogy a lelkiismeret szó olyan emberi ismeretet takar, amihez köze van az Isten Lelkének. Csak annyit, hogy az Isten Lelkétől meghatározott ismeretre utal a magyar *lelkiismeret* szó.

1.

Dolgra! Nézzük, ligetszépeként mint bontott ki magából az a lelkiismeret, amely művészünket ihlette. Kezdjük a címadó képpel. Oda van írva a meghívóban a cím mellé három betű, melynek megfejtése: Szent János evangéliumának nyolcadik fejezete. Én sem ítélek el – mondja Jézus a házasságtörő asszonynak, miután szólt a kövezni akaró férfiaknak: Aki közületek bűn nélkül való, az vesse rá az első követ... Majd ír a porba, s a férfiak eloldalognak. A férfiak, akik nélkül nehéz az asszonyoknak házasságot törni. Egy verset olvasnék fel Illyés Gyulától. Címe. *Köszönet*. Bomlásról, s nem romlásról énekel.

*Kihalna az emberi fajta, / ha hallanák a nők, milyen
hangon beszél a férfi nem, / milyen trágár röhejre kapva,
a percről, mely megadta, mit / oázis-forrásként kerestek
és térden tiszteltek, a testet, / mely köpőcsésze lett nekik?
Hányan voltunk igazán hívek, / megköszönni nővéreinknek
szövetségüket, azután, / hogy kivérezve csak hevertünk,
legázolt küzdők, túl az eltűnt/ hiten, reményen, vak csatán ! – ?*

Szeretnék feltenni – magamnak is – egy kérdést. Neked melyik mond többet? A kép, amit látunk, vagy a vers, amit hallottunk?

Menjünk a második képre: *A pusztában kiáltó szó*. Mit kiált? *Egyenesítsétek ki az Úr útját!* A kép meg József Attilával azt, hogy: *Költő, szólj az ügyészre*. E bámész nép meg nem védi őt, amikor lecsap rá a hatalom ökle. Miért csap le rá? A bomlásról, egy új világ kibontakozásáról beszél. Félelmetes a tányérsapkás meg az oldalán lelógó gumibot. A kiáltók mindig azt hiszik, hogy beteljesedett már az idő, de a hallgatók ritkán jönnek azért, ami a kiáltót kiáltásra indítja. Mi indítja? Csak az Isten Szent Lelkétől indított lelkiismeret. S a hallgatóságot? Ritkán az. Megint olvasnék egy verset. Most egy kicsit nehéz dolgunk lesz az összevetésnél, mert a vers, amit felolvasok a magyar irodalomnak talán legnagyobb alkotása az olyan emberről, aki útegyenesítésre áldozza életét. Szerzője az elmúlt félszázadban fasisztának gyalázott – Sinka István. S a vers címe: *Virágballada*. Sinka hatvan éve írta e balladát, s a kép nem visszaemlékezés valami régmúlt időre, hanem véres jelenvalóság. Ma is csak a létező országokról s izmusokról szabad énekelni. Istenéről is csak akkor, ha szövetségben van az oltára az urak trónjával – azaz a fából vaskarikát lehet csak magasztalni is, megfesteni is. Ez a kép nem olyan. Ezt a szónokot bilincsbe lehet verni Machaira várában, ezt a szónokot szép lány táncáért nyugodtan le is lehet fejezni. A téma végigkíséri az emberiség életét. Vagy legalábbis máig kísérté. (A verset megtalálja az olvasó a 22. *Napló* 23-25 oldalain vagy kötetben a *Napló 2001-2002* 339-341 oldalain.)

A *Vágyak* a harmadik kép. Elizeus próféta meggyógyítja Isten erejével Naamant a leprától. Nem fogad el érte aranyat, ezüstöt, de Géhazi, Elizeus szolgája, nyerni akar az ügynön. Most Babits Mihály verséből olvaso: *Vers az apostolokról*.

*S jött az Eke és átszántott a földön – / de ki fog a földszántott földbe vetni...
Hol van Péter, aki látta a Krisztust, / s látását bölcs lélekkel őrzí s osztja?...
Az Antikrisztusok megsokasodtak; / az ég illata elveszik a bűzben:
Uram, aki vagy, adj jelet magadról, / igazgasd tévedt ebei d szimatját!*

*Nem a kenyér a minden, sem a fajták / állati tülekvése, ami most van:
Krisztustalan próféták, mondjatok már / legalább annyit, hogy nem ez a Krisztus...
Ha nem igennek, legalább a nemnek / hangzani kéne; a nem is talizmán,
A nem is lélek, vigyétek a véres / csorda elé, tán meging és hátrahőköl
Tán nemet vettek és igent arattok, / Kisebzett és fázik a meztelen föld:
siessetek! Hogy új buza borítsa, / Mielőtt az esztendő megöregszik.*

Ez a kép az előző kép eszmei ellentéte. Amikor az Isten ügyéből üzlet lesz. Az egyházból papipari szolgáltató vállalat. Amikor elfeledjük, hogy annak a nevében beszélünk, akinek nem volt fejét hová lehajtani, akinek szavai miatt a főpap megtépte ruháját, mondván: Ez káromkodik! Hogy is mondta Babits? Legalább a nemnek hangzani kéne. Legalább annyit mondani kéne: ez nem a Krisztus! Miért? Mert *vétkesek közt cinkos, aki néma...*

2.

Ha zenemű volna előttünk, azt mondanám, hogy e három forte után három piánó következik. Mert lágyabb ének is kell nekünk. S a két *Álomvizek* két Sík Sándor verset szóltatnak meg bennem az 1940-ben megjelent *Az Isten fiatal* című kötetből. Még piarista kispap koromban csodálkozott rájuk – az imádkozó lelkem. Az egyiknek a címe: *Felhők, felhők!* Csudálom, hogy – tudtommal – még senki sem vállalkozott megzenésítésére. Talán éppen azért, mert így is, ahogy van, muzsikál. Szeretném annyira szépen olvasni, ahogyan nem tudom.

*Felhők, felhők, / Suhanó felhők, / Alkonyi-komolyak, esti-lilák!
Szállnék veletek! / Vigyetek, vigyetek! / Felhők, felhők, / Rossz a világ!
Felhők, felhők, / Nyugtalan felhők, / Zivatar-kékek, szélbe-zilák!
Ugye máshol, / Szélelnyugováskor, / Még más. Ugye más, / Ugye szép a világ!*

S a másik vers címe csak ennyi: *Csitt!*

*Ring a tó és reng a tón / Álmodón a bárka
Kinn a parton ríkatón / Cserreg egy madárka.
Ring a lelkem, mint a tó, / Dajka-ujjú szellőn,
Minden olyan bízató / Békesség-lehellő.
Citt te, csitt te bús madár / Odakint az éjben
Most az Isten muzsikál / Ily halálos szépen.*

S a harmadik: az *Esti áhítat* – az a kép, az a táj, amely arra inspirál, hogy elnémuljunk, csak az Isten beszéljen, vagy ha mi is beszélünk, akkor úgy, ahogy a nagykönyvben meg van írva: a liturgia nyelvén, a századok és ezredek imádkozásai során szívünkbe vésett himnuszokkal: *Immár a nap leáldozott, Teremtőnk kérünk tégedet, Légy kegyes és maradj velünk, Őrizzed, ővjad népedet* – ahogyan írta Nagy Szent Gergely pápa a 6., és fordította Sík Sándor a 20. században. De írt Sík maga is egy imádságot, amelyet jó félszázada napzáró imádságnak használtak a kisközösségek az ateista kommunizmustól üldözöttségünk évtizedeiben. Ide illik e képbe. Az a címe, hogy *Ments meg, Uram!* Ajánlom mindegyikünknek.

*A virágtalan, a gyümölcstelen ágtól, / A meddőségtől, lanyhaságtól
A naptalan és esőtelen égtől: / Ments meg Uram a szürkeségtől!
Édes az ifjak méntás koszorúja, / Fehér öregek aranyos borúja,
Virága van tavasznak, télnek: / Ne engedj Uram, koravénnek!
Csak attól ments meg, keresők Barátja, / Hogy ne nézzek se előre, se hátra,
Tartsd rajtam szent, nyugtalan ujjad, / Ne túrd, Uram, hogy bezáruljak!
Ne hagyj Uram, megülednem, / Sem eszmében, sem kényelemben.
Ne tűrj megállni az ostoba v a n-nál, / S nem vágyani többre kis mái magamnál.
Ha jönni talál olyan óra, / Hogy megzökkenne vágyam mutatója,
Kezem kezeden ha kezdene hűlni, / Más örömén ha nem tudnék örülni,
Ha elapadna könnyem a más bűnén, / A minden mozgást érezni ha szűnném,*

Az a nap, Uram, hadd legyen a végső: / Szabadíts meg a szürkéségtől!

3.

Az imádság most is meghallgatásra talál, mert jön a fortissimo: még egyszer *A bomlás virágai*, s hozzátéve: *Képsor I – V*. A képsor – vízió a korról, amelyben élünk: kukából, kartondobozban, dossziéval Brüsszel felé igyekezve és minimálbér mellett sem. Hol élünk? Az 1945-ik s az utána következő évek valósága, a létező szocializmus élményei feledtették velünk az elmúlt ezer esztendő minden nyomorúságát, s a feudalizmust követő kapitalista rend árnyait is. A 14-es háború előtről elfeledtük azt, hogy az éhségtől kitántorgott Amerikába másfél millió emberünk, a 14 utáni világból pedig elfeledtük azt, amit a harmincas évek közepétől kezdve a népi írók nemzetünk nyomorúságaként bemutatnak. Mindezt feledtették velünk az elvtársak, és 1956 október 23-a megmutatta, hogy röpke tíz esztendő alatt túl lehet teljesíteni a nyomorúságban ezer évet is. De jött a 89-es változás, s lassan-lassan feledjük a közelebbi 45 kommunista-szocialista évet, s élvezzük az 1945 előtti világ áldásait: a kukázás, a kartondoboz, a Brüsszel felé igyekvés, a minimálbért sem kapásnak mai, korszerű formáit.

Van segítség? A Kommunista kiáltvány másfélszázada azt állította, hogy a magántulajdon eltörlése a megoldása. Erről írt hatalmas verset a polgári költő, Szabó Lőrinc a 30-as évek közepén. Az a címe, hogy Vang-An-Si. Ez a neve egy kínai bölcsnek, akinek hatalmat ad a kínai császár: Sen-Tzung, a császártrón ura. Hatalmat arra, hogy megvalósítsa Marx álmát – a kétszáz millió kuli nemzetében. A vers az elmúlt félszázadban kimaradt Szabó Lőrinc Összegyűjtött verseiből. (Olvasható ugyanott, ahol Sinka Virágballadája.)

A kiállítás záró képe a *Hegedülő kislány*, aki érti a dalt. Miféle dalt? A Tragédiát lezáró angyali karéneket. S azt is, hogy Gyanítom én is, s azt is, hogy ember küzdj és bízva bízzál. De hallottuk, hogy nincsen remény. Nincs is a Kommunista Kiáltvány alapján. De nem kell befalaztatni az ablakokat, csak érteni kell a dalt, amit a hegedülő kislány húz nekünk. A szelídek fogják örökölni a földet. Nem a vörös és a nem-vörös hadseregek, és így Vang-An-Si katonái sem. A javakat el kell osztani. A javakat nem lehet államosítani, de én, te, ő odaadhatjuk közösbe a javainkat. Mit ért meg a hegedülő kislány? Csak ezt: *A hívők összessége pedig szívében és lelkében egy volt. Senki sem mondott vagyonából semmit sem a magáénak, hanem mindenük közös volt.* Ha nem akarok többet birtokolni, mint te, ha beérem azzal, hogy nekem is egy dénár jut, ugyanúgy, mint a másiknak, akkor nem érdemes háborúzni, osztályharcolni és verekedni. S ha mégis megpróbálja valaki, fel se kell venni. Hogyan? Úgy, ahogyan elmondja Wass Albertnek 1926-ban egy erdélyi mezőségi faluban, Vasasszentgotthárdon írt *Előhang*-ja. Egy 18 éves fiú írta ezt a csodát.

Volt egyszer egy ember, aki az ő háza udvarán oszlopot épített az ő Istenének. De az oszlopot nem márványból faragta, nem kőből építette, hanem ezer meg ezer csillámló homokszemcséből, és a homokszemcséket köddel kötötte össze. És az emberek, akik arra jártak, nevettek rajta, és azt mondták: bolond. De az oszlop csak épült, egyre épült, mert az ember hitt a szívében építette az ő Istenének. És amikor az oszlop készen állott, az emberek még mindig nevettek, és azt mondták: majd a legelső szél összedönti. És jött az első szél, és nem döntötte össze. És jött a második szél, és az sem döntötte össze. És akárhány széljött, egyik sem döntötte össze, hanem mindegyik szépen kikerülte az oszlopot, amely hittal épült. És az emberek, akik ezt látták, csodálkozva összesúgtak, és azt mondták: varázsló. És egy napon berohantak az udvarára, és ledöntötték az ő oszlopát. És az ember nem szitkozódott, és nem sírt, hanem kiment megint az ő udvarára, és hittal a szívében kezdett új oszlopot építeni az ő Istenének. És az oszlopot most sem faragta márványból, sem nem építette kőből, hanem megint sok-sok apró homokszemcséből és a homokszemcséket köddel kötötte össze.

Ezt tudtam elmondani Jankovics János festőművész képeinek kiállítására alkalmából. Köszönöm, hogy meghallgattak.

Városmajor, 2003. szeptember 15.

ESZEVESZETT VOLT-E JÉZUS?

1. Az evangélium ésszerűsége

Korán felmerült ennek gyanúja: rokonai erőszakkal cipelték volna haza Názáretbe, mert úgy ítélték, hogy esztétét vesztette (Mk 3,21). A minap pedig a 90 éves korában elhunyt Raymond-Leopold Bruckberger francia domonkos tette fel e kérdést *Jézus története* (1965) c. könyvében: Örült volt-e Jézus? A "Mielőtt Ábrahám lett volna, én vagyok" jézusi kijelentés indította erre. Válasza: nem volt örült; fenti kijelentése csak nyomatékozza szavainak tekintélyét. Magam minden tekintély-problémától elvonatkozva hozom elő újra e kérdést: tanítása egészének, a jézusi evangéliumnak ésszerűségére kívánok rákérdezni: egyáltalán komolyan vehető-e, amit képvisel?

A kérdés számomra részben költői. Mégpedig azért, mert harminc esztendővel ezelőtt – túl Prohászkan, marxizmuson és a Vatikán keleti politikáján – a *Keressétek az Isten Országát!* vastag köteteivel adtam választ magamnak: nem volt örült. Ellenkezőleg: meghökkentő tanítása az egyetlen lehetőség, hogy az emberiség megmeneküljön a végkatasztrófától. Idézem e munka Bevezetésének egyik mondatát az "Útról", Jézus erkölcsi tanításainak foglalatáról: "Vajon ez az Út nem az egyetlen értelmes és a fenyegető katasztrófát kikerülő út-e az emberiség evilági életében...?"

Csak azért nem teljes egészében költői a kérdésem, mert a kereszténység a maga fennállásának utolsó 1700 esztendejében egyfolytában úgy gondolkodik és viselkedik, mintha örült lett volna Jézus. Azért volt örült, mert olyan evangéliumot prédikált "út"-ként, aminek csak ellentmondását és ellentétét választhatja nemcsak az emberiség egésze, hanem ezen belül maga az egyház is; akár az ortodox, akár a katolikus, akár a protestáns egyházak. Ebben teljes az összhang közöttük, *ökumenéjük* e tekintetben problémamentes. Akik pedig olyasfélét képviseltek, mint magam is, azokat elégették máglyáikon vagy kardélre hányták, mint "örülteket" s a társadalom ellenségeit – ugyanezen társadalom megmentésére hivatkozva. Így hát kérdésfeltevésem még sem egészen költői, mert ez van mögötte: Csak én vagyok örült és mindenki más normális? Az egész világ örült, és csak én vagyok normális?

Az is mozgat a felvetésnek erre az ébresztőóra emlékeztető harsány hangmeggütésére, hogy a hierarchia álljon végre szóba azzal, amit idehaza immár fél százada képvisel a Bokor, s gondolkodjék már el, hogy velünk szemben mit is képvisel evangélium címen és a magasságos Úristentől eredeztetett teljes tekintélye nevében. Nem szűnyog valakiknek a hite, amit elég agyonütni. Amit a hazai és a római inkvizíció csinált velünk, az függetlenül az eljárásmodok etikájától, lényegében tisztességtelen is volt. Miért? Hasonlaltal élek: valaki szűzmeztelenül betámolyog az operabál rangos-flancos népe közé, majd ezt követően eljárás indul ellene azon az alapon, hogy nem volt rendesen megfésülködve: kócos volt. Hasonlat nélkül: nem állt szóba mondanivalónkkal, hanem rám fogott olyan szubtilis dogmatikai meg egyházrendi vádak, melyeket sohasem képviseltem. Nem hajlandó ma sem szembesülni azzal, amit Jézus evangéliumáról mondunk.

A 90-es évek elején nyomtatásban is megjelentettem, ötezer (!) példányban, a problémát felvető, kibontó és megválaszoló fentebb említett munkámat. Bár a katolikus könyvesboltoknak ma is tilos árulniok, nagy része mégis elkelt, s így olvasók kezében van már. Eredmény: a hierarchia hallgat róla. A nyugodt, elemező hangon történt kihívás nem bizonyult kihívásnak. Jöjjön tehát az ébresztőóra hangja: Örült volt-e Jézus?

Kihívásomra többféle válasz adható. Típusai:

- a/ Nem azt tanítja Jézus, amit ráfogok. (Tehát nem örült Jézus!)
- b/ Azt tanítja, amit mondok, de ez a tanítás teljes képtelenség; minek következtében a kereszténység méltán függetlenítette magát történelmi útján ettől a tanítástól. (Örült!)
- c/ Azt tanítja, amit mondok; s ez megmenthetné az emberiséget, ha legalább a keresztények hajlandók volnának szóba állni vele. Nem hajlandók, minek következtében a

Jézusra hivatkozó egyházak teljes ellentmondásban vannak Jézus tanításával. (Nem örült!)

2. *Lehetséges életalakítások*

Ezek után megpróbálom élesre és konkrétan rajzolni Jézus etikai tanítását. Ennek érdekében bevezetek néhány fogalmat. Az ember a maga történelmi útján léte fenntartása érdekében munkával javakat *szerez* magának. Nemcsak ezt teszi, hanem *vesz* is: erőszakkal (*erőalkalmazás*) kisajátít a maga számára olyan javakat, amelyek embertársai birtokában vannak. A munkával és erőalkalmazással megszerzett, ill. másoktól elvett javakat meg is osztja valakikkel, oda is *adja* valakiknek. Szerzés, vevés, adás – ezeknek a fogalmaknak a segítségével különböztetek meg három lehetséges emberi életalakítást.

a/ Egy adott társadalmon belül hatályos törvények szabályozzák a szerzés lehetőségeit. A törvényeket megállapítók – karhatalmuk segítségével (erőalkalmazás) – megadóztatják (vevés) a hatalmuk alá tartozókat. Ugyanezen karhatalmuk segítségével megbüntetik azokat, akik csálnak, lopnak, rabolnak, azaz áthágják a hatályos törvényeket. Ezek a törvények azért hatályosak, mert a törvényeket megállapítóknak módjuk van karhatalmuk erejében a törvények áthágóit megbüntetni: elveszik javaikat, szabadságukat, életüket (vevés és erőalkalmazás). Ugyanezen karhatalmuk segítségével állampolgári kötelességgé teszik a részvételt a honfoglalásnak, háborúnak, igazságtevésnek, stb. nevezett erőalkalmazásos vevési akciókban (vevés és erőalkalmazás). Ugyanezen karhatalmuk alapján gondoskodnak a törvényeket megállapítók a fenti módokon kisajátított javaknak szétosztásáról: valakik többet, mások kevesebbet, ismét mások semmit sem kapnak az adókból és a hadi zsákmányból. A fentiekben leírtuk az emberi társadalom államhatalmi, törvényesnek mondott rendjét.

b./ Akik nem óhajtják magukra vállalni ezt a törvényesnek mondott államhatalmi rendet, azok fellázadnak ellene. A lázadók típusai: közbüntényesek, maffiózók, puccsisták, forradalmárok.

1. A közbüntényesek nem, vagy nemcsak a munka útján lehetséges szerzéssel biztosítják létfeltételeiket, hanem az államhatalom törvényeit semmibe vevő kisajátításokkal is: csellel (lopás), erőszakkal (rablás, gyilkosság) élnek; módosítani kívánják az adott társadalom javakat elosztó rendjét. E közbüntényesek rendre börtönben és akasztófán bűnhődnek tetteikért: lesújt rájuk az ún. igazságszolgáltatás, azaz az állam karhatalma. A lázadók és a büntetők eszköztára ugyanaz, mint azoké, akik ellen fellázadtak: vevés és erőalkalmazás.

2. A maffiózók nagyobb arányokban teszik ugyanazt, amit a közbüntényesek: terror-szervezeteket hoznak létre, beépülnek az államhatalomba. Cseleikkel, fegyvereikkel államot alkotnak az államban: ők is megpróbálják módosítani a javak elosztási rendjét. De nem a törvények megváltoztatásával teszik ezt, hanem a fennálló törvényeket figyelembe nem vevő vevéssel, fegyveres erőalkalmazással.

3. A puccsisták ugyanúgy nincsenek megelégedve az államhatalom törvényes elosztási rendjével, mint a közbüntényesek és a maffiózók, de emezeknél többre vállalkoznak. Beépülve a hatalom emberei közé, megpróbálják a maguk kezébe kaparintani a karhatalom (katonaság, rendőrség) ellenőrzését, hogy maguk szabhassák meg a törvényeket.

4. A forradalmárok ugyanúgy fellázadnak az adott törvényes rend ellen, mint az előző három csoport. Ugyanúgy át akarják venni a legfőbb hatalmat, miként a puccsisták, de ezt a szándékukat a társadalom többségének, ill. jelentős részének a segítségével kívánják megvalósítani. A négy csoport közös vonása, hogy a vevést és az erőalkalmazást a fennálló hatályos – azaz az éppen adott államhatalom karhatalmával biztosított – törvényeket figyelembe nem véve alkalmazzák. Indítékuk is közös: a javakat másképpen akarják elosztani, mint ahogyan azt a törvényes rend lehetővé teszi.

c/ Az evangéliumokban megrajzolt életalakítás a fentiektől különböző, de csupán alternatív jellegű életalakítást jelöl ki célként maga elé. A fenti életalakítások nem al-

ternatívák, hanem totálisak. Mindegyikük vevéssel és erőalkalmazással akarja érvényesíteni a magát; le akarja váltani a mindenkor adott társadalmi rendet a magáéval. A jézusi nem akarja fegyveresen leváltani azt, ami van. Csak abban reménykedik, hogy a jézusi társadalmi rend fokozatos térhódításának függvényében az adott és fegyverekre épülő társadalmi rend fokozatosan visszaszorul, majd elhal. Ezért képvisel csak alternatív rendet. A jézusi életalakításnak nincs szüksége erőszakra; törli szótárából és életéből a vevést és az erőalkalmazást, csak a szerzést és az adást ismeri.

3. Elméletileg igaz, gyakorlatilag érvénytelen - van ilyen?

Ha nem tör vevéssel és erőalkalmazással az adott társadalmi rendtől eltérő másik hatályos társadalmi rendnek megteremtésére, akkor szükségképpen elfogadja a maga célkitűzései ágyának azt az államhatalmat, amelybe beleszületett, amelynek szuverén területén él. Ha pedig elfogadja, akkor teljesíti is annak törvényeit, amennyiben az nem kívánja meg, hogy vevéssel és erőalkalmazással éljen. A maga részéről nem keres és nem vállal olyan munkaviszonyokat, amelyekben a vevés és erőalkalmazás magatartásait kellene gyakorolnia. Ha pedig kényszeríteni próbálják ilyesmikre, nem áll kötélnek, és elviseli az ezért járó büntetést: javainak, szabadságának, életének elvesztését is. Egyébként a fennálló törvényeket nem sértve dolgozik (szerez), s a munkájával szerzett javakat megosztja (ad) azokkal, akikkel közösséget alkot. Ilyen módon közteherviselést és egyenlőséget valósít meg a maga körén belül. Közössége lehet két személyes (házasság is) vagy több személyes (család is). A házasságon és családon túlmenően lehet kiterjedtebb is: magánosok és/vagy családok akkora közössége, amelyben az élet megszervezhető karhatalommal biztosított hatályú törvények bevezetése nélkül is. A kicsi a szép! S a kicsik szabad hálózata a szép.

E harmadik, a jézusi életalakítás felől nézve az előző két életalakítási csoport nem különbözik egymástól semmiben. Mind a kettő vevést és karhatalmat alkalmaz. Mind a kettő annak a szolgálatában áll, hogy a javak elosztása valakik számára kedvező legyen. Velük szemben a jézusi életalakítás kizárja a vevést és erőalkalmazást a maga eszköztárából, és/hiszen nem törekszik arra, hogy a javak elosztása valakik számára kedvezőbb legyen. Ha egyetlen szóval akarnók kifejezni az előző többi és a jézusi életalakítás közti különbséget, akkor erre a KIVÁLTSÁG szó kínálkozik. A többi törekszik a kiváltságra, a jézusi életalakítás viszont elutasítja a kiváltságot mint rendszeridegent, mint etikátlant. Etikátlant? Igen. Mindenki tiltakozik az ellen, hogy neki kevesebb jusson, mint másnak. Ez csak akkor valósulhat meg, ha senkinek sem jut több, mint amennyi a másiknak jut. Etikátlan tehát magamnak többet akarni, mint amennyi a másiknak jut. Ahogyan felzárkózunk ehhez az egyedül etikus magatartáshoz (hogy nekünk se jusson több, mint amennyi a másiknak), úgy épül bele az emberiség életébe az Isten Ország, a szeretet civilizációja. Örült volt Jézus, mert feltételezte rólunk, hogy hajlandók vagyunk etikusan viselkedni?

Az embert a kiváltságot nem ismerő Abszolút Szentség, az Isten, a maga képére és hasonlatosságára teremtette, ennek következtében bele van írva az emberi természetbe az abszolút szentség eszménye. Lelkiismeretünk jelzi is ezt. Olyankor biztosan jelez, amikor valakinek többje van, mint nekünk, s mondja is, hogy nem igazságos. Olyannyira így van ez, hogy amikor valakik a társadalom egészét akarják egy csapásra és forradalmi úton az adott rendet leváltani akaró célkitűzésre vezérelni, rendre megfogalmazzák a kiváltságmentesség eszményét. Újabbkori történelmünkben a francia forradalom az egyenlőséget írta zászlájára, Marx Kiáltványa pedig ennek megvalósítása érdekében óhajtotta megszüntetni a magántulajdont.

Feltételezzük most... tegyük fel, hogy az evangéliumokat ismerő olvasó az eddig mondottak erejében nem tagadja, hanem elfogadja: a fentiekben adott vázlatom a valóságot tükrözi, és ami Jézust illeti, evangéliumában ő valóban ezt a csak szerzést és adást ismerő, a vevést és erőalkalmazást pedig elutasító életalakítást tanította. Tegyük fel tehát, hogy

elfogadja az olvasó: a jézusi program alapvetően különbözik a világtörténelem által produkált különböző életalakításoktól. Ha nem fogadná el, akkor illenék cáfolnia: nem ezt tanítja Jézus, hanem ezt és ezt... Ha nem tudja cáfolni, akkor illik tovább tanulmányoznia a jézusi tanítást. Azzal mindenképpen segítségére siethetek, amit a fentiekre öntudatos "keresztények" nemegyszer mondanak. Ilyesfélét: *Ezek a csúf **politikai** izű dolgok csillagfény messziségben vannak attól a természetfölötti **lelkiségtől**, amellyel az evangélium ellebeg fajok és osztályok állati tülekedése felett.*

Nos, az ilyesfajta megnyilatkozások mindenképpen felfedik, hogy bizony van olyan keresztény hit is, amely nem azonos Szent István, Pázmány, Prohászka hitével, akik egyértelműen úgy gondolták, hogy a jézusi természetfölötti lelkiségnek inkarnálnia kell a csúfnak és eviláginak gondolt politikai, közéleti valóságban. A kép, amelyet a fentiekben a jézusi életalakításról rajzoltam, egyértelműen hitet tesz amellett, hogy olyan lelkiség a Jézusé, amely Isten rendjét, az adást akarja az általa teremtett világ rendező elvévé tenni. S ha a "politika" történelmi tapasztalataink alapján vevést és erőalkalmazást mutat, ami pedig idegen Jézustól, akkor azt világosan le kell szögezni, hogy Jézus bizony többet és mást kívánt tőlünk, mint olyan lelkiséget, amely mellett párhuzamosan és azzal kart karba öltve nyugodtan csinálhatjuk, amit a különböző korok változó államhatalmai és törvényei kívánnak tőlünk. A jézusi lelkiség olyan közéletet kíván, amelyben érvényesülnek az evangéliumok elképzelései. Ha a politika fogalma feltételezi a vevést és erőalkalmazást, akkor Jézustól idegen a politika, de nem idegen a jézusi lelkiség hatására kibontakozó közélet. Sőt: a jézusi lelkiség szükségképpen bontja ki magából ezt. A jézusi lelkiség társadalmi vetületű lelkiség. Nem politizált Jézus? Igaz. Akar istennektetsző közéletet? Igaz. A jézusi tanítás elutasítja a politika eszközeit, de nem utasítja el annak célját: a rendet a társadalomban, rendet az emberiség közös dolgaiban.

Az ember istenadta méltósága, hogy sohasem kívánja emberalatti célkitűzések szolgálatába állítani életét. Néró, Hitler, Sztálin és a történelem többi kiemelkedőbb tömeggyilkosa is valami gyönyörű szép rend megvalósítása érdekében követte el véres örültségeit. A vevés és erőalkalmazás eszközeit alkalmazók is etikus lényeknek tudják magukat. Nem a jogtalanság és az önkény nevében emelik fel a különböző nemjézusi eszmék a maguk zászlaját, hanem a törvény, a rend, a jog nevében. Ha utópiának minősítik is a jézusi életalakítást, nem azért teszik ezt, mert annak célkitűzései előtt nem emelik meg alapjukat. Az ember a maga eredendő isteni tisztasága következtében nem tudja kiirtani lelkéből az isteni szentség értékének ragyogását és hívását. Ezért aztán koncepciónk tényleges és értékelhető ellenfeleit azok körében sejthetjük, akik így gondolkodnak:

"Kianalizálhatod az evangéliumok szövegéből azt, amit elmondtál, de... nem úgy verik a cigányt. *Summum ius, summa injuria!* Él már a valóságban! Jobbá és szebbé úgy lehet tenni az életet, ahogyan a szentistvánok, pázmányok és prohászok gondolták. Elméletileg igazad lehet a fenti rajzban, de amit Jézus megfogalmazott, használhatatlan, mert... mert Jézus örült volt. Azt beszélte, ami nem lehetséges. Ha pedig így van, akkor kártékony, hogy az egyháznak és az emberiségnek az orra alá dörgölöd – hütlenségünk bizonyítékaként – ezt a jézusi tanítást, amely csak elméleti értékű. Segíteni nem segítesz vele, csak nagy garral kimutatod, mekkora áruló írástudók meg képmutató farizeusok vagyunk. Elég volt ebből a megpróbáltatásunkból egyszer, kétezer évvel ezelőtt: Jézus esetében. Neked nem kell felmelegítened ezt a levest! Foglalkozhatnál valami hasznosabbal is. Neked is jobb lenne... akkor nem bántanánk, még meg is becsülhetnénk! Meg nekünk is jobb lenne... békénk lenne tőled!"

Fellebbezek! Hová és kihez? Az emberi lelkiismerethez. A konkrét lelkiismerethez, melyet minden egyes olvasóm hordoz magában! Állj szóba az evangéliummal! Állj szóba Jézussal! Nem fenyeget téged. El akar kezdeni csendben dolgozni benned. Át akarja alakítani gondolkodásodat. Meg akarja értetni veled, hogy mindent tönkretesz, ha többet akarsz

magadnak, mint amennyi felebarátodnak jut. Megsemmisíted az élet lehetőségét, ha az erőalkalmazás útját járva eszkalálod a sátáni gyilkosságot. Legalább viseld el azokat, akik alakítják már hozzá gondolkodásukat, és elindultak az Úton. Egy szép napon te is csatlakozhatsz majd hozzájuk... hozzám, ha akarod... – Ehhez segítene hozzá, ami ezután következik.

4. Az örökség eltékozlása

Onnan indulok el, hogy Jézus azonnal elkezdte megvalósítani, amit tanított. Életközösséget hívott létre 12 fiatalemberrel. Adományokból, magánvagyonából, akármiből is - de gondoskodott róluk. Maguk is tanúsítják: "Amikor elküldtelek titeket erszény, tarisznya és saru nélkül, volt-e hiányotok valamiben? Semmiben - válaszolták" (Lk 22,35). S amikor nem küldte el őket, hanem mellette voltak?

Akkor sem haltak éhen. Bevásároltak, ha kellett, volt pénztárosuk is: az Iskarióti Judás. Megvalósították a magántulajdon nélküli életközösséget. Volt hova fejüket lehajtani? Akadt azért az is, pl. a Getszemáni-kert, vagy Kafarnaum, ahol otthon voltak. Életközösségük életszínvona anyagiakban biztosan nem érte el a főpapok, az írástudók, a jómódú középosztályhoz tartozó farizeusok szintjét, de nincs nyoma, hogy ez különösebben zavarta volna őket. Kárpótlást nyújthatott nekik Jézus közelsége és barátsága s az Ország megvalósulásának reménye. A gazdag ifjú távozásakor ugyan megrémültek azon, hogy a gazdagoknak mennyire nehéz bemenni az Isten Országába, de annak nincs nyoma az evangéliumok leírásaiban, hogy morogtak volna tényleges szegénységük miatt. Átéltették, amit Jézus tanított nekik: Boldogok vagytok ti, szegények, mert tiétek az Isten Országá.

Felhőtlen volt az életük? Dehogy volt az. Mi bajuk volt? Veszekedtek egymással. Miben? Ki a nagyobb, ki a különb, ki fog Jézus jobbán-balján ülni? Jézus helyretette őket. Az a nagyobb, aki megmossa a másik lábát. Mi bajuk volt még? Türelmetlenkedtek: mikor jön el már az Isten Országá? Jézus helyretette őket: Az Isten országa eljövetele rajtuk fordul. Mi bajuk volt még? Nem szerették, ha Jézus arról beszélt, hogyan bánnak majd el vele a főpapok. Jézus helyretette őket: ezt az egyet nem áll módjában megakadályozni. A tanítványok eszik, nem eszik, nem kapnak mást. Ezt kapják, mert a főpapok – főpapok. Ha Jézust látnak, ruhájukat szagatják, tévedhetetlen ítéleteket formálnak, és gyilkolnak. A tanítványok csak bízzanak, s Jézussal együtt legyőzik a "világot". Azt a világot, amihez a főpapok is tartoznak.

Ez volt az indulás. S a folytatás? Az sem volt rossz. Jézus mennybementele után ezek a fiatalok létrehozzák a jeruzsálemi egyházat. Lukács így számol be róla: "Mindazok pedig, akik hittek, együtt voltak, és mindenük közös volt. Vagyonukat és javaikat eladták, szétosztották mindenkinek: ahogyan éppen szükség volt rá... A hívők összessége pedig szívében és lelkében egy volt. Senki sem mondott vagyonából semmit sem a magáénak, hanem mindenük közös volt... Nem volt közöttük egyetlen szűkölködő sem, mert akiknek földjük vagy házuk volt, eladták azokat, az eladott javak árát pedig elhozták, és letették az apostolok lábai elé, azután szétosztották mindenkinek úgy, ahogyan szüksége volt rá..." (ApCsel 2, 44-45; 4,32-35). Ez a jeruzsálemi karitatív központ még sokáig élt, Szent Pál is gyűjtött számukra. Nos, aligha lehet a fentiek alapján pontos képet rajzolni a központot működtetők közösségéről. De egy azért bizonyos: komoly elkötelezettséget vállaltak annak érdekében, hogy valakik között megvalósuljon, "eljöjjön" az Isten Országá, amelyben ha én eszem, akkor a másik is eszik, stb. Megvalósították az osztózas társadalmát.

A főpap nem maradt tétlen. Bebörtönzi, megvereti őket. Nem törnek meg. Tudomására hozzák Kaifásnak, hogy embernek nem engedelmeskednek; arra ott az Isten. De gyűlölködésbe nem mennek át. Amikor Kaifás továbbmegy, és gyilkol is, mozgalmuk első jézusutáni vértanúja, István, a Mesterhez hasonlóan beszél. Nem a kereszten, de a rázúduló kövektől borítva mondja Istennek: "Uram, ne ródd fel nekik ezt a bűnt" (ApCsel 7,60). Az Ország a megbocsátás Országá, nem a visszaütni akarásé. Még valami. A rómaiaknál nem volt általános hadkötelezettség. Zsidók pedig nem jelentkeztek maguktól légionáriusnak. A

Jézus táborához csatlakozó zsidók még kevésbé jelentkeztek. Amikor pedig elközelgett Jeruzsálem ostromának ideje, s fegyvert kellett volna fogniok a rómaiak ellen, a jeruzsálemi keresztények otthagyják házaikat, s elmenekülnek a városból a Jordánon túli Pellába. Minden azt mutatja, hogy vevés és erőalkalmazás nélküli, Jézustól tanított alternatív életet éltek honfitársaik társadalmában, s nagyon is tudták, hogy osztozniok kell egymás javaiban. Megértették, mire tanította őket Jézus. Nem volt rossz a folytatás. Méltó volt az első három esztendőhöz, a kezdethez.

Jeruzsálem a Tizenkettőből még meggyilkolta a két Jakabot. A többi tíz már szét-spriccelődött a Római Birodalom nagy városaiba: Antióchiába, Alexandriába, Rómába; meg még a határokon túlra is. Szent Pál 58-ban még hazalátogat Jeruzsálembe, ahol őt is meg akarják ölni, de *civis Romanus*ként megmenekül kezükből. Jeruzsálemet 70-ben elpusztítják a légiók, s a Jézus-mozgalomnak új fővárosa támad: Róma. Az lesz fővárosukká, ahol a legtöbb a vértanújuk. Nemcsak a zsidók, a rómaiak sem tudnak mit csinálni ezzel a társadalmukba messzemenően belesimulni akaró, s ellenük nem támadó alternatív csoporttal – gyilkolják őket. Rómában végzik ki Pétert, Pált, s még Jeruzsálem ostroma előtt, 64-ben, ott rendez az örült Néro éjszakai kivilágítást szurokba mártott és meggyújtott keresztények égő fáklyáival.

A jeruzsálemi vagyonszövetségnek a Birodalomban nincs folytatása. Nem lehetett folytatása, mert a keresztényeknek nem volt "polgárjoguk". Feljelenthetők, s elítélhetők voltak pusztán azért, mert keresztények, akik nem hajlandók tömjén-szemet ejteni a császár istenségének oltárára. Az a társadalom, amelybe bele akartak épülni, olyasmit kívánt ezzel tőlük, amit hitükből folyóan el kellett utasítaniok. Katakombába szorultak. A Jézustól tanult osztozást az adott körülmények között, vagyonszövetség nélkül is folytatták. Ezzel döbbszentik meg környezetüket. Erőik szerint magukra vállalják a Birodalom szegénygondozását. Ennek anyagi alapját az a vasárnapi liturgia adja, melynek szerves részét képezi az adakozás. Juszinosz apologéta írja a 2. század közepén: "Aki az eucharishtiában részesülünk, minden nélkülözönek segítségére vagyunk, és mindörökre közösségben vagyunk egymással. A jómódú, és aki csak akar, szándékának megfelelően adakozik; azt, amit jónak lát. Az összegyűjtött adományokat az előjáró elteszi, s belőle gondoskodik az árvákról és az özvegyekről meg azokról, akik betegség vagy más oknál fogva segítséget szenvednek, továbbá a bebörtönzöttekről, az átutazó idegenekről; egyszóval mindenkin segít, aki arra rászorul... nem emésztik el tűzben, amit Isten táplálékul teremtett, mivel ezek a mi javunkat és a szegényeket szolgálják" (Apol. 57. és 13. fej.) A vagyonuk után nyomozó hatósági személynek a szegényeket mutatja meg a diakónus: "Ők a mi kincseink!"

Adva van körükben a vagyonszövetség, az osztozás számukra lehetséges formája: közösségben vagyunk egymással vallja Juszinosz. "Közös az asztal, melyhez letelepednek, de nem közös az ágy" – tanúsítja a 3. század elején a Diognetoshoz írt levél (5,7). A mondat egyfelől utal a vagyonszövetség akkor lehetséges formájára, másfelől arra, hogy a családi élet tisztasága, a "nem közös ágy" ugyanúgy kivívta a pogány környezet csodálkozását és elismerését, mint a "közös asztal", ami lehetővé tette szociális gondoskodásukat.

Nem ellenséges, hanem alternatív csoportként élnek a Birodalom társadalmában. Ilyenként sokasodnak el: a 4. század elején az ötven milliónyi népességnek már 10%-a keresztény. Akkor társadalmi erőt képviselnek ezzel a létszámmal, hogy Konstantín császár kiadja a milánói türelmi rendeletet (313-ban). Ezzel polgárjogot kapnak. Majd hamarosan államvallássá is lesznek. Közéjük tartozni – ez lesz az új tömjén-szem ejtése! Konstantín és utódainak reménye szerint ők adják majd a Birodalom egységének szellemi-lelki biztosítékát.

A fenti kép e három századról – aligha vitatott. Egyet viszont nem magyaráz meg. Az utolsó sorokban már jelzett 4. századi folytatást. A teológusok az Isten Országának lehetséges megvalósulását látják a kialakuló új birodalmi rendben. A püspökök el kezdenek versengeni a császár kegyeiért. A közkeresztények probléma nélkül vállalják a katonáskodást. Nem vetik meg a gazdagságot, sőt, élni akarnak a megnyílt hivatal-vállalási lehetőségekkel.

Természetesnek tekintik, hogy az államhatalom érdekében megszünteti a többi vallás, sőt filozófiai iskola szabadságát is. Beépülnek az államhatalomba. Úgy viselkednek, mintha sohasem hallottak volna arról, hogy csak lábmossó szolgák lehetnek. Szent Ágoston új doxológiával, Istent dicsérő imazáradékkal ajándékoz meg bennünket: "aki él és uralkodik mindörökkön örökké". Elfelejtik, hogy Jézus és Jézus Istene csak él és szolgálva szeret mindörökkön örökké. Sohasem uralkodik.

Mi történt a vértanú, a szociális gondozást vállaló egyházban a három század során a felszín alatt, a lelkek mélyén, hogy a negyedik században ez az átalakulás zaj nélkül megtörténhetett? Hogy látva, mi történik, senki fel nem sikoltott: mi folyik itt? Erről semmit sem mond a fenti, hagyományosan öröklődő fénykép az egyház első három századáról. A tényleges tektonikus mozgást a páli teológia hatása teszi lehetővé. A felszín alatti repedések megmutatása – a jövő eszmetörténeti kutatás nagyon fontos elvégzendő feladata.

A földcsuszamlás következményei egyre láthatóbbá válnak. A bizánci keresztény pátriárka a Keletre tolódó birodalmi központban a császár legnagyobb hatalmú tisztviselőjévé emelkedik, azaz hogy züllik. A peremre szoruló Nyugaton a volt birodalmi főváros, Róma püspöke fokozatosan átveszi az állami közigazgatás feladatait, s "egyházi állam" (jézusi abszurdítás a köbön!) kezd kialakulni – egy hamisított okmány szerint: Konstantín ajándékából. Szó sincs már alternatív társadalomról. Míg keleten a császár lesz az egyház fejévé is (cezárpapizmus), nyugaton a pápa akar az államhatalmak fejévé lenni – az uralkodók legfőbb hűbérurává... mégpedig Krisztus rendelkezéséből. A pápa császárrá koronázza a frankok fejedelmét, s rábízza a germán törzsek krisztianizálását; 18 véres hadjáratban el is végzi feladatát. Aki életben akar maradni, kereszténnyé lesz az Atlanti óceántól a pannón végekig. Így kap koronát Géza fejedelem politikai fordulatának hatására István is, akinek csak három hadjáratra van szüksége, hogy krisztianizálja a magyar törzseket.

Hitterjesztés karddal és Jézus nevében! Mindez a legszentebb szentírási szövegek kíséretében történik, és mindenki mindent a legnagyobb rendben levőnek tekint. Az emberiség vagy legalább is az európai kultúra visszabotul a jézuselőtti szintre. Nincs teológus, nincs írástudó, nincs próféta, aki képes lenne felemelni szavát: Mi történik itt? Anekdota: egy középkori angol szerzetesnek kezébe kerül egy kódex, s olvassa benne a Hegyibeszédet: "Ha ez a könyv a Szentírás, akkor mi, angolok nem vagyunk keresztények. Mivel azonban ezzel az előfeltevéssel nem állhatok szóba, ezért ezt a könyvet többé nem veszem kezembe".

Az egyház azonosul az evilági országgal. A főpapi rend lesz az uralkodók leggazdagabb és leghatalmasabb támasza. A hadseregek parancsnokai is belőlük kerülnek ki (Muhinál is, Mohácsnál is a kalocsai érsek tölti be ezt a tiszteletet). A kialakuló új társadalmi rendben nem rabszolgák, hanem jobbágyok élnek a társadalmi gúla alján. Ha láznak, Jézus nevében verik le őket. Eretnek mozgalmak támadnak Jézusra, az evangéliumra hivatkozva... máglyán égetik el, fegyverrel verik le őket Jézus és az ő egyháza nevében. Ami jót és emberit produkálnak a keresztény századok, ebbe ágyazva teszik. Végeredmény: a Szent István, Pázmány és Prohászka hite. Az egyháznak felelősséget kell vállalnia a társadalom fegyvereken nyugvó rendjéért, s nem alternatív társadalmat kell építenie. E hit felől nézve: Jézus örült volt.

5. Ha még sem lett volna örült!

A felvilágosodás, a marxizmus, a tőkés társaságok jelen világuralma, mind ennek a nem örült konstantíni kereszténységnek történelmi folytatója. Fegyverek erejében óhajtja diadalra juttatni az ember javát meg az evangélium eszményeit: a szabadságot, egyenlőséget és testvériséget. Ha nemcsak mondja, ha tényleg óhajtja. Posztmodern társadalmunk pedig várhatja az ökológiai és nukleáris végpusztulást a fegyverektől védett tőkéstársaságok korlátozatlan uralmának korszakában.

Akik örültek tartják Jézust, spekulálnak a kapitalizmus megszelídítésén. Akik Jézus evangéliumában hisznek, tudják, hogy alternatív társadalmat kell építeniök, kizárva a maguk

köréből az uralkodást, a gazdagságot és az erőalkalmazást. Ennek érdekében felveszik a jézusi hagyomány szálát: lemondnak a magántulajdonról, közbirtokosság alapján életközösséget teremtenek, s kiváltságokat nem ismerve osztoznak azon, amit munkájukkal megszereznek. Kommunista Kiáltvány nélkül, lelkiismeretük szavára megvalósítják a maguk körében azt, amit erőszakkal Gulagok árán sem lehet megvalósítani. Aki nem tartja örültnek Jézust, még ma elkezdheti két-három barátjával az általa megmutatott alternatív életet. Aki pedig örültnek tartja őt, az reménykedhetik abban, hogy a tőke hajókötele nem őt fogja elütni, hanem valaki mást embertársai (embertársai milliói és milliárdjai) közül.

Valaki, aki több mint negyed százada töretlenül barátom, mondta első találkozásunk után: Mindig azt gondoltam igaznak, amit mondasz; csak azt hittem, hogy ezt nem szabad kimondani. Kimondom. Isten megengedi, sőt: azt kívánja, hogy kimondjam. Sokaknak kell kimondaniok! Sokaknak, hogy ne legyen mód meg nem hallani! Akármit is csinál ellenében a trón és az oltár szövetsége: a képmutatók, a ruhájukat szagatók, a kezüket megmosók. Egy ízben Illyés Gyula is kimondta. *Ditirambus a nőkhöz* - ezt a címet adta neki. Ide írom a végét:

*Nem a zablák, nem a zengések,
hanem a kosáron a fül;
nem az ostromok, a bekerítések;
hanem a korall-sor a nyak körül,
meg a tűzhely körüli székek;
nem a viharok, a mének, a diadalzengések,
hanem a szítaszél-veretések,
ha a liszt megtömörül,
hanem a néma kitekintések
a téli ablak függönye mögül;
nem a havasok, a jeges meredélyek,
hanem a kézimunkázó vetések,
a vasárnap is orsópergetők,
hanem a csecsemő lebegtetések,
hanem a csermelyek, a csevegők,
nem a vezényszó, Rohamra! s Imához!
hanem a megfordított vánkös.*

Napló

2003 – 2006

Bulányi György

II.

41. BABÉR-UTCA HAVI NAPLÓ

2003. Szeptember 16. – Október 12.

Városmajor, 2003. szeptember 16.

A előző vasárnapi textus: Izajás az orca megkeményítéséről, Jakab a cselekedetek nélküli hit értelmetlenségéről s Márk a Fülöp-Cezária-i bejelentésről szól: *az Emberfiának szenvednie kell* (Mk 8,32-33). Az előző hét minden napjára esett egy-egy csoporttalálkozó. Nem tudtam megírni a prédikációt, csak vázlatpontok készültek.

Izajás: nem hátráltam meg, arcomat megkeményítettem. *Lábvizet veszek az óceánból s elmélkedem Isten nagyságáról* – erről van szó? Semmiképpen sem. Arcmegkeményítés nélkül nincs Jézust követés.

Jakab: mutasd meg nekem a hitedet – cselekedetek nélkül! Nem tudja megmutatni. *Hiszem, hogy Istennek ezer szeme és ezer füle van.* Ennek a hitnek semmi köze ahhoz a hithez, amelyik Isten Országát teremti. Olcsó ez a hit. Nem kerül semmibe. A jézusi hit nagyon sokba kerül: Jézust utánzó élet nélkül nincs hit, – már ahogyan a hitet Jézus gondolta.

Márk: az Emberfiának sokat kell szenvednie. Az Emberfia az embernek a fia? Kis Pityi Palkó? Aligha. Az olyat a vének, a főpapok és az írástudók meg nem ölik, észre sem veszik. Az Emberfia harmadnapon feltámad. Kis Pityi Palkó ezt sem szokta csinálni, ha éppen megölnék őt. Aki pedig, mint Péter szegény, nem áll szóba a *kell* szóval, az nem az Isten, hanem az emberek szerint gondolkodik. Aki Jézust akarja követni, vegye fel a keresztyét. Aki tönkreteszi Jézusért az életét, az menti meg az életét. Csak így lehet követni Jézust.

Példát adott nekünk, s ez a példa aligha követhető. Legalábbis úgy látszik, hogy nem akad Jézusnak követője. Az elmúlt napokban mondtam egy közösségben egy pár perces egyháztörténetet. Az volt a tartalma, hogy Jézus kisközösségi, tanítványt gyűjtő módszerének, modelljének, profiljának – *nem volt folytatása*. Helyette beállt a monarchikus epizkopátus. Mi ez? A papok prédikálnak, s a hívők serege mondja: *És a te lelkeddel!*

Csak egy pár percre, a 20. század közepén, látszott úgy, hogy folytatása lesz annak, amit Jézus csinált, a kisközösségnek. De a létező szocializmus hatására történt ez a pár perces kísérlet is. A politikai fordulat hatására elhal a pár perces Jézust utánozni akarás. A *Bokor módszer-modell-profil* vitájának tartalma: **nem látjuk a folytatás értelmét**. Az első nemzedék ma már inkább karításkodik, minthogy összejárjon *agyalni*. A második nemzedék meg még nem nyugdíjas, s rá sem igen ér eljönni a csoporttalálkozókra... A harmadik nemzedékből – ha akad valaki, aki elmegy a találkozókra – jól akarja érezni magát barátai körében, s esze ágában sincs azon filózni, hogy mit akart Jézus, és hogyan lehet azt megvalósítani. (Egy csoport találkozóján mondta egyik testvérem: *Csak volna egy akkora mosógépem, amelyikbe beletárolhatnám, hogy kimossam belőled ezt a pesszimizmust!* – Ilyen igazságtalanságok történnek velem. Ki érti ezt?)

Jézus életközösséget csinált a tanítványokból – egy akkor jelentős szolgálat megtevésével. Egy ilyesfajta szolgálatot kellene megtalálni azoknak, akik ma Jézust akarnak követni. A Bokor egy része azonban '89 óta inkább papot keres, akinek beülhet a templompadjába hívőnek, más része pedig kivonul mindenféle közösségi istentiszteletből, legfeljebb a családjával ül le imádkozni, ha ugyan tudnak erre közös időpontot találni.

Elmúlt a bolsi veszedelem, s visszaáll a régi rend. Vagy járunk templomba, vagy nem – miként '45 előtt. A papok dolga a papok dolga. A hívők meg vagy igénybe eszik szolgáltatásaikat, vagy nem. *Mindig így volt a világi élet...* – mondja Vörösmarty, miközben húzatja a cigánnyal. Visszaáll a dolgok ősi rendje. Ki törődik azzal, hogy Jézus nem ismerte a papok és hívek két kategóriáját? Ki akarna még tanítvány lenni? Arra csak akkor volt szükség, amikor a Kreml nem volt hajlandó szóba állni a Vatikánnal. '64-től kezdve (a Kreml szóba áll) a Vatikán számára volt a legkínosabb a kisközösségek okvetetlenkedése. '76-ban a Montini pápa meg is írja az *Evangelii Nuntiandi*-ban, hogy milyen a jó kisközösség: figyel a

hierarchia szavára. Már megbocsásson Montini: Ehhez nem kell kisközösség. A templompadból is figyelhetnek a kedves hívek!!!

Testvéreim! Lehet Jézust követni? Tudjuk Jézust követni? Képesek vagyunk arra, amit ő csinált a Tizenkettővel? El tudjuk hagyni műhelyünket? Rá tudjuk bízni magunkat egy feladatra, amelyért majd azzal fizetnek, hogy megetetnek minket. Képesek vagyunk arra, hogy ne legyen hova fejünket lehajtani? Pedig ő arra gondolt, hogy utána csináljuk, amit Tőle láttunk! Példát adtam nektek....

Azt hiszem, hogy már az első keresztény nemzedék is mást csinált, nem a jézusi példát, hanem csak tömegpasztorációt: ezeket keresztelt meg egyszerre. A század végére meg létrehozta a monarchikus epizkopátust, a kisközösségek felszámolását. – Ennyi volt a vázlatom.

Városmajor, 2003. szeptember 22.

Egy héttel később. – A mai szentmise kezdőverse: bármilyen nyomorúságból kiáltanak is hozzám, megmentem őket. A szentírási helye nincs megjelölve, úgyhogy szabadon formálok, s mondom: bármilyen bokornyomorúságból is kiáltunk hozzá, ő meghallgat minket. Van ilyen bokornyomorúságunk? Azt gondolom, hogy van. Mi az? Nincs következő lépésünk, s lassan egy negyedszázad második felébe fordulunk úgy, hogy nincs: 89 óta eltelt már 14 esztendő. S az idővel nem lehet packázni.

Kezében óriás rostával / Áll az idő, és rostál egyre...

s a többi, ahogy Ady énekelte majd száz évvel ezelőtt.

A misekönyvem azzal vezeti be a mai vasárnapot, hogy idézi Jézust, amikor tanítványainak mondja: Példát adtam nektek, hogy amit én tettem, ti is tegyétek. S mit mond nem Jézus, hanem Jézussal együtt a Tizenkettő? Lényegében ezt szeretném megválaszolni ma. Teszem: *Példát adtunk nektek*, hogy amit mi tettünk, tegyétek ti is.

Amíg ezt nem tesszük, addig *Hiába!* és *Nincsen remény!* Addig a másodszor is megnyitott Sen-Tszung- és Vang-An-Si-féle toronyablakon keresztül bezúg a megváltatlan emberiség vastag hülyesége: *Most remény sincs meggazdagodni!* A *Nem hiába* és a *Van remény* csak akkor hangozhatik a toronyablakon keresztül kívülről befelé, ha tudomásul vesszük a Tizenhárom üzenetét: Mi mindenünket elhagytuk. Én, a Názáreti Jézus, bezártam a názáreti boltot, mi, Péter és András, Jakab és János ott hagytuk a hálót, én, Máté, ott hagytam a vámot, én, a kariótbeli Judás otthagytam Judeát, mi, más hat galileai otthagytuk a szülői házat s ottani munkánkat. Mi, tizenhárman, elhagytuk mindenünk. Mi, tizenhárman követtük lelkünk legbelső hangját. Hogy nem kell várni Marx Károlyra. Mert az emberiség teljesen feleslegesen vesztegeti idejét s életét, ha arra vár, hogy fegyverrel, Vörös Hadsereggel, hozza meg az ember számára az üdvöt. Mi, tizenhárman lemondunk arról, hogy többet akarjunk birtokolni, mint a másik. Mi belenyugszunk, hogy nem gazdagodunk meg. Nekünk elég, ami a másiknak jut. Én, Názáreti Jézus, én, Péter, én, András, én, Jakab, én, János, én, Máté, én, Tamás, én, Kariótbeli Júdás, én Simon, Júdás, Jakab, Fülöp, Nátánael beadjuk a közösbe, ami a zsebünkben van, hogy egész lélekkel annak éljünk, amit a Mennyei Atya akaratának tudunk. Üzenjünk az utókornak, azoknak, akik Jézusról akarják nevezni magukat, a jézusistáknak, Jézus tanítványainak, hogy képtelennek tetsző vállalkozásunk sikerült. Az utolsó, a keresztre feszítése előtti napon Jézus megkérdezte tőlünk: Amikor elküldtelek titeket erszény, tarisznya és saru nélkül, volt-e hiányotok valamiben? S mi ezt válaszoltuk neki: Semmiben. Pedig egyetlen számlát sem állított ki a három esztendő alatt semelyikünk. Amit hazulról elhoztunk, ami a miénk volt, a názáreti ácsműhely tőkéje is, amit adtak az emberek gyógyító szolgálatainkért, amit adtak a bennünket kísérő asszonyok, szóval jövedelmi forrásaink elégnak bizonyultak. Nem voltunk nagyon igényesek, tudtunk aludni a szabadban is – nagyjából tavasztól ősziig. A mi szélességi fokunknál ez nem nagy dolog. Nos, hiányunk nem volt semmiben. Működött a dolog, mert volt mit csinálnunk, s amit csináltunk, annak értelmét

láttuk. Az egyetlen értelmes dologra tettük rá az életünket. Arra, amit Vang-An-Si is akart: *megcsináljuk, mit még senki se mert, akart, az Isten Országát a földön...* Ennek a nagy jónak a reményében. S a folytatásnak a reményében: *Senki sincs, aki elhagyta házáat, testvérét, apját, anyját, a földjeit az Isten Országá jó híréért, hogy ne kapjon százannyit: most ebben a világban – házakat és testvéreket, anyát, gyermeket és szántóföldeket üldöztetésekkel együtt. A jövő világban pedig örök életet.* Nem is akárhogyan, mert Jézus ezt is mondta nekünk: *ti, akik követtetek engem, az újjászületéskor, amikor az Emberfia beül dicsőségének királyi székébe, ti is tizenkét királyi székbe ültök, és ítéletet tartotok Izrael tizenkét törzse felett.*

Problémátok az együttélés során nem is volt? Volt. Jézus beszélt bolondokat. Hogy az Emberfiának emberek kezébe kell kerülni. Ezt tiszta lehetetlenségnek tartottuk. Péter meg is mondta Jézusnak. De a főnök nagyon zabos lett érte: lesátározta őt.

És magatok között minden rendben volt? Nem egészen. Veszekedtünk. Min? Hogy ki a nagyobb? Hogy ki üljön jobb felől, meg bal felől. Ki akar egy osztályban utolsó tanuló lenni? Mi együtt voltunk három éven keresztül. Észrevettük a nyomulásokat, a stréberkedéseket. Péternél nem annyira. Annak tekintélyét kénytelenek voltunk elismerni. De Jakabot, s főleg Jánost nem mindig álltuk. Igen, az evangéliumok három rangvitát is ismernek. Egy a mai vasárnap szövegében is szerepel (Mk 9,30-37).

Hogyan neveljük serdülő, felnőtt gyerekeinket – kérdezte Melinda a bókornagyábrói előadásában. Jézus úgy, hogy szemléltető oktatás céljából kerített egy kis klambót. A Tizenkettőt körbe állította, a kis klambót középre. Ő a nagyobb, mert a legkisebb. Vagy ha nem volt klambó, letérdepelt, s ráhajolt tanítványai lábára, s akkor ő volt a legkisebb. Nemcsak szemléltető oktatás volt, volt magyarázat is hozzá: Aki legjobban tud szolgálni, az a legnagyobb köztetek.

Mi otthon 11-en voltunk. Apám, anyám, a hét gyerek, meg a két özvegy nagymama. Nem volt kétség, hogy ki volt tizenegyünk közül a legnagyobb. Az Anyukák tudnak általában verhetetlennek lenni ebben a műfajban.

Más bajotok nem volt? Én rákérdeznék valamire, bár tudom, hogy az evangéliumok semmiféle eligazítást nem adnak erről. Hogy voltak a csajokkal? Arról sem számolnak be az evangéliumok, hogy lett volna *eltáv*. Ebben Jézus alighanem kemény lehetett. Legalábbis erre lehet következtetni abból, ami ránk maradt. Mi maradt ránk? Ez: *Aki rátette kezét az ekeszarvára, hátra ne forduljon.* Meg ez: *Hagyd a holtaknak, hogy eltemessék halottaikat!* Mivel a tanítványok legtöbbször Kafarnaumban meg Kafarnaum környékén lakott, sűrűn köröztek Kafarnaum körül, s ilyenkor a feleséges Péter otthon alhatott. Nincs kizárva, mert l'art pour l'art aligha aludtak szabad ég alatt. De arra nincs példa, hogy pl. a Getszemániban vagy másutt időnként nem tizenhárman voltak, hanem tizenhatan, mert három hozta a kedvesét. Nem hozta. Lányt nem lehetett akkoriban hozni, mert 12-14 évesen jegyezték el őket, s az anyjuk vigyázott rájuk. Asszonyt sem, mert megkövezés járt érte, csak *kát*. De azt talán nem viselte el a csapat szellemisége.

Melinda a párkapcsolat címén többek között ezt írja. Olvashatjátok majd a *Koinónia* októberi számában:

Öt lehetőségünk: (hangsúlyoznám, hogy mind az öt megoldásra tudnék név szerint is kisközösségi testvér házaspárt mondani)

– Ez bűn, amíg ezt fel nem számolod, nem jöhetsz haza és a testvéreiddel sem találkozatsz /Szerintem ez a szülői magatartás nem egyeztethető össze az agapé-szeretettel./

– Ez bűn, te a gyerekek vagy, bármikor itt a helyed, de a párod be nem teheti a lábát hozzánk /Ez sem!/
– Ha úgy döntöttél, hogy a házasság jogait szeretnéd, akkor vállald a kötelességeit is, költözz el, s tartsátok el magatokat (Ez a magatartás hallatlanul logikusnak tűnik, de ennek is vannak buktatói)

a/ harag nélkül megy,

b/ abba kell hagyni a tanulást, hogy pénzt keressenek,

c/ a társ sosem hinné el, hogy nem övele van bajunk, s ez megmérgezhethet egy esetleges későbbi meny-vő viszonyt is,

d/ büntetjük az őszinteséget (lehet, hogy más gyerekünk is a párjával alszik, de csak azt szankcionáljuk, aki be is vallja).

– Felemás helyzet, a fiatal időnként a barátjánál, barátnőjénél alszik, s hazajár tiszta zokniért, meg a fél spájzért. (Abszolút kényszerhelyzet, s erősen bűnpártolás szaga van, akkor is, ha világosan tudomására hozzuk, hogy nem helyeseljük ebbéli döntését.)

– Ott laknak a szülőknél, olcsó, meleg van, könnyebben lehet segíteni, ha gond van stb. (Erre is igaz az előző tétel. Csakhogy az embernek szíve is van, nemcsak logikája, s ha a gyerek már a híd alatt lakik, mert semmi áron sem akarja elhagyni választottját, akkor feltehetően még ez a megoldás is jobb. Van olyan Bokor-szülő, aki több gyermekével és azok párjával lakik együtt, s a kérdésre, hogy ők ezt jól bírják-e, ezt válaszolta: tudsz jobbat?)

Öt lehetőségünk... tudsz jobbat? Igen. Jó húsz éve rojtusra beszélem erről a számat. Megírtam a Bokorlelkiségben is. Ha dolgoznak a fiatalok, eltartják magukat. Ha tanulnak, eltartják őket a szüleik. Semmi sem indokolja a sorrend cserét. S a sorrend: előbb a pap áldása, s utána a lefekvés. (De ha nem tudják még végleg elkötelezni magukat???!!! Akkor le se feküdjenek! Akkor azt se tudják! – Ez a rend kitartott mostanáig. Amely népeknél pedig nem tartott ki, azokról már csak a történelemkönyvekből hallunk... mert kihalnak. Igenis magvuk szakad. Minden nagylelkű engedelkenységünk – társadalmat temet. Sebj! A Római Birodalom társadalmának szétfelbomlása után majd jönnek a barbárok! Jönnek és csinálnak Nagy Károlytal, Szent Istvánnal új társadalmat. Holnap is így lesz. *Aki kihull, megérdemelte...*)

Ilyen problémák lehettek. De olyanok, hogy ebből a pénzből nem lehet kijönni, nem voltak, mert nem volt pénzüik. Judásnál a kasszában volt, az ő zsebükben nem volt. Mindezt azért említem, mert 14 év óta nem él körünkben olyan személy, akinek volna olyan hatása, mint amilyen Jézusnak, és ezért nincsen tizenhárom ember, aki folytatná a kétezzer éve előtti tizenháromnak a példáját. '89 előtt hiába adtak nekünk erre példát, mert Rákosi Mátyás és Kádár János a példakövetésbe nem egyezett bele, azaz korábban nem volt erre lehetőségünk.. De most már nincsen Rákosi Mátyás és Kádár János, s a világon semmi akadály a sincs annak, hogy a példát, amit ők adtak nekünk, azt megvalósítsuk. Amen.

Mindezeket szeptember 21-én délelőtt 10-kor mondtam el a Bokorportán a Bokor három nemzedékének képviselői jelenlétében. Éreztem a feszültséget, s azt oldani kellett. Megszavaztattam őket: akarnak-e a paténát kézbe véve hozzá imádkozni a hallottakhoz, vagy a mise könyvből olvassam fel a hat egyetemes könyörgést, s ők majd rámondják: Kérünk téged hallgass meg minket! Akartam egy sánszot adni nekik a hozzászólás megspórolására. Nem éltek vele. Amikor mondtam, hogy *Most tessék szavazni!*, mindössze hat ember tette fel a kezét. Törpe kisebbség.

A végén a kezembe vettem a paténát én is és ezt mondtam: Istenem! Én azt hiszem, hogy egyszer már tönkre ment, amit akartál. A konstantini fordulatkor azért nem sikított senki, mert addigra már mindent elfeledtünk. Ezt Hamvas Béla állapítja meg. Azt gondolom, hogy megértettük hatvan esztendővel ezelőtt, amit akartál. És semmi biztosítéka nincs annak, hogy ne menjen újra tönkre. Én azt tudom, hogy halálíg harcolni fogok azért, hogy ne menjen tönkre. Add meg, Uram!

Este, Adyiligetén újra elmondtam az egészet. Kicsit beszámoltam a délelőtti eredményekről, őszinte bűnbánati hangokról is... Majd három perc szünetet tartva – felolvastam a templomi közönségnek (vagy már inkább közösségnek) misekönyvemből a hivatalos egyetemes könyörgéseket.

Városmajor, 2003. szeptember 28.

Aztán következett a Babér utcai hét, annak csütörtöke, pénteke, szombatja. Meghívást kaptam, hogy templombúcsú előtt prédikáljak hármat az esti félhetes miséken. Vigyázó Miklóstól, a plébánostól kaptam a meghívást. Testvéreibe, Laciba, Mariba már beleakadtam évtizedekkel hamarább. Most öbele akadtam. Ilyen beleakadásban még nem volt részem, pedig már hetedik éve rehabilitált vagyok. Ha élek még egy-két évtizedet, talán egészen elfogadott leszek. Autót is küldött értem, mely el tudta cipelni könyveimet, melyet a misék végén majd Ida fog árulni. Jött két fiatal az autóval, és beszéltek és beszéltek, s én csak hallgattam őket. Aztán valamit én is mondtam, s ők megkérdezték, hogy hol szoktam prédikálni. Terike mondta, hogy Adyligeten. Idejében jöttek, s meg is érkezünk valamikor öt után a Babér utcába. Miklós hívott a szobájába, én azonban a templomba kéredzkedtem. Nem az ájtatosságom, hanem izgulásom okán.

Hatvan esztendő után se tudod, hogy mit mondj az embereknek? Tudnám, de mi lesz belőle, ha mondom? Olyan ez, mintha Jézus szót kapott volna feltámadása után a templomban: *Na, mondd csak az istenkáromlást, ha mered!* Mit csináljak, hogyha tudom, hogy nem azt kell prédikálnom, amit egy rendes papnak prédikálnia kell? Hogy mondjam el azt az egészen mást, mint amit várnak tőlem? '51 előtt nyugodtan prédikáltam azt, ami mindenkit meghökkentett, mert a főpapok is érezték-tudták, hogy az igazat beszéltem. De '82 után már mást kell tudniok. Hogy mondjam el az evangéliumot ezeknek az embereknek, akik vagy bíznak majd bennem, vagy sem? Mert mindannyian hallhattak rólam. Hallhatták bizony, hogy nincs minden rendben a tanításom körül. Ezért nem tudtam felmenni Miklós szobájába, mert tele voltam frásszal, félelemmel, hogy sikerül-e hangot fognom-találnom e ménkü nagy templomban az ott összegyűlő katolikusok előtt.

Aztán csak félhét lett s én keresztet vetettem: Az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében. Ámen. Majd kitártam két karom:

Az Atyaisten, aki öröktől fogva arra gondolt, hogy legyen neki a Szentháromságon kívül még egy otthona, az emberek között, egy istenországa, a Fiú, aki az idők teljességében átgondolta, hogy eljövök és elmondta, hogy hogyan kell istenországát csinálni, s a Lélek, aki mindannyiunknak a szívében kiáradt, hogy igent tudjuk mondani az Atya és a Fiú örök tervére, – ez az Atya, Fiú, Lélek, teljes Szentháromság legyen mindnyájatokkal!.

Most pedig, testvéreim vizsgáljuk meg lelkiismeretünket: kész-e a mi szívünk igent mondani arra., amit az Atya öröktől fogva s a Fiú kétezer esztendővel ezelőtt megtervezett nekünk. Vizsgáljuk meg lelkiismeretünket!

Így kezdtem. Majd jött Kodály Kyriéje, a mise könyörgése, majd Aggeus szövege s az Alleluja. Utána meg felolvastam a napi evangéliumot Szent Lukács könyvéből: *Jézus összehívta a tizenkettőt, hatalmat adott nekik a gonosz lelkek fölött s a betegek gyógyítására. Aztán elküldte őket, hogy hirdessék Isten országát s gyógyítsák meg a betegeket. Semmit ne vigyetek az útra – hagyta meg nekik –, se botot, se tarisznyát, se kenyeret, se pénzt, sem egy váltás ruhát! Azok útra keltek, hirdették az evangéliumot, és gyógyítottak mindenütt. Heródes negyedes fejedeleme mindenről hallott, ami csak történt, és nagy kétségek gyötörték, mert némelyek azt mondták, hogy János támadt fel a halálból. Mások, hogy Illés jelent meg. Ismét mások, hogy a régi próféták közül támadt fel valamelyik. Heródes meg töprengett: Jánost én lefejeztettem, de kicsoda ez, akiről ezeket hallom? És kereste a módját, hogy valahol lássa őt.* Majd következett a prédikáció:

Tisz de hűtosz esztin – mondja az eredeti, a görög szöveg. Magyarul: k i c s o d a ez? De mielőtt válaszolnék a kérdésre... nem tudom elkezdni ezt a három napot úgy, hogy el ne áruljam, hogy meg vagyok hatódva. Miért vagyok meg hatódva? Hát csak azért, mert 1942-ben prédikálhattam a Szegedi Dómban is, aztán még egypár évig a debreceni Szent Anna templomban, aztán soha többet. Ilyen nagy templomban én nem beszélhettem több mint

félszázadon keresztül. Nagyon hálás vagyok nektek ezért a meghívásért. A mise előtt is sokat imádkoztam magamban, hogy tudjak valami olyasmit mondani, amivel meg tudlak szólítani benneteket. Hogyan tudnám elmondani nektek, hogy *tisz de hútosz esztin*, hogy kicsoda ez a Jézus?

Mielőtt bármit is mondanék róla, előreküldök egy költőt. Mondja ő el! A neve Sinka István. Írt egy verset Eső Virág Andrásról. Az a vers címe, hogy *Virágballada*. A ballada – tragédia dalban elbeszélve Ez az *Eső* nem nemesi előnév, és bizony nem annyit jelent hogy nem süt a nap, hanem András sorsáról mond valamit. Őt bocsátom magam elé mert azt gondolom, hogy világirodalmi szinten sem adtak még ehhez fogható hatású választ arra a kérdésre, hogy *k i c s o d a* az, aki fejfájást okozott egyszer Heródesnek, s az idők végezetéig azt okoz az urak világának?

Felolvastam, elszavaltam, elzokogtam, elénekeltam tehát a Virágballadát: Azt, hogy *mért játszik sokkal szebben és más húron a bolond. – Testét majd a disznófertő belepi vagy a lomb. Elővette mind a kését, s mire odanézett a hold, Eső András csak volt... S a végét is: Így lett Virág András televényföldje a fának s ágya száz új ibolyának.* S amikor bevégeztem, föltemtem kérdést:

Lesz e körülünkben ágya száz új ibolyának? Lett-e kétezer esztendő alatt valami abból az álomból, amit az Atya öröktől fogva álmodott? Lett-e valami abból az álomból, amiről Jézus úgy gondolta, hogy beteljesedett az idő, megért az emberiség arra, hogy végre elkezdődjék az, amiért az Isten megteremtette az egész világot. Mit felelünk erre?

Még mindig nem válaszolok arra, hogy *tisz de hútosz esztin*, hogy kicsoda ez az ember? Valamit még előre bocsátok. Körülbelül 130 esztendővel ezelőtt egy görög metropolita a könyvtárban kutakodott, és megtalált egy írást, amelyet az ókorban ismertek és nagyon sokan idézgettek, de elveszett, pedig-pedig a kánon kialakulása előtt valakik azt gondolták hogy ez is a keresztények kánoni szentkönyvei közé fog tartozni. Az írásnak az a címe, hogy a *Didaché tón dódeka apostolón*, azaz *A tizenkét apostol tanítása*. Mit tanított ez a tizenkét apostol? Hát alighanem azt, amit a tizenkét apostol Jézustól hallott. Tizenhat rövid fejezetből áll az egész. Az első fejezetet fogom felolvasni belőle, és nektek, akik jól ismeritek az evangéliumokat, állandóan visszacseng majd benne Máté hegyi beszéde, Lukács síksági beszéde, de nem az. Nem másolás. Nem szóról szóra ugyanaz. Tudós munkák folytak arról, hogy Máté hatott-e a Didaché szerzőjére, hogy Lukács hatott-e a Didaché szerzőjére, vagy éppen fordítva van: a Didaché hatott Mátéra és Lukácsra. Vannak akik azt gondolják, hogy talán már 70 előtt meg volt ez az írás. Jól tudjuk, hogy a legkorábbi, Márk evangéliuma, 70 körül készült el.

A forrásokhoz megyünk. *Két út van: egy az életé és egy a halálé. De nagyon sok a különbség a két út között. Az élet útja pedig ez: 1. Keresd a téged megalkotó Istent. 2. Szeresd fele barátodat, mint magadat. Mindazokat tehát, amiket akarnád hogy ne történjék teveled, te se tedd másnak. Ezeknek az ígéknek a tanítása pedig ez: Áldjátok az ellenetek átkozódókat, imádkozzatok ellenségeitekért, böjtöljetez üldözötteitekért! Mert milyen adás az, ha szeretitek a titeket szeretőket? A pogányok is ugyanezt teszik. Ti pedig szeressétek gyűlölőiteket és ne is legyen ellenségetek! Ha valaki pofont ad neked a jobb arcodra, fordítsd oda neki a másikat is, és akkor tökéletes leszel. Ha kényszerítene téged valaki egyezzerre, menj vele kettőt. Ha elveszi valaki a köpönyeged, ad oda neki a ruhádat is. Ha elveszi valaki tőled a tiédet, ne követeld vissza, persze nem is vagy képes rá. Minden tőled kérőnek. adj és ne követeld vissza. Mert az Atya mindenkinek akar adni a maga adományaiból. Boldog, aki ad a parancs szerint, ártatlan ugyanis. De jaj annak, aki kap. Ugyanis szükségét szenvedő valaki kap, az ártatlan, de a szükségét nem szenvedőt számot fog adni arról, hogy miért és minek kapott. Szorongatásba kerülve fogják ugyanis kikérdezni azokról, amiket cselekedett és ki nem szabadul onnét, amíg vissza nem fizette az utolsó garast is. S erről is mondatott, hogy izzadjon meg az alamizsnád a kezeden, amíg eldöntöd hogy kinek adod.*

Ha olvasom ezt az ókeresztény írást, mintha Jézus szavait hallanám, mintha a Máté- és a Lukács-féle szöveg mellett egy harmadik szöveget is, amelyik belevisz engem egy világba, amelyik hamisítatlanul jézusi világ. Egy olyan világba, amelyik nincsen se előtte, se utána. Bizony, bizony utána sem. (Miklós atya azt mondta, hogy 25 percet beszélhetek, ezért nézem az órát.)

Tisz de hútosz esztin? Hátha hihetünk az evangélisták jelentésének, akkor ez az ács. Akkor ez a názáreti ács, akkor ez a József fia, akkor ez a Mária fia. Ha hihetünk az evangélisták jelentéseinek, akkor a testvérei és nővérei mind ott élnek Názáretben. Ha hihetünk az evangélisták jelentéseinek, ez az ács ott él Názáretben a 30-35 éves koráig, és nem csinált semmi különösét. Ha hihetünk az evangélistáknak, akkor amikor tanítói körútján visszamegy Názáretbe, és szót kér a zsinagógában és kinyitja Izaiást: *Ma beteljesedett az, amit hallottatok...* kínos jelenet következik és a végén csak éppen hogy le nem taszítják Őt a szakadékba ezek a názáretiek. Mitől ez a nagyralátás? Kicsoda ez? – kérdezik ők is, miként Heródes. Csak annyit tudunk, hogy egyszer abbahagyta az ácskodást, egyszer becsukta a boltot, egyszer feltette a kulcsot az ereszet alá s elindult. Miért indult el? El kellett Néki indulnia.

Az evangéliumokból tudjuk, hogy a Pilátusnak is volt felesége, hogy a Péternek is volt felesége, hogy Zebedeusnak is volt felesége, tehát több szereplőről megtudjuk, bár semmi különös szerepe sincsen pl. Péter feleségének. Jézusról nem tudunk meg ilyesmit. Hogyhogy egy zsidónak 33-34 éves korában még nincsen felesége? A Jézus korabeli rabbik azt mondták, hogyha egy férfi 18 éves korában nem nő, az nem az Istentől van. Azért nem az Istentől van, mert kutyálkodik. Van egy másik Sinka vers is. Elolvasom, hátha telik a 25 percből. Hátha megmagyaráz valamit abból, hogy e javakorbéli férfinak, Jézusnak nincs felesége. Íme: *Hontalanok útján*.

Nagy csavargásaim idején, útján a hontalanoknak,
Egy virágszemű pásztormenyecske így szólt hozzám?:– ismerlek téged.
Te vagy a pusztán egyetlenegy, kinek egy juha sincs, habár
olyan szép vagy, akár a nyár.

Állj meg tehát virágok szentje, s nézd: gyepűm alatt foly egy erecske,
Kék, mint az ég, mosd meg vizében két szemed,
S feküdj le a virágzó rozsba... és miként anyád sok hajnalon,
Úgy ringat el majd két karom.

Jönnék ide éneklő parasztok kiszürcsölni a kút vizét.
Mindegyiküknek arany szája, tanakodnak felőled sokszor,
De el nem mondom, hogy te itt vagy, mert amikor így ring a dél,
Költő csak, vagy dongó henyél...

Este meg ha jönne a nyáj, cserépszilkébe fejném meg a
Kerekszemű juhaimat... s te néznéd, hogy egy boldog bárány
térdre borul és úgy szopik – még azt is mondta a menyecske,
hogy várjam, míg bágyad az este.

S feleltem én: szép teremtés! Rozsod hiába virágzik
Gyepűd alatt folyhat erecske: te fehérebb vagy a liliomnál,
S a dél ád tenéked illatot... Én nem azért, hogy nem tehetem,
De kezem kendődre se vetem.

Engemet hajt a pusztá láza... Apám holtig élt e síkon,
A szélnek dalolt, ide temette bánatát,
Most azt keresem gyeplőd alatt, hol száz juhod meleg esőben
Ácsorog kinn a mezőben,

Názáretben és nem Názáretben lehettek bőven, akik fehérebbek voltak a liliumnál, s ott is volt olyan fehér cseléd, akinek a dél adott illatot. Ez az ember a 30-as éveiben még nőtlen volt, és elindult a Jordán felé. Mért indult el? Nyugtalan volt, nem elégítette ki őt, hogy jól menő ácsüzemet működtethetett. Meg kellett keresnie az unokabátyját, aki bemelegítse őt a Jordán vizébe. Följött a vízből – így írják az evangélisták –, s akkor belül azt hallotta, hogy maga az Isten mondja neki: *Te vagy az én szerelmes fiam.* 40 napra elment a pusztába, s a 40 nap végére kész volt a programja. A program az volt, hogy csinálja az ellenkezőjét annak, ami addig – s azután is – az emberiség történelme. Nem kell a föld minden dicsősége. Nem kell a gazdasági csoda. Nem kell az, hogy leborulva csodálják őt. Nem, nem, nem! Valami egészen más kell, ennek az ellenkezője: az Isten Országá!

S amikor kijön a pusztából, elbolondít 12 gyereket. Talán valaki ismeri közületek Síllye Jenőnek azt az énekét, hogy *Az Isten szeret, az Isten elszeret. Az apámtól, az anyámtól, a házamtól, a hazámtól.* Hát mért gyerekeknek, miért nem Keresztelő Szent Jánosnak magyarázta meg, amit meg tudott magyarázni. Nem lehet értelmes emberekkel semmit sem kezdeni. Csak a tizenéveseknek a lelke nyitott még egészen az Istenre meg arra, aki Isten nevében meg tudja szólítani őket. El kellett magyarázni az embereknek, hogy nem úgy van a dolog az Istenről, mint amit képzeltek. Az Isten nem büntet. Az Isten nem megvesztegethető. Az Isten nincsen valakiknek a pártján. Az Istent nem lehet imádkozással lekenyerezni, hogy amíg én tartom magasra a karomat, addig a Jozsuének sikerül az amalekitákat egy szálíg kiirtani, de hogyha Mózesnek elfárad a karja, akkor az amalekiták azonnal felülkerekednek. Nem, az Isten nem ilyen. Énekelheti Kölcsey a Himnuszban, hogy *Őseinket felhozád Kárpát szent bércére. Általad nyert szép hazát, Bendegúznak vére.* És mivel felhozott bennünket, összeomlott a nagy morva birodalom, s összeomlott Zalán hazai bolgár birodalma, és futott az árva. Mert Isten a magyaroknak fogta pártját. Isten se zsidónak, se magyarnak nem fogja pártját.

Nem, az Isten ezekben nincsen. Az Isten olyan mint egy apuka, az Isten olyan mint egy anyuka (lehet hogy ez fokozás). Az Isten olyan, aki szereti a gyermekeit, az Isten olyan, aki nem tesz különbséget. Az Isten olyan, amilyen az én anyukám is volt, aki hetünknek volt az édesanyja, s amikor cukkoltuk őt, hogy vallja be melyik a legkedvesebb gyereke, ugye a Livi, ugye a Gyurika, akkor ő: Nem és nem, mert nekem mind egyforma. Hát tessék ezt tudomásul venni, hogy az Istennek is mind egyforma, és hogy egy anyuka azt mondja a gyerekére, hogy azt nem szeretem – ez nem lehetséges.

Jézus azt gondolta, hogy a történelem lehet más is. Más, mert nem úgy megy a világ az Isten tervei szerint, mint ahogy megy. De Eső Virág András lett belőle. Eső Virág András, mert a főpap megtépte a ruháját: *Ez káromkodik!* Tiszta út ez: az Isten Fia istenkáromló! És átüzent a szomszéd palotába egy másik úrnak, akit Pilátusnak hívtak. És főpapok és írástudók és vének,, – főpapok és írástudók és vének az evangéliumok állandó hármasa ez – akaratából Eső Virág Andrássá kellett Jézusnak lennie.

S aztán kitalálták később azt, amiről Jézus soha sem beszélt, hogy a Mennyei Atya rettenetesen dühös volt az egész emberiségre, azért mert az Éva evett az almából és Ádámnak is adott, és ki kellett engesztelni a Mennyei Atyát. Rettenetes haragjában hogy ne legyen rajtuk az Isten haragja. Hurrá, meg vagyunk váltva! Az emberiség élete pontosan úgy folyik tovább, ahogy idáig. Nem ezt akarta Jézus, hogy úgy folyjék tovább. Tanítványokat gyűjtött mert úgy gondolta hogy tanítványok nélkül nem lehet. Ma is tanítványokat gyűjt. Kikből? Hát azokból, akik vannak. Ámen.

Áldozás előtt pedig kezemben a Kenyérrel ezt mondtam: Íme, az Isten báránya, aki oda tudta adni az életét azért, hogy megtegye, amit a Mennyei Atya kívánt tőle, és most sajátmagával, testével-vérével táplál bennünket, hogy mi is képesek legyünk ugyanarra, amire ő képes volt...

Az áldozás utáni könyörgésem pedig ez volt: Istenem, te velünk akarsz országot csinálni. Fiad pedig magából készít lakomát nekünk. Hogy alkalmasokká váljunk az idő tengelyén arra, hogy Isten Országá legyünk. Segíts bennünket, hogy azzá tudjunk lenni ami Urunk, Jézus Krisztus által.

Városmajor, 2003. szeptember 29.

Másnap folytatódott, ami elkezdődött. Így: Testvéreim! Szent Kozma és Damján vértanúkat ünnepli ma az egyház. Kezdjük el e vértanúkra gondolva a szentmisét – az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében. Az Atyaisten, aki szövetséget akar kötni velünk, a Fiú, aki megmutatja, hogyan kell hűséges szövetségese lenni az Atyának, s a Szentlélek aki azért vesz lakást a szívünkben, hogy mi is hűséges szövetségesei legyünk Istenünknek... ez az értünk élő Szentháromság – legyen mindnyájatokkal.

Most pedig vizsgáljuk meg lelkiismeretünket, hogy kész-e a szívünk az Isten partnere lenni abban a nagy munkájában amelyik országot akar formálni magának ebből a világból. Vizsgáljuk meg készségünket, magunkat!

A mise evangéliuma pedig ez volt: *Hát ti kinek mondotok engem? Péter válaszolt: Az Isten Felkentjének. Jézus rájuk parancsolt, hogy ezt senkinek se mondjal el. Majd így szólt? Az Emberfiának sokat kell szenvednie. A vének, a főpapok és írástudók el kell hogy vessék, meg kell hogy öljék. De harmadnapon fel kell támadnia.*

Ezt prédikáltam: Testvéreim, megint mondanék egy személyes szót. Köszönöm, hogy itt vagytok, hogy nem menekültetek el. Úgy látszik, hajlandók vagytok befogadni valamit abból, amit mondok. Most már bátrabban folytatom, amit elkezdtem. Tegnap nagyon izgultam még: elfogadjátok-e szavaimat.

Tisz de hútosz esztin? Kicsoda ez az ember? – kérdezte Heródes. Ki vagyok én? – kérdezi Jézus. Egy pár verssel van csak odébb ez a kérdés Lukács evangéliumában a tegnapiánál. Hátha csak egy pár vers választja el a tegnaptól, s ha csak egy nappal később mondja Jézus azt, amit hallottunk, akkor ha én ott lettem volna a Tizenkettő között, akkor azt mondtam volna Jézusnak, hogy miért nem mondtad ezt hamarabb? Mit minek és miért küldtél bennünket Isten országát csinálni, betegeket gyógyítani?! Hát erről nem volt szó, hogy téged megölnek. Arról sem, hogy harmadnapra majd föltámadsz!

Testvéreim, ez Lukácsnak az evangéliuma. Lukács talán nem is élt akkor, amikor a kérdések elhangzottak. Ha élt is, szír volt, pogány volt, orvos volt! Mit ért ő a teológiához! Csak úgy hallotta a hagyományokat. s összerakta valahogy.

De Máténál és Márknál a két dolog, hogy egyfelől Jézus küldi a tizenkettőt betegeket gyógyítani, országot hirdetni, s hogy másfelől bejelenti, hogy mi lesz az egész vállalkozás vége: az emberfiát a főpapok az írástudók, a vének megölik... egy sereg fejezet van az egyik és a másik között. És mi történt a kettő között? Mi az, amit nem ír meg Lukács? Hát nem írja meg, hogy mivel fejeződik be a csodálatos kenyérszaporítás. János megírja. Azzal, hogy megindul az 5000 férfiú, zsidó férfiú, kemény férfiú, a csiziót értő kemény zsidó férfiú Jézus felé, hogy királlyá tegye őt. *Krach in die Melone* – mondták gyerekkoromban ferencvárosi nyelven. Jézust királlyá tenni, amikor a sántát visszautasította?! Nem kell néki, nem ez az ő szakmája, nem a királyokból csinálják az Isten országa tagjait, s elsorolhatnám, hogy még kikből nem. De hát jön ez az 5000 bölcs és okos férfiú, a maga módján érte meg Jézust a Messiást, s Jézus fölmenekül előlük a hegyre imádkozni – egész éjszaka imádkozni. Előbb a tanítványokat viszont kényszeríti, hogy bemenjenek a hajóba, nehogy már az 5000 férfiú

elragadja a 12 tanítványt és együttes erővel 5012-en menjenek Jézushoz, hogy királyt csináljanak belőle. Ez az egyik, ami történt.

A másik pedig az, hogy megérkeznek Kafarnaumba, s a csodálatos kenyérszaporítástól megkötyagosodott embereknek elkezdi Jézus beszélni arról, hogy miféle kenyeret akar adni ő. Olyan kenyeret, amely megmarad az örök életre. Nem olyat amilyet Mózes adott, mannát, a pusztában a zsidóknak. Hát elront mindent ez a Jézus! *Kemény beszéd ez, ki hallgatja?* A tanítványok is kifordulnak – nem a Tizenkettő, hanem egy szélesebb kör – a kafarnaumi zsinagógából. Úgyhogy Jézus a 12 felé fordul: Ti is el akartok menni? Megint Péter szólal meg: Az örök élet ígéi nálad vannak. Hova menjünk? Maradnak, s Jézus megmondja hova menjenek. Föníciába, át a Karmel hegyén. Vakációra. Majd kiabálhat a szír-föníciai asszony: Jézus Isten fia, Messiás! Nem érdekes. Csak a tanítványokkal akar lenni. Csak a tanítványoknak akarja megmagyarázni, hogy mi történt itt. Mi? *Csak amikor a tömkelegbe lépünk, venni észre gyászos tévedésünk.*

Jézus hitt abban, hogy lehetséges istenországát csinálni. Hitt akkor, amikor kijött a pusztából – 40 napi imádkozás után. Jézus hitt abban, hogy meg lehet csinálni ezt az országot, amikor egyenként összeszedte ezeket a gyerekeket és elszerette az apjuktól s az anyjuktól. Hitt benne, hogy lehetséges. Mert hát mégis csak Isten képére és hasonlatosságára lettünk megteremtve, hát mégis csak értenie kell az embernek azt a szót, ami az Istentől jön. És kénytelen volt belátni, hogy nem értjük. Kenyérben, királyságban, gazdagodásban, rómaiak kiverésében, ezekben a dolgokban gondolkodnak az emberek, annak ellenére, hogy Jézus meggyógyította a leprást, meggyógyította az inaszakadtat, meg még nem tudom kit meg nem gyógyított, mert mindent meg tud gyógyítani Jézus, ha egyszer fel tudja kelteni bennünk egyéniségének erejével a hitet... de a gondolkodásunkat nem tudja átalakítani. Már pedig az Isten országának alapfeltétele, hogy hajlandó legyek másképpen gondolkodni, mint a világ fiai. Hogy gondolkodnak a világ fiai? Nagyok akarnak lenni, gazdagok akarnak lenni, uralkodók akarnak lenni. Jézus mondhatja, hogy boldogok a szegények, boldogok a szelídek, meg boldogok az üldözöttek, és hogy a szelídek fogják örökölni a földet. Ez csak duma!

Megindultak feléje: Ez kell nekünk! S Jézus elviszi a tanítványokat, amint mondtam, nyaralásra, a Karmelen túlra, hogy beszéljen a fejükkel. És amikor visszajönnek – Máté pontosan leírja –. akkor, amikor Fülöp Cezaréához érkeznek, Jeruzsálemről északra vagy 150-200 km-re, akkor s ott teszi föl ezt a kérdést, amit Lukács az előző kérdést követően illeszt be evangéliumába: hogy ti kinek tartjátok az emberfiát? Hát Messiásnak, hát az Isten fölkentjének. Hát annak, akit az Isten küld. Küld, de mire? Hát megcsinálni Izrael számára a királyságot. Testvéreim, az Apostolok Cselekedeteinek bevezetésében van egy mindent világossá tevő és a Tizenkettőről árulkodó szó. A tanítványok megkérdezik Jézust az utolsó pillanatban, a mennybemenetel előtt. Miről kérdezik? Mit kérdeznek? Azt, hogy mostanában állítod-e helyre Izrael számára a királyságot? Ezek a tanítványok végig megőrizték a maguk zsidó, nacionalista tudatát. De Jézus azt mondja nekik, hogy majd eljön a Szentlélek. S a Szentlélek majd csinál valamit veletek. Én most már megyek. Messiásnak ők sem azt értették, amit Jézus a Messiáson vagy Isten fián, vagy Emberfián értett. Mit értett? Jézus azt értette, aki megcsinálja az Isten országát. Ők meg mást. Azt értették, amit a Dávid és Salamon dicsőségében reménykedő törpe, kicsi nép ért Zsidó országon – a mai Irak és Egyiptom között. Két hatalmas kultúra, Babilon és Egyiptom, Asszíria és Egyiptom között egy maroknyi piciny nép, amelyik egy történelmi pillanatra – Dávid és Salamon királysága között van ez a történelmi pillanat – királyságot tudott kibontani, aztán összezsapnak a hullámok a fejük felett, de nem tudják feladni a maguk nacionalista álmát... Azt, hogy hatalmas zsidó országot lehet csinálni. Ezt értik Messiáson. Nem azt, aki nagyság, uralkodás, hatalom és gazdagság nélkül szegényen, szelíden és üldözötten meg akarja csinálni az Isten országát. Nem azt, aki boldognak tartja a szegényt, üldözöttet és jajt kiált a gazdagnak, jajt kiált az erőszakosnak, jajt kiált az üldözőnek.

Péter megmondja: Távol legyen ez tőled, Uram! Jézus dühbe gurul és lesátánozza ezt a szegény gyereket: Távozz tőlem sátán, emberek szerint gondolkozol, s nem úgy gondolkozol, ahogy az Isten gondolkodik. Hiába csináltam veletek akármit. Újból és újból bejelenti még szenvedését Jézus. Azt, hogy a főpapok, írástudók és vének meg fogják ölni őt, s hogy harmadnapra feltámad. Többé már nem óvják, nem kérdezik. Nem kell nekik, hogy még egyszer letolja őket. Nem értenek az egészből semmit, de félnek megkérdezni őt. Most a tanítványokról beszéltem, de nyugodtan beszélhettem volna a Jézust követő 2000 esztendőről. Ha megnézik a kereszténység történetét, pont ugyanaz, mint a politikai történet. A magyar történet is, az egyház történet is, a világi történet is. Szent István csinálja a püspököket, fölnevel az egyik unokatestvérét, megvakíttatja a másik unokatestvérét és ólmot öntet a fülébe. A kalocsai érsek ott van Muhinál és Mohácsnál, és védi a hazát. A kalocsai érsek, a Jézus tanítványa – az ország déli részének leggazdagabb ura és természetesen hadsereg-főparancsnok is. Még jó, hogy nem olyan templomban prédikálok, ahol Szent István és Szent László állnak az oltár előtt, ez a két kardos-kopjás személy.

Mit lehet itt csinálni? Dumálni fölösleges. Tenni, tenni, tenni radikálisan! Radikálisan ellene mondani mindannak, amit 2000 esztendőn keresztül csináltunk. Keresztény katona ugyanannyi mint fából vaskarika. Egyoldalúan és radikálisan kilépni ebből a buliból. Van egy milliárd keresztény, és egyedül gondolom így? Akkor kilépek egyedül a buliból. Nagyon szerettem a verseket, s megálltam egy Ady versnél. Valamikor úgy éreztem, hogy ez az Ady vers egy hazafiatlan vers. Aztán később rájöttem, hogy ez egy Krisztus lelkéből fogant vers. Csak én egy hazafias piarista diák és hazafias piarista tanár voltam, és nem értettem meg azt, ami Krisztusból fakadt. A vers címe: *Gyáva Barla diák*.

Hadverő nem volt Barla diák, / Én jámbor, görögös, kopottas őszám.
Elmaradt Tőhötöm seregétől / Ama véres őszám.

Áthágta a Meszest a sereg, / Üszkös falvak küldtek utána átkot
S nem kereste a seregben senki / Kis Barla diákot

Ő ott maradt a dúlt falvak között. / Virágos kunyhó épült a romokra
S kizöldült a megsebzett vidéknek / minden véres bokra.

Zúgva nyargalt a hősi sereg / A reszkető, bérce Erdélyen által,
Barla maradt, rótt, szántott, álmodott / Egy kis szláv leánnyal.

Hát ezt éreztem én hazafiatlan versnek. S Ady Endre, aki úgy értette Jézust, hogy nálánál jobban kortársai közül csak Babits Mihály értette, megírta ezt a verset, mert valamit sejtett. Mit sejtett? Azt, hogy akármekkora is a magyar, verekedésekkel csak nemzetet elveszejteni lehet. Mondjam, hogy Ferenc Jóska azt mondta '14-ben, hogy mindent meggondoltam, mindent megfontoltam, s mi lett a vége? Hogy elveszítettük hazánk kétharmadát. Aztán két évtized múlva a tengelyhatalmakhoz csatlakoztunk, mint a világ legerősebb katonai szövetségéhez. Mindig a világ legerősebb katonai szövetségéhez – ha a Varsói, ha a NATO –, mindig ahhoz csatlakozunk. S még jobban bevették a Trianon cöveket a történelembe. Kunok, hunok, úzok, besenyők, kabarok, avarok, kiket mondjak még? Mindazok a nemzetek, amelyekben a férfi foglalkozása nem a munka, hanem a tömeggyilkolás, mind elpusztultak. Nemzetet a katonák csak elpusztítani tudnak. Van Ady Endrének egy másik verse is, ami felel arra, mitől maradnak meg a nemzetek? Címe: *Ének a Visztulán*.

*Isten vidám úr a Föld fölött / Lengyelországot Isten óvja.
Polónia a vidám rabok / S törött sajkások víg hajója.*

*A Visztulánál hajdan s ma is / Tréfás, dalos halászok ülnek
S Polóniának asszonyai / Új és új lengyelt egyre szülnek.*

*Halat a Visztula s gyermeket / Lengyel asszony ad örökké.
Miért hát a Halál jelszava, / A sírból szálló „soha többé”?*

*Boldog hajó a vén gálya is, / Ha hátán gyermekek is futnak
S nincs ott pokol és nincs ott Halál, / Ahol dalolni és szülni tudnak,*

*Isten vidám úr a Föld fölött, / Minden fajzatnak üdvössége.
Az Isten: Élet – halleluja – / S az életnek nincs soha vége.*

A 19. század utolsó harmadában az okos politikusok bevezették a sorkatonaságot. Addig verbunkos nótákat kellett zenélni. Addig verbuválták, leitatták a legényeket, hogy álljanak be katonának. A 19. század utolsó harmadában hazafiúi kötelesség lesz hogy tömeggyilkossá legyek. Ha nem leszel tömeggyilkossá, állj a falhoz. Nyolc év aradi börtön. Mert De Gaulle, a keresztény tábornok mondta a világ legnagyobb szamárságát: Ki választhatja el a keresztet a kardtól? Kereszt és kard! Így gondokozott a Ferenc Jóska és a nem Ferenc Jóska. És akkor megint egy költő, az áldott Tolsztoj mondta ki a szót, hogy ez istentelenség. Azt hogy leitattok valakit hogy menjen el embert gyilkolni, ez is nagy disznóság, de hogy törvénybe teszitek, s aki nem lesz gyilkos, az hazaáruló – ez már több a soknál! S mi lett a vége? Az ortodox egyház kiközösítette, mert nemcsak a római katolikus, a református, az evangélikus, de a görög-keleti egyház is tudja azt, amit csak Jézus tudott, s amit a tanítványok se tudtak. Én se tudtam.

Nagyon nehezen értettem meg, de amikor már mindent hatvanhatszor leírtam, akkor a 70-es évek végén egy négygyermekes édesapa, amikor behívták katonának, visszaadta a katonakönyvét: *Lelkiismeretem nem engedi meg a katonai szolgálatot.* S utána a Bokor fiataljai szép sorban mind leülték a maguk három esztendejét. Nem a nyolcat, amennyit Rákosi Mátyás idejében kellett a Jehova tanúinak ülni. Valakinek el kell kezdenie. Valakinek el kell kiáltania, hogy a király ruhája nem szép, hogy a király meztelen. Valakinek el kell kezdeni. Ezt talán még fel tudom olvasni. A Bokor levele az USA-hoz szeptember 11-e után.

Mélyen tisztelt Elnök Úr!

Mi, a magyarországi Bokor közösség, keressük meg Önt közös történelmünk e sorsdöntő órájában. A New York-i és Washington-i öngyilkos támadók áldozatai miatt – mi is mély fájdalmat érzünk. Kérjük, fogadja részvételünket!

A katonai szakértők és sokan mások azt kívánják Öntől, hogy üssön vissza. Engedje meg Elnök Úr, hogy idézzem Tolsztojt, aki annak idején levelet írt III. Sándorhoz, a meggyilkolt II. Sándor cár fiához: "Ha nem bocsát meg, és kivégezteti a bűnösöket, ezzel a százak közül kiemel hármát-négyet. De a visszaiütés erőszakot szül, s a három-négy helyére majd harminc-negyven lép. Ön pedig elmulasztaná a percet, amikor teljesítheti Isten akaratát. Ha nem teljesítené, örökre maga után hagyná az útelágazást, ahol választhatná a jót a rossz helyett..."(1881. márc.)

Ön most a harmadik évezred kezdetén szintén útelágazás előtt áll. Erőszakra erőszakkal válaszol, vagy nem üt vissza, és elindítja a háború végzetes forgatókönyve helyett a béke forgatókönyvét. A háborúé jól ismert: a "Szemet szemért, fogat fogért" erkölce hullahegyeket hoz létre. A béke forgatókönyve még várat magára. Ön keresztény, tehát hisz Jézusban, aki hüvelyébe dugatta a kardot, s azt tanította, hogy ne álljunk ellen a gonosznak, s hogy szeressük ellenségeinket. Jézus Istene jó a gonoszok iránt is. Hallgasson a nem-pap, a civil Jézusra. Próbálja ki azt, amit még egyetlen államférfi sem próbált ki a történelemben.

Hirdesse meg az erőszakmentes szeretet kultúráját, a "megdobnak kővel, dobd vissza kenyérrel" erkölcsét! Engedje el a szegények minden adósságát. A háború sokkal többbe kerülne. Itt a történelmi perc, ne hagyja ki. Válassza a szelídség útját. Amerika népe és Ön mutasson példát a világnak! Hallgasson Istenre és lelkiismeretére!

S a másik: Nyílt levél az amerikai bomba-támadás terrorista vezetőihez.

Mi, a magyarországi Bokor közösség nyílt levéllel fordulunk Önökhöz a történelemnek e sorsdöntő órájában. Nem akarunk elmenni részvét nélkül sem a támadás áldozatai mellett, sem a támadás végrehajtóinak áldozata mellett. Fogadják ez utóbbiak rokonai és barátai is – őszinte részvétünket!

Értjük, hogy igazságtalannak tartják a világ jelenlegi berendezkedését. Értjük: azt akarják, hogy mindenki odaülhessen az élet asztalához, mert ez az Isten akarata. Vannak muszlim barátaink. Tőlük tudjuk, hogy az erőszakmentesség nem idegen a Korántól. A Korán, a Tóra, az Evangélium és az emberi lelkiismeret ugyanazt a közös nyelvet beszéli. Lehetnénk jó muszlimok, jó zsidók és jó keresztények is. Kérjük, legyenek az erőszakmentes szeretet szószólói!

Üljenek tárgyalóasztalhoz a világ vezetőivel, hogy népeikért s a Föld valamennyi népéért érzett felelősséggel megvitassák, hogyan juthat kenyér, tiszta víz, biztonságos otthon, iskoláztatás - megkülönböztetés nélkül - minden embernek. Ha ezt teszik, történelmi fordulatot indítanak el. Hallgassanak Istenre és lelkiismeretük szavára!

Budapest, 2001. szeptember 20. A Bokor közösség képviselőitől

A Népszabadságban megjelent. Hogy Bush és az Al-kaida szervezet elolvasta-e, azt nem tudom, de hát jelenthették, hogy mit üzen a Bokor nekik.

Az, aki közülünk megtagadta elsőnek a katonai szolgálatot, mesélte, hogy valaki ráismert az aluljáróban, és odament hozzá: *Uram; van még lelkiismeret?* Magam meg befejezésül csak ezt kérdezem: Vannak még keresztények? Adja Isten, hogy legyenek! Ámen.

Városmajor, 2003. október 1.

A harmadik napon meg ezt prédikáltam: Testvéreim! A vasárnapi evangéliumszöveget olvastam. B év van, Márknak az éve. Búcsút mondtunk tehát a tegnap és tegnapelőtt Lukácsnak. – Márk mai szövegében három dolog is van.

Egy: A tanítványok nagyon hamar belejöttek az egyházadiba. Hatóságot játszanak, tiltanak. *Aki nincs velünk, nem űzhet ördögöt, engedyünk nélkül nem tehet senki jót sem.* Jézus leállítja őket. Az Isten országában a protestánsoknak, a muzulmánoknak, még az ateistáknak is helyük van. Az a pláne ebben az Országban, hogy lelkiismeretünk hangját követhetjük, az Atya akaratát megtehetjük – akármelyik vallásban is nevelkedünk. Ha az ateista tartja oda a másik arcát, az ateista is Isten gyereke. Mondok egy viccet is. Egy öreg rabbi elhalálozik. Ballag a túlvilágon. Kapu elé ér, megkocogtatja, s Szent Péter nyit ajtót neki. A rabbi visszahőköl: *hát itt is gojok vannak?* De Szent Péter invitálja: Rebelében, gyere csak be, itt a helyed! Bemegy, s látja, hogy muzulmánok, protestánsok, Krisna-hitűek, buddhisták, mind ott sétálnak. De nem találja a katolikusokat. Gyanút fog, s kérdőre vonja Pétert: S hol vannak a katolikusok? Péter a szájához emeli az ujját: Psz! Látod ott azt a nagy falat? – Látom, de mi van vele? – A mögött vannak a katolikusok, hogy hihessék: csak ők üdvözülhetnek.

Kettő: Vágjuk le kezünk-lábunk, szúrjuk ki szemünk, ha azok megbotránkoztatnak bennünket. Mi az, hogy megbotránkoztat? Hát arra bízta pl., hogy a kezünkkel üssünk, a lábunkkal rúgjuk – nem a focit, hanem embertársunkat –, a szemünkkel meg kívánjuk meg a szomszéd férjét-feleségét. Ezzel meg az a baj, hogy Jézus azt mondta, hogy példát adott nekünk, hogy rendre azt tegyük, amit ő. S erre a vágásra-vájásra nem adott példát. Hát akkor miért mondja? Olyat akar mondani, amit soha nem teszünk: olyan bolondot. Stílusfordulat ez! Mást csinálni életünkkel, mint az Isten Országát keresni, olyan örültség ez, mint a vágás és a

vájás. Ezt az örültséget gyakoroljuk már kétezer éve. Erre is mondok egy nagyon szomorú viccet. Az egyik közeli bolygón eszes teremtmények élnek. Nem tudnak még eljönni hozzánk látogatóba, de jók már a távolba néző csöveik. Amit ezekkel látnak, azt írják meg történelemkönyveikbe. Mit? Ama bolygón furcsa élőlények élnek. Húsz-harminc-negyven éven keresztül is szorgosan dolgoznak, építkeznek. Aztán egyszer csak felszállnak gépeikkel a levegőbe, s ledobnak a munkájukra valami bombákat, amik egy pillanat alatt elpusztítják, amit évtizedek munkájával létrehoztak. Aztán ennek is vége lesz, s megint dolgoznak vagy negyven évet. Akkor megint felszállnak a levegőbe, és így tovább. Hát ha ilyen bolondot akarnánk cselekedni, legjobb levágni félkezünk, fél lábunk s kivájnunk félszemünk. Nem tesszük, csak csináljuk rendületlenül a bolondot. Miért? Erről beszél az evangélium harmadik eleme.

Három: Aki inni ad nektek akár csak egy pohár vizet is, nem marad jutalom nélkül. Itt számomra egy szó a jelentős. Egy ige – de nyelvtani értelemben: az **ad**. Elmondom az Újszövetség leggyakoribb ígét. A leggyakoribb a létige: a *lenni-válni*. Utána következnek: a *mond, a bír, a jön, a tesz, a hall*, s megérkeztünk: hetedikül az **ad**. *Minden tőled kérőnek adj, mert az Atya mindenkinek akar adadni a maga adományaiából*. A tegnap előtt hallott Didaché is nyüzsög szavunktól, de nem nyüzsög tőle, sajnos, az emberiség élete. Egy másik szótól nyüzsög. A **vesz** – ez a szó. Ezért feszítjük a sztyeppén az íjat, kovácsoljuk a kardot a szent keresztény középkorban, s ezért gyártjuk korunkban európaiságunk büszke tudatában az atombombát. Hogy vehessünk. Hogy elvegyük, amit nem adnak nekünk oda önként vagy kényszerből – adóba. Ezért a honfoglalás. Józsúé Jerikónál, Árpádé a Zagyva vizénél, s a kisantanté Trianonban. A vevésért, nem az adásért, az osztozásért. Jézus azt mondta, hogy jaj a gazdagoknak, mert azok mennek haláluk után egyenest a pokolba. Azt mondta, hogy óvakodjunk a többet birtokolni akarástól, a pleonexiától. Erről kellene szólnia a teológiának!

Ezt a görög szót a középkori magyar nyelv főszenyiségnek, telhetetlenségnek, majd kapzsiságnak fordította. Tudjátok, hogy mi ennek az ellentéte? Elmondom. Van a *kap* ige, és van a -*zsi* igéből melléknevet képző szócska: a **kapzsi**. Elmondom ennek az Isten Országabeli változatát. Van az *ad* ige. Hozzáteszem a -*zsi* igéből melléknevet képző szócskát, s már meg is van az *adzsi*. Hát az minő szerzet? Az olyan, hogy beéri az egy dénárral; azzal, ami a felebarátjának is jut, nem akar többet birtokolni. Nem akar mindent megadni a saját gyerekének, csak annyit, amennyit a többi hat és fél milliárd is meg tud adni gyermekeinek. Amire az erdélyi szülők is képesek, a kárpátaljaiak is, a csecsen szülők is, az afganisztániak is. S akkor nem lesz értelme atombombát gyártani, mert osztozkodni fogunk mindnyájan a mennyei Atyánk kincseiből, aki olyan, mint egy rendes anyuka meg apuka: azok egyformán szeretik minden gyermeküket.

S mivel ez olyan világos, mint a vakablak, megszületett a szocializmus, s megszületett a kommunista kiáltvány is arról, hogy ha már nem vagyunk hajlandók önként osztozni, egy hatalmas világforradalomnak meg kell szüntetnie a magántulajdont, s akkor végre rend lesz. S most következik e lelkigyakorlat azt hiszem legnagyobb verse. Írta Szabó Lőrinc. Címe: Vang-An-si. Ez a neve a kínai filozófusnak, a remetének, a szent bölcsnek, aki mindezt megértette. Szerepel még a versben Sen-Tszung, a sárkány trón ura, és szerepel a Tanács, aki nem értette meg a szocializmust, és azt mondja, hogy *hiába* és hogy *nincsen remény*. És szerepel még a nép, a kétszáz millió kínai kuli megannyi hangja is. Hát persze, hogy *hiába* és *nincsen remény*. Hát persze, mert Jézus nem is arról beszélt, hogy elveszünk, hanem arról, hogy odaadjuk. Amíg nem osztozunk, addig *nincsen remény*, csak Nato és Nato-kompatibilis fegyverek és a honvédelmi tárcától igényelt milliárdok és billiók.

Újra mondom, amit tegnap is. Aki megértette Jézust, az radikálisan leszerel. Aki megértette az *adzsi* Jézust, az radikálisan felszámolja a magántulajdont, s asszonnyal s féltucat gyerekkel szól Jézus valamelyik tanítványának, s létre hozza vele azt, amit létrehozott Jézus, amikor kijött a pusztából. Mit hozott létre? Összejáró közösséget, melyben

kéthetenként este 6-tól 9-ig találkozott a Tizenkettővel? Óh, nem összejáró közösséget, hanem életközösséget? Reggeltől estig és estétől reggelig, s három éven keresztül. Jézus életközössége működött. Élete végén megkérdezte tanítványait, volt-e a három esztendő alatt valamiben hiányuk. Azt válaszolták, hogy semmiben.

Lehet úgy élni, hogy nincs magántulajdonom. Lehet úgy élni, hogy nincs pénz a zsebemben. Lehet úgy élni, hogy azt eszem, amit elém tesznek, Megvalósítható az Isten Ország, amiről Jézus beszélt. Csak le kell mondani a kiváltságról. Csak rá kell jönnöm, hogy a kiváltságok nélküli élet az Isten élete. Igazán? Igazán! Illusztrálom ezt egy egyetlen verssorral Weörös Sándortól: ***Uraktól nyüzsg a végtelen ég, szolga csak egy van, az Isten!***

Testvérem, te milyen akarsz lenni? Olyan, mint az Isten? – Ámen.

Városmajor, 2003. október 6.

A B év 27 vasárnapján az evangélium a válás kérdésével foglalkozik: Szabad-e a férjnek elbocsátania feleségét? Egyik versében Sík Sándor bocsánatot kér Istentől, hogy könnyeket szemébe nem a *Miserere* zsoltár, hanem a rutafa nótája csalt. Ismeritek ezt a nótát?

*Magos a rutafa, ága elágazik, / Selyemsár haja, Magyar Ilona,
Haján folyú gyöngy, koszorúja gyöngy.
Még a tengeren is által hajladozik, Selyemsár haja...
Egyik ága hajlik barna legény udvarába. Selyem sárhaja...
Másik ága hajlik szőke leány udvarába, Selyem sárhaja...*

Magam pedig a 40-es években, amikor esküdtünk arra, hogy a regőscserkészet fogja megmenteni a hazát, az egyházat stb., a regős előadásokon mindig szőltam egy balladát, amely a pogány király lányáról szőlt.

*A pogány király leánya szépen sétál az utcába,
A szép kedves éfiúval, a szép kedves éfiúval.
Azt meglátá pogány király, megfogata szép éfiút.
Feltétet a várfokra, ott fúvatá hideg szélllel, ott veretá az esővel.
Odamene kis Lilia, szépen termett, szép viola:
Mit csinál sz itt, szép éfiú? – Én bizony, csak mint egy árva,
ki társától meg van válva.
Hazaaméne kis Lilia, szépen termett szép viola:
Atyám, király egyet szólnék, ha nehezen nem is esnék.
Azt izente szép éfiú, vétesse le a várfokról,
Ne fuvassa hideg szélllel, ne veresse az esővel.
Megfordula pogány király s úgy megrúgá az ő lányát:
Piros szoknya elhasada, piros vére elindula, s ahajt szörnyű halált hala.
Húzni kezdék a harangot, meghallá a szép éfiu:
– Jaj de szépen harangoznak, talán az én Liliámnak?
Jaj ha ő meghalt énért, én is meghalok őérte.
S lefordula a várfokról, s ahajt szörnyű halált hala.*

S mivel három a magyar igazság, még előveszek egy szöveget az egykori regős-műsorból.

*Falu végén áll egy nyárfa magába, juhászlegény furulyázik alatta,
Juhászlegény jaj de szépen furulyál, behallik az Endre báró ablakján.
Ki is nyílt az Endre báró ablakja, kökényszemű barna jány néz ki rajta.
A küsasszony így súhajt fel magába: Mért is lettem az Endre báró leánya?
Másnap reggel Endre báró nagy búsan, kiballag az Endrebáró-pusztára,
Megkérdezi a számadó juhásztól, nem látta-é a kisasszonyt valahun?
Báró uram, nem láttam én, ha mondom. A bojtárom három napja nem látom.
A bojtárom három napja oda van, a küsasszony bizonyosan vele van.*

*Lányom, lányom lányomnak sem mondalak, ha én téged egy juhásznak odadlak.
Nem bánom én, édesapám tagadja meg, de a szívem egy juhászért szakad meg.
Falu szélén faragják a bitófát, amelyre a juhászlegényt akasztják.
Fújja a szél gyolcsing fejét gatyáját, Mért szerette el a báró leányát!*

Azt is lehet mondani, hogy ez az egész szerelem nem más, mint a faj fenn- maradásának eszköze, csali, de azt is lehet mondani, hogy a szerelmet azért érezzük a legnagyobb dolognak a világon, mert a szerelem a Szentháromság legközvetlenebb lenyomata az ember életében. S amikor János evangélista Jézusa arról énekel, hogy az Atya mindenét odaadta a Fiúnak, s a Fiúnak az volt az élete, hogy megtegye Atyja akaratát, s nem sajnálta Atyja kezébe ajánlani életét a Golgotán... – mert János Jézusa erről a hatalmas szerelemtől énekelt, amelynek szolgálatában a szép *éfiú* lefordult a várfokról, s a juhászlegénynek fűtta a szél gyolcsing feje gatyáját a bitófán, melyet megfaragtak faluvégen.

A szerelem szentháromság-mintájú. A házasság is szentháromság-mintájú. Az Atya nem válik el a Fiútól, a Fiú sem az Atyától, mert egyikük sem válik a Lelküktől, amely közös Lelke Atyának és Fiúnak, s ennek következtében lehetetlen a válás. Ubi tu Caius, ego Caja – mondták a rómaiak. Ahol én fekszem, ott van az ágyad – mondta József Attila. Holtomiglan, holtodiglan. Philemon és Baucis. *Játszani ily nagy dolgok nem adattanak* – írja Laurának, még menyasszonyának, Vörösmarty.

Nagyszüleim nemzedékében még nem volt válás. Nem volt tartásdíj. Szüleim nemzedékében már volt. Volt már tartásdíj. Az én nemzedékemben már feles az arány az elváltak és az el-nem-váltak között. Az utánam következőkben már csak élettársi kapcsolatokat létesítünk. Tartásdíj s minden egyéb jogi következmény nélkül szűnhetik meg a kapcsolat, mely eleve is ideiglenes jellegűnek volt szánva.

Akkor esik ki a világ feneke, amikor elkezdjük cserélgetni egymást. Férj a feleséget, feleség a férjet. Ma válás, holnapra nemzetpusztulás. Gyereket az asszony akkor szül, ha biztonságban van. A többség pedig asszimilál. Hol vannak a kelták? Veres Péter hetven éve azt mondta nekünk, hogy minden nemzet urbánus rétegeiben pusztul, paraszti rétegeiben szaporodik. Nekünk már nincs ilyen paraszti rétegünk, tartalékunk. Majd átveszik az életteret s az életet a mohamedánok. Ady írja egy versében, melynek címe: **Az idő rostál.**

*Kezében óriás rostával / Áll az idő és rostál egyre,
Virágokat szed és rostál ki / Vidáman és nem keseregve
S búsul csak az, akit kihullat. / S aki kihull, megérdemelte,
Az ocsút az Idő nem szánja, / Aszott nemzetek, hűlt világok,
Tört életek miazmás vágya / Halálra valók s nem kár értük.*

De kár! Nem lesz, aki sír a Rutafán, s ízeletgeti Aranyt, a Virág balladát meg a Funtineli boszorkányt. És ezen felül még örök kár is. A halál a Mammon szolgálatának a következménye. Csak bűnök következtében tud kihalni egy nemzet. A sztyeppe népeinek nem volt elég az, amit megtermeltek, még kalandoztak is. Úzok, kúnok, hunok, besenyők. Hol vannak? Egyetlen egy sincs belőlük. Amelyik nemzetben nemzeti ipar a gyilkolás, kihál. Mért gyilkolunk? A zsákmányért. Hogy többünk legyen. Mint a másoknak. S itt is vagyunk már a pleonexiánál, a kapzsiságnál. Húsz év alatt fogytunk legalább egy milliót. A tíz milliós létszám ne tévesszen meg senkit: a Vajdaságból, Erdélyből, a Párciumból töltekezünk. Előjátéka volt a fogyásnak, hogy a vágy a kocsira megelőzte a vágyat a kicsire. Az egész keresztény Európa kihálásra van ítélve. Színesedünk.

Az elmúlt kétezer évben feladtuk a lábmosást, a szegénységet, a szelídséget, s urak, gazdagok és hadseregaparncsnokok lehettek a főkeresztények. Egyet megőriztünk: a VI. parancshoz ragaszkodtunk: Ne törj házasságot! Ezt most kezdjük feladni. Egyházi bíróságtól lehet papirost kapni, hogy a házasságunk nem volt házasság, hiába voltunk szerelmesek egymásba úgy, mint ahogyan a fiatalok tudnak szerelmesek lenni, s hiába nemzettünk-szültünk akár két vagy több gyereket is.

Ilyesféle papirosokból nem lesz élet. Csak bűnbánatból: tönkrement egy házasság, és ki meri tiszta lélekkel állítani, hogy csak a másik fel volt a hibás? Rendre kettőn áll a vásár. Ha papirost kapok is arról, hogy nem volt házasság a házasságom, féltő, hogy az új házasságba is régi magamat viszem. Pedig az új házasság sikerültét nem biztosítja papiros. Csak mi? Az, hogy a Mammont megvessem, és Istent mindenek felett szeressem.

Mennyi időt, pénzt, szeretetet fordítunk azokra, akik e három nem propagált, nem reklámozott árucikkben (a Mammon megvetése, az Isten és a házastárs szeretése) rosszabbul vannak elerestve, mint mi? Mennyit? Annyit, mint a Mammonra?

Városmajor, 2003. október 12.

Melyik gazdag üdvözü? Lehet-e s szabad-e ilyen kérdést feltennie annak, aki Jézus tanítványa? Nem, hiszen megmondta Jézus világosan, hogy könnyebb egy tevének átbújni a tű fokán, mint a gazdagnak bejutnia Isten Országába. Mégis könyvet írt erről a kérdő mondatról a kereszténység első tudósa, aki Alexandriában élt, s meghalt még 215 előtt. Latin neve volt: Titus Flavius Clemens, de ő is görögül írt, mint koránk többi művelt embere. Tis ploutos sódzomenos? – kérdezi azt, amit egy Jézus-tanítványnak nem is illenék kérdeznie. Csak válaszolnia illenék a kérdésre: Egyik sem!

Milyen eredményre jutott? Erre: nem a gazdag van a mennyországból kizárva, hanem a bűnös, ha nem bánja meg a bűnét. Tétele bizonyítására egy legendát mesél: a legenda ifjúja nem gazdag, hanem kapitánya egy rablóbandának. De János apostol megtérítette, s fel is vette őt az egyházba – írja az Altaner-féle klasszikus *Patrológia* 1966-os kiadása. Csakhogy Vanyó László *Az ókeresztény egyház irodalma* c. könyvében, amely 1980-ban látott napvilágot, többet is mond a mű tartalmáról. Mit? Ezt: *A gazdag és bűnös szavak által jelölt fogalmak asszociálódtak egyes keresztények tudatában. (Magam is ezen egyesek sorába tartozom.) Eme felfogás ellen emelte fel szavát Kelemen. A gazdagokat nem lehet eleve bűnösöknek tekinteni... ez ellene mond Krisztus egyetemes missziós parancsának... a gazdagnak is van lehetősége a megtérésre... a szegények támogatására fordíthatja vagyonát. A vagyoni helyzet, a társadalmi rang nem zárhat ki az üdvösségből... Az üdvösség isteni adomány, mely döntést kíván az embertől... eme lehetőséget nem lehet megvonni senkitől azon a címen, hogy gazdag és vagyona van.* Dicséretére legyen mondva a közben meghalt Vanyónak – a könyv szövegének egy mondata: Kelemen nem a Hegyibeszéd boldogság-fogalmából indult ki. Ő ennyit mond, s már én teszem hozzá: nem abból, hogy *Boldogok a szegények és jaj a gazdagoknak!*

Testvéreim, Jézus tanításával szemben három magatartás lehetséges. Az első: *letagadni a csillagot az égről*. Jézus azt mondja, hogy könnyebb a tevének átbújni a tű fokán, mint a gazdagnak bejutnia Isten országába. S a kereszténység első tudósa megállapítja azt, amit hallottatok, s amelyet mond majd a második keresztény tudós, meg a tízezredik is – napjainkig. Aki pedig azt találja véletlenül erről mondani, amit Jézus tanított, mondjuk Husz János, azt Konstanz városában elégetjük a máglyán – Isten nagyobb dicsőségére. Ez az első magatartás szuverén módon nem vesz tudomást arról, hogy mit tanított Jézus, csak mondja ettől függetlenül a keresztény (és katolikus is) erkölcsteológiát.

Második magatartás: Zárójelbe tesszük. Nem beszélünk róla. Ennek példája lehet – hogy az alighanem legnagyobb magyar katolikus teológust említsem – Prohászka Ottokárunk, aki tudott 25 vastag kötetet írni a kereszténységről, s tudott két kötetben elmélkedni az evangéliumról, de az erőnemalkalmazásról nem ejtett szót: Máté 5. fejezetének ide vonatkozó részeiről, ellenségszeretésről, másik arcunk odatartását átugorta, erről nem elmélkedett. Fontosabb dolgokról elmélkedett. Miről elmélkedünk korunkban? Arról, amiről Jézus sohasem beszélt. Arról, hogy a Mennyei Atyánk haragszik ránk. Hogy ki kell őt engesztelni. Jézus ezt megtette ugyan a Golgotán. De hát újabb bűneink is vannak. Hát ezekért a bűnökért meg Jézust kell engesztelni. Ki tudja őt kiengesztelni? Hát legjobban a Szűzanya. Ezért mi megkérjük őt: *Engeszteld ki Szent Fiadat. Mutasd meg nekünk szent Fiadat.* Pedig világos

Jézus tanításából, hogy Isten sem, meg ő sem haragszik senkire. Nem kell őket kiengesztelni. Helyette meg kell térni: haza kell menni az Atyához (tesuvah – zsidóul), oda kell igazítani gondolkodásunkat Jézuséhoz (metanoia – görögül). A megtérés azzal kezdődik, hogy úgy kezdünk gondolkodni, mint ő. Ezért aztán nem keressük a legerősebb katonai szövetséget, helyette szülünk magyarokat, mert csak ettől marad meg magyar földnek az a föld, ahol élünk még... egyelőre. A Nato ebben nem tud nekünk segíteni. Meg ezen felül még meg is kell szabadulnunk vagyonunktól. Engesztelő imádságokat mondani teljes üres járat. Pótcselekvés. De ezt csináljuk, hogy el is felejtsük, amit csinálnunk kellene. Ennél a Kelemen magatartása sokkal jobb, becsületesebb, mert ő még szóba áll a jézusi mondanivalóval, ha kimagyarázza is azt, s nagy erőfeszítésekkel eljut az ellenkezőjére annak, amit Jézus tanított. A második magatartás: *úgy csinálni, mintha Jézus egy árva szót sem szólt volna a szóban forgó kérdésről.*

A harmadik magatartás lenne a legbecsületesebb. Tisztelünk, becsülünk Jézus. Szépet álmodtál. Nemcsak álmodtál. Rá is tetted az életedet. De értsd meg: mi nem akarunk utánad menni. Az utad nem út. Az utad két és fél esztendő alatt Golgotába torkollott. Mi élni akarunk. Kaifást nem lehet kihagyni az emberi történelemből. A jelen történelméből sem. Kaifás gazdag, és a gazdagok barátja. Sem tegnap, sem ma nem viseli el, hogy valaki hatékony igehirdetést folytasson a gazdagok gazdagsága ellen, a mindenekelőtti és mindenek fölötti szentség – túl a hét szentségen –, a magántulajdon szentsége ellen. Nyolcvan és száz év közötti fogatlan – pardon, ma már fogsoros – oroszánok beszélhetnek, amíg ki nem esik szájukból a fogsor, de ha harminc évesek beszélnek, a főpap mindig megszaggatja a ruháját, az ügyész mindig halált kér, hiába mondja József Attila, hogy

Totyogjon, aki buski medve, / láncon – nekem nem szabad!

Költő vagyok – szólj ügyészre, / ki ne tépje a tollamat!

De kitepi! Ki, mert Jézusunk, amit te hoztál, akármennyire igaz is, nem élhető, csak halható. S mivel csak halható, nem akarjuk meghallani, el akarjuk feledni, helyette megkérjük a Szűzanyát, hogy engeszteljen ki téged, s a Mária Szent Szívének tiszteletére legombolunk profitunkból egy pár milliárd eurót vagy dollárt, mondjuk egy néhány komoly harci repülőgép árát, s felépítjük e célra a világ legnagyobb templomát – a *Fiát engesztelő Szent Szűz* titulusra. Az evangéliumokat meg kioperáljuk a Bibliából. Nem odavalók, Az emberiség legszebb meséi című antológiába rakjuk át: a meséket a tékozlófiúról, az irgalmas szamaritánusról, az egy dénáros szőlősgazdáról, meg a többi zöldséget, akarom mondani gyönyörűséget, mert amíg ezek nem kerülnek át ebbe a mesegyűjteménybe, nem tudjuk nyugodtan építeni az említett templomot. Pedig arra nagyon nagy szükségünk van, hogy nyugodt és jó lelkiismerettel csinálhassuk a fogyasztói társadalmat, amelyben egészségünk és szépségünk óvását egyre többféle kence-fencével szolgáljuk – multinacionális bizniszeink minél nagyobb profitjára és Isten minél nagyobb dicsőségére. A harmadik magatartás Jézus kiutasítása erkölcsi tudatunkból. *Nagyon szép meséket mondtál, Jézus, de meséket! Odavalók, s ne mérgezd a tudatunkat többé a meséiddel! –*

Összefoglalás:

1. Nem azt tanítottad a gazdagságról, amit tanítottál.
2. Nem tanítottál semmit sem róla.
3. Tanítottál róla szép és ostoba meséket, s rakjuk őket át a mesekönyvbe.

Ez volna három magatartás, s nekem az a dolgom, engem legalábbis Jézus arra tart, hogy egy negyedikről jártassam a számat, s szájam jártatása szerint cselekedjem. Mi ez a negyedik? Hát az, hogy valljam: bizony könnyebb a tevének... S hogy hogyan kell eszerint cselekednem, ...nünk. Valamiről beszámolhatok. A tavaszon egy szolnoki testvérünk figyelmessé lett egy tévé-adásra: fedél nélkül maradt egy nyolcgyerekes család. Amit látott, elhíresztelte. Egyik testvérünk, aki itt szokott ülni közöttünk, belenyúlt a lajbi-zsebébe, azaz leemelt a folyó-számlájáról két és fél milliót, s vett nekik Kecelen egy portát. Nem csalás, nem ámítás. Meglátogattam a nyáron magam is őket, s tartottam benne a gyerekeknek egy hittan órát is.

Más: a múlt héten mutatott a tévé egy három gyerekes családot nylon-sátorban a Mázsa-téren. Ezt is meglátta egyik testvérünk, s emlékezett, hogy egyik csoporttársa felajánlotta másfél éve ilyen célra makádi házikóját. Mire kiértek a Mázsa-térre, a gyivi már segített. Elvette szüleitől a három gyereket, majd visszaadja őket szüleiknek, ha lesz fürdőszobás lakásuk. Testvéreink a szülőket kivitték Makádra, ahol van egy kerti csap. A Mag nevű közösség meg csütörtök este két órás röpgyűlést tartott. Ennek folyományaképpen péntek délutánra már úgy láttuk, hogy azt kell csinálni, amit Böjte Csaba csinált Déván. Vásárolt egy bérházban egy lakást, aztán amikor valaki elköltözött a bérházból, megvásárolta a második lakást, s ma a Szent Ferenc Alapítványé az egész bérház, két éve én is aludtam egyik szobájában. A Bokor Hazai Rászoruló Alapítványának egy megfelelő helyen levő s megfelelő nagyságú bérházban meg kell vásárolnia gyorsan egy lakást, amelyikben van fürdőszoba, s abba kell berakni a szóban forgó családot valaminő bérfizetés ellenében, mert az apa kőműves és tud dolgozni. Csak bele kell nyúlnunk a lajbi-zsebbe. Ennek a megoldásnak az az előnye, hogy a fentebbiekben elmondott három magatartásnak békét hagyhatunk, s mondhatjuk Jézus nevében a gazdagságról azt, amit Jézus tanított. Amen.

42. Régvolt idők havi napló

2003. október 13 – november 12.

Városmajor, 2003. október 13.

Hatvankét éves volt, amikor hazatért. Tíz esztendeje már. A tizedik évfordulón összejöttünk. Egy szobában, ahol láttam őt tizenévesen is..., ahol élt, dolgozott, szeretett. A szoba akkor a szüleié volt, most a fiáé. Dugig megtöltöttük. Kik? A család és egy egyetlen közösség. Szűk körű találkozó volt. A család: fia és lánya, menyé és veje, no meg a tíz unoka. Ezekből az első kettő már feleségestül, s az egyik asszony már az első dédunokával a méhében. A közösség pedig a Pótkávé: hétpróbás barátai, akiknek a tíz esztendő alatt nem tízszer jutott eszükbe, hogy valaki hiányzik közülünk. Közel harmincan voltunk

Persze hogy misével kezdtünk. Percnyi pontosan. Délután háromkor. A szentleckét a fia olvasta, az evangéliumot meg a lánya: *Boldog a szem, amely látja, amit ti láttok. Bizony mondom nektek, hogy sok próféta és király akarta látni, amit ti láttok és nem látta, hallani, amit ti hallotok és nem hallotta.* Ezek voltak az evangélium igéi, s mindenki gondolhatott arra, akire akart. Én meg prédikáltam:

”Ki a legnagyobb magyar? Hát a Béla papája” – mondták a Szép utcai Úri kaszinóban. Ki az Isten legkedvesebb gyermeke? Hát akinek a tanítványai a legtöbbet érok. Ki a Bokor nagyasszonya – hogy ezt az archaizáló szót használjam? Hát akinek az unokái a katekumenátusnak, az ifjúsági misének meg a mozduló harmadik nemzedéknek majd a felét adják.

Mondják, hogy a harmadik nemzedék panaszkodik a szülők közösségbe járkálása okán. Jutka és Pisti ugyan a második nemzedékhez tartoznak. Ezért vagy nem ezért, de sohasem hallottam tőlük felpanaszolni, hogy anyjuk mennyiszer hagyta őket magukra – bokor-dolgai miatt. Pedig aligha volt, aki nála sűrűbben bokrozott volna... – legalábbis a nem-papok közül. Nem tudok jellemtani értekezést írni, mely megmagyarázza ezt a halála után is termékeny, gyerekeiben-unokaiban egyre termékenyebbé váló életet. A tényeket látom. Az okot is meg tudom valahogyan nevezni. De ez csak egy név: az Andi ilyen volt, ő így hat halála után tíz esztendővel is. Aki elvégezte az ELTE egyik fakultásán, vagy másutt a pszichológiát, az kellő szavakkal (affinitás, szenzibilitás... ilyesfélével?) tudhat értekezni is a tény okairól. Én csak Aranyt tudom idézni:

... lerázván, ami benne földi, / Egy éltető eszmévé finomul,

Mely fennmarad, s nőttön nő tiszta fénye, / Amint időben, térben távozik;

Melyhez tekint fel az utód erénye: / Óhajt, remél, hisz és imádkozik.

Andiról talán tudnék beszélni, emlékezni, de mit tudnék mondani – neki, magának? Anyámnak, apámnak mit tudok mondani? E tekintetben még inkább tehetetlen vagyok. Istenhez tudok beszélni. Miért? Mert úgy érzem, hogy Neki mondhatom a magam baját. Anyámnak s apámnak mért mondjam a magam baját? Az ő mai gondjaikat végleg nem ismerem, s azt gondolom, hogy az ő bajukról – ha van ilyen – kellene beszélnem velük. Csak ha kölcsönös a gond, akkor nyílik alkalom a jó beszélgetésre.

Az Isten baját – úgy gondolom – ismerem. Ezért tudok kommunikálni vele. Ismered? Ember, mit mondasz? Az Istennek van egyáltalán baja? Van. Ugyanaz, ami az enyém. Csak annak folytán lehet Isten az én Istenem, ha neki is az fáj, ami nekem. Ha Jézus átimádkozott egy éjszakát, csak arról tudhatott beszélni Istennel, ami kettejük baja volt. S aligha tudott volna vele egy éjszakát eltölteni, ha Istent valami más érdekelte volna, mint őt. Ha Istennek nem lett volna baja az, ami Jézus baja volt...ha nincs a két felet egyaránt érdeklő baj, tárgy, akkor legkésőbb fél óra után ásítanak s felállnak. Megérezzük a tárgyihiányt. Azt, hogy a bajunk iránt érdektelen a partnerünk. Hogy is mondta Szabó Lőrinc Istennek? Így:

Mondd, látsz minket? Voltál te éhes? / Fáztál valaha? Ugye, fáztál?

Szidta magad, / Mikor a téli esőben áztál?

*Ha nem éheztlél, dideregtél, / Nem szólok hozzád soha többet,
Úgyse tudod, / Mit gondol a szegény előtted;
De ha tudod, mi a csalódás, / Ha gazdag vagy, de vagy szegény is,
akkor, uram, / hozzád küldöm imámat én is.*

Van közös gondunk-bajunk Andival! Tíz év előtti emlékezésében Hampelné Mária ezt írja Andiról: *Az utolsó három évben rendszeres karitatív, békességszerző munkát is végzett a Betániában, Mégis kevesellte, amit csinált, új feladatokat keresett. Közös vállalkozásban reménykedett, amit egy-egy közösség, vagy több együtt valósít. Otthont létesíteni árva gyermekeknek, elhagyott öregeknek, törődni velük, jóra nevelni... Talán odaát intézi ügyeinket? Rengeteg tennivalója lehet.*

Isten gondja aligha lehet más, mint az Isten Országa. Magam is Istentől tanultam meg ezt a gondot. Andi ezzel a gonddal ment odaátra. Van tehát miről beszélgetnünk Istennel is, Andival is. Hát beszélgessünk.

Mondjátok meg ti ketten, hogy mitől nem megy, ami mind a kettőtöknek fontos! Mért nem tudjuk csinálni? Nem igazán tartjuk fontosnak? Fontosnak tartjuk, csak nem érünk rá? Tegnap is volt egy közösségi találkozó. Aki talán a legtöbbet tette már le közülünk az asztalra, azt mondta, hogy nem jön többet közénk. Azért nem jön, mert legfeljebb beszélgetünk arról, amit csinálnunk kellene. Vagy nem is arról beszélgetünk, hanem csak járátjuk az agyunkat (meg a szánkat), fogalmazunk, gömbölyítjük a nullát, cukrozzuk a semmit. Ha nem is ezeket a kifejezéseket használta, ez volt az értelme annak, amit mondott. Erre neki nincs ideje. A végén imádkoztunk arról, hogy valakik kifordultak a kafarnaumi zsinagógából, mert keménynek találták Jézus beszédét. Most valaki ki akar fordulni a mi zsinagógánkból, mert puhának tartja beszédünket, linknek az életünket.

Mondjad már, hogy odaátról mi látszik? El is temettetek már minket? Vagy még bíztok bennünk? Hiszitek még, hogy tudunk valamit érőt letenni *az asztalra?*. Sújtatok! Imádkozni kellene? Megállni a rohanásban? C-lelkigyakorlat – délelőtt, délután két órás csenddel? Ugyan már! Ki ér arra rá? Mondjátok valamit, ami felébreszti az alvó tanítványokat! Hogy mozduljon valami! Hogy úrrá ne legyen életünkön a Mammon! Hogy el ne akadjon a kocsi életünk sarában! Úgy mondjátok, hogy meglökjük a kocsit... hogy el- és meginduljon.

S ha nem löknők, ha nem indulna, mondjátok meg, hogy mi a neve annak, amit mégiscsak meglökünk, amit mégiscsak megindítunk! Mert olyan nincs, hogy az ember semmit sem lök, semmit sem indít. Azt kell abbahagyni, amit lökünk s amit indítunk? Akkor lehet energiánk arra, hogy a kocsinkat elindítsuk? Vagy nem így van? Hogyan van?

A kocsi meg egyenlő a közös vállalkozással, amit egy-egy közösség, vagy több közösség együtt indít meg alakít. Vannak nekünk egyáltalán olyan ügyeink, amiket odaátról is segíthetnének Isten és az ő szentjei? Vagy csak egy-személyes és egy-családot érintő dolgaink vannak? Olyanok, amelyeket nem jegyeznek be a jézusi mindenkit egybeölelés országában s az ottani tőzsdén? Csak olyan ügyeink vannak, amelyeket a csak magamra, csak a szűk enyéimre gondolás országának jólismert tőzsdéin jegyeznek? Ki ne mondjam, már ennek az országnak a nevét!

Szépen könyörgök, segíts rajtunk szent Balázs! – imádkozta gégerákjában Babits Mihály. Én is imádkozom, mi is imádkozzunk: Segítsetek rajtunk mind, akik odafent vagytok! Üdvözültekhez szabad imádkoznunk – vallásunk krédója szerint. Hiszen az imádkozás beszélgetés azokkal, akiket hallható szavunkkal el nem érünk. Imádkozom tehát: Andikám, segíts nekünk, ahogy tudsz, hogy felhagyjunk a tehetetlenkedéssel, s tegyük végre azt, amiről már tíz évvel ezelőtt is gondolkoztál, ábrándoztál. Segíts, odaáti Bokor, hiszen annyian vagytok már ott, ahol a tisztaszívűek megláthatják az Istent! Segítsetek mind, akik hazatértek az elmúlt 56 esztendőben: Andi, Mária, Karcsi, Miklós, Laci, Bandi bácsi, Barna, s most legutóbb: Ernő is. Segítsetek! Támasszatok s küldjete nekünk Isten s az összes üdvözült

szentek erejéből olyan testvéreket, akik meg tudják mutatni nekünk az utat, amelyen járnunk kell! Amen.

Városmajor, 2003. október 20.

Nem árurom el, hogy november 17-ét mutat már naptáram. Visszadatálok. De hát október 12-vel végződött a NAPLÓ előző füzet, s most valljam be, hogy egy teljes hónapig feléje se néztem napló-gyerekenek? De gondolkodtam rajta és róla. De mi az, amit csináltam? Először is közel két hónapot vacakoltam az orbánccal. Közben azért megjelent a Koinónia októberi és novemberi száma, de sürget az idő, hogy legkésőbb két hét múlva meglegyen a decemberi szám is. De nem ám háromszor korrektúrázott nyomdakészen, hanem a nyomdába elszállítva, a nyomdából hazahozva – kinyomtatva. Az előfizetők és a vásárlók – mondjuk! – öröme. Méghozzá, ha egyszer decemberi a szám, akkor legyen benne egy legalább tűrhető minőségű karácsonyi elmélkedés is. Tegnap volt világvége-vasárnap, a jövő héten pedig még csak Krisztus király, s én írjak most, a ködös novemberben valamit, ami méltó a Születés ünnepéhez? Jó, írok én ködben is fehér karácsonyról, hóesésről... De mikor s honnan vegyem hozzá az időt? És gyorsan, mert nyomdába kell küldeni azt a számot...De jó, hogy tízen is vannak a szerkesztőségben, s nekem semmi más dolgom sincs, mint megírnom azt a szöveget! (Ekkorát az idén még nem hazudtam!)

Most pedig összeszámolom, hány oka van annak, hogy vissza kell datálnom vagy harminc napot. Hát az orbánc s a Koinónia mellett ott van még maga a *Napló* is, mert közben azért csak megjelent szeptemberben a *Veni sancte*, és októberben a *Babér-utca havi* füzet. S ha csak ennyi történt volna vele! De **december elejére megjelenik a NAPLÓ III. kötete** is, s azt is össze kellett állítani. Ráment arra több mint egy hetem minden munkája, meg a *tíz tagú szerkesztőségé* is. (Még az értékesítés is gondom! A bolti ára: 1600, nálam 1200, de 5000-ért adok öt példányt, s azt ki-ki annyiért értékesíti, amennyiért akarja. Karácsonyi ajándéknak is adható, stb., stb.)

S csak most említem a legnagyobbat: október 13-án hajnalban elindultam Erdélyország felé, s csak 18-án estére érkeztem haza. S ez idő alatt kettőre nem volt időm: meghalni és naplót írni. Úgy kezdődött, hogy a gyémántmisémre, februárban fel vagy lejött Budapestre Ipó Gyuri Marosvásárhelyről. Gyurit ott helyben, Marosvásárhelyt, ismertem meg 2001. áprilisában, amikor Bernád Ilona rendezett volt nekem erdélyi előadókörutat. Valamikor, az idei tavaszon megírtuk Ipó Gyurinak, hogy bekukkantanánk újra Erdélybe, ha volnának ott, akik megint meghallgatnának S ha volna valaki, aki ezt megtudakolná. Gyuri vállalkozott erre. Ennek eredményeként megemilezte/megímélezte, hogy szeptember 15-én indulhatunk. Én pedig szeptember közepén már világosan láttam, hogy nem orbánccban fogok meghalni, de az antibiotikumokat azért még szednem kellett erősen, s a lábamra nézni bizony nem volt gyönyörűség. Ment tehát az Emil Gyurinak, hogy négy héttel eltolnánk a programot, s csak október 13-án indulunk Budapestről.

Városmajor, 2003. október 21.

Negyedjére mentem Erdélybe – ebben a században. Elsőül 2001. áprilisában Kundra Pistával és Terivel jártuk körbe Erdélyt. Fél év múltán Kundra Pista autójával – de Pista nélkül – Zénó, Gergő, Jenci társaságában kukkantottunk be odaátra: Várad, Kolozsvár, a tordai hasadék, Torockó, Nagygyed, Déva, Belényes voltak a mérföldkövek. Újabb félév múltán Szűcs Ferenc református teológiai professzorral mentem ki, s a Kolozsvárott frissen doktorrá avatott Vankó Zsuzsával jöttem haza. S most egy hosszú évnél is hosszabb szünet után kerül sor a negyedik útra. Ismét Kundra Pista autójával, magával, de nem Terikével, hanem Anikóval, aki csak az imént vezényelte le egyedül – s Kundra Pista kocsija nélkül – délvidéki utamat, amelyről illő módon be is számolt a 38., a DÉLVIDÉKI napló.

A 13-a előtti napokban megtöltöttem magam írta könyvekkel annyi táskát, hogy igaz körösztennyé válhatna tőlük fél Erdély, ha elolvassná. S hétfő hajnalban jött – hőiesen – a reggelente sokáig aludni szerető Pista. Lecíngölte a könyveket, berakta a csomagtartóba, s könnyedén ráfért azokra még kettőnk kisecesszer-tartója – pizsamánknak, borotválkozó eszközeinknek, miegyébnak tartása céljából. Indulhattunk a Szív utcába Anikóért, akit kijelöltünk kaja- s pia-felelősnek. Gondoskodott is a szükségesekekről mindhármunk meg még egy kisebb hadsereg javára. Az ő necesser-tartója meg egy hátára szerelhető hifitorony volt, amelyben minden szükséges megvolt arra az estre, ha úgy járnánk, mint az Emberfia Izrael földjén. Hogyan? Úgy, hogy nagy Erdélyországban nincs hová fejünket lehajtanunk, s valahol az útszélen kell felütni sátrunkat. Ezeket az ehető és nem ehető holmikat szépen elhelyezte a hátsó három ülésen, s még ő maga is befért valahogy a balszögletbe. Becsuktuk az ajtókat, s indulhattunk. Irány az M 3-as.

Utunk elejét és végét nem Ipó Gyuri, hanem magam szerveztem. Az ő szervező munkája csak hétfő délután hattól csütörtök éjfélig tartott. S mi már reggel 8-kor repesztettünk a mondott M 3-ason. Hova? Bélfenyérré! Minden rendes bokros tudja, hogy hol található e hely a mappán. A rendesebbek meg már jártak, sőt dolgoztak is ott. Ez utóbbi kategóriába szerettünk volna átigazolni. Dolgozni ugyan nem akartunk, mert közben megokosodtunk: munkaerő akad Fenyéren, csak fizető eszköz nem terem arrafelé. Azt kell tehát oda vinni. Volt is a bríftasnkban közel százmillió – igaz, hogy csak lejben. Mivel akadhat olyan, aki még a rendes kategóriába se jutott be, elárulom, hogy Bélfenyér Szalontától keletre 30, Váradtól délre 40 kilométernyi távolságban található a Fekete-Körösnek, ha nem is a partján, de közvetlen közelében. Aki még többet akar tudni e helyről, annak még elmondom, hogy három kilométerre van tőle Várad felé a járási székhely: Tenke, ahol hétfőn heti piac tartatik a község lakosainak meg az átutazók szolgálatára is. De nem vágunk a dolgok elébe.

Egyelőre repülünk a sztrádán 140-nel. Az első parkolóban megállunk. Hoztam három Agendát. Javaslom: legyen az út lelki feltöltődés is. Legyen minden nap reggeli s esti zsolozsmázás és szentmise elmélkedéssel, körben-imádkozással! Elfogadtatik. Letudva a reggeli zsolozsmát, folytatjuk utunkat, s beszélgetünk. Miről? A Bokorban szokásos világmegváltó problémákról, s közben tudatosítjuk mindhármán magunkban, hogy ha meglátjuk a Füzesabony táblát, ott megkeressük a kijárást. Anikó kevésbé váltja a világot, mint mi Pistával. Ő az, aki elsőnek megszólal: *Füzesabony*. Jobbra letérünk, s megyünk át a Hortobágyon. Megmutatnók Anikónak a kilenc lukú hidat Hortobágyánál, mert még nem látta, de el van foglalva a holmijaival, későn néz fel, s a kilenc lyukból már legfeljebb csak egyet lát. Tiszató és Tiszafüred után Balmazújváros közelében jobbra kell fordulni Szoboszlóra, majd meg kell találni Hajdúszovátot, Derecskét, hogy Berettyóújfaluba érjünk, ahonnan már egyenes az út a határig. A jelezések hiányossága vagy a világmegváltás következtében-e, nem tudom, de mindegyik városban elkevertünk. Félóra veszteséggel azért csak elérünk Ártándra, s jó negyedóra alatt átvesszük a határon. Borsiban vagyunk, tankolunk, megyünk Váradnak, ahol még a külvárosban meglátunk egy táblát: *Salonta*. Ki tudjuk kerülni a nagyvárosi forgalmat s az útvesztőket. Szalonta felé fordulunk tehát, s megyünk előre egész Váradlesig, ahonnan majd Tenkének fordulunk. De közben dél lett. Megállunk egy parkolóban, asztalt is találunk, ebédelünk. Anikó terít. Komótosan, megadja a módját. Kivárjuk. Meleg van és süt a nap. Kabát sincs rajtunk. Rendelni se lehetett volna jobb időt. Evés előtt éneklünk is, rendesen: *Te hívsz meg minket a lakomára...*

Váradlesnél balra térünk, s pár perc múlva megállunk Tenkén. Piacnap. Hatalmas szemű otelló szőlő néz rám egy ládából. Kérdem, hogy mibe kerül. Mondják magyarul, hogy kilója mennyi lej. Én meg, hogy csak forintom van.

– Az is jó, kilója nyolcvan forint.

Költőpénznek, koldusok számára teleraktam még Pesten a zakóm balzsebét egy csomó kétszáz forintossal. Egyet előveszek belőle, s már mérik is a nylonba a két és fél kiló fekete

szőlőt. Anikó is vásárol egy százasért – az is van a zakózsebben – egy halom szép paprikát. Az utóját majd jeges hidegben esszük meg péntek délután, Beszterceből Naszódba utaztunkban a parkolóban. De most még csak hétfő van és ebéd után. Nekiesem az otelló szőlőnek (Pista és Anikó érdektelenek), de nem sokra jutok vele, mert megérkezünk Bélfenyérre, s megkeressük s megtaláljuk a csodapalotát, amely bizony meg nem épült, azaz hogy szépült volna a Bokor segítségével nélkül.

Hogy kerül ekkora palota egy ilyen kicsiny bihari faluba? Úgy, hogy itt plébánoskodott *Bunyitay Vince*, aki 1837-ben született Sátoraljaújhelyen, alighanem a piaristáknál járt iskolába, nagyváradai egyházmegyes pap lett belőle, püspöki könyvtáros is, s mellékesen 1884-től még a Magyar Tudományos Akadémia tagja is volt. Többek között azért is lett akadémikus, mert megírta *A váradai püspökség történetét*. Szép kort ért, 1915-ben halt meg. Megérte a szabadságharcot, a kiegyezést s az első világháborút. Ha nem hal meg idejében, megéri még Trianont is: azt is, hogy Bélfenyér átigazol Romániába. Mindezt Kiss Marci is meséli, aki már harminc éves és boldog plébános, mert tele van árva és nem árva gyerekekkel a csodapalota. Megnézünk mindent... Csak *ámultam és bámultam mint apró kis legény*, amikor cirkusz érkezik a faluba. Ámulok a renden. Nincs ám *kupacolás!* – ezt Melindának üzenem szeretettel, meg a Kőszegi-lányoknak fenyegetésül, hogy bizony el nem veszek kupacolókat felségül; én, aki még nősülés előtt vagyok. Itt sincs kupacolás! Odahaza, Mátyásföldön sem volt, a tatai és a debreceni piarista konviktusban sem volt. A kupacolás rendetlenség, s hiszem, hogy idegen az Isten Országától. A szenttélevés azzal kezdődik, hogy rendet rakok a holmim között. Nekem diákkoromban csak egy fiókom volt. Olyan két csárdás... kaptam apámtól, ha rendetlenség volt benne. Apám, sajnos, akkor még nem olvasta a KIO-t. Rendetlenségben nem talál meg az Isten. Én sem őt.

Hogy miből lett a csodapalota, mutatja a másik hatalmas épület, melyhez Marci még hozzá sem fogott. Hat-nyolc millió forintra van szüksége ahhoz, hogy abból is az legyen, ami lett az egyikből. Iskola lesz majd benne – a környékbelié számára is. A gyerekek boldogok. Bújnak Marcihoz és hozzánk is. Elgondolom, hogy mit hagyhattak el, s mit kaptak cserébe. Fényképezés következik. Majd javasolom: menjünk át a templomban. Még nem volt meg a mai misém. Marci koncelebrálni akar. Csak nehezen tudom lebeszélni róla..

– Nem, te maradj a gyerekekkel, s vezesd az éneket, mert én nem tudom, hogy ti itt miket énekeltek. Mondok egy oldott bokormisét. Szabadon, kötetlenül, mosolygósan – és jézusi tartalmakkal. Élvezik, s Marci tesz vallomást: Nagy élmény volt, ilyet még sose hallottam. Közben már három óra is elmúlt, s én reggel félhat óta talpon, s kóválygok. Marci ebédeltetni akar minket. Megköszönöm, de én személyesen egy heverőt kérek, ahol pihenhetek egyet, mert alighanem éjfélkor jutunk csak ágyba. Megkapom. Szunyálok egy fél órát. Nagy ebédelésben találom őket. Mondom, hogy indulnunk kell, hogy idejében beérjünk Váradra. Én is eszem a kompótból. Otthagyjuk az otelló szőlőt a gyerekeknek vacsorára. Sajnos, ott hagyom a *Váradai egyházmegye* gyönyörű sematizmusát, melyet Marci még mise előtt ajándékozott nekem, amikor leültünk a csodapalotában beszélgetni, s érdeklődtem az egyházmegyei viszonyokról. Olyan szép a sematizmusuk, mint a gyulafehérvári. Nem rendes dolog Marcitól, hogy még nem küldte utánam. De nem hagyom benne, inkább elmegyek érte még egyszer Bélfenyérre.

Városmajor, 2003. október 22.

Fél öt lesz, mire elszakadunk tőlük. Tenkén megállunk. Tart még a piac, az otelló szőlő is. Költekezem. Megint veszek belőle – 200 forintokért! Hova megyünk Váradon? Hát a Hosszú Gyuláékhoz. Honnan tudom? Megküldte címét, telefonját ímélen Kundra Pistának Ipó Gyuri. Én meg felhívtam Gyulát. Megmondtam előadásom címét, ő meg az óráját. Ennek a beszélgetésnek lett eredménye, hogy mindenfelé kifüggesztették A/4-es papiroson:

MI FÁN TEREM A KERESZTÉNYSÉG ?
PARTIUMI KERESZTÉNY EGYETEM DÍSZTERME

2003. október 13., 18 óra

Bulányi György előadása

Egy firkás diák felelt is a kérdésre, s ráírta a hirdetményre a választ: KERESZTFÁN. Mit mondtam el benne? Ismeritek talán az *EZREDVÉGI TÁJÉKOZÓDÁS* című füzetemet, s a benne levő öt tanulmányt. Ezeknek az elsejét mondom el, amikor új közönség előtt adhatok elő: *Az Isten Országá megvalósulásának lehetőségei*. Ezt raktam a Szent Pál teológiája VIII. kötet (Mutatók) végére is, mert summázza a dolgozat a KIO-t is meg a Pál-szintézist is. Ha értő közönségem van, akkor ez hat. Kipróbáltam már sokfelé: Tatabánya, Balatonfüred, pesti evangélikus papok, Kolozsvár, Székelyudvarhely, Marosvásárhely, Kovászna, Kiskúnhalas. Többnyire pozitív visszhanggal.

Jó negyvenen voltak kíváncsiak rá. Diákok, tanárok, értelmiségiek. A hozzászólásaik arról beszéltek, hogy nem fogták annak tragikumát, amiről beszéltem, de pótelőadást tartattak velem a Bokorról, s vettek a könyveimből. Előadás után Gyuláékhoz voltunk hivatalosak. Gyula 38 éves villamosmérnök, a Partium Egyetem alkalmazottja, fiatal házaspár: Erika most készül neki gyermeket szülni. Nagyon rokonszenves, kedves és szerény emberek. Ott volt barátnőjük, Balogh Judit is, a katolikus püspöki kölcsönkönyvtár könyvtárosa is. Engedélyt kértem Erikától, hogy vacsora előtt elmondhassuk hatan a három hozott füzetből közösen az esti zsolozsmát, s vacsora alatt és után jót és hosszasan beszélgettünk. Kiss Marcit ismerik s szeretik. Az egyház nagy urainak gondolkodását olyasféleképpen látják, mint a Bokor. A magyarság romániai jövőjét sötéten látják: aki tudja, ott hagyja Erdélyt, a Partiumot. A Partium könyvtárának is, Judit könyvtárának is adtam egy-egy példányt minden munkámból. Meghívóinknak pedig egy-egy kötet Naplót. Debrecenből Várad egy óra. Hosszabbítható lenne a Keleti Szél? Erről beszélnem kell Balogh Laciékkel. Vagy mi magunknak kellene barátkoznunk e három emberrel? Meghívni őket egy hétre Budaváriba a Balaton mellé? Addig is Anikónak osztottuk ki a feladatot, hogy barátkozzék velük.

Az Egyetem kollégiumában aludtunk. Anikó egy temesvári asszonnyal és lányával egy szobában, Pista és én egy másikban. Reggel nyolckor zsolozsmáztunk, miséztünk. Gyula is bejött misénk második felére. Reggeliztünk, majd Gyula beült negyediknek a kocsiába, végigvezetett minket Váradon, s kikötöttünk a katolikus könyvtárban. A könyvtáros örült nekünk, s mi neki. Megnéztük a székesegyházat meg a környékét. Majd Kolozsvárnak igazítva bennünket elváltunk Gyulától testben, de nem lélekben. Ebben az állapotban vagyunk most is.

Városmajor, 2003. október 23.

Immáron két év óta negyedszer gyönyörködhettem e tájban – balról a Réz-hegységben, jobbról a Király-erdőben – miként szűkítik, egyre jobban szűkítik a Sebes-Körös völgyét.. Azért gyönyörködöm ebben, mert mindig a Körös-kapun jövök be Erdélybe. (Merre lehet még bejönni? Hát a Meszes-kapu serpentinjein meg a Maros-kapun, azaz a Maros mentén Dévának, no meg még a Tisza mentén is Máramaroszigetnek, Naszódnak, Besztercének... – ez volna tán a Szamos-kapu. De hát ezek a kapuk csak hadászati kapuk. Aki jó turista, és szeret hegyet mászni, annak nyílik kapu ezer felé is a gerinceken keresztül.) Ártánd, Bors, Várad, s a serpentin a Királyhágóra, ahonnan nyugatra láthatjuk a nagy magyar Alföldet, keletre meg Erdélyt. Azaz csak láthatnánk, mert sűrű októberi köd ült a tájra.

Kiszállni azért kiszálltunk egy pár percre a kocsiából, mert megtettük már az út kisebbik felét. Aztán hajtottunk Csúcsának. Ott is megálltunk, de szégyen ide, szégyen oda, nem azért, hogy megnézzük Boncza Berta kastélyát, hanem csak azért, hogy részt vegyünk egy almaszüreten. Szőlőnk már volt, almánk még nem. A széles autóúttól kicsit beljebb folyt az almaszüret. Piros alma, sárga alma. Kommunikálni nem tudtunk, mert románok voltak, de csálhatatlanul megértették, hogy mit akarunk. Magunk is segítettünk szedni. A zakó rajtam,

lobogtatam a kétszáz forintosomat. Elfogadták éppen, de rá volt írva az arcukra, hogy adnák forintom nélkül is boldogan, mert van, mert megkívántuk. Pedig nyilvánvaló volt számukra, hogy magyarok vagyunk. Nem tudták, hogy utálni vagy gyűlölni kellene bennünket. Ilyen tapasztalat is van. Összeszedtünk vagy öt kiló. Vihettünk volna többet is. Már a kocsin kívül elkezdtük az almarágást. Pista, Anikó folytatták kocsin belül is. Én maradtam inkább az otellónál.

Megálltunk, s kiszálltunk Bánffyhunyadi, Kalotaszeg legnagyobb helyén. Lehet tízezer lakosa, s ebből kétezer a református magyar. Hét közben háromezer, mert a környező falvakból idejárnak dolgozni. Pista becsöngetett a református parókiára. Hamarosan jött a lelkész két hollandussal, s mutatta nekünk Árpád-kori eredetű és Szent Erzsébetnek szentelt templomát. Beírtuk nevünket a vendégekönyvbe, egy *Rákóczyt* betettünk a perselybe, s hajtottunk tovább Kolozsvárra. Lehetett haladni, mert új utat építettek Várad és Kolozsvár között. Akkor csinálták a végét: a Kolozsvár-külvárosi szakaszt. Csak ott kellett araszolnunk. Mabilon megtelefonáltuk Varduca Gyurinak, hogy háromra ott leszünk a főtéren a Szent Mihály templom előtt. Pista kívül maradt a templomon, én meg bementem Anikóval, hogy lásson csudát. A padba betérdeltünk, énekeltünk is egyet, majd jöttük kifelé, s templom közepén öleltem meg Gyurit és örmény feleségét. Megnéztük a német kultúrtermet, ahol majd előadni fogok, a kolozsvári katolikus vikariátust, ahol tisztelgő látogatást tennék Czirják Árpádnál, s kivitt Gyuri bennünket megszokott szálláshelyünkre, a hollandusok által felépített református diakonissza házba.

Pihenhattunk egyet. Hatra hirdette az újság az előadást. Mi öt óra felé jöttünk be – kipi-henten – a városba, hogy én tiszteletemet tegyem a vikáriusnál, s közben Pista meg mutassa meg Anikónak Mátyás király szülőházát, a Templom előtt a Mátyás-szobrot, meg a többi látnivalót. Czirják nem volt otthon, csak a káplánjával beszélgettem. Neki mondtam el, hogy szeretnék másnap reggel misézni a Szent Mihály templomba. Nagyon készséges, kedves volt, s jelezte, hogy tudja, ki vagyok – baráti és tisztelettel teli hangon.

Megvolt az előadás. Mivel a váradi szövegemet 2001. őszén már Kolozsvárt elmondtam, ezért az Ezredvégi tájékoztató utolsó darabjára esett a választásom, melynek címe: *Eszeveszett volt-e Jézus?* A közönségemtől ugyan mondhattam volna a váradi szöveget is, mert senki sem volt ott azokból, akiknek azt már két éve elmondtam, csak Gyuri. Ott volt két idős piarista diák is. Az egyikük hitet tett amellest, hogy Jézus nem lehetett Isten, s volt egy ügyvéd is hallgatóságomban, aki szépen összefoglalta, amit hallott. Nagyon érzik, hogy Gyurinak nincs közössége; egy újsághirdetés nem tud érthető közönséget vonzani. Kár, hogy nem tudtam Czirjakkal beszélgetni. Ha legközelebb Erdélybe megyek, írhatok neki, s felajánlhatom, hogy állok rendelkezésére.

Előadás után Gyuriékhoz mentünk, s Azaduhi vacsoráját fogyaszthattuk. Anikónak újdonság volt a puliszka. Tíz órakor abbahagytuk, szálláshelyre mentünk. Hogy az esti zsolozsmát elmondtuk-e, nem emlékszem. Csak arra, hogy negyednyolcra ébredtem, pedig félnyolckor kellett volna misézniem a Szent Mihály templomban. Jóval nyolc után értünk oda. A sekrestyések éppen be akarták zárni a sekrestyét. Elmondtam nekik, mit szeretnék. Ráálltak, de ne nagyon siessek, mert ők csak egy háromnegyed óra után tudnak visszajönni. Boldog voltam.

Senki se volt elől a hatalmas templomban, csak a templom végiben ült egy-egy betérő. Hárman voltunk csak a misén. Énekeltam is. Meg voltam hatódva, még soha nem miséztem ebben a templomban. Csak a piaristák templomában félszázada, amikor Börzsei Márton piarista hívott 1943 karácsonján szórványlelkészkedni, csak amikor a saújhelyi cserkészekkel jártam erre – 1943 nyarán! Hatvan évvel ezelőtt! S hatvanév után most a kolozsvári főtemplomban misézhettem, amely katolikus templomnak épült a középkorban, s a reformáció során lett luteránus, református, unitárius, majd ismét református, és a török kitakarodása után jó harminc évvel, 1718-tól kezdve, immár közel 300 éve újból katolikus templom.

Hogy kerültek piaristák Kolozsvárra? Úgy, hogy 1773-ban XIV. Kelemen pápa felszolta, eltörölte a jezsuita rendet. Úgy, hogy *Mária Terézia magyar királynő 1776-ban a jezsuiták kezén volt intézetek közül a gimnázium, az egyetemi bölcséleti és mennyiségtani kar, a nemesi és a nem nemesi konviktus igazgatását és tanárokkal ellátását a piarista rendre bízta. A szerződés értelmében a kért 19 rendtag ellátására...* (Balanyi György, *A Magyar piarista rendtartomány története*, 1943) fizet a királynő évi megfelelő mennyiségű forintot. Így kerültünk Kolozsvárra. Ha én nem is, de majdnem. S tanítottunk egyfolytában egészen 1948-ig. Tehát Trianon után is. Csak a kommunista hatalomváltás tudott véget vetni ennek a százados munkának. Egyetlen magyar piarista él még a Trianon után alakult erdélyi rendtartomány-részlegről, az is Temesváron, 1921-ben született. Meg kellene látogatni! És nem tudunk talpra állni, mert nincsenek piaristák, s most hiába fizetne Mária Terézia akár mennyit is, egyetlen piaristát se tudnának küldeni Budapestről. De lehetne folytatni a piarista munkát Kolozsváron. Mert Kalazanti Szent József jézusi lelkétől ma is meg tudnak hatódni emberek, fiatalok, tanárnak készülők. Csak meg kellene bocsátani nekik, hogy megszerettek egy leányt, s hogy folytatják a teremtés művét, és kis magyarokkal vagy nem magyarokkal ajándékozzák meg a hazát és az Isten Országát. De nem lehet. Mert van a *megszentelt élet*, értsd a nőtlenség egyházi hagyománya, s e gyilkos hagyomány nem engedi meg, pl. azt, hogy Kolozsváron legyen újból Kalazanti Szent József eszményeire (pietas et litterae = jámborság és tudomány) tanító gimnázium.

Amikor Kolozsvárt járok, mindig benézek, ha csak egy percre is a volt piarista rendházba, gimnáziumba és templomba, mint jó hatvan évvel ezelőtt. Amikor kérdezek valamit az ott levőktől, megvallom, hogy magyar piarista vagyok Budapestről, felcsillan a szemük, és szeretettel válaszolnak arra, amit kérdezek

Városmajor, 2003. október 24.

Kolozsvárnak hamar búcsút mondtunk. Csak megreggeliztünk a főtéren egy kávéházban, azaz ittunk egy bögre meleg tejet – kávéval dúsítva. Aztán búcsút intve még a Bethlen-bástyának, hajtottunk Torda felé. Egy parkolóban azért elmondtuk a harmadik reggeli zsoltosmát, s hamarosan ott is voltunk. Ha csak hallom e város nevét, ettől rendre eszembe jut egy Ady-sor: *Az utolsó kuruc* című versének a kezdete:

*Súlyos ínségimben / Se Bécsben Úristen,
Se Krisztus Pozsonyban, / Se Szentlélek Tordán
Igazán nem hittének, ...*

Ez a *se Szentlélek Tordán* alighanem arra utal, hogy 1567-ben volt egy zsinat Tordán, amelyen Dávid Ferenc megvédte unitárius tanait, s ennek is része volt abban, hogy unitárius hitvallását 1571-ben a marosvásárhelyi országgyűlés a bevett vallások közé sorolta. Vagy talán inkább arra akar utalni, hogy 1568-ban mondja ki a tordai országgyűlés a vallásszabadságot. Mit? Azt, hogy Erdélyben lehet bátran akárki – akár luteránus, akár kálvinista, akár unitárius, még katolikus is. Akkor, amikor Európa készül a harminc éves háborúra a szent céllal, hogy írmagja se maradjon a foltos hitnek, a pápaságnak, s a gaz eretnekségnek, a lutheránizmusnak.. Dávid Ferenc kitalálta s az életét adta érte, hogy nincs Fiú és nincs Szentlélek. Hanem mi van. Az, ami a róluk szóló Jókai-regény címe: *Egy az Isten!* Mert mit ér a lutheri, kálvini hitújítás, ha megtartják a katolikusok Szentháromság-tanát!? Az országgyűlés elfogadja ezt a hitet is, mely egy pillanatra még a magyar kálvinizmust is kivetni látszik győztes helyzetéből. De Dávid tovább spekulál, ezt az urak már megsokallják, s Déva börtönébe zárják.. Hiába, mert Pécsi Simon folytatja a spekulációt, s megszületnek a *szombatosok*. Bözödújfalú székely népe pájeszt növel – mert ha egy az Isten, miként Mózes hitte, akkor vásároljunk már inkább – szombaton...

Beértünk Erdély sűrűjébe. Talán már Kolozsvárnál kezdődik, ahol a város unitáriussá lesz a 16. század ötvenes éveiben (Kálvin még él!), s a Szent Mihály templomban is azt

prédikálják, hogy egy az Isten. Ahogy Tordát elérjük teljes lesz a vallási és nemzeti kavalkád: lutheránus szász falvak, ortodox román falvak, s unitárius, kálvinista, szombatos magyar és székely falvak, Csíkban még katolikusok is akadnak. A száz nemzetileg is, vallásig is egyféle: német és lutheránus. A román is csak román és orthodox. A magyar – az tízféle: lutheránus, kálvinista, unitárius, szombatos és katolikus; mégpedig mindegyikük két változatban: mert a magyar – az vagy erdélyi magyar (transzilván öntudat) öt különböző vallással, vagy pedig székely. Atilla vagy Csaba királyfi népe – külön székely nemzeti himnusszal. Ötféle magyar, s ötféle székely.

Leírom már, hátha valaki belekap. Azt képviselném, hogy a Szent István alapította egyházmegyék püspökeiből egyik se viselt el egyházmegyéjében egyetlen keleti liturgiájú egyházközséget. A 11. századtól kezdve így volt ez a hitújításig. Aki magyar, az latin szertartású római katolikus. Nincs hír arról, hogy a hitújítás idején a keleti keresztények elkezdtek volna téríteni Luther tanítványaival, Kálvin tanítványaival, Dávid Ferencsel párhuzamosan a magyarokat. Az ország északkeleti felében a 19. században feltűnnek keleti liturgiájú magyarok, akik ósláv, orosz vagy román nyelvű szentmisét kapnak pópáiktól az ikonos templomokban. Mit képviselnek? Azt, hogy ezek nem a Géza-István előtti vagy akár későbbi bizánci misszionálás eredményei. A magyar középkor királyai, püspökei nem viselnek el keleti liturgiát. Nincsenek is keleti rítusú katolikusok Magyarországon. Aki keleti rítusú, az rutén, román vagy szerb. Honnan nőttek? *Ezek – protestáns hitre térített magyarokból lettek, akiket pásztoraik elhagytak, vagy akik elhagyták pásztoraikat.* A 16. század végén, a 17. században létrejött a keleti rítusú katolikus (= görög katolikus). az *unió*. Ezeknek a pópáihoz csatlakoztak névanyagukból megállapíthatóan színmagyar protestánsok. Nincsenek dokumentumaim e folyamatról, de nem tudom másképpen megmagyarázni, hogy megszületik a hajdudorogi egyházmegyére az igény. Vannak magyar nemzetiségű keleti rítusú katolikus magyarok, legyen tehát saját egyházmegyéjük is. Ha igaz a feltevésem, döntenem lehet az alternatívában. Én azt hiszem, hogy az unitáriusokban győzött a keleti liturgia vonzereje a protestáns liturgia vonzereje felett. Én azt hiszem, hogy elkezdtek a magyar atyafiak a román és rutén pópák istentiszteleteire járni. Én azt hiszem, hogy így elfogyott a protestáns pásztor népe. Én azt hiszem, hogy e vallást cserélő magyarságnak csak egy része lett ruténná, románná. A magyaroknak megmaradók csinálták meg Hajdúdorogot.

Ma már csak pár száz magyar hívük él Tordán – mesélte az unitárius gondnok (katolikus se több), s kérésünkre megmutatta kicsiny, de szép templomukat – az Aranyosba ömlő Rákospatak túlsó partján. Felirata: *Boldogok, akik lakoznak a te házában.* A patak innenső partján sikerült beazonosítanunk a Fejedelmek házáat, mely szálláshelye volt Erdély fejedelmeinek a 16. században.

Nem mentünk a Hasadékba. (Én láttam már!) Siettünk tovább. Marosludason, Dicsőszentmártonon keresztül értük el Medgyest, ezt a szászok építette, s ma közel százezer lakosú nem-szász várost. Régvolt időkről emlékező füzet ez a *42. Napló*. Piarista őseimre emlékezem benne, ha egyszer arra járok, ahol éltek, tanítottak és szerettek. Kolozsvárra csak 1776-ban érnek, s csak a feloszlott jezsuitáktól megsegítve, de Medgyesen már 1741-ben ott vannak... Nem, vagyunk! A rendalapító szent 1597-ben Rómában hozza létre az első ingyenes iskolát. 1642-ben már magyar földön, a Poprád menti Podolinban vannak a piaristák. A rendi szájhagyomány szerint: *tót szerzet valánk.* A század végére elérjük a magyar nyelvterület szélét: Nyitrát. S a szatmári béke után betelepítjük-bepiaristásítjuk az Alföldet: Vác, Pest, Kecskemét, Szeged, Debrecen. De ugyanakkor hogyan kerülünk el az erdélyi szász városba? Rendtörténetírónk ezt válaszolja: *Nem reális szükséglet, hanem csupán a mindenáron való terjeszkedés vágya hozta létre a medgyesi kollégiumot.*

– Lehet, hogy igazad van rendtörténetíró, de akkor is csúnya vagy! 1938-ban visszakaptuk Lévát, ahol iskolánk volt. A rendkormány megállapította, hogy a lévai ház csak arra jó, hogy összelövezzük. Akkor én kispap voltam. Hatvanad magammal tüntettünk a rend-

kormány ellen. Vacsora után négyes sorokban körbejártuk a dunaparti palota IV. emeletének folyosóit – ütemesen skandálva: *Piaristák Lévára! Piaristák Lévára!* A terjeszkedés vágya volt bennünk, és szentnek éltük meg ezt a vágyat. S boldogok voltunk, hogy megnyithattuk '40-ben a máramarosszigeti s nagykárolyi iskolánkat, s '42-ben, hogy indulhatott a piarista élet Szabadkán. Közel félszázadon keresztül voltunk Medgyesen. A történetíró: *a tanítás biztatón indult. A diákok, mivel tanáraik állandóan latinul társalogtak velük, tavaszra annyira belejöttek a latin beszédbe, hogy még labdázás közben is latinul enyelegtek egymással Ez tetszett a szász uraknak. Most már megenyhültek a hasznos jövevények iránt...*

Olyat, mint Medgyes, mi, magyarok nem tudtunk építeni: 16-17. századbeli reneszánsz épületek alakítják a város tekintélyes főterét. 1736 táján épült ezen a főtéren az a ház, amelyben iskolánk működött. Rajta a felirat *Scuola piaristilor*. Benéztem az udvarba, s felmentem az impozáns csavart lépcsőn. Elhanyagolt állapotú, de ugyanolyan csavart lépcső vezetett az emeletre, mint Kolozsvárott abban a házban, amelyikben a vikárius lakik. Fallal vették körül városaikat, s nem szolgáltatták ki magukat a tatárok pusztításainak. Hatalmas vesztesége a Kárpát-medencének, hogy Ceaucescu kiárúsította őket.

Ahogy elnézem a történelem kialakította főteret, talán valami más is vezethette piarista őseimet a mindenáron terjeszkedni akaráson kívül. Medgyes nem akármilyen város, történelme van. Báthori István ebben a városban fogadja az őt királyukká választó lengyeleket (1576). Itt választják fejedelemmé Báthori Zsigmondot (1588), majd Bocskai Istvánt. Ha a történelmi Magyarország közepe Szarvas, a történelmi Erdély közepe – Medgyes. Nagy kár, hogy nem tudtuk egy kicsit magyar kultúrcentrummá is tenni, pedig nem akárkiket dobtunk itt munkában: 1767–69-ben itt tanított retorikát és poézist az első magyar regényt, az Etelkát megíró – Dugonics András.

Továbbmentünk Segesvárra, megmászam újra a kétszáz lépcsőt a vártemplomhoz, mint 30 évvel ezelőtt. Akkor nem kellett pihenőket beiktatnom. Szép, de nem olyan impozáns, mint Medgyes. Segesváron piacra találtunk. Szőlőt, almát nem vettünk, nem adtunk, de körtét találtunk ott és aszalt szilvát. Anikó meg elkezdte begyűjteni Erdély áfonyapálinka termését. Megbízásból – gondolom, mert nem vallattam ki, kiknek viszi. Szerettünk volna bekukkantani Erzsébetvárosba is, de nem lehetett, vártak már ránk Székelyudvarhelyen. Azért még megebédeltünk az út mentén valahol. Közben bóklásztam. Találtam egy októberben nyíló nemtudommiylen virágot. Csokrot formáltam belőle. Kinyomoztam, hogy Anikónak három nap múlva lesz – nem a tizenhatodik születésnapja. Megköszöntöttem őt kezemben a frissen szedett csokorral. Meg is pusztultuk – mind a ketten. Anikó ragyogott. Érdemes az embernek a lába elé nézni, miközben harapdálja a libatöpörtyűt, s végez az otelló szőlő maradékával.

Ezek után már mehettünk Udvarhelyre. Ott volt a csúcs! Közel 50 főnyi közönség, kétharmad része diák. Senki sem mondta, hogy találkoztunk már. Csak a meghívó András Jenő és Veronika voltak ismerősök. A téma a kolozsvári volt: *Eszeveszett volt-e Jézus?* A kérdésekre már nem emlékezem, de jók voltak, a témát megragadók. Ajándékot kaptam. A hallgatóságban ott ült egy szobrászművész. Egy fába faragott Wass Albert-portrét. Neve rajta a művön, de rovásírással. Én nem rovásírással dedikált Napló kötetet adtam neki hálából. S most meg kell tanulnom a rovásírást, ha meg akarom tudni a művész nevét. S virágot is kaptam.

Az előadás után ugyanabba az étterembe mentünk, mint két és fél éve. Jenő ragyogott. Mérnök, 50 éves, könyvterjesztéssel foglalkoznak. Politikailag és egyházilag el nem kötelezett. Csak székelyileg! Nem az erdélyi magyarságban gondolkodik, hanem a székelyekben. Nem látom tisztán, mit akar. Talán ő sem egészen. Érzí az erejét. A székelyekét, és a magáét is. Megrendítő volt a beszámolója a csíkszeredai *István a király* rockopera előadásáról. Elmesélte, hogy az előadásomat egyházi szervezésben gondolta. Van egy udvarhelyi plébános, aki jó embere. A pap felhívta e tárgyban a püspökséget. Válasz: *Már háromszor jött be*

Erdélybe engedélyünk nélkül. (Sic!) Tavaszra indítani akar Jenő valami székely hétvégi egyetemet. A teológiai tanszéket – négyhetenként egy hétvége – nekem szánja. Érthető, ha egy kicsit el vagyok bűvölve tőle.

Közel éjfélig beszélgettünk. Nagyon rangos volt a szállásunk egy kollégiumban. Ugyanott reggeliztünk, ahol vacsoráztunk. Könyveket hagytunk Jenőék boltjában. Tíz után elhagytuk Székelyudvarhelyt.

Városmajor, 2003. október 25.

Az első hely, ahol megálltunk – Farkaslaka. Tamási Áron faluja, Szervátius síremléke, s a temető mellett merőlegesen az országútra egy utcányi sor árusokból: *Nálunk minden olcsóbb, mint Korondon!* Vettem bicskát, kulacsot, székelykaput s rengeteg lányokat szépítő bizsut: karperecet, nyakláncot, legyezőt – egy szatyorral. Olcsó, fából csinált, fűzött, helybeli és nem giccses. Kapják majd a lányok, s fiúk is, hogy ők is szédíthessenek – Bokorportán, ifjúsági misén, Pótkávé s a közösségekben – ameddig el nem fogy.

De azért Korondon is megálltunk, ahol kilométernél is hosszabb az árusok sora. Veszek is 12 korondi bögrét – pálinkának, meg egy háznál ordát és juhsajtot – nagyban! Megyünk tovább Parajdnak. Felejthetetlen élmény volt számomra, hogy '43-ban lemegettünk a saújhelyi fiúkkal a sóbánya mélyébe. Mesélem is utitársaimnak, s csinálók nekik hosszú fogat, de mire odaérünk, már nincs sóbányanézési lehetőség – délutánra már nincs járat. Sajnáljuk, s megnézzük Szovátát. Nem ismerem rá arra, amit hatvan éve láttam. Ha nem is Héviz, de közel olyan. A Medve-tónál ebédelünk. Asztalnál. Rendelünk feketekávé, s elővesszük kincseinket: bokodi katakönyökét, tenkei paprikát, segesvári körtét. Süttetjük magunkat a nappal.

Nézzük a térképet. Menjünk Szászrégenbe? Menjünk! Az út arrafelé gyengécske, de megnézzük a látnivalókat, s ezzel mentesítjük a holnapi napot, akkor már majd csak keresztülszaladunk rajta. Nincs Régennek szász jellege. Semmilyen jellege sincs. Se magyar, se román, csak szegényes. Nem Szováta az!

Onnan Marosvásárhelynek indulunk. Hívjuk Ipó Gyurit: itt és itt találkozunk. Nem szállunk ki a kocsiból, de Vásárhelyhez közeledve látjuk a gernyeszei Teleki-kastélyt. Befutunk Vásárhelyre, s úgy érezzük: elvesztünk. Fogalmunk sincs, hol találjuk meg Ipó Gyurit. Ezer kérdezősködés végül is eredményre vezet. Elvisz bennünket szálláshelyünkre, egy nagyon kedves és szintén Anikó nevű ismerőshez. Megpihenünk, s innen visz el bennünket jó későn – 7 órára – a találkozó színhelyére. Vannak jó harmincan. Téma, mert Vásárhelyen már jártam: *Eszeveszett volt-e Jézus?* A hallgatóságban az egyetlen ismerős arc Bernád Ilonáé – ő szervezte korábbi látogatásomat. Szépen meghallgatják, de amiket kérdeznek, azon látni lehet, hogy nem az a gondjuk, ami az enyém. Én meg sem igen értem, amit kérdeznek tőlem, de ők jól összevitakoznak témáikon. Kilenc után végzünk. Elmegyünk egy kínai vedéglőbe. Két falat nem sok, de az is nehezen megy le a torkomon. Nagyon bonyolultan jutunk ágyba, mert Gyuri az éjjelre kerítésen belül akarja tudni Pista kocsiját. Közel éjfél, mire ágyba jutunk. Esti zsoltosma nincs, de reggel imádkozunk rendesen.

Beszélgettünk Gyurival. Közösségüknek nincs heti-havi találkozási menetrendje. Mindig kell valami, aminek a címén összetrombitálható. Ha ezt én nagy semminek gondolnám, akkor Vásárhelyt csak a semmit lehet csinálni. Nem tudom, hogyan tudnánk segíteni neki.

Városmajor, 2003. október 26.

A pénteki út részemről még soha meg nem járt út volt. Balra a Mezőség. Jobbra a Görgényi–havasok, Kelemen–havasok, Borgói–hegység, Radnai–havasok a kétezer méternél is magasabb *Nagy Pietrosszal*. Ködös volt az idő, olykor szemerkélt az eső is – nem sokat láthattunk. Utunktól balra látogattam három nyári héten keresztül '41-ben a kolozsvári cserkészekkel a magyar szórványokat, utunktól jobbra pedig a 43-44 évi karácsonyi szünetben

a Borgói – hegység fölötti Ilva völgyében szórványlelkészkedtem. S olyan vidékeken jártunk, ahol a magyarság a tíz százalékot sem éri el. Szász a múltja, s román a jelene.

Ilyen a közel százezer lakosú Beszterce városa is, amely az észak-erdélyi szászság fővárosa volt. A négyezer fő befogadására épített hatalmas szász (luteránus) templomnak mára ha ötven híve van. Katolikus magyar él a városban 1 400. Ezt tudom a gyulafehérvári sematizmusból. Papja egy Geréd Péter nevű székely. A templom zárva, megyek be mellette az udvarra, fordulok egyet, s látok egy mozgatható kétszárnyú kaput, s rajta latin nyelven a piarista jelmondat. PIETATE ET LITTERIS. Na, gondolom, itthon vagyok. Nehezen találok valakit, aki tud magyarul. Végül is kerítenek egyet, aki megmutatja, hol kell becsöngetni a plébániára. Egy öreg néni jelenik meg az emeleti ablakban. Kulcsot dob le. Megyek föl a lépcsőn, leültetnek. Jön Pista is. Anikó a kocsiban marad. Végre előkerül a plébános is. Mondom néki, hogy magyar piarista vagyok, s szeretném tudni, van-e valami emlék arról, hogy másfél századig itt voltunk. Nagyon is sok – válaszolja.. Egy hatalmas épület a rendház, amelyben a piaristák éltek. A bútorok, a könyvtár, mind a piarista múltról beszél. Hív, hogy jöjjenek hozzá nyaralni. Mutatja a ház tetején is a piarista emblémát. Ebédeltetni akar minket. Köszönjük, de mi sietünk, mert este Szigeten előadok. Megajándékozom egy kötet Naplóval. Alig tudunk elszakadni tőle, s nagynehezen elválunk.

Hogyan kerültek a piaristák Besztercére, a világ végére, e határszéli vármegyénk székvárosába? Kérdezzem inkább azt, hogy mikor? A nyitrai megtelepedés után, amikor elkezdjük bepiaristásítani a nagy magyar Alföldet. A pesti ház alapításával egyugyanazon esztendőben, 1717-ben. Mi ennek a magyarázata? Csak annyi, hogy a török ki van verve, Rákóczi zászlaja letörve, és katolikussá kell tenni az országot, mert a Habsburgok, az új és győztes urak, katolikusok. A magyarok pedig kálvinisták. Megvan az első pesti diákjaink névsora. Akad is abban magyar nevű, de inkább nem akad. Ilyen névsor lehetséges Besztercében is.

Hogyan került sor az alapításra? Rendtörténetünk ezt írja: *Gróf Steinville István tábornok, Erdély akkori katonai parancsnoka... hihetőleg magasabb rendeletre 1717-ben telepítette meg Kalazancius magyar fiait a kies fekvésű szász városkában, s eltartásukra a plébánia jövedelmét rendelte... a piarista plébánia egészen 1878-ig fennállott...A szászok virágzó gimnáziummal rendelkeztek, románok pedig még nem jutottak olyan fokra...Így érthető, hogy a piarista iskola állandó tanulóihiánnyal küzdött...*

Csoda, hogy addig kihúztuk, mert ritka az a piarista, aki hajlandó főállásban plébániai munkát végezni. A piarista főállásban tanít, s hajlandó azt pasztorálással fűszerezni. Legalábbis eddig így volt.

Beszterce után egy parkolóban ebédelés következik. Hideg van. Anikó háziasszonykodik: rakja ki a parkolóban az asztalra a – kiraknivalókat. Van már kenyér is, vaj is. Én meg előszedem Farkaslakán vásárolt hegyes késemet, s beletúrok a vajba. Anikó megszólal, hogy van vajkenő kés is. Tudom már, hogy vétkeztem, de nagyon fádom, s szeretnék visszaülni a vajas kenyérrel a kocsiba. Két hét múlva valamelyik csoporttalálkozón hallom a fiúk egyikétől: El kellett utánad simítani a vaját! Megy a hír! Volt egyéb bűnöm is. A kabátomra csurgott a Segesváron vásárolt zaftos körték leve. Ez sem maradt szó nélkül. Mintha otthon lettem volna. Semmi sem hiányzott. De jó, hogy Isten nőket is teremtett. Ennek örömeivel értük el Naszód városát. Nem akármilyen hely. A történelmi Beszterce – Naszód vármegyében található. Hétezer lakosából több mint egy százalék (101 fő) katolikus, s az óradnai plébános gondozza őket – jó ötven kilométerről.

Naszód után olyan falvakon szaladtunk keresztül, melyek nevét csak *A funtineli boszorkány* harmadik kötetéből ismerem: Telcs, Fiad, Romoly a *patak* mentiben, amelynek vizét Bethlen előtt nyeli el a Nagy-Szamos. Romoly után van a vízvázasztó (addig kapaszkodtunk felfelé, azután – somogyi tájszóval – már mindig csak *lenek*, s *nem főnek* jöttünk) Utána már a Tisza gyűjti a vizeket – közeledünk a nagy magyar alföldhöz –, nem a

Nagyszamos. Az Iza és a Visó völgyébe jutottunk. A Visó még Sziget előtt beleömlik a Tiszába, az Iza pedig csak Szigetnél. Mert Sziget az Iza partján elterülő város. S azért lett a város neve Sziget, mert csak hidakon keresztül lehet bejutni a város közepébe. Valamikor nagyobbára magyar város volt, ezért is színészkedhetett itt Arany. Itt tanárkodott Szilágyi István, aki Arany tanuló társa volt Debrecenben. Őrökre emlékezik Arany egy nevezetes versében, melyet Petőfinek írt *Válaszul: Végre kincset leltem: házi boldogságot... És az Iza partján ama hű barátot...*

Én is leltem valakit az Iza partján: a Jakubinyi Lacit. Valamikor volt is nálam, de barátaimtól folyamatosan hallottam felőle. Legalább a Bokor szimpatizánsai közé sorolom őt. (Három kategóriám van: szimpatizál velünk, közösségbe is jár, közösséget is gyűjtött.) Felhívtam őt telefonon: ekkor és ekkor Erdélybe megyek, s ennek kapcsán szívesen elmennék Szigetre, s mondanék is ott valamit. Laci azt válaszolta, hogy megszervezi, s ő maga is ott lesz. Hazamegy erre a napra Miskolcra, ahol dolgozik. Megadta édesanyja szigeti címét és telefonját. Így jutottunk el pénteken fél öt körül édesanyja, Szabó Klára házába.

Klára tiszta ősz, de ragyog a fiatalságtól. Bár Anikónk ezt sem kér, azt sem, őt is leveszi a lábáról, s ott marad késő estig a vacsora-asztalnál, s folyik a szó végeláthatatlanul. De hát sorba kell mennie a beszámolónak, s akármilyen is Klára, nem lehet ő – a tárgy, hanem csak utunk célja, az előadás. A ferencesek imaterme az előadás színhelye. Egy oltár, amely mögött nem lehet leülni. Várni kell egy párpercet, mert közönségem keresztúti ájtatosságon van. Várunk, s bezúdul vagy negyven asszony. A férfiakat képviseli Laci meg a sekrestyés. Laci megnyitja a találkozót, elmond rólam minden gyönyörűt, ami elmondható, s én hozzáfoghatok. Mihez? Hát az előadáshoz, hogy Mi fán terem az Isten Ország? s hogy mik a megvalósulás feltételei. Uram, segíts! Hogy mondjam el, hogy meg ne botránkoztassam ezeket a jámbor néniket?!

Szólok hát a *magyartanárnak*, s ott van az asztalon a verseskönyvem: *Jászolba fektették*. Kezdem a Virág-balladával! Mit akart az én Virág Andrásom, hogy Kaifás oly rövid idő alatt *Esővé* tette őt? Bekezdésként megállok előadásom szövegében, s megkérdem, hogy folytathatom-e még. Rövidíték: a nehezebb mondatokat kihagyom. Eljutok az első rész, *A jézusi örökség* végére. Énekelni kellene, de csak szólózhathék. Helyette verseket mondok. *Szebb volt Kis Julis a nyárnál* és hogy *Simon Virág nagyon szép* volt, meg a többi. Hozzákezek a *Páli fordulathoz*. Sűrűn kérdezem: Mehet-e még? S csak elvergődök valahogy a végéig. Laci hozzászól, megköszöni. Más nem szól hozzá semmit sem. A végén elénekelem a Bokor-himnusz. Tudják, velünk együtt éneklük. Bízató szempárok néznek rám, de nemigen szólítanak meg, csak a dedikálások során mondhatok egy-egy személyes szót.

A végén előkerül a pap is. Kimenti magát valamivel. Elmondja, hogy a magyar gyerekek nem tudnak már magyarul. Sokszor románra kell fordítania a szót, hogy megértsék, amit mondani akar. A legsúlyosabb válság előtt állnak: abbahagyni az egészet, vagy románul beszélő gyülekezetté válni. Értem őt. Jobban talán, mint ő magamagát. Hogyhogy? Elmondom. Van egy mesénk: hogy tolt a Ádám a kapanyelet, s hogy ütötte azt helyre Jézus. Ezt lehet mondani, ha ennek ellenében megmaradunk magyarnak. De ezt mondania egy magyarnak úgy, hogy közben eltemeti szavaival a magyarságot – lélektani lehetetlenség. Én az én jézusi szövegemet tudom-tudnám mondani akármilyen nyelven. Miért? Mert annak az tartalma, hogy magyarnak, romának, akármilyen össze kell ölelkeznie, nem pedig arra törekedni, hogy valaki elveszítse ősei nyelvét. Ez – és nem az, hogy a golgotai halál kiengesztelte a ránk Ádám miatt haragvó Atyát. De ezért a mondanivalóért Erdélyben is ki-közösítés jár az Egyházból, nemcsak idehaza. Nem baj! Ismételni kell a jézusi történet: az Emberfiának beszélni kell az Isten Országáról, s az Emberfiának az emberek kezébe kell adnia!

Hazaértünk. Pálinkában, borban, ennivalóban *mi szemnek szájnak ingere, hogy nézni is tereh*. Ital-specialitás a vadcseresznye pálinka, étel-specialitás a valaminő palacsinta. Ha

mégegyszer az életben eljutok Klárához, felírom, hogy mit eszek, mit iszok, hogy legalább elmondhassam a menüt, mint az Ibsen-dráma hőse... Nagyon sajnáltam, hogy csak egy gyomrom van, mert a másikat a Városmajorban hagytam. Lacival elmondattam az egész Jakubinyi-történetet (nagybácsija a gyulafehérvári érsek!). Meg Laci történetét is: Miskolcra kerülését, házasságát, s a három szép gyereket. Laci a gyógypedagógia területén dolgozik. Mondtam, hogy össze kell hoznom őt a Bokor gyógypedagógusaival. Aztán elmentünk aludni. Fel voltam dobva. Egy vastag, A polcukról levett, vastag Ady életrajzot olvastam az ágyam melletti kislámpa fényénél, amíg végre el tudtam aludni.

Reggel zsolozsma, mise – Klárával és fiával, Lacival. Az ő nagysztalukon. Elmélkedem. Ők hozzáimádkoznak, s megy körbe a paténa. Áldozáskor a kehely is. Hiszem, hogy nem felejtik el. Utána reggeli – Szabó Klára módra! Megint hiányzik az otthon hagyott másik gyomor. Majd indulás várost nézni. A jelent és a múltat. Megnézzük, hogy hol folyik bele az Iza a Tiszába, s utána következik a múlt. Miféle múlt? Hát a piarista.

A piarista térképen három várost találunk egymás közelében. Mondom a három várost a piarista iskola-alapítási dátummal együtt: Debrecen (1719), Nagykároly (1725) és Máramarossziget (1930). Látnivaló: a nagy magyar Alföld piaristásításának a vonulata ez. Hogy került sor rá? Megelégtelve a szigeti színészi pálya nyomorát, 1836 nyarán Arany hét napot gyalogolva hazamegy Szalontára. Utolsó gázsijából vesz magának az útra szalonnát és cipőt. S most az ő Vándorcipóját idézném:

Most éjszakára fel a bércnek! / előttem rónaszéki só

Megy sok szekéren: biztosabb már / A vándor és vándor cipő.

A só, a rónaszéki só! Emiatt kerültek a piaristák Szigetre. Halljuk csak a Rendtörténetet: *A szigeti alapítás gondolatát báró Zuana Márk királyi biztos vetette fel, aki a sóbányák felülvizsgálása alkalmával szomorúan tapasztalta a szellemi elmaradottságot a megfelelő iskolák hiánya miatt. Elhatározta, hogy ha törik, ha szakad, segít a tarthatatlan helyzetben. Bécsben jó szövetségest talált... aki a királyi kamara elé vitte 1728-ban az ügyet.* Minden megy, ha az urak akarnak valamit... és 1730 december 2-án Szolnoki Elek rendfőnök Máramarosszigetre küldötte Sándor Krizosztomot házfőnöknek... és Pogádl Flóriánt rónaszéki adminisztrátornak és német hitszónoknak. S azóta folyik a munka egyfolytában 1920-ig. Majd 1940-től 48-ig, Most éppen szünetel, de megnéztük a rendházat, az iskolát, a templomot. Bármikor folytatható. Csak piarista kell bele.

De szeretném megalakítani a Rend házassági frakcióját. Hátha Jézusért, Kalazanciuserért megmozdulnának a fiatalok, ha hozhatnák Mancikát is. Hátha tudnák szeretni Jézust és Szentatyánkat akkor is, ha a feleségüket is, a férjüket is szeretik. Piarista feleségek is taníthatnának a piarista iskolákban, ahogy a piarista férjek is. Elfogadnák a Mancika nélküli piaristákat is. A Lacika nélküli piarista tanárnőket is. Mindenki, aki szereti Jézust és szentatyánkat, Kalazanciust.

Megköszöntük a mi Lacinknak a kalauzolást. Hazaküldtük őt Klárához az anyjához, meg Miskolcra a feleséghez, mi pedig nem az Ávas felé mentünk a Tisza mentén a só úton, hanem magas hegyek közé, mert látni akartuk Nagybányát, ahol nem sót bányásznak.

Városmajor, 2003. október 27.

Az út gyönyörű volt. Kőhát és Gutin a nevük a hegyeknek, melyeken serpentinezve keresztülmegyünk. Arany nem vállalta ezt az utat, pedig hamarabb elérte volna Szalontát. De félt a medvéktől, mert akkoriban még jártak azok is erre. Honnan tudom, hogy félt? Szalonna- és cipóvásárlás után

Egy bot talán jó volna mégis – / Ahol egy tört logó-darab!

Ettől ugyan valódi medve / Nem fél, de képzelt megszabad.

– Cigánykő, Nagy-Peleske nem érik el az 1300 méteres magasságot, maradnak az 1200-as régióban, de a Rozsály igen: az 1307 méter magas. Alatta fekszik Nagybánya. Ez a fránya

rohanás. Ha ráértünk volna legalább egy délelőttöt nyugodtan eltölteni a hegyekben, mennyi gombát gyűjthettünk volna. Utitársaim ugyan nem kifejezett gomba-rajongók, de barátságból azért biztosan velem jöttek volna... De hát nem lehet, mert estére már Budapesten kell lennem, s addig még annyi a látnivaló, hogy egy hétre is elegendő volna.

Nagybánya már nem az a város, amelyben én '41 nyarán jártam, s cserkésziszti kabátomat félremagyarázván a kis szatmári magyar cselédleány a házigazdának ezt jelentette: *Egy vitéz úr keresi az ügyvéd urat.* Meg sem találtam a régi városközpontot. Egy jó százezres város panelrengetegében találtam magamat, közepén egy hatalmas görög katolikus román katedrálissal. Van, amikor egy öreg szív is tud fájni. Nacionalista vagyok? Fájok az elfogyó magyar miatt? Igen, fájok. Rettenetesen fájok., ha magyar városok tűnnek el Szatmárban.. Hajlandó volnék tenni valamit a románok ellenében, ami nekik fájna? Nem! Nem, mert Jézusé akarok lenni. Pistának, Anikónak nem szólok erről. Csak annyit mondtam, hogy gyerünk tovább. Hova? Szatmár felé, melyből miután Nagymajtényban letörött a zászló, Szatmárnémeti lett és megyeszékhely. Előtte még Nagykároly volt az. Itt ismerte meg Júliát Petőfink – a *megyebálon*.

Útközben megálltunk Szinyérváralján. Megnéztük a katolikus templomot is, a reformátust is. Ez utóbbiban egy lelkésznotát találtunk. Elmondta, hogy megünnepelték a falu nagy szülöttét. Hogy 450 éve halt meg Erdősi Sylvester János. Mért ünnepelték, mit csinált? 1541-ben megjelent tőle egy vaskos magyar könyv. Címe: *Új testamentum magyar nyelven.* Azt, hogy *Üdvözlég Mária*, így fordítja benne görögből. *Örülj kedves Szűz!* Elfelejtettem megkérdezni a kolléganőtől, hogy íznek-e ma még a faluban. Íz nyelvjárásban fordított Edősi: *Próféták által szólt náked rígen az Isten.*

Beértük Szatmárnémetibe. Megkerestük a püspöki székesegyházat. Tele volt gyerekek. Egyházmegyei három napos lelkigyakorlatot tartottak. Vagy 10-12 csoportban ültek a gyerekek. Sajnos éppen szünet volt. Csak hangszórón keresztül halható utasításokat hallottunk. Az egyik fiútól megkérdeztem, hogy mit csinálnak. – Börtönben vagyunk, még pisilni sem engednek ki. Jó humora volt. Munka folyhatott. Örültem neki. Jó volt látni őket.

Egy parkolóban Szatmárnémeti és Nagykároly között azért megebedeltünk. Alig találtuk meg Károlyban a volt iskolát és rendházat, pedig voltam bennük '43 nyarán, amikor nyár végén három hetes székelyföldi bicigli túráról ide futottunk be, s itt közölték velem, hogy szeptembertől már nem Saújhelyben fogok tanítani, hanem Tatán. De valami újat is találtam. Egy szobrot, egy másik bibliafordítóét, Károli Gáspárét. Azt közölte velem a szobor, hogy Gáspár Nagykárolyban született. Nem tudtam, hogy ez okon lett Gáspár –*Károli* Gáspár. Leszaladtunk Érmihályfalváig – követve a magyar-román határvonalat. Jaj, de okosak voltunk!. (Magam tanácsoltam Pistáéknak. Ők meg elfogadták. Dicsérjük már magunkat, mert ha mi nem dicsérjük magunkat, ki a fene dicsérjen minket... Prohászka változata egy apáca-lelkigyakorlaton: *Kedves nővérek, szeressék már egymást, mert ha maguk nem szeretik egymást, akkor ki a fe,,).* Mért dicsérem magunkat? Egy fél perc alatt léptük át a határt. Érmihályfalva nem Bors. A kutya se jár erre. Pedig! Fél óra alatt bent vagyunk innen Nyírábrányon, Vámospártsen keresztül Debrecenben. Mégpedig a Kossuth utcára futunk be. Ha keresszük a Piac utcát, már a Hortobágyra vezető úton vagyunk, amely Füzesabonyban eléri a M 3-ast. Mi is kerestük a Piac utcát, de utána a csonka tornyú református templom tövében leparkoltunk a Piac utcán.

Kiszálltunk, s megindultunk az állomás felé. Se Pista, Se Anikó nem volt még Debrecenben: *Mért arra megyünk, amikor arra felé szép?* –láadtak, s a Nagytemplom felé mutattak. Megnyugtattam őket, hogy előbb megyünk a fontosabb, aztán a szebb felé. Befordultunk a Szent Anna utcába. Megmutattam nekik a Varga utcán a rendházat, amely előtt 48-ban az egyetemisták skandáltak: *Fasisztákat lámapvasra, Bulányit is jó magasra!* A gimnáziumot, amelyben tanítottam Emil bót, akit ismertek a gyémántmiséről. A templomlépcsőt, ahol Ábrahám Zsóka 45 áprilisában elfogott: Tanár Úr, tessék megengedni, hogy

bemutassam a barátnőmet. Egy 16 éves kislány volt a barátnője. Valami Kovács Terinek hívták. Aztán bementünk a templomba. Megmutattam a szószéket, melyről szelíden mennydörögtem. A jobboldali oratóriumot, amelyben havonta egyszer délután háromtól hétig lelkinapot tartottam. A baloldalt, ahol eskettem Balogh Laci szüleit, s kereszteltem Balogh Lacit. Megmutattam a gyóntatószékemet, amelybe betérbetyült a Bokor első nemzedéke. Az oltárt, amelynél hétköznap miséztem, s ahol Merza Jóska ministrált... Még bementem a sekrestyébe, mert megláttam a Ferikét, a hatvan év előtti sekrestyést. Nem ismert rám. Megmondtam a nevemet. Mire ő: Jaj de megtetszett fiatalodni! Ebből is látható, hogy érdemes hat napot Erdélyben tölteni, s ilyen társaságban!. No, egy szóval: megmutattam Pistának s Anikónak a Bokor bölcsőjét.

Kijöttünk a templomból, végigmentünk a Battyhány utcán, s jobbra a Kossuthon, s mentünk a szép rész felé. A nagy templomba nem engedtek be, mert esküvő folyt. A kollégiumba bementünk s megcsodáltuk, amit meglehetett. Mivel Kundra Pista meghívott bennünket egy kávéra, én azt mondtam neki, hogy tudok olyan helyet, ahol ingyen is adnak kávé nekünk. Felhívtam Balogh Lacit. Rita vette fel a telefont. Hol vagytok? Megyek értetek. Mentünk magunktól. Rita bölcs útmutatása nyomán Anikó elvezetett minket az Ember Pál utcába. Hatig ott tanyáztunk. Kaptunk minden földi és lelki jót. Kilenc előtt otthon voltam.

Piarista út volt. Piarista városból indultunk, s oda érkeztünk vissza. Hat napot töltöttünk idegenben, s meglátogattunk hat piarista várost. Kijön-e a hat? Kolozsvár egy, Medgyes kettő, Beszterce három, Máramarossziget négy, Nagykároly öt, Debrecen hat – kijött. Szabálytalan út volt. Pista százúzzal jött át a Hortobágyon, s százötvennel jött az M 3-ason (a rendőrségen majd letagadom, majd azt mondom: költői túlzás volt, és hogy szépirodalom ez, s nem radar-jelentés...). Debrecen után Anikó számadásaiba mélyedt. Ennek eredménye az volt: hogy 51 ezer forint volt a közköltség: mindenkire jutott 17 ezer forint. Majd ennyit eladott nekem Pista a könyveimből. Az út ez utolsó szakaszán is nagyon jókat beszélgettünk. Hogy miről, nem emlékszem. Hogy mikén vesztünk össze, azokra emlékszem, de nem árulom el.

Mikor is megyünk a legközelebb, s hova is? A csángókhoz?

Városmajor, 2003. november 3.

Másnap, vasárnap. Délelőtt Bokorporta, délután Adyiliget. Prédikáció *ex hasibusz*. Azért valamit leírtam előtt reggel, meg délután, de egy óvatlan mozdulattal kitöröltem a masinából, s az *okt.19. file* üresen ásít, csak ennyit mond: 0 karakter (becsült érték). Sokra megyek vele. Pedig csak mondtam valamit. Nem az volt az egyetlen tárgy, hogy hoztam lányokat szépítő szereket. Azokat csak a égén mutattam meg, s nem úti beszámoló volt a prédikáció. No, de se baj. Megőrizte a gép az október 26-i prédikáció szövegét.

A vak koldus

És én mit akarok látni? Milyen vakságomnak kell megszűnnie, hogy kövessem Jézust az úton? Nekem mi bajom van? Most mondjam el én? Találjam ki, hogy mi bajod van Neked és Neked, Nektek? Vagy próbáljam megrajzolni közös bajunkat? Ez látszik a legegyszerűbbnek lenni. Bár nagyon valószínű, hogy közös bajunkat saját képemre és hasonlatosságomra fogom megrajzolni. Mégis – csak ezt teszem.

Első közös bajunk, hogy nincs semmi bajunk. Második bajunk, hogy úgy csinálunk, mintha volna valami bajunk. A harmadik bajunk, hogy mástól várjuk segítséget. A negyedik bajunk, hogy Isten segítségét nem akarjuk igénybe venni. Az ötödik bajunk, hogy tudjuk, hogy Isten nem tud segíteni rajtunk. A hatodik bajunk, hogy nem tudjuk elfogadni, hogy valójában semmi bajunk. A hetedik bajunk pedig, hogy nem indulunk el oda, ahol az Isten tenyerén élhetünk, s ahol eszünkbe sem juthat, hogy valami bajunk lehet.

1. Semmi bajom.

85 éves vagyok. Látok, hallok, tapintok, ízlelek, Ülök, járok, alszom. Eszem, iszom, dolgozom. Szeretek, szeretnek. Fűtött szobában lakom. Írok, olvasok. Látogatókat fogadok, közösségekbe járok. Időzavarban vagyok, még fontos embernek is képzelhetem magam. Ha nem volna számítógép a világon, amely naponként rendez számomra érthetetlen újdonságokat, én volnék a világon a legboldogabb ember. Tehát – az ég világon semmi bajom.

2. *Úgy csinállok, mintha volna valami bajom.*

Nem tudom megoldani azt az egyenletet, amelyet felállítottam magamnak. Nem tudom, hogyan kell Isten Országát csinálni – Budaváriban, a Városmajorban, Adyligeten, a Borkorban s annak különböző közösségeiben. Csak beszélek és beszélek és beszélek, és nem történik semmi, ami említésre méltó, s nem tudom, hogy mikor hagynak faképnél azok, akiket összegyűjtöttem életem során abból a célból, hogy Isten Országát csináljunk. Nagyon nagy bajban vagyok tehát.

3. *Mástól várom a segítséget.*

Semmi bajom nem volna, ha Isten Országát magamban is csinálhatnék, de hát magamban nem csinálhatok Országot, népet, közösséget. Csak másokkal együtt csinálhatom azt, de senki sem akar ezen a címen mást csinálni, csak azt, amit én magam is hajlandó vagyok. Mit? Beszélgetni, és beszélgetni, no meg a feleslegemből jótekönykodni. De ezt Kaifás, Pilátus és Heródes is megtette a maga barátaival, meg a maga támogatóitai javára, s nekem – köztudottan – nagyon rossz véleményem van ezekről az urakról. Arra várok, hogy valaki indítsa el azt a szekeret, amelyre majd én felkérérdzkelem.

4. *Nem veszem igénybe Isten segítségét.*

Hogyan kellene? Úgy, ahogy Jézus. Kivonta magát a forgalomból, s elment 40 napra a pusztába imádkozni. Az az igazság, hogy képtelen vagyok rá. El se tudom képzelni magamat szoba, szék, könyvtár és számítógép nélkül. Csak módjával bírom el, hogy senki és semmi másom ne legyen csak egyedül az Isten. Ennek a képtelenségnek iszom-eszem a következményeit. Szeretném magam megoldani a gondjaimat. Ez még Istennek sem megy nélkülünk. Nekünk sem megy nélküle.

5. *Tudjuk, hogy Isten sem tud segíteni rajtunk.*

Mindenható. Sok mindent tud, de nem tud helyettünk akarni. Jézuson azért tudott segíteni, mert Jézus tudott akarni: segített is önmagán, s Istennek csak annyi dolga-gondja volt, hogy mondja: Ez az én szerelmes fiam, akiben nekem jókedvem telik. El tudott Jézus menni a pusztába, s Isten beragyogott ezután neki három esztendő, s utána rövid Golgota-intermezzoval következett a feltámadás és az örök élet ragyogása.

6. *Nem tudjuk elfogadni, hogy valójában semmi bajunk sincs.*

Három igazi, tényleges, nagy bajunk van, de ezek egyike sem baj. Nincs egészségünk, nincs elég pénzünk, s nem szeretnek bennünket. Első álbajunk: Nincs egészségünk, de hát egy gyógyíthatatlan betegséggel születünk mindannyian, betegségeken keresztül futunk be a halálba, az örök életbe, az Isten karjaiba. Mit akarunk az egészséggel csinálni? Múmiává száradni? Második álbajunk: nincs elég pénzünk. Mire? Enni, fűteni, öltözködni? Nem igaz. Ha akarunk dolgozni, akkor ezekre van. Ja, hogy bizonytalan a jövő? Az, hogy holnap is meglesz-e minden, meg holnapután is és nemcsak a mai, ami mára kell? Az a bajunk, hogy gondban vagyunk a holnapért. Vagy az, hogy nem láttad még Thai-földet, az Amazonast, Texast és Japánt? *Deine Sorge möcht' ich haben* – mondhatnám Faust Wagnerével. Azaz magyarul: hogy oda ne rohanjak! A Marson, s a szomszéd galaxisban sem voltál még. Harmadik álbajunk: nem szeretnek minket! Nem is akarod, hogy szeressenek, csak mondd, hogy ez a bajod. Ha igazán akarnád, mindjárt elkezdenél valami jót tenni, s akkor szeretnének azok, akikhez jó vagy.

7. *Nem megyünk olyan helyre, ahol semmi bajunk sem lenne.*

Van ilyen hely. Van. Az Eldorádó. A jutalomhely. Jézus beszélt róla. Pár vasárnapja hallhattuk az evangéliumban: *Egy ember sem hagyhat el házat, testvéreket, anyát, apát,*

*gyermeket, szántóföldeket értem és az örömhírért úgy, hogy ne kapná meg százszorosát most ebben az időben; házakat, testvéreket, anyákat, gyermekeket és szántóföldeket... az elkövetkező korban pedig örökéletet. S mért nem megyünk oda? Hát csak azért, mert van nekünk éppen elég bajunk Jézus és örömhíre, meg mindenünk elhagyása nélkül is. Hogyan vállalhatnánk el, hogy bajt vegyünk magunkra még érte és örömhíréért is?! Hogyan hagyhatnánk el, amink van? Hogyan bújhatnánk ki a saját bőrünkéből? Babitsnak van egy verse, melynek címe *Az örök folyosó*.*

Első szakasza:

A véghetetlen portikusznak egyhangú oldalívei rejtett forrású fényben úsznak.

Utolsó szakasza:

Míg a végtelen portikusznak egyhangú oldalívei rejtett forrású fényben úsznak.

S utána ez van: (S megint előlről.) Tehát: *A véghetetlen portikusznak...* Én mára más veret írtam, s azt mondom megint előlről: *Első bajunk, hogy nincs semmi bajunk. A második...és így tovább a hetedikig, és megint előlről.* Szent Pállal együtt sírhatunk: Én szerencsétlen ember, ki szabadít meg engem e halálra ítélt testemtől, a bajaimtól. – ez volna az első felvonás.

Második felvonás a szünet után:

Bartimeus csak követte Jézust. Ment utána. Na és? Ez nagyon hosszú felvonás lenne, majd ha megírom a Naplóban, ott elolvashatjátok.

Harmadik és nagyon rövid felvonás:

Bartimeus sem hagyott el semmit. Nyoma, híre sincs annak, hogy bármit csinált volna az Országért. Követte Jézust, s talán a második utcasarkon bement már egy kricsmibe, hogy leengedjen a torkán egy féldecit a gyógyulás örömére. S e két szélső magatartás között a közép: Örült, hogy nem kell kéregetnie. Örült, hogy dolgozhatott. Családot alapított, gyereket nevelt. Szombatonként eljárt a zsinagógába, s igyekezett nem szembekerülni lelkiismeretével. S mint jószándékú embert fogadta őt magához élete végén Istene, bár voltak bajai. Hét baja is. Olyanok, mint a felsoroltak, vagy mások. Mert hát az élet bajjal jár. Ettől élet az élet. S Jézusnak sem sikerült megváltania a világot, s tőlünk is elég lesz, hogy életünk ikszedik évében befejezzük a pályát, s csak ennyit mondunk majd: Ennyi tellett tőlem, én Istenem, fogadj el engem. Amen

Városmajor, 2003. november 12.

Utána november 2. következett. Pénteken a reformáció emléknapija, szombaton Mindenszentek, és vasárnap nem a soros 31. évközi vasárnap, hanem HALOTTAK NAPJA. Miket mondtam, mivel vezettem be, nem tudom már, de szavaló estét tartottam: Illyés Gyula egyik versét adtam elő, melynek címe: *A reformáció genfi emlékműve előtt*.

Száznegyvenhármát léptem, ez a hossza / az emlékműnek. Hírnök, ki megölt milliók végső tisztelgését hozza, / úgy mentem el a szobor-sor előtt.

Kálvin, Knox, Farel, Béza! S bika-fővel / a hadrakelt hit zord hadnagyai, a Vilmosok! És Coligny és Cromwell / – ők néznek rám – S a baltás Bocskay!...

Hátrálnom kellett közelükből: mindet / nem fogta össze messzibb tekintet.

Fölhúzódtam a kert felé, a fáig / s lelkemben is hűs tárgyilagosságig.

S most mintha ők / álltak volna kaszárnya számadáson

az én szemem előtt, / feszesen katonásan / kilépvén éppen akkor

a háttérül kapott nagy szikla-falból / s abból a másik, épp oly teli tömbből,

a mögjük kövesedett időből. / Addig jöhettek, maguk is meredt

kövek a napfénybe, hol nem lehet / szavuk már. Szavuk immár csak a tett,

mely idővel ad magyarázatot! / Holtak, vigyázz-ban állók szóljatok!

Vagy előbb én beszélhetek?

Kik „ott álltatok, nem tehetve másképp”, / mert ez vagy az, de megalkuvás nincsen,

mert a langyosat kiköpi az Isten, / kik után tárgyként maradt fönn a szándék,
mennyi az igazság még öklötökben ,
mely négy százada oly nagy esküt markolt, / mely kőbe s öröklétbe görcsösödten
tartja ma is a bibliát és a kardot? / Mit adott, melyre fölgerjedt szerelmes
dühével törtetek, a cél, ahogy / elértétek?

Ti kérditek?

S ha nem lesz

örömtökre meghallanotok? / Elmondom. Épp mert nékem is keserves.
Álltatok, égve az Úr igazától, / állt szemközt épp oly tűzzel teli tábor,
aztán dönteni kezdett ezredegszer, / az ész helyett a fegyver s a láng.

Hogy várja örök üdv a lelket: / rángtak milliószám kínban a testek
csatamezőn, bitófán, vérpadon, / karón, keréken, meg a fájdalom-
szerzés új mestergépein, növesztett / egymással szemben erdőnyi keresztet
Jézus példája, végig Európán, / égtek, hogy égjen itt a kép s a „bálvány”,
ott a „csalárd könyv” – városok és falvak, / hol újra emberhúst faltak a félvad
zsoldosok, eladdig míg a tűz a tűzzel, / nem állt egymással szemben bűn a bűnnel,
eladdig, míg nem jött – a „győzelem”? / Az idő. Okosan, türelmesen
s némi humorral.

A kétféle had / és hit várai szemközt állnak

ma is, az én hazámban is, a zordon / fehér falú s arany cifrázta templom
vén tornyai még ágyúként vitáznak / minden beharangozáskor, vasárnap
papjaik bent még ősimód dörögnek, / de kijövet az utcán átköszönnek
s ujjon mutatják, hogy hány órákor / s kinél lesz a ferbli-kör vagy harcsa-tor
s egy kis ital.

Szép. Magam is helyeslem, / ha pap vagyok, magam is így cselekszem:
„Értsük meg egymást!” / De nem volt nagy ár mégis a harminc évi döghalál,
d’ Aubigné dühe, Coligny halála, Szent Bertalan bosszútlan éjszakája,
fél Németország, a ketté törött / Európa s hogy itt volt a török
százötven évig és a mi hazánk... – / Ez lett a „győzelem”! Ezt küldte ránk
Isten azzal, hogy „napként kimutatta”: / nem érette folyt a harc, hanem *miatta*;
ilyen volt, mit díjul szánt, a jövő: / – mert volt e vajon győztes, kit nem ő
rendelt eleve győzni?

Győztetek.

Maga a Sátán győzött veletek! / Balekok voltatok, mind! Hátra arc!
Nincs jogotok egy lépés sem előre. / Törlődjete be kőbe és időbe

Elveszett – eleve! – a harc! / – mondtam keményen, mint aki magára
támad először is igazával: / majd:

Megbuktatok! A haddal simára

törölt kontinens – e fekete tábla – / közepére mi íratott eredmény?
Egy betű, egy már tréfának sem új / buta betű s az is csak magyarul:
mért több a keresztyén mint a
keresztény?

Értelmet annyi millió halott / véréből ennyit párolhattatok,
midőn – feledve, kinek mi a dolga – / karddal csaptatok ti is a csomóba:
a Földadatba, mely épp a kötés / kibogozásával szép és merész.
Ez az „eredmény”!

És ha – ez se volna?! / – kondult bennem is, ahogy várható volt,
a túlsó torony az innen valóra / (és attól fogva mind a kettő bongott)
s kelt ezredszer is – alig finomodva – / bennem a két ős ádáz szó-birokra:
a mindig úrrhitú tolnai pásztor / s a csupa dac sárréti prédikátor.

Mert mi szorította kézbe a fegyvert? / Nem a rossz ellen támadt, aki felkelt?
S ha annyi sem lett volna harc? Ha szótlán / „hal el a hit” a „római mocsokban”?
Ha arra tart eszme s világ, amerre / a „tiarás templom kufár” vezette,
ha nincs, ki a bűnnek ellenszegül / s – ha úgy fordul, hát reménytelenül,
de csak annál szebb önfeláldozásképp – / odavágja, hogy „nem tehettem másképp”,
ma hol vagyunk?! Akkor tán elmarad / a kín, a vér, akkor nincs áldozat,
nincs - inkvizíció?!

Ha – bár „hiába” – / Gusztáv Adolf nem ül harci lovára,
s jobbágy-iga helyett nem vágynak inkább / fegyvert ölteni a toulouse-i tiszták,
valdeusok, husziták, Bocskay / írást-imát se tudó hajdui,
hiszed, hogy lett volna béke, olyan bár / amelyet az imént lemosolyogtál?
Hiszed, hogy volna olyan-amilyen / magyarság, ha nincs – Kálvin?

Nem hiszem.

Vagy mást mondok: szobádba volna villany, / ha nem lép Giordano Bruno a tűzbe?
Hol kezdődött, hogy atomerő is van / s holnap rakétán repülsz ki az űrbe?
Övök az érdem, kiket sem a máglya / nem riasztott vissza, sem a gálya –
sem harcaik bukása, / a léptenként fölmeredő „hiába”!
Látták, vagy nem a céljuk, / azt jól látták, hogy nincs visszafelé út;
a múlt, ahogy füst-vetve összeomlott, / úgy lökte őket, mint lőpor az ólmot:
előre! és ők vállalták e sorsot – / Mond hát velem, hogy dicsőség reájuk!

Álltam némán, hírhozó katonájuk, / már azt forgatva, hogy én mit kapok,
nem is ötölük magyarázatot:/ a tettektől, melyek – akár a gyermek –
magukért csak felnőtt-sorban felelnek./

Végül, ezt mondtam, önvígasztalásképp: / volt bárkié a szándék,
maga az Isten se tudhatta másképp.

1946-ban írta e verset, 44 éves korában, érett férfi korban. Ez volt a reformáció. Ilyen szentek vagyunk mi, s így megyünk sírba. Lehetne magunkat reformálnunk, s lehetnénk másmilyen szentek, és nem volna Halottak napja, csak odaáti egyház, csak odaáti Bokor. S nem lenne *Dies irae, dies illa*. Hanem magyar leány, tót fiúcska, testvértáncra pöndörödne... Ki is írta ezt? Talán Mécs László? Nem tudom. Csak minden lehetne egészen más és sokkal szebb. Az én életem is. Bearanyozhatnám szeretettel, jó kedvvel mindazok életét, akik csak találkoznak velem. Majd adventben csinálunk valamit. *Rorate coeli desuper...*

43. Hólapátolási napló

2003. november 14 - december 15.

Városmajor, 2003. november 14.

December 6-án szentmisével búcsúzunk Éva nénitől. Megáldjuk hamvait, melyeket Zusuzsa majd szétszór Zebegényben a Dunaparton, a Dunába.... A szentmisén kezébe akarunk nyomni mindenkinek egy emléket róla, s ebbe kellett egy életrajz. Rám maradt a megírása. Örömmel írtam.

VADAS ÉVA, SZALÉZIA: 1911 – 2003

Ki ez az asszony? – kérdezték a kórházi orvosok, amikor jó harminc éve legurult a lépcsőn, s a Rókusba került. Kérdezték, mert nem akart fogyni a látogatók áradta. Most megkapta a nagy behívót: hazament. Ideje már feleljünk az orvosok kérdésére, és még inkább a magunkéra: ki járt közöttünk?

1911 – 1931

Értelmiségi szülők egyetlen gyermeke. Törékeny, magántanuló, nincs barátnője, zongorázik – koncerteken is. De a Zeneakadémiára felvétele előtti napon belép Prohászka Ottokár és Farkas Edit rendjébe, a Szociális Missziótársulatba. Évából Szalézia nővér lesz.

1931 – 1949

A szülők kétségbe vannak esve, és évekre szólóan megszakítják a kapcsolatot gyermekükkel, aki tönkreverte reményeiket: lányuk zenei karrierjét. A Társulatban használható: amit rábíznak, annak a végére jár. '45 után is. Iskoláink már államosítva, Mindszenty már börtönben, mégis a bíboros elítélését követő nyáron az egyház összegyűjti az országból a legelszántabb középiskolás lányokat; nyolcnapos lelkigyakorlatra – vagy nyolcvanra. Farkas Edit felajánlja erre a Krisztina körúti házat, és Szalézia nővért jelöli ki háziasszonynak. Ezen találkozik a Bokor Jézusával: életre szólóan megigézi őt.

1949 – 2003

A Társulat engedélyével – a Bokorban is használható. Hallgatóságot szervez, helyet keres és talál, ahol elmondjuk, amiben ő kincset talált. Csak három évig csinálhatja. Fel nem akasztják, de ő ülte Jézusért a Bokorban a legtöbbet. (Alighanem a magyar katolikus nők között is.) Három részletben, 1952-től 1963-ig. Megszenvedti a börtönt, mind a három szabadulása után kórházba kell mennie.

Abból él, hogy két börtönből-szabadultnak (egy kommunistának és egy papnak) bér-gépel az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda szolgálatában. S azért él, hogy nem bérért gépelje a Bokor-irodalmat. Számításaim szerint legalább százmilliószor ütötte le a Bokor javára a billentyűt. Ennek értéke OFFI-tarifa szerint egy kétszobás budai lakás. Ezt ő adta nekünk, s ezért kellett a testvéreknek rendre befogadniok őt.

S azért él, hogy fáradhatatlanul csinálja tovább, amit a Társulatban is tanult: utánamenni az embereknek, az elesetteknek; s utánamenni a Jézust még nem értőknek, s ezekből tanítványokat formálni Jézus számára – ahogyan a Bokorban tanulta. Utolsó éveiben boldoggá teszi, hogy ott folytathatta, ahol hetven év előtt elkezdte: Rendjében, a Krisztina körúton.

2003 –

Ez a nő karriert csinált. Különbet, mint amelyet szülei álmodtak róla. A Bokor a „hitvallók” között tartja számon. De ez csak első lépés. A második, hogy a Társulata is megköszöni Istennek, hogy kiért és kihez imádkozhatik majd. S a harmadik, hogy az egyház is alázattal megvallja, hogy ki volt ez a törékeny nő, apáca, Krisztus jegyese és a Bokor tagja – Vadas Éva. Kezdetben: Lézi néni, aztán Éva, majd csaknem mindenkinek: Éva néni, s aki a múlt század második felében – így gondoljuk nem kevesen – a magyar katolikus nők egyik legnagyobbja – ha Jézus a mérce.

A mennyei befogadó ünnepség programjából:

1. A már korábban hazatértek nevébe köszönti az újonnan érkezőt
Lilla és Bandi bácsi.

2. *Kicsi vagyok én, majd megnövök én, ha innen majd odaátra elköltözöm én.*

Zongorán előadja *Vadas Éva*, a Liszt Ferenc Zeneakadémiának immár örökre fel nem vett hallgatója.

A műsor további elemei nem jutottak tudomásunkra, csak annyit tudtunk még meg, hogy a műsor befejeztével az *új bor* került az asztalra.

Városmajor, 2003 november 15.

Egy naplóba minden beírható. Még az is, amit mondanak rólad. Mit mondtak? Kettőt is. Az egyiket ma, amikor a kocsijában ültem. De előbb én mondtam el neki, hogy legutóbbi szentmisén rá volt írva az arcára, hogy elszáll a szavam a feje felett. Támadásba lendült: Tele vagy elvárással... Húzni akarod a füvet, hogy nőjön, s a többi. Megvallottam, hogy úgy van, ahogy mondja. Mivel nem védekeztem, ő engesztelődött meg: Így vagy az igazi! A másik meg két napja volt, de a szobámban: Amit elértem az életben, a Bokorban, nem annyira teológiai elemzéseim, hanem a végtelen türelmem következménye – mondta.

Mentségükre legyen mondva: mind a ketten az utolsó öt évben jöttek a Bokorba. Kevés idejük volt arra, hogy jól kitanuljanak. Magam sem értem őket igazán. Az elsőnek a szenvedélyét, a másinak az empátiáját. Hogy még érthetlenebb legyen: az első nő, a második férfi; a nő harminc körüli, a férfi ötvenes.

Mind a kettőről feltételezem, hogy őszinték velem szemben. A skolasztikus tétel jut eszembe: *Omnis, quod recipitur, recipitur secundum modum recipientis.* [Mindaz, ami befogadtatik, a befogadónak a módja szerint fogadtatik be.] Magyarul: én lehetek az, ami vagyok, de A... úgy fog látni engem, ahogyan ő tud, s ez különbözni fog attól, ahogyan s aminek Gy... tud látni engem. Hát még attól, ahogyan én látom magamat!

Itt az ideje, hogy gondolkozzam végleg magamról is, nemcsak a Bokorról, meg az Országról. Valamit azért csak megláttak belőlem. A...nak is igaza van, Gy...nak is. Hogy a fenébe ne akarnám húzni a füvet, amikor már hatvan éve dolgozom ezért a Bokor-gyepért, s csak nem akar meglátszani rajta, s rémálmaimban kimúlik az egész, a gyepe s a Bokor – a világból. Nem tudnám a Bokor temetésén Jób szavát mondani: Az Úr adta, az Úr elvette, legyen áldott a szent neve. Jézus sem ezt imádkozta a Golgotán! S hogyan ne lennék türelmes, hiszen ez az egyetlen eszköz, amivel érett embereket...és normális tizenéveseket meg lehet fogni.

Egy Ady-vers jut eszembe: *Szabad-e engem hidegen megértni? / Szabad könnyel előlem kitérni?* Lefordítom bulányira: Szabad-e engem faképnél hagyni? Elmondhatatlanul hosszú a sora azoknak, akik már megtették. Férfi vagyok, s ilyenként mondom: egy nőt meg kell tudni tartani. Ilyen jelegű viszonyban vagyok én azokkal, akiket megszólítottam, akik figyeltek rám, aki egyszer feljöttek a szobámban, akik egyszer meghallgattak, akik egyszer egy lelkigyakorlat csendjében megéreztek, hogy mi mozgat engem. Tessék tudomásul venni, hogy nem bírom, ha elfelejtenek. Hogy lehetek ennyire önközpontú? Sehogy. Én nem magamat prédikálom. Én közhasznú társadalmi hirdetések forgalmazója, én arról az Isten országáról járatom az agyamat, meg forgatom a nyelvemet, ami nélkül tönkremegy a világ, s tönkremész te és ő és mi mindannyian. Én az abszolút közügyről beszélek, s ha valaki azt mondja, hogy gyermekkorának kedves emléke vagyok, de közben benőtt a feje lágya, s inkább X.Y. püspök úrral barátkozik, minthogy velem tárgyaljon ifjúsága témájáról, arról, hogy miként lehet Isten Országát csinálni – ettől nekem felmegy az agyvizem, elbődülök, mint a letaglózott bika, és üvölni tudok a fájdalomtól, mert ott van előttem tizenéves képed, amikor még elhitted nekem az evangéliumot, s nem kötöttél kényszergyességet a Mammonnal, a létező társadalommal, s a létező egyházzal is.

Előadást tartottam a Gyulai Pál utcában, Farkas Józsi bácsinál, a református atyafiaknál, s amikor bevégeztem s megtapsoltak, ezt mondta híveinek Józsi bátyám: *Láthatjátok, ön- és közveszélyes! Én meg rádúplázok: Nem ajánlható! Szóba állni vele veszedelmes. Elvárásai vannak. Életre szólóan barátkozik.* Hát azt lehet. De lehet-e hatvan s még több éven keresztül? Elfelejtettek a komcsik felakasztani. Azaz nem! Szabály volt, hogy papot és szociáldemokratát nem akasztanak az elvtársak. De agyonverni azért lehetett volna. Ezt nem tiltotta a párt-reglama Ha megtették volna, most nem siránkozhatnék. Mindenkinek jobb lenne. De nekem nem. Arra lettem, hogy a fűszálak megtudják, hogy igyekezniök kell. Nekem meg türelmesnek lennem.

Városmajor, 2003. november 16.

A Szellemi Búvárok Egyesülete közel tíz éve halastavam. Leeresztették benne a vizet. Egy pár hal tátog benne: a Terike, az Ida, a Tivadar, a Marcsi, a Gergő. Időnként betéved egy új ember, aztán eltűnik. A tavaszon a helyet adó Liptay András is beült a körbe. Sőt, még javasolt nekem témákat is. Eredeti bűn, Isten létezése, feltámadás, személy-e az Isten, büntet-e? Boldogan elfogadtam. Egyet már ki is végeztünk belőle. Most vagyunk a másodiknál. Rám maradt a vita-indítás feladata. Ezt írtam indítónak:

FELTÁMADÁS

Arany: Ami annyi szívbe oltva élt világ kezdete oltá... én ezt meg nem tagadom. Mit hisz a tudós? Ő lássa.

Csokonai: Létel, te mennyország ezer ínségben is. Nem-létel, te pokol még nem érezve is.

Kosztolányi:... a porban, hol lelkek és göröngyök közt botoltam, mégis csak egy nagy ismeretlen Úrnak vendége voltam.

Babits: Szenvedni annyi, mint diadalt aratni: óh hány éles vasnak kell rajtunk faragni, míg méltók leszünk, hogy az Ég királya beállítson majdan szobros csarnokába, Krisztus urunk, segíts meg! – Csak te borulsz rám, asszonyi jóság, mint letört karóra a rózsák, rémült szemem csókkal eltakarni... Óh jaj, meg kell halni, meg kell halni.

E hangulati bevezetés után közöltem, hogy 1993-ban jelet meg a katolikus egyház Katekizmusa. Egy év múlva már magyarul is olvasható volt. A mennyország (213-4) és Az új ég és új föld reménysége (217-9) című részek szólnak közelebbről témánkról. Röviden: Minden ember mindjárt halála után megkapja örök jutalmát Krisztustól. A katekizmus idézi az elmúlt kétezer esztendő vallási szövegeit. Kérdések, amelyek bennem felmerültek:

a/ Ha van Isten, miért nem teszi egyértelműen nyilvánvalóvá számunkra, hogy van életünk a halálunk után is?

b/ Érthető-e, hogy nagyon sokan érdektelenek egy nem igazolt, egy meg nem tapasztalt halál utáni élet iránt?

c/ A halálközeli élmények tapasztalatai képesek-e felszámolni, akár csak csökkenteni is, bizonytalanságunkat?

d/ Értelmes beszéd-e azt mondani, hogy a halál utáni életet nem tudni, hanem hinni kell?

e/ A somogyi parasztnak van-e igaza, aki feltámadásról prédikáló plébános kérdésére ezt felelte: Tisztelendő úr, majd meglátjuk?

f/ Örök sorsunk szempontjából számít-e valami, hogy hiszünk-e az örök életben vagy nem?

g/ Mi számít örök életünk szempontjából?

Városmajor, 2003. november 17.

Róma püspökének, a pápának címadó temploma a Lateráni Bazilika. Tehát nem a Szent Péter bazilika ad címet, pápacímet a pápának. A Katolikus Lexikonban azt találom e bazilikáról, hogy ez a pápa székesegyháza. Úgy, mint pl. Esztergom érsekének az esztergomi bazilika. A címadó templomot *San Giovanni in Laterano*-nak mondják az olaszok. Ennek felszentelési évfordulója van a mai napon. Egyébként ma a B liturgikus év 32. vasárnapja

volna, s szegényasszony két fillérjéről szólna az evangélium. Mivel féltő, hogyha erről a két fillérről prédikálnék, megint kiderülne, hogy milyen selejtes Jézus követők vagyunk, inkább engedek a liturgikus előírásnak, s a templomfelszentelési mise szövegeit használom.

A HANG-újságban Mlecsenkov Angel testvérem a mai evangéliumból kiemeli ezeket a szavakat: „*De ő saját testének templomáról mondta ezt*”. Mit? Romboljátok le ezt a templomot, és három nap alatt felépítem. És Angel a *Vasárnapi gondolatok* rovatban három kérdést tesz fel, melyek elseje: *Számomra mennyire valóság a harmadnapra történő feltámadás?* Magyarul: Elhiszed-e? Elhiszem-e?

Azért hiszem el, mert feltámadás nélkül Jézus pályája fiaskó.

A következő kérdése: *Az én testem vajon templom-e?*

Akkor templom, ha Isten Lelke lakik benne.

S a harmadik kérdés: *Mennyire fontos számomra, hogy az Isten temploma legyek?*

Válaszolok:

Jól tudom, hogy ennél fontosabbnak nem szabad lennie az életemben semminek sem.

Hozzáfogok az első kérdésre adott válaszom kifejtéséhez. Nyilvános működésének második felében Jézus tudja már, hogy az Emberfiának – emberek kezébe kell adatnia. Az első felében nem tudta? Azt gondolom, hogy nem. Azt gondolom, hogy csak a második felében tudta. Azért megy tanítványaival Tírusz és Szidon vidékére, hogy felkészítse őket a nagy bejelentésre. A tanítványok nem tudnak mit csinálni a bejelentéssel. *Távol legyen ez tőled!* – mondja Péter. Nem történhetik ez meg veled! Miért nem? Mert nem erre számítottak. Királyságra számítottak. Csak ők? Jézus nem? Jézus nem, de Jézus etette magát, hogy csak sikerül az, amit akar. Aztán a húr elpattant. Kenyérszaporítás után, amikor az ötezer férfi megindul feléje, hogy királlyá tegye, akkor? Az éjszakai, a hegyen imádkozás csendjében, akkor? A kafarnaumi zsinagógában, amikor saját emberi is kifordulnak a zsinagógából, akkor? Amikor követői is kemény beszédnek minősítik, hogy nem Mózes-féle valóságos kenyeret fog adni nekik Jézus, hanem saját testét, mert az az igazi étel! Aki azt eszi, az lakik őbenne, s abban lakik majd ő. Könyörgöm, hát van ennek értelme? Ezt már nem eszik meg a derék tanítványok. Mit? Azt, hogy az Isten lakik az emberben, s az ember lakik az Istenben? [Sajnos, sajnos, csak ennek van értelme! Sajnos, sajnos, csak ebből van Isten Ország. A valóságos kenyérből, amivel meg lettek vendégelve, még nincs. Csak abból, amivel én vendégelek másokat. Ezt meg csak akkor teszem, ha az Isten lakik bennem, én az Istenben!]

Meggyógyította betegeiket Jézus, s beszélt egy csodálatos országról, s jöttek ötezren. S megindult az ötezer férfi, hogy meglegyen az ország. Jöttek, mert ettek a kenyérből. S alighanem a kafarnaumi zsinagógában jön létre a nagy fordulat: Jézus nem eteti magát tovább. Megy a Tizenkettővel Szíriába. Megy temetni az álmát, hogy sikerülhet az, amit akart. S hazafelé jöve Fülöp Cezáreájában megteszi a bejelentését: emberek kezébe kell adatnom! S innen már egyenes az út a Golgotáig, Júdás árulásáig, Péter megtagadásáig, a Tíznek a szétszaladásáig, s annak, hogy visszatérnek kenyérkereső foglalkozásukhoz: halásznak újból a Genezáreti tavon.

Ha nincs feltámadás, akkor csak pofára esés van. Kik mindenkik esnek pofára? Jézus, az ő Atyja, a Lélek s a Tizenkettő. Mert feltámadás nélkül befejeződnek az Aran juez-i szép napok. Nincs imádkozás az emeleti felső szobában, nincs Pünkösöd és nincs folytatás, és nincs semmi.

Erre persze akad jó barátom, aki azt mondja, hogy nem így van. Mert amit Jézus tanított, az mindenképpen igaz. Akkor is, ha van feltámadás, és akkor is, ha nincs. S teljesen igaza van. De nekem is igazam van, mert feltámadás nélkül nem indul meg a hinta. A Tizenkettő elmegy a tóra halászni, s nem jön a Lélek. Nem kövezik meg Istvánt. Pál nem örzi István ruháját. Nem megy Damaszkusba. Nem hallja, hogy *Mért üldözzöl engem?* Nem megy Arábiába. Nem találja ki, hogy Jézus kiengesztelte halálával az Atyát. Nem közösítik ki a tanítványokat a zsinagógából Jamniában. Nem jön Konstantin. Nem leszünk államegyház. Nem égetjük el az eretnekeket. Nem lesz harminc éves vallásháború. Nem lesznek

katolikusok meg reformátusok. Nem lesz történelemi materializmus. Nem akarja a Bokor megmenteni az egyházat. Nem fedezzük fel a 20. század közepén (mi is Loisy abbé nyomán), hogy Jézus nem egyházat, hanem Isten Országát akart. Mindez nincs, ha nincs feltámadás.

Végso engedményt is teszek a barátomnak: ha a tanítványok nincsenek meggyőződve arról, hogy Jézus feltámadt, bár nem támadt fel..., akkor nincs semmi, akkor nincs folytatás. Azt az engedményt, hogy csak tetszhalott volt, s 36 óra alatt felépült – már nem teszem meg, mert ez majd akkor csoda, mint a feltámadás.

Angel második kérdése: *Az én testem vajon templom-e?* Válaszom: Igen. Igen, mert ha ez az adyligeti templom – templom, akkor az én testem is templom. Azon az alapon, hogy Isten, Jézus szeretné olyan jól érezni magát bennem is, mint ahogy szeretné jól érezni magát az adyligeti templomban is. És a válaszom az is, hogy – Nem. Nem, mert Isten csak akkor érzi jól magát egy templomban, ha kisdoboz a nagydobozban, és nagydoboz a kisdobozban, Ha Ő bennem lehet, és én Benne vagyok. Mikor van ez így? Nem akkor, amikor olyan tökéletes vagyok, mint amilyen nem vagyok. Csak akarnom kell hordozni a tervet, amelyért világot teremtett. Csak akarnom kell az Isten Országát. Csak akarnom kell a kiváltságmentességet. Csak akarnom kell az egy dénárt. Csak testvéremnek kell tekintenem a hat és fél milliárd embert. Csak nem szabad feladnom Jézus álmát. A pálya második felében sem. Akkor sem, amikor már tudom, hogy az urak megint erősebbek lesznek: a Kaifások, a Pilátusok, a Heródesek. Csak késznek kell lennie a szívemnek, hogy elszenvedem én is ezért az álomért azt, ami rám esik. Egy testvérem azt mondta a csoporttalálkozón, hogyha lenne egy akkora mosógépe, hogy beleférnék, akkor beledugna, hogy kimossa belőlem a pesszimizmust. Fölösleges lenne a mosógép, mert nincs mit kimosnia belőlem. Mert csak azt mondom Petőfivel, hogy még nincs itt a Kánaán. S ha nem hinnék a Kánaán lehetőségében, már rég meghaltam volna. Kizárólag azért túlórázok kilencven felé menetelve, mert mondani tudom, hogy újra kell próbálni azt, ami Jézusnak nem sikerült. Azzal kell próbálni, hogy testünk az Isten temploma lesz annak következtében, hogy Jézus bennünk, és mi Jézusban.

S végül Angel harmadik kérdése: *Mennyire fontos nekem, hogy az Isten temploma legyek?* Mennyire?

Nagyon fontos most, hogy ne hazudjak; hogy az igazat és csak az igazat mondjam. Mondom tehát: *Szeretném, szeretném, ha ez volna számomra a legfontosabb.* Egy 19 éves fiú verséből idéznék néhány sort. Az a címe, hogy *Én*.

A világ az Isten kertje; / Gyom s virág vagytok ti benne, / Emberek.

Én a kertnek egy kis magja, / De az Úr ha pártom fogja:

Benne gyom tán nem leszek.

Tiszta e kebelnek mélye; / Égi kéz lövellt beléje / Lángokat.

És a lángok szűzen égnek / Szent oltárul az erénynek

El nem romlott szív alatt.

Mint a róna hol születtem / Lelkem útja tetteimben / Egyenes;

Szavaimmal egy az érzet, / Célra jutni álbeszédet

Tétovázva nem keres.

Szeretném, ha én is, hazugság nélkül merném elimádkozni Istenemnek ezt a szöveget. Aki merte, annak neve: Petőfi Sándor. Egyszer azt mondta magáról, hogy magánál becsületesebb embert nem ismer. Jézus sem volt szent, hanem becsületes. Vagy ha szent volt, azért volt szent, mert becsületes volt. Egyezzünk meg: az a szent, aki becsületes; s aki becsületes, az egyúttal szent is. Persze a tényeket meg a csillagokat nem szabad letagadni az égről. Azt sem, hogy hat és félmilliárd testvérem él a földön. Ennek megvallása is beletartozik a becsületbe meg az életszentségbe. Aztán az, hogy *Amit lehet megteszek, áldozattá úgy leszek.* Amen

Városmajor, 2003. november 18.

Talál-e az Emberfia ma hitet a földön?

Mért ne találna? Van vallás, amely hittartalmat, hinnivalót kínál fel, akár ezer is. Miféle hitet akarna találni az Emberfia? S még előbb: kicsoda is ez az Emberfia? Számomra nyilvánvaló, hogy nem gondolta magát kis Pityi Palkónak, azaz olyan legénynek, leánynak, amilyenből pillanatnyilag éppen hat és fél milliárd akad, már mint itt az élők között, a földön. Úgy gondolta, hogy ő valaki. Olyan valaki, aki az Isten szeretett gyereke, s akiben Istennek kedve telik. S nem volt életének különbsége, mint az, hogy Istennek továbbra is, végig, halála órájáig kedve teljék benne. Ha volt még törekvése ezen felül is, az párja volt ennek az első törekvésének. Micsoda? Hát csak az, hogy a pillanatnyilag található hat és fél milliárd szintén legyen valaki. Olyan valaki, akiben Istennek kedve telik; csak úgy és csak annyira, mint Jézusban. E tekintetben minden szerénykedésünk – érvénytelen és illetéktelen. Ha nem lesz belőlem jézusi méretű ember, bár lehetne, akkor nem telik kedve bennem a Mennyei Atyának. Csakhogy különböző méretű poharak találhatók. Jézusé mekkora volt? Akkora, amekkora egy názáreti ácsé? Akkora. S tele lehet tölteni mindenféle poharat. A kérdésem csak annyi, hogy az enyémet tele találja-e ma az Emberfia? Hát a tiédet? És az övét? És a miénket, a Bokorét? Vagy csak üres meg félig tele-félig üres poharakat talál? Isten nem teremtett kis Pityi Palkókat, kis Pityi Pannikat sem. Üres poharúakat, meg félig-tele poharúakat sem. Isten csak istengyerek-jelölteket teremtett. Méghozzá poharat mellékelve mindegyikünknek. S mindüktől azt várja, hogy teletöltsük azt.

De hát hitet keres az Emberfia, s nem poharat. A hit kerül a pohárba. Miféle hitnek kell kerülnie a pohárba, amelyet ott találunk a bölcsőnk mellett, akár Grönlandon, Tahitiben, akár fatornyos kisfalunkban születtünk? Jézusi. Ezt a jézusi hitet nem kell senkinek sem elhinnie. Ezt a hitet tudnia kell mindenkinek, és reá is kell tenni az életünket. Csak elhinni – nem használna. Csak elhinni – semmibe sem kerül. Tudnunk kell, hogy mit higgyünk? Bizony! S ezt a hitet tudja is minden Palkó meg Panni. Ezt a hitet akarná ma megtalálni bennünk az Emberfia. Nem mondhatjuk neki ezt az istentelen beszédet: A hit kegyelme nem adatott meg nekem! Nem, mert ránk dörög: Mért nem ítéletek meg magatok, hogy mi az istennektetsző? Én magam? Mi magunk? Igen! Ne mondd már, hogy nem tudod, mi a jó. Ne mondd már, hogy nem tudod, mit kell tenned, hogy kedve teljék benned Mennyei Atyádnak. Ne mondd, mert tudod te az jól... Mit? Csak azt, hogy nem tehetsz olyat másnak, amit nem kívánsz magadnak, és csak azt teheted, amit magadnak is kívánsz!

Mit kívánsz? Hogy megbecsüljenek! Kik? Mindenki, aki csak érintkezik veled. Ady Endre írja Ki látott engem? című versének utolsó soraiban:

Szabad-e engem hidegen megérintni? / Szabad közönnel előlem kitérni?

Gerjedt lelkemnek ki látta valóját? / Ki lát, szívem, sebes és örök jószág?

Istenülő vágyaimba ki látott? / Óh, vak szívű, hideg szemű barátok.

Ilyen vagyok én is. Igen. Ilyen vagy te is? Igen. Miért? Mivel nem vagyok kis Pityi Palkó és Panni sem, azért vagyok ilyen. Így kell bánnotok velem! És ti sem vagytok mások, mint én, s ezért nekem is így kell bennem veletek. Hideg megérintés? Nem kell senkinek. Tartsam meg magamnak! Közönnel akarsz előlem kitérni? Szabó Lőrinc imádkozza Istenhez: Ne bánts a pénzes nyomorultat. Ki közönyével megtiport... Igen, a közöny megtipor engem is, téged is. Hideg a szemed, vak a szíved, ha nem látod meg, ha nem veszed észre, hogy sebes és örök jószág lakik bennem, s ezért nem bánhatsz velem akárhogyan. És hideg a szemem és vak a szívem, ha nem látom meg, hogy sebes és örök jószág lakik tebenned is, s nem bánhatok veled akárhogyan. Úgy bizony, mert nem kis Pityi Palkónak és Panninak hívnak... sem téged, sem engem. De nem ám! Egyetlen példány vagy, egyetlen...s az Istennek sincs többje belőled.

A poharat meg kell töltened! Mivel? Csupa olyannal, ami nélkül nem vagy meg sem te, sem más. Az, hogy hogyan bánasz velem, hogy hogyan bánok veled, az csak a kis dolog. Hátha nem szeretsz, akkor le vagy hanyva! Fiú gyerek vagyok én, megélek a jég hátán is én. Tartsd

meg a megbecsülésed! Göngyöld más alá a lelked. De van nagy dolog is, amiben nincs ilyen könnyű dolgod!

Vang-An-Si kísérletének meg kell buknia? Mit kísérelt meg? Csak az Isten Országát a földön! Mért bukott meg? Mert a kétszáz millió kulinak nem volt elég, hogy az ő csajkájába is jutott egy marék rizs, miként a másik kuliéba. Meg kellett buknia, mert a kétszáz millió kuli mind gazdagabb akart lenni, mint a másik kuli. A vers egyetlen mondata elmondja, hogy miért nem valósul meg az Isten Ország a kulik földjén, meg a nem kulik földjén. A mondat ez: Most remény sincs meggazdagodni! Gazdagabb akarok lenni, mint a testvérem. Ez a póre igazság. Mennyivel. Hát csak annyival, amennyivel tudok. A többet birtokolni akarás ördöge nem engedi, hogy megvalósuljon Vang-An-Si kísérlete. Többet akarok birtokolni, mint te, mint a testvéreim Jézusban, azaz az ördögben. A kettő egyre megy... A gyermekemnek mindent meg akarok adni, vagy legalábbis annyit, amennyit csak tudok, Hogy te mit tudsz megadni, az nem érdekel. Nem, mert te a kis Pityi Palkó és Panni vagy, de én nem az vagyok, hanem az, akinek joga van a többhöz, mert okosabb, mert szebb vagyok, s mert az őseim többet gyűjtöttek nekem, mint amennyit neked gyűjtöttek a tied. És nincs, és nincs, és nincs egyenlődsdi.

Hát ezért nem talál hitet ma az Emberfia a földön. Mert nem hiszed, mert hiába tudod, mert úgy sem akarod rátenni az életed. Mire? Arra, amit tudott Petőfink is: Majd ha a bőség kosarából egyaránt mindenki vehet, akkor mondhatjuk, hogy itt van a Kánaán. A KIO-t olvasó Bokor biztosan tudja, hogy mire kellene rátenni az életünk. Egy nagyon rangosnak tekinthető társaságban mondtam az elmúlt napokban: Kétségtelen, hogy Jézus a Tizenkettővel életközösséget hozott létre, s nem négyhetenként összejárót. Nem élünk életközösségben. Mondjátok meg, hogy hogyan teszitek szuverénül túl magatokat Jézus és a Tizenkettő példáján. Kétszer is megismételtem a kérdést. Nem kaptam választ. Mintha nem mondtam volna semmit sem. Mért járatam a számat? Üres, egészen üres marad a pohár? Óh nem. Van valami az alján. Pénzt küldünk Prakashnak, Csabának Dévára, Marcinak Bélfenyérre, s karácsonykor három napon ételt osztunk a Baross téren a hajléktalanoknak. Az én phara, ettől nincsen tele. A tied tele van tőle?

Mitől lehetne még tele a pohár? Mikor találhatna az Emberfia hitet a földön vagy akárcsak a Bokorban is? Ha azt gondolnánk, hogy az egymást megbecsülésnek, az egyenlősdinek van történelmi jövője. Hát nem gondoljuk? Azok biztosan nem gondolják, akiknek politikai érdeklődésük van. A híranyag kétségtelenné teszi, hogy a politikai hatalom megszerzése nem az Isten Ország eszményeinek megvalósulását szolgálja, hanem annak az ellentétét. Azt, hogy kinek a zsebébe kerülhet több a dollárból, az euróból. Azt meg talán már az óvodásaink is tudják, hogy minden politika alapja-feltétele, hogy a kardot ne dugjuk a hüvelybe, hanem belépünk a legerősebb katonai szövetségbe. S azt is tudja minden óvodás a Bokorban, hogy az Isten Ország csak úgy valósulhat meg, hogy a szelídek öröklik a Földet.

Nincs hinni való! Nincs, mert a jézusi hinnivaló mind tudnivaló. Akarjuk-e ezt a tudnivalót, amit Isten a bölcsőnk mellé rakott, belerakni a kapott pohárba? Lehet mindezt nem válaszolni. De nem válaszolva nem lehet megmaradni a Bokorban. Ha nem válaszolunk, ez alighanem pontosan annyit jelent, hogy kivihetetlennek tartjuk Jézus példáját a magunk számára. Át kell igazolni egy pártba. Mért oda? Mert ott hallható a megnyugtató szöveg. Az a szöveg, hogy meg kell oldani a problémákat. Amelyek megoldásra is találhatnak, ha a mi pártunk nyeri meg a választásokat. Az ember nem tud eszmék, célok, remények nélkül élni. Ha nem is lehetséges az Isten Ország, a párt győzelme azért lehetséges... És át kell igazolni a hierarchia vezette egyházba is. Minek? Megtanulni, hogy a Szűzanya majd kiengeszteli szent Fiát, s ez hozza a problémáink megoldását.

De lehet egyebet is csinálni. Leülni. Imádkozni. Bevallani. Mit? Azt, hogy képtelenek érezzük, tartjuk magunkat arra, amit Jézus kíván tőlünk. Amikor majd ez megtörténik, akkor

hasad a hajnal. Akkor tovább él a Bokor. A szent kísérlet, amelyért Jézusnak el kellett szenvednie a Golgotát,

Átalakítom a kérdésem. Az Emberfia talál-e bevallást, bánatot, a gondolkodás átalakítani akarását, a kérdésekkel szóba állni akarást a Bokorban? Talál-e ma? Vagy a mában már teljesen reménytelen? Reménytelen! Mert szavalni lehet sok mindenről. De úr csak egy van. Egyetlen egy. És az nem az Isten. Valaki egészen más. Nagy M-mel kezdődik a neve. Vagy még sincsen így? Csak alszik a leányzó, s a mesebeli királyfi csókjára vár, amitől felébred majd. Ki tudja? Én nem. Csak az Isten tudja. Ámen.

Városmajor, 2003. november 19.

Panteizmus

= Isten léte azonos a világgal

= nem teremtés útján jött létre a világ

= a világ – Isten lényegének a kibontakozása, önkifejtése, valójában

= Isten egyenlő, azonos a világgal.

= vallásilag lehetetlen, mert kiküszöböli az imát, végességünk elfogadását, a felelősséget, bűneink megbánását, a vallást.

= esetén még a rossz is az Isten belső mozzanata lenne.

Rahner Teológiai Kiszótárát kivonatolják a fenti sorok. Lényegében panteisták vagyunk, ha tagadjuk Isten személyes voltát, aki más, mint én; ahogyan a többi emberek is mások, mint én. Nem vagyok azonos sem az Istennel, sem embertársaimmal. Ugyanakkor törekednem kell valamilyen azonosságra Istennel, a házastársammal, az emberiséggel is, ez utóbbin belül elsősorban azokkal, akikkel találkozom. A KIO írása idején elemi erővel hatott reám a Jézustól tanított azonosság. Az isten és ember azonossága. A létazonosság. A magatartásbeli azonosság. És a sorsazonosság is. De ez az azonosság nem jelenti személyi különállásom megszűntét, feladását, Ez az azonosság azt jelenti, hogy az Isten hullámhosszán akarunk maradni. A létazonosság azt jelenti, hogy nem vagyunk erre képtelenek, mert egymásban vagyunk az Istennel; úgy, ahogy a tő és a szőlővessző egymásban van. Kisdoboz a nagydobozban, és nagydoboz a kisdobozban. Maradjatok bennem és én is bennetek maradok. A tartós és szerelem/szeretet alapú kapcsolatban is ez valósul meg. Csak így lehetséges a magatartásbeli azonosság: annak minimuma, amikor kibírjuk egymást. Ennél valamivel több, ha jól is érezzük magunkat a házasságban. A magatartásbeli azonosságnak következménye a sorsazonosság. Ez pedig azt jelenti, hogy boldogok leszünk annak folytán, hogy úgy viselkedünk mint az Isten, azaz szeretünk. S a Sátán képviselői állandóan keresztbe fognak tenni nekünk, de mi a Sátán erőitől üldözötten is boldogok vagyunk.

Az az érdekes, hogy minden alapom megvan arra, hogy Hamvas Bélát panteistának gondoljam, s ő mégis képes képviselni a jézusi magatartást. Magyarázat: Az ember tudja, hogy jónak kell lenni. A világban levő rosszat pedig nem akarja egy teremtő Isten számlájára terhelni. Felelőssé lehet tenni az Istent azért, hogyha a szabadságunkat nem szeretésre használjuk, hanem ellenkezőleg : a nem-szeretésre? Azt hiszem, hogy aki nem-személyes Istent vall, annak el kell jutnia oda, hogy a vágyak kioltódását és a Nirvánát akarja. A személyes Isten viszont felszólít engem: Gyere, Isten Országát csinálni

Városmajor, 2003. november 20.

Ott hagytuk el a múlt vasárnap, hogy ébren kell lenni és nem szabad aludni, s ebből formálták meg az évszázadok folyamán szentírásfordítóink a jézusi biztatást, hogy éberek legyünk és vigyázzunk, hogy virrasszunk és legyünk résen. Ma pedig kapjuk az új biztatást, hogy készítsük az Úr útját, egyengessük ösvényeit! János, a Keresztelő, csak idézi ezt a biztatást, de az eredeti megfogalmazás Izaiásé, aki János előtt jó félezer évvel írta le e szavakat. Mi meg utánuk mondjuk a jó két és fél ezer esztendő múltja visszatekintő

buzdítást. Nem tehetem, hogy meg ne említsem azt a sajnálatos mellékkörülményt, hogy Izaiást kettéfűrészelték, Jánost egy fejjel megrövidítették – témaválasztásuk következtében. Már megint jelentkezik a pesszimizmusom, mert hát nyilvánvalóan azért kell ezt megemlítenem, hogy riogassam az Isten népét. Lehet, de nem biztos. Lehet, hogy csak a tájékoztatás becsületkódexe indít az említésre.

Az optimista sajtkukac nem látja az ementáli sajtban a lyukakat, az optimista ember azt mondja, hogy azért félig tele a pohár. Legyünk már egyszer optimisták. Kettéfűrészelték ugyan Izaiást, lefejezték ugyan a Keresztelőt, de a hóhérok nevére nem emlékezünk, csak áldozataikéra. No meg azért csak előre haladunk. Egyikünknek sem kellett kőbaltával útra kelnie, hogy biztonsággal ideérjen a nagy sötétben. Ha bajunk történnék az úton hazafelé, holnap reggel már beszámolna róla rádió, tévé, újság. Túljutottunk a kőbaltán, és személyiségi jogaink vannak. Otthon elviselhetőek a körülmények. Az anyagiak, mert pl. meleg van. De talán a lelkiek is, mert ha valamelyik gyerek azt mondaná anyjának, hogy *Anyá, ne ordíts!*, akkor anya nem kapja a kőbaltát. Azért, hogy visszacsapja a szót az eredő helyen, mint a *Toldi szerelmének* Tar Lőrince visszacsapta a szót felesége száján az V. ének 101. szakaszában. Hanem mi történi? Az anya elnémul, s egy ilyen elnémulás elég arra, hogy a gyerek részéről megszülessék valami kiengesztelő aktus, mozdulat, pillantás – valami metanoia-féle. S talán az is, hogy a legközelebb jobban meggondolja, hogy mit mond.

Szóval még engem sem kell feltétlenül beledugni abba a mosógépbe, melyben kimossák a pesszimista fiúkból a pesszimizmust. Mért is legyek pesszimista, amíg hétről-hétre akad, aki eljön ide, s egy vén ember szövegeit meghallgatja. Bár azt hiszem, hogy az optimista szövegek is csak módjával viselhetők el, mert nem a holdon, hanem a családi és társadalmi és a globalizáltan társadalmi körülményeinkben akad azért, ami nem egészen szívderítő. És optimizmus címen sem szabad hazudni. Ki sem fizetődik, mert hitelünket veszítjük. S nem éreznék jól magukat azok a kápolnában, akiket az én pesszimistának mondott szövegeim bírnak kápolnalátogatásra, csábítanak ide.

Egyébként ha Isten körül forgunk, az optimistának és a pesszimistának ugyanaz a hangja. Istennél jutalomra érdemesít, ha pohár vizet adunk, s az is, ha a szegényasszony beledobja két fillérét, minden vagyonát a perselybe – s ezzel az abszolút normát prédikáljuk, mert az Isten Országának a mindentadás a csúcsa, mércéje és normája. Az Isten Országában a tovább a jelszó akkor is, ha a megtett utat keveseljük, s akkor is, ha úgyahogy meg vagyunk elégedve a megtett úttal. Szabad dicsérni a pohár vizet nyújtást és szabad dicsérni a szegény asszonyt is. Szabad mondani a továbbat is, azaz lehet elégedetlenkedni, meg okos pedagógusként a dicséret pedagógiájával is élni. Mindent lehet, azaz nem lesz belőle baj.

Baj csak akkor lesz, ha elkezdünk az útkészítésről beszélni a Keresztelővel, meg Jézust idézni – mondván, hogy *Én vagyok az út...*, meg a Tizenkét Apostol Tanításának, a *Didachének* a szerzőjével arról értekezni, hogy *két út van, az élet és a halál útja*. Jánost lefejezik, Jézust keresztre feszítik, a Didaché-t pedig elfelejtik: kimarad a kánonból, azaz nem kerül bele az Újszövetségbe. Úgy kell véletlenül felfedezni kéziratát egy könyvtárban – a 19. század végén. Azóta sincs diadalútja, pedig alighanem ér annyit, mint egy kánoni evangélium.

Útról, útkészítésről nem szabad beszélni. Lefejezés, keresztfeszítés lesz a következménye. De van ennél borzalmasabb is: az elfelejtés. Most egy nagyon pesszimistának minősülhető szöveg következik. Szólok, vigyázzatok, vértézzétek fel magatokat ellene, azaz Gromon Bandival szólva – résen legyetek.

Sikeres csak az utat nem készítés, az útnélküliség, sikeres csak az lehet, hogy ha nem egyengetjük az ösvényeket, nem töltjük fel a völgyeket, nem hordjuk el a halmokat, a hegyeket, ha nem lesz a görbe egyenessé, ha a göröngyös nem változik sima úttá. Sikerünk csak akkor lehet, ha békét hagyunk a világnak. *Ehhez a békét nem hagyáshoz nem ért János, nem ért Jézus, nem ért a Didaché szerzője*. Nincsenek nagyon sokan, akik nem értenek hozzá. Annál többen vannak, akik értenek hozzá. Értenek hozzá, s ezért ezt mondják: az út olyan,

amilyen – görbe és göröngyös. *Hegyet hágék, lőtöt lépék* – mondja Benedek Rozália, aki 1906-ban született Moldvában, annak Diószén nevű községében. A hegy azért van, hogy hágjunk, felmenjünk rajta, a völgy azért, hogy a lejtőn, a lőtőn lépjünk, lejöjjünk.

Ha valaki ezt nem érti, s azt akarja, hogy az út egyenes és sima legyen, azt akarja, hogy ne kelljen hegyre fel s völgynek lejönni, az úgy jár, mint Izaiás, János, Jézus és a folytatói. S rendre adódnak a folytatók. A folytatók két fajtáját kell megkülönböztetni. Első: túrhetetlenek az állapotok, változtatni kell rajtuk. Ha szép szóval nem megy, akkor karddal. Ezt az utat járja a történelmi kereszténység a 4. századtól. Ezt az utat járja a 16. századi hitújítás. Ezt az utat járja a Nato. Ezt az utat járja az al caida. A névsor felháborító. Majd még visszatérek rá. A folytatók második fajtája is túrhetetlennek mondja az állapotokat és változtatni akar rajtuk. Ezek pedig Izaiás, János, Jézus, s mondhatnék a jelenből is példát, csak szerénységgel lenne. Inkább mondok egy negyedik példát a múltból.

A napokban egy érdekes könyv került a kezembe: Cime: Triumph und Tragik des Erasmus von Rotterdam (Erazmus dicsősége és tragédiája). Írta Stephan Zweig 1934-ben, a közeli Bécsben. Erazmus meg akarta reformálni az egyházat. Mindenekelőtt görögöt tanult és tanított, hogy az evangéliumok tisztán álljanak előttük. S megírta gyönyörű könyvét, a *Balgaság dicséretét*, s becsülte őt mindezért a pápa, s becsülte a világ, mert így vagy úgy mindenki akarta a reformot: a főben és a tagokban egyaránt. Ötvenkettedik évében volt, amikor a nála 17 évvel fiatalabb, a 35 éves ágostonrendi szeszeges, Luther Márton kifüggesztette a maga 95 tételét a wittenbergi templom kapujára. 1517-ben kilenc évvel Mohács előtt. S míg fajtánk elvérzik, folyik Európa hadszínterein Jézus nevében – a Sátán karmesteri pálcájától irányítva – a tömeggyilkosságok végtelen áradata, a vallásháború. Ahogyan felolvastam nektek itt Illyés Gyula verséből egy hónapja: ... *ketté törött Európa, s hogy itt volt a török százötven évig, és a mi hazánk. Ez lett a „győzelem”!* Ezt küldte ránk, hogy „napként kimutatta”, nem érte folyt a harc, hanem miatta ...

Hogyan kell virrasztani és résen lenni? – kérdeztem a múlt héten. S ma kérdezem: Hogyan kell utat készíteni? Hiába akartunk Erazmusként, görögöt tanulva, szép könyvet írva – Jézusnak nyomába szegődni. Nem jött Luther, s a sorskerék mégis útfélre vágta azokat, akik akartak valami jézusit. Ma délelőtt szobámban volt a harmadik nemzedék. Egy 18 éves fiú volt a vitavezető. Kérdése ez volt: Hogyan lehet lelkiiségre szert tennie a Bokor harmadik nemzedékének? A végeredmény ez volt: be kell fogni a szánkat, csendben kell lenni, időt kell áldozni rá, hogy az Isten megszólíthasson, s akkor majd visszük valamire. Mire? Most mondjam azt, hogy akkor nem járunk majd úgy, mint Izaiás és János, Jézus és Erazmus? Erazmus, akit halálra sért Luther, s halálra sértenek a katolikusok. Egyik tábornak sem elég, hogy nem pártot, hanem békét akar.

Hetven évesen haza akar menni Brabantba, de Friburgból csak Bázelig jut. S az utolsó pillanatban, mikor levegő után kapkodva összeszorul gégeje, valami különös dolog történik vele: a humanista tudós, aki élete folyamán csak latinul írt és beszélt, egyszerre elfelejti ezt, s a gyerekkor otthoni nyelvét dadogja el: *lieve God* (édes Istenem!). Még egy mély lélegzetvétel, és Erazmus elérte azt, amit lelke mélyén az emberiségnek kívánt: az örök békét.

Nem tudok felelni a kérdésre. Nem tudom, hogyan lehet elkerülni a Golgotát. Nem értem, miért kell az Istennek, ha megtestesül keresztrefeszített Istennek lenni. Csak azt tudom, hogy megszületik embernek, s az anygyalok s a pásztorok örömeinek énekelnek neki miközben Heródes, az urak ismét csak gyilkolásra készülnek. Csak azt tudom, hogy nem akarom a történelmi kereszténység, a hitújítás, Bush meg az al-Caida útját járni. Inkább az utat készítem.

Városmajor, 2003. november 21.

Virrasszatok,

hogy megálljatok az emberfia előtt! Az Újszövetség görög eredetijében két külön szó jelöli e felszólítást, *grégoreó* = éber vagyok és *agriupneó* álom nélkül vagyok alapjelentéssel. Az első 22, a második 4 ízben található szövegeinkben. E 22+4=26 helyből 15 esik az evangéliumokra, s mind a 15 ízben Jézus ajkára adva. Legsűrűbben Máknál: hét alkalommal. Megnéztem e hét helyet az angol, francia, német és olasz szentírásaimban. Mindegyik egyetlen kifejezéssel fordítja e két szót. A német a wachen, az angol a watch, a francia a veiler, az olasz a vegliare szót használja, ami részben visszamegy a latin vigilare ígére, amiből van a magyar vigilia, részben pedig ismerős a magyar *vakparádénak* nevezett díszőrségből (Wachparade).

Aztán megnéztem Gromon András vadonatúj Márk fordítását is. S mit találtam? Majd ugyanezt az egyöntetűséget: legyetek éberek, mert nem tudjátok, mikor van a kedvező idő; a külföldre utazó megparancsolja a kapuőrnek, hogy legyen résen, Legyetek hát résen, mert nem tudjátok, mikor érkezik meg... mindenkinek mondom: legyetek résen. A Getszemáni kertben is ezt mondja a három tanítványnak: Maradjatok itt és legyetek résen... Simon, te alszol? Nem volt erőd egy órát résen lenni? Legyetek résen és imádkozzatok, hogy le ne gyűrjön titeket a próbatétel! Gromonnál tehát: egy *legyetek éberek* és hat *legyetek résen*. Mindezt mai szövegünkre alkalmazva: Legyetek éberek, azaz hogy sokkal (hatszorosan) inkább legyetek résen, hogy megálljatok az Emberfia előtt.

Ma délelőtt féltízig ráértem, s kitört belőlem a filológus. Mit csinál ez a Gromon András? Hogyan mondták-fordították ezt az őseink? Felütöttem a huszita bibliát, s a Münchener kódexben (1466) ezt találok: Vigyázzatok, hogy méltók legyetek megállni az Emberfia előtt. Aztán felütöm Erdősi Sylvester János Újtestamentum magyar nyelven (1541) című kötetét, s ott is azt találok, hogy vigyázzatok... Aztán Károli Gáspár Vizsolyi bibliáját (1590): vigyázzatok, hogy méltók legyetek megállni az Emberfia előtt. Végül is 1624-ben megjelenik az ellenreformáció fordítása és Káldy stilizál. A hét márki helyből négyet ezzel fordít: hogy éberek legyetek, kettőt meg azzal, hogy virrasszatok, és egyet – örülhet Gromon András – így: résen legyetek. Az 1950-es római Békés-Dallos egységesen mind a négy helyen azt fordítja, hogy Virrasszunk. A protestánsok ökumenikus fordítása négy ízben őrzi a középkori huszita s az erasmista és vizsolyi hagyományt: *vigyázzatok*, de három ízben már átveszi a katolikus újítást és *virrasszatok* lesz a fordítása. Csia Sándor szerint ötször legyünk éberek, kétszer virrasszunk. S a Szent István Társulat fordítása négyszer arra buzdít, hogy legyünk éberek, s háromszor arra, hogy virrasszunk.

Mit kell csinálnia annak, aki vigyáz, éber, virraszt, vagy résen van? Sík Sándor Káldy szövegén nőtt fel, és 1936 karácsonyára megjelent a Magányos virrasztó című kötete, melynek első verse: Virrasztó. Mért kell felülvöltenie a Virrasztónak a siratót? Garai Bandi megmondja. Mi meg eldöntjük, hogy ki miatt kell siratót mondani.

Városmajor, 2003. november 22.

(Van) egy olyan közösségem is, amelynek a neve: dogmatika kör. Az elmúlt alkalomra is becsületesen készültem, és így felfedeztem a szövegben egy hiányosságot. Csak a betud és hatálytalanná tesz páli műkifejezések vannak kifejtve a Krisztus keresztye című kötet 370. oldalán, és még a valamivétevés műkifejezést is tisztességesen ki kellene fejteni, s nemcsak nagy természetességgel utalni rá, hogy ilyen is van. Ezért aztán kihúztam a 370. oldalon a harmadik bekezdés utolsó két sorát, meg az utána következő negyedik bekezdés két sorát tehát összesen négy sort, s csináltam e négy sor helyett egy betétet, amely megmagyarázza, hogy mit is jelent a páli teológiában az, hogy valamivé teszünk valamit. Íme a betét.) Csak a Püski könyvben találtam, Gyurka bácsi anyagában **nem**.

A *kathistémi* (kathisztémi) ige jelentése: *odaállítani valakit valami feladatra, valamivé tenni valakit*. 21 ízben szerepel szavunk az Újszövetségben. Ebből ötöt Jézus ajkán találunk: Az úr az okos és hű szolgákat a maga házanépe és minden vagyona fölé rendeli (Mt 24, 45.47; Lk 12,42.44); valamint: *Ember, ki tett engem fölétek bírónak vagy osztónak?* (Lk 12,14). A Corpus Paulinumban háromszor találkozunk e szóval. Az első kettő – az ökumenikus fordítás szerint: *Mert ahogyan az egy ember engedetlensége által sokan lettek bűnösökké, úgy az egynek engedelmessége által is sokan lettek igazak* (Róm 5, 19). Ugyanez a vers Csia Sándor fordításában: *egy ember engedetlensége a sok embert a vétkeesség állapotába döntötte... egy ember engedelmessége a sok embert az igazságosság állapotába fogja visszaállítani*. S a magamé: *bűnösökké tétetettek... majd istennektetszőkké tétetnek*. A harmadik páli hely: Titus tegyen valakiket presbiterekké, ahogyan őt is azzá tette Pál (Tit 1.5). – A többi hely: ApCsel 6,3 7,10.27.35 17,15; Zsid 5,1 7,28 8,3; Jak 3,6 4,4; 2Pét 1,8.

E három kifejezés: hatálytalanítás, betudás, valaminővé-tevés – hordozza a páli gondolkodás első lépcsőjében *letagadhatatlanul érvényesülő kívülről irányítást; azt hogy az Isten dönt a sorsomról: hatálytalanít, betud, valaminővé tesz*. Jézus nem hatálytalanítja a szolgák hűségét és adni kész magatartását. Jézus nem tudja be a szolgáknak más valakik hűségét ill. adni készségét, ha egyszer azok hűtlenek és adni restek. Nem hatálytalanítja sem azt, hogy rosszak vagyunk, sem azt, hogy jók, és nem tudja be nekünk másvalakinek a jó-, vagy rossz-voltát. Ezzel szemben Jézus megjutalmazza kinek-kinek a hűségét és adni készségét. Jézus tanításában az ember kovácsa a maga sorsának. Ki mint veti ágyát, úgy alussza álmát. Ha adsz, akkor kapsz – örökre is! S Jézus maga nem kezdeményez? De igen, rád néz, és ennyit mond: Kövess engem! De meg nem rúg, ha nem indulsz el utána.

Városmajor, 2003 november 23.

Szepe bácsi, a keresztapám jó száz évvel ezelőtt született egy kicsi és német ajkú, Vas megyei faluban, Pöszönyben. Apai nagyanyám nővérét, Vilma nénit, vette feleségül, az Alföldről. Így lett apám barátává s a Bulányi gyerekek keresztapjává. 1919-től kezdve nyaranként két hónapra odamentünk jó levegőt szívni, friss tejet inni, házilag köpült vajat kenni a kenyérre. Közben Trianon folytán Pöszönyből Badersdorf lett, de azért még néhány évig keresztanyánk, Vilma néni korai haláláig továbbra is ott nyaraltunk – immár "külföldön". Szokásos, azaz poros-sáros századeleji falu volt Pöszöny. Most, hogy újra megnyílt számomra a határ, elmentem testvéreimmel nosztalgia-látogatásra Pöszönybe. Nagy szeretettel fogadtak bennünket a megőzvegyült keresztapa második házasságából származó gyermekei, 60 év körüliek. Előszedték a régi képeket. Azokat is, amelyeken mint gyerekeket tartom őket karomban, amikor 1939-ben a müncheni nyári egyetemről hazafelé jövet meglátogattam Pöszönyben keresztapám.

Badersdorf – Szombathelytől délre és néhány kilométernyire a trianoni határtól – ma egy csinos üdülőhely benyomását kelti. A temetőben – rangos síremlék síremlék hátán – rám szalutált még három magyar név, ám rokonaim magyar tudása is már csupán ennyi: *Szepe bácsi, Vilma néni*. Hegyezem a fülem, hogy értsem német tájnyelvüket. Már keresztapám apja is a falu kocsmárosa volt. A második házasságából született három gyerek egyike bankigazgató Pinkafőn, a másik malmos Felsőőr közelében, a harmadik vezeti a pöszönyi kocsmát, azaz most a *Köberli Restaurant*-ot, mely díszére válhatnék bármely hazai kisváros elit-bisztróinak. Megtudom, hogy megvannak keresztapám erdei – vadásznak is benne. Megvannak keresztapám földjei is, de parlagon, mert nem a föld adózik az államnak, hanem az állam fizet, hogy ne termeljenek...

Párszáz méterre a betonúttól, ahogy megyünk Felsőőr felé, mutatnak is egy cserényt: szarvasokat tenyésztene benne – a *Restaurant*ban a társasvacsorákon nagy a keletje a vadhúsnak. Csak pár kilométernyire vagyok a határtól, de ott vagyunk már az észak-atlanti világban. Mindegy, hogy Várvidék (Burgenland), Németország vagy Kanada. A földek jó

része parlagon. Mért? A mezőgazdasági termelésre alkalmas terület egy kisebb része is elegendő a fizetőképes kereslet kielégítésére. Ha a másik részt is művelnék, túltermelés támadna, és nagyon is jól kiszámítható gazdasági-társadalmi bajok ütnék fel fejüket ezen észak-atlanti világban, azaz Bolygónk azon részében, ahol a jóllakott emberek élnek. Szomália és nem-Szomália, avagy közel kétmilliárd embertársunk kiált, sír, *halálhörög*: éhen halunk! Mit tehetünk? Fizetni nem tudnak, parlagon hagyjuk tehát földjeinket, a színben tartjuk mezőgazdasági gépeinket. Pótcselekvésként gyűjtünk újból bélyeget a misszióknak? Amikor születtem, Badersdorf még Pöszöny volt. Elöttem a História c. folyóirat polszterje. Hátlapján statisztikai adatok a történelmi Magyarország utolsó évtizedeiről:

1. Tábla

(a számok ezerben; az (1) tényt számokat tartalmaz, a (2) csak százalékot jelöl, a (3) becslét adat.)

(1)	1880	%	1910	%	(2)	(3) 1920
magyar	6,404	46,6;	9,945	54,5;	+7,9	57,1 10,849 ezer
német	1,870	13,6;	1,903	10,4;	-3,2	9,3 1,767 "
román	2,403	17,5;	2,948	16,1;	-1,4	15,7 2,964 "
szlovák	1,855	13,5;	1,946	10,7;	-2,8	9,8 1,862 "
szerb	632	4,6;	462	2,5;	-1,0	3,3 627 "
horvát			195	1,1;		
vend	63	0,5;				
rutén	353	2,6;	464	2,5;	-0,1	2,5 475 "
egyéb	148	1,1;	404	2,2	+0,6	2,4 456 "
	13,729		18,265			19,000 "

A százalékmódosulások első pontja (1) mutatja, hogy Magyarországon (tehát a Horvát és Szlavón országhoz tartozó, a Dráva és a Száva közti vármegyéket nem számítva) hogyan változott 30 év alatt (1880 és 1910 között) a statisztikában feltüntetett %-arány. A (2) pont mutatja, hogy 1920-ra hogyan alakulhatott a %-arány (erről már nincs statisztikai adat), ha a harminc év alatt történő változásirányt megtartva az egyes csoportok 1910 és 1920 között annyit módosultak, mint amennyit átlagban tíz év alatt módosultak 1880 és 1910 között. E feltételezés mellett kapjuk a (3) pontban a csoportok 1920-ban feltételezhető, azaz a (2) %-arány szerinti megoszlását. A magyar csoport e negyven esztendő alatt (1880-1920) észlelhető nagyarányú növekedését (+10,5 %) a következő tényezők magyarázzák:

- a) az ország közel egy milliós zsidósága magyarnak vallotta magát (+5,26 %),
- b) az Amerikába kitántorgó másfél millióból fél millió volt magyar, egy milliónyit tették ki a többi etnikumok (+2,6%). A kettő együtt már +7,9 % lehet. Az ezután említendő tényezőknek már csak 2,6 %-os növekedést kell magyarázniok.
- c) A többségi, jelen esetben a magyar, csoport javára történő természetes asszimiláció (felezzük a maradék 2,6 %-ot: 1,3%).
- d) S végül az a nem természetes asszimiláció, amely abból adódott, hogy a hatalom – Magyarországon – a magyarok kezében volt (1,3 %).

Nos, ha marad ez az állapot, azaz nem következik be Trianon, s az ország területén a népszaporodás 1990-ig megegyezik a ténylegessel, akkor a csoportok mai számaránya egészen más képet mutatna, mint amit mi és az utódállamok statisztikája mai helyzetnek tüntet fel. A vizsgált terület lakossága 1990-ig megmásfélszereződött, azaz kereken 28 millió ember él ma e területen, amely ma 9 különböző államhatalom alá tartozik: Szlovákia, Lengyelország, Ukrajna, Románia, Szerbia, Horvátország, Szlovénia, Ausztria és

Magyarország). Az alábbi 2. tábla első rovatában szerepel az a becslésem, amely összeállítható lenne a szóbanforgó 9 állam statisztikai felmérései alapján, ha azok hozzáférhetőek lennének. A második rovatban találjuk azokat a számokat, amelyek akkor adódtak volna, ha marad az 1920. évre vonatkozóan feltételezett %-aránymegoszlás. S végül a harmadik rovatban találjuk azokat a feltételezett számokat, amelyek akkor adódnának 1990-re, ha a százalékmódosulási trend, amely 1880-tól 1920-ig mutatkozott, tovább folytatódott volna.

2. Tábla
(a számadatok ezrekben vannak megadva):

	(1)	(2)	(3)
magyar	13,500 48,5 %	15,988 57,1 %	21,140 75,5 %
német	1,000 3,6	2,604 9,3	504 1,8
román	7,000 25,0	4,368 15,6	3,500 12,5
szlovák	3,500 12,5	2,744 9,8	952 3,4
szerb-hor.	1,500 5,4	924. 3,3	280 1,0
rutén	1,000 3,6	700. 2,4	1.008 3,6
	28 millió	28 millió	28 millió

Akármennyire problematikus értékűek is a fenti rovatok, valamit kétségtelenné tehetnek: az egyes népcsoportok számának alakulását messzemenően befolyásolja, hogy melyik népcsoportnak a kezében van az államhatalom. Ennek következtében egyfelől Rákosi Jenő nem alap nélkül álmodozott a Kárpát-medence 20 millió magyarjáról, s az utódállamok uralkodó népcsoportjai is nem a semmi reményében munkálkodtak Trianon megteremtéséért. Abszolút számokban 2,5 ill. 7,5 millióval lenne ma több magyar Trianon nélkül a Kárpát-medencében. A románok s a szlávok együttes száma pedig 4, 3 ill. 7,7 millióval lenne kevesebb, ha nincs Trianon. De volt és lett Trianon. Ennek következménye, hogy a magyarok és németek együttes száma a 80 év alatt 12 helyett 14.5 millió lett (205-os növekedés), a románok és szlávok együttes száma pedig e 80 év alatt 6 millióról 13 millióra emelkedett (114 %-os növekedés).

Az evangélium szellemében senkit sem szabad megakadályozni a természetes asszimilációban, és senkit sem szabad megakadályozni abban, hogy megőrizhesse a maga népcsoportjához tartozását. E nem vitatható érvényű megállapításokhoz viszont hozzá kell raknunk azt a tényállást, hogy az evangéliumtól kevésbé befolyásolt államhatalma erőnek erejével kényszeríteni akarják a kisebbségi helyzetben lévő népcsoportokat, hogy maradjanak meg az adott államhatalmak keretében. Mindez úgy tartozik témánkhoz, hogy bármelyik államhatalom szent kötelességének tekinti határai megvédését, azaz bármelyik államhatalom mint szent kötelességet várja el állampolgáraitól, hogy azok a határok megvédéséért, esetleg kiterjesztéséért tömeggyilkosokká legyenek, amikor erre felszólítja őket a "haza".

Városmajor, 2003. november 24. (A Püski kiadványban nem szerepel)

Midőn a Szűz bepólyálja gyermekét, gyermekét,
örömében így kezdi el énekét, énekét:
Aludjál el gyönyörűségem, csuj-csuj-csuj, csuj-csuj-csuj
Méhemnek drága gyümölcse buj-buj-buj, buj-buj-buj.
Nem alhatok édesanyám, jaj-jaj-jaj, jaj-jaj-jaj,
mert költözött a szívembe baj-baj-baj...
Mi bajod van én Jézusom, Jézusom,
Mondd meg nekem, te anyádnak Krisztusom, Krisztusom.

Látod anyám, az egeket elhagytam, elhagytam,
és egy rongyos istállóba szállottam, szállottam.
Üdvözlégy Jézus, Pásztorok Pásztora, pásztora,
Mennynek és földnek teremő szent ura, szent ura.

Csuj-csuj-csuj, csuj-csuj-csuj, csuj, csuj, csuj, csuj-csuj-csuj
Méhemnek drága gyümölcse buj-buj-buj, buj-buj-buj.

Minden jó, ha a vége jó.

– Neked!

S neked nem? Mért mondod ezt?

– Herótom van a kincstári optimizmustól.

S az jelen esetben micsoda?

Igaz, hogy istálló – de ott az angyalok éneke, s a pásztorok dicsérete.

Igaz, hogy Golgota – de ott a feltámadás.

Igaz, hogy nincs tovább semmi lehetősége a folytatásra, s a mennybe kell menni – de elküldi maga helyet Jézus majd a Lelkét.

Igaz, hogy a tizenkettőből tizenegyet kivégeznek – de Isten nem szenvedheti el szentjeinek halálát, s jön a bosszúállás, s Jézus maga tapossa az Isten bosszúállásának vérsajtóját – ahogy a Jelenések könyve képzei Jézust a maga gyermekded optimizmusában, és Istent–Jézust tökéletesen félreértve, meghamisítva, az Újszövetségen belüli tévedés ezredik hatványán.

Igaz, hogy van három százados véres üldözés – de jön a nagykonstantini fordulat, s ennek erejében gyártunk ellenfeleinkből annyi vértanút, hogy az százszorta, ha nem ezerszerte több azoknál a vértanúknál, akiket közülünk öltek le.

Ez jó kis ünnepontás volt...Akkor szerinted talán ne is karácsonyoljunk?

– Azt nem mondtam. Én bigott katolikus keresztény vagyok. Én nem demitizálok. Én elmondom a krédót. Nem azok szerepében, akik úgy mondják azt el, mint akik lenyelték vele az egyedüli és egyetlen igazságot. Nem ebben a szerepben mondom el, hanem abban, hogy az embernek legyen valami vallása. Mert nincs ugyan térképünk a Teremtőről és nincs térképünk a távoli galaxisokról sem, de mégis szükségünk van valamiféle térképre. Olyanra, amelyet rajzolni tudunk. Én átölelem a krédómmal a Karácsonyt. Én elmondom, hogy – *ő egy Fiában, aki született Szűz Máriától.* Én átölelem s tudomásul veszem, hogy a mindentadó örök Isten még ezt is adta. Mit?

A Fiát,
és csecsemőként
és istállóba
és jászolba!

De nem vagyok hajlandó hasra esni a betlehemi éjszaka ténye előtt, mintha ezzel a születéssel valami is rendbe jött volna. S nem vagyok hajlandó mondani a – megbocsáss már! – link szövegedet: *Minden jó, ha a vége jó.*

Csak bele kell téged rakni a mosógépbe, amely kimossa belőled a pesszimizmust. Hát már karácsonykor is sajnálsz tőlünk egy önfeledt percet?

– Leginkább karácsonykor sajnálom nem töletek, hanem édes magunktól-mindnyájunktól az önfeledt percet. Miért? Csak azért, mert

*Látod anyám, az egeket elhagytam, elhagytam,
és egy rongyos istállóba szállottam, szállottam.*

S úgy folytatódik, hogy mire mentem a rongyos istállómmal. Akik törődtek velem, azok megaranyozták azt, s ezzel a betlehemi éjszaka egész üzenetét kiherélték: *S az új városban elrendelte Ilona / Hogy Jézuskának legyen arany jászola.* Az istálló nem aranyos, ott trágyaszag van. A jászol pedig kemény, nem puha, nem is puhafából csinálják. Akik pedig nem törődtek velem, dühösek lettek a papokra, hogy az istállómmal maszlagolják a szegényt, hogy fogadja csak el ő is a maga istállóját. És maszlagolják a papok a gazdagot is, hogy ő meg nyugodtan lakhatik palotában s ettől még jézuskázhatik is. Ha nagyon goromba akarnék lenni magunkhoz, akkor például azt mondanám, hogy mi is jézuskázunk papi asszisztenciával. Azért csak jézuskázunk, mert utána beülünk az autónkba, s nemcsak az autónkban, hanem odahaza is jó meleg van, s nincsen tárgyaillat.

Jól van. Nem bántalak tovább. De mondd már, mi a fenét csinálhatunk!?

– Ez így nem jó. Mért én mondjam meg? És mitől lennék én olyan okos, hogy megmondjam. Az Isten sem tudja. Ő is csak azt tudja, hogy elküldi a Fiát, aki tudni véli, hogy mit kell csinálni, s aztán mielőtt

bármilyen eredményre jutna, három év alatt kicsinálják a papok. Ki bizony, s mehet a mennybe, s küldheti a Lelket, aki megint nem okos, Nem lehet csak annyira okos, mint az Atya és a Fiú, mint ketten együtt, akiknek a Lelke.

Attól, hogy tudom mondani, hogy baj-baj-baj, meg jaj-jaj-jaj, nem tudom megmondani, hogy mit kell csinálni. Az egyes szám első személy teljességgel alkalmatlan a komolyabb kérdésekben. Jézus esetében is, meg máséban is. Az egyes szám nem szám, az Isten is háromság. Csak a többes szám a szám. Tudta ezt Karl Marx, amikor a Tőkét írta. Nem Kis Pistától kell elvenni a tulajdont ahhoz, hogy mindenkinek jusson valami. Hanem – mindenkiktől. Csak a mindenki képes az emberi világban olyasmit csinálni, hogy mindenkinek jó legyen. De nem akármit! Kedves Karl Marx, nem venni kell. Nem, mert arra haragszunk, aki venni próbál tőlünk valamit. Az Isten Országában nincs is olyan ige, hogy venni. Ott csak olyan van, hogy

*dolgozni,
adni meg
kapni.*

S ahol munka van, ott megtermeljük, amiből adni lehet, s ha lehet adni, akkor lehet kapni is. És venni nem lehet? Értelmetlen, ha egyszer az, ami van a tiéd, a tiétek. Elhízni te sem szeretnél, mert nem lennél csinos a nagy hasaddal.

S van még valami, ami nincsen Isten Országában. Mi az? Az, amit nem lehet megenni, mert kemény és ízetlen. A Pénz. Ez csak az Orzágon kívül van. Olyankor lehet hasznát venni, amikor kirándulunk az országon kívülre. Otthon használhatatlan. Nem adnak érte semmit. Se kaját, se ruhát, se könyvet, se tudományt.

Hát én azt hiszem, hogy te nagyon is okos vagy. Most kijöttél a farbával. Mégis csak megokosodtál jászoltól, istállótól, betlehemi éjszakától. Hát ha ennyire azért mégis csak tudod, hogy mit kellene csinálni – dolgozni, adni, kapni –, akkor mondd már meg, hogy mért hagytuk elmúlni csak ezt a legutóbbi kétezer esztendő is. Hátha azt is kitalálod, hogy a 2004. esztendőben megcsináljuk azt, amit az előző 2003-ban elmulasztottunk.

– A Vang-An-Si kétszázmillió kulija megadta a választ a kérdésed első felére. Azért nem kell a Vang-An-Si országa a kétszázmilliónak, mert: *Most remény sincs meggazdagodni!* De hát ezek kínaiak és kulik, nem magyarok meg keresztények. S most felelek a kérdésed második felére. Nem kínaiakat, nem kulikat gyűjtök, hanem keresztényeket és magyarokat. S valahogy kimódolom, hogy ezek hajlandók legyenek körülülni egy asztalt, s szóba állni a betlehemi éjszaka üzenetével. Képesek-e azt mondani: *Betlehem ide, Betlehem oda, jó nekünk a világ úgy, ahogy eddig volt. Tőkével s Natoval, meg ami ezzel a kettővel együttjár. Kaifással, inkvizícióval, s a betlehemi gyermek üzenetének semmibevevásával. Hát azt mondom neked, hogy nem lesznek képesek rá.*

Én pedig megmondom a Köllöd Marinak, hogy nem kell mosógépbe tennie, hogy kimossa belőled a pesszimizmust, mert alighanem te vagy a világ egyik legoptimistább embere. Hiába, ilyen az ember, ha fiatal.

Ki ma született, Üdvöztőnk lett, hóp-csup-csup, hóp-csup-csup, Üdvöztőnk lett.

Menjünk mi is hát, Betlehembe át, hóp...Betlehembe át.

Vigyünk a dudát meg a furulyát, hóp... meg a furulyát.

Ott majd dudálunk, sok jót kívánunk, hóp... sok jót kívánunk.

Majd megfelel ő az Isten előtt, hóp... az Isten előtt.

Aztán végtére Ámen a vége, hóp... **Ámen a vége.**

Városmajor, 2003. december 1.

Fatimai Hiszekegy.

Hiszek az egy Istenben. Hiszem, hogy nem volt soha kezdete, és nem lesz soha vége. Hiszem, hogy időtlenül létezik. Hiszem, hogy láthatatlanul és tapasztalhatatlanul létezik, és hogy nem olyan, mint a látható és tapasztalható világ. Hiszem, hogy nincsen létrehozó oka, mert időtlenül és anyagtalanul önmagától létezik, Ő az önmagában való Élet. És Tőle van minden, ami van. Élettelen és élő, és minden Tőle kapta a létezését. Ő a teremtető oka mindennek, ami van.

Hiszem: hogy az Isten, szeretet. Hiszem, hogy az Ő senkitől sem kapott, időtlenül

birtokolt élete - a szeretet élete. Hiszem, hogy az Ő élete a szeretet közösségi, családi élete. Hiszem, hogy az Isten időtlenül odaadja teljes önmagát. Hiszem, hogy aki odaadja önmagát, az, az Atya. Hiszem, hogy akinek odaadja önmagát, az a Fiú. Hiszem, hogy az, akit az Atya odaad, a Fiúnak, az a Lélek. Hiszem, hogy a mindent odaadás nem áll meg a Fiúnál. Hiszem, hogy az Atyától a Lelken keresztül ez a Lélekkel megajándékozott Fiú visszaadja teljes önmagát az Atyának.

Hiszem, hogy a Fiúévá lett Lélek eközben visszaáramlik az Atyához. Hiszem, hogy ebben az időtlen és szünetet nem ismerő áramlásban áll fenn az Isten szentháromságos élete. Hiszem, hogy ebben a szeretetkörforgásban kielégül az Isten adásigénye és kapásigénye is. Hiszem, hogy az Istennek ennek következtében nem hiányzik semmi. Hiszem, hogy így birtokolja az oszthatatlan létteljességet, az isteni mindent. Hiszem, hogy ebben a mindent adó közösségben az Isten mértéket nem ismerően boldog. Hiszem, hogy nem hajthatja semmi kényszer. Hiszem, hogy tökéletesen szabadon adja oda magát teljesen és mindenestől. Hiszem, hogy ennek semmi más oka nincsen, csak Ő, tehát csak az, hogy Ő ilyen. Csak az, hogy Ő maga a Szeretet. Hiszem, hogy nincs emberi szó, amely teljesebben tudná kifejezni, hogy mi Ő: a szeretet az Isten, és az Isten, - Szeretet.

Hiszem, hogy szeretetből hívta létre a nemlétből az embert, az emberiséget. Semmi másért nem teremtett meg bennünket, csak azért, hogy részesítsen bennünket a maga szeretetében, annak boldogságában. Mégpedig azon a minden emberi elképzelést meghaladó fokon, amely mértékben a teremtmény számára az egyáltalán lehetséges. Isten nekünk is mindent kíván adni, s a teremtmény annyit kaphat meg az Istentől, amennyinek a felvevésére a teremtményi lét egyáltalán képes.

Hiszem, hogy a maga képére és hasonlatosságára teremtett meg minket. Szabadoknak teremtett meg bennünket azzal a lehetőséggel, hogy választgatjuk, és elutasíthatjuk Őt, választhatjuk a szeretetet, és elutasíthatjuk a szeretetet. Hiszem, hogy csak azért teremtett meg bennünket a bűnválasztás lehetőségével, mert különben nem tudnók választani Őt, a szeretetet, hiszen szabadság nélkül nincsen szeretet. Hiszem, hogy belénk lehelte a maga Lelkét, s ez a Lélek a lelkiismeretünkön keresztül meg nem szűnően szólít, hív bennünket a szeretetre, amíg csak el nem hallgattatjuk szavát.

Hiszem, hogy a földi lét minden szenvedése, a betegség, az ínség, a természet és az emberek felől jövő megpróbáltatások, mind csak arra vannak, hogy akármilyen nehéz sorsunkban is bizonyosságot tegyünk róla, hogy csak a szeretet életútját választjuk. Hiszem, hogy állhatatosságunkat Isten gazdagon jutalmazza.

Hiszem, hogy az Atya elküldötte hozzánk a Fiát. Hiszem, hogy a Fiú testet öltött és közöttünk élt. Hiszem, hogy azért jött el, hogy az ember számára hallható emberi nyelven elmagyarázza nekünk, hogy az Isten szeretet, és éppen ezért az embernek a szeretetre kell rátennie életét. Hiszem, hogy azért jött el, hogy megmagyarázza nekünk, hogy az Istenhez, a szeretethez akármilyen áron is hűségeseeknek kell maradnunk. Hiszem, hogy meghalt értünk, hogy a hűség feledhetetlen példáját mutassa nekünk. Hiszem, hogy a szeretetre tanítva és élénk élve azt, hathatós erővel megújította bennünk az Isten életét. Hiszem, hogy Jézus benne van azokban, akik szeretik őt. Hiszem, hogy benne vannak mindazok, akik, szeretik őt. Hiszem, hogy Jézus és az ember egymásban levése erőt ad az embernek a szeretetre.

Hiszem, hogy Jézus a halottak közül harmadnapon feltámadt. Hiszem, mert a tanítványok látták Őt s negyven napon keresztül tovább tanította őket az Isten Országá, a szeretet életének a titkaira. Hiszem, hogy negyven nap múltával visszament Atyjához, ahonnan jött. Hiszem,

hogy időtlen isteni élete nem szenvedett változást. Hiszem, hogy a Szentháromságélete hiánytalan volt az alatt a harminc-egynéhány esztendő alatt is, amíg a Szűztől szült testben itt, közöttünk élt.

Hiszek a Szűzanyában, akinek osztályrészül jutott az elképzelhető legnagyobb emberi, méltóság: a megtestesülésre magát elszánó Fiú édesanyja lehetett. Hiszek abban a talán tizenharmadik évében járó názáreti lányban, aki vállalta a világ szemében a legnagyobb csúfságot, a leányanyaságot is, de ezen az áron is igent mondott az Isten hívására. Hiszek ebben a leányban, aki, egészen rábízta magát az Istenre.

Hiszek abban, hogy a feltámadás kétségtelenre bizonyította Jézus minden szavát. Ezért hiszek abban, hogy a hit annyit jelent, hogy igaznak tartom Jézus minden szavát. Hiszek abban, hogy hinni annyit is jelent, hogy hűségesen odarendezem életem a jézusi tanításhoz, a szeretethez.

Hiszek Jézus szavának, s ezért hiszem, hogy életem egyetlen feladata, hogy visszaszeressem az engem Önmagát odaadva, Golgota-áron is megszerető Istent. Hiszek abban, hogy szeretnem kell az Istent. Átöelve őt minden képességgemmel. Nem úgy, mint tikkasztó nyárban a patak hús vizét, nem úgy, mint amikor az ember átöleli szerelmesét. Nem a hús és vér képességeivel, de azzal a maradéktalan értelmi-akarati-érzelmi hűséggel, amely barátot baráthoz fűz. Hiszem, hogy, Jézus barátjának akar engem, és hiszem, hogy nincs külön b élethívatom, minthogy egész életemmel igent mondjak erre a hívásra, és barátja legyek annak az Istennek, aki magamhoz hasonló emberként élt közöttünk, hogy megkönnyítse számomra e felkínált barátság elfogadását és teljesítését.

Hiszem, hogy csak akkor lehetek Jézus barátja, csak akkor szerethetem vissza az Istent, ha igyekszem Hozzá hasonlítani. Mindenekelőtt abban, hogy Ő mindenkit, minden embert szeret. Hiszem, hogy minden embert szeretnem kell. Hiszem, hogy nem tekinthetek senkit sem ellenségemnek. Hiszem, hogy nem lehet számomra egyetlen ember sem közömbös. Hiszem, hogy minden embert felebarátomnak kell tekintenem, az ellenségemet is. Hiszem, hogy nincs más hivatásom, minthogy minden embert, akivel csak találkozom testvéremmé tegyek, - a szeretetben.

Hiszem, hogy aki szeret, az ad. Hiszem, hogy élethívatom az adás. Életemben minden egyéb csak foglalkozás lehet, de a hivatásom: az adás. Azt kell adnom, amim van: jó szót, mosolyt, pénzt, időt. Mindazt, amit munkával-szeretettel megszereztem. Hiszem, hogy adnom kell annak, aki kér, Hiszem, hogy adnom kell annak, akit testi vagy lelki ínségben találok: kéretlenül is. Hiszem, hogy adásaimnak nincs felső határa. Hiszem, hogy az adásban nincs elég, csak még tovább. Hiszem, hogy mindent adásra teremtett meg az Isten, aki Maga a Mindent adás. Hiszem, hogy szegénnyé kell tennem magam felebarátaimért, hogy testvérüknek tekinthessenek.

Hiszem, hogy azt is szeretnem kell, aki bánt. Hiszem, hogy nem szeretem azt, akit visszabántok. Hiszem, hogy ki kell törölnöm szótáramból ezt a szót: jog. Hiszem, hogy nem az a hivatásom, hogy megbüntessem a bűnösöket. Sem a rám támadókat, sem a másokra támadókat. Hiszem, hogy a bántásokat csak a mindent eltűréssel lehet kevesbíteni az emberiség életében. Hiszem, hogy a Golgota vállalásával is példát adott nekem Krisztus. Hiszem, hogy vállalnom kell a magamat meg nem védés következményét: az üldözöttséget is.

Hiszem, hogy aki szeret, az szolgál. Hiszem, hogy nekem is vissza kell utasítanom a

pusztai Kísértőt. Hiszem, hogy nekem is el kell menekülnöm azok elől, akik "királlyá" akarnak tenni engem. Hiszem, hogy nekem is közembernek kell lennem, mint a názáreti Ácsnak, mint a fizetés nélküli Vándortanítónak. Hiszem, hogy csak akkor tudok szolgálni, ha nem uralkodom. Hiszem, hogy csak akkor tudok csak adni és sohasem venni, ha kisember vagyok. Hiszem, hogy csak akkor tudok csak simogatni, és sohasem ütni, ha a társadalom kicsinyei között vagyok. Hiszem, hogy Isten csak akkor tud barátjává választani, ha olyan kicsiny vagyok, mint ama názáreti ismeretlen falusi kislány. Hiszem, hogy vállalom kell a jézusi szolgálat feltételét: a társadalmi kicsinységet és az alulértékelést.

*(Hiszem, hogy, akit nekem az Isten élettársul rendelt, mindenki előtt kell szeretnem. Hiszem, hogy csak olyat rendelt nekem, aki velem együtt akarja járni a jézusi szeretet útját. Hiszem, hogy az Istent ölelem át, amikor őt ölelem. Hiszem, hogy kettőnk szeretetkapcsolatát a maga szentháromságos szeretetélete boldogító földi másának akarta számomra. Hiszem, hogy a gyermek, a népes család életbe hívása és Istennek nevelése az én első és legalapvetőbb feladatom élethivatásomnak, a szeretetnek a gyakorlásában elválaszthatatlanul egy ez a család, a hitvesi szeretettel. Csak így lehet kedves az Istennek az ölelés: csak ha termékeny a szeretet.) A *Püski kiadványban nem szerepel.*

Hiszem, hogy az Isten munkára teremtette az embert. Hiszem, hogy nekem is el kell végezni a magamét annak érdekében, hogy megtermelődjék, és szolgáltatódjék az, amire embertársaimnak, magamnak is szükségünk van.

Hiszem, hogy a családi életet is, munkát és munkahelyet is fel kell használnom arra, hogy növekedjék Jézus vetése. Hiszem, hogy az a hivatásom, hogy megszülessék a földön Isten Országai. Hiszem, hogy a Jézus szeretetében egybe kell kapcsolódnia minden osztálynak és nemzetnek. Hiszem, hogy *e* kell tünnie mindannak, ami akadályozza hogy az emberek testvérek lehessenek. Hiszem, hogy építeni kell a Szeretet Országát. Hiszem, hogy az emberi élet mindent egybefoglaló hivatása: elvezetni mindenkit Krisztushoz, Hiszem, hogy túl a családon és munkán, - ez az én felelősségem is.

Hiszek a Lélekben aki vezeti Jézus itt hagyott művét, az Egyházat. Hiszek az Egyházban, amelynek Krisztushoz kell vezetnie az emberiséget. Hiszek a Sziklában, aki Krisztus akarataiból az idők végezetéig rendező személye annak, hogy megújuljon a Föld színe. Hiszek a szentségekben. Hiszek a keresztségben és a bérnálásban, amely újra és újra lepecsételi a hívót, a Krisztus útján járni akarót Isten számára. Hiszek, a bűnbánat szentségében, mert az Isten minden bűnbánónak megbocsát, és mert emberi szóval is hallani akarom testvérem ajkáról az isteni megbocsátás szavát. Hiszek az Oltáriszentségben, amely táplálja bennem a szeretetet, a bennem lévő krisztusi életet. Hiszem, hogy a házasság és az egyházrend szentsége erőt ad, hogy abban, amit választottam végig kitartsak. Hiszem, hogy a nagybetegek szentsége megerősít földi életutam *utolsó* órájában.

Hiszek a békében, amelyet Isten mindig megad azoknak, akik az Ő útján járnak. Hiszek a Jézus békéjében, amely el nem hagyja az embert kísértésben, betegségben, börtönben, sőt a Krisztusért vállalt halál előtti órában sem. Hiszek Jézus ügyének történelmi diadalában, hogy valósulni fog a történelmi jövőben az, amit megígért: vetése növekedni fog, kovásza megkeleszti ezt a világot, a mustármag fává nő és lombot ereszt, és nem lesz lobogó, amely magasabban szállna a jézusnál. Hiszek a történelmi diadal ma is tapasztalható jelében: hogy százannyi testvérem és nővérem lehet, ha le tudok mondani a csak magamra gondolásról, ha másokért akarok élni.

És hiszek az imádságban amely erőt ad a szeretetre, és megnöveli karom erejét. Hiszek az imádságban, amely elér oda is, ahová nem tudok eljutni. Mindazokhoz, akiket szeretek, s akikért megteszem, - vagy megtenném, ha tehetném,- mindazt, ami a szeretetemből telik. Hiszek az imádságban, amely a szeretet láthatatlan sugárzásával egyetlen fényerőtérre teszi a világot, amelynek világosságában Jézus felé találhatnak, akik még a sötétben bolyonganak.

És hiszek a találkozásban. Abban a találkozásban, amelyért Isten a világot teremtette, amelyért a Fiú eljött közénk, amelyért a Lélek lakást vett bennünk és vezeti Isten népét, az Egyházat. Hiszek a találkozásban az örök lakóhelyen. A találkozásban az Örök Szeretettel, amikor is megmutatja majd magát nekem úgy, ahogy van. Hiszek az örök Lakomában, amelyen a Fiú a lakoma, és a Fiú a felszolgáló. Hiszek a kielégülésben, az emberi szív nyugtalanságának megszűntében, a boldog beteljesülésben. Hiszek a találkozásban az első és *utolsó* emberrel, mindazokkal, akik nem zárták el magukat a hívástól, akik a múltban, jelenben és jövőben járják az utat, amelyet a Lélek sugall, s amelyet a Fiú elibénk élt.

Hiszek a Szeretet erejében, Hiszek a Szeretet diadalában. Hiszek a boldogságban, amelyet egyedül a Szeretet adhat az embernek ebben, és az eljövendő világban. Ámen.

Alsószentiván, 1972 - Egy háromnapos magán-lelkigyakorlat terméke.

Városmajor, 2003, december 15.

Kedves Gyurka bácsi! Engedd meg, hogy tegezve írjak, mert mi már ismerjük egymást, és annak idején megengedted ezt nekem. Maca vagyok a s...-i közösségből (mindenki csak így Macának ismer). Először is szeretnék kívánni Neked nagyon boldog karácsonyt és még sok-sok új esztendőt! Most ezt a szép ünnepi alkalmat ragadtam meg, hogy írjak Neked, Gyurka bácsi.

Már egy éve fogalmazom a levelet, de csak most volt bátorságom írni. Azért is mert sok rossz (vagy bűn) nyomja a szívemet. Egyike vagyok azoknak, akik annak idején 1990-ben leköltöztünk Kisszőlőre. Aztán a három házasságból ketten elváltunk, csak az Erikáék maradtak együtt. Velük még most is tartom a kapcsolatot. Nyáron itt volt Fertődön Erika és elmesélte, hogy jártál náluk Mohácson, aztán nemsokára olvastam erről a Naplóban is. Akkor kicsordult a könnyem, mert még most is fáj, hogy vége lett. De azt hiszem, én vagyok az egyetlen, aki ezzel így van. Nem sok szépet és jót tudok írni magamról, csak azért írok, hogy tudd, hogy létezem és nap-nap után olvasom a Naplót, és felkavar a szívem mélyéig. Tartson meg a Jóisten sokáig, mert ezek az írások tartják bennem a lelket. Nem is tudom, mi lenne velem ezek nélkül az írások nélkül.

Lehet, hogy nagyon naív ez a levél, csak szerettem volna, ha tudod, hogy innen Fertődről is van valaki, aki sok szeretettel gondol Rád, megköszönve Istennek, hogy létezel. Isten áldjon meg! Maca

Kedves Maca! Ha drótpostán jött volna a levél, azonnal olvashatnád a választ. Még nem tudom, hogy mit tartogat nekem ez a karácsony, de ha semmit sem tartogatna már, ez a csúcs, ez a te leveled. Ott voltam a kisszőlősi házatokban tízegynehány esztendővel ezelőtt, s annyi képem van rólad, hogy olyan gömbölyű barna vagy, s bajmólódsz egy gyermekkel. Hát persze, hogy tegeződünk. Akivel magázódunk az olyan élőlény, akivel még nem vagyunk közösségben. Tavaly decemberben Bindes Feri bácsinál *nyaraltam*, s kimentem Csiziékhez is, hogyan nem szóltak Neked?

Azért csúcs, amit írtál, mert nem überel Téged még a tiszaujvárosi Erika sem, aki pedig rendre nagyon gyönyörű leveleket drótpostázik nekem. De azok tiszai levelek, a tiéd pedig fertődi (levél és nem levelek), s csak attól félek, hogy marad az egyes szám, pedig nagyon érdekelne, mi minden *hat le így szorítva kebledre* – ahogy Kossuth apánk fogalmazná.

Aztán aki ilyen levelet tud írni, az nem lehet ám olyan rossz, mint amilyennek mondod. S ha van is az életünkben egy és más, ami rossz, azt úgy elsöprik az ilyen örömközlő levelek, mintha semmi sem lett volna takarítani való. Hült helye maradt annak. A tékozló fiú el sem mondhatja a szövegét, már öltöztetik, húzzák a gyűrűt az ujjára, s ölik a hízott borjút. A tékozló lányokkal sincs másképpen. (Csak azoknak még kibodorítják a hajukat is.)

Ha meg Neked fáj, ami abba maradt Kisszőlősön, akkor meg különösen is írj, mert nekem meg úgy fáj, hogy nem tudok meghalni. Addig nem tudok meghalni, amíg nem lesz valami abból, ami akkor és ott nem sikerült. Nem akarlak búsítani, de eddigelé még másutt sem sikerült. Erikaékban reménykedem még, bár ezt nem árultam el nekik, csak csalogattam le őket mind a hetüket nyaralni Óbudavárra. Eddigelé még erősen ellenállnak csábításaimnak. Nem adják meg ők sem könnyen magukat. (Mintha hasonlítanának ránk!)

Csak egyet árulj még el: miként jutsz Naplóhoz, mert én nem küldtem még Fertődre, hát akkor ki? Hoppá! Van valaki, aki volt már nálam Budaváriban lelkigyakorlaton, azt hiszem, Fertődről, s ő járogat Inárcsra, ahol kapható a Napló. Nevét meg nem mondom a tisztes férfiúnak, de előttem van az alakja. Őrá gyanakszom.

Más levelem majd több lesz és vidám – írta öccsének Petőfi, én csak azzal zárom a levelem, hogy régen írtam ilyen jóízűt. Ölel Gyurka bácsi

44. Tavaszra még hiába vágyakozó napló

2003. december 16. – 2004. január 9.

Városmajor, 2003. december 16.

Éva nénitől szentmisében búcsúztunk el december 6-án, s a szentmise végén megáldottuk az oltár elé tett hamvait is. Egyszerű volt ennek a szertartása, s csak azért örökítem itt meg, mert eddig nem temettünk még senkit sem a Hűségimánkkal. Ezzel az imával így alakult a misevégi temetési szertartás:

Testvéreim, itt vannak a hamvai. Álljatok fel, s vegyünk végső búcsút testvérünkötől, aki a szent keresztségben az Éva nevet kapta. Egy percet imádkozzunk érte – csendben! Ezután háromszor meghintem a hamvakat szentelt vízzel: *Emlékeztessen a szenteltvíz keresztségünkre és Krisztusra, aki szenvedésével és feltámadásával előttünk járt, hogy elkészítse az örök lakóhelyet számunkra!* Most pedig imádkozzunk testvérünkért – közösen is! Mondjuk el a szavakat, amelyekre Jézus tanított minket: **Miatyánk**, ki vagy a mennyekben...

Urunk, Istenünk, ölelő jószágodba ajánljuk testvérünket, hogy amiként a világban élve a szemünk előtt tette, meghalva is neked éljen. Emberi gyarlóságból elkövetett bűneire ne emlékezz többé, ahogyan mi is elfeledjük azokat. Töröld el vétkeiket jószágosan, Krisztus a mi Urunk által!

ÉVA TESTVÉRÜNK, PORBÓL LETTÉL ÉS VISSZATÉRSZ A PORBA, DE ISTEN FELTÁMASZT TÉGED AZ UTOLSÓ NAPON. BÉKE VELED!

Most pedig mondjuk el azt az imát, amellyel Istenünk, te megpróbáltál az elmúlt fél-században egybeszeretni minket... s amellyel mi is próbáltunk egy kicsit szeretni Téged:

Istenem, Te vagy a Szeretet.

A Magad képére teremtettél engem, és meghívtál isteni szereteted életébe.

Nincs más vágyam, csak az, hogy a Tied legyek.

Értelmem Téged keres, akaratom Feléd siet, szívem Neked örül.

Atyám, köszönöm az életet és a szabadságot,

s hogy odaadtad értem Egyszülött Fiadat.

Jézusom, köszönöm a szeretet tanítását, s hogy odaadtad értem az életedet.

Szentlélek Úristen, köszönöm az Élet lehelletét,

s hogy szívemet templomoddá tetted.

Szeretetedre életem minden órájában a szeretet legyen a válaszom.

Én is szüntelenül csak adni akarok, Istenem.

Tanításod alakítsa át gondolkodásomat, gondolkodásom pedig az életemet.

Mindenkinek mindene akarok lenni.

Örömöm csak az legyen, hogy szolgálhatok.

Senkit sem bántva, vissza sem bántva,

bocsánatot kérve és megbocsátva keresem a Te békédet.

Békédet és örömet szívemben megőrzöm akkor is,

ha a szolgálat kicsivé, az adás szegénnyé,

a szelídség üldözötté tesz – miként Téged, Jézusom.

Fogadom, hogy hűséges leszek Hozzád egészen a halálig.

Veled kezdem és zárom minden napom.

Testeddel és Véreddel táplálom a Tőled kapott isteni életet.

Nem állok meg az Úton soha, a mércét egyre magasabbra teszem.

Minden este eléd állok Uram, és számon kérem magamtól:

adtam-e időt, pénzt, szeretetet; eleget adtam-e, többet adtam-e mint tegnap?

Ígérem, hogy hűséges leszek Egyházadhoz.

Tőle kaptam mindent: általa ismertelek meg Téged, Jézusom.

Mindig a Te arcodat keresem benne, és egész életemet szolgálatára szentelem.
Szavaimmal, apostoli életemmel úgy akarlak képviselni,
hogy embertársaim eleven tagjai legyenek a Testnek, melynek Te vagy a feje.

Nem akarom vezető nélkül járni Utadat,
hogy míg másoknak hirdetem az Örömhírt, magam el ne vesszek.
Nem akarom becsapni magamat,
rábízom tehát törekvéseim ellenőrzését egy testvéremre,
hogy ne engedjen megállni, visszacsúszni vagy letérni az Útról.

Tanúságot akarok tenni Rólad, Jézusom. Családom legyen a szeretet otthona.

Munkahelyemen és bárhol másutt legyek jel,

hogy Rád ismerjenek rólam az emberek.

Te magad köré gyűjtötted a Tizenkettőt,

én is egész szívvel testvére akarok lenni azoknak,

akikkel együtt küzdök Országod megvalósításáért.

Ígérem, hogy őket sem jóban, sem rosszban el nem hagyom.

Segítségükkel akarom olyanná formálni magamat,

amilyennek Te szeretnél engem, Jézusom.

Hűséges maradok a közösséghez,

hogy mindig hűséges lehessek Hozzád

és így eljussak a Szentháromság szeretetközösségébe. Ámen.

Ezután elénekeltük még a bokrhimnusz is, amelyet már nem írok ide, mert alighanem mindenki ismeri. Úgy kezdődik, hogy *Megkötöm magamat Isten kötelével...*

Városmajor, 2003. december 18.

Kellett egy másik karácsonyi elmélkedést is csinálnom. Mért kellett? Mert Adyligeten 21-én este is misézem, és 24-én éjfélkor is. 21-én elmondom azt, amit novemberben kellett megírnom, hogy a december elején már a nyomdából kijövő *Koinóniában* legyen valami, ami Jézus születéséről beszél. 24-én éjfélkor pedig azt mondom el, ami már karácsonyra készülődőn érett meg a lelkemben a születés ünnepére.

Ezt az idei második karácsonyi elmélkedésemet bevezeti egy ének, melynek eredetével nem vagyok tisztában. Népi-e vagy nem népi? Hogy hol hallottam, kitől tanultam, nem is emlékszem rá. Kottáját se láttam még, de feledhetetlen a dallama, s ez egy kicsit arra indít, hogy azt gondoljam: legalább a dallama népi, ha a szövege talán nem is. Ámbátor a szövege is olyan, hogy Thaly Kálmánnak is díszére válnék, ha nem is kuruc, de népi jámborság íze. Így szól. Csak a szöveg, mert a kottáját csak gondolni tudom melléje:

Midőn a Szűz bepólyálja gyermekét, gyermekét,

örömben így kezdi el énekét, énekét:

Aludjál el gyönyörűségem, csuj-csuj-csuj, csuj-csuj-csuj,

Méhemnek drága gyümölcse buj-buj-buj, buj-buj-buj.

Nem alhatok édesanyám, jaj-jaj-jaj, jaj-jaj-jaj, jaj-jaj-jaj,

mert költözött a szívembe baj-baj-baj, baj-baj-baj.

Mi bajod van én Jézusom, Jézusom, Jézusom,

Mondd meg nékem, te anyádnak Krisztusom, Krisztusom.

Látod anyám, az egeket elhagytam, elhagytam,

és egy rongyos istállóba szállottam, szállottam.

Üdvözlégy Jézus, pásztorok pásztora, pásztora,

Mennynek és földnek teremő szent ura, szent ura.

Csuj-csuj-csuj, csuj-csuj-csuj, csuj, csuj, csuj

Méhemnek drága gyümölcse buj-buj-buj, buj-buj-buj.

(Szerző: ???)

– Jaj, baj? Avagy minden rendben?

Minden jó, ha a vége jó!

– Neked!

S neked nem? Mért mondod ezt?

– Herótom van a kincstári optimizmustól.

S az jelen esetben micsoda?

– Igaz, hogy istálló – de ott az angyalok éneke, s a pásztorok dicsérete.

Igaz, hogy Golgota – de ott a feltámadás.

Igaz, hogy nincs tovább semmi lehetősége a folytatásra, s a mennybe kell menni – de elküldi Jézus maga helyett majd a Lelkét.

Igaz, hogy a tizenkettőből tizenegyet kivégeznek – de Isten nem szenvedheti el szentjeinek halálát, s jön a bosszúállás, s Jézus maga tapossa az Isten bosszúállásának vérsajtóját – ahogy a Jelenések könyve képzeletben Jézust a maga gyermekded optimizmusában, és Istent–Jézust tökéletesen félreértve, meghamisítva, az Újszövetségben belüli tévedés ezredik hatványán.

Igaz, hogy van három százados véres üldözés – de jön a nagykonstantíni fordulat, s ennek erejében gyártunk ellenfeleinkből annyi vértanút, hogy az százszorta, ha nem ezerszerre több a mieinknél, akiket közülünk öltek le.

No, ez jó kis ünnepnaptár volt most... Akkor szerinted talán ne is karácsonyoljunk?

– Azt nem mondtam. Én bigott katolikus keresztény vagyok. Én nem demitizálok

(= mítosz nélkülivé teszem a vallásomat). Én elmondom a krédót. Nem azok szerepében, akik úgy mondják azt el, mint akik lenyelték vele az egyedüli és egyetlen igazságot. Nem ebben a szerepben mondom el, hanem abban, hogy ha akarjuk, ha nem, de mindenképpen van valami vallásunk. Mert nincs ugyan térképünk a Teremtőről, és nincs térképünk a távoli galaxisokról sem, de mégis szükségünk van valamiféle térképre. Olyanra, amelyet rajzolni tudunk. Mivel kereszténynek születtem, átölelem a krédómmal a Karácsonyt. Én elmondom, hogy *Hiszek ő egy Fiában, aki született Szűz Máriától*. Én átölelem s tudomásul veszem, hogy a mindentadó örök Isten még ezt is adta. Mit?

A Fiát... és csecsemőként... és istállóba... és jászolba!

De nem vagyok hajlandó hasra esni a betlehemi éjszaka ténye előtt, mintha ezzel a születéssel valami is rendbe jött volna. S nem vagyok hajlandó mondani a – megbocsáss már! – link szövegedet: Minden jó, ha a vége jó.

Csak bele kell téged rakni a mosógépbe, amely kimossa belőled a pesszimizmust. Hát már karácsonykor is sajnálsz tőlünk egy önfeledt percet?

– Leginkább karácsonykor sajnálom, nem töletek, hanem édes magunktól-mindnyájunktól az önfeledt percet. Miért? Csak azért, mert *Látod anyám, az egeket elhagytam, elhagytam, és egy rongyos istállóba szállottam, szállottam...* S azzal folytatódhatnék a siralom, hogy mire mentem a rongyos istállómmal. Akik törődtek velem, azok megaranyozták azt, s ezzel a betlehemi éjszaka egész üzenetét kiherélték:

S az új városban elrendelte Ilona

Hogy Jézuskának legyen aranyból a jászola.

(Horváth Béla, A megváltó üzenet – 1959)

Az istálló nem aranyos, ott trágyaszag van. A jászol pedig kemény, nem puha; nem is puhafából csinálják. Akik pedig nem törődtek velem, azok dühösek lettek a papokra, hogy az istállómmal maszlagolják a szegényt, hogy fogadja csak el ő is a maga istállóját. És maszlagolják a papok a gazdagot is, hogy nyugodtan lakhatik palotában, s ettől még jézuskázhatnak is. Ha nagyon goromba akarnék lenni magunkhoz, akkor például azt mondanám, hogy mi is jézuskázunk most, ha nem is főpapi, de papi asszisztenciával, velem. Azért csak jézuskázunk, mert utána beülünk az autónkba, s nemcsak az autónkban, hanem odahaza is jó meleg van; és nincsen se itt, se ott trágya-illat.

Jól van. Nem bántalak tovább. De mondd már, mi a fenét csinálhatunk!?

– Ez így nem jó. Mért én mondjam meg? És mitől lennék olyan okos, hogy megmondjam. Az Isten sem tudja. Ő is csak azt tudja, hogy elküldi a Fiát, aki tudni véli, hogy mit kell csinálni. S aztán mielőtt bármi eredményre jutna, három év alatt kicsinálják a papok. Ki bizony, s mehet a mennybe, s küldheti a Lelket, aki megint nem okos. Nem bizony, mert csak annyira lehet okos, mint az Atya és a Fiú, ők ketten együtt, akiknek a Lelke.

Attól, hogy tudom mondani, hogy baj-baj-baj, meg jaj-jaj-jaj, nem tudom megmondani, hogy mit kell csinálni. Az egyes szám első személy teljességgel alkalmatlan a komolyabb kérdésekben. Jézus esetében is, meg másében is. Az egyes szám nem szám, az Isten is háromság. Csak a többes szám a szám. Tudta ezt Karl Marx, amikor a Tőkét írta. Nem Kis Pistától kell elvenni a tulajdont ahhoz, hogy mindenkinek jusson valami. Hanem – mindenkitől. Csak a mindenki képes az emberi világban olyasmit csinálni, hogy mindenkinek jó legyen. De nem akármit! Nem akármit, kedves demokratikus átalakulás! És nem akármit kedves Karl Marx! Mert nem elvenni kell!!!

Nem, mert arra haragszunk, aki venni próbál tőlünk valamit. Az Isten Országában nincs is olyan ige, hogy venni. Ott csak olyan van, hogy *dolgozni, adni, kapni*.

S ahol munka van, ott megtermeljük, amiből adni lehet, s ha lehet adni, akkor lehet kapni is. És elvenni nem lehet? Nem! Az értelmetlen, ha egyszer az, ami van a tiéd, a tiétek. Vehetsz a tálból..., de elhízni talán te sem szeretnél, mert nem lennél csinos... S van még valami, ami nincsen Isten Országában. Mi az? Az, amit nem lehet megenni, megrágni, mert kemény és ízetlen. A Pénz. Ez csak Országon kívüli érték. Olyankor lehet hasznát venni, amikor kirándulunk az Országon kívülre, ahol van még olyan, ami nem a tiéd. De otthon, ahol minden a tiéd és minden az enyém, mert minden a miénk, ott tökéletesen használhatatlan. Nem adnak érte semmit. Se kaját, se ruhát, se könyvet, se tudományt. Akkor meg minek?

Hát én azt hiszem, hogy te nagyon is okos vagy. Most kijöttél a farbával. Mégis csak megokosodtál – jászoltól, istállótól, betlehemi éjszakától. Hát ha ennyire azért mégis csak tudod, hogy mit kellene csinálni – dolgozni, adni, kapni –, akkor mondd már meg, hogy mért hagytuk elmúlni csak ezt a legutóbbi kétezer esztendő a tudományod nélkül? Hát ha azt is kitalálod, hogy a 2004. esztendőben megcsináljuk, amit az előző 2003-ban elmulasztottunk.

– A Vang-An-Si kétszázmillió kulija megadta a választ a kérdésed első felére. Azért nem kell a Vang-An-Si országa a kétszázmilliónak, mert az ő csinálta országban *re-mény sincs meggazdagodni!* De hát ezek kínaiak és kulik, nem magyarok meg keresztények. Ezzel szemben mi Jézus tanítványai vagyunk, s ennek következtében tudjuk, hogy mivel jár, ha gazdagabbak akarnánk lenni egymásnál, s nem együtt, közösen meggazdagodni-tollasodni. Tudjuk, hogy ez világháborúval jár!!!

S most felelek a kérdésed második felére. Nem kínaiakat, nem kulikat gyűjtök, hanem keresztényeket és magyarokat. S valahogy kimódolom, hogy ezek hajlandók legyenek körülülni egy asztalt, s szóba állni a betlehemi éjszaka üzenetével. Leültetem s megkérdem tőlük: Képesek vagytok-e ezt mondani: Betlehem ide, Betlehem oda, jó nekünk a világ úgy, ahogy eddig volt. Tőkével s NATOval, meg ami ezzel a kettővel együttjár. Kaifással, inkvizícióval, s a betlehemi gyermek üzenetének semmibevevásával. És reménykedem ebben a keresztény és magyar népben, hogy nem képesek belenyugodni abba, ami van.

Én pedig megmondom Marinak, hogy nem kell mosógépbe raknia, hogy kimossa belőled a pesszimizmust. Alighanem te vagy a világ egyik, ha nem a legoptimistább embere. Hiába, ilyen az ember, amíg meg nem öregszik. Ne is öregedjél meg! Ráérsz még arra.

Ki ma született, Üdvöztőnk lett,

Hóp-csup-csup, hóp-csup-csup, Üdvöztőnk lett.

Menjünk mi is hát Betlehembe át, Hóp-csup-csup...

Vigyünk a dudát meg a furulyát, Hóp-csup-csup...

Ott majd dudálunk, sok jót kívánunk, Hóp-csup-csup...

Majd megfelel ő az Isten előtt, Hóp-csup-csup...

Aztán végtére Ámen a vége, Hóp-csup-csup...

(Hol s mikor jegyezték le e népi ihletésű szöveget – meg tán a cikk elején levőt is –, nem tudom, de örülnék, ha valaki tudná és közölné. Magam – '38 adventjén hallottam a piarista főiskolán.)

Városmajor, 2003. december 31.

Aki nem megy Szilveszterkor mulatni, ráér az új esztendő első napjára prédikációt készíteni. Írhatja még újév napján is, mert a Bokorportán a decemberi misén leszavaztak. Hogyan? Mivel? Én kulánsan, hogy kialudhassák magukat, felajánlottam a mise időpontjának a 11órát, mire ők azt mondták, hogy szilveszter után ők csak délután ötre használhatók. Így hát volt időm készülni az ünnepre, amely valamikor a **Circumcisio** nevet viselte. S ha ma másképpen is hívják, az evangélium szövege maradt a régi, és arról beszél, hogy a nyolcadik napon körülmetélték a Kisjézust.

Mert a gyereket a nyolcadik napon körül kell metélni. Mert a bubát, amint az anya el tud menni a templomba, – csíki nyelven – *meg kell önteni*. Ezek a vallási előírások működtek, és szigorúan működtek – háromezer és kétezer, vagy akárhány ezer esztendőn keresztül. Mindaddig, amíg nem jött a Bokor, s a nagy eszével fel nem fedezte, hogy a gyerekkeresztelés lehet jámbor szokás, vallási ceremónia, de Jézushoz aztán igazán semmi köze nincsen, mert a jézusi megkeresztelés feltétele a megkeresztelendőnek a hite. A csecsemő pedig tud sárgát meg zöldet csinálni, tud szopni meg sírni is, ha valami baja van, de hinni aztán nem tud semmiképpen sem. Mi következik ebből? Akkor ne is csináljunk semmi vallásosat, amikor olyan nagy ajándékot kapunk Istentől, mint a gyermek? Dehogyan! A következő közösségi szentmise során csináljunk valami szép befogadó liturgiát. Imádkozik benne az összes érintett, az édesanya, az édesapa, a nagyobb testvérek s az egybegyűlő közösség tagjai. Megköszönik őt.

Ez folyt a megvilágosodás utáni lelkes években. Még emlékszem a befogadó misékre. De már csak emlékszem – a Bokor jámbor és szép időire, pl. a Kaszap Atillát megköszönő misére. A negyedik nemzedékből még senkinek sem jutott eszébe befogadó misét kérni. Miért? Mondjam, hogy nem tudom? Talán mást kértek meg? Talán. A tény azonban alighanem ez: Nem öntjük meg a bubát – a Bokor elveinek megfelelően. S nem érünk rá közösségi misére meg befogadó liturgiára – a Bokor rendszerváltás utáni gyakorlatának megfelelően. Kell az idő másra, nem imádságra. Mire? Nem akarnám az új évet gorombáskodással kezdeni. Ezért csak annyit mondok, hogy nagy emmel (M) kezdődhetik a neve, aki nagyobb úr a mi életünkben is, mint az Isten. Ha arámul emlegetjük. De ha csak magyarul, akkor nagy pével (P) indul a szó.

Más. Az ember fiatalon negyvennyolcas; s ha benő a feje lágya, akkor meg hatvanhetes. Volt egy ilyen mondás a 19. század második felében. A magyarnak ritkán nő be a feje lágya. Mit takar ez a mondás? Hát azt, hogy ha fiatal, akkor meghallja, hogy *Sehonnai bitang ember, / Ki most, ha kell, halni nem mer*. Hát azt, hogy fiatalon meghallja, hogy *Ha még egyszer azt üzeni, mindnyájunknak el kell menni*. És azt, hogyha megvénül, s mégsem nő be a feje lágya, akkor is a negyvennyolcas pártra szavaz, nem a Deákéra. Nem baj, ha ennek az a következménye, hogy nemzetiségi vidékeken épül vasút, mert azok a Deák-pártra szavaznak. Semmi sem baj, de nem engedünk a negyvennyolcból, jóllehet Petőfi halott, Kossuth pedig Torinóból csak üzenget. Vannak az eszmék emberei, akik elmondhatják magukról: *nem leszek játéka semmiféle szélnek*. S most jön a mondás második fele: mert *ha fiatalon nem vagyok negyvennyolcas, akkor nincs szívem, ha meg megöregedve is negyvennyolcas maradok, akkor nincs eszem*.

Hát erről a legutóbbi állatfajról szóljon ma az ének! Kicsit messziről kezdeném. *Emlékezzünk régiokról, Szkítiából kijöttekről...* Árpád apja Álmos, Álmosé Ügyek. Sajnos a főtáltosaik nevét nem őrizte meg a nemzeti emlékezet. Nem, pedig holtbiztos, hogy a nemzeti

vállalkozások: honfoglalás, vagy csak kisebb kalandozások esetén ők szúrták le a fehér lovat Ukkont vagy Hadurat kérve, hogy segítse győzelemre eleinket. Árpád utódainak, Fajsznak, Taksonynak táltosai ugyancsak áldozzák a fehér lovat, de nevük nekik sem marad fenn. Miért? Mert Gézával–Vajkkal új idők jönnek, melyek nem kedveztek az előttük való idők egyháztörténeti kutatásainak. Keresztény éra következik, melyben nem fehérlovat áldoz a táltos, hanem szentmisét celebrál az esztergomi érsek, vagy a mártonhegyi apát. De ugyanolyan célra, mint amilyenre áldozta a lovat a táltos. Mit akarok ebből kihozni? Nem sokat, csak annyit, hogy valami töretlen a legutóbbi, mondjuk, kétezer esztendő magyar történelmében. Mi az? Hát – *a trón s az oltár szövetsége*.

Azaz, hogy volt egy említésre sem méltó pillanatnyi törés. A huszadik század közepén. Mindössze húsz évig tartott: a Vörös Hadsereg ideérkeztétől 1964. szeptember 14-ig. Valakik hősieskedtek e húsz évben, s ennek folytán megszakadt a régi s jól bevált szövetség. Pedig Rákosi nem akarta. Hívta is a Mindszenty nevű főáltost, hogy üljön le vele tárgyalni. De a táltos nem ment. A lengyel kolléga, Wisinszky, az ment. Un uomo tanto imprudente! – mondták is a magyar főáltosról egyes vatikáni hivatalnokok. (Kegyeletet sértek vele, ha lefordítom? *Egy ennyire nem-okos ember!* – Ennek az értesülésnek forrása: Kerkai Jenő SJ, Gyűjtő fogház, az 1956 előtti években.) Le kellett a Rákosi bácsinak sittelnie a magyar főáltost, különben a fejét veszik Rákosinak a Kremlben. Az általtosok egyrésze nem ítélte el a főáltost, sőt, kiállt mellette – ezek a negyvennyolcasok. Mentek is a sittre. Más táltosok igyekeztek csendben meghúzódní, vagy bátran felemelték szavukat a főáltos ellen. (Annyira szerették a békét, hogy béketáltosoknak is nevezték őket.) 1964 szeptemberében pedig a római legfőbb táltos keleti politikás mitugrásza idejön Pestre, s aláír egy papírost, hogy végre szent legyen a béke, s helyre álljon az örök törvény: *a kéz kezét ropogva ráz*.

Ekkor bődül el magában az egyik sittről kijött – politikához nem is sejtő, negyvennyolcas a köbön – általtos: *Hát kinek a katonája vagyok én?* Hét évig dolgozik a felelet elkészültén, s megállapítja, hogy Jézus istentelennek ítéli a trón és az oltár szövetségét, hiába ezer esztendő keresztény és több ezer esztendő pogány szenthagyomány e szövetség. Ennek pedig csak annyi lesz a következménye, hogy nemcsak Rákosi és utódjai nézik ellenségüknek őt és övét, a Bokrot, nemcsak a szövetségi hűségben a húsz év alatt is kitartó s most szent igazukban a legfelsőbb megerősítést is elnyerő béketáltosok tekintik féleszüeknek őket, hanem – ami sokkal jelentősebb – az erre a hűségre visszatérő összes táltosok is mind rájönnek, hogy a hősi póz – egyházarulás. Így van ez ma is, és egyelőre minden arra mutat, hogy még egy darabig holnap is így lesz.

Ebben az évben lesz 40 éve, hogy a pápa érvénytelenné nyilvánította a Mindszenty-féle húsz esztendőt. Hogy hitet tett arról, hogy az egyháznak – akármilyen is a rendszer – szüksége van államilag elfogadott püspökökre. Olyanokra, amilyenek vannak, s amilyenek a hatalomnak tetszenek. Az a húsz esztendő, meg a Bokor által még ráakott negyven, összesen hatvan esztendő – ez a negyvennyolc a javából. Észrevenni, hogy megváltoztak a körülmények, nem ma, hanem negyven esztendővel ezelőtt – az pedig a hatvanhét. A kérdés, hogy maradunk-e fiatalokként-éretlenekként negyvennyolcasok vagy öregesen-bölcsen megtérünk hatvanheteseknek?

A döntés meghozása előtt érdemes valamit tudatosítani. A táborunk az én megítélésem szerint 15 év óta folyamatosan és kitartóan fogy. Nem kicsit, hanem nagyon. Elkedvetlenedik. Nem tér vissza a trón-oltár-hűségre, hanem csak elmarad. A Bokorból is, a templomból is. Nem feltétlenül egészen, csak majdnem egészen marad el. S van, aki halkabban kezd citerázni a Bokorban, s szépen visszaóvakodik az elhagyott egyházi pozíciókba. Talán engem is így néznek valakik a Bokorban!

Tegnap délután beszélgettem valakivel, aki már nagyjából egészen elmaradt a Bokorból is, a templomból is. De azért azt, hogy én mit csinállok, azt még valamelyest figyeli. Ott volt az adyligeti éjféli misén is. Azt mondta, hogy arra a darázsra emlékeztetem, amelyik bekerült a

szobába, s újra és újra neki repül az ablaküvegnek. Befürödtem a Bokor népével (övele is), s tovább kísérletezem – és 85. évemben. Annak ellenére is, hogy ma már egészen más minőség hajlandó velem szóba állni, mint korábban. De még a régiekkel is befürödtem. Az újakkal sokkal hamarabb befürdök. Látom-e ezt világosan? S ha igen, akkor hogyan vagyok képes ezt tovább csinálni?

Újévi számvetésre van szükség. Mindannyiunknak. Nem tudom, s nem akarom megfejteni mások viselkedésének titkát. Hogy miért nem tud megnőni egyetlen kezdeményezésem/sünk sem? Csak a magam viselkedéséről tudok beszámolni. Én semmi másnak nem látom értelmét, mint amit csinálok. Se Erdőnél, se Orbánnál, se Csurkánál nem tudok jelentkezni. Bölcsek ők, nem is hívnak. Lehet, hogy a darázs vagyok. Én akkor is csak arra vagyok képes, amire. A jézusi negyvennyolcból nem tudok engedni. Jóllehet, ő fürdött be aztán igazán: már kétfélmilliárd a száma azoknak, akik megváltójuknak tekintik, s a legjobb lelkiismerettel gazdagodnak és verekednek. Eszükben sincs szóba állni az evangéliummal. A nevére hivatkozók lecserélték a tanítását az ellenkezőjére, és meglovagolták halálát, feltámadását. Nincs belső jogosultságom bármit is abbahagyni, amíg belém nem fojtják a szót. Akár ember, akár az Isten. Tehát amíg idejöttök, nem kaptok mást. Én nem hagyom abba. De ti idejöttök-e még holnap? Ha igen, akkor miért? S ha abbahagyjátok, akkor miért? Amen.

Ha pedig a válasz az volna, hogy: Nem hagyjuk abba, mert ugyanúgy nem hagyhatjuk abba, ahogyan te nem hagyhatod abba –, akkor a kérdés számotokra és számomra, mindannyiunk számára ez: mivel erősítjük hűségünket? Mivel tudjuk megfordítani a '89-ben elkezdődött fogyási folyamatot? A Bokor ment le már az 50-es években nullára, s a 60-as években újraéledt. Van olyan eszköz a kezünkben, hogy az elfogyás helyett a növekedés legyen a trendi? Van olyan, hogy *Ne félj, te kisdéd nyáj!*

Városmajor, 2004. január 4.

Az előző években próbáltam megindokolni, miért mondja a mai napot a magyar nép *vízkeresztnek*, amikor a liturgiában se víz, se kereszt. Párját nem hallottam ennek az elnevezésnek. Az evangélium a három pogány mágusról szól, akik a csillag útmutatása nyomán találják Jézusra, s így Jézust megismeri a pogány világ is, azaz Jézus megjelenik nekik. Ezt a még görög nyelven beszélő egyház *epifániának*, megjelenésnek mondta. A zsidó Jézus megjelenik a nemzeteknek, a gojoknak, a nem-zsidóknak. Ezt a görög szót latinítják Epiphaniára, franciásítják-angolosítják Epiphanie-ra, vagy fordítják le Erscheinungra, az Úr megjelenésére. A zsidó pásztoroknak már korábban megjelent, mindjárt a születés éjszakáján – ez a *Nativitas* (görögül a Genesis), a születés ünnepe. Rendes népek a húsvétot a feltámadás ünnepének mondják, pl. *dimanche de la résurrection* – mondják a franciák. Mi pedig úgy emlegetjük, hogy ehetünk megint húst. A mai napról pedig úgy, hogy hagyományörző helyeken ilyenkor van házszentelés, a pap meghinti szentelt vízzel a hívek lakóhelyét (ez a VÍZ), s az ajtófélfára a Gáspár, Menyhért, Boldizsárt jelző **20+G+M+B+04** betűk közé krétával berajzolja a keresztet (ez a KERESZT), s ha a két szót összerakjuk, kijön belőle a vízkereszt. Nem írtam erről egy néprajzi tanszék számára sem doktori értekezést. Lehet, hogy nincs is így, ahogy mondom, de vénségemre sem tudtam kitalálni más magyarázatot, s amiket mások kitalálnak rá – én úgy gondolom – talán ennyit sem érnek.

Más. Vannak, akik a három mágus látogatását Jézusnál a mesék világába utalják. Legfőbb érvük, hogy nem lehet a látogatás megtörténtét bizonyítani. Sajnos, vagy nem sajnos, még sok minden mást sem lehet bizonyítani. Negyven esztendővel ezelőtt, amikor a KIO-hoz hozzáfogtam, Joseph Jeremias evangélikus egzegéta azt állította, hogy a Jézus ajkára adott szövegek közül egyetlen szóról biztos csak, hogy Jézus valóban mondta is azt. És ez az arám *abba* szó. Alighogy megírta ezt a tanulmányát, hamarosan megjelent három másik értekezés is, melyek azt gondolták igazolhatni, hogy az *abba* sem megy biztosan vissza Jézusra. Erre elhatároztam, hogy én úgy próbálom megrajzolni Jézus tanítását, hogy minden ajkára adott

szót készpénznek veszek. Így is elég furcsa rajzok születtek meg, mire végére értem a munkámnak.

Mindezt azért mondom csak, hogy én nem demitizálok. Engem nem érdekel az, hogy valami csak mese, mítosz és nem igazolható. Nekem elég az, hogy valaki nem akar hazudni. Elég, mert megtalálom benne a nekem valót. S mi a nekem való? Lássátok: *Heródes király hívtatta a főpapokat és a nép írástudóit... hol kell születnie a Messiásnak.* Ez a szöveg nem így folytatódik: A főpapok és írástudók pedig tudták, hogy mire készül Heródes, s mivel Isten emberei voltak, azt válaszolták a királynak, hogy ezer mérföldre, Dél-Jemenben, egy Vörös-tengeri falucskában, de a falu nevét nem találjuk szent könyveinkben. Nem így folytatódik a szövegünk, hanem úgy, hogy rendelkezésére állnak a királynak, s bizony részesei lesznek így ők is annak, hogy a király megöletett Betlehemben és annak egész környékén minden kétesztendő és ennél fiatalabb fiúgyermeket.

Az érdekek közösek. Izraelben is. Magyarországon is. Ha jön a tatár, a kalocsai érsek, Ugrin, a hadsereg főparancsnoka. Mi következik ebből? Csak az, hogy egy nép, a magyar nép sem, nem veheti fel a kereszténységet. A magyar nép nem keresztelkedhetik meg. Nem, mert a magyar népnek királya van, s ha jön a tatár, harcba fog szállni vele, s ha a magyar nép felvette a kereszténységet, akkor a magyar nép aprítani fogja a tatárt. E célra pedig keresztelkedni ugyan lehet, de e célra nem lehet Jézus tanítványává lenni. Keresztelkedni, meg Jézus tanítványának lenni két különböző dolog. Nem szabad összekeverni őket.

A trón és az oltár szövetsége szükségképpen. A pápa siránkozhat, amikor kitör egy-egy háború. De nem üzenheti meg a két fél körében tartózkodó keresztényeknek, a két ország állampolgárainak: *Tudjátok a dolgokat, Jézus Péterrel hüvelyébe dugatta a kardot. Aki szeret, az nem gyilkol.* Ilyesmit nem üzenhet, csak siránkozhat. Ezért mondom, hogy egy nép nem veheti fel a kereszténységet.

Új vallás alapítása nem segít. Hiába szakadtunk el a zsidóságtól, s lettünk keresztények. Ugyanazt csináltuk, amit ők csináltak, csinálnak. Mindig annyi gonoszságot, sátánit, amennyire erőnk volt és van. Egymás ellen is, mások ellen is. A vallásváltás nem segít az emberiség állapotán. Hiába szegezte ki 95 tételét Luther a wittenbergi dóm kapujára, jött a harmincéves háború, s *Európa minden városát porig égették keresztény katonák.* A Bokor hatvan éve alatt akadt olyan is, aki ateistává s egyetemi tanárrá lett, s akadt olyan is, aki tagja lett egy fundamentalista keresztény felekezetnek, amely semmiféle bibliakritikát nem tűr. Következmény: messze elkerüli valaha volt barátjait. Mivel a katolikus vallásban és kultúrában nevelkedtem, itt maradok, s itt képviselem azt, hogy nem lehet a trónnal szövetségben lenni, mert mi az oltáron az eucharisziát esszük és isszuk, azt a Jézust, aki osztozott és ölelt, nem pedig fosztogatott és ölt. S bízunk abban, hogy ezt lassan-lassan megértjük. S bízunk benne, hogy azért akadnak majd, akik csatlakoznak hozzánk. S bízunk benne, hogy Isten nem hiába teremtette meg a világot. Bízunk benne, hogy egyszer csak az Isten Országa lesz belőle. Amen.

Városmajor, 2004. január 5.

Kezd nagyon embertelen lenni az életem. Szaladok magam után. – Ugyan már, adj hálát Istennek, hogy ennyi mindent csinálhatsz, mozoghatsz, beszélsz. – Ez igaznak látszik, ezzel tisztában is vagyok, de ennek ellenére is azt érzem, amit érzek. Emberségesebbé teszem hát az életem. Legalább két hónapja nem voltam lent Budaváriban, mert mindig közbejött valami, ami miatt nem mehettem. Terinek mondom: kedd reggel 6,45-kor indul a buszunk a Népligetből. Hápog szegény. Végül megegyezünk: péntek délután a hévízi busszal hazajövünk, mert szombaton már délelőtt is, délután is csoporttalálkozója van.

Az emberséges élet azzal kezdődik, hogy öt órára kell beállítani az órát. Az csörög, csak feketekávé-ivás van, s a lakást hat óra előtt el kell hagyni. Nem szabad semmit sem itthon hagyni, háromnegyed hatra útrakésznek kell lenni. Az összes gyógyszerek, az összes *lent-is-*

kellenek írások-füzetek-brosúrák, folyóiratok a táskában. Ehhez az kell, hogy ne szóljon senki sem hozzám, mert különben nem működik a semmit-ki-nem-hagyó szolgálat. Végül is benyomjuk az üzenetrögzítő gombot, eloltunk minden villanyt, magunkhoz vesszük a kulcsokat, bezárunk, lemegyünk, s csomagunkkal – a lépést megnyújtva – igyekszünk a buszmegállóhoz.

A busz jön jó sűrűn. Átvágunk a Moszkva-téren, közben bedobjuk az otthon nem felejtett leveleket a tér közepén a postaládába. Megyünk a föld alá a kettes metróhoz. A Deák téren átszállunk a hármásra. Beülünk az utolsó kocsiba. Hat megálló a Népliget. Kiszállunk. Az utolsó kocsi mellett ott a lépcső. Felmegyünk, s még nincs félhét, adnak még a pénztárnál helyjegyet. A mozgólépcső felvisz a 8-as kocsálláshoz, s jön is már a szombathelyi fűtött, luxus kocsi. Csak felmutatjuk a helyjegyet, nem is kell bevallani életkorunkat, s a buszvezető mondja, vagy mutatja: itt és itt tessék helyet foglalni. Levetjük a kabátot, a sálát, a kucsmát, összegöngyöljük az egészséget, s feltesszük a csomagtartóba. Leülünk, ráakasztjuk táskánkat az előttünk levő ülés tetejére, majd megállapítjuk, hogy már 6 óra 42. Nézelődünk, s 45-kor halálpontosan elindulunk.

Kicsit tekergünk, de hamarosan egyenesbe jutunk, s már rajta is vagyunk a Lágymányosi hídra vezető úton. Miközben átmegyünk a Dunán, látjuk a Nemzeti impozáns épületét, s Budán addig tekergünk, amíg megállunk a műegytemi s a Kosztolányi téri megállónál. Innentől kezdve egyenes az út Veszprémig. Közben megvilágosodik. Előveszek valamit olvasni, s egy idő után megkérdelem Terit: Mit hoztál? Széles és nyakba akasztható az utazótáskája. Ő is az előtte levő ülésre akasztja. Kérdésekre elmondja kínálatát. Olyat, ami nekem nem jó, nem hoz, Akármit is válaszol, mondom, hogy jöhet. Miután éhemet-ihomat (ezt a szót a korrektorom nem viseli majd el, de én megküzdök érte, s a végén engedek majd: éhemet-szomjamat) elvertem, vagy beverem a szundit, vagy előveszek valamit a táskámból s újra olvasok. Megállapítom közben a tájról, hogy hónapok alig van nyoma, s hogy a nap jön már fel, s hogy nagyon ígéretesnek bizonyul az idő.

8,40-kor érkezünk Veszprémbe. Megyek a csarnokba. Megnézem, hogy van-e velőscsont. Nincs. De találok alexander-körtét. Teri nem jön, neki kevés az idő indulásig. Öt perccel 9 előtt ott vagyok a 11-es kocsállásnál. Folyik már a beszállás Budavári felé. Beszállunk, elhelyezkedünk. Mutatom a zsákmányt. Teri átveszi, elsüllyeszti, de egy-egy körte a kezünkbe marad. Tökéletesen érett. Teri megállapítja: kicsit megfagyott, ezért kaptad olcsón. Én nem érzek rajta semmi fagyást. Süt a nap. Ez a budavári kocsi nem fűtött, de a nap azért vakít, s az üvegen keresztül melegít. Megkérdelem: Nem fogunk leégni? – Attól ne félj! Tíz előtt pár perccel, már Vázsonyban vagyunk. Kiszállok, s megkeresem a fák közt a villanyhőmérőt. Plusz nyolc fok. Hurrá! könnyű lesz meleget teremteni a házban. Negyedtizenegyre megérkezünk Budaváriba. Csak jó dolog nyugdíjasnak lenni. Ebben a mindenért fizetni kell világban a Dunántúl közepére repülünk – ingyért! Ha kocsink lenne, akkor kicsit tovább aludnánk, ilyen tájban érkeznenek, s fizetnők mindazt, amit fizetni kell, s eggyel több dolog volna az életünkbe, amiért gondban lennénk... pedig csak egy a szükséges.

Nyitjuk a biciklilakatot, nyitjuk kulccsal az ajtót. Be a szobába, s az asztalon a hőmérő mutatja, hogy nulla fok van idebent. Kint plusz nyolc. Nyitjuk az ablakot. Megyek a vízcsap nyitóért. Tavalyi őszi ilyenkor létrával le kellett másznom az aknába. De a jó János bácsi, aki két és fél évvel még nálam is idősebb, megajándékozott egy két méter hosszú vassal, amelynek a végére van hegesztve egy alkalmas valami. Arra alkalmas, hogy elkapja az akna mélyén levő vízelzáró csapot, s fordítson rajta 90 fokot. Leveszem az aknafedőt, leeresztem a vasrudat. A valami nem akar ráilleszkedni a csapra. Nem látok rendesen: Úgy süt a nap, hogy vakít. Végül is letérdepelek, Rá a kucsmámra, elfogom a hátammal a nap sugarát, s végre látok. Ráhelyezem a csapra a valamit és fordul. Visszaeszem az aknára a fedelet, s megyek be a házba. Nem folyik a víz a boylerből, nem működik a vécé nyomógombos csapja sem. *Szerelme egébül / Mély pokolba szédül* – jut eszembe a verssor. Kitől is? Rájövök még

lapzárta előtt: Petőfi, *A király esküje*. Mi ez itt? Mit rontottunk el? Mikor is voltunk itt utoljára? Ki követhetett el hibát? Kis feszültség.

Teri közben alaptűzet csinált a cserépkályhában. Én meg megpróbálom begyújtani a gázkályhát, ami meggyorsítaná a felmelegedési folyamatot. Mert hiába nyitva az ablak, hiába nyolc fok odakint, a falak is nulla fokosak, nemcsak a levegő. Csak gyorsítaná, mert a gázkályha nem akar begyulladni. Végül is szomszédi segítséggel megállapítódik, hogy a be nem gyulladás oka: kifogyott a palackból a gáz. Gizike, a falu egy tekintélyes matrónája segít: ő kirak egy palackot, azt Józsi meglátja, viszi és kicseréli, a férje meg felhossa nekünk a kézi kocsival. Közben aprítom a fát is egy elmés találmánnyal, amelyet szabadalmaztatnom lehetne. Valójában Teri találta ki, de őt ebből már kikapcsolom, amíg az izületeit egy kiváló reumatológus vagy ötven évvel meg nem ifjítja. A találmány egyszerű, kell egy jókora kuglifa. Erre rátesszük a kisebb kuglit. Keresünk azon rajta egy repedést. A repedésre rátesszük a nagy baltát, nem a fokát, hanem az élet. S egy jó súlyos kis kalapáccsal elkezdjük ütögetni a balta fokát. Mint kés a vajba, úgy hatol a balta éle a kugliba, s néhány kalapácsütés után kétfelé válik a kugli. Visszatesszük előbb az egyik felet, s újrazzuk az előbbi folyamatot, amíg a kályhaajtón beférővé vékonyodik-csinosodik. Aztán elővesszük a kugli második felét. Azzal ugyanígy teszünk. Majd jöhet a következő kugli. Hát ennyi a találmány. Lehet találmány nélkül is aprítani a fát, csak akkor 90 felé közelítő favágó kezén az erőlködéstől elpattannak az erek, ami árt a szépségnek. Elkerülendő!

Ebéd végére, sakkparti végére, ebédutáni ülve szunyókálás után is csak tíz plusz Celsius-fok a szobában. Ilyen körülmények között továbbra is jól becsavarva magam a pokrócba – veszem elő a penzumot. Előző este értem a végére az ősz óta nyaggatott Hamvas-műnek: *Az Evangélium és a levelek*. Mindjárt ki is nyomtattam: 59 sűrű oldal lett. A penzum: a Hamvas-szöveg elemzésének végső javítása, csinosítása. Csináltam ötig. Akkor átmentünk a templomba. Elsőt harangoztam, majd felmértük, hogy mekkora lett a rendetlenség két hónap alatt, amíg nem jártunk erre. Meglehető. Helyre tettük a dolgokat. Felöltöztetett Teri, hazament vízért-borért, virágért. Én meg harangoztam másodszor, megnéztem az aznapi szövegeket, s betérdepeltem balról az első padba.

A villanyt eloltottam, meggyújtottam a két mécsest a feszület mellett, meg a két kis misegyertyát. Sejtelemes homály lett ettől a templomba. A szövegek magukért beszéltek, tudtam, mit kell prédikáljak róluk. Dombi Feri mesélte kezdő inárcsi éveiről: *Tudod, akkoriban semmit sem tudtam magammal csinálni, elmondtam hát naponként tíz rózsafüzért is...* Erre is gondolva, elkezdtem az öröndetes olvasót: *akit te szent Szűz a méhedben hordoztál*. Az olvasó közepére megjött Teri, helyére tette még, amit kellett, s beállt a munkába ő is, azaz hogy mondta: *Asszonyunk Szűz Mária, Istennek szent anyja...* Mire a végére értünk, még volt öt perc hatig. Kivilágítottam a templomot, meggyújtottam, amit kellett, s beharangoztam. Majd bementem a sekrestyébe, meghúztam a csengettyűt, kijöttem térdet hajtottam az Oltáriszentség előtt, a szembemiséző oltárnak fordultam, megcsókoltam, s már is üdvözülhettem a háromszori harangozásra érkező híveket, akiknek száma velem együtt kettő volt. Erzsike mondta is, hogy síkos az út, nem mer jönni. Nem baj. Ülve prédikáltam arról, ami szentebbé tehetné az életünket. Evangélium után is, az áldozást követő gubbasztás alatt is. Nagyobb jók reményében csuktuk be félhét után a templomot, s mentünk haza, ahol a boilerből még nem jött a víz, s a vécé még nem öblített. Vacsoráztunk, meghallgattuk Aigner Szilárd *lendületes* időjárési előrejelzéseit, játszottunk még egy keveset, aztán eltettük magunkat másnapra.

A fürdőszobában van egy villanymelegítő. Azt bekapcsoltuk. Megtette a magáét. Mire felébredtem folyt a víz a boilerből s a vécéből is. Korán ébredtem, s kádat megtöltöttem nyakig, az én nyakamig, s egy félórát ültem benne. Kiáztattam magamból az előző napi fázást. Megraktam a kályhát, s mire a hőmérőre néztem, közelítette a húsz fokot. Hajrá penzum! Dolgoztam rajta két napot, mire készen lett. A déli alvás azért megszakította a

munkát, no meg délután az ötös harangozás. Volt megint szentolvasó, a fájdalmas: *aki érettünk vérrel verejtékezett...* Mire a végére értem, már sokan mondták, hogy *Asszonyunk, szűz Mária...* Aztán villanyt, gyertyákat, ahogy kell meggyújtottam, s szóltam Violának: jöjjön harangozni. Ott volt a teljes gyülekezet: Terike, Erzsike, Gizike, Évike s a lánya Viola. Ekkora közönségnek csak nagyot lehet prédikálni. A kántor hangja is megsokszorozódott, nem csak én kísértem. Budaváriban semmi pesszimizmus nincs a szavaimban. Érzem, hogy ott nem lehet sírni, csak bizakodni és bizakodni és bizakodni. A mise végén hirdetem is: holnap is lesz szentmise, este hat órákor, de pénteken már nem. *Addigra én már messze futok...*

Csütörtökön még nagyot dolgoztam. Délután el is készültem a Hamvas-elemzésem javításával. Este öt után minden úgy volt, ahogy az előző nap. Hirdetés helyett búcsúzkodás, melynek során megígértem, hogy jövök, ahogy tudok, nem várom meg a tavaszt. Mise után bementünk Erzsikéhez, s egy órát elbeszélgettünk a falu dolgairól. Karcsival is, de mivel Karcsi nagyot hall, ezért főleg Erzsikével, aki fiatal kislány még... akkor született, amikor én érettségiztem. Elbúcsúztunk, hazajöttünk, vacsoráztunk, én meg bebújtam kuckómba, s elkezdtem javításaimat a számítógépbe vinni: floppyn lehoztam a szöveget. Aludtam, s aztán felkelve folytattam. Délre készen lettem vele. Floppymra tettem, s a táskába csúsztattam. Elpakoltunk mindent, s a lenti borállományt is felhoztuk, mert idefent nagyobb szükség van rá.

15,19-re érkezett Vázsony felől a busz. Elegáns, fűtött. Végignéztük a falvakat: *Jakafát, Csicsót, Ótafát* meg a többi Zánkáig. A 71-es útnál szálltunk róla, nem mentünk fürödni a Balatonba, s kis álldogálás után még négy óra előtt felszálltunk a pesti buszra. Ötör voltunk Almádiban. S ha hisszük, ha nem 18, 15-kor kirakott minket a busz Budán, a Sasadi útnál. 18,45-re városmajori lakásunkban voltunk. Jó volt. Mikor is megyünk legközelebb? Az inárcsi lelkigyakorlat után, február 23-án. Lent kezdeném a Nagyböjtöt, mert február 25-én lesz Hamvazószerda. Szigorú böjt. Mit is kell enni olyankor? Addig még megtudakolom Bálint Sándor könyvéből.

Városmajor, 2004. január 6.

Mert vallani mindent volt életem dolga – írta valahol Ady Endre. A Bokorban is addig reménykedem, amíg – nem durván, szeretettel, de magyarul – elmondhatjuk, amit látunk, ami fáj. Kis szöszerinti kivonat következik egy belső Bokor-pankrációból.

Ad 3.2. Nagyon szép volt tőlünk, hogy ötven éven keresztül tettük, amit tehettünk. A tőlünk telhető s az államtól úgy-ahogy megtűrt, vagy nem tűrt maximumot tettük. Az ügyész halált kért rám, mert életemmel azt képviseltem, hogy Isten ügye kívánja tőlünk a közösségbe (az összejáró közösségbe) járást. Tény, hogy nem közösséges bátorsággal beleírtam a 60-as évek végén a KIO-ba az 58f-et: Az adás tulajdonformái című egységet, amely jelezte, hogy a jézusi gondolatnak meg kell szülnie az életközösséget. Ha '89 után kevesebbet teszünk, mint amennyit lehet, ezzel megássuk sírunkat. Ássuk. Ha volna kompjuter, amely számolná, hogy havonként hány ember jár összejáró közösségeinkbe, akkor nem kellene vitáznunk erről. De enélkül is tudja, érzi a folyamatos fogyást mindenki. Ott virítanak a már elfogyottak s az ezután elfogyandók – a menő plébániák miséjén, ahol nem zavarják őket a Bokorban egyelőre azért még talán hallható jézusi *marhaságot*. El fognak fogyni a jézusi tartalmak összejáró közösségeinkben. Remélem, hogy nem fogjuk etetni magunkat azzal, hogy e tartalmak nélkül is Bokor vagyunk még. Ha ezt értetted meg írásomból, egészen jól értetted.

Ad 3.6 – 8. A Bokor első és második nemzedékét a legvallásosabb templomba járókból szedtem össze. Bebizonyítottam a katolikus egyház hierarchiájának, hogy semmi olyasmit nem tanítok, amiért kitzsíthatnának. Én amellet szavazok, hogy járjunk felekezetünk templomába. Ne kerüljük el a templomot! Ne csináljunk új vallást. Remélem, hogy eléggé egyértelmű, amit képviselek.

Ad 3.9. Jézusnál is pótcelekvés volt ez az egész Istenországaprogram. Ha elvett volna idejében feleségül egy názáreti kislányt, nem idéetlenkedett volna programjával nekünk, mert ott lett volna a három, vagy tizenhat gyereke, s nem ért volna rá negyven napra a pusztába menni, hogy megállapítsa: nem az Isten az úr az istenteremtette világban, hanem a Mammon. De hát facér maradt, s ennek következtében hülyéskedhetett a suhancaival, amíg egy okos és feleséggel bíró ember meg nem magyarázta neki, hogy ELÉG! Kaifásnak hívták. Szeretném, ha megértenéd, hogy Jézus ott hagyat házáat, rokoni kapcsolatait és iparát, hogy életközösséget hozzon létre a suhancokkal. Ez akkor is tény, ha feleség hiányában tette ezt. És az is tény, hogy nem hagyott ránk ilyen mondatot: Példát adtam nektek, akik nem akartok megnősülni, hogy ti is tudjatok valami művet csinálni; ha már gyereket nem tudtok vagy nem akartatok.

Ha életközösségen kívül nősülsz, akkor minden lehetőséged megvan reá, hogy a Duchrow-féle pezsgős-pohár tetejére akard táncolni magad, s elpusztulsz idő előtt szívinfarktusbán. Ha életközösségen belül nősülsz, nem kell elpusztulnod szívinfarktusbán, mert ebéded, ruhád, ágyad s munkád megvan, s még 40 napra a pusztába is elmehetsz. Ez a 40 nap a noviciátus éve, melyben eldöntheted, hogy szent akarsz-e lenni, vagy a Mammon imádója.

Ha ezt nem érted, megélheted még a Bokor végső pusztulását. A KIO tartaná fenn a Bokrot, de a harmadik nemzedékben nem találsz már embert, aki elolvassa. Jézusnak ott volt végső reménységül – a Lélek. Rajtunk is segíthet. Ott van mindannyiunk szíve mélyén. Megszólalhat. Ha hagyjuk őt szólani...

Városmajor, 2004. január 9.

Van valahol egy anyakönyv, amely ehhez a naphoz az 1919. évben bejegyzett egy sereg fiút, meg leányt. Csak azért, mert ekkor születtek. Köszöntőt mondani másnak a dolga. Mondjuk a Népszabadságnak, ha már pappá lettem. A volt-kommunisták újságja. Ez a megfelelő sajtó-orgánus. Helyette ideírok valamit, ami vagy harminc éve született. Meg is jelent már egy könyvben, mely harmincezer példányban jelent meg tizenöt éve, de már nem kapható. Ez lenne részemről a válasz Czene András szép köszöntőjére. A címe: *A kereszttutat járás öt módja*.

Édes Jézusom, keresztre feszített Krisztusom! Mielőtt beszélni kezdenék testvéreimnek Rólad, Hozzád fordulok. Hálát adok és emlékezem. 1970 őszére emlékezem, amikor egy közeli plébánián ennek a községnek a lelkipásztorával, Tibor atyával beszélgetni kezdtünk arról, hogy a reá bízott nép hogyan tudná jobban megszeretni azt, aki most itt függ előttem a fán. Az ő buzgalmának, Érted kolduló pénzgyűjtő buzgalmának köszönhetjük ezt a kis szobát is, amelyet azért épített, hogy testvéri, meleg baráti kézfogásra eljöhessenek ide azok, akik Téged nagyon szeretnek. Tibor atyát elhívtad már magadhoz. Atyádnak Országában van már az, aki közvetlenül közülnék való. Ő most odafönt, az Atya, a Fiú és a Lélek országában együtt van velünk, és ő is megteszi a magáét a maga módján azért, hogy sikerüljön Téged jobban megszeretnünk. Teszi azt, amit mi is akarunk tenni ezen a délutánon a magunk módján.

Krisztusom, Téged akarunk szeretni. Téged akarunk jobban szeretni. Segíts bennünket, és a Te örök, hazába eljutott összes testvéreid segítsenek bennünket abban, hogy ez a mai délután közelebb vigyen Hozzád! Ámen.

Testvéreim, nem tudom, mikor kezdődött az Egyházban az, az ájtatosság, amelyet kereszttútnak mondunk. Minden bizonnyal nagyon régen. Minden bizonnyal sok-sok századdal ezelőtt kezdték el kereszttény testvéreink azt a gyakorlatot, hogy különösen az Úr Jézus szenvedésére emlékező időszakban, a nagyböjtben, s még különösen a szenvedés liturgiai kéthetében ilyen formán emlékezzenek arra a Jézusra, aki közénk jött, és tette azt, amit tett. A mai délután arról szeretnék beszélgetni veletek, hogy hogyan is kell kereszttutat járni. Elgondolkoztam ezen a témán, és elgondolkodásomnak eredménye az lett, hogy megkülönböztettem a kereszttútjárást öt különböző fajtáját. Ha jól el tudom mondani azt, amit kigondoltam, és ti is figyeltetek reá, talán sikerül majd kitalálnunk megbeszélésünk és imádkozásunk folyamán a kereszttutat járásnak még más formáit is.

Az első

Hozzá is kezdek a feladatomhoz, és leírom a keresztútjárás első formáját. Egyetlen mondatban összefoglalva úgy járom végig a keresztutat, hogy nem értetlenkedem, nem csodálkozom, hanem megértem, hogy ennek az Embernek így kellett járnia, ennek az embernek a keresztútra kellett kerülnie. A keresztutat járásnak első formája az, hogy megértem, mi történt. Megértem, hogy nem történhetett másképp.

Ez az Ember olyan programmal jött el, amelyre egész környezetének nemet kellett mondania. Nemet kellett mondania Pilátusnak, nemet kellett mondania Kaifásznak, nemet kellett mondania a farizeusoknak, nemet kellett mondania a népnek, s az utolsó órában nemet kellett mondaniuk még saját tanítványainak is. Miért? Mit akart ez az Ember? Mi volt az a különös mondanivalójában és magatartásában, amit el kellett utasítani? Mi volt ennek az Embernek a programjában az, amire meg kellett születnie az Őt körülvevő egész társadalomban annak az ítéletnek, hogy nem maradhat közöttünk, hogy nem ronthatja, a levegőt... hogy pusztulnia kell? Ez az Ember nem tartozott senkihez sem. Ez az Ember nem csatlakozott egy érdekcsoporthoz sem, ez az Ember nem biztosította magát. Ez az Ember nem gondoskodott arról, hogy legyenek valakik, akik mellette szólnak. Ez az Ember vissza-utasította azokat, akik melléje akartak állni. Jézus nem kezdett Pilátussal tárgyalásba. Jézus nem kezdett Kaifással tárgyalásba. Jézus nem próbálta összeegyeztetni elgondolásait különböző nagyobb, vagy kisebb hatalommal rendelkező csoportok elgondolásaival. Ez az Ember máshogyan gondolkodó volt. Egy olyan világon belül, amelyben mindenki abban látja élete jól megcsinálásának biztosítékát, hogy megtalálja azokat, akikkel adok-veszek kapcsolatba kerül, megtalálja azokat, akikkel olyan kapcsolatba kerül, hogy én megvédelek téged, és te megvédesz engem... egy ilyen világon belül semmiféle ilyen jellegű kapcsolatot nem volt hajlandó létrehozni.

Mert az volt az álma, hogy egyetlen családdá tehető az emberiség. Az volt az álma, hogy nem áll oda senkihez, mert ha valakihez odaáll, ez a magatartása már is szembeállítja őt valaki mással. Ennek az Embernek az egyetemes testvériség megteremtése volt az álma. Ez, az Ember elmondott egy hallatlan mondatot, s ebbe a hallatlan mondatba bele kellett pusztulnia. Ez a mondat így hangzott: *Szeressétek az ellenségeiteket, és imádkozzatok ellenségeitekért!* Elmondta ezt egy olyan világon belül, amelyben törvény, hogy én a barátaimért és a barátaim értem; amelyben törvény, hogy az ellenséghez nem lehet semmi közöm, s ha mégis van valami közöm hozzá, az csak annyi, hogy elpusztítom. Ez az Ember elkezdett tábort gyűjteni magának, és minden más tábor megállapította Róla, hogy ez az Ember nem tartozik hozzá. Ha valaki szövetségrendszer-csinálás nélkül elkezd embereket gyűjteni maga köré, mégpedig fegyvertelen embereket, akik nem védhetik meg magukat, akik nem védhetik meg azt, aki a zászlót magasra emeli, akkor ennek az embernek nem lehet más a sorsa, mint ami lett. Aki nem biztosítja magát, aki nem áll bele egy olyan csoportba, amely fölfegyverzi magát a maga védelméhez szükséges összes eszközzel, annak az a sorsa, hogy az ítélet elhangzik fölötte. Pilátus részéről így: Tudom, hogy ártatlan vagy, de te nem védesz meg engem a római császárnál. Mosom tehát kezem, és azt mondom: *Vigyétek, ostorozzátok meg és feszítsétek keresztre!* A főpap megszaggatja ruháját és azt mondja, hogy méltó a halálra, mert Jézus nem tud közösséget vállalni azzal, aki csak egyetlen nép vagy társadalmi réteg képviselője. Hosszas lelkiismeret-furdalás után a farizeusok is eljutnak oda, hogy – ámbár rengeteg csodát tesz ez az Ember, és így Istentől valónak kellene lennie – mégis pusztulnia kell, mert nem az érdekeiket képviseli, s a tekintélyüket is gyengíti. A nép is, amely még legközelebb állt volna Jézushoz, és királlyá akarta volna tenni Őt, amikor látja, hogy csak nem születnek meg azok a mennyei légiók, amelyek segítségével biztosíthatnák a maguk számára a különféle életszínvonalat és a nagyobb hatalmat, a hatalom képviselőit lecserélvén önmagukkal, akkor ez a nép is azt mondja, hogy nincs szüksége rá, fölösleges, keresztre vele! S végül, amikor

legközvetlenebb tanítványai is látják, hogy ez az ember nem védi meg magát, árulókká, megtagadókká és szétszaladókká lesznek.

A keresztutat járásnak ez az első módja: megértem, hogy aki életét annak a gondolatnak szánja, hogy mindenfajta érdekcsoport szervezése nélkül az emberiségnek az egymást szerető emberek testvéri családjává kell válnia... megértem, hogy ennek az embernek ez a sorsa, és nem lehet más a sorsa. Nem véletlen körülmények összejátszása, nem valamikor élő és éppen ott, ahol élő emberek különös gonoszsága volt az a páratlan ok, aminek folytán bekövetkezett a tragédia, hogy a megtestesült Istent az ember keresztre feszíti. Nem véletlen, hanem nagyon is természetes volt, nem is lehetett másképpen. Aki nem úgy gondolkodik, mint ahogy ez az Ember, annak az embernek ezt az Embert ki kell akolbólítania az élők sorából.

A második

Nézzük a keresztutat járásnak második módját! Ez az Ember nem hobbiból csinálta azt, amit csinált. Nem szabadidő töltésből csinálta azt, amit csinált. Nem ez volt a mániája, hogy ezt csinálja. Ez az Ember küldetésből járt el. Ezt az Embert az Atya küldte. Ez az Ember elvállalta ezt az Atyától jövő küldetést. Nem azért, mintha bármi „érdeke” lett volna abban, hogy ezt a küldetést elvállalja. Ez az Ember nem volt rabja és foglya önnönmaga irreális elgondolásainak. Ez az Ember nem a maga passziójából kezdett bele valamiféle veszélyes játékba, amelynek furcsa kimenetele lehet. Ez az Ember egészen önzetlenül csinálta azt, amit csinált. Ennek az embernek tudnia kellett emberi eszével – s még inkább isteni eszével –, hogy ennek a játéknak ez lesz a vége. Nyitott szemmel, mindenféle irrealitás nélkül ment bele ebbe a feladatba. Miért csinálta? Szeretett minket. Egyszerűbb szóval: fontosabbak voltunk számára, mint amilyen fontos volt Ő önnönmaga számára. Az Atyaisten felől nézve pedig egy képtelen tétel fogalmazódik meg bennem: ennek az Atyaistennek többek voltunk mi, mint a saját fia. Ez az Atyaisten hajlandó volt az ostorainknak és köpéseinknek, pofonainknak és szögeinknek, lándzsáinknak és a keresztfánknek is kiszolgáltatni a fiát. Miért? Valamije hiányzott ennek az Istennek? Akár az Atyának, akár a Fiúnak? Valamije nem volt meg neki? Mindene megvolt. Hát akkor miért csinálta?

Szeretett minket. Oda akarta adni nekünk azt, amije neki van. Át akarta adni nekünk azt az életet, amellyel Ő rendelkezik. El akarta sajátíttatni velünk azt a viselkedési módot, amely a Szentháromság országának viselkedési módja. Meg akart tanítani bennünket szeretni. Meg akart tanítani bennünket arra, hogy ne egymással veszekedő és verekedő, egymással szemben védekező és egymással háborúzó, egymással szemben álló különböző farkascsoportok módjára viselkedjünk. Meg akart tanítani bennünket egy olyan viselkedésre, amely viselkedés nekünk nagyon jó, amely kizárja életünkben a félelmet, amely megszünteti a szorongásokat, a remegéseket. Hogy jaj, mi történik, mi lesz ekkor meg akkor? Bele akart emelni bennünket már itt, földi létünkben egy olyan világba, amelyben jól érezhetjük magunkat. Félelmek, szorongások és aggodalmak nélkül testvéri karok ölelését akarta biztosítani számunkra, hogy megszokva ezt a Szentháromságból való, onnan származó, onnan közénk jövő Jézus által nekünk megtanított viselkedési módot, természetesen emelődjünk át halálunk óráján – amikor elváltozunk, és egy másik életet kapunk – a Szentháromság világába. Nem magáért csinálta. Mindent miértünk csinált.

A keresztutat járásnak eme második formájában túljutok azon, hogy értem. Eljutok oda, hogy tele lesz a szívem részvéttel. Sajnálom. Sajnálom azt, aki így jár. És csak azért jár így, mert engem nagyon szeret. Sajnálom azt, aki vállalkozik arra, hogy összekötözzék a kezét. Sajnálom azt, aki vállalkozik arra, hogy pofon verjék. Sajnálom azt, aki vállalkozik arra, hogy leköpdössék. Sajnálom azt, akivel társasjátékot játszanak, miközben fejére borítják a leplet: Találd el, te Próféta-Krisztus, hogy ki az, aki megütött téged! Sajnálom azt, aki értem elvállalja, hogy megostorozzák a római ostorral, amelybe az ostorozottak majdnem belehalnak. És sajnálom azt, aki vérvesztéssel végigmegy ezen az úton, nem a maga hobbija kedvéért, és nem azért, mert kísérletezni óhajt valami újdonsággal, hogy neve

fennmaradjon a történelemben, hanem csak azért, mert nekem akarja adni azt a legnagyobb jót, ami az Istené. Nekem, aki csak azért vagyok, mert Ő létrehozott. És csak azért hozott létre, hogy odaadja nekem mindazt, amije van neki..., az Istennek. Sajnálom azt, aki értem megtette, hogy elszenvetde a gonosztevők büntetését. Ez a kereszttutat járás második módja.

A harmadik

A kereszttutat járás harmadik formája olyan módon alakul, hogy arra gondolok, hogy esetleges dolog, hogy mikor születek. Teljesen esetleges, hogy mikor és hol élek. Lehetne úgy is, hogy nem volnék. Lehetne úgyis, hogy csak ezer esztendő múlva születek, és nem itt, hanem a Föld egyik éppen átellenes pontján. S így az is lehet, hogy ezer esztendővel korábban születek. És az is lehetséges, hogy kétezer esztendővel korábban születek, és nem Amerikában születek, hanem Európában. S az is, hogy nem Európában, hanem Palesztinában születek. Teljesen esetleges és lehetséges. Igazán nem rajtam fordul. Születhettem volna akkor, amikor a mi Urunk, Jézus Krisztus megtestesült. Lehetséges. S ha erre gondolok, ebben az esetben eszembe kell jutnia annak a kérdésnek is, hogy melyik társadalmi rétegbe tartoztam volna én akkor. Általában nem mi határozzuk meg ezt. Általában, az esetek döntő többségében nem mi döntünk arról, hogy melyik társadalmi rétegbe tartozunk. Vannak olyanok, akik neveltetésük erejéből szinte szükségképpen helytartókká, magas rangú állami funkcionáriusokká lesznek, mert – ahogy tréfásan szokták mondani – jól választották meg az apjukat vagy anyjukat, vagy éppen a kereszttapjukat. S vannak, akik ugyanilyen körülmények között Kaifás szerepköréhez jutnak, s egy nép főpapjává lesznek. S vannak, akik beleszületnek abba a középosztályba, amely akkor és ott a farizeusokból tevődött össze. És vannak, akik egyszerű embereknek születnek. Vannak olyanok, akikben van érzékenység és fogékonyság az új idők új dalai iránt. Akikből tanítványok lesznek. Minden lehetséges. Szinte akaratomon kívüli, és igazán esetleges, hogy nem én voltam Pilátus, nem én voltam Kaifás, nem én tartoztam a farizeusok táborához, nem én voltam ott a betszaidai pusztában, amikor Jézus megvendégelt ötezer embert, és nem én voltam az iskarióti Júdás. Vagy nem én voltam Péter. Vagy nem én voltam az a másik tíz, aki hanyatt-homlok rohant az olajfák hegyéről Galilea felé, amikor a főpapok rátették kezüket Jézusra.

Ha én vagyok Pilátus, és fiatalkoromtól kezdve én szoktam meg azokat az anyagi körülményeket, azokat a hatalmi lehetőségeket, és nekem kellett volna szembesülnöm azzal, hogy ha ezt az ártatlan embert elengedem, akkor följelentenek Rómában, és azzal vádolnak, hogy elengedtem valakit, aki azt mondta magáról római felségterületen, hogy ő király... Ha én lettem volna Pilátus, és nekem kellett volna szóba állnom azzal, hogy az akkori világ elképzelhető legmagasabb luxusáról lekerülök a semmibe, vagy pedig kapok a Cézártól egy levelet, amelyiknek következtében ki kell innom a méreg poharat, vagy fel kell vágnom az ereimet – vajon én másképpen döntöttem volna, mint Pilátus?

Ha én vagyok Kaifás, aki megalkudtam Pilátussal, hogy főpapságomat arra fogom felhasználni, hogy szembeszálljak mindenfajta nemzeti jellegű csoportosulással s a rómaiak hatalmát veszélyeztető népi lázadással, és ennek ellenében a gazdagság, a vagyon és a hatalom tetejére kerülök... Ha én vagyok Kaifás, és jön egy Jézus, akiről azt kell látnom, hogy a nép tódul utána, és tudom, hogy ezekből a tódulásokból mindig nemzeti lázadások születnek meg, és tudom, hogy Pilátus és Pilátuson keresztül Róma elsősorban engem, ennek a népnek a bennszülött vezetőjét fog felelőssé tenni... Ha én vagyok Kaifás, és kisebb baj, ha elveszik tőlem a főpapságot, de az életembe is kerülhet, ha én ezt az embert hagyom tovább szabadon mozogni... Ha én vagyok Kaifás, én szóba álltam volna azzal, hogy azt amihez hozzászoktam, odadobjam, és legyen egyszerű, ismeretlen, senki szegény ember, vagy legyen esetleg olyan, akit Pilátus lefejez? Én meg tudtam volna tenni?

És ha farizeusnak születek? Farizeusnak születek azzal az öntudattal, hogy én képviselem az Isten ügyét, én tudom, hogy mi az Isten igaz törvénye, és én vagyok az, aki minden, egyes városban, és minden faluban első ember vagyok a zsinagógában, akire mindenki úgy néz,

mint az Isten hivatott képviselőjére. És akkor elkezdené mozogni az én falumban, az én városomban is egy vándorpróféta, és elmondaná rólam, hogy képmutató vagyok, hogy csak jámborkodom, mert kirakatba téve magamat imádkozom és böjtölök, valójában azonban tele vagyok mindenféle bűnnel, és undoksággal, szennnyel, és mivel tudom, hogy nem tudok szentté lenni, s ezért elkezdek nyomatékosan hangsúlyozni hatodrangú dolgokat: feltétlenül mosakodjál ekkor meg akkor, és ne érij hozzá ehhez meg ahhoz, és ne egyél ilyet, ne egyél olyat, és szombati napon összesen csak 900 lépésnyit lépjél. Ezekben kezdem hirdetni a tökéletességet, és az Istennek tetszést, és akkor jön Názáretből egy senki, aki nem is járt iskolába, és elkezd magyarázni, hogy az Istennek semmi szüksége sincsen arra, hogy szombaton ne mozogjak, és csak 900 lépésnyit tegyek. Az Istennek arra van szüksége, hogy – Mire is? – hogy fontosabb legyen a másik, és az Istennek egyetlen parancsa van, egyetlenegy: mégpedig az, hogy legyen fontosabb a másik. És hogy gondolj arra, aki nálad nagyobb bajban van, és ne szeresd a pénzt, ne arra vigyázz, hogy te légy az „elől ülő” anyagiakban és tekintélyben, hanem a lábmosó szolgálj az, ami az Istennek tetszik. Ha én vagyok ez a farizeus, aki egy életet, egy egzisztenciát építettem már fel, és jön ez a vándorpróféta, aki csodákat csinál, akkor én hajlandó lettem volna erről a megszerzett középosztálybeli helyzetről és tekintélyről lemondani? Hajlandó lettem volna életet cserélni? Hajlandó lettem volna utánamenni annak az embernek, akinek a sorsa nem lehet más, mint az, ami lett?

És ha az egyszerű nép közé tartozom, aki nyög a római megszállás terhe alatt, mert a rómaiak azért hódították meg Palesztinát, hogy annyi adót sajtoljanak ki belőle, amennyit csak tudnak... Tehát, ha az egyszerű nép közé tartoztam volna, amelyik nyög a teher alatt, hogy a helyi kiskirályok nemcsak azt az adót préselik ki belőle, amit Rómába kell szállítani, hanem azt is, amelyik az ő helyi kiskirályságuk szuperluxusához szükséges... Ha tehát az egyszerű nép közé tartoztam volna, amelyik nyög az alatt a teher alatt, hogy akik egy szuperkiskirályi életet élni akarók számára összegyűjtik az adót, ezek az összegyűjtők is meg akarnak gazdagodni, mert ha egyszer már vállalják a szegények megvetését, leköpését azért, hogy „ezeknek” dolgoznak, a megszállóknak, a pogányoknak, akkor *ha már leköpnék bennünket, mint vámosokat, akkor legalább éljünk jól, hogy feledjük ezeket a leköpiéseket.* Ha én vagyok ott, mint egyszerű nép, amelyiknek minden reménye abban áll, hogy támad egyszer egy vezér, aki hatalmas, és aki égi segítséget is tud hozni, akiért érdemes majd elővenni a jól lezsírozott kardokat és töröket, amelyeket minden zsidó férfi megfelelő módon elásott udvarának a kertjébe... (mert ez a remény csillan meg, amikor a kenyérszaporítás alkalmával ötezer férfi elindul, hogy itt van a Szabadító, aki megszünteti a nyomorúságot, amelyik nem szegénység, hanem nyomorúság, amelyikben a mindennapi falat is problematikus...) és akkor meglátom a Getszemániban ezt a Názáreti Jézust, akiről azt képzeltem, hogy hatalmasabb lesz a farizeusoknál, Kaifásznál, Pilátusnál és Pilátus légióinál, meglátom, hogy a főpapnak nem is katonasága, hanem csak közönséges szolgálhada is el tudja intézni ezt a Názáreti Jézust... Akkor, amikor meglátom az összevisszapofozott és megostorozott Krisztust Pilátus előtt összetett kézzel állva... Őt, akitől azt reméltem, hogy megoldja életem problémáit, egzisztenciát és külön életszínvonalat teremtsen, akkor mélységes csalódásomban én képes lettem volna mást kiáltani, mint azt, hogy „keresztre vele”? Ha egyszer azok, akik annyi csodában és annyi jótéteményben részesültek a három esztendő alatt, nem voltak képesek mást kiáltani, csak azt, hogy „keresztre vele”, és inkább kell a politikai fogoly, a lázadó, a félig lázadó és félig rablógyilkos, mert inkább abban van a reményem, akkor merem azt állítani magamról, hogy nekem inkább Jézusban lett volna reményem, amikor a csalódás tengerként öntötte el a szívemet?

És ha tanítvány lettem volna, tudtam volna másképpen viselkedni, mint a Jézushoz közel állók legkülönbje? Amikor a főpap udvarában elkezdődött annak az Embernek a pofozása, aki biztosan ítéletre és leölésre volt szánva. Benne volt a törvényben, hogy a hamis prófétának

még a barátai is kiirtandók a választott nép köréből. Én tudtam volna mást mondani a főpap udvarában, mint azt, hogy soha az életben nem is láttam azt az embert?

Testvéreim, ez a keresztutat járásnak harmadik módja. Feltételesen szégyellem magam. Azzal a feltétellel szégyenlem magam, hogy ha nem most és itt élek, hanem akkor és ott, akkor annak a valószínűsége, hogy én másképpen viselkedem, felette közel esik a nullához, vagy egyszerűbben ez a valószínűség zéró, egy nulla, két nulla, három nulla, akármennyi nulla. Hiszen nem akármiféle emberek voltak azok! Kétezer esztendőn keresztül az Isten külön nevelte őket, a választott népet. Jámborabb emberek voltak, mint mi. Ki mondhatja el magáról, hogy minden jövedelmének 10%-át odaadja az Istennek, miként a farizeusok? Ki mondhatja el magáról, hogy minden héten kétszer – hétfőn és csütörtökön – koplal? Nem úgy, hogy nem eszik húst, hanem koplal, mint a farizeusok! És mégis, ellene döntöttek. Ki kellene mondanom, amit olyan nehéz kimondani: én sem fogadtalak volna be Téged.

A negyedik

A keresztutat járás negyedik formája. Az Isten részéről nem színjáték az a fájdalom, amelyet át kellett élnie annak az Embernek, aki ide jutott, és az a fájdalom, amelyet át kellett élnie ennek az Embernek odáig, amíg ide jutott. Ez a fájdalom az Isten részéről nem színjáték. Az Isten szenvedőképes. Nemcsak a megtestesült Isten szenvedőképes. Az Isten szenvedőképes. A maga örök szentháromsági életén belül is szenvedőképes. Testvérek, akármilyen furcsa ez a gondolat, egyetlenegy mondot, és aligha fogtok tudni ellene mondani: az Isten szeretet. Az Isten végtelen szeretet.

A napokban valakinek, akit nagyon szeretek, szemrehányást kellett tennem. Szomorú lettem tőle, fájt, olyan rosszul éreztem magam, mint a kutya, mert szerettem. Ellenségtől kapott pofonra rá se hederíték, baráttól kapott pofonba belevérzik a lelkem. Minél jobban szeretek valakit, annál jobban fáj, ha nem szeret. És minél nagyobb bennem a szeretet, annál súlyosabb a fájdalom. Minél odaadóbb, minél inkább mindenemet odaadni akaró bennem a szeretet, annál borzasztóbb a visszautasítás. A példa furcsa, de azért mégis elmondom: a szerelmek történetében előfordul, hogy a visszautasított fél öngyilkos lesz. Nem érdemes neki élni, s ez úgy fáj, hogy inkább eldobja magától az életet. Nincs szenvtelen szeretet. Ha Istennek tökéletesen mindegy, hogy én az Ő mindent felkínálására azt mondom, eredj innen, nem érdekel, vagy azt mondom, hogy igen, igen, értem, próbálom, megyek... Ha ez az Istennek tökéletesen mindegy, akkor ez az Isten vagy nincs, vagy nem Szeretet. Az Isten nem szenvtelen, az Isten érzékeny. Minden olyan érzékenységgünk, amely nem a húsunknak, hanem a lelkünknek a megbántása, közvetlenebbül Istentől való. Részesedés, egy darab, egy valamicske abból, ami az Istenben mértéket nem ismerő módon, végtelen felfokozottságban van meg. Én az Istent bánthatom, én az Istennek fájdalmat okozhatok, én az Istennek gyötrő fájdalmat okozhatok, én az Istent keresztre feszíthetem. Megcsinálhatom az Istennel, hogy elhatárolom Őt magamtól, hogy végtelen szeretetére ezt mondom: nem akarok tudni Rólad, és tetteimmel teszem, hogy visszautasítom, mert minden bűnöm az Istent utasítom vissza. Módomban van akkora fájdalmat okozni az életemmel Istennek, amekkora fájdalomra csak az Isten képes. Mekkora fájdalomra képes az Isten? Az ember, a szeretete mértékének megfelelően képes fájni. Minél jobban szeretek valakit, annál jobban fáj a visszautasítás. Az Isten végtelen szeretet, az Istennek végtelenül fáj, ha visszautasítom.

Testvérek, egy ellentmondást, egy paradoxont kell megfogalmaznom. Nem én találtam ki, a teológiai irodalomban már benne van: Isten a végtelen boldogság, és a végtelen szenvedés együtt. Ellentmondás? Paradoxon? Nem tudom, de enélkül nem tudom megközelíteni az Istent, mert aki szeret, az a viszonzástól függően boldog és fáj. A viszonzástól függően, a választól függően. Akinek mindegy, hogy szeretetére kap-e választ, vagy nem kap választ, az nem szeret. Ebben az esetben pedig az, ami kétezer esztendővel ezelőtt nagypénteken délután három órakor történt, csak időbeli lefényképezése az Isten örök szívének. A végtelenül boldog, és végtelenül szenvedő Isten egy időbeli pillanatfelvétele. Ugyanúgy, ahogy a

feltámadás ragyogása időbeli, pillanatfelvétel ugyanerről az Istenről, de az Istenen belül lévő érzelmi ellentmondás másik arcának, a végtelen boldogságnak a pillanatfelvétele. Ez a negyedik keresztút. A harmadik keresztutat járásban feltételesen kellett gyilkosnak, istengyilkosnak minősítenem magamat, és feltételesen kellett szégyellnem magamat, hogy mit tettem volna, ha akkor és ott élek, de az iménti negyedik keresztutat járásomban minden egyes halálos pofonnal, minden egyes halálos szeretetlenségemmel, minden egyes halálos visszautasítással, minden egyes valóságosan halálos bűnömrel halálosan megsebzem azt az Istent, aki engem végtelenül szeret. Ebben a negyedik keresztútban már nem feltételesen szégyellem magam. Nem feltételesen, hanem valóságosan szégyellem magam. Valóságosan, mert időtől és tértől függetlenül élek ott, ahol vagyok, és élek akkor, amikor vagyok. Mert olyan az életem, hogy újból, és újból visszautasítom az Isten szeretetét. Nem állok szóba azzal, amit kíván tőlem. Nem állok szóba, mert kényelmetlen; nem állok szóba, mert másképpen képzelem el életemet; nem állok szóba, mert nem akarok szóba állni azzal az Emberrel, akinek ez a sorsa, és én nem akarom magamnak ezt a sorsot.

Az ötödik

S ezek után jön, testvéreim a keresztutat járás ötödik formája. Jön, és felém jön, ha nem tudok ettől a keresztútól független életet élni, nem tudok úgy csinálni, mintha ez a pillanatkép nem volna, és mintha nem volna ennek a pillanatképnek örök, időfölötti mása.

Két választásom van: lehetek keresztire szegező, és lehetek keresztire feszülő. Harmadik nincs. Nem tudok elbújni a végtelen szeretettel megszerető és hívó Isten elől. Nem tudok magánzó lenni. Nem tudok lelépni az Isten térképéről, mert az Istenből való vagyok én, és Isten arra teremtett, hogy házába vezessen. Isten arra teremtett, hogy – egy gyönyörű ószövetségi képpel – neki, a Vőlegénynek menyasszonya, neki, a Férjnek hitvese legyek, akit elvezet majd a maga házába örök nászra. Meg nem szűnő, szem nem látta, fül nem hallotta boldogságú örök nászra. Ennek következtében nincs más választásom, mint igent vagy nemet mondani. Ebből az igent mondásból fakad a keresztutat járás ötödik módja: odaállok Jézus mellé, és igent mondok arra, amire az Isten megteremtett. Igent mondok arra, amit Jézus szóval megmagyarázott, és életével bemutatott. Igent mondok a magam keresztútjára. Igent mondok arra, hogy átalakítom a gondolkodásomat a jézusi gondolkodásra.

Ezzel pedig igent mondok arra, hogy testvéreim szűkebb körén kívül nem fognak érteni, igent mondok arra, hogy nekem nem lesz egyetlen fegyveres védelmezőm sem, igent mondok arra, hogy velem azt lehet csinálni, amit akarnak. Igent mondok arra, amit Jézus elmondott és bemutatott; igent mondok arra, hogy én nem tartok ellenséget, hogy engem senkivel szemben sem lehet semmiféle csatársorba állítani. Igent mondok arra, hogy nem csinállok érdekszövetséget valakikkel, valakik ellen. Igent mondok arra, hogy az életemet nem arra használom fel, hogy a társadalmi gúla tetejére jussak azokkal az eszközökkel, amely eszközökkel a társadalmi gúla tetejére lehet jutni. Igent mondok arra, hogy mindig alul fogok érvényesülni, igent mondok arra, hogy engem le lehet könyökölni, mert én nem könyökölök. Igent mondok arra, hogy háttérbe fogok mindig szorulni. Igent mondok arra, hogy a társadalom kicsinyei között leszek: ott, a társadalmi gúla alján. Igent mondok arra, hogy le lehessen köpdösnem engem, és arra is, hogy ki lehessen engem is akolbólítani az élők sorából. Ebben az esetben a keresztutat járás eléri a legteljesebb kivirágzását.

Most már nemcsak arról van szó, hogy értem, hogy ennek az embernek ez lett a sorsa. Nem csak arról van szó, hogy sajnálom, részvételt vagyok iránta, mert nem önmagáért csinálta azt, amit csinált, hanem értünk csinálta. Túl vagyok azon, hogy feltételesen szégyellem magam, mert feltételesen tulajdonképpen én is gyilkosa lehettem volna. Túl vagyok azon, hogy nem is feltételesen vagyok gyilkosa a bűneimmel. Túl vagyok mindezen, mert nem akarok a keresztire szegezők táborába tartozni. Tudom, hogy nincs módom harmadik útra. Két lehetőségem van: melléje állhatok, vagy ellene fordulhatok. A szeretet világában nincs más, mint az igen és a nem. Az igen és a nem között nincsen semmiféle

harmadik. Ebben az esetben a kereszttut az ezzel a gondolattal járom: Istenem, az életemet arra akarom fölhasználni, hogy azt mondom, amit Te tanítottál, azt teszem, amit Nálad láttam, és tudom, hogy ezzel már el is kezdődik életemben az első állomás, amikor Jézusnak Pilátus előtti alakja mellé összekötözöten odakerülök én is, akin elkezdődik az ítélet.

Amíg gyenge, kezdő, óvódista tanítványa vagyok Jézusnak, addig az ítélet csak így szól: ez megbolondult. S azután, ha jutok valamire a Krisztus-megértésben és a Krisztus-utánzásban, akkor következnek az ítélet súlyosabb, és különb formái. Amikor Antiochiai Szent Ignácot megkötözve nyolc katona kíséretében elindították Rómába, hogy az oroszlánokkal viaskodjék, akkor útközben ezt mondta: "Elkezdlek keresztény lenni." Ő antiochiai volt, és Antiochiában nevezték a Krisztushoz tartozókat először keresztényeknek. Christos a Krisztus, és Christianos a Krisztushoz tartozó, a keresztény. Antiochiai Szent Ignác az oroszlánok felé vezető úton vidám leveleket írt, amelyek Jézus búcsúbeszédére emlékeztetnek János evangéliumának leírásában. Jézus ott így vigasztalja az elcsüggedt tanítványokat: „Ha szeretnétek engem, nem, búsulnátok, mert én a kereszten keresztül az Atyához megyek.”

Jézus szavaiból össze lehetne állítani egy szóstatistikát, és ebben a statisztikában nem állna utolsó helyen ez a jézusi intelem: Ne féljete! Egy második századból való írás megörzött egy jézusi ígét, amelynek az alapját mi is jól ismerjük az evangéliumokból. Jézus egyszer ezt mondotta tanítványainak: „Úgy küldelek titeket, mint bárányokat a farkasok közé.” Ebben a második századi írásban ebből a krisztusi szóból egy kis novella lesz. A novella így alakul: Amikor Jézus elmondja, hogy úgy küldi a tanítványokat, mint bárányokat a farkasok közé, akkor megszólal Péter – aki máskor is megszólal, aki a szóvivő abban a kis közösségben, amelyik Jézus kis közössége volt – és ezt mondja: Na, de hát a farkasok felfalják a bárányokat! S ekkor Jézus szelíd humorral így nyugtatja meg Pétert: *Semmit se törődjenek a bárányok haláluk után a farkasokkal!* Ejha! Semmit se törődjenek haláluk után a bárányok a farkasokkal? Ezt a szelíd humort megengedheti magának az a Jézus, aki megtapasztalta, hogy azokért, akiket az ember nagyon szeret, semmi sem sok. Egyszer Péter is fölér az Úr Jézustól tanult szeretet magasára. Akkor Pétertől mindenki azt kéri, hogy menjen ki Néró örvöngésének Rómájából, menjen ki, és védje meg magát, hiszen meghal. Az az ember, aki tanúja annak, ami történt, aki mindent hallott, és látta a feltámadt Jézust, egy darabig enged, aztán a Via Appián találkozik Jézussal, aki jön befelé. Péter megkérdezi: „Hová megy, Uram?” „Megyek Rómába, hogy helyetted keresztre feszítsenek” – válaszolja neki. Péter erre megfordul, mert ő is tudja, hogy csak két lehetőség van.

Isten végtelen boldogság és végtelen szenvedés. Isten magából hozott létre minket, és ez bizony meghívás. Ennek az elfogadása pedig végtelen boldogság, és végtelen szenvedés mindaddig, amíg át nem alakul a világ úgy, hogy elfogynak a keresztre feszítők, és csak olyanok lesznek, akik hajlandók kitárni a két karjukat, de már nem lesz, aki keresztre szegezze azokat. Ekkor megvalósul az Isten álma, és ha itt nem is valósulna meg egészen, az örök folytatásban biztosan, és egészen megvalósul. Ámen.

Szigetszentmiklós, 1976 – Nagyböjti konferencia-beszéd.

Ezt a hosszú, egyvégtében mondott beszédet én akkor nem írtam le. Vettem egy akkor modernnek számító magnót, magam elé tettem, és arról gépelte le Éva néni. Nem sokat kellett az élő szövegen javítanom. Eszembe jut most közel harminc esztendő után, amit az öreg Arany mondott az első Toldiról, amelyet mindannyian tanultunk, könyv nélkül is, az iskolában. Mit mondott? Ezt: *Ó, ha még egy olyat énekelni tudnék!*

45. Még mindig csak tavaszváró napló

2004. január 10. – február 8.

Városmajor, 2004. január 10.

Betlehemben megtestesült, keresztre feszített Istenember, Názáreti Jézus!

Feltámadásoddal beigazoltad minden szavad. Hiszek Neked. Hiszem, és büszkén vallom, hogy testvéred vagyok. Hogy Te vagy a fő, és én a tag abban a titokzatos Krisztus-testben, amelyben mennybemeneteled után mint második Krisztus itt maradtál közöttünk az Egyházban. Életem végső értelme, hogy ez a Titokzatos Test betöltse hivatását: a golgotai áldozat gyümölcse, a kegyelem, eljusson azokhoz, akikért meghaltál, minden emberhez. Eljusson és üdvöztse őket!

Köszönöm, hogy a magyar nemzet gyermekévé tettél. Akarom is szolgálni minden erőmmel országom és nemzetem. De – túl minden országon és nemzeten – életem nagy célja a Hegyi beszédben meghirdetett Isten Országá. Egész éneket, úgy ahogy Tőled kaptam, az Isten Országának építésére ajánlom. Akarom, hogy a lelkekben megszülessék az Ország, amelyben szent az Istennek a neve, s amelyben az Ő akarata történik, miként a mennyben. Nincsen kikötésem, feltétel nélkül adom át magam e második Krisztusnak, az Egyháznak: Rendelkezz velem! Íme itt vagyok. Küldj! Küldötted, apostolod akarok lenni. – Ha élet, élet. Elviselem, bármilyen nehéz is legyen. Ha meg halál, majd ad hozzá erőt, aki Tarzíciusnak és Ágnesnek adott. Azt is elfogadom.

Tudom, hogy nem a magam érdeméből mondom el mindezt Neked, Uram és Mesterem. Tudom, hogy Te választottál, és ezt meg sem érdemlem. De ha kiválasztottál, én ragaszkodom e választáshoz. Éppen ezért ígérem, hogy szentséges Tested és Véred vétele által egyre szorosabban és elszakíthatatlanul fűzlek magamhoz, hogy Benned éljek, és kettéválaszthatatlanul egy legyek Veled. Ígérem, hogy eltanulom Egyházadtól az örök élet igéit, s addig tanulom, amíg csak úgy nem fogom tudni hirdetni tanításodat, hogy megértsék és befogadják azok, akikhez küldesz. S ígérem végül, hogy állhatatos leszek a szürkeségben is. Akármilyen piciny és rejtett lesz a feladat, amelyet reám bíz az, akit fölém rendeltél az Isten Országát építő munkában, megteszem. Akarok lenni az Isten sürgönydrótja, amelyen átmegy az üzenet!

Nem akarok más dicsőséget, csak Krisztusét, a kereszti dicsőségét, hogy Krisztussal imádkozhassam, dolgozhassam, és kiegészíthessem szenvedését az emberiség boldogságáért. Az Isten e szép világát meg nem vetem, de semmi sem kell belőle, ami benne Krisztussal ellenkezik. Csak Őbenne legyen örömöm, és dicsekvésem: *Ne dicsekedjem másban, mint a mi Urunk keresztyében, akiben keresztre feszült nekem a világ és én a világnak.* Add, Uram, hogy soha el ne feledjem szavad: *Boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért. Boldogok vagytok, midőn szidalmaznak és üldöznek titeket, és hazudván minden rosszat mondanak rátok énérertem. Örüljete és vigadjatok, mert jutalmatok bőséges lesz a mennyekben!* Szentháromságos egy Isten, adj erőt, hogy ennek örüljek, ezen vigadjak a mi megfeszített, de feltámadott Urunk, Jézus Krisztus által! Ámen.

Városmajor, 2004. január 11.

A fenti szöveg egy imádság. Nagyon régi. Több mint ötven évvel ezelőtt írtam. Debrecenben, az 1948-49-es tanévben, valamikor. Azért írtam, hogy a közösségekben ezzel kezdjük a találkozót. A szövegen érzem még, hogy KIO előtti. De benne van első misém levegője, az újmiséshoz illő áldozati készség, melyet az évek során megnőttetett az idő. Azért is, mert megvolt már a fordulat éve – szétlőve a nemzet minden reménye, szabadsága, politikai akarata. Elvitték Esztergomból már a prímást – a harcos egyházi hierarchia már nem harcol, de makacsul nem engedi, hogy Rákosi Mátyás belefűzze orrunkba a karikát. S ugyanakkor

azt is tudjuk, hogy a harc hatalmi-politikai síkon már akkor elveszett, amikor a Vörös Hadsereg *ideiglenesen* az idők végezetéig – itt marad.

A 43. Naplóba beleraktam a *Fatimai Hiszekegyet*, melyet negyedszázaddal később, tán '73-ban írtam. Egyik olvasóm megdicsérte: *Gyönyörű* – írta levelében. S ezt is: *hogyan tudtál azóta így megkeményedni?!* A Fatimaiban már benne vannak a KIO jézusi tartalmai, s azt hiszem azoktól gyönyörű. S valami még nincs meg benne. Mi? Az, ami majd '73 után következik. Az, hogy a hierarchia átáll a Vörös Hadseregtől meghatározott Párt oldalára, s teszi, amit az kíván tőle. Teszi, mert a trón és az oltár szövetsége szent és megkérdőjelezhetetlen, akármiket csináljon is a trón. Azt kell igazolnia az oltárnak is. Mert az ateistáknak is szükségük van Isten hitelesítő és igazoló szerepére. Vagy csak arra, hogy a papok csak *csaholják*, amit az állam diktál. Az nincs meg még a *Fatimai* írásának idején, ami majd az utóbbi harminc esztendőben megkeményít.

Lányi János nevét még talán nem írtam le a Naplóban. 1901-ben született. *János bácsiként* tegeztem őt, miközben egy és ugyanazon a perzsaszőnyegszövő gépen dolgoztunk napi nyolc órát a márianosztrai kegyhelyen (*piszokegyhely* – mondták megérkezésünkkor és tájékoztatásul az ottani ávosok röhögve nekünk), üzemben. Az 50-es évek végén. De már ismertem őt tíz évvel korábban is. Amikor még a soproni szürke nővérek templomának papja volt. '49 nyarán volt Budán, a Krisztina körúton a nyolc napos leány-lelkigyakorlat, melyen Éva néni volt a háziasszony, s a 80 lány között ott volt Andi is. Soproni lányok is részt vettek rajta. Így ér a következő tanévben a meghívás. Ludwiga nővér, a soproni lányok matematika tanárnője hív meg a lányainak lelkigyakorlatot adni, s bemutat Lányi Jánosnak. Kezet fogunk, s el is engedjük egymás kezét, s megy mindenki a maga dolgára.

János bácsi a nagyon rendes papok közé tartozik. Csak Halász Bandi mértékével mérhető. Benne is van az időben: amikor Sopronban találkozunk, már 50 éves. Sopronból kerül ki Apor Vilmos vértanúhalála után az új győri püspök, Papp Kálmán, aki hamarosan elszólítja János bácsit magához, Győrbe – székesegyházi kanonok-plébánosnak. Nem sokáig tart a méltósága, mert jön 1956, s Győr lesz a Nyugat szeretetsomagjainak első állomása. A püspök János bácsit bízta meg a csomagok szétszétásával. A csomagosztogatásról hamarosan kiderül, hogy az kimeríti az imperialista ajándékozókollaborálás bűncselekményét. Vihetné az ÁVH börtönbe érte a püspököt is, de inkább a kanonokot viszi. Így találkozunk a nosztrai szőnyegszövőben. Nagy barátság lesz belőle. Nyaranként helyettesítem majd őt a Tempo dolgozójaként a sajtoskáli plébánián, s vasárnaponként lovas kocsit visz misézni Iklanberénybe és Lócsra, amely valójában *Luócs*, ahol úgy beszélnek, hogy a *szíép kiék* szemüket vetik arra, akihez szólnak.

'68 februárjában zárt templomajtó mögött mondom el ezüstmisémet – Pécelen. Összesen 12-en vagyunk rajta. Az egyik fele börtöntöltelék: János bácsi, Szabó Jóska, Juhász Miki, Éva néni, Fekete Gabi meg jómagam. A másik is javarészt: Halász Bandi, a plébános, apám s anyám, testvéreimet Kamilla nővérem s férje képviseli, s a Bokrot Kovács Teri. Akkor még ez a felállítás. Akkor még így áll össze a tizenkettő. Arany-, rehabilitációs- és gyémántmisém felállásai már mások. Az aranyt már nem éri meg János bácsi, de Halász Bandi igen, s a péceli tizenkettőből ott van a még a gyémántmisémen is Éva néni, Szabó Jóska – már mint fertődi plébános – és Kovács Teri.

János bácsi volt a készülő KIO első propagátora. A 60-as évek második felében előadta annak alapgondolatait esperesi kerülete koronáján. János bácsi túl volt akkor a hatvanon, s abszolút tekintély volt az egyházmegyében. Senki sem kritizálta, amit hallott. Csudálkozva hallgatták. Honnan vehette? – kérdezték. Elismeréssel. Nem árult el. Mindezeket csak azért mondom, hogy felidézhessek valamit. Nagyra becsülte őt Bánk József is, akit '64-ben szenteltek püspökké a Bazilikában – a *részleges megállapodás* aláírása után. Papp Kálmán '66-ban bekövetkezett halála után Bánk Győrben apostoli adminisztrátor lett. János bácsi úgy gondolta, hogy meg kell mentenie engem a szállító munkás sorstól, s felette romantikus

körülmények között, valahol Sajtoskál határában a mezőn összehozott 66-ban vagy a rákövetkező évben Bánkkal. Kocsival jött a püspök találkozásunk színhelyére, ahol is azt tanácsolta nékem, hogy próbáljak átmenetileg sekrestyésként elhelyezkedni egy plébánián, s aztán majd meglátjuk, hogy mit hoz a jövő. Hogy miként fogadtam meg tanácsát, azt úgy is tudják, akik ismernek. Nem ez az érdekes a találkozóban, hanem az, amiről János bácsi beszámolt. Az ő füle hallatára mondta találkozásunk után a püspök a sofőrjének: *Erről a találkozóról nem tud senki. Ha tehát ezt az AEH megtudja, azt csak maga árulhatja el nekik.*

Lám, a 60-as évek második felében az a hierarchia, mely ugyan már az állam jelöltjeiből regrutálódik, még konspirál velem. Ennek folytatása, hogy a '76 karácsonyi püspökkari konferencián még masszív ellenállás fogadja a Lékai tervet, hogy minden buzgó papot meg kell büntetni... – mert azok bulányisták A Bulányiról meg a Szendy spirituálistól elkészített s ugyanitt kiosztott brosúra tanúsítja, hogy tévesek azok a nézetek, amelyeket a *Lelkipásztori Marketingben* képviselek, valószínűleg – ahogy írja – *hiányos teológiai műveltségem következtében*. A még '50-ben(!) és államegyházi hozzájárulás nélkül szentelt Endrey Mihály váci püspök ránéz a Lékai által kiosztott cédulára. Olvassa rajta a maga egyházmegyéjében megbüntetendő papoknak, Halász Bandinak és Bisztrai Lacinak a nevét. Feláll és ezt mondja: *Egyházmegyéim legjobb papjai, pertu barátaim...* Hasonlóképpen szól Udvardy, a csanádi püspök is.

Elöttem a folyamat. '64-ben püspökké szentelik Ijjast, Bánkot, Cserhátit. Mindegyikkel van kapcsolatom, mindegyik jól tudja még, hogy nem vagyok az egyház ellensége. Ijjas 69-ben püspökké szenteli Udvardyt, akit még látogatok, akivel még bizalmasan beszélek, aki a szegedi püspöki palotában nem szól, csak mutatja a kezével, hogy ott, ahol vagyunk nem alkalmas beszélni, mert *poloska* van a falon, s átvisz oda, ahol poloska nélkül beszélgethetünk. Ő még nem az igazi. Csak lépéséről-lépésre lehet és kell is haladni. De 1972-ben már Lékait szenteli püspökké Ijjas. Lékai már egyértelműen az ateista hatalom embere, aki már Laci bácsi az AEH-főnök, Miklós Imre gyereke számára, s aki Mindszenty halála után elvégzi, amit rábíztak. Szívből? Fenéket! Masszív kényszer alatt állt. Mikor készül erről végre disszertáció? Öneki már alig van bizalmas szava hozzám. Ő tudja, hogy el **kell** végeznie, amit rábíztak. Egyszer éreztette ezt velem Ratzinger is: azt írja egyik levelében, hogy (a '86 szeptemberére átfogalmazott) levelének mindenképpen napvilágot kell látnia, annak el **kell** mennie. Érthettem belőle, ha akartam. '64-ért, a részleges megállapodásért egyszer fizetnie kellett a Vatikánnak. Velem s a Bokorral fizettek: '87-ben megjelenik a sajtóban, hogy Ratzinger helyben hagyja a magyar püspökök 82-ben hozott ítéletét. Miklós Imre nem volt elégedett. Keményebb s elítélőbb szöveget várt Ratzingertől. Idővel megkaphatta volna azt is, ha Szovjetunió bírja még egy-két évtizedig. De nem bírta. Jött a peresztrojka.

'64-ben kezdődött a folyamat, s '87-ben ért véget. Majd egy negyed századig tartott, amíg az államhatalom elérte, megkapta az egyháztól, amit akart. A visszaút is negyedszázados lesz? Vagy hosszabb? Az első lépés visszafelé tíz év után, '97-ben következett be: szabad papként bemennem katolikus templomba – ha hívnak. De nem hívtak. Most vagyunk a második tíz évben. Már hívott J..., aki megkapta érte a dádát, majd elhelyezték. Már hívott egyszer egy derék vidéki plébános. Már hívott M... is. Az elsőnek még a fejére ütöttek. Talán az utána következőknek már nem ütnek a fejére. Aligha érem meg, hogy hívjon egy püspök is. Az elmúlt tavaszon engedélyt kértem bérmláshoz. A leghatározottabban visszautasították. Egyelőre még behavazva a visszaút püspöki útszakasza. 64-től 87-ig – ez összesen 23 év. 87-től 2010-ig is – ez is annyi, ez is 23 év volna... Akkorra még csak 91 éves fiatal siheder lennék. '08-ban lesz, ha megérem, a vasmisém. Fölhasználják? Vagy úgy tesznek, mint gyémántmisémkor? Hogyan? Nem használták fel. Nincs is ennek már jelentősége. Jelentősége csak annak van, hogy mit csinál a Bokor a maga életének harmadik negyedszázadában. Annak, hogy mit csinál a harmadik nemzedék.

Szül-e imádságot? Olyat, amivel indultunk? Szakad-e, fakad-e lelkéből imádság? Valahol megsűrűdnek-e a hétköznapi is szentmisére járók? Lesz-e új debreceni Szent Anna, s benne hét órási mise. Ezen fordul, hogy a hierarchiának lesz-e alkalma eltörölni akarni a múltat. Átlépni rajta. Új lapot kezdeni, s azzal az üde szeretettel átölelni majd valakiket, amivel engem, a fiatal s a maga húszas éveiben járó papot átöleltek a 40-es években összes előljáróim: Sík Sándor, Endrey Mihály, s Pintér Laci bácsi... akik, akik bizony, bizony a hierarchiához tartoztak. Mert a hierarchiát is a Jóisten teremtette, s bizony nem akar közülük egyik sem a Jóisten ellensége lenni. Kaifás sem akart. Csak azzá kényszerült, mert nem akart a keresztre kerülni.

Városmajor, 2004. január 12.

Vége a karácsonynak. Elmúlt Vízkereszt. S kezdődik minden előről az egyházi évben: a karácsonyi ünnepkört lezárja – Jézus megkeresztelkedése. Ennek körülményeiről tájékoztat az evangélium, s mondja, hogy a nép feszülten várakozott (Lk 3,15). Feszülten. Az az ige áll itt, hogy *prosdokeó*. Jelentése: várakozás, sejtés, remény. Mire várunk? Mit sejtünk? Miben reménykedünk? Hát az egyetlen lényegesben. Hát arra várunk, hogy vajon itt van-e már, aki rendet csinál.

A nép várakozott feszülten. Az asszonyok súgtak-e búgtak-e össze, hogy vajon nem János a Messiás? Nincs pontosítva, hogy a férfiak várakoztak volna feszülten, de bízást gondolhatom. Az asszonyok akkoriban még nem ítélték halálra nemzetüket, akkoriban még családi gondjaik voltak. Hogy a gyerek lázas-e, hasmenése van-e – erre kellett az orvosság, s ehhez nincs szükség a Messiásra. Anélkül is megtalálják a házi orvosságot, mert tudják még, hogy melyik fű, melyik virág mire jó.

János tudta, hogy nem ő a Messiás. Tudta, hogy hatalmasabb az nála, Szentlélekkel fog keresztelni és tűzzel. Kezében a szórólapát, mellyel tűzbe szórja a pelyvát. Csak a tiszta búzát gyűjti csűrőbe. Mért várakoztak feszülten? Mind tudta, hogy tiszta búza? Mind tudta, hogy ő nem pelyva? Mind. Ha a férfiak várakoznak, ha a férfiak összegyűlnek, akkor csak azért gyűlnek egybe, hogy pelyvát búzától szétválasszanak, s eleve csak a tiszta búza gyűlik egybe. A pelyva nem jön oda. A pelyva másutt gyűlik egybe. Azért, hogy elégezzék őket? Szó sincs róla. Csak a túlnaniak gondolják őket pelyvának. Pedig másképpen van. Emitt van a tiszta búza, s amoda a pelyva. Őket kell megégetni. A férfi gyülekezések mindig politikaiak. Ha pl. az SzDSz gyűlik össze, nem vár olyan Messiásra, aki megtisztítja őket a pelyvától, mert ők a tiszta búza. A pelyva a másik táborban, mondjuk, Csurka táborában található. S a másik tábor is ezt gondolja az előzőről: ott van a pelyva, amelyet jó lenne már szórólapátra rakni.

Én még Nagy-Magyarországban születtem. Aztán a húszas években szavaltuk az óvodában: *Szép Erdélyben, bércek ormán örömtüzet rak az oláh*. Majd kinőttünk az óvodából, s a harmincas években sűrű sorokban menetelve skandáltuk: *Mindent vissza. Mindent vissza! Csányi, Horthy, Teleki, nem határ a Feleki!* Mármint Kolozsvártól a Torda felé vezető úton Erdőfelek, ahol Hitler megvonta az Erdélyt kétfelé osztó határt. Aztán jöttek a 40-es évek, s gyűltek Mindszenthy szavára Mária-napokra a tíz- vagy százazrek. Mind tisztabúza volt. S mind tudta, hogy a pelyva másutt van. A pelyvát Rákosi elvtárs gyűjtötte, s ő mondta meg, hogy kit kell elégetni. A klerikális reakciót, a Mindszentyt.

Istennek ezzel szemben nincs szórólapátja. Az Ő Messiása nem tud tűzzel keresztelni. Szentlélekkel tud, az meg nem a tűzzel, hanem az azbeszttel (*a-sbennümi* éghetetlen, olthatatlan – Lk 3,17), a nem éghetővel párosul. Amikor szombat délután a készüléskor idejutottam, megszólal a telefon, hogy küldjem át Pistának drótpostán a Szolgálva szeretni, szeretve szolgálni írást. Küldöm, de találok ott én is valamit. Egy másik testvérem küldi a tibeti emigráns miniszterelnöktől vett HVG interjút. Dél előtt pedig felhívott telefonon egy harmadik testvérem, hogy vegyem már meg a HVG-ét, olvassam el ezt az interjút, s gon-

dolkodjam, hogy nem kellene-e a Bokornak találkoznia vele. Mondtam, hogy mindenüvé elmegyek, ahova hívnak.

A tibeti emigráns miniszterelnök sem óhajt magának szórólapátot. Amikor a férfiak Magyarországon nem azért fognak összegyűlni, hogy ezek az ilyen vagy olyan oldaliak menjenek már a bús fekete fenébe, akkor hasad a hajnal. Azaz, hogy akkor nyílik meg az ég, s akkor lesz hallható az Isten hangja: Ezek az én szerelmes fiaim, akiben nekem kedvem telik. S akkorra már ott lesznek az asszonyok, az édesanyák is, mert nem kell félni a szórólapáttól, amelyik mindig anyaszülteket akarna tűzbe szórni. Mert az anyák nagyon nem szeretik, hogy a tűzbe szórják azokat a gyerekeket, akiket vajúdvá s fájdalommal szülnék a világra.

Tessék már tudomásul venni katolika és reformata és a többi anyaszentegyházaknak, hogy hasad, már hasad a hajnal. Hogy lassan, de lassan világosabb lesz, s úgy van az emberi történelemben is, ahogy a *Funtineli boszorkány*ban az öreg Árszintye bácsi mondja: Karácsony után már minden nap egy jóakarathat, egy kis jóakarathat hosszabbodnak a napok. Valami azért mozdul a világban. Tolsztojt kiközösítik a keleti egyházból, mert nem a szolgálati szabályra figyel, hanem az evangéliumra, de nem törődik a ki-közösítéssel, mert tudja, hogy az evangélium mégis csak fontosabb a szolgálati szabályzatnál meg az egyházi ki-közösítésnél. Gandhi felszabadította Indiát fegyververő nélkül. A katolikus egyház történetében e kis Magyarországon megszületett az a közösség, amelynek fiai nem mentek el katonának. Ha *lehazaárulózzák* is őket, még saját püspökeik is, nem törődnek vele, mert az evangélium valamivel fontosabb annál, amit az államilag megfélemlített vagy Jézust még nem értő püspökök mondanak.

Lassan természetes lesz Európa országaiban, hogy senkit sem lehet állampolgársága címén arra kötelezni, hogy – szakmaként – kiképezzék őt tömeggyilkosnak. Most pedig a hatmillió tibeti nevében beszélő emigráns miniszterelnök a győzelem reményével veszi fel a küzdelmet az ezerkétszáz milliót képviselő Kínával szemben, mert ő is rájött arra, ami megvan írva a Hegyibeszédben, hogy csak a szelídek tudják birtokolni a földet. S hogy meglóduljon a fantáziám, én remélek abban, hogy a szuperhatalmak is megkérdezik majd az al-caidát, hogy mit csináljanak annak érdekében, hogy amazok abbahagyják az önfeláldozó, öngyilkos bombamerényleteket. S a tárgyalások során eljutnak oda, hogy osztolni kellene, mert kilóg a fenekük a nadrágból, pedig nálunk ruhából, cipőből, miegymásból már szeméthyeket csinálunk.

Minden út az erdőn-rónán a Hegyibeszédhez vezet. Minden út a keskeny útba torkollik. Oda, hogy a vagyon és a magántulajdon nem létszükséglet. Oda, hogy elég kell legyen az egy dénár. Ha valaki nem hiszi el, olvassa Népszabadság január 9-i számát: már az is erről beszél. Csak az ember hajlamos ám a pesszimizmusra is. Mért és mikor? Akkor, amikor önmagában csalódik, és akkor, amikor a legjobb barátaiban és Jézusban testvéreiben csalódik. Ilyenkor mit kell csinálni csalódás ellen? Imádkozni, hogy kísértésbe ne essünk. A lantot letevés kísértésébe. Mert *A lantot, a lantot szorítsd kebeledhez, ha jó a halál, Ujjod valamíg azt pengetheti: vigaszt bús elme talál.* Mennyit kell imádkozni? Szüntelenül. Felkeltünkben, lefektünkben. A lelkünkben járjon, hogy felépítjük a lelkekből a Szeretet országát ahogy a fiatal Wass Albert írta gyerek fővel '28-ban, Kolozs megyében Vasas-szentgotthárdon, s azt a címet adta neki, hogy

Előhang

Volt egyszer egy ember, aki az ő háza udvarán oszlopot épített az ő Istenének. De az oszlopot nem márványból faragta, nem kőből építette, hanem ezer meg ezer csillámló homokszemcséből, és a homokszemcséket köddel kötötte össze. És az emberek, akik arra jártak, nevettek rajta, és azt mondták: bolond. De az oszlop csak épült, egyre épült, mert az ember hittel a szívében építette az ő Istenének. És amikor az oszlop készen állott, az emberek még mindig nevettek, és azt mondták: majd a legelső szél összedönti. És jött az első szél, és nem döntötte össze. És jött a második szél, és az sem döntötte össze. És akárhány szél jött,

egyik sem döntötte össze, hanem mindegyik szépen kikerülte az oszlopot, amely hittal épült. És az emberek, akik ezt látták, csodálkozva összesúgtak, és azt mondták: varázsló. És egy napon berohantak az udvarára, és ledöntötték az ő oszlopát. És az ember nem szitkozódott, és nem sírt, hanem kiment megint az ő udvarára, és hittal a szívében kezdett új oszlopot építeni az ő Istenének. És az oszlopot most sem faragta márványból, sem nem építette kőből, hanem megint sok-sok apró homokszemcséből és a homokszemcséket köddel kötötte össze. Szentgotthárd, 1926. nov. 14.

Városmajor, 2004. január 12.

A liturgiában van A-év, B-év, C-év. Az A Mátéé, a B Márké, a C Lukácsé. Most C-év van, Lukács éve. Van minden évben karácsonyi meg húsvéti ünnepkör. Jézus megkeresztelkedésével az elmúlt vasárnapon befejeződött a karácsonyi. Hamvazószerdán kezdődik a húsvéti, s ennek vége pünkösdkor. Pünkösd és advent között, meg Jézus keresztelkedése és hamvazószerda között van – az évközi idő. Az elmúlt hétfőn el is kezdődött, s ma hányadik évközi vasárnap van? Mindenki azt gondolná, hogy hát első. Nem. Második. Hogy miért? Hát csak azért, mert már lement egy hét – hétfőtől szombatig. Aki ennél is többet akarna tudni, iratkozzék be valamelyik egyetemünk teológiai fakultására. Biztosan sokkal okosabb lesz tőle.

Szóval második vasárnap van. S ugyan kié ez a második vasárnap? Hát mind a háromféle évben – hogy a szegény negyedik evangéliumnak is jusson valami – a Jánosé. Mért rendezte ezt az Istentiszteleti Kongregáció bíboros prefektusa így – a zsinat után? Én nem tudom megmondani, de az említett teológiai fakultáson biztosan megokosítják erről is az érdeklődőt. Annyit azért elmondhatok, hogy biztosan nem azért, amit én ki fogok hozni ma ebből a római rendezésből és rendelkezésből. Mit fogok kihozni? Nem árulom el előre, de újdonságra nálam már ne nagyon számítsatok. Csak valamelyik régi lemezemre.

A nagyobb világosság okából megnézem mind a háromféle év mára rendelt evangéliumi szakaszait. Mondtam már, hogy mind a három évben János a szerző, aki a maga tanítványi pályafutását nem Jézusnál kezdte, hanem Jézus unokabátyjánál. S az evangélista emlékezik. Evangéliumát egy magasröptű prologussal indítja: *Kezdetben volt az Ige.* Aztán mesteréről, a Keresztelőről, Jézus unokabátyjáról kezd mesélni. Ezeket a meséket hozza az A- és a B-év. Az A-évben általában propagandázik a Keresztelő Jézus mellett: ő csak vízzel, de Jézus Szentlélekkel keresztel – méghozzá az 1, 29-34. versekben. A B-évben viszont már két tanítványához szól a propaganda: Andrásához és a negyedik evangélium majdani szerzőjéhez. Sikeres a propaganda, ott is hagyják a Keresztelőt, s csatlakoznak Jézushoz, András pedig hozza testvérét is, Pétert – méghozzá az 1, 35-42. versekben. Van Jézusnak már három tanítványa. A C-év, a mostani – mint hallottuk – hozza a kánai menyegzőt, amelyre Jézus legalább hatodmagával vonul be, mert a kihagyott 43-51. versekben Jézus elhívja még Fülöpöt, az meg Natánaelt (azaz hogy Bertalant).

Az évközi vasárnapok az egész egyházi év amolyan hétköznapijai. Zöld a stóla színe. Nem ünnepi fehér, meg lila, meg piros. Községes, hétköznapi zöld. Hétköznapi hétköznapi van, s nem munkaszünet. Mit csinál Jézus? Amit minden nap. Tanítványt gyűjt, meg tanítványt foglalkoztat. Most szeretnék úgy elmondani valamit, hogy senki se érezhesse magát megbántva. Nehéz lesz, de okvetlenül megpróbálom. (Aminél nem forog fenn a veszély, hogy valaki megbántódik, az olyan prédikációt nem is érdemes elmondani.)

Jézus társadalmat csinált. Ha tetszik, Jézus ellentársadalmat csinált. S eltelt kétezer esztendő anélkül, hogy ezt az ellentársadalmat megvalósítottuk volna. Megvan a tárgy! Nézzük közelebbről! Nem szép ez az ellen szó. Használjunk idegen szót helyette, amely egyébként ugyanazt jelenti, mint a magyar, de mégis idegen. Mondjunk a valóság helyett is valamit, az ellen helyett is valamit! Mondjuk, hogy nem realizáltuk és azt, hogy Jézus kontraszt társadalmat csinált. Ugye, hogy egész másképpen hangzik? Nem realizáltunk egy

kontrasztársadalmat. Helyette csak azt csináljuk, amit az emberiség egésze. Az meg mit csinál? Ha akarja, ha nem akarja, csak egyet csinálhat. Amit a világ ura és parancsolója diktál. A neve? Köztudottan M-mel, vagy magyarul: P-vel kezdődik.

A negyven nap alatt Jézus a pusztában azt döntötte el, hogy ő aztán nem. Neki nem fűz karikát az orrába senki sem. S nem ment vissza Názáretbe, s nem nyitotta ki a boltját, s nem termelt eladásra, s nem fizetett áfát. Hanem helyette tanítványt gyűjtött. Mi célból? Lagziba menés céljából. Vízből bort csinálás céljából. Vigasság okozás céljából. Abból a célból, hogy tizenkettőre növelje a tanítványok számát, s azok az utolsó vacsorán Jézus kérdésére elmondhassák majd, hogy nem volt semmiben sem hiányuk.

Kénytelen vagyok magyarul beszélni. A kétezer esztendő félreértette Jézust. Azt hitte, hogy Jézust vallást jött csinálni. (Azt nem kellett, már megvolt. Funkcionált is, ahogy tudott, szövetséges társa, az állam mellett.) Szó sem lehet róla! Társadalmat jött csinálni, kontrasztársadalmat. Ország okán, ország ügyében jött. Ellenországot, kontrasztországot jött csinálni. Mi van itt másképpen, mint a nem-ellenországban? Ebben a kontrasztországban árucseré forgalom van. Pénzzel nem lehet fizetned, ha valami neked hasznosat tudok csinálni. Csak áruval. Olyannal, amilyenre nekem szükségem van. Az evangéliumokban egyetlen esetet sem tudok, amikor Jézusnak vagy a tanítványoknak szolgálataikért valaki pénzt adott volna. Mit adtak nekik. Hálákat adtak. Vatikáni valutával fizettek, s megélték belőle.

Még magyarabbul. Mi van a nem-ellenországban? Abban, amit realizálunk? Dolgozunk s fizetnek érte. Egy kis időt lecsípünk, ha tudunk, Istennek. Egy kis pénzt lecsípünk, ha tudunk, a rászorulókat javára. Egyébként gyűjtjük a pénzt. Mert nem mindenki olyan ügyetlen, hogy nincs egy-két millió eurója a folyószámláján, vagy jól kamatozó kötvényekben. Van olyan is, akinek milliárdjai vannak belőle.

Ezt a pénzgyűjtést, pénzköltést kell levetköznünk még a milliókat gyűjtés megkezdése előtt, hogy eljussunk a kontrasztországba. Lehetetlen! – hallom az ellenvetést. Nem igaz – mondom, vagy olykor (szép csendesen) üvöltöm. Nem igaz, mert Jézusnál ment a dolog. A jeruzsálemi keresztényeknél is ment a dolog. Kalazanti Szent Józsefnél is ment a dolog. 1642-ben jöttek piarista őseim Magyarországra, és szegények voltunk, mint a templom egere, és szegénységünkben belépesítették iskolákkal az országot. Keleten Besztercéig s Medgyesig, északon Podolinig és Privigyéig, délen Temesvárig s Nagybecskerekig. 1802-ben kaptunk aztán birtokot, 25 ezer holdat, és elkezdtünk fonnyadni, zsugorodni.

Valaki azt mondta, hogy ő addig ehhez a kérdéshez nem szól hozzá, amíg két ember nem akad a Bokorban, akik összefognak kontrasztársadalmat csinálni. S azt akarta ezzel mondani, hogy addig én se dumáljak már erről. Tényleg, minek is dumáljak róla, inkább imádkozzam azért, hogy kitaláljam az indulást. Nem tudok semmit sem kitalálni, mert 86. évemben csak arra vagyok képes, hogy csináljam azt, amit a kezembe adnak. Jézus sem, Kalazanti Szent József sem vén korában kezdte, amit kezdett.

Te sem voltál mindig vén! – hallom, belülről hallom – az ellenvetést. Mért nem tetted fiatalon, ami kell a kontrasztországhoz? Hát mert mindig félénk nyuszi meg engedelmes és konzervatív voltam, csak másnak a nyomába tudtam eredni. Ez így nem is igaz. Csak az, hogy nem tudtam semmit sem realizálni. Hiába tartok bűnbánatot, ez semmit sem változtat a helyzeten: Nincs és nincs kontrasztország. De ha esetleg mégis akadnának, akik elkezdenének ilyesmit, hát én mindenemet, de mindenemet odaadnám nekik. S én nagyon gazdag vagyok. Erre gyűjtök.

Lehet valami egyebet is tennünk, mint imádkozni a megoldásért? Ha nem lehetne, akkor nincs fontosabb dolgunk, mint az imádság. Vagy ország, vagy imádság. Van ötleted arra, hogy mit csináljunk? Vagy van ötleted és szabad időd arra, hogy hogyan imádkozzunk érte, hogy Isten elárulja nekünk, amit Fiának meg Kalazanti Szent Józsefnek elárult. A HANG-közösségek pünkösdkor egész éjjel imádkozni akarnak. Múlt hétfőn szóltak is nekem, hogy keressek egy jó nagy templomot, amelybe beleférünk. – A Bokor eresztékei ropognak – az ehéti

drótpostám erről beszél. Halász Bandi bácsinak nagyon tetszett egy gitáros ének: *Vetni ment a magvető*. Azért, hogy ért kalászt lengessen a Bokorban a szél. *Ideje már, ideje már* – szól tovább az ének. Minek? Annak, hogy ért kalászt lengessen a szél.

És kell még kérdő mondat is, amire válaszolunk majd az imádságban. Megvan: Van ötleted, vagy inkább imádkozni akarsz?

Városmajor, 2004. január 13.

Két vasárnap közt volt egy szeminárium a Szellemi Búvároknál. Témája is volt: *Személy-e az Isten?* De nem ezzel foglalkoztunk. Jött négy új ember. Velük ismerkedtünk. Az ő gondjukról beszélgettünk, s végül is a következő találkozó témáját is tőlük vettük: *Hogyan is kell azt csinálni, hogy ne legyünk langyosak?* De a témánk, amire készültünk, csak maradt ez:

Személy-e az Isten?

Azt hiszem, hogy burkolt ateizmus azt gondolni Istenről, hogy nem személy. Hogyan lehet azt gondolni, hogy e mondhatatlan rendezettség, melyet az univerzumban s az emberi agyban találunk, oka az értelem nélküli anyagi valóság volna? Úgy tetszik, hogy ilyen gondolatok magyarázója csak egy lehet: valami személyes okból Istennek *nem szabad* léteznie, s így már világos: a tapasztalható valóság önmagától van. Csakhogy ez az állítás ellenkezik az emberi gondolkodás egyik törvényével, melyet így fogalmazunk meg: Mindennek van oka, szükségképpen van oka és elégséges az oka. A gondolatnak nem lehet oka az anyagi valóság. A változássor nem lehet kezdetlen, stb. A kérdésnek ez a filozófiai megközelítése. Nagyon érdekes, hogy a buddhizmus, amely nem ismeri a személyes Istent, az üdvösséget a nirvánában, a vágyak el- és kihalásában látja. Az emberiség túlnyomó többsége azonban nem énjének el- és kihalásában, hanem annak földöntúli folytatásában reménykedik. Ha nincs személyes Isten, nincs értelme az én lényem fennmaradásának sem. Nekem meg csak ezt szabad gondolnom: személyes Istennek léteznie kell.

Nos, fogadjuk el, hogy az Isten személyes. Mért jó az nekem? Nekem személyesen azért jó, mert van valaki, akihez végső bajomban fordulhatok, s nem vagyok egyedül az univerzumban.

– Nem vagy sohase egyedül. Itt vagyunk mi is.

* Kettőtök közt az a különbség, hogy ti nem értetek meg engem úgy, mint az Isten.

– Ő hogyan ért meg?

* Úgy, ahogy én magam értem magam.

– Nem veszed észre, hogy értelmetlen, amit mondasz? Hogy a vonal nélküli üres telefonkagylóba beszélést mondog? Csak az az Isten, aki segít rajtad. Ez az Isten pedig nincs. Jézus esetében sem volt. Vagy belenyúláló az Isten, vagy nincs. Akkor sincs, ha személyes. Ha nem belenyúláló, ott vagyok, ahol az ateista: Isten nélkül vagyok. Olyan buták vagytok ti, Istenben hívők. Nagy lesz a pofára esés. Szerencsére nem élitek meg ezt a pofára esést. Mert csak az élhet meg akármit, akinek a léte folytatódik. De nincs folytatás. A halálközeli élmények is csak azt bizonyítják, hogy ember mindig jobbat vár. Amikor a legnagyobb bajban van, akkor a legkülönbet képzelem. Ez az utolsót rúgás reakciója. Vagy nem az, de bizonyosságod – az az abszolúte semmi. A vallási ipar nem meggyőző. A Szűzanya üzenetése sem. Mért nem szól maga az Isten? Mért mindig csak a teremtmény?

* Semmire sem tudok válaszolni. Csak azt tudom mondani, hogy nekem Isten nélkül kietlen a világ. Nehezen viselem el, ha nem reménykedhetem abban, hogy lesz létünknek *dicsőebb folytatása*. Félek attól a világtól, amelyben olyan emberek élnek, akik nem remélnék. Én csak abban a világban érzem otthon magamat, amelyet egy jó Isten hozott létre, amelyben nekem jónak kell lennem, s ha jó vagyok, akkor elveszem jutalmamat. Érv nélkülivé tehetsz engem. De én az istenhitet meg nem tagadom. *Mit hisz a tudós, ő lássa* – mondom Arannyal. A tudós azt hiszi (csak hiszi és nem tudja), hogy a jó, ami a szívemben él, élhet Isten nélkül is. Én meg azt hiszem, remélem, hogy a szívemben azért él a jó, mert van, mert létezik az abszolút Jó.

Övé vagyok, ő meg az enyém. *Hiszek egy Istenben...* – csak ezt mondhatom. *Tudom, hogy van...* – ezt nem mondhatom.

Erre aztán megszólal még egy harmadik fél is. Mit mond? Ezt: *Ez a nem imádkozó ember tragédiája. Nincs tapasztalatod. Mért nincsen? Mert nem szerzed be. Mért nem szerzed be? Mert lusta vagy rá, s a lelked mélyén hitetlen vagy. Ha a lelked mélyén hívő volnál és nem hitetlen, akkor volna tapasztalatod, akkor imádkoznál, akkor beszélgetnél az Istennel, s azt mondanád, amit 52-ben egy rab mondott az ÁVO-n, amikor bizonygatták neki, hogy nincs Isten. – Nekem van! s a szíve felé mutatott. Nincs istentapasztalása annak, akinek nincs istenviszonya. Csak annak van, akinek van ilyen viszonya. Amíg jó dolgod van, addig nincs. A lövészárokban megtanulsz imádkozni. A közlekedési balesetben is. Mint az ateista Jean Barois: Jaj, Istenem! Mit sem ér erről vitázni. Mondj el mindennap egy-két rózsafüzért, s nem igazolni, de érezni fogod az Istent, aki van, aki része az életednek, aki nélkül nem akarsz lenni egy percet sem. A puding próbája az evés. Istené az ima.*

Kinek van itt igaza? Szóljon meg egy negyedik fél is: Hiszed? Tudod? Ezek csak szavak. Mi határozza meg az életedet? – Olyan az életed, mint Szókrateszé, Jézusé, Gandhié? Ha olyan, akkor mondhatod te is, amit a rab mondott az ávós kihallgató tisztnek, hogy van Istened, akivel kommunikálni tudsz.

S ezek után megszólalhat az ötödik, meg a hatodik, s a kérdésnek nincs lezárása, mert a transzcendencia kérdéseiben senki se vághatja ki az aduászt. De meghatározhatja az életed azt, amit gondolsz... S beszélhetsz így is: Nem foglalkozom ilyen kérdésekkel! Én meg: Inkább azzal barátkozom, aki nem beszél így.

Városmajor, 2004. január 14.

Hogyan ne legyünk langyosak?

Mért ne legyünk? Mert a langyost kiköpi szájából az Isten (Jel. 3,15-16). Hogyan lett langyossá? Elfelejtett megtanulni imádkozni. Senki sem tanította. Nem is kell azt tanulni. Mondd azt, hogy *om mani padme hum* – száz tízezerszer. Térdelj le vagy ülj lóbuszülésben, s mondj kevesebbet: annyit csak, hogy *Jézus*. Csak sutogd, de ne hagyd abba. Mondd el kétannyiszor. Ha akarsz kapcsolatba kerülni Istennel, módod van rá. Pénz aztán igazán nem kell hozzá. Járkálhatsz mesterekhez is, de helyetted nem tudják őt megszólítani.

Istent nem lehet félvállról venni. Leszólítani. A pénzedért. Az Isten benned van. Magaddal kell találkoznod. *Tat tvam asi* = Ez vagy te. Nem más. Magadon kívül meg nem találod. Én vagyok a szőlőtő, ti vagytok a szőlővesszők. Maradjatok bennem, s én bennetek maradok. Aki eszi az én testemet, issza az én véretem, bennem marad és én őbenne. Vagy terítsd ki kelet felé a szőnyeget, térdepelj rá, s mondd: *La illah, il' Allah*.

Redire in animam – mondta Ágoston. Menj vissza. térj vissza önmagadba! Térj meg! Fordulj meg! S ha megtaláltad Istent, a házadat, önmagadat, akkor indulj el, s akárkivel találkozol, másképpen nézel rá, szólsz hozzá s teszel neki, mint korábban találkoztál, szóltál és tettél. Közülük majd valaki a társad, a barátod, a tanítványod lesz. Valaki, akinek megmutathatod magad, s aki érteni fog téged. Valaki, akit te megérintesz, ő meg téged. S már ketten lesztek. Kivethetitek sarkából a világot. Két ember, akinek a szívében ott az Isten. Két ember, akik nem akarnak mást, mint az Isten – nagyhatalom. Akár Golgotára is kerülhetnek. Bár oda inkább sorban kerülünk: előbb Jézus, és csak azután Péter, meg a többi.

Ezek biztosan kikötnek ott, amit Jézus *malkut Jahvé*-nak mondott. Magyarra fordítva: az Isten Országá. S tudni fognak valamit. Azt, hogy ezen kívül nincs semmi érdemes. De ebben megvan minden. Tánc, muzsika, ének. Tudomány, filozófia, vallás. Élet és irodalom. *Homo sum, ni(hi)l humani a me alienum puto*, azaz mindent, ami emberi, átölelek. Mert hazatértem, otthon vagyok, ablakot tárhatok, kitekinthetek a világra. Végre tehetem azt, amire lettem. Isten szövetségese, munkatársa. Betölthetem rendeltetésem.

Városmajor, 2004. január 15.

Kis évforduló: a 85. esztendő. A közösségekben azért elénekelték testvéreim:

*Serkenj fel kegyes nép, mosolyog az hajnal, / Aranszál tollakkal repdes mint egy angyal.
Ingó-bingó zöld fűszál szépen felöltözik, / Liliom-rózsával meg is törülközik.
Amennyi fűszál van a tarka mezőben, / amennyi vízcsepp van a tenger medrében,
Annyi áldás szálljon...a ... fejére, / annyi áldás szálljon mindnyájunk fejére.*

Előkerült egy-egy torta is, nyelvünk hegyét pezsgőbe is mártottuk. Valójában az új évet is köszöntöttük, amelyikben *csodálatosképpen* az idén mindegyikünknek lesz születésnapja – ezért is *mindnyájunk fejére* száll az ének és áldása.

Az új piarista provinciális, Urbán Józsi elkísérte Emilt (a régi tartományfőnököt), aki ha máskor az év folyamán nem is, ilyenkor mindig meglátogat. Rögzült a nap memóriájában: tíz évvel és tíz nappal fiatalabb nálam. Ez 60 esztendővel ezelőtt elég volt *a tanár úr – nagy diák* kapcsolatra. Mára már csak két öreg embert ad e tíz év különbség. Mind a ketten a fiatal felé fordulunk. Tulajdonképpen Józsi számára meséltük régi történeteinket, mert a provinciális atya – 39 éves. Egyik testvérünk még a Népszabadságnak is megsúgta a kis évfordulót, s ezzel tejjé lett a *népiünnepély*.

Közben – még szeptemberben – Emil kortársára, Andira emlékeztünk, aki már tíz éve megkapta a nagy behívót. Rá négy hónapra meg Andi Jutka-lányának ezüstlakodalmát üljük. A szentmisén Balázs és Sára ülnek mellettem, ők ministrálnak, viszik s hozzák a tálkát, melyre apjuk-anyjuk ráteszik gyűrűjüket, hogy újra megáldjam. Ők a kicsik, az általános felső osztályaiba járnak. Az öt nagy gyerek már középiskolás, egyetemista vagy diplomás. A két mennyel együtt ők adják a zene- és énekkart. Mindegyik gyerek szép, okos; örül a lelkem, ha rájuk nézek. S aztán három napja felhív Éva: Imádkozzam, mert meghalt egyik pillanatról a másikra a lánya, Marcsi, 36. évében, három gyerek anyja. Kezemben a gyászjelentés, s rajta a Sík Sándor mottó: *Ne sirassatok engem, / Ha szerettek, / Csendes örömmel nézzetek utánam, / Én egy órával előre siettem...* Elég nehéz tudomásul venni ezeket a nálam ötven évvel fiatalabb ELŐRE SIETŐKET.

A *Napló* egyik olvasója mondja nekem a minap: *Kezd nem naplószerű lenni a naplód.* Mit is mondjak erre? Hát azt, hogy a napló nem napló, hanem műfaj. Szerkesztik. Célra törően. Én is. Két elemből épül az én naplóm. A smoncából meg a tartalomból. A smonca példája ez, amit most írok. A tartalom benne minimális: nem mondja el, hogy lehetséges-e vajon az Isten Ország, és hogy a történelmi kereszténység hogyan árulta el azt, amit rábíztak. Smonca = ami történt velem. A másik elem, a tartalom – s az pedig éppen amazokat mondja el. Jól tudom, hogy valami egyensúlyra kell törekednem. Ha túlteng a smonca, az olvasó lecsapja írásom, mert akkor már inkább Jókait olvas, mint az én szövegemet. Jókai mégis egy kicsit jobban értett a meséléshez, mint én. Ha túlságosan kevés a smonca, akkor meg oda ez öregkori műfaj bája: az, hogy emberibb, s nem olyan tudományos-teológiai jellegű, hogy a fejtegetésektől az olvasónak megfájdul a feje. Smoncásan kell írni az örömuzenetről is. Ezt már Jézus is tudta. S ezért *példabeszédekben* szólt... Vetni ment a magvető... meg hogy Hasonló a mennyek országa a szőlősgazdához...

Szóval valamennyit kell eseményekről is beszámolni, melyeknek semmi, de semmi jelentőségük, de ha az olvasó szeret bennünket, elviseli s még örömmel is veszi. Az őszön is voltam *lymphödéma* kezelésen, s a kezelő Judit nevű hölgytől érdeklődöm a kellemes és kevésbé kellemes halálnevekről. Ezt a nyirokér-rendetlenséget, amelyet próbál Judit karban tartani, nem ajánlja nekem halálneve, mert a víz jön-jön fölfelé, és a fulladásos halál nem kellemes. Miben is fogok, Uram, meghalni? A napokban újra felkerestem a nyirokér-szolgálatot, mert kezelés és gumiharisnya ellenére a harisnya fölött, a térdem táján, elhatalmasodtak a vizek. Orvosom felírja a vízhajtót és elküld laborba s ultrahangra. Nagyítóval sem találnak rendellenességet, és *gratulál*(!) az ultrahang-szakorvos a vizsgálat eredményéhez. Minden betegségen kifogok. Egy darabig próbálkoznak, aztán belátják, hogy

nincs keresnivalójuk nálam. Ha nem adom meg magam nekik. Ha nagyon el vagyok egyébbel foglalva, akkor megunják, s odébb állnak. Nem rossz ez az elmélet. S addig-addig bizonyul kiválónak, amíg egyszer már majd nem bizonyul annak. Ez lesz a *Bevégeztetett* (Jn 19,30), a *tetelestai*, ami igei alakja a *telosz* = *vég* főnévnek.

Városmajor, 2004. január 16.

A szentmisét olvassuk? Ja, wir *lesen* die Messe. A szent szöveget nem is kell feltétlenül érteni ahhoz, hogy az imádság legyen. A II. vatikáni zsinat tette szent nyelvvé a magyart, a tótot meg a németet. Előtte lehetett hátat fordítva s latinul pusmogva misét mondani úgy, hogy jártak valakinek a miséjére, mert szent ember mondta – szentül. Ennek már vége. Nem pusmogunk semmit sem latinul, s látják a képünket, akiknek misézünk.

Adyiligeten hetenként misézem. Olyanoknak, akik barátaim. Kritikusak. Szeretném minden egyes misémet drámává tenni. Indokolt ez az igényem, mert a szentmise – áldozat. Valaki meghal benne: teste megtöretik, vére kiontatik. Hatvan percem van az érlelésre; arra, hogy ebből valamit, minél többet megérezzenek akik odajárnak.

Kezdődik egy egyre barátságosabbnak akarnám köszöntéssel, majd kereszttetés után az invokáció már elkezd az érlelést. Például így: Az Atyaisten, aki be akarja teljesíteni, amit rólunk végtelen idők előtt megtervezett, a Fiú, aki Názáretben a zsinagógában alighanem komolyan gondolta, hogy most majd megvalósul, amiről Izajás sok száz év előtt énekelt, s a Lélek, aki csak azért vett mindannyiunk szívében lakást, hogy Isten álmai meg tudjanak valósulni bennünk és általunk, ez az Atya-Fiú-Lélek, a teljes Szentháromság legyen mindnyájatokkal! Egy ilyen hosszú körmondat után lazítok: átadom a gyeplőt a gitározóknak, éneklőknek, felolvasóknak.

Majd felolvasom az evangéliumot Csak részleteket belőle. Kiemelésekkel s olykor dramatizálva is – szünetekkel, hangmegemeléssel. Akkor jön a prédikáció. Muszáj megírnom. 86. évemben nem bízhatom magam a lendületemre. Nem mondok sokat, ha azt mondom, hogy egy egész napot dolgozom rajta. Olykor többet is. Ha szöveg nélkül kellene kiállnom azok elé, akik évek óta hallgatnak, ismernek, akkor ismételném magam. Így azonban frissen készült s pillanatnyilag legjava termésemet adom. Utána három perc csend, s mielőtt elkezdeném az egyetemes könyörgések *olvasását*, mondom magamtól, ami folytatása a három perc előtt befejezett beszédnek. Nem mindig sikerül, de van úgy, hogy igen, s ez megemeli a könyörgéseket. A krédót mondom – mindent, ami összeköt. Majd jön a kánon. Módosítok a szövegen, toldom, rövidítem, kiemelem... egyetlen dráma ez nekem egészen az oldásig, amikor nagy kört csinálunk, megfogjuk egymás kezét s szemébe nézünk egymásnak és mondjuk: *Bocsássunk meg szívből egymásnak!*

A következő érlelőhely az Isten báránya, aki úgy lett azzá... és most mondom a prédikáció új összefoglalását... Az Isten báránya, aki megetet magával minket, csakhogymindenképpen legyen folytatása annak, amit ő elkezdett. S a mise vége előtt még leülök, csendben maradok, majd mondom az utolsó fogalmazást. Pl. óvtak és nem engedünk, és lett második nemzedék. Óvtak és nem engedünk és lett harmadik nemzedék. Óvnak és engedünk az óvásnak és Istenem, ha így lesz, nem lesz negyedik nemzedék...

Városmajor, 2004. január 25.

Testvéreim – a Babér utcai plébánia templomában! A hónap utolsó vasárnapjainak itteni esti szentmiséire szól a meghívásom. E vasárnapokon az ÚJ SZÖVETSÉG NAGY ALAKJAI – a tárgy, amelyről szólnom kell. (Megakasztom a szövegem: Nagyon hideg van. Mínusz 1 fokot mérünk a templomban. A sekrestyében jó meleg van. A plébános atya megengedte, hogy behívjalak titeket mise után egy kis beszélgetésre arról, amit itt most majd hallotok. Jöjjetek bátran!) Fogjunk hozzá a dolgunkhoz! Mindenekelőtt tisztázzunk ki egy különbséget! Más az új szövetség, mint az Újszövetség. Új szövetségen – két szóban leírva azt, amit mondok – a

keresztény emberek azt a szövetséget értik, amelyet Jézus kötött meg Istennel az utolsó vacsorán. A vérében és értünk! Miértünk is, akik most erre a jézusi szövetségre emlékező testvéri – vagy inkább tanítványinak akart és mondandó – lakomán részt veszünk, vagy csak jelen vagyunk.

Különbözik ettől az új szövetségtől az egyetlen szóval és nagy kezdőbetűvel írt Újszövetség. Ez utóbbi köztudottan egy 27 írásból álló könyvgyűjteményt jelöl: a négy evangéliumot, a Cselekedeteket, az apostoli leveleket s a Jelenések könyvét. Ennek a gyűjteménynek utolsó darabja is elkészül a Jézus keresztre feszítését követő századik év végére, de csak a negyedik század második felére kristályosodik ki, hogy az egyházi köztudat éppen ezt a 27 könyvet tekinti az Újszövetség kánoni könyveinek, megkülönböztetve őket az ókeresztény irodalom egyéb könyveitől, és természetesen az Ószövetségnek nevezett könyvektől is. Ily módon van Újszövetségünk, és van Ószövetségünk. Az elsőbe tartozik 27 könyv, a másodikba kétannyi, de háromszoros terjedelemmel. Erről kell beszélnem? Nem. Hanem valami újról szemben az óval. Arról az újdonságról, amely ráköszöntött a világra annak folytán, hogy kétezer esztendővel ezelőtt Jézus elmondta, amiket elmondott, s amik miatt a Jézus előtti, a régi, az ó szövetség főpapja méltónak találta őt a halálra. Elkezdeném a mondókám, s szeretném, ha a gyerekek is értenék.

Egyszer volt, hol nem volt, tán kétezer esztendeje is volt, hogy volt, és még a Földközi-tengeren is túlvan volt, hogy a Jordán nevű folyócska közelében élt egy legény. Volt neki rendes mestersége is: a fafeldolgozó iparban munkálkodott. De be volt szózva. Nyugtalankodott. Nem tetszett neki a világ úgy, ahogy volt. Úgy gondolta, hogy lehetne másképpen is, mint ahogyan van. Mi baja volt vele? Csak az, hogy a világ nem úgy ketyegett, mint amire megcsinálták. Az ketyegtette, aki nem teremtette. Egy betolakodó, egy sikeres betolakodó, aki hadat üzent magának az Istennek is. S ez a nagysikeres el tudta érni, hogy őt szeressük, őt szolgáljuk, s a kedvéért az Istent – meg egymást is! – meggyűlöljük, megvessük. A betolakodónak azt a nevet adta legényünk, hogy Mammon. Az arám nyelvből származó jövevényszó ez a jordánparti népek nyelvén, s hiteles mai fordítása: dollár, euró, svájci frank, forint, vagy közös szóval – csak *pénz*. Ez detronizálta a teremtő Istent.

Nyugalanságában ez a legény felhagyott saját mesterségével, és belevaló tizenévesekből – kizárólag csak belőlük! – csapatot szervezett. A csapat kettesével elment északra, délre, nyugatra meg keletre, s hirdette mindenütt: Vége a Betolakodó Országának. Kívülre dobjuk Evilág Fejedelmét. Elvesszük az Országot azok kezéből, akik a Mammonnak szolgálnak. Kezdődik az Isten Országá. Kezdődik az, amire Isten megteremtette a világot, meg az embert. Kezdődik az Adás országa. Indul az Osztozás világa. Mindenkinnek egy dénár! Olyan transzparens-féléket csináltak szavaikból, mint korunkban némely mozgalmak, melyek ráírják a NATOnak szánt lepedőre: *A gyilkosok gyilkosai is gyilkosok*. Ilyesfélét tettek.

De aztán megelégtették nagy-nagy buzgalmukat. Kik? Hát a Mammon szerelmesei. Fővezérüket valami Kajafásnak hívták. Ez okos szóval meggyőzte az értelmiséget meg a jó módúakat, hogy jobb láb alól eltenni a legényt, mielőtt még nagyobb bajok történnek. Mi lett volna a nagyobb baj? Hát majd jönnek valakik, s Kajafásék elveszítik kiváltságos helyzetüket: azt, hogy nekik mindig sok dénár jut, amikor másoknak még egy fél se. A mesebeli legény értesült róla, hogy szorul a hurok a nyaka körül, s tudta, hogy a Kajafás-félék nem tréfálnak ám. De nem izgatta őt különösebben ez a tudás és értesülés. Csinált mindent tovább a maga módján. Ünnepet is. Az a nép, amelyhez tartozott – ő is, tizenévesei is –, tavaszon mindig megüli nemzeti-vallási ünnepét annak emlékére, hogy őseik ezer évvel korábban kiszabadultak az egyiptomi nagy bajból. Sült bárány volt az ünnepi lakoma. Saláta, kenyér és borocska is volt hozzá. E lakomán pedig elhangzott ajkán egy szó, amelyről korábban tizenéveseinek soha sem beszélt. A mesémnek ezzel vége van. Most tudós fejtegetések következnek majd erről a szóról.

A tudóskodás azzal indul, hogy nem mondom meg az elhangzott szót magyarul, csak negyedjére. Előbb héberül, görögül meg latinul mondom, hogy könnyebb legyen kitalálni. Héberül: *berith*, görögül: *diathéké*, latinul: *testamentum*, s ezek után ki ne tudná már, hogy magyarul a *szövetség* az a szó, mely legényünknek – aki a mesén kívül a Názáreti Jézus nevét viseli – az ünnepi lakomán elhagyta ajkát. Ebben a mondatban hangzik el: *Ez az én vérem, a szövetség vére, amelyet mindenkiért kiontok*. Egyetlenegyszer ejti ki száján Jézus e szót: szövetség. Itt, a vacsorán. Ezek után három teológiai szakkifejezést fogok elibétek terjeszteni: *őszövetség*, *újszövetség*, *örök szövetség*. Mind a háromban az Isten és az ember között létrejött szerződésről van szó. Mi fán terem ez a szövetség? A szövetség a szerződések, az adok-veszek világába tartozik. Az egyik fél is megígér valamit a másiknak, a másik fél is megígér valamit az egyiknek. Abban a szövetségben, amelyről beszélünk, a szerződő felek: az Isten és az ember. Ha az ember megtartja, amit megígér, az Isten is teljesíti, amit ő ígér meg.

Kezdjük a régi, az *ó*-nak mondott szövetséggel. A zsidók nem is ismerik ezt a szót. A héber szentírásnak az a neve, hogy *Tóra va nabim*, azaz magyarul *Törvény és tolmácsok* (próféták). Az Istennel kötött szövetségüket nem réGINEK, ónak tartják, hanem öröknek. De *ó*, régi szövetségnek mondja Szent Pál azt a szövetséget, amelyet Isten a Sínai-hegyen kötött Izrael népével, illetőleg annak képviselőjével, Mózessal. Mi volt a szerződés tárgya? Csak annyi, hogy Izrael vállalja a Tízparancsolat megtartását, Isten pedig ennek fejében vállalja, hogy Izraelnek adja Kánaán földjét. Ezt a szövetséget egyik szerződő fél sem tartotta meg. Ez a szövetség nem is teljesíthető. Ez a szövetség ellene mond saját magának. Izraelnek az volna a dolga, hogy megtartsa az V. parancsot is, mely így hangzik: Ne ölj! Istennek meg az a dolga, hogy Mózes imádsága és Nún fia, Józsue hadvezéri intézkedései ellenében segítse az amalekiták, a jebuzeusok, a hettiták, a kananeusok stb., stb. népeinek véres kiirtását. Népekét, akik Kánaán földjén éltek s legeltették állataikat Izrael odaérkezése előtt. Ennek az *ó* szövetségnek – *nincs meg van értelme*. A zsidók a maguk háromezer esztendő történetük során szorgalmasan irtogatták azokat a gojokat (= nem zsidókat), akik körülvették őket, s hol a zsidóknak sikerült a gojokat beleverni a betonba, hol pedig a gojoknak a zsidókat. Ami pedig Isten szerepét illeti, arról a *Zsoltár gyermekhangra*, Babits szép verse megírta: *Ő nem az a véres Isten: Az a véres Isten nincsen. Kard ha csörren, vér ha csobban, csak az ember vétkes abban*.

Ennek ellenére az emberiség egész története erről az értelmetlenségről beszél. Mindenki gyilkol mindenkit. S mindenki feltételezi, hogy az Isten nyakig benne van e gyilkolósdiban. Mi, magyarok sem vagyunk kivételek. Közel kétszáz éve írta Kölcsey: *Őseinket felhozád Kárpát szent bércére, s Általad nyert szép hazát Bendegúznak vére*. Ki ne tudná, hogy azért Istennek besegítettek Árpád kacagányos meg buzogányos hősei, az őseink is, de azért Kölcsey s a magyarok hite szerint Isten, azaz hogy Hadúr műve, hogy Szvatopluk meg Zalán kifutottak országukból, hogy helyet adjanak – adjanak? önszántukból? – nekünk. Az is ebbe a fejezetbe tartozik, hogy Szolimán az Isten büntető vesszeje, meg hogy Isten elfogadja Zrínyi áldozatát, várat védő, törököt gyilkoló véres halálát. S az is, ha a *jámbor* Szent Istvánt oltárra emeljük, aki unokabátyját felnégyeli, unokaöccsét pedig megvakítja, a besenyő vezért pedig, aki már nem rokona, lovával s feleségével együtt élve eltemeti, mert az ostoba Thonuzoba /apa/ nem akart megkeresztelkedni. Az Istent ki kellene hagyni a hadakozásnak nevezett tömeggyilkolásokból.

Hagyjuk el a régít, s menjünk át az új szövetségre! Ezt is Szent Pál találta ki. Jézus nem beszélt se régiről, se újról. Kik a szerződő felek ebben a szövetségben? Egyfelől Jézus és mi. Másfelől az az Isten, aki haragszik ránk, mindannyiunkra. Ugyan már miért? Ki ne tudná, hogy azért, mert Éva szakított az almából, s még Ádámnak is adott egy harapást belőle. De ránk miért haragszik ezért? Csak azért, mert Ádám-Éva a mi hatezredik vagy tizenhatezredik ősünk – a nagyapánk s anyánk. Nagyon logikus a harag, nemde? Különösen a Szeretet-Isten részéről logikus ez a szünni nem akaró, eszméletlen harag – irántunk is? Az, hogy

mindannyian a harag gyermekei vagyunk, ahogy meg van írva az Efezusi levélben (2,3)? És mi ennek az új szövetségnek a tartalma? Hát az, hogy Jézus ezt az évszázadok óta dacosan haragvó öregurat kiengeszteli a maga halálával, hogy az Atyja ne haragudjon már.

Szegény Pál, nem nagyon tehet róla, hogy ezt a képtelenséget kitalálta, hiszen sohasem találkozott azzal a Jézussal, aki élt és tanított, csak azzal, akit ő magában elképzelt. Ha találkozott volna vele, Jézus megmagyarázhatta volna Pálnak, hogy azért kell meghalnia, mert főpap-írástudó-vén, hatalomgyakorló és király soha el nem viseli, hogy beszéljünk egy olyan Istenről, aki nem olyan, mint ezek az urak... Isten nem úr, hanem édesapánk, akit csak saját bűneinkért kell engesztelni. Hogyan? Ahogy a tékozló fiú. Hazamegy. Istenhez megy, hogy elsírja magát, és cserébe Isten a nyakába borul a tékozlónak: a lánynak meg a fiúnak.

És mi lenne e páli új szövetség tárgya? Csak annyi, hogyha ezt a „kapitális képtelenséget” – azt, hogy Jézus golgotai halála óta Isten már többé nem haragszik ránk – az ember elhiszi, s hitének jeleként-bizonyítékeként megkeresztelkedik, akkor már számára nincs isteni harag, akkor ő már meg van váltva, nem kell sülnie egy örökkévalóságon keresztül a Szeretetisten poklának tüzeiben, hanem mehet egyenes úton a tisztítótűzbe, s ha megtisztult, akkor onnan a mennyországba. De aki nem hiszi el ezt a megváltáselméletet és nem keresztelkedik meg, az továbbra sincs megváltva, az mehet továbbra is a pokolba. Ha arra gondolok, hogy ezeket a meséket tanítják a legkülönbözőbb, az összes keresztény felekezetek hittanóráin és hittankönyveiben gyerekeinknek, méghozzá Jézusra és az ő egyházára hivatkozva, belesötétül a lelkem, s kiáltanom kell a fájdalomtól. – Mert irthatjuk ellenségeinket, oltárra is emelnek minket érte, a fontos csak az, hogy megöntsük a bubát, s attól jók vagyunk Istennél. Csodálkozunk, hogy öt százalék se jár templomba?

De van egy jézusi szövetség is. Ez nem ó és nem új, hanem örök, mert mindig tudtunk róla, amióta csak ember él a földön. Az ember megteremtésekor kötötte meg e szövetséget Isten velünk. Beleírta annak tartalmát a szívünkbe. Tudja az írástudatlan is. Nem-egyszer sokkal jobban, mint az írástudó. Mit tudunk? Azt, hogy jónak kell lennünk. Azt, hogy nem illet meg semmi kiváltság. Azt, hogy életünk fenntartásához elég az egy dénár. És azt is tudjuk, hogy tönkremegyünk, ha ezt nem értjük és nem akarjuk. S kivirulunk itt a földön, s oda át az örökkévalóságban, ha megértjük, s ha ez az értés határozza meg az életünk.

Ezt a szövetséget tanította a mesémbeli legény. S mondta, hogy beteljesedett az idő. Itt az ideje, hogy csináljuk. De kétezer esztendő múltán egyelőre még nem csináljuk. Erről a kétezer esztendőről beszélnek nektek a következő hónapokban, ha még élek, s ha meghallgatjátok. Mert az én fiatal legényem a názáreti zsinagógában szétbontotta tekercset s erről beszélt... Miről is? Az Úr lelke van rajtam Fölkent engem és elküldött, hogy örömhírt vigyek. S amit olvasott, ahhoz hozzátette: Ma beteljesedett az Írás, amelyet az imént hallottatok. Mert beteljesedik, ha egyszer kimondjuk!!!

Városmajor, 2004. január 31.

Megvolt a Babér utcai kirándulás. Valakik be is jöttek a sekrestyébe. Nem volt semmi felháborodás, ámbátor eljutott hozzám a pletyi, hogy nem mindenki esett hasra a hallottak előtt. De nem jöttek be a sekrestyébe, mert úgy gondolták, hogy nem illik vitatkozni velem. Egy hónap múlva majd azzal kezdem, hogy azért és attól élek, hogy és ha vitatkoznak velem. A következő héten megint Adyligeten prédikáltam, de előtte szombat délután már elmondtam szövegét a *Pótkávé* nevű közösség miséjén. Mindkét alkalommal ezt mondtam: Három év előtt is két vasárnapot szánt a liturgikus rend Lukács názáreti beszámolójára. Két beszédet is mondtam róla Széphalmon, s egyet belőlük a Bokorportán is. Íme a rövid kivonatuk: Lukács nem volt szemtanú. Nem is tudja megmagyarázni, hogy miért is fordulnak Jézus ellen a názáretiek. A szemtanúkhöz fordulunk, tehát Márkhoz és Mátéhoz, akik a beszéd tartalmáról nem, csak arról tudósítanak minket, hogy Jézus bement zsinagógájukba, és tanította őket. A názáretiek reakcióját Márknál is Máténál is ugyanaz az ige jelöli: *ekpléssein*.

Az ige főneve: *plégé* (a latin *plaga* megfelelője) csapást jelent, s az ebből képzett ige jelenthet *megdöbbenést, rémületet, elutasítást*; tehát pontosan az ellenkezőjét annak a helyeslésnek, amiről Lukács tudósít. Csia Sándor szerint: *megdöbbentette* őket, sokan *megdöbbenve* szóltak. Az ekpléssein ige 12 ízben kerül elő az evangéliumokban, s többek között jelzi a tanítványok reakcióját is, amikor Jézus a teve-hasonlattal rajzolja meg a gazdagok üdvözülési lehetőségeit. A fordítói koronát Erdősi Sylvester János kapja: *Az tanítványok kediglen elrímülének az ű beszédin.* (Szatmári volt, íző nyelvjárásban beszélt, s akkoriban még nem volt Magyar Tudományos Akadémia és Helyesírási szótár.)

Bizony a tanítványoknál is a teljes elutasítást és rémületet jelentette a döbbenet, amellyel tudomásul kellett venniük, hogy – könyörgöm – a gazdagok ki vannak zárva az Isten Országából. Hasonló rémület vett erőt a názáretieken is Jézus Izaiás-magyarázatának a hatására. Mitől rémültek meg szegények? Csak azt tudhatjuk, hogy elkezdtek arról beszélni, hogy Jézus ács, meg ácsnak a fia, meg Mária az anyja, s hogy fiútestvérei meg a húgai-nővérei itt laknak közöttük, s valamit kérdésbe tesznek. Ezt: *Honnan ez a nagy bölcsesség?* S válaszolnak is rá. Az elutasítás válaszával. Máténál, Márknál ugyanazzal a szóval: *és megbotránkoztak benne.* A jámbor hallgatóság gyilkolni is hajlandó. Jézus azonban megmenti őket ettől: egérutat vesz előlük.

Mi háborította fel ennyire a jó názáretieket? Első reakció: Ej, ha! Ma beteljesedett! Nem tapasztaljuk, hogy történt volna valami. Ugyanolyan esős a tavasz, mint tegnap. Nagyokat mondani könnyű. Második reakció: Ki teljesítene be itt valamit? Ez az ácsgyerek? Itt él közöttünk az egész retye-rutyája, nem is tanult ember. Harmadik reakció: Ne hagyjunk már karikát fűzni az orrunkba. Legjobb lesz ezt az embert rövidre zárni (kinyírni), amíg nem késő. Még számlabenyújtás előtt. Nehogy már a bőrünk is rámenjen. Nem ülnek fel neki.

Ha most eljönne valaki közénk, s elmondaná, hogy ebben az órában fordul meg az emberiség története, megvárnök-e, hogy a mise végén beszervezzon minket, vagy kitalálnánk valamit, hogy jó lelkiismerettel hazamehessünk? Megvan az ellenszerünk: csak egy aggyatyan mondja, s szombat este hatkor, hogy válaszolni kell a kérdésekre, amelyeket a *Koinónia* januári száma megfogalmazott. Ugyan már, miért kell? Olyan a világ, amilyen. S ma az van, ami tegnap volt, s a holnap sem lesz másmilyen, mint a ma. A názáreti sztorit nem kell feleleveníteni, mert úgylis csak ismételni tudnánk – hasonló sikerrel és golgotai eredménnyel.

Szerényen és halkan igyekezem kérdezni: Biztos, hogy így van? Akin az Úr Lelke rajta, akit felkent az Úr, csak azt mondhatja, hogy már tegnap be kellett volna teljesednie az izajási szövegnek. És azt, hogy csak rajtam, rajtad, rajtunk fordul, hogy rajtunk van-e az Úr Lelke, s hogy felken-e téged is az Úr, mert Isten mindenkit fel akar kenni, mert Lelkének mindenkin rajta kell lennie – ha engedi. Az emberi lelkiismeret szava ez.

Hát eddig a kivonat, s a kérdésem, hogy fel kell-e melegíteni a názáreti levest, amikor az egyház kétezer esztendő története arról beszél, hogy semmi értelme, s ha mégis megkísérelné valaki, vannak még főpapok-írástudók-vének, akik gondoskodnak, hogy a kísérletnek tökélegyen legyen a vége, mint kétezer éve.

Megengedve, hogy az egyháztörténészek tudják, hogy mit kell egyháztörténet címén írni, gondolom, hogy lehetne éppen másmilyen is írni, mint amilyen írnak, s ennek címe lenne: a *Levesfelmelegítések és a felmelegítők sorsa*. Volna egy bevezető fejezete a könyvnek. Ez volna a címe. *A názáreti leveskészítő utóélete*. Maga a leves elkészítése és a készítőnek nem az utóélete, hanem csak földi élete a mennybemenetelig – ez a biblikum körébe tartozik. Utóéleten Jézusnak nem a mennybemenetel utáni transzcendens életét értem, hanem azt, amit mondtunk róla az időben, a kétezer esztendő alatt, akár tévedhető szóval beszélt róla az egész keresztény emberiség mínusz egy ember, akár amit róla a tévedhetetlen szóval beszélő egy ember mondott, akihez viszont nem tartozik a tévedhető keresztények univerzuma.

De ez csak a bevezető fejezet volna. Hogy mi volna e fejezetben? Mondok egy mondatot, hogy tudjatok valamit gondolni róla. Kinyitotta halálával, – melyért köszönet Kaifásnak,

Heródesnek, Pilátusnak, Júdásnak, a *Feszítsd meg!*-et kiáltó jeruzsálemieknek is – az Ádám-Éva óta bezárt mennyország kapuját, s a keresztség szentségével visszaadta nekünk a megszentelő kegyelmet, melyet Ádám-Éva mindörökre elveszített a mi számunkra is. Jézus halhatatlan érdeme, hogy halálunk után bemehetünk a mennyországba, melyet az Atya jogos felháborodott haragja mindörökre csukva tartott volna számunkra, ha halálával Jézus ki nem engeszteli a nagy haragvót. Akik pedig arról beszélnek, hogy nem kell engedelmeskedni az Isten kegyelméből fejünk felé került világi és egyházi uralkodónak – comburentur, azaz égessük máglyán meg őket. Akik azt mondják, hogy a többetbirtoklás és a magántulajdon bűn – comburentur! Akik bizonygatják, hogy nincsen jogos önvédelem s annak hatékony eszközeit használni bizony erkölcstelenség – comburentur. S mióta a hamis lágyszívűség, amely tiltakozik a kivégzések ellen, kiűtötte az egyház Isten rendelte vezetőinek a kezéből a gyufát, mellyel meggyújtás a máglyát, azóta a kiközösítés szellemi fegyverével kell megóvniuk az egyházat Jézus örökségétől, a felsorolt badarságoktól. Körülbelül ez lenne kifejtve a bevezető fejezetben – a kétezer esztendő egyháztörténetének illusztráló anyagával.

Levesfelmelegítések és a felmelegítők sorsa – ugye ez volna könyvünk címe, s a könyv első fejezete meg ez volna:

1. A názáreti leveskészítő utóélete, melynek rövid tartalmát felvázoltam. Nem tudom, hány fejezete lenne a könyvnek, de alighanem sok. Tudom, hogy kapnának egy fejezetet az *albiak*, akiket a misztika doktora, Clairveauxi Szent Bernát tanácsára hányt kardélre a 13. században Monforti Simon. Kapna egyet *Asszisi Szent Ferenc* is, s még sokan mások. Én például csak jó tíz éve tudom, hogy a magyar történelem jólismert habánjainak névadó őset, *Hutter Jakabot* 1527-ben égette el a hierarchiánk az innsbrucki székesegyház mellett emelt máglyán, mert ő is levesfelmelegítőnek bizonyult. De biztosan tudom a könyv utolsó fejezetének címét még. Ez volna, mondjuk, a húszadik fejezet:

20. A Bokor tündöklése és... nem akarom befejezni a címet, mert a Bokor élete sincs még befejezve. Együtt kellene megszerkeszteni ezt a huszadik fejezetet. Mondom, hogy én mi mindenről tudnék valamit írni benne. A Bokor első nemzedéke 50-60 esztendővel ezelőtt hitt abban, hogy meg kell mentenie a hitünket az ateizmus támadásával szemben. Ennek érdekében buzgón járt templomba hétköznapiokon is, gyónt, hogy gondoztassa is a lelkét, csoportba is járt, nem különben havonként lelkinapokra, évenként kétszer is lelkigyakorlatra, s földalatti teológiára is. Vezetőiket a Párt letartóztatta, tagjait – nem tudni, mennyi sikerrel – megpróbálta beszervezni. Megfélemlíteni sikerült mindenkit. Az 50-60-as években majdnem nullára dolgozza le számukat.

A Bokor második nemzedéke hitt abban, hogy meg kell jézusítani az egyházat. A Párt ránk uszítja a hierarchiát: *Nem is a mi ellenségeink, hanem a tiétek* – írja Lékainak 1976.

szeptemberében Bay László. Nem uszulkan elég gyorsan a püspökök. Várnak. Helyettük a Bokor lép: harminc ember megtagadja a katonáskodást. Űt a Párt és űt az egyházi hierarchia. Nem szentelnek többé papot a Bokornak. Kirúgják a kispapokat, ha közénk tartoznak. A Bokor virágzik. Analizál, KIO-t olvas, Karácsonyi Ajándékot ír, ágakat szervez, kétszáz csoportvezetője van.

89-ben bevonul a Mammon az országba, az egyházba, a Bokorba. Csoportok mennek tönkre. Az első nemzedék csoportjainak jó része, a második nemzedék csoportjainak is nagy része, s a harmadik nemzedék csoportjai nagybőrra meg sem alakulnak. Miért? Amiért az első két nemzedék csoportjai tönkremennek. Nincs cél. Az ateizmus fogahullott oroszlán. Az egyházban semmit sem tehetünk, hiszen ellenségnek lettünk nyilvánítva. Nincs cél, amire áldozhatnánk pénzünket, időnket, szeretetünket. Nincs pénzünk, időnk, szeretetünk, nem rendelkezünk ezzel a konvertibilis valutahármassal. A Mammon nem engedi. Kell neki mind a három változat. Talán még meg lehetne menteni a Bokrot, ha hajlandók volnánk mindezt bevallani. Ha hajlandók volnánk elmondani, hogy mért akadt el a szekér. Nálam, nálad, nála, mindnyájunknál? Ha vállalkoznánk a kocszi meglökésére. Ha nem vagyunk názáretiek. Ha

nem mondjuk: *Olyan a világ, amilyen. S ma az van, ami tegnap volt, s a holnap sem lesz másmilyen, mint a ma. A názáreti sztorit nem kell feleleveníteni, mert úgyis csak ismételni tudnánk – hasonló sikerrel és golgotai eredménnyel.* Ha azok közé tartoznánk, akik ezt mondják: *Biztos, hogy így van? Akin az Úr Lelke rajta, akit felkent az Úr, csak azt mondhatja, hogy már tegnap be kellett volna teljesednie az izajási szövegnek. És azt, hogy csak rajtam, rajtad, rajtunk fordul, hogy rajtunk van-e az Úr Lelke, s hogy felken-e téged is az Úr, mert Isten mindenkit fel akar kenni, mert Lelkének mindenkin rajta kell lennie – ha engedi.* Az emberi lelkiismeret szava ez.

Naptáramban kijelöltem ennek megtárgyalására négy nyári napot. Aki úgy gondolja magáról, hogy van neki erre négy napja: két munkanapja és két pihenő napja, az szóljon nekem, megsúgom neki és csak neki a dátumot. Öt hónappal előre még mindenki képes illeszkedni, ha a Lélek mondja neki. Amen.

Városmajor, 2004. február 1.

A Pótkávé miséjén közel egy órát tart a hozzáimádkozás, pedig csak tízen vagyunk.. Van egy másik hely is – mondja az első imádkozó –, amely erről beszél: *Amint pedig Jézus az ecetet elvette, mondá: Beteljesedett! És lehajtván fejét, kiadá lelkét* (Jn 19,30). Hát ez igaz, így hallottuk mindannyian, akik körbenimádkozunk, ifjúságunk óta... mert katolikusok vagyunk, s nem a Károli Gáspár bibliáját forgattuk.

De jó a zsidóknak! Azoknak a hittanóra – nyelvóra. *Beresit bara Elohim, azaz kezdetben teremté Isten...* (Ter 1,1) Azaz meg kell tanulniok héberül; mégpedig bibliai szövegeken, amelyeket két-három ezer esztendővel ezelőtt fogalmaztak meg. Én megilletődöm, ha a *Halotti beszédet* elemzik nekem. Mondjam-e, hogy jobban, ha az Újszövetséget görögül ízelgethetem? A zsidóknál nem fordulhat elő, hogy így van Károlinál, de Káldynál már nem. Én oly szívesen tartanék hittanórák címén nyelvi órákat. Ógörög órákat, hogy megismerjük azt a nyelvet, amelyen leírták Jézus életét és tanítását. *Ma beteljesedett (peplérótai) ez az írás* (Lk 4,21) és *Beteljesedett (tetelestai).* *És lehajtván fejét...* (Jn 19,30). Tehát az utóbbi hely nem párja az előzőnek. Imádkozónk arról elmélkedik, hogy igazán halálunk óráján teljesedik be életünk. Értem ezt én: akkor rakjuk fel az i-re a pontot. De szó sem lehet róla, nem erről beszélt Jézus Názáretben, hanem arról, hogy **megvalósul** az, amiről Izajás énekelt. A Golgotán az ellenkezője valósul meg annak, amiről Isten tolmácsa énekelhet. Ott nem megvalósult, hanem **befejeztetett** egy újabb szent kísérlet, az Istené, hogy megvalósulhasson az Isten álma, az Ország. Mert a főpap azt mondta, hogy nem, nem, soha!

Városmajor, 2004. február 8.

Egész szombaton nyugodtan készülhettem arra, amit vasárnap este majd elmondanék nektek. Reggeltől ebédig semmire sem jutottam, csak leszedtem egy halom szakkönyvet a polcokról s teleraktam vele az íróasztalomat. Ebéd végén két sakkparti következett. Az elsőt megnyertem, a másodikat nem. Ebéd után aludtam egy jó órát, majd kitámolyogtam a konyhába. A termoszból kinyomtam egy nagy csésze feketét, a gázon megforrósítottam, tettem bele tejport, meg cukrot, hogy hízzak is, s bedugtam a konnektorba a kapcsolót, hogy hallgassam a rádiót. S ott elmondták a hírekben azt, amivel indítani tudom e prédikációt. Az eredetit akartam. Fel is hívtam a Kossuth Rádiót azonnal telefonon: Bemutakoztam, s megkérdeztem: hogyan tudnám emilen megkapni a most félháromkor a hírekben elhangzott ENSZ-jelentést. Tessék várni! Várok...: a szöveg lelőhelye: irodalmi-ujzag@radio.hu – hogy mennyi idő múltán kerül rá, azt nem tudja megmondani. Illő módon megköszöntem, s elköszöntem. **Egyre több millió ember éhezik. Oka nemcsak a magántulajdon, de az is.** Röviden – ennyire emlékezem az ENSZ-jelentésből.

Egyébként ma évközi 5. vasárnap van, a C. liturgikus évben, s az evangélium a csodálatos halfogásról készült lukácsi beszámoló. A különböző fordítások tartalmi egységekre szedik

szét az evangéliumok szöveget, pl. a mai vasárnapi szöveg fölé-elé ezt írják: *Péter halfogása*, vagy *A csodálatos halfogás*. Alája vagy lapalji/szövegvégi jegyzetben megadják a párhuzamos helyeket is. Ily módon megtudhatjuk, hogy a mai szöveg nem csak Lukácsnál, de Máténál és Márknál is megtalálható. Megadva a fejezet és a vers számai: Márknál pl. az 1. fejezet 16-20. verseiben olvasható. Ott így hangzik: *Amikor a Galileai-tenger partján járt, meglátta Simont és András..., amint hálót vetettek a tengerbe, mivel halászok voltak; és így szólt hozzájuk Jézus: „Jöjjetek utánam, és én majd megteszem, hogy ti emberhalászként váljatok.” Erre azok a hálókat otthagyva azonnal követték őt. Amikor kissé továbbment, meglátta Jakabot, a Zebedeus fiát és Jánost, a testvérét, amint a hálóikat rendezgették a hajóban; és azonnal elhívta őket, azok pedig apjukat, Zebedeust a napszámosokkal együtt a hajóban hagyva, elmentek őutána.*

E márkai szövegen belül három jelentős mozzanatot különböztetnek meg. 1. Jézus hív, és azzal biztat halászként, hogy emberhalászként formál belőlük. 2. Péter és társai a hívásra válaszul mindenüket – hálójukat és apjukat – ott hagyják. 3. A halászok megindulnak Jézus mögött, követik őt. A lukácsi változatban is megtaláljuk az utolsó kettőt: *kivonták hajójuk a partra és mindent otthagyva követték őt*. De a hívást másképpen adja Lukács elő: Jézus a hajóból prédikál, Péter evezzen jól be a tóba, vesse ki a hálót, egész előző éjjel potyára dolgoztak, szakadnak a hálók, *Menj ki tőlem Uram, bűnös ember vagyok, Széles útra tévedt veszni indult juhod* (– a *Megrakják a tüzet* dallamára). A többiek is rémülődöznek. Ne félj Péter!

Embereket fogsz életre támasztani (*dzó-grón*)!

Most már hogyan történt, ami történt? Hogyan van ez? Minden evangélista azt ír, amit akar? Nem azt ír. Csak azt írja, amit tud. És a sugalmazás? Az nem annyi, mint a diktálás. Az ember olyan szerkezet, amelyikbe be van építve az Isten. Az Isten szól mindenkiben, aki hagyja, hogy szóljon benne az Isten. De a rezonátor hat és fél milliárd féle. Egy nagyon mélyen keresztény férfi mondta gyónás során a feleségének: – a Bokorban a házások együtt, egymás előtt gyónnak, közösen – *Értsd meg, nem tudok Varga Julcsa* (ez volt az asszony lánykori neve, amikor még ment *mezítláb a réten*) *indigós másolata lenni*. Julcsa volt az erősebb egyéniség, szóba sem jöhetett, hogy Éva legyen indigós másolata Garzó Péternek.

A hónapvégi vasárnapokon a jézusi szövetség nagy alakjairól tartok sorozat-prédikációt a Babér utcai templomban. Azt hiszem, az evangelisták is szerepelni fognak e nagy alakok között. Azért fognak szerepelni, mert máig ható és nem közönséges rezonátorai voltak az Istennek. A jézusi szövetségre hivatkozó legkorábbi irodalom szerzői Pál és a tanítványai. Emberek, akik sohase hallották Jézust tanítani. Emberek, akiknek nem volt igényük s fülük a jézusi tanítás meghallgatására. Emberek, akik nem keresték fel Jézus tanítványait azzal, hogy meséljétek el már, hogy miket tanított Jézus. Így múlt el Jézus földön járása után közel negyven esztendő. S akkor támadt egy ötven-hatvan év körüli férfiú, aki 40 évvel korábban ott lebzelt a Getszemáni kert körül, amikor Jézust letartóztatták, S amikor a tanítványok valamennyien elhagyták Jézust, mert elfutottak, akadt, *aki követte őt, egy ifjú, aki csak egy inget viselt meztelen testén; ezt is letartóztatták, de ő az ingét otthagyva elmenekült meztelenül*. Később Pálnak és Barnabásnak lett missziós társa ez az ifjú, élete második felében pedig Péter segítője lett Rómában, és Péter halála után írdeákja is. Mert úgy gondoljuk, hogy az került bele ebbe az elsőnek elkészült kánoni evangéliumba, amit Péter prédikált Jézusról Rómában a 50-es, 60-as években Ezt foglalta írásba az ifjú, aki közben beszerzett egy másik inget a fogdmegek kezében maradt inge helyett. Ennek az ifjúnak, s 40 évvel későbbi öregebb változatának neve: Márk. Ez írta meg 70 körül a legkorábban elkészült kánoni evangéliumot. Összesen nyolc vers van evangéliumában, amit így vagy úgy le nem másolt a másik három kánoni evangélium, Máté, Lukács és János evangéliuma. A többi verset átvették. Amiket elmond, abból kapunk egy Péter-portrét is. Egy Márk-portrét is. Egy Péter-Márk portrét is. Mindenesetre egy Jézus portrét is. Hát így készül a szentírás, így történik a sugalmazás.

Hogyan jutott eszébe Márknak evangéliumot írni, amikor az egyház megvolt negyven éven keresztül nélküle. Akkor még elég volt, hogy *Száll a madár ágról-ágra, Száll az ének szájról-szájra*. Elég volt a szájhagyomány ahhoz, hogy áthagyományozódjék a jövőnek, amiket tett és mondott Jézus, amiket tettek vele főpapok, írástudók és vének. Él Hollandiában egy öreg pap bácsi. Nem is olyan nagyon öreg, csak két évvel előttem született. Én őt gondolom az elmúlt század legnagyobb teológusának. Úgy hívják őt, hogy Eduard Schillebeeckx. Azt írta egy írásában, hogy ideológikus tendenciák ellensúlyozására írta meg evangéliumát Márk. Annak ellensúlyozására, hogy Jézus azért jött, élt és halt volna, hogy kiengesztelje a ránk Ádám-Éva miatt haragudó Atyát. Mert ez a nézet a Római levél megírása óta itt is, ott is felüthette már a fejét.

Hogyan is írják a szentírást? Úgy, hogy az elkövetkező évek során akadt valaki, aki hiányosnak találta ezt a péteri-márki Jézus portrét. Tudom is, hogy mit kifogásolt benne. Azt, hogy sztori sztori hátán, s úgy kell egy-egy sorból, mondatból összeállítani az istennektetsző emberi magatartás velejét. Nem csak az érdekli a nyájas olvasót, hogy miket tett Jézus és miket tettek vele főpapok-írástudók-vének. Az is érdekelné az olvasót, hogy miket tanított. Nemcsak az, hogy anyóst gyógyít, ördögöt űz, leprást tisztít, bénát állít lábra, s ugyanaz megint előről. S mérgében leírta, amit Márk nem írt le. Mi volt a neve? Nem írta alá írását. Az írása is elveszett. Honnan tudunk akkor róla? Beleírta evangéliumába Máté is, Lukács is, amit az elveszett írásban olvastak. Honnan tudjuk? Mindjárt elárulom.

Elmondom előbb, hogy mit csináltam szombat délelőtt. Mivel C-év van, s ez Lukács éve, elővettem Lukács evangéliumát. A 24 fejezetben van vagy 200 alcím; olyan mint pl. *A csodálatos halfogás*. S alatta, hogy hol található meg még a szöveg a többi evangéliumokban. Oszlopokba írtam, amiket kaptam. 1. oszlop: mind a négy evangéliumban megtalálható pl. Jézus keresztre feszítése. 2. oszlop: a magvetőről szóló példabeszéd csak háromban található; a szinoptikusoknál (Máté, Márk, Lukács). 3. oszlop: csak kettőben található meg. Ez háromféle lehet: Lukács és Máté, Lukács és Márk, Lukács és János. De csak elméletben. Gyakorlatban, pár verset leszámítva, csak olyan van, hogy Máté és Lukács, pl. a Miatyánk szövege. S végül 4. oszlop: sehol másutt, csak egyedül Lukácsnál, pl. a tékozló fű története. Hát most szeretnék szavazást csinálni: Lukács evangéliuma teljes szövegének hány százaléka található meg mind a négy evangéliumban (1. oszlop)? Hány százaléka található meg a szinoptikusoknál (2. oszlop)? Hány százaléka csak Máténál (3. oszlop)? Hány százalék nem található meg sehol másutt, mert ez már Lukács saját anyaga, ezt csak ő gyűjtötte egybe (4. oszlop)? Gondolatban vegyünk elő egy ceruzát. A 100 százalékos arányosan 25-25 %-ot küldene mindegyik oszlopba. Nem arányos a megoszlás. Az anyag 10 %-a van meg mind a négy evangéliumban, 38%-a van meg a szinoptikusoknál, 32 %-ot tesz ki a saját anyag és 20% található meg csak Máté szövegeiben is. Tudományos közmegegyezés száz esztendő óta és meg nem ingóan, hogy az a húsz százalékos, amely csak Máténál és Lukácsnál olvasható, ez az, amit mérgében írt le Márk evangéliumának olvasója. Nincs neve. A tudomány adott neki. Az a neve, hogy Q. A Q első betűje egy német szónak (Quelle), melynek magyarul Forrás a neve. Majd a jövő vasárnapokon beszélünk bőséggel a Forrásról.

Lukácsnak saját anyagát láttuk. Közös a szinoptikusokéval csak annyi, hogy Péterék mindenüket elhagyták és követték Jézust. Meggyőződésem, hogy Lukácsnak nem volt elég indoknak, ami Márk számára elég volt: hívnak, hagyok mindent, megyek. *Csapot, papot, mindent felejtett Csokonai Vitéz Mihály*. Ez Petőfi versében működik. Sajnos a mi életünkben már nem. Bennünket is hív az Isten, s nem tudunk mindent elhagyni, nem indulunk el, maradunk a fenekünkön. Péteréket se gyűrték más téstárból. Ők mért mentek volna? Attól, hogy hívják őket? Lukács történetíró. Igyekszik hihető lenni. Kitalálta a történetet? *Eleitől kezdve mindennek pontosan utánajártam* – írja evangéliuma bevezetésében. Azért is járt utána, hogy elhiggye és el tudja hitetni olvasóival, hogy ez a tizenkét gyerek, vagy fiatal ember mért volt képes arra, amire mi nem látszunk képeseknek lenni.

Ötven millió ember éhezik. Nekünk meg anyagi gondjaink vannak. Kevés a fizetésünk. Hogy oda ne rohanjak! Most szól az ENSZ. Másfél százada valaki megírta a Tőkét. Kétezer éve valaki beszélt az egy dénárrol. S jövő vasárnap halljuk majd, hogy *Boldogok a szegények*. Isten népe meg őrzi magántulajdonát. Hogyan lehetne megszabadulni magántulajdonunktól? Múlt vasárnap mondtam, hogy volna négy nyáreleji napom e kérdés megtárgyalására. Nem akarom magam vezetni a tárgyalást. Boldogan átengedem másnak. Eddig még csak hárman kérdezték meg a dátumát. Ha akadna még, aki kérdené, megsúgnám neki, csak neki. Nem is tárgyalni kellene erről. Csak betérdelni a templomba. Csendbe maradni, elmondani egy rózsafüzért. Majd megkérdeni: Jutott már valami az eszedbe? Ha semmi, akkor egy fél óra múltán visszamenni a templomba...

46. TAVASZKÖSZÖNTŐ NAPLÓ

2004. Február 9 – Március 8.

Városmajor, 2004. február 14.

A HANGÚJSÁG-ból kivonatolom Deák Zoli írását: **A jövő reménységei** – Interjú tizenhét fiatal közösségi testvérünk részvételével megtartott lelkigyakorlatról.

Fiataljaink lelkigyakorlatoztak egy hétvégén keresztül.

Ezeddig még nem volt ilyen. A Hang közösség fiataljai, 14-27 évesek (az átlag életkor: 21,6 év) összejöttek egy hétvégére lelkigyakorlatozni. A szolnoki közösség tagjai adták a gerincét a csapatnak. Aztán pedig olyanok, akik a család által ismerték meg Jézust. Olyan családokból jöttek, ahol nagyon akarják tudni, hogy Jézus mit is kíván tőlük. Említhetem Nagyabonyt, Jánoshalmát, Sárít, Lőrincit, Gyált és Kókát – ahonnan jöttek.

Dániel Gergő huszonnégy éves, és munka mellett tanul: – Voltam már lelkigyakorlaton Óbudavárott, aztán a mi közösségünkben, melyet Bíró Lajos tart, de olyanon, amelyen csak fiatalok vesznek részt, még nem voltam. Olyan kérdéseket tettek fel, amelyek sokkal közelebb állnak hozzám. Fiatalosabb kérdések voltak ezek. Gondoltam, hogy nem a nyugdíjról fogunk majd beszélgetni. Arra gondoltam, hogy Gyurka bácsi a párkapcsolatokra fogja majd terelni a szót, ami be is jött. Szinte mindenkinek problémája, hogy hogyan fogadtassa el a környezetével, hogy ő Jézust akarja követni, anélkül hogy kiközösítenék.

Egy másik fiataalt is megszólítottam, a gyengébbik nem képviselőjében. – Palánkai Dóri vagyok, 18 éves leszek júliusban. Lőrinciből jöttem, közgazdasági iskolában tanulok, Hatvanban... Gódor Petitől tudtam meg, hogy Gyurka bácsi tartja. Olyan hatással van rám, hogy igen elhiszem neki, hogy amit mond, az úgy is van. Ez volt az első lelkigyakorlatom, számomra lelki megerősödést hozott...

Kedves Gyurka Bácsi! A következő kérdéseket szeretném neked feltenni: 1. A fiataloknak tartott lelkigyakorlat miben más egy hagyományos lelkigyakorlathoz képest? 2. A mai és az akár több évtizeddel korábbi fiatalok életproblémáiban van-e különbség? 3. Ez a lelkigyakorlat számodra mit jelentett, miben gazdagodtál? – Szeretettel Zoli – Eddig a kivonatolás.

1.

Zolikám! Akik voltak már nálam, tudják jól, hogy a belépő – három kérdő mondat. Fiatalok, régóta fiatalok meg még régótáiban fiatalok esetén egyaránt – ez az akárhányszor három kérdés alakítja, formálja titkon az általam nyújtott lelkigyakorlatokat. A három kérdés tartalmának kitisztázása során aztán beleszállunk kinek-kinek az egyéniségébe; olyan mélységben, amilyent ki-ki kíván, vagy enged.

És magam nem is készülök? Dehogynem. Mielőtt elindulok a tettszínhelyre, leírom azt, amivel tele van a lelkem. Hatvan esztendővel ezelőtt is ezt tettem, és ma is. Azaz nem a hallgatóságomra nézek, hanem befelé, magamra. Rossz pedagógus vagyok. A hetvenéveseknek nem a jóhalálról, a negyvenéveseknek nem az EU-ba lépésről, a tizenéveseknek nem a csókolódzás káros voltáról beszélek. Legalábbis nem ezekből a témákból készülök. Ha aztán odarángatnak, hogy ezekről is mondjak valamit, arról már nem én tehetek. Mikről akarok én beszélni? Arról, hogy mitől nem megy az Isten szekere? S mitől menne, ha menne? Készültem én: ezt az írást vittem magammal Inárcsra: – Megérkezem, s mindenekelőtt el kell rendeznem az asztalt: terítők, kép, gyertya, s ami kell a misézéshez, imádkozáshoz Első délelőtt: A három elszámolás. Csinálj 12 pontos szeretet- s fegyelem-elszámolást! Csináld meg a tegnapi napod 24 órájának időfelhasználását negyed órás pontossággal, s összesítsd az eredményt! Csináld meg, hogy az elmúlt január hónapban mennyi pénzt adtál ki és mire! Második délelőtt: Negyven nap a pusztában, a tanítványok életközössége: kézrátételes gyógyítás és Isten Országának hirdetés, tegyétek tanítványokká az összes nemzeteket!

Helyette papok lettek, akik *kedves híveket* gyűjtöttek. A társadalomnak életközösségekké alakulása helyett összeszedték azokat, akik hajlandók voltak lemondani a házasságról, s ezekből csináltak életközösségeket: a bencések, a ciszterciák, a ferencesek, a domonkosok, a jezsuiták, a piaristák, a szaléziánusok, a Teréz anya lányai – a társadalom egy ezrelékéből, akik nem lehetnek minták, mert kihalnának azok, akikből létrejöhetne az Isten Ország (szerzetes férfiak, apácák). Kivéve Hutter Jakabot, aki házasságokat gyűjtött életközösségre, egyetemes papságot, azaz tanítványságot képviselt, s megtagadta a katonai szolgálatot és a jogot a magántulajdonhoz. Kivéve a Bokrot, amely tagadja a katonaságot, de nem hajlandó életközösséget csinálni, s ennek következtében lelkes kezdet után mintha haldokolnék. A Hangnak is ez lehet a sorsa, ha nem csinál életközösséget. Fiatalon lehet csak, mert semmit sem lehet fél kézzel csinálni. Vagy életközösséget csinálók, vagy családi fészket építenek, a kettő együtt nem megy. Csak imádságból, és csak az emberért végzett munkából nő ki az, ami lekoppintása annak, amit Jézus akart. Te miért nem mégy életközösségbe? Te miért nem csinálsz életközösséget? – Hát ezt a szöveget vittem magammal, meg még megírtam a Napirendet.

A Bokorban ez a hagyományos. Reggel 7-től este 10-ig szórakoztatjuk a társaságot kétórás déli szünettel. Ez majd két műszak egy napon. Kibírják. Katolikus egyházunknak nem ez a hagyománya. A *triduum* nem érdemli meg a lelkigyakorlat nevet, bár annak mondjuk azt is, ha három egymást követő este mindegyikén kapnak a plébániák hívei misét és prédikációt. Mi érdemli meg a lelkigyakorlat nevet? Mi a hagyományos a katolikus egyházban? Hát a szentignáci lelkigyakorlat. Annak a lényege, hogy hallgatás és hallgatás és hallgatás. Én is csináltam a múltban ilyesmit, amíg volt jelentkező rá: Délután egy elmélkedés, utána kétórás séta az erdőben, majd gyertyát gyújtunk s ki-kimondja, hogy mit mondott neki a Jóisten az erdőben. Délután ugyanez. Színvonalas társaság kell hozzá, amelyik tud mit csinálni két órán át az erdőben. Amit mondom, már biztosan leírtam valamikor: háromféle lelkigyakorlatot alakítottunk ki a Bokorban. A hajrást (7–22 óráig), a hallgatásosat, s a megbeszélőset, amikor minden félnapnak más és más az előadója. (Hajrásnak hajrás ez is, akár az elsőféle.)

2.

Életem első lelkigyakorlatát 1943-ban tartottam Sátorajáújhelyen a piarista gimnázium diákjainak. Két prédikációt kaptak tőlem naponta. Nem kellett három kérdő mondatot hozniuk. Akkoriban tudtuk, hogy mit kell mondani. Bennünket sem kérdeztek meg a teológia hét éve alatt, hogy miről akarunk hallani. A tanáraink is tudták, hogy mit kell nekik mondaniuk. 1945 után kerülünk olyan helyzetbe, hogy megtanultunk kérdezni is. Miért? A hívő katolikus családok gyerekeit kiteszik a megváltozott politikai körülmények annak, hogy azok hallják iskolában, egyetemen: a katolikus egyház mindig is a reakció szekértolója volt, ezzel szemben a kommunista párt a dicsőség, mert odaülteti az élet asztalához az egykori proletárokat. Ez az a történelmi szituáció, amelyben nehéz meg nem kérdezni a fiatalokat arról, hogy akarnak-e egyáltalában valamit tudni, hallani a katolikus egyházról, kereszténységről. Ugyanebben a helyzetben van a Bokor második nemzedéke, az 1940 és 70 között születettek, mert lényegileg ugyanazt hallják iskolában, újságban, mindenütt ők is, amit az 1940 előtt születettek. Inárcson a harmadik nemzedékkel, az 1970 után születettekkel találkoztam, s nem észleltem változást. Ennek oka, hogy a '89-ben bekövetkezett politikai változás ellenére is szorongatott helyzetben levőknek érzik magukat. Miért? Köszönhetjük a Vörös Hadsereg fél évszázados ittlétének. Nincs még igazán polgárjoga annak, aki egyházhoz, különösen pedig Jézushoz tartozónak vallja magát. Az új világtól, a kapitalizmustól pedig talán nem érzik még szorongatva magukat. Tehát azt válaszolom kérdésedre, hogy nem tud a harmadik nemzedékünk sem mást kérdezni, mint az előző kettő. Például nem hangzott el a három nap alatt az olyan kérdés, hogy igaz-e az, hogy a kapitalizmus, a globalizáció is van akkora disznóság, mint amekkora a kommunizmus volt? Igaz-e az, hogy az egyházak kivétel nélkül minden politikai irányzatot kiszolgálják, stb.?

3.

A harmadik kérdésedre azt válaszolom, hogy ideírom az én záróelmélkedésemet. – A lelkigyakorlat vezetőjeként megköszönöm Jenőnek, hogy összeszedte e négy napra Isten népét, hogy átadta e célra a házát, s hogy gondoskodott rólunk apai-anyai szeretettel. Megköszönöm azt is, hogy elhozta Jánoshalmáról Erikát, aki főzött nekünk egy édesanya szeretetével, s ráadásként jó kedvű, derűs mosolyával. Megköszönöm rajtuk kívül még a 15 fiataalt, aki végig hallgatta-beszélte, s kibírta ezeket napokat. S végül azt köszönöm meg, hogy életem 86. évének mindjárt az elején tarthattam (még!) egy lelkigyakorlatot, s hogy nem fáradtam el benne talán jobban, mint a résztvevők.

Lehet, hogy nem is így kell lelkigyakorlatot adni. Lehet, hogy ez csak a lelkigyakorlat-vezetés szoc-reál módja, melyet Rákosi és Kádár diktatúrája alakított ki nekünk és bennünk, hozott ki belőlünk. Lehet, hogy a Mammon diktatúrájának korában valamilyen másféle lelkigyakorlat kellene. Ez is megérne egy misét, azaz egy kerekasztalt: hogyan kell lelkigyakorlatot tartani Mammon-korszakban? Ha lesz ilyen kerekasztal, szóljatok, elmennék fülelni. Addig is, amíg szóltok, még egyszer mindenkinek mindent megköszönök. Istennek is. S főleg azt, hogy egyáltalán tarthattam még, s hogy fiataloknak tarthattam. Amen. – Ez volt a vezetői elmélkedés, s most jön a magán.

Istenem! Lettem éneklőből énektanár! – írta egyszer magáról Arany. Nem akarom, hogy éneklőből énektanár legyek. Végig, utolsó leheletemig énekelni akarok, s ezért 86. évemben én is megírom a kötelező magyar dolgozatot, kitéve magam 15 fiatal magyartanárjelölt osztályozó buzgalmának. Mit értettem meg e lelkigyakorlaton? Mi lesz másképpen ma reggeltől az életemben? – ez a címe a dolgozatnak, már mint a 3 napot lezáró elmélkedéseinknek, melyeket majd felolvasunk a záró liturgia keretében egymásnak.

Első pont: mit értettem meg e három napon. Azt, hogy akármilyen tisztán is látom, hogy ezt a megoldást sem fogadom el, azt sem, meg amazt sem, hiányzik már belőlem az ifjúság bátorsága, leleménye, elszántsága. Hiányzik az, hogy tudnám: erre kell mennem s mennünk! Nem tudom, hogy merre kell menni, csak cölöpöket tudok lerakni: erre is kátyúba visz az út, arra is. Arra ne menjetek, menjünk! Pedig azért csak történt valami e három napban, s bizony nagyon örülnék, ha egy jó tollú résztvevő beszámolna a *Koinónia* folyóirat következő számában arról, ami itt történt e három napban. Miért, mi történt? 15 igazán fiatal – a legfiatalabb 1990-ben született (!) – három napot töltött el annak jegyében, hogy legyen a Bokornak egy negyedik nemzedéke is. Mert negyedik nemzedék csak akkor lesz, ha ez az itt volt, Inárcson volt harmadik nemzedék, annak 15 képviselője csinál valami érdemeset, ahogyan csinált az első nemzedék kisközösséget – börtön és kötél árán, csinált a második katonakönyv-visszaadást – börtön árán... Mit csinál a harmadik: Mit és minek az árán? Áttérek a második pontra: Miben lesz más az életem, a mindennapom e sorok megírása után, mint eddig volt. Uram bocsá', ez jutott eszembe: mit is hazudjak most a papirosnak? Nem akarnék hazudni. Őszinte jószándékkal fogadom. Miket?

Estére megcsinálom az időelszámolásomat, és holnap is, meg azután is. Nem akarok kiabálni azzal a testvéremmel, akivel olykor kiabálok. Minden nap imádkozom legalább egy Üdvözlégyet azokért, akik a Bokorból nem állnak szóba velem, azaz hogy messze elkerülnek. Nem engedem meg magamnak, hogy elfáradjak, azaz vállalom azt, amire megkérnek, amire alkalmasnak tudnak még engem, legfeljebb egy kicsit előre lapozok a naptáramban. Újabb lépést teszek azért, hogy a *Koinónia* folyóirat szerkesztőbizottságát kibővítsen, hogy ki ne müljék már szegény, ha egyszer majd elszólít innen az úr. Végül naponta megteríték reggelenként, s elmondom a szentmisét, s az evangélium után csendben maradok, majd meg is szólok = elmélkedem. Felhagyok a rossz gyakorlattal. Azzal, hogy az utóbbi időben bokros dolgaim miatt sokszor elhagytam, hogy legyen több időm bokros dolgaimra. Bokor dolgában az első helyen az első számú bokros dolgom, hogy imádkozzam a Bokorért. Amen.

Kik is voltunk együtt? Jenő és Ági Inárcsról. Erikák (anyja és lánya) és Nóri Jánoshalmáról, Gyöngyi és Tamás Abonyból, Nati Gyálról, Péter Kókáról, Dóri Lőrinciből, Beáta Sáriból, Tibor, Noémi, Gergő, Gábor, Linda meg Szolnokról. Őrangyalt is húztunk, s elkészültek az őrangyal imák. Engem Linda húzott. Ezt imádkozta értem:

Egykor Isten elküldte egyszülött Fiát, majd Jóskát, Pistát és a kis Gyurikát.

Megszülettek, növekedtek, szép lassan felcseperedtek.

Érdeklődtek tettek-vettek, Isten dolgaival foglalkozni kezdtek.

Egyre inkább megérették, egyre többet megértettek.

Sokakat tanítottak, életükkal példát adtak.

Tanítványokat gyűjtöttek, kiket szintén tanítani küldtek.

Drága Gyurka bácsi! Összegyűjtöttél minket mint Jézus tanítványait, türelmesen meghallgatsz és terelgetsz minket. Annyi mindenben keresztülmentél, nehéz keresztet cipelsz és cipeltél, s most itt ülsz közöttünk, és mesélsz mint a nagypapa unokáinak. Úgy tanítasz, olyan szeretettel mutatsz utat, hogy azt érezhetjük, nincs is más választásunk. Köszönjük, hogy tanítvány-unokáid lehetünk. Kérlek, Istenem, áldd meg Gyurka bácsit!

S akinek ennyi jó kevés, azt érje gáncs és megvetés! (operett-szöveg)

Városmajor, 2004. február 15.

A Lukács-féle síksági beszéd első fele

Egyszer, vagy öt éve, nagyon kiboríthattam egyik bokorbeli testvéremet. Valakinek ki is öntötte emiatt a szívét. Levélben. Elmondott benne sok mindent rólam. De aztán gyötörte a lelkiismeret? Vagy csak azt akarta, hogy én is tudjam, mit gondolok róla? Nem tudom. De nekem is eldrótpostázta, amit írt rólam okulásul – egy másik testvérünknek. Azzal az útbaigazítással küldte el levelét, hogy abszolút illemszabály volna a Bokorban: másról nem mondunk ám rosszat a háta mögött, csak szembe. Ezért küldi. Meg azért, mert meg van írva... Mi? Hogy szembe babám, ha szeretsz! Bűneim általa összeállított gazdag lajstromából összesen egyet emelek ki, ami ellen most is vétkezem. Nem is bűnömnek mondta ezt az egyet, inkább csak betegségnek. Mit? Azt, hogy grafomániában szenvedek. Mennyire kóros ez a jelenség nálam, nem tudom. De elég kóros. Régebben is az volt, amikor még csak írógépem volt. Ezelőtt közel hetven éve vonultam be a piaristák váci noviciátusában, ahol is leltárba kellett vennünk mindazt, amit magunkkal hoztunk. Ez az ösztönbetegségem már akkor is megvolt, mert a leltárba belekerült ez is: *saját műveim nyolc kötetben*. 17 évesen megvolt már a nyolc kötet – a család Remington táskagépén legépelve, könyvkötőtől bekötve. Az emberiség mondhatatlan veszteségére ez a nyolc *Fakadó rügyek*-kötet elpusztult. Alighanem az ÁVO valamelyik kazánjában termelt meleget szegény fázó rabok javára. Mióta azonban számítógépre tettem szert testvéreim jóvoltából, azóta hüpertrófiássá alakult a mondott ösztönbetegség. Rendben van, grafomániás vagy, de hogy kerül a csizma az asztalra? Hát úgy, hogy vasárnap van, még pedig a C. liturgikus év 6. vasárnapja, s a mai evangélium az, amit az imént hallottatok. S kizárólag azért hallhattátok, mert volt egy nagy elődöm, egy közel kétezer esztendővel ezelőtt élt elődöm. Elődöm, aki semmit sem törődött azzal, hogy Jézusnak nem volt grafomániája, csak logo- és terápia-mániája volt neki. Nem törődött velem, nem utánozta a nem-írásban Jézust, hanem írt. Hogy hívták? Hát nem Lukácsnak? De nem ám. Lukács csak másoló diákja volt. Ha nagyon meg akarom adni Lukácsnak is, ami esetleg megilletné őt, hát akkor azt mondom, hogy a leírt szövegnek legfeljebb szerkesztője volt. Persze szövegszerkesztő masina nélkül még. Most el kellene mondanom, amit múlt vasárnap este már elmondtam Adyligeten. Röviden. Márk megírja evangéliumát 70-ben. S valaki alighanem 70 után, de még 80 előtt elolvassa, és dühbe gurul. Min? Azon, hogy ez a Márk semmit, de semmit nem írt meg abból – azért ez egy kis túlzás –, amit Jézus tanított. S dühében grafomániás lett. Akármilyen drága is volt a pergamen, vásárolt belőle magának, s leírta azt, ami nélkül – úgy gondolta – Jézus-tanban nem mehetünk semmire.

Nem ismerjük a nevét e dühös embernek. Honnan tudjuk, hogy élt és dühbegurult és pergament vásárolt? Onnan, hogy támadt neki 80-ra két íródeákja. Az egyiket, úgy hívták, hogy Máté, a másikat úgy, hogy Lukács. Máté és Lukács elárulták volna, hogy lekoppintották dühös emberünk szövegét? Dehogyan árulták el, csak lebuktak. Hogyan történt a lebukás? Megpróbálom elmondani...

Van négy evangéliumunk. Van olyan anyagunk (evangéliumi szövegünk: történet, tanítás), ami mind a négyben le van írva, pl. Jézus szenvedéstörténete. Van aztán olyan anyagunk is, ami már csak három evangéliumban olvasható, pl. a magvetőről vagy a gonosz szőlőműködéséről szóló sztori. S van olyan, ami csak egyetlen egy evangéliumban olvasható, pl. az egy dénár – Máténál, a tékozló fiú – Lukácsnál, a tanítványok lábának megmosása – Jánosnál. Ezt hívjuk az egyes evangélisták saját anyagának. Most tessék figyelni! A közös anyag és a saját anyag, ez a kettő adja az egyes evangéliumok szövegének teljes anyagát, száz százalékat! Hát persze! De nem persze, mert ez így van ugyan Márknál és Jánosnál, de Máténál és Lukácsnál? Ott nem. E két utóbbi szerzőnél csak 80 százalékat ad a közös meg a saját anyag. És mi van a hiányzó 20 százalékkal? Ez azonos kettejükénél. És nem található meg ez az anyag; sem Márknál, sem Jánosnál. Honnan van akkor? Ezt koppintották le az én dühös emberem szövegéből.

Lehet, hogy nem is volt a pergament vásárló ember dühös. Csak én lettem volna elég nagy bajban, ha 40 esztendővel ezelőtt az ő anyaguk nélkül, a Máténál és Lukácsnál található húsz százaléknél kellett volna megírnom a KIO-t. Meg lehetett volna írnom, s ugyanazzal az eredménnyel, de sokkalta nehezebb munkával. Magatok ítéltétek meg, hogy mit köszönjétek annak a dühös vagy nem dühös embernek, akit Lukács és Máté lekoppintottak. Hogy koppintották, erről az elméletet másfél százada találták ki, s száz év óta lényegében senki sem támadja. Elmélete tudományos körökben szilárdan áll. S így mondatik, hogy 70 körül elkészült a Q, azaz hogy van a Quelle, magyarul a Forrás, a jézusi Logion-forrás. Ez került Máté és Lukács kezébe, s ezt másolták, szerkesztették. S most röviden felsorolom, hogy mi mindenről nem tudnánk, ha nem lett volna a Forrás és szerzője, ha nem vásárolt pergament, ha nem lett volna, akit Máté és Lukács lekoppinthat. Nem tudnánk a következőkről, amiket én most négy csoportban mondok el: kisebb jelentőségűek, közepes jelentőségűek, nagy jelentőségűek és falrengető jelentőségűek. Minő szempontból kicsi, közepes, nagy vagy falrengető? Az Isten Országára fel és megépülése szempontjából.

Kisebbségi jelentőségűek, amiket csak a Forrás révén tudunk: a kafarnaumi százados, a naimi ifjú, Jónás próféta jele, Jézus halál adása: mindent átadott nekem, Atyám... stb.. Aztán: ha a szemed tiszta, az egész tested világos; az idők jelei, a szoros kapu, ha valakinek száz juha van, s elveszít egyet; a Mennyek Országára erőszakot szenved, s a minákról szóló példabeszéd. Ezek a kisebb jelentőségűek.

Most jönnek a közepesek. A Keresztelő a börtönből kiüzen Jézusnak: Te vagy-e az eljövendő? Az Emberfiának nincs hová fejét lehajtania. A holtak temessék a holtjaikat! Ha rátettük kezünket az ekeszarvára, hátra ne tekintsünk! Jaj nektek farizeusok, akik megölik a prófétákat, s akik szeretitek a pénzt! Jaj neked, Jeruzsálem, hányszor akartam egybegyűjteni fiaidat, mint kotlós a csibéit, s te nem akartad! Akinek sokat adtak, attól sokat is kívánnak; és kicsoda is a hű és okos szolga.

Ezután következnek a nagy jelentőségűek: Amíg az úton vagy, meg kell békélni minden ellenfeleddel. Nem lehet válólevelet adni: ki kell bírni, azaz szeretni kell az asszonyt. Ha meghívtak a lakomára, nem lehet ezt mondani: házat, ökröt, feleséget vettem, kérlek, ments ki engem. Aki nem tudja apját, anyját, feleségét gyűlölni, nem lehet a tanítványom, s a Sátán három pusztai kísértése.

S most jönnek a falrengetők: Ne aggódjatok életek miatt, hogy mit egyetek, és testetek miatt, hogy mivel ruházkodjatok...! Adjátok el vagyonotokat és adjátok alamizsnául, szereztek magatoknak erszényeket, amelyek nem avulnak el...! Nem szolgálhattok két

úrnak: a Mammonnak és az Istennek is, mert vagy az egyiket szereted, s a másikat gyűlölsz... Ti pedig így imádkozzatok: Bocsásd meg a bűneinket, ahogyan mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek. S a végén üljetek le a hegyen vagy a síkságon, s hallgassátok meg ott a beszédet, amelyet bizony nem ismernétek, ha a mi dühös emberünk be nem gurul attól, hogy Márk 40 verset szán arra, hogyan fúlnak be a disznók a galileai tengerbe, de Hegyibeszédéről nem tudósít. Csak ennyi mindenről nem tudnánk, ha nincs ez a dühös ember.

Eddig jutottam. Sík Sándor írja a Megyeri Hitvallásban nyolcezer ott táborozó cserkészfiúnak 1926 nyarán: *A hegyi beszéd próféta szavát falánk idők fertelmes bálnagyomra hiába nyelte el, lesz még egy harmadik nap.* E mondatában az evangélium szót helyettesíti a *Hegyibeszéd*. Helyettesítheti, mert a mai evangélium felolvasott lukácsi pár sorából rekonstruálható az egész jézusi üzenet, az egész evangélium.

S most még felolvasnék valamit *A funtinelli boszorkányból*:

- *Az urak szeretik, ha tűzszaga van a szobának – magyarázta.*
- *Igen, mondta is, hogy gyújtsunk be estére.*
- *Na, ugye! Tudom én azt. Ismerem a szokásaikat.*

Úgy beszélt, mintha valami különös, ritka élőlényről lenne szó, amelyik más, mint az ember. Rendkívüli szokásai vannak, tulajdonságai, amiket ki kell ismerni, természetrajza, amit csak az tud, aki foglalkozott velük.

Nuca végigjárta a belső szobát, közben kíváncsian nézegette a polcra rendezett féhérműt, megtapogatta őket, meg is szagolta. Furcsa, idegen illatuk volt. Nem rossz és nem kellemetlen: kellemes, jó illatuk volt. De idegen illatuk. Rettenetesen idegen illatuk.

- *Milyen szag ez? – kérdezte Ivántól, aki éppen a tüzet nézte meg.*
- *Úri szag.*
- *Ilyen is van?*
- *Az uraknak igen. Azoknak ilyen a szaguk.*

Az asszony kiült a küszöbre, és nézte az erdőt. Egy idő múlva Iván is kijött, és leült a padra. Pipára gyújtott. A pipa füstje kéken és bodrosan szállt fölfele az estébe.

- *Iván bácsi!*
- *Na?*
- *Nem vett észre valamit...?*
- *Micsodát?*
- *Hogy... hogy más lett?*

A plájász hallgatott egy ideig, Maga elé nézett a földre, csak a pipája szortyogott halkan.
– *Tudod, az úr, ameddig gyerek, addig nem veszed rajta annyira észre, hogy úr. Később jön. Én már ismerem ezt. Sokszor nem is kell hozzá egy esztendő. Egy hónap is elég. Csak elutazik a gyermek egy olyan fene nagy városba, ahol mind csupa kényes urak élnek, és egy hónap múlva visszatér... és már nem gyermek. Már szinte nem ismersz rá. Más a beszéde, mások az örömei, mint azelőtt. Másképpen gondolkodik, és másképpen beszél, mint ahogyan gondolkodik, és sohasem tudod, hogyan állsz vele. Így van az urakkal. Én már ismerem.*

– *És... és nem lehet az... hogy egy olyan úr, egy olyan úrféle ember, tudja... olyanná legyen újra... tudja, csak úgy, lassan, újra... mint amilyen azelőtt, mielőtt elment oda, messzire...?*
Iván megcsóválta a fejét. Hangja szomorú volt, szinte részvevő.

– *Nem, asszony olyan nincs. Olyan úr nincs. Ha egyszer úr, akkor úr. Abból nincs visszatérés. Ha el is veszti vagyonát, ha rongyosan is jár, mégis úr. Más, mint mi. A hangjában. A beszédjében. Abban, amit csinál. Abban, ahogy gondolkodik. Mindenben. Messziről megismered, ha parasztnak öltözik, akkor is. Csak nehezen érted meg. Éppen azért, mert úr. És ezen nem tud egyikőtök sem segíteni, és nem tehet róla, sem ő, sem te. Úr. Ennyi az egész.*

Hát ennyi gróf Wass Albert szövege az urakról. A grófé! Ebből meg mi következik? A mai evangélium egy rövidebb változata: **Ő pedig tanítványaira nézett és így szólt: Boldogok vagytok ti, nem-urak, mert tiétek az Isten Országa, és Jaj nektek, urak...**

S most jön a prédikáció-végi kérdés. Mi volt Jézus szívében? Reménység? Reménység abban, hogy munkája és tanítványai munkája nyomán lecserélhető lesz a hosszabb s a rövidebb változat is? Reménység egy harmadik változatra? Például erre a négysorosra: **Boldogok vagytok, mert tiétek az egy dénár, s ezért nem éheztek, nem sírtok, és nem fognak gyűlölni titeket, mert szegénységetek nem fenyeget már senkit. Nem, mert mindenkinek jut egy dénár s így senki sem sír meg éhezik, és kinevetik a hamis prófétákat, akik arról beszélnek, hogy neked két dénár van szükséged.** Ez volt Jézus szívében? Vagy tudta előre a történelmet...? Mi volt a szívében?

Városmajor, 2004. február 22.

A Lukács-féle síksági beszéd második fele

Hol is tartottunk a múlt héten ilyenkor? Hát ott, hogy Jézus helyzetrajza kifogástalan. Tudja, hogy a világ egyik fele szegény, éhes, sír és üldözött. S a világ másik fele meg gazdag, és üldözi a szegényeket. A transzcendens jövő rajza is kiváló: a nagy számadáson a szegények fognak majd nevetni, a gazdagok meg sírni. De hitt-e Jézus a történelmi jövőben? Vagy nem hitt benne, és az emberiség gyalogol továbbra is a maga történelmi poklai felé? Gyalogol, mégpedig két táborban. Melyik kettőben? Az egyik tábor azok alkotják, akiknek sikerült gazdaggá válniuk, a másikat meg azok, akik még nem gazdagok, még szegények, de holtig s egészen a reménytelenségig el nem fogyó erővel ráhajtanak, hogy gazdagokká legyenek. Mert nem Jézus szegényeiből meg a Mammont imádó gazdagokból áll a történelmi emberiség. Nem, hanem egyfelől a gazdagokból, másfelől pedig Vang-An-Si kétszáz millió nyomorult kulijából, akik belekiabálják nemcsak Vang-An-Si fülébe, hanem a Hegyibeszédet, az evangéliumot elmondó Jézus fülébe is a maguk pogány szövegét. Mit? Ezt: *Most remény sincs meggazdagodni! A tényleges gazdagokból és a reménybeli gazdagokból áll az emberi történelem nagy menete.* A Mammont istenítőkből, s a Mammon megszerzéséért-biztosításáért a másik embert a betonba mindenkor beletaposni készek két vagy akárhány csoportja menetel a történelem országútján. S a menetelés során az emberiség e két vagy akárhány csoportja kinyírja azt az egy-két jelentéktelen balekot vagy ostobát, aki hajlandó a jézusi istenországa-játékot játszani, aki hajlandó volna Istenért szegénnyé tenni magát. Egyáltalán létezik ez a jelentéktelen harmadik csoport? Az Isten szegényei, az Istenért szegénységet vállalók? Vagy ez a harmadik nincs is? Melyikünk tartozik belé? Ki csukta be már názáreti üzemét, s ment negyven napra a pusztába, hogy vissza ne térjen már többé az elhagyott üzembe?

Legalábbis a Tizenkettő nem tartozott közéjük, mert elrémültek, amikor meghallották, mit mondott Jézus a gazdag ifjú távozásakor – a gazdagról, a tevéről meg a tú fokáról. Elrémülve mondták: *Hát akkor ki üdvözülni?* Mert ebből következően a Tizenkettő úgy csatlakozott Jézushoz, hogy gazdagokká akartak válni. Egy szóval azt kérdezem, hogy volt-e Jézusnak történelemi perspektívája is, vagy csak az abszolút jövőben reménykedett? Az abszolút jövőben: a világ végén majd ki-ki elmegy a maga helyére, ki a mennybe, ki a pokolba? Csak ebben reménykedett, s nem tudta volna elmondani a Lukács- és Wass Albert-féle változat mellett a négysoros változatot is? Ezt: *Boldogok vagytok, mert tiétek az egy dénár, s ezért nem éheztek, nem sírtok, és nem fognak gyűlölni titeket, mert szegénységetek nem fenyeget már senkit. Nem, mert mindenkinek jut egy dénár s így senki sem sír, meg éhezik, és kinevetik a hamis prófétákat, akik arról beszélnek, hogy neked két dénár van szükséged.* Emlékezhetek, három rövid kérdő mondatmal fejeztem be egy hete a prédikációt. Ezekkel: Ez volt Jézus szívében?

Vagy ismerte-tudta előre a tényleges történelmet...?

Mi volt a szívében?

Mi volt Jézus szívében? Jézus még nem ismerte az európai kultúra *lelkiismeret* szavát. Ha erről a fogalomról akart beszélni, akkor a szív szót vette ajkára: *A jó ember szíve jó kincséből*

hozza elő a jót, a gonosz ember a gonoszból hozza elő a gonoszt (Lk 6,45). Tehát mi volt Jézus lelkiismeretében?

Így folytatódik a Lukács-féle síksági beszéd: Nektek azonban, akik hallgattok engem, mondom... Ez a *hallgatok valakit* az Újszövetségnek jelentős, s Jézusnak még jelentősebb szava. **Lenni, mondani, bírni, jönni, tenni** – ez az öt ige fordul elő az Újszövetségben a leggyakrabban. Ezek után következik hatodiknak – az *akouein*, melynek jelentése: hallani, hallgatni. Síksági beszédét Lukácsnál ezzel fejezi be: *aki hozzám jön, hallgatja szavaim, s megteszi azokat...* (Lk 6,47). Három ige jön itt egymás után: **jön, hallgat, tesz**. A gyakoriságban a 4., a 6., s az 5. helyet kapja ez a három. Van Jézusnak egy olyan igéje, amely összefoglalja e hármat: jönni-hallgatni-tenni. Ez az *akolouthen*. Ez az ige 90-szer fordul elő az Újszövetségben, legtöbbször az evangéliumokban, s majd mindig Jézus ajkán. Ezzel hívja magához a tanítványokat. *Jöjj és kövess engem! Aki jön, hallgat és tesz, az ilyen az – aki követi Jézust*. Hogyan gondolkodik az, aki követi Jézust?

Úgy, hogy el- s lebontja a világ kategóriáit. Lebontja a kettősséget. Eggyé teszi azt, ami kettő. Bevezet a kultúrtörténetbe egy fogalmat. Nem szót. A szó ismerős minden nyelvben, kultúrában. *Szeretem* a fagyit, *szeretem* a kacsasültet. Jézus nem a fagyit s a kacsasült kedvelését-szeretését propagálja. Hanem mit? Mást. Hasonlaltal élek: Üveges tótnak a hanyatt esés, hízott disznónak a böllér, kecskének a kés. Mert ezt jelenti az, amit mond azoknak, akik hallgatják őt: **Szeressétek ellenségeiteket!** Lehet, hogy Buddha, Konfucse, Laocse, Szókratész már Jézus előtt megfogalmazták ezt a különös felszólítást. Lehet. S a filológusok a maguk Buddha, Laocse, Konfucse, Szókratész-szótáraik alapján meg is tudják állapítani, hogy így van-e. És ha pozitív is a vizsgálat eredménye, akkor is a mondott négy ókori bölcs és Jézus között az a különbség, hogy Jézusról minden filológia vizsgálat nélkül is köztudott: *Igen, Jézus az ellenség szeretetét tanította*.

Tanította, tanította..., és mit számít ez? Hiszen biztos, hogy az utolsó ezer esztendőben a megkeresztelt emberek vívták a legtöbb csatát, ami nem egyéb, mint vérfürdő és tömeggyilkosság. Ehhez biztosan hozzájárult, hogy még az ezredforduló előtt Géza fejedelem gondoskodó jóságából mi, magyarok is fölvevük a kereszténységet, s ha hihetünk Anonymus jelentésének, akkor őseink és Szent László vágta az országunkba betörő kúnokat, mint a nyers tököket. Szóval: más az, amit Jézus tanított, és más a tanítás hatástörténete. Ellenséget szeretni, lári-fári! Lehet bolondokat mondani, de nem kell azzal törődni. A keresztény nemzeteket sohasem zavarta, hogy mit mondott Jézus. Rendre falhoz állították azokat, akik ki akarták vonni magukat a tömeggyilkosságból, azaz hazafias kötelességük teljesítése alól. Persze csak háború idején. Akik a békében tagadják meg, hogy felesküdjének az ellenség megsemmisíteni akarás legszentebb ügyére, azok megússzák nyolc évi várbörtönnel, mint a nazarénusok az apostoli király, Ferenc József idejében. Ezek a számára alighanem nagyon is jól ismert tények azonban Jézust nem zavarták, és ő záporozta hallgatóira a majd kétezer esztendő után is utopisztikusnak és abszurdaknak és megvalósíthatatlannak tekintett tételeket:

*Szeressétek ellenségeiteket,
jót tegyetek azoknak, akik gyűlölnék titeket,
áldjátok, akik átkoznak titeket,
imádkozatok azokért, akik bántalmaznak titeket,
másik arcod is tartsd oda annak, aki üti az egyiket,
alsóruhád is adjad annak, aki már elvette tőled a felsőt,
ne követeld vissza, aki elveszi tőled, ami a tiéd.*

Megbolondult ez a Jézus? Bizony nem teszek jót, nem áldom, nem imádkozom, nem tartom másik arcom, nem adom a gatyám – annak sem, aki nem viselkedik, disznólkodik ilyen módon velem szemben. Jó, nemcsak a fagyit s a kacsasültet szeretem, de szeretem azokat is, akik jók hozzám, akik szeretetreméltóak, s főleg azért, mert hát szeretnek engem. De, úgy látszik, Jézus tökéletesen megbolondult, mert nem hajlandó szeretetnek mondani azt, amit

felkínálok. Nem hajlandó szeretetnek elfogadni azt, hogy hajlandó vagyok szeretni azokat, aki engem szeretnek. Ezt mondja: *Ha azokat szeretitek, akik szeretnek titeket, miért érdemeltek jutalmat? Hiszen a bűnösök is szeretik azokat, akik őket szeretik. És ha azokkal tesztek jót, akik veletek jót tesznek, miért érdemeltek jutalmat? Hiszen a bűnösök is ugyanazt teszik. És ha azoknak adtok kölcsönt, akiktől reméletek, hogy visszkapjátok, miért érdemeltek jutalmat? Bűnösök is adnak kölcsönt bűnösöknek, hogy visszkapják azt, ami jár nekik.* Bűnösök és bűnösök és harmadszor is bűnösök... Nehogy már ezen az alapon kelljen meghatároznunk a bűnösnek a fogalmát! Mert az jönne ki belőle, hogy a tisztességes, a rendes ember kimeríti a *bűnös* fogalmát: Bűnös, aki szereti az őt szeretőt? Bűnös, aki megfizeti a kölcsönt? Mi motiválja a Názáretit? Mért kell az ellenség szeretetével kísérleteznem? Azt hiszem, két dolog motiválja. Az egyik: nem lehet rend az emberiség életében, amíg azt akarom tenni a másíknak, amit nem akarok magamnak. Én pedig sohasem akarom, hogy engem megbüntessenek. Mindig megértést igénylek. *Akkor is szeress, ha rossz vagyok!* – mondta fájdalmasan, keserűen és szégyellve is magát miatta egy férfi a feleségének. Senki sem várja, hogy büntessék őt, ha rossz. Ne tegyek olyasmit, ami a másíknak fáj! Fogyasszuk már el a másíknak rosszat tenni hajlandók embereket! Mért tegyek olyat, ami a másíknak fáj? Jobb lesz nekem attól? Ez az aranyszabály! Ez a reciprocitás törvénye: ahogy nekem, úgy neked is, és ahogy neked, úgy nekem is!

Ez azonban Jézusnak csak az egyik motívuma. Ez a motívum csak logikus, de a második a szívre is hat. Ez a második indoka pedig arról beszél, hogy aki minket megteremtett, az is ilyen. Milyen? Ha magunkévá tesszük a szeretet e képtelen jézusi fogalmát, **akkor a Magasságos fiai lesztek, aki jóságos a hálátlanok és gonoszak iránt. Legyetek irgalmasok, mint Atyátok is irgalmas!** Honnan veszi ezt Jézus? Csak azt tanulhatta Istenről a názáreti zsinagógában, hogy összüleinket kiűzte a paradicsomból, s hogy lángpallosú kherubok őrizték az élet fájához vezető utat. Hogy vízőzönnel büntetett minket, hogy elpusztította Szodomát, hogy hetedízíglén bünteti meg a neki engedetleneket. Amikor Jézus kijött a Jordán vízből, amikor Jézus a negyvennapos imádságos böjt után kijött a pusztából, nem vállalta fel a Keresztelőtől neki kiosztott szerepet. Azt, hogy ő, Jézus majd tűzzel kereszttel, hogy elégeti a pelyvát, s csak a tiszta búzát gyűjti a csűrbe. Nem váltotta be a Keresztelő reményét.

Jézus gondolkodott. Arról is, hogy milyen az Isten. Az Isten lehet Úr Isten, meg lehet Atya-Anyja Isten. Az Isten lehet olyan, mint az urak, s az Isten lehet olyan, mint a szülők; olyan, mint az anyák és az apák. S megállapíthatta Jézus, hogy Izrael népének istenfogalmát az úr-féle Isten határozza meg. A úr-féle, aki odaüt, és halálosan, kárhozatra rendelően is odaüt. S azt gondolta, hogy Isten olyan, mint a szülő, aki képtelen halálosan odaütni a gyerekére, akármekkora disznóságot is csináljon a gyerek. S így születik meg benne az az Isten, aki mindenképpen jóságos. Akkor is jóságos, ha a gyerek hálás és jó, és akkor is, ha a gyerek hálátlan és gonosz. Az az Isten, aki képtelen irgalmatlannak lenni, aki csak irgalmas tud lenni. Aki felkeltei napját jókra és gonoszokra, aki esőt ad igazaknak és hamisaknak.

S Jézus gondolkodásának végeredménye: ha ennek az Istennek vagyunk lányai-fiai, akkor nekünk is úgy kell viselkednünk, ahogyan ő viselkedik. Akkor lehet, hogy valaki a gyerekei közül ellenségesen viselkedik velünk szemben, de mi nem követhetjük őt ezen az Úton, mi csak a bennünket teremtő Istent követhetjük. Azt hiszem, ezen az úton született meg Jézusban ez a képtelen szeretetfogalom, hogy nem az a szeretet, mellyel szeretem a fagyit, a kacsasültet meg az engem szeretőket, hanem akkor szeretek, ha szeretem azt is, aki engem nem szeret. Csak ez a szeretet teljessége: Ő is így szeret...

Városmajor, 2004. február 23.

Aki okos, az bizonyos kérdésekhez nem nyúl hozzá. De bizony jócskán felelőtlen az, aki bizonyos kérdésekhez nem nyúl hozzá. Mindez matematikailag is kifejezhető ám: **a = b és c =**

b. Ugyancsak matematikailag-logikailag nyilvánvaló e tényállás mellett, hogy aki okos, az felelőtlen, mert a fentiek értelmében: **a = c**. Tovább játszom: aki buta, az hozzányúl a kényes kérdésekhez is. A felelősség készlet arra, hogy hozzányúljak kényes kérdésekhez is. Ebből meg a fenti matematika-logika alapján az az eredmény adódik, hogy aki buta – az felelős; s aki felelős – az buta. Mindezt jó százötven esztendővel ezelőtt koszorús költőnk, Vörösmarty Mihály meg is toldotta: *Istentelen frígy van közötted, / Ész és rossz akarat*. Akinek esze van, az az okos. Akinek kevés esze van, az a buta. A butában talán nincs rossz akarat, a butában van talán valami jó akarat is.

Életemmel jegyet váltottam rá, hogy a buták közé tartozzam. Egy világhatalom helyi képviselői már zsenge ifjúságomban, jó félszázaddal korábban, életfogytiglani börtönre ítélték. Az államrend megdöntésére irányuló szervezkedés vezetésének büntette miatt (1946. évi VII. tc) – hangzott az ítélet hivatalos indokolása a Jónás-tanács ajkáról; és *Bulányi mester, a maga világnézete számára nincsen szabadság nálunk!* – hangzott a nem hivatalos magyarázat az engem kihallgató ávós őrnagy szájából. Egy másik világhatalom nem zsenge ifjúságomban, hanem már túl a 60. évemen életfogytiglani hallgatásra ítélt. Köztudomásúan az előbbi világhatalom parancsára, amely hatalommal ez a másik hatalom helyreállította (1964. szept. 14-én) a húsz évvel korábban felbomlott frigyét: **a trón és oltár szövetségét**. E másik hatalom budapesti Lékai-tanácsa *megvonta tőlem a nyilvános misézés, az igehirdetés, a szentségek valamint a szentelmények kiszolgáltatásának jogát*. E másik hatalom római Ratzinger-tanácsa meg helybenhagyta ezt az ítéletet, mert ragaszkodtam a II. Vatikáni Zsinat szövegéhez, hogy *az ember csak lelkiismeretének tartozik engedelmeskedni*. E két világhatalom elseje időközben megszűnt. A másodika nem szűnt meg, de hatálya-vesztettnek nyilvánította – legalábbis papíron! – a maga korábbi ítéletét.

Ekkora feneket kerítettem egy ellenőrizhetetlen híradásnak: Hivatalos híradás nem létezhetik, mert nem szabad strigulázni az újszülöttek etnicitását. Csak becsülni lehet és szabad a feljegyezni tilos adatokat. Ki tiltja? Hát a törvény. Ez az ellenőrizhetetlen híradás azt állítja, hogy *az elmúlt 2003. évben Magyarországon az újszülöttek...* Amit nem szabad strigulázni, azt nem szabad tudomásul venni. Ha valaki mégis tudomásul veszi, az hozzányúl azokhoz a bizonyos kérdésekhez, amelyekhez okos ember nem nyúl hozzá. Ezt nem értik a buták. S bájos vagy bugyuta naivitással kérdezik: Mért nem szabad hozzájuk nyúlni? Az okos ilyesmit nem is kérdez. Az okos minden kérdés nélkül is tudja azt, hogy a *nem szabad* – pontosan annyit jelent, hogy nem szabad. Mivel jegyet váltottam, hogy a buták közé tartozzam, befejezem a megkezdett mondatot: *közt minden második cigány*.

Lehet, hogy a) a hozzám eljutott híradás nem felel meg a valóságnak, s valótlanságot terjeszt; b) ha meg is felelne a valóságnak, akkor sem volna szabad fölvennem a hírtartalmat a szövegszerkesztőre; c) s végül ha mindezt megbocsátanak is nekem, még akkor is hátra volna egy harmadik bűnöm, hogy kiejtettem az anyanyelvemen egy újabb szót, amelyet nem volna szabad használnom. Sokszorosán igazolt butaságom jogán – nem értemt ez a kifejezés: *nem volna szabad*. Ezennel kijelentem, hogy a magam részéről elviselem, hogy a németek, a franciák stb. anyanyelvük azzal a szavával jelölnek minket, magyarokat, amit őseiktől örökölték és a szótárukban találnak, s eszem ágában sincs tiltakozni az ellen, hogy *Ungarn* vagy *hongrois* stb. szavakkal illetnek minket, s nem kívánom, hogy törjön csak ki nyelvük, de legyünk számukra *Madjaren* vagy *mádzsársz. stb.* De békességet szerető ember is vagyok, s ha ezer éven keresztül nem is ejtették ki őseink a szájukon a *szlovák és román szavakat*, hajlandó vagyok *romát* is újítani. Remélem, a németek-franciák nem fogják kívánni, hogy *dajcsoknak, franszeknek* mondjuk őket. De Isten úgy se', megteszem, ha kívánják; ezen már ne múljk az idei kavicstermés.

Ha igaz a híradás, akkor 2028-ban Magyarországon a 25 év alatti állampolgároknak a fele akkor is roma etnicitású lesz, ha csupán rögzül ez az etnicitásmutató arány. S most a matematika területére ereszkedem. Fölveszem, hogy 10 millió a magyar állampolgárok száma

2003-ban. Fölveszem, hogy ebből 1 millió a roma-etnicitású, és 9 millió a nem-roma. Ebből adódik, hogy a roma-etnicitás szaporodási sebessége éppen kilencszerese a nem-romákénak, ha az elmúlt évben ugyanannyit szült az 1, mint a 9 millió. Harminc évet véve egy emberöltőnek, 2058-ra, abszolút többségben lesznek a romák a magyarországi társadalomban. Ha 2003-ban Magyarországon született 100.000 gyerek (ebből fele roma, fele nem roma), akkor az elkövetkező harminc évben évenként 10 ezer nem-roma, és 90 ezer roma gyerek születik. Ez pedig annyit jelent, hogy 2058-ban az 55 év alatti magyarországi társadalomnak számbeli képlete: **300 000 nem-roma és 2,700 000 roma**. Az 55 év felettieket megbecsülve valószínűsíthető egy hat és fél milliós ország enyhe roma-fölénnyel, amikor is feltételezek két fél millió 55 év feletti nem romát és egy millió hasonló életkorú romát. Azaz 50 év múltán 2.800 ezer nem-roma, és 3.700 ezer roma alkotja majd Magyarország társadalmát. Kisebb lesz majd az ökológia lábnyomunk, és semmi baj, ha a romák elfelejtik anyanyelvüket, s továbbviszik a magyar kultúrát. S ha nem felejtik el anyanyelvüket, akkor a 2088-ra prognosztizálható kb. 600 ezer főnyi hazai összmagyarság választhat aközött, hogy ragaszkodik nyelvéhez, mint pl. a baszkok, vagy ezt értelmetlennek látja, és beolvad az államalkotó etnicitás nyelvébe. S ekkor sincsen semmi baj, mert Ady Endre megírta, hogy

*Kezében óriás rostával
Áll az Idő és rostál egyre,
Világokat szed és rostál ki
Vidáman és nem keseregve
S búsul csak az, akit kihullat.*

S ha valakinek ezen a szíve szakad meg? Hát mért buta? Mért foglalkozik ezzel? Mért nem hajtja a Mammon kerekét, vagy néz tévét?

Városmajor, 2004. február 29.

A Babér-utcai második beszéd

Hallod, hogy dübörgünk? – kérdezte a kisegér az elefántot, ahogyan mentek át a folyó felett, egy eléggé rozoga hídon. Mikor húsz éve belebonyolódtam a *szövetség*-témába, és előadtam róla a Bokor egyik négynapos, bentlakásos nyári lelkigyakorlatán, odajött hozzám a szünetben Molnár Gyuszi, s ezt mondta: *Nem érzed a képtelenségét annak, amit beszélsz? Hogyan lehetne az ember szövetségese, társa az Istennek?* Hát csak úgy – válaszolom most –, ahogy a kisegér társa a hídon-dübörgésben az elefántnak: együtt mennek át a hídon. Hát csak úgy, hogy az Isten sem tud egyedül – átmenni a hídon: azaz nem tud Isten Országát csinálni egymagában. A Teremtő csak a teremtményeivel összefogódzva tudja kiterjeszteni önmagát, a maga világának stílusát-törvényeit rámintázni a rajta kívüli világra, teremtményeire. Igazán szüksége van ránk, ha Isten Országává akarja formálni a teremtett világot? Igazán! Miért? Azért – s most meghatározás-félét próbálok adni Istenről – azért, mert **Isten olyan, hogy szabadon szeret**. Ezért aztán nem tudja ráírni az általa megteremtett világra: Itt terül el az Isten, itt terül el a szabadon szeretés birodalma. Nem tudja, mert a szabadon szeretés birodalmához szabadon szeretőkre – értsd: bűnözni is képes lényekre – van szükség. Akkor is, ha Istenhez viszonyítva olyanok vagyunk csak, mint a kisegér az elefánt mellett.

A mondott új szövetség nagy alakjainak soráról beszélhetek nálatok a hónapok utolsó vasárnapjain. Mikor új szövetséget mondok, akkor a jézusi szövetség után következő időre gondolok. Köztudott, hogy Jézus az utolsó vacsorán erősítette meg a szövetségét tizenkét gyerekekkel, fiatalokkal, tizenévesekkel, mert azok voltak hajlandók úgy-ahogy figyelni rá. Mi volt ez a szövetség? Nem ó és nem új, hanem örök, mert mindig tudtunk róla, amióta csak ember él a földön. Az ember megteremtésekor kötötte meg e szövetséget Isten velünk. Beleírta annak tartalmát a szívünkbe. Tudja az írástudatlan is. Nemegyszer sokkal jobban, mint az írástudó. Mit tudunk? Azt, hogy jónak kell lennünk. Azt, hogy nem illet meg minket semmi kiváltság. Azt, hogy életünk fenntartásához elég, és elégnek kell lennie az egy dénárnak. És azt is

tudjuk, hogy tönkremegyünk, ha ezt nem értjük és nem akarjuk. S kivirulunk itt a földön, s odaát az örökkévalóságban, ha megértjük, s ha ez az értés határozza meg az életünk. Ahogy egy hónapja elmondtam.

S ebből az isteni szándékból és szövetségből lett az emberiség Jézus előtti történelme: Éva almába harapása, Káin botja zuhanása, Dávid parittyája Góliát fején, a zelóták görbe, a légionáriusok egyenes kardja, a zsidók által foganatosított megkövezés, a pogány kivégzési mód, a keresztre feszítés, illetőleg a keresztények oroszánokkal birkóztatása a cirkuszokban. De ez az utóbbi már Jézus keresztre feszítése és feltámadása után következett be. A történelem új időszakában, melyben megkeresztelt és szent királyok hadseregei vágják az ellenséget, mint a nyerstököt. A Jézus utáni és Jézus szolgálatára fölszentelt pápák, püspökök, papok égették el az eretnekeket a máglyákon. Kiirtottunk Jézus nevében a 16. században hatvan millió amerikai indiánt, kiirtottunk 60 millió embert Sztálin nevében a Gulagon a moszkvai pátriárka leghalkabb tiltakozása nélkül. Feltaláltuk az atombombát, amellyel akár a levegőbe is röpíthetjük a földgolyót, s megszüntethetjük rajta az emberi élet feltételeit. Mindenesetre Hirosimában egy bombakioldó gomb megnyomásával kiirtottunk kétszáz ezer embert. Kitaláljuk rendre a legerősebb katonai szövetségeket, melyekben előkelő helyük van tábornoki rangban a tábori püspököknek, és gyilkolunk olyan hatékonysággal, amilyenről a Jézus előtti emberiség még nem is álmodhatott. S ha akad egy embercsoport, amely kijelenti, hogy ebben a szervezett tömeggyilkosságban nem hajlandó részt venni, mert Jézus tanítványa, s mert a háború erkölcséhez képest a rablógyilkosok glazékesztyűs úri emberek, akkor eretnkséget kiabálunk, s rámutatunk oltárra emelt hadvezéreinkre, a tömeggyilkolás Jézusban megdicsőített nagymestereire.

Mindebből látható, hogy nemcsak szövetségkötés van, hanem van a szövetségnek hatástörténete is. Meg vagyok győződve arról, hogyha komolyan akarjuk a jézusi szövetség érvényesülését a történelmi mában, akkor a legalapvetőbb feladat megnézni a Jézus óta eltelt kétezer esztendő gyümölcseit. Mit is mondott Jézus? Ezt: *Atyám a szőlősgazda. Azt a szőlővesszőt, amely nem terem gyümölcsöt énbennem, lemetszi; és amely gyümölcsöt terem, azt megtisztítja, hogy még több gyümölcsöt teremjen.* Milyen gyümölcsöt teremtünk? Lemetszi szőlővesszőnket az Atya? – kérdezem. Majd újra kezd valakikkel, akik használhatónak bizonyulnak majd, s értik a szavát? Így lesz? Nem tudom. Én, amíg élek, már ennél a vállalatnál maradok, s ebben a prédikáció-sorozatban azt nézném meg, – míg az égi és ninivei hatalmak engedik, hogy beszéljek s meg ne haljak –, hogy mit ér a walesi tartomány, azaz hogy mit ért az a kétezer esztendő s sürgős-forgás, amit Jézussal az ajkunkon sürögtünk-forogtunk. Mondom, mint négy hete: Dologra hát! És azt is mondom, hogy a plébános atya szívesen látja a sekrestyében mise után azokat, akik meg akarják beszélni a hallottakat, én meg azt teszem ehhez, hogy leginkább azoknak a mondanivalójára vagyok kíváncsi, akik nem képesek igazat adni nekem. Azért azokéra, mert abból tanulhatok. Többet, mint azokéból, akik igazat adnak nekem.

Jézus halálát és feltámadását már nem érte meg, de ott volt Jézus indulásánál. Ki? Az unokabátyja, János, a bemeztő. Szuli Laci megkérdezte a sekrestyében a múltkori prédikáció után: Keresztelő Szent Jánost hova sorolom? Melyik szövetségbe? A régibe vagy az újba? Jó kérdés. Hova sorozta János önmagát? *Nem én vagyok az Eljövendő. Az utánam jön. Annak a saruszját sem vagyok méltó megoldani. Én csak vízzel keresztelek. De ő tűzzel és Szentlélekkel. Kezében a szóró lapát. Elégeti a pelyvát olthatatlan tűzzel, s csak a tiszta búzát gyűjti csűrbe.* És hova sorozta őt Jézus? *Mért mentetek ki a pusztába? Nádszálat nézni, amelyet szél ingat? Embert látni, aki puha ruhába van öltözve? Prófétát látni. Bizony mondom nektek: Prófétánál is nagyobb. Mondom nektek, hogy az asszonyok szülöttei között senki sem nagyobb Jánosnál, de az Isten országában a legkisebb is nagyobb nála.* Értitek ezeket a befejező szavakat? Hogyan mondhatta ezt az utolsó állítást róla Jézus. Mindjárt

válaszolok rá, de előbb el kell mondanom, hogy mindezek milyen szövegkörnyezetben hangzanak el.

János a szép lány táncáért Machaira várának börtönében ül. Heródiásnak nincs nyugta, amíg Jánosnak feje a helyén van. János úgy tudja, hogy nem szabad Heródiásnak – az uralkodó Heródes király asszonyának lennie. Nem okos a nők férfi-ügyeibe avatkozni. Ha csak közönséges földi halandók, akkor sem. Heródiás kimódolja, hogy ne legyen szabad valami más se. Mi? János fejének János nyakán maradnia. Csak idő kérdése, és eléri célját. Addig is börtön fenekén van János, akit meglátogathatnak a börtönben tanítványai. Nem Rákosi Mátyás szocialista börtöneihez hasonló börtönben ül János, ahová csak a madár jut be. A látogatás során tanítványaival kiüzen Jézusnak. Kiüzen ő, aki bemutatta Jézust Izraelnek, mint az Eljövendőt. Ezt üzeni és kérdezi: *Te vagy-e az eljövendő vagy mást várjunk?*

Hogyan üzenhette ezt János Jézusnak: Csak úgy, hogy ő azt az eljövendőt mutatta be a Jordán partján Izraelnek, aki tűzzel keresztel, akinek kezében van a szórólapát, aki szétválasztja a tiszta búzát s a pelyvát. S a pelyvát elégeti olthatatlan tűzben. És Jézus nem váltotta be János prófétai reményeit. Jézus nem választja el sem a konkolyt, sem a pelyvát a tiszta búzától. Jézusnak nincs szórólapátja. A szórólapát az uraknak, aminő Heródes is, a kezében marad. S Heródes az Isten tiszta búzáját, Jánost, akinél nincsen nagyobb az asszonyok szülöttei között, éppen most készül elégetni. Csoda-e, ha János így következtet: *Nem Jézus az eljövendő?* S ez az eljövendő, nem eljövendő Jézus válaszol János kérdésére: *Vigyétek híriül Jánosnak, amit láttatok és hallottatok: Vakok látnak, sánták járnak, leprások tisztulnak, süketek hallanak, halottak támadnak fel, és az a szegényeknek hirdettetik az örömhír, és boldog, aki meg nem botránkozik bennem.* Nem tűzzel égetni jöttem én, nem szórólapáttal dolgozni jöttem én. Tűz és szórólapát már volt a történelemben elég. Istennek nincs is tüze és nincs szórólapátja sem, Istennek csak ölelő karjai vannak, mert az Isten szeret. Ő szereti a hálás gyermekét és a hálátlant, a gonosz gyermekét és a nem gonoszt. Szereti a házasságtörő lányait is, és ír a porba, s ennek hatására a kövezni akaró fiai kezéből kiesnek az asszony kövezésére szánt kövek. Szereti tékozló gyermekeit, s a nem tékozlókat is. Tüze, lapátja, ökle, köve nincs és nincs neki, mert mindenkit szeret, és csak szeret.

Rossz hittant tanult még János a szülőfalujában, a júdeai *Beth-Kerem* zsinagógájában. Tanult ott egy olyan Istenről, aki kiüzi őseinket a kertből, melyet nekünk csinált, lángpallosú kherubokkal őrizteti az élet fáját, hogy ne ehessünk gyümölcséből a fának, amelyet számunkra ültetett, özönvízzel árasztja el a Földet, hogy Noé házanépét kivéve mindnyájan belefutadjunk a vízbe. Összezavarja beszédünket Bábelben, hogy ne értsük egymást. Odaigéri a Jordán vidéket Ábrahám ivadékanak, s Józsuéval kiirtatja e föld őslakosságát, hogy egyedül Izrael fiaiei legyen a tartomány. Ő viszi célba Dávid parittyáját, ő győz Dávid csatáiban, ő viszi hadi győzelemre az asszírokat, a babiloniakat, Nagy Sándort is. meg a zsidó Makkabeusokat, ő élesíti a zelóták kardját, hogy azok lemészárolhassák a pogányokat, a gojokat. Rossz hittanra járt János. Jézus is ilyen hittanra járt, de ő kinőtte ezt a hittant: valamikor rájött arra, hogy ez a gyilkoló fenevad Isten nincs. Valamikor rájött egy másik hittanra. Erre:

Az Úristen őriz engem, mert az ő zászlóját zengem,

Ő az áldás, Ő a béke, nem a harcok istensége.

Ő nem az a véres Isten: az a véres Isten nincsen.

Kard ha csörren, vér ha csobban, csak az ember vétkes abban.

Az Úristen őriz engem, mert az ő országát zengem.

Hogyan jöhetett rá erre, amikor nem ezt tanulta a hittan-órán? Úgy, hogy Jézus gondolkodott. Arról is, hogy milyen az Isten. Azt gondolta Jézus, hogy az Isten lehet Úr Isten, meg lehet Atya-Anyá Isten. Az Isten lehet olyan, mint az urak, s az Isten lehet olyan, mint a szülők; olyan, mint az anyák és az apák. S megállapíthatta Jézus, hogy Izrael népének istenfogalmát – azt, amit a hittanórán tanítottak neki – az Úr-féle Isten határozza meg. A Úr-féle, aki odaüt,

és halálosan, kárhozatra rendelően is odaüt. S azt gondolta, hogy ez az Isten nincs, ezt csak kitalálták. Kik? Biztosan urak, úr-félék. Helyette azt gondolta, hogy Isten csak olyan lehet, mint a szülő, mint apa és anya, akik képtelenek halálosan odaütni gyerekükre, akármekkora disznóságot is csináljon az a gyerek. S így születik meg benne az az Isten, aki mindenképpen jószágos. Akkor is jószágos, ha a gyerek hálás és jó, és akkor is, ha a gyerek hálátlan és gonosz. Isten, aki képtelen irgalmatlannak lenni, aki csak irgalmas tud lenni. Isten, aki felkeltei napját jókra és gonoszokra, esőt ad igazaknak és hamisaknak.

Így érthető, hogy miután Jézus elmondja a lehető legnagyobb dicséretet Jánosról – *És ha el akarjátok fogadni: ő Illés, aki eljövendő volt. Akinek van füle a hallásra, hallja!* – mondja ezt is: *nem született még asszonytól nagyobb ember, mint Keresztelő János, de a mennyek országában még a legkisebb is nagyobb nála.* Érthető. Mert minden jó szándéka mellett sem volt képes lecserélni a tanult hittant arra, amit Jézus már tudott, hogy az a véres, az az úrféle Isten nincsen. Az a nagyobb, aki lecseréli.

A Keresztelőnek meg kell tanulnia, ám kivégzésére várva, hogy az Isten eljövendője, képviselője, fia lánya, akárkije csak gyógyítani tud. Vakot és sántát, süketet és leprást. Talán még halottat is tud támasztani Isten erejéből, mint Jézus Naimban, Jairus és Mária Magdolna otthonában. És tud még evangéliumot hirdetni. **Tud egy másik hittant az embereknek tudomására hozni.** Azt, hogy az Isten szeret. S ha akarjuk, hogy közünk legyen hozzá, semmi más nem kell, csak szeretnünk és tennünk, ami ebből következik.

Hogy jött rá erre Jézus? Lehetővé tette Istennek, hogy elmondja ezt neki. Hogyan: Elment 40 napra a pusztába. A Kísértő rá akarta venni őt, hogy legyen – úr. S Jézus viszszautasította az uraságot. De ennek megmutatására egy másik prédikáció kellene. S egy napra most egy elég. Amen.

Városmajor, 2004. március 1.

Ne szólj szám, nem fáj fejem! Az evangéliumokban közel kétszázszor fordulnak elő a *főpapok, írástudók és vének* kifejezések, nagyobbára Jézus ajkán, s bizony általában nem dicsérő tartalommal, hanem inkább így: *Jeruzsálembe kell mennie, sokat kell szenvednie a vénektől, főpapoktól és írástudóktól, meg kell öletnie...* (Mt 16,21). Jézus legyilkosozta őket, és nem csak a gonosz szőlőmunkásokról szóló példabeszédben. A nómenklaturát marasztalta el prófétagyilkosságban: az előkelőket, a gazdagokat, az értelmiséget, s főleg a főpapokat. Nem a kákat, nem a vámosokat, nem a tolvajokat, nem a söpredéket. Nem! Ez utóbbiakkal barátkozott: *a vámosok és bűnösök barátja* (Mt 11,19) volt. Jézus nevén nevezte azokat, akik az életére törtek? Szinte soha. De megjelölte azt a társadalmi réteget, amelyből valók. Általánosított? Igen, általánosított. Nem törődött azzal, hogy lehetett egy főpap, egy írástudó, egy vén, aki nem tört halálára? Nem törődött vele. A macska nyávog, ha van egy néma macska, akkor is. A kutya ugat, ha van egy berekedt kutya is. A trombita szól, ha akad is egy, amely nem akar megszólalni. Hozzá lehet ugyan tenni minden mondatunkhoz, hogy tisztelet a kivételnek, de ettől még *a gazdag, mint tigris a nyulat, eszi* (Szabó Lőrinc). Egyszerűen: előrebocsátom, hogy Jézus állandóan beleesett az általánosítás bűnébe. Azért esett bele, mert általánosítás nélkül nem lehet beszélni. *A magyarok nyilaitól ments meg Uram minket!* – az így imádkozó nem akarta azt állítani, hogy kivétel nélkül minden magyar nyilazza őt. Tisztelet a kivételnek! – ezt elfelejtette hozzátenni fohászához. De józanészű ember nem támadt rá a foházkodóra: Mért általánosítasz?

Ez megint csak bevezetése volt annak, hogy nem szeretem az érthetetlen dolgokat. A gondolkodás alaptörvényének gondolom, hogy **mindennek van oka, elegendő oka, és szükségképpen oka is.** Le akartam utazni Budaváriban, de elkapott a nátha, nem mertem vállalni a fűtetlen házban az első 24 óra hiányos Celsius fokait. Helyette elolvastam *Oláh* – ki nem mondom, csak olvasom – *Miklós HUNGARIA* c. munkájának Németh Béla készítette fordítását. Oláh Miklós havasalföldi fejedelmi-trónaspiráns oláh családból származott, de a

Hunyadi házzal rokonságban álló apja Erdélybe menekült, s Mátyás királyhoz futott. Feleségül vette Erdélyben Huszár Borbálát, s így született Mátyás halála után három évvel Nagyszebenben Oláh Miklós. Mohács után a megözvegyült királynő titkára lett, s ment vele Németalföldre, Brüsszelbe, s ott írta meg 1536-ban könyvét hazánkról. Káprázatos benne az ország gazdagsága: mindenütt hévizek-gyógyvizek, a folyókban mesés a halgazdagság, szőlők az országban mindenfelé, és bőség és bőség mindenütt. De különösen a városok, Buda, Visegrád, Esztergom, Fehérvár elképzelni is alig lehet mesés gazdagsága – csak Párizsban látott olyan csudát, mint Visegrádon!

Az országot így osztja fel könyvében: az első rész a mai Dunántúl (12 lapot ír róla). Második rész a Dráva és Száva köze: Magyar Szlavónia és Szerémség (másfél lap). Harmadik rész a Tisza és Duna köze föl a Kárpátokig – Pozsonytól Ungvárig, a Tisza eredetéig kinyúló ívben (7 lap). S végül a negyedik rész, amely túl van a Tiszán. Mi van túl a Tiszán? A Dnyeszter folyó kanyaráig nyúlik, délről pedig a Duna határolja, s a következő tartományok vannak benne: Havasalföld, Moldva, Erdély, Máramaros, Szamosköz, Körösköz, Nyírség és Temesköz. Havasalföld és Moldva címén elmondja családjá onnan származását, s közli, hogy e tartományok vajdái hűségeskütek tesznek a magyar királynak, s hogy ezt a hitet meg is tartásák, birtokolnak néhány várat Erdélyben (4 lap). Erdélyre, s az öt tiszántúli részre jut még 11 lap. Így látja hazáját Oláh Miklós, aki majd miután a török véglegesen berendezkedik Budában (1541), rá 12 évvel Esztergom érseke lesz – de már csak az ország nyugati csücskében fekvő Nagyszombat székhellyel. Ezeket írja le a mohácsi csata után 12 évvel Brüsszelből, mint középkori nagy hatalmat – legalább ötszázezer négyzetkilométeren elterülve. Egy szót sem ejtve arról, hogy vége mindennek. A török felmegy Budára, letépi az ezüstöt a korvinákról, a könyvet a szemébe dobja, majd kivonul az országból.

Nemeskürty István – *Meddig várjunk?* c. könyvében (1996) megállapítja, hogy Mohácsért *a magyar nemesi társadalom felelős*, de azt a mai magyar közvélemény is *elháríthatatlan sorscsapásként* kezeli. Mi Mohácsnak az oka, elegendő, és szükségképpen oka?

Megállapítás: sikerült jó hatszáz esztendőn keresztül nagyhatalmat formálnunk. Mért? Nem volt erősebb hatalom nálunk se égen, se földön. A franciák s az angolok verekedtek egymással. A pápa és a császár verekedtek egymással. Prága, Krakkó, Varsó, Kijev nem jelentettek kihívást. Bizáncot szorongatják a latinok és a törökök, s mi ki tudjuk építeni a Száva alatt bánsági rendszerünket. Nyugodtan komolytalankodhatunk. *Menjen a király a kedves kúnjaival!* – mondták nemeseink Muhi idején. *Majd ha a király elindul, mi is megyünk* – mondták nemeseink 1526-ban.

Nem vagyok történész, de olvasok. Élhetett ekkor az országban 4 millió ember. Ha ennek 20 %-a nemes lehetett, aki csak a vérével adózott, akkor ez 800 ezer, melynek fele 400 ezer – férfi, hadra fogható: 200 ezer. Jobbágys és egyéb volt 3.200 ezer, ebből 1.600 ezer férfi, hadra fogható 800 ezer. Azt hiszem, hogy e 800 ezer miatt maradt otthon a 200 ezer. Tizenkét éve volt a temesvári lakoma, amelyen e 800 ezer képviselőit kényszerítették a 200 ezer képviselői sült Dózsa-húst enni. A 800 ezer képviselőit, a jobbágysokat 1514-ben a török ellen szedték össze. Nem mentek a törökre. Semmi bajuk sem volt velük. Csak saját uraikkal, de az annál nagyobb volt. Az 1514-ben lemészároltak hozzátartozói-rokonai nem felejtettek olyan gyorsan. A nemesek nem voltak biztonságban. Ezért gyűlt össze a büszke magyar királyságnak húszezer vitéze. Szulimán meg hozott ezer kilométernyi távolságból kétszázezret. Isten irgalma ad ezek után nekünk 15 esztendőt. 1526-ban Szolimán nem gondolja, hogy megtarthatja az országot, kirabolja s hazamegy. S mi e 15 esztendő alatt akkora sereget se gyűjtünk ellene, mint 1526-ban. Áruljuk az országot. Ferdinánd a maga embereinek, János a maga embereinek. A vérükkel adózók igyekeznek minél több jobbágyot, földet, marhát szerezni. Ez a három Verbőczy szerint egy kategória: a Dolgok (Res) fejezetben találhatók. Ez a magyarázat? Az, hogy nem látnak féltükben az orruk hegyéig? 1514 és 1526 közötti években írta egy Apáti Ferenc nevű nemes magyar e *Feddőéneket*:

*Sámsonnak alejtá az pór önnönmagát
Látod nagy haragját, nem tiszteli urát;
Fogjad meg szakállát, vedd csak el jószágát.
Megalázza magát.*

Vág a szerző minden felé. Az urak felé is: *Nagy urak, kik vagytok! szólok, ne bánjátok: Fejér, szép ezüstös, ékes tui szablyátok, / Vele pogán népet – kérlek – ne vágjátok, / És tui ne bántsátok.* Nem vágták a szép szablyával a pogány törököt, inkább vigyázták jobbágyaikat, nehogy még egyszer Sámsonnak gondolják (= alejtsák) magukat.

Az ország nyugati szélén felállított kapitányságok nem nagyon jelentős számú katonái másfél századon keresztül biztosították a nemzetvesztő státuszkvót: átkerült az országhatár az Aldunáról a Balaton vonalra. Nem igaz, hogy nem lett volna erőnk megtartani a régi országhatárt: az Aldunát. Általánosítottam: a nemeseké a felelősség! Olyan csúnya ez az általánosítás, mint Jézusé. Biztosan volt olyan nemes, aki nem ilyen volt. Pl. Zrínyi a szigetvári hős, meg a dédunokája. Tisztelet a kivételnek!

De ez a tiszteletadás semmit sem változtat a tényeken.

Városmajor. 2004. március 5.

A nagybőjt mind a háromféle liturgikus évben, tehát a mostani C liturgikus évben is, azzal indul, hogy a pusztában Jézust megkíséríti a diábolosz, szószerinti fordítással a nagy szétdobáló, akit mi, magyarok – egy tudósok sem tudják honnan származó szóval – *ördögnek* neveztünk már a honfoglalás korában is, és alighanem előtte is, már ki tudja, milyen régen. Ez a diábolosz-szétdobáló-ördög megtiszteli Jézust. Feltételelesen ugyan, de Isten fiának szólítja. S nemcsak megszólítja, hanem ajánlatot is tesz neki. Hármat is. Tegyen valami hasznosat: *csi-náljon kőből kenyeret!* Ez sem rosszabb, mint a vizet borrá változtatni – mondom csak én. Aztán felkínálja neki a világcsászárságot, amit a Diábolosz *annak ad, akinek adni akarja.* Jézus nem mondja neki, hogy ne hazudozzon. Jézus tudja róla, hogy megteheti. Meg, mert ez a Sátán profilja: a hatalom. A vér és arany. A gyilkolás s a pénz. Az első mindig a másodikat szolgálja-akarja. S a másodiknak, a pénznek a segítségével, a drága pénzek árán vásárolt – a NATOkompati-bilis – fegyverekkel történik a gyilkolás. S a harmadik ajánlat se kutya: a hír, a dicsőség. *Mutasd meg, hogy angyalok szolgálnak neked!* Jézus elutasítja a Sátán ajánlatait, és ezzel Jézus sorsa meg van pecsételve. Indulhat a kivégzőhelyre, bár ezt Jézus az elutasítás pillanatában még aligha sejti.

A nagybőjti vasárnapok rövidített evangéliumot, rövidített *Jézus életét* nyújtanak. A mai, a 2. vasárnapon megint csak mind a háromféle liturgikus év – *Jézus színeváltozását* hozza. A mait követő három vasárnapon pedig halljuk majd a terméketlen fügefá, a tékozló fiú s a házasságtörő asszony történetét. S már itt is a virágvasárnap, a passió: a dicsőséges jeruzsálemi bevonulás, a szenvedéstörténet, Jézus kileheli a lelkét s eltemetik a sziklába vájt üregbe. Meggyalázódva, megcsúfolódva, megszégyenülve. Ország-világ előtt: *Ha Isten fia vagy, szállj le a keresztről, s mi hiszünk neked!* – mondják majd nem az ördög, hanem ezúttal a főpapok. Ők szakmabeliek: tudják, hogy nem esnek csodák, mert a kivégző osztag szögei biztosan tartják Jézus testét, s nincs mód leszállnia a keresztről. Mondhatnám szebben is, de nem akarom: Tökéletes a pofára esés! Elkerülhette volna! A Sátán figyelmeztette. Lehetne ő a kivégző. Nem kellett neki a felkínált szerep! Most ő lássa!

Megkérdem: csak ez a két szerep lehetséges? Csak ez a kettő? Nincs harmadik? Valami köztes lapulás, kitérés, a nagyok játéka útjának el- s kikerülése? Sem keresztre feszülés, sem keresztre feszítés? De van! Ha el tudsz bújni jól! A hatóságok elől, az Isten elől, s főleg magad elől. Ha nagypénteken jól magadra tudod zárni az ajtót! Ha ki tudsz vonulni a történelemből! De Sztálin – meg Rákosi Mátyás nevű bábúja s a tömeg-gyilkosságok végrehajtója – nagyon vigyázott, hogy ez senkinek se sikerülhessen, erre volt az Államvédelmi hatóság tízezernél is több embere. Mindenkinek le kellett raknia szavazatát a

Párt asztalára. A takarítónők meg a segéd munkások talán még megúszhatták nélküle: segített nekik a felmosó vödör, meg a pajszer, amiket senki sem irigyelt ki a kezükből. De már a brigádvezetőknek jobb volt, ha egyértelműbb módon viselkedtek. A főpapok, írástudók, vének kategóriája pedig már csak egészen egyértelmű lehetett.

Csütörtökön este kaptam a Szellemi Búvárok Egyesületében Liptay Andrásról egy két órás videofilmet Jézus életéről – Lukács írása szerint. A narrátor Sinkovics Imre volt. Megrendített a három éves működés ragyogásának s a szenvedéstörténetnek teljes kontrasztja. Az utolsó néhány perc a feltámadásé s a mennybemenetelé volt. Ez meg úgy hatott rám, hogy Jézus kivonul a való világból, s a világ marad magára, a tanítványokra – a nagy szétdobáló és cinkosai kezében, akik az idők végezetéig mondják majd a szerencsétlen Jézus-féle kísérletezőknek: *Ha Isten fiának, gyerekének képzeled magad, ne menj arrafelé, amerre Jézus ment. Nincs arra semmiféle út. Nincs! Csak kivégzés, aztán tűnés, és eltűnés – ám csak a remélt és nem tapasztalt feltámadás s mennybemenetel irányában. A transzcendenciába, az ellenőrizhetetlenség tartományába. S ekkor jutott eszembe egy Ady-vers, amelyet teljes reménytelenségben és az első világháború idején, poklában írt – a mesebeli Jánosról.*

*Bajban van a messze város, / Gyürkőzni kell a Halállal: / Gyürkőzz, János, rohanj, János.
Királyfiak s nagy leventék, / Ha palástjukat ott-hagyták: / Rohanj, ha rongy is a mentéd.
Mesebeli király-lyánnyal / Hogyha akarsz találkozni: / Hadakozzál a Sárkánnyal.
Csak a mese s csak az átok / Tartott eddig így-úgy is még / S jók e csakok és e csalások.
Így csináltad ezt már régen, / Van egy kis tapasztalásod / Csalatásban és fenében.
De csinálod, mert csinálod, / De csináld, mert erre lettél, / S ha már álltad, hát kiállod.
Vagy nem állod s megbénultan / Gunnyasztani fogsz, ha merhetsz, / Öreg bűnödön, a Múlton.
Kellesz a nagy arénára / Akkor is, ha életednek / Életed lesz majd az ára.
Ha már egyszer idegenbe, / Valamikor ide bujtál, / Rohanj jól kimelegedve.
A király-lyány: mese, János, / De nincs élőbb a mesénél / S mese ellen minden káros.
Bajban van a messze város, / Gyürkőzni kell a Halállal: / Gyürkőzz, János, rohanj, János.*

Megbocsássatok: behelyettesítettem Jézust János alakjába. És most dologra! Hogyan is került sor Jézus színeváltozására? Megnéztem Naplóimat: 2001. márc. 15-i és 2003. márc. 15-i dátummal is találtam erről egy-egy prédikációt. Részletesen elmeséltem akkor, hogy hogyan. Most csak futtában mondom el. A csodálatos kenyérszaporításkor megindul ötezer férfi Jézus felé, hogy királlyá tegye őt. Ez a zsidó királyság kevesebb, mint a világcsászárság, de Jézus azt is visszautasította, mert vér és arany nem az ő világa. Tanítványait beparancsolja gyorsan a bárkába, maga meg felmegy egy hegyre imádkozni. Kitér a megtiszteltetés elől. Az ötezrek pedig mennek tovább Kafarnaum felé – a meglépett Jézust megkeresni. Meg is találják ott, a zsinagógában. S Jézus elmondja nekik: *Mózes etetett benneteket a puszta kenyérrel, én nem akarlak titeket etetni. Én az élet kenyere vagyok. Ha valaki eszik ebből a kenyérből, élni fog örökké...* s mondja a többit. Az ötezer férfi számára ez a szöveg süket duma. S fejüket csóváló a válaszuk: *Kemény beszéd ez, ki hallgatja?* S kifordulnak a zsinagógából. Minek hatására Jézus a Tizenkettőt is megkérdi: *Ti is el akartok menni?*

Ez az a pillanat, amikor bajban van a messze város, amikor gyürkőzni kell a halállal, s amikor belülről legalábbis, hallható lesz: gyürkőzz János, rohanj János. Amikor a János-Jézus már nem tudja, hogy merre van előre. Ezért Jézus a Tizenkettővel külföldre megy, nagy vakációra. Galileával Szíria határos, oda mennek. Átkelnek a Libanon. Mit csinálnak ott? Hát Jézus ott is csak tanító, a tizenkettő meg ott is csak tanítvány. Ebből a napirendjük egy része összeállhatott. A vakációból csak egyetlenegy jelenet ismerős. Jézus nagyon idegesen utasítja el a segítséget kérő szír-föníciai asszonyt: *Nem helyes elvenni a fiak kenyerét, s odadobni a kutyaúknak!* (Zárójelben mondom: szeretetlen volt Jézus az asszonnyal! Hogyan lehetett az? Csak úgy, hogy valóságos ember is volt!) A vakáció következő jelenetére már hazafelé, újra a

Libanonon innen kerül sor. Galileától ötven-száz kilométerre, Fülöp Cezaréájában. Ott hangzik el először Jézus ajkáról: *Az Emberfiának sokat kell szenvednie, el kell vettetnie a vénektől, főpapoktól és írástudóktól, és meg kell öletnie...* Péter, a Jézust szenvedéllyel szerető Péter, tiltakozik a bejelentés ellen: *Nem történhetik ez meg Veled, Uram.* Jézus reakciója erre megint ideges: *Távozz tőlem Sátán!* Mikor szoktunk idegesek lenni? Amikor környezetünk el-lenkezése nélkül is – pattanásig feszültek vagyunk. Jézussal is így van ez. Nem nyugodott meg. Szíriában sem. A bejelentés után sem. Egyáltalában nem!

Hogy lehet így élni? Hogy lehet így tanítónak maradni? Különösen: hogy lehet így visszamenni Izraelbe? Hogy lehet így nem disszidálni? Hát erre csak a mesebeli Jánosok képesek: *Királyfiak s nagy leventék, / Ha palástjukat ott-hagyták: / Rohanj, ha rongy is a mentéd. Mesebeli király-lyánnyal / Hogyha akarsz találkozni: / Hadakozzál a Sárkánnyal.* Még jó, ha nem bolondul meg az ilyen, ha nem kerül idegklinikára. De János-Jézus ettől megmenekül. Ő negyven napot volt a pusztában, negyven napot böjtölt, negyven napon találkozott az Istennel, s megtanult egy kifejezést. Azt, hogy az *Isten Országá*, s azt is, hogy ezért neki semmi sem lehet drága. S ha disszidálna Izraelből s a sorsából, akkor ki a fene vinné végbe az Isten dolgát, az *opus dei*-t, az *ergon tou theou*-t, ami egyelőre – úgy látszik – sohasem megy, sohasem sikerül Golgota nélkül.

A nagy bejelentés után nyolcadnapra kerül sor a színeváltozásra. De Cezaréától Tábor-hegyig, ahol sor kerül rá, hatvan-hetven kilométer az út. Nem sietnek. Foghúzásra is nehezen szánja el magát az ember. Ezt az utat Fülöp-Cezaréától a Táborhegyig Jézus számára olyasfajta elő-keresztútnak gondolom. Megy, visszamegy abba az országba, melyben fő-papok, írástudók, vének azt tesznek majd vele, amit akarnak – *hatalmuk* birtokában. *Hadakozzál a sárkánnyal!* Mit csinálnak útközben? A tanítványok lapítanak, s Jézus lelkéből új, korábban sohasem hallott, és másoktól sem megfogalmazott mondatok szakadnak ki. Képzeltetitek, hogy mik! Egy elő-keresztútnak megfelelők: *Ha valaki utánam akar jönni, szembe kell szállnia saját magával. Fel kel vennie a keresztet – a rabszolgák, a lázadók kivégzésének eszközét. Ha meg akarod menteni az életed, el kell azt veszítened. Csak ha tönkre teszed az életed, akkor mented meg. Miért is óvnád az életed? Minek nyernéd meg akár az egész világot is.* Bontogatja-fogalmazgatja Jézus annak a gondolatait, aki visszautasította a pusztában, hogy köze legyen az urak világához.

De csinálod, mert csinálod, / De csinálod, mert erre lettél, / S ha már álltad, hát kiállod.

Kellesz a nagy arénára / Akkor is, ha életednek / Életed lesz majd az ára.

Ha már egyszer idegenbe, / Valamikor ide bújtál, / Rohanj jól kimelegedve.

Úgy képelem a tanítványokat – mint egészséges lelkű tizenéveseket –, hogy ők nem nagyon szívták mellre Jézus fenti szavait. Inkább ezt gondolták: *azért mégis mi leszünk a közelében, amikor bevonul Atyja dicsőségébe!* Jézus ilyesféle utalásai jobban megragadhattak a fejükben, mint a baljóslatúak. Bár azért aligha tudhatták kivonni magukat egészen az úton hallottak hatása alól.

Így kerül sor, amikor elérik a Táborhegyet, a színeváltozásra. Jézus rendezte a show-t? Nem hiszem. Én az Atyára gondolok. Miért? Mert Jézusnak alighanem nagyobb szüksége volt rá, mint a tanítványoknak. Mózes és Illés – ők a nemzeti-vallási múlt két legnagyobbja. Mintha mi Szent Istvánt és Lászlót mondanánk. Vagy Lajost és Mátyást. Vagy Széchenyit és Deákot. Jézusnak szüksége volt arra, hogy ezek erősítsék? Hogy jó úton jár? Igen, szüksége volt rá! Arra is, hogy Illés és Mózes is mondják, hogy nincsen, és nem is lehet más útja, csak az, hogy szenvednie kell Jeruzsálemben. S legfőképpen arra volt szüksége, hogy újra hallja: *Ez az én választottam, a Fiam, őt hallgassátok!* Erősítésül. Bizonyosságul. Mert csak egy időre hagyta őt el a pusztában a Kísértő.

És szükségük volt rá a tanítványoknak is. Hogy éledjenek, hogy kiheverjék az úti tanítás okozta megpróbáltatást. Most el van boronálva minden. *Jó nekünk itt lennünk. Építünk nektek hajlékokat.* El ne menjete. Maradjon minden így. Ez már igen. Ez az ország dicsősége. Ez

kell nekünk. Az építkezési felajánlásba benne érzem azt is, hogy **ez kell nekünk, Jézus, és nem azt, amit Kafarnaumtól Táborhegyig, heteken keresztül egy végtében produkáltál.** Jól van. Csakhogy a hegyről le kell jönni. Mindig. Nem lehet huzamosan ott maradni, ahol az embernek jó. Csak majd egyszer. Az út legeslegvégén. Legalábbis hiszünk benne, hogy így lesz. Amen.

Városmajor, 2004. március 8.

Úgy kellene kezdeni a tanácskozást, hogy egy órán keresztül csak imádkoznánk. Rózsafüzért. Mondjuk a fájdalmasat. Aztán egy olyat, hogy mindannyian, amikor ránk kerül a sor, magunk mondunk be egy titkot: ... méhednek gyümölcse Jézus, aki vigyázol ránk... aki nem engedsz rosszat mondani.... aki csak ölelni tudsz... aki nem tudsz rosszat feltételezni... Mindegy, hogy mit. Csak mossa át az imádság lelkünket! Mosson ki belőle minden értetlenséget, kivagyiságot! Hogy gyorsan meg tudjunk egyezni abban, ami előreviszi a Bokrot. Mi viszi előre a Bokrot? Ha szeretjük egymást. Mí kell ahhoz, hogy szeretni tudjuk egymást? Őszinteség. Megmondani, hogy hol tartunk. Mit gondolunk magunkról, testvéreinkről, az egyházzal, melynek tagjai vagyunk. A társadalomról, amiben benne élünk, az Isten Országáról, amelyet mindig emlegetünk.

Bevallani, ha nem tudjuk, hogy merre van előre. Nem szégyen az. Veled is megtörtént: *Most megrendült az én lelkem, és mit is mondjak?* (Jn 12,27) Te sem tudtál a világon segíteni, akármennyire szeretted volna is! A nagy elszánások egy idő után már csak Nagypéntek felé tudják venni az irányt? Mért van ez? Te érted? Jön a világ fejedelme. S ki tudna kitérni az útjából? Jön és mindenkinek térdet kell hajtania előtte?

Annyi jó szándékú és tiszta emberrel ismerkedtem meg hosszú életem során. Most kitérünk egymás elől. Mért? Rájöttek/-tünk arra, hogy nem úgy verik a cigányt. Arra, hogy *a királylány – mese, János*. Hogy az Isten Országáé odébb van. Ami fogható belőle, az a kereszt és a Nagypéntek. S még jó, ha nem vagyok azok közt, akik kiabálják, hogy feszítsd meg őt.

Boldogok voltunk egy félszázadon keresztül, mert tudtuk, hogy merre van előre. Most meg boldogtalankodunk, mert nem tudjuk, hogy merre van előre. Ilyenkor kapjuk Istenünktől a nagy lehetőséget. Nem arra, hogy tegyünk, hanem arra, hogy gondolkodjunk, hogy imádkozunk. Lehet kitalálni azt is, hogy elég volt már a sok okoskodásból, itt az ideje, hogy elkezdjünk jót tenni. Lehet jót tenni. Lehet olyasfajta jókat tenni, amiknek a lehetőségéről ifjúságomban nem is hallottam. Fogyatékosokról. Ott voltak velem együtt egy osztályban a Mester utca 46. szám alatti községi elemi iskolában, mert nem volt még kiegészítő iskola akkoriban Magyarországon. Lehet lovagoltani a hátrányos helyzetűeket, mert a lovaglásnak nagyon jó hatása van testre és lélekre egyaránt. Lehet csinálni mindazt, amire kizárólag olyan társadalmakban van lehetőség, amelyek ötszörösét fogyasztják annak, ami másoknak jut. S lehet elmenni a pusztába, hogy rájöjjünk arra, amire Jézus is rájött. Aki kivonult abból a társadalomból, amelyben elhangzik az a pogány mondat, hogy ebből a fizetésből nem lehet kijönni. Azért pogány, mert tudja jól, hogy csak 250 km-rel kell keletre mennünk, s boldogak volnának véreink a mi jövedelmünkkel, amiből nem tudunk kijönni. Nagy jó dolgukban nem tudunk mit csinálni. Lenin is beszélt a nem forradalmi időszakokról, melyekben nem lehet akciózni. Akkor fel kell használni az időt arra, hogy megtudakoljuk a Lélek által, hogy mit kell tennünk. Addig is, amíg megtudjuk – nagyon szorosan fogjuk meg egymás kezét!

Elengedni egymás kezét – ennek csak a Sátán örülhet. Miért is imádkoztál Uram? Azért, hogy a tieid mindnyájan egyek legyenek.

47. Böjtvégi – húsvéti napló

2004. március 10. – április 10.

Városmajor, 2004. március 14.

Ha meg nem tértek, mindannyian hasonlóan elvesztek – halljuk mindannyian a nagyböjt harmadik vasárnapjának evangéliumában. S a *fordólt* farkasról mesél megtérés-történetet a Fioretti, ill. a Jókai-kódex. A gubbiói farkas irtogatja Gubbio város népeit, amíglen Szent Ferenc a farkasnak lelkére nem beszél. De megteszi, s lesz a farkasból fordólt, azaz megfordult, megtért farkas: azaz eddig errefelé mentem, most megfordulok, s megyek az ellenkező irányban. Ez volna a megtérés (megfordulás –*con-versio*), a gondolkodás, majd az élet átalakítása (a görög *metanoia*), a bűnbánat (*penitencia*-tartás), a hazatérés (a héber *tesuvah*).

Tényleg, mindannyian elveszünk – akár a Pilátus vérengzése, akár Siloe tornyának ledőlése, akár valami egyébnek a következtében? Aligha kétséges, hogy számolhatni korunkban is valami közeli vagy távolabbi katasztrófával. Tűntek el már korábban is kultúrák. Ezért is van az, hogy legfeljebb körülbelül ötezer évesek a kultúremlékeink. Isten bizony nem három éve jár az emberiség-fügefához. S talált-e eddig rajta olyan gyümölcsöt, mint amiért ültette a fát?

Mesélek valamit. 43 éve történt. A *Tempo* nevű vállalatnak voltam szállító-rakodó munkása. Feleannyi idős, mint most. Száz kilós ládát púpon elvittem. Gurtniban három mázsás mackót, miegymást is, ketten odébb tettünk. Ezeket csak dicsekedés céljából mondom. Aztán a Medimpex, a gyógyszereket forgalmazó vállalat propagandaraktára költözködött, s kiderült, hogy használható az egyik melós, mert a szállított propaganda anyag hat nyelven készült, s meg tudta különböztetni az angolt a spanyoltól, az olaszt a franciától. A Vörösmarty téri palota pincéjében volt a főhadiszállás. S idejöttek az Exportcsomagoló Vállalat dolgozói is – becsomagolni ládákba akár a propagandaanyagot, akár az ajándékokat a gyógyszerek megrendelői számára. Volt a dolgozók között egy asszony is, aki úgy mutatkozott be, hogy öt gyerek édesanyja, én meg erre nagyon mélyen meghajoltam előtte. Azt hitte, gúnyolódok. Aztán megtudta, ki vagyok, s azt is, hogy nem gúnyolódtam. Hargitáról menekült az asszony '45-ben a férjével Magyarországra, hogy el ne vigyék az embert román katonának.

Itt született már kicsiny, csonka hazánkban szép sorjában a féltucat székel, s egy kivételével mind a Bokorba került. Az egyiknek még bérmakeresztapja is lettem. E fiúból pap lett, s nem is közönséges. Itthoni szolgálat után elment papnak a németekhez is, s most egy éve meg az indiánok papja lett Argentínában. Buenos-Airestől 1200 kilométerre nyugatra, a Chillei határ közelében. Arrafelé, ahol az Andok hatezer méter feletti csúcsain nem olvad el a hó. De ő nem a csúcson él, hanem ott, ahol 50 fok fölé is emelkedik a hőmérő, azaz annak inkább csak a higanyszála.

Hazajött egy év után a pátriájába, Pest-közelbe, ahonnan papnak ment. Az egyik este ott misét mondott, prédikált, majd vetített és előadott. Kivitt egy Anikó nevű jó lélek a kocsiján, s elmondom, amit ott hallottam. Nem biztos, hogy elfogadná a beszámolóm, de a skolasztika azt tanította, hogy minden, ami befogadtatik, a befogadó módja szerint fogadtatik be (*Omne, quod recipitur, recipitur secundum modum recipientis*). S a hallgatóságból előadásának befogadója voltam én is, s azt mondom el, amit s ahogy én befogadtam.

Az indiánok már nem toll díszbe öltözködnek, hanem úgy, mint mi. Híveiknek ételt osztanak a katolikus templomokban – hétköznap is, vasárnap is. Templomba kicsit jobban járnak, mint mi – de csak egy kicsit. Bérmálás után már semmiképpen sem akarnak jönni. A felnőttek közül pedig ritkán akad érdeklődő. De azért nagyon jó emberek. Tudják is, hogy

jóknak kell lenniök, s a gyerekeknek nagyon sok testvérük is születik. A hat, az nem sok! S nagyon szeretik is egymást. Vannak speciális népbetegségeik, melyekkel szemben tehetetlenek. Mindenki katolikus, de nem képesek felvenni a versenyt a szektákkal. Egy Magyarország nagyságú területű tartományban él ott másfél millió ember, s annak van 18 papja. Az ő plébániájának hossza 80 km. A papok csaknem kivétel nélkül fehér emberek, nem bennszülöttek. A *recipiens* – már mint én – azt is tudja, amiről a hazlátogató pap nem beszél. Ő csak szegényekről és gazdagokról beszél, s nem mondja el, hogy a spanyol keresztények kiirtottak a csúf pogány indiánok őseiből 50 milliót, aranyukat meg elrabolták. A népet rabszolgaságba kényszerítették, mert valakiknek dolgozni is kell ám. Ők a gazdagok, a hódító spanyolok, a honfoglaló ősök. Így lettek gazdagok a gazdagok. Másutt is.

Problémáik mellett a mieink eltörpülnek. Hogyan lehet segíteni rajtuk. Úgy is, hogy összeül a Bokor *Harmadik Világ Alapítványa*, s India helyett az indiánokat támogatja. Ennyit lehet tenni.

Nincs bennszülött hivatás. Nem jelentkeznek papnak. De a szektákba jelentkeznek. A szektákat meg minden további nélkül elviheti a csendőrség. Miért? Mert ilyen körülmények között, ha nincs pontos liturgikus előírás, hogy mit kell csinálni, mondani, felülni, leállni, akkor óhatatlan arról kezdenek beszélni, hogy mit lehessen tenni ennek a szegények-gazdagok közti különbségnek, feszültségnek a felszámolására. S eljutnak Jézushoz, vagy eljutnak Marxhoz. Akárhova jutnak is el, le kell szoktatni őket az ilyesfajta eljutásról. S a trón és oltár közti szövetség biztosítja is, hogy ne jussanak semmire. A katolikus egyház leszokóban van már ott is a kisközösségekről. Elmúlt Camillo Torres, a forradalmár pap, meg Nicaraguában a papköltő-miniszter, Cardenál ideje, meg talán a kúbai szocializmus és öreg vezérének napja is lemenőben. Rendeződnek a dolgok. Már a pápát is fogadta Fidel Castro.

Politikai megoldások nincsenek. Csak vérengzések. Jobboldaliak vagy baloldaliak. Madridban is a szigorú bosszúállás a jelszó. Az al-Kaidák öngyilkos életáldozata merre felé mutat. De ha már ez sem, az élet feláldozása (keverve az életelvezésével, a gyilkossággal) sem segít, akkor mit kell csinálni?

1. Semmit sem lehet csinálni.
2. Lehet azt csinálni, amit Jézus csinált, de ez üzembiztosan Golgotára vezet.
3. Azt nem lehet csinálni, hogy le a lanttal. Ebbe sem Petőfi, sem Ady Endre nem nyugszik bele: *Petőfi nem alkuszik*.
4. Nem is azt csináljuk, hanem azt, hogy annyi a dolgunk otthon, az iskolában, a munkahelyen, hogy örülünk, hogy élünk, hogy luk van a fenekükön, s nem érünk rá ilyen jellegű problémákkal foglalkozni.
5. Tehát programtalanítani kell Jézust: ő már elvégezte az Isten kiengesztelését a Golgotával. Mehetünk a mennyországba, ha teljesítjük vallási kötelességeinket, és nem kerülünk szembe a BTK-val. Ezt kell csinálnunk. Elmondani a Hiszekegyet és folytatni a szentmisét.
6. Van másra lehetőségünk? Vagy újra ki kell magukat tenni a Golgotának? Azaz be kell csuknunk a magunk názáreti faipari üzemét? Kinek kell ez? Papnak nem! A hívek csoportjának sem. Csak a Jézusban hívőknek? Te ezek közé tartozol? Van négy napod az életedből annak eldöntésére, hogy megállapítsd, jézus mit tenne ma és itt? S annak eldöntésére, hogy leszel-e hülye utánamenni, követni őt? Vagy dehogy leszel olyan hülye! Amen.

Csakhogy így nem lehet befejezni egy szentbeszédet. Miért? Azért mert a vincellér gazdájának a hangja ez: *Vágd ki, miért foglalja a földet hiába! S nem a vincellérére!* Nem lehet ezt a hangot megütni a Bokorral szemben. Hat évtizedet megélt ellenséges környezetben. Nem is egyben. Kettőben is. Csak a vincellér hangján lehet vele és róla beszélni: *Uram, hagyd meg még ebben az évben! Ássuk körül! Trágyázzuk meg! Ha kívágyuk, könnyen lehet, hogy nem lesz Istennek még ilyenje sem. Ilyenje, amely ugyan három éve nem*

terem, de volt idő már, amikor termést hozott. Olyat, amelyet ez a magyar föld korábban nem hozott. Olyant, hogy nem tudom, hogy Európa földje hozott-e. Melyik országban támadt harminc katolikus férfi, aki visszaadta volna katonakönyvét. Hősök gyermekei és unokái vagytok. Három hét múlva tanácskozni fognak a csoportok képviselői. Imádkozzunk azért, hogy tanácskozásunk körülásás legyen, hogy tanácskozásunk megtrágyázás legyen, hogy tanácskozásunk azt eredményezze, hogy termőre forduljunk. Amen.

Városmajor, 2004. március 15.

Tapi kihozta nekem Adyligetre a Magyar Közlöny március 4-i számát. Abban olvasható a 2004. évi III. törvény. Miről szól az? Egy *Egyezmény* 13. jegyzőkönyvéről. Hol s mikor egyeztek meg a tartalmában? Először Rómában 1950. november 4-én. Ez már döfi! Azért kicsit nehezen ment az elfogadása: félszázad alatt 13-szor kellett jegyzőkönyvezni, mire törvény lett belőle nálunk... a III. törvény – a 2004. évben. S miről szól az egyezmény? Hát az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről. Ez is derék dolog. S mivel védik meg ezeket? Azzal, hogy *eltörlik a halálbüntetést minden körülmények között*. Uraim le a kalapokkal! – mondta Szontágh Gusztáv 1836-ban, mikor elolvasta Jósika Miklós báró első regényét, az *Abafit*.

Már-már én is kalaplevételre készültem, mikor is szemem a jegyzőkönyv folytatására tévedt. Mit találtam ott? Nem kevesebbet, mint az eltörlés tagadását: azt, hogy nem minden körülmények között törlik el a halálbüntetést. Csak annyit, hogy a büszke eltörlés *nem zárja ki a halálbüntetés alkalmazását háború vagy háború közvetlen veszélye* esetén. Mindez a hatodik jegyzőkönyvből tudható meg, amelyet a mi tizenharmadik jegyzőkönyvünk most újra említ. Mert biztos, ami biztos. Amit nem szabad feledni, azt jó ismételni: Strasbourgban írtuk alá, 1983-ban. Süvegem gyorsan fejembe nyomom: *Vagy úgy?* Már-már majdnem azt hittem, hogy azzal folytatódik a törvény, hogy kilépünk a NATO-ból, melynek kötelékében évenként nagyon sok milliárdot áldozunk arra, hogy **bármikor** sikeresen tudjuk alkalmazni – és komoly méretekben – a halálbüntetést.

A törvénynek összesen nyolc cikkelye van (újabbán: cikke): az eltörlésről, a felfüggesztés és fenntartás tilalmáról, a területi hatályról, viszonyról, megerősítésről, hatálybalépésről s a kapcsolatos feladatokról. Csak egyet nem találtam. Azt a cikkelyt, amely megmagyarázza, hogy a 13. jegyzőkönyv hogyan törli el, és minden körülmények között a halálbüntetést, amikor bármely pillanatban sor kerülhet az alkalmazására. Katonáink pl. lőfegyverrel felszerelve mentek, s vannak most is Irakban. Egyszerű emberek okulására jó lenne megmagyarázni a tényállást. Minden körülmények között vagy nem minden körülmények között? Szabad vagy tilos, vagy kötelező alkalmazni a halálbüntetést?

Aztán elmélni kezdtem. *Különös kegyetlenséggel* történő gyilkosság adódik egy miénkfajta, tízmilliós ország esetében – évenként talán kettő-három. Ilyenkor sem akasztunk – *egyezményünk* értelmében. Ha azonban *Talpra magyar!*-szituáció támad, akkor katonáink (sorozott, majd *hivatásos* katonáink <Hogy oda ne rohanjak – meghatódva a tömeges emberölés e magasztos hivatásától!>) alkalmazzák a halálbüntetést. Alkalmazzák az ellenség kivezényelt katonasága ellen, a polgári lakosság ellen – a hadi cél megkívánta módon és mértékben: azaz gyilkolunk tömegesen *minden körülmények között* – a végső győzelemig, az ellenállás megszűntéig. Kinek a parancsára tesszük mindezt? Hát mi, Árpád népe, magyarok – a tizenharmadik jegyzőkönyv alapján a fenti 2004. évi III. törvényt kihirdető Országgyűlés és a hatályba lépést elrendelő Magyar Köztársaság parancsára.

Örülni kell a kislépéseknek is? Igen, örülni kell. De nem szabad elfeledni Temesvári Pelbárt egykor, fél évezrede mondott szavát sem: *A törvény olyan háló, melyen a kis madarak fennakadnak, s melyet a nagy madarak meg szétszakítanak*. Kodifikáltuk, azaz újra törvénybe iktattuk, hogy a nagy madarakra (=urak) nem érvényes az, ami egyébként minden körülmények között érvényes. A nagyok felette állnak – a minden körülményeknek.

Tisztában van-e az Országgyűlés és a Magyar Köztársaság, hogy a Hegyibeszéd nem ismer kivételt? Hogy a Hegyibeszéd háború és annak közvetlen veszélye esetén is érvényben tartja parancsát: *Szeressétek ellenségeiteket!*? Hogy a Mt 5,44 fenti szövege mit sem törődik az egyezmény strasbourgi Hatodik kiegészítő jegyzőkönyvével? Hogy az idézett evangéliumi hely – legalábbis Jézus tanítványai számára – hatálytalanítja a 2004. évi III. törvény *kivéve* szavát?

Kérdezem a Magyar Köztársaság illetékeseit, hogy mit kívánnak tenni annak érdekében, hogy ez az ellentmondásos helyzet megszűnjék. Alternatívák: 1. Törlik a strasbourgi szöveget? 2. Bevonják az Újszövetség minden példányát és zúzdába is viszik azokat. 3. Semmit sem tesznek, mert hadd mondják a Máté evangéliumát olvasók, amit akarnak, a sorkatonák pedig minden körülmények között lönek, ha parancsot kapnak. A *hívató* halálbüntetést-alkalmazók pedig – még inkább. 4. Semmit sem tesznek, mert fenn kell tartani a jó viszonyt a keresztény egyházak vezetőivel, mert amikor az egyházak egyes túlzó tagjai szembekerülnek a Mt 5,44 miatt az állami törvényekkel, akkor az egyházi vezetők úgy is kiállnak az állami törvények mellett és elítélik e törvények megszegőit.

Ide s tova kétezer esztendeje már, hogy leírták a Mt 5,44-et, s a keresztény nemzeteket sohasem zavarta ez a mondat abban, hogy a halálbüntetést minden körülmények között alkalmazzák. Ártatlan szöveg ez. Nyugodtan lehet mondani. De ha valaki felemeli a szavát a 2004. évi III. törvény ellen, akkor ezt a szólásszabadság nevében még megteheti? Vagy az állam törvényei ellen izgatás miatt eljárást kell indítani vele szemben? Békében is? Vagy csak háború esetén? Most háború van? Vagy katonáink békében sétálnak Bagdadban, Irakban – lőfegyverekkel felszerelve?

Hogy mennyi butaságot is tud kérdezni az ember, ha ráér, mert a postás kihozza nyugdíját, és azt csak el kell költeni! Hátha még mindezeket nem a végeredményben ma már szekuláris Köztársaságunk képviselőitől kérdezném meg. Hanem a hívó keresztényektől, katolikusoktól! Netán papjainktól, püspökeinktől? Nem nyilatkoznának. Ha pedig katolikusok nem teljesítik a haza fegyveres védelmére vonatkozó állampolgári kötelezettségeiket, akkor nyilatkoznak. Mit? Azt, hogy katolikus tanítás szerint a haza fegyveres megvédése mindig szent kötelesség volt. S ez teljes harmóniában van a hitünk alapjait megvető jézusi tanítással.

Városmajor, 2004. március 16.

Tegnap készültem halálomra. Reggel félkilenckor ébredtem. Legalább egy órát tartott, amíg összeszedtem magam. Meg is borotválkoztam, körletrendet is csináltam. Megreggeliztem, s mint egy beteg légy fölvettem a tavaszi kabátom, Terinek annyit mondtam csak, hogy délre itthon leszek. Jártányi erőm még volt. Elmentem a buszmegállóhoz, onnan a föld alá (még nem temetésemre), s kiszálltam az Astóriánál. (Nem. Azért sem! Hanem a Hatvani kapunál! Meddig fogunk még emlékezni a nemzetvesztőkre!?) S elmentem a nagy központi Antikváriumba. Azt reméltem, hogy megtalálom ott a Magyar Remekírók egy kötetét (*Középkori kódexeink*), melyet kölcsönadtam valakinek. Sosem jegyzem fel a kölcsönkérők nevét; s van, aki elfelejti visszahozni, amit elvitt. Nem találtam a sok polc semelyikén. Délre visszavánszorogtam. Alig bírtam felmászni az emeletre. Leroskadtam, megebédeltem. Utána Teri megvert sakkbán – ez már a végromlás biztos kezdete. Lefeküdtem. Aludtam egy kicsit. Felkeltem s olyan rosszul éreztem, hogy a hőmérőt is betettem. Meg sem mozdult – 36,7-en állt, amikor betettem. Estére, hat órára a haladó görögösöket vártam, s mondom Terinek, hogy letelefonálom őket. Terike: *Jó, de még vár egy kicsit*. Leülök a szövegszerkesztőm elé. Kezembe akad a Magyar Közlöny. Elkezdem pötyögtetni a masinát, már nem is érzem olyannyira rosszul magamat.

Szól a kapucsengő. Öt órára volt bejelentve egy kedves lélek, aki lelke terhét akarta lerakni nálam. Már többször találkoztam vele, de ilyen felállásban még soha. Megkérdezi a paptól, mint bűn-szakértőtől, hogy mekkora a bűne? Azt mondom, hogy ez nem számít. Csak

a bocsánatkérés számít. Ha ez utóbbi van, akkor az Istennél minden rendben van. Ott volt előző este Adyligeten, amikor a tékozló fiúról beszéltem. Pontosan ötre érkezett, s mire felállt, már szólt is újra a kapucsengő.

Jöttek a görögösök. Felolvastam nekik valamit a Magyar Közlönyről írottakból, majd kinyitottuk a *Didaché tón dódeka apostolón* című írást. S megrekedtünk a II.1. rész kezdő mondatnál, amely így hangzott: *A tanítás második parancsa pedig ez...* Azaz csak én rekedtem meg. Tessék tudomásul venni – mondtam –, hogy Jézusnak parancsai is voltak. Hogy Jézus számára nem volt aduász az, hogy *nem tarthatod más zsebében a lelkiismeretedet*. Hogy Jézus így beszélt Atyjáról: **Tudom, hogy az ő parancsa – örök élet.** Megírtam a KIO-t s utána a Merre menjek?-et, s egyetlenegyszer sem írtam le benne, hogy nem tarthatod más zsebében a lelkiismeretedet. Csak amikor a Párt és a hierarchia összefogott ellenünk, hogy elveszítsenek minket, végső szorultságomban fogalmaztam meg 1981 őszén az *Erény-e az engedelmesség?* című munkámban azt, hogy nem tarthatom más zsebében a lelkiismeretemet. Akkor, amikor az egyház bíborosainak a Párt adta tudtára s magyarázta meg, hogy mit szabad és mit nem szabad nekünk tanítanunk.

Tőled tanultuk! – hallom nem egyszer. Most mondok helyette egy másik mondatot, amit szintén meg lehetne tanulni tőlem, vagy nem tőlem, akárkitől. Így hangzik: JÉZUS ZSEBÉBEN TARTSD A LELKIISMERETEDET! Azért abban, mert ha mindegyikünk a saját zsebében tartja azt, annyiféle fogunk képviselni, ahányan vagyunk. Ő pedig azért imádkozott, hogy a tanítványai mind egyek legyenek. Meg azt jövendölte, hogy egy akol lesz és egy pásztor. Aki nem akarja elfeledni azt, amit tőlem tanult, megkérem, hogy szélesítse emlékezetét. Úgy beszéltem a zsebről, hogy a KIO-ban hitet tettem a jézusi tanítás egésze mellett. Mosd a testvéreid lábát, ne engedj meg magadnak semmi kiváltságot, s törekedjél mindenkivel békességben élni! Légy tanítvány a közösségben, s gyűjtsél tanítványokat! És szeresd mindenekfelett a te Istenedet minden erődből! Mindezeknek a birtokában, mindezeket vallva és valósítani akarván mondhatod csak, hogy nem hordhatod senkinek a zsebében a lelkiismeretedet. Semmiképpen sem akartam a zsebről mondott tétellel azt képviselni, hogy essünk hasra hat és félmilliárd embertársunk magánvéleménye előtt. Ellenkezőleg! Azt akartam képviselni, hogy Párt és Hierarchia velünk szemben táplált közös akaratával szemben ragaszkodjunk ahhoz, amit Jézustól tanultunk. Ha tetszik, hordjuk Jézus zsebében a lelkiismeretünket! Akkor is, ha ezért három évet kell ülnünk Baracskán vagy másutt! Akkor is, ha ezért Sándor Pistának vagy Czákó Imrének példájára vértanú halált kell halnunk! Akkor is!

Közben félnyolc lett, s bejelentettem hallgatóimnak, hogy érék be e másfél órával, mert el akarok még menni a nyolc óráig rendelő házi orvosomhoz. Steiner Miki a kocsijával odarepített három perc alatt a rendelőbe. Az meg tele volt. Félkilenc után kerültem sorra. Bementem, köszöntem s mondtam, hogy nincsen lázam, de olyan pocsékul éreztem magam, hogy el kellett jönnöm. Erre dr. Arató Éva, a nagyon lelkiismeretes házi orvosom meg ezt mondja: *Én is. Front van. Amit maga mond, ezt mondta mindenki ma délután.* De azért megkopogtatott, vérnyomást mért. Mondtam neki, hogy gyerekkoromban sose hallottam, hogy front van. Azt mondta, hogy elszennyeztük a légkört, azért érezzük most, amit érzünk. Hazabandukoltam. Tudomásul véve, hogy a temetésért még meg kell dolgoznom. Hogy az még odébb van. De kár, hogy a halálnem nem rendelhető meg. Valamikor imádkoztuk – nagyszombaton! – a litániában: *A hirtelen haláltól – Ments meg Uram, minket!* Én, gyáva, magamat (is) szerető ember inkább kérem a hirtelen halált. Pl. elnyúlni a zebrán egy teherautó alatt, hogy a sietve megérkező mentők már csak a halál beálltát tudják megállapítani. Miért? Azért, mert az nem fáj. Látom szegény Dombi Feri testvéremen, hogy mit szenved. Önző vagyok? Szeretnék nem az lenni. De magamat is szerető módon (ezt szabad; ez a normája annak, hogy téged hogyan szeresselek!) szívesen megspórolnám a szenvedést. Van abból úgyis elég. Ha nem muszáj, akkor minek viseljem?

S nem akarod a szenvedéseidet felajánlani Istennek és az Isten Országa megvalósulásáért? Nem hiszem, hogy a Jóistennek sok öröme van a szenvedéseimben. Én inkább azt hiszem, hogy szenved velem együtt, ha szenvedek. Az Isten Országa pedig aligha a szenvedéseink felajánlásától épül. Sokkal inkább a cselekedeteink felajánlásától. Nem hiszek abban, hogy a kényszerűen rám szakadó bajoknak türelmes elviselése – Isten Országát csinál. A türelmes elviselés nem semmi. Jobb nekem és jobb a környezetemnek, ha káromkodás helyett rózsafüzért mondok. De ettől még nem oldódnak meg az emberiség honfoglalási sátáni disznóságai által okozott galibák, a NATO meg az al-Kaidák vérengzése sem iktatódik ki korunk történeleméből. Mélyebbe kell ásnunk. Isten bizony többet és különösen mást is kíván tőlünk, mint szenvedéseink felajánlását.

Városmajor, 2004. március 21.

A különböző evangéliumoknak más és más a csúcsa. Máté csúcsa az egy dénár. Lukács csúcsa a tékozló fiú. S nagybőjt negyedik vasárnapján – a C. évebn – ez a textus. A Magyar Értelmező Kéziszótár 2003-ban megjelent új kiadásában ezt olvasom: *tékozló fiú: az, aki tévelygését megbánva visszatér családjához, társaihoz stb.* Javaslom ezt a meghatározást azoknak, akik magyarul nemigen értő embereknek akarnak a közeljövőben valamit mondani a mai evangélium alakjáról, a tékozló fiúról, mert az általam birtokolt különféle nyelvű szentírások egészen másként, más szavakkal rögzítik a mai történet hőstét, summáját. Megkérdem a hallgatóságom, hogy tudja-e, hogy mi az a skorpió. Eszik-e, isszák-e? Hogy biztos legyek a dolgomba, elővettem egy lexikont, amiből megtudtam, hogy a skorpiók *a pókidomú állatok közé tartozik, amelyek hatalmas ollókban végződő tapogató lábaikkal ragadják meg zsákmányukat.* Mi közünk hozzá? Csak annyi, hogy a skorpió görög neve *to skorpion*, s ebből képezte az újszövetségi görög nyelv a szétszórni jelentésű *skorpidzein*, illetőleg az egészen és összevissza szétszórni jelentésű, s ezért a *dia-* igekötővel megnövelt *dia-skorpidzein* igét, alighanem arra a műveletre gondolva, amelyet a skorpió végez zsákmányán – hatalmas ollóival. S ehhez mi közünk? Nagyon is sok, mert a felolvasott történetben, Lk 15,13-ban, ott van, hogy a fiatalabb fiú elköltözött egy távoli vidékre, és ott *dieskorpisen*, azaz egészen szétszórta vagyonát, mivelhogy kicsapongó éltet folytatott. Mi, magyarok, elég sokáig megvoltunk leírt magyar nyelvű szöveg nélkül. De 1370 körül – s ez az első magyar nyelvű könyv megírásának az ideje – sebtiben lefordítjuk a Fioretit, már félszázaddal Szent Ferenc halála után. De magyar nyelvű biblia nélkül még egy századig megvagyunk. Egészen odáig, hogy egy prágai egyetemi tanár elkezdte magyarázni hallgatóságának, teológia iránt érdeklődő hallgatóknak, hogy Jézus mekkora barátja volt – nem a gazdagoknak, hanem a szegényeknek. Addig-addig, hogy a magyar király elcsalta a prágai tanárt Konstanz városába, hogy tartson előadást az ott a zsinatoló főpapoknak is erről a témáról. Megígérte a király, hogy nem lesz a tanárnak emiatt semmi bántódása. El is ment, meg is tartotta az előadást, s az előadásért tiszteletdíjat is kapott: máglyán megégették miatta. A király nem mert újat húzni a főpapokkal. Így volt ez annak idején Pilátussal is: *Ha ezt elengeded, nem vagy barátja a császárnak...* – halljuk majd két hét múlva a passióban Kaifás főpap ajkáról. 1415-ben a Bodeni tó partján égették el Huss Jánost.

Cserébe a csehekkel szomszédos magyarok is elkezdtek érdeklődni Jézus tanítása iránt, s félszáz évvel az elégetés után támadtak Hussnak magyar ajkú tanítványai is. A történelem nem kapkodik, lassan érnek meg a dolgok. Az evangéliumok fordítójának nevét nem ismerjük, de a ránk maradt szöveg másolójának a nevét igen: Németi György a Szerémségből. Ő részint otthon Újlakon, részint Tatros városában, túl a csíki hegyeken (biztos, ami biztos; országhatár közelében, ahol könnyű felvenni a nyúl cipőt), rója betűit. S eljutva Lukács evangéliuma 15. fejezete 13. verséig, ezt a szétszórást jelentő *dieskorpisen* szót úgy adja vissza magyarul, hogy az *ifjab fiu eleredet zarándoklani messzé való országba és ott eltékozlotta ő javát élvén beléndesöl* (értsd: beléndekfüvel, azaz megbolondulva). Történik e

másolás az Úr 1466. esztendejében, amikor Isten őseinket 895-ben hozta fel Kárpát szent bércére. Nem sok hibázik tehát a hatszáz esztendőből, amíg megvoltunk magyar nyelvű Biblia nélkül.

A tudós humanista Sylvester János is lefordítja háromnegyedszázad múltán – 1541-ben – szövegünket. Így: *vidékbe mene messzé való tartományba és ott az ő marháját gonoszul elkölté mírtíktelen és fajtalan illetet viselvin*. Jánosunk tudta, hogy a magyar ember marhának mondja a vagyont, Arany János is – *Toldi György nagy úr volt. Sok becses marhája, Kincse volt temérdek...* S tudta Jánosunk azt is, hogy a pénzt *költik*. De hiába tudta. Károli vagy Káldi, mai katolikus vagy protestáns fordítók, minden rendű és rangú magyarítók – csak tékozló fiúról akarnak tudni.

Hogyan lehetett ily becses ez a szó őseinknek? Ki érti, hogy mi ez a *té-koz-lás*? Nem nagyon értjük. Csak sejtjük. Van egy egyetlen szavunk, amely rokon a tékozlóval. Melyik az? A *tétova*. Annyit jelent, hogy: *ez az, ide oda*. És egy ősi, örökletes magyar nyelvérzék nagyon kifejezőnek találhatta ezt a *tétova* jellegű tékozlást arra az esztelen pénzszerzésre, amit a kisebbik fiú produkált a távoli tartományban.

Megmutatnám még szavunk egyéb újszövetségi előfordulásait. A tékozol fordítással csak egyszer találkozunk még. A hűtlen sáfárt bevádolják, hogy *eltékozolja* (Lk 16,1) ura vagyonát. Itt a fordítási hagyomány még egyöntetűbb, mint a tékozló fiú esetében, mert ehelyt még Sylvester János is ezt a *tékozol* fordítást választja. A fordítástól függetlenül a skorpióból képzett *szétszórás* jelentésű ígét megtaláljuk még Jézus ajkán néhányszor. Amikor ezt mondja: Aki nem gyűjt velem, az *szétszór* (Mt 12,30 Lk 11,23); s amikor a farkas megragadja és *elszéleszti* a bárányokat (Jn 10,12); s végül ha megverik a pásztort, akkor a tanítványok majd *szétszóródnak*, ki-ki a maga otthonába (Mt 26,31; Mk 14,27; Jn 16,32) – mondja majd az utolsó vacsorán és az Olajfák hegyén a Getszemáni kertben.

Megnéztem idegen nyelvű bibliafordításaimat is. Nem tékozló, nem szétszóródott, elszéledt, vagyonát elköltő fiúról tudnak, hanem miről? Mondom sorban, amit találtam. A német – *der verlorene Sohn* – az elveszett fiúról beszél, a francia – *parabole du fils trouvé* – a megtalált fiúról szóló példabeszédet ismeri, az angol – *the prodigal son* – a sokat költő fiúról tud, az olasz – *del padre misericordioso* – az irgalmas atya példabeszédére emlékezik, a spanyol pedig – *del padre, qui perdona a su hijo* – az Atyára, aki megbocsát a fiának. Egy kicsit kihúztam magam. Egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók – mondta a 17. század közepén Zrínyi Miklós, a költő, országunk töröktől meghagyott, megmaradt kis rongyának birtokában. Én is büszke tudok lenni arra, hogy csak ennyit kell mondanunk: a tékozló fiú. S mindenki tudja azonnal, melyik evangéliumi történetről, miről is van szó.

Ezek után ideje megkérdeznünk nekünk is már, hogy miről is van itt szó? Arról, hogy a bűnös bocsánatot kér, s apja, az Istent példázó apja, megbocsát neki. Mi az, hogy megbocsát!? Örömeiben leváгатja a hízott borjút. S ha nem megy haza, ha nem kér bocsánatot? Akkor marad a tényállás. A fiú részéről a tékozlás, az apa részéről a megbocsátási készség. 2002 tavaszán már prédikáltam erről. Megőrizte a Koinónia.

Ezt prédikáltam: *De nem lehet-e megbocsátani bocsánatkérés nélkül is?* Nincs e megbocsátás bűnbevallás nélkül is? Azt képviselem, hogy bűnbevallás, bocsánatkérés nélkül nincs megbocsátás, nem is lehetséges. Csak a megbocsátási készség lehetséges nélküle, de abból még nincs Isten Országá. A megbocsátás Isten Országán belüli fogalom. A megbocsátás a szeretet világának a fogalma. A szeretet pedig két személy találkozása. Isten hiába bocsát meg nekem, ha nem bánom meg bűnömet. Isten megbocsátó készsége örök és adott, de az csak akkor tud működésbe lépni, amikor elhangzik ajkunkon a kérés, hogy Isten bocsásson már meg nekünk. Ekkor találkozunk. Ekkor ölelkezünk, mint a példabeszédben a tékozló fiú és apja. Így van ez az emberek között is. Hiába van meg szívünkben a megbocsátó készség, ha a bűnös nem hajlandó kimondani, hogy *Vétkeztem, ne haragudj már rám!* Ha nem mondja ki,

nincs találkozás, nincs ölelkezés. Az elkövetett sérelem mérgezi továbbra is a levegőt, főleg a bűnösben: tudja, hogy nincs rendezve a számlája!

Erre válaszolt Ráduly János: *Nem elég a készség, meg is kell bocsátani!...* Hallgassuk meg érvelését: Az igazságtalanságon az ember csak megbocsátással – számomra szinonima-szóval –, csak elengedéssel tud túljutni. Miért? Mert csak a legeslegritkább esetben kérnek bocsánatot, és akkor sem lehet tudni, hogy tényleg őszintén gondolják-e. Ráadásul, ha bocsánatot kérnek, az a furcsa helyzet áll elő, hogy a labda hirtelen az én térfelemlen kezd pattogni, és nekem kell megbocsátanom, Ha nem teszem, nem is vagyok kedves és jó keresztény, vagy micsoda. Rájöttem, hogy meg kell bocsátanom, még mielőtt bocsánatot kérnének. Nem a másik, hanem magam miatt. Ez azt jelenti ugyanis, hogy a másikat, az ellenem vétkezőt elengedem. Elengedem, vagyis megszabadulok tőle. Mert mindaddig, amíg nem bocsátok meg neki, az ő foglya vagyok. A sok velük megkötözött ember meg *dühöng, és a fogát csikorgatja*. Mi lenne, ha egy napon ezek az elkeseredett emberek úgy határoznának, hogy megszabadítják magukat tőlük? Hogy megbocsátanak? Az történe, hogy a keletkezett csendben a bűnösök által elkövetett igazságtalanságok nekik megjelenének. Nem nyilvánosan, nem látványosan, hanem otthon, a hálószobában, a vacsoránál, lefekvés előtt. Nem a külvilág vádolná többé őket, hanem a saját lelkiismeretük.

Válaszoló: ha valakiknek nem emlegetem fel a bűnét, akkor e valakit majd vádolja a lelkiismeretük. Kis bajos emberek megengedhetik maguknak ezt a luxust, pl. Júdásnak, az Iskariótinak működik a lelkiismerete. Kaifás, Pilátus, Néró esetében azonban ezt eléggé nehezen tudom elképzelni. Nem értek rá. Fontos dolgaik voltak. A Husz Jánost elégető főpapok és Zsigmond császár esetében is hasonlóan gondolom a helyzetet. Sztálin és Rákosi nem engedhették meg maguknak ezt a luxust. A gyilkosságokat a Párt nevében elkövető egész garnitúrájuk a mindezekben bűnrészes – bár később általuk kivégzett – Rajkkal s Nagy Imrével együtt, szintén aligha engedhették meg maguknak ezt a luxust. Kortárs főpapok közül az egyik csak ennyit mondott nekem: *Atya, én mindig csak engedelmeskedtem*. Hogyan legyen lelkiismeret-furdalása annak, aki számára az erkölcs csúcsa és teteje az engedelmeskedés? A János ajánlotta *elengedéstől* még nincs sírás, örömkönnny, hizlalt borjú, ruha és gyűrű. Csak lelkiismeret-furdalás van, ami nagyon kellemetlen, de a mondott személyek esetében elviselhető!!! És aminek erejében nyilván még nincsen Isten országa. Idegklinika lehetséges. Öngyilkosság is. Ha jól emlékszem, Jézustól senki sem kért bocsánatot. De ennek ellenére sem volt Jézusban dühöngés és fogat csikorgatás. Egészen más volt. *A Bocsáss meg nekik!* Azaz a megbocsátási készség. Jézus sohasem volt az írástudók, főpapok és vének foglya, tőlük megkötözött. Tárgyilagosan és szelíden mérte le a helyzetet: *azt tesznek vele, amit akarnak*, ha egyszer Jézus olyanfajta, amilyen.

A megbocsátástól még nincs Isten Ország, és Isten Országát kell csinálnunk. Nem úgy, hogy várom: mások csinálják meg. Úgy, hogy én csinálom meg. Úgy, hogy én kérek bocsánatot. Gondolkodom, hogy miként kivitelezem ezt. Úgy, hogy bocsánatot kérek. Először tőletek. Titeket nagyon szeretlek, de biztos sokszor a lábatokra léptem. Hogyan kérjek másoktól? Csak ugyanígy. Házam népétől. Munkatársaimtól. Minden közösségetől. Rokonaimtól. Volt is valamilyen keresztény hagyomány. A gyerekeknek valamelyik ünnep alkalmával bocsánatot kellett kérniök. Ez nem az igazi. A felnőttek sokkal több bűnt követnek el. Ha nem is a saját gyerekeik ellen. Hogyan kellene a mai szentmisében a *Bocsássunk meg szívből egymásnak* szavakat úgy mondani, hogy ez tovább gyűrűzzön e kis kápolna falain túl? Ha a legyilkoltak, az elégetettek, a vértanuk tudomására hoznák gyilkosaiknak, hogy ténylegesen megbocsátottak nekik, kit hatna ez meg? Ha ma közölné egy meghurcolt személy a Párttal, az Egyházzal, hogy megbocsátott nekik, nem válaszolnának, nagyképűnek tartanák, s azt gondolnák, vagy hogy benőtt a feje lágya, s hogy akar tőlük valamit. Ha írnék egy levelet a Hierarchiának, hogy bocsásson meg nekem, iktatnák leveletem, s aligha válaszolnának. Csak azoktól kérhetünk bocsánatot, akikkel valamiféle kapcsolatban vagyunk.

Ha valaki azt gondolná, hogy pozitív hatása volna egy bocsánatkérésnek a Hierarchia felé, szóljon nekem. És én megteszem, ha a Lélek azt mondja nekem, hogy megtegyem. A megbocsátásnak nélkülözhetetlen, megkerülhetetlen, feltétlen feltétele, hogy valaki kérje, hogy kérjem. Legyek én a valaki. Kérem a megbocsátásokat. A kérést követő megbocsátás már maga az Isten Ország. A kérés a megbocsátás feltétele: *Bocsásd meg vétkeinket... mint a mennyben, úgy a földön is.* Amen.

Városmajor, 2004. március 28.

Elkövetkezett megint a hó utolsó vasárnapja, melyen folytatnom kell a Babér-utcában a nagy merészen megkezdett sorozatot. A plébános azt mondta, hogy az Újszövetség nagy alakjairól beszéljek, de akkor ez azonos volna az egyháztörténettel, és harcos szentekről is lehetne beszélnem, s én csak olyanokat akarok felsorakoztatni, akiket Jézus is megdicsérne, már pedig ő... Így alakult át számomra a cím: *A jézusi szövetség nagy alakjai.* Az első beszédnek elmondtam, hogy nem ő és nem új, hanem örök és jézusi szövetség. A másodikban elmondtam, hogy a Keresztelő még nem részese a jézusi arcképcsarnoknak. Amikor megérkeztem, a plébános mindjárt megkérdezte, hogy kiről fogsz beszélni. Azt válaszoltam neki, hogy nem árulom el. Azért nem árulom el, mert egy teljes hónapot tör a frász, hogy kit is állítsak oda következő oszlopnak a csarnokba. Lássuk, kit állítottam!

Keresztelő János rossz hittanra járt, s nem tudta azt kinőni. Jézus is rossz hittanra járt, de kinőtte. A Tizenkettő már kivétel nélkül jó hittanra járt. Júdás mégis felkötötte magát. Péter mégis megtagadta Jézust. A többi tíz tanítvány mégis tíz felé futott, amikor letartóztatták a Mestert. Mert nemcsak azon fordul az életünk, hogy milyen hittanra járunk, hanem azon is, hogy mi, a tanulók – mik és kik vagyunk, azaz hogy kiket is íratnak be arra a hittanra. Az a bizonyos négy hete mondtam jézusi megállapítás, hogy *az Isten Országában a legkisebb is nagyobb Jánosnál* – Jézus nem közönséges tanítói öntudatáról vall. Arról, hogy úgy gondolta: az ő hittanórái majd sikeresek lesznek. Arról a reményről árulkodik szava, hogy nagyon is jó lesz a Jézussal kezdődő világ *szövetségtermése*. Arról, hogy jelesen is fognak majd dübörögni a hídon valakik, ha Jézus a párjuk. Nagyon bízott övéiben. Ha Jézus tudta volna előre az elmúlt kétezer esztendő történetét, nem tudom, otthagyt volna-e názáreti műhelyét, hogy tanítványnevelésre adja fejét. Nem látta előre az előtte levő kétezer esztendőt? Nem volt meg a Fiúban az isteni mindent tudás? Hogyan lehet ez? Hát úgy, hogy *kiüresítette* ezt a mindentudást önmagából emberré válásakor – ahogyan gondolta és írta Szent Pál a filippieknek (*heauton ekenósen* – Fil 2,7). Így lehetett? Lehet, de nem biztos.

Biztos viszont, hogy a feltámadása után Jézus átmegy a falon, megjelenik Jeruzsálemben, Emmauszban, a Genezáreti-tóparton, és új hűségre kaparja össze a pár nappal korábban szétfutott tanítványokat. Újra bizakodnak már ügyük sikerében. Mint a szél, úgy fújja el reménytelenségüket Jézus. Elfújta azt, ami e szavak mélyén rejlik: *mi pedig azt hittük, hogy ő fogja megváltani népét, Izraelt* – ahogy halljuk azokat az emmausziaktól. Az emmauszi szövegnek van egy kis politikai felhangja, nacionalista íze, s ennek az íznek vajmi kevés köze van Isten Országához. Mit ért el akkor a jézusi jó hittan? Hogyan alakította át a Tizenkettő tudatát jézusivá? Nagyobb volt szívük lelkesedése Jézusért, mint eszük rányílása arra, amit tanított nekik? Jézus Isten Országáról beszélt, a tanítványok pedig egy másik országra, Izra-él országára gondoltak. Kicsit azért érthető ez. Sok okon is. S többek között azon is, hogy az Izra-él szóban a zsidó *-él* szó Istent jelent? A magy-ar-ban az *-ar* szótag nem jelent Istent, mégis hajlamosak vagyunk összekeverni a magyarok meg az Isten Országát. Gondoljunk csak Kölcsey himnuszának, himnuszunknak a szövegére: *Őseinket felhozád Kárpát szent bércére...* Aki végig akarja kísérni a tanítványok három éven keresztül folyó birkózását a jézusi tanítással, annak ajánlanám, hogy olvasson el egy könyvet, melynek címe: *Nem fogadtuk be* – ti. Jézust nem fogadták be. A könyv azt próbálja megírni, miként vitézkedtek ezek a tizenévesek Jézus hittanóráin.

Most csak e vitézkedésük záró okmányát mutatnám be. A három éves jézusi vándornépfőiskolai végbizonyítványukat. Azt, amit kérdeztek Jézustól, a mennybemenetele előtt; annak előtte, hogy *szemük láttára felemeltetett, és felhő takarta el őt a szemük elől*. Amit kérdeztek a mennybemenetel előtt. Az utolsó pillanatban. Amit utoljára kérdezhettek. A legfontosabbat. Ami legjobban izgatta őket. Mi lehetett az? Milyen teológiai probléma? Milyen titka az Isten világának? Semmilyen. Nem az izgatta őket. Hát mi? Ez: *Mostanában állítod e helyre Izrael számára a királyságot?* (ApCsel 1,6) Hasonlaltal élek: Szerelmese vagyok a magyar irodalomnak. Minden tehetséggel tanítok annak szépségeire három éven keresztül egy ifjú csapatot. Aztán Japánba települök át. Végso búcsút veszek tőlük a Feri hegyen. Velem a csapat, s beszállás előtt szeretnének még valamit kérdezni. Tessék! Tanár úr, mit tetszik gondolni: a Fradi lesz az idei focibajnok? Nesze neked irodalomszeretet, és tanári siker!

Nagyjából így érthette Jézust a tanítványok kérdése. De fegyelmezetten válaszol: *Nem rátok tartozik az ilyesfajta események időpontja*. Rátok annak az időpontja tartozik, hogy mikor keresztel meg benneteket a Szentlélek. Nem Izrael elkötelezettjei vagytok. A lélek erejével kell hogy tanúim legyetek. El kell mondanotok a föld végső határáig mindenütt, amit e három évben tanultatok. Izraelben és nem Izraelben. Amire én tanítottalak titeket, az nem nemzeti ügy, az nemcsak egy nemzetnek az ügye. Minden nemzeté, az egész emberiségé. A gojoké is: a filiszteusoké is, a palesztinoké is. Az Isten Országa ügyét bíztam rátok. Azzal legyen tele a szívetek. A forgandó politikai erők változásaihoz, a verekedések kimeneteléhez ne legyen semmi közötök.

Hasznos lehetett az okítás. Mert az emeleti felső teremben egy szívvel s egy lélekkel s kitartóan vettek részt a következő napokban az imádkozáson... Le is szállt rájuk a Lélek. E leszállásnak olyan következményei támadtak, amilyenekben nem tudom, hogy reménykedtek-e egyáltalán. Bár Jézus előre mondta nekik: *senki nincs, aki ne kapna százannyit, házakat és testvéreket, anyát, gyermeket és szántóföldeket* (Mk 10,30). Még sem számítottak arra, ami történt. Mért? Mi történt? Akik hittek Péter beszédének, azok megkeresztelkedtek és kitartóan részt vettek az apostoli tanításban, a közösségben, az imádságban. Mi történt még? *Akik hittek, együtt voltak, mindenük közös volt. Vagyonukat, javaikat eladták, szétszították mindenkinek, ahogyan éppen szükség volt rá* (ApCsel 2, 42-45). S egy másik jelentés ugyanerről: *Senki sem mondott vagyonából semmit sem a magáénak, hanem mindenük közös volt. Nem volt közöttük egyetlen szűkölködő sem, mert akiknek földjük vagy házuk volt, eladták, árát pedig elhozták és letették az apostolok lábai elé...* (ApCsel 4, 32-35). Erről a hivatalos magyarázat ennyit mond: *A közösség a szegényeket önkéntes adományával segítette. E versek alapján szoktak beszélni az ősegyház vagyonközösségéről, azonban helytelenül. A magánvagyon megmaradt. Qumránban volt vagyonközösség, de ezek nem keresztények voltak, hanem zsidó szerzetesi közösség. Mi volt tehát az első pünkösöd után Jeruzsálemben Jézus tanítványi körében. Volt vagyonközösség, vagy nem volt? Ez itt a kérdés, s nagy a kérdés, mert azóta elmúlt kétezer esztendő, s még mindig nincs élet- és vagyonközösség a keresztények körében, ámbár Jézus mintha erről beszélt volna, amikor a százannyit emlegette. Ámbár Jézus maga mintha vagyon és életközösségben kezdte volna el az Isten Országa építését a maga Tizenkettőjével. Mennyiben megalapozott a hivatalos magyarázat tiltakozása az ellen, hogy az első keresztények között bizony voltak, akik mintha valami ilyesfélében éltek volna?*

Magam, ha költő volnék, mindenesetre himnuszt énekelnék hallván a jeruzsálemi eseményeket, s megzenésítve – dalolnám is. De mivel sem költő, sem muzsikos nem vagyok, ezért csak száraz szavakkal tényeket fogok rögzíteni.

1. Jézus a három esztendőn keresztül a Tizenkettővel vagyonközösségben élt: Júdás volt a pénztárosuk, és közös pénzből vásároltak élelmet. Magán vagyonukat hozták-e be a közösségbe? Lukács jámbor asszonyai gondoskodtak-e róluk? A gyógyításban-tanításban

részülők látták-e el őket gyógyításuk s tanításuk fejében? Mivel halászok voltak, bárkájuk volt, időnként halásztak-e, s azt tették pénzzé? – Mindezekről a részletekről nincs tiszta képünk, de valószínűsíthető, *hogy mindezek a források táplálták őket a mondott évek alatt.* Egy bizonyos, hogy amikor az utolsó vacsorán Jézus megkérdezi őket: *Amikor elküldtelek titeket erszény, tarisznya és saru nélkül, volt-e valamiben hiányotok?* Ezt válaszolták neki: *Semmiben.* Élhető, nem nélkülöző, egészséges életet éltek, s közpénz alapján.

Vagyonközösségben. Egyetlen jelentés sincs magánkasszáról. Amikor Jézustól adópénzt kérnek, hogyan jut hozzá? *Menj a tengerhez, vesd be a horgot, és fog ki az első halat, amely ráakad. Amikor felnyitod a száját, találatsz benne egy ezüstpénzt, vedd ki, és add oda nekik értem és érted* – mondja Péternek. Ha lett volna Jézus zsebében egy ezüst, vajon futtatta volna Pétert a tóra?

2. Forrásunk megemlíti Barnabásról, hogy *eladta a birtokában levő szántóföldet, fogta az árát és az apostolok lába elé tette.* Majd beszámol Ananiásnak és feleségének, Szafirának az esetéről. Meg akarták téveszteni a közösséget, mintha minden vagyonukat-pénzüket közösbe adták volna. Péter korholja őket: *A magadé maradhatott volna, s ha eladod, akkor is te rendelkezel vele* (ApCsel 5,4). Egyértelmű tehát a szöveg alapján, hogy Jeruzsálemben – e kezdeti időkben – a Jézusban hívők szabad elhatározásán fordult, hogy vagyonközösségre lépnek-e egymással, vagy sem. Ha az előző fejezetek jelentései mégis úgy értelmezhetők, hogy mindenki ezt tette, aki hívővé lett, ez bizony arra mutat, hogy nem kivételes aktus volt körükben a vagyonközösségre lépés, hanem ennél általánosabb. Ez vezethette Ananiást és feleségét a megtéveszteni akarásra: az, hogy hova-tovább általános elvárássá erősödött a jeruzsálemi tanítványok körében a vagyonközösségre lépés.

3. Hogyan lehetett azzá? Most sértő lenne számunkra, ha azt mondanám, hogy ezek a jeruzsálemi keresztények nem papokból és kedves hívekből álltak össze, hanem kikből? *A hívők sokaságának egy volt a szíve-lelke* (ApCsel 4,32) – írja forrásunk. Tanítványok voltak. Hívőkből álltak, akik hittek. Mit hittek? Hát tetteik alapján gondolhatjuk, hogy – tanítványokként! – elhitték Jézusnak, hogy az Isten Országa lehetséges. Elhitték, hogy Isten Országa vagyoni különbségek mellett – fából vaskarika. Elhitték, hogy legalábbis el kell indulni megszüntetésük felé. S ez az általános elhívés okozhatta Ananiás és Szafira tragédiáját is, hogy *hazudtak nem embereknek, hanem Istennek* – ahogy a korholó Péter fogalmazza. Nem akartak társaiktól lemaradni, pedig még nem értek meg a teljes élet- és vagyonközösség vállalására.

4. Mi pedig kétezer esztendő múltán örömmel fogadjuk a tényeket semmibe vevő hivatalos magyarázatot, mert megnyugtat, kényelmes, s lehetőséget biztosít arra, hogy tapodtat se kelljen előrelépniük az Isten Országa megvalósulása felé, pedig ebben az országban *senki sem hagyja el... földjeit érterem és az evangéliumért, hogy ne kapna százannyit... házakat és testvéreket, anyát, gyermeket, és szántóföldeket!* Jézus és a Tizenkettő vagyonközösségben élt egymással. Nem Jézus és az őt hallgató sokaság élt vagyonközösségben egymással. Pünkösöd után voltak Jeruzsálemben nem kevesen, akik élet és vagyonközösségben éltek egymással. Nem az összes jeruzsálemi hívők éltek egymással vagyonközösségben! De voltak, akik abban éltek. Ezzel indult a jézusi három esztendő, s ez volt a pünkösöd utáni folytatás is.

És mindez egyenes következménye volt a jézusi tanításnak. Hogy az egy dénár megilleti azt is, aki csak délután öt órakor jutott munkához, s nem illeti több dénár azt sem, aki már reggel hattól dolgozhatott. Jézus beszél a kapzsiságról. Mi ez a kapzsiság. Az ember vágya, hogy neki több jusson, mint embertársának. Hogy a gyerekünknek mindent meg tudjunk adni. A miénknak. Hogy a más gyerekének mi jut, az legyen az ő gondja! Ez nem Jézus szerinti gondolkodás. Másfélszázada a szocializmus tudománya kielemezte, hogy meg kell szüntetni a magántulajdont, ha élni akarunk. Ha nálunk meg is dőlt a gyakorlatban, Kínában él és

működik, s létszámuk meghaladja már a milliárdot is. Jézus tanítása: szüntessük meg a pleonexiát, a többet birtokolni akarást.

A vagyoni különbséghez ragaszkodás, a vagyonbeli különbségek magam javára biztosítani akarása – örök forrás a verekedéseknek, a háborúknak. Nem jelent vele szemben védelmet a még olyan erős katonai szövetség, a legerősebb katonai szövetség sem. 2001. szeptember 11-e óta ez nyilvánvaló. A többet birtokolni akaróknak azóta meg van üzenve a kérlelhetetlen és meg nem szűnő háború. És micsoda áron! Lehet gyalázni azokat, akik felrobbantják saját magukat is azért, hogy folytassák harcukat a többet birtoklók ellen. Lehet. De egyet nem szabad feledni. Azt mondja Jézus is, hogy *senkinek sincs nagyobb szeretete, mint aki életét adja barátaiért* (Jn 15,13). A terroristák az életüket adják. De hát el is veszik valakinek az életét. Ilyen az a világ, amelyben csak papok és hívek vannak, és nincsenek hívők. Ha volna Jézusnak hívő népe, akkor azok élet- és vagyonszövetséget alakítanának, s bizony nem hat és fél milliárd eltartására alkalmas a Föld, hanem kétszer annyinak az eltartására is, ha nem a többet birtokolni akarás határozza meg a szívünket, hanem a megosztása egymással annak, amink van.

Az úgynevezett szociális kérdésnek nincs más megoldása. Kérdeztem egy önkormányzati szociális dolgozót, mit s hogyan lehet segíteni? Add ide a pénzedet! Csak ezért fordulnak az önkormányzathoz – mondta. Ha megosztjuk, amink van, vége ennek az értelmetlen kuncsorgásnak. De nincsenek, akik hisznek Jézusban, s inkább elfogadják a hivatalos magyarázatot. A tanítványok és a jeruzsálemiek nem ilyenek, azok hívők voltak, hittek Jézusnak, és megtalálták az útját és módját annak, hogy hogyan jussanak el az élet- és vagyonszövetséghez. Tanítványok vagyunk-e? Jézuséi?

Városmajor, 2004. április 1.

A kérdő mondat, amiben a februári találkozón megállapodtunk a Szellemi Búvároknál, ez volt: *Az imádságban Isten hangját hallom-e, vagy csak a magamét?* Nekem kellett a témát felvezetnem. Megtettem. Így tettem:

1. Imádságban és imádságon kívül egyaránt csak azt tudom gondolni, amit gondolni tudok. *Őseinket felhozád Kárpát szent bérceire, Általad nyert szép hazát Bendegúznak vére* – mondja Kölcsey. A magyarok e 895-ben történt Kárpát-medencei honfoglalása egyszer s mindenkorra kettészakította, törte a szlávokat: északiakra és déliekre – fájlalja Kölcseynek kortársa, a cseh Frantisek Palacky. Ha azt gondoljuk, hogy az Isten minden ember apja-anyja, szeretője, gondviselője, akkor nem ő hozza fel őseinket, mert fájdalmat okozna vele Palacky szlávjainak. Amit gondolunk, azt Istennel is gondoltatjuk, ha vallásosak vagyunk. '90 nyarán Buffalóban elmondtam, hogy mit gondolok Jézusról, s hallgatóságomból egy magyar katonatiszt megvallotta, hogy élete legérdekesebb és legkínosabb délutánját köszönheti nekem, mert a számára legszentebbet kérdőjeleztem meg: azt a szentmisét, amelyen ütközet előtt magukhoz vették Jézus testét. Zárójelben mondom: ütközet előtt rumot is kaptak, hogy hatékonyan tudjanak gyilkolni.

2. Révületben, nyelveken szólva, közös kifejezéssel: magán kívüli állapotban is vállalkozhat valaki imádkozásra. Ilyenkor feltételeződik, hogy az Isten hangját halljuk, de az ember csak öntudatlan eszköze ilyenkor annak, hogy hallja, amit hall. Van, aki azt állítja magáról, hogy hitelesen tudja értelmezni a révület, a nyelveken-szólás útján kapott információt. Az imádságtartalom az értelmezéstől sem lesz egy emberi személy tudatos megnyilatkozása. Nem tud tehát választ adni kérdéseinkre: Gondolhatom-e én azt, amit Isten mond általam? Révülök, nyelveken szólok, s gondolkodáson kívüli állapotban vagyok.

3. Gondolhatom-e én azt, amit Isten gondol? Úgy tetszik, hogy ez a kérdés még nem azonos a kérdéssel, aminek tárgyalását megszavaztuk. Ez a kérdés még csak arra kérdez rá, hogy tudom-e én is azt gondolni, amit az Isten gondol. A megszavazott kérdés pedig azt kérdezi, hogy tudom-e az imádságban azt hallani, amit én nem gondolok, de az Isten mond

nekem. Tehát válaszolok arra, amit kérdeztem: Tudom azt gondolni, amit az Isten gondol – *secundum capacitatem meam*, azaz képességemnek megfelelően. Honnan ez a biztonságom? Jézus atyjának a *parancsa – örök élet* (Jn 10,50). Légy jó; szeresd embertársadat mint magadat; ne akarj többet birtokolni, mint a társad; elégedj meg az egy dénárral; azt tedd a másiknak, amit magadnak is akarsz; ne fizess rosszal a rosszért; Istent szeressed mindenek felett, ne a Pénzt! – mindezek Isten Országát, örökéletet, emberhez méltó boldogságot eredményeznek. Onnan a biztonságom, hogy mindebből jó eredmény fakad, mindezek továbbviszik az életet, amit Istentől eredeztetek.

4. Most jön az utolsó kérdés: szerezheth-e nekem Isten meglepetést? Hallhatom-e az imádságban tőle azt, amit eddig még nem hallottam, nem olvastam? Igen. Akár térden állok, akár padban vagy fotőjben ülök, akár a számítógépem előtt. Ha nem így volna, akkor csak ismételni tudnánk a régieket. De nemcsak ismételtetni tudjuk őket, hanem tudunk újat is kitalálni. Pl. *Az enyém s a tiéd mennyi lármát szűle, Mióta a miénk nevezet elűle.* Vagy: *Uraktól nyüzsg a végtelen ég, Szolga csak egy van: az Isten.* Vagy: *A lányokat ő csinosítja, friss széllal arcuk pirosítja.* Vagy: *Nem hordhatjuk más zsebében a lelkiismeretünket.* Vagy: *Szentháromság-mintájú szerelemre lettünk teremtvé.*

5. Utolsó kérdés: de hát nem azt kérdeztük, hogy tudunk-e magunktól valami újat kitalálni, hanem azt kérdeztük, hogy halljuk-e azt, amit Isten mond nekünk az imádságban. Látszólagos ellentmondással válaszolok: *Olyat, amilyent ő mond, nem tudunk hallani, mert mindazt, amit mi mondunk, ő mondja.* Amit mond, annak Csokonai íze van, Weöres íze van, József Atilla íze van, vagy éppen Bulányi-íze van. Ezek nélkül az urak nélkül nem tud közölni semmit. A közleményeinek lehet Jézus íze is. Kétfajta is: szinoptikus vagy jánosí. Vagy régebben: Izajás-íze meg Jeremiás-íze, még Másodtörvény-íze is lehet. Meg Buddha- és Laocse- meg Hamvas Béla-íze is lehet. S főleg ebből nyilvánvaló, hogy közleménye nem azonos egyikünk ízével sem. Nincs módunk közleményét egy az egyben hallanunk, Nincs, bár létazonosságra teremtett s készített fel bennünket; nincs, bár magatartásazonosságra és sorsazonosságra szólít fel bennünket Jézus által. Ezek ellenére sem az *ő* hangja a *mi* ízünk! *Mert azonosságunk csak léttartalmi s nem személyi azonosság.* (Nem vagyok panteista: nem gondolom, hogy az Isten vagy te, hogy az Isten vagy én – ez mindegy.) Isten végtelen léttartalmát fogalmazzuk mindannyian, de mindannyian egyedi sajátossággal tesszük ezt. Őt magát nem hallhatjuk. Legalábbis én így gondolom.

6. Be kell érünk, hogy csak magunkat halljuk az imádságban. Be kell érünk, hogy magunkon keresztül a számunkra lehetséges legnagyobb kiserelésben halljuk őt, amikor igazán imádkozunk, beszélgetünk vele, azaz amikor csak ő van értelmünkben, szívünkben, teljes valónkban.

Városmajor, 2004. április 2.

Jó beszélgetés lett belőle. Sokszor jó volna bekapcsolni egy magnót. Vissza lehetne hallgatni. Be lehetne gépelni. Ami megörökítésre érdemes, megmentenők az enyészettől. Így csak azt tudom leírni, amire emlékszem. A hozzászólások mintha az imádságok fajtái körül köröztek volna. Dicsőítő, hálát mondó, kérő ima és a párbeszéd-ima. Az első három fajta s neve évszázados gondolatkins. Az utolsót Dombi Feri tette ismertté. Jó lenne egyszer a mélyére nézni: mi az? Az elmúlt ezer esztendő folyamán minek neveztük?

Magam megpróbáltam elmondani, hogy emlékezetem szerint mit csináltam, mit csináltattak velem, s a végén minél kötöttem ki imádság címén? Legkorábbi emlék úgy három éves koromból: állok a kiságyban, felhúzza a rács, ki sem igen látszom belőle. Bokáig ér a hálóingem. Magamhoz szorítom, mint reverendát, s ezt mondom magamban: *Én most tisztelendő bácsi vagyok.* Egy nagyon korai imádságfoszlány, ami megmaradt emlékeztemben: *Lecsukódik már s szemem, de a tied nyitva Atyám, szépen kérlek, vigyázz reám. Vigyázz az én testvéreimre meg a szüleimre...Amen.*

Mindez apám megtérése előtti időből. Négy-öt éves lehettem, amikor megtért. Hamarosa misézni kezdtem. Olvasni nem tudtam, de csináltam valami oltárt, s a nővéremet befogtam ministránsnak. A könyvet kinyitottam – mintha héber betűkkel írt könyv lett volna – s hangosan blabláztam. Anyám időnként megszólalt: Milyen mise ez... a ministráns áll, s a pap térdel? Legkorábbi templomi emlék: októberi ájtatosság a József utcai jezsuita templomban. Öt éves lehettem. Mondtam én is a szentolvasót, figyeltem a gyertyagyújtást, letérdepeltem az Oltáriszentség felmutatásakor, megtanultam az énekeket. Csodálkozva hallgattam a prédikációkat. Minden nap más és más jezsuita prédikált. Nevüket is megtanultam, mert mindegyiküknek volt külön gyóntatószéke, s azon a név, hogy ki gyóntat benne. Egyikükkel találkozom majd jó harminc évvel később a Gyűjtő fogházban. Otthon éreztem magam ott, nem unatkoztam.

Elemista koromban vasárnaponként a Gát utcai templomba voltam hivatalos. Tele volt a közeli egyház iskola, a Ranolder Intézet, lányaival. Szorongtunk, de volt ott egy tanító néni, s az nagyon szépen énekelt. 28 nyarán nem voltunk sehol nyaralni. Magánvállalkozásból lementem minden nap a templomba, s beültem egy padba. Néztam, hallgattam. Ültem, térdeltem. Mondtam valamit? Kértem valamit? Nem. Csak ott voltam, s nem érezhettem rosszul magamat... különben másnap reggel nem mentem volna le. A nyár végén egy padban ülő néni megajándékozott egy könyvvel: Kláver Szent Péter, a négerek apostolának az életével. Közel nyolcvan esztendő után is emlékszem a címére.

Imaéletemben nagy változás történik 1928 szeptemberében: találkozás a piaristákkal. Félnyolcra jártunk iskolába. A tankönyvekkel együtt meg kellett vásárolnunk egy vastag Imádságos könyvet is, a Sík-Schütz-félt. Ennek benne kellett lenni a táskában. Ezt nem lehetett otthon felejtetni. Az osztályfőnök, aki velünk jött a kápolnában, ellenőrizte: kezükben van-e. Ülve-térdelve, ezt kellett lapozni mise alatt, de lehetett énekelni is. Áldoztatás nem volt. Csak vasárnap. A nyolc esztendő alatt elejétől a végéig s a végétől az elejéig néhányszor átolvashattuk a Sík-Schützt. A vasárnap miséken gyónhattunk s áldozhattunk is.

Ennek a vége az lett, hogy '36 nyárvégén piarista novícius lett belőlem, s megtanultam a különböző imafajtákat: a szöveget, az elmélkedőt, s a csak adorálót. A szöveget, amelyet közösen, hangosan s latinul olvasva imádkoztak a novíciusok reggel, délben és este – térden állva és a kápolnában.. Az elmélkedőt, amelyet az előljáró hangosan elmondott gondolatai nyomán és azokat követően a novíciusok csendben végigelmélkedtek: azaz reggel kaptak egy fél órát erre a célra, s szegények valahogy eltöltötték ezt az időt. Reggel hatkor volt az ideje, s elalvás elleni védekezésül – serkentőként – térdepelve kellett imádkoznunk. A harmadik fajtát, az adorálót, csak a buzgóbbak gyakorolták. Szabadidőben be lehetett menni a kápolnába, s ott szóltanul imádni (nem okosokat mondani-gondolni, hanem csak a szíveddel imádkozva) az Istent. Ennek volt a legkevesebb sikere... bár azért ezeket a dolgokat nehéz megmérni.

Ha valaki ezt a hét évet is kibírta, azt pappá szenteltették egy püspökkel. Ez történt velem is. Ez már nem eredményezett változást. A változást jó öt évvel később az hozta, hogy találkoztam Jézussal, az ő Istenével, s ez tanított meg valami újra. Mire? Csoporttalálkozáson vagy konferencia-beszéd alkalmával hangosan, mások előtt is imádkozni. Csinált ilyet Jézus? Azt, hiszem, hogy igen. Mikor? A kereszten: Istenem, Istenem, mért hagytál el engem? S utána: Atyám, kezedbe ajánlom lelkemet. Mindezek következtében ma már a csoporttalálkozókon az első óra azzal telik el, hogy mondjuk egymás előtt fennhangon, amit mondunk – egymásnak is, az Istennek is. Sohasem azt, ami illik. Mindig azt, amit gondolunk.

Városmajor, 2004. április 6.

Nagykedden utaztunk le Budaváriban. Lógott az eső lába. Megérkeztünk. A szobában hat fok a *meleg* – inkább csak a hőmérséklet. Begyűjtöm a gázkályhát, s hozok be fát is. Amikor ezzel megvagyok, viszem a kétméteres kulcsot, ezzel fordítom el az aknában a vízóra-csapot.

Fordítom, s dől a víz a csap előtt negyven centire. Gyorsan visszafordítok a hosszú kulccsal. Megyek a telefonhoz. Felhívom a Vázsonyi Kirendeltséget. Elmondom, mi van. Tudomásul veszik. Fél óra múltán megjön autóval egy brigád: éppen errefelé voltak útban, amikor mobilon elérték őket. Kinyitják kulcsommal ők is a csapot. Dől a víz nekik is, és ugyanott. Gyorsan elzárják, s egyikük le a mélybe: *Hozzátok a hollendert!* Kiszedik vele a csőből a csapot. Mutatják rajta a repedést. Kérdem, hogy mitől repedhetett meg. *Mert sz...! Tudja fene, hogy honnan vásárolják. Amíg volt a jó magyar* – s itt valami nevet mond – *lehetett javítani őket. Most csak eldobjuk, ha megreped.* Fél óra alatt végeznek.

Mire bemegyek, a szobában már duruzsol a tűz, s már nyolc fokos a lég. Megyek ki, s összeállítom a permetelőt. Nem megy egyszerűen. A múlt tavaszon benne hagytam a permetlevet. Jó idő telik bele, amíg minden dugulást megszüntetek, s szórja rendesen a rezet. De nem permetelünk. Mert lóg az eső lába. Nem szabad elárulnunk senkinek, hogy mikor s mivel permetelünk. Péter jelenleg a mezőgazdasági tanácsadóm. Hiszek neki vakon. Diplomája van. A budaváriaknak nincs, csak hozzáértésük. Nekem meg sem egyik, sem másik. Abszolút védtelen vagyok, ha elkezdik magyarázni a legjobb szándékkal, hogy mit kellene csinálnom, vagy mit nem.

Felhívom telefonon a révfülöpi plébánost, aki vagy nyolc faluban tölti be a tisztséget. Nálunk, Budaváriban is. Jelentkezik, s mondom, hogy az egyik lelkigyakorlatozóm sírkő-díszműves, s nem nagyon tetszett neki a budavári szembemiséző asztal. S jelezte, hogy csinál egyet műköből. Mondtam a művesnek, hogy a plébánosnak kell elmondania, hogy mit akar bevinni a templomba. Majd megkeres téged telefonon. Annyit mondott, hogy jól van, s hogy egyelőre még nincs műemléknek nyilvánítva a templom. Hívom az inárcsi művest, a megmondom neki a hallottakat, meg a telefonszámot.

Közben ebédidő. Azt hiszem, puliszka készül. Utána sakk, majd pihenés, mert 4,45-kor keltünk. 5,45-ig tartott a készüllet. Indulás, busz, egyik Metro, másik Metro, s már is a Népligeti busz-jegypénztárnál vagyunk, ahol kemény nulla forintok ellenében kapunk két jegyet, amely helyjegy is, mivel az indulás előtt jó negyedórával még igényelhető az is. Mozgó lépcsőn felmegyünk a szintre, s várjuk, hogy beálljon a szombathelyi. Beáll. Másodperc pontossággal indul 6,45-kor. Nézzük a tájat. Virágzik a mandula s a kajszi, de az idő csak búslakodik. 10,15-re érkeztünk. 5-től 13-ig – ez nyolc óra. Meg kell állni, azaz le kell egy kicsit feküdni.

Pihenés után megnézzük a templomot, rendben van-e. Belülről minden rendben, csak a virágok fonnyadtak el. De kívülről körben felásva jó mélyen a templom. Megerősítik. Három méterre esik az országúttól. A németeket, akik sűrű sorokban jönnek nyaranként, még elviseli, de a kamionok kirázzák szegény templomnak a lelkét. Gondolom, kap körben az egész templom egy jó erős beton-fuszeklit, hogy jobban bírja a gyűrődést. A plébános is említette délelőtt a telefonban, hogy *kaptak egy kis pénzt rá.* Kinek lehet gondja szegény kis templomunk állapota? Fontos, hogy van kinek.

Ötkor harangoztam, rendbe tettem, amit rendbe kellett. Teri felvirágozta aranyesővel. Mindig szép a sárga virágja, de az idén valahogy nagyon jól mutat a kertünkben, ahol van már három bokor is belőle. Hóvirág idén nem volt, a krókusz mintha kipusztult volna, de a meténg nagyon szép, s a tavaszihérics-tövek is megmaradtak. Virágzik a jácint meg a nárcisz, a kék nefelejcs, s sárga boglárkák, s az ibolya az idén szinte szőnyeget formál mindenfelé a gyümölcsösben. Jól szemügyre vettem a kertet. Mintha kiheverték volna a fák a két év előtti monília-vészt. Virágoznak rendesen a mandulák a kajszi. A cseresznye és meggy virágbimbói is mintha rendben volnának.

Erzsike meghallotta a harangozást. De ha nem hallotta volna is meg, hű barátnője, Terike, meglátogatta, és tudatta vele, hogy itt vagyunk. Volt kinek prédikálnom. Miről? Izajás alakjáról. Hogy nem biztos, hogy Jézusra gondolt. Hogy hétszáz évvel előre látta volna Jézus sorsát, szenvedéseit. Az a valószínűbb, hogy akit magát is kettéfűrészelték, az tud ilyen

mondatokat mondani magától is, és magáról is: *Hasztalan fáradoztam, semmiért, hiába pazaroltam erőmet.*

A mise végén elújságoltam minden tudományomat. Azt, hogy készül ám a keresztút 14 stációja, de most, nagyhétre még nem készül el. Addig is, amíg elkészül, Budavári hívó népe állapítsa meg, hogy hova kerüljön a 14 stáció. Én elmondtam, amit magamtól kigondoltam. Terike azonnal megtudta mondani, hogy az miért rossz megoldás. Felkérésemre elmondta a szerinte jó megoldást is. A jó megoldás az lenne, ha a szentély falait kihagynók, s csak a templom két oldalán lesz a hét-hét stációt. Ezután következett Erzsike, aki igazi politikus módjára úgy vélekedett, hogy mind a két megoldás jó. Ezután következett a nagy bejelentésem, hogy a nagycsütörtöki misére már kőből készült szembemiséző oltára is lesz a budavári templomnak.

Bezártuk a templomot, s hazafelé Erzsikével megállapodtunk abban, hogyha nem alkalmatlan, akkor másnap szerdán este átmegyünk egy kis beszélgetésre, hogy lássam Karcsit is, aki nagyothallása miatt nem igen fordul meg a templomban.

Városmajor, 2004. április 7.

Szerda reggelre kisütött a nap. Terike végigpermetezte a kertet. Magam meg elkezdtem rendbe tenni a pince meg a fészker környékét. Kitettem az asztalokat, a székeket az orgonásban meg a rondellán, meg előcsalogattam a fészerből a nagy kerti asztalt. Már nekem minden nehéz! Szerencsére elvégeztem annak idején a rozsdáipari technikumot, melyen az egyik főtárgy ez volt: *Ne emeld, elmegy az a maga lábán!* A nagyasztal alkatelemei is tudták ezt, s lassan, de azért csak egybe álltak. Nagyon vártam Matyit, a Szemenkárt, aki majd rendbe teszi az egészet, mert igen siralmas állapotra jutott szegény.

Három órányit voltam kint a kertben, de a fáradtság, amit éreztem utána, akár 12 órához is illett volna. Aki az ilyesmitől meg akarja kímélni magát, annak jó, ha idejében meghal. De 86. évében már nem is panaszkodhat az embergyereke, mert hamar megkapja: *Adj hálát az Istennek, hogy ennyit is tudsz tenni! Még hogy elfárad... Hogy oda ne rohanjak!* De azért nem volt egészen eredménytelen a három óra, észre lehetett venni, hogy történt valami. Kezdtett rendszaga lenni az odakinti világnak. Már csak ott, ahol a papok táncolnak.

Délután próbáltam bütykölni a számítógépet, de eredménytelenül. Nem és nem sikerült a nyomtatót életre keltenem, Egy lapot kinyomtatott, hogy hatkor lesz nagycsütörtökön és nagypénteken az istentisztelet, s után visszaesett eredeti romlott állapotába, mint összüleink a ösbűn következtében Majd jön holnap ennek is a mestere, az informatikus.

Estére még szebbre csinálta Terike az aranyesőkkel a templomot, s nemcsak Erzsike jött el, hanem Gizike is egy lelkes kis unokával, aki szépen mondta a Miatyánkot, bár még csak most végzi az első osztályt. Prédikáltam megint Izajásról is, meg az evangélium alapján Judásról is. Mondtam ez utóbbiról egy jó szót: megbánta a bűnét. Főpapok, írástudók, vének ezt nem tették.

Vacsora után átmentünk a szomszédba. Témát is vittünk. Ezt: az ember, azaz hogy az asszony – terhes, állapotos, áldott állapotban van, jövője van(a csángóknál). Ennyi módját ejti nyelvünk azt kifejezni, hogy valaki gyermeket hordoz a méhében. A lóról és a samárról tudjuk, hogy vemhes, mikor csikaja van. És a többinél hogy mondjuk? Négyen törtük a fejünket. Alig jutottunk valamire. A tehén, amikor első ízben hord magában kisborjút – *előhasi*. Az Értelmező Szótár szerint ez nemcsak a tehénre érvényes: *első ízben vemhes anyaállat*. A következő terhességei esetén a tehén – *borjadzóba jár*. Ezt Erzsike mondta, de sem az Értelmező, sem a Tájszótárban nem találtam. Ennek érdemes volna utánanézni Balatoncsicsóban, Erzsike szülőfalujában,. Addig köröztünk a tehenek körül, amíg Karcsinak eszébe nem jutott egy nóta, amelyet katona korában szedett fel:

*Amíg ökör, tehén lesz a világon, / gazdász szeme nem akad meg a lányon,
mert egy kislány sem ér meg egy pörge szarvú, vörös-tarka, előhasú, húsz literes*

szimentáli tehenet.

Aztán nekem jutott eszembe, hogy a vemhes disznót a *hasas* szóval illetik. Ezt Erzsike is helyben hagyta. Az Értelmező Szótár viszont ismét tágít: *vemhes állat*.

Városmajor, 2004. április 8.

Aztán nagycsütrökre virradtunk. A kertben bóklásztam, amikor megjött Inárcsról a *míves*, az én Jenő barátom. András volt a munkatársa, és még valaki: a 7 éves Szulcsán Bálint, aki jó három éve itt nyaralt nálam anyjával, kishúgával, s akivel két hónapja találkoztam is Inárcson az ifjúsági lelkigyakorlaton – édesanyjának segített a konyhán, meg játszott a húgával, de az én lelkigyakorlatos szövegeimet hallgatni, miért, miért nem, még nem jött be. Itt viszont Jenőnek teljes buzgalommal kezére dolgozott. Faraktárából kinéztek maguknak két pallót, s mentünk ki az utánfutós autóhoz, amely ott állt szemben a templom kapujával. Három elemből állt az utánfutóban fekvő oltár: egy aljból, a törzsből, s a nagyobb fedőlappból. Bementünk a templomba, összehajtogattuk a szőnyeget, s Jenő kimérte a két padsor középvonalában az alj pontos helyét, s fúrt ott egy lyukat. Aztán kis kézikocsijukra rakták az aljat, s a lépcsőkön a pallók segítségével szépen behúzták a szállítmányt a templomba. A lyukba bekerült egy fémcső. Be is betonozták A fémcsövet körülvette az alj. A fémcső persze magasba szaladt. Behozták az előbbi módon a törzset, fölémelték a fémcsőnek, majd leengedték a törzset az aljig. Ezután következett az ereklyepótló. Azaz egy Napló-kötet, amelybe beleírtam, hogy ez az oltár Garajszki Jenő ajándéka. Odakerült még az oltárépítés napja, s az öt jelenlevő személy mindezeket tanúsító aláírása: Jenő, András, Bálint, Teri és a magam neve. Becsomagoltuk egy neylonban s behelyeztük a törzs erre alkalmas üregébe.

Majd behozták a fedőlapot, amely a közepén ki volt vágva, hogy a fémcsőn levő csavar meghúzásával szilárdra tegyék az egész oltár-építményt. Mikor ez is megvolt, becementezték középre a kivágás fölé a fedőlapp utolsó elemét is.. Ezután még összecementezték a törzset is az aljig, az aljat is a kőlappal, melyen állunk és járunk (kőpadlóval – ezt akartam elkerülni!). Majd eltakarították az oltáron az összes még eltakarítani valót. A templomban is, amit szemetet csináltunk, azt is. Végül imádkoztunk és énekeltünk egyet – egy kicsit próbáltam megszeretgetni vele azt a fiút, akitől kaptuk az oltárt. Végül mindent bezártunk – a délutáni harangozásig. Mivel nem sok hibázott a déli egy órából, asztalhoz ültünk. Az ünnepnek megfelelő nagy ebéddel: paprikás krumpli volt – uborkával. Olyan csúnya az, ha valaki pocakot ereszt. Én tudom. S Teri harcol ellene: három napos lelkigyakorlat után egy lyukkal beljebb lehet akasztani a nadrágszíjat. Ebéd után szaladtak haza. Volt, akit várt – a menyasszonya! Melyiküket is? Augusztusban esketem őket, ha megérem.

Városmajor, 2004. április 10.

Már két hete, hogy elmúlt nagycsütrök, nagypéntek, s még mindig nem tudtam megírni az akkor Budaváriban történeteket. A húsvét vasárnapi prédikációt azonban már a nagyhét elején jóelőre megírtam, s így az szolgál most naplővégül.

Húsvét vasárnap

Testvéreim! Liturgikus évünk legnagyobb ünnepének, húsvétvasárnapnak, szentmisét nyitó verse így hangzik: *Valóban feltámadt az Úr. Ővé a dicsőség és a hatalom örökön örökké.* A versnek első fele Péter apostol beszédéből való. Kornéliusz házanépének prédikálja, s alighanem évekkel később, a tengerparti Cezáreában. Valóban feltámadt, *aléthós aneszté!* – ahogy mondják ma is részint a görögök, részint az oroszok körében. Valóban, igazán, annak rendje és módja szerint feltámadt, foghatóan és tapinthatóan – ha a tanúk igazat beszélnek. S e tényt közölte a Tizenkettő azokkal, akik az Emmausz felé vezető úton találkoztak az eleven és velük kenyeret is törő Jézussal. A nyitóvers második fele pedig a Jelenések könyvének elejéről való: Jézusé a dicsőség és a hatalom. Miféle hatalma van

Jézusnak? Magát a kereszthalál elszenvedésének is kitevés, a mindenkit átölelni akaró szeretetnek a hatalma, amely arra kényszeríti az Atyát, hogy a feltámasztással igazolja – az idők végezetéig – ezt az önfeláldozó életet élő és élt gyermekét, Jézust. És miféle dicsősége van Jézusnak? Az egyetlen nem talmi dicsőség, amely képes legyőzni az időt. S az egyetlen dicsőség, amelyet nem jegyeznek semmiféle bőrén, mert ennek a dicsőségnek csak az ember szépbe-igazba-jóba szőtt hite előtt van értéke, becsülete. *A talmi* – csekély értékű aranyutánc. Milyen az, ami nem talmi? Ami megérdemli az elismerést és ünneplést? Az elmúlt napok anyagából veszem a mustrát, és ünnepelem Jézust, aki megmosta tanítványainak lábát! Ünnepeljük azt, aki hüvelybe dugatta az élete védelmére kirántott kardot! Ünnepeljük őt, aki nem ebből a világból való ország csinálása miatt jött közénk. Ünnepeljük hősrünket, aki behalt ugyan vállalkozásába, de akit Isten e feltámasztással a magáénak igazolt.

Ennyit meg kellett tennie az Istennek! Meg kellett? Ki parancsolhat az Istennek? Gondolom – saját becsülete. S mennyit nem kellett megtennie? Ennél többet! Mi az? Hát csak annyi, hogy Jézus kezéből, lábából kiszedi Isten a szögeket. Ugyanebben a pillanatban be is gyógyítja a sebeket: az ostorcsapások, a töviskorona s a szegek okozta véres hús-cafatokat. S meg is tanítja, mintha madár volna, Jézust szállni, hogy megszegyenüljenek (pofára essenek) főpapok, írástudók és vének, akik a keresztről leszállásra bízatták Jézust. A főpapok, akik az elmondott bűvészműtatvány ellenében ígértek csatlakozásukat a Fiúhoz. Nem kellett csatlakozniok. Főpapok, írástudók, vének nem esnek pofára abban a világban, amelyet Isten megteremtett. Ellenkezőleg. Parancsolnak, többet birtokolnak, mint mások, s fegyvereikkel uralmat gyakorolnak mások felett. S akit felszegeznek egy fára, az ott marad. Akiknek máglyát gyújtanak, elégnék a máglyán. Az uraknak mindig lehetőségük van rá, hogy szabadságuk birtokában szinte üzembiztosan a Sátánt, a Mammont válasszák a maguk urának, istenének. Az Isten, *aki szabadon szeret*, nem teremt olyan emberi világot, hogy ne legyen módunk szabadon – nem szeretni is; hogy ne legyen módunk szabadon a Mammont választani is.

De becsületből annyit meg kellett tennie a Tizenkettő irányában, hogy 40 órával annak utána, hogy Jézus *lehajtá fejét, kiadá lelkét...* Mit? Hogy megjelenhetik, hol egyiknek, hol a másiknak, majd 40 napos póttanfolyamba is kezdhet nekik és velük. Ennyit ezek a fiatalok megérdemeltek. Ezek elhagyták apjukat-anyjukat, házukat-földjüket, vámjukat vagy csak halászbárkájukat s hálójukat. Nagycsütörtök este reményüket vesztve hazafelé futottak. A feltámadt Jézus annyit jelent számukra, hogy az ügy, amelynek odaadták magukat, nem veszett el. Ha Jézus nem támad fel, nagyon valószínűtlennek tetszik számomra, hogy a maguk erejében még egyszer összeálljon a tizenkét fős csapat. *Mi pedig azt hittük, hogy ő fogja megváltani Izraelt.* Hittük, s ma már nem hiszünk – mondták Jézusnak az emmausziak. Azt mondták csak, amit ott volt a lelke mélyén azoknak is, akik Galilea felé futottak. A levél, amelyet Pál nevében írtak – félszázaddal Pál vértanúhalála után – a Kolossze városában élő keresztények számára, azt mondja nekünk, Jézusban hívő embereknek, hogy *Krisztussal együtt mi is feltámadtunk már. Továbbá azt, hogy mi meg is haltunk már, és hogy a mi életünk is el van rejtve – Krisztus életével együtt. Mégpedig az Istenben van elrejtve. De nem maradunk mindig elrejtve, mert Jézus egyszer majd újra megjelenik, s akkor megszűnik a mi rejtettségünk is, s mi is megjelenünk az Isten dicsőségében.* Megvallom, hogy én ezt nem értem, s ezért nem is igen tudom hinni. 1936 nyarán öltöztettek be tizünket piaristának. S mikor rajtunk volt már, 18 éves ifjú testünkön, a reverenda, elhasaltunk tízen az oltár előtt. Leterítették minket ott egy hatalmas fekte vászonnal. A vászon négy sarkára fekete kandelábereket állítottak, és meggyújtották rajtuk a sárga viaszgyertyákat. Tiszta halotti szertartás: meghalás, elrejtés. Az előző évfolyam tíz tizenkilencévese, immár fogadalmat tett novíciusai, terítették a vásznat, gyújtották a gyertyákat, majd rázendítettek. Mire? Hát erre a Kolossze városában élő keresztényeknek írt szövegre. Persze szigorúan latinul: *Mortui estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.* Nagyon meg voltunk hatódva? Én nem.

Szégyen ide, szégyen oda, de amikor a próbán a magiszterünk elmondta, hogy mit jelent ez az egész... hogy azt jelenti, hogy mi most magukat eltemetjük a világ számára, ezt gondoltam: Engem ne temessen senki...!

Hát nem kell Jézussal együtt eltemetődnünk? Hát nem támadtunk már is fel vele. Nincs az életünk vele együtt elrejtve Istenben? Én azt hiszem, hogy nem kell eltemetődnünk, hogy nem támadtunk fel, s hogy nem vagyunk elrejtettek. Hát akkor mi az, amit olvastunk? Ezt az egészet úgy hívják, hogy misztika. Mi akarna az lenni? A lélek titokzatos kapcsolata Istennel. Volt ilyen Jézus életében? Gondolkozom: én inkább csak nem titokzatos kapcsolatokra tudok gondolni. Beszélgetett az Atyával. Egész éjszakát is átbeszélgetett. Arról, hogy mit tegyen és mit ne tegyen. Úgy, ahogy mi is tesszük, amikor imádkozunk. Jézus legkülönb kapcsolata az Atyával az volt, hogy kitarzott a hűsége az Atyához egész a Golgotáig: a keresztfára szegeződésig. S annak, súlya, szögei egyáltalában nem voltak titokzatosak. Nem voltak olyanok, amiket csak gondolni lehet, s a tudaton kívüli valóságban semmi sem felel meg nekik. Szent Pál nagy mestere volt ennek a misztikának. Azokban a levelekben is, amelyeknek kétségtelenül ő a szerzője. Ilyen a Filippieknek írt levél. Ebben olvashatjuk: *Élek én, de már nem én, hanem Krisztus él bennem*. Mondta-e Jézus: Élek én, de nem én, hanem az Atya énbennem? Így éppen nem mondta. De beszélt arról, hogy amiként ő az Atyában él, úgy kell nekünk is Jézusban élni. S a búcsúimában meg erre bízott minket: Egyek legyetek, ahogy én és az Atya egy vagyunk. Ha majd egyszer a szőlőtő lesz a vasárnapi textus, alaposabban megnézzük ezt a jézusi misztikát.

S végül a mise harmadik szövegében Péter bemegy a sírboltba, látja a gyolcsot, a leplet ő is, és megérti, hogy nem elvitték Jézust valahová, ahogy Mária Magdolna gondolta, hanem valóság lett számukra, amit sohasem értettek az elmúlt esztendőök folyamán, amikor Jézus mondta nekik, hogy ezt meg azt csinálják az Emberfiával, *de harmadnapra feltámad*. Mi az, hogy feltámad? – kérdezték (Mk 9,10). Péter látta, amit látott a sírban, és hitt. Nem azt látta, amit hitt. Amit látunk, nem kell hinnünk. A hit alighanem megértése volt számára annak, hogy Jézusnak fel kellett támadnia a halálból. Számomra legalábbis mindig valaminek a megértése a hit. A hit első fele. Utána jön a nehezebbje, a második fele – a hűség: megcsinálni azt, ami következik abból, hogy valamit megértettem.

Számomra a hit nem bizalom az Istenben. A bizalom bennem Isten iránt eleve adva van. Több tonna mennyiségben. Jól lezsírozva a pincében. Nem kérdéses számomra. Számomra a hit nem köd és nem bizonytalanság, nem talán és tapogatózás. És nem az, hogy lehet úgy is, meg másképpen is. Amikor hiszek, mindig meg akarok érteni valamit. És mindig meg is akarok csinálni valamit. Így vagytok ezzel ti is?

2004 húsvétján mit értettek meg? Ez az egyik kérdés! S a másik: mi következik ebből a számotokra? Mit akartok ezzel a megértéssel csinálni? Ez a második. Adná az Isten, hogy meglátnók, mit kíván tőlünk. Adná az Isten, hogy lenne erőnk megcsinálni, amit vár tőlünk. Amen.

48. Napló

2004. április 12 - május 16.

Városmajor, 2004. április 12.

V. Feri megörökölte egy valaha-élt papbarátjának testvérét, Mária nénit, akit ápolt, gondozott, sétáltatott, családtaggá tett – úgy, ahogy meg van írva a nagykönyvben, melynek címe: Az irgalom. S ez a Mária-néni most pályáját befejezte, s Feri illő végtisztességet is akart adni neki, szólt tehát mostani pap-barátjának, hogy tegye már a dolgát, ha egyszer pappá lett. Azt is elárulta, hogy kik mindenkik lesznek ott a temetésen: milyen hitűek meg milyen nem-hitűek. Ennek megfelelően kellett alakítani a temetési beszédet. Imígyen sikerült az alakítás. Testvéreim! Mindannyiokat ismert és szeretett Mária nénije nincs már köztetek. Elment, meghalt – mondja a tényeket rögzítő beszéd. A mennyben van, betegségeknek kitett-volt testét Jézus már átalakította, és hasonlóná tette a maga már közel kétezer éve megdicsőült testéhez – mondja a hívő, a felolvasott szentpáti szövegrészen tájékozódó beszéd. A múlt hét végén Inárcson volt egy négy napos zárt lelkigyakorlatom. S ott Jenő testvérem beszámolt valakikről, akik számára a halottak szellem-kísértet formájában jelenléte olyan ténszerű és természetes volt, hogy látogatójuknak megmondták, hogy mely székekbe ne üljenek, mert azokban már ül Jézus meg Mária... a harmadik székbe üljenek. Ők látták Jézust meg Máriát. Én, sajnos még sohasem láttam őket. Nagy a különbség köztük meg magam között. Én hiszek az Istenben és az örök életben. Számomra nyilvánvaló, hogy van Isten, s hogy életem folytatódik odaát. De sem bizonyítani, sem cáfolni nem tudom Isten és az örök élet valóságát. Tudom, hogy van világmindenség, hogy nem magától jött létre, és Istennek hívom azt, aki létrehozta. Akarom, hogy létem folytatódjék; majd ha szívem megáll, akkor is. De bizonyítani semmit sem tudok, s cáfolni sem. Ugyanígy vannak ezzel hitetlen embertársaim is. Ők sem tudják bizonyítani, hogy nincs Isten és nincs életünk túl a halálon. Ők sem tudják cáfolni az én hitemet. Ezért aztán ezek a hitetlenek is csak olyan hívők, mint magam. Ők abban hisznek, hogy nincs Isten és örök élet, én meg abban, hogy van.

Ennyire gyengén vagyunk eleresztve? Az uránérc tudja, hogy sugároznia kell – erre és ezért uránérc. A muskátli tudja, hogy nőnie kell – ezért növény. A pulikutya meg tudja, hogy hajtania kell a birkát. Csak mi vagyunk ekkora bizonytalansággal kitéve-hajítva a létbe? A szellemi léttel, a gondolkodni tudással jár bizony ez a fajta bizonytalanság. De hogy mit kell csinálnunk, mire kell felhasználnunk az életet, e tekintetben nem vagyunk rosszabb helyzetben, mint érc, muskátli és pulikutya. Az evangéliumban hallottuk Jézus szavát: *Én vagyok az út, az igazság és az élet.* Az emberbe be van építve valami. Valami, aminek az erejében biztosan tudjuk, hogy mi a jó, és mi a rossz. Hogy merre kell mennünk, hogy mi az igaz, és hogy mi az élet. A különböző nyelvek ezt a valamit látásnak, együttlátásnak, tudásnak, együtt-tudásnak mondják. Mi, magyarok nem élünk tükörfordítással, hanem lelkiismeretnek nevezzük ezt a bennünk levő és bennünket eligazító valamit.

Azt mondhatjuk jámborul vagy álnokul, hogy *a hit kegyelme* nem adatott meg nekünk. De azt nem mondhatjuk, hogy ezt a belső, ezt a *lelki* ismeretet nem kaptuk meg. Nem mondhatjuk, mert ez együtt jár az emberi léttel. Ettől vagyunk emberek; többek mint uránérc, muskátli és pulikutya. Minden emberi kultúra ősi hite, hogy van odaáti elszámolás, s hogy e lelkiismeret alapján történik az elszámolás. Egyikünk sem várhatja halála óráját a bebiztosítottak teljes biztonságával? Vagy igen? Vár ott reánk Jézus, aki előrement, hogy helyet készítsen nekünk?

És kivel találkozunk ott? Egy nagyúrral, egy Úristennel, vagy egy minket gyermekeként és szeretettel váró Atyaistennel fogunk találkozni ott? Én ez utóbbiban hiszek. De ez nem tesz felelőtlené. Legalábbis lelkiismeretünk váltig mondja: Sohase légy felelőtlen! Azt mondtad még a vacsorán: *Senki sem jut az Atyához, csak énáltalam.* Hát akkor kérünk Téged Jézus testvérünkért, Mária néniért, hogy vezesd el őt az Atyához. – Csendben imádkozva vegyetek

végso búcsút Mária nénitől, aki oly hosszú éveken keresztül életetek része volt. Ajánljátok őt szeretetébe Istennek, akinek Mária néni is kedves gyermeke – most és mindörökké. Amen.

Városmajor, 2004. április 25.

Jó három hónapja szolt a Babér utcai templom plébánosa, Vigyázó Miklós, hogy mondhatnék náluk havonként egy-egy szentbeszédet – valahogy így mondta: – újszövetség-tárgyban. Kiderült, hogy nem biblikumot kíván tőlem, hanem hogy mutassak meg valami szépet lelkesítőt az egyház életében, tehát a Jézus utáni időben. Éppen ötvenöt esztendeje várok s vágyok az ilyen tárgyú egyházi fölkérésre. Most meg utasítsam vissza, arra hivatkozva, hogy kérem szépen, én már a 86. évemet taposom? Hát neem, nem lehet ezt tennem. Mért éltem úgy, hogy ötvenöt éven keresztül hiába vártam ilyesmire? Hát éppen volna, amit felhozzak mentségemre. De az semmit sem változtat a tényálláson, hogy alkalmam van most valami pozitívumot mondani. S nemcsak azt, hogy így meg úgy árultuk el a jézusi örökséget. Tehát nem ostromozni, hanem bemutatni valami szépet az Isten Országát valósítók életéből-világából. Nem könnyű, de havonként újra és újra megpróbálom. Az ehavi eredmény:

A jézusi szövetség nagy alakjai – IV.

Nem azért tudtak a jeruzsálemi keresztényekből valakik élet- és vagyonszösséget alakítani, mert olyan nagy szentek voltak, amilyenek nem voltak. A Tizenkettő sem ezen az okon csatlakozott Jézushoz, hanem csak megtetszett nekik, halászoknak, Jézus biztatása: *Ezután már nem halakat, hanem embereket fogtok.* Visszaemlékezem az 1936. év nyarára. Félttem elmenni piaristának, a celibátus elvállalása miatt félttem. Aztán tanácsot kértem magyartanáromtól, aki elmondta, hogy ő 1919-ben érettségizett, s úgy látta, hogy piaristaként tehetne legtöbb jót tízfélé vágott hazájáért-népéért, és – mint mondta nekem – fejest ugrott a dolgokba, s úgy ment el piaristának. Nyomában én is mertem fejest ugrani. Ilyenek a gyerekek. Szent voltam? Dehogyan is. Csak olyan megpróbáló fajta, aki fejest mer ugrani. Meg kell próbálni, ha egyszer egy hang – Jézusé, a Léleké, a lelkünk ké, akárkié s mié is – szólít: *Próbáld meg!* Aztán nem kell elszaladni. Aztán csak helyben kell maradni. Azután már csak hűségre van szükség és kitartásra. A többit már Isten eligazítja: ha kimondjuk az á-t, utána már reményünk lehet, hogy elmondjuk az egész ábécét.

A jézusi ábécében ott van, s igazán előkelő helyen van ott... Mi? Hát a Golgota. A jézusi szövetségben ott – a vér. Nem a másé, hanem a magunké: *Az én vérem van a pohárban, ez a szövetség vére* – halljuk minden szentmisében. Ha a jézusi szövetség története az egyház története, akkor ebben a történetben bőséggel megtaláljuk a Golgota folytatását, a vérontást. De sohasem a másikat. Mindig csak a magunk vérént ontjuk. Amikor már a másét ontjuk, akkor biztosan átmertünk a túloldalra. A túloldali vállalatba, melynek neve már nem az Isten, hanem a Sátán Országá. Az egyháztörténetben nevezhetjük ugyan a mások vérént kiontókat is szenteknek (Szent István, Szent László, hogy csak a magyarok közül említsek példát), de félrebeszélünk. Jézusnak nem lehetnek mások vérént ontó tanítványai. A mások vérént ontók csak egy egyháztörténetbe tartozhatnak. De a jézusi szövetség történetébe semmiképpen sem. S ha él bennünk a remény, hogy az egyháztörténetet egyszer a jézusi szövetség történetévé tudjuk alakítani, akkor a mások vérént ontókat az egyház történetéből előbb-utóbb, de inkább nagyon sürgősen, ki kell hagynunk. Átrakhatjuk őket esetleg a jó szándékú, de Jézust nem értő emberek osztályába.

Van nem jézusi ábécé is. Milyen a jézusi ábécé? Boldogok a szegények, mert övék a mennyek országa. Boldogok az osztozók, meg az egy dénárral beérők. Milyen a nem jézusi ábécé? Hát nem a jézusi szegényeké. Hanem a Jézust és övéit a Golgotára, golgotákra küldőké-hurcolóké. Azoké, akiket Jézus rendre egy lélegzetvétellel említett: *főpapok, írástudók, vének*; az ötölük írt ábécé. Az urak ábécéje. Az urak ábécéjében pedig az ütés, a botozás, a verekedés, a mások vérenek ontása ott található – minden mennyiségben. A

szegények nem verekednek? Verekednének ők is, ha tudnának. Ha volna pénzük a hatékony verekedési eszközökhöz. De nincsen, vagy nincsen elég pénzük, s ha mégis verekedni találnak, általában ráfáznak. Kicsi a dohányuk, csak a pipájuk nagy. Ők esznek sült Dózsa-húst 1514-ben, Temesvárott. Az ő zászlójuk törik le Nagymajtényban, 1711-ben. S kivégzik őket Aradon 1849-ben, akármit is üzent Kossuth Lajos. Kivégzik, mert cárokkal-császárokkal, Paskievics kétszázézeres hadseregével csóró magyarok meg nem mérkőzhetnek. Nem azért mondom ezt, mintha Dózsa, Rákóczi, Görgei ágyúí kedvesebbek volnának Jézusnak. Nem, nem hagyom összezavarni a magam tiszta jézusi kategóriáit. Jézusnak nem volt fegyvere, s fegyveresek nem vigyáztak biztonságára. Nincsen fegyver – Kossuthé sem – Jézus mellett, csak Jézus ellen. *Kard ha csörren, vér ha csobban, csak az ember vétkes abban. Ő nem az a véres Isten, az a véres Isten nincsen* – mondja a Babits Mihály verse, a *Zsoltár gyermek-hangra*.

Gyártok én is egy jézusi logiont. Olyat, amilyent Jézus nem mondott, de ha ma élne, mondhatna: **Boldogok a szegények, mert nincsen pénzük fegyvert vásárolni. Jaj, a gazdagoknak, mert ők tudják megteremteni a világ legerősebb katonai szövetségének alapjait.** Bizony, bizony, ők, a gazdagok, ők teszik fegyvereikkel, kitüntetett mértékben is, lehetetlenné az Isten Országát. Osztályszemlélete van ennek a Jézusnak? Az a jó, aki szegény, az a rossz, aki gazdag? Semmiképpen sem. Elméletileg biztosan nincs osztályszemlélete. Mert dicséri nemcsak a két fillérjét is odaadó szegényasszonyt, hanem az adakozó fővámost, Zakeust is. De a tanítványait véletlenül szegényekből szedte össze, s a gazdag ifjúnak nem sikerült a tanítványok sorába bekerülnie. S a keresztre feszítés környezetében pedig megint *főpapok írástudók, vének* buzgólkodtak. A 72 tagú nagytanácsba véletlenül se került be szegény ember. Valahogy úgy, ahogy ma sem található ilyen a miniszterek meg az országgyűlési képviselők körében.

Pütkösd után a Tizenkettő folytatja Jézustól tanult mesterségét: gyógyítják Jeruzsálemben a betegeket. Kaifás meg a barátai – főpapok, írástudók és vének – azonban megdühödnek rájuk. Ugyan miért? Már az ingyenes gyógyítás is baj? Nem az a baj, hanem az, hogy Jézus nevében történik a gyógyítás, akiket ezek az urak nem is olyan régen likvidáltak. Ezért aztán a főpap teljes tekintélyével megpróbál rendet teremteni: *Szigorú paranccsal megparancsoltuk nektek, hogy ebben a névben ne tanítsatok, és mégis egész Jeruzsálem tele van azzal, amit tanítotok, s ránk akarjátok hárítani annak az embernek a véré*t (ApCsel 5,28). – **Ej ha, hát nem ti öltétek meg?** – kérdeznék bele halkan Kaifás szövegbe. De nem kell segítenem a belekérdezéssel, mert a halászból lett emberhalász nem szívбайos. Nem az, pedig Kaifás nem halász ám, hanem kitűnőség – excellenciás! – és főméltóság. Péter – a fiatal és halász – okítja az alighanem apja-korabeli embert. Tisztességgel megválaszol az akkori Izrael első emberének. Egy kérdéssel, olyan főpap számára valóval. Olyan kérdéssel, amire tudnia kell egy főpapnak a választ. *Istennek kell-e inkább engedelmeskednünk vagy embereknek?* Forrásunk szerint: főpapi *fogcsikorgatás* volt a válasz Péter kérdő mondatára. No nemcsak ennyi. Hozzá még az urak világának természetes reakciója: *azt tervezték, hogy megölik őket* (ApCsel 5,33).

Nem lett azonban újabb gyilkosság belőle, mert Gamáliel, a nagytekintélyű tanító Péterék mellé állt: *hagyjátok menni őket!* Kaifás hallgatott rá? Kicsit furcsa módon. Az urak módjára. Forrásunk szerint *megverették őket, s megparancsolták, hogy Jézus nevére hivatkozva ne beszéljenek...* (5,40). Az *akasztás ezúttal elmarad* – mondja Madách a Tragédiában. A figyelmeztetés pedig nem használ. Mert Péterék tudják a dolgukat: alamizsnálkodni, gyógyítani és hivatkozni Jézus nevére. Tudják, hogy Kaifásnak, az Istennel szemben engedetlenséget kívánó főpapnak engedelmeskedni – ez a bűn. Ez van Isten ellen – akármit is mond a főpap. Az akasztás ez alkalommal elmarad, de nem soká késik. Egy fővárost különböző rétegekhez tartozó emberek alkotnak. Jézus feltámadását követő években-évtizedekben Jeruzsálem még fővárosnak számított. Voltak benne a) öslakos zsidók,

voltak b) görög nyelvű pogányokból zsidó hitre megtért új zsidók, azaz vallást és nemzetet cserélt úgynevezett prozeliták, avagy hellének, és c) voltak a szülőföldről valamikor idegenbe vándorolt, s külföldről, mondjuk az egyiptomi Alexandriából később visszatelepedett zsidók. Mind a három csoport más és más, külön-külön zsinagógába járt. A helléneknek nevezett középső csoportnak köszönhetjük a hét választott szolgálattevőt (diakónust), akik segítettek a Tizenkettőnek – azok gondjaiban-bajaiban. E hétnek az elsője jól ismert, az István nevet viseli. Ő a próto-martír, aki elsőnek követte Jézust a maga vére ontásában. Alighanem jól végezte szolgálatát, s nemcsak az alamizsnát osztogatta, hanem az igét is. Ezt is jól csinálhatta, mert féltékenységet váltott ki. Ilyenek vagyunk mi emberek. Nemigen tudunk örülni mások sikerének. Inkább csak a magunkénak. Azt keressük, hol mondhatnánk a másoknak ellent. Nem nagy baj ez. A legjobb gondolataink akkor szoktak támadni, ha valaki nekünk ellentmond.

Akkoriban még az igaz keresztények igaz zsidók is voltak, hiszen Jézus is az volt, a zsidók közül választotta tanítványait is. István a hellének zsinagógájába járt. A neve is görög: a Stephanos – koszorút jelent. Hogyan, hogyan nem, a visszatelepedett zsidók csoportjából váltott ki féltékenységet: fellázították a népet, rárohanva elfogták őt és a nagytanács elé vitték, majd hamis tanúk azt vallották, hogy *a szenthely és a törvények ellen beszél*. A főpap kikérdezi őt. István kifogástalanul elmondja a zsidók történetét, s a beszéde végén Jézus történetére térhet, s kritikába megy át: *A próféták közül melyiket nem üldözték atyáitok?* – mondja ő a hellén, az új-zsidó a régi zsidóknak. Így érthető az atyáitok kitétele. Majd így folytatja: *Meg is ölték őket... Most pedig árulóivá és gyilkosaivá lettetek ti, akik angyalok közvetítésével kaptátok a törvényt, mégsem tartottátok meg*. Ez a szöveg elég volt arra, hogy rárohanjanak, hogy megkövezzék. Csak annyit tudott mondani: *Uram, ne ródd fel nekik ezt a bűnt* (7,60), s kiadta lelkét.

Hamarosan ez lesz a sorsa János apostol bátyjának, a Zebedeus fia Jakabnak. Őt fejezettel odébb olvassuk az Apostolok Cselekedeteiben: *Heródes király kegyetlenkedni kezdett a gyülekezet egyes tagjaival: Jakabot, János testvérét kivégeztette karddal. Amikor látta, hogy ez tetszik zsidóknak, azzal folytatta, hogy elfogatta Pétert is...* (ApCsel 12,1-3). Péter ugyan egy angyal közbelépésével most megszabadul, s Rómába kerül. Péter távozása után egy másik Jakab lesz a jeruzsálemi keresztények vezetője, akit II. Ananos főpap akaratából halálra köveznek 62-ben. Ki volt ez a Jakab? Talán Alfeus fia, egy a Tizenkettőből, talán Jézus másik unokatestvére, a kis termetű Jakab, akit egész Jeruzsálem megtisztel a legnagyobb elismerést kifejező névvel. Zsidó nyelven: *caddik* ő, ami magyarra fordítva azt jelenti, hogy igaz, az Isten akaratát teljesítő, istennektetsző férfiú. Ő az elnöke a jeruzsálemi zsinatnak, ő fogadja 58-ban Pált Jeruzsálemben. A hagyomány úgy tudja, hogy Jánost kivéve mind a tizenkettő vértanú halált halt. Csak nem Jeruzsálemben, hanem amerre a sorsuk meg apostoli szándékuk vitte őket. Ki Rómában, ki meg másutt. Ismeritek Péter legendáját. A Néró-féle üldözés idején, 64-ben Péter Rómában van, s menekül a Via Appián. Kifelé, el a városból S szembejön vele Jézus. Uram, hová? Megyek helyetted Péter újra keresztre feszíttetni magam. Nem kellett! Péter visszafordult a városba!

Véletlenül? Szükségképpen történnek így a dolgok? Nem ismerjük a tizenegy apostol kivégzésének történetét. Jézusét ismerjük, hisz négyen is leírták, ami történt. Véletlenül került Jézus a Golgotára, vagy szükségképpen? Nem lehetett volna elkerülni? Azt hiszem, hogy nem. Kinek van szüksége rá? Gyártanék én befejezésül egy tízparancsolatot. Aki megtartja, biztosan nem hal vértanú-halált.

*Ne feledd mélyen megemlenni a kalapodat azok előtt, akik hatalmon vannak!
Mielőtt véleményt nyilvánítasz, tudd meg, mit kell az adott tárgyról mondani!
Ne akard a legjobb szándékkal sem megváltoztatni a fennálló viszonyokat!
Igyekezzél lekötni magadat kenyérkereső munkával!
Ne spekulálj azon, hogy mi a léted értelme!*

*Kerüld a társaságát azoknak, akik jobbá akarják tenni az embert meg a világot!
Messze kerüld az ínségben levőket, a szegényeket!
Menj a cirkuszba nézni a gladiátorokat, vagy ülj a képernyőd előtt!
Igyekezzél a legerősebb katonai szövetség alkalmazottja lenni!
Véletlenül se maradj csendben és magadra, hogy megkérdezd Istent, mit akar!*

S ha netán a Golgotára akarnál kerülni, tedd az ellenkezőjét. Dehogy is akarok a Golgotára kerülni! Jézus sem akart. Nem vagyunk mazochisták. – Mindegy. Ha ezek ellenkezőjét teszed, ez esetben – ha akarod, ha nem – odakerülsz. Csináljunk egy másik Tízparancsolatot is! Olyan Golgotára-segítőt.

*Lelked csendjében kérdezd meg újból és újból az Istent: mire teremtett téged?
Semmi más ne számítsd, csak az, amit ilyenkor belülről hallasz.
Keresd azok társaságát, akik jobbá akarják tenni a világot, az embert, a sorsát.
A lehető legkevesebb időt igyekezzél tölteni kenyérkereséssel!
Legfontosabb választásod, hogy ki legyen a párod. Vele kétszer annyit érsz!
Szeresd nagyon a szakmádat, így könnyebb az élet. De a hivatásod a Jézusé.
Találd meg, hogy mivel kell építened ma és itt Isten Országát!
Várd meg, míg csatlakoznak hozzád, vagy te csatlakozzál ahhoz, aki megtalálta!
Ne vess a szemébe, aki azt mondja, hogy az ördögre hallgatsz, ha befelé figyelsz!
Úgy áldozzál, hogy azt eszed és iszod, aki nem akart, s mégis odakerült!*

Megvan a jézusi szövetség negyedik alakja, azaz hogy típusa. Örök típus: nem ágyban, párnák közt hal meg. Keresztre feszítik, megkövezik, lefejezik, s közben imádkozik kivégzőiért. Jézus-stílusú ember. Visszafoghatatlanul megy a maga útján. Kinek van szüksége erre az embertípusra? Azt hiszem, csak Istennek és embernek. Amen.

Háromszor mondtam el ezt a szöveget. Szombaton délután egy baráti körnek a szentmiséjén, kis asztalom körülvéve, a budai Városmajorban – először. Másodszor vasárnap délelőtt és kétszáz kilométerrel odébb, a Völgységben, Váradalján 65 borkorfiatlnak. Harmadjára száznál is többnek este, a Babér utcában. Mindenütt kaptam hozzászólást és -imádkozást. De a szívem leginkább megdobogtatót egy fiattól kap-tam. Beszámolt apjának a Völgységben történekről, ott töltött három napjukról. S mikor az apja rákérdezett: akkor Gyurka bácsi felrakta az i-re a pontot? A válasz: *Nem, a koronát!* A napló-műfaj elviseli a dicsekedést. S a napló-olvasó?

Városmajor, 2004. április 26.

Miért fogyott el a magyar? Valamikor többen voltunk? Úgy gondolom, hogy a magyar faj államalkotó zsenialitása nem elég magyarázat arra, hogy jó száz esztendőn keresztül (1541-ig) állt a magyar nagyhatalom..., talán magyar nép is kellett hozzá! Voltunk valamennyien. Szekfü Gyula úgy gondolta, hogy a török hódoltság akkora vérveszteséget okozott a magyarnak, hogy ez a vérveszteség megírta népünk Trianon-sorsát. Jó hatvan éve – elhittem neki. Aztán félszázaddal később gondolkodni kezdtem erről. Így: a törökök másfél századig voltak nálunk, a románoknál-szerbeknél meg félezer éven keresztül. Azok még sem fogytak el. Terjeszkedtek. Rátelepedtek országunkra. Ez csak úgy volt lehetséges – gondoltam – hogy elfogytunk.

Miért fogyunk? Tényleg fogyunk? Igen. Mátyás királyunk idejében, ötszáz éve, még annyian voltunk, mint az angolok. Olaszok, spanyolok, németek, lengyelek betöltik ma is ötszáz év előtti hazájuk területét. Mi a középkor folyamán túlömlünk a Kárpátokon: a 16. században Moldva lakosainak egyharmada magyar... És siralmas képet mutatunk a 17. század végére. Van is magyar, meg nincs is. Herder alappal jósolja végkimúlásunkat. Nem vagyok kutató történész, csak a valóságot nyomozó-kutató gondolatokat tudok feltenni minden levéltári igazolás nélkül.

1. Sohase töltöttük meg a Kárpátmedencét. Nyugaton a németek mindig beelölték az országra. Hasonlóképpen a szlovének is (talán ezzel is érthető a Cillei család történelmi szerepe!). A Dráva alatti területen (Tótországban, Szerémségben) kimutatható-e népi jelenlétünk, vagy csak a báróké? Moldvának, Havas alföldnek vonzása volt a székelyre, de ennek ellenére Erdély nagyon gyéren lakott terület lehetett, s talán ezért kellett százszokkal elárasztani. A székelyeket kivéve – magyar nem mászott fel a Kárpátokra. Brassótól Vajdahunyadig lakatlanok a Kárpátok havasai meg a havas-aljak. Gyergyótól északra s keletre ugyanígy: a mai egész Kárpátalján – Ungvártól, Munkácsról, Nagyszőlőstől északra – nincs magyar település, pedig 60-90 kilométernyire van még oda az ezeréves határ. Az Ung vizétől nyugatra kezdődnek már – az alighanem őshonos – szlovák telepek. Felmászott-e valaha a magyar a hegyek tetejére? Még az ország közepén elterülő és nem is oly magas Mátra tetején is – mindhárom település szlovák eredetű. Húzzunk egy vonalat Nyitrától Ungvárig. Ungvártól Gyergyóig. E vonal fölött nincs magyar etnikum, csak magyar nemes urak.

2. A fentiek igazak lehetnek. De mért pusztult ki a magyar a vonal alatt is? Erdélyben, az Alföldön s Dunántúl? Igaz-e, hogy a 17. századvégi felszabadítás után ha van négy millió lakosa országunknak s ebből alig másfél millió a magyar? Igaz-e, hogy két századdal korábban, Mátyás idejében, is négy millió volt az országlakosok száma, de több mint három millió magyar volt belőle? Mért fogyott felére a magyar? Mért háromszorozódott meg az idegen, a jövevény etnikum? A vonal alatt is gyéren lakott volt az ország: Erdélyben is, az Alföldön is, a Maros alatt is, még a Dunántúlon is? A török utáni másfél millió magyar – rendre református volt. A magyar reformátusok száma a nagyvilágban ma sem éri el a három milliót (egykeztek? katolizáltak?). A katolikus magyarság névanyaga siralmas. Átlag magyar katolikusnak nyolc dédnagyszülőjéből hatnak nem magyar a neve (főleg svájból, tótból, délszlávból, zsidókból lettünk). Örülünk, hogy ennyien is vagyunk. A magyarnak képtelen volt az asszimiláló ereje. Csak ott nem asszimiláltunk, ahol nem voltunk jelen. Hát nagyon kevés helyen lehettünk jelen, nagyon kevesen voltunk. A magyarság faji képlete – egy tót származású rendtársam szerint: egy macskával megetetnek két kiló húst. Utána lemérik: a macska összesen másfél kiló. Többet asszimiláltunk, mint amennyin vagyunk(!?)

3. Még nincs magyarázat arra, hogy mért fogytunk el a 16-17. században. Mért pusztult el a magyarság pl. Buda körül, a Körös-ágakban (Sebes, Fekete, Fehér), a Marosközben, még Békésben is szinte nyomtalanul? Nem magyarázat, hogy idejöttek a románok s délszlávok. Azért nem, mert ők megmaradnak korábbi településhelyükön is, miközben előzönlék országunkat. Kitört volna a magyar jobbágyból a verekedő szkíta virtus? Elment végvári katonának, hajdúnak? (S azok nem szaporodnak?!) A reformáció volt az oka a sorvadásnak? A lemeztelenített liturgia elől az ortodoxiába menekültek? Honnan másunna volnának a magyar görög katolikusok százezrei?

Egyik megoldást sem képviselem. Csak nagyon örülnék, ha kapnék valakitől valami választ kérdéseimre.

Városmajor, 2004. április 28.

Úgy kellene kezdeni a tanácskozást, hogy egy órán keresztül csak imádkoznánk. Rózsafüzért. Mondjuk a fájdalmasat, Aztán egy olyat, hogy mindannyian, amikor ránk kerül a sor, magunk mondunk be egy titkot. Méhednek gyümölcse Jézus, aki vigyázol ránk... aki nem engedsz rosszat mondani.... aki csak ölelni tudsz... aki nem tudsz rosszat feltételezni... Mindegy, hogy mit. Csak mossa át az imádság lelkünket. Mosson ki belőle minden értetlenséget, kivagyiságot. Hogy gyorsan meg tudjunk egyezni abban, ami előreviszi a Bokrot. Mi viszi előre a Bokrot? Ha szeretjük egymást. Mi kell ahhoz, hogy szeretni tudjuk egymást? Öszinteség. Megmondani, hogy hol tartunk. Mit gondolunk magunkról,

testvéreinkről, az egyházzal, melynek tagjai vagyunk. A társadalomról, amiben benne élünk, az Isten Országáról, amelyet mindig emlegetünk.

Bevallani, ha nem tudjuk, hogy merre van előre. Nem szégyen az. Veled is megtörtént: *Most megrendült az én lelkem, és mit is mondjak?* (Jn 12,27) Te sem tudtál a világon segíteni, akármennyire szerettél volna is! A nagy elszánások egy idő után már csak Nagypéntek felé tudják venni az irányt? Mért van ez? Te érted, hogy miért ez van? Jön a világ fejedelme? S ki tudna kitérni az útjából: Jön és mindenkinek térdet kell hajtania előtte.

Annyi jószándékú és tiszta emberrel ismerkedtem meg hosszú életem során. Most kitérünk egymás elől. Mért? Rájöttek-jöttünk arra, hogy nem úgy verik a cigányt. Arra, hogy a királylány – mese, János. Hogy az Isten Országáé odébb van. Ami fogható belőle, az a kereszt és a Nagypéntek. S még jó, ha nem vagyok azok közt, akik kiabálják, hogy feszítsd meg őt. Boldogok voltunk egy félszázadon keresztül, mert tudtuk, hogy merre van előre. Ma boldogtalankodunk, mert nem tudjuk, hogy merre van előre. Ilyenkor kapjuk Istenünktől a nagy lehetőséget. Nem arra, hogy tegyünk, hanem arra, hogy gondolkodjunk, beszéljünk, imádkozzunk. Lehet kitalálni azt is, hogy elég volt a már a sok okoskodásból, itt az ideje, hogy elkezdjünk jót tenni. Lehet jót tenni. Lehet olyasfajta jókat tenni, amiknek a lehetőségéről ifjúságomban nem is hallottam. Fogyatékosokról. Ott voltak velem együtt egy osztályban a Mester utca 46. szám alatti községi elemi iskolában, mert akkoriban még nem volt kiegészítő iskola Magyarországon. Lehet lovagoltani a hátrányos helyzetűeket, mert a lovaglásnak nagyon jó hatása van testre és lélekre. Lehet csinálni mindazt, amire kizárólag olyan társadalmakban van lehetőség, amelyek ötszörösét fogyasztják annak, ami másoknak jut.

S lehet elmenni a pusztába, hogy rájövünk arra, amire Jézus is rájött. Aki kivonult abból a társadalomból, amelyben elhangzik az a pogány mondat, hogy ebből a fizetésből nem lehet kijönni. Lenin mondta, hogy vannak nem forradalmi időszakok, melyekben nem lehet akciózni. Akkor kell felhasználni az időt arra, hogy megtudakoljuk a Lélek által, hogy mit kell tenni. Hogyan kell? Én csak annyit tudok, hogy a Tizenkettő Jézus mennybemenetele után együtt volt az emeleti felsőteremben, és közösen, együttesen imádkoztak. S az imádság tizedik napján áradt ki rájuk a Szentlélek.

Városmajor, 2004. április 30.

Húsvét utáni vasárnapon mindig a hitetlen Tamásról szól a nóta. Az idén is, és arról, hogy kik is a boldogok. – *Holttá lettem, és íme élek örökkön örökké* – ezt hallja-látja János, testvérünk és társunk Jézussal a szenvedésben, aki beszámolt nekünk – a hagyomány szerint – Tamás hitetlenkedéséről. Látja és hallja Patmosz szigetére száműzve, és elragadtatásában hallja ezt ott – az Emberfiához hasonlótól. Hallja, hogy *Ne félj...holttá lettem, de élek örökkön-örökké én*. Aki hallja ezt, nemcsak a szenvedésben testvér és társ, hanem a királyságban és állhatatosságban is. S e két szó a jézusi szótár két szent szava. Mert a *basileia* (az Isten királysága) a szegényeké, a jézusi boldogoké. Mert a *hüpomoné* (az állhatatosság) pedig azoké, akik a jó földbe hullnak, és ott gyümölcsöt teremnek – állhatatosságukkal. De ez csak a bemutatkozás. Van még a parancs is: *Amit látsz, írd be egy könyvbe!* Küldd is el. Ide meg ide. Adyliget éppen nincs megemlítve, de azért eljutott ide is. Oka? Mert olyan valaki küldi, aki megjárta a poklot, de él. Mégpedig örökkön örökké. Honnan tudjuk? Hát le van írva! Igen? De a papiros türelmes, akármilyen ráírható. A szentbeszéd végére, azt hiszem, el tudom mondani, hogy én honnan tudom, hogy Jézus él meg üzenhet nekünk..., s üzenhet most is.

A múlt vasárnapi evangéliumban hallottuk, hogy János bement a sírboltba, ott körülnézett, majd látott és hitt. A mai evangéliumban pedig Jézus ajkáról hallottuk: *Mivel láttál engem, Tamás, hittél*. Van három mondatom. Első: **azt hiszem, amit látok**. Hogy ezt mondhattam, ezért járok iskolába is. Általánosba, középiskolába, felsőiskolába, poszt-

graduálisba is. Ezért kérdezi a gyerek a szüleit. Tudni akarunk – mindannyian. Ilyennek teremtett minket az Isten. Többet mondok: az állat nem hisz semmit, az állatnak ösztönei vannak, amelyek biztosan eligazítják, hogy életben tudjon maradni. A Grimm-mesében a kecskegidák tudják jól, hogy nem engedhetik be a farkast. Vörösmartynak is van egy verse: *A sors és a magyar ember* című. Ez utóbbi megembereli magát, s ezt mondja a nőnemű latin *sors* szóval jelölt személynek: *Asszonyszeszélyre többé, Hazám nem bízhatom: Mi tenni hátra van még, Magamra vállalom*. Nem engedhetjük meg magunknak, hogy csak elhiggyük azt, amit tudnunk kellene. A szakmánkat meg kell tanulnunk. Aki nem tanulja meg, az pancser, fuser, rossz szakember – az embernek is rossz. Van olyan is, amit nem kell látnom, nem kell tudnom? Persze! Azt, ami nem a szakmám. Azt annak kell megtanulnia, akinek a szakmája. *Hagyj már nekem békét! Menj a papomhoz! Annak mondd!* A Gyűjtő Fogházban hangzott el. Sztálin halála, Rákosi bukása után, amikor fellazultak a börtönviszonyok, s járhattunk egymás zárkáiba. Egy katolikus pap is meglátogatott – nem én – ennek során egy református atyafit, és beszélt neki az ökumenizmus szépségeiről, s hogy valójában semmi lényeges különbség a katolikus és református vallás között nem akad, s mondta tovább a többit. A református atyafi hősiesen hallgatta a katolikus papot, de csak egy fél óráig, aztán kitört: **Mi azt hisszük, amit ti nekünk mondotok.** Mondd, amit akarsz mondani – a papomnak! A pap meg rendre azt mondja, amit 12 féléven keresztül tanult a teológián. Mit? Felvázolom: Tétel: az Isten ilyen meg ilyen – az egyházi előterjesztés alapján megfogalmazva. Tagadják a tételt az ateisták, a panteisták, a protestánsok, a mohamedánok, stb., stb. Bizonyítás az Írás alapján, a szenthagyományból az egyházatyák és ma már az egyházanyák tanításaiból is, s végül úgy, ahogy – az ész alapján is. S mire a 12 féléven keresztül sikerült rendre mindenből lekollókválnom, akkorra már biztosan tudom, hogy téved az egész világ, kizárólag az én felekezetemnek van igaza. Ilyen felekezet pedig van biztosan legalább hatezer, s mindegyikére jut átlagban egy millió hívő. S ez az, ami a jámbor református atyafit nem érdekelte a Gyűjtő fogházban. Mi? Hát ez a papi szakma. A vízvezeték-szerelés sem érdekel, csak telefonálok a szakembernek, hogy jöjjön ki, ha valami baj van. A papot is arra tartjuk, hogy öntse meg a bubát, tartson a gyerekünknek hittant, aztán ha felnő, majd kibérmálkozik, s visszamegy a papjához tíz esztendő múltán, ha házasodni akarna, s még több idő múltán, ha valakijét el akarja temetni. Azért pap, hogy azt higgye, amiből él. De én laikus vagyok, nem vagyok szakember. Hogy döntsem el azt, hogy a hatezer teológiából melyiknek van igaza? Minden vallás térképet akar rajzolni a túlvilágról. Rajzol is. Se igazolni, se cáfolni nem tudja, és én sem tudom. Akár laikus vagyok, akár teológus. De felmondom a saját egyházam hitvallását, mert valahova tartoznom kell. Mért kell? Mert mióta a világ – világ, az ember vasárnap templomba jár. Amelyik nép nem jár, annak meg vannak számlálva az órái. Kipusztítja magát. Hogyan? Úgy, hogy csak élettársa, meg barátja s barátnője lesz, de gyereke nem. S gyerek nélkül nem marad fenn a világ. Mi is az első mondat? Azt hiszem, amit látok. Mi is a második? Azt hiszem, amit a papom mond.

S van még egy harmadik is. Nagyon rendes dolog, hogy ha valaki látja a nagycsütörtöki és nagypénteki dolgokat, akkor nem hisz a húsvétvasárnapi szóbeszédnek. Nagyon rendes dolog, mert az ember csak a saját szemének hisz; az ember azt hiszi, amit lát – az első megállapításunk szerint. Egészen másképp látom majd a világot, ha látom a kezén a szegek helyét, s odatehetem a kezemet az oldalsebébe. Majd ha látom, majd ha odatehetem a kezemet, akkor majd hiszek. Így gondolja rendjén levőnek a dolgot Tamás. És így gondolja rendjén levőnek a dolgot maga Jézus is. No meg János, aki helyszíni tudósítást ad a dolgokról késő vénségében, úgy 80 és 90 között, s emlékezete ezt a jelenetet örökíti meg. Ez a jelenet Jánosnak saját anyaga. A tudósítás azzal fejeződik be, hogy akkor is hinni kell, ha nem látunk, s akkor vagyunk boldogok, ha látás-tapasztalás, kezünkkel szeghelyet és oldalsebet kitapogatás nélkül is hiszünk. Mit? Azt, amit a papom mond? Bármit? Mire gondolt Jézus? Az ötszáz különböző keresztény felekezet ötszáz különböző hitvallását kell elhinnem, mert az

ötszáz különböző keresztény felekezet mindegyikének van szentírása, s benne a mai evangéliumi szakasz, és van papja, aki ezt a mai szakaszt természetesen arra használja fel, hogy higgyünk, és hogy higgyük azt, amit ő mond. Erre gondolt Jézus? És erre gondolt a szöveget megfogalmazó-megszerkesztő szerző?

Jaj de nehéz azt mondani erre, hogy ide figyeljete, mert én tudom, hogy mire gondoltak. Ehelyett csak azt merem mondani, hogy elmondanám, hogy én mire gondolok, hogy ők mire gondoltak akkor, amikor mondták, amikor fogalmazták, amit hallottunk. *Elmondanám ezt neked. Ha nem unnád* – kezdem azokkal a szavakkal, amelyekkel Kosztolányi kezdte egyik utolsó s tán legnagyobb versét, a *Hajnali részegséget*. Elmondanám, hogy a szerző s a szerkesztő nem feltétlenül arra gondolt, amiről az előzőkben beszéltek. Nem feltétlenül arra, hogy Tamás vagy más elhiszi-e barátai szavára a húsvéti híradást. Nem feltétlenül. Miért? Mert hát a jézusi három esztendő tanításnak mintha nem az volna a summája, hogy gyerekek, ha elhiszitek, hogy én én vagyok... ha elhiszitek, hogy én vagyok a Szentháromság második személye, akkor ezzel minden probléma megoldódik. Ha tapasztaljátok, hogy én meghaltam nagypénteken, s ha tapasztaljátok vagy hiszitek, hogy az Atya húsvétvasárnap hajnalára begyógyította a sebeimet, az élet leheletét belém fújta, akkor minden rendben van. Úgy fáj, hogy ki kell mondanom: semmi sincsen rendbe vele! Fehérváron második éve szenved-sorvad, lement már 30 kilóra a tőlem tíz évvel fiatalabb Feri testvérem, s valaki, aki nagyon szerette és szereti őt, kérdezi tőlem, hogy hogyan teheti ezt Ferivel a Jóisten. És csak annyit tudtam Magdinak mondani, hogy az az Isten, akit én elképzelek, akit én megszerkesztettem magamnak, az képtelen arra, hogy egy végeredményben mégis csak nagyon derék és istenszerető papot vagy nem papot szenvedtessen. Mert én nem vagyok Jóisten, de én akarattal még soha sem szenvedtettem senkit, s ha valaki azt mondja, hogy szenvedtetek valakit, megkérem, hogy mondja meg: mit csináljak ahhoz, hogy ezt tovább ne csináljam. Semmi sincsen megoldva ebben a világban attól, hogy én elhiszem azt, amit az emberiség hatezer vallásában a papok hinnivalónak megtanultak 12 félszázadon keresztül a maguk teológiai főiskoláján. Valami egészen mást kellett, hogy gondoljon Jézus és János, amikor azt mondták, írták, hogy boldogok azok, akik látva vagy nem látva – de hisznek. Múlt vasárnap már elmondtam nektek, hogy számomra a hit nem bizalom. Én nem tudom megsérteni az Istent azzal, hogy bizalmatlan volnék irányában. (Éppen ezért legyőzöm a bizalmatlanságomat iránta, és inkább bízom Benne!) Ki vagyok én, a teremtmény, hogy bizalmatlan lehessen azzal az Istennel szemben, aki létbe szólított engem? S én mélyen meg vagyok győződve, hogy minden lehetségest optimálisan-maximálisan belém rakott, amire egy teremtető Istennek lehetősége van, amikor teremtet, amikor létrehoz egy teremtményt. Amikor nagyon szenvedtem, s még inkább amikor nagyon megviselt valakinek a szenvedése, akkor azt imádkoztam, hogy *Uram, vedd már magadhoz, hogy ne szenvedjen!* S aztán nem hallgattál meg, meggyógyítottad őt, s élt még húsz évet: felnevelte gyermekeit, meglátta még unokáit, s csak azután hívtad őt haza magadhoz. *Érted történnék mindenk* – énekelte Babits Mihály. Nekem a hit valaminek a tudását jelenti, amire rátehetem az életemet. Minek a tudását? Annak a tudását, hogy van megoldás, s hogy ez a megoldás rajtunk fordul: *(entos hűmón)*. *Mert az Isten Országáa rajtatok fordul* – olvasom Lukács 17,21-ben. S ez egyúttal felelet a kérdésünkre is. Én azt hiszem, én azt tudom, hogy az Isten Országáa a megoldás. S ez a megoldás akkor megoldás, ha kezünkbe vesszük a dolgot. Mert Isten nem veheti a kezébe, mert ő a kezünkbe adta, s azért adta a kezünkben, mert ő az Isten Országáért nem tehet semmi többet, minthogy létbe szólított bennünket, embereket, akik megcsinálhatjuk az Isten Országát, ha akarjuk.

Mert a halált igenis ki lehet bírni, mert amikor akkora a fájdalom, hogy már nem bírnám tovább, akkor elájulok, vagy kérhetek valamit a nővértől, ami csillapítja a fájdalmat. Az életet pedig olyan széppé tehetjük, amilyen széppé hajlandók vagyunk tenni. Csak éppen búcsút kell mondanunk a Sátánnak, a Mammonnak, az önzésnek. Csak le kell szoknunk a parancsolásról,

az engedelmeskedtetésről, a kényszerítésről, ezekről az urakra jellemző ronda és utálatos dolgokról. Csak rá kell szoknunk az egészen másra. Arra, hogy egymást szolgálva-szeretve mossuk egymás lábát. Csak búcsút kell mondanunk a kiváltságnak. Annak, hogy mindent meg akarunk adni gyermekeinknek, hogy a fizetésünkéből nem tudunk kijönni, amikor az emberiség 80%-ának kevesebb a fizetése, mint a miénk. Csak tudomásul kell venni, hogy az egy dénár nem azt jelenti, hogy Isten az örökélet kegyelmét kivétel nélkül minden embernek biztosítja, mert Jézus nem volt olyan idióta – mint a teológusok gondolják őt –, hogy egyáltalában szóba állt volna egy olyan Isten gondolatával, aki csak a zsidónak, vagy csak a magyarnak tartja fenn az üdvösséget... Mert van neki választott népe, s ezért megengedheti magának azt, amit egy anya soha sem enged meg magának, hogy jobban szeresse egyik gyermekét, mint a másikat. Csak szóba kell állni azzal a gondolattal, hogy amit Isten és Marx Károly egyaránt akart, azt kényszer, Gulag, AVO, kommunista és nem kommunista Párt soha meg nem csinálja, de igen is megcsinálja az az emberiség vagy emberi csoport, testvéri közösség, amelyik látva, vagy nem látva, de **hisz**. Hisz, mert boldog. S boldog, mert hisz. Csak tudomásul kell venni, hogy a NATO nem tud megoldani semmit. Csak tudomásul kell venni, hogy 2001. szept. 11-e óta hadszíntér az egész világ. S nincsen nagyobb és bűnösebb és istentelenebb és jézustalanabb szöveg, mint az, amit ma mond minden államfő és egyházfő, amikor lejáratnak ezek az urak egymással. Mit mondanak? Azt, hogy mindent meg kell tenni a terrorizmus ellen. A terrorizmus okait kell megszüntetni, s ezeknek az uraknak kell megszüntetniük. Az uraknak, akik az engedelmeskedtetők, többet birtokolni akarók, s a világ legerősebb katonai potenciáljában reménykedők.

Azt mondtam van három mondatom: 1/azt hiszem, amit látok... 2/ azt hisszük, amit ti, papok mondotok nekünk... ez volt az első s a második. Mi a harmadik? 3/**Boldog, aki hisz. Kinek? A benne megszólaló Istennek. Mit? Azt, hogy van megoldás. Mi az? Az Isten országa. És megcsinálod, ha akarod, mert rajtad fordul. A hűségeden fordul, amely a hit folytatása.** S azt is mondtam az elején, hogy a beszéd végére el tudom majd mondani, hogy Jézus mért üzenhet nekünk is. Azért, **mert Jézus él bennem és benned, ha tudjuk, hogy feltétlenül szót kell értenünk egymással.** Amen.

Városmajor, 2004. május 2.

Bizony, bizony mondom nektek: aki nem az ajtón megy be a juhok aklába, hanem máshol hatol be, az tolvaj és rabló; de aki az ajtón megy be, az pásztor a juhoknak... Én vagyok a jó pásztor. A jó pásztor életét adja a juhokért. A béres nem igazi pásztor, neki a juhok nem sajátjai. Amikor látja a farkast jönni, elhagyja a juhokat, és elfut, a farkas pedig elragadja és szétszéleszti őket; a béres elfut, mert csak béres, és nem törődik a juhokkal... Az én juhaim hallgatnak a hangomra, és ismerem őket, ők pedig követnek engem. Én örök életet adok nekik, és nem vesznek el soha, mert senki sem ragadhatja ki őket az én kezemből. Az én Atyám, aki nekem adja őket, mindennél nagyobb, és senki sem ragadhatja ki őket az Atya kezéből. Én és az Atya egy vagyunk.

Testvéreim. A három liturgikus év ezen a húsvét utáni 4. vasárnapon végigmegy János evangéliumának 10. fejezetén, amely a jó pásztorról szól. A mai evangéliumi szakasz csak a most felolvastam szövegnek a vége; onnantól, hogy az én juhaim hallgatnak a hangomra... Adva van mindjárt két kérdés: A juhaim vagyunk-e? Hallgatunk-e a hangjára? Ugyanakkor a misenaptárban még ez is olvasható: *Ma van a papi hivatások vasárnapja. Buzdítani kell a híveket, hogy imáikkal, erkölcsi és anyagi segítségükkel támogassák a hivatások ügyét.* Ha szétnézünk a vallások világban, keresztény és nem keresztény területen egyaránt, mindenütt azonos képlettel találkozunk. Találunk települési egységeként egy szentély-gondozással megbízott személyt, egy papot. A papnak van főnöke is, akinek az útmutatásai mellett buzdítja a pap a híveket. Ezek a hívek pedig rendre a szülői nevelés eredményeként lettek a területileg illetékes pap hívei. Egyetlen vallásban sem kell buzdítani ezeket a híveket,

hogy támogassák a *hivatások ügyét*. Nem, mert minden vallásban annyi a jelentkező a papi pályára, hogy Dunát lehet rekeszteni velük. Csak a miénkben van paphiány. Ennek oka mindenki előtt világos: Nem elég a teológiai főiskolát elvégezni, hanem le kell még mondani a házasságkötésről is. Nem volt ebből baj 1945-ig, amíg a pap a falu első gazdája lehetett, de amióta ilyen jellegű anyagi kárpótlás sincs, nagyon megritkultak a papnak jelentkezők. Félszázaddal korábban hazánkban a katolikus papok száma hétezerrel is több volt, ma pedig alig haladja meg a számunk az ezret. Ennek megfelelő a teljesítményünk is: mert nem mindegy, hogy ezer vagy tízezer hívő-jelölt esik egy papra.

Hogy is volt ez Jézusnál? Másképpen. Egészen másképp. Ő nem volt pap, s nem voltak hívei. Tanítónak mondta magát, akinek tanítványai vannak. S arra tanította ezeket a tanítványokat, hogy tegyék tanítványokká az emberiség egészét. Azt szeretném, ha világosan fel tudnám rajzolni előttetek a két koncepció, az általános vallási koncepció és a jézusi koncepció közti különbséget. Példa segítsen nekem ebben! Vannak, akiknek tanult szakmájuk, hogy vízvezeték-szerelők. Ők példázzák a papokat! S vannak, akik nem vízvezeték-szerelők, csak van a lakásukban vízvezeték, amely akármikor meghibásodhatik. Mivel nem értenek a vízvezeték-szereléshez, ezért vízvezetékük meghibásodásakor felcsengetnek egy vízvezeték-szerelőt, hogy az segítsen s javítsa meg a vezetéküket. Ez utóbbiak, a nem vízvezeték-szerelők példázzák a buzdítandó kedves híveket! Így van ez kivétel nélkül minden vallásban, a római katolikusban is.

Jézus tanításának elég sok furcsa vonása van. A tartalmiakat nem sorolom fel, eleget hallottátok már. Csak annyit tudatosítsunk, hogy Országot kell csinálnunk, Isten Országát, s ennek folyamányaként Isten viselkedéséhez illő viselkedést kell kihozni magunkból, pl. verekedni, háborúzni sem szabad. Csakhogy ebben a papok-hívek ügyben nem tartalmi vonásról van szó, hanem szervezeti, strukturális vonásról, ami egyébként – mint majd még látjuk – természetes következménye a tartalmiaknak. Az Isten Országát nem olyan, mint a vízvezeték-szerelés. Az Isten Országát csinálás nem szakma. Az Isten Országához értenie kell minden embernek, ezért kapják a tanítványok Jézustól a feladatot, hogy tegyenek minden embert tanítvánnyá. Mindegy, hogy vízvezeték-szerelő, kőműves, tanár, orvos vagy éppen informatikusok vagyunk. Mit számít az, hogy mi a foglalkozásod? Jézus tanítványává lehetsz, akármilyen is a foglalkozásod, s ennek következtében neked is lehetnek és lesznek tanítványaid. Hát ez egy zseniális koncepció. Nincsenek anyagi és személyi költségek. Templom sem kell hozzá. A barátaittal hetenként összejössz, s megvitatjátok Isten üzeneteit, amelyek a hét folyamán elérkeztek hozzátok: lelketek mélyéről vagy az újságokból vagy akárhonnan. Megvitatjátok Jézus ígéje alapján ezeket az üzeneteket, s befejezésképpen megtöritek a kenyeret, a nekünk mondott jézusi szó alapján. *Ezt tegyétek majd ti, hogy emlékezzetek rám: ezt cselekedjétek az én emlékezetemre!* Ebben a koncepcióban nem tízezer emberre esik egy felelős lelkipásztor. Nem is ezerre. Nem is százra. Csak tizenkettőre. Tizenkettővel már lehet becsületesen foglalkozni. Hatékonyan. Félmilliárd kisközösségben a hat és fél milliárd emberrel, az egész emberiséggel. Semmi sem kell hozzá. Csak egy közösségvezető, aki megtanít téged tizenkét társaddal együtt arra, amire őt is megtanította a maga közösségvezetője. S ha megtanultad te is a jézusi tanítást, már keresheted te is a magad tizenkettőjét, akiknek majd te tanítod. Zseniális koncepció! Itt aztán meg lehet tanulni a jézusi Isten Országát összes tartalmi vonásait: a szelídséget, az osztozást, a békességteremtést, az egy dénárt, meg a többit. Itt aztán lehet ismerni egymást.

Nem dicsérem tovább a koncepciót, mert az elmúlt kétezer esztendő történelmi tapasztalata alapján kimondhatjuk, hogy ez a zseniális jézusi struktúra tökéletes csődöt mondott. A kereszténység Pünkösöd után történelemileg szinte pillatokon belül áttért a hagyományos képletre, arra a képletre, amely halálra ítélte Jézust, s a Golgotára vitte. Melyik képletre? Arra a képletre, hogy a papok buzdítják a kedves híveket. Erre, amit most is csinálunk: amikor egy pap buzdítja a kedves híveket.

Ki a hibás benne, hogy így történt? Három a lehetőség: Jézus, a papok, no meg a kedves hívek. Jézus belehalt ennek a koncepciónak az elmondásába – őt nem tudom hibáztatni. Ami pedig a papokat és a kedves híveket illeti, azokat sem.. Én 43-ig voltam kedves hívő, s 43-ban lettem pap, de eszem ágában sem jutott Jézust meg tanítványosdit játszani, mert hittani és főiskolai teológiai tanulmányaim alapján úgy képzeltem, hogy papok és hívek a legjézusibbat csinálják, amikor jó papok és jó hívek. A legjobbat, mert annak idején Galileában, amikor tanította a Tizenkettőt, Jézus volt a főpap, s a tanítványok voltak a papok meg a főpapok elődei. Ahogy tanultuk.

Így nagyon jól megvoltam a minden vallásra jellemző papok és hívők képletben. Egészen 45 februárjáig, amíg nem találkoztam a zágrábi egyetemi lelkésszel, aki elmondta nekem, hogy kisközösséget kell ám csinálni, ha azt akarjuk, hogy az egyház el ne pusztuljon a Vörös Hadsereg idelátogatásának következtében. Hát ezen már ne múljon: nekifogtunk, és csináltuk. Én tanítottam a nagydiákokat, az egyetemistákat, azok pedig szinte azonnal megszervezték társaikból, valamivel fiatalabbakból a maguk kisközösségét. Olyan kiválóan ment az egész – nulla forint, nulla fillér anyagi támogatással, milliárdos államsegélyek nélkül, hogy pár év múlva az egész vezető gárdát elvitte az ÁVO, s nekem még azt is megígérték, hogy életem fogytáig eltartanak.

Nem tartották meg, amit ígértek. Már 61-re kilöktek a börtönből, s némi zökkenőkkel, de tovább csináltuk a kisközösséget. Olyannyira, hogy 35 évi kisközösségi tapasztalat birtokában, 1980 karácsonyára írtam is egy szamizdat könyvet: *Egyházrend* címen, amelyben leírtam ezt a jézusi struktúrát, amelyben csak tanító és tanítvány, van s kivétel nélkül mindenkit meghív az Isten, hogy tanítóvá legyen. S mit ad Isten, azaz hogy a Párt?! Kitalálja, hogy a kisközösség már nem is a szocializmus ellensége, hanem Jézus egyházának az ellensége. A többit nem mondom el, mert 1997-ben, 15 esztendő után – az összes tizenöt éven keresztül történtek ellenére – mégis rehabilitációs misét mondhatok a piaristák dunaparti kápolnájában, ami tanúsítja, hogy nem feltétlenül ellensége Jézus egyházának az, aki elmondja, hogy Jézus bizony kisközösségbe gyűjtötte a Tizenkettőt. S erre is vonatkozik szava, hogy *Példát adtam nektek*. Példát arra, hogy ti is azt tegyétek, amit tőlem láttatok. Most már csak az a kérdés, hogy mit csináljak? Imáitokkal, erkölcsi és anyagi segítségekkel támogassátok a hivatások ügyét, vagy pedig akinek még nincsen, sürgősen keressen magának egy kisközösséget, s akinek van már, amelyikben tanítják őt, sürgősen igyekezzék összekeresni a maga Tizenkettőjét, hogy azokat tanítsa? Avagy lakjék jól a kecske, s maradjon meg a káposzta is? Azaz menjenek a fiatalok papoknak, hogy aztán papokként izgassanak, miként én most, a papok és a kedves hívek struktúra ellen, s a kisközösségi egyházrend mellett?

Mire az ember megvénül, megtanul kérdéseket fogalmazni. De azért tudok én állítani is. Mit? Hát azt, hogy Jézus a jó pásztor, s hogy a jó pásztor életét adja..., s hogy amiért az ember az életét adja, azt nyugodtan tanácsolhatja. Mert...? Mert Isten adott értelmet azoknak is, akik hallják a jó tanácsokat. Meg még szívet is. S e kettő – az ész és a szív – birtokában el tudja dönteni, hogy mit csináljon, meg mit ne csináljon.

Városmajor, 2004. május 9.

A szinoptikusoknál Jézus csak annyit mond nekünk, hogy nagyon szeressük egymást. Hol mondja? Így éppen sehol. De azt mondja, hogy úgy szeressük egymást, ahogy saját magunkat. Magunkat pedig köztudomásúlag nagyon szeretjük. Még olyankor is, amikor azt mondjuk, hogy utáljuk magunkat. Ilyenkor pillanatnyi zavar támad önbecsülésünkkel, de igyekszünk a hibát gyorsan kijavítani, hogy helyre álljon a normális állapot. Az, hogy szeretjük nagyon magunkat. Tisztában volt ezzel Jézus is. Tanítása szerint Istent teljes szívünkkel, teljes lelkünkkel, teljes elménkkel, s teljes erőnkkel kell szeretnünk. Ha Isten az, akit szeretnünk kell, akkor vastagon fog Jézus ceruzája, meglódul stilisztikai vénája. Mire hozzánk ér, már

vékonyan ír a ceruza, alig lüktet a véna. Nincs stilsztika, halmozás, főnevek (szív, lélek, értelem, erő) keresése. Elég egyetlen szó is: úgy szeressük egymást, ahogy magunkat. A szinoptikusok Jézusának a ceruzája a mi esetünkben ott fog vastagon, ahol azt mondja el, hogy kik mindenkik tartoznak belé azokba másokba, akiket szeretnünk kell. Hogy is hangzik ez a Hegyibeszédben? *Ha csak azokat szeretitek, akik titeket szeretnek, mi lenne a jutalmatok... Ha csak a barátaitokat köszöntitek, mi különöset tesztek? Nem így tesznek a gojok is? Én pedig azt mondom nektek, hogy szeressétek az ellenségeiteket, imádkozzatok üldözőitekért, hogy gyermekei legyetek mennyei Atyátoknak, aki fölkelte napját... s a többi (Mt 5,45-48).* Itt nem kell líráznia Jézusnak, hogy ne csak a szívetekkel, hanem lélekkel, elmével, erővel is szeretnünk kell. Nem kell, mert orra vág, hogy az ellenséget is! A Isten messzi van, s nem kér kenyeret. Istent könnyebben kifizetjük, vele könnyebben megalkudunk. De ha az ellenség is felebarát, ha ő is az a másik, akit szeretni kell, akkor nincs ott helye se lírának, se stilsztikának. Ott elég a *hogyan szeressük őt?* kérdésre a két szavas válasz: **ahogy magunkat.** Nincs kitérés előle. Ha nem vállalom, be kell vallanom magamnak, hogy nem vagyok Jézus tanítványa. Csak egyháztag, kereszttel és katonai esküvel, mint közel kétezer esztendőn keresztül annyiszor és annyiszor... elfogadva a történeti realitást, hogy tartunk ellenséget. Ezt tennénk, ha volna logika meg becsület abban, ahogy a keresztények nézik magukat. János azonban belebújik Jézus bőrébe. Volt ideje gondolkodni a három éven keresztül hallott tanításról. Mikor írásba fog, hatvan-hetven esztendeje már, hogy elhangzottak Galileában a tó partján, vagy Júdeában a Jordán folyó mentén Jézus mondatai. Emlékezik, és az emlékezés kihoz a tanítványból olyan fogalmazásokat, amelyeket Jézus, ha nem mondott is, mondhatott volna. Azért, mert szervesen következnek a Jánostól leírt szavak abból a szemléletből, amely a szeretetnek és Jézusnak a szemlélete. Ennek eredménye, hogy megtudjuk: volt Jézusnak egy pontosítása. Mi az? **A tanítványoknak úgy kell szeretniök egymást, ahogyan Jézus szerette őket.** Egynek látszik, de két pontosítás is van benne. Az egyik: nem úgy kell szeretniök egymást, mint magukat, hanem úgy, ahogy Jézus szerette őket. A másik pedig az, hogy kire is irányuljon a szeretetünk.

Előbb végezzünk a másodikkal. Amikor Jézus ezt a kijelentést tette az utolsó vacsorán, akkor szavait az ott levő Tizenkettőnek mondta. Ne érintsük most azt a kérdést, hogy ez a Tizenkettő élet és vagyonközösségben élt vele! Én azt hiszem, hogy talán akkor is mondta volna nekik, ha lazább közösségben élt volna velük. Olyan Bokor-féle két vagy négy hetenként összejáró közösségben. Akkor is. Sokkal kényelmesebb volna nekünk, ha azt a megoldást választanám, hogy Jézus mondott szavai csak az élet- és vagyonközösségben élőkre vonatkoznak, ránk nem. Az összejáró közösségekben élők számára elegendő, ha úgy szeretjük egymást, mint saját magunkat. Javaslok egy középmezsgét. Adva van két külön közösség. Mindegyiknek van neve. Az egyiknek az a nevük, hogy sárgák. A másiknak az a nevük, hogy kékek. Én tagja vagyok a sárgák közösségének, s köteles vagyok a sárgákat úgy szeretni, ahogy Jézus szerette a maga tanítványait. Te tagja vagy a kékek közösségének, s köteles vagy a kékeket úgy szeretni, ahogy Jézus szerette a maga tanítványait. Azért beszélek középmezsgéről, mert ezzel szemben nekem, mint sárgának elég a kékeket úgy szeretnem, mint saját magamat. Neked mint kékeknek, elég a sárgákat úgy szeretned, mint saját magadat. Nem kell tehát Jézus szavának mintájára a hat és fél milliárdot szeretnünk. Elég, ha a magunk tizenkét sárgáját-kékjét szeretjük úgy, ahogy Jézus szeretett minket. A többit szerethetjük csak annyira, mint magunkat.

Gondolom, hogy ezzel nagy megkönnyebbülést szereztem nektek. Így hát rátérhetünk a lényegi kérdésre: Hogyan szerette Jézus a maga Tizenkettőjét. Délelőtt nagy vita folyt erről – imádságban – a bokorportán. Volt, aki azt képviselte, hogy Jézus feloldotta tanítványai szorongását. Mások azt gondolták, hogy nem hozott létre érzelmileg túlfűtött közösséget. Inkább követelményeket állított eléjük, volt aki csodálta a tizenkettőt, hogy nem szaladtak

széjjel: csoda, hogy megmaradtak Jézus mellett, más meg azt képviselte, hogy Jézus elfogadta őket olyanoknak, amilyenek voltak.

Magam utaltam arra, hogy nem volt könnyű bejutni a közösségbe. A jelentkező írástudót azzal riasztja el, hogy a rókáknak odúi vannak, de az Emberfiának nincs hová lehajtani a fejét. A gazdag ifjút meg azzal, hogy adja el mindenét. De akiket meghívott, azokhoz ragaszkodott. Júdásnak sem tette ki szűrét, hagyta, hogy felvegye a harminc ezüstöt és hogy csókjával árulja el őt. Életfeltételeket teremtett számukra. Saját vallomásuk szerint nem volt hiányuk semmiben. Igaz, hogy nem lelkizett velük. Tanítót játszott és nem gurut. Meg akarta nekik magyarázni, hogy miben áll az Isten országa. Ha nem az Isten gondolatait gondolták, hanem az emberek gondolatát, letolta őket. Ahogyan Pétert: Távozz tőlem, Sátán! Ahogyan a Tizenkettőt, amikor azon vitatkoznak az úton maguk között, hogy ki a nagyobb közöttük. Nálunk nem a világ rendje a rend, hanem az a nagyobb, aki szolgál. Péterrel hüvelyébe dugatja a kardot. Elrémiti mind a tizenkettőt azzal, amit a gazdagok üdvözlési lehetőségéről mond, Amikor végre a kenyérszaporítás után az ötezer férfi megindul feléjük, s itt az óra, hogy királyok és miniszterek lehetünk, akkor Jézus lefújva reményüket, kényszeríti hajóba szállni őket. Amikor mennybemenetel előtt előhozakodnak a nagy és fontos kérdéssel, hogy mikor is állítja Jézus helyre Izrael számára a királyságot, megmondja nekik, hogy foglalkozzanak ettől okosabb kérdéssel.

Mért is tartottak ki? Mért is nem hagyták őt faképnél? Ember így még nem szólt – mondták a letartóztatásra kiküldöttek is megbízóiknak, a farizeusoknak. Faszcinálta, elbűvölte őket Jézus. Elkapta őket az a láz, ami Jézusban égett, s ami a végén el is pusztította őt. Nem arra volt szükségük, hogy Jézus lelkizzen velük. Akartak Jézus nyomában valami szépet és nagyot tenni, Erről a szépről s nagyról szólt a nóta. S megéreztek életük e nagy lehetőségét. Azt, hogy ezt nem szabad kihagyni. Bele is haltak mindannyian. Mint pillék a lámpafénybe. Ez volt az a szeretet, amivel Jézus szerette őket? Azt hiszem, hogy igen. Talán elsődlegesen nem is az, hogy nagyobb szeretete senkinek nincs, mint aki életét adja barátaiért. Olykor anyák is életük árán hozzák életre méhükből gyermeküket. A szinoptikusok is ismerték ezt. Ha valaki hozzám jön, s nem gyűlöli apját és anyját, feleségét, gyermekeit, testvéreit, nővéreit, nem lehet az én tanítványom. Aki nem hordozza keresztyét, nem lehet a tanítványom. S nem beszéltek új parancsról. Bár az áldozat mindig több, mint a magunk szeretése. Vannak történelmi pillanatok. Amikor Sen-Tszung, a sárkánytrón ura előtt Vang-An-Si felvázolja: *Megcsináljuk, mit még senki sem mert és akart. Az Isten országát a földön...* És Sen-Tszung ezt válaszolja: *Vang-An-Si, én neked hiszek.* Vagy ami ismerősebb: *Ötszáz bizony dalolva ment Lángsírba welszi bárd: De egy se tudta mondani, Hogy: éljen Eduárd.* Elkapta őket a gépszíj? Igen. Meghatotta őket a jézusi ígéret, remény, kilátás, hogy *arról fogja megtudni mindenki, hogy tanítványaim vagytok, ha szeretitek egymást.* Régi vagy új parancs alapján: Azt hiszem az egyetlen Szeretet-Isten egyetlen szeretete alapján, amelynek mélysége, újsága, régisége kimeríthetetlen. Amen.

Városmajor, 2004. május 11.

Irakban is csak úgy szól az evangélium, mint máshol. Hogyan? Hát úgy, hogy *Péter, dugd a hüvelyébe a kardod!* Hát úgy, hogy *Tartsd oda a másik arcodat!* Hát úgy, hogy *Szeressétek ellenségeiteket!* Ugyan már, miért? Hát csak azért, hogy gyermekei lehessetek Atyátoknak, aki *felhossa napját gonoszokra és jókra... mert ő jóságos a hálátlanok és a gonoszok iránt...* Isten csak egy van, s az ilyen! Nem olvassuk az evangéliumban senki emberről: *...félj, mert nem ok nélkül viseli a kardot, és Isten szolgálja ő, aki Isten haragját hajtja végre azon, aki a rosszat teszi.* Mászt olvasunk a kardforgatókról: *A ti atyátok az ördög... Embergylkos volt kezdettől fogva...* Jézusnak nincsenek embergylkosai, katonái. Ha lettek volna, *harcoltak volna érte, hogy ne szolgáltassák őt ki a zsidóknak.* Nem lehet Jézus szolgálatában egyik unokatestvérünket négyfelé vágatni, a másikat megvakítani s forró ólmot önteni a fülébe.

Ezért énekelte a rockopera Istvánnal, a királlyal: *mennyit ér az ember, ha készül véres győzelemre...* Teljes a meg hasonlás a győzelemre készülöben: *Veled Uram, de Nélküled!* Nem tudjuk, hogy még hány ezer esztendő kell várnia Istennek arra, hogy lenyeljük Jézus békáját: *Az én országom nem ebből a világból való!* Hányat, míg eldöntjük: mit akarunk? Hősi éneket a honfoglalásról – Józsue könyve s a Zalán futása szerint, avagy mindenünket odaadni, hogy kincsünk legyen a mennyekben? Ez a kettő nem keverhető össze. A honfoglalások során **venni** akarunk, amikor meg Jézus országát akarjuk építeni, akkor **adni** akarunk: a kap-zsi meg az ad-zsi nem felcserélhetők! Olyan világos a jézusi szó: *Boldogok vagytok ti, szegények, mert tiétek az Isten Országá, és jaj nektek, gazdagok...* Meg akarunk gazdagodni. Én is, te is, ő is. Csak együtt gazdagodhatunk meg. Ha ezt nem vállaljuk, ha én többet akarok birtokolni, mint amennyi neked jut; ha te többet akarsz birtokolni, mint amennyi nekem jut..., akkor elő a parittyával, a nyíllal, a karddal, az ágyúval, a rakétával, a biológiai fegyverekkel, meg a hidrogén bombával. Minden honfoglalást az Istennel csináltatunk. Mózes, az Edda dalok, meg a himnuszunk is: **Őseinket felhozád Kárpát szent bércére...** Azt hiszem, a 20. század első felének legkülönb Krisztus-értője hazánkban Babits Mihály. Ő írja: *Nem a kenyér a minden, sem a fajták állati tülekvése, ami most van: krisztustalan próféták, mondjatos már legalább annyit, hogy nem ez a Krisztus.* S hogy az óvodások is értsék: Isten **nem az a véres Isten! Az a véres Isten nincsen. Kard ha csörren, vér ha csobban, csak az ember vétkes abban.**

Mindez Irakban is igaz. És Irak előtt és Irak idején és Irak után is mindig megteszünk mindent annak az érdekében, hogy elhitessük magunkkal, hogy az egykor, a most és a majd – rendre kivétel, s ropogniok kell a fegyvereknek! Minek? Istenért, hazáért, emberiségért, humanizmusért, értékekért, kultúráért... Akik olvassák ezt az újságokban, talán elhiszik. A laptulajdonosok már ritkán. Harsányi Kálmán írja 1916-ban A Balkánt jártuk című versében: Hisszük, hogy van rabolni s ölni jog, S hogy becsülettel vagyunk banditák. És boldogan ment az én nemzedékem is a század közepén visszaszerezni az elrabolt hazát, és csak Sinka énekelte doni kétszázezer halottunkról: Ők mondjanak éljent, ne én! S most megint tudják valakik, hogy mekkora okok okolják, hogy ott legyenek a Tigris és Eufrátesz közén – amerikaiak és európaiak, németek és magyarok, akármekkora is a veszteséglista az egyik meg a másik oldalon.

És így lesz ez, ha majd hazakényszerülnek a rendcsinálók? Akkor is, az idők végezetéig is, amíg csak a patkányok át nem veszik megőrzésre – globalizálódott glóbusunkat? A történelem ismétlődik? A történelem nem kiszámítható? De mintha történt volna valami 2001 szeptember 11-én. Előtte volt – hadszíntér meg nem-hadszíntér. Azóta ez a különbség megszűnt: hadszíntérre lett az egész világ; nincs bombabiztos hely. Nincs, mert valakik az életüket áldozzák azért, hogy a bomba akárhol robbanhasson. A Bokor levelet írt a rákövetkező napokban Bushnak is, a terroristáknak is: hallgassanak a lelkiismeretük szavára: üljenek asztalhoz. Hogy miénk lehessen a Föld. A szelídeké. (Az új ember kért tőlem egy cikket Irak tárgyában; ezt küldtem be.)

Városmajor, 2004. május 10.

Testvéreim! Öt évvel ezelőtt – emberi, keresztényi hitünk szerint – Isten magához szólította két gyermekét, Péter barátom szüleit, Eugéniát és Lászlót. Most, öt év után, Péter szentmisével akart megemlékezni erről az évfordulóról. Ezért vagyunk most itt. Szentmisénk indító verse: **Adj nekik örök nyugodalmat, és áraszd el őket mennyei fényességgel!** Kezdjük el a szentmisét az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében! Amen. Az Atya, akit úgy képzel el a szentmisénket indító vers, hogy ő majd örök nyugalmat ad nekünk, s körülvesz bennünket a maga mennyei fényességével... A Fiú, aki földön jártában azt mondta el nekünk, hogy semmi más dolgunk ne legyen e földi életben, minthogy teljesítsük mennyei Atyánk akaratát... S a Szentlélek, aki belülről, a szívünk közepéből arra tanít minket, hogy akkor

teljesítjük az Atya akaratát, ha szeretetünkkel kész vagyunk minden embert átölelni, aki utunkba kerül és hagyja magát ölelni... Ez az értünk élő Szentháromságos egy Isten legyen testvéreim most mindnyájatokkal.

Most pedig egy percre csendesedjünk el, s kérdezzük meg magunktól, halljuk-e szívünk közepéből Isten szent lelkének hangját, amely azt súgja nekünk, hogy szeressük minden embertársunkat. Kik is azok, akiket nem akarnánk szeretni? – Gyónom...

Testvéreim! Az elmúlt vasárnap evangéliumi szakaszában Jézus azt mondja az utolsó vacsorán, hogy új parancsot ad a Tizenkettőnek. Az új parancs ez: úgy szeressék a tanítványok egymást, ahogyan Jézus szereti őket. Mi volt a régi parancs? Hát csak az, hogy a tanítványok szeressék egymást úgy, ahogy sajátmagukat szeretik, ahogy kell minden embert, a felebarátaikat nekik is szeretniök. Tegnap délelőtt a Bokorportán nagy imádságos vita támadt arról, hogy hogyan is szerette Jézus az övéit.

A most hallott evangéliumi szakaszban pedig Jézus arról beszél, hogy miként szeressék a tanítványok őt. Hát úgy, hogy megtartják Jézus parancsait. Ennek ellenében pedig, parancsai megtartása fejében ő, Jézus, kijelenti magát, megmutatja magát a tanítványainak. Úgy látszik, hogy ettől van tele a tanítványok hócipője. A Tizenkettő egyike, Jézus názáreti unokaöccse, Júdás, hangot is ad ennek: Ne nekünk mutasd meg már magadat, mi már ismerünk téged. Haladjunk már előre, jussunk már valamire! A világnak mutasd meg már magadat! Legyen már végre valami abból, amiért beálltunk tanítványnak hozzád!

Jézus pedig erre csak fújja tovább a magáét: *Ha valaki szeret engem, megtartja, amit tanítok neki. Az ilyet szereti az Atya. El is megyünk hozzá. Szállást is készítnék magunknak nála.* Nem hallotta Jézus, amit az unokaöccse mondott neki? De hallotta jól, és azt is tudja, hogy meglesz, hamarosan is meglesz, amit a kedves rokon akar. Csak pár óra van hátra, s jön a másik Júdás, hogy csókjával elárulja őt. Már kötözik is a kezét, már vágják is pofon, már korbácsolják is, már tüskebozótot is nyomnak a fejébe, már pingálhat Munkácsy Ecce homo-t! Azért pingálhat, mert megmutatja magát a világnak! Kovács Gábor *Keresztút* című szonett-koszorúja jut hirtelen az eszembe: *Itt a gerenda, cipeld, görnyedj mélyre alatta, menj, leigázva terelt Pásztor: a csorda szavadra, látod-e, visszafelelt, vad fogait kimutatta. Vad fogait kimutatta, rád nevetett a vihar, hold-hamu fekszel alatta, mint ki aludni akar. Fekszel a földön, a gyatra hajcsár hangja rivall, húsodat összeszabatja ostora szíjaival.*

Hogyan is szerette Jézus a Tizenkettőt? Nem azok módján, akiknek szíjaik vannak. Úgy nevelte őket, hogy átadott nekik egy tanítást. Egy tanítást? Igen. Azt ad, az, aki tanítónak jött. Amerre a szíjak csapkodnak, arra ne járj! Amerre a világ legerősebb katonai szövetségét fabrikálják, arra se járj! Ahol a határokat szabják, meg törlik, arra se járj! Ne gondold, hogy a világ képes valami másra, mint a többet birtokolni akarásra, mint a dirigálásra, s mint a keményen odaütésre, az öldöklésre, a gyilkolásra és a tömeggyilkolásra Irakban, vagy Izraelben, vagy Nigériában!

Kedves Júdás *de Názáret*, ezért nem akarja Jézus a világnak megmutatni magát. S ha most Péter barátom szándékából összegyűlhettünk, hogy megemlékezzünk Eugéniáról és Lászlóról, használjuk fel ez alkalmat arra, hogy elmélyítsük magunkba azt a látást, amely Péter szüleinek az örök világosság fényénél már olyan nyilvánvaló. Egyetlen értelmes dologra használhatjuk életünket. S ez az egyetlen értelmes dolog a jézusi ige megtanulása, megértése, továbbadása, s életünknek hozzáigazítása ehhez az ígéhez, amennyire csak tudjuk, amennyire csak futja tőlünk. Ez az új parancs! Ezt kell tovább adni. Csak így tudják a tanítványok Jézust úgy szeretni, ahogy kell. A világ lehet és hallgatózhat, ha akar. S ha nem akar, megy tovább a maga sátáni útjain.

Befejezésül elmondom még a Kovács Gábor *Keresztútjának* 15. szonettjét, melyet a 14 stáció első soraiból rakott össze: *Szörnyű kalandra ragadva jöttél égi nomád Vad fogait kimutatta, így fogadott a világ. Tudtad elásni miatta szíved örök tavaszát Menni kegyetlen*

utadra égő földeken át. Hordani kés sebeinket, állani föld csupaszon; sírva-nevetve tekintlek. Álmaidat álmodozom – tűzzivatarba behintett lepkevirág-tavaszon.

Városmajor, 2004. május 16.

Ujjongó szóval hirdessétek, hogy mindenki hallja, hirdessétek mindenütt a földön: megváltja az Úr az ő népét, allelúja – mondja a Húsvét utáni 6. vasárnapon szentmisénk kezdő versében Izaiás. Testvéreim, hát itt vagyunk! Filóztunk sokat. Arról, hogy hogyan és mitől és miért a csuklás? Meg arról, hogy hogyan engedhet meg Isten ennyi szenvedést? És éppen Feri bácsinál? Aztán belefáradtunk a kérdésbe, és nem vártunk már válaszokat kérdéseinkre. Csak imádkoztunk és reménykedtünk. Aztán kezdtünk már nem is reménykedve imádkozni érte. És végül is ez meghallgatásra talált... mert – ahogy az imént hallottuk – megváltja, magához váltja-szólítja tegnap, ma és az idők végeztéig Ferencet és nem Ferencet, s mindannyiunkat egyszer az Úr, ha az ő népébe tartozunk! Most pedig milyen misét fogunk mondani testvérünkért? Engesztelőt, hálaadót, bűnbánatit, dicsőítőt? Olyat, amilyen kinek-kinek a szívében él, de mindenképpen emlékezőt. Jézusra is, Ferenc testvérünkre is emlékezőt, mert mind a kettejükről elmondhatjuk... Mit? Azt, hogy szerettek és szeretnek minket. És mi is szeretni akarjuk őket. Ma és holnap és mindörökre! Kezdjük is el ezt az emlékező szentmisénket az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében. Az Atya, aki mióta ember él a földön, gondoskodik, hogy a szívünkön keresztül mindig meghalljuk, hogy mit kíván tőlünk..., a Fiú, aki kétezer esztendővel ezelőtt világosan elmagyarázta, hogy Atyja Országát – a maga és a mi Országunkat – akar csinálni velünk, lányaival és fiaival, minden gyermekével..., és a Szentlélek, akinek áradását várja és kéri szívünk, hogy egymás kezét fogva valósággá tegyük a Szentháromság örök vágyát: a szeretet Országában együtt lenni teremtményeivel..., ez az Atya, Fiú és Szentlélek legyen mindnyájatokkal. Testvéreim, kérdezzük meg magunktól, hogy mit akarunk csinálni életünkkel: Isten Országát? Vizsgáljuk meg lelkiismeretünket, s bánjuk meg bűneinket!

Evangelium Szent János könyvéből: *Az az én parancsom, hogy úgy szeressétek egymást, ahogyan én szerettelek titeket. Nincs senkiben nagyobb szeretet annál, mintha valaki életét adja barátaiért. Aki szeret engem, megtartja tanításomat. Atyám is szeretni fogja őt, hozzá megyünk és lakóhelyet veszünk nála. A tanítás, amelyet hallottatok, nem az enyém, hanem az Atyáé, aki küldött engem.* – Ezek az evangélium igéi.

Testvéreim! Ha jól értem Jézus szavát, akkor a tanítványoknak úgy kell szeretniök egymást, ahogyan a tanítójuk szerette őket. Akik itt vannak, majd mindannyian tanítványai voltak az én Feri testvéremnek, Feri bácsinak, Dombi atyának. Hogyan kell szeretnie egy tanítónak, erről Jézus egy kicsit meredeken szólt: Nagyobb szeretete senkinek sincs annál, mint aki életét adja barátaiért. S tudvalevően nemcsak szólt erről, hanem így is élt, minek következtében a nagytanács főpapjai, írástudói s vénei ruhát szagattak, s ki is mondták rá az ítéletet: *Káromkodott. Méltó a halálra!* S ítéletük következtében életét is adhatta tizenkét tanítványáért.

Mit tett? Mivel szolgálta meg az ítéletet? Szinte semmit sem tett, hiszen csak tanítónak jött. De amit tanított, az halálba parancsolta őt. Mit tanított? Elmondta, amit rábízott az Atya, a Mennyei Országának törvényeit-parancsait. Elmondta, hogyan kell viselkednünk ahhoz, hogy lányai és fiai legyünk Atyánknak s mennyei országának. Elmondta, hogy másképpen kell élnünk, mint a világ lányainak, fiainak. Ki ne tudná, hogy három a törvény!?

1. Az Ország gyermekei ne nagyok legyenek, hanem kicsinyek. Az országon-kívüliek uralkodhatnak, hatalmaskodhatnak, engedelmeskedtethetnek. De Jézus másra adott példát. Nem az asztalnál ült, hanem felszolgált. Az utolsó vacsorán eléjük is térdelt, és megmosta lábukat. Nála ez volt a rend. S ez is marad. Odafent is. Ott is ezt teszi.

2. Az Ország gyermekei nem lehetnek gazdagok; szegényeknek kell lenniök, mert jaj a gazdagoknak, s a tévének könnyebb átbújni a tű fokán, mint a gazdagnak bejutni az

Országba. Nem akarhatnak többet birtokolni, mint embertársaik, elégnek kell lennie számukra az egy dénárnak. Mert nem akarják a Mammont imádni, hanem Jézust akarják követni, akinek nem volt fejét hová lehajtani.

3. Az Ország gyermekei nem verekednek, hanem hüvelyébe dugják kardjukat, odatartják másik arcukat is, mert szeretik ellenségeiket is, s bizony el kell viselniök minden üldözést, amit úgy húznak magukra – minden rendű és rangú hatalmasok felől – mint a villámhárító a villámot. Nem tehetnek mást, nem vehetnek részt a hatalomban. Miért? Mert akik részt vesznek abban: a nagyok, gazdagok és erőszakosok felrobbantanák az Isten megteremtette szép világot is, és csak a szelídek fogják örökölni a földet.

E három követelményhez járul a negyedik: 12 fős kisközösségekbe gyűjtik az emberiséget, amelyekben gyakorolják e három törvényt. Hogy kicsik, szegények és szelídek legyenek. Nem sok ilyen közösséget kell létrehozniok. Összesen csak hatszáz millió kell belőle. Ebbe tízesével-tizenkettesével elfér az a hat-hét milliárd ember, aki a földön él. Azért kell ennyi, hogy mindannyian megtanuljuk azt a három magatartást, amire Jézus tanított minket, s amiért a Golgotára küldték őt.

Hát ezzel és így szerette Jézus a tanítványokat. S a legnagyobb öröendezés hangján jelenthetem azoknak, akik nem tudnák, hogy mióta én 35 évvel ezelőtt megismertem Ferit, azóta ő egyfolytában csak ezt csinálta, ezt a négyet. Ez volt életének egyetlen ügye. *Egy ügyű* ember volt, amiként a Mestere, akivel elmondhatatlanul bensőséges kapcsolatban élt... Hát eddig jutottam pénteken délben a fehervári temetőben, ahol öt percre szólt a mandátumom. Itt azonban nem mérik olyan szűken az időt, s így megpróbálok mondani valami mondhatót erről a *mondhatatlanul* bensőséges kapcsolatáról.

1. Múlt vasárnap a bokrportai misén találkozom Jozsóval, aki közben már boldog s ifjú nagypapa lett, és elmondja, hogy tíz évvel ezelőtt egy lelkigyakorlaton mit mondott neki Dombi Ferenc. Ezt: *Ketten ismerjük igazán a KIO-t... A másik: a Gyurka.*

2. '68 tavaszán kezdte olvasni, 36 évvel ezelőtt, Halásztelekre kihelyezett tököli káplánként. Egy kocsmából alakították ki a templomot, melyben még nem volt szembemiséző oltár. Egy hétköznapon Dominus vobiscumra kifordul a nép felé, és nép nincs egy szál sem a templomban, és elsírja magát, s elkezd hangos szóval veszekedni az Istennel, hogy ő akkor minek ment el papnak...

3. Szabolcsból Halásztelekre költözött menyecske megy hozzá, hogy keresztelje meg gyermekét. Testvérünk a legnagyobb szeretettel magyarázza, hogy milyen nagy dolog ám az a keresztség, s ő ezt el akarja mondani majd a kedves anyukának, meg apukának. A menyecske látja, hogy ebből nem lesz buba-megöntés, és csipőre teszi a kezét: És ha az én gyerekem meghal közben, s pokolra kerül az eredeti bűn miatt, azt vállalja a plébános úr? Valamit csak felelt neki, de a következő vasárnapi szentmisén beszámol az eseményről s válaszol a menyecske kérdésére: *Az nem baj, ha megharagusztok rám – s a kereszt felé fordul –, a főnökömre is megharagudtak.*

4. '71-ben otthagyja Halásztelket, s elmegy Alsószentivánra plébánosnak. 72 telén ott tartok saját magamnak három napos lelkigyakorlatot. Teles hallgatással, de úgy, hogy a számat se nyitom ki. Tele a lapos az ablakom előtt hóvirággal, ekkor írom és ott a Fatimai Hiszekegyet, s a végén meggyónok a helyi papnak. Nem sokat bajol a hallott bűnökkel, hanem ezt mondja: *S a legnagyobb bűnödöt pedig nem vallod meg. Azt, hogy piszokul hálátlan vagy Istennek mindazért, amit kaptál tőle.*

5. Ezekben az alsószentiváni években találja meg a Bokron belüli saját hangját. Dátumhoz kötődik. Tudja az évet, a hónapot, a napot s az órát, amelyben Lélek-keresztségben részesült; s a helyet is: az alsószentiváni kápolnában ezen és ezen a helyen: ennek a padnak a szélén. Van, aki ezt hallva, fejét csóválja a Bokorban, s van, aki meghatódik tőle, és állítja ő is, hogy részesült abban. Megtanul nyelveken is imádkozni. Mindez nála nem a 67-ben a kolumbiabeli

Pittsburgben történő eseményeknek, nem Suenens Új Pünkösöd c. könyvének importja. Saját lelkéből fakadt, kápolnai imádkozásainak a gyümölcse.

6. Készül már az a Feri bácsi, akit ti megismertek majd. Csak még meg kell járnia a maga keresztútját. Megjárja. Végül is kiköthet Inárcson. Ennek az időnek az elejéről mondja nekem: *Tudod, akkoriban nem tudtam, mit csinálni magammal. Egy napon elmondtam tíz rózsafüzért is.* Azt hiszem, itt a titka, kulcsa, lakatja életének-egyénségének. Ha más valaki kerül ilyen helyzetbe, akkor moziba, fürdőbe, detektívregénybe, keresztretjévényfejtésbe, tévénézésbe s ezekhez hasonlóba veti magát. Ő nem. Nem tud magával semmit sem csinálni, tehát imádkozik. Úgy, ahogy tud. Forgatja az imamalmot. Elszakíthatatlan tőle.

7. Mit jelent ez? Azt, hogy nincs számára Istenen kívüli világ. Amikor messze jár tőle, 18 éves korában, akkor is hallja a hangot belülről: meg kell gyónnod. Aztán meg azt, hogy: el kell menned papnak. Egy Illyés-sorral fejezem be azt, amit pénteken elmondhatatlanul bensőséges kapcsolatnak mondtam: *Végül, ezt mondtam, önvigasztalásképp: volt bárkié a szándék, maga az isten se tudhatta másképp.* Nem. Csak így! Nem közönséges életnek voltunk tanúi mindannyian. – Nagy Károly mondta Alkuinnak a 8. század fordulóján: Mit tudnék csinálni, ha volna országomban három Szent Ágostonból! Mire Alkuin: Istennek csak egy volt belőle, s neked három kellene?

8. Mi is érjük be, hogy egyet kaptunk Domi Ferencből. Zárójelben mondok még valamit róla, hogy ő is múljon: *A három nem lett volna sok belőle?* Zárójel bezárva. Nem mondtam semmit. S most folytatom a pénteki beszédet ott, ahol elhagytam.

G. B. Shaw Szent Johanna c. drámájában az érsek mondja Johannának. *Gyermekem, te szerelmes vagy a vallásba. Johanna: Igazán? Erre még sohasem gondoltam. És ez baj? Az érsek: Nem, ez nem baj, gyermekem. Csak veszedelmes.*

Jézusnak lenni is veszedelmes volt. Ferinek lenni is veszedelmes volt. A Feri bácsi tanítványának lenni is veszedelmes. Miért? Hát mert tanítványaira hagyta az egész jézusi örökséget. A szeretet hármast, meg negyedikként a megcsinálendő 600 millió kisközösséget.

Johannát elégették, mint eretneket. Aztán később szentté avatták. A drámában visszalátogat elégetése után a földre, s az ő imájával fejeződik be a mű. Ezt imádkozza: Istenem, Istenem, aki a mindenséget teremtett; ez a te szép földi világod mikor fogadja már be a te szentjeidet? Mikor? Sokára, Uram, sokára? Én ugyanezt kérdeztem tegnap előtt, Feri temetésén, téled, Uram, Jézus. S nem tudom rá a választ. Csak azt, hogy reménykedem. Remény ellen is reménykedem. Amen.

Ezzel befejeztem, leültem, s hallgattam a vallomásokat. Láthatatlanul végigzokogtam magamban, amiket hallottam. Szöveget is, zenét is. Mikor újra rám került a sor – az Egyetemes könyörgések előtt –, elcsukló hangon mondtam: *Javítok a beszédemen. Kell Feriből több is, csak nem egyszerre. Minden harminc évben egy újabb, hogy megvalósulhasson, amit Jézus akart, és innen..., magyar földről.*

Nem volt ilyen élmény az életemben 1976 óta. Akkor Maresz, első nemzedékbeli Bokor-tag a Zeneakadémiáról, elhívott a 6-os stúdióba: ő vezényelte ott Bárdos tanár úr kórusművét: **Az nem lehet...** Azt is végigbőgtem:

*Az nem lehet, hogy milliók fohásza / Örökké visszamáljon rólad ég!
És annyi vér – a szabadság kovásza – / Posvány maradjon, hol elönteték.
Támadni kell, mindig nagyobb körökben / Életnek ott, hol a mártír-tetem
Magát kiforrja csendes földi rögben: / Légy hű, s bízzál jövődbe, nemzetem...
És vissza nem foly az időnek árja, / előre duzzad feltarthatlanúl;
Csak szélein marad veszteg hinárja, / S partján a holt-víz hátra kanyarúl,
Bízvást!... mi benn vagyunk a fősodorban: / Veszhet még közülünk nem egy:
De szállva, ím elsők között a sorban, / vásznunk dagad, hajónk előre megy!*

(Arany János, Magányban – 1861)

Aki hisz, annak jövője van. A csángóknál az áldott állapotban levő asszonyról mondják: jövője van. S a Bokorban kiről? Én arról, aki hajlandó mindenkit átölelni, aki hagyja magát ölelni, és ugyanakkor nem enged egy jottányit sem a jézusi örökségből – akármibe kerüljön is, ha nem enged. *Eb ura fakó! Ugocsa non coronat. És: Elvégeztett!*

49. CSÍKSOMLYÓI NAPLÓ

2004. május 17. – június 10.

Városmajor, 2004. május 17.

Azért Csíksomlyói ez a Napló, mert egy jóbarátom elment Pünkösdre Somlyóba. Fényképezett is a búcsúban. Ott készült a címlap képe, melyet el is küldött nekem e-mailen. Elhatároztam beszámolója nyomán, hogyha Isten éltet még a következő Pünkösdig, én is elmegyek oda. Ne haljak már meg anélkül, hogy részt vennék ezen a búcsún és népünk seregszemléjén. Egyszerű zárandokként, mert nem hiszem – hogyha híre is megy, mire készülök – engem kérnek meg ünnepi szónoknak. Azért olyan jó fiúnak még sem számítok. Be kell érnem a Babér utcával. Ha ez a csíksomlyói zárandoklat valósággá lesz, akkor talán még Medjugorjéba is elmegyek. Máriapócson voltam már, mint ifjú pap, s Máriabesnyőre édesapám gyerekkoromban elvitt Mátyásföldről majd minden évben. Folytatnám ezzel korábbi hagyományainkat... valamikor még Mária-napokat is rendeztünk Bandi bácsi templomában.

Városmajor, 2004. május 22.

A Szellemi Búvárok Egyesületében az április végi találkozónkra ebben a témában állapodtunk meg: *A politika és vallás viszonya Jézus tanításában*. Kevesen voltunk, de nagyon jó találkozó volt. Mintha ezt a szöveget olvastam volna fel bevezetőnek.

Miféle ország az Isten Ország? A választ negyven esztendővel ezelőtt fogalmaztam meg a KIO első numerusába. Ma sincs változtatni valóm rajta. Az Isten Ország növekedésével egyidejűleg fogy a politika szerepe. Ha kevesbedik a lopás, sikkasztás, kevesebb rendőrré, nyomozóra, ügyvédre, bíróra, börtönre és büntetést végrehajtó személyzetre van szükség. Az, hogy *a dolgozó nép okos gyülekezetében vetjük s hányjuk meg száz bajunk*, nem politikai, hanem közéleti funkció. Közélet nélkül nem lehetséges az Isten Ország, ahogyan család nélkül sem. Köztudott dolog, hogy az istenszerető emberek nem válnak el hitvesüktől, s így válóperes ügyvédre, polgári bíróra sincs szükség... ahogy növekedik az Isten országa. A tanulni vágyók iskolába mennek, a betegek kórházba, a dolgozók munkahelyre, a közlekedést lámpák irányítják, meg a villamos-, az autóbusz- meg a vonatvezetők. Ha valaki máshonnan be akar jönni régiókba, lelevelezi, hogy hol akar, vagy tud dolgozni. Ha egy embernek csak egy dénár jár, akkor nem feltétlenül ambicionálja mindenki, hogy miniszterelnök legyen. Van magánélet, van családi élet, van közélet, de politika nincs. A politika egyenlő azzal, hogy én dirigálok, nekem van több pénzem, s én döntöm el, hogy kit kell megbüntetni. Széchenyi, Deák, Teleki Pál és Petőfi Sándor ugyan nem abból éltek meg, hogy politizáltak; ők közelítették a jézusi közéleti szerepkört. Én katedrán érzem jól magam. Jézus sem cserélte volna le a tanítói szerepkört a főpapira. – Ennyit találtam a gépemben.

S most ezt találok a noteszomban májusi találkozónk témájául: *El kell-e hagynunk mindenünket Jézusért?* Mind két témában Erika a bűnös. S mind a két témát nekem kell felvezetnem. S Erika annyira *új kislány* körünkben, hogy még a telefonszámát sem tudom (azóta megtudtam), hogy megkérdezhessem, mire is gondolt, amikor kitalálta e kérdő mondatot. Magad, Uram, ha szolgád nincsen!

Hát persze, hogy el kell hagyni mindent... *aki elhagyja házát vagy testvéreit, apját vagy anyját, gyermekeit vagy földjét az én nevéért, sokszorosát kapja, és az örök életet örökli*. Jézus legalább így csinálta, s a Tizenkettő is. Jutottak is ám valamire. Mire? *Milyen szép halott leszek... Milyen szép halott leszek...* – emlékezem Ady Endre versére. Tanultunk a példájukból. Kitaláltuk, hogy már nem kell elhagyni a mindent, és így meghalni se. Nem,

mert Jézus helyre ütötte az Ádám eltolta kapanyelet, s mehetünk már mindnyájan a mennyországba – mert meg vagyunk váltva az eredeti bűn szennyétől, mert megkeresztelkedtünk.

De ha véletlenül nem volnánk megváltva, mert még mindig az uralkodás, a gazdagodni akarás és az egymással szemben gyakorolt erőszak rabságában és megváltatlanságában élne az emberiség, akkor el kell hagynunk mindenünket. Mert a minden elhagyása nélkül csak a mókuskereket forgatjuk. Dolgozunk a több dénárért. Ennek meg okvetlenül az a következménye, hogy keresztényekként vagy zsidókként – teljes ökumenizmusunk jegyében – gyilkoljuk az afgánokat, a csecseneket, az irakiakat, a palesztinokat. Esetleg mi, magyarok újabban csak humanitárius segítséget nyújtunk azokat szolgálva, akik lőnek is. A szerencsétlen lövöttek pedig – általunk felsegélyezve – bombát robbantanak, s mellékesen még fel is áldozzák életüket, hogy méltó választ adhassanak a kiemelten több dénárért őket meglátogató-segélyező idegeneknek.

Ne bosszants már bennünket folyton ezzel az egy dénárral! Van nekünk elég bajunk enélkül is. Nem sokáig lesz ez az *elég* baj. *Több* lesz belőle, mert az a jólét, amit nem akarsz – dénár okán – elhagyni, előbb utóbb megfojt édes mindnyájunkat. Hogyan? Úgy, hogy csak egy gyereked van. A gyerekednek is csak egy gyereke, vagy egy se lesz – több dénár okán: mert a vágy a több dénárra nem engedi, hogy legyen. *Úgy elfogy a magyar, mintha nem lett volna* – írta Amerikába vándorlásunk idejében Ady Endre. Ma már írhatná – Amerikába kivándorlás nélkül is. Meg írhatná a nem magyar is. Minél nagyobb a jólét, annál kevesebb a kedv a gyerekhez. Mi is a gulyáskommunizmusban kezdtünk fogyni. Amíg lesöpörték a padlásunk, csináltuk a magyart. Ma még jöhetsz haza Kárpátaljáról, Erdélyből, Párciumból, Vajdaságból. De ha nem lesz már hova!? Ha itt is idegen lesz már a többség... Imádsággal, böjttel nem lehet Isten Országát csinálni? Nem bizony. Miért? *...böjt, jámborság néked mint a pélva, / mert vétkesek közt cinkos, aki néma. / Atyafiáért számot ad a testvér: / nincs mód nem menni, ahova te küldtél.* Lehet a bolygónk a patkányoké is. Meg meg is tanulhatunk rajta élni. Úgy, hogy elég legyen kinek-kinek az egy dénár. Harmadik lehetőség? Ezt próbáljuk, keressük, de nem találjuk. Ennek a próbálásnak lesz alighanem az a vége, hogy a patkányok átveszik a terepet. Például azért, mert egyre komolyabb és komolyabb eszközöket kell alkalmazni ezek ellen a lehetetlen terroristák ellen... A terroristák ellen könnyű. A magunk pogánysága ellen valamivel nehezebb. A magunk több dénárt akarása ellenében kellene bevetnünk a komolyabb eszközöket...

Városmajor, 2004. május 23.

2002. szeptemberében rendezte a Bokor Simonyi Kaci esküvője előtt az első rizsebédet. Egy tál rizsebédért perselybe dobtak a résztvevők egy halom pénzt, melyet hozzáraktunk a Harmadik Világ Alapítványba abban az évben befolyt milliókhoz, mely összeggel Prakash indiai jezsuita indiai 15 ezer gyerek ételmezését, tanulását támogatjuk, most már évtizedek óta. Közben Kaci húga, Cili, meglátogatta Prakasht, s ez adott alkalmat arra, hogy megrendezzük a másikat is. A műsor fénypontjaként Döry Pista elmondta, hogyan sikerült neki indiai formájúvá varázsolni magát, miután a tokaji táborban úgy dicsértem meg Pistát, hogy olyan *hasba-vállas* lett. Lefogyott Pista kemény módszerekkel, s karcsúvá lett, mint ifjú korában volt. Én mondhattam az ebéd előtti prédikációt. S mondtam, amit tudtam. Ezt.

A *rizsebéd* egyik szervezője megkért, mondjak egy ebéd előtti prédikációt. Ezért öltöttem reverendát. De amit magamra vettem, piarista, paptanári reverenda. Ezért alighanem kicsit tanáros lesz a prédikáció. Hadd legyen! Történelmi távlatot szeretnék adni az ebédnek – 12 pontban.

1. Jézus elmondta tanítványainak, hogy a szentháromságban nincsen magántulajdon: minden, ami az Atyáé, a Fiúé is; és minden, ami a Fiúé, az Atyáé is. A Szentlélek pedig kettejük közös lelke. Ha meg akarjátok közelíteni ezt a modellt, gondolatok a szerelemre! A

világ minden kincsét ráaggatnánk arra a nőre, akit szeretünk... mindenünket oda akarjuk adni neki. Miért? Mert egy a lelkünk.

2. Jézus negyven napi imádság és böjt után kijön a pusztából, és tanítványokat gyűjt. Ezekkel élet- és vagyonszövésre lép. Mi célból? Hát hogy megvalósítsa az Isten Országát, amelyben Péternek is csak annyi jár, mint Jánosnak, és megfordítva. Csatlakoztak Jézushoz? Igen, mindenüket elhagyva, követték őt. Hogy tudta rábírní erre őket Jézus? Ígéretekkkel is: *senki sincs, aki elhagyja házáat vagy testvéreit, anyját vagy apját, gyermekeit vagy földjeit énértem és az evangéliumért, hogy ne kapna száz annyit: most, ebben a világban házakat és testvéreket, anyát, gyermeket és szántóföldeket... a jövőben pedig örök életet.* Élhető volt ez a közösség? Igen, nagyon is az volt. Jézus megkérdezte őket erről az utolsó vacsorán: *Volt-e valamiben hiányotok? Semmiben – felelték.*

3. Jézus nem gyűjtött összejáró közösséget. Ilyen összejáró a zsinagógai, vagy templomi közösség: találkozunk hetenként egy órára. Ilyen a kisközösség is: két vagy négy hetenként találkozunk benne három vagy hat órára. Alighanem ilyesmire jelentkezett volna a gazdag ifjú is. De Jézus nem állt kötélnek. Előbb teljesítenie kellett volna neki a belépési feltételt: *Add el, amid van, és oszd szét a szegények között, akkor kincsed lesz a mennyekben; azután jöjj, és kövess engem.* A feltételt teljesíteni nem akarván, a gazdag ifjú szomorúan távozik. Még valaki szomorú: Jézus. Utána sóhajt az ifjúnak: *Milyen nehezen mennek be Isten Országába a gazdagok! Könnyebb a tevének átbújni egy tűlyukon, mint a gazdagnak bejutni az Isten Országába!*

4. Ezután mondja el Máté evangéliumában példabeszédét Jézus a szőlőmunkásokról. Akik reggel hat, vagy délelőtti kilenc, tizenkettő, délutáni három vagy öt órától fogva dolgoznak a szőlőben napszálltaig, azaz 12, 9, 6, 3 vagy csak 1 órahosszat, azok mindegyike ugyanazt a bért kapja napszállatkor: az egy dénárt. Az emiatt zúgolódóknak a gazda ezt mondja: *Nem egy dénárban egyeztél meg velem? Én az utolsónak is annyit akarok adni, mint neked.* Megbotránkoztató tartalmú példabeszéd. A teológusok ki is miskárolják belőle a botrányt: a példabeszéd szerintük azt jelentené, hogy Isten nekünk adja az örök üdvösséget, még ha életünk utolsó pillanatában is fordulunk feléje. Ez igaz. Meg is van e tanítás példabeszéde: a tékozló fiút, ha megbánja bűnét, az Atya bármikor magához öleli. De a szőlőmunkások példabeszéde másról beszél. Életünk fenntartásához kell a napi egy dénár, és senkinek, de senkinek nem lehet igénye kettőre, ha egyszer az Isten népéhez tartozik, az ő országát akarja építeni.

5. Értette is mindezt az első keresztény nemzedék. Tudjuk a Cselekedetekből, melyek így számolnak be a Jézushoz tartozók életéről, cselekedeteikről: *Mindazok pedig, akik hittek, együtt voltak, és mindenük közös volt. Senki sem mondott vagyonából semmit sem a magáénak... Nem volt közöttük egyetlen szűkölködő sem, mert akiknek földjük vagy házuk volt, eladták azokat, az eladott javak árát pedig elhozták, és lerakták az apostolok lábai elé.* Jeruzsálemben élt e közösség, de a város ostroma előtt, 69-ben kiköltöztek a város keresztényei a Jordánon túli Pella városába, s többet nem hallunk róluk, élet- és vagyonszövésről sem.

6. A következő századokban a Római Birodalomban alamizsnálkodnak a keresztények. Minden vasárnapi eucharisztiaán gyűjtenek s adakoznak rendszeren – erejük szerint. Ez elegendő az egyházhoz csatlakozók szegény- és betegügyének ellátására, a börtönben levők látogatására, az átutazó testvérek vendégül látására. Korszerű, kiválónak is mondható, birodalom szerte a pogányoktól is megcsodált szociális hálót hoznak létre, de élet és vagyonszövésre senki sem gondol közülük.

7. A Konstantin utáni századokban kialakuló férfi, ill. női élet- és vagyonszövésgek, a szerzetesség – egyházi elitalakulatokat hoz létre. Ezek között vannak olyanok, amelyek folytatják a konstantíni korszak alamizsnálkodását, de az élet és vagyonszövés társadalmi szélességű igénye csak a 12. században, és Assiszi Szent Ferenc harmadrendjének –

melynek tagjai családostok – gondolatában fogalmazódik meg, de meg nem valósul. Megvalósuláshoz csak az anabaptista Jakob Hutter tanítványai körében jut a gondolat, az ő *Haushaben*nek nevezett élet és vagyonszösségeiben. Ezeket eretnekeknek minősíti egyházunk, s Jakob Huttert 1527-ben, az innsburcki székesegyház mellett felépített magas máglyán meg is égetjük. Egyházunk üldözése elől hozzánk, a Felvidékre és Erdélybe menekülő tagjaik adják a magyar kultúrtörténetből ismerhető *habánokat* – ezt a nevüket az akkori magyarok a *Haushabe* szóból – ez volt a szösségeiknek adott összefoglaló név – halljuk ki. Ma is élnek Észak Amerikában, vagy negyven ezren.

8. A jézusi gondolat zászlaját végül is a 18. században a felvilágosodás emeli magasra a francia forradalom *szabadság, egyenlőség, testvériség* jelszávjában. A forradalom kitörésének dátuma: 1789, s a mi Csokonaink már öt évvel utána, 1794-ben Az *estve* című versében az alábbiakat fogalmazza. Szeretném e régi, több mint két évszázados magyar verset méltó módon tolmácsolni.

*Bódult emberi nem, hát szabad létedre,
Mért vertél zárbékót tulajdon kezedre?
Tied volt ez a föld, tied volt egészen,
Melyből most a kevély s fősvény dézsmát vészen.
Mért szabtál hát határt önfiaid között?
Ládd-e már egymástól mind megkülönbözött.
Az enyim, a tied mennyi lármát szűle,
Miolta a miénk nevezet elűle.
Hajdan a termő föld, míg birtokká nem vált,
Per és lárma nélkül annyi embert táplált,
S többet: mert akkor még a had és veszettség
Mérgétől nem veszett annyi sok nemzetség.
Nem volt még koldúsa akkor a törvénynek,
Nem született senki gazdagnak, szegénynek.
Az igazságtévő határkő és halom,
A másét bántani nem hagyó tilalom
Nem adott még okot annyi sok lármára,
Mert az elégség volt mindennek határa...
Te vagy még egyedül, óh arany holdvilág,
Melyet árendába nem ad még a világ.
Te vagy még éltető levegő...
Óh áldott természet! Óh csak te vagy nékem
Az a te tőled nyert birtokom s vidékem,
Melynek én örökös földesura lettem,
Mihelyt teáltalad embernek születtem.*

Ez a vers tiszta jézusi evangélium. Ének, óda, himnusz – az élet- és vagyonszösségre utaló *miénk* nevezetről, és ugyanakkor magyarázat is a szőlőmunkások példabeszédéhez: az *elégség* volt mindennek határa: ha neked elég az élethez az egy dénár, nekem is elég kell legyen annyi.

9. Fél száz év múltán, 1848-ban megjelenik a hazai kommunistáktól talán egészen még el nem felejtett marxi Kiáltvány, amely feketén-fehéren kimutatja, hogy belepusztul az emberiség, ha nem csinálja meg az élet és vagyonszösséget. Újabb fél század múlva Lenin és Sztálin rá is kényszeríti Marx igazságát a cárok birodalmára – jó hetven évre! Hát ha szabad volt a keresztényeknek elfelejteni vagy valóra nem váltani Jézus tanítását, szabadjon a felvilágosodás fiainak-lányainak is úgy valósítani akarni az egyenlőséget, hogy megfeledkeznek a szabadságról és a testvériségről – ahogyan azt megtapasztaltuk. 1923-ban jelenik meg a két kudarcról a vers egy alig húsz éves fiatal ember tollából. Idézek belőle:

*És fölarsant a béke dala, a kereszté és a fényé,
Az új Marseillaise szent tűzén kigyúlt a csipkebokor;
üvölt a gonosz: Nézd, új jakobinusok állnak a Volga vizénél! –
s már csattog az ostor, az új urak ostora, csattog az új rabokon.
Új rabok, új éhség, új börtönök! – Újra hiába
zökkent régi sínéről újabbra a régi világ:
Új függönyök mögött pereg az Ember Tragédiája,
s üres egekbe vezérli a bűn a szeretet dalát.*

Igen, üres egekbe. És a bűn. A szeretet dalát.

10. Szabó Lőrinc a neve a fiatalembernek. Nemcsak József Attila, ő sem kap meghívást látogatásra a Szovjetunióba. Helyette ír egy verset, melynek címe: Vang-An-Si. Így hívják a remetét, a szentet a bölcsét, aki Isten Országát akar csinálni kétszáz millió kulinak. Szerepel még versében Sen-Tszung, a sárkánytrón ura, továbbá névmegjelölés nélkül a Tanács és a nép. Nem írom ide, mert hozta már szövegét a 22. a 2002. Szentgyörgyhavi. napló (a II. kötet végén található).

11. Nincsen remény. Miért nincsen? Azért, mert Van-An-Si birodalmában már remény sincs meggazdagodni, s Jézus országban meg egyáltalában nem lehet meggazdagodni, de nem is tolonganak az abba belépni akarók. Miért? Mert a keresztények is meg akarnak gazdagodni. Keresztény, nem-keresztény, **a meg nem váltott ember** akar meggazdagodni. Többet akar birtokolni, mint embertársa: *kapzsi és nem akar adzsi lenni*. Nem elég neki az egy dénár, hanem kettő kell neki, és három, és több, és amennyi csak lehetséges. Ily körülmények között a jószándékú ember számára marad lelkiismeretének megnyugtató céljából az alamizsnálkodás – rizsebéd vagy egyéb formában.

12. De napjainkban történt valami. Mikor? 2001 szeptember 11-én. E napig a földön volt hadszíntér meg nem-hadszíntér. Valami e napon megváltozott. Valakik hajlandók felrobbantani magukat, s e gyilkos életáldozatuk – életáldozatuk? igen, annak – következőben hadszíntér lett az egész világ. A Bokor a World Trade Center felrobbantását követő napokban levelet írt Bushnak is, a terroristáknak is. Kérte őket: üljenek le tárgyalni. Miről? Az embernek, az emberiségnek ki kell tisztáznia egy kérdést: Joga van-e bárkinek a két dénárhoz? Amíg joga van erre valakinek, addig a gazdag alamizsnálkodjék, rizsát ebédeljen. Ha majd kitisztázódik mindannyiunkban, hogy csak az egy dénárhoz van jogunk, nincs többé szükség alamizsnálkodásra, rizsebédre, mert beállt az osztózás világa, mert megvalósult a szabadság és a testvériség mellett az egyenlőség világa. Rövid jézusi megjelöléssel: az Isten Ország.

Városmajor, 2004. május 25.

A Bokorportán is, Adyligeten is ezt mondtam el Mennybemenetel ünnepén: **Tudósítások:**

Máté: A tizenegy tanítvány pedig elment Galileába, arra a helyre, ahova Jézus rendelte őket. Jézus pedig így szólt: Menjetek tehát, tegyetek tanítvánnyá minden népet... tanítva őket, hogy megtartsák mindazt, amit parancsoltam nektek... (28,16-20)

Márk: Megjelent a tizenegynek is: Menjetek el szerte az egész világba, hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek. Miután ezeket mondta nekik, Jézus felemeltetett a mennybe (*anéléphthé eis ton ouranon*), és az Isten jobbjára ült (16, 14-19)

Lukács: Meg van írva ... a harmadik napon fel kell támadnia a halálból... Elküldöm nektek, akit Atyám ígért... Ezután kivezette őket Betániáig, felemelte a kezét, megáldotta őket. Miközben áldotta őket, eltávolodott tőlük, és felvétetett a mennybe (*anephereto eis ton ouranon* – 24, 47-51).

János: Van sok egyéb is, amit Jézus tett, s ha mind megírnák egytől-egyig, maga a világ sem tudná befogadni a megírt könyveket (21,25).

Cselekedetek: Tanúim lesztek Jeruzsálemben, egész Júdeában és Szamáriában, sőt, egészen a föld végső határáig. Miután ezt mondta, szemük láttára felemeltetett (blepontón autón *epérthé*), és felhő takarta el (*hiüpelaben*) őt a szemük elől... Íme két férfi fehér ruhában: Ez a Jézus, aki felvitetett (*analémphtheis eis ton ouranon*) tőletek a mennybe, úgy jön majd el, ahogy láttátok őt felmenni a mennybe (*poreuomenon eis ton ouranon*)... (1, 8-11). Ezek az evangéliumok igéi.

Az igék különbözők (*analambanein, anapherein, epairein, poreuomai*), de az ige vonzata minden egyes helyen ugyanaz: *eis ton ouranon*, a mennybe vitetett, vétetett, emeltetett, ment. Fordítások több mint félezer esztendő tükrében – a Münchener kódexből, Sylvester Jánostól és Csia Sándortól:

Elvetették menybe – menyországba felvitették – felvették az égbe

Vitetik vala menybe – menyországba felvitetik vala – elszakadt tőlük

Felemelkedett és az köd befogá útét az ű szemeknek előre – felhő vette hátára, s elszakítatott szemüktől

Jézus, ki tőletek elvitették az menyországba, ezenképpen jű meg, miképen nézitek útét menyországba menni – aki tőletek mennybe felvétetett, ugyanazon módon jön majd el, ahogy őt mennybe menni láttátok.

Az agnósztikusok pedig tárgyilagosan megállapíthatják, hogy aki egyszer hullá lett, többé nem kel életre; sem harmadik napon, sem előbb, sem később. Tárgyilagosan megállapíthatják továbbá, hogy aki élő ember, az nem emelkedik fel a levegőégbe, legfeljebb gép szárnyán, s nem az idők végén jön vissza, hanem legkésőbb pár óra múltán, mikorra elfogy az üzemanyaga. Azok az emberek pedig, akik sem nem ateisták, sem nem agnósztikusok, azok vallásokba rendeződnek. Van ezekből a vallásokból legalább hatezer. Mindegyiknek megvan a maga krédója, s mind a hatezer krédóban találhatók olyasfajta, természettudományosan nem igazolható tételek, mint feltámadás és mennybemenetel. Az ateisták és agnósztikusok – az én történeti ismereteim szerint – nem hoztak létre *vallási* közösséget. Az ateisták viszont csináltak vallás helyett pártot. Az agnósztikusok pedig legfeljebb Klubot, Páholyt. Nem tudom – vagy legalábbis most nem akarom – eldönteni, hogy a vallások, pártok, páholyok, e három műfajból melyiknek képviselői gyilkoltak a történelem során többet. Aki nem érti Jézust, annak kardja elhagyja a hüvelyét, ismer ellenséget, s nem tartja oda másik arcát is, ha arcon verik – akármilyen *hitben* is található. Vallás, párt, páholy, ha nem öleli magához Jézust, egyaránt képes gyilkolni. Minek akkor fából-vaskarikát csinálni?

Hát az mi? Olyan vallás, aminek nincsen hitvallása. Nem hiszi, hogy van Isten, van örökélet, Jézus az Atya fia, Jézus föltámadott, Jézus mennybe ment, Jézus újra eljön, van Szentháromság, hogy Mária szűz anya, van eucharisztia, stb. Mindezt nem hiszi, mert természettudományosan mindezek bolondságok, azaz igazolhatatlanságok. A vallások azonban nincsenek meg ilyen igazolhatatlanságok nélkül. Éppen azért vallások a vallások, hogy feleleteket kínáljanak fel azokban a transzcendens – foghatók feletti, azokon kívüli – tárgyakban, melyekben a természettudományok nem képesek eligazítással szolgálni.

Azt hiszem, hogy könnyen kerülhetünk abba a *kísértésbe*, hogyha egyszer a vallások gátlás nélkül összeszűrjük a levet a mindenkori hatalommal, akkor csináljunk már olyan vallást, amely összesen annyiból áll, hogy jók vagyunk, szeretjük egymást, nem tesszük a másik embernek, amit magunknak nem akarunk, kicsik leszünk és szegények, és nem erőszakoskodunk senkivel. A hitvallásokat meg kidobjuk az ablakon, hiszen azokból folyik az erőszak, mert minden háború valójában vallásháború. Hiszen nem azt védjük a háborúban, hogy szerethessük egymást; a szeretés céljából nem kell háború. Aki mást mond, az félrebeszél. Hanem azt védjük a háborúban, hogy nekünk van igazunk, tehát minket illet meg a több pénz. Ezt nem akarja tudomásul venni az, akinek *nincsen igaza*, s ezért vagyunk kénytelenek megindítani a háborút. A második pénzért, melyet álnok módon fogva tart magánál az, akinek *nincs igaza*. Így jutunk el oda, hogy nem a számláló, nem a számlálókban

található hatezerféle, hatmillióféle vagy hatmilliárdféle *krédó* a fontos. Mert ahány ember, annyi hit, annyi elképzelés. Jelentsünk be érdektelenséget a hatmilliárdféle számláló iránt s a vallások hatezerféle hitvallása iránt, s nekünk csak az számítsa, ami embert emberrel összeköthet! Mi? A jó, a szeretet, a reciprocitás, az egy dénár. Csak az egyetlen közös nevező, a szeretet, a jóság számítsa. A közös nevező kell, mindenfajta számláló nélkül, stb., stb. *Ez a fából-vaskarika*. Miért az?

Többek között azért is, mert a fából-vaskarika még nem igazolt semmit. Tudom – alapélményem –, hogy a Bokor első nemzedékét a hagyományosan és mélyen vallásos szülők gyermekeiből gyűjtöttem össze hatvan évvel ezelőtt. És tudom, hogy ugyanilyen szülők gyermekeiből gyűjtöttem össze a második nemzedéket is húsz-harminc évvel később, s csak ugyanezt csinálhatták mind a két nemzedékben paptársaim is. S tudom, hogy mi, az összegyűjtők is – ilyen mélyen vallásos szülők gyermekei voltunk. Ami nagyot tett a Bokor az elmúlt hatvan esztendő alatt, azt mind mélyen vallásos emberek tették. Nem sorolom el és fel, hogy miket. A fából-vaskarika, azaz a vallás nélküliek közössége még nem csinált semmit, s attól félek, hogy az ezzel próbálkozó jószándékúak, testvéreim előbb-utóbb mind kikötnek egy párt, egy páholy, de mindenképpen a Mammon ölelésében.

Jézus sem csinált fából-vaskarikát. Mélyen vallásos zsidó volt. Az emberiség egészére érvényesnek gondolt közös nevezőjét tanítványai kiküldésével felkínálta az egész világnak. Anélkül, hogy ennek érdekében szakított volna a maga konkrét vallási közösségével. Nem szakított, járt a zsinagógákba, és sűrűn megfordult a jeruzsálemi templomban. A főpapokat, az írástudókat, a törvénytudókat, tehát a vallási közösség vezetőit súlyos kritikával illette, de nem a zsidó vallást; nem bántotta annak vallási tanításait. Nem bántotta a zsidó vallás szent könyveit, a zsidó vallás szent cselekményeit sem. Emlékeztek szavaira:... *Nem azért jöttem, hogy eltöröljem a törvényt, hanem azért, hogy beteljesítsem. Amíg az ég és föld el nem múlik, egy ióta vagy egy vessző semvész el a törvényből... Ha valaki akárcsak egyet is eltöröl közülük, az a legkisebb lesz a mennyek országában. Mózes székébe farizeusok ültek. Amit tehát mondanak, azt mind tegyék meg, és tartsátok meg, de cselekedeteiket ne kövessétek, mert mondják, de nem teszik. Jaj nektek, mert tizedet adtok minden veteményből, de elhanyagoljátok Isten szeretetét. Ezt meg kell tenni, és azokat nem elhanyagolni* (Mt 5,17-19; 23,2.3; Lk 11,42). S amikor meghallom egyik vagy másik valaha szerzett tanítványomról, hogy lehányja örökölt vallása előírásait, nem megy misére, és „elvből” nem megy, akkor bőghetnékem van, és mondom és imádkozom Istenemhez: Uram én ezt nem akartam, nem ezt tanítottam, s nem erre adtam példát. Nem erre neveltem őket. Mért kell ezeket a keserű gyümölcsöket ennem vénségemre?

Jézus nemhogy fából-vaskarikát nem csinált, még csak nem is újított vallást. Nem kell ahhoz mohamedánból kereszténnyé, vagy keresztényből buddhistává – kálvinistából pápistává, pápistából kálvinistává – lenni, hogy az emberiség közös nevezőjét, a szeretet feltétlenségét a magamévá tegyem. Éppen ellenkezőleg. Az egész világba el kell menni, s ha oltárt találunk építve az ismeretlen Istennek, akkor – miként Pál tette – azt kell mondanunk, hogy mi ezt az ismeretlen Istent szolgáljuk. Hogyan? A jézusi és egyetlen közös nevezővel. Hogyan? Igaz és hűséges katolikusként, ha már egyszer ebbe a vallásba születünk. Hogyan? Felsőbbrendűségi tudat nélkül: szolgálva, szegényként és békességteremtőként.

Tegyetek jót, s higgyétek eleitek hitét, hogy felment a mennybe, s hogy onnan leszen eljövendő. Nem tudod igazolni? Az sem tudja igazolni, amit mond, aki tagadja, hogy Jézus felment a mennybe, s onnan leszen eljövendő. Ha tagadod, egyetlenegyed érsz el. Hazátlan leszel. Nem ateista, nem agnosztikus, nem vallásos. Csak az, amiről Tóth Árpád írt a *Meddő órán* című versében: *Magam vagyok. Nagyon. Kicsordul a könnyem. Hagyom. Viaszos vászon az asztalomon, Faricskálok lomhán egy dalon, Vézna, száználmas figura, én. Én, én. S magam vagyok a föld kerekén.*

Most jön a kérdő mondat: *S te hogyan vagy ezekkel?*

Városmajor, 2004. május 30.

Elkövetkezett az ötödik alkalom is. A Babér utcában. Egy budapesti – ha csak angyal földi is – nagy templomban beszélhetek végre, életem kilencedik évtizedében Jézusról. Most kell összeszednem a tudományom, mert a tizedik évtizedben már nem valószínű, hogy tehetem. Akkorra már más feladataim lehetnek. Mit mondtam ötödjére ott a szentbeszédben. Mivel negyedjére István vértanúról esett szó, ezzel kezdtem az ötödiket. *Mi jár annak, akinek igaza van? Betörik a fejét!* De ezt csak a pillanat ihletében mondtam. Leírva az alábbiak voltak.

Isten Országának építése nem sétágalopp. Hanem? Történelem, azaz história, melynek során Istvánt, megkövezik. S a megkövezés nehéz munka, mert addig kell a nehéz köveket az áldozatra dobni, amíg az kinyúlik, s nem mozdul többet. E nehéz munkához a kövezőknek neki kell vetközniök, hogy felsőruháikat aztán egy megbízható fiatal ember lábához tegyék. Saul az ifjú neve, aki egyet is ért István kivégzésével (ApCsel 8,1). Olyannyira, hogy ő maga is házról-házra jár, férfiakat és nőket hurcol el a börtönbe, csak hogy ellehetetlenítse a Jézusban hívőket. Mi baja volt Saulnak és honfitársainak e jézusi csoporttal? Nem tudjuk, csak annyit tudunk, hogy *fenyegetéstől és öldökléstől lihegve Jézus tanítványai ellen, elment a főpaphoz, és leveleket kért tőle Damaszkusba a zsinagógákhoz, hogyha talál ott olyanokat, akik Jézus útjának hívei, akár férfiakat, akár nőket, megkötözve vihesse őket Jeruzsálembe* (ApCsel 9,1-2).

Hogy kerülnek Jézus tanítványai Damaszkusba? Lukács arról tudósít minket, hogy István kivégzésével egyidőben nagy üldözés indult a jeruzsálemi gyülekezet ellen, s ennek hatására a gyülekezet tagjaiból sokan szétszóródtak, s egyesek közülük eljutottak Damaszkusig is. Mért szóródtak szét Jézus tanítványai? Mert, idegesítik honfitársaikat, Sault is. Mivel? Azzal, hogy vannak, léteznek, mozognak és beszélnek. Mit beszélnek? Ezt volna jó tudni. Mert ha ezt tudnánk, mindjárt értenők, hogy ez a megkövezők felsőruháit híven őrző fiatal ember mitől liheg, mért fenyeget, mért öldököl, mért börtönöz, mért nincs jobb dolga neki, mint Jeruzsálemből 200 kilométert északra gyalogolni, s Damaszkus városában az Úr tanítványaira vadászni.

Pontos értesülések hiányában magam azt gondolom, hogy Saulnak erre politikai oka volt. Hát nem vallási? Ez a kettő általában szét nem választható módon egy az emberiség életében. A történelem majd minden háborúja vallásháború. Az István ellen felhozott vádaknak is van politikai felhangjuk: *a szent hely és a törvény ellen beszél, s hogy ezt állítja István: Jézus majd lerombolja e helyet és megváltoztatja a szokásokat, amelyeket Mózes hagyott reánk.* Mózes a zsidók számára annyi is, mint nekünk Árpád apánk. Mózes vezette őket az Ígéret földjére, Ábrahám atyjuk örökébe... Úgy, ahogy minket Árpád apánk, Csaba királyfi apjának, Attilának örökébe. Alighanem minden zsidó érzett valami idegenséget azon a honfitársán, aki csatlakozott Jézus tanítványaihoz. Utóvégre vallásuk-nemzetük főpapja, Kaifás végeztette ki Jézust. Ok nélkül lettek volna idegesek?

A zsidó kétfelé vágta a világot, az emberiséget. Van a goj, a pogány, a tórán kívüli, a szövetségen kívüli, s van az Isten választott népe, akinek tórát adott, s akivel szövetséget kötött. Jézus után 70 körül, a zsidó nemzet fellázadt az országát megszállva tartó rómaiak ellen, és így kerül sor Jeruzsálem ostromára. Jézus tanítványai mit csináltak az ostrom alatt? Semmit. Ostrom előtt kiköltözködtek Jeruzsálemből, s elmentek a Jordánon túli, a jó nyolcvan km-re levő Pella városába. A tanítványok nem ölnek, nem gyilkolnak, háborúban sem, hazájuk szolgálatában sem. Lehet, hogy István ezt még így nem is gondolta végig, de az ember megérzi, hogy ki a hazaáruló, hogy kitől idegen nemzetének ügye.

Jézus jó zsidó volt. Feltétlenül. Egyszer zokogott fennhangon – az evangéliumok tanúsága szerint. Barátja, Lázár sírjánál csak könnyezett. Akkor, amikor nemzetét, amikor a szent várost siratta. Amikor utolsó útján a dombtetőre érve meglátja a várost, akkor sírja el magát: *Amikor meglátta a várost, hangosan elsíratta azt: Bár felismerted volna e napon te is a*

békességre vezető utat!... Jeruzsálem, Jeruzsálem, aki megölöd a prófétákat, és megkövezed azokat, akik hozzád küldettek, hányszor akartam összegyűjteni gyermekeidet, ahogyan a tyúk szárnya alá gyűjti csibéit, de nem akartátok! Ezért aztán elhagyatottá lesz a házatok! (Lk 19,41; Mt 23, 37-38). Másfelől pedig egész életét Izraelre szentelte Jézus: *Én csak Izrael házának elveszett juhaihoz küldettem.* Korábban még tanítványainak is ezt mondta: *A pogányokhoz vezető útra ne térjetelek le... inkább menjetelek Izrael házának elveszett juhaihoz.* Csak feltámadása után küldte őket a föld határáig. Jézus kezdetben úgy gondolta, hogy nemzetének, Izraelnek a dolga lesz megmagyarázni az összes nemzetek számára, hogy Istennek nincs választott nemzete. Nincs, mert Istennek kedves akármelyik gyereke. Istennek csak ökonómiai vonala van. Hát az meg mi? Rólunk gondoskodásának ütemterve. Előbb valakiket kinevel a feladatra, aztán a kinevelteket küldi, hogy magyarázzák el a dolgot másoknak is, a többi nemzetnek is, az egész emberiségnek. Így érthető az Ábrahámmal, Mózesrel kötött szövetség, amely még elsődlegesen a kinevelendő zsidókra koncentrál. Így érthető a prófétákkal kötött szövetség, akik pedig már nemegyszer nagyon jézusi ízű kijelentéseket tesznek. Pl.: *Akkor majd együtt lakik a farkas a báránnal...* (Iz 11,6). Saul Jézus fellépése előtt járt Jeruzsálemben. Akkor és ott tanult derék farizeusként a még derekabb farizeus, Gamáliel írástudó lábainál. Amikor a Keresztelő és Jézus tanított Izraelben, azokban az években Saul a szülővárosában, Tarsusban, szötte a sátrat apja vagy másnak az üzemében, esetleg a magáéban. Ha akkor járt volna Jeruzsálemben, amikor Jézus működött, mit csinált volna? Tanítványává lett volna Jézusnak? A keresztre feszítők ruháit őrizte volna? Találgathatunk. Farizeust nem sikerült Jézusnak megnyernie. Ők voltak a legelszántabb képviselői annak, hogy a zsidó az Isten választott népe. S hogy a rómaiaknak előbb-utóbb pusztulniuk kell Izrael földjéről. Az a valószínűbb, hogy legfeljebb annyira jutott volna Jézus vele, mint Nikodémussal, mint a gazdag ifjúval, s ha Saul tagja a 72 tagú tanácsnak, alighanem ő is Jézus halálára szavazott volna, ő is istenkáromlónak gondolta volna őt. De jött a damaszkusi fordulat. Saul szemében mennyei fény villan, földre esik, hangot hall: *Saul, Saul, miért üldözöl engem? – Ki vagy Uram? – Én vagyok Jézus, akit üldözöl* (ApCsel 9,4-5). Egy tüneményes pálya indul e pillanatban. Jézus 12 tanítványának apostoli életéről összesen sem tudunk annyit, mint az övéről. Leveleivel indul az írásgyűjtemény, amelyet majd Újszövetségnek nevezünk. Befejezi írói és apostoli és emberi pályáját, mielőtt egyetlen kánoni evangélium is elkészülne Jézus életéről. Ő rajzolja az első portrét Jézusról, a képtelen hatású portrét az Atyát kiengesztelő Jézusról még az 50-es és 60-as években, míg a négy kánoni evangéliumot csak 70 és 100 között írják meg szerzőik. A középkorban Aquinói Szent Tamás rajzol Summát a keresztény tanításról. Állandó fordulata: az Apostol mondja... Ki ez az apostol? Péter, János, Jakab? Óh nem! Hanem Pál, akinek nevét 13 kisebb vagy nagyobb levél őrzi az újszövetségi kánonban, s ezek adják az egész Újszövetség majd negyedét. Jézus tizenkét tanítványától pedig összesen hat rövid levelet találunk ugyanott. S századunkban is...a II. vatikáni zsinat többet idézi a maga okmányaiban a páli leveleket, mint az ó és újszövetségi kánon összes többi könyveit együttvéve. S ha felteszem a kérdést, hogy mit találunk a különböző keresztény felekezetek dogmatikájában, hittanában, a miénkében is, akkor bizony azt kell mondanom, hogy sokkal inkább páli ízű dolgokat, mint jézusi ízű tanításokat. Annak ellenére így van ez, hogy Pál mindig Jézusról beszél. Mégpedig azt, amit ő gondol róla, s ez meglehetősen eltér az evangéliumok Jézus-portréitól.

Ez a Pál belehalt ebbe a damaszkusi fordulatba. Ennek a Pálnak valamikor a 60-as években fejét vették Rómában. Megtiszteletből. Keresztre feszítés helyett. Azért, mert *civis romanus*, azaz római polgár volt. Hogy kerülhetett sor rá? Honfitársai, a zsidók meg akarták ölni. 58 pünkösdjére hazalátogat Jeruzsálembe, meglátják a templomban, megragadják s így kiabáltak: *Izraelita férfiak, ez az az ember, aki a nép ellen, a törvény ellen és a szenthely ellen tanít mindenütt mindenkit...* (ApCsel 21,28). A vádanyag nagyjából azonos Jézus

vádanyagával, és szinte szó szerint is azonos azzal, aminek erejében Istvánt megkövezték. A római ezredestől ezt kívánják: Végeztess ki! Csak római polgár volta menti meg életét. Mi állította őt szembe honfitársaival? A honfitársak nacionalizmusa. Pál nem hitte többé, hogy a zsidó Isten választott népe. Azt gondolta, hogy már új választott népe támadt Istennek. Azok alkotják, akik hisznek Jézusban. Azok, akik ebben a hitben megkeresztelkednek. Ezekről várja immár az Isten, hogy menjenek a föld határáig megkeresztelni minden nemzetet? Hát persze! Páltól is ezt várja. Ezért akar eljutni Pál Rómába is: *Görögöknek és barbároknak, bölcsseknek és tudatlanoknak is adósa vagyok... nektek is, akik Rómában vagytok, azzal, hogy hirdessem az evangéliumot* (Róm 1, 14-15).

Most tessék figyelni! Várja Isten tőle, ameddig ideje van rá Pálnak. Mért ne volna? Hát csak azért, mert Jézus bármely pillanatban eljöhet. Ezt írja Pál már legelső levelében – a Szalonikiban élő keresztényeknek: *Jézus igéjével mondjuk nektek, hogy mi, akik megmaradunk az Úr eljöveteleig, nem fogjuk megelőzni az elhunytakat... amint felhangzik Isten harsonája, maga az Úr fog alászállni a mennyből, és először feltámadnak a Krisztusban elhunytak, azután mi, akik akkor még életben leszünk, akik e napig megmaradunk, s velük együtt elragadtatunk felhőkön az Úr fogadására a levegőbe...* (1Tesz 4,15-17).

Újra kérdem: mi állította szembe vele honfitársait? Az, hogy szerintük Pál összezavarja a dolgokat. Mert szerintük van a választott nép – és az a zsidó. Mert az a választott nép, amelyik hordja magán a kiválasztottság pecsétjét – ez pedig a körülmetélés. Pál szerint pedig a körülmetélés semmire sem jó. Csak a keresztség a jó. Mire jó? Arra, hogy Isten elfogadjon bennünket. Hogyan fogad el? Hát úgy, hogy az Emberfia eljön az ég felhőiben, s magával ragadja az örök hazába azokat, de csak azokat, akik meg vannak keresztelve. S mi lesz a körülmetéltekkel, a zsidókkal, az Isten választott népével? A kérdésre Pál megvonta vállát. Erősebben érezték az idegenszagot Pálon, mint bárki máson.

Pál halála után egypár év múlva elkezdődik Jeruzsálem ostroma. Titus 70-ben romhalmazzá tette a várost. Megszűnt az állami önállóság látszatintézménye, a nagytanács is. Évek multával a jeruzsálemi főiskola tanárai a tengerparti Jabne városában újra taníthattak, s lassan-lassan ez vette át a – most már nagyjából Izrael területén kívülre kerülő – zsidóság vallási irányítását. 80 után, talán 92-ben ezek a főiskolai tanárok kiközösítik a maguk soraiból a Jézusban hívő zsidókat. Lehetetlenné teszik számukra, hogy ezután is eljárjanak a zsinagógába, ahol minden szombaton el kellene imádkozniok maguk ellen a kiközösítő-kiátkozó szöveget, s rámondani, hogy – Amen! Egy átokszöveget: **A hitehagyottak számára ne maradjon remény! A pimasz bandát pusztítsd ki sietősen napjainkban? A názáretieket és egyéb eretnekeket pusztítsd el egy szempillantás alatt! Töröljék ki őket az élet könyvéből! Nevük ne legyen beírva az istennektetszők közé! Áldott légy ó Urunk, aki megalázkod a pimaszokat!**

Nem akarom Pálra tolni ezért a felelősséget. Felelősek érte a zsidó írástudók is. A keresztény egyház kétezer esztendő története is tele van kiközösítéssel. A vallások eddigelé mind úgy gondolták, hogy így kell védeniök magukat. De azt meg kell kérdeznem magunktól, hogy közösített-e ki valakit Jézus? Kemény szavakat mondott a főpapok, írástudók és vének ellen. A királyok ellen is. Pétert is lesátározta, a tanítványoknak is mondott nem egyszer olyat, amit azok nehezen viseltek, de úgy tetszik, hogy senkinek se mondta, hogy mars ki innen. Júdásnak sem. Fogadta a csókját is: **Júdás, csókkal árulsz el engem?** Úgy tetszik, hogy Jézus nem ismerte a maga közössége ügyeinek rendbetevésére ezt az eljárást: a kiközösítést, a Kívül tágasabb!-felszólítást. Ezért én azt gondolom, hogy a jézusi szövetségnek nemcsak nagy alakjai vannak, hanem helyes és helytelen eszköztára is van. S ha valaki arra vállalkozik, hogy ezt a jézusi szövetséget akarja szolgálni, tudomásul kell vennie, hogy tökéletes az egy kapura játszás. Folytatódik az erőnemalkalmazás, a másik orca odatartása, a kardnak a hüvelybedugása. Azzal folytatódik, hogy nincs kiközösítés sem. Ha megsértenek, akkor

sértődhetek, s elmehetek. De senkinek sem mondhatom, hogy Kívül tágasabb! Csak azt mondhatom el, hogy mit tartok jézusinak meg nem-jézusinak.

A jézusi szövetség egy újabb nagy alakjával találkozottunk. Tudott meghalni Jézusért. S nem ő közösi tette ki a zsidókat a keresztények közösségéből. Az ő útjából e két mozzanat beleillik a jézusi szövetségbe: meghalni is tudni Jézusért, és senkinek sem mondani, hogy *Kívül tágasabb!* Azt hiszem, hogy ez a Lélek mai üzenete számomra. Amen.

Városmajor, 2004. június 6.

Volt Húsvétvasárnap, és a tanítványok látták a halottaiból feltámadott Jézust. Volt Áldozócsütörtök, és a tanítványok látták, hogy Jézus felemelkedett a levegőbe, az égbe, hogy véglegesen visszatérjen Atyjának örök országába, hogy onnan legyen majd egyszer újra eljövendő hozzánk, a világ végén. Volt Pünkösdvásárnap, amikor a tanítványok megtapasztalták a megígért Szentlélek kiadását: Kaifás városában bátran hirdetik, hogy Jézus feltámadt, *s hogy tudja meg tehát Izrael egész háza, hogy Isten úrrá és Messiássá tette ezt a Jézust, akit ti keresztire feszítettetek.* S ma Szentháromság vasárnapja van, amikor együtt ünnepe lhetjük az Atyát, a Fiút és a Lelket.

Mindez benne van a keresztények, a Jézusról elnevezett emberek Hitvallásában, a Hiszekegyben, a Krédóban. De kinek lesz ettől gyereke? Avagy kinek lesz ettől több vagy kevesebb a fizetése? A keresztények ezt hiszik, mert ez van a Krédójukban. A mohamedánok meg más t: azt, ami az ő Krédójukban olvasható. Összesen csak annyi történt, hogy a már meglevő sok száz és ezer vallás mellett kétezer esztendővel ezelőtt támadt egy új vallás: a keresztényeké. S a szokásos felekezések következtében támadt a Jézus után következő kétezer esztendőben a különböző keresztény vallások hatalmas, ki tudja hány, különböző hitvallásból álló bokra. Pünkösdkor Péter nem erre gondolt. Nem arra, hogy gyarapodott a vallások száma. Hanem arra gondolt, hogy valami új kezdődik az emberiség életében.

Ha nézem az elmúlt kétezer esztendőt, arra kell gondolnom, hogy Péter hiába reménykedett: nem kezdődött semmi új. Jézus előtt a zsidók gondolták azt, hogy ők az Isten választott népe. Ennek folytán reméltek egy hatalmas és dicső birodalmat, s nem lett belőle semmi, a történelem kiszórta őket még saját hazájukból is. Aztán meg a keresztények gondolták magukról, hogy ők lettek Isten új választott népe, mert Jézus ugyan minden embert megváltott az emberiség legnagyobb bajától – az összülők bűne miatt mindannyiunkat pokolra küldeni akaró Isten haragjától –, de ez a megváltás csak azok életében hatékony, akiket megkeresztelnek. S a történelem a zsidók megjelenése előtt és után, a keresztények feltűnése előtt és után, ment egyaránt a maga útján. Mi ez? *Az erősebb a gyengétől, amit elvehetett, elvett* – Arany János magvas megfogalmazása szerint.

Isten különös kegyelme folytán hatvan esztendővel ezelőtt egy rakás fiatalnak hazánkban az a gondolata támadt, hogy Isten azért nem viszi diadalra választott népének ügyét, sem a zsidók, sem a keresztények, sem mások esetében, mert Istennek nincsen választott népe. Istennek csak gyerekei vannak, s ezek Istennek mind kedvesek. A gyerekeit pedig neveli. A lelkiismeretük hangján keresztül. Mire neveli őket? Csak arra, hogy légy jó kisfiú, légy jó kislány. Ne tegyed a másiknak azt, amit nem kívánsz magadnak. Ne akarj magadnak két szelet csokit, ha a testvéreidnek csak egy szelet jut. S hogy mondjak még egy vadonatúj megfogalmazást is: Érd be az egy dénárral! Ne kelljen több belőle! Az a gondolata támadt a rakás fiatalnak, hogy – ha pap, ha nem pap – Jézus tanítványává lesz. Kisközösségeket hoz létre, amelyekben nevelik önmagukat a Jézustól tanult, imént említett tudományra, s beszervezik ezekbe a kisközösségekbe az egész világot.

A hatvan esztendő alatt megtanultuk, hogy ebben senki sem akadályoz bennünket. Csak egyetlen személy. Akinek a nevét a személyi igazolványunkban találjuk. A magunkét találjuk ott. Hamar rájöttünk arra, hogy nem a Vörös hadsereget kell megtérítenünk. Azért nem, mert a hadsereg az erősebbek közé tartozik, s az erősebb a gyengétől, amit elvehet, elvesz. Arra is

rájöttünk, hogy nem a Pártarisztokráciához kell fordulnunk, mert a pártarisztokrácia is az erősebbek közé tartozik. De azért egy hibát alighanem elkövettünk. Elkezdtuk magyarázni, propagálni nagy-nagy felfedezésünket saját egyházunknak. Lehet, hogy ez a hibánk szükségképpen volt, mert a felfedezés örömét az ember mindenképpen meg akarja osztani szüleivel, akik nevelték őt.

Az egyház pedig nagyon furcsa helyzetben van: mindig szövetségese az erősebbnek. Rákényszerítik. Addig csinálja az államhatalom a vallások tagjaiból a vértanukat, amíg valakik kötélnek nem állnak, s létrejön az emberi történelem legerősebb szövetsége: a trón és az oltár szövetsége. A magyar kereszténység ezer esztendejéből csak húsz esztendő volt a kivétel: az 1948. évet követő húsz esztendő. Csak ekkor nem funkcionált a szövetség. De hamar rendbe tették. Húsz év alatt. Ez idő alatt az egyház püspökei is nagyobbára börtönben vagy internálva éltek. De hol van már a tavalyi hó!

Holtig tanul az ember. Ma mit? Csak azt, hogy nincs hova fordulnunk. Ha sehova sem fordulhatunk, akkor születik meg az óra, amikor találkozhatunk, ha akarunk, az Istennel. A találkozási feltételeket kellene még számba vennünk.

1. Nem kell hozzányúlunk a Krédóhoz – megrószálendő, megjavítandó azt. A történelem bizonyossága szerint ez a hozzányúlás mindig kiközösítést eredményez. Ekkor meg kell keresni új vallást. Az új vallásra térés, az új vallást csinálás semmit sem old meg. Mert az újnak is az a dolga, hogy a trón és az oltár szövetségében gondolkodjék. Ha nem teszi ezt az új vallás, akkor következik az üldözés. Minek akkor vállalni az új vallás alapításával járó nagyon sok felesleges munkát.

2. Ateistává sem érdemes lenni, mert mégiscsak az Istentől való a világ, tehát valamiképpen Isten gondolatainak kell majd győzniök, ha nem is látjuk, hogy ez miként lehetséges. Az ateisták meg rendre megállapítják, hogy már eddig is nagyon sok víz folyt le a Dunán, tehát nagyon is itt az ideje a rendet csinálásnak. A rendet meg karhatalommal csinálja. Annak meg az a szabálya, amit már láttunk: az erősebb a gyengétől, amit elvehetett, elvesz.

3. Agnóosztikusnak sem érdemes lenni, mert akinek a bölcsessége abban végződik, hogy semmit sem tudhatunk biztosan, az ki fog egyezni a mindenkori hatalmasokkal, hogy ennek fejében biztosítva legyen neki a több pénz. S utána a vízözön.

4. Csak imádkozni érdemes, hogy az a csodavilág, amelyben az Atya öröktől fogva szereti a Fiút, aki meghatódva ettől, visszaszereti az Atyát, s akiket egybeköt az Atya ölelő két karja s a Fiú két ölelő karja, azaz Kettejük Szentlelke, s amiben ráismerünk arra, ami a legszebb a földi létben, a szerelemre, hogy ez a csodavilág be tudjon áradni hétköznapi életünkbe, s átfőrnéje azt.

A Karácsonyi Ajándék 100. számizdat kötetében húsz éve írtam egy himnuszt a Szentháromságról. Kimásoltam. Címe: *Állítmányok*.

1. Szentháromság! Életem őszoka. Természetem őselve. Szeretetvilág. Békességvilág. Tisztaságvilág. Nincs benne semmi az önzésből. Nem kényszeríthető. Sérthetetlen. Transzcendál, átlép időn és gonoszságon. Transzparens, azaz áttetsző, mert nincs titkolni valója. Megvalósultság, és mégis örök tervezés. Életünk részese.

2. Velünk levő. Velünk együttműködő. Kezemet felemelni segítő. Kezemmel jót tenni – kétszeresen is segítő. Céломra irányító. Az idő malmai neked örölnek. A történelem feléd hömpölyög.

3. Minta-ok. Modellvilág. Minket modellező. Megtapasztalható. A mikor s miben:

ha két szerelmes szeretetben összefűződik
ha egy nehéz feszültség ellenére az élet továbbmegy
ha a végső szó: a tovább
ha a cérna el nem fogy
ha senki sem húzza ki a gyufát
ha a szeretet minden akadályt legyőz.

4. Egyház prototípusa. Lélek köti össze, akik alkotják. Csak figyelésre és szolgálatra köt össze. Oda nem figyeléssel, közönnyel senkit meg nem tipor. Uralkodást, diktálást, engedelmeskedtetést nem ismer.
5. Jóság-világ. Adás-világ. Kapás-világ. Ütésmentes világ. Bántásmentes világ. Csak-jó világ.
6. Értünk élő világ. Értünk aggódó-izguló. Velünk bánkódó és örvendező. Együtt fájó és hazaváró. Balzsamot időben sebeinkre, reánk öntő, a balzsamot örökre tároló. Fájó-örvendező. Sírva is vigadó világ.
7. Jó, hogy vagyok. Jó, hogy akartál. Jó, hogy útnak indítottál. Jó, hogy húzol magad felé. Jó, hogy rév vagy. Jó, hogy Feléd megyek. Jó, hogy közel vagy. Jó, hogy... – testvérem, te hogyan folytatnád? Amen.

Óbudavár, 2004. május 31.

Pünkösdszombatnap éjjel virrasztás volt a Babér utcai templomban. Ez volt az első virrasztás a Bokorban, amelyen nem tartottam ki végig. Kevesen tartottak ki a Bokorból. Ha jól informált vagyok, akkor csak négyen: Gyuri Évivel meg Magdi és Tádé. Annyit tudtam csak meg róla, hogy Zénó aranyos volt. Bár ezt úgy nagyjából eddig is tudtam. Valójában a Hang közösségekhez tartozók próbálták ki ezt a műfajt. Mért nem maradtam ott? Ott-maradásom nem felelt volna meg az erőviszonyoknak. A testieknek sem, és sajnos, a lelkieknek sem. Már hetek óta nagyon elég volt a nappali műszak is. Háromnegyed kilenckor Marcsi hazarepített. Teri meg beállította az órát háromnegyed ötre. Ekkor kellett felkelni, ahhoz, hogy – semmit otthon nem felejtve – 6,45-ig beszállhassunk a Népliget autóbusz-pályaudvarán a 8-as kocs álláson a szombathelyi buszba. Mi dolgunk nekünk Szombathelyen? Semmi. De 8,30-kor megáll a szombathelyi busz Veszprémben, s ott már van dolgunk. Mi? Várni, hogy a 10-es kocs állásra beálljon 9 előtt pár perccel az a busz, amely Zánkára visz. Van ott dolgunk? Nincs, de a busz 10,15-kor megáll Budaváriban, s ott már van dolgunk. Több is, meg kevesebb is, amit mire számítottunk.

Szemben a templommal a buszmegálló. Legutóbb, amikor utoljára lent jártunk volt, köröskörül ki voltak ásva a templom falai. Most már betonjárda fogja körül: 40 centi széles, s biztonnal megfelelő mélységű járda futja körbe a templomot. Mondták a falubeliek, hogy nem bírják az öreg falak a templom előtt futó országút megnövekedett forgalmát: személykocsik, buszok, teherautók, kamionok. Közel kétszáz éve épült a templom, s az akkori ökrös szekereket, lovas fogatokat bírták jól a templom falai. Nemcsak betonjárdát találtam. Különböző magasságokban két centi széles és több méter hosszú csíkok a falon. Kívül is, a templomon belül is. Kőművesnek is meséltem: a csíkok 2 centi mélyek, s mintha azon belül valami tömítés húzódnék. Zénó volt a kőműves, de nem ismerte ezt az eljárást. (Nedvességszívó volna?) A templom belsejében *képzeltető* állapotok uralkodnak: minden bezsúfolva a sekrestyébe. Telefonálok a plébánosnak is: majd a jövő héten csinálnak rendet, akkor fejezik be a kőművesek, amit elkezdtek.

Mindezek hatására nálam visszatér a '97 előtti állapot: a nagyszoba asztalán teríték meg a napi szentmiséhez, ami egy kicsit egyszerűbb. Nem kell háromszor harangozni, vázákbán virágokkal oltárt díszíteni, gyertyákat gyújtogatni, templomot rendbe tenni, majd misére beöltözni, s a végén betérdelni baloldalt az első padba – az első harangszótól beharangozásig. Mindezt nem kell tenni, de nagyon hiányzik, hogy nem kell. Alig várom, hogy helyreálljon a rend, s harangozhassak, s várhassam János bácsit, Gizikét, Erzsikét, Évikét s Violát... aki éppen ráér a kicsi faluból, s a Miatyánk végén kört csinálni, megfogni egymás kezét, s békére és megbocsátásra biztatni magunkat.

Eljönni hétköznapi is misére. Csak a naponkénti találkozásokból születik valami. 43 elején Sátorlajújhelyen egy anyám korabeli *nővérrel* találkozhattam reggelenként az ősi templomban. Számítottunk egymásra, vártuk a találkozást: mindig volt valami megbeszél-nivalónk. Lejártam reggelenként félhétre, s beültem a szentély egyik padjába elmélkedni. Ez

nyitotta rám a szívét. De őszre már Tatára kerültem. Tatai kápolnánknak nem volt közönsége: nem is tudom, ki készítette elő a misézés kellékeit. Akkoriban nem éreztem még, hogy üresebb lett ettől a hiánytól papi életem. De 45 februárjában Debrecenben már újra templomban misézhetek. S ministráns vár, gyónók várnak, fürdök az *atyaságban*. Nem mondom, hogy ettől lett a Bokor, de biztos, hogy nélküle nem lett volna. Naponként kell látni azokat, akikkel tenni akarunk valamit. Jézus is naponként látta a maga Tizenkettőjét...

Felolvastam egy értő szívű embernek ezt az utolsó bekezdést. Értő szíve ellenére is ezt mondta: *Nosztalgiazol. A múlt nem hozható vissza. Másképpen épül a folytatás.* Azt hiszem, hogy csak az épül másképpen, ami egészen más. S számomra kérdéses, hogy ami egészen más. életben marad-e egyáltalán. Épül-e Ország, ha egészen más? Az *Ország* a család vonalában áll. Abban azok maradnak együtt, akik elmondhatják egymásnak: *Ahol én alszom, ott van az ágyad.* Ebből nő ki a család. Ahol én imádkozom, ott térdepelsz mellettem te is. Ebből nő ki az *Ország*.

Városmajor, 2004. június 10.

Meghívtak testvéreim előadni a Csongrádi Hangtáborba. Nagy örömmel mentem: közel százan fogadtak. Java részük részt vett már Budaváriban valamelyik lelkigyakorlatomon.. Sokan hozzászóltak, egy egész délutánt eltöltöttünk vele.

I.

Ezt az előadáscímet kaptam: *A páli teológia hatása a keresztény gondolkodásra*. Két éve felolvastam itt, a közelben, nektek Magyartésen, egy dolgozatot a Isten Országá megvalósulásának lehetőségeiről. Könnyen lehet, hogy mai előadásom kicsengése más lesz, mint az akkorinak. A két év előttié ez volt: alighanem Szent Pál teológiája is felelős lehet azért, hogy nem valósult meg a Jézusra hivatkozók körében az, amit Jézus akart, amikor hirdette Izraelben az Isten Országát. A mai szövegem kicsengése meg talán ez: kicsi fiú volt Szent Pál ahhoz, hogy meg tudja szabni kétezer keresztény esztendő történetét. Kicsi, mert könnyű Katát, azaz az embert, minket – nem jézusi táncba vinni. Mért lehetett Katát odavinni? Mért nem inkább Jézussal akart táncolni Kata? Ezekre a kérdésekre keressük a választ! Nem vonok vissza semmit a két éve mondottakból: Pál azt tanította, hogy Jézus még Pál életében újra eljön hozzánk, s magával ragadja őt magát is, meg társait is a levegő-égbe (1Tesz 4,7); mindazokat, akik hittek Jézus bennünket istennektetszövé tevő halálában, és megkeresztelkedtek az ő nevében. Ezzel szemben úgy tetszik: Jézus meg feladatot bízott a Benne hívőkre: egész szívünkben akarunk, azaz *keresnünk* kell az Isten Országát, amire – emberek lévén – Istentől képesítve volnánk, s amely mindenképpen rajtunk fordul (Lk 17,21). Pál ezzel befejezné a történelmet, anélkül hogy megvalósulna a Földön az Isten Országá. A Jézusban hívők számára Pál konstruál egy földöntúli, egy transzcendens Országot, s a nem hívőknek alighanem transzcendens poklot. Jézus pedig ránk bízta az immanenciát, az emberi történelmet: elmondta nekünk, mi kell ahhoz, hogy Isten Országává váljék legalább az emberiség jóakarató, a Jézusra és Jézus-fajtájúakra figyelő része. Például: mi is, itt. Valaki közületek azt állította, hogy azért nem repesztek szét az érdeklődők Adyligeten, vasárnapi miséimen a templom falait, mert ostromozom őket. Amennyire Jézus megengedi, szeretném elhagyni itt és most ezt a csúnya szokásomat, az ostromozást. Majd eldöntitek, hogy sikerül-e.

Elkezdénem a mondókám. Csakhogy mindjárt az elején eszembe jut az egyszeri kislány. Anyukája rá akarja venni, hogy játékaiból karácsonyra ajándékozza meg a szegény gyerekeket. Teszi neki az ajánlatokat, hogy miket adhatna oda. A kislány készségesnek mutatkozik, aztán egyszerre csak megijed és bezárja a szívét: *De a gumicicám nem adom!* Attól félek, hogy a gumicica odaadása nélkül nem tudjuk még – elmondani sem az evangéliumot. Miért? Mert inkább meghamisítjuk Jézus tanítását, csak ne kelljen odaadni a gumicicánkat. Én meg nem tudok engedni valamiből. Miből? Abból, hogy negyven éve, amikor a KIO-t írtam, lényegében nem értettem félre Jézust. Summázom, amit akkor megláttam.

Három Országról beszélt Jézus: a Sátán, az Evilág és az Isten Országáról. Mondok valamit mindegyikről. Mind a három országnak más és más az elve. Ez az elv – részint érzelem (ahogy éreznek a három ország tagjai), részint törekvéstartalom (amire törekszenek azok, akik ezekben az országokban élnek).

a./ A **Sátán országában** a Sátán *érzelmi motiválója a rossz akarat, a gyűlölet; a törekvéstartalma pedig az erőszakra épülő VEVÉS.*

b./ Az **Evilági ország** (azaz az állam és annak vezetői meg haszonélvezői) érzelmi motiválója vegyes: *valakikkel szemben jó, másokkal szemben rossz akarat* vezet, hiszen nem egyetemes, nem minden emberre kiterjedő hanem csupán csoport- és osztályérdeket képvisel: az állampolgárokét, illetőleg azok egy részének érdekét. Ha történetesen minden állampolgár érdekét egyformán képviselné is, amit nem tesz, akkor is a szuverenitásán, a maga államhatárain kívül élőkét ez esetben sem képviselné. *Törekvéstartalma pedig a JOG, amely kényszerítő erejével biztosítja a korábbi nem-erőszakos (mert munkát kívánó) SZERZÉSeK és a korábbi erőszakos VEVÉSeK által kialakult tulajdonrendet.* Tehát a státuskvót, azt, ami van, ami történelmileg kialakult: az egyik milliárdos, a másik hajléktalan. Mert a tulajdon, a vagyon – a Mammon határozza meg magatartását; az Isten ellenlábasa, akivel Jézus, az Isten országa meg nem árul meg egy gyékénnyen.

c./ Az Isten Országának elve ugyanis az **ADÁSban**, a *mindenkinek mindent adni akarás, az osztozás törekvéstartalmában megnyilvánuló érzelmi motiváltság: azaz a szeretet, és nem pusztán valakik, hanem kivétel nélkül minden ember iránt tanúsított szeretet.* Ebben az országban a javak egyenlően oszlanak meg az ország népe, e nép tagjai között, s ez az egyenlőség pedig feleslegessé tesz mindenféle erőszakot. Tehát éppen azt, ami nélkül a másik két ország nem állhat fenn, hiszen a kiváltságot, az egyenlőtlenséget csak erőszakkal (karhatalommal, hadsereggel) lehet fenntartani. A Sátán kezdettől fogva embergyilkos, az állam pedig erőszakszerv: hatalma erejében büntet és gyilkol.

Azt hiszem: meg is érkeztem a gumicicához. S már mondhatja is valamelyik kritikusom: Látod, már el is kezdted az ostorozást. Inkább idézzed helyette Szent Pál szeretethimnuszát, a korintusiaknak írt első levél 13. fejezetének harmadik versét: *ha felétem minden vagyonomat, s ha átadom testemet, hogy elégezzék azt, de szeretet nincsen bennem, semmire sem megyek vele.* Nem akarom idézni. Azért nem, mert ha idézném, kis előadást tarthatnék Jézusnak: Kedves Mester, hiába étetted fel tanítványaiddal, amid volt, s hiába mentél Golgotára. Hiába adtad oda mindenedet. Mert a nagy kérdés csak az, hogy volt-e szeretet benned. Mert ha nem volt szeretet benned, akkor semmi sem vagy. Csakhogy Jézus esze és szíve számára a mindentadásban áll a szeretet. Mert ha nem a mindentadás a szeretet, akkor lehetőségem van dúsgazdagként is szeretni. Akár kivégzőként is, mert *nem ok nélkül viselem a kardot, hiszen Isten szolgálója vagyok, aki Isten haragját hajtom végre azon, aki a rosszat teszi,* ahogy Pálnak a Rómaiakhoz írt levele ugyancsak 13. fejezetének negyedik versében olvasom. Ezek után magamat idézem: Nem lehet Jézus szolgálatában egyik unokatestvérünket négyfelé vágatni, a másikat megvakítani s forró ólmot önteni a fülébe. Ezért énekelteti a rockopera Istvánnal, a királlyal: *mennyit ér az ember, ha készül véres győzelemre...* Teljes a meg hasonlítás a győzelemre készülöben: *Veled Uram, de Nélküled!* – énekli a rockopera István királya E négy sornak kellett kimaradnia az új emberben megjelenhető cikkemből, hogy meg ne botránkoztassam az olvasókat. Nézzünk a dolgok mélyére. Mi a szeretet? Érzelem? Az is. De mindentadás nélkül nincs jézusi szeretet. S a véres győzelemre készülöben – hiába avatta szentté őt a kereszténység terjesztésében szerzett érdemeiért egyházuk – nincsen jézusi szeretet. Az csak a Golgotára is elmenni készülöben található. Nem bontogatom tovább a jézusi és páli szeretetfogalom különbségeit. Két éve már megtettem. Most más a dolog.

II.

Az, hogy feltegyem a kérdést: hogyan bonthatott Jézus zászlót? Nem ismerte az emberi történelem addigi menetét? Nem tudta, hogy a Sátán annak adja a hatalmát, akinek akarja?

De. Ismerte és tudta, és mégis zászlót bontott. Hogyan tehetette? Meg volt valamiről győződve. Miről? Arról, hogy Isten belerejti minden embernek a szívébe az eligazítást: **Jónak kell lenned!** – ha szabadságot is ad az embernek, hogy rossz is tudjon lenni.

Belerejti a szívünkbe. Nem Buddhának, Mózesnek, Pálnak, Mohamednek adja Isten a kinyilatkoztatást, hanem kinek? Elvileg – kivétel nélkül minden embernek. Az értelmi és testi fogyatékosnak is? Azoknak is. Sokszor jobb vevők rá, mint az okosok. Az evangéliumot hirdetés órájában így ujjongott Jézus a Szentlélekben: *Magasztallak téged, Atyám, menny és föld ura, hogy elrejtetted ezeket a bölcsek és okosok elől és kinyilatkoztattad azokat a kicsinyeknek. Igen, Atyám, így láttad jónak. Mindent nekem adott át az én Atyám, és senki sem tudja, hogy ki a Fiú, csak az Atya. Senki sem tudja, hogy ki az Atya csak a Fiú, és az, akinek a Fiú ki akarja nyilatkoztatni* (Lk 10, 21-22). Jézus is a kicsinyek közé tartozott. Mindenki tudhatja, hogy jónak kell lennie. S aki ezt tudja, az az Isten lánya és fia. Jézus nem olyan ismereteket hozott, amelyeket nem tudhatunk. Mindenki tudhatja, ha akarja. S ha akarjuk, akkor rábólintunk. Rá, hogy úgy vannak a dolgok, ahogy Jézus is mondja. Csak az hordoz kinyilatkoztatást, aki azt mondja, amit kivétel nélkül mindannyian tudhatunk. De nem mindenki akar tudni róla. Miért? Mert vannak okosok és bölcsek. *Istentelen frigy van közted ész és rossz akarat* – írja és mondja 1847-ben Vörösmarty Mihály. Testvéreim, hordozzuk magunkban a kinyilatkoztatást. De akarjuk-e? Arra bólintunk-e? Vagy arra használjuk Istentől kapott eszünket, hogy a Sátán szavára bólintunk, akinek szavát – Jézus megfogalmazása szerint – a bölcsek és okosok képviselik.

Jézus, az egyetemes Isten (mert Isten minden ember és nép Istene) egyetemes küldötteként (mert Jézusnak nemcsak népéhez, a zsidóhoz szólt a küldetése)... Jézus nem vallást hozott, hanem megszólaltatta azt, amit Isten belerejtett minden ember szívébe. Mi fán terem a vallás? Azon a fán, melyen terem a nyelv, a dal, a tánc, a kultúra. S ezek népenként mind különbözők, s ezért nem egyetemesek. Mózesnek égő csipkebokorban mutatkozik meg az Isten. Álmos, a megyeri törzs vezérének, anyja, Emese azt álmodja, hogy turulmadár termékenyíti meg őt. S Álmos lesz a hét törzs szövetségének feje vérszerződéssel. Nem a zsidó Mózes szövetségével, hanem a magyarokéval. Kimondom bátran: egyetemes ismeret csak az lehet, amit a világ összes egyetemén ugyanúgy tanítanak – a tudomány. És egyetemes törekvéstartalom csak az lehet, amire kivétel nélkül minden ember rábólinthat. Ilyen Jézus szeretet-tanítása: mindenkit úgy szeressünk, mint saját magunkat! Vallást Jézus nem cserélt, nem is változtatott. Maradt zsidónak – testestül-lelekestül. Miért változtatott volna, ha egyszer a most említett tanítása bármely valláson belül képviselhető. Képviselhető, bár akármely államon, valláson belül számíthatnak Jézus képviselői arra, hogy vértanúkká teszik őket. De arra is számíthatnak éppen, hogy azért valakik, s maguk a vallások is, elfogadják őket, ha megtudnak szabadulni az államhatalom pénzelő s ölelő karjaitól. Ez utóbbi esetben a különböző vallási kultúrák csak gazdagító, pozitív színt fognak jelölni az emberiség-palettán – miként a művészetek; de nem fognak felszólítani emberellenes tevékenységre (kiváltságsszerzés, uralkodás, gyilkosság), mint annyiszor a történelem folyamán, egészen a mai napig. Nem azt fogják tanítani, hogy lehetek gazdagabb, mint te. Nem arra, hogy én parancsolgathatok neked. Nem arra, hogy Isten megbízásából forgathatom a kardot ellened. Nem ezeket, hanem a jézusi szót fogják tanítani.

A zsidók úgy gondolták, hogy ők az Isten választott népe, hiszen ketté vált előttük a tenger, tehát pusztuljanak a filiszteusok. A magyarok úgy gondolták, hogy Attila leszár-mazottai, mert egy pásztor elvitte Attilának az Isten kardját. *Sarkam alá én a nemzeteket hajtom, Nincs a kerek földnek ura kívül rajtom* – halljuk Attila szavát Arany János eposzában, a Buda halálában. A keresztények úgy gondolták, hogy ők az Isten választott népe, s ennek eredményeként abszolút történelmi győzteseik lettünk mások kizsákmányolásának, fegyveres leigázásának. Most éppen az úgy tudom, metodista keresztény Bush, no meg a katolikus,

kálvinista, lutheránus, unitárius magyar keresztények NATOn belüli támogatásával csináljuk a megszokottat – Irakban.

A történelmi zsidóság egyik legnagyobb alakja, Illés mit csinált a Bál prófétákkal? Károli Gáspár veretes nyelvén: *És monda Illés nékik: Fogjátok meg a Baál prófétáit; senki el ne szaladjon közülök! És megfogák őket, és alávívé őket a Kisson patakja mellé, és megölé ott őket* (1Kir 18,40). Ezért akarja Jézus elrejtetni a választott nép előtt, hogy ő a messiás. De ennek ellenére is megindul feléje a csodálatos kenyérszaporítás után az ötezer férfi, hogy királlyá tegye őt, s ne hétszáz Bál-prófétától, hanem a rómaiak légióitól szabadítsa meg őket Jézus. A tanítványok két karddal mennek vacsorázni. Mennykövet akarnak lehívni a Szamária-beliekre. Jobb és bal felől akarnak ülni. Kétségbe esnek a gazdag ifjúnak mondott szavakon. Elárulnak, megtagadnak, tíz fele futnak, nem hisznek Jézus feltámadásban, üres asszonyi fecsegésnek tartják a hallottakat. Új hűségre kell őket Jézusnak összekaparnia. Mennybemenetelkor pedig az érdeklő az összekapartakat, hogy mikor állítja helyre Izrael számára a királyságot – Jézus. Pál volt ezért felelős? Hol volt ő még akkor! Újra kérdem: hogyan bonthatott Jézus zászlót?

Mennybemenetel után Péter büntető csodát tesz Annás és Zafira ellenében. Isten nevében teszi ezt, ugyanúgy, ahogy Illés is Isten nevében gyilkolja le Bál hétszáz prófétáját. Pál pedig a jeruzsálemi zsinaton megmagyarázza a tanítványoknak, hogy a hit által üdvözülünk, s elhiszik neki. Mi is elhisszük? Lehet, hogy ki-ki üdvözülni a hite által, mert Isten végtelenül irgalmas, de Isten Országát nem csinálunk hitünk erejében, hanem csak annak az erejében, ha szeretetünkkel mindenkit átölelünk. Persze ahogy tudunk: megosztjuk, amink van, azokkal, akik hajlandók együtt élni velünk, vagy legalábbis megindul a szívünk valakik ínségén – Zakeus példája vagy a szegény özvegy két fillérje nyomán. De a hit erejében még nem csinálunk Országot. Például ha elhisszük, hogy Jézus kiengesztelte Istent Ádám és a mi vétkeink miatt, s e hitben megkeresztelkedünk, még nem jön el az Isten Országa. Annak az erejében sem, ha körülmetélkedünk. Vallási cselekmények erejében még nem. Csak annak folytán, ha vallási buzgóságunk erejében a zsebünkbe nyúlunk, ha lemondunk a kiváltságainkról, az erőszakoskodásról.

Hát nem az a dolgunk, hogy üdvözüljünk? Nem. Az Isten dolga, hogy üdvözítsen bennünket. Hogyan csinálja, ne magyarázzuk meg neki. A végtelen isteni irgalom találhat és talál is minden bizonnyal reá módot. A mi dolgunk, hogy megtegyük azt, amire megteremtett minket az Isten. A mi dolgunk, hogy Isten lányaiként, fiaiként megtegyük, amit beleírt mindannyiunk szívébe, s hogy erre rábólintsunk.

Megvallom nektek: a bajban levőnek érzem maga, ha arra gondolok, hogy az őszön folytathatom a Babér utcai templomban a plébános atya felkérésére sorozat-prédikációm a jézusi szövetség nagy alakjairól. Miért? Mert a Jézus óta eltelt kétezer esztendő két részre kell bontanom. Az első három századra meg a többire. Az első három században a keresztények kicsik, szegények és üldözöttek voltak, miként Jézus. De utána már csak kivételesen. Mit fogok a Babér utcai katolikus templomban a múltunkról mondani? Csak az segít abban, hogy katolikus templomban elmondhatom a meggyőződésem, hogy a II. Vatikáni Zsinat dogmatikus konstitúciójában, a Lumen Gentium kezdetű okmányban ezt olvasom: *Krisztus szegényen és üldözötten vitte végbe a megváltás művét? Az egyházat is ugyanerre az útra szólítja hivatása. Jézus szolgálai alakot öltött... érettünk, noha gazdag volt, szegénnyé lett... az egyház is nem arra van alapítva, hogy földi dicsőséget keressen... hanem hogy szegény és szenvedő alapítójának képmását ismerje fel a szegényekben és a szenvedőkben.*

De itt és most, előttem, akik megtanultátok az elmúlt évtizedben, hogy Jézuséra kell átalakítani gondolkodástokat, summázhatok: a kétezer esztendő nagyobbik felében megfelledeztünk Jézus tanításáról: nem szolgák, hanem uralkodók akartunk lenni, még pedig Isten kegyelméből. Nem szegények akartunk lenni, hanem gazdaggá akartuk tenni az egyházat, a középkori társadalom első rendjévé tettük a főpapok rendjét. Nem az üldözöttek boldogságára

törekedtünk, hanem a hadvezérek gyilkos dicsőségére. Elfelejtettük, hogy *boldogok a szolgálók és a kicsinyek. Boldogok, a szegények, akik sírnak. Boldogok vagytok, ha gyűlölnek az emberek, ha kiközösítenek, ha szidalmaznak titeket, ha rossz hírbe hoznak az Emberfiáért. Jutalmatok nagy lesz a mennyekben. Atyáik éppen így bántak a prófétákkal.* Mindezeket elfelejtettük.

Magam példáján is megmutatom a felejtést. 1942 nyarán katonai kiképzésben részesültem, leszereltem egészségügyi honvédként. Az őszön hazajött a Don mellől az egyik rendtársam, aki ott hadtestvezető lelkész volt, s megkérdezte, hogy kimennék-e vele a Donhoz ezredlelkésznek. Mondtam neki, hogy igen, beszéljen az elöljáróimmal. Nem került sor reá – nem is láttam meg máig a Dont! –, már ő sem tudott visszamenni, mert Sztálingrádnál összeomlott a front. De 45 tavaszán magyar hadi foglyok érkeztek keletről Debrecenbe, ahol akkor már tanítottam szaktárgyaimat a piarista gimnáziumban. Választhattak a magyar hadifoglyok: mennek a Szovjetunióba békés építő munkára, vagy vállalják a fegyveres harcot a fasizmus ellen. Mindannyian az utóbbit választották. A köztük levő tábori lelkészek is, akik megkeresték a katolikus prépostplébánost, a későbbi veszprémi püspököt, Bánáss Lászlót, s elmondták, hogy nekik elégük van a hadi dicsőségből: ha volnának Debrecenben papok, aki leváltaná őket, akkor ők hazamehetnének. Bánáss megértő volt, s szólt a ferences káplánnak, Oszkár atyának, aki elvállalta a feladatot. Mindjárt kinevezette magát hadtest vezető lelkésznek, s ezen a címen helyben maradhatott, s én lettem a hadifoglyokból alakult 17. honvédgyalogezred tábori lelkésze főhadnagyi rangban. Kaptam egy katonai köpenyt, meg egy ugyanilyen sapkát. Mind a kettőre rávarrt a szabó két aranypertlit. Felvettem ezeket a piarista reverendára, s kész volt a tábori lelkész. A debreceni kisállomáson bevagonírozták ezredemet. Még csicskást is kaptam. Három nap alatt el is jutottunk Budapestre, ahol az ezredes úrtól szabadságot kaptam, s találtam Pesten egy buzgó papot, aki katonai babérokra pályázott. Átadtam neki a hivatalt, s utaztam vissza Debrecenben, ahol a négy napi szolgálatért felvettem a zsoldot, leszereltem, s lett belőlem tartalékos főhadnagys.

Mindezeket azért mondom el, hogy én is közte voltam a másfél évezredes felejtőknek: hét év teológia-tanulás ellenére a legcsekélyebb problémázást sem váltott ki belőlem, hogy jézusi tilosban járok. Arra vigyáztam, hogy naponta misézzek, mondjam a breviáriumot, s ne bazsaljak a lányokra – akkoriban 26 éves voltam. Ezekről voltam szerzetes és pap és keresztény és Jézus tanítványa. De négy év múlva, '49-ben, megírom az akkori brosrám: *Szeretet az Isten* címmel, s abban már tudom, hogy Jézus mit tanított. Azt, hogy *Szeressétek ellenségeiteket!* Azt, amit majd húsz esztendő múltán részletesen elmondok a KIO-ban. S most ugrik majom a vízbe: eszem ágában nem jut akkoriban arra gondolni, hogy Pál teológiája mást mondana, mint Jézusé. Jézust mondom, s lelkesen fújom, amit ráírtam elsömisés szentképemre Pálnak a Galatákhöz írt leveléből: *Én pedig ne dicsekedjem másban, mint Jézus keresztjében, akiben nekem meghalt a világ s én a világnak.* S ugyanilyen lelkesen idézgetem a szeretethimnusz is az Első Korintusi levélből.

Hogyan nem vettem észre mindazt, amit a 70-es és 80-as években megírok nyolc kötetben a Pál-szintézisben? A napokban figyelmeztetett egy nagyon jó barátom: Te, amit nem akarsz meghallani, nem hallod meg. Azt hiszem, egy kicsit mindannyian így vagyunk ezzel. Katolikus teológusnak neveltek. Megtanultam, hogy a Szentírás az Isten szava. Csak évtizedek múltán lettem jézusi teológussá, hogy a Szentírásban is észre tudjam venni azt, ami nem egyeztethető össze azzal, amit Jézus tanít.

Hogyan mentünk el 16 századon keresztül amellet, amit Jézus tanított? Megtanultuk, hogy van ám természetfeletti rend. Az egyik prefációban imádkozzuk: *Te, aki megteremtettél, és még csodálatosabban megváltottál minket...Mitől?* Hát az eredeti bűn átkától. Hogyan leszünk megváltottá? A keresztség és a szentségek által. Az a dolgunk, hogy megkereszteljük az emberiséget. Nem akar megkeresztelkedni? Gondoskodnunk kell arról, hogy akarjon. Hogyan? Tudjuk a magyar történelemből. Megkeresztelt sváb lovagok segítségével négy felé

vágatjuk Koppányt, az Árpád-ivadékot, és megvakítjuk a másik Árpád-ivadékot, Vazult, Szent László királyunk nagyapját. S keresztény lesz a magyarság.

A napokban kaptam meg három 13. századi domonkos misztikusnak, Taulernek, Susonak, Sziénai Szent Katalinnak műveit. Hogyan akartak Jézus tanítványai lenni? Eszméletlen önmehtagadások, önkínzások útján. Ugyanebben a században ugyanezen az úton járt a másfél ezer esztendő legnagyobb Jézus-szerelmese, Assiszi Szent Ferenc, aki stigmatikus is lett, megkapta Jézus őt szent sebét, annyira azonosult Jézussal. Szerették mind a négyen Jézust. Csakhogy Jézus falánk és borissza ember volt: evett és ivott. A stigmákat Kaifás és Pilátus koprodukciója révén kapta meg Jézus. Nem maga szenvedtette magát.

Megkorbácsoltan járta a keresztútját. Ez volt a hatalommal, a Mammonnal kiegyező nagykonstantini kereszténység elleni lázadásunk egyik útja. A társadalomtól ácsolt jézusi kereszt helyett a magunknak ácsolt kereszt, csakhogy kifejezzük szeretetünket Jézus iránt, aki szenvedett értünk. Ezt az utat nevezem a *Bokorlelkiségben* – lombikkeresztnek. Biztos, hogy üdvösséget szerzett azoknak, akik ráfeszítették magukat. Szeretetből tették. Nagy lett a jutalmuk. De Isten Országá nem lett belőle. Eretnek-gyanúsaknak minősültek.

A nagykonstantíni kereszténység elleni lázadás közvetlen útját járták az eretnekmozgalmak. A negyedik században a donatisták, a középkor századaiban a bogumilek, albiak, valdiak, fraticellik; a 15. században Husz János, a 16. században Hutter Jakab, a hazánkban is letelepült habánok őse. Hadsereggel irtották ki őket vagy máglyán égették el képviselőiket. Luther Mártonnak már több esze volt, megnyerte a szász választó fejedelem támogatását. Nem is értette meg Jézust, csak Pál megigazulás-elméletének egy darabját: azt, hogy nem a cselekedetek üdvözítenek, hanem annak elhívése, hogy Jézus kiengesztelte Istent Ádám vétke miatt. Luther csak új vallást csinált. Mozgalmának következménye a harminc éves háború. Idehaza Bethlen Gábor háborúi a töröktől megkímélt felvidéken. El is pusztult benne vagy kétszázezer magyar. Luther nyomán támadt is sok száz új keresztény felekezet. Jézust nem értők, akik csak úgy, mint a katolikusok, nagyok, gazdagok és hatalmasok akartak lenni.

III.

Ha a KIO-t három századdal korábban írja meg valaki, s nem csinál eszméi megvédésére harminc éves háborút, a szerzőjét okvetlenül elégetik. Megjavult közben az emberiség, az egyház, s ennek következménye, hogy a tényleges szerző három századdal később mindezt ideig életben marad? Igen is, és nem is. Kivégezték közben a franciák XVI. Lajost. Nem hitték el a kivégzők, hogy *az Isten kegyelméből* uralkodhatik Lajos felettük. Nem hitték el, hogy van valaki, aki megkerülheti az alkotmányozó nemzetgyűlés akaratát. Úgy gondolták, hogy a hit, remény és szeretet helyett új jelszót kell kapnia az emberiségnek. Ezt: szabadság, egyenlőség, testvériség. Honnan vették? *Rousseau*-tól, aki ezt mondta: *Vissza a természethez!* Az egyház csak arra volt képes, hogy minden munkáját indexre tette: tilos elolvasni őket az igaz kereszténynek. Semmit sem segített a tilalom.

A természet mást tanít, mint a keresztények természetfeletti tanítása. Mit? Mária-Terézia, magyar királynő, magyar nemei ifjakkól szervez magának testőrséget Bécsbe. Ezek között van egy református fiatalember, Bessenyei György. Ez Bécsben megtanul franciául, s olvassa *Rousseaut*, s hatására a 18. század végén megújítja a magyar irodalmat. Ír egy verset, melynek címe: *Vallás*.

Az öldöklő fegyvert buzgóság vezette, Mely a természetet ekkor felejtette...

A természet, melynek józan érzései Igaz Istenünknek bölcs rendelkezései,

Maga ellen fordult egy oly Teremtőért, Ki nem szenvedheti az érte ontott vért.

De fed a természet s elveszted Istenedet.

Babits ezt majd szebben mondja: *az a véres Isten nincsen*. A 18. század végén a felvilágosodás mozgalma eljuttatja a kereszténnyé vált emberiséget a gondolatra, hogy a kinyilatkoztatást mindenki megkapja az emberi természetben. S ha ez az én fogalmazásom is, de ez újította meg a magyar szellemi életet is. És ez újította meg az egyházat is, amely kétszáz év

késéssel a II. Vatikáni Zsinaton erről beszél, amikor vallja: *Az isteni törvény rendelkezéseit lelkiismeretében fogja fel az ember. Köteles is hűen követni lelkiismeretét, hogy eljusson Istenhez. Nem is szabad megakadályozni őt abban, hogy lelkiismerete szerint cselekedjék. Csak saját lelkiismeretének tartozik engedelmeskedni.* S nem teszi hozzá, hogy csak Jézus után van emberi lelkiismeret.

Debrecenbe is eljutnak Rousseau könyvei, s ott elolvassa őket egy másik fiatalember, aki 26 évvel fiatalabb Bessenyeinél, kinek neve Csokonai Vitéz Mihály, aki azt is tudja, hogy a Mammon miatt gyilkoljuk egymást. Ezt írja *Az estve* című versében a francia forradalom kitörése után öt esztendővel, még 1794-ben:

*Bódult emberi nem, hát szabad létedre Mért vertél zárbékót tulajdon kezedre?
Tiéd volt ez a föld, tiéd volt egészen, melyből most a kevély s fősvény dézsmát vészen.
Mért szabtál hát határt önfiaid között? Ládd-é már egymástól mind megkülönbözött.
Az enyim, a tied mennyi lármát szüle, Miolta a miénk nevezet elüle.
Hajdan a termő föld, míg birtokká nem vált, Per és láрма nélkül annyi embert táplált,
S többet: mert akkor még a had és veszettség Mérgétől nem veszett annyi sok nemzetség.
Nem volt még koldúsa akkor a törvénynek, Nem született senki gazdagnak, szegénynek.
Az igazságtévő határkő és halom, A másét bántani nem hagyó tilalom
Nem adott még okot annyi sok lármára, Mert az elégség volt mindennek határa...
Te vagy még egyedül, óh arany holdvilág, Melyet árendába nem ad még a világ.
Te vagy még éltető levegő...
Óh áldott természet! Óh csak te vagy nékem Az a te tőled nyert birtokom s vidékem,
Melynek én örökös földesura lettem, Mihelyt teáltalad embernek születtem.*

S itt is megtaláljuk a felvilágosodás bűvös szavát: *Óh áldott természet!* Ez a vers tiszta jézusi evangélium. Ének, óda, himnusz az élet és vagyonszövésre utaló *miénk* nevezetről, és magyarázat a szőlőmunkások példabeszédéhez: az *elégség* volt mindennek határa: ha neked elég az élethez az egy dénár, nekem is elég kell legyen annyi.

Fél száz év múltán 1848-ban megjelenik a hazai kommunistáktól – félek, már egészen – még elfelejtett Kiáltvány, amely feketén-fehéren kimutatja, hogy belepusztul az emberiség, ha nem csinálja meg az élet és vagyonszövés. Újabb jó félszázad múlva Lenin és Sztálin rá is kényszeríti Marx igazságát a cárok birodalmára, majd Kelet-Európára is, – jó hetven évre! Ha szabad volt a keresztényeknek elfelejteni és valóra nem váltani Jézus tanítását, szabadjon a felvilágosodás fiainak-lányainak is úgy valósítani akarni az egyenlőséget, hogy megfélemeznek a szabadságról és a testvériségről. 1923-ban jelenik meg erről egy vers egy alig húsz éves fiatalember tollából. Idézek belőle:

*És fölarsant a béke dala, a kereszté és a fényé,
Az új Marseillaise szent tűzén kigyúlt a csipkebokor;
üvölt a gonosz: Nézd, új jakobinusok állnak a Volga vizénél! –
s már csattog az ostor, az új urak ostora, csattog az új rabokon.
Új rabok, új éhség, új börtönök! – Újra hiába
zökkent régi sínéről újabbra a régi világ:
Új függönyök mögött pereg az Ember Tragédiája,
s üres egekbe vezérli a bűn a szeretet dalát.*

Szabó Lőrinc a neve a fiatalembernek. Nemcsak József Attila, ő sem kap meghívást látogatásra a Szovjetunióba. Helyette ír a 30-as évek közepén egy verset, melynek címe: Vang.An-Si. Így hívják a remetét, a szentet, a bölcsét, aki Isten Országát akar csinálni kétszáz millió kulinak. Szerepel még a versben Sen-Tszung, a sárkánytrón ura, továbbá névmegjelölés nélkül a Tanács és a nép. Nincsen remény. Miért nincsen? Azért, mert Van-An-Si birodalmában remény sincs meggazdagodni, de a ulik meg akarnak gazdagodni. Jézus országban a kutya se akar meggazdagodni, de nem tolonganak az abba belépni akarók, mert a keresztények is meg akarnak gazdagodni. Keresztény, nem-keresztény, minden a Mammontól

meg nem szabadított, meg nem váltott ember meg akar gazdagodni, Többet akar birtokolni, mint embertársa: kapzsi és nem adzsi akar lenni. Nem elég neki az egy dénár, hanem kettő kell neki, és három, és amennyi csak lehetséges. Ily körülmények között a jószándékú ember számára marad még lelkiismeretünk megnyugtatója céljából az alamizsnálkodás – a Prakash-életmű javára rendezett rizsebéd vagy egyéb formában.

S most már jöhet a kicsengés. Nem a páli megváltás elmélet következtében nem valósult meg az Isten Országa még legszűkebb keresztény körben sem. Hanem miért? Mert az ember nem alkalmas arra, amire Isten megteremtette. Ez a megállapítás számomra káromkodás. Ezért kénytelen vagyok ezt a magyarázatot elvetni.

Mert az ember még nem végezte el magán azt a tudat és életalakítást, amelyet elvégzett magán Jézus akkor, amikor egyszer s mindenkorra becsukta a maga názáreti faipari üzemét. Mert Jézus tanítványai sem nőttek fel a feladathoz, melyre összeszedte őket. Mert kétezer esztendő alatt sem nőttek fel Jézus tanítványai arra a szintre, amelyre meghívta őket. Mert a Bokor is csak rácsodálkozott az evangélium szépségére, de tovább kellene mennie a megkezdett úton. És, és... mert boldogan vettük tudomásul a páli gnóvizist, melynek értelmében Jézus elvégezte, megoldotta a feladatot, s mi, megkereszteltek, várhatjuk Jézust, aki mennybe röpi minket. De nem elég Jézust dicsérni, utána is kell menni.

Jézusé lettem, ő meg az enyém.

Bárhová indul, vele megyek én.

Bárhová vágyik, oda viszem őt.

Szólni a titkát Lelke ad erőt.

50. OLMÜCI NAPLÓ

2004. július 18 – augusztus 20 .

Városmajor, 2004. július 15.

Az Árpádkori Új Okmánytárban *Olmuc* és *Olmach* megjelöléssel található a ma magyarul leginkább Olmücnak nevezett, s a Morva folyó partjain fekvő város – Morvaországban. Egy-szer, Drezdába mentem előadni, s akkor átutaztam rajta. (Ettől még nem nevezetes). De a magyar történelemben csal van valami szerepe a városnak. Az 1849. február 27-i eldöntetlen kápolnai csata után Windischgrätz jelentette Ferenc Józsefnek, hogy leverte a magyar forradalmat. Az előző év decemberében császárrá tett Ferenc József akkor éppen Olmücben tartózkodott. A 18 éves ifjú készpénznek vette a jelentést, és öt napra rá kiadta az *olmüci oktrojált alkotmányt*, mellyel visszavonta a lemondatot V. Ferdinánd király hazánkna, a márciusi forradalomnak tett minden korábbi engedményét, s elrendelte beolvasztásunkat az Osztrák Császárságba. Erre volt Kossuthék válasza: a következő hónapban a detronizáció Debrecenben. – Az olmüci templom képe pedig úgy került az 50. Napló címlapjára, hogy a napokban hivatalos küldetésben járt ott egy barátom. Fényképezett, emilezett, s nekem megtetszett az olmüci katedrális.

Városmajor, 2004. július 18.

Kihirdettem Adyiligeten június 6-án, az utolsó tavaszi szentmisén, hogy következő három hónapot Budaváriban töltöm, s találkozunk szeptember első vasárnapján. De mivel ez nekem nagyon hosszú idő nélkülük, a sok évi gyakorlatnak megfelelően várom őket nyár-közepén hétfőre, vagy csak vasárnapon budavári kies lakomban, július 18-án a 9 órakor kezdődő szentmisére. Ember tervez... Itthon töltöttem a nyarat. Ezer okon. Az egyik a dögrovás. Orvosi konzíliumot tartottak. Ennek eredménye: igyak naponta legalább két liter vizet. Minderről szóltam telefonon keresztül Ákosunknak, hogy próbálja értesíteni a meghívottakat: a *Kirándulás elmaradt* (Mécs László egyik szép versének címe). Hanem helyette a jelzett napon, este hat órakor mondom Adyiligeten a szentmisét. Amikor félhatra Ákos eljött értünk a Városmajorba, mondtam, hogy már hárman biztosan leszünk. Nagy volt az örööm, amikor megtelt a templom. Ezt prédikáltam:

Egy alkalommal, amikor Jézus és tanítványai úton voltak, Jézus bement az egyik faluba... – így kezdődik mai evangéliumunk szövege. A falu, melybe Jézus bement, minden bizionnyal a Jeruzsálemhez közeleső Betánia volt, s a házban, melyet Jézus felkeresett, alighanem Lázár, Márta és Mária, a három testvér lakott, csak Lázár éppen nem volt odahaza. Ahogy olvastam otthon a szöveget, felmerült bennem a kérdés: és a tanítványok mit csináltak addig? Várták Jézust a faluszélen? Bementek ők is a faluba, s leültek a ház előtt az árokpartra, ha volt ott olyan, s várták, amíg Jézus kijön a házból? Talán megállapodtak Jézussal, hogy hol, s mikor találkoznak? Esetleg a templomban vagy a Getszemáni kertben? Még aznap, vagy csak holnap, s déltájban?

Mért érdekesek életüknek ezek a fel nem említett mozzanatai is? Csak akkor azok, ha Jézus magányosokat is, családókat is élet- és vagyon közösségbe egybefogó alakulatokba várta a benne hívőket, ha az ilyenek közösségekből felépülő társadalmat gondolt el Isten Országá címen. Akkor lehetnek érdekesek ezek a részletek is, ha a maga s a tizenkét tanítvány által gyakorolt életformát gondolta el az emberi társadalom legalább egy része, a benne hívők, számára a Föld Isten Országává formálása útjának. Ha netalán nemcsak az Ország tartal-mairól, hanem formájáról is akart valamit mondani. Ha a *példát adtam nektek, hogy ahogy én tettem veletek, ti is úgy tegyetek!* kijelentése a formára is vonatkozott. Azt gondolom, hogy tartalom és forma nincsenek meg egymás nélkül, ahogy már Arisztotelész is tanította a művészetekről. Ahogy például egy szép vers, mondjuk *A walesi bárdok*, nemcsak azért szép, mert aktuális, egész nemzetének szóló gondolatok vannak benne, hanem gondolat- és versritmus, esetleg még rím is, s a többi mind, hogy egy vers – vers legyen..

Azért is gondolom ezt, mert a jézusi kisközösségi forma nélkül bárki mondhatná Jézusnak: Szép dolog az ellenségszeretet, meg az is, hogy könnyebb a tevének átbújnia a tű fokán, mint a gazdagnak bemennie az Isten Országába, meg az ehhez hasonló és képtelennek tetsző követelmények is mind nagyon szépek, de mindaddig csak üres szavak maradnak, amíg be nem mutatod életed példájával, hogy a fentiek meg is valósíthatóak. Ezért gondolom, hogy Jézus a formában is példát adott. A forma nélkül pedig nincsen tartalom. Bizonyosság erre a kereszténység története. A jeruzsálemi élet és vagyonszövetség felbomlása, tehát a forma eltűnése után hamarosan a tartalmat is elfeledtük, s a konstantini fordulat megtörténtével természetessé lett, hogy Jézust emlegetve nagyok, gazdagok és fegyvert forgatók is lehetünk, s még oltárra is emelhetjük őket, mint szenteket. Magam is részese voltam ennek a felejtésnek. Életem példáján is megmutatom ezt a felejtést.

1942 nyarán katonai kiképzésben részesültem, leszereltem egészségügyi honvédként. Az év őszén hazajött szabadságra a Don mellől egyik rendtársam, aki ott hadtestvezető lelkész volt, s megkérdezte, hogy kimennék-e vele a Donhoz ezredlelkészének. Mondtam neki, hogy igen, beszéljen az előjáróimmal. Nem került sor kimenésemre – nem is láttam meg máig sem a Dont! –, s már ő sem tudott visszamenni, mert Sztálingrádnál összeomlott a front. De '45 tavaszán magyar hadifoglyok érkeztek keletről Debrecenbe, ahol akkor szaktárgyaimat, nyelveket tanítottam rendem gimnáziumában. Választhattak ezek a magyar hadifoglyok: mennek a Szovjetunióba békés építő munkára, vagy vállalják a fegyveres harcot a fasiszmus ellen. Érthető okokból mindannyian az utóbbit választották. A köztük levő tábori lelkészek is, akik megkeresték a katolikus prépostplébánost, a későbbi veszprémi püspököt, Bánáss Lászlót, s elmondták, hogy nekik elégük van a hadi dicsőségből: ha volnának Debrecenben papok, akik leváltanák őket, akkor ők hazamehetnének. Bánáss megértő volt, s szólt a nyilastelepi ferences káplánnak, Oszkárnak, aki el is vállalta a feladatot. Mindjárt kinevezette magát hadtestvezető lelkésznek, s ezen a címen helyben maradhatott. A fiatalabb papokat meg behívták... Magam a hadifoglyokból alakult demokratikus hadsereg egyik alakulatának, a 17. honvédgyalogezrednek lettem tábori lelkésze – főhadnagyi rangban. Kaptam egy katonaköpenyt, meg egy ugyanilyen sapkát. Mind a kettőre rávarrt a katonai szabó arany pertliket. Felvettem a mondott ruhadarabokat a piarista reverendára, s kész volt a tábori lelkész. A debreceni kisállomáson bevagonírozták ezredemet. Még csicskást is kaptam. Három nap alatt el is jutottunk Budapestre, ahol az ezredes úrtól – névnapom okán – szabadságot kértem és kaptam. Pesten megtalált egy zsidó származású katolikus pap, aki méltán haragudhatott a fasisztákra, akik akkor még nem tették le a fegyvert. Kérte tőlem, s én boldogan átadtam neki a hivatalt, s utaztam vissza Debrecenbe, ahol a négy napi szolgálatért felvettem a zsoldot, leszereltem, s lett belőlem tartalékos főhadnag.

Mindezeket azért mesélem, hogy megmutassam: én is közte voltam a másfél évezredes felejtőknek. Hét év teológia-tanulás s lelkiéletre nevelődésem ellenére a legcsekélyebb problémázást sem váltott ki belőlem, hogy jézusi tilosban mozgok. Arra vigyáztam, hogy naponta misézzek, mondjam a breviáriumot, s ne bazzaljak a lányokra – akkoriban 26 éves voltam. Mindezek erejében lettem volna én szerzetes és pap és keresztény és Jézus tanítványa. De négy év múlva, '49-ben, megírom az akkori brosrám *Szeretet az Isten* címmel, s abban már tudom, hogy Jézus mit tanított. Azt, hogy *Szeressétek inkább ellenségeiteket!* Mindazt, amit majd húsz esztendő múltán részletesen elmondok a KIO-ban. Ennyit erről.

Jézus Mártának mondott szavainak három kódex-változata is van: a/ csak egyetlen dolog szükséges – ezt a változatot hallottuk a felolvasott szövegben; b/ kevés dolog szükséges – már mint a Márta által készítendő étkezéshez: ennek a változatnak, élet- és ételmód, úgy is mondhatnám aszkétikus értelme volna: nem kell annyit főzni meg enni; c/ kevés dologra van szükség, de igazán csak egyre – ez a harmadik változat pedig kompromisszumot ajánl. Tehát a/ csak egy, b/ kevés, c/ kevés és egyetlenegy. amire szükségünk van.

Melyiket választjátok? Először is szempontot adnék a választáshoz. Azt gondolom, hogy az emberiség Jézus előtt is tudhatta, hogy mit kíván tőle az Isten. Bizonyosság rá Izajás, Szókratész, Buddha és mások tanítása. Úgy gondolom, hogyha a krumpli meg a katicabogár is tudja, mit csináljanak, mire lettek, akkor az Isten képe és hasonlatosságára teremtett embernek még inkább tudnia kell, hogy mi a dolga. Az előbb felsorolt nevek csak azért lettek az emberi történelem kitüntetett nevei, mert a nevek hordozói magukba mélyedtek és meghalották ott Isten beléjük írt hangját. Mit? Gondolom, egyszerűen csak azt, hogy jónak kell lenni. Amikor kinyilatkoztatást emlegetnek a különböző kultúrák – a miénk is – azért teszik, mert bizonyos személyek teremtett magukba, a természetükbe néztek, és meglátták, hogy merre és mire hívja őket, az embert, Isten. A krumplitól s a katicabogártól abban különbözünk, hogy értelmünk van. Ha igazán van, akkor nemcsak a Pythagorász-tételt ismerjük, hanem tudjuk azt is, hogy jóknak kell lennünk. Ezt a tudást tartalmazó ismeretet hívjuk magyarul *lelki* ismeretnek; más nyelveken pedig inkább csak tudásnak (conscience, Gewissen). Józan ész és lelkiismeret – ezekkel lettünk feltarisznyázva.

A mondottak alapján el kell tudnunk dönteni, hogy mire van szükségünk: a/ egyetlen egyre, b/ kevésre, c/ kevésre is meg egyre is. Vallok: Uram, Isten, ha én most elkezdénék beszélni arról, hogy mi mindenre van szükségem ahhoz, hogy élni tudjak, holnap reggelig sorolhatnám a listákat: ruháimét, bútoraimét, könyveimét, elektromos és digitális ketyerémét a telefontól a számítógépemig, az otthonom ezer kacatját és a lakossági forintszámlámét, a gyógyszerimeit. Vége-hossza nem lenne! Ha azt mondanám, hogy mindezekre nincs igazán szükségem, hazudnék, mellébeszelnék.

Nem jó nekem egyik változat sem! Nekem nagyon sok mindenre van szükségem ahhoz, hogy élni tudjak. Hajléktalanná tenni ha tudnám is magam – bár nem vagyok képes reá –, az sem segítene rajtam, mert valamelyik testvérem magához hívna: gyere hozzánk, kapsz egy ágyat, vagy egy lukat nálunk. S kezdődne előről minden. Nem tudnám neki azt mondani: Köszönöm, de hagyjad, elleszek én a Dankó utcában is. Mennék hozzá, s hamarosan lenne megint számítógépem is, meg talán mobilom is, amim egyelőre most még nincs. Hiszen a nyugdíjamat azért csak folyósítanák.

Hát ilyen Jézus-tanítvány vagyok én. Miért? Mert a 21. században élek, s a közös Európában, ahol a dzsi-di-pi éppen akkora, ami a felsoroltakat teszi lehetővé és némileg kötelezővé is. Hogy tudom megnyugtatni a lelkiismeretemet? Csak eggyel. Azzal, hogy kész vagyok élet és vagyonszövésre lépni Jézusban testvéreimmel, amelyben majd nekem is csak az jut, ami önekik. Kész vagyok utánacsinálni Jézusnak, amit ő megtett az első században 12 tanítványával az akkor dzsi-di-pi mellett. Kész vagyok folytatni a jeruzsálemi élet és vagyonszövés. Tizenöt éve egyfolytában csak mondom ezt. Magamnak hívni másokat már nincs erőm. Még nem akadt, aki társuljon, aki meghívott volna rá. De még nem adtam fel a reményt, hogy megvalósul ez az álmom. Azért nem adom fel, mert tudom és vallom, hogy akármennyire is van szükségem, csak egy az, amire mindenekelőtt szükségem van. Ez pedig az, hogy keressék Isten Országát. Úgy, ahogy tudom. Ma még csak az osztozásnak számomra ma lehetséges formájával, a jézusi célokra adakozással, de holnap talán az élet- és vagyonszövés is. Tudom, hogy élhető lenne ez az életforma számomra. Tizenhat éven keresztül voltam aktív piarista szerzetes ezen az alapon, s a 16 év második felében, '44-től, nagy-nagy szegénységben éltünk, mint minden rendes ember az országban.

Csak Lukács evangéliuma őrizte meg Jézus életének a jelenetét. Ha ő sem jegyezte volna fel, mit mondott Mártnak Jézus, akkor is elmondhatnám a fentieket. Miért? Mert mondott Jézus annyit, amennyiből összerakhatnám a választ? Nemcsak azért. Hanem azért is, mert Isten a saját képe teremtett meg, mert ember vagyok – én is. És értelmet kaptam, amiből tudhatom, hogy nem lehet rend a világban, amíg van enyém és tiéd. Mert lelkiismeretet adott, amely eligazít: Neked sem járhat több, mint a másoknak. Amen.

Városmajor, 2004. július 12.

Náci javasolta utolsó tavaszi találkozónkon, hogy a szeptemberi *Gyökér*-en legyen a házfeladat ez: *Van-e negyedik út?* S mi az első három? Ateizmus, agnoszticizmus, vallás. Ezt egy kicsit meg kell magyaráznom. Kezdetben csak egy út volt: a vallásé. Sem Mózes, sem Árpád nem viselhetett el ateizmust, agnoszticizmust. Ilyen megosztottsággal nincs honfoglalás – Palesztinában sem, a Kárpát-medencében sem. Aztán gondolkodni kezdtem: tisztességes házfeladat elé kell egy dolgot, amelyhez hozzászólunk. S a nyár folyamán rágtam egy kicsit a ceruzám, s ez lett belőle: *Van-e negyedik út?*

1. Jézus sem tudta a választ.

A *Gyökér*ben, a Bokor egyik közösségében, a tanév végén abban állapodtunk meg, hogy a szeptemberi találkozón válaszolunk egy kérdésre: Isten iránt érzékenységet hordozó emberek számára van-e negyedik út? Melyik az első három?

1. A vallási közösség iránti érdektelenség az első,
2. vallásfelekezetünkben megmaradás a második,
3. s új felekezetet alapítani, vagy más felekezetbe átlépni – a harmadik.

Ha nincsen negyedik, akkor döntenünk kell az első három között. Úgy gondolom, hogy az elsőt talán el kell utasítanunk, mert az emberiség a maga történelmi útján rendre vallásokba gyűjtötte az Isten iránt érzékenységet mutató embereket, s a *vallások* jelentik szavunk szótári értelme szerint azokat a társadalmi alakulatokat, amelyek az ilyen embereket gyűjtik.

4. Az Isten iránt érzékenységet mutató nem vallási csoport, közösség (ez lenne a negyedik út: mindenki azt hiszi, amit akar, az ilyen emberek gyülekezete)

– merő újdonság, szavunk sincs még rá. Ha ezt elutasítanók, akkor a második és a harmadik út közül kell választanom. A választás abban áll, hogy alkalmazkodunk valamelyik felekezethez pl. a katolikus egyházhoz, vagy nem alkalmazkodunk. A házfeladat kérdését számomra az a tényállás, talán ellentmondás, magyarázza, hogy mintha elsősorban az jellemezne bennünket, hogy általában **nem alkalmazkodunk, és ezzel együtt valljuk, hogy nem akarunk új felekezetet létrehozni**. Azt az álláspontot képviselem, hogy bizonytalankodásunk a felvetett kérdésben a Bokrot három részre bontja:

a/ elvallástalanodás – a Bokorban szerzett KIO-alapú jézusi öntudattal közösség nélküli élet,
b/ katolikusodás – nem-bokorbeli pap és templom keresésével, a Bokorban szerzett jézusi öntudattal
c/ ragaszkodás a fogyó számú Bokor-papokhoz – egyházközségi, ill. egyházi mozgalmakban elköteleződés nélkül.

Természetesen mind a három típus a legjobb lelkiismerete szerint igyekszik eljárni, azaz messzemenően igazolni akarja és talán tudja is a maga álláspontját Jézus tanításával és élete példájával.

Bizonytalan, hogy Jézus magatartásának egyértelmű kiértékelésében egyet tudunk-e érteni egymással. Magam úgy látom, hogy Jézus nem adott parancsot övéinek a zsidó vallási közösségtől elszakadásra, de a szóban forgó közösséget vezető *főpapok-írastudók-vének* nevű csoportot – Anonymusszal szólva – *vágta, mint a nyers tőköt*. Ez a csoport ki is végeztette Jézust, és e csoport egyenes leszármazottja (a farizeusok jamniai teológiai főiskolája) hat évtizeden belül az egész Jézus-mozgalmat eretneknek nyilvánította, azaz kizárta a kereszténnyé lett zsidókat abból a vallásból, amelybe beleszülettek. *Úgy tetszik tehát számomra, hogy Jézus magatartása mintha ellentmondásos lett volna*. Szót sem szólt arról, hogy magának, vagy tanítványainak új felekezetet kellene létrehozniok, de saját magát totálisan lehetetlenné tette a maga vallásában. Tartalmilag Jézus olyasmiket képviselt, amiket még elméletileg sem tartott az említett csoport a maga és zsidó vallása számára képviselhetőnek: dogmatikailag – a maga istenfiúságát és feltámadását a halálból, erkölcsileg pedig az emberiség egészének átölelését (kicsiség, szegénység, szelídség). A nagytanács nem akart tudni Jézus speciális értelmű isten-fiúságáról, másfelől a római megszállás idején maga

volt a zsidó *kripto* (titkos) trón és oltárszövetség, azaz vallásilag, politikailag, gazdaságilag valahogy azonosulni igyekezett nemzetük érdekében a megszálló hatóságokkal. Időszámítás után 33 körül kivégzi a mozgalom alapítóját, 92 körül kiközösíti magából az egész Jézus-mozgalmat. A kiközösítést követő kétezer esztendő ellenségeskedés után ma is csak ökumenizálni hajlandó a Jézus-mozgalmat folytató egyházakkal, de a kiközösítést visszavonni nem: aki keresztény az nem lehet zsidó vallású, A zsidók ma kiátkozás nélkül megkeresztelkedhetnek, és áttérhetnek valamelyik keresztény vallásba is, vagy maradnak zsidók. Az első századi szakítás összevarrására nem látszik lehetőség, Jézus vallására visszatérésünknek a keresztények körében említésre méltó szándékával nem találkozom.

2. Az egyház is csak a kaifási recept szerint tud élni

A Péter és utódai által vezetett Jézus-mozgalom a maga története során e kaifási és farizeusi minta szerint jár el azokkal, akik akár dogmatikailag, akár erkölcsileg különvéleményt képviseltek, és ehhez ragaszkodtak. A jamniai kiközösítésre még nem válaszol viszont-kiközösítéssel, hiszen a kiközösítők nem voltak az egyház tagjai. De nemcsak a 4. századi konstantíni fordulat után kezdi meg kiközösítő tevékenységét. Kiközösíti Marciont már 145-ben, s utána Montanust is – még a második században. A konstantíni fordulat után Szent Ágoston már császári hadsereggel vereti szét az eretnekeknek minősített afrikai donatistákat. Létrejön a *keresztény* trón és oltár szövetsége is. A kiközösítetteket az egyház átadja a világi hatóságoknak, s az égeti el őket máglyán, mint Husz Jánost és Hutter Jakabot. Szent István a pogány magyarokat, Nagy Lajos a bogumil keresztényeket igyekszik fegyverrel leverni. Szent Bernát is, a keresztény misztika jelentős alakja, bátorítja Montforti Simont az albiak fegyveres megsemmisítésére. Fordulatot hoz a humanizmus, melynek az Újszövetséget görögből újra lefordító Erasmus Rotterdamura figyelmezteti Luther Márton kortársaként az egyházat, hogy a hitbeli vitáknak nem jézusi megoldása a gyilkolás. Sem Luther, sem az egyház nem figyel rá. Luther a máglyától meg akar menekülni, s ezért a szász választó- fejedelem oltalma alá helyezi magát, s rászakad Európára a 17. században a harminc- éves vallásháború, s benne Bethlen Gábor három hadjárata hazánk töröktől megkímélt részein. Gyökeres fordulatot hoz a felvilágosodás, Rousseau és a francia forradalom: nem ismer többé Isten kegyelméből való uralkodót, s az egyháznak nincs módja többé a világi hatósággal rendelkezni, azaz máglyahalállal büntetni az eretnekeket. Be kell érnie az eretnekek kiközösítésével. Valami azért történik az egyházban is. Bár a felvilágosodás és Rousseau írásait indexre teszi, kétszáz év késéssel ugyan, de mégis jézusi-nak ismeri el a felvilágosodás gondolatszabadság-eszményét a II. Vatikáni Zsinaton: *Az isteni törvény rendelkezéseit lelkiismeretében fogja fel az ember. Köteles is hűen követni lelkiismeretét, hogy eljusson Istenhez... csak saját lelkiismeretének tartozik engedelmességni.* De ez sem akadályozza meg az egyházat abban, hogy felhagyjon kiközösítési gyakorlatával, s ezt a mai napig érvényben is tartja, gyakorolja is.

Ebben a Péter-utódoktól vezetett egyházban született meg a Bokor. Az egyház gyakorlata, hogy a vatikáni diplomácia útján konkordátumot igyekszik kötni az egyes államhatalmakkal. Ha valamelyikük erre nem hajlandó, akkor titkos püspök- és papszenteléssel, földalatti módon is igyekszik biztosítani az egyház továbbélését. A Szovjetunió nem volt hajlandó a Vatikánnal konkordátumot kötni, s ezért 1933-ban az Unióba látogatásra hívott, mert baloldali gondolkodónak számító francia jezsuitát, Páter Herbignyt Eugenio Pacelli berlini nuncius, a későbbi XII. Piusz pápa, titkosan püspökké szenteli. Herbigny kimegy az Unióba, és titokban püspököket szentel. 1944 koratavaszán ennek mintájára Debrecenben a zágrábi egyetemi lelkész, Páter Kolakovics rávesz, hogy a debreceni katolikus diákokkal titkos kisközösségeket hívjak életre. Megteszem – egyházam szándékait szolgálni akarván vele. Munkánk 1948-ban országos mozgalommá válik. Az Actio Catholica elnöke, Endrey Mihály püspök is támogatja munkánkat. 1964-ben a magyar kommunista kormány és a Vatikán megegyezik egymással: nem konkordátumot kötnek, csak részleges megállapodást írnak alá. Ennek eredményeként a

magyar állam előzőleges beleegyezésével püspökké szentelt Lékai László kerül Mindszenty halálát követően, 1976-ban az esztergomi érseki székbe, s a Magyar Püspöki Kar – téves tanításaimra hivatkozva – 1982-ben megvonja tőlem az egyházi működés jogát, a magyar papságot meg felszólítja, hogy ne működjék velünk együtt. Mindezt 1987-ben a Vatikán is megerősíti arra hivatkozva, hogy az általa idézett zsinati tételek közé be akartam venni a fent idézett zsinati szöveget is. 1997-ben rehabilitál a Vatikán, s megengedi, hogy beírdam tételei közé a lelkiismeretre vonatkozó szöveget, valamint utasítja a Magyar Püspöki Kart, hogy vonja vissza korlátozó rendelkezéseit. Az azóta eltelt hét esztendő mutatja, hogy a korlátozó intézkedések megszüntetése milyen keveset változtatott egyházunkban a Bokrot körülvevő levegőn.

Az 1982 óta eltelt jó húsz esztendő nem maradt hatás nélkül sem a hazai katolikus egyházra, sem a Bokorra. A hazai katolikus egyház azóta nemlétezőnek tekint a Bokrot, s építkezik a Bokor nélkül, önerőből. Már 82 és 89 között is; s ami elgondolkodtató, az 1990. évi politikai fordulat után is, egyházi rehabilitációm előtt is, és egyházi rehabilitációm után is. Nincs szükségük a püspököknek ránk. Maguktól idegen testnek tekintik a Bokrot, mondhatunk akármit, nem méltatja válaszra. Nem tekint bennünket katolikus mozgalomnak, nem hív meg azok találkozóira. A Katolikus Lexikonban is hiába keressük a *Bokor* címszót. Katolikus könyvesboltjaink nem terjesztik a Bokor tagjai által írt könyveket, folyóiratainkat hiába keressük templomainkban. Jó tíz éve megemlített minket valaki az akkori bíborosnak, a válasz Gamáliele volt: Ha nem Istentől való, akkor felbomlanak maguktól.

3. A kettős hűség alapja: hiszek benne és elhiszek valamit.

A negyedik útra vonatkozó kérdés valójában ezt érinti, a felbomlásunkét. Mindeddig arra igyekeztem, hogy helyzetképet adjak, tőlem telhető objektívet. De a következőkben sem törekszem másra, amikor saját álláspontomat igyekszem felvázolni. A szubjektívet objektíven? Igen. Azaz ösztinteségre törekszem. Megvallom: kettős hűség van bennem. Nem akarok hűtlennek lenni ahhoz, amit Jézusban megismertem. És e teljes Bokor-hűséggel figyelni akarok egyházam tanítóhivatalára, azaz katolikusnak akarok maradni. Nem akarom a többi utakat járni.

Úgy gondolom, hogy Isten belerejtette az emberi természetbe, hogy mit kíván tőle: szeresse Istenét mindenekfelett, s felebarátját úgy, mint önmagát. Úgy gondolom, hogy Jézus ebbe a természetünkbe írt eligazításra talált rá. Ez egyet jelent a csak szolgálni akarással, javainknak a testvérek közti megosztásával, s az erőszakról lemondó szelídséggel, békességet teremtéssel. Tartalmilag. Formailag pedig a kisközösségekkel. Az állam s az egyház nem kisközösség. Ezekben mint számunkra eleve adottakban csak élünk, mert nem léphetünk le a térképről. Az olyan kisközösségekből álló társadalom, amely vallja és cselekszi a jézusi tartalmakat – az Isten Országá. Ez az Isten Országá működőképes. Ha csak ilyen jézusi kisközösségekké formálódik az emberiség, meg-szűnik az evilági ország, az állam, s vele együtt minden kényszert gyakorló szervezet.. Az állam, mint erőszakszerv elhal, miként Marx is álmodta. S akkor természetesen megszűnik a trón és az oltár szövetsége is Mindez nyilvánvaló. De még nem valósult meg. De vallom, hogy ez a célja az emberiségnek, s ezért hiszek Isten tervének megvalósításában, az Isten Országában. Hiszek benne, azaz erre akarom rátenni, *odahelyezni az életemet* (Jn 15,13; 10, 11.15.17.18). Ez a hit egyik, az első értelme.

Lássuk a másodikat! Tudva levő, hogy a vallásoknak krédóik vannak. A katolikusnak is. Ezekben a krédókban olyasmik is találhatóak, amik az emberi természet, a képességeink alapján nem eldönthetők. Minden vallás hitet követel tagjaitól: tartsa igaznak, ami a krédójában van. Igaznak úgy, mint a Pythagorász-tételt? Nem, mert az bizonyítható is. Csak higgye el, ha egyszer katolikus akar lenni, csak higgye el, ha egyszer mohamedán akar lenni. Mi akkor ez a hit? Ismeret, amely nem bizonyítható? Nem. *Ismeret, amely nem is bizonyítható, nem is cáfolható*. Állítom, hogy az embernek szüksége van arra, hogy valamit el is higgyen. Ez más hit, mint az első: a hit valamiben. Azért állítom, mert egy olyan világban

találjuk magunkat, amelyben olyan kérdések vetődnek fel bennünk, amelyekre nem kaphatunk bizonyított válaszokat. Keresem az Isten iránt és tervei iránt érdeklődő emberek társaságát. Ezek vallásokba rendeződnek, melyek valamilyen választ kínálnak fel azokra a kérdésekre, amelyekre nincsen bizonyítható válasz. Ha buddhistának születek, valószínű, hogy eszembe sem jut kereszténynek lenni. Én katolikus kereszténynek születtem, eszembe sem jut buddhistának lenni. Miért? Nem ismerem a buddhizmust? De valamelyest igen. S tudom, hogy nem bizonyítható válaszokat kínál fel olyan kérdésekre, amelyekre a katolikus vallásnak sincsenek bizonyítható válaszai. Eben gubát cseréljek?

Milyen az Isten? Milyen a túlvilág? Mi van ottan? Kiket fogok ott találni? Mit fogok ott csinálni? Kérdezi ezeket minden vallásos ember, s elhisz valamit. Azt, amit gyerekkorában vallásában megtanul. Honnan tudjam, hogy az én vallásom válasza jobb, mint a te vallásodé? Honnan tudjam, hogy a tiedé jobb, mint az enyém? Mindazonáltal a vallások propagálják magukat. Istenadta joga ez az embernek. De az is, hogy azt képviselje, hogy e propaganda helyett előbbre visz bennünket, hogy egyszerűbb, ha a vallások mindegyike azt igyekszik képviselni, amit Isten beleírt az emberi természetben. Hiszek az Isten teremtette emberi természetben, abban, aminek számunkra hiteles megfogalmazását kapjuk Jézus erkölcsi tanításában, s erre igyekszünk rátenni az életünket – kerül, amibe kerül És hiszem a mondott második értelemben a katolikus krédó nem bizonyítható és nem is cáfolható válaszait, azaz hűséges maradok egyházam tanításához

4. Nem cserélem le, mert nem akadályozza, hogy rátegyem az életemet a jóra.

A fentiekből úgy gondolom, nyilvánvaló, hogy miért nem cserélek felekezetet. De még nem nyilvánvaló, hogy miért nem választom a negyedik utat. Nem választjuk, ha köztudottnak gondolható, hogy minden háború csak vallásháború. A vallások osztják meg az emberiséget. Pár éve a közeli Balkánon ropogtak a fegyverek: a katolikus horvátoké, az ortodox szerbeké s a mohamedán bosnyákoké. Irakban is állandósul a háború a mohamedánok és keresztények között. Jézus szülőföldjén is a zsidók és a mohamedánok között. Európa története pedig tele van keresztények és keresztények közti háborúkkal is. Tehát a tételen változtatni kell: minden háború a különböző érdekeltségűek közti háború. Van testvérháború is, ha vérségi kötelék ellenére is különbözőek az érdekek: pl. IV. Béla királyunk és fia, Kún László között.

A vallások csak ürügyei a háborúnak, és nem okai. Hogyan tölthet be a vallás ilyen szerepet is? Csak a jézusi tanítás ellenére. Nem mondják a vallások a háborúba behívottaknak: Ne öl! Ne bánts! Ne felebarátodat! Csak olyan vallás tagja akarnék lenni, amely érvényt szerez a jézusi tanításnak, amely hüvelyébe dugatja a kardot. Rendben. De miért akar verekedni az ember? A kiváltság miatt: azért, hogy neki is legyen annyija, mint neked, és azért, hogy neked többed legyen, mint neki. Mert akármilyen vallású is, természetesnek tekinti, hogy jobban járjon, mint a másik. A kapzsiság miatt. Vallásod – elvben, és a második Vatikáni Zsinat óta, bár nem a gyakorlatban (a katonai szolgálatot megtagadó testvéreinknek a bírák azt mondták, hogy magukat saját püspökeik is elítélik, s a püspökök a pártállam nyomására a Bokor papjait megbüntették, mint felbujtókat) – nem akadályoz meg abban, hogy ne vállalj katonai szolgálatot, hogy javaidat megosszad másokkal egy jézusi élet- és vagyonszövetségben. Vagy legalábbis igyekezzél minél szerényebben élni.

Ha ezek a vonások hiányosak az életünkben, nem azért hiányosak, mert vallásod akadályoz benne. Nem akadályoz – mondod –, de nem is segít, mert a hangsúlyt nem a jézusi nyilvánvalóságokra, hanem a vallások specifikumára teszi, azaz a nem bizonyítható és nem cáfolható hinnivalókra teszi. Nem egészen így áll a dolog. Azért nem, mert látni kell, hogy a vallásoknak jelen állapotukban két különböző szerepük van. Egyfelől Isten- és emberszeretetre nevelnek, másfelől engedményeket tesznek az uralkodni, a gazdagodni s az érdekeinket fegyverrel is képviselni akarásunknak. Létrehozzák a trón és oltár szövetségét. *Is-tentelen frigy van közted ész és rossz akarat* – mondta 1847-ben Vörösmarty. És istentelen a

frigy egyház és állam között is, mert az utóbbinak az elvei nem jézusi elvek. Az állam is, az egyház is, és az én magam bűnre is hajló természetem akarja a rosszat is. Mind a három egy kicsit egy húron pendül..., pendülünk.

Egyáltalában nem tartom valószínűnek, hogy sikeres lehet egy olyan törekvés, amely a különböző vallásokban felnövekedő emberiséget úgy akarná meggyőzni az Istentől kapott emberi természet és az ezt megfogalmazó jézusi erkölcsi tanítás igazáról embertársainkat, hogy leválasztja őket vallásukról. Hiába fogadják el a Bokor közösségei a bármilyen vallású embereket, ha azok vallják a jézusi elveket, mégis csak mutatóban találunk tagjaink között más vallások által nevelteteket. Világosan kell látni ennek az okát. Egy ateista mondja egy katolikus munkáspapnak a hazai szocializmus éveiben: Beíratom már a gyereket hittanra, mert nem akar lemenni tejért a Közértbe. Kinek-kinek a maga (ám elhagyott) vallásában van bizalma. A vallás kultúrtermék: miként a nyelv, a művészetek. Kína, India nehezen lesz kereszténnyé, ha egyszer Európa nem hajlandó jézusivá lenni. Így aztán azt az álláspontot képviselem, hogy a vallásunkról leszakadás nem út. Nincsen negyedik út.

5. Csak az a kérdés, hogy akarjuk-e még a jézusit.

Hogy a Bokor melyik utat fogja választani, azt biztosan nem egyedül döntöm el, hanem a Bokor tagjai. Választásunk *az istenek térdén fekszik* – ahogy Homérosz mondta. Igazán? Hát ez csak annyiban igaz, hogy Isten tudja a jövőnket, de ezt a jövőt bizony mi alakítjuk. S most következik e dolgozat legfájdalmasabb kérdése: Meddig maradunk hűségese az elmúlt jó félszázadban megismert jézusi szemlélethez-értékekhez? Meddig maradunk hűségese az e jézusi tartalmakat hordozni tudó kisközösségi formához? Mik a kilátásaink? '89 óta normalizálódunk, azaz visszatér társadalmi környezetünk eléggé gyors ütemben a '45 előtti, a tőkétől meghatározott viszonyok közé. A szocializmus idején mondtuk: Jézusi ember csak az lehet, akinek annyi pénze van, hogy nem tudja elkölteni, legalább 10 százalékot belőle el kell küldeni Indiába, Prakashhoz. A mai körülmények között hajlamossá válhatunk arra, hogy ezt mondjuk: Nem elég a jövedelmünk ahhoz, hogy kifizessük számláinkat, megfeleljünk a társadalom fogyasztói elvárásaihoz. Mit választunk? A többet birtokolni akarást vagy Jézus szegénységet: Mit szeretünk? Istent vagy a Mammont? *Senki sem képes két úrnak szolgálni; mert vagy gyűlölni fogja az egyiket és szereti a másikat, vagy az egyikhez ragaszkodik és a másikat megveti majd. Nem szolgálhattok egyszerre Istennek és Mammonnak.*

Ha a Mammont választanók, megszűnnék az a probléma, amely ezt a dolgot íratte velem. Ez esetben ugyanis tökéletesen mindegy, hogy az elvallástalanodást, a katolicizmust, a más felekezetet, vagy a felekezetenküliséget választjuk. Dolgozatom kérdése csak akkor kérdés, ha Jézus szegénységét tudjuk választani. Normalizálódunk már? Eljutottunk már a '45 előtti állapotba, amikor a jézusi szegénység jelszavának hírére sem hallottam egy mélyen katolikus családban nevelődő és szegénységi fogadalmat tett szerzetesként, és egyházam papjaként?

Ha igen, akkor nyugodtan maradhatunk katolikusok. Ha pedig nem, akkor mindenképpen nyugtalanítani fognak bennünket, ha megmaradunk katolikusoknak, ha nem.

Városmajor, 2004. augusztus 1.

Megjött a Mérleg 2004/1-es száma, s benne a PRO ÉS KONTRA-rovatban olvashattam Jürgen Habermas és Joseph Ratzinger cikkét: *Ami megelőzi a politikát – A szabadelvű társadalom erkölcsi alapjairól*. Szövegű fordítását annak, ami elhangzott a Bajor Katolikus Akadémia január 19-e „esti beszélgetésén”. Az apropót a beszélgetéshez az adta, hogy Ernst-Wolfgang Böckenförde felvetette: *vajon nem az-e a helyzet, hogy a szabadelvű, szekularizált állam olyan előfeltételekből táplálkozik, melyek garantálására ő maga nem képes*. Habermas szociológus, Ratzinger teológus. Az első az ész, a második a hit képviselője. Úgy éreztem, hogy hozzá kell szólnom ahhoz, amit mondtak az esti beszélgetésben. El is küldtem a Mérlegnek. Íme:

Találkozás? Igen, a hit és ész között. Miért? Már egyezkednek, hiszen nagyobb erők kényszerítik őket. Bin Ladent nem érdekli, hogy a hit vagy az ész nevében vagyunk-e Irakban. Miért? Mert egyaránt lő mind a kettő. A tőkét sem érdekli más, csak az, hogy megvegyük a portékáját, s megvesszük. Miért? Mert ugyanabból az anyagból valók vagyunk – mind a négyen (Bin Laden képviseltjei is veszik, amennyi pénzük van hozzá). *Pleonexia* – az anyag neve. *Többet akarunk birtokolni*, mint mások. Akik sikeresebbek ebben, azoknak erősebbek a fegyverei. A kevésbé sikeresek most kitalálták az ellenfegyvert. Életüket is áldozva robbantanak. Akárhon. 2001. szeptember 11-e az új hadüzenet napja. Védtelenek vagyunk. A mártírokkal szemben tehetetlen az ember: a Római Birodalom is az volt, a hit is – az eretnekekkel szemben. Mindaddig, amíg Luther a szász választófejedelem oltalma alá nem helyezte magát, s ezzel azonosult velünk. Hiába fog össze a hit és ész? Hiába.

Az ész nem tud felelni kérdéseinkre. A hit felel valamit, csak nem tudja igazolni feleletét – cáfolni sem lehet. Bin Ladent ez sem érdekli. Tehetetlenek vagyunk? Nem. A posztmodern, a posztszekuláris társadalomnak is meg kellene térnie. A hitnek Jézushoz: *Boldogok a szegények...* Az észnek pedig saját jelszavához: *szabadság, egyenlőség, testvériség*. A kettő ugyanaz. A Gazda mindegyik munkásának egy dénárt fizet. Az ész pedig – Csokonai szavával vallja ugyanazt: Az enyim és a tied mennyi lármát szüle... (Csokonai). Isten behajtja rajtunk, amit akar? Behajtáná, ha tudná..., ha mi is akarnánk. Nincs hadserege. Marx az egyenlőség nevében gondoskodott arról is. Gulag lett belőle. Annyi embert pusztított el, mint a hit Amerikában a 16. században. Az arany az Istenünk – mondták rólunk az indiók. Nincs mit hitnek és észnek egymás szemére vetnie. *In eadem damnatione sumus*. Az egyik tizenkilenc, a másik egy híján húsz.

Jézus nemcsak tanított, élet- és vagyonszösséget is csinált a Tizenkettővel. Példát adott nekünk. A kezdeti jeruzsálemi gyülekezet még értett valamit belőle. Elfújta a szél. Alexandriai Kelemen 200 körül már tudja, hogy a gazdagság nem zár ki az üdvösségből. Konstantin után pedig Róma világi uralkodó akar lenni: VII. Gergely. A főpapok lesznek az első rend, hazánkban az esztergomi érsek az első közjogi méltóság. A kalocsai érsek pedig a hadsereg-főparancsnokok – Muhinál, Mohácsnál. Átvettük az evilági országot. S duzzogtunk, amikor Garibaldi kihajított belőle minket. Bin Laden a mi tanítványunk: öl, ha nincs is egyházi méltósága.

Húsz éve, hogy megírtam az *Egyházrendet*. Baj lett belőle, pedig csak annyit írtam, hogy Jézus mintájára kisközösségekből kell felépülnie az egyháznak, s hogy közösségvezetés képesít a pappá szentelődésre, ahogy tudtuk még Khalkedonban (451). Többre nem volt módunk a szocializmusban. Most már csinálhatnánk élet- és vagyonszösséggel a kisközösséget is. Mi sem akarjuk. Helyette fogyunk. A Mammon s a pleonexia (többet birtokolni akarás, magyarul: kapzsiság) miatt. Csinálhatnók azt is, amit Jézus, de kivel? Csinálhatjuk a létező kereszténységet is..., de minek?

Oly árva az ész Bin Laden és a tőke hatalmával szemben, mint a hit. Bakócz Tamás összegyűjtetheti Dózsa Györggyel keresztes hadként a parasztokat, de azoknak nem a török az ellenségük, hanem főpapjaik, főuraik. Urak és főpapok erre fegyvert fognak, s leverik őket. Mohácsra is elmehetnének, de inkább otthon maradnak. Menjen a király! Árva húszezer nemes lézeng a mohácsi síkon, pedig lehetnének kétszázezren is. Lehetnének. A négy milliós országnak alighanem volt legalább négyszázezer nemese. Azokból s fegyveres szolgálóikból kitelt volna. De a parasztot nem merik többet felfegyverezni. Nemcsak a *demokratikus állam nem képes saját forrásaiból fennállása normatív előfeltételeinek megújítására*, a 16. századi magyar nagyhatalom sem volt képes – a hit alapján! – fennállása előfeltételeinek biztosítására. Persze hogy lényegileg egyezsége jut Habermas és Ratzinger.

Bin Laden (a terror) és Mr. Bush (a tőke) is elmegy vallási ünnepen a maga templomába, és Kaifás (a hit) is, talán még Habermas (az ész) is. De van a hit természetfölöttije helyett a természet – a hit és ész számára egyaránt. Az, amiről a tiszaberceli kisnemesből Mária

Terézia testőrévé lett és a felvilágosodástól megokosodott Bessenyei György énekelt: *Az öldöklő fegyvert buzgóság vezette, Mely a természetet ekkor felejtette... A természet, melynek józan érzései Igaz Isteniünknek bölcs rendelkezései... Maga ellen fordult egy oly Teremtőért, Ki nem szenvedheti az érte ontott vér... De fed a természet, s elvesztet Istenedet* (Vallás) - S tudott róla a már említett Csokonai is:

Bódult emberi nem, hát szabad létedre Mért vertél zárbékót tulajdon kezedre?

Tiéd volt ez a föld, tiéd volt egészen, melyből most a kevély s fősvény dézsmát vészen.

Mért szabtál hát határt önfiaid között? Ládd-é már egymástól mind megkülönbözött.

Az enyim, a tied mennyi lármát szüle, Miolta a miénk nevezet elüle.

Hajdan a termő föld, míg birtokká nem vált, Per és láрма nélkül annyi embert táplált,

S többet: mert akkor még a had és veszettség Mérgétől nem veszett annyi sok nemzetség.

Nem volt még koldúsa akkor a törvénynek, Nem született senki gazdagnak, szegénynek.

Az igazságtévő határkö és halom, A másét bántani nem hagyó tilalom

Nem adott még okot annyi sok lármára, Mert az elégség volt mindennek határa...

Óh áldott természet! Óh csak te vagy nékem Az a te tőled nyert birtokom s vidékem,

Melynek én örökös földesura lettem, Mihelyt teáltalad embernek születtem. (Az estve).

Tudja ezt a hit is: Az isteni törvény rendelkezéseit lelkiismeretében fogja fel az ember. Köteles is hűen követni lelkiismeretét, hogy eljusson Istenhez. Nem is szabad megakadályozni őt abban, hogy lelkiismerete szerint cselekedjék. Csak saját lelkiismeretének tartozik engedelmeskedni (Divini Redemptoris). Azaz, hogy tudná, ha merné. Ennek idézéséért 15 évre megvonta tőlem egyházam a nyilvános papi működés jogát. Elő kellene venni a szőlősgazdáról szóló példabeszédet: Mindenki egy dénárt kap. S ezt az ész is megértheti. Mert hit és ész ugyanazt mondja, hiszen mind a kettő Isten ajándéka.

Ad Habermas

a/ A szavazó polgárok hite, erkölce akármilyen is, a szavazás érvényessége esetén legitimált az alkotmány, melyet a megválasztott képviselők megszavaznak.

b/ A megválasztott képviselők erkölce és hite is szükségképpen ott lesz döntéseikben. Nemzeti, európai vagy világpolgárság esetében egyaránt. Természetesen a győztes pártok szájíze szerint.

c/ Tiszteletre méltó az ész képviselte részéről Habermas nyitottsága a vallási értékek iránt. De a vallás Habermas szolidaritás-gondjain csak azzal tud segíteni, ha szolidárisabbá tudja tenni a hit a maga híveit embertársai iránt. Ezt viszont csak akkor tudja megtenni, ha nem kap erre semmiféle kiváltságot. Ha kiváltságot kap, akkor kiváltságra nevel, azaz rontja a szolidaritást.

d/ Kemény ateista-szocialista öntudatú vasesztergályos odamegy a mellette levő gépen dolgozó és kisközösségi múlt miatt börtönviselt katolikus paphoz: *Tudja, elhatároztam, hogy beíratom a gyerekeim hittanra.* A pap csak kérdően néz. *Hát azért, mert már nem akar lemenni a gyerek tejért a Közértbe.* Sok ateista tapsolt a Bokornak, de egyikük sem állt közénk. A vallásnak van szolidaritásra is nevelő ereje. Jézus is vallásos volt, de csak a szegényeket és bűnösnek minősülöket tudott megnyerni ügyének. Azt gondolom, hogy az istenfélő szegény jobban hajlik a szolidaritásra. Jézust istenfélő gazdagok végeztették ki Pilátussal.

e/ Egyenesen elbűvöl Habermas toleranciája. Folyik tisztán képviselt demokratiz-musából. A nem-vallásosnak sem lehet kiváltsága, a vallásosoknak sem.

Ad Ratzinger

a/ A hatalom kétféle: életünket odaadó és mások életét, vagyonát, szabadságát elvevő. Az elsőt nem kell ellenőrizni, csak a másodikat. Az első nem kikényszeríthető: erkölcs és nem jog!!! A második kikényszeríthető szabályokat tartalmaz, tehát jog. Ennek következtében a második hatalom-féleséget csak jogilag lehet ellenőrizni. Jogi és erkölcsi ellenőrzésre nincsen mód. Bizony, bizony világétosz kellene. Jézusé: szeresd felebarátodat, mint magadat!

Egyelőre csak a Mammonnak van világétosza: mindnyájan többet akarunk birtokolni. Nem tudom, hogy mik azok az etikai bizonyosságok, amelyek széttöredeztek. Az Isten kegyelméből való királyok háborúztak, az eretnekeket elégettük. A felvilágosodás, az ész, verte ki kezünkől a gyufát. S az ész háborúiba besorozott katonák figyelmét még ma sem hívjuk fel: Ne öl! A filozófia akkor érdekes, ha szolidaritásra nevel.

b/ 1526-ban – mint említettem – négymilliós ország húszezer nemese fogadta a kétszázezer katonával ezer kilométerről érkező Szolimánt, s százötven évig itt volt a török, s alatta felére fogyott a magyar, és Trianon lett belőle. Jogbitorlás volt a dolgok mélyén, mégpedig a hit nevében – reformáció és felvilágosodás előtt! Van valami, ami megkérdőjelezhetetlen: szeresd felebarátodat, mint magadat! A szegénnyel osztozzál, az agresszort vidd kórházba és gyógyítsd! De ez nem jog, hanem erkölcs. A jog lényegénél fogva változó. Mindig az erősebbé: az Isten kegyelméből való királyoké, vagy a felvilágosodott észnek köszönhetően az olyan-amilyen többségé. S az egyházjog is – ma sem érvel, hanem üt: kiközösít, pl. Gromon Andrást bíborosa.

c/ Atombomba, terror, gén-manipuláció valójában az ész és hit közös terméke. Nincs Jézuson kívül, az Isten képére teremtett ember természetén kívüli más orvosság. Észnek és vallásnak egyaránt meg kell térnie Jézushoz, a természethez. Szavuk be van írva az emberi természetbe. Ha nem akarjuk meghallani, nincs, csak jogi orvosság ellene: büntethetjük, ha van erőnk hozzá.

d/ Az emberi természet mélyén csak a Jézus-féle hatalom (mindegy, hogy dharmának vagy égi rendeknek nevezzük) található meg, amely nem kikényszeríthető. Erkölcs, amelyet nem szabad összekeverni az erő alapján kikényszeríthető joggal. Az indiók a jezsuita redukciót gondolták ésszerűnek, természetesnek, de azt a legkatolikusabb király szétlővette. A jog *etikai* alapjaira rákérdezés, sem a jog, sem az erkölcs fogalmát nem veszi számba.

e/ A valóság keresztény felfogásának alighanem semmi köze sincs Jézus tanításához és gyakorlathoz.

f/ *Értékek és normák, amelyeket végső soron valamennyi ember ismer vagy sejt* – igen, ez kellene. Példát mutathatnának benne a vallás és az ész európai képviselői. Jézusit: *Hatalmam van, hogy odaadjam az életemet*. De ki akar ilyet? Kinek kell ez?

Városmajor, 2004. augusztus 8.

Augusztus 8-ra virradóan – a szokásos három éjszakai-hajnali felébredés, teát-ivás, valamit falás és visszaalvásom után – volt egy abszurd–reál álmom. Egyszer, vagy öt éve, autóztam Zénóval, s út közben sok mindenről jót beszélgettünk. Többek között az álmairól beszélt. Hallgattam őt. Egy idő után megvallottam, hogy én nem álmodok semmit. Elhúlt szegény: Te még nem is álmodol? Mindenfajta ezoteriára való eredendő képtelenségemet bizonyítottam ezzel neki.

De hát most álmodtam. Tudtam, hogy Székesfehérváron vagyok egy csoporttalálkozón. Mintha Gyusza papája lett volna a csoportvezető, mintha Gyusza, Kaci és Szilvi is ott lettek volna valahol a háttérben. Azért volt az álom abszurd, mert irdatlan sokan voltak a csoporttalálkozón, talán negyvenen-ötvenen is, s én nem tiltakoztam ellene: Hát ez mi, micsoda Tizenkettő ez? Nem olvastátok ti az *Egyházrendet*? Mindent rendben levőnek találtam. Számomra csupa ismeretlen ember, de abszolút Bokor-levegőt leheltek, s mind nagy-nagy szeretettel és tisztelettel voltak irántam. Egy idő után aztán kivontak a forgalomból, s megvacsoráztattak. De utána visszamentem a csoporthoz, s akkor néztem meg jobban az ott beszélőket. Volt ott egy középkorú férfi s annak húsz év körüli fia vagy hat. Mind nagyon értelmes. Oda is mentem az apához. Beszélgettünk, s invitált, hogy a következő havi csoporttalálkozóra is jöjje el. Korábban jöjje el, hogy egy jót beszélhessünk. Mások is hívtak. Hétfégi volt a kiadós találkozó, s tudtam naptáramba nézés nélkül is, hogy találkozásuk szombatja szabad nekem; igent mondtam hívásukra. Amikor végül is búcsút

vettem tőlük, nekem kellett volna kinyitni az ajtót, s beküldtek egy szobába, melyben volt ajtó öt is, s az ajtók közti úrt kompjúter-féle gépek töltötték ki. Nem tudtam mit csinálni, az ajtók nem nyíltak. Szóltam a hat fiúból az egyiknek, aki Gysza apjával kísért volna ki a vasútállomásra: az egyik gépen is megnyomott néhány gombot, a másikon is, s kinyílt a szobák között az ajtó, amely a szabadba vitt.

A házban nagyon sokan laktak. Útközben kérdeztem is Gysza apjától, hogy mekkora ez a ház. Nem négyzetméterben mondta meg, hanem holdban. A város teljesen ismeretlen volt. Kérdeztem, hogy mennyire van az állomás. Mondták, hogy olyan jó tizenöt percre. Gyalog mentünk, s problémát nem jelentett ez, Gyszinak sem, aki vagy hét évvel fiatalabb nálam, s nekem sem. Egyszer csak elkeskenyedett az út, valami magasabban vezető passage-félévé szűkült. Mentünk rajta, de a végén volt egy vasszerkezet, melyen keresztül kellett volna másznom. Nem sikerült. Kísérő társunk átfordította jobbra a szerkezetet, s mehettünk le a normál útra. Már messze jártunk, s hátra néztünk: a fiú még mindig a szerkezet visszafordításával bajmóldott... S az álomnak ezzel vége volt. Felébredtem. S nagyon boldog voltam. Miért? Mert azzal ébredtem, hogy folytatódik. Mi? A Bokor.

Kisfiú voltam, s volt egy doktor bácsi, aki családi orvosunk volt – az OTI-ból. Ő mondta: Aki elmeséli álmát, bolond; aki meg meghallgatja, még bolondabb. Én meg kérdezem az ezotérikusokat, az álomfejtőket: mit jelent az álomom?

Városmajor, 2004. augusztus 15.

Drága Testvéreim! Olyan misét mondok nektek, amilyen most tőlem telik. Nagyboldogasszony napja van. A Boldogasszonyt és házas testvéreinket egyszerre ünnepelek. A kettőt együtt. Pár hete ültük meg az adyligeti templomban a Köllöd-pár ezüstlakodalmát. Amit ott elmondtam, azt szeretném beágyazni a mai liturgiába – Boldogasszonyról. Azt remélem, hogy így személyesebb, hozzátok szólóbb lehetek. Elkezdem hát, – némi igazítással – amit Adyligeten mondtam.

Kedves Mari és Tamás! Kedves házas és nem házas Testvéreim, köszöntelek mindnyájatokat, akik eljöttetek Istenünk szent templomába, hogy hálát adjunk Mariért és Tamásért. A szülőkért, akik felnevelték, őket. A gyermekekért, akikkel megajándékozták Istent és az ő Országát. És mindenek előtt kettejük szövetségéért, s azért, hogy egy negyedszázadon keresztül hűségben és szeretetben kitartottak egymás mellett, s azért, hogy minden arra látszik mutatni, hogy ez még nehéz sem volt nekik: nem kellett *kibírniuk* egymást – amiről egyes pogány papok szoktak prédikálni. Hadd köszöntsem őket egy pár sorral, melyet Babits Mihály – nagyjából az ő életkorukban – írt feleségének kettejük szerelméről:

Annyi év, annyi év: a szerelem tart-e még?

Azt hiszem, kedvesem, ez már rég nem szerelem.

A szerelem meggyújtott, meggyújtott...

Mintha két szép fa ég pusztja környék közepén

és a lángjuk összecsap,

S most a két fa egy fa csak: pirosak, pirosak.

Nem is két fa, két olajkút és a lángjuk összecsap...

Elég a versből ennyi. E rövid köszöntés után pedig kezdünk el a szentmisét, amely egy másik szövetségre is emlékezik, melyet Jézus kötött meg azzal, akit Atyának, Apukának szólított és velünk. Kezdjük el tehát a Boldogasszonyra, a Köllöd pár és Jézus szövetségére egyaránt emlékezni akaró lakomát az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében.

Az Atyaisten, aki gyermekének akarta Marit és Tamást,
a Fiúisten, aki nekik is elmondta, hogy miért kapták Istenüktől az életet,
s a Szentlélekisten, aki otthonra akar lelni kettejük szívében,
ez az értük és mindannyiunkért dobogó szívű Isten –
legyen velük és Mindnyájatokkal.

Testvéreim, az ember csak képe-mása Istenének, s életünk folyamán csak kapaszkodunk feléje, de kapaszkodunk, hogy olyanokká tudjunk formálódni, amilyen maga, az Isten. Ezért minden szentmisénket, ezt is, eme törekvésünk kudarcaival, azok néma megvallásával kezdjük. Csendesedjünk el!

Imádkozzunk! Istenünk, te a hitvesi köteléknek szent és fenséges értelmet adtál. Ahogyan az Atya szereti a Fiút, ahogyan a Fiú szereti az Atyát és szereti az ő egyházába meghívott embert, a szeretet e mindent adni akaró isteni tökéletességére hívtad meg Marit és Tamást. Kérünk, add nekik Szentlelked segítségét, hogy istengyermeki hivatásukat a Te és mindannyiunk örömére teljesíteni tudják. A mi Urunk...

HOMILIA

Ady Endre írt 1908 nyarán *Szűz Mária zavarban van* címmel egy újságcikket. Mért volna zavarban? Kivonatossan idézem a cikket: Az történt, hogy a francia katolikusok a minap följárlották Máriának Franciaországot... Nagy zavarban lehet, mert most már két regnum marianum van: Franciaország s a keleti magyar. Beszélgettem egy hű katolikus hölgygel, aki a Monceau-negyed elegáns templomából jött miséről: Asszonyom, dilemmában vagyunk, mióta Önök Máriának ajánlották föl Franciaországot. Mi azt hittük, Magyarország Mária egyetlen országa. A francia hölgy válasza: Szűz Máriának van annyi esze, hogy inkább Franciaországot választja. Ady így fejezi be cikkét: Lehet, hogy tévedtem, s Szűz Mária nincs is olyan nagy zavarban, mint az ember hinné.

Nincs bizony, mert ha tanult valamit a fiától Mária, akkor tudja, hogy Isten mindenkit átölel, s akkor Máriának sem illik válogatni. Magyarat vagy nem magyarat. A válogatás helyett Fia minden testvérét magához szorítja. Így aztán nagy bajában szegény István királyunk is fordulhatott feléje: őrizze meg népét, ha egyszer már keresztény hitre sikerült kényszerítenie a magyart. S mi késő leszarmazottai e népnek, most közel ezer esztendő után is kérhetjük: vigyázzon reánk, segítsen Fia tanítványaivá alakulnunk!

Alakulunk-e? Ha most, már egy kicsit közelebb a kilencvenhez mint a nyolcvanhoz, visszatekintek életemre, azt kell mondanom, hogy nem tellett tőlem egyéb, csak egy bokor. Úgy hiszem, átadtam a Bokornak Mária fiának tanítását. Úgy, ahogy tőlem tellett. Gyümölcsseiről ismerszik meg, mit ér e nem walesi, hanem magyar Bokor-tartomány. Nem sorolom a gyümölcsöket, csak egyet említek. A talán legjelentősebbet. A Bokorban nem bomlanak fel a házasságok. Ha mégis, az országos átlagnak nem érjük el tíz százalékát sem. Elhatározta tavaly a KV, hogy nemcsak papi jubileumokat ünneplünk meg a Bokor nagytáborában, hanem azokat a párokat is, akik hűségesek maradtak egymáshoz, hiszen laikus mozgalom volnánk, amelyben azért a család nélkül maradtaknak is adunk helyet. Bizonyoság rá az, aki most szónokolhat. S mivel a Bokortábor vasárnapja Nagyboldogasszonynak ünnepére esik az idén, gondolom, hogy a Boldoganya nem veszi zokon, ha az ünneplésben osztoznia kell a Köllöd- a Topál- s egyéb párokkal. S most jön a kicsit átalakított adyligeti prédikáció.

A kályhától indulok. Hol a kályha? Ezúttal nálam. Ifjúságukban talált Mari és Tamás egymásra, de akkor nem sikerült kihalásznunk őket, bár akkoriban eléggé hangosak voltunk, s Lékai bíboros is nagy propagandát vert nekünk. Mégis elkerültük egymást. Jó tizenöt esztendő múltán eljöttek ugyan a dunaparti piarista kápolnába rehabilitációs szentmisémre, de nem mutatták meg magukat. Aztán jött Ákos testvérünk, s piarista diáki hatalmával eligazította, hogy helybe jöhessek, a Széphalmi templomba – hetenkénti misézésre. Ekkor horogra akadtak. Azóta tart a barátság. S ha egy misémen nincsenek ott, akkor kicsit fáj a szívem. Csak azzal vigasztalom magamat, hogy majd elolvassák, amit mondani tudtam, a *Naplóból*. Késői, de mégis sikeres találkozásunk erejében – én mondhatom az ezüstlakodalmi misét, mert sikerült egy kissé beférköznöm a szívükbe.

S most árulkodom. Odaadtam nekik a szertartáskönyvet, hogy válasszák ki ennek az ezüstlakodalmi misének három olvasmányát, s visszaadták a könyvet dolguk végezetlen.

Magamnak kellett hát kiválasztanom a szentírási szövegeket. Olyanokat választottam, amilyeneket én tudok választani, s most ezekről prédikálhatok olyat, amilyen tölem telik. Az első olvasmány címén – szokásom és szakmám szerint – egy kicsit nyelvészkedem. Azt mondja Ádám, amikor meglátja az oldalbordát: hogy ez az ő *felesége*. Héberül nem nagyon tudok, de annyit tudok, hogy ott azért valahogyan másképpen hangzik. Magyarul már jobban tudok, s van szófejtő szótáram is, a *Bárczi*. Ebből megtudom, hogy a feleség szó a valaminek a fele jelentésű *fél* főnév, ill. melléknév származéka. Olyan, mint a Halotti beszédben a *Látjátuk feleim szümtükkal, mik vagymuk*, vagy mint a felebarát, és a felemás, amelyek szintén ennek a szónak a származékai. *Vevén felet magának, orosz hercegnek lányát* – írja az Érdy-kódex az egyik Árpád-ivadékról. Figyelmünkre méltónak gondolom, hogy az általam ismert nyelveknek egyikében sem jelölik az ugyancsak *fél* jelentésű *halb*, *half*, stb. szavak, vagy továbbképzéseik a feleséget. Ha történetesen nem patriarkális társadalomban éltek volna őseink, hanem matriarchálisban, akkor ösanyáink a férjeiket nevezték volna a maguk felének, feleségének. Ki vegye észre e magyar szóhasználat teológiai, Isten Országára mutató tartalmát, ha nem mi, magyarok. Ebben az Országában nincsen kiváltság, nagyobb és különb fél, előbbség, főség meg alattság. Ott csak fele-fele, azaz feleségség, csak egyenlőség található. Senki sincs előbb, senki se föbb, senkinek sincs többje. Ha két ember találkozik egymással Jézusban, akkor mindketten *feleséggel* találkoznak, s igazán a történeti szituáció jellege adja meg, hogy melyiket nevezik feleségnek, de mindenképpen a fele-fele, az osztózás fogja meghatározni kapcsolatukat. Más történeti körülmények között tehát azt írhatná az Érdy-kódex, hogy az orosz herceglány felet vőn magának Árpád fiai közül. Mert nincs isteni társadalom szeretet nélkül és nincsen szeretet felezés nélkül. Sejtett ebből valamit a nem magyar, mert tarzusi Pál is, amikor mondta, hogy: *nincs többé férfi és nő, mert mindannyian egyek*, azonos méltóságúak, *vagytok Krisztusban*. Hát a valaminek a felét jelentő *fél* főnév, ill. melléknév elemzéséből egy ezüstlakodalomra ennyi elég, s mehetünk a második olvasmányra.

A második olvasmányban azt üzeni Szent Pál a Kolossze városában élő keresztényeknek, de rajtuk keresztül Marinak és Tamásnak is, hogy úgy éljenek, mint Isten szent és kedves választottai! Az első, amit erről mondok, csak annyi, hogy Jézus mindenkit hív az Atya országába, ennek következtében kivétel nélkül minden ember Isten kedves és szent választottja. Isten egész Izraelt a maga menyasszonyának mondja az Ószövetségben. Az Atya csak szereti a Fiút, aki hallgat Atyjára. Jézus pedig a Völegényünknek mondja magát. S hogy okos szüzeknek bizonyulunk vagy balgáknak, ez csak rajtunk fordul. A házasság mintája a Szentháromság. A házasság lenyomata a Szentháromság életének. Isten mindannyiunkat azért teremtett, hogy okos szüzeknek bizonyuljunk, mert az Isten Országáa nem tesz különbséget ember és ember között, ahogyan a szülőknek is egyaránt kedves mindegyik gyermekük. Mikor vagyunk okosak? Hát ha – mindenekelőtt a házasságunkban – megvalósítjuk a *feleséget*. Ahol ez van, ott aligha van válás. S az Isten Országáa sokszorosán is a családokból épül. A gyermek biztosítja nemcsak a nemzet életét, de Isten Országáa növekedhetésének is ez a forrása. Isten reánk bízta tervének folytatását. Magát Jézus is egy szent családból kaptuk. Már ünnepeük is van karácsony után. A Köllöd-párnak most mi csinálunk.

Meg arról is hallottunk, hogy Jézus beszélgetésbe elegyedik egy szamáriai asszonnyal, s a tanítványok csodálkoznak, hogy tanítójuk nemcsak velük, akik tudvalevően mind férfiak, hanem asszonnyal is kommunikál. Mára a nők általában jóval többen vannak templomainkban, mint a férfiak. Megengedek magamnak most egy anekdotát. Kérdés: miért ragaszkodik a pápa annyira ahhoz, hogy csak férfiakat szenteljenek papokká? Hát azért – mondja az anekdota –, mert biztosítani akarja, hogy a szentmiséken legalább egy férfi is jelen legyen – már mint a miséző pap. Ennyi az anekdota, de kérdeznék még valami meglepőt is: ha ma jönne el hozzánk Jézus, akkor is tizenkét fiatal, nagybárára még házasságelötti fiút választana ki tanítványaiul? Azt hiszem, nem. Inkább hat párt: hat fiút hat lányt. Így gondolom.

Magam legalábbis, ha ma kellene megvetnem a Bokor alapjait ifjú harminc éves piaristaként, akkor hat fiúval s hat lánnyal próbálkoznék. Kikkel is? Mondjuk, Orsinak-Krisinek, Péternek-Katinak, Juditnak-Zolinak, Daninak-Gyöngynek, Zsuzsinak-Máriusznak, Jenőnek-Erikának – ki is van a tizenkettő – mondanám... Mit is? Nem azt, hogy *Kövess engem*, hanem azt, hogy Gyertek, próbáljuk meg, hogyan is lehet a Jézus utáni harmadik ezred elején Isten országát csinálni. Nem összejáró, hanem Jézus példáját követő élet- és vagyonszövetségben. Hadd higgyem már el 86. évemben, hogy az ilyenfajta Bokor is sikerült volna, mert egy harmincéves piaristának a fiatalok csak megértik a szavát, talán még akkor is, ha a teljes jézusi példát igyekszik mondani. Talán-talán azt is, hogy a család az *ecclesiola*, a kicsi egyház, s ezekből épül fel a családnál nagyobb közösség, s az egész jézusi egyház is. Nem tudtam ezelőtt hatvan évvel ekkorát lépni. Amekkorát tudtam, azért sem dicsért meg sem a hazám, sem az egyházam... Pontosabban: csak hazám és egyházam uralkodó rétege nem dicsért meg. A haza meg az egyház számomra egy kicsit más kategória. De a házasságból kinövő a család az *ecclesiola*, a kicsi egyház, s ezekből épül fel Isten álma, a helyi egyház is, s a nagy egyház is. Nem nőtlen férfiakkól. Jézusnak Mária Magdolna is nagyon kedves volt, de akkor még nem lehetett őt belevenni a Tizenkettő közé.

S most jöjjön a harmadik olvasmány: a nyolc boldogság. Mitől van a boldogság, ha van? Mitől nincs, ha nincs? Mi akadályozza? Válaszok: a *fele-ség*hiány. A kitágított értelmű *feleség*nek a hiánya: a javak egyenlőtlen elosztása, a javak megszerzéséért folytatott harc, az agresszió, a magunknak többet akarás, s nyomában az erőszak, a háború. Az akadályozza, ha nem az Isten Országát akarjuk, ha nem az az ambiciónk, hogy Isten gyermekeiként viselkedjünk, ha nem az az érdekes számunkra, hogy valaha meglássuk az Istent, ha nem az ő vigasztalására, ha nem Isten bennünket kielégítésére vágyakozunk: ha nem vagyunk irgalmasok, ha mindenképpen el akarjuk kerülni, hogy üldözzenek bennünket – ahogyan Jézust és tanítványait üldözték. Ha, ha – ez egy kicsit erős lesz – ha még gyengécske keresztények vagyunk, ha nem akarunk Mesterünkre hasonlítani.

A Máté-evangélium csúcsának mondják a szentírástudósok a szőlősgazdáról szóló példabeszédet, melyben a szőlősgazda azonos bért fizet minden munkásának. Azonosat, mert egy dénárt. S nem lehet semmire sem hivatkozniok, mert a Gazda egyik munkása sem kaphat két dénárt. S nem lesz addig egyetemes, általános boldogság a földön, amíg ezt meg nem értjük. Mennyei Atyánk mindannyiunkat szeret, mindannyiunknak adta Bolygónkat. A családban sincsen szegény és gazdag. Istenünk, a Gazdánk, az emberiség körén belül sem akar szegényt és gazdagot. Amíg nincs a földön szabadság, egyenlőség, testvériség, addig nem lehet boldog az emberi faj. Be van írva Istennek ez a terve-törvénye az ember szívébe. Ez a nagy és alapvető kinyilatkoztatás, amelynek hírnöke Jézus és a Máté-féle nyolc boldogság is. Hallgassátok meg erről Csokonai Vitéz Mihály kétszázötven éve írt, *Az estve* című versének néhány sorát:

*Bódult emberi nem, hát szabad létedre
Mért vertél zárbékót tulajdon kezedre?
Tied volt ez a föld, tied volt egészen,
melyből most a kevély s fősvény dézsmát vészen.
Mért szabtál hát határt önfiaid között?
Ládd-é, már egymástól mind megkülönbözött.
**Az enyim, a tied mennyi lármát szűle,
Miolta a miénk nevezet elűle.**
Hajdan a termő föld, míg birtokká nem vált,
Per és lárma nélkül annyi embert táplált,
S többet: mert akkor még a had és veszettség
Mérgétől nem veszett annyi sok nemzetség.
Nem volt még koldúsa akkor a törvénynek,*

*Nem született senki gazdagnak, szegénynek.
Az igazságtévő határkő és halom,
A másét bántani nem hagyó tilalom
Nem adott még okot annyi sok lármára,
Mert az elégség volt mindennek határa...*

Ez volt kezdetben. A szegénység és gazdagság helyett elégség. Nem érvényesülhettek a személyes igények, csak a közös szükséglet. Az egy dénár. S mi a megvalósulás titka? Csak egyetlen egy: az, amit kifejez áldott magyar nyelvünk ez az oly sokat mondó szava: a *fele-ség*. Hát ennyi legyen elég.

Testvéreim, én azt köszönöm meg Istennek Mariban és Tamásban, hogy életem alkonyán csatlakoztak azokhoz, akik szóba szeretnének állni Jézus evangéliumával, s attól boldog a szívük, hogy Isten álma, amiért Jézus a Golgotát sem utasította vissza, megvalósuljon. S most csendben imádkozzunk A Köllöd- a Topál- s minden itt jelenlevő Bokor-párért, hogy segítse őket Isten folytatni ígéretes szeretetéletüket, s vigye azt célja felé az ő szent akarata szerint.

Egy percet imádkozzunk csendben, aztán az ének után álljanak az oltár elé, akik fennszóval is könyörögni akarnak a maguk házasságának jézusi, szentháromság mintájú jelenéért, jövőjéért. Imádságukat ezzel fejezzék be: Add meg, Urunk!, hogy reá felelhessük: Kérünk téged, hallgass meg minket!

A befejező könyörgést én mondom: Kérlek Istenem, hogy példamutató életük gyermekeikben, barátaikban gazdag jézusi gyümölcsöket teremjen. Áldd meg ezeket a párokat, hogy mindhalálig hűségesek maradjanak egymáshoz, gondozzák szüleiket, és segítsék gyermekeiket is a jézusi boldogságra. Amen.

Testvéreim, sok vagy kevés éve már elmondtátok Isten egy másik templomában, s talán egy másik istenszolgája, de mindenképen az Úr oltára előtt, hogy szeretitek egymást. Akkori ígéreteket most ünnepélyesen megújíthatjátok. Húzzátok le ujjatokról egymást eljegyző gyűrűtöket, s én egyházunk nevében most újra megáldom azokat.

ISTENÜNK, ÁLDD MEG EZEKET A GYŰRŰKET, HOGY MARI ÉS TAMÁS TOVÁBBRA IS SZERESSÉK EGYMÁST, S SZERETETÜK PÉLDA LEGYEN MINDANNYIUNK SZÁMÁRA. AZ ATYA, A FIÚ ÉS A SZENLÉLEK NEVÉBEN. AMEN.

Most pedig csókoljátok meg a gyűrűt, és húzzátok egymás ujjára, mint 25 éve, és mondjátok el közben újból a hagyományos szent szöveget. Férfek, miután megcsókolgattok feleségetek gyűrűjét, szólítsátok meg őket, szép sorban és hallhatóan. Hogy biztosan hallja mindenki a folytatást, előttetek mondom a szöveget. Tessék, most!

– viseld továbbra is ezt a gyűrűt – szeretem és hűségem jelül: – az Atya, – a Fiú – és a Szentlélek nevében!

Most pedig a feleségek, miután megcsókolgatták férjük gyűrűit, szólítsák meg férjüket, szép sorban és hallhatóan. Most!

– viseld továbbra is ezt a gyűrűt – szeretem és hűségem jelül: – az Atya, – a Fiú – és a Szentlélek nevében!

(Két fiatal mindegyik párnak átad egy szál virágot.)

Ha majd aranylakodalmatok lesz – mondtam Marinak és Tamásnak Adyligeten –, akkor ezt a szertartást megújíthatjátok, csak akkor valami fiatalabb papot keressetek hozzá! Aki pedig most van, hozzáfog Jézus szövetségújító lakomájához, hogy az ő teste és vére is segítse a ti és a nem családostok vagy özvegyek hűségét Istenünkhez.

Felajánlási könyörgés: Urunk, fogadd jóságosan adományainkat, amelyeket örvendező lélekkel teszünk oltárodra. Azért is ajánljuk ezeket fel Neked, hogy oltalmazd atyai-anyai jószággal, akiket a házasság szentségével 25, vagy nem 25 éve egybekapcsoltál. Krisztus a mi Urunk által.

PREFÁCIÓ

Az Úr legyen veletek! Emeljük fel szívünket! Adjunk hálát urunknak, Istenünknek! Bizony méltó és Neked tetsző, hogy mindenkor hálát adjunk Neked, mert a te jószágodból született meg Mari és Tamás. Mert gondos szülőkre bíztad őket. Mert találkoztak egymással. Mert megláthatták és kölcsönösen elbűvölték és meg is szerethették egymást. Mert megértették a felezés törvényét, és ma is úgy szeretik egymást, hogy huszonöt évvel korábban sem szerethették jobban felüket, akit te adtál nekik. Mert megáldottad három gyermekkel frigyüket, akik szüleik nyomában járhatnak. Mert testvéreket is adtál nekik az egyház közösségében, akik példájukon épülnek. Ezekért és minden egyéb javaikért mennyei pártfogóikkal, az őket őrző angyalokkal együtt most jószágodat dicsőíthetjük, s velük együtt vég nélkül zengjük:

Imádság a mise végén: Imádkozzunk! Istenünk, te a magad képre formáltad meg Marit és Tamást. Jézusunk te a magad testével és vérével táplálad őket. Segítsd őket, hogy Szentlelked ereje által ketten együtt sokaknak tudjanak igaz örömeikre lenni. A mi Urunk és Testvérünk Jézus által, aki az Atyával és Szentlelkükkel együtt él és szolgálva szeret mindörökkön örökké. Amen.

ÁLDÁS

És most még egy áldás búcsúzóul. Kérem, hogy azok, akiknek gyűrűit megáldottam álljanak fel.

Áldást kérek reájuk Istenem! Áldjon meg Titeket az Isten! Legyetek egymásnak igaz felei! Legyetek az ő szentjei és választottai. Legyetek Isten Szentlelke szerint szegények! Ha szomorkodtok, mindig találjatok vigasztalásra. Legyetek szelídek, hogy átalakuljon tőletek a Föld színe. Éhezzétek és szomjazzatok Isten akaratának teljesítését és mindig legyetek tetszők Isten szemében! Legyetek sokak jótevői, hogy mások is segítsenek rajtatok, ha bajba kerültök! Legyen mindig tiszta a szívetek, hogy megláthassátok az Istent. Teremtsetek, ahol jártok, békességet, hogy az Isten gyermekeinek mond hassanak titeket. Viseljétek el az üldöztetést, ha Jézusért bántalmat kellene szenvednetek. És sohse feledjétek, hogy mindezért tiétek a legnagyobb jutalom, a Isten, a mennyei Ország.

Áldd meg őket Uram, hiszen egész életük egy nagy igyekvés, hogy tetszésed szerint járják útjukat. És áldd meg őket életük legkülönb teljesítményében, hogy mindig a legjobb szándékkal akarták növelni s Feléd igazítani gyermekeiket, akiket Te ajándékoztál nekik. Add meg, hogy igyekezetük kivirágozzék bennük, hogy az elvetett mag a gyermekeiktől telhető legszebb termést hozza.

És áldjon meg titeket is, akik barátai és testvérei vagytok e pároknak, áldjon meg Tieteket mind – a Mindentadó Isten, az Atya, a Fiú és a Szentlélek. Amen.

Ez a házasságkötésekre emlékező szentmise most véget ért. Élünk mindannyian Jézus testvéreiként – szeretetben, örömben és békességben.

Megkötöm magamat Isten kötelével.....

Városmajor, 2004. augusztus 20.

Ha megmaradtok tanításomban, valóban az én tanítványaim lesztek. Ha megismeritek az igazságot, ez az igazság megszabadít benneteket – mondja szentmisénk Alleluja-verse. Jézus pedig e szavakat Jeruzsálemben mondta honfitársainak. Ezt válaszolták: Mi Ábrahám ivadékai vagyunk. Soha nem szolgáltunk senkinek! Hogy mondhat szívesen, hogy te teszel szabadabbá minket? Népe Örhalomnak, melyet az 1898. évi IV. törvénycikk alapján kereszteltek át a korábbi Trázs nevére, mert az északi szláv eredetű trázsa szavunk fordítása a mai Örhalom; népe Örhalomnak, mit választok, mit válaszolunk Jézus szavaira?

Lehet ilyen is válaszolni: Mi, magyarok, a világrengető Attila fejedelem leszármazottai vagyunk. Akinek a pásztor elvitte Isten kardját, mely megsebezte kedves ünnöje lábát. Attilaé, aki kezébe vette ezt a kardot, a világ négy tája felé suhintott vele és mondta: *Ihol én, ihol én, pörölye világnak. Sarkam alá én a nemzeteket hajtom. Nincs a kerek földnek ura kívül rajtom.* Attila elment a maga útján, de jött a fia, Csaba királyfi, aki előbb visszahozta a Kárpát

medencébe a székelyeket. Aztán jött a turul madár, amely megtermékenyítette Emesét, Álmos fejedelmünk anyját. Emese unokája, Árpád pedig 895-ben bejött a Vereckei szoroson Attila örökébe, a Kárpát-medencébe. A többit elmondja Kölcsey himnusza: *Őseinket felhozád Kárpát szent bércére, s Általad nyert szép hazát Bendegúznak vére.* Bendegúznak, aki apja volt Attilának. S aztán mi is megremegtettük Attila példájára Európa népeit, akik bevették a Mindenszentek litániájába: *A magyarok nyilaitól – ments meg Uram minket!* Aztán jött 855-ben Árpád unokája, Taksony fejedelmünk, idején az augsburgi csatavesztés. Árpád dédunokája és Taksony fia, Géza fejedelem pedig be kellett lássa, hogy Jézus úr erősebb úr, mint az ősi magyar hit Istene, a Hadúr. Ezért Géza a maga fiát Vajkot, Árpád apánk ükunokáját már keresztény papokkal nevelteti. A fiú a szent keresztségben az első jézusi vértanúnak, Istvánnak nevét kapta. István, a keresztény király, négy felé vágatja unokabátyját, Koppányt, megvakítatja unokaöccsét, Vazult. Az összes Árpád-házi királyok e megvakított Vazul fiai, unokái – élükön az Istvánt szentté avattató Szent László királlyal. Aztán verekedtünk tovább. Fiú az öregkirállyal, apa a fiúval, a kisebbik királlyal. Verekedtünk külellenséggel is: némettel, tatárral. Majd az ország bárói önálló fejedelemnek képzelvén magukat – verekedtek egymással, olykor a királlyal is. Amikor pedig 1526-ban Szolimán török szultán országunk végvárának, *Belgrádnak*, azaz *Nándor-fehér-várnak* immár birtokában kétszázezer katonájával átkel a Dráván Eszéknél, s Mohács alá megy, egy négy milliós nemzetből húszezer árva magyar fogadja őt, és mindörökre elbukik a középkori európai magyar nagyhatalom, mely akkor létszámban egyenlő volt az angol nemzettel. Aztán verekedünk tovább: némettel, törökkel, Bocskai s Bethlen vallásháborúiban magyar a magyarral is. Aztán irtóztató csapásul jöttek az európai keresztény felszabadító hadseregek, s verték a törököt s a rebellis magyart egyaránt. Jött Rákóczi kuruc háborúja, Kossuth apánk s Petőfink szabadságharca, s lett belőle akasztás Aradon. Majd másfél millió magyar vérzett négy esztendeig az első világháborúban, s lett belőle Trianon: elvesztettük hazánk kétharmadát s így lett határszéli falu Órhalom is. Aztán jött a második világháború, nyakunkon ült félszázadig az orosz, s '56-ban újra verekedtünk. Most pedig ott vannak katonáink Irakban.

E zsidókét is megszégyenítő dicső történelmünk birtokában mi is, örhalmi és nem-örhalmi magyarok, odakiáltjuk-e Jézusnak, mint a jeruzsálemiek: *Mi Atilla és Árpád ivadékai vagyunk. Soha nem szolgáltunk senkinek! Verekedtünk, most, 48 éve is, még a Szovjet világhatalommal szembeszállva is, s megcsodált érte bennünket az egész nagyvilág! Hogy mondhatasz ilyet, hogy te teszel szabaddá minket?* Odakiáltjuk ezt Jézusnak?

Én nem kiáltom oda. Helyette zsoltárt imádkozom. Babits Mihályét: Zsoltár gyermekhangra:

*Az Úristen őriz engem / mert az ő zászlaját zengem,
Ő az áldás, Ő a béke / nem a harcok istensége.
Ő nem az a véres Isten: / az a véres Isten nincsen.
Kard ha csörren, vér ha csobban, / csak az ember vétkes abban.
Az Úristen őriz engem, / mert az Ő országát zengem,
Az Ő országát, a Békét / harcainkra süketségét.*

Ezért aztán én nem kiáltom oda a jeruzsálemi, vagy az annak megfelelő botor magyar szöveget, mert én azt szeretném, ha megmaradnánk Jézus tanításában. Azt szeretném, ha Jézus tanítványaivá lennénk. Azt szeretném, ha megismernénk Jézus igazságát. Azt szeretném, ha szabadok lennénk, ahogy Jézus gondolta a szabadságot.

S ma, a Szentnek nevezzük István királyunk ünnepén mégis mit köszönök meg neki – magyarként, emberként és Jézus tanítványaként? Elmondom. A Lajtától a Volgáig elterülő közel két és fél ezer kilométer széles, csak a Kárpátok 2000 méter magas hegyeitől megszakított hatalmas síkságon éltek másfél vagy kétezer éve az úgynevezett törökös népek: hunok, besenyők, kabarok, tatárok, úzok, kunok s magyarok. Az egykorú források mindet,

bennünket is *turci*, azaz *türkök*, a török népnévvel emlegetnek. Állatokat tenyésztő, földet művelő népek voltak, de csak a meghódított, a szolga-népek dolgoztak. Ők maguk lovon ültek, nyíl, kard és csatabárd volt a kezükben. Maguk csak harcoltak, s megremegtették északra, délre, nyugatra, keletre a körülöttük élő népeket, miként mi is: hunok és magyarok. Ezekből a valaha volt népekből most, kétezer esztendő után nagyobbára csak mi, magyarok, maradtunk meg. Talán 15 milliónyian. S e terület valahavolt szolga-népei meg életben maradtak, számuk alighanem meghaladja a száz milliót. Miért? Mert Isten nem gyilkolásra teremtette az embert. Hanem mire? Asszonyt ölelésre és munkára. S aki vét az Isten törvénye ellen, annak nem marad nyomos a neve. Annak nem marad nyoma, mint a hunoknak, besenyőknek, meg a többi türknek. Én magam a nevem után kabar volnék. S csak azért vagyok még, mert István király megkeresztelte a hozzánk csatlakozó három kabar törzset is.

Szent István annyit tett, hogy elvette népétől ősei vallását és az ősi szabadságot. A szabadságot a fehérlő-áldozásra, szabadságot a rablásra, gyilkolásra. Ezt csak az uraknak, a nemeseknek hagyta meg, akiknek nem kellett dolgozniok. Száz éve pusztult el végső maradékuk, a dzsenti, amikor elkártyázták ősi örökségük maradékát. A többit István jobbaggyá alázta, azoknak dolgozniok kellett, mint a szolganépeknek. Hát ezért maradtunk meg. Ha kevesen is, mert ha egy mód volt rá, ki akartunk törni a hámból – parasztlázadással, végvári vitézként, hajdúként. E megmaradás a pozitív hozadéka annak, hogy vallást váltottunk, hogy kereszténnyé lettünk. A többi türk népek nem lettek azzá, nem alázták őket jobbaggyá, s nem is maradtak meg. Elfújta őket a sors, az Isten viharja

Testvéreim, azt kérdezem, hogy mi a Jézus tanítása, mikor leszek Jézus tanítványa, mi az az igazság, amit tanított nekünk? Nagyon egyszerű. Nem kell hozzá hét évig hittudományt tanulni. Én sem az alatt a hét év alatt tanultam meg. Csak utána, s a húsz év alatt, amikor börtönben ültem érte, és szállítómunkásként kerestem meg a mindennapi kenyeremet, és később az ezt követő 15 évben, amikor a kommunisták parancsára egyházam megvonta tőlem a nyilvános papi működés jogát. Mit tanultam meg ekkor? Azt, hogy Jézus tanítását Isten kezdettől fogva beleírta minden ember szívébe. Csak annyi az, hogy jónak kell lenni. Csak annyi, hogy szeretni kell az Istent, s ezt azzal kell megmutatni, hogy minden embert átölelünk azzal az isteni szeretettel, amellyel Jézus is szeretett minket. Feleségünkön, férjünkön kezdve, s őket oltár előtt tett esküvésünk szerint soha el nem hagyni. Szüleinkre öregségükben gondot viselni, gyermekeinket felnevelni. Isten áldását elfogadni, nem egykézni, kettőkézni, hogy el ne fogyjon népünk. Népünk, amelyet Isten arra teremtett, hogy Jézus népévé legyen, az Isten Országának Jézushoz gyűjtött népe. Hogy szívből kivetnünk senkit sem szabad, mert amit egynek teszünk, akár magyarnak, akár nem-magyarnak, azt Jézusnak tesszük. De nem kell ezt magyarul szólnunk. Isten adott nekünk lelkiismeretet, s ha csendben vagyunk, akkor világosan halljuk azt a benső és lelki hangot, mely mondja nekünk, hogy légy jó.

S aki erre hallgat, az hallja Jézus tanítását, az lett Jézus tanítványává, s azt szabadítja meg Jézus. Mitől? Hát a Sátán tanításától, amelyik azt súgja, hogy uralkodjál a másik emberen. Azt, hogy jogod van többet birtokolni, mint amennyit felebarátod birtokol. Azt, hogy erőszakot alkalmazhatsz, csak azért, hogy többed legyen, mint amennyi a másiknak jut. Jézus nevet is adott ennek a magatartásnak. Halljátok: *Egy szolga sem szolgálhat egyszerre két úrnak, mert vagy gyűlölni fogja az egyiket, és szeretni a másikat, vagy ragaszkodni fog az egyikhez, és meg fogja vetni a másikat. Nem szolgálhattok egyszerre Istennek és a mammonnak.* Mammonnak hívták Jézus korában a Pénzt. Fel kell tennünk maguknak a kérdést: mi melyiket szolgáljuk? A Pénzt vagy az Istent? Az a társadalom, amelyben élünk, fogyasztói társadalom. Az a parancsa, hogy fogyasszunk többet. Jézus parancsa pedig, hogy fogyassz kevesebbet és adj a nálad szegényebbnek. Nagyon gazdag társadalom vagyunk. A hat és félmilliárd emberből öt milliárd szegényebb nálunk. Ha jézusi hittudományt csinálnánk, állandóan beleütköznénk ebbe az adni ígébe. Ez az ige 231 ízben fordul elő a négy

evangéliumban. Jézus egyik leggyakoribb igéje. Ezen az igén forog az ő miket szabaddá tevő tanítása. Ne légy kapzsi! Légy inkább, inkább... *adzsi!*

Azt halljuk a mai evangéliumban, hogy *az okos ember sziklára építi a házát. Szakadt a zápor, ömlött az ár, süvített a szél, de a ház nem dőlt össze. Áhítattal hallgatta őt a nép, mert nem úgy tanított, mint korának hittudósai.* Nem tudom, hogy tudtátok-e áhítattal hallgatni, amiket mondtam. De én késő vénségemben azért jöttem el ma Órhalomra, hogy úgy igyekezzek tanítani titeket, ahogy Jézus tanított a Hegyibeszédben kétezer esztendeje. Emberé a szándék..., Istené az áldás. Amen.

57. MOLDAI NAPLÓ

A 2005. ÉVE ELEJÉN

Városmajor, 2005. január 1.

Bálint Sándortól tanultam: A pogány Rómában az évkezdetet *Jánusz* tiszteletére kicsapongásokkal ülték meg. Ennek helyére rendelte az Egyház Jézus körülmetélésének ünnepét. A *hejgetés, hégetés*, másként az *urálás* az újévköszöntésnek sajátos... moldvai megnyilatkozása. Szilveszter estéjén és újév hajnalán a falu ostort durrogtató legényei házról-házra járnak: Jóestét kívánunk a házigazdának és a gazdasszonyának, együtt minden családjának. Jelen szavainknak küs üdöt adjanak. *Jó testvéreink erőst szépen kérjük, tessék meghallgassák. Rebegő nyelvünköt a szárnyára eresztjük, előbb szemünket égre terjesztjük. Újat várunk, áldást a szép társaságra, annak pedig minden ő tagjára. És kis ostorokkal nagyon pakkantsatok és a szájakotól vígan áldjátok. Hahó...*

Nemcsak a csángóknál van Újév, hanem a Bokorban is. Legalább is 2005-től kezdődően így van, s ha Isten akarja, így lesz a következő években is. Mert az idén először beöltöztek fiataljaink subába, kucsmába: a 3. nemzedék regősei. *Haj regő rejtem, azt is megengedte a nagy Úristen...* S beöltöztették az öreg pásztort is, kucsmát raktak a fejére, az meg ezeket regölte...

Városmajor, 2005. január 2.

Testvéreim! Karácsony éjjelén zsidó pásztorok mentek Jézushoz. A mai evangéliumban pedig a napkeleti mágusok nem zsidók. A mai ünnep neve: Urunk megjelentése. Hogy-hogy? Hát egy héttel ezelőtt nem jelent meg? Az nem számos. Mert akkor csak zsidóknak jelent meg. Csak az számos, ha a nem-zsidóknak is megjelenik: a népeknek, a pogányoknak, a nagyvilágnak. Ezt a gondolatot Szent Ágoston dolgozta ki a negyedik század elején, amikor az akkori Római Birodalom megkereszteltjei már mind nem-zsidók, hanem a valamikori pogányok voltak. Mire jutott Jézus ezekkel a megjelenésre már méltó pogányokkal, erről elmélkedem már egy éve a Babér utcában. Aki kíváncsi rá, eljön oda, s megtudhatja.

Helyette elmondom, hogy megkeresett valaki december ötödike tárgyában. Felhíborodására csak annyit mondtam, hogy a tény – tény. S a magyarázata? Az, hogy nem érdekes, és nem érdemes elmenni a szavazó helységbe. Miért? Mi az érdekes? Hát az, hogy nekünk jobb legyen. Mennyivel jobb? A lehető legtöbbel. Ma kb. az emberiség 15 %-ának jobb, mint nekünk, és 85 %-ának meg rosszabb. Nem jó ez az arány. Nőjön az első szám, fogyjon a második. Senkinek se legyen jobb, mint nekünk. S ki bánja, ha mindenkinek is rosszabb lesz, mint nekünk.

Nincs, kérem, 15 millió magyar. Van a csonka országban tíz millió *polgár*, aki gazdagabb akar lenni. A Trianonban elcsatolt három és fél millió magyarból határainkon kívül a Kárpát-medencében él, magyarnak vallja magát még kettő és fél millió, s a Trianonban tőlünk elcsatolt hatmillió szlávból-románból a 85 év alatt lett nagyjából tizenöt millió nem-magyar. A két és fél millió magyarnak megmaradt is azt akarja, hogy jobb legyen neki. Ez a fajta, ez a *polgár*, állandóan fogy és fogy. Fogyásra van ítélve. Elfogy. Talán századunk végére, talán egy kicsit később. Funár röhög: az erdélyi magyarság nem akar szülni. Helyette azt akarja, hogy jobb legyen neki. Folytathatja röhögését: a csonkaországi magyar sem akar szülni; az is csak azt akarja, amit az erdélyi. Hogy jobb legyen neki. Ez a hitük, reményük és szeretetük. Ebbe a krédóba lettek beavatva. Már akkor, amikor *megöntötték a bubát*, Jézus nagyobb örömére. Hitüket gyakorolván. Hogy miben hisznek, most nem firtatom.

Majd helyünkre áll, akinek nem ez a hite. Nem ez, hanem a házashűség, hanem a gyereknevelés, hanem az élni akarás. Aki meg ezekre tenné életét, még el is tud menni a szavazóhelységbe. Vagy ő sem megy el, mert tudja – ha elmegy, ha nem –, hogy ő mindenképpen továbbadja az életet. Mindenképpen. Hogy nő-e a nála-tőle gazdagabbak száma, vagy fogy-e – nem érdekes neki. Nem, mert tudja, hogy akármekkora is a kenyér, annyifelé kell azt

osztani, ahányan vagyunk. Anyának, apának, nagyszülőknek, s a pulyáknak is; ahányan vannak, annyinak. A kenyér mindig marad osztható, akármennyien ülnek is asztal köré – reggel is, délben is meg este is. Kisebb a darab? Ha kisebb, összehúzzák a nadrágszíjat; egy likkal beljebb. A testvéremet nem adom azért, hogy kövérebb lehessen. *Melyiket adnád a többért testvéreid közül?* – kérdezte anyánk tőlünk, amikor keveselltünk valamit.

Valamilyen nyelven csak beszélünk. Apánk nyelvén, anyánk nyelvén. A meg nem született gyerek semmilyen nyelven sem beszél. A lengyeleknek 150 évig nem volt hazájuk. Csonka sem, trianoni sem. S harminc-negyven millióan ennek ellenére is beszélik nyelvüket. Miért? *Mert Halat a Visztula, s lengyel asszony gyermeket ad örökre. S nincs ott halál, ahol dalolni és szülni tudnak.* Hegyeli István írja a minap Moldvából: Istenre figyelő lélekkel, moldvai csángó testvéreink iránti szeretettől vezérelve, arra biztatom minden szomorú szívű magyar testvéremet, hogy alázatos szívvel tanuljunk tőlük, hisz csendes elzártágukban, a megmaradásért vívott névtelen harcukban olyan értékeket birtokolnak, mely az egész magyar nép újjászületésének alapja. Ők szeretik az Istent, sokszor naponta kétszer is elmennek a templomba imádkozni. Szeretik egymást, szeretik a gyermekeket, így nem ritka a 8-10 gyerekes család sem náluk. Vidámak, tüzesen táncra, dalra szívesen perdülnek. Életigenlésük és életerejük engem mélységesen megindít. Azt javasolom, hogy egy-egy város, település, iskola – vállaljon fel testvértelepülésként, testvériskolának egy-egy moldvai falut, települést. Menjünk el közéjük, vásároljunk, építsünk nekik iskolákat, kollégiumokat. Fogjunk össze és alapítsunk egy komoly iskolahálózatot moldvai csángó testvéreink számára. Ez legyen a mi mindent elsőprő Igenünk, az elhalkuló, tétovázó Nemekre.

A többet birtokolni akarás, a pénzszeretés evangéliuma nem jóhír, nem örömhír, hanem halálhír. *Aki kihull, megérdemelte, az ocsút az idő nem szája. Aszott nemzetek hűlt világok, Törtéletek miazmás vágya halálra valók, nem kár értük.* Elsíratni azért szabad a holtat, a kihalt nemzetet is. *A sírt, hol nemzet süllyed el, népek veszik körül, S az ember millióinak szemében gyászkönyv ül.* Nekem testvérem a mohamedán is, testvérem az is, aki a Bruderhofban él, bár szót sem ért magyarul. És testvérem a moldvai csángó, aki ómagyar nyelven beszél, s nehezen, de azért értem, amit mond. Nehezen, de azért érti, amit mondok. Testvérem bizony, aki naponta kétszer is elmegy a templomba. Mert Isten akaratának teljesítésére, az istennektetszésre szavaz ő. Akkor is, ha otthon maradna szavazáskor, meg akkor is, ha elmegy.

Az öreg pásztor holnapután elkezd 87. életévét, s hamarosan nem látja már a csúfságot- gyalázatot, amit csinál magával a pénzszeretés, a többet birtokolni akarás Mammonját imádó népe. S azokat sem fogja már látni, akik elmennek napjában kétszer is a templomba, hogy megfürödjének az élet Istenében, aki bizony azért indított minket el az evolúció láncán, hogy továbbadjuk az életet. Nem azért, hogy befordítsuk a címet. A családét, a nemzetét. S ha befordítjuk, akkor lép helyünkre más. S ha nem is lesz már többet magyar, a helyére álló, a más nyelvű nép sem lesz – azért néma. Ez is elmondja majd kedvesének, hogy *Szép vagy,* meg azt, hogy *Szeretlek.* Vagy lesz köztük olyan is, aki magyarul fogja mondani? Istennek jó lesz az is. Minden nyelvet szeret, amely az élet igenjét, az örökélet nélkülözhetetlen kezdetét-feltételét, s így magát az életet énekli.

S ha nem lenne többé, aki magyar nyelven szól, majd lefordítják az *Eső Virág András,* a *Vang-An-Si,* a *Zsoltár gyermekhangra* című verseket, mert megmarad minden ének, amely Istenből született. Meg azt, hogy *Karácsonyi rege ha valóra válna, igazi boldogság szállna a világra. Nem volna más vallás, nem volna csak ennyi: az Istent imádni, és egymást szeretni.* Ami evangélium, az nem felejtethető el. Bár zsidóul szólott Jézus ajkán, s a zsidók elfelejtették. De akik nem ejtettek tömjén szemet, akik a hüvelyben hagyták a kardokat, akik gyilkosságokkal nem óhajtották szolgálni a hazát, lefordították Jézus szavát görögre. S röpke ezeröttszáz esztendő múltán... (és ötszáz évvel annak utána, hogy Géza és a fia keresztvíz alá hajtotta, kényszerítette népünket) görögül értő, tudós magyar humanisták (a színyerváraljai és

a nagykárolyi, mind a kettő Párcium-beli) végre lefordították magyarra is. És ma, újabb ötszáz év múltán voltak, akik megértették, ami elhangzott zsidóul Júdeában, Galileában. S mert megértették, s elmentek értésük miatt a baracskai börtönbe is. S bizton remélem, hogy ők továbbadják az életet, feltételét az örökéletnek..

Az öreg pásztor bízik fiatalabb társaiban. Bízik, mert az öreg pásztor bízik a jézusi ige erejében. Az öreg pásztor nem tud nem hinni. És azt mondja, hogy *Hiszek. És hogyha nem, hát akkor is! Ha mindhiába: akkor is! Ha minden álom: akkor is! Ha minden meghal: akkor is! A szép akkor is szép mard, a tiszta tiszta, rút a rút. Az igazság – igazság akkor is, Ha meg nem látja senki szem, A szeretet mosolyog és szeret, És a kereszten is király. A tett különb a tunyaságnál, És hol a tépett lobogónál Tiszteletesebb szemfeddő? Mert akit egyszer meglehelt az Lélek Annak mindegy lom élet vagy halál: Az él és áll és énekel és alkot, Bokorban és Magyarországon, Hétkilágrészen és másvilágon, Az Isten őtet úgy segítse. Amen.* Mondja, amit tanult Sík Sándortól. Abból, amit régi tanára 1926-ban mondott Megyeren ezer sátorban lakó nyolcezer magyar fiúnak.

Az öreg pásztor énekel is: *Irul-pirul Mária, Boldogságos kismama, Hulló könnye fátyolán át alig látja Jézuskáját. Meg is kéne szoptatni már. Kedves három királyok. Jóéjszakát kívánok. És a folytatást is énekli: Körözs vizinél hét nyárfa, Alattuk ül Bondár Márta. Nem kisasszony, nem menyasszony. Nem is lány mán nem is asszony. Titokban volt szeretője, Titokban lesz temetője. A halászok kihalásszák, Elfödik, hogy ne is lássák. Ahányat fordul az ásó, Annyit sóhajt a sírásó.* Mert az öreg pásztor nemcsak hisz, titokban bízik is ám. Mert hiába öreg, azért még nagyralátó. Azt hiszi, hogy csináltunk valamit. Igenis, azt hiszi, hogy történt valami Debrecenben és a Bokorban. Hisz a folytatásban. A napokban volt nála egy anya, s elmondta, hogy 15 éves fia csoportba jár, s már összeszedte a maga csoportját is, kisebbeket, akiket ő tanít Jézusra. Egy ötven év körüli férfi pedig elhozta szélütött anyját Karácsonyra hozzám beszélgetni, s a férfi elmondta, hogy ő bizony szintén csoportba jár. Volt, akit ismertem a csoportjából, de a többséget nem, és tanulják a KIO-t is.

Az öreg pásztor azt hiszi, hogy nem hiába élt. Hogy Jézus után kétezer évvel újra kezdtük a szent kísérletet, és nem lesz, aki meg nem hallaná. S ez a szent kísérlet most nem zsidóul, s nem Francesco toszkán, középkori olasz nyelvén szól, hanem magyarul. Az öreg pásztor bízik a kísérletben, mert *a húrokon egy hős ország támadt fel dalolva*, s mert megölték a pásztort, s el is temették, de mező nőtt rajta, s *ha tavasz jön, nagy nyáját a pásztor idehajtja. Bizony mondom: jövődre tej és méz lesz őbelőle. S így lett Virág András televény földje a fáknak s ágya száz új ibolyának.*

Ahogy Aprószentek ünnepén a Szemere utcai iskolában mondtam, Tádé hatvanadik születésnapján: Tegyük szent elhatározást arra, hogy a Világosság lányai meg fiai akarunk lenni. Arra, hogy közösségünk lesz egymással. Hogy szent csók legyen csak közöttünk. Hogy egységre is jussunk egymással, ne csak a lelkiismeretünkre hivatkozzunk, s igazoljuk vele a magunk külön útját. Ha ilyen elhatározásokat teszünk, akkor én meg annak a sejtésemnek adok nagyon halkán hangot, de mégis adok, hogy lesz a Bokornak negyedik nemzedéke, meg ötödik nemzedéke is, talán még hatodik is a 21. században, s hogy lassan-lassan csak a Bokor-duma lesz a duma a katolikus meg a nem katolikus keresztény egyházakban is, de még a nem keresztény vallásokban is, mert ez az a duma, amely Istennél volt, Isten volt, és testté lett. És Jézus dumája. A Jézus nem hiába jött el közénk.

Amíg az ember él, mindig újat mesél. Új évhez nem is illik a régi. Mondom is az újat. Él még egy nép. Nem sokáig. Elhal, ha nem teszünk érte valamit. Veszélyeztetett faj. Ha állat vagy növény volna, már szólna róla rádió, újság, tévé. De hát nem növény, nem állat, csak ember. Tőlünk ezer kilométerrel keletre. Egyetlen egy ilyen népről tudok csak a nagyvilágban. Iskolája is van. Temploma is. Római katolikus is. Szapora is, mégis meg vannak számlálva napjai. Mért? Mert hiába él falvaiban akár 99 %-os többségben is, nem anyanyelvén tanítják, hanem a többségi nemzet nyelvén. S templomaikban az imádság, az ének, a

szentmise nem szólhat anyanyelvükön. Miért? Mert gyermekeik hiába mennek el papnak, a szemináriumba kerülnek, s hat év alatt megtanulják ott, hogy nyelvük a Sátán nyelve, amelyen nem szabad beszélni, imádkozni. Ha ezt megtanulja, pappá szentelik. Ha nem tanulja, nem szentelik pappá. Ha megtanulja, visszamehet falujába, s immár nem szól többé apja-anyja s testvérei nyelvén, mert tudja, hogy az édes anyanyelve a Sátán nyelve. S mindezekről tud Ratzinger, Sodano és Wojtila is. Tudja és áldását adja erre a szemináriumra. Azért adja, mert az oltár szövetségben akar lenni a trónnal. Mindig és akármi áron. Egy nép halála árán is.

A tartomány a középkorban még a magyar királyt uralta. A 16. században a tartomány lakosságának egy harmadát még a magyar nép adta. Mára már csak tíz százalékát adja, s e tízből is mára már nyolc-kilenc elfelejtette apja-anyja nyelvét, csak egy-két százalék beszél még. Egy nemzedéken belül ez az egy-kettő is elfelejti majd - a Sátán nyelvét. S akkor kihal egy faj. S a szívem azt mondja, hogy nem szabad engedni a halálnak. Azt, hogy meg kell menteni. S van is, aki tudja, hogyan lehet. Kell egy értelmiséget nevelő anyanyelvi középiskola. Bőjte Csaba és Hegyeli Attila tudja is már, hol kell épülnie, s azt is tudja, hogy kell hozzá egy fél millió Euro. A szívem azt mondja, hogy ennek öt százalékát magam is össze kaparom. S a szívem azt is mondja, hogy meg kell kérdeznem testvéreimet, hogy a Bokor érdekelt akar-e lenni e megmentésben. Hogy a szűkös kenyérnél nagyobb ínség-e apám-anyám nyelvének elvesztése?

Tizenöt éve nem tudunk létrehozni valami múltunkhoz méltó művet. Nem ez lehetne az a méltó? A szívem azt súgja, hogy igen. S ha a Bokor is igent mondana rá, akkor összekol-dulnánk hazai és külföldi barátainktól a többbit, ami még hiányoznék a fél millióból. Tele vagyok jó reménységgel. Csire Ferink üzeni Déváról: *A Szent Ferenc Alapítvány gondozásában lévő dévai, szalontai, szárhegyi, szovátai, torockói, zsombolyai, szászvárosi, kolozsvári gyermekek igent mondtak az Erdély határain kívül, Moldvában élő csángó gyerekekre.* Most csak az kell, hogy a Bokor szíve egy ütemre verjen, s ha ezt megérem, akkor térhetek őseim porához, s mondhatom Vörösmartyval: *Köszönöm élet áldomásodat. Ez jó mulatság férfi munka volt.* Amen.

Városmajor, 2005. január 3.

Ha vasárnapra esik Karácsony napja, december 25-e, Urunk születésének ünnepe, akkor január 1-ére, Újév napjára, esik Szűz Mária, Isten anyjának ünnepe. A következő vasárnap Urunk megjelenése, s a rákövetkező pedig Urunk megkeresztelkedése és ezzel lezárul a karácsonyi ünnepkör. Azután jönnek az évközi vasárnapok. Mindaddig, amíg el nem következik Hamvazószerda, s elindul vele a Húsvéti ünnepkör. A hamvazószerda utáni vasárnap már Nagyböjt első vasárnapja, s ez már a húsvéti ünnepkörbe tartozik.

Ha viszont bármilyen hétköznapra esik Karácsony, akkor van még karácsony után egy harmadik vasárnap is: a Szentcsaládé. Ahogyan minap is volt, mert szombatra esett karácsony. A Szentcsalád ünnepe elnyomta az idén István vértanú december 26-i ünnepét: nem őt ünnepeltük, hanem helyette a Szentcsaládot. Mégpedig Karácsony másod napján, amikor is az evangélium József álmairól szólt: menjen Egyiptomba, menjen vissza Izraelbe, de ne Júdeába, hanem Názáretbe.

Ha viszont vasárnapra esik Karácsony, akkor nincs Szentcsalád vasárnap, akkor összesen csak két vasárnap marad még Karácsony után a karácsonyi ünnepkörből: Urunk megjelenése és Urunk megkeresztelkedése. Az elsőnek evangéliuma hozza a három királyok történetét, a második pedig Jézus megkeresztelkedését a Jordán vizében.

Az idén három a karácsony utáni vasárnapok száma. Az első megvolt december 26-án, a másik ma van, január 2-án, a harmadik meg jövő vasárnap lesz. A mai vasárnap tárgya tehát: a három királyok. Az előző években elmondtam már, hogy mi mindenért nevezhetik ezt az ünnepet magyarul Vízkeresztnek, de valóságos tartalma a magyaron kívüli nyugati

hagyományban csak az, hogy nem a zsidó pásztorok, hanem a nem-zsidó, a pogány mágusok látogatják meg Jézust, s így Jézus *megjelenik*. Hogy zsidó pásztoroknak is megjelent, az nem számos, de hogy a pogányoknak is megjelent, az már számos. Azért számos, mert ezek utódai, a nem-zsidók, a pogányok utódai volnánk mi, a mai keresztények.

A tény mindenképpen tény. Az a tény, hogyha netán egy zsidó megkeresztelkedik, az a maga zsidó nemzeti identitását elveszti. Sík Sándor mélyen meg volt sértve, hogyha valaki kétsége vonta magyarságát, pedig nagyapja még pozsonyi főrabbi volt. Szerb Antal, Radnóti Miklós hasonlóképpen gondolkodott... - hogy magyar nemzeti kultúránk csak legismertebb zsidó származású személyeit említsem. Csak a zsidók egy törpe kisebbsége nem akart asszimilálódni. Azt hiszem, hogy ezek az asszimilálódni nem akarók talán az ortodox zsidó felekezethez tartozhattak. A pesti piarista gimnázium növendékeinek talán 40%-át is kikeresztelkedett zsidó ősök ivadéakai adták, s a Hitler előtti időben ezt nem is észleltük, ahogyan azt sem tartottuk számon, hogy kinek volt német vagy szláv neve. Mindannyian tüzes magyarok voltunk, s vallottuk, hogy sehonnai bitang ember, ki most ha kell, halni nem mer. Az évezredes kereszténység, s a felvilágosodás hatására kifejlődött magyar patriotizmus következtében az ezeréves Magyarország népe asszimilálódott, ha zsidó volt, ha tót, ha sváb. Csak a zárt falvak őrizték a nem-magyar nemzeti identitást, még akkor is, ha az iskolában próbálkoztak a többségi nemzet nyelvén tanítással.

A tény tehát mindenképpen tény: aki zsidó, az nem keresztény. Aki keresztény az nem zsidó. Annak ellenére, hogy Jézus mozgalmának minden alapító tagja, Jézus is, a Tizenkettő is, zsidó volt. Tehát a zsidókból lettek a keresztények: Jézus népe és első hívei. Csakhogy a zsidók útlevél nélkül közlekedhettek a Római Birodalomban, s az evangéliumokat már nem zsidóul írták hanem a Birodalom közvetítő nyelvén: görögül, s a Jézus utáni nemzedék két legjelentősebb személye, Péter és Pál, már Izraelen kívül, Rómában halt vértanú-halált, pedig halálukkor még állt Izrael és Jeruzsálem.

Csakhogy az első század végén a zsidók kiközösítik soraikból a názáretieknek mondott keresztényeket, s ezzel megindítják az asszimilációs folyamatot, melynek eredménye, hogy aki zsidó, az nem keresztény, a aki keresztény, az nem zsidó. A rasszizmus és Hitler működése teremt csak új helyzetet. Miben áll ez? Abban, hogy kétezer esztendő kihagyása után újra megjelenik a térképen egy Izrael nevű állam. Hogy miként állnak ma kikeresztelkedett zsidók a maguk nemzeti-zsidó identitásukkal, ha egyszer meg vannak keresztelve, az ma olyan bonyolult dologgá lett, ami történelmi távlat nélkül ma még talán fel sem vázolható.

Elég az hozzá, hogy ma Urunk megjelenésének ünnepén felvetődik bennem a kérdés, hogy mit nyert Jézus ügye azzal, hogy nem-zsidó ügy lett az eredetileg zsidók által elindított jézusi mozgalomból, amely nem akart merő zsidó ügynek maradni, mert Jézus az összes nemzetekhez küldte tanítványait. Már Kaifás sem tűrte Jézusnak ezt az összes nemzetekben gondolkodását. Jeruzsálem pusztulása után pedig a Római Birodalom nem tűrte a keresztényeknek ezt a nemzetek fölötti célkitűzéseit, és Kaifás helyett a Birodalom gyilkolta a keresztényeket. Csakhogy három század után a keresztények lepaktáltak a hatalommal, s e lepaktálás következménye az volt, hogy csináltunk egy olyan kereszténységet, amelyet főpapok-írastudók-vének is el tudnak már fogadni. S lettek magyar keresztények, akik vágták az ellenséget, ha keresztény volt az, ha nem. S lettek nem-magyar keresztények, akik ugyanígy vágták az ellenséget, ha az keresztény volt, s ha nem. Urunk tehát legalább olyan hiábavalóan jelent meg a mágusoknak, mint a pásztoroknak, vagy más szóval ugyanolyan hiába jelent meg a zsidóknak, mint a nem-zsidóknak.

Nem kell ezt különösebben magyaráznom. Már vagy hat-hét éve prédikálok e tájon, tudjátok jól, hogy mit akarok mondani. Kaifás sem akart jézusi Isten Országát csinálni, a keresztény nemzetek sem, azok uralkodói sem. Aki okoskodott ezzel szemben, azaz Isten Országát akarta, azt Kaifás keresztre feszíttette, Aki más népeknél okoskodott ezzel, s akarta a jézusi Isten Országát, azt e más népek égették el a maguk nemzeti és katolikus máglyáikon.

Másról szeretnék ma beszélni. Arról, hogy nem értek a szakmámhoz. Minden erőmet beleadom abba, hogy prédikáljam nektek, amit tudok, s aranyvasárnap, amikor elkezdtem misémet, összesen tíz ember árválkodott a templomban, s ezek is nem széphalmiak, adyligetiek, hanem a város különböző pontjairól, órányi ide utazással érkeznek ide. A tények azt mutatják, hogy azzal, amivel hat éve próbálkozom e tájon, azzal befürödtem, s ilyenkor az a szabály, hogy vagy abba kell hagyni az itteni tevékenységemet, amit nagyon sajnál-nék, vagy módosítanom kellene.

Rövidre fogom a mai beszédem, s arra kérlek titeket, hogy a mise végére a jelenlevők mondják el nekem, hogy hagyjam-e abba itteni kísérletezésem, vagy pedig ne hagyjam abba, de módosítsak, még pedig ilyen és olyan módon tegyem azt. Nekem is vannak a módosításról elképzeléseim, de nem árulnám el, nem akarnálak befolyásolni titeket. Tehát a kérdésem az, hogy mit csináljak annak érdekében, hogy e meg-nem-hirdetett adyligeti misém közönsége végleg el ne fogyjon. Amen. (A végén nem került sor ennek elmondására, mert megbütykölték a számítógépemet, s eltűnt belőle ez a szöveg... aztán később mégis megkerült valahogy... s most ideírhatom.)

Városmajor, 2005. január 4.

Iskola a folyóparton

Vagy harmincadik könyvem megjelenésének másnapján egy ifjú hölgy járt nálam. Azért nem egészen ifjú...; úgy negyven évvel fiatalabb nálam. Három példányt is dedikáltatott, s utána ráérősen beszélgettünk.

- Írhatnál már egy regényt is - mondta nekem.

- Hát ezt még igazán nem próbáltam. Csak lírával, drámával kísérleteztem - a teológia mellett. Az *ifjú*, 87. évében járó szerző első regényét veszi kezébe az olvasó... - Jól hangzanék, ugye?

- Kor nem számít. És volna egy téma, amiről Neked kellene írnod. Ottlik Géza megírta, hogyan neveltek a két világháború között hazánkban katonatisztet, te megírhatnád, de regényben, hogyan neveltek katolikus papot.

- Jó, majd gondolkodom rajta.

Pár nap múlva elővettem a Lexikont: *Iskola a határon* (regény, 1959): *Egy katonaiskola élete adja regényének témáját, mely az emberség intézményiesített elölésének pontos rajza, de nem a szenvedélyes tagadás hitvallása, hanem a jóvátehetetlent kísérő tárgyilagosság elégikus reflexiója.* Aztán beleolvastam a nagyon régen olvasott regénybe. S mindjárt az első oldalon ezt találom: *Néztük a Lukács-uszodában az emberek pucér hasát, de leginkább a lányoké!..* Hát ez kimaradt a katolikus papnevelés célkitűzéseiből. Hogy lehet regényt írni szerelem nélkül? Az *egri csillagok*, *Az aranyember*, *Aranykoporsó*, *Erdély*, *Vízözön*, *A funtineli boszorkány*... egyike sincs meg nélküle. A papokat viszont nem erre, másmilyen szerelemre nevelné az egyház. Milyen is lenne egy regény - szerelem nélkül? De - gondolkodtam - a lírában van nemcsak szerelmi, hanem politikai és istenes is. A francia Bernanos megkísérelte az istenes regényt is: *Egy falusi plébános naplója*. De a papnövédek élete... erről csak Stendhal regénye jut eszembe: *a Vörös és fekete*... De aligha ilyenre gondolt a műzsám.

Friedreich Bandi bácsi görög-latin szakos volt, de ő tanította nekünk '28-ban, az I/a osztályban, a természetrajzot. Öreg volt már, 50 éves: negyven évvel öregebb, mint mi. Úgy keserítettük az életét szegénynek, ahogy tudtuk. Föltettük ujjunkat, s kikérdzkedtünk. Kiengedett. Sétáltunk az óráin. Ő meg aranyosan mesélt, mesélt. Bandi bácsi egyébként polihisztor volt. A Rend magyarországi tőllénetátnulmányozta. A folyóparti gimnáziumét is. 1642-ben telepedtünk meg hazánk területén, a Poprád melletti Podolinban, de már 1721-ben folyónknál is volt iskolánk, hazánk szívében, s még sem volt ott magyarul beszélő diákunk, talán egyetlen egy sem. Bandi bácsi áttanulmányozta a diákok névsorait,

csupa német és szláv nevet talált. De ez nem nagyon zavarta akkor az oktatás munkáját, mert az úgyszólván latin nyelven folyt. Az iskoladrámákat is latinul adták elő diákjaink. Legalább a sok fránya németajkú szülő láthatta, hogy mire is jutottak gyermekeik. Bandi bácsi semmit sem írt a magyarórákról. Azt hiszem azért, mert nem is voltak.

1936-ban érettségiztünk. Sohasem gondoltam diákkoromban arra, hogy nekem magyar nevem van, másoknak meg nem. A kultuszministerünk neve is gróf Klebelsberg Kúnó volt, az esztergomi érsek pedig Csernoch János. Csak a kormányzó volt Horthy, a miniszterelnök meg gróf Bethlen. De ezek fölötté álltak a nemzettestnek: magyar nemesek főnemesek voltak, és még reformátusok is. Püspökeinknek is legfeljebb akkor volt magyar nevük, ha véletlenül főnemeseknek születtek. Az én diákkoromban talán egyikük sem volt magyarnevű. Boldog nemzetköziségben éltünk, s tüzes magyaroknak nevelődtünk az iskolánkban mindnyájan.

Ma már viszont tudom, hogy micsoda nemzetközi-kárpátmedencei kavalkád volt az osztályunk. 61-en iratkoztunk be az I/a-ba, s nyolcadikra maradt belőle negyven vagy annyi sem. És nemcsak kibuktatták a tanárok a felesleget - a közeli Eötvös reálnak is jusson diák!, ezt mi gondoltuk, akik nem buktunk ki -, az igazgató fel is vett közénk a nyolc év alatt néhány új fiút. Az osztály közel 40 %-a kikeresztelkedett zsidó volt, az *öskeresztények* között pedig Bukovszky, Kovacsics, Leisztinger, Staudinger, Kaczián, Viczián, Zimburg... Tótokat, cseheket, lengyeleket, délszlávokat, oláhokat ki tudom ma már szűrni közülük. Még magyar nevű is akadt. Bordás, Gaál, Orbán és Posta, ezek alighanem mind nemes-ivadékok lehettek. A valamikori jobbágyságot képviselték: Kovács, Nagy, Szilvási, Tolnai meg magam - az osztály legproletárabb rétege. Volt két reformátusunk is: Kalos és Kerekes. Mért írtatták őket ide szüleik, sohasem kérdeztük tőlük. Összesen 11 nem magyarított nevű érettségizett a negyvenből. Tanáraink: Fridreich, Fischl, Menczer, Kanszky, Wágner, Éder. Még magyar nevűek is akadtak köztük: Kövesi, Hatvani, Bátori, Bartha, s egy háromszéki székely: dr. Para Imre, a földrajztanárunk - Sepsiköröspatakról.

Az osztályban senki sem futott be politikai karriert '45 és '89 között. 1996-ban a 60 éves érettségi találkozónk még megvolt. Öt évvel később, 2001-ben magam próbálkoztam összeszedni az osztályt, de üresen csengtek már a telefonok. Egyetlen barátom az osztályban egy cseh-származék (alighanem a Bach-korszakban került ide) apától és zsidó-származék anyától született színjeles tanuló, aki mellékesen még műkorcsolyázó Európa-bajnok is volt diákkorában. Zuglói volt, én meg mátyásföldi, s át-átbringáztunk egymáshoz - akkor még! - a réteken. Az aranymisémen még ott volt, s elolvasta életem főművét is. Az érettségi utáni találkozón baráti volt a levegő: nem zsidóztunk, nem kommunizáltunk le senkit. Utóbbi nem is volt közöttünk. Csak hősi halott, hadifogoly meg politikai fogoly - minden mennyiségben. Egyik osztálytársammal találkozom Rákosi '53-as, első bukása után a Gyűjtőben, amikor egy kis időre emberként bántak ott velünk, s beszélgethettünk is a sétán egymással.

- Ebben az országban nem lehet élni. Ha egyszer szabadulok, megyek akárhová a nagyvilágba, csak innen el.

- Mért gondolod? - kérdeztem őt.

- Mert ma holnap 40 éves vagyok, s eddig még csak tanultam meg tanultam, aztán katona meg hadifogoly lettem, s most meg politikai fogoly vagyok... - Egy akkor költött versem egyik sorával válaszoltam neki:

- *Korán őszült fejünket csókolja a szél...*

Emberebb ember, magyarabb magyar - ez volt a pozsonyi zsidó rabbi unokájából lett egyetemi tanár, korábban hittanárunk, ekkortájt megfogalmazott ígéje. *Lehet, hogy nem neveltek iskoláikban nagyon vallásos embereket, de vallásukat megvetőket sem* - mondta 1942-ben, hazai megtelepedésünk háromszáz éves ünnepségén, Kovács Vince, a váci apostoli kormányzó. Megkérdeztem nagy diákként hittanáromat:

- Mért nincs iskolánkban hitbuzgalmi egyesület?
- Mert az egész nevelés valláserkölcsei szellemében történik - volta válasza.

Hitvita nem volt az osztályban a nyolc esztendő alatt. És hit volt-e? Mentünk minden nap misére, tanítás előtt, fél nyolckor. Volt évi négy kötelező gyónás-áldozás. Vasárnaponként lehetett áldozni is. Kevesen éltünk ezzel a lehetőséggel. Ketten lettünk papok az osztályból. A másik hamar disszidált, sohasem láttuk többé. A 25 éves érettségi találkozóink évében - túl a negyvenen - szabadultam a börtönből. Beszámolt mindegyikünk élete folyásáról. Nagyjából ezt a képet mutatták:

- Megházasodtam, nem sikerült. Újra nősültem, de erről a másodikról már nem mondok Semmit. Ez a szöveg ismétlődött. Aztán egyikünk módosított.
- Én is megházasodtam, nekem sem sikerült. De mivel én ebben az iskolában azt tanultam, hogy Isten a szerencsétleneknek megbocsát, de a hülyéknek nem, ezért nem házasodtam még egyszer.

Szentmisével kezdtük az érettségi találkozóinkat. Alig egy-kettő volt, aki áldozott rajtuk. Könnyekig meghatottan hallgatták viszont osztálytársaim a szentmisén a nálunk évtizedekkel fiatalabb soros iskolaigazgatók emlékezéseit iskolánkra, régi tanárainkra. Látszott, hogy készültek beszédjükre az igazgatók. A nyolc év alatt volt egy grófunk is: Zichy, és két bárónk. Egy zsidóból lett iparbáró s egy máriateréziás báró. Az elsőnek apja vagy nagyapja a hazai gazdasági életet lendíthette fel (Weiss Manfréd), a másodiknak apja vagy nagyapja csinált valamit a háborúban - parancs nélkül, a maga szakállára. Ha nem sikerült, hadbíróság elé állították, ha sikerült, akkor Mária Terézia rendet s annak jelét kapta, azaz báróvá lett. Báró Heim Miklós osztálytársunknak apja az első világháborúban tűntette ki magát. Miklós csak egyszer nősült, sok gyermeke volt és áldozott a szentmiséken. Katolikus magyarok voltunk. A hazáért halni is készek. Inkább Kölcsey Himnuszától hatódtunk meg, mint a pápaitól. Munkára, kötelességteljesítésre és becsületre neveltek minket. Akinek csak elégségesre sikerült az érettségije, az is jól megállta helyét, ha egyetemre ment. És mentünk csaknem mindnyájan. Rang volt iskolánkba járhatni. Ez volt az *Iskola a folyó partján*.

Hogyan kerültem be a Rendbe? Ez lenne regényem első fejezete. Hát úgy, hogy apám megtért. Szabadgondolkodó volt. Mesélte, hogy a felső kereskedelmiben cikizték a hittanárukat. Lehetett, mert akkor még, száz éve, egy jó katolikusnak el kellett hinnie, hogy Mózes maga számolt be haláláról a *Deuteronomiumban*, azaz Mózes ötödik könyvében. Kérdezték tanárukat a hatnapos tereméstörténetről, s a szegény papnak nem volt válasza.

- Mitől lett a világosság a második napon, ha csak a negyedik napon helyezte Isten a világító testeket az égboltozatra?

Mindent, ezt is szó szerint kellett érteni. Loisy abbét még kiközösítette a század elején az egyház, mert abszurdumnak állította szentírás-kezelésünket. Prohászka Ottokár nem konferenciázott még. *Vallásos meg hülye* - még ugyanazt jelentette a felsőbb iskolákat járók számára.

Apám is bevonult '14-ben. Lovas katonának Temesvárra. Kiképzés után az olasz frontra került. '16 tavaszán fejlődést kapott a Doberdón. Kibírta, haja kihullott fél fején, mert platina lemezt raktak fejbőre alá. Kihasználta a féléves betegszabadságot. Nekünk később így mesélte:

- A tavaszon fejlődést kaptam, s őszre feleségül vettem anyátokat.

Utána az orosz frontra került. A front összeomlásakor hazahozta századát, s '18 őszén Sátoraljaújhelyről telefonált a hadügyminisztériumba, hogy mit csináljon. Azt mondták a telefonban, hogy engedje őket szét, vége a háborúnak. Apám így számolt be erről nekünk:

- Maga szép kis hadügyminiszter - mondta volna a telefonba.

Aztán leszerelt, beiratkozott az egyetemre: közgazdaságtant tanult. Amikor Pukánszky Bélánál kollokváltam az egyetemen, s beírta a jelest, elmondtam neki:

- A közgázon édesapámat is tanította a Professor Úr.

- Fiatal édesapja lehet - válaszolta ő.

Apám banktisztviselő lett a Községi Takarékbán, a belvárosi Dorottya-utcában volt a *hivatal*. Máig megvan az épület, sokat jártam benne - apámnál. Oda járt be naponként gyalog a Mester utca és a Ferenc utca sarkán levő lakásunkból. Gyalog jött haza is. Nem futott még a 2-es villamos a folyó partján. '24 májusában is keresztül ment a Bakáts-téren. Talán kiszűrődött a litániáról az orgonaszó. Nem tudom, de bement. És megtért. Álló helyében. Hogyan? Egész egyszerűen. Egyszerre csak tudta, hogy van Isten. Tíz év múlva megtudtam a *Vigiliából*, hogy így tért meg Claudel, s több nagy francia katolikus író is. Én csak arra emlékezem, hogy iskolába még nem járó gyerekként elkezdtem otthon misézni. Valami ménkü nagy könyvet kerítettem, Héber betűkkel volt írva, és miséztem. Blablázva. A templomban is latinul mondták a misét. Latinul nem tudtam, blablázni tudtam. De teljes áhítattal csináltam. A nővérem meg ministrált. Nagy buzgalmamban időnként le is térdepeltem, a nővérem pedig állva maradt. Anyánk bejött a szobába, s látta a helyzetet:

- Milyen mise ez? A pap térdepel, s a ministráns pedig nem?

Nagyon gyorsan történt a katolikusodásunk. Anyám tolt a gyerekkocsit a józsefvárosi Jézus Szíve templomba, októberi litániára. Én meg valamiképpen felhívhattam magamra a figyelmet, mert hamarosan *kisjezsuitának* szólítottak az ottani papok, s talán elsős koromban már elsőáldozó is lettem; s az iskolán kívül, a Jézus Szíve templomban. Ment minden, mint a karikacsapás. Hogy miként kerültem a folyóparti iskolába, nem tudom. Csak arra emlékezem, hogy '28 tavaszán léptem át szüleimmel a hatalmas épület küszöbét. Felmentünk a széles lépcsőn a magasföldszintre, majd az első emeletre, s bejutottunk Kisparti János igazgató elébe. Megnézte a bizonyítványom, s megkérdezte:

- Nem lesz baj abból, hogy olyan messziről kell bejárnia? Majd kapnak értesítést.

Megkaptuk, hogy felvettek. Egész nyáron lázban égtem. Tanultam mindent előre. Magyar nyelvtant, latint is, de ebben nem tudott apám segíteni, mert felső kereskedelmiben érettségizett, s ott nem tanították a latint. De azért tökéletes volt a siker. 1929 nyarát már könyvírással töltöttem. *Latin nyelv és olvasó könyv* - volt könyvem címe, vagy 120 lapnyi terjedelemmel: nyelvtan, olvasmányok, szószedet. .. Hogyan, hogyan nem, az *örökbecsű* könyv megmaradt. Őrzi a rendi levéltár. Első mondata: *A latin az egy holt nyelv...*

Hamarosan tudtam, hogy egész életemben tanítani fogok. Paptanár leszek. Szüleim örültek neki. Hamarosan lett lelkivezetőm is. Úgy kezdődött, hogy a vasárnapi miséken, kéthetenként gyóntam. Feloldozás előtt kaptam még egy kérdést: És mi lesz a különszándékod? Mindig mondtam rá valamit. S egyszer fel is hívott a szobájába. Titokkal teli volt számomra az épület. Sokszor álmodtam is róla. Végtelen nagy volt, és minden csodálatos benne. Legelőször második gimnazista koromban mentem át az iskola-épületből, egy lengő ajtón át. Sík Sándorhoz mentem. Mi dolgom volt vele? A Várdai bácsi volt akkor a Katolikus Szemle főszerkesztője, s az ő gyerekei is a Ferenc térre jártak játszani, ahova én és testvéreim. Velem küldte Várdai bácsi a korrektúrát, ha meg akart jelentetni egy Sík verset. Két óra között tízpercben mentem hozzá. Bekopogtam.

- Szabad! - Bementem.

- Laudetur Jesus Christus!

Szivarozott. Átvette, amit hoztam. Szekrényéhez ment, kivett számomra belőle egy szelet csokoládét, s kezembe nyomta:

- Diákcigarettá.

Nála csak egyszer jártam, mert karácsonyig tanított csak minket, akkor kinevezték egyetemi tanárnak Szegedre. De annál inkább jártam a *villamosszéke*be. Végig a nyolc éven a lelkivezetőmhöz, aki csak beszélgetett velem. Ő az íróasztalánál ült, s én az asztal mellett egy zöld-bársonyfotelben. Ez volt a villamosszék. Nem én találtam ki, hanem elődeim, akik szintén feljártak hozzá, s abban ültek. Miről beszélgetett velem? Hát amiről én akartam. Nem emlékezem már másra, csak a kislányokra. Arról számoltam be, hogy kibe vagyok

szerelmes, s hogy verseket írok róluk. Nem hozzájuk. Titkos írással írtam, és zakóm felvágott belsejébe voltak rejtve, amíg anyám meg nem találta őket. Lelkivezetőm megfejtette titkos írásomat. Évek multával mondta is:

- Minek ez a rengeteg nőismerős, ha egyszer pap akarsz lenni?

Nem tudtam válaszolni rá. Nagyon korán kezdődött. Még iskolába sem jártam, de tele voltam G. Klarával, nővérem iskolatársával. A torkomban éreztem dobogni a szívem, ha csak megláttam a Ferenc téren aranyszőke fejét. Aztán mindig másban lettem ugyanilyen módon szerelemes. A B. Kláriba, a Babzába, a Csutiba, s mikor, 30-ban kiköltözködtünk Mátyásföldre, akkor meg az ottaniakba. Katóba, Évibe, H.-K. Pipibe, Ágiba. Nem lehetett ezt megállítani. Mondtam is otthon, hogy nem lesz pap belőlem. Mire apám:

- A palacsintaevés nem erőszak.

Még 36 tavaszán, húsvét hétfőjén elmentem meglocsolni az akkori Öt, s hallatlan bátorsággal ez alkalommal kezét is csókoltam választottamnak. Fogadta, és én boldog voltam. Aztán megmondtam neki, hogy érettségire készülök, és négy önképzőkori pályázatot akarok be adni. Úgy, hogy most eltűnök egy kicsit. Nem vette szívére. Csak egy osztállyal járt lejjebb, és nagyon-nagyon szép szőke és sudár leány volt. Hamarosan egy diplomás fiú kezdett udvarolni neki. Megvan még a nyomtatott értesítőm, s benne pályázataim címei. Az *egyetemes zsinatok - A magyar földműves Gárdonyi és Móra műveiben - Az én íróim* - s végül egy szépirodalmi tétel: *Életkép*. Emlékszem rá, hogy azt írtam meg egy novellában (*Tíz év után*), hogy a tízéves érettségi találkozón beszámolok róla, hogy piarista lett belőlem, s állok keményen, de meglehetősen boldogtalan vagyok. Pogor (Pusch) Ödön tanár úr, a pályázat kitűzőjének bírálata így kezdődött:

- Majd tíz év múlva... - másképpen fogod látnia dolgot.

Keményen dolgoztam. Sikerült jelesre az érettségi, s bizony nem tudtam, hogy merre menjek. Elmentem Bátorihoz, a magyartanáromhoz, június 2-án, a szóbeli érettségim után, úgy félkettő táján, azzal, hogy beszélni szeretnék vele. Mondta, hogy készül a nyári cserkész táborokra, csak kevés ideje van, de azért mondjam, amit akarok. Álltunk a folyosón szobája előtt. S én mondtam, hogy piarista szeretnék lenni, de... Meghallgatott, s ennyit mondott:

- Nézd, én '19-ben érettségiztem. Tudod, mi volt akkor. Azt kérdeztem magamtól, hol tehetnék a legtöbb jót a nemzetemért. Megállapítottam, hogy piaristaként És fejest ugrottam a dolgokba.

Ennyit mondott, s ez eldöntötte sorsomat. 17 évvel volt nálam idősebb. A legcsodálatosabb tanárom, akinek minden szavát ittam. Akinek a jegyzeteiből vastag könyvet csináltam. Ebből tanult a félosztály, s kérésére - őt is megajándékoztam vele. Hát ő is így lett piarista? Akkor én is fejest ugorhatok. Lementem a közeli trafikba, vettem egy ív papírost, s az iskola egyik termében, a padon megírtam kérvényemet, amelyet április végéig kellett volna beadni. S bevitettem Balanyi Gyuri bácsihoz, az igazgatóhoz. Az volt benne, hogy *régtől fogva érzem magamban a piarista hivatást, stb.* Olvassa, s felnéz belőle:

- Hogyan? Évek óta? Hát akkor mért csak most, három hónappal a pályázat lejárta után, adod be kérvényedet?

Rettenetes értetlenségnek éltem meg kérdését. Most mondjam el neki, hogy folyamatosan piarista akartam lenni, s a mátyásföldi kislányok pedig folyamatosan megakadályoztak engem elbűvölő szépségükkel, bájukkal? Csak annyit mondtam az igazgatónak, hogy problémáim voltak, de túljutottam már rajtuk.

- Na, jó. .. - mondta, és eltette a kérvényt. - Majd értesítünk.

Azt hiszem, hamarosan megkaptam az értesítést, melyben az állt, hogy remélhetőleg tisztában vagyok vele, hogy milyen nagy dolog a piarista hivatás, s augusztus 26-án délután öt óráig jelentkezzek a váci rendházunkba, s vigyek magammal hat inget, hat alsónadrágot, esernyőt, tavaszi és téli kabátot, meg még nem tudom mit. De egyelőre ekkor még

június 2-a volt, s én a szóbeli érettségim végeztével mentem haza, Mátyásföldre. Apám is otthon volt. S mondom:

- Beadtam a felvételi kérelmem a Rendbe. - Mire apám:
- De nem kellene ezt megbeszélni?
- Nem. Ezen nincs semmi megbeszélni való - mondtam.

S következett egy nyár. Az eleje még nagyon szép volt. Az évváró feledhetetlen volt. Az első évváró ünnepélyünk '29-ben volt. Hatszor szólították ki rajta jutalomra Bónis Gyurkát, a 45-ben már kolozsvári jogászprofesszort, s hatszor tapsolta meg a szülők és diákok ezernyi közönsége. Már akkor azt gondoltam, hogy ilyen akarok lenni én is nagykoromra, mint ez a Bónis György. S most, '36-ban engem nyolcszor szólítottak ki jutalomra. A tapsvihar nevetésbe fulladt: Hát mindig csak ő jön ki? A négy pályázat nyertesét szólították. Az országos gyorsíró verseny percenként 250 szótagos futamában első lettem az országban, s újból az iskola gyorsíró bajnoka, s az ilyen meg olyan alapítványi díjak kamatának nyertese. Tökéletes volt a megdicsőülésem. Erről álmodtam hét évvel korábban, tizenegy évesen.

Odahaza éppen építkezésben voltunk. Apám mondta:

- Az alapítványi díj kamatából meglesz a két új szobának eszlingeni redőnye. - Mire én:
 - De szeretnék elmenni egy hétre Tihanyba a Búvárra, vitorlás-táborba.
- A díja ennek 20 pengő volt, a kapott jutalom majd egy harmada. Apám beleegyezett.
- Rendben, elmehetsz.

Máskor is vittem haza ilyesmit. Egyszer egy tízkoronás aranyat nyertem gyorsírástudományommal. Odaadtam anyámnak.

- Tessék nézni, milyen fényes ez a krajcár!
- De Gyurikám, ez egy tíz koronás arany. - Boldogvolt ő is, én is. Megélt a krajcár kilenc esztendőt. Ebből tudták szüleim megcsinálni '45 nyarán, az általános nemzeti nyomorban, Livia húgom lakodalmát.

Utazhattam a Balatonra. Láttam a magyar tengert, megtanultam vitorlázni, s boldogan fürödtem a vízben. Keveseknek adatott meg akkoriban ez a boldogság: fürödni a Balatonban. Aztán hazajöttem, s előttem volt még augusztus 26-ig két hosszú, nagyon hosszú hónap. S nem tudtam beszélni arról, hogy mi volt bennem, senkivel. Elterjedt a családban döntésem híre, mire az egyik nagynéném:

- De hát hogy fogod kibírni annyi parasztgyerekek között? - A nagynéni budai polgár volt, XI. kerületi. Lányai a *Margitba* jártak. Előkelőek voltak. Nekem meg a kisebb gondom is nagyobb volt ennél. Mást kell kibírnom.

- Okos a választás. Nagy az állásnélküliség, A gazdasági válságnak kiszámíthatatlanok a következményei - mondta egy mátyásföldi ismerős. Üvölthetnékem volt! Miről beszél? Vágóhídra megyek, s ő gazdasági válságról beszél. Mit nekem a válság? Magyar-német gyorsíró voltam, tudtam gépelni. Számomra nincs gazdasági válság. Apám megmondta, hogy ha ezeket tudod, kapsz állást akárhol.

A Balatonról megjövet, elmentem a borbélyhoz. Hullámos barna hajam volt. Egy alezredes lánya, Eci mondta (félszázad múltán találkoztam vele Clevelandban), akibe nem voltam szerelmes:

- Bubuka, magában a haja a legszebb. - A Bubuka a családnevem becézése volt, s a lányokkal szigorúan magázódtunk.

Elmentem a borbélyhoz, s nullással levágattam azt, ami Eci szerint a legszebb volt rajtam. Minden reggel elmentem misére és áldoztam. Jártam hetenként kétszer Sashalomra egy született német nőhöz. Elmondtam neki németül a magyar történelmet - nyelvgyakorlásként. Tanultam tovább a német gyorsírást, hozzáfogtam a franciához, mert ógörögöt tanultam a felső négy osztályban francia helyett. S jártam én is testvéreimmel

a, cinkotai strandra. Gyakoroltam az úszást: tudok-e egyfolytában két kilométert leúszni. S nem volt barátom, s zárva volt számomra... igen, a paradicsom. Ott volt az a lány is, akitől a tavaszon kis időre búcsút vettem - a párjával volt már ott. Közelébe sem mentem. Észre sem vett.

Elkezdtem kínomban sétálni, s közben állandóan dúdoltam magamban. Szent éneket? Dehogy. Az előző években apám vett egy gramofont, s lemezeket hozzá. Amikre anyámmal táncoltak húsz évvel korábban. Operetteket. S ez lett az első zenei kultúráim akkor, amikor volt már *Székelyfonó* is.

Kis cigaretta valódi finom, / Oly illatos, enyhe, mint rózsaszirm.

Szippantani jó, na de gyorsan hamar. / Csacsi mind, aki többet akar.

Oly illatos, enyhe, oly szép a világ. / Úgy szállnak a légből a füstkarikák.

Szívedre ne vedd! Csak cigarett, csak cigarett.

Meg a másikat:

Londonban hej, van sok számos utca / és minden utcán több sarok,

és minden sarkon vannak házak és minden házban ablakok.

De mind egész nagy Albionban / nincs szebb oly ablak, mint ahonnan

a legszebb rózsaszál virít, / a legszebb rózsaszál virít.

A Wallen street-en hogyha járok / a legnagyobb úr én vagyok.

Megsüvegelnek az utcaseprők, / és csizmadiainasok.

Ha pénzem nincsen, iszom hitelbe, / enyém a legszebb lány szerelme,

a legszebb rózsát ott virít, / a legszebb rózsát ott virít.

Lassan eltelt a nyár. Apám taxit fogadott, s négyesben, anyámmal s a három éves Laci öcsémmel utaztunk Vácra Újpesten keresztül. Újpesten megláttam egy patikát. S mondtam, hogy álljunk meg, mert fáj a fejem. Ilyen, akkori életemben, még nem volt soha. Átmentem a gyermekkor minden ragályos betegségén: kanyaró, skarlát, bárányhimlő, szamárköhögés, diftéria, de a fejem nem fáj soha. Gyomorrontásom lehetett, de nem emlékezem rá.

Beszédtem, amit a patikában adtak, s mentem tovább. Mire megérkeztünk, elmúlt a fejfájás.

Sok mindent lehet csinálni az emberrel, de az Istentől kapott természet jelez. Jelzi, ha merénylet készül. Jelezte. Lehet fejest ugrani. A vízbe biztosan. Másba nem biztos. *Meg is teremté az embert. A maga képére és hasonlatosságra. Férfinak és nőnek teremtetten...*

Tessék ezt szublimálni! Lehetséges ez? Papot azzal nevelnek, hogy azt mondják nekik, hogy ez bizony lehetséges, és a siker rajtunk fordul. Mivel lehet szublimálni? Egy másik szerelemmel. Az Isten irántin.

Majd mondja meg, aki regényírással biztatott, hogy csináljam-e tovább. Mert én csak ilyet tudok írni. Ez lenne első fejezte - a regénynek. Ki nem tud elaludni ettől?

Városmajor, 2005. január 9.

A karácsonyi ünnepkört lezáró szentmise Adyligeten: Ma mind a három felolvasott szövegről (Izajás, Péter Kornéliusz házában s Máté sorai) szeretnék szólni. Mert mind a három egyet beszél. Mind a három azt mondja, hogy az Isten optimista. S mind a három szöveg arról tanúskodik, hogy aki Isten szavát közvetíti, azt már berakták Mari mosógépébe, és kimostak belőle minden pesszimizmust. Aki Isten üzenetét beszéli, annak optimistának kell lennie. Mert nem képes másra, csak arra, hogy olyan legyen, mint az Isten. Milyen az Isten? Optimista. Miért optimista az Isten? És mért optimista, aki közvetíti üzeneteit, az ember? Hát csak azért, mert az ilyen embernek, akárcsak az Istennek jövője van. Jövője van... ahogy a moldvai csángó nevezi... Ugyan kit? Hát az áldott állapotban levő asszonyt. Jövője van! – mondják róla egymásnak, amikor elmegy mellettük.

Van, amiről ma nem akarok beszélni. Azért nem, mert teljes könyvet kellene írni róla, s nem akarom elkapkodni. Nem mondom semmit sem arról, hogy miért optimista az Isten. Leszűkítem magam arra, hogy miért optimista az az ember, aki vállalkozik rá, hogy közvetíti

nekünk, amit Isten rábízott. Elsőül is azt kérdezem meg, hogy miféle ember az, aki ezt vállalja. Azaz közelebbről azt kérdezem, hogy miféle ember az, aki el tudja tanulni Istentől az optimizmust? Nézzük meg a mai hármát. Az elsőt úgy hívják, hogy Deuteroizajás; a másodikat úgy, hogy Péter; a harmadikat pedig úgy, hogy Názáreti Jézus. Érdemes ezt a három személyt egy kicsit közelebbről is megnézni. Deutero, azaz a Második Izaiásról ezt olvasom Haag Bibellexikonjában: szaktudományos neve az Izajás névével jelzett könyv 16 fejezetének (a 40.-iktől az 55.-ig), s a szerző ismeretlen, és nincs neve. Izajás könyve 66 fejezetből áll, de csak az első 39-et írta Izajás, s róla többek között azt is tudjuk a hagyományból, hogy kettéfűrésztették. A legcsodálatosabb a 66 fejezetben az a tizenhat, melynek szerzőjéről még annyit sem tudunk, hogy miként hívják. Csak azt ismerjük tőle, amit alkotott, és az feledhetetlen. Menjünk a másodikra, nem Lukácsra, aki csak feljegyezte, amit Péter Kornéliusz házában, a tengerparti Cezaréában mondott, hanem Péterre, magára, azaz Simon bar Jónásra. Róla már többet tudunk. Kiemelném e bőségesebb ismeretből, hogy nem volt diplomás, és így minden diploma nélkül fogta a halakat. Elég hamar foglalkozást is változtatott, mert felcsapott emberhalásznak. Ő is sokra vitte, mert ő lett az egyház oszlopa, a történelem leghosszabb életű családfájának az őse, minden pápa az ő leszármazottjának mondja magát: Szent Péter utódja – mondjuk mindenegyes pápáról, alighanem az idők végezetéig. Péter földi pályája nem volt ilyen menő, nyomulós vagy – hogy is mondanák ma. Ketté nem fűrésztették, csak keresztre feszítették, s azon is csak fejjel lefelé. Aki elvégezte rajta ezt a műveletet, alighanem semmit sem tudott róla, vagy csak ennyit: egy rohadt istentelen. Máris mehetünk a harmadikra, akiről a szaktudományok csak egyetlen dolgot tudnak biztosan állítani. Azt, hogy keresztre feszítették, mégpedig fejjel fölfelé. Minden egyéb, még a születése is teljesen bizonytalan – ahogyan mondják róla a szaktudósok. Ő sem volt diplomás, még grafomániás sem: nem írt semmit. Csak amolyan néptanító stílusban mesélt és mesélt magvetőről, szőlősgazdáról, tékozló fiúról; mindről csak mondta, ami eszébe jutott. Valakik leírták ezeket a meséit. S az emberiség, azaz a hálás utókor, nem tudja elfelejteni ezeket a meséket. Az övé mind a mai napig a legnagyobb siker a könyvpiacra. Ő az emberiség legismertebb szerzője. Homérosz, Horáciusz, Platon, Arisztotelész, Shakespeare vagy Goethe meg sem közelíti őt. Hatuk műveinek tizedannyi kiadása sincs, mint neki egyedül. Senki sem versenyezhetik vele. Földi pályája viszont neki is siralmas volt, ahogyan az köztudott. Ámbár valakik állítják róla, hogy a felhők fölé emelkedett, s a mennybe ment. Beszélnek az emberek. Annyi mindent beszélnek. A funtineli boszorkányról is. Talán a fele se igaz. – Mindezekből világosan látható, hogy az optimista Isten ezen optimista közvetítői nem voltak éppen kiváltságos helyzetben élő személyek. Nem, inkább erősen deklasszáltak, sőt a társadalomból egyenesen és szó szerint kiutáltak, kiakolbóltak voltak.

Ezek után rátérhetek annak vizsgálatára, hogy miben nyilvánult meg az ilyesfajta személyek optimizmusa. Sorba veszem őket. Deuteroizajás úgy tudja, hogy Istennek végtelen a türelme. Nem csap az asztalra. Nem mondja, hogy most már elég. Azt sem, hogy kikérem magamnak. Azt sem, hogy mit gondoltok: meddig tűröm még, hogy csak járatjátok az eszeteket. Azt sem mondja, hogy csak sütögetitek a magatok pecsenyéjét, de el nem indultok felém. Nem ripakodik ránk, hogy még azt sem vagytok hajlandók megtenni, hogy figyelnétek rám. Hogy el sem jöttök, amikor szólni akarok hozzátok. Hogy minden fontosabb nektek, mint amit én akarok közölni veletek. Mindezt nem mondja. Semmi ilyesmit nem jegyzett le Istentől Deuteroizajás. Csak azt írta le, hogy az Isten nem kiabál, hanem csak szelíden és szótlán viseli mindazt, amit csinálunk vele. S elfogadja azt a keveset is, ami jut neki belőlünk. Elfogadja, mert a kettétört nádszálat sem dobja félre, mint használhatatlant. Tud valamit csinálni a kettétörttel is: odadugja a két darabot a nádtetőbe, ahol az ép szárazak már elvékonyodnak. A füstölgő mécsbelet sem oltja ki, hanem várja türelmesen, hogy fellobbanjon a lángja. Mikor? Amikor majd itt lesz az ideje. Van időm, én várhatok – mondta róla a múlt század legkatolikusabb költője, Babits Mihály. Isten nem megy aludni, Isten nem

török össze, hanem dolgozik rajtunk, s tudja biztosan, hogy az ő tanítására várnak még a távoli szigetek is. S ugyanerre a magatartásra biztatja azokat, akik már megértették, hogy mit akar Isten az emberrel. Bizonygat: Én hívtalak el! Meg biztat: Fogom a kezéd. Eltölt a legnagyobb öntudattal: Szövetséget kötöttem veled. Amit mondasz, az fogja megajándékozni a világossággal az összes nemzeteket. Életprogramot ad: Megnyitod a vakok szemét, és látni fogják, amit még nem látnak, de én látok, és most már te is látsz. Kiszabadítod a foglyokat, akiket fogva tartanak az istenellenes erők, a pénz, a hatalom, az erőszak. Megszünteted a börtönöket, amelyek pincehomályában ülnek azok a szerencsétlenek, akik idegen istenekre, főleg a többet birtokolni akarás nyomorúságára képesek csak figyelni. Te vagy a nélkülözhetetlen, te vagy a falat kenyér, amely nélkül elpusztulnak; a víz, amely nélkül szomjan halnak. Lehet pesszimista az, akinek ilyenek a mondanivalói: Nem. Csak optimista lehet.

Következik Péter. A Pythagoras-tételt a tanító bácsi-néni át tudja adni. S aki el tudja végezni, legalább kisegítő iskolai szinten, a nyolc általánost, az meg át tudja venni. Nem így van ez az Isten szavával. Mondhatja a tanítóbácsi-néni. Mondhatja, és mi halljuk. Halljuk, de nem halljuk meg. Süket a fülünk rá. Én hét évig tanultam a teológiát. Közben hallottam Deuteroizajást, Pétert és Jézust meg másokat is. S nem tudtam legyőzni a süketséget. Tele lettem mondanivalóval. Széppel, jóval, okossal is, és mindezek ellenére is süket maradtam. Kell valami, ami történt Deuteroizajással és Péterrel és a Názáretivel. S velem nem történt meg. Csak pappá szentelésem után öt évvel, amikor megírtam Debrecenben a Régi írást, hogy A Szűz a méhében fogant. Valaminek történnie kell, amitől leesik a húsz filléres. Annak feltétele, hogy ez megtörténhessék az, hogy nyitott legyek. Nyitott arra, hogy Isten behatolhasson a szívembe. S akkor, egyszerre csak kezdek megvilágosodni. Ahogy valamikor Péterrel is történt. A Lukács megörökítette szöveg csupa idézet az Ószövetség legkülönbözőbb helyeiről. Amiket Péter időközben megértett. Miket? Hát ezeket: Most már látom, el kell ismernem, mert világos, mint a vakablak, bár eddig is meg volt írva, bár eddig is olvastam. Valóban úgy van. Hogyan? Hát így: Isten nem személyválogató. Nincsenek kiváltságosak. Nincsen választott nép, mindegyik ki van választva. A gojok is kedvesek számára. Akármely néphez is tartozik, csak keresse az Istent. Csak kész legyen megtenni az akaratát, csak az legyen az ambíciója, hogy kedves legyen előtte. Mi, zsidók, csak előbb hallottuk meg, amit Isten mond, mint mások. Nálunk született meg Jézus. Izrael fiai hallották először. Ők látták először. Mit? Azt, hogy amerre csak járt, jót cselekedett, megszabadította az embereket az istentelenségtől; megint már csak azokat, akik hagyták magukat, akik hittek neki. Mért tudta ezeket csinálni Jézus? Mert vele volt az Isten. És ti, Cezárea-beli pogányok, veletek is lehet az Isten, mert a Isten nem személyválogató... S megint előről... mondom újra Babitscsal, akinek van egy verse: Az örök folyosó, melynek utolsó szakasza ugyanaz, ami az első, s a vers végére odaírta: S megint előről.

S végül következék Jézus. Nála hogyan esett le a húszfilléres? Az elmúlt években annyiszor körüljártam ezt a témát. Nehezen esett le. Húsz évig faragta a mezőgazdasági szerszámokat, előbb József, majd a maga műhelyében. S nem történt semmi. Ott éltek fivérei, nővérei, s legfeljebb egy volt a különös az életében. Az, hogy nem nősült meg. Aztán el kezdett nyugtalanná válni. S mikor nem bírta már tovább a nyugtalanságot. ő is tett valamit. Elment, mint annyi zsidó, a soros prófétához, a Jordánhoz, az unokabátyjához. S ő is alámeríttette magát vele a Jordánba. S a mikor feljött a vízből, hallott egy belső hangot. Az Istentől jövőnek gondolta azt. S ennek hatására nem ment vissza a názáreti műhelybe, hanem kiment a pusztába a vadállatok közé, és böjtölt. Böjtölt negyven napot. S a böjt végére leesett a húszfilléres. Tudta, hogy nem a nagyság a nagyság, nem a hatalom a hatalom, nem az erőalkalmazás az erő. Tudta, hogy a kicsiség, a szegénység, s a szelídség – az Isten valója és üzenete. S ezt mondani kell. Kell akármi áron is. És tanítványok gyűjtésébe fogott, hogy hatékonyabb legyen. És eljutott ő is oda, ahova az előző kettő eljutott. Eljutott a Golgotáig.

S most összefoglalom, amikre idáig jutottam. Az optimista vértanú lesz, ez az egyik. S a másik, hogy az optimista mondja az Isten szavát. Eddig jutottam, s most azt kérdezem, hogy megbolondultak ezek az optimisták? Megbolondultak, hogy ezt vállalták? Tőlük kellene ezt megkérdezni. De ők már túlvannak az elérhetőségen. S ma, úgy látszik, hogy Babits-napom van, és helyettük majd Babits fog válaszolni. Van egy verse: Szimbólumok a címe. Alcíme pedig az, hogy stanzák. Öt stanza van benne, s a negyedik stanza hordja a választ. E negyediknek meg az a címe, hogy Nunquam revertar. Ez két szó. Az első azt jelenti, hogy sohasem. A második meg, hogy visszafordulnék. A címe magyarul tehát ez volna: **Sohasem fordulnék vissza**. Azt hiszem, ez az immár meg nem kérdezhető mai három bolond válasza. Csak nyolc sor az egész stanza. Elmondom az egészet.

Nunquam revertar - mondta Dante hajdan
Nunquam revertar - mondtam bár én is
Nunquam revertar - harci zivatarban
Nunquam revertar - tömlőc éjjelén is
Nunquam - legyen az Isten átka rajtam
Nunquam revertar - bárha beledögleném is
Üvölteném én is az ő helyébe'
Nunquam revertar - századok fülébe!

Hát azt gondolom, hogy ezt válaszolná Deuteroizajás, Péter és a Názáreti is. Az ötödik stanza címe pedig Sárga lobogó. Ez Babits ráadása.

Szálljon a lelkem sárga lobogóval / Messze kerüljön minden gyáva bárka
Szálljon a lelkem sárga lobogóval / S gyáva ha lát, legyen az arca sárga
Szálljon a lelkem sárga lobogóval / Feléd új kórok, új veszélyek árka,
Szabad, magányos, bús beteg hajóval / Szálljon a lelkem sárga lobogóval.

Mért sárga a lobogó? Nem tudom. De eszembe jut a sárga irigység. S gyáva, ha lát, legyen az arca sárga, azaz töltsse el a gyávát a sárga irigység, de az ő lobogójának színe a sárga. Nem a fehér és sárga, nem a fekete és sárga. Csak sárga, s ez a szimbóluma, hordozója szállni akaró lelkének. Mi van a lelkében? Ezt mondja el az első stanza, melynek címe:

Ne mondj le semmiről.

Ne mondj le semmiről. Minden lemondás / Egy kis halál. Ne mondj le semmiről.
Minden halál gyilkosság (lélekrontás): Meghalni bűn, ne mondj le semmiről,
Isten művét rongálja bármi rontás, / Meghalni bűn, ne mondj le semmiről:
Minden vágyad az Isten szava benned / Mutatva, hogy merre rendelte menned.

Akiket megőriz az idő, akiknek a szövegéből szent szövegek lesznek, akik azt vallják, hogy az Isten rendelte, hogy arra menjenek, amerre mentek – ezekben él az, ami megmarad. Ezeknek van jövőjük, mint a csángó anyáknak. S befejezésül az utolsó napok csángó levelezéséből is közlök valamit, hogy tájékozottak legyetek. Hegyeli Attila, a csángó oktatási program vezetőjének leveléből: Kedves Gyurka bácsi! Csaba testvér biztatására írok.... Egy falu éves költsége átlagosan 2 millió forintba kerül, azaz havi 90.000 Ft-ba. Most tervezünk januártól egy újabb falut bevonni ebbe a rendszerbe, valószínűleg Lujzikalagor lesz az: két tanárt fogunk alkalmazni, egy fiatal párról van szó (mindketten pedagógusok, magyar szakos tanárok). Az volna jó, ha valakivel társulva ezt a falut "örökbe fogadná" magyartanítás szempontjából. A most induló pedagógusokkal szívesen összehoznám ismerkedés céljából. Sőt, a legjobb egy személyes látogatás volna. Kedves Attila! Nagyon várom az összehozást a pedagógusokkal, még inkább a személyes látogatást. Vállalom amit kell...

Városmajor, 2005. január 10.

Vége a karácsonyi ünnepkörnek, ma kezdődik a farsang. Csak egy hónapot tart, mert február 9-én már Hamvazószerda. Ezeket mondtam Adyiligeten.

Van, aminél nem lehet kevesebbet mondani. Mi az? Amit a múlt heti prédikáció egyik hőse, Deuteroizaiás mond mai szövegében. Ezt: *Ahhoz, hogy a szolgám légy, kevés nekem, hogy visszatérítsed Izrael maradékát, mert arra rendeltelek, hogy üdvösségem eljusson a föld határáig.* Mondom ezt magyarul is: Nem érhetjük be egy adyligeti Isten Országával, hét világrészre kell eljuttatnunk, amit megértünk Isten gondolataiból. Eső Virág Andrást megölhették, de *nőjön mező rajta...., s bizony mondom jövődre tej és méz lesz öbelőle.* Hinni kell a küldetésünkben. S a küldetés előtt nincsenek országhatárok. Hát ez olyan nagyképű szövegnek hangzik. De ilyen nagyképű szöveg volt az is, amit Jézus mondott egy ócska kis falunak, Názáretnek, a zsinagógájában, amikor felolvasta Tritozajás, a Harmadik Izajás szövegét: *Az Úr elküldött engem, hogy hirdessem Isten ajándékának esztendejét.* S mikor visszaadta a tekercset a szolgának, s minden szem rászegeződött, akkor kijelentette: *Ma betejesedett az Írás szava – a fületek hallatára.*

A mai evangéliumban János evangelista is nagyot mond, amikor a Keresztelő ajkára ad efféle nagy szavakat. Mert akkor, amikor elsétál a Keresztelő előtt Jézus a Jordánparton, ezt mondja Róla a Keresztelő a maga tanítványainak: *Íme az Isten báránya, aki elveszi a világ bűneit!* Bizony nem tudhatta János evangelista, amikor leírta, talán Patmosz szigetén, ezeket a szavakat, hogy alighanem az idők végezetéig fogjuk ismételtetni minden szentmisében szavait, amiket a Keresztelő ajkára adott. Miért mondom ezt? Csak azért, mert valaki azt találta mondani nekem, hogy ő semmit sem talál a Bibliában azokból az eszmékből, amiket én képviselek. S mondott is példát rá. Az egyik példa éppen ez a Keresztelő ajkára adott és János evangelistától megfogalmazott kijelentés volt. Valahogy így fogalmazott: **Vagy megváltónk Jézus, vagy nem? Vagy elvette a világ bűneit vagy nem?** Mit akarok ezek után a szövegeimmel, mert ő nem találja a Könyvben – s megfogta Bibliáját –, amiket mondok.

A Bibliában sok minden van. E mondatában keveredik Keresztelő János, Pál és Jézus szemlélete. S ez utóbbi úgy is, ahogy János értette Jézust. Ez már négy szemlélet. Az Első János levél a 3,5-ben ezt írja: *Tudjátok, hogy Jézus azért jelent meg, hogy elvegye a bűnöket.* A négy különböző személy tehát: a Keresztelő, János evangelista, Pál és Jézus. Mi van tehát e mondatnak a mélyén, hogy Jézus elveszi a világ bűneit.

Levelében János evangelista csak annyit mond, hogy Jézus azért jött, hogy elvegye a bűnöket. A Keresztelő már azt mondja, hogy Jézus a világ bűneit veszi el. Pál pedig már azt, hogy a golgotai halál megszüntette Isten haragját, s azért mehetünk Jézushoz és az Atyához, mert a golgotai halál kiengesztelte Istent bűneinkért, azaz elvette a bűneinket. S e három tanú közös hőse, akiről állítják mindezeket, Jézus meg mit mond? Hogy lehet őt káromolni, megbocsáttatik az, de *aki a Lélek ellen káromkodik, annak a számára nincs bocsánat soha, hanem örök vétek foglya* (Mk 3,29). Azaz ezt a bűnt nincs módja elvenni senkinek. Ha Isten báránya, akkor sem. Erről az evangéliumi helyről írja egy Bokorban született Márk kommentár: *Aki csak Jézust vagy más embertársát gyalázza, veti el, annak meg lehet bocsátani, aki azonban a Teremtő életerejét, és mindenkre irányuló jóságát, egyetemes irgalmát gyalázza, veti el, annak nem lehet megbocsátani, mert magát a megbocsátást, az irgalmat utasítja el magától, Ezt tették a jeruzsálemi hittani hatóság kémei... Amíg ebben a viselkedésünkben kitartanak, soha nincs számukra bocsánat, még Isten sem képes felmenteni őket. Nekik kell valamikor megérniük és megváltozniuk* (Gromon A., Márk 73-74.o.). Azt mondták ezek a kéme, hogy Jézus az ördögök fejedelmének segítségével űzi ki az ördögöket. Egy más kommentár (KIO) szerint: a metanoiát kizáró beszéd, a Szentlélek ellen szólás esetén – nincs bocsánat (139). Nincs, mert örök büntetés jár az örök vétekért (233). Jézus legádázabb ellenfeleiben is benne van a Szentlélek; csak a káromoltság állapotában... a végleges kiközösítettség állapotában. Így érthető, hogy Jézus örök bűnnek minősíti vádjukat (190), s e kéme makacs megátalkodása hozza ki a Názáretből a Szentlélek elleni bűn mindenek feletti vádját (702). Csak megtérés estén, csak bűnbánat estén van bocsánat. Csak magamtól vehetem el a bűnt. Csak akkor menekülhetek meg a kárhozattól, ha legyőzhetetlen

tévedés folytán teszem a rosszat. Ha azt hiszem, hogy az Isten is azonosul velem a rosszban. S ez így volt a kezdet kezdetén is. Jézus golgotai halála előtt és után. Mindig így van. Ezért szerető Isten az Isten. Azaz a legyőzhetetlen ökörségem folytán nem tudom magamtól elvenni a bűnt. De nincsen semmiféle isteni automatika, amely elveszi a bűnt.

Mi tehát a helyzet? Elveszi az Isten báránya a bűneinket vagy nem veszi el? Úgy gondolom, hogy a jézusi tanítás arról beszél, hogy nincs Isten és nincs egyház, és nincs ember, aki képes elvenni valaki másnak a bűnét. A bűn az én magatartásom, s Isten vállalta azt a lehetőséget, hogy bűnt kövessék el. De ettől nem omlik össze a világmindenség. Mert Isten éppen erre a bűnt elkövetni tudó képességünkre építette rá a maga nagyszerű tervét, az Isten Országának a megvalósulhatását. Hogyan kell ezt érteni? Hát úgy, hogy Isten teremtményeiből, az emberekből is, csak az tud bűnt elkövetni, aki tudja az ellenkezőjét is tenni. Tudja azt is, hogy nem követ el bűnt. A Gellért-hegy tud bűnt elkövetni? A muskátli tud? A katicabogár tud? Egyikük se tud. Mondhatom, hogy bizony az ember méltósága, hogy tud bűnt elkövetni, és tud el nem követni is. Az ember méltósága az, hogy tud szeretni is.

És mi veheti el az embertől a bűnt, amely akadályozza Isten tervének megvalósulását? Azt, hogy az Isten Országává váljék ez a Földgolyó? Ami elveheti az nem mi, hanem ki. Valaki, akinek a nevét megtaláljuk a személyi igazolványunkban. Csak is mi magunk. Marha kényelmes volna, ha Isten elvehetné tőlem a bűnt. Ha papjai csinálhatnának valami csiribú-csiribát, s volt bűnöm, nincsen bűnöm. Nincs ilyen csiribú-csirbá. És ha meggyónom a vétkeimet, ha elmondom a papomnak? Az sem veszi el tőlem a bűnt. A pap feloldozása csak annyit jelent, hogy az Isten szeret engem mindenképpen, de örök sorsom a kezemben marad. A házasságtörés az már a bűnök vastagjának számít, s Jézus a házasságtörő asszonyt ezzel bocsátja el: *Én sem ítélek el, de most már ne törj többet házasságot.*

Túl nagy a fa, amibe bele akarom vágni a fejszémet, de azért megpróbálom. Egy igazán nem akárki testvérem mondta egyszer nekem, hogy ő akár öt évre legyárthatná előre bűnei jegyzékét, s mikor gyónni megy, át-átadhatna egy-egy másolatot gyóntatójának bűneiből. Magyar piarista nyelven: az ember gyarlandó. Ez a szó a gyarló és a halandó szavak összerakásából keletkezett. Megint elhanyagolom majd a reggeli, az esti, az evés előtti s utáni imádságomat. Megint kiabálni, hisztizni fogok a feleségemmel-férjemmel, ha kihúzza a gyufát. Megint szidni fogom azt a hülye főnökömet, aki rendre kiborít. Megint fogok rosszat mondani a jelen nem levő harmadikról, pedig már mennyiszor elhatároztam. Mit? Hát azt, hogy rendesen fogok imádkozni, s nem fogok kiabálni, s nem mondok rosszat senkiről sem a háta mögött. De az ember ember, és központi idegrendszerrel rendelkezünk, s ennek erejében idegeskedünk és így tovább. Ezért gyárthatjuk le előre öt évre bűneink lajstromát. S ha a *különszándék*-technikával egyet és mást idővel kihúzzunk is listánkából, jön bizony a kihúzott helyére új tökéletlenség... Mert bizony az ember gyarlandó, és felidegesítik őt..., s hozzátehetem Az örök folyosó Babits-versnek záró sorát: *És megint előről...*

Intelem a vezeklésre – ez a címe egy másik Babits-versnek, mely jól összefoglalja, amit mondani szeretnék. Idézek belőle valamennyit: *Mivel e földön jónak lenni oly nehéz – Erényeid elhagynak, mint az ifjúság,/ De bűneid utánadjönnek, mint a hű kutyák / S ha tán elfáradva az úton leülsz, / Mind körüdbe telepszik és arcodba néz / Nyugodtan, mintha mondanák: „Nem menekülsz!” –/ És ha néha bottal egyet elkergetsz és messzeversz, / Kicsit hátrábbhúzódik, és ha nem figyelsz,/ Megint előjön, kezéd nyalja, s mintha már / Lelked belső helyein és zugaiban / Kotorna nyelve ragadósan, sikosan,/ És érzed már hogy többé nem kergetheted / S nem verheted hacsak magadat nem vered –/ Verd! Verd! ezer bűn nyelve lobog benned mint a tűz...* És még folytatja sok soron át, s a sorok végére biggyeszti újra az elsőt: *Mivel e földön jónak lenni oly nehéz!*

De hát Babits az elmúlt század legkatolikusabb költője, a legérzékenyebb lelkiismeretű lélek tán az egész magyar irodalomban! Bár én oly biztos lehetnék üdvösségemben, mint ahogyan azt az övéről gondolom.

Csak hogy nem erről van szó akkor, mikor Jézus örök bűnről, Szentlélek ellen vétkezésről beszél. Nem ekkor, hanem akkor, amikor magunknak hazudunk. Ez az egyetlen bűn, amivel szemben az Isten tehetetlen, amivel szemben véget ér a megbocsátó tudománya. Véget, mert nem lehetséges a megbocsátás. Ezért imádkozza Jézus a kereszten a főpapok, írástudók és vének csoportjáért, az őt keresztre juttatókért: *Uram bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek*. Ha pedig nem tudják, akkor nem hazudhatnak, akkor őszintén átélhetik, hogy olyan-amilyen okok miatt ezt az embert el kell távolítaniok, ki kell akolbólítaniok az élők sorából.

De lehet, hogy Jézus az agóniában az irgalom foglya lett, s kitalálta, hogyan üdvözíthetné Isten ezeket is. Kitalálta, de rosszul találta ki, mert Kaifás és társai tudták, hogy mit cselekszenek. Tudták, és mégis megtették. Tudták már akkor, amikor kémeket küldtek utána, s kitalálták, hogy Belzebúb, az ördögök fejedelmének segítségével gyógyítja meg Jézus az idegbetegeket.

S most újra jön a régi nóta, a nótám. Valakik a Mammon foglyaivá akarják tenni magukat, s nem akarnak ebből a fogságból szabadulni. S bennünket sem az a veszedelem fenyeget, hogy gyarlandók vagyunk, s hogy nem fogadjuk meg Babits intelmét a vezeklésre, s hogy az ember mindhalálíg tökéletlen. Tökéletlenek vagyunk mindhalálíg, mert Isten nem tud másik Istent teremteni, csak embert tud teremteni, s az ember, mert teremtmény, szükségképpen tökéletlen. S az Isten is tudja ezt. Tudja, amikor megteremti az embert abból a nagy célból, hogy ezzel az emberrel összefogódzkodva Isten országát csináljon ezen a földgolyón.

Örök bünt követünk el, ha a Mammon foglyai akarunk maradni. Ezzel szemben elindulunk Jézus életének üdvösséges útján, amikor ki akarjuk szakítani magunkat a Mammon fogságából. Hogyan szabadulhatunk a Mammon fogságából? Ha tudomásul vesszük, hogy a szőlősgazda mindegyik munkásának egy dénárt ad. Nem többet és nem kevesebbet. S ölni és gyilkolni fogjuk egymást, és kormányaink NATO-kompatibilis fegyverkezésre fogják fordítani az adók egy jó hányadát, s mi joggal állítjuk, hogy tehetetlenek vagyunk a kormányokkal szemben. A magunk részéről pedig keveselljük a fizetésünket, s növelni akarjuk a csillagos égig az életszínvonalunkat. Ahogy csak tudjuk. Akkor is, ha már csak 15% gazdagabb az emberek közül, mint mi. Akkor is. S nem vagyunk hajlandók tudomásul venni, hogy boldogok az irgalmasok, mert nekik is az irgalmuk fejében fog irgalmazni az Isten. S ha nem vagyunk irgalmasok, akkor tehetetlenné tesszük az Istent. Nem tud irgalmazni, nem tud megbocsátani.

Az üdvösségünk azon fordul, hogy kinyitjuk-e a szívünket, azaz a pénztárcánkat. Mire? Azokra és azoknak, akiknek kevesebb jut mint nekünk. Hogy odaadjuk-e a miénkből azt, amit felette van az egy dénárnak, azoknak, akiknek kevesebb jut mint az egy dénár. Hogy elindulunk-e ezen az úton. Vagy megszállottan fűjük a Mammon hülyeségét, hogy kevés a jövedelmünk, s hogy többet akarunk. Hogy követjük-e Jézust, aki istállóban született, nem volt hová fejét lehajtani, s e példamutatásának következtében előrebukott a feje a kereszten. Mert nem az az üdvösség feltétele, hogy elhisszük-e azt, amit a különböző vallások megfogalmaznak a maguk hitvallásában, hanem azon, hogy irgalmasok vagyunk-e, hogy elindulunk-e az irgalom útján.

Csak ennyit kell eljuttatnunk a Föld határáig. El tudjuk juttatni, ha megértettük, hogy miről beszél Jézus az Isten Országá címén, s ha ezen az alapon rendbe tettük az életünk. Nem az apró tökéletlenségeinktől kell megszabadulnunk. Az irgalomhiánytól. Adja Isten, hogy ezt megértsünk, s elinduljunk a magunkat szegényítés útján. Amen

Városmajor, 2005. január 13.

Azt mondta nekem Virág Mária a bokrportai karácsonyi mise után... Ki ez a Virág Mária? Valami lelki rokona az Eső Virág Andrásnak. Szóval azt mondta, hogy nem *oldó*

utójáték illetl volna az Időtlen dráma végére, hanem egy szentháromsági jelenet. Gondolkodtam rajta. Aztán megpróbálkoztam vele, s most itt az Időtlen dráma vége.

7. jelenet

Ismét a Szentháromság időtlen világban, s az idő felől nézve a 2005. év elején, a Bokorújév napján.

A **Fiú** kezdi a diskurzust: Nem vagyok elkeseredve. Akkor sem, ha úgy látszik, hogy Konstantin után a rám hivatkozók mindent elfelejtettek abból, amit tanítottam. Akkor sem, ha csak ezer év után támadt Francesco, aki újra megértette, amit azalatt a három év alatt mondtam. Nem lettem reménytelenné, mert vannak a 20. században is, akik értik, hogy miért jöttem. Nem is mind katolikusok, de az enyéim, mert szeretnek. Nemcsak minket, de szeretnek mindenkit... még a kissé tökéletlen magyarokat is. S azok is szeretnek minket meg felebarátaikat, ha nem is beszélnek magyarul. Bokornak nevezik magukat, s abból, amit tanítottam, annyit mégis megértettek, hogy csak kicsiny, szentháromság-mintájú, család-mintájú közösségekben óvhatják meg magukat a Mammon szívtelenségétől. Vannak vértanúik, vannak hitvallóik, s tudják, hogy tovább kell lépniök. Tudják, hogy nem elég nosztalgiazni apáik-anyáik, nagyanyáik-nagyapáik teljesítményeiről. Tudják, hogy le kell mondaniok az erszényükről is. Még nem tudják, hogy hogyan lesznek képesek ezt a lépést megtenni, de tudják, hogy ezt meg kell még lépniök.

Örülök, hogy bízol bennük – szólalt meg az **Atya**. Ha nem hazudnak maguknak, lépni fognak. Van harmadik nemzedékük, s ezek fiatalok. Neked is csak fiatalokkal sikerült, ami sikerült. A Te Tizenkettődben az átlagéletkor húsz év alatt volt: a *fiacskáid* – ahogy nevezted őket. A Bokor öregjei szép munkát végeztek. Semmiféle szentnek mondott uralom (*hierarchia*), se világi, se más, meg nem rettentette őket. Kírtottak. Becsületesek voltak. De mintha sok lenne nekik már a *jóból*. Mi viszont újra élünk minden új emberi nemzedékben. Úgy teremtettük meg őket, hogy a fiatalok még nem hazudnak, azt mondják: amit látnak. A bolondok meg a gyerekek mondják meg az igazat. Azért, mert gyerekek, mert bolondok. S Szent Pál beszélt még a mi bolondságunkról is. S különben is, első nemzedéküknek már egyre több és több tagja él velünk házunkban, s ők is szorítanak az unokáknak.

S ekkor megszólalt a **Lélek** is: Én azért bízom bennük, mert lassan rájönnek arra, hogy a magunk képére teremtettünk embert. S arra, hogy ezért lett az ember – nő és férfi. Lassan véget ér majd a csak-férfi-világ odalent. Az első lépés már megtörtént: a nők is férfiak akarnak lenni. Persze majd leszoknak erről. Le, mert észreveszik, hogy ezzel kipusztítják magukat. Majd megértik, hogy nem az a dolguk, hogy a nők is gépészmérnökök és informatikusok legyenek. Hogy az élet egyetemét kell elvégezniök. Majd megértik, hogy sem a férfi, sem a nő, önmagában még nem ember. S azt is, hogy a nők nemcsak arra valók, hogy megszüljék gyerekeiket. Majd lassan kihálnak a papjaik, s megértik, hogy a férfiak magukban mindig maradnak kardot rántó, büntető csodát produkáló Péterek. Az a hallatlan dolog tetszik nekem a Bokorban, hogy már vagy húsz éve egy, egy nagymamát választottak maguknak vezetőül. Meg hogy rájöttek a katolikus férfivilágon belül, hogy a laikus is ember... Sőt, hogy az utolsó laikus nő is – ember. Ilyen nem volt még a világtörténelemben. Majd azt is megértik, hogy a nők nem háttér-ország, hanem ők az ország közepe. Hogy a tanítványoknak pároknak kell lenniök. Hogy nem arra teremtettük a nőket, hogy a férfiak visszarángatói, hanem élen menetelő párjaik legyenek. Hogy nem sikerülhet addig az Isten Országá, amíg nem párok csinálják.

S a **Fiú** ekkor beleszólt: Lehetetlen volt számomra párokat választani. Még írni-olvasni sem tanították meg a lányokat. Váló levelet csak nekik adhattak. Házasságtörésért csak őket büntethették. De tapasztaltam, hogy Magdolna szíve tudta, hogy csak egy a szükséges. S a keresztem alatt is csak asszonyok voltak. Ennyit tehettem csak.

Ne mentsd és ne vádold magad! – mondta erre az Atya. Majd megtanulják, amit megtestesüléskor még nem láthattak. Majd észreveszik életedben a sajátosan női *principiumot*, női vonást-magatartást. Azt, hogy Te mindig csak vissza akartál szeretni en-gem. Belekapcsolódní abba, amit kigondoltam. S éppen azért tudtad megtenni, amit megtettél, mert megvolt Benned ez a Körünkből vitt és el nem feledted tudomány: belekapcsolódní, eggyé vální, magadba fogadni. Azt, amit olyan feledhetetlenül mondott költőjűk: *Nem a vezényszó: Rohamra! Imához!, hanem a megfordított vánkös.* A vánkös megfordítása, hogy anya-meleget érezhessenek közeledben. Hogy a teljes biztonság érdekében megkérdezze a férfi asszonyától: Jó lesz ez így? S amire az ő férjét is, nemcsak gyermekeit szerető női szíve igent mond, az lesz, ami szentháromságivá formálja a világot. Az, ami kettejűk közös akaratából születik meg.

Igen – mondta a Lélek –, Francesconak is nászt kellett ülnie. Ha mással nem is, hát a Szegénység Úrnővel. Finom, érzékeny, a mi akaratunkba belesimulni kívánó lelke érezte, hogy ki kell egészítenie magát. Klárával akkor nem egészíthette magát. A csonkaság vállalását az ő századában a Bennűket szeretés alapfeltételének tanították. S Francesco mégis meg tudta vigasztalni testvérét, aki nem tudott asszonyi ölelés nélkül élni, hogy semmi baj, ez igazán nem akadálya az Isten Országának. Francesco sem volt pap, ahogy Te sem voltál pap, s Te is megérezted, hogy Magdolna a legfogékonyabb azok között, akik körülvettek odalént. Nagyon bízom benne, hogy lassan-lassan rájönnek, hogy képűkre és hasonlatosságűnkra *androgűnoszt* teremtetűk, s az *anér*, a férfi, a *gűné*, az asszony nélkül, egyik a másik nélkül nem ember, s a másik nélkül az egyik nem az. Csak a férfi és a nő, ketten együtt az. S amikor megértik ezt odalént, akkor tudok majd igazán szabadon áramlani, s úgy eggyétenni őket, hogy a világ legtermészetesebb dolgának fogják mindketten azt is tartani, hogy a gyerekért kell élni, a folytatásért. A mi folytatásűnkért, a gyermekeink, a testvéreik-testvéreim folytatásáért, a mi Országűnkért. Azért, hogy egyetlen családdá legyen az Isten egész népe, s mindegyik gyerek az ő folytatása. S nem sírhat a te gyereked úgy, hogy ne fájjon nekem, s az enyém se sírhat úgy, hogy ne fájjon Neked. Mert egyek vagytok ti mindannyian, ahogy imádkoztad is Tied előtt az utolsó vacsora végén, amit balga folytatód-félremagyarázóid főpapi imának mondtak, amikor te még *alpapnak* sem mondtad magadat soha.

S végűl szavukat egymáséba öltve mondta **mind a Három**: – Jó nekűnk, hogy értűk egymást. Értűk, mert isteni a szívűnk, s az istenien jó szívből csak istenien jó gondolatok szűlehetnek. Majd csak megvalósul, majd csak megérti szívűnkűről szakadt gyermekűnk, hogy minden isteni tudásűnk-at-akaratűnk-at-szívűnk mozdulást, azaz érzelműnk-et egybefogja, amiről az érmindszenti költő is énekelt... Azt, hogy az összesen csak annyi: *egymást szeretni*. S nem több ennél a mi életűnk, s az Isten Országa élete sem.. Nem. Mert az ország csak a mi szentháromsági életűnk megvalósulása a magűnk kítágításából megszületett emberekkel, az egymást szeretés, a mindenkit szeretés az emberek között.

S a végén **Hárman** még énekeltek is egyet. Egy Kodály biciniumot. Azt hogy

Örvendjen az egész világ, Istentől plántált aranyág.

Kin örűl dicsó mennyország.

Áronnak ékes vesszeje, Megvirágzott csemetéje.

Mint mondolának gyűmölcsé, Kívánatos ékessége.

Ó szép fénylő csillag Pásztorok fölött villog.

Állhatatosságban ragyog, Kiért szívűnk igen buzog.

S valahonnan a földűl folyatták is:

Ne félűnk már az ördögtől, Ne rettenűnk bűneinkűl.

Csakhogy tisztán szentűl élűnk. S az egekben részesűlűnk. Amen

Mert odafenn is tudják, hogy az emberi történelem közepe a betlehemi éjszaka – mondja végűl az **öreg krónikás**, aki bele akar lesni a Szentháromságos élet titkaiba. Sikerűl-e neki,

senki meg nem mondhatja, amíg idelent van. Csak annyit tudhat, amennyit tudott ki tudja hány ezer év előtt Hermész Triszmegisztosz is. Mit? Azt, hogy: **fenn mint lent, és hogy lent, mint fenn.** A legnagyobb dolog a Földön a szerelem, s ez a szerelem szentháromság-mintájú. S a legnagyobb dolog odafönt a Szentháromság élete, s ez az isteni élet bizony szerelem-mintájú. Hasonlítunk az Istenre? Ha igen, akkor alighanem Isten is hasonlít ránk.

Február 1-én, kedden este, hat órakor Hegyeli Attila, a csángó oktatási program vezetője beszél nekünk a Bokorportán (Szentkirályi utca 49.) Szeretettel várunk mindenkit.

58. Évfordulós napló

2005. januárvég

Városmajor, 2005. január 18.

Évközi 3. vasárnapon Adyligeten

Szent Ágoston hosszú kort ért meg. Élete vége felé kezdte írni Retractationes című munkáját. Megírta benne, hogy mit von vissza (re-traktál) azokból, amiket nagy traktátusokban írt le élete folyamán Isten dolgairól. Derék dolog, ha nem gondolja valaki magát tévedhetetlennek. Ha nemcsak mások tévedéseit utasítja vissza, cáfolja élete folyamán, hanem a magáéit is. Példája nyomán én is most retraktálni akarok.

Mindmáig úgy látszik nekem, hogy életem legjelentősebb munkáját ezelőtt négy évtizeddel írtam, s befejeztem, mire ötven éves lettem. Azt, aminek a címe: Keressétek az Isten Országát! Jézus életét, tanítását akartam megmutatni benne, mint annyian mások is – a maguk könyveiben, melyeket Jézusról írtak. Mit is csinált ez a Jézus? Két szóval válaszolok rá a mai evangéliumi szakasz alapján: tanított és gyógyított.

Az evangéliumok nem egészen felét (47 %-át) teszik ki a 27 könyvből álló Újszövetség nevű szöveggyűjteménynek

A tanítás kifejezőeszköze: Újszövetség 23 könyv (53%) Evangéliumok (47%)

Didaskei = tanít	95	38	57
Didaché = tanítás	59	10	49
Kérüsei = hirdet	61	29	32
	215	77	138

Ennek alapján megállapíthatjuk, hogy az evangéliumok (138 a 77-tel szemben) közel kétszer sűrűbben használják e szavakat, mint az Újszövetség többi könyvei.

A gyógyítás kifejezései: Újszövetség 23 könyv Evangéliumok

Therapeuein = gyógyít	43	7	36
Hiaotai = gyógyít	26	2	24
Hiatros = orvos	6	1	5
	75	10	65

Ennek alapján pedig megállapíthatjuk, hogy az evangéliumok (65 a 10-zel szemben) hétszer sűrűbben használják e szavakat, mint az Újszövetség többi könyvei.

Ugyanakkor azt is meg kell állapítanunk, hogy az evangéliumok (138 az 65-tel szemben) több, mint kétszer annyit használják a tanítás kifejezéseit, mint a gyógyítás szavait. Mindebből az következik, hogy az Újszövetségen belül az evangéliumok erősen érdekeltek ugyan a gyógyításban, de még sokkal inkább a tanításban – bár ez a téma azért a többi 23 könyvet is érdekli (787 előfordulás).

Mindezek alapján végül is azt kell megállapítanunk, hogy az evangéliumokban, Jézusnál hangsúlyosabb a tanítás, mint a gyógyítás, de nála a gyógyítás se hangsúlytalan, s ez a gyógyítás-téma az evangéliumokon kívül szinte elő sem kerül az Újszövetségben.

A kérdés tehát, hogy Jézusnak mi köze a tanításhoz, s mi köze a gyógyításhoz? Negyven év után már madártávlatból látjuk, hogy mit csináltunk, s én is, hogy mit írtam, mit csináltam. Az alábbiakat képviseltem negyven év előtt: Jézus tanított és gyógyított, de a tanítása iránt igen mérsékelt volt az érdeklődés. Annál keresettebb volt Jézus, a javas ember, aki mindenfajta szomatikus és pszichotikus nyavalyáknak biztos kikúrálója, egészen a halottak feltámasztásáig menően. Jézus védekezik küldetésének e gyógyító szakmává lefokozása ellen, s egyre keserűbben mondja: Ha csodákat nem láttok, nem hisztek (Jn 4,48). A csodák – a gyógyulásokat jelentenék.

Jézusnak körbe kell járnia jót cselekedve, mert csak ez a jótcselekvés hitelesíti szavait, tanítását az isteni szeretetről. Azt, hogy egy olyan társadalmat kell építeni, amelyben senki

nem bánt senkit, mindenki mindenével osztozik és ambícióját abban találja, hogy másokat szolgál. Olyan társadalom az Isten Országa – tanítja Jézus –, amelyben úgy viselkedünk, ahogyan példámon láthatjátok: *Példát adtam nektek* (Jn 13,15). De egyre inkább rá kellett jönnie Jézusnak arra, hogy mindez üresjárat. Senkinek nem esik le semmiféle húszfilléres. Világos bizonyítéka lesz ennek számára, hogy az ötezer ember megvendéglése után a férfiak megindulnak feléje: Ez kell nekünk, királlyá tesszük őt, ennek van ereje kiveni szent földünkről a rómaiak légióit, s felvirágoztatni Dávid dicső királyságát. El kell menekülnie előlük. A tanítványokat is hajóba szállásra kell kényszerítse, mert órájuk is hat a nemzeti dicsőség felvirágoztatásának a reménye.

Nos, ilyesféleképpen láttam én negyven éve a dolgokat. Mit akarok ebből visszavonni? Semmit, mert ma is így látom Jézus célját és helyzete megítélését. És mit akarok akkor másítani? El akarnám mondani azt, amit 40 esztendővel ezelőtt nem láttam még. Amikor 60 esztendeje hírét vettük, hogy Róma azt kívánja tőlünk, hogy menjünk a föld alá, és *underground* kisközösségekben őrizzük és terjesszük a katolikus hitet, mi nem is gondolhattunk másra, minthogy összejáró kisközösségeket hozunk létre. Ez annyit jelentett, hogy kéthetenként találkoztunk nagyjából három óra hosszat tartó foglalkozás szándékával. Nagyon vigyáztunk, hogy minden alkalommal más és más helyen találkozzunk, ne egyszerre érkezzünk, hanem egy félórás időközben ki-ki más és más időpontban, s ugyanígy távozzunk is. Azaz a konspiráció szigorú szabályai szerint jártunk el, s ennek ellenére is szép sorjában lebuktunk, mert az ÁVÓ, a titkos rendőrség is értett a maga szakmájához.

Ebben az összejáró kisközösségi formában aztán a résztvevők sajátos személyi vonásai, igényei alapján kialakulhatott az agyaló vagy az imádkozó vagy a jótcselkvő hangsúlyú kisközösség. Magyarországon a Bokor inkább agyaló hangsúlyú lett, a tótoknál s a cseheknél viszont inkább imádkozó hangsúlyú. A jótcselkvő hangsúlytevés nem igen alakulhatott ki, legalábbis, mint közösségi hangsúly semmiképpen sem. Akármelyikünk elmehegett felvágni egy öreg-beteg néninek a fát, de csak ugyanaz a személy ugyanahhoz a nénihez, hogy esze ágába se juthasson a néni arra gondolni, hogy valami baráti közösség vágja rendszeresen neki a fát. Ez lebukás-veszélyt jelentett volna.

Ezzel szemben Jézusnak nem kellett konspirálnia. Elcsalhatta a gyerekeket hazulról reggeltől estélig, és azoknak este sem kellett hazamenniök. Három évre kibérelte őket Jézus a szüleiktől. Alighanem megvolt a szülőknek a véleményük ezután Jézusról: képzeljétek csak bele magatokat az ő helyükbe... kívánhatták őt ezért... majd megmondom hová. De csak el tudta bolondítani ezeket a gyerekeket. De ha agyalós kisközösséget csinált volna nekik, előbb-utóbb fejfájást kapnak, és szép sorjában le is kopnak. Ha imádkozós kisközösséget csinált volna velük, akkor is hasonló lett volna az eredmény: mert melyik fiatalnak meg nem fiatalnak van kedve reggeltől estig imádkozni? S ha még kedvük lett volna is, de miből éltek volna meg?

A tanítványok egyfelől Jézus asszisztensei: rendezik a gyógyulásra várakozók sorait. '50 körül mondja nekem egy pesti egyetemista, tapasztalva kisközösségeink, lelkigyakorlataink agyalós jellegét: Atya, monddad azt, hogy egy körömráspoly segítségével fogyasszunk el egy vasúti sínt, csak tudjunk valamit csinálni. Jézus nem volt piarista tanár, Jézusnak kísértése sem volt agyalós kisközösséget létrehozni. Tankönyvet sem írt soha. Minek? Szeresd az Istent, azaz figyelj arra, amit belülről hallasz, s a másik emberrel szemben ne akard kiváltságos helyzetbe hozni magadat! Ez egyszerű és nagyon is világos. Mit kell ezen agyalni? Ezt alkalmazza a különböző élethelyzetekre. Például, ha éppen veszekednek a tanítványok, hogy ki a nagyobb közülük, akkor középük állít egy kis klambót, s mondja: aki kisebb, az a nagyobb. Aki szolgálni tudja a másikat, az a nagyobb. Az anyukák szoktak rendre, legalábbis a sokgyermekesek biztosan, a nagyobbak lenni: mert vég-nélküliek a szolgálási lehetőségeik.

Így jutunk vissza a gyógyítás kérdéséhez. Jézus körbejár és jót cselekszik, s másfelől a kezdetben csak asszisztens tanítványok közben eltanulják a mesterséget. Nemcsak az Isten Országá igéit tanulják el Jézustól, hanem a gyógyítást is. Az első ránk maradt evangéliumban, Márknál ezt olvassuk: És felment a hegyre, és hívta azokat, akiket akart. És jöttek hozzá. És tizenkettővé tette őket, hogy vele legyenek, és hogy elküldje őket hirdetni az evangéliumot, és hogy hatalmuk legyen meggyógyítani a betegségeket és kiűzni a démonokat (Mk 3, 13-15). Máténál pedig ezt: ... és hatalmat adott nekik a tisztátalan lelkek fölött, hogy kiűzzék azokat, és meggyógyítsanak minden betegséget és testi gyengeséget (Mt,10,1). Lukácsnál pedig ezt: ... gyógyítsátok meg a betegeket... és mondjátok nekik: Elközelgett rátok az Isten Országá (Lk 10,9), meg ezt: ... erőt és hatalmat adott nekik az összes démonok felett, és hogy meggyógyítsák a betegségeket (Lk 9,1). A démonok és a tisztátalan lelkek ugyanazt jelentik: az idegbetegségeket. Lassan mondom már, hogy mi az, amit negyven esztendő után némileg másképpen látok.

1. Ennek a nem agyalási, hanem fogható tevékenységnek a következtében tudott Jézus a maga tizenkettőjével nem összejáró, hanem három éven keresztül, haláláig, egyfolytában, reggeltől estig működő életközösséget csinálni. Azaz hiába látta meg, hogy üresjárat ez a gyógyítás, mert nem születik meg annak nyomán a társadalomban az igény az Isten Országára, e meglátás ellenére sem hagyta abba a gyógyítást, legfeljebb némileg alábbhagyott vele. Nem hagyott fel vele, mert kizárólag ez tette lehetővé ezt a nem összejáró, hanem tartósan fennálló életközösséget. Ez biztosította, hogy tanítványaival, akiket Tizenkettővé tett, együtt maradhasson. A Tizenkettővel, akikben mégis bízhatott, akikben mégis reménykedhetett, hogy azok talán mégiscsak megértenek valamit abból, amit akar, az Isten országából.

2. Valószínűleg ez a gyógyító tevékenység volt e tizenhárom személy anyagi létfeltételeinek egyik, s alighanem jelentős alapja. Ezt olvassuk Máténál. Elmentvén pedig hirdessétek mondván, hogy elközelgett a Mennyegek Országá. A betegeket gyógyítsátok, a halottakat támasszátok fel, a leprásokat tisztítsátok meg, a démonokat űzzétek ki! Ingyen kaptátok, ingyen adjátok! Aranyotok, ezüstötök ne legyen, sem pedig rézpénz az övetekben... mert méltó a munkás a táplálékára (Mt 10,9-10). Lukácsnál pedig ezt: Ugyanabban a házban maradjatok, egyétek és igyátok, ami van ott náluk, mert méltó a munkás a maga bérére. Ne járkáljatok házról-házra! És ha megérkeztek valamelyik városba, és elfogadnak titeket, egyétek, amiket elétek tesznek, és gyógyítsátok meg az ott levő betegeket, és mondjátok nekik: Elközelgett hozzátok az Isten Országá (Lk 10,7-10). Mindezek következménye, hogy amikor Jézus megkérdezi tőlük az utolsó vacsorán: Amikor elküdtelek titeket erszény, tarisznya és sarú nélkül, volt-e valamiben hiányotok?, akkor a tanítványok ezt válaszolják Jézusnak: Semmiben (Lk 22,35).

Magyarul: Jézus tanító volt, tanítónak (Mesternek) nevezték, s nem Orvosnak – ez tökéletesen igaz. De nem olyan tanító volt, aki órái leadása után hazament családi életet élni. Tehát nemcsak tanító volt, hanem iskola és iskolahálózat fenntartása helyett egy életközösséget működtetett. S nem arra adott nekünk példát, hogy alaposan kiképezzük magunkat a teológiában, hanem arra, hogy egy életközösséget működtessünk. – Ezt ragozhatnám tovább, de nem teszem, hogy továbbmehessek.

3. Meg kell állapítanom az utóbbi 15 esztendő alapján, hogy ma ez az összejáró kis-közösségi forma omladozik, bomladozik, romladozik. Korábbi növekvő irányú funkcionálását lehetővé tette, segítette a bolsi diktatúra üldözése is, azaz inkább a bolsi diktatúra által gerjesztett hősi elszánás, a hitünket-egyházunkat megmenteni, fenntartani akaró buzgalom tette lehetővé. Ebből következhetnék: majd újra lendületet kapunk, ha visszakapjuk Rákosi pajtást s Kádár elvtársat?!

4. A jelen gazdasági és társadalmi körülmények legfeljebb azt teszik számunkra lehetővé, hogy alamizsnálkodjunk, ha nagyon buzgók vagyunk, s a különböző jótékonysági számlákra

befizessük nélkülözhetőnek ítélt feleslegünket. Most egy nagyon goromba megállapítás következik: Jézus nemigen alamizsnálkodott, de az életét tette rá az Isten Országá feladatára.

5. Hát addig is, amíg Isten újból küld nekünk valakit, aki képes lesz életközösséget létrehozni... Életközösséget, amelyben nem társadalmi munkában, nem a Tőkétől megkívánt napi 10-13 óra munka után próbálunk valamit előmozdítani Isten ügyében. Életközösséget, melyben reggeltől estig szolgálhatjuk az Atya akaratát, ahogyan Jézus is tette... Életközösséget, amelyben napi nyolc órában embereket szolgálunk, tanítunk, gyógyítunk, fogyatékosokkal, elesettekkel, egyszóval emberek szolgálatával foglalkozunk, addig tegyük a tőlünk telhető legjobbat. Egyfelől a templomban s az összejáró kisközösségekben igyekezzünk minél jobban megismerni Jézus tanítását, amit az Isten kíván tőlünk. Ez az egyfelől. A másfelől pedig az, hogy jobb híján alamizsnálkodjuk, vagy helyesebben alamizsnálkodjunk tovább.

6. A napokban beszélgettem egyik bokorbeli társammal. Rendben, vállald el a moldvai Lujzi Kalagor támogatását havi 90.000 forinttal, de találkozzunk ezekkel az emberekkel, a nézzük meg, hogy csak a pénzünket fogadják el vagy hajlandók Jézussal is szóba állani. Nehogy ma jó legyen egy fiatal párnak a havi kilencvenezer, s holnap után dobják a feladatot, mert találtak csonka országunkban vagy Amerikában egy másik lehetőséget havi nem kilencvenezerért, hanem kilencszázezerért. Én értem szavát és szándékát ennek a testvéremnek. De azt gondolom, hogy szándékaink igazolására, odaadjuk neki előre egy félévre a hatszor 90.000 Ft-ot, s ezután ajánljuk fel nekik azokat a lehetőségeket, amelyek biztosítják, hogy egyre jobban megismerhessék Jézus tanítását az Országról. Az alamizsnálkodásnak ebbe az útjába is bele lehet kapcsolódni. Hogy hogyan küldjük el neki a fél-milliót, én is Ákostól kérdeztem meg. Amen.

Városmajor, 2005. január 24.

Testvéreim! Boldogok, akik éheznek és szomjazzák, hogy megtegyék Isten akaratát, hogy tessenek az Istennek. Boldogok, mert ők fognak jóllakni. Elhiszitek ti ezt? Voltak, akik elhitték. Az ókori egyház vértanúi. Folytatóikra egy kicsit sokat kellett várni. 315-ben bocsátotta ki a Római Birodalom a milánói türelmi rendeletetés több mint nyolcszázötven esztendővel később, 1182-ben, születik meg Francesco, Assisi városában. Mi történt a közben eltelt majd ezer esztendő alatt? Olyan kevés, olyan jelentéktelen, hogy valakik azt hiszik, hogy a történések toltak be az eseményekbe néhány századot: olyat, ami nem is volt.

Azért valami mégis csak történt. Mi? Konstantin megépítette a maga városát a Boszporusz mellett: *Konstantino-polist*, Konstantinápolyt. Ezzel a Birodalom székhelye Rómából keletre költözött. A következő században megtörténik első honfoglalásunk, s Attilánkat csak Nagy Szent Leó pápa könyörgő kivonulása tudja rábírní Róma falai előtt, hogy az Isten ostora visszaforduljon onnan. De pár év múlva, 476-ban a vandálok megfosztják trónjától Rómában a császárt, s ezzel véget ér a Nyugatrómai Birodalom, s hamarosan kialakulnak a pápai állam körvonalai. (Hát ez meg mi? A keresztre feszített vándortanítónak, Jézusnak az utódja államfővé lesz?) A germán törzsek a következő, a 6. században pedig, lesöprik a keltákat, s átrajzolják Európa térképét. A 7. század végén pedig a pápa császárrá koronázza a frankok királyát, s ezzel megsértik a konstantinápolyi, az igazi római császárt és a konstantinápolyi pápát-pátriárkát is. Mit sem törődnek vele. Nagy Károlynak, az új császárnak van elég gondja. A minap támadt mohamedánok ott vannak már a Pireneusoknál, és 18 véres csatában kell levernie Károlynak a különféle germán törzseket, hogy megkeresztelhesse őket. Az immár keresztény Károly még keresztényebb utódai a Kárpát-medencében még megsemmisítik az avarokat, akik alighanem magyarul beszéltek, s hamarosan bekövetkezik második honfoglalásunk is, és Európa imádkozza: *A pogány magyarok nyilaitól, ments meg, Uram minket!* Meg is menekülnek, mert az augsburgi vereség

után Géza és Vajk keresztvíz alá hajt bennünket is. Megy előre, kérem, Jézus ügye, csak gyilkolni kell tudni hozzá. Aztán betelepíti István a bencéseket, s nekik ajándékozza az Istvántól négyfele vágott Árpád-finak, Koppánynak a birtokait. Hazánkon keresztül megy a Szentföld visszahódítására Oroszlánszívű Richárd, és fegyvereikkel Konstantinápoly helyén latin császárságot teremtenek.

Mit szól mindezekhez Jézus? Clairveauxi Szent Bemát, a misztika doktora, szerint azt, hogy a Szentföld visszaszerzéséért vívott csatákban elesett keresztény harcosokat angyalok viszik, mégpedig azonnal, a mennyországba. Senki sincsen, aki Jézus nevében tiltakoznék a keresztények gyilkos rablásai ellen? Majd kilenc századon keresztül senki sincsen. Akkor meg minek született meg Jézus? Akkor minek a jászol? És minek a Golgota? Szent Pál és Szent Ágoston megnyugtatta a mi lelkünket is, s az immár tiszta keresztény kilenc századét is: *Minden rendben van, csak hidd el, hogy Jézus megváltott az eredeti bűntől, keresztelkedjél meg, építs templomot, vasárnap járj is abba, s a tisztítóűz elszenvéde után téged is mennybe visznek az angyalok.* Aztán kilenc század után mégis megszületik a tiltakozás. Az eretnekeké, a délfraanciaországi Toulouse grófságban, Albi városában tiltakoznak az egyház világi hatalma ellen. III. Ince pápa viszont 1209-ben keresztes hadjáratot rendel eme tiltakozó eretnekek ellen. Két évtized alatt e keresztesek fegyvereikkel le is verik őket, s a pápa segítségül közben létrehozza az inkvizíció intézményét. Mi célból? Hát az eretnekek felkutatására. Francesco Assisi városában ekkor már 27 éves.

Hogyan lett Pietro Bernardino Assisi-beli posztókereskedő fiából Szent Ferenc? Sok-sok könyvet írtak erről. Én csak a számomra legjelentősebbet említem. Róla írták az első magyar könyvet. Valamikor Nagy Lajos, Mária vagy Zsigmond királyunk idejében, a 14. század végén. Mert a Ferenc halálát követő években írtak életéről egy legendás-könyvet, a Fioretti-t, a Virágocskákat. Ezt magyarították meg egy délvidéki franciskánus kolostorunkban, talán Temesvárott. Nagyon esetlenre sikerült a magyarítás. A keresztény magyarok is, miként a pogányok, inkább a kard, mint a toll forгатásában buzgólkodtak. Alighanem a legelső kísérletük volt ez a könyv. De Ferenc ennek következtében mégiscsak előbb jelent meg a magyar könyvpiacon, mint a mi Urunk Jézus Krisztus. Az evangéliumok még várhattak. Azok nem hatották meg a magyarokat egy félévezreden keresztül, hiába ismerték pedig meg Jézus tanítását már Levédiában, a messzi múltban. Majd a következő, a 15. században Pécsi Tamás és Újlaki Bálint huszita eretnekek magyarítják a szerémségi Kamonc mezővárosban az evangéliumokat, s lemásolja azokat Németi György a moldvai Tatros városában. Határszálen magyarítanak, határon túl másolnak. Érthető ez. Veszedelmes dolog tudatni a néppel, hogy miket csinált Jézus. S alighanem ezért is előzte meg magyarításukat a Francesco életéről készült beszámoló, a Fioretti magyarítása. Hogyan lehetséges ez? Jézus régebben élt, másfélezer évvel korábban. Ő mégis várhatott? S miért nem várhatott Francesco, aki csak az előző században élt? Félve mondom: Jézus azért várhatott, mert fülükkel a magyarok már egy fél évezrede hallották, hogy miket mondott Jézus, s tudták, hogy semmi sincs úgy, ahogy Jézus mondta. Az egyház gazdag volt és hatalmas, a szent királyok gazdagok voltak és tanult szakmájuk az embergyilkolás. De Francesco még vadonatúj volt, és az új mindig csudálatosabb. Bent is volt ebben az első magyar nyelvű könyvben, kézzel írott kódexben - a gubbiói farkas története is.

Halljátok: Az időben, mikoron Szent Ferenc Gubbió városában lakozott, feltűnt egy szörnyű ragadozó farkas, mely nem csupán barmokat falt fel, hanem embereket is, Gyakran egészen a falakig jött, s a lakosok a félelem miatt, akár csak háborúba mentek volna, fegyver nélkül nem merték elhagyni a várost. A félelem olyan nagy volt, hogy végre senki sem bátorzkodott a falakon kívül mutatkozni. Miért is Szent Ferenc a gubbióiak iránti könyörülettől indítva elhatározta, hogy fölkeresi az ordast. Társai kissé húzódoztak ettől, ezért Szent Ferenc egyedül ment a farkas-tanya felé. És íme, számos polgár szeme láttára...

a szóban forgó farkas tátott szájjal egyenesen Szent Ferencnek rohant, és amikor már csak pár lépésnyire volt tőle, Ferenc megjelölte őt a szent a kereszt jelével, magához intette, s mondta neki: Gyere ide, farkas testvér! Krisztus nevében parancsolom, hogy se nekem, se másnak ne árts. Farkas testvér, te nagy kárt teszel e vidéken. Irgalmatlan gonoszságokat cselekedtél, mikor elpusztítottad és megölted Isten teremtményeit az O engedelme nélkül, s hozzá nemcsak a barmokat szaggattad széjjel és faltad fel, hanem az Isten képére teremtett embereket is meg merted ölni és széjjel merted tépni. Ennek okáért, mint a leggaládabb lator és gyilkos, érdemes vagy az akasztófára. Mindenki vádol és panaszkodik rád, és ellenséged már az egész város. Ám én, farkas testvér, békét akarok szerezni közted és ezek között olyaténképpen, hogy te ezentúl nem bántod őket, ők pedig megbocsátják a múltban elkövetett gonoszságaidat, és sem az emberek, sem a kutyák nem üldöznek téged többé. Ígérem, hogy amíg élsz, ellátásodat a város embereivel megadatom néked. Hogy a jövőben ne kelljen koplalnod, mert úgyis tudom, hogy éhségből követtél el minden rosszat. De amikor kieszközlöm ezt a kegyet, akarom, farkas testvér, hogy te viszont megfogadjad, hogy sem emberben, sem állatban nem teszel kárt többé. Ígéred? A szent kezét nyújtott neki, a farkas pedig fölemelte jobb lábát, és gyöngéden Szent Ferenc tenyerébe tette. A történetek után ama bizonyos farkas még két esztendeig éldegélt Gubbióban, szelíden, házról-házra, küszöbről-küszöbre járva. anélkül hogy bárkinek ártott volna, vagy hogy őt bántották volna, s a nép kegyesen táplálta.

Mese ez a farkas-parola! Lehet. *A funtineli boszorkányban*, a *Wass Albertében* pedig az őz a mese. Halljátok azt is! Nuca, a tizenhat éves aranyszőke hajú lány, megtudja a cigánynétól, hogy Nuca, szegény boszorkány, s aki az ő ágyában hál, az biztosan elpusztul... - Jaj! - nyögött föl benne a rémület, és felugrott az árokparról. Szaladt, szaladt, eszelősen, lihegve, mezőkön, szántásokon át, amerre az erdőt látta. Az első fa alatt összeroskadt, mint a virág, akinek elvágták a szárát. Hangtalan zokogás rázta a testét. - Ó, én átkozott, én átkozott... , *Bárcsak pusztulnék el én is...*! A fák alatt szürkület volt. Halk neszek matattak az avarban, s az egyedüllét kiterjesztette óriási szárnyait a völgy fölé. Egy őz lépett ki az erdő szélire, s figyelő orral beleszagolt az estébe. - *Egyedül vagyok, őz; jaj, nagyon egyedül vagyok... gyere ide őz, gyere ide hozzám... gyere ide őz:...* S az őz lassan, nagyon lassan megindult. És jött. Lassan, nagyon lassan, mintha csak aludt volna közben. Babonázottan nézte a közeledő őzet, furcsán dobogott a szíve. - *Gyere, őz:...,gyere hozzám, őz...* És az őz jött. Nagyon-nagyon lassan, előrenyújtott nyakkal, remegő lábakkal. Jött. Valami lány öröm ömlött végig a lányon, szemei csillogtak. - *Gyere, kicsi őz, gyere...!* Az őz odajött, egészen közel. Fülei gyengén megremegtek. Aztán megállt. Néhány percig mozdulatlanul a leány előtt, egészen szorosan előtte, aztán kaparni kezdte a földet, és lefeküdt. Hallani lehetett a sóhajtasát, amikor lehunyta a szemét. A leány arca meg ragyogott. Mélyen, szabadon lélegzett, és megérintette az őz nyakát. Érezte, hogy ujjai alatt megrándul az őz finom teste. De csak egy pillanat volt, az első érintés. A simogatás alatt már nem mozdult, csak a füleit forgatta néha, ha valami nesz mozdult a sűrűben. Egy idő múlva felállt a lány. A mozgásra megrezzent az őz, de fekve maradt. - *Gyere velem, őz,gyere velem!* Az őz megrázta a fejét, mintha legyeket hajtott volna el a füléről.

Alighanem ez az őz-mese is csak mese. De a Jókai kódexben a mese címe: *Az fordólt farkasról. De lupo converso*, a megfordult farkasról. Mert a magyarító akkor még nem találta ki, hogy a latin *convertere* a farkas erkölcsének fordultát, a farkas megtérését jelenti. A két mese arról szól, hogy az Isten teremtménye segít a másik teremtménynek. Ferenc a farkasnak. Az őz pedig Nucának. De mindez csak mese, mert a keresztény magyarság szent királya egyik unokatestvérét felnégyeli, a másikat megvakítja, a harmadikat meg feleségestül-lovastul elevenen eltemetteti. S ezt még megmondani sem szabad. Amikor egy katolikus folyóiratban az iraki háború jézustalanságáról, istentelenségéről írtam, a főszerkesztő megkért, hogy kihagyhassa cikkemből, amit a *szent* királyról írtam. Mert nem szabad megírni, hogy Jézus

mit tanított, s azt még úgy sem szabad megírni, hogy mi meg az ellenkezőjét tesszük annak, amit ő tanított nekünk. Nem szabad, mert amit Jézus tanít, az csak - mese. Mese, mint a gubbiói farkas története. Mese, mint Nuca és az őz története. A valóság az, hogy a farkast le kell löni, mert abból van farkasbundánk a hideg ellen, az őzt is el kell ejteni, mert abból készül az őztojás, s az embert is le kell mészárolni, mert különben nincsen honfoglalás. S ha Moldvában születél, akkor nem szabad magyarul beszélned, sem az iskolában, sem a templomban. Sem énekelni, sem misézni, sem prédikálni, sem gyónni nem szabad magyarul. Mert ha egyszer a többségi nyelv a román, akkor csak románul szabad hangos szót ejteni. Magyarul nem. Nem, mert az a Sátán nyelve. S a magyar anyák gyermekeit csak akkor szentelik Jászvárosban pappá, ha megtanulják a szemináriumban, hogy őket édesanyjuk a Sátán nyelvére tanította. S ha nem tanulja meg a szeminárium hat éve alatt ezt, akkor nem szentelik pappá. S Róma tudtával teszi ezt a jászvárosi püspök. Bizony ám. ...!

Mert Jézus csak meséket mondott, s a keresztyényeknek nem szabad ezeket a meséket komolyan venni, s csak az ellenkezőjét szabad csinálniok. Nem szabad történetet írni *De homine converso*, az fordított emberről, a megtért emberről, aki megpróbálja komolyan venni, amit Jézus tanított. Mi volt még a magyarított könyvben? Hát csak az, hogy aki Jézushoz tartozik, azt üldözhetik, keresztre feszíthetik, de Jézus tanítványa nem üldözhet, bánthat senkit sem. Nem szabad megijednünk azoktól, akik megölik a testünket, ám azon túl semmit sem tehetnek velünk. Mert az üldözés, a szorongattatás és a szenvedés vidám szívvel és békességgel tűrése - ez a tökéletes öröm forrása, ahogy - tanítja Ferenc a Fiorettiben egyik legkedvesebb társának, Leónak. Halljátok ezt is! "Kérlek Atyám... mondd meg nekem, miben vagyon a tökéletes örvendezés?" - kérdezi Leo. Ferenc meg válaszol egy harmadik mesével: Mikor majd átázva, a hidegtől vacogva, sárosan és éhesen elérjük Angyalos Boldogasszonyt, zörgetünk az ajtón, s a kapus mérgesen ránk rivall: Kik vagytok? S mi azt mondjuk: Ketten atyafiaitok közül. Az pedig így válaszol: Hazudtok, ti gaz naplopók vagytok, kik csalják a világot, s ellopkodjátok a szegények elöl az alamizsnát! Takarodjatok! S nem nyitja ki az ajtót, hanem ott hagy bennünket ácsorogni késő estig a hóban és vízben, éhezve és fázva. Akkor, ha ezt a kegyetlen igazságtalanságot békében, zúgolódás nélkül tűrjük el, ebben van a tökéletes örvendezés. Aztán, ha tovább is állhatatosan zörgetünk, s o fölháborodva jön ki újra, s mint alkalmatlan tolakodókat szidalmakkal és ökölcsapásokkal űz el, és így szól: El innen, hitvány csavargók, menjete az ispotályba, itt nincs számotokra hely... Ha ezt is jókedvűen, nyugalommal és szeretettel viseljük el... ebben van a tökéletes örvendezés. S ha ismét bekopogtatunk, s az most már még dühösebben ordítja: tűrhetetlen gazfickók; majd elpüföllek én benneteket érdemetek szerint, s azzal kezében füttykösszel kijön, megragad bennünket... földhöz ver, belehemperget a hóba s botjával hatalmas ütésekkel mér ránk, ha mindezt békével és vidáman tűrjük el az áldott Jézus szenvedésére gondolva... ebben van a tökéletes örvendezés... A Szentlélek összes malasztja és ajándékai között, melyeket Krisztus az Ő választottjainak ad, a legfőbb, ha önmagán győzedelmeskedik valaki, s Krisztus szeretetéért minden bajt, igazságtalanságot és gyalázatot készséggel elvisel. Mert Isten ajándékaival, a Föld javaival nem dicsekedhetünk, mivel hogy azok nem a mieink, hanem az Istenié... De a nyomorúság és szenvedések keresztyében bátran dicsekedhetünk, mert az Apostol is mondja: "Nem akarok másban dicsekedni, hanem csak a mi Urunk Jézus Krisztus keresztyében". Mert aki Jézusért elveszti életét, aki mindvégig állhatatos marad, az megszerzi az örökéletet és a mennyországot.

Testvéreim, az idő szalad, s be kell fejeznem ezt a szentbeszédet, s már csak annyit mondok, hogy amikor Ferenc ezeket elmesélte, akkor a Szentháromságban az Atya alighanem ezt mondta Jézusnak: Fiam, érdemes volt megtestesülnöd. Érdemes volt a Golgotán kereszthalált halnod. Érdemes volt, mert lám, mert lett egy igaz tanítványod, aki megértett Téged: a Ferenc Assisiból.

Ez a Ferenc eljegyezte magát Szegénység úrnővel, ez a Ferenc a keresztes háborúk

idején mezítláb és csuhában kötéllel a derekán elment Szaladin szultánhoz Egyiptomba, s prédikálta neki Jézus tanítását, s az nagy tisztelettel meghallgatta azt. Amen

Városmajor, 2005. január 26.

Megjött a *Mérleg* új száma. Ez mindig kicsit ünnep számomra. Évtizedeken keresztül ilyen volt a *Concilium* c. folyóirat. Vadul rávetettem magamat a benne valamit találás reményében. Aztán megtört a lendülete. De a *Mérlegé* nem tört meg. Nagy dolog ez, mert immár 40. évfolyamainak a száma. Minden évben 4 füzet, egyenként – most és növekvőn – 120 oldalnyi terjedelemben. Ebben a számban is találtam valamit, ami írásra indított. Már el is küldtem a szerkesztőségnek. Le szokta hozni, amit írok nekik. S itt a Naplóban is lehozom, mert a Napló olvasói csak nagyon kicsi számban olvassák a *Mérleget*. S ez baj is, mert így csak a választ ismerik. De azt, hogy mire válaszolok én, azt csak sejtetik. Ha lehoznám a Koinóniában azt, amit találtam, féltő, hogy megtölné az egész számot. De a Koinónia nem arra született, hogy német professzorok írásait hozza. Beéri magyar hitvallók írásaival is. Ezek után mondom, hogy az alábbiakat küldtem el a *Mérleg* szerkesztőségének: Azt sem tudtam, hogy van Trierer Theologische Zeitschrift. Köszönöm F. Mussner tanulmányát (*Mérleg*, 2004/3). Válaszolnék a szerzőnek. Háromfélét is: 1. Mottót, 2. Odaátról jövőt, meg amolyan 3. Illendőt.

1.

Mottó: A főpapok érezték, hogy ez az ember kihúzza a lábunk alól a nagyságot, a gazdagságot, a hatalmat. Pilátus semmi ilyet nem érzett, hozzá el sem jutott ennek az embernek a híre. Kaifásnak erőszakoskodnia kell vele, hogy végezzen már Jézussal. Az eretnekeket nem azért végezzük ki, mert másképpen akarnak jámborkodni, mint mi, az igazhitűek. Olyan hithű lehetsz, mint egy breton parasztasszony, de ha megérinted a kiváltságosok kiváltságait, végeznek veled. Ahogy az egyház is végzett a Ferencrend spirituális irányzatával..., ez minden kétséget eloszlat.

2.

Jézus odaátról: Istenem, Istenem, csak a vallásos emberektől szabadíts meg engem! Lassan csak a vallásos emberek nem látják, hogy mi volt az igényem. A nem vallásosok tudják, hogy hülyeséget akartam. Azt, amit nem lehet. Azaz hogy lehetne, ha akarnánk, de nem akarjuk. Nem tudjuk, képtelenek vagyunk rá. A vallásosak meg jámborkodhatnak, de nekik sem sikerül semmi abból, amit akartam. Helyette kitalálják az igényemet. A keresztények azt mondják, hogy ők teljesítik az igényemet. A zsidók azt mondják, hogy ők bizony aztán nem. Nincs itt min párbeszédelni. Az Igen nem lesz nem, és a Nem pedig nem lesz igen. Nincs is nekem ilyen kitalált igényem. Nekem jó az antióchiai iskola is, meg az alexandriai is. Párbeszédet folytattak a kitalált igényemről. Hadd tettek legyen, ha erre volt kedvük. Nem volt belőle semmi baj, amíg egy outsider el nem rendelte, hogy meg kell csinálni az első egyetemes zsinatot. S ez az outsider elnökölt rajta, s nem nyugodott, amíg nem győzött az egyik fél. Úgy volt, mint az egyszeri őrmester: Neki mindegy, hogy a Nap forog a Föld körül vagy fordítva, de a kiképzésnek egységesnek kell lennie. S lett elégetendő átkozott eretnek az egyik iskolából, és igazhitű a másikkól. Ha aztán az átkozott eretnekek a maguk sátáni fifikájukkal megnyerték maguknak a császárt, akkor égtek az igazhitűek. Ha fordítva történt, égtek a máglyán a gaz eretnekek.

Mióta az ember lábára állt, mióta tudja, hogy van Isten, tudja azt is, mire van igénye az Istennek. Jó pár tízezer éve lábára állt már... Minálunk, az időtlen világban nemigen bajlódunk évekkel, évszámokkal. Amikor aztán *egyszer* a Földön jártam, el is mondtam, és érthető szavakkal, hogy mi is az igénye az Istennek. Aki meghallgatott, tudta, hogy igazat mondok, mert csak azt mondtam el, amit Isten bele is írt minden ember szívébe. Azt, amit mindenki tud, ha akarja tudni. Azt, hogy a lányoknak jó kislányoknak kell lenniök. A fiúknak pedig jó kisfiúknak. A tudással nincs semmi baj. Csak a megcsinálással. Azt is elmondtam,

hogy az sem baj, ha nem sikerül. Csak ne csinálj erényt abból, hogy csak rossz kislánynak, csak rossz kisfiúnak sikerült lenned. Mert Isten mindenképpen szeret. Ha tékozolsz, meg ha nem tékozolsz. Mert a gyereke vagy. Ilyen ám a szülő! *Fenn, mint lent. És lent, mint fenn.* Ahogy Hermész mondta – bár lentjártamban nem szoktam gojokat idézni. – Hát persze azért jobban örültem a nem tékozlónak meg az engem értőnek. Aztán milyen a gyerek! Ha kapiskál valamit abból, amit szüleje akar, választott gyereknek képzele magát, s azt képzele, hogy rajta kívül nincs is választott gyerek. Pedig az Istennek csak olyanja van. Amelyiknek többet bocsáthat meg, az szereti Őt jobban. Hát ennek a szeretetétől aztán az Isten is meghatódik, de nem árulja el. Azt mondja, hogy neki minden gyereke egyforma. Nem lehet rosszabb, mint egyes földi anyák, akik meg nem vallják hét gyereküknek, hogy melyik közülük a kedvenc.

Egy nagy fenét volt nekem az Istenétől külön magánigényem. Meg-megkérdeztem a tanítványaimat olykor-olykor, hogy mit gondolnak rólam, de nem estem hasra, ha pedzették a dolgot. Mástól estem hasra. Ha kicsinyek voltak, mint a gyerekek. Ha megértették, amit vagyona eladásáról a gazdag ifjúnak mondtam, ha a hüvelybe visszadugták a kardjukat. Azaz ha valami jelét mutatták: értik, hogy Isten Országot akarok csinálni velük... hogy értik az Atya és az én ügyemet. De nehezen értették... Izrael számára szerették volna, ha helyreállítom a királyságot. Mondtam is nekik, hogy ez nem a ti dolgotok. – Nagy bajban volnék, ha most újból lemennék hozzájuk. Azért volnék, mert csak magammal lehetne párbeszédet folytatnom. Nem léptem ki József és Mária felekezetéből. Zsidónak születtem, zsidónak maradtam. Imádkozni is csak arra rímelően tudnék, amit gyerekkoromtól fogva hallottam, tanultam: a zsoltárokra. Nem volt szép, hogy akik ragaszkodtak hozzám, azokat kiközösítették maguk közül Jamniában. De kettőn áll a vásár: Nekem mondhatnák, hogy menjek a fenébe. Maradnék. *Leszek az alj a felhajtott kupában..., s ha visszaűztök, megdobáltok mint bosszúságig hű ebet, mely megrugdosva is követ: akkor is utánatok sántikálok....*

3.

Illendő: Írása első részének végén kutatja a szerző a titkot: a Szentlélek miért nem ismertette fel a zsidókkal is „Úrként” a názáreti Jézust? Szabadnak lettünk teremtvén. Azt ismerjük fel, ami felismerhető, azt hisszük el, amit el akarunk hinni. Kaifás, s a zsidók többsége nem akarta elhinni. Kaifásnak nem az a baja volt Jézussal, hogy Jézus áthágta a Tórát. A hatalom azonnal figyelni kezdi azt a személyt, amelyik körül csődület támad. Ha nem oszlik a csődület, akkor megkeresi és bizony megtalálja, hogy a mondott személy miben vétkezik a törvény ellen. Kútba esett fiát, ökrét, szombaton is kihúzhatta, ökrét szamarát szombaton is itathatta volna Jézus. Az emberi jogokat nem tisztelő hatóságok (nagyon félek, hogy a vallásiak nagyobbára ilyenek) megtalálják a vétket, s ez ellen nincs apelláta. Minden zsidó napjában jópárszor vétkezik a Tóra ellen. Miért éppen Jézust figyeltetik a jeruzsálemi hatóságok? Életem folyamán két ilyen hatóság is elmarasztalt, mégpedig végérvényes jelleggel. Az egyik fel is akart kötni, de messze ez az egyik volt a becsületesebb: tárgyaláson kívül megvallotta, hogy világnézetem számára náluk nincs szabadság, mert nem várhatják meg, míg én meglegkigyakorlatoztatom nekik a kapitalistákat. A másiknak tárgyaláson kívül sem volt őszinte szava hozzám. Sutyiban sem vallották meg elítélésem okát. Ez utóbbi volt a vallási hatóság. Nekem szaggathatja ruháját Kaifás, nem győz meg semmiről. Írtam életemben egy Kaifás-drámát is. Lehülyézi benne Nikodémust és Gamálielt, akik azt kívánják Kaifástól, hogy beszéljen Jézussal. Ha jó volt Kaifás nemzetbiztonsági hálózata, akkor megértette, hogy Jézus igényének tárgya nem az volt, amit szerzőnk az írások gondos elemzésével megtalált, hanem az, amiért figyeltette. Az, hogy térjünk már meg, s hagyjuk el Isten kedvéért a nagyság, a gazdagság és a hatalom szolgálatát. Az Istent imádjuk és ne a Mammont! Mert azzal, hogy a szerzőnk-féle igényre igent mondunk, az égvilágon nem változik meg semmi az ember életében. Csak szimpla (és Jézustól semmiképpen sem akart) vallásváltás történik. Ezért sem strapálja magát a Szentlélek, hogy felismertesse a zsidókkal „Úrként” a názáreti Jézust. Mit számít a Szentléleknek, hogy melyik vallásban nem figyelünk

rá? És mit számít a Szentléleknek, hogy milyen vallásúak vagyunk, ha egyszer figyelünk rá? (Beleképzelem magam szerzőnk helyzetébe, amikor olvasná soraimat, miket gondolhat rólam.)

Nincs az emberi történelemben más, csak választott nép. Egy pár száz vagy ezer fős indián törzsfőnök mély megvetéssel szól a jenikről, akik nem tudják, hogyha ők, a szóbanforgó indiánok nem végeznék el hajnali szertartásukat, nem kelne reggel fel a Nap, s akkor aztán a jenik megnézhetnék magukat. Hogyan viseljem el, hogy az Istennek van Lieblingnépe? Ha kellene neki olyan, akkor itt vagyunk neki mi, magyarok, szerbek, stb. Mélyen tiltakozik ellene erkölcsi érzékünk. Anyámat cukkoltuk, hogy vallja meg, hetünk közül melyik a legkedvesebb neki? Tiltakozott: neki mindegyikünk egyformán a gyereke. Tudtuk róla ezt. Én is tudom az Istenről.

Attila pásztorfiúja megleli az Isten kardját. Attila suhint is vele: *Ihol én, ihol én, pörölye világnak, Sarkam alá én a nemzeteket hajtom, Nincs a kerek földnek ura kívül rajtom.* Jézus nem a Megígért, mert nincsen megígért Jézus, aki felszámolja az Isten embernek adott szabadságát és szeretetrobotát alakítja át az emberiséget. A választott nép vagy úgy gondolja, mint Attila: majd gatyába rázom hunjaimmal az emberiséget, vagy úgy mint Izajás: Sionhoz jönnek mind a nemzetek. Hát nem mennek. Csak egyedül lehet a Sionhoz menni. Legfeljebb 12 szétszaladó tanítvánnyal, s akkor is csak a Golgotára lehet jutni. Egyelőre. Egyedül lehet náaszt ülni Szegénység Úrnővel, meg Szaladin szultánt látogatni a keresztes háborúk idején, s a *hatóságok* majd gondoskodnak arról, hogy e hóbotos szerelmese az Istennek – utódjaiban már beleilljék a konstantini rendbe. Egyelőre. Még egy darabig, Mert mért lennének egészen reménytelen? Csak azért, mert mindeddig még mindig így volt? Holnapra lehet azért már másképpen is! Mindegy, hogy a zsidók szóba álltak-e a szerzőnk-féle igénnyel, vagy nem. Mindegy, amíg hozzánk hasonlóan nem állnak szóba Jézus valóságos igényével. Hogy egy közös vallásban, vagy két különbözőben nem állunk ezzel szóba, az nem számos.

A zsidóság megtérése *parúzia* idején akkor következhetik be, ha Isten/Jézus ez alkalommal átveszi a Jelenések könyvének/NagyKárolynak/Szentistvánnak, az első magyar királynak a módszerét: aki jót akar magának, teszi, amit kell, különben beleverik őt a betonba. Ha Isten hű marad önmagához, és nem tud senki hűtlen lenni önmagához, az Isten a legkevésbé, akkor nem ilyen lesz a parúzia, a világvég. Hanem milyen? Nem tudom. S még vagyunk egy páran, akik nem tudjuk. Szent Pál foglya a *választott nép*-elképzelésnek. Számára már kettő is van ebből a műfajból. Hogyan sinkófálja a régebbit bele az üdvösségbe, amelybe a második, az új választott nép már bekerült, emiatt van Pál gondban. De ez a gond semmiképpen sem az Isten más logikájából ered. Lehet, hogy Istennek van más logikája, mint nekünk, de nem biztos. Lehet, hogy nincs! S ha nincs, akkor ha ellentmondásokba keveredünk, akkor azok bizony ellentmondások az Isten számára is. Nem hiszek a *Non est contradictio, sed mysterium!* féle tételekben.

De hát mindez benne van a Szentírásban!!! Biztosíthatok bárkit, ha nem kapja el a kereszténység – még pedig fegyverrel – a magyar nép frakkját, és Biblia-mentesen a maga ősi hite alapján kultúrát teremthet, mint a zsidó, abban mi lettünk volna az Isten választott népe. De ez nem Jézus kategóriája. Akkor sem, ha egy *választott nép* tagjaként nevelkedik felnőtté. A niniveiek üdvözülnek, mert a megtérés jeleit mutatják Isten tolmácsának intő szavára. Érthető, hogy Pálnak ez volt a gondja. De Isten gondja nem azonos a Páléval. Isten az időszámítás előtti évtízezredek embereiért van gondban, s az időszámítás utáni hat és fél milliárdért is, s igazán nem csupán ennek egy ezrelékéért, a zsidóért. A zsidóért is. De az sem üdvözülni más alapon, csak azon az egy közös alapon, hogy igyekszik-e jó kisfiú, jó kisleány lenni.

Elküldtem Münchenbe drótpostán. Nap se telt bele, s jött a válasz: ... gyorsan megköszönöm leveledet, amelyet rendben megkaptam és továbbítom gyorsan Marcell

utódomnak, hogy mielőbb közöljük, mert első beleolvasásra is izgalmas, mint minden megnyilatkozásod. Múltkori leveledre is számos elismerés érkezett, sajnos csak szóban.

Városmajor, 2005. január 29.

Regényfolytatás - Megérkeztünk. Átadtak, átvettek. Elbúcsúztunk. Gyorsan. Aggodalommal tele. Nemcsak én, bizonyára szüleim is. Egy félév múlva valaki mondta anyámnak, hogy mintha engem láttak volna Corvin-áruházban... és civilben. Anyám azt mondta, hogy ez lehetetlen, Gyuri mindenképpen végigcsinálja, amit kezdett. A szívével ismert. Babitsis gondolt magáról ilyesfélét: *Nunquam revertar - még ha beledöglenék is...*

Csak a papot nevelés nem a szemináriumban kezdődik. A szentek életrajzaiban is sztereotípiák: *jámbor szülőktől származott*. Én is? Apám megtérése előttről nincs semmiféle vallási természetű emlék. Arról sem, hogy templomba vittek volna. Valószínűleg nem is vittek. Anyám legkisebbik húgának esküvőjén még egészen kicsi lehettem, s mindenképpen hozzá akartam férni az oltárlépcsőn fekvő csengőhöz, hogy csöngethessek vele. Papi hivatásom korai jelentkezéseként nevetve emlékezett anyám családi körben erre, mikor már régen reverenda volt rajtam.

Arra sem emlékszem, hogy imádkozni tanítottak volna, bár van egy nagyon régi szövegemlékem. *Vigyázz az én szüleimre, meg a testvéreimre... mire a nap újra felkel, csókolhassuk egymást reggel*. Ez egy *esti imádság-részlet*. Az elejére nem emlékezem. Hogy imádkoztattak volna bennünket gyerekkorunkban, erről sincs semmi emlék. Volt egy kortárs nővérem. Ha imádkoztunk volna együtt, erre feltétlenül emlékeznék. Mintha ez szigorúan magánügy lett volna nálunk. Nem emlékszem semmi fektetési rituáléra: esti imádság, esti mese, esti puszi. Semmi ilyesmi nem volt. Félszázad elteltével lett.

Valamikor, vagy 30-35 éve, péceli, Bandi bácsi melletti templomi ügyködésem termékeként megszerettem Imrét és Jutkát. Jutka volt a KIO első olvasója Pécelen. Írásban mondta el összes katolikus aggályait, s én is írásban válaszoltam neki. Anyja ortodox katolikus volt, Imre meg olyan agnósztikus-ateista fajta a lehető legbecsületesebb kiadásban, aki messzemenően becsülte, támogatta feleségének mély hitét - a gyerekek nevelésében is. Akkoriban menő pasztorális jelszó volt köreinkben is a *családlátogatás*. Elmentem egyszer este hét óra tájban hozzájuk, Pécelen.

- Isten hozott, Gyurka bácsi! - mondta a hat gyereke, Imre. - Ül le, fektetjük a gyerekeket. Nézzed, hogy mit csinálunk, vagy olvasol addig, amíg megleszünk.

S az apa folytatta a begyakorolt műveletet, amilyent még nem láttam. Apámnak odahaza semmi dolga, köze nem volt fektetésünkhöz, fürdetésünkhöz. Néztam a folyamatot. Imre az egyik ágyon szedi le a soros gyerekről a ruhát, cipőt, alsóneműt, zoknit. Betakarja egy lepedőbe, s viszi a fürdőszoba felé, s átadja az árút ott Jutkának, aki meg rakja azt a kádba a többi gyerek közé. Utána alkudozás következik, hogy hajlandó-e kijönni a vízből, aki legrégebben ázik már benne. Semmi parancs, szülői rászólás, követelés... csak alkudozás, tréfás rábeszélés. Pár perc múlva a soros gyerek kötélnek áll. Azaz hogy felsegíti őt Jutka a kád szélire, bebugyolálja egy vastag törülközőbe, s átadja Imrének, az alkudozás részesének-tanújának. Lehetetlen volt olvasnom. Néztam, felálltam, odamentem, hogy ez meg mi. Imre kihozta az árút a fürdőszobából, lefektette az ágyra, jól megtörülte mindenütt, pizsamába, papucsba bújtatta, majd ágyba vitte. Könyvet nyomott a kezébe, meggyújtotta neki a kisvillanyt. Aztán kezdődött minden előlről, jött a következő gyerek vetkőztetése. S amikor az utolsó is ágyban volt, kezdődhetett a szertartás második fele, az esti mese. Talán Jutka mesélt, talán olvasott egy könyvből. Ezt követte a közös imádkozás. Utána végigpuszították a gyermekeket, jóéjszakát kívántak, eloltották a villanyt, s a legnagyobbak még szabad volt egy félórát olvasni. De ekkor már félkilenc körül járhatott, s Imre, mint aki jól végezte dolgát, leült a hét órakor érkezett látogató mellé beszélgetni, s hamarosan Jutka is

jött a vacsorával. Féltizenegy lett, amikor odaértünk, amiért jöttem, hogy beszélgetni lehessen az ügyről. Miféle ügyről? Hát, hogy hogyan is állunk az Isten országával, itt Pécelen, ki mozgatható, ki nem, s a többi... no meg az elvi kérdések, az ateizmus és kapcsolt részei. Félegykor fejeztük be a diskurzust, s az éjszakában Imre egy jó negyed óra alatt hazarepített kocsijával Attila úti szállásomra. Hatvanon innen voltam még, strapabíró, reggel hétkor a szobámban kezdődött a napi szentmise - Terivel, Ancsával s a két éves Sárával.

Hát olyan, amit Imrééknél láttam, nem volt a Mester utcában. S nem volt később, Mátyásföldön kisebb testvéreimnél sem, akik már szüleim vallásos korszakában születtek. Azt tudtam csak, hogy nem szabad elaludnom esti imádság nélkül. S mondtam - ahogy benne van a mostani Hozsanna elején is. *Édes jó Istenem, hálát rebeg lelkem, hogy egész napon át úgy szeretted engem...* Azt, hogy *Immár a nap leáldozott...* nem ismertük még. Vácon sem. Ott más volt a nóta: *Te lucis ante terminum...*

Nem is tanultam meg a gyerekfektetést, csak végignézttem. Nem sokkal az Imrééknél tett látogatás után, a 70-es évek végén gyerektábort rendeztünk a sülyi plébánián. Vasárnap este kezdődött. Késő délután fejeztünk be ugyanott egy lelki gyakorlat, melyen részt vettem vagy tán vezettem is. Ott aludhattam azon az éjszakán a plébánián, Lacit, a plébánost helyettesítve. Nem tudom már, hogy ki volt a gyerektábor vezetője, csak arra emlékszem, hogy felfújt gumimatracon feküdtek a gyerekek az egyik szobában, és hogy két kislány kétségbeesetten sírt. Tökéletesen tehetetlen voltam. Nem értettem, hogy miért sírnak. Ismertek jól, én is őket. Az egyik négy, a másik három éves volt, s gyakran látogattam a családot - a nagy reménységeim közé tartozott apjuk és anyjuk. Guggolok mellettük és tehetetlenkedtem. A nagyobbik, Anikó, magát megadóan sír, de csendesebben. A kisebbik, Andi, teljes intenzitással. Végül is Andi találja meg a megoldást felül, két kis karjával átölel s jobbról-balról megkapom, ha már én nem adom, az esti puszit. Utána, mint aki jól végezte dolgát, becsukja szemét és alszik. Tanultam belőle. Mit? Hogy a hetvenes években más már a gyerektartás módja, mint a húszas években.

Ott hagytam el a fonalat, hogy a szentek jámbor szülők gyermekeiből lesznek. Adjuk egy kicsit alább: a papok általában vallásos családban születnek. Hát ebben mégis csak kellett valaminek lennie. A Mester utcai lakás nagyon kevés külső fényt kapó előszobájában volt egy kép a falon: a patakon egy palló vezet át, a pallón egy kisfiú, s mellette kitárt szárnyakkal vigyáz rá az őrangyal, hogy bele ne essék a mélybe. S szüleim hálósobájában, az ágyuk felett is volt egy aranyozott keretű nagy szentcsalád-kép: Mária, József és a Kisjézus. Ebben a szobában volt az én kiságyam. Valami pamut-féleségből készült rács is volt rajta. A háló fel volt fűzve valami lécre, s az beakasztva az ágy szilárd vázába. Magam voltam a szobában. Legfeljebb három-négy éves lehettem, a fejem alig látszhatott ki a háló felett. Hálóingem bokáig ért. Derekamnál összefogtam, s magamhoz szorítottam az inget. Végignézttem magamon, majd s ezt mondtam, vagy csak suttoztam, lehet, hogy csak magamban gondoltam, ki sem mondván a szavakat, de én most is hallom:

- Én most tisztelendő bácsi vagyok.

Apám megtérése után valami intenzív vallási élet kezdődött a családban, de mély diszkrécióval, és minden túlfűtöttség nélkül. A falra Mátyásföldön felkerült egy Jézus szíve-kép, s előtte lógott egy örök mécses. Hogy pénteken égették-e szüleim, nem tudom. A két világháború közti katolikus pasztorálisnak mintha a Jézus-szíve kultusz lett volna a leghatásosabbja. Mindannyian tudtuk, hogy aki elvégzi a nagykilencedet, az halála óráján-előtte biztosan meg tud gyónni, s tiszta lélekkel állhat az Isten elébe. Ezt egy szent apácának megígérte maga Jézus. Ezt lehetett az egyházban terjesztetni, mint magánkinyilatkoztatást. A nagy kilenced abban állt, hogy kihagyás nélkül, kilenc hónapon keresztül, a hónap első péntekén megáldozunk. Egy ilyen nagykilenced közepén voltunk '26 őszén, amikor is apám betegszabadságot kapott a takarékból, mert volt valami a tüdején. Jól ment a dolgunk.

Külföldre mentünk novemberi nyaralásra, mert keresztapám külföldi állampolgár volt. Nem régen lett azzá, csak hat éve. Trianonban magyarázták meg neki, hogy a vasi Pöszöny immár nem Pöszöny, hanem Badersdorf, és ez a helység meg Ausztriában található.

Apám apja, a nagyapám, akit csak fényképről ismerek, mert tüdőbajban meghalt mielőtt megszülettem volna, belvárosi vendéglős volt Pesten, a Magyar utca meg a Károlyi utca sarkán volt a vendéglő - a nagymama főzött. Még jártam benne. A keresztapám pedig pincérkedett Pesten. Ez hozta őket össze? Nem tudom. Lehet, hogy más, mert Árvai lányok voltak a feleségek. Mindketten az Alföld közepéből kerültek elő, az Alsó-Tápió közeli Pándról. A két feleség édes testvér volt. Vilma néni, a keresztanyám, a fiatalabb. Talán mert keresztanyámnak nem lehetett saját gyereke, legyen legalább keresztgyerekük. Ennek következtében mi minden nyáron külföldön nyaraltunk. Azaz hogy nem, mert megszületésem után még Magyarországon nyaraltam, s talán még a következő évben is, mert még nem ratifikálták Trianont. Keresztmamám hamar meghalt, keresztapa újra nősült, s mi lemaradtunk a külföldi nyaralás lehetőségéről. De '26 őszén a két férfiút, apámat meg engem, még szívesen láttak. Kik? Hát keresztapa, s keresztapa apja, az öreg Köberl. Akkoriban ha megkérdezték tőlem, hogy mi akarok lenni, mindig ezt válaszoltam:

- Főbirtokos.

Valószínűleg félrehallottam, hogy a keresztapa földbirtokos, de én nem tudtam a földre gondolni, mert a földből nem láttam semmit, csak azt láttam, hogy keresztapa csézával jött ki elibénk talán Rohoncra, ahol letett a szombathelyi vonat. Hogy övék a pöszönyi kocsmá, hogy apámmal együtt, fogták a puskát, s mentek ki naphosszat az erdőbe vadászni, s hogy egyszer még a keresztmama idejében beszorult egy nagy lúd nyaka két kerítésléc közé, és megdőglött, s az asszonyok tanakodtak, hogy mit csináljanak vele, apám és keresztapám meg kórusba kiáltották:

- Tepsibe!

Mindezeknek az élményeknek hatására az uraság tetejének képzeltem keresztapám életét, s azt akartam kifejezni valami nagyon rangos szóval: főbirtokos. Vágyaimban ott főbirtokoskodom tehát Pöszönyben, mikor is elmúlik a november, és ott a decemberi első péntek. Hajnalok hajnalán kelünk, hogy beérjünk a szombathelyi misére. Közelebb nem volt katolikus templom? Templom Pöszönyben is volt, csak pap - akkoriban is volt oldallagos ellátás. De apám alighanem azért is a szombathelyi katedrálisban akart misét hallgatni, mert utána el akart menni még egy rádiós boltba is. 1926-ban volt már rádió? Hát a boltokban még csak detektoros, azaz fülhallgatós rádiót lehetett kapni, de akkoriban az amatőrök előtte jártak a mérnököknek, főleg azért, mert aligha volt még a rádió csinálásnak tanszéke, s apám a harmincas évek elejéig maga csinálta rádióit, s élvezte ennek áldását a széles család, amikor meglátogattak bennünket a Mester utcában. Akkor hagyta abba ezt a hobbiját, amikor a boltokban már jobbakat lehetett vásárolni, mint amiket ő össze tudott amatőrködni. S keresztapáékat is részeltetni akarta a technika csodáiban.

Felkeltünk tehát hajnalok hajnalán. S esett az eső, s akkoriban még nem volt *külföldi* falvakban sem közvilágítás, és december elején nyolcan évvel ezelőtt is sötét volt a hajnal, s mire befutott a gőzös Szombathelyre, s megláttuk magunkat, hogy milyenek vagyunk, alapos tisztálkodásba kellett fognunk, hogy ki ne nézzenek bennünket a székesegyházból. Hazakeveredtünk, azaz külhonba jutottunk délutánra. S volt bennem egy kis öntudat, hogy ezt is végigcsináltam, hogy biztosítsam magamnak, hogy halálom óráján paphoz jussak.

Még valamire emlékszem a külföldi telelésünkből. Apámék megint elmentek vadászni, s ketten maradtunk az öreg Köberllel, aki mondta nekem, hogy hozzak be fát a farakásból, ilyet meg olyat. Boldogan teljesítettem a megbízatást. Mikor mindent elvégeztem, amit kívánt tőlem, bement a kármentőben, s megtöltött egy kisebb poharat vörösborral. Kínálta. Még addig nem ittam bort soha. Gond nélkül megkóstoltam. Ízlett, s egyből lehajtottam. Jókedvem is támadt tőle. Alig vártam, hogy hazajöjjenek apámék, hogy eldicsekedjem.

Munkával s a bérivel. Elmondtam, amit akartam.

- Durr! - a képe men csattant a pofon. Nevelni kell a gyermeket. Minden érvelésnél hathatósabb volt a durr. Azt hiszem, az érettségi banketten ittam másodszor. A pöszönyi pofon története ismerős lett a családban. Mikor felmerült a gondolat bennem, hogy pap leszek, emlékeztettek rá:

- Első jele a papi hívatásnak már megvan: inni tudsz. - Odahaza karácsonykor sem volt bor. Csak ha olyan vendég jött hozzánk, akiről apám tudta, hogy iszós. Nem beszélt erről soha. Talán a vendéglős fiában támadhatott ez a mély averzió az itallal szemben. Haláláig nem ivott bort. Engem a piaristák szoktattak rá az ivásra. A noviciátusban még nem kaptunk, de egy év után, már mint fogadalmasok, igen: vasárnapi ebéd mellé ketten egy három decis flaskával. Mindig csak tokajit, mert a dunaparti iskola pincéjében könnyebb borok nem álltak el. Szegény piaristáknak csak tokaji jutott. Mádon volt a pesti háznak szöleje.

Amíg nem kerültem a folyóparti iskolába, felhőtlen volt az életem. Egy bajom volt csak, a nővérem. A játékhoz nem volt kedve, inkább Anyukával szeretett pusmogni főzésről, mosásról.. .., és anyáskodott is velem. Anyuka, mint nem dolgozó nő - akkoriban még nem ismerték ezt a kifejezést, mert úgy gondolták, hogy a nőnek az a hivatása, hogy anya legyen, s vezesse a háztartást - sokat horgolt s kötött. Mótringban vette a pamutot, s a nővérem tartotta két kezén, anyuka meg gombolyított. Én is csináltam. Nekem is sikerült. S ellestem azt a kézmozdulatát, amellyel segítette, hogy a fonál könnyebben tekeredjék, s én is próbáltam ezt a mozdulatot. Mire ő:

- Kispofám, te ezt még nem tudod!

Az ilyen felháborító megjegyzések keserítették az életem. Meg az, hogy megfogta a kabátomat, amikor átkeltünk az úttesten: a felelős felnőtt vigyáz a kis öcsikére. Kibírhatatlan volt ez. Nyomorult másfél évvel volt előttem, s ezen a címen akar zsebre rakni. Iskolába is előbb ment. Ezt még elviseltem. Kevesebbet akarhat nevelni engem. Jövőre én is megyek. Csakhogy baj történt. Ha '18. szeptember 1. után születek valamivel, még szemet hunynak, de '19-ben születeteket nem lehet '24-ben beiskolázni. Világos válasz érkezett a főigazgatóságtól is. Mikor ezt közölték velem szüleim, formális búskomorságba estem. Nem volt kedvem élni, ha nem mehetek iskolába. Nem tudom, kihez kellett fordulniok, de szüleim kénytelenek voltak tenni valamit, és én két hét késéssel boldogan kezdtem járni a Mester utca 43. szám alatti elemiben. Dénes tanító néni külön is foglalkozott velem. Nagyon szerettem őt is, az iskolát is. Meghívtam első misémre is. Éreztem valami fáradtságot a tanító néniken, bácsikon. Az utolsó évben, negyedikben, megbetegedett a tanító bácsi, s egy frissen végzett vagy tán utolsó éves, alighanem még egy tizenéves prepa tanított bennünket ... üdítő volt.

A magyarok Istenét csak később ismertem meg. Amikor a folyóparti iskolába kerültem. Akkor megnehezedett az idők járása fölöttem, ó fiú. Apám minden sikeremmel módfelett dicsekedett másoknak, s úgy gondolta, hogyha nagyon keményen fog, akkor fokozza a teljesítményem. Egyfelől nagyszerű játész és kiránduló partnerünk volt, másfelől nem tudta elviselni, hogy becses fiától csak annyi telik, amennyi. Mi volt a baj a becses fiúval? Visszanézve, most már tudom a szakkifejezéseket: *hiperaktív* voltam. Nyolc éven keresztül egyetlen fegyelmi vétség sem került be az ellenőrző füzetembe, de Hatvani Ede, piarista számtantanár, aki egyszerre négy diákot szólított ki felelésre a tábla elé oldalra, rendre imígyen olvasta tanári noteszéből:

- Bárkányi, Bonyhádi, kis Bukovszky, rossz Bu....

Nem értettem. A fogadó órán azt panaszolták tanárain mind anyámnak:

- Izeg-mozog.

- Félévben még jelesrendű voltam, de év végére már volt négy jóm. Amikor a két hetenkénti latin dolgozataim, amelyek kezdetben jelesek voltak, aztán 1/2-ek, majd 2-esek

lettek, utána kitört a vész. Nekem kellett délután ajtót nyitnom, hogy azonnal beszámolhassak az iskolában történelekről, s amikor megmondtam, hogy 2/3 lett a latin dolgozat, akkor ismétlődött, ami Pöszönyben követte a borivást. S ez nem kevésszer ismétlődött... jó öt éven át. Az iskolában a piaristák engem sohasem bántottak testileg, de öreg tanáraink nem viseltek. Az első osztályban csak ötven év feletti tanáraink voltak. Másodikban Sík Sándor tanította nekünk a hittant. Anyám sugárzó arccal jött haza a fogadó óráról, mert Sík Sándor ezt mondta neki:

- Asszonyom, gratulálok a fiához. - Anyuka aligha tudta akkor, hogy ki az a Sík Sándor, s hogy benne a piaristák egy másik klassziséval találkozott.

Nehéz évek következtek. Később ismertem meg azt a szólást is, hogy az *évnyertes évvesztes*, s hogy az *évvesztes évnyertes*. De hát ha már nem lehetem elsősülött, nem lehettem én a nagyobb, legalább ne két évvel legyenek kisebb! Belepusztultam volna. Tizenhatodik évemben éreztem újra azt, amit a legelején, hogy meg tudok birkózni a feladatommal. A mat-fizt kivéve. Ahhoz vagy nagyon hülye voltam, vagy a tanárom volt pedagógiai antitalentum, mert a B. osztályban háromszor annyit tudtak a fiúk és mindent értettek. Én meg nem értettem, hogy mi az a tehetetlenségi nyomaték, és azt sem, hogy mért éppen a vékony pálca tehetetlenségi mijét kell kiszámítanom, mégpedig differenciál és integrál számítással, és azt sem értettem, hogy ez a számítás miben áll. Semmit. Mért nem a vastag ökörét kellett kiszámítani? Tökéletes volt a sötétség. Azt hiszem, hogyha a B. osztály tanára érettségiztet minket, kevés kivétellel mindünket el lehetett volna buktatnia. Máig szégyenkezem: jelesre érettségiztem matematikából is, fizikából is.

De ötödikben nem várt siker ért. Kötelező lett egy évre a gyorsírás és első lettem az osztályban, hetedikben kaptunk egy csoda magyartanárt, s megint első lettem e tárgykörben, s az idegen nyelvekben is magamra találtam, ha azokban nem is kerültem a legjobbak közé. Az utolsó években szép-lassan a Durr-ok is elmaradtak.

Ebből a nyersanyagból kellett Vácott valamit faragni. Nehéz ifjúságom volt? Bizony elég nehéz, de azért nem embertelen. Embertelen volt '42 nyarán a két hónapos katonai kiképzés, embertelen volt Rákosi meg a Kádár börtöne. Embertelen volt, s emlékeztetett arra, ami a határmenti iskolában folyt. A magam sorsát nem éreztem annak, csak nehéznek. De elfogadtam.

Anyám nekem nem is volt? Ő nem szólhatott bele? Nem. Amikor a Durr-ok történtek, az volt a legjobb, ha kimentek a szobából, mert ha apám látta anyám arcát, nővérem ijedelmét, még többet kaptam. Azt gondolta, hogy fiút így kell nevelni. Volt apámnak Ószövetsége is. Abból tanulta? Vagy csak továbbvitt egy családi szenthagyományt? Nem tudom. Nálam nem lett baj belőle, az öcsimnél már igen.

Sehova nem mehettem. Időnként próbálkoztam:

- Apuka, kérem, elmennék a szomszédba, Jancsihoz.

- Elég nagy csirkefogó vagy te Jancsi nélkül is. Maradsz.

S nem volt apelláta. A házirend az volt, hogy kettőre értünk haza. Utána átöltözködés, ebédelés, és háromkor, de pontosan ám, elkezdni a tanulást. Anyámnál is próbálkoztam időnként:

- Elmennék egy kicsit focizni a Jancsival. ..

- És ha közben hazajön apád?

És lemondtam a fociról. Kényszerből ugyan, de otthon ülő gyerek lett belőlem. Csináltam azt, amit otthon ülve lehetett csinálni... S ebből lett, hogy nyolcszor szólítottak ki... Az utolsó nyáron könyvkötővel bekötöttem gépelt írásaimat. Elvittem magammal Vádra is. Közröhej lett belőle, mert be kellett írni egy közös leltárba, hogy mit hoztunk magunkkal, s be kellett írnom: *saját műveim nyolc kötetben*. Ezt a csomagot kapták Vácon. Ezt adták át szüleim 1936. augusztus 26-án délután.

Városmajor, 2005. január 30.

Barátaim megrótpostázták, hogy az *Élet és Irodalomban* Wildmann Jancsi faggatta Dobszay János vallásszociológust, s a faggatott személy rólam is vall, s nekem alighanem kellene valamit írnom az egész faggatósról. A Wildmann Jancsi nagyon régi ismerősem, a Dobszay meg Tomka Miklós nevelésű szociológus, s Tomka Miklóssal már párszor ringbe szálltam, meg ő is velem. Mindezeket azonban ugyanúgy nem mesélhetem el, ahogyan nem közölhettem F. Mussner német professzor írását sem, amelyet hozott a *Mérleg* legutóbbi megjelent száma. Nem közölhetem le az ÉS-beli interjú szövegét sem. Válaszomból kell kitalálnia az olvasónak, hogy mire válaszolok. Meg is nézheti az interneten az ÉS ezévi 4. számát. Csak azt hozhatom itt, ami választ elküldtem a szerkesztőnek. Íme!

MI BAJA PÜSPÖKEINEKKEL? Nem zörög a haraszt... Dobszay János szociológus hozzászolt egy teológiai kérdéshez: eretnek vagyok-e vagy sem. Konzervatív katolikusokhoz nem illik felülbírálni a Hittani Kongregáció ítéletét. A Kongregáció soha sem foganatosított büntetést ellenem, és ezenfelül – ha 15 év után is, csak '97-ben – még meg is szüntette a hazai hierarchia '82-ben nekem szóló tilalmát. Ez a '82. évi tilalom teljes egyházjogi képtelenség: nem kiközösítés, nem felfüggesztés. Mindent tehettem továbbra is, amit egy pap tehet. Akárhol – kivéve a magyarországi katolikus egyház birtokában levő objektumokban – akárhol: erdőn-mezőn-réten misézhetek, prédikálhatok, Bécs vagy Cleveland templomaiban úgyszintén, csak csonka kis hazánk egyházi épületeiben nem. Az eretnekkel nem így szokás bánni. Katolikuséknál sem, másutt sem.

De hát nem zörög a haraszt, ha nem fúj a szél. Nyolcadik éve már, hogy feloldották a tilalmat, s ugyan melyik templomban hallható szavam, melyik katolikus könyvesboltban kaphatók könyveim, melyik pap mer meghívni templomába misézni-prédikálni? Ma is a föld alatt élek, mozgok és vagyok, mert számomra az egyházban nem volt rendszerváltozás. Egyházam – legalább is velem szemben – ugyanúgy viselkedik, mint 64 után, 89 és 97 után – bizalmatlanul. Mi van itt? Ha eretnek, égessük el. Ha nem eretnek, hagyjuk beszélni. Ennek az ellenkezője történik: Dehogy eretnek, csak nem hagyjuk beszélni. Mi ez az összevisszaság? Mély zavar tünete. Mitől van a zavar? Akármitől is, ezt a zavart fogja Dobszay vevőkészüléke.

Zökkenő a szövetségben

Kezdetben vala a papkirály. Amikor pedig a szakosodás következtében külön személy lett a király, aki sereget vezet, és külön személy a pap, akinek dolga leesdeni a mennyei segítséget a sereg számára, akkor két személy lett a valaha egyből. De maradtak továbbra is egyhasi testvérnek. Mióta a világ világ, azóta fejedelemnek és főáltosnak egy húron kell pendülnie. Hiszen még így is bizonytalan a győzelem! Ha Asztrik koronázza Istvánt királlyá, akkor Asztriknak azért kell Esztergomban imádkoznia, hogy sikerüljön négy felé vágnia Istvánnak Koppányt. Ez az ezer esztendősnél is régiebb, ősiebb, örök valami, ez a főpap és a fejedelem egymásra utaltsága századunkban egy pillanatra megzavarodott. De csak nálunk. És csak húsz évre. Volt egy Mindszenty, aki azt mondta, hogy ő aztán nem tolja a kommunisták szekerét. Hát ez a történelmi abszurdum. Más véleményen lenned egy államhatalommal szemben csak akkor lehet, ha hadsereged is van. Ha nincs, akkor pofa be. Ne téveszd már össze a főpap szerepét a prófétával. Az beszélhet, amit akar. Majd kivégezzük közakarattal. Én, a király, s te, a főpap.

A Vatikán aggódva nézte, hogy mit csinál a bíborosa. A végén el kellett dobnia, mint használhatatlant. A Vatikán csak '45 és '64 között „imádkozik a hallgató egyházért”. Húsz év intervallum ez, s utána helyreáll az ősi állapot. Mondom csúnyán: Az urak megegyeznek. Káposzta-kecske alapon: Meg akarjuk szüntetni, hogy hülyítsétek az embereket! – mondja a kommunista fél. Igen is folytatni akarjuk az egyház küldetését – mondja a vallásos fél, s utána kéz kezét ropogva ráz. Mert megszületik a megegyezés: ennyit és ennyit maszlagolhatjátok az embereket, ha ennek ellenében erősítitek a békétábort, s nem bántjátok a békepapokat. Alku

ez, kérem. Csinálják azt, amit lehet. Amit elfogadnak a Kremlben is, a Vatikánban is. S a megegyezők fekete Mercedeseken suhannak. Nekik biztosan megérte. Biztosan? Haláluk közeledvén, sorban másképpen látták... Legalábbis az egyik oldalon.

S van az Isten teremtetten ember, aki nem főpap és nem király... a Jézus fajtájából való. Csak rendre, igaz szóra meg tisztességre vágyik. Annak kifordul a gyomra ettől, s mondja a magáét. Csak három évig mondhatja, mert a trón és oltár legszentebb szövetsége (Pilátus és Kaifás, a ruhaszaggató) Golgotára juttatja.

Aki meg inkább élni akar, az jelentkezhetik. Az ellenségnél? Ne mondjuk ilyen csúnyán! Az uraknál. Értékelik ám ott a bizalmat. Azért kipróbálják őt. Ezenfelül a jelentkező papoknak bizonyos kvalitásokkal mindenképpen rendelkezniök kell. Decens életmódot kell folytatniok, posztgraduális tanfolyam elvégzéséhez szükséges gógyéval is kell általában bírniok. Sem az állam nem akar kvalifikálatlan embereket a püspöki székekbe, sem a Vatikán. Mi bajunk van akkor velük? Tették azt, amit lehetett, s ami személyiségüktől telik. A nem jelentkezők mércéjével ők nem mérhetők. Inkommenzurábilis e kettő. Magyarul: ne akarjuk őket a másik mércéjével mérni. Az egyik használható ember, a másik pedig nem használható gondolatokban és tettekben lelki kedvét. Az egyik nem tudja tenni a másikat. S a másik nem képes tenni az egyikét. Vannak tehát jelentkezők és jelentkezni elfelejtkezők.

Ismertem közvetlen történelmi közlelől a '45 előtti püspöki garnitúrát. Kerkai Jenő nem volt megeleéedve velük, mert nem adták föld nélküli parasztjainak kishaszonbérletbe az egyházi nagybirtokokat. Én sem, mert nem rendelték el papjaiknak, hogy üljenek híveikkel a vasúti sínekre, amikor a kormány magyar állampolgárokat enged deportálni a megsemmisítő táborokba. De ezenfelül nincs mit kritizálni rajtuk. Tették, ami tellett tőlük. Adminisztráltak, fogadták a hozzájuk fordulokat, béráltak, s szenteltek. Emberek voltak, mint mi.

A '45 és '64 közöttieket is ismertem. Senki se irigyelje őket. Czapikot se, Gröszet se. Tojástáncot jártak. Félállbal a börtönben. Az is, aki azt mondta, hogy így. Az is aki azt mondta, hogy úgy. Példa: Mindszenty nem tárgyal – velük. A kis atya, Kerkai, aki a Demokrata Néppártjával megnyeri a '47-es választást, tudja, hogy a nemtárgyalás abszurdum. Mindszentyt 48 decemberében, Kerkait egy hónap múlva, 49 januárjában tartóztatják le. Pár nap különbséggel kerülnek ugyanabba a börtönbe.

Ismertem a '64 utániakat is. Kicsit gyengébbek voltak, amint a korábbiak, mert a jelentkezéshez kellett valami olyan is, amit szégyellni valónak érzett a társadalom, s ők maguk is. De azért voltak közöttük, akik jelbeszéddel tudatták velem látogatásaim alkalmával, hogy most innen másik helységbe megyünk, ahol vélhetőleg nincs poloska. Volt, aki kijött velem a kertbe. Még Lécai is ezt súgta fülembé, amikor poloska-távolba került: Visszaadom ezt az ügyet nekik! Nem tudta visszaadni, de akarta. Utódja többször is mondta nekem: Kedves Atya, én csak engedelmeskedtem. A náluk jelentkezés egyúttal belépő volt a Vatikánnál jelentkezésre is. A nem jelentkezőkkel a Vatikán sem csinálhatott semmit, azokat nem tudta felhasználni (értsd: püspökké tenni). Mit akarunk számon kérni tőlük? Plebánosokat látogató buzgalmat? Ugyan már! Ez a kisközösségek stílusa. Az AEH megszervezte a püspökök életét. Nem hagyott nekik lukasórát. Döbbenetes, amit erről vallott halála előtt Cserháti, a pécsi püspök s a Kar titkára. Megírtam a Népszabadságban.

A 89 utániakat is ismerem, s nem gondolnám, hogy gyengébbek volnának az előző három korcsoportnál. Ugyan már mit kellene elintézniök? Hívhatnak össze zsinatot, de nem választott, csak kinevezett emberekből. Beszélthetik őket, de azok semmiben sem dönthetnek. A beszélgetések után a püspökök *rendelkezhetnek*, de csak olyat, amilyen nem eshetik kifogás alá a Vatikánban. Elönti őket az adminisztráció s az emberek, akiket fogadniok kell. Sem Franciscokká, sem Helder Camarákká nem tudnak lenni. Jelentkeztek ugyan, a fiatalabbja talán már csak *a valaha jelentkezetteknél*... de ettől még végzik a dolgukat. Mi bajunk volna velük?

A Bokor a bűnös

'52 nyárvégen Jámbor Árpád ávós őrnagy úr a Fő utcában mondja nekem: *Ahova maguk betették a lábukat, ott megrohadt a levegő.*

Nagyon betette a lábát a Bokor a hazai katolikus egyházba. Élete egy szakában biztosan találkozott vele minden érdekelt személy, még ha később püspök is lett belőle. A láb-betevés következménye az irritáció. Mindenkit irritál, hogy mi fogyó vagy növvő létszámmal, másképpen gondoljuk a dolgokat, mintahogyan a dolgokat gondolni kellene. Akkor is gondoljuk, ha nem kapunk katedrát. Akkor is, ha csak kicsiny falvakban élhetnek csak papjaink. Akkor is, ha folyóirataink nem terjeszthetők a templomokban; akkor is, ha könyveinket nem árulják boltjainkban. Akkor is. Mindenki tudja, hogy vagyunk. Hogy állítunk és kérdezzünk, s ennek nyomán nyugtalanságot váltunk ki. Főiskolai tanulmányai folyamán ki-ki tananyagként találkozik tételeinkkel-történetünkkel, amelyeket a teológiai s azzal rokon főiskolákon képtelenségeknek ítélnék a professzorok. De mégiscsak meg kell említeni ezeket a nyilvánvaló képtelenségeket! Mért? Mert azért még sem olyan nyilvánvaló, hogy képtelenségek. Ezek a tételek és kérdő mondatok *vannak*, s valakik számára elmondhatatlanul zavaró, hogy a hierarchia semmit sem tesz, semmit sem mond, pedig a bajok csőstül zúdulnak az egyházra, s a Bokor felől pedig az hallatszik, hogy mindez természetes következménye annak, hogy a 4. században Konstantin idején Jézustól véglegesen elpártoltunk, s nem is lehet az emberiség dolgait rendbe tenni, amíg az oltár nem nyit külön számlát, függetlent a trónétól. Kerül, amibe kerül.

Átvilágítási mese

Ha van külön számla, Rákosi és Kádár elrohasztja a gaz eretnekeket a börtönbe, s ma nem kell félni az átvilágítástól. De hát nem volt, s most félhetnek valakik. Kitől s mitől? A hálátlan utókortól. A fiaktól és unokáktól, akik ma attól gazdagok, hogy apáik, nagyapáik vállalták, amit Sztálin, Rákos és Kádár kívántak tőlük egyaránt. Attól gazdagok, mert az ő fiaik-unokáik voltak kedvező helyzetben, amikor '89 körül megindulhattak hazánkban az eredeti tőkefelhalmozási folyamatok...

Szeretném megnyugtanni a félőket: Ne féljenek! Mondják, ha nem is nagyon büszkén, de bátran: mi csak segítettünk az országért felelős pártnak és kormánynak. Senkinek a haja szála sem görbült meg, bár felelősen voltak miniszterelnökök és miniszterek. Mért és hogyan akarnánk most tort ülni azok felett, akik csak segédmunkát végeztek a mérnök és főmérnök urak számára. A segédmunkásokat és a takarítónőket ritkán kellett beszervezni, de ettől fölfelé, ha valaki nem volt párttag, azért jó volt templomba nem járnia, s megtenni, amit az elvtárok bizalmasan kértek tőle. Ki nem tette meg? Hát, kérem, csak a hülyék. De az okosok megtették. S most jönnek, kérem, ezzel a III/III-as hülyeséggel. Kinek jó ez? Most a kormánynak. Ha erről a képtelenségről beszél az ország, nem beszél valami másról. De alighanem duma az egész. Ezer lapnyi anyagot kaptam már a Történelmi Hivaltaltól. Nem tudtam meg belőle semmit, de semmit. Zárva vannak azok az anyagok, amikből megtudhatnék valamit. Kit érdekel? Engem nem. Ötven év előtti legjobb tanítványaim elhúzódnak tőlem. Ugyan miért? Nem kell bizonyíték a Történelmi Hivaltaltól...

Vannak jelentkezők, s vannak a jelentkeztetők, azaz az élni akarók. Vannak mások is: a boldog halni tudók! Utóbbiaknak nincs szükségük arra, hogy megnevezzék a halni nem tudókat.

Valamit illenék bevallani. A felelős kormányférfiak működtetik a nemzetbiztonsági (III/III) szolgálatot. A Horthy-korszakban, a Kádár-korszakban, meg a mostaniban. A kőbaltás kortól egészen odáig, amíg az állam el nem hal. Ne szemérmetlenkedjék már az államhatalom! A felelősök hatalomban, dicsőségben... s a besegítő és nagyon sokszor kényszerített spiclikén meg elverni a port: csak szégyenkezzenek a gazok... Ez olyan méltánytalan, hogy hányhatnékom van tőle.

Egészen más a helyzet az egyház esetében. Akire hivatkozunk, az a trón és oltárszövetségének Golgotáján halt kereszthalált. Mért? Mert elviselhetetlen az, amit Jézus tanít: Boldogok a szegények és jaj a gazdagoknak, s mindenkinek egy dénár jár. Jézus számára az államhatalom, mint partner, nem jöhet számításba. Az egyháznak azt kellene meggondolnia, hogy akarja-e tanítani, amit Jézus tanított, s akarja-e Jézus útját járni. A II. Vatikáni Zsinaton azt szavazták meg a püspökök, hogy igen. Hátha ehhez tartják magukat, akkor bevalljuk a múltunkat: a szentistváni trón és oltár szövetségtől kezdve a Kádárral kötöttig menően. A Történeti Hivatal kellemetlen percekét okozhat csupán: Hát az egyháziak is lefeküdtek? Kérem, mindenki lefeküdt, mert élni akartunk, s csak nagyon kevesen vállalták a halált vagy annak kockázatát.

Van egy sejtésem: valakik revolverezni akarják ezzel a püspököket, hogy ne jobboldalizzanak olyan nagyon.

Városmajor, 2005. január 30.

Egyik közösségemben egy fiatal pár említést tett róla, miképpen ünnepelték meg hatodik házassági évfordulójukat. Derék dolog, a szép dolgokra emlékezni kell. Én is emlékezem. Arra, hogy nem hat, csak hatvankét év előtt álltam az oltár előtt és a szentelő püspök megkérdezte előjárómat? *Scsisne illós dinnyós esse* – hamisítatlan olaszos kiejtéssel ejtve a liturgia szép latin szavait. Mire Náci bácsi a liturgia szövegével – de immár a latin szavakat úgy ejtve, ahogy őseink két ezer év előtt ejtették – mondta: *Quantum humana fragilitas...*, azaz amennyire az emberi gyarlóság engedi, azt gondolja, hogy a jelöltek méltók a szentelésre.

Letelt tehát a hatvankettedik év, s én titokban előre felé bazsalok, hogy három év nem olyan nagy idő, s mi lenne, hogyha elmondhatnám még a vasmisémet is, amikor is a gyémántmisémen két oldalt mellettem állt pár immár a 9. házassági évfordulóját fogja ülni, mivel az ő házasságkötésük és az én pappá szentelésem nagyjából vagy pontosan ugyanarra a napra esik. Jó előre felszentelt a püspök, hogy aztán 56 évvel később eskethessem őket. Mert emlékezni hat vagy hatvankét évre... – erre is lettünk, mert tudunk emlékezni, akár úgy is, ahogy Ágoston emlékezett a *Vallomásokban*.

S ugyanazon a közösségi találkozón záró imájában a soros elnök hálát adott, hogy kifejeztem reményemet bennük, hogy tovább tudják adni, ami hatvan esztendővel Isten irgalmából, magunk emberségéből elkezdődhetett, s amiből később a Bokor lett.

Városmajor, 2005. január 31.

Három kérdés

Első: Mért viszi, űzi, hajtja, kergeti Jézust a lelke a pusztába,

és 40 napra,

böjtölni,

és hogy ne lásson embert,

és hogy legfeljebb csak vadállatokkal találkozzék, akik megtámadják az embert vagy elmenekülnek előle, de kommunikálni nem lehet velük,

és hogy csak magával találkozhassek, és hogy kénytelen legyen hallani és meghallani saját lelke legbensőbb hangjait, és hogy mindezt ez egyetlen szóba, valóságba fogja össze,

hogy hallja, egyedül az Istent hallja, akin kívül nem kíváncsi, – pillanatnyilag, 40 napnyi pillanatra – semmire és senkire, akin kívüli világtól nem óhajt pillanatnyilag semmiféle információt?

Ezért, ez kényszeríti belülről, hogy a pusztába menjen? Igen vagy nem? Tapasztaltál már ilyet magadon x esztendő fennállásod alatt?

Második: Mindek böjtölt?

Böjtölni nagyon kínos. Napjában csak egyszer szabad jóllaknom. Már jóllaktam reggel vagy délben, ehetek-e még ebből a süteményből egy szeletet délben vagy este? Nem fogom ettől már jóllakottnak érezni magamat? Halálos bűnt követek el vele, hogy megszegem a törvényt... Nem böjtölni, hanem éhezni pedig még kínosabb. Önként éhezni meg talán a legkínosabb, mert tudom, hogy bármelyik pillanatban abbahagyhatom, ehetek és jóllakhatok. Az éhségstrájkolók esete ez. Baromi elszántságot kíván, és rosszulléttel jár, és le kell feküdni már a második napon, mert betegnek érzed magad. Minek betegítette magát Jézus?

Válasz: nem betegítette magát. Nem érzett éhséget. Csak a 40. napon éhezett meg. Megszólította őt az Isten. S ez a megszólítotttsági állapot érdektelenné tette őt a táplálkozási igény és funkció iránt is. Észre sem vette, hogy nem eszik? Valahogy úgy! Minek is az? Van neki eledele, és folyamatosan van...

Harmadik: *Mi a fenétől lett ez a Jézus egyszerre ilyen okos?*

Az ember abból él, hogy tud valamit, amit más nem, pl. kőből kenyeret, magasból leugrani, s vinni valamire az életben, mint Mr. Bush, vagy Mr. Gyurcsány, a milliárdos miniszterelnök? Ó nem, hanem mint József, Dávid és Illés: ez honfoglalással, a másik parittyával, a harmadik az összes Baal-papok legyilkolásával!

Mi a fenétől lett olyan okos, hogy késői feljegyzések alapján is össze tudtam állítani belőlük a KIO-ban ellentmondásmentes rendszerré filozófiáját?

Megélt a pusztában egy következtetés-sort, melynek alapja, hogy Őt szereti az Isten. A sor darabjai: Nemcsak engem szeret, hanem téged is, meg még a rosszakat is: nem is tud mást, csak szeretni – olyan módon, hogy éppen tudna, ha akarna, de nem akar. Én meg a gyereke vagyok, belőle vagyok, hasonlítanom kell az apámra, neki meg rám: én is csak szerethetek. Önként, szabadon és dalolva. Tehát le kell mondanom minden kiváltságról, s akkor elégítem ki velem született, és József, Dávid, Illés-féle naggyálevési igényem, ha megpróbálok szolgálni, osztozni és békében élni azokkal, akikkel találkozom. Ehhez a következtetés-sorhoz kellett neki a 40 nap, miután megkapta az alapélményt: Te vagy az én szerelmes fiam, akiben kedvem telik. Amen.

59. JÉGTÖRŐ NAPLÓ

2005. február 1 – 24.

Városmajor, 2005. február 5.

1.

Ti vagytok a világ világossága – mondja tanítványainak Jézus. Tehát... addig nem nyughatom, amíg el nem mondhatom: Én vagyok a világ világossága, vagy legalább ezt: Mi vagyunk a világ világossága; mi, azaz én s a barátaim. Elmondhatom? Elmondhatjuk? Aki elmondhatja, azt kell gondolja, hogy rajtunk kívül mindenki hülyeséget beszél, s egyedül mi lettünk felokosítva Jézustól, mert hagytuk magunkat felokosítani, mert engedtünk, hogy tanítványaivá formáljon minket.

2.

A *Heti válasz* nevű újság minapi száma közöl egy kis táblázatot a hazai élve születésekről. megtudjuk belőle, hogy

1970-ben	a számuk 151 ezer volt
80-ban	148
90-ben	125
95-ben	112
2000-ben	97 és
2004-ben	88 ezer.

Ha nagyjátlagban 70 évet élünk, 2055-ben 6 millió lesz a lakosságunk. amely ma 10 millió. Ez a társadalom 50 éven belül felfal négy millió embert. Az életet Isten adja, és mi eldobhatjuk. A magyar társadalom eldobja. Kérdezem: csak az a gyilkos, aki kioltja a magzati vagy már világra szült életet, vagy az is, aki nem gondoskodik az élet továbbadásáról. Az élet szempontjából nézve mindegy, hogy tatárfogságban pusztult-e el négy millió magyar, vagy meg se szültük őket. Ha így gondolom a dolgokat, akkor kirakhatjuk társadalmunkra e transzparenst: *Mi vagyunk a világ sötétsége!*

3.

Ha átmegyünk a határon nyugati irányban, ahova már útlevelet sem kell vinnünk, ugyanezt a helyzetet találjuk. Ott a társadalom már régóta kénytelen embereket millió szám importálni, hogy legyenek olyan vendégmunkások, akik elvégzik azokat a munkákat, amelyekre az állampolgárok már nem vállalkoznak. A határon túl is megkeresztelt emberek, keresztényeknek nevezett emberek élének. Ők is kitehetik ugyanezt a transzparenst, amelyet mi, magyarok kitehetünk? Gondolom, hogy igen. A vendégmunkások csodálatosképpen nem keresztények. Azok mohamedánok. A mohamedán vallásúak továbbadják az életet. Úgy látszik, hogy mást is kell írni a transzparenstre: *Mi keresztények vagyunk a világ sötétsége.*

4.

Hogyan lehetünk mi a világ sötétsége, ha egyszer Jézus azt mondta rólunk, hogy mi vagyunk a világ világossága? Azt hiszem úgy, hogy a Mammon fogságába estünk. A héten voltam egy közösségben. Aki nem volt a jelenlevőkből nyugdíjas, annak mindnek állásgondja volt. Az életközösségben ez a probléma nem lehetséges. Tudjuk mindannyian hazulról. Olyan nincs, hogy odahaza nincs mit csinálni. Mindig háromszor annyi van, mint amennyit el tudunk végezni. Ragaszkodunk a meggazdagodás reményéhez, ezért senkivel sem akarunk közösséget vállalni. *Hiába mondjuk, hogy Uram, Uram, ha nem akarunk osztozni.* Egyénileg is, társadalmilag is reménykedünk, hogy megoldódnak a gondjaink. Bár már csak az emberiség 15 %-a gazdagabb nálunk, helyzetünk folyvást reménytelenebbé válik. A transzparenstre írhatjuk: *A Sátán fogságába kerültünk!*

5.

A gazdagok, ők alkotják a Sátán népét? Bűn a többlet birtoklás, még annak az akarása is? Sutba dobhatjuk egész vallásoskodásunkat, ha nem tudunk, ha nem akarunk előrelépni. Ha nem akarjuk Jézus tanítványai körében önként megvalósítani, amit a kommunisták ránk

kényszerítettek volna, miközben ők igyekeztek megszédni magukat. Bűn a magántulajdon mellett megmaradni? Bizony az, ha Jézus evangéliuma – az osztozás.

6.

Van, aki úgy gondolja, hogy rendbe kell tenni sajátmagunkat. Utána a kapcsolatunkat a párunkkal. Mert minden bajnak a gyökere, hogy megfordítottuk a sorrendet: előbb a pap áldása, s aztán a házasság elhálása. Ez a gyökérbaj, hogy a bűnnel kezdjük az életünk. Az élet elfogyásának fő oka, hogy nem bízhatunk a párunkban. *A sexualitásunk elrendetlenedése az életelfogyásnak a fő oka?* Lehet valami benne!

Hallgattam ma a rádióban egy katolikus szentbeszédet. Örvendezett, hogy Jézus a világ világossága, és hogy a szent keresztség által mi is azzá lettünk. Nem inkább nekem is ezt kellene prédikálnom? Hogy lelkesítsek, és ne szomorítsalak titeket? Biztos vagyok benne, hogy nem.

Városmajor, 2005. február 10.

Kedves Testvéreim! Ezelőtt közel 40 esztendővel megpróbáltam Halásztelken kisközösséggé alakítani a szentmise tanító részét. Egyetlen kísérlet után abbahagytam. Nem mesélem el, hogy mért. Ezt az első kísérletet 40 esztendővel később, két héttel ezelőtt itt, Adyligeten, újracsináltam. Tele voltam reménységgel. Ugyan miért? Mert volt baloldalt az első padban három fiatal, s azoknak a hangja nagyon ígéretesnek tűnt. Aztán múlt héten már nem voltak itt, pedig én azt gondoltam róluk, hogy ezzel a trükkel meg lehet fogni őket... nem folytatom. Ahogy kimentem a templomból, megkérdezte valaki, hogy ez most már mindig így lesz. Mire én:

- Te hogyan szeretnéd?

- Hát úgy, hogy csak te beszélsz.

Aztán a hét folyamán arra gondoltam, hogy kipróbálok egy harmadikat. Sorozatban fogok beszélni. Egy témáról addig, amíg nem leszek kész vele. Ahogyan a Babér utcában csináltam hónapról-hónapra, s jövő vasárnap ott végzek a sorozattal. Itt és most új sorozatba kezdek. Hogy meddig fog tartani? Addig, amíg ki nem ürítem vele kápolnánkat. Hogy mi a sorozat címe? Hát azt sem tudom megmondani. Annyit már világosan látok, hogy nem Szókratészről, nem Buddháról, hanem Jézusról fog szólni. 1968. tavaszán írtam Jézusról, magáról, az életéről - első és egyelőre utolsó könyvemet, s azt a címet adtam neki, hogy *Nem fogadtuk be*. Megvan a róla szóló új könyvem bevezetése. Íme!

Mindegy nekem, hogy az imádságban Istent vagy Jézust mondok. Ugyanarra a személyre gondolok.

Először is: mindenképpen személyre gondolok, aki hall engem, akinek beszélhetek, elsírhatom a bajomat, s utána mindenképpen könnyebb. Jézus is így volt az Atyával. Tudott vele kommunikálni. Csak személlyel lehet kommunikálni.

Másodszor: én nem tudom körbeimádkozni a Szentháromságot, én csak Istenhez tudok imádkozni, s ez az Isten nekem lényegileg Jézust jelenti. Érthető ez, mert messze róla tudok a legtöbbet. Az Atyára, Szentlélekre vonatkozó ismereteim jóval szerényebbek, s jobban kinyílok az olyan felé, akit jobban ismerek.

Azt a gondolati konstrukciót, hogy én most imádkozom, mégpedig úgy, hogy a Szentlélekben vagyok, és kérem valamire az Atyát a Fiú által (azaz az Atyát a Fiú által a Lélekben), ezt én meghagyom Szent Pálnak, aki ezt az imádkozási formulát kitalálta. S meghagyom egyházunk liturgiájának is (a mi Urunk Jézus Krisztus által a Szentlélekkel egységben Isten, mindörökkön örökké), de magamnak közel 90 esztendő fennállásom alatt egyetlenegyszer sem jutott imádság közben eszemben, hogy a Szentlélekben a Fiú által kérjem valamire az Atyát. Ha valami bajom vagy örömem van, akkor egyszerűen Istenhez fordulok, s ez az Isten a tudatomban, ha ölt valamilyen alakot magára, akkor

Jézus alakját ölti.

Azt jelenti e hét latin szó, hogy a Szentháromságon belül ugyan mind a három Elméletileg tehát *trinitárius*, a három isteni személyt valló vagyok: nekem nagyon tetsző képet rajzoltam, azaz hogy írtam erről a Szentháromságról. Ez a *Honnan jött?* című könyvem. Gyakorlatilag azonban *unitárius* vagyok, mert én mindig az egy Istenhez imádkozom, s ennek az egy Istennek Uram bocsá' éppen a Szentháromság második személyéhez van a legtöbb köze, mert erről tudok a legtöbbet. A másik kettővel sincs nekem semmi bajom, már mint az Atyával s a Lélekkel, mert a hét év teológia alatt fejembe verték az elmúlt század első felében, hogy *omnia opera Trinitatis ad extra sunt communia*. S ha valaki véletlenül nem értene azon a nyelven, melyen minket a teológiára okítottak, azok kedvéért lefordítom. személynek megvan a maga különböző funkciója és szerepköre, de kifelé irányuló hatékonyságukban, azaz hozzánk fűződő viszonyukban nincs semmi különbség magatartásukban, e személyek kifelé, tehát mifelénk irányuló megnyilvánulásaikban mind közösek (*communio*). Ha csinál olyasmit az Isten, hogy megteremt bennünket, ebben ludas bizony mind a három személy. Ha megváltásra szorulnánk, ezt sem engednék át a Fiúnak, hogy csinálja meg e célból megváltó magánvállalkozását. Ha a Fiú csinál valami ilyesmit, lehetetlen a számukra nem benne lenni a vállalkozásban nyakig. Ami pedig a megszentelésünket illeti, ebben is mind a hárman igyekeznek eredményt elérni. Köztudottan elég rossz hatásfokkal dolgoznak, hárman együtt is. Hanem az esti pusztit aztán igazán nem a Fiútól, nem az Atyától, nem a Szentlélektől kapjuk. Ez a puszi hármuk közös puszi. Ha pedig valakinek ez a magyarázat, túlságosan profanizáló, annak ajánlom azt, amit nekünk tanítottak: *omnia sunt communia*. Ez valamivel tudományosabb, mint az esti puszi, de nem informatívabb. - Ez lenne a Bevezetés, következhetik tehát a

Tárgyalás

A '90-es évek első felében, úgy a közepe felé történhetett. Baráti találkozó volt Nagyvázszyban, Zoli és Gabi házában kertjében, a szépen nyírott gyepen. A találkozóból csak egy mondat maradt meg bennem, a Gyurié: *A KIO első két kötetét megsütheted*. Jó huszonöt évvel korábban írtam volt akkor a kettőt. S olyan igaznak gondolom ma is, elkészülte után közel negyven évvel, mint a KIO vaskosabb másik négy kötetét. Mért süthetem meg az első kettőt? Mert közben elbizonytalanodtak valakik. Gyuri is abban, amit hitt, s aminek el nem bizonytalanodott hitében írtam még szállítómunkásként a hat számizdat kötetet. Miben bizonytalanodtak el? Hát abban hogy *Hiszek... és ."* a *Jézus Krisztusban, az ő egyszülött Fiában, a mi Urunkban, aki fogantatott Szentlélektől..*

Kicsit számomra keserves éveket vezetett be ez a megjegyzés. Gyuri a leghűségesebb bokortagok közé tartozik. Szélesítenem kellett a Bokor közös nevezőjét, s ezt mondtam: a számláló lehet akármilyen, de a nevező közös marad. Bokor = számláló és alatta a közös nevező. A számlálóban aztán ott ülhetnek az agnóosztikusok, akik azt sem tudhatják biztosan, hogy van-e Isten. Ott ülhetnek a majdnem ateisták: a panteisták, akik számára fűben-fában, szélben, árban, viharban, világmindenségben meg még akármelyik élőlényben: szunyogban, bolhában, emberben is ott van az Isten. Aztán ott ülhetnek, akik nem hiszik el, hogy Jézus és az Isten *seckó jednó* volna, nem hiszik el, hogy feltámadott, s hogy szüztől született. S a végén ott ücsöröghetnek a számlálón még azok is, akik elhiszik annak a vallásnak a krédóját, amely felnevelte őket. Hát csak ennyiféle voltam kénytelen kitégítani a számlálót. De az egészen aláírhattam a közös nevezőt. Az pedig az, hogy kivétel nélkül mindannyian elfogadjuk, hogy a Názáreti Jézus azt mondta, hogy nincs ám uralkodás, csak lábmosás; nincs ám gazdagság, hanem be kell érned az egy dénárral neked is; nincs ám verekedés, s ha megpofoznak, kérsz a másik arcodra is. Ez a közös nevező, amiből nem engedünk. Nem engedhetünk, mert mindez magának az életnek a parancsa, és elpusztulunk /megszűnünk, ha engedünk ebből a negyvennyolcból. Kiirtjuk magunkat a nem-szüléssel, a

nukleáris, a biológia katasztrófával, a Sátán valamelyik műremekével. Azzal irtjuk ki, hogy csak a Mammont ismerjük urunknak, azzal, hogy kapzsis vagyunk és nem adzsik. A radikális jézusi szeretetből nem engedünk. Nem ülhet fel a Bokor számlálójára az, aki ezeket megtagadja. Még akkor sem, ha naponta elmond három rózsafüzért, de ismer és elismer katona- és hadvezér- szenteket, stb. Nincsen kiváltság, mindenkit úgy kell szeretnünk, mint magunkat, s még saját nemzetünket sem szabad halálra ítélni. Nem, mert az Isten az Élet és nem az öngyilkos halál Istene. Hát ezek volnának abban a bizonyos közös nevezőben. S én most nem azért akarnék újra könyvet írni Jézusról, hogy ezeket, a közös nevezőt megismételjem vagy megerősítsem. Ezek abszolút nyilvánvaló igazságok, ezek az élet parancsai. Mi sem természetesebb, hogy hülyének tart emiatt minket az egész világ, s egy jeles katolikus vallásszociológus meg is állapíthatja pár hete az *Élet és irodalom* c. újságban, hogy *a Bulányi mozgalom tényleges tartalma nem tekinthető hiteles katolikus tanításnak és gyakorlatnak, ez régóta nyilvánvaló*. Csak az is biztos, hogy **amíg élek, nem adom fel, hogy az, amit tanítok, hiteles katolikus tanítás és gyakorlat legyen**. Egyelőre annyit értem el, hogy 15 esztendő után hazai püspökeink kényszerültek elismerni, hogy a tanításomban semmi sem ellenkezik a katolikus hittel, amint azt a Vatikáni Kléruskongregáció már 1980-ban megállapította, csak a magyar katolikus püspöki karnak nem volt ereje arra, hogy figyeljen a Klérus Kongregáció szavára, inkább pártunk s és kormányunk szavára figyelt, s ezt a figyelését a párt és kormány bukása után csak nyolc évvel, 1997-ben hagyta abba. Abbahagyta? Még akkor sem. Újabb 8 esztendő után sem engedi be könyveimet a boltokba, bár a Klérus Kongregáció mondta róluk, amit mondott.

A számlálószelesítés idejében vált szlogenné körünkben. *Nem tarthatom más zsebében a lelkiismeretemet*. Ha valaki azt gondolja, hogy nincs is Isten, vagy azt: ha van is, de nem Jóisten ám; vagy Jézus nem is Isten..., hát nem verhetem fejbe, nem közösíthetem ki szeretetemből, a közösségemből, mert ez ellenkeznék a közös nevezővel. Mindezen történések hatására aztán újraolvastam a szakirodalmat, amely harminc évvel korábban lepergett rólam, s eljutottam Vermes Géza, *A zsidó Jézus* c. munkájáig is, melyet '73-ban jelentett meg angolul, és '98-ra magyarra is lefordítottak, s így tudomást szerezhettem róla magam is.. S arra indít, hogy megnézem, mekkora igaza volt azon a nyári vázsonyi találkozón Gyurinak. Elővettem a megsüthető második kötet Bevezetését, a 10. numerust. A címe: A Messiás. Egy mondat belőle: *"Országos" jelentőségű volt tehát az, akire az Ígéret népe várt. A Messiás, Király, Úrszavak elvállalásával a Fiú jelezte, hogy teljességgel azonos a megígért Eljövendővel...* Ezt kell megsütnöm Gyuri és mások szerint is. Eszembe jut az öreg Arany: *... oly bizonyos hát tudástok, hogy helye sincs védelemnek?* Megnézzük, de meg ám!

Vermes könyve öt Jézus-címet tesz vizsgálat tárgyává. Jézus - *a Próféta, az Úr, a Messiás, az Emberfia, az Istenfia*. Ezeknek keresi jelentését a korabeli szövegösszefüggésben. Nem könyvét bírálom. Nem lenne méltó a könyvhöz. Nincsenek olyan ismereteim, mint Vermesnek. Mást csinállok. Megnézem a kánon első evangéliumát, Mátéét, s megkeresem *annak* (Máténak) válaszát a kérdésre, hogy ki ez a Jézus. Mit mondanak róla az evangéliumban szereplő kortársak s köztük maga az evangelista, és mit mond Jézus önmagáról. Miként a KIO egészében, most is igyekszem eljutni a szavak merő szótári jelentésén túl az evangélium *szövegkörnyezeti* jelentéséig. Ez nem érhet föl Vermes módszeréig, aki a korabeli Izrael minden írott forrását el akarja érni, hogy mögéje tudjon nézni a merő szótári jelentésnek.

Mért éppen Mátét nézem meg? Először azért, mert vele kezdődik az Újszövetségnek nevezett szöveggyűjtemény. Másodszor azért, mert ez kisebb munka, mint mind a négy evangéliumot megnézni. Harmadszor azért, mert csak lopni tudom hozzá az időt. Negyedszer azért, mert hiába várom, hogy írjon már e kérdésről valaki olyat, ami nekem is tetszik. Ötödször meg azért a végkövetkeztetésért, amit jelen pillanatban még nem tudok kellő pontossággal megfogalmazni, de remélem, hogy munkám végére okososabb leszek,

és meg tudom majd fogalmazni azt a végkövetkeztetést.

Mielőtt munkába kezdenénk, fölvetek öt lehetőséget: az evangéliumokról:

1. Jézus istenfiának gondolta magát.
2. Jézus tudta, hogy nem istenfia, de megjátszotta magát a jó cél érdekében.
3. A tanítványok ezt nem vették észre.
4. A tanítványok észrevették, és még be is segítettek Jézusnak.
5. Ugyanígy besegítettek az evangéliumok későbbi szövegszerkesztői.

Most pedig következik négy lehetőség az evangéliumok olvasóiról, akik ezt vallják:

1. Nincs Isten. 2. Van ugyan, de semmit sem lehet tudni róla. 3. Biztosan nem tud emberré lenni. 4. Ki veheti a bátorságot, hogy nyilatkozzék arról, hogy mit tudhat az Isten és mit nem? Kizárólag ez a negyedik fajta van abban a helyzetben, hogy értelmesen hozzájárulhasson az evangéliumok hitelességének a kérdéséhez. Ahhoz, hogy istenfia volt-e Jézus.

Városmajor, 2005. február 15.

Ebben a hónapban fejezem be Babér .utcai sorozatomat *A jézusi szövetség nagy alakjairól*. Ez a 12 szentbeszéd utolsója. Úgy igyekeztem megfogalmazni, hogy ne legyen egész utolsó. A dőlt betűs kezdőmondatot idézem napi testusként.

Az én eledelem, hogy megtegyem annak akarátát, aki küldött, és befejezzem a művét - hallottuk a mai evangéliumban. Ha Jézus tanítványai vagyunk, a mi eledelünk a mi életünk értelme sem lehet más, mint megtenni akarátát, befejezni az ő művét. Ezekkel a szavakkal indítom a jézusi szövetségről itt elhangzó beszédeimnek utolsóját.

Halála előtt pár nappal Szent Ferenc végrendeletet írt szerzetestársai számára. Kivonatosan idézem: Vezekléssel kellett kezdenem. Az volt a bűnöm, hogy undorodtam a leprásoktól. De az Úr közénk vezetett, s az undor átváltozott lélek és test édes érzésévé, és utána rövidesen elhagytam a világot. A templomokban egyszerű hitet kaptam az Úrtól, s imádkoztam: Imádlak téged Jézus minden templomodban. És annyira megbíztam egyházunk papjaiban felszentelt voltuk miatt, hogyha üldöznének is, akkor is hozzájuk menekülnék. És engedélyük nélkül nem akarok prédikálni. S a vétkeikkel nem akarok foglalkozni, mert uraimként tisztelem őket. S mert evilágban Jézus szent testét és véréát látom csupán, melyet ok kapnak, s egyedül ok nyújtanak másoknak. És az összes hittudósokat, akik előadják Isten szentséges szavait, nagyra kell becsülnünk, mint akik a Lelket és az Életet nyújtják nekünk.

És miután az Úr testvéreket adott nekem, a Magasságos kinyilatkoztatta, hogy a szent evangélium szerint éljek. Leírtam ezeket és a pápa úr jóváhagyta. És akik elfogadták ezt a szerzetesi életet, odaadták mindenüket a szegényeknek, s megelégedtek a kívül-belül foltos ruhával, a kötéllel meg a nadrággal. S nem akartak többet. És nagyon szívesen időztünk a templomokban. És képzetlenek voltunk, és mindenkinek alávetettük magunkat. Kezemmel dolgoztam, és nyomatékosan akarom, hogy az összes többi testvérek is keressenek maguknak munkát: vigyázzanak a testvérek, hogy olyan templomokat el ne fogadjanak, melyek nem rímelnék rá a szent szegénységre, amit a Regulában megfogadtunk. Megparancsolom a testvéreknek, hogy ne folyamodjanak a római kúriához védelmező levélért: ha nem fogadják be őket valahol, meneküljenek más országba, és ott vezekeljenek. Akarom, hogy a testvérek engedelmeskedjenek generálisuknak, s a gvardiánnak, akit rendel nekik. És ne mondják a testvérek, hogy amit írok, az csak egy másik szabály, mert ez az én végrendeletem, melyet én, az egészen kicsi Ferenc testvér áldott testvéreimnek azért adok át, hogy a Regulát, melyre ígéretet tettünk az Úrnak, megőrizzük. E szavakhoz senkinek sem szabad hozzátenni vagy azokból elvenni. Minden káptalanon fel kell olvasni, amikor a Regulát felolvassák. Megparancsolom az engedelmesség nevében, hogy senki se mondhassa: így és így kell érteni e szavakat. Hanem amint az Úr adta

nekem, úgy kell érteni a szavait minden magyarázat nélkül, és meg kell őrizni. És aki ezt megteszi, azt áldja meg az Atya a mennyben, a Fiú és a Lélek. És én, Ferenc testvér, kicsiny szolgátok, kezeskedem nektek ezért az áldásért, amennyire tudok.

Ennyi a végrendeletből. Ítéljétek meg magatok, minő lélek van bennük. Ezek után még elmondok egy fejezetet a 13. század Ferencet érintő egyháztörténetéből. Ferenc halálát követően a férfi szerzetesen belül a már korábban is meglévő ellentétek tovább élesedtek. A gyepölő az ellentábor vezetője, Illés testvér kezébe került. Azonnal üldözni kezdte a szent leghűségesebb és legrégebbi társait (pl. Leót és Egyedet), akiknek el kellett menekülniök. Botrányos jelenetekre került sor az 1230-as főkáptalanon, két évvel Ferenc halála után, Illés testvér hívei és ellenfelek között. Az ellentétek végül is a rend három pártra szakadásához vezettek. Az eredeti ideálokhoz ragaszkodókkal, az ún. spirituálisokkal szemben álltak azok, akik a ferenceseket a többi renddel azonos jellegűvé akarták tenni, s végül kialakult egy középső tábor is azokból, akik valamiféle kompromisszumra törekedtek.

Az egyházi vezetés lassú, diplomatisztikus lépésekkel kísérte ezeket a villongásokat. IX. Gergely pápa egyfelől 1228-ban, még halála évében, szentté avatta Ferencet, s Illés testvér ellen foglalt állást, másfelől bullát adott ki, amelyben érvénytelenítette Szent Ferenc említett végrendeletét, s intézkedéseket hozott a radikális szegénység személynél felőrlésére. Az ellentmondásos lépések egyik célja az volt, hogy megőrizze Ferenc mozgalmának agitatív erejét, hogy ezáltal megakadályozzák az eretnekségbe szorított mozgalmak terjedését. A másik célja: kioperálni a mozgalom eredeti törekvéseit, annak kellemetlen tartalmait.

Mindehhez először le kellett számolni a spirituálisokkal. 1230-ban, Ancona örgrófságban vette kezdetét a spirituálisok szervezett, módszeres üldözése. Ferenc régi társai közül sokan börtönbe kerültek. Többet, köztük Speyeri Cézárt, a szent közvetlen munkatársát, meg is ölték. De nemcsak Anconában, hanem Toscanában s *Provence-ban* is ugyanilyen, sőt még rosszabb sors várt a spirituálisokra. Toscanában eretnekké nyilvánították, s bujdosni kényszerítették őket. *Provence-ban* még erősebb kézzel fogtak megrendszabályozásukhoz, s a hajlíthatatlanokat máglyára küldték. Egy villanásnyi enyhületet csak V. Celesztin rövid pápasága hozott, aki egészen sajátos egyéniség lévén, fölkarolta az üldözötteket. Lemondása után azonban VIII. Bonifác és főleg XXII. János pápasága alatt az üldözés elérte a tetőfokát. XXII. János a szó legszorosabb értelmében kiirtotta a spirituálisokat. A spirituálisok után sorra kerültek a középutasok, s végül mindazok, akik ha nem is Szent Ferenc magatartásbeli, de legalább az elvi radikalitását még fenn akarták tartani. Az ún. elméleti szegénységről szóló hírhedt vitában elvéreztek még azok is, akik addigél a gyakorlati szegénységet, a Ferenc eredeti eszméit valósítani akaró testvéreik üldözésében jeleskedtek. Eddig az egyháztörténet.

A Ferencet követő nyolc századról a mai napig mit mondjak? Csak annyit, hogy aligha kerültünk közelebb a jézusi szövetség teljesítéséhez, mint Ferenc korában. Nem akarom mérlegre tenni a közvetlenjelent sem. Csak a jövőről szeretnék beszélni. Arról, hogy a jövőben hogyan lehetne eledelünk, hogy teljesítsük akarát annak, aki minket is küldött, hogy befejezzük művét, hogy megvalósítsuk Istennek azt a szándékát, amelyet a Teremtés hajnalán kötött velünk, s amit Jézus az Isten Országának mondott, s amit rábízott a maga által gyűjtött Tizenkettőre, amiért, Testvéreim, már mi is felelősek vagyunk.

Ennek a jövőnek a szolgálatában 1980-ban írtam egy könyvet szamizdatban - *testvérként kisközösségbeli testvéreimnek karácsonyi ajándékként* - a Jézustól akart jövőbeli egyházrendről. Írtam, ahogyan akkor tőlem tellett, tele reménységgel. A címe ezt volt: *Egyházrend*. Az ÁVO megszerzett egy példányt belőle, átadta Lékai bíborosnak, ő meg elküldte a Vatikánba. Ennek lett következménye, hogy '82-től '97-ig, tizenöt esztendőn keresztül nyilvánosan hazai templomainkban, nem misézhettem. Mikor letelt a 15 év, levelet írtam Rómába Ratzinger bíborosnak. Ezt: *hazánkban 15 év büntetés letöltése után az*

apagyilkosnak is megbocsátanak. A levél, bár alig remélhettem, hatott. Az egyházrendről írt munkám egyetlen sorát sem vontam vissza, mégis megszüntették büntetésemet, s ennek erejében plébánostok meghívhatott ide, nektek beszélni a jézusi szövetségről.

Azt mondtam el ebben a munkámban, hogy a Jézus-tanítványság feltétele az, hogy valaki tud-e népet gyűjteni Jézusnak. Nem az, hogy férfi legyen, lehet nő is. Nem az, hogy nőtlen legyen, lehet családos is. Nem az, hogy szemináriumot járjon, hanem csak az, hogy Jézusért börtönt és halált is elvállalni tudóan szerelmes legyen belé úgyannyira, hogy valakiket kisközösségbe tudjon gyűjteni, melyben nevelje őket a jézusi gondolkodásra és életre. Kéljük tehát az egyház püspökeit, hogy azokat a nőket és férfiakat, akik a kommunista egyházüldözés ellenére is tudtak kisközösségekben népet gyűjteni Jézusnak, azokat szenteljék pappá. Erre az volt a válasz, hogy a az akkori párt és kormány akaratából a hazai egyházi hatóságok végigverték a Bokorhoz tartozó papokon-kisapokon, az ateista államhatalom meg börtönbe zárta a kisközösségeink azon fiataljait, akik Jézus parancsát teljesítve megtagadták a katonáskodást, a katonai eskü letételét, mert az ellenkezik a mindenkit átölelés, az ellenséget nemismerés jézusi parancsával.

Huszonöt éve írtam ezt a tanulmányt. Hogyan látom ma ezt az írást, az egyház építésének benne leírt módját? Kritikával. Huszonöt éve azt hittem, hogy lehet az egyházat építeni társadalmi munkában is. Munkaviszony mellett is, miként Szent Pál, sátor szövés mellett is. Ma egyre kevesebben képesek erre közülünk. A hagyományos papi hivatások reménytelenül továbbfogyni látszanak, s a kapitalista világ körülményei, a napi 10-13 órás munkavégzés egyre kevésbé teszik lehetővé a nem-hagyományos, a kisközösségi folytatását a jézusi szent kísérletnek. Hogyan lehetne biztosítani a folytatást? Ennek a kérdésnek a megválaszolásával fejezem be az itt elmondott 12 szentbeszédet.

1. Le kell koppintanunk, amit Jézustól s a Tizenkettőtől láttunk - a maga teljes egészében.

2. Tizenhárom főig terjedhető kisközösségben kell élnünk életünk. Nem havonként vagy hetenként összejáróban, hanem olyanban, amelyben együtt minden nap, és halálunk órájáig. És teljes vagyonszövetségben, miként az egyház szerzetesei és apácái a kétezer esztendő folyamán, mind a mai napig. Ha Isten férfinak és nőnek teremtette az embert, ha egyszer maga a Szentháromság is házasságmintájú, ha az ember számára a legszentebb érzés a szerelem, akkor alapvetően pároknak kell alkotniuk ezt az életközösséget, amely gyermekeinket is felneveli.

3. Ebben a közösségben kell leutánoznunk azt, amit Jézus cselekedett. Mit tett ő? Tanított és gyógyított. Mind a két tevékenység magának az embernek a szolgálatában állt. Nem a maga faipari ács mesterségére tanította meg tanítványait, hanem egy a maga korában hiánycikk jellegű mesterségre: nem volt még Izraelben orvostudomány. Olyan mesterséget kell mindenkorban, nekünk is találnunk, amely hiánycikk jellegű. A sérültekben, a fogyatékosokban, a drogosokban, a társadalom elesettjeiben kell megtalálnunk azokat, akik majd magasztalják Istent jótetteinkért, amelyeket miáltunk végez velük.

4. Nem szabad aggódni a holnapért. A Tizenkettőtől Jézus a három esztendő végén megkérdezte, hogy volt-e valamiben hiányuk a három esztendő alatt. Azt válaszolták, hogy semmiben, pedig Jézus senkitől sem kért fizetést, senkinek sem állított ki számlát. Ingyen kapta a Mennyei Atyától, amije volt, ingyen is adta tovább. A társadalom, amelyben ma élünk, szociális gondolkodású, és fizet azoknak, akik társadalmilag hasznos munkát végeznek. A holnapért ne aggódjunk, az majd gondoskodik magáról.

5. A paphiány abszurd fogalom - mondta az elmúlt század ma is élő legnagyobb teológusa, a holland Schillebeeckx. Jézus tanította a maga Tizenkettőjét, együtt is élt velük. Vallásának Tórája szerint húsvétkor széderestet ült, elfogyasztották a húsvéti bárányt, majd Isten örök szövetségének jegyében megtoldotta azt az eucharisztikus lakomával. A Jézust utánzó közösségnek van feje, s ez a fő a maga barátaival, 13 fős közösségben nemcsak beszélhet az Isten Országáról, hanem az eucharisztikus áldozattal

meg is újíthatja Isten örök szövetségét. Amíg van Jézust utánzó közösség, addig van vezetője is. Magán a használt kifejezésen nem fordul semmi. De lábmosó szerepet betöltő feje van minden családnak is. A történelem alakulása a *pap* nevet ragasztotta arra, aki a Jézusban összegyűlteket tanítja, és akiknek kiosztja az eucharisziát.

6. Jézus nem nevezte magát papnak, szentélyt sem épített magának. Ha beszélt is olykor a sokaságnak, eucharisziát nem osztott soha nekik; csak azoknak, akik élet- és vagyonszövetséget vállaltak vele. Akik elfogadják valakitől Jézus tanítását, az őt elfogadóknak a karkiterjesztése, kheirotoniája teszi őket a közösség vezetőjévé, ha tetszik, papjává. Ez szükségképpen van így. Éppen annyi papja van a közösségeknek, ahány közösség csak van. Ezért abszurd fogalom a paphiány - egy Jézustól akart egyházrendben.

7. Jézus az emberrel, s az emberen keresztül az emberiséggel kötötte meg a maga örök szövetségét. Jézus nem ismeri a felekezeti korlátokat. Csak a felekezetek egymást átölelését ismeri. A protestánsoknak át kell ölelniük a katolikusokat. A katolikusoknak át kell ölelniük a görögkeletieket. Mindhármunknak egymást ölelve át kell ölelniük a zsidó vallásúakat, melyből kitesztették Jézus követőit, s a zsidóknak át kell ölelniük Isten Izajásnak mondott szava szerint az összes többi nemzeteket. Mert ezt mondotta Jahvé: *Szolgám vagy Izrael, benned fogok megdicsőülni... Kevés az nekem, hogy a szolgám légy, s fölemeld Jákob törzseit, és visszatérítsd Izrael maradékát. A nemzetek világosságává teszek, hogy üdvösségem eljusson a föld határáig. Amen.*

Városmajor, 2005. február 20.

III.

(A *regény* folytatása - az első két fejezet olvasható az 57. és az 58. Naplóban)

Apám korabeli ember fogadott Vácon. Szüleimnek biztosan elárulta a nevét is. Magam az árú-átadás pillanatában csak arra gondoltam, hogy ez az ember fogja folytatni nevelésem-et-faragásomat egy teljes éven keresztül. Kopaszra volt nyírva a feje, s szemüveget viselt. Kedves volt, de nem barátságos. Mosoly, nevetés nem illett az arcához. Kezet fogott-e akkor, vagy valaha is, velem? Piaristáknál, vagy egyáltalán a harmincas években, nem volt szokásban gyerekkel kezdet fogni. Jóval nagyobb volt akkor a távolság a felnőtt és a nem-felnőtt között, s elég nehéz volt a felsőbb kategóriába kerülni. Mit kínlódtam, amíg váltani tudtam a kezicsókolomból! Kicsi korunktól kezdve néniknek, bácsiknak egyaránt így kellett köszönni, s tizenöt-tizenhat éves korom körül kezdtem kényelmetlennek érezni az utóbbit. A nénikkel nem volt semmi baj. Ha fiatalabb volt a néni, akkor gálánsan módosítottam: *csókolom a kezét!* A férfiak így köszöntötték a hölgyeket. Két fajta nő volt: úri ember felesége, meg nem úri emberé. Az utóbbiaknak csak a *Jónapot kívánok!* járt. Halálbiztosan éreztük, hogy ki az úri ember s úri asszony.

A férfivé válás kényszerített: valamikor abba kell hagynom, hogy kezicsókolomot köszönjek a férfiaknak. De hogyan? Nem lehet váltani csak úgy. Mit mondjak: *alázatos szolgája?* Ez sem ment. Helyette következett a semmit sem mondás, de a nagy ívű leemelése a diáksapkának s a mély meghajlás. Innen igyekeztem eljutni az *Alázatos szolgája!* köszöntésbe. Nem volt könnyű a váltás a gyerekkorból az ifjúéba. S a *Jónapot?* Azt úri ember úri embernek nem mondta. Ez a köszöntés osztályon kívülre szólt: postásnak, boltosnak, borbélynak. A néma korszak eltartott tán egy évig, s aztán jöhetett az első és bátoratlan *ásszolgája*. Piaristákkal nem volt köszönési problémánk. Diák a tanárának *Laudetur Jézusz Krisztusszal* köszön, ha megvénül is, mint Emil nekem 77. évében. Nem jön más a szájára. A tanár meg ráfeleli: *Jneternum*. Kivétel volt a folyóparti iskolában dr. Para Imre, aki köszöntésünkre barátságosan felemelte a kezét, s ezt mondta: *Szervusz,fiacskám!* Bár ez olyan világiasnak tetszett.

A noviciátusban, Vácott csak az lett az újdonság, hogy nem tegeztek már le minket. Hogyan is tegezhetek volna, hiszen túl voltunk érettségien, s még rendtársuk is leszünk,

ha rákerül a reverenda az ifjúra, akit elhoztak vagy elküldtek szülei. Diákkorunkban csak tréfából magáztak tanáraink: *Maga csak azért jár iskolába, mert otthon ilyenkor takarítanak?* Tegeztek és családnevünkön szólítottak, Vácon már magáztak, de hamarosan a kereszt-, sőt a becenevünkön fognak szólítani. A megérkezéskor halljuk először az itteni megszólítást. *Carissime!* Mi ez? Szent Pál leveléből, aki a címzettjeit így szólítja: *Agapéthoi*, s ennek fordítása latinra: *Carissimi*, magyarul meg: Kedveseim. Az egyes számú megszólító eset: *Carissime!* Az alanyeset pedig: *carissimus*. Ennek a jelentését valójában nem lehet magyarra fordítani, csak körülírni: Tojás vagy még! Majd elvállik, mi kel ki belőled, esetleg semmi, esetleg valami. Ezzel szólítják a piarista noviciátusban az előjárók a novíciust. Később majd hülyéskedünk egymás között: hogy így meg úgy *kedves karisszimus*. A noviciátus után senki se szólít már így bennünket; *ad acta* tesszük, mint rendi pelenkákat.

Léh István magiszter úr átvételez, és utána a váci rendház orvosa vesz mindenekelőtt szemügyre, hogy megállapítsa, piaristának való vagyok-e - test szerint. Nem mindenki megy át a szűrőn. Tizennégyen érkeztünk azon a délután, s kettő mindjárt megbukott ezen az egészségügyi vizsgán. A nevüket sem tudtuk meg soha. A megmaradt tizenkettőből az egyik osztálytársam volt, de sohasem gondoltam róla, hogy ilyen ambíciói volnának. Lehet, hogy ő sem rólam. S ott volt még a B. osztályból is egy fiú, akivel csak görögórakon találkoztam. A többi kilencet akkor láttam életemben először.

Tizenketten átmenve az egészségügyi vizsgán, bekerülünk a noviciátus zárt falai közé. A rendház hosszú, emeleti szárnya - a NOVICIÁTUS. A belső szárny. A külső szárny a gimnázium, s annak ablakai Vác legelőkelőbb utcájára néznek, melyen jobb felől a püspöki palota, bal felől a székesegyház emelkedik, ha kilépünk a gimnázium kapuján, amelynél kiszálltam a taxiból. A monostor-kolostor-rendház - ez a három ugyanaz, de a bencések monostorban, a ferencesek kolostorban, a piaristák rendházban laknak- rendre kvadrum köré, egy kisebb vagy nagyobb négyszögmű épül. A váci kvadrum lehet vagy ötven méter hosszú, s tizenöt méter széles, A kvadrumot körülvevő négy szárnyból háromnak folyosói vannak, a negyediknek nincs, az a templomoldal. A noviciátusi szárny folyosójának ablakai lenéznek a kvadrumra. Szélesek a folyosók. Legalább, három méternyiek, s hozzá még egy méter az ablakmélyedés. A 18. század elején még úgy építkeztek, hogy félezer esztendő után is álljanak a falak. A mi váci falaink ebből már három századot teljesítettek. A *kvadrum* hatalmas fáktól árnyalt iskolaudvar, ideláttunk a mi folyosónkról. A folyosóról nyíltak jobb felé a szobáink, s azok ablakai meg egy magas kökerítéssel övezett kertre. Zárt világ. Kulcsra is zárt világ. Nemcsak a világtól, de a rendház egyéb részeitől s az iskolánktól is elzárt világ. Csöngtetnie kellett annak, aki ide be akart jönni. S a csöngő csak a magiszter úr szobájában hallható. Csak ő neki van kulcsa, csak ő nyithatja ki az ajtót, s engedheti be a csöngetőt. A piarista tanárok elől is elzárt világ. Mért? Hát esetlegesen szabados viselkedésükkel árthatnak a noviciuskáknak, akikből Léh István megpróbál majd egy rettenetesen hosszú, 366 napig tartó, folyamat során szenteket faragni.

Mikor kinyitotta Léh István nekünk a noviciátus zárt ajtaját, ragyogó, nevető, vigyorgó arcok fogadnak. Az előző évfolyam, akik '35. augusztus 26-án érkeztek, s akiknek még nem egészen két nap a világ, mert 28-án korahajnalban, a kápolnában leteszik a három évre szóló, az egyházjogilag (ez a jog kívánja meg az *egy év és egy nap* időtartamot) *egyszerűnek* mondott fogadalmat. Fogadják a szegénységet, a tisztaságot (nem azt ám, amit otthon esténként anyám kívánt tőlünk: hogy nyakat is, fület is - hideg víz volt csak), az engedelmességet és még a három mellé egy negyediket is: a különös gondot a fiúk nevelésére (*peculiaris cura circapuerorum eruditionem*). Majd jó tíz esztendő múlva egy jeles öreg piarista, aki látja a csoportmunka kezdetét, s azt, hogy lányok is jönnek hozzánk csoporttalálkozóra, mondja is: Mi ez a különös gond a lányok körül (circa *puellarum...*), azok

nevelésére? Szóval a tavalyi novíciusok, a veteránok mindezeket megfogadják, s aztán elhagyhatják a zárt világot. De miért korahajnalban fogadják? Hát azért, mert csak három nap az *eltáv*. Augusztus 31-én este legkésőbb hét óráig jelentkezniök kell a dunaparti iskolában. A hatalmas épület negyedik emeletén, ahol ki van írva az immár nem zárt ajtóra: KALAZANTINUM. Ott kell jelentkezniök. Boldog emberek... Istenem, hol vagyok én még attól! Miken kell odáig keresztülmennem!

Az ajtón belül az előző évfolyam vesz kezelésbe bennünket. Munkát kapunk. Egy csontból készült inggombnak a gömbös végét kell körömráspollyal megkisebbitenünk, hogy az át tudja fújni a szűk lukat a jól megkeményített 4 cm magas galléron. A gallérnak a mi nyakunkra kell kerülnie, a gombnak azt kell biztosítania, hogy e nyakörvet át tudja ölelni szorosán a reverenda nyaka. Hogyan illeszkedik a gallér az ingünkhöz, arra már nem emlékszem. Ezt a *vezeklő* övünket elmosta a második világháború. Utána már olyan inget-gallért vehettünk a reverenda alá, amelyet akarunk, nyakörv nélkül. Egy fél órát kínlódtunk a ráspolyozással, utána lementünk a templomba. Civil ruhában, amiben jöttünk, de nyakunkon ott volt már a gallér. Törte a nyakunkat. A magiszter úr jóságosan figyelmeztetett, hogy van, akinek nem bírja a nyakbőre e keménygallért. Ha feltörné nyakunkat, akkor tehetünk majd zsebkendőt oda, ahol feltöri. Megkönnyebbültünk biztatásától? Nem nagyon, piszkálta már nyakbőrünket a gallér. Imádkozni mentünk a templomba? Nem egészen.

A 18. században épült hatalmas templom megközelíthető az utcáról is, de mi véletlenül sem megyünk ki érte a világba. A noviciátusi épületszárny folyosójának a végén van egy ajtó. Ha kinyitjuk, egy *oratóriumban* találjuk magunkat, amelyben eltöltünk majd imádkozással naponként néhány órát. Az ajtóval szemben nyílik egy nagy ablak. Előtte térdeplő, s a térdeplőről rálátunk a mélyben - templomunk főoltárára, ahol ég az eucharisziát jelző örökmécses. A térdeplőtől balra is van egy ajtó. Ha megnyitjuk, egy csigalépcsőre látunk, mely a mélybe vezet. A templom sekrestyéjében végződik. Így a világ mindennemű érintése nélkül jutunk a templomba, melyet ekkorra már bezártak. Elzártan és magunkba vagyunk. Mit csinálunk? Gyakorlunk. Főpróbát tartunk. A másnap reggeli, 9 órás szentmisének szerves részét: piaristának beöltöztetésünk szertartását gyakoroljuk. Erre szülők, rokonok is hivatalosok, de csak mint nézők. Már nem találkozhatnak a mise végére immár reverendába öltözött piaristákkal, azaz saját kölykeikkel... Mert most már szegény szüleink is a világhoz tartoznak - számunkra. A tizenkét novícius-jelölt között van egy váci is. Annak biztosan ott lesz az édesanyja. Tudom, hogy ott lesz az én Vácon élő nagymamám is. Majd ügyeskedem holnap, hogy mégis találkozassunk. Nem sikerül ügyeskednem. Majdnem lebukok.

De ma még nincsen holnap reggel 9 óra, csak ma este van. Úgy hét óra körül. Az előző évfolyam sokat próbált, beöltöztésen már egy éve túlesett veteránjai segédkeznek a magiszternek. Igazgatnak minket, s a tizenkét újoncot felállítják két hatos sorban az oltár elé. Végre állunk.

- *Carissimi, most boruljanak arcra az oltár felé fordulva!* - szól a magiszter hangja.

Kellő áhítattal hasra fekszünk! A veteránok kerítenek egy 800 x 400 cm méretű hatalmas fekete posztóleplet. Ráborítják a fekvő tizenkettőre. A lepel négy sarkára fekete kandelábereket tesznek. A kandeláberekben sárga gyertya. Meggyújtják. S felhangzik a veteránok jól begyakorolt gyönyörű gregorián éneke a Kolossze levél 3,3. versének szövegére: *Mortui estis, et vita vestra abscondita est cum Cristo in Deo*. Van ennek magyarja is: Mert meghaltatok, s életetek Krisztussal együtt elrejtetett Istenben. Ki tudja, hányszor hömpölyögnek, hullámoznak egymás után a gregorián akkordok. Aztán csak vége szakad. Eloltják a gyertyákat, félrerakják a kandelábert, s leveszik rólunk a leplet, s felállhatunk. S következeik a magiszter úr aranyos magyarázata:

- *Carissimi! Ez a szertartás arról beszél, hogy magukat mi most eltemetjük a világ számára.*

Meghatódunk? A többi tizenegyről nem beszélhetek, de máig emlékezem egy mondatra, mely a magyarázat hatására született meg bennem: *Engem pedig ne temessen el senki a világ számára!* Úgy voltam vele, mint Vörösmarty Szép Ilonkája: *Gondolá, de nem mondotta szája.*

Aztán este nyolc óra lett, s a csigalépcsőn felmentünk az oratóriumba imádkozni. Mit? Hát a *Preces-t* Az meg mi? Egy ősrégi nyomtatvány: *Imádságok*, amelyben vastag és nagy betűkkel meg volt írva, elzsírosodott szélű lapokon, hogy az előttünk élt piarista nemzedékeknek - korábban a Liptó vármegyei Rózsahegyen, majd később Vácra költözködve - mit kell vacsora előtt imádkozniok. S mi volt megírva? Dehogyan emlékszem rá hetven esztendő távolából. De van egy modern könyvecském. A Sáros megyei Palocsán született Tomek Vince magyar piarista adta ki Rómában a minap, az 1959. esztendőben. Úgy jutott ehhez a lehetőséghez, hogy Josepho del Buono piarista generális elhalálozván, újat kellett helyette választani, és 1947-ben, mint a magyar rendtartomány vezetője, Tomek Vince kijutott a Rend generális káptalanjára. Ott a világ minden részéből egymással találkozó piaristák két héten keresztül vitatták, hogyan kell folytatniok a második világháború után a piarista életet. S mire letelt a két hét, és sor került a generális megválasztására, addigra minden nemzetiségű és rangú káptalani atya tudta már, hogy csakis a *Pádre Vincsenció* lehet az új generális. S aztán háromszor is újraválasztották, amíg meg nem öregedett. A szerzetesjog pedig nem teszi lehetővé a negyedszeri újraválasztást. A könyvecske címe: *Liber Precum*; magyarul *Imádságoskönyv a Kegyes Iskolák mindennapos használatára*. Ebben megtaláltam, hogy mit imádkoztunk az első estén. Elmondtuk a Mindenszentek litániáját, a végén a Könyörgést: Látogasd meg Uram ezt a hajlékot... Majd ennek befejeztével a magiszter úr ezt imádkozta:

- *Emeljük elménket Istenhez, és vizsgáljuk meg töviről hegyire lelkiismeretünket!*
Majd 4-5 perc eltelte után azt mondta, hogy:

- *Te pedig, Uram, könyörülj rajtunk!* Mi pedig ráfeleltük, hogy Istennek legyen hála? Dehogyan azt, hanem hogy *Deogratias*, mert mondanom sem kell, hogy az oratóriumban elfelejtettük anyanyelvünket, s mindent, de mindent latinul imádkoztunk. Aztán énekeltünk még egyet. A liturgikus évszaknak megfelelő Mária-antifónát, s nagyon szép gregorián dallammal. Ott voltak a veteránok is. Próbáltunk a dallamnak is utánamenni, a szöveg ott volt előttünk: *Salve regina, mater misericordiae...* S a végén még: *Imádkozzál érettünk, Istennek szent Anyja! Hogy méltók lehessünk Krisztus ígéreteire. Könyörödjünk! Mindenható örök Istenünk, aki méltóvá tetted a Szűzanyát, hogy fiad hajlékává legyen... s a többi.*

Aztán mentünk vacsorázni. Megint a csigalépcsőn. A sekrestyébe? Nem ott volt a vacsora, hanem a Refectóriumban. A sekrestyéből nemcsak a templomba tudtunk menni, hanem nyílt az ajtó a földszinti folyosóra is, a noviciátusi szárnyalattira. Annak közepén pedig egy kétszárnyú ajtó vitt egy nagy terembe. Ez volt a Refectorium. Az egyik felében ült közel 30 piarista tanár egy hatalmas U-alakú asztal mellett. A másik felében egy hosszú asztal, az volt a novíciusoké. A terem végiben volt egy konyhára néző etetőnyílás. A *kredenciálisok* hozták onnan az ételt az U-asztalhoz is, hozzánk is. Ezek a kredenciálisok (máig sem tudom, hogy mi közük a kredenchez) szegény sorsú diákjaink, akik bent laknak a rendházban, s ministrálás és ebéd- felszolgálás fejében kosztot-kvártélyt kaptak a Rendtől. De mielőtt hozták volna a tálakat, a házfőnök megrázta a csengőt az asztalnál. Tanárok, novíciusok elnémultak. Majd mondta:

- *Benedicite.*

Ráfelelték a tanárok:

- *Benedicite.* Majd közösen mondták (persze latinul): *Mindenek szemei Tebenned bíznak*

Úristen. Te adsz nekik ételt alkalmas időben. Megnyitod kezedet, s betöltesz minden élőlényt áldásoddal. S még egyebeket is imádkoztak, s a végén egy a tanárok közül: Uram, adj áldást ránk! Ez az Uram a házfőnököt szólította meg. Ő pedig ezt válaszolta:

- A mennyei lakoma részesévé tegyen bennünket az örök dicsőség királya.

Mire a tanárok:

- Amen.

Leültünk, hozták a kredenciálisok a tálakat, s kitört a beszélgetés. A vacsora meleg étel volt. Az otthon megszokott szintű. Bár Anyuka nem főzött külön vacsorát, csak a tea volt meleg. Nyújtogattuk a nyakunkat a tanárok felé. Megláttam köztük Kiss Jánost. A nyár elején szentelték. Osztályunkban volt gyakorló tanár a görög órán. A pimasz pesti srácok maguk között egy megtisztelő nevet adtak a gyakorló tanároknak. Azóta sem hallottam: *zsebpizok*. Görög-latin szakos volt. Akkor ez az első állomáshelye.

Kiss János résztvevő szívű ember volt. Tudta, hogy nem egyszerű a novícius élete. El kell mondanom, hogyan segített rajtunk. Napirendünk szerint hétköznaponként lementünk ebéd előtt a kertbe. Csigalépcső, sekrestye, földszinti folyosó útvonalon. Az ebédlő (pardon! *Refectorium*) után kapu nyílt a kertre. A kertben ágyások voltak, s azok reánk vártak. Kaptunk egy markunkba elférő három lábú szerszámot, s azzal kellett puhítanunk a földet, s kihúznunk a gatz. Mindegyikünknek külön ágyás: nyolc méter hosszú, másfél méter széles. Virágok voltak benne. Akármilyen szorgalmasan is végeztük a dolgunk, a félóra nem volt elég, hogy minden gaz kikerüljön belőle. Ha Kiss Jánosnak nem volt ilyenkor órája, lejött a kertbe. A kert a tanároké is volt. Nem lehetett kitiltani őket belőle. Azt viszont ő is tudta, hogy nem szabad beszélgetnie velünk. Magával hozta tehát papi breviáriumát, a zsolozsmás könyvet, s fel alá járván buzgón imádkozott belőle. Amikor elment mellettünk, s nem volt közelben a magiszter úr, odaszólt két zsoldárvers között hozzánk:

- Nekem is azt mondta a *Léh mester*, hogy nem lesz belőlem piarista, aztán mégis csak lett - s buzgón imádkozta utána a zsoldár következő versét.

Olyan volt ez a biztatás, mintha hájjal kenegettek volna minket. A piaristák tisztelték, de nem nagyon kedvelték magiszter urunkat. Ez a *Léh mester*, a magiszter magyarázata is ezt jelezte. Akkor még nem tudtuk, hogy a hálátlan növendékek a Kalazantinumban mint *pléhmestert* emlegették. Én soha. Hét év múltán is a legnagyobb tisztességet adtam neki, amit egy újmisés adhat: megkértem manuduktoromnak. Csak késő vénségemben ért el engem e tisztesség. Öcsinek, Zénónak, Jánosnak én lettem a manuduktor. De az is igaz, hogy szegények kénytelenek voltak engem választani... majd talán egyszer megírhatom azt is, hogy mért fanyalodtak rám. Egyébként a manuduktor, magyarul a *kézvezető*, biztonsági szolgálatot végez az újmisések első miséjén: ha minden gyakorlás ellenére is elfelejtené szent izgalmában szegény újmisés, hogy mit kell csinálnia-mondania, akkor a manuduktor, mint öreg róka, megsúgja neki. A második misén már nem lesz szükség az öregre.

Vacsora végén megint csengetett a házfőnök. Imádkoztunk, majd kivonultunk: csigalépcső és vissza a zárt falak közé. Az ebédlő fölött volt egy hatalmas terem: a Dormitorium. Benne annyi ágy, hogy a veteránok s az újak is le tudjanak feküdni. A fal mellett szekrény sor. Ha majd holnapután reggel hazamennek a régiek, megtölthetjük a mi holminkkal. Csak a papucsot, fogkefét, hálóinget (nem ismertük még a pizsamát) kerestük elő. A magiszter úr megmutatta, hol fogunk aludni. S beszélt a rendről. Arról, hogy ilyenkor az a dolgunk, hogy megtisztítjuk a cipőnket, s mindent odakészítünk, ami kell az ágyunk melletti székre. Megmutatták a mosdónkat is a terem két végében, ahova mi hordjuk be a vizet a folyosón levő csapból, s hogy mosdás után hogyan öntjük a lavórból a piszkos vizet a vederbe, hogyan töröljük ki a lavórt, stb. Az élet minden vonatkozásban volt fősabály, s minden mellett nagyon sok közönséges szabály. Kedvesen, de méginkább határozottan mondta mindezt a magiszter úr, mint aki már nagyon sokszor elmondta, amiket mi most hallunk tőle először. Zúgott a fejünk. De még nem mehettünk aludni. A cipőpucolás

után megszólalt a csengő esti imádságra, s mentünk az oratóriumba.

- *Olthalmad alá futunk legkegyelmesebb Szűzanya. Ne vesd meg könnyörgésünket ínségünkben, de szabadíts meg minden veszedelemtől, ó dicsőséges és áldott Szűz!*

Mária-ünnep volt? Dehogya is. Csakhogy mi, piaristák hivatalosan *Az Istenanya szegényei kegyes iskoláinak* vagyunk a klerikusai. Hát ezért volt mindenféle Mária-imádsággal teli a napunk. *Piaristák* meg csak azért lettünk, mert a *kegyes iskolák*, ez latinul így hangzik: *scholarum piarum*. Innen van, hogy *Kegyes tanítórend* volnánk, de ezt senki sem használja, legfeljebb írásban. Csak azt, hogy *piaristák*. Jobb is, mert kegyetlen egy társaság vagyunk. Aki Pesten Pogány tanár úrtól tanult matematikát, tudja. Növendégeit a felvételin megcsodálták a tanársegédek. De ára volt annak. De inkább magamat említem. '43-ban első állomáshelyemen, Sátoraljaújhelyen, a III/a osztályban a harmincegynehány tanulóból, az év végén, nyolcat buktattam meg.

- Patakra is kell diák - mondtam öntudatosan a szörnyülködőknek. Tíz kilométerrel odébb volt a reformátusok híres sárospataki kollégiuma. Mikor pedig Debrecenben, '47-ben leérettségiztettem magyarból egy zseniális osztályt, immár ők csináltak könyvet jegyzeteikből. Akik meg magyar szakosokká lettek, azt mondták, hogy alapvizsgáig nem volt mit tanulniok. Most dicsekedtem, de ennek is megvolt az ára. Nem kegyesrendiek vagyunk. Jobban hangzik, ha azt mondjuk, hogy piaristák. Eszembe jut a későbbi évekből valami, ami ide paszol. Résztvettem az *Ismerjük meg hazánk börtöneit!* mozgalomban, s ennek során '58-ban eljutottam Márianosztrára is, ahol az örök ezzel fogadtak:

- Ez kegyhely, piszokegyhely! - Mi is viccelődtünk diákkorunkban tanárainkról: *kegyetlenrendiek!*

Valahogy vége lett aznapi negyedik imádságunknak is, amelynek végén kitört a szilencium. Hát az meg mért? Az imádságban *punktákat* kaptunk. Hát az meg mi? Rövid vázlata, pontokban, a másnap hajnali elmélkedésnek, melyet majd részletesebben hallunk, ha kialudtunk magunkat. Most már este lefekvésig csak ezekre a *punktákra* kell gondolnunk. Hang nélkül vetkőzödünk a dormitóriumban, hang nélkül mosakodunk, öntjük a vizet, töröljük a lavórt, hang nélkül megyünk az ágyunkba, hang nélkül húzzuk magunkra a takarót. A magiszter úr pedig áll az ajtóban, s pontban tíz órakor:

- Jó éjszakát, carissimi!

És eloltja a villanyt. Majd 5, 30-kor berreg a csengő. Addig gondolkodhatunk a *punktákon*. De nem gondolkodunk. Pillanatok alatt alszik az egész társaság.

- Istenem, adj erőt!

Nem telt el több, mint öt óra. Annyi minden történt azóta, hogy *elhagytam a világot*, pedig biztos, hogy a felére sem emlékezem az akkor történeteknek - hetven esztendő után. Eszembe sem jut, hogy *Kis cigaretta valódi finom...* Majd lesz valahogy holnap is, s mély álomba hullok bele. Mintha másvilágból ébrednék, és nem nagyon frissen és üdén, hét és fél óra elteltével a berregő csengő szavára.

Városmajor, 2005. február 20.

IV.

Hogyan s miként telt el a következő nap, alig emlékszem már rá. Egy bizonyos: hatkor imádkoztunk, elméltünk s misét hallgattunk az oratóriumban, utána reggeliztünk is, és még valamit meg kellett csinálnunk, ami okvetlenül kellett a beöltözéshez: a szeniorátust kellett megállapítanunk. A 12 ifjúból van egy, a legöregebb, az a *szénior*. Ő valahogyan felelős az egész társaságért? Semmit sem kell csinálnia ezen a címen, de hát mégis csak ő a *szénior*. Schütz Antal mesélte (vagy írta valahol), hogy valakit kineveztek alelnöknek. Azokénak, akik birtokosai voltak egy kitüntetést jelentő érdemrendnek. Kinevezettünk illendően felkereste az elnököt, hogy megtudakolja, mi is lesz a feladata. Ezt a felvilágosítást kapta:

- Megvárja, míg én meghalok, és utána maga lesz az elnök.

E funkciótlan szénior-cím viselője nálunk egy boglári mesterember fia lett, aki már 21. évében járt. Alighanem elvégezte falujában a hat elemi is, amíg a plébánosa be tudta ajánlani őt a veszprémi piaristákhoz - *kredenciálisnak*. Ez lehetett nála a hivatás, vagy legalábbis a piaristának jelentkezhetős útja. Közöséges halandóknak csak egy neve van; ő hármat is kapott: a keresztnévét, a családneve torzítását: *Möszöge*, s a méltóságnevet: *az öreg*.

Volt még közöttünk egy másik '16-os születésű is, aztán egy jó pár évvesztes vagy -nyertes, azaz '17-es. A zöm persze '18-ban született, engem kivéve, aki kilenc nappal átcsúsztam az 1919. évbe. Így aztán én lettem az évfolyam *junior-ja*. Egy séta alkalmával a széniorot kitüntettük valamivel: falevéllal, akármivel. S én veszemre megtaláltam kérdezni:

- És a juniort. ...?

- Az a szerénységévei tűnik ki - koppantott az orromra a promagiszter.

Meg kellett tehát állapítani születésünk egymásutánját, mert ilyen sorrendben húzzák majd ránk a reverendát. Ebben a rendben ülünk az asztalhoz, így teszünk majd fogadalmat is. És minden egyebet is sorrendben teszünk: ülünk az asztalnál stb., egyet kivéve: nem így halunk meg.

Ekkor derült fény arra is, hogy milyen névre hallgatunk majd halálunkig. Volt közöttünk két István meg két György. A magiszter úr megkérdezte a szeniorátus rendjében az idősebb Istvánt, hogy minek szólítják őt otthon:

- Pistának.

Majd a fiatalabbat kérdezte:

- Pistinek.

Már rég meghaltak, de ma is G. Pistát, K. Pistit mondok, ha szóba kerülnek. Ezek után az idősebb György azt mondta, hogy őt odahaza Gyurinak hívták, s én a felkínált alternatívát - a Gyurka nevet - választhattam, bár otthon soha senki nem szólított így. Később is, mikor testvéreim a *kiváltságaimat* akarták anyám előtt kiszerkeszteni, így mondták:

- Persze a Gyurika. ..

De rám ragadt ez a noviciátusban, a beöltözés napján szerzett név, s lettem tanár úrból, atyából korábban is, vénségemre is, öregnek-fiatalnak: Gyurka, Gyurka bácsi.

S még valami nagyon fontosat el kellett intéznünk: a reverendákat kellett hozzánk mérni. Volt közöttünk 180 cm feletti termetű, és 170 alatti is. Felálltunk a szeniorátus rendjében, s a veteránok hozzánk mérték a használt reverendák készletéből a kinek-kinek megfelelőt. Majd a beöltözési szertartás során ők segítenek a megfelelő méretű reverendát ránk húzni.

Túljutva mindezekre, zakóban, de már a magas kemény gallérral, mentünk piarista létünk kezdetéhez: beöltözni..., amikor is a világ számára *eltemetnek minket*. A CATALOGUS-ban, ahol minden valaha volt piaristának adatai megtalálhatók, a nevünk után egy dőlt *n* betűt találunk: rövidítése ez annak, hogy *natus*, azaz megszülettünk ekkor meg ekkor, és itt és itt. Utána mindjárt egy dőlt *i* betű következik: ez rövidítése annak, hogy *indutus*, azaz hogy beöltöztettek bennünket. Nevemnél ezt olvasom: 36.08.27 *Vacii*. Ez utóbbi szó Vác városának birtokos esete, amely eset a latinban helyhatározói értelmű is. Ezután következhetik még három ilyen dőlt betű. Az első kettő a fogadalomtétel s a pappá szentelés betűje. A harmadik betű - *m* -, a *mors* a legtöbb név mellett szerepel már, de nálam még nem. Majd a következő kiadásban már benne lesz elhalálozásom helye és ideje.

Alighanem kilenckor meghallgattuk még a templomban a házfőnök miséjét is, s ezután került sor a beöltözésre. A Szűzanyát dicsérő Lorettoi litániát mondjuk el az oltár előtt térden

állva, s amikor felállunk, a házfőnök megkérdezi a 12 fős csapattól, persze szigorúan latin nyelven:

- Ki akartok-e tartani életetek egész folyamán a Kegyes Iskolák Isten anyjáról elnevezett rendjében?

Mindnyájunkat kérdezi, mi pedig egyenként válaszolunk, immár szigorúan a szeniorátus rendjében: először a szénior, utoljára meg én. Nem szabadon fogalmazzuk válaszunkat, hiszen a liturgiának az adja meg ízét, ódon zamatát, hogy a szövegek kötöttek. Egyenként válaszoltunk, s mind ugyanazt:

- Isten irgalmából s a Boldogságos Szűz Mária közbenjárására ki fogok tartani.

Miután ezt elrebegettünk, a házfőnök imádkozott értünk, hogy *Jézus árássza ránk Szent Lelkét, rendünk ruháját testünkön mindörökké őrizze, szívünket a világ csábításaitól megvédje. Öltözetünk változván növekedjenek erényeink. Küzdjünk le minden lelki vakságot, s szemünket megnyitva - örök kegyelmének fényéhez vezessen minket.*

Közben a veteránok - ahogyan, egyenként elrebegettük ígéretünket -, jobb karunkra fektették a méretünknek megfelelő reverendákat. A házfőnök pedig megadta a beöltözési áldást:

- Áldd meg (+) - itt kezével keresztet rajzolt a levegőben- *szolgáidat, akikre szent nevedben rá akarjuk adni Rendünk ruháit, hogy ajándékból elnyerjék az örök életet!*

Mi erre azt mondtuk, hogy *Amen*. Ő meg megtoldotta szavait még egy másik imával

- *Jézus, aki magadra öltötted halandóságunk ruháját, kérjük irgalmadat, hogy az ártatlanságot és a kicsiséget jelző ruhát, melynek felvételére ezek a szolgáid elszánták magukat, úgy áldjad (+) meg, hogy nemcsak a ruhát, de Téged, magadat is magukra öltsenek.*

Mikor erre is rámondtuk az Ament, a házfőnök meghintett bennünket meg ruháinkat szenteltvízzel, s leült egy karszékbe. Mi pedig egyenként mentünk föl hozzá az oltár lépcsőjén, ő pedig a veteránok segítségével kibújtatott bennünket zakónkból, s mondta:

- *Vetköztesse le az Úr a régi embert, annak cselekedeteivel együtt!*

Ezután - a veteránok megint segítenek - ránk igazítja a reverendát, s megint mondja:

- *Öltöztessen az Úr új emberré, aki Isten szerint lett megteremtve istenneketszésben, szentségben és igazságban. Az Atya, a Fiú (+) és a Szentlélek nevében.*

Az így reverendába bújtatott novícius erre is rámondtá az Ament. Ezután következett a cingulusnak a derekunkra tekerése. Ennek a ruhadarabnak a szélessége 10 cm, a hossza pedig éppen négy méter. Kétszer is, háromszor is körül kellett vele tekerni magunkat, aztán alkalmas módon a két vége takarosán egymás mellett lóg le, az egyik kicsit hosszabban, mint a másik. A veteránok tekerték, dugták, igazították, s egy pillanat alatt készen voltak vele, s a házfőnök pedig már mondta is a feltámadott Jézusnak a Genezáreti tó mellett Péterhez intézett szavait - de nekünk:

- *Amikor fiatal voltál, felövezted magad, s mentél, ahova akartál, amikor megöregszel, majd más övez fel téged. Az Atya, a Fiú (+) és a Szentlélek nevében.*

Mondtuk egymás után tizenkétszer az Ament. Amikor a junior, azaz magam is elmondtam, a házfőnök felállt, s végsőt imádkozott:

- *Irgalmas Istenünk, nélküled nem kezdődik, nem végződik semmi jó. Hallgasd meg imánkat: akik felvették Rendünk ruháját, védjed a világi vágyaktól, csábításoktól, hogy megmaradjanak szent elhatározásukban, s bűneik bocsánatát elnyerve eljussanak a kiválasztottak közösségébe..*

Elénekeltek még a *Veni Creatort*, elrecitáltuk a *Te Deumot*, ez utóbbit már alighanem magyarul. Majd végezetül egy végső térdhajtás, és bevonulunk a sekrestyébe. Onnan a csigalépcsőn s az oratóriumon át vissza a noviciátus mindentől és mindenkitől elzárt világába.

Illő módon meg voltam hatódva mindettől? Aligha. Mindezek csak történtek velem.

Kívülről történtek, és nem bennem. A liturgia kísérheti, kifejezheti, felerősítheti azt, ami ténylegesen megvan bennünk, de önmagában nem hozhat létre semmit. Ahhoz kellenék mi is. Ha mégis történik valami nélkülünk is, az a csuda, a ritka kivétel. A vallásos ember azt mondja, hogy ez a ritka csuda - a kegyelem. Én nem voltam, s ma sem vagyok ilyen vallásos ember. A csiribú-csiribától, nálam legalábbis, nem változik meg semmi. De azért kell a csiribú-csiribá. Ha névnapja vagy születésnapja van apánknak vagy anyánknak, a gyermek verset tanul, ajándékot ad át... Csakhogy nem ezek következtében ragaszkodik szüleihez. Mindezek csak kifejezik a bennük már meglevő érzést.

Bennem ott volt a tegnap este feltört gondolat, hogy nem akarom, hogy eltemessenek a világnak. A beöltöztetési liturgiában pedig minden vagy majdnem minden arról beszélt, hogy el akarnak szakítani a világtól. Ezek a világi vágyak, csábítások magyarul semmi mást nem jelentettek számomra, mint a mancikátlan életet. Emiatt kellett végigdúdolnom a nyarat..., emiatt kellett Újpesten megállnom a patikánál. Minden sebes volt bennem. Rendben van. Én akartam fejest ugrani... Viseltem is, hogy megliturgiázzák a fejestugrásomat, de egy kicsit émelyegtem tőle. Talán nem tudtam ezt akkor így megfogalmazni, vagy nem is mertem, és nem is akartam. Hiszen jószándékkal vágtam bele. De rettenetesen Golgota-íze volt az egésznek. És nem lehetett megfordulni. Belülről nem lehetett. Én mindezt magam akartam, és ezért indultam el hazulról.. Mikor is? Nincs még 24 órája. S miken mentem már keresztül, és mennyin! Hát igen, ilyen a fejestugrás. Így jár az, aki fejest ugrik! Nem lehet fejest ugrani. Ki kell számítani a dolgokat. .. Csak arra emlékszem, hogy nagyon fáradt voltam az egésztől.

Hogy mit csináltunk délután? Talán rendeztük a holminkat, hiszen a veteránoknak már mindent ki kellett rakniok szekrényükből, íróasztalukból, s alighanem elkezdhattuk beírni a leltárkönyvbe is, hogy mit hoztunk magunkkal. És mindig kitaláltak nekünk valami csinálni valót. A legkedvesebb, a legtermészetesebb és a leghatározottabb hangon. Egy előljáró hangján, aki tudja, hogy nem létezhetik ellenmondás. Hiszen minden a megszentelésünket szolgálja, és ki nem akarhatna megszentülni. Ha mást nem találtak ki, akkor mentünk az oratóriumba... Imádság az oratóriumban és az ebédlőben, reggel és délben és este, és előtte és utána, és hosszan és térdepelve, s mindez a világ legtermészetesebb dolgaként, mert hát mit csináljon egy *religiosus*, azaz szerzetes, mi mást, minthogy imádkozzék. Uram Isten ilyen lovat akartam én?

Utólag tudtam csak meg, hogy mi volt, mi lehetett társaimban. Beszélni nem tudtam erről akkor senkivel. Nem ismertem őket. De noviciátusi év előrehaladván voltak, akik közülünk megállapították: *Nem ez a piarista élet..., nem az, amiről a mágiszter úr beszél... Hadd mondja, majd eltelik ez az egy esztendő. Ez csak próba év. A katonaságnál is...* Lehet, hogy többen így gondolták már akkor is, augusztus 27-én, csak nekem nem mondták. De egymást vigasztalták, s megkönnyebbedtek? Kik közülük?

Előreszaladtam. Tizenkettőnkől kilencünket szentelték pappá, s a kilencből négy letette a reverendát, mindjárt iskoláink államosítása után. Halálig csak ötünkön maradt az 1936. augusztus 27-én felvett reverenda: az ötödik magam vagyok. Végrendeletemben is benne van: rendi ruhámban temessenek.

Az öreg is megnősült, pappá szentelése után tíz évvel. Rá jó harminc évvel jártam szülei falujában, s megkerestem. Otthon volt. Kérdeztem:

- Nem akarsz egyházilag rendezni ügyedet?
- Nem gondoltam még rá. Talán majd ha nyugdíjban leszek.

Él-e még, s volt-e ideje rendezni? Nem tudom.

Inkább a négyre emlékezem, akik megmaradtak halálig piaristáknak. András, aki a debreceni Svetits Intézet igazgatója is lett. Ő debreceni tanítógyerek volt, és a gimnáziumban önképzőköri elnök, ilyenként jött el Vácra. Fogott az esze, mint a borotva. Laci, aki a legszentebb volt közülünk. Ő is tanítógyerek volt, Sárospatakon laktak szülei. Maga a

"saúlhelyi" iskolánk önképzőköri elnöke volt. Sokan voltak testvérek, talán négyen, s abból három pap lett. Nagykárolyi plébánosként halt meg a Parciumban. A harmadik Sántha Gyuri, akit egyedül nevelt fel édesanyja. Ő volt az egyetlen nem piarista diák közülünk, a Barcsaiban érettségizett Pesten, s úgy mellékesen megnyerte latinból az országos tanulmányi versenyt. Még' 48-ban elhagyta az országot. Rómában Tomek Vince maga mellé vette, a generális atya asszisztensévé is lett, s kiadta Kalazanti Szent József, Rendünk alapítójának megannyi kéziratban maradt írását, s meghalt ott, Rómában fiatalon, életének 58. évében. Utoljára hagytam Juhász Mikit, a váci diákot és önképzőköri elnököt, akivel életem, sorsom, haláláig összefonódott. Megjárta a hadak útját... 64 éves korában halt meg. Temetésére Madl Ferenc is eljött, mert valamikor, 52 előtt, az ő kisközösségének tagja volt.

Egyszóval, nem tudtam, mi lehetett bennük, amikor immár beöltözve feljöttünk a csigalépcsőn S nem is gondoltam rá, hogy megkérdezzem tőlük. Alighanem ők is így voltak vele. Ha gondoltam is volna rá, hogy meg kell beszélni a velünk történeteket, mit tudtam volna nekik elmondani abból, ami bennem kavargott? Alighanem semmit sem. Helyette csak figyeltem, hogy mit mond a magiszterúr. Este meg igyekeztünk az ágyba, mert nagyon korán kellett felkelnünk, hogy a veteránok letehessék az egyszerű fogadalmat, s mehessenek az állomásra és utazhassanak haza, hogy legyen nekik három napjuk, vakációjuk, mielőtt jelentkeznének a folyóparti iskolában.

Emlékezem, hogy amikor elmentek, s mi ott maradtunk azon a nagyon forrónak ígérkező aug. 28-i napon, valami tompa köd vett körül, kimondhatatlan fáradt voltam, és semmihez sem tudtam kezdeni, vártam, hogy milyen utasításokat kapunk. Ezen a napon már voltunk kint a városban is. Minden nap sétáltunk. A délután volt egy hosszabb és egy rövidebb stúdium-ido, s a kettő között volt a séta. Négy óra felé. Reverendában, cingulusban, kemény gallérban és nyári hőség ide, nyári hőség oda, fekete puha kalapban. Párban. Hat pár kispap, a végen a magiszter. mentünk ki a gimnázium kapuján. Nem dísz- lépésben, nem az úttest közepén. Csak a járdán. De alakulatban. Senki sem állhatott meg, hogy vásároljon vagy megnézzon valamit. Nem is volt pénzünk, egy lukas garasunk se. Vonultunk. Olykor szembejött egy kisgyermek, aki harsány dicsértessékkal köszöntött minket. Erre megemelkedett 12 kalap és mondtunk mindnyájan, hogy

- *Mindörökké. Amen.*

Általában Pest felé, a Hétkápolnának mentünk. A kápolnák közelében volt egy eléggé zárt terület, távol a világtól. Ott letelepedtünk. Letehettük a kalapot cingulust, keménygallért, kihajthattuk a reverenda nyakát, és volt egy labdánk. Focizhattunk? Semmiképpen. Az nagyon durva játék lett volna számunkra. A noviciátusi hagyomány kitalálta a mi kifinomítandó lelkünket megsegítő játékot. Két részre oszlott a csapat. Volt egy bőrlabdánk, amelyet feldobhattunk, s a tenyerünkkel előre üthettük a másik csapat felé. Kiszorítást játszottunk. Az augusztusi hőségben, és teljes lelkesedéssel. Egy óra múlva abbahagytuk. Felvettük magunkra, amit letettünk. S mire hazaértünk, megszáradt az izzadság rajtunk. Jöhetett a stúdium.

Hazaérkezve rendezkedtünk. Majd jött az esti program. Visszagondolva ezekre a napokra, úgy emlékszem, hogy jöttek egymást követően a hullámok. Első hullám: beleszokni a napirend szerinti életbe. Aztán jött a második. Nekem odahaza is keskeny volt az életterem, de megtöltöttem a keretet, ahogy kívántam. Nem emlékszem, hogy mikorra ülhettem le kedvemre olvasni. A kedves könyveimet, amiket magammal hoztam, s használni a noviciátus könyvtárát. De arra emlékezem, hogy odajött hozzám a magiszter úr és mondta:

- Gyurka a könyvekből, amiket elhozott magával, hazaküldi szüleinek Ady Összes verseit, és Heine Buch der Lieder-t. Ezek a könyvek nem valók a noviciátusba.

Elsötétült előttem a világ, de szótlanul vettem tudomásul. Felmértem a helyzetet, ha ragaszkodom e két drága kötethez, vihettem volna én magam haza. Nem szóltam semmit, csak bólintottam. Nem tudom, mikor villant először össze a szemünk Juhász Mikivel,

de az összevillanás után hamar megszületett bennünk, hogy ez a noviciátus olyan szellemileg elhülyítő intézet. Uram Isten! Nem lehet Adyt és Heinét olvasni benne. Más táplálék után kell nézni.

Az akklimatizálódást megkönnyítette, hogy elhülyítés ide, elhülyítés oda, ez mégis csak piarista intézmény volt, ahol a nevelés alapító Szentatyánk Kalazanti Szent József jelmondata szerint folyt: *pietati et litteris*, a jámborság és tudományok szellemében. Tanítórend volnánk, kérem, s a noviciátus sem lehet meg iskola nélkül. Hogy az iskolánkban tanító piarista tanároknak ne kelljen belépniök a noviciátus elzárt világába, délelőttönként mi mentünk ki a noviciátus zárt ajtajával szemben levő kisebb méretű tanterembe. Ott folytak le az órák.

Mit tanultunk? Nehezen tudom már összerakni a tantervet, de megpróbálom. Első számú tanárunk a magiszter úr volt. Mit tanított? Latint meg németet. Hiába gyötröm az agyam, hogy mit tanultunk a német nyelv címén, csak annyi jut eszembe, hogy preparáltunk egy ismeretlen szerzőjű s problematikus műfajú könyvet, amely nem csigázta fel érdeklődésünket. Annál keményebb volt a latin, mert óráról-óra kaptunk egy adagot a Pirchala latin nyelvtanából, mely részletezőbb volt, mint amit mi nyúztunk nyolc esztendőn keresztül, a Reibner félnél. Két hetenként dolgozatot is íratott velünk a magiszter úr, s dolgozataim a Vörös tengerre emlékeztettek, amikor kijavítva visszakaptam. Funkciótlan volt ez a Pirchala-tanulás, mert a latin órákon, csak egyházi latin szövegeket olvastunk, a Rend Reguláit és Konstitúcióit, s ezekben pedig nem szerepeltek azok a klasszikus gyönyörűségek, melyeket Pirchala úr Horátiusnál s Tacitusnál talált. Némileg vigasztalt, hogy Sántha Gyuri dolgozata is piroslott időnként. Gyuri védte a megoldásait, de a piros tinta maradt a magiszter úr kezében. Én minden további nélkül elfogadtam ítéletét: legyen csak a Vörös tenger..., mert a nyelvekből teljes gőzzel tanultam a németet meg a franciát.

További tanáraink közül elsőnek a promagiszter urat kell említenem. Ha Léh István Don Quijote volt, akkor Ő, Benke Imre, volt a Sancho Panza. Módfelett tisztelte Léh Istvánt, de ő nagyon más ember volt. Léh István melankólikus, fejfájós, Benke Imre maga volt a vigyorgó földhöz ragadtság. De szent volt ő is a maga nemében: kiöregedve a tanárságból, elvállalja majd Kecskeméten a portásnak a szerepét. Tanította Juhász Mikit a gimnáziumban, s egyfajta bensőséges viszonyban volt vele. Hetenként hallottuk sétára sorakozáskor tőle:

- Mikikém, mit mondott az Anyukád?
- Azt, hogy a Promagiszter úr elbolondította a fejemet.

Kéjes mosolyra fordult az arca mindig, amikor Miki ezt a szöveget felmondta neki, mert büszke volt, hogy ezt az értékes gyereket meg tudta nyerni a piarista rend számára. Milyen büszke leszek majd én, hogy küldhetem Debrecenből 46-ban Forrai Pityut, 47-ben Terényit, Kállayt, Bódort, s 48-ban Kalotay Kulit a noviciátusba. Ha más debreceni piaristáknak is volt részük ebben...

A promagiszter tanított az iskolában is, és váltótársa volt a noviciátusban a magiszternek. Osztottak nevelésünk nagy s nehéz feladatában. Ő tanította nekünk a rendtörténetet, azaz Kalazancius életrajzát a Balanyi Gyuri bácsi írta kiskönyvből. Szórol-szóra felmondta magyarázatképpen a Balanyi-szöveget. Látszott rajta, hogy semmivel nem tud többet, mint ami ott le volt írva. Volt úgy, hogy megvallotta: nem tudja, mi következik, s ilyenkor megnézte a könyvet, s utána ment tovább, mint a vízfolyás. Mi is szórol-szóra tanultuk meg Kalazancius életrajzát. S ki is kérdeztük egymást:

- Mikor fogta el szentatyánkat a vértanúság vágya?
- Hébe hóba!

Következő tanárunk Szomolányi Jóska bácsi, a házfőnök-igazgató volt. Ő tanította legkomolyabb tárgyat: *Schütz Antal, Aquinói Szent Tamás filozófiája*. Egy zsebóra volt a

tanesszköze:

- Carissimi, itt van például ez az óra. ..

Jó példa volt neki a substantiára, az akcidentsre, a formára, a materiára, s egyéb arisztotelészi nyalánkságokra. Hamar felfedeztük tankönyvünk legérdekesebb mondatát:

- *Varietas delectat, a monotonia untat.*

Az összetett mondat első fele egy latin szólás; magyarul: a változatosság gyönyörködtet. De második fele már magyarul van, s lendülettel olvasva, azt lehet gondolni, hogy az is latin: *a monotoniát untat.* - Megvoltunk Jóska bácsival.

Király Tatuci volt a következő. Görög szakos volt, és Matuzsálem korú. Már 65. évében volt, amikor nekünk az újszövetségi görögöt tanította. A tanárok, diákok és noviciusok céltáblája volt az öreg, még a magiszter úr is elmondta, hogy a legutóbbi káptalanon, hogyan tréfálták meg őt. Elviselte, hogy mi sem tanultunk semmit sem tőle. Az előző években Platont, Arisztotelészt, Homéroszt, Pindaroszt olvastuk görögül, s nem tudtunk mit csinálni az Újszövetség nem klasszikus görög nyelven írt egyszerű szövegeivel. Hogy azokban volna valami, amire fel kellene figyelni, ez véletlenül sem jutott eszünkbe. Tatucinak sem. Tudtuk a keresztény hittant: Ádám eltolta kapanyelet, Jézus pedig megváltott bennünket. Akármi is van leírva abban a Máté féle evangéliumban.

Végül Szemes Ferkó, a fiatal, mosolygós szemű matematikus. Egy évvel korábban szentelték, mint Kiss Jánost. Ő is Pesten gyakorolt, mint mindenki. Ismertük arcát a folyosóról. A liturgikus éneklést tanította nekünk. Ebben segítették őt a szaktárgyai: mat-fiz. Ő nem *carissimi*-zett le bennünket.

- Tisztelendő urak, látják a kottán ezeket a kis fekete piszkokat. Ha felfelé mennek, akkor vékonyabban, ha pedig lefelé, akkor vastagabban énekeljenek. A zeneelméletet ezzel befejeztük.

Azt hiszem, heti 20 óránk lehetett, hétköznaponként 8-tól 12-ig. Volt egy tanulásmentes szabadnapunk, alighanem a csütörtök. amikor nagy kirándulásokat csináltunk, felmentünk pl. a Naszályra. Amikor beindult az iskola-verkli, életszagúbbak lettek a dolgok, bár meg kellett állapítanunk Mikivel, hogy nemigen van, kitől tanulni valónk. De csendben beletörődtünk ebbe - a szebb jövő reményében. Két-három hét telhetett el így. Levelet is írhattunk szüleinknek. A magiszter úrnak kellett átadnunk. A második levelemet nem küldte el, visszaadta:

- Carissime, ha ezt a szülei elolvassák arra fognak gondolni, hogy maga nem a váci noviciátusban, hanem a váci börtönben van. Írjon másik levelet!

Mért is írhattam ilyent? Otthon is fegyelemben éltem. Mi volt az a pluszterhelés, amely odáig juttatott, hogy én, én, én, aki magam választottam ezt az életformát, panaszkodjam, mint kisgyerek a szüleimnek, amikor már felnőtt férfi vagyok, hiszen betöltöttem a 17. évemet? Akkor biztosan ömlött volna belőlem a szó, ahogy bele is ömlött levelembé, de most hetven év múltán nehezen tudom megfogalmazni. Talán azt nem bírtam, hogy állandó rendelkezési állományban kellett élni. Én szellemi életet akartam élni, már nyolc kötet saját művem volt. Alig tudtam azt csinálni, amit akartam. Programmal jöttem. G. Freitag Soll und Haben című regényét akartam kipreparálni, és szókinsét beemelni. Gramofón lemez segítségével akartam tökéletesíteni német kiejtésemet, meg akartam az év végére franciául tanulni, hogy elkezdhessek fordítani egy francia regényt. Szépirodalmat akartam olvasni, hiszen magyar-német szakos tanár akartam lenni, S itt most állandó rángatásban élek. Nem élhetem a magam életét, hanem a napirend életét kellett élnem. Azt hiszem, ez volt a bajom. Nem tudtam azt csinálni, amit akartam? Nem biztos, hogy így volt. Csak az a biztos, hogy nagyon pocsékul éreztem magam.

S ezután jött, három vagy négy hét után a hab a tortára. Kezdődik a nyolcnapos lelkigyakorlat. Nincsen iskola. Helyette imádság, és szentbeszéd, és csend, és lelkiolvasmány, és egyedi adoráció az oratóriumban, s megint előlről. Az első négy napban nem lehet beszélni

egymással itt sem, és ott sem, ekkor, és akkor sem, hanem, csak akkor és ekkor, meg itt és ott. A következő, a második négy napban meg teljes lesz a szilencium, az imádkozásban fogunk csak hangos szót kiejteni a szánkon. Szólnom kellett. A társaimnak mondtam, hogy mondjuk meg a magiszter úrnak, hogy ez képtelenség, és végképp elviselhetetlen. Kényszeredett mosoly volt a válaszuk. Magamra maradtam, s húztam tovább az igát, a napirendét.

Nem segített az a szöveg, ami elhangzott az imáságokban, a beszédekben? A tudatomat nem érintette, amit hallottam. Semmiért sem tudtam lelkesedni... Kínos keretnek éreztem a piarista iskola nagyszerűségével szemben. Reményem veszítetten mentem be az oratóriumba. Ültem vagy térdeltem, nem tudom, s minden előzmény és bevezetés nélkül egyszerre csak előtört a béke. Egy mondatot tudtam csak magamban megfogalmazni.

- Soha az életben ki nem akarom nyitni a számat, mert minek?

Nem értettem a változást. Mindaz, ami alig elviselhető volt, jelentőségét veszítette. Hát nem mindegy, hogy mit csinálok, ha egyszer - ezt éreztem és talán meg is mertem fogalmazni - enyém az Isten. Mit számít, hogy mit kell csinálni, ha hordom őt magamban, s a teljes boldogság tölt el, amelyikben nincs és nem lehet az égvilágon semmi bajom. S ez nem múlik el. Érzem halálbiztosan. Tapasztalom. Nem szólok, És akkor sem, amikor lehet, s boldogon veszem a négy napot is, amikor már nem is szólhatnak hozzám... magam pedig minek beszélnék...

S ebben a bódulatban életem végig a lelkigyakorlat napjait és az utániakat is. És teljes békességben kezdem kihasználni a napirendnek azokat a kicsiny részeit, amelyekben csinálhatok mindent, amit eltervezek.

Kellett lelkivezetőt is választanunk. Én a magiszter urat választottam, s a heti gyónásom alkalmával elmondtam neki, hogy mi történt velem. Következő reggel a szentbeszédben hallom:

- Mert Carissimi, a Jóisten kezdetben cukros mézzel táplálja gyermekeit...

A társaim nem vettek észre rajtam semmit. A Sacho Panza igen. Sétára menet rám néz, s mondja:

- Azért Carissime, bele ne keseredjen a nagy tökéletességbe.

Keserőség semmi sem volt bennem. Az tűnhetett fel neki, hogy nem akarok beszélni, nincsen közölni valóm. Szüleimnek sem számoltam be róla. Csak évtizedek múltán jutok a gondolatra, hogy hátha ez volt az én életem istenélményem. Szegény ember vízzel főz. Nekem ilyen jutott. Tán az ezt követő hetven évben még kettő ér ilyesféle, de ez utóbbiaknak nincs maradandó hatásuk. Emennek volt. Megszűnt a próbaév próbaévnak lenni. Semmi elviselhetetlent nem éreztem többé a noviciátusi életben. Akklimatizálódtam. Megtaláltam a helyem. A gyötrelem elmúlt, ismét normális emberi életet éltem.

Városmajor, 2005. február 24.

Jeget tör Mátyás, ha tanál; ha nem tanál, csinál. Mátyás napja a tél végét jelzi, de ha ekkortájt enyhe az idő, akkor még várható hideg, fagyos idő - mondja az *új magyar tájszótár* II. 1145. - Mostani naplónk első oldala a február 1-i bokrportai találkozóra utal, melyen tizenegy csángó gyermek kapott keresztszültöt közülünk. Ha majd jelentkeznek a gyerekek, nyitunk a *Koinóniában* egy csángó-sarkot, melyben bemutatkozhatnak a gyerekek és családjaik. Jó lenne, ha a nyár folyamán meg is nézhetnők őket falvaikban-otthonaikban.

**Egy-két hónap, s itt a nyár;
Moldvában is szép a nyár!**

60. A JEGET MÉG MEG NEM TÖRŐ NAPLÓ

2005. márciusában

Városmajor, 2005. március 1.

Drága Testvéreim! Hadd mondjam el, mi célból szerettelek össze titeket: Isten országát csinálni. Hatvan év gyakorlata alapján úgy tudom, hogy ennek első lépése megtanulni, hogy mit tanított Jézus az Isten Országáról. Ennek a megtanulásnak vannak idő-ráfordítási követelményei. Ezek kétfélék: készülni odahaza és jelen lenni a találkozókön. Nem beszélhetünk Isten Országát építeni akaró kisközösségről e két követelmény teljesítése nélkül.

Isten országát sok mindennel építhetjük: pénz-idő-szeretet valutával is, és kisközösséget építéssel is. Aki ez utóbbival is építeni akarja, el kell döntenie, hogy évi mennyi energiája van rá. Napi fél óranyi ráfordítással, azaz heti három és fél, havi 15, évi 180 órával már lehet valamire jutni pl. egy idegen nyelv elsajátításában. Heti fél órával már aligha: felejték annyit, amennyit tanulok.

Jézus a maga tanítványaitól napi 24 órát kívánt, s ezt próbálja utánozni az egyház, mikor szerzeteseket nevel. Amíg nem tudjuk vállalni a szerzetet, az élet- és vagyonszösséget, addig átmenetileg és helyette vállalhatjuk az összejáró kisközösséget is. Sok-sok éve ismerjük egymást, s így tapasztalhatjuk, hogy lehet úgy is a közösséghez tartozni, hogy valaki öt éven keresztül egyetlenegyszer sem hiányzik. Ez a Bokor nagy múltú közösségeiben felette természetes. Akiknek fontos a kisközösség, feltétlenül meg tudnak állapodni egy évre előre, napban és órában; és ezt hiánytalanul teljesíteni is tudják.

Tanulni csak tanulással lehet. Legalkalmasabb módnak bizonyult erre egy szöveg elolvasása odahaza, s a találkozón véleményünk kifejtése. Ha megállapodunk a soros elnöklésben, akkor az ő dolga a közösen megállapított napirend végrehajtása. Előbb érkezni szabad, de a találkozót a megállapított időpontban kell elkezdni. A mi *menünk*: **Imádkozás és körben imádkozás – Házifeladat – Félóra traccsparti és vacsora – Mit hoztál? – Imádságos bezárás előre megállapított időpontban – Kötetlen távozás.** Mindezekért elsősorban a soros elnök felelős, de mindenki kötelessége a napirend betartására figyelmeztetni a közösséget.

Van olyan minimum, aminek alámenni már nem szabad. Amire csak keveset áldozok, azt holnap után már el is dobom. Egyszerűbb már ma eldobnom. Istenekeztetszöbb: már ma többet áldozni érte. – Szeretettel Gyb.

Városmajor, 2005. március 2.

Nemcsak írunk – mint én fentebb –, hanem kapunk is levelet, s benne ezt az összetett mondatot is: *Nem korlátoznak merev egyházi dogmák, jó értelemben vett szabad gondolkodónak tekintem magam.* Ennek nyomán támadt egy kérdésem, amely kérdés abszolút közügy. Így szól: Jézusi-e ez a mondat? Jézus tanítványához illik-e ez a mondat?

Jézus a zsidó vallásban született. Vallás pedig nincsen hitvallás nélkül. Akinek nincsen hitvallása, az a szabad gondolkodó? Akinek van hitvallása, nem szabad gondolkodó már, mert megköti őt a hitvallása? Jézust megkötötte-e a maga vallásának hitvallása? *Nem jöttem felbontani a törvényt, hanem beteljesíteni* (Mt 5,17); értsd: megvalósítani. Kaifás mindenesetre úgy ítélte meg a helyzetet, hogy Jézus szembekerült a maga vallásának dogmaival, de Jézus nem erre törekedett, hanem a törvény beteljesítésére.

Amíg az ember padban ülő vallásos ember, addig tudnia kell, mikor kell állnia-ülnie-térdelnie, s mikor kell mondania, hogy *És a te lelkeddel* vagy *Kériünk téged, hallgass meg minket!* vagy éppen azt, hogy *Amen*. Ha viszont nem éri be ezzel a szereppel, s mondjuk, tanítványa akarna lenni Jézusnak, akkor már arra gondol, hogy egy kisközösségben közölni fogja azokkal, akiket sikerült összegyűjtenie, hogy miket is gondol ő szabadon, de Jézus

nyomában a különböző kérdésekben. Sőt, éppen azért is tudja a szóban forgó személyeket közösségbe gyűjteni, mert az összegyűjtés, a csakis személyenként történhető megnyerés során képviselnie kell nézeteket, amelyek bizony tetszenek azoknak, akik éppen e tetszésük következtében kerülnek az ő közösségébe.

Azok a személyek, akik a kisközösség számára megnyerhetők, részint szabadgondolkodók, részint valamely egyházi-hívő közösség hitvallásától, dogmáitól meghatározott személyek. Ha szabadgondolkodóra talál a szabadgondolkodó jézusi tanítvány, akkor lehet, hogy nem lesz a találkozásból barátság és kisközösségembe kerülés, mert a kihalászándó szabadon gondolkodó személy úgy gondolhatja, hogy inkább én csatlakozzam az ő szabad gondolkodásához. Ha azonban derék, templomba járó embereket akarnék megfogni, azoknak alighanem nagyon fontos lesz, hogy vajon azt mondom-e, amit a papjuk mond. Egyáltalán, mért is akarom én őt kisközösségembe vinni?

Mindebből látható, hogy a tanítványság (= embereket megnyerni, Jézustól meghatározott kisközösség számára) nem könnyű feladat, de legalább legyen rend a fejemben. Mit akarok? Új vallást alapítani új hitvallással és új vallási cselekménnyel? Nem.! Lehet velem barátkoznia akármilyen hitvallással megkötözött vagy meg nem kötözött személynek. Lehet, mert én a legnagyobb tisztelettel vagyok a meg nem kötött és a megkötözött embertársaim iránt is, és olyan dolgokról akarok beszélni velük, amelyekben igazat adhatnak nekem akkor is, ha meg vannak kötözve, meg ha nincsenek.

Általában a vallásosságra hajló emberek szoktak szóba állni velünk. Nem ajánlatos szabadgondolkodóként bemutatkoznunk. Viszonylag akkor vagyunk a legjobb helyzetben, ha ugyanabba a templomba, s ugyanarra a misére járunk. Ekkor van a kiszemelt halacska a legnagyobb biztonságban: nem fognak szektások bepalizni.

Ha népet akarok gyűjteni, akkor meg kell kötöznöm magamat. Jézus zsidó vallásának vallotta magát, s ezzel megkötözte magát. Dombi Ferenc katolikus vallásának vallotta magát. Ha katolikus embereket akarok megcélozni, akkor nem vallhatom magamat a legjobb értelemben vett szabadgondolkodónak sem, csak katolikusnak.

De nemcsak hasznossági kérdésről van itt szó. Hogy gyerelem legyen, meg kell kötöznöm magamat. Egy férfi-emberrel, vagy egy nő-emberrel. Ha nem kötözöm meg magamat, legfeljebb fattyat hozhatok létre. Szegényt, aki egy életen át fogja viselni a magamat meg nem kötözés nehéz következményeit. Ugyanez áll a szellem birodalmában is. Amíg meg nem kötözöm magamat, egyes-egyedül vagyok. Ha meg tudok egyezni akár csak egy egyetlen emberrel is, akkor már ketten vagyunk. Ha hatnak, tíznek bírom a bizalmát, akkor létre tudok hozni egy egyetlen kisközösséget, amelyből már akármilyen lehet. Lásd Jézus tizenhárom fős közösségét.

Nem gondolkodom szabadon? De szabadon gondolkodom, és igyekszem olyan nyilvánvalóságokat mondani, hogy arra minél többen igent tudjanak mondani. Szabadgondolkodó vagyok? Semmiképpen sem. Megkötöz Jézus, és megkötöz a római katolikus egyház is, s ebben a két megkötözöttségemben általában vígan dudálok, mint a portugálok, amikor éppen nem készülnek akasztani. De ez a kockázat már a tanítványsággal, a tolmács-szereppel együtt jár. Mert a tanítvány az Isten tolmácsa, s azok, akik a már kialakult társadalmi-történelmi, egyházi rendben fontos szerepeket töltenek be, mint pl. egy Kaifás nevű úri ember, nem viselik ezeket a tolmács-fajtákat. Annyi baj legyen!

De nem lehetek szabadgondolkodó! Lehetséges pozíció az ateizmus, a panteizmus, az agnoszticizmus, a hinduizmus, a buddhizmus, a taoizmus és még millió más irányzat. Ilyen irányzat a katolicizmus is, az én irányzatom. Idejárom vasárnap templomba, itt tanítják gyermekemet hittanra, itt esketnek meg a párommal, itt temetnek el. Az itt hallhatóba rakom bele, amit Jézustól tanultam, akit abszolút tekintélynek vall maga a katolikus irányzat is. Ha Jézust emlegetek, nem mondhatják, hogy fogjam be a számat. Ha mégis mondják, akkor én prófétagyilkosok unokáinak mondhatom őket.

Isten a szabad gondolkodás képességével ajándékozott meg engem, s téged is, meg még hetedfél milliárdnyi embert is. Vagy egybeállunk csoportokba, vagy ha nem, akkor hetedfél milliárd próféta lesz csatlakozó közösség nélkül. Nem tudok a szabad gondolkodásodhoz csatlakozni. Kemény harcot vívtam egyházzal, hogy elhiggye: vallom a hitvallást, a krédót. Csak akkor tudok valamit csinálni, ha nem vagyok szabadgondolkodó. A Bokor és a Hang alapja, hogy alapítói katolikusoknak vallották magukat, s igent mondtak a KIO-ra. Aki nemet mond a katolikus egyház valamelyik hittételére, pl. arra, amit leveledben említesz (Jézus istensége), az már kívül is találja magát az egyházon, ha valahol deklarálja tételét. Amíg csak magánlevélben közlöd velem, nincs semmi baj. Csak az a baj, hogy akivel közlöd, nagyon meg fogja gondolni, hogy akar-e kisközösségedbe tartozni. Az a baj, hogy így nem lehet népet gyűjteni. G-hitre nem lehet keresztelni. Nem G. halt meg értünk!

Városmajor, 2005. március 3.

Kedves Testvéreim Jézus Krisztusban! Ezek között is elsősorban Zsuzsa és Pisti, azután összes felmenőik és származékaik, Rokonaik, Bokorbeli barátai és Bokron túli ismerőseik – mindnyájan – Isten hozott benneteket. Abból az alkalomból, hogy letette Zsuzsa és Pisti fényesen a vizsgát abból az úgy látszik nagyon nehéz tárgyból, amelyből a mai magyar társadalom fele megbukik, és pótvizsgára kényszerül – annak ellenére, hogy a Názáreti Jézus megmondta, hogy nem szabad pótvizsgázni. Nem bizony, mert az ember elhagyja apját-anyját, s aztán ragaszkodik, a maga Pistijéhez, Zsuzsájához. Köszöntelek Titeket!

Aztán én, magam köszönhetlek Titeket. Hogyan jutok én ekkora tisztességhez, hogy ehelyt köszönhetem Zsuzsát és Pistit? Hát csak úgy, hogy – ha hiszitek, ha nem – én is voltam ám jeles papja egyházunknak. Úgy közel 60 esztendővel ezelőtt. Összeszedték nekem hazánk színevirágát, vagy hetven darab tizenéves lányt Debrecenről Sopronig az egész országból egy nyolcnapos lelkigyakorlatra. Azon ismertem meg egy kislányt. S ez a kislány lett a Pisti mamája. Ha róla lehetne beszélnem, dehogy engedtem volna át a beszédet Lacinak. Okosak, szépek, fiatalok, isten- és emberszeretők voltak ezek a kislányok. A Pisti mamája is az volt. Olyan szép és okos volt, hogy meg tudott téríteni a Bokor Jézusának hitére egy kálvinista fiút, Jánost, a Pisti papáját. Ebben nekem semmi részem nem volt. Ezt akkor csinálta már, amikor hazánk börtönviszonyainak tanulmányozása céljából beiratkoztam az *Ismerjük meg hazánk börtöneit* című mozgalomba. Amikor 56-ban egy kis szünetet tarthattam ez irányú tanulmányaimban, akkor ismertem csak meg Jánost a Bíró Lajos utcában, a földszinti nagy szobában, és ültünk a fotőjben és beszélgettünk. S közben előkerült egy három éves kisfiú is, aki felmászott a könyvszekrényre, kivette abból Babits Mihály összes verseit, s megkérdezte tőlem: *Babitsot ismered?* Hát ennek kis híja 50 esztendeje. Ennyit el kellett mondanom, hogy megmagyarázzam, hogyan jutottam a tisztességhez, hogy én köszönhetem nem a nagyérdeműt, hanem testvéreimet Jézus Krisztusban.

De hát nem azért jöttem, hogy köszöntőket mondjak, hanem azért, hogy valahára elkezdjem a hálaadó szentmisét azért, hogy Zsuzsa és Pisti abszolválták az első negyedszázadot,. Mondom tehát az elejét:

Az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében. Amen.

Városmajor, 2005. március 4.

Volt egy érdekes napom. Délelőtt taxival elvittek a BBC-be, hogy vallassanak Wojtila közel három évtizedes regnálásának fényéről-árnyáról. Ebéd után Bibó István, a Sylvester gimnázium igazgatója eljött értem, és elvitt a Pillangó utcába, s a Bokor-találkozókról jól ismert aulában beszélhettem több száz fiatalnak a bolsi rémuralomról egy jó másfél órát, de úgy, hogy már békévé oldott bennem mindent az emlékezés. Utána puszikat váltottunk a bokrosokkal, köztük a Kovács-lányokkal is – nagypapájuknak gondoltak osztálytársaik, tudom meg anyjuktól Pistiek ezüstlakodalmán – s végül a tanáriban hosszasan beszélgettem a

tanári kar több tagjával: üdítően intelligensek voltak, s a fő szám maga Bíbó volt, aki haza is hozott a délutáni csúcsban a Rózsadombon keresztül, s beszélgettünk mindenről. Egy piaristának nagyon nehéz ilyet kimondania: Jaj de jó, hogy a gyerekeink – pontosabban: a szüleik – eltaláltak ebbe az iskolába. Estére pedig eljött hozzám Gavra Gábor a Magyar Narancstól egy fotóssal. S ebből lett az alábbi cikk.

Látható lesz a történelmi kereszténység igazi arca

Bulányi György piarista szerzetes beszél az egyházi vezetők pártállami kollaborációjáról. A ma 86 éves páter 1945-ben alapította a Bokor katolikus kisközösségi mozgalmat, melynek szervezéséért 1952-ben életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. 1960-ban amnesztiával szabadult. A hetvenes években, miután a közösség tagjai megtagadták a sorkatonai szolgálatot, egyháza vezetése vállalta felelősségre vonását; 1982-ben eltiltották a nyilvános papi működéstől. 1997-ben rehabilitálták; de viszonya a klérussal máig rendezetlen. A következőkben az általa 1989 óta követelt egyházi átvilágításról, továbbá tanítása központi eleméről, az állam és az egyház szétválasztásáról kérdezzük.

Magyar Narancs: Tavaly januárban a Népszabadságban az egyházi átvilágítás kérdésének érdekes megközelítését adta. Eszerint a kérdés nem kezelhető az egyház és az állam összefonódásától, vagy ahogy fogalmazott: a trón és az oltár több ezer éves szövetségétől elkülönítve. Milyen összefüggést lát a kommunista diktatúrával együttműködő papok és a mindenkorai államhatalom kegyét kereső egyházak működése között?

Bulányi György: A kérdést célszerű távolabbról megközelíteni. Induljunk ki a papkirályok uralkodásából, amikor is ugyanaz a személy verekszik törzse élén karddal, parittyával, kőbaltával, és ugyanő küldi imáit istenének, hogy a szembenállót bele tudja verni a betonba. Később szakosodás következik be, de a verekedő és imádkozó két egyhasi testvér marad, azonos szemlélettel és célkitűzéssel, csak különböző eszközökkel: az egyik fizikai erővel, a másik imával próbálja leigázni a szomszédos törzset.

MN: Ez, ha jól értjük, egyaránt vonatkozik a kereszténységre, a többi világvallásra és a különböző törzsi vallásokra.

BGY: Persze. Álmos és a főtáltos szövetsége később Szent István és Asztrik esztergomi érsek szövetségeként élt tovább, de az Ószövetségben hasonló ehhez Mózes és Józsué együttműködése. A történelemben a vallások – kultúrától függetlenül – rendre a világi hatalom szövetségesei..

MN: Egy 2002-es előadásában úgy fogalmazott, hogy Jézus kivívta a trón és az oltár – Pilátus és Kaifás képviselte – szövetségének haragját.

BGY: Jézus kristálytisztán fogalmaz, amikor szembeszáll saját vallása szemléletével, mely szerint a zsidó ember a felebarátom, a nem zsidó nem a felebarátom. Nála az a felebarát, aki segít a másikon. Az evangéliumokból világosan kiderül, hogy Isten hatalma nem uralom, hanem az, hogy ad, elvisel és szolgál. Isten képviselőinek tehát semmi köze nem lehet a világ hatalmaihoz, melyek íratlan törvényei a másik ember eltaposását és a maga számára a lehető legnagyobb anyagi jólét elérését célozzák. Jézus összesen három esztendeig taníthatta ezt, s akkor Kaifás – az Isten főpapja – azt mondta, hogy elég, pusztuljon. A kereszténységben ugyanúgy elterjedt a törzsi szemlélet, mint a többi vallásban. Mintha Jézus semmi ezzel ellenkezőt nem mondott volna. A magyarországi egyház közelmúltjának legizgalmasabb kérdése a következő: ha elfogadnánk is, hogy a fejedelem és a főtáltos, majd a király és az esztergomi érsek közötti szövetség rendjén való volt, a szövetség a deklaráltan ateista Rákosi Mátyással vagy Kádár Jánossal más eset?! A kommunistákkal azért már csak nem lehet fenntartani a trón és az oltár szövetségét?!

MN: Eszerint a kommunista pártfőtitkárok klérus általi kiszolgálása az apostoli királyokkal kötött szövetség folytatása lenne?

BGY: Adott egy történeti Magyarország, mely 1000-ben a fejedelmet lecseréli a királyra, a főtáltost pedig az esztergomi érsekre. 1945 után a Magyar Királyságot köztársasággal, majd

népköztársasággal váltjuk föl, de az esztergomi érsek tisztsége továbbra is fennmarad. Az egyház válaszüthöz érkezett. Tehetett volna úgy, mint 1541 után, amikor a török hódoltság területét 150 évre egyszerűen leírta. A püspökök közül egyetlenegy sem marad meg a hódoltságban, a pasák hatalmával nem vállalnak közösséget. 1945 után főpapok, papok helyükön maradnak. Csakúgy, mint 1917 után a Szovjetunió pravoszláv papjai és püspökei, akik szintén nem hagyták el az országot. A Vatikán kapcsolata a Szovjetunióval különösen is érdekes, mert valamelyest előképe a közép-európai egyházakkal később történeteknek. A Szentszék 1917 után folyamatosan próbálkozott a kapcsolatok rendezésével, puhatolózott Litvinov külügyi népbiztosnál egy konkordátum lehetőségéről a Szovjetunióban élő katolikusok érdekében. Magyarországon 1945 után más volt a helyzet: Mindszenty még a kispapok Nagy Ferenc miniszterelnököt sem tekintette tárgyalópartnernek, szovjet kollaboránsnak tartotta őt. Hajthatatlanságával kivívta a kommunisták haragját, akik végül is 1948 utolsó napjaiban letartóztatták. Rendkívül érdekes helyzet áll elő: az esztergomi érsek formálisan a helyén maradt, s 1956. november 4-ig őrizte a magyar egyházi vezetés jogfolytonosságát, de az amerikai követségre menekülve a törökkori egyházi vezetők útjára lépett. Magam Márton Áron gyulafehérvári érseket tartom a diktatúrával dacoló egyházi vezető igazi példájának. Nem kollaborált, nem is ment sem külföldre, nagykövetségre sem. Bebörtönözték, majd szabadulása után az érseki rezidenciába zárták. Ha nem adtak mellé teológus-tanárokat, maga képezte a kispapokat. Ő volt az a magyar egyházi vezető, aki semmit nem adott föl abból, amit egy Jézus-tanítványnak nem szabad földadnia.

MN: A Vatikán 1964-ben az ún. keleti politika jegyében részleges megállapodást kötött a kádári hatalommal. Ennek megítélése talán máig a legfontosabb törésvonal ön és a katolikus egyházi hierarchia között. A vita lényege: a Vatikán ön szerint cserbenhagyta, a klérus szerint „átmentette a nehéz évtizedeken” a magyar egyházat. Mennyiben változott a véleménye az elmúlt tizenöt évben?

BGY: Amikor a Szentszéknek nincs módja egy adott világi hatalommal konkordátumot kötni, akkor megüzeni az országban maradó püspökeinek, papjainak és a híveknek, hogy a következő időszakban – esetleg a föld alá szorulva – maguknak kell gondoskodniuk az egyház túléléséről. Így történt a 30-as évek elején is, amikor egy baloldali gondolkodásúnak ismert francia jezsuitát meghívtak a Szovjetunióba. Beutazása előtt Berlinben az ottani nuncius, a későbbi XII. Piusz pápa titokban püspökké szentelt őt, hogy módja legyen illegálisan püspököket s papokat szentelni. Ha nem lehet konkordátumot kötnünk, akkor földalatti munkára buzdítunk. A Bokor hasonlóképpen indult 1945-ben, amikor Debrecenben egy Kolakovics nevű horvát jezsuita bízta a debreceni papokat földalatti kisközösségek szervezésére.

MN: Vatikáni megbízásból járt el?

BGY: Mivel titkos megbízásról volt szó, természetesen nem ellenőrizhettük küldetése valódiságát. Évtizedek múltán érdeklődtem személye után a római jezsuita generalícián, ahonnan egy éven keresztül nem kaptam választ, majd közölték, hogy nem találják a nevét a nyilvántartásban. Ez a műveletük vett igénybe egy esztendő. Ha Kolakovics saját szakállára jött volna közénk, a generalícia megtagadhatta volna őt, de csak nem találták a nevét. Konkordátum híján tehát a Szentszék itthon is illegális csatornákon át próbálta biztosítani az egyházi élet folytatását, majd amikor 1964-ben mégis létrejött a megállapodás, a föld alá ment papokat, híveket kifacsart citromként eldobta. Mécs Lászlóval szólva (Magyar honban ki a betyár, ki a szent?) mi egyik napról a másikra „szentekből” „betyárok”, azaz engedetlen, kellemetlenkedő fanatikusok lettünk, akik pedig 1964-ig „betyárok”, azaz békepapok voltak, egy csapásra „szenteknek”, egyházhű, engedelmes és igaz katolikusoknak minősültek. Belőlük lettek a püspökök. Ez felmérhetetlen erkölcsi károkat okozott az egyháznak. Gergely Jenő, a kommunisták egyháztörténésze is megállapította, hogy „1964 felgyorsította a szekularizáció folyamatát”. Ezen nem kell csodálkozni. Amíg a hívők azt látták, hogy a

püspököket és papokat szorongatják a kommunisták, becsület kérdése volt számukra, hogy kitartsanak. De amikor püspökeink együtt koccintgattak a tévében pártunk és kormányunk vezetőivel, sokan gondolhatták, hogy majd hülyék lesznek további kockázatokat vállalni.

MN: Az elfordulás számszerűen kimutatható volt?

BGY: Annak idején tíz esztendőn keresztül a péceli egyházközségben szolgáltam, és tapasztaltam a hívek lassú fogyását a 60-as évek második felétől kezdve. Eközben persze az egyház élvezte az állami bizalom áldásait. Nyugati látogatók érkezésekor az Állami Egyházügyi Hivatal (ÁEH) és az egyházi vezetés egymás sarkát taposva mutogatta, hogy lám, milyen paradicsomi körülmények között működik Magyarországon a katolikus egyház.

MN: Milyen vívmányokra gondol?

BGY: Három fővel működő apácarendekre, tartalmatlan sajtótermékekre, szerény érdeklődés kísérté körmenetekre, a belvárosokba helyezett katolikus kegytárgy- és könyvesboltokra – élettelen kirakat-intézményekre. Létrejött a mi külön bejáratú Potemkin-falunk. Engedték, hogy százszámra képezzenek hitoktatókat, csak éppen – az egyház tekintélyvesztése miatt – a kutya sem járatta hittanra a gyerekét.

MN: A rendszerváltás után fennmaradt ez a kirakat-jelleg?

BGY: Akár a katolikus, akár a többi történelmi egyház évről-évre milliárdokat emel le az állami költségvetésből. Ennyi pénzből számtalan munkaviszonyt létesítettek az elmúlt másfél évtizedben. Természetes, hogy mindez valamiféle vallási mozgást eredményez. A kérdés az, hogy mit ér ez a mozgás. Az a tartalom, amit e munkaviszonyokban levő emberek közvetítenek, a trón és az oltár szövetségének gondolatvilágában mozgó egyházi hierarchia véleményét tükrözi. Valamiféle vallási érzést persze ezek a megnyilvánulások is kelthetnek, de Jézus Krisztushoz szinte semmi közük.

MN: Pontosan: miért került sor kenyértörésre az egyházi vezetéssel?

BGY: Amikor Mindszentyt kicsalták az országból, VI. Pál pápa megígérte neki, hogy ő marad Esztergom érseke, s ezért Mindszenty haláláig csak apostoli adminisztrátort nevezett ki Lékai László személyében, aki Mindszenty halála után, 1976-ban foglalta el az érseki széket. 1976. szeptemberében közli Bay László, az ÁEH katolikus főosztályának vezetője Lékaival, hogy Bulányi nem az állam, hanem az egyház ellensége, s ezzel megindítja a hierarchia nemes harcát a kommunisták parancsára – az egyház hitvallói ellen. Hat éven keresztül folyik ez a harc, végül is 1982-ben hazai egyházi bíróság állapítja meg, hogy tanításom nem egyezik az egyházéval. Közben a piarista rendfőnök Rómába vitte a vitatott műveimet, és átadta a Kléruskongregációnak, amely megállapította, hogy az írásaimban egyetlen, az egyházi tanítással ellentétes tétel sincs. Ennek ellenére megfosztottak a nyilvános papi működés (értsd: templomon belüli működés) jogától. A döntést kiküldték a Vatikánba megerősítésre, ahol 1987-ben – anélkül, hogy annak tartalmáról érdemben nyilatkoztak volna – jóváhagyták a döntést.

MN: Az elkülönülésük fennmaradt 1989 után is?

BGY: Az a furcsa helyzet állt elő, hogy az egyházon belüli illegalitásunk fennmaradt, miközben a közvetlen világi fenyegetettség, mely a mozgalmat életre hívta, megszűnt. Továbbra is kiközösítettek maradtunk, csak már nem visz el az ÁVO. Legálisan adhatom ki a könyveimet, de a katolikus könyvesboltok egyetlen darabot nem vesznek át belőlük. 1996-ban levelet írtam Ratzinger bíborosnak, a Hittani Kongregáció vezetőjének azzal, hogy az én hazámban az apagyilkosnak is megbocsátanak 14 és fél letöltött esztendő után, de ezzel hiába érvelek püspökeimnél, azok őhöz iránynak. Ratzinger azt válaszolta, hogy intézkedik a magyar püspököknél, hogy tiltásukat visszavonják. A gyakorlati eredmény: semmi. 1997-ben kimondták, hogy a korlátozó intézkedések megszűntek, de templomom nincs; és működni csak akkor tudok, ha egy plébános meghív.

MN: 1997 óta hányszor misézett templomokban?

BGY: Egyetlen plébános sem tilt ki a templomából, de olyan sem igen akad, aki a hozzá tartozó híveknek kihirdetné, hogy misézek nála. Így – bár minden héten misézek különböző templomokban – a hívek java része a kisközösségekből kerül ki, mert magamnak kell népet gyűjtenem. A könyveimre és a miséimre továbbra is érvényben van az egyházi bojkott.

MN: Ennek mi lehet az oka?

BGY: Annak a gondolatnak nem óhajtanak semmiféle kifutási lehetőséget adni, hogy Jézus tanítása gyökeresen ellenkezik mindazzal, ami a történelemben érvényesült az egyház és a világi hatalom kapcsolatában. Ez nem eretnek gondolat, nem az én agyszüleményem, hanem jézusi tanítás, amely azonban tabu a katolikus egyházban is. Csakúgy, mint a többiben,.

MN: Annak fényében, hogy ön szerint a katolikus egyház története – és különösen a magyar egyház elmúlt 60 éve – a független egyház jézusi gondolatának elárulása, van-e bármilyen jelentősége annak, hogy beszervezett ügynökként a papok, főpapok közül kik működtek együtt a kommunista állambiztonsággal? Egyáltalán: különbözött-e bármiben az ön nyilvános tevékenységét ellehetetlenítő magas klérus és a Bokor tagjairól adott esetben jelentő plébános magatartása?

BGY: Egészen biztos, hogy az egyházi hierarchia csúcsán állók szolgálták ki a leginkább a diktatúrát. Minél magasabban állt valaki, annál teljesebben az övék volt. Ebben a tekintetben nem sok minden változott. '89-ig Miklós Imre döntötte el, hogy ki lehet püspök Magyarországon. A jelenlegi püspöki kar '89-ig püspökké lett személyekből, továbbá azok barátaiból és pártfogoltjaiból áll. Ehhez képest valóban másodlagos, hogy szolgálataikat III/III-asként vagy anélküli kapcsolatok erejében végezték. Egyszer azt állítottam, hogy a papok 95 százaléka együttműködőnek nevezhető. Természetesen nem csak a hivatalosan beszervezettekre gondoltam, hanem mindazokra, akik a hierarchia különböző fokain a velük érintkező világi hatalmasságokat kiszolgálták.

MN: Azért a 95 százalék így is túlzásnak tűnik.

BGY (nevet): 96-ra hajlandó vagyok módosítani. Még egyszer: nemcsak a beszervezettekre kell gondolni. Egy példa: a falvak legfontosabb embere a pap volt. A hatalomnak biztosítania kellett, hogy prédikációja megfeleljen az országos és helyi hatalom igényeinek. A plébánosnak pedig meg kellett nyernie a tanácselnök és a többi hatalmasság jóindulatát. Az egyház érdekében, persze.

MN: Van értelme ez alapján az egyházi átvilágításnak?

BGY: Van. Nem egyes személyek kipellengérezése miatt, hanem azért, mert ezen keresztül megmutatkoznék a trón és az oltár szövetségének leplezetlen valósága, jézustalansága. Látható lenne a történelmi kereszténység igazi arca. Az a szemlélet, amely minden korban megtalálja az éppen kinyalható feneket. S ez annyira más, mint amire Jézus példát adott nekünk.

MN: A kisközösségi mozgalom felívelt a rendszerváltás után, vagy utolérte a „nagy” egyház esetében említett elvilágiasodás?

BGY: Számszerű adatot nem tudok mondani, de kevesebben vagyunk, mint a 80-as években, amikor két-háromezren tartoztak hozzánk. Ennek az lehet az egyik oka, hogy – bár ez látszólag ellentmond mindannak, amiről eddig beszéltünk – a szocializmusban bizonyos szempontból könnyebb helyzetben voltunk, mint ma. Másodrendű állampolgárként semmiféle társadalmi elvárás nem volt velünk szemben, így munkaidőn kívül voltaképpen azt tettük, amit jónak láttunk. Ma más a helyzet: vagy nincs munkaviszonyunk, és a létbizonytalanság kikezdi idegrendszeremet, vagy napi 10-13 órát dolgozom, ami megint csak alkalmatlanná tesz arra, hogy olyasmivel foglalkozzak, mint Isten országa. Ebből azt a következtetést vontuk le, hogy a kapitalizmusban is biztosítanunk kell minden közösséghez tartozó személy létbiztonságát – mégpedig Jézushoz hasonlóan, aki élet- és vagyonközösséget hozott létre 12 tanítványával. De létszámcsökkenésünk összefügg a katolikus egyházvezetéssel is. Nehéz hűségesnek maradni egy olyan egyházhoz, amely ma, 15 évvel a diktatúra bukása után úgy

kezel bennünket, ahogy. Ellenséggént. S csak azért, mert helytálltunk, amikor mások... A Bokorral kapcsolatban a kedvezőtlen jelenségek ellenére sem vagyok borúlátó, hiszen az emberiség sorsa fordul azon, hogy akadnak-e, akik megpróbálnak úgy élni, ahogy Jézus tanította. Számomra minden újabb tizenéves nemzedék új reménységet ad, mert az ember ennyi idősen még nem feltétlenül tanul meg hazudni, ezért fogékonyabb Jézus tanítására, mint érettebb fejjel.

Városmajor, 2005. március 5.

Adyligeten sorozatba kezdtem. Első darabja az 59. Napló 3-6 lapjain található. Ez itt a második darab: elkezdő sorba venni, hogy mi mindennek mondja Máté Jézust.

PRÓFÉTA

Három helyünk van összesen. Jézus megkérdezi Fülöp Cezáreájának közelében tanítványait, hogy minek mondják őt az emberek, s válaszuk: *Némelyek Beméritő Jánosnak, mások Illésnek, egyesek pedig Jeremiásnak vagy valamelyiknek a próféták közül* (16,14). A jeruzsálemi számarháton bevonulásra megmozduló egész város kérdezi, hogy kicsoda Jézus, s a sokaság feleli: *a próféta Galilea Názáretéből* (21,11). S a gonosz szőlőművészek példabeszéde után a főpapok csak azért nem tartóztatják le Jézust, *mert félték a sokaságtól, mert prófétának tartották őt* (21,46). A Máté- evangélium 37 helyen említi, és megkérdőjelezhetetlenül pozitív tartalommal említi a *próféta* szót, mert a próféta a tolmács, az Isten tolmácsa, s a tolmács felett már csak a Messiás és az Isten maga van. Tehát az emberek, a sokaság azt gondolja Jézusról, hogy e nép vallási múltjának legnagyobbjaihoz hasonló: próféta, olyan mint János, Illés vagy Jeremiás. Ezen nincs mit magyarázni. Nem kérdés, hogy az evangélium egyenlőségjelet tesz Jézus és a próféta között. A kérdés csak az, hogy Máté evangéliumában több is-e Jézus, mint próféta.

ÚR

Nagyjából nyolcvan ízben fordul elő ez a szó Máténál. Mondják Istenről 21 ízben, ebből 12 alkalommal maga Jézus is: *Senki sem szolgálhat két úrnak... nem szolgálhattok Istennek és a Mammonnak* (6,24). Úrnak mondják Jézust is különböző személyek, mégpedig 22 ízben: gyógyulást kérők, egy tanítványjelölt, a Tizenkettő, Péter, Júdás, a lator a kereszten, s feltámadása után az angyal. Példa legyen mindezekre, amit a Tizenkettő mond Jézusnak a háborgó tengeren: *Uram, ments meg, mert elveszünk!* (8,25). Egyetlen ízben a kutyatulajdonosok is uraknak mondatnak: *a kutyák is esznek uruk asztaláról* (15,27). Mindezek a helyek nem szólnak hozzá kérdésünkhöz.

De van kb. 35 hely, amely nagyobb figyelmet érdemel. Ezek egy része példabeszéden kívül hangzik el. Saját maga is mondja magát Úrnak Jézus: *Elég a tanítványnak, ha úgy lesz sora... mint urának* (10,25). Továbbá: *Az úrnak van szüksége rájuk* - már mint a számarra és csikájára - mondja jeruzsálemi ünnepi, bevonulása előtt magamagáról (21,3). Két alkalommal egyenlőségjelet tesz Jézus az Úr és az *Emberfia* között. Az egyik: *Az Emberfia ura a szombatnak* (12,8), s a másik: *Uram, hiszen te nemes magot vetettél szántóföldedbe... aki a nemes magot veti, az Emberfia* (13,27 és 37).

S végül Jézus úrként beszél önmagáról, s ennek az úrnak dolga, funkciója dönteni arról, hogy ki mehet be az Isten országába, ki üdvözülhet. Ez pedig az Isten magasáig érő funkciót jelöl, mert ezt a funkciót Izraelben maga az Isten gyakorolja. És minden arra mutat, hogy Jézus átvállalja ezt a funkciót a maga Atyjától. „*Nem mindenki megy be a mennyek országába, aki ezt mondja nekem: Uram, Uram, hanem csak az, aki cselekszi az én mennyei Atyám akarátát. Sokan mondják majd nekem ama napon: Uram, Uram, nem a te nevedben prófétáltunk-e, nem a te nevedben üztünk-e ki ördögöket, és nem a te nevedben tettünk-e sok csodát? És akkor kijelentem nekik: Sohasem ismertelek titeket, távozzatok tőlem, ti gonosztevők!*” (7,21.23) Csak, aki vak... nem, csak aki saját maga akaratából vakká próbálja tenni önmagát, az nem veszi észre, hogy e Jézus ajkára adott

szövegben az **Úr és az Isten közé egyenlőségjel kerül**. Nem állhatom meg, hogy ennek kapcsán ne idézzem Vermes világhírű munkáját: Ezt írja e sorokról: ... *példánkban Jézus hangsúlyozza, hogy tanítása többet követel, mint karizmatikus tevékenységének egyszerű utánzását* (i.m. 163). Azaz szuverénül nem veszi észre a világhírű tudós, hogy milyen következményeket helyez kilátásba e többnek nem teljesítése ellenében a tanítás egyébként Uram, Uram megszólítással titulált megfogalmazója, Nem veszi észre, hogy Jézus valakiket kizár az üdvösségből. Nem veszi észre, hogy Istenként gerálja magát. Nem veszi észre, hogy olyasmit tesz, amit Vermes jámbor haszidjai nem engedtek meg maguknak. Nem mindent veszünk észre. Főleg azt nem, aminek az ellenkezőjét akarjuk. Csak azt, hogy ejnye, ejnye, de sokat is kíván ez a Jézus bizonyítani. Megteheti, hiszen jámbor galileai haszid volt Jézus, miként kortársai Honi és Hanina ben Dosza. S azok ezt megengedhetik maguknak. Nem hallottunk még róluk? Sebaj, tőlük lesz majd hangos a következő kétezer esztendő, mert Vermes Géza most felfedezte őket. A figyelemreméltó: hogy Vermes meg sem látja a szót, hogy *Távozzatok!* Előfeltevései feleslegessé teszik a meglátást. Csak ember volt Jézus. Slusz és passz. Minek erről beszélni? Isten nem lehet emberré! Mit akarnak azok, akik még ezt sem látják be. Vermes Géza tudományt csinál, abban pedig ez vitathatatlan.

A figyelemre méltó helyek más része pedig Jézus példabeszédeiben kerül elő. Beszél a szívtelen szolga uráról (18,25.27.31.32.35), a szolok uráról (20,8; 21,40), s mond olyan példabeszédeket, amelyekben nagyon egyéltelmu, hogy az Úr szóval említett személyek Jézusra magára utalnak. Vegyük sorba őket! Jézus bizony több, mint Dávid fia. Több, mert Dávidnak az ura, mert Isten a maga jobbára ülteti Dávidnak az urát: *Mondá az Úr az én Uramnak* (22,43-45). A hű okos szolgának az ura a szolgatársait verő szolgáknak a részét a képmutatók közt jelöli ki, ahol sírás és fogcsikorgatás lesz. A példabeszédet ez vezeti be: az Emberfia abban az órába jön el, melyben nem is gondoljátok (24,44-51). A balga szüzek előtt bezárul az ajtó, hiába mondják: Uram, Uram nyiss meg nekünk! (25,10-11). A vagyonát szolgálai közt szétosztó Úr, mikor megérkezik, a haszontalan szolgát külső sötétségre veti (25,] 1-26). S az ítéletablóban elhangzik a kérdés: Uram, mikor láttunk éhezni Téged...? (25,37.44)

- Mivé teszed magad Jézus? Kérdezem, nem Jézust, csak az előtttem levő Máté-szöveget kérdezhetem. S válaszol a szöveg: Én bizony Istenné teszem Jézust Lehet, hogy agybaja volt Jézusnak, és Istennek képzelte magát. De annak képzelte magát. Lehet addig egzegetizálni a Máté evangéliumot, amíg mindebből semmi sem marad meg. De minek? Annak, hogy sok tanszékvezető professzor megél belőle, családotul. Ennyi az értelme. Ettől azonban ez a könyv azt mondja, amit mond. Azt, hogy Jézus azt képzelte magáról..

E korban a szótár szerint úr - *a király, a szolga gazdája, a föld birtokosa, a tanuló tanítója, meg még az Isten is Úr*. Nincs külön jézusi szótár, de van a szótárban levő szavaknak jelentéstartalma. S ez alapon bizony az úr, a *küriosz* szó nem azt jelenti Máté 80 helyén, ahol előkerül ez a szó, hogy valaki gazdája a szolgájának, birtokosa szölejének, tanítója a tanulóinak, hanem döntően mást. És tiszta mellébeszélés az okítás arról, hogy mit jelent a szótárban, a köznyelvben az *úr* szó. Mit jelent az *úr* szó Máté szövegében? - ez a kérdés. Erről pedig a szövegkörnyezet pontosan tájékoztat. S e tájékoztatás tartalma, hogy maga Jézus is, és nem ellenséges környezete is tisztában volt vele, hogy miféle értelemben gondolja önmagát és gondolják a többiek őt Úrnak. S ezzel tisztában volt Kaifás őhatalmassága is. S ezért végeztette ki. Jámbor galileai haszidokat észre sem vett őszentsége. Azért bizony, mert úgy gondolta, hogy ez az ócska és szemtelen názáreti vándortanító bizony egyenlővé teszi magát az Istennel. És őszentsége ezért kivégezteti őt. A jámbor haszidokat pedig nem. Azokat meghagyja a világhírű tudósnak felfedezés céljából. Nem hülye gyerekek a főpapok, de nem ám!

MESSIÁS

Jézus próféta? Óh igen! Jézus Úr? De mennyire! Jézus Messiás? Ezzel indul Máté

evangéliuma: Jézus - a Krisztus, azaz Jézus, a Messiás nemzetségtáblájával (1,1.16-18). Amikor a Jeruzsálembe érkező mágusok érdeklődnek: *Hol van a zsidók imént megszületett királya* (2,2), akkor Heródes király összehívja a főpapokat és az írástudókat megtudakolni tőlük, hogy *hol születik a Messiás* (2,4). Messiást váró nemzetre találnak tehát a zsidó földre érkező mágusok. Ha csak úgy észrevétlenül király született Izraelben, akkor annak a Messiásnak kell lennie. A Messiás *Felkentet* jelent, s görögre fordítása: a kenés jelentésű *chriō* igéből képzett *Christos*, a Krisztus (vesd össze: krizma = kenet). Ezt egy az egyben átvették, azaz nem fordították le a maguk nyelvére azok a nemzetek, amelyek elfogadták Jézus személyét. Sőt, a szír nemzet hellénizált fővárosában, Antióchiában születik meg a Jézus személyét elfogadók (immár nem zsidó, hanem görög) megjelölése. A Jézus személyét magukra nézve irányadónak tekintő emberek neve: **christianoï**, azaz krisztusiak, azaz messiásiak, avagy a Messiásról elnevezettek. Amikor tehát a németek *Christ*, a franciák *chrétien*, az angolok *Christian*, az olaszok *christiani*, a magyarok pedig azt vallanák magukról, hogy ők *keresztények*, akkor kivétel nélkül mind a zsidó Messiás szót lefordító görög kifejezést egyszerűen kölcsönzik, kicsit a végét magyarrá, németté, franciává, angollá, olasszá csavarják, azaz nem fordítják le, csak kölcsön veszik, jövevényszót csinálnak belőle a maguk nyelvén. A *keresztény* megnevezésben tehát az összes kereszténnyé lett emberek-nemzetek vallják, hogy valami köze kell, hogy legyen Jézusnak a Messiáshoz. Vermes Géza pedig így: *minden okunk megvan arra, hogy elgondoljunk azon, hitte-e Jézus egyáltalán azt, hogy ő a Messiás* (194.0.).

Hitte-e, nem hitte-e? Mi erről csak Máté evangéliumát tudjuk megkérdezni. Megkérdezzük. 17 ízben is használja szavunkat. Eddig öttel találkoztunk. Nézzük a hatodikat. A Messiás szó szinonimája az *Eljövendő*, s Keresztelő János a börtönében hallván a Messiás cselekedeteiről, tanítványait küldi Jézushoz: *Te vagy-e az Eljövendő, vagy mástvárjunk* (II ,2-3)? Jézus ezt válaszolja neki: *Boldog, aki nem botrányozik meg bennem* (11.6). Ezt én úgy értékelem, hogy Jézus vállalja azt, amit az evangelista, János meg ő maga is ért a Messiás szón.

A hetedik hely következik, mikor is Jézus a tizenkettőt kérdezi: Ti pedig kinek mondotok engem? Péter válaszol: *Te vagy a Messiás, az élő Istenfia*. Erre következik Jézus válasza: *Boldog vagy, mert a mennyekben levő Atyám nyilatkoztatta ki ezt neked... Rád építem egyházamat, neked adom a mennyország kulcsait... stb., stb.* Én ezt a helyet is úgy értékelem, hogy Jézus vállalja bizony a Messiás címet.

A nyolcadik hely: Jézus azzal zárja a fenti beszélgetést, hogy *senkinek se beszéljenek arról, hogy ő a Messiás* (16.20). Ha én azt mondom nektek, hogy ne mondjátok ám senkinek se el, hogy nagyon szeretlek titeket, akkor a tényállás csak az, hogy nagyon szeretlek titeket. Tehát Jézus is vállalja, hogy ő a Messiás.

Ezután következik a kilencedik: Jézus, a Messiás arról kezdi tanítványait oktatni, hogy a főpapok megölik őt, de harmad napon feltámad - ő a Messiás (16,21). Ez is vállalás. A tizedik helyet már láttuk: *Mit gondoltok a Messiásról, kinek afia?* (22,42). Nem lehet a Dávidé, mert a Messiás a Dávidnak ura. Ez is vállalás.

A tizenegyedik hely mindenekfeletti jelentőségű. Tanítványai sohase hívassák majd magukat tanítónak, nevelőnek, *utat mutatónak*, kathégétának, mert *egy a ti kathégétátok a Messiás!* (23,10). Az egész Újszövetségben csak ezen a helyen fordul elő ez a szó. A fordítások elbogatellizálják, amikor úgy adják vissza: *egy a ti tanítótok*. A görög *didaskalos* 59 ízben fordul elő az Újszövetségben, (csak Máténál is 12szer); a zsidó *rabbi* meg 17 ízben. Ezeket kell a *tanító*, esetleg *mester* szavakkal fordítani. A francia TOB érzi ezt: a didakalos-t mindig a *maitre* szóval fordítja, a *kathégétés* szót viszont mással: *Docteur* mond és nagybetűvel írja a szót. Nemcsak hogy vállalja Jézus a Messiási szerepkört, hanem azt olyannak látja, aminek nincs is párja. Péterék sem produkálhatnak olyat, ami felér

vele. Egyetlenegy van és lesz belőle mindörökre.

A következő két hely valójában három: *Vigyázzatok, hogy meg ne tévesszenek titeket. Sokan jönnek majd az én nevemben: Én vagyok a Messiás... Itt van a Messiás... Ott van. Ne higgyétek, mert hamis Messiások (pseudochristoi) fognak támadni* (24,5.23-4). Jézus tudatában van messiási egyetlenségének, és annak is, hogy akik helyette akarnak jönni, azok mit csinálnak majd az emberrel. Ezért védi-óvja övét a hamisítókkal szemben. Jaj., de nagyon vállalja a Messiás-szerepet. Mást se vállal, mint ezt.

Még négy helyünk van hátra. *Az élő Istenre kényszerítlek, mondd meg nekünk: Te vagy-e a Messiás, az Isten fia?* - mondja neki Kaifás (26,63). *Szembeköpték, arcul verték...: Prófétáld meg nekünk Messiás, ki volt, aki megütött* (26,69) - szórakozott vele az egész főpapi csürhe. *Kit bocsássak el nektek?... Jézust, akit Messiásnak neveznek? Mit tegyek hát Jézussal, akit Messiásnak mondanak?* (27,17.22)- kérdezi a főpapoktól Pilátus. E négy helyen Jézus halált vállalóan azonosodik a szereppel, amelyről világhírű tudósok képtelenek eldönteni, hogy Jézus hitte-e egyáltalán azt, hogy ő a Messiás. Nem kérem, nem hitte szegény, csak éppen beledöglött, meghalt e szerepért. Vagy Jézus az ütődött, vagy más!

Még egy mozzanatra jó odafigyelnünk. Az evangelista szemlélete varrat nélküli ruhához hasonló egységes szemlélet. Van Jézusnak egy sor megnevezése, s ezek a megnevezések egymásba hajolnak. Ilyen egymásba hajolások, egymásra köszönések: király és Messiás (2,4), Eljövendő és Messiás (11,2), élő Isten fia, Emberfia és Messiás (16,16), Dávid fia és Messiás(22,42), Álmessiás és Messiás (24,23), Isten fia, Emberfia és Messiás (26,63). Azt írtam ezelőtt 40 esztendővel nagyon röviden, egy mondatban le a KIO-ban, hogy ezek mind ugyanarról beszélnek. Arról, aki eljött odaátról, a Szentháromság világából hozzánk. S a folytatás:

Városmajor, 2005. március 6.

A Próféta., Úr, Messiás címeken túl vagyunk már, s Vermes sorrendjében az *Emberfia* következik. Vermes 40 oldalon keresztül foglalkozik e címmel, mely *Emberfia* cím szerint annyit jelent, hogy ez a bizonyos ember vagy az illető, s általában akkor használják, amikor a beszélő nem óhajt túl nagy fontosságot tulajdonítani saját személyének. *Nekem meg ez alapon el kellene fogadnom*, hogy a Jézus korában beszélt zsidó köznyelvben az Emberfiának megfelelő kifejezés csak annyit akart mondani, hogy *ember, két ágú, anyaszülte* stb, hogy *akárki*, hogy *Kispityi Palkó*, s nem is botránkozott meg senki, hogy Jézus használta magára ezt a fordulatot, mert mért ne használta volna, ha ezt használhatta mindenki magára, másra, akárkire. Teljesen nyitott kell legyenek tehát a szótárak tanúságára.

Ezen felül még a nyelvi tényekre is nyitott szeretnék lenni. Arra, hogy az Újszövetség c. szöveggyűjteményben, mely nagyobbára szintén korabeli zsidó nyelvet beszélő szerzők munkája, senki más, mint Jézus nem használja ezt a kifejezést. Arra a tényre, hogy 85 ízben találjuk az Újszövetségben, és rendre csak Jézus ajkán találjuk, és mindig csak sajátmagát értve rajta találjuk. Arra, hogy a tényállás éppen az, hogy Kispityi Palkót kell-e érteni rajta, vagy esetleg valamivel jelentősebbet, azt majd elmondja maga, Máté azokban a mondatokban, amelyeket Jézus ajkára ad. 31 ilyen mondata van. Arra, hogy nem Kispityi Palkó, hanem a Názáreti Jézus jellemzői kerülnek Jézus ajkára. Állítások, melyeken mindmáig nem tud túljutni az emberiség. Állítások, amelyek egyáltalában nem történnek meg akárkivel, emberrel, két ágúval, anyaszültével, akár Kispityi Palkó a nevük, akár más.

Hogy ne zavarjon be véletlenül sem ez a felette problematikus kifejezés, és hogy csak magára az állításokra koncentrálhassunk, be fogom helyettesíteni egy abszolút semlegessel. XY lesz dolgozatomban az Emberfia neve. Kérdezem: mit tudunk meg

erről az abszolúte jelentéktelen XY-ról. Az állításokat csoportosítom. Az első csoport neve:

Igen nagy véleményem van magáról:

Egészen szokatlanul, egy középosztálybeli ember, a hatalomgyakorlókhoz közelálló, egy írástudó keresi meg Jézust, és csatlakozási szándékkal. Jézus pedig életkörülményeire hivatkozva tér ki a megtiszteltetés elől: *A rókáknak odúi, a madaraknak fészkei vannak, de XY-nak nincs hová lehajtani a fejét* (8,20). Írástudó óhajt XY-hoz csatlakozni: *Tanító, követlek Téged, akárhova is mégy*, bár XV-nak nincs írástudói végzettsége, ha írni-olvasni tud is. Csatlakozni akar annak ellenére, hogy a Tizenkettő között sincsen - ma úgy mondanók - nadrágos ember. Úgy látszik, hogy XY aligha akárki, aligha Kispityi Palkó. A Kispityi Palkókhoz ki akarna csatlakozni?

XY korában Bemerítő János a legjelentősebbnek mondható közéleti személy, ki is vonul hozzá bemerítkezni a Jordánhoz fél vagy egész Izrael, és XY egy korabeli gyerekrigmussal méri fel kettejük hatását a társadalomra: a bemerítőét és a magáét. Ezzel: *Énekeltünk s nem táncoltatok, siránkoztunk és nem zokogtatok*. Ki is fejti a rigmus tartalmát: Jöhet hozzátok aszkéta, nem aszkéta, ugyanaz a helyzet. Jött János, nem evett és nem ivott. S a válaszotok ez volt: *Ördögtől megszállott. S jött XY, eszik és iszik*. S a társadalom válasza: *Falánk és borissza, vámosok és bűnösök* (bűnös asszonyoké is?) *barátja* (11,19). S még hozzáteszi Jézus: elég okos-bölcs ez a kortárs társadalom arra, hogy igazolja magát: *és igazolták tettei e bölcsességet!* (11, 19c)! XY ítéletet mond a kortárs társadalom fölött. Két ember látható a porondon. Az egyiket már ki is végezték a hatalmasok. A másik egészen más stílust alkalmaz. Nem számít. Leírják őt is hatalmasok Mért törődnek Kispityi Palkókkal, XY-okkal? Ez a második hely. - Jöjjön a harmadik!

XY vakot és némát gyógyít, meg is kapja érte az írástudóktól a magáét: *Csak az ördögök fejedelmével űzi ki az ördögöket...* Mire Jézus válasza: *Ha valaki XY ellen szól, bocsánatot nyer*. De *ha valaki a Szentlélek ellen szól, arra nincs bocsánat* (12,32). Az imént még csak Bemerítő Jánossal rakja párba magát, most már csak a Szentlélek lehet a párja. XY-nak ellene lehet beszélni. Azért lehet, mert tévedhet is az, aki ellene beszél. A butaság nem bűn, nem is fáj, csak kellemetlen. Azt gondolhatod XY-ról, amit gondolsz: pl. Belzebúb segít neki a gyógyításai során. De van valaki, aki ellen beszélni már megbocsáthatatlan bűn. Ez a helyzet, amikor magadnak hazudsz. Amikor magad is tudod, hogy amit mondasz, az nem igaz. De mondod, mert az érdekeid azt kívánják tőled, hogy csak hazudj. Nincs, aki megbocsásson Neked. Csak a bánat, a metanoia, gondolkodásod és életed átalakítása lesz az orvosság. Az, ha elsírod magad: *Ó, nagyon csúnyán élttem...* Amíg ez meg nem történik, az Isten is tehetetlen veled szemben.

Ide, ebbe a csoportba tartozik még egy negyedik hely is: Szalóme akar kiváltságos helyet biztosítani a fiainak, s a többi tíz ezen felháborodik. Jézus mondja, amit mond, s következik a végén a mintaetika: *Ahogy XY sem azért jött, hogy őt kiszolgálják, hanem hogy ő szolgáljon, s hogy életét adja...* (20,28). Ez alkalommal pedig a gojok fejedelmeivel veti össze magát, akik zsarnokoskodnak népeiken.

Ez az XY fura egy szerzet. Mesterember létére nem hatódik meg, ha írástudó akarna szóba állni vele... Bemerítő Jánoshoz méri magát, s a kettejükre nemhallgatásból méri le korának, társadalmának fogékonyságát Istenre, azaz fogékonyságghiányát. .. Őt lehet éppen szavakkal bántani, csak az a kérdés, hogy nem hazudnak-e ezek a bántók önmaguknak, amikor őt bántják, mert ez esetben meg kell ám térniök, ha bocsánatot akarnak... S végül ő éppen arra ad példát, aminek az ellenkezőjét csinálja az egész világ, a pogány fejedelmek is... Nem megalomániás ez az XY? Azonnal ég és föld távlataiba hozza a maga kisded dolgait. De igen. Megalomániás. Ez nem Kispityi Palkó. Ez csak szerénységből veszi magára a Kispityi Palkó anyanyelvének *akárki, bárki, két ágú, anyaszülte* stb. jelentésű szavát. Lehet, de meg van győződve róla, hogy ő bizony messze nem akárki. De hát kicsoda, ha egyszer

nem akárki?

Menjünk a második csoportra. Ennek is adok összefoglaló nevet:

Kibújik a szög a zsákból:

Jézus az inaszakadtnak ezt találja mondani: Bízzál, fiam, megbocsátatnak a bűneid. Mire az írástudók: Ez káromkodik Jézus válasza pedig ez: *Hogy pedig lássátok, hogy XY-nak hatalma van a földön megbocsátani a bűnöket: kelj fel, vedd ágyadat, és menj haza..., és haza ment*

S most egy excursus következik: Ha valaki már eldöntötte, hogy XY-nak mi a pedigréje, ki az apja, ki az anyja, S tudja jól, hogy Istennek sok minden lehetséges, de az, hogy ember is legyen, meg Istennek is megmaradjon, ez nem lehetséges, mert Isten az abszolút, a független lét, s az ember a relatív, a függő lét, stb. stb..., Tehát ha valaki mindezeket már jóelőre eldöntötte, akkor természetesen tudja, hogy ilyen mondat Jézus száját el nem hagyhatta, következésképpen ezt az evangélista a maga szakállára toldotta bele Jézus szövegébe. Tudja, hogy csak ez történhetett, mert bűnbocsátó hatalmat tulajdonítani embernek, ez mégis csak káromkodás, az írástudók nagyon helyes megállapítása szerint is. De ha valaki még nem döntötte el magában, hogy képes-e az Isten emberré lenni..., nem döntötte el még magában, hogy a Szentháromság csak mese-e, s a Fiú és a Lélek lehetnek-e szentháromsági személyek, annak a számára nem olyan magától értődő, hogy Jézus nem mondhatta ezeket a szavakat. De hogyha valaki filozófiai meggondolásai alapján eleve tudja, hogy Jézus ilyet nem mondhatott, akkor az írástudóknak nem is volt módjuk káromkodást megállapítani, soha nem volt, akkor minek jöjjön a jézusi tromf az írástudói megállapításra? T.i. az, hogy az inaszakadt fogja és vigye haza az ágyát. Akkor nem is kelt fel az inaszakadt... Sőt, egyáltalában nem is volt inaszakadt... Akkor szőröstül-bőröstül kitalált történet az egész. Tehát ez esetben nemcsak a jézusi mondat mese, hanem mese az egész inaszakadt történet. De Máté mégis leírta ezt az abszurd történetet. Mert Máté mintha nem tartoznék azok közé, akik eleve lehetetlennek gondolják a fentieket, s ezért *ohne zsinór* le tudtak írni egy ilyen mondatot, s egy egész történetet is. - Ha csak ennyi volna rovásán XY-nak! De nemcsak ennyi van. Nézzük a következőt.

Szombati séta a vetés közt, s a tanítványok le-letépnek egy-egy kalászt, s ezzel áthágnák a törvényt. Az írástudók botrányoznak, Jézus Ozeást idéz: *Irgalmat akarok és nem áldozatbemutatást*, s azzal zár, hogy *XY ura a szombatnak* (12,8). Ez az a pillanat, amikor a szög vége látható lesz a zsák színeén. Jézus nem erkölcsöt és vallást akart, hanem egyetemes emberi erkölcsöt, amelynek szolgálatában állhat csak a törzsenként, népenként más és más istentiszteleti mód, a vallás. Az egyetemes emberi erkölcs ez: Jónak kell lenni! A vallás meg találjon ki olyan vallási gyakorlatokat, amelyekkel az ember begyakorolhatja azt, hogy mindig és mindenkor a jót tegye. De marhaságokat elrendelni vallás címen - ez ellen Jézus tiltakozik. Kell a pihenő nap, hogy az ember hat napon keresztül dolgozni tudjon. A pihenésemet nem zavarja, ha kalászt tépek. A pihenésemet csak az zavarja, ha nem pihenek, ha dolgozom. - Jöjjön a negyedik!

XY az, aki szórja a jó magot (13,37), s aki nem engedi, hogy kitépjék a konkolyt, mert olyan világot akar hozni, amelyben nincsen helye konkolykitépésnek, erőszaknak. Ezzel szemben a világ, a történelem köztudottan a trón és oltár szövetségére épül: én a te konkolyodat, te az én konkolyomat akarod kitépni, legszentebb hazafias elkötelezettségből, s magának Istennek vélvén szolgálatot tenni vele. XY-nak pedig nem kisebb a célkitűzése, minthogy leválsa a történelem eddig menetét, s kiiktassa belőle a fegyveres, a konkolyt-kitépő megoldásokat. Csak ennyit akar. Csak a mindenkori urakkal kerül ennek következtében kibékíthetetlen konfliktusba. Nem az lesz a baj, hogy azt mondta az inaszakadtnak, amit mondott, egészen más miatt fogja átadni Pilátusnak őt a főpap. A szög már egészen láthatóvá vált. Már ki is bújt egészen a zsákból. Használható keresztire szegezésre is.

S végül ebbe a csoportba tartozik még az, hogy *XY megmenteni jött, ami elveszett*

(18, 11). Ezzel vezeti be, hogy a mennyei Atyának nagyon kedvesek a kicsinyek. Másmilyen világot akar ez az Atya. Nem az erősek, a gazdagok és a nagyok világát, hanem a konkolyt sem kitépők, az osztozók, s a rászorulóknak lábát megmosók országát. A maga, az Isten Országát akarja.

Összefoglalhatom a második csoport Emberfia-helyeit. XY-unk nem kis ambíciójú ember. Minden csak nem egy valaki, akárki, minden csak nem Kispityi Palkó. Nem kevesebbre vállalkozik, minthogy e nyomorúságos világ Isten Országává váljék.

Jöjjön az Emberfia helyek harmadik csoportja-

Azt teszik vele, amit akarnak:

Hát ez csak nagyon természetes, ha egyszer ilyenek a célkitűzései. Amikor lejönnek a színeváltozás hegyéről, mondja Jézus a tanítványoknak a Bemerítőről: *azt tették vele, amit akartak, s hasonló módon, szenved majd tőlük XY is* (17,12). Még Galileában mondja nekik: *XY-t emberek kezére adják, és megölik őt* (17,22-23). S mikor megindulnak Jeruzsálem felé akkor meg ezt: *XY-t átadják a főpapoknak és írástudóknak, és halálra ítélik őt, és átadják a pogányoknak, hogy kicsúfolják, megostorozzák, és keresztre feszítsék* (20,18-19). S két nappal húsvét előtt: *és XY átadatik, hogy megfeszítsék őt* (26,2). A Getszemáni kertben pedig: *Elközelgett az óra, és az XY a bűnösök kezébe adatik* (26,45).

Mindezen bejelentésekkel párhuzamosan közli velük azt is hogy XV a harmadik napon mellékesen még fel is támad a halottak közül: *XY három nap és három éjjel lesz a föld szívében* (12,40) - mondja tőle jelet látni kívánó írástudóknak, s ezt kínálja fel nekik jelként. *XY... a harmadik napon fel fog támadni* - mondja tanítványainak még Galileában is, Jeruzsálem felé menve is (17,23; 20,19).

Ha egyszer kibújt a szög a zsákból, ha egyszer nincsen konkolykitépés, akkor szükségképpen a világ - a maga játékszabályainak megfelelő - reakciója. XY nem rejti el e Következményeket tanítványai előtt, de rendre közli, hogy ez a fordulat nem meccsvesztés, a győzelem az Atya kezében, és a Fiú kezében és a Lélek kezében van: a harmadik napon feltámad a halottak közül.

Jöhet az Emberfia-kijelentések negyedik csoportja. Nevet is adunk neki:

Az Isten funkcióit gyakorolja:

Nem végeztek Izrael városaival, amíg el nem jön XY (10,23). Ennek a nyilatkozatnak nem világos a tartalma, de egyértelműen arra utal, hogy XY-é lesz a történelmi diadal. Ezt részletezi a konkoly példabeszédének vége: *Az aratók az angyalok... XY elküldi majd angyalait, s azok összeszednek minden botrányt... s a törvény ellen vétkezőt, és tüzes kemencébe vetik őket...* (13,39-42). Életük odaadására neveli tanítványait, s arra, hogy érdemes azt odaadni, mert *eljön majd XY Atyja dicsőségében, és akkor megfizet mindegyiknek a magatartás alapján* (16,27). Érthetik mindezt a tanítványok így is. Utána menni Jézusnak, őt követni csak ez az üzlet, csak ez a bolt. Azért, mert: *Ti, akik követtetek engem, az Újjászületéskor, amikor XY leül az ő dicsőségének trónjára, ti is ott ültök majd 12 trónuson, mert mindenki, aki elhagyta javait az én nevemért, százannyit kap, és öröklí majd az örök életet* (19,28-29).

A történelem vége egyértelműen XY megdicsőülése: *Ahogy a villámlás napkeleten támad s napnyugatig ellátszik, Úgy lesz XY-nak a megérkezése is Akkor gyászolni fognak a föld összes törzsei, és meg fogják látni XY-t, ahogy az ég felhőin nagy hatalommal és dicsőséggel eljön...szétküldi angyalait", hogy hozzágyűjtsék kiválogatottait...* Amilyenek Noé napjai voltak, olyan lesz a XY parúziája (megérkezése). Így lesz XY parúziája: *ketten lesznek a mezőn, az egyiket magukhoz veszik, a másikat otthagyják...* Ezért legyetek ti is készen, mert XY abban az órában jön el, melyben nem is gondoljátok (24,27.30.37.39.49).

Mindezeket az eszkatológikus beszédben, és tanítványainak mondja. Mért ne mondjon az ember nagyokat a ráfigyelő és lelkes fiataloknak?! Nem ez a helyzet, de

nem ám. Azért nem, mert amikor megkapja Izrael főpapjától, a gyilkolni kész nagytanács előtt megkötözött kézzel állva, az istenkáromlás vádját már magában foglaló kérdést: kényszerítetek az élő Istenre: Te vagy-ez az élő Isten fia? Akkor Jézus a gyilkosok főpapi gyülekezetében is ugyanazt mondja, amit a tanítványainak: *Látjátok majd a Hatalom jobbján ülni XY-t, és látni fogjátok őt az ég felhőin eljönni* (26,64). Ez hozza ki Kaifásból a végső ítéletet: *Nincs szükség további tanúkra* (26,65). Ez a szerencsétlen, megkomolyodott fafaragó megvallja, hogy ő maga az élő Isten fia. Kaifás helyesen ítélte. XY valóban azt gondolta magáról. Valóban összetévesztette magát az Istennel. Angyalai vannak, küldi őket, trónuson ül, ítéletet tart. Hatalmas teofánia körítésében: kelettől nyugatig látható képben, úgy jön el az ég felhőiben. Ezt a képet még maga az Isten sem tudná überelni.

Nem kompolyodott meg. Így gondolta. *Elébe gyűlnek XY-nak mind a nemzetek* (25, 31). S akik megértik, hogy Isten azonos minden egyes rászorulóval, akik megértik, hogy osztozniuk kell, mert minden az Istené, ők csak telekkönyvi tulajdonosok - azok az Atya áldottai. Ők az Isten akaratát teljesítők, az Istennek tetszők, akikért megteremtette Isten a világot. Ők a történelem értelme. Mindezt elmondja Máté evangéliumának egyik csúcspontja, az ítéletabló.

Ha Kispityi Palkónak gondolta magát a Názáreti ács majd vándortanító, akkor világsikert ért el egy mesekönyv. Az a mesekönyv, melyet négy mesekitaláló mesélt egy mesehősről, aki olyan hülye volt, hogy Kaifásnak elmondta magáról azt, amiért Kaifás keresztre feszíthette. Egy tudós könyvet idézek még: *Az Emberfia eredeti értelme az ember, egy ember, az ember általában; az én körülírására használták. Jézus mindig önmaga megjelölésére használta: az ember általában, és így én is, egy egyszerű ember, mint én is, egyszerű, az embereknek kiszolgáltató, hatalom nélküli ember vagyok, akit azonban Isten a maga erejével tölt el.* Magának az Istennek ereje volt Jézusban. Úgy, ahogy az emberiség történelmében eddig még senki másban. Hogy került bele az Isten ereje? Énbelém, tebeléd, őbelé, mért nem kerül? Hát csak azért, mert Jézus csipkedte magát. Hát csak azért, mert én nem csipkedem magamat.

Nem igaz! Én is csipkedem magam. De nem vagyok a Felkent, De nem vagyok az élő Isten fia, csak teremtménye, aki csipkedi magát. Lázárt sem támasztottam még fel. Nem vagyok Jézussal egy súlycsoportban. Én Kispityi Palkó lehetek, ő nem az volt. Amen.

Városmajor, 2005. március 7.

(Következik a *regényem* V. fejezete?) Egy vagy két évvel korábban ment noviciátusba Kaszap István. De nem hozzánk, hanem a jezsuitákhoz. Pár hónap múlva ki is tették onnan a szűrét. Valami halálos betegség miatt. Mire én novícius lettem, addigra ő már halva is volt. De a magisztere felkarolta halálában is, és kiadta Kaszap István naplóját, amelyet noviciátusa pár hónapjában írt. A kis könyvecske címe ez volt: *Szeretettel szenvedéssel...* Ehhez hozzájutottunk. Én is. Elolvastam, s megtetszett belőle egy mondat, amire máig emlékszem:

- *Legyek meggyőződve róla, hogy elrontottam egész életemet, ha nem leszek szent.*

Azért maradt meg bennem ez a mondat, mert pontosan kifejezte, ami maradandóan bennem maradt, vagy csak felerősödött bennem, mikor az oratóriumban megtaláltam az Istent, aki eltöltött magával olyannyira, hogy úgy éreztem, többé felesleges kinyitnom a számat. Tetszett a merész megfogalmazás. Hát én mért vállaltam a fejesugrást? Mért mentem az elmúlt nyáron mindennap misére? Mért áldoztam naponként?

Mit jelentett nekem az, hogy szentté akarok lenni? Kialakult bennem egy tétel. Így hangzott: mindaz ami történik velem, az jó. Mert ha valóban jó, akkor jó. És ha meg nem jó, ha rossz, akkor elfogadom, felajánlom, s ettől jobb lesz, mint az, ami önmagába is jó. Valódi lelki kincs, ami nagyobb és magasabb rendű örömmel tölt el, mint az, ami csak egyszerűen jó. Amikor letolják az embert, amikor valami kellemetlen éri; minden

negatívum, ami csak történik velünk, ezzel a benső bukfencel az öröm forrásává lesz, Istennel találkozás, kettőnk kapcsolatának mélyülése. Elkezdtem megszeretni lelkikönyveket olvasni. Sajnos a címükre sem emlékszem már, pedig volt egy vastag lelkikönyv, amelyet a következő években még kétszer is elolvastam. De jól emlékszem Sík Sándor *Alexius*-ára, erre a novicius-lelket dajkáló csudálatosan szép verses drámára, melynek főhőse, Szent Elek otthagyja ifjú feleségét Krisztusért, és csak évtizedek múltán tér haza, és koldúsként és ismeretlenül él felesége háza mellett.

A lemondás. Ez születik meg a fejestugrásból. Ilyen egyszerűen? Nem. Istennel találkozásom előtt annyi bajom volt a noviciátusi étellel, hogy eszembe se jutott az a mátyásföldi lány, akinek kezét csókoltam 36 húsvéthétjén. A találkozás után pedig kinyílt számomra egy új világ: szentté akarok lenni, s ezért nem jutott eszembe kézcsók, strand, HÉV-kaszinó. És e teljes eufóriám kellős közepén mégis történt valami. Betört ebbe a nő nélküli paradicsomba valami, amit eddig még nem ismertem.

A stúdium-terem ablakai a kertre néztek, s a kert előtt volt még a házhoz kapcsolódó udvar. Alattunk volt a konyha. Néztem ki egyszer az ablakon, s megláttam egy népviseletbe öltözött faros-begyes menyecskét. Szép volt, fiatal volt, aligha volt sokkal idősebb tőlem. Ilyet én eddig még meg sem láttam, ilyenre nekem eddigi életemben még nem volt szemem. Most megláttam, s nem volt gombóc a torkomban, de megrázta egész testemet egy olyan nem tudom kifejezni micsoda, amelyet sohasem éreztem-tapasztaltam még. Hiszen a kislányok oltárképek voltak számomra, amelyeket csak néznom kell és megérintenem nem is szabad. Ijedten fordítottam el a fejem. Mi ez? Nem tudtam megfogalmazni, hogy mi történt velem.

Utólag már mindent meg tudok fogalmazni. Eddigi életemben csak erősz volt. Most jelentkezett életemben először halkan, finoman, de a lehető leghatározottabban...a *sexus*. Ady versét olvastam már *Meghurcolt a vér, ez a pokolba, bomolva. Romolva vágató tüzes fogat*. Tudtam, hogy van valami. S ez a valami most először kopogtatott. Ősz lehetett... s én januárban már 18 éves leszek. Egyelőre nem volt folytatása. Tudtam, hogy nem kell, nem szabad az ablakhoz mennem. *Mars per fenestras intrat*, - ablakokon keresztül lép be a halál. A lelki halál. S a *sexus* a lelki halál annak számára, aki szerzetes, aki pap akar lenni. Meddig fogok még tudni az ablakhoz nem menni? Nem kellett semmit sem elhessegetnem magamtól: sem az erősz, sem a *sexust* ezekben a napokban.

Bár az ördög nem alszik, azaz még sem tudott a noviciátus megmenteni bennünket - a világtól. A tanév vége felé, májusban-júniusban az egyik tanszüneti csütörtökön kirándultunk. Fogadott egy motoros ladikot vagy kettőt is a magiszter úr, beültettek bennünket, hogy lássunk világot, menjünk át Szentendrei szigetre, a Pokol csárdába. Nem egészen be, csak a környékére, ahol áldozhattunk kiszorítódsi szenvedélyünknek. Nos, beültünk a ladikba, s amikor a túlsó felé haladtunk, észrevettük, hogy a Pokolcsárda előtt álló két hatalmas hajón pesti gimnazista lányok mozognak. A szabályt, azt nagyon tudtuk. A jó szerzetes úgy közlekedik a világban, hogy testhosszának megfelelő távolságban előrenéz az orra, a lába alá. Azt is tudtuk Kalazanicus üdvös mondásaiból, hogy *Mikor a városban jársz gondoldj arra, hogy szerzetes vagy és nem festő*. A tökéletes elméleti felkészítés ellenére a tekintetünk, mint nőkre kiéhezett szerencsétlen raboknak, odaszegeződött a két hajóra, és néztünk és néztünk, és nem győztünk betelni a nézéssel. Szegény magiszter úr látta közel egyeztetendő munkájának szomorú gyümölcsét, de ott volt a ladikos ember, s nem fegyelmeztethetett bennünket. ..

- Emberek, mit csináltok?!

Csak a másnap reggeli oratóriumi elmélkedésben-szentbeszédben hallottuk:

- Carissime, tegnap voltak, akik elfeledkeztek róla, hogy szerzetesek.

Közöttük voltam. Nem tudom, hogy volt-e olyan, aki nem volt közöttük. Istenem, hogyan fogjuk szublimálni, hogy képedre és hasonlatosságodra teremtetél bennünket? Hogy férfiaknak és nőknek? Átalakítani, magasba emelni - ez jelentené a szublimálás.

Tíz évvel később a debreceni páros népitánc tanfolyamunkon tanultam:

*Idesanyám, kedves anyám, mi csináljak, ha a jányok reám néznek, meg es állnak,
Ha a lányok reám néznek, meg es állnak. Idesanyám, kedves anyám, mit csináljak?*

Ides fiam, kedves fiam, kicsi vagy még, Ilyesmire az eszedet ne is add még.

Ha a jányok reád néznek, meg es állnak, Hunyd be fiam, ídes fiam, szempilládat.

Hunyom anyám, hunyom anyám, hunyogatom. De azután csak ismét ki nyitogatom

Van az én kis szívemnek egy indulatja, Aki az én szempillámat nyitogatja.

Hát a pokolcsárdai kiránduláson a szemnyitogató indulat teljes győzelmet aratott.

Nagyon előreszaladtam. Be kell számolnom róla, hogy fogytunk is. No nem testi súlyunkban, hanem létszámban. Ez a fogyás úgy történik, hogy reggel hat órakor az oratóriumban eggyel kevesebben térdelünk be, s a prédikáció megemlékezik arról, hogy történt valami, s nagyon vigyázzunk, hogy aki áll, az el ne essék, és imádkozni kell, hogy kísértésbe ne essünk, stb. Kicsit halotti tor levegője van e búcsúztatásnak. Mi nem tudunk semmit az okáról. Hivatásbeli kérdésekről nem tárgyalunk. Mért? A Lélek szemérme? Nem gondolnám. Inkább félek, hogy mindenki sebes egy kissé. Mindegyik *fejestugrott*. Senki sem tudja, hogy mi lesz ennek a vége. Mindenki tudja azt is, hogy ezen beszélgetés nem sokat segíthet. Semmi sem segít. Csak az ima segít, ha segít. Nem beszélünk róla.

Hat órakor a másik előljáró kinyitja a távozónak a noviciátus ajtaját, s az megkeresi a vasútállomást. Előbb az én nyolc éven keresztül bezárt ajkú osztálytársam tűnt el így, aztán hamarosan egy másik is. Lacika műalkotása Kín Mihály elment társunkról - megmaradt emlékezetemben.

Volt egy társunk Misi von Kín,

Kinek ez az élet volt kín.

Jobb lesz neki ott kinn.

Közben eltelik négy hónap és karácsony van, és karácsonykor szülők, testvérek meglátogathatják a szerzetespalántát. Apámmal, anyámmal, nővéremmel eltöltök egy másfél órányi időt a rendház fogadószobájában, apám lefényképez az iskolaudvaron, s ez a kép kerül majd jó félszázad után a *Páter Bulányi* belső bortójára. Most nézem meg először a képet igazán. Gallér, cingulus, reverenda, fekete puhakalap, két centire nyírott haj, s egy arc, amelyről halkán kiabál, hogy Isten kezébe tette az életét, s fogalma sincs, hogy mi lesz ebből az egészből. Búcsúzáskor a nővérem megsúgja:

- Gyuri, kistestvérünk lesz.

Nagykorú lettem. A nővérem közöl velem ilyen hírt. Most 36 végén vagyunk. 30 elején én közöltem vele ilyen természetű hírt. Megmondott Anyukának, hogy én miket beszélek. Meg is születik júniusra Marcsuka, a hetedik Bulányi gyerek. Erről a Kegyes tanító rendben majd ez a szöveg járja:

- Tudjátok, ez Gyurkának az a húga, aki a noviciátusban született.

Lassan minden kerékvágásba kerül. Hömpölyög előre a szenttélevés. Természetes az adott imádságrend és mennyiség. Nem várok csodás eligazítást sem a zsoltároktól, sem a beszédektől, sem a szentmiséktől. Minden hömpölyög a maga útján. Belerázódunk a noviciátusi életrendbe. Minden természetessé válik. Hogyan is lehetne másképpen élni?! Haladok előre a németben, franciában. Új verseskötete jelenik meg Sík Sándornak: *A magányos virrasztó*. Írok róla egy tanulmányt. Egy vastag 200 lapos füzetre ráművészkedem, hogy TANULMÁNYOK. Persze, hogy írok tanulmányokat olvasmányaimról. Semmiféle hiányérzetem nincs. Úgy tudom, hogy fogom az Isten lábát. Tudom, amit tudhatok. Csinálom, ami csinálható. Bementem a rendi levéltárba. Vagy harminc éve beadtam Bokor-előtti dolgaimat. Most megnéztem, miket írkáltam novíciusként. Sejtettem, hogy semmi nyomát nem találtam a szenttélevésnek. Vörösmarty, Prohászka, Sík, Szent Imre, Március 15., Gyorsírás, Alexius – a témáim, ugyanazok és ugyanúgy, mint egy évvel előbb. Csak az *epidermiszem* külső rétegén jelentkezik a nagy életszentség? Alighanem.

S lett egy imádságom, amit minden nap elmondtam egyszer. Évtizedeken keresztül, talán még a börtönévekben is. Lefekvés előtt naplezárónak, amikor kibújtam a reverendából, s letérdelhettem az ágyam mellé. Latin nyelven, és oly szépen folyt, amilyen szépen egy imádságban kikultúrált nyelven egy szívből jövő imáság folyhatik. Olyan ez az imádság, mint amelyet 48 körül írtam, meg 72 után közösen írtunk a Bokorban - magunknak. Aki ezt írta, annak nagyon kellett szeretnie a Jóistent, s én most csak azt kérem, hogy tudjak méltó műfordítást készíteni szövegéről.

- Mindenható örök Isten, te aki engem, méltatlan szolgádat, nem érdemeim, hanem irgalmas nagybecsülésed alapján méltóztattál meghívni erre a fajta életre, Egyszülött Fiad érdemeire és drága Vérére, a Boldogságos Szűz és Szentatyánk, Kalazanti József közbenjárására alázattal könyörgöm, engedd meg kegyesen, hogy ebben a szent elhatározásomban soha meg ne gyöngítsen a gonosz ellenség próbálkozása, meg ne rontson a testem, a szeretet szüleim iránt, el ne tántorítson rokonok tanácsa, meg ne retentsen a félelem a nehézségektől, el ne ragadjon a világ hiábavalósága, meg ne zavarjon rossz társaság, ne gátoljanak saját szenvedélyeim, ne törjön meg semmiféle szenvedés, s végül meg ne rontson semmi ördögi sugallat. És te, aki adtad, hogy akarjam, add, hogy tudjam is, és meg is tegyem, ami a te szent akaratodnak tetsző. Különösen pedig add meg, legjóakaróbb Istenem, a céloom eléréséhez szükséges képességeket, hogy életem végéig a magam és a többi lelkek üdvéért, s még inkább a te dicsőségedért minden fogyatkozás nélkül dolgozhassam. Amen. - Aki ezt naponta elimádkozza, annak béke van a szívében. Akkor is, ha vétkezett a felsoroltak egyikében vagy másikában. Béke és béke és béke.

És semmi keresztény nyugalanság. Semmi jézusi nyugalanság. Tökéletes katolikus, tökéletes keresztény önelégültség. Csak folytatnom kell a megváltás művét. Azzal, hogy szentté leszek. Minden sínen van és minden egyenesben van. De hát elvesztettük másfél évtizede a hazánkat! De hát Lengyelországtól keletre az ateista diktatúra dül! De hát nem régiben ért csak véget a mexikói keresztényüldözés! De hát Spanyolországban polgárháború dül. S az egyház a túloldalon! S a piaristákat százával ölik halomra, és az urak ellen láznak a lázadók!!! Trappolnak már Mussolini pártszolgálatosai, Hitler Anschlussszal fenyeget! Nem zavarja mindez nyugalمامat. Minden rendben van, mert én szentté akarok lenni.

A Sík-kötet *Máglyafüst* c. verse hozza a spanyol polgárháborút, s a megoldást is:

Mindenkié vagy, mert mindenkihez / küldött szeretni, aki a szerelmes

Keresztről a világot átölelte. / Egy szó tiéd csak, áldott életednek

Értelme célja, foglalatja: Testvér! / Ezt, ezt az egyet, ezt mondd, ezt imádkozd

Életeddel és haláloddal! / A többit hagyd az Úristen kezére!

Hát persze, hogy szeretek. Hát ki szeretne más, ha én nem, a piarista szerzetes, aki fejest is ugrottam. És ezeket gyilkolják a polgárháborúban. Mert rosszak, gonoszak, s az egyház ellenségei. Jobban kell szeretnem, s kész. Eszembe jut, amit hallok majd 16 év múlva a Fő utcán: *Hülye, mintegy gimnazista!*

Karácsonyra szüleimtől ajándékba kapom Schütz Antal nyomdafriss könyvét: *Az Örökkévalóság. Az Isten Országá* sorozat - negyedik kötete. Ez még annyira se gondolkodtat el. Csak elbűvöl. Mi? Tudomány, intelligencia, stílegancia. Majd orrba vág a történelem! Tíz év se kell már, hogy felelősségemre, felelősségünkre, keresztény és egyházi felelősségünkre ébredjek, hogy elkezdjek Jézus szemével láthatni, s a dolgokat a tanításához mérni. Mindebből nincs most még semmi sem. Csak idill: steril szentté levés. Eszembe sem jut, hogy Jézust három év alatt kivégezték azért, amit mondott. Ha eszembe jutna is, tudnám a választ. Meg kellett váltania a világot. Meg vagyunk váltva. A haragvó Atya kiengesztelve. Jézus személyét, alakját, mondanivalóját teljesen érintetlenül hagyta itt minden. A Tatuci görög órai is, a magiszter úr regula- és konstitúcióórái is. Ha igazodunk a konstitúcióinkhoz, akkor megadjuk a valláserkölcsi alapot és biztonságot ahhoz, hogy majd jó

munkát végezhesünk az iskoláinkban. 1937-be fordultunk. Mi lett volna, ha Ady és Heine helyett kezembe nyomtak volna egy Babits összes verseit. Ha megismertem volna akkor versét: *Zsoltár gyermekhangra?* 1936-ban jelenik meg a *Puszták népe*. Felordítottam volna rá? Aligha. De megzavarhatta volna steril szentté levésem. Érik bennem a noviciátusi év végeredménye. Elmélkedés, mise, adoráció, esti elszámolás, lelki-olvasás, szentírás-olvasás. Mindegyikre napi félóra, s akkor egyenesben vagyok. Ehhez hozzájön majd még egy óra, amikor már majd breviáriumra, zsolozsmára is kötelezve leszek. Ha eljutok a diakonátusig.

Megérinthetetlen voltam a nagy életszentségemben. Mennyivel közelebb volt Hozzád az a 15. századi angol barát, akinek kezébe kerül egy kódex, s benne Máté Hegyibeszéde. Mert ő elgondolkodik: *Ha ez a Szentírás, akkor mi, angolok nem vagyunk keresztények. De ezzel az előfeltevéssel nem akarok szóba ál!ni. Tehát: nem veszem többé kezembe ezt a könyvet.* Eszembe sem jut soha, hogy Jézusnak mi köze van az én életszentségemhez. Csak elandalít a vallásosság, az Istent megtalálás, és boldogít is.

Rettenetesen kevés történt karácsonytól augusztusvégig. Legalább megnéztük volna a környéket Hétkápolna, Naszály Pokolcsárda, s egyszer voltunk Deákváron, a váci ház szőlejében-barackosában. Másutt nem. Visegrád, Dunakanyar, Szentendre - mind megnézetlenek maradtak. Pedig véget ért a tanév, levizsgáztunk a tartományfőnök jelenlétében. Kaptam egy latin szöveget, amelyet többször átolvashattunk az év folyamán a latin órákon. Az volt benne, hogy az előljáró rövid előadást tart a novíciusoknak a státusról. S nem tudtam lefordítani, hogy mi a csudát jelenthet az a státus. S nem segítettek, hagytak vagy öt percig kínlódni, hogy megtanuljam, hogy első a kötelesség. Távozás előtt a magiszter úr közölte mindenkivel külön-külön, hogy milyen minősítéssel küld fel bennünket a folyóparti iskolába. Engem azzal, hogy közepes tehetség vagyok. Biztos vagyok, hogy a kurzus nagyobb felét azzal küldte, hogy jó meg kiváló tehetség. Kicsit rosszul esett, de nem nagyon. Tudtam, hogy főleg a Pirchala nyelvtan megtanulásában bizonyultam közepes tehetségűnek.

Nem tudom már, mikor került sor a párválasztásra. Miféle párt kellett választanunk, Szobatársat. A következő évben már nem dormitoriumban alszunk, már nem stúdiumteremben tanulunk, hanem kettesével lakunk majd hosszú öt éven keresztül. Csak az utolsó, a szentelés évében kapunk majd külön szobát. Ki kellett választanunk a párunkat, hogy mire 31-én délután megjelenünk a Kalazantinumban, várjon a szobánk, s az ajtón a nevünk. Tízen vagyunk, ez éppen öt pár. Nem keresek párt. Nyolcan megkeresik a magukét. Miki fanyar Lysoform-mosolyával szól: bennünket senki se választott... Akkor a miénk lesz az ötödik szoba. Az öt év alatt majd cserélődnek a párok. Nekünk eszünkbe se jut majd soha ilyesmi. A többi nyolc tudat alatt tudta, hogy ezt a két csodabogarat - hülyét - nem érdemes választani. Alighanem rajtunk volt a bélyeg: a többi mind normális, csak e kettő kerül majd akasztófa tövébe.

Közeledett augusztus 26-a. Jöttek az újak. Jött Doki is, az alattam levő osztály hegedőse, aki hallatlan biztonságérzettel nyomult be a noviciátusi ajtón:

- Ugye nem nagyon nehéz szívvel váltok meg ettől az intézettől? - vigyorgott ránk.

Igenis sértett a hangja. Fogalma sem volt róla, hogy mennyire a miénk volt már az az *intézet*. Vagy legalábbis arról, hogy mennyire az enyém volt az. Bántják az enyémet! Én már a világ legtermészetesebb dolgának tekintettem, hogy le fognak takarni bennünket a nagy fekete lepellet és énekelni fogják felettünk, hogy *Mortui estis...* Mert hogy igenis, minket eltemetnek a világ számára. Mit jópofáskodik, ízetlenkedik ez a Doki? Nem tudja még, hogy miről is van itt szó. A *világ* lehelete csapott meg engem ezzel a bizony kicsit bántó jópofáskodásával.

Aztán minden úgy volt, mint tavaly. És 28-án hajnalban megvolt tízünknek a fogadalom tétele. Elibe álltunk egyenként Szomolányi Jóska bácsinak:

- Tisztelendő Atya, letelt immár a próbaévünk, kérlek, bár méltatlan vagyok rá, engedjétek, hogy fogadalmat tegyek, hogy veletek közösségben élhessek. - Mire ő:

- Ki akarsz tartani fogadalmaidban, hogy alkalmas időben letehesd azokat véglegesen is?

- Nagyon is! - feleltük rá egyenként. Ezután Jóska bácsi nagyot imádkozott értünk, kettőt is, majd megkérdezett mindnyájunkat a magiszter úr:

- Beéritek vele, hogy Szerzetünkben nem lesz semmiféle kiváltságtok? Nem akartok majd a legkisebb előnyhöz sem jutni, hanem egész életetek során ott és azon szinten maradtok, ahova előljárótok Isten dicsőségére helyez majd titeket?

- Nagyon is - válaszoltuk erre is.

Ezután egyenként, a szeniorátus rendjében, letérdelhettünk az oltár lépcsőjére. Kivehettük reverendánk nyílásából a szívünk fölé tett írást, melyet gyöngybetűkkel készítettünk el az előző napokban. Az volt benne, hogy fogadjuk a szegénységet, a tisztaságot, az engedelmességet és a különleges gondot a fiúkért. .. dátummal, aláírással. Amikor felolvastuk jól hallható hangon, felálltunk, összehajtottuk, s letettük az oltárra. Sorban, mind a tízen Az előljáró ismét imádkozott értünk, s a legvégén elmondtuk:

- *Oltalmad alá futunk legkegyelmesebb Szűzanya...*

Hogyan lett vége a váci 366 napnak, erre nem emlékszem. Nincs élményem, hogy cipekedek a vasúthoz, Pesten pedig leszállok a Nyugatiba, s onnan a körúti hatos és a Rákóczi úti már nem tudom hányas villamossal kibattyogok a Keleti mellé, a HÉV végállomásához. Az elmúlt évben meghalt Imre öcsém említette, hogy ő is ott volt velem s szüleimmel Vácott. Csodálkoztam rajta, mert fénykép is maradt a 36-os váci utunkról, s azon a három éves Laci mosolyog ki a kocsiból. Nos, megvan a rejtély megoldása. Szüleim taxival eljöttek a hajnali fogadalomtételtre, s kocsival hazarepítettek. S ekkor lehetett velünk Imre, aki ekkor már 7 éves volt, s bőven emlékezhetett már az eseményre..

Vittem is valamit Vácról. Magiszter úr nagy muskátli erdőt csináltatott velünk az ágyásainkban. Aki akart vinni haza muskátli-dugványokat, annak adott minden mennyiségben. Én akartam. Megtanultuk, hogyan kell a dugványokat otthon cserépbe rakni. Van valahol egy családi kép is, melyen reverendában dugványozom a muskátlit mátyásföldi kertünkben. S egy másikra is emlékezem: azon a kéthónapos Marcsuka húgomat szorítom a reverendámhoz.

Három napot aludtam otthon. Egyetlen látogatásra emlékszem: apám vitt át a plébánoshoz, Szabó Ferihez. Emlékszem ítéletére:

- Ez a gyerek teljesen átszellemült.

Érzett valamit rajtam, de az, amit ő érzett, számomra már egészen természetes volt. Nem *csináltam* azt. Ez az átszellemült gyerek voltam én. Miben állt az átszellemültségem, azt ennek következtében én meg sem tudtam mondani. Persze a három reggelen ott voltam a mátyásföldi templomban. De senkivel sem találkoztam útközben. Talán nem is kívántam találkozni. Rengeteget kellett volna mesélnem ahhoz, hogy szót értsek akárkivel. Odahaza is hamar kifogytunk a témából. Azt hiszem, szüleim is észrevehették, hogy ez a gyerek már többé nem az övék. Nagyon nem voltam az övék. Szerettem őket, de idegen voltam számukra. *Nagypapa* mondja majd tíz évvel később rólam:

- *Bűnösen elhanyagolja a szüleit.* - Apám meg:

- *Kihozod hozzánk a fáradtságodat.*

Csak anyám nem mond semmit. Majd csak élete végén, amikor ketten maradunk pár évre a mátyásföldi házban, s már teljes nyüzsgésben van körülöttem a Bokor, akkor mondja: *Gyurikám, az életem legszebb éveit ezek.*

Nem emlékszem a búcsúzásra. Vártam a 31-e délutánt. Oda is pakkal kellett mennünk? Nem. A pakkunkat elküldték Vácról. Az várt bennünket már a kalazantinumi szobánkban. Mikor felértem a IV. emeletre, s beléptem a KALAZANTINUM-ban, azt éreztem, hogy hazajöttem. Mátyásföldön meg azt éreztem, hogy látogatóban vagyok.

61. MINDENEK ÚJULNAK NAPLÓ

2005. március vége

A címkép felirat: Frumószaí ördögök. - Frumósza csángómagyar falu Moldvában.

Városmajor, 2005. március 8.

A regény VI. folytatása: Első estém a Kalazantinumban: 37. augusztus 31-én berreg a csengő vacsorára. Tolulunk a lépcső felé minden irányból. Egyetlen lépcső visz csak lefelé innen, a negyedik emeletről, s ez a rendházé, nem az iskoláé. Az iskola lépcsője csak a harmadik emeletig tart, lefelé meg a Piarista utcára visz. A rendháznak, az épületkolosszus híd felé eső szárnyának lépcsője meg a - gimnáziumot és a rendházat elválasztó - Piarista közre szalad le. '37-ben ez a köz még egy darab megmaradt természet, vagy legalábbis egy darab múlt. Két oldalán járda, de köztük fél méternyi és a Duna felé növekvő mélységben fut a még inkább kocsi-, mint autóút. Száz éve, amikor épült e csodapalota, nem rendezték még a terepet úgy, ahogy ma látjuk. Ha a templom mélyebben van, akkor lejtenie kell az útnak. A piarista palotát meg szintbe kellett hozni, s ez a szint magasabban volt, mint a templomé. A járdák a maguk szintjén vannak, de köztük az út nem szintel sem a rendházzal, sem a templommal, hanem lejt, hogy lejusson a templomhoz. Ezen a kocsiúton mentünk kisdíákként a Belvárosi templom úrnapi körmenetjéin... eleget láthattuk e rendezetlenséget, melyet a múlt század elején még egyáltalán nem láttunk annak. Nem dózer dolgozott akkoriban, csak kubikostalicska, s bizony néhány lóerővel, csak emberivel.

A negyedik emeleten nem volt gimnázium, az szőröstől-bőröstől a miénk volt: a Kalazantinumé. Miért *Kalazantinum*? Alapítónk családneve: a katalán-spanyol *Calasan*. S mit jelentett a mi Kalazantinum nevünk? Egy helyet, ahol illet tisztelni őt és életművét. Aki ott él, nem kérdőjelezte meg személyét. Nagyon mélyen tiszteltük. Nem lépett lábára senkinek. Nem dörgölözött a hatalmasokhoz. Fél életen keresztül kereste, amíg megtalálta a neki való munkát: az egészen kicsik, a prolik szolgálatát. Az egyház, maga is, négyszáz év után fedezi fel igazán: csak most lett a közoktatás védőszentjévé. Most. Alapítónk meg négyszáz évvel ezelőtt közoktatott. Oly korban, amikor még csak azok gyerekeit oktatták, akik tudtak s akartak rendesen fizetni az oktatásért. Olyan ügyetlenke volt. Nem tudta, nem akarta megvédeni magát! Hathatós eszközökkel nem akart dolgozni. Csak jézusiakkal - egy Jézust nagyon nem értő, verekedős, reformációs-ellenreformációs világban. Inkvizíció elé is kerül az istenadta... Álljon ennyi itt Róla - emléktábla helyett.

Berreg a csengő, s vagy hatvan kispap igyekszik a lépcsőn lefelé. Összetalálkozom a torlódásban Börzsei Marcival. Marci négy egész évvel idősebb nálam: egy évvel korábban együtt jártuk a nyolcadik osztályt; ő reverendában, én civilben. Elöttem három évvel volt ő Vácott novícius, utána végezte a hetediket Kecskeméten, majd a nyolcadikat Pesten. Míg én novíciuskodom Vácott, ő elvégzi Pesten a teológia első évét. Ő van tehát otthon, amikor a nyárvégi esti szürkületben a lépcsőházban egymás felé sodródunk, s én vagyok az új fiú. Marci sudár, vékony, szemüveges, mosolygós. Festeni valóan arisztokratikus a külseje, pedig mosonszentmiklósi magyar parasztgyerek. Főleg vele sétálok majd délutánonként az elkövetkező években, s ott vagyok Mosonszentmiklóson is, első miséjén. Meglátogatom Kolozsvárott '43 végén, amikor is az ő szórványkörzetébe megyek a karácsonyi ünnepekre lelkészkedni. Az év elején szenteltek, még rajtam a kenet illata, s megyek - a Nagy-Szamos vizét növelő Ilva patak menti községekbe, s fürdök a boldogságban, meg a besztecei havasok szépségében. Harminc évvel később Marcinál nyaralok Görgényszentimrében, a plébánián, s ott találkozom Márton Áronnal, egy jézusi főpappal s öreg székellyel, akit, ha tisztulni akarna egyházam, azonnal szentté avatna - majd megmondom, kik helyett. Szóval Marcival találkozom, amikor igyekszünk vacsorára. Ő

lesz a második nagyon jó barátom a rendben. S a renden kívül? Azon kívül nincs! Még szép is volna! Lesznek még barátaim sokan, de nem kívül! Hanem csakis belül: Bokron belül. Nincs idom, se kedvem - kívül barátkozni!

A félemeleten van a kispapok ebédlője. Négy emelet a szintkülönbség. Lezúgunk rajta, meg fel, ha jóllaktunk. Nem tudom, mit kérdezett tőlem Marci, nem tudom, mit feleltem rá. Csak azt tudom, hogy szelíden hátba vágott, s aranykeretes szemüvege mögül mosolyogva hitetlenkedett:

- Ez nem te vagy! - Ő volt az első vagy egyetlen ember, aki nem hatódott meg attól, mivé lettem a noviciátus végére. Rokonszenvét még a nyolcadik osztályban megnyerhettem valamivel, s ez a hátbavágás jelezte, hogy kételkedik annak valóságában, amit én halálos komolynak éltem meg. Hátbavágása ezt akarta mondani:

- Majd kinövöd... s túlleszel rajta! - Nem mondta hozzá, hogy ezen az életszentségen. Csak gondolta? Cinikus volt? Semmiképpen sem. Mély paraszti katolikus lelkisége volt. De a földön járt, mint élettől megedzett szegényparaszt. Görgényszentimrei plébános korában szégyenkezve mesélte, hogy járnak ám hozzá a görög katolikus oláh parasztok, és fizetnek neki, hogy imádkozzék ezért meg ezért. Mert össze tudja imádkozni a lányt a legénnyel, vagy fordítva. Marci látott valamit rajtam azon az első estén, ami nem stimmelt emlékeivel, s az emlékeit gondolta igazi valómnak. A Mátyásföldön töltött három napon nem hangzott el szüleim, testvéreim részéről semmi magasztos a reverendában magát hasznosítani igyekvő gyerekükkel, testvérükkel szemben; van egy fényképemlékem e napokból: rakom cserépbe a Vácról hozott muskátli-dugványokat. Belesimultam a környezetembe. Mit furcsállt rajtam Marci, nem tudom. Majd megkérdezem tőle, ha odafenn találkozunk. Igaz volt-e? Erre hamarabb is tudok válaszolni.

Azt hiszem, ő hívott el pár nap múlva meghallgatni Gerencsér Pistát. Pista hatodéves volt. E hatodik évében doktorált a bölcsészkaron filozófiából, s ráadásul még a teológiai dogmatikából. Ezenfelül még lelke volt annak a szabadfórumnak, melyet hetenként egyszer rendezhettünk magunknak vacsora és a naplezáró *Completorium* között, egy olyan jó félórán. E nyárvégi estén Pista Szabó Dezső 1937. augusztus-szeptemberi Ludas Matyi füzetének dupla számát ismertette. Folyóirat volt ez, amelyet Szabó Dezső maga írt. Mint Németh László néhány évvel később a Tanut. Mint a Napló - bocsánat nagyképűségemért. Címe: *Ede megevő ebédemet*. Alcíme: *Milyen Szekfű nyílt Schittenheim* Ede sírján. Nem sajtóhiba a nagybetűvel írt Szekfű. Szekfű Gyulát, az akadémikust, a tanszékvezető professzort, a Magyar Történet kötetének íróját, a Magyar Szemle havi folyóirat szerkesztőjét, a Három nemzedék (1919!) szerzőjét ülteti virágnak Ede sírjára. A magyar szellemi élet egyik legnagyobb alakját - a maga ötvenes éveiben járó közéleti férfit. És ki ülteti? A hasonló korú Szabó Dezső, Az elsodort falu (1919!) szerzője. Szekfű az egyetem falain belül, Szabó a falakon kívül, a Gólyavárban, tartja főhadiszállását.

Pár év múlva hogyan, hogyan nem, bekerülhetek Szekfű tanár úr szobájába!!! Beszélget velem. Németh Lászlóról is, az ifjúság új csillagáról, aki könyvet is írt már róla: Szekfű Gyula (1940) címmel, s mondja:

- Németh László heurisztikai elve, hogy az ellenkezője az igaz annak, amit megírtam a Magyar Történetben. Tisztelendő Úr, ugye ismeri Keresztúry tanár urat, s okos embernek tartja őt? Pár éve még minden szavát elhitte Szabó Dezsőnek. (Keresztúry Dezső proszeminárium-vezetőm volt.)

Az ilyen beszélgetések nöttetik az embert. Hatvanöt év telt el azóta, s máig sem felejttem. S azt sem, hogy majd harminc év múlva letérdepelek Görgényszentimrén Marci szobájában Márton Áron előtt, s megkérem, hogy megcsókolhassam a kezét. Szelíden-fáradtan néz rám, tiltakoznék, de láthat valamit a szememben, s enged. Az élet legnagyobb pillanataiban csak ülünk egy székben, és hallgatunk, állunk valaki előtt, vagy térdelünk. S szavak hangzanak ej, szemek találkoznak, s megtelik a lelkünk. Mivel? Félve mondom -

Istennel.

Valami gyorsíró teljesítményért kaptam jutalomként a *Három nemzedéket*, még gimnazistaként. Faltam, amennyire tudtam, Égő, vörös fülekkel olvastam Az *elsodort falu* három kötetét is. Nagy diákként már tudtam Szekfőről is, Szabó Dezsőről is, mert 1934-ben jelent meg Szerb Antal Magyar irodalomtörténete, s magyartanáromnak azonnal bibliája lett. Hamarosan megszereztem én is, és Szerb Antal világosan látta, hogy két személy jelenti a szellemi Magyarországot: Szabó Dezső és Szekfű Gyula. 1934-ben 15 év telt el az összeomlás után. Ma is, 2005-ben, 15 éve hogy kivonultak a szovjet csapatok, s ha megkérdeznének, hogy ma kik jelentik a szellemi Magyarországot, mit mondanék? Szerb Antal '34-ben 33 éves volt és tudta. 1940-ben, én még csak 21 éves voltam és tudtam, hogy Szekfű és Németh László - a csillagok. Ma 86 vagyok, és fogalmam sincs, hogy kit nevezhetnék meg - ám az ötvenesek, a náluk öregebb vagy fiatalabb - kortársaim közül. Hogy kire esküdik ma a magyar ifjúság? Kiért tölti meg hétről-hétre a Gólyavárt? Hogy kinek hiszik el minden szavát a Keresztúry tanár úr szerű fiatalok? '34-ben Szekfű 51, Szabó Dezső 55 éves volt. Kire tudunk ma így felnézni? Csak én vagyok ilyen béna? Mások tudják, hogy felnézünk-e ma egyáltalán valakire? Meg kellene kérdezni, ha volna kitől!

Biztos ott volt ezen az esti fórumon Juhász Miki is. Érezhettük, hogy vége a noviciátusi elhülyülésnek. Visszacsatoltam. 36 nyarán Tihanyban Bátori esténként Aradi Zsolt azokban a napokban megjelent új könyvét olvasta. A parlament épülete volt a címlapján, s arról beszélt a könyv, hogy ezt az épületet még egy birodalom számára csinálták... - fájó seb volt mindannyiunknak Trianon. Úgy éreztük, hogy nem lehet együtt élni vele. S most, ezen az estén folytatódik, ami a múlt nyárvégen abbamaradt, amikor haza kellett küldenem Ady Összes verseit. Újból lélegzem. Újból szívom a levegőt, melyet Bátori óráin szívtam, mert Gerencsér Pista ismertet, s repül a félóra, és belecseng a csengő, s én viszem a könyv mondanivalóját magamban a kápolnába is. És a következő vasárnap ebéd után mehetek haza, látogatóba. Kéthetenként látogathatjuk rokonainkat: kettő és hét között. Ebből két óra az utazás, de marad három óra beszélgetni, s én alig várom, hogy apám elé önthessem mindazt, amit Pista révén Szabó Dezsőtől hallottam. Mit is?

Hogy 37 tavaszán Szekfű cikket írt a Magyar Szemiében Schittenheim Ede címen: Szekfű sétál az azóta már régen elbontott budai németvölgyi temetőben, megáll egy sír előtt, melyen ezt olvassa:

- Schittenhelm Ede tüzérfőhadnagy meghalt 1849-ben a magyar szabadságért. Olvasás után elmélkedik. Arról, hogy valójában Ede fajaruló, mert Schittenheim létre meghal a magyar szabadságért. Hitler már a Birodalom kancellárja, és a Schittenhelmek tudhatják, hogy ők árják, s a nem Schittenhelmek megtudhatják, hogy ők meg ráják. Vigyázz magyar! Tele vagy némettel, zsidóval, tóttal, horvátal, szerbvel, oláhval, akik mind magyaroknak tudják magukat. Szét ne hagyd cincálni török után megmaradt, török után úgy-ahogy-lett, összekapart kis önmagadat. Mi lesz a magyar középosztályból, nemzetből, amelynek legtöbbje sváb, német asszimiláns, ha ez a gyilkos hitleri logika behatol nemzetünkbe? S most jön a Ludas Matyi füzet: Szabó Dezsőnek nincs könnye Schittenheim Edéért. Szabó Dezsőnek már minden könnye elfolyt az ebben a csonka országban is kisemmizett magyar parasztért. Nincs szükségünk svábok magyarrá asszimilálódására. Maradjanak meg csak svábok. Mert ha nem asszimilálódnak, akkor egy tolnai sváb - az egy tolnai sváb. De ha egy tolnai sváb asszimilálódik, akkor az felkerül Pestre a minisztériumban, és úgy igazgat száz magyart, mintha azok tolnai svábok lennének. Majd csattan az ostor vége - a sváb kultusz-miniszteren, Hóman Bálinton, aki nem rendezi Szabó Dezső ilyen meg amolyan anyagi követeléseit, de aki kihúzza Csík Ferkét a medencéből, miután Ferke olimpiai aranyérmet nyert az elmúlt évben Berlinben, s Szabó Dezső imádkozik a kultuszminiszterhez: O Sancte Valentine, nos ex aqua exhuzigátor... Nem olvastam el azóta, hetven év óta, e dupla-füzetet. Amit most elmondtam, ennek a

szeptembervégi szabad fórumnak az emléke bennem. S amikor mindezt elmesélem apámnak, dől belőlem a szó. Ő meg csak hallgatja. S közben bejön a szobába anyám, s csak ennyit mond neki:

- Gyuri minden reggelire megeszik egy svábot. - Mire anyám rémülten:
- Svábbogarat?
- Dehogya is. Olyan svábot, amilyen te vagy.

Anyám sohasem gondolta, hogy ő sváb. Azt se tudta, hogy német neve van. El lehetett volna őt adni németül. De ekkortájt már igazolnia kellett kinek-kinek a maga árja származását. Ez az igazolás csak azt volt hivatva eldönteni, hogy zsidó vér csörgedezik-e ereinkbe, vagy sem, de messzebbre mutat. Nem éri be a zsidók legyilkolásával, pár év múlva a németeket elkezdjük kipucolni a Kárpát-medence egészéből is. A magyarokat is Felvidékről, Kárpátaljáról, Párciumból, Erdélyből, Délvidékről. Huszonöt évvel korábban csak az jött el, aki nem akarta letenni az állampolgári esküt. Most már esküvel is takarodj a földről, hol őseid bölcsője ringott.

Idilli békességben éltünk piarista osztálytársaimmal, jóllehet egy harmadunknak sem volt eredetileg magyar neve: zsidó, sváb, tót, oláh, szerb asszimilánsok voltak vagy voltunk. Én is. Anyai nagyszüleim - és Budapesten, az ország szívében, s a múlt század elején egymás között - még németül beszéltek. De inkább büszkén vallottam, hogy névadó őseim honfoglaláskor előtti magyarok, kabarok. Apám ágán mindenki színmagyar, kócos jobbágy. De anyám ágán mi van?! Nagymama nemesi árvalány: Szladek (tót!) Ferenc és Liptay Laura (magyar nemes) ivadéka. Ez még hagyján, de a nagyapai ág! A nagypapa Stück Ferenc és az ő anyja Pfann Rozál. E két dédnagyszülőm egyike sem halt 48-ban a szabadságért! Még jó, mert Hitler logikája szerint fajárulók vére csörgedezne bennem.

Hitlerrel kezdődött az örjülés? Számomra legalábbis. Sohasem gondoltam, hogy a Stück Gizella nevet viselő anyámnak valami baja van a magyarságával. S most apám úgy reagálta le beszámolómat, hogy minden reggelire megeszem egy svábot. Pillanatokon belül megszületik Német László *Kisebbségben* című tanulmánya, mely megkülönbözteti a mélymagyart, a hígmagyart s a jöttmagyart. Ilyen jöttmagyar a magukat magyaroknak vallók egyetemének a messze nagyobb fele. Tragédia történt velünk. A 15. század végén még Európa egyik legnagyobb nemzete vagyunk, s a 17. század végére már csak ötnegyed millió ember beszéli nyelvünket. A többi, a mátyáskorabeli jó három millió hova lett? Elhullott a török kardoktól, elveszett Kelet-rabszolgapiacain. Erről a tragédiáról még regényt sem írtunk. Csak megállapítjuk, hogy Békés, Szeged, Kalocsa, Pécs vonalától délre hírmondónak sem maradt magyar, pedig színmagyar volt itt Mátyás korában még minden, le az Aldunáig. Szabó Dezső pátosza: faji alapra helyezkedtek románok, szerbek s tótok s megcsinálták maguknak hazánk területéből, amit megcsináltak, tehát nekünk is faji alapra kell helyezkednünk! Kikkel? A 16. század végére ezer magyarból ha egy katolikus, a többi mind kálvinista. Nincsenek e magyar kálvinisták az egész világon összesen három millióan sem. A többi bizony csak jöttmagyar. E három milliónak a jó fele meg hígmagyar? Mikor írta ezeket Németh a 30-as évek végén, úgy voltam vele, mint Keresztúry tanár úr Szabó Dezsővel. S most? Ha Erdélyben járok, és Jézusról beszélek, azt is mondom, hogy semmit sem ér, amit mondok, ha nem ülnek köztünk románok is. Mert nincs két evangélium: egy a magyarok, s egy másik - a nem-magyarok részére. Nincs. Jézus szemével nézve csak híg emberek vannak.

A Kalazantinumban élni jó volt. Nekem való világ volt. 5,30-kor keltünk, 5,50-től 6,50-ig a kápolnában elméltünk, misét hallgattunk. Utána reggeli s szobánk rendberakása (beágyazás) következett; majd 7,15-től 7,55-ig az első teológiai óra - ma úgy mondanák: a nulladik órában, A második évben már egyetemre is jártunk - párhuzamosan tanultuk otthon a teológiát, az egyetemen meg a szaktárgyainkat -, s a Múzeum-körúton kellett lennünk 8,15-re. 13,20-kor mentünk újra a kápolnába, majd ebéd, újra kápolna, aztán

intéztük az előjárókkal ügyeinket, mentünk a házi könyvtárba. Még szunyókálhatunk is a szobánkban. Ellenőrzés csak ennyi: nagypapa háromkor koppanthat egyet ajtónkon, s a koppantással együtt már be is nyit: nem hever-e valamelyikünk az ágyon? Délután kötelező párosban egy jó félórás-egyórás séta hat óra előtt. Este 7,15-kor teológiai óra. 8,00-tól 8,20-ig összejövetel, amit a Nagypapa tart. Utána vacsora, s ezt követően szabad idő 9,15-ig. Utána kötelező szilencium, 10-kor villanyoltás, s 5,30-ig lehet aludni.

Talán a nagypapával kell kezdenem. Negyven évvel volt idősebb nálam. Külön regény a kettőnk kapcsolata. Hozzá kellet menni anyagi ügyeinkkel. Voltak olyanok? Óh igen. A cél megjelölése nélkül lehetett bármikor két pengőt kérnünk. Ez volt a non putarem = a nem tudom mire. Összesen évi 60 pengőt igényelhettünk. Nyáron hazamehettünk két hétre, akkor kaptunk megint 60 pengőt és ami megmaradt az évközi hatvanból. Vasárnap délelőtt volt az általános ügyintézés ideje. Reggel 7,15-kor nem teológiai órára mentünk, hanem összejövetelre, amit nagypapa tartott. A vasárnapi összejövetel kiadós volt. Ráértünk. A különböző pesti plébániák a délelőtti, a 10 órás ünnepi nagymise fényét azzal növelték, hogy három papos misét rendeztek. A Központi Szeminárium meg a Kalazantinum szállította hozzá a kispapokat. 9-ig is eltarthatott az összejövetel. Ilyenkor hallgattuk meg pl. a harmadévesek próbaprédikációját. A legegyszerűbb módja ennek az volt, hogy megtanultunk könyv nélkül egy Prohászka beszédet. Somhegyi Miska nem ezt tette, hanem maga szerkesztett egyet azon a vasárnapon, amikor bemegyek a non putarem-ért nagypapa szobájába. Mindig beszélgetésbe kezd. Nem vagyok neki carissime, nem tegez, nem Gyurkázik, nem szólít a családnevemen sem, csak Maga vagyok.

- Magának hogy tetszett a Somhegyi próbaprédikációja?

Nem emlékszem, hogy mit válaszoltam, csak arra, hogy a próbaprédikáció alatt kialakult bennem a kritikám Somhegyi teljesítményéről, s így amikor nagypapa kérdezett, folyt belőlem a szó rendesen. Hallgatja figyelmesen, s amikor abbahagyom, megszólal:

- Mért nem mondta ezt el ott?

- Igazgató úr kérem, Somhegyi harmadéves, én meg csak még másodéves vagyok ...

- Ne szerénykedjék! Nem áll az jól magának.

Ha van pillanatfelvétel élőbeszédben, akkor ez az volt. Egy életre megtanultam, hogy mi áll jól nekem, s mi nem. Szerény éppen megpróbálhatok lenni. De akkor tartsam csukva a számat, mert ha kinyitom, azonnal megtörténik, amire Sántha Gyuri mutatott rá.

- Azért kerülöm a veled találkozást, mert ha megszólalsz, öt percen belül kiderül, hogy száz százalékosan neked van igazad.

Ezzel az alkattal lehet - nem szólni. De szerénynek rajzolnom magamat bajosan lehet. Ha egyszer hozzászólok valamihez, akkor átélem, hogy látom a dolgot. Ha nem gondolnám ezt, nem szólnék hozzá. Alighanem ezt látta meg nagypapa, amikor arról beszélt, hogy mi áll jól nekem, s mi nem.

Nagypapa felelős volt hatvan fiatalért, hogy ezekből jó piarista tanárok, nevelők legyenek. Akármennyire öreg róka is volt, tudta jól - s éppen azért, mert öreg róka volt -, hogy több szem többet lát. Akik gondot okoztak neki, azokról igyekezett begyűjteni társaik, a mi véleményünket. Mondta is erről az összejövetelen:

- Ne mondják nekem, hogy engem ne tessék kérdezni! De kérdezem magukat: hogyan látják egymást? Őszintén meg kell mondani! Mást is kérdezek majd.

Így kérdez egyszer engem, már első éves koromban, és egy harmadévesről. Nagyeszű gyerek volt, s szóba sem állt velem, de én nagyon bizonytalan egzisztenciának, problematikus piaristának éreztem. Az volt számomra ilyen, akiről azt gondoltam, hogy nem lesz pap belőle. Még abban a tanévben ott is hagyta a rendet. Csak úgy a folyosón menve kap el kérdésével nagypapa:

- Magának mi a véleménye a Zádorról?- Hosszan gondolkodom, hogyan bontsam ki azt a csomagot, ami bennem van róla. Nagypapa nem várja meg. Legyint egyet és mielőtt

még továbbmenne, mondja:

- Látom, magát utálja benne .- Így volt? Titkon rivalizáltam vele. Bántott, hogy szóra sem érdemesített.

Volt egy nagy meccsem nagypapával, amikor is letörte a szarvaim. Másodévbén. Volt egy tárgyunk heti öt órában, a prefektusunkké: *Introductio*, azaz bevezetés a szentírás könyveihez. Az én fogalmaink szerint ez olyan irodalomtörténetféle volt. Ebben volt nagy Sík Sándor, akit Bátorin közvetített a magyaróráin. S ebben volt abszolút csúcs Horváth János, akit akkor már hallgatók az egyetemen. Olyan nagyon, de nagyon nívtólannak éreztem, amit szegény prefektusunk nyújtani tudott nekünk, hogy kitaláltam valamit, hogy kibírjam a heti öt órát. Lázasan jegyzetem, amit mondott. Csakhogy: egyik nap latinul, másikon németül, harmadikon franciául, negyediken olaszul, s megint előlről. Német szakos voltam, a noviciátusban megtanultam franciául, s első évesen meg részt vettem Mikivel együtt egy olasz tanfolyamon. Ami pedig a latint illeti, álmunkban is latinul beszélünk... - erről majd még mondok valamit. Én voltam a legszorgalmasabb diák, két évfolyam hallhatta együtt az előadásokat. Belém nem köthetett, de a láthatatlan sugárzás, amit kibocsátottam magamból elért hozzá. Öt igen intenzív nyelvórára cseréltem le öt s mondanivalóját. Nem volt kedves modorú... Lehetett volna ily körülmények között? A fél év végén ezzel búcsúzott:

- Na, a vizsgán majd meglátom, hogyan vitézkednek.

Megláthatta. Összesen 15-en voltunk, s mindegyikünk fújta tételét, mint a vízfolyás. Valamelyikünk készséggel elvállalta, hogy legépeli az általa megfogalmazott tizenöt tételt, amelyekből majd húzunk a vizsgán. Mindent belesűrített a tételeibe. Mi pedig legépeltük. Úgy, hogy öt tétel elfért egy sorban, a másik öt két sorban, a harmadik öt pedig három sorban. Olyan papirosra gépeltük a 15 tételt s olyan gépeléssel, hogy a tételek hátlapján is világos volt, hogy a tételek egy vagy két vagy három sorosak-e. Ezek után a megtanulandó anyag harmadára csökkent: választottunk, hogy hány soros tételt húzunk majd. Karácsony előtt jó két héttel véget ért a teológián a szorgalmi idő. Karácsonyig levizsgáztunk a teológiai tárgyakból. Karácsony hetében pedig habzsoltuk a könyveket, amiket a Jézuska hozott a Kalazantinumnak, s újév után fogtunk hozzá az egyetemi kollokviumokra felkészüléshez

Az öt biblikus tétel jelesre befúzásra elegendő időt biztosítottunk, s szegény tanárunk felsülésére - mindent tudtunk. Nem erre számított szegény, hanem arra, hogy csödülni fogunk. Bosszút lihegett. Valaki befújhatta neki közölünk a siker/csöd okát. S ő mint felbujtóra rám gyanakodott, pedig ennek semmi alapja nem volt. Magához hívott s megkérdezte, hogy mért tettem. Én meg tettem, amit nem lehetett, visszakérdeztem:

- Én kérdezem a Prefektus Úrtól, hogy mi alapon vádol engem.

Dühében kizavart a szobájából. Ezután következett a vesszőfutás. Ment nagypapához, s beszámolt a történekről, nagypapa pedig megkérdezte két-három kalazantini társamtól, hogy nem kellene-e engem elküldeniök a Rendből. Nekem, hozzám, nem szólt senki. De hatvan ember úgy nézett rám, mint akit elküldhetnek. Tíz napig tarthatott ez az állapot. Aztán nem bírtam tovább, s odamentem Nagypapához:

- Igazgató Úri Tessék beszélni velem!

- Maga Draufganger! Magával beszélni kell, amikor Maga akarja! Na jó, délután elviszem sétálni.

Meg volt a séta. Én szavaltam, hogy itt a helyem. Ő mondta, hogy próbálnék ilyeneket a jezsuitáknál csinálni, s a végén abba maradtunk, hogy jó, maradjak, majd meglátjuk.

Nem értem, és nem értem, és nem értem. Mi ez? Mért nem lehetett megkérdezni, hogy mi alapon állítja, hogy én vagyok a felelős azért, amit 15 ember egy akarattal tett? Ez a világ rendje. A beosztottnak soha nem lehet igaza. Mindig csak annak, aki felül van. Ha ezt én akkor, vagy akár később, megértettem volna, másképpen alakult volna az életem. De ez nem adatott meg nekem. Megköszönöm Istennek...

Három év után nagypapa otthagyt bennünket, mert a rendtartományunk a maga fejévé választotta őt. Nem akadt, aki át tudta volna venni kalazantinumi szerepét. Jó két év múlva aztán - ha nem is igazgatójává, ha nem is nagypapájává - a prefektus lett a Kalazantinum új súlypontjává, s megérhette, hogy én képviseltem a leghatározottabban azt, ami pozitívumot a Kalazantinum életében ő akart. Soha nem esett szó közöttünk korábbi afférunkról.

Újmisés szónokomnak lelkiatyámat választottam, aki 15 éven keresztül gyóntatott. Tudtam róla, hogy nem jár látogatni sehová, de nem hittem volna, hogy értem sem tesz kivételt, s nem jön el Mátyásföldre, a primíciás ebédre. Meghívtam nagypapát is, s ő elfogadta a maghívást annak ellenére is, hogy szónoknak is, manuduktornak is mást kértem fel. Nagypapa mondta az ünnepi beszédet az asztalnál. Egy mondatára emlékezem vissza:

- Azt hittük, hogy szűk lesz neki Macedónia. "

'43. február 1-én hangzott el. A ribilliót, amit csinálok, csak felülről láthatja majd. A nagyszülők ritkán érik meg unkáik kibontakozását. Tíz év se telik el az asztali beszéd után, s az ügyész kötél általi halált kér nekem' 52-ben a Jónás tanácstól. S negyven év se telik el, s meg írom az Egyházrendet, amely az inkvizíció asztalára kerül. Szűk lett neki...

Városmajor, 2005. március 10.

Vermes Géza öt Jézus-címet vizsgál meg nagyírú könyvében. Az ötödik: az Isten fia. A korábbi négyből az első szerint az Isten tolmácsa, a harmadik szerint az Isten felkentje, s a második és a negyedik cím szerint az Isten funkciót gyakorolja. Az ötödik, az Isten fia-cím csak 12 ízben kerül elő választott evangéliumunkban.

Az első előfordulásról maga az evangelista gondoskodik. Elmondja a szentcsalád Egyiptomba menekülését, Heródes haláláig ott tartózkodásukat, s azt mondja, hogy mindez azért történt, hogy beteljesedjék Istennek a tolmácsa, Ozeás nevű tolmácsa, által mondott szava: Egyiptomból hívtam fiamat (2,15). Mért nem Ozeást, mért nem Istent mondom eme első előfordulás szerzőjének? Csak azért nem, mert olvasmányemlék Máténál ez az említés: Máténak eszébe jut a próféták egy sora: *Még gyermek volt Izrael, amikor megszerettem, Egyiptomból hívtam ki fiamat* (Oz 11.1). Izraelről van benne szó, és Máté ezt a helyet Jézusra alkalmazza. Megszentelt szokás ez az alkalmazás Izraelben, s még azon túl is! Az ilyen szóbeli egyezések is jövendölésnek számítottak a választott népnél. S nemcsak náluk. A keresztényeknél is. S ha a tudományban mára már nem is, az igehirdető gyakorlatban, s a liturgiában változatlanul jövendölésnek könyveljük el ezeket a szóbeli egybe-eséseket, egyezéseket.

De Máté ezt a legjobb lelkiismerettel csinálja. A legjobbal, mert ő mélyen meg van Győződve arról, hogy Jézus istenfiúsága- ez az igazság. Igazság, amelyről maga az Isten tanúskodik. Evangéliumában kétszer szólal meg az Isten, s mind a két megszólalásnak tárgya éppen az, hogy a Názáreti Jézus bizony az Ő, az Isten, az Atya fia. Mikor Jézus a bemerítés után kijött a vízből, hang hallatszott a mennyből: *Ez az én szeretett Fiam, benne leltem tetszésemet / akiben kedvem telik / akit választottam / akit kiszemeltem egy feladatra, stb., stb.* (3,17). Ezer módon lehet fordítani az itt szereplő görög *eudokein* kifejezést. Az egész evangéliumban még kétszer fordul elő ez az ige, mégpedig külön az Atya, az Isten használatára. Ez az az ige, amely kifejezi az Isten viszonyát a fiához, aki a Názáreti Jézus. Ez hangzik el a színeváltozás hegyén is: *Ez az én szeretett fiam, akiben jó kedvem telt.* Csak hozzáteszi ehhez még ennek legfontosabbnak gondolt következményét is - *Őt hallgassátok!* (17,5). S ezt találja Máté Deuteroizajásnál is, abban a gyönyörű himnuszban, amelyet elsőül talán Máté alkalmaz Jézusra, s azóta kétezer esztendőn keresztül mind az összes kereszténység. Ahol találja, az az Ebed Jahve (értsd: az Isten szolgálja) dalok eleje-kezdeté. Ezeket az Ebed Jahve dalokat a választott nép mindet a Messiásra értette, mindet a Messisára vonatkozó prófétai jövendölésnek tekintette. Hallgassátok:

Ez az én szolgám, akit támogatok, az én választottam, akiben kedvem telik, azaz: hó

agapétoz mou hon eudokésen hé pszüché mou. Ez szórul-szóra egyezik az előző két mátéi hely szövegezésével (12.18). De halljátok a himnusz teljes elejét, mint Istennek, magának az énekét a maga szolgájáról, aki a Messiás:

Ez az én szolgám, aki támogatok / a választottam, akiben kedvem telik.

Kiárasztom rá lelkemet, / hogy igazságot vigyen a nemzeteknek.

Nem kiált majd, s nem emeli fel a hangját / szava se hallatszik az utcákon.

A megtört nádszálat nem töri össze. / A pislákoló mécsbelet nem oltja ki.

Hűségesen elviszi az igazságot, / nem lankad el, sem kedvét el nem veszti,

Míg az igazságot meg nem szilárdítja a földön. / Tanítására várnak a szigetek.

Szeretnék még egy olyan három napos lelkigyakorlatot tartani, amely erről a négy deuterioizációs sorról beszél, s melyet nemcsak Jézusra, hanem magunkra is, a lelki gyakorlat mindenegyres résztvevőjére alkalmaznánk. Sok mindent szeretne az ember gyereke...

Egyelőre azonban itt van még Vermes Géza ötödik Jézus-címkéje, melyből még csak Hármát láttunk, pedig Máténál 12 van belőle. A következő két hely szerzője- a diabolos, a Kísértő: Ha te vagy az Isten fia (4,3.6), akkor legyen kenyér a kőből, s ugorjon Jézus a magasból. Magam úgy érzem, hogy a Kísértőnek nincs kétsége: Jézus meg tudja tenni ezeket. Azaz a Sátán tisztában van vele, hogy az Isten fiát kísérti. Érdekes idevenni a hatodik helyet: a két gadáriai ördögösnek (daimonidzomenoi), nekik sincs problémájuk: Mi bajod velünk, Isten fia? Azért jöttél ide, hogy idő előtt gyötörj minket? (8,28-29). Az egyértelműen istenellenes világ, a Sátán Ország, tud a páratlan eseményről. Honnan? Nem tudom. Csak feltételezem, hogy a Sátán Ország is rendelkezik megfelelő információs hálózattal, és nem is közönséggel, mert a sátnival azonos jelentésű evilágnak a fia okosabbak a világosság fiainál (Lk 16.8). S ami képtelenségnek látszik a racionalizmusnak nevezett tiszta észnek, az bizony egyáltalán nem képtelenség a racionalizmus határain kívül eső világnak. A racionalizmus csak egy lehetséges pozíció. Mert az univerzumon, a teremtetten valóságon belül, továbbá a valóság egészen belül (a teremtetten és a teremtetlen, az isteni rész - az egész!) más pozíció is lehetséges. A Sátán világa is ide tartozik. Ha mindezt nem akarjuk tudomásul venni, akkor így kellene beszélniük azoknak, akik a mondottakat nem kívánják tudomásul venni: Racionalista vagyok. Az Isten - Isten. Az ember- ember. E kettő nem keverhető össze. Isten fia - ez az ami nem lehetséges. Ez lenne a tiszta munka. De racionalizmussal teológiát csinálni- ez összekeverése a megismerési síkoknak. Mert van a szaktudomány, amely igazol laboratóriumi kísérletekkel és a múzeumok anyagával. Van a filozófia, amely dolgozik a gondolkodás törvényei alapján: azonosság elve, okság elve, a harmadik kizárásának az elve, stb. De a teológia nem így dolgozik. Isten megteheti azt is, ami nem fér bele teremtményei igazolhatási világába. Van teológia, amely állíthat olyat, amit szaktudomány és filozófia nem állíthat. Van teológia, melynek színe előtt a filozófiai állítás csak egy lehetséges pozíció. És nem az egyedül lehetséges igazság. Nem érzem fair play-nek a teológia területére lépni, s megkérdezni: Hol hagyátok a józan eszeteket? Az Isten valamivel több, mint józan ész.

Roger Martin du Gard regényében az elkötelezett ateista autója karambolba kerül, s ajkát önkéntelenül is elhagyja a szó: Jaj Istenem! A tanítványok, akik látják Jézust a vízen járva hajójuk felé közeledni, mikor Jézus a hajóba ér, leborulnak előtte: Valóban az Isten fia vagy! (14,33) Mi ez a valóban? A Tizenkettő részese Jézus életének. Szemtanúi annak, ami történik vele, körülötte. De Jézus nem mutatkozott be nekik ilyesfajta módon: Ti valójában azt gondoljátok, hogy én vagyok a názáreti ács, aki felhagyott iparával, hogy tanítótok legyek. Igaz, igaz, de meg kell mondanom, hogy ez az igazságnak csak az egyik fele. S a másik fele az, hogy én az Isten világából jöttem, s valójában magam vagyok az Isten, azaz hogy az Isten fia, de ezt túlságosan bonyolult volna elmagyaráznom, hogy hogyan lehet az egyetlen Istenen belül Atya is meg Fiú is, meg más is. Talán majd lesz mód egy kicsit ebbe a dologba mélyebben belenézni. De egyelőre sokkal fontosabb, hogy

megértésért azt, amiért arra adtam a fejemet, hogy tanítsalak titeket... Nem mutatkozott be nekik, s rakódtak bennük egymásra az élmények és tapasztalatok, s ez most kitört belőlük ebben a formában. Azt gondolom, ha Vermes Géza is keresztülment volna azon, amin a Tizenkettő keresztülment, alighanem ő is letérdepelt volna, és suttogta volna, hogy Valóban... S ez esetben ennek a Valóban-élménynek a hatására írta volna könyveit, ha írt volna e témáról valamit. Akinek ilyen valóban-élménye van, az nem szükségképpen ütődött. És ténylegesen lehet ez az élménye, még akkor is, ha a világ összes filozófusai azt állítják róla, hogy méltatlan az ember nevére s az emberi gondolkodásra, aki azt gondolná, hogy Isten beleszólhat ilyen módon is az emberi történelembe. És tapasztalatok, és újabb és újabb élmények hatására születik meg Péterben a vallomás Fülöp Cezáreájában: Te vagy a Messiás, az élő Isten fia (16,16).

Még négy helyünk van. Ebből három nagyon szégyenletes. Igazolják a főpapok számára, hogy dehogy az Isten fia ez a felfuvalkodott fafaragó. Miből tudják, hogy nem az? Abból, hogy azt tesznek vele, amit akarnak. Ha nem is volna Isten, de legalább erősebb volna Pilátusnál, vagy legalább a főpapoknak nem volna hatalmuk rajta, akkor elhinnék, hogy ez a szerencsétlen hőzöngő felülről jövő lehetne, de hát úgy rúgják fenéken, úgy köpik szembe, úgy pofozzák dagadtra a főtisztelendők, ahogy akarják. A főtisztelendőknek fogalmuk sincs az Istenről. Rossz a méterük, a mércéjük. A főtisztelendők - urak, s Istent csak úrnak tudják gondolni. S elmennek a Názáreti mellett, mint csaló mellett. Ha a főtisztelendők elolvasnák Sántha Ferenc novelláját, Isten a szekéren, az talán segíthetne rajtuk. Akkor talán megértenék Jézust, aki Istent, azaz sajátmagát azokkal azonosítja, akik éheznek, szomjaznak, ruhájuk nincs, és az urak börtönében ülnek. De az urak reménytelenek, képtelenek rá. Miért képtelenek rá? Mert urak. Szóljon Máté: Azt élő Istenre kényszerítlek, mondd meg nekünk, ha te vagy-e a Messiás, az Isten Fia... Aki leromboltad a templomot, és három nap alatt felépítéd, ments meg magadat, ha Isten fia vagy, és szállj le a keresztről.. Bízott az Istenben: szabadítsa meg most, ha akarja, hiszen ezt mondta: Az Isten fia vagyok. (26,63;27,40.43). Tökéletes a főtisztelendők süketsége. A főtisztelendőknek előbb éhezniük kellene, s az urak börtönében találniuk magukat. Ekkortól kezdve szünnék meg az Istent megtalálási képtelenségük, a tökéletes, incapacitásuk. Incapaces Deo - mondhatnók a skolasztika nyelvén.

Van, akiben nincs meg ez az incapacitás. Akárkiben meglehet az ellentéte: a képesség Istent érezni, tapasztalni, s nem melléje fogni, nem elmenni mellette. Akárkiben, aki ember, Isten képére és hasonlatosságára megteremtve. De hát a főtisztelendő is ember! Ez igaz. De jóvátehetetlenül deformált. Mi deformálta? A hatalom? És az egyéb urakat nem deformálta a hatalom? Dehogy is nem. Azokat is deformálta. De azoknak, nem kell teológiát csinálniuk. Tőlük elég, ha kijelentik, hogy keresztes háborút csinálnak Irakban, s már repül is a rakétájuk. További teológizálásra ők nem vállalkoznak. Azt elvégzik a főtáltosaik. Van bíborosuk minden nagyobb városukban. .

A kisemberek világában keresendők, akiknek van kapacitásuk az isteni valóság, a valóság, érzékelésére. Már egy százados százada is, durva lelkű, kivégzés munkaviszonyú, műveletlen, tanulatlan, csak parancsteljesítésből, csak gyilkolásból élő aljanépe is tartozhatik ehhez az Istenre valami fogékonyságot mutató világhoz: Amikor pedig a százados és akik vele őrizték Jézust, látták a földrengést és a történeteket, nagyon megrémültek, és így szóltak: Bizony, Isten fia volt ez (27,54).

Városmajor, 2005. március 12.

Elismerem egykori antikommunista magatartásukat, és mindazt, amelyet el kellett szenvedniük, de most végre az egyházak egységéért is tegyenek valamit – olvasom a Magyar Nemzet február 28-i számában Harrach Péter kijelentését a nevemhez kötődő Bokor-közösség tagjairól. Válaszok:

Kedves Harrach Péter!

Antikommunista lett volna a magatartásunk?

Elhatároltuk magunkat azoktól a módszerektől, amelyekkel pártunk és kormányunk fel akarta építeni a szocializmust. Ma sincsen antikapitalista magatartásunk, csak vélekedésünk. Mégpedig jézusi vélekedésünk, ami abban áll, hogy kivétel nélkül mindenkit csak egy dénár illet meg. Amivel többed van, mint az emberiség összes javainak rád-eső hányada (egy hatmilliárdoda), azt be kell fizetned a közkasszába. Magyarul: Jézust kell utánoznunk, s meg kell valósítanunk az élet és vagyonközösséget, ahogyan ő megvalósította a maga tizenhárom főnyi közösségében – prokommunista vélekedéssel. A halálos ítéletemet előkészítő ávós őrnagy a kihallgatásomon ezt mondta: Bulányi mester, nem várhatjuk meg, amíg maga megelégtetve tartja nekünk a kapitalistákat. A prokommunista Jézus minden igaz tanítványa szerint, és az antikapitalista Jézus minden igaz tanítványa szerint mindannyiunkat meg kellene lelkigyakorlatoztatni, hogy átalakuljon a látásunk jézusi látássá. Hogy világos legyen számunkra is Jézus látása. Az, hogy Isten ellenlábasa – a Pénz, a Mammon. Föltételezem Harrach Péterről, hogy van annyi Bokor-ismerete és Jézus-ismerete, hogy mindezeket maga is nagyon jól tudja. De azért szeretném elméjében megerősíteni, hogy nem volt antikommunista magatartásunk. Ha lett volna, akkor – annak, amit a csináltunk, a tized részéért is – elevenen agyonverték volna minket az elvtársak.

Harrach Péter ezek után elismeri mindazt, amit el kellett szenvednünk. Valószínűleg arra gondol, amit az általa vélt egykori antikommunista magatartásunkért kellett szenvednünk. Szép dolog, ha valaki elismeri a szenvedéstényeket; szebb, mintha letagadja. De kérdezem: tudja-e Harrach Péter, hogy kik mindenkit szenvedtetek bennünket? Mert szavából az olvasó arra következtethet, hogy azok a csúnya kommunisták szenvedtetek bennünket, akikkel szemben mi egykor antiskodtunk volna. Fel kell világosítanom Harrach Pétert: szenvedtünk, szenvedtünk az elvtársaktól is, de rá se ránts! Jogutódjuk, a '89 utáni magyar állam bocsánatot kért tőlünk, jóvátett, nyugdíjat emelt, kitüntetésekkel adott. Igyekezett rendben tenni, ami rendbe tehető volt. Vannak azonban akik folyamatosan szenvedtetnek minket a rendszerváltozás után is; akkor, amikor már semmi sem írható a csúf kommunisták számlájára. S Harrach Péternek nagyon is jól ismeri azokat, akik mind a mai napig szenvedtetnek bennünket. Ismeri jól a 25 év előtti megalázásainkat, a mind a mai napig tartó kirekesztéseket Ismeri azokat, akik ma is naponként sebesítik megpróbált, megkérgesedett, aligha túlérzékeny valónkat. S mivel jól ismerheti őket, és ismeri azt a teljes elszántságot, amellyel minden tőlük telhetőt ma is megtesznek a Bokor ellen..., ezért egyszerűen megmagyarázhatatlan számomra, hogyan képes ilyet leírni: most végre az egyházak egységéért is tegyenek valamit. Kedves Harrach Péter, ugyan mit gondol, mi a fészkes... éért teszi a Bokor azt, amit hatvan éve tesz? Miért vállalja a börtönt, az alulértékeltség minden lehetséges alakját, az egyházellenesség hazug vádját... mindazt, amivel illették Jézust is Izrael vallási hatóságai kétezer évvel ezelőtt? Az életünket tettük kockára! Egy életen keresztül hordozzuk a másodrangú egyházpolgár szerepét. Folyamatosan szenvedünk az egyházért és annak vezetőitől. Hogy mondhat ilyesmit, hogy végre tegyünk már valamit? Az adja a teljes biztonságát, hogy tudja: Nem tiltakozhatunk ellene? Az, hogy ránk akármit lehet mondani? Harrach Péter ezzel a buzdításával büszkén azonosul annak az egyházi vezetésnek a magatartásával, amely ma is folyamatosan harcol a Bokor jézusi eszményei ellen. Üldözi azokat a papokat, akik befogadnak szolgálatra templomaikba, kitiltja könyvesboltjaiból könyveinket, melyek a jézusi célkitűzésre tanítanak. Úgy harcol ellenünk, ahogy csak képes... minden erejéből.

Megértem őket. Kétezer esztendő arra tanítja az egyház kinevezett és méltóságokba helyezett tisztviselőit, hogy csak így lehet egyházat építeni... De ha csak így lehet, akkor kétezer esztendő óta ezek a kinevezett tisztviselők a legfőbb akadályai annak, hogy megvalósulhasson az Isten Ország. Mert uralkodásból, gazdagságból, fegyveres erő al-

kalmazásából, s ezek haszonélvezőivel fenntartott trón és oltár szövetségből soha nem lesz Isten Országá. Erről tesz hitet a Bokor. Ezt mondja, ezt tanítja, könyveiben ezt írja le. S ezt a gondolatot akarják a kinevezett tisztségviselők elnémítani.

Nemcsak hogy nem kérnek bocsánatot azért, amit a pártállam idején a kommunisták parancsait teljesítve vétettek ellenünk, hanem '89 után teljes fegyverzetben folytatják jézustalan magatartásukat. 1997 óta papirosom van róla, hogy katolikus, hogy katolikus teológus vagyok, mégis kirekesztenek minket, mint közellenséget, s egyházi teljhatalmukkal mindentől távol tartanak, amitől csak tudnak, minket.

Kedves Harrach Péter! Nem lenne itt az ideje, hogy végre tisztázza magában, hogy mi köze a létező történelmi egyháznak a jézusi célkitűzéshez... tisztázza hogy a jézusi célkitűzésért vagy a történelmi egyházért kell végre a Bokornak tennie valamit,... hogy van-e ez a kettő legalább köszönő viszonyban egymással?! S a tisztázás után megszagghatná ruháját mint a Kaifás anno dacumál, vagy keserves sírásra fakadhatna, mint J. vagy mint Péter Igaz, jézusi szeretettel remélve az utóbbit – Bulányi György. Budapest, 2005. március 9.

Városmajor, 2005. március 13.

Vonj le éveidből harminchetet, s menj el az Attila út elejére a Bethlen-udvarba, s találsz ott a heverőn egy szüleid korában levő ifjút, aki ezüstmisére ajándékul mélyvéna-szakadást kapott Istenétől. Ennek folytán be tudja fejezni a KIO III/2-es kötetét, meg tudja írni a IV-est, s nyár végére a tervnek megfelelően elkészül az V. kötet is. Te pedig Éva néni buzgólkodása következtében látogatod meg a még ifjú, mert még csak 50. évét taposó papot. Sietve kijelented, hogy Istenben nem hiszel, semmi közöd hozzá. Mire a pap azt mondja, hogy jaj de jó, mert ő éppen mostanában kezd foglalkozni istentannal, s nagyon nagy szívességet tennél neki, ha leírnád, hogy miként is jutottál arra az eredményre, hogy Ő nem létezik. Megígéred, hogy megírod a dolgozatot, s egyelőre hagyjuk ezt a témát. Újat választasz. Mit? Arra már nem emlékezem. Csak arra, hogy megállapodunk az időpontban, amikor újra eljössz, s hozod a dolgozatod. Újra jössz, de dolgozatot nem hozol. Inkább legyen Isten, csak ne kelljen megírni, hogy miért nincsen Ő. Helyette inkább életgyónás-félét végzel.

Azt hiszem, másfél év múlva Fehérvári úti lakástokban, amikor édesanyád már szabadult Kalocsáról, indul a Második Hullám. Azzal indul, hogy négy ember összehajol. Először, aztán éveken és évtizedeken keresztül újból és újból, két hetenként: Ildi, Zsuzsa, Jenő meg magam. Ez 69 őszén van. És 70 koranyárjában már lelkigyakorlatot tartunk a Csátárkán egy faházikóban. Azon már ott van Imre is. Napközben az Oltáriszentség felkötve lóg az orgonabokorban. És a lelkigyakorlat végén sírok, mint a zálogos csacsi. Mer 52-ben volt az utolsó lelkigyakorlatom, és csak és mindössze 18 évig kellett tőlem telhető hűséggel tovább szolgálnom, s íme újra találok négy huszonévest, akiknek lelkigyakorlatot tarthatok.

Aztán megjelenik az életedben Lajos, s Te is elkelsz a halpiacon. S szülsz négy gyönyörű fiút. A szépséget kitől is örökölték? És megvagy, s még mindig nem írod meg a dolgozatot a 37 év előtt ígért tárgyról. Inkább orgonálsz és énekelsz. Közben megrendezel egy rekviemet is, mert hát illő módon illik eltakarítani azokat, akik igyekeznek jó helyre küldeni az emberlányát, amikor huszonéves.

Én meg örvendezek, hogy köszönhetek még életemben hatvanadik születnapot ünneplő ifjú hölgyet, akinek életútját nagyjából végigkísérhettem.

*S ha napom süllyed az ég peremén / Te fogod le majd az én szemeim,
S én alszom el majd a te dalodon. / Csicsija, bubuja, én csillagom.*

Városmajor, 2005. március 14.

Király, Dávid fia, vőlegény, tanító, mester, ember, ács fia, Eljövendő, Immánuel - sok ilyesfajta megjelölése és önmegjelölése van Jézusnak, de ezeken felül van három, ami

biztosan jelentősebb ezeknél, s amelyek alighanem vetekednek azzal a hattal, amelyet Vermes Géza vizsgálatára érdemesített idézett könyvében. Ez a három: Én – Jézus NEVE - Az Atya valakije. -

Ezzel a harmadikkal kezdem. Máté evangéliumában 65 ízben fordul elő az Atya szó és 44 esetben nem a földit, hanem az égi Atyát jelzi. Ez a 44 hely két félre bomlik. Egy kisebbre és egy nagyobbra. A kisebbik részben a mi atyánkról (emberek égi atyjáról) van szó, a nagyobbik részben pedig Jézus atyjáról. Nincs harmadik csoport, amelyikben osztoznánk Jézussal közös Atyánkon, hiszen nem más valaki a Jézus Atyja, mint a miénk? Elméletileg ilyen harmadik csoport is felírható volna, de a találatok összege ettől marad még: zéró. Gyakorlatilag csak két csoport van: a mi atyánk és Jézus atya.

Nézzük meg anyagunkat. Amikor kérésükre Jézus imádkozásra fogja tanítványait, ezt mondja nekik: Ti így imádkozzatok: Atyánk, aki a mennyekben vagy... és bocsásd meg a vétkeinket (6,9.12). Ebből, a szöveg megbocsátásra felszólító végéből kétségtelen lehet számunkra, hogy az imádságot kezdő Atyánk kitétel mögött mi, emberek vagyunk, akik megbocsátandó bűnökkel rendelkezünk, s nem az a Jézus van mögötte, aki megkérdezte önmagáról, hogy ki vádol meg engem a bűnről (Jn 8,46). Alamizsnálkodni így tanít Jézus: rejtekben maradjon az alamizsnád, és Atyád, aki lát a rejtekben, megfizet neked. Hasonlóképpen kell imádkozni:... és Atyád, aki lát a rejtekben, megfizet neked. Ezen a módon kell böjtölnünk is: ... böjtölj a te Atyádnak a rejtekben, és Atyád, aki lát a rejtekben, megfizet neked (6,4.6.6.18.18). Továbbá: az istenektetszők ragyognak majd atyjuk országában (13,43) Tehát akár Atyánk, akár Atyád, akár az Atyjuk ragozott alakokkal találkozunk, mindig a mi atyánkról, azaz emberek Atyjáról van szó.

További 13 esetben teljesen problémátlan ez, mert Jézus mindig a ti Atyátok fogalmazást használja. Úgy ragyogjon a világosságtok, hogy dicsőítsék mennyei Atyátokat (5,16). Szeressétek ellenségeiteket... hogy fiaí legyetek mennyei Atyátoknak (5,45). Legyetek tökéletesek, ahogy mennyei Atyátok is tökéletes (5,48). Ne mutogassátok magatokat, mert így nem kaptok jutalmat mennyei Atyátoktól (6,1). Ne szaporítsátok a szót, ..., mert tudja a ti Atyátok, mire van szükségetek (6,8). Ha az embereknek megbocsátjátok vétkeiket, nektek is megbocsát mennyei Atyátok. Ha pedig nem bocsátotok meg az embereknek, Atyátok sem bocsátja meg a ti vétkeiteket (6,14-15). Nézzétek az égi madarakat, nem vetnek... mennyei Atyátok eltartja őket (6,26). Ne mondjátok. Mi együnk?... mennyei Atyátok tudja" hogy szükségetek van minderre (6,31-32). Ha ti gonosz létekre tudtok jó ajándékokat adni gyermekeiteknek, mennyivel inkább ad jókat a ti mennyei Atyátok... (7,11). Ne töprengjete, hogyan vagy mit mondjátok... mert nem ti vagytok, akik beszéltek, hanem Atyátok Lelke szól általatok (10,20). Két verebet adnak egy fillérért, és egy sem esik le közülük a földre Atyátok tudta nélkül (10,29). És a legvége: Atyátoknak se szólítsatok senkit a földön, mert egy a ti Atyátok, a mennyei (23,9).

E most elősorolt 13 mondat mindegyikében használhatta volna Jézus az Atyátok kitétel helyett az Atyánk kitélt. Mégpedig abból a célból, hogy a mondatok állításai vonatkozzanak ne csak reánk, hanem Jézusra magára is. Próbáljuk ki az elsőt és az utolsót: Úgy ragyogjon Jézus világossága, hogy az emberek dicsőítsék mennyei Atyját, Jézus se szólít senkit a földön Atyjának, mert csak a Mennyei Atya az övé. Kifogástalan tartalmú mondatokat kapnánk mind a 13 esetben. Nem használta egyetlenegyszer sem. Miért? Úgy gondolom, hogy nagyon másmilyen az a kapcsolata az Atyával, mint az emberek, a teremtmények kapcsolata Istenükkel. Nem a viszony tartalmában van a különbség, hiszen láttuk: be lehetett helyettesíteni a mi Atya-kapcsolatainkat tartalmazó mondatokba Jézust. Ugyanazon tartalmaknak más az intenzitása. Azt hiszem ezt a másságot, csak abban lehet megjelölnünk, hogy ami kapcsolatunk időbeli, és Jézus Atya-kapcsolatai nemcsak időbeleik. Az a kapcsolat időtlen is, örök is, időtől függetlenül is meglevő. De félek, hogyha ez irányban tovább próbálkozunk menni, elveszünk a metafizika és a misztika mélységeiben.

Ezért nem téveszti - sem Jézus, sem az evangélista, sem a szerkesztő - össze a ti atyátok meg az én atyám kitételt. Nincs alóla egyetlen kivétel sem. Megérezte Jézus környezete, hogy Jézus és az Atya kapcsolata valami egészen más. Nem tudta ezt a mást szóba foglalni, megmagyarázni. Magam is legfeljebb filozófiai kategóriáimmal tudnám a tényállást körbebeszélni. Nem teszem most. Csak annyit mondok: hogy Jézus és az Atya kapcsolata nem olyan, mint Péter vagy akármelyikünk kapcsolata az Atyával. Péternek adhat az Atya kinyilatkoztatást. Jézus esetében ez valahogy másképpen van. Hogyan? Hát úgy, hogy a Fiú tudja, amit az Atya tud. Időtlen tudással tudja. Péternek meg nincs időtlen tudása. Péter csak az időben tud meg valamit, amikor leesik nála a húszfilléres. Ezzel nincs megoldva még a krisztológiai probléma. S nem is hiszem, hogy lehet annak megoldása az ember, a teremtmény számára. Azért gondolom, hogy nem lehet, mert marad az Isten mély titka, hogyan lehet Isten emberré. Mert mégis csak tudhat Isten valami olyasmit is, amit a teremtmény, az ember nem tudhat, De itt most nem is az a dolgom, hogy letegyem e tekintetben a magam szerény kis garasát. Most az a dolgom csupán, hogy megmutassam: Máté számára a Fiú Atya-viszonya, és a mi, emberek kapcsolata az Atyával - két külön tészta.

Nézzük a Fiú Atya-kapcsolatait. Eljön az Emberfia Atyja dicsőségében angyalaival együtt (16,27). Ennek az időpontja nem tudni mi okból rejtve van a Fiú előtt: Ezt a napot... senki sem ismeri; sem az ég angyalai, sem a Fiú, hanem csak az Atya egyedül (24,36). Máténál az Atya-Fiú kapcsolatban a most következő szöveg jelenti a csúcst: Magasztallak Atyám, menny és föld Ura, hogy elrejtetted ezeket a bölcsek és okosak elől, és kijelentetted a gyermekeknek. Igen, Atyám, mert így láttad jónak. Atyám mindent átadott nekem, és senki sem ismeri a Fiút, csak az Atya. Az Atyát sem ismeri senki, csak a Fiú, és az, akinek a Fiú ki akarja jelenteni (11,25-27). Azért gondolom csúcsnak ezt a szöveget, mert mond valamit kettejük kapcsolatáról, s azt mondja, hogy ez a kapcsolat csak az övék, s nem a miénk. Nem a teremtményeké, nem a Szentháromság világán kívül letteké és élőké. Csak az Atya ismeri a Názáreti Jézust. Ezért kérdezi Jézus újból és újból övéit, hogy mit látnak, mit gondolnak, kinek is gondolják az emberek az Emberfiát, és kinek gondolják ő maguk, a tanítványok az Emberfiát. Titok és homály lengi körül a Názáreti alakját. Attól az órától kezdve, amikor Isten Lelke megárnýékozza Máriát. Kicsoda ő, ezt valójában csak az Atya tudja. Kicsoda az Atya, ezt meg valójában csak a Fiú tudja. Földi ember számára mély titok, hogy ki az Isten. S földi ember számára majd ugyanilyen mélytitok, hogy kicsoda a Názáreti. Saru-megoldó templomi tisztelettel alighanem többre megyünk, mint azzal a buta és emberi göggel, hogy kérem nincs itt semmi titok. Lelkes tanítványok mindig Istent csinálnak a maguk emberéből-mesteréből-tanítójából, s ezzel megindul a legendaképződés stb., stb. Magamtól idegennek és nagyképűnek tekintem ezt a szöveget. Fenntartom Isten képességét és jogát, hogy valami olyasmit is produkáljon, amit a teremtményei maradéktalanul nem értenek, nem érthetnek. Lehet, hogy Jézus esetében tévedek, de nem szükségképpen tévedek. Bizony semmi sem akadályozza elvileg, hogy Jézus esetében se tévedjek, hanem a teremtményi képességeket lényegileg túllépő világgal találkozzunk alakjában. Szókratész, Szent Ferenc lényegében hasonlókat tanított, mint Jézus. Tanítványaik is voltak. Még sem lett Isten belőlük. Mért nem lett Szókratészból Isten? Mért nem lett Francescoból Isten? Mért lett csak életrajz Xenophon írásából Szókratész *életéről* és csak legenda a Fioretti szövegeiből Ferenc esetében? Hogy csak ezt a két példát hozzam fel: egyet a Jézus előtti, s egyet a Jézus utáni századokból. Méltóbbakat aligha találhatni. .. egyikük sem adta el magát a hatalomnak... aligha van az Isten mércéjével mérve nagyobb náluk. Nem lett Isten belőlük. Nem biztos, hogy hülyeséget mondott Péter Fülöp Cezáreájában, amikor az élő Isten fiának mondta Jézust.

A többi 18 helyen egyszerűbb a dolgunk. A most idézett helyeken Atyja és Atya alakokkal itt találkozunk. Ezután kivétel nélkül az Atyám alak kerül elő. Kontrapunktként a már látott Atyátok alakkal szemben, itt mind a 18 helyen ezt találjuk: Atyám.

... Atyám mindent átadott nekem (7,21)

... aki Atyám akaratát tesz, az megy be Isten Országába... aki atyám akaratát teszi, az nekem a testvérem és anyám (7,21; 12,50)

... aki megvall engem, én is megvallom Atyám előtt, aki megtagad, én is megtagadom Atyám előtt (10,32-33)

... minden palántát, melyet nem Atyám ültetett, ki fognak gyomlálni (15,13)

... nem test és vér nyilatkoztatta ki ezt neked, hanem az én Atyám (16,17)

... a kicsinyek megbecsülendők, mert angyalaik látják Atyám arcát... Atyám nem akarja, hogy egy is elveszen közülük (18,10.14)

... ha ketten egyetértenek egy kérdésben, Atyám .megadja nekik (18,19)

... átdad benneteket a kínpótnak Atyám, ha meg nem bocsátunk egymásnak (18,35)

... Jézus jobbára és baljára azok ülnek, akiket Atyám odaültet (20,23)

... akik megetetik a rászorulókat, azok öröklék az Országot, ok az Atya áldottai, a meg-nem-etetők meg mennek az örök tűzre, melyet Atyám készített nekik (25,35.41)

... Jézus: mondja: új bort iszom majd tanítványaimmal Atyám országában (26,29)

... Atyám... távozzék el tőlem ez a pohár... ne úgy legyen, ahogy én akarom, hanem ahogyan te (25,39.42)

... Kérhetném Atyám, hogy adjon mellém 12 légió angyalnál is többet (26,53)

E 16 helyről szép kis értekezést lehetne írni. Címe lehetne az értekezésnek: *Jézus Atyja ura a történelemnek, de Jézus szerepe se kutya.*

Első fejezet: az Atya - Csak az a palánta mard meg, melyet Atyja ültetett. Csak az Atya akaratát megtevő mehet be Országába, ez az akarat pedig egyet jelent a rászoruló megetetésével; akik pedig nem etetnek, ne számítsanak semmi jóra. Két ember egyetértése estén teljesíti minden kérésüket. A kicsinyek megbecsülendők, mert angyalaik vannak, akik látják az Atyát. Az Atya azt akarja, hogy egyetlen kicsiny se vesszen el. Az Atya azt akarja, hogy a gyerekei bocsássanak meg egymásnak, a meg-nem-bocsátókat átadja a kínpótnak.

Második fejezet - Jézus. Jézusra bízta az Atya a maga ügyét. Aki megteszi Atyja akaratát, az Jézusnak - testvére és anyja. Aki Jézust megvallja, annak nyert ügye van Istennél; aki pedig megtagadja Jézust, az megnézheti magát. Az Atya besegít Jézusnak: legkülönb tanítványának Jézusra vonatkozó nyilatkoztatást ad. Jézus nem döntheti el, hogy ki fog trónusán jobb és bal felől ülni. Ez Atyja kompetenciája. Jézus kérhet Atyjától 12 légió angyalnál is többet. Jézus imádkozhatik azért, hogy ne kelljen kiinnia ez poharat, de azért nem imádkozik - nem is imádkozhatik?! -, hogy ne az Atya akarata valósuljon meg. A nóta vége, hogy hűségéért tanítványaival együtt issza az újbort Atyja országában.

Ezt a mesét jól kitalálta Máté - mondhatja az, aki e mese kitalálásáért kijárja Máténak Norvégiában az irodalmi Nobel-díjat. Ez a mese három lábon áll: kicsinek kell lenni, meg kell bocsátani, és meg kell etetni a rászorulót. Ez az Atya koncepciója, Aki ezt magáévá teszi, annak sorsa egyelőre megvan pecsételve: Golgotára jut. De egyelőre is azzal végzi, hogy újbort iszik majd tanítványaival együtt Atyja Országában. Nem egyelőre pedig elgondolható, hogy az Atya koncepciójának képviseléséért nem kell majd mindig feltétlenül Golgotára menni, mert ez emberiség pusztán csak azért, hogy el ne pusztítsa saját magát, szóba áll Jézus koncepciójával.

Első lépés errefelé, hogy a templomba járók, papok meg nem-papok azonosuljanak három lábbal. Vagy lehet, hogy éppen a templombajárók nem tudnak váltani: Lehet, hogy a templomba nem járók teszik magukévá a jézusi üzenetet?

Városmajor, 2005. március 20.

(VII. folytatás) A Kalazantinumban már nem kellett berázódni az életbe, csak a tanulásba. Azért ez sem volt könnyű. Volt ugyan diákkorunkban is memoriter, s nemcsak magyarul, hanem németül, latinul és görögül is kellett verseket tanulnunk - könyv nélküli felmondásra.

De most jött a haddelhadd. Szamek Jóska bácsinak mondtuk azt a piaristát (tanárunkat, előljárónkat), aki nekünk a fundamentálist tanította. Heti négy órában. Mi az? Mondom magyarul is: alapvető hittan-t tanított. Mire jó az? Ebből a tárgyból tanuljuk meg, hogy mért lesz igaz az, amit másod-, harmad-, negyedéves korunkban tanít majd nekünk, ugyancsak Jóska bácsi – dogmatika címen. Hogyan képes ennek az igazolásra a fundamentális? Heti három órán keresztül magyarázott nekünk tanárunk kinyilatkoztatásról, sugalmazásról, szentírásról, szenthagyományról s az egyházi tanítóhivatalról, amelyek tudvalevően az igazságnak mind tévedhetetlen forrásai - csakúgy, mint a világ többi hatezer tévedhetetlen vallásában is. Magyarázott, s megspékelte, amit mondott, jó sűrűn, latin kifejezésekkel. Figyeltünk is rá, értettünk is valamit belőle, ha nem is sokat. Aztán péntek délelőtt abbahagyta magyarázatait, s kinyitatta velünk Schütz Antal latin nyelven írt könyvét, s megmutatta azt a négy oldalt, amit tanuljunk meg hétfőre. El volt rontva a hétvégénk. Aprók voltak a betűk, nagyok voltak az oldalak, és latinul volt írva az egész szöveg. Nem tudtuk saját szavainkkal összefoglalni azt, amit oda le volt írva, mert nem voltak saját latin szavaink. Egyet lehetett csinálni: a négy ménkü nagy oldalt szóról-szóra bebeflázni. Ez volt aztán a memoriter tanulás! Nem négy sor Horatiustól vagy Pindarostól, hanem négy tömött oldal Schütz Antaltól.

Maga Schütz Antal is tanított bennünket: Szent Tamástól vett eredeti szövegek magyarázatára - a 13. századi Summa Theologicából. És segített is nekünk azzal, hogy elmondta: az egyszeri kispap azt ajánlotta előljáróinak, hogy várjanak egy kicsit ezzel a latin nyelven tanulással, amíg belejönnek. Mire Schütz Antal: Hogy mitől akart volna az ipse belejönni, azt elfelejtette megmondani. Csak e kegyetlen módon lehetett belejönni. Biflázni és biflázni. Az első hétvége borzalmas volt. Ez volt a belejövés első kapaszkodója. A második hétvége már mintha valamicskével könnyebb lett volna. November közepén pedig már azt éreztük, hogy ezt a fundamentálist nem is érdemes másképpen tanulni, csak latinul. .

Így volt ez minden biztonnyal az előző kurzusnál, s így lesz az utánunk jövőnél is. Az előttünk levők el is felejtettek részvétet kívánni nekünk. Tudták, hogy lesz egy pár rohadt hétvégénk, ahogy az előző években nekik is volt. Hadd legyen! Ettől edződik a gyerek. Megvolt már akkor a két vastag kötetes magyar nyelvű Schütz Dogmatika is, s annak az elején ott volt magyarul a fundamentális anyaga is. De nem kívántuk volna magyarul tanulni. Olyan szószátyárnak tetszett a magyar, a latin pedig olyan őseredetinek: amit csak úgy lehet mondani, ahogy ott le volt írva. A magyar szöveget már lehetett stilizálni; annak, aki tudta. .

A délelőtti megpróbáltatások után kettő körül végeztünk az ebéddel. Utána elimádkoztunk térdenállva kápolnáinkban egy latin nyelvű himnuszt az Oltáriszentség tiszteletére (Lauda Sion, Pange lingua, Adoro te devote), elintéztük bodega-ügyeinket (Jóska bácsitól kértünk pengét, cipőfűzőt, szappant, mi egymást), kivettünk valamit a könyvtárból, s utána azonnal mehettünk sétálni. A séta valahogyan lelkiismereti/egészségügyi kötelességünk volt. Nem ellenőrizte senki sem, s azt hiszem mégis mindannyian igénybe vettük. Hat órára kellett hazaérnünk, s legalább fél óráig kellett a sétának tartania. Volt még hetenként egy tornaóránk is: azon kézilabdáztunk. Télen meg egy szabad délelőttön felmászhattunk a Költő utcába a Sváb-hegyre, ahol a Piarista Diákszövetségnek volt foci pályája, melegedő-féléje, és ott volt a kispapok sí-felszerelése is. Ebédig kellett hazaérnünk. Senki sem tanított bennünket síelni, nem is jutottunk sokra. Kispap koromon túl nem is került síléc a talpam alá.

Mindezek a kispapi évek testneveléséhez tartoztak, de a sétának nemcsak ez volt a funkciója. Volt más is, többféle is. Előbb azt mondom, amire nem használtam. A séta neves alkalma volt a szabályok áthágásának. Egy órányi séta volt - levegőzésre. Arra és nem kocsmába, moziba vagy hazamenésre. De hát csak hatra kellett hazaérni. Az előljáróknál nem kellett blokkolni. Négy óra alatt haza is lehetett menni uzsonnázni, kocsmába vendéglőbe is be lehetett menni egy pohár italra, s egy jó filmet is meg lehetett nézni. Sőt.. ., mindent lehetett csinálni. Egyik évfolyamtársunkat harmadéves korában küldték

el. Noviciátusi módszerrel: mire kijöttünk a reggeli imádságról, ő már nem volt. Csak az egyetemen láttam messziről és már civil ruhában. Suttogták: elvált asszony hálójába került... vagy az az övébe. A sétát fel lehetett használni ilyesfajta hálókba bonyolódásra is. A hat év alatt egyetlenegyszer sem mentem haza-kocsmába-moziba, s halóba sem. Miért? Elég volt nekem két hetenként hazamenni, a kocsmánál jobban vonzott a könyvtár, s ha a moziban meg akartam volna valamit nézni, kérhettem volna rá engedélyt. Nem emlékszem, hogy kértem volna. Lehet, hogy voltam moziban a hat év alatt, de nem tudok visszaemlékezni rá. Mélyen rangomon alulinak éreztem Karády Katalint meg Jávor Pált megnézni... Ilyesmire időt pazarolni! A hálót meg dehogy kerestem, leselkedett az rám anélkül is, hogy kerestem volna, majd elmondom.

Mondtam, hogy Juhász Mikivel kerültem egy cellába. A cellában volt két íróasztal, két könyvespolc, két ruhaszekrény, két ágy s két mosdó. Semmi sem volt közös, csak a légtér. Akkoriban még nem csináltam időelszámolást, de hamar kaptam társaimtól egy inkább becsmérő, mint elismerő, de azért mégis csak egy kicsit elismerőnek is vehettem díszítő jelzőt: Gyurka, az időszipoly. Miklós nem kapta meg ezt a nevet, de segített nekem az idő kiszipolyozásában. Háromtól ötig, és hattól nyolcig volt a stúdium idő. Ez összesen négy óra alatt tilos volt másnak a cellájába menni. De ebéd végétől háromig, s öttől hatig szabad volt egymást látogatni. Mikivel nem vártuk az öt órát. Nem álltunk fel öt órakor csontunkat ropogtatni, lazítani, ejtőzni, pihenni. Nem tartottunk stúdium-szünetet. Vagy sétáltunk, vagy dolgoztunk. Látogatókat sem vártunk.

A látogatónak koppantania illett. Ha ajtónkon koppantottak, az ajtó felé se nézve, szemünket le sem véve a betűről mondtuk ketten kórusban: Szabad, s utána szünetet sem tartva folytattuk: köszöntük a látogatást. Nagyon otromba, nagyon mulatságos, de méginkább célravezető volt ez az eljárás. Mért? Mert megúsztuk a látogató egy mondatával: Csak azt akartam kérdezni/mondani, hogy... Mért csináltuk ezt? Mert nekünk, amit az íróasztalnál tehettünk, nem munka, nem kötelesség, hanem élvezet és szenvedély volt. A biflázás is? Alig volt valami biflázás a hat év alatt. Gyorsan, nagyon gyorsan igyekeztem túljutni rajta, mint egy rossz álmon. Erről is kell még szólnom.

De belefogtam már a sétába. Kis sétákat csináltunk a mindenkori sétatársammal. Az Erzsébet hídon átmentünk Budára, s a Lánchídon meg visszajöttünk; vagy fordítva. Harminc-negyven percnél aligha tartott tovább. Kikkel sétáltam? Akik meghívtak, vagy akiket én hívtam meg. A harmincas években is hallottunk már valamit a közösségről. Természetesen (csak) a rendi közösségről, s hogy van valami, amit ápolni kell benne, s ez a szeretet a rendtársak iránt. Ennek meg feltétele, hogy megismerjem a rendtársamat, mindet. Ez pedig azt jelentette volna, hogy a Kalazantinum mind a hatvan tagjával sétálok évi öt alkalommal. Ebből semmi sem lett. Először évfolyamon belül kerestünk sétatársat, aztán azokat hívtuk, akikkel közös teológiai óráink voltak. S lassan-lassan realizáltuk, hogy a jóval (három és több évvel) idősebbek nemigen igénylik társaságunkat. El is határoztam: ha majd én nagy leszek, akár hatodéves is, sorba elhívom majd sétára az újonnan érkezőket. Így is tettem. De most még más volt a helyzet, és csak ritkán volt képem odaállni egy öregebb elé - sétaajánlással.

Aztán, aztán rájöttünk, hogy a sétának valami más funkciója is van az életünkben, mint az egészségügyi, s mint a rendi közösség ápolása. A sétán szövődtek a barátságok. Vannak viszont szerzetesrendek, melyekben kettesével nem lehet sétálni, csak hármasával. Ugyan miért? Könnyű kitalálni: hogy ne szövődhessenek barátságok. A partikularizmus ellen akarnak védekezni. Hát az meg mi? Elmondom: aki minden rendtársához egyaránt vonzódik, annak a szeretete univerzális, mindenkit elérni akaró. Aki meg megengedi magának, hogy egyik rendtársát jobban kedvelje, mint a másikat, annak a szeretete csak partikuláris, rész szerint való és nem egyetemes. A kettesben, a párban sétálás nagy csábító! Arra csábít, hogy kibeszéljük ezt meg azt a rendtársunkat, akit enyhén szólva mind a ketten ki nem állhatunk, mert az ilyen meg ilyen A kibeszélés nagyon megnyugtat: társam

sem bírja a szerencsétlent, nemcsak én...; nyilvánvaló, hogy lehetetlen a viselkedése, a magatartása, a vélekedése, stb. Megnyugodva mehetünk haza íróasztalunkhoz. A következő gyónásunkban aztán vagy meggyónjuk ezt a másikat kibeszélést vagy nem. Talán nem is gyónjuk meg. Nem, mert e kibeszélés nélkül nem is lehet élni...?

Máig sincs ez kitisztázva bennem. Elismerem az eszményt, és nem látom a megvalósítás útját. Az eszmény: ha valakivel van valami bajom, akkor ezt vele, magával kell közölnöm, mert azzal, hogy neked mondom el, nem szűnik meg a baj, csak nagyobb lesz. És bár világosan látom ezt, még sem járok így el. Miért? Most regény-betétek következhetnek. Elkezdem az egyiket: több mint félszázada ismerem, mindent vártam tőle, olyan ígéretes volt. Ma nagyon vigyáz, hogy ne találkozzunk, s egyetlen igaz szót se mondjunk egymásnak. Megváltatlan vagyok? Lehet. Megváltatlan ő? Lehet. Ha valaki összezárna bennünket egy szobába, nem tudom, mi történnék. Nem akar és nem akar beszélni velem. Ő tudja, hogy én akarok. Volt, hogy megköszönte megértő viselkedésemet. Azt, hogy békén hagyom; hogy elviselem, hogy ne legyen kapcsolat közöttünk. Erről az egyetlen kapcsolatomról regényt lehetne írni. Azt lehet, de a problémának ez nem megoldása. Hogyan lehet ezt elviselni? Hát úgy, hogy keresek valakit, akinek mindezt elmondhatom. Nem nehéz ilyet találnom, mert látva látják az áldatlan helyzetet sokan. Közbotrány? Nem az, életszerű: nem bírják egymást-mondja a kívülálló harmadik. S még ezt is: és ezt az egymást nem bírást kulturáltan oldják meg.

Rendi közösségben csak 16 évet éltem: '36-tól 51-ig. Nagyon érdekes, hogy az élet és vagyonközösség ellenére sem voltunk úgy egymásra utalva, mint a Bokorban. Semmiféle problémát nem jelentett, ha X és Y nem bírták egymást. Kitértek egymás útjából. A Bokorban nem tudjuk ezt megtenni. Szenvedünk minden ellentétet, minden egymást meg nem értést. Eszembe jut debreceni rendi életemből Tóni: Nincs édesebb, mint a rendtársi szeretet. De ha már nagyon édes, akkor két kulcsra zárom a wig-wamom, s mindjárt elviselhetőbb.

Hallom, hogy a Bruderhofban nincs egymást kibeszélés. Április végén megyek hozzájuk egy hétre. Majd nyitva tartom a szemem, meg a fülem. Jézus hogy csinálta? Úgy, hogy nem volt oldalirányú, nem volt horizontális kapcsolata,; nem volt, akivel konfliktusba kerülhetett volna. Vertikális kapcsolatai voltak csak. Kapcsolata az Atyával: nem panaszkodott rá, s belesimult az akaratába. Kapcsolata a tanítványokkal - ez is vertikális kapcsolat volt. Nem fogtak valakik pártot ellene, nem fogott o sem valakikkel pártot valamelyikük ellen. Abszurdum lett volna! Analógia: anyánk összefog valamelyikünkkel valamelyikünk ellen - ilyesmit nem ismer a szeretet. A vertikális biztosan nem. Isten nem dolgozik ellenünk. A gyerekei sem dolgoznak ellene. A főpapok-írástudók-vének csoport - ez egyenlő Jézus szánára az Isten ellenségeivel. Állandóan rosszat mond róluk. Állandóan, a szemükbe és a hátuk megett. Egyenrangúak és nem ellenségek között merül fel tehát ez az egymást kibeszélési probléma. Testvérek között.

Lehetséges-e a testvériség? Lehetséges a szeretet oldalirányúan? Ide rúg ki a probléma! Azt hiszem. Lehetséges úgy élni, hogy nem szólok meg azokat, akikkel egy társadalomban: családban, közösségben élek? Nem adom fel a reményt. Kész vagyok akárkivel megbeszélni dolgaimat. Nem haragszom meg, ha elmondja, mi van a szívéen ellenem. Beszélek tücsökről-bogárról, csak arról nem, ami a legfontosabb. Mi a legfontosabb? Hát a szerelem. A szerelem az Isten iránt. Mert ezen fordul a szerzetesi élet. A normális ember keresi a párját, hogy húzathassa a cigánnyal, hogy Csak egy kislány van a világon. Amit most mondok, azt a múlt század harmincas éveiben nem láttam, csak jóval később. A szerzetesi élet technikákat dolgoz ki, hogy feledtesse az emberrel, hogy az ember magában nem egész, hanem csak fél. Technikákat, hogy el tudja hitetni az emberrel, hogy Istenben megtalálja a maga hiányzó felét. Ha nem lenne a különböző kultúrákon belül is eszmény a szerzetesség, akkor bátrabban mondanám ki... De így is kimondom: ez a szerelem az Isten iránt csak pótolni akarja a pótolhatatlan hiányt. Szerelem-pótlék - a szerzetes istenkapcsolata.

S ez olyan mélyen megalázó az Istenre. Őbelé próbálok szerelmes lenni, mert nem húzathatom a cigánnyal. Isten nem lehet pótkielégülés. Hogy milyennek kell lennie az ember kapcsolatának Istenével, csak az mondhatja meg, aki volt emberbe szerelmes, húzatta a cigánnyal, s aki ma is szerelmes.

Egy nagyon tiszta életű férfi vallotta meg nekem, hogy amikor megismerte a párját, a párja elfedte előle Istennek az arcát. Nem dicsekvésként mondta. Megvallotta, mint bűnét, hibáját. Nem tudom, hogy lehet-e hiba vagy bűn, ami leteperi az embert. Ami ellen nem tud védekezni. Két főparancs van: szeretni az Istent minden erőnkéből és szeretni embertársainkat, mint magunkat. És nincsen két főparancs, mert csak egyetlen egy van, s a másik csak párja az elsőnek. Nincs két főparancs, csak egyetlen egy van, a második, a párja: Szeretni embertársainkat, s Isten csak ezt kívánja tőlem a maga számára. Oly egyértelmű ez az ítéletabló alapján: Amit eggyel tettetek a legkisebbek közül, velem tettétek.

Mit jelent mindez? Csak azt, hogy az szerelmes az Istenbe, aki életét adóan tudja szeretni embertársait. Kezdvé a párjával, folytatva gyermekeivel, aztán meg Jézus-mintájú kisközössége tagjaival, annyival, amennyit csak lát és amennyi csak belefér a szívébe, aztán meg - s most alig merem leírni - Istennel, akit nem is lát, csak tudja valahonnan, hogy van, és ennek az Istennek az az egyetlen kívánsága tőle, hogy szeressen minden rászoruló, mert Isten biztosan azonos a rászorulóval, ha ez az azonossága a rászorulóval nem is merítheti ki Isten teljes léttartalmát. De mindenképpen elsősege van annak, akit látunk azzal szemben, akit nem látunk. S erről dadog az Első János levél is. Ha valaki azt mondaná, hogy szereti az Istent, és testvérét gyűlölné, az hazug. Aki pedig nem szereti testvérét, akit lát, az Istent, akit nem lát, nem képes szeretni.

Szenvedtetjük magunkat. Keresztre feszítjük magunkat. Elképzeljük, hogy Isten örvendezik annak, hogy az iránta érzett szeretet ösztönzésére falra mászunk kínunkban ama hiány következtében, amely hiányérzet azért jelentkezik parancsolóan bennünk, mert Isten férfit és nőt teremtett akkor, amikor a maga képére és hasonlatosságára létet adott az embernek. S az ember csak torzó, ha férfi nem talál párjára, s a nő is az, ha nem talál párja. Mindezt nem tudtam, amikor a harmincas években vágyódtam annak folytatására, ami meglegyintett a noviciátus elején. Amikor eltöltött Isten jelenléte olyannyira, hogy úgy éreztem, dehogy akarok én beszélni többet.. Minek, mikor átölelt az Isten?!

Oly régóta várom a csókot, hogy jön-e már - írtam az ötvenes évek közepén a Gyűjtőfogházban egy versemben, amelyből összesen e két sor maradt meg emlékezetemben. Délutánonként be-betérdepeltem, egy félóra a kápolnába. Egyedül voltam. Senki sem zavart meg, jóllehet hatvannál is többen voltunk, meg együtt lakott velünk egy sereg előljáró-tanár. Minek térdepeltembe? Vártam, hogy történjék velem valami. Nem történt semmi. Erőt kaptam? Biztosan. Mire? Hogy tovább csináljam. Mit? Hát azt, amit kellett. A napirend szerint aludni, imádkozni, étkezni, tanulni, olvasni, s megint előlről. Minek? Hát hogy piarista tanár lehessenek, és hogy sok lelket vezethessenek az Istenhez. Minek? Hát annak, mert nála lenni jó... S ennek az igazolását szerettem volna - a térdeplések által.

Megállapítottam, hogy azt az igazolást, amelyre én vágytam a piarista szerzetesi formában nem kaphatom meg. Én csak arra vagyok képes, hogy piarista legyek. Az, amire vágyódtam, pedig azoknak jár jutalmul, akik mindenről le tudnak mondani Istenért. A kontemplatív szerzeteseknek, akiknek csak egy feszület, meg egy biblia van a szobájukban, s vezeklő övvel s ilyenekkel vezekelnek, kínozzák magukat. Én azonban csak arra vagyok képes, hogy a 24 órából még egy felet odaadjak Istennek, és itt térdepeljek a kápolnában. Nagyon szerettem a tudományt, a kultúrát, az irodalmat, a nyelveket, a teológiát is. Mindezeket képtelen lettem volna magam mögött hagyni. Én csak piarista tudok lenni. Ilyen vagyok. Selejtes. Képtelen vagyok a többre. Majd holnap délután megint betérdelek egy fél órára.

Az első évben Pesten nem voltak kísértéseim. Sokat segített, hogy a szobánk, amiben

. Mikivel laktunk, a gimnázium udvarára nézett. Csak a napi sétánk során láttuk példányait a női nemnek, s nem voltunk oly kiéhezettek, mint a pokolcsárdai kirándulás alkalmával. De másodéves korunkba olyan szobát kaptunk, amely a Váci utcára nézett, s a szemben levő ház azonos magasságú emeletén lakott egy fiatal nő, akinek a foglalkozása alighanem az volt, hogy árulta magát, s napközben szobában, erkélyen különböző leplekben vagy minden lepel nélkül mutatkozott, s én nem voltam képes oda nem fordítani a fejem, s gyötört ezért a bűntudat. Védtelen voltam vele szemben. Végül is szóltam nagypapának.

- Rengeteg energiát vesz el tőlem ez, és feleslegesen. - Csak annyit mondott:

- Tudja, ha ilyesmivel illetékesekhez fordulunk, kiröhögnek minket.

Az elkövetkező években más és más szobákat kaptunk, s így vagy úgy, de mindenütt az volt a helyzet, hogy a váci utcai lakásokban nagyobbára olyan delnők laktak, akik nem igen tudtak-akartak belesimulni az Istenben szerelmesedni akaró fiatal férfiak kívánság körülményekbe.

Az edzésnek, edződésünknek új területet nyújtott, hogy 38 szeptemberétől kezdve el kezdtünk egyetemre járni. Helyes volt, nem volt helyes, amit tettem, de azt tettem, hogy az elkövetkező öt egyetemi év alatt - ha hihető, ha nem - soha, egyetlen egyszer sem, nőt meg nem szólítottam. Ha engem megszólítottak, tisztességgel és illendően válaszoltam, de beszélgetést nem kezdtem.

Azt hiszem, hogy feltétlenül szükségem volt erre a védekezésre. Mondjam, hogy ezekben az években mondhatatlanul szép lányok jártak a Múzeum körüli épületekben? Minek mondjam? Nem beszélgettem velük! Csak olykor arrafelé jártam, amerre látni lehetett egyikét-másikát azoknak a csodáknak, melyekre ráfeledkeztem, mert elfelejtettem Kalazancius üdvös mondását, mely szerint nem piktor, hanem szerzetes volnék.

Városmajor, 2005. március 27.

Sashalmi kérdez felelek: Ezt hallottuk: A Názáreti Jézus, ahol csak járt, jótetteket vitt végbe, ... *1. Ma milyen jótetteket vinne végbe Jézus?*

Válaszok: Nyilvánvaló, hogy nem tudhatom, mert minden embernek más és más az ujjlenyomata, s mennyivel több a személyiségünk, mint az ujjlenyomatunk. De következtethetek. Kétezer évvel ezelőtt Jézus még a leprát is meggyógyította, amivel szemben pedig tökéletesen tehetetlen volt az emberi orvoslás, ha tetszik orvostudomány. Ehhez hasonló helyzetben vagyunk ma az alkohol s a drogok rabjainak színe előtt. Úgy képzelem, hogy e függőségüktől szabadulni akarók megérintenék hátulról Jézus köpenyét: Ha megérintem akár csak a ruháját is, meggyógyulok. És azonnal megszabadult nagy-nagy bajától. És Jézus megérezte magán, hogy erő áradt ki belőle: Kérintette meg a ruhámat? – kérdezte tanítványaitól. Olvassátok el a Márk 5,22-34-et. Akármit is tenne, feltétlen hatalommal tenné, amit tesz , és mi csodálkoznánk és dicsőítenénk Istent, hogy ekkor hatalmat adott az embereknek (Mt 9,8).

2. Hogy néz ki egy napja a Jézust követő keresztényeknek? – Annyiféleképpen, ahány Jézust követő keresztény él a Földtekén. Közös vonásaik is vannak.

a. Meghallják Isten szólítását. A szívükön keresztül szólítja őket. Napjában akárhányszor is. Így: Ezt ne tedd meg! Oda ne nézz! Vagy: Menj már oda! Csinálj már valamit!

b. Békesség van a szívükben, mert úgy tudják, hogy rendben a szénájuk Isten előtt.

c. Nem boldogtalanok, mert ha észlelik, hogy valami bajuk van, azonnal szembesülnek Istenükkel, s az pontosan megmondja, hogy mi a boldogtalanságuk forrása. S eltüntetik a szívükből a bajt.

3. Ma, hogy néz ki egy jótett? – Egyetlen személy esetében is ezerféleképpen, Hat és fel milliárd esetében, ez megszorozandó, s lesz belőle hat és félbillióféle jótett. E nagyon mély kalapból taláalomra kihúzok egyet, s a magam ezeréből. A Bokornagyfőúti templomban az ott levő hatszáz emberből ha nem ismerem valakit, az egyik szünetben odamegyek hozzá, s megkérem,

hogyan mondja meg nekem, hogy ő kicsoda, hol ismert meg bennünket, s a többi. Leülés és nagy beszélgetés lehet belőle, s a fülünkig ér s a szánk. Az övé is, az enyém is. – ennek a jó tettnek az a csodálatos jellemezője, hogy én is boldog leszek tőle, meg az is, akit szólítottam. [Szigorúan zárójelben: minden jótetten a tulajdonsága, hogy boldog leszek tőle én is, meg az is, akivel tettem.]

4. *Ma mit jelent jót tenni?* – Azt hiszem, hogy amit tegnap jelentett, és holnap jelent majd, azaz ugyanazt. Azt már inkább tudom pontosítani, hogy mit nem szabad csinálni, mert nem jóttevés, akár mennyire is kéri, hogy megtegyem: kölcsönadni a pénzt. Ha Jézus tanítványa vagy, akkor nem hajthatod be rajta, ha nem adja vissza a kölcsönt. Ha Jézus tanítványa vagy, nem is kérsz kölcsönt, mert tudod, hogy milliárdnyi a számuk azoknak, akik sokkal szegényebbek nálad.

Ezt hallottuk: ... meggyógyított minden ördögtől megszállottat, mert vele volt az Isten.

5: *Mit akar, mit jelent, hogy velünk az Isten?* – Másképpen van Isten Jézussal, mint velünk. Világos ez abból, hogy nem híresedtünk el, miként Jézus. Hogy nem gyógyul meg, aki érinti ruhánk szegélyét. Nem vagyunk egy súlycsoportban. De azért velünk is lehet az Isten. Ha megadjuk neki magunkat. Ha el tudjuk fogadni a sorsunkat. Ha hálát tudunk adni neki azért, ami nekünk jutott, anyagiakban, egészségben, értelemben, szépségben, családban, barátokban. Ha beéred azzal, amid van. Ha nem a gazdagabbak felé bázalsz, hanem a nélkülözők felé. Akkor van veled az Isten, amikor mind ezeknek következtében elégedettség van a szívedben, amikor boldog vagy.

Keressétek azt, ami odafent van, az égiekre irányuljon figyelmetek, ne a földiekre!

6. *Hogyan valósítható ez meg családban, munkahelyen, a világban és nem a világtól elvonultan.* – Azt hiszem, hogy a világtól elvonult élet – művirág, műélet, és Isten nem műéletre teremtett meg minket, hanem arra, hogy éljünk abban a világban, amelyet nekünk teremtett, s amikor megteremtette, akkor Isten látta, hogy az jó. Csak a világban, csak a munkahelyen, csak a családban tudunk élni. Amikor ezekből kivonunk, kivonultunk az életből, befejeződött életünk földi szakasza. A világban, a munkahelyen, a családban élhetek úgy, hogy tele van a lelkem a mennyei Atya akaratával. Jézusnak az volt az eledele, hogy teljesítse mennyei Atyja akaratát Ennek következtében ő azt kereste, ami fent van, az égiekre irányult a figyelme, és nem a földiekre. Akinek a figyelme a földiekre irányul, az nem törődik azzal, amit a Mennyei Atya akar. A Mennyei Atya nekünk teremtette ezt a szép és hihetetlenül gazdag világot, és azt akarta, hogy mindannyiunknak meglegyen, amire szükségünk van. A földiekre annak a figyelme irányul, aki nem azt akarja, amit a Mennyei Atyánk akar, hanem kizárólag azzal van elfoglalva, hogy akik az ő családját alkotják, azoknak mindenük meglegyen, s a többiek sorsa nem érdekli őt. Akinek a figyelme a földiekre irányul, az nem rabló, nem betörő, csak a kollektív, a családi, törzsi, nemzeti önzés megszállottja. Amíg ilyen vagy, aláírtad, hogy én is, a harmadik is a kollektív önzés megszállottjai legyünk, s aláírtad, hogy a történelem a végtelen egymást kirablások sorozata legyen. Háborúban és békében egyaránt. Ha arra figyelsz, hogy a családon, törzseden, nemzeteden kívülieknek is meglegyen az, amit te a tieidnek biztosítani akarsz, addig az égiekre figyelsz, addig a fennvalókat keresed. Nem tudod úgy szeretni felebarátodat, mint önmagadat és családtagjaid, amíg nem lépsz valakikkel élet és vagyonszövésre. Ha viszont ezt a lépést megteszed, akkor ahol éltek, ráírhatjátok a térképre: itt megvalósult az Isten Ország, itt a fennvalókat keresik, itt az égiekre figyelünk, mert Sanyinak nem jut több, mint Pistának, és megfordítva. Hallottuk: Meghaltatok és életetek Krisztussal az Istenben van elrejtve.

7. *Mi az életünkben az a pont, amikor meghalunk és Krisztussal feltámadunk?* – Becsületesen kell lenni. A kérdés alapja Szent Pálnak egy állítása. Ő azt mondja, hogy Jézus a maga golgotai halálának elszenvedésével új létszituációt teremtett számunkra. Ebben az új létszituációban, ha elhisszük, hogy ő meghalt értünk, akkor halálunk után mehetünk a mennyországba. De azonnal, abban a pillanatban, amikor ezt elhisszük, Jézust utánzó

életünkkel, azaz ha szeretünk, meghalunk a szeretetlenség világának, és azonnal fel is támadunk a szeretetlenség halálából a szeretet életére. Ezt mondja Szent Pál. És én mit mondok?

2005. március 27-én 19 óra az az időpont, és a sashalmi templom az a földrajzi pont, amikor és ahol módodban van teljesen meghalni annak a világnak, amely azt magyarázza, hogy neked több jár – ételben-italban, levegőben-lakásban-kényelemben-akármiben mint bármelyik embertársadnak –, és ugyanekkor és ugyanezen a helyen szíved bensejében megfogalmazhatod azt a legszentebb szándékot, hogy azért az országért akarsz élni és dolgozni, amelyért Jézus élt és dolgozott. Meghaltál a kiváltságoknak, feltámadtál a kiváltságmentes szeretet életének. Meghaltál a bűnnek, s feltámadtál a szeretetnek, az Atyának és Jézusnak és Szentlelküknek. Most és itt. S ezt csak azzal egészítem ki, hogy tudom, Testvéreim, hogy sokan vannak közöttetek, akiknek már a múltban és nagyon sok évvel ezelőtt megszületett életükben ez a sorsfordulat, és a szeretetlenség halálából feltámadtak már a szeretet isteni életre, s ebben élnek azóta egyfolytában.

Ezt hallottuk: Az üres sírboltot látta János és hitt. Addig ugyanis még nem értették meg, hogy Jézusnak fel kellett támadnia a halálból.

8 *Mit nem hitt előtte?* Azt hitte János, hogy nincs tovább. Nem hitte, nem remélte, hogy ügyüknek lesz folytatása. Nem vette komolyan Jézus bejelentéseit arról, hogy harmadnapon feltámad. Azokat a jézusi bejelentéseket sem vette komolyan, hogy a főpapok végeznek Jézussal. Meg volt győződve János arról, hogy Isten Küldöttjével, a messiással szemben az emberi erők tehetetlenek. De az üres sír láttán el kezd Jézus fejével gondolkodni. Így:

Kaifásnak bizony Isten nem fogja meg a kezét, s a főpap ohnezsínór kivégzi Isten felkentjét. De Istennel ilyen könnyen azért még sem lehet elbánni, mert akit kivégeztetett Pilátussal, az harmadnapon feltámad. Ezt hiszi el János, amikor látja az üres írt. Kinek hiszi el? Jézusnak, aki ezeket az eseményeket előre megmondta neki és társainak.

(a 9. pont a nyomtatott naplóba nem került bele, de Gyurka bácsi számítógépében ez is szerepelt)

9. *Kötelez-e, indít-e valamire minket Jézus feltámadása?* – Jánost arra kötelezte és indította, hogy nem lehet hazamenni Anyukája szoknyájához, hanem változatlanul készenlétbe kell maradnia Jézus számára, ha egyszer él, ha feltámadott.

Bennünket meg arra kötelez és indít, hogy vigyük tovább azt a zászlót, amelyet mennybementele után itt hagyott nekünk. Ma ugyanolyan messze vagyunk az Isten Országától, mint kétezer esztendővel ezelőtt. Nem mossuk egymás lábát, nem osztozunk, hanem pereskedünk egymással és milliárdokat költünk a honvédelemre, azaz gyilkolási készségünk fokozására, aktiválására. Nincs ki segítsen Jézusnak megcsinálni Isten Országát? Mit mondunk erre a kérdésre. Döntse el mindenki magában. Amen

62. VAJDAHUNYADI NAPLÓ

2005. április

Amikor másodszor jártam barátaimmal Déván Bőjte Csabánál, elvitt bennünket **Vajdahunyad** várába. Ott vásároltam e képet, amely most kezembe került; s csak ezért *Vajdahunyadi Napló*, melyet forgat most kedves olvasóm.

Városmajor, 2005. április 10.

Hatodik darabja ez az adyligeti sorozatnak.

Mivel liturgikus A-év van, azaz Máté éve, az o evangéliumát tesszük vizsgálat tárgyává. Jézus nevei, melyeket Vermes Géza számba vett: Próféta, Úr, Messiás, Emberfia, Istenfia. Ezeket megnéztük már. S megnéztük még a Vermes által számba nem vett megjelölések közül ezt is: *az Atyának fia*.

S most következik az, hogy **ÉN**. Az a Jézus, aki úrnak, Messiásnak, Emberfiának, Istenfiának, s aki egészen sajátos értelemben az Atya fiának nevezte magát, elmondta mindazt, amit mondani akart anélkül, hogy ilyen címeket adományozott volna magának. Használta az első személyű személyes névmást is: én, engem, nekem, hozzám, miattam, értem, stb. Itt nem lehet a bibliakritikának kitalálnia, hogy sohase gondolta, csak mondta magát Úrnak, Messiásnak, Emberfiának, Isten fiának, az Atya Fiának. Ha ént mondott, ént kellett gondolnia. Ha azt mondta: érterem, érteremet kellett gondolnia. Ha énmiattamot mondott, akkor éppen azt kellett értenie rajta, stb. Itt csak azt lehet a bibliakritikának kitalálnia, hogy Jézus a személyes névmást sem használta, amikor beszélt, hogy semmi igazolható szó nem maradt ránk tőle.

Megnézzük, hogy miket mondott úgy, hogy az első személyű személyes névmást rakta mondandójának elébe. Előre elmondom az eredményt: ugyanazt mondta, mint amikor Úrnak, Messiásnak, Emberfiának, Isten fiának, az Atya fiának nevezte magát. S ezzel a bibliakritika összes bölcsességét felesleges szörszálhasogatássá tette. Mert nem volt Jézus skizofrén, tudathasadásos. Ő sem. Ahogyan egyikünk sem az. A Bulányi vagy a Gyurka ugyanazt mondja, amit a piarista tanár, a Bokor alapítóinak egyike mond, meg amit *én* mondok.

Használta Máté evangéliumában Jézus százszor is e szót, és ugyanazt mondta el ebben a keresetlen kifejezési formában is, mint a már látott ünnepélyesebb formákban. csoportosítsuk, amiket mondott önmagáról. Az első csoportnak ezt a címet adom:

Az emberiségnek törvényt ad.

A régebben tudomásul vehettük törvénnyel szemben újat. Nem olyat, aminek érvénye ideig-óráig tart. Olyat, hogy nem váltható le az időben valami újabbal: *Ég és föld elmúlnak, de az én igéim el nem múlnak*(24,35).

Ennek az első csoportnak az anyagát Máté a *mondatott a régieknek, én pedig mondom nektek* fordulattal vezeti be. Ez az *én pedig* mintha jelezné, hogy itt valaki a megkérdőjelezhetetlenség határozottságával szól. Hatszor adja Máté Jézusnak ajkára e fordulatot (5,22.28.32.34.39.44). Mit mond el Jézus e fordulatokban? Elsőül azt, hogy mindig is tudtuk, hogy gyilkolni, azaz embert ölni nem szabad, de Jézus most tudatja velünk, hogy ne is haragudjunk testvérünkre, szóval se öljük-gyalázzuk embertársunkat, azaz testvérünket. Ha harag van a szívünkben, ne próbáljuk megközelíteni Istent sem. Hagyjuk ott ajándékunkat az oltáron, engesztelődjünk ki előbb testvérünkkel, s ha ez megtörtént, mehetünk az Isten elé, hogy felajánljuk Istennek azt, amit szántunk neki.

Jézus nem csak tanított, hanem elibénk is élte, amit tanított. Megkérdézzük, hogy így volt ez Jézus magatartásában, mindennapos viselkedésében is, avagy csak mondta az új és megkérdőjelezhetetlen törvényt, de ő maga nem tette. Nem tette, akár azért, mert rá az nem vonatkozik, akár azért, mert amit mondott, az szónak jó, de kivihetetlen, megvalósíthatatlan.

E két feltételezésem mindegyike egy kicsit pimasz, de mégis szembesülnünk kell vele. Egy alkalommal az evangélium beszámol Jézus haragjáról. A zsinagógában Jézus középre állítja az elszáradt kezű embert, s felteszi a kérdést: Szabad-e szombaton jót vagy rosszat tenni, embert megmenteni vagy megölni? A megkérdezettek azonban hallgatnak. S most írja az evangélista: *Ekkor haraggal körben végignézett rajtuk, és elszomorodott szívük keménységén* (Mk 3,5). Majd ezt követően meggyógyítja Jézus az elszáradt kezű embert.

Isten úgy teremtette meg az embert, hogy tud haragudni. Jézust is, aki ember is volt. Ha megátalkodottsággal, ha szívkeménységgel találkozunk, akkor Isten akaratából az ember haragra gyullad, Jézus is. Mi lesz ennek a következménye? Jézusnál az, hogy elszomorodik. S haragja nyomán támadt szomorúságában teszi azt, amiért a zsinagóga közepére állította az elszáradt kezű embert. Mit? Azt, hogy meggyógyítja a beteget.

Csak ekkor haragudott Jézus? Azt állítom, hogy még nagyon sokszor. Azt, hogy számtalanszor rosszat is mondott embertársairól. Azt, hogy sztereotípiaként gyilkosoknak állította a főpapokat, az írástudókat és a véneket. De ennek ellenére sem indult el soha a gyilkosság irányában. Nem kért ellenük Atyjától tizenkét ezred angyalt, hanem kiszolgáltatta magát a főpapok gyilkos szándékainak. Jézusnál a szó és a magatartás harmóniában volt. Azt mondta, amit tett. Mert nem a harag és a rosszat mondás önmagában tilos, hanem a harag és a rosszat mondás negatív, gyilkos következménye az, ami tiltott. Nem a főpapok, írástudók és vének gyilkos szándékainak a megállapítása a tilos, hanem a gyilkosság irányában venni utunkat - tiltott. Ez az, amit Jézusnak ez az első törvénye tilt. Azt tiltja, amivel tele van az emberi történelem. Azt, amit az ember a maga történelmi útján rendre csinált.

De hát ezzel az első törvénnyel Jézus megítéli az ember egész történelmét. Megítéli mindazokat a hadvezéreket, akik pusztították az ember szorgos munkájának eredményét, és gyilkolták az embereket. És megítéli Jézus a hadvezérek katonáit, akik csak végrehajtották a hadvezérek gyilkos akaratát. Hogyan mondhatta akkor Jézus ezt: *Ne ítéljetek, s titeket sem fognak elítélni?* Mire gondolt ebben a kijelentésében, mikor ömaga egyfolytában ítéletet mondott a fentebb megnevezettekre? Mire gondolt, ha embernek lenni annyit jelent, hogy haragudni is tudunk, és ítéletet mondani is tudunk. S az ítélet lehet helyeslő és lehet helytelenítő. Ha valaki azt mondja, hogy a Gellért-hegy Pesten van, szükségképpen születik meg bennünk az ítélet: a tételedd, az állításod helytelen, hibás, téves, rossz. Ha valakik összeverekednek, szükségképpen születik meg bennünk az ítélet: Ne csináljátok, rosszat tesztek! Jézus számtalanszor szólít fel minket ítéletre. Például: *Mért nem ítéelitek meg magatoktól, hogy mi az Isten akarat, mi az istennektetsző?* (Lk 12,57) Maga pedig hatalmas jajokat kiált az írástudók és próféták ellen, s ezek mind-mind kemény, nagyon kemény ítéletek (Máté 23. fejezete).

Mire gondolt tehát Jézus? A szálka-gerenda szituációra. Arra, hogy az ember nem tökéletes, nem Isten, s vannak bizony bőven szálkái. Arra, hogy ne legyünk szálka-specialisták. Hajlamunk van rá, hogy azok legyünk. Saját hibáinkat hajlamosok vagyunk elnézni. Embertársaink hibái esetén már kevésbé vagyunk elnézőek. Arra akarna bízgatni bennünket Jézus, hogy meg se mondjuk környezetünknek, hogy szálka-tulajdonosok? Nem bírjuk nem megmondani. Megfulladunk, ha nem mondhatjuk el. Nem a sarki hordár esetében. Annak lehetnek szálkái, akár gerendái is, nem érdekel bennünket. De egészen más a helyzet a férjünk, a feleségünk, a gyermekünk, a testvéreink, osztálytársaink, munkahelyi kollégáink esetében. Ezeknek a szálkái szúrnak bizony bennünket. A szemünket! Hát csak meg kell mondanunk, hogy milyenek, mit csinálnak, hogyan viselkednek!

S ha megmondod, akkor mi van? Bűnbánatot tart? Aligha. Inkább előadásba kezd a te szálkáidról, a te gerendáidról. S a vége az összeveszés. Ezután pedig kibékülésnek kell következnie. S a szálkával mi lesz? Hát azok bizony maradnak. Akkor ne is mondjak neki semmit? De hát nem bírom, megfulladok, muszáj... és ezért mégis csak megmondom, hogy tűrhetetlenek a szálkái. Mi itt a megoldás? Két lépcsős. Első lépcső: amikor már

odajutok, hogy nem bírnám tovább szó nélkül, előbb még utolsó megoldásként, elmondok érte egy miatyánkot vagy egy tizedet a rózsafüzérből - aminek profán-változata: előbb tízig számolok.. Ettől esetleg egy kicsit lehiggadok, egy kis szeretet is lopódzik szívembe testvérem iránt, akinek éppen beolvasni készülök. Második lépcső: a kérdő mondat technika. Ez a világ egyik legnagyobb béketalálmánya, bár lehet, hogy nem mindig hatásos. Az állító mondat technika ez: Kibírhatatlan, amit csinálsz! A kérdő mondat technika pedig ez: Mit tehetnék én annak érdekében, hogy - s most következik a szálla tapintatos megjelölése- kettőnk kapcsolata vagy kapcsolatod a környezeteddel megfelelőbb legyen? Ez a technika sem hoz feltétlenül eredményt. De ebből a technikából esetleg nem lesz összeveszés. Nem kapok előadást gerendáimról. Mégis megmondtam, tehát nem fulladok meg: tettem valamit, s elképzelhető, hogy a szóban forgó szálla a környezet számára elviselhetőbbé alakul.

Megvédtem a másokról rosszatmondás ellen prédikáló Jézust? Nem védtem meg. Egész élete, egész tanítása - hatalmas rosszatmondás is volt. Ha nem lett volna az, bizony nem került volna keresztre. Mi tehát az érvényességi köre az *én pedig mondom nektek* kezdetű állítások elsejének? Milyen körben volt ez a másokról rosszat nem mondás Jézus gyakorlata? Tanítványai körében? Ott bizony nem! Pétert lesátározta, s megkérdezte tőlük, hogy miféle Lélek lakik bennük, amikor mennykövekért akartak imádkozni. Arra hajlok, hogy a Máté idézte szavakkal Jézus csak arra akart utalni, hogy a gyilkosság nem a gyilkossággal kezdődik. Van, ami előkészíti azt. A szó. Jézus népére ez csak passzív érvényes. A mások ellen kimondott szó, nem készíti fel Jézus népét gyilkosságra. A mások ellen kimondott szó másokat, akik nem népei Jézusnak, készíti fel emberek meggyilkolására. A Jézus népének likvidálására. Jézusnak összesen három év jutott arra, hogy beszéljen a főpapok, írástudók és vének bűneiről. Három év után kivégezték.

Életem harcai során kaptam egyszer egy figyelmeztető levelet: Álljak meg, mert a kereszténység egészen más, mint aminek én alakítom, *mert a kereszténység valami nagyon csendes dolog*. A levélíró megkért, hogy ne válaszoljak levelére. Becsültem őt, teljesítettem kívánságát. Már meghalt. Most válaszolok levelére. A kereszténység - ha annak van valami köze Jézushoz - hangos és véres dolog. Hangosan mondta el Jézus a főpapok, írástudók és vének mindenkor gyilkos szándékait az Isten küldöttei ellen.. S a főpapok mindenkor véresen reagáltak rá. A kereszténység - ha van valami köze ahhoz, ami Jézusban és Jézussal történt - hangos és véres dolog is. Van benne csendes dolog is. Jézusnál az egész azzal indul, hogy 40 napot csendben és magányban tölt a pusztában. S ebből születik meg, az Istennel találkozásból születik meg az, ami véres és hangos.

Városmajor, 2005. április. 10.

(Regény VIII.) - Alapvizsga után bementem Horváth Jánoshoz, s megmondtam, hogy nála szeretnék szakdolgozatot írni. Szívesen vette szándékom, s ajánlott is mindjárt témát: *Arany János és a családíság*. Ahelyett, hogy érdeklődtem volna, hogy közelebből, mit is kellene ezen a címen csinálnom, elhúzhattam az orrom vagy a szám, és már mondtam is, hogy én a magyar nemzeti klasszicizmusról szeretnék szakdolgozatot írni. Ezt a fogalmat Horváth János vezette be irodalomtörténet-írásunkba, s jelezte irodalomfejlődésünknek azt az ízlésváltozatát, amelyet elsősorban Arany János és Petőfi Sándor költészete képviselt. Szavamra Horváth azonnal visszakozott. Ha lett volna benne energia és kedv az ajánlatára oda se figyelő büszke fiatal titánnal foglalkozni, megmondtam volna nekem, hogy az általam választott téma kidolgozására húsz-harminc esztendő irodalomtörténeti tevékenység után lehetek alkalmas. Azt hiszem, ebben a pillanatban elengedte a kezem. Én meg hozzáfogtam a magam választotta anyag feldolgozásához, s nem kellett két esztendő, hogy belássam, amit Horváth két szóval is elmondhatott volna nekem, amikor ott ültem szobájában.

A szakdolgozatom végül is a magam választotta téma első fejezete lett: hogyan reagálja

le irodalomfejlődésünknek ezt az ízlésváltoztatát a kortársak irodalmi tudata. Gyulai és az Akadémia bámulva, s az ezen a körön kívüliek meg kritikusan. Ha rászántam volna a harminc esztendőt - irodalmi aktualitás felől nézve -, 1970-re *plusquamperfectum* lett volna témából. Amikor 1940-ben ott ülök szobájában, Ady már húsz éve halott, s maga mögött hagyott egy irodalomtörténeti ízlésváltást - a magáét. S az idő kérdése az, hogy vajon merre megy a folytatás. József Attila, Illyés, Sinka, vagy Szabó Lőrinc irányában? Ezek tudvalevően mind közel egy nemzedékkel fiatalabbak - az egymással kortárs Horváth Jánosnál és Adynál.

Elég annyi, hogy 43-ban tatai tanár koromban visszamegyek Horváth Jánoshoz, és új témát ajánlok neki. Ismét én, és neki, és nem fordítva. Mégpedig a magyar versritmus mibenlétének tárgyában, amely témában Horváth is, s más jeles nagyok is (pl. Németh László) folyamatosan publikáltak. Vittem is hamarosan az első fejezetet Horváthnak. Értékelő jellegű, javító megjegyzésekkel látta el kéziratomat. '44-ben ennek folytatásán dolgozom: táskairógépem és a kéziratokat tartalmazó aktatáska adják utazási cuccomat. Az év végén, az ostrom alatt, a Szent István Társulat szentkirályi-utcai székházának pincéjében - itt vészelek át szüleim, testvéreim társaságában - is ezt írom, a térdemen. Aztán az egészset elfújja a történelem. 48-ban Horváth már 70 éves, és kultuszminiszter tanítványa, Keresztúry Dezső készít kötetet a mester számára, aki be akarja venni az én versritmusbeli vizsgálódásaim eredményeit is az emlékkötetbe - egy tanulmány erejéig. Nem sikerült neki. Azért, mert akkor már túl rosszul hangzott a nevem? Nem gondolnám, de aki pap, az mindenképpen klerikális reakciónak számít, s inkább maradjon ki az ilyesimből. Azt sem tudom, megjelent-e az a kötet, amelyből nekem mindenképpen ki kellett maradnom. .

Mindezeket csak azért mondom el, hogy nem mindenkinek sikerül doktori értekezésével új irányt adni választott tudományága fejlődésének, ahogy én gondoltam a magam disszertációjával. Az ilyen babérra vágyó disszertációk nagyobbára el sem készülnek, meg sem íródnak. Életem folyamán többen arra az eredményre jutottak, hogy alighanem doktornak kell lennem, s ezért meg is ajándékoztak ezzel a címmel. Nem vagyok az. Akkor lettem volna, ha elfogadom a Horváth Jánostól kínált témát, s írok Arany János családiságáról, s a dolgozatom egy kicsit még pofozgatom a májusi szakvizsga után, s 42 őszén doktorrá fogadnak ez alapon, akiknek ez a tisztük. Ha doktorrá akarsz lenni, írd meg, amit a professzorod ajánl! Ha újrászületnék, tudnám már, hogy így kell tennem. Hogy tenném is-e, az nem biztos. Mert aki újrászületne, az is rám hasonlíthatna. Valójában belenyugodtam, hogy nincs és nem is lehet semmi folytatása életemben a noviciátus elején megélt istenmegtapasztalásnak. Egy piaristának nem jár ki az ilyesmi. Mással van elfoglalva. Mivel? Ahogy múltak az évek, szabad volt lemennünk a gimnáziumba, s besegíteni akarni a tanároknak a cserkész-munkába. Társaim közül többen éltek ezzel a lehetőséggel. Én meg úgy gondoltam, hogy számomra ennek még nem jött el az ideje. Nem ügyes kis megoldásokat tanulni s csinálni jöttem én... Hanem minek jöttél? Meg kell fogalmaznom a választ. Valaminek! !! Kispap koromban is megfogtak már Ady szavai: *Én nem bűvésznek, de mindennek jöttem...* Úgy éreztem, hogy most még tanulom, művelődnöm kell, fel nem adva reményt, hogy azért mégis lehet valami folytatása annak, ami kezdődött a noviciátusban, s aminek hatására lehetek valaki, aki nem pusztán *bűvész*.

Ragyogó német és francia nyelvű könyveket találtam könyvtárunkban a kétezres esztendő keresztyén lelkiségről. Kerestem bennük valamit, amit még nem találtam meg. Kutattam a magyar múltat is: mutat-e népünk történelme valami rendkívülibbet, s van-e ennek valami irodalmi lecsapódása. Írtam is egy terjedelmes tanulmányt erről Szekfű Gyula kezébe a Magyar Szemle számára. Végül is csak a Vigiliában jelent meg, mert Szekfű azt mondta nekem, hogy eddig is tudtuk, hogy nincsen adalék, s én ezt csak megismétlem. Valami misztika-félét, nem közönségest kerestem volna a magyar múltban, de nem találtam.

A harmincas évek végén jelentkezik a magyar falukutató irodalom. Egyfelől mélyen szégyellem magam. Én is egy nagybirtokos szerzetesrend tagja vagyok, melynek birtokain a gazdasági cselédség úgy él, ahogy a népi írók megírták. Másrészt felfedezem, hogy ez a gazdasági cselédség magyar eredetű. A főurak, főpapok, s a gazdasági és szellemi vezető réteg pedig egy-két nemzedék óta asszimilálódott csak magyarrá. E felismerések hatására érdeklődésem népivé és magyarságtudományivá fordul.

Még hozzá vallási töltettel. Ha igazán magyarok tudnánk lenni, akkor mi történne? Erre nem is tudok felelni. Csak reménykedem valamiben, csak annyit tudok, hogy igazán magyarrá kell lennünk. Hatása ez a gondolat a Trianon-traumánknak is? Tehetetlenségünkben az irrealitásba vájjunk tíz körmünket? Több kötetre valót írtam erről össze. Szappanyos Béla, az A. C. ifjúsági titkára, meg is bízott egy kézikönyv készítésével. '47-ben Gyulán az Ifjúsági A. C. táborban ennek az előadója vagyok. Egyik tehetséges tanítványom odajön hozzám. S felteszi a kérdést:

- Nekünk keresztényeknek nincs-e valami olyan mindenkinek szóló tanításunk, mint a marxistáknak?

Ez a kérdő mondat elevenembe vágyott, s elvben tulajdonképpen le is zárta magyarságtudományi munkásságomat, bár vannak ennek is nagyon szép lapjai, melyeket a hálás utókor majd felfedezhet: már vagy harminc évvel ezelőtt beadtam a rendi levéltárba. De volt e vonulatnak egyértelműen pozitív következménye is: felfedeztem magamnak, úgy, ahogy senki más, egészen egyedül állóan - kinél nem így van ez? - Sinka István költészetét, s ez a felfedezés máig is eleven része az életemnek.

Energiáim fogyhatatlanok voltak. Tanulmányozni kezdtem a magyar ellenreformáció kezdetét is. A Pázmány és Telegdi nemzedéke előtti szakaszt. A Marosvásárhelyi Gergely és Szántó István-félét: adatokat gyűjtöttem hozzá nagy-nagy katolikus buzgalmamban. Ma csak annyit erről: úgy dőlt össze a 16. században a félezer esztendő magyar katolikus kereszténység, mint a drót nélküli krinolin. Talán jobban, mint az osztrák, a horvát, a szlovén, a cseh, a lengyel, a német, stb., azaz mint a határainkon kívüli. A királyi Magyarország területén a horvát végektől kezdve a Párciumig még úgy-ahogy megmaradt valami katolikus töredék a *cuius regio eius religio* erejében. A katolikus Habsburg király katolikus főrendeket kreált, s azok régiójában katolikusnak kellett lennie a religiónak. De a hódoltságban, a Párciumban, Erdélyben nem volt Habsburg király, s a főurak java része luteránussá-reformátussá lett. Teológiai okokból? Nem hiszem. Az egyházi nagybirtok, s a dézsma megszűnte miatt sokkal inkább.

Ez volt az életem? Görnyedtem íróasztalom felett, órákra jártam, imádkoztam a kápolnában, barátkoztam a sétákon, néztem a könyvesboltok kirakatát, s mindennekfelett faltam a könyveket. Körülbelül ez. A testnek nem jutott semmi? Voltak azért évközi kirándulásaink is. Emlékezem a kiskunlacházira. Rendeltek elöljáróink egy méretünknek megfelelő hajót. Beszálltunk az Erzsébet híd közelében, s a Ráckevei-Dunán lementünk a lacházi-dunaparti csárdáig. A kirándulás összesen annyi volt, hogy néztük jobbról is, balról is a Dunának ezt a szakaszát. Lassan haladtunk. Idegenvezetőnk, aki mondta volna, hogy mit nézzünk, nem volt. Megérkezve a tetszínhelyre kiszálltunk, s bevonultunk a csárdába. Jóska bácsi volt velünk, meg a házfőnök képviselőjében *John papa*. John papa becsületes neve - Mátrai János. Amikor elkísért minket Lacházára, már évek óta nyugdíjasféleként élt pesti rendházunkban. Nagyon szeretett szónokolni. Mikor kibontottuk a kocsmában az enni és innivalókat, akkor is kedve támadt beszélni. Megmagyarázta nekünk, hogy hogyan is került ő köznök.

- Mert tudják tisztelendő urak, hogy ahogy a jó elöljáró urak növelik magukban a lelkeséget, úgy mi a házfőnök úrral - s itt kereste a szót, míg végre a kibontott batyukra gondolva megtalálta - a *testiséget*. Halk kuncogás támadt szavai nyomán. Ő nem javította ki magát. Észre sem vette, mit mondott. Mondják, tót volt az istenadta, s bizonyos nyelvi

finomságokra nem érzett rá.

Hogyan, hogyan nem 46 nyarán az ő kezében van ebédkor a házfőnöki csengő, s az ő dolga a házzal ismertetni a generálistól érkező leíratot, amely tudatja a provinciával, hogy nem választunk magunknak a következőkben előljárót, mert Josepho del Buono, a római piarista generális felmenti tisztsége alól Zimányi Gyulát, és kinevezi a magyar rendtartomány élére helyette Tomek Vincét.

- Ha magyar provincia az ördög és köztem választhatott volna, az ördögöt választotta volna - mondta nekem Tomek Vince, amikor 47 tavaszán lejött Debrecenbe, hogy részt vegyen azon a szentmisén, melyen Mindszenty püspökké szenteli Bánáss László debreceni prépost plébánost, akit Rómában kineveztek veszprémi püspöknek. Walter János, a római generális asszisztense - Tomek Vince barátja volt, s a háború vége felé hazajött Rómából. Alighanem ő informálta a generálist, s ennek az információnak volt a következménye, hogy a generális Tomekre bízta a magyar rendtartományt. Zimányi ugyanis gyóntatója volt Imrédynek, akit a vörös hadsereg ideérkezése után, mint a zsidó törvények egyik főfelelőst, hamarosan kivégeznek. Zimányi is várta, hogy elviszi őt is a rendőrség: készen állt szobájában erre az esetre megpakolt hátizsákja.

John papa ismerteti a pesti ebédlőben a generálisi leíratot. Nyomában a hangulat olyan az ebédlőben, hogy a kanál megáll a levegőben. Mindenki puccsot érez, tisztességtelent, hatalmit: megint gyerekként kezelnek bennünket... Forr az indulat. Tisztének megfelelően *John* papa pedig szónoklásba fog. Elkezd Zimányin és méltatja érdemeit.

- Nagy tisztelettel köszöntöm a lelépő Zimányi provinciális urat, akinek különös érdeme, hogy nem volt még tartományfőnök, aki alatt annyi csapás érte volna provinciánkat, mint az ő regnálása alatt...

Tünetedezik a kanál a levegőben, nevetőre fordulnak arcizmaink. John papa pedig folytatja.

- Hasonló tisztelettel köszöntöm a helyére lépő Tomek Vince provinciális urat, aki biztos kézzel ragadja meg a kalazanciusi ugar ekeszarváját.

Ez az *ekesarváját* elsöpör minden feszültséget. Széles, derült mosollyal nyúlunk flaskáinkhoz, töltünk magunknak, s iszunk Zimányi és Tomek egészségére. Ha *John* papa szónokolni kezd, biztosan lehet számítani valami *lapsus linguaere*, nyelvbicsaklásra. Ezt vártuk tőle a lacházi kocsmában is, és bejött: *Testiségre* nevel bennünket *John* papa. Jóska bácsi mélyen nézett a pohár fenekére, s visszaútban összehaverkodott a hajóskapitánnyal. Rávette, hogy tanítsa meg őt hajót kormányozni. Amikor a zsiliphez értünk, amely szabályozza a ráckevei Duna-ág vízmagasságát, akkor is a kezében volt a kormány. Neki is vágódtunk a zsilip falának... Azért hajótörés nélkül hazaértünk.

'38 nyarán már nem három napra, hanem két hétre mehettünk haza. Hatvan pengőt is kaptunk még melléje. Ennyi volt a korábbi években a *Hóman-boyok* fizetése. Így hívták a kultuszminiszter (Hóman) neve után az állástalan diplomásokat. Kiosztatták őket a gyáraknak. Elsején bementek a gyárba a 60 pengőért, aztán hazamentek. Nem semmi pénz volt. A segéd munkások csak havi 50 pengőt kerestek. Terták Elemér, ifjúsági műkorcsolyázó világbajnok osztálytársam Weisz Mannfréd csepeli gyárában volt alkalmazásban, mert annak unokaöccse, báró Kornfeld György, egy osztályba járt velünk. Csepelen gyártották a kerékpárt, s Elemér a 60 pengőért leszállított egy darabot a mátyásföldi szülői házba.

Én meg ráültem, s egyhetes dunántúli körútra indultam - megismerni hazámat. Bekarikáztam Mátyásföldről Pestre, Onnan az Erzsébet hídon át Budára, s megkerestem a Fejérvári utat. Akkor a Szent Imre térből indult az ki, s mentem Fehérvárra. Ott lakott az unokahúgom, Éva, akit majd 43 tavaszán esketek a fehérvári ciszter templomban. Első esketésemm volt. Meglehetősen végezhettem dolgomat, mert anyám huga, Lili néni, megállapította:

- Két gyereket esketett egy harmadik.

Húsz éves sem volt a menyasszony, huszonkettő a vőlegény, s 24 a pap. 38-ban Éva

Még 14 éves volt, Lili néni innen a negyvenen, s nagymama is legfeljebb 70, s ő ott lesz majd a szentelési ebéden Mátyásföldön a másik nagymamával együtt. Hozzájuk mentem először. Nem semmi volt a 70 km kerékpározás *július lángjaiban*. Semmit sem mutattak meg rokonaim Fehérvár nevezetességeiből. Altató nélkül aludtam el, s két nap múltán ebédre már a veszprémi piaristák vendége voltam. Barátságos vidéki levegő fogadott az ódon barokk rendházban. Lehetetlen volt meg nem nézni a nevezetességeket, mert ott voltak az orrom előtt. János bácsi is ott volt? Alighanem. Kicsoda ő? A magyar piarista anekdótakincs talán legemlékezetesebb alakja.

János bácsi tagja volt a Méhesnek. Hát az meg mi? Veszprémi nadrágosok, urak, kicsi szőleje, minek termését maguk itták meg. *Jó* barátok, kártyáztatnak is. Az idő múlik. Egy napon közel éjfélre jár az idő, mire János bácsi hazaér a piarista rendházba. Teheti, csak harmadik órája van, 11 órakor, a következő napon. Csöndben csukja be a kaput, halkan lépdel a folyosón: fel ne verje már alvó rendtársait. Odatalál a szobájához. A kulcslyukban cédulát talál. Kiveszi, kinyitja az ajtót, bemegy, meggyújtja a villanyt, s olvassa a cédulát.

- Kedves tanár úr! N.N. kollégánk megbetegedett, legyen szíves bemenni nyolcra a III/a osztályba helyettesíteni. Igazgató.

A fáma szerint János bácsi ezután halkan felsóhajtott:

- Szegény piaristának se éjjele, se nappala.

János bácsi nem akármilyen János volt, hanem Nepomuki János, akinek szobra ott áll a várba vezető útnak azon a szakaszán, ahol meredekebbre fordul a kaptató. Valamelyik cseh király a Moldva vizébe ölte a szentet, mert nem árulta el, mit gyónt meg Jánosnak, az udvari papnak. felesége, a királynő. Történt, hogy János bácsi télvíz idején jött haza a Méhesből, s a leesett hó síkossá fagyasztotta az utat. Ott is, ahol a szent szobra állott. *János* bácsi pedig mérlegelvén az elcsúszás lehetőségeit, ránézett védőszentjére:

- Na János, segíts!

Nem ért rövid fohászának végére, s már a földön is találta magát. Nem ütötte meg különösebben magát, ezért fektében csak ennyit mondott:

- Te is olyan piszok cseh vagy, mint a többi!

Alighanem Trianon következtében kapta meg a szent is a díszítő jelzőt.

Veszprémből kilátogattam még a Bakonyba a Cuha patakához, s meglátogattam ott Ágoston öcsémet, aki pesti piarista diákként táborozott ott tanárai vezetése mellett vagy két hétig. Onnan meg Cecére karikáztam, ahol védőnő volt Kamilla nővérem. Aztán meg haza Mátyásföldre. A kerékpárt három öcsémnek gondjaira bízam. Gondozták is. Három év múltán ezt vittem magammal Erdélybe. 45 tavaszán aztán már se híre, se hamva nem volt - áldozatul esett hazánk felszabadításának. Több is veszett Mohácsnál. Soha többé nem vásároltam közlekedési eszközt: bicajt, motort - autót sem.

Még ezen a nyáron a Kalazantinum is szervezett nyári túrát. Kezdtek Tatabányán a Turullal, folytattuk Tatával, ahol rendházunk vendégei voltunk. Egyébként hátunkon volt a sátrunk, meg ami kellett alváshoz, evéshez. Eljutottunk Fehérvárcsurgóra is, ahol egyik társunk nagybátyjának volt szőleje, s megvendégtelt bennünket. Kicsi poharakat adott óvatosságból: *meg ne ártson a szeszi*. Elhevertünk a kertben, s jókedvűen iszogattunk. Aztán délután hat óra lett, s indulnunk kellett, mert a bodajki hideg tó mellett volt a szállás - persze hátizsákjainkban. Csakhogy a parancsnokot, Jóska bácsit, nem lehetett lábára állítani, pedig ő is csak kispoharat kapott. Alighanem többször töltötte meg a kellesténél. El nem hagyhattuk, a hátunkon nem vihattuk, vendéglátónk gondoskodott szállításáról - kocsival Bodajkra. A nép - lehettünk vagy harmincan-negyvenen - felállt négyes sorokban az országútra és nótázott:

*Ábi bábi de beteg, nem eheti a levest,
Mert a leves paprikás, s Ábi Bábi heptikás.*

*Te se szólj, te se láss, érjen el a vakulás,
Te se szólj, te se láss, érjen el a vakulás.*

S megint előlről... - Akárki látott, hallott bennünket, azt gondolhatta, hogy részegek vagyunk. Nem járt nagyon messze az igazságtól. Máig sem felejttem a hosszú menetet. Egy álló órán át, nem szünve, nem váltva énekeltünk, mindig ugyanazt a négy sort, amíg csak meg nem érkeztünk Bodajkra. Hol szedtük, hol nem - nagyon finom tojásos vargányagomba volt a vacsora. Felvertük sátrainkat. Bementünk a bodajki tóba, s nagyon másnaposan kezdtük érezni magunkat. Aztán reggelre kialudtuk a csurgói ejtőzés hatását - húsz évesek voltunk. Aztán vasúton vagy máshogyan Győrbe jutottunk, ahol vártak bennünket ladikjaink, s lejöttünk a Dunán. Pesten a Vizafogónál volt a csónakházunk. Villamossal fejeződött be a túra.

Nem így volt a következő években, mert közben megvolt az első bécsi döntés és hazajött a felvidék egy része, és *Sahból* megint *Ipolság* lett. Felutaztunk vasúton Ipolságig. Hátunkon voltak a csónakok is, az összehajtott gumikajakok S jöttünk le az Ipolyon. Ennek részleteit nem lehetett felejtetni. Nem mi voltunk az úr, hanem az ár. Ketten-ketten voltunk egy kajakban. Látjuk, hogy az ár odacsapott egy parti fához egy kajakot. Kiáltjuk:

- Vigyáázz !

S már még egy kajak ragad a fa és a kajak eleibe. Még egyszer kiáltunk:

- Vigyááázz ?

S mi, a negyediknek érkező kajak ragasztjuk, szorítjuk az előző hármat negyedikként a kiálló parti fához. Borulások, kiló cukor s fényképezőgép elázása tanúsítják, hogy ki az úr, s hogy a hegyi patakokon kajakozás is mesterség, amihez érteni kellene. De mielőtt még megszületnék az értés, belefolyunk a Dunában, ahol már lehet úgy kajakozni, ahogyan mi is tudunk. Nem a vizafogóhoz megyünk, hanem az Erzsébet-híd lábához. Ott csomagoljuk össze kajakjainkat, s bevonulunk a rendházba.

Az első bécsi döntés következtében mi, piaristák is visszakaptunk egy házat. Hazafiúi lelkesedésünk következtében már másnap megindítottuk volna a magyar nyelvű oktatást. A feltételek megtekintése végett azonban a rendkormány előbb kiküldte Bíró Imre asszisztenst Léva ottani rendházunk-gimnáziumunk meg szemlélésére. Ment s jelentette, hogy a legolcsóbb megoldás a rendház és iskola falainak összelövetése lenne. Ezzel aztán lekerült a tennivalók polcáról Léva. Nem voltunk megelégedve a rendkormány elnapoló gesztusával. Egyáltalában sem voltunk megelégedve a rendkormánnyal. Hogyan került kormányra az akkoriban kormányzó *Sebes-rezsím* - '28-ban, mielőtt még átléptem volna a piarista iskola küszöbét -, nem tudom. De mindannyian tudtuk, hogy '40-ben választások lesznek, és Sebesnek mennie kell, s nagypapának kell a helyére kerülnie. Talán ez is hozzájárult, hogy a hatvan kispap a cselekvés mezejére lépett. Négyes sorokban felálltunk a folyosón, s egy párszor végigjártuk a negyedik emelet folyosóit hangosan tüntetve:

- Piaristák Lévára!!! Piaristák Lévára!!!

Jó erősen kiabáltunk, a lépcsőházat sem hagytuk ki belőle, hogy az első és második emeleten lakó rendkormány is meghallja hazafias felbuzdulásunkat. Nagypapa csendes rezignációval könyvelte el másnap az összejövetelen forradalmi tettünket.

Végül is Léva kimaradt a szórásból. *Tót szerzet valánk* - mondja a rendi emlékezet. A szepességi Podolinba kezdtünk tanítani 1642-ben, s nagyjából jó másfélszázad telt el, amíg Nyitrán keresztül elérjük a magyar nyelvterület szélét. Közel tíz házunk maradt még odafent a bécsi döntés után is. Jött hamarosan a második bécsi döntés, s még 40 őszén, azaz azonnal, megindult a tanítás az Alföld szélén, Máramarosszigeten s Nagyváradba, s túl a Királyhágón, Kolozsvárott. Majd hazajött a Délvidék is, és megtelepedtünk Szabadkán, és boldogok voltunk, hogy taníthatjuk az ottani kis magyarokat.

Közben '39-ben átléptem hazám területét. Túl az ezer éves határon is. Mert megjedtem, hogy meg fogok bukni németből az alapvizsgán. Megállapítottam, hogy az egyetem

német szakára csak úri kisasszonyok járnak, akiknek német pesztonkájuk, nevelőnőjük volt gyerekkoruktól fogva, vagy pedig svábok - annak rendje és módja szerint. Nem voltam vejük egy súlycsoportban. Én minden tölem telhetőt megtettem, de nem akart menni a németül gondolkodás, hiába szónokoltam magamban németül. Kellett, hogy éljek német nyelv területén is. A rend nem ajánlotta fel, hogy tanuljak egy évig Németországban. A rendnek nem volt szüksége némettanárookra, kitéltek azok a svábainkból is. Minek jelentkeztem német szakra?! Mentem volna latin szakosnak! Kompromisszum született: fele-fele arányban gondoskodik róla a rend s apám, hogy két hónapot német nyelvterületen tölthessek. Összesen hatszáz pengőbe került ez a szórakozás, s én két hónapot tölthettem Münchenben a Sankt Ottilien Bencés Kongregáció házában. Apám ezzel engedett el:

- Aztán nehogy valakinek ünnepélyes fogadalmat tégy!

Tréfás volt a forma, de a tartalom komoly, és ezért nem esett jól. Kétkednek bennem? Semmit sem mondtam rá. Nem is pörkölődtem jobban, mint idehaza. Elkaptam a müncheni egyetemen egy *Sommerkurs-ot*, nyári szemesztert. Rengeteg külföldi hallgató látogatta. Mind azért jöhettek, amiért én. Nem múlt el nyom nélkül a két hónap. Volt ott egy magántanár, aki a külföldiek német kiejtését tanulmányozhatta, és olvasnunk kellett neki német szöveget, ő meg figyelte, kiejtésünkben hogyan torzítunk. Én is olvastam, s az olvasás végén rám mosolygott:

- Maga német.

Én is mosolyogtam, s elmondtam, hogy csak magyar vagyok, de lemezek segítségével tanultam a helyes kiejtést, s Pesten van egy professzor, aki a hivatalos *Buhnaussprachét* (a színpadi kiejtést, amely kötelező volt a széles ország egész területén a színházakban) használja, nem a maga falujának a dialektusát. Innen a tudományom. Megtanultam a müncheni nyelvjárást, s népi környezetben használtam is, s nem mondták, hogy ne izéljek, mert kiérzik, hogy csak felszedtem valamit magamra.

Tanszünetben a könyvtárban ültem, s elámultam. A hazánkra vonatkozó náci szakirodalmat tanulmányoztam. *Gau-okra* volt osztva az egész Duna-medence azzal a nem titkolt céllal, hogy elnémetesítsék az egész területet. Úgyhogy, amikor Jóska bácsi cserkészisztai tanfolyamon előadást tartott nekünk arról, hogy az az érdekünk, hogy a németek nyerjék meg a háborút, nagy ellendolgozatot írtam neki: ez végzetes lenne, mert a magyarságnak jelentős része német asszimiláns, és a hitleri győzelem visszafordíthatná az egész folyamatot, s éppen a történelmi tudatot hordozó középosztályt vesztenők el, ahogyan Szekfű Schittenhelm-cikke is felhívta erre a figyelmet. Nem tudtam ott sem magamban tartani, amit olvastam. A búcsúesten mint *igen szeretetreméltó kritikusukat* üdvözöltek. Búcsúzóul egy székely népballadát énekeltem nekik nagy-nagy átérzéssel. Volt ott egy német muzsik, aki felfigyelt a produkcióra.

A bencéseknél sem tudtam elrejtetni hazafiúi szorongásaimat, s beszéltem is azokról. Egy apám korabeli német szerzetes ezt találta mondani nekem:

- György, a politika szenvedély. S akinek szenvedélye van, nem tud imádkozni

Akkor megdöbbsentem szavain. Ma meg azt gondolom, hogy nem volt igaza, de akkor féltem, hogy igaza van. Kisközösség kellett volna a kitisztázáshoz. Meg egy Szekfű Gyula méretű és nem *célebsz* közösségvezető. Ma hogyan látom, amit akkor mondott?

Nem tudok szenvedély nélkül élni. A szenvedély nélküli élet nem méltó az Istenhez. Nem méltó az emberhez sem. Mit akarhatott ez a derék bencés mondani? Alighanem azt, hogy a politikát rá kell hagyni az urakra. Rá kell hagyni az előljárókra. S ha engedelmesen azonosodom döntésükkel, akkor tudom mondani jobb ügghöz méltó buzgalommal a zsolozsma és a szentmise szövegeit. Azzal a tudattal, hogy folytatam ezáltal a megváltás művét. Csakhogy az *om mani padme hum* csak zsongít, a titokzatos *om*. Csak kikapcsol a világból. Csak megszünteti a vágyat. Csak a nirvána felé visz. A zsongítás keresztény megfelelői pedig elterelik a figyelmet a jézusi tenni valókról, s megtanítanak arra, hogy a

kérdéseknek nincsen immanens megoldásuk, csak transzcendens. De végső soron mindegy, hogy Nirvánát mondok vagy Feltámadást, mert mind a két esetben imaszöveget mormolok ahelyett, hogy tenném Atyánk akaratát.. Pedig ez lenne az eledelünk, hogy teljesítsük azt. *Jézus* élete szenvedélyes élet volt. A Máté 23 megújuló jajai is mutatják. Ezek a jajok nem hagyták őt békén imádkozni. A békén imádkozás negyven napjából pusztító szenvedély lett. Még Francesco is azzá lesz végrendeletében...

Beresztóczy Miklós (ismert pap a Horthy-korszak kultuszminisztériumából) mondta Török Jenőnek '49-ben:

- Ül le a fenekedre! Mondd végre rendesen a breviáriumot! Most nincs mit csinálni, elfogy alólad a tennivaló. Annyit tehetsz csak, hogy elviteted maga az Ávóval. Kell ez Neked?

Jenőnek kellett. Aztán leszokott *Jenő* róla. Lékaival tárgyalt, s velünk, velem nem érintkezett többé. Szegény! Mit kapott ért? Terjeszthette még egy darabig OMC-könyveit idehaza, Léka székfoglalása után is. - Egy ma is élő bíboros mondta nekem:

- Kedves Atya, én mindig csak engedelmeskedtem.

Egyéniségétől a szenvedély olyan messze van, mint Makó *Jeruzsálem*től. Lassan, de biztosan megérett számára a bíbor. Használható lett államnak is, egyháznak is. Kiélezett történelmi helyzetekben köpnek erre a magatartásra, megalkuvásnak tekintik... Elképzelhetetlen számomra ez az életalakítás. Hogyan lehet ezt egyáltalán kibírni? Képes megmagyarázni magának, hogy Isten csak azt kívánja, hogy teljesítsen minden feladatot, amelyet kívánnak tőle? Nem hiszem. Csak azt tudom elképzelni róla, hogy nem él benne Jézus szenvedélye. Nem hiszi, hogy lehet a világon segíteni.

Kellenének köztes alakítások is: a rajzolt magatartás és a magam magatartása közt elhelyezkedők őszinte szava. Egy egyszerű és nagyon jóindulatú plébánosra emlékezem, aki nem volt tagja a Bokornak. Szorongattatásaim idején mondta:

- Engedelmeskedjél, s akkor lemegy rólad a felelősség!

Kortársam volt. Rámordultam:

- Mikor kezdjek el már felelősséget vállalni?

Túlvoltam a hatvanon. Azt hiszem, hogy nincs ilyen harmadik, ilyen köztes magatartás. *Arendt* világhírű szociológusnő római cselédlánnyának a kérdése merül fel tudatomban XXIII. Jánosról, aki megpróbálta az egyház szekerét Jézus felé irányítani, legalábbis azt, hogy őszintén elmondhassák a püspökök a zsinaton azt, amit gondolnak:

Ennek az embernek előbb püspökké, előbb bíborossá kellett lennie... Hogyan lehetett XXIII. János belőle?

Jézus szenvedélyes volt. Kaifás szenvedély nélküli gyilkos. Aki szenvedély nélküli, az gyilkos lesz? Nem. Csak azzá kényszeríthető. Aki szenvedélyes, az nem kényszeríthető gyilkossá? Aki szenvedélyes, az gyilkol anélkül, hogy kényszerítenék - ez az egyik lehetőség. S a másik: aki szenvedélyes, azt legyilkolják, mert nem hagyja magát gyilkosnak kényszeríteni. Mindezt nem tudtam '39 nyarán Münchenben, csak elnémultam. Kellott jó hatvan évet érnem még, hogy válaszolni tudjak arra, amit mondott Münchenben a bencés szerzetes nekem..

Hazajöttem Münchenből. Évkezdő lelkigyakorlatra érkeztem. A lelkigyakorlat alatt nem olvashattunk újságot. Reggel bementem Nagypapa szobájába. Mutatta nekem az újságot: Hitler megtámadta Lengyelországot.. .. elindította a II. világháborút Nem tudtam, hogy ennek következményei fogják meghatározni életem sorsomat, istenviszonyomat is... mindazt, ami elindult a kiságyamban, amikor magamhoz szorítottam hálógémet, s amikor a noviciátus oratóriumában azt gondoltam, hogy én többet soha ki nem nyitom a számat..

Városmajor, 2005. április 15.

Az adyligeti sorozat folytatása -

Testvéreim! A múlt vasárnap elkezdtem számba venni Máté evangéliumán belül azokat a helyeket, amelyeken *Jézus* nem ad magának semmiféle címet: minő pl. azt, hogy Emberfia vagy Istenfia, hanem csak egyszerűen így szól: én pedig mondom nektek. A számbavétel csoportosítással kezdődött, s az első csoport ezt az elnevezést kapta: Jézus új törvényt szab az emberiségnek. Ebből az első csoportból egyet néztünk meg: azt, hogy ne is haragudjunk. Következzék most a második. A régieknek az mondatott, hogy ne törjünk házasságot, Jézus meg azt tanítja, hogy már az is házasságot tör, aki asszonyra néz, hogy megkívánja őt. .

Társadalmunkban mára iparág lett az asszonymegkívántatás. Valamikor a bordélyházba kellett menni, ha valaki többre vágyott, mint a konflisra szállás alkalmával kivillanó női bokákban gyönyörködni. Ma elég, ha bekapcsolja valaki a tévét vagy a számítógépet, és nemcsak a bokákban gyönyörködhetik.

De miért is baj, ha asszonyra nézünk, hogy megkívánjuk őt, s mért is baj, ha csupán ilyen módon, s nem teljes értelemben törünk házasságot? Arra vannak az ember szervei, hogy használja őket. A szexus szervei is. Jézus le van maradva kétezer esztendővel. Mért baj a házasságtörés, ha egyszer kölcsönös megegyezéssel is lehet azt csinálni, s így nem ütközik a büntető törvénykönyvbe? Mért baj a házasságtörés, ha egyszer újítni lehet asszonyt vagy akár embert, akár négyszer, vagy akárhányszor is? - A testem a magamé! - hivatkozott egy régen látott filmben a hősnő arra, hogy senkinek semmi köze ahhoz, amit csinál. Baj az, hogy így beszél?

Csak akkor baj, ha az ember, ha a társadalom élni akar. Ha meg akar maradni. Ha nem akar megmaradni, használja csak embertársait élvezeti cikként, mint a pálinkát vagy a marihuánát. Aki nagykanállal akarja fogyasztani a más vagy - most már - azonos neműt is, mint élvezeti cikket, annak nincs jövője. Vőője csak a csángó-magyar asszonynak van, aki *nem terhes, nem állapotos, nem várandós, hanem jőője van*. A kormányzat legfeljebb kellemetlenül alakuló demográfiai mutatókról beszél. Meggondolatlan emberek pedig arról, hogy nincs jelentősége, hogy fogy-e egy nemzet vagy sem. De egy bizonyos, hogyha a szekszualitás kerül egy társadalom érdeklődésének középpontjába, elfogy az ereje arra, hogy élet- és utódközpontú legyen. Jézus pedig lebírhatatlanul életközpontú. Mért? Mert Isten országa ügyében utazik. S hogy ez megvalósuljon, ahhoz mindenekelőtt gyerekeket kell szülni. Nemzetüket fogyasztó népek nem Isten Országát építik, hanem a Mammonét. A Mammonét, mert a több pénzt akarás nem engedi szülni őket.

A harmadik én pedig mondom bevezetésű törvény a valólevelet adási gyakorlat fenntartása ellen tiltakozik: aki váló levelet ad a feleségének, kiteszi őt az újraházasodás lehetőségének, amit Jézus nem ismer. Elbocsátott asszonyt feleségül venni - ez is házasságtörés. Válni ugyan lehet, de nem szabad. Ha mégis válunk, lassan, lassan becsukhatjuk a templomokat. A válás ugyanúgy életellenes gyakorlat, mint a sexközpontúság. Az Isten örök törvénye, hogy amellet őregedjünk meg, akit fiatalon választottunk. Ezen nem segít, ha a szentszék érvénytelené nyilvánítja házasságunkat. Akkor is elváltunk. S áll a szó, amit Isten egybekötött, ember szét ne válassza! Ha a szentszék érvénytelennek nyilvánítja templomban megkötött házasságunkat, akkor köthetünk templomban újra házasságot, áldozhatunk és megnyugodhat a lelkünk, hogy minden rendben van, jó katolikusok vagyunk. De hogyan nézi Jézus ezt az egyházi eljárást, amelyben - esetleg húsz esztendővel a házasságkötés után és két-három gyerek mellett a szentszék kijelenti, hogy az oltár előtt tett ígéret nem volt érvényes?

Úgy gondolom, erről is beszél Jézus **negyedik én pedig mondom kezdetű törvénye**, mely arról szól, hogy nemcsak hamisan ne esküdjünk, hanem egyáltalán ne esküdjünk. Legyen a mi beszédünk igen, igen és nem, nem. Az én nagyszüleim a kiegyezés táján születtek, s akkoriban még nem volt váló levél. Kitartottak egymás mellett. Ki mit főzött magának, azt egye - mondta apám. Szüleim nemzedékében kezdődött a válás. Az én

nemzedékemben pedig már szokássá vált. Börtönből szabadulásomat követő hónapokban volt a 25 éves érettségi találkozó, piarista diákoké. Elmentem rá, s hallgattam a beszámolókat; azokét, akiket piarista atyák nyolc éven keresztül naponként vittek szentmisére. *Megnősültem, nem sikerült a házasságom. Újra nősültem, erről már nem mondok semmit.* Ez volt a sztereotip szöveg. Csak nagy ritkán szólt az ének arról, hogy egyenlőre még kitart az oltár előtt kötött szövetség. Általános derűtséget okozott a következő szöveg. Én is megnősültem. Az én házasságom, sem sikerült, de mivel én ebben az iskolában azt tanultam, hogy a Jóisten a szerencsétleneknek megbocsát, de a hülyéknek soha - ezért aztán másodjára már nem nősültem meg. Úgy látszik a templomi házasságkötés sem ér többet, mint a Lenin-kápolnai, ahogyan apám tréfásan-keserűen az anyakönyvvezető előtt kötöttet nevezte.

Jó tíz évvel később elkezdtem vasárnaponként Ócsára járni. Bokorbeli pap volt a plébános. Elhatároztuk, hogy rendet csinálunk. Kihirdettük, hogy csak azt esketjük meg a templomban, aki előbb tíz vasárnapon a nagymise után bejön a plébániára jegyes-oktatásra. A tíz oktatáson aztán elmondottuk, hogy mi fán terem a kereszténység, mit jelent szeretni, mit jelent a sírig tartó hűség, s hogy bizony fel kell építenünk az Isten Országát. Ők is elmondták, hogy minek akarják ők a templomi esküvőt. *Az egy örök emlék. Szól az orgona, bevonulnak a templomba, kattannak a fényképezőgépek s a többi.* Becsülettel kibírták a tíz vasárnap délelőtti nagymisét is, a tíz jegyes-oktatást is, s az esküvő után már nem láttuk őket se nagymisén, se kismisén, pedig még abban is reménykedtünk, hogy kisközösségbe tudjuk hívni őket.

A jézusi intelem hatására, hogy egyáltalában ne esküdjetek, elhagytuk a házasságkötés szertartásából az esküszöveget. Ezt: *Isten engem úgy segéljen, hogy őt el nem hagyom... holtomiglan-holtodiglan semmiféle bajában. Isten engem úgy segéljen.* Beértük ezzel: *Szereted-e Máriát, akarod-e feleségül venni. Szereted-e Jenőt, feleségül még-e hozzá?*

Nem gondolom, hogy merőben e liturgikus változtatás következtében, de harminc év óta együtt vannak. Akik életre szólóan vállalták a kisközösségbe járás Jézusra nevelő munkáját, megtanulták, hogy az egyszer kimondott igen - igen maradjon. S tudtak nemet mondani váló levélre, s nem kellett a szentszéknél ügyeskedniök, hogy az érvénytelenítse kimondott igenjüket, hogy az igenből nemet csináltak. Nem keveset eskettem a Bokor tagjai közül, s az általam esketettek közül eddig csak egy házasság bomlott fel, nem közönséges fájdalomra.

Városmajor, 2005. április 16.

Közben megvolt a Bokor csoportvezetőinek a tanácskozása. Hét csoportban vitattuk meg a jól előkészített témákat. Három volt belőlük. Csak kettőn vettem részt. Haza kellett jönnöm a befejezés előtt. Pihennem kellett, s felkészülnöm az adyligeti esti misére. Vittem magammal egy rövid, egy lapnyi szöveget. A hét folyamán az egyik csoportomban megkérdezte Kaszap Laci, hogy készíték-e a Bokor számára szellemi végrendeletet. Mondtam, hogy nem. A Bokor első nemzedékét sűrűn temetjük, a második nemzedék eleje is túl van már hatvanadik évén, a Bokor nélkülem is tudja, hogy mit akar, s én, amíg élek mondom a csoportokban azt, ami bennem van, s írom a Koinóniában, a Napló füzeteimben – azt, amit gondolni tudok.

A magammal vitt lapnyi szöveg is darabja volt ennek a tán halálomig is kitartó birkózásnak arról, hogy mit kíván tőlünk az Isten. Persze az én olvasatomban. Ahogy a fiatal Vörösmarty írta a Tündérvölgyben:

Mit tudtok ti, hamar halandó emberek, / Ha lángképzelőds nem játszok veletek?

Amit fül nem hallott, szem meg nem jára, / Azt én írva lelém lelkem asztalára.

A csoportban voltunk vagy tízen. Öten a harmadik nemzedékből, tizen- s huszonévesek, s öten a második nemzedékből, idősebbek, egészen az ötvenesekig. A fiatalabbak csak néztek,

az idősebbek között voltak, akik hevesen tiltakoztak lapnyi szövegem meg az ellen is, amiket a szív bőségéből mondtam. Maga a felolvasott szöveg ez volt:

Nincs karácsony, nincs húsvét, Jézus nem a Szentháromság második személye... Aki ezt a hitet vallja, kiközösíti magát a római katolikus felekezettől. Magam az evangéliumok tanulmányozása alapján azt vallom, hogy Jézus az Atya Fiának mondja magát, s Jézus ezen fiúsága nem azonos azzal, ahogyan mi, emberi teremtmények – mindannyian, a Bokor tagjai is – gyermekei vagyunk Mennyei Atyánknak. Én, Bulányi György, tagja vagyok a római katolikus egyháznak, és hiszek Jézus Krisztusban, a Mennyei Atya egyszülött Fiában, a mi Urunkban, aki fogantatott Szentlélektől, született Szűz Máriától.

Hiszek mindebben, és eszemmel nem tudom átfogni mindazt, amit hiszek. Sem igazolni, sem cáfolni nem tudom mindazt, amit hitemmel vallok. S akik úgy gondolják, hogy a nemtapasztalható világról ésszel igazolható állításaik vannak, azok tévednek. Akik azt hiszik, hogy az emberiség megélhet hitvallások nélkül – azaz nemigazolható és nemcáfolható, csak hittal vallható állítások nélkül –, azokat cáfolja az emberiség eddigi története, amely még nem tudta feleslegessé tenni a vallásokat.

Vallom, hogy Jézus azért született a Szentlélektől és Szűz Máriától, hogy valósággá legyen a Mennyei Atya akarata és megvalósuljon a Földön az Isten Országá. Vallom, hogy az Isten Országá csak akkor tud megvalósulni, ha szeretettel szolgáljuk embertársainkat, ha javainkat megosztjuk egymással, ha kivétel nélkül minden embert szeretünk, akár életünk feláldozása árán is, azaz nem tekintünk senkit sem ellenségünknek, senkire kezet nem emelünk.

Vallom továbbá, hogy Jézus azokkal, akiket a maga tanítványaivá választott, teljes élet és vagyonszövetségre lépett. Így tett – ez történeti tény. Ezzel pedig példát adott nekünk. Példáját követni akarván kész vagyok most és azonnal minden javaimat megosztani azokkal, akik Jézus tanítványainak vallják magukat, s akik a maguk részéről szintén hajlandók javaikat megosztani azokkal, akik – a fentieket elfogadva – Jézus tanítványainak vallják magukat, és mint ilyenek, mint Jézus tanítványai, semmit sem akarnak javaikból a magukénak, tulajdonuknak mondani.

Nem felekezetet kell váltani, hanem felzárkózni Jézushoz. Jézus nem váltott felekezetet, maradt abban, melybe beleszületett. Az emberiség – sűrű felekezetváltoztatásai ellenére is – ma is messze van a jézusi célkitűzésektől, és attól, amiért és amire Isten életbe szólított miket. Jézus nem határolta el magát nemzetétől, vallásától annak ellenére sem, hogy nagyon elítélő véleménye volt annak vezető rétegéről: a főpapokról, írástudókról és a vénekről. A szakítást, a széjjelválasztást nem akarta. Azért imádkozott Atyjához, hogy mindnyájan egyek legyenek azok, akik őt, Jézust, vallják tanítójuknak. Ha ma elhatárolódsz vallásfelekezetedtől, holnap elhatárolódsz bokorbeli testvéreidtől is. Ha ma elszakadsz közösségedtől, holnap már rosszat is mondasz közösséged tagjairól, hogy igazolhassad távozásodat.

A Bokor minden tagját nagyon szeretem. Azokat is, akik otthagyták közösségeiket. Hazavárom őket. Azért imádkozom, hogy mindannyian kérdezzük meg magunktól, hogy mit kíván tőlük Istenünk. Amen.

Városmajor, 2005. április 20.

Írtam valamit a Magyar Hírlapba. Úgy került sor rá, hogy megjelentettek tőlem egy telefonos interjút, melyet előbb elküldtek nekem emilen, s azt írtam rá, hogy így, ahogy van, nem vállalom. Ennek ellenére megjelentették. Bocsánatot kértek. Megbocsátottam, de csak úgy, ha én magam írhatok valamit, a magam szája íze szerint. Ez lett belőle.

Közben meghalt a pápa. A huszadik századot XIII. Leó kezdte, 25 éven keresztül volt hivatalban, s 1903-ban szólította magához az Isten, túl 90. évén. Ő adta ki a *Rerum novarum* enciklikát, mely végre szóba állt a 19. század második felének legpotensebb eszméjével, a szocializmussal, mely halála után 14 évvel – létrehívja a Szovjetuniót. Követte őt X. Pius –

1914-ig –, aki kiközösítette a század legbuzgóbb s talán legtudósabb papját, Loisy abbét, mert ki merte mondani: *Jézus országot akart, de helyette csak az egyház jött*. Elintézte vele az egyház szentírástudomány vizsgáló hitelét megmenteni akaró egész modernizmust. Kiközösítetten halt meg, s halála után pár évvel még az én korosztályomnak is le kellett pappászenteléskor tennie az anti-modernista esküt. (Törölte a II. Vatikáni Zsinat.) Amikor megszülettem, XV. Benedek volt a pápa (1922-ig), utána pedig XI. Piusz (1939-ig) – háborús, és háború utáni pápák. Utóbbi államtitkárának, Eugenio Pacellinak, a Hősök terén az Eucharisztikus Világkongresszuson mondott miséjén gregoriánt énekeltem a kispapok kórusában. Ő lett az első pápa, akit láttam: XII. Piusz. *A helytartó*, aki meg akarta menteni a nácizmust, hogy az orosz bolsevisták ne hatolhassanak be Európa szívébe, s aki leparancsolta a katedrákról a modernizmus folytatóit, a *nouvelle théologie* tudósait. Márianosztra perzsaszőnyegszövő üzemében értesülünk '58 őszén haláláról a smasszertől, aki elárulja nekünk, mért szól hétköznapi délelőtt a harang.

Utána jött Giuseppe Roncalli, az átmeneti pápa: XXIII. János, aki korábban egy életen keresztül nagybárára csak jámbor vicceket mesélt. De miután 78 éves korában pápává lett, ablakot nyitott: összehívta a II. Vatikáni Zsinatot, s a püspökök a *nouvelle théologie* szakértő teológusaitól is okosítva mondhatták, amit gondoltak. Ennek eredményeként belekerült a zsinat dokumentumaiba egy pár jézusi mondat is: *az Egyháznak is Jézus útját kell járnia szegénységben és üldözöttségben... a négy evangélium felette van az Ó- és Újszövetség többi könyveinek... az ember lelkiismerete által jut el Istenhez, csak a lelkiismeretének tartozik engedelmeskedni*.

Utána jön Montini, a korábbi konklávé nagy esélyese, VI. Pál néven (1963-tól 78-ig). A *Hamlet pápa*, aki megörökli a II. Vatikáni Zsinatot is, s megörökli XII. Piusznak a Roncalli által már lecserélni nem tudott Kúriáját is. Ő indítja el a Vatikán *keleti politikáját*, melynek eredményeként annyi év szünetelés után hazánkban püspököket kapunk, Lékai Lászlót is. A püspökökkel *pártunk és kormányunk* csinálhatja azt, amiről halála előtt Cserhádi – az ily módon püspökké lettek egyike – az osztrák tévének elmondta: *Gyalázatos dolog volt, amit tettek velünk*. Hozzátehettem Cserhádi nyilatkozta nyomán: következőképpen az is gyalázatos volt, amit tettek a vértanú földalatti egyházzal, s elsősorban a Bokorral szemben. Aztán jött a mosolygós pápa, Luciani – I. János-Pál néven, akit megválasztása után 33 nappal holtan találunk ágyában, s úgy halt meg, ahogyan egy olasz koldus sem...; nem láthatta halottkém! Miért?

Jöhetett utána a napokban meghalt Karol Wojtila, II. János-Pál. Reménykedtünk benne, megválasztásakor alig volt fiatalabb nálam, s közülünk érkezett, a Kárpátok túlsó oldaláról. Kedves volt, ügyes volt, barátkozott mindenkivel, s mondta a nagyvilágnak, amit kellett – az embert megillető jogokról: a vallás- és egyéb szabadságokat. S nekünk, az egyházban, testvéreinek, mit mondott? Eljött mindegyikünknek hazájába, megcsókolta az áldott anyaföldet, s prédikált nekünk – *kedves híveinek*. Csinálta azt, amit pápa sohase csinált: plébániájává tette a földkerekség egészét. És nem hatotta meg az, amit a kisközösségek őshazájában, a JOC, a Katolikus Munkásfiatalokat alapító Cardijn kanonok Belgiumában tapasztalt, ahol már mély sebet vágott az egyházon a szekularizmus. Maradt mintája Lengyelország, ahol milliók zárandokolnak még a Csensztohovai Szűzanyához.

S amikor otthon volt? Írta bőséggel enciklikáit, emlegetve a II. Vatikáni Zsinatot is, és hűségesen az egyház változatlan tudta hitletéreményéhez. Ezzel párhuzamosan már uralkodása második évétől kezdve elhallgattatta a II. Vatikáni Zsinat által elindított folyamatot folytatni kívánókat, akik nem egészen azt képviselték, amit az ő enciklikái tanítottak. Hosszú a sora az elhallgatottaknak: Küng, Boff, Drewermann, Balasuriya. Az áldozatok sora hosszú, csak néhányat, a talán legismertebbeket említettem.

És folytatta a keleti politikát. S ezzel eljutottam hazánkhoz. Amikor bennünket meglátogatott, pontosan annyit imádkozott Esztergomban a hitvalló Mindszenty sírjánál, mint a

keleti politika jegyében kreált Lékai László sírjánál. S mikor? A kommunista diktatúra bukása után!!! Az ő pontifikátusa idejére esik a Bokor egyházi leírása. Államtitkárává teszi a Vatikán keleti politikájának nagymesterét, Casarolit, akinek utazó nagykövete közli velem '81 májusában a Hilton szállóban, hogy Miklós Imre, az Állami Egyházügyi Hivatal vezetője biztosította őt: szabad utat enged a kisközösségeknek, ha lemondunk a katonai szolgálat megtagadásáról. A Bokor nem mondott le róla: fiataljai ott ültek három évre hazánk börtöneiben. A bírák azzal szabják ki rájuk az éveket, hogy *magukat saját püspökeik is elítélik*. Paskai László, az akkor püspöki kar teológiai szakértője közli velünk, hogy a Bokor szolgálatmegtagadói megbontják a két katonai szerződésnek, a NATO-nak és a Varsóinak az egyensúlyát – ezért nem engedélyezhetik a püspökök.

A templomokban s az előadótermekben Lékai László lelkesen prédikál szentté avatott nagy királyaink dicsőséges fegyverforgatásairól. Az evangélium nevében ez ellen szavukat felemelő Bokor-papokat a püspökök felfüggesztik. Az püspökök állam kiszabta feladatává lesz a szolgálatmegtagadókat – úgymond – *felbújtó* papok megbüntetése. A keleti politika '64-ben köti meg részleges megállapodását szocialista hazánkkal, amikor még tele vannak börtönök hitvalló papokkal. A '70-es évek végére kiürülnek tőlük Kádár börtönei, s következnek a továbbra is hitvalló papokra az egyházi büntetések. Következnek, mert helyreállt az ősi szövetség. A trón és az oltár szövetsége. Álmos vezérünk és főtájtosa, Szent István és Asztrik esztergomi érsek, Kádár János és a Vatikán szövetsége. Ebbe a történelem hajnala óta fennálló szövetségrendszerbe ékel bele húsz esztendő szünetet a hitvalló Mindszenty József – '45 és '64 között. Legyen mindörökre elfeledve!!! Hogy Jézus sem kötötte meg e szövetséget Kaifással? Az is legyen mindörökre elfeledve, hiszen az ennek folytán létrejött Golgota engesztelte volna ki az Atyaistent, aki a Golgotáig egyfolytában haragudott reánk, Ádám és Éva minden leszármazottjára.

Kicsiny dolog, ha '81 őszén összeül egy számomra létrejött egyházi bíróság – három teológiai professzorral, Lékai László elnökkel, Erdő Péter titkárral, s félév múltán meghozza ítéletét, hogy az egyház tanításától eltérő tanaim miatt megvonja tőlem a papi működés jogát. Az egyházjogi törvénykönyvben nincs is ilyen büntetés! A gyakorlatban annyit jelentett ez, hogy erdőn, mezőn, réteken, magánlakásban az elhárító szervek figyelő szemeivel mondhatom tovább az evangéliumot, gyóntathatok, misézhetek.

Nem volt ez elég Miklós Imrének. Fel kellett terjesztenie a magyar püspöki karnak ügyemet Rómába is, a Hittani Kongregáció elé, melynek bíboros prefektusát akkor Ratzinger Józsefnek hívták. Nem kapkodta el dolgát. Három év várakozás után küldi el hozzám követét, a mostani zirci apátot, Zakar Polikárpot, aki elhozza a Kongregáció Zsinati szövegekből számomra összeállított 12 tételét, melyet három napi gondolkodás után kell aláírnom. Inkább három napot és éjjelt gondolkodva írom alá, de a jegyzőkönyvben kérem, hogy hozzárakhassak a 12-höz én is egy zsinati szöveget: *az embernek lelkiismeretére kell hallgatnia, azáltal jut el Istenhez, csak a lelkiismeretének tartozik engedelmességgel*.

Félév után válaszol Ratzinger: e kéréssel elrelativizálom a 12 tételt, tanításom pedig téves, veszélyes és félreérthető. Miféle tanításom? Hát az, amit '80 karácsonyára írtam a Bokornak szamizdatban *Egyházrend* címmel. Miről? Arról, hogy lehetne az egyháznak jog helyett rendje is, melyben a kisközösségekből álló egyházban, minden közösség maga választaná meg vezetőjét. Azt a rendet, melyben kisközösségeink élnek. Egy hónapot kapok rá, hogy megválaszoljam levelét. Ratzinger anyanyelvén, németül írom meg a választ '86 tavaszán – könyvnyi terjedelemben. Bemutatom neki benne kisközösségeink életét. A levél címe: *Nagypénteki levél*. Úgy igyekszem írni, hogy a kövek is meginduljanak tőle. Ratzingert nem hatja, nem hathatja meg. Válaszában jelezi, hogy ennek az újabb levelének már meg kell jelennie. Nem írja, hogy miért kell. Én tudom: a trón és az oltár szövetsége kívánja. '86 nyarán meg is jelenik. Miklós Imre dühöng: *Mért bánik ilyen kesztyűs kézzel Ratzinger Bulányival?* Az a kesztyűs kéz, hogy nem közösít ki, nem függeszt fel, csak említés nélkül is

változatlanul hagyja a magyar püspöki kar '82 nyári ítéletét. Ismerve a Kúria és a püspökök viszonyát, bizonyára ő súgta meg a magyar püspököknek '82-ben, hogy *hogyan* ítéljenek el.

'89 végén világútlevelet kapok. Kétszer is meghív egy szervezet – *Communione e liberazione* – Rómába előadni. A római piarista generális közli velem '91-ben, hogy Ratzinger – nem megidéz – csak szívesen lát Hivatalában, a Santo Uffizióban, az egykori inkvizíció ódon palotájában. Meglátogatom, nagyon szívélyesen beszélgetünk. Reverendáját megfogva mondja, hogy a ruhánk arról beszél, hogy az egyház tanítását kell mondanunk. Én: Küldjön magnó-készülékeket a szószékre szónokolni. Meglátogatom a Vatikáni palotában a mostani és akkori államtitkárt, Sodano bíborost is, és elmondom: mit rombolt nálunk elődjének, Casarolinak keleti politikája. Ő: nincs még történeti távlatunk ennek megítélésére. Beszélgetésünk végén nagyon udvariasan végigkísér a stanzák hosszú során, egészen a lépcsőházig.

'93 elején, aranymisém előtt írok még Ratzingernek: Gondolja meg, nem én, hanem ő nem igazodik a II. Vatikáni Zsinathoz, ha nem írhatom be az általam aláírt 12 pont közé a magam zsinati szövegét is. Nem válaszol levelemre, s aranymisémet nem tarthatom templomban, csak a volt pártépületben, a Professzorok házában. Még egyszer írok neki '96 nyarán: Hazámban 14 év letöltött büntetés után az apagyilkosok is kérhetik ügyük rendezését, de ezt hiába mondom püspökeimnek, mert azt válaszolják, hogy ügyem rendezése Eminenciádra tartozik. Nem reméltem, de ez hatott. Megüzeni a piarista generális által, hogy beírhatom a 12 pont közé a magam zsinati szövegét, s ő püspökeimmel elintézi ügyem rendezését. Püspökeim majd egy évig aszalják a rendezést, és büntetésem 16. évében értesítenek róla, hogy megszűnnek tiltó rendelkezéseik. Máig sem szűntek meg. Elvben már misézhetek templomba, ha meghívna, de nem hívnak meg. Kérésem esetén esetleg megengedik, hogy misézzek templomukban, de nem hirdetik meg, s magam gyűjthetem a közönséget a Bokor tagjaiból, szimpatizánsaiból. Azokat meg minek? Ők úgy is tudják, mit tanítok. Alig akad kivétel ez alól. Püspökeink hajthatatlanságát mutatja, hogy egyetlen katolikus könyvesboltban sem terjeszthetik műveimet. A Bokor kiadta vagy harminc kötetemet, de csak magunk terjeszthetjük kiadványainkat, akár én írom azokat, akár más a Bokorból. Nincs az egyházban bocsánat bűnünkre, hogy akkor, amikor a hivatalos egyház megegyezett, mi jártuk a magunk keresztútját tovább.

'86. évi és publikált levelében Ratzinger hivatkozott arra, hogy a Szentatyával megbeszélve jár el úgy, ahogy eljár. Ratzingert Wojtila pápa szinte azonnal meghívja a Hittani Kongregáció élére, a így ő vezényli le mindazt, ami pápasága alatt az egyházban belül történik. Külföldi útjait más rendezi.

Amikor értesülünk II. János-Pál haláláról, bizonyosra veszem, hogy ő lesz az utód. Ez alatt a 27 év alatt aki megnőhetett volna egyházunkban, az aligha jutott el a bíborosi kalaphoz. *Egy csak egy legény van talpon a mezőben...* Mit várhatunk tőle? Roncalli is 78 éves volt, amikor félszázada pápává választották, s meglepetéssel szolgált. Alig ha hihetek az ismétlődésben. Roncalli rejtekben élt, Ratzinger csaták tűzében. Imádkozhatom, hogy ez az átlagon felüli műveltségű ember is nyisson ablakot, szólítsa meg, akiket II. János-Pál és ő maga elhallgattatott. Kérdezze meg Isten népét, hogy merre van az út tovább, a jövőbe. Hogy ne arra használja hátra levő éveit, hogy rögzítse, befagyassza, amit elődjével együtt létrehozott. Van erre remény? Mindegy. Imádkozni akkor kell, amikor már csak Istenben van remény: *Atyám, múltjon el tőlem ez a keserű pohár...* Isten hatalmas, kövekből is tud Ábrahámnak utódokat nemzeni. Ne keserűség forrása legyen XVI. Benedek, ha egyszer a neve – Benedetto – azt jelenti: *áldott*.

Levelét pápának életemben csak egyszer írtam: egyházi szorongatásaink kezdetén – VI. Pálnak és latinul. Nem tudom, hogy eljutott-e hozzá. Úgy küldtük, hogy egy amerikai fiatal lány, aki látogatóba jött haza, szülőhazájába, könyv nélkül megtanulta jajiáltásunkat. A

nálam kilenc évvel fiatalabb XVI. Benedeknek már aligha írok. Csak imádkozom érte. Az imádság áthatol az egeken is, áthatolhat a Kúria falain is. Amen

Városmajor, 2005. április 21.

Nem tudom, hány év után, de újra moziban voltam. Azt hiszem, névnapi ajándékként. A Művész mozi délutáni előadására. Öten néztük meg. Mária, Tivadar, Terike meg én. Az ötödik ismeretlen volt; egyetlen személy, akit még érdekelt. A címe: A kilencedik nap. Hogy ki rendezte, az ilyesmit én képtelen vagyok megjegyezni, amikor ilyen kérdések jönnek Vágó tanár úr műsorában, az egyik segítségemet elhasználnám, ha én lennék a szerencsés, aki leghamarább adná a helyes választ a sorkérdésre. De hát nem használom el, mert nem ülök ott a tíz játékosjelölt között.

Érdemes volt megnézni a filmet, ha már nem néztem meg Nel Gibbsonét. Láttam a a filmen a dachauai táborban annyi kegyetlenséget, hogy alig bírtam végignézni. A napokban olvastam el Baracskát-járt Bokor-testvérünknek, Habos Lacinak baracskai emlékeit: abban is annyi kegyetlenséget és szenvednivalót találtam, hogy megállapítottam: boldog ember vagyok. Én hiába ültem végig szocialista hazám börtöneit '52 és '61 között, s igazán semmi hajmeresztő nem történt velem. Pedig az haláltábornak mondatik, s az ÁVO legényei sem a Sacré Coeur apácáknál nevelkedtek.

De azért nemcsak én vagyok így ezzel. Kardos Klára is kiadta börtön-naplóját. Ő megjárta Auschwitzet is. Korombeli hölgy – meghalt már –, Sík Sándor tanársegédje volt Szegeden, s *Gazda* nyugdíjazása után egy Debrecen közeli bihari falu általános iskolájában tanított. Onnan járt be biciklivel Debrecenbe – szentáldozásra. Olykor délután, s a zsinat előtti áldozás előtti böjtnek megfelelően úgy, hogy éjfélről kezdve nem evett s ivott semmi. Szóval kemény legény volt Klára, s ő sem számolt be olyan borzalmakról, mint amiket a filmen láttam. De ismerem a *Doktor Zsivágót*, Szoltsenyicin regényeit is olvastam: azok sem fürödtek annyi vérben és kegyetlenségben, mint amennyit a film mutatott. Szóval nem bántam meg, hogy nem néztem meg Nel Gibbson véres Jézus-filmjét. Csak valamennyi kint tud az emberi szervezet elviselni. Ami annál több, attól összeesünk.

Maga a film arról beszélt, hogy kiengednek egy luxemburgi papot a dachauai börtönből, s hazaérve egy SS-hadnagy rá akarja venni, hogy működjön vele együtt, bírja rá a konok luxemburgi püspököt, hogy hagyja abba a német megszállásra figyelmeztető harangozását. Ha ráveszi, ezzel segít dachauai paptársai sorsán, ha nem működik együtt vele, mehet vissza Dachaubá, s oszthatja tovább azokat a borzalmakat, amelyeket már megtapasztalt.

Tapasztalataim szerint a beszerzés sem így működött. '52 őszén megkérdeztem előadomat, hogy engem mért nem próbáltak beszervezni. Azt válaszolta, hogy odakint Bulányi atyának annyi dolga volt, hogy nem akarták ilyennel zavarni. Ha ezt a színére fordítom, akkor ez azt jelentette, hogy nem akartak felsülni. Beszéltek velem odakint rendőrök, de én azonnal elkezdtem megapostolkodni őket, s mondtam nekik a magamét, hogy mennyire igaza van Jézusnak, amikor ezt vagy azt mondja. Látták, hogy reménytelen eset vagyok. Engem nem lehet beszervezni, engem csak elvinni lehet.

Azt gondolom, hogy megvannak a lélektani feltételei annak, hogy valaki együttműködjék velük. Ők sem szeretnek pofára esni, meg szégyellni magukat. Elítélt rab voltam már, de nevelő tisztjeink próbálkoztak velünk. Hívtak, és életrajzot írtak velünk. Hát én írtam, mint a gőzgép, s leírtam azt, hogy mire neveltek szüleim, tanáraim, s ők mi mindent csináltak velünk, nemzetünkkel – teljes felháborodással. Szegény nevelőtiszt kékült a dühtől, azt mondta, hogy idehossa majd apámat is tíz évre, mert így nevelt engem... S leszállt rólam.

Tudom, hogy Beresztóczy Miklóst, a későbbi szocialista képviselő-házelnököt fejjel lefelé lógatták ki az ablakon az Andrási-úton. Tudom, hogy egy disszidált színész látta Lékai Lászlót halálsápadtan a veszprémi ÁVO-n. Tudom, hogy azt mondták pincébe cipelt áldozataiknak, hogyha nem írják alá az együttműködést vállaló papirost, akkor sohasem látják

meg a napvilágot. De embere válogatja, hogy mi történik velünk. Az embernek van lelkiismerete, s az eligazítja: most az a dolgom, hogy lógjak fejjel lefelé, hogy halálsápadt legyek, hogy sohase lássam meg a napvilágot. S aztán lesz valami. Mondok erre egy személyes példát. '58 tavaszán bujdokolok, s elkapnak a Farkasréti-temetőnél. Bevisznek a Fő-utcára, egyenesen a kihallgató szobába. Vár ott egy mókus: Na most elmondja, hogy kiknél bujdosott. Mondom neki, hogy számomra ez lehetetlen: bajt okozni azoknak, akik segítettek nekem. Dühösen felpattan az asztaltól: Igen???..., s elrohan. Na – gondolom – most következik a *hirig*. Bejön egy magasabb rangú tiszt, és megkérdi, hogy mi a hézag. Mondom neki ugyanazt, amit előbb a mókusnak. Meghallgat, s szól az ügyeletesnek: Vigyék a zárkájába. Nur nicht beszárni!

Ez piarisztikum. A mernyei jószágkormányzó meséli egyszer, amikor feljön a rend-kormányhoz Pestre, hogy Mernyén a parasztnak egy színésztrupp előadta Jókai *Szigetvári vértanú* című darabját, melyben a végső kirohanás előtt Zrínyi letérdepel a feszület előtt, s elkezd megindító módon imádkozni. Sok ez egy somogyi magyar parasztnak, s beszél a nézőtérrel: Zrínyi úr, nem kell úgy beszárni, itt vagyunk mi is! Más alkalommal is jön Pestre a jószágkormányzó, s nem kapja meg szobája kulcsát a portán, s éktelen felháborodással megy föl az első emeletre a házfőnöki szobába,. A házfőnök látja, hallja ezt, odanyújtja neki a kulcsot: Zrínyi úr, nem kell úgy b...

Csúnya dolog volt a beszerzés. A beszerzőket kellene elővenni a magyar politikai életben, nem a szerencsétlen beszerzetteket, az *ügynököket*. De azt is jó tudni, hogy nem lehet mindenkit beszerezni. Tudja ezt Habos Laci baracskai beszámolója is.

Városmajor, 2005. április 22.

23 kérdést kaptam. Háromra válaszolok. Nem akarok visszaélni a vendég-joggal. Egy óra alatt be kell fejezni a liturgiát. Részemről ne legyen akadály.

1. Az első keresztény közösségben minden nap volt szegénytetés... és ma?

Tanulmányt kellene írni róla. Magam nem szeretek alamizsnálkodni. Olyan megalázó elfogadni, és adakozni is megalázó. Isten munkára teremtette az embert és nem koldulásra. Éljen a szocializmus! Tegnap jöttem ki a börtönből, két héten belül el kell helyezkednem, különben visszavisznek, mint közveszélyes munkakerülőt. Fel is vesznek a jászberényi úti ócskavas telepre. Törhetem a kokillavasat, pakolhatom a vagon, préselhetem a lemezt, s két hetenként vihetem haza a fizetést. Mi az, hogy tartom a markomat, s ülök a templom bejáratánál? Nem és nem.

Jézus nem osztogatott pénzt. Nem is rendezett minden nap vendégséget. Napi ételosztással sem foglalkozott. Az első keresztények vagyonszétosztást csináltak, s ezen belül voltak özvegyek, asztalszolgálat, tennivalók. Ahogyan a családban is: az adódó feladatokat elvégzik benne, akik a családhoz tartoznak. Nagyon megalázó az élet fenntartásához szükségeseket alamizsnaként kapni. A tanáromat megtapsolom azért, amit ad nekem; s ezzel fizetek. Aki felnőtt koromban ételt-italt ad nekem, azzal szemben felettem furcsán érzem magam.

Meg kell oldani a feladatot, melyet Isten ránk bízott: a föld terem, s szét kell osztanunk a termést. Nem alamizsnaként. Aki nem akar dolgozni, az beteg. Kórházba kell vinni, s gyógyítani őt. Főleg munkaterápiával.

Nem kerülhetünk meg és ki egy feladatot. Amit a szocializmus kényszerrel nem tudott megcsinálni, azt a keresztényeknek kell megcsinálniuk önként, szeretetből. Családi munkamegosztással. Ehhez családdá kell válnunk. Vagyon és életközösséget vár tőlünk az Atya, nem ételosztást. Jézus nem ételt osztott a Tizenkettőnek, hanem mindenüket megosztották egymással, s nem volt semmiben sem hiányuk. Hozzuk létre a vagyon és életközösséget, s jöjjenek közénk testvérek azok, akiknek ételre van szükségük. Koldúshadra nincs semmi szükség. Isten bőkezűen ellátta a Földet javakkal. S aki rendes ember, az dolgozni akar.

2. ...mint élő kövek épüljetelek lelki házzá! De hogyan?

A szerelemből épül fel a család lelki házzá. A szeretetből épül fel az élet és vagyonszövetség lelki házzá. Láttam ilyent. Vácon volt és piarista noviciátusnak hívták. Pesten volt és piarista Kalazantinumnak hívták. Saújhelyben, Tatán és Debrecenben volt és mindenütt piarista rendháznak hívták. Ebből vittek el szocialista megőrzésre. Egy hiba volt csak benne, nem lehetett odavinni egy kislányt, akibe szerelmesek voltunk. De ma már, a Bokorban, ez sem akadály. Nem, mert mindenki tudja jól, hogy az Isten, a Szentháromság maga is szerelem, s Isten iránti szeretetünket csak elmélyíti, hogyha a szerelemre épül az életünk, mert a szerelmet Isten a maga életéből plántálta bele a mi életünkben, amikor az embert férfinak és nőnek teremtette. Csak szerelemből, csak szeretetből, csak a jézusi mindentadásból lehet lelki házzá épülnünk. Ne csapjuk már be magunkat. Jézusnak ott kellett hagyni a názáreti műhelyt. Jézusnak el kellett menni a Golgotára. Bravó Jézus, mi majd tapsolunk Neked. Ebből az idők végezetéig sem lesz Isten Ország. Lelki ház sem. Hat és félmilliárd Jézus kell ma az Isten országához. Neked is, nekem is Jézussá kell lennünk. Olcsóbban nem lehet. Ami ennél olcsóbb, az csak bővli. Az Isten országa sziklára épített ház. Az Isten országa nem bővli.

3. ...higgyetek Istenben és bennem is higgyetek... Mikor hiszek?

Az ember hajlandó minden számárságot elhinni, s csak azért, hogy ne kelljen hinnie Istennek. Miért tesszük ezt? Mert Istennek hinni nagyon drága. Istennek hinni például Petőfi Sándor nyelvén ennyit jelent: Ha majd a bőség kosarából Mindenki egyaránt vehet... Akkor mondhatjuk, hogy megálljunk, Mert itt van már a Kánaán! Ady Endre nyelvén pedig ennyit: Nem volna más vallás, összesen csak ennyi, az Istent imádni, s az embert szeretni.

De a csillagot is letagadjuk az égről, csak ne kelljen vallanunk azt, ami nyilvánvaló. Mindnyájan tudjuk, hogy jónak kell lennünk. Akkor vagyunk jók, ha megbecsüljük egymást. Akkor, ha nincs szegény és gazdag közöttünk, ha osztozunk. Akkor ha nincsenek peres ügyeink, mert mit nem lehet békésen elintézni, ha szeretjük egymást.

Megmagyarázzuk, hogy tökéletes képtelenség Jézust követnünk. Hogy csak azért élt a tanítványokkal vagyonszövetségben, mert tudta, hogy kevés időt hagy neki Kaifás a tanításra, és sietnie kell a tananyaggal Jézus tanítóbácsinak-néninek. Mi majd életközösség helyett egymás mellett építkezünk, s kölcsönadjuk egymásnak a fűnyírót. Nem fűnyírókölcsönre van szükség, hanem osztozásrendre. Mindenkinek egy dénárt. Ha ezt nem vállaljuk, folytathatjuk az egyre gyilkosabb történelmet, melyben a keresztények a legügyesebb, a legsikeresebb gyilkosok.

Egyébként Jézusban ugyanúgy kell hinni, mint Istenben. Egy cég a kettő.

Városmajor, 2005. április 24.

Holnapra és már messze futok... – írta Ady Endre. Én meg olyan messzire, amilyenre ő sohasem futott. Túl a csatornán, a messzi Albionba. Ha a Kárpát-medencét nem számítom, legutoljára Párizsig futottam. 1966-ban, ott megtarthattam életem első és alighanem egyetlen francia nyelvű előadását, amelyikben elmondtam, hogy mire jutottunk mi itt, messze keleten a Jézust értésben. Egy neves teológus is volt a hallgatóságban, aki előadásom után magánbeszélgetésben csak ennyit mondott: *Maguk előbbre vannak, mint mi.* Hízott a májam? Talán igen, de tudtam, hogy ezt főleg történelmi helyzetünknek köszönhetjük, hogy módunkban volt szenvedni Jézusért... s éltünk is ezzel a móddal.

Az elmúlt nyáron gyengélkedtem, s nem volt módom elbeszélgetni az angliai Bruderhofból hozzánk látogató két nőtestvérrel, akik meglátogatták a Bokrot, hogy segítsenek nekünk testvéreink karitatív munkájában. Ennek a gyengeségemnek volt következménye, hogy Klaus Meier, régi barátunk, felhívott közülük telefonon, s megkérdezte: Mi van velem, mert aggódnak értem. Közöltem vele, hogy átmenetinek gondolom gyengeségem. Ő erre azt válaszolta, hogy meglátogatnának. Én ezt elhárítandó mondtam, hogy inkább én őket. Ennek

nagyon örültek, de megjelölték azokat a napokat, amelyeket látogatásomra szántak. El is jöttek augusztus végén, amikor én még változatlanul pocsékul éreztem magam. Bulkaiék, Kaszapék és Bisztrai Gergő segítségével valahogyan kibírtam azt, ami rám esett fogadásuk feladatából. Majd egy messzi dátumot jelöltem ki szeretetüket megköszönő látogatásomra: április 25-től május 2-ig. Abban állapotunk meg, hogy együtt akarok üzemükben dolgozni velük.

Most elkövetkezett ez a dátum. Holnap délben visz ki Kundra Pista Ferihegyre. Ebből már tudható, hogy futni nem fogok, csak repülni, s ha úgy igaz, ahogy tickettem mondja, akkor délután 4 órakor landolok *Manstonban*, a doveri sziklák közelében, ahol vár Klaus, s repít a Bruderhof közeli telepére. Adja Isten, hogy kibírjam ezt a koromnak nem éppen megfelelő vállalkozást.

63. BRUDERHOF NAPLÓ

2005. május 1 – 14.

Városmajor, 2005. május 1.

(Regény - IX. rész) Hömpölyögtek az évek: A Münchenből hazajövés utáni tavaszon alapvizsgáztam. Németből is - Thienemann Tivadarnál. Egy szót sem mondtam németül, bár egy óra hosszat voltam bent nála. A professzor egyetlen könyvének, az *Irodalomtörténeti alapfogalmak* címűnek, bevezetéséről, Herder és Hegei filozófiájáról beszélgettünk. Én nem hittem Hegel fejlődéstanában, pedig a professzor mellette tette le a voksot. Beszélgetésünk alatt váltott a *főúr-ról* (bánáti sváb volt, ahol a plébánost főúrnak címezték) a tegezésre:

- Tudod, amikor ezt írtam, én hittem benne, de most hogy Hitler le tudja rohannia németekkel szinte egy nyelvet beszélő németalföldieket...

S a végén még annyit mondott:

- Jól elbeszélgettünk.

Meg se győződött, hogy tudok-e egyáltalán németül? De - ott volt kezében a fordításom: Schütz Antal *Prohászka pályája* c. könyv első 50 oldala, s rajta a lektori jelentés Haeckel a *Tanuljunk könnyen, gyorsan németül* szerzőjétől: *Sehr gute Arbeit*. Ez elég volt neki.

40 nyarán a piarista provinciának sikerült megbuktatnia a Sebes kormányt a rendtartomány káptalanján. A káptalanra hivatalosak: a tartományfőnök és asszisztensei, továbbá az összes házfőnökök, akiket ez a kormány nevezett ki. Valamint mindenegyes házunk küldötte, *vokálisa* (= szószólója), akiket az egyes házak tagjai választanak titkosan. Két harmados többséggel választják az atyák a káptalanon előbb a tartományfőnököt, aztán az asszisztenseit. Ha mind a tíz ház ellenzéki vokálist választ, akkor nincs meg a hivatalban levők számára a kétharmados többség, akkor megbuknak, de ha csak egy is támogatja őket, megmaradnak hivatalukban, mert egyházi alapelv: *quieta non movere*, azaz nem kell folyton változtatgatni. Megtörtént a szavazás, mind a tíz vokális az új listára szavazott. Így nem volt meg a kétharmados többség, s az ellenzéki lista lett a győztes. Annak ellenére, hogy a hivatalban levők azt híresztelték suttogó propagandával, hogy az ellenzék jelöltjeit úgy sem erősítik majd meg Rómában. Az egyiket ezért nem, a másikat meg azért nem, stb. Az ellenzéki listát Nagypapa vezette..., akit azért nem fogadnak majd el Rómában, mert nincsen doktorátusa.. . Most tessék figyelni a *politikai* zsenialitást.

A házfőnök megkérdezi a káptalani atyákat, hogy volna-e kedvük frissen csapolt sörre Rutterschmidt-féle (híres belvárosi pék) sóskiflivel. Nagy a meleg, s még messze az ebéd. A káptalani atyáknak kedvük volt hozzá. A sörözési szünetben a házfőnök megkeresi az egyik vokálist, aki már tíz éves tanári múltra tekint vissza- íratlan szabály a Rendben, hogy tíz tanári év után lehet már belőlünk igazgató -, és kilátásba helyez neki egy házfőnök-igazgatói tisztelet. Sörözés után következik az asszisztensek megválasztása. .. és csodálatosképpen már csak kilenc vokális szavaz a rendszerváltó listára. Így megvan a kétharmados többség, s Nagypapa három éven keresztül azokkal az asszisztensekkel kormányozhatja provinciánkat, akiket pártja meg akart buktatni. Azt még meg tudja akadályozni, hogy a sörözés alatt pártot-váltó rendtársunk igazgató legyen, de a Sebestől már kinevezett házfőnökök maradnak hivatalban. A provincia levonja ebből a tanulságot. Három év múlva csak egészen fiatalokra szavazunk, akiknek nem lehet a sörözési szünetben igazgatóságot felkínálni. Három év múlva már én is szavazok, s Meskó Lalit választjuk Saújhelyen vokálisnak, akit csak hét éve szenteltek..., azaz mint igazgatóságra alkalmatlant.

Augusztus 27-én, Rendalapítónk ünnepén van minden évben az ötödévesek ünnepélyes fogadalmotétele. A noviciátus végén egyszerű fogadalmat teszünk, mely három évre szól, az ünnepélyes fogadalom pedig már végérvényes, halálíg szól. Nagypapa annak az örömére, hogy tartományfőnök lett, két héttel később, szeptember 12-én, *Szűz*

Mária szent nevének ünnepén ünnepélyes fogadalomra bocsátja a következő évfolyamot is, azaz a miénket.

Akik letették már az ünnepélyes fogadalmat, megkaphatják sorban a papság, az egyházi rend, a hatodik szentség különböző fokozatait. A II. Vatikáni Zsinatig a papságot hat fokozat előzte meg. Előbb a kisebb rendeket vettük fel: *akolitus, lektor, exorcista, osztiárius*. Le lehet fordítani őket: követő, olvasó, ördögűző, ajtónálló. De e szentelések erejében semmit sem csináltunk olyat, amit korábban ne tettünk volna: ministráltunk, asszisztáltunk az ünnepi miséken. A következő fokozat volt a *szubdiakónátus*. Ez már képesített arra, hogy az ünnepi miséken ne csak karinget ölthessünk, hanem felvehessük a miseruhaszerű *dalmatikát is*. Végül az utolsó előtti fokozat volt a *diakónátus*. Ehhez egyfelől meg kellett ígérnünk a püspöknek a nőtlenséget, amire mi, szerzetesek már ünnepélyes fogadalmat is tettünk, másfelől áldoztathatunk és prédikálhatunk is. Ezt követte csak az igazi papszentelés, melynek erejében majd misézhetünk, gyóntathatunk is.

Közben meg folyik a második világháború. Az alattunk levő évfolyam Tóth Tiborja dúltan érkezik ebédre. Tanulnia kellene alapvizsgára és képtelen rá, mert hallgatnia kell a híreket: Hitler hogy rohanja le Franciaországot, meg hogyan tör előre Moszkva és Szentpétervár felé. Csunya (= Csányi László), Tóth Tibor évfolyamtársa, próbálja csitítani:

- Üzend meg annak a hülye Hitlernek, hogy hagyja már abba: neked alapvizsgáznod kell.

Ünnepélyes fogadalmat tett rendtagnak provinciánkban nap fél liter bor jár. Két és fél deci ebédre, ugyanennyi vacsorára. A házfőnök bevezeti a háborús gazdálkodást: bejelenti a rendkormány határozatát: leszállítja az adagot másfél-másfél decire. Műtiltakozás:

- Mi fél literre tettünk fogadalmat.

'40 őszén megszületik a második bécsi döntés: fél Erdély hazajön. Gerencsér Pistát áthelyezik Kolozsvárra, aki a tanév végére meghív a kolozsvári piarista gimnázium regös cserkészeihez, és én a vakáció felét, egy boldog hónapot töltök Erdélyben. Először Erdélyben, 1941 nyarán és huszonevesen. Felkészülünk a regös-útra a kalotaszegi Kisbácsán (mára már beolvadt a közel félmillió Kolozsvárba) egy cserkésztszti táborban, majd a Kolozsvár-sétatéri színházban meghallgatunk egy bárót (a Gulagon verik majd hamarosan agyon, s egyik fiával - volt belőlük vagy hat - majd a Gyujtó fogházban találkozom tíz esztendő múltán), s már mehetünk is a háromhetes regös-útra - a szórványba, lelket önteni a magyarságba.

A IX. hadtest támogatja a regösutát. FÉG-puskákat kapnak majd a regösök, hogy a falvak népének lövészeti gyakorlattal is szolgálhassanak. Előkerül ennek kapcsán egy emlékeztető és számomra kínos eset. A levonték vagy cserkészek gyakorlatozás közben valahol belelőttek egy elhagyottnak látszó kunyhóba. Nem volt elhagyott, s meghalt benne egy román öregasszony. Elhangzik a szó:

- Nos, egy román öreg asszonnyal kevesebb van.

Sandriánus (Karácsony Sándor nevelte) reformátusok is ülnek a kisbácsi táborban, akik halottak már valamit a Hegyibeszédről, s felhördülnek. Egy pap pedig Aquinói Szent Tamásról beszél, aki ismeri bosszúállás jogát (*ius vindicationis*), s mondja, hogy ő a teológiai doktor.

- Az lehet, de Jézus nem ezt tanította, és nem ismerte ezt a jogot.

A színházban meg arról hallunk, hogy a gyűlölet nagyobb erő, mint a szeretet, mert ha a szónok elmondja fiainak, hogy mi mindent csináltak vele a románok az elmúlt húsz esztendőben, ettől lesznek azok acélos magyarok. Hallgatok Kisbácsán is, a színházban is. Miért? Nem tudom. Mit nem tudok? Azt, hogy mi közöm van nekem a magyarok, és mi közöm van Jézus ügyéhez. Nem tudom vagy csak hallgatok? Aztán mégis megtáltosodom később, a regös úton. A rám bízott 16 esztendő regösöknek s nekem román többségű faluba visz az utunk, s gyakorolják a nótát, amellyel majd bevonulnak a faluba:

- Mert a Horthy lova lába térdig / jár az oláh vérbe...

Leállítom őket:

- Ezt nem énekeljük.

Védik magukat:

- Ezt kell énekelnünk, hogy féljenek tőlünk.

Nem engedek, mire ők laposan néznek rám, s elhagyja a szó ajkukat:

- A tanár úr nem magyar!!!

Talán ez is hozzásegített, hogy megértsem nem is olyan sokára a szót: *Szeressétek ellenségeiteket!* Útja van annak, amíg le tudunk vetni magunkról egy ki tudja, mily régi, hány ezer esztendőn keresztül rögződő állatiaságot: a tömeggyilkosságot a hazáért.

Következik a negyedik év az egyetemen, s a végén a négy év legkomolyabb erőpróbája: négy vizsga. Thienemannnál és Horváth Jánosnál két évvel korábban már alapvizsgáztam, irodalomból. Thienemannal majd *elbeszélgetünk*, s Horváth Jánosnál minden elképzelhetőre felelni tudok. Már amit ő egy negyedévestől kérdez. Zsirainál vizsgázom magyar nyelvtudományból. Ettől egy kicsit félek. De szerencsém van: a nyelvtörténetet tudottnak veszi, mert összes tudományomat elmondtam az írásbelin: kimásoltam a tudnivalókat egy mindenről eligazító kiskönyvből, mely meglapult reverendám zsebében. Csak rokonainkról kérdez, meg az általam választott finn nyelvet kéri számon.

De hát ott volt a negyedik vizsga: Schwartznál- az indogermán nyelvészetből. A négy évet végig ügyeskedtem. Összesen egyszer kollokváltam belőle, s most nyolc félév jegyzetanyagát kellene beemelnem. Kilenc hetet szántam tanulásra napi három órában. Amikor hozzáfogtam, megtudom, hogy három héttel előbbre rakták vizsgám dátumát, s csak hat hetem van. Azt csináltam, hogy nyolcad ívnyi papírdarabkákra bolhabetűkkel kiírtam a nyolc félév lényegi anyagát. Mire ezzel elkészültem, csak három napom maradt már. Két napot azzal töltöttem, hogy a lényeg leglényegét piros tintával aláhúztam a nyolcad íveken. Az utolsó napon pedig azzal, hogy újra olvastam azt, amit aláhúztam, a leglényegét. S következett a vizsga.

Schwartz Elemér tisztában volt velem. Az egyetlen kollokviumomon is beszélt az *ifjú titánokról*. Már várt. Most a kezébe kerülök. Jó két óra hosszat tartott a vizsga. De nem voltam egyedül. Mellettem volt még négy leány a legbuzgóbb Schwartz-tanítványokból. Schwartz csak a leglényegét kérdezte. A lányok tördelték kezüket-eszüket és sírtak. Én meg vágtam a leglényegét. A vizsga második felére megnyugodtam, s elgondolkodtam, mint aki már ott sem volt. A lányok megint csődöltek, s odakérdez a professzor hozzám. Nem figyeltem, meg kell tudakolnom, hogy miről is van szó.

- Bulányi úr, ne játssza meg az unalmast!

Aztán a vizsga vége felé tett még egy kísérletet velem. Már alapvizsgára is kellett ismerni a gót nyelvet, de én nem alapvizsgáztam nála. Azt látta, hogy nyelvtörténetileg rendben vagyok a germán nyelvfejlődés gót szakaszával, de hogy feltegyem az i-re a pontot, kért tőlem egy gót mondatot. Gyönyörű gót szövegek maradtak ránk, mert egy gót ariánus püspök, Wulfila, már a negyedik század második felében lefordította gótra az egész Bibliát. Hátha el tudtam volna gótul mondani például a Miatyánkot, vagy legalább annak egy mondatát, akkor fényesen koronáztam volna meg a vizsgám, de hát ez nem fért bele a leglényegbe. Semmi baj! Összeraktam helyette a gót nyelvtan névelő-főnév-melléknév-ige paradigmáiból egy csinos kis gót mondatot. Ekkor lecsapott rám:

- Látja Bulányi úr, ez az a banánhéj, amin elcsúszott.

Csak dicséretes lett ennek következtében teljesítményem, s nem kitűnő, De most 63 esztendő után pótlom, amit akkor elmúlasztottam: *Atta unser, pu in himinam, weihnai namo pein*. Aki tud egy kicsit németül, felfedezheti benne a Vater unser, du in Himmel... stb. szavakat. De akkor nem mentem vissza a rendházba gót mondatot keresni, hanem bementem a Dorottya utcai Községi Takarékbba megmondani apámnak, hogy elvégeztem a

bölcsészetet, ő meg végigvitt a főnökein, hogy eldicsekedjék: diplomás lett hét gyerekéből az egyik. 49. évében volt csak akkor. Ilyenek a fiatalok.

A következő évben már nincs számomra Erdély. Belépünk a háborúba. Munkaszolgálatosok s a második hadsereg menetel az ukrán síkon a Volga felé. Minket is híva haza: a '18-19-ben született teológusok is bevonulnak. Tábori lelkészi tanfolyamra, Azaz fegyver nélküli szolgálatra, egészségügyi honvédnek. Magam Szeged-Felsővárosba, A Tunyogi gimnáziumból átalakított laktanyába. Ferenc Jóska még nem csinált ilyet. Kért papot a püspöktől, s felvarrták a reverendájára három arany pertlit, s kész is volt a *regimentspáter*. Horthynak sem kellett több. Minden kiképzés nélkül varrata fel a két arany pertlit: legyen csak főhadnagy a páter, nem kapitány.

A mondott napon s órában ott állunk kofferunkkal a Tunyogi udvarán. Vagy százan. Szerzetesnövendékek, egyházmegyés kispapok, protestáns teológusok. Állunk és várunk. Hamarosan megismerkedünk Ottlik regényének - *Iskola a határon* - levegőjével, mert megjelenik az udvar végiben egy szakaszvezető. Elcsendesedünk. Ő meg elkiáltja magát:

-Utánam!

Mi meg állunk, s megkérdezzük tőle csendesem, hogy hová. Ami erre következett, nem volt mindennapi. Szegény szakaszvezető elordította magát:

- Ha én egyszer azt mondom, hogy utánam... s dőlt belőle az áldás. Őt erre nevelték. Nem is bírt bennünket sokáig, mert nekünk volt módunk panaszra menni a regimentspáterhez. Le is váltották szegényt. Bennünket meg délelőttönként rábíztak egy póttartalékos zászlósra, egy fiatal tanítóra, aki már tudott kezelni bennünket. Reggel: ébresztő, mosakodás, sorakozó, reggelizés, körletrend. Majd újra sorakozó, s indulás a gyakorlótérre. Keresztül a városon. Nótázással:

- Százados úr seje-haj... letekint a bakára.. . Ugye fiúk, szép élet a katonaélet, csak az a baj seje-haj. ..

Megérkezünk a gyakorlótérre: pihenj, oszolj. Negyed óra múlva sorakozó, s elkezdődnek az alaki gyakorlatok. Jobbra át, balra át, hátraarc, menetszárad indulj, futólépés, jobbra kanyarodva, balra kanyarodva... pihenj, oszolj! Aztán megint előlről, amíg 11 óra nem lesz, s ugyancsak nótázással bevonulunk a laktanyába, Ebéd, pihenő és délután kezdődik a kiképzés második fele. Egy viszonylag fiatal, a szemináriumban kispapneveléssel megbízott, s most századosi rangban levő pap okít bennünket, milyen is a jó tábori lelkész. Egy ismétlődő mondata maradt meg fejemben:

- És akkor még mindig nem mész a tisztekkel sörözni a kantinban, hanem... s mondta, mondta, hogy mit kell csinálnunk majd a bakákkal, hogy bánatukban föl ne akasszák magukat, mert ott kellett hagyniok családot, munkát, szeretőt.

Hét végen járt a kimenő. Szegeden volt piarista rendház. Áttettük székhelyüket oda, s élvezték a házfőnök, Csonka Miska bácsi szeretetét s a rendház kényelmét, no meg vasárnapi ebédjét is. Estére meg mehettünk vissza a laktanyába. Mondjam-e, hogy délelőtt misére is mentünk? Megkerestük a Dómban az ott szolgáló fiatal papokat. Örömmel fogadtak bennünket. Amikor megvallottuk, hogy már diakónusok vagyunk, azonnal felkínálták, hogy prédikálhatunk ám a vasárnap délelőtti nagymisén. Én vállalkoztam rá. Mit mondtam, mit nem, természetesen már nem emlékszem rá. De örülök, hogy elvállaltam. Nem tudtam, hogy egyházi pályafutásom csúcsára értem ezzel. Soha nem volt módom az azóta eltelt 63 esztendőben püspöki székesegyházban prédikálni.

Szomorú sorsunkról értesítettük pesti prefektusunkat is. Hogy Nagypapa tartományfőnök lett, őrségváltást idézett elő a Kalazantinumban. Náci bácsi, aki a morált tanította nekünk, lett az igazgató, s Albert István a prefektus. A korábbi prefektust Jóska bácsinak neveztük. Albert soha sem jutott erre a rangra. Ő csak az Albert volt. De elpanaszoltuk neki regruta sorsunk viszontagságait. Mire Ő:

- Legalább jobban meg tudják becsülni a kalazantinumi nevelést...

Csak ezt ne mondta volna szegény: a zupás őrmester stílusát kell viszonyítási pontnak választanunk, hogy megbecsülhessük azt, amit a rendben kapunk? Milyen is volt ez a kalazantinumi nevelés? Juhász Miki az egyetem teológiai fakultását látogatta, mert hittanárnak készült, s belelátott a Központi Papnevelő Intézet életébe. A miénket összehasonlíthatatlanul különbnek gondoltam. A Központiban felszabdalták a kispapok idejét. A Kalazantinum ezt nem tette. Reggel 7,55-kor kicsöngettek a reggeli teológia-óra után, s 13,20-ig úgy osztottuk be az időnket, ahogy akartuk. Akkor mentük ebédelni, majd adorációra a kápolnában. 14,00-tól 19. 15-ig, az esti teológia-óráig, megint szabadok voltunk. Utána összejövétel, vacsora, szabadidő, majd 21. 15-kor kompletórium a kápolnában. 21,30 után szilencium, s megint szabadok voltunk lefekvésig. Prefektusi engedéllyel 22,30-ig fent is maradhattunk. Éltem vele. Napi 11 és fél órát azt csináltam, amit akartam. Nagykorúakként kezeltek bennünket.

Sérelmeink persze voltak: továbbszolgáló diákokként kezeltek bennünket. Az egyetemen tisztelendő urak voltunk professzoraink számára, a Kalazantinumban pedig csak a vezetéknevünkön szólítottak minket, mint tanárink az iskolában, diákkorunkban. Ez hideg is volt, lekicsinyítő is. Még jó, hogy nem tegeztek, hanem magáztak minket. Mi meg tanár, prefektus, igazgató úrnak szólítottuk őket, pedig nem egyszer tíz évvel sem voltak idősebbek nálunk. Juhász Miki '49-ben visszakerült a Kalazantinumba, spirituálisnak, előljárónak. Keresztnevükön, becenevükön szólította a kispapokat, azok meg atyázták őket - magázás. illetőleg tetszikelés mellett. Így orvosolta növendékkorunknak ezt a sirámát.

Aranyat értek Nagypapa összejövetelei. Mindenről tájékoztatott bennünket: az élet apró dolgairól, a nagyvilág eseményeiről is. Ugyanezt csinálta óráin is: övé volt az egyháztörténelem-tanszék. Katolikus volt, de viszonylag nagy-nagy nyitottsággal, felekezeti elfogultság nélkül. Egy rossz szót nem mondott a protestánsokról a hat év alatt. Nem volt zsidózás, svábozás sem. Schütz Antal volt a legnagyobb tekintély számára, mindig így beszélt róla *a Pater*. Amikor egyik rendtársunk a nagykárolyi újságban mondott valami olyasmit, hogy a zsidóknak ugyan fáj-e, amikor a keresztényekkel ez és ez történt (mondott valami magyar sirámot), s a nuncius telefonon odaszólt neki emiatt, a Pater kiegyensúlyozó válaszát idézte: *Persze, a jó nunciusnak nem lehet megmagyarázni...* a nem tudom mit. Járt a Kalazantinumnak napi lap is, tájékozódhattunk. Amikor Nagy Töhötöm eljött a Diákszövetségbe előadást tartani a KALOTról, s forradalmárnak mondta Jézust:

- Már megbocsásson a világ, Jézus nem volt forradalmár!- kommentálta szavait. Életszaga volt mindannak, amit mondott, persze a kor általános felfogásának, osztályhelyzetünknek megfelelő. Nevelt bennünket:

- Ha magukat felszentelik, nem mer maguknak többet megmondani senki semmit. Most még én igen. Ha nem hozzák azonnal ebédkor-vacsorakor a tálakat, nem kell feltétlenül paprikát, sőt szórni egy darab kenyérre Ennek meg az lett a hatása, hogy kipróbálta a szórást, aki most hallott először erről a műveletről. Én is. Csengetésre azonnal indulni kellett. Egy perc alatt össze kellett jönnie a hatvan kispapnak, az előljáróknak is. Náci bácsira időnként várni kellett, ha ő imádkoztatott miket. Nagypapára soha. Egy alkalommal szóvá is tette Helyes Lacinak, aki akkor már ötödéves, ünnepélyes fogadalmas volt, hogy utoljára érkezett. Mire Laci: Igazgató úr, valakinek utoljára is kell érkezni! Összejöveteli téma lett belőle:

- Ne rezonírozzanak! Igaz, hogy valakinek utolsónak is kell érkeznie, de azért... Amikor tartományfőnök volt, nem volt, aki folytassa az összejövétel-tartást. Megpróbálkozott vele egyik fiatal előljárónk. Nem írom ide a nevét, mert később elhagyta a rendet, megnősült. Nem sikerült neki a feladatot megoldania, Azt hitte, hogy belophatja szívükbe magát azzal, hogyha személyes sérelmeiről beszél: hogyan törlik beléje egyes rendtársai sáros csizmájukat. A Kalazantinumnak se kellett több. Megszületett körünkbe az adoma:

- Két inas beszélget, s az egyik mondja a másiknak. Nem győzöm kikefélni a X. tanár úr reverendáját, mert a rendtársak mindig beléje törlik sáros csizmájukat. Hiába tegeződött össze a szentelés előtt levő kurzussal, akikkel még együtt volt öt évvel korábban növendékként a Kalazantinumban, amikor hatodéves volt. Át kellett venni Náci bácsinak az összejövetelek tartását. Neki sem sikerült. Lassan elhalt ez a szín az életünkben. Egyéniség kellett hozzá, hogy heti öt alkalommal szóval tudjon tartani valaki hatvan huszonévest. Tárgy nélkül, pusztán egyéniségének gazdagságából. A Nagypapáé ilyen volt.

Volt egy fél óránk vacsora után. Akármire felhasználhattuk. Szabad fórumra, éneklésre. Ez utóbbit kispaptársunk a felettünk levő kurzusból, Darvassy Misi rendezte. Hetenként egyszer a zeneteremben odaült a zongora mellé, s játszott, amiket Kodályék összegyűjtöttek, és sorban kiadták kislevelekben, melyek elseje volt a *101 magyar népdal*. Az lett az eredménye, hogy máig is tudok annyi népdalt, hogy egy éjszakát végig tudnék ma is nótázni, ha bírnék még egy egész éjszaka fennmaradni. .

Amikor bekerültem a Kalazantinumba, Rómába helyezték liturgia tanárunkat, s egy ötödéves vette át tárgyát: Medvigy Miska. Csupa mosoly, bűbajos egyéniséget örökölt szüleitől. Elmondotta nekünk az asszisztálás főszabályát:

- Amíg nincs vége a misének, nem szabad kimenni a templomból. Valamelyik kispapunk az előző évfolyamok valamelyikéből összeveszett a miséző káplánnal az egyik budapesti templomban, s faképnél hagyott mise közben oltárt, templomot, káplánt.

A szabadfórum meg Gerencsér Pista távoztával rám maradt, s új nevet is adtunk neki: Szellemi nyomorenyhítő akció. S mondtam, mondtam, mit ír Németh László. Akkoriban az volt a prófétám.

Hatott reánk a bennünket körülvevő világ is, s amikor kötelező lett a légi támadások veszélye miatt az elsötétítés, és sötétségbe borultak a folyosók, szabad csapatost játszottunk. Levettük cingulusunkat, s a folyosó egy pontján kifeszítettük, s a sötétben óvatlanul belesétálót körbe tekertük vele, megragadtuk, bevittük szobájába és a szekrénye tetejére tettük. Ott szónokolnia kellett valamit, aztán lejöhetett. Volt, aki partner volt, és szónokolt. Mások dühöngtek miatta, nem szónokoltak, s mi nem engedtük le, ott kellett feküdnie a poros szekrényen, s megvolt a véleménye kaszárnyatempónkról. Az előjárók nem vettek tudomást róla, őket nem tekertük be.

Elkövetkezett az utolsó évem a Kalazantinumban. '42 őszén Gerencsér Pista hazajött a Don mellől, ahol hadtestvezető lelkész volt a IX., az erdélyi hadtest szolgálatában. Készült vissza, s kapacitált engem is, hogy menjek ki vele. Elmondta, hogy nagyszabású játékokat lehet rendezni a katonákkal azok szórakoztatására: népdal, népballada, népi játékok, melyekkel tele volt a Márton Áron védnöksége mellett működő *Erdélyi iskola* folyóirat, melynek ő is lelkes cikkírója volt. Ráálltam, s mondtam neki, hogy beszéljen az előjárókkal, én megyek. Ő sem tudott már visszamenni: november végén bezárult Sztálingrádnál a gyűrű a német csapatok körül. Elpusztult kétszáz ezer magyar a hátszágba. Felírnám nevüket egy emlékezési táblára: akkor is, ha munkaszolgálatosok voltak, akkor is, ha nem. Ha tudnám, felírnám emléktáblára azoknak a nevét is, akiket a 15.-17. században a törökök elhurcoltak Kelet rabszolgapiacaira. Apró betűkkel is kitelnék velük egy köztemetőnyi Nemzeti Gyászpark. Mennyi lehetett a számuk? Egy vagy több millió? Szekfü írja a Magyar történetben, hogy a Balkánon utazó mindenfelé csak magyar szót hallott. - Álomvilágban éltünk. Trianon végső revíziójáról álmodtunk.

Közben meg az történt, hogy Rögös Jóska, 42. évében járó saújhelyi német szakos piarista szívbetegsége válságosra fordult, ki kellett venni őt a munkából, és szükség volt helyette a második fél évre egy német szakos piaristára. Ezért a rendkormány úgy döntött, hogy egy fél évvel hamarabb szentelnek fel, még ezt az őszi fél évet lehallgatom otthon s az egyetemi tanárképzőn, s májusban visszajövök majd letenni a vizsgát az egyetemen filozófiából s pedagógiából az egyetemi tanárképzőben, odahaza meg pasztorálisból.

Külön szobát kaptam az utolsó évre. A doktori értekezésemmel megakadván, mint gyakorló tanár az iskolára koncentráltam. Látogattam egyik öcsém osztályát Teller német óráin, s a VII/a osztályban tanítottam is magyar irodalmat. Egyik tanítványomból öregségére budaörsi plébános lett, s az ottani bokortagoknak emlegette óráimat, melyek megfogták őt és társait. És készültem szentelésemre. December elején bejön egy reggel egyik elöljáróm a szobámba, s mondja, hogy látogatóm van, menjek ki hozzá a klauzúrán kívüli fogadószobába. Érettségire készülő Livia húgomat találom ott, aki mondja a Jób-hírt: Ágoston öcsémet elütötte reggel a HÉV, ahogy jöttek be Mátyásföldről. Ment, ment csak maga elé nézett, és elütötte a szerelvény. Azonnal meghalt. Jöjjenek ki Anyukához. Engedélyt kérek és megyek. Magába roskadva ül egy fotőjben, odamegyek hozzá, fogdossa, csipkedi arcomat, s mondja:

- Te ehhez mit szólsz? Te ehhez mit szólsz?

Visszajövök a rendházba, megtartom az órát, s a fiúk, aki tudják már a hírt, néznek. Tanítom az anyagom. Más a munka, és más a magánnyavalya. Ágoston állította össze az első misémre meghívandók címjegyzékét. Ennek az alapján küldjük most ki az értesítést az ő temetéséről. A hittanára temeti. Nehéz dolga van. S mondja:

- Ki tudja, mitől mentette meg halálával Isten!

Bizony, 16 éves volt. Vitték volna két év múlva nyugatra leventeként a nyilas uralom idején, mint annyi kortársát!

Nem emlékszem, hogyan volt a szentelés előtti lelkigyakorlatom. Magára a szentelésre emlékszem, ahogy ott feküdtem az oltár előtt, a lépcsőre hajtott fejjel, s az motoszkált bennem: Most még elszaladhatsz! Mért akartam volna? Fiatal voltam, azokban a napokban töltöttem be 24. évemet, s tudtam, ha maradok, nem hátrálok. Nagy volt a tét: az egész életre szólt a celibátus.

A szentelés január 31-én volt, az első misém pedig február elsején. Az első papi áldásomkor osztogatott képecskékre a napi miséből választottam szöveget. Ezt:

- Én pedig ne dicsekedjem másban, mint a mi Urunk keresztjében, akiben nekem keresztre feszült a világ, s én a világnak.

Ott szenteltek, ott mondtam az első misémet, ahol majd közel hatvan esztendő múltán mondhatom részben megszégyenítő, részben rehabilitációs misémet. Visszafogadtak. Nem felejttem szónokom szavait: *én jót akartam. De kivettem egy téglát az épületből...* Ott ültem az oltárnál és hallgatnom kellett... Áldott légy. Uram, hogy adtál erőt a kivevéshez, meg ennek a prédikációnak az elviseléséhez is! De ez már más történet, 55 esztendő utáni...

Másnap Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepe volt. Mátyásföldön is mondtam még egy újmisémet, s aztán február harmadikán: irány Sátoraljaújhely. A vasútállomáson egylovas hintóval várt az ottani igazgató. Mire befutott a kocsí a rendházba, már el is mondta beosztásom: 12 órában tanítok, s én leszek a cserkészek parancsnoka. Vizsgáimra nem tanultam. Korniss Gyulánál vizsgáztam pedagógiából. Gondos kezek összeállították azt a száz kérdést, amit a vizsgákon kérdezni szokott. Brandenstein Béla bárónak pedig nyolc féléven keresztül szorgalmas hallgatója voltam: értettem a filozófiáját. Sétagalopp volt mind a két vizsga. Egy nap jöttem, másnap pedig mentem vissza. Közeledett a tanév vége. Hatvan gyereket vittem két hétre táborozni a Szuha völgyébe. Mesés táj volt. Hatvan esztendő múltán, a Tokaji Bokor-nagytábor után újra meglátogattam: üdülő város állt már a helyén.

Nyáron pedig hat válogatott legénnyel elmentem Székelyföldre három hétre, magyarságba fürödni. Kolozsváron keresztül Maroshévízig vonattal, onnan pedig kerékpárral mentünk. Talán Székelykocsárdnál szálltunk vonatra, s Nagyvárolyon keresztül jöttünk haza. A fiúk mentek tovább, én meg leszálltam megnézni az ottani piaristákat. Nyár vége volt. Megjött már a rendkormánytól *status domus*: benne van, hogy ki hol tanít jövőre. Megtudtam tőlük, hogy saújhelyi pályafutásomnak vége. Szeptembertől

már Tatán tanítok. Örökömbe pedig Juhász Miki érkezik Sátoraljaújhelybe. Könnyű szívvel mentem vissza és csomagoltam, hogy augusztus 26-ára megérkezzen Tatára. Ezzel befejeződtek a növendék évek. S üzenem könyvem megrendelőjének: így készült el, hét év alatt Horthy Magyarországon egy pap. Legalábbis a piaristáknál.

Városmajor, 2005. május 7.

Testvéreim! A legutóbb a negyedik *Én pedig mondom nektek kezdetű* jézusi törvényről beszéltünk. Arról, hogy legyen a beszédünk: igen és igen, nem és nem. Összekapcsoltam akkor e negyediket a harmadikkal, amelyben arról volt szó, amiben mai társadalmunkban talán leginkább gyakoroljuk e negyediknek az ellenkezőjét. Arról, hogy ne adjunk való levelet; azaz hogy ne váljunk. Társadalmunk pedig válik. Válik erősen. Az oltár vagy az anyakönyvvézető előtt gondolt vagy tett szavunkból, a holtomiglan-holtodiglanféle *igen* szavunkból csinálunk *nemet*. Mind a négy eddig látott törvény elsősorban életünk magánszférájáról szól: ne is haragudjunk, szívünkben se törjünk házasságot, s a most említett harmadik és negyedik törvényről. Még két ilyen *Én pedig mondom nektek kezdetű* jézusi törvényt említ Máté szövege. Ez a két utolsó pedig mintha életünknek nemcsak magánszférát érintené, hanem a közéletet is. Sőt, talán mondhatjuk: elsősorban mint közéletünk állampolgárait szólít meg minket.

Lássuk tehát az ötödiket! *Mondatott a régieknek: Szemet szemért, fogat fogért!* Első megállapításom: ha Jézus ma jönne el, nem ezt mondaná. Hanem mit? Ezt: Mondatik ma társadalmunkban: ha szemedet vagy fogadat bántják, fordulj az illetékes hatósághoz, a rendőrséghez, s az majd elvezet téged a törvényszékhez, és ha ott igazolni tudod, hogy bántotta valaki szemedet, fogadat, a bántót majd megbüntetik: pénzbírságra vagy börtönbüntetésre, esetleg halálbüntetésre is, ha valami nagyhatalmú *ember* szemét-fogat bántottad. Ne szolgáltatass magadnak igazságot, mert az önbíráskodás fejlett társadalmunkban már tilos. Tilos, mert jogállamban élünk.

De Jézus szavainak folytatása maradna ugyanaz: *Én pedig mondom nektek. Mit mond?* Ezt: **Ne állj ellen a gonosznak! Ne szállj szembe a gonosszal!** Tűrj mint a birka? Ne úgy tűrj, mint a birka! A birka nem is tűri, ha bántják, hanem ha bántják, elszalad. Te ne szaladj el Maradj mellette! Légy érte! Próbáld megérteni őt! Alighanem valami baja van, azért gonoszkodik! Nem arra van neki szüksége, hogy ellenállj, hogy szembeszállj vele, vagy hogy elszaladj tőle. Valami baja van, veled vagy akárkivel akármivel. Nem érzi jól magát. Ezért gonosz. Isten teremtménye, ő is tudja, hogy jónak kell lennie, és nem tud. Mért nem tud? Ezt kell megtudakolnod, ezért kell mellette maradnod.

Jézus öt példát hoz a gonoszgonoszságára, s egyúttal öt példát arra, hogy el ne fuss, hogy mellette maradj, hogy segíthess rajta. A felebarátodon, embertársadon, a testvéredon, akinek ugyanaz az apja-anyja, aki a tiéd - az Isten. Az első példa *Ha valaki ráver jobbarcodra, tartsd oda neki a másikat is!*

Mért veri arcodat? Mi baja lehet? Hogyan kellene segítened rajta? Meg kellene ezt tudnunk. Erre csak egyetlen mód van. Ha behúzol egyet neki, csak tovább kapod a pofonokat. Ha elszaladsz, utolérhet, s ver tovább. Ha nem tud olyan jól futni, mint te, akkor káromkodik, dühöng, esetleg másba köt bele. Ha elkezded a lelkére beszélni, csak a dühét szítod és ver tovább. Egyetlen módja annak, hogy segíthetsz rajta, hogy kiszolgáltatod magad neki: verhetsz barátom nyugodtan tovább. Ez az, ami elgondolkodtathatja, ami megállítja. Lehet, hogy egyet még rád ver, de ha kitartasz, ha ott maradsz, történhetik valami. Mi? Az, hogy abbahagyja? Az, hogy metanoiaára, gondolkodásának és magatartásának átrendezésére jut... s talán fel is hagy a téged pofozással. Könnyen lehet, hogy így kevesebb pofonnal úszod meg, mintha visszaütnél.

Van erre példám az életemből? Sajnos vagy szerencsémre nincs. Gyerekkoromban vertek utoljára. Apám vert. Ez egészen más szituáció. Ő büntetett, és tudtam, hogy hamarosan

abbahagyja, nem tesz kárt bennem. Piaristaként se bántottak soha. Csak szóval vertek. Első tanári helyemen egy ötletemre, a házfőnököm rendtársaim közössége előtt ezt mondta. *Ne okoskodjon!* Sértő, megszegyenítő volt. Nem is volt apám korabeli ember. Jézusi ösztöneim jól működtek. Abba hagytam az okoskodást. Arról volt szó, hogy hol gyóntassak a diákok kötelező gyóntatása alkalmával. Ő a sekrestye vagy a folyosó valamelyik pontját jelölte ki nekem, s én szerettem volna a diákokat a szobámhoz szoktatni, s megkérdeztem: Nem lehetne inkább a szobámban? Ne okoskodjon szavára elnémultam. Mondhattam volna, hogy mért akarom. Megkaptam volna másodszor is korábbi szavait, talán megtetézve is. Nem válaszoltam, hallgattam. Bár a megszegyenítés fájt, mert ember vagyok én is, nemcsak a házfőnököm: megkérdeshette volna tőlem, hogy miért szeretnék inkább a szobámban gyóntatni.

Pár évvel később, Debrecenben ugyancsak a házfőnököm már nem tudom minek a kapcsán azzal fejezte be intelmeit: *Imádkozzál többet!* Ez is közösségben történt. Itt is az elhallgatás, nem a szájalás magatartást tudtam csak válaszolni. Szánalmas lett volna a másféle folytatás. Pl. ez: Törődj te csak a magad imádságos életével! Az ÁVÓN emberi méltóságom alatt lett volna replikáznom, mondhattak azt, amit akartak. Az egyházi bíróságon ha sértettek, nem viszonztam a sértést. Csak ennyit mondtam. Ezt az állítást kérem jegyzőkönyvbe venni, s egy Erdő Péter nevű jegyző jegyezte kérésemet. Nyoma maradt, úgy hiszem, a *Páter Bulányi* című könyvben.

Háborúban meg nem voltam soha. A háborúban más a szabály. Erre vonatkozóan Jézusnak nincs semmi utasítása. Mért? Mert az ő tanítványainak nem élettere a háború. Az csak a tömeggyilkosok találkozója. Az a hős - egyes szentek és misztikusok szava szerint -, az a szent, akinek sikerül minél több felebarátját a másvilágra segíteni. Ha mégis háborúba szólítanak, akkor Jézus tanítványának magától kell a falhoz állnia, hogy agyonlője őt az államhatalom egy fegyverese, mint a haza ellenségét: Hiszem, hogy még abban az órában találkozok Istennel, és magához öleli őt, mint hitvallót, mint vértanút. Szóval be kell vallanom, hogy igazi példám nincs. Csak azt tudom, hogy egész életem folyamán gyakoroltam az elhallgatás technikáját. Hatvan évet éltem a Bokorban. Dühös és sértő szóváltásom nem volt senkivel. Közösségben sem, négy szemközt sem. Szóval sem ütöttem - remélem - testvérem arcára, s ha olyasmi történt velem, amit sértőnek találtam, elhallgattam. Ha én olyasmit mondtam, hogy a testvérem tiltakozott ellene, azonnal bocsánatát kértem. A nyolcvanadik születésnapomon köszöntött egy (16 gyermekes) testvérem. S volt egy mondata, amire büszke vagyok: És mit kellett ez idő alatt szenvednie tőlünk is! Ez a mondata alighanem arra utalt, hogy velük se szájtaltam. Bizonyos vagyok abban, hogy sohasem mondtam ki életem folyamán ezt a mondatot: *Ezt kikérem magamnak.* Helyette elhallgattam. Ez a hallgatás Jézus tanítványai között bejön. Egyszer valakik oly módon sértettek meg, hogy fájt nagyon. Elhallgattam. A sértőket bántotta hallgatásom. Három év után bocsánatot kértek, és minden rendben lett. Igazán nem a magam megdicsőítése céljából mondom el mindezt. Csak azért, hogy Dokumentáljam életemmel és életemből, hogy ez a jézusi technika működik. Nem szabad ellenállni a gonosznak, szembeszállni vele. Oda kell tennünk a másik arcunkat is, védtelenné kell tennünk magunkat ahhoz, hogy a bántó fél észére térjen. Ha verekedem, tovább folytatódik a verekedés, és könnyen lehet, hogy kiütés lesz a vége.

Van egy intézmény, amelyiktől olyan sebet kaptam, amelyet halálíg hordok magamban, s csak bízhatom, hogy egyszer, halálom után, akármilyen későn is el fog hangzani: *Bocsánatot kérünk tőle.* Halálom után, jóval halálom után könnyebb lesz a bántóknak a bocsánatkérés. Akkor, amikor már senki sem él sérülésem okozói közül.

Városmajor, 2005. május 11.

Holnap utazom csángóföldre, s előtte szeretném rendbe tenni e füzetet, s elmondani, hogy mit történt a pápaválasztás kapcsán körülöttünk. Nem akarom idézni a Heti válszt. Csak amit küldtem oda.

Heti Válasz – V. évfolyam, 10. szám – Szőnyi Szilárdnak: Igen tisztelt Uram, amíg meg nem jelöli, hogy kik azok a tagjai a Bokornak, akiktől értesülése származik (*Ezt a dolgot mi házon belül rendeztük el*), addig rágalmazza a Bokor Közösséget. Mi nem tudunk ilyen Bokor-tagokról, Sajtópert azért nem akasztunk nyakába, mert Jézus tanítványai nem pereskednek. Elvárja a Bokor Közösség Öntől, hogy ezt az ügyét a Heti Válaszban a sajtóetika szabályai szerint rendbe tegye. (A Bokron belüli III/III-asokról is értekezik Sz. Sz. cikke: Júdások és áldozatok.)

Heti Válasz – V. évf. 11. szám: Blanckenstein Miklósnak: Tisztelt Uram! Azt állítja rólunk, hogy *politikai megnyilatkozásokat tettünk, amelyekre a hivatalos egyház nem ragadtatta magát*. A tény: nem voltak politikai megnyilatkozásaink, ezzel szemben Jézus nevében visszautasítottuk a fegyvert. Ez – teológiát nem végzett emberek számára – nyilvánvalóan jézusi és nem politikai magatartás. Azt állítja továbbá rólunk: *A legtöbbünket önmagában nem azért csukták le, mert keresztények voltak, hanem mert megtagadták a katonai szolgálatot*. A Bokor tagjai Jézust követők, s mint ilyenek nem esküsznek fel a gyilkosságra. Az ön megkülönböztetésének esetünkben semmi értelme. A sajtóetika szabályai szerint elvárjuk Öntől soraink közzétételét. Ellenkező esetben nem akasztunk sajtópert a nyakába, mert Jézust követő keresztények vagyunk, akik éppen ezért nem pereskednek. (Ki ítélkezhet?)

Városmajor, 2005. május 11.

Elrepültem Angliába. Nyolc nap után vissza is jöttem. Kék volt az ég hazafelé, május második napja volt. S két és fél óra hosszat néztem Európa térképét a magasból. Láttam Dover fehér szikláit, és a *La Manche* csatornán az úszkáló hajókat, majd az észak-francia síkságot. Aztán csak mentünk és mentünk: sárga tarlók, zöld vetések, sötét erdők, utak és utak – meg települések és házak: persze csak a nagyobbakat láttam... Majd egy elfogyni nem akaró vékony girbe-gurba ezüstös csík társult utunkhoz, vagy mi hozzá, és lassan-lassan szélesedett. Jó idő után kibontakozott mellette egy hatalmas város. Megismertem, sokszor jártam már benne...a sógoroké volt. S alighogy elhagytuk, látható lett egy csillogó és hatalmas vízfelület. Nem volt ráírva a neve, de alakja elárulta: a Fertő volt a víz. Akkor már itthon vagyunk. Hű kísérorok, a Duna eltűnt, de fél óra múltán újra előkerült. Átrepültünk rajta a Szentendrei sziget alján, s láttam már – előtte híd, utána híd – a Margit szigetet is, s hamarosan földet értünk Vecsés határában, a Ferihegyen. Pár perc, és a kapun (*gate*) kívül kerültem, s megláttam Anikót és Barnabást. Kezdetben még angol meg német szavak jöttek ajkamra, de hamarosan tapasztaltam, hogy azért nem felejtettem el anyanyelvemet sem..., bár nyolc napig nem használtam, csak gondolatban. Könnyebb annak, akinek két anyanyelve is van; mint Szent Pálnak: a zsidó és görög. Nehéz lenne egy életen keresztül mindig csak idegen nyelven beszélni. Senkivel, de senkivel nem tudtam magyarul szót váltani e nyolc napon. Hazaröpítettek a Városmajorba. Útközben arról beszélgettünk, hogy mi is volna a dolga egy pápának. Barnabás arról, hogy a pápának meg kellene nyernie az ifjúságot. Magam meg arról, hogy egy nagytőkésnek aligha az a dolga, hogy beszéljen a maga párszáz ezer vagy millió munkásával. Kisközösséget kellene a pápának a maga számára csinálnia – Isten népének küldötteiből, ha volnának neki ilyenjei. Hogy imádkozzék velük, s megbeszélje válla magasáig érő testvéreivel, hogy mi az Isten akarata, mit kellene velük közösségben tenniük Isten népéért és Isten akaratának teljesítésre és az ő dicsőségére. De csak kinevezett személyek vannak körül, akiket bármikor le is cserélhet, ha úgy akarja. Könnyebben szót ért azokkal, akiket ő alkalmaz és fizet. Ezek gyorsabban megtalálják a nadrágvarrást. Ahogyan a tőkések is tesznek, akiknek csak kinevezettjei vannak. Testvérei, akikkel összedughatja fejét,

aligha. Hazaértünk. Teri is megjött Debrecenből, akit a húgai nyaraltattak, míg én messze jártam. Mit csináltam? Dolgoztam egy *Bruderhof*-ban.

Hogyan kerültem oda? Hosszú a története. Amikor vagy jó húsz esztendeje a Bokor elkezdte a katonáskodásmegtagadást, püspökeink is tiltakoztak ellene, nemcsak szocialista hazánk. Egy kisebb világbotrány lett belőle, mert a II. Vatikáni Zsinat azt tanította, hogy más lenne a püspökök dolga: kérniük kellene az államhatalmat, hogy legyenek megértőek a megtagadókkal, lelkiismereti döntésükkel szemben. Kaptuk a leveleket. Kiktől? Katolikus testvéreinktől? Nem jellemző! Hanem kaptuk egyes nem történelmi egyházaktól. Attól is, amelyhez a Bruderhof tartozik. Melyikhez tartozik? A tiroli anabaptista *Jakob Hutter*-éhez, akit egyházunk a Mohács utáni években megégetett az innsbrucki székesegyház mellett emelt máglyán – Isten nagyobb dicsőségére... azaz inkább Jézus szomorítására. Az értünk lelkesedők közben elfogytak, de a Bruderhof a színen maradt. Ha nem maradt volna, aligha repültem volna hozzájuk.

Jakob Hutter s a népe úgy gondolta, hogy nekik ki kell maradniuk a történelem verekedéseiből. Meg úgy, hogy vagyunközösségben kell élniük, mert olvasták, hogy Jézus mennybemenetele után a jeruzsálemi közösségben *senki nem mondott semmit magáénak, mert mindenük közös volt*. Anabaptisták voltak: csak azt szabad megkeresztelni, aki vállalja a jézusi életet. A jézusit, aki nem kért a maga védelmére tizenkét ezredet főpapja ellen, és a Tizenkettővel vagyunközösségben élt. De nem volt szabad ilyesmit gondolnia, még kevésbé tennie a magát Jézus örökösének tekintő egyházunkban: égessük el tehát őket... Menekülniük kellett Tirolból. Így is meghurcoltak belőlük *kétezret*, halálra is. Morvaországba menekültek. De V. Károly, a legkatolikusabb spanyol király és német-római császár ráparancsolt a morva ögrófra, hogy neki sem szabad túrnie őket. Átkeltek hát a Moldva vízén, s eljutottak a Moldva és a Kiskárpátok közti tájra – hazánkba. Közösségeiket *Haushabenak* nevezték. Amit ebből a magyar fül kihallott, abból lettek a *habánok*. Beírták nevüket a magyarországi iparművészet történetébe (*habán fajansz*)... Nem mondom el félélévezredes históriájukat.

Azt a Jézust, akit Jakob Hutter megértett, megismerte-megszerette négy századdal később egy Eberhard *Arnold* nevű, a Szentírást, az ókeresztény irodalmat, egyetemi tanár szintjén, ismerő német. Egy nemzedékkel élt előttem, s valamivel születésem után költözött össze *elvtársaival* a Hessen tartománybeli *Sannerzben* – élet- és vagyunközösség okán, Hitler katonái hamar kiszimatolták őket, kénytelenek voltak elmenekülni hazájukból. Oda tudtak és tudnak rendre menekülni mind a mai napig, ahol nem kötelező katonának lenni. Az elmúlt század második felében éppen az USA-ban találtak otthonra, s ott tudja meg Arnold egykori társa, a már 80. éve körül járó *Hans Meier*, hogy van Magyarországon egy valamiféle *Bokor*, ahol vannak baracskások (bebörtönzött katolikusok, mert nem hajlandók katonáskodni) is, s levelet írat nekem elsőszülött gyermekével, Klaus Meierrel a 80-as évek közepén. '89 júniusában Hans ötödmagával – köztük Andreas nevű fiával, annak feleségével s még egy házaspárral – Európába jön: a béke-egyházak prágai konferenciájára, onnan meg Budaváriba. Teri éppen valahol messze van, az öreg Hans megkaphatja Teri szobáját, a többiek a tetőtérben alszanak. 89 utolsó napjaiban világútlevelet kapok. Az amerikai magyarok meghívják a pennsylvániai Reménység tavához (*Lake of hope*), és Hans küld clevelandi vendéglátómhoz egy repülőgépjegyet, mellyel a *Connecticut*-beli Hartfordba repülhetek. Hans vár ott, s a repülőtérrel kocsijukkal *Deer Springbe* repít, s ott látok 90 nyarán először Buderhof-ot. '92 elején majdnem két hónapot töltök az USA-ban, Kanadában, s újból elmegyek hozzájuk, ahol már találok a különböző Bruderhofokban Bokor-fiatalokat is, akik öt-öt hónapot töltenek el náluk. A 90-es évektől kezdve többen meglátogatnak bennünket közülük idehaza is. Az elmúlt év nyarán is. Ahogyan az előző naplófüzetben említést tettem róla.

De kezdjük az elején. Április 25-én 11 órára jön értem kocsijával a Városmajorba Kundra Pista. A Délinél felvesszük Anikót, 40 perc alatt kiérünk Férihegyre. Közel egy óra után, 12,30-kor írják ki, hogy a *Mainston 14,10-es* járatot választók melyik ablakhoz menjenek.

Percek alatt ellenőrzik a jegyet s az útlevelet. Elválok kísérőimtől, s megyek tovább, kirakok zsebemből minden fémtárgyat. Megyek tovább, ahol megtudom, hogy melyik kaputól indul a gépem. Ki van írva, hogy beszállás 13,40-kor. Valójában jó egy óra várakozás után, 13,55-kor kezdődik meg. Végül is 14,20-kor kezdünk döcögni a pályán, hol erre, hol arra, s 14,30-kor magasba emelkedünk. Pillanatok alatt a felhők fölé kerülünk, nem látok semmit, bár az ablak mellé kértem jegyemet. Tanulság: ha egy órával később indulunk, akkor csak egy órát várakoztam volna, így jó kettő és felet. Eme okulással gazdagabban repülök az elmúlt napokban sűrű felhők mögött Angliába. és kora délután érek földet a Kent nevű tartományban a *Mainston*-i repülő téren, mely ott van a tengerpart s Dover közelében. A landolás előtt meglátom még a tengermelléki időjárásnak jól ellenálló, vörös téglákból épített kicsi városokat-falvakat, s már össze is ölelkezem Klaus Meierrel. Kicsi a repülőtér, percek alatt kint vagyok, s megyünk is már autójukkal Beech Grove felé, s jó fél óra múltán ott is vagyunk.

Beech Grove egy Nonnington nevű kis falucska közelében fekszik. Harmincöt hektáron, körülbelül másfélszereke Bokorligetnek. Tíz éve vették meg, egy sportlétesítményé volt. Házakkal együtt. Uszoda is van benne. De nem használják. Mért? Számúzik a maguk világából a *sex appeal*-t. Hosszú és bő a nők szoknyája, s felső ruhájuk is olyan, hogy meg nem állapíthatod: faros-begyes-e a lány, a menyecske, az asszony. Az arcukat láthatod, s kendőjük miatt – legfeljebb fejtetőig – a hajukat. Kislányoknak van farkocskuk, a bekereszteltké nem tudom mekkora, mert nem látszik ki hajuk a kendő alól. A lábfejükét láthatod még, mert főleg a gyerekek és a fiatalabb nők szeretnek mezítláb járni; otlétemkor, április hűvös napjaiban is. Szemük csillogásába kell beléjük szeretni a fiúknak. A férfiak ruhája olyan, mint a miénk. Nyakkendőjük nincs. Ezt tudtam, s így én se vittem. De még így is elegánsabb voltam náluk, mert fehér volt az ingem, s kihajtottam a nyakát a pulcsim fölé.

A tíz év alatt kicsinosították a házakat, az utakat, s teleültettek mindent virággal. *Le-gelőiken fű kövér*. Nem a pártos honfi vér gondoskodik róla. Nem tesznek érte semmit. Erről gondoskodik a tengerközel: alig van olyan nap, hogy ne esnék egy-két óra hosszat az eső. Vadvirág is több van, mint nálunk. Azok is, amik nálunk láthatók, de mások is: magasra növvő vadjácintok meg egyebek. Az utak murva-félével felszórva, csatornázva az egész terület, így a sok eső semigen csinál tócsákat. Egy kétemeletes háznak egyik szárnyában volt a szobám. Két ágyas, de egyedül voltam benne, Klaus birodalmában, a központi épület emeletének egy szárnyán. Odaérkezésemkor megmutat mindent. Egy ajtóval csukható folyosórészlet az övé. Baloldalon két tusoló és WC mosdóval, s egy harmadik helységben csak WC és mosdó. Majd a konyha következik gáztűzhellyel. Csak ők használják, egy egyetlen család. A folyosó végén Klausék szobája, mellette jobb oldalon a család nappali szobája, s kisebb-nagyobb szobák alvásra, s amint láttam, még egyébre is: íróasztal mellett dolgozott benne Susie egyik lánya. Ezekben lakik Klaus családja. Klaus (72) és felesége, Iréne (67), a tíz gyerekükből két férjhez nem ment leány, és Hans Meier özvegyen hagyott második felesége: Susie. Susie Iréne anyja. 90-ben, amikor Deer Springben jártam, Hans már vagy két éve megözvegyült. '92-ben pedig, amikor újra ott jártam, már nem özvegy: elvette az ugyancsak özvegyen maradt Susie-t. Emlékeztem arcára. Susie most 95 éves. Kocsiban tolják az ebédlőbe... és munkahelyre is, ahol dolgozik egy-egy fél órát. Egy 61 éves, férjhez nem ment lánya gondoskodik róla. Mondtam, hogy van egy magyar közmondás: *Nézd meg az anyját, vedd el a lányát!* De Hans fordítva csinálta: látta, hogy Klausnak sikerült kibírnia Irénét, talán ő is megpróbálhatja annak anyjával, Susie-val! Hatalmas derűtség fogadta szavaimat.

Félnégykor délután ért angol földet a gépünk, de én azt hittem, hogy késtünk egy fél órát, mert az órám, már félötöt mutatott, s érkezési időként 16.00 p.m. volt az EUJET papiroson, melyet már három hónapja kidobott számítógémem nyomtatója, amikor Köllöd Mari megrendelte jegyemet. Valójában egy félórával hamarabb érkeztünk, az ottani órán még csak 15,30 volt. Negyedöt óra tájban érkezünk meg. Mindenki *Good afternoon* vagy *hallo* köszöntéssel fogad, kezet fogunk, nevüket mondják. Az egyik fiatal nő *Megyen* névvel

mutatkozik be. Klausra nézek, ő fordít, s mondja: Marguerit. Lassan szobámba kerülök. Kipakolok, s kipihenhetem az út fáradalmait. Hét előtt visznek vacsorázni. Egy nagyterem, immár megterítve, az étel-ital is az asztalon. Nincs még hét óra, s egy férfi – a dékán, majd megtudom: van belőlük három is – becsukja az ajtót, mert mindenki megérkezett. Valahonnan egy férfi beszélni kezd mikrofonjába, s a teremben két hatalmas hangszóró: minden torzítás nélkül tisztán hallható, amit mond. Majd énekelünk. Klaus egy énekeskönyvet rak elém, s olvashatom én is a szöveget. Ez az imádság. Utána szót nem ejtve kínálják a teát a pohárba, az ételt a tányérba. Valami levest kaptunk, s benne valami olyasmi, ami húsgombócra emlékeztetett. Kivettem egy kisebbet. Aztán újra kínáltak, s még egyet. Vacsora közben bemutatkozom ülve, egy mikrofonban. Három percet beszélek: Római katolikus pap vagyok, szerzetes, s elmondom kapcsolatom történetét a Bruderhof-fal, s hogy mért jöttem közéjük. 15 éve még mindenki értette szavam, hiszen mind német kivándorlók-menekülők voltak. A fiatalok már alig értenek németül. Klaus fordítja szavaimat angolra. Miként a mi kitántorgó nemzedékünknel láttam '92-ben Ohio-ban: a negyedik nemzedékből már nem tudott senki sem magyarul, a 80 év felettiek sem.

A következő ebédeken, vacsorákon felolvasnak majd egy-egy levelet, amelyet ki innen, ki onnan kapott. Hogy mit olvashatnak fel, azt a Minister intézi, akit Prediger-nek is, Diener des Wortes-nek is mondott beszélgetéseink során Klaus. A Ministert választják, ők maguknak. Hogyan? Erről annyit tudok meg, hogy – egyhangúan, s hogyha nem felel meg hivatalának, akkor leteszik, ismét egyhangúan. Hogyan bonyolódik ez, erről nem tudok meg semmit. Én elmondtam, miként van az előljárót választás a Piarista Rendben, s mit teszünk a Bokorban. Titkosan választunk. Ők aligha. Legfőbb vezetőjük ma is az alapító Arnold valamelyik unokája. Amikor megpendítettem a Minister-témát, Klaus azt felelte, hogy észrevehettem, bizonyos dolgokról nem szeret beszélni, mert ugye tudom, hogy milyenek az emberek. Ha elárulnák, hogy melyik közülük a Minister, akkor azonnal odarohannak, és nem tudom, mit csinálnának vele. Pedig önáluk ennek semmi értelme, mert náluk minden Bruder és Schwester teljesen egyforma. Nem mondtam, hogy nekem eszem ágában sincs miniszterükhöz rohanni, hanem csak annyit, hogy jó, akkor ne beszéljen róla. Erre elárulta, hogy a Ministernek négy ember segít: 1. a gyárvezető, 2. egy férfi, aki a férfiak munkáját, 3. egy nő, aki a nők munkáját jelöli ki, 4. egy, aki az értékesítéssel-ügyintézésel foglalkozik, s akit segít tíz személy, aki a telefon-szolgálatot végzi. Ezek összedolgoznak, de minden héten van három meeting a bekeresztelkedett tagok számára, melyen minden ügyet a közösség elé visznek. Ezekre a meetingekre persze, mivel nem vagyok tag, nem kaptam meghívást, s így nem tudom, hogy miként folynak le. A legfőbb vezetőről csak annyit mondott, hogy azt a Legöregebbnek (Alteste, elder) hívják. Hogy hogyan lesz azzá, rejtve maradt. A Ministernek be sem mutattak, mikrofonos szerepléseiből sejtettem, hogy melyikük az. Egy alkalommal felolvasott valami elmélkedésfélét. Kértem Klaustól annak szövegét, nem kaptam meg.

Vacsora után fogadásomra összegyűlik Klaus Meier nappalijában egész családja. Férfiak csak mi ketten vagyunk, később megérkezik egy nagyon fiatal külsejű fiú is. Megtudom róla, hogy Klaus egyik ott ülő szintén nagyon fiatalos lányának férje és hat gyermekes apa. Sűrűn emlegetik a Kaszap családot, Martha Szabót, Zoltánt és Gabit, s örömmel tudatják velem, hogy György Júlia egy hónapra a nyáron hozzájuk érkezik. Majd valamelyik családi vacsorán egy leány mondja is nekem, hogy Júlia neki barátnője. (Hetenként kétszer van családi vacsora, melyre meghívhatnak más családot is, hogy közelebb kerülhessenek egymáshoz.) Magam pedig érdeklődöm az ottani életkörülmények felől. Megtudom, hogy 220-an élnek Beech Grove-on. Számítok magamban: hat-tíz gyerek esetén öt családból két nemzedék alatt eléri ezt a létszámot a bőséges gyermekvállalás folytán, ha a gyerekek java része bekeresztelkedik. (Bábájuk nincsen: állami kórházakban szülnek az anyák.)

Megtudom, hogy óvodai bútorokat gyártanak és játékszereket. Negyvenen dolgoznak a gyárban, s hogy mit csinál az a tíz, aki a telefon mellett ül. Marketing tevékenységet?

Örömmel bólintanak rá, hogy megértettem, amit mondtak nekem. Ismerkedem a nappalival. 6,30-kor van a család nappali szobájában a reggeli. (Minden nap családi a reggeli.) Ezután 7,30-ig elfoglalja ki-ki a munkahelyét. 12-ig dolgoznak, s közben 10 órakor tízperces munkaszünet: a munkahelyek közelében teáznak, kávéznak. 12-kor közös ebéd. A vasárnapot kivéve, akkor mindegyik család maga főz, esetleg vendégeket hív, hogy a családok közti kapcsolat így is erősödjék, vagy kirándulnak. 12,30-tól 17-ig folytatódik a munka. 15-kor megint teaszünet, tízperces. 17-től 19-ig – ez a családi idő, ki-ki együtt van övével. 19-kor vacsora. A hat év alattiaknak külön 18 órakor. Ezekre vigyáznak az arra rendelték, ha a szülőknél vacsora után dolguk akad, Utána valamilyen meeting (összejövetel). Háromféle van belőle: 1. csak a tagoknak, 2. ott vannak rajta a hat év felettiek is, 3. a kicsik is ott vannak – ez a harmadik a családi meeting. A meetingeknek 9 előtt vagy után van vége. Megtudom, hogy egy hétre nagyjából hét meeting esik. Mintha a lefekvés ideje nem volna meghatározva. A piaristáknál a növendékeké volt meghatározva, felszentelés után akkor kelünk, akkor fekszünk, ahogy a munkánk megengedi.

Szó esik a Minister szerepéről is. Klaus elmondja, hogy ha egy fiú már komolyan érdeklődik egy lány iránt, s az apa úgy látja, hogy az érdeklődésből házasság lehet, akkor szól a Ministernek, s az veszi kezébe a dolgot. Kértem, hogy mit csinál velük a Minister. Nem tudja megmondani. Ott ül leánya, a hatgyermekes fiatal anya is – a férj még nem került elő – de az sem tud semmit mondani. Gondolkodtam, hogy elmondom Bokor-beli tapasztalataimat. De nem akartam. Azt, hogy életem első felében még mondtam olyat, hogy talán nem neked szánta őt az Isten, ha minden találkozástok kiborulással végződik, mire faképnél hagyott, s elment panaszkodni rám: Honnan tudhatja azt Gyurka bácsi... Közben megokosultam: a szerelemnek csak örüdni szabad. Ha nem, akkor létrejön a *Tiltják tőlem a rózsámat, mégis hozzám jár* effektus. Minden okos szó csak olaj a tűzre. Megtanulhatja magától is, akinek esze van, hogy neki szánta-e Isten, akin megakadt a szeme. Csakhogy a szerelem sötét verem – mondta Petőfi. Nehéz jól látni benne.

Lassan tíz óra lett, s szobámba, ágyamba mehettem. Nem tudtam aludni. Hajnal felé, ha egy órát. Ötkor letussoltam. Elmondtam a breviárium egészét a Completóriumig, és megmiséztem a szomszéd ágyon, térdelve előtte. Mert szék akkor még nem volt a szobámban. S 6,30 előtt pár perccel ott voltam Klausék nappalijában, ahol Iréne sürgött-forgott már, készítette a reggelit. Kávé-tea, kevés tej és cukor is. A kávé a németek kávéja, nem erősebb, mint a tea. Kenyér és vaj és sajt s valami felvágottfélé, amit Wurst-nak mondtak. Jöttek a többiek is, kérdezték, hogy aludtam. A *jól* válasz helyett mondtam nekik, hogy ez nálam nem egyszerű, de így van már kora ifjúságomtól fogva. Megnyugodtak. 7, 30-ra mentünk Klaus-szal a *factory*-ba. Hatalmas, kb. 30-40 méter hosszú, 20 méter széles épület. Benne számomra precíziósnek tetsző gépsorok. Mindenütt felíratok, hogy fülre, szemre mit kell tenni az ártalmak ellen. Mi egy szobába mentünk, ahol ez nem volt érvényes, mert zajmentes és zajos gép nem akadt bene. Nem volt benne senki ember még. Klaus-t felvilágosították, hogy majd 9-re már lesznek. Átmentünk tehát az iskolaépületbe, s út közben találkoztunk egy kocsival, melyen piciny gyerekeket tolt egy nő bölcsődébe, óvodába; Klaus unokáit is. Az iskola még üres volt. Ott volt a könyvtár is. Leültem, s olvasni kezdtem egy lexikonból, hogy az angolok mit tudnak rólunk. Klaus magamra hagyott azzal, hogy majd értem jön. Jó és objektív volt a sok kötetes lexikon *Hungary* címszava, tanulmánya. Aztán körülnéztem. Csak gyermek- és ifjúsági irodalmat találtam. Akárhon jártam házban, gyárban, iskolában vagy az udvaron, mindenütt olyan tisztaság volt, amilyen csak olyan helyeken található, ahol nagyon rendes vagy nagyon gazdag emberek élnek. Délután vissza akartam menni a könyvtárba, s mondták, hogy takarítanak: tanítás után, kicsit később jöjjenek.

Mire a gyárba értünk, már voltak a szobában. Pár nő és egy férfi is. Megmutatták, hogy mit kell csinálnom. Egy csípő csipesszel kellett eltávolítanom egy műanyag alkatrésztől a sorját, ami rajta marad, amikor letétem az alkatrészt az egységről, melyre négy ilyen alkatrész

függeszkedik. Óvodabútor-illeszték... *nagyon vigyázni kell, hogy ne sérüljenek a kicsik!* Meg is mutatják egy könyvben, mit és hogyan illeszt össze az alkatrészt. Tíz órakor megyünk kávézni-teázni. Cukor nincs. Egyetlen kövér embert sem láttam, gyereket sem. Lehet, hogy én voltam a legkövérebb. Főzni is úgy főznek, hogy nem támadt kedvem másodszor venni. Nem volt csábító íze egyik ételüknek sem. Egy hét alatt három kilót fogytam, pedig vittem magammal két doboz Medvesajtot. Elfogyott. Klaus az egyik napon beszámolt tag-meetingjükről. Arról volt szó, hogy magas-e vagy alacsony az életszintjük. Úgy döntöttek, hogy magas. Egyhangúan.

A kávézás alatt emberek ülnek mellém. Egyikük emlékezik Csapody Tamásra, s megkérdezi: megerőltetőnek látom-e az életük. Elmondom, hogy hazánkban a kapitalizmus jóval megerőltetőbbé teszi az életet. Legalább is a diplomások estig dolgoznak, s ott van még hozzá a két-három óra útidő. Ehhez képest ez itt panzió, szanatórium. Nem tudom, hogy tetszett-e neki, amit válaszoltam. Klaustól megtudom, hogy a Bruderhofban a 80 év felettieknek már nem kell dolgozniuk. Temetőt nem láttam.

Tíz perc után visszamegyünk dolgozni. Más munkát kapok. Ezt egy férfi adja. Van benne egy vastag, eléggé súlyos hajlított acéllemez. Közli: ennek az ára az USA-ban 5 dollár volna, de a kínaiaktól szerzik be, mert tíz vagy valamennyi centet kérnek érte. Két vastag apacsavart illeszt bele, erre kell nekem a fekete műanyag kerékben végződő anyát rácsavarnom: könnyedén kell perdülnie rá. Az egyik végre akadozik. Szólok. Megnézi egy asszony, alighanem főnöke a szereldének: *ez még jó*. Munka közben beszélgetnek velem. Az egyik elmondja, hogy 61 éves, és a főfeladata, hogy anyját, a 95 éves Susie-t kiszolgálja. Felölünk is érdeklődik. Életközösségben élünk-e már a Bokorban? Kicsit csalog: azt mondom, hogy az eszményünk azonos az övékével, de még nem tudtuk megvalósítani. S ráfogom ennek okát a hazai kapitalizmusra. De bizakodom a jövőben, és imádkozom érte, hogy még megcsináljuk. Az a csalás, hogy alighanem csak kevesünknek, nem sokunknak azonos az eszményünk az övékével.

Ebédre paradicsomszószból valami. Megkérdem Klaustól: gomba? Nem, tyúk. Hozzá külön tálban hatalmas főtt krumplik, amiket magunk szeletelünk fel. Nekem egy elég belőle. Saláta is van hozzá. Majd desszertként alma. Kicsi és éretlen-kemény. Olyan, amit nálunk nem is árulnak sehol. Talán Beech Grove-on terem nekik? Láttam öreg almafákat virágozni. Ebéd után pihennem kell. Kettőre megyek vissza a gyárba. Kezembe kapok egy ráspolyt. Azzal kell kilöknöm az esztergályozás maradékát, a forgácsot alulról-felülről egy hat cm-es fababából, melyet autóba ültetnek. Az autón majd még dolgozom. Az autónak kerekei vannak. Egy műanyag tengely-félre kell felhúznom egy fekete gumi kereket. Elmondták, hogy van egy másik tengely-fél is, amely szétszedhetetlenül kapcsolja egybe a kettőt. De a tengely nem látható. Bekerül az esztergályozott faautó testébe. Hoztam is haza egy autóparkot. Négy darabot: kettőt, melyben két baba ül, s kettőt, melyben csak egy. Úgy került sor rá, hogy vittem ajándékot is. Három kötetet a Gyusza által kiadott *Rapture of the Gospel*-ből, melyben benne van az *Egyházrend* Schöppflin Gyula által készített míves angol fordítása, s melyet a londoni *Keston college* rendelt meg nála még a 80-as években. Vittem egy üveg tokaji aszút, mint Deer Springbe is még Hansnak. Végül angol és német szövegét a gyémántmisén mondott homíliámnak, egy csomót belőle. Mikor odaadtam, Klaus kérdezte, hogy mit adhatnak ők nekem. Hát játékot a factoryból! – válaszoltam. Ebből láthatjátok, hogy jó zsidó vagyok. Miért? A két babás kocsi bolti ára – láttam a könyvben, melyet megmutattak, amikor betanítottak – ára 19 font, az egy babásé pedig 15 font. Ez magyarul összesen: 25 840 forint. A könyveket szerzői tiszteletdíjként kaptam Gyusztól, a tokaji aszút ajándékba, a homíliáért pedig kifizettem a Magyar Intézetben vagy jó száz forintot. Tessék megcsinálni az egyenletet, s kiállíthatjátok a bizonyítványt arról, amit a fentebb mondtam magamról nagy kevélyen. Még sem vagyok jó zsidó, mert az egyiket odaajándékoztam még Ferihegyen Anikónak és Barnabásnak, hátha lesz majd olyanjuk, aki játszani tud vele. A

másikat Terinek, mikor hazajöttem: majd csak elsüti valahol. A harmadikat vasárnap az ifjúsági misén elküldtem Borinak Danival. A negyediknek is megvan már a gazdája, de még nem árurom el, hogy meglepetés lehessen.

Ötkor mentünk kávézni, de már nem mentem vissza dolgozni, mert Klaus vitt az iskolába: a 9-10. osztályosok akarnak ott engem hallani. Kérdezni nem tudtak semmit. Én kezdtem mesélni Isten terveiről velünk. Nagyon szépen meséltem először az Istenről; azt, hogy ő szabad és szeret. Majd elkezdtem magyarázni, hogy hogyan tudta kimódolni, hogy mi is szabadon szerethessünk, hiszen teremtmények vagyunk, s azokat mind beprogramozta. Öt perc után megszólalt egy fiú: *És mit csináltál a börtönben?* Ezután egy óra hosszat meséltem nekik a börtönben szerzett tapasztalataimról. Bemutattam nekik, leülve a földre, a vasbahúzás műveletét is. Nagyon meg lehetek elégedve velem, mert utána egy nagyobb legény felajánlotta, hogy megmutatja nekem a *garden of peace*-üket, melyet ők maguk építettek. Gandhi, Romero, Teréz anya s az összes nagyoknak, mindnek építettek benne valami jellemzőt. Azoknak, akik nagyot tettek a béke ügyéért. Majd megmondom Habos Lacinak, hogy írja meg nekik, hogy a Bokor mit tett, s akkor talán ők is meg lesznek örökítve a béke kertjében.

Hétkor vacsoráztunk, utána meeting volt a tagok számára, alighanem ezen esett szó az életszintjükről. Mentünk vacsorázni. Körbe voltak rakva a székek. Az ifjúság mutatott be egy zenekari énekes produkciót. Szép volt. Vacsorára kaptunk egy tányért, s arra húztuk rá a körbehordozott tálakról a kenyeret, sajtot és saláta-féleséget. Utána meeting a tagságnak, én meg elkészöntem tőlük a sikeres alvás reményében. Meggyújtottam az éjjeli szekrény lámpáját, s olvastam a *Rubicon* 2003/5. számát: *Kitalált középkor?*, melyet pár napja kaptam Danitól. Sikerült elálmosodnom, s egy-két felébredéssel aludtam reggel ötig, tussoltam, s a többi. S mentem reggelizni a Shirley családhoz, mert oda voltam meghívva. Megkérdezték, hogy van-e már életközösség a Bokorban. Megint mondtam a szövegemet, mire az apa mondta, hogy majd ha az Isten akarja, akkor sikerül, ahogyan Pünkösdkor is történt, s elmesélték nekem, hogy mi van erről a Bibliában... Hallgattam. Amikorra vége lett, megkérdeztem a gyerekeket, hogy ők mit csinálnak. A 16 éves Nathalie – ő a Julcsa barátnője – elmondta, hogy befejezte már az iskolát. Most itthon dolgozik, de majd megy Canterburybe is dolgozni a fogyatékos gyermekek közé. Lehet, hogy papirost is fog szerezhetni a szakmában, de ahhoz a munkahelyének kell őt ajánlani iskolára, két évesre.

Utána sétáltam egyet, majd 9-re elmentem a gyárba. Új munkát találtak ki nekem. Egy gép elé ültettek. Három alkatelemet kellett összeillesztenem, majd egy préselő gépbe tennem, s meghúzni a kart. Meghúztam, s egy lett a háromból. Megmutatták a könyvben: egy asztalláb darabja volt, amit csináltam. *Velem-született* ügyességgel oldottam meg a nehéz feladatot. A rúgó ugyan néha lecsúszott a helyéről. Mutattam a vezetőnek: Majd elfödi a következő elem. Enyhén sajogni kezdett a vállam. De jött a kávészünet, s mire visszamentem, már más munkát adtak. Mindezeket csak azért tudom így szép sorban elmondani, mert szobámba érve mindig feljegyeztem, ami történt velem. De szerdára elfogyott a türelmem vagy az időm, s mostantól fogva az emlékezetemre kell hagyatkoznom.

Amikor valami miatt nem volt munka, Klaus sétálni vitt. Túl a területükön is. S elhagytuk azt, melynek bejáratánál aranyos betűkkel volt kiírva: *Beech Grove Playthings Community*. Farmokat láttam. Az egyiken lovak, a másikon birkák nagy területeken házakkal együtt. Klauséknak csak ökreik vannak. Pásztor sehol, őrzi őket a kerítés. Embert sem látni sehol. Olykor-olykor egy autó suhan el, ekkor félre állunk. Az utak nagyon szűkek, éppen hogy elfér egymás mellett két személygépkocsi. Mondta társam, hogy azért, mert nagyon régiek ezek az utak, s kétoldalt a telkekből nem sajátítanak ki semmit, hogy utat szélesítsenek. Közben beszélgetünk, és mondja az ő gondjait. Az ifjúságuk langyos. Bekereszteltették magukat, de valójában nem tudják megmondani, miért vannak itt. Mondom az analógiákat Rendem és a Bokor életéből, s hogy nagyon keveset láttam ahhoz, hogy mondani tudjak valamit. Közben

gondolok az öregebbjeik szövegeire, amiket Klaus s a többiek mondanak, s nem csodálkozom. Nincs kedvük unos-untalan mondani, mi van a Bibliában. Kívül élnek a társadalom szövetén. Nem hordoznak magukban semmi gondot. Tudják, hogy mit kell csinálniok, s ez nem lelkesíti őket különösebben. A fiatalabb fiúk az építkezésen vannak. Ekkora területen mindig van építeni való. A központi épület egy része fel is volt állványozva. Szövegelni kinek szövegeljenek? Ritka az, akit kiküldenek a nagyvilágba valamit ott csinálni. Nyilván a hétpróbásokból küldenek, akiknek valahogyan mégis van már valami szövegük. A Tizenkettőnek lehetett szövege. Korán elengedte őket Jézus kettesével – gyógyítani és szövegelni. Maguk is érzik, hogy erre felé keresendő a megoldás. Az utóbbi években két kis rajt küldtek ki Németország keleti részébe. Hogy keressenek munkát maguknak, álljanak bele a társadalomba. Nincs még tapasztalat ennek sikeréről. A piarista változat jelenti számomra a harmadik utat. Behozni a társadalmat az életünkbe. Ha egyszer mi a Bokorban életközösséget csinálunk, ebből tanulhatunk. A kinti munka félő, hogy szétszór. Ha valaki a piaristáknál házon kívül tüsténkedett, azt mondtuk rá, hogy nem piarista munkát végez, még ha az lelkipásztori tevékenység is volt. Debrecenből a '40-es években meg is írtam a rendkormányoknak, hogy kisházakra van szükség. Nem kell minden tárgyat piaristának tanítani. Miért? Nagyon apostoli szándékú társaság volt ott, Debrecenben együtt. Kevés volt a főka az eszkimóknak, a kihalászható diák a tanáreszkimóknak. Nem egyedül akartam megapostolkodni az egész debreceni ifjúságot, de Kolláti, Nádor, Szentgyörgyi, Vízvári, Rónai, Mándoki mellett még én is ott voltam, s a nem említettek sem csupán szaktárgyaikat akarták *leadni*. A társadalom számára hasznos tevékenységre kell fogni-tanítani a hozzánk jövőket, s beoltani őket az evangéliummal. Azaz emberekkel találkozni, s akkor megjön a szövegünk. Mire megírtam dolgozatom. jött az államosítás. Sík Sándor, már mint tartományfőnök, elolvasta, s mondta, hogy ha majd újra lesz iskolánk, gondolkodunk róla. Ma sem tesszük, csak sajnálkozunk, hogy egyre több civiltanár tanít iskoláinkban. Négy-öt piaristával visszamehettünk volna minden gimnáziumunk helyére, amit Rákosi parancsára el kellett hagynunk '48-ban.

Ezen a szerdai napon családi volt a vacsora. Meghívott egy gyári dolgozó, aki az előző nap megkérdezte, hogy megerőltető-e az életük. 50 év körüli volt. Feleségével, apjával s felnőtt fiával alkotott családot. Számomra az apa volt érdekes. Majdnem velemkorú, és angol. Nem volt soha anglikán, egy szabadabb, kongregacionalista felekezetben nevelkedett. Nála láttam könyvet. Egyet. Valamelyik külső könyvtárból vehette ki. Klaus mondta is, hogy erre lehetőségük van, s ezért nemigen vásárolnak könyveket. Azért kereste meg őket, mert a társadalom elvárásaihoz alkalmazkodó felekezeteknek nem látja értelmét. A legbátrabb az asszony volt: Jó, szerényen élünk, de mit használ ez az emberiség egészének? Nem volt, amit mondott, Klaus-szöveg. A vacsoránál kitett magáért. Sonkát darabolt valami tésztaféleségbe, de nem volt az egésznek zamata. Azt hiszem, nem értenek a konyhaművészethez ott az asszonyok. Ötre hívtak, hat előtt elköszöntem, s mentem sétálni. Elkap egy fiút: menjek az ebédlőbe, mert ott vár már reám az ifjúság, Klaus is ott van. Megyek, vannak vagy negyvenen, huszonfelüliek, kétharmaduk lány.

Mondom részletesen életem, sorsom. Az új pápa érdekli őket legjobban. Elmondom kapcsolatam vele. Csak a lányok kérdeznek: Mit tanácsolok nekik? *Elmondanám, de Klaust előbb küldjük haza*. Nagy nevetés. Lefogom Klaust, hogy ne menjen. Többet olvassatok, mert a könyvtárak mizerábilis! Kicsiny közösségekben éljete, hogy megjöhessen a hangotok! Tanuljatok, tanuljatok, hogy tudjatok mit mondani embertársaitoknak! Hoztam nektek három könyvet. Az van benne, amit a jelenlegi pápa is olvasott tőlem. Dedikálom nekik a könyveket: a Beech Grove-i ifjúságnak. Kettőt. A harmadikat majd Darwell fiataljai kapják.

Másfél óra után végét vetjük a találkozónak, mert kezdődik a vacsora. Klaussal megbeszéljük a hátra levő időm. Megkérdi, hogy akarok-e Darwellbe menni. Mondom: én szerzetes vagyok, azt teszem, amit mondanak nekem. Nem tudom, mivel telt el a csütörtök.

Csak arra emlékezem, hogy a teaszünetbe odajött hozzám egy nagyon értelmes leány Erna Alberts, 26 éves. Gondolkodott azon, amit mondtam, de akkor hogyan tudják a gyerekeiket úgy nevelni, ahogy itt megszokták? Valami olyasmit mondtam, hogy lakjanak egymás közelében. De elgondolkodtam azon, amit mondott. A piarista mintát ki lehetne bővíteni. A bővítésre ott vannak az anyák. Már húsz év előtt rájöttünk a Bokorban, hogy nem azt kell tanulniok a lányoknak az egyetemen, amit a fiúk tanulnak. Hanem az élet-egyetem tárgyait. Aminek aztán gyakorlóiskolája lesz a család, a férj- és gyereknevelés is az önnevelés után, és hasznosítható a kapott diploma s a tanult anyag társadalmilag is, ha a felnőnek a gyerekek.

Klaus közölte velem, hogy péntek délelőtt 8 órakor indulunk egy személygépkocsival. Klaus nem vezet, egy olasz származású tag vezeti a kocsit. Ha nem is a tenger partján, de annak közelében utazunk nyugat felé. Széles utakat, autópályát is keresztezünk, s úgy jutunk el Darwellbe. Közelebb van Londonhoz, mint Beech Grove, a tengerparti Hastings fölött, ahol a normann Hódító Vilmos csatát nyert. Itt lakik Klaus első született fia, Félix, hat gyermek apja, aki a nyáron elkísérte Budapestre apját, s így már ismerem. A gyerekek nincsenek otthon, kiránduláson vannak. Darwell szebb, mint Beech Grove. Ezt is készen vették. Kórház vagy szanatórium volt. De nemcsak ezért. Ezt már 15 éve csinosítják. Darwellben nagyon emlékeznek a Bokor ott járt tagjaira. Mandulafáik is vannak: elültették a Kaszap Mártitól Bokorligetről küldött vagy hozott négy szem mandulát, az egyik már termett is, s visszaindulás előtt az egyik fát meg is mutatják nekem. Ebéd előtt értelmes, idősebb férfiakkal beszélgetek a napsütötte kert székein. A maguk problémáiról beszélnek. Mondom neki, amit tudok. Egyikük: Neked máskor is el kell jönnöd hozzánk. Ők is közös üzemüknek dolgoznak – a gyárukban. Félix elmondja, hogy ő egy három tagú teammel dolgozik: *designer*, rajzol, azaz tervezi az új és új óvodabútorokat. Ebéden látom Félixet a mikrofonnál. Ő itt a Minister? – kérdem Klaust. Csak próbaidőre még – feleli apja. S az apa státusa odahaza? Ez rejtve marad előttem. Ő az alapító nemzedék még Németországban született darabja. Emlékezik Angliára, Paraguayra, az átköltözésre az USA-ba, ahova csak anyjával költözött, mert az apa, Hans otthagya a közösséget, s egy évtizedig Paraguayban a maga útját járta. Bokor-analógiával azt mondanám, hogy Klaus talán ül a Gyökérben.

Ebéd végén Félix megkér, hogy beszéljek nekik. Tudom már, mit kell mondanom: pár perc múlva ott vagyok az új pápánál; tudják, hogy kapcsolatom volt vele. Fél óra múlva abba kell hagynom, mert a kirándulásra nem ment nagyobb iskolásoknak órája kezdődik, de az érdeklődőket várja Félix a maga nappalijában. Megismerkedem feleségével: kedves és fiatalos anyuka. Negyed óra múltán ott még egy órát beszélgetek velük. Aztán lepihenhetek.

Megállapítottam, hogy a Bruderhofokban nem ölelkeznek. Se férfiak, se nők egymást nem ölelik, nem csókolják. Ez marad a hálósobára. Klaus találkozott Darwellben a kirándulásról megjött unokaival, csak magához szorított őket, és kész. Tanulhatunk ebből? Nem jelentéktelen a kérdés. Leírtam már, hogy nagyon felemásnak érzem, hogy a férfiaknál kéz kezét ropogva ráz, de egymás feleségeit kölcsönösen megcsókoljuk. Pontosan úgy, ahogy a világ...

Háromkor újra találkozom délelőtti beszélgető társaimmal, s a már járt úton hazamegyünk Beech Grove-ba. Olyan Nyugat-Dunántúlra emlékeztető településeken járunk, nagyobb városok nem lassítják utunkat. Hazafelé megálltunk egy parkolóba. Mondom Klausnak, hogy először járok Angliában, nem láttam még Canterburyt, a Themzét és Londont. Hoztam magammal fontot, szívesen állom a benzin-költséget. Jó, majd megkérdezi azoktól, akiktől ezt meg kell kérdeznie.

Nem emlékszem, mi volt otthon este, csak arra, hogy holnap, szombat délután megyünk Canterburybe – vonattal. A Themze és London nem megy, ahhoz hosszabb időre kellene jönnöm. Ők is vonattal utaznak e városokba, mert az olcsóbb, mint az autó. Szombaton csak 13,30-ig dolgoznak, s ebéd után mindenki a tüzelőfa ölbe rakásával foglalkozik. Ez az energiaforrásuk fűtésre, vízmelegítésre s tán világításra is, mert nem láttam villanyoszlopokat,

s a telefonjuk is mintha csak mobil volna. A hulladékfát veszik: teherautók szállítják. 30-40 méter hosszú, embermagasságú sorok állnak belőlük egy füvetlen pályán. De az ölberakás művészetét nem látom, délelőtt sincs munka, mert tavaszünnepe van, és családi meetinggel kapcsolják össze az ebédet. Koradélelőtt kezdik. A kertben egy hatalmas májusfa. A közepén négy méternyi magasból vagy tizenöt különböző színű szalag. Tavaszdicserő énekek minden mennyiségbe. S kezdődik a tánc. A szalagok végét megfogják öregek, fiatalok, s a kicsi gyerekek meg apjuk-anyjuk kezét. Közben zene, s a tánc végére a szalagok befonnak-takarnak két métert a fából. Csak az alsó két méterem lógnak továbbra is szalagok. Majd újra ének és tánc, s a végén kibomlanak a szalagok, s visszaáll az eredeti állapot. Kérdezik, hogy ismerjük-e mi otthon e szokást. Mondom, hogy igen. Minden legény állít a május 1. előtti éjszakán májusfát szeretőjének háza elé, még egy üveg bort is köt a fa tetejére. Ujjongás szakítja meg az ünnepséget, mert jön kocsin a nyárson sült disznó, amit Jacobs a társaival hajnali öt órától buzgón forgatott a nyárson. Kenyeret és salátát kapunk hozzá. S egy tányéron mindenki kap a sültből. Hát ennek volt olyan íze, ami magyar gyomornak való. De nem kértem újra, kezdett összeszűkülni a gyomrom. Jobb a békesség. Jacobs Darwellből jött át a disznót nyárson megforgatni. Ott ült Félix nappalijában, s nagyon figyelt arra, amit mondtam. Beszélni akar velem.

Jakobs Sheghvam (46) és felesége Layla (42) Irakban születtek, mind a ketten katolikusok, a szír-káldeus egyházból. Csodálkozom. Erre mondják, hogy Irakban egy millió katolikus él. Jakobsot besorozták katonának az Irak – Irán háború idején. A frontvonalra került. Hullottak naponként társai. Főparancsnoka tíz napra kiemelte a frontvonalból, s hazavitte őt, hogy tanítsa a főparancsnok gyermekeit. Aztán 10-10 napra mindig megújította ezt a parancsot. Majd sikerült Svédországba menekülnie, ott találkozott valakivel, aki Bruderhofról mesélt neki. Most itt van két gyermekével együtt, S ez a paradicsom. Később én akarok beszélni velük. Mikor voltak utoljára katolikus templomban, mikor voltak utoljára szentmisém? Tíz éve. Mit szólnak ehhez Jakobs szülei? Megértik. És Jacobs hozzáteszi, hogy szülei csak nagyon örülhetnek, ha ő itt Jézus útját járja. És Layla szülei? Azok nagyon boldogok, hogy így alakult a sorsuk. Klaus is jelen van.

Csoda-e, ha Klaus már a második nap reggelén megkérdezte tőlem, hogy csak látogatni jöttem vagy csatlakozni is hozzájuk. Nagyon nyugodtan kezdtem mesélni neki: Jézus számomra az etalon. Ő megmaradt haláláig a maga zsidó vallásában, s tanítványainak is arról beszélt, hogy ki fogják őket zárni a zsinagógákból, s nem arról, hogy azok majd kilépnek belőle. A páli igehirdetés hatására zárták ki őket. A kereszténység felekezik. Mára már ezerfelé szakadt. Nem látom, hogy a luteránusok, kálvinisták, stb. különbek volnának nálunk. Én egy milliárd ember körében élek egyházamban, s ezeknek s az emberiségnek mondom el jézusi álmodat a Church orderben... Nem adom fel a reményt. Még ha kiközösítenének is, akkor sem kezdenék újat. Mondanám kiközösítőimnek, hogy én hűséges maradtam a jézusi örökséghez. Mintahogy megírtam Ratzingernek is: a hierarchia nem fogadja el a II. Vatikáni Zsinatot. Én elfogadom... meg a többi.

Délután Klaus és Iréne kíséretében megyek Canterburybe. Előáll egy autó. A szomszéd faluig visz. Ott letesz minket és hazamegy, mi átmegyünk az úttesten s egy lépcsőn lemegyünk a süllyesztett pályán közlekedő vasúti sínekhez, s várjuk a vonatot. Megjön. Úgy szállunk be, mint a Metrón. Nem kapaszkodunk fel a lépcsőkön. Dovertól közlekedik London Victoriáig. Tíz kilométerre van a város. A jegy egyenként több mint három font. Vissza is ugyanennyi lesz, azaz összesen több mint kétezer forint. Kiszállunk. S megyünk egy negyed órát a rómaiaktól kezdett, majd a normannok által továbbépített hatalmas fal mellett, míg beérünk a city-be. Hamarosan megtaláljuk a katedrális, melyet a 11. század végén kezdett építeni az akkori érsek. Áhítattal álltam meg a vértanú canterbury érsek, Szent Tamás sírjánál, s emlékeztem T. S. Eliot drámájára: *Gyilkosság a székesegyházban*. Kicsiny város, az anglikán egyház legfőbb érseke nem is lakik benne, hanem Londonban, ott él az egyházfeje: a

király is. Útikönyvekből a többi elolvasható. Kérdeznek: mi van nálunk ilyen. Mondom a pincék alatt mélyen a budai várban találtak gótikus szobrokat, ezeket a török meghagyta nekünk. Este haza. Megérkezve Klaus telefonált. Vagy másfél kilométert mentünk gyalog, s aztán jött az autó.

Hétközben egy vagy két család átköltözött Amerikába. Indulásukra mi is odamentünk búcsút venni tőlük. Átadták Andreas levelét: Kedves György! Remélhetőleg megerősödöl a testvérek között, s új bátorsággal utazol haza. Biztosan sokat beszélsz majd Klausszal az új pápáról, szívesen ülnék ott, és hallgatnálak, hogy jobban megértsem, mit jelent Katolikusnak lenni. Azt gondolom, mi is katolikusok vagyunk, csak kis betűvel írva. Apánk, Hans biztosan örülne (azaz hogy örül is) látogatásodnak, Szívélyes szeretettel Adreas és Fida. Azt üzentem a költözőkódokkal, hogy Klaus majd elküldi nekik beszélgetésünk jegyzőkönyvét.

Másnap, vasárnap délelőtt folytatódott az előző napi mulatság ugyanazzal a programmal. Délután pedig családi vacsora volt Klausékkal, de eljött rá Erna is. Sokat bolyongott a világban, még jezsuitákkal is dolgozott valahol együtt, de visszajött, s bekeresztelkedett. Ezt találta a legjobbnak. A vacsora során megválaszoltam még Klaus egy kérdését: Eleget imádkoznak-e ők? Ő azt gondolja, hogy a munkájuk az imádság. Én csak énekelni hallottam őket. Ezt válaszoltam: Ezt nem tudom. A Bokorban éneklünk mi is, de a katolikus ember számára az imádság, részint meditációt jelent, részint szöveges imádság mondását: szentolvasót vagy zsolozsmázást, és mindenekfölött a részvétel a szentmisén – ez a mi imádságunk.

Este átadtam a tokajit. Azért a végén – mondtam – hogy ne velem itassák meg. Másnap reggelire még elvittek egy családi reggelire, de nem maradt meg belőle semmi sem. Nyolckor indultunk Mainstonba a repülőtérre. Elváltunk. S egy jó órát vártam az indulásra.

Rákövetkező vasárnap idehaza ifjúsági mise volt. Az elhangzottak kapcsán mise után Dani megkérdezte: az életközösség nem kivonulás a világból. Visszakérdeztem: Az életközösségben élő Jézust kivonult-e a világból? Én piaristaként kivonultam-e a világból. Újra kérdezett: És a hutteriek? Válaszoltam: ők ki is, be is. Kivonultak egy külön településre és bevonultak a kapitalizmusba: gyártják az egybabás autókat 15 fontért. Hasonlít ez arra, amit Jézus csinált? Én valami másról álmodom.

Kicsit félek e szövegem visszhangjától. Lesz a Bokorban olyan is, aki sokallja; olyan is, aki kevesli. Majd ha már akarjuk az életközösséget, ha olyanokkal ülök le tárgyalni, akik meg akarják csinálni, talán engedhetek a 48-ból. De az, hogy közösen tartsuk el magunkat, nem ezért mentem el piaristának. Nem akarok széklábat faragni. Embert faragni mentem én el oda. Nem is akarok olyan országot keresni, ahol nem kötelező katonának lenni. Az emberiséget kell átsegíteni az Isten Országába. Ezt Jézus is csak a kereszt által próbálta. A Bruderhof előttünk jár, mert ők legalább megpróbálnak az egy dénár útján járni, mi pedig kiszolgáltatjuk még magunkat a Mammonnak, amelyből egyre többet akarunk magunknak. S ezt biztosan elvisz Jézustól, mert – amint tanultunk – nem lehet két úrnak szolgálni.

64. REKECSINI NAPLÓ

2005. május 17. – június 10.

Városmajor, 2005. május 17.

Négy napot töltöttem belföldön-külföldön. Csütörtök hajnalban indultunk. Nem volt még hat óra, s a kocsijával a Vácról érkező Péter és Ildikó megnyomta kapucsengőnk. Lementünk, s irány az M3-as autópálya. Füzesabonynál letérünk Tiszafürednek, s a Hortobágyon keresztül a kilenclyukú hídnál kicsit megpihenve, majd Debrecenen átvirgódva, Nyírábránynál percnyi várakozás nélkül átléptük a trianoni határt, és Nagyváradig egyfolytában kerülgettük az úton a kátyúkat. Hiába volt kiírva, merre lehet kikerülni a várost, mégiscsak bekerültünk a metropolisba, s repesztettünk immár kátyúmentes úton Kolozsvár felé: Mezötelegd (ahol Pázmány Péter született majd félévezrede), Élesd, Királyhágó, Csucs, Bánffyhunyad, Körösfő, Gyalu után négy óra fele jutottunk el a Szent Mihály templomig, ahol már vártak ránk.

Varduca Gyuri barátom vezetésével megnéztük a Szent Mihály templomot, Mátyás király szülőházát s a Farkas utcai templomot. Utána megettük feleségének, Azaduhinak ebédjét, s utána mentünk Tordán, Ludason, Kerelőszentpálon keresztül Marosvásárhelynek. Mire odaértünk, beesteledett, és sötétben mentünk tovább Segesvárnak, hihetetlen gyorsasággal és biztonsággal, mert előttünk cikázott egy hatalmas tejszállító kamion, melynek vezetője nagyon ismerhette az utat, s mi annak nyomában igyekeztünk előre, azért tisztes távolban maradva tőle. Majd Székelykeresztúrnál letértünk a székelyföldi kátyús útra, s 11-kor már ott is voltunk szálláshelyünkön, Székelyudvarhelyt a Hargita szállóban. Nagyot aludtunk. A bőséges reggeli után megnéztük a város templomait, múzeumát. S élveztük, hogy csak magyar szót hallunk. A temetőt is megnéztük, csak magyar neveket találtunk benne. A városnak három katolikus, két református és egy unitárius temploma van

Tizenegy óra után találkoztunk a Moll-kútnál régi barátainkkal András Jenővel s Veronikával, akikkel elmentünk Parajdra a sóbányába. Átültem Jenőék kocsijába. Már kétszer adtam elő városukban, mindkét esetben az ő rendezésükben. Nagyon megértették egymást. Figyeltek erősen, amiket mondtam. De tele vannak babonával is: XVI. Benedek az utolsó előtti pápa, aztán jön a vég, mert meg van jövendőelve... Aztán a december 5-i népszavazás erdélyi sokkja is előkerült. Ennek ellenére ők szívesen látják a tőlünk jövőket, mindet. Péterék kocsijára, a ráakódott porra rá írt valaki egy NEM szót áthúzva.

Amikor először jártam Parajdon, '43 nyarán, még lifttel vittek le a fejtés mélységébe, most nem. Megtudom, hogy az ott elterülő földalatti só mező 300 méter mélységbe nyúlik. A fejtés most 50 méter mélynél tart. Akkor egy darabig még kitart, sóban még sokáig nem lesz hiány. Enyhén lejtős úton busszal mentünk a só-múzeumba. Hatalmas termék, játszóterek, padok, asztalok akár egész napi ott tartózkodásra a légúti betegségekben szenvedők számára a sós levegőben gyógyulni vágyók számára, közös ortodox és katolikus templom az imádkozni akaróknak. A falon több nyelvű táblák sora, melyeken a sóbányászat és annak minden rejtelve, története, az üregekben tárgyakkal illusztrálva, tanulmányozható. Minden só és só. Ha megnyalod szájad szélét, érzed a só ízét.

Visszafelé megálltunk a korondi vásárban, ahol találkoztunk Kucsera Sanyival s Edittel. Megnéztük Farkaslakán Tamási Áron síremlékét, majd hazaértünk estére Udvarhelyre. Elbúcsúztunk Jenőtől, Veronikától. Este hétre értünk haza. Megismerkedtünk házigazdáinkkal. Egy bájos huszonéves házaspár. A fiú Udvarhelyen született, a lány Homoródszentmártonban. Most nyitották meg a panziót. Mi voltunk az első vendégeik. Bejött Szentmártonból a lány anyja is. Meleg ebédet főzött nekünk. Finomat. Egy flaska bor mellett énekelni kezdtünk. Népdalokat, hátha dalra bírjuk legalább az anyjukat. De csak együtt dúdolgatta velünk, amit mi énekeltünk, Egyetlen homoródszentmártoni nótát sem tudtunk kicsalni belőle. Aztán nagyot aludtunk.

Szombaton nyolc felé indultunk Csíkszeredán keresztül a csíksomlyói búcsúba. Megnéztük Makovec nagyon szép és mély értelmű szimbólumokat hordozó templomát Szeredában, majd átmentünk Somlyóba. A kegyhelytemplomnál hagytuk a kocsit, s felvászorogtunk (vagy talán inkább csak én vánszorogtam) a somlyói templom melletti tisztásra – három pihenővel. 12,30 kor kezdődött a szentmise. A gyulafehérvári érsek volt a főcelebráns, s háromnegyed órát tartott a gyergyószentmiklósi főesperes, Hajdó István prédikációja. Jó volt. 15 órára már vége is volt. Aztán következett volna egy csíksomlyói passiójáték, de nem vártuk meg. Következett a lemenet, az is pihenőkkel. A tömeg miatt csak lépésben tudtunk kijutni kocsinkkal a Szereda felé vezető útra. Kilencre értünk vissza Udvarhelyre. Megint nagyon finom ebéd-vacsorát kaptunk.

Másnap idejében elindultunk Gyimesközéplekora, ahol az Árpádházi Szent Erzsébetnek ajánlott gimnáziumban 10-kor kezdődött a szentmise, melyen már Kállay Emil is ott volt a misézők között, és Böjte Csaba prédikált nagyon szépet. Találkoztam itt Tokajból Kiss Imrével, Katival, a miskolci Lendvai Szabolccsal s feleségével, s a Toldi Éva autójával jött Szabó Mártával és Korompai Évivel, meg Széplaki Erzsikével. Utána elindultunk Rekecsinnek. Gyimesbükk után átléptük az ezeréves határt, s egy jó óra múltán már Bákó környékén jártunk. Kis tévesztéssel, 10 perccel három előtt el is értünk Rekecsinbe, ahol autók, autóbuszok hosszú sora állt már a négy sávós út túloldalán, a leállós sávban, hazafelé fordulva. Mi is beálltunk közéjük. Bementünk az ingoványos zabföldre, a BÉKE KIRÁLYNŐJE moldvai csángómagyar iskolaközpont már megvásárolt, országút menti telkére. Ülőhelyet már nem kaptunk, s a kirendelt rendőrök korláton kívülre tereltek bennünket. Félnégy felé kezdődött meg az ünnepség. Lehattunk összesen ötszázan, talán ezren is? Sok-sok gyerek csángó népviseletben, asszonyok is, emberek is. Az emelvényről beszélő szónokok mindent elmondtak magyarul is, románul is. Dalma asszony szövegét is. Egy RMDSz-képviselő beszélt nagyon ügyesen: maga fordította, amit akart, románra. Csaba elimádkozta a Miatyánkot, ismét románul is, magyarul is. Köveket is vittünk. A jászvárosi püspök erre az alkalomra kiküldött papjával együtt áldotta meg Csaba az alapköveket. A tömegben megtalált Márczi Süni is, akinek nagyon megörültem. Megkerestem Végh Györgyi keresztfiát, Bece Eduárdot, s odaadtam neki keresztanya ajándékát: egy táskát, megtöltve mindenféle jókkal s hasznosokkal. A debreceni gyülekező tábla alatt megtaláltam Vaskovics Mihályt, akinek osztályfőnöke voltam '44-48 között. A debrecenieknek bemutatkoztam. Utánam jött közülük Herczegh László zenetanár, s mondta, hogy ellentmondásos dolgokat hallott rólam. Megajándékoztam egy *Napló* s egy *Merre menjek?* kötettel, hogy segítsen neki tisztábban látni.

Félhat körül megkerestük kocsinkat, s indultunk a járt úton Bákón, Gyimesbükkön, Szeredán át haza felé, s 9-kor már a Hargita-szállóban voltunk. Nagyot aludtunk, és pünkösöd hétfőjén a járt úton hazaindultunk. Székelykeresztúrig kerülgetve a kátyúkat, de utána Segesvárig már nem. Csak egy kis szakaszon: hogy kikerüljük Marosvásárhelyt, Nyárádtőnél átvágtunk a kolozsvári útra, itt volt még egy kis kerülgetés. De utána mentünk már Erdély legjobb útján. Kolozsvárott is, Nagyváradon is sikerült elkerülnünk a várost, s már nem Nyírábránynál kerestük a határt, hanem Borsnál – húsz percnél várakozással. Debrecenbe még betévedtünk, aztán keresztülmentünk újra a Hortobágyon, s Füzesabonynál elértük az M3-ast. Félőtre már itthon voltunk, s olvashattam a négy nap drót- meg nem drótpostáját. Szép volt ez az út nagyon. Megérte. A napló-író bele is fáradt a hosszú útba. Kaptam egy nyári meghívást a Székely Egylettől Atyára, a táborukba – előadónak. Nem utasítottam vissza. Én nem hiszem, hogy normális vagyok.

Városmajor, 2005. június 1.

Ezt a levelet kaptam, s azzal a kéréssel, hogy jelenjen meg a Naplóban. Íme:

Kedves Gyurka bácsi! Nagy izgalommal vártam beszámolódat a Bruderhofban töltött hetedről (bevallom, nem minden szorongás nélkül). A mai postával meg is jött a Napló 63. száma, s amint tehettem, végigolvastam élményeidet. Elmondhatom, nagyon fölkapart. Először arra gondoltam, alszom rá egyet, s majd ha lehiggadok, megírom a gondolataim. Azonban bodzaszörp kavargatás közben annyi minden feltört bennem, hogy jobbnak láttam, ha leülök és megírom.

Először is szeretnék megerősíteni a tudatban, hogy nagyon szeretünk, tisztelünk mind a heten és felmérhetetlenül sokat kaptunk tőled (személy szerint én az utóbbi 30 évben), amiért most és mindörökké hálásak vagyunk-leszünk. Mindenek fölött azért, mert Neked köszönhetően jutottunk el a Bruderhofba 1998 nyarán és töltöttünk ott (történetesen épp Beech Grove-ban – 2001 őszéig) 2 részletben összesen 9 hónapot. Ez egy kicsivel ugye több, mint egy hét. Olvasva beszámolódat szégyenkezve gondoltam vissza az első hónapok alatt általunk hazaküldött levelekre, a félreértésekre, rossz következtetésekre, a *más*-ság el nem fogadására, meg nem értésére. Miközben természetesnek vettük és el is vártuk, hogy minket fogadjanak el minden nehézségünkkel, problémánkkal, értetlenségünkkel együtt. Pedig hisztiztünk sokat, nekem elhiheted! Mi voltunk az öntudatos *magyar katolikus bokortagok*, egyenesen Kinizsi Pál várának árnyékából! Nekünk személyiségi jogaink vannak és egyáltalán....már itt vagyunk egy hete és még nem láttuk a tengert csak a repülőablakból! És nekünk jár a katolikus szentmise, és mi juszta is a magyar éjféltor koccintunk Szilveszterkor, nem megyünk az amerikai időszámítás szerinti ünnepre... és még sorolhatnám. Mai eszemmel csodálom, hogy nem dobtak ki, hanem képzeld, türelmesen elvittek a következő hétvégén egy 50 személyes busszal a tengerpartra hetünket a hostes-házaspárral együtt, legközelebb pedig külön fuvarral a kb. 60 km-re lévő bencés apátságba szentmisére. Kaptunk lehetőséget, még pénzt is, hogy Zolival kettesben elmenjünk Londonba – addig ők vállalták gyerekeinket. Mi pedig ennek ellenére éles kritikával figyeltünk és fogadtunk mindent. Mert igaz, nem ölelgetik, puszilgatják egymást – és? Ez azt jelenti hogy nincs bennük szeretet? Ma már tudom, hogy ne ítéljek elhamarkodottan, és sehogyan se! Ők egyszerűen ilyenek: németek, amerikaiak, irakiak, japánok, stb. Ölelgetős magyar egyelőre nem költözött be közéjük. Miért? Mi mindent jobban tudunk, talán ezt is. Mikor mutatjuk meg, akkor hogyan kell életközösséget csinálni? Talán akkor, ha megszűnünk folyton csak a másik hibáival elfoglalni magunkat, ha maradna időnk egybeölelni és magunkba nézni, hogy folyamatos próbálkozásunk mért nem jár sikerrel. Ha szótárunkban az *akarom, akarok* szót felváltják a *Mi a véleményed arról, hogy...*, a *Te hogy gondold?* bevezetésű mondatok.

Gyurka bácsi! Hidd el, megértelek. Egy hét után én sem láttam mást az egészből, mint amennyit leírtál, sőt a nyelvi hiányosságok miatt még durvább félreértéseink is voltak! Csak arra kérlek, gondolj a vakok állításaira, akik amikor elvitték őket az elefántot bemutatni, az egyiknek a lába jutott, a másiknak a füle, a harmadiknak az ormánya, aztán összevesztek, hogy milyen is az elefánt. Rajtunk legnagyobbat az *elfogadásuk* lendített. Képzeld, annak ellenére, amiket leírtam, megtapasztaltuk, hogy minden kritika és beolvasás nélkül elfogadnak, sőt szeretnek bennünket! Amikor panaszkodtunk, olyanokat mondtak, hogy megértik, hogy nehéz helyzetben vagyunk, annyira más volt az életünk... A másik közösségépítő erényük, amit velünk is betartattak: soha ne mondj kritikát a másik háta mögött! (zárójelben megkérdem: lefordítod és elküldöd nekik is, amit írtál róluk?)

Most pedig engeddd meg, hogy a *tapasztaltabb* jogán néhány tényszerű tévedésedet kiigazítsam: A történelmük nem Jakob Huttertől indul, hanem Eberhard Arnoldtól, aki már létrehozta a maga életközösségét, s annak első kríziseit is megélve keresett hasonló közösséget, s talált a hutteriekre, ahol egy tanulóévet töltött. Csatlakoztak is hozzájuk a háborús években, de soha nem oldódtak föl egészen. Mára, úgy tudjuk, teljesen külön vannak, bár rokoni szálak léteznek: a vegyes házasságok miatt, de a kapcsolattartás nagyon laza. Lényeges különbség, hogy a Bruderhof kevésbé mereven tradicionális (törekszik a

rugalmasságra, keres új utakat), és az összes falujuknak egy „zsebe” van, vagyis nem fordulhat elő, mint a hutterieknél, hogy van szegény falu és van gazdag (van szegény Bokor-tag és gazdag). Az uszodát fel kell újítani, mert életveszélyes, azért nem használják. Nem pedig azért, mert következtetések szerint: „számúzik a maguk világából a *sex appeal*”. Egyszerűen nem jutott még rá idő, pénz és energia. Ennyi. Mellesleg mi úsztunk benne. Igaz, hogy a magyar fürdőruhámra még ráhúztam Zoli egyik pólóját, mégpedig olyan okból, amiért is 18 éves koromban elzavart Dombi Feri bácsi egy pátkai lelkigyakorlaton, mondván hogy azonnal öltözzek föl tisztességesen, mert ez lelkigyakorlat és nem nyilvánosház (forró nyári napon egy sort és póló volt rajtam.) Visszatérve az uszodára, amikor ott jártunk, használták – főleg az iskolások, de délután és hétvégén a családok is, bár már akkor is elég romos állapotban volt. Tudnak és szeretnek úszni, ha alkalmuk van rá.

”Legelőiken a fű kövér”, s nem tesznek érte semmit sem: mi azt tapasztaltuk, hogy igenis tesznek – nagyon is igényesek a szép környezetükre, amit munkájukkal megteremthetnek, azt megteszik, mégpedig a birtoklás igénye nélkül. A legtöbb családnak van egy önként vállalt kert része, vagy a veteményesben, vagy egy parkrészt, amit ők gondoznak abban a tudatban, hogy lehet, amire kikel a virágmag, vagy beérik az eper, ők már egy másik faluban, földrészen élnek. Hol vagyunk mi ettől?

Részletkérdés ugyan, de Klauséknak egy férjhez nem ment lánya van, aki velük él, a másik Mechtild lehetett, Susy Oma középső lánya, aki Susy-Luciával és Irenével együtt gondoskodnak édesanyjukról, akiről csak annyit, hogy egy rendkívül művelt, intelligens asszony, aki mindig olyan volt, hogy amikor betolták a mosodába, ahol az egyik kis szobában naponta pár órában az emlékiratait írta – számítógépen! –, mintha hirtelen besütött volna a nap. Többen monoton, magunkba süllyedve dolgoztunk, ő jött fájó testtel és mosolyogva megkérdezte, hogy vagyunk, majd mondott valami kedveset, mielőtt bement szobájába. Hány ilyen 95 évest ismersz köztünk, akit szeretettel ápol a családja és mindig mosolyog? Azt csak éppen megemlítem, hogy mind a három lány 4 nyelven beszél és művészi fokon játszik minimum 1-2 hangszere. Hallottam őket, és tanítanak az iskolában is: hangszer és spanyol is.

Azt írod: nem olvasnak, a könyvtárunk enyhén szólva kritikán aluli... csak gyermek és ifjúsági irodalom van... Csak az elefánt ormánya volt, amit láttál, vagyis csak az első szobát, az iskolásokét. Beljebb van egy nagyobb, a felnőtteknek. Darvellben van egy háromszor ekkora, és onnan is gyakran kérnek könyvet (tapasztaltuk). Mi gyakran lementünk a nyelvtanulás miatt. Főleg mesekönyvet vittünk, de találtunk például Jókai kötetet is, amit fel is használtunk karácsonyi műsorunkhoz. Ritkán voltunk egyedül a könyvtárban, az olvasójegyek pedig jelezték ki mindenki forgatta már az adott könyvet előttünk.

Írod: kávéhoz-teához cukor nincs. Megkérdezted? Vagy csak nem láttál? Nekünk ki volt rakva mindenki számára elérhetően. Az ételük ehetetlen, íztelen stb.... Beszéltél már afrikai, dél-amerikai misszionáriussal? Mit szólt a helyi specialitásokról? Tény, hogy igénytelenebb a konyhaművészetük, mint a haspárti magyaroké. Nem olyan hangsúlyos, mint nálunk, azt eszik főleg, ami megterem, és amivel ennyi embert táplálni lehet. Ez is másság persze, amit lehet kigúnyolni, de érdemes?

Titkolóznak, hogy ki a miniszter... Nekünk bemutatkoztak (nekem főleg a feleségek, azzal hogy forduljak hozzájuk bizalommal, ha segítségre van szükségem). Akik felolvasnak az étkezéseknél, beosztott *Bruderek*, nem feltétlenül tisztségviselők. Hogy mi a szerepük a házasságkötéseknél? Nem gondolom, hogy az, amire Te utaltál, inkább az, hogy a családfákat ismerve megelőzzék az unokatestvérek házasságát és hasonlókat, hiszen lassan már mindenki rokona mindenkinek, kérdés, hogy milyen fokon. A genetikai rendellenességek szempontjából ugyanis nem mindegy.

A naplód végén Danival kérdés-feleletet játszol. Hadd kapcsolódjak bele: Miből tartotta fenn magát és édesanyját Jézus 30 éves koráig (olyan alávaló tevékenység lenne a székláb

faragás?). Mért volt büszke Pál apostol a sátorszövő tudományára, és mért bízta a híveket az önfenntartásra, ha olyan megvetendő lenne a kétkezi munka? Úgy tanultam tőled, hogy Pál igen képzett teológus volt. Nem tudott megélni belőle? Ki tartotta el a nagybirtokos piaristákat, amíg ők művelődtek? Hogyan lehet felelősséggel 8-10 gyermeket vállalni, ha nem vagyok hajlandó csupán a létfenntartásért kereső tevékenységre? (Zoli is szenvedtél tőle, de reálisan van más választása? Ment volna el piaristának-ferencesnek...? Eső után köpönyeg. Meg van áldva-verve egy állástalan feleséggel és öt éhenkórász gyerekkel. Álmodhat másról? Persze. Álmodik is egy magyar Bruderhofról.

Összefoglalom: Gyurka bácsi! Próbállak megérteni, olvasom a naplót, tudom hogy nagyon fáj sok minden. De mért őket bántod, teszed le, akiktől mindig csak szeretetet kaptál Te és még oly sokan. Mért azt számolod hogy Klaus hány bibliai idézetet használ, mint azt, hogy hányat él meg ezek közül? Tudod, hogy az előrehaladott cukorbetegsége miatt már ezelőtt 4 évvel is kerékpárral közlekedett a falun belül is, úgy fájtak a lábai – most meg elment veled Canterburybe, hogy megnézhessd a katedrális! Valóban: őket nem a kövek érdeklik, hanem az ember – ezt Emma Hindly mondta nekünk, amikor két évvel ezelőtt el akartuk kápráztatni a budai várral s a pesti panorámával. Azt gondolom, akármennyire is tökéletlenek (és ezt ők is hangoztatják), nekünk még mindig sok tanulnivalónk van tőlük: tolerancia, rugalmasság, egyenes beszéd és főleg *alázat!*

Ezt kívánva és kérve maradok hűséges és hálás tanítványod. Szeretettel Gabi.

Városmajor, 2005. június 2.

Amikor sem Bruderhof, sem Rekecsin nem akadályoz, Adyligetre megyek, s folytatom a sorozatom Máté evangéliumáról. Az előző napló (május 7.) már a nyolcadik darabját közölte. Itt van most a kilencedik folytatás:

Menjünk Jézus második példájára: *aki el akarja perelni köpenyed, add oda neki a ruhádat is.* A *perelés* szó utal arra, hogy nem önbíráskodásról van szó, mint az előbbi esetben, amikor a gonosz jobbarcodra üt. Jézus tanítványa azonban elkerüli a bíróságot is. Kötélvégen megy csak oda, amikor már vizsik. Aki perel, vélhetőleg úgy gondolja, hogy joga van a köpenyemre. Győzzem meg őt, hogy felesleges a bíróságra mennie. Kínáljam fel neki azt, ami kielégíti, ami meggyőzi őt, hogy nem érdemes bíróságra mennie. Jézus tanítványainak országában nincsen bíróság. Jézus tanítványainak országában nincsenek peres ügyek. Elejét veszik annak ezzel a technikával. Tőlük akár becsukhatná minden bíróság a maga kapuját. Ezért nem szabad váló levelet sem adni. Senki nem akart még elperelni semmit sem tőlem. '52-ben életfogytiglani büntetésre ítélték, és ítélet nélkül megfosztottak minden ingóságomtól. Nem is volt módom perelni. De '90-ben bocsánatot kértek, és kaptam kárpótlási jegyeket. Lett is belőle egy holdnyi terület Bokorligeten. Írtam a minap a *Heti válasznak* két cikk helyreigazításáért, melyben igaztalanul bántották a Bokrot, s beleírtam, ha nem igazítják helyre, nem akasztok sajtópert a nyakukba, mert a jézusi ember nem pereskedik. Nem igazították helyre. Rendben. Hogy is mondta Arany, ez az olyannyira jézusi jellemű ember az *Epilógus* című versében? *Ha egy úri lócsiszárral / Találkoztam s bevert sárral, / Nem pöröltem, -/ Félreálltam, letöröltem.*

Nézzük Jézus harmadik példáját arra, hogyan ne szálljunk szembe a gonosszal: *ha valaki kényszerít egy mérföldre, menj vele kettőt.* Jézusnak ez a példája mutatja, hogy megszállt országban élt. Megszállt országban a megszálló katonaságnak különleges jogai vannak. Joguk van arra, hogy a bennszülöttekkel cipeltessék holmijukat. Ha ilyesmi esik meg Jézus tanítványaival, legyenek készen nemcsak másfél kilométeren keresztül cipelni terhet, hanem a duplája alatt is. Miért? Csak az ellenségeskedés kizárása céljából. Az Ország, az Atya Ország, melyért a Miatyánkban imádkozunk, nem ismeri az ellenségeskedést. S mért gonosz a katona, aki ilyesmit kíván? Helyzeténél fogva. Választhatott volna valami termelő foglalkozást is. Nem kellett volna légionáriusnak állnia. Erre már tudok példát mondani

életemből. Szüleim Mátyásföldön laktak. Egy jóbarátunk 44-ben disszidált, s pesti lakásukat szüleim gondjára bízta, a Szentkirályi utcában. 44 őszén Balatonlellén, az Egészségügyi minisztérium gimnáziumában tanítottam. Az oroszok közeledtével a gimnázium átköltözködött a túlsó partra, Révfülöpre, Oda már nem mentem, hanem sikerült egy katonai autóval még bejutnom a szovjet ostromgyűrű egy még meglevő nyílásán Pestre, s én is a Szentkirályi utcába mentem. Miután *felszabadultunk*, apámmal gondoltunk egyet: megnézzük, mi lett mátyásföldi házunkkal, s elindultunk a Rákóczi úton Gödöllő irányában. A Ferenc József laktanya körül megállít bennünket egy orosz katona, aki egy nagytábla cipőtalpnak való bőrt cipelt, s rárakta apámra. Nem rám, mert rajtam reverenda volt, s ki volt adva a katonáknak, hogy a pópákat kímélni kell. Én azonban átvettem apámtól a bőrt, s vittük, vittük. Kényelmetlen volt a katonának, s nem tudom, hogy egy mérföldön belül vagy kívül, átpakolta rólunk másra a szajrét. A más valaki is tudta, hogy nem szabad ellenállni a gonosznak. Amikor háború van, ha nincs fegyverünk, tudjuk a jézusi leckét. Háborún kívül is tudhatnók. De háborún kívül jogaink vannak. Jézus tanítványainak nincs? Nincs. Mert a jog csak attól jog, hogy ha nem kapom meg, ami megillet, akkor azt kikényszeríthetem. Jézus nem ismeri a kikényszerítést. Golgotára is került. Úgy bizony.

Jöjjön a negyedik példa: *a tőled kérőnek adj!* Adni is nehéz, nem adni is nehéz. Adni azért nehéz, mert az ember gyűjtögető természetű lény. Nem adni azért nehéz, mert a lelkünk mélyén tudjuk, hogy Isten osztozásra szólít fel bennünket. Osztozásra - feleségünkkel, gyermekeinkkel, s azon felül még az egész világgal. Ez a probléma nehéz, s hogy ellenkezésbe ne kerüljön Sashalom és Adyiliget, ideiktatom, amit kérdésekre prédikáltam Sashalmon két hete, ahol kérdésekre válaszok, melyet egy ottani Bokor-közösség készít nekem összejegyzetein. Az egyik kérdés ez volt: *Az első keresztény közösségben minden nap volt szegénytetés... és ma?*

Tanulmányt kellene írni róla. Magam nem szeretek alamizsnálkodni. Olyan megalázó elfogadni, és adakozni is megalázó. Isten munkára teremtette az embert és nem koldulásra. '61-ben vagyunk. Éljen a szocializmus! Tegnap jöttem ki a börtönből, két héten belül el kell helyezkednem, különben visszavisznek, mint közveszélyes munkakerülőt. Fel is vesznek a jászberényi úti ócskavas telepre. Törhetem a kokillavasat, pakolhatom a vagont, préselhetem a lemezt, s két hetenként vihetem haza a fizetést. Mi az, hogy tartom a markomat, s ülök a templom bejáratánál? Nem és nem.

Jézus nem osztogatott pénzt. Nem is rendezett minden nap vendégséget. Napi ételosztással nem foglalkozott. Az első keresztények vagyonszociális életet éltek, s ezen belül voltak özvegyek, asztalszolgálat, tennivalók. Ahogyan a családban is: az adódó feladatokat elvégzik benne, akik a családhoz tartoznak. Nagyon megalázó az élet fenntartásához szükségeseket alamizsnaként kapni. A tanáromat megtapsolom azért, amit ad nekem; s ezzel fizetek. Aki felnőtt koromban ételt-italt adna nekem, azzal szemben felette furcsán érezném magam.

Meg kell oldani a feladatot, melyet Isten ránk bízott: a föld terem, s szét kell osztanunk a termést. Nem alamizsnaként. Aki nem akar dolgozni, az beteg. Kórházba kell vinni, s gyógyítani őt. Főleg munkaterápiával.

Nem kerülhetünk meg és ki egy feladatot. Amit a szocializmus kényszerrel nem tudott megcsinálni, azt Jézus mai tanítványainak meg kell csinálniuk önként, szeretetből Családi munkamegosztással. Ehhez családdá kell válnunk. Vagyon és életközösséget vár tőlünk az Atya, nem ételosztást. Jézus nem ételt osztott a Tizenkettőnek, hanem mindenüket megosztották egymással, s nem volt semmiben sem hiányuk. Hozzuk létre a vagyon és életközösséget, s jöjjenek közénk testvérek azok, akiknek ételre van szükségük. Koldushadra nincs semmi szükség. Isten bőkezűen ellátta a Földet javakkal. S aki rendes ember, az dolgozni akar. Amen.

Városmajor, 2005. június 3.

(A regény X. része) Sátoraljaújhelyen a Sátor hegyek belógtak a városba. Percek alatt kint, azazhogy bent voltam azok sűrűjében, s csodálhattam egyik már akkor meghalt rendtársamnak hazafias buzgalmát, aki Stációt állított minden egyes elszakított vagy megcsonkított vármegyénknek. Tata-tóvároson ilyesmi nem volt, de a rendház és az iskola a grófi tulajdonban levő hatalmas halastó közelében épült, s a tó partján a piaristák szabadon sétálhattak. Meg voltak még a város utcáin patakok, amelyekben gőzölögve folytak a gyógy- és hévizek. S a város határában ott volt a Fényes is! Soha nem néztem meg. Nem szántam időt rá. Később meg sem nézhetem már, mert a múlt század második felében - az alumíniumbányászat következtében? - eltűnt. Valami csodavilág lehetett ez a Fényes. De én csak az irodalom szépségeivel voltam eltelve. Biológus rendtársam, Kender Jóska - látva közönyömet - rám is kérdezett.

- Te, a természetet nem a Jóisten teremtette?

Kipakoltam a Saújhelyből megérkezett cukrosládáimat. Mi volt bennük? Hát a ruháim, meg a szaporodó könyveim. Ezeket szállíttatta el a házfőnök, ha megjött a *status domus*, s egyikünk-másikunk máshova kapott beosztást a rendtartomány vezetőitől. Indult a tanév. Teljes óraszámban tanítottam már, s mellette még konviktusi prefektus is lettem. Talán négyhetenként, nekem kellett költeni-fektetni a konviktus diákjait, no meg stúdiumidőben biztosítani, hogy tanuljanak, s a délután közepén sétálni vinni őket. Rangos volt a konviktus. Bent volt a rendházban, s borsos volt a havi díja is, ezért csak jó módú szülők engedhették meg maguknak, hogy oda küldjék gyermekeiket. A kevésbé jómódúak gyerekei bumliztak vasúton a környékből, főleg Tatabányáról, s jöttek még gyalog háromnegyed órát a tatai állomásról. Vagy pedig a tóvárosi kapucinusok szerényebb konviktusában kaptak helyet, ahol vagy 60 gyerek élt Rudi páter keze alatt.

Osztályfőnöke lettem a IV/a osztálynak: tanítottam benne magyart meg németet, a VI. osztályban poétikát, irodalmat, s az első osztályban heti hat órában magyart. A hatodikosokat nagykorúaknak tekintettem, azaz minden tudományomat, szerelmemet beleadtam óráimba. Nemigen voltak elragadtatva tőle. Jegyzetelniük kellett volna, amiket mondtam. Nem tudtak még jegyzetelni, és siralmas volt, amikor a következő órán számon kértem tőlük, amiket az előző órán mondtam. Panaszkodhattak osztályfőnöküknek, mert egyik órám közepén bejött az igazgatóm, Szűcs János. Apám korabeli ember volt. Leült és hallgatott. Én meg teljes transzban beszéltem tovább a *Zalán futása* csodálatos szépségeiről. Hallgatta egy jó negyedórán keresztül, aztán ezt mondta a gyerekeknek:

- Lehet, hogy a tanár úr sokat követel tőletek, de magától is sokat követel.

Aztán belerázódtak lassan abba, hogy nálam jegyzetelni kell. Az első osztályt már jobban élveztem. Hatvan gyerek ült a padokban, húsz belőlük a Rudi páter konviktusából. Év végére vagy húsznak jelest adtam. Ennek az volt a titka, hogy a nyelvtankönyvből csak a vastag betűket kellett megtanulniok. De azt szóról-szóra. A szófajok és a mondatrészek meghatározásai voltak a vastag betűkben. Ez elég volt alapnak ahhoz, hogy a gyerekek megtanulják a mondatok szavait szófajok és mondatrészek szerint elemezni. (Nagyon kellett ez a latinhoz is.) Rudi páterrel is megbeszéltem, hogy a gyerekek alkalmatlanok arra, hogy a nyelvtankönyv nyelvészeti magasságú leírásairól saját szavaikkal beszámoljanak, s nincs is arra szükség. A meghatározások elegendőek ahhoz, hogy megállapítsák, hogy ez és ez a szó vonatkozó névmás-e, tulajdonságjelző-e, s a mondat felszólító vagy óhajtó-e stb. Az irodalmi anyag pedig a *János vitéz* volt. Nemcsak felolvastam (de szépen ám!) a szövegeket, hanem le is diktáltam nekik, hogy mi a szép bennük, meg hogy miért. Esztétikát tanultak belőlük, s amit lediktáltam, meg is tanulhatták. A földrajzot, természetrajzot tudhatták már saját szavaikkal is elmondani. Nyelvtant, esztétikát még nem.

A saját osztályomban pedig volt osztályfőnöki és honvédelmi ismeretek órám is, így vagy heti tíz órában boldogíthattam őket. Összebarátkoztam velük. Név szerint az I. és VI.

osztályból már nem emlékszem senkire, de a magam osztályából igen. Ott volt Jahn Frici, aki Tatabányáról bumlizott be naponként. Édesanyja járt a fogadóóráimra is. Ez a Frici pár év múlva Bokor-tagga is lett. Kizárták a jogi karról klerikális reakciós magatartás miatt, és részt vett '50 körül egy dunántúli lelkigyakorlatomon. Mikor pedig eljutott hozzá 52-ben letartóztatásom híre, eljött Debrecenbe érdeklődni, hogy mi és hogyan történt velem. Egy csoportvezető lányhoz jutott el, aki beszámolt neki a történetekről. Olyan jól számolt be, hogy pár év múlva feleségül is vette. Tart ma is a barátság, már mint nemcsak köztük, hanem velem is. *Naplóim* legszorgalmasabb olvasói közé tartoznak; ha koruk, egészségi állapotuk miatt nem is tudnak már csoportba járni.

Ott volt Faller Guszti. Ő a konviktusunkban élt, soproni főiskolai tanár volt az apja. Bűbajos gyerek volt. Egyik délutáni sétánkon nagy bizalmasan megszólít:

- Azért a tanár urak csak olyanok, mint a börtönőrök. Vigyáznak ránk, hogy el ne szökjünk.

Tüzes magyar volt, s nem tudom, hogy minek a kapcsán összeszólalkozott egyik zsidó osztálytársával, aki azt találta neki mondani, hogy az ilyeneket, mint Faller Guszti, ha bejönnek az oroszok, ő fel fogja akasztatni. Ügyet kellett csinálnom belőle, s behívnom magamhoz a zsidó apát. Nagyon félt. Mondtam neki, hogy vigyázzon, mit beszél a fia, s osztályfőnöki intőt, vagy mit mértem ki a gyerekre büntetésül. Hamarosan gettóba kezdik gyűjteni Tatán is a zsidókat. Éles volt már a lövészet. Az előző tanévben, Saújhelyen, még csak annyi volt, hogy a tornaórákon a zsidó tanulókat el kellett különíteni: kapát kaptak, és gazolták a fák alját.

S ott volt Nyafi, azaz Kovács Iván, akinek az apja jószágkormányzó volt valamelyik környékbeli Habsburg-birtokon. Aranyos szőke gyerek volt, de németből félévben is megbuktattam, s erre készültem év végén is.

- De tanár úr, az én némettudásommal Komáromban jól kapnék.

Mire én:

- Tessék akkor Komáromban menni, de itt, nálam, amit tudsz, az csak elégtelen.

Látni való, hogy nemcsak Saújhelyben, itt sem engedtem a 48-ból. Nem olyan voltam, mint az 1849 utáni kecskeméti piarista németszakos elődöm. Az milyen volt? A Bach-korszakban állami főigazgatói látogatást kapott az iskola. A jegyzőkönyv szerint a főigazgató meg volt elégedve a tanulmányi eredményekkel, csak a kecskeméti gyerekek némettudásával nem. A némettanár a főigazgatói látogatás után csak ennyit mondott: .

- Amíg én tanítom őket, nem is fognak többet tudni.

Azaz tudnának ezek többet is, de ő hazafias buzgalmában nem akarja, hogy többet tudjanak. Nyafi ügye végül is az igazgató elé került, egyszer megszólít a folyosón:

- Te meg akarod buktatni a Nyafit?

- Én meg.

- És ebédelni is akarsz? A Nyafi papája szállítja nekünk a húst. (Ekkor már minden jegyre megy.) Szóval, ha akarsz ebédelni is, akkor foglalkozzál külön is vele, hogy átengedhesd!

Valamit szeretnék mondani rendtársaimról is. Előbb a nyugdíjasokról. Mackó bácsi a szép '43-as őszön ül a kertünkben, és pipál hosszú szárú meggyfa csibukjából. Én meg sétálok, és közben tanulmányozom Brandenstein *Bölcseletét*, melyből többet tanultam, mint Schütz mégiscsak skolasztikus alapvetéséből. Azt hiszem, neki köszönhetem, hogy majd évek múltán meg tudom különböztetni az értékelméletben a *bonum practicumot* és a *bonum ethicumot*: azaz minden dolog jó valamire, de ez egész más jó, mint ami a szívünkbe van írva: hogy jóknak kell lennünk. Mackó bácsi egyszer csak, amikor elmegyek mellette, leszólít:

- Fiatal...

- Tessék...

- Dohányzik?
- Nem.
- Iszik?
- Nem.
- Mit fog akkor csinálni, ha nyugdíjas lesz?

Mackó bácsi (Medveczky János) 66 éves koráig tanított, s amikor leszóltott a kertben már 76. évében járt. Ilyen korúan csinálom majd európai-amerikai előadó körútjaimat a nehezen megkapott világútlevélem birtokában. S ott volt az öregek között a Mackó bácsinál évekkal fiatalabb és nagyon elesett állapotú Lóky Béla, fiatakorában főiskolai matematikatanár, később pesti igazgató, majd főigazgató és mondta:

- A Jóisten, amikor majd találkozom vele, nem azt fogja megkérdezni tőlem, hogy hány matematikapéldát oldottam meg ...

Az egyik tízpercben odacsapódom a 60. évében levő Babos Dezső bácsi mellé. Ő tanítja a párhuzamos osztályban a németet. S érdeklődöm már nem tudom miről. Ő meg:

- Ilyen korában már ki kellene söprüzní az embert az iskolából. ..

Hatvan éves korában már nagyon elkopott az ember? Nekem meg megadta Isten, hogy negyedszázaddal utána kezdjek hozzá emlékirataimhoz, hogy regényt próbáljak írni vén fejemmel...

A fiatalabb tanárok között ott volt a civil rajztanár, az ötgyermekes Dobroszláv Lajos. Csupa jóság, csupa szelídség.: Azt hiszem, hogy jó nevű akvarellista volt. Meg is ajándékozott egy szép tatai tájjal. Őriztem szobám falán, amíg '52-ben birtokába nem vette a lakást egy ávós. Lehet, hogy most ő vagy ivadékaik őrzik. Egyik napon jelzi az igazgatónak, hogy másnapra katonai behívót kapott, nem tud jönni tanítani. Másnap délelőtt mégis ott van az iskolában, s mondja mi történt.

- Megyek a helyőrségre, s mutatják, hogy a laktanyában melyik szobákat kell kifestennem. Mondom, hogy nagyon szívesen megcsinálom, de én rajztanár festő vagyok. Nevetni kezdtek: *A papírosán annyi volt csak, hogy maga festő... Menjen haza!*

De szövődött egy barátságféléim is. Magyar Pistával. Tőlem majd tíz évvel idősebb kisteleki parasztyerek volt. Kosztolányiba volt szerelmes. Sokat sétáltunk együtt. Írásaimat megmutattam neki. Értékeit, biztatott. Aztán elsodort minket az élet, azaz hogy a rendkormány egymástól. De '56-ban, amikor szabadultam, az ő díványán aludtam a pesti rendházban, ha a kijárási tilalom miatt nem tudtam már kimenni Mátyásföldre. Meghurcolták érte a forradalom leverése után; mert befogadott szobájába.

Rövid volt a tanév. Csak november elejétől március végéig tartott. A bombázások miatt. Antal Pista bácsi volt ez időben a kultuszminiszter, s az '50-es években egyazon zárkában ültem vele a Gyűjtőben.

- Talán ez volt hosszú miniszterségem legkülönb tette. Elkerültem vele, hogy lebombázzanak iskolákat tele gyerekekkel.

A nyáron meg nyári iskolát rendeztünk a helybelieknek. Talán egy héten egyszer jöttek be. Arra használtam, hogy megmagyarázzam nekik, hogy mitől is szép a költők nyelve, a gondolatoktól függetlenül is. Annyira emlékszem, hogy a hangok sajátosságait próbáltam megmutatni nekik: *Óh az i kelleme...* (Kosztolányi, Ilona) A hosszú nyári napokon pedig átadtam magam a verselmélet rejtelseinek. Volt úgy, hogy le sem feküdtem. A reggel ott talált az asztalom vagy írógépem mellett. Amikor virradt, csak letussoltam, mentem a kápolnába elmélkedni, misézni, és folytattam a munkám. Huszonévesen sokat bír az ember.

A bombázások elől leköltöztettem családom Tatára. A főszolgabíró Mihályiéknál kaptak egy udvari szobát. Egyszer elvittem édesanyámat moziba. A hét éves Marcsuka éktelen bömbölésbe fogott, amikor délutáni alvásából felébredve nem találta otthon anyját, csak nagyobb testvéreit. Tudta a szabályt: egy anyukának mindig otthon kell lennie?

Noviciátusi törekvéseimről lassan kezdtem elfeledkezni. Elmélkedtem, zsolozsmáztam,

miséztem, de nem történt soha semmi. Nem is vártam már? Igazolódott novíciustársaim korai ítélete: nem az a piarista élet, amiről a magiszter úr nekünk beszél? Az igazság az, hogy belerázódtam a piarista életbe. Nem is pasztoráltam? Csak olykor. A diákoknak egy-egy vasárnap prédikáltam. Rudi páter munkásleányainak adtam elő egyszer irodalmi szépségekről. Karácsony Sándort meghallgattam, amikor a reformátusok lehívták magukhoz Tatára előadni. Beszédet mondtam a főtéren valami nemzeti ünnepen. Magyar Pista figyelmeztetett, hogy ne legyen benne uszítás. Meg is jelent, amit mondtam a helyi sajtóban: *Határainkért harcolunk...* Az oroszok már Erdélyben jártak. A nyáron készültem a már hazatért, de még nem látott Kárpátaljára unokahúgomékhoz, ott kapott Sándi erdőmérnöki állást. Már nem tudtam eljutni hozzájuk.

Egyszer a helyőrséget kivezényelték a tатаi templomba gyónásra. A plébániai káplánok átüzentek hozzánk:

- Gyertek már el segíteni, több százan lesznek.

- Mi sem hívjuk el őket, ha sok dolgozatot kell kijavítani - volt a válasz, s csak magam mentem át. Szép és őszinte gyónásokat hallgattam.

Szerettem Tatán lenni. A nyár folyamán megjött a status domus. Az igazgató ebéd végén felolvasta, hogy kik mindenkik tanítanak majd a '44-45-ös tanévben Tatán. S a vége ez volt: Bulányi György pedig a debreceni házba kap beosztást. Felálltam, s bementem a szobámban, nehogy elsírjam magam. Később elkapott az igazgatóm.

- Tudod, ezt azok csinálják, akik közel vannak a tűzhöz. A debreceni igazgató asszisztense a tartományfőnököknek. Tudott arról, hogy diákkorodban gyorsíróbajnok voltál, hogy van gyorsíró tanári diplomád, s fel akarja fejleszteni debreceni kereskedelminket... Vigasztalan voltam. Hol van már tőlem a gyorsírás? És másfél év alatt már a harmadik helyezés: Saújhely, Tata, Debrecen... A jó szerzetes megy oda, ahová mondják. Megígértük már a váci fogadalomtételkor. S csomagoltam ruháimat, könyveimet megint a cukrosládába. (Aztán soha többet.)

'44 augusztus 26-ára Debrecenbe értem. Kipakoltam a ládáim. 28-án elkezdődtek a pótvizsgák. Érettségiztettem is. Magyarból egy kolozsvári gimnáziumunkból ideszakadt már házas diákot. Idősebb lehetett, mint én. A felesége meg is akart vesztegetni: valami harapni valót hozott. Mondtam neki, hogy adja le a konyhán. Átengedtem a férjét, úgy emlékszem. Egyik éjjel szirénázásra ébredünk: bombázzák a várost. Felkapjuk ruháinkat, a megyünk ki a városba. Nyilastelepre szórtak bombákat az oroszok. Kicsiket. Segítettünk, amit lehet.

Pár nap múlva az igazgató összehívja házat:

- Biztos értesülései vannak német tisztektől: a csodafegyver elkészült. Az oroszok közelednek. Nincs értelme orosz fogságba esnünk. Azt javasolja, utazzunk Pestre. Csak László Miska marad a házban. A többiek - vonatra szállnak, szállunk. Csak Hatvanig jutunk. Öt óra múlva lesz csak szerelvény Budapestre. Emil bácsi is köztünk van. Nyugdíjas. Ő *sörözte össze* egy baráti kompániával, kártyapartnereivel a ferencesek Csapó kerti templomát. S Emil bácsi javasolja:

- Gyerekek, a csomagjainkat adjuk le a megőrzőbe, s látogassuk meg az újhatvani ferenceseket, ahol régi cimboráink vannak, akik Debrecenben szolgáltak.

Elfogadjuk ajánlatát. Átmegyünk Újhatvanba. Szirénázás. Nem az oroszok bombáznak, hanem az amerikaiak. Akik lementek a bunkerekbe az állomásokon, azokból senki sem maradt életben. A vasutasok egy szerelvénnel ki is húztak a városból, ők nem bíztak a bombabiztos bunkerekben. Újhatvan csak gyutacsokat kapott, amitől kigyulladt a ferences rendház teteje. Mentjük a holmikat, dobáljuk ki az égőházból a holmikat. Utána megyünk ki az állomásra. Nincs semmi, a csomag-megőrző is eltűnt. A legféltettebb könyveimet repítették a bombák nem tudom hová. Megtudjuk, hogy az éj beállta előtt indul a szerelvény Pestre, vagy öt kilométerre a városon kívül, itt és itt. Reggelre megérkezünk Pestre. A dunaparti palota már tele menekülő piaristákkal. Nagynehezen elhelyeznek

bennünket. Itt is szírenázás. Le a pincébe! A pincében irodalmi vitába keveredem volt gyorsíró tanárommal. Ott van Sík Sándor is. Őt kéri fel tanárom döntőbírának. Sík szabadkozik:

- Ő csak egyéni véleményt tud mondani...

Vége a riadónak, felmegyünk. Az épület bombatalálatot kapott. A Vörösmarty tér felé eső Váci utcai sarok két felső emelete romokban. Ahol Szamek Jóska bácsi lakik. Késve, csak az utolsó pillanatban jött le az óvóhelyre.

Egy-két nap telik el, s megkapom másfél év alatt a negyedik beosztásomat: Balatonlellére. Mi van ott? Oda települ ki a bombázások elől a Belügyminisztérium Johann-csoportja, azaz az akkori egészségügyi minisztérium. A tisztviselők gyerekeinek gimnáziumot létesítenek, abba kell a tanár. Pályám újabb zenitre ér: minisztériumi lelkész lesz belőlem. A SZOT-üdülő alakul át minisztériummá. Vasárnap délelőtt pedig telerakják székekkel a földszinti aulát, s misézek, prédikálok a tisztviselőknek. Olyanoknak is, akik sohasem járnak templomba - ahogyan megvallja ebédkor egy mellém kerülő hölgy. Kamocsay Dénes bácsi, minisztériumi osztálytanácsos ministrál nekem. A népi írók hatására dörgök valamit a gazdagságról, az egyházi nagybirtokokról is. Dénes bácsi a sekrestyének használt szobában, a mise után:

- Tanár úr, a püspökök jogokat védenek. Ha majd a tanár úr is püspök lesz, ugyanazt fogja tenni.

Semmit sem tudtam még válaszolni. Nem tudom még mondani neki, hogy Jézus nem ismerte a jogot, hogy a jog erőszakra épül, és Jézus nem ismerte az erőszakot, sőt: *Ne álljatok ellen a gonosznak!* Csak a teológiát tanultam. Az pedig igazolta Jézus istenségét, s az igazságos háború jogosságát. A népi írók valamivel többet tudtak az evangéliumból: tudták, hogy jogi állapotaink égbekiáltó igazságtalanságok. .

Tanítottam a lellei gimnáziumban: hittant, magyart, latint, s élveztem a szép őszt. Oda keveredett egy másik piarista is, Szennai Sanyi, aki Balatonbogláron lakott a széniorom szüleinél. Ő is beállt tanítani a gimnáziumba. Úgy november vége táján a minisztérium immár nyilas párttitkára bejelenti, hogy semmi különösebb jelentősége sincs, de átköltözködünk a Balaton túlsó oldalára, Révfülöpre. Három hónap telt már el, hogy debreceni igazgatónk közölte velünk a német tisztektől kapott információt a csodafegyver bevetéséről. Nem megyek Nyugatra. Keletre megyek, Budapestnek. Boglárra kerül Szennai öccse vagy bátyja, aki zászlós. Egészségügyi katona, s van egy kis teherautója. Vásárolok egy tízkilós libát, s az orosz ostromgyűrű egy még be nem zárt részén becsúszom Budapestre. Jelentkezem a rendházban. Éppen költözködnek belőle kisebb részlegek kifelé. Tomek, Sík, Papp Elemér főigazgató - mennek a Mária utcába, az apácákhoz. Valami kocsit kerítenek, s azon toljuk a cuccokat... oldalszalonnákat is. Természetesen gondosan letakarva - az ostrom előtti városban. Egy darab szalonnát a tolás fejében én is magamhoz veszek.

Viszem a Szentkirályi utcába, a Szent István Társulat székházába. Szüleim, testvéreim vannak ott. Bejöttek Mátyásföldről. A nagyváros a biztosabb. Egy baráti család Nyugatra ment, s Szentkirályi utcai lakásukat szüleimre bízták. Együtt a család, mind a kilencen. A karácsonyt még fent a lakásban ünnepeljük, aztán hovatovább már csak ritkán látogatunk fel. Az óvóhelyen, a pincében lakunk. Megismerkedem a pincében egy aranyos emberrel: Ijjas Antallal. Író a *Vigilia* gárdájából. Megírta a *Szentelek történetét* két kötetben. Egyébként a térdemen az írógépem: írom a disszertációm. Berendeznek egy asztalt miséző helynek. Van egy másik pap is a pincében. Tekintélyes. Megkérem, hogy én is misézhessek. Engedi. Koncelebráció még nincs. Azt majd húsz év múlva a II. Vatikáni Zsinat találja ki.

A kenyérellátás akadozik. A nyilasok kezében a pékboltok. Hosszú sorok előtte. Beállok én is. Hátha számít valamit a reverendám. Időnként nagy a fogás: egy két kilós veknival érkezem haza. De van szójabab. A kályha forró platnijára rakjuk, s felfedezzük: olyan íze van, mint az amerikai mogyorónak. Folytonosak a légiriadók. A házat nem találja el bomba.

Várjuk az oroszokat. Várjuk? Akármikor megérkezhetnek. Van állandó fogadó bizottság; köztük olyan is, aki tud oroszul, vagy legalább valamilyen szláv nyelven beszélni.

Megjönnek. *Nyemecki szoldat?* Mondják, hogy nincs. *Csas?* Annak már lennie kell. Sorban az egész pince lecsatolja csuklójáról az órát. Ők meg jobb és bal karjukra fel a vállig, felcsatolják magukra. Ezt megúsztuk. Jön a következő látogatás: férfiakra van szükségük - *malinki robot*. Szerencsénkre nem nőket visznek. Az idősebb nőknek - anyám ekkor 48 éves - sikerül még vénasszonyoknak álcázni magukat, de Kamilla, és Livia testvéreim húsz körül vannak, őket már dugni kell. A férfiak mennek: apám is, én is. A Trefort utcáig visznek. Van ott egy ágyú, gumikerekű. Azt kell eltolnunk a Gólyavárig. Eltoljuk. Utána kapunk egy csomag cigarettát tőlük, és hazamehetünk. Nem jelentkeztem partizán igazolványért, pedig segítettem ám az oroszoknak elfoglalni Budapestet.

Kenyérboltok ugyan nincsenek, de van a Szentkirályi utcában Stühmer raktár, s abban 25 kilós csokoládé táblák. Imre öcsémnek sikerül egyet szereznie. Nem hal már éhen a család! Én is megyek szerezni egyet, de már késő. Orosz őr áll a raktár előtt, ők is felfedezték. Kemény a tél '45 januárjában. Szerencsére. A Szentkirályi utcában itt is, ott is elhullott lovak. Elő a baltákkal. Mindenki lovat farag. Felmentünk már a lakásba. Anyám a kályhánál, és süti és főzi a lovat. Valamivel ízesíti? Nem tudom, de újabb felfedezés: nagyon jó a lóhús!

Meg kell látogatni a nagymamát, aki a Dob utcában vészeli át rokonoknál az ostromot. Megyünk ketten apámmal, én persze reverendában. A Síp utcánál óriási tömeg kavarg. Felszabadult a gettó. Egy öreg zsidó jön oda hozzám:

- Csakhogy már keresztényt is látok...

A nagymama megvan. Örülünk, ő is nekünk. Pár nap múlva nagyot gondolunk apámmal: Menjünk ki Mátyásföldre, nézzük meg, mi maradt a házból. Persze csak az apostolok lován mehetünk. A Ferenc József laktanya táján elkap bennünket egy *orosz katona*, s ráak apámra egy nagy tábla kikészített marhabort, cipőtalpnak valót. Valahol szajrézta. Aligha viszi haza Oroszországba, mert mennie kell még Nyugatra, amíg Berlin is *kapút* lesz. De csencselésre jó lesz. S megfordít bennünket a város felé. Átveszem a marhabort apámtól. Az orosz nézi. Ebből baj lehet. Sztálin már kiadta parancsot, hogy a pópákat lehetőleg kímélni kell. Egy idő után megszabadít tőle, s ráakja a bort valakire, aki a város felé megy. Két óra alatt kiérünk Mátyásföldre. A háznak nincs baja. A bútorokból van is, meg nincs is. Az ezüst evőkészletet nem vittük be a Szentkirályi utcába, a szekrénnel együtt nyoma veszett. Több is veszett Mohácsnál.

Megpróbálom hasznosítani magam. A Rókusnál a sebesültek kötöző helyét találom. A hidegben járdára fektetett matracokon fekszenek a sebesültek. Odamegyek az utcán gyógyító orvoshoz:

- Segíteni szeretnék.

Rám néz, azaz a reverendámra:

- Ha segíteni akar, üljön le a sebesültek mellé, s beszélgessen velük. Ezzel segít nekünk a legtöbbet. Leülök, s mondja sorba mindegyik a gondját-baját. Egy sincs, aki elküldene az anyám... Senki sem ateista, mind abban bizakodik, hogy Isten meggyógyítja, hazasegíti őt. Az egyik pénzt dug a kezembe, hogy hozzak neki imakönyvet. „Szerencsére vásároltam a Szent István Társulatnál öt darab Sík, *Dicsőség, békesség-et*. Írjak levelet erre és ere a címre: tudassam velük, hogy itt van, adjam fel a postán.

Vissza kellene mennem az állomáshelyemre, Debrecenbe. De vasút nincs. MÁV vezérigazgatóvá lesz egy mátyásföldi katolikus férfi, apám barátja a Krédóból: Zakariás. Megvan a protekció. Ennek erejében február elején beszállhatok egy marhavagonba. Elbúcsúzom szüleimtől, testvéreimtől. A búcsúzáskor anyám kezembe nyomja a megőrzött oldalszalonnát:

- Kellhet neked az úton...

Nő a csomagjaim száma. Az írógépem, s az aktatáskámba a disszertációm mellé odakerül a szalonna. Három nap alatt érünk Debrecenbe. Hol itt, holott veszteglünk a nyílt pályán. Órákat is. Tanyák közelében. A tanyákon még értéke van a pengőnek. Élelmet veszünk. Kicsit félve mondják a horribilis összegeket: tíz vagy húsz pengő, s mi boldogan adjuk nekik annak fejében, amit adnak. Kokszt is kerül a vagonba. Baltával kell apróra vágni, hogy meggyulladjon. A végén kikötünk Debrecenben, a kisállomáson.

Megyek a rendházba. László Miska még mindig egyedül, én vagyok az első fecske. A szobám úgy van, ahogy öt hónapja otthagytam. A városban egyetlen fiúgimnázium működik, a református kollégiumban. Tanár sokkal több van mint gyerek. Azért kapok valami beosztást. Éktelen lármá, amikor belépek a tanterembe, vannak bent vagy nyolcvanan. Megállok a katedrán, s nézem őket mozdulatlanul. Megvárom, míg halálos csend lesz. Majd mondok valamit arról, hogy megszállt ország vagyunk, s nagyon kell tudnunk, hogy mit csinálunk. Leülnek néma csendben, s okíthatom őket a német nyelvre.

Az első piarista diák, akit megismerek, Forrai Pityu. Hetedikes. Talán az előző tanévben jött át Szatmárnémetiből, ahol a jezsuitáknál tanult. Anyjának cukrászdája van a *Piac~utcán* szemben a *Szent Annával*. Ez a név nemcsak a templomot jelenti, hanem az utcát is: a város katolikus fertályát. Pityu nagyon rokonszenves fiú: pár hónap múltán a *református Róma* diákjai őt választják meg a Diákbizottság elnökévé. Én meg minden tölem telhetőt megteszek azért, hogy ebből a fiúból piarista tanár legyen. Be is vonul 1946. augusztus 26-án a váci noviciátusba. Boldog vagyok, hogy küldhettem már én is valakit. Tíz évvel annak utána, hogy szüleim engem is odavittek. Pappá is szentelik. A forradalom alatt, 56-ban találkozom még vele, de mikorra végleg szabadulok börtönömből, már nem. Elvitte őt valami halálos kór.

Alighogy megérkezem Debrecenbe, beköltözik a házba, a második emeletre, ahol az én szobám is van, egy horvát jezsuita: Péter Kolakovics. László Miska közli velem, hogy a beköltözött személy igazolta magát Bánáss Lászlónál, a prépost plébánosnál. Ha van gondviselés, akkor alighanem azért kellett Debrecenbe jönnöm, hogy találkozzunk egymással. Nem Bátori igazgató kereskedelmi felfejlesztési tervei miatt.

Egyik nap bejön a szobámba, s megkérdezi, hogy ráérné-e ekkor meg ekkor délután mert van neki Nyilastelepen egy munkáslány csoportja, s azok nem tudnak németül, ezért hát szüksége volna egy tolmácsra. Mondom, hogy ráérek. Vagy négy tizenéves korú munkáslány vár minket a mondott időpontban. Látszik, hogy nem első találkozás. Felszabadultan beszélgetnek a nagy témáról: a fiúkról.

Más alkalommal is bejön szobámba: szentgyónását akarja elvégezni nálam. Felteszem a stólámat. S mondja a bűneit. Amikor kimegy a szobámból, nem mondok, csak gondolom: - Na Bulányi, te most egy szentet gyóntattál meg.

Még egy harmadik alkalommal is bejön hozzám, hosszabb beszélgetésre. Elmondja, hogy olyan idők következnek ránk, melyekben az egyház csak úgy tudja teljesíteni küldetését, ha a föld alá megy, és átalakul házanként összejáró kisközösségekké. Ezért ő már létre is hívott Debrecenben négy kisközösséget: munkásfiúk, munkáslányok, felnőttek és diákok számára. Neki tovább kell utaznia, ezért azt szeretné, ha én átvenném egyik csoportját, a diákokét. Gondolom, Forrai Pityu is ösztönözhetette választását. Készséggel vállaltam, de megkérdeztem: mit kell nekem majd abban csinálnom? Szeretem az irodalmat, egy kicsit tudok gitározni is... Azt felelte, hogy vegyem inkább elő teológiai jegyzeteimet, melyek segítségével tudom igazolni nekik Isten létezését meg örök életünket.

'80 körül Lékai elmondta Török Jenőnek, hogy a Bokor Kolakovicsa merő kitalálás, sohasem járt az Debrecenben. Jenő bizonygatta, hogy a látogatás emléke a debreceni fiatalokban és nem fiatalokban élő valóság. Én meg erre azonnal írtam a római jezsuita generalíciának, hogy szeretném pontosan megtudni, hogy mi van Kolakovicsal. Azt hallottuk róla, Hogy kivégezték Távol-Keleten, meg hogy 18 évre ítélték Csehszlovákiában... Egy évig nem válaszolt a generalícia. Egy év után válaszolt. Ezt: nem találják nevét a rendi névtárban. Hát

ezt éppen közölhatték volna velem azonnal is, felütve a rendi katalógust, de tudták, mért kérem az információt. Lékai teljes goőzel dolgozott már akkor eretnekké nyilvánításomon Rómában. Ma már meglehetősen irodalma van Kolakovics személyének. 1906. szeptember 8-án született Horvátországban. Jezsuita lett. Belgiumban végezte tanulmányait. Ott megismerkedett Cardijn kanonok munkásifjú mozgalmával. Ennek hatására is érlelődött meg benne a Szovjetunió rekrisztianizációjának eszméje. Rendjétől nagyobb szabadságot kért e célra. Azt javasolták, hogy lépjen ki a Rendből. Rendtársa, Leiber páter elvezette XII. Piuszhoz. Előadta, hogy ki akar menni az Unióba, hogy kapcsolatot létesítsen Róma és Moszkva között. A pápa helyeselte terveit, de csak magánemberként, ne Róma felhatalmazottjaként tegye mindezt. .

A következő fiatal, akit megismertem Debrecenben, Ábrahám Zsóka volt. Pityu őt, is kapcsolatba hozta Kolakovicsal. A nők mindent ki tudnak szedni a férfiakból. Megkérdezte és megtudta tőle, hogy az Unióba utazik. Zsóka mondta, hogy ő is elmenne vele, mire a páter azt felelte, hogy nőket is vinne magával, de férjükkal együtt. Zsókának még ilyesmije nem volt, első éves orvos volt, 18 éves akkor, Zsóka mutat be nekem hamarosan a Szent Anna lépcsőjén egy V. gimnazista lányt:

- Tanár úr, tessék megengedni, hogy bemutassam a barátnőmet.

Kovács Teréznek hívták a lányt. Hamarosan összeülök a diákcsoporttal. Pityun, Zsókán kívül még ott van Forrai Kati (Pityu testvére), Kudar Gabi meg Szabadfalvi Jóska, (Pityu osztálytársa). Isten adta kezébe Kolakovicsnak ezt a Pityut?

Nem tudom, mit csináltunk a találkozón, csak fűtött bennünket a kapott feladat, annak ismeretlensége is, nagysága is. Csak tizenévesekkel lehet valamit csinálni. Jézus is velük dolgozott.

Városmajor, 2005. június 10.

Ami most következik, az egy lelkigyakorlat szentmiséjének rövid homiliája, majd nyitó előadása. Címet is adtam neki: **Kísérlet a folytatásra.**

Testvéreim! A KIO-nak van Jézus-képe, de nincs külön Atya-képe. A nyári vakációban majd igyekszem sort keríteni rá, hogy pótoljam a hiányt. A jövő vasárnapi evangéliumban Jézus azt állítja mennyei Atyjáról, hogy tudta nélkül egy veréb sem hull el, a tanítványok pedig fontosabbak mennyei Atyjának, mint a verebek, Jézus tanítványainak ugyanis a hajszála is számon tartja mennyei Atyja. Ne féljenek tehát a tanítványok azoktól, akik meg akarják őket ölni. Ne, mert csak a testüket ölhetik meg. A lelkük sorsa biztosítva van, mert Jézus tanúskodni fog mellettük Atyjánál, hogy ezek megvallották őt, hűségesek maradtak hozzá. Csak attól kell félniök, aki a lelket is, a testet is pokolba taszíthatja. E valaki nevét megtaláljuk személyi igazolványunkban.

Lehet, hogy túlméretezett a kollektív öntudatom, de úgy gondolom, hogy sok jószándékú csoport volt vallásunk kétezer esztendő történetében, de nálunk jézusibb szándékú aligha volt. Azért gondolom ezt, mert vagy behódoltak felekezetük vezetőinek, azok jézustalanságainak is, vagy kiváltak felekezetükből, s újat hoztak létre. De tudomásom szerint a Bokor a kereszténység történetének akármilyen jelentéktelen is, de egyetlen alakulata, amely testületesen deklarálta – felekezetünk vezetőinek-tagjainak minden a múltban ránk mért csapása és a jelenben is tanúsított nem nagyon barátságos magatartása ellenére! – sem hagyta el egyházát, hanem megmaradt benne.

A mai napon egyetlen kérdést szeretnék feltenni testvéreimnek: Tanítványai vagyunk-e még Jézusnak? S hogy el ne ragadjon bennünket semmiféle indulat, át is fogalmazom a kérdést: Tanítványának merem-e még mondani magamat? Hűséges vagyok-e még mai tudatom, mai magatartásom alapján Hozzá? Gyurka, Imre, Laci, Öcsi s a többi mind korban lefelé, *szerepsz-e engem?* – Jézus kérdezi ezt tőlünk, egyenként, mindnyájunktól. Kérdezi, mint Pétertől annak bűnei ellenére is. És kérdezi annak ellenére is, hogy ismeri-tudja az ő

tanítványai és köztük Péter majdani sorsát. Azt, *hogyha megöregszel, más övez fel téged*. Azt, amiért a mai evangélium példázatait elmondta: hogy a tanítványnak nem lehet külön sorsa Mesterénél, hogy a tanítvánnyal akármi történhet, hogy a Via Appián Péternek vissza kell fordulnia. Jézust nem feszíthetik újra keresztre – Péter helyett. Avagy van-e félnivalónk attól, aki pokolba taszíthat minket, saját magunktól, t.i. ha megszűnünk Jézus tanítványai lenni?

Ki merem-e mindezek ellenére mondani Péter elszántságával: *Uram, te tudod, hogy szeretlek Téged?* Amen.

1.

Testvéreim! Azt hiszem, hogy Jézus örökösei volnánk. Ő is a legnagyobb jószándékkal indult, hogy közölje hallgatóságával az élet isteni-örök és népe számára mégis új törvényeit. Vallása *Törvényének* beteljesítőjeként indult. Csak az írástudók kritikájának hatására lett vallásának belső ellenzékévé. Vallásának vezetői ezért keresztre juttatták. Jézus az Isten Országáról beszélt, de ahelyett csak az Egyház jött. Pillanatok alatt megindult örömhírének, az új törvénynek, az Országának lecserélése egy közönséges vallási ostobaságra, jámbor hiedelemre. E páli hiedelem abban áll, hogy az az ember számít jónak Isten előtt, akit megkereszteltek; mégpedig azon az alapon, hogy amióta kivégezték a Fiát, Isten többé nem haragszik ránk az első ember vétke s a mi vétkeink miatt. Mennyien látják ezt ma így, mennyien nem a pápák, püspökök, papok és a ma templomba járó emberek közül, nem vizsgálom most. Csak hálát adok érte, hogy mi nagyjából hatvan éve közösek vagyunk abban, hogy azt gondoljuk, hogy Isten előtt csak az az ember számít jónak, aki tudja, hogy jónak kell lennie, s ereje szerint igyekszik is jónak lenni. S ez a tényállás Jézus után és előtt, amióta csak ember él a világban. Mindenkor és mindenütt érvényes tényállás.

Bennünket egyházunk nem feszített keresztre – ez is tény, s az előbb említett tényállást bizonyosan töretlenül vallják azok is, akik nem mondták még fel a barátságot nekünk. A kíméletlen ragaszkodás a valóság látásához, azaz a tényállás tiszteletben tartása mondatta a fentieket velem. Ugyanezzel a kíméletlenséggel és tisztelettel kell megnéznünk önmagunkat is, ha látni akarjuk mai teendőinket. Azt, hogy merre menjünk tovább. Elöttem a Karácsonyi Ajándék 80/10-es kötetének 14. oldala, s annak táblázatában a Bokor akkori hat ágának 89 csoportvezetője. Ebből a 89-ből ma 23 vezet csoportot, ez 26%. További 24 testvérünk tagja még valamelyik csoportunknak, ez 27 %. Ehhez kell még számítanunk az azóta hazaköltözött 11 testvérünket, ami 12 %. És a maradék 31 testvérünk immár nincsen csoportjainkban sem, ők adják a hiányzó 35%-ot.

1989-re 13 águnk lesz. Ha e 13 ág alapján a hat ág adatait megdupláznánk, akkor az akkori 178 csoportvezetőből lenne ma 46 csoportvezetőnk, és 48 testvérünk járna még valamelyik csoportunkba közülük. A hiányzó 98 testvért megoszthatnók az örök hazába távozottak s a minket elhagyók között. A KV által közölt adat a csoportvezetők jelenlegi számáról (77) tükrözheti a '89. év óta eltelt 16 esztendő növekedését. A '45 és '52 évek közti kezdet ki tudja hány és nem kevés csoportvezetője után, 1969-ig minden közösségünk megszűnik, legalábbis én egyről sem tudok ez időszakból, s akkor jön létre a Fiatalok I. nevű közösség 1 csoportvezetővel és 3 csoporttaggal. Az összefoglaló kép, amivel szembesülnünk kell a következő:

1945 és 52 között: nem tudom hány a csoportvezetők száma, de bizonyosan két jegyű.

1952 és 1969 között a közösségek teljes elhalása következik be, '56-os szabadulásomkor már csak egyes baráti személyeket találok és csoportba járás nélkül. '61-ben úgy jövök ki a börtönből, hogy magam sem akarok csoportot létrehozni: Minek? Csakhogy beszerezsek egy másik életfogytiglant?

1969-ben újra születik 1 közösség. Majd gyors szaporodás következik.

1980-ban 89 a csoportvezetők száma,

1989-ben pedig már 178, s utána megindul a fogyási tendencia, és

2005-ben a számuk: 77. Mindez grafikusan is ábrázolható. ÁBRA

A növekedést Isten adja? A fogyást vagy megszűnést is Isten adja? Azt hiszem, hogy Isten – már ami minket, embereket illet – nem működik rajtunk kívül. Csak bennünk. A kezdeti években egy darabig úgy tudtuk, hogy merhetünk tenni valami tőlünk telhetőt érte. Aztán jó tizenöt évre elfogyott a bátorságunk közösséget hozni létre érte. Aztán újra támadt bennünk a bátorság, s ezt a bátorságot nem akasztotta meg az sem, hogy az egyház vezetősége összedolgozott ellenünk a bennünket üldöző hatalommal. Nem ment el közülünk egyházunk üldözése következtében senki sem. S csudák csudája, amikor megszabadulunk az állami üldözéstől, s amikor az egyház csak nem akar szóba állni velünk, akkor következik be a statisztikánk által világosan látható bomlás. Minek következtében? Az állami üldözés elhalása – gondolom – nem lehet ok. Az egyház minket el nem fogadása úgyszintén aligha ok, hiszen nem hagytak el testvéreink minket akkor sem, amikor az állammal karöltve üldöztek bennünket. Ok, azt hiszem csak egy lehet: megunták a másodrendű állam- és egyházpolgár szerepét. Érvényesülhessenek akár a világban, akár az egyházban. Tehessék a tőlük látott jót, anélkül hogy visszafogná őket a Bokor apolitikus volta, ill. Jézus-hűsége s egyházon belüli s annak vezetőitől tanúsított el-nem-fogadása, s a magunk szükségképpen megkövesedett különállása. Mindegy, akárhogyan is látom az okokat. Nem tudom, hogy a grafikon által mutatott trend csak a zsugorodás vagy a teljes elfogyás irányába mutat. Csak Isten tudja, hogy van-e bennünk még tartalék, erő az isten- és emberszeretetre. Arra, hogy más övezzen fel minket. Mert enélkül nincsen növekedés, az Isten sem képes helyettünk Golgotára menni.

2.

Keresem az utat, hogy merre menjünk.

Hozzáfogok. Jézus számára egyértelmű volt, hogy egy Mennyei Atya van fölöttünk, aki elbírálja életünket, és dönt örök sorsunkról. A KIO-ban kimutattam, hogy Jézus számára a *hiszek és tudok* – Jézus egyetlen témájában – ugyanazt jelenti. Az I. Vatikáni Zsinat észérvekkel igazolhatónak deklarálta Isten létezését. A Bokor majd 30 éve foglalkozott e kérdéssel, és nem jutott egységes álláspontra e *teodíceainak* nevezett vitájában – lásd a Karácsonyi Ajándék 77/8-as kötetét.

A kultúrák alakulása folytán a szavak jelentései változnak. A Értelmező Kézi Szótár szerint és kivonatossan:

Hiszek: a valósággal megegyezőnek, igaznak tekint;

hiszek valakinek: igaznak fogadom el, amit valaki állít;

hiszek valakiben: létezőnek tekintem (anélkül, hogy az igazolható volna);

vallási jelentése: Istenbe vetett hite van, Istent, isteni személyt létezőnek tart.

A magam és jelenlegi látásom szerint *hinni valamiben* annyit jelent, hogy hitemnek (azaz nem tudásomnak) tárgyát **sem igazolhatónak, sem cáfolhatónak nem tartom**. A hit nem tudás számomra, hanem *életem* legfontosabb, tehát egzisztenciámat nagyon mélyen érintő, s ezért úgy nevezzük, hogy *egzisztenciális döntése*. Tartalma: személy szerint én erre és erre megyek.

Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek Teremtőjében. Az ateistákat, az agnósztikusokat nem tudom meggyőzni, ők sem engem. Úgy gondolom, hogy Jézus számára még a gondolat is abszurd volt, hogy tanítványa lehetett volna egy ateista vagy agnósztikus személy. A múlt vasárnapi ifjúsági misén a jelenlevők a Bokor sorsdöntő kérdéseit igyekeztek megfogalmazni. Mindegyikük fogalmazott egy kérdést. Szavaztunk, hogy melyiket beszéljük meg. Bajnok Katáé győzött. Kérdése ez volt. *Nagyon szép, hogy bármely felfogású személyt elfogadunk a Bokorban, de mire megyünk ezzel?*

A Bokor első és második nemzedéke úgy regrutálódott, s a harmadik nemzedékből is csak azok kerestek meg, akik személy szerint vallották-vallják hitvallásunk első mondatát. Ott voltak minden nap a debreceni Szent Annában mondott miséimen, illetőleg kivétel nélkül szentáldozáshoz járultak lelkigyakorlataimon. Senkit el nem zavarok, aki azért jön hozzánk,

mert hűséges akar lenni Jézushoz, hiszen a szeretet nem ismerhet kiközösítést, de magam megvallom hitvallásunk fenti mondatát. S most kérdezlek egyenként mindnyájukat: *Hiszel-e egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek Teremtőjében?* Továbbá kérdezem: *Elfogadható-e a Bokor részéről e kérdésben akárminő álláspont, vagy tudomására kell hoznunk másként gondolkodó testvéreinknek, hogy a Bokor hite nem az övé, hanem az, amit az ábrahámi vallások közösen vallanak, s köztük a mi keresztény felekezetünk, a római katolikus egyház is?*

3.

Jézus az ábrahámi hit akkori hivatalos vallásában nevelkedett, nem a szamaritanusokéban, nem is volt esszénus a Holt-tenger mellett vagy másutt, és nem is a pogányok valamelyik szentélyébe járt. A nyolcadik napon körülmetélték, a tisztulás napjai elmúlván vallásának törvényei szerint felvitték őt szülei a templomba, serdülőként megkapta a kis fejfedőt, tehát a zsinagógákban beszélhetett és beszélt, ünnepekre felment a templomba, a körülmetélés ellen nem szólt, a széder-estet tanítványaival együtt megülte. Vallása szent könyvei ellen sohasem beszélt, kikereste belőle azokat a helyeket, amelyek igazolták tanítását. A Törvényt és Prófétákat meghaladó tanítását pedig a Törvény beteljesítéseként és nem felbontásaként értelmezte. Mivel a Keresztelőhöz kiment egész Júdea, a farizeusok is, bemerítkezni a Jordán vizébe, Jézus keresztelési parancsa beleépült a megszentelt zsidó hagyományba: *Az Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre* szavait pedig a széder-estbe ágyazta. Keresztre feszítése után feltámadván sem bízta tanítványait vallásuk elhagyására. Végig megmaradt abban a vallásban, amelyben nevelkedett, végig megőrizte tanítványait is abban a vallásban, amelyben nevelkedtek.

A Jézus mennybemenetelét és a Pünkösdot követően kitört üldözésben a tanítványokat üldözte egyházuk, annak bizonyos személyei, mint a Tarzusi Saul is, de nem közösítették ki az üldözötteket. A nem-Jézus-tanítvány, Pál frontális támadást intézett a körülmetélés ellen, és megszűnt széder-estet ülni, mert *a mi bárányunk már megöletett* (1Kor 5,7), s Isten új választott népének tekintette a megkeresztelteket, akiket mind szenteknek nevezett: mert *az ágak közül egyeseket kitörtek, és téged vadolajfa létedre helyükbe oltottak* (Róm 11, 17). Jakab 58 pünkösdjén figyelmezteti is őt: *Tedd ezt és ezt, és akkor mindenki látni fogja, hogy magad is úgy élsz, hogy megtartod a törvényt* (ApCsel 21,24). Jeruzsálem elfoglalása után, nemzeti megalázottságukban közösítette ki a Jézushoz ragaszkodókat Jabnéban a szünedriumot helyettesítő farizeusi teológiai főiskola. Nem a Jézusban hívők hagyták el tehát egyházukat... De Pál feszegette a pofonos ládát erősen, s meglett a következménye. Máté még Pál halála után 15 évvel sem feszegeti azt. János evangéliuma pedig – tíz évvel Jabne után – már csak mintha belenyugodnék a kiközösítettségbe.

Kérdezem: miért egyházán belüli mozgalmat hívott létre, és nem új egyházat alapított Jézus? Azért, mert mondanivalói a Teremtő által lébeszólított ember bármelyikének a lelkiismeretében (Jézus szavával: *a szívében*) visszhangra találhatnak: hiszen mindannyian tudjuk, hogy jóknak kell lennünk; legfeljebb nem akarunk. Tehát a zsidó szívében is, tehát a zsidók vallásában születettek és nevelkedettek körében is hallható e szó. És ugyanakkor nincs vallás, amely tartósan fel tudná vállalni azt, amit Jézus a maga mozgalma szükségképpen következményének vallott, s ennek következménye, hogy *üldözni fognak titeket, zsinagógáikban megostoroznak titeket*. Minek akkor vallást változtatni? Cseberből vederbe mért kerülünk?

A három századnyi üldözés ellenére fokozatosan oly messzire kerültek Jézus gondolatától a keresztények, hogy senki sem sikított, amikor elfogadtuk Konstantin császár felénk nyújtott jobbát. Nem hiszem, hogy a trón és oltár szövetségét megújító keresztény történelem valamivel is jobban hasonlítana a jézusi Országra, mint a nem keresztényeké. Még az is nagyon valószínű, hogy világbajnokok lettünk mások kirablásában, rabszolgává tevésében és tömeggyilkolásában. A többi népek történetét kevésbé ismerem, de Sztálin Botond azt

mondta nekem egyik előadásom alkalmával, hogy a buddhisták ugyanazt csinálták, ahol hatalomra kerültek, mint mi, Konstantin után.

Tehát: feleslegesen ne feszegezzük a pofonos ládát. Csak Jézus egyetemes emberszeretetének parancsához maradjunk hűek. Azért csak gyilkolhatnak minket, de talán nem közösítenek ki. Mindenki maradjon meg tehát abban a vallásban, amelyben nevelkedett. Van már vagy ezerféle keresztény felekezet is. A legkülönbet megnéztem magamnak jól, és nem kívánok átlépni hozzájuk. Mi sem tudnánk külön, jézusibb felekezetet létrehozni, miként felekezeteket gründoló történelmi elődeink sem tudtak.

Mivel feszegetjük a pofonos ládát? Azzal, ha leszóljuk és elhagyjuk őseink vallási hagyományait: a szentségeket és a szentelményeket. A Bokor kiemelten buzgó vallásos szülők gyermekeiből született meg. Alkalmasokká nevelték őket a szentségek és szentelmények segítségével szüleik a KIO igazságainak befogadására. Miért menjünk máshová? Folytassuk szüleink hagyományát!

Ezért vallom én, hogy katolikus felekezetemben akarok meghalni, piarista rendi ruhámban akarok a földben elporladni. Azért, mert abban születtem, s nekem az a dolgom, hogy egyházamban képviseljem a nekem Isten által tanítottakat, a Jézus által magyarázottakat. Ott, ahol viszonylag legjobban értik még szavamat, ahol viszonylag a legjobban tudom elmondani azt, ami rám bízott. Nem akarom, hogy miattam közösítsék ki a katolikus egyházból a Bokrot.

S most kérdezem: Valljátok-e egyenként, hogy meg akartok maradni abban a vallásban, amelyben születtetek, nevelkedtetek, vagy azt gondolod, hogy nyugodtan feszegetheted a pofonos ládát, legfeljebb kiközösítenek, s akkor létrehozol egy igazibb, egy jézusibb egyházat? Kérdezem, hogy elhatárolod-e magadat attól, hogy úgy feszegeted, Pál módjára, a pofonos ládát, hogy magunkra hozod vele a Bokor egészének kiközösítését? Vagy ellenkezőleg: kimondva, ki-nem-mondva éppen ezt a kiközösítésünket akarod, s ezért teszed azt, amit teszel?

4.

Hiszek Jézus Krisztusban, az ő egyszülött fiában, a mi Urunkban, aki fogantatott Szentlélektől, született Szűz Máriától. Hitvallásunknak ez a tétele közös hagyománya a magát kereszténynek mondó vallások majd mindegyikének. Mondott hitfogalmam alapján erre a tételre is áll: se nem bizonyítható, se nem cáfolható. Csak hihető. Ezt a hitet kívánja tőlünk egyházunk is. A bizonyítását nem. Csak annyit, hogy ezt a hagyományt tartalmazzák a szenthagyományból megszületett szentkönyveink. Lehet ezt elvetni, de kiközösítés jár érte biztosan. Vallom, hogy ezt tanítja Máté evangéliuma is. Vallom, hogy nincs ember, aki bizonyítani tudná, hogy Isten nem ölthet emberi alakot. Vallom, hogy nincs ember, aki bizonyítani tudná, hogy Isten ezt nem tette meg. Vallom, hogy nem lehet igazolni, hogy Jézus csak olyan ember, mint akármelyikünk, ha megengedjük is, hogy azért valamivel csak külön példánya fajunknak, mint mi magunk.

Természetesen akármelyikünk vállalkozhatik arra, hogy kimutassa, mekkora blódség Karácsony ünnepének hittartalma. Elmondhatja az érveit, de bizonyíthatatlan marad csakúgy, mint az ellenkezője. A kérdés az, hogy mi lenne törekvésének célja? Azt gondolom, hogy magunkfajta, bokorbéli ember számára ez a cél csak az lehetne, hogy jobban érvényesíthessük életünkben a jézusi célkitűzést. De hogyan gondolhatnók, hogy a dogmatika alaptételeinek szétverése szolgálhatná ezt a célt? A Bokor első két nemzedékének tagjai a családi és részben az egyházi iskolai nevelés eredményeként kerülhettek olyan tudati pozícióba, hogy hajlamosak lettek szóba állni a jézusi gondolatokkal. Ez a közvetlen tapasztalatom, a magam tulajdon esetében is: apám neveltjeként írtam meg a KIO-t, s ő magáévá tette annak tartalmát.

Bár az eddig mondottak sem jelentéktelenek, azt gondolom, hogy jelentősebb az egyetemes emberi történelem tanulsága. Történelmi tanulmányaim meglepő eredményekre vezettek. Különválasztom a vezető rétegekre vonatkozó tapasztalatomat, és külön a

társadalom egészére vonatkozókat. Az elsőt illetően mintha mindenütt a papkirály indítaná az egyes népek feltörekvő, történelmileg észlelhető mozdulásait. A papkirály az a személy, aki mind az Isten irányában a legnagyobb érzékenységet mutatja népe formálásához, másfelől pedig ő az, akinek a kezébe kerül a nép érdekeinek megvédésére szolgáló kényszerítő, fegyveres erő. Így a papkirály főpap és hadvezér egy személyben. Példák legyenek Ábrahám, Mózes, Mohamed. Források hiányában igazolni nem, csak sejteni tudom, hogy Álmosnak, Árpádnak, népünk pogány fejedelmeinek is lehetett valami ehhez hasonló szerepe. De lehetséges az is, hogy ők már a szakosodás utáni állapotot tükrözik, amikor már különválnak egymástól az Istent a közös ügynek megnyerni akaró, az imádkozó és áldozatot bemutató főpapi személy, és a fegyvereket hordozó hadvezéri, azaz fejedelmi személy. De ez a szakosodás csak lassan és akadozva valósul. Szent István királyunk a Szentlélek vezetése mellett vágja négy felé Árpád-fi unokaöccsének testét – a minden bizonnyal keresztény pap, Anonymus szerint. Másfelől Muhiban, Mohácson is a kalocsai érsek a hadsereg főparancsnoka, és csak akkor törvényes a magyar király, ha az esztergomi érsek koronázza meg őt.

Az európai felvilágosodástól meg nem érintett része az emberiségnek még mindig nagyon mélyen hisz abban, hogy a csaták sorsát elsősorban Isten dönti el, s ennek következtében annak a személynek, aki érti az Isten befolyásolásának módját – a főpapnak –, döntő szerepe van a nép sorsa szempontjából. Csak a felvilágosodott Bismarck gondolja úgy, hogy Isten az erősebb seregekkel menetel, a fel-nem-világosodott mélyen hisz abban, hogy végső soron a Zalán futásának Hadura dönti el, hogy fut-e Zalán vagy sem. Innen van az, hogy a magyar főurak végig a történelmen kényszerülnek elfogadni (vagy egyszerűen ősi berögzöttségként elfogadják), hogy a főpapok rendre a leggazdagabbak – a királyt követően. Innen van a pápai állam szívós, ezeresztendős létezetése is, s ebből folyóan a hadsereget fenntartani kényszerülő papkirály, a pápa, aki a felvilágosodottak számára anakronisztikus képet nyújt. A középkorban senki sem látta annak. Természetes ellenfél volt, akinek hatalmát királyok igyekeztek megtörni, ahogyan a pápa is igyekezett megtörni a királyokét. De a dalai láma léte a nem felvilágosodott tibetiek számára még egyelőre aligha anakronizmus.

Mindez csak azért lehetséges, mert a tömegeknek mély a hite. Hiszi, hogy örök sorsa a papok kezében van. Ha 1514-ben Lőrinc váradi pap mondja a kereszteseknek, hogy bűnbocsánat jár nekik, ha kitartanak vállalkozásukban, nagyobb lesz az elszántságuk. Tetzelt dominikánusainak az odatúli megbocsátás mély hitének következtében sikerült eladnia a búcsúcédulákat. Az ókori papírszoknak vagy Erdélyi Zsuzsanna népi imádságainak mély hite mutatják a valamikori papkirály, illetőleg a királyok és papok hatalmának társadalmi bázisát.

Aki pápába harap, belehal a harapásba! Vallom tehát, hogy a vallásokat támadni, csak Jézus módszerével szabad. A dogmatikai, liturgiai részt rá kell hagyni a dogma- és liturgia-fejlődés úgy-ahogy belső vallási erőkből valószínű és változó folyamatára. A KIO-ban a Klérus Kongregáció nem talált semmit, ami ellenkeznék a katolikus vallás hitével. Pedig elmondtam benne Jézus egész üzenetét, és azt is, hogy a megváltást az eredeti bűntől – nem találom e tanításban. Senki jószándékú embert, aki közénk akar tartozni, ki nem közhíthetünk. A páli módosítást, a *Krisztus keresztyje* című művem egy esztendeig nem publikáltam szamizdatban sem. Csak egy esztendei várakozás után. Azóta nyomtatásban is megjelent, s bizonyára kezébe került már a katolikus hit valamelyik elszánt védőjének. És nem került a Hittani Kongregáció elé, bár kimutattam benne a páli megváltástan teljes jézustalanságát. Nem is szerepel a Crédónkban, hogy Jézus megváltott minket az eredeti bűntől, csak a Trentoi Zsinat tévedhetetlen szövegeiben. Van dogmafejlődés: vissza nem vonunk semmit, csak elhallgatunk azzal, ami tarthatatlannak bizonyul. Ennyi telik az embertől, s az emberekből álló egyháztól is. Amikor írtam könyvem, egy okos jezsuita már rátolta felelősséget Pálról Jeromos latin szentírásfordítására és Ágostonra. A mai menő

dogmatika könyvek pedig még odébb tolják, Canterbury Szent Anzelm *Cur Deus homo?* című művére. De vallásunk sarkalatos tételét, azt, hogy Jézus az Isten fia úgy, ahogy mi nem vagyunk, nem támadhatjuk. S ezt tudomására kell hoznunk a másképpen gondolkodó testvéreinknek is, egyházunk vezetőinek is.

Az elmúlt 60 esztendő alatt sokan tapsoltak nekünk, de se mohamedán, se buddhista nem állt közénk. Csak keresztények, nagyjából katolikusok. A szabadgondolkodók nem találtak el közösségeinkbe. Ha tetszik nekünk, ha nem, Jézus is, mi is, csak egy vallási közösségben tudunk otthonra találni. Akármilyen elsősége is van Jézusnál a morális elveknek, vallásunk hitelvein nem tehetjük túl magunkat. Helytelennek gondolom tehát a Kávé '96. április 17-i, az *Érted Vagyokban* nyilvánosságra hozott levelében, hogy ennek a jézusi alapállásnak csak két szót szánt: *nézeteidtől függetlenül*. Ennyivel jelezte csupán, hogy nem feltétlenül ért egyet a Paskai-féle kiközösítés okával, Bandi nézeteivel. De Bandit nem azon a címen közöcsítették ki, mert hűséges tanítványa Jézusnak. Ilyenek még akadnak Bokorban, s nincsenek kiközösítve. A Krédó egy tételét tagadta. Meg kellett volna vallania a Kávénak, hogy Bandi nézetével nem azonosul. Hittételeket nincs módunk tagadni. Bizonyítani sem, cáfolni sem.

Nem vagyok szabadgondolkodó. Engem köt az, hogy nemcsak Jézushoz akarok tartozni, hanem ahhoz a vallási közösséghez is, amelyben születtem, amelyben nevelkedtem, amelyben pappá szenteltek. Azt kérdezem, hogy titeket, testvéreim köt-e ez. S megvalljátok-e ezt a köteleket? A Hűségimánkban, a 70-es évek elején megvallottuk: *Ígérem, hogy hűséges leszek Egyházadhoz. Tőle kaptam mindent...* s a többi.

5.

A kétezer esztendőös egyház ellenében akkor van esélyünk valami jézusit tenni, ha kilépünk belőle. Benne maradva és Krédója ellenében – semmi esélyünk sincs. Hatvan esztendőös múltunk minden tapasztalatával és terhével meg kell szólítani ennek az egyháznak a képviselőit. A megszólítás csendesebb-rejtettebb módja, hogy beállunk egyházközségünk, ill. egy számunkra elviselhető szövegű pap munkájába, és ott folytatjuk, ahol 60 esztendővel ezelőtt kezdtük. Mit tettünk? Belekapcsolódtunk az egyház rendezvényeibe: Szakcs, Tokaj, Gyula ifjúsági A.C.-táborai, illetőleg jártunk a Szent Annába hétköznapi is misére. Lelkigyakorlatainkat egyházi előjáróink tudtával, támogatásával részvételével rendeztük. Írásainkat bemutattuk nekik. A kevésbé csendes módja a megszólításnak, hogy írunk egy levelet megfelelő előkészítés után az illetékesnek, a MKPK elnökének, hogy kifejezzük az egyházunk iránti hűségünket, szolgálati készségünket.

Kérdezem: mutatsz-e, Testvérem készséget akár a csendesebb, akár a levélíró változatra?

6.

Mi akadályozhat meg bennünket ebben a készségben? Hát a múltunk. Hogy vértanúink, hitvallóink meg teológiai irodalmunk van, s hogy harcban álltunk az ateista diktatúrával és az azzal kiegészítő hierarchiával is, egészen a Vatikán magasáig. És a jelenünk? Az talán már kevésbé. Amikor dekkolt a magyar társadalom s az egyház jó része, akkor mi porondon voltunk. De ma? Nyugodtan járhatunk kisközségbe, de egyre fogyóan járunk. Mondhatjuk a forradalminak tetsző jézusi tanítást, de saját gyermekeinknek is csak egy elenyésző hányada jár közösségeinkbe, hogy azokat tanulja. A magyar társadalom felnőttjeiből valakik visszatálnak ugyan az elmúlt félszázad után Istenhez, de hozzánk nem. Majd egyedül Dombi Ferenc testvérünk tudott belőlük népet gyűjteni. Tanításában a KIO tartalmait ezóteriával ötvözte, s az elkövetkező évek mutatják majd meg, hogy bele tudnak-e simulni azokba a tartalmakba, melyeket hordozunk, vagy foglyai maradnak az ezóterikus körítésnek.

Nyugodtan mondhatjuk, hogy mi szolgálni akarunk, senki nem akadályoz meg ebben bennünket. De egyre többen és többen hagynak el minket. Azon a címen is, hogy csak „agyalunk”, ahelyett hogy szolgálnánk, hogy valami jót tennénk. Fájdalmasan és megértően tapasztalom, hogy közösségeim nem-nyugdíjas tagjai csak ritkán tudnak eljönni a havi találkozókra, munkahelyi elfoglaltságuk miatt.

Nyugodtan mondhatjuk Jézus adás-törvényét, de nagyon kérdéses, hogy mennyire tudjuk kivonni magunkat annak a társadalomnak a hatása alól, amelyben élünk. Hogy mennyire van szükségünk sajátmagunknak arra az összegre, amelyet megkeresünk? Nem tudtunk az elmúlt 15 esztendő alatt észrevenhető és szövegeinkhez illő nagyságrendben letenni valamit az asztalra. Gazdagodtunk helyette? – csak kérdezem

Egy-egy derék akciónkkal fel tudjuk még hívni a sajtó egy részének figyelmét arra, hogy a katonáskodást megtagadók ivadékai vagyunk, de e tekintetben is program nélküliekké lettünk, hiszen nem kell már elmennünk katonának.

Mindezek alapján meg kell kérdeznünk magunktól, hogy a jézusi örökség nem devalválódott-e kezünkben. Én azt képviselem, hogy igen. S ha a sós ízt vesztette, akkor nem való egyébre... Az élő nemzedék túlvan 65. évén. A második közelíti ezt a korhatárt, s itt állunk feladat nélkül. A harmadik nemzedék messze nagyobb része pedig meglehetősen értetlen, mintha nem értené az őseket: *Tisztelünk, becsülünk titeket, de nekünk magunknak kell megtalálnunk saját utunkat* – mondta volna egyikük apjának. S nem csatlakozik ahhoz az örökséghez, amely bizony egyre inkább kifolyik kezünkből. Egyre többen hagynak el bennünket... és leginkább értékelt testvéreink közül is. Nem tudnak mit csinálni az örökséggel?

Meg kell találnunk helyünket egyházunkban, amelyben benne élve találtuk meg 60 éve a jézusi utat. Nem lehet minden frontnak hadat üzenve élnünk. Valahol otthon kell lennünk.

7.

Fel kell fedeznünk azt, amit ma, 60 év után, tehetünk. Valami újat kezdhethetünk. Nem olyant, amit nekünk kell felfedeznünk. Olyat, amivel Jézus is próbálkozott, Jézust követni akaró elődeink is.

Jézus otthagya názáreti műhelyét, s nem társadalmi munkában, hanem egész napos foglalkozással kezdte hirdetni Isten Országát s gyógyítani a betegeket. Tanítványait nem két vagy négy hetenként összejáró közösségbe hívta, hanem életközösségbe. Erre nem volt módunk a korábbi 45 esztendő alatt. De 16 év múlt már el, és úgy látszik, hogy még nem vette fel ezt a zászlót közülünk senki sem.

Tanítványaitól Jézus nem kívánt nötlenséget. Szerte a nagyvilágban sokfelé alakulnak egyházunk ölen olyan életközösségek, melyekben családok is élnek. Folytatják az életközösségnek jézusi hagyományát, melyet az elmúlt két évezredben a szerzetesek találtak meg.

Ismerjük a szerzetesség történetét. Az élet- és vagyonszerzés, a magántulajdon hiánya nem biztosítja még a jézusi szegénységet. Ezzel szemben olyan lehetőségét nyújtja Jézus követésének, melyet a szerzetes kívüli élet nem ad meg. A szerzetben biztosítva van, hogy életem minden energiáját a meglátott jézusi cél szolgálatára fordítsam, és csak a szerzet tagjain fordul, hogy ezt a szegények életszintjén csinálják, vagy a szerzetben belül is azt csinálják, amit a világ fiai: szolgálnak az életszínvonalat, a Mammont istenükként.

Fel kell dolgoznunk azt a sokkot, melyet egyházunk számára jelentünk. Nem új dogmatikák gyártásával – ezzel mindent elrontunk –, hanem az életünkkel kell megmutatnunk, hogy mit jelent számunkra a jézusi örökség vállalása.

'89-ben Budaváriban volt két napot nálam Hans Meier. Azt mondta, hogy elkezdhetném én magam az életközösséget, mert ahogyan elláttam őket, abból azt látja, hogy alkalmas vagyok rá. Amikor mondta, betöltöttem már 70. évemet. Azt válaszoltam, hogy ilyen korban ezt már el nem kezdem. De a Bokorligetet megvásárló testvéreimnek pár év múlva ennyit mondtam: Ha elindul a szekér, én leszek az első, aki felkapaszkodik rá. Eddig még nem indult el.

Le kell tennünk újra valamit az asztalra. Nem tudunk olyat letenni, ami megújít minket mást, mint az életközösséget. Sok testvéremnek sok a Bruderhof iránt rokonszenvem, másoknak kevés. Úgy látszik, hogy akiknek kevés, azok sem oltják be magukat fájukba.

Alighanem azért, mert ők is érzik, hogy valami nincs rendben náluk. Klaus őszintén elmondta nekem: vannak, akik keveslik náluk az imádságot, ő azt gondolja, hogy náluk a munka az imádság. Nagypapa jó hatvan éve az egyik összejövetelén idézte egyik rendtársunkat: Nekem a munka az imádság! Mire Nagypapa: *Na, na...* – csak ennyit mondott. A másik gondjuk, hogy az ifjúságuknak – a negyedik nemzedéknek – noha „bekeresztelkedett”, nincs lelkes szövege, csak ott vannak...

Tanultam gondjaikból.

1. Éneklés és meeting nem pótolja a lélek olthatatlan Isten-igényét. Meg kell szólítanom Istent, s ehhez időre van szükség. A szerelemhez idő kell!

„Hogy hívnak téged, szép öreg Úr, Kihez mondtam sok imát?

Jaj, jaj, jaj, nem emlékezem,... Csak tudnék egy gyermeki imát!...

Csak nagyszerű nevedet tudnám.”

Ő várt, várt, aztán felszaladt, Minden lépése zsoltár-ütem:

Halotti zsoltár. S én ülök Sírván a Sion-hegy alatt.

Valamikor valamelyikünk ajkán egy lelkigyakorlaton elhangzott: *Szeretnék szerelmes lenni az Istenbe*. Ezt a vágyat, és a vágy kielégítését nem spórolhatjuk meg. Nincs időnk rá? Ez baj, nagyon nagy baj. Segíteni kell a bajon.

2. Tudok, de nem akarok csak a mindennapi kenyérért dolgozni. '52-től '69-ig majd húsz éven át csak a mindennapi kenyérért dolgoztam, rabként és szállítómunkásként. De szállítómunkásként délután s az éjszakákba nyúlóan megírtam a KIO-t. A börtönben pedig filozófiai szintézisemet kezdtem megfogalmazni – elvitte egy hipis, mielőtt még befejeztem volna. Csak a kényszer vihet székláb faragásra. Kényszerszerűen pedig nem választ az ember. Isten alkotónak teremtett minket. Akinek mindegy, hogy mivel tölti el napját, az csökköt, fogyatékos ember. Ha nem tudnék nektek ilyeneket írni, rég nem élnék már. Nekem kell a napi 24 óra, hogy azt tudjam tenni, amire lelkem Istene készített engem. Csak így tudok áldozatot bemutatni Istennek.

3. Olyan életközösségben akarok élni, amelyben mindegyikünk csinálhatja azt, amit tud, amit választott, amiért lelkesedik. Ha teológiát, hát teológiát, ha matematikát, hát matematikát, ha beteggyógyítást, hát beteggyógyítást, ha fogyatékosokkal foglalkozást, hát fogyatékosokkal foglalkozást, ha kovácsolást, hát kovácsolást, ha építést, hát építést, ha kertészetet, hát kertészetet. Akármit, ha az tudja közvetlenül az Istent és az embert szolgálni, de Isten dicsőségére. Akármit, ami az ember lelkét bontja ki, ha örömét találja benne. Az enyémet és azét, akivel foglalkozom. Ez az az *Eigenwille*, amit a Bruderhof rossznak mond, de én nem tudok nélküle élni.

8.

Nincsen kétségem, hogy ha a Bokornak van jövője, ezen az úton lesz. Egyházunkról pedig tudomásul kell vennünk, hogy ennyi telik az emberiségtől. Az embert meghatározza az Ellenisten, a Mammon. *Vang-An-Si*-t azért kellene megölnie a császárnak, mert az általa megvalósított államosított rendben azt tapasztalja a kétszáz millió nincstelen kuli, hogy *Most remény sincs meggazdagodni*. A szerzet, az életközösség biztosíthatja, hogy nem akarok magamnak többet, mint az egy dénárt, mert az bőven elég az egészséges élethez. Azt hiszem ennek az ellenkezője az emberiségnek ez a normál állapota egyelőre, mely nagy örömeinkre 15 évvel ezelőtt visszatért hazánkba is. Kevés a fizetésünk, és meg akarunk gazdagodni, mi is?

'45 előtt nem volt kisközösség. Igenis, az egyház indítására lett, de feleslegessé tette azt az egyház részleges megegyezése a magyar állammal '64-ben. '82-re már egészen nyilvánvalóvá lett, hogy nincs szüksége ránk, s ezt '87-re a most uralkodó pápa – elődjének jóváhagyásával – meg is erősítette. Három év múltán pedig abszolút *pluquamperfectum*-má lettünk.

Az Egyházon belül maradva nem lehet folytatnunk azt, aminek az ideje lejárt, a püspököktől is rejtendő kisközösséget. Csak azt, amiről VI. Pál az *Evangelii Nuntiandi* kezdetű

enciklikájában szolt már 1975-ben: *megőrzik az őszinte közösséget püspökeikkel, akiket az Úr állított Egyháza élére, és az egyházi Tanítóhivatallal, amelyet a Szentlélek a püspökökre bízott; ha nem tekintik magukat az evangélium kizárólagos címzettjének vagy hordozójának – sőt esetleg magának az evangélium egyetlen birtokosának! –, hanem tudatában vannak, hogy az Egyház sokkal nagyobb és sokkal változatosabb és sok egyéb módon is testet ölthet, mint éppen az ő közösségükön belül...*

Aki most nektek mindezeket elmondja, könnyíteni akar a lelkén. Nem akar úgy meghalni, hogy én, mi vagyunk Jézus örökségének egyetlen hordozói. Úgy akar meghalni, hogy a magunk idejében megcselekedtük, amit megkövetelt a haza. Ha találkozom az Istennel, azt akarom mondani neki, hogy Uram, ennyi tellett tőlem. S nem akarok úgy elmenni, hogy testvéreim görnyedjenek Szüzifosz terhe alatt. Nagyon örülök, hogy már jó tíz éve kivonultam a Kávéból, s hogy bíztam fiatalabb testvéreimben, azok Jézusba vetett hűségében.

9.

El akarok még valamit mondani. A 80-as évek szorongatott helyzetében azt találtam mondani, hogy nem hordhatom senkinek a zsebében lelkiismeretemet. Csak a fogalmazás módját akarom visszavonni, nem a tartalmát. Megerősít a tartalom vissza-nem-vonásában az, hogy mégis csak belevehettem Ratzinger 12 pontja közé: *csak a lelkiismeretünknek tartozunk engedelmeskedni*. S bizony ez az egyház tanítása, bár nem dogmatikai érvényű, mert XXIII. János csak pasztorális zsinatot hívott össze. De egy bokorbeli házaspár közénk már nem járó diplomás gyermeke egy családjukban mondott karácsonyi misém után megvallotta Terinek: Ha Gyurka bácsinak joga van szembeszállni az egyházzal, ő is képviselheti a sumér rokonságot szembeszállva a Magyar Tudományos Akadémiával. Ezért módosítok most a fogalmazáson: csak a lelkiismeretem szavára tudok hallgatni. Ezt vállalom a II. Vatikáni Zsinattal együtt.

És még valamiért. Lelkiismeretünk szentsége nem lehet a végső szó. Azért nem, mert ezen az alapon, ha tízen vagyunk, tízfélét gondolunk és tíz felé akarunk menni. Legyen a számunkra a te és a többi testvérem lelkiismeretének a szentsége is a végső szó. Addig kell imádkoznunk és addig kell ebbe ágyazottan elmondani a magunkét, és figyelve hallgatnunk testvéreinkét, amíg meg nem találjuk a közös nevezőt, amíg figyelni tudunk testvérünk, testvéreinknek lelkiismeretére is. A lelkiismeretünk legvégső szava az, hogy megtanulunk újra egyet gondolni. Azt, amiért Jézus János evangéliuma szerint halálára készülődön imádkozott. Azt, hogy mindannyian egyek legyünk. Azt, hogy mindannyian megtaláljuk a közöst. Mert Isten akarata bizony egy és nem tízféle. A lelkiismeretem szavának el kell jutnia a te zsebedbe is, a lelkiismereted szavának el kell jutnia az én zsebembe is. Lelkiismeretünk szavának el kell jutnia egymás zsebébe is. Az Isten akarata egy és ugyanaz, és nem tízféle. Addig kel imádkozni, érvelni a másakra figyelni, amíg meg nem találjuk az egyet. Az az Isten akarata, amiben meg tudunk egymással egyezni. Amíg ezt meg nem találjuk, csak tévelygünk, s mondjuk a magunkét. Minek? Azért, hogy széjjel menjen a Bokor? Valamikor tudtunk még egyet gondolni, és növekedtünk bölcsességben és kedvességben Isten és az emberek előtt. A Bruderhof egyhangúan hozza döntéseit. A pinkafői katolikus életközösség, a Franziskusgemeinschaft nem nyugszik, hanem imádkozik és újra tárgyal, amíg meg nem találja a közös nevezőt, amíg égül is tud egyhangúan dönteni. Ez nélkül csak a Sátán Országát tudjuk építeni. Ott mindenki mindenkivel harcban, véleménykülönbségben áll, amint azt az evilági országokban is tapasztalhatjuk. Minek az erejében? Annak, hogy nem hordják a zsebükből egymás lelkiismeretét. Csak a magukét, csak a maguk buta fejüket, önző szívüket.

A lelkiismeretem mondja nekem, hogy kérjem tőletek, Testvéreim, hogy gondolkodjatok azon, amit most mondok: Nem vállalom, hogy én szembeszálltam egyházzal. Az 1997. évi rendezése ügyemnek, ezt világosan tanúsítja. Jézus sem szállt szembe egyházával. A kereszten megbocsátotta, amit egyháza előljárói tettek ellene. Én is megbocsátom azt, amit

tettek ellenünk, ellenem. Nem szabad mindörökre haragudni. Akkor is abba kell hagyni, ha nem kérnek tőlünk bocsánatot.

10.

Meg kell újulnunk. Csak egyetlen útja van ennek. Újból szabad utat kell engednünk Istenhez magunknak. A harcok megkeményítettek bennünket. Igazunk tudatában egyre kevesebbet foglalkozunk bűneinkkel. Kisközösségi imádkozásainkban egyre gyakrabban csak véleményünket mondjuk el testvéreinknek ahelyett, hogy Istenhez imádkoznánk. Leszoktunk a lelkigyakorlatok imádkozós csendjeiről. Ha nem tudunk már ilyet összehozni, menjünk el mások lelkigyakorlatára, ahogyan az első nemzedék tette, amikor még voltak egyházunknak lelkigyakorlatos házai.

Különben folytatódik szétesésünk. Egyre többen veszünk is össze egymással. Világos jele ez annak, hogy elvesztettünk valamit. Sőt: Valakit. Rajtunk áll, hogy visszaszerezzük.

Mert Jézusnak nem hivatalnokokra van szüksége, hanem vértanúi készségű tanúkra, akik Őt tolmácsolják. S ez nem lehetséges olcsóbban, mint ahogy neki sikerült. Addig van képviselő, amíg van vértanúi készség. Addig van vértanúi készség, amíg van szerelem. Lehet, hogy a szerelem Isten iránt, csak a *célebsz* (házasság nélkül élő) emberek, beteggé tett emberek reménytelen vágyódása, reménytelen szerelmi istenpótléka, mert nem lehet szerelmeseknek lennünk Istenbe. Istent csak szerethetjük teljes lelkiismeretünkől, teljes lelkünkől, teljes elménkől, teljes szívünkől és teljes, azaz minden erőnkől. De ez elég arra, hogy megismerjük akaratát és tegyük újra azt, amiből megszületik a tett, amely hitvallókká tesz, és amely golgotákra érdemesít.

Adja Isten, hogy Testvéreim olyan jó szándékkal fogadják szavaimat, mint amilyen jó szándékkal én megfogalmaztam őket. Én nagyon szeretnék még (mielőtt meghalok) részt venni egy olyan lelkigyakorlaton, amelyben imádságos csendben tudjuk megbeszélni azt, amit egymásnak adhatunk. Lehetőleg indulatok nélkül. A Jézustól eltanulható szeretet levegőjében.

Megkötöm magam Isten kötelével, Megtöltöm szívemet Ország igéjével,

Szabadságom, Uram, Néked visszaadom, Csak a szeretetre formáld át tudatom.

65. NYÁRI NAPLÓ

2005. június vége

Városmajor, 2005. június 12.

Testvéreim Jézusban! Megindító volt a levél, amit kaptam a mai alkalomra Bisztrai Gyuritól és sashalmi barátaitól, közösségeitől. Kérdések voltak benne. Íme:

Jézus miért éppen kenyérhez hasonlítja magát? Mindenestül a miénk szeretne lenni? Mi vezérelte, mi hajtotta őt? Az, hogy úgy éljünk belőle, ahogy a kenyér által – biológiailag? Hogy kenyér legyünk egymás számára, hogy éljünk egymásért, másokért? Mit jelentett és jelent ma a számokra az eucharisztia? Mit jelent a hiánya? Börtönéveidben hogyan áldoztál? Bíztsz bennünket áldozásra? Kinek jó, ha áldozom, s kinek rossz, ha nem áldozom? Mitől lesz vágyakozás bennem az áldozásra, találkozásra Jézussal? Aki eszi a testemet, bennem marad és én őbenne – mit jelent Jézusban maradni? Milyen annak az embernek az élete, akiről elmondható, hogy Jézus él benne? Miben áll a magatartás- és a sors azonosság? Mesélj a sorsodba ágyazott eucharisztikus találkozásokról, mint erőforrásaidról! – Egy három napos reggeltől estig tartó lelkigyakorlatot tölthetnék meg válaszzal. Megadom a lelkigyakorlat vázlatpontjait.

1.

Jézus azt akarta, hogy Mennyei Atyánknak tetsző életet éljünk. Az Atya arra teremtett meg minket, hogy olyanok együnk, mint ő – tökéletesek. Ezért árasztotta belénk Lelkét már az idők hajnalán. Már akkor, amikor az evolúciós mutáció vagy egy külön isteni belenyúlás folytán egy már beszélni tudó élőlény először suttogta vagy mondta ki e szót: Isten. Talán ez volt az első szava? Nem tudjuk, de lehetséges. Tehát Isten e nagyszerű próbálkozása velünk – nem Jézussal kezdődött. Nem is Mózással, nem is Ábrahámmal. Isten szövetsége az emberrel, hogy ő legyen életünk királya, ez egyidős az emberiséggel. Az ember felől nézve. És örök és időtlen ez a szövetség az Isten felől nézve. Tudott róla Szókratész és Buddha és Lao-ce, és mások. Ha nem is azt a szót használták, hogy szövetség vagy az Isten országa, az Isten királysága. Jézus ezért az országért, ennek a királyságnak a megvalósításáért jött közénk.

2.

Van az élet, és van a vallási cselekmény. Az ember dolgozik. Miként a madarat repülésre, úgy az embert munkára teremtette az Isten. Az emberalatti élőlény csak gyűjtöget. De az ember, amikor gyűjtögetése során elejt egy állatot, bőréből-szőrméjéből ruhát készít magának. Nem csak táplálékot gyűjt, hanem meg is munkálja, amit elejtett. Csontjaiból eszközöket farag, idegszálaiból íjához húrt készít, s az eszközeivel rajzol is barlangjának falára. Majd nemcsak gyűjtöget, hanem termel is. Először gabonafélét. Ez az élete? Nemcsak ez. Párt választ magának. Ha nő, akkor férfit. Ha férfi, akkor nőt. És ragaszkodik hozzá. És ivadékokat nevel. Nem úgy, mint a fecske, tavasztól nyár közepéig. Hanem, amíg felnőtt lesz belőle, párválasztásig. És újra ragaszkodnak egymáshoz és ivadékokat nevelnek, és így tovább. E kettő: a munka és az ivadékok felnevelése – ez az ember élete. A szerelemben teljesedik ki, s a holtig tartó hűségben – választott párjához. A gyűjtögető, a termelő életmód csak segíti a szerelem és a szeretet fészket, a családot.

És van a vallási cselekmény is. A kezdet kezdetétől fogva. Minden emberi sokaság kultúráját teremt. S minden termelői és művészi kultúra a kultuszából, a vallási cselekményből születik. Talán a családi imádság volt a kezdete. Mennyei Atyánk, a minden napi kenyeret add meg nekünk ma – talán ez volt az első imádság. A gyermek Jézust is apja, Szent József taníthatta az első imádságra. A zsidó nép Jézusig nem is fejlesztett mást mint kultuszt, vallási kultúrát. Nem teremtett még vallástól függetlenedő kultúrát. Ha énekelt, ha táncolt, Istennek tette azt, mint királya, Dávid is.

3.

Jézus zsidó volt. S egykönnyű ember volt. Csak a szentírását ismerte: a Törvényt és a prófétákat. Más könyveket nem idézett soha. Elég volt e könyv és vallása neki arra, hogy megértse: arra lettünk, hogy istennektetsző életet éljünk, hogy tökéletesek legyünk, mint Mennyei Atyja. Azt, hogy ez az Atya szereti minden gyermekét, s hogy nekünk is válogatás nélkül szeretnünk kell minden embert. Rokonainkat, barátainkat szeretni nem elég, ezért még nem kapjuk meg Atyánk jutalmát, az örök életet országában. Szeressétek ellenségeiteket is, amiként az Atya napját felkelti jókra és gonoszokra is, esőt ad igazaknak és hamisaknak – ezért jár az Atya jutalma. Ezt tanulni, tanítani – ez a rendeltetése a kultusznak, a vallásnak. Ha gyermeked születik, menj vele templomba, a nyolcadik napon metéld körül, küld a zsinagógába, ha felserdül, avassad be, s szombatonként szenteld meg az Úr napját. Ne dolgozzál, hanem csak Istennel foglalkozzál. S esze ágában sem volt vallást változtatni.

4.

Elcsalt az apjától-anyjától tizenkét serdülőt, fiatalot. Csak egyről tudjuk, hogy felesége volt, s a zsidó fiúk 18 éves koruk előtt házasodtak. Tanította őket arra, hogy milyen az Atya, s megtanította őket gyógyítani is. Nemcsak zsidókat, hanem szamaritánusokat is, pogányokat is gyógyítottak. Ez volt az életük. Tanította őket két vallási cselekményre is. Merítsétek alá vízben azokat, akik tanítástokat elfogadják! Nem volt ez Izraelben merő újdonság. A Keresztelő is tette, és senki nem botránkozott meg benne, mint vallási újításon. Ez volt az egyik vallási cselekménye. A másik pedig beleilleszkedett egy másik zsidó vallási cselekménybe. A zsidó újévkor elfogyasztották Izraelben a sült bárányt keserű füvekkel, kovásztalan kenyérrel és ünnepi boritallal. Annak emlékeztetere, hogy Isten kiszabadította őket az egyiptomi fogságból. Ezt az ősi zsidó szertartást halála előtt is megünnepelte 12 tanítványával, s a lakoma végén a lakoma maradékából kezébe vett egy darab kenyeret és a boros kupát, s ezt mondta: Ez az én testem, ez az én vérem. Ez a szövetség vére. Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre! Ez a másik vallási cselekmény, amire tanította a Tizenkettőt. Ezekről számolnak be a szinoptikus evangéliumok. Jézus kötünk levése után 70 évvel készül el János evangéliuma, amikor a zsidók már kiközösítették a Jézushoz ragaszkodókat, amikor már elválik a sültbárány evése és az eucharisztia. És Jánosnál márolvassuk, hogy ez az élet kenyere, melyet ha eszünk, akkor Jézus bennünk marad, s mi Jézusban.

5.

Harmincöt éve megismertem egy tizennyolc éves fiút, Bisztrai Gyurit, aki most azt kérdezi tőle, hogy mit jelentett és jelent számomra az eucharisztia. Életem és imádságom legfőbb eszközét jelentette és jelenti arra, hogy teljesíthessem Mennyei Atyám akaratát: azt, hogy minden embert szeretni tudjak. Ennek a jézusi parancsnak teljesíteni akarása az életem. És az eszköz arra, hogy ebből valami sikerüljön. Már ötéves koromban miséztem odahaza blablázva, s a nővérem ministrált nekem. Hatvanhárom éve múlt, hogy elmondtam a piaristák dunaparti kápolnájában az első misémet, melynek kezdőverse ez a páli mondat volt: Én pedig ne dicsekedjem másban, mint a mi Urunk keresztjében. A Bokor azokból a fiatalokból született meg, akik hétköznapi is ott voltak reggel 7 órakor a debreceni Szent Anna templomban, ahol egy mellékoltárnál miséztem. Letartóztatásomig minden nap elmondtam. Első misém tizedik évfordulóját egy könyv nélküli magánzárkában ünnepeltem meg, lelki áldozással. Csodának tartom, amit most elmondok. A tizenegyedik évfordulóra egy ávos ápolónő hozta be nekem a Gyűjtő kislakozásában levő rabkórházba az eucharishtiát. Térdet hajtott ágyam előtt, kivette a keblébe rejtett ostyát, és ezzel adta át: Ferences bátyám ma magáért misézett, vegye azonnal magához, mert ha megtalálják magánál, engem falhoz állítanak. Verses éneket írtam örömben:

*Sűrű rácson ájtottél / csakhogy szíven örömet / megtaláljam
Kívánj tőlem akármit / csakhogy csókod egy kicsit megháláljam.*

6.

S mit jelent ma? Ugyanazt. A legfőbb eszközét annak, hogy képes legyek teljesíteni Mennyei atyám akarátát. Azt, hogy minden embert akarjak szeretni. Hogyan teszem? Hát ma úgy, ahogy tegnap: ma sem költöm el a pénzt, amit megkeresek. A rászorulóknak adom. Enélkül a misézés üres vallási cselekmény volna számomra. Honnan tudom, hogy ezt kell tennem. A lelkiismeretem mondja. A II. Vatikáni Zsinat ezt tanítja: *Az isteni törvény rendelkezéseit az ember lelkiismeretében fogja fel, amelyet tartozik hűségesen követni... hogy eljusson Istenhez. Nem szabad tehát az embert arra kényszeríteni, hogy lelkiismerete ellen cselekedjék... és csak a lelkiismeretének tartozik engedelmeskedni.*

E mondatom miatt tizenöt éven keresztül az ateista államtól kényszerítve a magyar püspöki kar megtiltotta, hogy hazai templomainkban misézzek. Bécsben már misézhettem. E idő alatt itthon csak a közösségeim lakásán misézhettem. Tizenöt év után a jelenlegi pápa megengedte, hogy belevegyem ezt a mondatot is abba a katolikus Hitvallásba, melyet a Hittani Kongregáció kérésére azonnal, még a hosszú büntetés előtt aláírtam, s azóta misézhetek hazai templomainkban is, ha egy plébános meghív a templomába. Nyolc éve mondtam el ezért a hálaadó szentmisét a piarista dunaparti kápolnában, ahol az első misém is mondtam. Most már papságom 63. évét töltöm, aligha fogok a fent mondottakon változtatni.

Most meg megköszönöm a plébános atyának, hogy mátyásföldi gyerek lévén, annak közelében, itt a sashalmi templomban mondhatok szentmisét.

Városmajor, 2005. június 14.

Ma úgy-ahogy évet zárok. Reggel elkészítettem a nyomda számára a *Rekcsini naplót* meg az *E fiúból pap lesz, akárki meglátja* könyvnyi vastagságú szövegét *regényem* első részének: '19-től '43-ig. Még délután lesz egy haladó görögóráim, s a hét végén Mag I, Mag II, és vasárnap délután Adyliget, de azután mehetek végre Bokorligetre legalább egy hétre. S elkezdhetem végre az igazi naplóírást. A korábbiak nem voltak igazik? Nem igazán, mert csak annyi fér bele, hogy lehoztam bennük az ide-odaírt szövegeimet, nagyjából elkészítésük dátumával. De az igazi naplóban napról-napra elmondjuk, hogy mi is történt velük. Bár nem tudom, hogy az *igazi* használható-e annyira, mint a nem-igazi.

Azzal kezdem, hogy a tegnap délelőtt nagyon sok volt nekem a KV-nap. Tizenöten voltunk a Bokorportán. 9-kor kezdtük, s én félkettőkor már otthagytam őket, miután elmondtam a *64. Napló* végén található szövegeimet, s meghallgattam testvéreim válaszát. Jutottunk-e előbbre, nem tudom. Eszembe jut, ami Balcells piarista generális mondott nekem '96-ban: *Nyilvánvaló, hogy konfliktus esetén csak kompromisszumos megoldások lehetségesek.*

Ratzingerhez, a Hittani Kongregációhoz fűződő viszonyomról volt szó. Leírtam a Hittani Kongregációnak írt levelemben a Krédót, és nem magyaráztam meg a Kongregációnak, hogy mennyivel fontosabbak az abban foglaltaknál, amik nincsenek benne. Nem írtam le benne azt, amit mi a jézusi örökségnek gondolunk. Megtagadtam vele ezt az örökséget? Azt hiszem, hogy az azóta eltelt közel tíz évem erre egyértelmű választ ad. Mit értem el vele? Csak annyit, hogy amennyiben egy plébános meghív templomába, misézhetek ott és prédikálhatok.

Miklós Imre dühöngött, hogy miért bánik Róma olyan kesztyűs kézzel velem. Nem büntetett meg a Kongregáció, csak fenntartotta a magyar püspökök '82-es korlátozó intézkedéseit. Nem lettem eretneknek minősítve, amit Miklós Imre szeretett volna. Mögötte volt pártunk és kormányunk... na meg a Szovjetunió. '93-ban aranymisésem előtt még odadörgöltem Ratzinger orra alá: én aláírtam a Kongregáció 12 pontját, de ő nem fogadja el, amit a *Dignitatis Humnae*-ből idéztem a lelkiismeretről:

– Úgy látszik, hogy nem én vagyok az, aki nem fogadja el a II. Vatikáni Zsinatot...

Megszületett '97-ben a kompromisszum. Nem kevés megaláztatással járt, de a kompromisszum az ilyen. Valamit azért kaptam is érte. Mért vagyok kompromisszumpárti?

Elmondom. Azt hiszem, a Bokornak misézhető papok közül én vagyok a legsikeresebb. A bokorportai miséimet abbahagytam, amikor az első és második nemzedékből már egyetlen férfi sem jött el rá. A lakásomon mondott négyhetenkénti ifjúsági miséken a létszám hol tíz fölött, hol tíz alatt van valamivel. A törzsgárda egy nagymama unokái, és még egy-két fiatal, hol ebből, hol abból a családból. A nagymama már nem él. Büszke lehet az unokáira? Azt hiszem, csak részben. Mert biztosan nem örül annak, hogy amikor nincs bokormise, akkor vasárnaponként otthon maradnak, s nem mennek misére. A sashalmi bokortagok eljönnek, amikor Sashalmon misézek. Félek, hogy meddig. Nyolc éve járok Adyligetre. Bandi széphalmi népe érte el a plébánosnál, hogy meghívott misézni-prédikálni Széphalomra. De plébános-változás következteében két év múltán már csak Adyligetre mehettem misézni. De úgy, hogy nem hirdeti meg misémet. Sebaj, jönnek a széphalmiak Adyligetre is. Úsztam a boldogságban. Aztán elkezdtek elmaradni. Ma már jó, ha hárman jönnek el közülük. Kinek misézek? Tegnap délután magammal együtt 21-en voltunk. Bokrosok? Óh nem. Az utolsó évek személyes barátkozásaimnak eredményei. Mondtam is Kristófnak, ne hirdesse a Tájékbán Adyligeti miséimet. Vagy öt éve hirdeti, és senki meg nem indul. Pedig azt is hirdettem, hogy két személynek mindig van hely Ákos kocsjában. Ő visz ki – tekintettel koromra.

Mit mond ez nekem? Azt, hogy évi egy-két alkalmon kívül nem lehet mozdítani a Bokrot. Hetenként senki nem akarja közülünk látni egymást. Számomra ez az elhalás tünete. Kompromisszumpárti vagyok. Nincsen, nem lehet róla statisztikám, de azt gondolom, hogy a jelenleg csoportba járók körében talán ez a helyzet: vasárnaponként tíz személyből elmegy templomba mondjuk hat és három és fél otthon marad, s egy fél az, aki bokormisére megy. Ezért vagyok kompromisszumpárti. A Bokor-öntudatból misére nem járás miatt... mert ott olyan szöveget kell hallgatni... Nem hiszem, hogy Budapesten nincs olyan pap, akinek a szövegét ne lehetne elviselni. Lustaságból, fáradtság miatt maradunk otthon, s nem szenteljük meg az Úr napját. S nem is gyónunk.

Ezért a *Vissza az egyházba, a templomba!* lett a jelszavam. Akármilyen megaláztatásoknak lehetünk kitéve. Nem akarok úgy meghalni, hogy templomba járó szülők gyermekeit gyűjtöttem be a Bokorba, és áldásos tevékenységem folytán leszoktak a templomba járásról. Mintha egy régi képlet térne vissza: Megharagudtam a papra, és nem járok többet templomba, Mi szokott ennek a következménye lenni? Utána még kire haragszunk meg, ki iránt leszünk kihűlt szívűek?

A Bokor tagjai furcsa képletet mutatnak: a/ csak közösségbe járnak, b/ csak templomba járnak, és közösségbe már nem, c/ se ide, se oda nem járnak, s helyette politizálnak, d/ s végül vannak olyanok is, akik templomba is, közösségbe is járnak.

Százalékot nem tudok és nem merek odaírni a négy változathoz. Ezért javasoltam vasárnap délelőtt a Bokorportán mindazt, amit elmondtam.

Városmajor, 2005. június 15.

Csak kötél végén tárgyalt velük

(Tomka Ferenc, *Halálra szántak, és mégis élünk! – Egyházüldözés 1945–1990 és az ügynökkérdés* – Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója Budapest 2005. 477 oldal – 1900 Ft.)

Tudva levő, hogy Jézus csak így találkozott Heródesssel, Pilátussal. Bolondok ruhájába is öltöztették érte, keresztre is feszítették érte. Nincs más *etalonom*, mint Jézus, mert hiszek Isten egyszülött Fiában... Amit írok e könyvről, nem apologetikus szándékú. Szeretném az átélt valóságot úgy megmutatni, ahogyan volt, vagy szerényebben: ahogyan megéltem az elmúlt jó félszázadot.

0. 1944-ben jelent meg hazánk földjén a Vörös Hadsereg, és vele együtt egy új történelmi szándék. 1944-ig egy más hadsereg volt e terület egy más történelmi szándék szolgálatában.

Az új történelmi szándék képviselői meg voltak győződve arról, hogy bármiféle vallás csak akadályozza az emberiséget előbbre jutásában. A régi szándék viszont a trón és az oltár szövetségének jegyében állt, és úgy gondolta, hogy az emberiségnek továbbra is a fegyveres hatalom és az Istenbe vetett bizalom szövetségének ősi-hagyományos útját kell járnia. Hazánk területén ez az *oltár*, a vallás, Jézus nevét tűzte zászlajára, de legalábbis illenék tudva levőnek lennie, hogy Jézus tanításának semmi köze sincs a fegyveres hatalomhoz. Könyvében Tomka Ferenc nem veszi figyelembe ezt, s nélküle akarja témáját vizsgálni. S úgy gondolja, hogy személy szerint azért alkalmas a könyvével vállalt feladatra, mert kapcsolatot talált az egyházat üldöző államhatalommal is, és üldözöttje is volt annak. Nem tudom, hogy magam alkalmas vagyok-e, mert személy szerint magam üldözöttje voltam az üldöző államhatalomnak, és üldözöttje a megszálló hatalommal kapcsolatot találó egyháznak is. Az elsővel nem óhajtottam kapcsolatban lenni, s úgy gondolom, ebből fakadtak problémáim az egyházi vezetéssel: az sem akarta látni azt, ami kívül rekedt Tomka gondolatvilágán. Tomka ennek következtében engem nagyon nem lát alkalmasnak e kor megítélésére, s így lettem könyvének *negatív hőse*: azt hiszem az én nevemet idézi műve a legtöbbször, vagy nyolcvanszor, a Bokrot meg még ötvenszer. De azért megpróbálom elmondani, ami történt. Könyve első részében (I. Egyházüldözés 1945–1990), Tomka alig juttat nekem szerepet, csak a másodikban (II. Papi ügynökök és a 2000-es évek) kapok nagyobbára helyet: a 25 fejezetből álló könyv utolsó előtti fejezetében (*Kiegészítő adatok Bulányi György történetéhez*). – Tomka aktualizálja is a maga történetét az ügynökkérdéssel. Ezért én is előreveszem azt.

1. A közel félszázad diktatúrájának működtetőiből, tömeggyilkosaiból senkit sem voltak felelősségre. Ennek következtében a nagyobbára kényszerítéssel *beszervező* személyek máig bántatlanok, és senki sem kérdez rá múltjukra. Ily körülmények között részükről a *beszervezettek* felelősségét firtatni – nagyon nagy ízléstelenség. Ezt félremagyarázások elkerülése végett szükségesnek gondolom leszögezni.

2. A '44 előtti évezredben a trón (állam) és az oltár (egyház) egy hajóban eveztek, s a trónnak esze ágában sem volt korlátozni az egyház működését. A közelebbi, a felvilágosodás utáni századokban, a Vatikán már igyekszik konkordátumot kötni. E konkordátum az egyes államok és a Szentszék közti szerződés, melynek alapján egyházmegyéket szervezhetünk, püspököket, papokat szentelhetünk. Ez az egyház működésének normál *pákája*. Két *pákája* is van: egy másik a rendkívüli helyzetekre, melyekben nem használhatja az elsőt, a normált.

3. '44 után a trón és oltár külön hajóban evez. A trón mindent megtesz az egyház végső felszámolásáért, a Szovjetunióban már 25 éven keresztül sikeresen gyakorolt minta szerint. Gyilkol is.

4. Ily körülmények között Róma előveszi a második *pákát*: a földalatti szervezkedését, és XII. Piusz imádkozik a *hallgató egyházért*. Hazai püspökeink tudnak az illegális, a földalatti munkáról.

5. A trón '45 elején hazaküldi Rómába a budapesti nunciust, s megpróbálja tárgyalásra kényszeríteni – a Szentszék kizárása mellett – a hazai püspököket. Letartóztatja Mindszentyt s a trón szándékának ellenálló főpapokat. A szerzetesek '50 nyári elhurcolásának hatására Grösz kalocsai érsek végül is tárgyalóasztalhoz ül. Róma üzen: nem volt jogotok tárgyalni. A tárgyalás után nyolc hónapra letartóztatják Gröszt is mint összeesküvőt, s a püspöki kar vezetőjévé Czapik, az egri érsek, lesz haláláig. Ő már nem áll ellent: teszi azt, amire kényszerítik. '51 tavaszán az egyházmegyék irányítását átveszi egy-egy ávos: ő bontja a postát, ő nyomja a pecsétet a kimenő levelekre, s a püspök csak az ő jelenlétében tárgyalhat papjaival. *A hátsó lépcsőn gyere, hogy ő ne lássa!* – mondja nekem '51-ben a debreceni püspöki helynök. A még szabadlábban levő püspökök megszakítják *nyilvános* kapcsolatukat a földalatti egyházzal. ('56-ban majd Swoynak, a fehérvári püspöknek beszámolok. Tudunk róla – válaszolja.)

6. Ezután, '52 nyarán kezdődik a földalatti egyház felszámolni akarása. Letartóztatják az országos vezetőket: 12 személyt – első Bulányi per (az ügyész halált kér fejemre a Jónás-tanácstól); '55 végén 60 személyt (köztük Fekete Gabriella, Eglis István) – második Bulányi per; s '60-ban 120 személyt (a Regnum papjai is); immár mindenkit, akinek illegális tevékenységét felderíthették. Ez utóbbihoz megszerzik az esztergomi apostoli kormányzótól annak a vádlottakat elítélő nyilatkozatát is, és természetesen publikálják is azt, mint püspökkari állásfoglalást. A kisebb vétkeseket, sok százat, civileket és papokat egyaránt, elbocsátják munkahelyükről, s ezek fizikai munkát kényszerülnek vállalni. A földalatti szervezkedők bebörtönzése folytatódik '74-ig.

7. A II. Vatikáni Zsinat tárgyalási szüneteiben lábra kap egy folyosói vélemény: *jobb, ha vannak püspökeink, mintha nincsenek*. Ennek hatására is kezdi el VI. Pál a Vatikán *keleti politikáját*, melynek Casaroli érsek lesz a kivitelezője. A Szovjetunió engedélyezi Kádárnak, hogy *részleges megállapodást* (nem konkordátumot, ami a Vatikán első pákájának a világába tartozik) köthet a Vatikánnal, s megkötik azt '64 szeptemberében. A Vatikán 15 év után újra szentelhet püspököket hazánk számára; olyanokat persze, akiknek szenteléséhez *pártunk és kormányunk* hozzájárul.

8. Ezután kezdődik a tánc, a kállai kettős: egyházhűség is, az ateista kormánynak engedelmesség is – egyszerre. Püspökök internálva még, papok börtönben még, és felértékelődnek azok, akik kezdettől fogva tudták, hogy csak a békepapság az út: a tárgyalás, a kompromisszumkeresés. (Schrotty ferences főatya vallja még Mindszenty idejében: Az Alföldön csak azért maradtak meg a katolikusok, mert a szeged-alsóvárosi ferences barátok hajlandók voltak a basa papucsát is megcsókolni.) Nálunk, Magyarországon, ropjuk ezt a táncot. De Márton Áron, Erdélyben sohasem lépett rá erre az útra. A továbbiakban Mindszentyt a Vatikán rábírja, hogy elhagyja '56. nov. 4-én választott lakhelyét, az amerikaiak budapesti követségét; ahova bemenekül, amikor a szovjet tankok leverik a magyar forradalmat. Majd ígérete ellenére VI. Pál üresnek minősíti az esztergomi érseki széket. A részleges megállapodás erejében új és új püspököket szentelhetünk. Lékai László is püspökké lesz. Előbb Veszprémben, majd apostoli adminisztrátorként Esztergomban, s Mindszenty halála után, '76-ban, ő lesz az esztergomi érsek, a prímás, a bíboros. S ezzel vége a '44-től '76-ig tartó korszaknak, a *rendtelenség* korszakának, a második *páka* idejének. A trón elérte, amit akart. Negyedszázadot dolgozott érte.

9. Az új prímásnak rendet kell teremtenie. Már '76 szeptemberében levelet kap Lékai az AEH-től, melyből megtudja, hogy Bulányi nem is az államnak, hanem az egyháznak az el-lensége. '76 decemberében a püspöki konferencián ki is osztja tehát Szendy spirituális (majd püspök és érsek lesz belőle, meg a *hit védője*) dolgozatát: *Bulányi – alighanem hiányos teológiai képzettségéből fakadó – tévtanításairól*, s kiosztja még külön minden egyházmegyes püspöknek a maga egyházmegyéje bulányista papjait felsoroló névsort, megbüntetésük céljából. Ez már sok a püspököknek. Endrey váci püspök a cédulájára néz és felszólal: A legjobb papjaim, pertu barátaim. Más püspökök is tiltakoznak. A püspökkari titkár, Cserháti, nem szólal fel, de beszél a cédulán szereplő papjaival: volt, aki a nevedet sem hallotta még; volt, aki hallott már rólad, de még nem találkozott veled; s volt egy olyan is, aki látott is már – mesélte nekem. Azaz minden buzgó papot lebulányistázott az ávó, s parancsára Lékai is. Évek kellenek, amire a trón meg tudja törni a velük szemben még renitenskedni próbáló püspökök ellenállását.

10. '77 elején személyesen találkozom Lékaival. Nagyon kemény a találkozó. Lékai: Papok csak erkölcsi okokból kerülnek börtönbe. Én: Egyházam bíborosa beszél így? Most csak Lénárd atya van börtönben, róla állítja ezt? Két óra után kikísér, felsegíti kabátomat. Késő este van már, s a lehallgató készülék távolában megkérdem az idősebb testvért: Hogyan bírja ezt? Ő és nagyon halkan: *Visszaadom én nekik ezt az ügyet*. Nem tudta nekik visszaadni. Nyilatkoznia kell mindenfajta kisközösség ellen. De segít neki a Bokor: '79-ben elkezd a

katonáskodás megtagadását. Lékai most már újra nyilatkozhatik, és külföldön, az *Il Regno* folyóiratban, '81-ben: Magyarországon is vannak kisközösségek: jók, amelyek tisztelik az állam törvényeit, s engedelmeskednek a hierarchiának, mint a Regnum; és rosszak, amelyek nem tisztelik a törvényeket és nem engedelmeskednek a hierarchiának, mint a Bulányi atya közösségei. A Vatikán utazó nagykövete, Poggi érsek meg '81 tavaszán közli velem a Hilton szállóban, hogy Miklós Imre, az ÁEH elnöke, szabad utat biztosít minden kisközösségi munkának, ha abbahagyjuk a katonáskodás megtagadását. A Bokor nem hagyja abba. Mit ér nagylelkű ajánlata, ha az ára Jézus tanításának megtagadása? Ez a Jézushoz tartozás választja szét a magyarországi kisközösségeket: a Jézushoz hűnek lenni akarásunk, meg a többi kisközösség belenyugvása az évezredek *keresztény* hagyományba, az ellenséget-ismerés, a háborúzás, a katonáskodás folytatásának a hagyományába. Tomka a *focolaré* színeit viseli, Blanckenstein Miklós, ma már magas egyházi méltóságokban, a *Regnum*ét. Így ír a Bokorról: *A legtöbbjüket önmagában nem azért csukták le, mert keresztények voltak, hanem mert megtagadták a katonai szolgálatot* (Heti válasz 11). Vajon Blank nem tudja, hogy a Bokor tagjai Jézus követői, s mint ilyenek nem esküsznek fel a gyilkosságra? Tudatosan csináljátok a ködöt? – Tomka történelemlénye mindezekről semmit sem tud. Tudhatna a szerző, ha akarna. De nem engedi az apologetikus szándék: a történelem meghamisítása.

11. '81 őszen Lékai teológiai dialógusra hív, s ha nem megyek el rá, kánoni büntetést helyez kilátásba. Elmegyek tehát, s a *dialóguson* közli velem, hogy ő és a jelenlevő professzorok hivatalból képviselik az egyház tévedhetetlen tanítását. Csak írásban feltett kérdésekre vagyok hajlandó válaszolni. Megkapom postán a kérdéseket, s elkészítem a válaszokat, melyek nyomán a Püspökkari Konferencia közli velem hat tévedésemet, s kívánja, hogy vonjam vissza őket. Közlöm írásban, hogy a hat téves tétel egyikét sem képviselem, ezért nem is tudom visszavonni azokat. Nem válaszolnak, hanem '82 júniusában megszületik az ítélet. Gál, Vanyó, Rózsa, Erdő professzorok véleménye alapján a Püspökkari Konferencia döntést hoz: a vizsgálatot a maga részéről lezárta, és a vitatott nézeteket felterjesztette Rómába a Hittani Kongregációhoz. Addig is megvonja tőlem a nyilvános misézés, igehirdetés és a szentségek és szentelmények kiszolgáltatásának jogát... a főtisztelendő papság pedig tartsa távol magát megnyilatkozásainktól és összejöveteleinktől, ilyenek megrendezésére ne nyújtsanak lehetőséget. Nyögvenyelős bizony ez az ítélet, mert tévtanítások miatt kiközösítés meg (a felvilágosodás koráig) elégetés jár az egyház ősi gyakorlata szerint! Kitalálnak – alighanem segít nekik ebben is a *trón* – egy az egyházjogban eddigelé még soha senkivel szemben sem alkalmazott büntetést részemre: a magyarországi egyházmegyéikben nem működhetem *nyilvánosan*. Erdőn-mezőn, lakásban igen; s ha volna útlevelem, Bécsben már templomban is misézhetnék. Mindezeket Tomka tudhatná, mert 30 ezer példányban – dokumentumokkal együtt – olvasható az egész Kárpát-medencében a '89-ben, az Új Idő könyvek sorozatában megjelent *Páter Bulányi* című könyv.

12. Fel van adva tehát a lecke Ratzingernek, az időközben vatikáni államtitkárrá előléptetett Casarolinak, s az egyházban mindenért személyesen felelős pápának is. II. János-Pálra is hivatkozva kell Ratzingernek válaszolnia, mégpedig Miklós Imre, pártunk és kormányunk, s a mögötte álló Moszkva kívánsága szerint – és a Vatikán keleti politikájának jegyében. Nem könnyű a feladata. Ratzinger három évet vár. Nem várhat tovább, s a negyedik évben, '85 júliusában elküldi hozzám követét, Zakar Polikárpot, a jelenlegi zirci apátot, akkor római tanárt egy pápai egyetemen. Hozza magával a Hittani Kongregáció 12 pontját, a számomra a zsinati szövegekből szerkesztett Hitvallást, hogy írjam alá. Aláírom, és kérem kiegészítését még egy zsinati szöveggel: *Az isteni törvény rendelkezéseit lelkiismeretében fogja fel az ember...* stb. Hoz magával hét szövegrészt is a Lékaiéktól felterjesztett írásaimból, hogy mondjam el, mit értek azokon. Elmondom, hogyan értem őket. A hetedik szövegem magyarázatként ezt mondom: ... *itt és most, Magyarországon két pasztorális koncepció érvényesül: tenni azt, amit a Kormányzat megenged, vagy tenni azt, ami valóban alkalmas*

lenne a lelkek szolgálatára. Az első módot választókat minősítik engedelmeskedőknek, a másik módot választók pedig felfüggesztési és börtönveszélyben élnek, s ezeknek kelti – mint engedetlenkedőknek – rossz hírét a Püspöki kar. – Mondhattam volna így is: a Vatikán már félretette a maga második pákáját.

13. Ratzinger '86 elején levelet küld nekem, melyben téves tanításaim visszavonását kívánja tőlem. Válaszul egy német nyelven írt egész könyvet írok neki; az anyanyelvén, hogy kikapcsoljam a félrefordítás lehetőségét. Ennek hatására Ratzinger '86 szeptemberében válaszol: nem kell már visszavonnom semmit, csak fejezzem ki nyilvánosan ragaszkodásomat az egyház tanításához, mert e levelének, melyet a Szentatya is jóváhagyott, mindenképpen meg kell jelennie. (Ugyan már, miért kell? A keleti politika és Moszkva miatt!) Kifejezem ragaszkodásomat. Ratzinger: Nem világos a ragaszkodásom. Újra kifejezem. Erre már nem is válaszol, hanem '87 júliusában megjelenik a magyarországi sajtóban Ratzinger '86 szeptemberi levelének teljes szövege. Miklós Imre dühöng, hogy mért bánik Ratzinger ilyen kesztyűs kézzel Bulányival. Tanbeli elítélést várt volna, ami kiközösítéssel jár. Nem kapta meg, amit várt. De elég volt neki az is, amit kapott, mert Ratzinger nem vizsgálta felül *kánoni helyzetem*, azaz maradt érvényben a magyar püspökök öt évvel korábbi jogfosztása.

14. Mindez a Vatikán keleti politikájának a következménye. Ez van, ha egyszer *jobb, hogy vannak püspökeink, mintha nincsenek*. Ugyan már kinek jobb? Marxista történész (Gergely Jenő) szerint is a keleti politika felgyorsította az elvallástalanodási folyamatot. Tomka pedig mondhatja, hogy csak egy-két százaléknyi lehet a másoknak ártani akaró jelentéseket küldő papok aránya. Valóban, ez az egy-két százalék teljesen jelentéktelen, mert egy-két gyenge jellemű ember a papok között is akadhat. Csak a *jószándékú* beszervezettek a jelentősek, és akik minden beszerzés nélkül trafikálnak az ateista hatóságokkal, az ügynökök beszerzőivel. Ezekről a jószándékúaktól (a 95 %-tól) rohad meg a levegő, s megy tönkre Jézus ügye. Miért? Azért, mert folytatják az emberiség megváltatlanságát. Nem járják Jézus útját, aki nem kenekedett a trón és oltár szövetséghez, s nem ment egyezkedni Kaifással. Csak a maga, az Ország dolgát tette, mint korunk szentje: Márton Áron is. Mikor avatják szentté? Mondjuk a már szentté avatott mustárgázos IV. Károly, s a keleti politika még szentté nem avatott nagymestere helyett!

15. Mindezekről Tomka nem tesz említést, pedig ezeket is tudhatná. Nem a Szentszék kiadójánál – az nem adhat ki tőlem semmit, könyveimet sem forgalmazhatja –, hanem csak a Bokor egyik kiadójánál '93-ban, és 2 000 példányban megjelent e történet minden részlete *Nagypénteki levél* címmel. Helyette az Apostoli Szentszék Kiadójánál megjelent jelen könyvével napnál is világosabbá akarja tenni, hogy látásom és a Bokoré milyen helytelen. Tehetetlen vagyok vele szemben? Amit én megéltem, azt nem jelenteti meg a Szentszéki Kiadó. Még elmondom a történetet, amit a *Nagypénteki levél* még nem hozhatott. '93 elején, amikor aranymisémet készülök mondani, előtte még megírom Ratzingernek, hogy én aláírtam '85-ben Kongregációja 12 pontját, s ő kifogásolta, hogy hozzára kaptam ahhoz egy 13.-at is – mégpedig zsinati szöveget. Ezek szerint nem én vagyok az, aki nem fogadja el az egyház tanítását, hanem ő, a hierarchia. Amikor már 15. éve tart egyházi megbüntetésem, 96-ban újra írok neki: *Hazámban 15 év után az apagyilkosoknak is megbocsátanak. Én letöltöttem az egyháztól rám mért büntetést*. Ez hatott, s azt válaszolta a piarista generálisnak, hogy elintézi ügyemet a magyar püspököknél, s beírhatom 13. pontomat is a 12 közé. A magyar püspökök kívánnak, s büntetésletöltésem 16. évében, '97 szeptemberében nyilatkoznak: *megszüntetik a korlátozó intézkedéseket* (milyen szép szót találtak a 15 évig tartó büntetésre) – arra hivatkozva, hogy aláírtam, amit a Kongregáció kért tőlem. (Ez is a tények megmásítása: én már 85-ben aláírtam azt, mért vagyok akkor még 97-ben is büntetve?). És megint valami, még ennél is csúnyább: *nem szüntették meg a korlátozó intézkedéseket* máig sem, mert csak akkor misézhetek templomban, ha egy plébános meghív, és ha meghív, annak következményei támadhatnak, támadtak is, a plébánosra nézve. Általában elkerülik a

plébánosok a herce-hurcákat. A püspököknek kellett volna meghívniok, akik rám mérték 16 éve büntetésüket, és megvallva, hogy az állam parancsára tették, amit tettek, és bocsánatot kérve érte. Nem szüntették meg, csak nyilatkozták azt. Mi ez a magatartásuk? Hogyan nevezik az ilyet? S a vitathatatlan tény: *a katolikus könyvesboltokból mind a mai napig ki vannak tiltva könyveim.* S a másik tény: a világi hatalom minden nyomása ellenére sem lettem kiközösítve, felfüggesztve sem. Kedves Tomka Ferenc, a mi életünkben nincs olyan, *amiről nem beszélünk*, s ha volnának (416. lap), akkor bizony ki volnék közösítve, fel volnék függesztve. Az általad említett *igazi okok* azok, amikről beszélünk, és most is azt tesszük. S hiába fájlalod, hogy ezeket vallja a magyar katolikusok közössége, s nem azt, amiket te írsz. Bizony nem azt, amit képviselnek a szervezők és egyes jószándékú szervezettek.

16. Kedves Tomka Ferenc, ha ezek után mégis úgy látod, hogy a katolikusok úgy látják a dolgokat, mint ahogy a Bokor és én képviselem, akkor ennek nem az az oka, hogy a valóságot mutatjuk meg az egyházüldözés és az ügynökkérdés dolgában? S ezen, Istenek hála, a te mostani könyved sem fog segíteni. Annál kevésbé, mert könyved személyemmel foglalkozó fejezetét azzal indítod, hogy hosszan és ájtatosan elmeséled, hogy a kisközösségi vezetők találkozóján, a börzsönyi Borókáspusztán (389 és 409-11. lap) milyen infernalis nézeteket is képviseltem én. A résztvevők közül csak egy meghalt paptestvérünk nevét említed, senki másét, pedig oldalakat írsz a találkozóról, annak vezetőjéről (Ki volt az?), s arról, hogy megkérdezted a még élőket (Kiket?) arról, hogy helyesen emlékezel-e az ott történtekekre. Kedves Ferenc, nem emlékezel helyesen. Azt sem tudom, hol van a Börzsönyben Borókáspusztá. Sohasem jártam ott. Nagyon rosszul emlékezel. Ez is megérne egy sajtópert, ha hűségem Jézushoz nem tiltana nekem ilyesmit.

17. Borzalmas dolgokat csináltak az ateisták velünk az elmúlt félszázadban, de hát ezt ateista embertársaim tették. Hátha ez volt a meggyőződésük, s ki tudja, hogyan s mitől megrontott lelkiismeretük mondta nekik, hogy ezt tegyék? Talán mi is felelősek vagyunk azért, hogy idejutottak. De Jézus ügye számára sokkal borzalmasabbnak gondolom, amiket a formálisan szervezettek vagy csak be nem szervezettek az ateista hatalommal tárgyalásba bocsátkozva, maguk csináltak. A segítő jó szándékukkal. Azt is, amit most e könyveddel csinálsz. Mikor fogjátok észrevenni, hogy a Jézus hirdette Isten Országának semmi köze ezekhez az ügyeskedésekhez? Hogy nem lehet Jézus Országá szövetes társa a szekuláris hatalomnak? Hogy le kell mondani arról, hogy ő segítsen minket, és mi segítsük őt? Hogy Jézus Országá nem evilágból való? Hogy a kalocsai érsek nem lehet Muhinál hadseregfőparancsnok? Hogy minden politikai ügyeskedésteket messze felülszárnyalják pozitív, jézusi hatásukkal azok a Bokor-fiatalok, akik három évet ültek Baracsán, mert nem ismernek ellenséget? Hogy ez az ügyeskedések akkora kárt okozott Jézus ügyének, amekkora kárt az elmúlt ateista félszázad hírből sem tudott okozni? *Jeruzsálem, Jeruzsálem, térj meg a te Uradhoz, Istenedhez...*

18. '96 óta nem szólítottam meg a hierarchiát. Felesleges volt, ha egyszer a szó nem fedi a valóságot. De most Ratzingerből XVI. Benedek néven pápa lett. Egész életemben harcoltam Jézus ügyéért, és úgy, hogy egyházam előtt is fedhetetlen legyek. S meg kell kérdeznem magunktól, magyar katolikus keresztényektől, hogy XVI. Benedek akarhatja-e, hogy a valóságot nem fedő, a '97. szeptemberében elhangzott szó (*megszűnnek a korlátozó rendelkezések*) így, beváltatlanul maradjon? Hiszen azt ígérte a piarista generálisnak, hogy rendbe teszi ügyem. Magam a valóságot, a rendbe nem tévést is elviselem. De egyházamat terhelheti-e továbbra is, kilenc esztendő után is, ez a valóság, ez a meg nem felelés? Prohászka Ottokár *Soliloquiáiban* panaszkodott az esztergomi káptalan *jozefinista* szelleme miatt. II. József csak tíz évet uralkodott, de káros hatásait Prohászka száz év után is érezte még. Ami most folyik egyházunkban, a Tomka könyve által is képviselt, a világi hatalommal kenekedő szellem, már lassan hatvan éve fokozottan is pusztítja-rontja egyházunkat. Mikorra fogja kinőni egyházunk e szellem káros örökségét? Nagyon ideje volna, hogy leáldozzon e

szellem napja. Az, hogy nem felel meg a szó a valóságnak. Az, ami átlengi könyved, kedves Ferenc, majd minden oldalát is. *Az igazság tesz majd szabaddá minket* (Jn 8,32) – mondta az, aki jószándékkal sem, csak kötélvégen tárgyalt a hatalommal.

Városmajor, 2005. június 19.

A *Mag I.* nevű közösség lassan történelmi közösségemmé válik. Sok-sok tagjának elhullása után is szilárd a Szellemi Búvárok találkozóin összeszedett mag vagy gyökér, vagy nem is tudom mi: Gizike, István, Ida, s az erősen felzárkózó Mária, Anikó és Barnabás. Meg még Gabi is, aki a közösség utolsó, munkaévváró találkozásán meghívta ez egész társaságot egy teljes júliusi napra – tanyájukra, a Kecskemét alatti Bocsára. Közben meg István is kedvet kapott az ilyen házifeladat nélküli, *ejtőző* találkozóra, s meghívott minket a Törökveszi lejtőbe *kerti partyra*, június 18-ára. Csakhogy az előtte levő napokban hazaérkezett a fia Amerikából, ahol egy évig tanult, s ott le is érettségizett. A fiú is kertiartyzni akarván barátaival e napon, István, mint jó apa, hátrált, s eljött hozzám, hogy egy másik dátumot beszéljünk meg. Én meg azt javasoltam, hogy mivel a dátumváltoztatás új bonyodalmakat hozhat, maradjon inkább a dátum, s változzék a színhely: legyen az a Városmajor utca 47/B II. 3. Majd kinyitjuk az erkélyajtót, behallik a rigófütty meg bebókol a második emeletnek ist fölébe nőtt százados kőrisfánk lombja, s meglesz a kert.

A megbeszélte időpontra, délután háromra meg is jött Egerből Gizike, a Törökveszről István, s az Angyalok földjéről Ida, s négyesben azonnal el is kezdtük a partyt. Délelőtt fejeztem be ki tudja hányadik javított változatát annak, amit írtam Tomka könyvéről. Érdekelte őket, s hozzájárultak, hogy felolvassam. Nagyon jó dumcsi következett utána, s István ötletéből egészült ki a dolgozat a 18. ponttal.

Négy felé megjöttek a többiek. Olyan és annyi finomságot hoztak, hogy népkonyhát nyithatnánk belőle, s biztosan vernénk színvonalban a többieket. Gondolkodtam: mit is adhatnék szerény viszonzásul e sok-sok földi jóért? Hát éginek kinevezett jót. Csütörtökön jött meg a nyomdából Mária ihlette regényem első fejezete: *E fiúból pap lesz...* Ennek egy-egy példányával járultam hozzá a partyhoz, amely házifeladat nélkül is pezsgő viták színhelyévé lett. Ida fogott vállatóra, aki már olvasta a 63. Naplóból látogatásom történetét, a bruderhofit: Valljak, ezt propagandázom én életközösség címén? Nem olvashattam fel a már meglevő 64. Naplóból György Gabi levelét, amelyik a propagandahiányt kéri számon tőlem, csak mondtam a szív bőségéből, amit mondani tudtam. Azt, hogy magam kényszerből hajlandó vagyok akármit is csinálni. Húsz évet töltöttem el életemből börtönben meg szállítómunkásként, s nem rokkantam bele abba, hogy nem a *Zalán futása* gyönyörű hexameterjeit dicsérhettem, hanem egyéb foglalatosságokért kaptam ebédet, szállást és *nevelést* is – a börtönben, fizetést meg a Tempo vállalatától. Isten erőt adott, hogy a tőle rendelt helyeken is végezzem munkám, s mellékesen és esténként még megírjam a KIO-t is. Elfogadtam a kényszert Isten csapásaként-ajándékaként. És teremtményként, akinek az a dolga, amit csinálnia kell és lehet. De mindezt kényszerből tettem, és nem önként vállalt életközösségben. Amikor életközösségbe léptem, és a magam akaratából, és '36-ban a piaristákhoz, akkor azért mentem, hogy a Zalán futása hexamatereinek szépségről magyarázhassak majd a fiúknak a piarista iskolában. Tehát, tehát nem propagandáztam amellet, amit Angliában láttam, de megvallom, hogy abból, amit én ma kereszténységnek tudok látni és mondani, körülbelül a legkülönb megvalósítása e jézusi szándéknak az, amit a Bruderhofban látok. De nem megyek oda! Miért? Amikor 15 éve először jártam náluk, az amerikai *Deer Springben*, és láttam, hogy mit csinálnak, azt mondtam Hans Meiernek, hogy én meg teológiát tudnék csinálni. Nevetet, és azt mondta: Arra nekik nincs szükségük. Én meg azt gondolom, hogy Isten úgy teremtett meg minket, hogy mindannyiunknak azt kell csinálni akarnunk, amit a legjobban tudunk – *his/her best*. És nem országot keresni, ahol nem kell katonáskodni, hanem élni szülőföldünkön, s ha ott katonáskodni kell, akkor elmenni

Baracskára három évre. S ha a teológiánkért, közösség-kezdemenyezéseinkért halált kér az ügyész fejünkre, akkor is teológiát meg közösséget kell csinálni.

Csak nagynehezen tudtam megvédeni magamat a propagandacsinálás vádjától-gyanújától. A végén megkérdezték, hogy mit gondolok Zénóék kezdeményezéséről. Elmondtam, amit tudok róla, s Barnabás, a jogi képviselőjük, igazolta, amiket mondtam. Boldog vagyok, hogy végre megszületett ez a kezdeményezés, és nagyon reménykedem Erika gyógypedagógia diplomájában, mert ez a záloga, hogy Isten segítségével tudjanak majd jutni a kezdő fokon, amikor is arra kell még koncentrálni, hogy megéljenek valamiből. Mert az én álmom a jézusi álom: hirdetni a Szeretet Birodalmát, s körbejárva segíteni a bajbajutott embereken. Az én álmom a piarista álom: emberekkel, gyerekekkel foglalkozni. Csak az Ország szolgálatában álló közösség a jézusi életközösség.

Megköszöntöttük Barnabást, akinek 11-én volt a névnapja. Bokor-módra. Öntött István a poharunkba jóféle tokaji itókát, felálltunk és énekeltük: *Szerkenj fel kegyes nép... annyi áldás szálljon Barnabás fejére... mindnyájunk fejére.* Aztán Mária mondta, hogy neki haza kell mennie Anyukáját megetetni. Teri lerámolta az asztalt, meggyújtottuk a gyertyát, s elmondottuk a *Vesperást*. Félnyolc múlt, amikor betették az ajtót, s vége lett a kerti partynak. Nagyon jó volt, s megköszöntem Istennek, hogy így is lehet élni. Békességben, szeretetben, örömben.

Városmajor, 2005. június 20.

Nagyon kicsiny csapat az adyligeti. 98-ban kezdtem Széphalomra járni, majd hamarosan át kellett mennünk Adyligetre. Először jöttek a széphalmiak tovább. Később azonban fogyni kezdtek. Ma jó, ha hárman eljönnek. Megértem őket. Minden vasárnap vándorolni, amikor ott van közelükben a saját templomuk. Ma ritkán vagyunk húsznál többen. Akik vannak mind személyes jóbarátaim, akiknek jó része a Bokor, a Hang közösségeiben él. De nekem mégis nagyon fontos, hogy odajárhatok. Közöttük élem meg az eucharisztát, a lakomát. És közöttük beszélhetek sorozatban is, s mondhatom ma is az adyligeti sorozat 10. darabját. Íme:

Én pedig mondom nektek. Máté evangéliuma hat ízben adja Jézus ajkára e mondatot. Az ötödik így hangzik: *Szemet szemért, fogat fogért. Én pedig mondom nektek: Ne álljatok ellen a gonosznak!* Öt példával magyarázza, hogy mit jelent ellen nem állni a gonosznak. Négyet már láttunk belőle mennybemenetelének ünnepén. Ötödik példája: *Aki kölcsönözni akar tőled, ne fordulj el tőle.* Hogyan kerül ez az ötödik példa ide? Csak úgy, ahogy a negyedik példa: az, *hogy a kérőnek adj.* Mind két esetben feltételezi Jézus a gonoszság lehetőségét. Az első esetben azt, hogy nem rászoruló kér, s a másodikban azt, hogy a kölcsönvevő nem akarja megadni azt, amit kölcsönkért.

S bár feltételezi ezt, mégis azt kívánja, hogy mégse forduljak el tőle, hanem kölcsönözzek. Az Isten Országán belüli ügyleteknek feltétlen feltétele, hogy a kölcsönzésnek nincs jogi biztosítóka. Ez azt jelenti, hogyha nem adja meg a kölcsönt, nem megyek bíróságra, hogy az hajtsa be a tartozást. Ez nyilvánvaló a tételből, aminek illusztrálására hozz csak e példát. Abból, hogy ne állj ellen a gonosznak.

Azt szeretném most számotokra megrajzolni, hogyan próbáltam ezt valósítani életem folyamán. A családomon belül adott kölcsönöket természetesen minden papirosom rögzítés nélkül adtam. Gyűjtögető életet folytattam, azaz nem annyit költöttem, amennyit megkerestem. Ehhez az kellett, hogy keressek is. Ezt 43. évemben kezdtem el. Addig szüleim, majd a Piarista Rend gondoskodott rólam, s csak zsebpénzt adott, mint apám gyermekkoromban. Ezt követően az imént mondott életkoromig szocialista hazám gondoskodott rólam - tíz éven keresztül: Rákosi Mátyás, illetőleg Kádár János börtöneiben. Ezután kezdtem el pénzt kereső tevékenységem, szállító munkásként és mellette fordítóként. Családom észlelte elsőnek tartalékaimat. Egyik sógorom meg is jegyezte: a papoknak a bőrük alatt is pénz van, csak most jött ki a börtönből, s már kölcsönözni tud.

A következő partnereim már szállítómunkás társaim közül kerültek ki. Odavágódik hozzám egyikük: Gyurikám, megszorultunk, az asszony nem tud miből főzni a gyerekeknek, adj már egy százast, a következő fizetésnél megadom. Pénztárcámba nyúltam, és nem fordultam el tőle. Látom, hogy a következő fizetésnél ide is ad, oda is ad egy-egy százast, nekem is. Egyet könnyű helyre tesz, estére nagy ivászatot rendez, s egy pár százast még haza is visz az asszonynak, amelyből reggelenként az asszonynak kötelessége egy tízest visszaadnia neki reggelire, cigarettára, egy pofa sörre, ebéd befizetésre. Akkoriban, ha szűkösen is, ennyi mindenjött ki egy tízesből. Ebből tanultam. Két hetenként kaptuk a fizetést. Jön az én emberem egy hét múlva újra és kéri ugyanazzal a szöveggel a százast.. . hisz becsülettel megadta. Nagyon szívesen, - mondom - de hozzá egy papirost az asszonytól, hogy neki kell a pénz. Rám néz, s megszólal imígyen: akkor káromkodok. Ránevetek: csak káromkodj, nyugodtan, ha ahhoz van kedved! Ezután faképnél hagy. Nem én fordultam el tőle, hanem ő tőlem. Így tettem, mert láttam, hogy nem a családnak megy a kölcsön, hanem az italboltnak. Leszoktak rólam.

A 60-as évek végén a pislákoló parázsból újra lobban a Bokor lángja. Elvünk lesz, hogy ki-ki úgy alamizsnálkodik, kölcsönöz, ahogy akar, de a farizeusoknál rosszabbak nem lehetünk, legalább tizedet kell adnunk mindenünkből. Nincs az újra belendülő közösségeinknek közösségi kasszája, de van a Bokornak. Ebbe tesszük bele - legalább a tizedünket. Hogyan? Odaadjuk papiros nélkül egyik testvérünknek, azt, ami eléri a farizeusok szintjét. Határozat születik meg. Mi a második világban élünk, melyben nincsen munkanélküliség, s van szociális ellátás a munkaképtelenek számára. Tehát az összegyűlő összeg 75%-a a harmadik világ rászorulóié. Ki is síboljuk javukra az országból. Az összeget egybegyűjtő testvérünkhöz megy, aki nyugatra kap útlevelet, s ez a testvérünk az első Hegyeshalom utáni községben, Miklósfalván (Nickelsdorf) feladja az addigra összegyűlt 75 %-ot Prakash indiai jezsuita iskolahálózata javára. 20 % pedig a Bokor, induló fiataljai számára létesített lakáskölcsön kasszájába rakja ugyanazon testvérünk, s adja. amit tud az igénylőknek, nem jogi érvényű papirosra jegyezve a kölcsönt. Az utolsó 5 % pedig a Bokor kiadványainak a géppapír meg - stencil költségeit fedezi. Ebből készül a Karácsonyi Ajándék évi egy majd tizennégy kötete. A gépelőknek nem fizetünk, Éva néni, Miklós, Andi, már hazaköltözött áldozatos testvéreink, és sokan mások gépelik a kötetek egyenként 24 vagy 36 példányát - áldja meg őket haló porukban is érte az Isten.

Így adtunk tehát kölcsönt, el nem fordulván az azt kérő testvéreinktől. A politikai fordulat után már nem kellett síbolnunk. Átkerültünk az első világba, ahol vannak bankok, melyek tárolják pénzünket, s mehetnek az összegek postán Prakashnak a Harmadik Világ Alapítványunk számlájáról, s van Hazai Rászoruló Alapítványunk is, és mehetnek az összegek ez utóbbiak javára is. Jogi érvényű papirosok nélkül adunk s és kölcsönzünk, s nem fordulunk el tőle. Egyéni úton is adunk kölcsönt, ha jónak látjuk. Felírjuk a jegyzetünkbe, s ennyit mondok csak a kölcsönt vevőknek: ha nem adod meg, kitolsz ezzel a harmadik világbeli vagy a hazai rászorulókkal.

Ezek után jöhet már a hatodik mondat is Jézustól: *Mondatott a régieknek: Szeresd felebarátodat, és gyűlöld ellenségedet! Én pedig mondom nektek, szeressétek ellenségeiteket, és imádkozzatok üldözőitekért!* Ha ez egyetlen mondat maradt volna meg Jézus ajkáról, elegendő lehetne a teljes jézusi világot-látás, világnézet rekonstruálására. Évtizedekig olvastam ezt a mondatot, s elmentem mellette. Középiskolásként, teológusként, felszentelt papként is.

Papságom hetedik évében írtam egy könyvet, szamizdatban, s bejárta az akkori magyar katolikus glóbuszt. Legtöbb példánya az Ávó kazánházaiban lelt tűzhalálra. De néhány példánya átvészelte a félszázadot. Ezt a címet adtam neki. *Add Uram, hogy lássak!* A könyv kezdődött a jerikói vak koldussal, aki szintén ezt kérte Jézustól. Ohmacht Náci bácsi, akitől a piarista teológián egy egészen másfajta, a katolikus erkölcstudományt tanultam, ő is elkérte

brosúráim egy gépelt példányát, s e szerint tanította csoportjait. Mert mindenki megpróbálta a titkos kisközösségekben menteni, ami menthető, a hitet Jézusban. Mikor harminc évvel később Lékai bíboros eretnekhíreket költi Rómában, az öreg piarista exgenerálisnak, a magyar Tomek Vincének is a kezébe kerül a *Lelkipásztori marketing* című brosúráim a kisközösségekről, s megkérdezi róla valamikor kispapársamat, Medvigy Miskát, aki ezt feleli: Generális atya, minden rendes pap ezt csinálja Magyarországon, mert csak e titkos kisközösségek formájában tudjuk elérni azokat, akik hajlandók a tiszta jézusi beszédet meghallani. Aztán jön a Párt és a hierarchia közös radírja, amelyik meg akarja tisztítani az egyházat e radikális jézusi szótól. Attól, hogy szeressétek ellenségeiteket!

80 éve jelent meg a Szent István Társulat kiadásában Káldi György 17. századi katolikus bibliája egyetemi tanárok részletes magyarázatával együtt. Versünkről többek között ezt írja a magyarázat: *Az ellenségszeretet parancsa az evangélium legfölségesebb sajátossága... Tanács, nagylelkű. hősiesség keresztény eljárás az, ha ellenségeinknek jót kívánunk. Egyébiránt itt is meg kell különböztetni a szigorú parancsot a tanácstól, a hősiesség foktól. Ennél többre igazán nem vagyunk kötelezve.* Azért magyaráz így, mert morálteológiában azt tanultuk, hogy csak az igazságosság a feltétlen parancs és a szeretet nem kötelez, ha nagy kényelmetlenséget okoz.

A Pártnak nem volt szüksége Jézus egyetemes, még az ellenséget is átölelni akaró szeretetére. Forró gyűlöletet akart a nép ellenségeivel szemben. Megtalálta azokat papjainkban, püspökeinkben élükön Mindszenty bíborossal, megtalálta őket saját soraiban is Rajk Lászlóval, Nagy Imrével az élükön. Jézus pedig tisztában volt vele, hogy egyetlen dolog a kötelező: Szeretni Isten teljes szívünkéből, s ennek a párja pedig az, hogy szeressük embertársainkat... csak annyira, mint amennyire sajátmagunkat szeretjük. Ez volt a jó hír, az evangélium, amelyet hirdetett, s amelyért Kaifás a keresztre parancsolta. S a kereszten sem feledkezett meg róla, hogy szeretnünk kell ellenségeinket is, mert ezt imádkozta: Atyám bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek. Ha nem tudta Kaifás s a Jézust ellenszavazat nélkül, egyhangúan halálra ítéelő 72 tagú nagytanács, hogy mit cselekszenek, nem volt hiába Jézus imája. Ha tudták, nem segített rajtuk Jézus imája. De ha nem is segített, Jézus utolsó leheletéig hu maradt ahhoz, amit a Hegyibeszédben tanított: hogy szeressük ellenségeinket.

Hogyan jutott Jézus e belátásra? Van, aki azt gondolja, hogy a bemelegítéskor hallott hang nyomán jött rá. Van, aki úgy gondolja, hogy talán a negyven nap alatt a pusztában értette meg azt. Magam részéről mindezeket a lehetőségeket nem tagadva, valami mást gondolok. Be van ez írva a szívünk mélyére, s Jézus talán már akkor is tudta ezt, mikor bezárta názáreti műhelyét. E meglátás miatt nem tudott faipari dolgozó maradni. Ez a meglátás bírta őt reá arra, hogy vándortanítónak legyen. A bemelegítéskor hallott hang, a negyven nap pusztai magány segíthetett elmélyíteni benne e látást. Lehet, de nem ez a végső magyarázat, mert Jézus előtt századokkal Szókratész is felfedezte ezt. Azt mondta, hogy a benne levő *daimonion* - mi lelkiismeretről beszélünk - mondja ezt neki. Őt is halálra ítélte érte a demokratikusan megválasztott polgári tanács Athénben. Mindenki felfedezheti, amit Jézus felfedezett. Minden ember, aki befelé figyel. Mert a Lélek nemcsak pünkösdkor áradt ki, hanem a teremtség hajnalán is, amikor megjelent az első ember. Amikor a katicabogár megtanult repülni, amikor az ember pedig felismerte, hogy repülni tudáson innen vagy túl Istene van, és ez az Isten - szeret, szereti az embert úgy, mint szülő szereti gyermekét.

Mit látott meg tehát Jézus, amikor elhagyta názáreti műhelyét vagy bemelegítkezésekor a Jordán vizébe vagy a pusztában? Azt, hogy szeretnünk kell Istent és minden embert azért, hogy gyermekei legyünk mennyei Atyánknak. Mert ez az isteni szülő felkelti napját rosszakra és jókra, és esőt ad az Istennek tetszően és nem tetszően viselkedőknek egyaránt. Ellenségeinket is barnítja a nap, az ellenségeiknek is ad esőt. Minden gyermekére süt napja, mindegyiknek öntözi a földjét. Mert az Isten szülő, mert anya és apa, mert nem hajlandó

gyerekeit kétfelé választani, s csak az egyiket táplálni, növelni. A másikkal is ugyanazt teszi. A másikkal is, aki nem jó és nem viselkedik úgy, ahogyan kellene.

Jézus nem ismeri a kétfelé osztást: a barátot és az ellenséget, mert Isten sem oszt kétfelé. Nincs szeretet bennem, ha csak az engem szeretőket szeretem. Nem szeretet az, amely kétfelé osztja az embereket. Vámosok is, pogányok is szeretik a maguk fajtáját. De Isten nem jutalmazza őket ezért. Jézus szereti a megszállóknak adót szedő vámosokat is, és szereti a megszállókat is: a pogányokat is. Amikor 52-ben 60 napon keresztül napi tíz órában voltam együtt az ávós őrnaggyal aki elkészítette a jegyzőkönyvet, melynek alapján az ügyész majd halált kér fejemre a bíróságon, üres dumának gondolhatta számon Jézusnak ezt a szeretet-fogalmát. Magamban gondolkodtam, hogyan győzhetném meg, hogy szavam nem üres duma. Jézus sem győzte meg Kaifást. Miért? Mert hatalomban levőt nem lehet meggyőzni az Isten igazáról. S arra gondoltam, ha egyszer üldöznék a kommunistákat, az ávósokat, s én ezt az őrnagyot elrejténém a lakásomban, s megmenteném az életét, akkor elhinné, hogy nem üres a dumám, hanem életet ad, az ő életét menti meg.

Miért győzhetné meg akkor? Azért, mert akkor már nincs hatalomban, akkor már az üldözöttek közé tartozik. Amikor még én is hatalomban voltam, a védett állatok közé tartoztam, az urak közé tartoztam diákként, kispapként, piarista tanárként, én sem értettem meg Jézust, hanem elhittem tanárainknak, hogy a szeretet nem kötelez, ha az kényelmetlen. Az evangéliumot nem a védett állatoknak találták ki, hanem az üldözötteknek. Csak a börtön árnyékában értettem azt meg. Urak soha meg nem érthetik. Az állammal a trón és oltár szövetségét megkötő urak, világiak s egyháziak egyaránt csak elítélni tudnak. Fiainkat három évi börtönre, s az őket felbujtó papokat meg különféle egyházi büntetésekkel sújtják.

Jézus sem enged a 48-ból, s az öt követők sem. Miért? Mert tudnak valamit. Azt, hogy az Isten tökéletes, és hogy az Isten képemásának teremtett embernek is az a dolga, hogy tökéletes legyen. Ez a tökéletesség nem fakírságot jelent. Jézusról megjegyeztek az ellenségei két igazságot. Az egyik, hogy a bűnösök barátja. A másik, hogy borissza ember. A fakír el van foglalva magával; azzal hogy szögeken tudjon feküdni. Az Isten meg az ő embere nem fakír. Nincs elfoglalva önmagával, hanem kihajlik a mindenkitől megvetettek felé, és szereti a jó bort nagyon. Szereti ez utóbbit is, mert Isten azért teremtett szőlőt, hogy jó bort csináljunk belőle, s vidám legyen az életünk. Tudjunk nótázni, s a bor a torkunk olajozója. *Legyetek tehát tökéletesek, ahogyan mennyei Atyátok is tökéletes.* Ezért jóhír - a jó hír, az evangélium. Isten jót akar nekünk, ahogyan a szüleink is. Amen.

Óbudavár, 2005, június 22.

Az elmúlt januárban fogtam tollat, hogy mielőtt még hazamennék, hiteles történetét adjam, miként vitézkedtem *e földi téreken*, s még egyik folytatásnak sem került elébe az, hogy Óbudavár. Mindig csak: Városmajor. Sok oka van ennek. Az első és legfontosabb, hogy megvénültem. Ha lemegyek a kert végébe, fel is kell jönnöm, s nekem már ez is feladat. Hogy még csináljak is valamit benne, arra már nem igen futja erőmből. Legfeljebb arra, hogy összeszedjem a gyümölcsöt. Hát idén nincs mit. A májusi cseresznyéből, amikor vagy négy hete lent voltunk, szedtünk még annyit, amennyit meg tudtunk enni. A többi rábíztuk a madarakra. A nagyszemű ropogós cseresznyefán is volt valamennyi, még zöld, de csak volt, azt is kopaszra szedték. Madarak vagy nem-madarak? Nem tudom. A létrát otthagytam. Azt hittem azt is elvitték a madarak, de nem. Ott volt az, ledöntve a fűben. Azontúl semmi, de semmi. Meggy, kajsz, barack, körte, alma, füge – legfeljebb itt-ott egy-egy szem, vagy annyi sem. Dió van valamelyest, no meg a pölöskei muskotály szőlő, mint mindig, bőnek ígérkezik. Tavaly csak a meggyet és a kajszit vitte el a monília, de idén sehol sincs gyümölcs e tájon – mondja a szomszéd. Huszonegy éve vettük a nagyon rég elhagyott, gondozatlan kertet-portát. Őserdőt találtam rajta, de ha átvágtam magam azon, találtam benne régi fákat: almát, körtét, besztercei szilvát, meggyet, s azok teremtek – az őserdő ellenére is. Paradicsom volt. Aztán

következett húsz esztendő munka, s még kertészmérnöki irányítás is akadt, de az eredmény siralmas. Üvegház-hatás, gyomirtók, permet? Ezek teszik tönkre a természetet? Nem tudom. Mondják meg az okosabbak.

A korábbi években elég volt, hogy a nagyhétre lejött a bokor-ifjúság, s amikor nem voltunk a templomban, rendbe vágták nekem házban-kertben a legfontosabbakat. Az idén is lejöttek, de már nem elég az egyszeri segítség. Kellene az állandó is. Végrendeletemben a Harmadik Világ Alapítványra hagytam a házat-birtokot, de amíg tudok, még le-lejővegetnék. A buszon már rég nem fizetek. Négy óra alatt lent, vagy fent vagyok, s közben olvasni is lehet. Nagy ritkán autó is akad. Ekkor csak két óra az út, de nem lehet olvasni, csak beszélgetni. Az is hasznos, hiszen Bokor-tagokkal, testvérekkel utazhatok. S öreg szabály, hogy nemcsak a találkozó kell, de a négy- vagy hatszemközti beszélgetés is a két találkozó között – valamelyik csoporttárssal. Amíg Náci majd végrehajtja a végső rendeletet... S addig kellene még egy fiatal házaspár gyerekkel, gyerekekkel, akikkel megoszthatnám a házat-kertet, s akiknek volna még erejük megóvni azt a végső pusztulástól. Mondjuk egy pedagógus házaspárral, akiknek van tavaszi, nyári, őszi, téli szünetük, s el tudnák kergetni a seregélyeket, ha érik a szőlő...

Aztán meg azért is ritkábban jöttem le az utóbbi évben, mert állománymegőrzés okából széjjelverték a templomot, s nem tudtam misézni benne. A szobámban a Városmajor utcában is tudok hétköznaponként misézni, de amíg nem verték széjjel, Budaváriban a templomot, boldogan jöttem, amikor volt egypár napom, melyen nem volt közösségi összejövetelem, s itt lent írtam a *Napló*, vagy szerkesztettem a *Koinónia* következő számait, és délután öt órára átmehettem a templomba – harangozni elsőt. Aztán elrendeztem, ami kellett a miséhez, miseruhába öltöztem, s félhatkor harangoztam másodikat, majd letérdepeltem a baloldali első pad szélére, és csendben voltam. Háromnegyed után, már jöttek a hívek, Erzsike, Gizike, Évike a lányával, Violával, János bácsi, s elkezdtem mondani velük valamelyik szentolvasót. Hatkor meg beharangoztam, s utána mondtam a misét, s prédikáltam. Nem úgy, mint Adyligeten, a Babér utcában, vagy Sashalmon, nem gondosan előre elkészített-megírt szöveget adva elő, hanem csak úgy..., a szív, a térdepelés és a szentolvasó-mondás, az imádságos találkozás bőségéből. Miről? Hát a napi szentről, ha volt, meg a napi olvasmányokról. Egy negyedórányit. És mise után még elmondtuk az esti imádságot is, s megmondtam, hogy még hány napot tudok maradni. Az éppen következő csoporttalálkozóra mentem fel aztán a másnap reggeli busszal. Tizenegyre fent voltunk, s délután már jöhetett is az egyik vagy másik közösség.

Ha igaz, e héten már helyreáll a templom. Megújhódva egy kicsit. Adyligeti barátaimat meg is hívtam már a múlt vasárnap: látogassanak meg Budaváriban a nyáron, ahogyan a korábbi években is. Annál is inkább, mert nagyot fog szépülni a templom. Július 31-én, vasárnap a 9 órai szentmisén fogjuk ország-világnak bemutatni Domin Károly váci kispasztika művész 14 stációját. A templom tölgyfakapuja, Garajszki Jenő műkőből készített szembemiséző oltára után most már keresztútja is lesz a budavári templomnak, amely bizony ezek nélkül sem utolsó, mert a mását felépítették a szentendrei skanzenben is. mint a Balaton-felvidéki tájra jellemző alkotást.

De hát csak fecsegek és fecsegek, s nem folytatom a megkezdett történetet. Dologra hát! Ott hagytam el, hogy Páter Kolakovics magunkra hagyott minket a nagy feladattal '45 tavaszán Debrecenben. Egyelőre nem sokat tudtunk csinálni, belőle, mert az események pörögtek, s azok szabták meg, hogy merre és hová. A nácinak, fasisztának, nyilasnak minősített magyar hadsereg még nem volt szétverve, Szálasi még az országhatáron, Kőszegen elkiáltotta magát: Kitartás!!! De szervezni kellett már az újat, mert államilag rendezett tömeggyilkolászás nélkül hogyan is tudnánk meglenni élni! Szervezik már mellett az új, a demokratikusan gyilkos magyar hadsereget. Kikből? Hát a magyar hadifoglyokból. akik megtöltötték a debreceni kaszárnnyakat. A szervezők megkérdezték őket, hogy mit akarnak:

békés építő munkára menni a Szovjetunióba, vagy fegyveresen harcolni a fasizmus ellen. Hát ezek a magyar foglyok tudták, hogy mi az ősi magyar virtus. Egy sem akart közülük a Szovjetunióba menni békés építő munkára, mind a fegyveres harcot választotta a fasiszták ellen. Meg is alakítottak belőlük mindjárt három gyalogezredet, mert annyian voltak a foglyok kaszárnyaiban. Papok is voltak közöttük, s azok sem a békés építő munkára szavaztak. De nem ám, hanem bejöttek Bánáss préposthoz a plébániára, s elmondták neki, hogy bizony nagyon elégük van már a harci dicsőségből. Nem mehetnének ők haza? Nem vállalná helyettük valaki más, a debreceni papok közül, ezt a feladatot? Bánáss megértő volt, és szólt Csontos Oszkárnak, a nyilastelepi ferences káplánnak, s az elvállalta a feladatot. Az immár nem hadifogoly papok pedig mehettek haza. Oszti pedig kinevezte magát hadtestvezető lelkésznek, és ezen a címen helyben maradhatott, hogy szervezze a demokratikus hadsereg ellátását papokkal, s hogy személy szerint nekem is jusson valami a dicsőségből, hazafiságból. Így lettem én lettem az egyik gyalogezred, az új magyarhadsereg 17. honvédgyalogezredének katolikus tábori lelkésze.

Április közepe volt. Megtettem az előkészületeket. Először is elmentem az ezred ruhatárába. Kaptam egy hatalmas keki színű kabátot meg még egy sapkát is. A kabát mind két ujjára, meg a sapkára is, rávarrt egy ugyancsak katonának besorozott szabó két-két aranystráfot, hogy azok jelezzék: a viselője nem akárki, mert már főhadnagy ám. Ferenc József idejében a tábori lelkészek mind kapitányként kezdték a szolgálatot, de az a fránya Horthy lecsökkentett bennünket egy fokozattal, főhadnaggyá. A demokratikus magyar sereg nem tért vissza a ferencjóscai hagyományhoz, inkább maradt Horthyénál. Piarista rendi ruhámban mentem a szabóhoz. Amikor a varrást befejezte, felvetem reverendámra a katonakabátot, meg a katonasapkát. Feszítettem benne a debreceni utcákon, s bevonultam - egyelőre a rendházba. De volt még más dolgom is. A kannát megtölteni. Miféle kannát? s mivel? Hát amelyikbe belekerül majd húsz liter napraforgó olaj. Enélkül akkoriban nem utazott az ember gyereke Budapestre. A kannának volt pántja is, amivel a hátunkra illeszthettük. Ilyen előkészületek után ki is mentem a debreceni kisállomásra reverendában, aranyperlis kabátban-sapkában, no meg a hátamon a kannával a megjelölt időpontban, talán április 20-án. Ott várta már egy szerelvény a 17. gyalogezredet. Lejelentkeztem az ezredparancsnoknál, egy alezredesnél, aki szintén hadifogolyként jutott e méltóságra. Intézkedett, s hamarosan katonásan jelentkezett a főhadnagy úrnál, már mint nálam, egy magamkorú legény azzal, hogy ő lenne a tisztiszolgám (magyarul:csicskásom),elfogadom-e. Mondtam, hogy igen. Beszédes volt, felajánlotta, hogy majd ministrál nekem, meg hasonlókat. Én meg egyelőre rábízta az olajos kannát, mert jött már a református tábori lelkész, s tette nekem az ökumenikus ajánlatot: végigjárjuk a vagonokat, ő majd hirdeti az *igét*, én meg mondok utána valami áldást. Nem tetszett nekem az ajánlat. Azt válaszoltam, hogy csináljuk csak külön a dolgunkat. (Nem ért a szolgálatom egy fabatkát sem. Mit is tudtam volna nekik mondani? Legfeljebb azt, hogy emberek, majd ezt is kibírjuk valahogy, és hazasegít benneteket az Isten. De ennyit se tudtam. Ha tudtam volna valami emberit mondani, akkor is némák maradtak volna. Tudták, hogy ne szólj szám, nem fáj a fejem.)

Aztán este lett, lehajtottunk fejünk a marhavagonok szalmazsákjaira. Legalábbis a tiszt Urak számára volt szalmazsák, tőlem másfél méterre feküdt az *ales* is. S a szerelvény valamikor megindult a fasiszták irányában, Budapest felé. Nem kapkodta el a dolgot, három nap alatt ért fel szétbombázott fővárosunk valamelyik - nem emlékszem rá, hogy melyikre - pályaudvarára, ahol is engedélyt kértem az alezredes úrtól *eltávra*. Kérésem indoka:nevem Napja van. Gratulált, s megadta az engedélyt. Tudtam, mikorra kell visszaérnem, ha nem akarok lemaradni a fasiszták további üldözésről. De azt is tudtam, hogy le akarok maradni róla. Az engedély birtokában szóltam a tiszt szolgámnak, az felvette a hátára a kannát, s megindultunk a Szentkirályi utcába, mert még mindig ott lakott a család. Fölmenve az emeletre magam elé engedtem csicskásom, s mondtam, hogy csöngessen és jelentsen.

Aszerint tett. Megnyomta a csengőt, anyám kinyitotta az ajtót, és ő katonásan összevágta bokáját és jelentett:

- Alázatosan jelentem, Bulányi főhadnagy úr megérkezett!

Kiszámítottam ennek hatását anyámra, testvéreimre, s pár másodperc múlva én is megjelentem az ajtóban. A tisztiszolga lerakta a kannát, én meg nagykegyesen szabadságot adtam neki: mehetett. ahova akart. Arra sem emlékszem, hogy kinél s hogyan jelentettem be, hogy én is meguntam a hadi dicsőséget. De hogy hatékonyan tettem, azt abból tudom, hogy még aznap jelentkezett egy nálam idősebb és zsidószármazású paptestvérem, hogy ő átvállalja tőlem az ezredlelkészi feladatot, nekem vissza sem kell már mennem búcsút venni az ezredtől, mehetek egyenesen haza Debrecenbe.

Mentem is. Nem is tellett bele három nap, nem is marhavagonban utaztam, s egy fél nap alatt le is értem a cívis-városba. Megérkezve mentem az ezredirodára, leadtam kabátot, sapkát, s szolgálatom fejében felvettem négy napi tiszti zsoldot. Hogy mennyi volt a zsold, nem emlékszem. Csak azt tudom, hogy nem adtam oda házfőnökömnek, hanem kimentem gyorsan a Csapó utcai piacra, s vettem belőle valamit. Mért tettem így? Hát az infláció miatt. Amiért reggel kaptál még egy kiló krumplit, délre már csak egy felet vihettél el.

Jó volt, hogy hazaértem, mert otthon megindult az élet. Április végére már annyi diák ért haza a nagyvilágból, hogy nem fértek el már a kollégium hatalmas osztályaiban sem. Gimnáziumunkban még orosz katonák voltak, ezért a rendház tanári szobáiban rendezték be az osztályokat. Nyolcat is. Indult tanév. Ez négy hónapos volt csak, míg az előző öt: november elejétől március végéig. A '44-45-ös tanév 45 május elejétől csak augusztus végéig tartott. Nagy megtiszteltetés volt számomra, hogy rám bízta László Miska a nyolcadikban a filozófiát. Vagy öt fiúból állt a nyolcadik, de köztük volt Sveiger Ottó is, aki hamarosan bekerül majd az orvostanhallgatókból gyűjtött kisközösségembe. Halálosan szerelmes lesz majd egy Mezőtúrról jött aranyezőke bölcsészlányba. Társai lebeszélnek róla, hogy a lány nem méltó hozzá. Xéninek hívták a lányt, aki arról álmodozott, hogy majd egy diplomatának lesz a felsége, ő meg szépségével reprezentál majd a férje mellett. Egyszer együtt utaztam Xénivel, már mint egyetemi lelkész, Nyíregyházára, előadni valami teológiai témáról, Xéni pedig körítésül bemutat majd valami népi táncot. Útközben feldicsértem Xénit. Mondtam neki, hogy benne is mennyi érték rejlik. Leállított:

- Atya, ez olyan, mint amikor az alkoholistának magyarázzák, hogy azért alapjában ő is milyen rendes ember...

Xéni szépen táncolt. Társai lebeszélésre Ottó abbahagyta az udvarlást. Aztán mint kész orvos, csak visszament Mezőtúrra, s megkérte Xéni kezét. Ottó megbecsült tüdőorvos lett Budakesziben, Xéni pedig nagyon jó tanárnő az általános iskolában. Három gyerekük is lett. *A szerelem szélesebb a tenger vizénél...*

'43-ban kettő is, de '44 nyarán már nem volt cserkész táborom, '45-ben újra lett. Ábrahám Zsóka apja vizes mérnök volt a Szabolcsi Árvízmentesítőnél, s mondta Zsóka, hogy keressem meg az apját. Az apám korabeli mérnök elmondta, hogy a Tisza mellett Tiszadadánál van egy hatalmas almáskertjük. Tányérokat kell csinálni a fák alatt: kapával kivágni a fák alól a gazokat, hogy az eső ne azokat növelje, hanem az almákat. Hozhatok annyi fiút, amennyit akarok. Ha naponként egy órát kapálnak, akkor is elvégezhetik, mit kell. Cserébe ő meg gondoskodik a tábor élelmezéséről.

Két hetes tábort hirdettem, s jöttek a fiúk. A szülők boldogan engedték őket, mert '45 nyarán ennivaló volt a legkevesebb. Jöttek a Bacsai fiúk is, mind a hárman. Kikísérte őket az állomásra a nővérük is, Erzső, aki hamarosan bekerül majd valamelyik közösségembe. Nem is tudom, hogyan ismertem meg, de május 1-én már ismertem. Felvirágozott hajjal jött barátnőjével, Szabó Ecivel (Balogh Lacinak lesz majd hat évvel később az anyja) a nagy-erdei fesztiválról májusi litániára. A templom előtt találkozom velük, s megdicsértem őket (ebben a formában udvarolhat 17 éves lányoknak egy 26 éves piarista):

- Fel vannak virágozva, mint a májusi lovacsák.

Ott van tehát Erzsó is a kisállomáson, s felpanaszolja, hogy minden földi jó csak a fiúknak jut osztályrészül; ők mért nem mehetnek a Tiszára cserkész táborba? Csendben veszem tudomásul e jogos diszkriminációt, s felszállok a kisvasútra, amely röpké három óra alatt odarepít minket a Debrecenről 50 km-re fekvő Tiszadadára. Velem jön civil tanárunk, Czákó Gyurka is, meg velem egykorú, ifjú felesége, Ilona. Valójában ők vezetik le a tábort, én csak két napig maradok, s megyek vissza Debrecenbe tanítani. Megérkezve Tiszadadára, konfliktusba kerülök a megszálló Vörös Hadsereg egyik katonájával. Még '43-ban Saújhelyen a házi szabóval csináltattam magamnak egy nagyon elegáns keki cserkész tiszti zakót, s ebben mentem Tiszadadára. Katonának néz az orosz, s úgy gondolja, hogy közbe kell lépnie. A dadai főjegyző magyarázza meg neki oroszul, hogy nem vagyok katona, csak cserkész. Kierünk a Tisza melletti almáskertbe. A hosszú utat a nyári nagy melegben le kell öblíteni a Tiszában. A cserkész tiszti táborokban a vízi jártassági próbát is letettem. Két fiút leállítok a Tiszába tíz méterre a parttól ahol még nem mély a víz, egymástól harminc méter távolságra. Utána megmagyarázom a már fürdőgatyába öltözött gyerekeknek.:

- Látjátok ezt a négyszöget? Ez a fürdőzési területek. Aki ebből kiúszik, az azonnal hazamegy. Megértettétek?

Megértették. Mondom nekik, hogy mehetnek be a vízbe. Két perc sem telik bele, s az egyik már hatalmas karcsapásokkal úszik a Tisza közepe felé. Sípolok. Nagynehezen meghallja az is, aki már a Tisza közepén úszik. Intek neki, s jön kifelé.

- Csomagolsz, mégy ki az állomásra, s a következő vonattal haza.

Vagy két éve Előd Pista rendtársam egyik diákja belefűlt egy kiránduláson a vízbe. Soha többet nem volt képes táborba vinni gyerekeket. A víz nem játék. Vasfegyelemmel lehetünk csak biztonságban.

Majd rábízva a tábort Gyurkára, Ilonára, másnap hazamentem. Czákó Gyurka Nagyon jó barátom volt, sokat jártam hozzájuk. Iskolánk államosítása után Salgótarjánba került. De a debreceni évek után sohasem találkoztunk többé egymással. Korán meghalt. Egyszer telefonon beszéltem Ilonával, már mint özvegyvel. Nem kerültek be a Bokorba. Kimaradtak a szórásunkból, pedig nagyon odavalóknak gondoltam őket.

Ment a tanév, és még mindig jöttek és jöttek újabb és újabb diákok. Július elején a rendház szobáiban új osztályokat kellett csinálnunk. Tanítottunk délelőtt is, délután is. Délelőtt a korábban, délután a később érkezetteket. Ne veszítsenek a fiúk évet! Ez az újabb tanév meg két hónapos volt: július és augusztus. Szeptemberre pedig indult az új tanév. Visszakaptuk az orosz katonáktól a gimnáziumunkat, mert Berlin már *kapút*. Befejeződött a második világháború. Mehetek haza a katonák. Mondják: felejtő táborokba. Látták Európát, s amit tapasztaltak, nem egyezett azzal, amit tanultak odahaza róla a szemináriumon.

Úgy csináltuk meg a két - négy illetve kettő hónapos - tanévet, úgy érettségiztettük le a nyolcadikosokat, hogy nem kellett pótvizsgákat tartanunk, mindenki megfelelt a követelményeknek, legalább is a kiállított bizonyítványok szerint. Indulhatott az új tanév. Ennek persze az is feltétele volt, hogy a diákokkal együtt megérkeztek a tanárok is. Hamarosan teljes a létszám, meg lehetett csinálni az órarendet. Már a nyári tanfolyamon megkaptam az I/a osztályt. Benne a Boga-fiúkkal, ikrekkel, akinek a szüleit megkörnyékezte Kolakovics is; benne voltak a felnőtt csoportban. Majd három év múlva a Boga mama lesz az államosítás első hitvallója, ő kerül közülünk elsőnek börtönbe. Ott van Barcsák János, meg Orbán - az osztály jeles tanuló, s ott van Vaskovics Misi is, aki nem volt jeles tanuló. A szülei meg is kértek már kora tavaszon, hogy foglalkozzam külön is Misivel. Foglalkoztam, s mi volt a jutalmam? Egy fehér cipő s egy flaska. Tokaji? Óh nem, egy flaska szabolcsi napraforgó olaj. Amikor vége volt foglalkozásunknak, kiöntöttem az olajból egy kistányérba, megsóztam, és a fehér cipóval elkezdtem tunkolni. Felséges volt. Ilyen finomat rég nem ettem. Finomabb volt, mint a pörkölt szójabab; finomabb, mint a baltával faragott paci. S

megkaptam még egy csodálatos osztályt. A hetediket, s taníthattam őket magyar irodalomra. Ezek nem lázadtak, mint a tataiak, tudták, hogy nálam jegyzetelni kell. Ebből az osztályból kerültek ki a majdani közösségek főerői. A padokban ott ült Kállay Emil, Bódor Marci, Berényi Dini, Perczel Dini, Bögel Jóska, s még sokan mások. Mind jelesek, s az irodalom-szerelmesei. Úgy érzem, itt bontakoztam ki, mint magyartanár.. .

Választásra készülődtünk, s jöttek haza az újabb és újabb hadi foglyok. Pesti piarista diákok is. Debrecen volt az első állomásuk. Bejöttek a rendházba. Örömmel fedezték ott fel tanáraikat, piaristává lett iskolatársaikat, engem is. Kitettem magamért. Orosz teával kínáltam őket. Élvezték. Az egyikük:

- Ezért kell hadifogolynak lenni az embernek, hogy élvezni tudjon egy csésze teát. Honnan volt nekem e hónapokban orosz teám? Az oroszoktól? Óh nem. Az amerikai nép ajándéka volt a fasisztáktól felszabadult területek számára az UNRA csomag. Tea, kávé, sajt, margarin, meg nem tudom már, hogy mi volt benne. Küldtem is haza szüleimnek a javát. Ők nem kaptak ilyen csomagot, de tudtak róla Pesten sokan. Amikor megérkeztem haza egy ilyen csomaggal, apám::

- Csak zsidók meg papok kapnak UNRA-csomagot.

Nem volt sem antiszemita, sem antiklerikális. Diákkorában felsőkereskedelmet végzett, s az tele volt zsidó tanárokkal. Még begettőzésük előtt egy zsidó tanára megkereste apámat, s átadott neki egy kisebb zsákot. Tele volt ékszerrel. A gettó megnyílása után eljött apámhoz. Sértetlen volt a zsák. Megnézte, s húgomnak adott belőle egy arany gyűrűt. Nyomtalanul szállt el fölöttünk a hitleri örjülés. Ha ma van zsidó problémája a magyar társadalomnak, azért az elmúlt hatvan esztendő a felelős.

Az induló tanévről beszéltem. Másról is kell beszélnem. A Szent Annáról, a templomról. Saújhelyen volt egy szép barokk templomunk, de az emberek nemigen jártak hozzánk, a plébánia templomába mentek. Tatán csak kápolnánk volt, és senki sem jött hozzánk, csak magukban miséztek tanítás előtt a tanárok, s egy-egy ministráns cikázott az oltárok között bort s vizet nyújtani, hogy a kehelybe öntsük. De a *Szent Anna* Debrecen főplébániája; s elven volt benne az élet. Átjártak reggelente a Svetitsben tanító apácák, s jöttek a *világiak* is, főleg nők és diákok: középiskolások és egyetemisták. Magam minden reggel félhétre lementem, s beültem a szentélyben levő padba. Fél órát ültem, térdepeltem ott. Ezzel biztosítottam, hogy meglegyen a napi elmélkedésem. Hétkor beöltöztem, s a Kalazancius-oltárnál elmondtam a szentmisémet, majd beültem baloldali első gyóntatószékbe. Nyolc előtt mentem át az iskolába, vagy akár később is, ha nem volt első órám. Alighanem itt találkoztam először Arankával, egy négy gyermekes tanítónővel, akinek férjét elvitte egy bombatalálat Pesten, amikor vízért ment a szomszédba. Meg Margóval is, egy korombeli három gyerekes anyával. Majdani *Fiatal édesanyák* csoportom legbuzgóbb tagjaival. Meg jöttek a gyóntatószékembe iskolai tanítványaim szülei is, nyilván tölem idősebbek, főleg az anyák. Férfiak ritkán jöttek be gyóntatószékembe, nem tudhattak mit csinálni intelmeimmel, melyeket meghatározott, hogy hétgyermekes családban nevelkedtem. Egy alkalommal beperdül egy fiatalasszony. Nem kezd gyónásba, csak mondja:

- Maga feloldoz védekezés alól?

Akarnám mondani a szövegem, de nem kíváncsi rá, csak megismétli kérdését, s kénytelen vagyok válaszolni:

- Nem.

Ő meg kilibben a gyóntatószékből. De volt, aki ott ragadt, s én mondhattam a szövegem. Mit? A leghagyományosabbat. Legjobb, ha idézem Bélát, Balogh Laci papját, aki nyolcvan évesen, a tavaszon, a Bokor hatvan évét ünnepezve, visszaemlékezett ezekre az évekre.

A kéthetenkénti csoport összejöveteleken - egy ideig az egyetemi hittanórákon is - a

hitbeli, világnézeti kérdésekben tájékozódunk, tanultunk Gyurka bácsi előadásai, szemináriumai keretében. Legalább - ha még nem jobban - ennyire fontos volt az egyéni lelkiélet, az önnevelés, a hitélet elmélyítése. Ezt szolgálták a lelkigyakorlatok valamint az "illendő" állandó gyóntató, lelki-vezető választása. Én Gyurka bácsit választottam. Igen alapos, kemény követelményeket támasztott, életemet meghatározó lelki "gyúrásban" részesültem nála. Kéthetenkénti beszámoló gyónás, napi elmélkedés, lelki olvasmány, lehetőleg szentmise, apostolkodás, napi (esti) lelkiismeretvizsgálat, stb. Ezért az "emberfaragó" tevékenységéért mindvégig hálával gondolok rá.

Nem értem be a bűnök felsorolásával, hanem? Neveltem gyónóimat lelki életre. Mondtam és mondtam, amit noviciátus óta belém vertek, s magam is próbáltam, hogy éljem a *kegyelmi életet*. Tanítottam gyónóimat is erre, ha hagyták. Egyik alkalommal Teri gyónt nálam. Utána Béla jött be.

- Atyám, a gyónási normát felemeltétek tíz percre?

Lassan-lassan kevés lett a tíz perc is, s feljöttek szobámba, ahol megvolt a rangos lelkiéleti irodalom akkori csaknem teljes könyvvállománya, s adtam nekik *lelkiolvasmányt* is. Pár év múlva írtam első könyvemet, amit megőrzött az idő. Az *Isten Országá* - ez volt a címe. Ebből rekonstruálni tudnám azt, amiket mondhattam nekik. Tartalomjegyzéke:

I. TÖRTÉNETFILOZÓFIA

1. A világ belepustul az istentelenségbe.
2. A szabadság boldogítja-e az embert?
3. A szocializmus hozza-e az emberiségnek a megváltást?
4. Beteljesíti-e a szocializmus az emberiség boldogságvágyát?

II. ERKÖLCSTAN

1. Van-e Isten?
2. Isten-e a célunk?
3. Lehetünk-e boldogok Isten nélkül?
4. Eljuthatunk-e Istenhez a magunk erejéből?

III. KEGYELMI ÉLET

1. Hogyan lehet az enyém a kegyelem?
2. Hogyan közeledjem Istenhez?
3. Hogyan töltssem el a napot?
4. Meg kell-e tagadnom önmagamot?

IV. A KATOLIKUS EMBER

1. Ég vagy föld fia? Ember.
2. Szakember vagy ideológus? Mester.
3. Individualista vagy kollektív ember? Személy.
4. Nyárspolgár vagy forradalmár? Apostol.

A könyv mind a 16 pontján belül található a. b. c. stb. alegységek, s minden pont végén kérdések - miként majd jó húsz esztendővel később a *Merre Menjek?* című könyvben. Ide írom a könyv elejét.

A fehér ember hosszú századok előkészítő istentelensége után két század óta mindent megtett, hogy leszakítsa magát Istenről. Hol gúnyosan, hol dühösen, de következetesen megtagadta: Nem ismerlek el, nem létezel. A racionalizmus kigúnyolta az istenhitet, a liberalizmus kiölte a lelkekből a felebaráti szeretetet, a marxizmus hadat üzent istengyermekségünk alapkövének, a szabadságnak, a nacionalizmus magának követelt minden áldozatot. Ennél hatalmasabb erejű szellemi felvonulást aligha rendezett még az emberiség Teremtője ellen. Még sem dobott rája mennykövet, özönvízzel sem pusztította. Nem vette vissza szabad akarát. Az egész felvonulás titkos főrendezőjét, a Sátánt sem parancsolta vissza. Nem akart marionett játékot. Ott cénán rángatott babák hajtanak térdet. A szabad szellemtől függőségének öntudatos megvallását, a szabad térdhajást várja. A lélek közegéből

kiáradó magasztaló himnuszt, megható hálazsoltárt, alázatos kérő könyörgést, az emberiség bűneiért engesztelő sirámot.

Akarja és engedi, hogy magunk írjuk magunk sorsát, magunk főzzük ebédünket. S a magunk csinálta sors alatti nyögésünk s a magunk főzte keserű ízű ebéd nyomán tegyük fel, Istenről magát leszaggatta nemzedék, a kérdést: *Lásd, mit érsz magadban?* Tudunk-e Isten nélkül élni? Sorra vizsgáljuk legjobb ötleteink.

Képes-e az emberi ész megmutatni boldogulásunk útját? - Az Istenbe vetett hitet megtagadó ész elpusztítja magát is és öngyilkosságba kergeti az embert.

A szabadság boldogítja-e az embert?- Az Isten törvényeinek engedelmisséget megtagadó szabadság a rabszolgaságnál is nyomorúbb szolgaságba dönti az embert.

A szocializmus hozza meg az embernek a megváltást? - Az Istent és a szabadságot megtagadó szocializmusban az ember megszűnik ember lenni, emberállattá aljasul.

Beteljesítheti a nacionalizmus az emberiség boldogságvágyát? - A hazát imádó nacionalizmus egymás elpusztítására neveli a népeket.

Az ember új isteneket teremtett: racionalizmust, liberalizmust, szocializmust, nacionalizmust, amelyek a maguk számára éppen olyan feltételen hódolatot, megadást követeltek, mint amilyen az igaz Isten követel magának - de börtön nélkül.

Az új istenek egy darabig gazdagon fizettek, de nem volt áldás a gazdagságukon, az óvóhelyeken megirigyeltük az elmúlt, elmaradt századok technikai szegénységét. A fenyegető újabb háború bombái és bacilusai lassan minden látni akarónak megmutatják jól, hogy A VILÁG BELEPUSZTUL AZ ISTENTELMNSÉGBE!

Odakerült még 45 tavaszán a rendházba Török Jenő. Vagy tíz évvel idősebb volt nálam. Teológiai tanfolyamot szervezett a fiatalok, s részben még felnőttebbek számára is. Én tanítottam a tanfolyamon az aszkétikát. Azt mondhattam el benne, amit a fenti könyv harmadik egységében leírtam (KEGYELMI ÉLET). Azt, amit a gyóntatásaim során mondhattam gyónóimnak.

De közben azért azt sem feledtem, amit a népi íróktól tanultam. Tudtam arról, hogy már '42-ben elkezdődött a falusi tehetségek mentésének munkája, csak a háború megakasztotta a folyamatot. Jelentkeztek is a tavaszon az annak révén gimnáziumba került kis magyarok. (Debreceni rendtársaim szerint: a *csudaparasztok*) Nekik és polgári szülők gyermekeinek rendeztem be a rendház üres szobáiban a konviktusát, amelyet *Móra Ferenc piarista népi diákkotthonnak* kereszteltem el még a 45-46-os tanévben. Már elkészítettem a pecsétet, már küldtem is körleveleimet Észak-Tiszán túl összes görögés római katolikus falvaiba, amikor Nagypapához is eljut a keresztelőm híre.

- Tudja maga azt, hogy Móra szabadkőműves volt?

Nem tudtam, csak annyit tudtam meg műveiből, hogy előadást tartott a *Rotary klubban*. Majd '90 után én is tartok ott előadást, de nem léptem be semmiféle páholyba. A '42-beli tehetségkutató versenyen jutott ösztöndíjhoz a nagylétai Magyar Jani, ő a 45-46-os tanévben már negyedik gimnazista. Miből tartjuk őket? Azt mondom a szülőknek, hogy hozzanak ennivalót, amit tudnak. Hoznak, s bizony eszünk belőle mi is, a tanárok. Akkoriban nem voltak túlsúlyos emberek az országban. Még üzletek is Jani szüleivel. Valahonnan volt egy ruhára való szövetem. Öltönyt varratok belőle Janinak, a szülők pedig disznót nevelnek nekem, amit Pestre szállítok majd szüleimhez. A disznótorra lemegyek Létára, s tanulom a létai erkölcsöket.

- Legény a lánnyal sétálhat a Fő utcán ettől-eddig, és vasárnap délután litánia után, sötétedés előttig. Legény a lányt meglátogathatja hetenként kétszer hétköznap is. Fogadja őt a lánya tisztaszobában apja vagy anyja jelenlétében - egy óra hosszára. Utána kikíséri a leány a legényt, s ha egy percen belül vissza nem ér, kimegy az anya, hogy segítsen búcsúzkodni lányának.

Van sokszorosítógépem, azon küldöm ki az értesítést a falvakba a tehetségutató dátumáról is, a diákotthonról is a plébánosokhoz. A plébános juttatja el a híveihez is. A polgáriakhoz is, az ösztöndíjra pályázható szegényparasztszövegekhez is. Kapom a leveleket. Szamoszegről, a főjegyzőtől is, akit Soós Károlynak hívnak:

- Volna-e hely a diákotthonba az ő '30-ban született fiának, ugyancsak Károlynak.

Válaszolok, hogy volna, de ha azonos volna a főjegyző az ugyancsak erre a névre hallgatott s Beszterce-Naszód vármegyének minapi nagyilvai főjegyzőjével, akivel mint kántorral együtt írtam '44 januárjában a nagyilvai gazdák - románok, magyarok - ajtófélfájára a 19+G+M+B+44 szöveget, akkor meg még különösen is. Jön ám Soós, a székely, széles mosollyal Debrecenben, hozza a fiát, és egymás nyakába borulunk. Ennek a székelynek az unokáját is Károlynak hívják, annak a felesége pedig szemész szakorvos, és éppen a napokban jártam nála, hogy megkuruzsoljon. A nagyapákkal kezd az ember gyereke a barátkozást fiatalkorában, aztán folytatja a fiakkal meg az unokákkal.

A középső Soós, a fiú is, igen rendes gyerek volt. Vízvári Laci osztályába járt, s a Diákotthonban lakott, melynek más piaristákkal együtt, négyhetenkénti váltással, én is prefektusa voltam. Volt segédprefektus is, a Béres Bandi - híres népi táncos -, aki első éves egyetemista, s rozsályi görög katolikus parasztivadék. Miért, miért nem, egyik este nem mentem át hozzájuk fektetésre, s a nagydiákok, köztük az ifjú Soós Károly is, becsalták szobájukba a segédprefektust, s elnadrágolták. El is szakadt a nadrágja, sírt is a megaláztatástól. Nagy ügy lett belőle. Felhívtam a szobám elé a bűnösöket. Egyenként jöttek be szobámba, hogy egyenként kérdezzem meg őket: helyesnek tartják-e, amit csináltak. Az első bűnbánóan megvallotta, hogy nem volt helyes. Kivezettem szobámból, s elküldtem őt a folyosó végibe, hogy ne befolyásolhassa a többieket. Sorba jött a többi bűnös is. Mind bűnösnek vallotta magát. Ezek után behívtam mindet a szobámba. S feltettem ugyanazt a kérdést, s nekik ismét egyenként kellett válaszolniuk. Válaszolták is ugyanazt, de aki a végire maradt, nem azt mondta, amit nekem külön megvallott, hanem azt, hogy bizony Béres Bandi rászolgált arra, hogy lehúzzák és elfenekeljék.

S ekkor történt valami. A KIO akkor még nem volt megírva. Még nem tudtam, hogy Jézus tilt mindenféle verekedést. Katolikus teológus voltam, aki a teológián azt tanulta, hogy van igazságos háború is. És ekkor megtörtént, ami mióta Vácra, a noviciátusba elmentem, soha. Később sem. Hat éves pedagógiai pályámon, későbbi életemben sem, mind a mai napig. Mit? Én is verekedtem. Lekevertem neki jobbról s balról is egyet. Harag azért nem lett belőle. Nem emiatt, egyéb dolgai miatt is, e fiút év végén elbocsátotta az iskolából az igazgató. Berettyóújfaluban kellett folytatni tanulmányait. Karácsonyra meglátogatott. S hozott nekem valamit. Hat éven keresztül voltam pedagógus, iskoláink államosításig. Ő volt az egyetlen diák, akitől ajándékot kaptam: egy maga faragta-esztergályozta Betlehemet.

Felmentem a minisztériumba is. Egykori egyetemi prosezeminárium vezetőm, Keresztury lett 45 után az első *demokratikus* kultuszminiszter. Támogatást igényeltem csudaparasztjaimnak, és kaptam. Íróasztalt készíttettem nekik belőle. Bánszki Tamás, a földéaki parasztyerek, volt a rajztanárunk. Festett is. Megkértem, hogy csináljon egy magyar paraszti Kalazancius-képet. Csizmás kismagyarok kerültek a képre. A Diákotthon vagy a Bánszki-kép felavatására lehívtam Nagypapát is. Forrai Pityu meg zeneművet alkotott a kép leleplezéséhez. El tudom dúdolni ma is. Az én, Tamás képétől ihletett szövegemre komponálta a zenét:

Rózás mályvavirág Szalmatető házak.

Mélykék égi világ, Felhők, bodoros árnyak.

De ezt akkor nem árultam el, csak most merek dicsekedni a szerzeménnyel. - Magam vezettem be az ünnepélyt, elmondtam céljainkat, az alapítás egész történetét. A csudaparasztok is ott voltak. Lehet, hogy túl sokat mondtam, mert beszédében nagypapa óvott a parasztgőgtől. Nem értettem.

Megvan-e még Tamás festménye? Nem lehetetlen, hogy őrzi a templom egyik oratóriuma. Nem mentünk még vissza Debrecenbe. Pedig a 18 század elején telepedtünk le. Szidjam ezért a rendkormányt? Nem szidom. Kolozsvárra sem mentünk még vissza. Csíkszeredába eljutunk-e valaha? És csángó földre? Folytatjuk-e még Szabadkát? Majd az életközösség. Egy tanárokból álló, és családos életközösség mindezt elvégzi majd. Egy Kalazanti Szent Józsefre emlékező újabb alapítás. Szabad álmodozni. Álmodozom.

,45 tavaszán megtartottuk a kétnapos tehetségkutató vizsgákat. Volt ott vagy hatvan parasztyerek. Szeptembertől már kettő ott ült osztályom padjaiban: Gyökér András és Jakab Flórián. Mind a kettő jeles tanuló lett. Mind a kettő a hortobágyi, Tisza melletti Egyek községben nevelkedett.

- *Ez a gyerek egyeki, hogy a fene egye ki...*

Városmajor, 2005. június 27.

Gyászoló Gyülekezet!

Ölelni vágyom a világot / és sírni milliók szívében

Beoltani e tiszta lángot / Vágyom milliók szívébe én.

Így írta *A homályból* c. versében halottunk nagyapja, kinek nevét ismeri e nép minden tagja, ki felsőbb iskolába járt: Komjáthy Jenő nevét. Az unokával, halottunkkal, úgy találkoztam, hogy 13 évvel ezelőtt, ismeretlenül, eljött aranymisémre és bemutatkozott. Nevét meghallva, rákérdeztem a költőre, s ő mondta, hogy a nagyapja volt. Csak egy párszor találkoztunk, de valami barátságféle szövődhetett köztünk, mert megkért pár éve, hogy én temessem hitvesét, és én örömmel mondtam rá igent. Ez ismétlődött most, amikor eljöttek hozzám lányai, hogy adjam meg a végtisztességet édesapjuknak. Magyarszakos piarista vagyok, s csak olyankor mondok ilyesféle kérésre igent, amikor köt valami a halotthoz. Nagyapjához is köt valami, s az unokához is. Azért mondom mindezt el, hogy tudjátok, mért és hogyan vagyok itt.

Lányaitól tudom, hogy apjuk nemigen volt templomjáró ember. De megkeresztelték őt, s megilleti, hogy élete végén is találkozzék a vallással, melyben szülei nevelték őt. Hallottátok az evangéliumból Jézus szavát: *Atyám házában sok lakóhely van, eljövök majd, és magammal viszlek titeket, hogy ti is ott legyetek, ahol én vagyok* – mondja János evangélista szerint – halála előtti napon tanítványainak. S kérdezem: Van e hely a nem-tanítványok számára is? S erre akarok most válaszolni.

Meg kell vallanunk, hogy Istent még nem látta senki. De embernek lenni annyit jelent, hogy kérdezni tud. Megkérdezni, hogy honnan e bennünket körülvevő világ? Honnan az emberi lelkiismeret, mely a nagyapának szívébe és tollára csalta a vallomást, hogy ölelni vágyik, s beoltani e tiszta lángot milliók szívébe. Magam azt a felettünk álló személyt nevezem Istennek, akitől van ez a vágy és a lángot az emberi szívbe beoltani akaró szándék. S tudom, hogy a templomot járó vagy az azt elkerülő ember egyaránt ennek az Istennek színe előtt éli életét. Tudja, vagy csak sejti, hogy egyszer találkozik majd vele, és Isten csak azt fogja megkérdezni tőle, hogy őrizte-e ezt a tiszta lángot.

Életem során boldogan ugyan, de drága árat kellett fizetnem azért, hogy ennek a Jézusnak tanítványa lehessenek. Csak azt kell elmondanom most, hogy mi volt ennek a Jézusnak a szívében. Valójában ugyanaz, ami a nagyapának, s amit nemcsak Isten, hanem a gének szálán a nagyapa is átörökölt az unoka szívébe. Jézus így fogalmazott: Szeressétek ellenségeiteket és imádkozzatok üldözőitekért! És mondta ezt kétezer esztendeje egy olyan világban, amely olyan volt, mint a miénk. Pogány és ellenséget ismerő. És nem volt benne irgalom senki számára sem. Mert ha a Mindentadás, ha a Csak-szeretet belép az Erőalkalmazás világba, akkor sorsa meg van pecsételve. Ha a Fegyvert-nem-ismerés eljön ide, a fegyverek világába, e Fegyvert-nem-ismerésnek mi más sorsa lehet itt, minthogy hullá legyen belőle. Elkerülhetetlenül. Az Istennek, ha elszánja magát rá, hogy közénk látogat, már régen rossz.

Isten legyen irgalmas annak, aki fegyvertelenül eljön oda, ahol végső soron semmi sem számít, csak a fegyver. Isten legyen irgalmas, mert aki a fegyvert a kezében tartja, az nem lesz az. S Jézus tudta, hogy Kaifásnak a főpapnak, és Pilátusnak a császári helytartónak mi van a kezében. Tudta és mégis mondta, hogy szeressük ellenségeinket. S ment bátran a keresztútra s a halálba.

S ezt tudva mondta az utolsó vacsorán, hogy Atyja házában sok lakóhely van, s tanítványait elviszi oda. Testvéreim, azért is mondtam igent a halott lányainak kérésére, hogy ezt a hitemet-reményemet, meggyőződésemet itt és most elmondhassam Nektek. Azt, hogy úgy gondolom, hogy Jézussal találkozni fognak majd Atyja házában azok, akik nem ölni, hanem ölelni vágnak, s akik e tiszta lángot bele akarják oltani milliók szívébe. Azt, hogy mindezek és én is találkozni fognak egy tiszta örökkévalóságban Jézussal. S hogy közöttük lesz Komjáthy Jenő, a nagypapa és az unokája is. Amen.

66. BALLADÁS NAPLÓ

2002. július eleje

Városmajor, 2005. július 1.

SASHALOM

Kedves testvéreim ezt a levelet kaptam: Küldjük a kérdéseket a vasárnapi zsoltárhoz és evangéliumhoz. 88. zsoltár: Tapsoljatok ma nemzetek, mindnyájan, ujjongjatok Istennek dicsérő szóval! – 1. Ki az, aki ma ilyen lelkesítően tud Istent dicsőíteni ? 2. Hogyan kell azt a sok jószágot meglátni és meg is köszönni, amit mindennap kapunk? S a mai evangéliumhoz: 1. Ki a tanítvány, s hogyan lehet felismerni ? 2. Hogyan szeressem helyesen apámat, anyámat ? 3. Milyenek lehetnek a mi keresztszeink itt a földön, és elhordozásukat milyen módon lehet megkönnyíteni ? 4. Hogyan neveljem magam, hogy az adás és az osztozás örömforrás legyen számomra ? Sok szeretettel és testvéri öleléssel Topál Ildikó és Péter.

Csak egyetlen kérdésre fogok válaszolni, az utolsóra , és abban remélem benne lesz a válasz az összes többire is.

Ha egyszer az ember megvénül, s már érzi, hogy kevés ideje van hátra, akkor csak arról beszél, amit még mindenképpen el akar mondani, mielőtt megjelennék az Úr, Jézus színe előtt.

Testvéreim, csináljatok életközösséget, mert társadalmi munkában, a napi munka fáradtsága után nem hatékony az, amit csinálni tudunk. Jézus sem vállalkozott rá. Ott hagyta a maga faipari üzemét, és felszabadította magát arra, hogy országot csináljon a földön Istennek. Nagyon szép volt, hogy Isten hívására ezelőtt 60 évvel elkezdtünk Debrecenben és az egész országban kisközösségeket csinálni, bár kötelet, halált és börtönt kaptunk érte. Nagyon szép volt, hogy harminc évvel később elkezdtük az ellenséget nem ismerő Jézus kedvéért megtagadni a katonáskodást, és akkori fiataljaink ültek érte Baracskán vagy másutt három-három évet. Mindez nagyon szép volt. Aranyos töletek is, hogy ilyen szépen gitároztok és énekeltek, s ezzel ünnepibbé teszitek emlékezésünket az utolsó vacsorára. De Jézus nem két hetenként este hívta övéit találkozóra vagy énekkari próbára. Ott kellett hagyni apát, anyát, feleséget, gyermeket, hálót, vámot, mindent Péternek és a Tizenkettőnek, s életközösségbe kellett lépniök Jézussal. Reggeltől estig és estétől reggelig közösségben voltak vele, és Jézus is velük.

Lassan hetven éve lesz, hogy egy olthatatlan vágyódás erejében, hogy tehessek valamit Jézusért s az Istenért, elmentem piaristának. De nagyon nehéz volt. Csak azért volt nehéz, mert akkoriban a kislányok nem olyan szépek voltak, mint amilyeneknek ma látom őket, hanem sokkal szebbek. Olyanok, mint amilyeneknek a mai 16 éves fiúk látják őket. S a lányok sem tudtak akkoriban maguk között másról beszélni – akkori szót mondom most – mint a pusszancs katonatisztjelöltekről, a kadétokról. Idő közben azonban megtanultam, hogy Isten és Jézus nem kívánja tőlünk azt az áldozatot, amit tőlem a piaristák kívántak. Nem, mert a maga képére teremtette az embert, és... férfinak és nőnek teremtette azt – bizony a maga képére. Értitek ezt? Alighanem a Szentháromság titka van ebben. Megírtam a KIO-ban, hogyan gondoltam ezt 40 évvel ezelőtt. Ezért aztán Péter mellett, későbbi missziós útjain, ott volt a felesége is. Jézus nem kívánta tőlük ezt az áldozatot. Csak legyen meg mindenkinek a párja. Mert így ember az ember, ha egyszer Isten férfinak és nőnek teremtett minket. A Földön a legszebb dolog a szerelem, ebből lesznek aranyos gyermekeink is, akik most itt bókászni körülöttünk. Szóval Jézus életközösségre hív bennünket a párunkkal együtt. Azokat is, akiknek van már párjuk, s azokat is, akik még csak most keresik a párjukat.

De hát hogyan kell életközösséget csinálni? Hát kell hozzá valaki, aki hív, és kellenek valakik, akik meghallják a hívást és mennek. Mindkettejüknél feltétlen feltétel, hogy nagyon szeressék a Jóistent. A párjukkal együtt, külön-külön is, és közösen is. De hát hogyan kell azt?

Önmagunk nevelésével. Úgy, hogy a gyerekek lefektetése s a lakás rendbetevése után, a villanyt eloltjuk, és meggyújtunk egy szép gyertyát. És belenézünk. Hosszan és a Lélek csendjében. *Nézni, nézni, és ez a tekintet kihúzza lelkemet* – írta nagyon szépen Prohászka Ottokár, aki mellékesen még költő is volt. Aztán ha már eleget néztünk a gyertyafénybe, akkor valamelyikünk megszólal, és mondja azt, amit belül a Lélek mond neki. S amikor elhallgat, előbb-utóbb megszólal a párunk is, s ő is elmondja, amit az Isten súg neki. Jézusnál is így kezdődött. Mielőtt hívta a Tizenkettőt, negyven napig a pusztában élt, s csak az Istennel beszélgetett, mennyei atyja szavát hallgatta. És gyertyafénybe néző imádságaink során meg fogjuk érteni, hogy Istent mindennél jobban kell szeretnünk, teljes szívünkkel, teljes elménkkel és mindem erőnkkel. És azt is, hogy mennyei atyánk is mindennél jobban szeret minket. S azt is, hogy nekünk válaszolni kell erre a nagy szeretetére. És azt is, hogy csak azzal válaszolhatunk, amivel Jézus is válaszolt e szeretetre. Azzal, hogy mindenkor azt teszi, ami mennyei atyjának kedves. S lassan a negyven nap alatt megérti, hogy tanítványokat kell gyűjtenie, hogy életközösséget kell csinálnia velük. Ebből az imádságból, ebből a szeretetből született meg Jézus életközössége a Tizenkettővel.

Aztán jön a következő: mit eszünk, mit iszunk, mibe ruházkodunk, hol lakunk? Ne aggodalmaskodjunk, mert mindezeket csak a pogányok keresik. Mennyei atyánk tudja, hogy mindezekre szükségünk van. Mi csak az Atya országát kereshetjük. Csak azt, hogy életünkkel megvalósítsuk azt, amit az Atya akar tőlünk. Csak azt, hogy tessen az életünk az Atyának. Mindez így van Jézus magánvéleménye szerint is. Jézus is kitalált valami foglalatosságot magának és a Tizenkettőnek, és csinálták. S amikor Jézus megkérdezte őket, hogy volt-e valamiben hiányuk a három esztendő alatt, azt válaszolták, hogy semmiben nem volt hiányuk. Pedig ők is laktak valahol, ruhában jártak és ettek és ittak is, mert különben felfordultak volna. Jézus mesterséget adott a kezükbe. Nem Názáretbe vitte őket, faipari üzemébe, hogy asztalost csináljon belőlük. Megtanította őket meggyógyítani minden betegséget, s meg is gyógyították azokat, akik hittek Istenben. A tanítványok nagyjából halászok voltak. Azt mondta nekik, hogy emberhalászká teszi őket. S azzá lettek, mert ha nem lettek volna azzá, mi most azt sem tudnánk, hogy Jézus volt-e valaha a világon.

Mindenkinek van valami mestersége, tanult szakmája, diplomája. A rokon szakmájúaknak kell megtalálniuk egymást, hogy kitalálják, ma és itt és most, mit kellene csinálniuk, hogy teljesítsék Isten akaratát, hogy tessen életük az Istennek. Én csak azért mentem el piaristának, mert a piaristák biztosították nekem, hogy azt csinálhatom, amire huzatot éreztem: az irodalom szépségeit mutathattam meg az Istentől a szépet megismerni akaróknak teremtett fiataloknak. Biztos vagyok, hogy Isten nem azt kívánja tőlünk, hogy valami olyasmit csináljunk, amihez nincs semmi kedvünk. A katicabogár is katicabogár, és csinálja azt, amire kedve van, és röpül. A hernyó is mászik és harap és begubózik, és pillangó lesz belőle. Ehhez ért, és ezt csinálja. Az Isten gyerekei minden korban biztosan megtalálják azt a tevékenységet, melynek nyomán hála fakad belőle Istenhez azért, amit ők, az Isten gyerekei csinálnak társaikkal. Úgy, mint a számariai, a kilencedik, meggyógyult leprás visszajött Jézushoz, hogy megköszönje Istennek, amit csinált vele. Az én időm már alighanem lejárt. Nem találhatom ki, hogy tőletek mit kíván az Isten. Amit kíván, azt a ti gyertyába nézéseitekből kell megtudakolnotok tőle.

Ha megteszitek, holt bizonyos, hogy egy pár hívni fog benneteket előbb-utóbb: Gyertek el, imádkozunk és imádságban beszéljük meg Istennel és egymással, hogyan tudnánk Jézusban és Jézussal a szívünkben életközösséget csinálni: hol és hogyan és mit fogunk csinálni. S később majd négy-öt magyar összehajol, s megszületik belőle, hogy azt mondjátok majd: kár, hogy ezt már Gyurka bácsiék nem érthették meg. De folytatjuk, amit hatvan éve elkezdtek, folytatjuk azt, amit a baracskai hitvallók csináltak, mert létre hívta Isten körünkben az életközösséget, a Jézus követés teljességét. Azt, amit ő csinált három évig Izrael földjén. Annak mását nálunk, magyarhonban, mert hát magyarok volnánk, Árpád ivadékai.

S azt hiszem, hogy most már válaszoltam is Ildikó és Péter minden kérdésére. Mert ha ide eljuttok, tele lesz a szívetek Isten dicsőségével, és meg tudjátok köszönni majd minden nap a zsoltáros lelkesedésével azt a sok szépet és jót, amit megtapasztalhattok munkátokban, életetekben, ha csak azt keressétek, hogy kedvében járjatok Istennek.

S hogy ki a tanítvány, s hogyan lehet azt felismerni? Hát aki lekoppintja azt, amit Jézusnál látunk. Aki követi maradéktalanul Jézust. Aki életközösséget csinál. Aki közéték áll. Aki folytatja az egyház kétezer éves hagyományát, s a férfi és női szerzetek után megvalósítja a családi szerzetességet.

Hogyan szeressem helyesen apámat és anyámat? A köldökzsinór elvágásával, feleségemhez, férjemhez ragaszkodással, a gyermekeimért éléssel, egy nálunk különb nemzedék felnevelésével.

A keresztleim pedig nem kell sokat törődnöm. Nem nehezebbek azok annál, amiket elbírok. A válságok is életjelenségek, amik együttjárnak azzal, hogy élünk és vagyunk. Az adás és osztozás akkor lesz örömeim forrása, ha osztozom. Erre a legjobb módszer: a fejes. A fejesugrásra gondolok. Fejesugrás a Jézus-követésbe. Biztosan nem ütöm kőbe tőle a lábamat. Amen.

Városmajor, 2005. július 3.

Az adyligeti sorozat 10. beszéde:

Testvéreim! Felette érdekes volna foglalkoznunk a mai evangélium kijelentésével, hogy Jézus a bűnösöket hívja. De itt van az a sorozat, melynek immár tizedik darabja következik, s amely sorozat hitet akar tenni arról, hogy kicsoda is ez a Názáreti Jézus. Az a Jézus, aki ilyen furcsákat beszél, s talán megkérdőjelezi a mi itteni jelenlétünket is, mert tudvalevő, hogy nem azon az alapon hívlak ide benneteket, hogy gyertek csak bűnösök, mert Jézusról akarok beszélni nektek.

Végigmentünk a Vermes által kiemelt Jézus-címeken: Próféta, Úr, Messiás, Emberfia, Istenfia. Elkezdtük megvizsgálni a számtalan többiből *Az Atyának fia*, majd az *Én* megjelöléseket. S ez utóbbiról három beszédet is mondtam, melyekben megállapítottuk, hogy az, emberiségnek új törvényt ad a magánéletre, a közéletre vonatkozóan is, s e törvények vége, hogy ne álljunk ellen a gonosznak, s hogy szeressük ellenségeinket.

Most folytatom, ahol elhagytam. Az *én* személyes névmást ragozzuk is. Birtokos esete is van, melyből birtokos névmást is csinálunk: *az én lakásom*, *az én ruhám* stb. Amikor Jézus befejezi a Hegyibeszédet, ezt használja: *Aki hallgatja az én mondott szavaimat...* Mi van azzal? Kösziklára építi a házát. Aki pedig nem hallgatja az én mondott szavaimat, *az* homokra épít. Az első esetben jöhetnek a természeti csapások, nem omlik a ház össze. A második esetben összeomlik, és nagy lesz a romlás. Jézus itt képekben beszél. Mit jelentenek a képek. Csak azt, hogyha haragszunk, ha házasságot törünk, ha válunk, ha esküdözünk, ha ellenállunk a gonosznak, ha nem szeretjük ellenségeinket, akkor homokra építünk, s nagy lesz a romlásunk. Az emberiség egyre fokozódó mértékben ez utóbbit csinálja. A Római Klub tudósai félszázada mondják, hogy elkerülhetetlen biológiai, esetleg nukleáris katasztrófának nézünk elébe. Azt, hogy nagyon nagy lesz a romlás. Azt, hogy megsemmisül a civilizáció. Egyre többen prognosztizálják ezt századunk első felére. Az az esztelen, aki homokra épít. S új és teherbíró civilizációt csak azok képesek építeni, akik nem is haragudnak, nem törnek házasságot, nem válnak, nem esküdnek, nem állnak ellen a gonosznak és szeretik ellenségeiket. Csak ezek építenek olyan alapra, amelyiken a házunk megáll, mert elkerüli azokat a történelmi, ember okozza katasztrófákat, melyek fenyegetnek bennünket.

Egy amerikai katolikus teológus, *George Weigel* szerint a szekuláris Európa válságban van, A zsidó-keresztény gyökerek megtagadása a demokrácia bukásához vezet. Ilyesmit gyakran hallunk manapság, de Weigel nem az európai gazdaságok és jóléti rendszerek ingatag

helyzetére gondol. "Európa népessége gyorsabban fogy, mint a 14. századi pestisjárványok óta bármikor" - írja. A népességcsökkenés elsősorban spirituális okokra vezethető vissza, "arra, hogy az európaiak hátat fordítottak a bibliai tanításnak". Az európaiak az élvhajászatnak szentelik életüket. A meddő élvezetek azonban népességcsökkenéssel járnak. Így egyre több bevándorló érkezhet Európába - moszlimok, akiknek egy része radikalizálódik. Zsidó-keresztény hagyományok nélkül nincs demokrácia, nincsenek emberi jogok, nincs szabadság, véli Weigel, aki korábban a 20. századi világégéseket, a náci és kommunista totalitarizmusokat *a pogányság és a technika frigyéből* született ivadéknak nevezte. "Ha Európa megtagadja keresztény gyökereit, akkor az eredmény elborzaszt majd mindenkit, aki elkötelezett a tisztesség, az emberi jogok és a demokrácia mellett."

Voltam két hete a Magyar Szellemi védegyletben. A hajdani MDF politikusai vitatták meg, hogyan lehet megnyerni a következő választást. Ami meglepett, hogy a közönség olyan volt, mint templomokban: öreg. Fiatal alig. S ez arról beszélt nekem, amiről a soproni képviselőválasztás. Arról, hogy a fiatalokat nem érdekli a közügy. El vannak foglalva magánügyekkel. S mi ez a magánügy? Azt hiszem az, hogy miként lehet meggazdagodni. Tehát az, amibe belepusztul világunk: a pénzszeretésbe, a Mammon hajszolásba.

Jézus az okos és a bolond emberről mondja ezt a két képet: a ház szilárdan áll, illetve a ház összeomlik. Az az okos, aki Jézus új törvényeit elfogadja. Az a bolond, aki a Mammon ökörcsapásain jár. S amikor befejezi Máté ezt a grandiózus jézusi tanítást, hangulatjelentést készít a hallgatóságról: *csodálkozott a tömeg*, amely hallgatta Jézus tanítását. Mért csodálkozott? Két dolgot is mond erről Máté. Az egyik, hogy úgy tanított, mint akinek hatalma van. Nem mondja meg, hogy mire van hatalma Jézusnak. Csak következtethetünk rá Máté másik megállapításából: Nem úgy tanított, mint írástudók. Az írástudók tanítanak és nincs hatalmuk. Szövegeinek, mondanak valamit, s marad minden a régiben. És Jézus hogyan tanít? Az ő tanítása után nem marad minden a régiben? De. A különbség az, hogyha Jézust hallgatom, tudom, hogy meg kell változtatnom az életem. Át kell alakítanom a gondolkodásomat. Nyugtalan leszek. Tudni fogom azt, amit Ady oly szépen fogalmazott meg egyik versében: *Óh, nagyon csúnyán éltem, Óh nagyon csúnyán éltem; Milyen szép halott leszek, Milyen szép halott leszek*. Azt hiszem, ez az a hatalom, amellyel Jézus szólt. Elmehekemmel, de tudom, hogy nem volna szabad elmennem mellette.

Csak ennyit akart mondani Máté? Talán még többet, mert Máté egy másik helyén ezt olvassuk Jézustól: *Mindaz tehát, aki megvall engem az emberek előtt, megvallom majd én is mennyei Atyám előtt, aki pedig megtagad engem az emberek előtt, én is megtagadom őt mennyei Atyám előtt* (10,32-33). Azt érezhette meg az új törvényt hirdetés hallgatósága, hogy nem babra megy a játék. Hatalma van döntenie Jézusnak a sorsomról. Az örök sorsomról. Nem tudta ez a hallgatóság azt mondani, hogy te vagy az Isten fia, te vagy emberi álruhában maga az Isten. De azért van csodálkozás, mert mindenki érezhette, hogy a maga örök sorsa fordul azon, hogy okos vagy bolond, hogy sziklára vagy homokra épít. Jézusnak nem kell azt mondani, hogy ő Próféta, Úr, Messiás, Emberfia, Isten fia, elég ha azt mondja: *én mondom*. S azt mondja, amit csak az az Isten mondhat, aki hitünk szerint dönt a sorsunkról, halálon-túli életünkről. Arról, hogy sírni vagy nevetni fogunk. Arról, hogy boldogok leszünk, vagy jaj lesz nekünk. Teljesen mindegy, hogy a Próféta, az Úr, a Messiás, az Emberfia, az Istenfia vall meg, tagad meg minket Atyja előtt. Nyugodtan kicserélhetjük, mindegyik állítását erre a rövid szócskára: én. S mindegyik *én* szava helyére berakhatjuk helyettesítőként a Vermes által nagy gonddal megvizsgált kifejezések akármelyikét. Máté szövege ugyanazt mondja akármelyik szó esetében. Miért? Mert meggyőződése, hogy a Próféta, az Úr, a Messiás, az Emberfia, az Istenfia és az *én* ugyanazt a személyiséget jelöli, a Názáreti Jézusét, aki olyan kapcsolatban van az Istennel, amilyenben nincs része annak, aki csak ember, s hogy Jézus nem csupán ember.

Tobzódunk Máté szövegében Jézus én-helyeiben. Lássuk a következőt: *Gyertek hozzám*

mind, akik kimerültek és agyonterheltek vagytok, és én megnyugvást hozok nektek. Vegyétek magatokra az igámat...és nyugalmat találtok lelketeknek ,mert az én igám a hasznos, s az én terhem a könnyű. Isten munkára teremtette az embert, de nem kimerültségre és agyonterheltségre. Ha életedet a pénz-szerzés és a pénz-szeretés, a másik embernél gazdagabbnak lenni akarásnak a szolgálatába állítod, elkap a haladás-mítosz gépszíja, és kimerült és agyonterhelt leszel. Ha nem akarsz embertársadnál gazdagabb lenni, ha beéred azzal az életszínvonallal, amely hazád vagy az emberiség átlagának az életszínvonala, megmenekülsz a kimerültségtől és agyonterheltségtől. Akkor jóleső fáradtsággal hajtod majd álomra fejed. Hogyan tudsz megmenekülni a kimerültségtől, az agyonhajszoaltságtól? Úgy, hogy nem a Mammon lesz az Istened, hanem a szeretet; az egyetlen igaz Isten, mert az Isten = Szeretet. Ez a szeretet az az iga, amiről Jézus beszél. Ha képes vagy rá, hogy annyit sem költesz magadra, mint amennyit megkeresel, hiszen tudod, hogy vannak szegényebbek is nálad. Ez az, amely nyugalmat ad lelkünknek. Ez az iga az, melyet Jézus könnyűnek mond.

87. évemben igyekszem reggeltől estig dolgozni, amennyit tudok. S boldog vagyok tőle. Nem tudom, hogy milyen a munkanélküli élet. Megvallom, hogy nagyon félek attól, hogy lesz életemnek olyan szakasza, melyben nem fogok tudni dolgozni. De reménykedem abban, hogy mázlim lesz, s ahogy egy Bokorbeli orvos mondta. Ha semmi szervi bajod nincs, akkor úgy fogsz meghalni, hogy egyszerűen elalszol. De nem akarom a magam példáját hozni a nem-kimerült, a nem-agyonterhelt életre, melytől annyian és annyian szenvednek.

Inkább a Bruderhof életét. Húsz éve barátkozom velük. A múlt nyáron meglátogatott a 40 éves Félix Meier az angliai Darwellből. Húsz év előtt a nagyapjával, Hans Meierrel kezdtem barátkozni. Átjött az USA-ból a béke-egyházak prágai konferenciájára, s ennek kapcsán eltöltött ötdömágával két napot nálam, Budaváriban. Ennek a fiatalembernek már hat gyereke van, követi nagyapja példáját, akinek tizenegy volt, s apját, akinek csak tíz. Hans Meiernek több mint száz unokája van, s ezek egyike Félix - gyerekképu mosolygós fiatalember. Egy lyukas fillér nincs a zsebében. Egy élet- és vagyon közösségben él. Mit csinál? Egy három tagú *teammel* rajzol. Új és új óvodabútorokat, melyeket legyárt a *factoryjuk*, amelyben dolgoznak az amerikai és angliai telepek gyárrészlegei. Mellékesen még ő a minisztere a *Darwell-i* közösségnek. A mi katolikus fogalmaink szerint ő a papjuk. Ők anabaptisták. Képzeljétek: a 16. században Tirolban kiváltak a zwingliánus egyházból, mert felfedezték, hogy képtelenség, hogy Jézus tanítványa embert gyilkoljon. Alapítójukat elégette máglyán egyházunk az innsbrucki székesegyház mellett. Milyen szerencsém van, hogy én csak a 20. században fedeztem fel ugyanezt, amikor már kiesett főpapjaink kezéből a máglyagyújtó gyufa, s olcsóbban úsztam meg felfedezésemet. Különben nem prédikálhat – nek itt nektek Adyiligetén. Félix minden kimerültség, agyongyötörtség nélkül rajzolja az új óvodabútorokat és *papkodik* Darwellben. Társai ugyanígy. Öt családból két nemzedék alatt lehet egy kétszázas település. Nem izgatja őket a túlnépesedés. Tudják, ha úgy élne az emberiség, ahogyan ők, sokan elférnénk rajta. 35 hektáron élnek vagy háromszázan. A Földet Isten úgy hívta létre, hogy sokan elférünk rajta, csak nem a Mammont kell imádni, hanem Jézus igáját kell magunkra venni.

Menjünk tovább. A csodálatos kenyérszaporítás után Jézust királlyá akarja tenni a tömeg. Jézus felmenekül előlük a hegyre imádkozni, de előbb tanítványait biztonságba helyezi a tömeg előtt: rábírja, hogy szálljanak hajójukba. Mire bevégzi imádságát, kitör a tavon a vihar. S Jézus gyalog megy megkeresni őket a tengeren. Kísértetnek nézik, de ő megnyugtatja őket. *Bízzatok! Én vagyok. Ne féljétek!* Péter szeretne hozzá menni. *Gyere!* S rálép a vízre, és sikerül neki is vízen járni. Jön egy nagy hullám, Péter kételkedik, s már bent is a vízben. Jézus kezét nyújtja neki, kiemeli a vízből, s belépnek mindketten a hajóba. A hajóban levők leborulnak előtte: *Valóban Isten fia vagy!*

Ezért nem kezdett Jézus korábban teológiai fejtegetésbe, hogy tudjátok én nem úgy vagyok a Mennyei Atya fia, ahogyan ti vagytok, mert én öröktől fogva vagyok ez és ez... stb.

Majd rájönnek maguktól. Máté is ott van a hajóban. S jó ötven év múlva, amikor megírja a maga evangéliumát tudja, amit tud. Akár használja a Vermes által megvizsgált Jézuscímekeket, akár csak az egyszerű személyes névmással szerepelteti Jézust: *Én vagyok.*

Viharok egyébként nemcsak a tengeren akadnak, hanem társadalmi életünkben is. Jézus tudja már, hogy közel az órája. S Máté ekkor kerít sort Jézus nyolc jajos nagy beszédére, s ebben olvassuk a következőket: *Íme én küldök hozzátok prófétákat, bölcseket és írástudókat. Közülük némelyeket megöltök és keresztre feszíttek, másokat megostoroztok a zsinagógában, és városról városra üldöztök. Ezért rátok száll minden istennektetsző vér... Bizony mondom, ezek mind utolérík ezt a nemzedéket.*

Jézus zsidó volt. A zsidó Biblia szerint a zsidók Isten választott népe. Ha lenne magyaroktól írt Biblia, holtbizonyos, hogy abban mi volnánk az Isten választott népe. Istennek azonban nincs választott népe. Egy rendes szülőnek sincs választott gyermeke. Anyámnak mind a hét gyermeke egyformán kedves volt. Istennek is az. A különbséget mi magunk csináljuk, s életünk alakítása szerint leszünk istennektetszők vagy Istennek nem tetszők. Ebbe az Isten nem szólhat bele. Nem szólhat bele, mert szabadnak teremtett minket. Választhatunk jó és rossz között. Jézus a fenti szavakat a zsidóknak mondja; azoknak, akik halálra ítélték őt, és sírva vagy őt káromolva végignézték kivégzését. Azok, akik megértették, hogy ő új törvényt hozott, azoknak sem lehet a sorsa más, mint az övé. Nem azért, mert zsidók voltak. A keresztények is elégetik a máglyán, akik meg merik mondani, hogy Jézus valami mást akart, mint amit ők csinálnak.

Aki istennektetsző véreke, azazhogy emberke - ez a sorsa. Ha zsidók között ilyen, akkor a zsidók üldözik, közösítik ki maguk közül s a földi életből is. Ha nem-zsidók között mondja Jézus szavát, akkor meg nem-zsidók teszik velük ugyanezt. A tanítványnak nem lehet más sorsa, mint a Tanítónak. Miért? Mert a Tanítót és a tanítványt köti az, amit tanít. S a tanítványnak az a dolga, hogy tanuljon Mesterétől. S most következze a mai prédikáció utolsó jézusi mondata, melyre megint csak az egyszerű személyes névmást használja: *Tanuljatok tőlem, mert én szelíd vagyok, s alázatos szívű.*

Miközben ezen a prédikációmon dolgoztam, felhívott egykori debreceni tanítványom Los Angeles-ből, s elsírta bánatát, hogy miként tehetetlenkedik valamelyik amerikai bíborossal. Mondtam neki, hogy ne strapálja magát, ne avatkozzék a nagyurak dolgába, ha nyugalmat akar találni lelkének. Tanuljon Jézustól, aki soha nem kereste meg Kaifást, egyszer találkozott vele, akkor is kötél végén vonszolták elibe. Majd akkor menjen a nagyurakhoz, amikor a bankszámláján lesz már egy pár milliárd dollár. S akkor már nem lesz velük semmi baja. De amíg munkából élő szegény ember, dolgozik és laikus, addig az urakat elkerülve tegye azt, amit tud, ahogyan Jézus is tette. Mert az új törvény kihirdetőjéhez csak az illik, hogy fegyvert nem ismerő, hogy szelíd legyen. S hogy a szívében ne legyen más csak kicsinység, csak alacsonyosság, csak szolgálni tudás és szolgálni akarás. Mert a szív Jézusnál a lelkiismeretet jelenti. S a lelkiismeretünkben nem lehet más. csak ez: *Kicsi vagyok én, szolgálni való gyerek vagyok én*, akinek a lelkiismerete csak attól nyugszik meg, hogy szolgálja azt, aki igényt tart a szolgálatára. Szolgáljuk családunkat, a rászorulókat, elsősorban nemzetünkben. Azokat szolgáljuk, akiket elérünk. Ennyit jelent, hogy alázatos szívű. Ezt kell eltanulnunk Jézustól. Amen.

Városmajor, 2005. július 5.

Az adyligeti sorozat 11. darabja:

Testvéreim! Egy novella-részlettel kezdeném mai prédikációm. - És felment a pap a szószékre, és elkezdett beszélni. És ezeket mondá: szerény véleményem szerint így és így állnak a dolgok. S elmondta, hogy miként állnak a dolgok. A hallgatóság pedig megállapította, hogy nem is beszélt a pap olyan rosszul. A legjobb az volt benne, hogy nem

gondolta magáról, hogy ő nyalta kerekre a holdat. Legjobb tudása szerint elmondta, amit gondolt, de nem akart belelovagolni meggyőződésünkbe. Meghagyta emberi szabadságukat, amellyel mérlegelhetjük kifejtett véleményét. S lejtött a szószékről, s nem okozott senkiben sem megbotránkozást, hiszen csak a véleményét mondta el, s a hallgatóság nyugodtan gondolhatta szavai után is, amit magától gondolt.

Eddig a novellarészlet. Csak azért mondtam el, hogy világos legyen előttetek, hogy a **Názáreti Jézus nem így prédikált**. Hanem hogyan? Nagyon másképpen. Így: *Aki apját és anyját jobban szereti mint engem, nem méltó hozzám. Aki fiát vagy lányát jobban szereti mint engem, nem méltó hozzám* (10,37). A novellámban szereplő prédikátor szerény mint az ibolya. Az evangéliumok tanúsága szerint Jézusnak szava sem volt a szerénységre. Baj ez? Kellene lennie? Húsz éves és kispap voltam, s 60 éves igazgatóm megkérdezte tőlem, hogy mi a véleményem egy kispaptársam imént előadott próbaprédikációjáról. Elmondtam. Erre az igazgatóm megkérdezte: Mért nem mondta ezt el, amikor megvitattuk a prédikációt? Azt feleltem, hogy azért, mert magam csak másodéves vagyok, aki pedig a prédikációt mondta, már harmadéves. Erre az igazgatóm: *Ne szerénykedjen már, nem áll az jól magának!*

Azt hiszem, hogy ez a szerénykedés nem áll jól senki ember fiának-lányának. Szerénység *illetl mindenütt!* - mondta magának, magáról Arany. De a szerénykedés valami nem igaz dolog. Ellentétben van a helyes önszemlélettel. Gyakran hallottam ifjúságomban prédikációkban e biztatást: *Magadnál rosszabbnak és butábbnak senkit se tarts!* Szerénységre akartak nevelni e biztatások. Csak álszerénységre nevelhettek. Nem tudom Sztálinnál rosszabbnak, a négy tárgyból megbukott osztálytársamnál butábbnak tartani magamat. Csak hazudni tudom ezt! S bár az őszinteség nem minden esetben kötelező, az őszinteség hiánya magammal szemben azonban lehetetlen. Mért? Mert tudom, hogy ki vagyok, hogy mennyit érek.

Jézus is tudta magáról, hogy kicsoda. *Ki vádolhat meg engem a bűnről?* (Jn 8,46) - kérdezte egyfelől. *Nem azért jöttem, hanem szolgáljanak, hanem azért, hogy én szolgáljak* (20,28) - mondta másfelől. Tudta, hogy kicsoda, s azt is tudta, hogy mi a dolga. Azt mondhatnám: egészséges emberi öntudata volt. Minden álság, álalázat és álszerénykedés nélküli.

Ha már most visszatérünk fentebb idézett kijelentéseihez, meg kell állapítanunk azokról két mozzanatot. Az egyik: mindenek fölött kell szeretnünk őt. A másik: méltónak kell lennünk, válnunk hozzá. Kérdezzük meg Jézust: Miért kellene mindannyiunknak apánknál, anyánknál jobban szeretni téged, és miért éppen hozzád kellene méltóknak lennünk? Jézusnak erre csak két felelete lehet. Az egyik: mert én vagyok a világ legbeképzeltőbb, legénközpontúbb embere, aki Istennek meri állítani magát. S a másik: mert az a rendje a dolgoknak, hogy a teremtmény a Teremtőjéhez igazodjék, őt szeresse mindenek felett, ő hozzá legyen méltó. Mert az embert a maga képére és hasonlatosságára hívta életre, s az ember természetébe, szívébe, lelkiismeretébe beleültetett vágy, szándék, akarat, hogy tökéletes legyen: olyan, mint az Isten. *Istenülő vágyaimba ki látott, Óh vak szívű és hideg szemű barátok!* - mondta magáról Ady Endre. Akkor is így van, ha szabadságot kaptunk Istentől arra is, hogy megtagadjuk őt. Mert Jézus is tanult hittant és megtanulta: *Szeresd a te Uradat, Istenedet mindenek felett...* (Mtörv 6,5). És emellett még tudta magáról, hogy ő kicsoda. Tudta akkor is, ha Vermes Géza megmutatja, hogy sem Úrnak, sem Messiásnak, sem Emberfiának, sem Istenfiának nem mondta magát, és nem gondolta magát sohasem. Mindezt csak kitalálták az evangélisták róla. Azt is, hogy mondta: Én pedig mondom nektek, és mondta, hogy őt kell mindenekfelett szeretnünk, s hozzá kell méltóknak lennünk? Nem hiszem, hogy az evangélisták kitalációja volna mindez, Ugyan, miért és hogyan mondhatta magát Jézus ilyennek? Két lehetőség van csupán: vagy összetévesztette magát

az Istennel vagy egy volt az Istennel. Lehet választani. Lehet választani a keresztény Hitvallást, és el lehet vetni azt. Harmadik lehetőség nincs. Nekem, személy szerint, nincs lehetőségem az elvetésre. Csak annak megvallására, ami kijött a Jézussal három éven keresztül együttlevők megélt tapasztalatai nyomán: *Valóban az Isten Fia vagy.*

De menjünk tovább! *És aki nem fogja meg a keresztjét, és nem jön utánam (nem követ engem), nem méltó hozzám* (10,38). Olcsó megvallás, olcsó tapsolás, olcsó elismerése annak, amit tett értünk - ez mit sem ér. S most idézek: *Aki idejön közénk Istenvilágából, annak szükségképpen kereszt a sorsa. Ha a Fegyvert-nem-ismerés eljön a fegyverek világába, a Fegyvert-nem-ismerőnek mi más sorsa lehet itt, minthogy hullá legyen belőle. Elkerülhetetlenül. Az Isten mértéket-nem-ismerő szeretete szükségképpen kihívja maga ellen a nem-szeretet sátáni világát. Az Istennek, ha elszánja magát reá, hogy közénk látogat - már régen rossz. Isten legyen neki irgalmas. mert aki a fegyvert a kezében tartja, az nem lesz az ...- írtam közel negyven évvel ezelőtt e sorokat a KIO-ban.*

Jézus megfogta a maga keresztjét. De mért fogjam meg én is a keresztet, de mért álljak be én is Jézus keresztútjába, de minek nekem is végigmennem a 14 stáción, az összes állomásokon? Ez a kérdő mondat a húsemba vág. Jobb lenne, ha nem hangzott volna el? Nem tudott nem elhangzani. Szükségképpen eleme volt ez a Fiú vállalkozásának? Nem. A *Fiamat talán meg fogják becsülni* - adja Jézus a szőlősgazda ajkára az Atya reménykedését. Nem volt szükségképpen a keresztút, mert meg is becsülhattuk volna Jézust. Nem tettük. Miért? Mert az a világ, amelyikbe eljött, olyan amilyen. Olyanná tettük, amilyen, s az Isten akarata ellenére. Hogy Éva szakított a fa gyümölcséből, önmagában még kicsi baj volt. De fia, Káin már megölte testvérét. S az emberiség története mind a mai napig ennek a káini tettnek a folytatása. Vannak ellenségeink, és megöljük ellenségeinket. És Jézus tudja ezt. És azt is tudja, hogy attól, hogy őt megöljük, nem változik semmi. Marad a tört vér fekete folt. Folytatódik az, ami előtte is volt. El kell fogyniok a gyilkosoknak ahhoz, hogy Isten Országává lehessen a Föld. Az, aminek az Isten akarta, amikor megteremtette, S amíg vannak urak és gyilkosok, amíg van a főpap Kaifás, s van a császári helytartó Pilátus... amíg vannak urak, akiknek hatalmuk van kivégezni, addig van keresztút. Számomra is, számodra is, Jézus minden tanítványa számára. Lehet a gyilkosok közé is állni.

Nincs más megoldás? Nincs. Miért? Mert *aki megszerzi lelkét-életét, elfogja veszíteni azt, és aki elveszejtette lelkét-életét énértem, megfogja szerezni azt* (10,39). Lelkünket meg lehet szerezni, és lelkünket el lehet veszíteni. A megszerzés Jézus számára az urak világához csatlakozást jelenti. Az elveszejtés az urak világán kívülmaradást jeleníti. 2001 szeptember 11-e óta az uraknak tudomásul kell venniük, hogy privilégiumaik ideje lejárt. Hogy nem tudnak a hagyományos eszközökkel, fegyvereikkel rendet teremteni. Sem Irakban, sem Palesztinában, sehol. A gyilkolással immár az uraknak is számolniuk kell. Nem lehet megnyerni a háborút. A legyőzöttek nincsenek legyőzve. A legyőzöttek is meg akarják szerezni lelküket-életüket. Általános lett a romlás. *Az a magyar nép, mely a háborúkat viselte, egy vékony katonai kasztriból állt, amelynek a fő megélhetése a zsold és zsákmányolás volt... A köznép számára, beleértve parasztokat és polgárokat egyaránt, minden háború, a győztes háború is, csapás volt, amit el kellett viselni, mert ilyenkor urai külön adót vetettek ki rá, hazájának serege pedig felvonultában bántalmazta és elvett tőle mindent, amit csak tudott* - írja Engel Pál, már elhunyt történész. Most ez megváltozott. Parasztokból, polgárokból is bárki jelentkezhettek a Kaidánál, hogy életét áldozza az ügyért, és saját élete árán is gyilkol. Lenéznek, megvetik az urakat, akik miniszterelnöki, elnöki székükben sok ezer kilométerre a fronttól, bársony-székük biztonságában küldik ide vagy oda kiemelt havi fizetésért az életüket kockáztatókat. A Kaida öngyilkosai az életüket áldozzák azért, hogy ők is öljenek.

A gyilkolással nem szerzünk meg semmit. A gyilkolással mindent elveszítünk. Csak, ha nem állunk ellen a gonosznak, csak ha szeretjük ellenségeinket és imádkozunk üldözőinkért, csak ha megtartjuk az élet Jézus elmondta törvényeit, akkor szerezzük meg

lelkünket, az életünket. És van még ennek a kijelentésnek egy harmadik mozzanata is: az *én értem*. Miért nem mondja Jézus inkább azt, hogy az Istenért és az ő Országáért? Miért ez a már említett önközpontúság? Nem akarja bizonytalanságban hagyni tanítványait arról, hogy kicsoda ő. Bármikor behelyettesíthető Jézus szavaiban Isten - vele. magával Jézussal. Érte kell keresztutat járnunk a magunk életével.

Újra és újra visszatér tanításában ez az *én értem*: *Boldogok vagytok, amikor majd gyaláznak titeket, ha üldöznek és hazugul minden gonoszt is mondanak rólatok énmiattam: örüljete, ujjongjatek, mert nagy a jutalmatok a mennyekben...* (5,11-12) - mondja Jézus a nyolc boldogságban. El is hagyhatná ezt az *én értem* kitétel; anélkül is állna a mennyei jutalom ígérete. Nem hagyja el. Ő az abszolút igazodási pont. Nem alkuszik és nem osztozik. Megvan győződve róla, hogy megfogta az Isten lábát? Honnan ez a bizonyossága? Ez az ő személyiségének nagy rejtélye. Ennek titkába nem látni bele. Csak egy a bizonyos: az Isten fiának gondolta magát. Úgy a fiának, ahogyan senki más sem az. Egyetlen a történelemben. Senki mással nem helyettesíthető be.

Újabb kijelentése: *...helytartók és királyok elé hurcolnak majd titeket énmiattam bizonyosságul nekik és a nemzeteknek* (10,18). Mit fognak bizonyítani a tanítványok a helytartóknak, a királyoknak; akár zsidóknak vagy nem-zsidóknak? Ezt: az élet törvénye, hogy az életet, az örökéletet nem lehet gyilkolással megszerezni. Ezt is, de nemcsak ezt. E törvény képviselőjét, Jézust is bizonyítani fogják: hogy Jézus tanításán, szaván fordul az élet, zsidóé és nem-zsidóé egyaránt. Jézusén, aki azonos az Istennel, aki az ő Fia.

Valóban? - kérdezi meg ezt az Útkészítő Machaira város börtönében annak előtte, hogy egy szép leány táncáért átnyújtja majd neki egy király az Ő, a kivégzett Keresztelő János fejét. S eljut kétsége Jézushoz is. Te vagy-e az Eljövendő, vagy mást várjunk? S Jézus válasza magabiztos. Nem azt mondja, hogy bízni kell Istenben, hogy nem hagyja magára övét. Nem, mert Jézus tudja, hogy hamarosan osztja majd a Keresztelő sorsát, s mondani fogja: Istenem, Istenem, miért hagytál el engem? Jézus tudja, hogy Istennek nincs kardja az urak ellen, ő nem Kaida-mozgalmat képvisel. Valami egészen mást. A kardnélküliséget. Ezért ezt a választ küldi Machaira börtönébe: *Boldog, aki nem botránkozik meg bennem* (11,6). A Keresztelőt aligha nyugtathatta meg ez a válasz. A Keresztelő Istenének szórólapát van a kezében, s elégeti a pelyvát olthatatlan tűzben. Az *énbennem* az a Jézus, aki egy olyan Istent mutat meg, akinek nincsen szórólapátja, aki nem égeti el egyetlen gyermekét sem olthatatlan tűzben. Olyan Istene van, aki minden gyermekét szereti. A jókat is, a rosszakat is. Napjával barnítja, esőjével öntözi mindegyiküket. Mi sem botránkozhatunk meg benne, ha a sorsunk azonos lesz Jézussal, akinek küldetése a 14 stációtól terhes.

Mindezt nemcsak a Keresztelőnek, hanem a Szűzanyának is meg kell tanulnia. Gyülekeznek már a viharfelhők Jézus feje felett. Az írástudók megállapítják, hogy Belzebúb, az ördögök fejedelmének segítségével gyógyítja az idegbetegeket. Jézus rokonai is megállapítják, hogy Jézus elvesztette a fejét, hogy magán kívül van, hogy eszement, akárhogy is fordítják a megfelelő kifejezést különböző nyelvekre. Elhatározzák, hogy hazaviszik. Jézust tömeg veszi körül, s tanítja őket. A tömegen keresztül eljut hozzá a hír, és megakasztják: Íme, anyád és testvéreid ott állnak kint, és beszélni akarnak veled. Jézus tanít tovább: kitarja karjait tanítványai felé: *Íme az én anyám, az én testvéreim. Mindaz, aki teszi Mennyei Atyám akaratát, az az én testvérem és nővérem és anyám* (12,49-50). A Szűzanya is választhat: óhajt-e osztozni másokkal? Aki férfi, a testvére, aki nő, a nővére, aki anyjakorabeli asszony, az mind Jézusnak az anyja. Mind, ha vállalja őt. Ha vállalja tanítását és életét. Ha vállalja, hogy fonják már nyaka körül az urak ideológusai, az írástudók, a hurkot. Ha vállalja Jézust az élet törvényének, ha vállalja a lélek megszerzésének egész és 14 stációs terhét. Ha vállalja azt, hogy ő az Isten fia.

Nincs még vége Máténál a jézusi én-helyeknek. Hátra van még a legvastagabbja: *Aki követni akar engem, tagadja meg magát, vegye fel a keresztjét, és kövessen engem. Ha valaki*

meg akarja menteni életét, el fogja veszíteni. Aki pedig elveszíti majd életét értem, megtalálja azt (16,24-25). Itt is ugyanaz az értem, miattam amit az előző nyilatkozatában találunk. S újra ez. Evangéliumának befejező mondatában is ezt mondatja Jézussal: És én veletek vagyok minden nap a világ végezetéig (28,20).

Testvéreim, el is lehet vetni a keresztény Krédót, de az evangéliumokat is el kell vetni velük. Elvetétek. Én nem, és remélem ti sem. Amen.

Városmajor. 2005. július 7.

Az adyligeti sorozat 12. darabja.

Testvéreim! A Próféta, Úr, Messiás, Emberfia s az Istenfia megjelölések mellett három jelentősebb Jézus-megjelölést is találtam Máténál. Ezek: az Atyának Fia, az Én, és Jézus neve. Az első kettővel végeztem, marad a harmadik.

A név görög szóval: *onama* – 22 ízben kerül elő Máté evangéliumában. Hét alkalommal nem Jézus ajkán. Az angyal mondja Józsefnek álmában, hogy a Máriától születő fiú neve Jézus lesz, hogy beteljesedjék Izajás szava, mert a Jézus névének jelentése: velünk az Isten (Emmánuel), s hogy Mária szülése után József valóban a Jézus nevet adta a gyermeknek (1, 21, 23, 25). Máté beszél még a 12 tanítvány nevééről és Cirénei Simon nevééről, akinek vállára rakták a keresztet, és ezenfelül idézi Izajást, hogy Jézus nevében reménykednek a nemzetek, s elmondja, hogy virágvasárnap a tömeg így köszöntötte Jézust: *Hozsanna Dávid fiának, aki az Úr nevében jön* (10,2; 27,32; 12,21; 21,9)

De 15 ízben Jézus ajkán találjuk e szót. Négy alkalommal is beszél azokról, akik megtévesztés céljából érkeznek az ő nevében, vagy tévesen emlegetik majd, hogy az ő nevében prófétáltak, üztek ördögöket s tettek annyi csodát (24,45; 7,22; 22,22)

Más alkalommal pedig arról, hogy megjutalmazza Isten azokat, akik a próféták, az istennektetsző emberek, a tanítványok nevében tették azt, amit Jézustól tanultak (10,41,41,42) De marad még nyolc hely.

Ezek elsejét a Miatyánkban találjuk: *Szenteltessék meg a te neved!* Miért nem azt mondja Jézus, hogy mondjuk, valljuk, tekintsük Istent – szentnek? Miért? Azért mert ez a nyomatékozó stílusfordulat minden kultúrának s nyelvnek sajátja. Hadd idézzem erre a mi magyar kultúránkból Ady nagyon szép istenes versét, melynek címe: *A Sion-hegye alatt*.

Ráncos vén kezét megcsókoltam / S jajgatva törtem az eszem;

„Hogy hívnak téged, szép öreg Úr, / Kihez mondtam sok imát?

Jaj, jaj, jaj, nem emlékezem” ...

*„Csak nagyszerű **nevedet** tudnám.” / Ő várt, várt s aztán felszaladt.*

Minden lépés zsoltár-ütem / Halotti zsoltár. S én ülök

Sírván a Sion-hegy alatt.

Primitív népek nem is merték nevén nevezni az Istent. A zsidók az Úr jelentésű *Adonáj* szóval helyettesítették be Isten *Jahve* nevét, melyet Mózes az égő csipkebokorból hallott. Nem maradtak meg magyar népünk ősi istennevei sem, magának az *Isten* szavunknak az eredetét sem ismeri a nyelvtudomány. Talán iráni, talán finnugor, s ez utóbbinak *ős* szava rejlik benne, de egyáltalán nem biztos. A név magában véve is titokzatos valami, megjelenítő ereje van. Őseink pásztorok voltak, és nyájaikat a rabló népek – mi is közöttük voltunk – bármikor jöhető támadásai mellett, a legveszedelmesebb ellensége a farkas volt, s ennek ősi neve – Arany a Toldiban még használta – a *toportyán* volt. Őseink azonban nem merték kimondani a nevét, mert a név jelzi és megjeleníti azt, akit-amit jelöl. Ha kiejtik nevét, megjelenhetik. Hogy ne kelljen kimondani a nevét, körülírták: a farkakkal bíró, s *farkasnak* mondtak. Nevezhették volna így a kutyát, a macskát, a juhót, a kecskét, a szarvasmarhát, a lovat is. De nem nevezték, mert ezek megjelenésétől nem féltek. A *toportyánférgert* mondták farkasnak, hogy ne jelenjék meg a nyáját pusztító ellenség. Jézus számára kiejthető volt az Isten neve. Miért? Mert Jézus nem félt az Istentől, s minket sem arra nevelt, hogy féljünk tőle,

hanem hogy bízzunk benne. Mert Isten és az ő neve is – szent, Szent, mert szeret. Jézusnál az a szent, aki ad; az a szent, aki szeret. S Isten ezt teszi, és egyáltalán éppen ezért Isten.

Marad még hét hely. Ezeket a helyeken Jézus a maga saját *nevét* emlegeti. Egyébként általunk már jól ismert tartalmakat állít vele magáról. Azaz, hogy itt a maga nevééről. *És gyűlöltek lesztek mindenkitől az én nevemért* (10,22), illetőleg *És gyűlöltek lesztek minden nemzettől* (értsd: nemcsak a zsidóktól, hanem a pogányoktól is) *az én nevemért* (azaz az én nevem miatt – 24,9). Amikor arról beszél a Hegyi-beszédben, hogy hazudván minden rosszat fognak ellenetek mondani, csak azzal fejezte be, hogy *miattam*. Ugyanaz a tartalom. Csak stilisztikai fokozást érzek ebben az – *én nevem miatt* befejezésben.

A tanítványok megrökönyödnek Jézusnak a gazdag ifjú szomorú távozása után a gazdagok üdvözlési lehetőségeiről mondott szavain, és Péter védekezésésként a szigorú szavak ellen utal rá, hogy ők, a tanítványok, mindenüket elhagyták Jézusért, s így ők nem tartozhatnak a gazdagok közé. Jézus jóváhagyja Péter szavait. *Ti, akik követtek engem ... és mindenki, aki elhagyta házát, testvérét, nővérét, apját, anyját, feleségét, gyermekeit, avagy földjeit az én nevemért, a százszorosát kapja majd, és örökölni fogja az örök életet.* (19,28-28). Bennünket már nem lephet meg Jézus feltétlensége, az *Őt követés* fogalmának az a minket mindenünkből kiüresítő jellege. De Jézus itt megtoldja az elhagyandók sorát házzal, feleséggel, gyermekekkel, földekkel, s alighanem ez a megoldás indokolja az *én nevemért* ugyanígy megtoldó, fokozó stilisztikai fordulattát. Azt, hogy nem elégszik meg a múlt vasárnap hallott egyszerűbb *miattam* megfogalmazással.

Más két helyen nem az őt követés módjának feltétlensége hozza ajkára a most vizsgált fogalmazást. A Jeruzsálem pusztulásáról, az emberiség életének végéről mondott szavai után, immár halálra is készen, mondja tanítványainak az elhangzottak befejezéséül, utalván második eljövételére, hogy *Mostantól fogva nem láttok engem egészen addig, amíg nem mondjátok* – s most zsoltárt idéz: *Áldott, az Úr nevében érkező* (23,39). Azt gondolom, hogy itt az emberi történések végéről tett kijelentés adja meg erre az alapot. Indokolja a súlyát ennek a bejelentési módnak, amelyben az Isten nevét, az Adonájt, alkalmazva magára mondja, hogy második eljövele alkalmából az *Úrnak nevében* fog érkezni, amikor is a tanítványok majd újra és véglegesen és örökre láthatják majd Mesterüket. Úgy gondolom, ez indokolhatja a kiemelt stílusfordulatot.

Alighanem ehhez hasonló szituáció indokolja Jézus ötödik *nevemben*-kijelentését is, amellyel Máté lezárja evangéliumát: *Nekem adatott minden hatalom az égben és a földön. Menjetez tehát és tegyétek tanítványaimmá az összes nemzeteket megkeresztelvén őket az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevében. És én veletek vagyok minden nap az aión* (azaz a világnak mint idő- és korszakegységnek a) *végű befejezéséig* (28, 19-20). Jézus kijelentésének itt két mozzanat is különös súlyt ad. Az egyik, hogy maga mellett említi az Atya és a Szentlélek nevét is. S a másik, hogy *aiont* mond és nem *kozmoszt*, kifejezésre juttatván azt, hogy amit egyébként e mondatában állít, az csupán ebben az *aionban* érvényes, és az utána következő *aionban* már más lesz a dolguk a tanítványoknak. Hogy mi lesz akkor a dolguk, arról nem beszél. Annál jelentősebb az, amit mond erre az *aionra* vonatkozóan. Jézus úgy gondolja, hogy véget ér azzal a küldetéssel, melyet tanítványinak ad, véget ér számukra az ő ügye, Jézusnak az ügye esetében valami. Mi? Ez az emberiség két részre osztása. Az, ami jellemző volt Izrael társadalmára is. Az t.i., hogy voltak Lévi törzséből valók, s voltak a többi Jákob fiúktól származók. Hogy voltak papok, a Lévi leszármazottjai, és voltak nem papok, a többi Jákob-fia ivadékai. Jézus e kijelentése után is megmarad még a két részre osztottságunk. De ez nem elvi, nem megmaradónak szánt kettéosztottság. Jézus úgy gondolta, hogy az emberiségben kivétel nélkül mindenkinek tanítvánnyá kell lennie: Tegyétek az összes nemzeteket tanítványokká! A 25 éve írt *Egyházrend* című könyvem azért is botrányos volt, mert elvileg megszüntette a világ két részre osztottságát: már mint papokra és nem papokra. Ennek megfelelően a Bokor közösségeiben az egymásra következő találkozókon csak soros

elnök van, és sorban mindenkire rákerül a találkozás levezetésének a feladata, ha van pap a közösség tagjai között, ha nincsen. Osztály nélküli társadalom a Bokor, amelyben ugyanaz illeti meg az egyik tagot, mint a másikat. Ahogyan a család is osztálynélküli társadalom, senkinek nincsenek benne privilégiumai, kiváltságai, azaz jogosultság valamire, amire a többiek nem jogosultak. Jézusnak nem volt külön pap és külön *kedves világi hívek* kategóriája. Csak egyetlen kategóriája volt: a tanítványoké.

Ezután következnek Jézus hatodik *nevemben-kijelentése*. A tanítványok megkérdezik Jézust, hogy ki nagyobb tehát az Isten Országában. Jézus erre egy gyermeket állít az Őt körülvevő tanítványok körének közepére, s azt mondja, hogyha nem lesznek a tanítványai olyanok, mint a gyerekek, nem mennek be a Mennyek Országába, s hogy ezért meg kell kicsinyíteniük magukat, S ezután mondja: *Ha valaki befogad egy ilyen gyermeket az én nevemben, engem fogad be* (18,5). A jelenet magáért beszél. Az a nagyobb Isten Országában, aki megkicsinyíti magát. Ahogy a családban is az a nagyobb, aki a család többi tagját a legjobban szolgálja. Bár nem adunk neki erről elismerő oklevelet, mégis tudja mindegyikünk, hogy ki az. (Azt hiszem, hogy legtöbbször az anyák.) Nem a köztársasági elnököt kell befogadni Jézus közösségébe, őt az egész ország befogadja. A legkisebbek, a legelesettebbek között kell keresni azt, akit befogadunk. A múltban Kalazanti Szent József mutatott erre példát, amikor iskolát nyitott a római proletárgyerekek számára, akiknek oktatásáról senki sem gondoskodott. A jelenben pedig Teréz anya, aki az utcán haldoklókat szedte össze, hogy emberhez illő körülmények között vehessenek búcsút ettől az aióntól.

Azonban nem ez a legmélyebb tartalma ennek a jézusi kijelentésnek, Hanem az, hogyha Jézus nevében fogadjuk be ezeket a kicsinyeket, akkor Jézust fogadjuk be. Ezt a kijelentését ünnepibbnek, nagyobbban gondolom, mint az előbbieket. Azért gondolom nagyobbaknak, mert azok a történelem végéről és a jövőnkről szólnak, ez pedig arról, hogy a jelenben hogyan lesz az emberi társadalomból Isten Ország. A bőrünkre megy, ha nem lesz, és az életünkbe kerül, ha megcsináljuk. Az életünkbe kerül? Igen, de sebj, mert már hallottuk Tőle, hogy az találja meg az életét, aki érte elveszíti azt. Akkor nyerjük azt meg, ha befogadtuk magát, Jézust. Hogyan fogadhatjuk be őt? Úgy, hogy a kicsinyeket fogadjuk be. Mi itt és most - kit? Talán a csángó gyerekek számunkra a kicsinyek? Mindenkinek magának kell eldöntenie, hogy kit fogad be? Hogyan fogadja be tehát Jézust - a csángók vagy nem-csángók formájában? Csak az Isten lehet azonos minden teremtményével. Csak az Isten? Akkor tehát... Nem mondom ki a következtetést. Nem, mert nyilvánvaló. Vagy nem az? Hát az a nyilvánvaló, hogy Jézus azonosnak tudta magát Istennel.

Jöhet Jézus utolsó *nevemben-nyilatkozata*. Jézus arról beszél, hogy Isten akármilyen kívánságunkat teljesíti, ha ketten-hárman, azaz ha valakik egybehangelődnak (*szümphonésósin*, azaz szimfóniában vannak) maguk között, s úgy kéri Istent, amire kéri. Az utolsó nevemben-nyilatkozata Jézusnak ezt az állítását akarja igazolni. Hogyan teszi? Így: *Mert ahol ketten-hárman egyetértenek az én nevemben, én ott vagyok köriükben* (18,20). Ennek a kijelentésének az értelmét a következőkben látom.

Akik Jézushoz akarnak tartozni, azoknak egyet kell érteniük egymással.

Azoknak nem lehet az a végső szavuk, hogy nagyon sajnálom, nem értek veletek egyet, az eszem és a szívem mást mond, mint amit ti mondotok. A lelkiismeretem szava fölött senki sem lehet bírő. Nem hordhatom más zsebében a lelkiismeretemet.

Akik Jézushoz akarnak tartozni, azoknak egymás zsebében kell tartaniuk lelkiismeretüket. Azaz nekem a tiédben, neked az enyémben. Meg kell értenem, hogy miért mondja a lelkiismereted azt, amit mond. Meg kell értened, hogy miért mondja a lelkiismeretem azt, amit mondok. Addig, addig kell ezt az egymást érteni akarást folytatni, amíg meg nem születik köztünk a közös nevező.

És miért van mindez így? Azért, mert Isten nem gondol egy és ugyanazon dologról kétféleképpen. Azért, mert az Isten akarata nem lehet ez is meg az is. Mert az Isten akarata egy.

Jézus így tapasztalta. Ezért kívánta mindegyikunktől a *cedákát*; azt, hogy azt tegyük, amit Isten kíván tőlünk. Ha mindenkitől mást kíván, akkor üzembiztosan mindannyian összeveszünk egymással, s elkezdjük egymást sértegetni, s ez a Sátán Ország. Ez a pokol. Ezért mondta Sartre, hogy *l'enfer c'est l'autre*. Azaz *a pokol - a másik*; mindenki számára a másik ember. A férjnek a feleség. A feleségnek a férj, stb.

Befejeztük. Jöhetnek - majd az őszön - Máté kisebb fontosságú Jézus-nevei. Amen.

Budavári, 2005. július 9.

Tegnap este beszéltem Bódor Antival, a polgármesterrel. Azt mondta, hogy délutánra rendbe teszi a templomot, misézhetek benne újra, több mint egy esztendő után. Ha így lesz, misézek, és a jövő héten Péterrel lehozzuk a 14 stációt, és befúrjuk a függesztő csavarok helyét. S ráakasztjuk Károly kisplasztikáit.

Folytatom, ahol elhagytam történetemet. Kolakovics megbízása egyelőre nem volt aktuális. '45 őszén megváltak a választások. Négy párt indulhatott. A szovjet hatalomtól elfogadott *függetlenségi frontban* öt párt szerepelt: a kommunisták, a szocdemek, a Parasztpárt, a kisgazdák pártja és a KALOTé, azaz a *kisatyáé*, Kerkai Jenő jezsuitáé. Egyik legfőbb munkatársa, a székely Nagy Töhötöm, még '45 őszén átdobta magát az arcvonalon, elfogatta magát, és mondta, hogy Malinovszki marsallal óhajt beszélni. Beszélt, és igazolta magát. Olyan bumaskát kapott a marsalltól, hogy Töhi az arcvonal mögött s azon innen úgy járt kelt, ahogy akart (mint más a WC-re - mesélte majd nekem Jenő a Gyűjtőben). A *Kalot* volt a szovjettől elfogadott katolikus erő az országban.

Serédi Jusztinián, a prímás, meghalt még '45 elején. A Vatikán következő kiszemeltjét, Apor Vilmos győri püspököt meg lelőtték a szovjet katonák, mert nem engedte, hogy a győri püspöki pincéből a nőket *malinki robotra* vigyék. Nuncius hiányában - Kerkai és Töhi kezében volt, hogy ki legyen az utód. Politikailag Mindszenty, a veszprémi püspök látszott alkalmasnak, mert a nyilasok letartóztatták, meg még Bánáss is, a debreceni prépost-plébános, aki Debrecenben jó kapcsolatokat létesített az ott '45 elején megalakult magyar kormánnyal. A két alkalmas mellé vettek még egy harmadik és jelentéktlenebb nevet, hogy kilegyen a három - nevére már nem is emlékszem. A *kisatya* meg Töhi tárgyaltak Mindszentyvel, s elmondták a feltételét annak, hogy Töhi olyan jelentést vigyen Rómába a három személyről, hogy a Vatikán választása Mindszentyre essék. A feltétel az volt, hogy politikai döntéseiben Mindszenty kikérje kettejük tanácsait. Mindszenty megígérte, hogy kikéri majd. Ez volt a *dzentlemen egriment*, s Töhi mehetett Rómába - a Fekete tengeren keresztül. S vitt egy jelentést, melyben gondosan elemezte a három ajánlott személy előnyös és nem előnyös vonásait, de úgy elemezték az okos jezsuiták e vonásokat hogy a vatikáni agy biztosan Mindszentyt válassza. Bejött a számítás, s meglett az új érsek, prímás, bíboros – szegény –, aki '45 tavaszán fölkerült a Magyar Sion ormára.

A Kalot még sem indulhatott a '45-ös választáson, mert a kisgazdák ügyeskedtek a maguk választási győzelmük érdekében, s kihúzták az indulható pártok nevei közül a Kalatot. A hazai kommunisták meg rábólintottak. Így aztán a szavazatok 54 százalékát kapták meg a kisgazdák. Polgári kormány alakul, de a népfront szellemében kapnak benne tárcát a többi pártok is. Nagy Ferenc lett a miniszterelnök, s a csak pár százalékot kapott kommunisták kapják a belügyi tárcát..., és kezükben már is a rendőrség, mely szót ért majd az ideiglenesen itt állomásozó Vörös Hadsereggel. Kezdődhetik a politikai tojástancc. Mindszenty hamarosan elfeledi a dzentlemen egrimentet. A magyar miniszterelnököt, akit rábírnak arra, hogy elmenjen hozzá tiszteletét tenni, egy fél órát várakoztatja az előszobában, mert valami bárócska van éppen bent nála; majd állva fogadja a magyar miniszterelnököt, le se ülteti, és előadja neki, hogy mit vár a magyar nemzet miniszterelnökétől. Nagy Ferenc mint a főtt rák hagyja ott az érseki palotát. Hamarosan megér még egyebet is: a magyar miniszterelnök, mint miniszterelnök nyugatra menekül hazájából.

Bíró István sír-feliratán van, hogy élt 1945 és 1948 között? Ezek lettek volna a polgári demokrácia évei a század közepén hazánkban. Hamarosan majd világos lesz, hogy népi demokráciát építünk, s az valami más bizony. A vészes előjelek nem azonnal jelentkeznek. Még '43-ban a *tengely* szellemében elrendelte a kormány, hogy a gimnáziumokban - a '32-ben a négy felső osztályban a harmadik idegen nyelv, a görög helyére került a francia. Vagy angol nyelv- bizonyos százalékban az olasz nyelvet is tanítani kell. Nem volt '43-ban még olasz szakos magyar piarista. Tíz gimnáziumunk volt, s a bizonyos százalék következtében az egyikben be kellett vezetni az olaszt. Debrecenre esett a rendkormány választása, s a minisztérium küldött egy frissen végzett olasz szakos - tanárnőt. 23 éves volt, 160 cm alatti, és vékonyka. A rendtársak számára ő lett a *kolezsanka*, a fiúk meg úgy packáztak vele, ahogy akartak. Felsősök voltak, s pimaszkodtak. Dühében egyszer szegény kolezsanka fölágaskodott, s lekevert valamelyik meláknak a jobb képére egy pofont. A fiú pedig - aligha az evangélium szellemében - mutató ujját a maga balképére tette:

- Ide is kérek egyet.

Volt ennek a kolezsankának férje is, egy jogász. Mi nem olvastuk a hivatalos lapot, elég volt nekünk az iskola gondja, de ő igen. Olvasta a demokrácia védelméről szóló '46. évi VII. törvénycikket, s azt mondta róla, hogy ezzel kikészíthetnek aztán akárkit. Tudomásul vettük ezt, és csináltuk a dolgunkat tovább. Nem kisközösségekben, hanem a két hatalmas iskola, a Svetits és a Piari több mint ezer diákjával. Beindult a Csokonai Színház is. Olyan darabokat játszottak benne, amik megfeleltek a politikai viszonyoknak, s mellette még jöjjön a közönség is. Elküldték a műsort az iskoláknak is. Én voltam az önképzőkör tanárelnöke, s jó kapcsolataim voltak az apácákkal is. Eljut hozzám a színház igazgatójának egy megjegyzése: Bulányin is fordul, hogy megtelik-e a színház. Érthető: több mint ezer diákot azok családjait informálhattam, hogy mit érdemes megnézni! Hát gondoskodtunk róla, hogy legyen, amit megnézni érdemes. Magam is csináltam műsort a színháznak. Minden jegy elkel rá. Az előadás után a kollégium járdájára a református diákok rámeszelték *Éljen a piari!* A következő hétvégre meghirdetett ismétlésre két nap alatt minden jegy elkel. Szerdán hivatnak a rendőrségre. Maga Debrecen rendőrfőkapitánya fogad, s közli, hogy az előadást kénytelen betiltani. A civis város legfőbb rendőre véletlenül kommunista és zsidó. Röviden mondja el nekem a betiltás okát. Majd részletesen olvashatom az újságban is:

- Egekig emelem benne a magyar imperializmust és a zsidók ellen izgatok.

Az előadás címe egy szó. De a Szózatból: *Rendületlenül*. Mi volt a darabban? Három részből, felvonásból állt, s a másodikat zárta egy vers. Fekete horizontfüggöny, előtte gerendákból összetákolts és fehérre meszelt hatalmas kereszt. Megvilágítva pontfénnel az előtte fekete köpenyben szavaló Grünfeld Viki, aki Tóth Árpád versét szavalja: *Tetemrehívás*. S benne van ez a sor: *Valaki megölte az Istent*

A nézőtérén kommunisták is. Valaki meghallotta egyikük megjegyzését:

- Ha még egyszer elmondja, belelöttem volna.

Írtam benne két drámát is. Az egyiket Kodolányi *Juliánusz barátja* alapján (ebben emeltem égis a magyar imperializmust), s ezen belül éneklél el Csurgai Pista az Árpádkori *Verses Mária-siralmat*, melyben ez az énekelt sor is hallható: *Sidó, mit tész törvénytelen...* (ez volt az antiszemita izgatás). A másikat pedig Kemény Zsigmond *Zord idője* nyomán: *Budán 1541-ben* címmel, mely után következett egy kórusmű: Kodály Zoltán, *Siralmas én nékem* (Vajon mire gondolt közben az oroszoktól megszállt közönség? A magyar imperializmusra?).

'52 őszén ott van a kinyomtatott műsor az előadóm, az őrnagy úr asztalán is a Fő utcában:

- Tudja Bulányi mester, ebben már minden benne volt. Már akkor letartóztathattuk volna érte.

Bacsa Erzsó megőrzött félszázadon keresztül a műsorból egy példányt, s most, írásait rendezgetve megtalálta, s pár éve elküldte nekem. Így most ide írhatom:

Megismételjük május hó 12-én d. e. 10 órakor

Ha minket elfű az idők zivatarja: Nem lesz az Istennek soha több magyarja. (Arany)

A DEBRECENI PIARISTA ISKOLA és a SVETITS INTÉZET ÜNNEPÉLYE

RENDÜLETLENÜL

a MAGYAR FALUSI TEHETSÉGMENŐTÉS javára rendezi a *Piarista Iskola Diákbizottsága*
a debreceni MAGYAROK NAGYASSZONYA napján 1946. május hó 5-én, délelőtt
10 órakor a CSOKONAI SZÍNHÁZBAN .

Műsor:

LISZT FERENC, MAGYAR ÜNNEPI DAL.

Énekli a *Svetits és Kegyesrendi Intézetek* vegyes kara,

Haj, régi szép, ragyogó magyar nép! Az egykor boldog, szent magyar nép letért az
Úr-Krisztus útjairól. A bűn és a szenvedés évszázadai után várjuk és akarjuk a tisztább
jövendőt. Jövünk legbővebb forrása pedig ott fakad, ahol hit és magyarság a leggazdagabb: a
magyar földműves népben.

MEGNYITÓ.

Dr. László Mihály kegyesrendi igazgató szavai.

Az énekkarokat *Vereb M. A ura és Mándoki Ernő* énektanárok vezénylik.

Anonymus, a krónikás: *Berényi Dénes VII.*, a gimnáziumi Diák-bizottság elnöke.

SZENT MAGYARSÁG,

Árpád pogány népének szívében István, a szent király vetése jó talajra talált. Jézus hitére
térve adósnak érezte magát Krisztusnak, és vitte tovább a jó hírt Kelet felé: úzok,
kúnok, besenyők és az elszakadt pogány magyarok felé. Így tett Juliánusz domonkos barát.

JULIÁNUS. Színmű Kodolányi János Juliánusz barátja nyomán.

Juliánus: Csurgai István VIII. Prior: Bódor Sándor VII.

Gregorius: Antal *János* VI. Paulus: Forrai György VI.

Ottó : DeményPéter VI Gerhardus: Kállay Emil VII. Király: Rédey Tamás VII.

A színműben:

VERSES MÁRIA SIRALOM. Árpádkori magyar ének.

Énekli Csurgai István VIII.

STELLA. Vízkereszt misztériumjáték a XI. sz.-i. Hartvik-kódexből,

Gáspár: Ineze Sándor VIII.

1. írnok: Terényi Lajos VII.

Menyhért: Schmidt Alfons VII.

2. írnok: Répásy Richárd VII.

Boldizsár. Óvári *Jenő* III. ker.

1. klerikus: Kötő István V.

Heródes: Tökés Ferenc III. ker.

2. klerikus: Csernus István V.

Angyal: Forrai György VI.

Csillagvivő : Zajdon János VII.

BARTÓK BÉLA, ESTE A SZÉKELYEKNÉL.

Énekli Piarista Gimnázium VII. osztálya, kíséri a Piarista Általános Iskola

V. B. osztályának furulyazenekara.

SZÜNET

HAI, DE BŰNEINK MIATT!

Aranyért, földért, jobbágyért, adta-vette meggyőződését és az országot a két király között
a XVI. század magyarja Ezért Isten a rabló mongol nyilát zúgatta felettünk, mi pedig
»töröktől rabigát vállainkra vettünk.

BUDÁN 1541-BEN, Színmű Kemény Zsigmond Zord idője nyomán.

Izabella: Barna Erzsébet VIII.

György barát: Berényi D. VII.

TörökB.: Korolovics Lajos VII.

Udvarhölgy: Zsuzsovits Edit VIII.

Bomemissza : MárkusBéla II. ker.

Kamarás: Györfi Lajos I ker.

Turgovich főbíró: Grunfeld Viktor VII.

A pogány-dúlta országban hazátlanul bujdosott a két ellenség kergette magyar.

BORNEMISSZA PÉTER - KODÁLY ZOLTÁN, SIRALMAS ÉNNÉKEM...

- XVI. századi ének.

Énekli a Svetíts és Kegyesrendi Intézetek vegyes kara
De pusztította a magyart önmaga is. Nemes a jobbágyat, gazdag a szegényt megvetette.
Ezért táncoltatta halálra a szegény legény, Darvas Kis Kelemen, Sallai Szép Katát, a
gazdagleányt.

SALLAI SZÉP KATA. Népballada Molnár István feldolgozásában.

Sallai Szép Kata: Tamás Katalin IV. tan. jel. Darvas Kis Kelemen: Trásy György VIII.

Gazdag legény: Gál Sándor IV. ker. anyák, leányok, legények.

A táncokat tanította Trásy György VIII., kísér a furulyazenekar.

A gonoszság áradt, az ember előbb önmaga, majd az Isten ellen fordult. A bűnök megölték
az Istent, az Isten nélkül maradt nép előtt megnyílt a sír.

TÓTH ÁRPÁD, TETEMREHÍVÁS.

Szavalja: Grünfeld Viktor VII, kíséri a szavalókórus.

A költő előtt felrémlik a bűnök nyomán a szörnyű rém, a vég:

Vagy jönni fog, ha jönni kell / A nagyszerű halál,

Hol a temetkezés fölött / Egy ország vérben áll.«

szünet

LESZ MÉG EGYSZER ÜNNEP A VILÁGON!

A megtépett bűnhődő magyar visszatér a szent múlthoz, romlott hazáját a Boldogasszonyra
bízta, neki ajánl népet és országot.

ZARÁNDOKLÁS A BOLDOGASSZONYHOZ.

Előadja a szavalókórus énekkara Előimádkozó Hangyál Tibor VI,

A porban játszó apró gyermekek is megtalálják, kiskertjében Boldogasszonyt. Segítségével
német vámon, minden akadályon, általtörnek : »Általmegyünk rajta! «

KODÁLY ZOLTÁN, LENGYEL LÁSZLÓ-JÁTEK.

Énekli a Svetits-Tanítónőképző énekkara, játsszák a Piarista Általános Iskola V. A
(falusi ösztöndíjasok), V. B és a Gimnázium II. A osztályának növendékei.

Ha majd a magyar falu elküldi fiait a városi iskolákba és a nemzeti élet őrhelyeire, szebb és
igazabb, hívőbb és magyarabb lesz itt a világ.

HAZAFELÉ.

Szavalja Magyar János IV. B, falusi ösztöndíjas.

Hiába kísért a Kísértő, hiába mutat a szomorú múlta, ködös jövőre, esendő emberre,
minden fiatal magyarok kórusa énekel égre vallomást, hitvallást:

Hiszek! Ha mindhiába: akkor is! / Ha mindenálm: akkor is!

SÍK SÁNDOR, MEGYERI HITVALLÁS.

Költő: Schmidt Alfons VII. Kísértő: Korolovics Lajos VII. Regös: Németi Tibor VII.

Előadja a Svetits Gimnázium II, III, IV., V. o, a Kegyesrendi Általános Iskola V. B. a
Gimnázium II A, IV. A, VI., VII., Kereskedelmi Iskola I. és III. osztályainak szavalókórusa.
Kísér a furulyazenekar.

»Mert akit egyszer meglehelt a Lélek, / Annak mindegy-lom élet vagy halál:

Az él és áll és énekel és alkot, / Megyeren és Magyarországon,

Hétvilágrészen és a másvilágon, / Az Isten ötét úgy segítse. Amen.«

A hűség a fajtánkhoz és az országhoz, a »Rendületlenül « készíti a tisztább magyar jövőt.

SZÓZAT.

Énekli az ifjúság és a közönség.

»A nagy világon e kívül/Nincsen számodra hely;

Áldjon vagy verjen sors keze:/ Itt élned, halnod kell

Még csak gyűjtöm a népet a kisközösségek számára. Nemcsak így. Vasárnap délelőttön -ként, mise utánra, az egyik osztályterembe gyűjtöm az érdeklődőket. Válogatott cigány -gyerekek számára, és előre legépelem kérdő mondataimat, s Kállai Emil kiosztja őket azoknak, akiket alkalmasoknak gondol rá. Véletlenül sem maradt meg egy ilyen cédula, hogy láthassam, miket kérdeztem akkoriban. Miket is kérdezhettem? Az akkori tudatomnak megfelelőket, teológiaiakat meg magyarságtudományaikat. Nem voltak egyértelműek a kérdéseim, nem lehetett tudni, hogy milyen választ akarok. Ki kellett találni, hogy igent vagy nemet kell válaszolni, vagy valami harmadikat. Volt az Emil osztály alattiban, a 48-ban érettségizettek között, egy briliáns eszű diákunk. Konviktorunk is volt; fegyelmezett, de nagyon nehezen kezelhető, nagy öntudatú gyerek. Szolnok környékén volt körorvos az apja. Antal Jánosnak hívták. Osztálytársával, Demény Petivel együtt jött a vasárnap délelőtti beszélgetésekre - mind a ketten orvosok lettek, és korán meghaltak. Nem az érdekelte Jancsit, hogy melyik válasz a helyes, csak arra próbált tippelni, hogy én melyiket fogom elfogadni. Jancsi érettségi után Pestre ment tanulni, Demény Peti ott maradt Debrecenben, és be is került az orvostanhallgatók kisközösségébe. Antal Jancsit majd szabadulásom után keresem meg; egyszer el is jött egy kisközösségi találkozónkra, de csak egyszer. Nem tudtam megfogni őt.

S még másképpen is gyűjtöttem a majdani népet. Vasárnap délutánonként, ebéd után kimentünk a Tócos-kertbe. Mulatni mentünk, fiúk, lányok vegyesen. A Bódor mamához. A papát sohasem láttuk, úgy emlékszem, hogy levágták mind a két lábát, s ezért vagy másért nem volt alkalmas társ a mulatásunkhoz, sohasem láttam őt. Annál inkább a Bódor mama, akinek két gyermeke volt A nagyobb, a Marci, akit egyébként Sándornak kereszteltek, s ma sem tudom, hogy mért lett Marci, és az egy-két évvel fiatalabb, Elvira. Bódor mama sem igen ült közénk, de barátságos lénye betöltötte a kicsi házat, otthon éreztük benne magunkat. Ki jött még? Emil, aki osztálytársa volt Marcinak, Berényi Dini, aki majd elveszi Elvirát feleségül, s elsőszülött gyermekük, Rita lesz majd Balogh Laci felesége. S ott voltak a lányok: Szabó Eci (persze udvarlójával Balogh Bélával együtt), Bacsa Erzsó, Kovács Teri. Csak ők tudnák megmondani, hogy kik még. Mit csináltunk? Énekeltünk. Szigorúan Kodályék gyűjtötték népdalokat leány- és legénycsúfolókat, vidám és szomorú népballadákat is. Meg barkochbáztunk. Mivel töltöttük még az időt, már nem emlékezem.

De mást is csináltunk. '46 nyarán e társaság java Tokajba ment. A '45-ös, a dunántúli szakcsi ifjúsági táborban még nem volt közülük senki sem. Csak a pestiekből Felberman Sári, akivel majd '49 tavaszán, szegedi lelkigyakorlatomon találkozom össze, s ő mesél később arról, hogy ő Szakcsón is volt. Az Actio Catholica rendezte ezeket az ifjúsági táborokat, a fiatal A.C. titkár, Szappanyos Béla buzgalmából. A debreceni fiatalokat Török Jenő viszi oda, aki tíz évvel idősebb nálam, s Vác és Nagyvárad után kerül '45-ben debreceni iskolánkhoz. Nagy élménnyel jönnek haza. Hallgatták Lénárd Ödön piaristát, az A., C. kulturális titkárát, aki arról beszélt nekik, hogy számunkra a polgári világnak vége, Meg Eglis István szociológiáját, aki Dachaut is megjárta, mert katolikus szakszervezeteket szervezett. És, és mondták és énekelték a zsolozsmát: a Prímát és a Kompletóriumot, és hogy nagyon szép és felemelő és lelki élményt nyújtó volt az egész. A Tábor után meg odahaza Jenő Teológiai Tanfolyamot is szervez, és Katolikus Könyvtárat is nyit. A Tanfolyamon én is kapok katedrát: az aszkétikáét. Brandenstein Béla filozófiájának hatására kifejtettem ott, hogy a legfőbb etikai érték - a szeretet. S dolgozatot is írtam velük, s az egyik hallgatóm, Kovács Márta, lelkendezett dolgozatában, hogy végre valaki ki meri mondani, hogy a legnagyobb dolog a szeretet.

És még más módon is gyűjtöttem a majdani népet. Magam nem mentem el Tokajba. mert más dolgom volt: regöltem. Nem is tudom, hogy hol volt Tiszadada után, '46 nyarán a cserkész tábor, melyet alighanem kurzustársam, Kolláti Pista rendezett, aki szintén Debrecenbe került. Enyém lettek a cserészek közül a nagyobbak, akikkel mozgó-tábort szervezhettem, kerékpáros regös-tábort. Nemcsak a konviktest és a falusi tehetségmentést

ajánlottam fel körleveleimben a plébánosoknak, hanem a nyári regölést is. Meghívásaik alapján állítottuk össze a két hetes utat. Mindennap másutt regöltünk, Hajdú és Szabolcs meg Szatmár különböző falvaiban. A fiúk a házaknál voltak elszállásolva, magam a plébánián. Belépődíjat is szedtünk: ki mit hozott. Volt, aki egy tojást hozott. Nagyon kellett az is. Nem volt még hangosító berendezés a szabadtéren tartott előadásokhoz. S mivel a közönség kötetlenül beszélgetett, megtárgyalta a hallottakat, bizony nemegyszer *ordítani* is kellett, hogy halljanak minket. Be is rekedtünk, főleg én, aki bonyolítottam a műsort. A berekedés legjobb orvossága, hogy megtörtük a kapott tojást, s felhajtottuk; úgy nyersen.

Mit adtunk elő? Legény- és leánycsúfoló népdalokat, szomorú és víg balladákat, tréfás jeleneteket. Az egyiket ideírom, az *Édes egy komám* címűt

Jó napot komám! - Adj Isten komám!

Hát megházasodtam, komám! - Ammá jó van komám!

De nincs jó, komám! - Hát mér nincs jó, komám?

Há' mer vénasszonyt vettem el, komám! - Akkor már nincs jó, komám!

De mégis csak jó van, komám! - Há mér volna jó, - komám?

Mer sok píze van, komám! - Akkor már jó van, komám!

S még sinc sjó, komám! - Hát mér nincs jó, komám?

Mer a pízér házat vettünk, komám! - Hát a' már nincs jó, komám!

S mégis csak jó van, komám! - Hát hogy lenne jó, komám?

Mert hát a ház leégett, komám! - Hát az nincs jó, komám!

De bizony jó van az, komám! - Hát hogy volna az jó, komám?

Mer a vínasszony is benne égett, komám! - Akkó mán jó van, Komám!

Adj Isten, komám! - Adj Isten, komám!

De előadtunk egy Sinka-verset is: *Anyám balladát táncol*, meg is játszva azt:

... hogy meghaltak azok ima nélkül, nagy szakállal, akasztófán azoknak járta anyja a sirató táncot.

S mindezt nem is egyedül csináltam. Mándoki Ernő, aki alattam végzett és Vizvári Laci, aki kettővel végzett alattam, szintén kaptak egy-egy csoportot, s regölték ők is a maguk műsorát, más és más községekben. De a Sinka-balladát mind regölte, s szállóigévé is lett körükben annak két sora:

mint aki az utolsófordulattal/az egész műbe értelmet vitt...

S még mindig nincs vége a Kolakovicsot feledtető és mégis végső soron majd neki dolgozhatásoknak: Lehívtuk magunkhoz Molnár Istvánt. Úgy tudtuk akkor, hogy ő a magyar mozdulat Bartókja-Kodályja egy személyben. Borzongó élmény volt számomra táncolni látni őt. Az ő *Élő népballadák* című, Kalot kiadta kötete rejtette magában számomra akkor a legmagasabb-mélyebb drámai élményt. Láttam Molnárt táncolni egyik balladájában a *Bíró szép Annában*. A női szerepet Ormós Marcsa játszotta, Teri osztálytársa és legjobb barátnője, aki akkor még közöttünk volt. Úgy éreztem, hogy ez a magyar dráma teteje. Minden magyar volt benne: a nyelv, a vers, a dallam, a mozdulat, a ruha, a szín. Lehet, hogy ma már nem hatna rám úgy, de nagyon szeretnék látni még egyszer egy Molnár-darabot, Újra egy élő népballadát. Amit ebből a műfajból láttam börtönből szabadulván, már egészen más volt. Nem érintette meg a lelkem, olyan volt számomra, mint a népszínmű, semmit mondó. Magam is írtam egyet '47 végén. A karácsonyi szünetben agrárfíjúsági tábor szedtem össze a konviktusunkba. Forrai Kati tanította énekelni őket. Voltak vagy húszan: Kúnszentmártonból, a Hortobágyról - hozták magukkal a maguk készített citerát s játszottak rajta csodaszépen -, Szabolcsból mindenünnen. A záróünnepen előadtuk a balladám. A koreográfiát már Béres András csinálta. A balladát, magát Arany János *Zách Klára* c. verse alapján szerkesztettem, melynek sorhossza megegyezett a *Megöltek egy legényt hatvan forintjáért* népballada soraival. A siker mondhatatlan volt. Egy tizenéves szabolcsi lánynak nagyon jó hangja volt. Ő lett *Klára* anyja. A Ballada végén neki kellett háromszor, egyre

mélyebb átéléssel elénekelnie:

Letépte, letépte, Jaj, jaj, leszaggatta, A legszebbik piros rózsám A sárba tiporta..

Csak kétszer énekelte el. Az előadás után megkérdeztem tőle, hogy miért maradt el a harmadik.

- Elsírtam volna maga... - válaszolta.

A szereplők most nyolcvanadik évük felé járhatnak. Sohasem találkoztam velük többet. De biztos vagyok benne, hogy ha élnek még, valami nagyon szépre emlékeznek. Megvan a szöveg, a koreográfiája. Oda is adtam Cserta Gábor fiának, aki elvégezte a táncművészeti szakot a TF-en, hogy előadja egy bokorünnepen, de még nem állt elő vele. Majd halálom után - reménykedem.

Mert Molnár István látogatásának hatására nagyot pezsdült nálunk az élet. Elküldtem siófoki táborába Béres Bandit a regölésekkel összegyűjtött pénzből. Igazi tanítványának bizonyult. A következő tanévben megrendeztük hatvan lánynak-fiúnak, a Svetitsből és a Piariból, a páros népi táncfolyamot Béres Bandi s - ahogyan ő mondta - Bacska kisasszonynak vezetésével. Ennek hatására a legjobbak kimentek a környező falvakba tanítani a páros népi táncot. Meg is írtam tapasztalataimat Papp Elemér piarista rendtársamnak, a katolikus gimnáziumok akkori főigazgatójának. Az meg sokszorosítva elküldte az ország összes katolikus gimnáziumainak. Hadd idézzem a végét:

E beszámolóból talán úgy tetszik, hogy túlságosan nagy jelentőséget tulajdonítottunk a magyar tánc ügyének. Semmiképpen sem nagyobbat mint a magyar nyelv, irodalom; költészet, ének és zene ügyének. Pedagógiai jelentősége ugyanis a magyar táncoknak sem kisebb... A ma divó táncoknak a hatására megkülönböztetett figyelmünk tárgyává kell tennünk a magyar tánc ügyét. Elsődlegesen nem azért, mert magyar, hanem azért, mert lélek... még hozzá tiszta kifejezésre törő lélek él benne. A magyar mozdulat, a magyar tánc most indul el azon az úton, melyen pár évtizede indult a magyar zene. Kodály és Bartók gyűjtése, kórusműveik elválaszthatatlanul kapcsolódtak össze a katolikus iskolákkal. Tudjuk, mekkora hasznunkra. Ugyanez a lehetőség áll előttünk ma a magyar lélektől mozgatott testalkító művészetben, a táncban. Pár hónapja, hogy megjelent Molnár István gyűjtő és rendező munkájának eredményeként a Magyar táncagyományok Ha a katolikus iskolaügy kinyújtandó kezét a magyar tánc és annak Bartók-Kodály, Molnár István felé - ez az egész magyar kultúrának, a katolikusnak nevelésnek, a lélek ügyének válnék ma még megmondhatatlan javára.

És jámborság nem volt semmi ezekben az években bennem? Hát csak a megszokottak folytattam: a félhetes elmélkedés templomban - az egyik apáca a Svetitsből el is keresztelt: az *elmélkedő piarista* címmel -, a szentmise, a breviárium. A breviáriumnak a Zsinat előtti formáját mondtuk: nyolc órából állt, s ha nagyon igyekeztünk, akkor egy óra kellett az elmondásához. Ha kevésbé daráltuk, akkor ötnegyed óra. Valamikor hallottuk kispapkorunkból, hogy az ördögök nagyon szeretnek a breviáriumot mondó papok körül forgolódni. Mért, Mert összeszedik a nem teljesen kiejtett szavakat. Nem kellett hangosan mondani, de ki kellett ejteni, minek következtében mozgott a szájunk, amikor mondtuk a szöveget.

Ott volt a tanári karban Kiss János is, aki Pesten, nyolcadikban az osztályunkban gyakorolt és *destruálta* a novíciuskákat, bennünket, a következő évben Vácott. Nagyon szerettem őt, nem volt benne semmi álnokság. Az osztályomban ő tanította a latint. Az órarend összeállításakor megkérdezték tőle, hogy mikorra akarja óráit az osztályomban. Mire János:

- Nekem mindegy, csak azt kérem, hogy legyen olyan órám is, mely nem követi a Gyurkáét... mert azért én is szeretnék, valamit csinálni a gyerekekkel.

Úgy mondta, hogy én is halljam. Én, aki meggyöttröm a fiúkat, hogy azok aztán a következő órán már használhatatlanok lesznek. Egy alkalommal meg azzal képesített el bennünket, hogy kijelentette:

- Én, mióta pap lettem, nem imádkozom már.

Kérdően néztünk rá, hogy mit akar ezzel mondani.

- Hát csak azt akarom mondani, hogy ebéd utáni szunyókálásom után, beülök a fotojembe, előveszem a breviáriumot, a nyolc órát egyvégtében elmondom. Ez tart legalább ötnegyed órát, s ez nekem elég. Teljesen kimerít. Ezen túl már nem mondok semmi imát.

Azt tanultuk a morálisban, hogy a breviárium elmondása halálos bűn terhe alatt kötelező. Az egészé, mind a nyolc óráé: matutinum, laudes, prima, tercia, sexta, nona, vesperás, completórium. '43-ban, a Szuha patak melletti állótáborban tapasztaltam először, hogy ez nem megy. Hatvan fiú volt rám bízva. Hajnalban keltünk, s mindenütt ott kellett lennem. Este tábortűz és éneklés, és a végén: *Immár a nap leáldozott, Teremtőnk kérünk Tégedet...* Takarodó, és majd tíz óra, s végre *alszik a tábor, csak a tűz lángol...* S én ott állok, s bele sem néztem még a breviáriumba. Megyek s hozom ki a tábortűzhöz. Annak a fényében kezdem mondani, a hasamon feküdve. Elalszom rajta, s a pörnye kiégeti a finom bibliapapírost. Nem megy. Be kell mennem a sátorba, s aludnom breviárium-végezetlen. Mit lehetett csinálnom? Meggyóntam. Máskor meg Kerkai Jenő van nálam, már Debrecenben, s készülöben a '47-es választásokra. Féltizenegy van, amikor feláll, s én meg veszem a breviáriumot, s mondom neki, hogy megvan még az egész. Mire ő:

- Ha eddig nem volt időd rá, most már ne vedd elő, hanem menj aludni.

Jenő 15 évvel volt idősebb, és a legderekkab papok közé tartozott, akiket ismertem. Lefeküdtem, s megint meggyóntam. Így múlt nem egy magyar úr, hanem egy a noviciátusban szentté levést elhatározó szegény magyar piarista.

Akartunk ám szentté lenni. Megihletett Halász Piusz példája is. Jézusnak 12 halászigyereket sikerült elbolondítania, neki meg Zircen, mint teológiai tanárnak az ottani kispapokból néhányat, s elment velük Borsodpusztára. Mit csináltak ott? Felelevenítették Clairveaut, az eredeti indulást: hét óra imádság, hét óra munka, hét óra alvás. Ahogy a ciszterciek alapítója, a misztika doktora, Szent Bernát meghagyta azt. Ahogy csinálták volna Magyarországon is a Pilisben, ahol a további romlástól letakarva megvannak még a csodálatos szentkereszti templom oszlopjai - a 70-es években Beton nagybátyja mutatta meg nekem, aki műemlék-felügyelte a romokat. Egyikükkel, Lékai Ányossal találkoztam a Gyűjtőben, s kérdeztem őt, hogy mért csinálták. Érdekes volt, amit mondott. Korombeli fiú volt, Pesten a ciszter gimnáziumban volt hittanár. Ezt mondta:

- Tudod a hittanárság, az iskolai munka nagyon gyenge kereső. Azzal nem lehet Istenre találni, és a lelkeket elérni.

S még mást is mondott: csak az volt a furcsa számunkra, hogy Piusz mindezt nem tudta velünk csinálni. Mert vagy a vendégszobában ült, s felelgetett ott az érdeklődők kérdéseire, Vagy az ország különböző pontjain lelkigyakorlatokat tartott. Kerkai Jenő nagyon lelkesedett értük: Igen, ez kell, ez a misztikus háttér, amely biztosítja a kulturális, a lekiéleti, a politikai kibontakozást. Hagyó Kovács Gyula bácsi, az előszállási matematikus és rendi gazdasági főkörmányzó, aki magyar parasztgyerek volt s elvégezte Óvárott az Akadémiát, az meg nagyon dühös volt Piusz elbolondító műveletei miatt. Vele is a Gyűjtőben találkoztam. Tőle tudtam meg, hogy egy darab magyar cisztercita havi 730 pengőbe került a rendnek; akkor, amikor az ember *kétszáz fiks-szel könnyen vicceit*, s Piusz elviszi a tanárokat kapálni. Közben sűrűn emlegette *az Isten lovát*, ajánlottam is ott egy fiatal bencésnek, Szilviónak: ha a Szentháromság hippológiai (a ló - görögül: *hyppos*) vonatkozásairól akarna egyszer doktori értekezést írni, forduljon csak bizalommal Gyula bácsihoz.

Mi, fiatal piaristák meg lelkesedtünk Piusz kezdeményezéséért. Híre is ment hamar, s egyes rendtársaink szemében *bogumilek* lettünk. Mi ugyan nem akartunk éjfélkor felkelni és matutinumot mondani, hogy másfél óra után, ötkor újra felkeljünk Laudesre, szentmisére, mint Borsodpusztán, de rendi engedéllyel kisközösséget formáltunk azzal, hogy felkelünk

hatkor közös elmélkedésre. Egy hónapig sem tartott a lelkesedés. Nem tudtunk felkelni, alva maradtunk. Rengeteg mindent nem tudtunk. Nem tudtuk, hogy Jézustól idegen az erőalkalmazás, nem zavart minket, hogy Szent Bernát Montforti Simon fegyvereivel óhajtotta kiirtani a dél-franciaországi albiakat, nem tudtuk, hogy Jézus nem hitbuzgalmi egyesület okán jött közénk. Egyszerűen semmit sem tudtunk. Csak a magyar imperializmust, amelyben megnő Juliánusz barát, aki elmegy megkeresni az Ázsiában rekedt eleinket, hogy erősebb legyen az ország, amikor jönnek majd a mongolok. S e rengetegnem-tudás birtokában kerestük a szentté válás lehetőségeit. Kerestük és nem találtuk. Amit megtaláltunk, az a munka volt, s a hitbuzgalom.

Csudálatos egy társaság volt együtt a '40-es években Debrecenben. Szentgyörgyi Andris, az abszolút teológiai partnerem, akivel mindent meg tudtam vitatni, s akinek minden célkitűzése azonos volt az enyémmel, aki majd gyűjti hamarosan a fiatalabbakat a csoportjába. Mándoki Ernő, a muzsik, akinek mindene volt az ének, a zenekar, s összefogja az énekelni szeretőket Debrecenben akkor is, amikor mi már régen nem leszünk a színen. Nádor Ferike, aki a maga gyermeki bűbájával lekenyerezi főleg a kicsinyeket, akikre annyira hasonlított. Kolláti Pista, aki szintén szerelmes volt a kicsinyekbe, és táboroztatta, őket. Vízvári Laci, aki azzal kezdte a gyerekek gyűjtést, hogy elvállalta, hogy gépi fűrésszel felvágja az ölfát, fűteni a rendházat. Ezekből a gyerekekből csinálja meg majd bábozó csoportját. Hankiss János, az Egyetem franciaprofesszora csinál francia szöveget neki a János vitézből, s piarista diákokkal utazik ki a párizsi világdzsemborira, s ott franciául adják elő a János vitézt. Rónai Jenci, aki kosárlabdázik a nagyobbakkal. Volt egy idősebb apáca, az Aura nővér, aki a Svetits énekkarát gondozta. Ő mondta, hogy ez csudálatos, ahogy mi piaristák mind együtt dolgozunk, nekik ez nem sikerül. A bizalmába avatott: mesélt az apácaéletük nehézségeiről. Nincs külön szobájuk se nappal, se éjjel. Egy közös nappaliban dolgoznak, készülnek, javítanak dolgozatot, s a hálóban csak függönyök választják el az ágyakat egymástól. Ha vékony a cipőtalpuk, fel kell emelni lábukat, s megmutatni a főnökasszonynak, aki erre azt mondhatja, hogy óh, ez még egy darabig kitart. És mégis elvállalták ezt az életformát.. Miért? Inkább kiért... Csak a tettekben mutatkozik meg a szeretet.

67. DEBRECENI NAPLÓ

2005 JÚLIUS KÖZEPE

Budavári, 2005. július 10.

(Regény, 13. folytatás) Aztán jött a fordulat éve. A diktatúrába fordulásé. Kiírták a választásokat. Az utolsót '90 előtt, '47 őszére. Utána már csak szavaztunk. S akkoriban, amikor megtanultuk, hogy csak a Hazafias Népfontra szavazhatunk, született meg egy vicc. Isten a paradicsomban mondja Ádámnak:

- Ádám, válassz feleséget magadnak!

Választhatott ő is - Éva meg Éva között. De '47-ben még nem így volt. Akárhány párt indulhatott. Indult is legalább tíz. Már akkor úgy-ahogy ismert volt a nevem, és Balogh páter pártja is készülődött. Meg is kerestek, hogy vállaljam el a listavezetést Debrecenben. Elhárítottam magamtól; magamban csak úgy- Arany János szavaival:

- Megbocsásson méltóságok,/ Köszönöm a méltóságot!

Aztán majd csak '90-ben nyílnék meg újból számomra a politikai karrier lehetősége, amikor is Solt Otília mondja, hogy Bulányi pátert biztosan megválasztanák. .. Az SZDSZ színeire gondolt. De akkor már nincs politikai párt számomra, bár Béci fehervári barátai mondják, hogy nagyon nagy felelőtlenség lenne a Bokor részéről, ha nem vállalunk politikai elkötelezettséget. Elkövetjük a felelőtlenséget, mert már csak jézusi elkötelezettséget ismerünk, politikait nem.

'47-ben a kommunisták a biztos győzelem reményében indultak: Egyes lista győztes lista - hirdették a plakátok. Kerkai és a Kalot pártját Barankovics István vezette. Megkereste Mindszentyt, de nem értettek szót egymással. Utána meg elment Schütz Antalhoz, hazánk akkor legjelentősebbnek tekintett teológusához, és Schütz igazat adott neki:

- Nem az egyház nevében, de az egyház javára kell politizálnia.

Ez magyarul annyit jelentett, hogy a püspököket adott esetben megkérdézheti, de pártja maga dönt arról, amiről dönt. A debreceni választóköri körzetben egy kvietált katonatiszt, Zoltán Pali volt Barankovicsék jelöltje. A regőseim elmentek neki regőlni a környező falvakba a választások előtt, s énekelték a kuruc nótát: *Te vagy a legény Tyukodi pajtás / Nem olyan, mint más, / mint Kucogh Balázs, / Teremjen hát országunkban jó bor, áldomás! Nem egy fillér, de két tallér / Kell ide pajtás.* Pali kísérté őket, s mint képviselőjelölt ebben a háttérben mutatkozott be választóinak. Mesélte nekem, hogy mennyire meghatotta a népet a regölés. Annyira, hogy össze is szedte Pali a mandátumhoz szükséges, úgy emlékszem - 14 ezer szavazatot.

A Barankovics párté lett a hatos lista. A vasárnapon, amelyre esett a választás, éppen a kánai menyegző története volt az evangélium, s abban ez a mondat: *Volt ott hat kőkorsó a zsidóknál szokásos tisztálkodás céljára.* Ahány katolikus templom volt az országban, mindegyikben megtanulták a prédikációból a kedves hívek, hogy bizony hat volt a kőkorsók száma, és nem több és nem kevesebb. Mitől okosodtak így meg a papok? Hát attól, hogy a kisatya motorra ültette a Kalot legényeit, hogy minden faluban megtudja a pap, hogy a hatos listára kell szavazni, mert az a Kalot pártja. Nem emlékszem már pontosan, de mintha a mandátumok 17 %-át szerezte volna meg a Néppárt. A győztes lista azonban mégis az egyes lista lett, mert az 20 %-át kapta meg a mandátumoknak. Erről gondoskodott a belügyminiszter meg a pártja. A kommunisták a *kék cédulák* birtokában nem motorra, hanem teherautókra ültek, végigjárták a szavazó körzeteket, s mindenütt leszavaztak az egyes listára. Jöhetett már a fordulat éve. Egyesült a két munkáspárt: a kommunisták és a szocdemek. Akik nem akartak egyesülni a szocdemek közül, azokat majd megtalálom a Gyűjtő fogházban életfogytos ítélettel. A Parasztpárt Veres Péter hadügyminiszter vezetésével hamar megtalálja, hogy hol a helye.

A kisgazdák is megtanulnak kesztyűbe dudálni. A kripto-kommunista kisgazda Ortutay Gyula vezényli le majd a következő tavaszon az egyházi iskolák államosítását. A többi pártok és képviselők pedig mind reakciósnak minősülnek. Akik nem menekülnek ki idejében az országból, mint a pécsi Mateovics Feri, azokat is a Gyűjtő fogházban találom majd.

Debreceni rendházunkkal szembeni épületben volt a Parasztpártnak egy bérelt lakása, abban találkozott pártjuk értelmiségi csoportja. Rájuk láttam a szobám ablakából. Becsületem volt ott, mert én hívtam életre az országban az első népi kollégiumot. Meghívtak, s elmentem. A választások után is. Egy egyetemi tanár mérlegelte az eredményt, s mondta:

- Sohasem lehetett tudni, hogy mennyi a klerikális reakció ereje: most tudjuk: 17%.

Értelmes ember volt, maga is tudta, hogy nem így vannak a dolgok. Klerikális, nem-klerikális, de reakciós volt az országban majd mindenki: mert mindenki azt kívánta, hogy az oroszok menjenek haza. A Parasztpárt értelmiségi csoportja, az okosok, tudták: szovjetellenes politikát nem lehet csinálni. A nem-okosok pedig azt tudták, hogy akkor meg nincs miről politizálni. Csak túlélésről lehet szó. A 150 évet a törökhódoltságban a magyarokból azok éltek túl, akik nem lettek törökössé. A szovjetossá lenni nem akarók pedig mit csináltak? Vicceket. Egyre emlékszem még.

Az elvtársak elmennek a törökökhöz megérdeklődni, hogy mi volt a titka, hogy százötven évig itt tudtak maradni. A törökök gondolkodnak... Majd:

- Hát tettük, amit maguk is csinálnak, egyet kivéve.

- Mi az?

- Nem mondtuk, hogy felszabadítottuk őket. Maradtak csak kutyahitű gyaurok azok, akik nem álltak be közénk. Hát így.

Nem reménykedtünk semmi fordulatban, semmi jobbrafordulásban. Politikailag defetisták voltunk: ez is eltarthat százötven évet. Megkettőzött buzgalommal dolgoztunk tovább. Ennek az utolsó, '47-48-as tanévnek a történetéből csak foszlányokra emlékszem. Az én osztályom, a IV/a, még gimnáziumi osztály maradt, de az utána következő osztály már átminősült VII. általánosnak, s a katolikus elemi is hozzánk csapták, azokból került ki az általános iskola I.- V. osztálya, s a gimnázium alsó két osztályából lett az általános iskola VI. - VII. osztálya. A gimnáziumból pedig, jaj, részben kikerültem. '47-ben leérettségiztettem Emilék osztályát, s átraktak irodalmat tanítani a kereskedelmi III. évfolyamába. *Szerelme egébül mély pokolba szédült...*, a jelesek is mind bezúgtak nálam. Pár hét után meg kellett állnom. Megkérdeztem őket, hogy mi van velük. Az egyik jeles tanuló:

- Eddig még nem volt egyetlen érdekes magyar óra sem.

Egy nem-jeles tanuló pedig:

- Rossz a tanrend, csak 2 óra torna van, és 28 óra nem-torna. Meg kellene fordítani: 28 tornaóra kellene és 2 egyéb.

Ezek után kezdődött számomra a favágás. Leadni az álmaimból. Megszűnt kéjhömpöly lenni számomra az irodalomóra. Nem volt vevő arra, amit nyújtani tudtam. A Párt meg elrendelte átnevelésünket. A kultuszminiszter küldött hozzánk az iskolába öreg kommunistát a tanároknak megmagyarázni, hogy merre menjünk. Senki sem szólt hozzá közülünk előadásához, csak én. Megmondtam, hogy nincs nekünk erre szükségünk. Vannak nemzetünknek prófétái, azokra kell hallgatnunk. Talán Németh Lászlót, Szekfű Gyulát említettem. Az előadó megsértődött:

- Hát ha nem akar tanulni...

Valóban nem akartam tőlük tanulni. Sörlei Zsiga, az újonnan jött piarista igazgató, bocsánatot is kért az előadótól, mert hogy goromba volt a hozzászólásom. Nem esett jól e megjegyzése, hiszen csak azt mondtam ki, amit mindenki, a tanári kar minden egyes

tagja gondolt a szívében.

A választások előtti utolsó nyár még fele-fele módon telt el. Regöltem is, A.C. táborba is mentem. A regölés az előző év kitaposott útján történt, de már annyira egybenöttem majdani népemmel a gyóntatások, a Teológiai tanfolyamok, a vasárnap délelőtti kérdés-feleletek s a délutáni együtt-szórakozások erejében, hogy belekapcsolódtam a Török Jenő szervezte A.C.-táborba is. Szappanos Gyuszi is tudomást szerzett magyarságtudományi érdekeltségemről – meg is bízott egy ilyen kézikönyv írásával, írtam is szorgalmasan, s a megírtak nyugszanak is a rendi levéltárban. Felkért, hogy a '47 nyári és Gyulán rendezendő A.C.-táborban legyek a téma előadója. (Ahogyan én magamat ismerem, már '46 nyarán elmentem volna Tokajba is, ha lett volna ilyen felkérés.).

Mondtam, Gyulán a magamét. Nem tudom, hogy mit. Csak olyan lehetett a hallgatóság számára az, amit mondtam, mint az Őszövetség jó fele. Arról szólt az ének, hogy hogyan lehet megmenteni a magyarságot (az Őszövetség jó fele pedig arról, hogy hogyan lehet megmenteni a zsidókat). Szóval vallásos volt, amit mondtam, de csak a mi megmentődésünkről szólt az ének: a magyar parasztság felemeléséről, a magyar népi kultúra tisztaságáról és szépségéről, s az ebből kibontakozható keresztény-katolikus és nemzeti jövőről stb., stb. Vagy három előadást is tartottam, s a végén odajött hozzám Bögel Jóska és a következőt mondta:

- Atya, nekünk nincs olyan egyetemes, mindenkinek szóló szövegünk, mint a marxistáknak?

Nem tudom, mint válaszoltam Jóskának. Egy hétig tartott a gyulai tábor rengeteg szép és felemelő programmal. De ez az egy mondat megmaradt róla emlékezetemben: egy gyerek, egy pár hete érettségizett gyerek mondata. Tele volt a tábor egyetemistákkal, papokkal is. S ez a gyerek észrevette, hogy teljesen korszerűtlen volt, amit mondtam. Érezte, hogy ezzel a szöveggel lekéstem. Másra van szükség. A legjobb tanulóim közé tartozott, magyar szakos tanárnak iratkozott be az egyetemre, s majd ő mondja, hogy azzal, amit tanult nálam az utolsó két évben a gimnáziumban, egész az alapvizsgáig megélhetett jelesen. Csodálatos, hogy Isten hogyan újít. A fiatalokkal újít. Mostani ifjúsági miséimen a felvetett kérdésre mindig a legfiatalabb kezdi a válaszolást, s a végén kerül sor a legidősebbre. A *Regnumtól* tanultam ezt: ott ezen a módon történt az atya-gyűlés. Megmértem, és könnyűnek találtattam. A Bögel papa orvos volt. A Bögel mama s a Jóskától idősebb két Bögel-lány járni fog csoportjaimba. Jóska már nem. Alighanem ügyeskedett, de talán azért a Pártba nem lépett be - gondolom. Nagyon tisztas és vallásos katolikus család volt.

Gyulán családoknál voltunk elszállásolva, magam egy orvosnál laktam. Csak arra emlékszem, hogy tejet kaptam reggelire. fehér kenyeret, vaját és mézet. Elmondhatatlan luxusnak számított ez '47 nyarán. Esténként a Körös partján volt a tábortűz. és énekeltünk csodaszép népdalokat. Magmaradt egy pár felvétel. s rajta fiúk és lányok. Olyik még él belőlük..., a nyolcvanat közelítik.

A karácsonyi szünetben megvolt még az agrárifjúsági tábor, s hogy még mi minden volt, nem tudom, csak azt, hogy erősen sűrűsödtek a feladatok. Kaptam a kinevezéseket. A debreceni A.C. ifjúsági vezetés posztját bízta rám Laci bácsi, a debreceni püspöki helynök. Meg még ezenfelül az egri egyházmegye nyíregyházi részlegévei egyeztetve a Tiszántúli A.C-nek is lettem valamije, ami előadás-sorozatok rendezésével járt Debrecenben s talán Nyíregyházán is. Az iskolai munka is bonyolultabbá lett, mert négy előljáróm is lett: a házfőnök meg a három igazgató. S tudni akarták, hogy hol vagyok, mit csinálok. Nehéz dolgom lett:

- A munkám elvégzem, de hogy az iskolai munkán kívül még hol és mit csinálok, azt nem tudom négy felé jelentgetni, mert van úgy, hogy magam is csak az utolsó pillanatban tudom meg, hogy hova kell mennem, mit csinálnom.

Látván nyomoromat, Pintér Laci bácsi segíteni akar nekem, s e segítséssel ismét csúcspontra fut az életem: fizetett titkárnőt kaptam. Soha ily magasságba nem jutottam, hogy még titkárnőm is legyen. (Semmire sem tudtam használni szegényt, helyette megkaptam élete terheit, bánatát, s hamarosan lemondtam e méltóságról.)

Közben pedig gyűlik-gyűlik bennem egy tapasztalat. El- és utóvégre hatodik pedagógusi évemet töltöm már, és tíz év után a piarista, már amelyik, igazgatóságra érett, és spekulálok. A spekulációnak az a vége, hogy sok az eszkimó és kevés a foka. A fókák a diákok, az eszkimók a piarista diákok. Az nagyszerű, hogy ilyen névsorom van: Török, Csányi, Szentgyörgyi, Mándoki, Vízvári, Kolláti, Rónai, Nádor - ottani munkatársaim, s még magam is. Mindannyian akarunk valamit csinálni a gyerekekkel, de egymás orra elől kapdossuk el őket. Ennyi apostoli buzgalom mellett, mint amennyi e gárdába szorult, bizonyulnak keveseknek a fókák. Lassan-lassan megismerem a nyíregyházi Kir. Kat. Gimnázium javát. Ebben a *tiszibácsik*, a görög és a római hittanárok, abszolút tekintélyek. Magam a debreceni iskolában csak a *Bulányi* vagyok, aki mellett van még egy csomó más piarista is, és abszolúte nem vagyok *a* tekintély. Csak egy lehetőség vagyok: vagy kellek nekik, vagy nem. Ebből pedig következik valami. Mi? Az, hogy tollat ragadok, s leírom ezt a helyzetet a rendkormányoknak. S azt a következtetést, hogy át kell szervezni a rendtartományt. Nem kellene ezek a mamutházak húsz piaristával. Kis házak keljenek. Egy házfőnök, egy gimnáziumi diákotthoni prefektus, egy munkásfiú-otthoni prefektus, egy-egy hittanár, meg egy magyar vagy más szakos tanár, és kész. Az igazgató lehet már civil is. S ez esetben elegendő lesz a foka, de a mostani helyzetben nem elegendő. Elküldöm, Sík Sándor elolvassa, s azt válaszolja, hogy iskoláink államosítása előtt állunk, ezért most nem aktuális. Majd ha visszakapjuk őket, gondolkodunk azon, amit mondasz. '90 után kapjuk vissza az iskolákat, de már nincsen háromszáz magyar piarista, száz sincsen, s hívnak bennünket mindenüvé (Debrecenbe is, de hiába!), s a rendtársak jó része ragaszkodik a húsz piaristas házakhoz, s nekem már nem osztanak lapot, mert életem a nyolcadik, majd kilencedik évtizedébe fordul, s bölcs ötletekre nemigen van rendtársaimnak szükségük, csak hadra fogható erőkre.

" Következik az utolsó félév, s megindul a nagy komcsi akció iskoláink államosításáért. Nagygyűlésre hívják a katolikus szülőket a Svetits hatalmas előadó termébe. Az előadók a *kisgazda* kultuszminiszter szellemében elmagyarázzák, hogy egy természetes történelmi folyamatról van itt, kérem. szó, s ezt a nyugati államok már mind elvégezték, ma már nem lehet a közoktatás egyházi monopólium, ez ma már az állam feladata kell legyen, s a többi. És elmondja azt is, hogy ez semmiképpen sem irányul a vallás és a hitoktatás ellen. A hitoktatást biztosítják ugyanúgy, ahogy eddig volt, csak a szülőknek majd kérniük kell, ha akarják, hogy gyermekük hitoktatásban részesüljön, stb., stb. S ekkor áll fel a Boga-mama s felolvassa erről az előző hónapban kiadott pártszemináriumi eligazítást, amelyben benne volt a kiskgazdára bízott propaganda szöveg ellenkezője: az, hogy az államosítás után le kell morzsolni, és hatékony eszközökkel a hitoktatásra jelentkezőket. Felolvasta. A felolvasásból bíróság előtti vádemelés lett, s elítélték hat hónapra. Ott töltötte büntetését' 48 ószétől a megyei börtönben, ablakaira ráláttunk a rendház emeletéről.

És ezzel elkövetkezett Kolakovics napja. Mindannyian tudtuk, hogy itt az óra..., és vége, visszavonhatatlanul vége van valaminek. S kezdődik a küzdelem a létért, a pusztaság létért, hogy *olyan idők jönnek, hogy ha az egyház meg akar maradni, a föld alá kell vonulnia*. Nem tudom, hogy s mikor kezdődött a csoportok formális megszervezése. Talán csak a nyáron? Lelkigyakorlatot tartás előzménnyel? Biztos, hogy ezen a nyáron már nem regöltem. Arra emlékszem, hogy Fegyvernekre hívtak minket regőini, és Nádor Ferike kerékpározott el a regösökkel, de útjukban a rendőrök visszafordították őket. De van egy tájékozási fix pontom: augusztusban elmegyek a házi orvosunkhoz, hogy segítsen rajtam; mert állandó jelleggel fáj a fejem. Teszi azt, amit tehet, s a vége az, hogy szól a házfőnöknek:

- Gyurkát ki kell vonnotok két hónapra minden munkából.

Már megint ez a fejfájás. '36 augusztus 26-án délután be kellett mennem az újpesti patikába, mert fáj a fejem. Most, 12 év múltán újra jelentkeznek, s már hiába megyek a patikába. A házfőnök tudja, hogy a háziorvosi javallat végrehajtásához ő nem elég. Szólnia kell a tartományfőnöknek, az meg Sík Sándor, akit '47 nyarán nevezett ki Tomek Vince e posztra, mert megválasztották Tomeket Rómában az egész piarista rend általános főnökének. Sík Sándor semmiképpen sem akarta vállalni a tartományfőnökséget. De Tomek leültette őt az asztalhoz, s diktált neki:

- Szerzetesként engedelmességi fogadalmat tettem, s az előjáróm parancsait teljesítenem kell, tehát elvállalom a rám bízott feladatot... - Hogy pontosan így volt-e az eset, nem tudhatom, mert nem voltam ott. De a lényegét illetően biztosan igaz. Találkozom tehát két hónapi kikapcsolódásom tárgyában Sík Sándorral szeptember első napjaiban, s ő mondja nekem a házi orvosi verdiktet. Én meg ezt felelem:

- Rendfőnök úr, ennek semmi értelme nincs, mert karácsonyig biztosan elvisz az ávó, s addig nekem még meg kell szerveznem az egyetemisták csoportjait.

Látta, hogy nem lehet velem okosan beszélni, s rám hagyta. Én meg beszereztem magamnak egy évtizedekre szóló nyavalyát. Persze lehet, hogyha rám parancsol, és kénytelen lettem volna én is engedelmeskedni, az sem segített volna. Újra és újra olyan fejförgéseim támadtak, hogy földre tepert, és csak intravénás koffeines injekcióval tudott az orvos talpra állítani. Azért imádkoztam, hogy lelkigyakorlataim során elkerüljenek ezek a görcsök. Majd csak a börtön segít valamit. Isten vagy/és a szervezetem tudta jól, hogy a börtönben el lehet ugyan pusztulni, de intravénás koffein-injekciókhoz nem lehet jutni. Majd szabadulásom után elvisznek valami nagyon híres professzorhoz. Megvizsgál és ezt mondja:

- Nézze, tisztelendő úr, nem tudom magának receptre írni, hogy ne legyen stresszes az élete.

Valamikor, a 60-as évek közepén abbamaradnak, lassan-lassan elcsitulnak ezek a fejfájások. Hát ez az a '48 nyárvégi igazodási pont, s ebből azt következtetem, hogy akkor már nyakig bent lehettem a munkában, amelyet semmiképpen sem akartam felbontani. De hát mi közöm van nekem az egyetemistákhoz? Csak annyi, hogy egyházi pályafutásom új csúcsponthoz ér. Laci bácsi kinevez egyetemi lelkésznek. Az állam államosítja iskoláinkat, de hívja, várja szolgálatába iskoláink tanárait. Mindszenty pedig felfüggeszteti azokat a paptanárokat, akik hajlandók állami iskolában tanítani. Évfolyam társaim közül négyen mennek el Rákosi állami iskolába tanítani, fel is függesztik őket, s egy-két év múlva mind a négyen megnősülnek. Alighanem mind a négyen úgy haltak meg, hogy nem rendezték ügyüket az egyházzal. Az egyházmegye vezetőt pedig biztatja Mindszenty, hogy enyhíthetnek paphiányukon: alkalmazzák a munka nélkül maradt paptanárokat. Tarócky Tóni a Szent Annában lesz káplán, Gyüre Laci Békéscsabára kerül, Török Jenő a budapesti Kada utcai lelkészségbe, Kiss János Kabára, Szentgyörgyi Andris a gyakorló gimnázium hittanára lesz, én meg a debreceni egyetemre kerülök lelkésznek, s igazgatója leszek a Szent László kollégiumnak a nagyerdő közelében, a Péterfián. Tíz vagy tizenöt vidéki egyetemista fiúnak biztosít olcsón szállást a kollégium. Ki is költözködöm közéjük. De azért inkább a rendházban lakom, a Varga utcában, mert a rendházat nem államosították.

Hogy a nyaram mivel telt el, nem tudom már. Se regölés, se A.C.-tábor, de intenzívebbé válik a kisközösségi élet. Azt már tapasztaltam, hogy csoportjaimba hiába veszem elő teológiai jegyzeteimet, ahogy Kolakovics ajánlotta. Aki szóba áll velem, annak nincs szüksége arra, hogy igazoljam neki Isten létezését, a lélek halhatatlanságát vagy az örökéletet. Mindezek természetesen nekik. Hallatlan dologra szánom el magamat. Katolikus pap létemre előveszem a szentírást. Ilyen nem volt korábban! Kempis, az igen. Filótea, az igen. De szentírás? Azt minek? Félve vettem elő az Apostolok Cselekedeteit, s ott olvastuk:

Mindnyájan egy emberként voltak a Salamon-csarnokban. Mások közül senki se mert közéjük

elegyedni, de a nép sokra tartotta őket. S magunkra ismertünk e sorokban. Rólunk volt szó mindabban, amit olvastunk. És izgalommal beszéltük meg, amit olvastunk. Nem alakult még ki a közösségek liturgiája. Azt hiszem, korán rászoktunk arra, hogy meggyújtottuk a gyertyát. Azt is, hogy imádkoztam behunyt szemmel, s mondtam, amit a Lélek ajkamra adott. Ez is merő újdonság volt. Talán az abba nem hagyott reggeli elmélkedések segítettek ebben? Majd a csend után a közösség tagjai is mondtak valamit. De már sorban, és mindegyik. Talán nem is imádságot, csak hozzászólást. De soros elnök még nem volt. Mindig én voltam az elnök, az első imádkozó. Nem volt szükség soros elnökre, mert tudta mindegyikük, hogy nekik is össze kell gyűjteniök évfolyamtársaikból a maguk közösségét, s ott majd ők lesznek az elnökök. Nagyon hamar megszületett a találkozók záró imádság, egy Sík Sándor vers:

*A virágtalan, gyümölcstelen ágtól, A meddőségtől, a lanyhaságtól,
A naptalan és esőtelen égtől: Ments meg Uram a szürkeségtől!
Édes az ifjak méntás koszorúja, Fehér öregek aranyos borúja,
Virága van tavasznak, télnek. Ne engedj Uram koravénnek!
Csak attól ments meg, keresők Barátja, Hogy ne nézzek se előre, se hátra.
Tartsd rajtam szent, nyugtalan ujjad, Ne tórd Uram, hogy bezáruljak
Ne hagyj Uram, megülednem, Sem eszmében, sem kényelemben.
Ne túrje megállni az ostoba van-nál, S nem vágyini többre kis mái magamnál.
Ha jönni talál olyan óra, Hogy megzökkenne vágyam mutatója,
Kezem kezeden, ha kezdene hűlni, Más örömén ha nem tudnék örülni,
Ha elapadna könnyem a más bűnén, A minden mozgást érezni ha szűnném,
Az a nap, Uram, hadd legyen a végső: Szabadíts meg a szürkeségtől!*

S nem tudom, mikorra és mikor, de írtam én is egy imádságot. Talán csoport-kezdetre, talán még' 48-ban, nem emlékszem már rá. Azt is ideírnám:

*Betlehemben megtestesült, keresztre feszített Istenember, Názáreti Jézus!
Feltámadásoddal beigazoltad minden szavad Hiszek neked Hiszem, és büszkén vállalom, hogy
testvéred vagyok. Hogy Te vagy a fő, és én a tag abban a titokzatos Krisztus-testben,
amelyben mennybemeneteled után mint második Krisztus itt maradtál köztünk az Egyházban.
Életem végső értelme, hogy ez a Titokzatos Test betöltse hivatását: a golgotai áldozat
gyümölcse, a kegyelem eljusson azokhoz, akikért meghaltál - minden emberhez.
Eljusson és üdvöztse őket!*

*Köszönöm, hogy a magyar nemzet gyermekévé tettél. Akarom is szolgálni minden
erőmmel országom és nemzetem. De – túl minden országon és nemzeten - életem nagy
célja a Hegyi beszédben meghirdetett Isten országa. Egész énem, úgy ahogy Tőled
kaptam, az Isten országának építésére ajánlom. Akarom, hogy a lelkekben megszülessék
az Ország, amelyben szent az Isten neve, s amelyben az ő akarata történik, miként a
mennyben. Nincs kikötésem, feltétel nélkül adom át magam e második Krisztusnak, az
Egyháznak: rendelkez velem! Íme, itt vagyok! Küldj! Küldötted, apostolod akarok lenni.
Ha élet, élet. Elviselem, bármilyen nehéz is legyen. Ha meg halál, majd ad hozzá erőt,
aki Tarziciusnak és Ágnesnek adott. Azt is elfogadom. .*

*Tudom, hogy nem a magam érdeméből mondom el mindezt Neked, Uram és Mesterem.
Tudom, hogy Te választottál, s ezt meg sem érdemlem. De ha kiválasztottál, én
ragaszkodom e választáshoz. Éppen ezért ígérem, hogy szentséges Tested és Véred vétele
által egyre szorosabban és elszakíthatatlanul fűzlek magamhoz, hogy benned éljek, és
kettéválaszthatatlanul egy legyek Veled!*

*Ígérem, hogy eltanulom Egyháztól az örök élet igéit, s addig tanulom, amíg
csak úgy nem fogom tudni hirdetni tanításodat, hogy megértsék és befogadják azok,
akikhez küldesz*

*S ígérem végül, hogy állhatatos leszek a szürkeségben is. Akármilyen piciny és
rejtett lesz a feladat, amelyet reám biz az, akit fölém rendeltél az Isten országát építő*

munkában, megteszem. Akarok lenni az Isten sürgönydrótja, amelyen átmegy az üzenet!

Nem akarok más dicsőséget, csak Krisztusét, a kereszti dicsőségét, hogy Krisztussal imádkozhassam, dolgozhassam, s kiegészíthessem szenvedését az emberiség boldogságáért. Az Isten e szép világát meg nem vetem, de semmi sem kell belőle, ami benne Krisztussal ellenkezik Csak Őbenne legyen örömöm és dicsekvésem: Ne dicsekedjem másban, mint a mi Urunk keresztyében, akiben keresztre feszült nekem a világ, és én a világnak. Add Uram, hogy soha el ne feledjem szavad: Boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért. Boldogok vagytok, midőn szidalmaznak és üldöznek titeket, és hazudván minden rosszat mondanak rátok énértem. Örüljete és vigadjatok, mert jutalmatok bőséges lesz a mennyekben!

Szentháromságos egy Isten, adj erőt, hogy ennek örüljek, ezen vigadjak a mi megfeszített, de feltámadott Urunk, Jézus Krisztus által. Amen.

Talán e két imádság rögzíti, mi volt bennünk és bennem. Talán túljutottam már a magyarságtudományon - mintha arról beszélne. A csoportok egyébként részben koedukatívok voltak. Volt bölcsész csoport, orvos csoport, volt fiatal édesanya csoport, volt férfi csoport, volt egy gimnazista lánycsoportom is az államosított Svetits növendékeiből, s idővel lett a fiatal házasság csoportja is.

S nem volt lelki nap, de volt lelki délután. Vasárnapokként, talán havonként egy, a Szent Anna oratóriumában. Délután háromkor. Egy szünettel végigbeszéltem az időt estig. Csak leírtam magamnak egy pár szót, és ment, és elég volt.

S megtanultunk lassan konspirálni. Nem egyszerre érkezni, s nem egyszerre távozni. De úgy emlékszem, hogy azért nem nagyon konspiráltunk, s főleg nálam, a rendházban találkoztunk. Időnként még felopakodtak hozzám a falusi ösztöndíjasaink is, akik már állami otthonokban laktak, valahol az iskola közelében. De belőlük nem került senki sem csoportjaimba.

S ott volt még működési területnek a templom is. Minden vasárnap, azt hiszem 9- kor, a domonkosok templomában volt az egyetemisták miséje. S az egyetemisták énekkara énekelt. Ezt örököltem elődömtől, a domonkos Piusz atyától, aki regös csapatot is szervezett az egyetemistákból még az előző évben, s talán-talán járt velük még regölni '48 őszén is. S ott volt maga az egyetem is. Heti egy órában előadtam. Ha nagyképű volnék, azt mondanám, hogy... De nem, inkább csak azt mondanám, hogy a nulladik órában, negyednyolckor hittanórám volt. A bölcsészkar dékánjával megegyezve helyben, időpontban. Hajói emlékszem voltak az órákon ötvenen-hatvanan.

S közben folyt az osztályharc. Kivezényelték az őszen az egyetemi ifjúságot az utcára. Antiklerikális tüntetésre. Köztük voltak a csoportjaim tagjai is. Nem elmenni, egyet jelentett volna kirúgásukkal az egyetemről. Felvonultak az egyházi objektumok elé. Egy jogász vezette őket. Megálltak a rendház végiben is, és mondtak rigmusokat is. A II. emeleti folyosó végére mentünk Szentgyörgyi Andrisal. ahol az ablak a Szent Anna utcára nyílt. Már csak ennyire emlékszem.

- Fasisztákat lámpavasra, Bulányit is jó magasra! Húzd meg!

Szomorkás mosollyal néztem a terelt tömeget. Aztán elvonultak a Nyilas-telepi plébánia felé. Késő este, sötétben feljön hozzám a tüntetést levezénylő jogász. Bemutatkozik: Tatán végzett piarista diák. S elmondja, hogy mindenképpen disszidálni akar, s a tüntetésszervezéssel is akarta megbízhatóságát bizonyítani, hogy sikerüljön a disszidálás. Ne haragudjak érte, ilyen világban élünk. Nem haragudtam.

Azon sem csodálkoztam különösebben, hogy pár nap múlva egy négytagú - úgy gondolom - MEFESZ-bizottság keres meg a rendházban: Tiltakozzam Mindszenty reakciós politikája ellen! Beszélgetünk, s elmondom, hogy a bíboros az előttem járó nemzedékhez tartozik, és sok mindent már nem úgy látok, mint ő stb. Leállítanak: nekik a tiltakozásomra van szükségük.

- Rendben van, mondom, de kössünk egy alkut.
- Mi legyen az?
- Ha maguk tiltakoznak a Rákosi politikája ellen, és is tiltakozom a Mindszentyé ellen.

Nem kötnek velem alkut, hanem felállnak, mennek, én meg készülök a holnap reggeli egyetemi hittanórámra. Alighogy elkezdem a reggeli sötétben az órám, nyílik az ajtó, s bevonul közel száz népi kollégista. A hittanosok is vannak vagy ötvenen. A téma: Isten létezésének igazolása. Csendben meghallgatják a 45 percet. Befejezem, s mennék. A tegnapi négynek a vezetője kéri, hogy maradjak még. Leülök az első padba. Szónokolni kezd arról, hogy nem a vallás, nem a hittan ellen akar szólni. Csak azt akarja közölni a hallgatósággal, hogy a nép egyetemén nem taníthat olyan személy, aki nem határolja el magát Mindszenty népellenes politikájától. Befejezi szavait, s én megkérdem, hogy kívánja-e, hogy hozzászóljak. Nem kívánja. Felállok, s elhagyom az egyetemet, hogy többé ne tegyem be oda a lábam. Megyek kifelé. Az ott maradt népi kollégistákból sokat ismerek. Református debreceni diákok, akikkel találkoztam a tavaszon a kollégiumban, a tanulmányi versenyen. s nagyot beszélgettünk Németh Lászlóról, másokról is. Annyi közül volt ehhez az akcióhoz, mint az enyéimnek a minapi tüntetéshez, melyen lefasisztáztak.

A következő napokban meglátogatják a Szent László kollégiumot is. Nem voltam ott. Vastag botokkal érkeztek munkások, diákok. Egyikük felállt egy asztal tetejére, s felszólította az ott lakókat, hogy költözzenek el, s majd egy bizottság dönti el, hogy alkalmasok-e, hogy kollégisták lehessenek. Erre a bizottsági ülésre már elmegyek. Egy szelíd és igen szegény nyíregyházi katolikus fiút alkalmatlannak találunk. Tudomásul veszi, de javasolja az ott levőknek, hogy nótázzunk egyet. S rázendít:

- *Mi vagyunk az ifjú gárda, mi kegyelmet senkinek sem osztunk...*

Budavári, 2005. július 13. .

(Regény:]4. folytatás) Sík Sándor Kossuth-díjas lett, és a díjat ő, rendtartományunk főnöke, jó szerzetesként felajánlotta a provinciának. Felújíthattuk belőle fehérnemű állományunkat: kaptunk belőle - ahogyan akkor mondtuk - *Kossuth-gatyát*. Mert volt már új pénzünk a pengő után: '46 nyarán jött be a jó forint. Előtte, az utolsó hetekben, már az ezer vagy millió pengőből lett milpengőért se lehetett kapni semmit a piacon. Amikor megjött az első tanári fizetés a minisztériumtól jó forintban, kaptunk valamennyit belőle a házfőnöktől. Csodálatos pénz volt: emlékszem, hogy nyár volt, s vásárolhattam egy kiló szőlőt egy Piac utcai standon hatvan fillérért. *Mind megette, mind megette a kutyafajtája...* Máig sem jutottunk el a milforintig, s két éve még a tenkei piacon, Szalonta határában, nyolcvan forintért vehettem egy kiló izabella szőlőt. S ha most kimegyek a piacra, 300 Ft-ért kaphatok egy kiló meggyet, barackot, de ez még csak ötszázszoros infláció. Igaz, háború nélkül, míg a milpengőt megelőzte a második világháború s a szovjetmegszállás. Csak Erdélyben Ceaucescu gazdálkodása-garázdálkodása következtében vágta le a lejből éppen a napokban négy nullát.

A '45 tavasza és '48 nyara közti csoportkezdetekre nemigen emlékszem világosan, de olyannyira voltak, hogy iskoláink államosítása után Sík Sándor hamarosan össze is gyűjti tatai rendházunkban az ifjúsági munkában érdekelt fiatal piaristákat. Lehattunk vagy húszan. Én már három világi apostollal érkezem: Arankával, Gyuszival és Erzsóval, s ők is előadnak, nemcsak én. Rendtársaim közül már csak Veszprémi Tiborra emlékezem, mert meggyóntam nála, s elmondtam, hogy nagyon elrendetlenedtem a breviáriumozásban, s ő azzal igyekezett megnyugtatni-felelelni, hogy ezt mondta:

- Gyurka, az Isten nem zsarnok...

E mondata megmaradt bennem jó félszázada után is. A tanácskozáson elmondtuk négyen is, ki-ki a maga módján, amit Debrecenben csinálunk, hozzá is szóltak rendtársaink,

Sík Sándor meg figyelt. A tanácskozás végén a három világi jelenléte nélkül kívánta Sík összefoglalni ezt a korai és egyetlen kisközösség tárgyú rendi találkozót. Szavai megmaradtak bennem:

- Ez a munka jó munka, katolikus munka és kalazanciusi munka. De jegyezzétek meg jól, hogy az egyházban alázat nélkül semmire sem lehet menni.

Nem fejtette ki, hogy mi ez az alázat. Nem mondta meg, hogy a munkánkban mi a *nem* alázat. Csak arra emlékszem, hogy hazaérve megnéztem az evangéliumok összes alázat-helyeit, s nem tudtam kitalálni, hogy mi bajunk lehet nekünk az alázattal, mert e szó és fogalom Jézusnál nem öngyalázást, hanem a maga gyakorlatát, az Atya akaratának feltétlen szolgálatát jelenti: *Tanuljatok tőlem, mert én alázatos szívű vagyok*. Később majd megtanulom, hogy az egyházban az alázat "a nadrágvarrás keresését" is jelenti; akkor is ha a kommunisták akarnák, hogy keressük nadrágunk varrását. Alighanem erre gondolhatott Sík Sándor, s erre akarta felhívni figyelmünket.

Abból is gondolom, hogy 45-től a legális munka mellett folyt a földalatti munka is, mert Teri egyik szintén jeles tanuló osztálytársa, Tóth Hanna, gyógyszerész akart lenni, s ezért érettségi után Szegedre kellett mennie, mert Debrecenben nem volt gyógyszerész fakultás. S elvitte oda az otthoni munka hírért. Lakos Bandinak vitte, akivel egy évben születtem, együtt szolgáltam a hazát a Tunyogiban, s egy évben szenteltek is. Ő volt az, aki Szegeden leginkább tartotta a lelket az ifjúságban. És Lakos Bandi meghívott '49 tavaszára a *hírós városba, mely Tápéval határos*. Jártam én már '47-ben is ott egy iskolai kirándulással, melyen akkor még falusi ösztöndíjasainkat mutattam be; talán ott is a színházban, vagy másutt. De Hanna már nem ennek a hírért vitte el, hanem a kisközösségnek, és annak, hogy *van egy katolikus pap, aki tud másról is beszélni vallás címén, mint a hatodik parancsról*. Az elmenésnek csak egy akadálya volt: nem volt pénzem Szegedre utazni. Hogyan, hogyan nem, élt Debrecenben egy Szociális Missziós nővér, aki megszólít a Szent Anna előtt, s kezembe nyom egy százast, hogy ezt jó célra adja nekem. Nem gondoltam csodára, csak arra, hogy valaki elpletykálhatta neki, hogy mennék én Szegedre lelkigyakorlatot tartani, ha volna útiköltségem. De a magam fajta hitetlennel nem tud történni semmi csoda, mert mindent kimagyaráz.

Így vagy úgy, talán a húsvéti szünetben eljutok Szegedre. Megvan ott is a rendház. Csonka Miska bácsi még a házfőnök, s ott van a fiatalok közt az utánam két évvel szentelt Kovács Miska is. Szeretettel fogadnak, s elkezdem a lelkigyakorlatot. Szegeden a jezsuiták Mária Kongregációja, Páter Hunya s a piarista Lénárd Ödön voltak a nagymenők. Lénárd, az A.C. kulturális titkárja, s az iskolák államosítása ellen kifejtett tevékenysége következtében már börtönben ül. A Mária Kongregáció pedig már megbénult: csak templomi imádkozás címén mernek találkozni, de az ázó azt is megtudja, ami a legzártabb körben hangzik el. *Tégla* van már mindenütt - akkor még nem mondtunk olyat, hogy III/III-as. Minderről egy bátor kongreganista tájékoztat, aki el mert jönni lelkigyakorlatomra. Ezen ismerem meg Felberman Sárít, aki végzős vegyész, és az őszre már Pesten lesz. Aztán a bennszülött szegedieket, akikből a Csanádi egyházmegye Kalász-titkára Acsai Ilus, s a '46-ban a piaristáknál érettségizett Kopasz Pista lettek feledhetetlenek. Ilus majd hamarosan Zöldi Pálné lesz, a férje pedig Derecskén tüdőorvos, s onnan jár be majd Ilus Debrecenbe Arankához - jó tanácsokért. Ott szüli meg hat gyermekének elsőjét, Máriát, s Ilus lesz majd anyósa jó két évtized múlva Demeczky Jenőnek, akinek elárulom, hogy voltam Zöldiéknél - már Sümegen -, s láttam ott valakit, akit érdemes megnéznie. Leutaztatom őt valami címen, s megnézi. Azt hiszem, ez volt az egyetlen *kerítés* életemben... De sikeres. Kopasz Pista meg Pálffy lányt vesz el feleségül, s Pistával majd a Gyűjtőben találkozom, s később keresztapja leszek tíz gyermeke egyikének, Kopasz Gyurikának, akinek bátyjaival együttfocizok majd a 60-as években Peremartonban. Elmondom a lelkigyakorlaton, ami a tarsolyomban van. Fellendül ettől az élet Szegeden. Fellendül? Biztos így van, mert '52 decemberében

majd Lakos Bandi lesz a harmadrendű vádlott, s kap jutalmul 14 évet. Lakos Bandi nagyon jókat tud mondani. Beszélünk a népéről, s köztük Júliáról, aki harmadéves medika, ezt, mondja:

- Tudod, ennek a Júliának papi kéz még be nem tette a lábát lelke területére.

A lelkigyakorlat végén a jól végzett munka örömevel megyek haza Debrecenbe. Folyik tovább a csoportélet. A nyárra pedig minden apácák buzgólkodása folytán, összeszednek az ország minden részéből nyolcvan középiskolás leányt. Máig sem tudom, hogy ki volt a szervező, csak annyit tudok meg, hogy a Missziós Nővérek Krisztina körúti székházában lesz a lelkigyakorlat, s én leszek az elmélkedő - enyémekek délelőttök. Hogy ki intézte ezt, azt sem tudom. Talán Stadler Frida néni, a KIOSZ (Katolikus Lányok Országos Szövetsége) vezetője, aki nagyon jó barátja volt Sík Sándornak? Lehet, hogy innen fújt a szél. De azt már biztosan tudom, hogy a háziasszonyságot rábízták egy Vadas Éva nevű missziós nővérré, aki majd minden hónapban rendez nekem valami összejevetelt Pesten, Budán. Ezeken előadhatok, s a Nővérek egész holdudvarát megismerem az elkövetkező években. Éva, azaz Szalézia nővér lesz majd' 52-ben a negyedrendű vádlott - csak tíz év jutalommal, mert a nőket kíméli még az ávó is. Nem tudják, mi van ebben a nőben. Majd még 90. éve felett is dolgozik, s nála nélkül nincsen Bokor.

Tudtomon kívül, de ott van a 80 leányból két debreceni is: Stetka Éva és Ury Jutka. Éva az idősebb. Délutánra különböző előadók érkeznek, én meg meghallgatom valamennyit. Egy kiváló irodalomtörténésznő, Györgyi néni, ad elő a lányoknak. A hagyományoknak megfelelően arról, hogy *a lányok hívatása az, hogy édesanyák legyenek*. Hát ez sok annak, aki hozzám jár kisközösségbe, ahol egészen mást tanulnak a hivatásról. Stetka Éva szót kér: .

- Igen, Györgyi néni; a fiúknak pedig az a hivatásuk, hogy édesapák legyenek.

Györgyi néni csomagol, mert ezeket a lányokat Bulányi atya már úgy megbolondította, hogy semmit sem lehet csinálni velük. Éva költő, már korábban megmutatta nekem verseit, és csak csodálkoztam tehetségén. Megkeresi Rónay Gyurkát, s kötetei jelennek majd meg. Egy nagyon szép verset írt a Bokorról, még az 50-es években. Sírní lehet rajta, olyan megható. Hadd írjam ide, az a címe, hogy *Elszántak*.

*Mentek az országúton egy távoli falu felé / Lábukat lemarta a por
Tarisznyájuk kiürült azért csak énekeltek / Szalagosan lobogtak a felhők
Sodrottszirmú sárga kikericsok hajladoztak a fűszálak között / Kanyarodott az út
Ők csak mentek fedetlen fejjel a szélben / Födetlen fejjel július lángjaiban
Botjukra tűzték a tarisznyát csillaggömb ült a botjuk végén
Mezítláb mentek a homokban folyamok homokján csillogott a kvarc
Elhagyták a várost
Ahol házakat emelnek az emberek házakat ahol élni aludni lehet
Gránátvirágos játszótérek az autók néma suhanását egy havas decemberi napon /
Nem ültek vonatra még a szekér is elhagyta őket
Kidőltek társaik ki hazament ki megházasodott
Ki meg csak ott maradt sebes lábbal az út porában
Eszelősen nézve a fogyatkozó menetelőket
S ők léptek előre, mikor már nem is vitte őket a lábuk
Még énekeltek, pedig már nem jött ki hang a torkukon
Még léptek előre egy távoli falu felé,
Pedig az út is kicsúszott talpuk alól, s a hideg ég
Szívékre hajolt, úgy folytatta éneküket*

'63-ban jelent meg ez a vers a Magvetőnél *Az egyenlőtlen lépés* c. kötetében. Elmondjam-e, mit éreztem? Igaznak éltem meg minden sorát, fájdalmasan igaznak. De ennek a története még odébb van.

A pestiek a legnagyobb szájaúak. Ott van Lászlóffy Csöpi, aki odajön az egyik reggel

hozzám, s mondja, hogy édesapja azzal engedte el reggel, hogy vigyen magával fogkefét is. Nem értem. Mire Csöpi megmagyarázza: Hátha tán már nem jöhetnénk haza? Érzik a lányok a levegőből, hogy itt nem babra megy a játék. A jézusi hivatás valamivel több, mint hogy a lányok anyává legyenek. S ott van Schmidt Márti, aki hamarosan meghív saját csoportjába, s a nála pár évvel fiatalabb süldő lányok közt ott ül a rekamién egy Péch Lilla nevű is. Ő majd 25 évvel később laikus nőként elsőnek tart lelkigyakorlatot egy laikus férfivel (Angellel - de hol van akkor még ő) együtt a fiataloknak, mert akkorra újból nagymenő leszek, és abban az évben már 13 lelkigyakorlatot tartok... '73-ban. Ury Jutkától pedig levelet kapok a lelkigyakorlat után egy pár hónappal. Megőriztem? Megőrizte a Történeti Hivatal! Kaptam vagy ezer oldalt tőle, de csak két darab ért az ezerből valamit. Az egyik Jutka levele.

Kedves Lelkiatyám! Akármit csinál az Atya, nem hagyjuk élni. Ha megkapta a Márti zűrös levelét az Atya, talán jobban megérti, ha ezt a zűrös levelet is megkapja. Jóformán mind a két levelet együtt írtuk, tehát a problémák jóformán ugyanazok.

Mi a kereszténység lényege? Az, hogy reggeltől estig imádkozom, vagy élem Krisztus természetét, harcolok az emberek boldogságért azzal, hogy adok Pl. tanítók mást az iskolában,

s ezért mondjuk ő jobban felel, mint én. Vagy élem azt, hogy szomszédoknak italt adni és éheztem és ennem adtatok, stb.

Miért mondják azt, hogy Isten trónusa körül a szűzek állnak. Magyarul: besavanyodott apácák. Én is ott akarok állni, de nem állandó ima után és litániák halmaza után. Nem ez az Isten. Isten nem békés unalom. Azt hiszem, Isten harc és győzelem. Küzdés a nyomorultakért, az önmagam teljes megtagadása, a másukért élés. Mi az Isten? Mi a keresztény élet? Az erőszakosan nem ragaszkodás, az adás, a boldogság a keresztvállaláson keresztül. Természetesen ehhez is kell az ima meg egyebek, sőt akitől már azt kívánja az Isten, tegyen úgy, és neki ez lesz a tökéletes boldogság. Nem ez a kereszténység lényege, nem? Egyáltalában nem magamat, hanem Krisztust kell adnom. De hogyan? Nem a természetemet kell adnom? Ha ég egy ház, akkor menjek oltani, vagy rohanjak imádkozni?

A lelkiatya probléma ugyanaz, mint Mártinál, annyit fűzhetek még hozzá, hogy engem ugyanúgy ismer az Atya, igazán elkezdhetnénk valamit. Nagyon-nagyon kérem az Atyát, hogy minél előbb válaszoljon Mártinak is, nekem is.

Nagyon ránk férne és az újakra egy kis rázás. Lehet, hogy egész pogány úton haladunk. Nem lehetne egy pár napos rázást csinálni Pécelen? 28-án, azt hiszem, úgyis feljön az Atya. Még egy pár valakit hívnánk. Nagyon ránk férne, és pláne az újakra. A legvadabb dolgokra készen üdvözléssel.

Jutka 16. évében van, amikor a levelét írja. Ez az az életkor, amelyben az emberek még megbolondíthatók. Majd holtbizonyos, hogy Jézus fiacskái is ilykorúak voltak.

És, és... ott van egy 17 éves lány is, akit Bolarits Andreának hívnak. Jézus már rég hazahívta őt is (Csöpit is, Lillát is), de ha van a Bokornak harmadik nemzedéke, ez nem kis mértékben Andi tíz unokájának is köszönhető. Ma délelőtt, itt, Budaváriban a 9 óras misén, egy Andi-unoka hozta át hozzám misére Antalfáról a népet, akinek lelkigyakorlatot tartott a párjával, az amolyan Andi-nagyságrendű Orsival.

- Persze a pestieknek magamnak kellene csoportot szerveznem. De hát ez Debrecenből nem megy. Ha feljövök Pestre, persze hogy meglátogatom őket, de más lesz a megoldás. Juhász Miklóst Saújhelyből átrakta hamarosan a rendkormány Kanizsára, ott érte az államosítás, s Veszprém azonnal lecsapott rá: meghívta őt az egyházmegye főiskolájára a dogmatikai tanszékre, még '48-ban. A népet pedig az Egerből odahelyezett debreceni Balogh Béla öröklí meg. A piaristák meg rájönnek, hogy ha a veszprémi egyházmegyének Miklós megfelel arra, hogy főiskolai tanár legyen, akkor nekünk is jó valamire, s '49-re felkerül a Kalazantinumba. Csak hat éve hagyta ott mint növendék. S most ugyanott spirituális lesz.. Kereszt- és becenéven szólítja a kispapokat: Pityunak,

Lajcsinak, Emilnek - a Debrecenből jöttek is, s a pesti lányoknak már meg is van a csoportvezetőjük. Pillanatokon belül lesz Miklósnak két lánycsoportja is, s legalább egy fiú csoportja (benne egy Mádi Ferenc névre hallgató és '48-ban Veszprémben érettségizett diákunk is), s Miklós lesz majd (Bolarits) Andi első gyermekének táv keresztapja is - mert amikor Pisti születik, ő éppen börtönben van. Mondjam-e, hogy '52-ben Miklós, és teljes joggal, a másodrendű vádlott - tizennégy év jutalommal. Azt hiszem, még ebben az évben eljutok Sopronba is a szürke nénékhez, Ludviga nővér (Krisztina körutat megjárta) gyermekeihez lelkigyakorlatra. Megismerem a lelkészüket is, Lányi Jánost is. Életem nagy barátsága lesz ebből az ismerkedésből. Közelebbről majd Márianosztrán barátkozom meg vele az 50-es évek vége felé: együtt ülünk egy hatalmas perzsaszőnyeg előtt, s miközben kötjük a csomókat, napi nyolc órát beszélgethetünk. '68-ban majd, csak zárt péceli templomajtó mögött bemutatott ezüstmisén, Miklós és János bácsi lesz a szónok. Igen, bácsi, mert 17 évvel volt idősebb nálam. A KIO egyik első olvasója lesz, s az egyházmegyéjében nagytekintélyű paptól tisztelettel fogadják az ő előadásain keresztül a mű meglátásait.

- Honnan veheti ezeket? - kérdezik paptársai.

S talán belefért még ebbe a gazdag évbe a pécsi lelkigyakorlat is. Cserháti volt ott az egyetemi lelkész, éppen akkoriban adta át a tisztét a cisztercita költőnek, Ágoston Juliánnak. Mintha Cserháti hívott volna még meg, úgy emlékszem. Kerkovits Gyula volt az ifjúság vezére. Emlékszem még Kozma Gyuszira és Baján Marikára. Marika apja a zalaegerszegi városi kórház főorvosa volt. Lánya mesélte el a családjában megesett Mindszenty-történetet.

Vasárnap délután kettőkor van a litánia Zalaegerszegen, s egyik káplánjával mondatja azt el a zalaegerszegi plébános, akit Mindszenty Józsefnek hívnak. A káplán mondja a litániát, a plébános pedig csendítés után bezárja belülről a templom ajtaját. Kevéssel utána megnyomja valaki a kilincset. Mindszenty kinyitja az ajtót. A városi főorvos áll ott.

- A litánia kettőkor kezdődik... - mondja, és bezárja az orra előtt újra a templomajtót.

Nagy fegyelemben éltek a káplánjai is. Elnevezték a szeminárium analógiájára a Plébániát *pemináriumnak* (Mindszenty meg-nem-magyarított neve Pehm volt).

Nagyon lelkes és jókedvű társaság volt a pécsi. Sűrű kapcsolataim támadtak velük a lelkigyakorlatot követő években is. Később azonban, a börtön utáni éveimben, már nem tudtam ezeket feleleveníteni. Talán a későbbi Cserháti-hatásnak köszönhetően, nem tudtam újra táncra penderíteni őket, pedig Kerkovics Gyuszt nagyon szerettem volna. Nem ment. A többieknél sem. Elkerültek. Talán Cserháti-hatástól függetlenül is? Egyszer újra próbálkoztam Gyuszival:

- Nézd, ennyire vagyok csak képes - hangzott az elutasítás.

Az egyik találkozót, a középiskolásokkal, a Tettyén rendezik nekem. A fiúk között van egy nagyon csendes és halk szavú: 15 éves. Majd jó húsz év múlva kerül be a papi csoportba. Egy nagyon jelentős Bokor-lelkigyakorlatot az ő plébániáján rendezünk majd '73-ban - Cserhátszentivánban. Vele és papbarátaival megyek majd a 70-es évek derekán Csíkszentdomonkosba, evangéliumot analizálni tanítani az ottani plébánost, Bálint Lajost (jó tíz év múlva majd gyulafehérvári érsek lesz belőle). Járok ki hozzá Tápiószőlőbe vasárnaponként misézni... és 82-ben, amikor megvonják tőlem hazám püspökei a nyilvános papi működés jogát, ő megszűnik számomra. '97-ben, amikor már megszűnnek a korlátozó intézkedések, akkor sem keres meg. Mindez nagyon fáj. Azért is nem írom ide a nevét. Vannak veszteségeink is...

De '49-ben még csak növekedéseink vannak. A zeneakadémiára kerülnek saújhelyi, Debreceni tanítványaim, s talán ezek hatására is, meghívják maguk közé az akadémiára járók is. Köztük van Picur, egy szürke szociális nővér (Szalázia a kékek közé tartozik), s ott van Maresz is, azaz a bajai Katanics Mária. Opera-jegyet szereznek nekem, hogy zeneileg is gazdagodjam, s látom-hallom a Székelyfonót meg a Kékszakállút... De mást

is csinálnak. Sohasem adtam még elő egyetemi tanároknak. Picur megszervezi nekem egy előadás erejéig őket is. Harminc éves vagyok s előadok a tisztes zeneakadémiai professzoroknak. Ebből érthető, hogy így kezdem:

- A professzor uraknak beszámolok most arról, hogy miket tanítok evangélium címen növendékeiknek...

Maresz a későbbi évtizedek során is megkeres. Egy alkalommal meghív a Rádió 6-os stúdiójába. Bárdos tanár úr kórusát vezényli: *Az nem lehet*. Végig sírom a kórusművet. Minden szava hozzám szól:

*Az nem lehet, hogy annyi szívfohásza / Örökké visszamáljon rólad, ég!
És annyi vér - a szabadság kovásza - / Posvány maradjon, hol elönteték.
Támadni kell, mindig nagyobb körökben, / Életnek ott, hol a mártir-tetem
Magát kiforrja csendes földi rögben: / Légy hű és bízzál jövődben, nemzetem...
És vissza nem foly az időnek árja, Előre duzzad, feltarthatlanúl?
Csak szélein marad veszteg hínárja, / S partján a holt-víz hátra kanyarúl,
Bízást! ... mi benn vagyunk a fősodorban: / Veszhet közülünk még talán nem egy:
De szállva, ím, elsőik között sorban. / Váznunk dagad, hajónk előre megy!*

Eljutok Miskolcra is. Hittanár ott Orosz Árpád. Rokona is, egykor hitoktatója is Bacsá Erzsébetnek. Elmegy hozzá Erzsó a vakációban, és mesél neki a debreceni dolgokról. Ennek eredményeként egy papi lelkigyakorlatra kapok meghívást a miskolci Szent Annában. Tisztes korú és fiatal papok hallgatják szövegemet. Egyiknek sem jut eszébe, hogy eretnek volnék. De azért egyikük megjegyzi:

- A szegénység nem parancsa Jézusnak, az csak evangéliumi tanács.

Ha parancs, ha tanács, '51 őszén egy jelentős csapat jön Miskolcra a debreceni egyetemre, s friss vért pumpál az ottani életbe.

S megyek lelkigyakorlatot tartani a kisvárdai zárdába is, ahol összeszednek vagy ötven fiataalt. A lányok egy része bent alszik a zárdában - nyilván vidékiek, s az egyik nővér mondja:

- Még éjfélkor sem aludtak, hanem vitáztak maguk között azokról, amiket az atyától hallottak.

Az elmúlt napokban találkozom egy tisztes aggastyánnal, és mondja, hogy ő is ott volt azon a kisvárdai lelkigyakorlaton.

Szolnokon is tartok lelkigyakorlatot, ott találkozom Dénes Klárral.

Győrben is, ott találkozom Jahn Fricivel.

Kiskunfélegyházán is, ahol Filoména nővér a háziasszony.

Hódmezővásárhelyen is, és ott találkozom egy domonkos apácával, akit sohasem látok újra, akinek a nevét sem tudom, csak azt tudom, hogy a három nap alatt Jézus ügyében összeért a lelkünk.

Alighanem kihagytam valamit. Mindszentyt a látogatásom utáni napon elsüllyesztette az árvó, s hogyan, hogyan nem, egyetemi lelkészeknek, pesti és nem pesti hittanároknak volt - a karácsonyi szünetben, tehát '49 legelején - egy lelkigyakorlatuk, s azt Hunya Dániel tartotta, a Papi lelkiség c. folyóirat szerkesztője, s az ország első számú lelkiéleti tekintélye. Úgy emlékszem, hogy a dunaparti kápolnában jöttünk össze, s olyan vértanúi levegője volt a lelkigyakorlatának. Hittünk magunkban. Abban, hogy helyt állunk. Két év múltán, a szerzetesek internálása s az ezt követő megegyezés után, a karácsonyi szünetben újra Hunya tart majd nekünk lelkigyakorlatot. Annak már egészen más a hangulata. Miért? Mert Rákosi volt az erősebb. Nem ment a vértanúság. Lefeküdtünk. Megegyeztünk...Nem felejttem el Hunya egy mondatát:

- *Testvérek, megyünk a pöcegödör felé... .*

Így mondja, többes szám első személyben és nekünk, akik olyannyira bízunk erőnkben. Hunya messzibbre lát, leméri a kompromisszumok összegyázi következményeit... Csak azt tudom, hogy én nem akarok a pöcegödör felé menni. És a püspökeink, szegények,

akik nem tudják, hogy mikor viszi el őket is az ávó, azok mit tudtak? Van erről egy történetem. 1951-ben két püspök beszélget egymással a Központi Szeminárium egyik ablakmélyedésében:

- Ezekért a bűneinkért majd osztrák kolostorokban fogunk vezekelni, mondja az egyik.

- Bárcsak már ott tartanánk! - válaszol a másik.

A lefekvés-magatartás kezdetén a hierarchia is tudta, hogy az út, amelyre lépett az emberi gyengeségnek, a bűnnek az útja. Ismerte még Jézus útját. aki csak kötélvégen hurcoltan tárgyalt a trón és oltár szövetségének embereivel, főpapjával, s az államhatalom helytartójával, és nem talált módot a megegyezésre. bár Golgotára kellett mennie. bár tanításával, példájával tanítványait is golgoták felé igazította. - Nem következett be semmiféle vezeklés sem osztrák, sem egyéb kolostorokban..., de ez már odébb van, mástörténet. Most még lélekben legalább együtt vagyunk püspökeinkkel.

De most, '49 első napjaiban, még tele vagyunk tűzzel és tettvággyal. Megtudtuk, hogy ülést tart a budai Margitban a püspöki kar. Keressük meg őket! A küldöttek közé engem is beválasztanak. Ott találjuk a Néppárt még külföldre nem szökött tagjait, s köztük Mateovics Ferit. Készítettünk valami szöveget, ezt kellene a Püspöki Karnak magáévá tennie. Közöljük Grösszel, hogy mit kíván ebben a helyzetben az ország katolikus népe. Gröss tudja, hogy mit kíván tőle Rákosi, s arra meg - még - nem hajlandó. Nem vállalja szövegünket. Valami ilyesfélét mond:

- A katolikus nép csak tőlünk kívánja ezt, magától nem kívánja.

Megyek az egyetemi lelkészek küldöttként az A.C.-be, Czapik egri érsekhez, aki A.C.-igazgató is, s mondom, hogy miféle nyilatkozatot szeretnénk. Ő sem vállalja:

- A tanár úr most azt gondolja, hogy én gyáva vagyok. De sok bajt el lehet kerülni, ha megfontoltabban viselkedünk. (Mindszenty viselkedésére utal vele.)

Nem tudom, melyik hónapban, de alighanem, még ebben az évben létrejön egy papi csoport is Pesten. Tagjai: Ikvey Laci (ő lesz majd '52-ben az ötödrendű vádlott – 10 évvel)), Kiss Laci (egyetemi lelkész volt s nagyon korán elvitte betegsége), Eglis Pista (a második Bulányi-perben, 56-ban, ítélik majd el, s találkozom vele a Gyűjtőben), Himfy Feri (az '50-es évek végén kerül majd börtönbe) és még mások is, akikre nem emlékszem, de mindegyikük jelentős személy volt. Hozták barátaikat is. Magyar Feri is így került egyszer vagy kétszer közénk. Nem volt a csoportnak szigorú struktúrája, de annyit azért tudtunk, hogy fognunk kell egymás kezét. Himfy Feri a Klosz, a Frida néni kedvelt papja volt, és még nagyon sokaké. Feri mondta az egyik korai találkozómonkon:

- Gyurka majd összefog minket.

Mi volt a titka ennek a korai elismerésnek. Nem az, amit a jezsuiták mondtak. Ők elterjesztették rólam, hogy zsidó vagyok. Élt még akkor a családi gyóntató, a Pesten konty alá nyúló prédikációkat mondó bunyevác, Péter Ohmerovics, s ő kiosztotta rendtársait azzal, hogy ő aztán ismeri a Bulányi családot, s tudja, hogy nem vagyok zsidó. A titka más volt. Csak annyi, hogy felfedeztem magamnak az evangéliumot. Úgy érzem, hogy amit most 87. évemben mondok, az már 49-ben kész volt. Nem tudom, hogy melyik esztendőben írtam akkori, a *Szeretet az Isten* c. szamizdatom, de hogy már 49-ben Szegeden s Budapesten is azt mondtam, amit ebben a kis munkámban megfogalmaztam, az biztos.

Belenéztem ebbe a brosúrámba: 128 oldal a terjedelme. 31 fejezetcím van benne, a., b., c. stb. alpontokkal. Ideírom az utolsó fejezetet. A címe:

Vegyétek magatokra az én igámat !

a. Miért küldte el az Atya a Fiút? S miért küldte így és ilyennek? Rejtettnek, szegénynek és végül meggyalázódónak? Nincs ezekre a kérdésekre más felelet. mint a jánosi: mert Szeretet az Isten. A golgotai kereszt mögött ez a szeretet világít. Ebből a szeretetből jött közénk a Názáreti. S ezt hozva magával vállalta engedelmesen a küldetést egészen a

kereszthalál. Vállalta saját elhatározásából. szabadon. Szabad volt és mégis engedelmessé lett értünk ! Mert szeretett bennünket. Azt akarta, hogy megismerjük az Istent, hogy bemutassa őt a maga példátlan életén – nekiünk. Nekiünk, akik ha szabadok vagyunk, igazságtalanságokra használjuk azt. Nekiünk, akik elveszünk mások szabadságát: rabbá tesszük embertársainkat. Szabadon önzőnek lenni, s rabként dolgoztatni embertársainkat a magunk javára - ez az egész tudományunk. Szabadon élni és halni másokért - ez pedig Jézus tudománya. E rejtett, szegény és gyalázatba fúló emberi élet önkéntes odaadása az emberiségért. Emberi élet, amely önként másokért vállalt élet. Az önző szabadság s az embertipró szolgálat két oldalú gyötrelmében vergődő világnak mutatta be Jézus ezt az életet - csak azért, hogy lássunk.

b. A szalón-Krisztus bitorolja Krisztus nevét. Nincs köze hozzá. Nem ismeri az áldozatot, és nem hív áldozatra. A Názáreti ismeri is, és hív is áldozatra. Kitárja magát az egész emberiség felé, és hív: menjünk, csináljuk utána. Vegyétek magatokra az én igámat! Fel akarlak emelni benneteket a Szeretet, az Isten, a Szentháromság, az Atya világába, hogy tökéletesek legyetek, mint Ő. Eljöttem megmutatni, hogy az ember hogyan lehet olyan, mint az Atya! Szeressétek egymást, amint én szerettelek titeket, hogy ti is úgy szeressétek egymást! Csináljatok mindent szépen utánam, mert nem lehet különbség a tanítvány mesterénél! Szent Pál tudja, hogy a követés végső biztosítéka: eggyé lenni Krisztussal. innen adódnak biztatásai: legyetek Krisztusban, keresztelkedjétek meg, haljatok meg és támadjatok fel Krisztusban, öltözzétek magatokra Krisztust! Hogy képessé legyetek ugyanazt az érzést ápolni magatokban, amely Krisztus Jézusban megvolt: a magatokkal nem törődés, a másokért élés az élni akarás érzését.

c. Jézus, Dávid fia, könyörülj rajtunk! Add Uram, hogy lássak! Téged már látok. Látom, tudom, hogy Te magad vagy az erőszakosan nemragaszkodás, a másokért élés, az engedelmesség, az önkéntes mindent adás, a szeretet. Azt is látom, tudom, hogy kemény ára volt és van annak, hogy te a Szeretet vagy. Hogy keresztet hív létre ez a Szeretet. Azt is tudom, hogy az azonosulás a Szeretettel a Kereszttel egyesíti az embert. Most azt kérem mindent adni akaró lélekkel, engedelmesen mindent Reád bízó, hagyó hittel, reménnyel, hogy add nekem, hogy lássak Mit? Hogy meglássam, miként lesz a kereszt gyötrelme - boldogság. Hogyan fog boldogítani a kereszt engem és a világot? A boldogságkereső ember hogyan éri el végső célját; azt, hogy boldog legyen? S azt is lássam, hogyha az emberiség elindul Krisztus nyomában, hogyan születik meg ebből a nyomorultak, a proletárok megváltása! Hogyan lesz evangélium és jóhír és üdítés és felüdülés – kereszt?

Nincs benne egy mondat, amit ma nem tudok vállalni. Nincs benne egy mondat, amely nem illenék bele a húsz évvel később írt KIO-ba. Ez utóbbtól '40 év választ el, az előbbtől majd hatvan. Honnan ez az azonosság? Hát csak onnan, hogy ma is, negyven éve is, hatvan éve is ugyanaz a forrásom: Máté. Márk, Lukács, János.

'88-ban tartottam Márcziék lakásán három előadást, s ez korai kísérlete volt e könyvemnek. Magnóra vettük, s a szöveg megjelent a Karácsonyi Ajándék 157. számú kiadásában. Ebben találom, hogy '48 nyarán tartottam egy lelki gyakorlatot debreceni népemnek a Svetitsben. Már elfeledkeztem róla, s úgy emlékeztem, mintha én a magam debreceni népét nem lelki gyakorlatoztattam volna. Nagyjából így is volt. Megvolt még a Manréza, s a péceli apácák *Fraurézája* is. S '49 karácsonyán odaküldtem őket. Emlékszem arra, hogy Bacsá Erzsó, Wingert Magdi, Kovács Teri az egyik évben szüleimnél, Mátyásföldön szilvesztereztek, ott mennek évvégi hálaadásra, s apám tanítja őket bridselni. A téli nagy sötétben a vonattal túlmertek Pécelen, Isaszegig utaznak, s úgy kell egy másik vonattal egy állomást visszajönniök. Mesélik, hogy Luzsénszky atya lelki gyakorlatoztatta őket, nagyon aranyos volt de nagyon hagyományos szöveget kaptak tőle. Ez az atya disszidált, s majd '93-ban találkozom vele Lyon közelében a Le Corbusier által épített, építészetileg híres domonkos kolostorban, ahol a Droits és Liberté dans l'Église meghívására veszek részt egy három napos konferencián, s ott ismerem meg Dorothea

Nassabit Eschbornból és Hubert Toumes-t, egy délfranciaországi városból.

De a fiúk meg voltak elégedve. Thoma Bandi azzal jött haza, hogyha Bulányit hallgatom, az az érzésem, hogy fel kell akasztanom magam, de Varga László a diadalmas kereszténységről beszélt. Varga majd hamarosan disszidál. '56-ban pedig, miután felfedezte a vértesszőlői ősemet - Bandi átment az orvostudományi karról az antropológiára, mert nem bírta a fizikát -, ő is disszidál. Louvain de la Neuve-ben találkozom újra vele, az antropológia professzorával. Ez '90 nyarán van, mert, Lowenben ünnepeljük a hét nyelven megjelenő *Concilium* nevű folyóirat 25. születésnapját - s ott találkozom, végre személyesen is, Schillebeeckx és Küng professzorokkal.

A következő országos lelkigyakorlaton már ott vannak fiúk és lányok, debreceniek, pécsiek, pestiek Télen volt és öt napos. Magam rendeztem, tíz előadóval, és tíz szentről. Mindegyikük kapott egy félnapot, A szállást alighanem Szalézia nővér intézte, mi meg vándoroltunk előadótól előadóig. Próbálom összeszedni a tizedet. Szent Benedekről Szunyogh Xavér beszélt a Szabina kápolnában. Szent Ferencről Balanyi Gyuri bácsi. Loyolai Szent Ignácra Páter Kollár, Avilai Szent Terézről Lakos Bandi, Szalézi Szent Ferencről Rónai Gyurka. S többre nem emlékszem. Volt egy városok közti megbeszélés is. Ezen Demény Peti mondja:

- Hát mi élünk Debrecenben, az atya nyomasztó szellemi fölénye mellett.

Lehet, hogy nem beszéltem? Mai eszemmel Pál, Ágoston, Tamás, és az Aquinói tehették volna ki a tizedet, de nem ugrik be hozzájuk az előadók neve. A magamé sem.

Volt még egy lelkigyakorlat, annak helyet már csak a *Regnum* székházában, a Damjanics utcában találtunk, Simon Satya, a piarista filozófia tanár volt ott az *ász*. Beszélt a Pavlov-féle feltételes reflexről is:

- ... s a végén a kutya odarohant a csengőhöz, s maga húzta meg.

Ott volt a hallgatóságban Zádovszki Béla debreceni orvos is, ő csak Simon Satya beköpiéseit jegyezte, s volt mit jegyeznie. Egyébként ő volt az egyetlen, aki úgy hagyott ott bennünket, hogy előtte eljött hozzám elbúcsúzni:

- Atyám, én itt hagyom ezt a te vértanúképző főiskoládat.

Nem tudom már, mikor lehetett, talán '50 tavaszán, a dunaparti kápolnában Sík Sándor tartott lelkigyakorlatot az egyetemi lelkészeknek, hittanároknak. Ennek egyik szünetében bementünk Lakos Bandival Sík szobájába, mert megtudtuk, hogy Endrey Mihály püspök, az A.C.-igazgató azt mondta, hogy a Püspöki kar elé viszi az ügyet:

- Nyilatkozzék a Kar, hogy ő-e az A.C.-igazgató, vagy pedig Bulányi.

Sík azt mondta, hogy menjetek át hozzá, s beszéljétek meg vele a dolgot. Nem értettük, hogy mi a baj. Ma már értem. Hát ezeknek a lelkigyakorlatoknak híre ment, s Endrey azt vette észre, hogy van ám Actio Catholica az országban, de rajta kívül. Azzal mentünk át Endreyhez, hogy mi nem akarunk semmit sem csinálni az Actio Catholicán kívül, hanem csak azon belül. Endrey fogadott bennünket, de hűvös volt, és elzárkózó. Végül is Bandi találta meg a kulcsot a szívéhez.

- Püspök úr, azt mondja meg nekünk, hogy mit kell tennünk, hogy az eredeti ártatlanság állapotába visszajussunk.

Bandi ezzel utalt arra, hogy ösztöneink bűbe estek, s elveszítették eredeti ártatlanságunkat. Endrey erre elnevette magát, s e pillanattól kezdve minden rendben volt. Áadtam neki broszúráinkat. Úgy emlékszem hét füzetet adtam át neki. Két füzet volt az *Isten Országá*, kettő volt a *Szeretet az Isten*, egy a kicsiknek írt rajzos hittankönyvem, egy hatodik a nagyoknak, az általános felsősöknek írt nem rajzos hittankönyvem, s egy hetedik, a Török Jenő által írt *Tájékozódás*, amely beszámolt Mindszenty-ügyről, békepapságról, szóval az egyházpolitikai helyzetről. Az első négy megmaradt, az utolsó háromnak nyoma veszett, pedig de szeretném olvasni őket most, közel hatvan esztendő után. Ezzel rendeződött az ügy. Tanulni lehet belőle. Mit? Azt, hogy aki püspökké lesz, nem feltétlenül rossz ember, de szeret

úr lenni ő is a maga portáján. Ha valami baj van, meg kell nézni, hogy mi van. Hátha csak az, ami Endreynél is volt!

Most következett ránk az aranyélet. Endrey összetrombitálta nekünk az egész országot, annak minden apostoli erejét: egyetemi lelkészek, hittanárok, apácák és a KLOSZ. S az A.C. piros plüss foteljeiben ülve elhatározott, hogy '50 nyarán három szintű lelkigyakorlatok lesznek. Felső azoknak, akik már két lelkigyakorlaton is voltak, középső, akiknek ez lesz a második lelkigyakorlatuk, és alsó, akiknek ez lesz az első lelkigyakorlatuk. Akkor azt is tudtam, hogy mindegyikhez milyen anyagot tudok majd adni. Meg nem hirdetve, suttogó propagandával, a föld alatt.

Aztán az egészből nem lett semmi. '50 nyarán, egy nagyon csúnya éjszakán teherautók álltak meg nagyon sok férfi és női rendház előtt. Felzörgették a házakat. Húsz percet kaptak öltözködésre, csomagolásra. Internálták őket. A nyugati és a déli határ közeléből, ahol közel voltak az imperialisták, meg azok láncos kutyája, Titó. Vitték őket északra és keletre, ahol a Szovjetunió nagyobb biztonságában élhetnek. A jezsuita Pálos Tónit is, azt hiszem Pécsről. Egybeterelték őket. Ő lett a rendkormány által kinevezett elöljárója az internált jezsuitáknak. Csak egy rövid glottgatyában. Ott volt az én Páter Ohmerovicsom is. Nem nézhette ezt. Odaállt a maga 130 kilójával a kicsiny és vékonyka Tóni elé, és mondta, hogy úgy gondolja, hogy ez a glottgatyá nem illik tisztségéhez. Tóni meghallgatta őt, s megígérte, hogy négy centit majd még levág a glottgatyából..

A tatai piaristákat meg Újhatvanba szállították egy-két héttel később. Tata is közeliben volt az imperialistáknak. Az újhatvani nép összesereglett a rendház körül, mert azt hitték, hogy el akarják vinni kedves ferenceseket. Ez kellett az ávának. Odamentek. Jól összeverték a piaristákat is, a ferenceseket is. Később majd kórházban kúrálják ki némely piaristákat, de a ferencesek nem úszták meg ilyen könnyen. Ők 10 évet kapnak lázításért - velük is találkozom majd a Gyűjtőben.

A szerzeteselőjárók pedig összegyűlnek; beszélni kell Grósszel. El is mennek hozzá, s kéri, hogy tárgyaljon Rákosival. Grósz nem teheti, mert ez a Vatikán feladatkörébe tartozik.

- Bezzeg ha ti papjaitokat vitték volna el. akkor tárgyalnátok!

Grósz megtörik és hajlandó tárgyalni. Tárgyal és ott van Sík Sándor is a tárgyaló - asztalnál. A másik oldalon pedig maga Rákosi. Tárgyalás közben, azt megsegítendő, viszik a tatai piaristákat Újhatvanba. Sík felemlíti a tárgyaláson Rákosinak az ott történeteket. Mire Mátyás:

- Mert fellázították a népet.

Augusztus vége felé Pesten vagyok. Ott hagytam Debrecent, s éjszaka nem alszom rendházban. Nem kell siettetni a dolgokat, ha már '48 karácsonyáig nem vitt el az ávó. Magam is bent vagyok a pesti rendházban, amikor Sík Sándor beszámol a tárgyalási eredményekről.

- Nekem azt kellett volna mondanom neki, hogy Uram, Rákosi Uram, maga most hazudik! De hát ilyet nem lehetett mondanunk, mert akkor vége a tárgyalásnak.

S a tárgyalásnak meglett az eredménye. Az ezernél is több államosított katolikus iskolából visszakaptunk nyolcat. Kettő belőle a piaristáknak is jutott: a pesti és a kecskeméti gimnázium. De az előbbi már nem a folyóparton, hanem a Mikszáth téren, a Sacré Coeur házában. Beszélek Lakos Bandival, s mondja:

- Folytatódik az egyházüldözés, de most már püspöki asszisztenciával.

Magam is írok a helyzetről egy kétlapos dolgozatot. Majd ez is ott lesz a Fő utcán az őrnagy úr előtt. Bandiéhoz hasonló tenorban. Ez sem maradt meg. Bár a Történeti Intézet megőrizhette. Talán egyszer már nem lesz titkosítva, és elküldi nekem.

Megyek vissza Debrecenbe. Jön le Sík Sándor:

- Gyurka, kell nekem Pestre egy jó magyartanár! Gondolkozzál rajta, hogy jössz-e?

Hogy mit jelentett ez nekem?! Álmaim netovábbját. Tanítani magyart ott, ahol Sík és Bátori voltak az elődeim! Gondolkodom, és ezt felelem:

- Rendfőnök Úr! Nem tudom itt hagyni a csoportjaimat. Maradnék Debrecenben.

Tudomásul veszi, és maradhatok.

S elkezdők egy új munkaév. Nem tudom még, hogy ez az utolsó előtti.

Budavári, 2005. július 15.

Elsején mentünk le. Megkezdeni a vakációt. Hajnali háromnegyed ötkor kelés, busz, Metró, Népliget, helyfoglalás és 6,45-kor indul a Volán, s meg sem áll Veszprémig. Húsz perc várakozás, azalatt megnézem a piacot, s veszek egy kiló meggyet meg ugyanannyi őszibarackot, s az ötszázásból még adnak is vissza valamennyit. 9-kor indul az immár ugyancsak Európa-szintű busz Zánkára. Vázsonyban öt percre megállunk, tíz percen belül letesz minket a busz Budaváriban. Benézek a templomba, minden úgy van, ahogy a múlt héten hagytuk.

Leszedjük a bicikli lakatot, bent a házban 20 fok, átöltözöm, megyek le a kertbe. Érik a meggy. A tíz meggyfán ha akad egy negyed kiló. Nem dézsmálta meg senki, ilyen a termés. A hat öreg diófán is lesz, ha igaz, két-három kiló. A pölöskei muskotály változatlanul ígéretes, és elkezdett virágozni a tüskétlen szeder is, talán lesz valami gyümölcs is rajta, amikor jönnek nyaralni három hét múlva barátaink. A kertet ezzel elintézve megyek a számítógépemhez, fogadja az elejét a július 1-gyel jelzett szövegnek, amelyet floppyn hoztam le. Ebéd 12-kor, két sakkparti, s alvás. Délután 5-kor átmegyek a templomba, mindent rendbe teszek, s háromnegyed hatkor elkezdem a szentolvasót. Jönnek a hívek – négyen. Misézek, prédikálok. Elindult a vakációs élet.

Másnap délelőtt 10,30-ra megtelik a templom, Szentantalfáról jön a Rab család. Tíz éve halt meg az édesanya, s erre az alkalomra összegyűl a család. Patriarkális! Mindössze nyolc gyerek van, s az unokák száma harminc körül, mintha a Bruderhofban volnék. Mise után meghívnak paprikáskrumplira. Megyek, s fél kettőig velük vagyok, s barátkozom. Megbeszéltük ezt a gyászmisét már két hete. A nyolcadik gyerek, az egyetlen lány – tanítónő, már találkozott velem, amikor Szentantalfán megnyitottam pár éve egy művészeti kiállítást. Onnan ismerjük egymást. A hatodik fiú hoz vissza, s útközben elmondja, hogy a mezőörsi plébánosnak, Szabó Gyuszinak jó barátja, s gyűjtést rendeztek Böjte Csabának, s ő maga meg ott volt pünkösdkor Rekecsinbe. Felhívja mobilon Gyuszit, s megállapodunk, hogy majd meglátogat a nyáron Budaváriba, s akkor tovább barátkozom a Rab családdal. Alszom egyet, s ötre átmegyek a templomba harangozni, hatkor misézek, s a többi.

Vasárnap következik, reggel nyolcra megyek harangozni. 9-re megtelik a templom, jönnek a szentantalfai lelkigyakorlatozók. A mise végén ismerkedem az ifjúsággal. Apjukat, anyjukat kamaszkoruktól ismerem. Meg vannak elégedve a teljesítményemmel, én is az övékkel: hárman is gitároztak a misén. A végén kapok egy puszit Orsitól, mert röviden prédikáltam, s mehetnek vissza, hogy szilenciumot tartsanak, miközben megírják majd záró elmélkedésüket.

A délutánom szabad, s befejezem a július 10. dátumú, 13. fejezetét regényemnek. Hétfő délelőtt meg lefestek zöldolajjal négy padot s két asztalt, alulról-felülről. Jótékony fáradtságot érzek. Délután belekezek a regény 14. folytatásába. Péter meg telefonál, hogy szerda délelőtt érkezik Ildikóval, s mellékesen hozza még a 14 stációt is. Megérkeznek, s megyünk át a templomba, hogy kijelöljük véglegesen a stációk helyét. Mászkálok a padok tetején. Péter megunja: ha még egyszer felmászok, akkor ő abbahagyja, amit csinál. Mondom neki, hogy erőszakos, de engedek az erőszaknak. Félegyre megvagyunk, mind a 14 helyen ott az x, délután jöhet a fűró meg az akasztás. Megesszük Teri ebédjét. Csodálatosan főz, sikerült már 85 kilóról lemennem 73-ra. Félkettőkor elbúcsúznak tőlünk, mennek Badacsonylábdiba Pusztai Árpádhoz s felségéhez – gén-nem-módosított kukorica tárgyban. Estére jönnek vissza.

Én meg alszom egyet, s félháromra megyek a polgármesterhez, aki tudja már, hogy megérkeztek a stációk. Négyre áll, azaz függ a falon a 14 stáció. Megyek vissza a számítógépemhez, majd öt-re újra templomba harangozni. Öten vagyunk a misén, fényárban úszik a templom, s *A szentkereszt felmagasztalása* című votív misét mondok, s bemutatom a stációkat, és dicsérem Domin Károlyt, és mondok, hogy ebből a stációból egyetlen van a világon, s ez itt van Budaváriban.

Péterék nehezen tudnak elszakadni Árpádéktól, de kilenc előtt megérkeznek, s megmutatom nekik, amit még nem láttak: a 14 stációt függeni a budavári templom falán. Majd Vázsonyon keresztül Pestnek-Vácnak vesszük az utat. Fehérváron eltévedünk, s aztán nehezen mégis megtaláljuk az autópályát. Tizenegy-re itthon is vagyunk, s én a gépem elé ülök, hogy olvassam drótpostám. Van benne egy rendkívüli. Olyan, amilyen még sohase volt

Egy ismeretlen nevű pap keres meg engem, hogy mondjam meg már, hol lehet beszerezni a *Keressétek az Isten Országát!* meg a *Szent Pál teológiája* c. műveket. Hát még ilyen nem volt. Az is elképzelhető, hogy egy Bokorhoz nem tartozó pap engem megkeres? Nem átverés az egész? Egyelőre nem. Drótpostázok neki, felvilágosítom a hogyanról, s ő másnap visszajelez, hogy köszöni a gyors választ. Van Isten az égben.

Városmajor, 2005. július 17.

Csütörtök reggel elkészítem a 66. Naplót – nyomdakészre. Teri viszi ki Nácihoz, és hozza be az elkészült 65. Naplót, én meg dolgozom a *regény* 14. folytatásán. Jön Kundra Pista, és P. Gábor; az egyik könyveket visz, a másik ülőkéket készít erkélyi székemre a deszka lap helyett. Benső Bea telefonál Tihanyból: kellene megint egy mise az Apáti Árpád-kori templomromnál szombaton 15 órakor, negyed háromkor jönnének értem autóval, ha Budaváriban vagyok. Mondom, hogy ott leszek, s jöhetnek, vihetnek. Majd újra szól a telefon: Berec Kati hív Rácalmásról. Aktuális már a gyászmise apjáért és hamvainak kerti temetése. Megegyezünk napban és az órában, amikor visz Rácalmásra.

Dolgozhatom tovább a 14. folytatáson, a '49-es és '50-es évről. Megrohannak az emlékek, egyre több és több tolul fel a múltból. Közben meglegyint a gondolat, hogy ki fogja mindezt elolvasni. *Csunya* mondta a '60-as évek végén, amikor a KIO-n dolgoztam:

– Te, ezek a teológiai dolgok egy-két év alatt elavulnak.

Nem tudott leállítani, írtam tovább *teológiai dolgaimat*. Most életem alkonyán ugyanígy vagyok ezzel a regénnyel. Megint Arany János jut eszembe. Egész életén keresztül készült a Csaba trilógiára. Pótolni akarta vele meg nem született *naiv eposzukat*. De érzi az évek múlását, s 1855-ben, amikor már közel negyven éves, ír egy *Előhangot* a trilógiához:

Merjem-é futtatni gyöngye fáradt tollam? Lesz-e erőm írni, ahogy elgondoltam?

Az élethegeynek már tetején állok: / Emelkedtem eddi, ezután csak szálllok.

Belátom az ösvényt, melyen ide jöttem, / Derült is, borult is a lejtő mögöttem:

De ami elül van, azt borítja felleg: / Ki tudja veszélyit a lemenetelnek!

Ki tudja, ha lábam mélységre botolván, / Nem jutok-e aljra mielőtt gondolnám,

S nem lesz-e világi pályám köre csonka: Bevégetlen élet! Bevégetlen munka!...

Kétséges az útad: ha fogsz lenni célnál? / Szegény ember, addig hogy el ne aléltnál?

Mi emel? Mi tart fönn? Mi sugall? Mi bízta?... / Kebelem egy hangja. Követem is aztat.

Egy hang, mely csilingel az égi madárban, / Hogy lerombolt fészket rakja késő nyárban;

Mely a pók fonálát százszor megfonatja, Noha füstbe százszor menjen áldozatja;

S mely, hatalmasb szóval, a költőben riad: „Ha későn, ha csonkán, ha senkinek: írjad!”

Éppen ötven évvel vagyok idősebb most, mint mikor Arany írta e sorokat. S nem lett meg a naív eposz. Örült, hogy élete alkonyán elkészült a Toldi középső részével:

Daliás időkről mit még barna hajjal, / Kezdtém, s félbe' hagyék küzdve kórral, bajjal,

Most mikor agg lettem, hajam is fehérül: / Imhol a bús ének TOLDI SZERELMÉRül.

A nyárban bizakodom erősen. Három dolgot is szeretnék még megcsinálni: a regényt, a Hamvas szintézist arról, amit a kereszténységről gondolt, s a Máté-evangéliumot Vermessel vitázva. De itt a szombat, s jön nyolcra Kundra Pista és megyünk Bócsára. Mi van ott? Hát a Muskó Gabiék tanyája, a *Mag I.* közösségből. Gizike nem tud jönni, így is megyünk heten. Kecelről meg hárman jönnek: Erika, aki heteken belül nagymama lesz, és hat gyermekéből a két kicsi. Gabiék meg négyen vannak: István, a férje meg a két fiú, s meghívtak még egy bócsai családot, azok is négyen. Bócsa Kecskemét alatt van, az 54-es úton Soltvadkert felé. 10-re megérkezünk, beszélgetünk, barátkozunk. Ezek nélkül a barátkozások nélkül soha sem működnek, és sohasem is működtek a kisközösségek. Erről nem szabad megfeledkezni. Jézus is időnként elvitte tanítványait – pihenni. Ülünk a frissen ácsolt szaletliben. Nagyszerű kiránduló idő: se hideg, se meleg.

Félegyre elkészül az ebéd. Hatalmas trakta. Hideg gyümölcsleves, kacsasült, s Anikó fagylalt-tortája. Mindenből nagyon keveset eszek, de így is elég, amit eszem – másnap reggelig. Kókadozom, beküldnek a házba aludni egyet. Alsom egy órát. Három után a szaletliben misézek nekik. Mielőtt indulnánk, meghívom az egész társaságot a július 31-i stáció-avatásra, s előtte-utánra balatoni nyaralásra. Elférnek akárhányan a tetőtérben. Jön-e valaki közülük?

Ötkor elbúcsúzunk. Mária és Teri hátul kornyadoznak, Pistával elől beszélgetünk. Holnap utazik a Hang-táborba, s jön Marosvásárhelyről Ipó Gyuri és Hosszú Gyula Váradról is hatodmagával. Mondom Pistának, hogy hirdesse ott is ki a július 31-ikét s a nyaralási lehetőséget. Hétre hazaérünk. Feltápolygok a II. emeletre. Sok volt nekem a tizenegy óra. Megint egy verssor jut eszembe:

Rám néz egy öreg szem, hej bizony öregszem...

Olyankor, amikor a tükörbe nézek. Amikor felérek, nem nézek a tükörbe, csak leroskadok a masinám mellé, s folytatom – ott, ahol reggel elhagytam – a 67. Naplót. Hogy amikor Náci majd telefonál, hogy készen van a 66., Teri vihesse a 67-iket.

68. NAGYTEMPLOMI NAPLÓ

2005. július vége

Budavári, 2005. július 19.

Azt hiszem, hogy '49 karácsonyán volt az első házi liturgiánk. Gaizler Gyusziék Kandia utcai házában. Gyuszi csak pár évvel lehetett fiatalabb nálam. Katonatisztnek tanult, s egyetlen gyermeke volt egy nyíregyházi orvos-házaspárnak. A szülők beírátták őt debreceni orvosi fakultásra - még mielőtt hazajött volna a hadifogságból. Megjön onnan '45 szeptemberére, s hamarosan felségül veszi a kalocsai dzsentrilányt, Madarász Jutkát, aki szintén akkor iratkozott be medikának Debrecenben. Hamarosan megszületik Jucó baba is. Gyuszi jelentkezik '48-ban az egyetemi lelkésznél. Az meg örül neki. De hamarosan jönnek a szülők, s kéri, hogy ne foglalkozzam az ő fiúkkal: féltik, csak most jött haza hadifogságból. Egy darabig a fiú elmaradt, aztán jött megint. Amikor majd a börtönben álmodok, azt álmodom, hogy megyek hozzájuk a Kandia utcán. '49 karácsonyán az ő ebédlőjükbe gyűlik a nép eleje: 12-15-en lehetünk, s körbeüljük az asztalt. A prédikációt akkoriban sohasem írtam le, de erre az alkalomra írok egy elmélkedést, és felolvasom a misében. Csend. Döbönt vagy nem - nem tudom. Elmélkedéshez hozzáímadkozunk, de prédikációhoz? Még nem alakult ki a háznál mondott misék liturgiája. Ez az első alkalom. A Környezetvédelmi Lexikon (1993) szerint viszont az ott elhangzott elmélkedés a magyarországi zöld filozófia kezdete. Arról van szó az elmélkedésben, hogy miért is született Jézus a szegények közé.

- *Mért szegénykedel bele Szaturnáliásnak akart örömiünkbe?*

Kolakovics járt tótoknál-cseheknél is, s abból az lett, hogy rakásra szentelték a földalatti papokat, hogy ne kelljen békepapok miséjére járniok. Bennünket nem zavart különösebben a békepapok miséje.

Ráveték őket, szegényeket. Ők is tárgyalnak, ha már Gröszék is tárgyaltak. Már az '50 augusztusi megegyezés után volnánk. Debrecenben van még talán vagy harminc katolikus pap: világiak, szerzetesek, görögök. A rendházban nincs már házfőnök, magam vagyok. A plébániára járok ebédre. S jönnek meg mind a békepapi találkozóról. Mind, az öreg Molnár prépost is, aki Bánáss örökébe lépett. Megdolgozták őket, hogy menjenek el. Az ebéden Molnár felém fordul:

- A vértanúságot már eljátszottuk...

Mert én nem mentem el, egyedül a jelenlevők közül. Inkább elmegyek Pannonhalmára, egy kicsit írni, és megpihenni is. A bencések is kaptak két gimnáziumot. Igaz emberekre találok ott. Az egyikük mondja ebéd közben.

- Csak ne volna az embernek az az érzése, hogy nekik van igazuk.

Ez a *nekik* a kommunisták. Ha eltekintünk a módszerektől, akkor elfog ez az érzés: igen, itt van a nagy történelmi leszámolás órája..., a feudalizmus ezer éve után. Érettségiznek, egyetemre mennek a századokon át jobbágysorban, gazdasági cselédsorban élő milliók gyerekei. Nehéz talpon maradnia annak, aki ezen gondolkodik. Veres Péter regényeinek tisztasága, Illyés Gyula életműve, Ady és József Attila - mindezek nem a klerikális és feudális múltból beszélnek, de egy szociális jövőről. Most csak Jézus szava segíthet abban, hogy állva maradjak: Szeressétek ellenségeiteket! S a Sátán a gyilkosság atyja. És az Isten Országáa nem ismeri az erőszakot. S mi, keresztények, bizony ismertük azt minden mennyiségben és ezer éven keresztül, és már Konstantintól kezdve. Most fizetünk. De aki hajlandó Jézus szemével nézni a történelmet, az hajlandó vértanúvá is lenni.

A Csonka-váradai egyházmegye talán legderekabb papja mondja nekem:

- Én is azt tenném, amit ti. De fejfájós vagyok, s ezért félek a börtöntől.

Nem tudja, hogy hogyan vagyok a fejfájással. Féltő, hogy ez célebsz betegség is. Kikezdi azt, aki komolyan veszi. Léh magiszter úr is fejfájás volt... Míg Pannonhalmán

járok, egyik csoporttag összetrombitálja a népet:

- Nyilvánvaló, hogy abba kell hagyni már ezt az egészet...

Néznek reá, és senki sem hagyja abba. Valamikor városi ifjúsági elnök volt az ajánlattevő. Az apja professzor, s az anyja kiborul: ráveszi fiát, hogy ne járjon közösségbe; ő meg kiköti, hogy azért gyónni, a templomban, nem a szobámban, azért járhatson hozzám.

Fogy a levegő körülöttem. Hol vagyunk már attól, hogy Laci bácsi végigvisz az összes esperesi kerületekbe s én beszélek mindenütt a jézus üzenet tartalmáról, meg a kisközösségekről. Hallgatják, s csodálkoznak. De Kiss Laci, aki káplán a Szent Annába, az nem. Ezt mondja:

- Ha jól értem, amit Gyurka mond, akkor azt mondja, hogy szálljon meg bennünket a Szentlélek. Jó. De én azt mondom, hogy amíg rendben vannak a halotti anyakönyveink, azaz elláttuk szentségekkel a haldoklókat, addig megtettük, ami telik tőlünk.

Messze vagyunk már ettől. Nincsenek már rendben a Halotti anyakönyveink. Nagyon meggondolják az emberek, hogy kiteszik-e magukat annak, hogy papot látnak bejönni a házukba. Apámat '48-ban lecsukják. A nem-egyházi rendcsinálást Rákosi a Magyar Közösséggel kezdi. Akiket fel nem akasztottak közülük, azokkal majd a Gyűjtőben találkozom. Olyan volt a perük, mint később a Grósz-per. Mindenkit belesöpörtek, akik útjukban volt. Az apám is útjukba volt? Igen. Mivel. Azzal, hogy bankigazgatói állása volt. Nincs ilyesmire szükségük. Megállapították, hogy még '43-ban jártak nála a Magyar Közösség emberei? Miért? Mert magyar neve volt, a nem sváb, s gondolták, hogy beszervezhetik őt is a készülő kiugrásba: Horthyval, a németek ellen. Apámnak nem volt kifogása ellenük. Tudta, hogy a németek elveszítik a háborút. Közgazdász volt. Kiszámította, hogy mennyi emberrel, nyersanyaggal rendelkeznek a szövetségesek, s mennyivel a tengely. Már kisfiú koromban is magyarázta nekem, hogy ezért vesztették el már az első világháborút is, s hogy miért lett Trianon. Hat hónapra ítélték el és állásvesztésre. A börtönirodán csinálta a börtönszámvitelt. Három hónap után elengedték. A Mosoly Albumnál helyezkedett el. Vándorfényképész lett belőle 55 éves korában. Mesélte, hogy elvtársak, rendőrök elvitték nyáron a huszadik faluba élő nagymamához az unokát, ott készítette fel a pap, s ott lett első áldozó. S azt meg kell örökíteni. Zárt ajtók mögött felöltöztetve elsőáldozási szerelésben a gyereket.

Különösen '51 tavasza után fogyott a levegő, amikor a Grósz pert követően egy ávós (a bajszos püspök) beköltözik a helynökségre, és Laci bácsi szól, hogy csak a hátsó lépcsőn menjek fel hozzá (hogy ő ne lásson). Hamarosan már a hátsó lépcsőn sem kell felmennem, mert összevonják az egyházmegyét a csanádi-val, s Laci bácsira nincs szükség többet. Molnár prépost is elkerül Debrecenből, békepap jön a helyére. Egyedül maradok a rendházban. '51 november 30. a végső dátum, amire át kell adni a rendházakat. Ama nyolc kivétellel. Ügyesen egyezkedett Rákosi Mátyás. Magunk hajtjuk végre magunkon a leépítést. Ha nem egyezkedünk, folytatniok kell az internálásokat az ország északi és keleti részein is. Hova internálnának? Talán az elepi juhistaállókba, ahova a kulákokat vitték. Ha ők kibírták... Karhatalommal kellett volna kiüríteniök az összes rendházakat. Most magunk ürítjük magunkat magunktól. Azért ez is egyházüldözés. Megegyezéssel. A Párt akaratából mi magunk Üldözzük magunkat. Keserves dolog ez. Az irodaigazgató bejön '51 novemberében rendházi szobámba, s látja, hogy még nem költöztem ki, s elkezd kiabálni velem, szegény.

- Mért kiabálsz velem saját szobámban?

Elhallgat, s egy félóra múlva hoz egy stanicli alján öt deka pörköletlen kávé-t engesztelésül. S mondom neki: nyugodt lehet, 30-ára kiköltözködöm. De hová? Hát a sekrestye mögötti egyik raktárhelységbe. Legalább háromezer kötet a könyveim száma. A nélkülözhetőket már széjjelvitték szüleik lakására, padlásra-pincébe a fiúk megőrzésre.

A sekrestye mögött, a templom szélességében, van egy folyosó, s abból nyílnak a helységek. Ezeket a helységeket piarista őseim építették három százada. Ez volt a kezdeti rendház és iskola. Ide költöztetnek a fiúk. A szobám bútorai!, meg a szükséges könyveket a rendház második emeleti szobájából, melyben kipakoltam '44 augusztusában a cukrosládákat, amikor megérkeztem Tatáról. Közben eltelt jó hét esztendő. De ne szaladjunk ennyit előre.

'50 szeptemberére beindul az új tanév. Még növekedik a csoportok száma. S elkezdem az összes csoportok önként jelentkező tagjai számára a Teológiai Tanfolyamot: van benne dogmatika, morális, ószövetség, újszövetség és Babits-óra, havi egy alkalommal. Egyszer meglátogat édesanyám is. Talán Arankánál lakik. Aranka tíz évvel idősebb nálam, s számomra az akkori évek csúcsa. Tanítónő a katolikus elemiben, és napi áldozó. Aláírja az iskolában ő is a tiltakozást Mindszenty reakciós politikája ellen. A fizetéséből tartja el négy elárvult gyermekét. Utána jön másnap reggel a Szent Annába. Állandó gyónóm. Meggyónja az aláírást. Feloldozom, és kiszabom az elégtételt:

- Két héten keresztül nem áldozhatik!

Rohan vissza az iskolába, és kihúztatja nevét a listáról. Mind hősök ők, mind... Járt már szüleimnél is, Mátyásföldön. Anyuka olyankor érkezik, amikor Babits-óra van, s el akar jönni. Megyünk a Budai Ézsaiás utcába. Ecinél-Bélánál van a Babits-óra, hogy a magyar-szakos Eci is ott lehessen, akinek van már egy kislánya is: a Laci. Én eskettem a szülőket, én kereszteltem Lacit. Laci is hallgatja, amiket mondok Babitsról, s közben Teri dajkálja. (Jól dajkálta.) Édesanyám meg boldog; nem hiába bízott a fiában, már akkor is, amikor elvitte, nem is olyan régen, csak tizenöt éve Vácra, a noviciátusba. No a családos csoport létszáma is. Majd mindet én eskettem, Gyuszt-Jutkát kivéve. Bélát-Ecit, Tibort-Mártit, Attilát-Babát, Pistát-Sárit. Petőfi Sanyi és Csöpi Miskolcra jönnek, oket Orosz Árpai eskette. Sanyi' 51 szeptemberében érkezik. Csöpi pár hónappal később, amikorra Sanyi elrendezi neki első éves matematikusként, az új debreceni otthont. Megjön Csöpi, s a fiúk is látják, hogy domborodik a hasa. Nevetve kiáltják hívják maguk közé Sanyit:

- Apává fogadunk...

A lányok között van Csongor Juszti. A bátyja jezsuita, az öccse, Juszuf az én osztályomba járt '48-ig. Emil osztályába jár a papnak készülő Zajdon Jancsi. Szerelmes Jusztiba, s felel magyarórán a Csongor és Tündéből, s véletlenül Csongor és Jusztit mond - nagy a nevetés. Juszti még csak hetedik gimnazista, amikor államosítják a Svetitset. Állami iskolába kerül, nekik is tiltakozniuk kell Mindszenty ellen. Juszti nem teszi. Kizárják az ország összes középiskoláiból. A baromfi feldolgozó üzembe megy, fagyos csirkéket vagdosni, pucolni - elfagynak ujjai. Majd Pestre jön, s beáll Naszályi Emil illegális ciszterapácái közé.

Lehívom Debrecenbe magam is Naszályit. Találkozik lányaimmal, s ezt mondja nekem:

- Te ezekből lehetne valami, de nekik kellene szentelned az életed!

Eszem ágába' sincs. Amiről Jézus álmodott, az több mint apácázárda. Tegyétek tanítványommá az összes nemzeteket! Ahhoz meg kell az emberiség tíz százaléka, amelynek csoportjaiban elfér a 90 százalék. Celibátusra pedig legfeljebb egy vagy két ezrelék vállalkozik.

Azért járom az országot is. Ilus meghív Szegedre a Kalász-munkában nevelkedett fiatal asszonyai közé. A lelkiigyakorlaton ott van az Iskolanővérek generálsnöke, Ildefonza is. A helyszín a Dóm egyik toronyszobája. A csanádi püspök (Hamvas) is részt akar venni egyik előadásomon. Ilus lebeszéli róla.

- Ha a püspök atya is felmászik közénk a lépcsőn, lebukunk. Híre megy, hogy van ott valami.

A püspök lemond róla. Majd találkozunk tíz esztendő múlva a Központban egészen más szituációban... hogy alkalmazzon káplánként, s akárhol! Hol vagyok már attól, hogy a Dómban prédikálhatok! Ilus még él, ő tudná megmondani, mi lett a csanádi

egyházmegye Kalász-fiatalasszonyaiból.

Ilus közben felkerült az A. C.-be Endrey mellé, aki tud meghívásomról. Hajlandó akárkit megkérni a lelkigyakorlatra, csak ne én tartsam. Ilus hajthatatlan. Endrey tudomásul veszi, de Ilus nem vehet részt a lelkigyakorlaton. A lelkigyakorlat három napjára Ilus mégis eltűnik az A.C.-ből. A negyediken újra ott van. Endrey hivatja.

- Hol volt?
- A szegedi lelkigyakorlaton.
- Még be is vallja?
- Nem, csak megmondom.

Nem emlékszem már, hogy mikor volt ez a lelkigyakorlat. Csak arra, hogy mikor Endrey először kapott hírt az én három napos reggeltől estig tartó ifjúsági lelkigyakorlataimról, melyeken még éjfélkor is azt vitatják a fiatalok, amit a nap folyamán hallottak, valakinek mondja:

- Keresztény világnézetéről beszél ezeknek a pisiseknek! Tartson nekik három beszédet Liziói Kis Terézről, s küldje haza őket.

S eljutok újból Sopronba is. A szürke nénékhez? Nem, csak a soproni ávóhoz. A vonaton ellenőrzés, mert határzónában vagyunk. Hova megyek? Mondom, hogy a szürke nénékhez. Amikor leszálok, közre fognak, s visznek az ávóra. Kikérdeznek. Mondom, amit mondhatok. Elszedik a nálam levő broszúrákat. Telefonálnak Pestre. De még nem jött el az én órám. Fegyveres őrt kapok, s az visz vissza az állomásra. Felszálok. Velem szembe ül kihúzott szuronyos puskával az öröm. Én meg reverendában. Győrnél eltűnik. Leszálok Pesten, s megyek ki Mátyásföldre. Se eleven, se holt nem vagyok. Majd megyek vissza Debrecenbe.

„51 nyarán vagyunk. Orosz Árpi népe jött fel Pestre a lelkigyakorlatomra. Meghívom Endreyt. Eljön, s ő mondja a nyitó misét és prédikál is. Arról beszél, hogy az állam és annak törvényei... A mise végén pedig csak ennyit mond nekem:

- Száraz vagyok - s kérdelem, hogy ez mit jelent. Azt, hogy nem tudja többet támogatni lelkigyakorlataimat (a fiatalok utazási költségeibe nem tud belesegíteni).

Egyszer bejutok Sík Sándorhoz is. Különös dolgot mond:

- Nyilvánvaló, hogy most már csak a templomokban lehet dolgoznotok.

Nézek rá kérdőn, s nem mondom, hogy a templomban nem lehet kisközösséget csinálni. Nem mondom ki, mert ezt ő is tudja. Csak nézek és nem szólok semmit. S ő sem folytatja. Majd pár hónap múlva kapom a jelentést a kihallgató őrnagy úrtól. Sík Sándor tépi a haját a folyosón:

- Nem tudtam parancsolni nekik...

Eljut hozzám egy hír a győri aulából:

- Bulányit nyilvánvaló, hogy beszervezte az ávó. Csak azért tart még mindig lelkigyakorlatokat, hogy lebuktassa a fiatalokat.

Nevessek vagy üvöltsek?

Nagyon szép volt az utolsó év. Megaranyozták a miskolciak. Nagy csapat jött belőlük, de Sanyin és Csöpin kívül már csak Merza Jóskára és majdani feleségére, Szedlacsek Katira emlékezem. Jóska matematikus és Kati is az. Jóska minden reggel hét előtt ott van a Szent Anna sekrestyéjében. Állandó ministránsom lesz. Vasárnaponként meg udvarol Katinak, aki kollégiumban lakik. Legalábbis ezen a címen viheti ki őt, és nem jelenti be, hogy misére viszi. Karácsonyra olyan misét rittyentek a raktárhelységben, amelyet csak tudok. A műsora megmaradt. Az elmélkedése elveszett, pedig minden tudományomat beleadtam, s még reménykedő szívemet is. Az utolsó - egyelőre biztosan az utolsó -

Karácsonyest

A boltíves teremben csak egy hangulatlámpa ég, s halkan kezdődik az ének.. .

Kicsi madár,jaj de fenn szállsz! / Mi az oka alább nem jársz?

Alábbszállnék, de nem merek; Mert itt senkit nem ismerek.

Miközben tovább zümmögjük a dallamot, egyikünk elkezd a szöveget: INCIPIT DEIFICATIONIS NOSTRAE HISTORIA: Ültette pedig az Úristen kezdettől fogva a Gyönyörűség Kertjét: ebbe helyezé az embert, akit alkotott... Látta az asszony, hogy a fa evésre jó... és evék, s ada férjének... - eztán teljes sötétben énekeljük

Kicsi madár, jaj de fenn szállsz! / Mi az oka alább nem jársz?

Alábbszállnék, de nem merek; Mert itt senkit nem ismerek.

Rég megmondtam, bús gerlice, / Ne rakj fészket útszélire

Mert az úton sokan járnak, / A fészkekből kihajdásznak.

Miközben tovább zümmögjük a második dallamot, valamelyikünk folytatja: Mivel hallgattál feleséged szavára... átkozott legyen a föld munkád alatt... por vagy és visszatérsz a porba! - A zümmögés abba marad, s miközben meggyújtjuk az adventi koszorú első gyertyáját, s halljuk az *első örömhírt*: Ellenségeskedést vetek közéd és az asszony közé... az széttiporja fejedet... - Majd következik az előbbi dal második strófája:

Rakjál fészket a sűrűbe, / Bánatfának tetejébe. / Aki kérdi ezt ki rakta,

Mondjad, hogy egy árva rakta; / Kinek sem apja sem anyja, / Sem egy igaz atyafia,

Majd újból a szöveg: És rátámadott az öccsére, Ábelre, és megöle. És mondá az Isten: eltörlöm az embert..., mert megbántam, hogy alkottam őt. - Majd az egyetlen koszorúgyertya fényében felzendül Kodály éneke: ,

Jöjj el, jöjj el, Emmánuel, / csak Téged áhít Izrael/És hozzád sóhajt úntalan,

Mert Isten híján hontalan, / Meglásd, meglásd, ó, Izrael. / Hogy eljövend Emmánuel.

Sokára jutottunk el az evangéliumhoz: ... és jászolba fekteté, mert nem kaptak helyet a szálláson. Ezt a követte a *Puer natus in Betelehem, alleluja...* ének, majd elmondtuk akkori Hűségimánkat, s következhetett végre az elmélkedés ezzel a címmel: Karácsony 1951-ben - aminek a szövege nem maradt meg, vagy lappang még. Kíváncsi volnék, mi volt benne, mert ez alighanem ebben volt a végrendelet: elmondani, amit rá akartam bízni enyéimre, mielőtt eltűnök a szomorú magyar éjszakában, 32 évesen, és teljesen kiszolgáltatottan az erő világának.

De a boldog karácsony után még folytatódott az élet. Gaizler Gyuszi szerzett nekem egy nénit, aki napi 3 Ft ellenében megebéltetett, Bacsa Erzsó meg szerzett egy albérletet a Dobozi bérházban. Munkaviszonyom '51 novemberévei megszűnt, nem kaptam többé az egyetemi lelkészi kongruát. Hogy miből fizettem ki a napi 3 Ft-ot s az albérletet, nem tudom. De a csoportjaim mind éltek tovább, és templom nélkül is gyóntattam őket. Mert a templomban a napi reggeli csendes szentmise elmondásán kívül már nem csinálhattam semmit. Nem volt jogsim már a papkodáshoz. A Teológiai Tanfolyam is ment tovább. És Éva néni rendezte még számomra a pesti előadásokat. És eskettem a párokat, és még liturgiát is találtam ki orvosavatásra, amikor Sveiger Ottót doktorrá avatták. Nem volt vég-érzetünk. Nem gondoltuk, hogy abba kell hagynunk egyszer. Úgy gondoltuk, hogy *Ne báná a holnapot, A rendelés a forró mába küldött. Egyetlenegy a szükséges. Szeress! S a többit hagyd az Úristen kezére* (Sík S., Máglyafüst).

Egy alkalommal találkoztam Sándor Pistával is. Szaléziánus dolgozó testvér, szerzetes volt ő Rákospalotán a Klarisszeumban. A debreceniek utat találtak hozzájuk. A Kolakovics-féle munkásfiú és munkásleány csoportok folytatásai: Orth Miska, az asztalos, aki majd szakérettségi után egyetemre került és mérnök lesz. És Szabó Magdi, egy tündérszép szőke leány, aki majd a felesége lesz. És besegítettek nekik Bigi (Balássy Géza) és Berényi Dini. Ők is jártak Rákospalotára. Sándor Pista nagymenő volt. Sokszorosította broszúráinkat, amiket mi csak gépelni mertünk. Amikor a munkásfiataljait elviszik katonának és kék ávóssá teszik őket (palota-örök, akik majd vigyáznak az ávó rabjaira), akkor is vissza-visszajárnak Pistához. Papokat a kommunisták csak agyonverik,

tárgyalásos akasztás nem lehet a sorsuk. De Pista nem pap, csak dolgozó szerzetestestvér, őt nyugodtan fel lehet akasztani: 1953 június 28-án 21 óra 10 perckor hajtották végre a halálos ítéletet. Nem akarom elvitatni őt a szaléziánus testvérektől. De a Bokornak is ő az első vértanúja. Egy hónappal korábban viszi el őt az ávó, mint minket...

S nem érdekelt engem soha, hogy kit szerveztek be enyéim közül, és kit nem. Volt akiről sejtettem, volt akiről biztosan tudtam. De ugyanúgy bántam velük, mint azokkal, akiről nem gondoltam ilyesmit. Egy alkalommal megkértem egyiküket, akiről biztosan tudtam, hogy be van szervezve, s ő csak ennyit mondott.

- Atya, engem ne tessék küldeni senkihez sem!

A Történeti Hivatal megőrizte a jelentést, amit készített rólam:

Jel e n t é s - Budapest, 1951 január 20.

Középmagas termete van, szép szabályos arca, barna hullámos haja, kék szeme s mindig szelíd, de határozott tekintete. Van az egyéniségében valami, ami föltétlen meghajlásra kényszeríti az embert. Ezt mutatja az a tény, hogy Bulányi atyával szemben csak két csoportja áll azoknak az embereknek, akik ismerik őt. Az egyik minden fönntartás nélkül, nagyon szereti, a másik ugyanígy gyűlöli. Közömbös csoport nincs. Az a valami, ami meghajlásra kényszerít benne, az, ami Juhász atyából hiányzik: a saját erejéből, saját magából és magától kialakított, határozott egyénisége. Nincs benne idegen, mástól átvett íz, minden cselekedete, minden szava, minden elhatározása sajátos, egyéni. S amit tesz vagy mond, annak a biztos tudatában teszi vagy mondja, hogy az a lehető leghelyesebb. Őt nem lehet senkinek megcáfolni, nem lehet semmit jobban csinálni nála, nem azért, mert ő ezt megakadályozza, hanem azért, mert minden tekintetben de facto ő legtöbb maga menetében és szemében,

A hivatásával szorosan összefüggő kötelezettségeit megalkuvás nélkül teljesíti. A miséi nem gépiesek, érzik belőlük a meggyőződés. Gyóntatásnál már van olyan színezete pedagógiájának, ami arra enged következtetni, hogy a szent cél érdekeinek megfelelően (a szent cél pillanatnyilag a csoportmunka) - akkor is, ha törvényt sért - elhalványít vagy kiélez problémákat aszerint, hogy mire van szükség. De hogy ő ezt teljesen nyugodt lelkiismerettel teszi, az biztos. Tudja magáról, hogy szeretik, és ezt kellően értékeli is magában. Minden ember úgy viszonylik hozzá, ahogyan ő akarja, és nem úgy, ahogyan akar. Nagyon ritkán téveszt pedagógiát, hiszen ezért lehet egy országos mozgalomnak az irányítója.

Politikai magatartását elég nehéz megmagyarázni, megérteni. 1946-ban, amikor megkezdődött a mozgalmi munka, nagy föltűnést keltett az a szokatlan álláspont, amelyet képviselt, és amelyet azóta is képvisel. Ennek lényege az, hogy az egyház csődbe jutott, mert a bolsevizmus valósítja meg azt, ami az ő feladata lett volna. Ez persze nem jelenti azt, hogy a bolsevizmusé az igazság, hanem azt, hogy aki önkritikát gyakorol, az minden erejével azon van, hogy visszaszerezze az eljátszott lehetőségeket. Ez az álláspont vagy meggyőződésből jött, vagy arra volt jó, hogy mint különlegessel emelje saját népszerűségét. Akármelyik is az indítója - sikerrel járt. Ilyet még, hogy az egyház hibás volt, senki sem mert mondani, Ő mert, és mert új volt, rendkívüli volt, vonzotta az emberek érdeklődését. Senki sem nagyon mondott még ellene.

Piarista áldozó pap, hivatalosan még egyetemi lelkész, bár ezt a pozíciót már rég nem tölti be. Mozgalmi vonalon P. Palánkai és az A. C. mozgat csak olyan számú tömeget, mint ő. Középiskolás, egyetemista, paraszt és munkás ifjak százai tartoznak az ő irányítása alá. A két utóbbi az Egyházon belül is illegálisan, mert nem hivatalosan. Ő az értelmiségi ifjúság vezetője, s ha másba is beleszól, abból féltékenység származik. Így az egyénileg meghódított munkás és paraszt ifjakon keresztül tartja befolyása alatt nagy- részt az egész mozgalmat.

Egyetlen egy csoportmunkát végző pap sem tudott olyan fesztelen, de mégis fegyelmezett

viszonyt létesíteni a vezetőségi tagokkal, mint Ő. Mint mindent, ezt is tervszerűen vitte végbe. Még tavaly nyáron egyszer elmentünk a sétahajóval, s útközben beszélt is erről. Ez a beszélgetés inkább csak a fiúkra vonatkozott. Szerinte két embernek az egymáshoz való viszonyát lényegesen befolyásolja a megszólítási forma. Ezért ő már akkor tanulmányozta a gyermekeket olyan szempontból is, hogy a tegeződési formával kiket hozhat egészen közel magához úgy, hogy azok értékelni tudják ezt a viszonyt, s ne fadjuljon el bizalmaskodássá, hanem elválaszthatatlanul hozzá fűzze őket.

Rendkívüli adottsága van ahhoz, hogy kit milyen formában hódítson meg. Teljesen ez a munka tölti ki az életét. Nemcsak mint egy foglalkozással járó kötelesség, hanem mint hívatus. Csoportmunka és Bulányi atya nem választhatók el egymástól. Minden energiája, minden gondolata ebben merül ki. Sokszor nagyon is. Egyszer a nyáron úgy érezte, hogy nem jól csinálja a munkáját, s tönkre ment bele.

Legszorosabb kapcsolat Pintér László debreceni püspöki helynökhöz fűzi. A helynök nagyon szereli őt, és minden vonatkozásban - a csoportmunkában is - mindenben teljesen egyetért vele. Azokról a kapcsolatairól tudok, amelyek Juhász atyának is megvannak. Biztos, hogy több is van, csak utána kell nézni. 1946-ban ismertem meg őt az ifjúsági ankét során. Kezdetül a dédelgetett gyerekei közé tartoztam. Pillanatnyilag nem lehetne ezt kimondani, bár most is lelkiatyám, és teljhatalmú parancsolóm. Lehet, hogy csak azért tűnik így, mert ritkábban találkozom vele, de lehet, hogy a rendőrséggel kapcsolatos hírek valóban eltávolították tőlem. - "Baba"

Miután szabadultam, valamikor a 60-as évek elején megkerestem "Babát". Akkor már asszony volt, s három gyerek anyja. Egy nagyon rendes fiú vette feleségül, a kisközösségek egyik tagja. A barátságomat kínáltam fel neki. Csak ennyit válaszolt rá:
- Tudja az Atya, hogy kinek ajánlja fel a barátságát?

Helyrehozhatatlanul sérült attól, amire rákényszerítették. Nagyon korán meghalt. Ott voltam halálos ágyánál. Magához vette a szentséget.

'52 nyarán már csak egyetlen lelkigyakorlat tartására volt lehetőségünk. Debrecenben rendezték meg. Háromnapos volt, s minden nap más tanyára mentünk ki. Ez volt a végső összefoglalás. Voltak Szegedről is, Pestről is, máshonnan is, de főleg debreceniek voltak. Nem tudom visszaidézni a tartalmát. Utána hazamentem Mátyásföldre, s nem tudtam semmit sem csinálni. Csendes szentmisére naponként elmentem a mátyásföldi templomba, miséztem, breviáriumoztam, s olyan voltam mint a beteg légy.

Augusztus 27.-ére bementem az elállamosított folyóparti iskola még le-nem-államosított (színpaddá nem tett) kápolnájába megünnepelni rendalapítónk emléknapját. Találkoztam ott Kovács Terivel, aki ebben az évben végezte el az egyetemet, s állást kapott valahol a nagy Magyar Alföldön, de mielőtt még elfoglalta volna azt, Bárczi tanár úr elintézte, hogy bekerülhessen a Nyelvtudományi Intézetbe - Pesten. Sétáltunk egyet a Váci utcában, aztán kimentem a Nyugatiba. Emillel utaztam Debrecenbe, akit a Rend átutalt megőrzésre az Esztergomi egyházmegyébe. Ugyan miért? Mert hát a két iskola ellátásához Rákosi mondta meg, hogy mennyi piarista szükséges, s több volt belőlünk, mint amennyit ő szükségesnek látott. Emil teológus volt, a Központiba járt tanulni, majd negyven év múlva visszaigényeljük őt Rendünkbe. Mintha éjszaka utaztunk volna, s nagyon meleg napra virradtunk. Megmiséztem a Szent Annában, hazamentem.

Már a nyáron elhatároztam, hogy ez a munkaviszony nélküli élet nekem nem élet. Jelentkezem a vármegyénél: helyezzenek el valamelyik általános iskolában tanítani! Ezt fontolgatva rendezkedem Dobozi bérházi albérletben is, s délután elmegyek Gaizle Gyusziékhoz, ahol a nyáron is folyt, és nélkülem is a Dogmatika-kör Schütz Antal Dogmatikája alapján. Belekapcsolódom, de hivatkozva arra, hogy az elmúlt éjszaka utaztam, s hogy van még a breviáriumomból, korábban elbúcsúzom tőlük. Haza megyek, elmondom a breviáriumot, s lefekszem idejében.

Alsom egészen féltizenkettőig. Csengetnek, nem hallom meg. A főbérő nyit ajtó, s arra ébredek, hogy négy férfi van a szobámban, meggyújtják a villanyt, felülök az ágyamban hálóingben, azok meg rám rivallnak.

- Van fegyver magánál?

Közben már lerakom a lábam is, és megvonom a vállam, s nem mondom, hogy láthatjátok, ha van szemetek. Ők is beérik ezzel, s mondják:

- Öltözködjék

Öltözködöm. Kezembe kerül a karórám:

- Hozhatom?

- Hozhatja.

Aztán meg a breviáriumom:

- Ezt is hozhatom?

- Azt hozza, amit akar, csak siessen.

Aztán rám rakják a karperecet, s előttem egy, utánam megy, s beülünk a Pobjedába. Kettő meg ottmaradt a szobámba, összeszedni, amire nekik volt szükségük.

Valaminek vége. S mi az, ami kezdődik?

Budavári, 2005. július 21.

Csak a Kossuth utcáig vittek, s kitessékeltek. Bevittek a rendőrségre. Megbilincseltem kezemet magam előtt tartottam, mintha imádkoznék. Egy rendőr bent rám szól:

- Engedje le a karját!

Beraknak egy zárkába. Lefekhetem a priccsre. Várok. Sokat. Sok időt vesz igénybe a házkutatás. A négyből csak kettő jött velem. A másik kettő a lakásban maradt. Egy jó óra múltán - gondolom - nyílik a zárkaajtó.

- Jöjjön!

Megyek vissza a Pobjedába megbilincselve. Két ávos között ülök hátul, mázsásak, s a válluk a vállaimon. A Széchenyi utcán hajtunk kifelé. Imádkozom, hogy csak jobb felé ne forduljunk. Miért? Mert arra visz az út Szovjetunió felé. Bal felé fordulunk, s megkönnyebbülök. Valahol a nagy magyar éjszakában vizelési ingerem támad. Megállunk, leszedik a karperecet. Elvégzem a dolgom. Megkérdezik, hogy nem fogok-e zűrözni. Biztosítom őket, hogy nem. Nem rakják fel a bilincset, a breviárium - hogyan, hogyan nem - ott van mellettem. Megkérdem:

- Ezt imádkozhatom?

Hozzjárulnak. Utolsó alkalom. Ki tudja, mikor mondhatom majd újra ezt az áldott, s annyiszor elmulasztott breviáriumot? Mire végzek vele, pirkad. Budapesten vagyunk. Befüggönyözik az ablakot. Nem tudom, hova visznek. Kb. öt óra lehet, amikor megállunk. Egy börtönudvaron vagyunk. Kiszállok, betessékelnek az épületbe.

- Álljon a falhoz. A falhoz úgy kell állni, hogy a homlokunk érintse a falat. Órák hosszat állok. Közben reggelit osztanak.

- Kér reggelit?

Mondom, hogy nem. Ők ismerik már ezt a választ. A fogságba esett vad sem eszik. Napok kellene hozzá, amíg a szervezet erőre akar kapni. Egy ór megcsajnál. Láthatja, hogy alig állok a lábamon.

- Nem lehet mindent kibírni, üljön le.

Széket tesz alá. Ülök. Nagyon sokáig. Jön hozzám egy ór:

- Jöjjön!

Magamban azt gondolom, hogy most kezdődik a hirig. Belöknek egy szobába. Tele van ávóssal. Antantszíjuk ledobva, neki vetkőzve. Látszik, hogy rengeteg a dolguk

- Vetkőzzék le!

Szégyenlősen alsógatyára vetkőzöm

- Mindent!

Ott állok meztelenül. Kikérdezik összes adataimat. Anyám nevét is, katonai rendfokozatomat is, meg a többi. Mindenemet megvizsgálják. A szájamba néznek, előre Is kell hajlanom, hogy máshova is vethessenek egy pillantást. Kifűzik a cipőmből a pertlit, nadrágomról levágják az összehúzó vasat.

- Öltözzék fel.

Fognom kell a nadrágom, hogy le ne essék. Amikor új fiút hoznak be a szobába, engem valamelyik őr kivisz, és bedug egy szűk, és zárt faketrebe:

- Vetközzék le, de pucérra.

Levetközőm és várok. Negyed óra múlva kinyitja és kezembe nyom egy darab szappant. S berángat egy tussolóba.

- Szappanozza be magát!

A tussoló alá állva beszappanozom magam, s állok a víz alatt. Fél percen belül:

- Törülközzék meg! - s kezembe nyom egy törülközőt. Negyed perc múlva elveszi a törülközőt, s visz vissza a ketrecbe:

- Öltözködjék fel!

Nem a saját alsómat és ingem találok, hanem egy vasaltan hosszú szárút s hasonló inget. Felöltözöm és várok. Hosszú idő után jön egy másik őr és megfogva grabancomat jobb vállamnál - vezet. Egy ajtóhoz érünk. Bemegyünk. Minden forduló előtt pisszeg. Később tudom meg, hogy azért pisszeg, mert mostantól fogva nem láthatok senkit, csak azt, akit ők mutatnak nekem. Hosszú folyosóra kerülünk. Mindenütt ajtók vannak. Egyet kinyit. Senki sincs benne. Csak két priccs, meg egy W.C. kagyló. Beküld:

- Vigyázzban kell ülnie az ajtó felé fordulva. Falhoz támaszkodás nincs. Ha fel akar állni, hogy sétálhasson, kopog és engedélyt kér.

És bezárja az ajtót. Az ajtón a letartóztatott kötelességei és jogai olvashatók. Jogom van a szabályoknak engedelmeskedni. Otthon vagyok. Ilyet már hallottam, ha nem is így fogalmazták. A noviciátusban. Ott már betörtem, és boldoggá is lettem tőle. Belül nincs kilincs. Egyszer valaki azt mondta rólam, hogy a börtönben is velem volt az Isten. Hát ezen csak nevetni lehet. Zárj be valakit három napra egy szobába, melyen belül nincs kilincs, és nem tudja, hogy kinyitják-e, és mikor, és holtbizonyos, hogy nincs az az ateista, aki fel ne fedezné, hogy van Isten. Ilyenkor már csak az van. Prohászka írta *A háború lelke* c. könyvében, hogy a lövészárokból megtanul az ember imádkozni. A kilincs nélküli magánzárka elmondhatatlanul alkalmasabb erre a lövészároknál. Nem akarok sétálni. A két priccs között van vagy harminc centis köz. A priccs 70 cm. széles. A priccsek és az ajtó között egy jó méter, s azon belül a kagyló.

Amikor végre magamban maradok, első sóhajom: Megszűnt a felelősségem. Én már többé nem vagyok felelős semmiért. Az elmúlt hónapokban az nyomasztott leginkább, hogy magunkra maradunk, hogy mindenki elhúzódik tőlünk, s ilyenkor megkísérti még a magamfajta is a gondolat: egyedül te tudod, hogy merre kell menni?

De nem sokat filózhatok ezen, mert nyílik az ajtó, és beraknak hozzám valakit:

- Most szabadulok. Akar-e valakinek üzeni valamit?

Nem tudom még, hogy ez szokásos ávós trükk, mert a benyomott személy ávós, aki még meg akar tudni tőlem valamit. Elgondolkodom, hogy kinek üzenjek és mit. Nincs üzennivalóm. Már a nyár folyamán is programtalanná váltam, s mondom neki:

- Nincs semmi amit üzenjek.

Egy órán belül újra nyílik az ajtó, s viszik el a *szabadulót*. Megint nem maradok sokáig egyedül, újra nyílik az ajtó. De nem nyomnak be senkit.

- Kihallgatásra!

Elkapja grabancom a jobb vállamnál, pisszegések, forduló, lépcsők. Bevisz egy szobába, melynek nyitott, de elfüggönyözött ablakai utcára nyílnak, hallom az utcazajt. Az őr

katonáson jelentkezik.

- Őrnagy úrnak jelentem, hogy a letartóztatott előállt!

Leültetnek. Az őrnagy úr száján széles vigyor:

- Na Bulányi, hát itt van!

Az őrnagy úr az, akivel éjjel a Dobozi bérházban megismerkedtem, s aki vezette a Pobjedát. Kiejtéséből, ponemjából látom, hogy egy nálam nem sokkal idősebb, vastag pesti zsidó gyerek. Nem tart sokáig a kihallgatás. Nem kérdez semmit, csak láthatóan örül, hogy végre a helyemen vagyok. De bántó az, amit csinál velem. Érezteti, hogy egy nagy senki vagyok. Majd most vallani fogok szépen... Végül is megszólalok, s valami olyasmit mondok, hogyha olyasmit csinálnak velem, ami elvinne tűrőképességem határáig, akkor nem felelek azért, amit csinálni fogok. Ez kellett neki. Az, hogy megszólaljak.

- Na Bulányi maga aztán egy sz.. alak. Előre felmenti magát, hogy köphessen.

S ragozza ezt a témát minden fekvésben. Alig várom, hogy megelégedje. Nem válaszolok többet neki. Szól az őrnök, aki pisszegések között visszavezet a zárkamba. Nincs breviárium, de van szentolvasó. Mondani próbálom, de nem igen megy. Hozzák az ebédet. Nem kérem. Falat sem menne le a torkomon. Augusztus 29-e van, Keresztelő Szent János fővételének a napja. Nem gondolok a szimbolikára, a maga, *fővételére*. Fogalmam sincs, hogy hol vagyok. A zárkában nincsen ablak, csak befalazott átláthatatlan üveg. Valamikorra este lesz. 9 órakor takarodó. Az őrnök beszél, de a villanyt nem oltja el. Elmagyarázza viszont, hogyan kell aludnom. Úgy, hogy az arcomat s a két csukómat mindig lássa. Nem fordulhatok oldalra, nem bújhatok a takaró alá. Nappal vigyázzülésben ülök, éjjel vigyázzfekvésben fekszem. Levetkőzöm ingre, gatyára. Kabátom, nadrágom a fejem alá tehetem. Van a priccs fejtámláján egy pokróc is, azt magamra húzhatom. Tudok aludni. Elalszom. Hatalmas rúgás a zárkaajtón. Az őrnök nem látja valamim: az arcom vagy a csuklóm. Megpróbálok újra elaludni, megint vigyázzban. Hallok távolról újra egy rúgást... most másnak nem látja valamijét az őrnök. Végre reggel lesz. Hajnali szürkületben, ötkor az ébresztő. A kötelességek és jogok között van egy napirend is, ami eligazít - ebből tudom, hogy ötkor ébresztenek. Nyílik az ajtó, s én vigyázzállásban jelentem, hogy

- Szakaszevezető úr, tisztelettel jelentem: zárkalétszám egy fő.

Jön a házi munkás (egy rab), aki egy lavórt nyújt be, vizet önt belé, s mellé tesz egy szappant és törülközőt. Pár perc múlva újrajön, s mindent elvisz. Beadja egy pár zárkába a lavór-szappan-törülköző-készletét, majd a kiosztás sorrendben összeszedi. Aztán megy tovább, s fél óra alatt lemosdatja így a folyosóját, az emeletét. Utána hamarosan újranyílik az ajtó.

- Reggeli...

Mondom, hogy nem kérek, s már zárja is az őrnök az ajtót, s elkezdhetem a vigyázzban lilést. Augusztus 30-ika van. A menetrend a tegnapi. Visznek kihallgatásra az őrnagy úrhoz. Ugyanazt csinálja, amit az előző nap. Nem szólok. Tegye velem azt, amit akar. Nem ütnek. Pedig biztos voltam benne, hogy ennek el kell következnie. De a lelkem kezd összetörni. Eljutok a takarodóig. Aztán következik a harmadik nap. Annyira megvisel az őrnagy pimaszsága, hogy valami ismeretlen dolog kezd történni bennem. Elhatározom, hogy megmondom neki, hogy kész vagyok azt csinálni, amit kell, csak ne bántson. Ez én vagyok? Nem gondolkodom róla. Nem fogok gyanút, hogy tettek valamit az ételembe. A második nap folyamán megjött már az étvágyam, és eszem. És Isten elé sem viszem a dolgom, csak meg akarok szabadulni ettől a bánásmódtól, mint akinek fog- vagy fejfájása van, s keresi az orvosságot s az orvost bajára.

Így virrad rám a negyedik nap. S visznek kihallgatásra, s az őrnagy úr... sehol. Egy másik őrnagy fogad. Két hónapon keresztül ezzel az emberrel töltök majd el átlagban napi tíz órát. Ő alighanem többet dolgozik ennél is, mert be kell számolnia a főnökének,

hogy mire jutott velem, s kapja a hasznos instrukciókat is a folytatásra. Ellenőrzik is őt. Van úgy, hogy valaki bejön a kihallgatás alatt, s ő nagyon keresi a nadrágvarrást, amikor feláll.

Én ezt az embert megkedveltem. Tudtam róla, hogy az a dolga, hogy összeállítsa e két hónap napi tíz órája alatt a végső jegyzőkönyvet, s az ügyész számára, hogy az majd kérhesse a tanácstói számomra azt, amit kérnie kell. Hogyan kedvelhettem meg őt? Egyetlen oka van: ez az ember valahogyan becsült is engem. Persze van egy másik is. Ekkor még nem tudtam, hogy *a rosszfiú után jön egy jó fiú*, s attól megpuhul a rab. Sok mindent megtanulunk, s kikupálódunk majd a szakmában.

Tisztáztuk együttlétünk szabályait: ő az előadó úr számomra, vagy ha ismerem a rangfokozatokat, szólíthatom őt azon is. Ami személyemet illeti, hát ő azért itt nem szólíthat engem Bulányi atyának, de mivel inas korában a főnököt mester úrnak kellett szólítania, így hát engem Bulányi mesternek fog titulálni. Ez sokkal emberibb volt, mint harminc esztendővel később az egyházi bíróságon, ahol én főtisztelendő professzor uraknak szólítottam paptestvéreimet, akik Gál Ferencet kivéve mind jóval fiatalabbak voltak nálam, s azok meg *önöztek* engem a bírák a vádlottat, amikor dialógusra hívtak, s nem bírósági tárgyalásra. Tökéletes szereposztással: Lécai szigorúan Bulányi atyázott, ők meg önöztek. Ez adta meg nekik a tekintélyt. Az inkvizíciós múltat nem lehet feledni. Ezek a *paptestvérek* tudták, hogy nagyon igaztalan dolgot csinálnak velem, Jámbor Árpád viszont úgy tudta-élte, hogy ő igaz ügynek szenteli életét: akkor is, ha engem odajuttat, ahova való vagyok:

- Nézze Bulányi mester, a maga világnézete számára nálunk nincs szabadság, maga meg akarja nekünk lelkiigazgatóztatni a kapitalistákat, de mi azt nem várjuk meg. Hiába emlegeti nekem az elepi juhistaállókat, ahova a kulákokat vittük, egyszer fizetni kell ám, s mindenért. Ahova maguk beteszik a lábukat, ott megrohad a levegő, akár a seregben, akár a munkahelyen...

Nem hitte el nekem, amit Jézustól tanultam; azt, hogy szeretni kell minden embert, de meg volt győződve róla, hogy én azt gondolom, amit gondolom. Nem volt felhőtlen azért a kapcsolatunk. Amikor mozgalmunkról beszéltem, azt mondta, hogy ez a szó szent neki:

- Dehogynak csinált maga mozgalmat, a hullámos hajam, a kék szemem, meg a serdülő lányok rajongása volt az egész és nem mozgalom. És ahogy maguk konspiráltak. kiszolgáltatta népét, csak a Párt irtalma, ha fiait nem visszük el mind Duna-Tisza csatornát építeni...

Az inkvizíciós múltat nem tudják feledni, bár a magyar történelemben nemigen gyakorolhatták. Karácsony János írja *Magyar egyház történetében*, hogy a 16. század elején püspökeink a reformáció terjedése miatt nem vádolhatók gondatlansággal, mert a török hódoltság következtében nem volt, aki előállítsa nekik a reformátorokat... Én magamtól mentem a dialógusra, s ezeknek a *paptestvéreknek* tudniuk kellett, hogy nagyon nem igaz dolgot csinálnak velem. Lécai biztosan tudta, s a ők is minden bizonnyal is. De Jámbor Árpád őrnagy úr úgy tudta élte, hogy ő igaz ügynek szenteli életét, amikor odajuttat, ahova szerinte való vagyok:

- Nézze Bulányi mester, a maga világnézete számára nálunk nincs szabadság, maga meg akarja nekünk lelkiigazgatóztatni a kapitalistákat, de mi azt nem várhatjuk meg. Hiába emlegeti nekem az elepi juhistaállókat, ahova a kulákokat vittük, egyszer fizetni kell ám, s mindenért. Ahova maguk beteszik a lábukat, ott megrohad a levegő, akár a seregben, akár a munkahelyen...

Nem hitte el nekem, amit Jézustól tanultam; azt, hogy szeretni kell minden embert... Az egyház történetét ismerve, mért is hitte volna el? Úgy gondolhatta, hogy valójában nem volnék ellenség, ha nem volnék hülye. Becsületes hülyének gondolt. De azért nem

volt felhőtlen a kapcsolatunk. Amikor mozgalmunkról beszéltem, azt mondta, hogy ez a szó szent neki:

- Dehogyan csinált maga *mozgalmat*. A hullámos haja meg a kék szeme, s a serdülő lányok rajongása volt az egész, és nem mozgalom. És ahogy maguk konspiráltak! Kiszolgáltatta népét nekünk, s csak a Párt irgalma, ha fiait nem visszük el mindet Duna - Tisza csatornát építeni...

Számukra az a mozgalom, hogy valaki reggel 8-kor találkozik a Délinél egy micisapkás lánnyal, akit megszólít, hogy Jó estét, ez itt a Keleti pályaudvar? Erre a lány átad neki egy írást vagy elmond egy mondatot, amit a *valaki* elvisz a megbízójához. Hát ez nem Isten Országa, Jézus nem így dolgozott a Tizenkettővel. Ismerte és szerette őket. Amikor pedig én folyamatosan *anyaszentegyházat* emlegettem, megunta:

- Majd megnézheti magának ezt a maga anyaszentegyházát húsz év múlva, hogy mi mit csinálunk belőle.

Nem hittem el neki. Még messze volt '64, és még messzebb '76, és beláthatatlanul messze '82 és '87, amikor majd a Vatikán is azt teszi velem, amit ők diktálnak neki. Az együtt töltött idő alatt megismertük egymást, a jegyzőkönyveket ő is aláírta, innen tudom, a nevét. Azt is elmondta, hogy pár évvel idősebb, mint én, és szakmája szerint vasesztérgályos, és Csepelen dolgozott, és sajnálja, hogy most itt fasisztákkal kell töltenie az időt. Ezt az utóbbit már nem hittem el neki. Autó vitte haza őt, s hozta is be - ez is kiderült a beszélgetések során. Gondolkodtam, hogyan lehetne ezt az embert Jézushoz vinni. Ha üldöznék őt, s én elrejténém a lakásomon, s megmenteném az életét, akkor talán elhinné, hogy van értelme annak, amit Jézus nyomán mondok neki. Talán. De az is lehet, hogy ugyanolyan volt, mint az engem letartóztató őrnagy, s alakítania kellett a jó fiút, a számomra szimpatikus kommunistát. Sohase találkoztam később vele. Az ávósok a civil életben elmennek szabadult áldozataik mellett, mintha sohasem látták volna őket. Tapasztaltam.

De azért hálás lettem volna '82-ben, ha akadt volna az inkvizíciós kihallgatásokon valaki, aki azt produkálta volna, amit Jámbor Árpád. Mondjuk így:

- *Ei kell ítélniünk mindenképpen, mert ez következik a Vatikán keleti politikájából. Az elítélésed az ára, hogy az egyházi verkli hazánkban tovább mehessen. Persze Úgy. ahogy ők akarják. Sajnálunk, de nem dialogizálhatunk veled. Meg kell játszanunk a tévedhetetlen egyház tévedhetetlen bírójának a szerepét...*

Gondolkodtam azon is a két hónap alatt, hogy miért nem vernek. Mert nem volt értelme. Én nem titkoltam semmit. Amit csináltam, azt elmondtam nekik is. Nem volt rejtegetni valóm. De ennyi elég volt ahhoz, hogy az ügyész majd halált kérjen. Nem kellett fegyvert találniok a ruhás szekrényemben. Egy debreceni ávós mondta még '50 körül.

- Bulányi olyan fanatikus, hogy minket is meg akar téríteni.

Amikor Jámbor Árpád beszélt nekem a papok meggyőzésének ávós munkájáról, megkérdeztem őt, hogy engem miért nem akartak meggyőzni:

- Na nem, a Bulányi atya olyan elfoglalt volt, hogy nem akartuk zavarni őt.

Volt bennük önbecsülés. Nem tették ki magukat, hogy szóba eredjenek azzal, akinél semmi reményük nem volt a sikerre. Peregtek a hetek. A fényképeimet, melyeket népemről készítettem, mind elhozták lakásomból. Nézegeti őket:

- Bulányi mester, hogy tudott összeszedni ennyi stramm fiút és ennyi ronda nőt? Nekem mind stramm volt, és egyik se ronda. Büszke voltam rájuk, s úgy gondoltam, hogy hazámban ők a keresztények eleje. Egyszer Endrey is felhívta őket magához. Ilus beszámolt róla, hogy Endrey népe, Illés Mari, a váci Kalász titkára, hogyan várta a nagy öntudatú társaságot. És volt öntudatuk. Azt gondolták magukról, hogy újra kezdik a jézusi szent kíséreltet. S én is hittem és hiszem, hogy újra kezdtük... akármit mutatunk is jelen formánkban. Ma sem tagadjuk meg, hogy mit akartunk, Akkor sem, ha ma már

látjuk, hogy mennyit ér nem a walesi, hanem a Bokor-tartomány. Mennyit? Nem tudom, hogy kevesebbet-e, mint a Jézust követő nemzedék. A Bokor 60 éves. Hol állt az egyház 60 esztendő után, úgy az első század végén? Megvoltak az evangéliumok. De a páli levelek is, melyekből megtanulhattuk, hogy Jézus kiengesztelte az ősbűn miatt reánk engesztelhetetlenül haragvó Istent. S megvolt a Jelenések könyve is, melyben Isten atomháborúval pusztítja el a *szentek* vérént ontó Római Birodalmat, s maga Jézus tapossa az isteni bosszúállás vérsajtóját. Mi nem produkálunk ilyet. Legalábbis fűjjük még, hogy *kicsiség, szegénység és erőnemalkalmazás*. A szövegünk nem kétféle még, legfeljebb az életünk. És ez a hűség a tiszta jézusi szöveghez bármikor képes lehet zsarnokoskodni az életünkön... hogy ne maradjunk el a szövegünkötől.

Közben azonban a zárkán is voltam, s idővel beraktak hozzám nemszabadulókat is. Egy munkásfiút, aki disszidálni próbált. Kérdezem tőle, hogy miért akart.

- Hát nem lehet a melóssal kitolni! Elvben 1,20 a fröccs, de csak 1,80-ast lehet kapni a kocsmában. Nem lehet megélni abból a nyomorult havi 600 Ft-ból., amit adnak havonta.

Jó injekció volt ez nekem a kihallgatásokra. Kép a *létező* szocializmusról, amiből majd '56 lesz, de amiről még senki sem álmodott '52-ben, pedig milyen közel volt már. Közel - történelmileg. De nem nekünk, a börtönben. Ezt a fiút egyébként a kereszténységből egyetlen dolog érdekelte. Az, hogy hogyan van egy katolikus pap a nőkkel. Én őszintén elmondtam neki, hogy bizony az ember sokszor falra mászik kínjában, de én eddig még nem feküdtem le senkivel. Rám nézett, s csak ennyit mondott:

- Nem hiszem.

Harmincnegyedik évemben voltam akkor, s ez elképzelhetetlen volt számára. És lassan kialakult a börtönbeli imádságéletem is. Minden nap mondtam szentolvasót. Többet is. S minden egyes Üdvözlégnél gondoltam a kisközösségeim egy-egy tagjára. Végigmentem naponta rajtuk. Ezt az Üdvözlégyet most Gyusziért mondom, ezt Jutkáért, ezt Sanyiért, ezt Csöppiért... S így nagyon értelmesnek látszott a rózsafüzérezés.

Egy ilyen szentolvasót imádkozás során történt velem valami, ami hasonló volt a '36 szeptemberihez, a noviciátusihoz. Imádkozás közben eleredtek a könnyeim. Sétáltam a zárkában, a priccsek között, a kagyló majd az ajtó felé fordulva, s vissza a priccsek közé, s nem tudom, hogy mennyi időn keresztül, de talán egy óra hosszat folytak a könnyeim, s boldog voltam. Azt hiszem ugyanaz volt ez, ami akkor, tizenhat évvel korábban történt: a kilátástalanságban megadtam magam. Elfogadtam a sorsomat. Összetörtem. S Isten cserében magához szorította a szívemet. Sírtam örömben.

A munkásfiú előtt. Ő csak azt látta, hogy folynak a könnyeim, s utalt is rá, később, hogy én is sírok, nekem sem olyan egyszerű ez a sors. Nem magyaráztam meg, hogy boldogságomban sírtam. Ha elmondom, hogy boldogságtól sírtam, arra is csak azt mondta volna, amit a le-nem-fekvésre.

Egy alkalommal benyit az ő a zárkába, s felszólít, hogy vessem le felső ruhámat. A legjobb ruhámban tartóztattak le, amiben Pesten is voltam, s amiben hazajöttem. Ad helyette egy véres és szakadt ruhát, amiből kilátszik a térdem. Az őrnagy Úr észleli a ruhát is, a tekintetemet is. Telefonon felszól az osztályra:

- Adjanak ennek az embernek egy tisztességes ruhát!

Amikor majd elvisznek a Fő utcáról, az ő mondja, hogy nem találják a ruhámat. Ha megtalálják, majd utánam küldik. Elfejtették. Úgy gondolták nem lesz többet szükségem rá - itt fog elrohadni. Amit adtak helyette, ezt sem hoztam el - majd elmesélem a történetét.

A jegyzőkönyvek aláírása kínos volt. Az volt benne, amit mondtam, de átfogalmazva. Ha én azt mondtam, hogy a csoporttalálkozáson ez meg ez volt, a papiroson ezt találtam: az illegális összejövetelem, az államellenes találkozón. .. Rendre vitatkozás lett belőle. Valójában igaza volt. *Földalatti kisközösségek menthetik csak meg az egyházat!*

- magyarázta Kolakovics. S ez minősült illegálisnak és államellenesnek.

Hogy meg kell menteni az egyházat, a hitet Istenben, a hűséget az elmúlt néhány év alatt megismert evangéliumban - mindezt töretlenül megőriztem magamban e két hónap alatt. Az is világossá vált előttem, hogy a harmincas években megismert népi irodalom, elsősorban Sinka költészete, volt a Keresztelő János számomra. Egy igazságos Magyarországot és kereszténységet kell csinálni, s ennek lett csodálatos és elsődleges személye Kerkai Jenő, aki létrehozta a Kalotot, aki kishaszon bérletbe akarta juttatni a magyar parasztságot. Elsősorban az egyházi nagybirtokokból. S utána jöttek a 40-es években a kommunisták, akik egyszerűen kiosztották, és ingyen, a földet a föld nélkülieknek, hogy aztán elkezdjék termelősövetkezeti csoportokba kényszeríteni őket, és kinevelték Kerkai álmodozását a *kisparaszti mennyországról*. Tudták, amit magyaráznak majd nekem a letűnt világ urai is a következő években a Gyűjtőben: csak a nagybirtok a termelékeny és exportképes. És egyre határozottabbá lett bennem annak a tudása, hogy Jézusnak semmi köze ezekhez a még oly jószándékú rendcsinálásokhoz, melyek mindegyike feltételezi, hogy pénzzel s fegyverrel ki kell kényszeríteni azokat a társadalomból. Helyemen maradtam; tudtam, hogy át kell alakulnia az emberi gondolkodásnak az örökélet, a szeretet ígéire. Épen maradtam.

S így került sor október utolsó napjaiban az *ökör úr*-szállításra. Nem volt szegény ávónak annyi személygépkocsija, hogy egyenként szállítsa át a rabokat Pestre a Markóba. Teherautón vitte őket. Leponyvázottban, melynek két oldalán volt egy-egy hosszú pad. Akiknek elkészült már a jegyzőkönyvük, akik egy ügyhöz tartoztak, azok kerültek be egy teherautóba. Gondolom, az én bűntársaim kerültek az én teherautómra. De nem láthattuk egymást, nem beszélgethettünk egymással. Hogy lehet ezt megcsinálni? Hát úgy, hogy még az épületen belül rátettek a fejünkre egy nagy piszkos rongyot, azt meg leszorították egy autós szemüveggel, s ezzel tökéletesen vakká tettek minket. Aztán megfogtak a bal vállunknál s vezettek minket. Ha nem jó irányba léptünk, akkor *Ökör úr nem arra*, s helyes irányba tereltek minket. Nehezebb volt már a felszállás. El kellett találnia lábával az ökör úrnak, hogy hol van a hágcsó, onnan pedig a platóra kellett lépni. Nekem csak úgy sikerült, hogy rátértem a platóra, azután felálltam, s a platón levő ór az ökör urat a helyére vezette, s meghagyta neki, hogy aztán beszéd nincs. Amikor az összes ökörurak vagy ökörhölgyek fent voltak már, s az ór jelezte, hogy közöttünk van, megindultunk, áthajtottunk a hídon, s megérkeztünk a Markóba. Egyenként megszabadultunk vakságunktól, s magam is egy hatalmas zárkába kerültem. Voltak benne vagy húszan. Barátságos levegő fogadott. Az egyikük mindjárt meg is kérdezte.

- Megnézted, hogy mi van kiírva a Markó kapujára?

Zavaromban nem azt mondtam, hogy ökör úrként érkeztem, hogyan nézhettem volna meg, hanem zavartan csak annyit válaszoltam, hogy nem néztem, s kérdeztem, hogy mi van kiírva. Széles mosollyal jött a válasz:

- Hát az, hogy itt szép lehetsz, de okos az nem!

A Fő utca után ez maga volt a mennyország. Nem voltak priccsek. Szalmazsákok voltak egymásra rakva. Ezeket estére leterítettük. A fejünkre húztuk a pokrócokat. Megszűnt a vigyázbanülés és -fekvés. Nem voltak kíváncsiak arcunkra, csuklóinkra, s nem rugdosták az ajtónkat Csodálatosakat aludtunk.

Nem a nép ellenségeivel voltam összezárva, hanem a néppel, azoknak megtévedt tagjaival. De hát itt sem volt minden fenékig tejfel. Míg a Fő utcában nem volt semmi bajom a kosztal, itt már igen. A megtévedt elemek pár hónapos ítéleteket kaptak, s azok meg gondolták, hogy kitelelnék. Azzal akarták rábírní őket, hogy ítéletük után azonnal jelentkezzenek munkára, hogy karcsúsító volt a koszt. Napi 30 deka kenyér, amit reggel azonnal megettünk a fekete kávénak nevezett innivaló mellé. Az ebéd egy kanálnyi *valamit-visz-a-víz* leves, egy kanálnyi főzelék vagy tészta, estére vagy az egyik vagy a

másik. Nem feküdte meg a gyomrunkat, tudtunk tőle aludni. S volt egészségügyi szolgálat is, a Fő utcán senki sem kérdezte, hogy mi a bajunk. Itt a Markóban naponként jött a *Mengele*. Hitler hírhedt orvosáról nevezte el a rab társadalom az orvost, aki meghallgatta a panaszokat, s utána szólt a házi munkásnak, akinek a nyakába volt akasztva egy gyógyszeres asztal sok-sok rekeszrel és megszámozva:

- Kettőt a nyolcasból.

Ha a házi munkás jelentette, hogy az a rekesz már üres, akkor Mengele változtatott:

- Négy szemet a hatosból.

Nap közben hol az egyiket, hol a másikat vitték ügyészi kihallgatásra, hogy az ügyész ne csak a rendőrségi jegyzőkönyvek, hanem személyes beszélgetések alapján is tudjon valami ítéletet kérni a vádlott számára a tanácstól. Egy-két hét múlva rám is sor került. Erősen másvallású hölgy fogadott, s anyai jósággal beszélgetett velem. Nem értette szegény, hogy miért hivatkozzatok én Jézusra, amikor én fiatal ember vagyok, s Jézus olyan régen élt. Nem akartam megmagyarázni neki. Jámbor Árpád sokkal értelmesebb volt. és immúnisnak bizonyult.

Valamikor december elején került sor a tárgyalásra. A múzsákhoz folyamodom, hogy méltóképpen zenghessem el, ami ott történt. Megbilincselve érkeztünk a zárkából, s mentünk át az épület bírósági részlegére. A folyosókon civilbe öltözött emberek. Azonnal kiszúrok belőlük két hölgyet, akik apácák voltak, rá volt írva az arcukra, hogy azok. Ezek megtudták valahogy a tárgyalás napját? Láthatják majd Vadas Évát vagy Jolsvai Hedviget, ahogy bilincsbe verve hozzák őket a folyosókon a tárgyalásra. De csak ott, mert a miénk zárt tárgyalás. Csak a tanács tagjai, az ügyész, az ügyvédek meg a vádlottak s néhány ávos jöhetnek be. Nem sokat vacakoltak velünk. Másfél óráig tartott az egész cirkusz s kiosztottak ez alatt kb. 100 évet.

Leszedik a bilincseket, mert ugye lehetséges, hogy felmentenek bennünket, s akkor elmehetünk. A kirendelt ügyvédek megkeresik védenkeiket. Papirosra van írva nekik a nevünk, s rajta egy kis eligazítás, hogy mivel vagyunk vádolva. Azonosítanak minket. Megkérdezi, hogy én vagyok-e az a Bulányi György. Megmondja, hogy ő a kirendelt ügyvédem. Megokosítottak már a zárkán: ezek a jogászok húsz Ft-ot kapnak egy vádlottért. Három név van a listájukon, kapnak tehát e pár óráért 60 Ft-ot Nem rossz órabér!. A melósé csak óránként 3 Ft. Perceken belül bevonul a Jónás-tanács. Jónás is erősem másvallású. (Nagyiparos ő... majd '56 november elején nincs idege kívárni a 4-ike hajnalt, s már előtte megszívja szegény a gázcsapot.)

A magyar nép nevében nyitja a tárgyalást. Felolvassa a vádlottak nevét, sorban a rendűségünk szerint. Elsőrendű vádlott magam vagyok, aztán következik Juhász Miki, majd Lakos Bandi. Ezután Ikvey Laci majd Vadas Éva. Aztán a többiek. Sigmund Ernő, Jolsvai Hédi, Sötér Pista és a végén Boros Pista. Egymásra pillanthatunk. Sigmund Ernő apám korabeli esztergomi egyházmegyes pap, Jolsvai Hédi *szürke* Missziós nővér. Sötér Pista kapucinus, s Boros Pista kassai egyházmegyes. Török Jenő nincs köztünk. Megtudta valahogyan a letartóztatás dátumát, s meglépett. (Pár hónappal később majd a nagykorúton leszólítják: *Török atya...*, s betessékelik egy Pobjedába; 14 évet kap) Egy beépített, egyébként nagyon buzgó cisztercita pap ügyét külön tárgyalják. Himfy Ferire meg később kerül sor. Bigit, a munkaszolgálatost, is külön tárgyalják: 15 évet kap. Ügyészi vádbeszéd következik. Megtudom belőle, hogy azért tárgyaltam Mindszentyvel, mert vissza akarom hozni a Habsburgokat. Majd elnevettem magam: 13 évesen apám felpofozott, mert a szabad királyválasztást képviseltem. Az ügyész halált kér rám. Pár perc alatt elmondja mindezeket. Ugyanígy végez az ügyész a többiekkel is. Következnek az ügyvédek. Kirendelt ügyvédem megértést vár a tanácstól: nem tehetek arról, ami tettem, mert klerikális nevelésben részesültem. Utolsó szó jogán mi is elmondhatjuk a magunk védelmére, amit tudunk. Magam Tiborcot idézem a Bánk bánból.

Két percen belül elhallgattat és leültet. A többieket is. A bíróság ezután visszavonul tanácskozni. Mi várunk. Öt perc múlva visszajön a tanács és kihirdeti a nép nevében az ítéletet. Magam életfogytot kapok, Miki és Bandi 14 évet. Laci, Éva és Ernő bácsi 10-10 évet. Hedvig és a két Pista megússzák 7-7 évvel. Fellebbezünk-e?- kérdezi a bíró. Mind fellebbezünk, Évát kivéve:

- Én elszenvedem, amit rám mértek.

Az ügyész gondolkodási időt kér. Jónás berekeszti a tárgyalást. Mikor maghallottam az életfogytot, egy pillanatra megszédültem, de csak egy pillanatra. Utána meg büszke voltam: annyit kaptam, mint Mindszenty.

Ránk rakják a bilincset, a megyünk vissza a fogda-részlegbe, a zárkánkba:

- Na megmértek? Hány mázsát kaptál? A megmérés azt jelenti, hogy belerakják az ember fenekének a lyukába a kofamérleget. A mázsza megmérés eredménye:

- *Most jöttem Vácról, öt mázsát pihent a vérem...*- szól a zsványynóta: öt évre ítélték.

Volt ott egy politikai elítélt is, egyetemista korú. Beszélője is volt már. Vele üzentem szüleimnek, meg is kapták. Édesanyja felkereste szüleimet. '56-ban disszidált az USÁ-ba, küldött is egy képet magáról, családjáról.

Lassan-lassan közeledett a karácsony. Elhatároztam, hogy karácsonyt varázslok zárkatársaimnak. Egyenként beszéltem velük. Odajött hozzám egy szocdem szervezett munkás:

- Állítsa le magát! Ha volna Isten, nem teremtett volna ilyen pizsokvilágot.

Az újesztendő beköszöntét átaludtuk. Voltak viták is - jelentéktelen témákról. Az egyiknek során hangzott el ez a leminősítő szó:

- Te almafabéta!

Aki használta, aligha volt messze az analfabétaságtól. S vártuk az elszállításunkat, mert nincs itt maradandó városunk, még annyi börtöne van hazánknak, s azt mind meg kell ismernünk. Zárkatársaim megmondták, hogy a magamfajtat visszaigényli az ávó. Valamelyik intézetükbe kerülünk. Eljött annak is a napja. Szent Ágnes ünnepén, január 21 -én rekeszes rabóval szállítottak el. Könnyű nyári ruha volt rajtunk, odakint pedig kemény tél. Szerencsére hamar célba értünk. Ócska káromkodások között fogadtak bennünket. Ott volt Éva is a szállítmányban. Este volt, mire kiértünk. A kisfogházba kerültem. Magánzárkába. Nem lehetett tudni előre, hogy meddig tart. Volt, aki két évig is ilyenben élt. Halálra ítélt is, és minden zárka nyitásnál számíthatott rá, hogy viszik akasztani. Két év után tudta meg, hogy *kegyelmes úr*. Ez volt a rab-címük a fel nem akasztott halálra ítéltnek.

Elveszik civil ruhánkat, illetőleg azt, amit a Fő utcában adtak a magamé helyett, leltárba viszik, s kapok téli rabruhát, *szumánt*. S nincs fázás többé. Vacsoraosztáskor egy tele csajka sárgarépa főzeléket adnak be az etetőnyíláson egy hatalmas kenyérvég-darabbal, magyarul: serclivel. Ha volt étel, melyet, sajnos, utáltam, hát ez a sárgarépa-főzelék volt. A piaristák nem is főzték, még hazulról ismertem, hogy ilyen is van. Elfogyott. Az őr kinyitotta az etetőt

- Kér még?

Mondtam, hogy igen. Ez még egyszer megisméltódott, s kaptam még egy serclit is. Mind elfogyott. Ismerték a Markót. Feljavítottak! Elkövetkezett életem legszentebb szakasza. Mitől volt az? Hát attól, hogy napirendet tartottam. Zavartalanul. Felkeléstől lefekvésig. Volt benne rózsafüzér-imádság, melyben végigvettem népem s családom tagjait, s volt misemondás, elmélkedés. Ekkor kezdtem, hogy próbáltam rekonstruálni az egész latin misét. Ha 16 éven keresztül elmondjuk ugyanazt a szöveget, elő lehet keresni az emlékezetünkéből. Még egy szent leckét és evangéliumot is. Megvolt a teljes

miseszövegem. Az elmélkedéseim miről szóltak, nem tudom. Volt délutáni adoráció és esti imádság is. A napot pedig kitöltötték az órák. Magyar irodalom, német irodalom, népdal - ezek voltak a profán tárgyak. Dogmatika és morális és szentírástudomány - meg a szent tárgyak. A népdal-órák abból álltak, hogy nagyon halkán, alig hallhatóan dúdoltam őket. Az ör meghallotta, odahívta társát, és együtt hallgatták. Észletem. S hagyták, hogy dúdoljak. Ebéd után pauzát tartottam. Leültem szalmazsákos priccsem végibe, fajnak dőltem, s szundítottam egyet. Hetenként kétszer vittek borotválni. Ennek a szertartása ez volt: kinyitják a zárkát, megmutatják az irányt és:

- Futólépés. Állj!

Két zárkányira volt a borotválás helye. Egyszer megpróbáltam, hogy léptem két hosszút, és ott voltam:

- Ha én egyszer azt mondom magának, hogy futólépés, akkor fusson! - mondta az ör.

Lehetett gyengélkedőre is jelentkezni. Orvos elé kerültem, hogy elmondjam száz nyavalyámat, a fejfájástói kezdve a gyomorégésig, s még nem tudom miket.

Az orvos elé kerülök.

- Mi a panasza?

Levegőt veszek, hogy felsoroljam, ám az ör, aki odavezetett, rám kiált:

- Ha egyszer kérdezik, akkor beszéljen.

Még jó, hogy begyakoroltam a nyavalyasort, s el tudom mondani, amit összegyűjtöttem. Az orvos gúnyosan mosolyog, majd szól az örnek:

- Elviheti.

- De szódabikarbónát kérek - mondom még elmentemben. És kapok.

Egyszer, takarodó tájon, hat hét után, kiszólitának a zárkából. Állok a falnál. Odajön hozzám a szolgálatvezető törzsőrmester, és csendben, bizalmasan megkérdezi:

- Cukorrépa egyeléshez ért?

Biztosítom őt - március közepén -, hogy igen. Visznek valahová. Hatalmas épületbe kerülök, melyben villanylámpák égnek, s beraknak egy zárkába. Uram Isten? Priccs megint, szalmazsák nélkül? Elszoktam már a puhafán alvástól. Nem tudok aludni. Az ör észleli s bead egy pokrócot. Aztán mégis elalszom.

Hatalmas zenebonára ébredek. Nyílik az ajtó:

- Fogja minden cuccát - a pokrócom a minden cuccom! Víz egy másik emeletre, egy másik zárkába, s abban Juhász Mikit, Lakos Bandit, és Berta Lali bácsit, egy apánk korabeli tábori főesperest találok. Ez volt a *Csillag*, melyben most már, hat hónap után, láthatjuk egymást. Örülünk egymásnak, elmeséljük, hogyan folyt az életünk. Munkánk nincs, sétálni nem visznek, őrizzük a napirendet. Semmi új nincs benne. Március van. '53-at írunk. Közösen imádkozunk s elkezdjük a posztgraduális *teológiai* tanfolyamot, egymást tanítjuk. Berta Lali bácsi nem érti, miről beszélget a három 35 év körüli fiatal titán. Végül megszólal:

- Nekem csak amolyan kisüsti *szövegeim* vannak, de annyit mondok nektek, hogyha fiatal korotokban nem alapítotok apácarendet, akkor öreg korotokra nem lesz, aki befőtten hoz nektek.

Apró incidenseink vannak az örökkel. Kihallgatják a posztgraduális tanfolyamot, berontanak:

- Mit csinálnak itt?

Mondjuk, hogy mit.

- S maguk azt hiszik, hogy erre még szükségük lesz? Majd befejezi a megszokott ávós szöveggel:

- Itt fognak elrohadni.

Más alkalommal megint betör egy ör.

- Ki itt a zárkaparancsnok?

Lakos Bandi jelentkezik. Durr, durr...- lekever neki két pofont.

- Tisztítsák fel a padlót! Szappannal.

Ekkortól kezdve tudjuk, hogy a puhafának lehet citromsárga színe is, ha szorgalmasan mosogatjuk szappannal. Jó félév múlva megérkezik Török Jenő is a zárkánkba, s nézi, hogy Mikivel mit csinálunk, miközben felültetjük őt az összerakott szalmazsákok tetejébe, hogy ne zavarjon minket a munkánkban. Nézi és megszólal:

- Mik ezek a padló-kultikus cselekedetek?

Nem érti, de nem is kapott még két pofont, mint Lakos Bandi. Őt is megokosítaná. De szép is ez a padlószín. Van börtön-esztétika is, de van ám!

Hetenként van könyvosztás. Annyi könyv lehet a zárkán, ahányan vagyunk benne. Kiművelődöm a kolhoz-irodalomban. A tartalmukat nem tudom megjegyezni, csak a szovjet-tartományok nevét jegyzem meg. De elérkezik az ünnepi pillanat. Beadnak egy német nyelvű könyvet, A szerzőjéről még nem is hallottam. Úgy hívják, hogy *Lao-ce*. A címe pedig: *Tao te king*. Izgalommal olvasom, s amikor leteszem, azt gondolom, hogy ebbe is bele tudnám fogalmazni azt, amit Jézustól tanultam. De nem változtatok. Maradok Jézusnál. Máskor meg kapok egy Babits kötetet. Lelkigyakorlatot tartok zárkatársaimnak a *Jónás könyve* alapján. Majd 15 esztendő után ugyanezt teszem a halászteleki bérmezőkkel. Ez lesz az alapja a pulikutya-naplónak, melynek vezetésére, írására próbálom rábírní fiúkat, lányokat. Közben okos tanácsokat adok nekik az életre.

- Nem kell minden pénzünket elkölteni, félre kell tenni, hogy amikor megházasodunk, legyen spórolt pénzünk telket venni, meg arra, hogy fel tudjuk építeni a házunkat. Angel öccse, Micu is résztvesz a lelkigyakorlaton. Megszólal:

- Én nem spórolok, és csak olyan lányt veszek feleségül, akinek háza van.

Megunják az ingyen-szellemi életet. A raboknak dolgozniok is kell. Napi 15 Ft a tartás és 17 Ft a nevelés. A vasaló üzembe kerülünk. Napi nyolc órát vasalunk. Nem a mi holminkat, azt vasalatlanul kapjuk: az inget, a gatyát, a ruhát. Csak őri holmit vasalunk.

Nehogy túl jól érezzük magunkat, ezért munka közben nem szabad beszélgetni. Megtanuljuk úgy ejteni a hangot, hogy nem mozog a szánk. Az ór nem veszi észre. De van rab munkavezető is. Egy rajkos. A neve: Kardos György. Éppen a napokban zengte valaki róla, hogy atyai jóbarátja volt valamelyik könyvkiadónál. Ő észrevette a szájmozgatás nélküli beszédemet. Odajött hozzám, és figyelmeztetett:

- Ha még egyszer észreveszem, jelenteni fogom.

A mellettem levő asztalnál vasalt Kelemen Gyula bácsi. Apám korú szocdem volt. '47-ben államtitkár lett, de nem akarta a két munkáspárt egyesülését. Így lett ő is a nép ellensége, és életfogyttal. Mondom neki egy alkalommal.

- Gyula bácsi, a mi sorsunk, életünk azoknak az embereknek a bűnhődése, akikben nem volt annyi alázat, hogy hajlandók lettek volna együttüvölni a farkasokkal,

- Már hogy tudsz ekkora butaságot mondani. Akik hajlandók voltak rá, bőven kárpótolták őket érte, s nem volt alázatra szükségük.

Gyula bácsi ateistának vallotta magát, de Fülesnek megvallotta, hogyha egyszer kimennek az oroszok, térden csúszva megy végig a Bazilika kövein.

A Füles- Fülei Szántó Bandi volt. Vallásos gyerek volt. Nálam gyónt a börtönben, Életfogytra ítélték, de szüleinek sikerült felére levinni az ítéletet. Igazolták, hogy gyermekük nem beszámítható, s levítették büntetését 10 évre. Egyszer Gyula bácsi odaszól Fülesnek:

- Könnyű annak, akinek papirosa van róla.

De Füles sem maradt adós:

- Azt akarod mondani, Gyula bácsi, hogy neked nincs papirosod róla?

Fülesből majd tanszékezető professzor lesz a pécsi egyetemen, s meghív majd a 90-es évek elején valami általa rendezett nyári egyetemre előadni, s elképesztem a jogászokat az *Egyetlen csúcsérték?* c. előadásommal. Előtte elpletykálom neki, hogy a rektorasszonya,

Marcsa, közénk tartozott ifjúságában Debrecenben. Füles meg is említi neki, hogy meghívott engem előadónak. Mire Marcsa.

- Hát az még él?

A legigéretesebb gyermekeim egyike volt. Ötödik gimnazista korában még Teri legjobb barátnői közé tartozott, aztán miután Forrai Pityu elment '46-ban piaristának, - miért, miért nem - Marcsa beállt kommunistának. Egy év alatt két évet végzett, s '47- ben már ő felvételizteti Terit történelemből az egyetemen. '60-ban elmegy Pityu temetésére.

A temetés után Terivel ülnek egy padon, s beszélgetnek. Marcsa mondja:

- Szeretném legéppuskázni ezt az egész papi népet...

Budavári, 2005. július 23.

- Az úgy volt, hogy szerda este Rozina és Gyuri csak nyolcra tudtak eljönni hozzám. Azért jöttek, hogy kivegyék gépemből a Püskinél megjelenendő IV. kötetét a *Naplónak*, mert Rozinának mindenre van ereje, mióta munka s két egyetem mellett belevetette magát a *Lelkisegély* szolgálatba. Arra is, hogy elkészítse a nyomdának, amit annak már csak ki kell nyomtatnia. 9-kor elbúcsúztunk, mert tudják, hogy 4,45-kor szól az ébresztő óránk, s 6,45-kor indul a Volán a Népligetből, s negyed tizenegykor lerak Budaváriba. Megérkezve bevinném gyógyszereimet, s tapasztalom, hogy az esti sietségben elfelejtettem a gyógyszeres zacskómba belenyomni a Mono Mack-szemeket. Remélem, hogy nem lesz baj belőle. Vagy két éve írta fel ezt nekem Arató Éva, amikor szívnyomásra panaszkodtam. Beszedtem, aztán újra jelentkezett a nyomás. Elmentem újra Évához, s mondom a panaszom.

- Szedi a Mono Mackot?

- Nem.

- Minden nap kell szednie egy szemet belőle.

S azóta nincs is baj a szívemmel. Reménykedem, hogy kihagyhatok egy pár napot. Hiába. Szerdán még megvagyok nélküle, de csütörtök este, amikor le akarok feküdni, jelentkezik a nyomás, és nincs egy árva szem Mono Mackom sem. Elő a természetgyógyászattal. Orromon keresztül mélyen be szívom a levegőt, majd a szájamon kiengedem. Nem segít. Lefekszem, s próbálok elaludni. Nem megy. Felkelek s kimegyek a házból. s leülök az éjszakában az orgonásban. Elkezdek hányni. Minden kijön belőlem. Na ez biztosan segít majd. Visszamegyek a házba, beveszek még egy fél eunoctint. Egy órát alszom is tőle, de a szívnyomás nem enged többet. Hajnalban kelek. Leülök a számítógépem mellé, s háromnegyedhétig dolgozom a *regény* 16. folytatásán. Hétkor megy egy busz Zánka felé. Ott lakik Szabó Dezső, a piarista diák, s nyugdíjas körorvos. Kicsöng a telefon... Hívom a mostani körorvost: *Hétvégen nem elérhető*. Helyi segítséget veszek igénybe: felhívom Horváth Józseféket, ahol az asszony buzgó, időként hétköznap is misémre-járó. Mondom Horváthnak sikertelen eredményeimet.

Igen, mert ilyenkor Szabó Dezső locsol, Lábdy meg (a mostani körorvos) hétvégen mindig elutazik. Majd ő megkeresi a telefonkönyvben a nagyvázsonyi orvos nevét, és visszahív. Pár perc múlva vissza is hív, s mondja, hogy Sebestyén Gyula az orvos neve. Hívom. Egy nő veszi fel a telefont. Mondom a történetemet, s hogy csak arra volna szükségem, hogy a doktor úr felírja nekem a Mono-Mackot. Ő meg, hogy a férje még alszik. Várjak, megkérdezi tőle. Perc sem telik bele, s hallom:

- Tessék jönni.

- Mondom, hogy megyek. Csakhogy Vázsony hét kilométer. Elindulok, Még bent vagyok a faluban, amikor jön egy autó Vázsony irányában. Kitárom a karom. Az autó fut még, majd megáll. Mondom, hogy hova akarok eljutni.

- Tessék beszállni, mi Veszprémbe megyünk.

Beszállok, bemutatkozom, s mondom a történetem, és hogy Sebestyén vár az Óvoda

utca 2-ben, a lakásán. Tudják ők, hol van az, nekik kicsi kitérő az, s a telefonbeszélgetés után tíz perccel, leraknak a ház előtt, ahol ki van írva: Dr. Sebestyén Gyula. Nagyon megköszönöm jószágukat, s ők mondják, hogy semmi az. Becsöngetek. Az asszony jön kinyitni a kaput, s betessékel. Leülök, s a Mono Mack gyógyszer megírva előttem az asztalon. Jön az orvos is, kéri a TAJ-számom, megmutatom.

- S hogy váltja ki?

- Becsöngetek a vázsonyi patikába, és várok.

Az orvos mosolyog, előveszi a mobilját, s felhívja mobilján Sárikát, a gyógyszerészt. Sárika kint van a piacon, de egy negyed óra múlva otthon lesz. Elmondom, hogy nincs autóm, de stoppal jöttem, mert küldött nekem egy autóst a Jóisten. Kértem, hogy mivel tartozom. Mosolyog:

- Ő meg majd hazavisz Budaváriba.

Beszélgetünk egy negyedórát. Mindent megtudok róluk. Kispap-fiúk van Pécsen, erdélyiek, reformátusokból lett katolikusok. Az asszony nagyenyedi, az ember bánffyhungyadi. Letelik a negyedóra, megyünk a patikába. Az orvos kiváltja a Mono Mackot. Odaadja, én meg kérdezem, hogy mivel tartozom. Megint semmivel. Beveszek belőle egy szemet.

Az úton Budavári felé én is elmondom röviden a históriámat. Sebestyén mondja, hogy hallott már rólam. Azt is elmondom, hogy grafomániás volnék, s ha bejönne egy percre, adnék nekik valamit. Szívesen bejön, s mondom, hogy ez a lelkiigyakorlatos házam előadóterme. Leül. Előveszek egy *KIO-t*, azt neki ajánlom, meg három kötet *Naplót*, azt meg a feleségének Köszöni. Megkérdi, hogy hat-e már a Mono-Mack. Mondom, hogy nem. Reménykedve a majdani hatásban, lefekszem pihenni pótolandó az éjszakát. Ebédre felkelek, s még mindig érzem a nyomást. Félháromra jön értem Bensó Bea, s visz háromra Tihanyba, Mirk Pista bácsi házába. Kértem, mennyien vannak.

- 59 a létszám.

Megérkezünk három előtt öt perccel. Nem megyünk az Árpádkori Apáti templomromba, mert ott esküvő van. A nagyszobában készítette elő a misét Tádé. Ott van a Bokornak egy érdekes szelete. Az első nemzedéket magam képviselem, a másodikat vagy tízen, s a többi már a harmadik és a negyedik nemzedék. Kicsit rendbe teszem Tádé sekrestyési munkáját, majd szólok a muzsikusoknak, hogy kezdhetik. Nagyon szépen gitároznak. Utána meg elkezdem a szentmisét – Bulányi-módra. Eljutunk az evangéliumig. Felolvasom a konkolyt meg a hozzáfűzött jézusi magyarázatot. S én meg kérdezem, hogy miféle országa van az Emberfiának, melyben gonosztevők is vannak, s miféle ország az, melyben elégetik az angyalok a gonosztevőket. Mindent megmagyarázok. Majd elmondom, hogy Jézus nem szokott olyan példabeszédeket mondani, melyek után megveregethetjük a vállunkat, hogy mi aztán rendes emberek vagyunk. Most sem, mert hát a konkoly lehet, hogy mi magunk vagyunk. Fél óra alatt befejezem, s mondok egy kérdő mondatot: *Miben vagyok én a konkoly?* Három perc csend, s körbeadom a tányért, melyen rajta a kenyér. Senki sem passzolja tovább a tányért, a három évesek is elmondják, hogy ők miben konkolyok. Felemelő érzés volt számomra hallani őket. Bizalom támadt bennem a jövőben. Elmondjuk még a Hiszekegyet, s átengedem a folytatást a muzsikusoknak. Majd öt óra, mire végzünk. Bea haza hoz, de jön vele Ágó és Lukács is. Megmutatom nekik Budavárit meg Bokorligetet.

Lassan kezd már hatni közben a Mono Mack. Vacsorázom, lefekszem. Reggel nyolckor megyek harangozni, Tízen felüli a létszám, mind budaváriak. Beszámolok a misében a tegnapi tihanyi találkozónkról, s elmondom a hivatalos egyetemes könyörgéseket. 45 perc alatt befejezem a misét, melyen van három piciny Godán-unoka is. Ebéd, majd két órakor ébredés. Semmi bajomat nem érzem már. Leülök a számítógépem elé, írom tovább a regény 16. fejezetét. Négy felé felállok, mert megjött a Pótkáv éleje: Jutka, Laci, Gyöngy, Dani, s a mindenek feletti szám: a 14 hónapos Bori, a világ egyik leggyönyörűbb kislánya. Elviszem

őket a templomba, dicsekszem Jenő szembemisező oltárával, Károly 14 stációjával, megmutatom nekik a Schönstadtiak szép új templomát, megnézzük Vincze Péter telkét. Korompai Éviét is, s a *déllő* domb irányában, a forrás felé hazajövünk, s a kapuban ott állnak a többi nyaralók. Imre, Vera, Márti, Feri. Teljes a létszám. Leülünk vacsorázni. Vacsora után az Andi-nép távozik, s a maradék hat ember meg levonul a rondellára zsugázni, mert megkezdődik vele az idei nyári Bokor-bridzs bajnokság.

70. ATYHAI NAPLÓ

2005. augusztus első fele

Budavári, 2005. július 27.

Olykor meg kell állni. Tegnap előtt jöttünk le. S kezdődik a váltott életforma. Mit váltok? Az íróit a parasztival. Mértékkal, mert a hőmérő árnyékban is 35 fokot mutat. Idebent, ahol kopogtatok, pedig 24 a fokok száma. Terinél – a 60 cm vastag és primitív vályogfalak miatt – csak 22. Így aztán a paraszti életforma csak mértékkal kap helyet. A reggeli húsben ügyködöm legfeljebb két órát. Tegnap rendbe tettem a Balaton felé eső szőlősort, folytatva Vera múlt heti, bridzselést kiegészítő tevékenységét, ma pedig felkötöttem a tüskétlen szedert, amely kezd már érni. Ha elég érik meg belőle, készülhet hideg leves belőle a látogatóknak vasárnapra, akik vagy jönnek vagy nem. Szombaton áldja meg a veszprémi érsek Károly stációi-plakettjeit, én meg vasárnap Jenő szembemiséző oltárát. Lehet, hogy Jenő le sem tud jönni a nagy eseményre, mert Erika nem végez odáig a dolgával, s nem akar gyereket (*lyányt* – s ez azért mégis csak különbség!) szülni Jenő nélkül. Utána már jó lesz Erikának az anyja is, a nagy Erika.

A templom nem tud egészen rendbe jönni. Nem kerültek még elő: a korondi váza és gyertyatartó, a műanyag fotójekbe való párnák és a rájuk fektetett kézimunkák, s a valami-kori, oltárként szolgáló, asztal, melyre a Károly stációit tartalmazó füzeteket raknám, hogy vehessen belőlük, aki otthon is meg akarja nézni őket. És nem olvasható még a templomkapu belső oldalán a Jenőt és Károlyt dicsérő műves felírat, hogy dicsérje őket – a kaput ajándékozó lelkipályozók dicsérete alatt. Mindezeket a polgármester, ill. a felesége nyújtáná, de már három hónapja csak nagyon lassan és részletekben nyújtja. De azért biztosít:

– Gyuri bácsi, mire jön az érsek, minden kész lesz.

Én meg, mivel Bódor Anti nem templomot járó ember, csak polgármester, nem mondom neki, hogy a templom minden szépsége talán nem a veszprémi érseknek szól, hanem valaki másnak.

A délelőtt második, a melegebb fele már az íróé (megörökíteni a paraszti tevékenységet is). Amikor a harang kondul, azt is abba hagyja. Megesszük az egytálétel-ebédet, meg a veszprémi piacon vásárolt gyümölcsöt – *ótafai* borral, melyet Kaszapék hoznak Nelli nénitől, aki literjét 150 Ft-ért adja. (Így már mulathat egy magyar úr!) Utána egy vagy két sakkparti, majd szunyálás, és folytatódik a *regény* 19. része. Nagyon szalad munka közben az idő, s már is öt óra, amikor is az író-parasztból sekrestyés majd pap lesz. Megy harangozni elsőt, rendbe teszi az oltárt, felöltözik papnak, megnézi az olvasmányokat, másodikat harangoz. S amikor eleget *térgepült* már az olvasmányok felett, azaz ha tudja már, hogy mivel fogja táplálni a híveket, akkor elkezd valamelyik olvasót, amibe majd besegítenek a hívek is, ha jönnek, ha lesznek. Kedden csak a kántornő és a szomszéd Erzsike segítettek bele, de tegnap már ott volt János bácsi is, és Gizike is. Hányan jönnek ma a 35 fokos melegben a hús templomba? Mert a templom is Teri szobájának falaihoz hasonló mives módon *építettett 1836-ban*...Nem tegnap. Aztán harmadikat harangozok, s elkezdem a szentmisét. A tegnapi misét Erzsike férje, Karcsi, is megdicsérte – felesége jelentése alapján –, amikor ma hajnalban leszólítottam gazirtó vegyszer tárgyában. Azt a mondatot dicsérte meg, mellyel bevezettem a szentmisét, melyet *A jó halál kegyeméért* mondtam, és Ildikónkért ajánlottam fel. Mert hétfő reggel még kimentem a Szent László kórházba meglátogatni őt, s megkérdeztem, hogy én mivel segíthetek neki. Azt mondta, azzal, hogy gondolkodok rá. Hát e misével is gondoltam rá, mert valaki azt mondta, hogy azért kell imádkozni, hogy hamar menjen el – mindene rákos a petefészekről kezdve fölfelé, a tüdejéig.

Erzsike a legértelmesebb asszonyok egyike a faluban. Meg lehet vele beszélgetni magyar tájnyelvi problémákat is, pl. a sajátos budavári(?) kérdő mondati hangsúlyt is: nem lejtés,

hanem szünet. (*Pista itt van.* és *Pista – itt van?* Nem emelik meg a *itt* szó magasságát, csak megállnak egy másodpercre a mondat folytatása előtt.) De úgy látszik, nem azt mondta el Karcsinak, hogy mért ragyogott Mózes arca, s hogy Jézus, hogyan mondhat olyan bolondot, hogy az ember adja el mindenét. A prédikációval talán úgy van ő is, mint az egyszeri asszony, akinek nagyon tetszett a prédikáció. Meg is mondta, hogy ma gyönyörűen prédikált a tisztelendő úr. Az meg megkérdezte:

- És mi tetszett benne? – Az asszony gondolkodik, majd felcsillan a szeme:
- Az, amikor a tisztelendő úr azt mondta, hogy Mezopotámia.

Nem tudom, hogy a mai beszédben megtalálom-e majd a Mezopotámia szót, csak azt tudom, hogy háromnegyed hétre befejezem, miután elénekeltük az *Immár a nap leáldozott...* kezdetű gregorián éneket, s a tetejébe még gyermekkorunk esti imádságát: *Én édes Istenem, hálát rebeg lelkem...* Hazamenve vacsora közben meghallgatjuk a TV-ből, hogy hol robbantottak, mint lesz az egyetemi pótfelvételivel, és hogy miben is áll a hőségriadó. A sporthírekben pedig az újabb montreali vízilabda diadalokat, az időjárás-jelentésben pedig az újabb hőrekordokat. Ezután Terivel folytatom – sajnos, csak kettesben, *két asztallal* – vég nélküli bridzsbajnokságunk, majd idejében nyugovóra térünk, hogy lehetőleg hajnali hat óra előtt belefogjak a második szőlősor rendbetevésébe. (Lefekvés előtt fél eunocin és Tömörkény novellák olvasása – erősen ajánlatos.)

Tavaly semmit sem tudtam csinálni a kertben, s az idei nyár sem lesz elég rendbetevéséhez. Abban reménykedem, hogy megszán a Bokor harmadik nemzedéke vagy talán Rényi Zsolt a cserkészeivel, s az őszi szünetben eljönnek, hogy rendbe vágja a fiatalság, amire egy tehetetlen vénség nem képes már. Úgy legyen..., és megyek harangozni.

Budavári, 2005. augusztus 2.

Pénteken este háromnegyed hétkor befejeztem a szentmisét, s utána bejött a templomba a plébános Révfülöpről, a kántora, az itteni polgármester meg a segítsége, Viczai Attila – mindketten feleségestül, egyéb asszonyok s a kis Viola, hogy felvirágozzák a templomot olyan szépre, amilyennek még sohasem láttuk. Este 8-kor még átviszem Domin Károly keresztútjának harminc füzetét, s akkor még javában folyik a nagy rendezkedés. Másnap reggel hatkor kelek, lemegyek a szőlőbe, s elkezdem gaztalanítani a harmadik szőlősor egyik oldalát. Nyolc felé hallok Teri hallo, hallo kiáltását, s megyek nyomában szerszámaimmal felfelé, s diófa ebédlőben ott állnak már Károly és Éva, Péter és Ildikó – ünnepi díszben. Betessékeljük őket a házba, magam előttük megyek... lemosakodni, mert dől rólam még az izzadság.

8, 20-ra megyünk a Kultúrházba, megnézzük ott a budavári művészek kiállítását, s onnan megyünk a templomba, ahol Rompos Patricia olyan gyönyörűen énekel, hogy attól szebbet az Operaházban sem lehet hallani. Felfedezem a hallgatóságban Miklovitz Lacit és családját, Meg régi-régi budaváriakat, akik eljöttek erre az alkalomra. Milyen alkalomra? Hát jön az érsek Veszprémből, hogy megáldja Károly 14 stációját, melyek pontos helyét három hete mértük ki Péterrel, s melyekhez maga a polgármester fúrta ki a lyukakat, s akasztgatta fel Attila segítségével – természetesen a magam gondosan figyelő jelenlétében. Megérkezik az érsek háromnegyed tízre, kéri a művészt, hogy fáradjon be a sekrestyébe, majd kijön a templomba hozzám: megismerkedünk, s kérdezi, hogy koncelebrálok-e vele. Mondom, hogy szívesen, ha felszólítást kapok. Megyek beöltözni. Hárman állunk az oltárnál. A harmadik a plébános. Ő olvassa a szentleckét, én az evangéliumot. Az érsek beszél, nagyon szép verssorokat idéz irodalmunkból, s elmondja, hogy a megáldott keresztút *példázza, hogyan kell viselnünk a mi életünk keresztjeit is...* Meg nem rándulnak arcizmaim. Elmondjuk a szentmisét. Sokan áldoznak. A végén a polgármester köszönti a művészt, én meg felolvasom a *Köszönetnyilvánítást*, melyet aláírtak a falu nevezetes meg kevésbé nevezetes lakói: Teri meg én is. Kifele menvén veszik kétszáz ficcsért Domin keresztútját azok, akik odahaza is

meg akarják nézni, vagy imádkozni akarnak előtte – ahogyan hangzik propagandaszövegem. (Érsek és plébános ingyen kap belőlük.) Kifelé menet pedig a közönség olvassa az ércebe vésett feliratot:

A 14 stáció Domin Károly alkotása és ajándéka; a keretek Miklovitz László műve és ajándéka – 2005. nyarán

12,20-ra megyek a Szent Márton ház kertjébe ebédelni. Két öreg diófa árnyékában állnak az asztalok. Hús a diófáktól a levegő – a 35 fokos rekkenő nyárban. Már esznek, de gyorsan helyet készítenek nekem az érsek mellett, kinek másik oldalán pedig Godány Robi (öt gyerek apja, meg a magyarországi Schönstadt vezetője) ül. Az érsek úr az ebédet arra használja, hogy teljes közvetlenséggel és húsz percen keresztül előadja infarktuszának orvosilag is pontos történetét, mint nyilvánvalóan közérdekűt. Amikor a rétest is megettük, az érsek úr asztalt bont, én meg engedélyt kérek arra, hogy rázendítsek: *Aki ételt, italt adott, annak neve legyen áldott, Mi jóllaktunk hála Isten, adjunk annak, kinek nincsen!* Mindenki ismeri, harsogva éneklí az ebédelő társaság.

Megvolt Márfi Gyulával a második találkozásom. Volt első is? Egyoldalú. Amikor '97-ben rehabilitáltatott a magyarországi püspökökkel a mostani pápa, s beírhattam a Hittani Kongregáció által számomra '85-ben készített s általam vonakodás nélkül *azonnal* aláírt Hitvallásba... Mit írhattam bele? Amit már '85-ben is akartam, de akkor nem volt szabad... Beírhattam végre azt a Ratzingert felháborító zsinati tanítást, hogy *az ember a lelkiismerete által jut el Istenhez*... Nos akkor, '97-ben, a püspökök közül rehabilitációmhoz egyes-egyedül Márfi Gyula szólt hozzá a sajtóban, s azt mondta, hogyha már most aláírtam, akkor aztán aszerint is tanítsak. Erre a buzdítására akkor sem, azóta sem mondtam semmit. Ha tudta a történések lefolyását, akkor azért nem; ha nem tudta, akkor meg azért nem. A tájékozottal, meg a tájékozatlannal nem érdemes vitatkozni, ha egyszer nem azt mondja, amit gondol, hanem, azt, amit kell. Most megvolt a békességes találkozás, s nagy figyelemmel hallgattam végig az infarktus-történetet, s nem emlékeztettem őt a korábbi találkozásunkra. Hagytam: maradjon meg az teljességgel egyoldalúnak. Hátha kapok egyszer jó pontot érte Attól, aki egy-két alkalommal szintén néma maradt... nagyurak előtt.

Negyedháromra jött értünk Benyhe Pisti, akinek nemesgulácsi házában nyaralnak Mikék. Jött, vitt és este hétre haza is hozott. Tizenöt éve még az anyja, Andi, mutatta meg nekem a parasztházat, amit a fia vett. El voltam ámulva a csodapalotától, amivé lett a parasztház, és amikor beléptem, csak Karinthy Herczeg-paródiáját tudtam idézni: *Fényűzés elszórva a falon*... Ekkorát még sohasem beszélgettem Pistivel. Pedig félszázadnál régebben volt, amikor három évesen felmászott a fotőjre, kivett egy Babits kötetet a könyvszekrényből, felém nyújtotta és megkérdezte: Babitsot ismered? Még azon a lelkigyakorlaton sem beszélgettem vele ennyit, melyet vagy harminc éve ő szervezett nekem Lovason... (ahol egyébként található egy törökszederfa, amelyet mind ez ideig nem tudtam beojtani vadalanyn fáimba, pedig sokszor megpróbáltam már. Ezennel felhívást intézek a nagyvilághoz, hogy Lovason törökszederfa áll és él, és kerestetik egy oltásszakértő, és minden pénzt megadok neki, ha beojtja vadalanysaimat – persze inkább csak vatikáni valutában. Biztosra mehet: fogadja a vadalanyn a törökszedret, mert már egyszer sikerült az ojtás, csak hogy ághegyre oltották, s letörte a szél a lombbá növekvő új hajtást, a hatalmas és bőrs leveleket.

Rengeteg mindenről beszélgettünk Pistvel a három-négy óra folyamán. Természetesen világmegváltásról is, de arról is, hogy Hódmezővásárhelyen van egy fertály, ami megmaradt a török hódoltság idején katolikusnak, és hogy mi lehetett ennek az oka. S hogy szeretnék már egyszer egy hiteles vallástörténeti térképet látni 16-17. századi hazánkról. Meg arról is beszélgettünk, hogy honnan a csudából tűnnek elő a magyar görög katolikusok? Van erről egy elméletem: református magyarokból lettek, akik optáltak a prédikátorok fehérre meszelt falaitól a rutén, vlach pópák Tisza-felsőfolyási ikonjaihoz. Mert el nem tudom képzelni, hogy

a törökök előtti félezer évben királyaink elviseltek volna ortodox magyarokat. Provokálok és provokálok e tételemmel, de nem veszi fel egyetlen egyház- vagy nem egyháztörténész sem a kesztyűt, csak mondják, hogy Gyula és Ajtony még Bizáncban keresztelkedtek meg, István előtt, a 10. században, s emlegetik a veszprémvölgyi apácák görög nyelvű alapító levelét... – ahogy *Pirigyi* is.)

Estére megnéztem a montreáli vízilabda döntőt, s hogy Kemény Dénes időt kért, amikor már nem volt szabad néki. Majd aludni próbáltam... De be voltam sózva, nem is igen sikerült. Félnyolcra már átmentem a templomba, s vittem az éjszaka írt áldás-szöveget:

Istenem, áldd meg ezt az oltárt, melyet Jenő testvérünk szívének minden szeretetével épített Neked. Áldd meg, mert amíg e templom hirdeti Budavári népének hitét Tebenned, papjai ezen az oltáron mutatják majd be Neked egyházunk legszentebb vallási cselekményét: azt a lakomát, melyet Jézus rendezett a szenvedése előtti estén tanítványainak. Áldd meg ezt az oltárt, hogy az történjék rajta, amit tanítványainak Jézus meghagyott: Ezt tegyétek majd ti is az én emlékezetemre. Áldjad meg ezt az oltárt, hogy ezért misézzünk rajta, s el ne feledjük soha életét és tanítását. Azért, hogy szeressünk Téged és testvéreidet, s akár az életünk árán is. Áldjuk meg tehát ez az oltárt az Atya + a Fiú + és a Szentlélek + nevében. Amen. És háromszor meghintettem szenteltvízzel a paramentumoktól megszabadított és így láthatóvá tett egész oltárt. Nem spriccelőből, amivel az érsek hintett Károly stációi felé, hanem egy szép kis kerámia vázába mártottam bele egy kertemből metszett fenyőágat, s azzal a hintettem a megáldott vizet. S mindezt Jenő nem láthatta, nem hallhatta, mert Erika várta odahaza az – ő óráját. Tavaly nyárvégen eskettem őket Inárcson, s az esküvő lakodalmas részében még én is táncoltam... egy másik világszép kislánnyal – a hatéves Annával... Ennek következtében a mise végén fel sem olvastam a köszönetnyilvánítást, minek folytán egyelőre csak a Naplóból veheti tudomásul annak szövegét:

Kedves Garajszki Jenő Testvérünk! Hogyan köszönjük meg Neked, hogy egy lelkigyakorlatod alkalmával arra gondoltál, hogy a szembemisézésre szolgáló egyszerű asztalt kicseréled majd egy műkőből készített művészi oltárral? Hát úgy, hogy most elmondjuk Neked, hogy ennél az oltárnál már nagyon sokszor bemutattuk Isteniünknek vallásunk legszentebbnek gondolt közösségi áldozatát. Adja Isten, hogy Te, feleséged – Erika, a most született kicsi lányod, születendő többi gyermekeid, kisközösséged, életközösségek minden tagja még nagyon sokszor ünnepelhessék itt, az általad készített nagyon szép és művészi oltáron az eucharisztikus áldozatot. Isten megáldjon Téged azért, amit Budavári templomáért, Istenben hívó népéért tettél. Testvéri szeretettel, Budaváriban, 2005. július 31-én.

Ezután következnek az aláírók s azoknak is az élén Bódor Antal, a polgármester és többi budaváriak. Majd a Dogmatika-kör szeptemberi találkozásán megkapja Jenő a hiteles okmányt is, melyen rajta a község hitelesítő pecsétje is. De addig is és azután is ércből készült emléktábla hirdeti a tölgyfakapu belső oldalán:

A szembemiséző oltár Garajszki Jenő alkotása és ajándéka a Bokor inárcsi Hang-közösségéből – 2003. nyarán.

A megáldásra a vasárnapi 9 órás szentmisén került sor, melynek zenei aláfestéséről Györgyné, Kollár Gabi ajkai zene- és énekkara gondoskodott – a kóruson helyezkedve el. Nyitószámukra jöttem ki a sekrestyéből Tölts Janival. Ő tartotta a szenteltvízzel teli kerámiavázát, s az áldás után vele öltöztettük fel szentmisére az oltárt, miközben a kórus már indította is a maga részéről a szentmisét. Aztán következett az Atya, Fiú, Szentlélek nevében. Majd a többi. A Kyríe és a Glória alatt ültünk Janival a díszes székeken, melyet az érsek kedvéért hoztak oda a hívők adományából vásárolt műanyag székek helyett. Jani olvasta a szentleckét arról, hogy a csendes szellő susogásából ismeri fel Illés az Urat, én meg az evangéliumot a kananita asszonyról. S utána mondtam egy normál Bulányi-szöveget, s *szerencsémre* azt találtam mondani, hogy Jézus ugyanabban a helyzetben volt, mint tegnap este Montrealban Kemény Dénes a vízilabda-edzőnk, amikor 35 másodperccel a befejezés

előtt időt kért – 7:8-as állás mellett. Jézusnak is időt kellett szereznie, s ezért gorombáskodik a kananita aszonnyal... Hogy végül is a Libanonon kétszer is átkelve lesátánozza a szegény Pétert is. Jézus is időt kért, mert azt gondolta, hogy lehet Izraelből Isten Országát csinálni, pedig csak keresztre lehet jutni azzal a szöveggel és életstílussal, amely az övé, s amely kereszt hogyan, hogy nem, de nagyon is azonos volna életünk nehézségeivel, amiket – a tegnapi érseki prédikáció szerint – mindannyian hordozunk. Ha ez nem világos? De kötekedjenek, akik kötekedni akarnak.

Hát azért említettem az edzőt *szerencsémre*, mert a mise után akik bejöttek a hűsre, az én kerti díófaebédlőmbébe, mindannyian Kemény Dénest vitatták. Vénységemre még megtanulom, hogyan kell jól prédikálni. Mondani valami foghatót is, mint pl. Kemény Dénes vagy azt, hogy Mezopotámia. Mezopotámia, hogy kerül ez ide? Csak úgy, hogy az egyszeri öreg néni nagyon dicsérte a prédikációt... – ahogyan pár lappal korábban már elmeséltem.

Kik jöttek be hozzám mise után. Hát a György zene- és énekkar jó tízen, a Káptalanfüreden nyaralók öten, az adyligetiek meg a Mag-közösségbeliek, akiknek ez lett volna a nyári találkozójuk. El is jöttek Az adyligetiek közül Sándor Edittel és Tapi, a Mag I.-ből pedig Feriék hárman, a Mag II.-ből meg Virág Mária, aki hozta Tivadart, Gabi Bócsáról meg a barátnőjét, aki már járt itt vagy négy éve lelkigyakorlaton, Máriát, no meg Sztupi, aki csak saját magát hozta. De majd mindannyian siettek el, és én Terinek, szegénynek, azt a pontos eligazítást adhattam csupán, hogy főzőn ebédet akárhány személynek, s majd meglátjuk, hányan maradnak. Hát ebéd előtt egy félórával kiderült, hogy lakodalmas házunkban – a meghívókon kívül – összesen hárman maradtak a meghívottak, akik Jézus óta köztudottan csak kevesen vannak. Azokból is ketten ebéd után azonnal elmentek, mert hogy nagyon messziről jöttek, és maradt csak Sztupi. Az kívárta, hogy ebéd után egy kicsit *hunjak*, s utána elvitt a *Művészetek völgyébe*, a közeli Kapolcsra. Találtunk ott egy hatalmas vásárt, melyben Sztupi vásárolt is magának egy művészi háncs-szatyrot. Kapolcsra Vázsonyból Leányfalun keresztül mentünk a hátsó úton, Vigántpetend felől, de hazafelé már más úton *jövének*, mint a napkeleti bölcsek. Tapolca felé, ahol is találtunk egy bevásárló központot; részemről – sárgadinnye reményében. Bementünk, de csak semmit érőt találtunk, s végül is Sztupi vásárolt nekünk kopasz barackot. Budaváriba jutva ki se szállt a kocsiból abban reménykedve, hogy dugó előtt hazaér még fővárosunkba. Terivel ezek után leosztottunk, de alig vettük kezünkbe a lapot, kopogtatást hallunk, Virt Laci, az ezer éve látott nagyon jó barát, kopogtatott be kilenc éves fiával, Gabival. Márcziék ezüst lakodalmán láttam őket utoljára, amikor is a két éves Gabi táncolt Tücsök hegedűjének muzsikájára. Teri átvette Gabit, jót sakkoztak, s Laci elmondta életének lakodalom utáni szakaszát: két gyermeket nevelnek még Gabin kívül: mind a kettő lélegeztető gépen él, s odahaza, feleségével gondozzák őket. Láziban, a Bakonyban élnek, onnan jár be Laci Győrbe egy mentálhigiénéseket gyűjtő otthonba. Felesége csak akkor mozdulhat ki a házból, ha ő otthon van. Ezért szakadt meg kapcsolata a Bokorral. Az elmúlt hónapokban jelent meg életükről egy könyve, majd elküldi. *Mind hősök ők, mind férfiak...* ha nő is a második, vagy az első.

Virt Laci írt egy gyönyörű könyvet – Márton Áronról. Kiket nem avattak szentté csak az elmúlt félszázadban is a pápák! S Márton Áron szentté avatásáról szó sincsen, legalábbis hozzám még nem jutott el a híre. Laci felvetette a kérdést, hogyan látom én ma Mindszenty alakját. Elmondtam. Tudtommal ő a szovjet övezetbe került főpapok legnagyobbjának mondott keresztény hőse... De azzal, hogy november 4-én bemenekült az amerikai követségre, lefokozta magát politikai hőssé. Ha hagyja, hogy újból bebörtönözzék, Kádár pár év múltán kényszerül kiengedni őt, s Márton Áron mintájára Mindszenty visszaparancsolhatja a békepapokat, az *egyezkedőket* oda, ahol voltak '48 végén, letartóztatásakor. S ekkor bizony más lett volna a század második felének magyar egyháztörténete, és Tomka Feri nem írhatta volna meg könyvét,, amiről szó se essék már. Az idő szaladt, s Laciéknak menniük kellett.

Vacsoráztunk és jöttek Kaszap Pista és Márti, a nagyon hűséges testvérek, a szomszédból, Antalfáról. A reggeli szentmisére voltak hivatalosok ők is. El is indultak 9 előtt tíz perccel, s este nyolcig furikáztak egyfolytában... Mobilon kapták az értesítést, hogy gyerekeik dolgait kellett intézniök, akik a Művészetek völgyében vendéglőt nyitottak, oda kellett menniök, majd Gábor fiúk kezében felrobbant a gázpalack... kórházba vinni őt s a többi. Arról beszélgettünk, hogy hol tartunk ma. A Bokor jövőjéről, hogy sorsunk: az ateizmus vagy vissza az egyházba, amely pedig nemigen akaródzik átvenni jézusi tartalmainkat. 25 éve nem szentel papot a Bokornak, s a Bokron kívül idáig még egyetlen pap sem jelentkezett közénk. Jól zár az egyház hatalma. *Deus providebit*, azaz szegény ember szándékát boldog Isten bírja. Az éjszakában mentek haza. Így múlt el ez a nap.

Másnap hajnalban nekifogtam a harmadik szőlősor másik oldalának, s mire mindennel kész lettem, ebédidő lett. Délután meg hozzáfogtam e Napló-darabhoz, s írtam, írtam egészen ötig, amikor is átmentem harangozni, rendbe tenni, amit kellett. Majd felöltöztem, s betérdepeltem a padba elolvasni a napi olvasmányokat: Mózes szomorúságát, kiborulását, a választott nép lázongását, hogy mért nem hagyta őket Egyiptom húsos fazekainál, meg Jézus csodálatos kenyérszaporítását. Én is búsan kezdtem a második harangozás után a fájdalmas olvasóba, mert Terin kívül senki sem jött. De háromnegyed után, miközben mondom, hogy *és áldott a te méhednek gyümölcse, Jézus, akinek vállára az urak rárakták a keresztet*, hallok valami halk húr-pendülést. Nem értem. Budaváriban senkinek sincs gitárja. Aztán befejezem az olvasót, megfordulok, hogy menjek harangozni, s rám mosolyog öt szempár: visszajöttek az káptalanfürediek. Van már közönség. Terinek is elmondtam volna azért, amit kigondoltam *térbetyülés* közben, de azért ő már szegény ismeri minden lemezemet. Így egészen más. Kezdem azzal, hogy valamit mondok a mise elején arról, hogy ki és mi volt Ligúri Szent Alfonz, a napnak a szentje, Kristóf pedig gitároz, és Orsika énekel, szintén majd operaénekesnői szinten. Aztán az evangélium után öreg papként leülök az érsek számára beállított székek középsőjébe, s beszélgetősen prédikálok. Mózes bajáról, amely így vagy úgy mindenkit megtalál, s elmondom, hogy mit találtam ki rá orvosságul – '36-ban a noviciátusban, s '52-ben is a Fő utcán. Hát azt, hogy megadtam magam, elfogadtam, s istenmegtapasztalás-féle lett érte mind a két esetben a jutalmam. Aztán meg áttértem a csodálatos kenyérszaporításra, s elmondtam, hogy az egzegéták racionálisabb fele azt mondja, hogy azért volt annyi maradék, mert ki-ki előszedte a maga ennivalóját. Egy érvet mondtam is e másik fél javára: az Írás szerint asszonyok és gyerekek is voltak az ötezer férfi mellett, akik eljöttek a távoli falvakból Jézust hallgatni, Jézusnál gyógyulni. Lehet, hogy ezek a férfiak nagy-nagy lelkesedésükben csak Jézusra gondoltak. De az asszonyok bizony el nem indulhattak anélkül, hogy össze ne pakolták volna, ami az egész napos kiránduláson a család élhetéséhez szükséges. A kenyérszaporításban alighanem az volt a csodálatos, hogy Jézus hatására mindenüket megosztották egymással a letelepítettek.

Mosoly a nők arcán..., meggyőztem őket, befejezhettem prédikációm. A misében elmondjuk a Miatyánkot, s heten körbefogódzunk: *Legyen békeesség köztünk mindenkor!* Áldozunk két szín alatt: mindenkinek kezébe adom a kelyhet is, ahogy Jézus az utolsó vacsorán, aztán az áldozás után elmélkedem még egyet a nem tudom már miről. S a mise befejezése után, mert már este van, elénekeljük, hogy *Immár a nap leáldozott*, s ráadásnak elimádkozzuk, hogy *Én édes Isten, Hálát rebeg lelkem, Hogy egész napon át Úgy szerettél engem...*

Eloltom a gyertyákat, farmerre vetkőzöm, bezárom a templomot, a kapun kívül megcsókolom őket, s kérdezem, hogy bejöttek-e. Mondják, hogy most igen. Ráérnek, nem úgy mint tegnap. Elfoglalják a diófa ebédlő melletti orgonást. *Teri terít*, majd hozza az enni és innivalót, s elindul a nagy beszélgetés.

Tamás és Gabi adventisták. Nem találtak jobb baráttra, mint Kristóf és Orsi, akik pedig katolikusok; és ők pedig katolikusokként nem találtak jobb baráttra, mint adventistákra. És Tamás kérdez.

– Mért mondtad a mise végén, hogy többet nem mondasz, mert nem akarsz, hogy ki-forduljanak még a tanítványok is a kafarnaumi és nem-kafarnaumi zsinagógákból a Bokor tisztelt tagjai? Ő, Tamás, azért még nem annyira bokros, hogy tudná...

Széles mosoly Kristóf és Orsi arcán, mint akik tudják jól. Hát azért, mert nincs más megoldás a világ problémáira, mint a jézusi tanítás és annak lényegi formája. Ez utóbbi meg nem az összejáró közösség, hanem az életközösség, amelyben a tudatátalakulásból életátalakulás is lehet.

Tamás továbbkérd:

– Mi kell ahhoz?

– Egy valaki, aki hív, és más valakik, akik a hívást elfogadják és jönnek.

– Mért nem vagy te az a személy, aki hív?

– Mert már vén vagyok, s a tizenévesek nem értik a szavam.

– Hívd az idősebbeket!

– Nem jönnek, s ezért nem is hívom őket, csak mondtam az egyetérteni látszóknak, hogy induljon meg a szekér, én majd felkapaszkodok. S nem indult meg a szekér, mert már Jézus is csak tizenéveseket tudott elbolondítani, s később az egyházban is, csak a tizenévesek mennek noviciátusba.

– Már miért ne mehetnének az idősebbek is?

– Mert már nem vállalják az újoncképzést. Van azért egy ellenpéldám is: Pinkafő! Azt meg lehetne néznetek. Itt van a közelben a nyugati határ közelében.

Közben Teri figyelmeztet, hogy kezd hasadni a ligetszépe. Tamás elektronikus fényképező géppel lesi, hogy levesse magáról csészelevelét a bimbó, s amikor ez megtörténik, a szemünk láttára fesel ki a gyönyörű egy napos-sem virág, mert a délelőtti melegben lekonyul, s vége. Az est leszálltakor nyílik, virágzik a sötétben, hajnalban még virít teljes pompájában, s a meleg végez vele. Mulandó, mint az ember. Mulandó és szép, mint Berzsenyi Emmije.

*Én is üdvözlő dalomat kiöntöm,
S egy virágbimbót tűzök, édes Emmim,
Gyenge melledhez; valamint te, oly szép,
S mint mi, mulandó!*

Elbúcsúzunk. Vége a napnak, mely gazdag volt, mint az előző kettő is.

Budavári, 2005. augusztus 7.

Befellegzett a paraszti életformának. Harmadikán reggel fel kellett jönnünk. Nyomda - késszé kell tenni a 69-es *Naplót*, az augusztus-szeptemberi *Koinóniát* s az *Aki dudás akar lenni, pokolra kell annak menni...* c. regény-füzetet, a folytatását az elsőnek: *E fiúból pap lesz...* S mellette még készülni a következő hétre, melynek mottója: *Én nem hiszem, hogy normális vagyok.*

Csütörtök reggel meg kellett mutatnom a szemem a Rókus-ambulancián, ahova Soós Karesz felesége, Mária, irányított. Mária szemész szakorvos a mátyásfüldei Rendelő intézetben. Hogy kerülök én oda? Hát úgy, hogy egyre vacakabbul látok, s elmentem a Marosba, ahova tartozom. Ott egy néni megnézte a szemem, s megállapította, hogy szürke hályogom van, s még van valami baja szemfenéknek is, és egyik sem gyógyítható, de ha éppen akarom, ír nekem egy szemüveget, bár ily idős korban a dioptria már nem változik.

Én meg elkérem Nácitól Mária mobilját, s abba mindezt belemondom.

– Hogyan láthatnálak?

– Úgy, hogy kimegyek holnap reggel Mátyásfüldre.

Kimegyek, fogad, megvizsgál, s mondja, hogy nagyon is gyógyítható, de Dr. Czvikovszky György, aki megoperál majd, azonnal el nem érhető. Két hónap kell hozzá. Mindez június 16-án történik. Kinyitom a naptáramat, s mondom, hogy augusztus 15-én szabad vagyok. Mire Mária mondja, hogy jó, s a többi az ő gondja. Hamarosan levelet kapok tőle: hozzak írást házi orvosomtól, hogy van-e belgyógyászati akadálya a *Cat.* műtétnek. Arató Éva meg elküld a laborba, s utána kiállítja a bizonyítványt: nincs akadálya, ha szedem gyógyszereimet. Ezt elküldöm postán Máriának, aki meg elintézi, hogy augusztus 4-én reggel fogadjanak a Rókus-ambulancián. Két óra alatt megúszom a vizsgálatot, s mondják, hogy 15-én 7,30-ra menjek a kapott papírral a Rókus kórházba, hogy megműtsék a balszemem.

S már megyek is haza, hogy *Napló, Koinónia, Dudás* – minden elkészüljön a hét végére. Dolgozom keményen. Közben jön Öcsi, aki mostanában talán legfőbb társam a világmegváltásban, meg Maurer Gyuri, hogy a Püski-féle *Napló IV.*-hez kimásolja gépemből a képeket. Szombat délután négy órára meg jön értünk Virág Mária, hogy vigyen a pesthidegkúti templomba, ahol összeadjuk Lacival Verát meg *Szót*. Valójában Laci kötözi össze őket, s ő mondja a prédikációt is, hiszen ő a csoportvezetőjük, magam pedig csak öreg házibútorként celebrálom a szentmisét, mert hogy Vera az Attila-utcában lakott Terivel s velem, azaz hogy odaszületett, s ennek következtében nagy a barátság... meg azért is, mert időnként előfordul az ifjúsági miséken is. De vagy éppen ezek miatt – igyekeztem én is kitenni magamért. Így:

Testvéreim, szeretettel köszöntelek Mindannyiotokat. Hát itt vagytok. Itt, mert Vera, akinek összeszedtem valamikor a ropit, elkelt a halpiacon, mert megtalálta Robit. Isten oltára előtt vagytok, hogy kezdjetek egymással valamit. A legnagyobbat, amire az ember képes. Folytatni Isten vállalkozását: megcsinálni Országát a Földön, aminek számukra az az eleje, hogy Robi Verára talált, Vera meg Robira. Ők vállalkoznak most arra a szeretetre, amiről Jézusunk tanított, s amit a Bokorban tanultak. Kezdjük el tehát a szentmisét – az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében.

Az Atya, aki csak szeret és szeret,
a Fiú, aki megmutatta nekünk, hogyan kell ezt csinálni,
s a Lélek, aki egybeköti Verát és Robit, s ezenfelül még mindannyiunkat is egybe akar kötni – legyen Veletek!

Testvéreim, nézzünk magunkba: akarunk-e mindenkit szeretni, ahogy Jézus mutatta nekünk...

Gyónom a mindentadó Istennek... Irgalmazzon nekünk a mindentadó Isten, bocsássa meg bűneinket, s vezessen el minket Magához, az örökéletbe! **S KYRIE** után:

Imádkozzunk Hozzád, Istenünk, aki a hitvesi köteléknek Magadhoz illő értelmet adtál: ahogyan az Atya szereti a Fiút, ahogyan a Fiú szereti az Atyát, és szeret mindenkit, az egyházába meghívottakat is – a szeretet e mindent adni akaró isteni tökéletességére hívod most Verát és Robit. Kérünk, add nekik Szentlelked segítségét, hogy ezt az istengyermeki hivatásukat a Te és mindannyiunk örömeire teljesíteni tudják. A mi Urunk...

Ezután volt a beszéd, az esketés, meg a kiszemelt hívők könyörgése. Aztán megint én következtem, s mondtam a felajánlási könyörgést:

Urunk, fogadd jóságosan adományainkat, amelyeket örvendező lélekkel teszünk oltárodra. Azért is ajánljuk ezeket fel Neked, hogy oltalmazd atyai-anyai jóságoddal Verát és Robit, akiket a házasság szentségével már egybekapcsoltál – Fiad, Jézus által.

Az Úr legyen veletek! Emeljük fel szívünket! Adjunk hálát Istenünknek! Bizony méltó és Neked tetsző, hogy mindenkor hálát adjunk Neked, mert a te jóságodból született meg Vera és Robi. Mert gondos szülőkre bíztad őket. Mert találkoztak egymással. Mert megláthatták és kölcsönösen elbűvölhették és meg is szerethették egymást. Mert testvéreket is adtál nekik az egyház közösségében, akikkel együtt akarják építeni a csak osztozást és felezést ismerés földi

országát. Ezekért és minden egyéb javaidért mennyei pártfogóikkal, az őket őrző angyalokkal együtt, most jószágodat dicsőítjük, s velük együtt vég nélkül zengjük: Szent vagy...

Az áldoztatást nem mi, hanem Vera és Robi végezték. Egyikük tartotta cibóriumot az ostyákkal, a másik a kelyhet a borral, s jöttek, akik áldozni akartak, s vettek a Testből, s bemártották azt a Vérbe.

Aztán megint én következtem: Imádkozzunk! Istenünk, te a magad képre formáltad meg Verát és Robit. Jézusunk, te a magad testével és vérével tápláltad most őket. Segítsd e házaspárt, hogy Szentlelked ereje által ketten együtt sokaknak tudjanak igaz örömeikre lenni. A mi Urunk és Testvérünk Jézus által, aki az Atyával és Szentlelkükkel együtt él és szolgálva szeret mindörökkön örökké. Amen.

És még egy áldás búcsúzóul: Áldást kérek most rájuk Istenem! Áldjon meg Titeket az Isten! Legyetek egymásnak igaz felei: Robi Verának, és Vera Robinak! Legyetek Isten szentjeivé és választottaivá! Legyetek Isten Szentlelke szerinti szegények! Ha szomorkodtok, mindig találjatok vigasztalásra! Legyetek szelídek, hogy átalakuljon tőletek a Föld színe! Éhezétek és szomjazzatok Isten akaratának teljesítését, és mindig legyetek tetszők Isten szemében! Legyetek sokak jótevői! És nemcsak azért, hogy mások is segítsenek rajtatok, ha bajba kerültök, hanem azért, mert jónak lenni – jó. Legyen mindig tiszta a szívetek, hogy megláthassátok Istent! Teremtsetek, ahol jártok, békességet, hogy Isten gyermekeinek mondjanak titeket! Viseljétek el az üldöztetést is, ha Jézusért bánatának titeket! És sohase feledjétek, hogy mindezért tiétek a legnagyobb jutalom: az Isten, a Mennyek Országa, s ráadásul még az is, hogy mindezek ellenében még boldogok is lesztek, amit Nektek mi, mindannyian szívből kívánunk.

Áldd meg őket Uram, hogy legyen egész életük egy nagy igyekvés, hogy tetszésed szerint járják útjukat! Add meg, hogy igyekezetük kivirágozzék bennük és gyermekeikben, akikkel majd megajándékozod őket!

És áldjon meg titeket is Szülők, Nagyszülők, vér szerinti Testvérek és Mindannyiokat is, akik barátai és testvérei vagytok e párnak Jézusban, akik mindannyian és évtizedek óta kedvesek vagytok személy szerint nekem is!

Áldjon meg Titeket – a Mindentadó Isten, az Atya, a Fiú és a Szentlélek! Amen. Majd a végső szó: Ez a lakodalmas nászmise most véget ért. Élünk mindannyian Jézus testvéreiként – szeretetben, örömben és békességben. Majd **ÉNEK** után:

Most pedig Vera kezébe nyomom a mennyasszonyi csokrot. A két ministráns megy elöl egymás mellett, utánuk az új házaspár, aztán a tanúk, s végül a két öreg pap. A templomon kívül gratulálunk. Amikor így felálltunk, akkor a húrokba lehet csapni. Most.

Félkilencig maradtunk, aztán Mária hazaröpített minket. Vasárnap meg nagy terveket szőttünk egy csellengő Bokor-házaspárral, hogy végét vessek csellengésüknek... Talán valami sikerrel? Talán... Aztán meg keményen dolgoztam tovább, s estére jelenthettem Kundra Pistának, hogy mindennel készen vagyok, viheti az anyagot másnap a nyomdába.

Városmajor, 2005. augusztus 8.

Ez az a nap, amelyen bizonyítom, hogy nem vagyok normális. De még csak reggel van, amikor Kundra Pistának átadom az anyagot, s azonnal hozzáfogok, hogy elkészítsem a jövő vasárnapi, soproni Bokor-nagytábori szentmise prédikációjának a szövegét. A délután közepére el is készül.

SOPRONI HOMÍLIA – 2005. AUGUSZTUS 14-ÉN

Akkor került sor Jézus és a tanítványok e külföldi nyaralására, amikor a Mester éppen nem tudta, hogy miként tovább. A csodálatos kenyérszaporítás után megindul feléje az ötezer férfi, hogy királlyá tegye, s Jézus a tanítványokat gyorsan bekényszeríti a bárkába, hogy evezzenek Kafarnaum felé, maga pedig felmenekül egy hegyre imádkozni. Másnap a kafarnaumi zsinagógában válaszol azoknak, akik királlyá akarták tenni őt: Nem vagyok

Mózes, mennyből alá szállt Kenyér vagyok. Kenyér az örökéletre. Erre jó nacionalista tanítványai közül is kifordulnak egyesek a zsinagógából, s Jézus a Tizenkettő felé fordul: Ti is el akartok menni? Péter válaszol: Hova mennénk? Nálad vannak az örökélet igéi. Ekkor kelnek át a Libanonon nyaralni, s Jézus pedig úgy bánik a szegény kananita asszonnyal, ahogy a kutyánkkal se bánunk. Miért? Mert ő se tudja, szegény, hogy merre és hová. S ilyen állapotban nagyon idegesítő, ha segítséget kérnek tőlünk. Nem tudni hány hétig, mennyi ideig nyaralnak ott. Csak amikor már Jézus tudja, hogy merre és hová, akkor kelnek át újra a Libanonon, hogy hazamenjenek, Izraelbe. De még Izraelen innen, Fülöp Cezáreájában elárulja a nyaralás alatt megszületett nagy eredményt: Jeruzsálemben kell mennie és sokat szenvednie a vénektől, a főpapoktól és az írástudóktól, és azok megölik őt, de a harmadik napon majd feltámad. Hát ez az eredmény – meg Péternek sok. Most ő borul ki: Nem eshetik meg ez Veled, Uram! Amit ezért Péter hall Jézustól, ahhoz képest a kananita asszony olcsón úszta meg, mert Péter ezt kapja: Távozz, te, Sátán! Bántalmamra vagy. Nem gondolsz az Isten dolgaira, hanem az emberi dolgokra gondolsz. Alighanem Jézus sem heverte ki a maga új eredményét arról, hogy merre és hogyan tovább. Péter pedig még kap valamit az előzőknek hegyibe: Ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg magát: vegye fel a keresztyét, és kövessen engem!

Eszembe jut egy jó félszázados történet. Két hónapot töltök napi tíz órás beszélgetésben egy derék ávós őrnaggyal. Látja, hogy ki vagyok borulva, s atyai jósággal megkérdezi: Mi van magával Bulányi mester, hiszen még egy ujjal sem nyúltunk magához. Mire én: Semmi, csak olyan fejfájós vagyok. Mire ő: Fejfájós emberek ne csináljanak ellenünk földalatti mozgalmat. Én is kérdezem az ávótól szerzett tudományommal Pétertől meg főleg Jézustól: Kiborulás emberekkel akar az Atya másféle világot teremteni a földön? Kardot hüvelybe dugást, osztozást – ilyen fejfájós-félékkel? Isten Országát? S azt válaszolják nekem, hogy sajnos, sajnos, ez van; s hogy azt kell szeretni, ami van.

Megvan már e táborzáró szentbeszéd első pontja. Álmodhattam én hatvan esztendővel ezelőtt a *Fényes szelek* mozgalmával együtt, hogy *holnapra megfordítjuk az egész világot...* De nem fordítottunk semmit, csak vagyunk itt, a táborban vagy félezren, s akarnánk, akaródnánk valamit, ami állítólag azonos azzal, amit az első nemzedékünk akart: a jézusi Isten Országával. Újra kezdeni a szent kíséretet, felvenni a nem Nagymajtényban, hanem Konstantin idejében letörött zászlót, s újra megpróbálni felemelni azt. Mert hátha igaz, hogy van Isten, mert hátha igaz, hogy azért teremtett embert, mert azt gondolta, hogy ez a szegény ember alkalmas arra, hogy megteremtse a Szentháromság mását a földön. A másiknak a lábát megmosni akaró, az ellenségeit is szeretni akaró, s a hat és félmilliárd emberrel osztozni akaró embereknek égi országát itt, lent a Földön. Azokkal az emberekkel, akik vannak. Fejfájósakkal, pánikolósakkal, lúdtalpasokkal, amilyenek közöttünk is találhatók. Ezeket kell megbecsülnöd, Bulányi. Ezeket kell szeretned, s még magadat is elfogadnod. Ez az utóbbi sem a legkönnyebb. Neked sem, a testvéreidnek meg még kevésbé.

Jöhet a második pont. Aki nem tudná, annak elárulom, magam az első nemzedékhez tartozom, mert 1910 után láttam meg a napvilágot. Már csak mutatóban van egy kevés belőlük itt. Nagybárára közelebb vannak a nyolcvan évhez, mint a hetvenhez. De nem róluk akarok beszélni, hanem azokról, akik már nem lehetnek itt, a nulladik nemzedékről. Valami közülük van nekik is hozzánk. Ők neveltek fel minket. Apáink és anyáink, akik még a 19. században születtek, s mi most a huszonegyediket tapossuk már. Apám 1970-ben halt meg hetvennyolcadik évében, de még elolvasta KIO-t, és a maga mély katolikus meggyőződése alapján azonosult vele. De többet akarok mondani. Ez a nulladik nemzedék buzgó, templomjáró, szentségekkel élő katolikus emberekből állott. Ők írtak be engem a pesti piaristákhoz, a másikat a debreceni Svetits Intézetbe, a harmadikat meg a miskolci Kir. Kat.-ba, vagy a pesti Sacré Coeurba, az Angol kisasszonyokhoz.

Csak azért van Bokor, mert egyházunk olyan jámbor keresztényekké nevelte e nulladik nemzedéket, hogy ők beírártak minket ezekbe az iskolákba. Magam is csak azért tudtam a negyvenes években halló fülekre találni az országban, mert egyházunknak ezek az intézetei nevelték fel az első nemzedéket, s ezekben az intézetekben formálták a füleiket olyanra, hogy meg tudták hallani, és el tudták fogadni, amiket én az evangéliumokból kibányásztam számukra. Mért mondom el nektek mindezeket? Csak azért, hogy elmondhassam e táborzáró szentmise második mondanivalóját. Mi lenne az? Hát az, hogy Jézus szülei zsidók voltak, és gyermeküket körülmélték és bemutatták a templomba, és járatták hittanra a zsinagógába. S hogy mindezek következtében Jézus is zsidó vallású volt, s ennek következtében tanított nemcsak a hegyen vagy a tó partján, hanem a zsinagógákban és a templomban is. És hogy zsidóként is halt meg, s hogy a tanítványai is zsidók voltak. A tanítványai is, akik Jézus feltámadása után a zsinagógában és a templomban is tanítottak. S nem hagyták ott a zsinagógákat egészen az első század végéig. Csak 92-ben, amikor kiközösítette őket egyházuk Jamniában, mert akkortól fogva el kellett volna átkozniok a zsinagógákban saját magukat, mint az Isten ellenségeit.

Testvéreim, minket sohasem közösített ki egyházunk. A harang nekünk is szól, s hív szertartásainkra. Ezek nevelték fel a nulladik nemzedéket, ezek nevelték az első nemzedéket is. Ezek adták kezünkbe az evangéliumokat. Ezek magyarázták meg nekem a váci piarista noviciátusban, hogy egész életemet elrontom, ha nem leszek szentté. Ezekből lett a Bokor. Jézus tanítása beépíthető akármelyik vallásba, mert Isten egyetemes, azaz az egész emberiségnek szóló tanítása. És nem építhető be a pártokba, s nem építhető be a szellemi műhelyekbe... De egyházunkba talán igen. S templomai várnak bennünket, s hiszem, hogy ma is érnek nagyjából annyit, amennyit a nulladik nemzedék idején értek... és ma is jámborságra nevelnek.

Mehetünk tovább a harmadik mondanivaló irányában: maradjon meg mindenki a maga egyházában, s ezen a talajon állva mondja el minden jóakarátú embernek, hogy a jézusi üzenet nélkül felfalja magát az emberiség. S mondjuk el ezt az üzenetet ma is, és magunknak is. Miféle üzenetet? Hát először is azt, hogy ahhoz, hogy megvalósuljon az Isten Országa, a legalapvetőbb, hogy legyenek emberek. Meg vagyok én bolondulva, hogy a népességrobbanás idején ezt merem mondani? Nem vagyok megbolondulva. A népesség ugyan egyelőre még robban, de nem nálunk, nem magyaroknál, s nem Európában, nem a fehér emberek körében. Az ateizmus keresztény kultúrtermék, és a gyereket nem vállalás is keresztény kultúrtermék. Fogyunk, és elfogyunk, s még ebben a században megérhetjük, hogy Európa mohamedán földrésszé lesz, mert a mohamedánok még jámborok, ők ragaszkodnak még vallásukhoz, és tudják, hogy Isten legalapvetőbb kívánsága tőlünk, hogy hűségesek maradjunk párunkhoz, s hogy elfogadjuk gyermekeinket, akiket Istentől kapunk, ahogyan Vera és Szó megvallotta mindezeket egy hete a pesthidegkúti templom falai között egyházunk kérdéseire. Őrizzük egyházunk és a Bokor talán legtöbbet érő hagyományát. Melyiket? A nulladik nemzedék hagyományát: én hét gyermekes családból születtem, Teriék is heten voltak testvérek, Jóskáék pedig kilencen. Ebből állt össze az első nemzedék.

S a második nemzedéknek biztosan egyik legnagyobb tette, hogy Náci és Zsike tizenhat gyermeknek adott életet, Imre és Ancsa tíznek, Bandi és Gabi szintén tíznek, Laci és Orsi kilencnek... s már kilenctől lefelé nem is említek meg senkit, mert elunnátok a Bokor-statisztikát. Együttélés, csak polgári házasság, egykezés-kettőkésés ne is említtessék közöttünk! Tudjátok mi ez? Megmondom: nemzetgyilkosság! Csak ennyi? Nem, ennél is több! A Teremtő Isten terveinek áthúzása, az emberiség kiirtása. Mert az élet pusztta továbbvívéséhez családonként 2.7 gyermek szükséges. Ennyi gyerek mellett marad meg egy nemzet. Ennél kevesebb csak fogyasztja, pusztítja azt.

Mehetek tovább a negyedik mondanivalóra. Nem, tudom, hogy a kétezer esztendő alatt volt-e egyházunkban *mozgalom*, amely nemet mondott volna arra a jézustalanságra, arra bűnre,

amelyet mindeztideig *eszetlenül* megdicsőítettünk, mint legfőbb erényt. Mi az? Hát a tömeggyilkosság. Arra, hogy *itt az idő, hív a haza...*, gyere gyilkolni az ellenséget! Nem a gyilkolni tudás tartja meg a nemzeteket. *Halat a Visztula, s gyermeket a lengyel asszony ad örökre, s nincs ott halál, ahol dalolni és szülni tudnak* – éneklí Ady Endre (*Ének a Visztulán*). A lengyeleknek 150 évig nem volt országuk. Felszabdalták hazájukat az oroszok, a poroszok, az osztrákok. De születtek, s ma áll a közel negyven milliós Polónia. Csak egyes személyek voltak a katolikusok között, akik összetépték a katonai behívót. De mozgalom, csoportos megtagadása a katonáskodásnak, ilyenje egész katolikus egyházunknak csak egy van, s az a Bokor. Az egész világon. A habánokat kiközösítette emiatt egyházunk, a nazarénusokat is, másokat is. Minket nem. Nem, mert nem kapcsoltuk ezt össze egyébbel. Nem bántottuk hitletéteményünket, csak kiigazítottuk azt – a II. Vatikáni Zsinat *Gaudium et Spes* konstitúciójától is támogatva. Testvérek, legyünk nagyon büszkék fiainkra, akik leülték a maguk három esztendejét Baracskán vagy másutt. Az egész világ emlegeti a hat millió embert kiirtó holokausztot. A hatvan millió embert kiirtó Gulagot jóval kevesebben. Mi pedig ezzel a világhatalommal szemben tanúsítottunk ellenállást. *Oly küzdelemre, mely világcsoda kétségbe esett kacaj lőn Nagyida* – idézem Arany Jánost. S estünkben mi a Nagyida? Nagyida az, amit egyházunk csinált és csinál már harmadik évtizede velünk... ezért a behívó összetépésért – minden hűségünk ellenére is.

Mehetünk az ötödik mondanivalóra. Egyházunk kétségbeesett nagyidai kacájának kellős közepén fogalmaztam meg valamit, ami Bokor-szlogenné is lett. Mit? Azt, hogy hűséges maradok jézusi meggyőződésemmel. Hogy nem tarthatom a meggyőződésem másnak, a hierarchiának a zsebében sem. Ezt a szlogent ki kell egészítenünk valamivel. Jézus, aki szintén hűséges maradt a maga meggyőződéséhez – vallásának hierarchiájával szemben, Kaifással szemben is –, az utolsó vacsorán imádkozott valamiért. Miért? Azért, hogy a tanítványai egyek legyenek. Lelkiismeretünk szentsége nem lehet a végső szó. Azért nem, mert ezen az alapon, ha tízen vagyunk, tízfélét gondolunk és tíz felé akarunk menni. Legyen a számunkra a te és a többi testvérem lelkiismeretének a szentsége is a végső szó. Addig kell imádkoznunk, és addig kell ebbe ágyazottan elmondani a magunk érveit, és figyelve hallgatnunk testvéreinkét, amíg meg nem találjuk a közös nevezőt, amíg figyelni nem tudunk testvérünk, testvéreinknek lelkiismeretére is. A lelkiismeretünk legvégső szava az, hogy megtanuljunk újra egyet gondolni. Azt, amiért Jézus – János evangéliuma szerint – halálára készülődön is imádkozott. Azt, hogy mindannyian egyek legyünk. Azt, hogy mindannyian megtaláljuk a közöst. Mert Isten akarata bizony egy és nem tízféle. A lelkiismeretem szavának el kell jutnia a te zsebedbe is, a lelkiismereted szavának el kell jutnia az én zsebembe is. *Lelkiismeretünk szavának el kell jutnia egymás zsebébe*. Az Isten akarata egy és ugyanaz, és nem tízféle. Addig kell imádkoznunk, és érvelve a másakra figyelni, amíg meg nem találjuk az egyet, a közöst. Az az Isten akarata, amiben meg tudunk egymással egyezni. Amíg ezt meg nem találjuk, csak tévelygünk, s mondjuk a magunkét. Minek? Azért, hogy széjjelmenjen a Bokor? Valamikor tudtunk még egyet gondolni, és növekedtünk bölcsességben és kedvességben Isten és az emberek előtt. A *Bruderhof* is egyhangúan hozza döntéseit. A pinkafői katolikus életközösség, a *Franziscusgemeinschaft*, nem nyugszik, hanem imádkozik és újra tárgyal, amíg meg nem találja a közös nevezőt, s amíg végül is tud egyhangúan dönteni. Enélkül csak a Sátán Országát tudjuk építeni. Ott mindenki mindenkivel harcban, véleménykülönbségben áll, amint azt az evilági országokban is tapasztalhatjuk. Minek az erejében? Annak, hogy nem hordják a zsebükben egymás lelkiismeretét. Csak a magukét, csak a maguk buta fejükét, önző szívükét. A lelkiismeretem mondja nekem, hogy kérjem tőletek: Testvéreim, gondolkodjatok azon, amit most mondok: én nem vállalom, hogy szembeszálltam volna egyházzal. A '82. évi eltiltást a pártállam kényszerítette ki Lékaiból. Az 1997. évi *ratzingeri* rendezése ügyemnek, ezt világosan tanúsítja. Jézus sem szállt szembe egyházával. A kereszten megbocsátotta, amit egyháza előljárói tettek ellene. Én

is megbocsátom azt, amit tettek ellenünk, ellenem. Nem szabad mindörökre haragudni. Akkor is abba kell hagyni, ha nem kérnek tőlünk bocsánatot.

Mehetünk a hatodik mondanivalóra, a legnehezebbre. Az Isten az adás Istene. S ez az Isten olyanná formálta meg bolygónkat, hogy nem hat és fél milliárd, de ki tudja hány fér el rajta. De csak az adás jegyében. A gyilkosság és a vevések erejében nem. Talán még egy sem... csak a patkányok!!! Tudjátok, hogy a Föld gazdagjai közé tartozunk? Tudjátok, hogy az emberiség négyötöde szegényebb nálunk? Persze, hogy tudjátok.

Mi megtanultuk már, hogy nem gyilkolhatunk. A mostani időt azért kaptuk Atyánktól, hogy megtanuljunk még valamit. Mit? Az osztozást. Hiszem és vallom, hogy a Bokor akkor él tovább, ha ezt is megtanulja. Hogyan? Jézusunk mintájára. Jézuséra, akinek egy lyukas fillér sem volt a zsebében. S ha lett volna, nem szalasztotta volna Pétert a galileai tengerre halászni, hogy a hal szájában találja meg azt a pénzt, amivel megfizeti a templomadót. Ez a Jézus otthagya a maga kenyérkereső foglalkozását, becsukta mindörökre a maga názáreti műhelyét. Csak annyit kérek tőletek, hogy ezt a tényt vegyétek tudomásul. S ha tudomásul veszitek, akkor azt is tudomásul vehetitek, hogy Jézus a maga egyházából ki nem szakadva küldte tanítványait, hogy az egész világot tanítvánnyá tegye. Hogyan kell valakiket tanítvánnyá tenni? Hát ahogyan Jézus tette. Elszeretett tizenkét gyereket az apjától és anyjától, és életközösségre lépett velük. És sikeresre. Mert, amikor megkérdezte az utolsó vacsora előtt tőlük, hogy volt-e valamiben hiányuk, azt válaszolták, hogy semmiben.

Hogyan kell megcsinálni ezt az életközösséget, én már meg nem mondom nektek. Nyolcvanhetedik évemben nekem már kiszolgál az én piarista életközösségem. Nektek magatoknak, a harmadik s majd a már itt bókklászó negyedik nemzedéknek kell azt kitalálnotok. Amit én tudok hozzá mondani, az nem sok. Nem fiúkból, nem lányokból, hanem párokból kell összeszednetek a magatok tizenkettőjét. A férfiakból, a nőkből álló szerzetesi közösségek után meg kell teremtenetek a *családokból* álló „szerzetességet” egyházunkban. Ez az egyik. A másik pedig: nem a fa- vagy egyéb iparban kell dolgoznotok, hanem emberhalászoknak kell lennetek, s ezért emberekkel kell foglalkoznotok! Szerencsétlenekkel: drogosokkal, fogyatékosokkal, vagy nem hátrányos helyzetűekkel. Mindegy, csak emberi lelkekkel, ahogyan Jézus is tette, amikor tanítványaival körben járt és gyógyított: gyógyította a test és lélek betegségeit. Az életközösség leszoktathat minket arról, hogy a médiák reklámjaira figyeljünk, s hogy meg akarjuk magunknak szerezni azt a sok számárságot a fülünknek, az orrunknak, a bőrünknek, meg a nem tudom minknek. Azon az alapon, hogy mi ezeket megérdemeljük. Köszönjük a vállveregetést. Nincs szükségünk rá. Nem szenvedünk Vang-An-Si kétszázmillió kulijának a betegségében. Mi az? Hát az, hogy Most remény sincs meggazdagodni. Nem akarunk gazdagabbak lenni, mint az emberiség hat és fél milliárd kulija. Nem akarunk a másikinál többet birtokolni. Nem akarunk kapzsis lenni. Adzsik akarunk lenni. A többet birtokolni akarás ördögét, a pleonexiát száműzzük a magunk köréből. Száműzzük? Adja Isten, hogy képesek legyünk azt száműzni.

Mert hogyan is énekelte Megyeren Sík Sándor 1926-ban a Hitvallásban? Így:

Mert akit meglehelt a Lélek,/ Annak mindegy-lom élet vagy halál, / Az él és áll és énekel és alkot Megyeren és Magyarországon, / Hétkilágrészen és a másvilágon. / Az Isten ötöt úgy segítse. Amen.

Budavári, 2005. augusztus 18.

Aztán tíz napig nem írtam naplót, mert következett tíz olyan nap, amilyen még nem volt. Jó, hogy még olyan fiatal vagyok, hogy ezt is kibírtam. Mondom sorjában a történeteket. A soproni homília megírása után este meg kimentem a Népligetbe, hogy megkeressem a Csavargót. Vajh ki ő és merre van hazája? Nem ki, hanem mi – egy autóbusz, mellyel 13 órát utazom majd egyfolytában. Hová? Hát Atyhára. Jeleztem már pünkösdkor, a Rekecsini naplóban, hogy nem hiszem, hogy normális vagyok. Igent mondtam Parajd és

Székelyudvarhely között Jenőnek és Veronikának. A szerelmesek szoktak igent mondani. Én is beleestem ebbe a betegségbe. Már régen, 43-ban, amikor először láttam meg a nagy őt..., a Székelyföldet.

Féltizenkettőre értünk a határhoz, Borsba. Ott csak három órát vesztegeltünk, félháromig, az óránkat viszont megcsavarhattuk, s már is félnégy lett, aztán egy másfél óra múlva már fenn is voltunk a Királyhágón, ahol a Csavargót eddig segítők jól megvacsoráltak, s félhatkor már repültünk is tovább. Csucsá körül végre el tudtam aludni. Mire másfél óra után felébredtem, már Kerelőszentpál körül jártunk (itt verte meg Békesit Báthory, s erről szól Gyulai Pál verse: Báthory a csata után egy özvegyasszony két fiának egyikét kivégzi. Hogy melyiket, azt az anya döntse el, s az anya száját hagyja el az átok: Báthory, Báthory verjen meg az Isten!). Nyárádtónél megint pihentünk egyet, majd átvágtunk a segesvári útra, arról pedig Balavásárnál Szovátának, s már félóra se kellett, hogy Parajd és Korond között Jenő megállítsa a buszt, leszedjen róla, s átültesse terepjárójába, s vitt fel a hegyekre, a Firtossal átellenben, az 5 kmnyire levő Atyhába. Ott már folyt a Székely Szellemi Egylet egy hetes tábora, hétfő reggel kezdődött. Mire én megérkeztem, már kedd reggel volt.

Egy ötven év körüli székely nagyon szép házában volt a tábor. Engem a konyhára vittek. Tehénből fejt tejjel, ordával, juhsajttal kínáltak, meg háznál füstölt szalonnával, mely olvadt a számban, mint a vaj, meg még szíves asszonyi szóval is: a felesége szavával. Utána megmutatták a szobámat, hogy pihenjem ki az út fáradtságát. Nagyon reméltem, hogy pótlom majd az éjszakai kimaradást, de nem sikerült. Előkerültem egy félóra múlva a szobámból, s mentünk Jenővel megnézni Atyhát. Valamikor volt még talán ezerötyszáz lakosa is, de ma már csak kétszázötven. Harapni friss volt a levegő. Jenő azt mondta nekem, hogy Atyha a Kárpát-medence legmagasabban fekvő települése. Majd minden második háza üres. Nem kevés közülük meg is vásárolható. A fiatalság itt is városba költözik, s még alig van, ki ezt a helyet felfedezte volna. Jenő igen, s ő már vett is egy hatalmas telket, s jövőre építkezni akar: kiköltözködik Székelyudvarhelyről. Meglódult a fantáziám... Mi lenne, ha...

A fák rogyásig telve gyümölcscsel. Itt még nincs permetezés. Ottani honos almák, körték, besztercei szilva, fosóka, meggy, cseresznye és dió és dió minden mennyiségben, meg borszölő. Azzal fejeztem be a körutat, hogy ezt a falut nem utoljára látom, csak először. Újból pihenni próbáltam. Nem sikerült elaludnom. Ötkor volt az ebéd. Napjában kétszer esznek a táborban. Kilenckor reggeliznek. Életmódra is tanít a tábor. Hat órakor Jenő megkérdi tőlem:

- Kezdhetjük-e vagy csak reggel?
- Aludni még úgy sem tudok, miért ne kezdenők?

Elmondtam hallgatóságomnak, hogy pünkösdkor megígértem Jenőnek, hogy megfelezem az időm. Kevesebb jut Sopronra, hogy itt lehessen három napig velük. S elkezdtem a közepén, s amivel éppen tele volt a lelkem. Nagy merészen felolvastam, amit Sopron számára készítettem. Lesz, ami lesz. És nagyjából talán megértették, miről beszélek. Utána öt perc szilenciumot kértem tőlük, hogy gondolkodhassanak a hallottakról. Majd megkértem tőlük, hogy a legfiatalabb kezdje a hozzászólást. Egy tizenöt éves és román nevű fiú volt a legfiatalabb, csak az édesanyja magyar. Az anyja is ott ült a hallgatóságban. Csak annyit tudott mondani, hogy érdekes volt. A következő azt mondta, hogy utopisztikus. A harmadik megkérdezte, hogy mi az élet feladata. A negyedik állította, hogy az ellentmondások viszik előbbre a világot.. Az ötödik tudakolta, hogy miért kellett Jézusnak szenvednie. A hatodik megkérdezte, hogy mi a Bokor. A hetedik állította, hogy Jézus nem volt zsidó. A református Hegyi Péter, a közeli Siklódról jött agrármérnök meg valami olyasmit mondott, hogy ő úgy él, mint a katolikus papok: már a harmadik asszonynál tart, de oltár előtt még nem volt. Hogyan keressem Jézust? Mi az a Bokor? Jézus nem volt zsidó! Mért volt reformáció? Mi a Biblia? Pál szerepe mi volt? Hogyan lehet megtapasztalni Jézust? Csak a katonáskodás megtagadás jellemzi a Bokort? Valóban megjelenik Szűz Mária? Ezek voltak a kérdések, a hozzászólások.

Gyorsan eljutottam Péterig, s mondtam a celibátus történetét. VII. Gergely pápa ügye ez, s csak a 11. században, Magyarországon a középkorban ki sem hirdetik. A trienti zsinat után visznek minket szemináriumba, hogy ráneveljenek. Jézus nem akarta ezt. Feleséges emberre bízta egyházát. Kínunkban olykor falra mászunk, és sűrűn járunk gyónni. Mert Isten nőre, illetőleg férfira vágyódónak teremtett meg bennünket. Ebbe kell ágyazódnia nagy tervének, az Isten Országa megvalósulásának is.

Azt hiszem, ezzel megvettem az alapját annak, hogy a harmadik nap végére hitele lett szavaimnak. Elolvastam még nekik a Virágballadát. Valami esti imádságot is énekeltem nekik. Aztán közel tíz óra lett. Aludni mentünk, és tizenegy órát aludtam, egy pár felébredéssel. Reggel hétkor letussoltam, s utána kiültem a ház elé. Nyolckor kezdődött az egy órás torna. Húsz percig velük csináltam, aztán sétálni mentem, s kilenc órakor reggeliztünk, s ettem, amit tegnap. Tízkor kezdtünk, s ötig dolgoztunk. Óránként, másfél óránként negyedórás szünetekkel.

Nagyon jól sikerült ez a lelkigyakorlat, de hogyan számoljak be róla? A levegőjéről kellene, de azt a résztvevők tudnák elmondani. Akiknek van emilük, azokat meg is kértem, hogy írjanak valamit róla. Magam csak azt tudom elmondani, hogy a szünetekben mindig megálmodtam, mit fogok nekik felolvasni a soproni homília mintájára. Kezdtem, azt hiszem, a Hova és kihez menjen az istenlánya? c. novellámmal. Ennek volt talán a legnagyobb sikere. Jenő megajánlotta nekem ezért az egy novellámért az irodalmi Nobel-díjat. Azután következett a Mesebeli legény, amit elmondtam a Babér utcában az ó, az új és az örök szövetségről. Aztán meg, ami a legutóbbi számában megjelent Franz Mussner nagy tanulmányáról, melyben a Római levél alapján boncolgatta, hogy Izrael elfogadja-e valaha Jézus igényét, hogy ő az Isten Fia, aki kegyelemből kifizette a számlánk, mely Ádám s Éva óta terhel bennünket. Erre a tanulmányra három választ is adtam a világhíres professzornak: mottót, Jézusét odaátról valót és illőt. Ettől féltem egy kicsit, de nagyszerűen vették a lapot. S biztosan volt egy ötödik felolvasásom is, de nem tudok már visszaemlékezni rá, hogy mi is volt az. Biztosan a kapott hozzászólások befolyásolták leginkább a választásaimat.

S volt fűszerezés is. A versek. A legnagyobbak: Szabó Lőrinc Vang-An-Si-je, Illyés Gyula, Dithyrambus a nőkhöz, Ady, Gyáva Barla diák és Ének a Visztulán, Sinka, Hontalnok útján. A másik fűszer: az imádságok és az énekek: az első Hűségimánk még 49-ből, a mostani, a Bokor-himnusz, s még nem tudom mi. Az öt órás estebéden még elmondtam, hogy hajlok egy atyhai ház megvásárlására, de ezt nagyon befolyásolná, hogy szeptember elsejétől volna-e hallgatóságom egy három napos lelkigyakorlatra. Gondolkozzanak rajta! Majd holnap sorba kérdezem őket erről.

Vittem egy jó pár könyvet is meg Napló-füzetet; többet is, mint amennyien voltak, s ajándékba. Majd dedikálom nekik, ha kívánják. Kitettem a könyveket az asztalra, hogy válogassanak belőle. Belátogatott a helybeli pap is. Nem először találkoztunk, korábbi székelyudvarhelyi előadásaimat is hallgatta. Kívánta, hogy szóljak az atyhaiakhoz is. Szerdán este félhétkor miséztem, prédikáltam a falu népének is, s a lgy. résztvevői is ott voltak rajta. Sokan áldoztak. Estebéd után Albert mindjárt átrepített a templomba, ahol megnéztem, hogy megtalálok-e mindent, ami kell, aztán betérgyepültem az első padba, s próbáltam lelkem megtölteni Jézus igazságaival.

Fél nyolc körül lett vége. Utána Péter meginvitált Siklódra. Kérdeztem Jenőt, mehetek-e. Elengedett. Szováta – Balavásár – Segesvár – Székelyudvarhely négyszögének északkeleti sarkában van ez a Siklód. Mentünk vagy 15 km-t Etédnek, s onnan még tíz km-t Küsmödn keresztül Siklódra, de micsoda utakon! A lelkem is kirázta. Ekkor esett ki a zsebemből a kulcsomóm, aminek hiányát majd csak a Népligetben konstátálom. Erős szürkületben érkeztünk Siklódra. Péter elvisz a szüleihez, őket ajándékozza meg a kiválasztott könyvvvel: a Jászolba fektették egy példányát dedikálom a szülőknek. Nem viszi magához őket Csíkszeredába, mert a városi lakásban raboknak éreznék magukat. Itt, Siklódon, van egy

tehenük, kicsi kertjük, azt gondolják. Ott találom a harmadik asszonyt. Jó húsz évvel fiatalabb Péternél, a titkárnője – mutatós fehérszínű. Aztán megyünk a templomhoz. Péter megy a papért. Közel félórát nézegetjük. A hollandok rakták rendbe, mert Siklódnak valami történeti szerepe volt a reformációban. A mennyezeten freskósor-féle – mély szimbolikával. Tanulmányozására kellene egy-két óra, de nem lehet, mert már ránk sötétedik. Meg akarom spórolni a visszautat, s ajánlom, menjünk Szovátnak. Péter említette, hogy van egy erdei út arra. A pap is mondja, hogy most járható, mert nem esett eső. Az út Szovátraig csak 10 km. Mezőn és erdőn keresztül rázkódunk, de egy fél óra múlva – erdélyi viszonylatban – kultúrterületre érünk, s hamarosan el is érjük azt az utat, melyen a Csavargó is jár. Közben Péter beszél: depresszív és alkoholisták voltak. Felment akkoriban a Küsmödi csúcsra egy barlangba. A barlangban hangyászoló medvére talált. Nem bántották egymást. Sok száz millió lej büntetést fizet, aki medvét lő. Péter tudta ezt. A medve is tudta? – Tíz órára értünk Atyhára. A kirándulástól jól kimerülve sem tudok hosszabban aludni, mintahogyan odahaza sem – a saját ágamban.

Következik a harmadik nap. Kilencig járom a falut és gyönyörködöm. Jenő mondta, hogy sok a gomba a környező erdőkben. El kell ide jönni hamarosan és hosszabb időre, és két lgy. között nagyokat gombászni. Nézem a házakat s a kerteket, meg a gyümölcsfákat... potyog a fosóka... mézédés. Reggeli után folytatódik a munka. A Nap második felében sort keríték a tegnapi kérdésre. Majd mindegyikük azt mondja, hogy ő bizony jönne szeptember elején második lgy-ra is, hogy tud-e valakit magával hozni, hogyan mondja meg? Jenő beleszól:

– Tíz napon belül megüzenem neked az eredményt.

Azután kerül sor a dedikálásra. Béla választotta a KIO-sorozatot. Jenő mondja, hogy építészeti szakértőt nem kell hoznom, mert Sebestyén Erzsike férjének ez a szakmája. Tudja, hogy mit érdemes vásárolni, meg alkudni is tud. Albert meg megszervezi a szükséges átalakítási munkákat.

– Tudod, a székel mindenhez ért.

Ezt tudom hazulról is. Madaras Csaba (gyergyói székel) segített Miknek a budavári tetőtéri „kutyaól” kialakításában, de majdnem ő volt a faipari mérnök, s Mik a segédmunkás. Elkövetkezik az estebéd – helyi szilvapálinkával. Itatja magát. Könnyen issza, akinek hetvenéves korában új gyomrot készített nyelöcsövéből Bárczi tanár úr a Szabolcs utcában. Utána fényképezés. Aki akarja, megnézheti eredményét a WWW.szsze.ro web-lapon. És ölelkezés. Férfiak között is. Tehát nem Bokor-újmodi szerint, ahol lesmároljuk egymás felségét, s a férfiak pedig követik Arany szavát: És Bendegúzt és Detre százsz, Kéz kezét ropogva ráz. Hétre lérünk a Csavargó országútjára, s várunk rá 7.40-ig. Szerencsére jönnek le kocsijukkal az udvarhelyi nők, akik otthon alszanak, s naponként pendliznek Udvarhely és Atyha között. Ezek csillapítják Jenőt, aki dühös a Csavargóra. A Csavargó végre jön. Ismerősök üdvözlnek. Az a székel, akitől a két év előtti udvarhelyi előadásomért a Wass Albert-plakettet kaptam, a feleségével és fiával együtt utazik Budapestre megnézni a Várban a Munkácsy-kiállítást, s utána mennek Pomázra, ahol kezdődik az egy hetes magyar történeti tábor – országos híró előadókkal.

A Csavargó – a járt úton – dél nyugatnak fordul, hogy a Kis-Küküllő mentén eljusson Balavásárra, majd ott északnak, hogy a Nyárad völgyét elérve Nyárádtőnél kiérjünk a kolozsvári országútra, ahol megpihenünk, majd folytatjuk utunkat, s én elaszom. Alszom vagy három órát, s Királyhágónál ébredek, ahol a Csavargó irányítói ismét kiadósan vacsoráznak – a hajnalban. Ezt követően másfél óra alatt Borsban vagyunk, ahol – bár nincs kocsi, csak egy pár van előttünk – két órát vesztegelünk, mert senki sem siet, már a határőrök közül. Átérve a határon, rákapcsol a Csavargó a jó magyar utakon. Keveset alszom is, és a Pest alatti dugók következtében negyed óra késéssel érkezünk a Népligetbe, negyednyolckor.

Péter és Ildikó vár. Terit otthon hagyták, minek jöjjön ki, amikor úgyis hazamégy. Péter észreveszi, hogy szemem egyet villan: Sopronban tízkor kezdődik az érdemi rész, oda még befuthatnánk, ha Teri itt volna. De semmit sem szólok, s megyünk a Városmajorba. Ha már ezt elbaltázták, majd javaslom, hogy menjünk Budavárin keresztül Sopronba, legalább megszédjük a tüskétlen szedret, aminek érettjét egy jó hete megszédjük a múlt héten. Biztosan van bőven rajta újra érett.

A Városmajorban megmosdom, inget váltok, elintézem az elintézendőket. Van kilenc is, amikor indulunk, tizenegy után érünk le. Viszek ki négy befőttes üveget, megnézem a szedret. Ildikó elvállalja szedést, Teri ebédfélét rittyent, én meg lecsalom Pétert a Káposztásba. Minek? Útközben mesélte, hogy mennyi pénzt zsebelt be Bächer Iván kivágott diófákért, megmutatom neki ott az enyéimet, amelyek huszonegy éve nőnek-nőnek, de nem teremnek. Megnézi, s megállapítja, hogy legalább 40 centi átmérőjüknek kellene lenniök, s csak 30-asok. Mire felérünk, Ildikó megszédte a szedret, és kész az ebéd: húsleves metélttel, fasírt meg cékla hozzá. Megesszük, félegy felé indulunk. Péter közben megnézi a térképet. Tagyonnak megyünk, ott Tapolcának fordulunk, s onnan Sümegnek. Sümegről egyenes az út – a 84-es – Sopronnak. A városban kicsit bókászunk, míg megtaláljuk az Erdei iskolát, a táborhelyet. Elhelyezkedünk a kijelölt szállásunkon.

Péntek délután meghallgattuk Miket. Szombat reggel Imre és a sashalmiak szép miséjét, délelőtt Benyhe Pistit, délután pedig a katonáskodás hősi, börtönviselt megtagadóit. Magam pedig – Atyhától felelkesülve – az egész másfél napot azzal töltöttem, hogy próbáltam szervezni az ott levő félezer emberből egy jó B-lgyot. Aztán szombat este már leállítottam magam. Beláttam, hogy nem lehet összehozni. Helyette reggel nagyot beszélgettem Vincze Péterrel és Máriával, majd elmondom a záró misét, s benne a prédikációm, melynek főpróbáját Atyhán tartottam.

Ha valami nem sikerül, sohasem adom fel végleg. Most sem. Írtam helyette egy levelet a KV-nak a következő héten Budaváriban.

Kedves Testvéreim a KV-ban!

Szeretnék részt venni egy B-lgyon. Próbáltam egyet szervezni az elmúlt napokban a soproni Bokor-nagytáborban, de nem sikerült. Ezért kérem a segítségeteket. 1972-ben volt az első B-lgy, s számomra az utolsó – olyan-amilyen – 2002-ben.

Félreértések elkerülése végett elmondom, hogy mit értek B-lgyon. Négy napos, és csak csoportvezetők a meghívottak.

Pl. kezdődik szerda este 6 órakor szentmisével, vacsorával, bemutatkozással, zsolozsmázó esti imádsággal. Az imádság után teljes szilencium a másnapi zsolozsmás, szentmisés, elmélkedés reggeli áhítatunk végéig. Ennek kezdete hét óra, vége félkilenckor. Ezután reggeli, és 9-kor kezdődik az előadás, melynek tartama max. 60 perc. Utána egy félóra teljes szilencium akárhol, melyen elkészül a hozzászólásunk az előadáshoz. Fél-tizenegy-től 12-ig adjuk elő, amink van, s az utolsó félóránban, 12 és 12,30 között az előadó válaszol. Hozzászólások ideje tehát annyi amennyi a másfél órából egy-egy személyre (ha pl. az előadóval együtt húszan vagyunk, akkor 90 perc osztva 19-cel = azaz 4-5 perc) jut. Félegykor ebéd. Egytől háromig szabad idő. Háromkor félóránál rövidebb elmélkedés, utána 15 perces közös csend a kitett oltáriszentség jelenlétében. Négykor előadás, majd félóra szilencium akárhol, félhatkor hozzászólások, s az előadó válasza 19,30-ig. Ekkor vacsora 20 óráig. Utána szabadidő. Kilenckor esti imádság zsolozsmával. Utána szabadidő, de legkésőbb tíz órakor szilencium és villanyoltás. Ébresztő reggel hat órakor. A többi napokon ugyanígy. Tehát:

7– 8,30	reggeli áhítat
8, 30 – 9,00	reggeli
9 – 12,30	előadás, stb.
12,30 – 13	ebéd

13 – 15	szabadidő
15 – 15,45	napközi áhítat
15,45 – 16	szabadidő
16 – 19,30	előadás, stb.
19,30 – 20	vacsora
20 – 21	szabadidő
21 – 21,30	esti áhítat
21,30 – 22	szabadidő
22 – 06	szilencium.

Mindebből látható, hogy napi igénybevételünk étkezések nélkül. 9 óra 45 perc. Étkezés 1,30 perc, és szabadidő 12 óra 45 perc. Én ennyit 87. évemben könnyen kibírok s ezt a résztvevőkről is felételezem.

Mindez csupán javaslat tájékoztatásul. Ami a vasárnapot, a záró napot illeti, ebédig ugyanez a menetrend. Utána csak egy óra a szabadidő, 14 órakor találkozunk, s rövid 10 perces áhítat után megkezdődik a két órás szilencium, mely alatt megírjuk záróimádságunk. 16 órakor van a befejezés az Agendánk szerinti liturgiával, 18-ra befejezzük és estére mindenki otthon lehet.

Van javaslatom a témára vonatkozóan is. Mind a hét félnap előadója ugyanarról a témáról beszél:

Hol áll jelen pillanatban az emberiség, egyházunk, bokrunk és magam, továbbá merre kell mennie az emberiségnek, egyházunknak, bokrunknak és magamnak?

Helyszínnek javaslom Szentantalfát és Budavárit, a kettő együtt – a nagyobb kényelem érdekében. A csoportvezetők házastársai láthatnák el a konyhai szolgálatot. A résztvevők nem segíthetnek be, de a konyhai szolgálatot végzők beülhetnek szabadidejükben imádkozni, hallgatózni.

Kérem a KV tagjait, hogy beszéljék meg a témát, s amit jónak látnak, azt közöljék a csoportvezetőkkel. Csak annyit teszek még hozzá, hogy nekem bármelyik időpont jó, mert ennek elsőséget biztosítok. Köszönöm. Szeretettel köszönt Mindannyiokat Gyurka (bácsi). Kelt, Budaváriban, 2005. augusztus 21-én.

Budavári, 2005. augusztus 19.

Mise után gyorsan csomagoltunk, s Kundra Pista félháromra felrepített bennünket a Városmajorba. Megnéztem a drótpostám, s neki ültem a következő feladatomhoz. Juhos Bandi jóvoltából sajtó alá rendezni a 49-ben írt brosrúramat (Szeretet az Isten). Mért kellett ehhez Bandinak jó lenni. Csak azért, mert egyetlen példány maradt fenn belőle. Bár sokan gépelték tíz indigóval '52 előtt. Ki tudja hanyadik indigó alatt készült ez a példány az akkor idők nagyon ócska átütő papirosán, amelyet tovább halványított az a bizonyos vasfog, az idő. Olyannyira, hogy szkennelő aligha ismeri fel. Ezért kellett Bandinak jónak lennie. Kisillabizálta, s amit kisillabizált, elküldte nekem Öcsivel. Ezt kellett nekem mondatról mondatra átolvasnom „sajtó alá rendezés” címén. Ezen kezdtem dolgozni.

Aztán ötre visszajött Pista Szabó János miséjéről, elszámolt a soproni könyvvásár eredményéről, kiegészítette készletét, majd megbeszéltük gondjait, amik mostanában bőven akadnak. Amikor elment, vacsoráztunk, s én idejében megkerestem ágyikóm, mert be volt írva noteszomban másnapra: 7,30 Rókus. Ehhez pedig hat órakor fel kellett kelnem, s megborotválkozva, üdén és fiatalon Terivel elindulnom. Mivel gázszerelés miatt nem közlekedik utcánkban a busz, a városban pedig a 2-es Metró, átvágtunk a parkon, felültünk a Nyúl utcánál az 56-os villamosra, a Moszkva téren pedig a hatosra, hogy szemben a Nemzetinél ott, ahol a hatos megáll, leszálljunk, s onnan besétáljunk a Rókusba. Párt perccel a naptáromba beírt időpont előtt átadtam a portán a papírosomat. Rábólintottak:

– I. emelet, s a lift pedig arra van – és mutatták merre.

Kis csődület fogadott, leültem. Azért hamarosan sor került rám. Egy fiatal doktornő megnézte szemem és papírosom, belecseppentett valamit mind a két szemembe, s megkérdezte, hogy adjon-e valami nyugtatót. Megkérdeztem, hogy miért kellene nekem nyugtató. Hát mert műtét előtt áll. Mondtam, hogy attól még én egészen nyugodt vagyok. Erre megmondta, hogy melyik számú kórterembe menjek, s hogy onnan visznek majd a műtőbe. A kórterembe csupa öreg úrral találkoztam, persze a korelnök azért én voltam.

Fél órán belül jött a műtős. Mondta a nevem. Bevallottam, hogy én vagyok. Erre ő egy guruló székbe ültetett és tolt maga előtt. Betolt a műtőbe, s kirakott egy székre. Nagy volt a sürgés-forgás, mindenki tudta a dolgát. Egy negyedóra múltán lefektettek egy ágyra, odajött egy orvos, s mondta, hogy érzéstelenít. Műtendő balszemem alá beszúrt egy injekciós tűt. Ezt éreztem. Majd azt mondta, hogy ami most következik, az kicsit kellemetlen lesz. Elkezdte nyomni az érzéstelenítőt a szemem alá. Nagyon kellemetlen volt! Csak eltátottam a számat, de hangot azért nem adtam ki. Vége lett. Rátett valamit a balszememre, s ekkortól kezdve csak félszemmel láttam a világot. Félóra múltán egy harmadik ágyra fektettek, csináltak velem valamit, s megkérdezték, hogy éreztem-e? Mondtam, hogy semmit.

Csak feküdtem és feküdtem. Matattak valamit a femnél, úgyhogy megkérdeztem:

- Mikor kerülök a műtős asztalra?
- Már azon van.
- Akkor egy félóra alatt készen leszek?
- Negyedóra múlva készen leszünk.

Ezután különböző tárgyakat kezdtek ráhelyezni be nem kötött szememre, mellemlre. Majd vakító és gyönyörűséges és vakító fényeket láttam a bal szememmel egy negyedóra hosszat, de érezni nem éreztem semmit. Egy negyedóra múltán ráraktak valamit műtött szememre, ragasztó szalaggal rögzítették is. A mellemlről s a jobb szememről pedig levettek mindent, s az orvos azt mondta, hogy menjek a kórterembe, ahol dél felé majd még megnéz. Mentem, de kocsival.

A kórteremben csupa vitézkötéses embert találtam. Egy látogató hölgytől megkérdeztem, hogy én is olyan vagyok-e, mint a többi. Mondta, hogy pontosan. A mellettem levő ágyon ült, s játszott egy langaléta fiúval valami gyerekkártyajátékot. Nagyon fiatal lehetett, s megkérdeztem: Nővér vagy anyuka? Biztosított, hogy anyuka. Hamarosan mindent megtudtam róla. Öt gyermeke van, Győrben élnek. Kullancs csípte, mikor három hetes terhes volt ezzel a gyerekével, aki nagyon hátrányos állapotban látta meg a napvilágot. Elhatározta, hogy három éven keresztül mindent megtesz érte, s ha nincs javulás, intézetbe adja. A férje tiltakozott ellen: Mégis csak a mi gyerekünk. Könnyű neki, műbútor asztalos, s a fél világról kapja a megrendeléseket. Ő meg otthon van, s van még négy egészséges gyereke. Egyébként nagyon jó ember a férje. Halk, csendes és hallgat rá. A gyerekekhez fordulok: Milyen a te anyukád? Mire ő széles mosollyal válaszol: Csillagos ötös.

Megkérdem az anyától, hogy hallott-e Virt Laciról. Hogyne, ott is volt a hétéves lánya temetésén a napokban Láziban. A nagyobbik leány? Igen. Róla mesélte a minap nekem Laci, hogy ő van jobban, s a szájával szépen fest. Tovább érdeklődöm közös ismerősök felől. Kérdelem, hogy a gyerekek vajon egyházi iskolába járnak-e. Mosolyog, s mondja, hogy ők evangélikusok, és nem járnak templomba, mert ateisták. Nézek, mint Jenő a moziban. Mindenről úgy gondolkodik, ahogy én, és ateista... Beszélgetünk már egy jó órája. Kultúrát, főiskolákat elvégzett és szerény asszony.

Kimegyek levegőzni. Telefonálok Virág Máriának, aki vállalta, hogy kocsijával hazavisz a műtét után. Mondom neki, hogy jöhet, mert dél körül, valamikor szabadulok. Még sétálok egy kicsit az udvaron, aztán visszamegyek a kórterembe, s mondom az asszonynak:

- Ha már így kikérdeztem magukat, illő, hogy én is bemutatkozzam. – S a következő tíz percben elmondom az életem.
- Ha ilyen papokkal találkoztunk volna, akkor nem lennénk ateisták.

Felírom a címüket, hogy küldjek neki a könyveimből. Hozzák az ebédet. Nekem is jár. Jön Mária, leülünk kint a folyosón. Megérkezik az orvos. Behív, leveszi a kötést meg a szemem védő bigyót, s megnéz. Minden rendben. Papirost ad. Holnap menjek a beutaló orvosomhoz, aki majd leszedi a kötést. Szemcseppet is ír. Napjában ötször kell cseppentennem. Mindent nagyon szépen megköszönök neki. Küldjek neki egy KIO-t? Vissza a kórterembe. Mindenkitől elbúcsúozok. Máriával együtt elhagyjuk a Rókust. Megkeressük kocsiját egy távoli parkolóba. Útközben erről az anyáról beszélek neki. Megállapodunk, hogy holnap nyolckor jön, és visz ki Mátyásföldre. És félkettőkor megnyomjuk a Városmajorban a kapucsengőt, Teri meg felenged. Túl vagyok a nagy műtéten.

Másnap már reggel korán kivitt Mária, a Virág – Máriához, a dr. Kéthelyihez Mátyásföldre, ahol levették szememről a védő bigyulát, s belenézett szemembe Mária, a szemész, s megállapodtunk, hogy tíz nap múlva újból eljövök kontrolra, addig meg csepegtetem, s napjában ötször, a Tobradex névre hallgató szemcseppet még egy hónapon át. Csepegtetem is mindig, amikor az eszembe jut. Ötször biztosan nem, de amikor eszembe jut, akkor engedelmesen. Aztán megnéztük Virág Máriával Mátyásföldet, kiadósan és ráérősen. Mária még sohasem látta. Találtunk még '45 előtt, s még az első világháború előtt épült kúriákat – csak a ház körüli kertek nem voltak már hatszáz négyszögölesek, mint ifjúságomba. Amikor kigyönyörködtünk magunkat Ó-Mátyásföld szépségeiben, átmertünk a gödöllői országút másik oldalára, a proli negyedbe, ahol a telkek csak 200 négyszögölesek, s ahol '31 tavaszán apám is házat vett. Megmutattam Máriának, hol volt a három szoba és veranda, s hogy hova építtetett apám még két szobát, melyben lakom majd börtön után, és később is újra, apám halála után kettesben édesanyámmal.

Nosztalgámat kielégítve Mária vitt haza, fel sem jött, csak sietett haza, anyukáját ellátni. Én meg folytattam a hajrát: Juhos Bandi számítógépbe vitte '49-ben írt brosrám, melynek előkerült egy egyetlen példánya. Halvány, megkopott, de mégis kisillabizálható szöveg. Ezt igyekeztem sajtó alá rendezni, mert ha elkészülök vele, mehetek le végre egy hályogos és egy hályogtalan szemmel Budaváriba leszedni a közben megérett szedret, meg szőlőt is, amit már megcsípett a darázs. Hogy hogyan készültem el vele, nem itt mondom el, csak csinállok neki egy kis propagandát.

Ez az a szöveg alighanem hűséges képet ad arról, miket mondhattam akkor, amikor jó ötven éve beszáguddtam kishazám, hogy mindenütt lelkigyakorlatokat tartva buzdítsak a túlélésre, meg ennek eszközére: a kisközösségekre. A brosrú címe. ***Szeretet az Isten.***

71. ATYHA UTÁNI NAPLÓ

2005. augusztus vége

Budavári, 2005. augusztus 19.

Reggel van, nyolc óra. Már voltam kint a kertben, össze is szedtem a hangyákat. Szorgalmasan gyilkolom is őket, miközben ütöm a billentyűket. Ha buddhista volnék, most vihetném őket ki egyenként a kertbe, hogy amikor újra kimegyek, megint megtaláljanak. De jó, hogy Jézus nem kirándult Indiába.

Jön a két szolnoki fiú, akik tegnap este érkeztek Pusztavámról. Nálam aludtak. Terike már meg is reggeliztette őket. Délig itt vannak, addig dolgoznak a kertben. Megyünk a pincébe, s ellátom őket vagy húsz szerszámmal. A diófáim alját kellene lekaszálniok, hogy megtaláljam a diót, ha majd már hullik a fákról. Van vagy húsz meggyfám is, de nem teremtek az idén semmit, elvitte a termést a monília, pedig a meggyboromnak híre van Bokor-szerte – azok körében, akik ittak is belőle. Meg kellene tisztítani a fákat. Megmutatom nekik, hogyan. Jövök fel, s közben találok még tüskétlen szedret, hiába szedtem le az éretteket tegnap ebéd előtt. Elbújtak, mint az elefánt a cseresznyefán. De azért megtaláltam őket, hiába bújtak. Terikének meg elmondom a mai menetrendet: a fiúkkal együtt ebédünk 12-kor. Ők karikáznak utána vissza, Pusztavámra. Magam ebéd után lepihenhetek, és utána jönnek 14 órára a papok – Mezőörsről. Négyen ígérték. Azokat meg kell kínálni: tehát süssön valamit nekik. Este hatkor meg együttmisézünk velük. Utána lehet, hogy még maradnak vacsorára. Tehát legyen, ami kell... !

Így kiosztva mindenkinek a feladatokat, ülhetek vissza a masinám elé. Csakhogy eszembe jut: nem szedtem még be mai gyógyszeradagomat. Hat bigyót szedek napjában egyszer. Van úgy, hogy csak délután jut eszembe. Arról, hogy kezdek kóvályogni. Hétfő óta azonban rendkívüli a helyzet. Megműtötték balszememet, s naponként ötször kell valamit belécsepegtetnem. Tegnap csak kétszer jutott eszembe, reggel meg este, amikor lefeküdtem. Gyorsan megkapja a szemem a második adagot.

A tegnapi napom rendkívüli volt. Mindenképpen le akartam jönni még hajnalban Budaváriba. De ahhoz el kellett volna készülnöm előző este a dolgommal. Nem sikerült. Csak hajnal félháromra lettem vele készen, pedig hajtottam erősen. Délután meg kifogyott a nyomtatómból a festék. Telefonálok Kundra Pistának. Megy az áldott jóbarát a boltba, s hozza az új patron. Félhat van délután. Ezután kilenc órát dolgozom még egyfolytában. Hajnali háromra rakom össze, ami elkészült: 68 oldal lett a *Szeretet az Isten*. Hát az mi? Egy 56, azaz ötvenhat éve írt könyvem. Egyetlen gépelt (szamizdat) példány maradt belőle. Nem nálam. Úgy kaptam Debrecenből vagy az ország valamelyik más részéből. Az ugyancsak áldott Juhos Bandi, Csongrádon, számítógépbe vitte a már alig olvasható szöveget. Bütyköltem postán elküldött floppyját hétfőtől kezdve. Félszemmel is, mert csak kedden vették le róla a kötést. Ahhoz, hogy csütörtök reggel 6,45-kor a Népligetben felszálljak a szombathelyi Volánra, Pistának telefonálnom kellett volna este tízig, hogy jöhet az anyagért – nyomdába vinni. De hol voltam én még tízkor attól, hogy telefonáljak! Még Terike sem volt kész sajtóhibavadászatával! Csak tizenegyre készült el vele, s megnyugtathattam, hogy nincs felkelés hajnalban... Majd dolgoztam tovább, s másnap hajnali félháromra kész is lett a nyomdai csomag.

Álomra hajthattam ezután fejem. Aludtam és aludtam egészen – félhatig. Nem délután, csak hajnali félhatig. Éreztem: hiába erőltetnem, nem megy tovább. Már mint az alvás. Rendbe tettem tehát magam, majd hétkor telefonáltam Pistának, azaz hogy csak az üzenetrögzítőjének. Aztán meg a Volánnak. Egy bájos női hang feldiktálta, hánykor indulnak buszok Veszprémbe, sorjában egészen délig. Felírtam, s vártam, hogy Pista megnézze üzenetrögzítőjét. S hogy közben valami hasznosat is csináljak, drótpostán írtam négy

válaszlevelet – készítenő a következő atyhai – Udvarhely vármegyében van ez az Atyha nevű község – lelkigyakorlatomat.

Végre negyedkilenckor Pista meghallgatja üzenetrögzítőjét. Telefonál, s én mondom, hogy kész az anyag, jöhet érte meg értünk. A nyomda a Sasadi út eleje körül található, s a veszprémi Volán egyetlen budai megállója pedig – majd-ugyanott. Az anyag kilencre a nyomdában. Mi pedig öt perccel utána a Volán Helyközi megállójában. Fél tízre megérkezik buszunk, s repülünk vele Veszprémbe. Ingyen..., ha már egyszer megöregedtünk. Próbállok aludni a buszon. Nem megy, ahogyan a *Csavargón* sem sikerült vagy három hete. Előveszem zsolozsmáskönyvem, s elmondom az egész napit, az összes órákat. Utána meg a *Mérleg* legutolsó számát olvasom, s abból is *Herbert Vorgrimler* minapi tanulmányát, melynek címe: *Isten, mint „abszolút titok”*. Megállok minden mondata végén. Meg akarom érteni. Ezért lefordítom őket. Magyarról magyarra. Olyanra, hogy értek is valamit belőle. Bemutatom egy mondatán a fordítást.

Vorgrimler: Az ember szükségszerűen a transzcendenciára nyitott lény – ez azt jelenti, hogy az ember mindkét szellemi képességével, melyek személyé teszik, azaz a megismeréssel és a szabadsággal „mindig egyszerre van jelen a mindennapi tapasztalati, ill. tudományágai körébe eső egyes megnevezhető és a többitől elkülöníthető tárgyak viszonylatában, ugyanakkor meg is haladja azokat”. (Az idézőjelbe tett szavak Rahner-éi.)

Bulányi (azazhogy a fordítás magyarról magyarra): Ember vagyok én is. Nyitott arra, hogy *transzcendáljak*. Mi ez? Alighanem az, hogy ki tudok lépni magamból. Azaz, hogy képes vagyok megismerni valamit. Van mindennapi tapasztalatom is. Tapasztalom pl. azt a Volán-buszt, mely visz Veszprém felé. Jelen vagyok tehát *ennek a busz-tárgynak a viszonylatában* – gondolom, erről van szó. Szabad is vagyok. Mire? Hát pl. arra, hogy megismerjem a Volán buszt. Mindez bizonyítja, hogy nyitott vagyok a transzcendenciára. Még pedig szükségszerűen, azaz képtelen vagyok nem felismerni a Volán-buszt.. Továbbá: meg is haladom ezt a buszt. Hogyan haladom meg? Úgy, hogy képes vagyok megismerni őt, a busz meg nem képes megismerni engem? Gondolom – igen. Aztán nemcsak tapasztalatból fakadó megismerésem van, hanem szabadságom is. Ha akarom, bekötöm a szemem, bedugom a fülem, s nem veszem tudomásul a buszt. Ha meg az ellenkezőjét akarom, akkor nem kötöm be a szemem s nem dugom be a fülem.

Vorgrimler (akivel közölnék e magyarról-magyarra fordításomat, persze németül): Nagyon szép. Pályázzak meg egy ösztöndíjat a most induló három éves posztgraduális Rahner-tanfolyamra, s akkor talán többet fogok érteni mondatából!

Bulányi: Köszönöm, talán inkább elolvasom a tanulmány következő mondatát, s azt is lefordítom. Hátha okosabb leszek tőle. Istenem, Istenem, miért is nem születtem németnek, hogy a pofonegyszerűt is el tudjam mondani majdnem érthetetlenül? De hát magyarnak születtem, s ennek folytán én szeretem a mellérendelő összetett s méginkább az egyszerű mondatokat...

Fél tizenkettőkor megérkezünk Veszprémbe, háromnegyedkor van egy busz Nagyvázsönyba. Pár perccel a déli harangozás után megérkezünk oda. A busz megy tovább Szombathelyre, mi pedig gyalog megindulunk a hét kilométerre fekvő Budavári felé. Ha autó közeledik, megállok, s kiteszem jobbkarom, azaz hogy *stoppolok*. Tíz percen belül az egyik autó megáll. Egy bájos fiatal nő ül benne, s egy pici kislány furulyával. Boldogan mutatja be tudományát, s fújja: *Boci, boci tarka*. Csak percekig tart az út. Nagyon megköszönjük a szállítást, s félegykor kinyitom a biciklilakatot a kapun. Haszonélvezem az egész világot: a Kundra Pistát, a Volánt, a zsolozsmáskönyvet, a Mérleget, a bájos hölgyet, a kertet, Terit... Átöltözöm, s egy vödörrel megyek le a kertbe szedni a tüskétlen szedret.

Teri félkettőre kész az ebéddel. Hahózik, felmegyek. Ebédelünk, s aközben szól a telefon: a szolnoki Gáspár és Gergő érkeznek a hatos misére. Ebéd után *görög-pótló* – az éjszakai rövidet alvást pótlom –: alszom négyig, pótolva az éjszakai mulasztást. Öt óra lesz, mire

magamhoz térek, s már megyek is harangozni, beöltözöm, s betérdelek az első padba az olvasmányokkal. Gondolkodom, hogy mit mondjak majd a szentbeszédben. Mire beharangozok, már ötven vagyunk. Teri, azaz a kántor, János bácsi, Gáspár és Gergő, no meg magam. Ülve prédikálok. A szerencsétlen Jeftéről, aki azt gondolja Istenről, hogy fel kell áldoznia neki tulajdon leányát. Arról, hogy mitől hasonló az Isten Országá a királyhoz, aki lagzit készít a fiának, s gyilkolnak a meghívottak, és gyilkol a király is. Csak attól hasonló, hogy az Isten Országá is ebből a gyilkoló világból készül, mert itt élnek azok az emberek, akiknek mindjárt meghívja Isten – nem gyilkolni, hanem szeretni. De e meghívást csak kevesen választják. Akik választják, azok Jézus ajkán – *a választottak*. Ezek vannak kevesen. S végül még beszélek a választott (a *votív*) mise szövegéről is: a szerzetesi hivatásokról szót választottam ki. Csak annyit mondok róla, hogy életközösség, azaz szerzetesség nélkül semmire sem jutunk. Ennél olcsóbban Jézus sem próbálta, s hogy a kibuc csak közös termelés, csak téesz, de nem az, amire Jézus gondolt, és – s ez nagyon fontos! – amit csinált is. Mit? A Tizenkettővel együtt – emberek baján segített, s közben nyomta nekik a sódert. S vinni lehet ebbe az életközösségbe a Mancikát is, mert Mancikára vágyódóknak teremtett bennünket az Isten. De félállásban vagy csak négy hetenként, összejáró közösségben, aztán végleg nem lehet Isten Országát csinálni. Jézusunk sem vállalkozott rá, hanem reggeltől estig egyfolytában csak az Országot csinálta. Jutott is vele valamire! Mire? Hát a Golgotára csak... De arra legalább emlékezünk, s elgondolkodhatunk róla, hogy mi meg hogyan próbáljuk folytatni, amit ő kezdett. Áldozáskor még elmondtam, hogy ezt meg azért rendelte Jézus, mert ebből a Jézus-fajtából *egy egyetlenegy – száználmasan kevés*. Éppen hat és fél milliárd Jézusra van szükség, hogy megvalósuljon az Ország. Megvalósul, ha asszimiláljuk őt. Ha Jézussá válunk. Ezen asszimilálás okából áldozunk. A mise végén elénekeljük a zsoltosma esti himnuszát: *Immár a nap leáldozott...* s elmondjuk még az esti imádságát: *Hálát rebeg lelkem, hogy egész napon át úgy szeretted engem...*

Hazamentünk, vacsoráztunk, nagyot beszélgettünk. Azt mondták, hogy feleleteket kaptak a tizenöt perces prédikációban kérdéseikre – az elmúlt héten volt a szolnokiak évről-évre megrendezett tábora Cserépváralján... onnan maradtak a kérdéseik. Gergő még tanul. Gábor már végzett rajztanár. Eltettük magunkat másnapra.

Már a számítógép előtt találtak, mire megjelentek nyolc körül, hogy készen állnak a munkára. Most meg elmúlt féltizenkettő. Fáj is már a hátam. Meglocsolom a szemem, s megnézem, mire jutottak. Lekaszálták hat diófám alját, hogy meglássuk a diót, ha majd potyogni kezd. Meg elkezdtek tisztítani húsz meggyfámat a moníliaától, amely elvitte az idei termést. Kettőt tisztítottak meg. De jönnek egy jó hónap múlva egy hétvégére a szolnoki fiatalok – mindent rendbe tenni. Élednek reményeim, hogy a tavalyi gyapjashernyó-vész után rendbe teszik a kertem. Ha közben a seregélyek meg nem eszik a szőlőm, nagyon finom muskotályszőlővel táplálom majd őket.

Megebédeltünk. Meggylevest – a két hét előttről maradtat, és húsos tésztát, ami tegnapról maradt, meg szőlőt, amit a darazsak már elkezdtek dézsmálni. Ők tudják, melyik érik előre – már augusztus közepén.

Budavári, 2005. augusztus 20.

(Regény - 19. folytatás) Lényegében '52 nyarán fejeztem be azt a hajtást, melynek közvetlen kezdőpontja a találkozás Kolakoviccsal - '45 februárjában. Ez hét és fél év. Követte közel nyolc és fél esztendő, melyre meg a börtön nyomta rá bélyegét. Azzal utaztam haza Debrecenbe '52 augusztusának utolsó napjaiban, hogy pedagógus-állást vállalok a vármegyénél, mert abszurdnak éreztem szituációm: a dolgozók evilági országában élve - már jó félelve nem volt munkaviszonyom: '51 novemberévei hivatalosan is megszűntem egyetemi lelkész lenni Debrecenben, s nem kaptam többé az egyházmegyének folyósított állami kongruát, amit Rákosi biztosított az egyházi birtokok államosítása fejében.

- Az lett volna még szép, ha magát beengedjük iskoláinkba - mondta erről a szándékomról pár héttel később a Fő-utcában *őrnagyom*.

Most nyolc és fél év után lett végre - ha nem is egyetemi lelkészi vagy piarista tanári - munkaviszonyom. S e már meglevőnek birtokában hívom fel telefonon az Állami Egyházügyi Hivatalt. Nem emlékszem, hogy kivel beszéltem, talán azért nem, mert semmit sem mondott a neve. Ennyit közöltem azzal, aki felvette a telefont:

- Tudom, hogy ma Magyarországon Önöknél kell jelentkeznem, ha papként akarok működni, hát ezt most megteszem: jelentkezem.

Nagyon udvarias és barátságos, szinte örvendező - bejöttem végre, önszántamból utcájukba, megtanultam a rendet, melyet már ők csinálnak - volt a fogadtatás. Azt hiszem, nagyon pontosan emlékszem a válaszra:

- Nézze főtisztelendő úr, azt megértheti, hogy ezek után az ifjúságot nem bízhatjuk magára, de jelentkezze egyházmegyei elöljárójánál, Hamvas püspök úrnál, s neki mondja el, amit akar.

Ez magyarul annyit jelentett, hogy szó sem lehet arról, hogy piaristaként taníthassak két iskolánk valamelyikében, de az egyházmegyei szolgálat nincs kizárva. Hiába laktam Mátyásföldön, a váci, s éltem valaha piaristaként a kassai (Sátoraljaújhely), majd a győri (Tata) egyházmegye területén, az AEH utolsó egyházi állomáshelyem (Debrecen) alapján könyvelt el. Debrecen pedig már '51-ben beolvasztotta az állam a csanádi egyházmegyébe, melynek püspöke ekkor, '61-ben - Hamvas volt. Levélben kerestem meg a püspököt hivatkoztam az AEH-ra. Válaszában pedig a püspök megjelölte a napot és az órát, amikor fogad a pesti Központi Szemináriumban, ottani szállásán. Találkozásunk pontos történetét mondom most el. Adott időpontban kopogtatok ajtaján. Bemegyek s köszönök:

- Laudetur Jesus Christus!
- Amen, maga börtönben is volt?
- Igen.
- Majd írok magának.
- Laudetur Jesus Christus!

És mehetek ki a szobájából. A püspök idős pap bácsi. Tíz évvel ezelőtt még Ilus alig tudta lebeszélni, hogy felmásszon a szegedi dóm toronyszobájába, hogy meghallgassa lelkigyakorlatom, melyet a KALÁSZ az egyházmegye fiatal parasztasszonyai számára tartottam. Ennyire nem érdekli a püspököt, hogy mit csinált ez a jóember az elmúlt tíz év alatt? Nem. Érdekelhetné őt, de e jelenet koreográfiája a lehallgató készüléknek szólt. 1961-ben így kellett beszélnie a püspöknek egy börtönt járt pappal - egy püspöki lakosztályon, mely üzembiztosan fel van szerelve lehallgató készülékkel. Ennek következtében zárja a püspök rövidre az ügyet. Az AEH lehallgatja a találkozás történetét, és nincs, amiért szemrehányást kell elszenvednie - a sűrű AEH-s zaklatások során - a püspöknek. Hamvas részéről a folytatás mindennek megfelelő, mert hozzám intézendő levelére a csanádi "bajszos püspök" nyomja majd rá a pecsétet. Három hét múlva kapom a levelet a püspöktől:

- Nem kívánom egyházmegyémben alkalmazni.

Érted ezt kedves olvasóm? Mert én igen. Az AEH nagyon udvarias velem szemben, de nem a püspökkel. *Gyalázatosan bántak velünk* (Cserháti) -, ha nem kedvük szerint jártak el hivatalukban, és akkor is, ha kedvük szerint jártak el: azt teszi velük, amit akar. Így van ez. Ha meg nem engedelmeskedsz nekik, akkor rábíz az ávóra. Ateista diktatúrában a papoknak két lehetőségük van. Az egyik: Jézus Krisztus keresztre, igája, amelyik jó és hasznos iga. A másik egy számomra elviselhetetlen iga, mert megaláztatnak és csirkefogónak is érezné magát a magamfajta az AEH igáját hurcolva. De ízlések és pofonok különbözők... Tudomásul veszem az engedelmeskedők szituációját, s

emlékezem Jámbor Árpád szavaira:

- Megnézheti majd Bulányi mester, hogy mit csinálunk mi húsz év alatt a maga *anyaszentegyházából*.

Szavainak elhangzása óta csak nyolc év telt el, de már ekkor is nézhetem... Egyébként csak három hónapot töltök el a Szolidaritásban. Nem tudtam megtanulni a gépi kötés tudományát, átraktak a raktárba - havi 1000 Ft-ra szállítva le a fizetésem. Teljesen érthetően, de számomra elfogadhatatlanul. Ezért áprilisban már a Jászberény úti ócskavas telepen jelentkezem, mert azt hallottam, hogy itt akárkit felvesznek. Így is van. A személyzetis ezzel vesz fel:

- Tudjuk a múltját, de itt nyugodtan dolgozhat...

Közel van számomra a Jászberényi út. A Nagy Lajos király (diákkoromban: *Hajcsár út*, melyen a vágómarhát terelték a vágóhídra) útnál leszállok a Hévről, s a villamossal megyek még két megállót. Három műszakban dolgozik a telep. Egyik héten délután félháromkor már otthon vagyok, a következőn este fél tizenegykor, s a harmadikon meg reggel félhétkor. Ezt a harmadikat, az éjszakai műszakot kedvelem a legkevésbé, mert nem tudok nappal aludni: tizenegykor már kész vagyok az alvással, és utána kába vagyok. Mégis jobb, mint a Szolidaritás, mert szabad levegőn vagyok, fizikai munkát végzek, és kevésbé fáj a fejem. Persze amikor három hetenként, vasárnap hajnalban fejezem be az éjszakai műszakot, s nem mehetek haza aludni, mert megyek az óbudai temető kápolnába, akkor egy kicsit nehéz. Ilyenkor kóválygok mise, prédikáció, gyóntatás és a plébániai ebéd alatt, s alig várom, hogy koradélutánra hazaérjek.

Egyik plébániai ebéd végén Mécs Laci bácsi, mielőtt felmenne szobájába, a papok füle hallatára utánam szól:

- Gyurka, azt akarom kérdezni tőled, hogy van-e intenciód.

Mire odaérünk egymáshoz, a papok már felmentek, s Laci bácsi halkán mondja, a börtönviselt a börtönviseltnek, akik kevés szóból is értik egymást:

- Te, ebéd alatt egy szót se, senki előtt...

Tisztában van vele, hogy a plébánosnak jelentenie kell azt, amit az ebéden és nem az ebéden hall. S talán nemcsak a plébános az, aki majd jelent. Ja kérem, diktatúrát csak így lehet csinálni. S ha az egyház el akarja kerülni az üldöztetést, akkor a papoknak átlátszóknak kell lenniök. Átlátszóknak? Nem. Csak szerepjátsszóknak. Azt a szerepet játsszák, amelyet a diktatúra kíván tőlük. Aki nem játssza, mint Mécs László, örüljön, hogy megtűrik egy békepapnak a plébániáján, szobája rejtekén. De bizalmas szót csak annak mondhat, akiről biztosan tudja, hogy nincs beépítve. De ezt nagyon-nagyon kevesekről lehet tudni. Mécs László feltételezte rólam, hogy nem vagyok beépítve...

Több pappal találkoztam a Gyűjtőben, akik tíz évet kaptak államtitok megsértéséért. Beszervezték őket azzal, hogy amit aláírtak (a beszervezésüket), az államtitok, aminek elmondásáért tíz év a büntethetőség felső határa. Lelkük terhén könnyítendő, megvallják ezt egyik paptársuknak. De az is be van szervezve, s nem mer kockáztatni. Biztonság okából tehát jelenti értesülését. Kapja érte a társa a tíz évet. Megsértette az államnak azt a titkát, hogy beszervezték őt. Úgy kell diktatúrát csinálni, hogy ne merj egy bizalmas szót váltani senkivel. Erdős Matyi bácsi meséli nekem a 80-as években Lékairól, akivel együtt ebédel, vacsorál naponként az esztergomi érseki palotában:

- Amit mond evés közben, akárha a *Szabad népből* is olvashattad volna.

Rettenetes árat kellett fizetnie annak, aki megegyezett velük. Elviselhetetlent. S mégis ezt választották. Miért? Mert el akarták kerülni a Krisztus keresztjét. Mesélik, hogy a II. Vatikáni Zsinaton a folyosói beszélgetések során alakul ki az a vélemény, hogy jobb, ha vannak a szovjet-zónában püspökök, mintha nincsenek. Nem tudták, hogy mi ennek az ára? Tudniok kellett! Konstantin óta egyfolytában. Ha mégis ezt választották, ebből számomra az következik, hogy az egyházi vezetés nem akar

akolutológiát. Mi ez? Matyi találta ki bécsi magántanári értekezésében ezt a szót a Bokorra, s teológiájára. Az *akolouthein* ige annyit jelent, mint "követni". 90 ízben kerül elő ez a szó az Újszövetségben, s az evangéliumokra ebből 78 esik: a jézusi szókincs jellemző darabja. Lehet ügyeskedni, s ebből lehet kereszténységet csinálni, de csak névben lesz köze ennek a kereszténységnek Jézushoz. Jézust csak megalázni lehet, betörni nem. Ebben kell követni őt. Emiatt az akolutológia miatt lesz a *Bokor* egyházunkban közbotránnyá.

Mit vergődtem kispap koromban a szenttélevés útjával! Hogy sajnos csak piarista tudok lenni, s nem tudok elmenni karthauzinak, ahol egy szót sem szólhatok, csak imádkozhatom, azaz nem tudom önként és sajátmagamat felfeszíteni a keresztre. Azt nem tudom, amit Jézus tett. Az elmúlt évtized következtében már világosan látok: nem hallgatásra és adorálásra teremtett meg minket az Isten. Hanem arra, hogy szeressünk és tegyük a dolgunk, ahogy Jézus tette. Kövessük őt, s lesz ami lesz. Akolutológiára. Majd harmadnapon feltámad, felmegy a mennybe, s ott ül az Atya jobbján. Végre megértettem: nem nehéz követni őt. Boldog örömmel tettem. Meg is vigasztalt érte. Sírtam a Fő utcán, áldoztam a Kisfogházban, szabadultam Vácról, aztán meg Nosztráról. Már 45 éven keresztül egyfolytában boldog vagyok, s a végső találkozáskor - ezt csak hiszem és nem tudom -, akkor sem fogok csalódni. Az a szenttélevés útja, hogy megpróbálok becsületes lenni. Tenni azt, amit a szívem diktál, ahogy tudom. Csak jó kisfiúnak meg jó kislánynak kell lennünk. Falra mászni sem kell. Ezt nem Isten találta ki. Csak mi emberek s az egyház. Azért, hogy aki becsületes és próbálja a mancikátlan életet, e gyötörő hiány következtében keresse az Istent meg az akarátát. Pótcselekvésként! Méltatlan ez! Istent nem pótcselekvésként kell szeretni, hanem teljes szívünkől és minden erőnkől.

A Jászberényi úton lemezt préseltünk, és sokszor megsebeztek a bádoglemezek. Elgémberedett az ujjunk attól, hogy nyomni kellett a kezükben levő elektromos vezérlőt, amivel irányítottuk a préselt bálákat és a préselendő lemez-anyagot. Vagy behordtuk a kokilla vasat a törőtorony alá, lezártuk az ajtót, s ráengedtük a pártonnás vasgolyót a toronyból, hogy összetörje a vasat. Azután meg kihordtuk a tört darabokat, s a vagonba raktuk: menjen a kohóba. Máskor meg csak vagon ki- vagy berakást kellett csinálnunk. Nem tudom már, hogy napi hány, de nagyon sok tonna anyagot kellett megemelnünk, ahhoz, hogy *meglegyen a pénzünk*. Ez minden hónapban egy kicsivel több vagy kevesebb volt, mint 1500 Ft. Próbáltam barátkozgatni is. A fiatalabbakkal. Nem tudtam velük Jézusról beszélni. Megmaradt bennem egyikük keserű szava:

- Mert az ember el sem verhet egy éjszaka egy rongyot!

A *rongy* - ezer forintot jelentett. Minden proli gróf a szívében, ha szocializmusban élünk is. Átellenben volt a *Kőbányai* sörözője. Munka után ármentem velük egy pofa sörre, össze is tegeződtem velük. A korombeli öregebb szakik furcsán néztek rájuk, amikor hallják, hogy a fiatalok visszategeznek. Az ember tegezi a gyereke korúakat meg az asszonyt, de azok nem tegeznek vissza - itt még él a patriarkális társadalom *törvénye*.

Megkeresett egy fiatal férfi. Vagy tizenöt éve ministrált nekem Mátyásföldön. Dolgozott a Tempó vállalatnál, szállító munkás volt ott. Szeretettel ajánlotta nekem:

- Menj oda, az nagyon jó munka, és jó a fizetés is.

Elmentem. Az Astoriával átellenben a Kossuth Lajos utcában volt az irodájuk az emeleten. Nagy terembe léptem: egy sereg nő dolgozott benne íróasztaloknál. A személyzetis nőhöz kerülök. Mondom neki, hogy azt hallottam, hogy van felvétel. Kikérdezi tőlem az adataimat. Kérdi, hogy nős vagyok-e. Mondom, hogy nem. Aztán azt, hogy van-e gyerekem. Erre én:

- Mondtam, hogy nőtlen vagyok.

- Ember, attól még lehet gyereke!

Erre nem gondoltam. Aztán kérdez tovább?

- Korábbi munkaviszonyai?

Fény derül múltamra. Hallgatja, hallgatja, s a végén ezt mondja?

- Jelenleg betöltötték már a szabad helyeket. Próbáljam meg majd máskor.

Ebben a pillanatban feláll íróasztalától, s közeledik hozzám egy korombeli, nagyon mutatós zsidó nő:

- Szervusz, az Ösztereicher Irén vagyok.

Én meg meglepetve és örömmel:

- Te megismertél engem?

- Dehogyan ismertelek meg, csak hallottam a neved, s elkezdtem figyelni, s megállapítottam, hogy Te vagy az a Bulányi, akivel gyerekkoromban együtt játszottam a Ferenc-téren.

Tizenkét éves koromig naponként együttjátszottam vele a Ferenc téren, amíg ki nem költözködtünk Mátyásföldre. Kérdéseimre gyorsan elmondja családjának történetét: ki él apjából, anyjából, két bátyjából, s én is elmondom, hogy Pubika kivételével mindenki él közülünk, s az öt mellé még született két testvérem.

- És mért vagy most itt?

- Tróger akarok lenni nálatok.

A személyzetis csak néz. Irén is órá:

- Irénke, ha te akarod, menj be a főnöknőhöz.

Irénke bemegy, három perc múlva kijön, s fel vagyok véve. Hurrá, tróger lehetek a Tempónál! Másnap reggel 6,30-ra menjek a Wesselényi utcai telepre, a Rókus kápolnától öt percre. Van már hétköznapi templomi miséző lehetőségem is egy mellékoltárnál. A Wesselényi utcában egy tölem fiatalabb, jó kedvű szőke nő a telepvezető. Ő oszt be munkára, munka után neki adom le a menetlevelet. Amikor majd harminc esztendő múltán megtudja az újságokból, hogy ki vagyok, már nyugdíjban van, leveleivel időről-időre felkeres: beszámol társaimról, akikről tud, s emlékezik a régi szép napokra.

Jelentkezésem napján a pár percnnyire fekvő Kazinczy utcába küld dolgozni az *Aprófém tömegcikk* vállalatához, vagy nem tudom micsodához. Egy zsidó a főnök. Átküld napközben a Holló utcai részlegükbe. Ott is zsidó a főnök. Maszek zsidó kiskereskedő-iparosok álltak össze államosítás idején, s csináltak egy szocialista üzemet. Időnként szállítunk, akkor felteszem a nagykosarakat tele aprófém-tömegcikkkel a bérelt kisteherautó platójára, s melléje fekszem, és süttetem magam a nyári, majd őszi nappal. A Holló utcaiak megszeretnek. Az öreg zsidó mindenkit tegez: nőket, férfiakat, engem is. Senki sem tegezi vissza, én sem. Jóságos nagypapa. Egyetlen baját is megvallja nekünk:

Nem tud már... Az elmúlt éjszaka felállt végre a f..., de csak vizelnem kellett.

Egy fiatal férfi és két nő alkotja még a részleget. Ülve bütyköljük az aprófémet. Beszélgetünk, s fény derül a múltamra. Az egyik nő Budakeszin lakik. Mindent mesél, s azt is, hogy a lányának az általános iskolában van egy nagyszerű tanárnője: Antal Xéniának hívják, a férje pedig orvos a helybeli tudószanatóriumban. Mondom:

- Egykori debreceni egyetemistáim, és nagy szeretettel küldöm üdvözetemet nekik.

Talán le is írtam Ottóéknak e szavakat. Pár nap múlva az asszony egy nagy bonbonos csomaggal érkezik munkába:

- Xéni küldi nekem.

Nem fogadom el. Nem lehet leírni engem bonbonnal. Biztosan érzi ezt Ottó is, akinek külön liturgiát rendeztem a Szent Anna-templom emeleti oratóriumában, amikor doktorrá avatták. Letettem ugyan a fogadalmat arra, hogy nem csinállok többé közösséget, de - tudattalanul ugyan, a lelkem mélyén - már gyűjtöm újra a népem.

Öt hónap múlva a telepvezető nem küld ki munkára, mert a központ leszólt neki telefonon, hogy küldjön fel a Kossuth Lajos utcai irodára. Rosszat sejtek, de nem tudom, mi lehet az. A személyzetis fogad:

- Én, mint pap biztosan megértem, hogy ő, mint kommunista, végrehajtja, amit a

Párt rábíz: letelt a próbaidőm, s a szövetkezeti törvények szerint öt hónap után tagosítani kellenék engem a Tempónál, de ez a szövetkezeti törvény előírja, hogy büntetett előélettel nem lehet senki sem szövetkezeti tag.

- Kiszédülök az utcára. Most mit csináljak? Beugrik egy név: Kisházi Ödön.

Szocdemes volt, nem akarta a két munkáspárt egyesülését '47-ben, s ennek folytán valamikor nagy sakkcsatákat vívtam vele a Gyűjtőben, s most ő - megtérve és akarván immár az egyesülést - a munkaügyi miniszter. Fel a minisztériumba. A miniszter ugyan nem, csak egy nagyon csinos titkárnő fogad. Mondom a mondókám:

- Ha két diplomával, hat nyelvvel tróger sem lehetek hazámban, akkor nem tudom, hogy mit csináljak... Vigyenek vissza a börtönben, mint közveszélyes munkakerülőt?

A nő megnyugtató: ő azonnal jelenti a dolgot a miniszternek úrnak, s az majd intézkedik. De én nem várhatok csak úgy a miniszteri intézkedésre. Itt az ideje, hogy 43 éves koromra már valami szakma is legyen a kezembe. Nem tudom, hogy ki protezsál be az angyal földi csavargyárba, de pár nap múlva megismerkedem ott egy szakma rejtelseivel. Fiatal férfi keze alá kerülök. Megmutatja, hogy mit kell csinálnom. Ezt gyakoroljam. Gyakorlom, s beletörök valamit a gépbe, amin gyakorlok. Nagynehezen kiveszi, amit beletörtem, s nagyon barátságos hangon közli, hogy őt inas korában az ilyenért a mestere felpofozta. Tehát vigyázzak jobban.

Megtudja, hogy katolikus pap vagyok, s az egyik nap tiltott irodalmat hoz nekem

- hét kötetben. '45 előtti irodalmat, most tiltottat, s azzal, hogy nagyon vigyázzak rá. Jó sokat olvasok belőlük. Spiritisza irodalom. Megállapítom, hogy az első keresztény századok *gnózi*s van benne: olyan tudás, amely hitet követel, de semmiképpen sem ért fel a keresztény tanítással azzal, amit a dogmatikából tanultam. .. s történelmileg a negyedik században elbukott. Majd harminc évvel később találkozom a fiatal férfival, aki már akkor öreg ember. Akkor, amikor a Szellemi Búvárok Egyesületében egy nő, tanításomat hallgatva Jézusról, meghív egy Szív utcai tornaterembe a maga ezoterikus csoportjába előadni, s ott van egykori csavargyári okítóm, aki azonosít. Úgy látszik, semmi sem marad nyom nélkül. Az első századok eretnek kereszténysége is él, és lelkesít valakiket. Minden, ami gondolat. Ez engem is vigasztalhat, amikor ma dőcög a Bokor.

Két hétig tart csak a szakmatanulás. Táviratot kapok a Tempótól:

- Alkalmazás tárgyában szíveskedjék bejönni központi irodánkba!

A személyzetis fogad:

- A munkaügyi miniszter közölte velük, hogy a szövetkezeti törvény szerint tag ugyan nem lehetek szövetkezetükben, de alkalmazott az igen, így hát alkalmazhatnak próbaidőm után is.

Irénke is hallja, és nevetve mondja:

- Ja, akinek hatalmas barátai vannak... Ha nem lesz állásunk, majd hozzád megyünk protekcióért.

A Wesselényi utcai telepről a Nefelejcs utcaiba kerülök. Még mindig '61-et írunk. Öt év után hűségjelvényt kapok, s csak '69 végén hagyom ott a telepet, amikor búcsút veszek Tempótól is... és máshonnan is.

Nagyon mozgalmas az életem. Még a Jászberényi utcai ócskavas telepen gyűröm az ipart, amikor elcsábítanak az óbudai temető kápolnából. Bartos Marci, a mátyásföldi plébános a csábító:

- Gyurka, minek mész vasárnaponként olyan messzire? Gyere hozzánk! Prédikálni ugyan itt nem prédikálhatsz - Marci nem volt békepap, mint Nagy Miklós Óbudán -, de misézhetsz és gyóntathatsz.

Már a Tempó dolgozója vagyok ekkor. Szép az élet. Minden kerek. Hétköznapokon ülve végzek műveleteket az aprófémeken, s vasárnaponként helyben szolgálhatom az Urat. Egyszer egy fiatal nő térdepel be Mátyásföldön a gyóntatószékembe. Két lélek ekkor összeér! Évtizedekkel később úgy számol be erről a találkozásról, hogy majd felgyulladt a szeretettől

az a gyóntatószék. Utána miséznek. Mise után bejön a sekrestyébe egy hat év körüli kisfiúval. Köszön és bemutatkozik:

- A Trásy Gyuri felesége, Éva vagyok.

Trásy Gyuri táncolta a Sallai Szép Katában a kardtáncot '46-ban Debrecenben a Csokonai színházban. Pestre kerül, s tánccsoportot vezet - lányoknak. Mindegyikük majd megdöglik érte, csak Várkonyi Éva nem. Tehát ő kell Gyurinak. A végén elveszi felségül, még '53-ban. Bár Gyuri akkor már az ateistát játssza, s Évike buzgó katolikus, Miklós csoportjában is benne van.

Éva szüleinek pedig nyaralójuk van Mátyásföldön a József utcában, két percre a templomtól. Külön regény tárgya lehetne közel félszázados barátságunk. Ma is tart. Tegnap ő szervezett nekünk a Bokorportán egy aranylakodalmas szentmisét, s pár nap múlva majd együttmisézünk egy hazafelé menő testvérünk betegágyánál... Hatodik gyerekének, Katinak, majd én leszek a kereszta. *Isten egyenesen ír görbe vonalakon* is - ahogy egy portugál közmondás tartja -, s ha Trásy Gyurival, egykor debreceni cserkészemnél befürödtem is, de a felségénél, Évánál nem. Isten azért intézte úgy, hogy igent mondjak Marci csábításra, hogy ez a gyóntatószéki találkozás megtörténjék. Vagy ezt csak jámbor papok mondják? Nem akarom a kérdést eldönteni. Higgye mindenki azt, amit akar! Azt is, hogy Isten ilyen módon intézi ügyeinket. Véletlenek által! Van olyan, hogy véletlen? Vagy csak Gondviselés van? Kérdés kérdésre hág. Nem tudom eldönteni.

Bartos Marci meg, azt hiszem, csak azért csábított el, hogy a papjai nyári szabadságát meg tudja oldani, mert szeptemberben már egymás nyakára hágtunk, s éreztem, hogy semmi szükség sincs rám. S ez a Marciéknak búcsút mondás dugatja össze a fejem Fekete Gabival, aki gondolkodott a dolgon, s megkérdezte tőlem, hogy mit szólnék Pécelhez, Halász atyához. Mondtam, hogy próbálja meg! Halász atya azt mondta Gabinak, hogy nagyon szívesen látja Bulányi atyát.

Ebből meg olyan barátság lesz, hogy Halász Bandi lesz életem abszolút barátjává. Olyan, amilyen még Miki sem volt. Mind a kettőt én temettem. Mikit, mint a Bokor egykori szinte-szinte alapító tagját (ott van temetésén Mádl Ferenc is), Halász Bandi pedig, aki halálig hűséges tagja volt a Bokornak, és negyven esztendőn keresztül. Egy hatalmas templomi, majd kultúrházi búcsúztatást kap a Bokortól - Bandi utolsó állomáshelyén, Szadán.

Új szakasz kezdődik az életemben '61 őszén - Pécellel. Vasárnap is kora hajnalban kelek, nyolcra ki kell érnem Pécelre. Nem volt egyszerű. Mátyásföldről a Rákoslígeti busszal Keresztúrig. Onnan meg ugyancsak busszal, még egy ászállással, Pécelig. A 8-as misén gyóntattam, a 9-kor és 10-kor miséztem és prédikáltam, a 12-es misén ismét gyóntatok. Négy pap volt Pécelen. Bandin és rajtam kívül egy nyugdíjas pap és a káplán. 6, 7, 8, 9, 10 és 12 órakor voltak a misék. Négyen prédikáció is volt, s mindig ketten ültünk a gyóntatószékben. Utána ebéd, s vég nélküli pasztorációs beszélgetések a délután folyamán. Este Bandi kikísér a buszhoz.

Pörkölődtem-e mindeközben? Mi tagadás, igen. Édesanyám is észrevette egyik pörkölődésem. Beszélgetünk, ő varr, stoppol, és közben anélkül, hogy rám nézne, mondja:

- Mert tudod, ha egy pap megnősül, akkor jobb, hogyha meghal.

Ezért nem lett a pörkölődésekből nősülés? Nem ezért. Azért, amiért nem disszidáltam, hiába kértek rá szüleim. Nekem tartanom kellett egy zászlót. Mért kellett? Ez volt a sorsom. Belerokkantam volna, ha nem viszem. Inkább kínlódtam, és ha kellett..., mentem gyónni.

És gyűlt a pénzem. A Tempónál a menetlevelen behozott összeg 35 %-át kaptuk. Akivel nem volt baj, fél év múlva, megkapta a 40%-ot. Ha még mindig nem volt baj vele, megkapta a 45 %-ot. Egy év sem telt bele, s megkaptam a 45%-ot. Havi 200 órát kellett dolgozni. S lehetett összesen még 10% túlórárt csinálni. A minimális órabér 15 Ft volt, s ha 150 kiló feletti tárgyakat mozgattunk, akkor 22 Ft, ha gépet szállítottunk,

akkor 25 Ft volt az órabér. Megkapta hat és félhét között a menetlevelet a telepvezetőnőtől a brigádvezető. Átöltöztünk az öltözőnkben. Elindultunk, s megkerestük a menetlevélen szereplő vállalatot. Lejelentkeztünk a gondnoknál. Ha olyan helyre mentünk, ahol még nem ismertek bennünket, akkor elmondtunk a szövegünket:

- Tíz órát kérünk igazolni, a 22 Ft-os bérkategóriában. Csak egy ember adhat ki nekünk munkát. Mi lesz a munkánk? (Felsorolta.) Ha elvégeztük, akkor hazamegyünk (akár már délben is).

Ha a gondnok okoskodott, akkor megmondta munka után a brigádvezető a telepvezetőnek:.

- Elvtársnő, nem jó a hely, ennek ne adjon el máskor bennünket!

Tudták ezt a régi kuncsaftok, és nem okoskodtak, csak írták a kívántat. Ennek az eredménye kiszámítható: 220 óra 22 Ft-jával, s ennek a 45%-a: 2,191 Ft Két hetenként kaptuk a fizetést, s az általában a *rongy* felett volt. Működött az alkalmi fordítói munka is, s ez is hozott valamit. Kaptam pénzt a vasárnapi kisegítésért is, és voltak intencióim is (ha valaki misét rendelt, fizetett valamit érte - külföldről kaptam, az IKKA által). Az IKKA értesített, hogy hány dollár érkezett hozzájuk nevemre, s azt én elvásárolhattam: Kávét, kakaót, bort, inget meg még nem tudom micsodákat. Négy lábon álltam gazdaságilag. Az ötödik láb volt a legjelentősebb. Nem költöttem szinte semmire. Vittem hazulról a tízórait, szinte ingyen kaptuk az ebédet, ahol dolgoztunk, s anyukának odaadtam, amivel hozzá kellett járulnom a családi költségekhez. A család vette észre legelőször, hogy pénzem van, s igényelték a kölcsönöket tőlem. És adtam. Az egyik sógorom, Livia húgom férje,. Sándor meg is jegyezte:

- A papoknak a bőrük alatt is pénz van. Csak most jött ki a börtönből, s már kölcsönözni tud.

Így állván a helyzet, egy év múlva elhatároztam, hogy albérletbe megyek. Miért? Nem volt jó otthon? Nem egészen. Külön szobám volt. Kettőt a szüleim laktak. Kettőt Kamilla és férje, a Berkesi Laci. Az ötödikben laktam én, s szüleim két szobáján keresztül kellett elérnem azt. Ez volt a baj? Nem ez, hanem az, hogy nem éltem családi életet. Apám már 69. évében volt, főkönyvelő volt a paplangyárban, s mire hazaért, már csak erőt gyűjtött a másnapi nagyon korai felkeléshez. Én még korábban keltem, s amikor megérkeztem, húztam be a szobámba. Nem nekem mondta apám, de visszajutott hozzám.

- Ez a gyerek már nem is törődik a szüleivel!

Igaza volt? A maga szempontjából bizonyára, de én csak a 43. évemben voltam, s új életet kellett kezdenem: s az nem arról szólt, hogy majd szórakoztatom a szüleimet. Nem jó az, ha nincsenek megelégedve velünk. A saját életemet éltem. Csak köszöntem, s húztam befelé a szobámba. Egyszer nem tudom honnan, de nagyon későn mentem haza. Anyám a második szobában alszik, s még ég a villany. Köszönök, ő pedig:

- Gyurikám úgy izgultam érted... Hogy nem vittek-e újból el? Miért nem telefonáltál legalább?...

Hallgatom, majd amikor vége lett, csak ennyit mondtam:

- Anyukám, két eset lehetséges, vagy haza jövök vagy nem. Jó éjszakát!

Később mondja majd édesanyám, hogy ez neki nagyon fáj, de aztán megnyugodott: nem kell izgulnia értem: az Istenből és Benne élt. Gond nélkül szentté avatnám, de egyházamnak erre nincs szeme. Csak azokra, akik felfeszítik magukat a celibátus keresztjére. Papokra és apácákra. No meg a tömeggyilkos királyokra...

Életem korábbi szakaszából semmi sem maradt azon kívül, ami könyvet, mint nem mindennap használtakat, a debreceni fiatalok kimentettek a rendházból, s lakásomat nemzeti ajándékként megkapta egy ávos. A legértékesebb könyveimet, mint neki használhatatlanokat, a *zsibogóra* vitte - mondták később debreceni tanítványaim, akik

megvásárolták azokat. Így bútorom nem volt semmi, csak a rajtam levő ruhák meg egy reverenda, amit még '56-ban kaptam a rendháztól - ez volt minden vagyonom 43 éves koromban. Apróhirdetés adtam fel az Új Emberben:

- Albérletet keres dolgozó katolikus pap.

Egyetlen választ kaptam. A Nagy Lajos király útról. Elmegyek megnézni. Megnyomom A csengőt, nyílik az ajtó:

- Atya, hát maga az?

Egy tőlem valamivel idősebb asszony fogad, három felnőtt gyereke van, Havasy Gyuszi népéhez, csoportjához tartoznak. Kisközösségbe. Hamar megalkuszunk, azaz hogy megadom a Meleg-mama által kért összeget a szobáért, amely a II. emeleten a parkra néz, s közvetlenül az előszobából nyílik Hét évet töltök majd itt el. Megyek a bútorboltba. A *Hangulat* típust választom. Heverő, szekrény, két könyvszekrény, dohányzó asztal, két fotó, két szék s külön egy mívesebb, cseresznyefából készült íróasztal, meg két szőnyeg. Hazulról hozok egy kis kerek asztalt, s valamire, már nem emlékszem mire, teszem az írógépet. Ma is szolgálnak még, mindegyik darab, 45 év után is.

S mi volt ez a saját élet? Könyvek meg emberek. Mégis csak magyar tanár volnék, s '56 után valahogyan nekilendül a könyvkiadás. Veres Péter *Kelletlen leánya*, Vass István *Római barangolása*, Kodolányi *Vízözönje*, Németh László *Újabb drámái*, Illyés Gyula *Kézfogásokja*, s egy másik kötete, s benne *Dithirambus a nőkhöz*, Sántha Ferenc, *Az ötödik pecsétje* és *Árulója*, és a kortárs Heinrich Böll minden regénye, melyek hogyan-hogyan nem, eredetiben jutnak el hozzám. Hasonlók éppen Dürrenmatt drámái is, amelyeket korszakos jelentőségüknek gondolok, mert a görög drámában az isteni végzet okozza a tragédiát, a keresztényben (Shakespeare, Molière) a bűn, de Dürrenmatt specifikál: a pénz és a hatalom okozza a tragédiát. Ezt pedzi Kodolányi *Vízözönje* és Sántha *Árulója* is. És a *Világszínpad* köteteiben olvasom Silone *Egy jámbor keresztény kalandjait*, és Fritz Hochwälder *Szent kísértetét*. És eljut hozzám Hochhut *Helytartója*, és T. S. Eliot drámái, s köztük a *Gyilkosság a székesegyházban*. S falom *West Morris* angol regényeit, de a francia katolikus irodalom már ezekben az években néma marad számomra. Újraolvasom Claudel és Mauriac műveit, de Cesbronne már kiesik a kezemből, ugyanakkor Martin du Gard *Thibault családja* (Egy lélek története) nem. Tíz év nagy kihagyás, s lehetőleg mindent be kell pótolni. Minek? *Egy hang az égi madárban, hogy a fészkét rakja késő nyárban...* Rettenetesen fiatalnak érzem magamat. Ha meglátok egy ifjú párt, ahogy tolják a gyerekkocsit, elszorul a szívem...

Töltekezni kell! De minek? A fene tudja, de kell. És a teológia? XII. Piusz még a 1950-ben tarvágást csinál a teológiában a Humani generis kezdetű enciklikájával. Congart, Lubacot nem ismerhetem, Schütz Antalnál befejeződött számomra a teológia. Rahner csak tizenöt évvel öregebb nálam, s nem jut el hozzám semmi, ami felajzana. A Vigiliában Mihelics Vid értesít: az 50-es évek végén Latin-Amerikában bázisközösségek támadnak - akkor, amikor mi már megbűnhödtük érte a múltat s jövőt -, s egy Camillo Torres nevű katolikus pap elmegy harcolni a gerillák közé... - Jézus nevében? És XII. Piusz még beszünteti a francia munkáspapi mozgalmat, mert a papokat elvitte a marxizmus és az osztályharc (jöjjenek ide - gondolom -, itt csak az ávó vinné el őket, vagy beállhatnának békepapnak, mert van ám nemcsak dicsőséges marxi, de létező szocializmus is). És semmit sem tudok a II. Vatikáni Zsinat előkészületeiről, s nem tudom, hogy ez a Giuseppe Roncalli (XXIII. János - honnan a csudából és minek rángatta elő e lemondott pápa-nevet?), ez az elhízott vénség, akar még valamit csinálni XII. Piusz után az egyházzal. Olvasok és olvasok, s nem tudom, hogy hamarosan mindez olaj lesz a tűzre. Miféle? Nem tudom. Csak olvasok. És készülök, és készülök, de nem tudom mire, hiszen lettem a fogadalmat, hogy soha többet nem csinálók én kisközösséget..

Másfelől pedig ott vannak az emberek, a régiek meg akárki újak, akiknek utána kell mennem. De minek, ha nem akarok közösséget csinálni velük? Csak azért, mert nekem a

Jézusnak megnyerendő emberek a társadalom. Ők az én családom. Én csak ezekkel tartom érdemesnek beszélgetni. Csak ezekből vannak barátaim. Nekem ők a világ. Akikkel együtt harcoltam meg papságom első tíz évét. Azoknak nyúlok utána, akik nem zárkoznak el előlem, mint Xéni és Ottó, s nem bonbont küldenek, hanem engem akarnak. Kik voltak? Ez már egy másik ének. Nem tudom, de valójában készítem a következő menetet, s arról álmodom, hogy még nem fejeződött be az életem, s lesz még egy második menetem is, *a második hullám....*, ahogy majd Jóska címez egy kötetet. Nem a hullám, hanem az elevenem. .. s erről fognak beszélni az elkövetkező fejezetek. S még egy idézet a Tengeri-hántásból: *Elég is volt ma regölni.*

Városmajor, 2005. augusztus 25.

Egy aranylakodalmas párnak írtam –

Évának, Marcinak

Találkozhattunk volna éppen már '58-ban is, egy szép kegyhelyen,
a márianosztrain, de nem, csak jó tíz évvel később,
Fekete Gabi albérletében, ahova még Miklós hozott Titeket,
aztán az Attila úton négyesben – Andinkkal,
s harminc éve az ócsai lelkigyakorlaton, csak akkor már sokakkal,
Máriával és Karcsival is..., kik egytől-egyig mind hazamentek már.
És már korábban, négy hetenként az Öregek II.-ben, amiből ugyan
tizenkét éve kiszakadtam már, de helyére állt, s már nagyon rég,
és ugyancsak négy hetenként, és mindig szentmisével kezdve, a Pótkávé.
S még ami nagyon emlékezetes: egy másik elgyén, Ópusztaszeren is
találkoztunk, erről írtál egy verset is... Te, Marcikám.

Barátságunknak nem voltak mélypontjai. Elviseltétek,
ha megértettem azokat is, akiknek ti – mert nekimentek a Krédónknak –
nehezebben szenvedtek el. Örömeitek is, fájdalmaitok is –
egyek voltak enyéimmel. Értettük, becsültük is, sőt, sőt...
még szerettük is egymást. Jó emlékeznem erre az
egybefonódás-kötődésünkre, mely majd négy egész évtizede
tart... és tart, mert alapja van. A Végső. Az Egyetlen...,
hogy mindhárman Egyet szerettünk, és szeretünk még ma is.
Hogyan? Csupáncsak mindenekfelett, – s ahogyan tudjuk.

Közös a fájdalmunk is, mert mindaz, amit akartunk,
csak annyira sikerült, amennyire. Ne bántson ez minket?
Nem lehetséges! De Mesterünk sem dicsekedhetik:
amit ő csinált, az egy kicsit ugyan régibb miénkénél...
de vajon szebb is-e annál? Ki tudja? Mostani alakja aligha.
De biztosan szebb volt az övé még az első hatvan év után,
mint a miénk, s mi megérjük-e nem a kétezret, de csak a százat is,
s akkorra milyenek leszünk, ha leszünk – egyáltalán?
Milyenek? S megint csak az, hogy *ki tudja?*

Illyés Gyula versét kell idéznem – akár Reá, akár magunkra:
Végül, ezt mondtam, önvigasztalásképp:
volt bárkié a szádék, maga az isten se tudhatta volna másképp.
Vagy ha ez nem eléggé jámbor szöveg, akkor Sík Sándorét:
Bűnbánat illet: bűnös szolgál vagy: Felét sem érte langy szolgálatod

A munkának, mely tellett volna tőled! Csak verd a melled! Kényes puhaságod...
De ezt nem folytatom, mert nem hiszem, hogy illenék ránk, inkább ezt a másikat, ez talán jobban talál: *Ki érti Isten terveit, miért Ríkatja meg kedvenceit?* És még inkább Mihályét: *Egyszerre őszült meg mint az Isten, Ki megteremtén a világot, embert, A félig istent, félig állatot, Elborzadott a zordon mű felett, És bánatában ősz lett és öreg...* Az Isten sír, és húzatja a cigánnyal, zokog: *Húzd rá cigány, ne gondold a gonddal!* És folynak? Nem! Ömlenek a könnyek szeméből. Miért? Miért? Mert maga az isten se tudhatta volna másképp...? Nem tudja, ma sem tudja, s még mindig nem tudja! Tudni fogja-e holnap? *Ilyen bánatfolt nincs felvarrva, Csak a fájából kinőtt magyarra –* zokogja Isten, aki talán még sem magyar, s ő miből nőtt ki? Miből? Ki tud erre válaszolni? Én nem. Csak a vállára borulni, csak együtt-sírni vele, hogy nem sikerült, hogy neki sem sikerült, hogy nem és nem, és neki se, és a Fiának se, és a Léleknek se. És ki vigasztalja őt? Neki ki mond baráti jó szót? A Fiú, akit megfeszítettek? A Lélek, aki elbújik szégyenében a máglyafüstök szaga és bűze elől – Ő?

S ne vigyél minket kísértésbe... és hogy *ne* szabadíts meg attól, ami bennünk a legkülönb..., hogy *sorsosaid* lehetünk, hogy együtt érezhetünk, és egyútszenvedhetünk Veled! És ne kívánd, hogy ujjongjunk. hogy Fiad a Golgotán – értünk(?) vagy inkább csak Kaifás, a főpap miatt(!) – megfeszült, s hogy örömtől ittasan dübörögjünk: meg vagyunk váltva!!! Csak fogadd el, hogy a gyarló ember nem érti a történeted velünk. Nem érti, és nem érti... Mit? A siralom völgyét? Óh nem, hanem a többet birtokolni akarás történelmi szennyét, és zsidó vagy magyar őseink és hőseink vízbe fojtását és futását a Vörös tengernél vagy a Zagyva vizénél. Nem érti, és csak remél, mert amíg az ember él, remél. Mit? Azt, hogy van értelme annak, amit szívével átölel..., az életet, a folytatását annak, amibe hatvan éve belefogtunk, és remél, mert valamit hagy Arra is, Aki csak van, és csak szolgál és csak szeret... és mindörökkön és örökké. Amen.

Városmajor, 2005. augusztus 29.

Az én mennyei Atyám is így tesz veletek, ha meg nem bocsát mindegyiketek a testvérének. Testvéreim! Nagyon hiányoztatok nekem a nyár folyamán – ez az első, amit el kell mondanom. A második, hogy annak a jegyében vagyunk itt, hogy Jézusnak van mennyei atyja, mi pedig mindannyian testvérek volnánk. Jézus szemlélete alapján testvérekké kell válnunk, mind a hat és fél milliárd embertársunk testvéreivé kell lennünk. Hogyan valósul ez meg? – kérdezem. S felelek is mindjárt rá: *hát osztózással.* Csak akkor válunk azzá, amire mennyei atyánk teremtett minket; azzá, hogy testvérek legyünk – ha osztozunk. S már is felmerül a kérdés, hogy milyen alapon vagyunk mi testvérek. Azon az alapon, hogy egy és ugyanaz az apánk, a mi-atyánk, az Isten? Hát persze, hogy ezen az alapon, mondja nekünk Jézus: ezért tanítottam tanítványaimat így imádkozni, hogy Miatyánk – mondaná kérdésemre Jézus. Mindezek a számára abszolút evidenciák. Annak ellenére is azok, hogy az emberi történelemnek erre a szemléletre csak egy *semmisítő* szava van, s ez a szó az, hogy ez a szemlélet *utópia*.

A tavaszon egyik közösségemben a házi feladat arról szólt, hogy Jézus nem csinált tanítványai körében papokat meg kedves híveket. S egyikünk, amikor rá került a hozzászólás

sora, csak ennyit mondott: *Passz, mert mit mondjak egy utópiáról?!* Hát addig lehet Jézus nevében összegyűlnünk, amíg az összejövésnek egyetlen célja, hogy ez az utópia ne legyen utópia. Hogy az én bajom legyen a te bajod, és a te bajod pedig az én bajom. Enélkül minden összejövés és templomjárás csak pótcselekvés. Mit akarna pótolni a pótcselekvés? Hát csak a tanítványok dolgát. S mi az? Hát csak az, hogy az utópia ne legyen utópia. Csak az, hogy testvérekké váljunk. Ennél kevesebb nem is elég? Nem bizony, a kevesebb nem elég! De nem ám!

Az a problémakör, aminek boncolásába valamikor karácsony után itt, Adyligeten, belefogtam, ennél szűkebb. Mi az? Hát csak az, hogy Jézus a mai misében elhangzó szavaiban miért nem úgy fogalmaz, hogy *a mi atyánk is így tesz veletek, ha meg nem bocsátunk egymásnak*. Mért úgy, hogy az én Atyám? Az a probléma, hogy miért használja ezt a magát kiemelő, ezt az utóbbi fogalmazást: *az én mennyei atyám is így tesz veletek*? Éppen tizenkét beszédet mondtam el a tavasz folyamán, melyek igazolni akarták volna, hogy Jézusnak megvolt az alapja erre a magát kiemelésre. Mert hiába térdepelt le tanítványai előtt lábukat megmosni, csak magát vallotta *Prófétának, Úrnak, Messiásnak, Emberfiának, Isten fiának*. Csak magának tulajdonította a szerepet, melyben mondhatta, hogy *én pedig mondom nektek*; és mondhatta, hogy aki engem hallgat, az sziklára építi házát; és mondhatta, hogy aki életét értem vesztí, az találja meg életét; s mondhatta, hogy aki az ő nevéért eladja mindenét, az százszor annyit kap, és még ráadásul az örök életet is. Itt hagytuk abba vizsgálódásunkat a nyár elején, s most nyár végén itt folytatjuk azt.

A világhírű és magyar származású Vermes Géza által említett öt jézusi önmegnevezés után megvizsgáltunk még hármat: *az Atya fia, az én, és a neve* – önmegjelöléseket. Hátra vannak még a többiek, a kisebb jelentőségűek, azokkal folytatom. Ezeknek elseje a *vőlegény*. Emlékeztek, hogy nem bőjtölhetnek a tanítványok, amíg köztük a Vőlegény, s hogy kizáródnak a Vőlegény lagzijából a balga szüzek, akiknek nincsen olajuk: *Bizony mondom nektek, nem ismerlek titeket*.

Hogyan kerül Jézus ajkára ez az önmegjelölés. Úgy, hogy a Törvényen és a prófétákon nevelkedett Jézus ismerte Isten szerelmét választott népe, Izrael iránt. Ennek a szerelemnek az engem legmélyebben megható darabját szeretném most felolvasni nektek Ezékiel könyvének 16. fejezetéből:

Így szólt hozzám az ÚR igéje: Emberfia! Ismertesd meg Jeruzsálemmel, hogy milyen utálatosak a dolgai! Ezt mondd: Így szól az én Uram, az ÚR Jeruzsálemhez:

Kánaán földjéről származol, ott születél; apád emóri, anyád pedig hettita. Ilyen volt a születésed: Amikor megszülettél, nem kötötték el a köldökszinórodat, nem mostak tisztára vízzel, nem dörzsöltek le sóval, pólyába sem tettek. Senki sem szánakozott rajtad, semmit sem tettek meg veled ezekből, nem könyörültek rajtad. Kidobtak a mezőre, mert utáltak, amikor megszülettél. De én elmentem melletted, és megláttam, hogy véredben fetrengsz. Azt mondtam neked, bár csupa vér voltál: Maradj életben! Igen, azt mondtam neked, bár csupa vér voltál: Maradj életben!

Nagyra növeltelek, mint a mező füvét. Nagyra nőttél, fölserdültél, melled kitelt, szőröd kinőtt, de teljesen meztelen voltál. Elmentem melletted, és láttam, hogy már a szerelem korában vagy. Ezért rád terítettem ruhám szárnyát, és betakartam meztelen testedet. Megesküdtem neked, és szövetségre léptem veled – így szól az én Uram, az ÚR –, és az enyém lettél. Megfürdettelek vízben, lemostam rólad a vért, és bekentelek olajjal. Tarka ruhába öltöztettelek, és delfinbőr sarut húztam a lábadra; gyolcsba takartalak, selymet terítettem rád. Földísztettelek ékszerekkel, karpereceket tettem a kezeidre, és a nyakadra láncot. Orrodba orrperecet tettem, füleidbe fülbevalót, a fejedre pedig ékes koronát. Földísztetted magad arannyal, ezüsttel; gyolcsba, selyembe és tarka ruhába öltöztél; ételed finomliszt, méz és olaj volt. Igen-igen megszépültél, sőt még a királyságot is elérted. Szépségednek híre ment a népek között, mert tökéletessé tették azok az ékszerek, amelyeket

rád raktam – így szól az én Uram, az ÚR. De elbizakodtál szépséged miatt, és hírhedt parázna lettél. Elárasztottad paráznaságoddal, aki csak elment melletted, és az övé lettél...

Testvéreim, én azt hiszem, hogy az Isten azért Szentháromság, mert Ő az örök szerelem. Mint a férfi, aki a világ minden kincsét rára kényszeríti arra a nőre, akit szeret. Ebből a szerelemből, az Istenéből lett a teremtés, és Isten irántunk táplált szerelméből lett ezen belül az ember. S ezért csak szerelemből születhetett meg a Fiú megtestesülése is. Csak szerelemből lehetett, hogy elmondta nekünk az élet igéjét, bár Fülöp Cezáreájában tudta már, hogy ezért a Golgotára kell mennie. Szerelemből érthető, hogy egy *utópiára* tette rá az életét. Azért áldozta fel magát, hogy ez az utópia egyszer majd ne legyen utópia. A mennyei Atyja iránt érzett örök szerelme alapján Jézus ezt a nemcsak Izrael, hanem az egész emberiség iránt érzett szerelmét nem akarta a férj szóval megjelölni, bár lagzijára hívott mindenkit, okosokat és balgákat egyaránt, s beírta a völegény megjelöléssel. Miért? A Törvény és a Próféták iránti tiszteletből? Vagy csak azért, mert még nem ültük meg vele a nászt? Még nem háltuk el házasságunk az Istennel? Még csak a nyoszolyó lányok státusában vagyunk? Nem tudom. Jézus tudja, hogy mi volt benne, amikor ezt az önmegnevezést választotta. De biztosnak gondolom, hogy ezt is szerelemből választotta. Mert hát ez Istennek s a Fiának gyógyíthatatlan optimizmusa, hogy mi vele majd táncra perdülünk. Majd egyszer. Mert ilyen a szerelem. Milyen? Vak és naiv és ostoba? És ilyen az Isten is, amikor életet ad, teremt, és teremtményeket hív meg, hogy csináljanak vele Isten Országát? Ilyen. Gyógyíthatatlan az Isten. Az, mert szeret. S a szeretet nem innen való. Nem a mi világunkból, hanem odaátrol. De ő mégis reménykedik. Miért? Mert hát szerelmes. És Babitscsal mondhatom azt, amit ő mond *Az örök folyosó* című verse végén. Mit mond? Azt, hogy *és megint előlről*. Azt, hogy szerelmes. És szerelmében vak és optimista... *Ez a megint előlről*...

Menjünk a következő önmegjelölésre! Ez a *tanító*. Az Újszövetségben ez a szó 59 ízben kerül elő, s ebből 41 a szinoptikusokra esik, s Máténál is megtalálható 12 ízben, mert hát Jézus nem ács és nem terapeuta, hanem tanító... Annak jött. És így beszél magáról: *Ti tanítónak mondotok engem és én az vagyok* – és akkor mondja, amikor megmossa tanítványainak a lábát – a János- evangéliumban. Máténál pedig azt mondja, hogy a tanítót körülvevő tanítványsereg nem lehet különb a tanítónál. Nem, mert ha a tanítót üldözik, a tanítványokat is üldözni fogják (10, 24-25). És még azt is mondja, hogy ne hívassák magukat a tanítványok majd rabbinak, mert *egy a ti tanítótok*, ti pedig mindnyájan testvérek vagytok (23,8).

Mintha ellentmondás húzódnék meg e két nyilatkozat mélyén. Abban áll az ellentmondás, hogy egyfelől nem maradhatsz meg a tanítványi státusban, mert az a dolgod, hogy tanítvánnyá tegyed a föld határáig az összes nemzeteket, tehát tanítóvá kell lennünk mindnájunknak. Legalábbis azoknak, akiknek van fülük a hallásra, s akik megértették, hogy az emberiség élete fordul azon, hogy elfogadjuk-e Jézus tanítását. Pillanatnyilag caak hatszáz milliónyinak kellene elfogadnia. Miért annyinak? Mert ha tizenkettővel osztjuk a hat és fél milliárdot, akkor annak éppen hatszáz millió tanítóra van szüksége. E tanítványok 12 fős kisközösségeibe belefér az emberiség többije, a közel hat és félezer millió. Másfelől pedig azt mondja, hogy egyetlenegy a Tanítója az első tizenkettőnek is, és nyilvánvaló egy a tanítója a többi hatszáz millió tanítónak is – Jézus elképzelése szerint..

Milyen tehát az a tanító, amit-akit Jézus elképzelt? Másolat? Jézus kicsiben? Duplum? Ebben az esetben érthető lenne, hogy egy a ti tanítótok. Vagy szó se lehet erről? Hiszen Jézusnak nem az engedelmség-srófra járt az esze. Ez az urak, a papok és katonák stílusa és világa. Minden ember külön és külön személyiség, még az ujjunk sem egyforma. Minden ember azonosítható az ujjlenyomata alapján. S mennyivel többek vagyunk, mint az ujjunk lenyomata! Minden jézusi tanító is külön személyiség. Tapasztaljuk ezt mindenütt. A kisközösségekben is, ahol ha tízen ülnek, a felvetett kérdéstről mind a tízünknek, mindegyikünknek van véleménye, s ezek a vélemények, mind a tíz, különböznek egymástól.

Ez rendjén is van. Akkor mi nincsen rendjén? Hát csak az nem volna rendjén – ha nem találánánk meg a közös nevezőt.

Az urak világban ez egyszerű. A parlamentben csatározhatnak ugyan a különböző vélemények, mert a képviselőket választjuk. De a munkahelyi főnökünket nem választhatjuk meg. Azoknak jogunk van – engedelmeskednünk, és jogunk van ellenkező esetben – átiratkoznunk a munkanélküliek listájára. Ez úgy van a világban, hogy a valóban számító dolgokban nincs demokrácia. Ezt a tíz embert bocsásd el! – szól a munkahelyi főnök – harmincan is meg tudjátok csinálni, amit idáig negyvenen csináltatok. Ha nem bocsátod el a tízet, magadat bocsátod el, s a helyedre kerül valaki más, aki majd végrehajtja azt, amit parancsolok. Ő lesz majd a főnök, s ő így kibírja majd a létszámcsökkenéssel járó többletmunkát. Keresni a nadrágvarrást – ez a siker, az előrejutás titka. A világban, amelyről mondom el hogy befér a *létező* egyház is?

A tanítványok életében azonban meg kell valósulnia annak, hogy egy a ti tanítótok. Azaz a közös nevezőnek. Mert enélkül nincsen Isten országa, enélkül nem valósul az Isten akarat, enélkül nincs, amire rábólintana az Atya. Hogyan valósul az meg? Csak úgy, hogy a tanítványok megegyeznek valamiben. Mert *ha ketten közületek egyetértve kérnek valamit a földön, meg fogják kapni mennyei atyámtól* (19,24). Enélkül nem.

Minden jó prédikációnak egy kérdésbe kell torkolnia. Kész vagyok-e a megegyezésre testvéreimmel? Meg lehet-e velem egyezni? Vagy csak azt tudom, hogy a meggyőződésemet nem hordhatom senki másnak a zsebében. Tudunk-e ennél többet is magunkból kihozni? Azt, hogy meg kell értenem, hogy testvérem mi okból hajtja a magáét. Azt, hogy a testvéremnek meg kell értenie, hogy mi okból hajtom a magamét. Azt, hogy nem a saját zsebemben kell hordanom a lelkiismeretemet. Azt, hogy nem a saját zsebedben kell hordanod a lelkiismereted. Azt, hogy egymás zsebében kell hordanunk lelkiismeretünket. Mert ha nem így teszünk, meg nem valósíthatjuk Jézus és a mennyei Atya akaratát. De ha egy lesz a Tanítónk, akkor már hasad a hajnal. Akkor már kezdődhetik a Jézus akarta új világ. Az új, amelyben megértjük, hogy nem lehet többem, mint neked, s nem lehet többed mint nekem. Az új, amelyben kezdődik az osztozás. A gazdagokat a gazdagságukban megnyugtató alamizsnálkodás helyett az osztozás, ami megvolt a Lélek eljövése után a jeruzsálemi közösségben. Az, hogy *senki sem mondott semmit a magáénak, mert mindenük közös volt*.

A prédikáció kérdése tehát az, hogy akarom-e, hogy egyetlen Tanítónk legyen. Akarom-e, hogy megszülessék az Ország, melyben megszűnik értelmesnek lenni a verekedés, mert minek verekedjünk egymással, ha egyszer mindenünk közös. Van-e Ország enélkül? Bizony mondom nektek, hogy nincs. Enélkül csak – Világ van. De Ország nincs. A vőlegény s a Tanító vár valamire. Mire? Nem mire, kire! Terád!

Budavári, 2005. szeptember 8.

A július nagyon nyugalmas volt, de augusztusban megsűrűsödtek a dolgaim. Ahogy elment Gergő és Gábor, délután már jöttek is Mezőörsből, Rábakecélből a papok: Szabó Gyuszi, Tóth Miki, s velük együtt Zoli, egy papjelöltből lett soproni hitoktató. Nem volt felhőtlen ez a találkozó. Szabó Gyuszi témája volt rajta a meghatározó. Van egy székérderéknyi anyaga arról, hogy '89-ig miként táncolt a hierarchia, s a papság jó része a Párt füttyszavára. Ezt kellene rendezni, kiadni. Ha van valaki, aki jól tudja mindezt székérderéknyi dokumentáció nélkül is, az magam vagyok. S mégis azt mondtam Gyuszinak, hogy nincs ennek semmi értelme, hogy mindez csak pótcselekvés a részéről. Majdnem fel akart állni, s menni haza.

Mért *sértettem meg*, amikor csak az igazságot, a valóságot akarja megmutatni vele? Gyuszi olyan szép munkát végez a mezőörsi iskolaalapítással. Kinőhetne belőle egy jézusi életközösség. Megvan hozzá az egyik legfontosabb mozzanat: a közös munka. Félek, hogy szomorú egyházi múltunk dokumentációjával mellékvágányra kerül élete eddig legszebb

teljesítménye. Elsődlegessé válik életében az, ami Jézus életében csak másodlagos volt. Jézus életében elsődleges volt az Isten országa, s másodlagos volt, hogy kikészítette a főpapokat, az írástudókat és a véneket. Nem mondható el Jézusról, hogy életének ez a másodlagos terméke volna tárgya az evangéliumnak.

Az urak mindig ezt csinálják a történelem folyamán. A szegényeknek jóhírt hozókat kikészítik az urak, Golgotára juttatják őket. Jézus előtt és után is. Nem kell leleplezni az urakat. A hierarchia, a papság – az urak világába tartozik. Ha leleplezzük őket, ha nem. De ha leleplezésük elsődleges célunk lesz, annyit sem tudunk az Isten Országáért tenni, mint amennyi Jézusnak sikerült. Mennyi sikerült neki? Csak három évig tudta hirdetni a jóhírt.

Hagyni kell a hierarchia szerepének megítélését. Azt, hogy mit csináltak '45 és '89 között. Ki az, aki ezt ne tudná? Csak az, aki nem akarja tudni. A hierarchia tudja a legjobban. Azt is, hogy mért csinálták. Mért? Nem akartak Golgotára jutni. Nem, mert az urak világába tartoznak. Ők küldenek a Golgotára. Kiket? Azokat, akik a szegényeknek akarják hirdetni a jóhírt. De hát ez disznóság! Ezt meg kell mutatni!

Lehet! Ha Golgotára akarsz jutni. Csakhogy ezért nem érdemes a Golgotára jutni. Csak a Jóhír hirdetéséért és megvalósításáért érdemes oda jutni. A dokumentáció megjelentetésért nem érdemes. Ki adná rá a pénzt? Ki olvasná el? Mi lenne az eredmény? Egy nagy semmi. Tapsolna hozzá az antiklerikális és az anti-istenes világ. S a hívők? Azok nem tapsolnának. Miért? Azért, mert úgy éreznék, hogy bántjuk az egyházat. S még valamiért? Mert énünk rosszabbik felével mindannyian az urak pártján vagyunk. Mit akarok ezzel mondani? Azt, hogy mindannyian urak szeretnének lenni. Azt, hogy mindannyian a gazdagok közé akarunk tartozni, Az Isten Országát megvalósítani akaró kétszázmillió kuli azért akarja Vang-An-Si halálát, a szegényekért élni akaró szent halálát, mert Vang-An-Si világában *remény sincs meggazdagodni*.

20-án és 21-én még lent maradtam, s miséztem szombaton-vasárnap a budaváriaknak. Találkoztam is a két misén egy-egy új emberrel, akiket még sohasem láttam. Ki tudja, hátha lesz e találkozásokból valami.

Hétfő reggel feljöttem, mert délután jött András Jenő és Veronika, Éppen Kundra Pistát találták nálam, s kitisztáztuk, hogy szeptember elsején Pista kocsijával érkezünk négyen Atyhára. 23-án meg nagyot beszélgettem Ko. Lacival az új munkaév legfontosabbnak tűnő dolgairól: egy igazi B-lelkigyakorlatról, meg egy levélről, melyet Erdő Péternek írhatnék annak alapján, amiket a soproni nagytáborunk záró szentmiséjében mondtam el. 24-én pedig tartottam egy mini-lelkigyakorlatot Szíjártó Marika csoportjának, összesen három főnek, egy szentmisével, melyen a soproni beszédemet mondtam el, amit ők nem hallottak még. Utána leutaztak Balatonakarattyára, hogy folytassák lelkigyakorlatukat. A szentmise után megkérdeztem Marikát, hogy eljönne-e velem Atyhára? Megcsillant a szeme, s felhívta Tibort, a férjét, mobilon, hogy az mit szólna hozzá. Ezt mondta: Csillagom, menj!

A következő napokban elkészítettem a *Koinónia* augusztus-szeptemberi duplaszámát, meg még a 70.-ik, az *Atyhai Naplót*, s elkezdtem készíteni a kezdődő új munkaévhez szükségeseket. A munka év szeptember 10-én indul a Pótkávéval, amelynek egészen rendkívüli lesz az évnyitója, mert annak oszlopos tag-párja éppen aranylakodalmát ünnepli, s erre az alkalomra hivatalosak lesznek alapközösségük tagjai is, meg még egy pár személy... S mindez okon kicsiny szobámban el nem férnénk, mi okból a Bokorportán lesz megrendezve a találkozó. A szentmisére ki kell gondolni, azaz meg kell írni egy prédikációt. Szervezi az egész Trásy Évi, aki egy emlékező albumot állít össze ez alkalomra, s abba is írnom kell valamit. Ugyanakkor 11-én folytatnom kell másnap, Adyligeten a sorozatomat, amelyiket Máté evangéliumáról tartok, melynek 12. elemét június első felében mondtam el, s most következik a 13. rész. Végül is úgy határoztam, hogy az aranylakodalom már szombat estének számít, tehát mondhatom rajta, amit majd másnap Adyliget közönségének mondok az évközi 26. vasárnapon, s az album számára írandó lesz majd a speciális aranylakodalmi szöveg.

Közben 26-án meglátogattam Mátyásföldön Máriát, a Soós Karesz feleségét, immáron Virág Mária segítségével nélkül, csak úgy, az apostolok lován. Dr. Kéthelyi Mária, szemészszakorvos megnézte műszerei segítségével műtött szememet, s azt mondta, hogy Gyurka bácsi, gyönyörű a szemed. Hetven éve megállapította Székely Eci, egy 16 éves mátyásföldi lány, hogy hullámos barna hajam a gyönyörű, s most Mária a szememről vallotta ugyanezt hetven év után... kívánhatok-e a sorstól ennél többet?!

28-án egy kanadai hölggyel töltöttem a délutánt, s megbeszéltem vele a világ állapotát, amelyen csak az életközösség javíthatna valamit, és esetleg. Azt is, hogy ennek ellenére én sem megyek el a *Bruderhof*-ba, mint a Bokor annyi más tagja. Ki-ki közülünk más és más okból nem teszi ezt. Én azért nem, mert nekem – és azt hiszem Jézusnak is – kevés az, hogy közösen keressük meg a kenyerünk. Én ingyen akarom adni azt, amit ingyen kaptam, s enni akarom azt, amit elém tesznek, mert méltó a munkás a maga élelmére. S ha a szociális államhatalom teszi elém az élelmemet, nekem az is jó. Röviden: emberekkel akarok foglalkozni, és a föld határáig menve. Ha persze a kezem közben belelóg valamibe, vagy megkapom a végső behívót, az más. Akkor megyek, ahova hívnak. De sem Petőfi, sem a Názáreti nem alkuszik. Meg még az sem, akinek a nevét személyi igazolványomban találhatom.

28-ára terveztük Péter debrecényi házának avatását, szentelését, 12,30 kor szentmisével a falu népének, s a szenteléshez szükséges sok minden egyébbel, gerstli levesssel vagy palacsintával, kinek-kinek az ízlése szerint... de a *kirándulás elmaradt*... Miért? Mert az esőzések miatt nem készült el a ház. Majd meglesz a szentelés, ha elkészül. Csak otthon miséztem reggel 8-kor, mert betámított valaki – telefonon jelezve a szándékát. Már az sem tudom, hogy ki volt az. Lázasan dolgoztam tovább a Koinónián és a 70. Naplón. Meglátogatott kedden Sztupi, mert Barnabásnak 30. és Barnabás apjának 60. születésnapja közeledett, s ő ez alkalomra mindegyiket egy KIO-val akarta megajándékozni, melyekbe írnom kellett valami szépet... olyat, ami telik tőlem.

A hó utolsó napján pedig 10 órára nem kisebb emberhez voltam hivatalos, mint Makovechez, ahova Péter vitt el. Jó másfél órát töltöttünk el ott. Nem közönséges élmény volt. A témánk metafizikai magasságú volt. Csak annyit tudok elmondani, hogy majd mindenben szót értettünk. Közben felajánlottam neki az összetegeződést – korom alapján... '35-ben született, én meg '19-ben. Azt mondta, hogy ha ilyen vénség kínálja fel ezt neki, akkor ő nem vonakodik. Én meg hátra fordultam keresvén, hogy hol az a vénség. Megajándékozott egy könyvvel, melynek a címe: Makovec. A napokban jártam a Püski-boltban, s láttam ott egy ilyen kötetet. Megkérdeztem Püski Istvánt, hogy mennyiért árulják. Mire közölte velem, hogy potom tizenötezerért. Én csak egy 70. Naplót vittem a látogatásra. Majd dedikálok utólag neki egy KIO-t. Ha pedig áttanulmányoztam Makovec könyvet, még életemben elajándékoznám valakinek, aki nagyobb hasznát veszi, mint magam. Lehet ajánlatot tenni, hogy kinek ajándékozzam. Már gondolok is valakire. Ha egy építészmérnököt eskethetnék a harmadik nemzedékből, annak a számára lenne ez méltó esküvői ajándék.

Aztán estére jött Melinda Pécsről. Két szivacságyamat átvittem Teri szobájába, s aludtunk egészen másnap ötig. Hajnali hat előtt egy pár perccel már be is szálltunk házam előtt Kundra Pista kocsijába. Szíjártó Marikát odahozta Tibor, a hat óra előtt már úton is voltunk. Borsban előre állítottuk az óránkat egy egész órával, mert Erdély felé egy órával hamarabb kel fel az égre a Nap, s este, félhat előtt már meg is érkezünk Atyhára – tíz és fél órnyi utazás után. De ez már szeptember 1-én volt. S ami történt szeptember 5-e estig, arról már csak a következő naplóban számolok be.

Városmajor, 2005. szeptember 9.

Megjött az utolsó pillanatban, amit kértem drótpostán: mondjanak ők valamit arról a két teljes napról, amit augusztus közepén Atyhán töltöttem. Íme:.

Kedves Bulányi atya, Jenő megkért, hogy írjak egy pár sor véleményt az Atyhában történt eseményekről. Elsőül:

Ildikó

Még egyszer szeretném megköszönni neked, Gyurka bácsi, hogy megtiszteltél bennünket jelenléteddel az atyhai táborban. Végre egy olyan illetékes személlyel találkozhattam, akinek a lehető legegészségesebb a gondolkodása a vallásról, hitről. Nekem személyesen nagyon tetszett az, hogy mindegyikünknek lehetőséget adott, hogy elmondhassa véleményét, hogy nagyon sok kérdésnek helyet adott, figyelmesen meghallgattál. Én úgy gondolom, hogy senki nem maradt válasz nélkül, mindenkinek adott valami értékeset a tarsolyába, szívébe. Énbennem megerősítetted azt, hogy helyesen gyakorlom az én saját magam által kialakított vallásomat, hitemet, azt hogy mindenkinek saját egyéni, intim hite kell legyen, ne a mások által megszabott utat tapossa. *Legyetek jókisfiúk és jókislányok!* Még ha egy kicsit viccesnek is hangzott, nagy igazságot mondtál. Ennek az egyszerű mondatnak nagyon sok mondanivalója van. Nagyon hasznosnak tartottam, hogy felolvastad azokat a szép verseket, mert a mai rohanó világban bizony megféledekezünk a költészetről, pedig mindegyiknek megvan a maga értékes üzenete. Én általában nagyon szeretem a vidámságot, ebből is sokat kaptam tőled. Nagyon köszönöm neked, hogy a találkozásunk ideje alatt napsugarat vittél a szívünkbe, lelkünkbe. Mélyen érintett, mint érték, mindenszavad, mondatod. Mindig eszembe jut a jóságos mosolyod, az őszinte tekinteted.

Jómagam:

Csodálatos volt a kisugárzásod, anélkül hogy megszólaltál volna már fenséges hangulatot teremtettél. El kell mondani, hogy előadást vártunk tőled és ehelyett párbeszédet kaptunk, úgyes a kérdéseink alapján építetted fel az egész előadást, közvetlen beszélgetésnek tűnt és mégis volt egy vezérfonala a beszélgetésnek. Lenyűgözött az egyszerűség, ahogy a válaszokat fogalmaztad, és ahogy a te saját életedből vett példákkal válaszoltál a kérdésekre, akinek volt füle, az halhatta a sorok közti mondanivalót. A szépsége az egésznek még az volt, hogy megtanítottál egyszerűen gondolkozni, mi ebben a szupercivilizált világban megszoktuk, hogy minden bonyolult, ezzel szemben te megmutattad, hogy nem kell elbonyolítani a dolgokat, csak amiket Jézus mondott a lehető legegyszerűbben kell érteni. Ha ezt meg tudjuk tenni, akkor az írások legnagyobb része fölösleges magyarázkodás. Jézus tanításain kívül, a többivel nemigazán érdemes foglalkozni, azt viszont, amit Jézus tanított, ha megértjük, és meg tudjuk tenni, hogy aszerint is éljünk, akkor meg lehet változtatni ezt a világot, és megszűnik az amit most rossznak nevezünk. A beszélgetések alatt megállt az idő, abban a szeretetteljes jókedvvel fűszerezett hangulatban, amit teremtettél a társaság számára, szinte észre sem vettük, mikor telt el az a két nap. Amikor elbúcsúztál, csak akkor fogtuk fel, hogy már vége van, és már csak a szellemed marad köztünk. Köszönjük neked ezt a csodálatos két napot, és amit a lelkünkben hagytál. Tisztelettel Gergely Miklós

72. NAPLÓ A KEZDETEKRŐL

DEBRECENI ÉRETTSÉGIZÓ-EGYETEMISTA LÁNYOK-FIÚK MENNEK A
GYULAI A. C.-TÁBORBA 1947. NYARÁN
2005. SZEPTEMBER

Városmajor, 2005. szeptember 10.

Hogyan, hogyan nem előkerült egy példánya az 1949-ben írt *Szeretet az Isten c. brosúrámnak*. Miről szól? Jézusról - ahogyan akkor láttam, fiatalon, harminc évesen. Már öt éve túlvoltam mindazon, amit a teológián tanultam róla, s hét éven keresztül... Ez a Jézus-kép volt az első szerelem, annak minden naivitásával és bájával. Már nem is Isten volt a tárgy, hanem csak Jézus. Arcuk ettől kezdve egybemosódik számomra. Mindig Jézusra gondolok ma is, amikor ezt mondom: *Istenem!* Mondhatnám e brosúráról, hogy ez volt az akkori KIO-m – csak húsz évvel korábbi kiadásban. Akkor így szakadt ki lelkemből, hogy miként keressem az Isten Országát. Teológiai tanáraink is elolvasták. Volt, aki azt mondta, hogy naiv, amit írok, és volt köztük, aki közel hatvanévesen kisközösségi munkába kezdett tőle: a Náci bácsi, azaz Dr. Ohmacht Nándor! – 31 fejezete volt munkámnak: ideírom címeiket:

I. A te hited meggyógyított téged! (Lk 18,42)

1. A jerikói vak koldus
2. Add Uram, hogy lássak!
3. Boldog akarok lenni!
4. Szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségedet!
5. Komolyba vett ideológia
6. Szeressétek ellenségeiteket!
7. Hogy, fiai legyetek Atyátoknak. ..
8. Ne álljatok ellen a gonosznak!
9. Ez a ti órátok.
10. Semmibe vett teológia
11. Kinek fáj itt, ami *Krisztust* gyötri?
12. Öregbítsd bennünk a hitet! (Lk 17, 5.)

II. Add Uram, hogy lássalak!

13. Az Isten-szabású ember
14. A majomszabású ember
15. Az emberszabású Isten
16. Szalon-Krisztus
17. Osztályhazugság
18. A proletár Krisztus
19. Hogy hívnak téged szép öregúr?
20. Kiüresítette önmagát...
21. Megalázta magát...
22. Mivel nem volt számára hely...
23. És engedelmes vala nekik...
24. Ki az én anyám?
25. Örömhírt vinni a szegényeknek...
26. Szegénnyé lett értünk.
27. Meddig tűrjelek még titeket?!
28. Aki életét gyűlöli a világon...
29. Vedd el tőlem e poharat...!
30. Miért hagytál el engem?
31. Vegyétek magatokra az én igámat!

A 16. és a 17. fejezetet idemásolom.

16. Szalon-Krisztus

Nem mehetünk végig a történelmen. Nem nézhetjük végig, akármilyen érdekes volna is! - Hogyan vetítette belém egyén, kor, nép... ekkor és akkor a maga természetes vágyait egy-egy maga csinálta istenarcba. Magunkra kell térnünk. Az *oltáros* Isten világában mit csináltunk mi magunk? Hogyan próbáltunk meg mi kibújni a harapófogó öleléséből? Mi, akik nem hiszünk többé a bálványokban, olimpuszi- vagy *öreg* istenekben? Mi, akik vallásos keresztények, gyakorló katolikusok vagyunk? Mi, akik tudjuk, hogy az egy igaz élő Isten az Isten, és senki más. Mi, akik tudjuk, hogy elküldte közénk képmását (2Kor 4, 4). Jézus Krisztust, hogy így emberi alakot öltve mutathassa be nekünk az Isten Önmagát. Mi, aki tudjuk és valljuk, hogy Jézus, a názáreti József, az ács fia - az Isten. Jézus, akinek alakja és tanítása a négy evangéliumban apróra meg van rajzolva. Mi csináltuk? Nem! Mi nem teremtettünk új Istent. Nem, mert kiteptük volna magunkat az Egyházból, ahová vallási gyakorlatainkkal tartozunk. Elviseltük tehát az Istent, elfogadtuk Őt, aki minden istenek között a legszörnyűbb Oltárt, a Golgotát mutatja nekünk? Ó nem! Meg se tagadtuk, és el se viseltük! Hát akkor mit csináltunk? Átalakítottuk. Hogyan? Mi is úgy, hogy gumi harapófogónk legyen. Hogy hihessük azt, hogy tart, és úgy, hogy ne szorítson. Úgy, hogy lehessen imádkozni hozzá bajban és nem bajban. Érje be azzal, amit mi tartunk okosnak oltárra tenni. Úgy, hogy szívesen kövessük, ha hív, és egész természetünkkel akarjunk olyan lenni, mint Ő. Megformáltuk tehát, átformáltuk Őt olyannak, hogy megfeleljen a mi élőlényi természetünknek. Belevetítettük tehát vágyainkat, megrajzoltuk Benne önmagunkat. Mi, akik meg vagyunk hívva Krisztus-képmásnak, csináltunk Krisztusból magunk-képmását. Az *Alter-Christusból* csináltunk *alter-homo-t*. Három képet rajzolunk meg az átalakított, a meghamisított Krisztusból. A gyermek Jézus, az emberek között járó tanító Jézus és végül a golgotai szenvedő Jézus arcképét.

A *gyermek Jézus* - Egy nagyon szép kisgyermek mosolyog felénk a szentképekről. Rózsásaz arca, arany a haja, ragyogó fehér az inge. Az arca telt, a bőre bársonyos, puha. Árad róla a jólápoltság és a tisztaság. Bűz, piszok, szegénység messze van tőle. Érzik minden porcikáján, hogy sohasem volt hiánya fürdőben, baby-szappanban, Hoffer-hintőporban, vagy Nivea-krémbe. Hogy sohasem hiányzott neki, ami kellett. Meg volt a babakocsi, a babaágy, a babaszék, a járóketrec. Hogy nem kellett nyomorognia, nélkülöznie, fáznia. Ha valami hozzá illő helyre akarnók vinni, talán leginkább a Rózsadombra vihetnék. A Rózsadomb egyik luxus villájába, melyben egy illatos mama és egy méltóságosúr-papa egyetlen gyermeke játszik a parkettán drága játékokkal, a látható lángú, a hangulatos kandalló tövében. A mását errefelé keresnők. Ottan körül, ahol születését mennyezetig *érő* karácsonyfa s a biedermeier szalonok levegőjét hozó *Stille Nacht* ünnepli őt.

A *felőtt Jézus* - *Tanuljatok tőlem, mert szelíd vagyok és alázatos szívű...* - ezzel közeledik felénk a tanító, a férfi Krisztus. Tekintete bársonyos, mosolygós és simogató. A keze is simogató és áldó. Szeme nem lövell villámokat, és keze ostorhoz nem nyúl. Szava nem kemény. Megért bennünket. Megérti, hogy annyiak vagyunk, amennyik. Annyit teszünk, amennyit tudunk. Hogy igyekszünk úgy berendezni életünket, hogy az oltárra ne sok kerüljön abból, ami kedves. Megértő. Ha vétkezünk, alig várja, hogy megbo-csáthasson. Elibénk jön, átölel, vigasztal s örül, ha kimondjuk: igazán sajnálom. Megértő, igazi Jóisten. Jóistenke! Akinek a Lelke szól belőlünk: *Ó, a Jóistenke ezt már igazán nem kívánja*. Valóban nem kíván, nem követel semmi olyasmit, amit ne lehetne megtenni. Halkan és szelíden figyelmeztet a legszükségesebbekre. Hogy a vasárnapi misén ott legyenek, legkésőbb evangéliumra. Természetesen, ha csak lehetséges. Ha nem jön közbe akadály: vendég, vagy más hasonló. Van egy-két ilyen igazán elviselhető, megtehető kívánsága, s ezek sem szigorú és feltétlen kívánságok. Afféle durvaságok, mint *Onnan*

lészen eljövendő ítélni... vagy Távozzatok tőlem átkozottak az örök tűzre... vagy Aki nem gyűlöli apját, anyját... vagy Tagadja meg önmagát, vegye fel a keresztyét... - ettől a Krisztustól távol vannak. És ha valaki komolyan venné a kétségtelenül elhangzott szavakat, s a belőlünk szóló Lelke aggódva és féltve figyelmeztetne, hogy *Okosnak kell lenni, mint a kígyó és szelídnek, mint a galambok*, akkor tudjuk, hogy az efféle kifejezésekben nemegyszer *szónoki túlzással* élt Jézus. És azt is tudjuk, hogy nem eszik a levest olyan forrón, mint ahogy megfőzik. A szívét bezáró, irgalmasságot nem ismerő nemzedéknek el nem mondaná ez a Jézus, hogy *Jaj nektek képmutatók!* Ki nem űzne minket a templomból. Annál sokkal finomabb, disztigváltabb. Jó *sliffje* van. Emlékeztet a Bourbonok királyi udvarának illatos abbéira, bíborosaira. Legotthonosabban a szalonok világában tud mozogni. Az előkelők, az úriemberek értik meg legjobban, akik szívesen látják őt maguk között. Úgy elvegyül köztük, mintha közülük való volna. Meg is dicsérik, amikor nem hallja: tökéletes úriember, nem is lehet észrevenni rajta, hogy pap. Ő sem veszi észre, hogy a házigazda kizsákmányoló és egykézű a javából - az ilyenek nem akad meg. Fel nem hánnya. Sőt, *pertuban* van vele, kedves barátja, vasárnap délután, éjjel, vagy "minden csütörtök este" együtt is tarokkozik vele. Ez a *szalon-Krisztus*, vagy valamelyik papja. Persze nagyon szomorú, mikor látja, hallja a parasztok, a munkások, a nincstelene, a szalon világán kívül élőknek Istent vagy Krisztust káromlását. Fáj neki, hogy itt is, ott is, ahol csak tehetik, hajlandók úriembereket, papokat, apácákat akasztani, benzinnel leönteni és meggyújtani. Vagy, ha ezt nem is, gombot fogni, vagy köpni egy hegyeset a láttára, láttukra. Fáj, fáj, de hát mit tehetünk? Ahhoz, hogy ez másképp legyen, ott kellene hagyni a szalonok világát, s a kunyhók és barakkok közelében ütni fel a tanyát. De, hát édes Istenem, ki kívánhat tőle, tőlünk ilyesmit?! Magától sem kíván, mástól sem. Megérti önmagában, megérti mibennünk, hogy ragaszkodunk ahhoz, amit megszereztünk. Tudja, hogy apák, anyák, gyermekek, testvérek vagyunk. Ha még magunkat, magunk sorsát hajlandók volnánk is kockáztatnunk a becsületért, őket igazán nem taszíthatjuk nyomorba. Éppen ezért maga az Istenünk súgja szívünkbe: lendítsd csak a karod, írd csak alá az ívet. Úgy sem emiatt fogják elítélni. Ha te alá nem írod, akkor is elintézik. Minek tennéd tönkre magadat? Azt a *Jóistenke* igazán nem kívánja tőled. Valóban, ez a gyengéd, finom, humanista Szalon-Krisztus nem kívánja tőlünk.

A *golgotai Krisztus*- Vele hamar végezhetünk, mert ez nincs. Hogyan? Úgy, hogy nem illik bele a képsorozatba. Az aranyhajú gyermekhez, a parókás, illatos abbéhoz hogyan is lehetne odarakni befejezésül az átluggatott kezű-lábú, vergődő, akasztott Krisztust? E halk, finom rózsza és halványkék színekbe a Golgota véres és sötét tónusát? Ki kellett hagyni! Hogyan? Hát nincs benne, mind a négy evangéliumban? Hát nem prédikálnak róla minden nagypénteken? Mindegy! - Nem kerülhet oda. Ez a harmadik Krisztus-kép már nem kell. Nem azonosíthatom magam vele. Az első kettővel igen. Akarom, hogy a gyermekem olyan legyen, mint a gyermek Jézus. Megengedem, hogy a fiam olyan abbé-pap legyen, ha éppen kedve tartja. De hogyan mondjam ki e golgotai Krisztusra akár magam, akár gyermekeim sorsául, hogy: igen. A kereszten vér, seb és hörgés. Ez nyugtalanító, kellemetlen és visszataszító. Ilyen nem akarok lenni. Jó, jó, ez igazán érthető.

De, hát a templomban éneklük virágvasárnap: *A mi Urunk Jézus Krisztus kinszenvedése...* Ez a golgotai Jézus mégis csak - van. Kell valami megoldást találni, átstilizálni őt szalon levegőre. Ez nem megy. A kereszt - kereszt, a seb - seb akkor is, ha drágakövekkel rakom össze a feszület minden porcikáját. De emlékeztet a golgotaira. Hiába. Ezt a gyógyíthatatlan tényt át nem stilizálhatom. Olyan súlyos ez a még racionalistáktól is vallott és tartott tény, hogy a názáreti Jézus kinszenvedett a Golgotán. Az én Krisztus képemből azonban mégiscsak ki fog maradni. Hogyan? Úgy, hogy a golgotai Krisztus megvolt ugyan, de utánzásra nem hív, ez a sötét kép reám már nem vonatkozik. Nem kell utánacsínálnom. Ebben már nem kell Hozzá hasonlítanom, ugyanis mint Isten csinálta meg, amit megcsinált a Golgotán. S Ő, mint Isten erre képes lehetett, de én, szegény, gyarló, földi ember, hogyan is gondolhatnék arra,

hogy ilyesmire vállalkozzam. Nem is számomra mutatta meg ott Önmagát, csak értem. Nem is kíván tőlem ilyesmit, mert ami Istennek jól állhat, hozzám, emberhez semmiképpen nem lehet illő. A mi Krisztusunk itt is hű maradt finom, humanista önmagához. Életének utolsó napjai, az Ő, a maga dolga. Nekünk nem kellemetlenkedik velük.

Tökéletes ez a gumi harapófogó. Van Istenünk, akihez szólhatunk, akihez imádkozhatunk, akivel jóban lehetünk. Akinek adhatunk is. Havonként egy-két misét, esetleg szagosat, félig meghallgatottat. Van Istenünk, s ez így nekünk jó. Jó, mert nem követel tőlünk semmit, ami nehéz. Ki lehet jönni Vele. Szavait, melyek biztosan felénk irányulnak és kellemetlenek, retusálás alá vesszük és Amen. Az afféle furcsa kijelentéseket, hogy ne álljatok ellen a gonosznak, hogy szeressétek ellenségeiteket szónoki túlzásnak minősítjük. Nem azért mondta, hogy úgy csináljuk. Kész a gumi harapófogó. Van, és nem szorít.

17. Osztályhazugság

Jól megvoltunk ezzel a Krisztussal. Könnyen kijöttünk vele! Hiszen mindent megértett. Azt is, hogy nem sokat törődtünk vele. Nem, hiszen annyi a gondja-baja az embernek, hogy nem ér rá mindenre. Meg aztán minek is zaklattuk volna különösképpen. Hiszen meg tudtuk szerezni, amire szükségünk volt. Mit sopánkodtunk volna ott hiába? Se neki, se nekünk nem volt rá szükségünk. Inkább csak úgy katolikus öntudatból támogattuk az ügyeit - vallás templom, körmenet, táncestély és egyéb körül. Ahogy illett. Nem is lett volna - úgy látszott - semmi hiba körülötte, ha nem jön 1945. De jött. S a történelem szekere végigkocsikázott rajtunk, és felgyújtotta a szalonokat. Vagy ha éppen el nem égette is, de a lakóit kihajigálta belőle. Kit kicsit, kit nagyon, de valamiképpen mindegyiket. Milyen jó annak, akinek Istene van. Ha bajba kerül, imádkozhat Hozzá. Kérheti Őt, segítsen rajta. És nekünk is volt kihez imádkoznunk. Kezdtünk pontosabban járni a misére, a nem szagosra is, hétköznapi is. Körmenetre is mentünk, zárándokolni is mentünk. Előadásokat is hallgattunk zsúfolt termekben, beszédek is a zsúfolt templomokban. Hadd lássák azok az istentelenek, hogy van Istenünk. Imádkozunk is. Egyre többet. Kikoptatjuk a templom küszöbét. Imádkoztunk Istenünkhöz. Egyre sűrűbben és egyre szenvedélyesebben. Minél inkább fogyott a talaj a lábunk alól, minél inkább múltak hónapok... az évek, annál inkább, annál hevesebben. Valahogy így: nekünk a múltban annyi szépet, jót, örömet, finom hangulatot adó *Stille Nacht-os* Kisjézuska, gyöngeségeink, keresztet hordani nem akarásunk felett készségesen szemet hunyó Jóistenke, magad sem szenvedő abbé-illatos Szalon-Krisztus, mi Istenünk! Ments ki bennünket ebből a világból! Vidd el innen azokat, akik nem tisztelnek, nem szeretnek Téged. S akik minket sem akarnak hagyni Téged tisztelni, szeretni. Hát nem veszed észre, hogy lassan mindenünket elveszítjük? Mindenünket, ami olyan széppé, meleggé, kedvessé tette életünket, amiben Te is olyan jól érezted magad közöttünk? Földet és gyárat, autót és házat, szép lakást és nagy lakomákat, és mindenekfelett és előtt biztonságos nyugalmat? Mikor akarsz már segíteni rajtunk? Lásd, múlnak az évek. Egyik tavasz a másik után. Imbolyog, nagyon imbolyog már a házunk, s Te is benne. Te, ami házi-istenünk is imbolyogsz, és omlik, omladozik a ház, melyet annyi gonddal építettünk, melyet annyira szerettünk. Miért nem segítesz? Miért nem szólsz? Kérünk, jajgatunk, kiabálunk, és Te még csak nem is felelsz? Legalább biztass, hitegess, mondj valamit! Mondd, hogy holnap, vagy holnap után. De a mi istenünk nem szól, lassanként semmit, egyre kevesebb a hitegetése is. S ha időnként újból *reményt* mutat is, segíteni nem segít semmit. Együtt imbolyog velünk és bennünk. A mi istenünk süket. Süket, mint az ágyú. Nem is hallja a kiáltásunk - úgy látszik. Hagyja, hogy múljanak az évek, hogy kihúzzák a talajt a lábunk alól, hogy elveszítsük mindent, amit szereztünk, s belekerülünk az egyre reménytelenebb bizonytalanságba.

Újból szólongatunk: Nem Te mondtad, hogy bármit kérünk hittel, megadod nekünk? Mi hiszünk Benned, miért nem adod meg, amit kérünk? Miért nem segítesz rajtunk, miféle Isten az, aki nem segít azokon, akik Benne hisznek? Isten-e az, aki nem segít azokon, akik Őt kérik? Nem félsz, hogy elfogy majd a hitünk Benned? Ki *fog* akkor szeretni Téged?

Nem gondolsz arra, hogy majd azt fogják mondani, hogy nem is vagy? Mert, ha volnál, már *rég* elvitted volna *ezeket* innen. Miért nem lehet megkapaszkodni Benned? Már azt se bánnám, ha szorítanál egy kicsit, csak tartanál. Csak egy kicsit biztosabb volnál. Érezném, hogy vagy, és velem vagy. Miért vagy olyan, mint ha nem is volnál? Csak süket, és szenvtelen. Kisjézuska! Jóistenke! Szalonkrisztus vagy-e Te? Tudsz-e Te egyáltalán segíteni a Benned bízókra? Vagy pedig együtt imbolyogsz velünk imbolygó házunkban? Hát akkor ennyi erőd sincs számunkra?! Mit várhatunk Tőled? És ki vagy Te ezzel a bárgyú süketséggel és szívtelen tehetetlenséggel? Ki vagy?

Megmondják a szomszédban. A szemináriumokon. Csak kérdezzük meg őket! Készen a felelet az ideológia alapján. A ti Istenetek, a ti Krisztustok osztályhazugság. Valóságos léte nincs, csak tudatjelenség. Megszületett azoknak agyában, akik a 45 előtti világ haszonélvezői voltak. A kizsákmányolókéban. A polgári világ alkotása. Azoké, akik a szalonokban éltek. Azoké, akik útban voltak odafelé. Akiknek reményük volt arra, hogy odakerüljenek. Azok alkották ezt a Krisztust, hogy lelkiismeretükben igazolják, isteni, természetfölötti jóváhagyással megpecsételjék a magukért és maguknak élő szívtelen életüket, népellenes bűneiket. Ezért csináltak maguknak Istent, aki szintén gazdag, előkelő és *polgári* Isten, aki nem követeli meg, hogy a szűkölködő felé kitárjuk szívünket, s odaadjuk az élet nálunk levő, magunknak szerzett javait. Egy osztály hazudta meg a maga számára az Istent, hogy nyugodtan emésztessen, önvád nélkül ehesse a másét. A szemináriumon persze mondanak többet is. Azt is, amit nem kérdeztünk. Folytatják a tanítást: hamarosan lealkonyul ennek a vallási mezbe burkolózó hazugságnak. Kihúzzuk alóla a talajt, a gazdasági alapépítményt, és nyomában összeomlik az egész fölülépítmény. Ha a politikai reménykedés nem fecskendezne ebbe a hazugság-hitbe újból és újból erőt, már alig volna. A gazdasági alapok végső felszámolása és a politikai remények végső megsemmisülése után magától meg fog szűnni. Ha a havi fizetés és a hozzá való hűség között kell választani, nem kétséges, hogy hűtlen lesz hozzá. E Krisztus képviselőit a benne hívő nép fogja keresztre küldeni. Karlendítéssel és aláírással, mint erre már példát mutattak. Összeomlik és szétporlad - együtt azzal a világgal, amely megalkotta magának.

A felelet egy kissé nagyon is gyors és vad. De nemigen tudunk mit mondani rá. Nem, mert jól mondja. Jól, hiszen a mi Krisztusunk minden bizonnyal meg fogja érteni, ha majd megtagadjuk. Hogy nem megyünk el a templomba, nem valljuk meg Őt, az Övéit az Ő szolgálait. Meg fogja érteni, hiszen Ő maga tanított rá, hogy ami túl van a tetszésünkön, ami kellemetlen, *azt már a Jóisten sem kívánja*, hogy lehet Őt tisztelni, becsülni, szeretni - oltár nélkül is. Lehet szentáldozáshoz járulni, Vele egyesülni egykézéssel-kettőkézéssel, szívünknek a nyomorúságban levők előtti bezárásával. Ez a Szalonkrisztus igazán meg fogja érteni, hogy egy kis templomba járásért nem kockáztathatom családom létalapját, a havi fizetést, a boldogulást, a jövőt. A Szalonkrisztus megérti. Hiszen Ő maga tanította, hogy a Golgota csak Magára, s ránk nem vonatkozik, hogy azt már utánacsínálni nekünk, földi embereknek nem kell. Folyik a tanításból, hogy nem megyünk el a Golgotára Érte. Inkább Ő pusztuljon, mint mi. Egy kicsit siratjuk: kár volt, jó volt, szép volt, de felejtjük majd.

És lassanként talán mi magunk is megértjük, hogy nem is baj, ha a mi Krisztusunknak lealkonyul. Megérdemli a sorsát. Nem érdemli meg az oltárt, az áldozatot. Nem érdemli meg, mert nem tud érte mit adni. Nem tud segíteni, nem tud boldogítani. Nem és nem, és egyszerűen azért nem - mert nincs! Nem is szorít, de nem is tart. Amíg gazdasági helyzetünk annyi jóval járt, hogy az maga is tartott, addig jó volt sallangnak, pótkávénak, önvád-altatónak. Olyan műtyürkének. Bűntakarónak. A mögötte levő bűnök azonban fejére nőttek, lehetetlenné tették. Nem baj, pusztuljon! *Halálra való, nem kár érte.*

Városmajor, 2005. szeptember 12.

A Dogmatika-körben Szent Pál teológiájával foglalkoztunk az elmúlt években, s ennek során előkerült a *Krisztus keresztje* c. munkám is, s kiderült, hogy mi maradt ki e '74-75-ben készült munkámból. Hát Pál *egy* – nagy jelentőségűnek gondolt – *szavának* az elemzése. E harminc esztendő utáni tanulmányozásunknak lett az eredménye egy betét, amelyet ki-ki beilleszthet a maga kötetébe. Még pedig a 370. lap negyedik bekezdéseként, még pedig oly módon, hogy a harmadik bekezdés utolsó előtti második sorában az *istennektetsző* szó után áthúzza a kettőspontot, és helyére pontot tesz. Áthúzza még az utána következő négy sort is egészen a *d)* pontig. S az áthúzottak helyére beilleszti az alábbi betétet. Mivel ez hosszú, azért aki meg akarja spórolni magának a másolást, kaphat egy másolatot belőle – amit csak bele kell rakni a megjelölt helyre –, ha megkeresi a Napló szerkesztőségét. Íme a betét:

A *kathistémi* (kathisztémi) ige jelentése: *odaállítani valakit valami feladatra, valamivé tenni valakit*. 21 ízben szerepel szavunk az Újszövetségben. Ebből ötöt Jézus ajkán találunk: Az *úr* az okos és hű szolgákat a maga házanépe és minden vagyona fölé rendeli (Mt 24, 45.47; Lk 12,42.44); valamint: *Ember, ki tett engem fölétek bírónak vagy osztónak?* (Lk 12,14). A Corpus Paulinumban háromszor találkozunk e szóval. Az első kettő – az ökumenikus fordítás szerint: *Mert ahogyan az egy ember engedetlensége által sokan lettek bűnösökké, úgy az egynek engedelmissége által is sokan lettek igazak* (Róm 5, 19). Ugyanez a vers Csia Sándor fordításában: *egy ember engedetlensége a sok embert a vétkeesség állapotába döntötte... egy ember engedelmissége a sok embert az igazságosság állapotába fogja visszaállítani*. S a magam fordítása: **bűnösökké tétettek... majd istennektetszőkké tétettek**. A harmadik páli hely: Titus tegyen valakiket presbiterekké, ahogyan őt is azzá tette Pál (Tit 1.5). – A többi hely: ApCsel 6,3 7,10.27.35 17,15; Zsid 5,1 7,28 8,3; Jak 3,6 4,4; 2Pét 1,8.

E három kifejezés: hatálytalanítás, betudás, valaminővé-tétel – hordozza a páli gondolkodás első lépcsőjében *letagadhatatlanul érvényesülő kívülről irányítást; azt hogy az Isten dönt a sorsomról: hatálytalanít, betud, valaminővé tesz*. Jézus *nem hatálytalanítja* a szolgák hűségét és adásra kész magatartását. Jézus *nem tudja be* a szolgáknak más valakik hűségét, ill. adni készségét, ha egyszer azok hűtlenek és adni restek. Nem hatálytalanítja sem azt, hogy rosszak vagyunk, sem azt, hogy jók vagyunk, és nem tudja be nekünk egy másvalakinek a jó-, vagy rossz-voltát. Jézus nem tesz sem bűnösökké, sem istennektetszőkké minket. Ezzel szemben Jézus megjutalmazza kinek-kinek a hűségét és adni készségét. Jézus tanításában az ember kovácsa a maga sorsának: *Ki mint veti ágyát, úgy alussza álmát*. Ha adsz, akkor kapsz – örökre is! S Jézus maga nem kezdeményez? De igen, rád néz, és ennyit mond: *Kövess engem!* De meg nem rúg, ha nem indulunk el utána. Tiszteli szabadságunkat, melyet Atyjától kaptunk.

Nem hatálytalanítja Éva-Ádám vétkeit s ennek nyomán – ha van ilyen – eredeti bűnünk. Nem tudja be nekünk Jézus Golgotára menő hűségét. S nem tesz istennektetszőnek bennünket, ha elhisszük Pálnak a hatálytalanítást és a betudást,

Városmajor, 2005. szeptember 13.

Még a tavasz végén megkaptuk a KV-tól a KD-t. A KV a Bokor képviselete, a csoportvezetőktől a csoportvezetőkől évről-évre megválasztott hét személy. Ők gondoskodnak a kocsiról (=a Bokor) egybetartásáról. Úgy is, hogy elkészítik a KD-t, egy szép kis füzetet, melynek címe: *Közös dolgaink*. Október 31-ig lehet hozzászólnunk a benne írtakhoz. Ebből csinálja meg nekünk a KV még karácsony előtt a *Reflexiók* kötetet, melyben olvasható, amiket írtunk a füzetéről, a KD-ról.

Stréber vagyok, s már most elküldtem a szerkesztőnek, Beának, amit írtam belé. A KD 4.2 pontjához szólok hozzá. Kovács Laci írásához: *Mitől Bokor a Bokor? – A Bokor és az Egyház kapcsolata*. Íme:

Úgy gondolom, hogy tényt állapítok meg: *jelen pillanatban olyan emberek járnak csoportjainkba, akik a jézusi értékeket vallják.* Ezen értékek summája a szeretet, amelynek Jézusnál velejárója volt, hogy a társadalmi gúla aljára parancsolta magát, s hogy egy lyukas filér sem volt a zsebében. Az elmúlt kétezer esztendőben a jézusi eszményvalósítás legkülönb útjának a szerzetesség látszott, amely megvalósította ugyan az osztozást, de koránt sem sikerült ezzel a társadalmi gúla aljára kerülnie, inkább részesei lettek a szerzetesek a társadalom kiváltságosainak.

Azt is gondolom, hogy ezeknek az értékeknek a valósítása az utolsó 15 évben jóval nehezebbé lett, mint amilyen korábban volt. Meg kell kérdeznünk magunktól, hogy a mondott értékek vallása nem lett-e körünkben pusztá verbalitás? Az emberiség leggazdagabb 20 százalékhöz tartozik társadalmunk, s e társadalom elvárásaitól csak többé-kevésbé tudjuk függetleníteni magunkat. Azt is meg kell kérdeznünk magunktól, hogy mennyivel vagyunk jézusibbak – nem eszményeinkben, hanem gyakorlatunkban – a társadalomnak a csoportjainkat nem látogató tagjaitól (akár járnak templomba azok, akár nem). Korábban élesen különböztünk a társadalom többi tagjaitól: nem léptünk a pártba, nem lettünk a pártállam spiclijei, ami biztosította legalábbis társadalmi alulértékelésünket, a jézusi kicsiség-eszmény közelítését, s ennek következményeképpen a társadalom szegényebb rétegéhez tartoztunk. Előnyökkel, kiváltságokkal járó bizonyos munkaviszony-fajtákat eleve nem választottunk, s kisközösségbe-járásunk, a katonáskodást megtagadásunk, legalább is egyeseket közülünk, még inkább a társadalmi gúla alja felé taszított. Mára vitatottá lett körünkben, hogy miféle viszonyunk lehet az egyes pártokhoz, nem kell már katonáskodnunk, s a többet birtokolni akarás szándékától is eléggé mesze kerültünk. Legalább is erre mutat, hogy az életközösség felé, mely azonos ellátmányt ígér mindegyikünk számára, nemigen teszünk lépéseket. Summája a fenti megfontolásoknak egy kérdés: *ténylegesen mennyivel vagyunk jézusibbak, mint azok, akik nem járnak csoportjainkba?*

Egy további különbség is adódik, ha összehasonlítjuk magunkat '89 előtti önmagunkkal. Kivételképpen akkor is adódott közöttünk egy-két protestáns, de mindannyian templomjáró és szentségekkel élő katolikusok voltunk. Ez az egységes kép mára már a múlté. Találhatók körünkben Isten létezését megkérdőjelezők, magukat agnósztikusoknak vallók, s magukat a templombajárástól elhatárolók is – akár a jézusi eszményekre hivatkozva, akár az egyházi hitvallást megkérdőjelezve, s vannak templomjárók is. Talán ezt lehetne mondani ma e társaságról: *a jézusi eszményeket emlegető, azokat többé-kevésbé valósító emberek részben templomjáró, másrészen a templomot elkerülő emberek összessége.*

Tiszta vizet szeretnék önteni poharunkba. Köztudott, hogy nem ilyenek voltunk '89 előtt. Magam részéről állíthatom, hogy etekintetben nem változtam: változatlanul a jézusi értékeknek katolikus egyházamon belüli érvényesítésére törekszem, azaz a *Hitvallásunkat* vallom, s küzdök tökéletlenségeim ellen erőm szerint. Az ateizmust, agnoszticizmust, elegyháziatlanságot – akár a hitvallás megtagadást, akár a templomba nemjárás gyakorlatát illetően – leküzdendő jelenségnek tekintem. Hű vagyok gyökereinkhez (a nulladik nemzedékhez), a kezdethez s az első 45 esztendőhöz.

Ha valaki olyan felekezetet akarna alapítani belőlünk, amelybe mindezek beleférnek, akkor én abba nem lépek. Ha valaki templomot járó tagjainkból akarna más hitvallást valló felekezetet alapítani, abba sem lépek be. A jézusi értékek vallási gyülekezetet kívánnak hordozóul. Jézus maga is hűséges maradt a maga zsidó felekezetéhez, s tanítványait is erre bízta: *amit mondanak, őriztétek meg!* Akármilyen vallásba beleépíthetők Jézus eszményei, melyeket Mennyei Atyjától hallott. Nincs értelme annak, hogy változtassunk azon a valláson, amelybe beleszülettünk. Egyéni tökéletlenségeim követnek mindenüvé, s a Mennyei Atya tökéletességére bárhol, egyházamban is törekedhetem. Akik erre törekszenek, bármely vallásban is nevelkedjenek, képessé lehetnek megvalósítani, amiért Jézus az utolsó vacsorán imádkozott, hogy *mindnyájan egyek legyenek!*

Vissza tehát a kezdetekhez!

A 80-as évek elején Ruiz piarista generális diplomata táskájában kivitte a KIO s a Merre menjek? c. munkáimat Rómába, s átadta Poggi monsignorénak. Az eljuttatta a Klérus Kongregációhoz, mely megvizsgálta, s hamarosan jelezte Poggi Ruiznak, hogy nincs benne semmi, ami sértené a katolikus tanítást. '85-ben aláírtam a Hittani Kongregáció által számomra készített Hitvallást. '97-ben beírhattam ebbe a lelkiismeretről szóló zsinati passzust is, melyek beírása iránti kérelmemet korábban a Kongregáció prefektusa nem engedélyezte, s a Prefektus (ma már pápa) intézkedett, minek következtében a Magyar Püspöki Kar azt nyilatkozta, hogy megszűntek a '82-ben hozott korlátozó rendelkezések. (Persze nem szüntették meg, s ezt minapi levelemben Erdő Péternek az orra alá dörgöltem, s nemcsak neki, hanem a piarista rendtartomány vezetőjének is.)

A vallásoknak hierarchiája van, azaz magyarul: uralkodó rétege. A hierarchiával nem tárgyalhatunk egyenrangú félként, csak papi vagy laikusi státusunknak megfelelő, alárendelt helyzetünkből. Tehát csak a kezdeti s az általam végig megőrzött alapokon lehet tárgyalni vele. De úgy gondolom, hogy tárgyalnunk kell, s ezen az alapon kell, ha otthonunkban otthon akarunk lenni, ha nem akarunk új felekezetet alapítani. Ha ez utóbbit nem akarjuk, akkor tárgyalnunk kell. S nem egyenrangú félként, de Jézusra hivatkozóan ragaszkodva ahhoz, ami nyilvánvalóan jézusi tanítás.

Akár egy káplán, akár egy plébános, akár egy püspök, akár egy bíboros, akár egy pápa érhető el számunkra – meg kell közelíteni őket. Kell – elfogadottságunk, helyzetünk javítása érdekében.

Nagyon tisztelhetjük a másképpen gondolkodókat, de vallom, hogy én a katolikus hitvallást vallókat gyűjtöttem Bokorba, s akik ezt a hitvallást tagadják, valami más elnevezést kell a maguk számára kitalálniok. A Bokor nevében nem képviselhetnek ateizmust, agnoszticizmust vagy más hitvallást. Ha ezt tenné, akkor ipso facto kiközösítene engem.

Ha tárgyalásaink (káplánt, plébánost, püspököt, érseket, bíborost, pápát megközelítésünk) során ez a kérdés előkerül, meg kell vallani, hogy a Bokor hitvallása azonos a katolikus egyházéval.

Ha megnövekedik azoknak a tábora, akik ám ateizmus, agnoszticizmus, vagy más hitvallás alapján vallják a jézusi örökséget, annak őszintén örülök.

De tiszta vizet kell öntenünk poharunkba!

Városmajor, 2005. szeptember 14.

Már nagyon elszoktam attól, hogy nagyurakkal levelezzek, beszélgessek. De éjszaka, amikor a *Csavargón* (buszjárat a Népliget és Székelyudvar hely között) próbáltam aludni Atyha és a Népliget között, azt hiszem, akkor támadt bennem a gondolat, hogy fel kellene elevenítenem régi magamat. Akivel annyit leveleztem vagy húsz éve s azóta is, közben pápa lett belőle. Mit lehet tudni, hátha az is pápa lesz húsz év múlva, akivel most kezdenék levelezésbe a nagyurak közül, mondjuk egy magyar bíborossal. Lenne már egyszer egy magyar pápa is! Így esett választásom egyikükre, a mostani esztergomira, Erdő Péterre, aki annak idején lesegítette rólam a téli kabátot, amikor a budapesti szent inkvizíció elé léptem... – nem: járultam, ha már egyszer nem kötéllel vonszoltak oda. De az ám! Jó, ha vigyázok a stílusra. Mindenütt más plajbászt kell használni, s ezt már tudta az egyszeri kántor is, akitől megkérdeztek, hogy mit kóstál a halott énekes búcsúztatása, persze alkalomhoz illő verseket is gyártva hozzá. Mire a kántor ezt felelte: Ha evvel a vastagabb pennával írom, akkor öt pengőforint, ha a vékonyabbal, akkor csak három. S lehet még ezzel a harmadikkal is, akkor csak egy pengőforint lesz, de azt magam sem ajánlom...

Magam meg elővettem a *tisztes* pennámat. Azt, amelyik tud magából szíves szót is eresztetni, ha azt írja is, amit azért még igaznak gondolok... és sokat rágva a pennát, végül is ez kerekedett ki belőle:

Eminenciás Úr! Dicsértessék a Jézus Krisztus! Tizenöt éve nem kerestem meg országunk hierarchiáját. Most, nyolcvanhetedik évemben, mégis megteszem; hátha később már nem lesz rá alkalmam.

Ruiz piarista generális '80-ban hazánkban jár, s diplomata táskájában kiviszi Keressétek az Isten országát! és Merre menjek? c. munkáimat az országból. Rómába érve átadja azokat Poggi monsignorénak, aki eljuttatja azokat a Klérus Kongregációhoz, mely megvizsgálja és Poggi közli Ruizzal, hogy nem talált a Kongregáció bennük semmi olyant, ami sértené a katolikus hitet.

Lékai László bíboros 82.06.09 – 1100-2/1982 számú nyilvánosan is közzétett levelében értesít, hogy országunk főpásztorai megvonják tőlem egyházmegyéik területén a nyilvános papi működés jogát. '89 végén világútlevelet kapván nincs akadálya, hogy Bécsben, Rómában, Clevelandban, vagy bárhol másutt, ahol megfordulhattam, nyilvánosan is működhessenek papként. Egyértelműnek látszik ebből, hogy politikai nyomás hatására közölték velem s a nyilvánossággal a politikai jogmegvonást.

'89 után országunk kormánya bocsánatot kér tőlem, s igyekszik kárpótolni mindazért, amit '89 előtti papi tevékenységgel az ateista kormányzattól el kellett szenvednem. A főpásztorok pedig '89 után is megmaradnak '82. évi jogmegvonásuk mellett.

E jogmegvonás 15. évfordulóján Rendem generálisa levelet visz tőlem a Hittani Kongregáció bíboros prefektusához: „Hazámban az apagyilkosoknak is megbocsátanak büntetésük letöltésének 15. évében, de ezt országunk főpásztorainak hiába mondom, mert azt válaszolják, hogy ügyem az Ön kezében van”. A prefektus a generális által üzeni, hogy beírhatom a Kongregáció által számomra '85-ben megfogalmazott, s általam azonnal aláírt Hitvallásba, amit az aláírásakor kértem: a Zsinat szövegét a lelkiismeretről (Dignitatis Humanae), a Prefektus pedig elintézi a magyarországi főpásztoroknál, hogy rendezzék ügyemet. Így kerül sor '97 szeptemberében a püspökkari nyilatkozatra, mely „megszünteti a korlátozó intézkedéseket”.

Sajnálatosan – ma, a nyilatkozat 8. évfordulóján, sem szűntek meg a korlátozó intézkedések. '97. év októberében Debrecenben a Nyilatkozatért hálát mondó szentmisémet nem hirdeti meg a plébános, s a főcelebráns-káplán mellett mondhatom el; a nyilatkozatra hivatkozva nyilvános és meghirdetett szentmisére engem felkérő budapesti plébános püspöki megrovásban részesül; az Ön egyházmegyéje területén működő katolikus könyvesboltok sem terjesztik műveimet. Mindezekbe belesimulva saját Rendem is csak nagy ritkán, még évenként egyszer sem kér meg, hogy annak keretén belül nyilvános papi működést folytassak. Jelenleg is csak meg nem hirdetve misézhetek vasárnaponként a kis adyligeti kápolnában. Bár vannak biztató jelenségek is: az utóbbi két évben a Babér utcai és a sashalmi templomokban misézhettem egy pár alkalommal meghirdetetten is.

Mindezek erejében miket képzelhetnek hitemről katolikus hittestvéreim, azt nagyon fájdalmasan tapasztalhatom. Szeretnék úgy meghalni, hogy ne legyen a katolikus hívőkben és papokban kétség katolicitásomat illetően; abban, hogy hűségemet Jézushoz mindig egybekapcsoltam a hűséggel katolikus egyházzal, ahogyan Jézus is egybekapcsolta hűségét az Atyához a hűséggel a maga zsinagógájához, zsidó vallásához.

Jelen levelem célja, hogy szíveskedjék mérlegelni: Jézus ügyét szolgálja-e a „korlátozó intézkedéseknek” fenntartása a „jogmegvonás” 23. évében, nyolc évvel megszüntetésüknek kihirdetése után. Konkrétan azt kérdezem a Bíboros úrtól, hogy van-e mód rá, hogy lakóhelyemen, Budapesten, vasárnaponként nyilvánosan meghirdetett misét és prédikációt mondhassak, s hogy legalább a Klérus Kongregációtól megvizsgált könyveimet elfogadják egyházmegyéje, s talán a többi egyházmegye területén is a katolikus könyveket terjesztő boltok.

Bíboros Úr! Nagyon örülnék, ha volna módja ügyemben legalábbis előbbre lépni, s végét vetni annak a történelem-hamisítási trendnek, amelyet Tomka Ferenc legutóbbi könyve is szolgál, méghozzá az „Apostoli Szentszék kiadójánál”? Nagyon bízom főpásztori bölcsességében. Isten áldása legyen munkáján!

E levelem másolatát rendi előljárámon keresztül eljuttatom Rendem római generálisához is.

Eminenciás Úr iránt a Jézustól tanított szeretettel és rangját megillető tisztelettel.

Amikor végül is elkészültem a pennarágással, felhívtam telefonon rendi előljárámat, Urbán Józsit. Már 41 éves a tartományfőnökünk. Inkább az unokámat, mint a fiamat látom benne, mert Vincze Péterre emlékeztet, nincs egy ősz szál a fején. Szerencse, hogy nincs felsége. Biztosan állandóan féltékeny lenne, mert Józsi olyan, akiért meg szoktak d... a nők. Mondom, hogy bemennék hozzá másnap reggel, ha tudna fogadni.

– Gyurka bácsi, kiszaladok én hozzád holnap délelőtt.

Szabadkozom, s mondom, hogy bemegyek én hozzá, hisz az én ügyemről van szó. Alighanem tudja, hogy nincs autóm, jön tehát ő. Pontosan a megbeszélte időpontban. Leteszem elé a fenti levelet. Meg még egyet, ami rendünk római asszisztensének szól:

Dr. Ruppert József generális asszisztens úrnak – Róma, San Pantaleon, s küldi Bulányi György.

Kedves Jóskám! Mivel hogy halálom hírére még nem hallottad, s a tényállást bizonyítva láthatod abból, hogy levelet írok Neked. Tapasztalhatod is, hogy még mindig rontom a levegőt, immáron nyolcvanhetedik éve. Egyetlen testvérem él még, nálam hét évvel fiatalabb, s olvasva *Naplóimat* mondja: *hét évvel öregebb nálam, s ugrál, mint pók a falon.*

Ezer éve nem láttuk egymást, s most is csak azért kereslek meg, hogy dolgoztassalak. Légy szíves ezt az irományom olaszra fordítani, s odaadni generálisunknak azzal, hogy igazán nem bánám, ha el tudná juttatni ő, nem én, a szürke egér, egykori levelező társamnak is, aki pillanatnyilag a XVI. Benedek nevet viseli.

Annyit még megkérdezek, hogy Te fiatalodsz-e, s elárulom, hogy én erősen. Oly annyira, hogy készülök is már vasmisémre, amire már most meghívlak. A dátuma egészen közeli: 2008. január 31, s a helyszíne, ha Józsiék is úgy akarják, a pesti és dunaparti piarista kápolna. Hívok majd rá egy harmadik Joseph-et is, de az legfeljebb apostoli áldását fogja elküldeni.

Szeretettel ölel s a régi barátsággal

A provinciális atya lassan és nagyon figyelmesen olvassa az eminenciás levelet. Amikorra befejezi, kérem, hogy olvassa el a másikat is. Olvassa, és mosolyra húzódik a szája. Végez vele és kérdezi:

– El kellene vinnem a levelet Erdő Péternek?

– Ha megtennéd, nagyon megköszönném.

– De hát magunknak is kellene tennünk valamit...

– Annak idején Emilt behívtatok, s feladatot bízottatok rá. Én nyolc éve, amikor *megszűntek a korlátozó intézkedések* magam kértem Emiltől, hogy szeretnék egy adventi beszédsorozatot tartani a dunaparti kápolnában. Azt felelte, hogy meg kell beszélnie ezt a konzisztóriummal, s a konzisztórium válasza az volt, hogy legfeljebb évi egy-két alkalommal lehetséges, amit kértem. Nem kísérleteztem többet. A nyolc év alatt meghívtatok Szegedre kétszer. Egy lelkigyakorlatot tartani a tanároknak, és egyet a diákoknak. Ti tudjátok, hogy mit akartok tenni.

– S ha Erdő Péter azt mondja majd, hogy az egyházjogba ütközik, hogy egyházellenes újságokban publikálsz?

– Mondjad neki, hogy boldogan publikálom őket a jobboldali és egyházi sajtóban is, de nem fogadják el ott írásaim. S azt mondja meg Erdő Péter, hogy publikált írásaim melyik mondata ellenkezik Jézus evangéliumával. Azt hiszem, nem talál ilyen mondatot.

Végül is megajándékozom a *E fiúból pap lesz, akárki meglássa...* füzetemmel.

– Rólad szól?

– Igen, s azt hiszem, hogy nagyon fog érdekelni: benne vannak kalazantinumi éveim is.

S nagyon nagy szeretettel válunk el. Mindig az otthon levegőjét érzem, amikor találkozom vele. Totya meg is küldi Szegedről *Urbán József* szavait, melyeket elküldött az *öregdiak-csevej.l@ gimn-db.piar.hu*-nak: *A múlt hét péntekén voltam Gyurka bácsinál. Nekem nem tűnt eretneknek, el sem nagyon hajlott, bár nyolcvanhét éves. Windows XP-t használt, meg Wordöt, naponta digitalizálja a gondolatait. Úgy láttam, hogy igazhitűként készül a vasmiséjére. Szeretnék olyan hívő Jézus-követő lenni, mint Ő. Bár lehet, hogy azzal is megelégednék, hogy mondjuk annyira legyek művelt, olvasott, nyílt, elfogadó, mint Ő. Azt mondta a beszélgetésünk egyik izgalmas pontján, hogy így kilencven felé kezdi nem érteni a világot. - Oké. Vitatkoztunk tovább. Jé, a Jézus közösségében ilyet is lehet?*

Városmajor, 2005. szeptember 15.

(Regény 20.) Fekete Gabinál találkozunk, Kiss János altábornagy utcai albérletében. Kik? Hát a négy börtöntöltelék: Gabi, Éva, Miki meg én. Évenként négyszer, a névnapunkon megköszöntjük egymást.

- Ha ebből is baj lesz, azt mondjuk majd nekik, hogy büntetésünket letöltöttük, s ezzel a névnapozással már nem ártunk hazánknak. Mi már úgyis fertőzöttük vagyunk, legfeljebb csak magunkat fertőzzük tovább.

Olvasmányainkról számolunk be, meg munkaviszonyunkról. Gabi takarít keresztény családoknál, Éva gépel Demény Palinak, Miki egy újpesti asztalosgyárban segédmunkás, s a váci piarista templomban misézik, s nevelgeti ő is a Gyombolai gyerekeket, akik ministrálnak neki. Ez kérem, az egyetlen *összejáró közösségünk*, három havonkénti találkozással. Nem írunk levelet, nem teszünk be írógépünkbe indigót, nem telefonálunk egymásnak, megállapodunk a következő találkozásban. Beírjuk ennek időpontját zsebnaptárunkba, s havonként kitépjük az elmúlt heteket, mert van ám éberség is, elvtársak... Módosítás nincs. Amit beírtunk a noteszunkban, az szent. Potyoghatnak a cigánygyerekek az égből, akkor is ott vagyunk, és késés nélkül.

Ha visszatekintek a szabadulásom utáni első négy esztendőre, nincs annak semmi célja-rendje, csak örülünk, hogy kiszabadukoltunk - ahogy akkoriban mondtuk - a kicsiből a nagyobb egérfogóba. Csak telik az idő, csak olvasok, és nincs reménysugár. Persze azért nagy-nagy lelkesedéssel járok be, és sűrűn, a rendházba, ahol egy ott ebédelés vagy vacsorálás után a házfőnök behív szobájába. Nagy Miklós most ott a házfőnök 4, aki már Debrecenben is házfőnököm volt.

- Gyurka, akármikor jössz, kapsz ebédet, de az én szobámban, mert a konzisztórium úgy határozott, hogy hat hétnél sűrűbben ne jöjj be a rendi közösségbe!

Elszédülök... Itt sem lehetek otthon, itt is fertőzött vagyok. A konzisztórium fejének magyarázhatta meg az AEH, hogy mi a teendő. A konzisztórium fejével, Sík Sándorral, már csak egyszer beszélek: 63-ban, a halála előtt, amikor mondja nekem, hogy nincsen jól. Szabadulásom után nem hányja szememre:

- Ugye mondtam nektek '51 végén, hogy már csak a templomban lehet találkoznodok csoportjaitokkal. ..

Nem mondja. Leverték a forradalmat, Kádár országában élünk, tudomásul veszi a valóságot: Kádárt, az AEH-t, a reménytelenséget, s azt is, hogy nem érzi már jól magát a bőrében, pedig még csak 70. éve körül jár. Sík utódaival, a következő tartományfőnökökkel, már csak akkor találkozom majd, amikor ők hívnak engem, s az AEH megbízásából közölniök kell velem valamit. Hovatovább a rendház is idegen, ha nem - ellenséges területté alakul számomra.

Megértem a házfőnököt. Az AEH vigyáz rájuk, nem fertőzhettem őket. Egyszer Hegyi

Feri, egykori igazgatóm a debreceni kereskedelminkben, egy rendházi ebédelésem után behívott szobájába:

- Gyurka, minden tisztelem a tiétek azért, amit tettetek. De megvallom - furcsa, hogy éppen Neked -, én olyan hálás vagyok a békepapoknak: taníthatok németet gimnáziumunkban és a Központiban a kispapoknak. Hidd el, nincs értelme a további áldozatoknak!

Alighanem semmit sem válaszoltam neki. Én sem csinállok semmit. Nem készülök újabb Golgotára. Magyar Pistát, régi barátomat, meg magamtól látogatom meg, s elmondja, hogy '57-ben behívták őt az ávóra, és én voltam ott a legfontosabb téma, mert az ő heverőjén aludtam a forradalom utáni napokban, amikor már nem tudtam kimenni Mátyásföldre a kijárási tilalom miatt. Őt sem látogatom többé. Miért? Nem vagyunk egy súlycsoportban. Ők tehetnek valamit, magam meg csak szeretném megtalálni, hogy mit is kellene csinálnom, s ismét: *örülök, hogy luk van a fe..*

De barátkozom Emillel. Vele folytatódik a '45-ben indult barátság, az akkor 16 éves fiúval, aki szabadulásomkor már törökőri káplán, s aki '53-ban, szentelésekor levelet írt szüleimnek:

- Én vagyok az első, akit az Atya tanítványai közül pappá szenteltek... s a többi.

'61 elején az ávó százhusz főt tartóztat le, s ítél el kisközösségi munka miatt. Ez már a harmadik kisközösségi per, a vádlottak között ott ülnek már a *Regnum* papjai is. Az esztergomi apostoli kormányzó pedig elhatárolja magát a letartóztatottaktól még tárgyalás és ítélet előtt, mégpedig a magyar katolikus püspöki kar nevében - és a sajtóban. De ez a 120 fő csak egyik fele azoknak, akikkel ekkor elbánik az ávó. A kisebbik, mert a nagyobbik fele sok százra rúg. Itt az ideje a végleges rendcsinálásnak. Most sorra kerül mindenki, aki él és mozog...

Az apostoli kormányzó behívhatja magához Emilt, s közli vele, ha nem bocsátja el az egyházi szolgálatból, akkor Emilt börtönbe zárják. Így hát az a jobbik megoldás, ha elbocsátja őt. Emil folytatta, amit Debrecenben tanult. Vele együtt Kovács Teri is, akit nem az apostoli kormányzó bocsát el, mert hiszen ő - csak laikus és ebből a fajtából is csak nő. Őt ugyanezen okon a budaörsi általános iskola bocsátja el, mert segítette Emil illegálisnak minősülő munkáját. Emil három évre megy kitanulni a rádió-műszerész szakmát, Teri pedig megy a posztógyárba szövést tanulni. Nő az áldozataim száma. Lakos Bandi, aki a szegedi egyetemistákat próbálta összefogni, nagyon nehezen viselte a börtönt, s egyszer a következőt találta mondani nekem:

- Gyurka, nem bánt a lelkiismeret, hogy belerángattál minket ebbe?

- Felnőtt, nagykorú ember voltál. Tetted, amit jónak láttál. Debrecenből rángattalak?

- válaszoltam neki.

Lakos Bandi, börtönből szabadulván, disszidál. Ausztriába magyar fiúk konviktusába kerül. Amikor szabadulásunk hírét hallja, üzen nekünk:

Ha egy emberben tartani tudjátok a lelket, ne gyertek ki, mert én itt egy emberben sem tudom.

Hogy ügyetlenedett el így ez a ragyogó szegedi lelkipásztor? Úgy, hogy kapitalista területre ért. A hazai bolsevizmus volt az a rezonáltató doboz, amely érthetővé tette jézusi szavainkat. Üzenem *most* a választ Lakos Bandinak, égi hazájába:

- Bandikám, vissza ne jöjj, mert olyan a helyzet már nálunk is, mint Ausztriában.

Az, amit mi megláttunk, nem kell senkinek. Nem érnek rá. Nincsen fülük. Nem kell összekevernünk az evangéliumot Marxszal. Azt lehet csak prédikálni, hogy boldogok a *lelki* szegények, akiknek tömött lehet még ettől a briftasnijuk. Ha mást prédikálsz, kiüríted vele a templomot, mint én most Adyligeten. ..

Miki sohasem mondott nekem olyasmit, mint Bandi. Biginek, Emilnek, Terinek pedig még gyerekkorukban mondtam el Jézus üzenetét, s ők sem mondtak nekem ilyesmit.

Új emberek nem akadtak horogra? Senki. Csak a régiekkel barátkoztam, leginkább Müliékkal. Bigi Magdiba volt szerelmes (Magdi is Bigibe), de '56-ban, amikor Bigi szabadul és disszidál, Magdi már Müli Pista felesége. Magdi Miki csoportjába tartozott '52 előtt, de én is találkoztam vele lelkigyakorlaton. Kedveltem őt, de nem ettük különösebben egymást. Müli Pistának lehettem rokonszenves, mert bujdosásom idején többször is találkoztunk, s szabadulásom után pedig sokat. Pistának volt egy két személyes kajakja. Én is kajakoztam már az Ipolyon, alighanem '39-ben. Együtt mentünk most Pistával kajakozni a Dunára. Magdit otthon hagyjuk, s ő kérdezi férjét:

- Mikorra jössz meg?
- Tízre.

Amikor elmegyünk, kérdem Pistát, hogy mért mondott tizet, hiszen sokkal hamarabb megjövünk?

- Ilyen kérdés esetén, mindig ráteszek két órát. Így egyszerűbb az élet, mert ha nem érkezem pontosan, problémák adódnak belőle - szólt a tapasztalt férji bölcsesség. Magdi majd később is, tíz év múlva, amikor már tagjai lesznek az *Öregek II.* nevű közösségemnek, zsörtölődik Pistával. Egyik csoporttalálkozónkon mondja:

- Otthon, találkozóra készülés címén, Pista stréberkedik Gyurkának, nekem meg ott van munka után a háztartás és a két gyerek.

S ez a nagy barátság mégis véget ért. Mülinek problémái voltak, s velem beszélgette meg őket. Egyszer el kellett napolnom őt, mert egy csoport jött hozzám. Nem tudta megbocsátani nekem. Búcsúlevelében írta:

- Benned a rendalapító megette az embert!

Máig sem értem, hogy mi fordította el tőlem. Ennyire nem értette meg, hogy akarok valamit csinálni az életemmel, hogy nem érem be azzal, hogy a barátja lehetek? Nem könnyű dolog a férfibarátság, bár mégiscsak az az igazi, mert nem fordulhat szerelembe - amiben meg más nyavalyák adódnak.

Mi volt az életem a szabadulás utáni négy esztendőben? Reggel miséztem valamelyik templomban, mentem a Tempóba dolgozni, vasárnap kiutaztam Pécelre Halász Bandihoz, és olvastam, és olvastam. Meglehetősen kilátástalan volt az életem, mert nagyon hiányoztak az emberek, a tanítványok - minden, börtönben tett fogadkozásom ellenére is. Ilyenkor az ember az anyjához megy. Vele fogtam össze: csináljunk rendszeres családi találkozókat, üljük meg a név- és születésnapokat! A hat élő testvéremből csak Livi lakott Pesttől távol, Szolnokon. Apám, anyám s az öt gyerek név- és születésnapja - ez már évi 14 lehetőség a találkozásra.

Szervezzük meg a találkozókat! - mondom anyámnak.

S ő segít boldogan, mert minden igazi anya kötél. Azt szereti, ha maga körül látja csibéit. Megszervezzük, s én ügyeskedem. Kisközösségi tapasztalataimat felhasználva megpróbáltam, hogy körben menjen a szó, s mindenki figyeljen a másikra. Betegségekről beszámoló kör lett belőle. Javasoltam, hogy legyen több kör. Első körben mindenki elmondja, hogy mi a nyavalyája, s utána tegyen fel valami kérdést, amihez hozzászólhatunk. Észrevették magukat, hogy harmincas éveikben(!) betegségekört csinálnak a találkozókból, de nemigen voltak kérdéseik. Itt nyílt meg a lehetőség, mert nekem voltak kérdéseim. Nem politikaiak. Péceli prédikációim anyagából. Kezdetben érdeklődést mutattak, de aztán megunták. Egyik öcsém megjegyezte.

- Gyuri ránk erőlteti a témáit.

A felesége meg így nyilatkozott:

- Tudod, Gyurikám, ha pap volnék, én is úgy gondolkodnék, mint Te.

Ez a szekér nem megy. Újíttam: megrendeztem '63 nyarán mátyásföldi házunkban-kertünkben apám 70. születésnapja alkalmából az első *nagycsaládi* találkozót. Voltunk közel harmincan rajta; '66 őszén pedig szüleim aranylakodalmát egy Fogarasi úti

vendéglőben. Én álltam a költségeket, és mint rendező szónokolhattam. Majd húsz év múlva folytatom ezt a hagyományt budavári kertemben.

Mindez azonban nem segített rajtam. Pedig igyekeztem. A Tempóban törekedtem testvéri-baráti kapcsolatba kerülni a fiúkkal. Én a negyvenes éveimben jártam, s ebben a szakmában hamar kimustrálódunk, és is abbahagytam, mire ötven lettem. *Púpon* (nyakszirten) el kellett tudni vinni egy száz kilós ládát, gurtniba beállva kettesben a három mázsát is, a nehezebbet pedig pajszer, palló, görgő segítségével felvittük a teherautó tetejére is, meg onnan le, ahova kellett. Volt hely, ahogy így fogadtak minket:

- Jönnek az erőművészek.

Kik kerültünk ide? Politikai rovott múltú én voltam az egyetlen a négy telep száz fölötti létszámú melősgárdájából. Alkalmasságom e munkára annak tudom be, hogy fogságom alatt mindennap csináltam ötven fekvőtámaszt. Meg még annak is, hogy alighanem hajthatatlan voltam, s ezért nem volt más megoldásom. Egy ízben egy délpesti békepap plébániáján szerettem volna vasárnap kisegíteni, aki azt mondta, hogy semmi akadálya, szívesen lát, csak szerezzem meg a városházán székelő AEH-snak a támogatását. Felmentem hozzá, s elmondtam mit akarok, és azt, hogy abszolút háborúellenes vagyok, s a nagycsaládokban látok fantáziát. Még közelében voltunk a Ratkó korszaknak. Gúnyosan elmosolyogta magát és mondta:

- Főtisztelendő úr, ez kevés!

Mi lett volna az elegendő? Hát III/III-assá lenni. Vagy párttagság vagy ez. Enélkül nem lehetett az alulértékesülők kategóriájából feljebb kerülni. Az internálásból szabadulás feltétele is ez volt: alá kellett írni a nyilatkozatot. A börtönből hamarabb szabadulása is ez. Nem engedhette meg magának a rendszer, hogy az érvényesülhetés a körön kívüliek is lehessen. Segéd munkásnak, takarítónőnek persze nem kellett e két kategóriába tartoznia. De ha ki akartál ebből a körből tömi, akkor feltétlenül. Vitted valamire ebben a négy és fél évtizedben? Nem úszhattad meg hovatarozásod igazolása nélkül. Hogy jószándékkal tetted, hogy igyekeztél senkinek sem ártani e két kiváltságos kategóriához tartozván, ezt én nem vonom kétségbe. Hogy mérgezted a levegőt, mert úgy nyilatkoztál és viselkedtél, hogy senkinek se legyen kétsége, hogy közéjük tartozol, ezt viszont az életosztónöd biztosította. S így mire megszületett negyvenöt esztendő után a rendszerváltozás, már nem volt érintetlen réteg, mellyel változtatni lehetett volna a személyi állományon. Ennek számomra egyik bizonyítéka, hogy semmi sem került elő az íróasztalok fiókjából. Aki írt e 45 esztendő alatt, úgy írt, hogy megjelenhessen. Ennek pedig feltétele volt, hogy eme körön belüli lehessen. Én csak elviseltem, ha a Tempó telepvezetői lebulányielvtársztak. Németh László viszont megköszönte e titulust, mert azt a befogadás jeleként értékelte. Ennek következménye, hogy a rendszer áldozatai megtartották áldozat-státusukat '89 után is. Teri csak a nyugdíjazása előtt egy-két évvel kap státust a Nyelvtudományi Intézetben, addig csak bizonytalan időre szóló szerződéses tudományos munkatárs, s elbocsátják ötvenöt esztendő korában. S ha fel is tűnnek új nevek a politikai arénában, hamarosan fény derül többé-kevésbé *elkötelezett* múltjukra. S ha nem derül, bennem akkor is gyanús, hogyan kaphat bizalmat egy addig ismeretlen személy? Hát úgy, hogy ő is be volt szervezve. A '89-cel kezdődő éra abszolút szabálya, hogy egy újjal sem lehet hozzányúlani azokhoz, akik felelősek azért, ami történt e 45 esztendő alatt. Azok vezényelték le a személyváltozás nélküli rendszerváltozást, akik benne voltak az előző rendszerben. Papok és nem papok esetében egyaránt. Nagyon nagy tisztelet a - kivételeknek. Ezeknek száma elenyésző. Hogy kik mindenkik nem voltak kivételek, azokról nagyon is egyértelmű történeteim vannak, amiket nem mondhatok el, s később sem, ha csak nem élek másfélszázadot. .. Kideríti majd a történelem? Aligha. Mért? Horváth Bélával, a *Vigilia* egykori, de disszidált költőjét idézem, aki Frankfurtban írja, és '59-ben: *A történelmet mindig az írja meg, aki győz*. No meg Szabó Lőrincsel, a vátezzsel,

aki 33 évesen írja: *látom... hogy az ész az érdek rimája, és hogy magát sugaras hőssé a bitang is, hogy költi át, s ha van is, kézen-közön elvész az ideál...* Egyiküktől Júdás-csókot is kaptam. Arany írja:

Ha egy úri lócsiszárral találkoztam, s bevert sárral, félre álltam s letörültem... Magam nem álltam félre, és nem törültem le. Jézus is helyben maradt, s nem törültem le. Én még nem is kérdeztem tőle semmit. Bűnbánata jelel ént értékeltem. Engesztelésként.

Kik voltak akkor a Tempó szállítómunkási rétege? Szakmanélküliek vagy a szakmából kikopottak. Nagyobbára azért, mert iszákosak lettek. A legelején, még a Nefelejcsutcában odavágódik hozzám egyikük:

- Gyurikám, megszorultunk, az asszony nem tud miből főzni a gyerekeknek, adj már egy százast, a következő fizetésnél megadom.

Pénztárcámba nyúltam, és adtam. A következő fizetésnél látom, hogy ide is ad, oda is ad egy-egy százast, nekem is. Egyet könnyű helyre tesz, estére nagy ivászatot rendez, s egy pár százast még haza is visz az asszonynak, amiből az osztály íratlan törvénye szerint - reggelenként az asszonynak kötelessége egy tízest visszaadnia neki reggelire, cigarettára, egy pofa sörre, ebéd befizetésre. Akkoriban, ha szűkösen is, ennyi minden jött ki egy tízesből.

Ebből tanultam. Két hetenként kaptuk a fizetést. Jön az én emberem pár hét múlva újra, és kéri ugyanazzal a szövegel a százast. .. hisz becsülettel megadta.

- Nagyon szívesen - mondom -, de hozz egy papirost az asszonytól, hogy neki kell a pénz.

Rám néz, s megszólal imígyen:

- Akkor káromkodom. - Én meg ránevetek:

- Csak káromkodjál, nyugodtan, ha ahhoz van kedved!

Ezután faképnél hagy. Nem én fordultam el tőle, hanem ő tőlem. Így tettem, mert láttam, hogy nem a családnak megy a kölcsön, hanem az italboltnak. Leszoktak rólam... S bántotta a csőröm, hogy nem érdeklődnek az én ügyem iránt, csak elfogadnak és befogadnak. Végül is leszólítom Janót. Olyan buzgó társunk volt ő, hogy a vállalat, melyhez kiközvetítettek bennünket, betelefonált, hogy a Janót ne küldjék többet hozzájuk. Ne, mert arra, hogy mit kell nekik csinálniok, van náluk már egy-két ember. Janó pedig ötletekkel állt elő, hogy miként kellene a gyárudivart átrendezni, stb. Egyik utunkon, a teherautó platóján utazva a városon keresztül, leszólítom ezt a buzgó Janót:

- Janókám, te mit gondolsz, mért vagyok én itt köztetek?

Meglepő volt számomra a válasza, tökéletes helyzetfelismerése:

- Hát, gondolom, azért, mert azt prédikáltad, ami a Bibliában van, s nem azt, amit kell.

S mért nem kezdtem én prédikálni nekik azt, ami a Bibliában van? Tudták, hogy mi van a Bibliában, és nem érdekelte őket. Egyikük megtisztelt a bizalmával. Elmondta, hogy a gyerekük a Szondi-utcai plébánián első-áldozásra készítő oktatásra jár. Nagyon meg kellett dicsérnem őt e közlésért. Közben Pécelen Halász Bandinak meg gyúrtam az agyát, hogy a jézusi vallásos cselekményekből a századok során ,a konstantíni fordulatot követően, az élet kezdetére meg a végére koncentrálnak aktusokat csinálunk: *megöntjük a bubát*, amikor hinni még nem tud, csak sárgát meg zöldet csinálni, első gyónókká és áldozókká tesszük őket, amikor még elhiszik meséinket. A bérmlás már a templomba járást abbahagyás szentsége lesz, s halálukat megelőzően megkapják az utolsó kentet. Felnőtt emberekként meg elviselik az egy jegyesoktatást, hogy részük legyen a templomi esküvő szívet gyönyörködtető pompájában, amikor bűg az orgona, ki van világítva, fel van virágozva a templom, s ők a piros szőnyegen fiatalságuk és ruhájuk pompájában vonulnak az oltár elé... s mindez feledhetetlen élmény. Kattannak is a fényképező gépek a családi fénykép album számára. Mit csinálunk mi azokból a vallási cselekményekből,

amiket Jézus ránk bízott, hogy lepecsételjük vele azokat, aki mögéje álltak? S tíz év telik el, míg rábírom Bandit arra, hogy templomba nem járóknak gyerekeit ne keresztelje meg, s ennek az lesz a következménye, hogy keresnek egy megértő és nem hülye papot, aki megkereszteli az akármilyen szülők gyermekét, mert milyen nagy dolog, hogy ebben az ateista világban valaki még meg akarja kereszteltetni a gyermekét.

S most kezdjek én egy munkásnak beszélni arról, hogy a papok nem képviselik Jézus álláspontját, aki tanítványainak meghagyta, hogy csak hívőket kereszteljenek, s aki csak az akkoriban már férfi korban levőknek számító tanítványainak adta a kenyeret meg a bort? Amikor XI. Piusz már a század első felében megvallotta, hogy az egyház már elvesztette a munkásosztályt, s nem akarja megkereszteltetni se gyermekét? Mért nem próbáltam velük kisközösséget csinálni? Mert letettem magamnak a fogadalmat, hogy nem csinállok többet, ha semmi sem lehetséges, ha a legígéretesebbek sem akarnak tudni rólam, legfeljebb bonbont küldenek. Ha csak annyi lehetséges, hogy egy beszerzek magamnak egy újabb életfogytot, akkor minek? S közben megtudom, hogy XII. Piusz leállítja az '50-es évek első felében a francia munkáspapi mozgalmat. Miért? Mert legjobbjai bemarxistasodtak. Mért? Mert átvették Marx és a munkásmozgalom szemléletét, hogy osztályharcot kell csinálniuk a tőkés urak, egyáltalán az urak ellenében, mert Marx úgy látta őket, mint Jézus a maga korabeli urakat: írástudók, főpapok és vének... Elfogadják e papokat a munkások, ha viszik transzparenseiket. Hát nem erre neveljük papjainkat - mondja XII. Piusz. Hanem mire? Mondjam-e, hogy az urak barátai legyenek? Mert azok adják nekünk a pénzt, mellyel katedrálisainkat tatarozni tudjuk.

Szóval, semmiféle lehetőséget nem láttam pasztorálásukra. Elképzelhetetlennek tartottam, hogy akár egyet is meghívjak lakásomba, hogy Jézus problémavilágába bevezessem őket. Így volt, nem tagadhatom. Jézus a szegényekért jött, s nekem nem volt programom számukra. Én csak az egyetemistákat tudtam megbolondítani, akiknek az ávó, míg én börtönben ülök, megmagyarázza helyzetüket, s ez aligha történt anélkül, hogy rábírta volna őket arra, hogy legfeljebb azt akarják, amit béke - vagy nem békepapok - mint Halász Bandi is korábban - képviselnek.

S azok között, akikkel a különböző vállalatoknál találkoztam, azokkal sem tudtam, mit csinálni?

A Nefelejcs utcai telepen dolgoztam, amikor kiközvetítették vagy négyüket, hogy a Medimpex propagandaanyagát szállítsuk el Vörösmarty téri új székházuk pincéjébe. Több napon keresztül tartott a munka. Még ott helyben is, ahova szállítottuk a sok teherautónyi anyagot. A Propaganda Osztály dolgozói pedig már ott voltak az új székház ötödik emeletén és sűrűn kezdtek lejárni lifttel a pincébe. Hol egyik, hol másik gyógyszer propagáló anyagát keresték - spanyol, angol, francia, olasz vagy német nyelvűt. Eljött az én órám. Társaimnak az összekötözött anyagok nem sokat mondtak, de én filosz-tudományommal már szállítás közben is rendeztem gondolataimban az anyagot. S a mikor kerestek valamit, megtaláltam. Pár nap után a táasimat másfelé rendelték, de engem továbbra is megtartottak.

És lettem *álomdolgozó*. Már nem akartam minél hamarább húzni haza, maradtam délután ötig, s már reggelenként befele menet is számígtattam, hogy mit fogok csinálni. Mi volt velem? Boldog voltam, hogy valahol végre újra megbecsülik munkámat. Tudtam a sok száz különféle gyógyszer-brosúrák számát, helyét. Mindent azonnal oda tudtam adni, amit kértek. Volt ott egy bánatos nő főnöknék is, de az nem csinált semmit. Jöttek az Osztály dolgozói is, s köztük fiatalok, akik csak átmenetileg dolgoztak ott, mert egyetemre készültek, s azok megkérdezték tőlem, hogy miért vagyok itt. S amikor kezdett volna már valami kialakulni, akkor titokzatos hatalmak beleszóltak. Talán két hónapig voltam náluk, aztán elbocsátottak. Legteljesebb elismeréssel, megajándékozással. Okot meg nem jelölve. Ébereknek kell lennünk, elvtársak. Azok voltak.

A fiatalok közt volt egy Lehel nevű 19 éves fiú. Fogorvos lett belőle, és a Csiky Edit

húga lett az asszisztense, akinek mesélt is rólam, s hogyha egyszer majd papra lesz szüksége, engem keres meg... De sem Ő, sem más nem keresett meg. Senkit sem tudtam megnyerni közülük. De egy napon dolgozók jöttek az Exportcsomagoló vállalatától, s azok között volt egy tisztas asszony, aki így mutatkozott be: Finta Lajosné, öt gyermek anyja.. Én meg mélyen meghajoltam előtte. Azt hitte gúnyolom, csak amikor én is megmondtam, hogy ki vagyok, akkor már tudta, hogy a meghajlásom egészen mást jelentett. Egyszer bejött hozzá az egyik gyermeke is, a 16 éves Erzsike. Menekült székely család voltak Egyházaskéteből, a Hargita aljáról. Rákosszentmihályban laktak, hamarosan bekerülnek a gyerekek Halász Bandi ifjúsági hittanára, s később, majd közel tíz év után csoportjainkba is.

- A Medimpex sem felejtett el, újból és újból vissza-visszahívott egy-két hétre, amikor szükségük volt rám. Egy alkalommal közölték velem, hogy egy angol nyelvű propaganda könyvükben kell kijavítanom a sajtóhibákat, amik sajnálatosan benne maradtak a szövegben. Az anyagot leszállítják lakásomra. Két hétre szóló munka volt, s a menetlevelet ők intézik a teleppel. Én meg három nap alatt megcsináltam. Vásároltam magamnak egy segítséget hozzá, aki az ötszáz kötetet kinyitotta. Előbb a nyolcadik lapon, ahol az első sajtóhiba volt, aztán meg a következő lapokon. Tízeseivel rakta elém a köteteket, én meg javítottam, amit kellett. Egy 65 éves hölgyet vásároltam meg erre a célra. Édesanyámat. Bejött három délután Mátyásföldről a Nagy Lajos király útra, s amikor átadtam neki a végén köszönettel munkájáért a ráeső komoly összeget, ezt mondta:

- Gyurikám, ez az első pénz, amit életemben kerestem.

Emillel olykor találkoztam, Terivel ritkábban. Emil az édesanyjával lakott a Várban egy albérlésben. Teri a Pozsonyi úton egy másik albérlésben, munkahelyi főnökének kicsiny szobájában. De mind a kettő a helyén volt már. Emil a Rókusba került, Teri is vissza a Nyelvtudományi Intézetbe. Nem alakult ki köztünk munkakapcsolat, csak úgy barátkozgattunk... szőrmentében. A közösség lett volna a nem szőrmenté, de nem is gondoltunk rá. Mindegyikünk megégette már magát.

De időközben felkerült Debrecenből Merza Jóska, s felkeresett valamikor, talán '63-ban, jó tíz év után. Ebből alakult ki valami. No, nem közösség, arra Jóska sem gondolt. De beszélgető társa lettem. Voltam is náluk, fenn a Széchenyi hegyen, tán a Kalóz úton. Szedlacsek Kati már a felesége volt, s volt már három gyerekük is: Jocó, Kati meg Pepe. Időnként elmentünk Jocóért, aki már járt hittanra a Szent Imrébe, s Jóska dolga volt szállítani őt le és fel a hegyre. Ígéretes barátkozás volt. Minden elkötelezettség nélkül. Nagyokat beszélgettünk. A lakásomra jött, én meg időnként felajánlottam, hogy menjünk le a parkba egy kicsit levegőzni. Gyanútlanul tettem. Később megvallotta, hogy a frász kerülgette ilyenkor. A lakótelepi park ablakai a parkra néztek, s az emberek ráláthattak, *kivel* sétál ő ott. Eszembe sem jutott, hogy mit jelenthet egy egyetemi tanársegéd számára, ha valaki kiszúrja, kivel rója a parkban a köröket. Egy alkalommal szemére hánytam:

- Nem folytattatok, amit elkezdtünk.

Nem szólt semmit sem, csak jóval később mesélte el '52. augusztus 28. utáni törekvéseinket, kezdeti görög katolikus teológiát tanulását - a folytatás szándékától hajtva, s minden közösségi munkának elhalását. S akkor mondta, hogy fenti megjegyzésem fájdalmas beolvasás volt.

De volt Ottón és Jóskán kívül más debreceni is, aki Pestre került: Gaizler Gyuszi. Hallottam róla, hogy belemászott alaposan a forradalomba, s megválasztották őt az egyetemen nem tudom minek. S csak úgy került el a következményeket, hogy Pestre került. Ő is megkeresett szabadulásom után, ha nem is azonnal. Találkoztunk a budai hegyekben. Jocó baba már közben megnőtt, tizenöt év körül lehetett már, s a beszélgetés során ő volt, aki mintha fenntartás nélkül mellém állt volna. Madarász Jutka, Gyuszi felesége is ott volt. Négyesben sétáltunk majd egy fél napot. Közben azért megtudtam, hogy Gyuszi egy fő

békepap kártyapartnere lett, akinek házában a plébánosnál lakott egy ávós, tagja a kártyakompaniának is, tehát óvatos voltam. Alighanem már '64 ősze után volt a találkozás, amikor már volt öt új - a megállapodás erejében felszentelt – püspökünk is.

Gyuszi nyitott a sétán:

- Mi a véleményed püspökeinkről? - kérdezte kicsit kajánul.

Én meg vettem a lapot: amilyen az adjon Isten, olyan a fogadj Isten, s válaszoltam neki valami ilyesmit:

Gyuszikám egy hívő katolikus, egy pap, aligha érezhet indítást arra, hogy bírálja püspökeit, inkább arra, hogy imádkozzék azért, hogy minél jobban töltsék be nehéz szolgálatukat. Gyuszi is kuncogott, én is, hogy jól kivágtam magamat. De egy délután hosszú, s a nyilvánvalóan az adott viszonyokhoz felzárkózó Gyuszival szemben hamarosan rátaláltam a régi hangra, s nyomtam az '52 előtti sóderem 64-es változatát. Jutka hallgatott, s Jucó baba lelkesen helyeselt szavaimra. Megállapodtunk a következő találkozásban. Vasárnap kora délelőtt a Domonkosok temploma előtt, s megyünk ki a hegyekben. Nehezen találtunk a mise után egymásra, és Gyuszi mondta, hogy a kirándulásból nem lehet semmi, mert neki ilyen és ilyen okokból most a Balatonra kell lemennie kocsijával. Értettem.

Majd valamikor '80 körül jelentkezett, hogy be akar kerülni az *Öregek* I.-be. De a közösség egyhangúan úgy foglalt állást, hogy nem kívánja jelenlét. Még rendszerváltás előtt Andrassy úti lakásán hetenkénti-kéthetenkénti (?) rendszerességgel voltak nagyon népes találkozók. Nem titokban. Egyértelmű számomra az útja..

Nem is találkoztam vele többet az életben, csak egyszer, s akkor mesélte boldogan, hogy rehabilitálták.

- Mért kellett Téged rehabilitálni?

- Hát tudod, hogy el kellett jönnöm Debrecenből...

Rehabilitáltak, s mint nyugdíjast kinevezték - címzetesen - egyetemi tanárrá. Végig orvosként dolgozott. Börtön, rádióműszer, szövőgyár elkerülte.

Pestre került - már '49-ben, érettségije után - a Zeneakadémiára a debreceniek közül a vak Dobos Kálmán. Öt is meglátogattam, de nem alakult ki köztünk semmi barátság féle. Én is mentem olykor Debrecenbe. Mikor ott jártam, voltam Arankánál is, akinél különb biztos nem akadt debreceni népemben, s megmaradt egy mondata bennem:

- Atya, kár volt.

Szava hidegzuhany volt számomra. A legbuzgóbb csoporttagom 15 évvel a kezdet után úgy látja, hogy nem érte meg az áldozatom. Mit? Hát a szolgálni akart ügyet. Annyira nem szolgálta, hogy érdemes lett volna elszenvednem, amit kellett. Így látta. Engem szeretett: Nem! Csak azt, amit látott belőlem. Kevesebbet a valóságnál.

A debreceniek közül megkeresett S... és M Egyiküknek el kellett mondanom, hogy *férjét* alighanem behálózta a hatóság, a másik meg maga mondta el, hogy belépett a Pártba, mert a forradalom után arra az eredményre jutottak, hogy a párt olyan lesz, mint a tagjai. Ezért léptek be. Beléptek, s a Párt megtorolta a forradalom részeseit. Hittek benne? Aligha. Folytatása volt annak, amit még a Parasztpártban hallottam '47-ben egy egyetemi tanár szájából: Szovjet-ellenes politikát nem lehet csinálni...

Idekívánkozik valami, amit még '93 elején, csak a Professzorok házában elmondható (templomban nem) aranymisémet követő napokban írtam: *Magyar honban ki a betyár, ki a szent?* - kérdezte a 40-es évek második felében egy Mécs László-vers. Lehet, hogy nem pontosan idézem. Akkor sem tudott válaszolni kérdésére társadalmunk, ma sem. A két megválaszolatlanság között van valami különbség. Akkoriban nemigen mertünk, ma pedig, amikor már jóval inkább merhetnénk, nem akarunk rá válaszolni.

A mai magyar közéletben az 1956 előtti 11-12 év egyfajta "történelem előtti időnek" számít, mellyel foglalkozzék a szaktudomány, ha jónak látja, de a napi politika csak az

56-os örökséget emlegeti. Ha mégis visszanyúl az időben, akkor 1944 előttre gondol: újból és újból elhatárolja magát a nemzeti szocializmus embertelenségeitől, még annak jelvényeitől is. Teszi ezt egy nagyon furcsa és akart emlékezésvesztéssel. Nem akar emlékezni arra, hogy 1944 márciusáig a Donnál vagy másutt ugyan elpusztult vagy másfél százezer katonánk, s arra sem, hogy az ekkor bekövetkezett német megszállásunkig nem végeztünk ki honfitársaink közül akár egyetlenegy sem azért, mert - a hitleri nyomásra megszületett zsidó-törvényeink - zsidónak minősítették őket. Arra sem kíván a mai közélet emlékezni, hogy amerre Hitler járt, mindenütt egy szálig elpusztult a zsidóság, kizárólag nálunk maradt életben több százezer belőlük. Ez akkor is tény, ha országunk határain túli haláltáborokban *idegen, tehát nem-magyar hatóságok* akármennyit is pusztítottak el zsidó honfitársaink közül.

Az emlékezésvesztés nemcsak ebben nyilvánul meg. Emlegetjük ugyan 56-ot, de nem emlékezünk. Nagyban privatizálunk, pedig akkor a jelszó ez volt: *földet, gyárat vissza nem adunk*. Teljes értékű NATO-tagságra törekszünk, pedig a jelszó akkor az volt, hogy *semleges országgá akarunk lenni*, miként Ausztria. A kiáltványok akkor a bűnösök felelősségre vonását követelték. Az 1956-ot megelőző esztendő bűnöseiről lehetett akkor csak szó. Ma pedig nem ismer közéletünk ilyen feladatot. Nem ismer, bár élnek még a fel nem akasztott áldozatok közül. Nem ismer, bár még messze nem jutott ki a temetőbe az utolsó tagja is annak az apparátusnak, amely a megszállók nyomására megteremtette a magyar történelem (egyik?) legelvetemültebb rémuralmát.

Az emlékezetvesztés e rémuralom első, 56 előtti szakaszára vonatkozóan éri el a csúcspontot. A kommunista Nagy Imre és kommunista társai temetése alkalmából a Hősök terén tízezrek gyűltek egybe, s e tízezrek csak azért nem voltak ott a 302-es parcella felavatásánál, mert nem *fért* ott el ennyi ember. De amikor másfél évvel később magánpénzből és magánkezdeményezésből felavatták azt a 298-as parcellát, melynek tömegsírjaiban kétezernyi honfitársunk lett egymásra hajigálva 1945 és 1956 között - magyar állampolgárok hajigáltak magyar állampolgárokat -, akkor alig néhány százan voltunk jelen beszentelésükön. Magánemberekként voltunk ott. A hat parlamenti párt egyike sem képviseltette magát. A kormány sem. Antall József sem. A köztársasági elnök, Göncz Árpád sem. Felkérésre ünnepi beszédet mondtam a parcella-avatáson. Barátaim(?) óva intettek: szereplésemmel nemcsak személyemet járatom le, hanem az általam képviselt ügyet is. Vállalni az emlékezést az 1945 és 1956 közti időre, ez mintha nem illenék bele a 90-es évek politikai életének *bonton-jába*. Akik mégis emlékeznek, lejáratják magukat s az általuk képviselt ügyet. Mért csak arra a néhány kommunista honfitársunkra szabad emlékeznünk, akiket kommunista társaik kivégeztek? Mért nem szabad emlékeznünk arra a sok ezer nem-kommunista honfitársunkra, akiket kommunisták végeztek ki? Olyan ez az emlékezetvesztési elvárás, mintha nem volna szabad emlékeznünk a Szálasiék által kivégzett ezrekre, csak arra a néhány pártszolgálatosra, akiket alighanem azért Szálasinak is ki kellett végeznie hatalmának fenntartása céljából. Rajk László is méltó az ünneplésre, pedig ő a kommunista rémuralom belügyminisztere, tehát élenjáróan tevékeny részese és egyik legfőbb felelőse volt annak, hogy a 298-as parcella tömegsírjai telítődtek. *Ne bántsát a magyart!* - mondta Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér. Úgy látszik, ez a tétel ma csak időbeli korlátozásokkal érvényes: a 45 és 56 között megölt magyarokra nem érvényesítendő. Korlátozások nélkül érvényes azonban a kommunistákra: ne bántsát a kommunistát! Se 44 előtt (Horthy!), se 44-ben (Szálasi!), még kevésbé 45 után vagy 56 után, és természetesen 89 után sem bántandó a kommunista. Azt akarom, hogy bántsák őket? Semmiképpen sem. Egyszer már fel kell hagyni a megtorlásokkal. Legalábbis azoknak, akik Jézus tanítványainak vallják magukat. Ilyennek szeretném magamat is, s ezért a megbocsátást akarom, de **nincs kinek megbocsátani, mert senki sem vallja**

bűnösnek magát azért, ami 44 után ebben az országban történt. Csak az emlékezetvesztéssel van bajom.

Egy disszidens magyar mesélte: azért disszidáltam, mert utálok a hazudozást, s ha itthon maradok, hazudoznom kellett volna, ha élni akarok. Hálával Isten iránt, de önérzettel is vallhatom: itthon maradtam, nem hazudoztam, s elvállaltam az ezért járó életteret, amely a *zárt intézetek* és a *segédmunkás-sors* között húzódott. Mai végnapjaimban (75. évemben) pedig nem akarok hallgatni, hanem nyomára és okára akarok jutni ennek a lassan-lassan idültté váló memória-vesztésnek. Le kell valahogy zárunk a múltat, hogy szilárdabb alapokra építhessük a jövőnket.

Aki a hódítóval együttműködik, az csirkefogó! - oktatta egy apa a 40-es évek második felében akkor serdülő, 16 éves fiát. Igaz ez? Bethlen Gábor tízezer janicsár élén lovagolva vonult be Gyulafehérvárra, s szerzett magának a porta - konstantinápolyi tartózkodása során megszerzett - kegyéből erdélyi fejedelemséget. Magyar honban ki a betyár, ki a szent?

Nem folytatom régi naplószövegem, csak kérdezem a nagyon szerettem M.. -től, hogy ki a betyár, ki a szent s ki a csirkefogó.

És a pestiek? Talán Felbermann Sári és Pista voltak gyakoribb látogatások célzott személyei. Andi ritkábban, s Karcsi és Mária is meghívtak magukhoz, talán két alkalommal. Fricit és Erzsót Tatabányán talán többet látogattam.

Úgy emlékezem, hogy sötétek s üresek voltak ezek az évek. Bár jártam Pécelre, rengeteget olvastam, találkoztunk négyesben, s beszéltem azokkal, akik szóba álltak velem, de kilátás semmi, de semmi sem volt arra, hogy valamit tehetek még. Történnie kellett valaminek. Történt, csak nem tudtam, hogy bele fog szólni sorsomba. Mi? Meghalt XII. Piusz '58 őszén, s pápává választották Giuseppe Roncalit, s miután XXIII. Jánossá lett, három év után, '61 karácsonyán összehívja II. Vatikáni Zsinatot, s egy hónap multán ki is jelöli megnyitásának napját, '62 október 11-ét. Nem gondolom, hogy köze lesz sorsomhoz. Hogy milyen hatással lesz sorsomra, még kevésbé gondolom. Meg kell majd kérdenem magamtól: Kinek is a katonája vagyok én?

Városmajor, 2005. szeptember 17.

A mai vasárnap kimarad Máté-sorozatam folytatása a felolvasott evangélium miatt... – így kezdtem vasárnapi prédikációmát Adyligeten. Azért, mert a szöveg az egy dénárról szolt A *Napló* szorgalmas olvasói is alighanem észre fogják venni, hogy ezt a szövegemet mintha olvasták volna már. Olvasták is a 27. füzetben vagy a harmadik kötetben – eredeti szövegében, melyet kicsit átdolgoztam, mert hát közben történt azért egy és más dénár-tárgyban azóta. Bevallottam ezt a adyligetieknek is, bár Terin és Ákoson kívül egyáltalán nem biztos, hogy volt valaki ott azok közül, akik három évvel ezelőtt az eredeti szöveget hallották. Az átdolgozott szöveg meg ez:

Egy dénár

Az egyik szeptemberi vasárnap, éppen három éve, a mise végén beszélgettünk az adyligeti kápolna kapujában. Egy négy gyerekes anya elmondja, hogy a gyerekek meg a férje nem tudtak eljönni a misére, de férje megbízta őt: figyelje, hogy megemlítem-e prédikációmban megint az egy dénárt. Naná, hogy megemlítettem! Pár szóval, de vastagon! Az utóbbi öt-hat évben ritkán hallható szentbeszéd tölem dénár nélkül. Idézek a beszélgetést megelőző beszédem szövegéből: Mi az, amit nem akarunk, nem teszünk és nem vállalunk? Csak azt, amit Jézus mutatott nekünk. Mit mutatott? Kivonult a termelésből – már akkor, amikor a termelés még nem támadta meg pusztá életünket is, de megtámadta az örök életet. Mivel támadja ez a csúnya termelés? Azzal, hogy lehetővé teszi a Mammon imádását, a többet birtokolni akarást, az egy dénár elutasítását s a reciprocitás, a kölcsönösség nem-vállalását.

Mit jelent ez a nem vállalás? Ezt: nem vállalom, hogy ahogy magamnak kívánom, úgy teszek veled is.

A mai vasárnapon viszont nem kell figyelnie senkinek, hogy megemlítem-e, mert az egy dénár az előírt textus – ahogy hallottátok! Ha tetszik nekem ez az egy dénár, ha nem – erről kell beszélnem. Azt emlegetem derűre-borúra jó egynéhány éve, hogy a mennyek országát példázó gazda a napszállat előtt egy órával munkába állónak is bizony egész napi bért, azaz egy dénárt fizet. Miért tesz így? Csak azért, mert ennek a szerencsétlen flótásnak – aki a nap nagyobb részét csak átátsorogta Budán a Moszkva-téren vagy más ilyen helyen –, ennek is szüksége van arra, hogy újratermelődjenek energiái; hogy el tudja látni a családját, stb. – ha már a Jézus korabeli Izraelben egy dénár volt a napi munkabér. És annyi volt! Többek között azért is gondoltam ezt, mert a menyei Atyának nincsenek kiváltságos gyerekei. Aki dolgozni akar, annak járnak az Isten által megteremtett Föld javai. Akik meg nem akarnak dolgozni, azoknak meg nem jár semmi. Akik pedig akarnak dolgozni, azoknak mindnek jár az egy dénár. Hiába nagyon tehetséges vagy szorgalmas valaki, akkor is csak egy dénár jár, mert a tehetségesnek is meg a szorgalmasnak is – csak egy gyomra van, s az ő lábára is csak egy pár cipő fér. S ha tokaji aszút szeretne valaki önteni a torkába, meg kell várnia, amíg jut a hat és félmilliárdnak is. Ha váltás cipőt akar, meg kell várnia, amíg jut a hat és félmilliárdnak is, s a többi. Ellenvetés: nem lehet egyszerre legyártani hat és fél milliárd pár cipőt, ezért egy váltás cipőnk lehet akkor is, amikor még nincs mindenkinek két pár cipője. *Nagyon okos a panasz jó lovagom Pázmán* – kezdem Arannyal, s folytatom magam: de a harmadik pár cipőt már csak akkor vásárolhatod meg, amikor mind a hat és félmilliárdnak van már két pár cipője. Hát ezt a testvéri, ezt a családi rendet biztosítaná a példabeszédben emlegetett egy dénár, mert az egy dénárból neked is csak annyira telik, mint nekem.

De hát nem csak adyiligi templomkapu előtti beszélgetés van az életemben. Az egyik csoporttalálkozáson megmagyarázta nekem egy már több mint 50 éve Bokor-tag, egy 70 feletti öreg úr, hogy az üdvösséget jelenti az egy dénár, amit a nem-zsidók hamarabb kapnak meg a példabeszédben, mint a választott nép tagjai... s ezért a példabeszédet lezáró logion: *így lesznek az utolsók elsőkké*.

Mi következhetik ezután? Annak az eldöntése, hogy kinek van igaza. Ezért aztán senki sem csodálkozhatik azon, hogy az elmúlt héten áttanulmányoztam az ide vonatkozó századvégi (20. századvégi) *külföldi* szakirodalmat. A belföldit nagyon sok okon nem. Főleg azért nem, amiért nem harangozott a kurátor – püspökérkezéskor. Miért? – kérdezi a püspök. Ezer oka is van – mondja a kurátor. Mi az? Az első: nincs haragunk... A püspök: A többit már nem kell elmondanod, fiam! Hozom a külföldiből elsőül is az utolsó három vers *parafrázisát*, kifejtő fordítását.

Emlékezteti a tulajdonos a tiltakozót arra, hogy egy dénárban egyeztek meg: ez a jogos bér a munkájáért. Szerződésük érvényben van. Felszólítja tehát, hogy vegye a bérét és menjen, stb. Nem folytatom, mert csupa okosakat mond. Csak még a végét: *Máté újból hozza az elsőt és az utolsót, és mondja, hogy a jóság következtében lesznek első az utolsókból, és a szeretetlenség következtében lesznek az első utolsókká.* Mondja mindezt a már '76-ban meghalt német luteránus professzor, Walter Grundmann. De az *Érted Vagyok* folyóiratunk következő számából majd megtudhatjuk, hogy Máté csak odacsapta ezt a befejezést az elsőkről meg az utolsókról, de semmi köze sincs a dénár-történethez.

Számomra a szentírásfordítások és értelmezések királya a Traduction oecuménique de la Bible. 1972-ben készült francia protestánsok és katolikusok közös munkájaként. Az én példányom 1983-ból való, az van ráírva, hogy húsz évvel ezelőtt már kétszáznegyvenezer példánynál tartottak. Rövid betűneve: TOB. Összesen ennyi magyarázatot fűz a példabeszédhez. *Jézus meg akarja magyarázni, hogy Isten jósága meghaladja a bérfizetés emberi kategóriáját, aminő a jogos bér... s arra hív, hogy ne legyünk irigyek Isten szeretetének bőkezűségének láttán.* Ez a mondat számomra annyit jelent, hogy a TOB

szerzőgárdája nem vállalkozott arra, hogy megfejtse a példabeszéd teljes jelentéstartalmát. Nem csodálkozom... veszedelmes is az!

Jöjjenek a németek. Egyikük – E. Fuchs – azt állítja, hogy ezzel a példabeszéddel éri el a Máté-evangélium a maga csúcspontját. Ez már tetszik nekem! S mi okon éri el? Mert *átalakítja a totális követelmény az értelemszerű kontrapontot totális istenre-utaltsággá, melyben az Isten kegyelmes igenjének az eseménye a döntő mozzanat, ami egy radikális követelmény tartalmává lesz: az igennek megfelelően cselekedni!* Ezt a mondatot nem kötelező megérteni. Nekem sem igen sikerült – talán azt mondja, hogy jónak kell lennünk!? A németek így fogalmaznak. Ők értik? Nem hiszem. S azt sem, hogy ennek a jézusi ság-ségnek illusztrálására találta volna ki történetét Jézus.

Most már jöhetnek... a magyarok... Jobb híján, csak magam. A példabeszédet megelőzi a gazdag ifjúról szóló történet, amely megszomoríthat minden gazdagot, s megdöbbeníti a tanítványokat: *Akkor ki üdvözülhet?* Az áldott Péter emlékezteti Jézust, hogy ők mindent elhagytak ám érte, s várják jutalmukat, megtudják Jézus Péternek mondott szavaiból, hogy megnyugodhatnak, mert százannyit fognak kapni e földi életben, s az örök élet csak ráadás lesz. Ezután mondja Jézus: hasonló a mennyek országa egy gazdához, aki egy dénárt fizet annak is, aki csak egy órát dolgozott. Mondok egy magyarázatot. Lehet, hogy a magyarázat nem jó. Nem jó egyáltalán, vagy önmagában jó volna az, csak valakiknek – nekem, vagy neked, vagy neki, vagy nekünk – nem lesz jó. Ha jó nem is lesz, de érthető lesz, arról kezeskedem. Lássuk!

Ha a tevé át is bújik a tű fokán, aki gazdag, semmiképpen nem lehet jó az Istennél – ez világos, mert írva van: *Boldogok a szegények, és jaj a gazdagoknak!* De akkor a tanítványoknak hogyan lehet százannyi földje meg háza, mint amennyit elhagytak? Azaz hogyan lehetnek a tanítványok gazdagok? Úgy, hogy előbb százannyi testvérük és nővérük lett: *Nem volt közöttük egyetlen szűkölködő sem, mert akiknek földjük vagy házuk volt, eladták azokat...* Az ApCsel-ből vett citátum azt mutatja, hogy a tanítványok megértették a példabeszédet. Aki közéjük állt, nem negyed- vagy fél-ebédet kapott, hanem egész – az első perctől fogva – mint a gazdagok.

A gazdag keresztény – abszurd ellentmondás. De a szegény keresztény is az. A tanítványoknak saját bevallásuk szerint nem volt a három év alatt Jézus mellett *semmiben sem hiányuk*. A *szegény kereszténynek* nincs jézusi tartalma, értelme, az csak nagykonstantini fikció! Ha szegény, csak azért szegény, mert nincs százannyi testvére és nővére. Ha van, akkor már nem szegény, mert ami azoké, az övé is.

Van még egy függelékem is: Isten, aki megteremtette a világot, nem manicheus; nem mondja, hogy az anyag rossz. A szőlő is anyag, a tokaji szőlő is anyag, s az öt puttonyos aszú is anyag, és nagyon jó anyag. De jelenleg hat és félmilliárd gyereke van az Istennek, és nem ismeri a kivételezést. Mindenkinek kell jusson belőle, ha évi egy likörös pohárral, akkor annyival. De semmi kifogása nincs az ellen, ha jut mindegyikünknek évi fél liter is. Nincs, mert Isten nem manicheus, aki rossznak tartja az anyagot. Isten jónak tartja az anyagot, hiszen ő teremtette – ez a *bonum practicum*, az anyagi, a nem erkölcsi értelemben vett jó!

Gazdagság és szegénység addig van, amíg nincs osztozás. Elgondolható az olyan keresztény, aki nem akar osztozni? Sok minden elgondolható. A fából vaskarika is, meg az osztozni nem akaró keresztény is elgondolható? Óh nem! Ez a fából vaskarika meg- tapasztalható. Hol? Akárhhol. Ebben a kápolnában is. Most is. Éppen annyi van belőle, amennyien most itt vagyunk. Add Uram, hogy eltűnjön körülünk ez a fából vaskarika, ez a jézusi képtelenség. Add, hogy megértsük: az egy dénár nekünk tökéletesen elég, ha a testvérünknek is csak annyi jut. Ha osztoznánk, felmenne a dénár árfolyama, a pénz anyagi és erkölcsi árfolyama, a pénz becsülete. Ha osztoznánk, Isten új nevet találna ki a Sátánnak. Jézus nem nevezné többé Mammonnak. Nem bizony, mert a pénz csak addig Mammon, amíg

nekem több van belőle, mint neked, vagy neked, mint nekem. Ha neked is ugyanannyi van belőle, mint nekem, akkor már nem Mammon.

Valóban csúcs ez a példabeszéd. De nem Máté csúcsa, hanem Jézusé. Nem Máté zsenialitásáról beszél – Máté meg sem értette, azért biggyesztette a végére az elsőket meg az utolsókat –, hanem Jézuséről, hogy az egy dénár lehetővé teszi az Országot. Ha nem verekszem a kettőért – a pleonexia, a többet birtokolni akarás, ördögétől hajtva, ha megvárom, hogy pl. az egy dénár a hadi kiadások megszűnte folytán kettőt érjen, akkor ráérek kincseket gyűjteni, amelyeket a moly s a rozsdá meg nem emészt. Ráérek utánamenni a fizetésképtelen keresletnek, akkor ráérek segíteni azoknak, akik rászorulnak segítségemre. Akkor megvalósul Vörösmarty jézusi álma: *Testvérim vannak, számos milliók. Ők védnek engem, én megvédem őket. Nem félek tőled, Sors, bármit is akarsz.* – És ez az álom a felvilágosodás álma. A vallások dogmáinak a világából az istenadta emberi természethez visszatérés álma. Mert ez a természetünk az Isten természete. Ez az álom az Istené. És Jézus az Isten álmát álmodja. Ez a Vörösmarty-féle álom pedig azonos Jézus álmával az Isten Országáról.

Az elmúlt napokban volt egy papi találkozónk s az egyikük ezzel a mondattal kedveskedett nekem: *'89 óta egyfolytában az osztozkodásról beszélsz, de csak beszélsz, és nem osztozol.* Megkaptam a magamét. Hát mért nem teszem? Mert még senki el nem jött hozzám ezzel: Osztozzunk! Ha eljönne, akkor megbeszélhetnénk a módját. Kitanultam a módját. Piarista vagyok. Egyházam kétezer esztendő tapasztalataival rendelkezem. Tudom, hogy kell csinálni. Tudom a szerzetesség történetéből. De amit gyűjtöttem életem folytán, azokkal osztom meg, akik hajlandók azt csinálni, amit Jézus csinált. Ő nem kibucot, nem téeszt csinált, hanem embereket gyógyító-tanító vállalkozásba fogott, s biztosította ott az Isten jelenlétét. Hogyan? A maga személye által. '89 óta egyfolytában várom a '89 óta művelt szájjáratásom eredményét. A KIO-ban pedig már '68-ban megírtam, hogy a jézusi adásnak *tulajdonformája* is van. Türelmesen és nagyon türelmetlenül várom valakik jelentkezését. Szinte mást sem várok. De objektumot nem építek, lakása van mindenkinek. Előbb meg kell állapodnunk, hogy mit fogunk csinálni, s aztán összeköltözhünk, s elkezdhetjük csinálni, ami elhatároztunk. A legelső az, hogy megállapodunk abban, hogy mivel biztosítjuk a magunk számára Jézus jelenlétét. '36-ban otthagytam a szülői házat, s elmentem Vácra, a piaristák noviciátusába, s ott megmondták nekem, hogy mit csináljak. Azzal kezdték, hogy letérdepeltettek imádkozni.

A példabeszéd tegnapi, mai és holnapi jelentése, hogy Marxnak igaza van. S ha valaki a szájára meri venni Jézus nevét, annak tudnia kell ezt. S ha Marx becsődöl, csak azért csődöl be, mert Jézusnak nincsenek tanítványai. Ha volnának, akkor megvalósulna Marx igaza. Hogyan? A család-mintájú szerzetesség általánossá válásával, mert egy tisztességes családban mindenkinek ugyanannyi jár. Egy dénár.

Ennyi volt a szentbeszéd. A hívők könyörgése után még elárultam, hogy délelőtt már elmondtam ezt a beszédet a Bokor fiataljainak, s megkérdeztem tőlük: *Mért nem jelentkeztetek még?* S Berci válaszából is egy mondatot: *Túlprovokatív volt a kérdés...*

73. CSATÁRKAI NAPLÓ

2005. október eleje

Budavári, 2005. szeptember 21.

Kedves Mindnyájan, akikkel augusztus közepén és szeptember elején Atyhán találkoztam!

Mondjam-e, hogy a szívembe zártalak Titeket? Mondom, mert igaz, meg azért is, mert tervezek valamit. Mit? Ki akarlak hozni Benneteket egy hétre vagy tíz napra egyelőre még csonka hazámba, Budaváriba. Ott van az én kis lelkigyakorlatos házam. Van hozzá egy jó negyedhektárnyi kert is, s benne *orgonás, rondella, ebédlő* – ülőhelyekkel s asztalokkal. A kerítésen túl pedig átellenben a déllő domb, s alatta a mosóháznál, patak partján ismét székek, asztalok, meg azon túl erdei sétányok. Kiváló külső környezet a lelkigyakorlathoz. A belsőt – pedig Ti magatok hoznátok Magatokban.

Hol van ez a *Budavári*? A Balaton-felvidék közepén a nagyvázsonyi vártól is, a tóparttól is 7-7 km-nyire, ahonnan csak egy ugrás Tihany, Badacsony, Hévíz, Sümeg meg még Veszprém is, ahol áldozhattok István vagy Koppány, a két Árpádfi, szellemének. Mért ez a neve Budavárinak? Azért, mert Nagy Lajos királyunk özvegy édesanyja unta az életet egyedül Visegrádon, s a fiához akart költözni Budára. De a királynak felesége is volt, aki nem akart anyóست a maga közelében. (Megesik az ilyen más mennyel is, s még a 21. században is.) Kompromisszum született: jöhet az özvegy Buda helyett, tőle kicsit északra, Óbudára. De Óbuda a budavári prépostság területén feküdt akkoriban, melyet még Szent István királyunktól kaptak, ha már püspökség nem jutott nekik, mert kellett a jóból egy Királyhágón túlra, Nektek is Gyulafehérvárra.

Nagy Lajos királyunk vásárolt hát a papoktól földet özvegy anyjának, de nem pénzzel fizetett, hanem birtokért birtokkal: majd száz mérfölddel nyugatra, a Balaton-felvidéken egy jókora területtel. Azzal, melyet errefelé, az egész környékben, a föld népe mind csak *Budavárinak* mond. Valami tudós térképíró vagy más talán, találhatta ki az *Óbudavár* nevet (a *mai* Óbudát kapta a királytól a budavári prépostság), s ezt találjátok most a térképen – Nagyvázsony és Zánka között. Ez a vásárlás valamikor a 14. század közepén esett. Az urak világa firkálhat a térképre akármit, a nép emlékezete ezer esztendő múltán is híven őrzi, hogy a terület, amelyen élnek, Szent István óta a *budavári prépostság birtoka* volt. Azt, hogy *prépostság birtoka*, elfelejtették, nem tudják már az idevalósiak, csak az maradt meg a fejükben, hogy: *budavári*. Ha majd Orbán Balázs feltámad, s áttelepül Székelyföldről ide, Balaton-felvidékre, megírja ezt nektek, székelyeknek annak rendjén és módján... – azért a magyarok is olvashatják, amit majd ír. (Mert a siklódi székely, a Hegyi Péter ezt mondja nekem Etédéről: Ezeket a magyarokat Árpád hozhatta ide, cigányokkal is dolgoztatnak, de mi, székelyek nem, mert nem szeretünk se parancsolni, se engedelmeskedni, ezért csak magunk dolgozzuk meg, ami a miénk.)

S kell mondanom valamit magáról, a házról is, amelybe hívlak benneteket. Kicsiny, de van benne minden, ami céljához szükséges. A földszinten egy konyha, kamra, vécé, s külön egy boyleres fürdőszoba, egy régi-régi gerendamennyezetes szoba, melynek függőnye Bálint Lajos csíkszentdomonkosi plébános (később gyulafehérvári érsek lett belőle) ajándéka, aztán egy előadó terem, melyben elférünk húszan, s mellette egy kicsiny cellácska nekem – ágygal számítógéppel, könyvtárral. No meg a konyhából egy lépcső a tetőtérbe, amelyben van közel húsz ágy meg egy vécé, no meg egy terasz asztalokkal s kilátással a Balaton-felvidékre, mely ugyan a Firtossal nem vetekszik, de azért még szép... – csonkahazai körülményeinkhez képest (Székelyföldet nem tudom idehozni, de azt láthatjátok odahaza). Az ágyakhoz csak pokróc meg párna tartozik, s a fázósabbaknak egy-egy dunyha is jut. Akik jönnek, mind hoznak hálózásokat. Ha szóltok valami a Firtos-aljai jó tündérnek, aki ide s visszarepít Benneteket,

akkor idejövésük összköltsége – most számolok... – összesen s naponként: nulla forint, nulla fillér lesz. A szállás legalább is. De az egyéb is, ha hoztok magatokkal szalonnát meg szilvapálinkát vagy egyebet, mert van itt a házban egy fehérsereg – még nálam is fiatalabb vagy tíz évvel, jó hatvan éves a párttagsági könyve a Bokorban –, az elkészíti Nektek reggelire-ebédre-vacsorára. Ez azért üzleti vállalkozás ám – mégpedig vatikáni valuta alapján. Erre a célra vásároltam, építettem lelkigyakorlatos háznak huszonkét éve – mennyei jutalom reményében. Ehhez képest a forint, a lei, az euro vagy más valuta igazán nem jöhet számításba.

S mit fogtok itt csinálni? A hét vagy tíz napból három lesz a lelkigyakorlat. Ezen a három napon magam foglak szórakoztatni Benneteket a már megtapasztalhattátok – atyhai módon. Hát ez kemény lesz. Reggel héttől délig: nagy imádkozás után reggelizhettek is a kerti ebédlőben, s déli harangszóra ebédeltetek is, utána meg kipihenhetitek a délelőtti tortúrát ágyatokban vagy leszaladtok a firtosi tündér kocsiján, s megmártóztok a Balaton vízében. Aztán délután háromtól megint én szórakoztatlak Benneteket, amíg fel nem jönnek a csillagok. Közben vacsora előtt még misét is hallgattok, aztán megkeresitek az ágyatokat, hogy erőt gyűjtsetek a következő nap megpróbáltatásaihoz. S ez így megy három napig, s a végén megint megírjátok majd záró elmélkedéseiteket, melyben – *írásban* – rögzítitek, hogy mekkora szentek vagytok pillanatnyilag, meg mekkora szentek akartok lenni a következő lelkigyakorlatig.

A nem-lelkigyakorlatos napokon meg azt csináltok, amit akartok. Részemről – korareggel kaphattok egy rövid elmélkedést, este meg egy szentmisét prédikációval a templomban, melyet az utóbbi években elláttam minden széppel-jóval, ami tellett a Bokortól. E reggeli meg esti két pót-szentülési lehetőség között meg áztathatjátok magatokat a Balatonban, vagy kirándultok a közeli vagy kevésbé közeli környékre (Tihany, Badacsony, Hévíz, Veszprém), s ha kértek, még kaphattok esetleg kitanult idegenvezetőt is.

Mindezek után következik az, hogy mindezek mikor történnek. Nekem évi három hónapnyi szabadságom van. Szeptember elejétől május végéig tart a Bokorban a munkaévem, ez alatt esik meg csoportjaimnak az évi tíz négyhetenkénti találkozója. Június-július-augusztus meg a szabadságidőm. Ezt a három hónapot ezennel Nektek kínálom fel. Ha elkezdetek igénybe venni június elején, kijön belőle kilencszer is a tíz nap, vagy tizenkétszer az egy hét. Akik találkoztak velem Atyhán, meg azok barátai, akiknek kell az ilyesmi, mind hivatalosok. Persze abban a reményben, hogy választottak is lesznek az itt történendő szentültetések erejében. Azért ha kell, a munkaév alatt is ellátogatok Atyhára vagy máshová Székelyföldre vagy Erdélyországba, ha meghívtok. Akárhova – kedvet csinálni nektek látni – Budavárit.

Ezt az egészet csak azért találtam ki, mert engem meghívásaitok kedvet csinálni jó lehet, de e meghívások olyan belátogatósdit eredményeztek, s ezek a szentté levésre azért kevésbé alkalmasok. A Budavári-féle lelkigyakorlatos forma sem biztosít ugyan bérletet az üdvösségre, de azért valamivel többnek ígérkezik, mint két atyhai *belátogató*s találkozásunk. Azért találtam mindezt ki, mert feltettem magamban, hogy bizony jó volna, ha nálatok is lennének kisközösségek. Ezeket meg, úgy gondolom, hogy akkor tudnátok egybehívni, ha eltöltene Titeket Isten Lelke. Ebben segíthetnének a budavári lelkigyakorlatok.

S még valamit felkínálhatok. Valamit a gyermekeiteknek. Budaváritól vagy két-három kilométerre – a teraszomról odaláthattok – van *Bokorliget*, s benne egy nagy ház tetőtérrel, hálóhellyel. A Bokorliget 26 hektárnyi területen fekszik, s csak 5 kilométerre a Balatontól, Szentantalfán. Gyerekek táboroztatására szolgál a liget. Harmadik nemzedékünk üzemelteti: húsz-harminc éves fiatalok. Erdélyben is jártak már párszor a dévai, bélfenyéri gyerekeket táboroztatni. Azt a szerepet töltik be számukra, amelyet Atyha kívánt betölteni számotokra..., hogy majd igényeljenek ők is lelkigyakorlatot, melyet magam tartanék, vagy inkább a fiatalok. (Azért magam is átruccannék hozzájuk *Ótafára*, ahogy az itteniek mondják Szentantalfát.) Elmennek ők gyerekeiteket táboroztatni Erdélybe is, ha megszervezitek őket,

mint a dévai vagy belfenyéri gyerekeket Böjte vagy Kiss Marci atya. De ha látni akarják a Balaton-felvidéket, hozhatjátok őket is, veletek egy időben is, s meglátogathatjátok szabadidőtökben őket.

Hát ezt gondoltam ki magamban legutóbbi atyhai látogatásom óta eltelt időben, s ha jön hozzám Veronika és Jenő a napokban, akkor az *szsze* meg a szelek szárnyára bízom levelem, hogy eltaláljon hozzátok. Abban a reményben, hogy hamarosan beérhassam 2006. évi naptáramba érkezésetek idejét. Csak ki kell választanotok a megfelelő napot. Egy-egy alkalommal 15-20 főt tud a ház befogadni.

Utoljára még elmondom, hogy a Firtos-tündér menjen csak Borsba Várad alá. Ha áten-gedik őt a határon, elmondom, hogyan kerülhet ki bármi matricát. A 4-es úton Pilis alatt váltson az 50-esre, s Pest felé fordulva a körgyűrűn szelje át a Dunát, s érje el a 70-est, amin eljut Fehérvárra (nem a Gyuláéra, hanem a Székesre). Ott megkeresi a Veszprémbe vivő 8-ast. A Veszprém körüli körgyűrűn Tapolca felé fordul, s megy Nagyvázsonyig még húsz km-t, s balra fordul Zánka felé, s onnan tíz percen belül megtalálja már Óbudavárt, ahol templom után száz méterre sem – talál egy parkolót, mellyel szemben egy kapun kiírva: **Fő utca 25.** Ha ezen bementek, ott vagyok, s várlak Benneteket kitárt karokkal, s nem karókkal, ha megírájátok, mikor jöttök. Az egész út Borstól, ha jól tud vezetni a tündér, összesen öt-hat óra.. Ha éjjel Váradon megpihentek valahol, s onnan jókor hajnalban útra keltek, az ebédet már nálam kanalazzátok. Úgy legyen!

Mondjam-e, írjam-e azt, amivel kezdtem? Nem, mert a pap sem prédikál kétszer, csak egyszer. S a levél aláírása: Gyurka bácsi Budaváriból – mikor is kint, a kertben érik a pölöskei muskotály, melynek szüretelésére október 14-én kerül sor. Csak közben süssön jó melegen a nap, hogy édes legyen a szőlő. Ott lesz a Kundra Pista is a *Mag I.* meg *Mag II.* nevű közösségeim többi tagjaival, s ha valaki erre járna közületek, bizonyára befogadja őt a szüretelő társaság. Arról magam kezeskedem. Amen, nincs tovább.

Budavári, 2005. szeptember 22.

Kedves sashalmi Testvéreim! Ezékiel próféta azt mondja az első olvasmányban, hogy amikor a lélek *elfordul az igazságtól, és gonoszságot művel, akkor emiatt hal meg.* Nagyon jó kérdéseket kaptam, és sokat a sashalmi közösség egyik tagjától. De én maradok ezek közül csak az elsőnél, amely így hangzik: *Mi fordítja el 2005-ben hazánkban a lelket az igazságtól?*

Először is mi az igazság? Hát az, amit Jézus tanított nekünk. Tartalma: *Boldogok a szegények.* Mi fordítja el ettől 2005-ben a magyart? Hát a Mammon. Az mi? A pénz. Az igéje pedig: *Boldogok a gazdagok.* Mondok erre egy példát a Bokor mai életéből. Egy harminc éve Bokor-tag anyuka mondja nekem. Jaj, Gyurka bácsi, a lányom nagyon szeretett volna elmenni hozzád a múlt vasárnap délelőtti Bokor-misére, de nem tudott. Kérdezem, hogy mért nem tudott. Az anyja mondja: Tanulnia kellett, tudod, nyelvvizsgát kell letennie... a nem-tudom-mihez.

Másodszor: mi az a bokormise? A szobámban van négyhetenként. Reggel 9-kor kezdődik, s tart vagy féltizenkettőig. Tízen-tizenötön vagyunk rajta, s körbeüljük a misére szépen megterített asztalt. Nagyjából 15 és 25 év köztiek – engem kivéve. Abban különbözik az itteni misémtől, hogy nem kell prédikálnom rajta. Megállapodtunk abban már nagyon régen, hogy a négyhéttel korábbi mise végén választunk egy kérdő mondatot. Aki kitalálta, az kifejtheti a kérdés tartalmát, amikor eljutunk a napi evangélium végére misénkben. Röviden, öt percben. Ezután jönnek a válaszok rá szép sorjában Milyen a szép sor? Olyan, hogy a legfiatalabb kezdi el. Utána következnek azok, akik már régebben látták meg a napvilágot. Ez a válaszkör legalább egy, esetleg másfél órát tart. A végén kezembe veszem a paténát, s csöndet tartunk. Majd imádkozni kezdek. Összefoglalom a hallottakat, s felajánlom a szentmisét arra, ami következett számomra a válaszkörből. Ezután továbbadom a paténát a bal kéz felől ülőnek, s ő is felajánlja azt, amire akarja. Aztán ő is továbbadja a mellette ülőnek. Amikor a paténa

visszaér hozzám, folytatódik, másfél óra múltán, a szentmise: felajánlom a kenyeret és bort, majd megmosom ujjaim stb., a gitárosok meg közben a húrokba csapnak. Áldozáskor a kelyhet is körbe adom. Úgy, mint Jézus tette az utolsó vacsorán.

S most vissza a 30 éve bokoranyuka lányához, aki nem tudott szegény eljönni rá, bár nagyon akart volna, mert már ráért az ilyen két és fél órás misének az ízére. Az áldott szocializmus idején megértettük, hogy nem lehet megkeresztelnünk a csecsemőket, mert azok csak sárgát meg zöldet tudnak csinálni, de hinni nem tudnak, Jézus pedig azt mondta, hogy azokat kereszteljük meg, akik hisznek. Tehát hitet tudnak tenni amellett, hogy arra akarják felhasználni az életüket, amit tőle tanultunk. Az áldott szocializmus idején azt is megértettük, hogy a keresztény katona, azaz az állami parancsra keresztény tömeggyilkos is *abszurd ellentmondás a köbön*. A Bokor fiataljai pedig inkább leülték Baracskán, vagy másutt a három évet, mint hazafiatlan bitangok, semminthogy letegyék a katonai esküt az ellenség kiirtására, mert Jézus nem ismer ellenséget. Jézus számára senki sem ellenség, hanem az Atya szeretett gyermeke: felkelti napját a gonoszokra is, esőt ad az istenektetszőkre meg a nemtetszőkre is. Ez is beletartozik az igazságba, a jézusiba. Mégpedig vastagon.

'89. évi felszabadulásunk után pedig, azaz ma, a lelkes Bokor-anyuka lelkes katolikus lánya nem tudja odaáldozni vasárnap délelőttjét az Istennek. Nem, mert nyelvvizsgára kell tanulnia, mert ennek kell áldoznia.

Az a kérdés, hogy miért, s hogy minek-kinek áldozza. Számomra nem kérdés, mert az áldott kapitalizmus idején, azaz ma, már lassan csak a nyugdíjasok érnek rá eljönni a havi csoporttalálkozókra, amelyekre az áldott szocializmusban el tudtak menni még a nemnyugdíjasok is. El bizony, bár pártunk és kormányunk nem díjazta ezeket a találkozókat, s akik mégis elmentek rájuk, azokat alulértékeléssel, értsd: kisebb havi fizetéssel jutalmazta, s volt olyan is, akinek e találkozók megszervezéséért jutalmul az államügyész kötelez javasolt meg kért a nép bírától.

Ma pedig, 2005-ben olyan tempót diktál az, akit Ady Endre így nevezett, hogy *Mi Urunk, a Pénz*, hogy... nem is mondom tovább. A II. Vatikáni Zsinat jóvoltából misére is akkor járunk, amikor tudunk. Szombatestre, vagy vasárnap a nap bármelyik órájában, akár este is, amikor és ha ráérünk. Gyerekkoromban az egész vallásos társadalomnak, város-on-falun, a vasárnap délelőttöt Istennek kellett áldozza. Hat napot jártunk iskolába, s szombat estére el kellett készülnöm minden tanulással, házi feladattal, s össze kellett csomagolnom táskámat, hogy hétfőn reggel csak megfogjam azt. Mert vasárnap reggel be kellett utaznom Mátyásföldről a Hévvél a Keleti melletti végállomásig, végigtrappolnom a Rákóczi utat meg a Kossuth Lajos utcát, hogy félkilenc előtt legkésőbb öt perccel ott legyek az osztályteremben, ahonnan átvonultunk osztályfőnökünk vezetésével a dunaparti piarista kápolnába misére. Annak a végén meg visszatráppolhattam a járt úton, s tizenegy után valamivel haza is értem, átöltözhettem, s készülődhettem az ebédhez. Ebéd után meg szórakozhattam. Hogyan? Regényt olvashattam, vagy ha jó idő volt, labdázhattam kertünkben apámmal, testvéreimmel.

Olyan ez mára már mint egy özönvíz előtti történet, pedig csak hetven-nyolcvan évet fordult gyerekkorom óta a világ. De nagyot. Akartunk ugyan gazdagok lenni, de talán nem az Isten semmibe vevésével. S most semmibe vesszük az Istent? Félek, hogy igen. A Mammon kényszerít rá minket? Dehogy is kényszerít, magunk áldozzuk neki az életünk. Rettenetes árat fizetünk neki. Az életünket hajítjuk oda oltárára. Az életünket? Hogyan? Elmondom. Az előrejelzések szerint – bár boldog-boldogtalan hazánkba akar költözni keletről-délről, amióta olyan a dzsidipink, hogy már csak az emberiség húsz százaléka gazdagabb nálunk, s nyolcvan százaléka meg szegényebb mint mi – 2050-re e csonkaországi társadalom létszáma a jelenleg még tízmilliőról hatmillióra süllyed. Az előrejelzések azt nem mondják meg, hogy a hatmillióból kétmillió lesz a roma meg a Bokor-tag, több vagy kevesebb, s nem-romák, nem-bokortagok létszáma pedig négy millió körül lesz, több vagy kevesebb.

Ennek a nemzetgyilkosságnak az az oka meg kezdete, hogy a vasárnap délelőttől is kizsorul az Isten. Kizsorul úgy, hogy helyette diplomákat szerzünk. Egyet, majd kettőt, meg hármat. Meg nyelvvizsgákat, egyet, kettőt meg hármat. Ugyan miért? Azért mert informatikát, meg közgazdaságtant, meg menedzser szakból kell sok-sok diplomát szerezni, hogy tudjunk angolul, spanyolul meg japánul gagyogni, s mindezekért jó sok pénzt kapjunk. Schütz Antal, a piarista, a század első felének legnagyobb magyar teológusa mondta nekünk a harmincas években – egy Szent Tamás-óráján: *Aki marha, hat nyelven is marha*. Mindez csak azért történik, hogy sok nyelven tudjuk elmondani, hogy ennek és ennek a globalizált multinacionális projektnek mi a költségvonzata. Megmondom csak magyarul: az életünk meg egy nemzet halála a költségvonzata.

Ne menj tanárnak, úgy is kifogynak gyerekeink az iskolából. Miért? Mert nincsenek. Menj inkább gyogyopedagógusnak, mert lassan-lassan csak hátrányos helyzetű gyerekek születnek. Mitől lesznek hátrányos helyzetűek? Attól, hogy nincsen anyukájuk. Mert harminc éves korukig a nők nem is házasodnak, csak lefeküsznek valakikkel. Utána pedig sajnálják a gyeseen töltött időt, mert az megakasztja őket érvényesülésükben. Az anyai szeretet melegének hiánya következtében lesznek a gyerekek hátrányos helyzetűek. Azt nem pótolja a túrórudi, meg a kinderparadiz. Egy anyukának otthon kell lenni. Egy anyuka az, aki otthon van. A tanulást fejezze be 22-24 éves korában, s akkor menjen majd munkába, amikor már felnevelte a maga hat gyereket, vagy amennyit az Isten ad neki.

Vagy szerezheti a diplomákat, a nyelvvizsgákat, dolgozhat az érvényesülésén, de az életébe kerül. Elhasznál élete folyamán egy jó pár férfit, házasság előtt meg után, s járhat ettől az újmóditól pszichológushoz, meg kondi-fitness-terembe, meg akárhová, de boldogtalan lesz mindenképpen – diplomástúl, nyelvvizsgástul, érvényesülés ellenére is. Nem ér rá csoporttalálkozóra menni, ahol megtanulja, hogy mitől lesz boldog. Attól, hogy boldoggá tesz egy egyetlen férfit, mint feleség, és nem hátrányos helyzetű, hanem testben-lélekben egészségessé tesz hat gyereket, vagy amennyit az Isten ajándékoz neki.

A '80-as években kidolgozta a Bokor az *életegytemet*. Elsősorban lányok számára, de jöhettek rá fiúk is. Mit tanítottunk ott? Azt, amitől férjek, gyerekek boldogak lesznek. Biológiai, irodalmi-művészeti meg teológiai ismereteket. Olyan ismereteket, amik – ha felnevelték a maguk hat gyermekét – társadalmilag is, munkaviszonyilag is hasznosíthatók lesznek, ha kiröpülnek majd a családi fészekből a gyermekek

Hát kedves Bisztrai Gyuri, aki a kérdést megfogalmazta, ez a jézusi igazság az Úr 2005. esztendejében. S bizony a Mammon fordítja el tőle azt, akit el tud fordítani. Testvéreim, a padokban ülő kisközösségek meg még nem kisközösségek, nagyon bízom Bennetek, hogy titeket nem fordít el. Őrizzen meg titeket ettől Jézus teste és vére, akivel táplál Benneteket ez a szentmise is. Legyetek ti a jézusi példabeszéd harmadik fiúja-lánya, akik nem mondják: megyek és nem mennek. Nem mondják: Nem megyek, és mennek. Hanem ezt mondják apjuknak: Atyám, megyek a szőlőbe, és el is mennek. Amen.

Városmajor, 2005. október 3.

(A regény 21. folytatása). Giuseppe Roncallit '56 őszén választják meg pápává, 78 éves már ekkor. Négy éve pápa már, amikor 62 októberében végre összegyűlnek a püspökök. Két hónapot vannak együtt, s nem születik semmiféle határozat. '63 tavaszán pedig meghal a pápa. Az év őszén már Montini pápa alatt folyta~a munkáját a zsinat, és újabb két hónapi munka után kihirdeti első két dokumentumát a liturgiáról s a tömegtájékoztatási eszközökről. '64 őszén megint egybegyűlnek a püspökök, és két hónap után, november 11-én, már három dokumentum születik, s köztük a *Lumen Gentium*, talán a legjelentősebb, mert magáról az egyházzal mondja el üzenetét. Végül '65 őszén közel három hónapi tárgyalás után kihirdet a zsinat még tizenegy dokumentumot, és Szeplőtlen fogantatás ünnepén pontot tesz munkájára a világ összes püspökeinek gyülekezete, a zsinat. Száz évvel előtt volt az előző, és szintén a

Vatikánban, de azt Garibaldi széjjelverte. Annak előtte meg háromszáz éve a tiroliai Trentóban. A kétezer év alatt összesen húsz volt belőle, az utolsó félezerben meg összesen három. Nem minden nap történik ilyesmi.

Hogyan érintett ez engem? Hordom a Magyar Acélban a vasrudakat a mérlegre... - leltároznak az erőművészek -, s olvasom az *Új ember* cenzúrázott, nem különösen figyelmetévesztő híradásait, s nyilván hallok arról, hogy vége lesz a latinul misézésnek, de nem olvasok még belőle semmit, s tán arról is hallok, hogy az atyák megszavaztak valamit Szent József szerepéről a liturgiában. De történik valami, ami már közelebbről érint. A magyar egyház életében történik az. Mi az? '64 szeptemberében részleges megállapodást köt a Vatikán szocialista hazámmal, s ennek látható-fogható eredményeként rövid egy hónap múltán már fel is szenteltethet öt hazai papot püspöknek. Vége már XII. Piusz hallgató egyházának? Bizony vége. Nem volt nálunk püspökszentelés '51 tavasza óta. Most már újra lesznek püspökeink. Persze olyan papokból, akik bírják pártunk és kormányunk bizalmát, akinek majd dolguk lesz ország-világ előtt megvallani, hogy egyház és állam viszonya nálunk kielégítő, sőt még kitűnő is. A Rákosi meg Mindszenty okozta két rendkívüli évtized után helyreáll, ami öröktől fogva meghatározza a nemzetek életét, a trón és az oltár szövetsége? Igen, helyre áll. Casaroli, a vatikáni érsek s majdani vatikáni államtitkár, maga jön Budapestre tárgyalni az AEH államtitkárával. Internált püspökeinkkel nem tárgyal, csak leutazik hozzájuk Hejcére, hogy letérdeljen előttük, s áldásukat kérje.

- Szerettem volna belerúgni ebbe a digóba... - mondja majd az egyik, s ezzel az álnok letérdepeléssel mélyen megalázott, mert a Vatikántól véglegesen félreállított hitvalló főpásztor.

Elmegyek Lányi Jánossal a Bazilikába a püspökszentelésre. Azokéra, akikkel *gyalázatos dalokat* művelnek majd a felszentelést engedélyező hatóságok, ahogyan halála előtt még e felszenteltek egyike megvallja. A püspökszentelés után János bácsival állunk az utcasarkon, oda is köszön nekünk az egyik újonnan szentelt püspök, Cserhádi, amikor autójába száll, s mondja János bácsinak:

- Majd beszélgetünk...

Nem került sor rá. Majd halála előtt két héttel vallja meg az osztrák tévének:

- Gyalázatos dolgot műveltek velünk...

János bácsi már 60-ban szabadult Márianosztráról. Évekig hevertetik, s csak utána kap papi alkalmazást. Két püspök internálva Hejcén, ki tudja hány pap a börtönökben, s még egy jó hosszú évtizeden át..., de ők már megállapodtak. Nyilván - jövőendő nagy jók reményében. Persze a Vatikánban is, de pártunk és kormányunkban is él a remény. Eszembe jut őrnagyom számomra baljós szava: *Megnézheti magának, hogy mit csinálunk mi a maga anyaszentegyházából.* A Zsinat műve ez a továbblépés a *csinálásban*? Igen is meg nem is. A Zsinat úgy tárgyal az egyház és a világ viszonyáról majd 65-ben, hogy nem nevez néven senkit. A atomháborúra kész - Hirosimán és Nagaszakin már túllevő - nyugati imperializmust sem, de a Gulagon a hatvan millió embernek javát már elpusztító bolsevizmust sem ítéli el. Csak a helytelen tanítást szabad elítélni, de a tőkéseket vagy az elvtársakat nem. Jézus ezt még nem tudta. Ő nem volt ilyen kíméletes. Nemcsak elveket hirdetett, de megjelölte azokat is, akik elveinek halálos ellenségei: *írastudók, főpapok és vének.* S mire jutott vele? Csak a keresztfára. Ezt akarjuk elkerülni? Tanítványaiként? Nem lehetséges, mert *nem lehet különb a tanítvány mesterénél. Ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak...*

Mondják, hogy a zsinat szüneteiben tárgyalták meg a kérdést a püspökök, s ott jutottak eredményre:

- *Jobb, ha püspökeink vannak - olyanok, amilyenek lehetnek -, mintha egyáltalában nincsenek.*

Hallottam én már ezt a hajdudorogi püspöktől is, aki nem engedte papjait barátkozni velem, s illegális lelkigyakorlatot tartani meg kisközösségeket alakítani, ezt sem engedte

meg nekik. Miért?

- Mert elviszi őket az ávó, s ott maradnak falvaikban híveik szentségkiszolgáltatók nélkül.

Mert ha keresztre kerülünk, az ezzel jár. Persze Jézus ezt nem tudta. Ő nem is volt pap, zsinagógája sem volt, de anélkül is el tudta mondani, hogy *Szeressétek ellenségeiteket!* meg hogy *Boldogok a szegények*. Azt, ami! az urak sohasem érthetnek meg. Az urak, akiknek nagy vagyonuk meg hadseregük van. Ők a hadvezérek meg a fő-gazdagok. Jézus a szentség kiszolgáltatását el tudta végezni szegény - az emeleti felső teremben meg csakúgy, átutaztában is, Emmauszban, és templom nélkül is. S azt gondolta, hogy a szentség kiszolgáltatásának csak akkor van értelme, ha a szentségek tanítása igazának a szolgálatában állanak. Nem rendelkezett még történelmi tapasztalatokkal - úgy látszik? Csak látszik. Éppen a történelmi tapasztalatok alapján mondta, hogy ezeknek az uraknak nincsen helyük az o Országában... S ezért küldte el a gazdag ifjút.

Sokkolt engem ez a részleges megállapodás, melynek szövege ma is, több mint negyven esztendő után is zárott és titkos. Csak nekem van igazam, vagy én vagyok hülye egyedül? Vagy nem vagyok hülye, s aki másképpen látja a dolgokat, nem tudja mit beszél. Nem tudja, mi van az evangéliumban, vagy nem akarja tudni. Tizenöt éve már, hogy megírtam az '52 előtti brosúráim arról, hogy *Szeretet az Isten*. Érvényes az még? Mintha kezdtem volna elbizonytalanodni. Egyszer, még a börtönben, Miki mondott valami jézusit, s utána még valami olyasmit mondott nekem, hogy lehet, hogy én ezt már nem is vallom, s akkor csak a maga nevében mondja. S én nem tiltakoztam ellene. Hatással volt rám börtönbeli, a tíz éves posztgraduális tanfolyam? Majd tíz évet töltöttem együtt politikaiakkal, akik mind hatalomváltásban és egy másféle hatalom megragadhatóságában reménykedtek. S én magam is hatalmat gyakorló szerettem volna lenni '49 előtt, s túl harmincadik évemen is, mert hát vissza akartam volna szerezni országunkat a történelmi határokig. Az meg nem megy fegyverek és hatalom nélkül!

Újra kérdéssé lett, hogy mit is akart ez a keresztre feszített Jézus. Élhető vagy csak halható, amit akart? S ha csak halható is, valóban ő és az ő útja - az út? Valóban nincsen más? Meg kell tehát még egyszer nézнем magamnak az evangéliumokat! A Jézus ajkára adott szavakat. Mindet. Akkoriban olvastam Joseph Jeremias tanulmányát, hogy csak az *abba* szó származik bizonyosan Jézustól, minden egyéb szava lehet a szerkesztő evangélistáké. Elgondolkodtatott ez. De hamarosan olvastam, hogy a német luteránus profeszszor, Jeremiás, tanulmányát megcáfolták: az *abba* szóról sem bizonyos, hogy Jézustól származik. Elolvastam még egy vastag s frissen írt német könyvet Jézusról, s munkához fogtam. Azzal, hogy a Jézus ajkára adott kijelentéseket vizsgálom meg, de azokat mindet, ha már nincs bizonyosság arról, hogy mit mondott ő, s mit adtak csak a szájára az evangélisták.

Vagy ötven ívlapra kigépeltem a négy evangélium Jézus ajkára adott mondatait, az összeset, az evangéliumok teljes anyagának jó felét. El is vágtam egy-egy mondatot, hogy egy sornál hosszabbak ne legyenek azok papírosomon. S utánuk egy sort szabadon hagytam. Dolgoztam vele egy pár hétig, mert közben kerestem kenyerem a Tempónál, meg jártam ki Pécelre Bandihoz. Amikor meglettem ezzel, akkor meg elkezdtem a kigépelte mondatok végére meg a következő sorban - betűket írni. Minek? Ezek a betűk jelezték, hogy milyen témák jutottak eszembe akkor, amikor egy-egy jézusi sort elolvastam. Persze teológiai témák jutottak eszembe. Az első mondat, amit kigépeltem, amit Jézus hallatott belülről, keresztelesekor:

- *Ez én szeretett fiam, akiben nekem kedvem telik.*

Írtam hozzá betűket: a, b, c... stb. Az *a* jelezte az istentant, a *b* Jézus istenfiúságát, a *c* hogy az Isten szeret, a *d* hogy szereti a Fiát, az *e* hogy kedvünk telhet egy más valakiben. Még nem tudtam, hogy analitikus tételeket gyártok, még nem tudtam, hogy *tartalomelemzést*

végzek. Nemis tudtam, hogy van ilyen is a világon. Csak írtam a betűket, s kiírtam egy külön lapra, hogy mit jelentenek ezek a betűk. Aztán eljutottam a zs betűig, s elkezdtem használni jelölésül a nagybetűket: A, B, C... stb. Amikor ezek is elfogytak, akkor a görög betűket, a kicsiket, aztán meg az arabs számokat. Hónapokat vett ez a munka igénybe. De egyre jobban izgatott.

Amikorra meglettem vele, kezembe vettem a külön lapot, melyen rajta voltak a betűk-számok jelentései. Ezeket a jelentéseket szedtem utána csokorba, s a végén 27 témára vontam össze a száznál is több betűt, azaz hogy témát. A 27 témát valamiféle rendbe is raktam. A kigévelt evangéliumi mondatok elé - hamarosan rájöttem, hogy írnom kell egy sorszámot: 1, 2, 3... stb. Mindegyik és sorszámmal ellátott mondatomnál találtam egy csomó jelet. Az első témát is hordozták bizonyos betűk, a másodikat is, mind a huszonhetet. Rendkívül izgalmas volt újra végig menni az evangélium mondatain. Hogy melyik témához tartoznak azok a 27-ből. Az ötven gépelt lapon nagyon sok jelet találtam, a 27 téma mindegyikéhez.

Amikor ezzel is megvoltam, írtam az egyes témákról az összes odavonatkozó helyeket feldolgozó dolgozatot. Ez is hónapokat vett igénybe. De hát ott voltak a nyári vakációk is, mert nemigen mentem nyaralni. Arra emlékszem, hogy nyaraltam egyszer Zamárdiban pár napot Frici és Erzsóknál, Frici szüleinek nyaralójában. Miséztem is a parti szabadkerti kápolnában. Meg elmentem helyettesíteni János bácsit, aki közben plébániát kapott, s miséztem Sajtoskálon, Iklanberénybe, meg Lócson, azaz *Luócson*, ahol *szíép, kiék* szeme volt az embereknek. Meg meglátogattam Sándit meg Évit, akiket én eskettem még '43-ban, s már három nagy gyerekük volt. Észrevettem, hogy nem nagyon igénylik látogatásaim. Miért, nem szerettek? De. Csak kényelmetlen voltam számukra politikai megbízhatatlanságom okán. Másodszori látogatásom után Sándi kísért ki a vasúthoz, s mondta:

- Ha pap volnék, én is úgy tennék, mint Te, de nekem gondolnom kell a családomra...

S voltam Szabó Jóska szüleinél Sajtoskálon '63-ban, mikor is Kádár amnesztiát adott a politikai raboknak, de Jóskának nem, mert őt az imperialisták kémjeként ítélték el. A kémkedés abban állt, hogy elárulta, hogy faluja közepén volt egy nemtudomhány emeletes kaszárnya, s egy vak embernek ezt a tényt elárulta. A vak ember az imperialistáknak dolgozott. Jóskát meg elítélték 15 évre. '56-ban elengedték feltételelesen. '58-ban jött Hruscsov Tatabányára. Jóska feladata lett volna, hogy falujának népét, ahol plébánoskodott, elvezesse Hruscsovot hallgatni. Nem volt hajlandó rá a szerencsétlen. Erre behozták a márianosztrai kegyhelyre, hogy letöltse a hátralevő 12 évét. Ott meg az operatívok kezelésbe vették.

- Szabadulhat, ha aláírja, hogy nekünk fog dolgozni.

Nem írt alá semmit.

- Tudja, hogy mi lesz ennek a következménye?

- Tudom, le kell töltenem büntetésemet.

Visszahozták hát Márianosztrára, s a '63-as amnesztia sem vonatkozott rá. Szülei meg vigasztalhatatlanok voltak. Írtam egy kérvényt Jóska érdekében, s leutaztam Sajtoskálra, hogy aláírással szüleivel, majd onnan felmentem a győri püspökhöz. Bejutottam hozzá, s vele is aláírtam. Mondta a püspök, hogy az irodaigazgató majd rányomja kint a pecsétet.

Kimegyek, s mondom az irodaigazgatónak, hogy mit a dolga. Kinyitja a kérvényt s mondja:

- Hát ez nem lehetséges!

Dühbe gurulok.

- Akkor megyünk vissza a püspökhöz!!!

Visszamegyünk s a irodaigazgató mondja:

- Püspökúr is tudja, hogy pecsétet csak arra nyomhatunk, amire a vármegyei AEH-s engedélyt ad.

A püspök tehetetlenül áll. Kimegyünk, s mondom az irodaigazgatónak, hogy intézkedjék, s ajánlott levélben értesítsen és mihamarabb az eredményről. Egy héten belül megkaptam a pecsétes kérvényt. Így élet egyházunk '63-ban. De már nem sokáig. Lesz ez még cifrább is,

amikor már a püspökök maguk nyomhatják a pecsétet arra, amit az AEH engedélyez nekik. Mindegy. Az eredmény a fontos. Jóskát a kérvény hatására egy pát hét múlva szabadon engedik. S hatvan éves korában megy majd nyugdíjba a győri vagonygyár segédmunkásaként. Ilyen kiválóra fordul majd az egyház helyzete. De nem a szabójóska-félék számára!

Nemigen tudok beszámolni a 60-as évek nyaralásairól. De mégis. Eszembe jut, hogy miután Szabó Jóska szabadult, külföldre utaztam vele, mert kaptam szocialista útlevelet. Megterveztünk egy nagyon szép utat: a felvidékre, amelyet sohasem láttam még. Csak Ipolyságot, amikor '39-ben odavittük kajakjainkat a Kalazantinumból. Most Hidasnémetiben léptük át vonattal a határt. Megnéztük a kassai dómot, s a Tátrában béreltünk szállást. Onnan kirándultunk Iglóra, Lőcsére, Podolinba, a Csorbatóhoz, s estére mindig hazajöttünk szállásunkra. Még Lengyelországba is átruccantam. Jóska nem, ő még megbízhatatlanabbnak számított, s oda már nem kapott útlevelet. Láttam Krakkót, a piaristáknál szálltam, meg is ajándékoztak, aranyosak voltak. Hazafelé menet meg belátogattunk Túrócszentmártonba, ahol Anyukának vásároltam egy nagyon szép ruhát. Halála után Marcsuka húgom örökölte. Továbbutazva nagyokat sétáltunk Pöstyénnek még a monarchia levegőjét lehelő parkjaiban, Nagyszombaton pedig a ferenceseknél szálltunk meg. Otthon éreztem magam. Csak ritkán kellett elővennem német vagy latin nyelvtudásomat. A nagyszombati püspökséget megkerestük szállás okán, s elkezdtem dikciómat latinul, mire a bennünket fogadó pap nevetve rám szólt:

- Csak beszéljen magyarul...

Iglón is - az üzletekben szólhattam magyarul, a nagyszombati kofák meg hangosan kiabálták a *naccságos asszonvt* - hamisítatlanul tiszta kiejtéssel. Nem is szólva Pozsonyról, ahol gyufát vásároltam, s nem tudom már hogyan kértem, de az eladó kisasszony rám szólt:

- Dobozt kér vagy csomagot. A doboz az egy gyufa, a csomag meg egy tucat...

Onnan már, s vonattal Pestre jöttünk. Nagyon szép utunk volt.

Ezután történt, hogy Andi házassága tönkre ment. Váltak. Próbáltam békíteni őket.

János tiltakozott:

- Csak mint magánember szólhatsz hozzá, papként nem!

- Nálam ez a kettő egy, nincs magán meg papi véleményem, csak jézusi!

Persze nem jutottam semmire, Jánosnál volt már akkor egy harmadik személy is.

Évek múltán újra megkerestem, házasságuk 25 éves fordulója után:

- Jánoskám, nem volna itt az ideje, hogy szentségi házasságod helyreállítsad?

- Meg kell dicsérnem hajlíthatatlan következetességed - volt elegáns válasza. Ezt követően már csak gyermekei esküvőjén, s az utóbbi években: unokáinak esküvőjén találkoztam vele, akiket- egyelőre- mindet én eskethettem. Jaj de nagyon sajnálom, hogy ez a szépeszű, míves tollú ember kiesett körünkől. Miért? A *harmadik* volt a felelős érte? Az csak következmény volt. Belépett életébe - egy Miki miatti házkutatás során - a hatalom... Ahogyan a hierarchia életébe is belépett, és sokakéba. A diktatúra hatalommal bír, nem is kicsivel.

Magára maradván - Andit már többször látogattam, Felvidéki nyaralásom után is. Az osztályával készült ő is a Felvidékre, S én lelkesen magyaráztam neki, hogy miket érdemes megnézni, és térképeket adtam neki. Később mondta:

- E lelkes magyarázat után kezdtem újra hinni Neked.

Eszembe jut, hogy levélben megkerestem - vagy ő engem? - kalazantinumi legjobb barátomat is, akit szentelése után Kolozsvárra helyezett a rendkormány, s ő, bár mosoni gyerek volt, ott maradt Erdélyben: elmentem Börzsei Marcihoz. Amikor szabadultam, Görgényszentimrének volt a plébánosa. Többször is meglátogattam. Nagyon finom lelkű ember volt, s a kultúrája is. Mosoni faluja nyelvéből doktorált Kolozsvárott Szabó Attilánál. Sokat sétáltunk. Láttam, hogy a Görgényi havasokról tavasszal lezúduló Görgény vize minden évben új medret vág. Mondta, hogy a közeli Üvegcsűr magyarjai mind szálas

és szőke emberek; tótokból elmagyarosodott magyarok. Lehet benne valami benne, mert a gyulafehérvári egyházmegye legutóbbi sematizmusában ezt találom: *1770 - ig erdőség volt a falu helyén. Ekkor b. Bornemissza József üveggyárat alapít... szakembereket telepít be Morva és Csehországból, munkásokat Székelyföldről...* Mesélte az is, hogy valahogy elterjedt róla a vegyes lakosság - református és katolikus magyarok, meg görögkatolikus románok - faluban, főleg a románok körében, hogy akiért ő imádkozik, akár az imát fizető legény, akár a leány, annak feléje hajlik választottjának a szíve. Nem is misét kérnek, csak a nemtudomminek nevezték - román a szó - imádkozást. Másszor is, később is voltam nála, amikor Márton Áronnal találkoztam bérmláskor. Ha sokáig élek, legalább egyszer szeretnék keresztülmenni a Görgényi havasokon. Három út is vezet keresztül rajta. Szászrégen, Parajd és Székelyudvarhely felől, de talán a parajdin tud elmenni az autó is. Gyalog többnapos járás volna az út. Az volna a szép, lehetne útközben gombászni is, de ezzel elkéstem egy félszázadot.

Más nyaralásaimra nem emlékezem. Csak írtam, és írtam, amibe belefogtam, hogy tisztában legyek vele, hogy mit is gondolok, azaz hogy Jézus mit gondolt. Mert miért, miért nem, ő volt számomra az *etalon*. Alighanem azért, mert megkérdőjelezetlenül élt bennem, hogy ő az *Isten Fia*, s ezért szükségképpen egyetlen eligazítóm.

Hol tartottam ekkor én? Nem tudom, mi okból, de '64 karácsonyán tettem először indigót a gépembe. Pécelieknek prédikáltam el a templomban. Akkoriban még soha nem írtam meg előre szentbeszédem, utólag kellett rekonstruálnom, ami bennem volt, hogy a szöveg míves legyen. Pécelen még nem használtam magnót. S megmaradt a szöveg.

Megváltás és megváltás

...Emmánuelnek fogják hívni, s ez azt jelenti: Velünk az Isten! - így énekel Izajás. Igen, az Isten velünk, de mi az Istennel vagyunk-e? Az angyalok éneke kétezer év alatt beborította-e a földet? A jászolban fekvő gyermek és annak békessége meghódította-e az emberi szíveket? Az ateizmus napról napra tömegeket, sőt nemzeteket hódít meg. A megkeresztelték arányszáma évről évre fogy. Mitől terjed az ateizmus? Mitől fogynak a keresztények?

Isten lemondott szentháromsági hiánytalan létéről, s eljött hiányoktól szenvedő embernek. Emberként bölcsőnek jászlat, halálos ágyként akasztófát választott. Istenként embersorsot, emberként a kiközösítettek sorsát választotta. A keresztények dicsőítik Öt ezért, maguk pedig igyekeznek életüket kényelmessé tenni, s e kényelmet minden rendelkezésre álló erővel megvédeni és gazdagítani. Az ateizmus megállapítja, mi és ki az ember földi üdvösségének akadálya. Az ateisták pedig meghirdetik az akadályok elleni feltétlen harcot; kerül, amibe kerül, de ártalmatlanná tenni a kiváltságokat élvezőket - ha kell, véres harcok árán is.

Látnivaló: a kereszténység, illetőleg Krisztus és a keresztények közti ellentmondás, s az ateizmus és az ateisták közti összhang: lehet egy eszme helyes vagy helytelen, de a benne lévő hatékonyság kifejlenni csak akkor tud, ha zászló és tábor egyetért egymással. A keresztény zászló, a Krisztus, pedig más, mint a keresztény tábor.

Ezt azonban nem valljuk be magunknak. Hogy csináljuk ezt? Hát először is úgy, hogy áthúzzuk Krisztus és a keresztény sorsazonosság között az egyenlőséget. Krisztus jászolban született; Ő megtehetette, Isten volt, rám ebből nem következik semmi. Krisztus szegényen élt, nem biztosította magát; Ő megtehetette, Isten volt, rám ebből nem következik semmi. Krisztus olyanokat mondott és úgy viselkedett, hogy három év alatt minden igazsága és jósága ellenére is, és társadalmi közakaratból akasztófára került; Ő Isten volt, Ő megtehetette, rám ebből nem következik semmi. Attól én nyugodtan lehetek keresztény, azaz krisztusi, ha az életemben, ha nagyítóval nézem is, akkor sincs semmi, ami krisztusi. A krisztusinak az élete nem krisztusi!? Ki ne látná az ellentmondást? Látjuk is, és meg is magyarázzuk, hogy elfogad hassuk.

Így szól a magyarázatunk: Neki mindezt csak azért kellett csinálnia, hogy megváltson bennünket. Meg is váltott vele, s a megváltás - kétezer éve már - készen is van. Nekünk

tehát felesleges beléfeküdnünk a jászolba; vállalnunk, hogy ne legyen fejünket hová lehajtani és akasztófára juttatni magunkat. Talán csak nem akarjuk mindannyian újból megváltani a világot? Kiáltunk csak oda a fejfel fálnak szaladó forrófejűeknek: Megállj, hékás, Krisztus már megváltotta a világot.

Ez pedig így világos. Ezekután már csak az a kérdés, hogy mi szükség a keresztny, azaz krisztusi emberekre a világon? A kérdés teljességgel felesleges. Mert két mondattal korábban már válaszoltunk rá: Semmi. Nincs szükség krisztusi életre. Ebből a műfajból egy és csak egy kellett. Egy - a megváltáshoz. S az övé erre éppen elég volt.

De akkor mire valók a keresztnyek? Ez is buta kérdés, mert fölösleges, hiszen nyilvánvaló! Arra, hogy élvezzék a megváltást. És ez program? Hogyne volna az! Ha nem veszik el másnak az életét, élettársát, vagyonát, jóhírét, vagy ha el is veszik, de megbánják, s mondanak öt miatyánkot, öt Üdvözlégyet - akkor *ők*, és csak *ők*, a megkereszteltek, élvezhetik a megváltás gyümölcsét. Így kedvesek Isten előtt, és így jutnak a földi életen túl a mennyországba. Program ez bizony! Nem vesszük el a másét; ha elveszük, meggyónjuk, s kapjuk cserébe az üdvösséget.

Mit szól például egy családjával együtt utcán háló és meghaló indus az ötszobás családi házzal rendelkező s tőle az utcakövetet bizony elvenni nem akaró s mindezek mellett a megváltás gyümölcsét élvező keresztnynek a programjához? Vagy mit szól egy nagyon sok millió éhezőt és rongyost számláló nemzet egy töke kihelyezési-, termelésifelesleg- és piachiánygondoktól gyötört fejlett ország hitvalló keresztnyeinek e gondok közepette folyó megváltásgyümölcs-élvezéséhez? Megmondom. Dühbe gurul a mi megváltásgyümölcs-élvezésünkön, káromkodik egyet, ateistává lesz, s akármily éhezések, börtönök s életkockáztatások árán is, de nem nyugszik, míg családi házunkból ki nem kerget, s összes fenti gondjainkat le nem veszi vállunkról. Nem állok érte jót, hogy még azt sem fogja megengedni, hogy templomainkban Jézus jászlaról, fejéthovalenemhajításáról, felakasztásáról szóló történeteket hallhassunk. Még azért sem állok jót, nem viszi-e börtönbe papjainkat, hogy eszeveszett istentelenségében megakadályozzon bennünket abban, hogy a megváltás gyümölcsét élvezzük.

Most már jöhet a második kérdés. Mit szól a mi programunkhoz Krisztus? Summásan mondjam? Mondom: *Miattatok gyaláznak engem a nemzetek!* De adhat egy nem summás választ is, felolvashatja nekünk a négy evangéliumot. Kezdve a gazdagokon, jóllakottakon, nevetőkön, hízelgést gyűjtőkön. Folytatva a négy boldogságon, amely a szegények, éhezők, sírók és kiközösítettek csoportjáé. Ráismerünk az első, a négyjajos csoportban a mi krisztusi zászlónk alatti programunkra s képviselőire? Gazdagnak, jóllakottnak, nevetőnek s elismertnek lenni akaró önmagunkra? S a négy boldogságban a csak Krisztusra hárított-monopolizált, és abból magunkat szépen kiemelő programra? Esetleg meg is kérdezné tőlünk: Az én keserves életem s nevetségbe fúlt halálom gyümölcsének élvezését adtam programba nektek, amikor a hűtlen sáfárt dicsértem, aki szétosztotta, amit Isten vagyonkezelőként bízott rá, mert tudta a sáfár, hogy ezért és csak ezért fogadom be az örök hajlékokba? Elmondtam-e - kérdezné tovább tőlünk -, hogy nem lehet a gazdagságnak is, meg az Istennek is szolgálni? Mondtam-e úton-útfélen, s meg nem-szűnően ismételve, hogy adjátok oda, amitek csak van a szegényeknek? Mondtam-e, hogy csak az szereti felebarátját, aki nem ismer idegent, ahogyan a számariai ember? Mondtam-e, hogy a magad kifosztása, szegénnyé tévése másokért - csak csupán tanács?

Azt mondtam, hogy az ítéleten azt fogom számon kérni, hogy hozzányúltunk-e a máséhoz, vagy azt, hogy távozzatok az örök tűzre, mert éheztem, s nem adtatok ennem, ruhátlan voltam s fel nem ruháztatok, nem volt lakásom, s lakást nem adtatok? Csak a ma élőkből kétmilliárd mindannyiunknál összehasonlíthatatlanul szegényebb felebarát vádoló bizonyossága fogja kiáltani felénk a nem hazudó, nem ijesztgető Isten megfellebbezhetetlen ítéletét. Egyetlen dologra vagytok érzékenyek. Ez a paráznság. De nem ezért fogtok

elkárhozni. Ezt úgy-ahogy megbánjátok, s ezért én hetvenszer hétszer betakarom átszegezett testemmel mezítelenségteket, s élvezitek megváltásom gyümölcsét. De hogy az egész nektek adott programot kisíboljátok az evangéliumból, hogy eleve megtagadjátok, hogy utánam jöjjetek, és felvegyétek a ti kereszteteket - ezt, amit meg sem bánhattok, mert el sem ismertek, ezt nem tudom el- és betakarni. Mert ez maga a megátalkodás, a Szentlélek elleni bűn, amelyről megmondtam, hogy nincs rá bocsánat sem ezen, sem a másvilágon...

Mitől terjed az ateizmus? Mitől fogynak a keresztények? Azt gondolom, e két kérdés nem kérdés többé. S e két kérdéssel együtt lesöpörtünk az asztalról még valami mást is. Egy szívünkhöz nőtt balhiedelmet. Azt a magunk vigasztaló önáltatást, hogy a kereszténység azért nem terjed, mert kereszténynek lenni nehéz. Attól félek - akár az utolsó ötven évben is, az összes vallásüldözéseket beleszámítva is -, ateistát többet akasztottak, többet börtönöztek be, mint keresztényt. S azok mégis növekednek, s mi mégis fogyunk. E balhiedelemnek éppen az ellenkezője az igaz. A kereszténység is terjedne, ha nehezebb volna. A kereszténység is terjedne, ha a tábor ugyanaz volna mint a zászló. Ha az ellentmondás megszűnnék, ha a keresztény valóban a krisztusit és nem eleve a krisztusi megtagadását jelentené.

Nem azért fogy a kereszténység, mert nehéz, hanem mert ennek a kereszténységnek nincsen értelme. Gondolkodó és becsületes ember nem hiheti, hogy ezzel a kereszténységgel valaha is előidézhetjük azt a megváltást, amit Krisztus reánk bízott. Azt tudniillik, hogy az ő krisztusi életének vállalásával megteremtjük a gyűlöletet felszámoló felebaráti szeretet világát. A már megszerzett és majd megszerzendő javak magunk számára birtoklásán épülő krisztustalan keresztény megváltásgyümölcs-élvezés – ez fogalmilag zárja ki a felebaráti szeretet világát.

Az ateizmus görbéjének emelkedése egyre meredekebb, a kereszténység görbéjének az esése egyre meredekebb. Kiszámítható az idő, amikor görbénk eléri a koordinátán a zero értéket? Vagy a hitünk arra tanít, hogy jön majd nép és nemzedék, amely megérti a betlehemi éjszaka angyalénekét? Támadhat a mi nemzedékünkben is krisztusi kereszténység, amely megérti a mi jóakarattól különböző, az angyalénektől hirdetett krisztusi jóakaratot, amely megadja előbb nekünk, majd általunk és felvett keresztjeink által a világnak is a békességet, az angyalok karácsonyi jókívánságát? Azt a kívánságot, amely egyre dübörgőbben és követelőzőbben zúg végig a világon? Megadja azt, aminél kevesebb sem Istennek, sem embernek nem elég, s ami Krisztus nélkül nem lesz meg soha- a békességet?

Hát ennyi volt a prédikációm '64-ben Pécelen, amikor lényegében még nem tudtam semmit a II. Vatikáni zsinatról, s amikor újra elkezdtem nagyító alatt tanulmányozni a Jézus ajkára adott evangéliumi szövegeket dolgozni. Amikor vakációban meg naponta, munka után és bele az éjszakába... írtam és írtam e munkát, s mire készen lettem a 27 dolgozattal, már tudtam a vázát a KIO-nak, ha nem is tudtam még, hogy ez lesz végül a címe: *Keressétek az Isten Országát!* S a '65-ös év vége felé el is kezdhettem volna gépelni az akkor még három könyvre tervezett munkát: dogmatika, morális, és az Isten Országa, de akkor valami megakasztott.

Közbejött, hogy befejeződött a Zsinat, s megélné a postám. Könyveket kaptam külföldről, s a Zsinatról szólókat. Az alapvető tájékozódást Max Lackmarm több kötetes munkájából kaptam, egy lutheránus paptól, akit meghívott a Zsinat megfigyelőnek mint az *Evangélikus és katolikus újraegyesülés* képviselőjét. Mind a négy ülésről írt egy-egy kötetet. Az osztrák katolikus Styria adta ki művét. Számomra élmény volt falni köteteit, mintha jelen lettem volna a zsinaton. S egy Mester István nevű pap, akinek a nevét sem ismertem, s aki disszidált, és a Hittani Kongregációban kapott valamiféle beosztást, elküldte nekem füzeteként a Zsinat dokumentumait kihirdetésük sorrendjében, azok legelső kiadását. Leálltam a munkámmal. Előbb meg kellett ismernem a nyomdafriss legújabb katolikus tanítást. Latinul szóltak a dokumentumok. Lefordítottam őket. Azaz

Évának gépbe diktáltam a fordítást, és indigót is tettünk bele, vagy tizet. Ezzel tíz évvel előztem meg hivatalos egyházunkat, mert a Szent István Társulat csak 1975-ben adja ki a maga fordítását.

Talán a Zsinat okozta eufória volt, ami előidézte ezt a második fogadalmam-ellenes gesztust. Az első az volt, hogy négyesben azért és negyedévenként mégiscsak találkoztunk. A *Lumen Gentiummal* kezdtem a fordítást, s lefordítottam még a *Gaudium et Spes*-t, de végigolvastam, azt hiszem, majd mindegyiket, mielőtt folytattam volna a magam dolgát. Nehéz volna most, negyven év után pontosan beszámolni akkori benyomásaimról. Kezemben van *Sandro magister* jelentése az internetről: *Róma 2005. június 22: ... a II. Vatikáni Zsinat történetének "az igazsághoz hű és nem elfogult megírása még várát magára"* - jelentette ki Camillo Ruini bíboros. Abból az alkalomból, hogy a Vatikán kiadójánál megjelent egy vatikáni monsignore tollából egy könyv: *Ellenpont a II. Vatikáni Zsinat történetéhez* címmel. Ruini magyarázza a címet: azért ellenpont, mert szöges ellentéte a zsinat ama értelmezésének, melyet a katolikus történetírás ezidáig adott és világszerte monopolizált. Ismét idéz a magiszter Ruinitól: "A zsinatnak a múlttal szakításként és új kezdetként értelmezése a végéhez közeledik... ideje, hogy a történetírás rekonstruálja a zsinat történetét, amely végre a valóságnak megfelelő történet lesz".

Érti mindezt a kedves olvasó? Elmondom, hogy mire gondolok. A reformista egyházi közvélemény hajlik arra, hogy a zsinat szakította a múlttal, a konzervatív pedig azt gondolja, hogy "folytonosságot alkot minden eddigi korszak hitével" (II. János-Pál). Ténylegesen az elmúlt negyven évben egyházunkban az történt, hogy akik a Zsinatra hivatkozva merészebben újítottak, azokat elhallgattatta a hierarchia. Ruini, úgy gondolom egy új korszak kezdetét jelentette be: ezután már senki se hivatkozhat az újító gondolatai alátámasztásául a Zsinatra.

Hogyan voltam tehát én akkor, amikor először olvastam a Zsinat dokumentumait? Örültem, hogy találok bennük olyasmit is, amit korábban nem olvastam egyházam hivatalos dokumentumaiban. Mondok néhány példát rá:

Krisztusa szegényen és üldözötten vitte végbe a megváltás művét, az egyházat is ugyanerre az útra szólítja hivatása (LG 8).

... az újszövetségi könyvek közül is méltán kimagaslanak az evangéliumok, mert elsősorban ezek tanúskodnak a megtestesült Igének, a mi Üdvözítőnknek életéről és tanításáról (DV 18).

Az isteni törvény rendelkezéseit lelkiismeretében fogja fel és ismeri el az ember; köteles is lelkiismeretét minden tevékenységében hűen követni, hogy eljusson céljához, Istenhez. Nem is szabad őt akadályozni abban, hogy lelkiismeret szerint cselekedjék... és csak a lelkiismeretének tartozik engedelmeskedni (DH 3.,11).

Méltányosnak látszik továbbá, hogy a törvények megértően intézkedjenek azokról, akik lelkiismereti okokból nem fognak fegyvert, de készek békés formában szolgálni az emberek közösségét (GS 79).

Ami pedig a többiekkel illeti, azok számomra mind belesimultak abba, amit idáig a teológián okosabb professzoroktól hallottam-olvastam, s amit magam is tanultam Schütz Antaltól a '30-as években. A 80-as évek elején meg közösségeinkben alapos vizsgálat alá vetettünk a Zsinat főbb dokumentumait, s megállapítottuk, hogy miben térnek el az evangéliumokban található jézusi szemléletről, melyet akkor már a KIO kötetei is segítettek megmutatni nekünk. A KIO szemlélet, amely a '81-es hivatalos római megnyilatkozás szerint nem térnek el a katolikus tanítástól.

Ma pedig azt gondolom, hogy Ruini bíboros akciójának igaza van, mert a katolikus történetírás is áldozatul esett annak a reménységnek, hogy a Zsinat folytatódni fog, s bátor kicsiny lépéseit további bátor lépések fogják követni. A Zsinat eufóriát hozott: végre lehet az egyházban szabadon véleményt nyilvánítani. Lehetett volna, ha lecserélték volna

a Kúria személyi állományát. De nem cserélték le. S akik abban reménykedtek, hogy bátran léphetnek tovább a zsinat által megkezdett úton, megütötték bizony a bokájukat. Küng nem írhatta meg kérdőjellel: *Tévedhetetlen?* Nem bizony.

Congar a zsinat után írt a *Concilium* című és valamikor radikálisan reformista folyóiratban egy tanulmányt arról, hogy a zsinati határozatok érvényesülése nagyon lassú folyamat. Egy határozat megszületése és gyakorlatban érvényesülése, ez nagyon is kettő. S még erősebben az, ha nem cserélik le a határozat előtti szemlélet képviselőit vezetői posztjukról. Nem cseréltük le. VI. Pál nem is akarta. I. János-Pál alighanem akarta, s ezért halt meg pápasága 33. napján. II. János-Pál pedig megerősítette a konzervativizmus pozíciót, s nem utolsó sorban azzal, hogy nagyobbára csak ultrakonzervatív személyeknek adományozott bíborosi kalapot.

Mindebből akkor az következett számomra, hogy csak bátran tovább. Miért? Mert én nem azzal foglalkoztam, hogy mit kell tanítani-csinálnia az egyháznak, hanem csak azt akartam megmutatni, hogy Jézus mit tanított. Nem kontesztáltam. Hogy mi következik ebből a mai egyházra, azzal én nem foglalkoztam. Ezért mondhatta a Klérus Kongregáció, hogy nincs a KIO-ban semmi, ami sértené a katolikus hitet. S a '64-es a Zsinattal egykorú péceli prédikációm? Talán az sem sértette.

Miután lefordítottam a *Lumen Gentium*-ot és a *Gaudium et Spes*-t, nyugodtan folytathattam munkámat, s elkezdtem két indigót betéve a gépbe diktálni Évának eredményeimet. Hatalmas tollat rágások után diktáltam, nagy előkészületek után. S '68 nyarának végére el is készült a hat vastag broszúra. Egyetlen példányom sem maradt belőle. Közben egyebet is diktáltam, mert lassan-lassan felfutott a Fordítás Irodánál a fordítói pályám is. Amikor végére értünk a hatodik kötetnek, felálltunk Évával, s elénekeltük a Te Deum-ot. Közelében voltam már 50. születésnapomnak. Csak több volt ez már mint a húsz évvel korábban írt *Szeretet az Isten*. Ez a fiatalkor, a KIO pedig a férfikor gyümölcse volt. Hat kötetes öt könyv lett végül is a 27 dolgozathból. Az első: *Honnan jött?* A második: *Miért jött?* A harmadik: *Az út* - de két kötetben. A negyedik: *Nem fogadtuk be.* Az ötödik: *Az ország.* Ez volt a hat kötetes ötkönyv.

S közben mi történt? Jártam a Tempóba, jártam Pécelre, s barátkoztam tovább azokkal, akik szóba álltak velem. Müliékkel, Sárával, Évával, Andival a pestiek közül. Fricivel-Erzsóval, Jóskával, Terivel a debreceniek közül, de történt valami egyéb is.

Éva néni Fehérváriné Ildikóéknál lakott albérletben a Breznó-közben. Egy alkalommal megkeresi Ildikót, a derék katolikus asszonyt, a szomszéd házból egy derék katolikus férfi, egyetemi docens, dr. Demeczky Mihály, s mondja, hogy három fiából a legidősebbet, Jenőt nem elégíti már ki az, amit a templomban hall, kellene egy alkalmas személy, aki foglalkoznék a fiával. Ildikó már jól ismer engem, sokszor jártam már náluk, beszélgettem is velük: férjével, apjával, anyjával s a három gyerekkel. Szól Ildikó Évának, s Éva majd megkérdezi tőlem, hogy vállalom-e Jenőt. Mért ne vállalnám? Ez csak egy személy, ez nem ellenkezik a fogadalmammal. S Jenő el kezd járni hozzám délutánonként. Egy személyes filozófiai tanfolyamra. Azt mondom neki, amit leírtam már Demény Palinak is, Halász Bandinak is. Nem tudom mennyi ideig tartott a tanfolyam. Azt sem, hogy hetenként vagy két hetenként találkoztunk. Ha ez 65-ben történt, akkor Jenő 16 éves volt. Az elbolondíthatók, a Jézus számára megnyerhetők korában. Próbáltam ezt az egyszemélyes műfajt más fiatalokkal is. Éva is prezentált nekem két fiút, egy szemészorvos gyerekeit. A gyerekek anyja volt Éva köréhez tartozó, s buzgón kért '62 előtt az Éva által szervezett előadásaimra. Meg is látogattam őket. A férjével is próbálkoztam barátkozni. Nem lett a tanfolyamomnak semmi eredménye. Csak jófiúk voltak, engedtek szüleik kérésének, hogy látogassanak engem.

A másik tanfolyam is eredménytelen volt Halápi Évivel, a keresztlányommal. Ő volt szüleim első unokája, 46-ban született. Amikor kijöttem a börtönből, már 15. évében járt, s felcsapott ateistának. Mikor? Már nagyon régen. Még emlékszem rá, hogy '62 nyarán.

Mátyásföldön, a Repülőtéri HÉV megállóban állunk: anyám, a húgom, Livi, Évike és én. Vasárnap van, és Livi megszólítja lányát:

- Évikém, voltál ma már szentmisén?

- Nem voltam, és nem is megyek. S ezt vedd egyszer és mindenkorra tudomásul, Anyám!

Csend következett, és a kanál megállt a levegőben. Rá vagy három évre írtam neki egy levelet:

- Évikém! Csecsemőként kereszteltek meg, nem tudtál igent mondani arra, amit ott csináltunk Veled, s én lettem a keresztapád. Ezennel kijelentem, hogy visszaminősítem magam számodra keresztapából Gyuri bácsivá, ha nem adsz nekem lehetőséget arra, hogy tartsak Neked egy tanfolyamot arról, amit csecsemőkorodban nem mondhattam el neked.

Ekkor már egyetemista volt. Eljött az egyszemélyes tanfolyamra ő is. Becsülettel végighallgatta, amiket mondtam neki, és utána maradt továbbra is ateista. Valami gyermekkori sérülés folytán *incapax* volt tartalmaim számára, akinél egyébként jézusibb viselkedésű embert nem találtam mind a mai napig családom tagjai között. De elvégezte a tanfolyamat, s én maradtam számára keresztapa, ő meg ateista. Abban reménykedem, hogy Jézus nem fogja számon kérni tőle rengeteg misemulasztását, amit élete során felhalmozott.

De Jenőnél sikerült a tanfolyam, mert benső igénye volt a tisztánlátásra. Neki története lesz a Bokorban. És másvalakinél is sikeres voltam: Turiák Ildikónál, aki Trásy Évi barátnője volt. Úgy lett azzá, hogy egészségügyi dolgozók voltak mindketten a MÁV kórházban. Ildi apácának készült. A Csávossy páter gründolta Unum-apácáknál, akik nem élhettek együtt, mert Rákosinak nem volt szüksége szerzetesekre. A noviciátust azért elvégezhetette. Hogyan? Úgy lett novícia, hogy mesternője ezt mondta neki:

Kislányom, naponként munka után térdepelj be hazament bármelyik utadba akadó templomba, nézz rá a karórásra, hol áll a nagy mutató, s amikor egy számmal az előre jut, akkor hazamehetsz. Végigcsinálta a noviciátust, de fogadalmat nem tehetett. Azért, mert közben megismerkedett velem, vagy csak azért, mert még mindig nem volt módjuk az együttélésre, nem tudom. De annyit azért mondtak neki:

- Tedd le a fogadalmat Bulányi atyánál!

Ott meg nem tudta, mert akkoriban még én sem gondoltam szerzetalapításra. Ma már gondolok rá. Nem apácarendet akarnék alapítani, hanem családi szerzetet. De nem jelentkezik rá ő sem, mert pillanatnyilag el van foglalva: a rákjával birkózik - az életéért. Hát övele találkozom Trásy Éviék lakásán valami jeles alkalommal, melyre meghívást kapunk, Ildi meg én is. Lecsapok rá, s őt is meghívom egyszemélyes tanfolyamomra. Akármit mondok is, mindenre üdvözült arccal mosolyog: ő is úgy gondolja. Nem tudok mit mondani annak, aki velem mindenben egyetért. Ki kell találnom valamit, amit nem tud: ő lesz az első, akit görögre próbálok tanítani. Pár év múlva majd sorozatban rendezem görög-tanfolyamaimat - 15 meg húsz főnek. A Bokorban, és Székesfehérváron is, még a Regnum teológiai tanfolyamán is. Mekkora sikerrel, már nem emlékszem rá, de ebből is maradandó kapcsolat lesz. Őt összeismertetem majd Jenővel is. Jenő boldog:

- Ildivel lehet másról is beszélni mint veled, Gyurka bácsi.

Nem mondja meg, mi az a más. Jenőt el is kapja a gépszíj. De majd más kötél üti el őt, mert Ildi - minden rábeszélőképessem ellenére is - hajthatatlan: ő apáca akar lenni.

Vissza a görögre. Honnan ez az új szerelmem? A középiskolában négy éven keresztül tanultam heti hat órában. Jelesre le is érettségiztem belőle. Klasszikus görögöt tanultunk: Xenophónt, Homéroszt, Sapphót, Szophoklét, Platónt, meg a többieket. A noviciátusban pedig az újszövetségi *koiné* változatát a görögnek. A teológián már nem került elő, azt latinul tanultuk. Megvoltam nélküle szentelésem, Kolakoviccsal találkozásom után is, s a börtönben is. De utána, amikor elkezdtem írni a 27 dolgozatot, s a pontosítások okán újra és újra elő kellett vennem a görög szöveget, feléledt rég felejtett érdeklődésem a görög nyelv iránt.

A '60-as évek során- tempósként- sokszor miséztek a Nefelejcs utcához közel, a Rózsák téri templomban. Ott találkozom egy alkalmilag szintén ott miséző francia pappal, Pere Poupard-dal. Később lesz az egyháznak egy ily nevű bíborosa is, máig sem tudom, hogy ő volt-e az, akivel francia beszédbe vagy csak nyögésbe elegyedtem, mert francia nyelvtudásom is csak könyvtudás. Mindegy, de a beszélgetés eredményeként, küld nekem hamarosan egy *Schmoller-t*. Mi az? Egy görög szöveget, mely sorba veszi az Újszövetségben előforduló görög szavakat, s idézi azok összes előfordulásait, a szó környezetszövegét is, s megjelöli azokat a helyeket, melyeken megtalálhatók azok a görög nyelvű szentírásban. Így tökéletesedhetik a KIO módszere. Csak felütöm a Schmollert, s már tudom is, hogy pl. a négy evangéliumban még hol fordul elő az éppen vizsgált tartalmú szó, s analizálhatom egyenként összes előfordulásait, hogy a végén megállapítsam, mi annak a szónak a pontos jelentéstartalma - Jézus ajkán. Ezt a módszert mutatja majd be a KIO 12. numerusa, melynek címe: *Az istennektetés*.

Az elkövetkező évek folyamán eljutok majd az Abonyi utcába, ahol a reformátusok könyvtárára található, s örömmel fedezem fel annak református lelkész őrzőjében az egyik Tarr-fiút, akinek egyik öccsével jártam be naponként Hévvél a 30-as években Pestre iskolába. Apjuk olyasféle elkötelezett református volt Mátyásföldön, mint apám katolikus változatban. Ő aztán ellát engem bőven Schmollerrel, s én ajándékozom vagy csak adom a görög tanfolyamok igényesebb résztvevőinek a Tarr-fiútól majdnem szimbólikus áron kapott köteteket.

S közben történt valami. Mi? A Nemzetközi Vásár? S nekem ahhoz, mi közöm? Csak annyi, hogy a Tempó dolgozott az ott kiállító *átkos imperialistáknak* is. Ami minket, a melósokat illetett. nagyon szívesen is. Miért Hát csak azért, mert nemcsak aláírták menetlevelünket, hanem... még meg is ajándékoztak bennünket a nap végén, ha jól tüsténkedtünk nekik, egy-egy csomag külföldi cigarettával, szardíniás dobozzal. Kapni egy csomag *Pal-Mal-t* akkor olyan kincsnek számított, amilyen nem sok embernek jutott birtokába a '60-as években! Én is sikereket arattam velük családomban. A Tempóban az évek múltán elkezdtek hasznosítani. Le-leszóltak a központból, ha lebetegedett valamelyik telepvezető, hogy vegyem át egy-két napra a telepvezetői tisztet, s én átvettem. Az Österreicher Irén férje, Novák elvtárs volt a telepvezetők főnöke. Egy ilyen telepvezetési megbízatás kapcsán támadt egy kis afférem vele. A telepvezető reggel hatkor kezdte munkáját, s délután hatig tartott az. Reggel kiállították a menetlevelet, melyekkel elmentünk a munkába, délután pedig becsurogtunk, s leadtuk azt. Közben nem sok dolguk akadt, adminisztráltak, amit kellett, meg felvették az estleges új rendeléseket. Valaminő váltással dolgoztak. Novák meg azt kívánta volna tőlem, hogy hattól-hatig sorvadjak magas méltóságomban. Megmondtam neki, hogy ezt nem teszem:

- Melósként tíz órát dolgozom (papíron), legfeljebb négyig maradok (- kellett nekem a délután, hogy írjam a KIO-t).

- Akkor levesszük a százalékát!

- Tessék levenni!

Nem maradtam négy után, és nem vette le. Gondoskodott már két óra felé a váltásról, s mehettem haza. Idők múltán a Nemzetközi Vásáron is előléptem munkaszerzővé: tárgyaltam *külföldiül*, s eladtam nekik melósainkat. S szereztem vele valutát szocialista hazámnak, úgy bizony! E munkám során Novákkal együttdolgoztam. '67 májusában is. Egy ilyen alkalommal mondja, hogy nagyon előnyösen lehet budai telkeket venni, a Csátárkán. Meg is mutatná, hogy hol. Munkaidőben voltam s a főnökömmel, tehát készségesen mentem Trabantján oda, ahova vitt. Korábban nem tudtam, hol a Csátárka, most megtudtam. Álomszép táj, paradicsom a Gugger-hegy alján. Öreg gyümölcsfák a nagyjából üres telkeken. Nagyon tetszett. Alig volt élet rajta. Államosíthatták valamikor - valakiktől. Gondolom Rákosi elvtársnak *ajánlották* fel annak idején a tulajdonosok, s most Kádár hasznosítani akarta az üres telkeket addig is, amíg

majd épít rajta valamit a szocializmus. Ha megvesszünk egy ilyen telket, az államnak joga van bármikor visszavásárolni tőlünk. Ezért csak faház építhető rajta.

Tizenöt évvel később vásárolja majd vissza. De majd jó dupla áron - a fák miatt, amiket ültettünk. Meg azért meg közben felment a telkek ára is. Mi vagyunk a legvidámabb barakk a szocialista táborban, már a melós is tud telket vásárolni, no meg a papok akiknek a sógorom szerint a bőrük alatt is ott a pénz. Nekem is. De visszavásárlásuk után is használhatjuk majd, amíg nem kezdenek rajta építkezni. Úgy a '80-as évek első felében, közepén kerül majd erre sor. Talán 30.000 forint lett volna a féltelek. Mondtam Nováknak, hogy gondolkozom rajta, s hamarosan visszatérek rá. Délután már kint voltam Imre öcsémmel a telken, neki is tetszett nagyon. Megállapodtunk, hogy ketten együtt megvesszük félteleket, s az ő nevére. Tíz évre el voltam tiltva közügyektől. Hátha ez is közügy? Biztos, ami biztos. Egy nemzeti ajándékot adtam már szocialista hazámnak. Másnap összehoztam öcsémet Novákkal, s májusban már építettük is a kerítést meg a kaput. Imre szerzett deszkavégeket - *bordeszkat*, hivatalos nevén - borítónak, én meg egy becsületes palócot, talán Havasi Gyuszi emberét, aki összerakja a betonterasz egyik oldalán a faházat. Öt méter hosszúra, három és fél méter szélesre terveztük. A négy méteren elfért egymás végiben két heverő, s az ötödik métert leválasztottuk: ott volt a 4x1 méteres a konyha - kis benyúlóval - s benne gázrezsó. A maradék 1x1 méteren - de külső ajtóval s a terasz felől - pedig a helység, ami nélkül minden konyha felesleges. A terasz alakját is szépen kiképeztük, hogy legyen rajta egy kiszélesedés, s ott egy asztal, melyen még bridzselni is lehet. A nyár végére már állt a ház. A debreceni Pór Jóska-Ági (Jóska anyukája benne volt a debreceni fiatalasszonyokból alakult csoportunkban), az agrármérnök házaspár segítségével megterveztük öszre a kertet is. Volt benne egy öreg mandulafa is. Úgy megmetszette, hogy Teri majdnem sírt, hogy nem lesz termés rajta. De lett bőven, bárcsak később tanultuk meg Lékai sokatmondó jelmondatából, hogy *succisa virescit*, azaz a kommunistáktól megnyesett egyház is kizöldül, mert a kommunisták meg ő is metszették, s alaposan.

Imrével megállapodtunk, hogy én használok szombaton, ő meg vasárnap - akkor én Pécelen vagyok. Hétközbe pedig akármelyikünk. Ha banzájt rendeznénk valamelyik hétköznapon, azt tudatjuk egymással telefonon. Így aztán elkezdtem szombatonként kijárni a Csatárkára. S akadt mindig valaki, aki kijött velem. Terényi Lajcsi piarista, aki osztálytársa volt Emilnek, s Kecskemétről felkerülve pesti gimnáziumunkban tanított, s aki felhívta figyelmemet Toynbee '56-ban megjelent könyvére: *An historien 's approach to religion* (*A vallás egy történész szeméve!*), melyet hamarosan majd lefordítunk magyarra, s okosodunk belőle. Aztán Merza Jóska három gyerekével: Jocóval, Ágival, Pepével. Meleg Ilus meg Kovács Teri. Trásy Évivel s ötödik gyermekével, Kátival, akinek Ildi meg én lettünk a keresztszülei. Ildi és nyomában Andi is, meg Jenő, és hamarosan majd az egész Bokor, de ezt '67 áprilisában nem is sejtettem még. Veszélye nem volt. Láthatta az egész világ, hogy dolgozunk a kertben. De mikor a nap leszállt, behúzódtunk a házba, s gyertyafénynél, mert villanyunk nem volt, beszélgettünk. Meddig? Az utolsó buszig. Azt tíz és féltizenegy között értük el a Törökvézi és a Csatárka út találkozásában.

De egy kicsit előreszaladtam, vissza tehát barátkozásaimhoz az Úr 1967. esztendejében. Ősz volt, s egy délután becsönget még Nagy Lajos király utcai albérletembe egy középkorú férfi. Bemutatkozik: Barcza Barna, Vác-egyházmegyei káplán. Vácon él, szüleinél, mert betegszabadságot kapott a cukra miatt. Ott felkereste dr. Juhász Miklóst, aki hamarosan megállapította:

- Te a Gyurkának való ember vagy!

Ezért van itt. Eljött. Megtudom, hogy 13 évvel fiatalabb nálam, matematikusnak készült, de börtönbe került Bisztrai Lacival együtt, utána meg sofőrje lett Endrey Mihály püspöknek. Mindezek miatt csak 31 évesen szentelték pappá. Egy nagy férfi-barátság indul útjára azon a borongós őszi délutánon. Rendszeresen találkozunk. Ekkor már túl vagyok a KIO második

könyvén, s Barcza konzseniális vevő azokra a tartalmakra, amelyek a megírt kötetekben s immár nemcsak tudatom mélyén, de felszínén is található. Tart is a barátság több mint harminc éven át. Csak halála előtt pár évvel ér véget... de ez már későbbi történet. Gyűlnek az ígéretes kapcsolatok. Hosszú, nagyon hosszú az előkészítési idő. Nem úgy, mint a 40-es években, Debrecenben, ahol pillanatokon belül fürödhettem a boldog atyaságban. Itt valami más, nem atyaság, hanem testvériség készül, melyben hamarosan megszűnök *atya* lenni, és csak Gyurka, vagy Gyurka bácsi leszek. Javítok: ez nem *csak*. Ez több! Jézust sem atyázták a tanítványok: *Egy a ti atyátok!* Az, aki az övé is.

Vissza Pécelre. Elkövetkezik a '68-as év, melynek elején ezüstmisés leszek. Zárt templomajtók mögött ünneplem - a legközelebbiekkal, csak tizenkettővel. Kikkel? Hát mindenekelőtt szüleimmel, meg Babucival és férjével, Lacival, akiket én eskettem. Ők a családom. Aztán a közösségemmel, a börtöntöltelék négyekkel: Éva, Miki, és Fekete Gabi, na meg én magam. Ez már nyolc. Aztán a házigazdával, Bandival, s a börtönben szerzett leghívebb barátaimmal, Lányi Jánossal és Szabó Jánossal. Ez már tizenegy. S hogy kilegyen a tizenkettő, ott van még egy szintén meghurcolt, a régi népemből, akit megkérdezek, hogy eljönne-e rá a régiiek képviselőjeként. Igent mond rá. Ő a Kovács Teri. Nem tizenhárom fő, hanem csak tizenkettő. Jézus volt - a tizenharmadik.

Miki az ünnepi szónok. A szentlecke szövege alapján (*Én pedig ne dicsekedjem másban mint ami Urunk Jézus Krisztus keresztségében...*) arról elmélkedik, hogy lehet-e dicsekedni, és ha lehet, akkor miben. Hát a Krisztus keresztségében, abban lehet. Ez a szöveg olvasható újmisésképmén is, melyet kétezer példányban nyomtatott ki 25 éve a Rendem. Az ezüstmisémre már egyet sem nyomtatunk, csak Meleg Ilus rajzol vagy húsz példányban egy fekete keresztet, s írja a kis lapra piros gyöngybetűkkel: *Csak a mi Urunk Jézus Krisztus keresztségében dicsekedjem...* 1943. II.1.-- 1968. II.1. Aztán átmegyünk a plébániára, ahol Elza, Bandi szakácsnője, rittyenti az ünnepi nagyebédet. Erről az Elzáról mondanom kell valamit. Haláláig kitartott plébánosa mellett, követte őt Szadára is, és gondozta Bandi beteg nővérét, Mártit, és amellet még minden vallásos könyvet elolvasott, amihez hozzáférhetett. Bandi dugta is előle a *vastagabbakat*. Egyszer ezt mondta Bandinak:

- Ha én egyszer az Úristen elé kerülök, beolvasok neki...

Úgy látta, nem igazságos. Avilai Teréz is mondta: Uram, ha így bánsz a barátaiddal, ne csodálkozz, hogy annyi az ellenséged! De hát sem Teréz, sem Elza nem olvasta a KIO-t. Én meg igen, s abból tudom, hogy Isten nem bábjátékozik, nem rángatja zsinóron az embert. Ennek következtében úgy köpjük szembe, ahogy akarjuk, még a Fiát is keresztre feszíthetjük.

Az ebéden Lányi János mondott pohárköszöntőt, s elmondta, hogy Nosztrán egy hipis alkalmával szalmazsákunkban megtalálták miseborunkat, s én meg magamra vállaltam a büntényt azzal, hogy *Te, János bácsi hamarosan szabadulsz, tehát maradj csak csendben*. S mentem tíz napra a szigorítottba. Efféle szépeket mondott rólam szüleim nagy-nagy örömeire. De nemcsak Bandi, mert Sík utódja, Albert István tartományfőnök is rendezett Mikszáth Kálmán téri kápolnánkban egy ezüstmisét nekem, s ott ő mondta a prédikációt a helytállásról, meg miegyébről, s a mise után még ezt súgta oda nekem:

- Ennyit mondhattam, többet nem. ..

Mintha, mintha már világosodott volna a Bokor égalja, de én még nem sejtettem semmit sem. Pedig kaptam egy ezüstmisés ajándékot felülről is. A péceli napra szabadságot vettem ki a Tempótói, de másnap már mentem dolgozni társaimmal Budára a Petzvál utcába. A vasraktárban kellett rendet teremtenünk, s elkövettem egy műszaki hibát: betettem jobb lábamat a mélyedésbe, mely tárolta a vaslemezeket. S amikor tettem, amit kellett, elkezdtek a lemezek ráfordulni a mélyedés másik felére, és súlyuk alól már nem tudtam kihúzni lábamat, s ott maradt. A lemezek meg hullottak, hullottak egyik a másik után. A társaim segítségért kiabáltak, s jöttek a pájszerrel, s pár perc alatt kiszabadították lábamat a közben talán

tonnányira növekedett súly alól. S én akkor ott, miközben a mázsás súlyok hullottak lábamra, ott és azonnal tudtam, hogy megkaptam a nagy ajándékot. A keresztet? Dehogy is! A sok hónapos betegszabadságot. A mentők bevitték a kórházba, az orvosok megállapították a diagnózist: *mélyvéna-szakadás*. Feküdni kell vele, s lassú a gyógyulás. Ez kellett nekem. Miért, minek? A KIO III. könyvének második felében jártam, s *Tervhivatalom* szerint nekem '68 végére be kellett fejeznem nemcsak a III.-at, de megírom a IV. és az V. könyvet is. Miért? Mert öregedtem, januárban már ötven éves leszek!

'67 év végén otthagytam Nagy Lajos utcai albérletem. Karcsi, Meleg mama harmadik gyereke, házasodott, s kellett a hely. Hét évet töltöttem náluk. Oda járt Jenő, Ildi, Barna, s mindazok, akik megkerestek e hosszú hét év alatt. A legidősebb gyereknek, Erzsinek én voltam tanúja esküvőjén, Ilus majd csoportomba kerül, Karcsi meg a *Regnum-ban* nevelkedett, Emődi Lacinál. S megismertem baráti körüket Metzger Évit, Wágner Icát s még másokat. Otthon voltam náluk. Meleg-mana segített, amikor esténként vendégeim jöttek, s nálam vacsoráltak.

Megint hirdetem az Új emberben, s megint egy jelentkező volt: egy gyermektelen házaspár, nagyjából korombeliek, de ismeretlenek voltak számomra, én is számukra. Tíz hónapot töltöttem náluk. A Bethlen-udvarban laktak, az Attila út elején, a Dózsa György szobornál. Az ablak az Attila útra nézett. Budára jöttem hát lakni, életemben először, s onnan jártam dolgozni meg Pécelre... s immár Budára vitt haza a mentőkocsi is. S odajött nagyon sűrűn Éva is, és diktálhattam neki a KIO III. kötetét.

Itt talált meg Debreceni Zsuzsa. Apját kémkedésért felakasztották, anyját is elítélték, aki együtt ült Évával Kalocsán. Zsuzsát gyám nevelte, s miután szabadult, Éva is törődött vele. A törődés eredménye lett a látogatás. Örültem neki is, mint mindenkinek, aki eljött hozzám, s beszélgetésbe fogtunk. Zsuzsa hamar közölte velem, hogy ő ateista. Szemem sem rebkent:

- Nagyon érdekes, éppen most kezdtem foglalkozni ezzel a kérdéssel, lenne szíves legközelebbre leírni nekem, hogy mi minden juttatta el erre az álláspontra?

Megígérte, s beszélgettünk tovább, mintha mi sem történt volna. Kérdezett, és én válaszoltam neki azok alapján, amikkel akkor tele voltam. Amikor legközelebb jött, kértem a dolgozatát. Azt felelte, hogy nem írta meg, mert már nem ateista. (Inkább elhiszi, hogy van Isten, csak ne kelljen dolgozatot írni róla?). De jött utána rendszeresen - lelkipozícióra.

Barna is jött rendszeresen, s mondta, hogy van neki egy unokabátyja, az is pap. Úgy hívják, hogy Dombi Ferenc. Olyan problémái vannak, hogy körbejárt már mindenkit, a ciszter Halász Piusztól kezdve Kollár jezsuitáig, de nem kapott feleletet kérdéseire. Barna kérdezte:

- Elhozhatom őt?

- Persze, nagyon szívesen látom.

Nehezen állt kötélnek.

- Úgy sincsen válasz kérdéseimre - mondta Barna unszolására.

De a végén azért csak eljött barlangomba Barnával együtt. Bennem akkor már úgy ahogy megszűntek - egy időre - bizonyos kérdések, csak feleleteim voltak. Hadd mondjam így: szerelemben éltem. A KIO IV. kötetét (*Nem fogadtuk be*) két hónap alatt írtam meg. S az V. kötet (*Az Ország*) már csak specifikálta Sátánra, evilágra és Istenre az első III. könyvben lefektetett alapokat. Elmondtam benne, milyen a Sátán Ország, milyen az Evilági Ország s milyen az Isten Ország. Szóval mégiscsak eljött Feri.

Jó két órát töltött ott s vitte a KIO egyik kész kötetét, s jött hamarosan a következőkért. S egy életre meghatározta őt. Majd pár év múlva mondja: az Isten is KIO-ul beszél bennünk! Aztán pár évre rá majd *lélekkeresztiséget* kap. De ez már más történet lesz.

Amikor Évával a nyár végén vagy az őszön elmondtuk a Te Deumot, azonnal hozzáfogtam az egész átdolgozásához, s akkor már betettünk tizenkét indigót. S ezzel - magamban eltűnt, érvényét veszttette Nosztrán tett fogadalmam. Már újra érdemes lesz beszerezni egy életfogytot? Ki törődik ily csekélységekkel, ha - úgy hiszi - egyszer újra, na meg az egész világnak elmondandó eszméi vannak.

74. SZÜRETI NAPLÓ

2005. október második fele

Városmajor, 2005. október 4.

Időnként nyár végén kell adventi elmélkedést írni. Az átfutási idő miatt. De a csapból nyárvégen is az folyik, ami decemberben. Csak az. Nézzük, hogy mit visz a víz!

2. adventi vasárnap

Nem volt Zakariás fia Jánosnak más meg jobb dolga, mint kimenni a pusztába? Nem volt valami tisztos munkaviszonya, amelyben tette volna a dolgát? Nem volt családja, melyről gondoskodnia kellett volna? Mért adta fejét sáska- meg vadmézkosztra, testét meg teveszőre meg bőrvőre? Mért nem maradt odahaza? Mért nem evett meg öltözködött úgy, mint polgártársai? Mit akart különcködéseivel?

Feltűnősködött! Mégpedig sikerrel: kivonult hozzá a pusztába Júdea egész vidéke és Jeruzsálem minden lakója. De miért feltűnősködött? Miért nem ült meg a fenekén? Azért, mert nem tudott szegény, nyugtalan volt. Azt gondolta, hogy így, ahogy van, nem mehet tovább. Mi? Hát a világ sora, vagy legalábbis Izraelé. Valamit csinálni kell már mert így nem maradhat. El kell jönnie az Úrnak! És Zakariás fiának, Jánosnak, a dolga, hogy elkészítse az Úr útját, egyenessé tegye az ösvényeket, hogy eljöhessen rajta az Úr. Kikereste magának a *Törvény és Próféták* című szöveggyűjteményből az erről beszélő passzust – Izajás könyvéből.

Hiába feltűnősködött? Nem egészen. Akik kimentek hozzá, megvallották bűneiket, ő pedig egy vallásos cselekményt végezhetett el rajtuk. Mit? Belemerítette őket a Jordán vizébe. Mire volt ez jó? Hát akik megvallották bűneiket, elhitték, hogy vallomásuk fejében tett valamit velük az Úr. Mit? Hát nyugtázta a vallomást. Igazolta őket: Tiszták vagytok, megbocsátok nektek, rendben a szénátok. S aztán hazamentek. Családjukba, munkájukba, falujukba. Ez kell a zsidónak azaz a magyarnak... Ha teszünk valami vallásosat, akkor hazamehetünk, s rendben vagyunk. Főleg ha messzebb megyünk! Ha kidobunk mondjuk egy-két tízest, s meglátogatunk egy szép tájat s rajta valami kegyhelyet. Megnyugszik tőle a lelkünk.

Nagy jók reményében tette, legalábbis János, mindezeket. Nem minden ez a bűnbánat és megmerülés a Jordán vizében. Miért? Mert hát ő csak útkészítő, s nem az igazi. Nem az, aki eljövendő. Ő majd János után jön, s nem a Jordánba fogja meríteni őket, hanem magába az Úr Lelkébe. S akkor lesz majd rend, ha nem is a nagyvilágban, de legalábbis az Úr választott népében. Ebben reménykedett János, Zakariás fia.

S mi kétezer esztendővel azután, hogy eljött már az Eljövendő, miben reménykedünk? Ez a kérdés így semmit sem ér. Csak amúgy. Hogyan? Hát így: Én magam – egy a hat és fél milliárd emberből, aki él a földtekén –, én, én miben reménykedem? Gorombáskodjam magammal? Megtehetem, s elmondhatom: abban, hogy sikerül elvégeznem azt az iskolát, amelybe felvettek, megszereznem azt az állást, melyet megpályáztam, kifizetnem a számláimat..., és minek soroljam a többit? Avagy én is nyugtalan vagyok, mint János? Azt hiszem, hogy történnie kell valaminek és magyarhonban, és... és ennek érdekében teszek valamit. Valami jánosit. Mit? Semmit. Csak azt, amit eddig. Elmegyek egy szép kegyhelyre, s tele vagyok a reménnyel, hogy majd csak tesz valamit az Úr?

De hát volt ideje már kétezer vagy ötvenezer éve, s mit tett? Mit? A világ maradt olyan, amilyen volt? Jobbá vagy rosszabbá sem lett talán. S van az Istennek olyan küldötte, aki megmozdít engem, s teszek is valamit, ami több mint vallási cselekmény? Kivonulok legalább a pusztába, sáskát és vadmézet eszek, teveszőrt meg bőrvővet veszek magamra? Ugyan már, nem ettem bolondgombát!

3. adventi vasárnap

S más is nyugtalanzkodott. Már készül is otthagyni faluját, családját, szakmáját, s elmenni Jánoshoz. El is megy majd, de a Jordánba megmerülés után nem megy haza falujába,

családjába, szakmájába. Ott sem marad János mellett, csak kivonul egy másik pusztába, s vadállatok között él negyven napig, s mellékesen még böjtöl is.

Amikor majd kijön a pusztából, nem merít be a Jordán vizébe senkit. Hagyja a vallási cselekményeket. Van a vallásában ebből elég. Majd él azzal, ami van. Elmegy szombatonként a zsinagógába. Ez volt a szokása. Ott meg gyakorolta a másik szokását. Mit? Hát tanított. S mit? Azt, amire rájött a negyven nap alatt.

Azután megpróbált valakiket magához bolondítani. Elszeretni őket az apjuktól-anyjuktól. A bolondíthatókat, a fiatalokat, a tizenéveseket. És sikerült neki. Hamarosan majd Tizenkettővé teszi őket, s három éven keresztül együttjárkálnak Vele. Fel s alá, Galileától Jeruzsálemig, meg vissza. Miért? Mert elhitték, hogy nem János és nem más, hanem Jézus a Messiás. Az, akiről János beszélt. Az, aki az Eljövendő. Az, aki megérkezett. Ő, aki maga az élő Isten fia.

S aztán elmentek a maguk útján, s megtalálták mind a maguk halálnemét. Egyikük sem halt meg paplanos ágyban. Ki kereszten fejjel felfelé, ki kereszten fejjel lefelé, ki meg kard élén, vagy letaszítva a mélységbe. Ahogy a mindenkori urak akarják. Az ő szokásuk szerint. Így volt, de ez mind történelem, meg messzi múlt, s ezért nem érdekes.

Más az érdekes? Hogy én mit csinállok, miután vallási cselekményben részesülök? Hazamegyek utána vagy nem? Elbolondítható vagyok-e? Jelentkezem-e? Vagy túl provokatívnak minősítek minden csábítást? Csak ez az érdekes. Az, hogy látogatom tovább a vallási cselekményeket, amíg ki nem növöm őket, vagy megmaradok mellettük halálomig – ágyban párnák között, ez nem érdekes – legalábbis Jézusnak nem.

Csak az az érdekes, hogy magam nyugtalan vagyok-e? Én is, miként János meg a Messiás? Nyugtalan, mert így nem maradhat, ahogy van. Magyarhonban sem, az EU-ban sem, meg a nagyvilágban sem. Vagy nem vagyok nyugtalan azért ennyire. Van annyi történelmi tapasztalatom, hogy nem lehet ezen a világon változtatni. Legalábbis lényegesen nem, mert az urak vigyáznak. S aki nyugtalankodik, hamar lenyugtatják. Kereszten vagy máglyán vagy más nyugtatóval. Valami szedatívummal, amivel megszabadítják őt a világtól, s a világot tőle. Az ám, hazám.

Én pedig ne dicsekedjem mással, mint Jézus keresztyével... – az ilyesféle nagy szavak engem már hidegen hagynak, úgy sem lesz belőle semmi más, mint ami mindig is volt... Ez az én jelszavam? Ha ez, akkor biztosan nem gyűjtök senkit. S bevégezem életem, s azok is, akiket nem gyűjtöttem – ágyban és párnák között.

Vagy nem? S elmegyek a pusztámba, s nem jövök ki belőle, amíg meg nem hallom belülről, egészen belülről: *Te vagy az én szerelmes lányom vagy fiam!* S megyek a magam útján, s lesz, ami lesz! Mi? Hát a szerelmes lányok és fiúk útja és sorsa. Akárhogy is nevezik majd a helyet, ahol kilehelem a lelkem. De fennmarad majd a hely neve. Tanúságot teszek róla. Azon az alapon, hogy ezek a helynevek megmaradnak az emlékezetben, s mindörökre.

4. adventi vasárnap

Örülj kedves Szűz! – így magyarájtja majd 1541-ben Erdősi Sylvester János az angyalnak, Gábielnek, Máriához intézett szavaiban a megszólítást. Minek örüljön a kedves szűz? Hát csak annak, hogy Gábiel körül nézett a fiatal fehérnépeken, s megakadt a szeme rajta. Ahogy Vörösmartynk képzelte: *Mely leánynak szíve rejt szerelmet, / Gondolatja mégis feddhetetlen, / Tiszta, szent és tetszhető az égnek, / Arra szálljon csókod áldomásul.* Meg azért örüljön, mert el tudta mondani: *Íme, az Úr szolgáló leánya: történjék velem szavaid szerint!*

Mert előre nem lehet tudni semmit. Csak igent kell mondani az Istennek. S hálaénekekkel: *Magasztalja lelkem az én Uramat. / Örvendezve élek szárnyai alatt. / Szolgálója lettem, lepillantott rám, / Alázattal zengi dicséretét szám.* Sose tudakoltam, ki írta e sorokat, csak fújom jó negyven éve Bárdos tanár úr e szívemet szorító dallamát. Mert sokféle öröm van az életünkben, de egyhez nem hasonlítható semmi sem. Ahhoz, amely beleköltözik szívünkbe,

amikor igent mondunk lelkünk legbensőbb hangjára – az Istennek. Lehet majd belőlünk fájdalmas anya is, de az első csók íze nem feledhető, az mindörökké megmarad.

Ha megkérdezhetnénk Jánost vagy Jézust vagy Máriát: Mondjátok már meg most, hogy érdemes volt-e Machairában karddal lefejeződni, lelked a golgotai kereszten kilehelni vagy ott fájdalmas anyává lenni? Bizonyos vagyok, hogy azt mondanák, hogy érdemes volt. Miből gondolom? Csak abból, hogy magam sem cserélnék senkivel. S késő vénségemben is vallom, hogy *nem bánom, nem bánom, csak szívből sajnálom*, hogy nem tudtam tisztábban követni az én legbensőbb hangomat, s hogy csak annyira sikerült, amennyire. De **sohasem** – *legyen az Isten átka rajtam / fordulnék vissza* – bárha beledögléném is – magyarátom Babits vastagon szedett, mert versében latinul írt szavait.

Bár ezután az angyal eltávozik, s én ott maradok, s kiszámíthatatlan, ami majd történik velem, de mindegy az, mert már igent mondtam már, és kész. És semmi sem történhetik velem, mert ott vagyok az Isten tenyerén: *S ha napom süllyed az ég peremén, te fogod le majd az én szemeim...*, ahogy a Csicsijja, bubúja... kezdetű bölcsődal énekl.

Az Advent vége közeledik, s jövő vasárnap Karácsony lesz már, s kérdezem magamtól, hogy milyen lesz a karácsonyom? Mi értelme van az ilyen kérdésnek? Liturgikus napok és liturgia mért hozna változást az életemben? Senki, de senki, sem egyház, sem Isten nem tud helyettem szentülni. Csak én magam. S nem is a szentülést kell kérdezni, hanem valamit, ami ennél sokkal több. Azt, hogy ki tudok-e bújni mai bőrömből? S valamit végre elhatározni, ami megváltoztatja az életem? Arra, ami túl provokatívna minősül, végre igent mondani. Elindulni valamerre, amerre még nem jártam. Jánosnak, Jézusnak, Máriának utána menni, s végre tenni azt, amit eddig még nem. Tenni, aminél kevesebb nem elég, és nem elég. Nem, mert az Isten sem mérícskél, hanem csak ad és ad, és nem mérícskél, hanem szolgál és szeret... Ahogyan Weöres mondja. *Uraktól nyüzsgő a végtelen ég, / És szolga csak egy van az Isten. Leszek-e az Isten szolgáló leánya vagy fia?*

S végül Karácsonyra

Kisdedet találtok pólýába takarva és jászolba fektetve – Hát eljött az Eljövendő. Kisdedként és pólýába takarták, ha már ez a kezdete az ember életének. Csak egyben tér el többi társától: jászolba fektették. Meglehet a véleményed az apjáról. Gondoskodhatott volna legalább bölcsőről. De nem gondoskodott. Nem. S azért nem, hogy egyszer s mindenkorra tudomásul kelljen vennie mindenkinek, amit Weöres Sándor tudott, hogy az Isten nem tartozik az urak közé.

Ki az úr? Akinek többje van, mint embertársának. Ennek az alapján parancsol annak, akinek kevesebbje van, mint neki. Ezért aztán az Isten nem parancsol, nem kényszerít, csak hív, csak csalogat. Mire? Országot csinálni vele. Olyan országot, melyben neked is egy dénár, meg nekem is. Olyan Országot, melyben nem mond senki semmit magáénak, mert mindenük közös. Olyat, amilyenről az egyszeri párttitkár is beszélt. Hogyan? Csak úgy, hogy amikor majd a kommunizmus megvalósul, minden lesz a GUM áruházban, s akármit is elvihetünk belőle haza, fizetés nélkül. A hallgatóság még csak a szocializmust építi, és egy asszony kérdést tesz fel: Szilkskinbunda is lesz az áruházban? Természetesen – feleli a párttitkár. Akkor én majd kilencet viszek haza belőle, az is tehetem? – kérdi az asszony. Mire a párttitkár: Asszonyom, vetkőzzék le pucérra! Nem teszem – mondja az asszony. Miért? – kérdezi a párttitkár. Mert szégyellem magam – válaszolja. Mire a párttitkár: Majd azt is szégyelli, hogy kilencet vigyen haza...

A gazdagság nem bűn, hanem alkalom arra, hogy alamizsnálkodjunk – tanítják a keresztény századok. Az Isten pedig jászolba rakja a fiát. Csak azért, hogy világos legyen: nem építheti közülünk Országát az, akinek többje van, mint a másik embernek. Senki! A Fia sem! Majd ha a Gyermekek kinövi a jászlat, elmegy a Jordánhoz, s az apjuktól-anyjuktól elcsábított fiatalokat megtanítja gyógyítani, ezt mondja nekik: *Ingyen kaptátok, ingyen adjátok!* S egy lyukas fillér sem lesz az ő zsebében sem, tanítványaiéban sem.

Nem lehet Országot építeni, csak a köztulajdon alapján. Ezt Jézus is, Marx is egyformán látta. S még valaki más is: *S az új Városban elrendelte Ilona / Hogy Jézuskának legyen arany jászola. / Ha nincs aranyból s megmarad ami volt, a szalma, / Még ma is állana a Kisdéd Birodalma. / Szegényeké volt a Birodalom / Mert Betlehemben nem aranyból volt az alom...* – írja 1959-ben a kezdeti *Vígilia* egykori lírikusa, Horváth Béla.

Írni könnyű, egyszer már tenni kell. Kinek? Nekem! Semmi sem menthet fel. Nem tudok senkit küldeni. Ha az Istené vagyok, akkor csak hívhatok. Mire? Országépítésre! Kiket hívok? Szegényül és szegényeket. A gazdag ifjút is! Ha eladja mindenét, akkor jöhet. Az Isten vár: *Előttem szolgálaim a századok. / Fújják a szikrát, míg láng lesz belőle.*

Boldog Karácsonyt!

Városmajor, 2005. október 5.

Sorozatban beszélek tavasz óta itt, Adyligeten. *Vége felé immár közelít az ének* – mondta Arany a Toldi szerelme utolsó szakaszainak egyikében. Az én Máté-sorozatam is a vége felé közelít. Vermes Géza megvizsgálta azt az öt kifejezést, amellyel Jézus önmagát jelölte. Mi is megtettük ezt, s ezenfelül még egy sereg Vermes által nem vizsgált jézusi önmegjelölést is megcsócsáltunk. Ezt folytatjuk a mai vasárnapon is. Elkezdem: *nagyobbnak és többnek* is mondta magát Jézus.

Nagyobbnak – a templomnál. Akkor mondta magát ennek, amikor a farizeusok Jézus szemére hányták, hogy tanítványai szombat napon megéhezve kalászt tépegettek, s ezzel áthágták a szombat vallási törvényét. Jézus Dávid és serege példáját idézi válaszul a farizeusoknak az Írásból: megéheztek, s ettek az Istennek felajánlott kenyerekből, melyekből csak a papoknak volt szabad enniük, s nem vétkeztek vele, mert megéheztek. A törvény van az emberért, s nem az ember a törvényért. S mondja Jézus még, hogy a papok is tevékenykednek szombaton a templomban, és nem vétkeznek vele. A tanítványai sem vétkeznek a kalásztépéssel, mivel *a templomnál nagyobb van itt, körükben*. Egyértelmű, hogy Jézus magára gondolt (Mt 12, 6).

Többnek is mondja magát – Jónás prófétánál meg Salamon királynál. Írástudók és farizeusok jelet kérnek Jézustól. Jézus azt válaszolja nekik, hogy csak a gonosz és házaságtörő nemzedék kér jelet. Az Istennel kötött szövetségüket-házasságukat törő választott nép kér csak jelet ahelyett, hogy megtérne. A niniveiek viszont megtértek Jónás próféta szavára. De a házaságtörő népet prominensen képviselő farizeusok Jézustól csak majd akkor kapnak jelet, amikor majd keresztre feszítik őt: a feltámadás jelét. Ez a valóságos helyzet – bár Jézus több Jónásnál. Sába királynője messzi földről is eljött, hogy hallgassa Salamon bölcsességét. Az írástudók és a farizeusok meg nem hallgatnak Jézusra, pedig Jézus több mint Salamon (Mt 12, 41-42). – egyébként Jézus nem is mondatat magát prófétának. Még a Keresztelőt is fölibe emelte a prófétáknak (Mt 11,13), sajátmagát meg sohasem illette ezzel a névvel. A *próféta* tehát – nem önmegjelölése Jézusnak. De menjünk tovább!

A zsidók, s köztük a farizeusok is, a Messiást Dávid fiának gondolták. Jézus nem vállalja ezt az önmegjelölést sem. Megkérdezi őket, hogy kicsoda is a Messiás. Válaszolnak: Dávid fia. Jézus pedig Dávid zsoltárát idézi: *Mondá az Úr az én uramnak: Ülj a jobbomra!* (Zsolt. 109,1) S ezután megkérdi tőlük: Ha tehát Dávid *a maga urának nevezi a Messiást, akkor hogyan lehetne a Messiás Dávidnak csak a fia?* S azok nem tudnak válaszolni. Nem, mert Jézus az Úr, akit az Isten a maga ültet a maga jobbára.

De vállalja önmegjelölésként a *király* nevet. Istent is mondja egy ízben királynak: Jeruzsálemre se esküdjenek tanítványai, mert *az a nagy király városa* (Mt 5,35). Magát pedig elsőül az ítéletablóban: *Amikor eljön az Emberfia a maga fölségében, s vele az összes angyalok, s leül fölséges székébe.... Akkor mondja a Király, akik jobbján ülnek majd: Jöjjetek, Atyám áldottai...* S Jézus magát mondja itt királynak, aki éhezett, s enni adtak valakik neki. S

amikor rákérdeznek, hogy mikor látta valaki éhezni őt, ezt feleli nekik – a király: Amit a legnyomorultabbnak tettek, azt vele tették (Mt 24, 26.40).

Jézus tehát használja magára a „király” megjelölést, de különös tartalmat ad e szónak. Azonosítja közben magát minden rászoruló emberrel. Sőt, ez az isteni felséggel felruházott Jézus nem pusztán önmagát azonosítja a legnyomorultabbakkal, hanem magát az Istent is. Két azonosítás is található tehát az ítéletablóban. Az első: Jézus egyenlő az Istennel. A második: Isten azonos a legnyomorultabb emberekkel. Mintha a teológia még nem dolgozta volna ki ezt a második azonosítást. Csak az elsőt, aminek eredményeképpen Jézus a Szentháromság második személye. Ez a szentháromság-teológia eredménye. De van egy istentani vetülete is a második azonosításnak. Mi az? Hogyan lehet a teremtetlen Isten azonos a teremtetten és testi-lelki segítségre rászoruló emberrel? Ennek a kérdésnek a megválaszolása Isten személy-voltár nem érinti, de kitágítja azt. Hogyan? Isten olyan valaki, aki valaminő módon azonos a rászoruló emberrel. Milyen ez az azonosság? Csak csupán szolidaritást jelentene ez részéről a rászorulóval? A jézusi példabeszéd ennél sokkal többet állít. Nem azt mondja, hogyha jót tesztek, akkor azt én, Jézus, az Isten, javatokra írom. Nem, hanem azt, hogy velem, magammal, az Istennel tettetek jót. Ez a jézusi istenfogalom biztosan nem fér bele Arisztótelész, és a filozófia istenfogalmába. De ez nem akadályozhatja meg egy Jézusra hivatkozó teológiát abban, hogy túllépjen a filozófia istenfogalmán, s ezt a jézusi kijelentést is figyelembe vegye akkor, amikor arról gondolkodik, hogy kicsoda és micsoda az Isten. Ez volt az egyik hely.

A másik helyet már János evangéliuma említi, de nem akarom most csak azért elhagyni, mert nem Máténál találom. A főpapok azon az alapon adják a gyilkolási hatalommal is rendelkező világi hatóság kezére Jézust, hogy Izrael királyának mondta magát. S Pilátus megkérdezi Jézust: *Tehát király vagy te?* S Jézus válasza: *Te mondod, hogy én király vagyok* (Jn 18,37). Vannak, akik Jézus e szavait úgy értelmezik, hogy csak te, Pilátus mondasz engem királynak, de én nem vagyok király. János evangélistának azonban nem lehetett célja az általa leírt jézusi válasznak ez az értelmezése, annak a maga király-voltát elutasító jelentése. Nem, mert szövegében János korábban hosszan beszélteti Jézust Pilátusnak a maga királyságáról: *A királyságom nem ebből a világból való. Ha ebből a világból való lenne a királyságom, alattvalóim harcolnának értem, hogy ne kerüljek a zsidók kezére. Így hát királyságom nem innen való* (Jn 18,36). S ezután teszi fel a maga kérdését Pilátus, s nem a főpapok vádjában megfogalmazottat. Nem azt, hogy a zsidók királya vagy-e, hanem azt, hogy akkor valami-képpen mégis csak király vagy te? S Jézus válaszában értelme ezek után csak ez lehet: *Én valóban király vagyok*.

Ha ezt összevetjük az ítéletablóban látott „király” önmegjelöléssel, akkor számomra egyértelmű, hogy Jézus, az Isten, mindenképpen király. Mégpedig nem olyan, mint a földi királyok, aki nyomorgatják alattvalóikat (Mt 20,25), hanem olyan, aki azonos a föld minden nyomorgatottjával.

Ezzel tulajdonképpen végére értem Jézus önmegjelölésének. Legalábbis azok főnévi alakjainak. De ki kellene ezt még egészítenem két igei megjelöléssel. Az egyik a *jöttem*, a másik a *vagyok*. Lássuk az elsőt.

Már negyven évvel ezelőtt, amikor a KIO-t írtam, észrevettem, hogy különös rangja van Jézus ajkán e szónak, hogy *jöttem*. Azért, mert arra használja, hogy elmondja: miért jött? Miért? Nem azért, hogy a maga vallásának törvényét, amelyet Mózesről s a prófétáktól kaptak, érvénytelenítse. *Nem azért jöttem, hogy érvénytelenítsem, hanem azért, hogy tökéletessé tegyem, hogy valóság legyen belőle* (Mt 5,17). Mért jött még? *Nem azért, hogy hívjam a magukat istennektetszőknek mondókat, hanem hogy hívjam a bűnösöket* (Mt 9,13). Mért jött még? *Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy békét hozzak a földre. Nem azért jöttem, hogy békét hozzak, hanem azért, hogy kardot. Azért jöttem, hogy szétválasszam és egymás ellen fordítsam embert az apjával, lányt az anyjával, menyét az anyósával, hogy*

ellensége legyen az embernek a maga házanépe (Mt 34-35). Ezért jött Jézus? Ne csodálkozzunk rajta! A törvénytökéletesítésért s annak megvalósításáért jövő, a nem az ál-istennektetszőket, hanem a bűnösöket hívó Jézus, kihívja maga ellen az egész világot. Jézus nem lelkipásztor, aki csak olyanokat mond, ami nem borzolja fel a kedves hívek idegzetét. Jézus – ha tetszik nekünk, ha nem – csakcsupán meg akarja változtatni a világot. Meg, mert nincs megelégedve azzal, ahogyan ezidáig folyt *a világi élet, mely egyszer fázott, másszor lánggal égett*. Alighanem magam sem vagyok lelkipásztor, s e jézusi szavaimmal kiürítem előbb-utóbb ezt a kis adyligeti kápolnát is. Nem érdekli Jézust szavainak pasztorális következményei. Most még szólhat, most még nincs a kereszten, elmondja tehát, hogy miért jött. Felháborító dolgokat tenni s mondani jött!!! S teszi és mondja, amíg el nem némítják. Akkor is azt teszi, amit tesz, ha népének legkülönbje, akinél különbet nem szült izraeli asszony, aki Illés, aki már el is jött, az is megbotránkozik benne Tehát akkor is így tesz, és így beszél, ha a Keresztelő is megbotránkozik, amikor kétségei támadnak, hogy Jézus az-e, akit ő bejelentett Izraelnek, mint az Eljövendőt. És most Machaira várában rabként üldölgélvén üzen Jézusnak: Te vagy-e az Eljövendő, avagy mást várunk? Jézus meg válaszol neki: *A vakok látnak, a sánták járnak... s a szegényeknek hirdettetik az evangélium, s boldog, aki meg nem botránkozik bennem* (Mt 11,5.6). S ti is boldogok vagytok, ha hajlandók vagytok továbbra is vasárnap esténként idejárni. Mert a szegényekhez jött Jézus, és azonosul velük, a bűnösökhöz jött, s nem azokhoz, akik meg vannak elégedve magukkal, s magam ellen fordítja a háza népét, meg még ráadásul az egész világot. Azokat mind, akinek jó a világ úgy, ahogy van... Kiket? Az ál-istennektetszőket, a gazdagokat – legyenek azok apánk, anyánk, anyósunk, a házunk népe.

S miért jött még Jézus? Hát nem uralkodás céljából. *Nem azért jött, hogy őt szolgáljuk, hanem hogy a példáját kövessük, aki megmossa lábunkat, aki azért jött, hogy bennünket szolgáljon* (Mt 20,28). Mert urakból van már elég, s egyszer már magunkra kellene öltönnünk az Isten, aki azonosul a nyomorultakkal. S azért, mert *uraktól nyüzsg a végtelen ég, és szolgál csak egy van, az Isten* – ahogy Weörös Sándor írja. S ha százszor keresztre is feszítjük szavaiért, akkor is el fog jönni dicsőséggel és hatalommal (Mt 24,30), s hogy megfizessen mindenkinek, mégpedig a cselekedetei szerint (Mt 16, 27). Aszerint, hogy azonosultak-e a nyomorultakkal, a szegényekkel. Kivel is bennük? Az Istennel, a Királlyal?

Mikor fog eljönni? Nagyon hamar. A tanítványok még végig sem fogják járni Izrael városait és itt lesz (Mt 10,23), valakik az őt körülvevő hallgatóságból még életben lesznek akkor (Mt 16,28), nem múlik el ez a nemzedék, amíg ő el nem jön (Mt 24,34). De hát végigjárták már a tanítványok Izrael városait, s mind meghaltak már a körülötte állók, s hol van már a Jézust hallgató nemzedék? És nem jött még mindig el!!! Ezeknek a be nem teljesülése miatt az elmúlt század elején egy nagy nyugati teológus felhagyott a teológiával, s elment helyette Afrikába, Lambarénébe leprásokat gyógyítani. Jézus pedig mondott Lukács evangéliumában olyat is, hogy amikor majd eljön az Emberfia, vajon talál-e hitet a földön? (Lk 18,8) Hát nincs dicsőséges újraeljövetel? A szentírástudomány erről csak annyi okosat tud mondani, hogy Jézus az ószövetségi próféták módjára keveri a messiás jövendőt a közellivel. Nálam e benemteljesülés ellenére is hiteles Jézus világfelforgató szándéka, s tudom, hogy belepusztul a világ, ha meg nem változik. Mindenképpen meg vagyok győződve arról, hogy tönkremegy e szép földi világunk, ha át nem alakul az Istennel azonosodás útján. Azaz, ha megmaradunk gazdagoknak, s ha teljesítjük a feltételeket, melyek szükségesek, hogy a forintot leváltssa az euro. Tönkre bizony, ha nem csináljuk meg az Isten Országát. S biztos vagyok benne, hogy nem vagyok hülyeségeket beszélő álprófeta.

Nem, mert a *jön* igének van a görögben egy igekötős változata is, s annak jelentése az, hogy *elmúlik*. Ezt használja Jézus a maga eszkatológiai, azaz a végső dolgokról mondott beszédében: *Ég és föld elmúlnak, de az én igém el nem múlnak* (Mt 24,35). Nem. Azok az

élet igéi maradnak mindenképpen. S ha tovább felelőtlenkedünk, akkor kultúránk, civilizáciánk, nemzetünk halálával fogjuk igazolni, hogy Jézusnak igaza volt. Amen.

Kellene még egy kérdő mondat, amire válaszolni lehet. Megvan. Érdemes volt kiengedni a szellemet a palackból? Letérni a lelkipásztori útról? Arról, mely biztosan vezet, s erőt ad, hogy kibírjuk az élet mindennapi nehézségeit? Mondjuk a férjünket vagy a felségünket? Érdemes volt-e megérteni Jézust és szembesülni kihívásával? Azzal, hogy utánam jössz-e? Hogy magadra veszed az Isten gondját? Nem kellett volna megmaradni a lelkipásztorok megnyugtató vezetése mellett, hogy isten vagy a Szűzanya majd csak megsegít minden gondjaimban? Érdemes volt megismerkedni Isten gondjaival? Erre a kérdő mondatra kellene feleletet adnunk Amen. Mondom is rá a magamét:

Mért osztanám mi nem való, hogy osszák?

S a mondhatatlan mért reméli szám?

Jobb volna nyugton és szó nélkül élni,
csak étellel s szerelemmel beszélni.

De nem lehet. Már nekem ez az élet.

Már nekem ez a legjobb szerelem.

Az én egyetlen mezőm erre széled,
ez egy kapú van nyitva még nekem.

Ha ez bezárul, az már az ítélet,
melyet fejemre mérend kedvesem...

– írta Babits Mihály az Úr 1913. évében ama versében, melynek címe: *Hadjárat a semmibe*.

Városmajor, 2005. október 7.

Még szeptember volt, igaz, utolsónapja már, s jövődő jók reményében lementünk Budaváriba. Hajnalban? Nem, csak reggeli hét órára a Volán Sasadi úti megállójához. Le a feltúrt Városmajor utcán, majd balra fordulva a 139-es busz Déli pályaudvari megállójához. Nem kell neki még tizenöt perc sem, s már ott is a Sasadi útnál. Jön a Volán, mindig van hely, és olvasok egyfolytában Veszprémig. Ott veszek gyümölcsöt, velőt, krumplit, kenyeret meg baltanyelet. Mért e nagy készüllet? Mert estére jönnek ám a szolnoki, a győri meg a péceli-bicskei fiatalok. Az esti misére már ott is lesznek. Megérkezve Budaváriba, Terike befűt mind a három cserépkályhába, s 24 fokos meleg támad szobákban, konyhában, tetőtérben. Én meg előkészítem a szerszámokat. Ott vannak már a bokorligetiek is. Nem emberek – csak gereblye, lapát, ásó. Szedek diót, szőlőt, ami van, s nézem a fákat, melyektől tisztul majd a terep. Elrendezem még egyszer s utoljára a tetőteret, hogy helyén legyen pokróc, dunyha meg párna. A külső térbe pedig majd fölkerül a gázkályha, mert oda már nem jut el a konyhából a cserépkályha melege.

Délután ötkor meg átmegyek a templomba. Szokásosan. Harmadikat is harangozok, de csak három a hívek száma: Gizi, Erzsi és Teri – a falu hitének három oszlopa. Nekik prédikálok. Felajánlaskor befut az esti busz, s arról az első fecskék bejönnek a templomba is. Három fiú és két leány – Győrből, Szolnokról, Pusztavámról. A győri Matyit, a szolnoki Gábort jól ismerem, de a pusztavámiakat most látom először. Vacsorázunk barátkozunk, 8-kor meg csörren a telefon. A szolnokiak már Pest alatt járnak. Féltizenegyre meg is érkezik a kocs. Hatan (!) kerülnek ki belőle, de az egyik visszaszáll, megy a vonattal jöttékért, akik kilenc óra óta várják már a szállítást. Számuk már legális: összesen csak öten kerülnek ki belőlük. A létszám a háziakkal együtt – tizenhét. Éjfél után valamikor alszik a ház. Csak magam virrasztok. Nem tudok aludni. Majd kettő felé. S hét óra előtt pár perccel ébresztenek. Hétkor már teljes díszben kezdjük a reggeli zsolozsmát: Uram siess segítségemre...

Kilenc fiú, nyolc leány. Reggeli után szétosztlunk. Teri megkapja Juditot konyhalánynak. Matyi az asztalos is kap egy pusztavámi leánykát segítségül. A fiúk nekifognak a fa döntögetéshez, a lányok a kajszi és a meggyfák pucolásához, levágják a monília ágakat –

metszőollóval, rókafürésszel, földön állva, vagy a létra fokán. Délutánra jól elfáradnak. Magam is. Ötkor átmegyek harangozni. Hat előtt jön a csapat, s ketten is gitároznak. Nagymise. Október elseje, Liziói Kis Teréz ünnepe. Köszöntöm a kántort, aki most békén imádkozhatik. Megemlékezem a másnapi Őrangyalok ünnepéről, mert hát szüleim ezen a napon kötöttek frigyét. Mikor is? Csak 1916-ban, s holnap vasárnap lesz, s akkor nincs megemlékezés ilyesmikre. Mindent elnyom a vasárnap liturgiája. Prédikálok pedig a napi két olvasmányról, Jézus öntudatáról, hogy csak ő ismeri az Atyát, s őt is csak az Atya. Vacsora után meg – nagy beszélgetés.

A tizenöt fiatalból csak ötnek van kérdése. A kérdések mind a jézusi élet körül forognak. A végére tisztázódik valami. A jézusi élet Jézus élete. Akármelyikünk élete pedig időbe, országba, körülményekbe, személyiségünkbe ágyazott élet. Nem lehetünk másolatok. De Jézus példát adott nekünk, s ettől nem függetlenedhetünk. Nem lehet Isten Országát építenünk két hetenként egy este. Jézus sem vállalkozott reá. Mikor leesett nála húszfilléres, otthagya szakmáját, körülményeit, s elbolondította, akiket tudott, s azokkal együtt építette Atyja Országát. Nem kéthetenként, hanem minden nap reggeltől estig, és estétől reggelig. S az is hozzátartozik ehhez a példához, hogy sem neki, sem a tizenkét fiatalnak nem volt egy lyukas fillér sem a zsebében. Attól fogva, hogy lesett a húsz filléres az értelmükben meg a szívükben. Tizenegy felé csendesedett el a ház. A mise végén még megállapodtunk, hogy a vasárnapi mise félnyolckor kezdődik, s elmondtuk a végén az esti zsoltosmát.

A reggeli misére már csak tíz fiatal maradt. Öt elment hajnalban – tanulniok kellett nekik. Matyi rendbe tett az orgonás asztalát meg a templomkaput. Gergő hozzáfogott a kertkapuhoz, melynek egyik szárnyát a szomszéd hatalmas akácának gyökerei tolják rá évek óta a másikra. Úgyhogy csak biciklilakattal tudjuk zárni a kaput. Délutánra lett meg vele. Végül is kiemelte a kapuszárnyat hatalmas betonlábastul, mely mögött feltárta Gábor segítségével a húsz cm vastag gyökeret. Szerencsére a szomszéd Karcsinak volt egy benzin-fűrésze, mellyel elvágta a gyökeret két helyen is, s így több bajt már nem okozhat. Délutánra állt helyre a kapu mindenestül. A többiek meg rendbe vágta a kertet, a csatateret a tegnapi öldöklés után. Háromkor levitték kocsival a pestieket a vonathoz. Négykor elmentek a szolnokiak is. Leültünk Terivel két asztalos bridzselésre, megvacsoráztunk, s vártuk Kaszapék kisbuszát, akik mandula-szüreteltek Bokorligeten, hogy hazaszállítsanak.

Az úton nagyot beszélgettem Mártival és Istvánnal. Ott volt az egész mandulaszüretelő nyolc fő a szombatesti misén. Miről? Arról, hogy akármilyen is az egyház, Jézus példája meghatározó. Ő hűséges maradt népe templomához, zsinagógájához. Mi sem követhetjük őt, csak egyházainkban. Miért? Mert hát odagyűlnek azok, akiknek transzcendens huzatjuk van. Kilenc előtt hazaértünk, felhozták csomagjainkat, s én elkezdhettem másnap reggel egy új hetet, aminek a végén járok már. S holnap reggel korán megyünk a Melegesre pótkávézni, Verához, Terit ünnepelni, s örülni annak, hogy testvéreink vannak, akikkel szép az élet – amennyire ez a lenti változat szép lehet.

*

Haza is jöttünk már. Két óra hosszú volt a mise, Terit megköszöntöttük, nagyon sok fogásos finom ebédet ettünk, csak egy hiba volt: nem volt Verának kártyája. Börtönemlékeim hamar gyártottunk egyet, s aztán félőtkor elindultunk, s hatra hazaröpített minket a Bajnok.

Városmajor, 2005. október 6.

AKI VAN...– Ha majd elmegyek Izrael fiaihoz, és azt mondom nekik: a ti atyáitok Istene küldött engem hozzátok, és ők megkérdezik tőlem, hogy mi a neve, akkor mit mondjak nekik? – kérdezi Mózes az égő és el nem égő csipkebokorban megszólaló Istentől. Isten pedig ezt felelte Mózesnek: *Vagyok, aki vagyok.*

Nem volt Jézus korában senki Izraelben, aki nem ismerte volna ezt a történetet. Minek következtében, ha Jézus azt mondja Máténál: *Ahol ketten vagy hárman összejönnek a*

nevemben, én ott vagyok a körükben (Mt 18,20), akkor ezen a mondatán áthallik, áthallható számukra a fenti történet, mint olvasmányemlék: a *Vagyok, aki vagyok* nyilatkozatáé. Árpád apánk, Szent István, Mátyás király vagy a 19. században Széchenyi, Kossuth, Deák, hogy történelmünk legnagyobbnak gondolt alakjait idézzem, ragadtathatták-e magukat, bármelyikük is, olyan nyilatkozatra, hogy majdan Árpád, Szent István, Mátyás, Széchenyi, Kossuth vagy Deák körükben lesz azoknak, akik a nevében gyűlünk majd össze ketten-hárman? Tény, hogy nem ragadtatták magukat. Jézus öntudata nagyobb, mint Árpádé, Szent Istváné stb. Azt kérdezem, hogy mi az alapja ennek az öntudatnak? A felsorolt hat férfiú reálpolitikus volt. Árpád felmérte a törzsek erőit és hazát szerzett. Szent István legyőzte törzsszövetségi ellenfeleit, és európai értelemben vett királyságot alapított. S *Nyögte Mátyás bús hadát Bécsnek büszke vára*. Széchenyi elmondta, hogy Magyarország nem volt, hanem lesz. Kossuth detronizálta a Habsburgokat, megelőzve a történelmi fejlődést 70 évvel. Deák kivívta a '48-as törvények újraszentesítését. Jézus pedig csak egy utópiát talált ki, melyért saját népének főpapja-vezetője íteltette halálra, s azóta is mindenki kereszten, máglyán, vagy egyéb vesztőhelyen végzi, aki azt hiszi és hirdeti, hogy ez az utópia nem utópia. Azaz a tökéletes sikertelenségnek kétezer esztendőn keresztüli történelmi bajnoka a Názáreti. Akik meg a Jézusra hivatkozók közül nem végzik vesztő helyen, azok nem emlegetik utópiáját, helyette lelkipásztori bölcsességgel azt emlegetik, amit a zsidó teológiai főiskolát egy gnósztikussal megfejező Saulus-Paulus hagyományozott át – kereszténység címén. Mégpedig úgy, hogy soha nem találkozhatott azzal a Jézussal, aki három esztendőn keresztül mondta a maga igéit az Isten Országáról – Galilea és Júdea napsütötte dombjain.

Kérdezem tehát: honnan ez a jézusi és mindenek feletti öntudat? Valójában válaszoltam is már kérdésemre. Mindenek feletti ez az öntudat. Isteni ez az öntudat. A büszke kijelentésnek nincs számomra más magyarázata, csak ez az isteni öntudat. Csak ezzel az öntudattal lehet ilyesmit mondani, hogy ő ott lesz azok körében, akik az ő nevében gyűlnek majd össze a történelem folyamán. Ennek az isteni öntudatnak vannak híjával azok, akik ilyesmit nem mondtak magukról. Például Árpád, István, Mátyás, Széchenyi, Kossuth vagy Deák.

S nincs más magyarázat a másik – *Vagyok* szót tartalmazó kijelentésének sem, amivel Máté mint legméltóbb jézusi kijelentéssel zárja a maga evangéliumát. Melyik ez a kijelentés? Ez: *Nekem adatott minden hatalom a mennyben és a földön... tegyétek tanítványaimmá az összes nemzeteket... tanítsátok őket mindarra, amit parancsoltam nektek... és én veletek vagyok... a világ végső befejezéséig* (Mt 28, 18-20). Máté tudott szerkeszteni. Szerkeszteni az tud, aki tudja, hogyan lehet munkája végére olyan mondatot rakni, amelynél többet mondó, célját jobban szolgáló nincs. Ez a mondat olyan.

Nevetséges ez az öntudat? Azt hiszem, hogy igen, ha egy három esztendő után köz-büntényes halállal kivégzett ember szájába van adva. Nevetséges ez az öntudat a minden mennyei és földi hatalomról... Nevetséges ez az öntudat, amely az összes nemzetekhez el akarja juttatni a maga utópiáját. S a legnevetségesebb, hogy ő vele lesz azokkal, akik ez utópia szolgálatába adják majd életüket. És minden nap velük lesz. És ez így fog tartani akkor is, ha e tanítványoknak – általa megjövendőltén – nem lehet más sorsuk, legalábbis még jó ideig, mint Neki magának. Nevetséges, nevetséges és nevetséges, hogy ő ott van velük. minden nap, és egész a világ végső befejezéséig. Azaz ez az utópia végigkíséri majd az emberiséget egész történelme során.

Újból kérdezem, hogy honnan ez a képtelen öntudat. És most sincsen más magyarázat, mint előbb. Csak az isteni öntudat a magyarázat reá. Ez az *isteni* a magyarázat. Az, hogy Istennek gondolta magát Jézus. Ha nem gondolta, és mégis mondta, akkor alighanem elmekórtani esettel állunk szemben: akarom a magam biztos kinyírását a hatalomtól. Ha pedig nem mondta, csak Máté kitalálta, akkor Máténak irodalmi Nobel-díjat kell adni ezért az evangéliumi kompozíciójáért, mert az – költőileg – bravúros teljesítmény. Történelmi határfokával senki sem mérkőzhetik.

S ezzel befejeztem azoknak a főnévi és igei kifejezéseknek a vizsgálatát, amelyekkel Jézus jellemezte, minősítette önmagát. S most már megpróbálhatom összefoglalni, hogy milyen szándék vezetett ebben a beszédsorozatban. A krédónk becsületének a megvédése is. Azt hiszem legkorábbi krédónk csak két szó: Jézus Krisztus. Ez a két szó valójában három: Jézus a Krisztus. Vagy Jézus kortársainak nyelvén: Jézus a Messiás, Jézus a Felkent. Ebből alakul majd tovább a krédónk: Hiszek egy Istenben... hiszek az ő egyszülött Fiában. Máté már itt tart.

A krédó – hitvallás. Minden vallás attól és annak a következtében vallás, hogy van hitvallása. Mi a hitvallás? Vallási ismerettár? Igen is és nem is. Ismerettár, de nem tudományos. A tudományos ismerettár igazolható. A hitvallás ismerettára meg nem igazolható. Nem bizonyítható és nem cáfolható. Nem azt tartalmazza, amit tudnunk lehet, hanem csak azt, amit hihet az, aki azt hinni akarja. A nem tapasztalható dolgokról számol be, az Isten világról, amiről nincsenek tapasztalataink, következtetéseink sem perdöntőek, csak nem igazolható és nem cáfolható elképzeléseink lehetnek... – amiket aztán hihetünk meg elutasíthatunk, ahogy a kedvünk tartja.

Az, amit Jézus tanított, a vastagját illetően – nem hitvallásba tartozó. Hanem mibe? Az emberi lélekbe, a minden emberi lélekbe beleírt, s abból kitörölhetetlenül benne levő mély meggyőződéshez tartozik. Ennek a meggyőződésnek tartalma röviden csak ennyi: Jó kisfiúnak, jó kisleánynak kell lennünk! Hogy azok legyünk – ez az élet parancsa. Aki ezt semmibe veszi, az előbb-utóbb elveszti életét. Utódaiban kihal. Eltűnnek az élet parancsait semmibe vevő népek is. Akármilyen hitvallásúak is. Ady Endre megfogalmazásában:

Kezében óriás rostával / áll az Idő és rostál egyre, / Világokat rostál ki / vidáman és nem keseregve / s busul csak az, akit kihullat.

S aki kihull, megérdemelte, / Az ocsút az idő nem szánja, / Aszott nemzetek, hűlt világok, / Tört életek miazmás vágya / halálra valók s nem kár értük.

Szóljak próféták új szavával: / Nem kik mertek tagadni multat, / De kik nem magvak a Jövőnek, / Mindig azok, akik kihullnak: / Világok, népek, girhes eszmék.

Fonnyadtak, összezsugorodtak, / (Így szól az új próféta-ének,) Az Úr, az Idő áll örökké, / De elmúlnak a renyhe népek / S velük együtt a tiszta Lóthok.

Óh, aszottak és be nem teltek / S óh, magam is faj-sorsom osztván, Be igazság szerint hullunk ki / A kegyetlen rostán, / Kedvét nem töltvén az Időnek.

Már most minden vallás közös bűne, hogy az élet parancsait igyekszik semmibe venni. Miért? Mert akik körében terjeszteni akarja magát, azok hont akarnak foglalni karddal. Miért még? Mert akiknek el akarja adni a maga vallását, azok mind meg akarnak gazdagodni, azok mind többet akarnak birtokolni, mint amennyi a felebarátjuknak jut. Miért még? Mert a vevő közönség fölibe akar emelkedni társainak, nagyobb akar lenni, mint a társai, uralkodni akarnak rajtuk. Az élet parancsa pedig, hogy kard, a többet birtokolni akarás és az uralkodás töröltessék a szótárból. Nézd meg bármelyik vallás lelkitükrét! Nem kérdez rá egyikükre sem e parancsoknak. Ezekhez viszonyítva csak jelentéktelen dolgokra kérdez rá.

Ezért írja megint Ady Endre: *Nem volna más vallás, összesen csak ennyi, az Istent imádni, s az embert szeretni.* De hát nincs ilyen vallás. Csak olyan van, mint előbb mondtam. Az élet parancsait megnyirbáló. A minden ember szeretését lehetetlenné tevő. Az Isten imádását elcsavaró.

Ha viszont el akarok jutni azokhoz az emberekhez, akiknek valami huzatjuk van Istenhez, úgy kell csinálnom, mint Jézusnak: szombatontként szokása szerint bement vallásának zsinagógáiba. Akkor is csak ezt tudja csinálni, ha majd a zsinagógában levők is kiabálnak nagypénteken Pilátusnak: Feszítsd meg őt! A bélyeggyűjtő körbe nem mehetek, ott senki sem kíváncsi Istenről beszélő szövegemre...

Ez az oka annak, hogy teljeséggel célját tévesztett Istenről beszélni úgy, hogy szembe kerülök annak a vallásnak a krédójával, amelynek szentélyeiben hallatni akarom hangom,

hogy elmondjam az összes nemzeteknek, amiket Jézus tanított..., hogy Jézus tanítványaivá tegyem az összes nemzeteket.

Az általam vizsgálatra kiválasztott evangélium, Mátéé, vallja, hogy Jézus az Isten fia. Nem úgy, mint mi, emberek, akik szintén Isten lányai-fiai vagyunk. Megkülönböztetetten. Hogy csalt-e Máté, nem tudom sem bizonyítani, sem cáfolni. Akkor csalt, ha mindazokat, amiket Jézus ajkára adott, nem hallotta tőle. Akkor csalt, ha Jézus ezeket mondta ugyan, de ő, Máté, nem hitt ezeknek a szavaknak, s mégis leírta úgy, mint aki hisz ezeknek a szavaknak.

Jézus nem írta le tanítását. Nincs mód az evangéliumok Jézus ajkára adott szavait megrostálni azon az alapon, hogy nem egyeznek Jézus szavaival, mert nem áll rendelkezésünkre az az írás, melyet Jézus nem írt meg. És nincs mód olyan evangéliumot találni, amely nem vallja Jézus Istenvoltát. És nincs mód ezeket hazugságnak vagy tévedéseknek minősíteni. A tudományok minden támadása ellenére is hisznek benne, akik hinni akarnak.

A mi keresztény vallásunknak is megvan a maga hitvallástörténete. Ennek bármelyik korábbi vagy későbbi fejlődési fázisába is beleilleszthető az élet parancsa, hogy szeretnünk kell embertársainkat, s az Istent is szeretnünk kell, aki előbb szeretett minket. Ha neki megyünk a krédónknak, nem tudjuk elmondani vallásunkon belül Jézus üzenetét, amely egyetemes és vallásosokon felüli. Akkor nem tudjuk elmondani templomainkban az élet parancsát, amely bele van írva minden nő és minden férfi lelkébe, hogy jónak kell lennünk. Semmi jézusi értelme sincs tehát igazolni akarni, hogy Máté meghamisította Jézus üzenetét, és annak sincs, hogy nem hamisította meg. Nem lehet igazolni. Lehet hinni neki, meg nem hinni. Mivel én fel akarom használni ezt az adyligeti kápolnát, ezt a római katolikus szentélyt arra, hogy elmondjam, mit tanít az emberi természet, s ezzel egyezően mit kíván Jézus Krisztus, ezért megvallom a római katolikus krédót. Megcáfolni úgy sem tudom. Vallást pedig nem változtatok, mert a többi vallás hitvallását sem tudom igazolni. Nem változtatok, mert a többi vallásban is üzembiztosan megütöm a bokám, ha Jézus utópiáit kezdeném magyarázni.

Valahol otthon kell lenni! Ha rúgva, ha bántva, ha megszégyenítve is! Az utópiáknak, a prófétáknak sehol sincs becsületük. Idegenben semmi, hazájukban is alig. De talán van néhány tanítvány, aki kitart mellettük. Ez lehetővé, kibírhatóvá teszi számukra a létezést. Ha ezek is elhagyják őket, marad számukra a végső vár: a lelkiismeretük, mely nem engedi meg nekik, hogy alábbadják. Hogy engedjenek a 48-ból. S ha sorsuk súlya alatt összetörnek, akkor is saját vallásuk kultúra-kincséből vett idézettel mondják ki az utolsó szót: *Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?*

Városmajor, 2005. október 15.

A KIO, a Keressétek az Isten Országát! Ez van a tarsolyomban, mire betöltöm az ötvenedik évem. Ideírnék valamit annak első könyvéből, melynek címe: Honnan jött? Már mint a Fiú, Jézus. A könyv 5. numerusának címe: *A Fiútól az Atyáig*. Alcímei: Ismeri az Atyát – Szereti az Atyát – Teljesíti az Atya akaratát – Beszéli az Atyától hallott tanítást – Dicsőíti az Atyát – Imádkozik az Atyához – Megbeszéli dolgait az Atyával – Magasztal, hálát ad, áld – s kilencedik alcím ez: Kéri az Atyát.

Kéri az emberekért, kéri önmagáért. Övéiért mondott kérőimái is igazolják, hogy a Fiú teljesen beletapadt Atyjának szándékaiba, s nem kaphatott ott helyet más, mint a küldetés, az Ország ügye – e ezzel lesz még alkalmunk foglalkozni (82 num). *Az alkalmazkodóan visszaszerető, az Atyát semmi órában el nem hagyó fiúi magatartásnak legmegrendítőbb bizonyítékai azonban a Fiú önmagáért mondott kérőimádságai.* A Miatyánkban és a Getszemáni kert imádságaiban is elhangzik a "Legyen meg a Te akaratod!" – kitétel. Hogy Jézus számára ez küldetése során mennyi küzdelmet jelentett, mibe kerülhetett Neki ennek a mondatnak megfogalmazása, azt csak sejthetjük egy-egy szavából, melyeken áttetszik egy embertelen emberi magánynak a keserősége. "Az Emberfiának nincs hova lehajtani fejét...

Meddig leszek még veletek, meddig tűrjelek még titeket?... de, amikor eljön az Emberfia, gondoljátok, hogy talál hitet a földön?"(Lk 9,58.41; 18,8). Sejthetjük ezekből.

A halálát megelőző napokban azonban már nem kell sejteni. Akkor már nyilvánvaló, mekkora küzdelmet és milyen gyötrelmet jelentett számára az az azonosulás az atyai akarattal, mely egész életének nyíltan hirdetett programja volt. Az utolsó napokban, amikor a küldetés már végre ment. Az Ő vére, az Ő életére. *Az erről árulkodó első szó az elfogatás előtti utolsó nyilvános beszédében hagyja el ajkát.* A földbeeső búzaszemről beszélve teherlik egyszerre csak lelkére, hogy közvetlen közelben van már az Ő földbeesésének órája. S beszédét megszakítva kiált fel Atyjához: "Szabadíts meg attól az órától Atyám!" Hosszú óra lesz az az óra. A Getszemáni kerti verejtékezéssel kezdődik, s a nagy "Miért?" kiáltással végződik. A lélek és test megcsúfolása lesz. Az Atya akaratába belesimuló fiúi akarat azonban e beszéd alatt még pillanatokon belül győz. A küldetéstudat pillanatokon belül elnyomja a gyengeséget: "De hiszen éppen ezért az óráért jöttem"(Jn 12,27-8). A Fiú nem hagyja el Atyját, nem hagy fel az akaratba-simuló Atyát-szeretéssel, s a válaszoló Atya jelzi is a tudomásulvételt.

A kertben – a személyes szabadságvesztést, a letartóztatást megelőző órában – azonban lélektanilag *hat már, hogy ami elkövetkezendő, az végre és életre, lélekre és becsületre megy.* A Fiú, aki itt és most, a kertben nemcsak Fiú, de ember is – most először! – *alkuba bocsátkozik Atyjával.* A Fiú teszi ezt. A Fiú, aki tudja, mi az Atya terve, mi az időtlen és így változtathatatlan elhatározás; s amely tervnek és elhatározásnak egyébként a Fiú csakúgy tervezője és elhatározója, mint az Atya. A Fiú most terv- és elhatározás-változtatásra gondol. Olyasmire, amiről a Fiúnak tudnia kell, hogy nem lehetséges. De a Fiú valóságos ember is, akinek emberi tudata, gondolkodása, biológiai létszeretete és biológiai halálfélelme van. S ez a valóságos emberség érvényesíti magát és indul az alku: "...és imádkozott, hogyha lehetséges, múlték el tőle az óra és mondta: Abba, Atyám! Minden lehetséges Neked. Vedd el ezt a poharat tőlem", ill. "Atyám, ha lehetséges, múlték el tőlem e pohár", ill. "Atyám, ha akarsz, vedd el ezt a poharat tőlem" (Mk 14,35-6; Mt 26,39; Lk 22,42). Ezekkel a szavakkal Jézus, az ember, szembekerül Jézussal, az Istennel. Küldetése során a Fiú ezt az órát és ezt a poharat az Atyától elfogadta. A rettegve undorodó és gyötrődő (Mk 14,33) megpróbál felmentést kapni a küldetés végbeteljesítése alól. S így ez a szembekerülés nem csupán személyiségén belül következik be, s talán e gyötrelmes órán elsődlegesen nem is ott, hanem közte és az Atya között támad vergődő feszültség: az ütközés át- és túllép a Fiú személyének körén. Át és túl, mert isten- és embervoltát elválaszthatatlan egységbe kovácsolja az az egyetlen személyiség, amelynek minden kortársa ismerhette, láthatta Őt. Mondhatta volna e szavakat önmagának is, de Atyjának címezi.

Mintha nem is önmagával vitázna, *mintha egyetlen személyisége számára végleg akartnak és eldöntötnék tetszenék a küldetés visszautasítása.* Mintha már csak az Atyát kellene megnyernie. S ezért: "Minden lehetséges Neked, Atyám". Amit valamikor kristálytisztán látott, az most jaj de nagyon messze van. Valamikor mondta, hogy a Fiú csak azt teheti, amit az Atyánál lát – s most arra akarja reábírní Atyját, hogy tehesse azt, amit az Atyánál nem lát: a változást, a küldetés visszautasítását. Valamikor mondotta, hogy tápláló eledelle tenni Küldőjének akaratát – most az volna számára a tápláló kenyér, ha tehetné ellenkezőjét. Most akarna valamit tenni, ami nem az Atyától van, hanem önmagától. Pedig mindezek lehetetlenségek, s ezt a Fiúnak tudnia kell. De ez a halálfélelemben vergődő, gyötrődve verítékező "ember" – nem tudja. Nem tudja, mert ebben a Názáreti Jézusban, akiben idáig a maga embersége olyan szépen odarendelődött a maga Fiú-voltának a szolgálatába, most az isteni természetnek fölibe nő ez az életösztön és megcsúfolódni nem-akarással megterhelt emberi természet. *S így mondhat olyasmiket, amikről az isteni természet tudásának világosan kell látnia, hogy képtelenségek.* Önmaga kiüresítésének vállalásában ez is benne volt. A képtelenségnek már előreveti árnyékát az a körülmény, hogy Jézus magával viszi imádkozása

helyére a három tanítványt. A vacsorán arról beszélt, hogy övéi majd elhagyják, s Ő mégsem lesz egyedül. Nem lesz, mert Atyjával készül beszélgetésre az önmagát megbilincselni engedést megelőző órában és ...mégis ember-igénye van. Akarja, hogy a három ott legyen a közelében. (Mt 26,36-8.43; Mk 14,37-41) Miért akarja? Mert a vacsorán mondott szavak ellenére is egyedül érzi magát. Ezért kell az emberközel. Hogy panaszkodhassék nekik. A három év során most először igazán. Minden korholásíz-mentesen. Nem mások értetlensége miatt. Most – kizárólag maga miatt. Halálos szomorúságról beszél, s kéri őket, ne hagyják magára, maradjanak vele, virrasszanak vele, virrasszanak kedvéért. Nem akarja, hogy aludjanak. Nem akarja az ember nélküli és ezért embertelen magányt... pedig imádkozni készülni.

E vergődésben és gyötrődésben fogant első imádság nem is hoz teljes rendet, teljes eredményt. A teljes rend ez lenne: Legyen meg a Te akaratod. Valamikor nyugodtan és kiegyensúlyozottan hangzott: Nem a magam akaratát keresem... nem azért szálltam alá a mennyből, hogy a magam akaratát cselekedjem. Most hosszas birkózás és alkudozás után vergődve és gyötrődve születik meg a *mindazonáltal*: "Mindazonáltal ne az legyen, amit én akarok, hanem amit Te", ill. "Mindazonáltal ne az én akaratom teljesedjék, hanem a Tiéd" (Mk 14,36; Mt 26,39; Lk 22,42). Új formája ez a Jézus és az Atya közti én-te-viszonynak. *Valamikor a "magam akarata" úgy hangzott, hogy az nincs.* Egy meg-nem-levő "én akaratom", ennek az "én akaratom"-nak teljes hiánya – éppen ez volt a nagy igazolása annak, hogy Őt küldték. S most ez az én akaratom – van. Van és nem tehet ellene, hogy ne legyen. S az első getszemánibeli imádkozás e második felében kérésének (és nem csupán beletörődésének) tárgya, hogy ne győzedelmeskedjék ez az "én akaratom". Mindazonáltal ne győzedelmeskedjék. Annak ellenére, hogy az imádkozás első szakasza annak jegyében folyt le, hogy győzedelmeskedjék: "Hanem, amit Te...hanem, amint Te...hanem a Tiéd...". Amikor a Fiú nincsen "egyedül", akkor mindez "mindazonáltal" és "hanem" nélkül fogalmazódik. Tehát még mindig egyedül érzi magát. Még mindig nem találta meg az Atyát, még mindig nem simult bele akaratába. S ezért még mindig emberre van szüksége: megy is a háromhoz, s fáj, nagyon fáj Neki, hogy nem osztották meg Vele vergődése gyötrelmeit, s beszél nekik az őket érhető kísértésekről az Ember, akit gyötör a pohár és óra előli elmenekülés kísértése. S beszél nekik a test gyöngeségéről Az, Akinek teste rettegetve és utálkozva döbben vissza az elkövetkezendő megcsúfolódástól (Mk 14,37-9; Mt 26,40-1; Lk22, 45-6).

Az alvó, majd felébredő három nem számolhatja fel a Fiú egyedülség-érzetét. S ezért a Fiú megy vissza oda, ahol ezt várhatja. Imádkozni megy. Imádkozni, mert *a mindazonáltal még nem belesimulás, csak beletörődés*; és a beletörődés nem elég Jézusnak, az Istennek, és nem megnyugvás Jézusnak, az embernek. Nem elég a Getszemáni kert nagy Vergődőjének ahhoz, hogy képes legyen továbbmenni küldetésének útján. S kezdődik előlről a vívódás. Előlről ugyan, de már egy mindazonáltal birtokában. S ez vívódás most már más, mint az első menetben. A "minden lehetséges" és a "ha lehetséges" egy kicsiny és mégis sokatmondó eltolódással most már a "ha nem lehetséges" szavakkal fogalmazódik újra.

Az "Atyám, ha nem múlhatik el e pohár nélkül, hogy ki ne igyam..." szavak arról beszélnek, hogy az imádkozó Jézus lelkében kezd felülkerekedni az isteni természet és az isteni tudás hangja. Kezdi látni, hogy amit kért, nem lehetséges. Kezdi látni, hogy nem minden lehetséges az Atyának. Ennek a látásnak az erejében az imádság most már mindazonáltal nélkül folytatódik: ha nem lehetséges, hát "...legyen meg a Te akaratod" (Mt 26,42.44).

De azért még ez sem teljes eredmény. Nem, mert *még mindig szeretné, hogy megmászjon az Atya akarata, ha lehetséges volna.* Nem, mert még mindig kell az emberközel. Most is odamegy hozzájuk, de már nem kelti őket fel. Enélkül fog újra imádságba "ugyanazon szavakkal" (Mt 26,42.44). Imádságának ez a harmadik menete nem szavaiban, hanem végeredményében ismerős: "Keljetek föl, menjünk. Nézzétek, itt jön, aki elárul

engem... Mondtam már nektek, hogy én vagyok... Tedd hüvelyébe kardodat! Ne ürítsem ki a kelyhet, melyet az Atya adott nekem?" (Mt 26,46; Jn 18,8.11). A szavakon érezhető Annak a nyugalma, Aki azt mondta magáról, hogy Ő az Út. Ezzel a feltétlen nyugalommal teszi meg első lépéseit a maga keresztútján. (Mt 26,47-50; Mk 14,42-9) Ezekből az eredményekből nyilvánvaló, hogy az imádság harmadik menetében megszületett az, ami már elég: az egyedülség felszámolódása bármily körülmények között is. Maga megy elébe a helynek és órának, és elhárít minden akadályt a pohár és óra elől. Amiért könyörgött az első menetben, hogy ne legyen; amit elfogadott a második menetben, hogy legyen, ha nem lehetséges másképp, – azt most a harmadik menet erejében feltétlenül vállalja. Vállalja, mert a Fiú válasz-magatartása az Atya kelyhet adására nem lehet más, csak az elfogadás és az alkalmazkodva visszaszeretés. *Csak ez lehet*: akkor is, ha a biológiai léthez ragaszkodó, a halálfélelemben vergődő emberi természet késleltethette ennek az elfogadásnak feltétlenségét.

Az utolsó és legnagyobb válság színhelye már a kereszt. Agóniájában belekiáltja a világba a "Miért" képtelenségét. Bele, mert úgy tudja, az Atya magára hagyta. Az elmúlt napok s az imént lefolyt órák lelki-testi gyötrelmei következtében újra lélektani képtelenség lesz számára akarni azt, ami alig elviselhető és ájultató gyötrelme. Mert embernek lenni egyet jelent a bennünket fojtogató gyötrelemtől való szabadulni akarással. A Názáreti szabadulni akart a gyötrelmekről... és teste oda volt szögezve a keresztre. Nagyon erős szegekkel és azzal, ami minden és akármilyen szögénél erősebb, egy időtlen Isten időtlen, tehát változhatatlan akaratával, amelyen módosítani nem volt lehetőség. Hogy nem volt, ennek a gyötrelmen túljutott már a Getszemániban. A kereszten már nem volt vergődés ebben a „minden lehetséges Neked”-tárgyban. Oda volt szögezve a látható erős és a nem látható még erősebb szegekkel. Ez a tökéletes kiszolgáltatottság hozta létre a fulladástól-haláltól kerülgetett Keresztrefeszítettben a teljes elhagyatottság tudatát, vagy legalábbis tudatállapotát. Egyedül van, nincs vele senki, nincs vele az Atya. Magára van hagyva, elhagyta Őt minden és mindenki, elhagyta Őt az Atya. A gyötrelme súlya alatt most nem azt éli át, hogy azt teszi, ami az Atyának kedves. Most csak azt, hogy kihúzhatatlanul bevert szögekkel oda van szögezve és fokozódik benne a fulladás rémülete. Hogyan is mondhatna valaki ily pillanatban mást, mint a teljes magárahagyatottság szavát? Valaki, aki legyen akárki és akármi, de – ember!?

Mindez azonban csak intermezzo lehet a Fiú életében, mintahogy intermezzo volt a "Ments meg ettől az órától" és a "Minden lehetséges Neked" is. Az *emberi természet*, a test gyengesége, *csak egy-egy percre nyomhatja el az isteni természet szupremáciáját* az emberi fölött. Az értékrendnek a Fiúban előbb-utóbb helyre kell állnia. Győznie kell annak, amit egy életen keresztül megélt, vallott, hirdetett, amiért imádkozott. Annak, hogy nincs egyedül, az Atya vele van, nem hagyta Őt magára: éppen azért, mert mindenkor azt teszi, ami Neki kedves. Mire kimondja a szót, hogy a küldetés, a rábízott munka "beteljesített", addigra már újra megszületett lelkében a haza- és visszatérés, és hallhatóvá lesz a felhők mögött fényeket látó hang: "Atyám, a kezébe ajánlom lelkemet" (Lk 23,46). A kivégzésekben szakember pogány százados valami szokatlant látott. Márk szerint – látva, "hogy így_ lehelte ki lelkét", gondolta a százados azt, hogy a Kiszzenvedett valóban Isten Fia volt (Mk 15,39). Nem ragaszkodott minden hátralevő percéhez, megadta magát a halálnak. A százados elfogadást látott.

A Fiú az időben úgy fogadta el az atyai mindentadást, hogy időbeli mindenét – életét is, becsületét is – odaadta. Ez időbeli mindentadást a Atya elfogadta a Fiútól válaszként a maga mindentadó atyai szeretetére. A *Golgota – időbeli kép, de a Golgotának a tartalma: a mindentadás, az időtlenség világán belül is érvényes*. Az indító "férfi"-szeretetbe való maradéktalan "női" belesimulás – ez következtethető ki a mindentadás időtlen tartalmaként.

Eddig a szöveg, mely '68 őszére kész. Aki írta, tíz éve letette a fogadalmat, hogy többé nem csinál kisközösséget, de tudja, hogy a dolgunk, hogy választ adjunk Istenünk indító

szeretetére. Még tíz esztendővel korábban adta is a tőle telhető választ, s aztán eljutott a maga részéről oda, hogy az általa adott választ megismételni, ennek semmi, de semmi értelme. De most, húsz évvel az első menet után, csak azt tudhatja, hogy neki újra válaszolnia kell, és nem tud más választ, mint a húsz év előttit...

Eljön egyszer hozzám a Bethlen-udvarba, az ezüstmisém utáni hónapokban Trásy Éva, és mondom neki, hogy csoportot kellene összehozni. Csodálkozott.

– De hát idáig azt mondtad, hogy ez nagyon veszélyes, s éppen ezért nem is szabad!

Mit mondhattam volna neki? Azt, hogy már rég túl vagyok a fogadalmamon? Azt, hogy valójában már rég csináljuk, szombat esténként a Csatárkán? Akármit is, Éva ekkor még nem állt kötélnek. Igaz keresztény feleségként urának hatalma alatt élt és állt? S férje debreceni volt, ennek következtében tudta, hogy mitől óvja feleségét. Úgy bizony. De mondtam másoknak is.

Nem emlékszem rá, mikor, de tudom, hogy az első börtön utáni közösségem három – ismét – fiatalból állt: Jenő, Ildi és Zsuzsa. Felhívtam, mikor idáig értem az írásban, telefonon egyiküket, aki most éppen rákkal viaskodik az életéért – talán ő tudja, hogy mikor is volt az első találkozás. Ő sem tudta, de arra emlékezett, hogy a Bethlen-udvarban találkoztunk először négyesben, s nagyot sétáltak utána hármasban a Tabán lejtőin. Hát akkor megvan a dátum, mert '68 karácsonyán már Mátyásföldön vagyok. Házigazdám a Bethlen-udvarban ajánlott levelet küldött nekem, de a postás délelőtt jár, amikor én tempózom, s ő meg nem volt hajlandó átvenni a levelet. Kérdésemre nem válaszol, s a postás naponta hagy üzenetet, hogy mikor vehetem át a postahivatalban. Nem értettem a dolgot, s a negyedik napon bementem a postára. Azt írja levelében házigazdám, a főbérllő, nekem, hogy két héten belül felmondja albérletemet. Nem volt semmi bajunk egymással, mi ez? Nem értettem. A következő napokban valaminek a kapcsán meg az asszony mondja nekem:

– Maga nem is mondhat semmit ...

Nem emlékezem már szavai folytatására, de egyértelmű volt abból, amit mondott, hogy az ávó világosította fel őket múltamról. Erről én nem beszéltem nekik, csak annyit mondtam, hogy Rákositól elbocsátott szerzetespap, piarista vagyok. Új albérletet kellett keresnem. Barátaimnak elmondtam helyzetem, senki sem tudott segíteni, szüleim viszont készségesek voltak. Időközben ők ugyan eladták a mátyásföldi ház felét, s csak két szobát tartottak meg; s egy harmadikból alakították ki a mellékhelyiségeket. De ott lakott Évike, az unoka – utolsó éves építésmérnök-hallgatóként. Évike egy félévre átkötözködik nagyszülei szobájába, s én megkapom a kisebbik szobát, amiben laktam a börtön utáni évemben is. Hét év következik most a családi házban. Ezekben az években alakul ki a második menet az első, a debreceni után, de immár mátyásföldi és csatárkai színhelyen.

'68 őszén kezdődhetett ez az első menet, a KIO befejezése után, amikor is azonnal hozzáfogtam a második kidolgozáshoz, s dolgoztam rajta két hosszú évig még, mire elkészült a második kiadás, a '70. év végére. Mintha e két évben még nem igen lettek volna példányaim, az első *kiadást*-fogalmazást legfeljebb két-három indigóval gépelte Éva, már mint Szalézia nővér. Nem nagyon emlékezem, hogy mit csinálhattam első csoportjaimban, de alighanem analizáltunk. Kiírtam egy-egy jelentős jézusi szónak az előfordulásait, s a foglalkozás abban állhatott, hogy ezeket analizáltuk.

Előre ugrok most valamelyest. '63-ban Kádár nagy amnesztiát adott. Kijöttek börtönükből a harmadik kisközösségi per elítéltjei, a *Regnum* papjai is. Ez utóbbiak javát '64-ben Kádár visszaviszi folytatni átnevelésüket, mert három év kevés volt erre nekik: szabadulásuk után ott folytatták a munkát, ahol letartóztatásukkor abbahagyták. Most már hosszabb átnevelést kapnak: tartott az egészen '70-ig. Vezetőjüket, a nálam csak egy évvel fiatalabb Emődi Lacit szabadulása után megkeresem, s találkozásunkkal belép a *Regnum* az életembe. Ennek köszönhetem, hogy a KIO-n kívül van még egy munkám, amelyet megvizsgál majd '80 körül a vatikáni Klérus Kongregáció, s nem talál benne semmit, ami ellenkeznék a katolikus hittel.

Hogyan lép bele a Regnum az életembe? Hát úgy, hogy ennek kapcsán ismerem meg Betont, azaz Balás Bélát, a későbbi kaposvári püspököt. Beton gyűjti a készülő lila-hit-tankönyv kísérleteit. Buzgó papok próbálnak írni hittankönyvet az általános iskolák felső tagozata számára, s Beton elhossa még '70-ben hozzám ezeket a kísérleteket, kéziratokat. Végigolvasom őket, s ezt mondom neki:

– Te, ezek gyengébbek még a Hamvas-féle katekizmusnál is.

– Mi lenne Gyurka bácsi, ha Te írnál egyet!?

Nem kellett kétszer mondania. A KIO-val éppen elkészültem, s négy hónap alatt, '71 húsvétjára, megírtam a *Merre Menjek?* című munkámat. Annak ellenére, hogy máig sem jelentek meg példányai a katolikus könyvesboltokban, csak úgy, suba alatt terjednek a Bokorban, már három kiadást ért, s most fogy belőle az ötödik ezer. Mindezt azért mondom el, mert e könyv 66 fejezete mindegyikének a végén található tíz-tíz kérdés, s a kérdések egy része analízisre szólít fel. '71 elején írtam őket, tehát ilyesféle feladatokat végezhetünk közösen az első évek találkozóin. Kis mustrát állítok össze ezekből a kérdésekből, elhagyva a helyek felsorolását.

Mit jelent a *megszentelni* szó az alábbi helyeken? Milyen állítmány köti az „Atya” alanyhoz a „Fiú” határozót? Végezd el az *igazság* szavainak az analízisét! Analizáld a *hűség* szót Jézusnál. Végezd el a *szeretet* szavának analízisét Jézusnál! Analizáld és szintetizáld Jézus *esztelen* és *balga* szavát! Jézus *okos* szavát! *Kard* szavát! *Béke* szavát! Mondott-e Jézus olyant, hogy üldözni fognak valakiket? Írj egy dolgozatot Jézus *juh* szaváról! Analizáld és szintetizáld Jézus *kereszt* szavát! *Nagy* szavát! Milyen tulajdonságokat állított Jézus a *gyermekről*? Az isteni vagy az emberi megbocsátásról beszél Jézus Máténál? Analizáld és szintetizáld Jézus *világosság* szavát! A *gyümölcs* szavát! Mikor és mit mondott Jézus a *papokról*? Miért mondta Jézus a jelenben boldognak a benne hívőket? Van-e remény-jelentése Jézusnál a *hinni*, a *hit* szónak? Analizáld és szintetizáld Jézus *világ* szavát! Mit jelent Jézusnál az *óra* szó? Állapítsd meg Jézus *angyal* szavának alapján – Jézus angyal-tanát!

A találkozókat gyertyagyújtással kezdtük: elmélkedtem valamit hangosan, kötetlenül. Ők meg hozzáimádkoztak. Aztán eloltottuk a gyertyát, s következett a munka: a fenti bekezdés kérdéseire hasonlóknak a vizsgálata. S a végén megbeszéltük azokat a problémákat, kérdéseket, híreket, amiket magunkkal hoztunk. A végén még imádkoztunk, (énekeltünk) valami kötött szöveget. Legalább három órát tartott, s kéthetenként jöttünk össze. Ez a társaság kapja majd később a *Fiatalok I.* nevet. Ma, 37 év után, van aki túlvan a hatvanon! De a nevük most is az maradt. Így hálnak meg, majd ha eljön az ideje: *Fiatalok*...

Az ő sikerükön felbuzdulva fűztem Évát is, bár sikertelenül. Másoknál voltam sikeres elsőre. Jóskánál, Terinél, Meleg Ilusnál, Andinál, s talán Fricinél, Erzsónál is, de nem egészen a kezdetekben. A menetrend náluk is olyan lehetett, mint a fiataloknál. Az ő nevük lesz majd az *Öregek I.* Méltán! A korelnök a Teri. Ha '69-ben állt először fel a csapat, ő már éppen túlvan a negyvenen, a többiek meg még innen azon. De hozzájuk jön a júnior. Honnan? Szalézia is gyűjt egy csoportot, s abban találok, s abból emelem át ide, az *Öregek I.*-be. Ő még csak 37 éves, de már múltja van. Tanár, s a 60-as évek elején őt is kiszorják az iskolából, mint Terit. Most – a '60-as évek végén – a Térképészeti Intézetben dolgozik. Ő lesz a csoportban a *férfi eszű nő* cím viselője. S eszméimet hallgatván a férfiak és nők egyenlő jézusi megbecsüléséről, aminek az egyházban is érvényesülnie kell, alkotja meg a *papok és mamok* kifejezést. A neve: Péch Lilla. Ő is az első menet szülöttje még. A '49-es krisztinai 80 fős és nyolc napos lelkigyakorlat gyümölcseként mutatja be '50-ben az egyik pesti résztvevő leány, Schmidt Márti, már a maga csoportját. Cserkészreiből alakítja, s amikor hívására elmegyek hozzá, a rekamién ül négy leány: az egyikük – Lilla. Debrecenben pedig Jóska még Teri külön csoportban volt. Teri az *Öregek*, Jóska a *Fiatalok* között. Az '51-ben egyetemre kerültek közül alakultak meg – az akkori *fiatal* csoportok.

Harmadikul a papokból csinálók csoportot. Vitathatatlanul első tagja Halász Bandi, aki idősebb három évvel nálam. A második Bisztrai Laci. Hogy került elő? Bandi hívta el évekkorábban egyszer Pécelre, hogy ismerkedjünk össze. Rámenős volt az ismerkedés. Én előadtam vadabbnál vadabb újdonságaimat, azaz Jézus legmerészebb álmait – a KIO nagyban készült már –, s Laci mindenre, de mindenre igent mondott. Ekkor felálltam, odamentem Lacihoz és ünnepélyesen megöleltem. Bandi megszólal.

– Na, Lacikám szentté vagy avatva.

Természetesen a harmadik Barcza Barna volt, a negyedik meg Dombi Feri. Az ötödik meg a váci egyházmegyes Szegedi Laci, aki nem tudom, hogyan s ki által került elő, de ismertem már '49 óta. Akkor középiskolás volt, s a Tettyén ismertem meg, amikor Ágoston Júlián meg Cserháti meghívtak a pécsi egyetemistákhoz. Ez a hat fő volt a kezdeti csapat. Később sokan megfordultak benne, még megyéspüspök (Nem a Beton, neki volt papi közössége Emődi Lacinál) is került ki közülük. Délelőtt jöttünk össze 9-re, együttebédeltünk, s kitartottunk háromig. Mindig másutt, kinek-kinek a plébániáján.

Közben meg dagadt a csatárkai informális csoport az esti beszélgetésekkel. S kezdtem magam kényelmetlenül érezni. Miért? Még mindig tartottam magam a debreceni normához. Fiúkkal letegeződöm érettségi után, de a nőket magázom, ők meg tetszikelnek engem. Tarthatatlanná vált. Sektásnak éreztem magamat saját népemben. Mindenki tegeződött mindenkivel, csak én nem. Egy szünnapon kirándultunk egyet. Meg akartuk nézni a pálvölgyi barlangot. Be volt zárva. Beültünk egy fagyira a közeli cukrászdába, s előadtam ügyemet. Meghánytuk alaposan, s a végén férfiak, nők közakaratóból megszületett a döntés: végre tegeződhetem a nőkkel is. S ekkortól fogva megváltozik a helyzetem. Mindenkit tegezek, és mindenki tegez engem is. S korhatár sincs. Általánossá vált időközben a társadalomban is, hogy a gyerekek tegezik szüleiket is. Tegezeik szüleik barátjait is. Tegeznek tehát engem is. Az elmúlt hetekben járok az egyik családnál, s a 18 éves fiú – egy a tíz gyerek közül – lejónapotoz. Meg fogtam két kezemmel a fejét, s mondtam neki:

– Ha nagyon szertartásos akarsz lenni, mondhatod, hogy Dicsértessék..., de ha nem akarsz az lenni, akkor csak azt mondhatod, hogy *Szia, Gyurka bácsi*. Mert jónapotot csak a sarki hordárnak mondunk.

Ha lehet, elkerülöm a *Jó napot!* köszöntést. A jó reggelt, meg a Jó estét! sokkal barátságosabban hangzik. Intimitást tudok belevinni. A Jó napot! – csak tréfásan jön ajkamra. Azzal szemben, akivel tegeződöm. Ugyanilyen módon mondom mostanában már bokorbeli hűgaimnak is, hogy kezicsókolom.

Már ebben a nem-sektás állapotomban kérde tőlem Dombi Feri '68 őszén, hogy elmennék-e hozzá Halásztelekre egyet prédikálni... Mindenszentek ünnepének estére? Ilyet én még soha vissza nem utasítottam. Megtelt a templom. Ünnepi levegő volt. Nem tudtam, mert nem volt lelkipásztori gyakorlatom, hogy a közönség egyenesen a temetőből jött, a halottaitól, s várta, hogy azokról mondok majd valamit. De én nem. Az evangélium a nyolc boldogság volt, s én beszéltem az országról, mely a boldogoké, mert ők a szegények, az üldözöttek, s akik majd meglátják az Istent. Beszéd közben fel s alá sétáltam az oltár előtt és mondtam és mondtam, amit a frissen elkészült KIO alapján mondhatott az, akinek a szíve tele volt e nagyszerű ország boldogságaival. Feri utána ezt mondta:

– Belelovagoltál halottak napi kegyeletükbe!

Hogy kik mindenki voltak ott, nem tudom, de később megtudtam, hogy Mlecsenkov Angel is ott volt, s az ő fiatal lelkébe nem lovagoltam bele, s más fiatalok is voltak ott. Olyanok, akik féllábbal a plébánián laktak, Ferivel sülve-főve együtt voltak. Mit csináltak? Én csak annyit tudok plébániai előéletükről, hogy ők számolták meg vasárnap este a perselypénzt, és súlyra egyenként megsaccolták, hogy mennyi van benne. Felírták a becsléseket, aztán hozzáfogtak a számoláshoz. Akinek a becslése a legközelebb esett a számolás eredményéhez,

az győzött. Halász Bandi ilyesmit nem csinált. Ő egy tiszteletreméltó papi személyiség volt, akitől az ilyesfélék messze álltak. Hamarosan mondott Feri nekem mást is. Mit? Ezt:

– Gyurkám, hagyd ott a Tempót. Gyere ki hozzám adminisztrátoromnak. Úgy is a fordításokból élsz már. Én fizetek neked havi 500 Ft-ot, s befizetek még 100 Ft-ot az SzTK-ba érted, s lesz munkaviszonyod. Ennek fejébe kijössz minden vasárnap misézni prédikálni, gyóntatni, s még egy hétköznap velem meg a fiatalokkal analizálni.

Ennek két válás lett a következménye. Ott hagytam a kilenc év után a Tempót – ez volt az egyik. Látták, hogy nincs irgalom: csak szállító munkásként dolgoztat pártunk és kormányunk akarataiból hazám, bár már elmúltam ötven éves. Ez volt az egyik válás, és békességben. A Tempó elnöknője adott fizetés nélküli szabadságot is, hogy utána jár hassak valami koromnak megfelelő munkaviszonynak. Még a Kádár-titkársághoz is fordultam. Választ is kaptam tőlük: Kérték megértésemet; annak a megértését, hogy titkárságuk állásközvetítéssel mégsem foglalkozhatik. Megértettem, s a kör bezárult. Ez volt az egyik válás. A másik meg: otthagytam ugyancsak kilenc éve után Halász Bandit, meg Pécelt. De ez már nem volt válás. Sűrűn jártam, vissza, ha nem is vasárnapokon, mert Bandi kezdte prédikálni a kisközösséget. Nem, nevezte nevén a dolgokat, de rendezett szabályosan visszatérő templomi alkalmakat – ifjúságnak, fiatal házásoknak, asszonyoknak, férfiaknak, s ezekre hívott előadni engem is, új barátaimat is. Alighanem '69 szeptemberére került sor erre a két válásra, mert a Fiatok I. tagjai időnként eljöttek vasárnapi miséimre, de azokat már Halásztelken találták.

Városmajor, 2005. október 15.

Megvolt a szüret. Először 21 év óta: volt egy mázsa szőlő. Nem tudom, miért s hogyan. Ugyanúgy nem gondoztam, ahogy az előző években. Megszokta ezt a rideg tartást. Meghívtam a fél világot szüretre. El is jött rá négy fehérség meg egy ember. Ez már öt személy, s fogadtuk őket ketten.

Mi már lementünk csütörtök délután. Kettőig nálunk tanyázott, ebédelt a Papok I. nevű társaság. Mi meg kettőkor csapat-papot hagyva kiszaladtunk a Déli pályaudvar elé, felültünk a 139-es buszra, ami lerakott bennünket a Sasadi útnál, s ha három perc telt el, már ott is volt a minket Veszprémbe repítő busz. Oda is röpített félőtre. Vásároltunk a piacon csirkecombokat, kenyeret meg savanyú káposztát, összeszedtem a hibás őszibarackokat – ingyért, s attól finomabbak. S már mehettünk is tovább, mert ötkor indult egy busz Nagyvázsönyba, kis kitérővel. Lerakott félhatkor ott, mi meg elindultunk az onnan hét kilométerre levő Budaváriba, s gyalog. Mentünk is vagy kétszáz métert, s jött egy autó, kitártam karom, megállt, s mondtam, hova igyekszünk, Beszállunk, megindulunk, s aki hajtotta a kocsit, megszólal:

– Nem a Bulányi György atya tetszik lenni?

Elmondta, hogy ő a Szabó Balázs, és Debreceni Zsuzsával járt nálam, amikor ott volt nálam Budaváriban egy indiai pap. Kevés volt az idő, kicserélni az emlékeinket, s elváltunk háromnegyed hatkor. Izgatottan megyek ki a kertbe megnézni: meghagyták-e nekünk a termést a seregélyek. Meghagyták. Teszem a tennivalóimat, Teri meg befűt. A kertben vagy a szobában, de jól megfázom, s a következő napokban minden zsebkendő kevésnek bizonyul. Idejében lefekszünk, hogy idejében felkelhessek. Hétkor már kint vagyok a kertben, s megkezdem a szüretet. A harmadik sorral. Kilencre végzek vele. Akkorra érkeznek a szüretelők. Beállítom a három fehérséget – Gabi külön érkezik Bócsáról – a rondellának nevezet lugasba. Az ember, a Pista – a puttányos fiú, ő viszi az ollókkal lecsípett fürtöket a kert végibe, s önti a szomszéd Karcsi műanyag dobozaiba. A három fehér nép végez a rondellával. Ráállítok kettőt a második sorra, egyet meg közülük magamhoz veszek – az elsőbe. Féltizenegyre végzünk. Karcsi megy előttünk kocsijával Dörgicse felé, ahol a szőleje, présháza, pincéje van, s mi utána négyen Anikó kocsijával.

Gabi marad Terivel, agyusztálja az ott maradt szőlőt, s csinál belőle mindenkinek egy műanyagzacskónyi szőlőt, amit ki-ki hazavisz. Kihozzuk Karcsi szemelőgépét, s leszemljük a szőlőt. Felállítjuk a prést. Belehordjuk a szemeket. Kipréseljük. Kicsorog belőle egy hektó must. Mindent helyre teszünk, elmosunk. Karcsi megkínál minket borával. Aki kér, annak ad másfél liter vöröst, másfél liter fehér juhfarkút. Fizetni akarunk. Nem lehet. Csak ajándékba adja. Elfogadjuk. Háromnegyed egyre mindennel készek vagyunk. Mobilon telefonálunk Gabinak, Terinek, hogy egyre tálalva legyen. Karcsi bepakolja 5 húsz literes zárható vödörbe a mustot, s hozza.

Megebédeljük a két kiló csirkecombot tejfeles tésztával elvegyítve, savanyúsággal, eszünk a tésztákból, amit hoztak a szüretelők, meg Teri kapott névnapjára húgaitól, s iszunk hozzá szentantalfai fehéret. Ebéd után pihenés. Én is megpróbálok, de nem megy. A társaság jó felének sikerül. Karcsi Közben Karcsi is megebédelt, s áthozza mustos vödröket meg egy 120 literes műanyag hordót. Kimosom a hordót, s beállítom pincénk mélyére. Pista beleönt 4 vödröt. Az ötödiket kint hagyom, Megszűröm teaszűrővel, s minden szüretelő kap belőle másfél litert, hogy mustot is vihessen haza. Én is elteszek belőle egy falkával, hogy ihassanak belőle a tisztaúvárosiak is, akik a jövő héten érkeznek lelkigyakorlatra. A maradékot beöntjük a vödörbe. Közben meg elszalajtom Terit Anikóval Antalfára cukorért. Kell a mustba, mert csak 11 fokos. Anikó beleenged 8 kilót, és egy hosszú faléccel jól megkavarom, lezárom a pincét. A Must magára marad forrhat. Két hét alatt kiforr. Karácsonyra letisztul. Majd szorgalmasan hordom felfelé az újévben, s mindenkit leitatok belőle. Ez lesz a budavári muskotályos. Extra minőség – Jézus is borissza ember volt! Példát adott nekünk! Az ám!

Három órára minden kész. Az előadó szobában teljes a körletrend. A konyhában nem, az a Teri dolga. Meggyújtom a gyertyát. Elmondjuk a reggeli zsolozsmát. Utána hosszan elmélkedem. Nyomomban az egy ember s a négy fehérség is: Ida, Anikó, Gabi, Mariska. Már négy óra. Mindenki fogalmazhat egy kérdést. Mik a Bokor mai problémái? Mi az élet értelme? Mért kell misét mondatni a halottakért? Mitől vagyunk mindannyian egyedi darabjai az Istennek? S végül Gabi kérdése: Félünk-e haláltól? Megszavaztatom a társaságot. A kérdések két-három szavazatot kapnak, de Gabié ötöt. Ezt tárgyaljuk ötig. Én megvallom, hogy mindig meg akarok halni, ha szenvedek, egyáltalában nem félek a haláltól, mert a Jóistentől én nem tudok félni, s Jézus sem tanított istenfélelemre. Úgy képzelem a találkozást, hogy hátba vág, s azt mondja: Gyere, olyan lúdtalpas, mint te, van itt már más is! A többiek meg mást mondnak. Van, aki fél is tőle.

Ötkor magukra hagyom őket, megyek harangozni. Hatkor misézem nekik a templomban, s egy jót prédikálok. Olyat, hogy derüljenek tőle. Háromnegyed hétre megvagyunk vele. Utána meg kocsiba szállnak, visznek a szőlő s must mellé még növényeket: fűgét, nádat is. Anikó marad. Teri terít vacsorára. Anikó meg eszik három almát. Megnézzük Vágó tanár urat: kiből lesz milliomos? S lefekszünk. Anikót 5,50-kor kell keltenem, mert még át akar menni a templomba. Az éjszaka főleg a náthámnak élek. Kettőkor forró fürdőt veszek, félórásat. Ötkor kelek. Anikót keresem háromnegyed hatkor. Megtalálom nem ott, ahol mondták, hogy aludni fog, hanem Teri szobájában, s mondom neki: Öt ötven, s megtalálsz a templomban. Halk igen – a válasza. Hat után pár perccel ott is van. Mondok neki egy misét, s még prédikálok is egy rövidet. Abban állapotunk meg hogy hét órakor indulunk. Hét előtt öt perccel ülök Anikó kocsija mellett. 7,10-kor sikerül elindulni. Másfél órás nagyduma Anikóval. Teri elismerését váltja ki az, ahogyan vezet. Országos rekordot fut: 8,40-kor letesz a Városmajorban. Az eddigi rekord Tarnai Imréé: ő egy és háromnegyed óra alatt hozott fel – sok éve már. Azóta tán jobbakk lettek a kocsik.

Megvolt a szüret. Ülhetek le a számítógépem elé. Tizenegy üzenet. Köztük a legérdekesebb: a vatikáni államtitkár úja fordíttatja a II. Vatikáni Zsinat dokumentumait... főleg a *Dei Verbum* van rosszul lefordítva. Magyarra is? Meglátjuk, hogy mi lesz ebből, XVI.

Benedek működik, Ruini bíboros sincs megelégedve azzal, ahogy értelmezzük a zsinatot, s most az államtitkár az egyházi jóváhagyással kiadott fordításokkal sincs megelégedve ...

75. MÁLNAÜLTETÉSI NAPLÓ

2005. November eleje

Budavári, 2005. október 20.

... méghozzá délután négy óra, s eszembe jut, hogy tegnap reggel 8-ra mentem Ildihez misézni, aki égi pártfogónknak készül, s ezért szállítom neki helybe a szentmisét... Nem önzetlenül, hanem haszonlesésből: égi nagy jók reményében. S ez alkalommal nagyvonalúan – annak ellenére, hogy szerda volt – a jövő vasárnapi szentmise szövegét választottam. Miért? Így csak egy könyvet kellett szállítanom: az A-liturgikus év vasárnapi szövegeit. Ildit leggyorsabban akkor érem el, ha gyalog megyek – Városmajorból a Nagyenyed utcának Alkotás utcai sarkára. Az útidőm – sajnos, de való – húsz perc. Kedden este beledolgoztam az éjszakába, s ennek következtében csak nagysokára, jóval éjfél után tudtam elaludni, s amikor felébredtem, már 7,27-et mutatott az óráim. Hogy mennyi idő alatt rángattam magam meg a táskám rendbe, elgondolható, ki is számítható, mert 08,00-kor megnyomtam Ildi kapucsengőjét. Igaz, lihegtem, s leroskadtam miséző karszékembe, ő meg tüsténkedett, hogy minden az asztalon legyen, ami csak kell egy ünnepi szentmiséhez. Miért? Milyen nap volt? Semmilyen, de egy szentmise – az csak ünnepi lehet számunkra. Rettenetesen hosszú volt, legalább ötnegyed óráig tartott, mert a pap hosszan – nem prédikált, de – elmélkedett, s ugyanígy a hívők is, akiket csak Ildi személyesített meg. Hogy miről, soha meg nem tudhatni, hacsak Ildi el nem pletyizi, vagy nincs poloska a házban. Akármilyen is volt elmélkedéseink tárgya, a jövő vasárnapon, Adyilgeten nem felhasználható. Benne volt minden Bokor-bánatom... s Ildi vette a lapot – a maga módján. Hát ebbe bele kell törödni. Mibe? Hát abba, hogy a magam módján a világmindenségben egyedül csak én tudom venni a lapot, s azok a fránya többiek, Ildi vagy nem Ildi, mind a maguk módján veszik, s nem azt mondják, amit én hallani szeretnék.

A vasárnapi textus – e vasárnapon – meg az, ami. Írástudók próbálkoznak. Adalékot, bizonyító anyagot szerezni a főpap gyilkosság-tervéhez. Újra sikertelenek. Csak annyit tudnak meg Jézustól, hogy az egész Tóra a főparancson áll vagy bukik. Ha szeretsz, akkor teljesítetted azt a törvényt, melynek betartását az Isten várja és elvárja tőled – tegnap és most meg a számadáskor és mindörökké... Ha meg nem szeretsz, akkor mi van? Hát ha nem szeretsz, tapasztalhatod, hogy mi van. Jó az, amit tapasztalsz? Nem hiszem. Bár etetheted magad, hogy Neked ez a jó. Etetheted. S hamarosan majd rájössz, hogy etetted magadat. De nem akarlak befolyásolni. Tégy úgy, ahogy akarsz! Az Isten sem kényszerít minket, engem sem. Én miért akarnálak Téged?

A vasárnapi textus részletesebben: Szeretni – Istent mindenekfelett, magamat valahogyan, a többi embert meg úgy, mint magamat. De mit jelent az a szeretet, amit Isten, magam és a többiek számára produkálok? Ha volna egy etimológiai Világszótár, de nincsen ilyen, s nem is készült még ilyen... szóval ha volna, benne lenne az emberiség ezernél is több nyelvén ez a szó is (a többivel együtt), és magyarul is, hogy szeret. S az ezerszer soktízezer szó mind egyenként vissza volna vezetve a maga nyelvi őskére. Valahogy így: ez a huszonöt északamerikai indián szeret-megnevezés visszamegy egy már rég nem beszélt, mert kihalt nyelvre; nevezzük e holtnyelvet őshuronnak, stb. Megtalálnám ebben a szótárban azt is, amit a mi magyar nyelvtudományunk tud mondani. Egyetemista voltam még, amikor majd hetven éve megjelent egy nagyon szorgalmas és tehetséges egyetemi magántanár tollából a Magyar Szófejtő Szótár. Abban azt olvasom, hogy a mi szeret szavunk ismeretlen eredetű igei töből származik. Török, árja, finnugor származtatása nem fogadható el. Tudjátok mit jelent ez? Csak annyit, hogy az árja, a török meg a finnugor népek mindegyike, vannak vagy jó százan – fél Eurázsia minden népe – mind más szót használnak, mint mi arra, hogy szeret. Van még jó pár szavunk, melynek eredete szintén: uncertain. De jelen esetben most mégis filózom: ezt a

szeret szót mi nem tanultunk senkitől. Ezt valamelyik ősünk kimondta, a többiek átvették tőle, s azóta azt mondjuk boldogan, ha jó hozzánk valaki, hogy – szeret. Tovább filózom: Le vannak sajnálva azok a nyelvek, nemzetek, amelyek átvették ezt a szót, amelyeknek-akiknek jó volt szanszkritül, ősgermánul, őstörökül, ősfinnugorul. S most jön a nemzeti büszkeség, mert büszke magyar vagyok én keleten nőtt törzsököm fája, nemcsak Kölcsényé. Azért vagyok büszke magyar, mert a szeret szavunk eredete ismeretlen. S azért ismeretlen, mert a szomszéd népek kínálgathatták a maguk szavát erre, nekünk nem kellett, nekünk volt már, mert találtunk magunktól szót rá. Éppen azt, hogy szeret. Azért vagyok büszke rá, mert mi tudtuk ősidőktől fogva, hogy miként nevezzük azt, amit Jézus a Tóra summájának mondott. Ha nemcsak büszke magyar volnék, hanem ezóterikus is volnék magyarként, magyarságom okán – ezt a fogalmat, hogy ezóterikus magyar, magam találtam ki ám! – akkor még azt is mondanám, hogy ez az emberiség ősnyelvéből való, s maga az Isten is így mondaná ki e fogalmat, ha volna neki fogalmat nyelvbe öltöztető szája. De azért lantom idegét idáig feszíteni nem akarnám, mert nem vagyok magyarként sem ezóterikus. Csak megállapítom azt, amit Bárczi tanár úrtól tanultam. Azt, hogy úgy látszik talán, hogy senkitől sem tanultuk, tudtuk magunktól. S ha ennyi igaz volna, ez se lenne kutya. De most büszke magyarságomnak búcsút mondok, s kevesebb büszkeségre okot adó dolgokról kezdek beszélni.

A szeretetetről. Ez kell az Istennek is. Az, hogy szeressem. Nem is akárhogyan, de mindennekfelett. S most vallomás következik arról, hogy mit produkálok, teszek le Isten asztalára? Ha meggondolom, úgy telt el a mai napom, hogy még semmit sem. Szerdán megint éjfél utánig dolgoztam, hogy elkészüljön a vastag füzet: A Názáreti Jézus Máténál Adyligeten címmel. Hajnali ötkor keltem, s most már éppen délután háromnegyed öt van, s eddig mindig mással foglalkoztam: a tennivalóimmal. Hogy semmit ne feledjek összecsomagolni, hogy hat előtt kilépjek lakásomból, hogy 6,45-ig kiérjek a Népligetbe a Volánbuszhoz, és így tovább. Jó szerencse, hogy pap vagyok, s lent vagyok Budaváriban, és délután ötkor mehetek harangozni, a templomban tüsténkedni, a mise szövegeit elolvasni, majd még kétszer harangozni, két tized szentolvasót a hívekkel elmondani, majd misézni, prédikálni. Háromnegyedhétkor lesz mindennek vége. Mire minden gyertyát eloltok, mindent helyre teszek a következő misézéshez, s hazaérek, hét óra. Hurrá, két órát letettem Isten asztalára, mert pap lehetek... De álljon meg a menet! Neked, barátom, ez munkaviszony-féléld, olyasvalami, amit a többi emberek, az útidőt is beleszámítva, napi tíz-tizekét órahosszat tesznek. Hozzád hasonlóan korahajnalban kelnek, jó tizenkét óra után érnek haza, s odahaza várja őket a tenger feladat, amit csinálnak, mert csinálniuk kell, s utána ágyaznak, hogy erőt gyűjtsenek a másnapi rohanáshoz. Mi az, hogy mindennekfelett? Legfeljebb a mindennek után tehetünk le valamit az asztalra, ha éppen eszünkbe jut. És olykor bizony eszünkbe jut, s van is, aki elrebegi gyermekora esti imádságát: Édes jó Istenem, hálát rebeg lelkem... Ágyban, párnák közt, s altatónak. Lassan, nyugodtan. Eltart ez... Meddig is? Egy teljes percig is. Egy órában van belőle éppen hatvan perc, huszonnégy órában ezernégyszáznegyven. Ha minimál béren vagy nyugdíjban vagyok, az ezernégyszáznegyven percre kapok ugyanennyi forintot, s ebből egy egész forintot visszaadok Istennek, mert szeretem őt mindennekfelett. Az ám, hazám, meg Istenem!

Csúnya és igazságtalan vagyok. Magammal szemben is, s még inkább másokkal szemben. Mert van ám vasárnap is, s ilyenkor van, aki elszalad a közeli templomba, esetleg autóval és szentmisén vesz részt. S mindez egy óránál is többet vehet igénybe, bár nem feltétlenül. Van olyan is, aki már ötkor autóba ül, hogy elszállítson egy öreg papot Adyligetre, s még esetleg, ha nem akad más, vissza is viszi, s nyolc óra már, mikorra hazaér. S viseli családja elismerését a papszállításért, meg a benzinköltséget. S van még másmilyen is. Olyan, aki négy hetenként eljár például egy olyan közösségbe, amely háromtól nyolcig ülésezik, s azt gondolja magáról, hogy Isten Országá céljából ülésezik ott. Útidővel együtt ez már négy hetenként hét órára rúg. Számoljunk csak mindent össze. Négyhetenként találkozó – ez hét óra.

Vasárnaponként mise – négy hét alatt ez is felmegy négy órára, s ez már összesen 11 óra. A napi egy perc esti imádság is felmegy havi félórára, ez már 11 és fél. Kerekítsünk 12-re. Egy napban van 24 óra. Négy hétben 28 nap. $28 \times 24 = 672$ óra. Ezt ha elosztjuk ezzel a havi 12 órával, melyet Istenre szántunk, akkor kijön már, hogy 25 percnél is több néhány másodperccel az az idő, amit a tökéletesebbje Istenre szán. Van ám ilyen mindenekfelett is. Sőt még több is, mert a közösségi találkozóra készülni is kell. Van házfeladat, melyet el kell olvasni. Ha mindent jól megszámlítunk, kijön a napi fél óra is. Már amelyiküknél.

Jelentem, kérem szépen, hogy még ez sem a csúcs. Valamikor a múlt század közepén volt olyan is, hogy lekivezetés. Nem gyónás, mert azt öt perc alatt el lehetett intézni. Ennek a lekivezetésnek a során megtanultuk, hogy Istennek négyféle időt adhatunk. 1. Imádságot s ebbe tartozik a misére járás s a lekivezetésben részesítés-részesülés is. 2. Karitásztevékenységet. 3. Embereknek utánamenést közösségbe gyűjtés céljából. 4. Istenről tanulást és közösségbejárást. Nem papokról beszélek most, akiknek ez a munkaviszonyok, hanem világi hívekről, közönséges laikusokról... Bár akikről beszélek – ha papok, ha nem papok – egymást mind testvéreknek mondták és tekintették. Volt a múlt században olyan közönséges világi hívő, aki időelszámolást is vezetett: minden nap este szerves része volt ez lelkiismeretvizsgálatának, s az időelszámolás kimutatta, hogy napi három és fél órát tudott odaadni Istenének.

S volt nem a múlt században, hanem kétezer évvel korábban, aki mindezt kevesellte, s otthagyta jól menő názáreti faipari üzemet, s ami idő nem kellett neki alvásra, azt mind arra fordította, hogy tanított réteken, tereken és hogy beteget gyógyított. Magában csinálta mindezt? Dehogyan magában. Tizenkét gyereket elbolondított apjától-anyjától. Az apák káromkodhattak is, hogy elviszi őket akkor, amikor már éppen hasznukat is láthatnák. Ezekkel együtt csinálta Jézus a maga mindenekfelettijét, ami totálisan igénybe vette nem a napi félóráját, hanem napi 24 óráját. S kitől kapták mindehhez ellátást? Pilátustól? Kaifástól? Egyházmegyei hivataltól? Önkormányzattól? Nem, finnyások voltak, s ilyesmit nem vettek igénybe. Miből éltek akkor? Nincsenek pontos feljegyzések erről. Áfás számlát biztosan nem állítottak ki. Jézus csak annyit mondott magának is, a Tizenkettőnek is, hogy a gyógyító erőt s tudományt: ingyen kaptátok, ingyen adjátok (Mt 10,8)! Meg azt, hogy egyétek, amit elétek tesznek (Lk 10,8)! Ami pedig a szállást illeti, ha úton voltak, jó volt arra a szénapajta, meg a Getszemáni kert, ha már tavaszodott, s Jeruzsálemben voltak (Mt 26,40).

Amikor szerda reggel befejeztem Ildinél az égi pártfogóban reménykedő szentmisét, még beszélgettünk tízig egy sort. Közben meg is reggeliztetett. Ettem, amit elém rakott, pedig nem gyógyítottam meg őt a rákjából... mert nem végezhettem el a tanfolyamot az Ácsnál: hogyan is kell csinálni azt. Folytattuk elmélkedéseinket, s Ildi mondott még valamit. Mit? Csak ennyit:

– Tudod, azt nem lehet bírni Benned, hogy mindig Neked van igazad.

Őszinte részvét testvéreimnek. S folytatta:

– Hogy mindig kitalálsz valamit, s azt hiszed, hogy úgy is kell csinálni. Jelen pillanatban, tizenöt éve egyfolytában nyomod ezt a kakaót, hogy Jézus mintha azt mondta volna, hogy Példát adtam nektek..., s Ő otthagyta azt a bizonyos fafeldolgozó üzemet. Mért nem fogadod el, hogy van más megoldás is?

Csak annyit mondtam neki, hogy én elfogadnám, ha látnám. De látni csak azt látom, hogy temetjük rákkal vagy nem rákkal testvéreinket, s akkor sem állnak újak közénk, ha nem hagyjuk el a magunk fafeldolgozó üzemet. S az az egyetlen reménységem, hogy valakik majd elhagyják és megtalálják Jézus mai tevékenységét, melyben az emberek javára teszünk valamit, s közben pedig mondogatjuk, hogy eljön ám, és már itt is van az Isten Országja. Ez az egyetlen reménységem a normalizálódás ellen. Mi az a normalizálódás? Az, hogy megint úgy lesz, mint hatvan esztendő előtt is volt. Mi volt? Nem voltak kisközösségek. Összejárók se. Olyanok sem, amelyek fel tudtak nevelni időelszámolást végző embereket, s kijött náluk a

napi három és fél óra Istenért. Ezeket kísérik mi ki a temetőbe, s engem is kikísértek majd, s nem lesz, aki bosszantja testvéreit azzal, hogy mindig neki van igaza, s hogy Jézus példát adott, a mi nem követjük Őt. '89-ig nem is követhettük, csak részben, mert Rákosi meg Kádár az összejáró kisközösségeket sem díjazta, legfeljebb életfogytiglani börtönnel..., hát még az állandóan együttlevőket, élőket, azokat meg még lehetetlenné is tette. De most már csinálhatnánk! De nem csináljuk, s összejáró közösségeinkbe sem jön már a kutya sem, mert semmi értelme. Ha találnak – most már találhatnak, nincs már ávó, aki elvigye őket – egy jó szövegű papot, esetleg olykor elmennek meghallgatni, egyébként pedig jó nekik a közelünkben levő templom papja is.

Hát ennyit mondtam volna el a mai vasárnapon Adyligeten arról, hogy Istent mindenekfelett kell szeretnünk. Amen.

Városmajor, 2005. október 24.

A 75. Napló címfotóján a tiszaujvárosi kedves szektás testvérek láthatók. A káplánjuk odahaza így szólítja őket. Könnyen megfejtethető a kép alapján, hogy a budavári templom előtt kapta le őket egy hatodik kedves szektás testvér, a képen látható egyetlen férfi felsége, Évike. Az már nem látható, de kikövetkeztethető, hogy a káplán alighanem jó nyomon jár. Mit keresnének egyébként Budaváriban? Már három éve is itt voltak egy teljes Igy-ra, s most újból eljöttek. Miért? Mert nem hagytam nekik békét. Addig-addig, amíg csak Erika meg nem telefonálta, hogy október 21-én, munka után kocsikba ülnek 15 órakor. Meg is érkeztek nyolc óra körül, s mivel azt mondták, hogy ettek a kocsiban, azonnal munkához láttunk. Meggyújtottuk a gyertyát, s én elmondtam nekik, amit este hatkor a templomban prédikáltam, de az elmélkedés magja csak az volt, hogy azt hallottam róluk, hogy mindentevők. Értették szegények, hogy mit akartam vele mondani. A káplán számára szektások, Budavári felől nézve meg mindentevők. Szegények, senkinek sem tudnak igazán jók lenni.

Eloltottuk a gyertyát, s jöttek a kérdések. Először Babáé: Előrevisz-e a mindentevés a katolikus egyházon belül, ha azt arra használják, hogy Jézust minél jobban megismerjék és hogy Jézusban éljenek. Aztán Andreáé: Miért vitte félre Szent Pál az egyházat? Jóska: Az oltáriszentség a katolikus egyház legfontosabb szentsége-e? Erika: Jézus ígérete szerint az Egyházat a Szentlélek vezeti, az egyház vezetői hallgatnak-e a Szentlélekre? Évike: Miért engedi meg az Isten, hogy valaki dúsgazdag legyen, a másiknak pedig a feneke kilógjon a nadrágból. Olimpikon Évi: Honnan kapta B. Gy. a löketet, hogy Isten útján igyekezzék járni. A kérdések kitarlottak végig. Elkezdtük a tárgyalást péntek este. Tizenegy felé elmentünk aludni. Reggel 7-kor folytattuk munkánk zsoldozással, reggelivel. Délig meg dolgoztunk témáinkon. Délután folytattuk háromtól ötig. Ötkor mentem harangozni, hatkor miséztünk, majd vacsoráztunk. Jött este a negyedik menet. Vasárnap reggel 9-kor miséztünk, majd reggeliztünk, s következett az utolsó a nagymenet. Annak a végén tartottunk egy óras csendet, elkészítettük a záró elmélkedésünket, majd a záró liturgiával bezártuk mini Igy-unkat, megebédeltünk, s háromkor már robogtunk is hazafelé, mert hatkor miséztem Adyligeten.

S mire jutottunk? Azt hiszem az volt a legfontosabbja, hogy megerősítettem őket abban, hogy lehetnek továbbra is mindentevők. Micsoda engedékeny pacák lettem én vén koromra!? Mire megvénülünk – írta Jókai Mór. Mi lesz akkor? Alábbhagytam, engedtem a 48-ból? Mondják meg a tiszaujvárosiak. Magam csak annyit mondok, hogy vagy visszatalálunk abba az egyházba, amelyben és -ből indultunk, s Ratzingerig menően igazoltam, hogy még mindig benne vagyunk, s abban akarok meghalni, s amelyből a Párt parancsára akartak és akarnak kiutálni bennünket, vagy pedig harminc éven belül nyom nélkül eltűnünk, azaz hogy még sem egészen, mert fennmarad az irodalmunk. Bizony fenn, mert harminc év múlva már a katolikus könyvesboltokban is kaphatók lesznek írásaim. Honnan tudom ezt én? Jövendölésből. Ki jövendölte? Tudom a nevét is: Mikulás Gábor. Olvastam jövendölését az oregdiak-csevej-1@gimn-db.piar.hu lapjain. Olvassátok ti is: *Számomra... öröm, hogy a rendszerváltozás után*

már nem csak az állam, hanem az egyház utóbbi fél évszázadának története is beszédtema. És van arra remény, hogy még ebben az emberöltőben megtörténik az egyházon belüli rendszerváltás is Magyarországon (én ma az egyházat a politikai időszámítást figyelembe véve az 1980-as évek első felébe teszem). Szóval, van remény! Pl. egészen biztos vagyok abban, hogy harminc éven belül egyházi kiadók boltjaiban is minden további nélkül lehet majd kapni Bulányi György könyveit, és a katolikus sajtóorgánumok is szabadon közölnek majd olyan véleményeket is, amellyel a fenntartók nem feltétlenül értenek egyet (vö.: cenzúra).

Hogy igaz próféta-e Mikulás Gábor, nem tudom. Az igaz prófétáknak Jézus szerint otthon nincs sok becsületük. De nekem azért jól jön, hogy vele támasszam alá, amivel a tiszaujvárosiakat megnyugtattam. Nem baj, ha le-kedves-szektás-testvéreimeznek is bennünket. Sőt, ez a nagyszerű. Ma így lehet hazai egyházunkba befogadtatni bennünket. De ennek feltétele van. S a kedves tiszaujvárosiak ezt a feltételt az egész Bokor számára példamutatóan teljesítették. Bevonultak az egyházközség termeibe. Ott tartják imakörnek nevezett csoporttalálkozóikat. És időnként beül közénk a plébánosuk is, a káplánjuk is. Amikor Tiszaujvárosban jártam, a plébános atya bizony meghallgatta az én legvadabb szövegemet is, és ha le nem is nyelte, nem tiltakozott ellene.

Kívülről nem lehet otthon lenni. Ellenség pusztított sorainkban, mennyi püspök halt meg elvetve és számkivetve, amíg a kollaborálókkal megcsinálhatták, amibe belementek: Gyalázatos dolgok történtek velünk –, ahogyan az egyik kollaboráló halála előtt még két héttel megvallotta az ORF-nak. Könnyített vele lelke terhén. Áldja meg érte őt az Isten. Cserháti Józsefnek, és pécsi püspöknek, és a Katolikus Püspöki kar titkárának hívták őt. Boruljanak az ellenállók lábaihoz? Kérjenek bocsánatot tőlük? Nem megy az ilyesmi. Ha ez menne, azt jelentené, hogy már megvalósult az Isten Országá. Azt, hogy már nem is lesznek többé kollaborálók. Hogy a trón és az oltár szövetsége már mindörökre a múlté. Kettőn áll a vásár. Mi vagyunk jobb helyzetben. Nekünk kell békülékenységet mutatni.

És tudsz erre egy jézusi példát mutatni? Nem tudok. Ő csak kötél végen tárgyalt főpapokkal, írástudókkal, vénekkel, a Nagytanáccsal. Hát akkor? Mondjam azt, hogy a Lélek mondja nekem, hogy legyek megértő és békülékeny? Mondom. Mondom, mert csak így jutunk előre. Sík Sándor mondta még '49 elején: Azt jól jegyezzétek meg, hogy az egyházban csak alázattal mehettek valamire. Most van számunkra itt annak az alázatnak az ideje, amiről ő beszélt. S ami alázatról Jézus beszélt, annak meg akkor volt ideje, amikor a Párttal, s az általa leigázott egyházzal harcoltunk. Értelmes beszéd ez? Én azt hiszem, hogy az. S aki akarja, megérti. Aki meg haragszik, haragudjon tovább. Én más úton megyek. S csak remélem, hogy valakik majd megértene.

Megbeszéltük a tiszaujvárosiakkal a másik öt kérdést is. Semmi olyasmit nem mondtam nekik, amit idáig le nem írtam volna. A Szent Pálra vonatkozókat meg – nyolc kötetben is.

Városmajor, 2005. október 27.

Hajnali 6,15-re érkezett Kaszap Márti a Városmajorba, s hozott is vagy kétszáz tő málnatövet Szadáról – Inczédy Péter jóvoltából. Nyolckor már Nagyvázszyban voltunk, s miután az asszonyok ki is rámosták ott a fél ABC-t, félkilenckor már Terit, engem s a málnatöveket rámosták ki Budaváriban. Maguk meg robogtak tovább Bokorliget irányában. Kik? Márti, az apja és két fiatal: a Zsolt és a Balázs. Márti és apja temetőket, rokonokat látogatott, a két fiatal pedig lendített valamit a manduláson. Majd félöt előtt telefonálnak, hogy ide tudnak-e érni hat órára, budavári misémre.

Mi meg azonnal hozzáfogtunk a munkához Elkészítettem 20 liter permetlevet, hogy az kiirtsa a gyomot szőlő-sorokban. Teri vállalta a permetelést. Én meg elvermeltem a málnatöveket, utána pedig gyalog és telefon segítségével megmozgattam minden követ, hogy találjak valakit, aki megfordítja a földet, kiforgatja a tarackot, elboronálja azt a kb. 2-300

négyzetméternyi területet, melybe beültethessem a málnatöveket. Végül is találtam egy antalfai vállalkozót, aki elvállalta, hogy az ünnepek alatt megcsinálja. Mondtam neki, hogy másodikára tudnék lehozni fiatalokat, akik segítenének nekem az ültetésben. Azt mondta, hogy telefonáljak, s ő majd megmondja, hogy elvégezte-e, amit vállalt – 3 000 Ft-ért.

Közben lassan dél lett, ebédeltünk, pihentem egyet, s hozzáfogtam a fakitermeléshez. Fákat kellett kiszednem onnan, ahova a málna került volna. Egy fiatal meggy és kajszi fát jól körülástam, kiszedtem gyökerestül, s beraktam egy vízzel teli hordóba. Majd másodikán kiültetem őket oda, ahova valók, vagy ha nem lesz időnk rá, akkor elvermelem őket, más tíz fiával együtt, melyeknek gyökerei már régebben szívják magukba a vizet a hordóban. Volt a málnának szánt területem haszontalan s vékonyabb fa, ezeknek tövét egyszerűen elfűrészeltam, de volt egy nagy fa is, egy tönkrement, öreg besztercei szilva, az nem adta meg magát a két szakképzett és ifjú, 77 ill. 87 éves fakitermelőnek. Már erősen alkonyodott, amikor megjöttek Mártiék. Márti zseblámpájának világánál aztán a két fiatal egy jó negyed óra alatt kiemelte a szilvafát, magam meg karókkal, madzagokkal kijelöltem a felszántandó területet.

A tervezett mise elmaradt, a vacsora is, csak bedöntöttem magamba három deci antalfait, s beültünk 7,10-kor a kocsiba, és dumáltunk, dumáltunk Zsolti kérdéséről: Miért cipeli magával az egyház az egész Őszövetséget? Egészen 9-ig, amikor is kiraktak bennünket a Szamos utca sarkán. Az antalfai megtette a magáét, Márti szerint – sziporkáztam. Jól esik az elismerés. Van dicséret-pedagógia is a világon... annak örül a gyerek – akkor is, ha már 90. évét közelíti.

Városmajor, 2005. október 29.

(Regény, 23. folytatás) Gyűjtöm a népet. Minek? Nem tudok mást csinálni. Enélkül az élet értelmetlen számomra. Visszatért a '45 s a '48 utáni szituáció? Alighanem. Mert én hiába akartam volna gyűjteni őket, ha nem lettek volna olyanok, akik vevők a szándékomra. Mi mozgatott? Az, hogy nem igaz az, hogy az emberi történelem csak olyan lehet, mint amilyen eddigelé volt. Az a meggyőződés, hogy lehetséges az Isten országa. Lehetséges, hogy szolgálni akarjak. Lehetséges, hogy adni akarjak. Lehetséges, hogy ne üssek és ne üssek vissza. Kerestem, hogy kit nyeljek el..., hogy e szándékból akarjunk is legyen.

Már kint vagyok Halásztelken. Vasárnap délelőtt én prédikálok, s Feri gyóntat. Este meg én gyóntatok, s ő prédikál. Elmondja ő is, amit délelőtt prédikáltam, de a maga módján. Mit jelent ez? Majd húsz év múlva kezébe adom Szabó Mártának az egyik Hang-kötetet. Elolvassa:

– Ugyanazt mondja, amit Te, csak egy kicsit érthetőbben.

Csütörtökönként pedig délelőtt beszélgetünk Ferivel, s délután, amikor Öcsi, Andris, Piroska, Magdi s mások megérkeznek a munkából, analizáljuk versről-versre a Második Korintusi levelet. S közben beszélnek egy csúcsgyerekről, aki elment valamikor kispapnak, majd a nyáron megismerem: Náci a neve. Egy alkalommal Feri a szokásos délelőtti beszélgetésünk helyett elmegy valahova, s látogatói érkeznek. Két fiatalember Fehérvárról. Marha elegánsok, a nyakkendőjük pedig valami egészen különlegesen pipec. '58-59-ben Feri Fehérvár-belvárosi káplán volt, ő tanította hittanra őket. Problémáik vannak, s tíz év után őt keresik meg. Ilyen határfokkal kell hitoktatni. Beszélek velük. Nemcsak elegánsok, értelmesek is. Műszaki egyetemre járnak Pesten. Az egyik Márczi Imre, a másik Fogarasi István.

Amikor megjön Feri, megkérdem, hogy kivethetem-e hálóm rájuk. Természetesen igent mond, s Imre hamarosan bekerül a Fiatalok I.-be, majd '73-ban feleségül veszi Sárossy Annát, s ez lesz az első házaspár, akit a második nemzedékből eskethetek. Mégpedig a pesti Jézus Szíve templomban, első templomi élményeim színhelyén még a '20-as években, ahol 1926. szeptember 6-án elsőáldozó is lettem. Nem maradt meg az emlékképem, de

visszagondoltam a képre, s látom rajta lelki szemeimmel ma is a dátumot. Ha megérem a következő szeptembert, majd illő módon, az elsőáldozásra váró fiatalok körében, megünneplem elsőáldozásom 80. évfordulóját. A szentmisébe ágyazott esküvőn Sillye Jenőék gitározna, de a bevonulásra és befejezésre megszólal a templom orgonája is, s az orgonánál Kistétényi Melinda ül.

Még '45-ben ismertem meg Melindát Debrecenben. Forrai Pityu nővérének, Katinak – Forrai Katalin nevét, az óvodások zenepedagógusát, ki ne ismerné? – volt a barátnője. Pityunak, a hetedik gimnazista fiúnak megvallottam, hogy amikor Sinka verseket szavalok, mintha pentatón dallamokat hallanék ki belőlük. Egyszer azzal jön, hogy itt van most náluk egy leány, abszolút hallása van, menjek át, szavaljak neki is Sinka verseket, ő közben majd kottázza, amit szavalok. Melinda volt a lány, és igazolta sejtéseimet.

Ancsa 74-ben megszüli Imrének Sárát. Fiatalon leszek tb. nagyapa, mert '74 karácsonyán már közös lakásban élek velük – az Attila út másik végében, a Moszkva tér közelében. Ancsa még nyolcszor szül Imrének lányokat, de azért a közepe tájon egy fiút is: Misit – ötödik gyereknek. Utána megint következik öt leány. Az első háromnak lettem nagyapja: Sára, Borcsa, Tücsöknek. Mire Ancsa megszüli a negyediket, Sünit, addigra megjutalmazza őket az I. kerületi tanács: kapnak a Márvány utcában egy jó száz négyzet méter alapterületű lakást. Az Attila úti lakás lesz a 70-es évek közepétől a Bokor első dajkáló objektuma, a Márvány utcai a második. Azért kapták, mert kibírtak engem? Nem, azért ennyire nem láttak bele életünkbe, hanem azért kapták, mert akkoriban a három gyerekesek a lakásra várakozók listájának elejére kerültek.

Kell mondanom valamit erről az együttéléstről. Sára nem volt könnyű eset. Nem bírta a járókát. Nem bírta kiságyat sem. Semmit, ami korlát. Egy alkalommal Imre-Ancsa elmentek valahova este, és Sárát rám bízták. Lefektették, de felállt kiságyában, s üvöltött torkaszakadtából. Átmentem szobájukba, s próbáltam lelkére beszélni. Akár a falnak. Végül is hasra fektettem őt, s jobb kezem nagyaraszával leszorítottam. Vergődött mint hal a szatytorban, s üvöltött, ahogy a torkán kifért. Egy negyedóra után feladta a küzdelmet, s magát megadó csendes sírásba kezdett. Tudtam már, hogy nyert ügyem van. Pár perc múlva az igazak álmát aludta. Rá vagy két hónappal Imre-Ancsa a Tátrába utaztak, s vitték magukkal Sárát. Sára csak macijával együtt volt hajlandó utazni. Sötét este lett, s még mindig a vonaton ültek. Úgy gondolta Sára, hogy a macijának aludnia kellene már, de az nem volt hajlandó beverni a szundit. Hasára fordította, s kis kezének nagyaraszával leszorította ő is a macit, s csodálatosképp a maci is megadta magát, és Sára elkönnyelhetette élete első pedagógiai sikerét.

Azt hiszem, Sára volt a legfiatalabb hívem. '74 decemberében költözködtek be az Attila úti lakásba. A rákövetkező hetekben Kovács Teri is, magam csak december 23-án. Akkor már egyedül éltem a mátyásföldi házban. '70-ben meghalt édesapám, és Anyukával kettesben maradtunk. Amikor közelítette már a 80. évét, lakást vett Kamilla nővérem mellett az Örs vezér téri lakótelepen. A mátyásföldi házrészt pedig eladta. Még egy féléven keresztül lakhattam benne. Nem volt leányálom az egyedül lakás. Esténként csoportjaim voltak, sokáig maradtak, s csak berogytam ágyamba. Reggel pedig befűtés, mosogatás, vásárlás, ebédfőzés, háziasszonyi készülés is a másnapi csoportra. Délig elmentem az időm ezekkel a háziasszonyi teendőkkal. A lakásügyi manővereket Marcsuka húgom férje, Török Lajos intézte. A mátyásföldi házrészleg eladását is, az Attila utcai lakás megszerzését is. Hármunknak kellett '74-ben lakás: Terinek, Márcziéknak s nekem. Én kaptam meg a nagy szobát, ebben csoportoztunk is. Márcziék a kisebbiket, melyet csak a fürdőszobán keresztül lehetett megközelíteni, Teri az udvari kicsiny szobát, s volt még a lakásban egy hall is, mely mindnyájunk ebédlőhelyéül szolgált.

Imre hét órákor ment el, s pár perccel utána a ház otthon maradó része bevonult a szobámba misére: Teri, Ancsa és Sára. Teri félkilencre csak felszaladt a ház melletti lépcsőn a Várba – akkor ott volt a Nyelvtudomány Intézet, melynek alkalmazott munkatársa volt, s

csinálta az Értelmező Kézi Szótárt, meg a Tájszótárt. Egy dohányzó asztalt terítettem meg. Volt éneklés is, elmélkedés is, hozzáimádkozás is. Ez utóbbit csak Teri és Ancsa művelte, de Sára is jelen volt, s magaviselete példás volt. Később csatlakozott hozzánk Borcsa és Tücsök is, s így növekedett híveim száma. A gyerekek fegyelmezésével nem volt dolgom napközben sem. Csak akkor, amikor Ancsa felszólított a közbelépésre. Ez csak ritkán fordult elő. Olyankor, amikor végére ért tudományának. Ilyenkor az éppen üvöltő hölgyet beraktam fotőjömbe, melyet a kezelés végéig nem volt szabad elhagyniok. Ezután hátat fordítottam a fotőjnek, s leültem írógépem elé. A soros üvöltő hölgyhöz időnként hátra fordultam:

– Most már abbahagyhatnád, mert zavar a munkában...

Majd ismét:

– Ha nem hagyod abba, kénytelen leszek bekötni a szádat.

Továbbüvöltés esetén felálltam, szekrényemhez mentem, s orra előtt elkezdtem hajtogatni egy tiszta zsebkenőt, hogy az szájbekötésre alkalmas legyen. Erre az üvöltés alábbhagyott, s kiabálássá változott

– Ne kösd be a számat!

– Én nem akarom bekötni, de ahhoz az kell, hogy csendbe maradj, hogy dolgozni tudjak.

Volt úgy, hogy eljutottunk a szájbekötésig, volt úgy, hogy enélkül is szípagás váltotta fel a sírást, majd teljes lett a csend. Ekkor én cinkos mosollyal hátra fordultam, s csak ennyit mondtam:

– Kérek egy puszit.

A hölgy odajött, adott egy puszit, s megnyugodva távozott szobámból.

A közös misézések, az egyoldalú szájbekötések nem feledhető alapot vetettek barátságunknak. Mind a három hölgy tizedik születésnapjára ünnepi ódát költöttem a '80-as évek folyamán, elő is adtam a decenniumos mise után a Márvány utcában, ahol sűrűn megfordultam ünnepi misézés, teológiai tanfolyam, csoporttalálkozó okán. Az ünnepi ódákban elmondottam kapcsolatunknak intím eseményit. A Sára számára gyártott ódában megörökítettem azt az eseményt, amellyel sikerült egyszer kiborítanom az ifjú hölgyet. Mi módon? Ülök kint, az Attila úti konyhánkban, csinállok valamit, vélhetőleg eszem, és Sára is ott van, s lehet ekkor két és fél, vagy három éves. Teri vagy Ancsa elől hagyott egy kanalat, Sára kezébe fogja azt, s kérdezi tőlem.

– A tiétek ez a kanál?

Én meg fa arccal megismételem.

– A tiétek.

– Azt akarom kérdezni, hogy a tiétek-e ez a kanál!

Megismétlem:

– A tiétek.

Sarának elfogy a türelme:

– Hát nem lehet azt megérteni, hogy azt kérdezem, hogy tiétek-e ez a kanál!?

A többi hölgyel is voltak ehhez hasonló történeteim, de hát első unokája csak egy lehet bárkinek is, s nekem a Sára volt az.

Tücsköt azért meg kell említenem, mert két éves volt, amikor az Egyházrend c. dolgozatomat írtam, s az új ajánlott egyházrendet ábrázolta egy kúp, s a kúp ott volt a gépem mellett az egyik könyvszekrényem párkányán. Minden névnapot, születésnapot, keresztelőt ott ünnepeltük az Attila úti nagy szobámban. Mindenki láthatta a kúpot. Egy alkalommal megkérdi valaki, hogy mi az? S a két éves Tücsök vágja rá a feleletet:

– Bokorstruktúra!

Még nem járt Tücsök iskolába, de már ott laktak a Márvány utcában, ahol nagyon sűrűn megfordultam. Feltűnhetett neki, hogy sűrűn veszem ki zsebemből noteszemet, hogy beírjam, ki mikor vesz igénybe lelkivezetés céljából. Megszólal:

– Nekem mikor adsz már egy órát?!

Nem tudom már, mit mondtam neki. De éles szemével észrevehette, hogy ennek az egész meginduló Bokor-gépezetnek az az olajozója, hogy sorban mindenki kér tőlem egy-egy órát, mert mindannyiunkkal, s magammal is el tudtam hitetni, hogy Isten Országát csak úgy lehet csinálni, ha szentek leszünk, ha lekoppintjuk – amennyire tudjuk – eszményünknek, Jézusnak a példáját, s csináljuk a szeretet-elszámolást, a pénz-elszámolást s a legfontosabbat: az idő-elszámolást. Mert ez a három valutánk van: szeretet, pénz és idő. Mire használjuk ezeket, ezen fordul, hogy mit ér a velszi tartomány. S bizony havonként beszámolunk mindezekről – gyónásaink alkalmával. Jó, hogy Dombi Feri adminisztrátora lettem, s nem kellett már tempóznom, s mindenki számára ki tudtam szorítani a havi egy órát, aki igényelte: házaspároknak kettőt, mert ők közösen látogattak meg: hármában gyóntak, nem kettesben. Majd lehet választani Halász Endrét, Barcza Barnát, Dombi Ferit, s a többieket is. Mikor ezek is leterhelődnek, s dugig lesz az ő naptáruk is, kitaláljuk, hogy nemcsak a papok lehetnek lelkivezetők, hanem a laikusok is, s főleg a laikus nők.

Imre különös fazon volt. Engem leginkább Asszisi Szent Ferencre emlékeztetett. Majd a levegőből élt: főleg száraz kenyérrel táplálkozott, s akár megülhette volna menyegzőjét – ő is Szegénység Úrnőjével. De nem lett ebből semmi. Vincze Gabi ráúszított egy fehérnépet, aki nagyon szeretne angolul tanulni. S hamarosan bejelenti majd a Fiatalok I-ben, hogy megismerkedett egy tinédzser külsejű és farmerbe járó nőszeméllyel. Már minden el van rendezve, már tűzzük ki az esküvő napját, amikor egy lelkigyakorlaton barkochbázunk. Ancsa a hunyó, s megállapodunk a kérdésben, melyet Ancsának majd ki kell találnia:

– Az a téglá darab, amellyel kidörzsölöd a térded fölött a farmeredet.

Egy óra hosszat kerülgeti, de csak nem tudja kitalálni, s a végén megmondjuk neki. Csak legyint: nincs neki ilyen téglája, nem dörzsöli ki a farmerjét. Gabi angol nyelv tanulási ajánlata azonban eléri a célját, s Imréből '93-ra kilenc lány, s egy gyerek apja lesz. Elütötte a hajókötel. Szerencsére. '71 nyarán Imre egy egyszemélyes lelkigyakorlatot tart nálam Halásztelken. Nagy hallgatásokkal. '70-ben végezte az egyetemet, s nincsen munkaviszonya. Napi hat órát akar zongorázni, mert a gyenge áramú villamosság nem, csak a zongora érdekli őt. Valaki mondta neki, hogy nagy tehetség, de ennyit kell gyakorolnia. A lelkigyakorlat végére elérem nála, hogy vállal egy évre munkaviszonyt, többre nem. Eközben folyik az angol tanítás, s az egy év leteltével már nem nekem kell meggyőződnöm, hogy folytassa a munkaviszonyt, ha jól akar magának, ha el akarja venni Ancsát. Esküvőjük után meglátogatom őket albérletükben. Látványosan száradnak a kenyerek, s tologatnak maguk előtt egy fél tükörtojást. Nem bírják megenni... A zsák foltjára akadt... A folt meg zsákjára.

A hinta meglódult. '52 nyarán volt az utolsó lelkigyakorlat, és már csak egyetlenegy. Csakcsupán 18 évet kellett várnom a folytatásra, s akkor lett egyszerre három is. A legelső a Fiatalok I-nek. Létszám velem együtt: 5 fő és férfi többséggel: Jenő, Imre és én. Fehérnép meg kettő: Ildi és Zsuzsa. Átlagéletkor, ha magamat kiveszem belőle, aki ekkor már 52. évében járó véncsont vagyok: 23 év. Helyszín: a csatárkai faház. Tart három teljes napon keresztül. Háziasszony főleg Zsuzsa, mert ha Ildi mozdul, valami mindig leesik, összetörik. Valamit főznek ebédre. Reggelire, vacsorára csak teát. Két ágy van egyvégtében, hárman gumimatracon alusznak. Hajnalban kelünk, elmondjuk a zsolozsmából a primát, utána szentmise, melyen elmélkedem, s ők hozzáimádkoznak. Nem *vacsoránézők* – mindannyian áldozunk. Egy partikulával többet konszekrálok. Megvan még az akkori burzám, s benne a kis ezüsttartó, abba rakom a hatodik partikulát, s mise végén kiakasztom a burzát az orgonabokorba. Ebéd utáni elmélkedésre, esti imádságra visszahozom, hogy imádságaink szentségi jelenlétben történhessenek. S napközben mit csinálunk? Hát analizálunk. Két-három verssel elmegy egy fél nap, annyi mindent kell megbeszelnünk szövegünkről. Milyen szöveget analizáltunk? Hát szentírást. Melyik könyvből? Nem emlékszem. Csak azt tudom, hogy előttem a görög szöveg, s ott van a Schmoller is. Az utolsó félnap szilencium. Ez alatt írjuk meg záró elmélkedésünket: mit értettünk meg, mire teszünk ígéretet, hogy életünk egy

kicsit szentebbül folyjék, mint a lelkigyakorlat előtt. Ez újítás volt. Nem emlékszem, hogy lett volna valami ilyesmi az első hullámban, a '40-es években. Alighanem a kicsi létszám is inspirált erre. Felolvassuk – elimádkozzuk – szövegünket Istennek és egymásnak a záráskor, amikor is Tedeumot éneklünk, meg Bárdos tanár úr Pécelen tanult Magnificatját:

Magasztalja lelkem az én Uramat, / Örvendezve élek szárnyai alatt.

Szolgálója lettem, lepillantott rám / Alázattal zengi dicséretét szám...

A Bokorhimnuszt, a Hűségimát még nem, mert ezek még nem készültek el. Majd elkészülnek hamarosan a következő években.

A particula ott van előttünk az asztalon, s mire a végső áldást adom, már sírok mint a zálogos csacsi. '52-ben sírtam utoljára a Fő utcán. Akkor azért, mert megadtam magam a sorsomnak. Most a hálától sírok... hogy 52 évesen megérhettem, hogy újra van népem... hogy újra tarthatok lelkigyakorlatot. Ezek a sírások az én istenélményeim, amikor a boldogságtól eltörik a mécses. Másmilyenek nincsenek. Szegény ember vízzel főz. Nem hetvennek, ötvennek, harmincnak tarthatok Igy-ot, mint húsz év előtt, csak négy fiatalnak. De biztos remélem, hogy ebből lesz már valami. Mi? Hát a folytatás.

Pár héttel később ugyanott s ugyanúgy az Öregek I.-nek is tartok lelkigyakorlatot. Hogy ez-e a nevük már, nem tudom, de valamikor rávettem a Csatárkán szombatolókba Terit, Jóskát, Meleg Ilust és Lillát, hogy kezdjük el a rendszeres, két hetenkénti összejárást. Átlagéletkor: 38 év. Ez mégiscsak több, mint a 23! Ugyanaz volt a Igy. menetrendje, ami a fiataloknál. De már nem sírtam. A könnyek adományát, tíz-húsz évenként kapom meg, vagy még ritkábban. Nagyon tiszta kell lennem ahhoz..., nagyon tele kell legyen lelkem hálával... s a hála nem erős oldalam, inkább az, amiről Babits ódát is írt:

S ha Tibur gazdadalnoka egykor ily / mértéken zengte a megleledést, / hadd dalljam rajt ma himnuszát én / a soha-meg-nem-elégedésnek! (In Horatium – Levelek Irisz koszorújából, az első Babits-kötet első verseként 1008-ban)

S van még ezen a nyáron egy harmadik lelkigyakorlatom is, mert összeállt a papokból is egy hat fős csapat: Halász Bandi, Bisztrai Laci meg én, mint öregek, s a fiatalok: Thiry Pista, Barcza Barna meg Dombi Feri. Thiry Pista mátyásföldi gyerek, még '48 előtt tartok a mátyásföldi gimnáziumban egy még legális lelkigyakorlatot. Osztálytársa volt Laci öcsémnek – s Pista akkor 15 éves – innen ered kapcsolatunk. '56-ban szentelik, 61-ben már egyházi szolgálaton kívül – mondja az esztergomi sematizmus. Ez magyarul: börtönt is jelent. Nem rég szabadult. Megkeresett, s meghívtam a papi csoportba, Igyra is. Átlagéletkor, most már velem együtt: 46 év. A helyszínre már nem emlékezem, csak kizárásos alapon mondom, hogy csak Pécelen lehetett, ott volt hely, ágy, konyha, s a konyhában Elza.

Bent vagyok az 1970. év közepén. Dolgozom át a KIO-t. Három csoportba járok. Lelkivezetek. Népem van. Boldog vagyok, s jön a karácsony. Talán a Csatárkán tartjuk, olajkályhával meg a lehetetünkkel fűtve ki a kisházat. Csak azt tudom, hogy készíték Karácsonyi ajándékot. Egy füzetet, melyet Éva anyánk háromszor is legépel. Belekerül majd 25 évvel később a Jászolba fektették c. kötetembe. Adom azoknak a füzetet, akikkel együtt karácsonyozom. Mi van benne? Egy magyartanár karácsonyi áhítata. Horváth Béla, Arany, Vörösmarty, Szabó Lőrinc, Vass István, Németh László, Sántha Ferenc, Kodolányi János Jézus felé mutató műveinek idézetgyűjteménye – sok-sok kommentárral. Csak Horváth Bélának, a 30-as években induló Vigilia folyóirat ifjú költőjének verséből valami:

Ha nincs aranyból s megmarad ami volt, a szalma,

Még ma is állana a Kisdéd Birodalma...

Következett az 1971. esztendő. A két fiú másika, akik meg akarták '69-ben látogatni Dombi Ferit Halásztelken, s csak rám találtak – Fogarasi Pisti volt. Pistinek nem lesz akkora szerepe a Bokor életében, mint Imrének. De hogyan, hogyan nem, a '71. évi csatárkai Igy-on ott van már ő is másodmagával, s aki elkísérte őt oda, az nem más, mint a minap feleségévé lett Simonyi Zsóka. Zsókanak sem lesz nagy szerepe a Bokor életében, de Zsókanak van két

öccse, Gysza és Béci, akik nagymenők lesznek majd a Bokorban, s beterelek a '70-es évek folyamán még szüleiket is abba. Imre valami miatt nem tud eljönni a lelkigyakorlatra, s így a létszám: 6 fő, mert Zsuzsa, Ildi, Jenő megismétlik a tavalyit.

Az Öregek I. viszont vált. Helyszínt. A Balaton mellett, a déli parton lelkigyakorlatozunk, mert Lilla szüleinek van ott egy szobája. A jelenlevők a tavalyiak meg még egy halásztelki hölgy: Lonci. A Papok I. meg legnagyobb bánatomra nem igényel a tavalyi után újabb lelkigyakorlatot. De kárpótolt ezért a halásztelki három kötelékes lelkigyakorlat. Sokan voltunk rajta: Öcsi, Náci, Andris, Piroska, Magdi, Cika, Karcsi... Ezek voltak? Nem tudom már, de biztosan voltunk vagy tizenöten. Fel is vették magnóra, s elkezdték hallgatni szövegét mások is, a részt-nem-vevők is... és botrányos következményei lettek. Megsértődtek tőle valakik. Ettől a szövegtől:

Amikor az igenből nem lesz.

Nem szabad naivaknak lennünk önmagunkkal szemben sem. Valamit el kell mondanom. Isten megmérhetetlen kegyelméből húsz egy néhány esztendővel ezelőtt, papságom hatodik-hetedik évében kereszténnyé lettem. Az akkori események hatására megértettem, amit a teológián soha nem értettem meg. Azt, hogy mi az, amit Jézus akart.

Ha egyszer valakinek a fejében megvilágosodik az, amit Jézus akart, nem tudja befogni a száját. Mondania kell, amit megértett. S ez a jézusi mondanivaló olyan, hogy lehetetlen embereket nem találni hozzá. Lehetetlen rá nem csodálkoznia annak, „ki életcélját el nem égeté”; annak, akit az igazság belülről kötelez.

Húsz esztendeje papokból és nem-papokból támadt egy olyan gárda, melyről egészen biztosan állíthatom, hogy nem érezte magát semmivel sem kevésbé elkötelezettnek, mint amennyire mi most annak érezzük magunkat, akik itt vagyunk. Tudták, hogy szóba kell állniok azzal, hogy egészen eléggő áldozattá legyenek, Isten munkatáiraivá. Aztán elmúlt 20 esztendő, s a mérleg különös, amit most meg kell vonnom. Ha végiggondolom azt a 12 papbarátomat, akikkel testvéri közösséget alkottunk annak a jegyében, hogy semmi sem drága... akkor ma van közülük egy, akivel úgy-ahogy megértem még magamat, de rendszeres munkakapcsolat nélkül.

Ha a nem-papokból veszem azt a 12-t – most negyven év körüliek –, akik a legígérete-sebbek voltak, összesen három az, aki valamit erően szóba áll velem, s akarja ugyanazt, amit húsz esztendővel ezelőtt akart. Ha valaki húsz évvel ezelőtt azt mondta volna nekem, hogy 12 papbarátomból és 12 nempap fiamból-lányomból 40 esztendőskorára az lesz, ami lett, azt hiszem szóra sem érdemesítettem volna őt. Mint nevetséges és irigy rágalmat – érvelés nélkül elutasítottam volna. El, mert olyan lobogó nemzedék volt a legsúlyosabb társadalmi szorítások éveiben, hogy csak rágalomnak érezhettem volna a feltételezést.

Nehogy úgy járjon az itt ülők nemzedéke is. Nehogy a háborgó ifjúság napjai múltán, benőjjön az ő fejük lágya is, s fogalmazzanak olyasmiket, hogy ja, hát persze, 30 esztendőskora előtt ki nem idealista? Lelkigyakorlatunk célja, hogy megtegyük ma azt, aminek következtében hűségesek maradunk ahhoz, ami ma a lelkünkben él. Mik a feltételei annak, hogy hűségünk megmaradjon? Hogy továbbéljen az, és hogy fejlődjék?...

Hát ennyit a lgy. szövegéből, amit megőrzött a magnó. Ebből írja meg majd egy év múlva Andi a Bokorhimnusz a Megkötöm lovamat szomorú fűzfához... nótájára, melyet Bartók Béla jegyzett le 1918-ban Újszászon.

34 évvel ezelőtt ez a szöveg áradt belőlem. S ma mit gondolok róla? Csak azt, hogy ez az akkor 53. évében járó fiatalember elfelejtett valamit. Mit? Azt, hogy negyven éves korában Nosztrán ő is letette a fogadalmat magának, hogy soha többé az életben nem csinál többé kisközösséget, nem tesz indigót a gépébe. Csak azt, hogy '64-ben el kellett kiáltania magát:

– Hát akkor én kinek a katonája vagyok?

Csak azt, hogy utána hét éven keresztül írta a KIO-t, hogy megtudja: kinek is a katonája. Csak azt, hogy annak a kétszer tizenkettőnek az életében is történhetett valami, hogy ők is

lehetettek valami fogdalomfélét maguknak, s a sorsuk nem engedte meg nekik, hogy elbődüljenek 64-ben, s hogy KIO-t írásba, s hogy papok ültek még a börtönökben. Csak azt, hogy ideje volna már békében hagyni az embereket, hogy élhessenek végre az elmúlt két és fél évtized sokkjai után... Csak azt, hogy halvány gőze sincs e lelkes 53 éves fiatalembernek, hogy hol fogja saját maga is végezni röpke 11 esztendő után. Ott, ahol az egyház ellenségei – a régi, jól bevált recept szerint: a megcsúfolódás helyén. Mindezt nem tudja, csak örül a harminc évvel fiatalabbak s a maga megérett (?) lelkesedésének.

Ez a népgyűjtés mindig népvesztéssel is jár. Ha kimondják, hogy Atyám, én itt hagyom ezt a te vértanúképző főiskoládat!, ha nem mondják ki. De valakik mindig elmaradnak. Csak úgy, csendben, felmérve erőiket. Nemcsak a hitványa, hanem az eleje is. Meg nem mondom, hogy mikor találkoztak utoljára a négyek, a négy börtöntöltelék. Kitartott ez a három hónaponként találkozó közösség vagy jó tíz évig. A vége felé már a Csatárkán is találkoztunk, s Miklós és én hoztuk újkeletű népünket, hogy bemutassuk őket a többi öreg harcosnak. Miklós hozta egyszer az egyik Gyombolai házaspárt (Évát és Marcit), másszor a másikat (Gyuláékat). Hozhatta, mert hetenként találkozott velük, a gyermekek Tomeg Marikára, a volt apácára bízva, s foglalkozásuk abban állt, hogy Miklós olvasta négyüknek a KIO szövegét, ők meg bele-beleszóltak, amikor akartak, és kitisztázták, amit ki kellett tisztázniok. Én is hoztam a Fiatalok I. és az Öregek I. népét, akik szintén ismerték már a KIO-t. Hogyan s mikor fordította befelé a címet ez a nagymultú, mert az 52 előtti időt a húsz évvel későbbivel egyedül átívelő közösség, nem tudom pontosan megmondani. Éva anyánk pályája töretlen volt: Gépelt és vezettem az általa összegyűjtött közösséget. Gabinak nem sikerült már népet gyűjtenie. S Miklós, akinek sikerült, nem kíváncszott papi csoportomba beállni.

A kegyelemdöfést alighanem az adja meg e közösségnek, hogy Andi is összeismerkedik a csatárkai találkozások során Évával, Marcival. Az az Andi, aki nagyon közeli viszonyban van Miklóssal, hiszen fiának, Pistinek – Miklós a keresztaja, s levelez Miklóssal, családi fényképeket is küld neki – a börtönbe. S most Andi meghívja Évát, Marcit hozzám, az Attila útra, s a találka eredményeként igent mondanak Marciék az Öregek II.-re, melyet Andi szervez Müliéből, Greszéből, Hampeléből, Trásy Éviből, magából és belőlem. Andi még egy ideig duplikál: jár az Öregek I.-be is, a II-be is, aztán véglegesen amoda csapódik. Szociometrailag ő lesz abban a közösség abszolút második embere.

Lassan elkezdene összeállni a nem általam vezetett közösségek. 68 nyarán az első között Trásy Évának mondtam, hogy közösségeket kell csinálnunk. Ekkorra már ő is közösségben van. Nem tudom, hogy nem az szülte meg az első nem az én közösségemet, hogy én nem lehetek azon ott. Trásy Gyuri így engedélyezte a közösséget Évának, s ebből született meg a Hölgykoszorú. Éva szervezte volna össze őket? Ott van Sári, Andi, Ildi, s Picur is, azaz Borsai Ilona, aki a 40-es évek végén még zeneakadémiai tanáraival is összehoz, s a Hölgykoszorúba elhozza egyik rendtársát is.

Andit '71 őszén elkísérem Debrecenbe – a klinikára. Valami képtelen betegsége támadt, amelybe 40 éves korában majdnem belehalt. Felvételre várva – az őszi avarban leülünk egy padra, s feladom ott neki az utolsó kenetet. Bejutva a kórházba, meglátom a fehérköpenyesek között Demény Petit. '48-ban érettségizett, rendíthetetlen tagja volt az akkori évek közösségeinek. Olyannak látom, mint húsz év előtt, amikor utoljára találkoztunk. Ő is észrevesz, s néz erősen, kutatva emlékeiben. Biztosra veszem, hogy nem ismert meg. S nekem valami azt súgja, hogy sokkolnám, ha odamennék hozzá. Nem megyek oda. Már tíz éve szabadlábbon vagyok. Megkereshetett volna, ha találkozni valója lett volna velem. Abbaahagyja a nézést, s megy a munkája után.

Andi befekszik, Teri húgai (Ducus és Ági) látogatják naponta, viszik neki a meleg lágy tojást, és Andi se meghalni, se gyógyulni nem tud – 40. évében. Jutka lánya pedig 14. éve elején jár, s a 8. általánosba, és viszi a háztartást, mert János közben már otthagya őket. Tavasszal a debreceni klinikáról Andi átkerül Pestre a Fiúmei úti kórházba. Valamikor

kiengedik, amikor már járni tud. Egy ízben megy az utcán, s kihajol feléje a volán mellől egy fiatal teherautósóför, s mond neki valami nőnek valót. Andi elmondja a közösségben az esetet azzal, hogy most már bizonyosan megmarad, ha a férfiaknak újra megakad a szemük rajta. Majd két évtized után végez vele ugyanez a kór, s meghal alig valamivel túl 60. évén. Nem tudom, hogy milyen időrendi sorban alakulnak a közösségek. Éva anyánk nagyon gyorsan összeszed egyet, én vezetem, s annak népéből halászom át az Öregek I.-be Lillát... Zokon is vette a kihalászást – nem Lilla, hanem Éva anyánk. Akik még élnek, megírhatnák, mikor táltosodtak meg. Akik meg már meghaltak, azokét majd én rekonstruálom valahogyan.

Még valaminek a kezdete ez az esztendő. Megszületik a Karácsonyi Ajándék első kötete. Borítójára a Képes Krónika egy-egy iniciáléja kerül. A címlapjára pedig ez: Testvéreknek Ajándék Testvérektől 1971 karácsonyán, s egy Sík Sándor-idézet a Megyeri Hitvallásból: Hiszek a kevesek egymásba tett kezében, a testvérszóban, a bajtársmarokban... A Lélekben hiszek, mely megzúdul ott, ahol akar... Közel 100 lapon, ívméretben, 10-es betűkkel, laponként 3 600 leütéssel. Háromszor 12 példányban gépelve – Éva anyánk műve. Különlegessége, hogy a szerzők nincsenek megjelölve. (Indigót használunk, de a szerzők nevét el nem áruljuk – éberség, éberség elvtársak! S ez így marad végig. Az utolsó gépelt, azaz szamizdat kötet '88 karácsonyára gépelődik. Ez már a – 158. kötet. '72-ben már két kötetre rúg a Karaj, aztán négy kötetre, s valamelyik évben elérjük a 14 kötetet, s ezen már nem lépünk túl. Ez lett a csúcs. Bekötöttem őket, jó másfél méter tesznek ki polcomon az A/4-es alakú kötetek, s a legtöbb esetben képtelen vagyok megállapítani, ha kinyitom őket, hogy kinek az írását is olvasom. A lélek játszott a húrjainkon, s ezerféleképpen.)

Indul a '71. évi, az 1. kötet a *Régi írással* – 1949-ből. A hetedik írás címe a 10. lapon: Számvetés. Ebből, ismeretlen szerzőtől idézek valamit mutatóba:

Sokat kínlódom Uram, Utad járásával. Nem megy még nekem... Eredményeim: Adás: fizetésem 4 %-a – kevésnek tartom, jövőre 6%-ot szeretnék. Szolgálat: talán itt azért nem kell szegyenkezni. Tanulás: silány az eredmény. Tanítás: mennyiségileg körülményeimhez képest kb. arányos, de minőségileg... Időáldozat: Isten Országa ügyek: átlag napi 3,6 óra... Ha a tanítás minőségére gondolok, máris nem ért 3,6-ot. És ha azt nézem, hogy a kitűzött óraszám: 4,5, lenne, akkor nagyon siralmas. – Olyan ez, mint egy gyónás. Az anonimitás nemcsak az éberséget garantálta. Az őszinteséget, a szemérmet is.

'69 őszén, a halászteleki munkaviszonnyal új szakasz kezdődött az életemben, A péceli szakasz ehhez képest zárt volt. Egy kizárólagos és mély barátság Halász Bandival, de az egyházmegye, a környékbéli papok ismeretlenek maradtak. Feri meg vitt mindenhová. Hová mindenhová? Megtudom a Melléktermékekből. Még a KIO véglegesnek szánt változatát készítem – az a főtermék. Újabb írásaimat Éva anyánk A/4-es füzetekbe rögzíti. Ezek voltak a Melléktermékek. 15 ilyen füzet készült. Ezek elején találok négy triduumot. Egyet '68-ból egyet '69-ből s kettőt '70-ből. Ezekben alighanem már Feri lehet a ludas. Nem tudom már, hogy hol mondtam el őket, de alighanem a környékbéli falvakban: Szighethalmon, Szigetszentmiklóson, Csepel-Királyerdőn, s talán Halászteleken is. Mindegyik egy három beszédes KIO-rövidlet. Vittem a magnóm, s Éva legépelte.

Így jutottam el a Csepeli főplébániára is, ahol Fóti Jancsi volt a káplán. Halász Bandi öccse, Ervin volt a plébános. Elkövettem egy nagy hibát: nem mentem be plébánoshoz, csak a káplánjához. Banditól tudom meg, hogy ilyet nem szabad csinálni. Mért, ha egyszer a káplánnal volt dolgom? Azért, mert ez a szabály, és pont: a plébánost meg kell látogatni, ha egyszer a plébániára megyek – ha pap vagyok! Jancsi összeszedte nekem az egyházmegye vele nagyjából egyidős papjait, s azok vallatóra fogtak. Miért? Mert Fóti Jancsi így vélekedett:

– Mindig tudtuk, hogy a Feri hülye, de mióta veled barátkozik, egészen meghülyült.

Ott volt közöttük Rózsa Huba is. A vallató úgy folyt le, hogy amikor feltettek egy kérdést, akkor az ötödik szavamnál bedobtak egy új kérdést. Leállítottam őket: Nagyon köszönöm az

új kérdést, fel is írom, s miután a korábbi kérdésre adandó válasszal kész leszek, rátérek erre az újra. Fóti Jancsi utólag azt mondta:

– Lelassítottad a vitát.

Le bizony, mert nem hagytam hülye gyereket csinálni magamból. Ily módon jutottam el Csepel II-re, a Jézus Szíve templom ifjúsági csoportjába, ahol a plébános Csíkos Feri, egy verbita szerzetes – Halásztelek Feri előtti plébánosa. '69 decemberében, este 6-tól 8-ig volt a nevezetes esemény. Miért nevezetes? Majd elmondom. Ott voltam már félhatkor. De csak nem akart rám kerülni a sor. Közben még a villany is kiment, s a második óra utolsó húsz perce maradt nekem. Mit lehet húsz perc alatt csinálni? Mindent, csak azokat nem, amikre készültem. Végül is, amikor a dobogóra kerültem, azt mondtam, hogy egy egyetlen kérdést hoztam magammal. Ezt: Mi a kereszténység lényege, amely minden más vallástól megkülönbözteti? Adtam gondolkodási időt, majd odaálltam krétával a tábla elé, hogy feljegyezzem, amiket majd mondnak. Voltak legalább harmincan, s mint később megtudtam: a város, Budapest, minden részéből. Akkoriban csak a vagányabb papok mertek ilyen ifjúsági hittanokat csinálni. Híre ment annak. Aztán jegyeztem a válaszokat. Ha ismétlődött a válasz, akkor csak egy vonalat húztam melléje. Leszavazott mindenki. Összeszámláltam a szavazatokat. Volt ott minden, ami egy buzgó katolikus húszévesnek az agyától kitellett. Ezután ünnepélyesen áthúztam az egészet, s csak ennyit mondtam:

– Nem. A kereszténység lényegi vonása: az erőszak nem alkalmazása. Ezután kitört a vihar. Tudatukban ott voltak a keresztes hadjáratok, a lovagrendek, Szent István, Szent László, a magyarság mint a kereszténység védőbástyája, s az összes többi jézustalan smonca. Megvédtem magamat:

– Tessék akkor kitörölni az Evangéliumból azt, hogy Szeressétek ellenségeiteket. Meg azt, hogy Legyetek tökéletesek, ahogyan mennyei Atyátok tökéletes, aki napját felkelti jókra és gonoszokra, esőt ad igazaknak és hamisaknak.

Nem tudom már, hogy mivel rekesztett be Csíkos Feri az ifjúsági összejövetelt. De mért volt mindez nevezetes? Hát csak azért, mert három ember találkozott itt egymással először az életben: Géczy Gabriella, Vincze Endre és Bulányi György. Majd harminc esztendő múltán megnyerek a Bokornak egy új embert, a Szőlősi Zolit, s megismertetem őt kortársaival, a harmadik nemzedékkel, s akkor ezt mondja nekem:

– De hát ez a harmadik nemzedék lényegében egy-két család.

Nos, az egy-két család egyike – a Vincze gyerekek voltak. Abból a tízből, akiket idő közben Géczy Gabriella szült Vincze Endrének. Most írhatnék egy kisregény-betétet a nagy regényen belül ezzel a címmel: Birkózásaim a Vincze családdal. De inkább nem, csak fejezet-címeket, vázlatpontokat adok... Írják majd meg ők! Hatott rájuk a Csepel II-i találkozás, de nem estek hasra. Megesküdtek már '70-ben, de fogalmam sincs arról, hogy ki eskette őket. Egyet tudok biztosan: nem én. Gyerekeiket az ország nagymenő papjaikkal kereszteltetik, csak a hatodik gyereknél leszek én a keresztapa. Gabi eljön egy megbeszéltsé csatárkai találkozóra, késik másfél órát, ejtek erről egy halk szót. A válasz:

– Haza is mehetek!

Bandi a *Karaj* '72-es kötetében tanulmányt ír kiváló kecskeméti piarista diákként és Aranyt idézve: Engem esz a lúg, ha a fejed mosom. Én voltam a kötet szerkesztője, beraktam, igazat adtam neki. Ma is igaz, amit '72-ben leírt. De minden elismerése mellett is, inkább csak a negatívumainkra volt szeme. Nehéz volt beintegrálni őket. Egyszer még kiabáltam is velük:

– Hát ki a fenével csináljak én Isten Országát, ha még ti is le akartok húzódni az útfélre?

Aztán nagy nehezen mégis csak egyenesbe kerültünk. Gyóntatójuk, lelkivezetőjük már én lettem. Sűrűn potyognak ki Gabiból a Vincze gyerekek. Péter ott üvölt a járókában a 72-es alószentiváni A-lelkigyakorlaton. Krisztit már én eskethetem. Anikó-Andi 3-4 évesen sírnak Súlyben, az első gyerektáborban, s tehetetlen vagyok; végül is Andi felugrik, lenyomja nekem

az esti pusztit, s békésen elaludnak. '77 farsangján házibulit rendeznek, táncolnak, s hogy nekem is legyen táncos párom, kezembe nyomják a két hónapos Orsit. Péter 14 évesen kíváló minőségben csinálja Budaváriban az előadó mennyezet-simítását, s pár év múlva majd csoportvezetője lesz Zsombor *unoka-unokaöcsémnek* (mert a húgom lányának a fia). Gyémántmisés képen az oltár előtt bal felől Orsi és Péter felesége, Kati látható – ott lóg a kinagyított kép az ágyam fölött. Harminchat évvel a csepeli találkozás után még mindig beszélő viszonyban vannak velem. Egyet is értünk egymással? Olykor... de hát már öregek... Bandi betöltötte már a hatvanat. Ezüstlakodalmukra nem hívtak meg. Megérik-e az aranyat? Már tizenöt év sincs odáig. Ha tudok, elmegyek – ha hívnak, ha nem. Nem is lesz módjuk már azt előlem eltitkolni...

De azért nemcsak Vinczéék vannak a világon. Az 1972. évben történt valami nagyon jelentős a Bokor életében. Mi? Az első B-lgy. Hát az mi? Olyan lelkigyakorlat, melyen csoportvezetők vesznek részt. Milyen van még? Hát A-lgy, melyen olyanok vesznek részt, akik még nem vezetnek csoportot. Alsószentivánon volt, Dombi Feri hatalmas plébániáján, új állomáshelyén. 18-an vettünk rajta részt. Kik? 7 pap 5 öreg, 6 fiatal. Hogy mindegyiküknek megvolt-e már a maguk külön csoportja, erre nem esküdnék meg, de a csoport-kezdeményük biztosan megvolt. S nem csinálhattam nekik harmadjára is olyat, amilyen az első kettő volt. A már '70-ben is lelkigyakorlatozó papokon (Bandi, Gyurka, Laci, Feri, Barna,) kívül ott van már Havasy Gyuszi és Szegedi Laci is, akik ekkorra már tagjai a Papok I.-nek. Az Öregek közül: Teri, Andi, Jóska, Ilus, Lilla. A Fiatalok közül: Öcsi, Ildi, Imre, Náci, Jenő – és sofőr-jogon Bisztai Gyuri. Gyuri, aki nem tudott részt venni az előző nyári halásztelki lelkigyakorlaton, mert Balaton-Világos helyszín-megjelölés jutott el hozzá Halásztelek helyett, s felháborodva vette tudomásul, hogy nagybátyja, Bisztrai Laci nem akar elmenni Alsószentivánon, ezért ráültette őt motorbiciklijére, s elhozta közénk.

Négy napos volt lelkigyakorlat. Az utolsó félnap volt a zárás. Maradt a hét félnapra hét elmélkedés és hét előadás. Szétosztottuk a feladatokat, majd mindenkinek jutott valami: előadás vagy elmélkedés. Öntudattal, boldogsággal töltött el – gondolom – mindnyájunkat ez a vezetői seregszemle. Csak az zavart, hogy amikor hazafelé mentünk, Náci kijelentette, hogy a legbutább papot fogja kiválasztani lelkivezetőjéül. Hamarosan megtudtam az okát: *Cherchez la femme!* Valamelyik nyáron Dombi Feri szólt neki, hogy segítsen már az első gimnazista Tojzán Erzsinek egy kicsit: nem megy neki a latin. Emberfeletti feladatot bízott ezzel Nácira. Magam kispapi éveim alatt soha meg nem szólítottam egyetlen egyetemi hallgatónő társamat, hogy eljussak a szentelésig. Nem lehet latin tanárkodnunk fehérnépeknél! Abba bele kell hálnia a papi hivatásnak, vagy legalább is a nőtlenségnek. Bele is halt, s Náci 72-ben diákonusként búcsút mond a központi szemináriumnak, s hamarosan összeesketem Zsikével. Zsike 16 gyermeket szült cserébe Nácinak, egy egész kisebb fajta szemináriumot (seminarium = faiskola), egy osztályra való gyereket. Egyelőre megközelíthetetlennek látszó csúcsot futottak ezzel a Bokorban. Mikor Zsike Érden bejelentette nekem, hogy várja a tizenkettediket, ünnepélyesen kezét csókoltam neki. Mire Zsike:

– Gyurka bácsi, én vagyok a világ legönzőbb asszonya, mert nem bírom ki, hogy ne legyen mindig egy kisbabám!

Ferit '71 őszén helyezik el Halásztelekről. Helyébe jön egy másik Feri, a Szenderfi. Én egyelőre maradok. Itt látom először Ancsát. Imre hozza ki őt misére. Szenderfi azt mondja, hogy meghívták ebédre, s így én megkínálhatom Imrééket is ebéddel: töltött káposztával. De kijön hozzám egy frissen végzett vizesmérnök leány is. A nyáron a Balatonnál ismerkedett meg vele Andi, ahol a szintén vizesmérnök Hampel három gyermekét is őrizte, nevelte: Babut, Esztert és Lacit. Lacit meg is pofozta. Ez volt a nő, ha kellett a gáton... Egy-két hónap telik el csak, s már csoportja, csoportjai vannak. Ez is külön regényt érdemelne. De az elején még nincsen semmi regényes benne, csak ő lesz közelesen a három legközsímerőbb nő egyike a Bokorban: Andi, Ildi, Margit. Egyébként szívbeteg. Le is tol Gresz Pista, amiért

működtetem őt, inkább tolókcocsit kellene szereznem neki. Az első találkozás óta eltelt jó 34 év, s még mindig tolókcocsi nélkül él. Ezen az őszön barátkozom össze a helybeli Ferenczi Andriszal és Piroskával, Kovács Árpival és Gyöngyivel, és a szentmiklósi Aczél Gézával és Mártival, s még sokakkal, akiknek legtöbbje eltűnt számomra az idő súllyesztőjében, már a nevükre sem emlékszem, de az említettek így vagy úgy mind megmaradtak életemben, azaz a Bokor életében. A felsoroltakból Gyöngyi egyszer akkor jön hozzám Mátyásföldre, amikor anyám húga, Lili néni is ott van, aki megkérdezi Gyöngyitől:

– Hanyadikos vagy?

– Három gyerek anyukája vagyok – mondja maga nagyon halk és szerény hangján.

Városmajor, 2005. november 5.

Ezeknek kediglen öte esztelen vala, és az öte eszes – fordítják félezer éve, 1541-ben mai szövegünket Sárvárott.

Testvéreim! Alig pár napja múlt Halottak napja, s hamarosan öt éve lesz, hogy elő-adhattam a Revital (a halálközeli élményeket vizsgáló) konferencián: A halál, mint állomás – a kereszténységben címmel, s arra készítettem egy kis jelenetet ezekről az eltévedt, bolond lányokról, bár Jézus inkább a főpapok, írástudók és vének szidásával foglalkozott, s azok között akkoriban még nem akadtak nők. Írtam is róluk, a bolond fiúkról, egy egyfelvonásost – *Az álmodozó* volt a címe –, melyet részben vagy egészben elő is adott az Isten akkor még a kápolnáinkat sűrűbben látogató széphalmi népe. A nőkről viszont írtam egy, a nőket igazán felértékelő karácsonyi novellát már vagy tíz éve. Könnyen tehettem, mert egyházunk jóvoltából – nincsen feleségem. Az volt a címe: *Hova és kihez menjen az istenlánya?* Most, nyár végén ítélték oda nekem érte a Nobel-díjat. Igaz, nem Svédországban, csak Atyhán, s a székek. Szegény ember vízzel főz, s így az atyhai elismerés is jól esett. Megkértem mise előtt Editkét, hisz prédikáció alatt úgy sem énekelhet, hogy vállalja el a bolond lányok szerepét, magam pedig az Úrét fogom alakítani, azaz csak olvasni. Fogjunk hozzá!

BALGÁK: Uram, uram, nyiss meg nekünk!

ÚR: Igazán mondom: nem ismerlek titeket.

BALGÁK: Hát nem a Szeretet-Isten tetszel lenni?

ÚR: De, az vagyok.

BALGÁK: Akkor csak tessék elővenni a kulcsokat!

ÚR: Hát azt éppen megtehetem, de mire juttok vele?

BALGÁK: Kinyitod szépen, mi pedig besétálunk az ajtón.

ÚR: S odabent aztán, mit csináltok?

BALGÁK: Majd meglátjuk, ha odabent leszünk.

ÚR: Fölösleges fáradozás lenne besétálnotok, mert úgyis ki akarnátok jönni.

BALGÁK: Honnan tudod olyan biztosan?

ÚR: Hát annyira azért ismerlek titeket: a balgák nem érzik jól magukat itt nálam.

BALGÁK: Csináld úgy, hogy jól érezzük magunkat!

ÚR: Nem tudom.

BALGÁK: Hogy-hogy nem tudod? Mi az, hogy nem tudod? Nem a mindenható Istenhez van szerencsénk?

ÚR: Igen, igen... de én inkább mindent-adónak nevezném magam.

BALGÁK: Nekünk úgyis nagyon jó. Hát akkor csak elő a kulcsokkal!

ÚR: Csináljatok egy vaskarikát fából, s máris mehetek befele.

BALGÁK: Te is tudod, hogy olyat nem lehet csinálni!

ÚR: Látjátok, így vagyok ezzel én is. Ha az az élet törvénye, hogy olajat csak adásainkkal szerezhetünk magunknak, akkor – mindenható ide, mindenható oda – nem lehet az olajat másoktól kölcsönbe kapni.

BALGÁK: Mit akarsz ezzel mondani? Nem értjük.

ÚR: Hát csak annyit, hogy hiába engednék be titeket. Mert azt nem tudnám összehozni, hogy jól is éreztétek magatokat idebent, és ki ne kívánczoztatok.

BALGÁK: Mi az, hogy nem tudod megcsinálni? Hiszen mindenható vagy.

ÚR: Már mondtam, de úgy látszik, ti még mindig nem értitek, hogy ami lehetetlen, az lehetetlen. Magamból és szabadnak teremtettelek titeket. Választhattatok, hogy mit akartok: engem vagy valami mást? Engem választotok-e, aki olyan vagyok, hogy csak szolgálni szeretek, meg odaadni azt, amim van, és mindenképpen békességben lenni, s nem ütni oda sohasem. Ilyen vagyok, és úgynevezett mindenhatóságomban sincs módom és lehetőségem másmilyennek lennem, mint aki és ami vagyok. Itt a kapun belül terül el az én országom. El is találunk ide mind, akiknek tetszik ez a szolgáló, mindentadó, osztozó és soha oda nem ütő életstílus. Akiknek ez tetszik, akik ezt választották, akik ehhez szoktatták magukat odalent: az okosok! S ehhez szokván odalent, itt, idefent ugyanazt akarják csinálni.

BALGÁK: És te ezt még mennyországnak nevezed?

ÚR: Hát én már csak igen, számomra ez a mennyország.

BALGÁK: Hát mi nem kérünk ebből. Csak tartsd meg magadnak, meg a hülye okosaidnak!

ÚR: Jó, megtartom... Akkor szerencsés utat!

BALGÁK: Annyit azért csak megtehetnél, hogy segítesz tájékozódni az idefenti világban, s megmondod, hogy merre menjünk?

ÚR: Hát hova akarnátok menni?

Balgák: Hát valami exkluzív helyre, ahol nem rontják a levegőt az "okosaid", ahol nem papolnak olajról meg adásról. Ahol jó show-kat lehet látni. Lehetnek akár vallási témájúak is azok, csak izgik legyenek.

ÚR. Hát akkor, ha ezt akarjátok, akkor csak erre, balra.

BALGÁK: Nem tévedünk el?

ÚR: Biztosan nem. Ki van írva.

BALGÁK: Mi van ki írva?

ÚR: Menjetek csak nyugodtan balra, ott találjátok szép sorjában, egymás után az S. O.-üzemeket

BALGÁK: Mi az, hogy S.O.-üzem?

ÚR: Hát Lucifer üzemelteti őket, s manapság már mindent rövidítenek, a Sátán Országá üzemeit is.

BALGÁK: No de ilyet! És van belőlük többféle is?

ÚR: Persze, van belőlük mindenféle, igények és ízlések szerint.

BALGÁK: Te melyiket ajánlod nekünk?

ÚR: Azért az egy kicsit sok lenne. Egyiket sem ajánlom, de azért ahogy elnézlek titeket, nektek talán leginkább az első lenne a megfelelő. Egyébként ez a legkedveltebb és a legnagyobb is közülük.

BALGÁK: Biztosan megismerjük?

ÚR: Igen, ki van írva: Észak-atlanti bár, belépés felekezeti különbség nélkül – keresztények, ateisták, a New Age hívei, mindenki szívesen látva.

BALGÁK: Ez jól hangzik. De biztosan nem tévedünk el?

ÚR: Óh nem... Sajnos, már régen eltévedtetek.

Hát ennyit a bolond lányokról, vagy irgalmasabban – a balga szüzekről. Ahogyan mondtam, az elmúlt héten volt Halottak napja, és lent voltam Budaváriban. Vagy kétszáz négyzetméteren én is kivágtam a nemtermő fákat: Minek foglalják el a helyet? Málnát telepítettem a helyükre. Annak termését talán még megérhetem. Ha 2006-ban nem is, de 2007-re, ha élek még, igen. Öt szorgos fiattal végeztük az azt hiszem nagyon jó és szakszerű munkát. Délután ötkor abbahagytuk, magam meg mentem elsőt harangozni. A sekrestyében nem találtam meg a Halottak napjára szóló olvasmányokat, hazabattyogni már nem volt erőm

érte, kiszedte belőlem azt a málnaültetés. Előszedtem a napi olvasmányokat, s egy nagyon a bolond lányokra rímelő szöveget találtam ott. A hivatalosokról szólt. Imígyen.

Történt, hogy mikor Jézus egy szombaton a farizeusok egyik előljárójának házába ment ebédelni, az ott ülő farizeusok közül az egyik mondott egy Jézusnak nagyon tetszhető vallásosat. Ezt: *Boldog az, aki kenyeret eszik az Isten királyságában.* Jézus pedig erre egy példabeszédet mond az ott ülőknek a nagy lakomáról, melyre nem mennek el a meghívottak, nem mennek el a hivatalosok. Miért nem mennek? Házat vettem, ökröt vettem, feleséget vettem, kérlek, ments ki engem – mondják a szolgáknak. Erdősi Sylvester János szép, félezer esztendő magyarításában: *Legyek okadott ember tenálad.* Mindannyian megadták az okát annak, hogy mért nem mennek. Inkább az üzletük után mennek. S a példabeszéd vége: Mert mondom tinéktek, hogy senki nem fog enni az én vacsorámból a férfiak közül, akik hivatalosok voltak. A hivatalosok köszönik a méltóságot, fontosabb dolgaik vannak. Megkérlik a meghívó királyi embert, hogy legyenek már okadottak uruknál. Fogadja el őket az Isten olyanoknak, hogy megmagyarázhassák neki, hogy fontosabb dolguk is van nekik, mint kenyeret enni az Isten Országában. S mindezt a választott nép, a hivatalosok képviselői mondják. Az Isten igazán megértheti ezt. Meg is érti, és aszerint cselekszik. Hogyan? Hát csak úgy, hogy *Bizony mondom nektek, nem ismerlek titeket.*

Testvéreim, két dologról szeretnék beszélni. Az egyik az Isten csődje. A másik, hogy hogyan tudja elviselni Isten a csődöt. Csődben van? Azt állítom, hogy igen. Mikor van csőd? Amikor nem sikerül egy vállalkozás. Az Istené mikor nem sikerül? Ha abszolút hülye gyerekek minősítik a tolmácsait, akik mondják, hogy mit kellene csinálnia az embernek. S ez a helyzet? Én úgy látom, hogy igen? Bolond lányokból és bolond fiúkból áll a világ. Isten tolmácsai mondhatják egyre hangosabb szóval, hogy haladás-mítoszban gondolkodunk, s nem fenntartható a többet birtokolni akarás. Csak az ellenkezője a normális, a fenntartható. Már nem is csak kiszámíthatók a katasztrófák, hanem jelen is vannak, még a kontinensünkön is, még a hazánkban is. Székelyföldre a nyárvégen csak lezúdult a víz, de Moldvában már tenger lett belőle. Ha nem robbantjuk is fel atommal a Föld bolygót, elviselhetetlen lesz a katasztrófák miatt az élet. Egyre több lesz a hátrányos helyzetű gyermek, mert nem érünk rá normális életet élni. Isten nem arra teremtette a világot, hogy gyilkoljuk egymást a pénzért. Nem arra, hogy gazdagabbak legyünk, mint embertársaink. Nem arra, hogy több pénzünk legyen, mint a többinek. Már csak húsz százalék van, aki gazdagabb minálunk. De ez a húsz százalék még mindig gazdagabb akar lenni, s ezt ígéri Gyurcsány, Orbán, a 80 százalék pedig be akarja hozni a lemaradását.

Pénteken este volt egy közösségi találkozó nálam. Egyikünk hozott vacsorára egy sok száz forintba kerülő hét és fél decis finom bort. Előző nap meg lent voltam Budaváriban, s a réten Lindával levagdostunk csipkebokor-ágakat. Ebéd után meg hatan nekiestünk az ágaknak, s egy félóra alatt együtt volt az öt kiló csipkebogyó, s közben megint beszélgettünk. Egy erős füles zacskóban hazahoztam. Idehaza kiválogattuk belőle a már puha bogyókat. Megfőztük, megtörtük, leszűrtük, hozzáraktunk 45 deka cukrot, s lett belőle két liter csipkeszörp. Egy litert estére a közösségi asztalra tettünk. Verte a Zweigeltet. Benne volt a rét zamata, meg a szedése, a pucolásé, meg a beszélgetéseké, meg annak, hogy mi magunk csináltuk. Van még visszaút! Azt hiszem, kicsi dolgokon is fordul. Költsége? 45 forint volt. Meg rengeteg jó és szívet melengető beszélgetés. S ennek az útja az áldott szegénység, a 450 Ft helyett a 45 Ft.

Jézus azt mondja nekünk, ha meg nem fordulunk, hogy bizony nem ismerlek titeket. S mi hiába mondjuk neki, hogy a mi utcánkban tanítottál, a mi utcánkban tettél annyi csodát, ha hiába beszélt nekünk, ha hiába tette csodáit. Én nem hiszem, hogy pokolba küld minket, mert az Atya szívéből szakadt gyerekei vagyunk akkor is, ha fütyülünk a Fiára. De megcsináljuk a poklot már idelent is a magunk számára, ha fütyülünk a szavaira, a halálunk után meg majd megtaláljuk a lenti pokolnak megfelelő odaátit, mint a bolond leányok.

S a másik kérdés, hogy hogyan tudja elviselni Isten azt a csődöt, amelyet a nyakába zúdítunk. Tehetetlen vele szemben. Adta nekünk a létet, s azon belül önmagát. Istengyerekek vagyunk, s meg sem semmisíthet bennünket. Csak áthelyezhet minket majd egy másik országba, amikor az evolúció vagy magatartásunk következtében lakhatatlanná lesz a lenti világ. De azt csinálunk, amit akarunk. Szabadok vagyunk, mint az Isten maga. S lehetünk bolondok vagy okosok. S nem akarunk okosok lenni, s viselnie kell, hogy nem akarunk.

Egyet tehetnek az okosok. Nem engesztelni kell őt, sok-sok pénzért távoli kegyhelyekre zarándokolva, mert azzal semmire se megy. Attól még marad a világ olyan, amilyen. Én azt hiszem, hogy az Isten sír a csődje felett, s mi vigasztalhatjuk őt. Azok, akik ellenére dolgoznak a csődnek. Ha csak annyival, hogy leszedik a csipkét, hát annyival. S a nyakába borulhatnak Istennek, és vigasztalhatjuk őt. Mivel? Csak annyival, hogy ezt mondjuk neki: vagyunk még, akik nem akarunk gazdagabbak lenni. Vagyunk még, akik életközösségben akarunk élni. Vagyunk még, akik tudjuk, hogy nem mondhatunk semmit sem a magunkénak, mint a jeruzsálemi őskeresztények, kiknek mindenük közös volt. Várj türelemmel! Sej, a mi lobogónkat fényes szellők fújják... – Reménytelen eset ez a Bulányi. Szólhat akármiről a textus, ő csak eljut az életközösségig. Amen.

Városmajor, 2005. november 6.

Még azt is el kell mondanom, hogy mért Málnaültetési ez a naplófüzet. Mindenszentek ünnepét ide haza töltöttem, legalábbis a nap első felét. Kora reggel miséztünk kettesben, majd jött egy család hozzám hat gyerekkel, aztán nagy beszélgetésre Pista Szentendréről és Pisti Mohácsról. Nálam voltak félegyig, mi meg félháromra a Sasadi útnál, hogy menjünk Veszprémbe. A négy napos ünnep miatt ez a busz kimaradt, de háromkor jött egy másik, s mi két átszállással, Veszprémbe és Mencshelyen, megérkeztünk félhét előtt a sötét éjszakában Budaváribá. A sötétben is kitudtam nyitni a bicikli-lakatot, 17 fok volt a lakásban, a gázkályhával meglöktük a melegedési folyamatot, melyet aztán továbbvitt a maga lassú módján a cserépkályha.

Mit rohangelok én mint *pók a falon* még e szent napon is? Hetek óta szervezem a másnapot. Már a múlt héten levittem Márti jóvoltából a málnatöveket, s tisztítottam a terepet azoktól a fáktól, amik útban voltak. S szerveztem azokat, akiket tudtam, málna ültetésre. Mindenekelőtt egy vállalkozót, aki felszántja, azt a kb. kétszáz négyzetmétert, ahova a málnatöveknek majd kerülni kell. Végül is találtam egy antalfai vállalkozót, aki elvállalta hármezerért. Telefonon is rákérdeztem, hogy meglesz-e másodikára. Biztosított róla, hogy igen. Lebotorkáltam még este megérkezésem után a sötét kertbe... s nem volt megszántva. Újra telefonáltam: reggel 8 és félkilenc között jön. Nem jött, de megérkeztek 10 óra után egy pár perccel a málnaültetők. S megyünk le a kertbe. S ott találjuk a ménkü nagy gépet, amely három fogással felforgatja a talajt öt méter szélességben. Három hatalmas karma van, mely beleváj vagy negyven cm-nyire a talajba, a gazba, a tarackba, amely háborítatlanul tenyész húsz esztendő óta e szűz talajon – mióta az őserdőt kiirtottam. Hatan esünk neki kapával a talajnak, hogy kiszedjük belőle a tarackot. Mire a szőlő harmadik sora mellett az első másfél méter kitisztul tőle, kihúzhatom a madzagot a szőlőtől 120 cm-re. Az 50 méter hosszú soron ide rakjuk le 80-80 cm-re az első málna sort. A hat főből van egy leány is. A négy erős férfire marad a többi tarack kiszedése. Mi meg kiszedjük verméből a málnatöveket. S egy nyolcvan cm-re vágott lécsel segítségével lerakjuk őket szálánként. Én ásom a lukat, amikor olyan mély, hogy egészen eltűnik a felszín közeléből a gyökér, akkor a Linda nevű hölgy behúzza kapával rá a kiásott földet, én meg tartom a tövet úgy, hogy a kifeszített madzagot érje a töve. Nem elég, ha eltünteti a kiásott lukat, fel is kell a málnát *csirkélni*. Nagyot nőhetett talán a tekintélyem Linda előtt e szótól, mert korábban fogalma sem volt arról, hogy van-e ilyen szó a világon, és hogy az mit jelent. Hun meg vagyok elégedve munkájával, hun meg mondom, hogy még erről vagy arról felől kell még egy kis föld. Aztán körbetapossuk, és megyünk

nyolcvan centivel arrébb. Honnan vagyok én ilyen okos? Nem attól, hogy a papok mindenhez értenek, nem attól, hogy én volnék az ember, hanem attól, hogy felhívtam a szadai termelő asszonyságot, akitől vásároltam a málnatöveket, ő meg közölte velem az egész technológiát. Pl így:

– S milyen mélyre ültessem a töveket?

– Ahogy adja magát – volt a válasza, bízván benne, hogy, ha pap is vagyok, annyit csak tudok, hogy a gyökérnek kell alul lennie, s el is kell tűnnie jól a föld alatt.

De azért sokat okosodtam az előszóval adott technológiából. Többet, mintha könyvből kellett volna azt olvasnom.

Csomor Gabi megcsinálta a málnatartó kerítésrendszert Zsoltival. A két érettségiző vágta ki a fákat, s tüzelő lesz belőle, ha kiszáradnak. Lindával szedtem a csipkebogyót... November 3-án estére már haza is értünk. S másnap nagy sikere volt a csipkeszörpnek.

76. ADVENTVÁRÓ NAPLÓ

2005. december eleje

Városmajor, 2005. november 6

A sashalmi KUTAT, azaz Kutassátok az Isten Országát nevű közösségtől kapom a kérdéseket, ezekből választottam ki egyet a mai alkalomra. Így hangzik: *Atyának se szólítsatok senkit! Te mit tettél a Bulányi atya megszólítás ellen? Kinek fontos most, hogy így szólítsák, és miért igényli ezt a megszólítást? Milyen megszólítást ajánlasz a Bulányi atya helyett?*

Jó nyolcvan esztendővel ezelőtt a gyerekek az iskolában tisztelendő bácsinak szólították papjukat. Szüleink pedig tisztelendő úrnak, plébános úrnak. Az orvosnak is azt mondtuk, hogy doktor bácsi, szüleink pedig azt mondták, hogy doktor úr. Ez volt a társadalmi szokás A jezsuiták közül került ki családi gyóntatónk, mert nekünk olyan is volt. Szüleim is, mi, gyerekek is úgy szólítottuk őt, hogy Páter. Emlékszem, hogy húgom négy éves volt, amikor elmentünk a jezsuita templom sekrestyéjébe, a kapus testvérrel lehívtuk a Páttert, s ő sorban meggyóntatta apámat, anyámat, nővéremet és engem, s amikor kijött a gyóntatószékéből, négy éves Livia húgom szemrehányóan és sírva mondta neki: *A Páter mindenkit meggyóntat, csak engemet nem.* Ennek hatására Livia húgom fél esztendő múltán első áldozó lett, s előtte meggyónhatott. A *Páter* latin szó, s annyit jelent, hogy atya. Akik a ferences szerzetesekhez jártak, azok atyázták papjaikat. Felnőttek is, gyerekek is. Azt mondták, hogy Otmár atya, Oszkár atya. A keresztnévükhöz, szerzetesnevükhöz hozzá tették az *atya* szót. A jezsuitáknál a vezetéknevük elé tették a Páttert. Pl. Páter Bangha, Páter Csávossy. Ahány ház, annyi szokás.

Polgári társadalomban nőttem fel. Tanító úr, tanár úr, doktor úr, mérnök úr – így szólítottuk a nadrágos embert. Az iparosokat meg Gál úr, Kovács úr. Gyerek koromban a szomszédunkban lakott egy Gál nevű egyetemi tanár. A postás fülem hallatára Gál úrnak szólította őt. Elfogta a pulykaméreg, s ezt mondta a postásnak: Gál úr a másik utcában van, ő a borbély. Én Gál professzor vagyok. A parasztokat meg gazdának szólították. Szűcs gazda, Fehér gazda. Ha öregebb volt nálunk, akkor bácsiztuk őket: Szűcs bácsi, Fehér bácsi.

Aztán jött a szocializmus, s vele az elvtárs megszólítás. Az egyszeri cigányról mesélik, hogy nem volt számára könnyű az átállás, s a párttitkárt *elvtárs úrnak* szólította. Szocializmus ide, szocializmus oda, a párttitkárnak még azt mondtuk, hogy Szűcs elvtárs, de már az orvos vagy mérnök esetében Szűcs doktor urat, Szűcs mérnök urat emlegettünk. Magam a szüleim számára maradtam Gyurika, de mikor levelet írtak nekem, ez került a borítékra: *Nagyságos és főtisztelendő Bulányi György piarista tanár úrnak.* A nagyságos cím járt a tanárnak, a főtisztelendő pedig a papnak A diákok a gimnáziumban tanár úrnak szólítottak, s a fogadó órákon az Anyukák is kérték a tanár úr jóindulatát a tanár úrtól. A piaristáknál nem volt Páter meg atya, csak egyszerűen tanár úr.

Hogy lett Bulányi atya akkor belőlem? Úgy, hogy '45-ben Debrecenben volt egy diákunk, a Forrai Pityu, aki 44-ig a jezsuiták Szatmárnémetiben levő gimnáziumában, konviktusában tanult, s az ő szüleinél ebédelt a horvát jezsuita Páter Kolakovich. Alighanem ő kezdhette el, hogy engem is atyának szólított. De ez nem volt általános. Az iskolában tanár úr voltam, s csak a buzgóbb fiúk s lányok, a gyónóim számára kezdtem atya lenni. A debreceni egyetemisták számára csak a csoporttalálkozókon voltam Bulányi atya, az egyetemen, amikor rólam beszélgettek, fedőnevet kaptam: én voltam a *tanár úr*. S Bulányi atyaként vonultam be a köztudatba az egész országban, akármerre is jártam lelkigyakorlatok tartása céljából.

'52-ben, amikor elvitt az átvó, az engem két hónapon keresztül napi tíz órában kihallgató őrnagy is ezt a nevet ismerte, és azt mondta, hogy ő itt még sem szólíthat engem atyának. Inas korában azt, aki a szakmájára megtanította, mesternek kellett szólítania, hát ezért ő engem most majd Bulányi mesternek fog mondani, én meg mondjam neki, hogy előadó úr, vagy őrnagy úr. A börtönben pedig nem volt már semmiféle nevünk, csak számunk.

Megszólításunk egyszerű volt: Álljon a falhoz, mit gondol, ki kíváncsi a maga büdös pofájára!? Börtönből szabadulásom után megint atya lettem, de csak a '60-as évek végéig, mert kezdtem magam a Bokorban olyan szektásfélének érezni. A fiúkkal érettségi után már Debrecenben összetegeződtem, de a lányokat szigorúan magáztam, azok meg tetszikeltek engem. Mért éreztem magam szektásnak? Mert mindenki tegeződött mindenkivel, engem kivéve. Összeültünk ebben a tárgyban, s határozat született, hogy a lányokkal is tegeződjem. ennek folytán jutottam mai nevemhez. Nem pászolt egymáshoz a *te* meg az *atya*. Az első nemzedék számára Gyurka, a fiatalabbak számára pedig – ezek eleje most 65 éves – Gyurka bácsi lettem.

Mindez azonban a nagyvilágot nemigen zavarta. A '80-as években, amikor bíborosokkal kezdtem levelezni, én eminenciás úrnak szólítottam őket, ők meg engem főtisztelendő atyának. Így leveleztem sűrűn a mostani pápával, XVI. Benedekkel is, mert ő volt akkoriban a Hittani Kongregáció bíboros prefektusa. Az állami rendszerváltozás évében 30 000 példányban jelent meg rólam, azaz hogy tőlem egy könyv, melynek címlapján ez olvasható: *Páter Bulányi*. A Gyurka bácsi nem tudta megtörni a Bulányi atya, a Péter Bulányi, Vater, Father, Padre, Pere Bulányi nevet, a Bokron kívül ma is maradtam a Forrai Pityu által rám ragasztott Bulányi atya. Akár a hazai, akár a külföldi sajtóban.

Most már válaszolhatok a nekem feltett kérdésre, hogy mit tettem a Bulányi atya megszólítás ellen. Semmit sem! Nem tettem érte semmit. Ellene tettem-e? A Bokron kívül nem, mert mindenki úgy szólít, ahogy akar. A Bokron belül a '60-as években megírtam a KIO-t, amikor is szembesültem Jézus szavával, hogy mi mindannyian testvérek vagyunk, és ezért senkit nem atyázunk, s így lett belőlem Gyurka, s maholnap, ahogy temetem az első nemzedéket, leszek már mindenki számára Gyurka bácsi. Talán a síromra is ez kerül majd, ha lesz egyáltalában sírom, hogy itt nyugszik Gyurka bácsi.

Mivel amit én most csinállok, mégiscsak prédikáció, s nem Bulányi György megnevezésének történetét vizsgáló doktori értekezés, illenék valamit mondanom Jézus fenti tilalmának háttéréről, hogy miért is olyan nagy baj, ha valakit atyának szólítunk a földön. Olyan nagy baj, hogy megkérdezi a Kutat közösség tőlem azt is, hogy milyen megszólítást ajánlok a Bulányi atya helyett. Nem ajánlok semmit, mert a kenyeret kenyérnek, a követ kőnek mondják az emberek, a katolikus papot meg lassan félszázada atyázzák, amíg csak be nem lép valaki a Bokorba, ahol megtanulja, hogy nincsen semmiféle kiváltság, megnevezési kiváltság sincsen, mindenkinek van neve: Jóska, Pista, Gyurka; Sári, Marcsa, Borcsa, amelyiken szólítjuk egymást. Mindenki tegeződik mindenkivel, hiszen a Jóistent sem magázzuk, tetszikeljük, csak nevén szólítjuk, s mondjuk neki: Édes Istenem!, vagy a bajban: Jaj, Istenem. Nem nagyságolunk, nem főtisztelendőzünk, nem eminenciázunk a Bokron belül senkit sem. Mindezeket hagyjuk a jézusi kicsiséget nem ismerő és kiváltságokat bizony nagyon is ismerő széles nagyvilágnak.

Meg kell néznünk Jézus gyakorlatát. Elsőül is: Jézusnak semmi kifogása nem volt az ellen, hogy az ember gyereke a maga apját apának, atyának mondja. A tékozló fiú is mondja apjának: Apám, add ki örökségem (Lk 15,12), és Melyik apa az közületek, aki ha fia halat kér tőle, hal helyett kígyót ad neki? (Lk 11,11) Másodikul: Van nemzedéken belüli különbség: mi is, a Bokorban is, bácsizzuk meg nénizzuk az öregebbeket. Jézust se szólították a tini tanítványok Jézusnak. Megtisztelték, ahogyan a mátyásföldi postás nem akarta megtisztelni Gál professzor urat. Tanítónak szólították, ahogyan Jézus is nevezte az írástudó Nikodémust. És úrnak is nevezték, amely megnevezéssel Izraelben az Istent is illették. Jézus ezt elfogadta. *Ti tanítónak és úrnak mondotok engem, és helyesen mondjátok, mert az vagyok* (Jn 13,13). S előtte pedig megmosta a tanítványok lábát. Tanító-voltából, úr-voltából nem következett uraskodás, hanem a szolgák magatartása következett. Az, ami a testvérek körén belül oly annyira természetes: abban segítünk egymásnak, amiben tudunk. Példa erre: Nekem jogsim van itt prédikálhatni és prédikálok, a KUTAT közösségnek nincs jogsija itt prédikálni, de van

más jogsíjuk, s elhoznak ide, meg hazavisznek, s ezzel segítik a sashalmi közösségek meg egyházközség ügyét. Harmadikul: az Atya szó olyan volt Jézus számára, mint a többi zsidó számára a Jahvé, az AKI VAN. A zsidók ki se ejtették, helyette csak Adonájt mondtak, ami Urat jelent. Nagyon szent volt számukra. Jézus számára is az volt az Atya szó. Valakije volt ő az Atyának. A Fia. És mi is mindannyian az ő gyermekei, az ő lányai meg fiai vagyunk. Nem akarta, hogy embereket tiszteljünk meg ezzel a szóval.

De mindezeket nem tudtuk. Magam sem tudtam a '40-es években, s nagyon örültem, hogy főtisztelendő úr helyett atyának szólítottak. Ez melegebb, kedvesebb és bensőségebb volt. Mi az, hogy nem tudtam!? Pap voltam, ennyire csak ismerhettem az evangéliumokat!? Most nagyon szomorú dolgot kell mondanom: Azt is tudtam, hogy Jézus azt mondta, hogy *Szeressétek ellenségeitek*, s én mégis kész voltam 42-ben bevonulni, hogy megöljem az ellenségeinket. Azt is tudtam, hogy könnyebb a tévének átmenni a tű fokán, mint a gazdagnak bejutni az Isten Országába, s mégis egy nagybirtokos szerzetesrend tagja voltam, s messze magasabb volt az életszínvonalam a magyar társadalom átlagánál. S ezek valamivel súlyosabb tanítások voltak, mint az, hogy ne atyázzanak minket. Nem törődünk mi azzal, hogy mit tanít nekünk Jézus. Ránk is hozta a történelem ura büntetésül az istentelen bolsevizmust. Talán most jobban figyelünk majd az evangéliumra? Ki tudja?

Van még egy utolsó kérdése is a Kutatnak: Kinek fontos most, hogy így szólítsák, és miért igényli ezt a megszólítást? Azt hiszem, hogy senkinek se fontos most, és senki sem igényli. Hát akinek ez jön az ajkára szeretettel, attól elfogadom szeretettel. Tudom, hogy a tiszteletét és szeretetét akarja kifejezni vele. De azért ott vagyok igazán otthon, ahol azt mondják nekem: Gyurka, Gyurka bácsi. Amen

Városmajor, 2005. november 7.

A Dogmatika-kör nevű közösség lassan-lassan már vagy öt és múlra tekint vissza. Most már vagy két éve a KIO-t tanulmányozzuk, húsz-húsz lapot olvasva el belőle egy-egy alkalomra. Természetesen magam is elolvasom. A múlt alkalommal indítást éreztem arra, hogy megfejelem a közel 40 éve írt szöveget, s fel is olvastam a Körben, amit írtam. Sikere volt: Íme, itt a KIO regény-változata! –mondta egyikünk.

KIO 18c. Az Isten – úr?

Isten minden, csak nem úr! S ha mégis úrnak mondjuk őt, akkor ez csak azt jelenti, hogy a Szentháromság világában ő az első, a kiindulási pont, akitől a szolgálat ered. A Szentháromság világában az az Úr, aki szolgál. Ugyanúgy, mint a Szentháromság legközvetlenebb földi lenyomatában, a házasságban és az abból kinövő családban a nő, a feleség, az édesanya az, akinek mindenki bajára van szeme, akihez fordulunk, ha bármi bajunk van, ha megütöttünk magunkat, ha fáj a torkunk, éhesek vagyunk, ha elszakadt a ruhánk.

A férfi csak nagy szavakat mond, s leteszi az asztalra, amit keres. De hogy abból teljék mindenre, ami kell, ez már az asszony dolga. A férfi csak az egyik gyereke az asszonynak. Olyan sokat mond nekem, hogy anyám mindig fiamnak szólította apánkat, pedig még a polgári iskolát sem fejezte be, s apám közgazdasági egyetemet végzett. Apám meg mindig csak Anyukát emlegetett előttünk, s egy ízben előkerült a kérdés, hogy apám hogyan is szólítja anyánkat, s szinte a titok határát súrolta a válasz, valahogyan magunk is restelltük, hogy Gizuskámnak mondja őt. Nekünk olyan furcsa volt, mert édesanyánk neve csak az, hogy Anyuka.

Hogy apánk lett volna a családfő, erről nem volt tapasztalásunk. Csak arról, hogy minden lehetséges bajunkkal anyánkhoz fordultunk. Ő volt az, aki segített. Rajta fordult az életünk. Emlékszem anyánk szavára, aki mondta olykor: Csak egy férfi ne legyen beteg! Elesett volt a beteg férfi.

Anyuka nem volt, nem is lehetett beteg. Ennek nem volt értelme. Anyuka az, aki természetesen mindig otthon van, és helytáll. És minden lehetséges bajunkban segít. Anyuka a családfő. Anyuka hordja a nadrágot? Szó sincs róla. Amikor olyat kértem tőle, amit Apuka nem engedne meg, csak ennyit mondott: S ha hazajön apád? S már nem akartam semmit sem.

Anyuka abszolút elsőse mindannyiunk megsegítésében egyértelművé tette számomra, hogy ő a családfő, a vonatkozási első pont! S alighanem ez nyilvánul meg abban is, hogy a nők döntenek el, hogy ki lesz a férjük. Hogy a férfi kéri meg a leány kezét az apjától, az anyjától, ez csak lebonyolítási eljárás. A döntés ott van náluk, mint az egyszeri leány esetében: Meglát először életében egy ministráló fiút, s odasúgja az anyjának, hogy ez a fiú lesz a férjem,

Az Isten Országában a rend – szolgálati rend. A vonatkozási első pont, akitől kiindul az ország élete tapasztalatunk szerint – ez a női principium. Nem véletlen, hogy a Szentháromságban a női alkalmazkodó magatartást megtestesítő Fiú vállalja el a Szentháromságon kívüli küldetést, amely a szolgálatba és a Golgotáig érő szolgálatba vezet, és nem a férfi principiumot megtestesítő Atya.

19d. Messiás-tanítványok

Alig hagytak időt a Messiásnak az urak, akik nem szolgálni akarnak, hanem uraskodni és uralkodni. Hogyan tudja elvégezni a Messiás a maga irdatlan nagy, az egész emberiségre, minden elveszetre vonatkozó feladatát? Csak úgy, hogy minden tanítvány attól tanítvány, hogy elvállalja a Messiás programját.

Nem magánvállalkozás a Messiás vállalkozása, emberiség-szélességű vállalkozás. Neki tizenkettőre tellett, futott az erejéből. Ha válla magasáig érünk, akkor is szükséges, hogy legyen annyi tanítványa, amennyi kell ahhoz, hogy az emberiség le legyen fedve Messiásokkal, hogy mindenkire jusson belőle egy Messiás. Legalább az emberiség tíz százalékának el kell vállalnia a messiási életalakítást ahhoz, hogy megvalósulhasson, amit akar. Legalább ennyi százaléknak el kell vállalnia a messiási életalakítást, hogy az elveszetteket megtalálhassuk.

A pap csak egy ezrelék. A messiás maga sem volt pap, s nem is akarta ezt az urak világba tartozó egy ezreléket. Legalább tíz százalékot akart, s nem az urak világába tartozókat. – Ennyi a két betét.

Magam meg azt mondtam, hogy negyven évvel ezelőtt nem tudtam volna még ilyen regényesen fogalmazni, s ha tudtam volna is, nem biztos, hogy lenne a KIO-nak annyi hatása is, amennyi e negyven év alatt mégis csak volt. Az elmúlt negyven év nem mesére várt, hanem az analízisre és a szintézisre. A mesén még könnyebben túltette volna magát. Mert a mese annyi lett volna, hogy dehogy váltott Jézus meg minket; azt, komám, minden egyes embernek magán kell elvégeznie azzal, hogy igyekszik és megtanul szeretni... s ezzel válunk istennektetszőkké, az ám! Ettől a mesétől meg ki hatódott volna meg? Ezért aztán nem írom át a KIO-t. S ha lesz második kiadása a hálás utókor részéről, nem biztos, hogy kim akarja majd egészíteni az eredeti szöveget a két fenti betéttel. Legfeljebb lapalji jegyzetben vagy függelékben közli majd a regényes változat példajaként.

Városmajor, 2005. november 14.

Valaki telefonon bejelentkezett, hogy meghallgatna engem Adyligeten, s jönné félhatra hozzám, s ki is vinne. Jött, és beültem kocsijába, s a nagy sötét téli éjszakában sikerült eltévednünk, s csak hatra értem oda. Gyorsan beöltöztem s elmondtam az évközi 33. vasárnapra készített homíliám Jézus példabeszédéről – a talentumokról.

Hogy kerül a csizma az asztalra? Mit akar Jézus ezzel a Capitaly-játékkal, hogy *Gazdálkodjál okosan*, amikor neki egy lyukas fillér sem volt a zsebében, s tanítványainak sem? Szerencsénkre van ennek a mátéi történetnek egy dublója Lukácsnál. Ott a Zakeus-történetet követi. A lukácsi változatban mind a három szolga 10-10 mínát kap, s azok csinálnak belőle 20-at, 15-öt, s a harmadik beköti a maga tíz mínáját zsebkendőjébe. Ezzel

még nem sokra jutunk, de Lukács azzal vezeti be a maga mínás történetét, hogy Jézus azt azoknak mondja, akik úgy gondolták Zakeusnak mondott szavai alapján, hogy azonnal meg kell jelennie az Isten Országának. S ezzel megyünk már valamire? Alighanem.

Annyit tudok csak, hogy azóta már elmúlt kétezer esztendő, még mindig nem jelent meg Isten Orzága. Nem, mert az Isten Orzága nem égi tünemény, melyet Isten leenged számunkra a zsinórpadlásról. Az Orzágot sajnos meg kell csinálnunk, mégpedig nekünk, s a Szentháromság csak drukkol nekünk, mint a közönség a lelátón, hogy löjjék már be azt a gólt, akik a pályán vannak. Ország dolgában pedig mi vagyunk a pályán. Az ügyes lelkipásztorok rendre elhítetik a hívőkkel, hogy Isten már közelesen leengedi nekünk a mennyből ezt az Orzágot. Ilyen ügyes lelkipásztor volt Szent Pál is. Elsőül is elhítette, hogy Jézus lényegében rendbe tett már mindent a Golgotával, mert kiengesztelte halálával a ránk Ádám-Éva bűnéért engesztelhetetlenül haragvó Istent. Másodikul: hogyha ezt elhisszük neki, akkor meg vagyunk váltva. Ezért megkeresztelkedhetünk, s ennek erejében már szentek is vagyunk. Lényegében ezzel elvileg be is fejeződött a világtörténelem, s összesen csak annyi a dolgunk, hogy várjuk az ég felhői között megjelenő Jézust, aki olyan hamar megjelenik majd ott, hogy már megnősülni sem érdemes. Megjelenik azért, hogy magával röptessen minket a mennyei Országba. Azért arra is buzdít – legyünk már igazságosak Pállal szemben is –, hogyha már egyszer a Világosság lányaivá-fiaivá lettünk – hitünk és megkeresztelkedésünk következtében, akkor ne tegyük a Sötétség cselekedeteit, hanem tegyük a jót, szeressünk.

Úgy vagyunk ezekkel az ügyes lelkipásztori manőverekkel szemben, hogy mondják csak papjaink, a templom a mesemondások helye, s akinek esze van, úgy sem veszi komolyan. De azért még mindig többet érnek ezek a mesék, mint Jézus történetei, amelyek rendre felháborítanak minket a maguk irreális, utopisztikus voltával..., mint például hogy tartsuk oda a másik arcunkat, hogy elégedjünk meg az egy dénárral, meg a többi hasonlóval. Jók a mesék. Mire? Arra, hogy ne kelljen szembesülnünk a valósággal. S ahogy Ady Endre mondta: *Mese ellen minden káros*. Azaz a mesék ellen nem tettünk semmit. Nemcsak a papoknak vannak meséink. A másféle uraknak is vannak. Ady az első világháború idején írta a *Mesebeli János* című meséjét. Elmondom Nektek is a mesét, hátha nem tanultátok meg gimnazista korotokban.

Bajban van a messze város, Gyürkőzni kell a halállal: Gyürkőzz János, s rohanj, János.

Királyfiak s nagy leventék, Ha palástjukat ott-hagyták: Rohanj, ha rongy is a mentéd.

Mesebeli király-lyánnyal Hogyha akarsz találkozni: Hadakozzál a sárkánnyal.

Csak a mese s csak az átok Tartott eddig így-úgy is még S jók e csakok és csalások.

Így csináltad ezt már égen, Van egy kis tapasztalásod Csalatásban és fenében.

De csinálod, mert csinálod, De csináld, mert erre lettél, S ha már álltad, hát kiállod.

Vagy nem állod s megbénultan Gunnyasztani fogsz, ha merhetsz, Öreg bűnödön, a Multon.

Kellesz a nagy arénára, Akkor is ha életednek Életed lesz majd az ára.

Ha már egyszer idegenbe, Valamikor ide bujtál, Rohanj jól kimelegedve.

A király-lyány: mese János, De nincs előbb a mesénél S mese ellen minden káros.

Bajban van a messze város, Gyürkőzni kell a Halállal: Gyürkőzz, János, rohanj János.

Elmondom, hogy mi a mese értelme. 1914-ben egy szerb orvgyilkos – természetesen a szerb nemzet hőse – megölte az osztrák-magyar trónörökös Szarajevóban. A trónörökös nem szerette a magyarokat. A magyar urak tudomásul vették, hogy ezt meg kell bosszulni, s Ferenc Jóska mindent meggondolt és mindent megfontolt, s elindította az első világháborút. Ennek következtében elvesztettük hazánk jó kétharmadát. 18 millió ember lakott benne. Ebből tíz millió volt a magyar, két millió volt a nagy részükben biztosan elmagyarosodó német, s hat millió az oláh, tót, szerb és rutén. Azért nevezem őket így, mert ők sem azt mondják a maguk anyanyelvén, amikor rólunk beszélnek, hogy *magyarok*, hanem úgy, ahogy a maguk az anyjuktól hallották, hogy ki vagyunk. A ruténok velünk éreztek, legalább is uraik jól érezték magukat Magyarországon, s nem akartak sem csehszlovákok lenni, sem ukránok.

Az öt és fel milliónyi oláhnak, tótnak, szerbnek adták oda hazánk két harmadát. Ha leültünk volna tárgyalni velük, megkaphatták volna azt a területet, amely az öt és fél milliónak járt, s mi megőrizhettük volna hazánk területének két harmadát, s népünk egy harmada nem került volna szülőföldjén idegenbe. S nem kellett volna az első világháborúban elpusztulnia másfél millió honfitársunknak. A nagyurak pedig mondták a szerencsétlen nem-uraknak, hogy *Rohanj János*.

Mit akart tehát mondani Jézus ezzel a talentumos, mínás példabeszédével? Csak annyit, hogy kinek-kinek az a dolga, hogy megcsinálja Isten Országát. Ki-ki a tehetsége szerint. Hogy az ügyet nem lehet a papokra, meg nem-pap nagyurakra bízni. Az Isten szemében csak az elkötelezettségünk mértéke szerint címen lehet kiválóbbnak lenni. Azon a címen, hogy a tíz mínából csinálunk-e húszat, hogy az öt talentumból lesz-e tíz. Zsebkendőbe kötni, elásni nem lehet nagy kényelmesen, amit kaptunk. Mindenkinek össze kell gyűjtenie a maga tizenkettőjét. Ha tehetségéből csak hatra telik, akkor hatot. Ha még kevesebbre, akkor kevesebbet. De mindenkinek ellene kell dolgoznia az urak világának, akik nem akarnak Jézusnak népet gyűjteni, csak keresztre feszíteni őt.

Írtam egy olvasói levelet a Koinónia szerkesztőségének. Az októberi számban jelent meg Hans Küng nyugati teológusnak a húsz tézise arról, hogy mit jelent kereszténynek lenni. Nem bíraltam meg őt, csak én is leírtam húsz pontban, hogy mit jelent kereszténynek, Jézus tanítványának lenni. Majd a decemberi számban olvashatjátok is, de már most is hallgathatjátok. Ezt írtam: Ha már húsz tézis, legyen húsz az enyém is. Kereszténynek lenni annyit jelent, hogy

1. Jézus a példaképe.
2. Abban példakép, hogy istennektetsző életet élt azáltal, hogy teljesítette mennyei Atyja akaratát.
3. Úgy teljesítette, hogy nemcsak Istent szerette, hanem kivétel nélkül minden embert is. Csak ez esetben hiteles számára az istennektetszés.
4. A szeretet meg számára abban állt, hogy segített azoknak az embereknek a baján, akikkel találkozott, hogy nem ártott senkinek, s megmagyarázta mindegyiküknek, hogy nekik is így kell tenniük.
5. Egy-ügyű ember volt, s az ő ügye az Isten Országá volt: hogy úgy legyen a földön is, miként az égben él ez az Ország.
6. Akik figyelnek rá, azok a tanítványai, s ezek is mondják és mutatják Jézus példáját embertársaiknak.
7. Jézus becsukta názáreti faüzemét, s tanítványaival élet- és vagyonszövetségre lépett. A tanítványok elhagyták mindenüket azért, hogy Jézussal életközösségbe kerüljenek.
8. Jézusnak egy lukas fillér sem volt a zsebében: a templomadót is úgy tudja megfizetni, hogy egyik tanítványát halászni küldi, s az a kifogott hal szájában talál egy pénzért.
9. Jézus és tanítványai azt ették, amit elibük tettek gyógyítói és tanítói szolgálataikért.
10. Szállásgondjaikat, ha úton voltak, úgy oldották meg, hogy Szamáriában bekéredztek egy szénapajtába, Jeruzsálemben meg kimentek aludni a Getszemáni kertbe.
11. Pénzt, sarut, váltásruhát nem vittek magukkal – az iskarióti Júdás volt a pénztárosuk.
12. Jézus főfoglalkozása az volt, hogy tanított tóparton, hegyen, síkságon, zsinagógában, templomban az Isten Országáról. A gyógyítás csak illusztrálta a tanítását. Tanítónak szólították őt, nem orvosnak. Akik követték példáját, azok meg tanítványok voltak, és nem orvos-asszisztensek.
13. Emberfiának, Istenfiának, Isten Felkentjének, az Atya fiának, Völegénynek, Tanítónak, Királynak mondta magát. Meg Annak, aki velünk van a világ végezetéig, s aki eljött közénk, hogy beteljesítse Isten embernek adott törvényét, s aki Királyként dönt majd örök sorsunkról.
14. Ha őt befogadjuk, akkor minden rászoruló be kell fogadnunk, akiket csak tudunk azok közül, akiket elérünk.

15. Ha befogadjuk őt, akkor Királyként a maga jobbára állít minket, s birtokoljuk majd a kezdettől fogva nekünk készített Országot.
16. Aki megtagadja őt, azt ő is megtagadja Atyja színe előtt.
17. Az urak világa (főpapok, írástudók, vének) keresztre feszítette őt, de ő előre megmondta, hogy harmadnapon halottaiból feltámad.
18. Az egyház vagy akármilyen vallás, felekezet csak annyiban hivatkozhat rá, amennyiben életét és tanítását követendőnek mondja, és igyekszik is követni példáját.
19. Istentől kapott szabadságunk következtében lehet viszont tanítónk a Mammon is, és zúgolódhatunk Jézus tanításai ellen, de ebbe belepusztulunk. Értelmetlenné válik az életünk istengyermeki hivatásunk elvetése miatt, a Föld bolygó elpusztításának következtében pedig lehetetlennek is, amely nem bírja ki a Mammon által diktált fenn nem tartható fejlődést.
20. Ég és föld egyszer elmúlnak, de Jézus tanításának istenektetsző, Isten akaratát teljesítő mivolta el nem múlik, mert Isten maga sem múlik el, hiszen örökkévaló, azaz időt s elmúlást nem ismerő.

Mit tegyek még ehhez hozzá? Csak egy imádságot: Istenem, megadtad nekem azt a nagy ajándékot, hogy életem során soha sem kellett olyat mondanom, amit nem gondolok. Legyen áldott érte a Neved. Azért adtad meg, mert olyan szülők neveltek, olyan piarista tanárok tanítottak, akiknek a példája nyomán tulajdonképpen eszembe sem jutott soha, hogy hazudnom is lehet. Ezért is legyen áldott a neved. Aztán meg azért, hogy olyan természetet kaptam tőled, hogy teljesítménycentrikus lettem. Hogy a Teller Jóska tanár úr azt mondta egyik velem kortárs piaristának: Piarista nem mondja, hogy szent ember, hanem hogy rendes ember. Rendes ember akartam lenni, aki megteszi a dolgát. Megadtad nekem, hogy maholnap elkezdhetem 88. esztendőmet, s Nemes Ákos még mindig érdemesnek talál arra, hogy vasárnaponként ideszállít engem, s mondhatom és mondhatom, amit nekem az Isten adott. Ma is elmondhatom, hogy hálát adok Neked, mert soha nem jutott eszembe, hogy elássam, amit Tőled kaptam, vagy a zsebkendőmbe kösse. Hogy miként gazdálkodtam velük, majd megítéled Te, az én Istenem. Amen

Városmajor, 2005. november 15.

Frici temetésére

Kedves Erzsó, kedves Gyuri és kedves unokák és kedves gyászoló közönség! És mindenek előtt kedves Frici! Mindannyiunktól közül talán én ismertem meg leghamarább a férjet, az apát, a nagyapát. Egy kedves, nyurga fiút, aki naponként vonatozott Tatabányáról a tatai piarista gimnáziumba, s a '43-44-es tanév elején, mely ez évben a bombázások miatt csak november első napjaiban indult. Akkor ismertem meg őt. Én lettem a IV/A-ban az osztályfőnöke. 14 éves volt. Nem volt jó tanuló, de igyekvő volt, és soha semmi baj nem volt vele. Tehetségéhez képest a maximumot nyújtotta. Csak egy rövid évig taníthattam: magyarra, németre, honvédelmi ismeretekre, s az osztályfőnöki órákon mindarra az életbölcsségre, mely tellett egy 24-25 éves piarista tanártól. Igazán nem gondolhattam akkor, hogy az osztályból ez a fiú részese lesz nagyon hosszúra nyúló életemnek.

A következő tanévben már Debrecenben tanítottam, s megismerkedtem ott egy horvát jezsuitával, aki a Vatikán megbízásából megmagyarázta nekem, hogy szovjet megszállás alá kerülve hitünket csak úgy fogjuk tudni megőrizni, ha földalatti kisközösségeket hozunk létre, melyekben majd két-három magyar összehajol, és tanulmányozza azokban, amit Jézus ránk bízott. Tüzet fogtam. Debrecenben elkezdtem ezt a munkát, melynek híre ment az egész országban, és iskoláink államosítása után viharadárként bejártam az egész országot. Győrbe is eljutottam, hogy egy három napos bentlakásos, immár illegálisnak minősülő lelkigyakorlaton elmondjam Jézus jóhírét, s azt, hogy kisközösséget kell létrehozni, hogy hűségesek tudjunk maradni hozzá. Kb. 20 fiatal fiút és lányt találtam ott, s köztük volt Frici is.

Frici ekkor már 21 éves volt, aki klerikális reakciónak minősült, s ezért nem vették fel a jogi egyetemre.

E munkáért kivívtam pártunk s és kormányunk figyelmét, s '52 nyarán egy fekete éjszakán elvitt az ávó, s hamarosan az ügyész halált kér fejemre. Az egész országban elterjed letartóztatásom híre, de csak egyetlen ember ül vonatra, hogy Debrecenbe utazzon, s megérdeklődje ott, hogy mi is történt velem. Frici volt az, s ekkor már 23 éves. Becsönget lakásomba, s házigazdáim ijedten mondják az érdeklődőnek, hogy menjen feljebb egy emelettel, a Bacsáék lakásába, majd ott felvilágosítják, hogy mi történt velem. Ő felment, ott találta Bacsá Erzsébetet, az ifjú magyartanárt, aki megadta neki a kért felvilágosítást. Olyan jól, hogy hamarosan el is veszi érte Erzsót feleségül.

Esküvőjükről csak értesültem a Gyűjtő fogházban, de gyermekük keresztelőjére már leutazhatom Tatabányára. Hosszú volna elmondaani barátságunk több mint hat évtizedes történetét. Csak annyit említek meg belőle, hogy írásaimnak élete végéig szorgalmas olvasója volt, s talán két hónapja sincs utolsó telefonváltásunknak. Mindezzel kedves gyászoló gyülekezet, csak azt akartam elmondani, hogy okadott, ha én adhatom meg a szeretet minden halhatatlan léleknek kijáró egyházi végtisztességét. Nagyon is okadott, mert nem közönséges szeretetszálak fűznek halottunkhoz.

S most Hozzád fordulok, Frici, aki leráztál már magadról mindent, ami földi, s megérkezted az örök lakóhelyre. Hiszem, hogy találkoztál már Jézussal, aki keblére ölelt Téged, mint jó testvért, aki nagyon jó fű voltál, nagyon jó férj, és nagyon jó édesapa, aki életed végéig tudta a jézusi szót és meg is valósítottad: nem azért jöttél, hogy Téged szolgáljanak, hanem, hogy te szolgálj azokat, akiket Neked Istenünk adott: szüleidet, feleségedet, fiadat, unokáidat, barátaidat s köztük engem is.

Elmondhatatlanul többet tudsz már mindannyiunknál. Miért? Mert tiszta volt a szíved, és ezért már megláthattad az Istent. Másodszor vagyok Tatabányán temetésen. Korábban jó tizenöt éve egy másik barátom temetésén, a Hanc Lacién. Keresd meg őt az üdvözültek seregében. Öleled meg őt a nevemben is, s mondd neki, hogy aligha túlórázok már sokáig, s a feni ország valamelyik sétányán, egy padon, majd nagyot beszélgetünk arról, hogy hogyan is próbálkoztunk idelent az Isten dolgával. Azzal, hogy Isten Országát teremtsünk a földi téreken. Szeretnék végső földi búcsúként valami nagyon szépet adni Neked. Olyant, amit csak a költők tudnak adni. Életem végére belebolondultam a velem kortárs, Wass Albertbe. Őt fogom idézni. Szavában ismerj magadra, Fricikém!

Volt egyszer egy ember, aki az ő háza udvarán oszlopot épített az ő Istenének. De az oszlopot nem márványból faragta, nem kőből építette, hanem ezer meg ezer csillámló homokszemcséből, és a homokszemcséket köddel kötötte össze. És az emberek, akik arra jártak, nevettek rajta, és azt mondták: bolond. De az oszlop csak épült, egyre épült, mert az ember hittel a szívében építette az ő Istenének. És amikor az oszlop készen állott, az emberek még mindig nevettek, és azt mondták: majd a legelső szél összedönti. És jött az első szél, és nem döntötte össze. És jött a második szél, és az sem döntötte össze. És akárhány szél jött, egyik sem döntötte össze, hanem mindegyik szépen kikerülte az oszlopot, amely hittel épült. És az emberek, akik ezt látták, csodálkozva összesúgtak, és azt mondták: varázsló. És egy napon berohantak az udvarára, és ledöntötték az ő oszlopát. És az ember nem szitkozódott, és nem sírt, hanem kiment megint az ő udvarára, és hittel a szívében kezdett új oszlopot építeni az ő Istenének. És az oszlopot most sem faragta márványból, sem nem építette kőből, hanem megint sok-sok apró homokszemcséből és a homokszemcséket köddel kötötte össze.

Testvéreim, hiszem, hogy feltámadunk, hogy találkozunk odaát. Amen.

Városmajor, 2005. november 20.

Homília Krisztus király vasárnapján – Megkérdeztem a múlt szerdán Budaváriban a szomszédomat, Gyarmati Karcsit, aki parasztember, s brigádvezető volt a Magyar tenger

tszcs-ban, hogy mért választja szét a juhász a juhokat a kosoktól, a nöstényállatokat a hímállatoktól. Azt mondta, azért, mert a kosok nyugtalanítják a juhokat, nem engedik nyugodtan legelni őket. A nyugodt legelésből pedig tej és gyapjú lesz, ami a juh haszna. De hát – mondtam – nem arra valók a kosok, hogy nyugtalanítsák a juhokat? Különben hogyan lesznek kis bárányok? Mire ő azt mondta, hogy arra csak évenként egyszer van szükség.

Egyes fordítások szerint Jézus a juhokat a kecskéktől választja el, de mi értelme volna annak, hiszen az két külön állatfajta? A neves Jeruzsálemi Biblia, misekönyvünk fordítása is tartja magát kosokhoz. Kérdezem: Jézus, a Király, aki az Atya áldottait jobbjára állítja, nem tesz itt nemi diszkriminációt? A juhok az áldottak? A kosok az átkozottak? Ezt kérdeztem már szerdán, Budaváriban az esti misében. Csütörtök este pedig egy e-mailt találtam gépemen. Megvallom, hogy egy nő küldte, a Bokor második nemzedékéből. *Üdítő olvasmány* – ez volt a tárgy-megjelölése. Íme:

Mire az Örökkévaló megteremtette a nőt, már hatodik napja túlórázott. Megjelent nála egyik angyala, és kérdezte:

– Miért fordítasz ennyi időt erre az egyre? – Az Örökkévaló pedig így felelt neki:

– Láttad már a hozzá készített tervrajzaimat? Tökéletesen moshatónak kell lennie, nem lehet műanyagból, és mozgatható, egyenként cserélhető részeinek kell lennie, és fontos, hogy ételmaradékokkal is üzemeltethető legyen. Az ölében egyszerre négy gyermeknek kell elférnie, és fontos, hogy csókja a felhorzsolts térdektől a megtört szívekig bármit képes legyen meggyógyítani. És akkor még nem is említettem, hogy mindezt egyszerre, és csak két kézzel kell majd végeznie. Az angyal egészen elképedt e követelményeken:

– Mindössze két kézzel?! Az kizárt! Ráadásul ez csupán az alapmodell? Túl sok munka ez egyetlen napra. Szerintem elég, ha holnap fejezed be.

– Eszem ágába sincs várni! – tiltakozott az Örökkévaló. – Hiszen már olyan közel állok ahhoz, hogy befejezzem ezt a teremtményemet, amely amúgy is olyan közel áll a szívemhez. Már most is képes meggyógyítani saját magát, amikor beteg, és napi 18 órát képes robotolni! Az angyal erre közelebb lépett, és megérintette a nőt.

– De hát olyan puhára csináltad őt, Seregek Ura!

– Mi tagadás, tényleg puha – értett egyet az Örökkévaló –, de ugyanakkor nagyon szívós is ám. El sem tudod képzelni, mit képes elviselni vagy elvégezni!

– És tud majd gondolkodni is? – kérdezte az angyal. Mire az Örökkévaló:

– Nem csak hogy gondolkodni lesz képes, de érvelni és alkudozni is! Az angyal ekkor észrevett valamit, és kezét kinyújtva megérintette a nő arcát.

– Hoppá! Úgy tűnik, szívárog ez a modell. Mondtam neked, hogy túl sokat próbálsz belezsúfolni ebbe az egybe.

– Az nem szívárgás – pirongatta meg angyalát az Örökkévaló –, hanem egy könnycsepp!

– Hát az meg mire való? – tudakolta az angyal. Az Örökkévaló nem késlekedett a válasszal:

– A könny arra való, hogy kifejezze vele örömét, bánatát, fájdalmát, csalódottságát, szeretetét, magányát, gyászát és büszkeségét. Az angyal egészen odavolt.

– Te egy lángész vagy, Uram! Mindenre gondoltál! Tényleg bámulatos teremtmény a nő! És valóban az! A nőkben olyan erők rejlenek, amelyek ámulatba ejtik a férfiakat. Elviselik a nehézségeket, és viselik a terheket, de tudnak boldogok lenni, szeretni és örülni is. Mosolyognak, amikor pedig sikoltani akarnának. Dalolnak, amikor pedig legszívesebben sírnának. Sírnak, amikor boldogok, és nevetnek, amikor idegesek. Küzdenek azért, amiben hisznek. Bátran szembeszállnak az igazságtalansággal. Válasznak nem fogadnak el „nem”-et, amikor meg vannak róla győződve, hogy létezik jobb megoldás is. Képesek lemondani bármiről, hogy családjuknak ne kelljen nélkülözni. Megijedt barátnőjüket elkísérik az orvoshoz. Feltétel nélkül szeretnek. Amikor gyermekeik kitűnnek valamiben, elsírják magukat, és tapsolnak örömeikben, amikor barátaik díjakat nyernek. Boldogok, amikor fülükbe

jut, hogy valahol egy kisbaba született, vagy hogy két fiatal összeházasodott, és a szívük szakad meg, amikor meghal egy barátjuk. Meggyászolják egy családtag elvesztését, mégis erősek, ha azt látják, hogy a környezetükből minden erő elszállt. Tudják, hogy egy ölelés, vagy egy csók a megtört szívek gyógyítója lehet. A nők minden formában, méretben és színben kaphatók. Autóba pattannak, repülőre ülnek, mennek, rohannak vagy egyszerűen csak írnak egy e-mailt – s mindezt azért, hogy lásd, mennyire fontos vagy nekik. A női szívek tartják mozgásban a világot. Örömet, reményt és szeretetet árasztanak magukból. Mindazonáltal ha van egy hibájuk, hát az az, hogy elfeledkeznek arról, mennyit érnek.

Ennek az üdítő olvasmánynak a hiteléről alighanem azoknak kellene nyilatkoznia, akiknek sikerült életük folyamán egy ilyen csodalényt szeretettel elviselniük. Magamnak ez nem adatott meg, mert ennek a lehetőségétől engem a piaristák elvágta. Mindazonáltal lehet valami a jézusi diszkriminációban. Emiatt írtam meg közel tíz éve karácsonyra a székelyektől Nobel-díjjal kitüntetett novellámat: a *Hova és kihez menjen az istenlánya?* címűt. Idézek belőle valamennyit.

– Tudod lányom – mondta a Jóisten –, ezek a férfiak valahogy mindig elbarmolják a dolgokat. Arra gondoltam, Te talán többre jutnál. Keresnél magadnak tizenkét lányt. Lehet azért talán egy-két fiú is köztük, de azért ennek még gondolj jól utána. Szóval keresnél te is magadnak tizenkettőt, s elmagyaráznád nekik, hogy mi a módi nálunk. Abban reménykedem, hogy te talán többre jutsz majd, mint a bátyád.

– Hallgatta, hallgatta anyja beszédét az istenlánya, aztán nagy nehezen megszólalt: De Anyám, a lányok férjhez mennek, aztán gyermekeket szülnek, meg szoptatnak, nincs nekik módjuk... Itt elakadt a beszédben, mert nem tudta, hogyan fejezze be a megkezdett mondatot. Nem tudta megmondani, hogy mire is nem képesek azok a szegény lányok, akik férjhez mennek, gyerekeket szülnek meg szoptatják őket.

– Mire nincs nekik módjuk? – próbált segíteni neki a Jóisten. De hiába próbált. Még annyit tudott mondani szegény istenlánya, hogy "szóval...". Le se tudta vinni a hangját, csak elakadt az a magasban. Magának a Jóistennek kellett továbbvinnie a megfeneklett beszélgetést.

– Hát éppen azért küldenélek Téged, mert a lányok férjhez mennek meg szülnek meg szoptatnak. Hát éppen azért, mert a szülés meg a szoptatás miatt nemigen tudják csinálni azokat a dolgokat, amikre a férfiak mindig találnak módot. Mikre? Hát csakúgy példaként mondok most kettőt neked a vastagjából: hont foglalni, meg vallást alapítani... Ilyesfélét csinálnak, erre találnak ők mindig módot. Ráérnek. Rá, mert nem kell se szülniük, se szoptatniuk. Az ilyesmikből pedig rendre az lesz, hogy van olyan, aki király; meg van olyan, aki nem király... Meg hogy van olyan, aki pap; meg olyan, aki nem pap..., meg így tovább. Érted ugye, lányom? Van olyan, aki parancsol, meg olyan, aki engedelmeskedik. Ahogyan odahaza is csinálják, csinálnák, ha hagyják nekik. Az északi féltekén már egyre kevésbé hagyják. Elfogyott a pamut a Jóisten kezében, másik motringot vett ki fonalas kosarából, aztán folytatta volna:

– Hol is hagytam el? – gondolkodott erősen. Ja igen, a királyoknál meg a papoknál. Tudod, nemcsak az van, hogy parancsolgatnak s engedelmeskedtetnek. Hanem, hogy persze össze is vesznek egymással. Az egyik király a másikkal. A másik pap az egyikkel. Mért teszik? Hát csak azért, mert egymást is engedelmeskedtetni akarják, ha már egyszer az isten kegyelméből vagy mi a jójából lettek királyok meg papok. Légy a hűbéresem, fizess nekem adót! – mondták régebben. Csatlakozzál ehhez meg ehhez a szövetséghez vagy szerződéshez – mondják újabban, de ez ugyanazt jelenti, amit a régi szöveg. Figyelsz-e rám?

– Figyelek Anyám, erősen – mondta az istenlánya.

– Jó, akkor mondom tovább. Tudod, ezek a királyok nemcsak veszekednek, de verekednek is egymással. Annyira az engedelmeskedtetés-srófra jár az eszük, hogy mind csak parancsolni akarna, aztán egyik se enged a másiknak, s jön a verekedés. Jaj, leányom,

olyan értetlenek. A papok is csak ezt csinálják. Itt van most ez a szerencsétlen kis rigai ortodox pátriárka is! Ha a konstantinápolyinak engedelmeskedik, megharagszik rá a moszkvai pátriárka. Ha a moszkvainak, akkor meg a konstantinápolyi.

– Aztán – folytatta a Jóisten – még engem is belekevernek gyerekes éretlenkedésükbe. Azt mondják, nem maguk miatt tökéletlenkednek ám ők, hanem az én kedvemért nem engedhetnek a negyvennyolcból. Nem engedhetnek, mert mindegyikük – akár pap, akár király – az én helytartómnak, megbízottamnak, meg még mimnek nem képzelem, meg állítja magát. Így aztán nemcsak hogy verekednek, hanem az én megbízásomból, kívánságomra meg örömömre és nagyobb dicsőségemre verekednek. Ekkor végre megszólalt az istenlánya:

– Anyám, ezek a királyok meg papok olyan buták, hogy ezt el is hiszik Rólad, vagy csak hazudják ezt a népeknek? Hazudják, hogy azok jobban engedelmeskedjenek nekik?

– Melyik micsodás – válaszolta neki a Jóisten. Látom lányom, forog az eszed. Tudod, van közöttük olyan, amelyik ilyen buta. Van, aki meg csak hazudja. De akár buta, akár hazudós, mindenképpen belekevernek minket számázkodásaikba, pusztító és véres verekedéseikbe. A legborzasztóbb pedig az egészben az, hogy amelyikük nagyobb tudást tudni, azt gondolja, hogy ez bizonyítja is már, hogy igaza van. Tetejébe még hálaadó istentiszteletet is tart, mert hát a tömeggyilkosságból épülő győzelmet – mi sem természetesebb, hogy – én adtam neki. Persze nemcsak az egyik oldalon az én érdemem a sikeres vérengzés és országpusztítás. A másikon is az. Akit pedig legyőztek, nagyon bizakodik bennem, hogy én, mint igazságos isten, mindent megteszek majd annak érdekében, hogy a másik táborban levő gyermekeimet legyilkolják, s így ő busásan megfizethessen az elszenvedett vereségért.

– Keserves história ez, lányom. A bátyád próbálta megmagyarázni a Tizenkettőnek, hogy mindebből aztán összesen és semmi sem igaz. Semmi, mert "ez a véres Isten nincs". De mire az a tizenkét fiú ebből valamit megértett volna, addigra a királyok s a papok közakarattal már keresztre is feszítették bátyádat. Ami pedig utána lett, arról már jobb, ha nem is beszélek. A kard, a kereszttel meg az Isten... – ezt a hármat egy szuszra engedik ki szájukon a Jézust nagy buzgón emlegető apostolutódok, meg apostoli királyok. Olykor magam is csodálkozom magamon. Hogyan is teremthettem ezeket az okos férfiakat – s még ők mondanak titeket tyúkeszüeknek. Hát ennyit a novellámból.

Az üdítő olvasmány szerzője azt válaszolhatja erre, hogy túlórázás nélkül készültek a férfiak, csak úgy, rendes menetben. Miként a tigris vagy oroszlán. Magam pedig azt mondanám a mai evangélium kapcsán, hogy anyámtól kaptam enni, ha éhes voltam. Nők húzták fel a vizet a kútból, ha inni akartam. Anyám varrta a ruhám, ő vetette meg ágyamat. Ő ápolt, ha beteg voltam, s ő látogatott meg a Gyűjtőben is, Márianosztrán is. S az egész azzal kezdődött, hogy nem kevés fájásokkal világra szült engem. No meg még azt mondanám el, hogy Jézus elfelejtette megemlíteni az ítéletablóban, hogy segítettek neki, amikor hadvezér volt, és hont foglalt. Segítettek neki, amikor vallást alapított, s nyomában el kellett égetnie az eretnekeket. A férfi foglalkozásokat kihagyta az irgalmasság hat cselekedetéből, csak a nőktől preferáltak juttatott helyet az általa említettek között.

Ha tehát Jézus mai szövegében mégis csak juhok és bakok szerepelnének, akkor ennek a bizonyos férfi-diszkriminációnak vannak némi jézusi alapjai az evangéliumban. Nem tudom, hogyan kellene a férfiaknak irányt venniük a nőktől a múltban különösen is gyakorolt irgalmasságok irányában, amelyek bizony nemzetmegtartóknak bizonyultak eddigéig. Amióta pedig a nők irányt vettek a férfi-foglalkozások felé, egyértelmű adatok jelzik, hogy felzárkóztak ők is a nemzetpusztítás irányához. S hálátelt szívvel köszönöm Istenünknek, hogy a Bokor létrehozhatta magában katolikus egyházunk első és eddigéig egyetlen, Konstantin utáni alakulatát, amely kiszállt mindenféle háborúból és honvédségből. Kiszáll a vallásalapításból is, s ezért elhiszi a maga egyházának a krédóját, hogy messze elkerülje az új vallásalapítás kísértését, aminek részemről halk, de határozott jele, hogy hamarosan elmondjuk majd a Hiszekegyet is. Amen.

Városmajor, 2005. november 21.

Virrasszatok, legyetek éberek – ezeket a fordításokat középkori szentírásfordításainkban még nem találom. Még Károlyi Gáspárnál sem. A 17. században tűnnek fel először. Korábban a görög *grégorein*, a latin *vigilare* ige fordítása csak ez: *Vigyázzatok!*

Jézus – az evangéliumok tanúsága szerint – mindössze három ízben használja igénket. Azért kell vigyáznunk, mert nem tudjuk, mikor jön meg urunk; derekunk legyen tehát felövezve, lámpásunk égjen, tüstént megnyissunk neki, ébren találjon minket. Ez Lukácsnál (12, 35-37) található. A másik kettő pedig Márknál s Máténál, párhuzamos helyeken. Az egyik a végső dolgokról szóló beszámolóban: amikor majd meglátjuk az Emberfiát a felhőkben nagy hatalommal és dicsőséggel eljönni, akkor kell vigyázni s virrasztani, készen lenni. A másik helyen pedig Jézus a Getszemáni kertben mondja a kiválasztott három tanítványnak: Várjatok meg itt, és vigyázzatok énvelem... És az ő tanítványaihoz megtérem, és úgy találom őket, hogy alunnának. Így nem vigyázhattatok énvelem egy óráiglan? Vigyázzatok és imádkozzatok, hogy kísértésbe ne hulljatok. Bizony az, hogy a lélek vigyázó állat, de az test nehéz és erőtlens. Így fordítja ezt a második helyet Erdősi Sylvster János 1541 előtt, félezer éve Sárvárott.

A Kutassátok az Isten Országát! nevű sashalmi Bokor-közösség kérdezi tőlem: *Mit jelent ébernek lenni? Vannak-e éberségre nevelő gyakorlataid? Nekünk mit ajánlasz? Milyen gyakorlatokat? Jézusnak mi a tanítása az éberségről?* – Válaszolok rájuk.

Jézusunk azt tanította, hogy ne aludjunk, vigyázzunk, készen legyünk, de ennek a jézusi tartalma alighanem csak annyi volt, hogy legyen meg, s tegyük meg az Atya akaratát, ahogyan a Miatyánkban mondjuk és a Getszemáni kertben, nagyon nehéz órájában, Jézus maga is imádkozott. Egyházunk azt tanítja, hogy szentírásunk szerzőit az Isten Szent Lelke ihleti, én pedig mint magyartanár azt is gondolom, hogy a költőket pedig alelekük ihleti. S azt is, hogy sugallat meg ihlet, ez a kettő nagyon rokon valami lehet. Meg még azt is, hogy nem régebbe halt meg egy nagyon nagy magyar művész, költő: Wass Albert a neve. Egészen fiatal ember volt, amikor írt egy mesét. Azt mondanám most el nektek. Az őzmesét egy évvel korábban már elmondtam tőle. Mai meséjének az a címe, hogy *Előhang*. Mondom, hát.

Volt egyszer egy ember, aki az ő háza udvarán oszlopot épített az ő Istenének. De az oszlopot nem márványból faragta, nem kőből építette, hanem ezer meg ezer csillámló homokszemcséből, és a homokszemcséket köddel kötötte össze. És az emberek, akik arra jártak, nevettek rajta, és azt mondták: bolond. De az oszlop csak épült, egyre épült, mert az ember hittel a szívében építette az ő Istenének. És amikor az oszlop készen állott, az emberek még mindig nevettek, és azt mondták: majd a legelső szél összedönti. És jött az első szél, és nem döntötte össze. És jött a második szél, és az sem döntötte össze. És akárhány szél jött, egyik sem döntötte össze, hanem mindegyik szépen kikerülte az oszlopot, amely hittel épült. És az emberek, akik ezt látták, csodálkozva összesúgtak, és azt mondták: varázsló. És egy napon berohantak az udvarára, és ledöntötték az ő oszlopát. És az ember nem szitkozódott, és nem sírt, hanem kiment megint az ő udvarára, és hittel a szívében kezdett új oszlopot építeni az ő Istenének. És az oszlopot most sem faragta márványból, sem nem építette kőből, hanem megint sok-sok apró homokszemcséből és a homokszemcséket köddel kötötte össze.

Vasasszentgotthárd, 1926. nov. 14.

Így, advent táján írta tehát, és 21 évvel ezelőtt az erdélyi Mezőség egy kicsi falujában, amikor én még 8 éves kisfiúcska voltam. Csak nyolc éves voltam, de tudtam már akkor is, amit Bisztrai Gyuri közössége kérdezett tőlem. Azt, hogy van-e nekem valami gyakorlatom az éberégre, meg hogy tudok-e valamit ajánlani nektek. Már akkor is volt, s ma is ahhoz tartom magam.

Nem tudtam én olyan szép mesét írni róla, mint Wass Albert Előhangja, de gyakorolni azért tudtam, amit gyakoroltam. Akkoriban Budapesten lakott családjunk a Mester utcában. S lakásunktól öt percrenyire, a Gát utcában volt egy kis templom. S reggelenként oda elszaladtam, és szentmisét hallgattam. S ebből korán megtanultam, hogy miként kell vigyáznom.

Van egy fiatal barátom Székelyföldről, aki most Franciaországban él a családjával. A múlt hónapban itthon járt, találkoztam vele, s elmesélte, hogy 1600 km-t zárandokolt a nyáron, s gyalog. Lyonból Composztelláig, s nagyon jól tett neki. S nagy lett érte a becsülete egész családjára előtt is. Azt is elmondta, hogy napi ötezer Ft-jába került a zárandoklása, amely két hónapon keresztül tartott. Nem akartam elmondani neki, hogy az én gyakorlatom napi nulla fillérbe került, és mégis hozzásegített ahhoz, hogy tíz évvel később el tudtam menni a piaristák noviciátusába Vácra. Ott sok mindenre megtanítottak engem – ugyanilyen áron. S ezeknek a gyakorlatoknak lett a következménye mindaz, ami velem későbbi életem folyamán történt.

Azt akarom csak mondani mindezzel, hogy nem kell magunknak kitalálni semmiféle gyakorlatot arra, hogy éberek legyünk, hogy vigyázzunk. Egyházunk tálcán kínálja nekünk. Most is, és mindenütt. Hazánkban és a nagyvilágban. Most éppen azzal, hogy Rorátéra harangoz nekünk. Ha meghalljuk, kezelésbe tud venni minket az Isten, és biztosítani tudja azt, amiről Jézus beszél mai evangéliumában. Azt, hogy el ne aludjunk, hanem vigyázzunk.

Mert ha elmegy a világ bármely vallású szentélyébe, az segít neked, hogy te is megépítsd a magad udvarán az oszlopot Istenednek. Homokszemcsékből meg ködből. Abból, amit megtalálsz az udvarodon, anélkül hogy a pénztárcádba kellene nyúlnod.

Lehet mást is csinálnod, de annak is következményei lesznek. Milyenek? Azt mondanám el. Úgy érzem, hogy akármilyen nagy dolog a sugalmazás, amely megmutatja nekünk az utat, az ihlet is az Istentől való, mert költők, muzsikások nagyon tudnak segíteni nekünk abban, hogy ez a sugalmazás meg is határozza az életünk. Most meg egy verset olvasok fel nektek, melynek költője már halott volt akkor, amikor Wass Albert a maga Előhangját írta, pedig élhetett volna szegény akkor is: nagyjából csak fele annyi időse lett volna, mint most én. Az a címe a versnek, hogy *A Sion-hegy alatt*.

Borzolt, fehér Isten-szakállal, / Tépetten, fázva fújt szaladt / Az én Uram, a rég feledett, / Nyirkos, vak, őszi hajnalon / Valahol Sion-hegy alatt.

Egy nagy harang volt a kabátja, / Piros betűkkel foltozott / Bús és kopott volt az öreg Úr. Paskolta, verte a ködöt, / Rorátéra harangozott.

Lámpás volt reszkető kezemben / És rongyolt lelkemben a Hit / S eszemben a régi ifjúság: / Éreztem az Isten-szagot / S kerestem akkor valakit.

Megvárt ott, a Sion-hegy alján / S lángoltak, égtek a kövek, / Harangozott és simogatott, / Bekönnyezte az arcomat, / Jó volt, kegyes volt az öreg,

Ráncos, vén kezét megcsókoltam / S jajgatva törtem az eszem; / „Hogy hívnak téged, szép öreg Úr, / Jaj, jaj, jaj, nem emlékezem.”

„Halottan visszajöttem hozzád / Én, az életben kárhozott. / Csak tudnék egy gyermeki imát” / Ő nézett reám szomorún / S harangozott, harangozott.

„Csak nagyszerű nevedet tudnám.” / Ő várt, várt s aztán felszaladt, / Minden lépése zsoltár-ütem: Halotti zsoltár. S én ülök / Sírván a Sion-hegy alatt.

Ebben a versében Ady Endre azt zokogja el, hogy nem vigyázott. Nem vigyázott és odajutott, hogy nem tudta már az Isten nevét, nem tudta megszólítani őt. Nem, mert abbahagyta gyermeki imáit. Nem abbahagyni, ki nem jönni a gyakorlatból. Figyelni a harangszóra, amely hívogat minket, és menni a templomba. És akkor minden rendben lesz.

S mivel tudott ilyen verset zokogni, e zokogásának erejében meg tudta találni az utat Istenhez egy Mária-kegyhelyen. Nem a messzi Medjugorjében, Lourdes-ban, Fatimában vagy Composztellában, hanem közel, csak idehaza, kicsi és akkor még nem csonka hazánkban,

Máriapócscon. S erről beszél mai prédikációm harmadik betétje, Ady Endrének az a verse, melynek címe: *A pócsi Mária*.

*Ma Máriától jönnek a szívek, / Ma Mária-kép minden durva lábnym.
Szívemben sír a pócsi Mária / Egy őszi, emlékes délutánon.*

*„Óh, Mária” – mindig új-új csapat / Énekel a poros, tarlott mezőkön,
Ezek hozzák magukkal a hitet / S porfelhőben fölöttük ez a nő jön.*

*Óh, Mária, Pócscon is lakozó / Regina vitae és maga az Élet,
Itt, Érmindszenten, útra készülőn, / Ma, csúf napomon, Veled hadd beszéljek.*

*Egy idő óta megnőtt a szívem / S a szép bűnöktől keservesen tiszta
S most hirtelen csak Téged keres / Egy szűzetlen és bűnös kálvinista.*

*Tegnap volt az oláh Mária-nap, / Tegnap temettem minden élet-rangot
S ma jönnek meg a pócsi búcsusok / S ma táncolnak a kicsi, móc harangok.*

*Hogy ki vagyok, ma kezdem sejteni? / Rossz ébredő és sokat próbált fekvő,
Az Életnek rosszul nőszült veje, / Vallástalan és nőtlen, öreg vő.*

*Ma kell kihúzni a szomorú tört / melyet az Élet szívembe belévert,
Ma felejték el minden igazat / S ma bocsátok el minden régi némbert.*

*Ma tudom, hogy csak Mária maradt, / Szívemet most már csak Mária lássa,
S e Mária nem régi, fancsali, / De mindenek egyesítő, nagy mása.*

*Mária a nagy, fehér jégtorony, / Mária a zászlóknak szent zászlója,
Mária a mennyei paripa, / Ha vágtatván visszaköszönök róla.*

*„Óh, Mária” – hallga – giling-galang, / „Óh, Mária”, és mégis ez a minden:
Ma érkeznek Pócsról a búcsusok / S processziók én rossz idegeimben,*

*Óh, Mária, ma már azt üzenem / azoknak, akik halálomra lesnek:
Úgy kívánja a pócsi Mária, / Maradjak meg magamhoz érdemesnek.*

*Ma egyszerűbb, emberibb a dolog / Ma már tudom, hogy nem nagy csoda élni:
Egy Mária, még ha pócsi is, / Pogányokkal is tudhat jól beszélni.*

*Mikor már minden hit-húr elszakadt, / S az emberben a barátja se hisz már,
Jön Mária s Pócsról a búcsusok, / Jön a szívünk, múltunk és játszva visz már.*

*Ma már hiszem: nagy döntés vár reám / Legyőzni mindent, mi ellenem támadt
Mutatni egy példátlan életet / S nem bocsátani el az én Máriámat.*

*Óh, Mária, ma úgy zeng a szívem, / Mint szűz-nyövä, bátor diák-koromban:
Akkor lehet akárki is vitéz, / ha a hite és már mindene romban,*

*Most érkeznek a pócsi búcsusok, / szívem s őszi, száz diák-lelki emlék,
Giling-galang, ének, Ősz, Mária: / Lesz Mária és életem is lesz még.*

*„Óh, Mária” – jön a te életed, / Hozzák messze, szilágyfalvi oláhok,
Most jönnek már az édes babonák, / Most jönnek az igazándi morálok.*

*Óh, Mária. Most jön a hazudó, / igazi és Halált-incselő Élet
Óh, Mária, Élet, giling-galang, / Áldassál, hogy ma találkoztam véled.*

Csak ennyi a gyakorlat. Csak ennyi, amit ajánlok, Testvéreim, Néktek. Biztosan nem csal meg, s elkísér halálig, amikor találkozom Jézussal, aki jön elibém a felhőkben ragyogásban és dicsőségben, hogy odaadja nekem, amit az Atya készített mindenkinek, aki figyelni tud a hívó harangszóra. Amen.

Városmajor, 2005. november 22.

(A regény 24. része) Már rég nem Bulányi-történet ez, hanem Bokor-történet. Kettő ez a kettő? Aligha. Mérsékelnem kell azért magam. A csoportok történetét majd megírja más, aki akarja, de a második hullám kezdete még egészen személyes történetem. Az alsószentiváni B-lgy-ot követi egy A-lgy. Ott van rajta Géczy Gabriella, s míg mi szentülünk, Péter üvölt a kertben a járókában. Ott van Teri húga, Ducus Debrecenből, s Szabó Edit meg két fia ugyan-csak Debrecenből. S ott van a fehérvári Bohn Pisti is, aki előző nyáron nem jött el a háromkötelékes lgy-ra Halásztelekre, minek következtében Dombi Feri megüzente neki, egykor fehérvári hittanosának, hogy a kutyáját sem bízna rá. Lassan járj, tovább érsz! Pisti ma is megvan még, amikor már sokan nincsenek vagy alig vannak. Pisti akkor a Központi szeminárium másodéves növendéke, s a lgy-on feltesz egy kérdést:

– Csak azt mondjátok meg, hogy mi szükség van itt ránk?

Pistit papnak nevelik a Központi Szemináriumban, ahol azt tanulja, hogy a laikusok majd az ő hívei lesznek. A lgy-on meg részt vesz húsz laikus, s egyáltalában nem a híveiként viselkednek. Úgy gondolják, hogy Jézus meghívottai, akár a teológusok, a papnak készülők. Választottak és nem hivatalosok. Olyan apostoli öntudatuk van, hogy a Központi Szeminárium is megnyalhatná tőlük a szája szélét. Érzem, hogy sok minden fordul e fiú lelkében a válaszon, s mondom: 1848-ban csak a nemesség alkotta a magyar nemzetet. S ez a nemesség kitágította az alkotmány sáncait – kilenc millió jobbágy számára. Ez történik itt most. A papok munkatársakat kapnak. Belőlük szervezik meg a maguk jézusi kisközösségét, s a pap megtízszerezi a maga energiáit. Jézus maga sem volt pap. Laikus volt, s laikusként hívta a Tizenkettőt Isten Országá építésére. Mert ez az Ország mindenkié. Papoké és nem-papoké. Pisti megnyugszik, s azóta eltelt már több mint harminc esztendő, s a maga nyugodt módján gyűjti Istennek népét Törökbálint plébánosaként. A következő évben már B-lgyon vesz részt Cserhátszentivánban. Ő az egyik reggelen a mise előtti énekes-zsoltáros áhítat felelőse. Amikor elkezdené énekét, hajtják az ablakunk alatt a csordát kifelé, s egy tehén elbődül. Mire Pisti:

– A hangot majd én adom meg.

Azt hiszem, még ’71-ben vagy ’72-ben írom a *Lelkipásztori Marketing* c. munkámat. Kevesen tudják akkor még az országban, hogy mi fán terem a marketing. Magam is csak onnan tudom, hogy az IBUSZ megrendeli egy erről szóló amerikai füzet fordítását a Fordító Irodánál, s az nekem adja ki a munkát. Megtudom belőle, hogy a korszerű vállalatvezetés nem nélkülözheti a piackutatást, az üzemelemzést és a marketinget. Alkalmazom a gazdasági irányítás eme nélkülözhetetlen eljárásait a lelkipásztorkodás területén.

A piackutatás célja megállapítani, van-e kereslet a vállalat termékei-szolgáltatásai iránt. Ezt alkalmazva a magyar katolikus egyház valóságára, két egyházközséget van módomban felmérni. Egy nagyon jólmenőt, a pécelit, és egy átlagost, a szigetszentmiklósit. Pécelen 10 % jár vasárnaponként templomba, Miklóson 3,2 %. A 20 és 40 év közötti férfiak 3 százaléka jár

Pécelen, és 1.5 százaléka Miklóson templomba. A legnépesebb csoport Pécelen a 60 év feletti nőké (217%), Miklóson a 6-14 éves fiúké (6,6 %). Konklúzió: főleg idős asszonyok és kicsi gyerekek igénylik szolgáltatásainkat.

Üzemelemzés: egyházunkban szolgáltatás nyújtásával kizárólag a pap foglalkozik. Húsz jó tapasztalattal rendelkező civil személy becsléseinek átlaga alapján felmérem a pap időfelhasználását. Az egyes kategóriák utáni szám mutatja, hogy a feltételezett havi 200 munkaóra hány százalékát fordítja az általam fontosnak gondolt feladatokra:

Templomi munka (38)

Gyerekek (13)

Közösségi önképzés (4)

Magányos önképzés (6)

Adminisztráció (21)

Hagyományos kapcsolatok (14)

Apostolnevelés (2)

Utánamenés a hívőknek (2)

Konklúzió: e történelmileg kialakult feladatkör ellátása semmi mást nem szolgál, csak a ránk bízott ügy biztos és nem is olyan nagyon lassú teljes tönkremenését.

A marketingnek a legegyszerűbb meghatározása: a vállalatvezetés filozófiája, azaz egybelátása mindazoknak a kérdéseknek, amelyeknek szerepük van a vállalat sikerében. Azaz: mit akarok eladni és kinek? És így tovább...

Hát mi Jézus evangéliumát szerettük volna eladni.

Ezt az írásomat megjelenteti majd magyarul és németül a bécsi Magyar Lelkipásztori Központ. Rá pár évre a Magyar Püspöki Kar körlevelet ad ki ellene: le akarja szakítani a füzet a híveket a püspökökről. Érv: meg sem említi a füzet a püspököket. S '81-ben megvizsgálja majd a római Klérus Kongregáció is, s megállapítja róla, hogy semmiben sem sérti a katolikus hitet. De mindezt akkor még nem tudjuk, amikor megmagyarázzuk Pistinek, hogy a holtbiztos metódus: majd papként szedje össze ő is a maga tizenkettőjét, s az összeszedettek is a magukét... és így tovább. Így fordítjuk majd meg holnapra az egész világot a kisközösségekkel.

Ezen a nyáron azonban mindebben még csak annyit lépünk előre, hogy van már kisközösségi nyaralás is. Káptalanfüreden, Metzger Éviék nyaralójában. A résztvevőkből az öregek között Andi és Éva nevére emlékszem, Terin és Iluson kívül. De ott vannak a fiatalok: Jenő, Imre Ancsával, Ildi. Fürdünk a Balatonban, s kirándulunk Tihanyba s az alsóörsi *Villa Balatonicába* is, amely a Piaristák nyaralója. Talán az előző évben nyaraltam én is ott, és mutattam meg Előd Pistának, rendünk dogmatika-tanárának a KIO első két kötetét. Azt mondta rá, hogy érdekes. Bemegyünk a kápolnába, s elénekeljük Bárdos Magnificatját is. És hamisan. Kiszúrja ezt egy ott nyaraló kispap, a Totya. Piarista kiadásban ő olyan, mint a Bohn Pisti. Máig is áll a maga lábán, s a Bokor lábán is.

Ezen a nyaraláson halljuk először Anditól:

– *Megkötöm magamat Isten kötelével...* – a tavalyi háromkötelékes lgy visszhangjaként.

Még nem tudjuk, hogy Bokorhimnusz lesz belőle, sőt még azt sem tudjuk, hogy Bokor vagyunk.

Andi megy kórházba, mi pedig elkészítjük '72 karácsonyára a Karajt, immár két kötetben, s több, mint 200 oldalon. Az első kötet elején a Bokorhimnusz kottája és szövege, a második kötetet meg Czákó Imrének ajánljuk. Ki volt ő? A Bokor második vértanúja. Sándor Pistát felakasztották '53-ban, Imrét petrencerúddal nyársalták fel '72 januárjában. Az egri egyházmegye fiatal, csak két éve szentelt papja, aki szentelése után bekerült a Papok I.-be, magévá tette eszméinket, s azonnal össze lehetett ismertetni őt debreceni első nemzedékünk maradványainak egy részével: Teri húgával, Ducussal és Balog Béla fiával, Lacival is. Egyeki káplánként került hozzánk, de használhatatlan volt. Miért? Mert magáévá tette azt az

eszménket is, hogy Jézus a hívők megkeresztelésére buzdította tanítványait, az újszülöttek pedig nem tudnak hinni. Meg kell várni, amíg hinni tudnak. Az egyeki plébános káplánjának, Imrének meg az volt a dolga, hogy megkeresztelje azokat az újszülötteket, akiket pedig a káplán atya nem volt hajlandó megkeresztelni. Önálló lelkésszé tette tehát őt a szatmári részeken püspöke: magyarázza meg a híveknek, hogy miért nem kereszteli meg csecsemőiket. Motorbiciklijén pedig járta az ország északkeleti országrészben az általa létrehívott kisközösségeket. Esténként tudott találkozni velük, s a késő éjszakában hajtott haza plébániája felé. Egy kivilágítatlan szekér petrencerúdjaiba futott bele. Rendőrségi hír nem volt. Bírósági tárgyalás nem volt, csak értesítették a családot a szerencsétlenségről. Úgy gondoljuk, hogy nem ok nélkül ment a szekér kivilágítás nélkül 1972. január 28-án. Azért, hogy felnyársalja Imrét. Az ajánlás pedig ez volt: Ez az év vitte el. Nem volna jó, ha elfelednők. Szavát már nem halljuk. Helyette szóljon testvéreinek egy kis csoportja. Legyen ez ajándék Imrének, a mi kinyújtott kezünk feléje, hogy ő se feledjen minket... hogy a maga új és teljes világosságát beletükrözze lelkünkbe.

S kötet végén pedig olvasható a *Fatimai Hiszekegy*. '72 elején írtam, amikor bújtak már a hóvirágok a hó alól a laposban, ahova néztek ablakaim az alsószentiváni pébánián. Hogy kerültem oda? Elmentem három napos magán lgy-ra. 72 órán keresztül nem nyitottam ki a számat. De táskairógépemet magammal vittam, s a végén ez szakadt ki a lelkemből: Hiszek az egy Istenben. Hiszem, hogy nem volt soha kezdete, és nem lesz soha vége. Hiszem, hogy időtlenül létezik. Hiszem, hogy láthatatlanul és tapasztalhatatlanul létezik, és hogy nem olyan, mint a látható és tapasztalható világ. Hiszem, hogy nincsen létrehozó oka, mert időtlenül és anyagtalanul önmagától létezik, Ő az önmagában való Élet. És Tőle van minden, ami van. Élettelen és élő, és minden Tőle kapta a létezést. Ő a teremtő oka mindennek, ami van.

Hiszem: hogy az Isten – szeretet. Hiszem, hogy az Ő senkitől sem kapott, időtlenül birtokolt élete – a szeretet élete. Hiszem, hogy az Ő élete a szeretet közösségi, családi élete. Hiszem, hogy az Isten időtlenül odaadja teljes önmagát. Hiszem, hogy aki odaadja önmagát, az, az Atya. Hiszem, hogy akinek odaadja önmagát, az a Fiú. Hiszem, hogy az, akit az Atya odaad a Fiúnak – az a Lélek. Hiszem, hogy a mindent odaadás nem áll meg a Fiúnál. Hiszem, hogy az Atyától a Lelken keresztül, s ezzel a Lélekkel megajándékozott Fiú visszaadja teljes önmagát az Atyának. Hiszem, hogy a Fiúévá lett Lélek eközben visszaáramlik az Atyához. Hiszem, hogy ebben az időtlen és szünetet nem ismerő áramlásban áll fenn az Isten szentháromságos élete. Hiszem, hogy ebben a szeretetkörforgásban kielégül az Isten adásigénye és kapásigénye is. Hiszem, hogy az Istennek ennek következtében nem hiányzik semmi. Hiszem, hogy így birtokolja az oszthatatlan létteljességet, az isteni mindent. Hiszem, hogy ebben a mindent adó közösségben az Isten mértéket nem ismerően boldog. Hiszem, hogy nem hajthatja Őt semmi kényszer. Hiszem, hogy tökéletesen szabadon adja oda magát teljesen és mindenestől. Hiszem, hogy mindennek semmi más oka nincsen, csak Ő, tehát csak az, hogy Ő ilyen. Csak az, hogy Ő maga a Szeretet. Hiszem, hogy nincs emberi szó, amely teljesebben tudná kifejezni, hogy mi Ő: a szeretet az Isten, és az Isten – Szeretet.

Hiszem, hogy szeretetből hívta létre a nemlétből az embert, az emberiséget. Semmi másért nem teremtett meg bennünket, csak azért, hogy részesítsen a maga szeretetéletében, annak boldogságában. Mégpedig azon a minden emberi elképzelést meghaladó fokon, amely mértékben a teremtmény számára az egyáltalán lehetséges. Isten nekünk is mindent kíván adni, s a teremtmény annyit kaphat meg az Istentől, amennyinek a felvevására a teremtményi lét egyáltalán képes.

Hiszem, hogy a maga képére és hasonlatosságára teremtett meg minket. Szabadoknak teremtett meg bennünket azzal a lehetőséggel, hogy választhatjuk, és elutasíthatjuk Őt: választhatjuk a szeretetet, és el is utasíthatjuk. Hiszem, hogy csak azért teremtett meg bennünket a bűnválasztás lehetőségével, mert különben nem tudnók választani Őt, a Szeretetet,

hiszen szabadság nélkül nincsen szeretet. Hiszem, hogy belénk lehelte a maga Lelkét, s ez a Lélek a lelkiismeretünkön keresztül meg nem szűnően szólít, hív bennünket a szeretetre, amíg csak el nem hallgattatjuk szavát.

Hiszem, hogy a földi lét minden szenvedése, a betegség, az ínség, a természet és az emberek felől jövő megpróbáltatások, mind csak arra vannak, hogy akármilyen nehéz sorsunkban is bizonytságot tegyünk: csak a szeretet életútját választjuk. Hiszem, hogy állhatatosságunkat Isten gazdagon jutalmazza.

Hiszem, hogy az Atya elküldte hozzánk a Fiát. Hiszem, hogy a Fiú testet öltött és közöttünk élt. Hiszem, hogy azért jött el, hogy az ember számára hallható emberi nyelven elmagyarázza nekünk, hogy az Isten szeretet, és éppen ezért az embernek a szeretetre kell rátennie életét. Hiszem, hogy megmagyarázni jött nekünk, hogy az Istenhez, a szeretethez akármilyen áron is hűségeseeknek kell maradnunk. Hiszem, hogy meghalt értünk, hogy a hűség feledhetetlen példáját mutassa nekünk. Hiszem, hogy a szeretetre tanítva és élénk élve azt, hathatós erővel megújította bennünk az Isten életét. Hiszem, hogy Jézus benne van azokban, akik szeretik őt. Hiszem, hogy benne vannak mindazok, akik, szeretik őt. Hiszem, hogy Jézus és az ember egymásban levése erőt ad az embernek a szeretetre.

Hiszem, hogy Jézus a halottak közül harmadnapon feltámadt. Hiszem, mert a tanítványok látták Őt, s negyven napon keresztül továbbtanította őket az Isten Országába, a szeretet életének a titkaira. Hiszem, hogy negyven nap múltával visszament Atyjához, ahonnan jött. Hiszem, hogy időtlen isteni élete nem szenvedett változást. Hiszem, hogy Szentháromsági élete hiánytalan volt az alatt a harminc-egynéhány esztendő alatt is, amíg a Szűztől szült testben itt, közöttünk élt.

Hiszek a Szűzanyában, akinek osztályrészül jutott az elképzelhető legnagyobb emberi méltóság: a megtestesülésre magát elszánó Fiú édesanyja lehetett. Hiszek abban a talán tizenharmadik évében járó názareti lányban, aki vállalta a világ szemében a legnagyobb csúfságot, a leányanyaságot is, de ezen az áron is igent mondott az Isten hívására. Hiszek ebben a leányban, aki, egészen rábízta magát az Istenre.

Hiszek abban, hogy a feltámadás kétségtelenre bizonyította Jézus minden szavát. Ezért hiszek abban, hogy a hit annyit jelent, hogy igaznak tartom Jézus minden szavát. Hiszek abban, hogy hinni annyit is jelent, hogy hűségesen odarendezem életem a jézusi tanításhoz, a szeretethez.

Hiszek Jézus szavának, s ezért hiszem, hogy életem egyetlen feladata, hogy visszaszeressem az engem Önmagát odaadva, Golgota-áron is megszerető Istent. Hiszek abban, hogy szeretnem kell az Istent. Átölelve őt minden képességgemmel. Nem úgy, mint tikkasztó nyárban a patak hús vizét, nem úgy, mint amikor az ember átöleli szerelmesét. Nem a hús és vér képességeivel, de azzal a maradéktalan értelmi-akarati-érzelmi hűséggel, amely barátot baráthoz fűz. Hiszem, hogy Jézus barátjának akar engem, és hiszem, hogy nincs külön élethívatom, minthogy egész életemmel igent mondjak erre a hívásra, és barátja legyen annak az Istennek, aki magamhoz hasonló emberként élt közöttünk, hogy megkönnyítse számomra e felkínált barátság elfogadását és teljesítését.

Hiszem, hogy csak akkor lehetek Jézus barátja, csak akkor szerethetem vissza az Istent, ha igyekszem Hozzá hasonlítani. Mindenekelőtt abban, hogy Ő mindenkit, minden embert szeret. Hiszem, hogy minden embert szeretnem kell. Hiszem, hogy nem tekinthetek senkit sem ellenségemnek. Hiszem, hogy nem lehet számomra egyetlen ember sem közömbös. Hiszem, hogy minden embert felebarátomnak kell tekintenem, az ellenségemet is. Hiszem, hogy nincs más hívatom, minthogy minden embert, akivel csak találkozom testvéremmé tegyek – a szeretetben.

Hiszem, hogy aki szeret, az ad. Hiszem, hogy élethívatom az adás. Életemben minden egyéb csak foglalkozás lehet, de a hívatom: az adás. Azt kell adnom, amim van: jó szót, mosolyt, pénzt, időt. Mindazt, amit munkával-szeretettel megszereztem. Hiszem, hogy adnom

kell annak, aki kér. Hiszem, hogy adnom kell annak, akit testi vagy lelki ínségben találok: kéretlenül is. Hiszem, hogy adásaimnak nincs felső határa. Hiszem, hogy az adásban nincs elég, csak még tovább. Hiszem, hogy mindentadásra teremtett meg az Isten, aki Maga a Mindentadás. Hiszem, hogy szegénnyé kell tennem magam felebarátaimért, hogy testvérüknek tekinthessenek.

Hiszem, hogy azt is szeretnem kell, aki bánt. Hiszem, hogy nem szeretem azt, akit visszabántok. Hiszem, hogy ki kell törölnöm szótáramból ezt a szót: jog. Hiszem, hogy nem az a hivatásom, hogy megbüntessem a bűnösöket. Sem a rám támadókat, sem a másokra támadókat. Hiszem, hogy a bántásokat csak a mindent eltűréssel lehet kevesbíteni az emberiség életében. Hiszem, hogy a Golgota vállalásával is példát adott nekem Jézus. Hiszem, hogy vállalnom kell a magamat meg nem védés következményét: az üldözöttséget is.

Hiszem, hogy aki szeret, az szolgál. Hiszem, hogy nekem is vissza kell utasítanom a pusztai Kísértőt. Hiszem, hogy nekem is el kell menekülnöm azok elől, akik "királlyá" akarnak tenni engem. Hiszem, hogy nekem is közembernek kell lennem, mint a názáreti Ácsnak, mint fizetés nélküli Vándortanítónak. Hiszem, hogy csak akkor tudok szolgálni, ha nem uralkodom. Hiszem, hogy akkor tudok csak adni és sohasem venni, ha kisember vagyok. Hiszem, hogy akkor tudok csak simogatni, és sohasem ütni, ha a társadalom kicsinyei között vagyok. Hiszem, hogy Isten csak akkor tud barátjává választani, ha olyan kicsiny vagyok, mint ama názáreti ismeretlen falusi kislány. Hiszem, hogy vállalnom kell a jézusi szolgálat feltételét: a társadalmi kicsinységet és az alulértékelődést.

Hiszem, hogy, akit nekem az Isten élettársul rendelt, mindenki előtt kell szeretnem. Hiszem, hogy csak olyat rendelt nekem, aki velem együtt akarja járni a jézusi szeretet útját. Hiszem, hogy az Istent ölelem át, amikor őt ölelem. Hiszem, hogy kettőnk szeretetkapcsolatát a maga szentháromságos szeretetélete boldogító földi másának akarta számomra. Hiszem, hogy a gyermek, a népes család életbe hívása és Istennek nevelése az én első és legalapvetőbb feladatom élethivatásomnak, a szeretetnek a gyakorlásában – elválaszthatatlanul egy ez a család a hitvesi szeretettel. Csak így lehet kedves az Istennek az ölelés: csak ha termékeny a szeretet.

Hiszem, hogy az Isten munkára teremtette az embert. Hiszem, hogy nekem is el kell végeznem a magamét annak érdekében, hogy megtermelődjék, és szolgáltatódjék az, amire embertársaimnak, magamnak is szükségünk van.

Hiszem, hogy a családi életet is, munkát és munkahelyet is fel kell használnom arra, hogy növekedjék Jézus vetése. Hiszem, hogy az a hivatásom, hogy megszülessék a földön Isten Országai. Hiszem, hogy a Jézus szeretetében egybe kell kapcsolódnia minden osztálynak és nemzetnek. Hiszem, hogy el kell tűnnie mindannak, ami akadályozza hogy az emberek testvérek lehessenek. Hiszem, hogy építeni kell a Szeretet Országát. Hiszem, hogy az emberi élet mindent egybefoglaló hivatása: elvezetni mindenkit Krisztushoz. Hiszem, hogy túl a családon és munkán – ez az én felelősségem is.

Hiszek a Lélekben, aki vezeti Jézus itt hagyott művét, az Egyházat. Hiszek az Egyházban, amelynek Krisztushoz kell vezetnie az emberiséget. Hiszek a Sziklában, aki Krisztus akarataiból az idők végezetéig rendező személye annak, hogy megújuljon a Föld színe. Hiszek a szentségekben. Hiszek a keresztségben és a bérmlásban, amely újra és újra lepecsételi a hívőt, a Krisztus útján járni akarót Isten számára. Hiszek a bűnbánat szentségében, mert az Isten minden bűnbánónak megbocsát, és mert emberi szóval is hallani akarom testvérem ajkáról az isteni megbocsátás szavát. Hiszek az Oltáriszentségben, amely táplálja bennem a szeretetet, a bennem levő krisztusi életet. Hiszem, hogy a házasság és az egyházrend szentsége erőt ad, hogy abban, amit választottam, végig kitartsak. Hiszem, hogy a nagybetegek szentsége megerősít földi életutam utolsó órájában.

Hiszek a békében, amelyet Isten mindig megad azoknak, akik az Ő útján járnak. Hiszek Jézus békéjében, amely el nem hagyja az embert kísértésben, betegségben, börtönben, sőt a

Krisztusért vállalt halál előtti órában sem. Hiszek Jézus ügyének történelmi diadalában, hogy valósulni fog a történelmi jövőben az, amit megígért: vetése növekedni fog, kovásza megkeleszti ezt a világot, a mustármag fává nő és lombot ereszt, és nem lesz lobogó, amely magasabban szállna a jézusínál. Hiszek a történelmi diadal ma is tapasztalható jelében: hogy százannyi testvérem és nővérem lehet, ha le tudok mondani a csak magamra gondolásról, ha másokért akarok élni.

És hiszek az imádságban, amely erőt ad a szeretetre, és megnöveli karom erejét. Hiszek az imádságban, amely elér oda is, ahová nem tudok eljutni. Mindazokhoz, akiket szeretek, s akikért megteszem, vagy megtenném, ha tehetném, mindazt, ami a szeretetemből telik. Hiszek az imádságban, amely a szeretet láthatatlan sugárzásával egyetlen fényerőtérre teszi a világot, amelynek világosságában Jézus felé találhatnak, akik még a sötétben bolyonganak. És hiszek a találkozásban. Abban a találkozásban, amelyért Isten a világot teremtette, amelyért a Fiú eljött közénk, amelyért a Lélek lakást vett bennünk és vezeti Isten népét, az Egyházat. Hiszek a találkozásban az örök lakóhelyen. A találkozásban az Örök Szeretettel, amikor is megmutatja majd magát nekem úgy, ahogy van. Hiszek az örök Lakomában, amelyen a Fiú a lakoma, és a Fiú a felszolgáló. Hiszek a kielégülésben, az emberi szív nyugtalanságának megszűntében, a boldog beteljesülésben. Hiszek a találkozásban az első és utolsó emberrel, mindazokkal, akik nem zárták el magukat a hívástól, akik a múltban, jelenben és jövőben járják az utat, amelyet a Lélek sugall, s amelyet a Fiú elibénk élt. Hiszek a Szeretet erejében, hiszek a Szeretet diadalában. Hiszek a boldogságban, amelyet egyedül a Szeretet adhat az embernek ebben, és az eljövendő világban. Ámen.

77. KARÁCSONYVÁRÓ NAPLÓ

2005. DECEMBER

Városmajor, 2005. december 1.

(A regény 25. része) '70 őszén eltemettük apámat. '68 karácsonyán már újra Mátyásföldön élek, s láthattam leépülését: agyi zavarai támadtak. Be kellett szállítanunk az idegklinikára, ahol debreceni tanítványom, Antal Jancsi vette gondos kezelés alá. Utolsó hónapjaiban sokat volt anyámmal együtt Szolnokon Livia húgomnál, aki nagy szeretetével amennyire csak tudta, igyekezett gond nélkülivé tenni életüket, s Livi orvosának is rajta volt szeme apámon. Telefont kapok Livitől: menjek le Szolnokra, mert apánk állapota válságosra fordult: inkább csak órái, mint napjai vannak hátra. Vonatra ülök. Apám ágyban fekszik. Körülötte anyám, Kamilla nővérem és Livi. Apám Oltáriszentséget kíván papfiától. Elmegyek a szegényházi plébániára, melyen a régi harcostárs, Himfy Feri a gazda. Viszem apámnak, akit kért, s megáldozik, majd fekszik nyugodtan tovább. Anyám megpróbál tejet belediktálni. Határozott hangon, s a régi eréllyel utasítja vissza:

– Nem kérem!

Egyszer csak felugrik. Mit csinál? Kimegy vécére, majd visszafekszik. Mi pedig tehetetlenül figyeljük. Kamilla egészségügyi dolgozó, ő figyel fel valamire, majd megállapítja, hogy nincsen pupillareflex. Azt, hogy csendesen és észrevétlenül beállt a halál. Anyám egyszerűen összecsuclik, úgy vesszük fel a földről. Magam pedig elmondom velük együtt az egyház haldoklókat búcsúztató imáját, a hivatalos szertartást. Laci öcsém kultúrház-igazgató, a felesége pedig táncdalénekesnő, aki megmutatja a kis Kabosnak a parti cédulát:

– Te, Zsuzsa, ez valami nagyon szép!

Szomorúan a nagy veszteség miatt s ugyanakkor az örökéletbe vetett biztos reménységgel tudatjuk, hogy a hűséges férj és gyermekeinek élő édesapa október 22-én este hat órakor életének 78. és boldog házasságának 55. évében az Úr Jézussal és a szentkenettel megerősítve, szerettei körében csendesen elhunyt. Testét október 30-án délután 3 órakor a rákoskeresztúri temetőben szenteljük be, és helyezzük nyugalomra a római katolikus egyház szertartásaival, míg majd feltámasztja az Úr az utolsó napon. A szentmise áldozatot a mátyásföldi templomban okt. 31-én reggel félkilenc órakor mutatjuk be érte, hogy mihamarabb magához fogadja őt az Isten, akinek hűségesen szolgálni élete legfőbb törekvése volt. S az egésznek mottója: Mi tudjuk, hogy a halálból átmentünk az életre, mivel szeretjük testvéreinket (1Jn 3,17).

Albert Pista, a piarista tartományfőnök temette, nagyon szép beszédet mondott, csaknem olyan szépet, mint a piarista kápolnában az ezüstmisémen három évvel korábban. Nagyon sokan voltunk. Családtagok, munkatársak, De a gyászoló közönség majd fele már a Bokorból kerül ki. Odajönnek hozzám, és mondják:

– Mi megmaradtunk Neked!

Családilag is nagyon szép évek következnek rám. Apám nem találta helyét nyugdíjba menése után. Nem tudott beállni a háztartásba, panaszkodott is anyámra nekem:

– Anyád már reggel óta hatodszor jön be a konyhából azzal, hogy annyit fiam, azért megethetnél...

Anyám négy évvel volt fiatalabb apámnál, s váltig mondta, amikor apám nyugdíjba ment, hogy ő is... De apám soha egy szöveget nem vert be a falba. Fiatal korában rádiót épített, majd áttért a fotózásra, és franciául tanult, meg teológiailag képezte magát, de ház körüli munkát sohasem végzett. Nyugdíjas korára meg programtalanná vált. Én meg börtön, bujdosás, újabb börtön meg tíz évi tempózás után nagyon megügyesedtem, s értettem csaknem minden ház körüli dologhoz. Apám hagyományát az öcsém vitték tovább. Imrének második feleségétől hallom egyszer, mikor náluk vagyok:

- Ez a kilincs már három napja le van törve...
- Lakatoshoz kellett volna feleségül menned... – válaszolta rá öcsém.

Anyám és köztem az elkövetkező esztendőkből árnyéka sincs semmiféle feszültségnek. Szinte-szinte megifjodik, és boldogan szolgálja fiát... és a Bokrot, mely lelkiezés, csoporttalálkozás okán egyre sűrűbben keresi fel Mátyásföldön az Emma utcát. Egy alkalommal boldogan vallja meg nekem:

- Életem legszebb évei ezek...

Egy alkalommal gyónik is fiánál. Az ő legnagyobb bűnét. Azt, hogy elment Marcsuka húgom esküvőjére a *Lenin-kápolnába*, ahogyan apám az állami házasságkötő termet nevezte. Lajos, húgom férje, elvált ember volt, s csak ott lehetett az esküvőjük. Apám nem ment el, magam sem. Anyám meg elment, s ez volt a bűne, amit *meggyónt*:

- Tudod, a szívem szakadt volna meg, ha Marcsukával ezt megteszem...

Megérettem, s *feloldoztam* őt. A szeretet vitte rá, hogy szembekerült férjével s fiával. Livit azért nem tudtam kiütni a nyeregből. Állandóan hívta anyámat Szolnokra, s ment, amikor tehette, pár napra, de előre gondoskodva Gyurikájáról. Ez történt '72 előtt is, a karácsony előtti napokban. Nem Csatárkán van már a Bokor karácsonya, hanem Mátyásföldön. Enyém az egész ház. Beférünk sokan. Kiosztjuk a közös ajándékot, a két kötetet: *Testvéreiktől ajándék Testvéreknek*. S mindenkinek írok valami szívhez szólót egy műves képeslapra. Amikor együtt van már az egész társaság, eszembe jut, hogy nem írtam még valakiknek. Leülök, s írni kezdek. Ancsa megszólal:

- Maradatok csendben, hogy szépet tudjon hazudni nekünk...

Nem kellett csendben maradniok. Folyt belőlem a *szép*, mint víz a csapból, mert tele voltam boldogsággal, hogy népem van újra, és növekvő népem. Hadd írjam ide a '72. évi karácsonyi elmélkedésemet.

Akinek az volt a rendeltetése, hogy bizonyosságot tegyen a világ Világosságáról, Machaira várának börtönébe került; majd szép leány szép táncáért fejét külön egy tálra tették. Sikertelen volt az élete. Akit meghirdetett, aki mint a világ Világossága a világba jött, a Golgotán végezte. Sikertelen volt az ő élete is. Foucauld atyáról, életének utolsó nagy szakaszában, nagyobbára már a barátai is elfelejtkeztek, s nagyon jelentéktelen esemény volt a századforduló eseményei között, hogy egy berber támadás során az ő élete is áldozatul esett. Az Isten Országát építő emberek élete rendre sikertelen élet. Szabályszerű ez. Senkinek sem sikerül a mi Urunk Jézus Krisztusnál ügyesebbnek lennie. Aki azt csinálja, amit Ő csinált, az – rövid távon – egyértelműen sikertelen életet él. Az Országot építő életek azonban hosszú távon rendre sikerült életeknek bizonyulnak. Nagypénteket feltámadás követ. Keresztelő Szent János gyalázatos végét az idők végéig terjedően világelismertség követi: – Nem szült nálánál nagyobbat anya. A szerzetesség általános válsága idején Foucauld atya kistestvérei és kishővérei nincsenek válságban, behálózák az egész világot, terjednek...

A rövid távú sikertelenség persze még nem biztosítéka a hosszú távú sikernek, hiszen sok okon lehet egy élet rövid távon sikertelen. Csak a jézusi értelemben vett Országot-építő élet sikertelensége biztosítja a hosszú távú sikert. Aki belenéz tehát Jézus szemébe, s szóba áll azzal, hogy rövid távon sikertelen lesz az élete, de semmiképpen sem tud szóba állni azzal, hogy hosszú távon is sikertelen legyen az. Semmiképpen sem, mert hosszú távon azt akarja, hogy nyomos legyen az élete itt, e földi téren, hogy a sikertelenség életáldozata gyümölcsöt teremjen, és szebb, Istennek tetszőbb és Istent inkább akaró legyen az a világ, amely majd lesz akkor, amikor ő már nem lesz ebben a világban.

Ilyen módon az Országot építő emberek számára nem közömbös a kérdés, hogy mik a feltételei annak hogy az életünk hosszú távon sikeres élet legyen. Régtől fogva megszoktuk, hogy a döntő fontosságú kérdéseket mindig Jézussal akarjuk megválaszoltatni. Most is az Ő életművét akarjuk vallatóra venni, amikor keressük annak feltételeit, hogy életünk hosszú

távon sikeres legyen, hogy nyomos legyen a pályán..., az a sikertelen pálya, amit itt a földön bejárunk.

Elmélkedéseim során, Testvéreim, azt a választ kaptam Tőle, hogy az Ő életében volt három radikalitás, azaz gyökerekhez nyúlás, a dolgokat gyökerében megragadás: a cselekedetek radikalitása, a tanítás radikalitása, s a következmények levonásának a radikalitása; azzal a hozzátevéssel, hogy ez a sorrend nem mindegy.

Jézus első radikalitása a cselekedetek radikalitása. Sokszor észrevettük már, hogy nagyon is más a jézusi értelmező szótártól kapható információ, mint a Tudományos Akadémiánál gyártott értelmező szótárak információja. A „cselekedetek radikalitása” - ezen a birtokon kapcsolaton az evilági értelmező szótár valami olyasmit ért, hogy „valakivel szemben radikális vagyok”. A jézusi szótárban más van. A „cselekedetek radikalitása” a jézusi szótárban az önmagammal szemben érvényesített radikalitást jelenti. Aligha van ennek a radikalitásnak világosabb jele, mint a betlehemi éjszaka. Biztosan tudhatjuk, hogy a legelső keresztény nemzedék is elámult ettől a radikalitástól. A Filippi-levél megőrzött egy biztosan a legelső évtizedekben készült keresztény himnusz, s benne e tételt: az Isten „kiüresítette önmagát”. „Kiüresítette” - ezzel a szóval feledkeztek rá legősibb őseink Jézusnak erre az első számú radikalitására. Bár Isten volt, mégsem ragaszkodott ahhoz, hogy egyenlő az Istennel, hanem kiüresítette önmagát, levetette az Isten alakját, fölvette a szolga alakját; s emberként istállót, jászolt, szalmát, marha-meleget választott világba beköszöntésének körülményeinek. A kicsiségnek, a szegénységnek – a jézusi életalakítás és tanítás e két, a későbbiek során mindenütt feltűnő vonásának a jegyében, amelyek kísérik a világtörténelem legnagyobb eseményeinek, az Isten emberré levésének – pillanatát, aminők a csillag, az angyal éneke, mit sem változtatnak ennek a beköszöntésnek halk szavú és rejtett jellegén. Igaz, csillag tűnik fel az égen; de ezt a csillagot összesen három ember veszi észre a sok száz és százmillió emberből. Angyal éneke hangzik a légből, de ezt csak egypár betlehemi pásztor hallja meg. E teofániás jelzések is odaalkalmazkodtak az Isten hozzánk jövésének szerény stílusához; úgyhogy semmiféle „legenda-képződés” sem tudta megtörni a beköszöntésnek ezt az abszolút halk, abszolút szerény, abszolút kicsiny és abszolút szegény jellegét.

A második radikalitás - a „tanítás radikalitása”. A pusztában megelmélkedte, hogy minden józan számítás szerint nem is lehet más következménye a választandó útnak, mint ami lesz, de ő akkor is azon fog járni. Megelmélkedte a pusztában, hogy akármi is az, amire füle volna a választott népnek, ő csak azt mondja el Izraelnek, amit rábíztak, amire küldetést kapott. Pontosan egy az egyben azt mondja el, ami megfelel a betlehemi beköszöntés és a názáreti folytatás stílusának. Az ismeretlenség és a szegénység folytatásának. Olyan tökéletesen sikerült ezt a betlehemi istállós és jászolos kezdetet folytatni, hogy amikor három-négy évtizeddel később közbotránnyá lett a tanítás radikalitása, rácsodálkoztak a „Mit akar ez az egy ember?” alapján. Úgy hangzott ez akkor: Mit akar ez az ács? De az ács nem riadt meg. Ha kellett, megkeményítette arcát, és úgy indult neki az utolsó ősznek, a jeruzsálemi és júdeai tanítói pályaszakaszhoz, hogy nem volt hajlandó lecserélni mondanivalóját valami egyébre. Ragaszkodott mindenfajta elmosás, opportunizmus és árulás nélkül a tanítás radikalitásához, amely csak szavakba és normákba foglalta e különös Tanítónak az életét, a jézusi cselekedetek radikalitását.

A jézusi élet harmadik radikalitása a következmények levonásában megmutatkozó radikalitás. Kaifást lecserélte Kéfással. Kaifás füle hallatára elmondotta a gonosz szőlőműködésről szóló példabeszédet. Elmondotta azt a mondatot is, amibe beleremegett Kaifásnak és a főpapoknak a szíve: „Elvéteitek tőletek az Isten országa.” „Jaj, ne történjék ez velünk!” - tudósít felkiáltásukról az egyik evangélium. Elmondotta, mert nincs megalkuvás a jézusi életben. Nincs megalkuvás önmagára vonatkozóan, nincs megalkuvás a tanításban, és nincs megalkuvás senkivel, még az ószövetség főpapjával szemben sem.

E három radikalitás az első válasz, amit Jézustól kapunk ama kérdésre, hogy mi a titka a sikernek hosszú távon. A második válasz – e három radikalitás sorrendje. Nem mindegy a sorrend! Jézus elmondhatta tanításai során ellenfeleinek, a tanítása következtében egyre inkább gyilkossá formálódó ellenfeleinek: „Ki vádolhat meg engem a bűnről?” Elcsodálkozunk, olykor hamiskásan évődünk Szent Pál öntudatán. Jó dolog a liturgiában a többszám első személyben mondott bűnbánat, de jó dolog az Országot építő munkában a páli hangmegütés is: legyetek olyanok, amilyen én vagyok. Nincs hatékonyság, nincs hosszú távú siker, ha azok, akiknek hirdetem az országot, nem tudják elmondani magukban rólunk: „Olyan akarok lenni, mint ő; ő, aki mondja nékem a jézusi tanítást”. Senki sem hatódik meg a szövegeinktől. A szövegeink – nagyon sokakat eltávolítanak tőlünk, a szövegeink nagyon alkalmasak arra, hogy jószándékú emberek is elkülönüljenek tőlünk. De ez nem vád önmagunk ellen, mert Jézus is elkülönített a szövegeivel magától sokakat, talán jószándékú embereket is. Csakhogy mielőtt Jézus kinyitotta volna szóra a száját, kalapálta az egyéniséget rejtett ács-szerepkörében. És a tanításával szinkronban levővé kikalapált egyéniséggel körbenjárva és jót cselekedve tanította azt, amit tanított. Olyanoknak hirdette mondanivalóját, akik úgy érezték, hogy ez az ember mindent megtesz értük; ennek mi nagyon fontosak vagyunk.

Többé-kevésbé mindannyian úgy vagyunk, hogy viszonylag rövid idő alatt, két-három év alatt elsajátítjuk a tanítást. Úgy gondoljuk, hogy jellemünk kiformálására és a tanításhoz igazítására még van időnk, mert hát az hosszú dolog. Nem így volt Jézusnál, más volt nála a sorrend. Ez a sorrendcsere könnyen besorolhat bennünket a köpködők kategóriájába. Sántha Ferenc Árulójában Eusebius magyarázza az újságírónak a császári katonáról is, a huszita katonáról is, hogy ezeknek csak az a fontos, hogy köpködhessenek. Mindegy, hogy ilyen vagy olyan vagy amolyan felfogást képvisel a másik ember, nekik csak az a fontos, hogy köphessenek. „Köpj, fiam!” – tartja oda Eusebius a császári, majd a huszita katonának az arcát. Borzasztó portré. Érdemes megvizsgálni magunkat ennek a fényénél: a tanítás radikalitásához való hűség címén nem vagyunk-e mi Jézus katonáiként is olyanok, mint Sántha e huszita harcosa vagy császári zsoldosa? Nagyobb türelmetlenségre van szükség önmagunkkal szemben: az első radikalitás megteremtése – életünk legsürgetőbb feladata. S végül a harmadik radikalitás. E két radikalitás birtoklása biztosan megóv bennünket attól, hogy botorul azt képzeljük, hogy a „kivonulás”, az elvi és hangzatos elkülönülés – az Ország életének és növekedésének az útja. A szekták története és sorsa – elegendő tanulsággal szolgál. Világosan meg kell értenünk, hogy alapvetően az első számú radikalitáson fordul minden. És azt is, hogy nem váltódik meg a világ attól, hogy megértettük a jézusi tanítást és mindenkinek a fülébe kellemetlenkedjük, hogy „nem vagy keresztény”, „semmi közöd nincsen Jézushoz”. Ettől még nem történik semmi. A világot Isten Országává formálni dumával nem lehet! Csak a szentek tudják ott és akkor, ahol és amikor éltek. Csak a szentek tudják a világot istenibbé formálni. De nem a puszta szövegükkel, hanem az életükkel, magatartásukkal és ebbe ágyazott szövegükkel hatották meg embertársaikat.

Testvéreim, arra keressük a feleletet, hogy miként lehet nyomos e földi téreken – a rövid távon üzembiztosan sikertelen életünk. Hogyan lehet hosszú távon sikeres az életünk? Konkrét ismérvet is kiemélkedtem erről. Van valami, ami nagyon jól, egyértelműen tapasztalhatóan megmutatja már e földi, sikertelen létünkben, hogy nyomos lesz-e az életünk, hogy lesz-e annak hosszú távon sikere. A sikertelen életű Jánosnak tanítványai voltak. Nagyon bensőségesen ragaszkodtak hozzá. Nehéz napokban, akkor is, amikor mesterük már börtönben volt; nem rejtették el, hogy a börtönbe került Jánoshoz hozzátartoznak; jött és ment általuk a posta. A golgotai sikertelenségű Jézus pedig olyan fiatalembereket tudott maga köré gyűjteni, akiknek az ajkáról ilyen jellegű mondatok hangzottak el: „Kész vagyok Veled a börtönbe és a halálba is elmenni... Menjünk mi is és haljunk meg Vele együtt!” Ezek a tanítványok nem tudtak meg nem hatódni attól, amit láttak és hallottak.

Amit láttak – ez a hangsúlyosabb most. Mert ha életemből hiányzik a cselekedetbeli radikalitás, akkor attól, hogy valaki tőlem tanulta meg a jézusi szöveget, még meg nem hatódik. Úgy kell élnem, hogy meghatódjon a másik. Meghatódjon akkor is, amikor elmúlt már az első, a tejfog-meghatódottság, amely annak az erejében jött létre, hogy tőlem hallotta mindazt először, amit most már ő is tud. De ez nem elég ahhoz, hogy ezt mondja: Kéz a kézbe, elmegyek veled akárhová. Ha pedig nem elég, akkor nincs közösség. Ha pedig nincs közösség, akkor nincsen Isten Országá. És ha nincsen Isten Országá, akkor hogyan vagyunk mi Országot építők?

Jézusom, előttem van most, advent utolsó hetében a Te istállód és a Te jászlad; előttem az önmagad ellen fordított radikalitásod. Hajlamos vagyok-e radikálisnak lenni önmagammal szemben? Lehajtott fővel nézek-e majd bele szentestén, Jézusom, a jászladba, vagy csillogó tekintettel kapcsolódok bele a te csillogó tekintetedbe? Csillogó tekintettel annak a radikalitásnak az erejében, amely meghatározza majd idei adventem utolsó hetét? Jézusom, adj nekem erőt, hogy életem hátralevő szakaszát úgy formáljam, hogy életemmel felzárkózhassam amellé, amit tanítók testvéreimnek. Add meg Uram!

Aztán elkövetkezett a '73-as év. Hogyan, hogyannem, de megjegyeztem, hogy ebben az évben már 13 lgy-ot tarthattam. Nem emlékszem mindegyikükre, de a javára talán igen. Először is ebben az évben már volt két B-lgy-unk is. Az egyik Cserhátszentivánban Szegedi Lacinál, a másik pedig Pilisszentlelken Havasy Gyuszinál. Hogy kiket hívjunk meg ezekre, azt a csatárkai Tizenkettővel s a már meglevő csoportok tagjaival beszéltük meg. A *Papok I.* küldte Tádét, a csaknem újmisést, aki Dombi Ferinél szerzett magának egy példányt a *Merre menjek?*-ből, s attól gyúlt szerelemre irántunk, mint esztergomi karkáplán. S amint már szó volt róla, Pisti is megemberelte magát, s ő adta meg a hangot, nem a csorda egyik tehene. Harmadikul ott van Trásy Évi is, mert Gyuri megtört már annyira, hogy nemcsak a Hölgykoszorúba járhat Évi, de az Öregek II.-be is, ahol én is jelen vagyok. Jó tíz éve már annak, hogy betérdelt a mátyásföldi gyóntatószékbe. S beérett röpke két év alatt Margit is, mert összehozott időközben két csoportot, és tagja lett a Fiatalok I.-nek. Ott van Tölösi Magdi, aki buzgón analizál Halásztelken, és tagja lett a Fiatalok III.-nak. S Fiatalok II. nincs is? De van. Azt Ildi vezeti azokból, akik kiszorulnak a Fiatalok I.-ből: tagja ennek az új közösségnek Bisztrai Gyuri meg az Imre felesége, Ancsa. A B-lgy változatlanul négy napos, minden napra két előadóval, csak az elmélkedéseket tartja végig, minden reggel, minden délután kezdetén, egy arra felkért testvérünk. Magam mind a kettőn ott vagyok. S végül ott van Tatabányáról Frici, az Öregek I. új tagja. A nagyon hűséges és jó tanítvány, aki '52-ben leutazik Debrecenben megtudakolni, hogy hogyan vitt el az ávó. Éppen tegnap temettem őt Tatabányán. Tőlem telhető szép beszédet mondtam, aki akarja olvashatja a 76. Napló-füzetben.

Ez már két lgy. A harmadiknak a helyére nem emlékszem, de a résztvevők személyéből valakikre igen. Ott van három piarista kispap: a Totya, a Lupusz, s a Bocsa Jóska – alighanem prefektusi engedély nélkül, mert sétáik alkalmával lopva kerestek meg csak – és ott van tizenhárom évi péceli szolgálatom gyümölcseként egy ifjú házaspár, Kertész Imre és felesége, Jutka. Ez amolyan rangos lgy, amelyen nagyon fel kellett kötnöm a felkötendőket. Egy másik lgy-t pedig Zebegényben tartok a Deák család nyaralójában. A házi asszonyok Ildi és Hajba Erzs, a résztvevők pedig központista kispapok. Ott van köztük Csiki Lajcsi is.

Egy harmadik lgy-ot pedig Pilisszentlelken tartok papoknak, s a közben felgyógyult Andi a háziasszony Azt hiszem e lgy után jelenti közösségében, hogy végre bezárult. Mi? Hát jó másfél év után az oldalsebe, amit még a debreceni klinikán vágtak rajta, hogy megmentse életét. Nehezen indul ez a lgy. Tíznel kevesebb a megjelentek száma, s érdeklődöm, hogy mi legyen a napirend. Leállítanak azzal, hogy csak mondjam a mondókámat, s aztán majd meglátják. A szünetekben gyúrja őket a házigazda, Gyuszi meg a háziasszony, Andi. A résztvevőkből meg kell említenem Tarnai Imrét, a nógrádmegyeri plébánost. Azért kell, mert

jövőre már az ő plébániáján is tartok lelkigyakorlatot. De nemcsak ezért. Hanem azért is, mert a lgy folyamán tesz egy kijelentést:

– Én mindig ezeket gondoltam, amiket Gyurka mond, csak azt hittem, hogy ezeket nem szabad kimondani.

A lgy után létre is hoz esztergomi papokból meg esztergomi nem-papokból egy közösséget, melynek neve az lesz, hogy *Vegyes*. Ma már nem vegyes: a papok mind eltűntek belőle. Van még a lgy-on egy másik jelentős személy, a szegedi spirituális, valami Gyulai Bandi. Andi fogja kezelésbe: levelez is vele egy évig. De abbanmarad az, s Bandi más utat vesz.

Ez eddig 2+3, de emlékszem nagyon jól egy hatodikra is még, Székesfehérváron gyűlik össze, a május 1. körüli napokban. Ezen is Ildi a háziasszony. A lakást elhagyják ezekre a napokra a tulajdonosok: Simonyi Zsóka szülei azok. Fogarasi Pistvel, a férjével együtt Zsókának ez már a második lgy-a. Ott van Bisztrai Gyuri nővére, Kati és férje, Solti Laci. Ott van Vincze Bandi és Gabi, aztán Bisztrai Gyuri és Évike. Ott van Vigyázó Mari és talán a férje, Szuli Laci is, ha már ekkor elütötte a hajókötel. Babits versekkel sűrűn tarkítom szövegemet, s Gyuri megjegyzi:

– Gyurka bácsinak ez a Beethovenje.

De nem költözik ki a lakásból Zsóka két öccse: Gysza és Béci. Gysza már 19 éves, Béci meg 16. A szünetekben szóba elegyednek velünk. Gysza rám bízva naplóját. Odaadom Andinak, s ő olvassa el. Visszaadja:

– Ez nem közönséges gyerek.

Gysza le is gépeli az első betűtől az utolsóig a *Merre menjek?*-et, s a székesegyházi káplánnal, Molnár Lojzival összefogva hittanórákra gyűjti a fél fehérvári ifjúságot. Béci pedig két év múlva megbolondítja a soproni egyetemet. Fehérvár lesz a második számú Bokor-központ. Sűrűn utazom le Fehérvárra Pisti diakónussá, pappá szenteléseire, szülei temetéseire. Megismerem ennek kapcsán nővérét, Jutkát, aki pedig majd Cserta Gabinak lesz a felesége, a Bokor gitáros fejedelmének. Mert ha egyszer a hinta meglendül, azt jó időre semmi meg nem állítja. (Tavaly nyáron is eskettem valakiket, Gabi gitározott, s meg is rendeltem, hogy a temetésemen ő gitározzon, s majd gondoskodom, hogy megtudja az időpontot, mert most még meg nem mondhatom.) Gyszát hamarosan esketem majd Hajba Ágival, egy *Regnum*-i leánnyal. Bécit pedig később Mohai Magdival, és a péceli plébánián... Ezt követően majd hamarosan meglátogatom őt – a baracskai börtönben, mert ő is radikális: nem ismer ellenséget.

Összeszedtem a '73-as 13 lgy-ből hatot. A többi alighanem Pilisszentlelken volt. Plébániáját Gyszi átalakítja, hogy erre a célra alkalmas legyen. A hegy aljáig viszi a busz az érkezőket. Onnan Trabantjával szállítja az érkezőket – hetesével! A benzint meg nagyon előnyösen ruszki katonáktól vásárolja a környékben. Príma, kincstári árú. Kell egy kis zsold-kiegészítés szegényeknek.

A Bulányi-történet Bokor-történet? Hát a bések azért lettek bések, azért mennek B-lgyra, hogy létrehozzák a maguk csoportjait. Hozzák is, és beszámolnak róla alapközösségeikben: Papok I., Öregek I. és II. Fiatalok I., II. és III. Kettőről azért magam is beszámolok. Halász Bandi is megtáltosodik. Bérmlás van nála Pécelen. Hat csoportra bontja őket, kisközösségekben folyik a végső okítás. Kér tőlem hat db. fiatal és erre alkalmas erőt. Adtam. Jenőt, Imrét, Öcsit, Ildit, s még nem tudom, kiket. Működött is a hat csoport egész a bérmlásig. Utána mintha elvágták volna. Szép sorban elfogyott a hat csoport. A végén már csak Öcsi járt ki két hetenként Halásztelekről. Hozzá csatlakozott a maradék, de az ő csoportja is fogyott, fogyott. Végül is azt mondta, hogy ő jön minden két hétben, s amikor már senki sem várja őt, akkor majd nem jön többet. Végül is nem fogytak el, s él immár 34 év óta a péceli Szentírás- azaz *Szi-kör*.

Kovács Laci '69-től a Rezső téren káplán, s oda járnak a Bíró Lajos utcából Andi gyerekei hittanra. Ezt a káplánt szúrja ki Andi, s '71-ben Laci már meg is hívja Dombi Ferit, hogy magyarázzon hittanosainak arról, amiről Andi beszélt neki. Kritikus a Ko. Lacitól nevelt nép: a padsorokban ott ül Bircsák Márti is, aki állandóan lelövi poénjait, mitől Feri enyhén dühös lesz. A következő menetben megjelennek Demeczky és Márczi. Ezeknek a poénjait már nem tudja lelőni Márti, de elképül azon, hogyan lehet ekkora igazságokról olyan faképpel beszélni, amilyennel ők beszélnek. Erre jön a harmadik menet: Jöjjön tehát a Bulányi. Ez lesz a tökéletes siker, mert kiszúrja őt egykori iskolatársa (két évvel járt csak alattam), a békepap-plébános, és Laci széles ívben repül a Tisztviselő telepről a Tabánba, ahol hasonló a plébános, de ott is megismer egy pár beleváló fiataalt: Schanda Beát, Máté Tóth Andrást. Mindez a Gondviselés útja, mert Laci '74-ben már a Domiban van, a Thököly úton egy nem békepap-plébánosnál, Sík Zoli bácsinál, aki elviseli Lacit is, a szövegét is. S megtörténik a következő években a csoda. Úgy járnak a fiatalok vasárnapesti miséire, mint a moziba, ahol *Jó estét kívánok* köszöntéssel kezdi az esti liturgiát Laci, s e misehallgatókból (Tisztviselő telep, Tabán s Domi) csoportok alakulnak majd.

Ebben a tanévben is kezdődik valami új: a nem-pap által tartott lgy. Egy pár, a Lilla és az Öcsi által tartott az első ilyen. Lilla 39 éves, Öcsi 32 ekkor. A következő évben Gubik Miska mélykúti népének tart ilyen civil lgy-ot Andi (43) és Jenő (25). Eljutunk karácsonyig. A karácsonyi találkozók szentmisébe ágyazottak, s ki tudja már, hány karácsonyi közösségi misét mondok ebben az ében? S azokon osztjuk a már négy kötetes '73. évi Karajt. Az egyik kötet, a sötét fa színű nagyon vastagra sikerült. Felfedeztük a magunk számára az ősegyház két nagyon jézusi írását. Az egyiknek a címe: *A tizenkét apostol tanítása (Didakhé)*. Az analízis nincs benne a kötetben, csak a szöveg fordítása (görögből), és a szintézise. A KIO módszerével végeztük, és az analízist végző közösség tagjai írták a szintézis egyes fejezeteit. Hasonló kincsre találtunk a Diognétoszhoz írt levélben is. De a nagyobb kincs a *Didakhé*. Lehet, hogy ősiabb, mint Máté és Lukács szövege. Az egyház első századaiban kánoni írásnak tekintették. Aztán később elveszelődött, s csak a 19. század végén találták meg kéziratát. Korábban csak az egyházatyák által idézett szövegrészeket ismertük.

A következő év elején főleg Jóskával vetem s hányom meg azt az ötletet, hogy meg kellene osztanom a felelősséget, mert nem nagyon bírom már, hogy mindennek én magam vagyok a gazdája. Egy karácsony utáni sétán a budai hegyekben határozzuk el, hogy ösz-szehívjuk a béseket ennek megbeszélésére. Létre is jön a találkozó Tápiószőlőben Szegedi Laci plébániáján. Juliska néni, Laci házvezető asszonya, máig sem felejtethető finom ebédet főz nekünk, de bés testvéreimet ez sem hatja meg, nem kell nekik vezetőség, éppen elég, ha én vezetem őket. Jóska is elnémul, hiába állapodtam meg vele abban, hogy ő majd milyen kakaót nyom. Lebénul, mikor Teri kijelenti, hogy őt ne képviselje senki. A sikertelenség nem vette el kedvemet. Újra és újra előhoztam, hogy mennyire szükségem volna valakikre, akikkel megoszthatnám gondjaimat, és az egész közösség megbízásából. Mik voltak ezek a gondok, ha egyszer a közösségek autonómok voltak. Hát főleg a lgy-ok szervezése volt a nem közönséges feladat, amiben segítségre szorultam... meg még ami hozzájött.

Ebben az évben is két B-lgy-ot tatottunk. Az elsőnek a színhelye Balatonszabadi-Sóstó volt, ezen részt vett előadóként a Regnumból Beton is. Az ő jelenlétében adtam elő egy képviselő lehetséges feladatairól. S mivel ő sem tiltakozott ellene, belement a társaság, hogy próbáljuk meg ezt a képviselőtet. El is határoztuk, hogy a bések összetételének megfelelően lesz majd a képviselőnek hat tagja. Minden, egyházban szokásos diszkriminációt elutasítva két fiataalt választunk, és az egyiknek nőnek kell lennie. Két öreget, s az egyiknek nőnek kell lennie, s két papot, de amíg – csak átmenetileg – egyházunkban nőket nem szentelnek papokká, legyen mind a kettő férfi. Rá pár hétre volt a társaság másik felének a B-lgy-a Pilisszentlelken. Ott már könnyebb dolgom volt: elmondtam, hogy mi történt a Balaton mellett.

S mi legyen a képviseletnek a neve? Talán Teri mondja először:

– Hát ha képviselet, akkor KV = kávé. Ezt lehet deklinálni: a kávé ez és ez történt... a kávé után még ottmaradtunk... Lehet konjugálni: amikor legutóbb kávéztatok... majd amikor újra összejöttök kávézni... Konspiratív szempontból is kitűnő! Kávéztunk, de nem ittunk rajta feketét... vagy ittunk, mindegy. Ha nem is pillanatok alatt, de simán átment a köztudatba ez a név. Vannak az alapközösségek különböző nevekkkel, s van a csoportvezetőket összefogni hívatott szerv: a kávé.

Erre a nyárra tizenegy taggal nőtt meg a bések száma. Az első Éva anyánk volt, akinél lebuktam, mert egyik gépelésünk során letámadott:

– Te lelkiyakorlatokat tartasz!

Neki nem akartam tartani, s ami nem tartozott rá, arról nem beszéltem neki sem. A következő kettő a régi debreceni népemből fejlődött Ducus és Balogh Laci volt. Aztán Halász Bandi népéből Imre és Jutka. A központisták közül Náci és Pisti után Gromon Bandi. Ez már hat fő. Aztán következett két feleség: Márci Imre Ancsája, Bisztrai Gyuri Évikéje. Kajakozó párom is tagja lett az Öregek II.-nek, a Müli Pista. Gyors karriert futott be Gyusza és társa a Fiatalok II.-ből, a Vigyázó Mari.

Nőttünk, nőttünk, de még mindig nem volt nevünk, azaz, hogy volt: bulányisták voltunk. Nem tetszett nekünk. Szerettünk volna mi is olyat, mint amilyen volt testvérvál-latunknak, hogy Regnum Marianum. S ez az év hozta meg nevünket is. Ugró Miklóstól származik. Egy teológiát végzett újságírótól, aki egy Párt-intézetből kapott megbízást: készítsen szociológiai felmérést a magyarországi kisközösségekről. A többi kisközösségfajtánál is megtalálhatta, aki bizalmat szavazott neki. Magam nemcsak beszélgettem vele, hanem megajándékoztam egy frissen írt tanulmányommal is, melynek címe: *A jézusi célkitűzés magvalósításának szociológiai vonásai*. E tanulmány 5.2. részébe olvassa Ugró Miklós a következő megállapítást:

*Mivel az Isten Lelke elég hatalmas damaszkusi fordulatokra is, ezért a kezdet kezdetétől fogva mind a mai napig megtörténhetett és megtörtént, hogy egy-egy fogékonyabb egyéniség mintegy első szülővé ugrik elő az egyház életszövedékében Isten ajándékainak a hatására. Ezek az előugrások rendre friss vérkeringést idéznek elő az Egyház életén belül. Mindennek azonban az a következménye is támad, hogy egy adott földrajzi területen egymásmellettiségi, tehát sokaság-szituációba kerülhet két egymástól elkülönülten előugró első szülő immáron esetleg több nemzedéket fejlesztő – nevezzük így – **csoportbokra**. A jézusi célkitűzésből folyóan a két bokornak törekednie kell arra, hogy a két bokor között kommunikáció induljon meg, amelynek eredményeképpen a két első szülő, valamint az említett ajándékok révén létrejöhethet és észrevehetővé váló újabb első szülők csoporttá alakuljanak.*

Látható, hogy '74-ben, amikor e tanulmányt írom, már azon gondolkodom, hogy az egyház különböző (kis)közösségei, miként tudjanak integrálódni. S az integrálódást – papíroson – eszmeileg előkészítés szándékával a különböző, a más és más időben támadó egyházon belüli kisközösségeket nevezem – mindegyik fajtájút – bokornak. Gyakorlatilag pedig barátkozom a Regnummal, s készen állok barátkozni majd a focoláréval s a karizmatikusokkal is. Ugró Miklós munkája végeztével eljön hozzám, s beszámol munkájának eredményéről:

– Van a Regnum, van a Focolaré, vannak a karizmatikusok és vagytok ti, a Bokor – mondja.

– Tessék?

Mondom én, mint aki először hallja ezt a keresztelői elnevezést arra, amit közel harminc esztendeje csinál, s aminek először hallja ezt a nevét. Eddig csak *bulányistá*koztak minket, s most Ugró Miklós előléptetett bennünket Bokorrá. S ahogy következnek egymásután a csoporttalálkozók, mindegyiken elmondom e keresztelőt, s hümmögve veszik tudomásul, hogy Ugró Miklós ezt meg ezt mondta. Nem gondolom még, hogy ez lesz a nevünk. Csak az

imént írtam a *Szociológiai tanulmányt*, s abban a különböző és különféle új sarjadásokat nevezem bokornak, és többes számot használok. Ugró Miklós hogyan adhatna nevet nekünk? Majd kitalálok én egy igazán szép nevet magunknak, s felkínálok azt testvéreimnek. Írok is valamit erről Karácsonyra. Ott is van a 74/4 kötet bevezető írásaként, a kötet elején:

A f o r r á s (görög nyelven: PÉGÉ) – Élete van a szavaknak. Olykor csendes, olykor fényes. A forrás idáig számomra szépen megbújt a szótár egy nem sokat forgatott lapján. Csakhogy a minap történt valami. Egy igénytelen kis bokor igényt jelentett be: legyen már neki is valami neve. Neve, ami az övé. Neve, amely a bokor minden ágát-gallyát eszünkbe juttatja...S ekkor a szótár ama nem sokat forgatott lapjáról előugrott – a forrás, bemutatkozott szépen görögül: pégé vagyok, s én leszek majd a bokor neve... Írtam a szó propagálására négy A/4-es oldalt. De hiába, mert a Pégét propagáló szövegemben már háromszor én is bokornak mondom magunkat. Találok a 74/5-ös Karajban egy másik írást is: Kis-tedeum egy lelkigyakorlat végén, s annak egyik invokációjában ezt a verset: A mi kis bokrunk megerősödéséért, melyet a harmadik kötelék-téma megvitatásával ajándékoztál nekünk – Magasztallak érte, Uram!

Ugró Miklós győzött, s lehet, hogy nem is tudja, hogy ő a névadója e társaságnak, melynek nevét hamarosan zengeni vagy gyalázni fogják országunk s kontinensünk határain túl is. Urbi et orbi..., mert hősök ők, akik szembeszegültek a hatalommal, s el is ítélték őket – a Városban is, s nyomában a Világban is mindenki, aki hűségesen figyel a tévedhetetlen tanító hivatal szavára.

De akkor még nem is álmodjuk a dicsőség, a gyalázat holnapi énekeit, csak boldogan forgatjuk az immár öt kötetre rúgó Karajt, az Ajándékot Testvérektől Testvéreknek 1974 karácsonyán. Mert megszorodtak a testvérek, és leírják, amit a szívük diktál, s boldogan forgatják fehér lapot téve a géppapír nekik jutó esetleg 12. stenciles példánya alá. Minden csoportvezető kap egy sorozatot, s a csoport tagjai pedig megkapják szép sorban a köteteket csoportvezetőjüktől, s olvassák benne a maguk ajándékát, és egyre több és több testvérük szívének vallomását. S azt sem tudom még, amit a napokban mesél nekem egy tőlem harminc évvel fiatalabb testvérem:

– Beleszerelmesedtem ezekbe a régi Karajokba, s szabad időmben csak ezeket forgatom.

Mert voltak valakik, akik az udvarukon oszlopot építettek hittal az ő Istenüknek, és homokszemcsékből építették azt, és köddel kötötték össze a homokszemcséket... az ő Istenüknek... és hittal...

Városmajor, 2005. december 4.

A 2. adventi vasárnap beszédét Adyiligeten mondom el. – Testvéreim! A mai vasárnapon három ember szívébe is láthatunk: Izajáséba, aki két és fél ezer esztendővel ezelőtt élt, a 2Péter levél szerzőjébe, aki a Jézus utáni második század elején írja levelét, meg a Keresztelő szívébe, akihez még nem ment el Jézus Názáretből bemerülni a Jordán vizébe. Mind a három optimista, bizakodó hangot üt meg, ahogyan Isten tolmácsaihoz az illik. Csak Jézus nem szólal meg. Magam meg igyekszem Jézus szemüvegén keresztül megnézni mindazt, amit Isten e három tolmácsa mond.

Kezdjük az elsővel: Izajásnak három tétele van. Az első: az Úr eljön hatalommal, és karjával mindent uralma alá vet. A második: az Úr karjaiba veszi bárányait, ölében hordozza őket. A harmadik: nekünk kell utat készítenünk az Úrnak, simává kell tennünk azt, ami göröngyös.

Az első tételre, az Úr eljövésére azt mondom, hogy csak a végítéleten vethet majd hatalma alá mindent az Úr. Addig csak tönkremegy, elpusztul, aki szembeszegül az Úrral. De amíg el nem pusztul, addig is belehal bűneibe, aki keresztrefeszíti az Úr tolmácsait, és ebben a keresztrefeszítésben bizony nem akadályozza meg őket hatalmával az Úr. Nem teszi, mert az Úr nem bábjátékot játszik, hanem történelmet, melyben úgy packázhatunk vele, ahogy

akarunk... ha a végén belepusztulunk is. Mondjak példát? Hol van már a Római Birodalom, amely az oroszlánok elé dobta a Jézusban hívőket... hol? De amíg élt ez a birodalom, nyugodtan dobálhatta Jézus elkötelezett híveit, s az Úr nem akadályozta meg őket a dobálásban. Azaz a történelemben nem vet mindent karjának hatalma alá az Úr. Ezt – ha tetszik, ha nem – tudomásul kell vennünk!

A másodikra, a bárányokat karjába emelésre csak annyit mondok, hogy Jézus is az ölében hordozta azokat, akik engedték neki. S teszi ezt Jézus minden követője: a maga tehetsége szerint megteszi, amit tehet azokért, akiket fel kell emelnie anyagi, szellemi, lelki nyomorúságukból. S mivel az Úr ezt kizárólag azok által végzi, akik megértik szándékait, ennek következtében Izajás harmadik tétele is belesimul a jézusi tanításba: sima úttá kell tenni, ami göröngyös! *Csak hogy tisztán, szentül éljünk, s az egekben részesüljünk* – ahogy Kodály karácsonyi bicíniuma éneklí.

Menjünk a második olvasmányra. A 2Péter levél szerzője úgy gondolja, hogy az Úrnak, Jézusnak már rég el kellett volna már jönnie. Csak azért késik, mert várja, hogy mindenki bűnbánatot tartson. Ha ez meglesz, akkor teljesíti ígétét és megkapjuk az új eget, új földet, az istennektetés hazáját. Tisztának és feddhetetlennek kell lennünk erre a napra. Ha tehát mindnyájan megtérünk Istenhez, akkor lesz világvége.

A gondom e szöveggel kapcsolatban csak annyi, hogyha bűnbánatot tartunk, ha megjobbítjuk, és ha jézusira formáljuk az életünket, akkor egyfelől számunkra el is érkezett már az istennektetés hazája. Másfelől pedig nem érkezett el, mert transzcendens értelemben ez csak halálunk óráján történhetik meg, amikor találkozunk az Úrral, Jézussal és az összes üdvözltekkel. Azért, van ez így, mert olyant, hogy mindenki bűnbánatot tart és jézusira alakítja az életét, az emberiség a maga eddigi történelme alapján még nem produkált, s aligha fogj ezt megcsinálni a jövőben. Úgyhogy magam hajlok arra a nézetre, hogy ez a jelenlegi nemzedék is csak halála óráján találkozik ezzel a totálisan megvalósult isteni országgal, az istennektetés hazájával. Igen, mert a történelem egyelőre Jézus után is csak olyan, mint amilyen előtte. S hogy Isten mikor szakasztja végét az emberiség egésze számára a földi életet, erről meg azt gondolom, hogy ezt senki ember nem tudja, még a Fiú sem tudhatta. De azt is gondolhatom, hogy Isten maga magától soha nem szakasztja majd végét. Gondolhatom, hogy csak akkor fog e földi élet véglegesen befejeződni, amikor a mai fenn nem tartható gazdasági fejlődés a maga ostoba ígéreteivel lehetetlenné teszi számunkra az életet a Föld nevű bolygón, s átadjuk azt a patkányoknak.

Mehetünk a harmadik olvasmányra, melyben a Keresztelő bejelenti, hogy ő csak a Jordán vizébe meríti alá a bűnbánókat, de utána jön majd valaki, aki hatalmasabb nála. Hatalmáról annyit árul el, hogy ez a valaki nem a Jordán vizébe meríti majd bele a bűnbánókat, hanem Isten szentlelkébe. Mit jelent ez? Mi történik azzal, akit belemerítenek Isten Szentlelkébe? Gondolom, hogy a teljes azonosulás Istennel jön létre benne. S azt is gondolom, hogy ez azt jelenti, hogy úgy fogunk gondolkodni, ahogyan az Isten gondolkodik, és hogy eszerint fogunk élni, cselekedni is. Van erre lehetőség? Azt hiszem, hogy van.

Az emberiség egyik fele ateista, agnósztikus, és a maga módján vallásos, azaz templomba nem jár, hitvallással nem azonosodik, és szentségeket, szertartásokat nem igényel. Ugyan miért? Azt mondja, hogy ő racionalista. Csakhogy Isten nem racionalistának teremtette az embert. *Racionalistának lenni – emberalatti dolog. Embernek lenni, ez több mint racionalistának lenni.* A rációval csak az eszünket használjuk, s el nem érjük azt az Istent, aki megteremtett minket. Jézus jelszava nem a ráció, nem az ész volt, hanem a szív. A szívünkben jönnek – Jézus tanítása szerint – a gondolatok. S ezek a gondolatok lehetnek gonoszak is. Akkor is lehetnek azok, ha a ráción igazolja őket. Példa erre: ha én meg nem ölöm a rám fegyverrel támadó ellenséget, akkor ő öl meg engem. Tehát gondoskodnom kell erősebb fegyverekről, mint amilyenekkel ellenségem rendelkezik, s elkezdődik a fegyverkezési harc

eszkálációja – az ész, a ráció alapján. A szívem, ha gonosz, igent mond erre az örülségre, s már is felette racionális és ésszerű a tömeggyilkolás.

Az emberiség másik felébe kell tartozni, amely megvallja az Istent. Nem feltétlenül az ész alapján. Elég ha a szíve azt súgja neki, hogy hidd el, hogy van Isten, aki létrehozta a világmindenséget, s benne Téged is, kedves ateista vagy agnósztikus embertársam, és kedves a magad módján vallásos és templomba nem járó embertársam! Csak menj tehát el az emberek egy vallási gyülekezetébe, hogy leszokjál a magad csak-racionalitásáról, s hogy beszélgethessél azokkal, akiknek a szíve azt mondja, hogy higgyél abban, hogy Isten van felettünk. Csak emelkedjél fölé a merő racionalitásnak, és próbáld megtudakolni közös erővel körükben, hogy mit kíván tőled a te Istened. Menj el vallásod gyülekezetébe, s majd egyre inkább a szíved fog irányítani, s az fogja megmondani neked, hogy mit tegyél és mit ne tegyél.

Jézus nem volt racionalista, hanem a maga zsidó vallását gyakorolta. S amikor hallotta, hogy az unokabátyja prédikál és bemeéri a hozzáérkezőket a Jordán vizébe, hallgatott szíve hangjára, s elment ő is hozzá. Meghallgatta, amit mond, be is merítkezett, s ennek hatására hallotta, hogy azt mondta neki egy belső hang: *Te vagy az én szeretett fiam, benned telik kedvem.* S utána megint a szívére hallgatva kiment még negyven napra a pusztába is, s amikor otthagyta a pusztát, már tudott valamit, amit korábban nem tudott Izrael népe. Mit? Azt, hogy az Isten – nem a Seregek ura. Hogy az Istennek nincs is serege. Hogy szórólapátja sincsen. Hogy pelyvaégetéssel sem foglalkozik, és hogy nincsen olthatatlan tüze, melybe beledobná azokat a szerencsétlen embereket, akik racionalistának vallják magukat, s ennek következtében logikusan pusztítják el magukat s az emberiséget.

Istennel beszélgetéseinek eredményeképpen megtudta, hogy milyen az Isten. Milyen? Nem lép be a Központi hatalmak, a Tengelyhatalmak, a Varsói Szerződés, az Észak-atlanti Szövetség, a NATO tagjai közé sem. Ezek is racionális dolgok. Inkább vallja Babits Mihály versét, melyet az első világháború kellős közepén írt, s melyért elbocsátották tanári állásából a hazafias racionalisták. Címe: **Zsoltár gyermekhangra:**

Az Úristen őriz engem mert az ő zászlaját zengem,

Ő az Áldás, Ő a Béke nem a harcok istensége.

Ő nem az a véres Isten: az a véres Isten nincsen.

Kard ha csörren, vér ha csobban, csak az ember vétkes abban.

Az Úristen örök áldás, csíra, élet és virágzás.

Nagy, süket és szent nyugalma háborúnkat meg se hallja.

Csendes ő, míg mi viharzunk, békéjét nem bántja harcunk.

Az Úristen őriz engem mert az ő Országát zengem

Az Ő országát, a Békét, harcainkra süketségét...

Hogy daloljak más éneket, mint amit Ő ajkamra tett...?

Van tehát lehetőség úgy gondolkodni, ahogy Isten gondolkodik, ha túllépünk a hazafiak racionalizmusán.

Tudok rá történelmi példát mondani, hogy négy-öt magyar összehajolt Jézus körében, s az lett belőle, hogy elhajították katonakönyvüket, s a maguk részéről egy nagy és történelmi nemet mondtak a tömeggyilkosságra. De ez abból lett, hogy egy vallási gyülekezetbe mentek, ahol belemerültek Isten szentlelkébe. S addig van jövője az emberiségnek, amíg vallási gyülekezetbe megyünk, ott összehajolunk és megtudjuk, hogy mit kíván tőlünk Isten Szentlelke, akibe belemerülünk. Abba is hagyhatjuk a vallási gyülekezetbe járást, lehet emberalatti módon viselkedni, s nem a szívünkre hallgatni, és nem fogjuk megtudni, hogy mi az, amit Isten a történelmi mában kíván tőlünk. Semmit sem fogunk megtudni, ha négy-öt magyar össze nem hajol.

Csak hajtani fog a Mammon: légy gazdagabb, s add oda neki ezért mindenedet, amíg majd a keringési elégtelenség el nem visz téged is egy kórházi ágyon, s nagyon félek, hogy esetleg

nem Jézussal, hanem a külső sötétséggel találkozol majd akkor, amikor nem pumpál már többet a szív, amelyet nem azért működtetél, amire kaptad.

De nem gorombáskodom senkivel szemben sem, mert újból és újból összejárhatsz testvéreiddel egy Jézus Lelkével működtetett gyülekezetbe, és megtalálhatod, hogyan kell elkerülnöd az infarktust, a Mammonhalált. Jézusnak és a Tizenkettőnek egy lyukas fillér sem volt a zsebében, s emiatt sem Jézus, sem a Tizenkettő nem panaszkodott, ellenkezőleg azt mondták, hogy semmiben sem volt hiányuk. Csokonai tudta, hogy az a bajunk, hogy a *miénket* történelmileg leváltotta az *enyém és a tiéd*. Marx is tudta ezt, de azt is tudta, hogy nem hajlandó senki sem visszaállítani a teremtés eredeti rendjét. S nem remélte, hogy az ember az esze helyett a szívére tér. Nem is volt neki olyan kategóriája, hogy szív. Racionalista volt, s csak az eszére akart térni. S nem volt szüksége az összehajló négy-öt magyarra s azok szívére. Az eszéből pedig Gulag lett, s elpusztult ott hatvan millió ember. S mi örvendezhettünk 15 éve, hogy véget ért rémuralma, s végre és újból a Mammon karjaiba vethetjük magunkat. S elkezdhattunk veszekedni egymással, hogy az MDF-re vagy az SZDSZ-re kell szavaznunk, vagy el sem szabad mennünk szavazni. De mind a háromnak közös következménye lett: elkezdtek sorvadni a Szentlélekben fogant kisközösségeink, s nem tudtuk megtárgyalni, hogy miként kell megvalósítanunk azt az élet- és vagyonszövetséget, melyre példát mutatott nekünk az a Jézus, aki a negyven nap alatt belemerült Isten szentlelkébe, s otthagya a pusztában a maga Mammon-függését.

Valaki hatalmasabb jött a Keresztelőnél a Keresztelő után. Befogadjuk-e őt? Összehajol-e még a négy-öt magyar? Vagy reménytelenül megkövesedett már a szívünk? És nincs is már szívünk, csak eszünk van? Eszünk, mellyel már csak agyalni tudunk, Eszünk, amely csak arra képes, hogy elhatárolódni tudunk egymástól. Eszünk, amely csak pótcselekvésre készítet bennünket. Hangozzék tehát az adventi ének:

Jövel, jövel, Emmánuel, / Csak téged áhít Izrael.

És hozzád sóhajnt untalan / Mert Isten híján hontalan.

Meglásd, meglásd, ó, Izrael, / hogy eljövend Emmánuel.

Énekelni tudunk, de csodát tenni magunkkal és magunkban nem tudunk. Az adventben is olyanok vagyunk, mint előtte. De valamire azért képesek vagyunk. Meg kell kérdeznünk magunktól: mivel szerzünk örömet Istennek ama alkalomból, hogy emlékezünk arra, hogy elküldte Fiát nekünk? Mivel? Amen.

Városmajor, 2005. december 4.

Advent 3. vasárnapján – János nem a Messiás, ő arra sem méltó, hogy a saruszíját annak megoldja. Nem ő a Vőlegény, nem övé a menyasszony, ő csak a Vőlegény barátja, aki örül a Vőlegény hangjának... Annak kell növekednie, neki meg kisebbednie – így számol be János evangélista a Keresztelőről, akinek még Jézus megismerése előtt a tanítványa volt. Egészen addig, amíg meg nem mondta neki a Keresztelő, hogy kicsoda is ez a Jézus. Mit mondott róla? Csak azt, hogy Jézus az Isten báránya, s hogy *Jézus elveszi a világ bűneit*.

Kicsit beleolvastam Schnackenburgba, egy három kötetes német nyelvű János-kommentárba. Mit tanultam belőle? Azt, hogy azért bárány Jézus, mert a zsidóknál bárányt áldoztak, öltek meg a templomban az Istennek. Mi célból? Hát például haragja engesztelésére. A bárányhalál tehát Istent engesztelő halál. Mért kell Istent engesztelni? Hát a bűnök miatt? Kinek a bűnei miatt? Hát akár a magunk, akár őseink, akár az egész emberiség, akár az őszülők bűnei miatt. De van a tudósok között olyan is, aki azt gondolja, hogy nem erről van szó, hanem arról, hogy Jézus kimódolja valamiképpen, hogy a benne hívők már többet nem követnek el bűnt. Igaza lehet tudásunknak, ha egyszer a szövegünk arról beszél, hogy Jézus elveszi a világ bűneit? Lehet, hogy igen, s lehet, hogy nem.

Aztán magam meg a szótárba néztem bele, s abból megtudtam, hogy a János-evangélium éppen 26-szor használja az *airó* igét. Ennek jelentése a szótár szerint: *emelni, felemelni*,

felvenni, elvinni, magával vinni, elvenni, levenni, magához venni, eltávolítani, megölni, elragadni, meghódítani, birtokba venni, kiirtani, megsemmisíteni, kezeket imádságra, esküire emelni, lelket feszültségben tartani, kiáltani, felhúzni (felszedni a horgonyt; elindulni). A szótáram olyan szótár, hogy az *airó* igének csak az *újszövetségi* jelentéseit említi. A szó az Újszövetségben 101 ízben fordul elő, ebből 85 előfordulás az evangéliumokra esik. Kedvelt igéje tehát az evangéliumoknak. Ezt a rengeteg jelentést összefognám egy egyetlenegy magyar szóban, hogy tudjuk mindig ugyanaz az *airó* ige szerepel. Abban, hogy – *izélni*.

S így kérdezem: mit izélnék János evangéliumában ezzel az *airó* igével. Adok rá huszonhat választ. Először is a világ bűneit izéli János szerint Jézus, aztán galambokat izélnék a galambárosok, hogy ne tegyék már Jézus atyjának házáat kereskedők házává. Az inaszakadt keljen fel, izélje az ágyát és járjon. Aztán köveket izélnék a zsidók Jézus megkövezése céljából, s ezt bőségesen, és jó sokszor. Jézus maga izéli le azokat a szőlővesszőket, amelyek nem hoznak termést. Senki sem izéli el Jézus életét, ő maga adja azt oda. Jézus viszont izéli a zsidók lelkét azzal, hogy nem mondja meg nekik nyíltan – véleményük szerint –, hogy ő a Messiás. Kaifás szerint, ha Jézust futni hagyja, akkor jönnek a rómaiak, és izélni fogják helyüket és nemzetüket. Jézus leizélteti a követ Lázár sírjáról, bár Lázárnak már szaga van. Senki sem izéli majd el a tanítványoktól az örömet, amikor majd újra látja Jézus őket. A tanítványokat az Atya nem izéli ki a világból – Jézus imádsága szerint –, csak megőrzi őket tőle. A zsidók kiabálnak Pilátusnak: Izéld, izéld, feszítsd meg! Valakik leizélik Jézus testét a keresztről. Valaki elizélte a követ Jézus sírjáról, s Magdolna ezért nem találja őt, mert elizélték a sírból, s ha megtudja, hová izélték, akkor ő elmegy és visszaizéli.

Összefoglalom: galambot, ágyat, követ, szőlővesszőt, lelket, helyet, nemzetet, örömet, tanítványokat, Jézus testét lehet, meg nem lehet izélni, s ezenfelül még bűnt is, s az egész világ bűnét, s János azért nem méltó Jézus saruszíját megoldani, mert Jézus tudja majd elvégezni, amit senki más nem tud megcsinálni: elvenni a világ bűnét. Hogy tudja-e, nem tudja-e, az majd elvállik, de a Keresztelő annyira ezt várja egy Messiástól, s annyira Messiásnak gondolja Jézust, hogy közli is egykori tanítványával, János evangélistával ezt a várakozását.

Mit várt a Keresztelő a Messiástól? Hát például azt, hogy ne kelljen a Messiás előhírnökének, a Keresztelőnek, Machaira városában raboskodnia, fejének egy szép lány táncáért tálra kerülnie, Izraelnek római megszállás alatt maradnia, s hasonlókat. S mikor mindezeket nem tapasztalja, akkor tanítványai által meg is kérdezteti Jézust: Te vagy-e a Messiás, vagy mást várjunk? János elbizonytalanodott: talán még sem Jézus az, aki elveszi a világ bűneit. S Jézus nem azt válaszolja a Keresztelőnek, hogy várj csak még egy kicsit bátyám, majd mindjárt elveszem. Hanem valami mást. Ezt: Mondjátok meg Jánosnak, hogy a vakok látnak, a sánták járnak, és a szegényeknek hirdetődik az evangélium, s boldog, aki nem botránkozik meg bennem. Lefordítom magyarból magyarra ezt a választ: az a boldog, aki nem várja sem Istentől, sem annak Felkentjétől, a Messiástól, amit az Isten nem tesz. Mit? Isten nem számolja fel az ember szabadságát. Ha egyszer szabadnak, embernek teremtette őt, nem bánja meg, amit tett, s nem kezd világtörténelem helyett bábozni, bábjátékba.

Másba kezd. Elküldi a Fiát, aki teszi azt, ami Isten terveibe beleillően tehető: gyógyít betegeket, s megmagyarázza a halló fülekkel rendelkezőknek, a szegényeknek, a jó hírt. A jó hírt az Isten Országáról, amelyben nem hatalmaskodunk, hanem szolgálunk, nem akarunk többet birtokolni, mint embertársaink, azaz vállaljuk, hogy nekünk is csak annyi jusson, mint embertársainknak, s nem verekedünk, csak elviseljük azokat, akiknek katonái, fegyverei meg börtönei vannak, de mi se katonák, se fegyverforgatók, se börtönőrök nem leszünk.

Nem, bár Isten angyala azt mondja Józsefnek, hogy Mária fiút szül, s Jézus lesz a neve. Bár a Jézus név, a *Jehosuah*, azt jelenti, hogy *Isten az üdvösség*, Jézus ezt az üdvösséget, az ember megmentődését, sokak és a Keresztelő várakozásától eltérően értelmezi.

Egy nagyon rövid kitérés arról, hogy mi ez az üdvösség. Károly Gáspár a 16. század végén *megmentésnek, megtartásnak* fordítja a megfelelő görög kifejezést. De a középkori magyar nyelv *üdvösségnek* fordítja a szót. Szerepel a szó már az első magyar nyelvű könyvünkben, a 14. században írt Jókai kódexben. A mai magyar nyelv az *üde, üdítő, üdülő* szavakban használja ezt a honfoglalás előtti, ősi szavunkat. Őseink úgy értették, hogy Isten majd felüdít minket. Az egyház id-ház, azaz üdítő ház. Az ünnep idnap, azaz üdítő nap. De a magyar nyelv, a magyar lélek, a magyar ember – istenértéséről egy külön prédikációt kellene tartanom.

Most azonban arról van szó, hogy Isten az üdvösség, s Jézus a 12 éve vérfolyásban szenvedő asszonynak, mikor az asszony Jézus ruhája érintésétől meggyógyul, azt mondja, hogy *a hited mentett meg téged*. Ugyanezt mondja Bartimeusnak, a vak koldusnak: *a hited mentett meg téged*. Mária Magdolnának is ezt mondja: *a hited mentett meg téged*, s a leprájától meggyógyult szamaritanusnak is azt mondja, hogy *a hited mentett meg téged*. Miféle hite volt a beteg asszonynak, Bartimeusnak, Magdolnának, a leprásnak? Úgy gondolták, hogy Jézus, az Isten segít rajtuk? Úgy gondolták, s ez feltétele volt gyógyulásuknak. Magdolna esetében pedig annak, hogy Isten megbocsátotta a bűneit, és ő sírt is a boldogságtól.

S ha meggyógyulok, miként a másik kilenc leprás is, akkor már minden rendben van? Még nincsen minden rendben. Ha jeleket és csodákat nem láttok, nem hisztek – mondja Kafarnaumban Jézus, mikor arra kéri, hogy gyógyítsa meg a százados fiát, aki halálán van. Jézus nemcsak terapeuta volt. Tanító is volt. Gyógyító tevékenységével csak utat keresett az emberhez, hogy betegségén túl is, betegségétől függetlenül is megmenthesse az ember *magát*. A vakok látása, a sánták járása csak eszköz volt ahhoz, hogy megmenthesse *magát* az is, aki nem vak és nem sánta. Hirdette a jóhírt, és azt kívánta, hogy a jóhírben is higgyünk. S ez már nehezebb feladat volt. Az, hogy a jóhírben is higgyünk. Mért? Mert *ha valaki hozzám akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel keresztjét naponta, és kövessen engem. Ha valaki meg akarja menteni életét, veszítse el azt. Aki pedig elveszíti életét értem, az menti meg az életét. Mit használ, ha megnyeri az egész világot, magát pedig elveszíti* (Lk 9,23-25)? Abban, hogy meggyógyít Jézus, könnyű hinni. De csak az menti meg az életét – ha vak meg sánta, s ha nem vak és nem sánta –, aki Jézus jóhírében is hisz (Mk 1,15).

Isten nem tud megmenteni bennünket. Isten csak Jézust, jézusokat tud küldeni, akik elmondják Isten üzenetét nekünk. Beszámolnak Isten életének szentháromsági rendjéről, s felkínálják nekünk annak a rendjét. Háromféle választ adhatunk. Jézusnak, a betlehemi éjszakában emberré lett Istennek a választ, s ez a válasz az, hogy elmegy a Golgotára. A másik válasz Kaifásé: az, hogy tanúsítjuk, hogy Jézus istenkáromló, s ezért méltó a halálra. S egy harmadikat, egy kitérő választ: azt, hogy *kérlek, ments ki engem*, vagy a 16. század ízes magyar nyelvén – fogadj el *okadottnak*, amikor ki akarok szállni a buliból, s nem akarok menyegzőre menni.

Isten tudomásul veszi mind a három választ. Jézusét is, Kaifásét is, a menyegzőre el nem menőkét is. Tudomásul veszi, s a világ megy tovább a korábbi nyomokon. Isten nem bábjátékozik. Marad a történelemnél, ha már egyszer rábízta a világ sorát a nagy bumm-ra, az evolúcióra s arra, hogy az ember már értheti, hogy mi történik a Szenháromságon kívüli világban. Értheti, mert az emberbe belekerült az Isten, aki tudomásul veszi, ha a maga fajtájú, az istenszerűvé lett, mert gondolkodni tudó ember azt mondja neki, amit Arany János az őt érdemjellel kitüntetni akaró Ferenc Jóskának: *megbocsásson méltóságod, köszönöm a méltóságot*.

Heteroszotéria – az Isten megment engem. Autoszotéria – az Isten nem akar megmenteni engem, mert az én dolgom, hogy megmentsem *magamat*, mert a hitem ment meg engem. Jézus autoszotériát tanított. Pál kitalálta, hogy Isten kegyelemből, Jézus kereszthalála által, Kaifás gyilkossága által megmentette az embert. Pelágiusz a 4. században elmondta, hogy

Isten nem végzett heteroszotériát. A Krédónkba nem került bele, hogy Isten megmentette a világot, mert Jézus halála által megváltotta a világot. A dogmatika-könyveinkben ráfogjuk Ágostonra, majd Anzelmre ezt a Pál *félreértésén* alapuló heteroszotériát.

De ha ki is magyarázunk mindent a dogmafejlődéssel, a kimagyarázás nem segít az emberiségen, ha egyszer rajtunk fordulnak a dolgok, s mi rendre a harmadik választ adjuk Istennek. Fogadja el, hogy okadtak vagyunk, amikor nem akarunk menyegzőre menni, nem akarunk Isten felajánlására jézusi választ adni.

Advent van, várakozás van, várakozunk, s ha templomba járunk, ilyen prédikációt is hallunk, s elképzelhető, hogy valami megszólal a szívünkben, s megkérdezi tőlünk, hogy te barátom, milyen választ adsz a Téged válaszádsra megteremtő és felhívó Istenednek. Milyent? Egyet tudok biztosan. Azt, hogy az engem válaszádsra megteremtő Isten a végtelen szeretet, s engem is végtelenül szeret, és nagyon jól akar nekem. S azt is, hogy éppen azért, mert végtelen szeretet, végtelenül türelmes is, s szeretetével nem akar engem belezavarni valami olyasmibe, amire még nem vagyok képes. De súgja és mondja azt, hogy négy-öt magyar összehajoljon, hogy négy-öt magyar valamit kitaláljon, hogy valósuljon az, amiért és amire megteremtette a világot, és abban azt is, akinek a nevét megtalálom a személyi igazolványomban. Amen.

Városmajor, 2005. december 10.

Advent 4. vasárnapjára egy jó harminc esztendő szövegem felmelegítését választottam, mert nem tudtam szebbet kitalálni e régi szövegemnél. Csak egy kicsit megigazítottam a régit.

Khaire kekharistomené! – mondja Lukács görögül Gábielnek a Szűzhöz intézett szavait: *Üdvözlégy kegyelemmel teljes*. S lefordítja ezeket a szavakat magyarra félezer éve Erdősi Sylvester János így: *Örülj, kedves Szűz!* Mert ez a híradás Jézus születéséről, az Annunciatio – költők, művészek ihletője, bár a lukácsi híradásban nincsen se rím, se mérték, még szótagszám sincs. Ugyanez a helyzet a világirodalom legszebb szerelmes versénél is, amelyet Petőfi Sándor irt Juliskájának, abban a versben, melynek a címe: *Minek nevezelek?* Ebben sincs rím meg mérték meg effélék, csak áradás, szabadon hömpölyögnek a költő szívéből a vallomások, az állítások arról, hogy minek is mondja kedvesét, miként a zsoltárokból, hogy miket is mondjunk Istenünknek: szépet, magasztalót és meghatót

Aki a szeretetről akar beszélni, annak rá kell bíznia magát a poézisra. A költészetnek – mert művészet – még van eshetősége, hogy felszínre hozhatóvá és hallhatóvá tegyen valamit az emberi szív mélyeiből. Még ha nem művész is, ahogyan Gábel és Mária sem voltak azok. Csak szívük volt, és az áradt. Aki nem tud imádkozni, használjon számárvezetőt: Isten meghitt barátainak a szavait. Van a Máriát-szeretésnek is egy *Minek nevezelek?*-je. Ez a lorettói litánia. S felém kandikál a Máriát tisztelő múltból, Prohászka-tól egy könyvcím, egy lorettói invokáció: SZÉP SZERETET ANYJA. Legyen ma estére ez az ihletőm. Melegedjék fel általa a szívem.

1. Szép

Ami van, az mind egy, azaz másoktól megkülönböztethető. Ami van, annak mindnek alakja, körvonala van. S a dolgok alakja – ez a szép. Az alakítás termi a szépséget. Ami van, mind azért van, hogy szép legyen. Aki van, mind azért is van, hogy szépet teremjen. Ha nem is születünk mindannyian művészek, de mindannyian művészi munkára lettünk: magunkat alakítani, magunkat széppé tenni – ezért és erre lettünk. Nem lehetünk olyan csúnyák, hogy át ne ragyogjon akár púpon, akár rácson, bénaságon is a szépségünk – ha van. S nem lehetünk olyan szépek, hogy a magunkból ki nem formált szeretetnek a hiánya torzítóvá ne tegyen minket. Mária, nem tudom, milyen volt arcod és alakod. De mivel tudad, hogy csak szolgáló lehetsz, olyan széppé kellett formálnod magad, hogy nem tudok megfedkezni Rólad, s e pillanatban szeretnék trubadúrod lenni, azaz trovatore-ként, „kitalálóként” kitalálni és lábaidhoz rakni rólad egy poémát, amelyet Te csalsz ki ma szívemből.

2. Szeretet

Amikor még nem volt idő, akkor még csak ölelés volt. Az ölelés volt maga a lét. Kezdetben volt a Szeretet: az Atya Fiút ölelt, és a Fiú Atyát ölelt. Kezdetben csak Te voltál, időtlen Nász, örök Szeretet. Mindaz, ami nem szeretet, későbbi. Az csak kezdődött. Kezdet nélküli – ez egyedül a Szeretet. Téged, Mária, meglátogatott ez a szeretet. Úgy, ahogyan közlünk senki mást. Az örök Szeretet testetlen Lelke borult Reád. Be is borított isteni öleléssel, amelyben testnélküli a nász. Amikor Lukács ezt végiggondolta, trubadúr lett belőle is: a történetíró dalra fakadt. Te pedig, Mária, meg is élted, amit ő csak végiggondolt. Milyen lehetett az a hálaadó *Magnificat*, amely Mária, Téged tett költővé és muzsikussá, s olyan magadat-faragó művésszé, hogy hiába múlnak az ezer évek, nem akarunk Téged elfeledni? Milyen?

3. Anya

Aki jól ölel, anyává lesz. Szül akkor is, ha férfi: *Fiacskáim, akiket fájdalommal szülök újra, amíg kiformalódik bennetek a Krisztus* – bűgja anyahangon egy férfi, Pál. Csak ölelésből fakad élet. Atya és Fiú nászából lett az Istenbe meghívott ember. Belőlük születtünk. Belőlük születünk újjá is. A Lelkükből. De mindenekelőtt a Fiúból, aki nem is tejével, hanem húásával-vérével táplál minket.

Amikor az Atya Fiút ölelt, már látott minket, mert a Fiúban szólított létre és öröklétre mindannyinkat, embereket. Isten elég önmagának! – ez filozófus beszéd. Az ölelés, a szeretet gyermeket akar – ez pedig a szív, a kinyilatkoztatás hangja. Isten olyan valaki, aki embert akar – mert a szeretet soha sem lehet termés nélküli, nem lehet gyümölcstelen.

A primitív népeknél az Isten – Atya és Anya egy személyben. A mi kinyilatkoztatásunk – férfi-képű. A Lélek nem-nélküli, s a másik két személy hímnevű nevet visel: Atya és Fiú. Sok a férfi elem kinyilatkoztatásunkban, és hiányzik a női. De csak az elnevezésben, mert a Fiú belesimul az Atya akaratába, életébe, s így a Szentháromságban a nő-elvet, az alkalmazkodó nőiesség magatartását a Fiú képviseli. A megtestesült Fiú új életre szül bennünket, s így az idő világában reácsodálkozhatunk anyaságára. Csak a Fiú elnevezés gátolt meg abban, hogy rácsodálkozunk a Fiú nő-vonásaira.

Sok volt a férfi-elem, s ezért a mérleg borult. Hiányérzetünk volt. Fel kellett magasztalnunk a nőiséget és az anyaságot is. Nem lehetett elég a férfi- és az apa-kép. Apa, anya és gyermek – ez az, amire az emberi szív rácsodálkozik. A Mária-kultusz szükségképpen. Még a mértéke is. Mert kielégületlen maradt az emberi szív a csak-férfi világnak rajzolt szentháromságban. A *hüperdúlia*, a szenteket megillető csodálatot meghaladó és az olykor a hüperdúliát is meghaladó túlzások, istenítések is szükségképpen voltak. Maradnak is, amíg istenképünk magára nem ölti a női és anyai szeretet vonásait is. Mária, Tebenned éltük meg, s éljük meg még ma is istenképünknek ezt a hiányzó vonását.

4. Szépség és szeretet

A szépségből születik a szeretet? Igen, mert a szépség indítja önátadásra a másikat. Vagy fordítva igaz? A szeretetből születik a szépség? Így is igaz, mert csak a szeretet tud szerelmessé tenni, s ez olyan olyan széppé formálni az, akibe szerelmes, hogy kiváltja belőlünk az önátadást.

Szépség és szeretet együtt járnak. Felcserélhetők, mint a legegyszerűsebb létállítmányok. Az *egy, igaz, jó* – ezeket elmondhatom mindenről, ami csak létezik. Ugyanígy állíthatom Istenről – s a Hozzá-tartozókról is –, hogy szép is, és szeret is.

A Szentháromság – műalkotás. A magát formáló Örök Szeretet remekműve. A Lélek alkotó keze-munkája nyomán készült. Az örök, az isteni nász ténye ez a műremek. Szeretetből fakadó örök szépség és szépségből fakadó örök szeretet. Még muzsikos sem vállalkozott reá, hogy megszólaltassa ezt a titkok titkát. A Szentháromság az. Pedig ez az isteni valóságba írt műremek – ez a kezdet: innen forrásozik mindaz, ami van.

A teremtet világ minden szépsége csak kép és lenyomat. A legkülönb ezekből maga az ember. Olyan szép lehet, hogy kiválthatja belőlünk a teljes önátadást, a Petőfi megénekelte

csodálatot és önátadást. A Minek nevezzetek? önátadását. Ki embernek adhatom így oda önmagamat? Annak, aki partícipálja az Istent, aki részesedik belőle. Annak adhatom át magamat, aki a szeretet a Szeretetből és szépségét a szeretet szépségéből meríti.

5. Mária

Mária, szép vagy, mert átölelt az Isten. Szép vagy, mert részesedtél az örök szeretetből. Szép vagy, mert szolgálni akartál. Szép vagy, mert belekapcsolódtál a Szépség örök forrásába.

Mária, szeretet vagy, mert átölelt az Isten, mert részesedtél az örök szeretetből, mert szolgálni akartál, mert belekapcsolódtál a szeretet örök forrásába.

Mária, anya lettél, mert átölelt az Isten, mert részesedtél az örök szeretetből, mert szolgálni akartál, és mert belekapcsolódtál az anyaság örök forrásába.

Mária, rád akarunk aggatni mindent, ami emberre aggatható. Miként a férfi arra nőre, akibe szerelmes. S mi nem aggatható reá arra, aki az Istentől való? Az a kiválasztás, amely Téged ért, feljogosít minket erre a magasztalásra, megmagasításra. Isten kezdte el a megmagasításodat, mi csak folytatjuk. Időnként sokat mondunk? Nem baj, majd kijavítjuk. Másképpen ugyan, de megint csak sokat fogunk mondani. Mert nem mondhatunk le róla, hogy istenivé ne projiciáljuk az emberből azt is, ami női; azt is, ami anyai.

S Te mégis csak Istenanya vagy, és partícipálsz a magad nőiességében és anyaságodban az istenit úgy, mint senki más. Ezért magasztalunk – Szép Szeretet Anyja.

6. Lajtha László erdélyi gyűjtéséből

vegyük elő most a Hozsanna 184. B énekét:

Mária, Mária, mennyei szép hajnal, Kit szépen köszöntött Gábiel arkangyal.

Mária, Mária, üdvösség hajnala, Kire felvirradott boldogságunk napja.

Mária, Mária, mennyei szép virág, Kit áldva magasztal a mennyei világ.

Mária, Mária, mennyei szép csillag, Ki a gyászos égen értünk szépen csillog.

Mária, Mária, hazánk védasszonya, Özvegyek és árvák megvigasztalója.

Mária, Mária, gyászban is fényesség, Árva magyaroknak Te vagy az ékesség.

Városmajor, 2005. december 20.

Bizonyára senki sem emlékszik már rá, mit mondtam el 2004 karácsonyán a Bokorportán, meg szerte az országban minden felé, ahova csak meghívtak testvéreim, hogy karácsonyi misét mondjak nekik. Mondhatnám nyugodtan tehát az idén is a tavalyit, alighanem észre sem vennétek. De nem teszek ilyet. Helyette csak emlékeztetek Benneteket arra, hogy 2004 karácsonyára írtam egy időtlen drámát. Hat jelenettel, melynek hármát a Szentháromság időtlen világában forgatják, s a szereplők: az Atya meg a Fiú és a Lélek. Másik hármát meg földi színhelyen: egyet Betlehemben, s mondja ott a magáét a Krónikás. Másikat Sziltarcsán az őszi erdőn, s mondja, amit tud: Eső virág András, Harmadikát meg a Bokor különböző kisebb és nagyobb karácsonyi közösségeiben négy rangos, de névtelen Bokor-tag. S lezárta ez egészet egy a súlyos problémákat feloldani kívánó énekes utójáték. Ezt el is énekelhetjük most, ha tudjuk.

Ki ma született, Üdvözítőnk lett...

Hóp-csup-csup, hóp-csup-csup, Üdvözítőnk lett.

Menjünk mi is hát Betlehembe át, Hóp-csup-csup...

Vigyük a dudát meg a furulyát, Hóp-csup-csup...

Ott majd dudálunk, sok jót kívánunk, Hóp-csup-csup...

Majd megfelel ő az Isten előtt, Hóp-csup-csup...

Aztán végtére Ámen a vége, Hóp-csup-csup...

Aztán a karácsony utáni napokban azt mondta nekem egy bizonyos Mária... – bizonyára lelki rokona az Eső-Virág Andrásnak, tehát nem a Szűz Mária, mert az nem trafikál olyannal, aki még Medjugorjéba sem megy el... Szóval azt mondja nekem a bokorportai karácsonyi

mise után ez a bizonyos Mária, hogy nem *oldó utójáték* illett volna Időtlen drámám végére, hanem még egy kis szentháromsági forgatás lett volna az illő befejezés. Nem tekintettem szavát férfi módon üres asszonyi fecsegésnek, hanem gondolkodtam azon, amit mondott. Csak kupálódunk mi is férfiak..., már amelyikünk. Aztán próbálkoztam egy negyedik szentháromsági forgatással, amit most majd előadok. De hát ezt megelőzte már három időtlen forgatás, amit ugyanúgy elfejtettünk e hosszú 2005. év során, mint az időtlen dráma egészét, így hát egy nagyon kicsit ismételnünk kell. Az első szentháromsági jelenetben a Fiú bejelenti, hogy hatalma van megszületni, a másodikban, hogy hatalma van az életét odaadni, a harmadikban pedig azt, hogy hatalma van az életét vissza is venni. Az Atya meg a Lélek megtárgyalják vele, hogy mivel is jár az idő világában ez a hatalom. Nem mondom el a tárgyalásnak a summáját sem, tessék tanulmányozni a szakirodalmat. Helyette inkább előadom a negyedik forgatás hiteles eredményét, az Időtlen dráma jelen pillanatbeli végét. Kérdezem: Most meg mire lesz a Fiúnak még hatalma? Nem lőjük le a poént, majd a végén megkérdezlek titeket, hogy mire is volt neki hatalma még.

7. jelenet

Ismét a Szentháromság időtlen világban, s az idő felől nézve a 2005. év elején, a Bokorújév napján.

Ismét a **Fiú** kezdi a diskurzust:

Nem vagyok elkeseredve. Akkor sem, ha úgy látszik, hogy Konstantin után a rám hivatkozók mindent elfelejtettek abból, amit tanítottam. Akkor sem, ha csak ezer év után támadt Francesco, aki újra megértette, amit azalatt a három év alatt mondtam. Nem lettem reménytelenné, mert vannak a 20. században is, akik értik, hogy miért jöttem. Nem is mind feltétlenül katolikusok, de az enyéim, mert szeretnek. Nemcsak minket, de szeretnek mindenkit... még a kissé tökéletlen magyarokat is. S ezek a magyarok is szeretnek minket meg felebarátaikat, ha nem is beszélnek mind magyarul, ha nem is mind katolikusok. Bokornak is nevezik magukat, s abból, amit tanítottam, ők annyit mégis megértettek, hogy csak kicsiny, szentháromság-mintájú, család-mintájú közösségekben óvhatják meg magukat a Mammon szívtelenségétől, hogy magukhoz tudjanak ölelni, visszaölelni minket. Vannak vértanúik, vannak hitvallóik, s még azt is tudják, hogy tovább kell lépniök. Tudják, hogy nem elég nosztalgizálni apáik-anyáik, nagyanyáik-nagyapáik teljesítményeiről. Tudják, hogy le kell mondaniok (Juj!) az erszényükről is. Még nem tudják, hogy hogyan lesznek képesek ezt a lépést megtenni, de tudják, hogy ezt is meg kell még lépniök.

Örülök, hogy bízol bennük – szólalt meg az **Atya**. Ha nem hazudnak maguknak, lépni fognak. Van harmadik nemzedékük, s ezek fiatalok. Neked is csak fiatalokkal sikerült, ami sikerült. A Te Tizenkettődben az átlagéletkor húsz év alatt volt: a *fiacskáidnak* nevezted őket. A Bokor öregjei szép munkát végeztek. Semmiféle szentnek mondott uralom (*hier-archia*), se világi, se más, meg nem rettentette őket. Kitarítottak. Becsületesek voltak. De mintha sok lenne nekik már a *jóból*. Mi viszont újra élünk minden új emberi nemzedékben. Úgy teremtettük meg őket, hogy a fiatalok még nem hazudnak, hanem azt mondják: amit látnak. *A bolondok meg a gyerekek mondják meg az igazat*. Azért, mert gyerekek, mert bolondok. S Szent Pál beszélt még a mi bolondságunkról is. Ki kell egészíteni tehát a sort: A gyerekek, a bolondok nem hazudnak meg még mi sem. Szép sor ugye: gyerekek, bolondok meg az Isten, a Szentháromság?! S különben is, első nemzedéküknek már egyre több és több tagja él velünk együtt házunkban, az örök lakóhelyen: Andi Budapestről, Bandi bácsi Szadáról, Gyuszi bácsi Nagysápról, A kis Effi és Feri bácsi innen, Fehérvárról, Hanc Laci meg a napokban hozzánk költözött Jahn Frici Tatabányáról. Ők is szorítanak az unokáknak...

S ekkor megszólalt a **Lélek is**: Én azért bízom bennük, mert lassan rájönnek arra, hogy a magunk képére teremtettünk embert. S arra is, hogy ezért lett az ember – nő és férfi. Lassan véget ér majd a csak-férfi-világ odalent. Az első lépés már megtörtént: a nők is férfiak

akarnak lenni. Persze majd leszoknak erről. Le, mert észreveszik, hogy ezzel kipusztítják magukat. Majd megértik, hogy nem az a dolguk, hogy a nők is gépészmérnökök és informatikusok legyenek. Azt, hogy nekik az *élet egyetemét* kell elvégezniök. Ha diplomát akarnak szerezni, akkor azt kell megtanulniok, amit oly szépen fogalmazott meg egy templomba nem járó, de katolikusnak született honfitársuk. Illyés Gyula ő, s a *Ditirambushoz a nőkhöz* c. versében írja:

*Nem a zablák, nem a zengések,
hanem a kosáron a fül;
nem az ostromok, a bekerítések;
hanem a korall-sor a nyak körül,
meg a tűzhely körüli székek;
nem a viharok, a ménék, a diadalzengések,
hanem a szitaszél-veretéseik,
ha a liszt megtömörül,
hanem a néma kitekintések
a téli ablak függönye mögül;
nem a havasok, a jeges meredélyek,
hanem a kézimunkázó vetések,
a vasárnap is orsópergetők,
hanem a csecsemő lebegtetések,
hanem a csermelyek, a csevegők,
nem a vezényszó, Rohamra! s Imához!
hanem a megfordított vánkös.*

Majd megértik, hogy sem a férfi, sem a nő – önmagában még nem ember. S azt is, hogy a nők nemcsak arra valók, hogy megszüljék gyerekeiket. Majd lassan kihálnak a papjaik, s megértik, hogy a férfiak magukban mindig maradnak kardot rántó, vagy büntető csodát produkáló Péterek. Az a hallatlan dolog tetszik nekem a Bokorban, hogy már vagy húsz éve egy-egy nagymamát választottak maguknak vezetőül. Meg hogy rájöttek egy katolikus férfivilágon belül, hogy a laikus is ember... Sőt, hogy az utolsó laikus nő is – ember. Ilyen nem volt még a világtörténelemben. Majd azt is megértik, hogy a nők nem háttér-ország, hanem ők az ország közepe. Hogy a tanítványoknak pároknak kell lenniök. Hogy nem arra teremttük a nőket, hogy a férfiak visszarángatói, hanem élen menetelő párjaik legyenek. Hogy nem sikerülhet addig az Isten Országá, amíg nem egymásra figyelő párok csinálják azt. S a **Fiú** ekkor újra megszólalt: Lehetetlen volt számomra párokat választani. Még írni-olvasni sem tanították meg a lányokat. Váló levelet csak nekik adhattak; ők szerencsére nem!

Házasságtörésért csak őket büntethették, a férfiakat nem. De tapasztaltam, hogy Magdolna szíve tudta, hogy csak egy a szükséges. S a keresztem alatt is csak asszonyok voltak. Ennyit tehettem csak. Bár nem tartozhatott Magdolna a Tizenkettőbe, az evangelisták mégis többször említik őt, mint a Tizenkettő bármelyikét, egyet, Pétert kivéve.

Ne mentsd és ne vádold magad! – mondta erre az Atya. Majd megtanulják, amit megtestesülésedkor még nem láthattak. Majd észreveszik életedben a sajátosan női *principiumot*, a női vonást-magatartást. Azt, hogy Te mindig csak vissza akartál szeretni engem.

Belekapcsolódní akartál abba, amit kigondoltam, hogy legyen meg az akaratom. S éppen azért tudtad megtenni, amit megtettél, mert megvolt Benned ez a Körünkből vitt és el nem feleddet tudomány: belekapcsolódní, eggyé vální, magadba fogadni. Azt, amit olyan feledhetetlenül mondott költőjűk: *Nem a vezényszó: Rohamra! Imához!, hanem a megfordított vánkös.* A vánkös megfordítása; az, hogy anya-meleget érezhessenek közeledben. Hogy a teljes biztonság érdekében megkérdezze a férfi asszonyától: Jó lesz ez így? S amire az ő, az asszony

– férjét is, nemcsak gyermekeit szerető női szíve igent mond, az lesz az, ami szentháromságivá formálja a világot. Az, ami kettejük közös akaratából születik meg. Igen – mondta a *Lélek* –, Francesconak is nászt kellett ülnie. Ha mással nem is, hát a Szegénység Úrnővel. Finom, érzékeny, a mi szentháromsági szándékainkba belesimulni akaró lelke érezte, hogy ki kell egészítenie magát. Klárával akkor nem egészíthette magát. E csonkaság vállalását az ő századában a Bennünket szeretés alapfeltételének tanították. S Francesco mégis meg tudta vigasztalni testvérét, aki nem tudott asszonyi ölelés nélkül élni: Te, semmi baj, ez igazán nem akadály a Isten Országának. Francesco sem volt pap, ahogy Te sem voltál pap, s Te is megérezted, hogy Magdolna a legfogékonyabb azok között, akik körülvettek odalent. Nagyon bízom benne, hogy lassan-lassan rájönnek, hogy képünkre és hasonlatosságunkra *androgúnoszt*, hím-nőt teremtetünk, s az *anér*, a férfi, a *gűné*, az asszony nélkül, egyik a másik nélkül – nem ember, s a másik nélkül az egyik sem az. Csak a férfi és a nő, ketten együtt hordozzák képünket-másunkat.

S amikor megértik ezt odalent, akkor tudok majd igazán szabadon áramlani, s úgy egyé tenni őket, hogy a világ legtermészetesebb dolgának fogják mindketten azt is tartani, hogy a gyerekért kell élni, a folytatásért. A mi folytatásunkért, a gyermekeink, a testvéreik-testvéreink folytatásáért, a mi Országunkért. Azért, hogy egyetlen családdá legyen az Isten egész népe, s mindegyik gyerek az Isten folytatása legyen. S nem sírhat a te gyereked úgy, hogy ne fájjon neked, s az enyém sem sírhat úgy, hogy ne fájjon Neked. Mert egyek vagytok ti mindannyian, ahogy imádkoztad is Tieid előtt az utolsó vacsora végén, amely imádságot balga folytatód-félremagyarázóid főpapi imának mondtak, amikor te még *alpapnak* sem mondtad magadat soha.

S újból a *Fiú* ragadta magához a szót: Tisztává tettem őket az általam tanított ige, a Szentháromság életének megmagyarázása által. Azzal, hogy elmondtam, hogy idefent mindenünk közös. Ami az Atyáé, a Fiúé is. Ami a Fiúé, az a Léleké is. Azt, hogy a szeretet nem ismeri az *enyémet és a tiédet*. A szeretet csak azt ismeri, hogy *miénk*. Jeruzsálemben az őskeresztények ezt megértették. Bízom a jövőben, hogy a kezdet nem marad folytatás nélkül. Hogy nem tudom mikorra, de megszületnek azok a tanítványaim, akik nemcsak azt tudják, amit Marx tudott. Nemcsak azt, hogy a termelő eszközöket köztulajdonba kell adni, hogy az emberi munka termékei mindenki számára elérhetőek legyenek. Hanem azt is tudják, hogy erre az erő, a gyilkos hatalom ereje teljesen alkalmatlan. Nagyobb baj lesz belőle, mint nélküle. A szeretet csak az adást ismeri, a vevést nem. A termelő eszközöket nem lehet köztulajdonba venni. Azokat is csak adni lehet.

S végül szavukat egymáséba öltve mondta **mind a Három**: – Jó nekünk, hogy értjük egymást. Értjük, mert isteni a szívünk, s az istenien jó szívből – ez a lelkiismeret – csak istenien jó gondolatok és jó tettek születhetnek. Majd csak megvalósul, majd csak megérti szívünkről szakadt gyermekünk, az ember, hogy minden isteni tudásunkat, akaratunkat, szívünk mozdulást, érzelmünket egybefogja az, amiről az érmindszenti költő is énekelt... Azt, hogy az összesen csak ennyi árad a mi szentháromsági világunkból: *egymást szeretni*. Nem több ennél a mi életünk, az Isten szentháromsági élete és Orzága se. Csak ennyi: szeretni. Bizony csak ennyi. S ennyi az ország teljessége is. Mi ez a teljesség? A mi szentháromsági, a magántulajdont nem ismerő életünk teljessé válása a magunk időben kitérítéséből megszületett emberekkel: az egymást szeretés, a mindenkit szeretés az emberek között is. S a végén **Hárman** még énekeltek is egyet. Egy Kodály-biciniumot. Azt hogy

Örvendjen az egész világ, Istentől plántált aranyág.

Kin örül dicső mennyország.

Aronnak ékes vesszeje, Megvirágzott csemetéje.

Mint mondolának gyümölcse, Kíváncos ékessége.

Ó szép fénylő csillag Pásztorok fölött villog.

Állhatatosságban ragyog, Kiért szívünk igen buzog.

S valahonnan a földről folytatták is:

Ne féljünk már az ördögtől, Ne rettenjünk bűneinktől.

Csakhogytisztán szentül éljünk. S az egekben részesüljünk. Amen

Mert odafenn is tudják, hogy az emberi történelem közepe a betlehemi éjszaka – mondja végül az **öreg krónikás**, aki bele akar lesni a Szentháromságos élet titkaiba. Sikerül-e neki, senki meg nem mondhatja, amíg idelent van. Csak annyit tudhat, amennyit tudott, ki tudja hány ezer év előtt, Hermész Trismegisztosz is. Mit? Azt, hogy: **fenn mint lent, és hogy lent, mint fenn**. A legnagyobb dolog a Földön a szerelem, s ez a szerelem szentháromság-mintájú.

S a legnagyobb dolog odafönt a Szentháromság élete, s ez az isteni élet bizony szerelem-mintájú. Hasonlítunk az Istenre? Ha igen, akkor alighanem Isten is hasonlít ránk.

Ki tud-e ez a szerelem bennünk annyira tágulni, hogy legyőzzük az enyém s a tiéd béklyóit, gondolati megkötöttségét? Megvalósítjuk-e a családok szerzetesi életét, vagy erre még várnia kell a Szentháromságnak, ez az a kérdés, amit 2005 karácsonyára el tudtam hozni nektek, Testvéreim. Annak következtében is, hogy köztetek él az a bizonyos Mária, aki azt mondta, hogy nem jó befejezés az *Oldó utójáték*. Amen.

Ezután öt perc csend, majd kezdjétek a hozzá-imádkozásokat.

78.SZIVESZTERI NAPLÓ

2005. DECEMBERVÉG

Városmajor, 2005. december 15.

(A regény 26. része). '74 nyarának végén meg kellett állnom. Hiába vettem be altatót, az sem segített. Nappal is használhatatlan voltam. Édesanyám már megvette a lakást Kamilla nővérem közelében az Örs vezértéri lakótelepen, és egyedül éltem a mátyásföldi házban. Elmentem az Sztk-ba s kértem beutalót egy idegklinikára. Azt mondták, hogy az nem megy olyan egyszerűen, de ha jó nekem a József Attila kórház is, akkor mehetek azonnal. Nem értettem a kérdésüket:

- Orvosi kezelésben részesülök ott?
- Persze, hogy részesülök, de az afféle zárt intézet...
- Akkor minden rendben – válaszoltam.

Megírták a papirosomat, s én bevonultam az intézetbe. Ott volt az újlaki templom felett Óbudán, a magasban, gyönyörű volt a kilátás. Egy Süle Ferenc nevű orvos kezébe kerültem. Elmondtam neki a bajomat. Kikérdezett, s én mindent vallottam neki, amiről gondoltam, hogy érdemes tudnia. Egyről nem tájékoztattam őt, mert nem gondoltam, hogy az is érdekes lehetett számára. Eszembe se jutott, csak most, hogy több mint harminc év múlva gondolkodom akkori állapotomon, fogok gyanút. Valamelyik nyári lgy-omon elhatároztam, hogy leszokom a jó tíz éve elkezdett cigarettázásról, mert hát még sem illik a Bokor-alapítóhoz(!) meg a nagy szentüléshez ez a pöfékelés. Nem volt még akkoriban nikotin-tapasz. *Ein Mann, ein Wort...*, leteszem és kész. Süle sem kérdezett semmi ilyesmit, hogy tájékoztathattam volna.

Számomra az intézet fegyelme semmiféle nehézséget nem jelentett. A noviciátus elmondhatatlanul zártabb világ volt, mint a József Attila, nem is szólva a Fő utcáról meg a Gyűjtőről. Kijárkálni nem lehetett, s talán hetenként volt egy látogatási nap, ha valakitől hisztériázás miatt meg nem vonták ezt a kedvezményt. Hamarosan szorosabb kapcsolatba kerültem Süle Ferencsel. Mivel az Intézet is gyakorolta a *csoportterápiát* – merő újdonság lehetett ez akkoriban –, megmutattam neki azt a tanulmányt, amelyet nem rég Barcza Barna írt lelkievezetési gyakorlatunkról, melyben benne volt a három elszámolás is. Elolvasta, s csak ennyit mondott:

- Jó, csak meg ne bolonduljon tőle az, aki csinálja.

Hetenként volt csoportterápia. Mindenki beszélt arról, amiről akart. Süle csak ült és hallgatott. A betegek általában életkörülményeikben találták idekerülésük okát. Az egyik asszony beszámolt alkoholista férjéről, akinek viselkedése miatt került volna ő ide. Ekkor megszólalt:

- Gondolja meg asszonyom, hogy egy lityi bor is többet jelentett már a férje számára, mint maga!

Nem teketóriáztak sokat ott az emberekkel. Magam a csoportterápián csak a bölcsességeimből közöltem egyet és mást, s nem viselkedtem gyógyulásra váró alanyként. Sülét ez nem zavarta, de megállapította, hogy túlsúlyos vagyok, s böjtre fogott, egy hetesre. Almákat rendelt nekem: kicsiket, savanyúakat, ízetleneket. Egy nap után ennek következtében még jobban kezdett fájni a fejem, s szóltam neki, hogy abbahagynám. Meghallgatott és nem engedett – végig kellett csinálnom a hetet. Látogatóim voltak, de én csak egyre emlékezem: Anca jött be Sárával. Sára nem volt még egy éves, az általvetőjében hozta őt anyja, s lerakta egy asztalra. Odajött egy ápolónő:

- Hát ezt meg kell zabálni!

Nem tudom, hány hét után engedtek ki. Akkor már tudtam aludni, s egy kicsit ennek következtében jobban is éreztem magam. A kiengedés előtti napokban kezdett újból zúgni a fejem, panaszkodtam állapotomat Sülének:

- Vissza kell mennie az életbe!

Közeledett a Karácsony. Karácsonyra el kellett készülnie a Karajnak. Jóska állt be helyemre. Meleg Iluséknál folyt a kötetek végső összerakása. Arra már ott voltam én is, s Jóska csak vigyázott, hogy *széjjel ne tépjem testvéreimet*. Nem nekem mondta, csak valamelyikünknek. Éva anyánk is panaszkodott Jóskának rám, hogy nagyon feszült vagyok diktálás közben, s Jóska megkérdezte, hogy szedem-e a bigyulákat, amiket felírtak nekem. Nem nagyon szedtem, de a szolás használt, és azután már rendesebben csináltam. '71-ben egy kötet volt a Karaj, '72-ben kettő, '73-ban négy, s az idén már öt kötet. Éreztük, hogy nem csak pislákolunk, hanem újra élünk, ahogyan éltünk már egyszer 25 évvel korábban. Növekedésünk, gyarapodásunk észlelhető volt mások számára is. A Regnumiak jövendőlték is:

– Most majd megint ti következtek...

Arra gondoltak, hogy majd mi megyünk megint börtönbe. Nem úgy lett. '72-re kiengették a papokat, mindet a börtönökből, csak Lénárd Döncinek nem kegyelmeztek. Puhult a diktatúra, Kádár meglátogatja VI. Pált és büszkén jelenti, hogy nincs már pap börtöneiben. De a pápa jól értesült, és mondja, hogy Lénárd Ödön piarista még ott van. A beszélgetés valamikor '76-ban történik a Vatikánban, Kádár intézkedik, és Dönci is szabadul. Ránk csak majd a '70-es évek végén kerül újra sor, de akkor újra megtöltjük a börtönöket, és tart ez az állapot a rendszerváltozás utolsó pillanatáig.

Az ávó azonban dolgozik ebben a pár börtönmentes évben is. Csak figyel, de már nem börtönözhet, Segít már neki a hierarchia. A hierarchia dolga lesz, hogy megfojtsa azt, ami az ávónak nem tetszik, de a maga eszközeivel már meg nem folythatja. Az ávó észleli, hogy élünk, de ebből számunkra most már nem következik újabb börtön. Ahhoz nekünk hét világrészre szóló botrányt kellett kavarnunk. Talán azért sem következett, mert az ávónak megmagyarázta talán Kádár, hogy mi már megszenvedtük a múltat s jövendőt. Kádár a Helsinki-megállapodás aláírására készült, amely biztosítja a szabadság-jogokat. S így a puhuló, de a harcot fel nem adó diktatúra csak annyit tudott tenni szegény, hogy Lékai László veszprémi püspököt Esztergomba hozatta apostoli adminisztrátornak. Lékai nem volt a 64-ben a püspöki tisztre emelték között. Még a második menetbe sem került bele, csak '72-ben szentelték püspökké. De ő a az ávó készíti jövő embere: '74 elején már ő az esztergomi érseki szék apostoli adminisztrátora, melyet a Szentszék '73-ban megüresedettnek nyilvánít, bár Mindszenty még él, s bár a pápa megígérte neki, amikor '71-ben kicsalták az országból:

– Amíg élsz, te maradsz Esztergom érseke.

Figyelő szemek sejtették Lékai nyomulásából, hogy ő az *eljövendő*, aki majd rendbe tenni rendeltetik, amit az ávó nem tehet már rendbe, s aki folytathatja, amit az ávó kezdett: – érseki jelmondatának szellemében visszavágja (*Succisa virescit*), amit az ávó nem volt képes visszavágni... Még nem látszik, hogy pontosan mit. Mi sem tudjuk még egész pontosan, ő is szegény aligha. Mit? Azt, hogy bennünket vág vissza, s mindazt, amit a földalatti egyház tenni tudott.

A Bokor élete ez időben még mindössze három egyházmegyére terjedt ki: az esztergomira, a vácira és a fehérvárra. Lelkigyakorlatainkat ezért a Budapest közelében levő falvak plébániáin tartottuk. Akármilyen titokfegyelemmel dolgoztunk is, az elhárítás rendre tudomást szerzett rólunk: hogy ekkor meg ekkor ebbe és ebbe a faluba készül húsz ember, hogy a plébánia épületében három- vagy négynapos lelkigyakorlaton vegyen részt. Beépített testvérek által szerez tudomást, egyebünnen? Nem tudjuk. Az ávó nem tartóztat le bennünket, vissza sem fordít, amikor leszálltunk a vasútállomáson. Helyette értesíti a területileg illetékes főpásztort, aki pedig kiküldi a színhelyre a püspöki vikáriust (helyettesét) vagy irodavezetőjét, hogy zavarja haza a lelkigyakorlatozókat. Nem sikerült nekik. Kezdték a plébános meggyűrésével. A plébános vagy Bokor-tag volt, vagy szimpatizánsunk. Ezt mondták az őket meglátogató egyházi méltóságoknak:

– Akik idejöttek, imádkozni jöttek. Akik idejöttek, a barátaim... Azért van ez a nagy üres ház, hogy imádkozzanak benne. Örülök, hogy jönnek.

Volt magas egyházi látogatóik között olyan is, aki nem adta meg magát könnyen. A plébánostól megtudva, hogy a lelkigyakorlat vezetője *civil* (egy harminc év körüli többgyermekes fiatal mérnök), bemegy a lelkigyakorlatozók közé, s keresetlen egyszerűséggel megkérdezi az említett vezetőtől:

– Magának kiadott erre megbízatást?

Márci Imrének hívták a fiatal családapát. Az halkán, de határozottan válaszolt:

– Jézus Krisztus.

Ezek után a püspök helyettese nem tudott mást csinálni, mint hogy dolgvégezetlenül hazament. '74-ben még egyikünk sem álmodott arról, hogy tizenöt esztendő múltán majd glasznoszt meg peresztrojka következik. Bent voltunk az egérfogóban, s nem lehetett helyzetünk normalizálódására számítani. Életünket vagy egzisztenciánkat naponként vittük a vásárra. Jézustól kapott megbízatásunkról nem volt papirosunk egy olyan világban, amelyben sokan igyekeztek följegyzéseket készíteni (későbbi néven: III/III-asok), hogy azokkal *lefedjék* magukat. Jézus nem bízott minket felemás (kollaboráló) magatartásra, s így nem is kaptunk az ávótól *fedőnevet*. Jézus másra bízott: legyen a beszédünk *igen és nem*. Vagy igen vagy nem, de az igen is, a nem is, a kettő együtt – nem volt benne Jézus szótárában. Nem is volt papjaink közül egyetlenegy sem, akikre kispapokat bízhattak volna püspökeink. A szemináriumi előljáróknak élvezniök kellett a kormányzat, a Párt bizalmát. Mi nem élveztük azt, s így a szemináriumok kispapjai csak titokban, előljáróiktól rejtve kereshettek meg bennünket.

Egyetlen erős szálnak kellett megtartania minket vállalkozásunkban. Erről a szálról beszél 1974. évi karácsonyi elmélkedésem is.

Szeretetről csak szerelmes beszéljen!

Testvéreim, Izajás mai szentmisénk első olvasmányában arról beszél, hogy maga az Isten az, aki a szabadulást hozza az Ő népének. A latin-amerikai teológia, a Harmadik világ teológiája – felszabadítási teológiának mondja magát. Támadóinak ez a teológia azt válaszolja, hogy sokkal többről akar beszélni, mint merő forradalmi teológiáról. Az ember teljes értékű felszabadításáról akar beszélni akkor, amikor Istenről szóló logoszt, azaz igét akar keresztény teológiaként beleállítani a keresztény igehirdetés és a Krisztust-értelmezés történetébe. Az Isten szabadulást akar hozni az embernek, maga az Isten akarja azt elhozni. Aztán lett az egészből – egy csecsemő. Egy csecsemő, aki magát sem tudja megvédeni. Mások megvédésére, mások szeretetére reászorulón fekszik egy egyszerű pólyácskába bugyolálva. Olyan egyszerűbe, amilyent hosszú úton magával hordhat egy úton levő várandós asszony, akinek az úton elérkezhetik az ő órája. Isten maga hozza a szabadulást az Ő népének – éneklí Izajás sok-sok századdal a betlehemi éjszaka előtt... És lett belőle ez az egyszerű pólyácskába betakart csecsemő, és lett belőle istálló és jászol, amelybe meleget csak a marha lehel. A Kúnszentmárton mezővárosában született karácsonyi népi ének elmondja, hogy mi mindene nem volt meg ennek a Kisbabának. Nincs Jézusnak ruhácskája, / Nincs Jézusnak subácskája... /Úgy kell néki, jól van néki, / Minek ment Jeruzsálembe, / Mért nem jött Kúnszentmártonba...

Ez lett az Izajástól megígért szabadulásból, amelyet Isten maga hoz el az Ő népének. A folytatás méltó párja volt a kezdetnek. Olyan, hogy Istennek az izajási vonalában álló legkülönb és legnagyobb tolmácsa, a prófétáknál is nagyobb tolmács, Keresztelő Szent János Machaira várának börtönében ül. S onnan elküldi Jézustól még meg nem hódított tanítványait Jézushoz ezzel a kérdéssel:

– *Te vagy az Eljövendő, a megígért szabadító, maga az Isten által hozott szabadulás, vagy mást várjunk?*

Az ember szabadulásra váró lény. El kell jutnunk oda, hogy jóllakjunk és legyen melegítő ruhánk és meleg lakásunk, hogy megvilágosodhassék előttünk: mérhetetlenül többre van

szükségünk ahhoz, hogy megszabaduljunk a szorongatásoktól, a lét fojtogatásaitól és kínjaitól, mint hogy ennivalónk, ruhánk és lakásunk legyen. Az embert szorongatja a betegség, szorongatja a halál, szorongatja a sikertelenség, szorongatja az élet értelmetlensége, és szorongatja a magány. Rengeteg minden szorongatja az embert. Ezekből a szorongatásokból, amelyek sokszor kínosabbaknak és értelmetlenebbnek tetszenek, mint az éhség és fázás, ruhátlanság és lakástalanság szorongatásai, várja az ember a szabadulást, amelyet Isten maga hoz el számára. Várja... És jött egy szeretetet és védelmet igénylő kiszolgáltatott csecsemő... Várja, és a folytatás olyasvalami lett, amitől az Isten első számú tolmácsa nyugodtan rohadhatott Machaira várában, várva a pillanatra, amikor egy szép táncoló leány kedvéért, egy szép asszony öleléséért, ennek az első számú prófétának a fejét egy tálcára teszik. Isten maga hozza a szabadulást?

Életének egy nagyon válságos percében Keresztelő Szent János megkérdőjelezte a századokon keresztül folyó ígéretnek az értékét, és megkérdőjelezte az ígéret teljesedését. Mi is kérdezzük: Mi szabadít meg bennünket a szorongástól? Mi adja nekünk a szabadulást? Az embert nem teszi boldoggá az, ami majd csak lesz. Nemcsak a köszönöm szépen lehet dugig és unalomig tele a padlás. Ígérettel is tele lehet ez a padlás. Annyi az ember és az emberiség történetében a semmivé lett ígéret. Szabó Lőrinc emlékezem, aki húszévesen írta le e sorokat: Nézd, új jakobinusok állnak a Volga vizénél! / s már csattog az ostor, új urak ostora új rabokon. / Új rabok, új éhség, új börtönök! / Újra hiába zökkent régi sínéről újabbra a régi világ: / új függönyök mögött pereg az ember Tragédiája, / s üres egekbe vezérli a bűn a szeretet dalát.

Szolzsenyicin művei döbbenetes erővel számolnak be róla, miként nem valósulnak meg a legharsányabb és legmegalapozottabbaknak látszó ígérek. Hogy ezekre az ígéretekre, amelyek hamis ígéreknek bizonyultak az ember számára, egyáltalában sor került, csak úgy volt lehetséges, hogy beleunt az emberiség azokba az ígérekbe, amelyeket Isten, Jézus és az Anyaszentegyház nevében ígértek neki. Többet érőnek látszott minden olyan ígéret, amely zárójelbe tette Isten, Jézus és az Egyház nevét. Többnek, mert unalomig megelégtelte az ember, hogy megetessék a jövőben és a majd bekövetkező boldogsággal; a magam bűnét és a másoktól és helyettem és nevemben elkövetett bűnöket megbocsátó Istennek a megbocsátásából fakadó boldogsággal.

Az ember nem érkeltelen a jövő iránt. De a jövő csak akkor szolgálhat bele az ember felszabadulásába, ha van valami jel, amely záloga, biztosítéka és előkészítője az ígéret jövőbeli teljesülésének. Az Isten maga hozza a szabadulást... De hogy ezek a sorok muzsikálnak az ember számára, ahhoz valami behelyettesítésre van szükség. Meg kell érteni, hogy ez az Isten egészen bensőségesen egyet jelent a szeretettel. A Szeretet maga hozza a szabadulást az embernek. Csak ez hozza a szabadulást, semmi más. Nem! Mert az az igazság, hogy ember vagyok: szeretném, ha szeretnének. Mesélhet akárki akármit, és szólhat prófétai bizonyoságtévő erővel akárki akármit... akár az eredeti bűn eltörlésével megszűnt elidegenedés végleges és végérvényes megszűnéséről is – mindez csak szó a számomra. Szó, amelyik semmit sem szól hozzá az életemhez: szeretném, ha szeretnének. Ha van, aki szeret engem, akkor szorongásaimban van orvosság; akkor van, akihez odabújhatok, akkor van, aki engem megért... akkor nem vagyok egyedül. Az Isten maga hozza a szabadulást, a Szeretet maga hozza a szabadulást. Legyen az Isten akárki más, mint a Szeretet, ha nem az, akkor nem hozhat számomra semmiféle szabadulást. A prófétai ígérek abban az esetben jelenthetnek számomra valamit, ha ez az Isten maga a Szeretet. Tapasztalni akarom... nagyon közélről, életközélből, emberközélből és embertől akarom tapasztalni, hogy szeret. Tapasztalni akarom, hogy értem van, hogy fontos vagyok neki, hogy összehasonlíthatatlanul és mérhetetlenül több vagyok számára, mint valaki, akire csak reá kell köszönnie, meg kell emelnie a kalapját, széjjel kell húznia a száját jobbra és balra 1 cm-re.

Amikor idáig eljutok az elmélkedésben, már látom, merre kell tovább mennem. Te is azt akarod, hogy szeressenek; én is azt akarom, hogy szeressenek; ő is azt akarja, hogy szeressék. Micsoda sírás- és zokogáskórus állítható össze ebből a tenger szorongásból, szabadulást és megszabadulást várásból. Nem kell nagy ész, hogy rájöjjenek: Nem szerethetnek engem, ha én nem szeretek. Közel négymilliárd ember vár egytől, kettőtől, háromtól, négytől, tíztől szeretetet, s az Isten nem tud négymilliárd és negyvenmilliárd példányban újra és újra megtestesülni. De valamit tud. belelehelni a maga Lelkét négymilliárd emberbe. Olyan lelket lehelt belé mindegyikünkbe, hogy mindegyikünk tud tíz másikat szeretni. Van negyvenmilliárd ember, én reám is juthat tíz, akinek én nagyon fontos vagyok. Meg kell tanulnom tehát a szeretet művészetét, csak így következik el a szabadulás számomra.

A szeretet művészetét meg kell tanulni. Azt kell szeretnem, aki igényli, hogy szeressem őt. Borzasztó szorongások és fel nem szabadultságok következnek be abból, ha olyasvalakit akarok szeretni, aki nem szorul reá a szeretetemre. Nem kell fojtogatnom, nem kell gyilkolnom szeretetem felkínálásával azt, aki nagyon jól megvan énnélkülem. Ha ezt csinálom, nem őt akarom szeretni, hanem magamat akarom szeretni azzal a rövidzárlattal, amely önmagától csak önmagáig, boldogtalan önmagáig ér. Meg kell tanulnom a szeretet művészetét. Azt kell adnom a másiknak, amit vár tőlem. Figyelnem kell tudni a másakra: mi az, amit igényel tőlem.

Ugyanakkor nem lehet végső szempontom, hogy mi az, amit ő vár tőlem. Miközben teszem, amit kíván tőlem, világosan éljen bennem a végső szempont: meg kell tanítanom szeretni. Meg kell tanítanom őt is arra, ami biztosítja számára a végleges felszabadulást. Maga az Isten hozza a szabadulást nekünk. Ha megértettük, hogy Isten a Szeretet, akkor a szeretet hozza a szabadulást nekünk.

Ez a szeretet teljesítményekben fog jelentkezni: mennyiségben kifejezhető teljesítményekben, minőségben kifejezhető teljesítményekben. Kitakarított szobában, leadott fizetésben, időben fölkelésben, munkahelyi helytállásban és egyéb nagyon prózai, mindennapos cselekedetekben fog majd megjelenni. Nem fog himnikus érzéseket kelteni szívünkbe, de valamit belerak majd a szívünkbe. Egész életünkre szólóan egy hangot, amelyik hang világosan szól: Azt teszed, amit kell... a jót teszed... azt teszed, amire lettél... az értelmeset teszed. És ahogy a vasreszelék rendeződik az üveg alá tett mágnespatkó hatására, úgy rendeződöm én is majd annak erejében, hogy tanulom a szeretet művészetét. Úgy rendeződöm minden porcikámmal és egész életemmel – Isten rólam, rólunk, emberekről elgondolt gondolata szerint.

A Szeretet maga hozza a szabadítást az ember számára a szorongásokból, az élet értelmetlenségéből, a magányból, s abból, amit Goethe Faustja így fejezett ki: Egy kutya se élne így tovább. Bizony nem. Ha a szeretetre megteremtett ember megpróbál valami egyéb törvényhez igazodni, akkor olyan az élete, hogy egy kutya sem cserélne vele.

Szeretetről csak szerelmes beszéljen, mert aki nem szerelmes, az hiába beszél a szeretetről. Nem lesz meleg a saját szíve, és másoknak sem fogja meleggé tenni a szívét. Csak a szerelmes beszéljen a szeretetről. Vagy, szerényebben fogalmazva, aki nem adja föl soha a reményt, a küzdelmet és a törekvést, hogy újra és újra szerelmes legyen; aki tovább harcol érte – ha el is halványodott a szerelem életében –, hogy az a szerelem megint olyan erős legyen, mint amilyen volt.

Kibe lehet szerelmesnek lenni? Abba, aki engem nagyon szeret, aki mindig van számomra, aki nem fordít nekem sohasem hátat, aki nem szeszélyes, s akivel szemben nem lehetek olyan pimasz, hogy ne álljon újra szóba velem. Abba, aki látva bőgő képemet és folyó könnyeimet, ezt mondja: Nem számít semmit, kezdhetiünk mindent újra. Amíg szerelmes vagyok abba, aki ilyen, addig nem fáradok bele abba, hogy mindennap újra kezdem a szeretetet. S amíg mindennap újra kezdem a szeretetet, addig fiatal vagyok. Addig nem vagyok életunt, addig meg tudok birkózni betegséggel, börtönnel, halállal is. Addig megbirkózom magánnyal és mindazzal, amit az élet jelent. Még a legborzasztóbbal is, saját bűneimmel. Amíg szerelmes

vagyok, addig nem legyintek saját magamra. Amíg szerelmes vagyok, addig ember vagyok, aki tovább tud menni az úton. Amíg szerelmes vagyok, addig szeretni tudok; s amíg szeretni tudok, addig engem is szeretnek. S amíg szeretnek, addig nincs szorongás a szívemben.

A Szeretet hozza a szabadulást. Ezért ezt a szeretetet kell deklinálnom az eszemmel, és ezt kell deklinálnom és konjugálnom az akaratommal, és ezt kell beleraknom abba, ami értelemnél és akaratnál mélyebben van bennem. Ezt kell átölelnem az érzelmeimmel. Őszülő vagy nem őszülő fejjel – betlehemi éjszakának Kisbabája, fel tud-e melegedni a szívem irántad? Mert amíg föl tud melegedni a szívem, addig boldog is tudok lenni. Amen.

A szerelem mindig termékeny. Sohasem meddő. Hallottátok ezt a mesét: *a Kisbaba felnőtt, szerelmes lett az Istenbe, aztán senkit sem talált, akire szeretetét árasztotta volna, s visszament Atyjához azzal, hogy nem sikerült...* Ilyen történet nincs. Ez a történet nem Jézus története. A Bokor története is addig jézusi történet, amíg van benne termékeny szerelem. A karácsony előtt induló év is, hiába őszöltem a József Atillában, ilyen év volt. '75 nyarán már három B-lgy-ot tartunk: Ócsán Bisztrai Lacinál, Súlyben Szegedi Lacinál, és Szentlelken Havasy Gyuszinál, mert 11 új bést hívhattunk meg. Kik? Hát az alapközösségek és a Kávé tagjai – közös és egyhangú döntések alapján. Boldog örömben és reménységben, mert ezek a testvéreink is beindultak. Mind a maguk módján. Mit csináltak? Gyűjtöttek valakiket: népet az Isten Országá építésére.

Kiket? A régi debreceniekből Erzsót és Emilt, akik az Öregek I.-ben leltek otthonra. S beért az Öregek II.-nek a népe is. Ott vannak a Pelék: Mária és Karcsi, a Gyombolaiék: Éva és Marci, s beért Sári is, akivel még '49-ben találkoztam az első szegedi lgy-omon, s aki már '45-ben is ott volt Szakcsón, a háború utáni első ifjúsági táboron, melyen rajta kívül még egyikünk sem vett részt. És Sári férje, Pista, nem volt ott? Ő nem, s később sem lett bés. Megakadt fejlődésében vagy más okon? Ki tudja? Pedig sokat jártam hozzájuk, nagyon szerettem is Pistát, évek hosszú során hozzájuk jártunk rendre újévezni, s bekerült Pista talán az Öregek II.-be is. Aztán valahogyan elmaradt belőle.

Egy alkalommal a KIO első kötetéről beszéltem Pistával, s a Fiú szentháromsági szerepéről volt szó – már nem tudom melyik szerepéről –, s Pista ezt találta mondani:

– Úgy lehetséges az, amit kérdésbe tettél, hogy nem is volt a Szentháromság második személye Jézus.

Megállt szavára az ütő bennem, s csak ennyit mondtam:

– Körünkben nem lehet ilyet mondani.

Talán nem is gondolta komolyan, amit mondott, csak jópofáskodni akart... Majd harminc évvel később azt fogalmazták valakik közülünk, hogy *katolikus gyökerű* közösség a Bokor. Nem csak ilyen gyökerűnek, hanem *katolikus* közösségnek éltük meg magunkat mindnyájan még harminc éve, mely szívesen látja ugyan a nem katolikus (pl. protestáns) érdeklődőket, de a katolikus Krédót nem kérdőjelezhetette még meg senki, mert nem felbontani jöttünk a törvényt, hanem jézusivá tökéletesíteni, s ahhoz felzárkózni.

És beérni látszott Müli Magdija is, aki részt vett '50-ben a pesti lányoknak tartott börsönyi lgy-omon, s Mülivel együtt istápolat bujdosásom idején 56 után, s akit majd '61 után otthon-otthon hagytunk, amikor Pistával kajakozni mentünk. S beért a seminarista Lajcsi is, az akkor még szemhatárunkon kívül eső Erdő Péter évfolyamtársa. Meg beért Zsuzsa is a Fiatalok I.-ből, aki részt vett a börtön utáni első lgy-on a csatárkai faházban, és még Zsike is, aki a Bokor abszolút rekordere, mert, miként Mária Terézia is, 16 gyereket szült Nácinak, és egyenként mindet...

– *Ha minket is elfúj az idők zivatarja, nem lesz az Istennek soha több magyarja* – énekelte 1848-ban Arany János. Lehet, de amíg él a Bokor, mindig lesz az Istennek magyarja. Miért? Mert addig nem felejtjük, hogy ha az Isten nyulat ad, füvet is ad hozzá, s ránk is érvényes, amit Ady énekelt Polóniáról: *Halat a Visztula s gyermeket / A lengyel asszony ad örökké..., S*

nincs ott pokol és nincs ott Halál, / Ahol dalolni s szülni tudnak. Olyannyira katolikusok voltunk, hogy nem kevesen túlteljesítették akkor jelszavunkat a *féltucat gyerekről*, pedig senki se mondta nekünk, mint a jezsuita páter kettőkézű szüleimnek: Kedveseim, nagyon szeretem magukat, de a pokolba kerülni nem akarok maguk miatt... s lett ebből még öt Bulányi-gyerek.

Erről jut eszembe, hogy alighanem ezen a nyáron nyaraltunk először Sikondán. Az előző évben pedig hol? Már meg nem mondom. Miért? Mert akkoriban még nem írtam Naplót, melyből most egyszerűen csak kikereshetném. Nem írtam, de ha írtam volna, akkor már túl lennék a harmincadik kötetem, s ezt az irdatlan mennyiségű betűtömeget ki olvasná el? Mással voltam elfoglalva: szerencsére mást kellett írnom. Két évet is nyaraltunk ott, nem is tudom már, ki szerezte ezt a lehetőséget nekünk. Volt ott egy fiúszobánk, meg egy lányszobánk. Reggel miséztünk, elmélkedünk, zsolozsmáztunk, nap közben meg fürödtünk, aludtunk, s este meg nótáztunk bele az éjszakába, s erről jutott most eszembe Sikonda.

Énekeltük a *Felszállott a páva* Ady-írta, mindegyik szakaszát. De hittél: *Vagy lesz értelmük az új magyar igéknek...*, s mi közben a mi hitünkre s ígéinkre gondoltunk. Belemelegedtünk, s éjfél fele járt már az idő – népdal kincsünk kifogyhatatlan volt –, s a sor rám kerülve, rázendítettem én is egyre:

– *Meghalt, meghalt a cigányok vajdája, vajdája. A vajdáné sátorfáját siratja, siratja: Gáre gyopár bigyánszkule gajdule, gajdule, hoppingále, szavalingi szuszki, szuszki.*

S ahogy énekelünk, egyszer csak cigányok másznak át a kerítés bezárt vaskapuján, s mondják, hogy ezt énekeljem nekik el másodszor is. Énekljük, s ők a lábunkhoz guggolva, révülten hallgatják. Volt-e valami értelme e feltehetően cigány szavaknak, nem tudom, de megfogta őket fajuk dallama, a *vajdáné síratójáé*. Ma is borzongok ettől a páratlan, cigányokkal találkozástól életemben, amikor megérezhettem, hogy két etnikum, az övéké meg a miénk, egy pillanatra egybeforr, mert azt énekelem, amit ők a magukénak tudnak. S ez is beletartozik abba a szerelembe, melytől kótyagos volt Jézus, s nyomában én is és más is azzá lett. Abba, hogy a szerelem nem ismer határokat, egybe akar ölelni mindenkit. A cigányokat is. A hétgyerekes Takács Gusztai mondta egyszer:

– A jövő századra már csak takácsok meg cigányok lesznek az országban.

Bokor-gyerekek is, ha jól látom. Hogyan csináltuk, amikor mindenki sírt, hogy nem lehet megélni abból, amit keresünk? Mindenki magában is valahogyan, de a két-három hetenkénti csoporttalálkozókon – közösen is. Ott hogyan? Szövegeket analizáltunk, s mivel a jézusi szövegeket a KIO már analizálta, valamikor ráfanyalodtunk a páliakra. Az elmúlt hetekben volt egy kis létszámúvá zsugorodott közösségi találkozóm, s azon egy, csak pár esztendő Bokor-múlttal rendelkező, huszonéves meg találta kérdezni:

– És mitől lelkesedtetek be?

Gondolkodtam, s rávágtam:

– Alighanem az analízistől is.

– Hogyan kell azt?

– Ha kedvetek van hozzá, szívesen megmutatom.

Ráállottak, s én mondtam:

– Vegyetek elő papírt és ceruzát. – Majd kiosztottam nekik három különböző szentírást. Egy Károly-, egy Békés-Dallos- s egy Csia Sándor-félét, magamnak pedig elővettem a görög eredetit s annak Jeromos-féle latinra fordítását. Este nyolc óra volt már, s nem a szokásos kilenckor, hanem tízkor mentek haza.

– Keressétek meg a Római levél 1. fejezetének 1. versét!

Felolvasta mindenki a maga szövegét, én is lefordítottam az eredetit, meg a latinját.

– Most maradjunk vagy jó öt percet csendben, s próbáljatok ebből a versből lehetőleg tövagy egyszerű mondatokban megállapításokat formálni.

Amikor már mindegyikünk abbahagyta az írást, ki-ki felolvasta, amit legyártott. Utána meg azt mondtam, hogy próbáljunk most közösen megegyezni, hogy melyeket fogadjuk el a

leírt mondatokból. S hozzáfogtunk az egyezkedéshez. Munka közben rendre elmondtam a harminc évvel korábban kialakult elveit az analízisnek:

– Kódexmásolás nincs! Elmélgedések sincsenek, akármilyen helyesek legyenek is önmagukban meg jámborak! Csak azokat a megállapításokat fogadjuk el, amelyeket a szerzőnek, aki leírta valamikor ezt a verset, *szükségképpen gondolnia kellett*, amikor versét megfogalmazta. A szóban forgó vers ezt mondta: **Pál, Krisztus Jézus szolgálja, meghívott küldött, akit elkülönítettek Isten jóhírére.**

Jó egy vagy másfél óra múltán a következő tételekben állapodtunk meg:

1. Pál – Jézus szolgálja vagy rabszolgája.
2. Pál Jézust szolgálja.
3. Jézus – a Krisztus, azaz a Messiás.
4. Pál – küldött.
5. Pált valaki küldte.
6. Pált vagy az Isten vagy Jézus küldte.
7. Pál meghívásban részesült.
8. Pált elkülönítette valaki. Isten vagy Jézus lehet ez a valaki.
9. Isten – van.
10. Istennek van jóhíre.
11. A jóhír hirdetendő.
12. Pál ennek a hirdetésnek szolgálja, meghívottja, elkülönített küldöttje.
13. Pálban nem saját akaratából született meg az elhatározás, hogy hirdesse a jóhírt.
14. Pál ismeri Isten jóhírét.
15. Jézust szolgálni – ez Isten jóhírének hirdetését jelenti.
16. Jézust szolgálni kell.
17. A kortársai közül lett Pál elkülönítve erre a feladatra.
18. Van, akit Isten nem különít el erre a feladatra.

A munkát elvégezve, azt mondtam, hogy most gyűjtsunk gyertyát. Eloltottuk a villanyt, és sötétben maradtunk. A hosszú csendet magam törtem meg. Mivel? Egy elmélgedéssel. Miről? Próbáltam behelyettesíteni magamat Pállal. Megköszöntem, hogy én is megismertem Jézust, hogy a szolgálja lettem, hogy elkülönítettek... Aztán vagy öt perc múlva abbahagytam. Újra csend lett. Aztán szép sorjában megszólalt a három fiatal, s ők is imádkoztak, és nem röviden, és nem szabványosat. A lelkük mélyéből imádkoztak. És nagyon úgy tetszett számomra, hogy mindannyian lelkesek lettünk újra, harminc év után is attól, amit csináltunk.

A megszokott rend szerint azért választottunk a találkozó végén a következőre házifeladatot is. Nagyon kíváncsian várom a januári, a következő találkozást. Azt, hogy igénylik-e az analízis folytatását? S azt is, hogy igényelnek-e egy olyan lelkigyakorlatot, melyen reggeltől estig és három napon keresztül csak ezt csináljuk? Lehet, hogy nem. Lehet, hogy leves-felmelegítésnek érzik. De apáik nemzedéke ezen nevelkedett, nagyapáiké is, és ennek erejében lettek lelkesek, és csináltak is valamit. Az Isten Országában az írástudónak *régit és újat* kell előhozni kincseiből (Mt 13,52).

Mit írtam akkoriban Napló helyett? Csak '79-ben mentem nyugdíjba. A Tempót már '69-ben otthagytam, 71 őszén Dombi Feri elment Alsószentivánba, s hamarosan nekem is kitellett ott Szenderfi plébánosnál az esztendőm, tehát csak fordításokból éltem. Ez a fordítás viszonylag kevés időmet vette igénybe, így is fényesen megéltem belőle. Olyan anyagokat kaptam, hogy egy délelőtt megkerestem velük ezer forintot is. Milyeneket? Példaként elmondok egyet. Az ELTE filozófiai tanszékén működött egy professzor, s az logika-történetet akart előadni. A logika történetét pedig megírta egy német tudós, akinek *Ueberweg* volt a neve. Öt kötetben írta meg. Az öt kötet lapjain felül volt egy-két sor magyarázó német szöveg, alatta pedig az illusztráló szövegek – görög, latin, ófrancia, ónémet, óangol nyelven.

Lektort is kellett szereznem. A Nyelvtudományi Intézet hivatalosan igazolta, hogy az erre alkalmas személyt Kovács Teréznek hívják. Sürgősséggel rendelték. A fordítási alapidíjra járt 25-25 % kiegészítés, mert sürgős volt a munka, mert különleges szakszöveg volt, mert kihalt nyelveken írták. A lektorálásért is járt 50 %. Azt is én kaptam meg. Hogyan? Úgy, hogy egy példányt a lektor javított... – néhány stiláris mozzanatot. Ez összesen 125 % felárat jelentett.

A közelemben – akkor már újból az Atilla úton laktam, csak a másik végén, a Moszva tér közelében – élt egy asszony, aki nem tudott eljárni sehova sem dolgozni, mert vigyáznia kellett 200 cm magas kisfiára, aki értelmi fogyatékos volt – egy három éves gyerek értelmi képességeivel. Reggel 8-ra mentem, ő várt már az előre elkészített és összegémelt, beindigózott hat lappal – negyven példányban. Úgy diktáltam, hogy nem kellett megállnom, ha lapvégre érkezett. Csak kidobta a teleírt lapot, kiszedte a következőből a gémkapcsot egy-két másodperc alatt, s így én folyamatosan diktálhattam tovább a szöveget. S készülnöm a diktálásra nem kellett? Hát csak annyit, hogy otthon átolvastam a szöveget. A német és a középkori skolasztikus latin szöveget gond nélkül értettem, kezembe se kellett vennem a szótárat. A ritkásan előforduló görög meg ó-francia stb. szövegekkel bíbelődtem egy kicsit, de jegyzetet nem kellett készítenem, tudtam azokat is kapásból fordítani. Déli 12-re elfogyott a negyven lap. Azokat a gépelőm másnapra széjjelszedte, az indigókat berakta a következő alkalomra szóló negyven egységbe, s én megkaptam a hat példányt, amikor újra mentem. Hetenként egy pár délelőttöt dolgoztam, s kerestem egy-egy alkalommal jó ezer forintot. A hármezer forintos havi fizetés akkoriban már jó fizetésnek számított. S a gépelőm is jól járt: az alapidíjon felül kapott valamit a plusz példányokért is, s a lektorálás következtében dupla alapidíjat. Nem én fizettem őt, hanem közvetlenül a Fordító Irodánál vette fel a munkájáért járó pénzt. A szövegeket pedig az Irodába Éva anyánk szállította, akivel sűrű kapcsolatot tartottam fenn Bokor-beli dolgok diktálása címén, aki naponként adta le anyagjait ott, mert Demény Pali gépelője volt. Nekem csak havonként kellett bemennem, hogy hazafuvarozzam a pénzt. Mire költöttem? Majd elmondom, ha odaérünk, mert most még csak '74 végén járunk.

Az imént kérdeztem, hogy mit írtam akkoriban Napló helyett. Hát Pál-szintézist. *Szent Pál teológiáját* nyolc kötetben, s jó húsz éven át, ha nem is egyfolytában. Jézussal könnyű dolgom volt. Az ajkára adott anyagot feldolgoztam röpké hét év alatt, s közben még trógeroltam is a Tempónál. Pállal nehezebb volt a dolgom. Nem volt a páli anyag hosszabb a Jézus ajkára adott anyagnál, de Pál teológus volt, Jézus meg néptanító. Jézus főleg csak mesélt és mesélt, Pál meg úgy fogalmazott, mint aki elvégezte a jeruzsálemi teológiai főiskolát, meg még Arábián is volt – hitem szerint – egy három éves posztgraduális tanfolyamon. Meg sem kíséreltem a jézusi anyagnál használt módszerrel dolgozni: azzal, hogy kiírom a teológiai tartalmú mondatokat, s betűket írok hozzá. Csak megpróbáltam a páli anyagot beöntenem a hét év alatt megformálódott jézusi végeredményekbe. A *Honnan jött?* tematikában a páli anyag csak egy hosszú fejezetet adott: *Szeretet és Szentháromság* – egyetlen numerusát a *Szent Pál teológiája* c. művem 113 numerusának. A *Miért jött?* pedig elnyelte az egész páli anyagot. Az *Út*-ból csak egy vékony kötetecske lett: *Erény-e az engedelmesség?* címmel. Pál életét már nem írtam meg, hiszen ő még sem testesült meg Betlehemben – ezért hiányzik a *Nem fogaduk be!* paralellje. S hiányzik Az *Ország* megfelelő kötete is, mert ez az ország Pált kevésbé érdekelte, mint Jézust.

Több mint húsz éven keresztül dolgoztam rajta. Már ebben a '74-es esztendőben megjelenik a Karajban nyolc numerus a 113-ból, és sorban évről-évre a többi numerus anyaga. De annak okát, hogy ennyire nem volt beönthető a páli életmű abba a jézusi keretbe, amelyet a KIO-ban megalkottam, meg kell mutatnom. *Szent Pál teológiája* c. művem első numerusának címe: ORSZÁG ÉS EGYHÁZ. Ebben található egy táblázat. Ebből kivonatolok, hogy megmutathassam, hogy a két anyag nem összeillő. A táblázat felsorol egy csomó szót, s megadja, hogy hányszor fordulnak elő ezek a szavak Pál 13 levelében, az Evangéliumokban,

az Újszövetség egészében, s milyen gyakorisággal. Ha arányosan fordulnak elő, azaz ugyanazon gyakorisággal, akkor a gyakorisági mutató: 1. Ha Pálnál nagyobb a gyakoriság, azaz, ha többször használja, mint az evangéliumok, akkor nagyobb. Ha kevesebbszer, akkor kisebb ez a mutató. A szavak sorrendje követi a görög ábécét.

	<u>Pál</u>	<u>Ev.</u>	<u>Úsz.</u>	<u>Gyakoriság</u>
basileia = ország	14	126	162	0,2
dikaiošúné = istennektetszés	57	10	91	11
ekklésie = egyház	62	3	114	41
euaggelion = jóhír	60	12	76	10
mathétés = tanítvány	0	234	262	nulla
pistis = hit	140	24	243	12
kharis = kegyelem	10	12	155	17
Khristos = Krisztus	379	55	529	16

Látható, hogy az ország és a tanítvány szavaknak Pálnál 0,2 vagy 0 a gyakorisága – ezek az evangéliumok szavai. A többi szavak pedig 11-szer... 41-szer sűrűbben fordulnak elő a páli levelekben, mint az evangéliumokban. Ez a tényállás lehetővé tesz egy megállapítást: az evangéliumok Jézusa TANÍTVÁNYOKBÓL álló ORSZÁGRÓL beszél, Pál pedig EGYHÁZRÓL, melynek KRISZTUS a KEGYELEM és a HIT erejében megszerezte az ISTENNEKTETSZÉST, ahogyan azt a páli EVANGÉLIUM előadja. – Pálnak esze ágában sem volt az, hogy ő Jézus tanítványa lett volna. A *küldöttje* volt annak, akit sose látott. Az volt? Ő minden esetre úgy gondolta, és az életét adta ezért a gondolatáért.

Hát az ő életművével szórakoztam én jó húsz esztendőn keresztül. A nyolcadik kötet majd 1998 nagyböjtjében jelenik meg – a Bokorliget kiadónál. S most meg '74-et írunk, és Sikondán nyaralunk, s az egész úgy került elő, hogy azt akartam elmondani, hogy miket csináltam én délelőttönként, amikor testvéreim szorgosan építették a szocializmust, én meg még nem írtam Naplót, s annak kötetei nem jelentek meg a Püski kiadónál. Írtam a Pál szintézist. Elmondhatatlan mennyiségű papírost összefirkáltam, s kerestem és kerestem a páli lélek gondolattekervényei között azt az alapot, amelyből élt és dolgozott egy ember, aki szerelmes volt a Jóistenbe, no meg Jézusba, akit sose látott, sose hallott, de csak róla tudott beszélni: *Élek. De többé nem én, hanem a Krisztus él bennem.* Neki nem voltak kétségei, miként a Keresztelőnek, Pál mélyen meg volt győződve arról, hogy Jézus – a Messiás, a Krisztus.

Lezárom ezt az évet az 74/5-ös Karaj-kötet *Előszavának* utolsó mondatával: *Te pedig, aki a füzetet olvasod, gondolkozz el: Urunk 1974. esztendejében ilyenek voltunk, Tudjuk, merre kell mennünk. De hogy tovább? Ha szeretsz, erre válaszolj!*

Városmajor, 2005. december 16.

Miközben a messzi múltban járok, a jelen nem a megszépítő messzeség tündér ragyogásában él, csak annak mindennapos nyomorúságaiban, bajaiban, melyekről hírt kaphatnak a beavatottak. Csak annyit árulok el, hogy a Rekecsinyi naplóban olvasható volt egy botrányos szöveg: a *Kísérlet a folytatásra* című, és e félév alatt már sok tinta elfolyt miatta, ha a Dunát beszennyezni nem is tudta, s a Napló olvasói nem tudtak meg talán róla semmit. Hát félév után azért megeresztek valamit, amivel én is dagasztottam a tinta-folyást. Az a címe, hogy

Szabad-e még sírni a Kárpátok alatt?

Én sírtam a Bokor pusztulásán. Mért nem lehet beszélni arról, ami számszerűen kimutatható tény, amit mindenki láthat, ha látni akar? Rosszul beszéltem róla? Javítsátok ki!

Lehetséges álláspontok:

a/ Elvégeztük küldetésünket, s vegyük tudomásul, hogy elmúlt az az idő, amikor a Hivatal számára jelentettünk valamit: '64 után már csak bajnak vagyunk itt. Keressünk tehát más foglalkozást!

b/ Egyáltalán gőg azt képzelni magunkról, hogy valami szerepünk lehet Jézus ügyének továbbvívésében. Milliárdokba kerülő teológiai főiskolák mellett – még hazánkban is – mit akarunk a magunk eszközeivel?

c/ Jézus hasonló gőgjét megbocsátjuk neki, mert ő az Atyának Fia. De ő is hozzánk hasonlóan végezte. Nemcsak a Getszemániban, hanem a kétezer éves egyházban is. S aki megmondta, hogy *az Ország helyett csak az egyház jött*, máig kiközösítve. Nagyot akar a szarka, de nem bírja a farka. Jézus esetében is ez a helyzet, Francesco esetében is. Csodálkozunk, hogy nekünk sem megy?

d/ Én nem tudom feladni, s azt gondolom, hogy tovább kell kísérletezni. A négy-öt magyar összehajol metódusával.

e/ Megengedhetem, hogy a lélekkel is baj van (okosabbak akarunk lenni a másíknál, nem a közöset keressük), de a metódussal is az van.

f/ El kell dönteni, hogy új egyházat akarunk gründolni, vagy mondani kell olyasmiket, hogy *nem jöttem fölbontani a Törvényt*. Van harmadik megoldás? Ha nincs, akkor ehhez kell tartanunk magunkat. De azt nem lehet csinálni, hogy én tartom magam hozzá, te pedig nem. Vagy-vagy! Ha nem egyeztetjük nézeteinket, nem vagyunk közösség.

g/ Azt is el kell dönteni, hogy lehet-e a dolgokat havi néhány órában csinálni, vagy csak reggeltől estig. Magam mindig törekedtem arra, hogy reggeltől estig csinálhassam, s az első történelmi lehetőségtől kezdve hangot adtam ennek. Ez akkor is így van, ha Hans Meiernek is szerepe volt abban, hogy hangom megeresztettem. Az első történelmi lehetőség ('89) és Hans Meier színen megjelenésének ideje nem véletlenül esik egybe. Történelmet csinálhatnánk a férfi és női szerzetesség után a családi szerzetesség alapjainak kidolgozásával. Ha ezt elmulasztjuk, mehetünk Kukutyinba zabot hegyezni.

h/ Azt is tudomásul kellene venni, hogy a Bokor döntő módon az ilyen reggeltől estig dolgozók munkájából épült fel az első két nemzedékben, s a harmadik nemzedéknek nem áll rendelkezésére, – és nehezebb körülmények között – hozzájuk illő korú papja.

i/ Nagyon fontos, hogy a tények világából át ne csússzunk az érzékenykedések világába: ha valaki valakit megbántott, kérjen bocsánatot, s utána megint a tényeket elemezzük, s ne csukjuk be szemünk az előtt, hogy amit hatvanegy néhány éve kezdtünk, romokban hever – s alapvetően a fenti alapkérések kitisztázatlansága folytán.

j/ Aki engem félt attól, hogy valamit feladok abból, amit megláttam, azt megnyugtathatom: éppen a meglátottak, a kísérlet folytatása céljából ragaszkodom a tények vizsgálatához, s az ebből fakadó egyházi és szerzetességi problematikához.

k/ Azért ragaszkodom ezeknek a megnézéséhez, mert a jelen trend görbéinek továbbhúzásából számomra a harminc éven belüli teljes eltűnés vonalai látszanak adódni. S újra kezdeni jóval nehezebb mint folytatni. Látom ezt a jézusi, ferenci s az anabaptista történetből. A Didaché azért volt lehetséges, mert Jézus megfogalmazta a maga mondanivalóját, a ferenci folytatási kísérlet is, az anabaptista is ugyanezért. S századok telnek el, amíg egy új kísérlet kibújik a Lélek talajából. S Jézus előtt nincs ilyen átütő megfogalmazás. Nem perdöntő érv – nincs is olyan –, de ezért is abszurdumnak gondolom, hogy nekimenjünk Jézus istenfiúságának. Hagyjuk ezt a tanszékvezető professzorokra.

l/ Érvényben levőnek gondolom, amit a nyáron megfogalmaztam, s reménykedem benne, hogy olvasói szóba állnak a tényekkel s mindavval, ami a tényekből következik.

Ennyi volt a szöveg, amit a decemberi Gyökérre készülön papírra vetettem, s az olvasó mit ért belőle, nem tudom. De azt láthatja, hogy az élet olyan, mint a gyermeking... A Bokor élete is? Mert erről van szó.

Városmajor, 2005. december 17.

'75 végén költöztem el Mátyásföldről. Hárman is laktunk ezidőben – albérletben. Teri, Imréék és magam. Lakást vásároltunk. Spórolt pénzünk hármunknak nagyjából fele annyi volt, mint amennyibe került egy kétszoba hallos, cselédszobás lakás az Attila úton. A többit összekéreggették Imréék, Teri a rokonoktól. Én nem, mert az én spórolt pénzem kitette az összerakott pénz nagyobb részét. Fordítási műveleteimmel hamarosan rendezni tudtuk a teljes vásárlási összeget... Nem csináltunk élet- és vagyonszétválást, csak lakóközösséget. A közös költségeket háromfelé osztottuk: egyharmadot fizettünk mindhárman. Ki-ki ura volt a maga szobájának, a közös helyiségekben pedig – hall, fürdő, konyha, kamra – mindent elraktunk magunk után. Ennek következtében nagy békességen éltünk: Teri is magával, én is magammal, Márcziék is magukkal no meg azért egymással is. Amikor Márcziék három gyerekkel lakást kaptak, helyükre jöttek Végh Bandi és Györgyi. Amikor ők is lakást kaptak, következtek Petyáék, után meg Velőssyék. S aztán nem akadt utódjuk, s hamarosan Terivel elköltöztünk a Városmajor utcába, azt hiszem, jó tíz év után.

Márcziék s Teri már elfoglalták a maguk lakrészét, amikor én beköltöztem. Magam talán december 23-ára értem én oda. A megelőző napokban Ancsa eljött Sárával Mátyásföldre, s könyvespolcaimról leszedte, és spárgával összekötözte, szállíthatóvá tette könyveimet. A szállítás napjának reggelén még Éva anyáknak diktáltam valami fordítási anyagot, s amire készek lettünk vele, már ott is volt Hampel Karcsi és Mazug Laci, akik a bútorokat és a csomagokat felrakták egy teherautóra, és repültünk mindnyájan az Attila útra. Fel is hoztak mindent, el is helyezték a bútorokat úgy, ahogy mutattam nekik. Közben meg odaért Demeczky Jenő, aki a könyveket megszabadította Ancsa spárgáitól, s szépen a polcokra rakta. Magam az egyebeket raktam helyére, s még nem volt este, amikor szőnyegek, függöny, minden a helyén volt, s én leülhettem, írógépem elé dolgozni, hogy folytassam a munkámat ott, ahol abbahagytam. Mit csináltam? Alighanem a Pál-szintézist, mellyel csigalassúsággal haladtam, de a Karaj ezévi negyedik kötetébe már belekerült a 11-14. numerus: Az Örömhír, Az Ígéret, Az Örökség, A Remény, s ez utóbbinak, a 14. numerusának g) pontjában egy *Kitekintés* az eddig elvégzett munka gyümölcseként:

Ígéret, örökség, remény – ezek a szavak tehát Pálnál szinte teljesen transzcendens tartalmú kifejezések. A damaszkuszi fordulat feladta a nacionalista, a zsidó reményt, de drága árat kellett ezért fizetnie. Az immanens remény elszorítása volt érte az ár. Pál úgy fordult el a zsidó ügytől, hogy egyúttal elfordult az ember immanens ügyétől is? A szeretetparancsot megőrizte, és ez természetesen gyakorlatilag nem tette számára lehetségessé az elfordulást, elvben azonban mégis érdektelenné vált az emberiség immanens sorsa iránt. A szeretetparancs megőrzésével átadta a Mediterráneumnak a jézusi immanens remény lehetőségeit, de nem gondolta végig, hogy mily perspektívákat nyújt az emberiség immanens életében a jézusi szeretet kovásza. Képtelen volt önnön személyi életérzésétől függetlenül nézni az emberiség jövőjét. Pál kívánt meghalni és Krisztussal lenni, és csak a rábízottak érdekéért fogadta el a Krisztussal találkozása időpontjának kitolódását (Fil 1,23–24). Ugyanezt kívánta kortársai számára is. Ha kortársai ezen a címen abba akarták hagyni a tisztes, a munkás életet, felemelte szavát az immanens rend megbontói ellen (1Tesz 4,11; 2Tesz 3,11). De ezt a transzcendens remény teljesülhetésének érdekében tette. Dolgozzatok és éljete becsülettel, hogy találkozhassatok az eljövendő Jézussal! Ti tudjátok, hogy ez a találkozás az ember igazi reménye. De addig is, amíg ez beteljesülhet, tegyétek, amit a szeretet parancsol. – Valahogy így gondolkodhatott. De a föld színének átalakulása a szeretetparancs erejében a századok és évezredek során – ez a perspektíva, az ily értelmű immanens remény, nem fogamzott meg Pál lelkében. Számára az Ország odatúl van, ígéret és remény erre az "odatúl Országra" vonatkozik. A szeretetparancsnak csak a föld színét átalakító hatásában, csak a szeretetparancs teljesítésével együttjáró békében reménykedni – ez Pál számára nyomorultabb létállapotot jelent, mint amilyent a nem szeretetparancs szerinti immanens élet kínál.

Ez az eltolódása a jézusi célkitűzéstől szoros következménye annak, hogy a Krisztus-esemény értelmezése során azt tekinti nagy hangsúlytevással fontosabbnak, amit – szerinte – Jézus csinált. Úgy gondolja, Jézus megcsinálta nekünk az Országot, s a mi dolgunk, hogy ezt a nekünk megcsinált transzcendens Országot minél hamarabb birtokunkba vegyük. Ezért, és csak ezért fontos, hogy magatartásunk Jézust követő magatartás legyen. Az immanens és transzcendens jézusi célkitűzés egysége Pálnál megbillen a transzcendens javára. A parúzia elmaradása után ennek messzemenő következményei lettek, mert menetközben – s alighanem a páli hangsúlytevés erejében is – elhomályosult a jézusi immanencia-terv. A nagykonstantini fordulat után aztán az Egyház már a szeretetparancs erőteljes megcsonkításával foghat hozzá az immanens élet "keresztény"(?) alakításához. Valami része ebben Pálnak is lehetett.

A fogalmazás olyan óvatos, hogyha a Pál-szintézist is beletehettem volna pár évvel később Ruiz piarista generális diplomatafűzőjébe, talán arról is megállapította volna a Klérus Kongregáció, hogy semmiben sem sérti a katolikus hitet. Miért voltam, ilyen óvatos? Csak azért, mert abszolút szabály volt számomra: nem áthágni azt, ami egyházam számára már nem elviselhető. Ez egyfajta katolikus életöszön, amely rám ragadt annak következtében, hogy Schütz Antaltól tanultam a dogmatikát. Csak tényeket állapítok meg, és nem szeretetlenül, nem a meg-nem-értés szándékával, hanem empátiával. Empátiával Pál iránt is, aki életét áldozta az általa értett Jézusért, az általa értett isten-ügyéért.

Hogy ez évben hol voltak a Bokor-karácsonyok, nem tudom már, de alighanem java részük az új, az Attila úti szálláson. Az ezévi Karaj megőrizte négy karácsonyi elmélkedésemet is. Ha sehol nem dupláztam, azaz mindegyik alkalomra más és más elmélkedést készítettem, akkor is legalább négy volt e karácsonyestéimből. Az egyik alkalommal nagyot gondoltam: nemcsak elmélkedést írtam, de liturgiát is, az elejétől a végéig.

A szentmisét kezdő keresztvetés után így üdvözöltem testvéreimet:

Az Atyaisten, aki „Legyen!” szavával belénk ajándékozta Önmagából mindazt az isteni szeretet-szépséget, amit a teremtmény csak magába fogadni képes;

a Fiúisten, aki „Igen” szavával magára öltötte teremtményi életünket-sorsunkat, hogy emberi alakba, arcba, mosolyba öltöztetve Isten-testvérként oldalirányú kapcsolatba is léphessen velünk;

az Atya és Fiú Lelke, aki elvállalta a küldetést, hogy megszületésüinktől kezdve Püünkösödön és a szentségeken keresztül újra és újra lakást vegyen bennünk, és belülről mimagunkként indítson, hogy teljessé érleljék bennünk mindaz, ami Istentől való;

és a Szűzanya, aki „Legyen” szavával méhében lakást adott a Magzatnak, emlőjével táplálta a Kisdedet, anyai gondoskodásával emberré nevelte a legnagyobb kalandot elvállaló Istent;

ez az Atya, Fiú, Lélek és Szűzanya, ez a négyszeres „Legyen!” erősödjék meg bennünk is ezen a megtestesülésre emlékező baráti lakománkon,

ez a négyszeres „Igen!” legyen mindnyájatokkal...

A Kyriét és a Glóriát érintetlenül hagytam, nyilván énekeltük, hogy *Kirie, elejszon, ó Istenünk örvendezni és háladalt zengedezni, jöttünk most...* meg azt, hogy *Dícsőség, dicsőség mennyben az Istennek...* De a könyörgést már magam írtam:

Könyörögjünk! Istenünk, Te nem ragaszkodol zsákmányként a magad kincseihez, hanem nagylelkűen odaajándékozod nekünk azt a szeretetet is, amellyel Lélek által mindenkor odaadod magadat Fiadnak, s a betlehemi éjszakában odaajándékozod nekünk legdrágább kincsedet is, Fiadat; kérünk Téged, hogy méltó gyermekeid lehessünk testvérünké lett szent Fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus által, aki Veled és a Szentlélekkel él és szeret mindörökkön örökké. Amen.

Ha nem maradt volna meg ez a harminc éves szöveg, ugyan meg nem tudnám mondani, hogy mikor is cseréltem le először a máig hivatalos könyörgési záradékot: *aki él és uralkodik* a jézusi örökség hatására arra, hogy *él és szeret*. Harminc évvel ezelőtt már mondtam, s

ugyan nem reménykedtem abban, hogy valakik, Bokron kívüliek is átveszik ezt a záradékot. De mostanában már itt is, ott is hallom, hogy vannak papok – Bokron kívüliek –, akik szintén tudják, hogy az Isten nem uralkodik, ezért aztán az ő záradékul is így hangzik már: él és szeret. Mert idegen az uralkodás attól, aki csak szeret, s akivel úgy packázik minden emberi teremtménye, ahogyan csak akar. S Isten elviseli. Miért? Mert ilyen nincs is? Nem. Azért viseli el, mert szeret.

És az elmélkedés és nyomában a hozzáimádkozások után a felajánlási imádságot már megint magam írtam. A Karajok megőrizték Philipps-magnóm jóvoltából testvéreim hozzáimádkozásait is. Ha egyszer majd valaki bele akar tekinteni a 70-es évek Bokor-lelkületébe, gazdag anyagot találhat a megőrzött imádságokban. A felajánlász írt könyörgés pedig ez volt:

Istenünk, felajánljuk Neked magunkkal együtt a Kenyeret és a Bort, hogy Fiad szent Teste és Vére által olyan néped lehessünk, amely méltán vallhatja magáénak Fiadnak Emmánuel nevét. A mi Urunk Jézus Krisztus által, aki Veled és a Szentlélekkel együtt él és szeret mindörökkön örökké. Amen.

S ha már a könyörgéseket magam írtam, készítettem erre az alkalomra prefációt is. Valóban méltó és igazságos, hogy mindenkor dicsérjünk Téged, Istenünk, de kiváltképpen most, amikor arra emlékezünk, hogy a betlehemi éjszakában szent Fiad elküldted nekünk. Te nem sajnáltad magad, és egyetlen Fiadat elengedted közénk, hogy Szűz Mária méhében, az istálló szegénységében, Heródes elől menekülésben kezdje el életét, mellyel megmutassa nékünk, miként kell a te szent tetszésedre élnünk. Mivel pedig ennyire szeretted minket, ezért az összes angyalokkal, a Boldogságos Szűz Máriával és Szent Józseffel együtt a Hozzád ragaszkodó mennyei és földi szentek közösségének kórusában a te dicsőséged himnuszát zengjük, és velük együtt nagy-nagy örömmel valljuk

A Sanctus után következik a misében a kánon. A II. Vatikáni Zsinat már elkészített a korábban használt egyetlen, a trienti zsinat szövege mellé még három kánont. Nagyot gondoltam, s én is írtam egyet:

Dicsérünk Téged, Örök Hatalom, mert méltó vagy minden dicséretünkre. Az idő kezdetén kinyújtottad kezedet és elmondhatatlan hatalmad erejével megszületett a Mindenség, amelynek törvényeit és határait emberi elménk csak sejteni képes. Benépesítetted Földünket hatalmas csodáiddal, kirajzoltad rajta a hegyeket, síkságokat és tengereket. Az élettelen anyagokban szunnyadó erőkből virág és erdőszőnyeggel borítottad be a szárazat. Amikor már zúgott az erdő és illatoztak a mezők virágai, benépesültek a vizek és szárazok az élőlények ezernyi nemével, és úsztak a bálnák, repült a katicabogár s párjukat keresve daloltak az éneklő madarak. Évmilliók előtt, s az általad rendelt időben, felemelte földre néző fejét egy pár az élőlények sokaságából, megpillantott Téged, és megszületett az ember.

Dicsérünk Téged, Örök Szeretet, mert méltó vagy minden dicséretünkre. Belelehelted Lelkedet teremtményedbe, odaajándékoztad neki értelméd fényességét, megismertetted vele szent akarodat, szívébe tetted a magadéból a szeretet édes örömét, hogy részt adj neki abból a boldogságból, amely a tiéd. Vigyáztál minden lépésére, szívéen keresztül szóltál hozzá, hogy mindig a te arcodat nézze, a te szent akarodat követve örömét abba lelje, hogy szent tetszésed szerint éljen. Prófétákat küldtél közéjük minden időben, hogy ügyeljenek testvéreikre: el ne engedjék kezedet, s el ne csábuljanak utakra, amelyek nem Hozzád vezetnek.

Dicsérünk Téged, mindenedet nekünk Ajándékozó, mert méltó vagy minden dicséretünkre. Kiszemelted magadnak a pásztort káldeus Urból, és megígérted neki, hogy ivadékában megáldod minden földi és mennyei áldásoddal teremtményedet, és ivadéka által egészen szent és egészen Neked tetsző családoddá formáld népét. Letekintettél egy mondhatatlanul szép lelkű lányra, a názáreti Máriára, hogy a megígért Ivadék édesanyja legyen. Elküldted az Ivadék útjának előkészítésére a prófétáknál is nagyobb Jánost, hogy bemutassa Ábrahám népének az Ivadékot.

Az Ivadék pedig megfogant Mária méhében, megszületett Betlehem istállójában, dolgozott Názáret ácsműhelyében. A Jordán vizénél felfedte a titkot, hogy az Ivadék a te egyetlen szerelmes Fiad, akiben Neked jókedved telik. Fiad pedig elindult, és hirdette az Országot, amelynek Királya Te vagy szent Fiaddal együtt, és amelynek népéül már az idők kezdetén felfoghatatlan ajándékként meghívtál minket. S hogy méltó népe lehessünk Királyságodnak, Fiad megtanított minket annak törvényére, a szeretetre. Tanítónkká és minden bajunkban mellénk álló pártfogónkká lett, hogy feledhetetlenül szívünkbe vésse, hogyan kell nekünk is az ő példáját követve szeretnünk egymást.

Amikor pedig összefogtak Ellene teremtményeid, akik nem akarták a szeretet tanítását hallani és a szeretetnek útjain járni, akkor és mielőtt még halálra adta volna őt áruló tanítványa, közülünk választott barátaival Jeruzsálemben ünnepi asztalhoz ült, hogy hamarosan megtörendő Testét és kiontott Véréit nyújtsa ételül és italul nekik. Megkötötte ezen a lakomán velük és az Ő nyomaikban járókkal az Isten új és örök szövetségét, megígérve nekik, hogy akik Őt befogadják, azoknak az Atya házában előremenvén lakást készít, és elviszi őket testvéreiként az örök Lakomára, ahol nem-múló örömeinkre a mennyei asztalnál majd fel-szolgál nekünk.

Ezután következtek a kenyeret és a bort Jézus Testévé és vérévé átváltoztató szavak, azaz a tulajdonképpeni kánon-szöveg, melyen nemigen illik változtatni. De ennek folytatása már megint saját szövegem volt:

Fiad parancsa szerint, Istenünk, összeültünk és emlékezve megújítjuk azt a százszor szent jeruzsálemi vacsorát, amelyet követően Fiad halálra adta Önmagát. Megemlékezünk vérig kitartó hűségéről, amellyel teljesítette a rábízott küldetést, hogy húsvétvasárnap hajnalán igazolja tanítását, mert aki életét odaadja, annak nem árthat a halál, mert a szeretet örök és el nem múló, mert a szeretet maga az Isten.

Megünnepeljük tehát Fiad feltámadását, és hittel valljuk, hogy értünk kiontott vérének erejében hatalmas pártfogónkként ül jobboldon, és mindenben segítve közbenjár értünk.

Tekints tehát Istenünk erre a mi emlékező vacsoránkra. Add, hogy Fiad Testének és Vérének vétele átalakítson minket, a te népedet, s hogy a te dicsőségedre gyermekeid között hirdessük Országod, és szavaink és életünk által a tieidet magunkkal együtt elvihessük Hozzád. Gyengeségeinket jól ismerve, szeretetedbe ajánljuk, Istenünk, minden testvéreinket. Elsőül Fiad földi helyettesét, XV. Benedeket, akire Jézus reábizta a maga egész nyáját. Szeretetedbe ajánljuk Péter püspökünket, hogy bátran szolgáljon Neked. Emlékezzél meg Lénárd Ödön testvéreinkről. Kérve kérünk Téged, erősítsd meg őt a kereszt hordozásában, s oldd le róla a bilincseket, amelyeket már tizenhetedik éve visel Teérted. Emlékezzél meg Éva nővéreinkről, és nevük ünnepén a béke és boldogság ajándékaival halmozzad el Őket. Emlékezzél meg közösségeinkről s azok minden egyes tagjáról, hogy a te szeretettedben szüntelenül haladjanak előre, és mindazokról is, akiknek ők utána mennek, és akiket szavuk és életük példája által hívogatsz szeretetedbe. Emlékezzél meg szüleinkről, gyermekeinkről, s könyörögve kérünk, hogy Rólad bizonyosságot tevő életünk által ők is közelebb kerüljenek Hozzád.

Most pedig, Urunk, szívünk szeretetével fordulok a Te látásodra már eljutott testvéreink felé. Megemlékezünk elhunyt szüleinkről, testvéreinkről, gyermekeinkről és rokonainkról, s kérjük őket, imádkozzanak értünk, hogy mi is eljuthassunk mennyei Országodba..., hogy ott a boldogságos Szűzzel, Szent Józseffel, Isten minden szentjeivel és közösségeink elhunyt testvéreivel együtt mindörökre élvezzük a békét, amely eltölti majd szívünket, amikor Jézusunkkal véglegesen egyesülve színről színre láthatunk majd Téged.

A szentáldozás utáni imádság pedig így hangzott:

Istenünk, a betlehemi éjszakában világosságot gyújtottál nekünk. Kérünk Téged, el ne halványuljon bennünk ez a világosság, hanem világítson messzire e kicsi hazában, az egész Duna-medencében és minden népnek. A mi Urunk Jézus Krisztus által, aki veled él és szeret mindörökre örökké. Amen

S ezután következett a szentmise végső áldása:

Áldjon meg minket az Atya, aki végtelen jóságával a betlehemi éjszakát elkészítette számunkra,

áldjon meg minket a Fiú, aki mérhetetlen ajándékként a betlehemi éjszakában eljött hozzánk, és

áldjon meg minket a Szentlélek, aki nem átalított szívünkbe költözni, hogy az ő Lelkében ujjongva örülhessünk a betlehemi éjszaka békéjének, ezért

áldjon meg minket az Atya, a Fiú és a Szentlélek. Amen.

Utána pedig nagy-nagy lakoma következett, a '70-es évek szegénységének-gazdagságának megfelelő, és sok vidámsággal, melyben volt nótázás is bőven, s Tádé elmondta Kossuth-beszédét – felkiáltandó a holtakat –, s akkorát ütött az asztalra, hogy soha többé nem tudták, képzett asztalos-testvéreink sem, helyre állítani az ütés következményeit. Űsse part ezt a Tádé-félét, hamarosan egyéb ütések következtek. Mert elkezdődött a vészteljes '76. év.

Nem úgy indult. Az elején még nem sejtettünk semmit. Minden ment a megszokott rendben. Három B-Igy-tal, 14 új bés testvérrel gazdagodtunk – Fehérvárról, Szanyból, Pécelről, Szigetszentmiklósról, Ócsáról, Sümegről. A nyáron megesketttem Demeczky Jenőt is, aki Sümegen talált feleséget, ügyeskedtem is abban, hogy Jenő elkerüljön valami megbízással Acsay Ilusékhoz, és meglássa ott jövődöbelijét, Máriát. A három B-Igy-on Lilla, Halász Bandi és Jóska elmélkedtek – alighanem ott voltam mindegyiken. S mintha sejtettünk volna valamit, Azt, hogy erősíteniünk kell. Elmentem megint saját magamnak Igy-ot tartani Alsószentivába, Dombi Ferihez. S azzal jöttem haza, hogy imádkozzunk közösen Pünkösdig 100 órát. Azt, hogy várjuk a Szentlelket!

Ebből egy új hagyományunk támadt. '89 után már nyomtatva kapjuk a kezünkbe minden évben a *Lélekváró imádságokat*: Hamvazószerdától Pünkösdig minden vasárnapra. De '76-ban még buzgóbbak voltunk, minden napra írtunk testvéreink számára adventtől pükösdig – *punktákat*. Mi fán terem az? Így nevezzük azt, amit a szemináriumokban a spirituális hajnalonként mond a kispapoknak, hogy azok arról egy félórát elmélkedjenek. Hát a mi punktáinkat 76 adventjétől 77 pünkösdjéig írta és gépelte a fél Bokor. Megállapításokat és kérdő mondatokat tartalmazott az egy-egy napra szóló. Megtaláltam a két vastag gépelt kötetet. Mustrának ideírom az elsőt:

76. nov. 28. Advent 1. vas. Lk 21,26: *A világmindenséget összetartó erők megrendülnek.*

1. *Jézusnak hatalma van a világot összetartó természeti erők felett.*
2. *Első eljövetelkor az emberiséget összetartani akaró erők jöttek el.*
3. *A világban érvényesülő erők között vannak múlóak és megmaradók,*
4. *Második eljövetelkor lesznek erők, melyek megszűnnek, s olyanok, melyek megrendülnek, de megmaradnak.*
 - a. *Milyen a viszonyom a mikro- és makrokozmosz erőihez? Meg tudom-e őket csodálni? Isten nagyságát növeli-e bennem a rácsodálkozás? Az emberi értelem átfogó és fel-fedező erejét tömjénezem-e csupán?*
 - b. *Saját köröm egysége mellett gondom van-e a többi ember egységre is? Vizsgálom-e magam beszűküléseit? Örülök-e mások sikereinek? Adtam-e már hálát ezekért is?*
 - c. *Ottthon vagyok-e a kozmoszban, amely el fog múlni? Van-e olyan jézusi értékrendem, hogy meg tudjam különböztetni: mi az elmúló és mi a megmaradó? Tudom-e, hogy csak az Isten ereje a megmaradó erő? Milyen egyéb erőkkel akarok még együttműködni az emberiség egységének érdekében?*
 - d. *A jószándék is elegendő ahhoz, hogy megrendüléssel bár, de megmaradó házam legyen? A vállalt, de nem mindig befejezett teljesítgetések nemde segítik a megrendülést? Milyen kötelekkel törekszem meg is maradni? Mennyire marad ki Isten ereje az életemből? Mennyire vált már Erővé bennem? Vágyom-e arra, hogy megmaradásra méltónak, és ne elnehezedett szívűnek találjon a mi Urunk?*

Géppel összetűzött füzetekben kaptuk meg a *punktákat*, melyek tanították volna a Bokrot elmélkedni. Teljes volt a jószándék bennünk, s nem tudtuk, hogy nagyon is itt az idő, amely megpróbál bennünket.

Amikor az év első vagy második hónapjában hazajöttem Alsószentivánról, már tele voltam az erősítés akarásával, s az Öregek I.-ben jelentettem be először terveimet, s mondtam:

– A Szentlélek azt mondta nekem, hogy imádkozzunk Hamvazószerdától Pünkösdig közösen száz órát...

S elmondtam részletesen, hogy miként gondolom ezt. Közösségekben folyják az imádság, s amennyire időm engedi, magam is szívesen meglátogatom e célból azokat a közösségi találkozókat, amelyeken ez az imádság, majd megvalósul. S után következtek a hozzászólások. Jóska ült a baloldalon, s kezdte:

– Idáig racionális embernek ismertelek meg Téged, de ha a Szentlélektől vannak üzeneteid, azokhoz nem tudok hozzászólni, Passz!

Megadta ezzel a hozzászólások alaphangját. A többiek sem voltak különösebben elragadtatva tervemtől, inkább csak a közösség újabb tagjai, mint Acsay Ilus is, mutatott nagyobb megértést jámbor terveim iránt. De engem nem abból a fából faragtak, melyet könnyű eltörni vagy hajlítani. Elmondtam tervemet a többi közösségben is, s a Bokor végül is azonosodott vele, s meglett Pünkösdig a száz óra. Pünkösdi vasárnapján fejeződött be Ócsán egy B-lgy, s a záró imádságok után átvonultunk a plébániáról a templomba, s ott volt vagy ötven, vagy talán közel száz ember is a Bokorból. Csak arra emlékszem, hogy úgy zengett Sillye Jenő énekének dallama az ott levők ajkán, hogy ilyen szépnek azóta sem éreztem azt, bár már százszor is elénekeltük különböző alkalmakkal:

Jöjj el, jöjj el, jöjj el Fénylő Láng, Szentlélek, jöjj szállj le ránk, Szentlélek jöjj, szállj le...

Jöjj el, jöjj Igazság, Remény, Jöjj maradj velünk csodás Fény!

Jöjj el, jöjj el, jöjj el Fénylő Láng, Szentlélek, jöjj szállj le ránk, Szentlélek jöjj, szállj le...

Jöjj el jöjj, Örök Szeretet! Jöjj tisztíts meg lekünk!

Jöjj el, jöjj el, jöjj el Fénylő Láng, Szentlélek, jöjj szállj le ránk, Szentlélek jöjj, szállj le...

A mise végén, kijöttünk a templomból. Egymásra néztünk. Boldogok voltunk? Bizonyára, de a száz óra közös imádkozás után valami egyéb is volt a szívünkben. Ezt az egyebet szólaltatta meg egyikünk.

– Mit vártatok? Azt, hogy tüzes nyelvek lebegjenek rajtunk?

Akiken valamikor lebegtek, Getszemániból jöttek, s Júdás és János kivételével, Péterrel az élükön mind eljutottak a maguk Golgotájáig, s nincs híradás róla, hogy megismétlődött volna velük a pünkösdi csoda, csak a martírológium tarja számon a nevüket.

Hazamenve mi is tettük dolgunkat tovább: szerveztük az A-lgy-okat, s ugyancsak nem törődünk sokat avval, hogy mi folyik a politika és az egyházpolitika világában. De ez a világ is tette a magáét. Lassan, de biztosan.

VI. Pál 1973-ban megüresedettnek nyilvánítja – még Mindszenty esztergomi érsek életében – az esztergomi érseki széket. 1974-ben Lékai László az esztergomi érsekség apostoli adminisztrátorává lesz. 1975-ben meghal Mindszenty, 1976 februárjában pedig Lékai Eszterom prímás-érsekévé lesz. Májusra megkapja az ennek a tisztnak kijáró bíborosi kalapot. Mindez köztudott. De kevésbé köztudott, hogy rá négy hónapra, 1976. szeptember 28-án pártunk és kormányunk részéről elkészül egy írás, mely meghatározó lesz sorsunkra. Készítője Bay László az AEH Katolikus Főosztályának vezetője. Egy hiba folytán kerülhetett kezembe, s én publikáltam a Népszabadságban pár esztendővel ezelőtt.

Javaslat a Bulányi-féle ifjúság közti, ifjúsági szervezkedési felvetésre a püspöki kar vezetői előtt. – Szervezett illegális ifjúsági tevékenység folyik Budapesten és vidéken egy hét tagú központi vezetőség irányítása mellett 14 csoportban, csoportvezetők felügyeletével. Az illegális tevékenység fő szervezője és vezetője Bulányi György. A szervezetben 50 egyházi személy, köztük 28 aktív pap vesz részt. A csoportban tevékenykedik 3 seminarista, 2 volt

apáca. Bulányi saját teológiája alapján fejt ki káros tevékenységét. Elsősorban a jelenleg működő püspöki karral szemben. A szervezkedés mintegy 250 főre terjed ki. A szervezkedésben részt vevő papok rendezik az illegális összejöveteleket. A szervezet működése kiterjed az esztergomi, váci, székesfehérvári, egri, csanádi, pécsi, győri egyházmegyék területére.

1. Október hónapban a Bulányi-féle szervezkedést tárjuk fel Lékai bíboros előtt, beszéljük meg vele, mikor tárgyaljunk erről a témáról a püspöki kar érintett tagjaival. - Lékai bíborossal történt megbeszélés után célszerű volna az ügyről külön tárgyalni Ijjas érsekkel. Kikérni tanácsait a probléma lerendezésére.

2. Lékai bíborossal kialakított időpontban a Bulányi-féle szervezkedést tárjuk fel az érintett egyházmegyék ordináriusai előtt.

3. A szervezkedés tényeinek felvázolásánál dramatizálva nagyítsuk fel a történeteket és élezzük ki annak politikai veszélyességét: - az állam és az egyház jóviszonya; a püspöki kar politikai szavahihetősége, hitele; az ifjúságra, társadalomra vonatkozó veszélyessége; a Vatikán és államunk kapcsolata szempontjából.

Mutassunk rá, hogy:

a.) Ez a szervezkedés teljesen megfelel a nyugati szélsőséges, reakciós, emigráns egyházi erők törekvéseinek.

b.) Elsősorban a püspöki kar ellen irányul: elvtelen, kollaboránsoknak tekintik őket, arról beszélnek, hogy halott az egyház, tehát szükség van élő földalatti egyházra stb.

c.) Egyes papok és püspökök akarva-akaratlan Bulányiék szervezkedésének propaganda hátterét és bázisát erősítik azáltal, hogy tények és megalapozott okok nélkül arról beszélnek, hogy nincs hazánkban vallásszabadság, hogy a vallásos emberek, vallásos állampolgárok gyermekei egyetemeinkre nem kerülhetnek be, és hogy a vallásos szülők gyermekeinek hitoktatása miatt állandó zaklatásnak vannak kitéve stb. (Udvardy püspök)

d.) Mint illegális szervezet áttételesen az állammal szemben is veszélyes.

4. Fejtsük ki az érintett püspökök előtt, hogy a Belügyminisztérium illetve a rendőrség teljes joggal adminisztratív akar fellépni ez ellen az illegális szervezkedés és vezetői ellen. Mi úgy ítéljük meg, mivel ez a szervezkedés elsősorban teológiai tévelygésen és a hierarchiával való szembenálláson alapul, nem irányul direkt módon az államhatalom ellen, ezért nincs szükség adminisztratív állami beavatkozásra. Amennyiben a püspöki kar biztosítékot tudna nekünk szolgáltatni, hogy a szervezkedést vizsgálják, egyházfegyelmi úton rendezik, úgy esetleg lehetőség van arra, hogy ezt az ügyet egyházon belül intézzék el. Ezért javasoljuk, hogy a püspöki kar beszélje meg ezt a témát, és amennyiben vállalják az ügy lerendezését, készek vagyunk a rendezéshez tényanyagot nyújtani Lékai bíboros részére.

5. Az ordináriusok és a papi békemozgalom vezetői biztosítsák, hogy a Bulányi-féle szervezkedéssel kapcsolatban megfelelő elítélő papi és egyházi közhangulat alakuljon ki.

6. Az egyházi sajtó megfelelő módon foglalkozzon az illegális szervezkedés, a földalatti egyház koncepciójának elítélésével. A Teológia c. katolikus sajtóban teológiailag kellene szétzúzni a Bulányi-féle teológiai koncepciókat, valamint az ennek nyomán terjedő pünkösdi kis közösségek szervezésére irányuló propagandát. Budapest, 1976. szeptember 28. (MOL-XIX-A-21-d AEH TÜK 153. doboz, 0033a-3/1976. Készítette Bai László, az AEH Kat. Főoszt. vezetője. Bp., 1976, szept.28. Hiteles szöveg!!!)"

'64-ben kötötte meg a Vatikán a máig titkos részleges megállapodást szocialista hazánkkal. A börtönök nagyjából tíz év alatt megtisztultak papjainktól, a megfelelő ember odakerült a magyar Sion ormára, most elkövetkezhetik a számlabenyújtás órája. A püspököknek tudomásul kell venniök, hogy veszélyeztetjük állam és egyház (a Vatikánt is beleértve) jóviszonyát, a püspököket elvtelen kollaboránsoknak tekintjük, Magyarországon vallásszabadság van, egyház fegyelmi megoldásra van szükség, papi és egyházi közhangulatot kell kialakítani ellenünk, az egyházi sajtónak kell teológiailag szétzúzni állításainkat. Várj már egy

kicsit jó Bai László! Olyan gyorsan nem megy ez. Majd hat esztendő alatt készül ez el, s újabb öt évet kell várnod, amíg az egésze a Vatikán is ráteszi a pontot, s akkor megvalósul az, amiről álmodol, s úgy lesz, ahogy kívánod a létező szocializmus halála után is, mind a mai napig.

Kikézbésítik-e ezt az írást Lékainak, vagy csak szóval mondják el, mert tudja annak minden betűjét, amióta csak beszervezték – mikor is? Van, aki úgy tudja, hogy már 1945-ben! –, nem tudhatni. Mielőtt bármit tenne, felkeresi a magyar piarista tartományfőnököt, Albert Pistát, s megkéri őt az egyszerűnek látszó megoldásra: ha ki lehetett hívni '71-ben az országból Mindszentyt, tegye meg ezt a szívességet a piaristák egyetemes főnöke is, aki a- úgyis magyar ember, '76-ban Bulányival. Honnan tudom mindezt? Onnan, hogy Albert Pista elmondta nekem: nem vállalta Lékai kívánságának közvetítését Tomek Vincéhez.

Ennek az értesülésnek a birtokában az év novemberében hosszú levelet írok Lékainak: *Főtisztelendő Bíboros, Prímás, Érsek Úr!* címmel. Bemutakozom, elmondom életem folyását, Kolakovicsot is, és hogy Tomek Vince Döncinek, Miknek és nekem engedélyezte, hogy '56-ban idehaza maradhassunk, ha itt van ránk szükség. Hogy mennyire örültünk, hogy a múlt évben a Szentatya is az egyház reménységének mondta a kisközösségeket, s hogy ez év márciusában – a Magyar Közlönyben – már törvényeink is biztosítják munkánk legális voltát. Hogy amikor megtudtam az év elején az esztergomi spirituálistól (Szendy), hogy problémái vannak személyemmel kapcsolatban, megvizsgálás céljából megküldtem neki teológiai munkáimat. A spirituálistól tudtam meg, hogy e kéresemről tartományfőnökömmel kíván beszélni. A tartományfőnökömtől meg megtudtam, hogy ki akar hívni hazámból. Nagyon szomorú vagyok, hogy nem tekintett testvéremnek, s nem feddett meg, amikor baja volt velem. Elhatároztam, hogy naponként 24 Memorare imádságot mondok érte, és mások is ezt teszik barátaim közül. Nagyon remélem, hogy személyes meghallgatásom rendezni fogja kapcsolatainkat. S a befejezés: *Imádságaimat a Bíboros Úr szándékaira abba nem hagyva fiúi tisztelettel köszönti Jézus Krisztusban Eminenciádat.*

E levelemet követi a Püspöki Kar karácsonyi, decemberi ülése. A kapott instrukciók szellemében Lékai ismertet és kioszt egy dolgozatot, melyet Szendy spirituális írt: Bulányi György – valószínűleg hiányos teológia műveltségéből fakadó – téves nézeteiről. Továbbá minden egyházmegyes püspöknek kiosztja az egyházmegyéje területén működő bulányista papok névjegyzékét. Mindez egy kicsit sok és váratlan a püspököknek. Olyan személyek szerepelnek a listákon, akiket Lékai természetesen nem is ismerhet.

Endre Mihály váci püspök szót kér. Listáján szerepel Halász Bandi, Bisztrai Laci is:

– Egyházmegyéim legjobb papjai, pertu barátaim.

Udvardy szegesi püspök is tiltakozik. Ijjas kalocsai érsek pedig odaszól Lékainak:

– Te, Laci, a Bulányi írt Neked egy levelet, válaszoltál már neki?

Harminc esztendő telt el, akkoriban nem volt időm feljegyzéseket készíteni. De Cserhátit időnként meglátogattam, a konferencia után is, és ő mesélte:

– Végigjártam a listámon levő összes papokat. Volt olyan, aki rákérdezésemkor hallotta először a nevedet. Voltak olyanok, akik hallottak már rólad, s volt egy egyetlenegy, aki már találkozott is veled.

Lékai láthatta, hogy Bai László írhat akármit, de a püspöki kar még nincs eléggé megdolgozva. Jó munkához idő kell. Hat év. Akkor már teszik, amit Bai és fölöttesei akanak, de most '76-ban még nem.

S januárban sor kerül egyetlen négyszemközti találkozónkra is. Paskai akkor a Központi Szeminárium rektora. Ő maga jön el az Attila útra a hírrel, hogy a Bíboros fogad. Megyünk, s útközben annyit mond, hogy neki személy szerint nincs semmi baja velem. (Majd lesz.) Bekerülök a Bíboroshoz, s hosszasan előadja nekem, hogy a szeminárium hortus conclusus, zárt kert, amelybe nem mehet be az, aki nem tartozik oda. Ez azt jelentette, hogy a kispapok sűrűn járnak ki hozzám beszélgetésre, csoportba. Nem mondtam rá semmit. Aztán rákapcsolt:

– Hazánkban csak erkölcsi okok következtében kerülnek papok börtönbe...

Ez már sok volt nekem, s elbődültem:

– Az én egyházam bíborosa mond ilyet? Senki pap nincs börtönben már Lénárd Ödön piaristán kívül. Róla állítja azt, amit mondott?

Halkan válaszolt:

– Nem állítom.

Vagy két hosszú órát töltöttünk el, és késő este lett, és megszántam ezt a nálam tíz évvel idősebb embert, s megkérdeztem:

– Hogy lehet ezt bírni?

Csak megvonta a vállát, s hallgatott. A végén bocsánatot kértem tőle, ha valamivel megbántottam volna. Ő is tőlem. Aztán kikísért az előszobába, felsegítette a kabátom, s nagyon-nagyon halkan ezt súgta a fülembe – úgy vélhette: lehallgató készülék nem hallhatja:

– Visszaadom én ezt az ügyet nekik...

Sokat gondolkodtam rajta: tényleg reménykedett benne, hogy vissza tudja adni? Vagy csak egy jópontot akart szerezni nálam, azaz etetni akart? Arra hajlok, hogy nem gondolhatta komolyan. Majd egyszer valaki megírja hitelesen beszervezettségének pontos történetét, s az eldöntheti a kérdést. Ma arra hajlok, hogy nem lehettek reményei. S ez magyarázza meg azt a hangot, melyet az elkövetkező években használt ellenem, ellenünk.

EPILÓGUS

58 éves vagyok, amikor kijövök a bíborostól, most meg elkezdem 88. évemet. Ha ez a könyv Bulányi történet, akkor megírtam már annak kétharmadát. Ha Bokor-történet, akkor csak a felét. Írjam-e tovább? Mi szól ellene? Az, hogy a 2005. évnek megette a java energiáit, s ideje volna ebben a 2006. évben többet törődnöm magával a dologgal, az Ország jelenével. S még mi? Az is, hogy a '76-tól '89-ig tartó közel másfél évtizedről van már három könyv. Szokolczay Péter *Bulányija*, mely 30 000 példányban kelt el. *Egyházrend* c. könyvem Szociológiai Társaság-beli vitáján mondta egy derék katolikus ember:

– Azt szeretném, hogyha senki sem olvasná el ezt a könyvet... (már mint a Péter Bulányit)

Miért mondta? Mert olyan szégyenletes benne hazai egyházunk vezetőinek a szerepe.

Ez a *Péter Bulányi* a budapesti inkvizíciós perem története. A másik könyv majd találhat még kiadót. Címe: *Nagypénteki levél*. Ez meg a római inkvizíciós perem története. Csak kétezer példányban fogyott el, mert 1993-ban már csak az *Irotron* kiadó (a Bokor) tudta kiadni, mert megszűnt már a magyar társadalom érdeklődése azok iránt, akik... Nem folytatom. Ez a második könyv is szégyenletes, ha lehet még szégyenletesebb. Miért? Mert nem lehet ráfogni a Hittani Kongregációt vezető bíborosra, hogy a kommunisták markában lettek volna, miként hazai püspökeink. Strukturális eretnokségben él egyházunk. Elvileg él diktatúrában, ahogy egy holland katolikusnak könyve írta: *A történelem utolsó diktatúrája*. Fogja a konstantini fordulatnak, a trón és az oltár szövetségének. A harmadik könyv pedig csak pár száz példányban kelhetett el: Habos László, *Acélajtók megett* c. könyve: beszámol fiataljainkról, akik '79-től ültek börtönben a rendszerváltozás utolsó pillanatáig, mert nem fogtak fegyvert, mert szerették ellenségeiket.

Nem írom meg ennek a rendszerváltozásig tartó 13 esztendőnek a történetét, mert a fenti három könyvben minden benne van, amit ólunk, a Bokorról tudni érdemes. S nem írom meg az utána következő 16 évét sem, mert a pártállam bukása után, az új rend bocsánatot kért tőlem, és kárpótol, mind a mai napig, de egyházam nem fejt el sötét múltamat, nem bocsát meg és nem kér bocsánatot. Maradok számára változatlanul ellenség, mert nem módosítok nézeteimen.

Mért nem teszem? Nem tehetem. Nem, mert nem adhatok fel egy álmot. Jézusét. Azt, hogy az Isten Országáa lehetséges a kicsik, a szegények és az erőszakot nem alkalmazók számára. Azok számára, akiknek elég az egy dénár. Csak szorítok testvéreinek, hogy ők se adják fel, s hogy nyoma, jézusi nyoma maradjon annak, hogy hatvan évet éltünk, s a tömegben mi pengettük a lantot.

Ez az utolsó 16 esztendő volna a legszegényletesebb. Aki nyomon akarja követni történetünket, megtalálja a *Koinónában*, a *Naplókban* meg az *Érted Vagyok* c. folyóiratunkban. Mindenképpen megpihenek, s megvárom a fogadtatást. Van-e füle a mai olvasóközönségnek, vagy pedig *összevéri annyi mással / A jövőndő nemzedék, / Mely se kérdi tán, se tudja, / Nem is igen lesz rá gondja: / hogy itt éltem, s a tömegben / Én is lantot pengeték.*

79. ÚJÉVI NAPLÓ

2006. január

Városmajor, 2006. január 1.

Szilveszter előtt két nappal körbetelefonáltam néhány testvéremet, hogy eljönnének-e hozzám 31-én délután hatkor évvégi hálaadó misére, meg utána kocsonyára. Voltak, akik el tudtak jönni. Tizenkettőt hívtam, s a végén különböző betegségek (köztük *megindokolt lustaság* is) miatt csak nyolcan jöttünk össze, de így is nagyon jó volt. Részletek a liturgiából:

Gondolatom szeret ölteni hosszú redőzetű tógát – írja vagy száz éve Babits Mihály. Magam is szeretek olykor ilyet ölteni, s ilyenkor előveszem Erdősi Silvester Jánost, a felejtethetlen Erasmus mestertől tanuló 16. század eleji magyar diákot. Nagy tudományával ő fordította először magyarra az Újszövetséget, és mindig megilletődött lélekkel hallgatom ízes Felső-Tisza-vidéki élő magyar nyelvét, mert hogy Jánosunk a messzi kelet-szatzmári Szinyérváralján született. El is mentem oda vagy jó két éve, s múzeumába leróttam kegyeletem adóját nála meg a református papnőnél, a tiszteletes asszonynál – a tiszteletét.

János első leveléből: *Fiacskáim, utolsó üdő vagyon, és miképpen meghallátok, hogy az Antikrisztus eljövendő legyen, mostan es sok Antikrisztusok kezdínek lenni. Műközzőlünk menínek ki, de nem műközzőlünk valók valának... De tiúnektek kenetístek vagyon az Szenttiül, és mindeneket tuttok...*

A János-evangéliumból: *Kezdetben vala az beszíd, és az beszíd az Istennél vala, és Isten vagyon az beszíd. Ez kezdetben az Istennél vala. Mindenek űáltala löttének, és azmielőtt semmi űnála nélkül nem lött. Űbenne ílet vala, és az ílet világosság vala az embereknek, és az világosság az sötíttségben világosságot ád, és az sötíttség űtet meg nem foglalja...*

Ezek után következett a homília, mely csak hálaadás volt:

Citálom Schütz Antal piaristának 1919 szilveszterén mondott beszédéből: *Misericordia Dei, quod non sumus consumpti*. Jeremiás siralma énekli ezt a babiloni fogság végén: az Isten irgalma, hogy nem pusztultunk el. Használok most a prófétai távlatot, s visszagondolok több mint félszázadra, amikor Péter Gábor népétől hallottuk, hogy *itt fog elrohadni*. Megmenekültünk, és nem rohadtunk el ott, hanem szépen felöltözöttek Kodály bicíniuma hangjai mellett (*Örvendjen az egész világ...*) elkezdhattuk ezt az évvégi szentmisét.

Majd holnap a Bokorportán teologizálok, hogy azt csináljam majd az egész 2006. esztendő minden napján, de ma megkíméllek Benneteket tőle. Csak sorban, elsőként akarom elmondani, hogy ebben az évben is sokkal többet kaptam, mint amit megérdemlek, hogy jó az élet és szép, s én igazán a hüpermázlisták közé tartozom, hogy immár 87 éve örülhetek az életnek idelent. Elmondanám e hosszú élet mai kincseit, hogy mindezt megköszönjem. Mindenek előtt az első számút.

Azt, hogy tizenegy közösségem van, melyekkel négyhetenként találkozhatok. A *Pótkávé, a Gyökér, az Öregek I, a Papok I* – ez négy. Ezeknek az átlag életkoruk egy kicsit felette van talán a tiéteknek. Aztán az utolsó tíz évben gyűjtött *Mag I. és Mag II*. Ez már hat. A *Dogmatika- és a Merre Menjek-kör*, melyekben bizony nálatok fiatalabbak is ülnek. Ez már nyolc. S aztán a fiatalok három köre, a magát *IKV*-nek nevező közösség, az *Ifjúsági-megbeszélő szentmise*, s a *Haladó görög*, melyen régi keresztény írásokat tanulmányozunk görög nyelven. S ezzel ki is van a tizenegy. E 11-et igyekszem folyamatosan újjakkal töltögetni, s bármikor kész vagyok egy tizenkettediket is elindítani, ha módom lesz rá. Ezek jelentik számomra az életet. Szent Pál azt írta a filippieknek: *vágyódom elköltözni és Krisztussal lenni, de miattatok nagyobb szükség van arra, hogy életben maradjak*. Én ezt nem merem elmondani, csak azt, amit Tóth Árpád írt a *Testamentum* c. versében, Azt, hogy botor fejjel én még odaírtam is inkább visszajönnék:

*Szeretnék néha visszajönni még, / Ha innen majd a föld alá megyek,
Feledni nem könnyű a föld ízét, / A csillagot fönn és a felleget.*

Feledni oly nehéz, hogy volt hazánk, / Könnyek ízét és a Tisza vizét

Költők dalát és esték bánatát: / Szeretnék néha visszajönni még.

Ó, én senkit se háborítanék, / Szelíd kísértet volnék én nagyon,

Csak megnézném, hogy kék-e még az ég, / És van-e még magyar dal Váradon?

Nem folytatom, mert attól tartok, még elsírom magam. Megyek helyette második megköszönni valómra, az adyligeti minden vasárnapi szentmisére, melyeken elmondhatok mindent, amivel tele a szívem, s a négyhetenkénti sashalmira, melyen már valamivel óvatosabbnak kell lennem. Ez a második, amit meg kell köszönnöm. Azt, hogy még mindig nem fogyasztottam el mondanivalóimmal az ott engem hallgatókat, mert hát Jézusban és Jézustól megedzettek a padokban ülők, ha kevesek is.

S a harmadik az, hogy szerkeszthetek szöveget. Négyhetenként a Koinóniáét, s lassan-lassan kéthetenként a Naplóét, s hogy nemcsak beszélhetek, de írhatok is, s külön megköszönöm legújabb gyermekem, a Bokor-történetet, melynek most jött ki a nyomdából a harmadik füzete: *Vagy bolondok vagyunk, s elveszünk egy szálig...* S megköszönöm ennek ihletőjét is.

S mit még? Hát a lelkigyakorlatokat: a Bokorportán a KV-nak, Budaváriban a tiszaujvárosiaknak, és Atyhán kettőt is ez évben – székelyeknek s erdélyi magyaroknak, s nem utolsó sorban a soproni Nagytábort. Nyaranként a naponkénti prédikálási lehetőséget Budaváriban. S az idei négy karácsonyestet: a Mag-ban, Fehérvárott, Ajkán, meg az éjféli misét Adyligeten. Nem folytatom. Azt köszönöm meg, hogy csak szüretelhetek és szüretelhetek... és nemcsak bort, hanem attól többet érőt is. Igazán nem tudom, hogy van-e boldogabb ember nálam a világon, csak azt tudom, hogy senkivel sem cserélnék. S nem én teremtettem meg azt a világot, melyben így lehet élnem. Valaki más. S annak kell megköszönnöm az év utolsó szentmiséjén mindazt, amit kaptam tőle. Amen.

Utána a miséző asztalt körbeülő testvéreim is elmondták, hogy mit köszönnek meg, s mise után átmentünk Teri szobájába, ahol szépen megterítve várt a nagy asztal, s rajta a kocsonya, melyet egy nagy konyhaművész, Ádamosi Margit készített. Gromon Bandi, az egyik meghívott, okosított fel minket, hogy ecettel kell a kocsonyát meglocsolni. Meglocsoltuk. S még valamivel: kiforrott, s letisztult karácsonyra az októberben Budaváriban leszüretelt *pölöskei muskotály*. Azzal is locsoltuk. 9 után elmentek a vendégek, s nem vártam meg az új esztendő. Megtalált az engem reggel hétkor is – a szövegszerkesztőm előtt. Mert...

Városmajor, 2006. január 3.

Újév napján este 18 órakor, amikorra mindenki kipihenhetette a szilveszteri daj-dajt, misét mondtam a Bokorportán. Sokan voltunk. Az átlagéletkor nagyon alacsony. Topál Pétert s feleségét, Ildikót kértem meg, hogy üljenek mellém. Ők olvasták fel a két olvasmányt. Ezeket mondtam:

1939-ből van egy belgiumi kiadású latin és francia nyelvű misszálém, mely még apámról maradt rám. Ő küldte be nekem a márianosztrai börtönbe, benne is van a rabszámom, olyan, mint egy vidéki telefonszám, hatjegyű. Ebben január elseje még a mi Urunk körülmetélésének és karácsony nyolcadik napjának ünnepe. A legutóbbi egyetemes zsinat keresztelte át mai nevére: *Szűz Mária, Isten anyjának ünnepére*, de meghagyta az imént olvasott befejezést a zsinat előtti evangéliumból: *miután eltelt a nyolc nap, hogy körülmetéljék a gyermeket, Jézusnak nevezték, ahogy az angyal nevezte őt Mária foganása előtt.*

Nektek viszonylag könnyű a dolgotok, mert meghallgatjátok, amit papjaitok prédikálnak, s magatokban meg gondoljátok, amit akartok. A papoknak pedig ma prédikál-niok kell, hogy ez a Mária nevű személy szűz is, meg anya is. Úgy, ahogy Álmos vezérünk anyja is szűz volt és anya, mert népünk hagyományai szerint – nem ugyan a Szentlélek – de egy turulmadár ejtette teherbe. Nem a férje, Ügyek. Egyik paptestvérünk tíz éve azt prédikálta, hogy ő többet nem hazudik se karácsonykor, se húsvétkor. A főpásztor megkérte, hogyha már úgy látja, hogy Jézus nem született szűztől, nem támadott fel, mondja ezt csak a plébánián, de ne a

templomban. Testvérünk azonban hajthatatlan volt, s a főpásztor – egyházunknak törvénykönyve szerint – kénytelen volt kiközösíteni őt.

Egy másik testvérünk pedig hozzászólt egy a Koinónia januári számában megjelenendő írásomnak egy mondatához. Ehhez: *Az ateistának, az agnósztikusnak is megvan a maga hite, s a maga módján vallásosnak is, nemcsak a hívőknek.* Azt válaszolta rá, hogy vannak olyanok, akik morcosak szoktak lenni az ilyen állítások miatt. Én meg azt, üzenem neki, hogy ne legyenek morcosak, inkább vegyék elő az Értelmező Kéziszótárt, melyben ezt találják: *hisz = a valósággal egyezőnek, igaznak tekint.* Az ateista bátran mondja, hogy aki szűz nem lehet anya. Az agnósztikus meg azt vallja, hogy ő az efféle kérdést nem tudja megválaszolni, mert az ilyen számára nem eldönthető. Az ateista is, az agnósztikus is – a maga álláspontját *a valósággal egyezőnek, igaznak tekinti, tehát hiszi azt* – az Értelmező Kéziszótár alapján. Jogukban van a Magyar Tudományos Akadémiához fordulni: javítsanak bele a szerkesztők a Szótárba!

Mivel én a vallásos Jézus-hívők katolikus csoportjába tartozom, az említettek egyikének álláspontját sem tehetem a magamévá, hanem pontosítom helyette az Értelmező Kéziszótárt. Hisz = igaznak tart egy álláspontot, bár sem igazolni, sem cáfolni nem tudja azt. Ez csak kiegészítés, nem megmásítás, s ezért én nem fordulok a Magyar Tudományos Akadémiához. Azért nem tudom sem igazolni, sem cáfolni hitünk állítását, mert nem tudom, hogy Istennek van-e módja rá, s akar-e egy szüzet anyává tenni. És hiszek abban, hogy Szűz Mária Jézus anyja, mert meg akarok maradni abban a vallásban, melyben nevelkedtem.

Mért akarok? Azért, mert a jézusi örökség elkötelezettje vagyok. Ez meg ennyit jelent: *tudom*, hogy ez a jézusi örökség hozhat az ember és az emberiség számára megmentődést. Hát ez a megmentődés meg micsoda? Tartalmát egy még az Árpád korban kialakult fordítás *üdvösségnek* magyarította. Úgy gondolták ősünk, hogy a jézusi örökség tesz minket üdévé, s ettől *id-ház = üdv-ház = egyház* a vallásunk, s egy ilyen üde, üdítő világba kerülünk halálunk után is – az üdvösségbe.

Jézus, aki a maga szóban forgó örökségét annyira igaznak tekintette, hogy életét is áldozta érte – ez a Jézus sem változtatott vallást. Nem bizony. Ha egyszer a nyolcadik napon körülmetélték, akkor ennek Jézus számára az volt a természetes következménye, hogy a maga zsidó vallásának megszokott tartalmaiba öntötte bele azt, aminek igazáról mélyen meg volt győződve. Nemcsak azért, mert József és Mária a zsinagógába járatták őt hittant tanulni, hanem azért is, mert bármely vallást alkalmasnak látott a maga Istenéhez megtérésünk munkálására. A magét, a zsidót is, és a másét is. Ezért maradt meg zsidónak, s ezért dicsérte zsidó vallású létére a maga nemzetével és vallásával szemben a niniveieket, akik megtértek Jónás prédikálására, míg a zsidók nem tértek meg Jézus prédikálásra, bár Jézus nagyobbak gondolta magát Jónásnál.

Mindebből az is következik, hogy nem feltétlenül a zsidó Jézus zsidó vallását, vagy a magam katolikus vallását tekintem a jézusi örökség legkülönb hordozójának. Az a legkülönb, amely a legteljesebben képviseli és gyakorolja is e jézusi örökséget. Isten biztosan és világosan látja, hogy melyik vallásban élnek azok, akik leginkább megteszik Atyja akaratát.

Nem akarnék azonban az ateisták és az agnósztikusok kárára sem elfogultnak lenni. Ha történetesen az ateisták vagy az agnósztikusok vállalnák fel a legteljesebben a jézusi örökséget, akkor ők lennének azok, akik az Atya akaratát leginkább teljesítenék, annak ellenére is, hogy tagadják Isten létezését, vagy hogy az ilyen transzcendens természetű kérdésben nem hajlandók állást foglalni. Nem tartom kizártnak ezt a lehetőséget sem, de meg kell vallanom, hogy magam az Istent megvallók között találtam meg életem folyamán azokat, akik úgy-ahogy, de hajlamosak voltak a jézusi örökség vállalására-szolgálatára. A másik két csoport legfeljebb tapsolt bátor hűségünkhöz, de csak a legritkább esetben mutattak hajlandóságot arra, hogy Jézus szolgálatában sorsközösséget vállaljanak velünk és Jézusunkkal. Lehet, hogy egyházunk bűnei miatt jártak el így, megengedem. De magam

várom tőlük is, hogy magukévá tegyék azt, amiért Jézus elvállalta a kereszthalált – még pedig saját vallása főpapjának ítélete, vezénylese alapján. Miért? Mert úgy gondolom, hiszem, sőt tudom, hogy az ember csak akkor jut el a számára lehetséges üdítő állapotba, az üdvösségre, ha magáévá teszi ezt a jézusi örökséget: ha nem akar magának többet, mint amennyi testvérenek jut, azaz ha vállalja a kicsiséget, a szegénységet, az erőnemalkalmazást, azaz akkor, ha nem akar többet birtokolni, mint a másik, ha elég neki az egy dénár.

Megfigyeltétek, mit mondtam? Azt mondtam, hogy én mindezt *tudom* is, hogy nálam ez kétszerkettő. S még valami mást is mondok. Azt, hogy vallásom istenmegközelítései annyiban érdekelnek engem, amennyiben azok ennek a tudásomnak a szolgálatában állnak. Amennyiben arra nevelnek, segítenek engem, hogy ebbe az üdítő állapotba, azaz üdvösségre juttassak engem.

Ha tehát a mai napon Szűz Mária istenanyaságát ünnepli egyházam, akkor én ebből a mai *id-napból* = *üdvnapból* = *ünnepből* segítséget akarok meríteni megmentődésemhez, azaz üdvösségemhez. Ahhoz, hogy én is, a testvéreim is üdék legyünk.

Elkezdék tehát elmélkedni ennek a Máriának az életéről a mai evangélium szavai alapján: *Mária szívébe véste a pásztorok szavait, s gyakran elgondolkodott rajtuk.* S megkérdezem magamtól, hogy követem-e egyházunk e legfőbb szentjének most elmondott magatartását. S mondatokat igyekszem megfogalmazni a szívem legbelsejéből s megcsinálom a nem-tudom-kinek a Loretói litániája mintája nyomán a magam litániáját, ahogyan tudom, s mondom a magam Máriát dicsérő, magasztaló énekét.

Mária, szeretlek, mert meghallgattad, amit az angyal mondott Neked.

Mária tisztellek, mert Isten szavára elvállaltad a leányanyaságot.

Mária csodállak, mert elvállaltad, hogy jegyessed csúnyát gondoljon Rólad.

Mária, te vagy az eszményem, mert azt mondtad az angyaltól jövő isteni felszólításra, hogy *Legyen nekem a te szavaid szerint.*

Mária igazán nagyon tisztellek Téged, mert nem mondtad Józsefnek, hogy menjen csak egyedül Betlehembe, mert Te várandós vagy, és nem teheted ki magadat szülési bonyodalmaknak.

Mária, nagyon is tisztellek Téged, mert nincs hír arról, hogy az úton nyafogtál volna, s idegesítetted volna szegény Józsefet, akinek volt baja a tiéd nélkül is elég, hiszen neki kellett gondoskodnia a számárról, melyre rárakott Téged, s a számár tudvalevően csökönyös egy állat.

Mária szerfölött csodállak is Téged, mert bele tudtál simulni házastársad akaratába, s nem keserítetted meg köztöködésekkel a szegény férfi embernek, a férjednek az életét.

Mária te vagy az én egyik legfőbb eszményem, mert minden zokszó nélkül tudomásul vetted hogy szülőszobád csak egy istálló lett, s gyerekedet csak jászolba fektethetted, melyben rá meleget csak a marha lehelt.

Mária szeretlek Téged, s ha a piaristák megengedték volna, a te-fajtájú lányok közül választottam volna magamnak felet, társat.

Mária tisztellek, mert a későbbiek során sincs híradás arról, hogy egyéniséged kibontása érdekében férjednek, vagy másoknak a lábára léptél volna.

Mária csodállak, mert a kánai menyegzőn tudtad mondani, hogy csak tegye a háznép azt, amit a Fiad, egy férfi mond.

Mária, te vagy az eszményem, mert azt is szó nélkül lenyelted, ami nagyon fájhatott neked. Lenyelted Fiad szavát: *Ki az én anyám? Aki megteszi Atyám akaratát, az nekem mind testvérem, nővérem és anyám.*

Mária szeretlek, mert nem hisztiztél zokogásoddal a keresztt alatt, csak álltál, bár Mária Magdolnáról bizony el tudom képzelni, hogy nem állta meg hiszti és zokogás nélkül.

Mária tisztellek, mert Fiad menybemenetele után, beálltál imádkozni a tanítványok közé és kérted, hogy jöjjön el a Szentlélek

Mária csodállak, mert elfogadtad, amit az élet nyújtott Neked, s fiad távozta után János házába költöztél.

Mária te vagy az eszményem, mert nem csináltál problémát magadból, s minden arra mutat életedben, hogy megértetted Fiad tanítását, s a mennyei Atya akaratát kívántad teljesíteni életed utolsó napjáig is: *Legyen nekem a te szavad szerint!*

A fenti invokációkat most abbahagyom, mert egyikére sem mondtátok, hogy *Kériünk Téged hallgass meg minket!* Nem strapálom tehát magam tovább, mert egy Bulányi litánia már csak ilyen lehet. Helyette pedig megpróbálok megfogalmazni egy kérdő mondatot, melyre majd felelhetek mint hívők, s ebből alakul majd ki szentmisénk egyetemes könyörgése.

Van-e valami bajunk egyházunkkal, vagy csak saját magunkkal? Akadályoz-e egyházunk minket a Jézus-követésben, vagy csak saját magunk vagyunk akadályai annak? Van-e bajunk a Máriát szeretéssel, tisztelettel, csodálással, eszményül választással? S ha van, akkor ezért Mária s az egyházunk a felelős, vagy csak mimagunk?

Városmajor, 2006. január 5.

Ez a félév elszaladt. Nem, az egész év elszaladt. A tavalyi ilyenkori Napló száma: 57. most meg a 79.-iket írom. Kitért rajtam a grafománia. Az 57. Naplóban kezdtem el a *regényt*, a 78.-ikban befejeztem. Egyelőre. 300 tömött lap, kicsi betűkkel. Most kellene egy kiadó – a Bokron túli olvasó közönségnek. Lesz-e, nem tudom. Ha lenne, és sikeres lenne, akkor talán folytatnám. De elegendem van a visszaemlékezésekből. Szeretnék egy kicsit a jelenben élni.

Pár nap, és felváltom a 88.-ikat, nem a Naplóból, hanem életéveimből. Ideje volna már egy kicsit az odatúllal is foglalkozni? Nem tudom, hogyan kell azt. Rajtam talán a betegség sem segítene. Bár *itt is török, ott is szakad*, de ezek az én nyavalyáim nem olyanok, hogy megállíthatóak. Kaptam füldegókat, amiket betehetek, ha testvéreim nagyon halkán beszélnek, suttogva imádkoznak a csoporttalálkozókon. Leszedték mindkét szememről a szürke hályogot, s most látok szemüveg nélkül is. Leszedték egy basaliómát a hátam közepéről – de mindezeket *ambulanter* végezheték el hozzáértő orvosi kezek. Tíz napig vendégeskedtem a Szent János kórházban, hogy kapjak egy nootropil-infúzió kúrát, mert görcsbe rándult balkezem két ujjá, meg leesett (magyarul: lebénult, orvosi irgalomnyelven pedig: elnehezedett) a bal karom, mint egy darab hús... de rendbe tettek, s megnyugtattak. Arató Éva, a házi orvosom, s mondtam neki és asszisztensének, hogyha még két évet összeügyeskednek nekem, akkor meghívom őket vasmisémre is. Mondták, hogy többet is összeügyeskednek.

Ha pedig nincsen betegség, akkor nem férek a bőrömbe. Áprilisban meglátogattam egy jó hétre Angliában az ottani Bruderhofokat, májusban Erdélyben s Moldvában jártam, s augusztusban és szeptemberben a székelyföldi Atyhára is felkapaszkodtam – majdnem vettem ott egy portát is. Kis-hazámban pedig jártam Sopronban, Rácalmáson, Tatabányán, Tata határában a Melegesen, Nagyorosziban, s Budaváriban – itt málnát is telepítettem. Pórné Ágától kapok tavaszra negyven tö szőlőt is, pölöskei muskotályt, mert föllelkesített az elmúlt év: karácsonyra már pölöskei muskotályt ihattam... a saját boromat!

Mindezek mellett s mellékesen írtam egy dolgozatot is a Bokor Képviselőtársaságának a lelki gyakorlatára. Hozzászóltak. Egyikük nem tudott ott lenni, s a szokásos nyári pótkávénnyaláláson, Budaváriban megmutattam neki írásom, s azt mondta róla, hogy ő is így gondolja. Olyan katolikus, egyházas volt ez a dolgozatom. Nyugodtan ültem babéraimon. Aztán szeptemberben kitört a vész: házifeladattá tettük a Gyökérben, s voltak, akinek nagyon nem tetszett: borzalomnak mondták Olyannyira, hogy a kritikus hangok nyomán meg is fogalmaztam egy kérdő mondatot: *A kommunisták meg az egyházam már elítélt, most harmadiknak a Bokor fog elítélni?* Zúgott keményen a vihar, de aztán nyilatkoztak testvéreim,

hogy nem vonják kétségbe hűségemet Jézushoz. Gott sei Dank! És megnyugodtam. Egy kicsit.

A vészhez magam is hozzájárultam. Kezdtett reszelni az ördög vagy a Lélek, hogy nem kellene-e életem utolsó szakában visszamenni oda, ahonnan elindultam. Már mint a piaristák egyik rendházába. Lépéseket is tettem. Szeptember első felében írtam egy levelet Esztergom érsekének – *rendezni végre közös dolgainkat...* Tartományfőnökünket kértem meg: vigye el ő az érsek-bíborosnak a levelet. Nehezebb kapcsolatba kerülnöm vele, mint a jelenlegi pápával – bíboros korában. Csak november közepén tudta átadni Erdő Péternek, amikor itt járt a piarista generális, s annak aztán Erdő Péter végre időpontot adott. A generális jelenlétében nyilvánítottam ki rendházba költözködési szándékomat is.

Most már másfél hónapja Erdő Péter birtokában van hozzá intézett levelem. Karácsony előtt postai úton is elküldtem neki. Ajánlottan és tértí vevénnyel. A tértí vevény az elmúlt napokban visszaérkezett. Válaszlevele még késik. Mindörökre? Ez is lehetséges.

Közben hallatlan megtiszteltetés ért: megkeresett a piarista kispapok prefektusa: Elmennék-e kispapjaihoz beszélni életemről? Persze, hogy elmennék, de tud erről a meghívásról a tartományfőnökség is? – kérdeztem, s ő megnyugtatóan. Ott volt az estéken a tartományfőnök is, de semmit sem közölt velem esztergomi látogatásának eredményéről. Kérdésekre mondta csak, hogy aligha fog a bíboros válaszolni. Karácsonyra pedig meglátogatott Mikszáth Kálmán téri házunk főnöke, s kérte, hogy írásba is fektessem le beköltözési szándékomat. Lefektettem egy emilbe: *Kedves Házfőnök Úr! Körülményeimbe beállt változások következtében november közepén közöltem Provinciálisunkkal, hogy szeretnék beköltözni Rendem keretébe. Amint már említettem, kisközösségeim vezetése megkívánja, hogy szobám ne legyen klauzúrában. Dicsértessék a Jézus Krisztus! Erre már kaptam választ is: Kedves Gyurka Bácsi! Leveled megkaptam. Nagyon boldog, Isten áldásában teljes Újévet kívánok! Sok szeretettel: Tőzsér Pál.*

Mikor éltem én utoljára klauzúrában, ahova nők nem tehetik be lábukat? Azt hiszem 1944 augusztusáig éltem így, amikor is felutaztunk az oroszok elől Pestre. Mire visszamentem, már a Vásári család is – feleségestől, lányostul bent lakott rendházunkban, s esténként László Miska, a házfőnök, szobájában volt a traccsparti – Vásári volt 45 elején már az új debreceni kormány pénzügyminisztere. Azaz '36-tól '44-ig éltem klauzúrában. Mikor legutóbb Terivel meglátogattuk Emilt a dunaparti piarista rendházban, mondta ugyan, hogy szobája klauzúra, de simán beengedte Terit is a klauzúras szobába. *Tempi passati!* – mondják az olaszok. Magyarul: régi jó idők!

Ha egyszer a rend megbomlik, nehezen áll helyre. Valamikor a múlt század '20-as éveiben vezették be rendtartományunkban újra a klauzúrákat. El is hangzott akkor a káptalanon az egyik piarista ajkáról a vészes figyelmeztetés: *Uraim! Akkor meg fog enni minket a piszok!* Nem evett meg. Lettek, voltak inasok. Jó kezdő állás volt az a falvak népfelügyelőjének. Akkor még olyan is volt. *Az istenek térdén fekszik* – írta Homérosz –, hogy húsz év után váltok-e újból színhelyet, meg a csoporttalálkozóim.

Miközben gözerővel dolgoztam a regényemen, történt egy és más. Mi? Birkóztam a Bokorral. Azért, hogy legyen újból B-lelkigyakorlat. Olyan, amelyen csak csoportvezetők vesznek részt. Olyan, amilyen volt 72-től 89-ig. Olyan, amilyen az utolsó közel két évtizedben szépen elhalt. Mért múlt ki? Ezt be kellene vallanunk, de akkor szembe kellene néznünk a valósággal. Mi az? Hát csak annyi, hogy felbomlottak az ágak, melyeket elsődlegesen csoportvezetők alkottak. Legalább 11 csoportvezető alkotott egy ágat. Ha elérte a 22 főt, akkor keletkezhett egy új ág. Ma már csak annyi van az ágakból, hogy a megkevesbedett csoportvezetők össze tudnak hozni egy-egy lelkigyakorlatot a csoportvezetők és a csoporttagok részére. Már '90-ben elkiáltottam magamat, hogy akkor össze kell vonni az ágakat. Az akkori 15 ágból legyen csak annyi, ahányszor van 11 csoportvezetőnk. Senki sem figyelt kiáltásomra. Volt, aki ezt is mondta: *Engem ne vonjon össze senki!*

Amikor a nyár végén fellelkesültem az atyhai székely lelkigyakorlat sikerén, s Atyháról félnap késéssel megérkeztem a soproni nagytáborunkba, elkezdtem szervezni egy ilyen B-lygot. Nem volt vevő rá. Mindenkinek tele volt már a naptára. Azt mondták, hogy majd a jövő nyárra. De már két éve ezt mondják... Újítani voltam kénytelen. Két ember mondott lgy-tervemre igent. Kettő, akik már nem csoportvezetők, és csoportba sem járnak, csak nagytábort látogatnak. Elhatároztam, hogy ezeket szedem össze, ezeket a Bokorból már kiábrándultakat. Meghívtam őket egy hét végére Budaváriba. Ebből sem lett semmi... azaz hogy mégis valami. Egy ilyen csoport nélküli, Bokorból már kiábrándult, de *szívem szottyá* testvérem mellé állt tervemnek, s hosszas szervező munkája eredményként létrejött az őszre velük két találkozó. Két darab három órás. Az egyikken hárman voltunk, de a másodikon már tizenegyen. Mind a kettő nagyon jó levegőjű volt, testvéri, őszinte, informatív és nem beolvasó. Mindez, akár hiszitek, akár nem, még rám is jellemző volt. Ha csuda történik, tavaszra lelkigyakorlatozom velük... – esnek csodák, mert él az Isten.

Aztán más is történt. Időnként átmegyek a szomszédba, az Alkotás meg a Nagyenyed utca sarkára, Ildihez. Hajnali 8 órára. Gyalog is mehetnék, megpróbáltam már. De lehet tömegközlekedési estközökkel is. Kimegyek hazulról, elbattyogok a 28-as busz megállójáig, azzal megyek egy állomásnyit, a Moszkva térig. Onnan már közel a 21-es busz végállomása, s az is megy velem egy állomásnyit, s letesz Ildi kapujába, majdnem. Ez egy kicsivel továbbtart, de nem merít ki annyira. Minek megyek oda? Csak azért, mert állítólag Ildi, a gyerek (csak idén lesz hatvan éves) haldoklik. De csak állítólag. Azonfelül, hogy mindössze 35 kiló (fele az enyémmnek), csak rákja van. De elviselik egymást: a rák az Ildit, s Ildi a rákot. Minek megyek? Hát misézek neki egyet. Olykor hárman is vagyunk, Trásy Évivel vagy Debreceni Zsuzsával. A misével nem takarékoskodunk, eltart ötnegyed órát, mert evangélium után kiöntjük szép sorban a lelkünket. Utána kapok egy kakaós, vajjas, kalácsos reggelit, nagy beteghez illőt, s tíz után valamikor már otthon is vagyok – a járt úton.

Meg még más is történt. Megkeresett Gerlóczy Feri a HVG-től, a Bokor régi barátja. Megkérdezte, hogy vállalnék-e egy vitaestet Tamás Gáspár Miklóssal meg Vida János sinológussal. Kérdeztem, hogy miről. Hát az átkosról! Vállaltam. Ha arról beszélhetek, ami bennem van, akkor igent mondok. A háztetőkről is, a vörös csillag mellől is mondom, amit rám bízta. Arról pedig, hogy kommunizmust kell csinálni, ha élni akarunk ezen a glóbuson, meg duplán szívesen. Beszéltem is arról, hogy termelőeszközöket köztulajdonba venni nem szabad, de adni – ez Jézus minden igaz tanítványára igaz – több, mint kötelező. Már mint akkor, ha a mi állampolgárságunk – Szent Pál fogalmazása szerint – mennyei. Meg is volt a beszélgetés 2005. december 10-én délután 5-kor a Magyar Képzőművészeti Egyetem Intermédia Intézetében, az Epreskertben. A házigazda egy piarista diák volt, s a népes hallgatóság sorában ott volt a Bulkai házaspár meg még egy számotokra ismeretlen tag az egyik újabb csoportomból. Három órát vitáztunk Ferivel meg Gázsival, mert a sinológus benáthásodott. Legnagyobb sikere annak volt, hogy elmondtam: Jézus nem arról beszélt, hogy ne legyünk kapzsik, hanem arról, hogy ne akarjunk többet birtokolni, mint amennyi jut a testvérünknek is. A sikerem akkora volt ezzel, mint a Bokorban. Hogy az mekkora, azt hiszem, köztudott. Aki azonban többet akar tudni minderről, azzal közlöm Feri leveléből az alábbiakat: *Kedves Gyb, beszélgetésünk legnagyobb sajtónyilvánossága (legalábbis a legértékesebb benne), szerintem az, hogy az interneten a <http://www.gerlo.hu/kommunizmus-vita/> oldalon olvasható a beszélgetés szövege és megnézhető a videó-változata is, technikailag remek minőségben, és fent vannak a weboldalon mindenféle kapcsolódó anyagok. Legközelebb, ha folytatni fogjuk a beszélgetést, az interenetes élő adást is megoldjuk!* Ha mindehhez hozzáteszem, hogy a piarista házigazda azt mondta, hogy tiszteletdíjat is fogunk kapni, akkor... *akinek ennyi jó kevés, azt érje gáncs és megvetés!*

Végül még azt is elmondom, hogy volt családi karácsonyom is. Találkoztam Livivel, egyetlen élő testvéremmel a keresztlányomnál, Livi legidősebb lányánál, aki Zsombor

édesanyja, és Zsombor talán még mindig jár Vincze Péter csoportjába. (Ezzel bé van kapcsolva családom is a Bokorba!!!) S ha elmondom, hogy meglátogatott karácsonyra Bulányi Tamás is – az egy éve temetettem Imre öcsém fia –, s jött vele anyja és a *párja*, akitől remélem, hogy fiút fog szülni, s nem vész ki ősi kabar (bulán-bülén = jávorszarvas) nevünk, akkor minden fontos dologról beszámoltam, ami eszembe jutott ebből a féléből, mely csak úgy elszaladt.

S most átveszi a stafétabotot a futásra az új félév, melynek május havára (27-én 17 órakor) másfél órája írtam be egy másik előadást, amely valamivel közelebb áll szívemhez, mint az *átkos*. A Hamvas Béla kollégiumban lesz (Bp. V. Váci-utca 40) az esemény, melynek címe: *Hamvas és a kereszténység*. Dúl Antal, Tiel Katalin, Tóth Béla s magam leszek rajta előadó, s eszmecserezünk majd a témáról egymással és a közönséggel. Elvállaltam azzal a megjegyzéssel, *hogya élek még akkor*. Ha nem, akkor arról nem én értesítelek majd Benneteket.

Városmajor, 2006. január 7.

Idén erre a napra esett a *Bokorújév*. De hova esett? Halljatok csudát: egy egyházi épületbe esett! Nem Bokorporta, nem Szemere utcai általános iskola, nem protestáns Szilveszter Gimnázium, de nem ám, hanem egy valódi római katolikus egyházi tulajdonban levő ház volt, ahova esett, Óbudán! Jegyzőkönyvi dicséret azoknak, akik ezt kimódolták. Igeliturgiával kezdődött, melynek hiteles szövege:

Testvéreim, tegnap Urunk megjelenésének, holnap megkeresztelkedésének ünnepe, ez utóbbinak az evangéliumát választom. Testvéreim, álljatok fel.

Ezt hirdette: „*Aki utánam jön, hatalmasabb nálam. Arra sem vagyok méltó, hogy lehajoljak és megoldjam saruszját. Én vízzel keresztellek, ő majd Szentlélekkel keresztel benneteket.*” Azokban a napokban történt, hogy eljött Jézus a galileai Názáretből, és megkereszteltette magát Jánossal a Jordánban. Amikor feljött a vízből, látta, hogy megnyílik az ég, és a Lélek galamb alakjában leszáll rá. Szózat is hallatszott az égből: „*Te vagy az én szeretett Fiam, benned telik kedvem.*”

Testvéreim, mire eldölt, hogy én végzem a mai igeliturgiát, már kész volt a holnapi adyiligeti prédikációm, s így most csak azt hallhatjátok. Mondom.

Megjelent Jézus akkor, amikor. Ha nagyon jámbor akarnék lenni, megkérdezném, hogy az én életemben Te, Jézusom, mikor jelentél meg. De hát erről már elmondottam egy vastag könyvben, amit tudtam. Most jelent meg a harmadik része: *Vagy bolondok leszünk, s elveszünk egy szálig...* címmel. Hogy pedig tinektek mikor és hogyan jelent meg az életetekben, ennek ti tudjátok a pontos történetét, s előbb vagy utóbb, de ti is hozzáfoghattok a megírásához, s én ebben nemigen segíthetek. Valami másról kell tehát beszélnem.

Megnéztem a *Napló* eddig megjelent négy kötetét, s mind a négyben találtam egy homlíát a mai vasárnap evangéliumáról. Újra olvastam őket. Közös mondanivalójuk: nem hiszem, hogy a Jordán vizébe bemerülés következménye az ég megnyílása, az Atyától hallott elismerés, a negyven napi vadállatok közötti böjtölés, s az azt követő tanítványgyűjtés. Egy szóval mindannak, hogy meglódult ez a jézusi hinta, s elindult ez a hamarosan Golgotán végződő pálya – ennek nem lehetett véső oka egy a Keresztelőtől produkált bemerítési liturgia. Ha pedig úgy volna, ahogy gondolom, akkor a hintameglódulásnak előtörténete van, melyet nem ismerünk ugyan, de attól az még volt, s ki kellene találni azt az anyagot, amely megadná a hintameglódulás előtörténetét.

Virág Mária tavaly ilyenkor mondta nekem, hogy Ottlik Géza mintájára megírhatnám, hogy hogyan neveltek papot a Horthy rendszerben, ha már egyszer regényében (*Iskola a határon*) Ottlik elmondta, hogy hogyan neveltek akkoriban katonatisztet. Én meg most magamnak mondom, hogy ennyi Jézusról firkálásom után, megkísérelhetném a jézusi pálya eme rejtett szakaszának a megírását is. Nem a kisgyermek Jézus történetét, mert azt megírta

Lagerlöf Zelma – csodásan és csodákkal: agyagból készíti a Gyermekjézus galambokat, s azok elrepülnek... A serülő gyermek, s az abból fejlődő férfi történetét kellene megírnom, és nem csodákkal. De hogyan, amikor nemigen van anyag hozzá, hiszen Jézus sohasem beszélt a maga názáreti évtizedeiről.

Van azonban egy kiindulási pontunk. Lukács számol be róla – *mindennek gondosan utána járva* (Lk 1,3), amikor is elmondja, hogy *a gyermek növekedett és erősödött, megtelt bölcsességgel és Isten kegyelme volt rajta* (Lk 2,40). Csakhogy ezzel még nem megyünk előre, mert ez még a gyermekről szól, s Jézusnak magának is nagy véleménye volt a gyerekekről, s természetesnek találhatta, hogy Isten kegyelme, jóindulata kíséri mindegyiküket, fejlődésüket is, s azét is, akinek nevét Jézusnak hívták. Azzal megyünk előre, amit Lukács ezt követően mond.

Azzal, hogy József és Mária évről-évre húsvétkor feljártak Jeruzsálembe. S akkor is felmentek, amikor Jézus 12 éves lett. A magukat önállósítani szerető gyerekek módjára Jézus három napra eltűnik szülei szemei elől, *s azok a templomban találják, ahol a rabbik között ült, s hol hallgatta, hol meg kérdezte őket* (Lk 2, 41-52). Hogyan lehetett ez lehetséges? Úgy, hogy abban, amit a gyermek Jézus mondott, kellett valami különösnek lennie. Lukács írja, hogy *mindenki, aki hallotta, csodálkozott értelmén és feleletein* (Lk 2,47). Így Lukács. Magam pedig azt kérdelem, hogyan nem zavarták el körülből a rabbik a gyereket. Alighanem úgy maradhatott ott, hogy először csak szépen odaült, és csendben maradt. Aztán amikor megmelegedett a helyén, egy idő után kérdezett is egyet mást. Elviselhették a rabbik, mert értelmesek voltak a kérdések. Majd a kapott válaszok nyomán a gyermek is elmondta, amit gondolt. S azok is értelmesek voltak. Végül is nem zavarták el a rabbik, s ülhetett körülben a gyermek tovább.

Szülei számonkérő szavaira pedig azt válaszolja, hogy *nekem Atyám dolgaiban kell lennem*. Nem nagyon értették szavait, pedig azok világosak voltak. Ha értették, ha nem, József mindenképpen fülön foghatta a Gyermekjézust, s három nap késedelemmel újra Názáretnek vették útjukat. Volt mit hallgatnia az úton – gondolom – a késedelem okozójának. Figyelemre méltatandónak gondolom még Lukácsnak azt a megjegyzését is, hogy Jézusnak *az anyja ezeket a dolgokat szívében őrizgette*.

Náci, a Bokor 16 gyermeke és vagy tízvalahány unokása a Gyökér-közösségben már szóvá is tette a *Napló* füzetek nyomán, hogy micsoda nő-kultuszt csinálók én itt Adyiligetben. Most folytatom ezt az adyiligeti nő-kultuszt: nem a szülei őrizgették a közös jeruzsálemi tapasztalatot, hanem az anyja. Nem véletlen, hogy az én nem érzelmi húrokat pengető kicsiny adyiligeti közösségemben is akadnak nők, s a többi templom felnőtt közönségének pedig legalább háromnegyedét nők teszik ki. Azért nem véletlen, mert akár Jézust, akár általában az Atya, az Isten dolgait – nem annyira az értelmünkkel, hanem a szívünkkel halljuk meg. S Jézusnak az evangéliumok egyetlenegyszer sem adják ajkára az evangélisták az ész, az értelem (*nous*) szavát, míg a szívét (*kardia*) ugyanezen evangélisták 56 ízben használják, s azt majd mindig Jézus ajkára is adják. Isten szavát a szívünkkel hallhatjuk meg, s ebből a szervből Máriának, a nőnek – úgy látszik – bővebben talált adni a teremő Isten, mint Józsefnek, a férfinak.

A nők mai napra szánt dicséretét ezennel elvégezve, elgondolkodtató, hogy Máténál is Lukácsnál is megtaláljuk Jézus ajkán ezt a mondatot: *Hálát adok neked Atyám, hogy elrejtetted ezeket az általam mondott dolgokat a bölcsék és okosak előtt, de feltártad a kisgyerekeknek* (Mt 11,25; Lk 10,21). Most a fiatalok dicsérete kezdődik. Ezért választhatott Jézus nagyon fiatalokat, majdnem gyereket tanítványaiul. Nőket még nem választhatott, s a Bokor már évek óta kénytelen elviselni bölcsességeimet: ha Jézus ma testesülne meg, nem papjelölteket hívna el tanítványaiul, hanem fiatal, egészen fiatal párokat – lányokat és fiúkat, akik szeretik egymást. Nem barátjukat, barátnőjüket hívta volna, hanem *párokat* választott

volna ki közülük magának. Igenis, kialakulatlan, még éretlen fiatalokat, akik tudják a szívükkel is nézni mindazt, amik az Atya és Jézus dolgai.

Az ember személyisége már fiatal korában is alakul. Jézus esetében is így lehetett ez a maga názáreti éveiben, amikor is gyarapodott *bölcsességben, testileg is Isten és az emberek előtt kedvességben* (Lk 2,52). Teljes képtelenség lenne azt gondolni, hogy Jézus a názáreti évtizedek alatt nem élt volna szellemi életet, nem járatta volna az eszét. Attól és úgy fejlődünk, hogy elkezdünk másképpen gondolkodni, mint az előttünk járók, mint a szüleink. Persze ez a szülőknek többnyire keserves história. Egy Adyligeten nálunk olykor megforduló 16 éves fiúval beszélgettem egy alkalommal prédikációról, s megkérdeztem, hogy ő mit gondol arról. A válasza ez volt: *Szeretném, ha a szülem, már hagynák, hogy saját káromon tanuljak*. Az Isten által akart személyiségfejlődésnek természetes útja ez. Nem a csirúbú-csiribá, nem a szent csiribú-csiribá hatására lódul meg a hinta? Nem hiszem. Idejében meg kell indulnia egy gondolkodási folyamatnak, s nemis akármilyennek ahhoz, hogy valakinek falrengetően új gondolatai támadhassanak.

Jézus pedig az emberiség történetének egyik, ha nem a legnagyobb gondolkodója. Víz alá nyomás következtében senki sem válik gondolkodóvá. Égi hang hallása következtében sem lesz senki gondolkodóvá. Úgy gondom, hogy Jézus sem! Az égi hang hallása olyasvalami, mint napjainkban Medjugorjében járni, s hallani, látni vélni valamiféle Mária-jelenést. S mi lesz abból? Ha Jézus a maga harmincas évei elején el tudta mondani azokat az eszméit, amelyeket az evangélisták olyannyira nem feledhettek, hogy negyven vagy hetven évvel később le is írtak, akkor ebből üzembiztosan következik, legalábbis számomra, hogy ezeknek az eszméknek a gyökerei mélyen belenyúlnek a Názáretben eltöltött esztendőkhöz. Egy gondolkodó serdülőt, egy gondolkodó fiatalembert, egy gondolkodó és érett, harmincas éveiben levő férfit feltételeznek azok az eszmék, melyeknek az evangéliumok révén a birtokába jutottunk. A kérdés csupán az, hogy van-e módunk visszakövetkeztetni Jézus gondolati fejlődésére. Meg kell kísérelnem. Hogy sikerülni fog-e nekem, majd meglátjuk a kísérlet végén.

Most, ez alkalommal csak onnan indulnék el, hogy a *Forrás* – így nevezi ma a bibliatudomány – szerzője adott egy bevezető összefoglalást Jézus tanításáról. Máté is, Lukács is a maga evangéliuma elejére rakja azt. Lehet, hogy a pusztai sátáni megkísértés fikció, de akkor is ha fikció, mindenképpen összefoglalja Jézus tanításának summáját. A pusztai megkísértésről van szó. Ebben egy ízben a Sátán is, Jézus pedig a Sátánnak adott mind a három válaszában – az Ószövetséget idézi. Megpróbálok ezen a nyomon elindulni. Az evangélisták egyetlen ízben sem említenek más szerzőket, csak az Ószövetség szerzőit. Úgy tetszik, hogy Jézus sem olvasott mást, mint az Ószövetséget. Ezt pedig a názáreti évtizedek alatt hallotta-olvasta, s nem a Jordán vizébe alámerülése után. Akkor már nem sok ideje lehetett erre. Mely szerzőket olvasott, s mit tett a magáévá abból, amit olvasott? Ez talán nyújt valami betekintést Jézus názáreti szellemi fejlődésébe.

A kritikai kiadások oldaljegyzetei jelzik az evangélium szövegének ószövetségi olvasmányemlékeit. Például: amikor az angyal hírül adja álmában Józsefnek, hogy Mária fogan a Szentlélektől, az evangélistának eszébe jut egy Izajás-hely: *Íme a Szűz méhében fogan...* Még a Sátán is így jár el. Akkor, amikor Jézust a templom párkányára állítja, és biztatja, hogy ugorjon le onnan, a Zsoltárral biztatja őt: *meg van írva: Angyalainak parancsot ad... hogy meg ne üssed lábadat*. És Jézus is így tesz. Amikor a Sátán az egész világot ígéri neki, ha hajlandó őt imádni, azzal utasítja el az ajánlatot és ajánlót, hogy Mózes ötödik könyvét idézi: *meg van írva: Az Urat, a te Istenedet imádd, és csak neki szolgálj!* (Mt 4,1-11) Ezek az idézések nem feltétlenül szószerinti idézetek, hiszen sem az evangélista, sem a Sátán, sem Jézus nem hordozzák magukkal a zsinagógák tekercsgyűjteményét, de emlékeznek olvasmányaikra, és ahogyan eszükbe jut, mondják, s olvasmányemléküket az adott helyzethez igazítják.

Csak Máté szövegét néztem meg, s abban kb. 150 alkalommal jelzik az oldaljegyzetek, hogy ez és ez a hely is emlékeztet az Ószövetség valamelyik könyvére, s annak melyik helyére. Izajást mutatják ezek az oldaljegyzetek a legtöbbet, aztán a Zsoltárokat, s harmadikul Mózes 5. könyvét. Magam azokat a helyeket kerestem, melyek arról beszélnek, hogy Jézus azonosul velük, vagy elutasítja olvasmányemlékeit. Mert Jézus szellemi fejlődésének útja csak az lehetett, hogy elfogadta vagy nem fogadta el, amit hallott, amit olvasott. Akár a hit-tanórákon a zsinagógákban, akár később.

Hogy Jézusnak is eszébe juthatott e 150 helyen, hogy szavaihoz hasonlót mondtak az Ószövetség szerzői, ezt nem lehet sem tagadni, sem állítani. Bele is simulhatott a hagyományba mind a két esetben, túl is léphetett rajta. Azok a helyek az érdekesek, amelyeken Jézus más eredményre jut, mint az áthagyományozott tanítás. *A régieknek mondatott, én pedig mondom nektek* kezdetű szakaszok mutatják, hogy mi is a jézusi újdonság. Az, hogy nem ismer sem válást, sem pereskedést, sem megtorlást, sem ellenséget, sem vagyongyűjtést. Azt állítom, hogy az effajta, a nemzet egész történelmi múltját megtagadó eredményekre nem lehet egy perc alatt eljutni.

Személyes példát mondok erre. Apám, amikor négy éves voltam, templomba nem járó szabadgondolkodó volt. Amikor megtért, templomba kezdett járni, de gondolkodása nem alakult még egészen át jézusira, félig sem. Maradt az, aki volt, csak vallásos kiadásban. Amikor 17 évesen elmentem piaristának, nacionalista magyar voltam, aki az élete árán is vissza akarta szerezni és fegyverrel az ezeréves Magyarországot. A piarista nevelés alakított rajtam, mint apámon a templomi és a jezsuita kongreganista nevelés, de én is maradtam, aki voltam. Jogban, igazságban, megtorlásban gondolkodtam, és Isten különös ajándékának gondolom, hogy harminc éves korom körül megértettem, hogy mi is az Isten Ország, hogy mit is akart Jézus, hogy mért kellett elmennie a Golgotára.

S azt képviselem, hogy ez bizony hosszú folyamat volt, s életrajzi regényemben – E fiúból pap lesz... – meg is írtam ennek állomásait. Kemény szellemi gyötrődés és kupálódás volt, és évtizedekig tartott. S csak az egész folyamat végén lettem készen arra, hogy nem bántam meg, hogy az államügyész halált kért fejemre. **Nem tudom elképzelni Jézusnál sem másképpen ezt a folyamatot.** Már a pusztában visszautasította a hatalmat, amikor pedig egész nemzete, pártállás nélkül, és mind készen volt arra, hogy lerázza magáról a rómaiak igáját, s az első század hatvanas éveinek végén ki is tört a nemzeti lázadás. Azt gondolom, hogy a jézusi tudatátalakulás sem egy perc gyümölcse volt. Hogy mi is az Isten akarata, erről kellett gondolkodnia a hosszú názáreti évek alatt, miközben faragta a mezőgazdasági szerszámokat. Amikor elindult a Jordánhoz, alighanem látta már, hogy mi az Isten akarata, s a Keresztelő által végrehajtott liturgikus cselekmény során az ég megnyílása, a hallhatóvá vált mennyei hang, mindez – csak a pecsétet nyomja rá egy hosszú folyamatra, melynek csak a vége volt a Jordánhoz menés.

Mivel tudom igazolni elméletemet? Ha tetszik, akkor semmivel. Ha tetszik, akkor az emberi természettel, a fejlődés rendjével, a lélektani törvényszerűségekkel. S mit ér egy ilyen igazolás? Nem tudom, de nekem ez nyugtatja meg a lelkemet. S nem is kerülök szembe ezzel az elméletemmel egyházammal, mert egyházam többek között tanítja azt is, hogy Jézus valóságos ember volt. Amen.

Ezt követően Beáta beszámolt – röpke másfél óra alatt – az év eseményeiről, Cserta-nép muzsikált, s aztán batyubál... A gondos szervezők biztosították, hogy ezután egy felette kényelmes lakosztályban kipihenhettem a félnap fáradozásait. Mire felkeltem, ehettem én is, s be is ülhettem egy ebédszünet alatti kiscsoportos megbeszélésre. Utána fel is köszöntöttek, mint korelnököt, s megünnepeltünk egy decenniumot: Ko. Laci, ki hitte volna, megérte 70. esztendejét. Aztán következett a fénypont, Laci újabb drámája Valentin atyáról, melyben bokoreshméink-eszményeink az egekig dicsőültek. Az ifjúsági színjátszó csoport megint kitett magáért, Laci pedig készítheti színműveinek díszkiadását. A végén pedig volt egy áldás:

Isten **áldd meg** a magyart... (végig énekeltük) **Áldjon meg** Téged az Úr... Van tehát nyelvünkben egyfelől a megáldás. És van másfelől az igekötő nélküli szimpla áldás: **Áldalak Téged, mennyei Atyám**, mert elrejtetted ezeket a bölcsek és okosak elől! – A megáldás az Isten szakmája, mi csak kérjük őt, hogy gyakorolja azt. De az áldás már a mi szakmánk: mi áldjuk az Istent. Röviden: az Isten megáld minket, mi pedig áldjuk Őt.

Az általam ismert nyelvekben mi a helyzet? A görögben az eulogein *jótmondást* jelent. Ennek tükörfordítása a latin *benedicere*. Ennek jelentése is a jótmondás. Ezt halljuk a liturgiában, amikor közvetíti a tévé a pápa áldását. *Benedictio dei omnipotentis...* (ezt énekeltem, s rajzoltam a keresztet a levegőben). A német *Segen*-ről azt mondja a szótáram, hogy latin jövevényszó, de fogalmam sincs, hogy melyiké. Az angol *bless*-ről pedig még ennyit sem tudok. A francia *bénédictio* s az olasz *benedicere* egyértelműen újlatin változatok.

Középkori fordításaink is kísérleteztek a tükörfordítással: *Jót mondjatok*, de ezeket elsöpörte a magyar hitvilág szava: az *áld*. Mit akar mondani az áld szó? Megtaláljuk a vogul *jolti* szóban, melynek jelentése: rendel és terem. A *tárem jolti* szókapcsolatban pedig jelentése: imádkozik.

Büszkék lehetünk erre, mert nekünk finn-ugor- meg ugorkorból hozott szavaink vannak istenkapcsolatunkra, mikor az európai népek csak lekoppintották vagy lefordították a latin szavakat. Mi nem. Mi például a szótériából *üdvösséget* csinálunk. Azaz tudjuk, hogy ha figyelünk Jézus tanítására, akkor üdeség, üdv lesz a jutalmunk – már földi életünkben is. S mi azért járunk vásárnapokon az Isten házába, s nem a pláza vásáraiba, mert a vásárnap az *idnap* = *üdvnap* = *ünnepe*. S azért is vagyunk hűségesek egyházunkhoz, mert az nem eklészia, a görög *ekklészié* szó egyszerű lekoppintása. Hanem mi? Hát *id-ház* = *üdvház* = *egyház*, stb. S ha keresztény őseink jó másfélezer esztendővel ezelőtt megkerestek volna minket őshazánkban, Magna Hungariában, akkor nemcsak Szűz Mária lenne *Boldogasszony*, de a Isten is Boldognak mondanánk, mint köz-mondásunkban: Szegény ember szándékáét *Boldogisten* bírja. S talán még Jézust is megtiszteltük volna a *Boldogjézus* megnevezéssel, mert szentté avathatták ugyan az előző században IV. Béla leányát, de számunkra marad ő *Boldogmargit*. S hadd lóduljon meg a fantáziám: ha nem a konstaníni kereszténységet ismerik meg őseink, hanem az azelőttit, a jézusit, akkor Géza fejedelmünk helyett, Álmosunk s Attilánk egy messi elődjének vezetése alatt csatlakozhattak volna őseink ahhoz a Jézushoz, akinek a tanításában az Isten *csak él és szolgálva szeret*. De semmiképpen sem uralkodik, és nem készít csapásokat nekünk, mint a csak szenvedni akaró jámbor Vassula látomásaiban és hallomásaiban...

Mivel remélem, hogy felszítottam Bennetek a magyar öntudatot, s a harmadik nemzedék egy tagját a haladó görög tanfolyamon felszólítottam, hogy próbálja mérlegelni katolikus tudatával az olvasottakat, és ő azt mondta, hogy neki csak jézusi Bokor-tudata van, ezért most egybekapcsolván a jézusi magyar- és Bokor-öntudatot, megpróbálók e két öntudat alapján áldásokat fogalmazni a 2006. év bokorújévén.

Áldott legyen az Isten, aki csak él és csak szolgál és csak szeret, és csak ad, és nem torol meg, és csak várja, hogy megtérjünk hozzá, ha még valamiben nem volnánk otthon nála.

Másfelől pedig **áldjon meg bennünket az Isten azzal, hogy szívünk is legyen...** azaz egyfelől **áldjon meg bennünket azzal is, hogy hűségesen ragaszkodunk meggyőződésünkhöz...** De mivel tudjuk, hogy nekünk csupa olyan testvérünk van, akik szintén rendelkeznek szívvel és lelkiismerettel, ezért **másfelől áldjon meg bennünket az Isten az empátia Szentlelkével**, hogy kitaláljuk, hogy mért nem ugyanazt mondja testvéreink szíve, amit a mi szívünk és lelkiismeretünk mond.

Áldjon meg bennünket tehát az Isten az egymással megegyezést keresés lelkével!

Áldjon meg bennünket a közös nevezőt megtalálás lelkével!

Áldjon meg minket az egyet-akarás lelkével!

Áldjon meg minket a jézusi örökséghez ragaszkodás mindennél szentebb lelkével!
Áldjon meg minket a soha-meg-nem-elégedés Horátiuszéval ellenkező lelkével!
Áldjon meg az Isten bennünket avval, hogy ragaszkodunk összejáró közösségeinkhez!
Áldjon meg Isten bennünket a továbblépni tudás lelkével!
Áldjon meg minket az Isten, hogy gondolkozzunk sokat arról, hogy miként tudnánk eljutni a Jézustól megmutatott, nem összejáró, hanem együttélő közösséghez!
Áldjon meg bennünket az Isten a magunkkal szemben gyakorolt türelem Szentlelkével!
Áldjon meg bennünket az Isten a magunkkal alkalmazott türelmetlenség Szentlelkével!
Áldjon meg Bennünket az Isten a reménység Lelkével!
Áldjon meg bennünket az Isten azzal a hittel, hogy folytatni fogjuk tudni azt, amit 61 esztendővel ezelőtt elkezdtünk – naivul, őszintén, de Istent és az ő népét őszintén szeretve!
Áldjon meg Bennünket az Isten a hála Lelkével!
Áldjon meg bennünket az Isten a Köszönet lelkével... elsősorban azon testvéreinket köszönve meg irányában, akik megálmodták számunkra az idei Bokorújévet.
És végül áldjon meg bennünket az öröm Lelkével is, melynek egyik szerszáma az ének...
Megkötöm magamat... – alatta megfogluk egymás kezét, majd Józso hazarepített minket.

Városmajor, 2006. január 15.

Másnap elmondtam a bokorújévi beszédem Adyligeten is, s ott Eszter meg a férje nagyon megdicsérte. Mondtam neki, hogy csak ismételtam. Mire ő: Hát akkor ezért. Én meg azt válaszoltam, hogy Bokorújévkor mondtam el nagyobb lelkesedéssel, mert volt ott vagy kétszáz bokortag, meg fiatalok, s rám – gondolom másra is – felette lelkesítően hat a nemcsak értő, de nagy létszámú hallgatóság.

Utána sűrű hét következett, minden nap egy csoporttalálkozó. Péntek reggel meg délelőtt meg Ildinél miséztem, s elámultunk az első olvasmányon: Sámuelről királyt kér a nép. A Bírak korában vagyunk: *Te már megöregedtél, fiaid pedig nem a te utadon járnak. Tégy valakit királyunkká...ahogyan minden népnél szokás.* Sámuel bepanaszolja őket az Úrnál. Az Urat is felháborítja a nép kérése: *Nem téged vettek meg, hanem engem vetettek meg, hogy ne legyek a királyuk.* Ennek ellenére azt mondja Sámuelnek, hogy teljesítse csak a kérést, de mondja meg nekik, hogy mi lesz a király joga, aki uralkodni fog felettük. Hát Sámuel elmondja. Nyolc versen keresztül mondja (1Sám 8,10-17): *Fiaitokat elveszi, harci kocsijaihoz... Lányaitokat is elveszi kenőcskészítőknek... Elveszi legjobb szántóföldjeiteket... Tizedet szed, ti pedig szolgálátok lesztek...* Mondja, de mindez nem hatja meg a népet: *Mégis legyen királyunk!* Sámuel megint panaszkodik az Úrnál rájuk, de hiába: *Hallgass a szavukra, és válassz nekik királyt!*

Olyan ez, mint ami lehetett Árpád pajzsra emelése előtt. Addig, s még egy kicsit azután is, a törzsek a maguk szakállára tették, amire kedvük volt. Egészen Augsburgig. Géza tanul az ott történetből és Vajkból már király lesz. Vége a törzsek szabadságának. Koppány, Ajtony, Gyula fiai, Vászoly – elmennek a maguk útján, s az *Ősgesztát* már Szent István után írják meg. A királyok dicsőségéről...

Sámuel is elindul, s felkeni Saul, akit követ majd Dávid és Salamon, és Izrael *ősgesztái* is a királyok utáni korban kerülnek megírásra. Dicsérik is e királyok nagyságát, de e nyolc versben megmaradt, ami a mi ősgesztánkban nem maradt meg, csak Vass Albert regényében (Kard és Kasza) sír fel az ének az elvesztett ősi szabadságról. Arról, hogy hogyan is volt, amikor még nem volt király!

Az evangélium (Mk 2,1-12) pedig már abba a világba vezetett, melyben inaszkodtunk a bűneink miatt, ha van király, meg ha nincs..., s Jézus megszabadít azoktól, ha bízunk benne.

Féltízre meg eljött értem Demeczky Mária, s elvitt anyjához, aki sorba járja öregségére (három évvel fiatalabb nálam) a gyerekeit, s most Máriára esett ápolásának sora. Anyja nagy

idők tanúja, '49-ben ott volt szegedi lgy-omon, börtönöm után is meglátogattam őt, azaz a Zöldi családot Sümegen. Mária akkor 15 éves volt, s a 18 éves Jenőt valami ürüggyel leküldtem Sümegre, hogy nézzen meg ott valakit. Jól megnézte, még mindig nézi. Hála legyen...

Másnap meg egy másik Máriával (Virág), férjével és Terivel színházba mentem a Váci utcába: *A lónak négy lába van, mégis megbotlik*. Szórakoztató burleszk. A rendezés tette azzá? Nem tudom. Osztrovszkij-dráma, a 19. század végéről. Amiket a tévébe lehet látni, azoknál élvezhetőbb volt. A nézőközönség soraiban egyetlen Bokor-tagot sem láttam. Harminc éve még olyan darabokat adtak, hogy a szünet mindig csoporttalálkozó is volt. Az *átkos*-ban. Visszasírom? Azt azért nem.

Vasárnap következett. Délelőtt ifjúsági mise. A téma: Hiszünk-e a csodákban? Mintha nem lettünk volna a témában okosabbakká. Mit nem tehet meg az Isten? De mikor tesz csodát? Dani megvallotta, hogy ő látott csodát, három éves korában. Nálunk volt az Attila úton Mikulásestén. Én voltam a Mikulás. Tudta, hogy a Gyurka bács a Mikulás. S mikor vége lett, leselkedett utánam a folyosóra nyíló ajtó ablakánál. S látta, hogy Kimentem az ajtón, s utána a folyosó korlátja felett elrepültem. Hiteles történet. Félek, hogy bologgáavatási eljárás esetén nem felhasználható.

Délután Adyiliget következett: évközi 2. vasárnap.

– *Mit kívántok?* – *Hol laksz?* – *Gyertek, nézzétek meg!*

Ezzel indult meg Jézus tanítványgyűjtése. Az, amit Jézus akart. Ami nélkül ő nem tudta elképzelni az Országot. Atyját. Aminek ideplántálásért jött. Amiért Isten megteremtette a világot, amelyben évmilliárdok után megjelent a teremtés értelme: az ember.

Itt Adyiligeten van kétszer három ember. Általában elsőnek érkezik az Ákos, a Terike meg én. Mind a hármunknak van kisközössége. A másik három, akik miatt gondolom, hogy halálomig kitart ez az adyligeti szentmise, a Sanyi, az Edit meg a barátnőjük, akinek a nevét még nem jegyeztem meg. Tőlük kérdeztem, hogy járnak-e kisközösségbe. Mondták, hogy nem. Aztán pár hét múlva rákérdeztek, hogy baj-e, ha nem járnak. Valamit mondtam nekik, talán megnyugtatót, talán nem.

Most elmondom a kisközösség kétezer éves történetét. Kezdődik azzal a jelenettel, amivel prédikációm kezdem. Ebből születtek meg a tanítványok. Jézus egy egész éjszakai imádkozás során hívta meg a hozzácsapódott fiatalok köréből a tanítványokat, a Tizenkettőt – nagy kezdőbetűvel írva e szót, mert írva van, hogy *Tizenkettővé tette őket*. Ez volt a kereszténység történelmén belül az első kisközösség. Sokfajta kisközösség van. A vasárnapi templomba járók közössége, akármilyen kicsiny is, nem kisközösség. Az énekkar sem az, a vallásos, a hitbuzgalmi társulatok közössége sem az.

Mert a kisközösség jellemzője, ismérve az, hogy olyan emberekből áll, akiknek maguknak is az a dolguk, hogy kisközösségeket hívjanak egybe. Ezt VI. Pál úgy fejezte ki, hogy a kisközösség tagjai tárgyai is, alanyai is az evangelizációnak. E tudós teológiai megfogalmazásnak az az értelme, hogy a kisközösség tagjai hallgatják is az evangéliumot, meg mondják is. VI. Pál méltán mondta őket *az egyház reményeinek*.

Visszatérve a történelmükhöz, meg kell állapítani, hogy két fajtájuk van: az összejáró kisközösség, meg amelyik nem jár össze, hanem mindig együtt van. Jézus olyan fajtájút csinált a Tizenkettővel, hogy nem jártak össze, hanem mindig együtt voltak. Ez a fajta kisközösség tartott három évig, a mennybe menetelig, meg még egy kicsit tovább, Pünkösdig – Máriával együtt. Aztán hamarosan elhalt. Azért halt el, mert a Tizenkettő nem látott fantáziát benne: már mért maradjanak együtt, ha Jézus nincsen látható módon közöttük?! Széjjeloszlottak és ment mindegyikük, amerre látott: északnak Antióchiába, délnek Alexandriába, Nyugatra Korintusba és Rómába, Keletre meg Indiába. És ott nem csináltak kisközösséget? Nem. Nagyközösséget csináltak, egyházasdit csináltak. Nem bajmolódtak a kicsivel, ha egyszer Péter pünkösdi prédikációjának hatására megtért négyezer ember és

megkeresztelkedett. Nem tudom, hogyan csinálta, mert akkoriban még nem volt slag. Egyenként merítgette őket víz alá? Majd másfélezer esztendő múltán Xavéri Szent Ferenc egy millió embert keresztel meg Indiában. Hogyan csinálta, nem tudom. Minek vacakolni az evangelizációval kicsiben – gondolták a századok s az évezredek. Jól van ez így? Nincsen jól.

Jézus szándéka szerint történt így? Nem. Mert ő mennybemenetele után azt mondta a Tizenkettőnek, hogy tegyétek tanítványokká az összes nemzeteket. Jézus szájában a *tanítvány* pedig nem jelenthetett mást, mint amit ő csinált azzal a 12 gyerekkel vagy fiatalemberrel három esztendőn keresztül. Kisközösséget, de azt ám. A kisközösség Jézus után szinte azonnal elhalt. A tanítványt a görög nyelvű Újszövetség a *mathétés* szóval jelöli. Ugyanabból a töből származik a szó, mint a mi matematika szavunk. Az evangéliumok 234 ízben használják, az Apostolok cselekedetei még 28 ízben, de a többi 22 könyvben már egyszer sem kerül elő a tanítvány szó. Kész, vége, nincs tovább, nincs szükség rá!

Aztán mégis. Kétezer évvel később, 1945 februárjában egy Kolakovics nevű horvát pap jön Debrecenbe, s kezd ott kisközösségeket csinálni. Csinálja egy teljes hónapig, aztán továbbáll. De mielőtt továbbállna, szól nekem, hogy folytatni kellene, amit ő elkezdett. Én odáig csak nagy közösségeket akartam csinálni, s megkérdeztem tőle, hogy minek csináljak kicsit. Azt felelte, hogy olyan időknek nézünk elébe, hogy majd csak ezeket a kicsiket tudjuk csinálni, nagyokat nem. Elhittem neki, s elkezdtem csinálni. Februárban már 61. éve les, hogy elkezdtem csinálni. Bepaliztak? Csak a fiatalokat lehet bepalizni, magam is csak 26 éves voltam akkor.

Milyen kisközösséget tudtam csinálni? Olyant, mint amilyent Jézus csinált? Nem olyant. Ő éjjel-nappal együtt volt tanítványaival, én meg elengedtem őket azt mondván, hogy menjenek haza, majd két hét múlva újra találkozunk két vagy három órára. Miért mondtam? Mert a horvát pap azt mondta, hogy titokban kell csinálni. Csináltuk tehát *rejtve* azt, amit csináltunk. Csináltuk, és melléktermékként négy év alatt rájöttem az evangéliumra. Arra, hogy mit akart Jézus. Egy másfajta világot, amit amilyen addig volt. Nem a jog, hanem a szeretet világát. Megúsztuk, megúsztam: nem szegeztek fára, csak rossz fiú lettem a magunk Kaifásai szemében.

Aztán elmúlt 45 évvel később az a világ, amelyben rejteni kellett, amit csináltunk. Én meg – megint melléktermékként – megértettem, hogy Jézus miért nem csinált összejáró kisközösséget. Azért, mert nem lehet Isten Országát csinálni második műszakban, azt csak reggeltől estig, meg estétől reggelig lehet. Élet és vagyonszövetségben, ahogy Jézus csinálta, és úgy, hogy nem volt egy lyukas fillér sem a zsebében.

E megértés birtokában csinálom én most az összejáró kisközösséget. Minek? Hogy azokban megmagyarázzam, hogy az Isten Országát nem lehet az ilyen összejáró kisközösségekben csinálni, csak élet- és vagyonszövetségben, amilyen Jézusé is volt. Hát nem magyarázhatom ugyanezt itt, Adyligeten a templomban is? De magyarázhatom. Akkor meg mit akarok az összejáró kisközösségekkel? Csak a hozzászólásokat. Mert itt, Adyligeten a magyarázatom után nem a hozzászólások következnek, hanem kinyitom a könyvet, s felolvasom az egyetemes könyörgéseket, melyeket egyházunk fogalmazott meg arra a vasárnapra, ti pedig mondjátok a végén, hogy *Kérünk téged, hallgass meg minket*, s utána meg elmondjuk, hogy *Hiszek egy Istenben, mindentadó Atyában*, s a többit. S marad a tört vér fekete folt.

Értetek tehát engem: azért kell kisközösséget csinálnunk, hogy ott hozzá lehessen szólni szép sorjában egyenként ahhoz, amit mondok, s meg lehessen magyarázni, hogy mért képtelenség számunkra az, amit Jézus csinált a Tizenkettővel. Azt, hogy öregek vagyunk, betegek vagyunk, meg a többit. S marad újra a tört vér – fekete folt. Tessék a fiatalokhoz fordulni! Tessék azokhoz fordulni, akik még elbolondíthatók!

Megértettem. S most visszamegyek oda, ahol kezdtem a szövegemet: – *Mit kívántok? – Hol laksz? – Gyertek, nézzétek meg!*

Most a módszerre térek, Jézuséra, és megkérdem tőle, hogy miként kell csinálni az elbolondítást.

Első szabály: olyan helyekre kell menni, ahol elbolondíthatók vannak. – Jézus korában a Keresztelő mellett voltak az elbolondítható fiatalok, akiket már a Keresztelőnek is sikerült elbolondítania. Magam részéről ez azt jelenti, hogy a Bokor fiataljai közé kell járnom, mert azokat már sikerült egyszer elbolondítani- '45-ben, hogy összejáró kisközösségbe verbuválódjanak. Csakhogy ezek már részint meghaltak, részint nagypapák és nagymamák lettek, s a fiatalok nem koppintják le, amit a szüleiktől, még kevésbé azt, amit a nagyszüleiktől látnak.

Második szabály: az elbolondításra vállalkozónak fiatalnak kell lennie. Tíz-husz évvel lehet csak idősebb, mint azok, akiket el akar bolondítani. Hogy senkit ne zavarjon a szóhasználatom, közlöm, hogy Szent Pál beszélt az Isten bolondságáról, s ennek következtében az Isten országa meg a bolondság, bolondítás szépen megférnek egy gyékényen. Mindet csak zárójelben mondom, s a gyengébbek kedvéért. Zárójel bezárva. Van ennek a második szabálynak egy nagyon szomorú következmény rám nézve. Az, hogy magam hatvan-hetven évvel idősebb vagyok, mint az elbolondíthatók, tehát teljesen alkalmatlan vagyok már az elbolondításra. Tehát csak gibicként, akinek semmi sem drága, mondhatom a magam bölcsességeit. Mondom is, mert tőlem már csak annyi telik, hogy mondjam azt, amit másnak tennie kell.

Harmadik szabály: Leszólíthatónak kell lennie. Ennek érdekében ki kell költözködnöm abból a környezetből, melyben kötelmeim vannak. Jézus is otthagya Názáretet, és egy olyan faluba költözködött, ahol éltek azok a fiatalok, akiket a Keresztelő már elbolondított. Meg van írva, hogy Jézus miután meghallotta, hogy a Keresztelőt fogságba vetették, *elhagyta Názáretet, elment és letelepedett a tengerparti Kafarnaumban.*

Negyedik szabály: Ki kell módolni, hogy megbolondítandók szólítsanak meg. Ez a legnehezebb! Valakinek valami jót kell mondania rólunk, vagy magunknak kell valami szemmel láthatót, s megszólításra méltót csináljunk. András és János azért szólították le Jézust, mert mesterük, a Keresztelő azt mondta róla, mikor elsétált előttük a Jordán mellett, hogy Jézus az Isten báránya, s nem kevesebbre vállalkozik, mint arra, hogy elvegye a világ bűneit. Ez már valami, ennyi már elég a két fiatalnak, hogy utánamenjenek s szólítsák Jézust olyanformán, hogy megkérdték tőle: hol lakik.

Ötödik szabály: Amilyen az adjon Isten, olyan legyen a fogadj Isten! Nem lehet a kezdet kezdetén semmiféle elvárással élni, csak örülni a leszólításnak. Nyugodtan mondhatok példát a magam életéből, hiszen tökéletes alkalmatlanságom a feladatra már megmutattam az előbb. Tizenkét beszédet mondtam az elmúlt évek során a Babér utcában. Ennek fogható eredménye egy harmadik gyereket váró fiatal pár. Bejöttek a sekrestyébe, érdeklődtek, felkínáltam magamat, magunkat. Azóta eltelt jó egy év. Már háromszor meglátogattak minket. Fognak-e jönni kisközösségbe vagy nem – nem tudhatni, az Isten tudja.

Mondok egy másik példát is. A Babér utcából átváltottam a sashalmi templomra. Az ottani Bokor-közösségek kérdéseire válaszolok minden hónap utolsó vasárnapján, főleg a Bisztrai Gyuri kérdéseire. Múlt hónapban Gyuri a bábúit árulta Münchenben, s Áts Bandira maradt a kérdések gyártása. Semmit sem gyártott, helyette azt mondta, hogy ne teológiai elméleteket mondjak, hanem olyat prédikáljak, hogy jövőre kétannyian legyenek a templomban. Mit tehettem? Elmondtam tíz éve készített novellámat: Hova menjen az Isten lánya? Erre bejött három ember a sekrestyébe. Egy hölgy, úgy az ötvenes éveiben, s elmonda, hogy Anyukájának van egy barátnője, aki hallgatott engem '49-ben Szegeden. Egy másik elkérte prédikációm szövegét, mert megy valahova, ahol azt szeretné felolvasni. Harmadikul pedig egy fiatal óvónő, aki megkérdezte, hogy hol prédikálok vasárnaponként, mert szeretne engem hallgatni. Megállapodtam vele, hogy január 8-án várom félhatra a házam előtt, s kirepíti őt is Nemes Ákos Adylyigetre.

Hát így kell prédikálni! Így? Tudjátok, hogy hány embernek kínáltam már fel ezt a lehetőséget? Már rég szétfeszítettük volna a falakat, ha eljöttek volna.

Egyszer volt Budán kutyavásár! Annak is végét szakasztotta Kaifás három év után. Elégedjek meg a gégerákos Babits halálos ágyán írt szavaival, melyeket a sikertelensége miatt dühöngő Jónás prófétának mondott: *A szó tiéd.../ Te csak prédikálj, Jónás. Én cselekszem. / Ninive nem él örökké. A tök sem, / S Jónás sem. Eljön az ideje még, / Születni fognak újabb Ninivék, / És jönnek új Jónások, mint a töknek / Magvaiból újindák cseperednek, / S negyven nap, negyven év, vagy ezer-annyi / Az én szájamban ugyanazt jelenti...*

Az Isten dolga meg gondja nagyobb egy ember gondjánál. De ha mégis rám rakja a maga gondját, azt hordozni kell. Jónás hordozta, aztán az Isten maga csillapította le, hogy olyan komolyan azért ne vegye azt? Így van? Nem tudom. Csak azt tudom, hogy nem tudom nem hordozni az Isten gondját, s én már biztosan így halok meg. Amen.

Városmajor, 2006. január 16.

Emil hétfőn reggel telefonált: hogyan vagyok a mai napommal? Mondtam, hogy délután csoporttalálkozó, és délelőtt 9-re jönnek hozzám. Mire ő: Jöhetnek 11-re a tartományfőnökkel? Mondtam, hogy szeretettel várom őket. Jöttek. Elmondták, hogy nem a Mikszáth Kálmán téri házba kellene mennem, hanem a dunaparti palotába, s az Emil melletti szobát kapnám meg, mert ott van a Sapientia Egyetem, s így annak a sürgés-forgásában nem volna feltűnő a Bokor mozgása. Én meg elmondtam, hogy elküldtem a szeptember 15-e keltű levelet Erdő Péternek ajánlva és térítvévennyel, hogy biztosítva legyen a tény, hogy levelet küldtem neki. Barátságos volt a beszélgetés, de csak előkerült a Népszabadság és kapcsolt sajtótermékek témája:

– Nem is a Bíboros, de a rendtársak miatt – mondta a tartományfőnök. A válaszom a múltkori volt: a rendtársak is megmondhatják, hogy jézusi-e, amit írok.

Nem tudom, hogy sikerül-e összedrótozni, ami félszázaddal korábban elvált egymástól. Magyarul: fel tud-e használni valami jézusi feladatra a Rendtartomány, vagy csak szorong miattam, hogy mit is fogok csinálni a szent falak között. Ez utóbbi esetben nem megyek közéjük. Csak akkor, ha kellek nekik úgy, ahogy vagyok, s arra kellek, amit hordozok magamban. Ha az nem kell, akkor maradok a Városmajor utcában.

Városmajor, 2006. január 19.

A hét elején megírtam már a következő vasárnapi adyiligitit:

Testvéreim, hallgassatok meg bevezetőként egy két jelenetes egy felvonásos darabot. Nem Shakespeare írta, csak magam.

1. jelenet – a galileai tengerparton, szereplők: Jézus és Péter

- Kimódolom majd, hogy emberek halászává váljál!
- Köszönöm szépen, de tudod, Uram, hogy én csak a halakhoz értek.
- Persze, hogy tudom. Éppen ezért nem értem, hogy minek közlöd velem azt, amiről te is tudod, hogy nagyon jól tudom?
 - Hát csak azért, hogy inkább maradnék a halaknál, mert azok megfogásához értek én.
 - Nincsen szükségem halakra, meg halfogókra, nem vagyok halkereskedő. Hallottad a Keresztelőtől, hogy mi a szakmám.
 - Nem emlékszem már rá, hogy mit mondott a Keresztelő az öcsémnek.
 - Hát csak azt, hogy ki szeretném operálni a világból a bűnt.
 - Ehhez én Uram, nem értek.
 - Erre akarlak megtanítani.
 - S minek ehhez nekem emberhalásszá válni?

– Csak azért, hogy akiket majd kihalászol, azok is segítsenek vállalkozásomban, mert ez a bűn-kivétel a világból nem egy-emberes feladat, ahogyan azt a Keresztelő gondolta, s rám cédulázta.

– Hány kell hozzá?
– Egyelőre beérem veled s az öcséddel.
– Hárman már megbirkóznánk a feladattal?
– Biztosan nem. Népfőiskolát akarok alapítani, s ti lesztek benne az első növendékek. Ha aztán valami kisikeredik Belőletek, majd Ti is csináltok ilyen iskolát.

– Hány kell belőle?
– Pillanatnyilag nem sok. Elég lenne kb. ötvenmillió iskola, hogy az emberiség másik, a nagyobb része, az ötszáz millió, beíratkozhassék az ötven millió iskolába.

– S miből fogunk megélni, ha mindenki iskolába jár?

– Te ma ettél?

– Ettem.

– Akkor rendben.

– De hát holnap?

– Elég a napnak a maga baja. Isten gondoskodik a mindennapi kenyérről, ha valami hasznos dolgot csinálunk?

Mit fogunk csinálni?

– Annyi az emberi nyavalya, hogy ki se látunk majd a tennivalókból.

– Hol kezdjük orvoslásukat?

– Az anyósodnál.

– S ebből megélünk?

– Bizony meg. Eszitek majd, amit elétek raknak...

2. jelenet – három évvel később az utolsó vacsora előtti napokban:

– Amikor erszény, tarisznya és saru nélkül elküldtelek titeket, volt-e hiányotok valamiben?

– Semmiben.

Vége az egyfelvonásosnak, több jelenet nincsen. Huszonöt éve írtam az Egyházrend c. könyvem. Egy évvel utána már össze is gyűlt a budapesti egyházi törvényszék, melyen felelnem kellett a benne leírtakért. Ez volt benne, amit hallottatok a két jelenetes, egy felvonásos színműben, Kinek léptem vele a lábára? Megmondtam már: egyházi törvényszék elé kerültem.

Jézus nem akart egyházasdit játszani. Az egyházasdi Jézusnak nincsen ínyére, mert nem szolgálja a szakmáját. Miért? Hát csak azért, mert nemigen lesz tőle kevesebb a világ bűne. Még hozzá is rakunk nagy buzgalmunkban. Hogyan? Csak úgy, hogy az egyház is segít bűnt termelni. Bűnt a világ számára. Mivel? Azzal, hogy összefog az urakkal! Melyekkel? A mindenkoriakkal. Rosszat akar? Dehogysis akar rosszat. Teli van jóakarattal. Ugyanúgy, mint mimagunk is. Az egyházasdiban imádkozunk Jézushoz, hogy vegye el már a bűnt. De Jézus nem tudja elvenni. Magában nem, csak velünk együtt. Be kell iratkozni az iskolájába.

Az emberi történelem eddigelé még csak egyházasdira volt képes, még összejáró közösségekre sem. Csak arra, hogy legyen templom, pap meg kedves hívek. Jézus pedig nem volt pap, hanem tanító. Péter meg az öccse nem voltak sem papok, sem kedves hívek. Tanítványok voltak.

Ez az egyházasdi felel meg a társadalmi igényeknek. A templomba járók igényeinek is. Mindenki azzal van elfoglalva, hogy pénzt keres. A kedves hívek is, akik, vasárnaponként benyitnak egy templomba, ha ráérnek. Ha nem érnek rá, akkor nem. De a templom nyitva áll, s működik a kedves hívek adományából meg az államsegélyekből. Ebből van a papnak a

fizetése. Annak is meg kell élnie. S hogyan veszi ki ez az üzem a világból a bűnt? Sehogy. Ha valaki betéved ebbe az adyligeti templomba, egy kardos ember szobrára pillanthat. A kard emberölő szerszám. A romlatlan emberi szív pedig úgy tudja, hogy nem szabad embert ölni. Jézus is úgy tudta. Azt tanította, hogy szeretni kell mindenkit, az ellenségemet is. Nem azt, hogy Esztergomban, Fehérvárott, Veszprémben meg Gyulafehérváron egy negyed-Koppányt a vár fokára tüzzünk. S mindezt egy szentnek mondott Istvánnak a kardja erejében. De mi mégis az utóbbit csináljuk. Ezt csinálta József meg Árpád is, s ezt dicsóíti az egyház meg annak adyligeti temploma, s mellékesen még a belvárosi bazilika is, meg az Istentől ezer év óta megőrzött szent jobb. Hogy gyilkolt István keze, ez nem érdekelné Jézus Istenét? Nem, mert a gyilkolás Isten javára megbocsátható, sőt dicséretes volna. Ezt csinálja az egész emberi történelem. Jézusnak pedig ez a történelem nem tetszett. Másmilyent akart. Olyat, amelyikből kivesszük a bűnt, meg a kardot.

A mondott Egyházrend c. könyvembe végét akartam vetni az egyházasdinak? Dehogy is. Csak tettem egy ajánlatot egyházamnak. Csinálja tovább az egyházasdit, de a papok kezdjenek játszani valami Jézusra emlékeztetőt is. Energiájuk egy részével a buzgóbb hívekből próbáljanak jézusi kisközösségeket összehozni. Elítélték a könyvemet? Nem ítélték el. Nem, mert csak olyat írtam benne, amit Jézus tanított. De azt mondták, hogy úgy, ahogy az egész könyv hangzik – az, amit megírtam –, az téves, veszélyes és félreérthető. S mivel büntettek ezért? Elégettek a máglyán? Nem. Kiközösítettek? Nem. Felfüggesztettek, azaz megvonták tőlem a papi működés jogát? Nem. Hát akkor mit csináltak? Kitaláltak számomra egy olyan büntetést, amilyen még nem volt a kétezer esztendő egyház történetében. Én voltam az első, és ez idáig egyetlen, akit evvel büntettek. Mi volt az? Megtiltották, hogy papként nyilvánosan működjek. Először nem is tudtam, hogy mit jelent ez a büntetés. Később tapasztaltam meg. Működhetek papként a Balaton partján, ha már Magyarországon élek, tehát nem a galileai, hanem a magyar tenger partján. Működhetek erdőn-mezőn-réteken. Működhetek a szobámban, bárki magánlakásában, a Professzorok házában, a csillaghegyi reformátusok templomában, vagy Budaváriban a lelkigyakorlatos házamban. Írhatok a Népszabadságban, az Élet és irodalomban, meg a Magyar Narancsban, s ott propagálhatom eszméimet. Csak éppen egyházam tulajdonában levő épületekben nem nyithatom ki a számat.

Amikor már 15 éve viseltem ezt a büntetést, írtam egy levelet a mostani pápának arról, hogy az én házamban 15 év letöltött büntetés után az apagyilkosnak is megbocsátanak. Igazi katolikus-hitű ember volnék én, elmondom a Hiszekegyet is, akkor hát mi baj velem, ha csak azt mondom, amire Jézus tanított. Célt ért a levelem, rendezték az ügyemet. Bizony ám! Nyolc év óta már misézhetek katolikus templomban is. De csak suba alatt. Ez mit jelent? Azt, amit itt is tapasztalhattok. Nem hirdeti meg a plébános. Nekem kell hallgatóságot gyűjtenem. Hogy mekkora sikerrel, tapasztalhatjátok. Mért van akkora sikerem, amekkora? Hát csak azért, mert a katolikus templomjáróknak nem az kell, amit én prédikálok – Jézus gondolatait propagálva. Hanem valami más kell. Mi? Az egyházasdi. Menjen az az üzem, amelyben annyi a dolgunk, hogy mondjuk: *És a te lelkeddel meg Kériünk Téged, hallgass meg minket*. Ne bosszantsanak minket azzal, hogy vegyük ki a világból a bűnt. Jó nekünk, ha azt prédikálják is, hogy Jézus már elvette. Jó az, akkor is, ha semmit sem látunk ebből a bűn-elvételtől. De hagyjanak nekünk békét. A pap papoljon, mi meg csináljuk a magunkét: rámondjuk, hogy *Kériünk Téged hallgass meg minket*.

Szólt vagy jó tíz éve egy szerzetes-elöljáró még Paskainak, az akkori magyar bíborosnak, hogy miket firkálok én a Népszabadságban – hallgattasson már el! Nem próbálta meg, nem is sikerült volna neki, mert a Népszabadság nem egyházi tulajdonban van, hanem azt mondta, amit Gamáriel mondott. Mit? Ha Istentől való, amit mondok, hiába hadakozna ellene. Ha meg nem Istentől való, akkor majd csak elfogy a szövegem. Az ám! A szövegem sorsa Isten kezében volna? Nem az övében van. A tiétekben van.

Meg kell tanulni a jézusi szöveget! Ha csak hallgatjuk, nem tanuljuk meg. Minden iskolában van felelés meg vizsga, még pótvizsga is. De ez olyan iskolás, gyerekeknek való, meg véget ér. Kinövünk belőle. A kisközösség nem ilyen iskola. Abból nem lehet kinőni, az halálunkig tart. Van egy rákos testvérünk, még csak hatvanadik évében jár, s betegsége miatt szobájához van kötve. Hogyan jár ő kisközösségbe? Nem kell neki járnia. Tudnak járni a kisközösségbe tartozó testvérei. Az egyik már majd 90 éves, a többiek meg még csak a 80.-ik évük felé menetelnek, s vannak fiatalok is, akik még csak 60.-ik évük felé közelítenek. Azok mennek hozzá. A közösség áttette találkozóit az ő lakásába. Rákos testvérünknek pedig az esze még forog, s a nyelve is, olykor még többet is, mint kellene. Ktartunk neki haláláig. Feladtam neki már az utolsó kenetet, kézrátétellel imádkoztam is érte, hátha megtanulom életem végére ezt a jézusi szakmát! Ha meggyógyulna, akkor majd visszajön a közösség az én szobámba.

A kisközösségben nincsen vizsga meg pótvizsga. Ott csak szép sorban imádkozunk. A magunk szavaival, ahogyan a Lélek ajkunkra adja. A kisközösségben nincsen prédikáció. De van házifeladat: egy szöveg, melyet odahaza elolvasunk és kialakítjuk az olvasottakról a véleményünket. A kisközösségben szép sorjában elmondjuk ezt az odahaza kitalált véleményünket. A kisközösségben nem vágunk egymás szavába, hanem sorban meghallgatjuk társaink véleményét, és igyekszünk nagyon figyelni, és tanulni abból, amit ők mondanak. A kisközösségben, ha mindenki elmondta magáét, új kört kezdünk, melyben társaink hozzászólásaitól megokosodott, újabb nézeteinket közöljük. Lehet, hogy harmadik körre már nincs is szükség, mert kimerítettük a témát, s azt, ami a témáról tudatunkban található. Ez a körben beszélő, egymás szavába nem vágó, a másakra figyelni akaró metódus nagykorú emberekké fejleszt minket. Ez pótolja a feleltetést meg a vizsgát és a pótvizsgát. Ez nevelhet fel bennünket jézusi tanítványokká, ha az, aki összeszedte a közösséget, jézusi gondolkodású ember.

Említett könyvemben javaslatot tettem egyházamnak: fejlessze ki az egyházasdi mellett ezt a kisközösségi, ezt a Jézustól mutatott egyházépítési munkát. Van-e, s lesz-e, aki figyel erre a javaslatra, nagyjából ezen fordul az egyház jézusi, jézusibb jövője. Igaza van-e tehát Gamálielnek meg Paskainak? Azt hiszem, hogy nincs. Mert igenis lehet Isten ellen hadakozni. Nagy ennek a történeti múltja. Jézus biztosan az Istentől jött, mert biztos, hogy a szeretetet prédikálta és a Szeretet-Istent próbálta megmutatni életével is, Kaifás, a főpap pedig kivégezte őt. Mi pedig ezt követően hamarosan áttértünk az egyházasdira, és dicsértük Jézust, aki elvette a világ bűneit. Nem vett el azt. Megmaradt.

Rajtatok, rajtunk fordul, hogy Kaifás és utódai sikerrel hadakoznak-e ellenünk. Ha kisközösségekké alakulunk, ha átformáljuk tudatunkat Jézus tudatára, ha megpróbáljuk a lelkiismeretünk szerint formálni életünk, ha megsokszorozzuk Jézust, akkor is hadakozni fognak ellenünk, de sok lúd disznót győz. Lesz-e sok lúdja Istennek, ezen fordul a győzelem. Tehát rajtunk!

Embernek lenni számomra annyit jelent, hogy nem adjuk fel szépbe szőtt hitünket, s valljuk, hogy *Lesz még egyszer ünnep a világon!*

Városmajor, 2006. január 20.

Ezen a héten csak három kisközösségem van. Táblázhatom rá a személyes találkozókat. Hétfő délelőtt M. Gábor. Évenként ha találkozunk. Hat gyerek apja. Olyan ötvenes. Hívom újból közösségbe. Oda való volna, mindent olvasott: KIO-t, Pál-szintézist. Nem megy. Miért? Hagyományos katolikus a felesége.

Kedden délelőtt Jutka. Vele is évenként találkozom, mert nem akar megbántani. Mivel bántana? Olvassa Naplókat, s mondja:

- Folyton bántod az egyházat... – Mire én:
- Folyton Jézusról beszélek, s csak nagy ritkán az egyház jézustalanságairól.

– Igaz – megengedi.

Szerda délelőtt jön Béci megbeszélni a tavaszi lgy-ot azokkal, akiknek az utolsó 15 évben már elviselhetetlen lett az egyház-hűségem. Majd jön újból, átengedem neki a szervezés munkáját. Csinálja úgy, ahogy jónak gondolja, majd egyeztetünk.

Szerda délután jön Zoli és Jutka – harmadik gyerekükkel. Én eskettem őket kilencedik éve egy gimnázium kertjében. Nem akarták, hogy bejegyezzük az egyházi mátrikulába is, ami ott történt. Ma is hajthatatlanok. Ők is elsajátították az egész bokor-tudományt: aszerint nevelnek otthon s az iskolában. Mondom nekik:

– Egyházjogilag törvénytelennek számítanak a gyerekeitek, az iskolában ki fog ez derülni. Az is hogy meg sincsenek keresztelve... Nem érdekli őket. Jézusénak tudják magukat.

Csütörtök délután jön Bandi és Gabi. Nemigen járnak már templomba. Ha nem kellenek jézusi tudatukkal, nem illegetik-billegetik magukat az egyházközségben uzsonna-készítési tudományukkal. Biztosítanak, hogy nem akarnak megbántani. Csak irgalmasan válaszolnak ellenvetéseimre. Hiába kérdezem őket: nem jók a kérdéseim...

A Bokor a te kettős hűségedbe fog belepusztulni – mondta már húsz éve Ko. Laci. S én járom a Kállai-kettőst: Jézus-hűség is, egyház-hűség is. Jézus is így tett: hűség a jóhírhoz, hűség a zsinagógához is. Falra hányt borsó.

Mi lesz ebből? Harminc év múlva már a kutya se tudja, hogy voltunk valamikor? Vagy ha lehunyom a szemem, megindul az egyházhűséget is akarók kivonulása a Bokorból, s felvirágozhat a csak Jézus-hűség diadala? Létrejön, ami nem volt a kétezer év során még soha sem: jézusi szándékú emberek – egyház nélkül. Csatlakozik hozzánk minden jószándékú ember: ateista, agnósztikus, egyházhoz tartozás nélküli hívő? Az, ami sohasem volt még!

S mindezért magam volnék a felelős azzal, hogy megírtam a KIO-t, a Pál-szintézist, meg a többi. Mit tehetek, ha még mindig élek? Újra szövegeket kellene analizálni, mint harminc-negyven éve? Hogy lássunk hús-vér embereket. Hogy lássuk, mi az, ami lehetséges az ember számára, s mi nem. *Ilyen bánatfolt nincs felvarrva senkire, csak a fájából kinőtt...*

*

95. TÖRÖKBÁLINTI NAPLÓ

2007. március 2 – 4.

Törökbálinti három nap

Kérdések a törökbálinti egyházközség prédikációihoz

A keresztény ember időbeosztása. Család, közösség, jézusi út, munka, megélhetés.
Fontossági sorrendek. Hogyan döntsünk adott helyzetben megfelelően?
Családos ember számára ma hogyan követhető a Krisztus által tanított szegénység?
Mit jelent az igazi megbocsátás? „Hetvenszer hétszer.”
Mennyire kell, érdemes figyelnem a társadalmi, politikai, gazdasági helyzetet körülöttem?
Mennyire illetve milyen mértékben foglalhat állást a Magyar Katolikus Egyház az aktuális politikai helyzetekben (olyanokban pl., ami az egyházat is érinti?)
Napjainkban hogyan éljük meg helyesen Jézus kérését: Adjátok meg az Istennek, ami az Istené, a császárnak, ami a császáré?
Mit tart a leghatékonyabb módszernek arra, hogy emberek jobb belátásra térjenek (hit, jó szándék, jóakarát, stb.)
„Erőnyerés” a hétköznapiakhoz – honnan, hogyan?
Jézussal való kapcsolat megújítása
Feladataink fontossági (idő, energia) sorrendjének helyes kialakítása
Honnan „szerezzünk” időt?
Hogyan valósíthatja meg a mai európai ember a krisztusi szegénységet – különösen ha családos? Hol van a határ a szükséges és a felesleges / túlzott javak között?
Hogyan lehet rendet teremteni a hétköznapiakban?
Mik az evangelizáció lehetséges módjai a mai ember számára?
Kitartás és állhatatosság az imában
Az Istenbe vetett bizalom megélése
Hogyan neveljük magunkat?
Hogyan kell hirdetni az evangéliumot?
Mit jelent az, hogy Jézus megváltott minket? Mit jelent a megváltás?
Ma hogyan értelmezzük, mi a Pokol és a Mennyország?
Magyarország megújulásáról, ami nem független az egyház megújulásától.
Milyen egy Jézusnak tetsző egyházközség?
„Nincs senkinek nagyobb szeretete annál, mint aki ÉLETÉT adja embertársáért.” Ez a gondolat a mindennapokban hogyan valósulhat meg?
Jézus elvárja-e minden követőjétől, hogy hozzá hasonló módon szelíd legyen? Nem inkább egyfajta fejlődés (lelki út) során juttatja el az embert erre a meggyőződésre? Hogyan tudja segíteni az embert, hogy megszabaduljon azoktól a gátaktól, amik önvédelemre, de legalábbis a másik ember védelmére készítetik?
Az evangélium hirdetésének gyakorlati lépései
Hogyan vehetnek részt azok a hívők az evangélium hirdetésében, akik nem tudnak beszélni a hitükről?
Jézus amerre járt gyógyított, csodákat tett (alapot teremtett a tanításnak). Az egyház miért nem alkalmazza nagyobb mértékben ezt a lehetőséget?
Hogyan lehet az, hogy bizonyos szekták hatékonyabban tudják megszólítani az embereket, aktívabbak a híveik?
Milyen tévtanításoktól, szellemi irányzatoktól kell óvni a hívőket?
János evangéliumából Jézus búcsúbeszédei
Milyen kell, hogy legyen a „szeretet”? (Deus est caritas. Szeresd Uradat, Istenedet teljes szívből, teljes lélekből, teljes elméből, teljes erőből. Az igazi szeretet életét adja barátaiért)

Miért nem esketi meg egyházunk az elváltakat?

Első nap: hitünk

Kedves, kedves, nagyon kedves Testvéreim! Köszönöm, köszönöm, nagyon köszönöm a kapott kérdéseket. 32 kérdést kaptam. Csoportosítottam is őket. 13 csoportot kaptam. Ezeket aztán összevontam hat csoportba. De mivel csak három napom van, s nem 32, 13 vagy 6, végül is a hat csoportból csináltam hármat. A három neve: hitünk, életünk, apostolkodásunk.

Három egymást követő nap, három szentmise, benne három szentbeszéd. Célja? Húsvéti előkészület, egy jó gyónás, vagy akármi más, ami történik egyikünk vagy másikunk lelkében. Mi történhetik? Hogy történhessék, a beszédnek meg kell céloznia valamit vagy valakit. Ha nem, közhelyeket tudnék csak mondani, amiket tud mindenki, aki templomba jár. Ezért köszönöm kérdéseiteket.

Bevezetésül mondok egy valóságos régi történetet, ha már Törökbálinton vagyunk. Káplánt helyeznek egy sváb faluba. Svábul megy benne minden: prédikáció, gyóntatás is. A káplán csak az iskolában tanult németül. Izzadva fabrikál össze egy öt perces német nyelvű prédikációt. Utána, hogy kitisztuljon a feje, sétálni megy. Talál egy síró kislányt az utcán. Reverendát visel a káplán, mindenképpen illenék neki segítenie. A kislány csak egy szót mond: mujdö, mujdö, és sír rendületlen. A káplán tehetetlen. Nem szerepelt a szó a káplán gimnáziumi tanulmányaiban. Búsan megy hazafelé. Elpanaszolja pasztorális sikertelenségét plébánosának, aki sváb. Az meg elmondja káplánjának, hogy mujdö Mutter-t jelent, s a kislány az anyja után sírt. A káplán vigasztalan: hogy fog ő ezek után a gyóntatószékek tanácsokat adni a gyónók problémáira. Plébánosa megnyugtatta: nem fognak azok problémát hozni, mert a jámbor svábnak arra kell a gyónás, hogy elmondja a bűneit, s a svábnak két bűne van, s mindegyikük ezt vallja meg. Az egyik bűn a *kflucht*, a másik meg a *streujt*. Az egyik azt jelenti, hogy káromkodott, a másik pedig hogy szórakozottan imádkozott. Oldozza fel őket a káplán, s elégtételül adjon két Vater unser-t, meg két Ave Mariát. Abból sem lehet baj, ha azzal kezdi a gyónó, hogy ő sváb. Ez azt jelenti, hogy csak németül tudja mondani a gyónás előtti imát. Azt nem kell erre válaszolni, amit az egyszeri pap adott válaszul a bejelentésre, hogy a gyónó sváb. Mit mondott? Ezt: Nem baj, nem halálos bűn.

Testvéreim, ezzel teljesítettem a jó prédikáció alapvető követelményét: mondtam példát, kettőt is. Nem járhattok tehát úgy, mint az a derék néni, aki nagyon megdicsérte mise után a papját, hogy milyen nagyon szépen prédikált. Mire a pap megkérdezte a nénit, hogy mi tetszett neki a legjobban a prédikációban? A néni zavarban van, gondolkodik, aztán kivágja: Hát az, amikor a tisztelendő úr azt mondta, hogy Mezopotámia. Mindezzel csak arra utalok, amit említettem az elején, hogy csak közhelyeket tudok mondani, ha nem konkrétan beszélek. De hát vannak a kérdéseitek. Lássuk először is a 29.et: *Milyen tévtanításoktól, szellemi irányzatoktól kell óvni a hívőket?* A hívő számomra, és Jézusunkat követve, olyan embert jelent, aki igyekszik teljesíteni a mennyei Atya akaratát! Olyat, aki istennektetsző. Ezért ajánlatos mindennek előtt a maguk háza táján szétnézni. Mit gondolunk másképpen, mint ahogy Jézus tanított. Mondom mindenekelőtt a 32. kérdést: *Miért nem esketi meg a pap az elváltakat?*

Kit célzok meg vele? A nagy világban sok-sok ezer, talán millió templombajáró ember valós gondját célzom meg. Azokét, akik nem áldozhatnak. Mért? Hát nincsen rendezve a házasságuk. Mért nincsen rendezve? Mert hát az nem rendezhetőnek mondatik. Nem, mert együttélnek párjukkal, de korábban már volt egy házasságuk, amit templomban kötöttek meg. Ha van ilyen most e templomban, ha nincs – itt van valami, aminek megbeszélését nagyon fontosnak gondolom.

Abból indulok ki, hogy Isten minden bűnünket megbocsátja, ha megbánjuk. Honnan tudjuk ezt? A legegyetemesebb kinyilatkoztatásból. Abból, mert a szívünk mondja, hogy így van. A cinikus Heine is tudta ezt: *Az Isten megbocsát? Persze, hiszen az a szakmája.* Mindig

is megbocsátott. Jézus előtt is. Ő mondja: *A niniveiek felkelnek az ítéleten Jézus kortársai ellen, mert ők hittek Jónás prédikációja szavának és bűnbánatot tartottak, de ti nem tartotok bűnbánatot.* Az Isten átöleli a bűnbánót. Csak egyetlen esetben tehetetlen az Isten. Jézus ellen is lehet káromkodnunk, és megbocsátja, ha nem tudjuk, hogy kicsoda Jézus. Az egyetlen eset, ha a Lélek ellen káromkodnunk. Csak azt nem bocsátja meg. Miért nem? Mert a Lélek ellen káromkodni annyit jelent, hogy hazudunk: a lelkiismeretünk tudja, hogy bűnt követtünk el, s mi nem ismerjük el a bűnünket bűnnek. Ez a Szentlélek elleni bűn, amit Isten nem tud megbocsátani, mert nem bánjuk meg. Isten tehát védtelen a bűnét bánó ember ellenében: meg kell azt bocsátania.

Az egyház pedig minden megbánt bűnt megbocsát. Ha raboltam, öltem, ha milliárdokat és milliárdokat halmozok fel magamnak, amikor minden percben emberek százai halnak éhen a földön, akkor is. És nem tesz érte felelőssé, nyugodtan megáldoztatja az egyház a gazdagokat is. Egyetlen esetben tesz kivételt, ha elhagyom páromat, akinek Isten oltára előtt örök hűséget fogadtam. Ezt nem bocsátja meg. Azt mondja az egyház, hogy ezt nem lehet megbánnom, s ezért nem is áldoztat meg. Milyen alapon teszi ezt? Azt mondja, hogy a házasság felbonthatatlan, mert Jézus azt mondta, hogy *amit Isten egybekötött, azt az ember szét nem választhatja.*

Nézzük meg ezt az ügyet közelebbről: Jézusnak ez a szava valóban ezt jelenti-e? Jézus mondja, hogy Ne ölj! Ne paráználkodjál? Ne kívánd más javait! Ne kívánd meg embertársad feleségét! Ne törj házasságot! Így van. De kérdem: E szavai azt jelentik-e, hogy ember megölhetetlen? A felebarátom javai megkívánhatatlanok? A házasság megtörhetetlen? A házastársától nem lehet elválni? A házasságot nem lehet felbontani? Nem ezt jelentik ezek a tiltások. Egészen mást jelentenek. Azt jelenti, hogy embert nem szabad megölni. Az embertársaim javait nem szabad ellopnom, nem szabad elrabolnom. A házasságot pedig nem szabad felbontanom! S az emberi történelem nagy bőségben mutatja, hogy tesszük mindazt, amit nem szabad. Ölünk és lopunk, és rablunk, és házasságot törünk, és válunk. Bűnöket követünk el. De nem mondhatjuk, hogy ember megölhetetlen, a más javai ellophatatlanok, a házasság törhetetlen, a házasság elválaszthatatlanok, a házasság szétválaszthatatlan, felbonthatatlan.

Mindezek következtében Isten megbocsát a rendőröknek, a katonáknak, ha megbánják bűneiket, ha ott hagyják a rendőri, a katonai pályát, hogy soha többet ne öljenek embert. A tolvajoknak is megbocsát, ha megbánják tolvajlásukat, jóvá teszik bűnüket visszaszolgáltatva a tulajdonosnak azt, amit elloptak tőlük. A gazdagoknak is, ha szétosztják javaikat a szegények között. Megbocsát a rablóknak is, a házasságtörőknek is, ha megbánják bűneiket. S megígérik, hogy többet ilyeneket nem akarnak tenni. Sőt még a politikusoknak, a képviselőknek, az államférfiaknak is megbocsát, amikor háborúba keverik a társadalmat, s állampolgári kötelességgé teszik, hogy katonai esküt letéve tömeggyilkosokká legyünk. Ha pedig nem óhajtunk tömeggyilkossá válni, akkor börtönbe zárnak vagy háború esetében a helyszínen felkoncolnak. És a politikusok, képviselők, államférfiak, miniszterek, miniszterelnökök, királyok is mind szentáldozáshoz járulhatnak.

Kétségtelen, hogy Jézus azt mondta, hogy nem szabad válnunk. És az is kétségtelen, hogy Jézus nem mondta, hogy a házasság felbonthatatlan. Felbontható az, amit nem szabadna felbontanunk. Ma már társadalmunkban a megkötött házasságoknak több mint a fele felbomlik. Talán a templomban kötött házasságoknak is majd a fele. Fiatalon, több mint negyven éve, megkérdeztem egy kiváló református lelkipásztort: Hogyan esketheted újra az elváltakat? Mire ő ezt válaszolja: Azon az alapon, hogy imádkozom értük, hogy ne történjék meg újra életükben az a tragédia, ami egyszer már megtörtént. Az, hogy elválnak. Azóta egyházunk is váltott. Szentszéki eljárással érvényteleníthető a templomainkban megkötött házasság, ha húsz évig együttéltek is, és házasságukat Isten gyerekekkel áldotta is meg. Van, aki nem vállalja ezt az érvénytelenítést, mert jól tudja, hogy házassága bizony házasság volt. Kitartott húsz évet, és gyermekeknek is adtak benne életet. De nagyon sajnálják, hogy

egyikük vagy másikuk, vagy mindkettejük hibája, bűne folytán tönkrement ez a házasság. S van katolikus pap, aki megáldja új házasságukat. Milyen alapon? A bűnbánatuk alapján. Megvallom, hogy én is megáldom az ilyenek új, második házasságát, ha bűnbánatuk igazolásául vállalják, hogy tagjai lesznek egy kisközösségnek, hogy tegyék benne és annak segítségével azt, amit ott tanulnak, s amire Isten Lelke indítja őket. Ha nemcsak áldozni akarnak, hanem Jézus tanítványaivá is akarnak lenni.

Menjünk a következő kérdésre, a 20.ra: *Ma hogyan értelmezzük, mi a pokol, mi a mennyország?* Előbb mondtam ezt a szót: Megvallom. Most újból mondom: Megvallom, hogy én nem hiszem, hogy Isten poklot, vég nélküli szenvedést készít nekünk. Nem teheti. Azért nem teheti, mert az én Istenem maga a szeretet. S a szeretet nem okoz senkinek fájdalmat, még kevésbé örök fájdalmat. Ezzel nem azt mondom, hogy nincs pokol. Csak azt mondom, hogy nem az Isten csinálja. Ha nem ő, akkor ki? Mi magunk csináljuk magunknak. S most előszedem egy régi patronomat – az öt balga és az öt okos szűzről, ahogyan az egyházközi zsinaton is tettem. Címe:

Nem ismerlek titeket

BALGÁK: Uram, uram, nyiss meg nekünk!

ÚR: Igazán mondom: nem ismerlek titeket.

BALGÁK: Nem a Szeretet-Isten tetszel lenni?

ÚR: De, az vagyok.

BALGÁK: Akkor csak tessék elővenni a kulcsokat!

ÚR: Hát azt éppen megtehetem, de mire juttok vele?

BALGÁK: Kinyitod szépen, mi pedig besétálunk az ajtón.

ÚR: S odabent aztán, mit csináltok?

BALGÁK: Majd meglátjuk, ha odabent leszünk.

ÚR: Fölösleges fáradozás lenne besétálnotok, mert úgyis ki akarnátok jönni.

BALGÁK: Honnan tudod olyan biztosan?

ÚR: Hát annyira azért ismerlek titeket: a balgák nem érzik jól magukat nálam.

BALGÁK: Csináld úgy, hogy jól érezzük magunkat.

ÚR: Nem tudom.

BALGÁK: Hogy-hogy nem tudod? Mi az, hogy nem tudod? Nem a mindenható Istenhez van szerencsénk?

ÚR: Igen, igen... de én inkább mindent-adónak nevezném magam.

BALGÁK: Nekünk úgyis nagyon jó. Hát akkor csak elő a kulcsokkal!

ÚR: Csináljatok egy vaskarikát fából, s máris mehetek befele.

BALGÁK: Te is tudod, hogy olyat nem lehet csinálni!

ÚR: Látjátok, így vagyok ezzel én is. Ha az élet törvénye, hogy olajat csak adásainkkal szerezhetünk magunknak, akkor – mindenható ide, mindenható oda – nem lehet azt másoktól kölcsönbe kapni.

BALGÁK: Mit akarsz ezzel mondani? Nem értjük.

ÚR: Hát csak annyit, hogy hiába engednék be titeket. Mert azt nem tudnám összehozni, hogy jól is éreztétek magatokat idebent, és ki ne kívánczoztatok.

BALGÁK: Mi az, hogy nem tudod megcsinálni? Hiszen mindenható vagy!

ÚR: Még mindig nem értitek, hogy ami lehetetlen, az lehetetlen. Magamból és szabadnak teremtettelek titeket. Választhattatok, hogy mit akartok: engem vagy valami mást? Engem választotok-e, aki olyan vagyok, hogy csak szolgálni szeretek, meg odaadni azt, amim van, és mindenképpen békességben lenni, nem ütni oda sohasem? Ilyen vagyok, és úgy nevezett mindenhatóságomban sincs módom és lehetőségem másmilyennek lennem, mint aki és ami vagyok. Itt a kapun belül terül el az én országom. El is találnak ide mind, akiknek tetszik ez a szolgáló, mindent-adó és soha oda nem ütő életstílus. Akiknek ez tetszik, akik ezt

választották, akik ehhez szoktatták magukat odalent: az okosok! S ehhez szokván odalent, itt, idefent ugyanazt csinálják.

BALGÁK: És te ezt még mennyországnak nevezed?

ÚR: Hát én már csak igen, nekem ez a mennyország.

BALGÁK: Hát mi nem kérünk ebből. Csak tartsd meg magadnak, meg a hülye okosaidnak!

ÚR: Jó, megtartom... Akkor szerencsés utat!

BALGÁK: Azért azt megtehetnéd, hogy segítesz tájékozódni az idefenti világban, s megmondanád, hogy merre menjünk?

ÚR: Hát hova akarnátok menni?

Balgák: Valami exkluzív helyre, ahol nem rontják a levegőt az "okosaid", ahol nem papolnak olajról, meg adásról. Ahol jó show-kat lehet látni. Lehetnek akár vallási témájúak is, csak izgik legyenek.

ÚR. Hát akkor, ha ezt akarjátok, akkor csak erre, balra.

BALGÁK: Nem tévedünk el?

ÚR: Biztosan nem. Ki van írva.

BALGÁK: Mi van ki írva?

ÚR: Menjetek csak nyugodtan balra, ott találjátok szép sorjában, egymás után az S. O.-üzemeket

BALGÁK: Mi az, hogy S.O.-üzem?

ÚR: Hát Lucifer üzemelteti őket, s manapság már mindent rövidítenek, a Sátán Országá üzemeit is.

BALGÁK: No de ilyet... És van belőlük többféle is?

ÚR: Persze, van belőlük mindenféle, igények és ízlések szerint.

BALGÁK: Melyiket ajánlod nekünk?

ÚR: Azért az egy kicsit sok lenne. Egyiket sem ajánlom, de azért ahogy elnézlek titeket, nektek talán leginkább az első lenne a megfelelő. Egyébként ez a legkedveltebb és a legnagyobb is közülük.

BALGÁK: Biztosan megismerjük?

ÚR: Igen, ki van írva: *Észak-atlanti Bár, belépés felekezeti különbség nélkül* – keresztények, ateisták, a New Age hívei, mindenki szívesen látva.

BALGÁK: Ez jól hangzik. De biztosan nem tévedünk el?

ÚR: Óh nem... Sajnos, már régen eltévedtetek.

Megvallom tehát, hogy én valahogyan így tudom elképzelni a túlvilágot. Hogy így vannak-e odaát a dolgok, nem tudom. De nagyon remélem, hogy 89. évemben már nem kell sokat várnom, s akkor majd meglátom, hogy jól képzeltem-e el az odaát-ot. Az S.O.-üzemekbe azért szeretnék nem bekerülni. Idelent sem vagyok nagyon kíváncsi rájuk.

Az idő szalad menjünk tovább a következő kérdésre, a 19.re: *Mit jelent az, hogy Jézus megváltott minket: Mit jelent a megváltás?* A múlt század elején egy tudós és szent francia pap, Loisy abbé azt mondta, hogy Jézusnak az Atyát kiengesztelő halála nem evangéliumi tanítás, hanem csak páli. X. Piusz ki is közösi tette érte, mint modernistát, de a II. Vatikáni Zsinat eltörölte az anti-modernista esküt, melyet az én korosztályomnak még le kellett tennie pappászentelése előtt. Plébánosotoknak már nem kellett letennie. A megváltás Páltól kitalált tanítása ez lenne: Ádám-Éva evett a fa gyümölcséből. S emiatt Isten megharagudott rájuk, s kizárta őket az üdvösségből. Nemcsak őket, hanem minden leszármazójukat, az egész emberiséget. Haragvó öreg úrnak képzelte el az Istent, aki csak saját Fia véres kereszthalála által hajlandó kiengesztelődni az őt megbántó emberiség iránt. A Golgota után aztán már megszűnt a haragja. Így Pál. De ezt az Isten még az ENSZ is elítélné, mert az ENSZ nem fogadja el a kollektív bűn elvét. Azt, hogy az apák vétkéért el lehet ítélni a fiaikat is.

Pál azt tanítja, hogy aki elhiszi, hogy Jézus a Golgotán kiengesztelte az Istent, s az ennek következtében nem haragszik többé az emberiség egészére, s aki ember e hite jeléül meg is

keresztelkedik, az nem kerül örök pokolra, hanem találkozik odaát Jézussal és az Atyával. Aki pedig ezt nem hiszi el, és nem keresztelkedik meg, ez elkárhozik. A II. Vatikáni Zsinat már tanítja, hogy minden jószándékú, akármilyen vallású, az ateista ember is üdvözülhet, mert mindannyiunk a lelkiismeretünk szavára hallgatás következtében jutunk el az Istenhez.

Jézus nem tanított semmit sem az ösbűnről, egy árva szót sem említett az eredeti bűnről, még meg sem említette Ádámnak vagy Évának a nevét. Azt mondta, hogy a Jézus előtt századokkal élt niniveieknek könnyebb dolguk lesz az ítéleten, mint annak a nemzedéknek, amely Jézust hallgatja. Azért lesz könnyebb, mert a niniveiek hittek Jónás próféta szavának és bűnbánatot tartottak, de a Jézust hallgató nemzedék nem hisz neki és nem tart bűnbánatot.

Jézus sohasem mondta magát megváltónak. Jézus Üdvözítőnek mondta magát. Azt mondta, hogy ő a zsidókat egy olyan kisközösségbe hívja, mint amilyent Péterrel és a Tizenkettővel Jézus maga is csinált. Ezt az alakulatot mondta *kahal*nak, egyháznak. Ez az *egyház* az ómagyar nyelvben még így hangzott: id-ház, azaz idv-ház, üdv-ház. Egy olyan ház, amely üdítő és üdülő ház, amelybe bármilyen vallású ember bekerülhet, aki hajlandó úgy élni, ahogyan Jézus tanítja, hogy élnünk kell. S mivel kivétel nélkül minden embert, akármilyen vallását, a maga módján vallását is és az ateistát is hívja ebbe az egyházba, ezért Jézus az egész emberiség Megmentőjének, vagy magyar nyelven – magyar ősünk nyelvi, költői zsenialitásának következtében – az egész emberiségnek üdülését biztosító és mindannyiunkat Felüdítő Üdvözítőjének mondta magát.

S most visszatérek a már megemlített 29. kérdésre: Milyen tévtanításoktól, szellemi irányzatoktól kell óvni a hívőket? Hát elsősorban attól, hogy bármelyik vallás lenyelte volna a bölcsességet, hogy bármelyik vallás tévedhetetlen eligazítást tud nyújtani nekünk a valóság egészéről: a teremtett valóságról, melyet műszereinkkel – legalább is felületileg – kitapogathatunk, de a mélyeiben a legnagyobb, a Nobel-díjas tudósok sem képesek átlátni. És még kevésbé tud eligazítást adni a teremtetlen valóságról, az Istenről és a teremtett valóságon túli odaátról. S nem szabad bántani ennek következtében azt, aki akármelyik vallásról vagy az ateisták akármilyen csoportjáról meg meri kérdezni ezt az egyetlen mondatot: Te tévedhetetlennek gondolod magadat?

Maga Jézus is mondta a kérdésre, hogy mikor lesz a világ vége, hogy azt csak az Atya tudja, de ő, Jézus, nem tudja azt. Tehát hallgassunk az öreg Aranyra, aki vallotta, hogy *Szerénység illet mindenütt*. Engem is, titeket is, egyházunkat is, és akárkit is, akik nem vagyunk Isten, aki egyes-egyedül mindentudó. Amen.

Második nap: életünk

Harminckét kérdést kaptam, s tegnap csak négygel tudtam végezni. Rá kell kapcsolnom: ma tizet szeretnék megválaszolni belőlük. Sváb történetekkel nem fogom húzni az időt. A mai tízből négy érinti a politikát, igyekszem olyan gyorsan végezni velük, ahogy tudok. Az első: *Napjainkban hogyan éljük meg helyesen Jézus szavát: Adjátok meg az Istennek, ami az Istené, a császárnak, ami a császáré?* Jézus korában minden rendes zsidónak az udvarában jól lezsírozva el volt ásva egy görbe kard, hogyha üt az óra, rárohanjanak valamelyik városban a római helyőrségre. Jézus gyerekkorában is rárohantak a tibériásira, s utána megtorlásul ötezer zsidót keresztre feszítettek a rómaiak. Ha Jézus megérte volna csak hetvenedik évét, láthatta volna az egyetemes nemzeti szabadságharcot és Jeruzsálem ostromát, melyet meg is jövendölt.

A római császár és hadserege és adószedő intézménye a zsidók szemében ellenségnek számított. Ha Jézus azt mondja, hogy fizessék meg a zsidók az adót, akkor az ellenséget pártolja. Ha azt mondja, hogy ne fizessék, szembekerül a kollaboránsokkal, az urakkal, a helyi politikai elittel: a főpapokkal, írástudókkal és vénekkel meg Pilátussal. Idézi a kérdés a választ: a császárnak meg kell adni, ami a császáré. Két esetben is: ha ellenség a császár, meg ha nem ellenség.

Miért? Mert az Apeh s Jézus korabeli elődje, a vámosok karhatalomtól támogatott intézménye érti a módját, hogyan kell kiszedni a népből azt, ami kiszedhető. A nép pedig mindenképpen a maga ellenségének tud mindenkor és mindenféle adószedő hatóságot. Az urak világa pedig mindig törvénytisztelő. Miért? Temesvári Pelbártunk, a XV. századbéli Európa-hírű ferences prédikátor megmondta: *A törvény olyan háló, melyen a kismadarak fennakadnak, a nagyok meg átszakítják azt.* Ez utóbbinak mai és itteni bizonyítéka: a főváros is, a vidék is tele van olyan sokszáz milliót érő palotákkal, amelyeket – akár pár százezer forintos havi fizetésből is – egy élet munkájával sem lehet felépíteni. Csak lopással, amit a hatalom tesz nekik lehetővé. Jézus még a maga názáreti műhelyét is becsukta.

Miért? Érdektelen volt az evilági országgal szemben. Érdektelen, mert az – az urak világa, s Jézus nem tartozott az urak közé. Fizetés nélküli, gyógyító vándortanító volt, aki nagyobbára adományokból élt. Rá figyelő hallgatósága, a tanítványai is mind kismadarak voltak, akik fennakadhatnak a törvényhálón. A kismadár nem akar fennakadni a hálón, tehát ügyeskedhetik, hogy ne akadjon fenn. Döntenünk kell: az urak közé akarunk tartozni, akiknek nem kell ügyeskedniük, mert hálót szakítanak, vagy a kismadarak, a szegények közé. Jézus szegény volt, boldogoknak a szegényeket mondta, a tanítványai szegények voltak, s jajt kiáltott a gazdagok felé, s ezek a gazdagok, az urak világa, három év alatt keresztre is juttatta őt. Jézus az osztály nélküli társadalom, a szeretet civilizációjának megteremtésében volt érdekelt. Jézus az Isten Országát akarta felépíteni, az evilági országot csak – elviselte. A szegény ember ügyeskedik meg fizet.

Jöhet a következő kérdés: *Mennyire kell, érdemes figyelnem a társadalmi, politikai, gazdasági helyzetet körülöttem?* Megkérlek Benneteket, gondolkozzatok. 17 esztendővel ezelőtt térdre kényszerítették azt a Szovjetuniót, melynek katonáiról azt gondoltuk, hogy 150 esztendeig maradnak itt, mint a törökök. Milyen Erő tehetette meg ezt velük? Akkor erő, hogy nem a mi kis országunk, hanem a nálunk sokkal erősebb országok vezetői is ennek az erőnek a kezébe kerültek. Akaratának végrehajtói. Szavazgatni ugyan szavazgathatunk, de akárkire is szavazgatunk, csak ez Erő akaratának végrehajtója lehet, akire szavazunk. Abban a pillanatban bukik meg, akit szavazatunkkal megválasztottunk, amikor az Erő akarja. S bizony megbukik, ha nem azt teszi, ami ez erőnek az érdeke. Óhatatlanul megbukik. Ez az erő nem titkos erő, csak név nélküli. Ha nevet akarunk mondani, neve: a globális töke. Ezer és tízezer dollár milliárdokkal rendelkezik. Úgy teszi tönkre a Földet, ahogy akarja, s biztos kézzel löki Bolygónkat a katasztrófa felé. Egy percnyi figyelmet sem érdemel részünkről: meg tudta dönteni a második, a szovjet világot is, mit figyelsz rajta?

Harmadik kérdés: *Milyen mértékben foglalhat állást a Magyar Katolikus Egyház az aktuális politikai helyzetben?* Tisztázni kell valamit. Egyház címén van az Isten népe – ez az egyház 999 ezreléke –, s van a Püspöki Kar. Ez utóbbinak Konstantin császár óta ezerhétszáz esztendő a múltja, a magyar történelemben pedig ezer esztendő. Ez a Kar alkotta István királyunk mellett és után az ország első rendjét, a főpapi rendet. Ez a rend a király után következő leggazdagabbakból állott. Csak utána következtek a főurak, majd a nemesek, a polgárok, a jobbágyok és a rabszolgák. A király és a főpap széjjelválaszthatatlan egységben élt. A király nevezte ki a főpapot, a főpap koronázta a királyt. Majd ezer esztendőn keresztül. Muhinál, Mohácsnál a kalocsai érsek – a hadsereg főparancsnok is. Az elmúlt században írja a magyar kultuszminiszter a vatikáni államtitkárnak: *Eminenciádnak meg kell értenie, hogy nem lehet püspök olyan személy, aki nem bírja a legteljesebb mértékben kormányunk bizalmát.* Mindszenty húsz évre megtöri ezt a bonthatatlannak hitt szövetséget, de 1964-ben a Vatikán és a magyar ateista, kommunista diktatúra már részleges megállapodást ír alá – hetven évre titkosított szöveggel –, mely helyreállítja ezt a trón és az oltár szövetséget. S a Vatikán kinevezhet olyan személyeket püspököknek, akik bírják a legteljesebb mértékben ennek az olyan- amilyen kormányának a bizalmát. Ez a megállapodás ma is érvényben van. Van tehát az Erő, melyről az előbb beszéltem. S ennek a kezében van a magyar kormány, a püspökeink

pedig bírják ennek a kormánynak a bizalmát. Hát éppen állást foglalhat Püspöki Karunk abban, ami nem sérti a mondott Erő hazai képviselőinek kijelölt dolgát. A Koppány testét négyfelé vágató Szent Jobbot akadálytalanul hordozhatjuk a Bazilika körül. Ez nem sérti. Az adóból az Egyházra eső részt megbeszélték kormányaink a Vatikánnal. Az Isten népe pedig, az egyház 999 ezreléke, biztosan kismadár; s ha nem volna is az, az egyházon belül biztosan kismadár, és nincs joga az egyház nevében bármit is szólnia. Hierarchiánk István király korában biztosan nem volt kismadár, s el sem tudom képzelni, hogy – Mindszenty húsz esztendejét leszámítva – valaha is ne tartozzék a nagy madarak közé, az urak világába. 1848-ban a szabadságharcra szemben is hűek maradtak a forradalmat leverő uralkodóhoz. Az urak világához tartoznak. Az urakhoz illően foglalnak állást. Nem is tehetnek mást.

Jöjjön a negyedik kérdés: *Magyarország megújulása lehet-e független az egyház megújulásától?* Jézus korában a zsidó egyház, a zsinagóga, osztotta a Római Birodalom ellen lázadó nemzetének a sorsát. Egyházastul lázadtak, egyházastul verték le őket, és kétezer esztendőn keresztül nem volt Zsidóország, csak zsinagóga volt. A Jézushoz csatlakozó zsidók, mint zsidóktól üldözött és kiközösített eretnekek viszont megszűntek zsidóknak maradni, felszívódtak a Birodalom latin és görög nyelvű társadalmában. Magyarország tönkre teheti magát az egyházzal együtt, de a Jézushoz ragaszkodó magyarok továbbvihetik az életet –, jelenleg még meg nem tudom mondani, milyen országhoz, nemzethez tartozás keretében. De nem hagyhatjuk figyelmen kívül a múltat. Kétezer éve a zsidók üldözték, gyilkolták a Jézushoz tartozó zsidókat, és ezek a Jézushoz tartozó zsidók nem vettek részt a nemzeti lázadásban, hanem elhagyták az ostromra készülő Jeruzsálemet, és elmenekültek a Jordán túli Pellába. A jézusi ember bizony függetleníti magát attól az evilági országtól, amelyben él.

Hogyan beszélhetek így? Annak az alapján, hogy globális tőke által készülő katasztrófa szembetűnően mutatkozik meg a mai magyar társadalomban. Minő formában? A demográfiai katasztrófa formájában. Ki ne hallaná közülünk: Minek házasodjak meg, minek szüljek gyereket? Az utolsó közel tíz évben a Statisztikai zsebkönyv nem adja már meg az élveszületések számát! Magyarország már kimondta maga fölött a halálos ítéletet, s hiába van a magyar társadalom megkeresztelve, ez a megkeresztelt magyar társadalom produkálja ezt a nem közölhető élveszületési adatot. Kérdezzétek, hogy mit tehet ma egy jézusi ember!

A kérdésekre tehát adhatok már egy gyors választ: *Magyarország pusztulása bizony nem független az egyház pusztulásától.* Ha pusztul, együttpusztul a kettő. A magyarság és a magyar kereszténység közösen mondja ki magáról a halálos ítéletet, amikor nem akar házasodni, kitolják a nők a gyermekszülést harmincas éveikre, s egy-két vagy egy gyereknek sem adnak életet. S a kormányférfiak, az urak világa, a közeljövőre már hat milliós Magyarországról, illetőleg milliók ázsiai betelepítéséről beszélnek. Azért beszélhetnek így, mert nem tudjuk, nem akarjuk már továbbadni az életet. Az evilági ország és Isten országának egyaránt közös vonása, hogy létehez gyereket kell szülni. Pelenkamosás nélkül nincsen Evilági ország sem, Isten Országja sem. Országunk és egyházunk *megújulásáról* még bizony semmit sem tudok mondani. Végeztünk a politikai ízű kérdésekkel.

Jöjjön előbb az ötödik s a hatodik, immár nem politikai jellegű kérdés: *Milyen legyen a szeretetünk? Az igazi szeretet életét adja barátaiért. Ma ez hogyan valósulhat meg a minden napokban?* Jézustól tanultuk, hogy az életünket kell adni barátainkért. Ő hogyan csinálta? Elment Kaifáshoz, Pilátushoz, s megkérte őket, hogy feszítsék már keresztre? Nem kérte meg őket. Meg kellett előbb Jézust kötözniük. Mért kötözték meg? Mert csinált valamit Jézus a maga minden napjaiban. Nekünk is csinálnunk kell valamit a mi minden napjainkban. Mit? Az alapértéket, meg ami erre reá épül. Mi az alapérték? Az, ami nélkül nincsen evilági Ország sem, Isten Országja sem – a pelenkamosás. A magamfajtájúak, a celibátusra kötelezettséget elvállaló papok-apácák – nem számosak. Egy pár százezreléknyi részét adjuk a magyar társadalomnak. Azért kell tehát a magyar, a keresztény, a katolikus társadalom 999

ezrelékének, akik már számítanak valamit, az életét adnia, amiért életüket adták a szüleink. Azért, hogy mi megszülessünk, hogy továbbadják az életet.

Ez a jézusi embereknek a legalapvetőbb vonása. A Bokor azokból az emberekből született meg, akiknek ilyen szüleik voltak. Hét meg tíz gyerekesek. S a Bokor folytatta ezt a hagyományt. Ezt mondtuk: családonként 2.7 gyerek szükséges a pusztá megmaradáshoz, ennek következtében a családonként 3 gyerek csak tisztességetikai alapkövetelmény. Ami ennél több, ami már jézusi magasságú, az a családonként négy gyereknel kezdődik. Így is jártunk el. Az egyik Bokor-beli asszonytestvérünk négy gyereket szült császármetszéssel, többet nem szülhetett, de hogy jézusi magasságokba emelkedhessék, a négy mellett felnevelt még hat fogadott gyermeket, hogy legyen neki tíz. Se szeri se száma azoknak a Bokor-családoknak, amelyekben öt, hat, hét, nyolc, kilenc, tíz gyermeket szült az édesanya, s van közöttük egy, aki 16 gyermeket szült. Amikor megtudtam, hogy várja 12. gyermekét, ünnepélyesen kezet csókoltam neki. Ő meg ezt válaszolta: Gyurka bácsi, én vagyok a világ legönzőbb asszonya, mert nem bírnám ki, hogy ne legyen mindig egy kisbabám. Hát így kell szeretni! Hát így kell az életünket odaadni.

S ez csak az alapérték, amire épül a többi. A többi, amiért a szó legszorosabb értelmében is odaadjuk az életünket. A Bokorban van két vértanunk. Egyet felakasztottak az elvtársak, a másikat közlekedési baleset áldozatává tették; minden rendőrségi hír nélkül hantolták el. Sándor Pistának és Czákó Imrének hívják őket. Mind a kettő nagymester volt a kisközösségek létrehozásában. Egyházunk sem indította el még boldoggá avatási perüket, pedig már 55 és 35 éve halottak. Nem is fogja. Mért nem? Mert a keresztyén meg a jézusi kettőt jelent. Mert a Bokorhoz tartoztak. És se szeri, se száma a Bokorban azoknak, akik beiratkoztak az *Ismerjük meg hazánk börtöneit* mozgalomba. Vannak vagy félszázan, sok lenne felsorolni a nevüket. Amikor az elvtársak elítélték őket, azt mondták nekik: *Magukat saját püspökeik is elítélik.* Igazat mondtak? Igazat. Azért ítélték el őket, mert nem voltak hajlandók letenni a katonai esküt. Abban meg azt kell ígérnünk, hogy elpusztítják ellenségeiket. Egy bíboros mondta: *Az eskümegetagadással maguk megbontják az egyensúlyt a Varsói Szerződés és a NATO között.* A bíborosok az urak világába tartoznak, azért adnak ilyen választ. Jézus nem tartozik oda, és – remélem – a Bokor tagjai sem.

Csak el kell kezdeni a jézusi úton járást, üzembiztosan megjön az, hogy életünket adjuk gyermekeinkért, kisközösségi társainkért, Jézusért, az emberiségért. Kaifás és Pilátus biztosan újra megmozdulnak. Olyan halálbiztosan, ahogyan Jézus esetében is, s hallják a mieink is: Méltó a halálra, Feszítsétek meg! És gyilkolnak minden mennyiségben. Miért? Csak hát mert az urak világához tartoznak.

Menjünk tovább a hetedik kérdésre: *Mit jelent az igazi megbocsátás, a hetvenszer hétszer?* Péter kérdezte meg Jézust, hogy hányszor bocsásson meg a testvérének; hétszer? Jézus válaszát tartalmazza a hetedik kérdés. Magam meg azzal az Istennel akarok majd találkozni, aki nekem hosszú életem során hétszázhetvenhétszer bocsát meg. Mert ha csak ötszázszor bocsát meg, az nem igazi megbocsátás. Az igazi megbocsátást attól várom, aki engem szeret. S aki engem szeret, az nem mérícskél. Annál nincsen felső határ, amin túl aztán nincs tovább, csak örök harag. Olvastam valamikor egy verset: a vers hőse kitépi saját anyjának a szívét és rohan az úton a szívvel, amelyért pénzt kap valami ördögi hatalomtól. S rohanás közben elesik, s megszólal édesanyja kitépett szíve: Fiam, nem ütötted meg magadat?

Az igazi megbocsátás azt jelenti, hogy hajlandó vagyok újrakezdeni a barátkozást. Az egész világgal, mind a hat és fél milliárddal nem tudok barátkozni. Csak azokkal, akikkel találkoztam, s életem folyamán jól elbeszélgettem velük, s ezért emlékezem rájuk. Vannak közöttük olyanok, akik kiszálltak életemből. Miért? Sok okon. Például Béla, egy aranyos debreceni orvostanhallgató, aki ezzel búcsúzott el tőlem örökre vagy hatvan éve: Atyám, én itt hagyom ezt a te vértanúképző főiskolád! Fájt a szava, és soha többet nem láttam őt. De ha holnap csengene a telefon, s bemondaná nevét, csak azt tudnám mondani neki: Itt vagy

Pesten? Feljössz hozzám? És ha feljönne, úgy ölelném át, mint hatvan éve. Egy alapállásra van szükség az igazi megbocsátáshoz: mindenképpen átölelem, aki hagyja magát átölelni. Ilyennek gondolom Istent is.

Jöjjön a nyolcadik kérdés: *Jézus várja övéitől, hogy szelídek legyünk, de hogy szabaduljunk meg a gátaktól, melyek önvédelemre vagy mások megvédésére készítetnek?* Jézus azt tanította, hogy ne álljunk ellene a gonosznak, s ha megpofoznak bal felől, tartsuk oda másik arcunkat is. Ment ez nekem? Az a kérdés, hogy hol. A szülői házban, amikor apám lehasaltatott, s vonalzóval elfenekelt, hamarosan kiabáltam, hogy elég. Utána a piaristákhoz mentem, azok nem ütöttek. A börtönben már ütöttek, de ott volt annyi eszem, hogy semmiféle ellenállást nem tanúsítottam. Életem második felében, már börtönön kívül, elkerültem az olyan helyeket, ahol verekedtek. Nem álltam be rendőrnek, katonának, békés foglalkozásokat kerestem magamnak. A Kossuth térre sem mentem, ahol találkozhatnék a rendőrökkel.

A kérdés másik fele azt kérdezi tőlem, hogy nem volt-e készítésem mások megvédésére. Ha megmenthetném száz ártatlan ember életét, ha lelőném azt, aki éppen meg akarja gyilkolni őket, lelőném-e? Nem lőném le. Miért? Mert ha hagyom őt ölni, az egy halálos bűn. Akkor is, ha megakadályozom őt, mert szándékában mindenképpen gyilkos. Ha lelövöm, akkor én is halálos bűnt követelek el, s ez már két halálos bűn. Nem teszem. Jézus nem lőtt le senkit. A mennyei Atya se gyilkol. Csak az egyoldalú és teljes leszerelés eredményezi az Isten Országát. Ha egy személyt tudok csak leszereltetni, magamat, akkor én legalább hasonló lettem hozzájuk. Vállalnunk kell az azonnali leszerelést, ha csak egyedül tesszük is. Példát adunk. Példát, melyet követni lehet és kell. Jézus a Getszemániban visszadugatta a hüvelyébe Péter karját, s visszaragasztotta Malchus fülét. Nem lehet készítésünk a gyilkosságra. Hetedik testvérem születése előtt az orvosok azt mondták édesanyámnak, hogy vesse el magzatát, mert életveszélyes neki szülni. Azt válaszolta, hogy akkor inkább haljon meg, de nem lesz gyilkos. Ő is leszerelt, élete kockáztatásával is.

Kilencedik kérdés: *Családos ember számára hogyan követhető a Jézus tanította szegénység?* Heten voltunk testvérek, két nagymama is velünk élt, összesen tizenegyen ebédeltünk, s jutott mindegyikünknek reggeli is, tízórai is meg a többi. Még fagyis. Mindenkinek egy tölcserrel. Amikor egyik testvérem kevesellte, anyám megkérdezte tőle: Melyik testvéredet adnád oda, hogy neked két tölcser jusson? Apám közgazdász volt, s egy takarékpénztár tisztviselője. Az, hogy egy fizetésből nem tud megélni a család, nem jutott senkinek az eszébe. Édesanyám Anyuka volt. Az Anyuka az, aki mindig otthon van, akire mindig mindannyiunk számíthat: ha megváltuk a kezünket, ha fáj a torkunk, ha bármi bajunk volt. De hát ez múlt század eleji történet. Ma hogyan lehetséges ez? Át kell menni a szomszéd faluba, a 16 gyerekes Náciékhoz, aki egy fizetésből tartja el családját. Ők ma élnek, s meg kell kérdezni tőlük, hogy ez hogyan sikerül nekik. Elmondják majd, hogy követhető-e a családos ember számára szegénység.

Van egy Anyuka-elvem. Így szól: Egyetlen társadalom sem maradt még fent, melyben az Anyukák elmentek házon kívülre dolgozni. A nőknek nem kell karriert csinálniuk. Az elmúlt évtizedekben a Bokor kidolgozta és megvalósította az Életegyetemmet, hogy a nők se maradjanak buták, ha már nekik is adott értelmet az Isten. Három éves tanfolyam volt: megtanulták rajta, hogyan legyenek jó feleségek, jó édesanyák, s hogyan legyen elég a családnak, amit az ember keres.

Jöjjön a mai utolsó kérdés: *Hol a határ a szükséges és a felesleges/túlzott javak között?* Kérdéssel válaszolok: Hol? S megkérdem, hogy tudjátok-e, mit gondolok a magyar irodalom legnagyobb regényének. Honnan tudhatnátok? Ha megmondom. A regényt Wass Albert írta, már ötven évvel ezelőtt. A címe: A funtineli boszorkány. Hőse egy fiatal erdélyi oláh leány: Nuca. A havasokon él. Van két kecskéje és tud csapdázni. A csapdába esett vadak bőrét kikészíti, s leviszi a dédai korcsmárosnak, aki málé-lisztet, olajat ad neki érte. S megél vad-

húsból, tejből, túróból, puliszkából és forrásvizet iszik rá. Mindez neki szükséges ahhoz, hogy élni tudjon.

Hol élek én most? Egy Váci utcai csodapalotában, évi másfélmillióba kerülök rendemnek, és Sass Marci ingyen repít ide hozzátok meg haza. Felesleges és túlzott javak között élek. Nuca számomra Jézus-inkarnáció, és én meg csak dumálok nektek arról, hogy Jézus miket prédikált az Isten országáról. Nucát elintézik az urak, papok és csendőrök. Nekem meg sikerült megúsznom. Ha felakasztottak volna, ha máglyán elégettek volna, lehettem volna én is valami gyenge Jézus-inkarnáció. Így meg csak, így meg csak az van, ami van. S a katasztrófán innen. Ha majd benne leszünk, élünk majd úgy, ahogy Nuca élt. Puliszkából. Amen.

Harmadik nap: istenkapcsolatunk és apostolkodásunk

Hitünk volt az első napi szövegem címe – ez a dogmatika. Életünk volt a másodiké – ez a morális. A mai, a harmadiké pedig az aszketika-misztikába tartozik meg a lelkipásztorkodás-tanba. A 32-ből túlvagyunk 14-en, mára már csak 18 maradt. Mind a két témára jut 9-9. Lássuk előbb az istenkapcsolatunk kérdéseit.

Az első: *Honnan szerezzünk időt?* Nincs bolt, amelyikben kapható. Hogyan kell szert tenni rá, egy fél nap alatt el tudnám mesélni. Van rá egy percem. Időelszámolást kell készíteni. Ez napi öt perc ráfordítást kíván. Ez a lelkiismeretvizsgálat leghatékonyabb módja. Eredménye csodás. Tükröt kapsz magadról: megtudod, hogy ki vagy. Lefekvés előtt negyedórás pontossággal felírod, hogy mire használtad az eltelt napot. A végén összeadod, s pontosan ki kell jönnie a 24 órának. Aki rászánja erre a napi öt percet, annak hamarosan kialakulnak a maga idő-ráfordítási kategóriái. Ezek mindenki esetében különbözők. Hogy mégis valami képetek legyen e kategóriákról, felolvasom valakiét, akinél idő során az alábbiak alakultak ki. Összesen 17-féle: alvás, egészség, lazítás, betegség, pénzkeresés, ima, Pál-szintézis, készülés közösségre, kultúra, kapcsolatok felfelé, oldalirányban, lefelé, András, közösség, templom, karitás, család. A napi eredményt beírjuk a havi táblázatba. Tíz naponként az egyes kategóriákra fordított összesített időket elosztom tízzel, s a hónap végén kész a tükör, megtudom, ha harminccal elosztom az időfelhasználásom napi átlagait. Eredmény: mélyen elszégyellem magam. Következmény: ebbe a tükörbe nem nézek bele soha többé, vagy pedig elkészítem kockás papíron a következő hónap 17 rubrikáját. Az elejére beírom az előző hónapban kapott végeredményeket, mint tényszámokat, s melléje írom a következő hónapra tervezett javításaimat e botrányos végeredményemen, a célszámokat, s folytatom a napi öt perces műveletet. Ha mindezt csinálod – mondjuk legalább öt éven keresztül –, akkor haláloed után hajlamos vagyok megindítani szentté avatási peredet, melynek nálam első feltétele, hogy szánj már rá napi öt percet arra, hogy megtudd, hogy ki is vagy Te. Kicsoda? Hát az vagy, amire fordítod az időd: *isten napját, nemzet életét* – ahogy Vörösmartynk mondta.

A második és harmadik kérdés csak azokra vonatkozik, akik megcélozzák szentté avatási perük megindítását: *Mi legyen a keresztény ember időbeosztása, s benne a fontossági sorrend?* Mindnyájunknál első helyen állunk – és mindenképpen – mi magunk. Ez adja a 17 kategória első nagyobb egységét. Legalább 10-11 órát vesz igénybe a napi 24 órából. Ha kevesebbet szánunk rá, ideg- vagy egyéb klinikákra kerülünk. Alvás, étkezés, tisztálkodás, lazítás – tartoznak ebbe az első egységbe. Ha ez a napi 12 órát meghaladná, meg kell kérdezned magadtól, hogy nyugdíjas, leszázalékolt vagy mi is vagy Te?

A következő egység neve: a család. Más és más a gyerek, a serdülő, a házas, a nagyszülő, vagy a magam korosztályának, már a halálra készülőknek, a helyzete. Nem foglalkozhatok mindegyikkel, csak kiemelek belőle valamit, aminek idő-elszámolásra rábírt egykori Bokor-fiatalok lelkiezetőjeként jutottam a birtokába. A serdülő fiatalok körét emelem ki. Serdülőknek mondom azokat, akik észreveszik már, hogy ők fiúk vagy lányok. Eme

észlelésük következményeként napi egyre több órát vesz igénybe, amit a másik nem egy bizonyos kiszemeltjével töltenek. Hangsúlyozom, hogy csak keresztény serdülőkről beszélek. A nem keresztényeknél nincs ilyen jelenség, azok a harmadik találkozás után lefektetik egymást, s előbb-utóbb partnert váltanak. Ez sokkal kevésbé időigényes módja a serdülésnek. Ha azonban keresztények, akkor tudják a sorrendet: előbb a pap áldása, és csak utána van a lefekvés. E sorrendismeret esetén áll fenn a mondott helyzet, s válik tarthatatlanná, hogy napi három órát is kell sétálni a természet lágy ölén, és beszélgetni és beszélgetni egymással vég nélkül. Ennek a helyzetnek vet véget a pap áldása, s utána normalizálódik a helyzet.

Erről is mondanék valamit hasonló tapasztalati forrásból. Nagyon megkevesbedik az idő, amit a férjje és feleséggé lett szerelmesek egymásra szánnak. A férj dolgozik, a feleség neveli otthon a pulyákat, s valami döcögni kezd a kapcsolatukba. Rájönnek, hogy egymással is kell azért valamennyi időt tölteniük, és ágyon kívül is. Megállapodnak tehát, hogy megcélozzák a napi fél óra beszélgetést egymással, mert annak határértéke veszedelmesen kezdett közeledni a zéró felé. Kiszúrom, hogy a feleség időelszámolásában megvan a harminc perc, de a férjében csak húsz. Hát ez hogyan lehetséges? A férj nem tudja, s az asszony nagyot nevet: ő beírta azt is ebbe a kategóriába, hogy beszélgetett vele, miközben férje a kádban fürdött, a férj pedig ezt a maga tisztálkodásának a rovatában könyvelte el.

A kategóriák harmadik egysége a munka. Ismerem a mai valóságot: ember, asszony reggel megy dolgozni, egyikük viszi az óvodást, a másikuk az iskolást, késő délután, munka után, hozzák haza a gyerekeket, s kezdődik a második műszak: vacsorakészítés, segítség a gyerekeknek, hogy elkészítse házfeladatát, vacsorázás, TV elé roskadás, a gyerekek fektetése, ágyba-zuhanás és vége a napnak. Reggel kezdődik minden előről. Ismerem, de nem veszek tudomást róla. Azért nem, mert így nem lehet Isten Országát csinálni. Ez a modern rabszolgaság kora, melyet a Mammon, a Mindenható Tőke irányít. Kizsákmányolja mindegyiket az asszonyt, de az embert is, és idegbajos gyerekeket nevel. Nem engedek a magam 48-ából: az Anyukának otthon kell lennie, egy fizetésből meg kell tudni élni. Enélkül nem jut idő a 17 kategóriára, melyben ott van a kultúra, és ott van az Isten, és ott van az Isten Országá is.

Jöjjön a negyedik kérdés. *Hogyan lehet rendet teremteni a hétköznapiakban?* Csak indián mesébe illő történeteket tudnék mesélni, amelyek azonban valóságosak, megéltem őket gyerekkoromban, Mátyásföldön a szülői házban. Félhétkor keltem, hétre kimentem a Hévhez, nyolcra a piarista iskolába értem, egyig ott tanítottak, kettőre hazaértem, három órákor elkezdtem a tanulást másnapra. Tanultam egyfolytában háromnegyed hétig, utána vacsora, hideg vízzel mosakodás a hideg fürdőszobában, lefekvés, s 14 éves korig nyolckor villanyoltás. Apám nem vett részt a háztartásban, anyám teljes hatalommal csinálhatott maga mindent, és csinálta is. S heten így felnevelkedtünk, a jelen rohanásban pedig kiirtjuk nemzetünket. Csak annyit válaszolok a fenti negyedik kérdésre, hogy Mammon Úr alapján meg se kíséreljük a rendet teremtetést, előbb ülünk le, és gondolkodjunk arról, hogyan detronizálhatjuk életünkben ezt az urat. Persze csak akkor, ha élni akarunk.

Most öt kérdés következik egyszerre: *Honnan s hogyan nyerjük erőt a hétköznapiakban? Hogyan újítsuk meg istenkapcsolatunkat? Hogyan neveljük önmagunkat? Hogyan lehessünk állhatatosak az imában? Hogyan éljük meg a bizalmat Istenben?* Feltételezem az öt kérdés megfogalmazóiról, hogy hajlamosak a detronizációra, s azért fogalmazták meg e kérdéseket, mert élni akarnak. Mindenekelőtt mondok egy történetet. A 60-as években ismertem meg egy érettségizett egészségügyi dolgozó lányt, aki apáca akart lenni. Elment ahhoz az apácahoz, akinek a rendjébe be akart lépni. De nem volt annak rendháza, mert az elvtársak feloszlatták az ő rendjét is. A főnöksasszony azt mondta a lánynak, hogy csak kezdje meg a noviciátusát. Hogyan? Hát úgy, hogy napi munkája előtt vagy után térjen be egy útjába eső templomba. Üljön be vagy térdepeljen be az egyik padba, nézze meg az óráját, s amikor a nagymutató újból odaér, ahol éppen akkor áll, keljen fel, s menjen tovább az útján.

Testvéreim, az Isten másra se vár csak rám, Rád, meg a harmadikunkra, meg a többiekre. El akarja mondani nekünk, hogy mire használjuk az életünket, de nem mond el semmit, ha nem adunk neki időt rá. Ez a lány a 60-as évek végén bekerült abba a csoportomba, amelyhez később plébánosotok is csatlakozott, s olyan használható embere lett Istennek, mint amilyen a ti papotok is. Isten magához szólította őt az elmúlt tavaszon. Befejezte földi pályafutását, megtette azt, amit Isten várt tőle. Erőt nyert az imádságban, meg tudta újítani az életét, végig bízott Istenében, nevelte önmagát, meg fogadott lányát, szép életet élt, másoknak hasznára volt, mindig számítani lehetett rá. Ő is csinált időelszámolást, s bizony nem volt üres az ima-kategóriája sem.

Nem ment férjhez, bár egy olyan fiú volt szerelmes belé, akiért sok lány nyalta volna meg a szájaszélét. Van ilyen lány is. Nem szentelheték őt pappá, mert nő volt szegény. S azt minden rendes katolikus tudja, hogy Istennek kétféle teremtménye van: elsőrendű, meg másodrendű. Ez utóbbiak a nők, akik ennek folytán semmiképpen sem lehetnek papok. Pedig értelmesek szegények: egyetemi tanár, Madame Curie is, Nobel-díjas is akad közöttük. Aztán szívük is van: sohasem szavaznák meg a háborúkat, templomainkat is jórészt ők töltik meg. De katolikusokénál papokká nem szentelhetők. Most mondom el azt, ami nélkül nincs jó prédikáció: a példát, példafélét vagy csak viccet. Megkérdezik II. János-Pál pápát, hogy már miért ragaszkodik annyira ahhoz, hogy csak férfiakat lehessen pappá szentelni. S a válasz: Azért, hogy biztosítva legyen, hogy a szentmiseáldozaton legalább egy férfi biztosan jelen legyen, hogy reprezentálva legyen rajta az emberiségnek ez a templomban ritkábban járó fele is. De hát ez a téma nemcsak viccet érdemel. Patronjaimból hallottatok egyet az egyházköz-ségi napon, mely novellámért egy székelly barátom irodalmi Nobel-díjra ajánlana, melynek címe: *Hova és kihez menjen az Isten lánya?* Ebben mondja a Jóisten: Tudod, lányom, a férfiak mindig elbarmolják a dolgokat. Hogy ne barmolják/juk el, ezért nem udvarolok tovább a nőknek. Abbahagyom, s rátérek az utolsó kilenc kérdésre, melyek összefoglaló címe: apostolkodás.

Kérdéseitek elseje: *Jézus gyógyított, csodákat tett; az egyház miért nem alkalmazza ezt a lehetőséget?* Válaszolok: Jézus korában még nem tanították 6-9 éven keresztül az egyetemeken a gyógyítás tudományát, s e tanulás nélkül a gyógyítás ma kuruzslásnak minősül. Ami pedig a csodákat illeti, Lourdes-ban az orvosok jegyzőkönyvezték a csodás gyógyulásokat. Ezek legnagyobb részét ma már természetes okokkal meg tudják a mai orvosok magyarázni. Kérdés tehát, hogy vannak-e a természet törvényeivel nem magyarázható események? Szélesítve a problémát: belenyúl-e Isten az általa megteremtett világ törvényszerűségeibe? Dolga-e az egyháznak, nekünk egyenként, a papoknak, a hierarchiának: a püspököknek, a pápáknak, hogy csodákat tegyünk? Azt hiszem, hogy nem. Jézus az Isten Országának mátéi ítéletablójában *etetést, itatást, felruházást, befogadást, betegek és rabok meglátogatását* kívánja tőlünk. Azt hiszem, hogy a gyógyítást hagyhatjuk az orvosokra (magunk is hozzájuk megyünk, ha valami bajunk van), a csodákat pedig hagyhatjuk Istenre. Megint megvallom, hogy még senkit sem tudtam meggyógyítani, még kevésbé tudtam csodát tenni, s nem is kértem Istentől ezt az utóbbit. Azt hiszem, hogy az, amit Jézus kíván tőlünk, ennél sokkal több: a szeretet civilizációjának a megteremtését kívánja. Ehhez csak szeretnünk kell, s hogy ez mit jelent, tisztáztuk tegnap.

Jöhet a második kérdés: *Jézus búcsúbeszédeiből mit tanulhatunk?* E búcsúbeszédnek János evangélista kompozíciója: Jézus velük töltött utolsó óráinak a hangulatát akarja tolmácsolni nekünk. Számomra az a legnagyyszerűbb benne, hogy a halál és megszügyenyülés előtt álló Jézus nem önmaga bajaival foglalkozik, hanem ilyen helyzetben is képes tanítványaira figyelni, és azt mondani, amire nekik szükségük van: *Nem hagylak árván titeket. Atyám házában sok lakóhely van. Ha elkészítem, elviszlek titeket is oda...* s a többi.

Jöhet a harmadik kérdés: *Mi az oka annak, hogy a szekták hatékonyabbak, mint mi; hogy aktívabbak a hívei?* Erre csak azt tudom válaszolni, hogy a tapasztalt tények alapján Istennek

nincsen – választott népe. A zsidók sem voltak azok, s mi, katolikusok, sem vagyunk azok. Isten gondoskodása az emberiségről nem Ábrahámmal, Jézussal vagy Mohameddel kezdődik, hanem az ember megteremtésével. Azt csak a különböző vallások képzelik magukról, hogy Mózes vagy Jézus vagy Mohamed élete, tanítása, példája helyettesítheti a rájuk hivatkozók életpéldáját. De ezzel még csak azt válaszoltam meg, hogy mi miért vagyunk kevésbé hatékonyak, kevésbé aktívak, de nem azt, amit a kérdező kérdezett: Miért hatékonyabbak a szekták? Hát azért, mert ők nem bízzák valaki másra a hatékonyságot és az aktivitást. Mi rábízunk a rabbikra, a papokra, a muftikra. Mondok egy példát az egyszeri plébánosról, abból tanulhatunk. Elmondja vasárnaponként a tíz órás nagymisét, megebédel, pihen egy kicsit, majd átmegy kettőre a templomba, hogy elmondja a vasárnap dukáló litániát is. Egyre kevesebben jönnek a litániára, s a plébános elhatározza, hogy amikor már senki se jön, akkor utoljára mond vasárnap litániát. Bekövetkezik minden buzdítás és hirdetés ellenére is ez a helyzet. Ketten vannak rajta csak: a plébános és a harangozó. A következő vasárnap a plébános ebédutáni pihenése után, két órákor, elmegy sétálni a faluba. Találkozik egy atyafival, aki a plébánost látva megáll, s megbotránkozva mondja: De Plébános úr, hát most litánia van. A plébános válaszol neki: Az volna bizony, de senki se jön el rá. Az atyafi nem érti, és mondja a következőt: *De hát litániának, annak lennie kell!!!* Három felkiáltójellel. Ez az bizonyos helyettesítési mechanizmus. Arra tartjuk a papot, azért fizetjük az egyházi adót, hogy litánia pedig legyen akkor is, ha senki se megy el rá. A szektákban még nem él ez a mechanizmus. A szekták előtt még ott van Jézus közösséggyűjtő gyakorlata, melyben a Tizenkettő nem helyettesítette senkivel se önmagát, hanem ott volt, ahol Jézus tanított. A szekták az emberiség és az Isten reménye. Amíg ők vannak, addig még arra is van remény, hogy mi, katolikusok is, megembereljük magunkat példájuk nyomán.

Érdemes lenne elgondolkodni azon, hogy miként kezdődött mindez nálunk, ez a litániás, elkutyulási folyamat. Amikor Jézus magára hagyta a Tizenkettőt, Pünkösöd után azonnal kezdődött. Hogyan? Így: Péter beszédet mond Jézusról, nagy tömeg hallgatja őt, lehajtják bűnbánó fejüket, s utána Péter mit csinál? Előveszi a slagot, s megkeresztel egyszerre négyezer férfit. Nem lehet ilyen jó prédikációt tartani, kedves Péter – mondom neki. Ha nem így történt, akkor Lukács rosszul tudósít bennünket az Apostolok Cselekedetiben.

Most egyszerre következik négy kérdés: *Mi a módszere annak, hogy az emberek jobb belátásra térjenek? Mik az evangelizálás legjobb módjai? Hogyan hirdessük az evangéliumot? Mik a hirdetés gyakorlati lépései?* Válaszként elmondom Jézus módszerét az evangélium hirdetésére. Mi az? Csak beszélt és beszélt és beszélt, s közben gyógyított. Liturgikus, vallási cselekményt pedig a három év alatt egyetlen egyet csinált, ami valójában kettő volt. Igaz zsidóként megülte a széder-estét, megvacsorázott tanítványaival, elfogyasztotta velük a sült bárányt, s ugyanakkor, azaz utána a vacsora maradékából adott még nekik testeként-véreként egy darab kovásztalan kenyeret, majd megitta őket a borospohárból. S mondta: *Ezt tegyétek az én emlékezetemre!* Ezt? Amit Jézus a három év alatt csak egyetlenegyszer tett? Dehogya is ezt. Arra kell emlékezniük a tanítványoknak, amit Jézus a három esztendő alatt tanított és tett. Amit az utolsó vacsorán tett, azt is tegyék, de nem erre kell emlékezniük ezzel, hanem a többire. Mért nem arra emlékezünk pl., hogy szeressük ellenségeinket is?

Amikor 65 éve pappá szentelt egyházam, még én is boldog lettem volna, hogy egyszerre négyezer embernek prédikálhatok, aztán rájöttem valamire. Arra, hogy Jézus nap mint nap a maga Tizenkettőjének prédikált. Nem nagyiparos akart ő lenni a minden napokban, hanem csak kisiparos. Miből tudom ezt? Abból, hogy mennybemenetele után ezt mondta nekik: *Menjete el az egész világra, s tegyetek minden nemzetet a tanítványaimmá.*

Azokban a boldog időkben, amikor a magyar anyák még nem karriert akartak építeni, hanem gyerekeket szültek, '43 őszén, Tatára helyeztek, s megkaptam többek között az I/A osztályt, hogy magyar nyelvtanra meg Petőfi János vitézére tanítsam őket. 62 gyerek figyelte,

amiket mondtam. A mai pedagógusok elborzadnak e számon. Magam csak dolgozatjavításkor borzadtam el, amikor bizony ráment egy egész délutánom, mire kijavítottam az osztály dolgozatait. De csak a nyelvtanra kellett megtanítanom őket meg arra, hogy Iluskának a patakából kilátszott a térde – Kukorica Jancsi gyönyörűségére. Csak arra, de nem arra, hogy Jézus tanítványai legyenek. Ahhoz a 62 sok lett volna, ahhoz elég a 12 is.

A szekták azért hatékonyabbak, mert azokban nem lehet katolikus módra vallásosnak lenni. Milyen az? Kifizetni az egyházi adót, s ha éppen ráérünk, elmenni vasárnap a templomba, s ha prédikáció után késve, még felajánlás előtt érkezünk, akkor érvényes a misénk. Tanítványokká kell tenni az emberiséget. Az emberiség létszáma: hat és fél milliárd. Ha ezt 12-vel elosztjuk, marad 600 millió. Katolikus pap pedig van összesen fél millió. Ha ezt 12-vel beszorozzuk, az már – vagy még csak – 6 millió. Hogy mindezt elmondjam értelmesebben is: mondani mondhatjuk, hogy van Glóbusunkon 1 milliárd katolikus, de ezek nem tanítványok, csak megbotránkoznak, ha litánia idején a papot sétálni látják.

Jézus azért küldte a Tizenkettőt, hogy elvégezzék az emberiség Istenhez térítésének feladatát, küldetését. Apostoloknak akarta őket! Mennyit akart? Annyit, amennyi meg tud birkózni a feladattal. Mennyi tud megbirkózni? Hátha hat milliárd az emberiség létszáma, akkor kell ezekből az apostolokból 600 millió. Olyanok, akik tanítványok. Akik tanítóik segítségével emlékezni képesek arra, amiket Jézus a három esztendő alatt tanított, és tanítványokká lesznek, azaz elmondják másoknak, amit Jézustól tanultak.

Ha nincsen hatszáz millió belőlük, az sem végső baj. Jézus azt tanította, amit a lelkünk mélyén mindannyian tudunk. A mohamedánok is, az indiaiak is, a kínaiak is. Azt, hogy akkor szeretjük vissza Istenünket, ha jók vagyunk mi, emberek, egymáshoz. Ha muftik, ha lámák, ha boncok mondják el ezt azoknak az embertársainknak, akikhez mi nem jutunk el, nincsen semmi baj. De a sétáló és padban ülő, s a templomba el sem menő katolikusok koncepciójával fel kell hagynunk.

Jöjjön az utolsó előtti kérdés: *Hogyan evangelizáljanak azok, akik nem tudnak beszélni hitükről?* Az ember – beszélni képes élőlény. Ha tele van szívük azzal, amit Jézusról tanultak, akkor beszélni is fognak róla. A Bokorban ezt annak idején így mondtuk: lehetetlen, hogy ne találj környezetemben két magadnál butább embert. Azoknak Te is elmondhatod, amit megtanultál a csoportodban Jézusról. Ha keveselled a kettőt, végez helyette karitászmunkát!

S végül az utolsó, a 32. kérdés: *Milyen egy Jézusnak tetsző egyházközség?* Kell hozzá egy pap, aki elolvasta a Lelkipásztori marketinget, s ezért jól tudja, hogyha a fejetetejére áll, akkor se tud eljutni mindazokhoz, akiket a püspöke rábízott. Ki kell nevelnie tehát csoportvezetőket, akiknek segítségével meg tudja tízszerezni, százszorozni az energiáit. Ha akarnátok ilyen egyházközséget látni, felkereshetitek Magyarországon Törökbálintot. Bohn Istvánnak hívják a plébánosát. Amen.

Búcsúzásként ideírok még egy patront az egyházközségi zsinat anyagából, amit hallottatok már decemberben.

HOVA ÉS KIHEZ MENJEN AZ ISTENLÁNYA?

Akár hiszitek, akár nem, kiváló értesülések birtokába jutottam. Megtudtam, hogy a Jóisten készül valamire. Hogy mire? Még egyszer megteszi, amit egyszer már elkövetett. Újra elküld valakit hozzánk. Azt is tudom, hogy kit. Ezúttal a lányát. Hogy mért éppen a lányát? Úgy hírlík, hogy nincs elragadtatva attól, amire a Fia jutott. Hogy honnan tudom? Hát csak úgy kiszivárgott valami bennfentestől, aki szeret hallgatózni. Nekem legalább is úgy mesélték, hogy éppen ültek a szövőszékük előtt, egy olyan nagyobbacska szőnyegen dolgoztak, s közben, hogy jobban teljék az idő, beszélgettek.

Tudod lányom – mondta a Jóisten –, ezek a férfiak valahogy mindig elbarmolják a dolgokat. Arra gondoltam, Te talán többre jutnál. Keresnél magadnak tizenkét lányt. Lehet azért talán egy-két fiú is köztük, de azért ennek még gondolj jól utána. Szóval keresnél te is magadnak tizenkettőt, s elmagyaráznád nekik, hogy mi a módi nálunk. Abban reménykedem, hogy te talán többre jutsz majd, mint a bátyád.

Hallgatta, hallgatta anyja beszédét az istenlánya, aztán nagy nehezen megszólalt: De Anyám, a lányok férjhez mennek, aztán gyermekeket szülnek, meg szoptatnak, nincs nekik módjuk... Itt elakadt a beszédben, mert nem tudta, hogyan fejezze be a megkezdett mondatot. Nem tudta megmondani, hogy mire is nem képesek azok a szegény lányok, akik férjhez mennek, gyerekeket szülnek meg szoptatják őket.

– Mire nincs nekik módjuk? – próbált segíteni neki a Jóisten. De hiába próbált. Még annyit tudott mondani szegény istenlánya, hogy "szóval...". Le se tudta vinni a hangját, csak elakadt az a magasban. Magának a Jóistennek kellett továbbvinnie a megfeneklett beszélgetést.

– Hát éppen azért küldenélek Téged, mert a lányok férjhez mennek, meg szülnek, meg szoptatnak. Hát éppen azért, mert a szülés meg a szoptatás miatt nemigen tudjátok csinálni azokat a dolgokat, amikre a férfiak mindig találhatnak módot. Mikre? Hát csakúgy példaként mondok most kettőt neked a vastagjából: hont foglalni, meg vallást alapítani... Ilyesfélét csinálnak, erre találhatnak ők mindig módot. Ráérnek. Rá, mert nem kell se szülniük, se szoptatniuk. Az ilyesmikből pedig rendre az lesz, hogy van olyan, aki király; meg van olyan, aki nem király... Meg hogy van olyan, aki pap; meg olyan, aki nem pap..., meg így tovább. Érted ugye, lányom? Van olyan, aki parancsol, meg olyan, aki engedelmeskedik. Ahogyan odahaza is csinálják, csinálnák, ha hagyják nekik. Az északi féltekén már egyre kevésbé hagyják.

Elfogyott a pamut a Jóisten kezében, másik motringot vett ki fonalaskosarából, aztán folytatta volna: Hol is hagytam el? – gondolkodott erősen. Ja igen, a királyoknál meg a papoknál. Tudod, nemcsak az van, hogy parancsolgatnak s engedelmeskedtetnek. Hanem, hogy persze össze is vesznek egymással. Az egyik király a másikkal. A másik pap az egyikkel. Mért teszik? Hát csak azért, mert egymást is engedelmeskedtetni akarják, ha már egyszer az isten kegyelméből vagy mi a jójából lettek királyok meg papok. Légy a hűbéresem, fizess nekem adót! – mondták régebben. Csatlakozzál ehhez meg ehhez a szövetséghez vagy szerződéshez – mondják újabban, de ez ugyanazt jelenti, amit a régi szöveg. Figyelsz-e rám?

– Figyelek Anyám, erősen – mondta az istenlánya. – Jó, akkor mondom tovább. Tudod, ezek a királyok nemcsak veszekednek, de verekednek is egymással. Annyira az engedelmeskedtetés-srófra jár az eszük, hogy mind csak parancsolni akarna, aztán egyik se enged a másiknak, s jön a verekedés. Jaj, leányom, olyan éretlenek. A papok is csak ezt csinálják. Itt van most ez a szerencsétlen kis rigai ortodox pátriárka is! Ha a konstantinápolyinak engedelmeskedik, megharagszik rá a moszkvai pátriárka. Ha a moszkvainak, akkor meg a konstantinápolyi.

Aztán – folytatta a Jóisten – még engem is belekevernek gyerekes éretlenkedésükbe. Azt mondják, nem maguk miatt tökéletlenkednek ám, hanem az én kedvemért nem engedhetnek ők a negyvennyolcból. Nem engedhetnek, mert mindegyikük – akár a pap, akár a király – az én helytartómnak, megbízottamnak, meg még mimnek nem képzelem, meg állítja magát. Így aztán nemcsak hogy verekednek, hanem az én megbízásomból, kívánságomra meg örömömre és nagyobb dicsőségemre verekednek.

Ekkor végre megszólalt az istenlánya: – Anyám, ezek a királyok meg papok olyan buták, hogy ezt el is hiszik Rólad, vagy csak hazudják ezt a népeknek? Hazudják, hogy azok jobban engedelmeskedjenek nekik? – Melyik micsodás – válaszolta neki az Jóisten. Látom, lányom, forog az eszed. Tudod, van közöttük olyan, amelyik ilyen buta. Van, aki meg csak hazudja. De akár buta, akár hazudós, mindenképpen belekevernek minket számázkodásaikba, pusztító

és véres verekedéseikbe. A legborzasztóbb pedig az egészben az, hogy amelyikük nagyobb tud ütni, azt gondolja, hogy ez bizonyítja is már, hogy igaza van. Tetejébe még hálaadó istentiszteletet is tart, mert hát a tömeggyilkosságból épülő győzelmet – mi sem természetesebb, hogy – én adtam neki. Persze nemcsak az egyik oldalon az én érdemem a sikeres vérengzés és országpusztítás. A másikon is az. Akit pedig legyőztek, nagyon bizakodik bennem, hogy én, mint igazságos isten, mindent megteszek majd annak érdekében, hogy a másik táborban levő gyermekeimet legyilkolják, s így ő busásan megfizethessen az elszenvedett vereségért.

– Keserves história ez, lányom. A bátyád próbálta megmagyarázni a Tizenkettőnek, hogy mindebből aztán összesen és semmi sem igaz. Semmi, mert "ez a véres Isten nincsen". De mire az a tizenkét fiú ebből valamit megértett volna, addigra a királyok s a papok közakarattal már keresztre is feszítették bátyádat. Ami pedig utána lett, arról már jobb, ha nem is beszélek. A kard, a kereszt meg az Isten... – ezt a hármat egy szuszra engedik ki szájukon a Jézust nagy buzgón emlegető apostolutódok, meg apostoli királyok. Olykor magam is csodálkozom magamon. Hogyan is teremthettem ezeket az okos – s még ők mondanak titeket tyúkeszűeknek – férfiakat?

Addig-addig mondta ezeket, meg az ilyesfélét a szövőszék mellett a Jóisten, amíg csak nagyot nem sóhajtott az istenlánya. – Jól van, Anyám, elmegyek... Megpróbálom. Hátha a lányok értelmesebbek. S megértik, hogy nem az a kedves Noked, aki nagyobb tud ütni. Hanem, aki megfordítja a vánkost; meg aki tudja még, hogyan kell a szita szélét megvergetni, mikor a liszt megtömörül; meg a rétestésztát úgy meggyúrni, hogy egy nagyasztalom kézfejjel addig lehessen húzogatni, vékonyítgatni, amíg elszórhatjuk már rajta az almát, a mákot vagy a túrót.

Rendben van lányom – mondta neki a Jóisten –, most már csak azt mondd meg, hova s kihez röpjön a főangyal, a Gabriella. Kit választasz magadnak földi apául? Én eredetileg ugyan anyára vagy ifjú párra gondoltam, de egyes székesfehérvári pszichológusok úgy gondolják, hogy a férfiak saját lányaiktól tudnak leginkább emberséget tanulni. Hát kit választasz? Odalent kinek a jánygyermeke akarnál lenni? Néger akarsz lenni vagy indonéz, mongol vagy japán, esetleg kínai? Avagy talán a rablásban és tömeggyilkolásban világbanokká lett fehérbőrűek, a keresztények közé mennél inkább? Netán azok közül is a magyarokhoz? Melyikükhöz? A vasárnap templomba járók valamelyikéhez? Kisközösségekbe tartozókhöz? Netán valamelyik most házasodni készülő harmadik nemzedékbeli bokorbelihez? Ott akarnál elsőszülött lány lenni? Vagy éhezők, nyomorgók közé születnél inkább? Avagy azért inkább oda, ahol a boylerben mindig találsz melegvizet, meg ahol van TV is, meg telefon? Úgy csinálom, ahogy Noked a legkedvesebb. Tegnap szóltam is már a főangyalnak, hogy ma szót ejtek Veled a dologról. Erősen készülődik, zsírozza is a szárnyait a hosszú útra. Mondjad már, hova küldjem Gabriellát.

Mit mondott, mit nem a Jóistennek – el nem mondhatom. Hiába nyomogattam akármelyik gombot is a masinámon. Azon túl, hogy "Gabriellát", üres maradt a képernyőm. S nem tudtam meg, hova és kihez ment emberlányának megszületni az istenlánya, hogy megvalósuljon végre a Földön a szeretet civilizációja. Az az Ország, amelyben nem uralkodunk, nem gorombáskodunk egymással, ahol nincs több ruhám s cipőm, külön étel és italom, mint testvéremnek. Az Ország, ahol osztozunk, és csináljuk egyebekben is azt, ami odafent a módi. Odafent, az istenlányáék világában, ahonnan az istenlánya le akarna jönni, hogy végre legyen már valami abból, amit a Jóisten öröktől fogva megálmodott rólunk.

Napló

2006 – 2009

Bulányi György

III.

81. NAGYBÖJTI NAPLÓ

2006. MÁRCIUS

Piarista-köz, 2006. február 19.

11-én délelőtt ültem utoljára a számítógépem előtt, szombaton. Reggel 8-ra jött hozzám a Városmajorba Vágújhelyi Feri, s megkezdődött a költözködésem. Vissza abba az épületbe, melyben majdnem 80 évvel ezelőtt, '28 szeptemberében, az I/A osztályban elkezdtem piarista pályafutásomat. Nagyjából abba a szobába kerültem, amelyben akkoriban Bátor József nevű tanárom lakott. Az a Bátor, aki érettségim után mondta nekem: *Tudod, én fejest ugrottam a dolgokba, amikor elmentem piaristának*. Szavával eldöntötte sorsom: lementem egy trafikba, vettem egy ívpapírt, s megírtam a felvételi kérvényem, amelyet beadtam Balanyi Györgynek, az akkori iskolaigazgatónak – s én is fejest ugrottam...

A számítógépet hozza át Feri ide a Piarista közbe. Egy órán belül minden dugasz bekerül a masinákba, az elosztókba meg a falba. Így lett új lakóhelyem első vendége Feri. Ő haza ment, én meg ott maradtam. Minek? Megírni a következő hétre valókat. Két nap múlva, azaz hétfő délután lesz majd a Városmajorban a utolsó kisközösségi találkozásunk, a Dogmatika-köré. Házifeladat a KIO 29-32 numerusai, s Kecskeméti Sanyi a múlt alkalommal kitalálta, hogy ne csak ők hozakodjanak elő kérdéseikkel, hanem én is írjak valami összefoglalót az egyes numerusokhoz. A numerusok szövegét eddig is becsülettél elolvastam: sajtóhibákra, pár szavas kiegészítésekre eddig is sor került, de összefoglalót eddig még nem írtam. Mit is írjak? Rágtam a tollam, aztán ez lett belőle

29. num.: HOGY EGGYÉ LEGYENEK

Mese az egész, mert semmi sem látható belőle. Ma is ott tartunk, mint amikor Jézus köztünk járt. Ez a végkicsengésem? Igen, mert lehet azt gondolni, hogy ezután is így lesz, hiszen kapott szabadságunk lehetővé teszi, hogy kitoljunk Istennel. De lehet azt is gondolni, hogy Istennel nem lehet kitolni, mert elpusztítjuk magunkat: az urak nem szaporodnak, a prolik hajléktalanná válnak, s előbb-utóbb jön az egyre többet emlegetett katasztrófa... s a patkányoké lesz a Föld. Meg lehet bizakodni is. A nem-urakban, a nem-prolikban, hanem abban, hogy támad Istennek népe, amely teszi azt, amire lettünk, s amire Jézus tanított. Meg lehet bizakodni az ál-megoldásokban: Medjugorjében, Vassulában, meg hasonlóknak. S lehet csinálni még valamit: Kelet felé fordulni, s abban bizakodni, hogy Isten nincs is..., azaz van: mi vagyunk az Isten. – Azaz nincsen kettő, csak az egy van. Mire jó ez? Figyelem Hamvas Béla rajongóit: nem látom, hogy tudnának tenni valamit a fenyegető végkatasztrófa ellenében. Még ők sem! Mintha tanítványt sem gyűjtenének, csak örülnek annak, hogy Mesterük odamond a természettudománynak, a filozófiának, a vallásnak.

S lehet reménykedni a Bokorban? Hát lehet, ha megtaláljuk a kincset: azt, amit tenni kell. Mi az? Csak annyi, hogy nem verekedünk, s beérjük az egy dénárral... Az életközösség kialakulását azonban megelőzi a feladat! Majd a feladat teremti életközösséget. Jézus, Szent Ferenc, Kalazanti Szent József élete ezt világosan mutatja. Olyan feladatot kell találnunk, amelyet senki sem irigyel el tőlünk. Olyat, amiért üldözik majd megint a Bokrot. Jézus megtalálta ezt a tennivalót. A mi tennivalónk is erre felé található. Alighanem a gyógyypedagógia az. A gyógyosokat és a drogosokat senki sem irigyelné tőlünk. Állami támogatást is kapnánk érte. De ki olyan eszeveszett, hogy erre specializálja magát? Vagy mégis megtaláljuk a magunk tennivalóját? Jézus és az előttünk járókból valakik megtalálták..., s bizony, bizony, nem tudom, hogy lett-e a megtalálások nyomán valami abból, hogy *eggyé legyünk...*

30-31. num. : SZÉTVÁLASZTANI JÖTT – KÉFÁS ÉS KAIFÁS

Nos, a zsidók leszereltek. Aki elfogadta Jézust, azt ők maguk végezték ki. Izrael népe-vallása helyett pedig jött az egyház, ahogy Loisy abbé mondta száz éve. A Konstantinnal kötött alku erejében az egyház maga is előkészítő jellegű Isten Országá lett, mint az ó szövetség, mint a zsidóké, vagy még annyi sem. Az Ország helyett jött az Egyház – mondta. Mért kevesebb az Egyház, mint a Jézus korabeli Izrael? Azért, mert Izrael legjobbjaiban élt a várakozás Arra, akinek jönnie kellett. S az egyházban? Abban nem él már semmiféle várakozás. Minden rendben van, eljött már a Messiás, majd csak az idők végén jön el újra. Megtette már a magáét, s mi is tesszük a magunkét a legszorosabb koalícióban az evilági országokkal. Akkor van csak bajunk, ha az evilági Ország nem fogad el bennünket partnernek. Ha fizet, akkor nincsen semmi baj. Ha Konstantin tömeggyilkol, minden rendben. Ha Nagy Károly tömeggyilkol, akkor is. Ha egy apostoli király tömeggyilkol, akkor is. *Hogy tömeggyilkol, attól még lehet buzgó keresztény...* S aki ezt észreveszi, marad kiközösítve száz éven túl is. Senki sem kér bocsánatot Loisytól. Messze rosszabb a helyzet, mint Jézus korában. A reformáció is csak Pált értette meg: nem baj, ha semmire sem megyünk az Isten Országával, Jézus goltai halála meghozta számunkra a kegyelmet, s ezzel becsúszhatunk a Mennyek Országába! Luther lelke megnyugodhat: nem fog elkárhozni, megmenti őt a kegyelem.

Az Isten által megteremtett emberi természet alapján gondolkodva a felvilágosodás lerántja leplet erről a Jézust gyalázó, közös katolikus és protestáns reménykedésről. Tiborc panaszában, Bessenyei György *Vallás c.* versében, Csokonai *Az estve c.* versében, Weöres *Rongyszőnyegében*, mindegyikben benne van... hogy semmi sincs rendben. A felvilágosodás legalább az előkészítő Isten Országá szintjén található, mert reménykedik, hogy

másképpen lesz egyszer, másképpen lesz végre... Más kérdés, hogy a felvilágosultak sem képesek többre, mint Izrael. Ha tehetik, gyilkolnak; és gyilkolnak az ugyan általuk nem Jézusnak nevezett, de tőle képviselt Ország megteremtéséért idelent a földön, ahol hangzik Tiborc panasza. Kimondják, hogy egyenlőség, szabadság, testvériség, s ezerszerre szebb éneket éneklenek, mint a korabeli egyház urai, s a nem urak pedig semmit sem énekelnek, csak amit vasárnaponként papjaik vezényelnek nekik. Újjászületik e felvilágosodásban a magyar irodalom is.

Jézus problémáján túljutottunk: Izrael nem előkészítő Ország. De az Egyház még csak az sem. Ilyen bánatfolt nincs felvarrva, csak az Egyházban megmaradni akaró s mindezt látó magyarban. Mert hova menjen? Itt úgy-ahogy még elviselik szavamat. Ha ennél többre vágyódom, szektát csinálhatok, s legalább az asztal alatt én is paktumot köthetek Mr. Bush elnökkel. Ha fiatalabb volnék, akkor naiv volnék: mert hinnék abban, hogy a Vatikánban s a bíborosok körében is azt szeretnék, amit én, csak hogy ők már tudják, hogy nem megy. Mondják akkor ki! Nem mondják, hanem mellébeszélnek. S monsignore Poggi is rajta van az ügynöklistán. S mindegy, hogy ki van rajta. Mindenki, aki érvényesülni akart, és akar. Csak Jézus az, *aki úgy halt meg mint bárki proletár* (Gellért Oszkár). – Ennyi volt az összefoglalóm.

A találkozó befejezése nagyon szép volt: körbetérdeltük az asztalt, s megköszöntem azt a közel húsz esztendő, melyet ebben a lakásban töltöttem. A testvérek is imádkoztak körben, egyikük még *nyelveken* is. Olyan is volt, aki sírt, meg csókolgatott. Azt hiszem, mindnyájan meghatódtunk. Aligha felejttem el a városmajori utolsó kisközösségi találkozót. Úgy gondolom, a többiek sem.

Piarista-köz, 2006. február 20.

Másnap meg Kiss Józso vitt le Tata-Tóvárosra. Nagyot beszélgethettünk útközben, mert Józso mintaokítást adott nekem a biztonságos vezetésből. Propagálom is: Akarsz nyugodt kibeszélős napot Józsoval, menj vele hosszú útra... Keresztelni mentem Tóvárosra. Kiket? Tádé meg Feri fiait.

Kedves Lukács és Dániel! Lukács és Dániel kedves édesanyja, édesapja, testvérei, nagyszülei és minden rokonai! S még azon felül is, akik itt vannak, ha van valami közülük Lukácshoz, Dánielhez, meg ha nincs! – tehát kedves mindannyian, akik nekem szeretett testvéreim Jézusban! E hosszú megszólítás után közlöm Veletek, hogy Lukács és Dániel írtak nekem egy levelet, melyben kéri, hogy megkereszteljem őket. Válaszaik elfogadhatóak voltak számomra. Lukács ezt írta: *Azért szeretnék megkeresztelkedni, mert Jézus tanítását be akarom zárni szívembe, és le akarom pecsételteni a katolikus közösséggel.* Dániel meg ezt: *Azért szeretnék megkeresztelkedni, mert szeretnék elsőáldozó is lenni, és ezzel is közelebb kerülni a Jóistenhez. És azért is, mert így lesznek keresztszüleim.* Ezért vagyok én most itt 2006. február 18-án, szombat délután, amely a liturgiában már nagyjából vasárnapnak számít, s a szombat esti miséken ezért a vasárnapi mise szövegeit olvassuk. A 7. évközi vasárnap evangéliumát hallottátok az imént.

Az írástudók hallják Jézus szavát, melyet a bénához intéz: *Fiam, bűneid bocsánatot nyertek.* Az ott levő írástudók meg magukban azt gondolják, hogy Jézus káromkodik, *mert ki más bocsáthatja meg a bűnt, mint egyedül Isten?* Jézus tudja, hogy mit gondolnak az írástudók, ezért azt mondja a bénának: *Kelj föl, fogd az ágadat, és járj!* Az írástudóknak meg ezt mondja: *az Emberfiának, azaz Jézusnak hatalma van a földön a bűnök megbocsátására.*

Kérdezem: él-e ezzel a bűnbocsátó hatalmával Isten? Válaszolok: igen is meg nem is. Mikor igen? Ha a béna megbánja bűneit. S mikor nem él az Isten e hatalmával? Amikor a béna nem bánja meg a bűneit. Istennek nincs hatalma megbocsátani bűneinket, ha meg nem bánjuk azokat. És Jézusnak van-e hatalma megbocsátani bűneinket. Igen és nem. Ha a béna megbánja a bűneit, melyekkel Isten ellen és embertársai ellen vétkezett, akkor igen. És ha a béna nem bánja meg azokat, akkor nincs hatalma. S mi a helyzet Lukács és Dániel esetében? Megbocsát-e nekik akár Isten, akár Jézus? Ha nem bánják meg bűneiket, akkor nem. Ha megbánják, akkor igen. Ilyen egyszerű ez.

Valamikor a Jézus születése utáni században írtak a Jézust követők egy könyvet. Nem került bele az Újszövetségbe, időközben el is veszelődött, csak most vagy száz éve fedezte fel egy görögkeleti pátriárka a könyv kéziratát egy könyvtárban. Az írás címe az, hogy *A tizenkét apostol tanítása.* Mit tanít a tizenkét apostol? Azt, hogy két út van. Az élet és a halál útja. Hosszan, négy fejezeten keresztül magyarázza, hogy adni kell és jónak kell lenni. Aztán az ötödik fejezetben elmondja ennek az ellenkezőjét, a halál útját. Ezután tér rá arra, amiért most mindannyian itt vagyunk, a keresztségre. Azt írja a Tanítás, hogy a keresztség előtt mindezeket mondja el, azaz hogy mondja fel a megkeresztelendő személy, és vallja meg, hogy hisz abban, hogy Isten és Jézus nem a halál útját kínálja nekünk, hanem az élet útját. Az első három században három éven keresztül kellett hittanulónak lenni, és csak háromévi sikeres tanulás után keresztelték meg a jelölteket, és a jelöltek nem is vehettek részt a szentmise második felén. Csak az első, a tanító részén, hogy ott is tanuljanak. De amikor elkezdődött a kenyér és a bor felajánlása, ott kellett hagyniok azt a helységet, amelyben ez a felajánlás történt.

Nem tudom, hogy mikor kezdődött a csecsemőkeresztelés szokása az egyházban. Mások se tudják. Én és mások is csak azt tudjuk, hogy a 16. század elején támadtak olyan Jézusban hívő emberek, akik nemet mondtak a csecsemőkeresztelésre. Ezeket hívjuk anabaptistáknak, vagy egyszerűbben baptistáknak. Ők csak felnőtteket keresztelnek, és alámerítéssel keresztelnek, ahogyan Jézust is megkeresztelte annak idején Keresztelő János a

Jordán vizében, aki alámerítéssel keresztelt. De nemcsak ezt mondták ezek az anabaptisták. Azt is mondták, hogy aki hisz Jézusban, az nem lehet katona, az nem tehet katonai esküt, melyben meg kell ígérnünk, hogy elpusztítjuk ellenségeinket. Jézus pedig azt tanította, hogy szeressük még az ellenségeinket is, mert a barátainkat nem nagy vicc szeretnünk. Ne ártsunk ellenségeinknek sem, és imádkozzunk értük! S ha bajban vannak, akkor segítsük is őket! A Jézusban hívő ember olyan ember, aki nem tart ellenséget. Hát ez meg mi? Hát csak annyi, hogy nekünk lehetnek ugyan ellenségeink, de mi nem vagyunk senkinek sem az ellensége.

És még mást is mondtak az anabaptisták. Azt is mondták, hogy a jeruzsálemiek, akik megértették a feltámadás után Péter prédikációját, ezek a Jézust megértők nem mondtak semmit sem a magukénak, hanem mindenük közös volt. S nemcsak nem mentek katonának, hanem a magántulajdonról is lemondtak, és életközösségben éltek, ahogy az egyház férfi és női szerzetesei, mint a különféle apáca rendek, s a férfiszervezetek között pl. a piaristák is. Láttatok már piaristát? Ne mondjátok, hogy nem, mert most láttok egyet. Azt, aki majd megkereszteli Lukácsot és Dánielt.

Üldözték is ezeket az anabaptistákat. Az állam is, az egyházunk is. Alapítójukat elégettük máglyán az innsbrucki székesegyház mellett egy évvel a mohácsi vész után, 1527-ben. Tiroliak voltak, s az üldözés következtében menekülniök kellett hazájukból. Morvaországig kellett menekülniök, de onnan is elűzték őket, s akkor átúsztak a Morva vizén, s Magyarországra jutottak. Nálunk habánoknak nevezték őket – a szó az életközösségükre utal. II. János Pál pápánk tőlük is bocsánatot kért. Én ismerem őket. Nagyon rendes emberek. Mikor megtudták, hogy a Bokor tagjai megtagadják a katonai szolgálatot, felkerestek bennünket. Először csak levélben, majd '89 után személyesen is eljöttek hozzám Budaváriba, egy kis lelkigyakorlatos házba, ahol Lukács már járt is. Öten jöttek el hozzám a messzi Amerikából. S azóta is kapcsolatban vagyok velük. A múlt tavaszon is voltam náluk Angliában, s egy hétig együtt dolgoztam velük. Meg is kérdezték tőlem, hogy nem akarok-e belépni életközösségükbe. Mondtam, hogy nem, mert nekem is van életközösségem, a piarista rend. Ezek az anabaptisták nagyon komolyan veszik a Jézushoz tartozást: alámerítve keresztelnek, nem tartanak ellenséget, és nincsen magántulajdonuk.

Vagy harminc éve volt, hogy meglátogattam négy bokorpappal a székely földön Bálint Lajos plébánost, a későbbi gyulafehérvári érseket, Csíkszentdomonkosba, hogy megtanítsuk őt Bokor-módra elemezni a szentírást, Jézus szavait. Miközben nagyban elemezzük Jézus szavait a Csíki havasok aljában, bejön a szobába Lajos házvezetőnője, s mondja:

– Plébános úr, tessék már kijönni. Itt van egy menyecske, s meg kék önteni a bubát.

Hát én nem bubamegöntésért jöttem ma Tatára. Tíz évvel ezelőtt voltak Lukács és Dániel bubák. Ma már nem bubák. A bubák csak sárgát vagy zöldet tudnak csinálni, de Lukács és Dániel már értelmes levelet tudnak írni, s nem viszi őket pólyában a plébániára az anyjuk, sem Bea, sem Zsuzsi. Ennek okából én most kérdéseket fogok feltenni két fiúnak.

Lukács és Dániel, hisztek-e Jézusban, az Isten Fiában?

Hiszitek-e, hogy az élet útját kell járnotok, nem a halálét?

Hiszitek-e, hogy nem tarthattok ellenséget?

Hiszitek-e, hogy nem szabad ártani senki embernek?

Hiszitek-e, hogy az ellenségeitekért is imádkoznotok kell?

Hiszitek-e, hogy nem illet meg több, mint ami a másik embernek jut?

Hiszitek-e, hogy aki Jézushoz akar tartozni, annak osztoznia kell embertársaival – lelkiismeretének hangja szerint?

S végül akartok-e Jézus hűségese tanítványává lenni?

– Hát ennyi volt a szentbeszéd, s után következett az imádság, kétszeres megkenés, vízzel leöntés, a fehér ruhába öltözés, az égő gyertya átadása, majd az ároni áldás éneklése, s folytatódott a szentmise – felajánlással. Az ének- és zenekar gyönyörű produkciót nyújtott. A mise utáni agapén sok igaz barátot tudtam magamhoz ölelni. Ezek sorában ott volt egy református pap is és a felsége, akiknél 15 éve szerepeltem még – Clevelandban. Musza Nellit is régen láttam már, s örültem neki. Hazafél meg ott volt a kocsiba Papfalvi Fera is, akitől megtudtam, hogy miként lesz egy élelmiszeripari mérnökből országos hírvérfakészítő. Ki hitte volna, hogy a két szakma között van valamiféle átjárás?!

Piarista-köz, 2006. február 21.

Vasárnap este ugyanezt a beszédet mondtam el Adyiligeten – fűszerezve persze bőven a tatai élményekkel. S egy kicsit még tovább is gondoltam a mondottakat. S le is írtam ezt a továbbat. Íme: Hatalmunk van-e nekünk a földön a bűnök bocsánatára. Most furcsát fogok mondani. Istennek van is hatalma, nincs is. Jézusnak van is hatalma, nincs is. De nekünk egyértelműen van hatalmunk a megbocsátásra.

Mondok rá példát. Szeretetlenkedem valakivel. Mondjuk Pistával szemben. Nem kérek tőle bocsánatot. S Pista olyan nagy lelkű, hogy ezt mondja magában: megbocsátok ennek a szerencsétlennek, bár nem tartott bánatot engem megbántó bűne felett, mégis megbocsátok neki. Pista tehát többre képes, mint az Isten? Többre képes mint Jézus? Mert világosan tanítja Jézus: hetvenszer hétszer is meg kell bocsátani, ha valaki bűnbánatot tart. A niniveieknek könnyebb sora lesz az ítéleten, mint Jézus zsidó kortársainak, akik nem tartottak bűnbánatot.

Isten, Jézus nem bocsát meg tehát, ha nem tartunk bűnbánatot.

Hogyan lehet olyan kegyetlen az Isten, hogy nem bocsát meg nekünk bűnbánatunk nélkül? Hogyan, hiszen az én példabeszédemben szereplő Pista megbocsátott nekem, bár nem tartottam bűnbánatot, bár nem kértem tőlem bocsánatot? Valami különbségnek kell lennie egyfelől az isteni-jézusi, másfelől a Pista-féle megbocsátás között. Mi ez a különbség? A Pista senkit sem tud beengedni az örök hazába. Hiába bocsát meg Pista nekem, Isten-Jézus nem bocsát meg, s ezért mondják ők nekem a menny kapujában: Nem ismerünk téged!

A Pista jósága besegíti Pistát a mennyországba, de engem nem. Az isteni-jézusi megbocsátás viszont képes a mennyországot is megnyitni számomra. Csakhogy ennek a feltétele az én bűnbánatom. S ha nem tartok bűnbánatot, akkor becsődöl az isteni megbocsátás tudománya? Igen és nem. – Tulajdonképpen igen, de valójában nem. Hát ez meg mit jelent? Azt, hogy Isten is elérhet Pista magasába. Jézus imádkozik Atyjához Kaifásért: *Uram bocsásd meg neki, mert nem tudja, mit cselekszik!* Elképzelhető, hogy az Isten is megbocsátja bűnbánat nélkül a bűneinket? Elképzelhető. Nem azért bocsát meg, mert megbántunk bűneinket, hanem azért, mert nem tudjuk, mit teszünk, amikor vétkezünk. De ez nagyon nagy téma. Egyszer egész prédikációt kell készítenem erről. Amen.

Piarista-köz, 2006. február 26.

Évközi 8. vasárnap

Kedves sashalmi testvéreim! A mai vasárnap neve, gondolom, Európa-szerte – Farsangvasárnap. Egyházunk nyelvén pedig az évközi 8. vasárnap a mai. Három nap múltán pedig Hamvazószerda lesz, a 40 napos böjt kezdete. Háromszor ehetünk napjában, de csak egyszer lakhatunk jól. Pénteken nem ehetünk húst. Vasárnap nem kell böjtölnünk. Betegeknek, gyerekeknek, öregeknek egyáltalában nem kell böjtölniök. Ennyit erről, most pedig nézzük a mai evangéliumot.

Valakik csatlakoztak Jézushoz a Keresztelő tanítványai közül. Péter és testvére, András, csatlakoztak, meg Zebedeus és Szalóme fiai: Jakab és János. Valakik pedig megmaradtak a Keresztelő mellett. A Keresztelő és tanítványai alkothatták a Jézus korabeli zsidó társadalom legbuzgóbb, legvallásosabb elemeit. Őutánuk következett a farizeusok népe. Ezek sokan voltak, és szintén Izrael vallási elitjét alkották. Jártak szombatoként a zsinagógába, s igyekeztek megtartani az összes vallási előírást, különösen azokat, amelyek szabályozták, hogy hogyan kell eltölteni a szombati ünnepet, péntek estétől, az esthajnali csillag feltűnésétől szombat estig. A vallási cselekmények specialistái voltak.

Ez a két buzgó vallási csoport észreveszi, hogy Jézus tanítványai kevésbé vallásos emberek, mint ők. Megállapítják, hogy e tény oka alighanem Jézusban keresendő. Magyarázatot is kérnek tőle. Úgy gondolják, hogy illenék Jézusnak velük versenyre kelni vallásosságban. Megkérdezik tehát Jézustól: Miért nem böjtölnek a te tanítványaid? Jézus nem mentegetőzik. Megadja az okát tanítványai böjthiányának: *Csak nem böjtölhet a nárszép, míg vele van a vőlegény?! Jézus – ez a Vőlegény!*

Testvéreim, akármilyen furcsán hangozhatnak is számotokra, de ez a Vőlegény nem azért érkezett közénk, hogy lepipálja vallásosságban a Keresztelőt meg a farizeusok tanítványait. Jézus is vallásos volt, de a maga módján. Nem a böjt és nem a szombatnapi előírások megtartása volt számára a vallásosság. Hanem mi? Mennyei atyja akaratának a teljesítése. Az, hogy tessék Atyjának. Egyetlen szóval: az istenektetés. Jézus anyanyelvén: a *cedáka*. Istennek pedig az egész életünk kell, nemcsak a vallási cselekményeink.

Azért nevezi magát Jézus vőlegénynek, mert táncra akarja perditeni az emberiség egészét. Olyan táncra, melyben megszületik vagy megújul Isten és ember között az a szövetség, amelyet Isten már az ember megteremtésekor a szívünkbe írt. Az a szövetség, amely miatt Isten létrehozta a semmiből és a maga akaratából a világot. Mi ennek a szövetségnek a tartalma? Az Isten lényegéből fakad ez a tartalom. A múlt hónap végén megjelent XVI. Benedek pápánk első enciklikája. Az a címe, hogy *Szeretet az Isten*. Az Isten lényegét fejezi ki ez a *szeretet* szó. Az Isten szeret. Az Isten él és szeret. Az Isten él és szolgálva szeret – mindörökkön örökké.

Azért küldött Isten nekünk bennünket nársztáncra penderíteni akaró Vőlegényt, mert nem volt megelégedve azzal, amit az emberiség eladdig a történelemben csinált. Mit csinált? Élt és uralkodott. Élt és embertestvéreit szolgásgba kényszerítette. Háborúkat csinált, melyekben a katonáknak hazafias és vallásos kötelességük volt az ellenségnek minősített emberek kirablása és meggyilkolása.

Tizenöt éve egy hét hetes amerikai előadókörúton voltam. Legalább harminc várost meglátogattam, amelyekben mindben magyarok is éltek. Papíros nélkül beszéltem. És erről a vőlegényről beszéltem. A szív bőségéből, s ahogy a Lélek az ajkamra adta. Buffalóban történt, amit most elmondok. A jó egy órás előadásom végén hozzászólt a hallottakhoz egy idősebb úr is. Katonatisztként csinálta végig a második világháborút. Ezt mondta: *Hosszú életének legérdekesebb és legkínosabb órája volt ez a mostani*. Azért volt az, mert a maga vallási életének csúcspontjaként élte meg, hogy ütközet előtt a regimencpáter előszedte kofferjából a szentmiséhez szükségeseket, s az ütközet előtti szentmisén mindannyian megáldoztak. Az én egy órás előadásomnak tartalma katonatisztünk számára pedig csak az volt, hogy Jézust, a Vőlegényt nem lehet összekapcsolni a gyilkolással, az ütközetre készülődéssel. Megértette, amit mondani akartam nekik és neki.

Jézust nem érdekli maga a vallásosság. Jézust csak az Atyja akaratának teljesítése érdekli, az istenektetés, a *cedáka*. Az emberi történelemben a vallásosság egybekapcsolódik a legjézustalanabb

szándékokkal; mindazzal, amik nem tetszenek Mennyei Atyánknak. Jézust csak az a vallásosság érdekli, amely vallásosság arra nevel bennünket, hogy tegyük a Mennyei Atya akaratát.

Így érthetők aztán Jézusnak a mai evangéliumi szakaszt lezáró mondatai: *Senki sem varr régi ruhára új szövetből foltot. Vagy ha igen, akkor az új szövet kiszakítja a régit és a szakadás még nagyobb lesz. És senki sem tölti az új bort régi tömlőbe, vagy ha mégis, a bor szétveti a tömlőt, és a bor is, a tömlő is tönkremegy. Az új bor új tömlőbe való.*

A régi ruha a Keresztelő és a farizeusok tanítványainak a böjtölése. A folt az új szövetből – ez pedig a jézusi vallásosság. A varrás pedig az, hogy Jézus tanítványai versenyre keljenek a Keresztelő meg a farizeusok tanítványainak vallásosságával, böjtölésével. Ezt a varrást Jézus értelmetlennek találja. Miért? A Keresztelő tanítványai is, a farizeusok tanítványai is várják a Messiást. Azt a Messiást, aki majd kiveri hatalma erejével Izrael megszentelt földjéről a zsidók országát meghódító római légiókat. De ez a fajta Messiás, az Istennek ez a Felkentje – egyszerűen nincs. Ezt csak a zsidó nacionalizmus találta ki. Az Istennek nincs hadserege, az Isten nem gyilkol. Az Istent nem lehet gyilkolással szolgálni. Az Isten nem úr és nem uralkodik. Nem csinálja azt, amit az urak csinálnak: nem rabol, nem ügyeskedik össze magának milliárdokat. Az Isten csak él és szeret. Akik pedig kardot forgatnak, azok a Sátán, a Gyilkosság Atyjának a szolgálói. Két úr volna a világban: az Isten és Pénz. Aki szolgálja a Pénzt, nem szereti az Isten! Aki szolgálja az Istent, nem szolgálhatja a Pénzt.

S ugyanerről beszél Jézus szavainak folytatása – a régi tömlőről. Jézus bízik abban, hogy Izrael népe felismeri Jézust Völegénynek, akit az Atya küldött a zsidó népnek. Bízik abban, hogy Izrael elfogadja annak az Atyának a küldöttjét, aki azt az Istent propagálja, aki nemcsak a zsidók Istene, hanem kivétel nélkül minden népnek és minden embernek az Istene. Jézus bízik benne, hogy küldetése sikerrel jár, és Isten Izraelje elfogadja azt az Istent, akinek minden gyermeke kedves. A jók is, a gonoszok is. Elfogadják azt az Istent, aki napját felkeli mindkettőre, s esőt ad a neki tetsző módon élőkre, meg akik még nem élnek az Istennek tetszésére. Lehet azt mondani, hogy Jézus utopista. Csak azt nem lehet mondani, hogy Jézus hajlandó a maga új borát a régi tömlőkbe tölteni. Testvéreim, ha Jézus tanítványai vagyunk, akkor mi vagyunk Jézus új bora. Ha pedig az vagyunk, akkor kell nekünk az új tömlő. Mi ez az új tömlő?

Jézusról meg van írva, hogy feljárt a jeruzsálemi templomba, és szombatonként eljárt a zsinagógába, s hogy a Pászká-ünnepen széder-estet ült tanítványaival. Gondoskodott számukra a húsvéti bárányról, annak megsütéséről, s elfogyasztották azt keserű füvekkel, kovásztalan kenyérrel, és szőlőből készült ünnepi boritallal. Ez volt az ócska ruha, s ez volt a régi tömlő. Megadta Jézus a kellő tiszteletet népének vallási hagyományai iránt. De a maga új foltját nem varrta rá az ócska ruhára. A maga új borát nem töltötte régi tömlőbe.

Megteremtette magának azt a helyet, amely befogadta őt, a Völegényt. Azt a helyet, amelyben elmondhatta mindazt, amit az Atya rábízott. Azt a helyet, amelyben tanítványok vették körül őt. Azt a helyet, ahol igazán otthon volt. Azt a helyet, amelyet Jézus kirepítő fészeknek gondolt. Azt a helyet ahonnan a tanítványok majd elindulnak északnak és délnek, nyugatnak és keletnek, hogy elmondják minden népnek, hogy itt járt a Völegény, és hogy az mire tanította őket. Ez a hely Jézus kisközössége volt. Ezt a helyet Jézus maga hozta létre a maga számára, amikor egy egész éjszakai imádkozás után kiválasztott tanítványai köréből Tizenkettőt, hogy ezek mindig vele legyenek.

Mindig! S amit most fogok mondani, arra elsősorban azoknak kell figyelniök, akik az elmúlt jó hatvan esztendő alatt már megértették, hogy nem elég templomba járni, hanem Jézus tanítványaivá is kell válnunk, s ehhez nekünk is szükségünk van egy helyre, ahol azzá válhatunk. Szükségünk van tehát a kisközösségre, ahol négy-öt magyar összehajol, halljuk egymás imádságát s egymás lelkiismeretének szavain keresztül a bennük megszólaló Léleknek a hangját. De mi ezekben a kisközösségekben csak két- vagy négyhetenként találkozunk egymással, s ennek következtében nem vagyunk együtt mindig, ahogy Jézus mindig együtt volt a maga Tizenkettőjével.

Testvéreim, most amikor végre visszaköltözhettem a piaristák pesti, dunaparti rendházába, hadd tegyek számotokra vallomást. Ezelőtt hetven évvel lettem piarista, s most hetven év után újból együttlakhatom, imádkozhatom, étkezhetem testvéreimmel, s bizony jó ez nekem. S nagyon kérem az Istent, hogy ez, ami nekem jó, legyen megfelelő arra is, hogy Benneteket továbbsszolgálhassalak. S jár hassak onnan továbbra is havonta hozzátok, sashalmiakhoz, hogy elmondhassam majd azt is, amit felelni tudok Péter és Ildikó kérdéseire, melyekre ma nem válaszoltam. Arra, hogy mi jóra lendít bennünket a böjt? Mért vagyunk elesettek, betegek, szűklátókörűek, ha egyszer Istentől alkalmasoknak vagyunk teremtvén mindezek ellenkezőjére? Ha Isten leveli vagyunk mindannyian, mit tehetünk azért, hogy jól olvasható legyen a levelünk, ami pedig mink magunk vagyunk?

Amikor befejeztem a szentmisét, s mentem kifelé a templomból, megszólított egy középkorú hölgy, egy szociológus. Azt mondta, hogy sereg kérdésre kapott választ abból, amit mondtam. Nagyon megköszöntem neki a megszólítást. Elmondtam, hogy a magamfajta ember abból is él, hogy megszólítják. Hogy mondanak neki valamit arról, amit beszél. A templomban nem kapunk szavainkra visszhangot. Jézus mindig kapott, mert közösséget és életközösséget gyűjtött maga köré. Ki kellene módolni, hogy a kedves hívek is szóhoz juthassanak. Sokkal többet érhetnének a prédikációink, ha az ő kérdéseikre válaszolhatnánk.

Piarista-köz, 2006. február 27.

A KVT (képviseleti tanácskozás) döntött 2004-ben: *a Bokor katolikus gyökerű erkölcsi megújulási mozgalom*. Én is megszavaztam. Azóta eltelt két esztendő, s egyáltalában nem vagyok biztos, hogy helyesen fogalmaztunk. Ha csak katolikus *gyökerűek* volnánk, akkor püspökeink méltán és joggal nem hívnak meg bennünket a katolikus lelkeségi mozgalmak találkozóira, gondolván arra, hogy miket is oltottunk bele mi abba, ami a gyökérből kinőtt. A Bokor tehát a katolikus lelkeségi mozgalmak egyike. Sajátos hangsúlytevésekkel, miként a többi lelkeségi mozgalmaknak is megvan a maguk sajátos hangsúlytevése. Nem vagyunk ökumenikus, hanem katolikus mozgalom vagyunk, amely mozgalom Jézus mindenkit egybeölelni akaró szándékától ihletve, szívesen fogad kisközösségeibe nem katolikusokat is.

Nem erkölcsi megújulási mozgalom vagyunk, hanem vallási. Jézus a zsidó valláshoz tartozott és a halála előtti órákban is széder estet ült, mégpedig a maga vallása által előírt módon. Az erkölcsi megújulást szolgálta Jézus élete és tanítása, melyet ő nyíltan, a templomban és a zsinagógákban is hirdetett. A nem vallási, hanem erkölcsi megújulási mozgalmakat a történelem nem ismeri. Az ember erkölcsi megújulásához lehet ugyan profán alapon is közeledni, de hiába gyúrom az agyamat, nem jut eszembe semmi figyelemre méltó múltból. A szabadkőműves páholyok, a munkásosztály pártjai is gondoltak erkölcsi megújulásra, de mindketten meg akarták ragadni a hatalmat; igaz, hogy az egyházak is, a miénk is. Csakhogy ráadásul a páholyok és pártok még vallásellenesek is voltak. Ha valahol helye lehet az emberi társadalomban az erkölcsi megújulásnak, akkor azt gondolom, hogy a vallásban, mert eddigelé a történelemben nem akadt még figyelmünkre méltó nem-vallási – erkölcsi megújulási mozgalom. Ha volt is, nem igen tudunk róla. Ha volt is, elhalt. Nem maradt nyoma. Jézus mozgalma vallási mozgalom volt, s a Bokor is annak indult.

A Bokor első nemzedéke 45 és 52 között szerveződött, s bizonyos életnyomokat mutatott az utána következő másfél évtizedben is, amíg meg nem indult a második hullám. Ebben az első hullámban, '49-ben írtam a *Bethlehemben megtestesült...* kezdetű imádságot, amellyel zártuk közösségeink találkozóit, s mely az akkori hűségimánk volt. Ebből idézek: *Ígérem, hogy Egyházadtól eltanulom az örökélet ígét... hogy megértsék és befogadják azok, akihez küldesz*. Nyomát sem találtam e majd negyedszázadban sem magamban, sem másban a hit és erkölcs, az egyházi és a nem egyházi mozgalom, a két kategória szétválasztásának. A második hullám pedig megszüle a Bokorhimnuszt és a Hűségimát, s ez sem ismeri hit és erkölcs szétválasztását: *Ígérem, hogy hűséges leszek egyházadhoz...*

Ami magamat illeti, ma is és változatlanul templomba járó katolikus vagyok, azaz ragaszkodom katolikus gyökerünkhöz, s ez nem akadályoz meg abban, hogy teljes értékű Bokor-tagnak tekintsem azt a néhány testvéremet, aki vasárnaponként evangélikus vagy református templomba jár. A templomba nem járást pedig sajnálatosnak tartom, mert számomra hit és erkölcs kapcsolata széjjelbonthatatlan, ahogyan széjjelbonthatatlan volt a Bokor abszolút etalonja, a Názáreti Jézus számára is.

Új felekezetek szülehetnek, a felekezetek ökumenizálhatnak egymással, de az Istenre figyelni akaró embereknek egyetlen formáját mutatja az emberi történelem: a vallásit, a felekezeti. Megértem egyesek csalódását egyházunkban, de gyermekbetegségnek tartom a kiszakadást egyházunkból. Ott, az egyházban, kell helyének lennie minden istenszerető testvérünknek. Egyházunknak a mainál a múltban voltak sokkal mélyebb lemaradásai a jézusi etalontól, de a folyvást embert létrehívó Isten – végig a történelmen – meglepő produkciókkal szolgál. Pl. Szent Ferencet produkálta, aki szintén vallásunk megújulását mozgalmazta. A Bokor is emberekből áll, s embernek lenni bizony azt jelenti, hogy hiszünk Istenben, s igyekszünk a kedvében járni. Megengedhetetlennek tartom hit és cselekedet szétválasztását. Megengedhetetlennek tartom: a hittel címkézni föl az egyházat, s a cselekedettel címkézni fel a Bokrot.

Piarista-köz, 2006. március 4.

Sohasem került volna sor költözködésekre, ha létrejött volna a Bokorban az életközösség. Eddig nem tudtuk megvalósítani. Nagyon sajnálom. Az utolsó 16 évben nem volt hangsúlyosabb mondanivalóm, minthogy ezt kívánja tőlünk Istenünk s Jézus is. Lehet elmélnünk arról, hogy mért nem sikerült. Beszabadulván az európai nagyvilágba, volt, aki megkérdezte tőlem: *rezideáló kisközösség vagyunk-e?* S mondanom kellett, hogy szeretném, ha rezideálnánk, de nem rezideálunk, csak két vagy négy hetenként találkozunk egymással, s nem úgy, mint pinkafői testvéreink, akik egy pár évi kisközösségi élet után letelepedtek Pinkafőn életközösségként, és ott rezideáltak. Mért nem tudtunk mi is letelepedni? Mért nem tudtunk megtenni azt, amit Jézus azonnal megvalósított a maga kisközösségével? Könnyű felelet: Rákosi és Kádár nem tűrte volna, még az összejáró kisközösségeinknek is konspirálva kellett találkoznuk. Csak 90-ben nyílt meg másra is a lehetőség. Mért nem éltünk vele? Mert már 45 esztendő volt mögöttünk, az első nemzedék tagjai túl voltak már 60. évükön. A második nemzedék is nagyobbára családot alapított már. S ha megkezdjük a családi fészek felépítését, már ott kell hagyni valamit, amibe beleraktuk életünk munkáját, erőnk javát, s nem tudunk újat kezdeni. Jézus tanítványai meg még az életük elején álltak, Jézus fiacskáinak szólította őket, amikor maga is csak harmincas éveit taposta. Magam is úgy lettem 70 esztendő előtt piaristává, hogy apám-anyám fennhatósága alól áthelyeztem magam 17 évesen a váci novíciátusba, a piarista magiszter és promagiszter fennhatósága alá. Gyerekfejjel lehet az ilyesmibe belevágni egy inspiráló személy hatására – fejest ugrani a dologba. Férfijel-

feleséggel, gyermekek szolgálatába ágyazódva nem ugrál már az ember. A fordulat után, s 80. évem felé menve pedig már nem tudtam a fiatalokra olyan hatást gyakorolni, amilyet kellett volna. Csak a nagyapjuk voltam...

Így történt, hogy sor került költözködésemre. Közvetlen kiváltó oka az volt, hogy Terikének, akit 61 esztendeje ismertem meg, mint debreceni középiskolást, s harminc esztendővel ezelőtt költözködtünk össze az Attila útra Márcziékkal, maga is 80. életéve felé közeledve egyre nehezebbé vált az engem meg a Bokrot szolgálás. Nem vállaltam tovább két 80, ill. 90 felé araszoló élet kapcsolatát. Engem majd ellát az én családom, melyhez 70 éve kapcsolódtam, őt pedig a maga családja: két életerős és magányos húga Debrecenben. Nagy teher szakadt le róla. Pihenhet végre, s húgai viszik őt orvosokhoz, amit én sohasem tudtam elérni... igaz, hogy csak küldtem, s nem vittem őt. Vasárnap jöttek a húgai, s másnap már vitték is magukkal. Este már egyedül mentem Adyligetre: pap is, kántor is voltam egy személyben.

Másnap hétfőn, Dogmatika kör volt, s megrendítő szépen temettük a közel húsz éven keresztül a Bokornak szállást adó Városmajor utcai lakást. Kedden pedig Tiborral, Gergővel, majd Pistával elkezdtük a csomagolást. Szerdán jött egy brigád Gyálról: Zénó a két Sanyival s Bőbével, aztán Pécelről Erzsike, s két szolnoki fiatal Gergő és.... Délre már sorakoztak is a csomagok végig a második emeleti folyosón. A holmim 95 %-a becsomagolódtott. Másfél napom volt a végső maradékok összeállítására, s péntek délelőtt át is repítettek mindent a Piarista közbe. Szombat délelőtt jött két fiával Náci, felpakolták az árút a könyves polcokra, Virág Mária felmosott, s leterítette a V. Feri ajándékozta 4 x 3 méteres új szőnyeget, meggyújtottuk a gyertyát, imádkoztunk egyet, s véget ért az átköltözködés. Délután már mehettünk Jozsóval Tatára. Másnap az orosz – azt hiszem RTR-TV faggatott, hogy én voltam-e ügynök. Estére pedig mentem Adyligetre.

Aztán következett még két hét rendezkedés. Az első hét végén volt a kávétanácskozás, melyen kihirdettem, hogy szívesen várok segítséget. Kaptam hármat is: Köllöd Marcit, Trásy Évit, s péntek délelőtt a Rauscher házaspárt, akik nem csak a rendezett könyvek maradékát pakolták fel a polcokra, hanem még a képeimet is felakasztották, s péntek délutánra már rendezett körülmények között várhattam az első közösségi találkozót a Piarista-közben. Délután ötre jött a Mag II., s este féltíz után még ki is engedték őket a portán.

Most meg szombat délelőtt van. Befejeztem egy Mérleg-cikk kritikáját, s hozzáfogtam e beszámolómhöz, miután minden készen van, ami szükséges a következő hétre, melyen összesen nyolc jelenésem lesz. Minden napra egy vagy két tojás. Tehát indul a Bokor-élet a Piarista közből.

S hogy megy az itteni, a nem Bokorélet, hanem a piarista élet a Piarista közben? Ez a második noviciátusom – hetven év után. Mélyen leszállított áron. Kedvemért szállították le? Szó sincs róla. Az élet maga szállította le. Hetven éve 5,50 kor kezdődött a reggeli imádkozás és tartott 6,50-ig. Ma a kis és nagy papoké kezdődik 6,30-kor és tart 7,10-ig. Hetven éve 20,20-kor kezdődött a vacsora és 21,15-kor volt az esti imádság, Ma 18,15-kor kezdődik az esti imádság és 19 órakor van a vacsora. S ki-ki akkor érkezik, vagy nem érkezik, amikor tud. Rám is ez a szabály. S 19, 30 kor vége a napnak.

De ez csak a külső keret. Kaptam magyar breviáriumot. Reggel egy koncelebrációs misébe ágyazva elmondjuk a Laudest, a Reggeli dicséretet. A misében mindig mond valaki egy pár perces prédikációt-elmélkedést, s rövid szünet után folytatjuk a szentmisét. Este felé pedig kitett Oltáriszentség előtt imádkozunk csendben egy félórát, majd elmondjuk a Vesperást, az Esti dicséretet.

S mindez hogy tetszik nekem? Jó, keretet ad az életemnek. A reggeli imádkozáson még mindig ott voltam, az estieken csak akkor, ha nincs nálam közösségi találkozó, vagy ha házon kívül vagyok: a *Gyökéren* Ildinél, az *Öregek I.-en* Eszteréknél, s vasárnaponként Adyligeten vagy Sashalmon. Az ebéd 13-kor van, azon is ott vagyok. Kivéve ha a *Papok I.* közösség van nálam, ilyenkor velük együtt ebédelek, fél órával később, ugyancsak a közös ebédünkben.

S otthon vagyok-e már? A városmajori menet más volt: a reggeli szentmisén hosszan elmélkedtem és hangoztam is. A reggelit már a számítógépnél dolgozva kaptam tálcán Teritől. Az ebéd 12-kor volt a konyhában, s után sakkoztunk. Este 19.40-ig dolgoztam, akkor átmentem Teri szobájába, ott volt a vacsora TV-nézéssel egybekapcsolva: megnéztem Vágó tanár úr műsorát, *Legyen ön is milliomos!* Utána meg az én szobámban bridzseztünk egy keveset – kettesben, *két asztallal*. És 9 és 10 között ért véget a nap. Nem jut eszembe, hogy jó lenne sakkozni, tévézni, bridzselni. Gyorsan váltottam át a több mint félszázad előtti menetre.

A költözködés, a rendet rakás hurcája megviselt. Fáradtabb vagyok, mint egy hónapja. Orvos azóta még nem látott, de Emil szervezi már találkozásomat az itteni háziorvossal. Egyébként az ő szobája mellette van az enyémnek. A másik szomszédom a házfőnök: Perendy László, 52. évében van. Itt az ötödik emeleten található a tartományfőnök, Urbán József, aki 41 éves. S még további két rendtag, szintén az 50 alatt. A tetőtérből kialakított hatodik emeleten van a kápolna, az ebédlő, a kispapok szobái, s prefektusuké, aki már 31 éves. Az egész világ számára Gyurka bácsi vagyok. Ha még élek egy két évet, majd elmondom, hogyan sikerült az új gyökérverés. Ami idáig történt, az még csak az átültetés.

Piarista-köz, 2006. március 1.

Jézus hallja az Atya hangját: *Te vagy az én szeretett fiam, kedvem tellett benned.* A Lélek pedig kiüzi, kidobja, kikergeti Jézust a magányba, a pusztába, s negyven napig ott is marad. Vadállatokkal találkozik csak, emberrel nem. Kényszerül Istennel, csak Istennel beszélgetni. Egyszer nekem is volt ilyen negyven napom. A Lélek üzött

ki a puszta? Nem. Az ávó üzött a Gyűjtőfogház egy cellájába. S ez a cella könyv nélküli magánzárka volt. S nem tudtam, hogy mennyi ideig tart. Négy, negyven vagy négyszáz napig-e? Nem szólt hozzám senki. A kübli is bent volt a cellában, s az ételt az etető nyíláson rakták be a tartó vasra. Minden bizonnyal életem legszentebb ideje volt az az összesen 42 nap, melyet ily körülmények között töltöttem... tölthettem. Igen, tölthettem, mert nagy ajándéka volt számomra Istennek. Ajándéka volt az Istennek, akinek az ávó volt az eszköze. Több mint ötven év telt el azóta, s szégyenkezve mondom most, hogy e hosszú félszázadon keresztül soha eszembe nem jutott az, amire a Lélek az alámerítés után indította Jézust. De akkor az Isten, az ávó (?) kegyelméből volt 42 napom, amikor én is csak az Istennel beszélgettem. Az ávó adta kéretlenül, s én soha nem teremtettem meg magamnak a magam jószántából azt, amiről állítom, hogy életem legszentebb időszaka volt. Attól volt a legszentebb, hogy csak az Istennel beszélgettem.

Mi bírhatta reá Jézust, hogy vállalta a negyven napi magányt, hogy engedett a Lélek indításának? Gondolom, csak az bírhatta őt erre, hogy volt megbeszélni valója Azzal, aki Jézust a maga szeretett fiának mondta. Azzal, akinek kedve telt Jézusban. S miért telhetett az Atyának kedve benne? S e kérdéssel már ott is vagyunk a pár hete említett témánál, Jézusnak názáreti előéleténél. Azoknál az évtizedeknél, amelyek megelőzték nyilvános működését, a zászlóbontást. Mit akarhatott megbeszélni Atyjával? Ki nem találhatom, de dolgozhatok intro-spekcióval, azaz magamba nézéssel. Azzal, hogy én mit akarhatnék megbeszélni Istennel, ha ötven-hatvan esztendővel fiatalabb, azaz Jézus-korú volnék, s gondolnám-e, hogy betelt az idő, s itt az ideje végre, hogy Földünk az Isten Országává legyen, hogy átalakítsuk gondolkodásunkat az Istenére, hogy a magunk gondolatai helyett végre Isten gondolatait gondoljuk. S én közöljem mindezt népemmel, s elmondjam neki a jóhírt, és felszólítsam őt arra, hogy higgyen a hír, az isteni terv lehetőségében, megvalósulásában. Gondolnám-e?

Hogyan kell beszélgetni az Istennel? Vagy másképpen kérdezve ugyanezt: hogyan kell imádkozni? Megint csak azt tudom elmondani, hogy én hogyan teszem. Behunyom szemem, és annyit mondok csak, hogy *Istenem*. S utána gondolom, ami eszembe jut. Mi jut eszembe? Hát amivel tele a lelkem. Jézusnak azokkal a dolgokkal volt tele a lelke, amiket előbb említettem.

S az már imádság, hogy elmondjuk Istennek, amivel tele a lelkünk? Azt hiszem, hogy ez az imádság. És Istennek mi része van ebben? Csak annyi, hogy az Isten hallgat. Hogy meghallgatja-e, azt nem tudom. Csak azt tudom, hogy határozottan tiltakozik, ha nem tetszik neki valami abban, amit mondok, azaz hogy gondolok. Miben áll a tiltakozása? Abban, hogy nem érzem jól magamat abban, amit gondolok, aminek az elhatározására jutottam.

S ilyenkor megváltoztatom, amire készülök? Nem feltétlenül. Gyakran nagyon bonyolultak a dolgok. Ha az ellenkezőjét gondolnám, akarnám, tenném, akkor sem érezném jól magamat. Az élet nem egyszerű. Ha az egyik ujjamat harapom meg, akkor az fáj, ha a másikat, akkor meg az. De dűlőre kell jutnom. Valamit az adott helyzetben tennem kell. Van úgy, hogy elhatározásra jutok, s rosszak a következmények. Valakiknek az ellenállásába ütközöm. Ilyenkor visszakozhatok. Érvényteleníthetem, amit csináltam. Megkeresem azt a megoldást, ami békességemre szolgálhat. Mondok egy példát. Egy számomra rangosnak számító folyóiratban megjelent egy tanulmány – a lap olvasótáborára egy része számára tekintélynek számító elhunyt szerző tollából. Számomra felháborító jézusalkosságok voltak benne. Írtam is róla egy kritikát, egy kisebb tanulmányt, s elküldtem olvasói levélként a folyóirat szerkesztőjének. Azt írta, hogy természetesen közli olvasói levelem, de számíthatok rá, hogy kapok majd egy csomó ellenlevelet. A lelkiismeretemen keresztül megszólaló Isten arra bírta, hogy visszavonjam olvasói levelem. Egyértelmű lett számomra, Isten üzeneteként éltem meg e döntésem: azt, hogy ma már inkább békességet akarok, nem pedig harcot. Bár – legalábbis utólag – ellenőriztettem másokkal is magamat. Házifeladat volt papi közösségemben a mondott tanulmány. Felolvastam nekik a kritikát, amit írtam. S igazat adtak nekem. Ennek ellenére is megmaradtam döntésem mellett. Ha az olvasóknak jó az, amit a szerző írt, legyen jó. Az én olvasói leveletem pedig betettem a 81. *Napló*mba. Ott olvashatja, aki akarja.

De nem mindig ilyen egyszerű a dolog. Van, amikor mindenképpen nyilatkoznom kell. Vagy húsz éve történt, amit most elmesélek. A mostani pápától kaptam személyes követ által egy levelet. Az volt benne, hogy három napi gondolkodás után írom alá azt, amit nekem küldött. Én három napon és három éjjelen keresztül töprengtem rajta, hogy mit csináljak. S végül úgy döntöttem, hogy aláírom ugyan a hozzám intézett levélben foglalt 12 pontos hitvallást, de a követével folytatott személyes tárgyalás jegyzőkönyvében megkértem Ratzingert, hogy tehessek Hitvallása 12 pontjához egy tizenharmadikat is. Ezt: *Az isteni törvény rendelkezéseit az ember lelkiismeretében fogja fel, amelyet tartozik hűségesen követni..., hogy eljusson Istenhez. Nem szabad tehát az embert arra kényszeríteni, hogy lelkiismerete ellen cselekedjék, és csak a lelkiismeretének tartozik engedelmeskedni.* A Zsinat *Dignitatis humanae* kezdetű okmányából írtam ki szóról-szóra ezt a szöveget. A lelkiismeretem megnyugodott. Aláírtam azt, amit egyházam kért tőlem, s ezzel a zsinati szöveggel pedig jeleztem, hogy hol állok, és hogy ki vagyok. Baj lett belőle. Lehet, hogyha nem írom hozzá ezt a szöveget, akkor is baj lett volna belőle. Lehet, hogy még nagyobb baj! Mindenképpen csatát kellett vesztenem. A hazai kommunista államhatalom volt érdekelt abban, hogy a Vatikán megerősítse hazai püspökeink döntését, hogy nem működhetem papként hazai templomainkban. Akárhogyan is lett volna, ma is érzem, hogy Isten nem tiltakozott döntésem ellen. Nyugodt a lelkiismeretem e tárgyban ma is.

1527-ben Innsbruckban a székesegyház mellett elégette egyházunk az anabaptista Jakob Huttert, és időszámításunk első századában Jeruzsálemben a 30. évben keresztre feszítették a Názáreti Jézust. Úgy gondolom, hogy mind a ketten jó lelkiismerettel lehelték ki lelküket. *Itt állok és nem tehetek másként* – mondta harmadikként Luther Márton. *Legyen meg a te akaratod!* – ezeket a szavakat imádkozva megy letartóztatói elé Jézus.

Isten hallgat, amikor imádkozunk. S ha nem tiltakozik imádságban fogant döntésünk eredménye ellen, akkor jó a lelkiismeretünk. S ha életünket kell is odaadnunk, tudnunk kell jó lelkiismerettel mondani: *Atyám, kezébe ajánlom lelkemet.*

A kérdés tehát az, hogy miért üzte ki a Lélek, Jézus lelke, a pusztába Jézust negyven napra. Tehát az, hogy miről imádkozott ott, miről beszélgetett az Istennel. Máté és Lukács evangéliumából tudjuk, hogy mi mindennel kísértette ott Jézust a Sátán. A Sátán kísértéseinek anyagából elég biztosan következtethetünk arra, hogy mi volt e negyven nap alatt Jézus imádságainak tárgya, mi megbeszélni valója volt az Istennel.

Összefoglalhatom ezt a tárgyat, amiről Jézus negyven napon keresztül beszélgetett Atyjával egy egyetlen kérdő mondatban. Abban, hogy: **Nem utópia-e az Isten Országá?** Jézus előtt és Jézus után minden arról beszél a történelemben, hogy bizony ez az Ország csak utópia. Csak álom. Ha az Isten álma is az emberről. S az Isten nem tehet semmit sem az álom megvalósulásáért, mert Ő szabadnak teremtette az embert. S szabadságával az ember áthúzhatja Isten álmait. Ennek következtében Isten csak álmodozhatik, de nem lesz az álmaiból semmi sem. S ennek ellenére Jézus úgy jön ki negyven nap után a pusztából, hogy hozzáfog Isten álmainak megvalósításához.

Egy egyetlen hatalmas párbeszéd e negyven nap imádságainak anyaga: – Nem valósítható meg az Isten Országá... ez a párbeszéd egyik eleme. – Mégis és mindenképpen meg kell valósítani... ez a párbeszéd másik eleme. S ez a párbeszéd monodrámája. Monodrámája, mert mind a két szöveg Jézus szövege.

Testvéreim, én azt hiszem, hogy az emberiség életének kitüntetett pillanatai azok, melyekben megszületik egy-egy ilyen monodrámája. Megszületésének feltételei vannak. A legfontosabb feltétele egy emberi személy, aki nem hadvezér. Egy ember, aki nem gondolja, hogy akkor lesz rend a világban, ha ő lesz annak uralkodója, miként az Isten is úr a mennyben. Egy emberi személy, aki nem akar kényszeríteni senkit sem. Akinek nincsen hatalma. Csak a maga életét tudja odaadni a célért, amelyért él. Ritka az ilyen történelmi pillanat. Az ember csak *kampányol*, s ha ügyében győz, akkor is marad nagyjából az, ami volt, amivel rendre nem vagyunk megelégedve. A szóban forgó személynek tudnia kell, hogy az emberiség kérdéseinek-gondjainak megoldása azon fordul, hogy az emberiség egésze, egyenként, minden ember is, külön-külön akarja-e megoldani az emberiség problémáját, az abból reáeső részt. Nem elég egy Jézus, hat és félmilliárd kell belőle. Egy sem maradhat ki, mert egyetlen ember is megnyomhatja a gombot, mely mindent elpusztít. Jézus a lehetetlent akarta? Azt, hogy mindenki az Atya szeretett lánya-fia legyen? Mindegyikünkben kedve kell telnie? Muszáj, ha meg akarunk menekülni, ha az ő Országát akarjuk. S igazán minden rajtunk fordul? Alighanem! S ezt az isteni álmot álmodta a romantika nagy költője, Vörösmarty Mihály. 1847-ben így:

*Mi dús a föld, s emberkezek még dúsabbá teszik azt,
É s mégis szerte dúl az ínség s rít szolgálás nyomaszt.
Így kell-e lenni? Vagy ha nem, mért oly idős a gyötrelmem?
Mi a kevés? Erő vagy az erény? Nincsen remény!
Istentelen frígy van közötted ész és rossz akarat!
A butaság dühét növeszted, hogy lázítson hadat.
S állat vagy ördög, düh vagy ész, bármelyik győz, az ember vész:
Ez örült sár, ez istenarcú lény? Nincsen remény!
Az ember fáj a földnek; oly sok harc- s békeév után
A testvérgyűlölési átok virágzik homlokán;
S midőn azt hinnők, hogy tanul, nagyobb bünt forral álnokúl.
Az emberfaj sárkányfog vetemény: Nincsen remény! Nincsen remény!*

Ez a jézusi monodrámája egyik fele. De van másik fele és hangja is. Ez meg 1845-ből:

*Mi dolgunk a világon? Küzdeni erőnk szerint a legnemesbékért.
Előttünk egy nemzetnek sorsa áll, Ha azt kívíttuk a mély süllýedésből,
S a szellemharcok tiszta sugaránál olyan magasra tettük, mint lehet,
Mondhatjuk, térvén őseink porához: köszönjük élet! áldomásodat,
Ez jó mulatság, férfimunka volt!*

S nincs vége a monodrámáknak, mert a történelem azt mutatja, hogy minden jószándék a Golgotán végződik. S megmagyarázhatjuk, hogy ezért meg ezért kellett ott végződnie Jézus esetében, ahol végződött. De mindezen magyarázatunk ellenére is Jézus nem a Golgota perspektívájával fejezte be a negyven napot. És mégis ott végezte, s ezen az Isten sem segíthet... Ezt meg a szabadságharc bukása után írta, 1849-ben:

*...folyton-folyvást ordított a vész, mint egy veszetté-bőszült szörnyeteg.
Amerre járt, irtóztató nyomában szétszaggatott népeknek átkai
Sohajtanak fel csonthalmok közül, és a nyomor gyámoltalan fejét*

Elhamvadtt városokra fekteti.

Most tél van és csend és hó és halál, a föld megőszült;

Nem hajszálanként, mint a boldog ember, egyszerre őszült meg, mint az Isten,

Ki megteremtve a világot, embert, a félig istent, félig állatot.

Elborzadott a zordon mű felett, és bánatában ősz lett és öreg.

Testvéreim nem kellene ezt a bánatában ősz lett és öreg Istent vigasztalni? Erre aligha gondolt a pusztai imádkozó. Tele volt reménységgel. Hogy neki sikerülni fog. Nem közönséges gyerek, ifjú, fiatal ember, fiatal férfi növekedett azokban az évtizedekben a názareti házban és ácsműhelyben. Olyan, aki tudott negyven napon keresztül Istennel beszélni. Tudta az Isten álmait álmodni. Tudott fejest ugrani a dolgokba. S ezért cserébe mi pedig nem tudunk megfedkezni róla. S nagyon mélyen tudjuk, hogy részünkről ez a pusztaság meg nem fedkezés nem elégséges. S ha csak ennyi telik tőlünk? Amen

Piarista köz, 2006. március 2.

- 1./ Isten Országának égi mintája Szentháromság, amelyben ami az Atyaé, az a Fiúé is, és a Léleké is.
- 2./ Földi megvalósulása elsősorban a házasság, másodsorban a szeretetesség, mert ezekben érvényesülhet az, ami a Szentháromságban érvényesül: semmit nem mondanak sajátuknak, hanem mindenük közös.
- 3./ Ha a férfi és női szeretetesség mellett megvalósítjuk a családok szeretetességét, akkor nagyot lépünk előre az Isten Országának földi megvalósulása felé.
- 4./ Az égi és a földi Isten Országában egymás szolgálatára élünk, s egymást szeretettel elviseljük.
- 5./ A földi Isten Országának megvalósulási keretét egy Jézus élete és tanítása szerinti vallási közösség adja.
- 6./ Az ateisták és az agnóosztikusok is csak akkor tudnak előre lépni az Isten Országának megvalósulásának irányában, ha létrehozzák a maguk számára társaikkal az egyes családokat egyesítő élet és vagyonszövetséget.
- 7./ A Bokor azoknak a közösségnek, akik vállalják a fenti jézusi célkitűzéseket.
- 8./ Ha a Bokor nem tudja megelégedni, amit meg kell lépnie, megszűnik vagy belesimul egy vallási közösségébe.
- 9./ Bokortagnak lenni annyit jelent, hogy ezért a földi Isten Országáért él, és várja a transzcendens folytatást. Ha nem ezért él, ha nem várja a folytatást, mind két esetben feladta az alapítók reményét: a Jézustól hirdetett Isten Országát.

Piarista köz, 2006. március 3.

Káin anti-ábelista volt. De Ábel anti-kainitászról nem tudunk. Isten pedig antiszo-domagomorhaista. Majd később az Isten projudaita, amikor kettéválasztja a tengert, és antiegyiptianus, amikor ráengedi a vizet a fáraó harci szekereire. József antikananita és alighanem antikananita az az Isten is, akihez Mózes imádkozik József győzelméért. Dávid antipalesztin, Góliát meg antijudaita. Abba hagyom az egy szálal kiirtandó falra-vizelőket s a sziklához csapdosandó csecsemők őszösvetségi történeteit.

Áttérek az Újszövetségre. Jézus keményen vágta a főpapokat, írástudókat, véneket, királyokat, helytartókat és hatalmasságokat, de elfelejtette őket meggyilkolni. Ítéletet gyakorolt közöttünk, de nem bírót. Nem volt hatalma rá, csak életének odaadására volt hatalma. A Jézus által említett főpapok, írástudók, vének, királyok, helytartók meg hatalmasságok pedig nagybárá zsidók voltak. Nagytanácsuk nem felejtette el a zsidó Jézust halálra ítélni. Az időszámítás szerinti első század ennek a jegyében telik el. A keresztény zsidók nem gyilkolnak, a keresztény zsidókat pedig gyilkolják, s nagybárá zsidók gyilkolják őket. Még az első század vége előtt Jamniában ki is közösi a zsinagógákból zsidók a Jézust követni akaró zsidókat. Tehát judaiták gyilkolják és közösi a judaitákat. Gyilkolás nélkül meg nem élünk a Földön. Zsidók sem, mások sem. Szent Pál már tud az Isten szolgálatában forgatott kardról, a Jelenések könyvében pedig maga Jézus tapossa az isteni bosszúállás véres borsajtóját – elfeledve, hogy az a dolgunk, hogy ellenségeinkért imádkozzunk? Nem felejtett Jézus semmit sem, csak a ráhivatkozók felejtették el azt, amit tanított. Mert egy Golgota nem csinál nyarat, s követői folytatják az emberi történelem jól megszokott telét. De hát a Római levél is, a Jelenések könyve is oly szép, hogy méltók arra, hogy a jézusi szövetséget propagálni akaró keresztény ihletésű írások között az Újszövetségben kitüntetett helyet kapjanak – még messze-messze a konstantini fordulat előtt.

Első, szent és apostoli királyunk Árpád-házi unokaöccseit gyilkolja-vakítja, meg egyéb magyar véreit. Mindkét oldalon antihungariták állnak egymással szemben: Koppány is az, István is az. Egymás véreit ontánák, életét kívánják. A magyar és nem-magyar ősi rend szerint, melyet Jézus le szeretett volna cserélni valami jobb rendre. Jó kétszázad múltán Muhinál anti-tatárok fogadják az antihungaritákat, s egyetlen év leforgása alatt felére fogy a magyar. Írunk róla egy siralmas éneket és kész. Sluszpász, ki törődik ilyen csekélységgel?! Nem értünk rá siránkozni sem ötven év után, sem később. Fel kellett szántani az ugart, meg nemzeni és szülni kellett az elpusztultak helyett. Aztán két újabb század után jöttek a törökök a kutyahitű gyaurok ellen – mi volnánk azok. Ma úgy kellene mondani, hogy antihungaritákként jöttek. Kik? Azok, akik pogányok voltak a mi anti-török szemünkben. S mi Jézus, Jézus kiáltással rohantunk rájuk, s nem volt egyetlen magyar keresztény a harcok három századában, aki elkiáltotta volna magát, hogy Jézustól nem tanulhattuk, hogy védőbástyái legyünk az ő nevével elnevezett Nyugatnak. Mátyás királyunk korában még annyian voltunk mint az angolok. S mire kitakarodnak hazánkból a törökök, már csak mutatóban van magyar: fele se talán a három század előttinek. A

történelem egyik legnagyobb népirtásának vagyunk szenvedő alanyai: magyar szótól volt hangos a Balkán, s kelet rabszolgapiacai. Még regényt sem írunk róla. Tetszelgünk magunknak egy teljesen jézusiatlan kardforgató szerepben, pedig sírni kellene egykori jézustalanságukon s öngyilkos butaságunkon. A tatároktól nemzetünk fele pusztult el, a törököktől a három század alatt nemzetünk sokszorososa. Csak idő kérdése, hogy Trianonban elvegyék tőlünk országunk kétharmadát, nemzetünk egy harmadát. Volt ennél nagyobb népirtás a történelemben? Volt!

S az is Jézus lobogója alatt. A legkatolikusabb spanyol király konkvisztádorai talán 60 millió bennszülött kiirtásában jeleskedtek az új világban. S fejezze be e gyors történelmi áttekintést a Gulag 60 millió s a holokauszt 6 milliónyi áldozata.

E legutóbbinak a kapcsán szerzőnk elmélkedik arról, hogy megváltoztassuk-e a Újszövetséget és megváltoztassuk-e legalább az értelmezésüket. Magam részéről azt kérdezem, hogy minő alapon tegyük akár az egyiket, akár a másikat. Egyetlen alap volna erre, ha maradéktalanul hajlandók volnánk felzárkózni ahhoz a Jézushoz, aki azt állította, hogy az Isten Atya, és szereti a jókat és a gonoszokat, minden gyermekét, s várja mindegyiküinktől, hogy maradéktalanul felzárkózzunk az ő szemléletéhez. Nemcsak azt kívánja tőlünk, hogy ne akarjunk rosszat az emberiség valamelyik csoportjának, hanem azt, hogy se egyeseknek, se csoportoknak ne tegyünk rosszat, hanem szeretetben átöleljünk mindenkit: szolgálni akarjunk, adni akarjunk, s legyen távol tőlünk minden ártó szándék. Csak segíteni akarunk másoknak. Csak hagyjunk fel a történelem eddig menetével, amelyet nem ez a jézusi szemlélet határozott meg – sem Jézus előtt, sem Jézus után. Sebes az emberiség egész múltja és egész jelene. Semmi jelét nem látom annak, hogy akár a Jézusra hivatkozzák, akár mások, hajlandók volnának szemléletet cserélni. Ezért aztán folyamatos a történelemben a népirtás.

A szerző kiragad ebből a folyamatból egy egyetlen népirtást. Vizsgálja e népirtás újszövetségi és kétezer esztendősi történeti gyökereit. Szíve joga sajnálkozni felette. Magam meg emlékezem minden népirtásról. Az irtókról és az irtottakról. S arról álmodozom, hogy kellene egy jézusi jövő az emberiség számára, melyben már nincsenek irtók és nincsenek irtottak. Az az egyoldalúság, amely a történelmi múltban csak a zsidóságot érintő irtást akarja észrevenni, nem éri el Jézus szándékait, azaz nem szünteti meg az emberiség népirtó gyakorlatát. Meggyőződésem szerint éppen fordított hatást vált ki. A zsidóság történelmi és mai szerepe és súlya olyan jelentős, hogy a kevésbé sikeresekből és szerencsésekből ellenérzéseket vált ki, ha csak az őket károsító népirtás kerül ilyen kiemelésre. S miért nem említődik fel az az etnicitás, amelyhez a tanulmány akármelyik olvasója tartozik?

Jézus egy másfajta aiónt, evilági történeti korszakot akart, melyben megszűnünk egymásnak ártani. Bűneinket nem tudjuk meg nem történné tenni, de bűnbánatot gyakorolhatunk, s mondhatjuk a tékozló fiúval, hogy Atyánkhoz megyünk. Ha hajlandók vagyunk a magunk részéről elkezdni ezt a jézusi aiónt – akár saját golgotánk árán is –, akkor tettünk valamit. Kiemelésekkel pedig nagyon is félő, hogy csak ellenkező, nem-jézusi szándékokat hívunk elő.

Piarista köz, 2006. március 6.

32. num.: A KÜLDÖTT KÜLDÖTTEI

Amikor ezeket írtam, az ávó vigyázott bennünket, hogy mindezekből minél kevesebb valósulhasson meg, s akikben volt kurázsi, nyomták a jézusi kakaót. Amikor a Dogmatika-körben ezt ma olvassuk, akkor már tele az ország katolikus és más keresztény egyetemekkel és főiskolákkal, s ezek elvégzése feltétlenül szükséges ahhoz, hogy kinyithassuk a szánkat. Ki kíváncsi ma már a mi földalatti szövegeinkre? Magunk is bizalmatlanul fogadjuk magunkat! Azt, aki még szólni akar hozzánk. Minek is szólni! Tudjuk a jézusi szöveget. Nemcsak te, én is. Népet csak nagyon kevesek tudnak már gyűjteni. Inkább csak fogyasztani tudjuk őket – az elmúlt idők lehetőségeinek erejében gyűjtötteket.

Van, aki kiszáll a buliból. Úgy, hogy szétengedi a népét, vagy úgy, hogy maga sem jár többé közösségbe. Vagy úgy, hogy papirost szerez a hivatalos egyháztól, hogy munkaviszonyszerűen legyen módja neki valamit lendítenie a pápától kinevezett püspökök által képviselt ügyön. Normalizálódnak a dolgok. Amikor én '45-ben indultam, akkor Bánáss debreceni plébánosnál igazolta magát Kolakovics páter, s lakás adott neki a piarista házfőnök. S amikor átvettem tőle a stafétabotot, támogatott ebben a munkában a piarista tartományfőnök, a csonkavári egyházmegye debreceni püspöki helynöke, s az országos munkában az A.C.-püspök, Endrey Mihály. Ezek a hierarchiát képviselő személyek '51 körül elhallgattak, s mi magunkban csináltuk a küldötti feladatokat. '82-ben pedig a párt kívánságára ezek a püspökök megvonták tőlem a nyilvános működési engedélyt, s valójában máig sem igazán adták vissza. Itt az idő, hogy tudomásul vegyünk az egyház életrendjét oly korban, amikor nincs már szükség halálos és börtönkockázatot viselő elszánásra, de szükség van a hivatalos egyház valamelyik tanító intézményének a papirosára.

Nagyon szép lehet az, amit gyűjtöttem az evangéliumokból a küldöttekről, de ma egyházunkban megint csak az lehet küldött, akit a pápától kinevezett egyházmegyei püspök, vagy annak megbízottja küld. Más nem. Annak a szavát a juhok nem hallgatják. Próbálja meg valaki. Ha mégis sikerül hallgatóságot gyűjtenie, már meg is indult az új felekezetet csinálás irányában. Az életközösségnek is csak akkor van jövője, ha a területileg illetékes püspök azt elismeri a katolikus egyház keretén belül működőnek. Miként Pinkafőn is. A Bruderhof – a 16.

század elején a katolikus egyházból kivált hutteri felekezetet folytatja. Mindenkinek saját felekezetén belül kell megtalálnia a maga legitimálásának módját. Ennek a ma rendelkezésre álló módja, hogy egy katolikus vagy nem katolikus keresztény lelkész alá rendezi azt, amit csinálni tud. Nem kevesen próbálják már ma is ezt. Lehet próbálni az önálló Bokor-létet, de felette problematikus, hogy a küldöttek a mai körülmények között tudnak-e népet gyűjteni.

33-34. num.: AIÓN-VÉG – ÉN VAGYOK A FELTÁMADÁS

Jézus hitt abban, hogy az ennek az aiónnak, tehát ennek a látható világnak a végén újra eljön. Tanítványai is hittek benne. Nekünk is módunk van hinni ebben. Annak a hite jézusi hit, aki a jézusnak tudott életet éli. Nem érheti őt meglepetés, ha megéri a parúziát, ha nem. Mindenképpen béke lesz a szívében, amikor életét visszaadja halála órájában Teremtőjének.

Piarista köz, 2006. március 5.

Testvéreim! Mióta Naplót írok, könnyen meg tudom állapítani, hogy mit is mondtam el nektek, vagy valahol másutt, erről a mai textusról. A 2001. év nagyböjtjének második vasárnapján még Széchalmon mondtam az ott levőknek valamit, és 2003-ban itt, Adyligeten. A többi évben a sorozatbeszédem miatt nem foglalkoztam a mai témával. Öt éve azt mondtam el, hogy Jézus ezzel a teofániával öntött lelket a tanítványokba, akik bizony nem voltak elragadtatva, amikor hat vagy nyolc nappal korábban első ízben jelentette be nekik a maga erőszakos halálát. A második alkalommal pedig, három éve azt mondtam el, hogy könnyű Jézusnak, mert meg tudja rendelni a teofániát, s az rendet tesz a tanítványok csüggedt lelkében. De én nem tudok ilyen teofániát rendelni és rendezni, ha csüggedt a lelketek vagy a magamé.

Három hete bent élek egy hatalmas palotában az Erzsébet-híd pesti hídfőjénél. Ha kimegyek ötödik emeleti szobám erkélyére, rálátok Váci utcára, Pest sétáló utcájára meg a Kossuth Lajos utcára, mely felvezet a belvárosi plébánia templom mellett a hídra. Portás fogad, s a lift előkelően felsuhan velem az ötödik emeletre. Az épületben található a *Sapientia*, azaz a szerzetesek teológiai főiskolája, s annak ötödik és a hatodik emelete a piarista rendház, melynek 505-ös szobájánál a folyosó falára ki van írva a nevem. 30 négyzetméter az enyém. Egy kis előszobába jutunk, melyben vendégeim lerakhatják kabátjukat, csomagjukat, balra egy fürdőszoba, s aztán előremenve egy 23 négyzetméteres három és fél méter magas szoba beépített könyvespolccal. Kispapokromban is itt laktam ezen az emeleten. Itt tanultam Jézusról, közel 70 esztendővel ezelőtt.

Piarista testvéreim körében imádkozom, koncelebrálva misézek és étkezem. Mindenki szeret. Annak ellenére, vagy azért, mert tudják sötét eretnek-múltamat, s kicsit vagy nagyon eretnek jelenemet is. Ezt még nem tudom. Azt sem, hogy ennek ellenére vagy ezért szeretnek, vagy ez nekik tökéletesen mindegy. Csak szeretnek, mert ők is piaristák, és én is az vagyok. Egyikük múlt vasárnap reggelinél megkérdezte, hogy hol misézek. Mondtam, hogy Adyligeten. Utána meg azt kérdezte, hogy miről fogok beszélni: a böjtről? Elmondtam, hogy vénségemre leírom, amit mondok, és szívesen odaadom neki prédikációm szövegét. Leszaladtam a szobámba, kinyomtattam, s ő még ott volt az ebédlőben. Kíváncsian vártam, mond-e valamit róla. Kedd reggel ő mondta a misében a pár perces prédikációt, s én visszahallani véltem belőle a magam odaadott szövegét: *azért ment Jézus a pusztába, hogy megbeszélje dolgait az Atyával. S most lássuk, mit tudok mondani 2006-ban mai szövegünkről.*

Csináljunk három sátrat – ajánlja Péter: Jézusnak, Mózesnek, Illésnek egyet-egyet! A kétezer esztendőös kereszténység megcsinálta ezt a három sátrat. Összeegyeztette Jézus és Mózes és Illés tanítását-gyakorlatát. Jézust emlegette, császárt koronázott, és a kalocsai érsek volt a hadvezér Muhinál is és Mohácsnál is. Birodalmat alapított Nagy Károly mint Mózes. A hadvezérek verték az ellent, mint Illés, mikor az megöletett hétszáz Báál-papot. De a színéváltozás hegyén nem készült el a Pétertől ajánlott három sátor. Jézus nem alkudott, pedig a tanítványok minden bizonnyal szerettek volna valami egyeztetést a zsidó történelmi múlttal. Jézus számára ez nem volt lehetséges. A tanítványoknak dolguk végezetlen kellett lejönniök a hegyről. S maguk között arról beszélgettek, hogy mi az, hogy Jézus harmadik napon majd feltámad a halottak közül. Ezt én úgy értem, hogy a hegyen beszerzett teofániás élmény elnyomta azért bennük a Fülöpcezáreában történt bejelentés hatását: nem fogják Jézust kereszthalálra adni a főpapok, írástudók és vének. Ha pedig nem fogják, akkor hogy kerül a csizma az asztalra, akkor minek a feltámadás?

A történelmi kereszténység megépítette a maga három sátrát. Árpád valahányadik unokája, Vajk, a későbbi Szent István, megkeresztelkedett, s lett a magyar királyság feje, s ezzel a honfoglaló Mózes örökébe lépett. Legyőzte Koppányt, Vazult, Tonuzobát s a külső ellenségeket is, s ezzel Illés örökébe is lépett. A kérdés csak az, hogyan tudnók folytatni a meg nem alkuvó Jézusnak az útját mi, a 21. század elején élő magyarok. Három sátor építése és illúziók nélkül. A tényleges történelmi lehetőségek világában. S a magunk személyes tényleges lehetőségei között.

Vessünk egy rövid pillantást a jézusi programra. Az Atya szeret mindenkit. Fel kell építeni az Atya Országát, amelyben mi is szeretünk mindenkit. Életünk csak ennek a mindenkit szeretésnek a szolgálatában állhat. Az Isten sem úr, hanem szolgál. Az Isten nem vesz el senkitől semmit, csak ad. Az Isten nem ellensége senkinek, mindenkinek a javát akarja. Hogyan lehetséges számunkra, a mi körülményeink között ennek az isteni programnak a megvalósítása? Lehet, hogy csak olyasmiket tudok mondani, amiknek mindegyike lehetetlennek

látszik számunkra. Mégis megpróbálok egy olyan koncepciót felvázolni, mint amilyen Jézusban élt, amikor kijött a pusztaból, s bizony nem azzal jött ki, hogy indulok a Golgota felé.

Egy olyan világba kerültünk bele, hogy jaj annak, akinek nem jut munka, és jaj annak is, akinek jut munka. Az első csoportba tartozó biztos nézhet a hajléktalanok irányába. A második csoportba tartozó pedig örül, hogy él, akármennyit is kell dolgoznia. Jézus otthagya názareti munkáját, s keresett egy olyan foglalkozást, aminek odaszánhatta egész életét. Főnök és fizetés nélkül. S megélt ebből a foglalkozásból három éven keresztül ő is és tanítványai is. Ellátták őt annak fejében, amit tett; és tanítványait is ellátták. Életközösségben éltek, és Jézus és tanítványai nem mondtak semmit a magukénak, mindenük közös volt. Volt pénztárosuk is, alighanem ő végezte a beszerzéseket.

Az emberi faj alapbaja a többet birtokolni akarás. Akinek szép a lelke, hajlandó a maga vagyonából alamizsnálkodni is, s ez megnyugtathatja őt. Nem szívtelen, segít a rászorulókn. Alighanem ebbe a kategóriába tartozunk mindannyian, akik itt vagyunk. De erre az alamizsnálkodásra nem mondtak az emberiség egy hatalmas mozgalmá. Kezdődött ez a mozgalom magával Jézussal. Folytatta a jeruzsálemi vagyonközösség. Ennek azonban nem lett folytatása. Az első századok keresztényei kitűntek alamizsnálkodásukkal. Mondhatni, hogy átvállalták a Római Birodalom szociális minisztériumát: a szegények, az öregek, a betegek, a vándorlók, a mindenfajta rászoruló gondozását. A konstantini fordulat után, a negyedik századtól kezdve a keresztények felzárkóztak a Jézus előtti hagyományhoz: mindenki gondoskodik magáról. Megkevesbedtek azok, akik a rászoruló gondozását feladatuknak látták. Az élet és vagyonközösségben élő szerzetesek is átkerültek az urak oldalára, azok világába. Azokéba, akiknek sikerült többet birtokolni, mint embertársaiknak. A bencések is, a nyugati szerzetesség első életközösségei, nagybirtokokhoz jutottak. Vagyontárgyaik és jobbágyaik lettek. Ezeknek kellett eltartaniuk uraikat, a bencéseket. Fizettek terményeikből tizedet, dolgoztak a hét bizonyos napjain uraiknak ingyen. Maguknak is maradt azért valami. Jobbágyokban éltek. Természetessé vált, hogy vannak szegények és gazdagok. A 16. században fellázkodtak ez ellen az újkeresztelők, az anabaptisták. A lázadás vezéré, Thomas Münzert kivégezték. Zászlaját pár száz év múltán felemeli a szocializmus. Azt jelenti ez, hogy minden ember a társunk! Méltatlan dolog az alamizsnálkodás. Nincs szükség rá. Az embert megilleti az, ami létének fenntartásához kell. Aki pedig nem dolgozik, ne is egyék! Benne van a Szovjetunió alkotmányában is.

Mindezt megtapasztaltuk életünkben. Az eszme elbukását is. A társadalom java része örült bukásuknak. Amikor már elbukóban volt, újra kezdődött az alamizsnálkodás. Megszületett a szociális állam gondolata: az államhatalom dolga a befolyt adókból gondoskodni a rászorulókról is. De a koldulást nem tudjuk felszámolni. Azt sem, hogy a hajléktalanok ne kondítsanak bele lelkiismeretünkbe az aluljárókban – pokrócaikkal, matracikkal. Visszasírom azokat az idők, amikor volt mindenkinek munkaviszonya, aki pedig nem volt hajlandó munkaviszonyt vállalni, elvitték Tökölre, s lett hajléka és lett munkája? Visszasírom? Nem tudom. Hallom, hogy az emberi szabadságba az is beletartozik, hogy ne vihessenek Tökölre, és lerakhassam a Metro aluljáróiban a matracomat, a pokrócomat.

Következtetek: nincs univerzális, hat és félmilliárd emberen érvényesíthető megoldás a birtokunkban. Jézus is csak Tizenkettőt választott ki magának. Elküldte őket az összes nemzetekhez. De az összes nemzetek is a Tizenkettő szituációjában voltak. Jézus hívta őket, és ők vagy mentek hozzá vagy nem. Jézus az egész emberiségnek kínált fel megoldást, de csak Tizenkettővel próbálta megvalósítani azt, amit az egész emberiségnek kínált fel. S volt, van, aki annyira sem képes, mint Jézus. Tizenkettőt sem tud gyűjteni. Csak egy Sárának, Mancikának tudja felajánlani, hogy élet és vagyonközösségre lépjen vele, és ez a Sárika és Mancika úgy gondolja, hogy párjával, kettejük között ez az életközösség megvalósítható. De ha meg is valósul, de ha ki is tart haláláig, ha nem is bontják fel élet- és vagyonközösségüket, ez még nem az, amiről Jézus és amiről a szocializmus álmodott. Ez még nem a szentháromsági élet egészének a mása.

S úgy gondolom, hogy nem szabad kevesebbet gondolni, mint amennyit az Isten gondolt, amikor a maga képére és hasonlatosságára teremtett meg bennünket, s ennek következtében azt tervezte ki, hogy megvalósítsuk Isten álmát, melyet álmodott rólunk. Ennek az álomnak volt markáns képviselője Jézus. S nekünk kezünkben van ennek az álomnak az ígéje. S nem szabad kevesebbet akarnunk, mint amennyit ez az íge tartalmaz. Azt gondolom, hogy a történelmi jelenben a Bokor képviseli az Isten egész, Jézustól megmutatott álmát. S azt gondolom, hogy az van bent a Jézustól létrehozott gyülekezetben, az egyházban, aki képviseli s próbálja meg is valósítani ezt az álmot.

Onnan kell elindulnunk, ahol pillanatnyilag vagyunk. A Miatyánktól, a kályháinktól. A *Tizenkét apostol tanítása* c. első századi keresztény írás azt mondja, hogy mondjuk el a Miatyánkot napjában háromszor. Ez figyelmeztet bennünket feladatunkra: Jöjjön el a te országod! Őrizzük meg azt az élet és vagyonközösséget, amelyben pillanatnyilag élünk. Ha házasság, akkor házasság. Ha élet- és vagyonközösség, mint pl. a szerzetesség az én esetemben, akkor azt. Nehézségek, válságok mindig vannak, minden életállapotban. Ezeket ki kell bírunk, ezeken túl kell jutnunk. Ragaszkodjunk egyházunkhoz. Mi sem vagyunk tökéletesek, az egyház többi tagja sem az. Az egyház vezetői: pappai, főpapai sem azok. Ne menjünk máshova. Akárhova is megyünk, ott is emberekkel találkozunk, s azok is olyan tökéletlenek, mint miamagunk. Mindenki másképpen tökéletlen. Ez érvényes ráink is. Akik idejárnak, érik be azzal, amit itt kapnak. Csak akkor menjenek máshova, ha másutt többet kapnak, s ott jobban tudnak szeretni. Ennyit mondanék a kályháról.

A kályhától első lépés előre a kisközösség. Mondhatatlan ajándéka számunkra Istennek, hogy hatvan esztendővel ezelőtt elkezdődött a vallásüldözés, s ennek hatására elkezdtünk egy olyan új gyakorlatot, amelyről korábban nem is álmodtunk. Ez a négy-öt magyar összehajolásának gyakorlata. Hogy beírjuk a naptárunkba a következő találkozó időpontját, s ha esik, ha fúj, pontosan ott vagyunk kijelölt időben és helyen. Ez jelentősen több, mint a vasárnapi templomba járás. Itt több is és más is a lehetőségünk, mint a templomban, ahol csak énekelhetünk, megfoghatjuk egymás kezét, s csak kész szövegeket mondhatunk. Olyasmiket, hogy *Amen, és a te lelkeddel, kériünk téged hallhass meg minket!* A kisközösségben a magunk szavaival is imádkozhatunk, elmondhatjuk, hogy mi mit gondolunk arról, amit testvérünk mondott. Beszámolhatunk örömeinkről, fájdalmainkról, s megkérdezhetjük testvéreink véleményét arról, amit gondolunk. Ez az a lépés, amitől nagykorú, véleményt meghallgató és véleményt nyilvánító keresztények leszünk.

S most visszatérek a három sátorhoz. A sátrat, ha meg is építjük, mindig el kell bontanunk. Csak az örök lakóhelyen lesz maradandó sátorunk, amikor Istent színről-színre látjuk. Az odáig vezető úton pedig minden tőlünk telhetőt meg kell tennünk azért, hogy Isten álmai a mi életünkben megvalósuljanak. Azért, hogy jöjjön el az ő országa. Hogy elhangozzék és halljuk a szívünkben Isten szavát. Az Isten szavát mimagunkról. Melyiket? Hát ezt: Ez az én szerelmes leányom, akiben jókedvem tellett. Ez az én szerelmes fiam, akiben jó kedvem tellett.

82. HÚSVÉT ELŐTTI NAPLÓ

2006. március

Piarista köz, 2006. március 15.

Kedves Testvéreim! Alighanem tudjátok már mindannyian, hogy jelentős változás történt életemben. Terike elköltözött húgaihoz Debrecenbe, magam pedig 55 esztendő, Rákos Mátyás elindította száműzetés után visszaköltöztem a Piarista Rend egyik házába, a pesti Piarista közben levőbe.

Eddigi életem két térben zajlott: Városmajorban és Budaváriban. S Budavári még megvan változatlanul. A változás csak annyi, hogy egyedül maradtam benne, s ezért szeretném felajánlani a házat Nektek, testvéreimnek. Arra gondoltam, hogy a nyár folyamán egy-egy hétre odaadnám ingyen és bérmentve nyaralásra Nektek, akár egy családnak, akár egy közösségnek-csoportnak. Nem én teszek ezzel szívességet Nektek, hanem Ti nekem. Mert szeretném a nyári hónapot a természet ölében tölteni, de sajnos a remeteségre még nem értem meg, s ezért nagyon igénylem a testvéri közelséget, hogy szuszogjanak még valakik a házban belül meg a kertben. Szóval nem akarok egyedül maradni, mert arra még nem vagyok képesítve, s alighanem nem is leszek. A szent szerzetesek és remetéik egyik fájába sem tartozom, csak a nem szent szerzetesek közé.

Az első igénybe vehető hét kezdődne június 17-én vasárnap, a 12. hét pedig szeptember 2-án. Magamnak a főhadiszállásom a nyár folyamán Budavári, onnan megyek oda, ahova hívnak, de az egymást követő hetekre történő beköltözés független tőlem, mert a házat igénybevevő családok-csoportok a kulcsot az egymást követő vasárnapokon adnák át egymásnak. Majd menetközben kialakul az ottani élet rendje. Jelenleg ennek az ottani életnek egyetlen fix pontja van: hétköznaponként 18 órakor mondok egy szentmisét a templomban. Jelen pillanatban még csak egyetlen hét foglalt: a július 30-i vasárnapkal kezdődő, amelyet már lefoglalt egy közösség, amely hosszú évek óta itt tölt egy-egy hetet. Csak azoknak mondom, akik még nem jártak Budaváriban: az egész ház rendelkezésekre áll. Van benne egy nagy szoba, amelyben a lelkigyakorlatokat szoktam tartani – ez a nappali. Van benne egy másik szoba is két ágygal, s van a tetőtér, melyben kb. húsz fekvőhely található: matracok, párnák és takarók. Továbbá egy nagy kert, melyben gyümölcsfák, málna és szőlő található. Ha egy csoportnak lelkigyakorlatra is van igénye, akkor annak is állok elébe. Szeretettel várom tehát mindazokat, akik igénybe akarják venni. Címemet tudjátok, de azért ideírom. 1052 Bp. Piarista köz 1. V./505. tel: 486-44-62: bulanyi@freemail.hu. A budavári címem: 8272 Óbudavár Fő utca 25. Majd ha mobilom is lesz, annak számát közlöm a jelentkezőkkel.

Piarista köz, 2006. március 16.

Farkas József tanulmányát (Érted vagyok 2005/4-5) ajánlotta Öcsi a *Papok I* nevű közösségben házifeladatnak. *Sine ira et studio*, azaz elfogultság nélkül vettem ajánlatát. Még '90 előtt talán, de az időpontban nem vagyok biztos, meghívott előadni Gyulai Pál utcai gyülekezetébe, s amikor befejeztem mondókámat, akkor közössége elé állt, s a taps után nevetve mondta: *Láthatjátok ön- és közveszélyes*. '97-ben a rehabilitációs misém idején Németh Géza már halott volt, s így mint másod-méltót, Józsit kértem, hogy a református egyház részéről mondjon ő is egy fél perces hálaimát a szentmise felajánlása előtt. Készséggel megköszönte megtisztelésnek vett kérésemet, majd a mise előtt pár nappal táviratban közölte, hogy még sem vállalja az imádkozást, mert a sajtóból tudomásul kellett vennie, hogy a NATO-ba lépésünk ellen érveltem. Nem volt akkor időm megkeresni, s megkérdezni, hogy Jézus igaz tanítványának részéről hogyan lehet baj, ha nem akarjuk esküvel fogadni, hogy megöljük Mr. Bush elődeinek, utódainak minden ellenségét, vagy más, pl. a Varsói szerződés katonáit, népeit. Csak tudatosítottam magamban, hogy Józsinak sincs fogalma arról, hogy mi is Jézus ránk hagyott öröksége.

S most következzen Józsi pneumatoszféráról írt dolgozata arról, hogy Isten lelke lebegett a vizek felett (1Móz 1,2). Segítésre kész erők ölelésében élünk, és a segítő erőknek ezt a szövődékét nevezi pneumatoszférának. Azért élünk abban, mert nemcsak merev törvények érvényesülnek a világban és életünkben, hanem van szabadság is, mely érvényesülhet a világ életében is, az emberek életében is. Itt már van egy megjegyzésem is. Ha világ embereket jelentene Józsi mondatában, akkor felesleges és csak stilisztika, csak gondolatritmus ez a kettőzés: világ is, emberek is. Ha a világ nem az embereket jelenti, akkor abban bizony csak a merev törvények érvényesülnek, és nem a szabadság.

A továbbiakban elhagyja a szabadságot, s arról beszél, hogy a mózesi mondat azt jelenti, hogy Isten Lelke terelget bennünket a rend, a harmónia, a szeretet, a kozmosz, a világosodás, a tagolódás, a növekedés, a gyógyulás felé. Itt van egy újabb megjegyzésem: a kozmosz a világot jelenti, s ha az nem az embereket jelentené, akkor a merev törvények irányítják, s nem a gyógyítani képes szabadság. Tehát a kozmosz kilóg a terelgetettek sorából.

Majd jócskát ugrik. Mindez több mint merő evolúció: azt is jelenti, hogy legyen gyógyulás, újjáteremtés, s harc betegség, bukás és halál ellen, legyen megváltás. Ami a makrokozmoszba megtörtént, történjen meg a mi belsővilágunkban is: a Lélek körül vesz bennünket, és vigyáz reánk, hogy vissza ne essünk a káoszba. Most már több megjegyzésem is van: én is hiszem, hogy a Lélek vigyáz reánk, de a szabadságunkon is fordul a sorsunk. Mennyiben? Sorba szedem szavait: Gyógyulhatunk testileg-lelkileg is. Újjáteremteni nem tudjuk magunkat. Minek is, ha már egyszer Isten megteremtett minket? De lélekben újjászülethetünk (Jn 3,3). Mindannyian egy halálos betegséggel születtünk világra, ezért minden harcunk a betegségek ellen csak a halálban tud végződni. Erkölcsi bukásaink ellen harcolhatunk, de a hatalmasságok buktató tevékenysége ellen reménytelen a harcunk! Gondoljunk csak Jézus reménytelen harcára, mely a Golgotán végződött. S ne haragudjon, ha megkérdem szerzőnktől, hogy mi az a bizonyos megváltás? Higgyem el, hogy Isten eltaszított magától, s csak Fia golgotai halála érdemének köszönhetem, hogy újból gyermekének tekint és magához fogad? Nem hiszem el. De ha úgy is volna, ahogyan nem hiszem, akkor is az isteni önkény e végzetes és véres játékból csak maga az Isten szabadíthat ki, amibe Ő maga taszított bele, amit egyébként – mint mondtam – nem hiszek. Én a szabadságom erejében is tehetetlen maradhatok, s csak az erkölcsi káoszba tudok visszaesni, mert a szabadságot éppen arra kaptam, hogy ne essem abba vissza.

Ezután azt halljuk, hogy a szabadság nélküli világmindenségben, amelyben a merev törvények uralkodnak, világosság van, és a Lélek vigyáz reánk, hogy vissza ne essünk a káoszba. Mi ez a káosz? A tudatlanság, a gyűlölet, a testi betegség, az önzés, az erőszak. Mi lenne a mi világosságunk? Az értelem, okosság, türelem, bölcsesség, szeretet, megbocsátás, jóakarát, szolgálat. Segít a Lélek, hogy a kozmosz uralkodjék bennünk is. Észre kell vennünk, hogy a kozmosz jelenti a merev törvényű világot is, meg a Lélek által megsegítendő világunkat is. S ebben a pillanatban körülvesz a kétértelműség, amely egy prédikáció hevületében elfogadható, de egy folyóiratban megjelenő tanulmány esetén nagyon, de nagyon zavaró.

Majd arról beszél, hogy előbb van a Lélek, és csak utóbb az emberek, s hogy fontos ez a sorrendiség, s az embernek szüksége van közvetítő személyre, hogy a Lélekhez jusson. A jó közvetítő majd eltűnik, s akiket odakapcsolt a Lélekhez, azok keresik majd a kapcsolatot egymással. Mindezt a szerző elméletnek mondja, s gyakorlati ízelítőnek beszámol egy színdarabról, melynek mondanivalója: az emberi élet önmagában olyan undorítóan üres, hogy azt csak valami szép halállal lehet jóvátenni. Jól értem a szerzőt. A Lélek nélküli élet ilyen üres. A színdarab forradalmára nem hajlandó megnevezni társait. Belöknek zárkájába tíz embert, akik csak akkor szabadulhatnak, ha a forradalmár hajlandó vallani. A tíz megöli őt, hogy szabadulhassanak. A forradalmár élete nem üres, nem kell semmit sem jóvátennie.

Hajlandó volt meghalni is eszméért. Jézus ezt így mondta: Hatalmam van az életemet odaadni (Jn 10,18).

A Lélektől vezetett élet nem üres, hanem tartalommal teli és szép, s az ezért járó Golgota is felemelő, mert a feltámadás fénye ragyogja körül. Nem azt mondja, amit a darab hőse mond: Jogom van ezt az üres életet egy szép halállal megszentelni, hanem azt, hogy hatalmam van szépen élni, és hatalmam van szépen meghalni és beírni nevemet a történelembe – örök példának. Majd így folytatja a szerző: a Lélektől vezetett ember tudja, hogy a magasabb rendű élet felé a halálon át vezet az út, de rendszerint nem kerül sor rá, mert elég a kishalál, mely sokszor nehezebb, mint a nagy mártírium: egy szelet csokoládét nem nekem kellene megennem, hanem oda kellene adnom valakinek. Ezután a szerző visszavált a forradalmárhoz, aki nem a vallás csatornáin jut el oda, hogy hazugság, vallásos, álszentség, tévedés az, hogyha valaki olcsóbban akarja megúszni az életet. Igaz emberi életet nem lehet úgy élni, hogy nekem jogom van az élethez, tehát mindenki pusztuljon, aki utamban van. Ezek után Krisztus és keresztyének dicsérete következik: egy csodálatosan szép halállal jóvátette a mi ember-életünknek minden szégyenletességét.

Azt gondolom, hogy aki megjárta a szocialista vagy egyéb fajtájú ember-vesztések útját, nem mond olyat, hogy nehezebb ennél az útnál a csokoládét odaadni. A Golgota – mint önátadás – csodálatosan szép. Egyfelől. De mint letartóztatás, bilincselés, pofozás, töviskorona, keresztút, gyalázkodások elviselése, fulladásos halál – iszonyatos is. Jézus ezt a *másfelől*-t (is) élte át: *Istenem, Istenem, mért hagytál el engem*. Ezt és nemcsak azt, hogy csodálatosan szép. Hogy hogyan tette volna jóvá a mi emberi életünk minden szégyenletességét, ezt fel nem foghatom. Gellért Oszkár írta Jézusról: *úgy halt meg mint bárki proletár*. Úgy, mint a szerző forradalmára. A forradalmár a nem-köpés és halála árán Lélektől vezetett szép életet élt, amit nem kellett jóvá tennie. A maga életét tette jóvá, és nem tette jóvá annak a tíznek az életét, aki megölte őt.

Nincsen módunk mások életét jóvá tenni. Nincsen mások életét jóvá tevő halál – ez csak teológiai konstrukció, és téves konstrukció – akármilyen hosszú múltra tekint is vissza. Majd egyszer végleg *ad acta* tesszük. A Lélek – a pneumatoszféra – vezetése által van módunk szépen élni, s van módunk szépen és gyalázatosan meghalni. Jóvá tenni – csak a magunk életét tudjuk. Példát is adhatunk másoknak: lehet ezt az utat is járni. Mások életének szégyenletességével szemben tehetetlenek vagyunk. Ők feszítenek keresztre bennünket, ha pneumatoszférások vagyunk. Mondhatjuk a szerzővel és Pállal, hogy Krisztussal együtt megfeszítettem, ha Krisztus miatt feszítettem meg. Akkor is mondhatja ezt Pál, ha érti, miért feszítették meg Jézust, és akkor is, ha nem. Ő mindenképpen úgy tudta, hogy Krisztusért halt meg. De Jézus nem azért halt meg, hogy jóvátegye Ádám-Éva vagy bármelyikünk bűnét. Magunknak kell metanaoiát tartanunk. Magunknak kell gondolatainkat és életünket Jézuséhoz igazítanunk. Azért, hogy szép életet éljünk, és hogy ennek következtében esetleg szép és gyalázatos halált haljunk, mely feltámadásunkba torkollik.

Lelkipásztori szempontból a dolgozat – ötös, mert megnyugtat. Hogy jézusi szempontból hanyast érdemel, azt próbáltam elmondani e kritikával, mely lelkipásztori szempontból aligha ötös, mert sok olvasót aligha nyugtat meg. Jó lenne, ha tévednék, s ha én is ötöst kapnék rá. De ha nem kapok, az sem baj. Jézus nem volt lelkipásztor. Nem megnyugtatott, de végtelenül irritált. Pál nem irritált minket, hanem megnyugtatott: a keresztség által mi vagyunk Isten új választott népe, mi vagyunk a szentek.

Piarista köz, 2006. március 17.

Megvolt a márciusi ifjúsági szentmise, a prédikáció nélküli. 16-an jöttünk össze. A létszám attól ugrott meg, hogy kivonult rá a Vincze család öt fiából négy, s az első felségestül. Megállapítottam, hogy ez a feleséges fiú, Gábor hasonlít a legjobban az apjukra, ahogyan én az apát megismertem közel 40 esztendővel ezelőtt a csepeli Jézus Szíve templomban. S a

Vincze fiúkon kívül ott volt még Köllöd Marci és barátja, Futó Péter. Ők debütáltak, azaz először voltak az ifjúsági misén. A kérdő mondat az enyém volt.

Elmondtam nekik, hogy egy-két hónapja került kezembe az a levél, melyet '97 áprilisában küldött a jelenlegi pápa, tehát Ratzinger bíboros, a Hittani Kongregáció prefektusa rólam Seregély érseknek, a Magyar Püspöki Konferencia elnökének. A levélben ez állt: *A B. Gy. piarista atya ügyével kapcsolatban... azt óhajtom Önnel közölni, hogy a fent említett szerzetes végre aláírta azt a 12 tézist, amelynek ez a Kongregáció 1985. júliusában őt alávetette.* Írja mindet '97 áprilisában, s a történeti tény az, hogy aláírtam a 12 tézist 12 évvel hamarabb, '85 júliusában. S tény az is, hogy 97-ben és végre beírhattam a 12 tétel közé azt is, aminek beírását kértem '85 júliusában: azt a zsinati szöveget, amely arról beszél, hogy csak saját lelkiismeretünknek tartozunk engedelmeskedni.

S ezek után következett a kérdésem. Ha nekem tudomásomra jut '97-ben ez a tényeknek meg nem felelő s Ratzinger levelében található állítás, megkérdeztem volna a Bokrot, hogy mi a teendőm, s ha '97-ben ti lettetek volna a Bokor, akit megkérdezek, mit mondtatok volna nekem. Azt, hogy fogadjam el ilyen körülmények között is '97 szeptemberében a Magyar Püspöki Kar által felkínált lehetőséget azért; hogy hálaadó szentmisét mondhassak rehabilitációmért, vagy azt mondtatok volna, hogy ilyen körülmények között ne fogadjam azt el?

A szentmisén résztvevő 15 fiatal 15 félét mondott. Megállapították, hogy az, aki csak most adta oda nekem ezt a levelet, szeret engem, mert ha megkapom akkor, amikor írták, számolt volna azzal, hogy elbődülök e történelemhamisításon. Megállapították, hogy alighanem azt tanácsolták volna nekem a most megkérdezett fiatalok is, hogy így ne fogadjam el a nekem felkínált rehabilitációt. S még az is megállapításra került, hogyha megfogadom, amit tanácsolnak nekem, akkor a Bokor ma csak egy nyomorúságos kis szekta lenne, így meg azért van valami lehetőségünk a betagozódásra egyházunkba. Ha nincs rehabilitáció, akkor nincs Széphalom és nincs Adyliget, s mint ahogy Kristóf megállapította: s nem ismeri meg Köllödéket és Rényi Zsoltot.

Magam pedig elmerengtem. A püspöki kar '97 szeptemberi nyilatkozatának előestéjén megtelefonálta valaki a püspökök közül Merza Jóskának azt, amit ő így adott tovább nekem: *Bocsánatot nem kérnek tőled, de jogaidba visszaállítanak.* Hát nagyon nyögvenyelősen történt ez a visszaállítás. Hát majdnem semmit sem érően. De ez a valóság, és ezt kell szeretnem. Ez adatik annak, aki belekellemetlenkedik az egyházi vezetés tudatába annak megmutatásával, hogy nem azt csináljuk, amiről a jézusi örökség beszél.

A Napló olvasói tudják, hogy ez év szeptemberében levelet küldtem Erdő Péternek, s a piarista provinciális személyesen adta át neki. Erdő Péter nem válaszolt rá. Az elmúlt év utolsó napjaiban térti-vevényes ajánlott levélben elküldtem neki újból a levelet. Erre válaszolt – az irodaigazgatója. Ezt: *a bíboros úrnak a levélben foglalt korlátozó intézkedésekről, amelyek jelenleg is fennállnának, nincs tudomása. Nem áll azonban jogában független könyvesboltokat kötelezni meghatározott művek árusítására... Isten áldását kéri főtisztelendőséged papi szolgálatára.*

Hát ennyire lehet menni. Nem várhatom, hogy támogassanak minket abban, ami ellenkezésben van a kereszténység kétezer esztendő történetével; azzal, amit Jézust emlegetve csinálni tudtunk. Nem sikerült egyházunknak, nem sikerült más egyházaknak sem valósággá tenni azt, amiről Jézus beszélt. Nem sikerült Jézusnak sem és nem sikerült magának, az Istennek sem. Nincs sehol átütő siker. Legfeljebb Golgota van. Az meg problematikusán mondható sikernek. A szabadságnak két éle van. S a másik él az, hogy nem tesszük, amit Isten akar. Az egyik éle az, hogy tesszük. S nagyon nagy a kísértés és nagy az ellenerő vonzása, hogy ne tegyük.

Piarista köz, 2006. március 18.

Nagybőjt második vasárnapja van, s Adyiligeten prédikálhatok.

Az Isten Országáa iránt elkötelezett írástudóról mondja Jézus, hogy *kincseiből újat és régít hoz elő*. Sokat rágtam a ceruzám – készülvén erre a prédikációra, s a végén ennél a mondatnál kötöttem ki. Tehát ma újat és régít fogok mondani. A régít már 40 éve is így gondoltam. Az elmúlt vasárnapi igehirdetéseimből elsősorban az a kérdés maradt meg bennem, hogy nem kellene-e vizsgálni Istent körünkben tapasztalt sikertelenségei miatt. Megpróbálok most erre válaszolni.

Jézus egy Ország okán jött: egy Ország Örömhírét hirdette. Valakiknek hirdette, mert Ország nincsen nép nélkül. Az Ország fejének, Jézusnak népet kellett szereznie magának. E nép megszerzéséért jött. *De tudta, mi van az emberben* (Jn 2,25) – ahogy a mai evangéliumban hallottuk. És így tudta, hogy gazdagok, egészségesek, társadalmilag megbecsültek, fizikai és eszmei terhektől el-nem-gyötörtek, nyugtalanságot nem érzők, istenszomjúságot nem ismerők – nemigen fognak megindulni Feléje. Ennek tudatában fogalmaz diszkrimináló jelleggel, azaz valakiket nem hív. Egy tényleges, tehát Magából-Belőle kiinduló diszkrimináció viszont az Isten képére teremtett ember igazságosság-igényével a legsúlyosabb ellentétben volna. Még akkor is, ha a diszkrimináltak nem kerülnének pokolra. Az eleve kiválasztást az Isten által megteremtett ember erkölcsi tudata csak képtelenül súlyos belső töréssel teheti magáévá. El is utasítja. Olyasmit kellene tudomásul vennie az Istenről, amit emberre vonatkozóan etikailag elfogadhatatlannak tart. Mit? A családi, társadalmi, nemzetek közötti diszkriminációt: ezt hívom, amazt meg nem.

Tehát nem Jézusból indult ki a diszkrimináció, de le kellett mérnie, hogy Országáa és Örömhíre nem kell mindenkinek. A társadalmi gúla alsó felében levőkre, a helyzetükkel, életükkel elégedetlenekre számíthatott; azokra, akiknek nem volt jó úgy, ahogy volt. Jézus kiváltságoltjai így nem az evilági ország kiváltságosaiból kerültek ki. A szegényekhez jött. Ő is, mint megannyi társadalmi forradalmár és örömhír-hirdető – előtte és utána – egyaránt. Mi lehet a tartalma annak az Örömhírnek, amely a szegényekhez, elégedetlenekhez fordul a gazdagok kizárásával? A kérdés nem is volna kérdés, ha Jézus nem onnan jött volna, ahonnan jött. Enélkül Örömhíre lényegében azonos lett volna minden más örömhírral, amelyet Előtte s Utána szegényeknek-elégedetleneknek kihirdettek: nem a Szeretet és nem a szeretet örömhíre lett volna. Az Örömhír-hirdető a világba jött, de nem a világból érkezett. Az időtlenből jött, s az Isten időtlen közösségi életének étoszát, erkölcsét-szokásait hozta magával örömhírként. A szeretetet, amely nem ismeri az erőalkalmazást.

Hogyan fér össze, hogy illik bele ebbe a "nincs-még-visszaütés-sem"-tablóba a templom-megtisztítás? A szinoptikusok az árusok kiűzéséről, padok felforgatásáról számolnak be. János pedig hozzáteszi, hogy a művelet végrehajtásához kötélből ostort is font magának Jézus (Jn 2,15; Mt 21,12; Mk 11,15; Lk 19,45). A négy evangélista minden bizonnyal egy egyetlen akcióról számol be, amely a virágvasárnapi bevonulás után, Jézus népszerűségének tetőfokán zajlott le. A színhely a "pogányok udvara": hatalmas, mai sportpálya méretű terület. Az ünnep előtti napokban a negyedmillióra duzzadó lakosú Jeruzsálemben dugig tele árusokkal, árukkal és vevőkkel. Az Ostort-forgató évszázados szokás ellen támad, amiből nemcsak az árusoknak, hanem a templomra felügyelő főpapnak is jövedelme volt. A források beszámolnak róla, hogy Jézus kihajtotta, kiűzte őket. Arról, hogy kiverte volna őket, azaz arról, hogy megütött volna valakit, nincsen szó. Verekedés, visszaütés semmiképpen sem lehetett; abba az Antónia-vár lépcsőiről az udvarra rálátó helyőrség katonái beavatkoztak volna. Mindazonáltal annak a lehetősége fennforog, hogy az ostor megütött valakiket. Fennforog tehát annak a lehetősége is, hogy magatartása szembekerült volna – tanításával. Így volt-e?

Egy ekkora területnek és annak ennyi embertől megtisztítása még egy Toldi Miklós számára, sőt egy gépfegyverrel rendelkező személy számára is megvalósíthatatlan feladat. Hátába kerülnek és leszerelik. Jézusnak mégis sikerült. Hogyan lehetséges ez? Minapi üdvözlése

Messiás-királyként s e Messiás-király erkölcsi felháborodása, az ezt aláhúzó kötélből font ostor, nemkülönben magatartását megmagyarázó szavai mindezek elegendők voltak ahhoz, hogy a nép hátráljon, a templomudvar megtisztuljon.

Ha egy templombúcsú alkalmával az árusok a templom előcsarnokában, majd hajójában ütnék fel sátrukat, a felháborodottan berohanó plébános szavának, s a keze ügyébe eső zászlórúd megragadásának hatására a búcsúsok is szednék sátorfájukat, és sietve elhagynák a templomot. Pedig a búcsúsok sokan vannak, a plébános pedig egyedül. Személyes erkölcsi ráhatás erejében tisztult meg az udvar, nem az ostor fizikai erejének az erejében. Az támadt az évszázados szokás ellen, az háborodott fel erkölcsileg, az ragadott kötélostort, az hajtotta maga előtt a jeruzsálemieket, akit ezek a jeruzsálemiek az ösvérháton bevonuláskor Messiás-királyuknak nyilvánítottak. Engedtek egy erkölcsi tekintélynek. Enélkül az udvar megtisztítása tökéletesen megmagyarázhatatlan. S ez esetben már jelentőségét is veszíti az ostor, és az is, hogy megütött-e valakit; hiszen nem az ostor és az esetleg megtörtént ütés erejében engedtek. Ostor és feltételezett megütés aláhúzták ugyan felháborodását, de az ezerre, ezrekre is tehető tömeg tádulását és Jézus sértetlenül maradását az ostor és megütés képviselte erő nem magyarázza. Tömeg engedett egy embernek.

Nem lehet erőalkalmazásról beszélnünk, hiszen ez nyilván annyit jelentene, hogy abszolút túlerővel szemben érvényesítette fizikai erővel a maga akaratát. Ez abszurd ellentmondás volna. Lehet-e erőalkalmazásnak mondani azt a magatartást, amelynek úgy engedünk, hogy módunk volna nem engedni neki? Nem, az erőalkalmazás fogalma mást jelent. Az emberalatti világban, valamint a Jézus előtti s utáni emberi világban a nagyobb erő érvényesül a kisebb erő felett. A sikeres ütésnek itt feltétele a nagyobb erő. Az ütés elviselésének itt feltétele, hogy nem tehetek mást, mint hogy elviselem azt. Ezeknek a mechanikai törvényeknek az erejében születik meg az a hatalom, amely törvényhozásra, ítéletre és annak végrehajtására képes. A Messiásnak nem volt birtokában a nagyobb erő. Az "ütöttek" képviselték az erőfölényt.

Egyébként a rendelkezésünkre álló szöveg nem is engedi meg, hogy Jézus az ostort az emberek kihajtására használta volna fel. A szinoptikusok emberek kihajtásáról beszélnek, a kötélostort felemlítő János viszont az állatok kihajtásáról. Mk 11,15: kezdte kihajtani az eladókat és a vásárlókat; Lk 19,45: kezdte kihajtani az eladókat; Mt 21,12: kihajtotta mind az eladókat és a vásárlókat; Jn 2,15: kihajtotta mind, a juhokat is, a marhákat is. Az állatokra nem tudott erkölcsi hatást gyakorolni; az állatok kihajtására tehát ostort kellett használnia. Ha viszont Jézus mégiscsak ütött volna embereket is ostorával, akkor is, miféle ütés volt az ütése? A gyermekét szerető édesapa indítatva érzi magát, hogy gyermekét megverje. Nem annak erejében üt, hogy ő az erősebb; a gyermek pedig nem annak erejében viseli el az ütest, hogy ő a gyengébb. A fenti édesapának módja van megpofoznia felnőtt fiát is, bár felnövekedett fia esetleg már erősebb, mint ő. A fiú elviseli a pofont, bár könnyen le tudná fogni apja karját. De nem teszi, helyette – akkor vagy később – megcsókolja az őt megpofozó apai kezét.

Ha a templom-megtisztítás alkalmával történt ütés, az ilyen lehetett. Nem az erőföllet hozta létre, hanem a rábízottak iránti szeretet. A megütöttek elviselték az ütest, bár lett volna erejük-módjuk el nem viselni azt. Az ilyen ütés belefér az Isten Országába. Belefér, mert szeretetből és nem fizikai erőfölletből fakad. Belefér, mert erőfölénnyel rendelkezők is elviselik. Belefér, mert nem támad belőle verekedés. Belefér, mert nem támad belőle gyűlölet. Belefér, mert sértetlen marad az ütőt és megütöttet egybekapcsoló szeretet; olykor még erősebb is lesz általa. Van országbeli ütés, amelytől különbözik az evilági ütés. Ez utóbbit erőfölénnyel adják, kényszerből viselik el, s az erőviszonyok megváltoztakor az első adódó alkalommal bekövetkezik a visszaütés. Gyűlöletet szül ez az ütés, míg amaz szeretetet. A szerzés-vevés inspirálja ezt, míg az országbeli ütest az adás. Az üt a templom udvarán, ha üt, aki mindenét oda akarja adni és oda is adja azoknak, akiket megüt.

A templom megtisztítása tehát nem zavarja meg a jézusi életalakítás minden erőszakot kizáró, az erőszakot csak elviselő vonalát. Marad keresztről szóló igehirdetés, ahogy a mai páli szentlecke is tanítja. Marad gyengeségről, erőtlenségről, erőnemalkalmazásról szóló hittartalom, s éppen ez az, ami a világ bölcsessége szemében bolondságnak minősül, de a hitet átölelő ember és bölcsessége számára feltárja Isten erejét. Egy sajátosan jézusi egyenlet körvonalai bontakoznak itt ki: *az erőtlenség = az erő*.

Mindazt, amit Pál e témában végiggondolt, azt összefoglalja egyetlen mondatával: *Isten bolondsága bölcsőbb az embereknél, és Isten gyengesége erősebb az embereknél*. Csak röviden, tételekkel jelzem, amit ez az összefoglaló mondat elmond arról a páli hittartalomról, amely a sajátosan a jézusi üdvösségtan vonalán mozog:

- Az Isten gyenge, mert hagyja keresztre feszíteni magát.
- Az Isten bolond, mert hagyja keresztre feszíteni magát.
- Az Isten az erősebb, mert hagyja keresztre feszíteni magát.
- Az Isten a bölcsőbb, mert hagyja keresztre feszíteni magát.
- Az Isten ereje a gyengeség.
- Az Isten bölcsessége a bolondság.

Ez a páli hittartalom, amelyet a Jézussal törtétek alapján vett tudomásul, Pál számára mindenképpen személyes megtapasztalás alapján is birtokolt tudás is: "...amikor ugyanis gyenge vagyok, akkor vagyok hatalmas" (2Kor 12,10) – írja a korintusiaknak. Ennek a gyengeség-magatartásnak az ismereti-önismereti alapja is tisztán él benne: "Senki be ne csapja önmagát; ... legyen bolonddó, hogy bölcs legyen"(1Kor 3,18) – írja ugyancsak a korintusiaknak

Mindezek alapján Pál Isten Lelkétől tanult bölcsességének hittartalma:

— hogy Isten ereje és hatalma, valamint Isten népének ereje és hatalma éppen az erőnemalkalmazó gyengeség, az erőtlenség.

S ennek megfelelő e páli dogmatikai és morálteológiai hittételnek az ismereti párja is:

— hogy Isten bölcsessége, valamint Isten népének a bölcsessége is e fenti tétel igaznak tartásában áll. Azaz Isten és az Ő népe éppen azt tartja istenektetszőnek, ami a világ szemében egyértelmű a bolondsággal. Igaznak tartja tehát azt a morálteológiai tételt, hogy Isten népének – a maga abszolút mintáját, az Istent és Jézust híven utánozva-követve – csak a keresztre feszülést szabad választania, de a keresztre feszítést nem. Isten népét lehet ütnie bárkinek, aki csak ütni akarja e népet, de Isten népe nem üthet senkit. A páli bölcsességnek, a páli kinyilatkoztatott hittartalomnak bizony ez is tétele, mégpedig a javából! **HITTÉTELE!**

Nemcsak a szeretet-himnuszban (1Kor 13,1-13) mindennekfeletti csúcsa a páli hittartalomnak – a szeretet. Ebben az egymondatos *bölcsesség-himnuszban* is: Isten bolondsága bölcsőbb az embereknél, és Isten gyengesége erősebb az embereknél (1Kor 1,25).

Mért nem ez a páli teológia ment tovább? Mért nem ebből az üdvösségtanból formálódtak meg a történelmi egyház és egyházak hittételei? Azt hiszem ezért a felelősséget az egész történelmi egyháznak kell viselnie. Diakrónikusan értve az egészet: a kétezer esztendő egésze döntött így. A jövő nyitott. A jövő módosíthat. Lecserélheti a páli megváltást egy Jézust folytató páli üdvösségtanra. A Fia vére által kiegyesztelődni akaró Istent felcserélheti egy nem *pantokrator*, egy nem mindenható, hanem egy erőtlen Istennel, akit nem kiegyesztelnünk kell, hanem utánoznunk kell Őt erőtlenségében..., hogy tapasztalhatóvá váljék a történelemben Jézus példamutató életének nem az Atya kiegyesztelésével megváltó, és nekünk mégis üdvöt hozó ereje. Üdvöt, ha utánozzuk nekünk mutatott példáját.

Péch Lilla az első Bokor-nemzedékből, aki már régen hazament, még a hetvenes években mondta nekem, amikor megértette a KIO-t: Lecserélted a velünk kiegyesztelődni akaró Istent egy bennünket vérpadra csalogató Istennel. Ha egyszer az Isten erőtlen és bolond, ha egyszer az Isten csak szeretet és nem ismeri az ütést, akkor övéit csak üthetik, s ütökké nem válhatnak soha. Akkor a kereszten keresztül érhetjük el az Istent, akkor a kereszten keresztül vezet az út

az ember feltámadásába. Akkor jól sejti az emberi történelem, hogy nem a gyilkosok, hanem a vértanúk azok, akiket nem felejtünk el, hiába a gyilkosok, a győztesek írják a történelmet. Ki emlékszik azoknak az athéni államférfiaknak a nevére, akik kiitatták Szókratésszal a méregpoharat? S Pilátusra, Kaifásra, Heródesre, Júdásra csak azért emlékezünk, mert véletlenül bekerültek a Krédóba, mert megtanuljuk neveiket, mint akik elvégezték az emberiség leggyalázatosabb tettetét, megölték Isten abszolút küldöttjét. Talán még sem kell vigasztalni az Istent. Mert valakik eljutnak közülünk hozzá. És a szeretet és a kereszt útján jutnak el hozzá. S akik eljutnak, azoknak örülhet. S az is lehet, hogy jóval többen jutnak el hozzá, mint ahogy gondolnának. Miért? Mert Isten végtelenül irgalmas. S ha az, akkor megért bennünket, csetlő-boltló embereket, ha nem is vagyunk képesek életünkkel olyan éneket énekelni, mint amilyet Fia, Jézus énekelt. Amen.

Piarista köz, 2006. március 19.

Március utolsó vasárnapján pedig megint Sashalmon prédikálhattam. Voltak vagy százötvenen a templomban, s a mise végén bejött egy asszony a kisfiával, s megkért, hogy átölelhessen. Magam öleltem át. A férje már volt nálam, küldtem vele asszonyának egy füzetet: *A jézusi szövetség nagy alakjai*. Meghívtam ott, a sekrestyében kettejüket, férjet és feleséget: jöjjenek el hozzám, látogassanak meg, hogy beszélgethessünk. Az asszony mondta, hogy szeretett volna jönni ő is férjével, de férje azt mondta neki, hogy csak őt hívtam. Pekár István a férj, akinek cikkére (Elmetszett gyökerek) Inczedy Péter hívta fel figyelmemet, s közöltem is azt a Koinóniában. S ennek folytán jött létre találkozásunk. A prédikációban pedig Nagy Zoli kérdéseire válaszolva (a plébánost is Nagy Zolinak hívják, telefonba mondta Zoli a kérdéseket, s magam azt hittem, hogy plébánosi kérdésekre válaszolok) ezeket mondtam.

Te vagy az én szeretett Fiam, akiben jókedvem telt – hallotta Jézus, amikor a Keresztelő belenyomta őt a Jordán vizébe, majd elengedte őt. Ennek, avagy talán inkább a negyven napi Istennel beszélgetés hatására Jézus kitágította az Atya lányainak és fiainak körét. Oly annyira kitágította, hogy úgy gondolta, hogy mindannyian az Atya szeretett lányai és fiai vagyunk. Két esetben vagyunk azok. Az egyik, ha jó kedve telik bennünk; s a másik, ha életvitelünk olyan, hogy abban azért nem telik jókedve. Abbának, azaz Apukának, Apucinak gondolta az Istent, s azt képzelte, hogy nincsen selejtgyereke, csak szerelmes lányai és fiai vannak. Nekünk sincsenek selejtgyerekeink. Az ütődöttet egy kicsit jobban szeretjük, mint a nem-ütődöttet. Sokat mond etekintetben az a szólás, melyet alighanem ti is ismertek: *Szereti mint anya a hülye gyermekét*. Érthető. A nem hülye gyerek hamar leszakad róla, hamar megtalálja a maga útját, hogy merre menjen. De az ütődött gyermek jobban ragaszkodik hozzá, jobban beléje kapaszkodik. El tudtok gondolni egy apát, aki azzal megy munka után haza, hogy ő majd rendet terem, végigver a gyereken, hogy móresre tanítsa őket? Hát éppen el lehet ilyet is gondolni, de ki kér belőle? Sem a felesége, sem a gyermekei. Olyan, aki haragszik, olyan, aki bírói székbe ül, ítél és büntetéseket szab ki, olyan nem kell. Inkább haza se jöjjön. Megvagyunk nélküle. Azaz hogy éppen nélküle vagyunk meg, mert nélküle tudunk élni úgy, ahogy az Isten adta nekünk, hogy éljünk.

Jézus le akarta koppintani azt, amit az Atyáról képzelt. Nem akart ítélni. Nem akart bírói ítéleteket hozni. Nem akart büntetéseket kiszabni. De lehet-e büntetések nélkül állampolgárt nevelni? Mi lenne a világból, ha nem kapcsolnák ki a gázt, a villanyt, a telefont, ha nem fizet valaki? Mi lenne a világból, ha nem volnának börtönök, amelyekbe bezárjuk azokat, akik nem viselkednek úgy, ahogy kell? Mi lenne a világból, ha nem akasztanók fel azokat, akik meggyilkolják embertársaikat? Hallj csudát! Hazánkban már vagy tíz éve nincsen akasztás, s egészen jól megvagyunk nélküle. Tíz éve tapasztaljuk, hogy az államilag előírt gyilkosság, azaz akasztás nélkül is megy az élet. Jézus pedig nem államférfinak jött. Nem pályázott se Kaifás, se Heródes, se Pilátus tisztségére. Rájuk hagyta, hogy akasszanak ők, azaz hogy keresztre feszítsenek – az akkori római társadalom embert kivégzési szokásának gyakorlását

rájuk hagyta. Nem államférfinak jött, hanem tanítónak. Olyan tanítónak, akinek nincsen mogyoróvesszője se, s tanítványainak nem kell lehasalniok, hogy Jézus ráverjen a fenekükre.

Jézus nem Zsidóországot jött csinálni, nem is Magyarországot. Ezeket nem kell megcsinálni. Ezek megvannak és működnek. Minek az erejében? Hát az ítélet erejében. Mégpedig a bírói ítéletek – a szolgáltatások megszüntetése, kilakoltatások és bebörtönzések erejében. Jézus nem is hozott ítéleteket? Dehogy is nem. Ítélethozás nélkül nincs emberi élet. Nincs, mert amikor egy alanyhoz állítmányt kapcsolunk, akkor megállapítunk valamit, egy tényt. Pl. ezt: ez a gyerek sír. Ezt mondjuk lételméleti ítéletnek. Mondok egy másikat: Iskola után otthon tanulni kell. Ez pedig egy elméleti értékítélet. Mondok egy harmadikat is. Pistike iskolás, tehát iskola után otthon tanulnia kell. Ez pedig egy gyakorlati értékítélet. S végül mondok egy utolsót, egy negyediket: Aki nem tanul, az elfenekelendő! Ha van pálcám, ha van feneklési szándékom, akkor ez már olyan bírói ítélet is, amely végrehajtásra vár. Jézus gyakorolta az első hármat és nem gyakorolta ezt a negyediket.

Mondta Simon farizeusnak, hogy Simon helyesen ítélte, amikor azt mondta, hogy az szeret jobban, akinek tízszer annyit engedtek el tartozásából. Mondta Jézus, hogy istennektetsző az ő ítélete, mert nem a maga akaratát érvényesítette, amikor szombaton is gyógyított, hanem Atyja akaratát. Mondta, hogy sok ítélni valója van a jeruzsálemiekről. És megkívánta ezt az ítéletet a farizeusoktól is: *Mért nem ítélitek meg magatok, hogy mi az istennektetsző?! Arról is beszélt, hogy újraeljövetelekor bírói ítéletet is fog hozni: Távozzatok tőlem, átkozottak..., de földön jártában soha, de soha nem gyakorolt bírói ítéletet, csak áldozata lett a bírói ítéletnek – a Golgotán.*

Ennyit kellett elmondanom, hogy világosan értsétek a mai evangéliumban Jézusnak azt a mondatát, hogy *nem azért jöttem, hogy elítéljem a világot...* Nem azért jött, hogy akármelyikünk felett bírói ítéletet gyakoroljon: megpálcázzon, kilakoltasson, börtönbe zárjon vagy felakasszon. Hanem azért, hogy megmentсен minket. Mitől megmentсен meg? Jézus azért jött, hogy megmentсен bennünket a bűntől, s annak végzetes következményétől. Megmentсен attól a bírói ítélettől, mely dönt örök sorsunk felett. Ezt a negatív kicsengésű örök sorsot, az Istentől elszakadást, a kárhozatot akarja Jézus megspórolni nekünk. Mi a feltétele annak, hogy megmeneküljünk Isten bírói ítéletétől? Csak az, hogy földi életünkben ne gyakoroljuk ezt a bírói ítéletet. Értjük be azzal a három ítélettel, amellyel Jézus is beérte köztünk járása során. Tökéletlenségeink, gyarlóságaink miatt nem fogunk a pokolba kerülni. Embernek lenni annyit jelent, hogy tökéletlenek és gyarlók vagyunk. Mindenki másképpen tökéletlen, s azok is maradunk, mert emberek vagyunk. Isten nem tud helyettünk és helyünkbe Istent teremteni, csak nem-Istent, és aki nem Isten, az nem tökéletes, hanem tökéletlen. De arra teremtett meg bennünket Isten, hogy a tökéletes Istenre nézzünk, ő legyen a példaképünk, őt igyekezzünk kiformálni magunkból, amennyire tudjuk. *Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes!* De hogyan? Kaptunk Jézustól eligazítást. Egy ízben ezt mondta: *Én vagyok az ajtó, ha valaki rajtam keresztül megy be, az megmentődik.* Hová jutunk, ha keresztül megyünk a jézusi ajtón? Hát az ő Országba. Mit kell ehhez tennünk? Nem szabad bírói ítéleteket gyakorolnunk. A bírói ítéletek teszik tönkre az ember életét, s ezek teszik lehetetlenné az Isten Országának megvalósulását a földön. Csak olyasmiket tehetünk, amiket megbánhatunk. Olyasmiket nem tehetünk, amiket nem bánhatunk meg. Vannak Isten országát lehetetlenítő tettek, amik nem bánhatók meg, amik nem hagyhatók abba.

Előbb mondok példákat az ellenkezőjére; arra, ami nem teszi Isten Országát lehetetlenné. Lehet gyermeket nemzeni és szülni. Ez egyenesen feltétele az Isten Országának. Lehet csak lefeküdni füvel vagy fával, amiből nem születik élet. Ezt még meg lehet gyónni. Ha nem gyónjuk meg, ha ragaszkodunk hozzá, hogy csak párunk legyen, akivel csak együtt élünk házasság és gyermek nélkül, akkor abba belepusztul egy nemzet. Úgy pusztul bele, hogy elfogy. A legjobb úton vagyunk, hogy elfogyjunk. Lehet kapálni kiskertet, lehet gyerekeket tanítani az iskolákban, lehet szolgálni az egészségügyben embertársaink egészségét. Lehet a

cipő- s a ruhaiparban dolgozni. Lehet villamos energiát termelni. Lehet takarítani otthon, vagy üzemekben. Rengeteg mindent lehet csinálni, ami emlékeztet arra, amit Jézus csinált Názáretben, a műhelyében meg azután.

S miket nem lehet tenni? Nem lehet elmenni Irakba katonának. Nem lehet elmenni fegyvergyártani, mert azokkal Irakban, nem-Irakban embereket lehet ölni. Nem lehet elmenni büntető bírónak. Nem lehet elmenni rendőrnek. Nem lehetsz országgyűlési képviselő, mert hatályos törvényeket kell megszavaznod, melyek áthágásáért szankciók járnak: egy vagy öt, tíz meg még több évi börtön, s Jézust semmiképpen sem tudom elképzelni börtönőrnek. Egy szóval: okíthatsz az iskolában, okíthatsz a kórházban: mit szabad és mit nem szabad tenned, ha el akarod végezni az iskolát, ha nem akarsz beteggé lenni, s rengetegféle dolgot csinálhatsz, de kényszeríteni nem szabad senkit semmire, mert az Isten Országá a szabad vállalkások világa és nem a kényszerítéseké. Úgy mented meg a világot, embertársaidat, hogy Isten Országát építetd.

De hát csak kell kényszerítened gyermekedet, hogy kárt ne tegyen magában! Nem kell kényszerítened. Ha még nem érti, hogy a forró kályhához nem nyúlhat, tedd őt járókába. Ha már nagyobb, és rosszat tesz, akkor csak meg kell verved?! Nem kell megverved. Küldd a sarokba, vagy a kertben a málnabokorhoz, hogy öt percig gondolkodjék ott, hogy szabad-e azt csinálni, amit tett. Ha üvöltözik, tedd be egy fotőjbe, amelyből nem jöhet le, amíg meg nem nyugszik. A gyerek értelmes lény, ha időnként hisztizik is. Meg kell tanítani őt az emberhez illő viselkedés magatartására.

Jöhet az ítélet és megmentés kérdése után a harmadik: lehet-e az oka az ember vagy az egyház sorvadásának, ha nem ismeri fel, hogy mi a Jézustól akart dolga? Ha nem ismeri a különbséget a világ elítélése és megmentése között? Igen, lehet, s abba pusztul el a világ, az ember, és attól megy tönkre, attól sorvad az egyház is, ha összekeveri a szezőnt a fazonnal. Ha *Jézuskának is, Béluskának is* féle játékot játszik. S azt játsszuk idestova kétezer esztendő óta egyfolytában. A többi vasárnapokon, amikor nem nálatok misézek, egy olyan kápolnában mondom a misét, melyben a tabernákulum fölött egy hatalmas férfi alak látható, s a kezében egy ménkü nagy kard. A pannonhalmi vasútállomáson pedig olvasható egy felirat. Az van rajta, hogy ezen a helyen indult ez a kardos király a Szentlélek vezetésével hitetlen unoka-öccse seregének legyőzésére. Sikerült is neki. Négyfele is vágatta testét, s egy-egy darabot ki is tűzött belőle Veszprém, Esztergom, Székesfehérvár meg Gyulafejevárv fokára, hogy tanulhasson belőle mindenki: nem szabad pogánykodni.

Hát ez az, ami nem megy. Jézus nevében Jézussal összeférhetetlen dolgokat csinálni: a nem verekedő Jézus nevében – verekedni. A bírói ítéletekkel nem élő Jézus nevében – bírói ítéleteket hozni. De hát nemcsak ezen a kardos emberen kell elvernünk a port. Az egész itt töltött ezerszáz esztendőnkél is többön. Három századon keresztül harcoltunk a török ellen. Mi voltunk a kereszténység védőbástyája. Védjük a keresztény nyugatot a pogány török ellen. S bele is pusztultunk. Mátyás korában még annyian voltunk, mint az angolok, s három század verekedés után olyan kevesen maradtunk, hogy Trianonban el is veszítettük hazánk kétharmadát. A nem-verekedő szlovákok, románok pedig csak a juhaikat legeltették. Meg is maradtak. Isten nem ver bottal. Mi magunk verjük magunkat bottal, ha elfelejtjük, hogy a Jóisten szerelmes lányai-fiai vagyunk, s nem az a dolgunk, hogy gyilkoljuk azt, aki bennünket gyilkolni akar. Ha nem gyilkoltunk volna a törököt, tele lenne magyarral az egész Kárpát-medence. Úgy, ahogy Mátyás király idejében még tele volt. Mi ebből a tanulság? Összesen csak annyi, amennyit Jeremiás énekel, majd a nagyheti passióban: *Jeruzsálem, Jeruzsálem, térj meg a te Uradhoz, Istenedhez!* Amen.

Piarista köz, 2006. március 20.

Egy hétköznapi szentmise könyörgésében olvasom: *minél inkább közeledik megváltásunk nagy ünnepe, annál nagyobb áhítattal törekedjünk húsvét szent titkának ünneplésére...* Azt

tanulom belőle, hogy megváltásunkat és húsvét szent titkát ünnepeljük majd. Az előző este pedig hallgattuk itt, a Piarista közben egy egyházi ötvösművész előadását, amely hangsúlyozta a liturgikus szövegekhez ragaszkodás jelentőségét. Több mint egy hónapja élek egy olyan világban, amely ragaszkodik a zsolozsmás- és a misekönyv szavaihoz, s én nem tudom túltenni magamat a hallott szavak jelentésén. Ez történt a reggeli szentmisében is, amikor a *Könyörgés* szavait hallottam.

Kérdezem: mi ez a szent titok? mi az, hogy megváltásunk? Jézus egyik szóval sem operált. A titokról egy feljegyzésünk maradt: *Nektek adatott tudni az Isten országa titkait* – mondja szűkebb környezetének Jézus, és megmagyarázza nekik példázatát a magvetőről. Ugyancsak egy ízben találjuk Jézus ajkán a megváltás szót is: amikor meglátjuk majd újra eljönni Őt az ég felhőiben, akkor *közeledik megváltásunk ideje*. E két helyet találjuk az evangéliumokban összesen. (Nem térek ki most a *váltáság* (*lutron*) szó egyetlen helyére, mely az egzegéták egybehangzó véleménye szerint utólagos betoldás – a páli teológia hatására.) Mért fontos nekem, amit kérdezek? Mert kétféle út vezethet Istenhez.

Az egyik: Istenbe akarunk kapaszkodni, s erre bármiféle szöveg alkalmas lehet. Ismerős a Vörösmartynk által is feldolgozott legenda a szent remetéről, aki a legnagyobb áhítattal imádkozza: *Legyen átkozott az Isten!* Az odatévedő püspök megmagyarázza neki, hogy nem ezt kell imádkoznia, hanem ezt: *Legyen áldott az Isten!* A püspök távozik a szent remete szigetéről. De hamarosan látja, hogy a vízen szalad felé a remete, s mondja, hogy elfejtette, hogy mit kell mondani. S a püspök: *Mondd tovább a szent imádat!*

S a másik: Jézus gondolataiba akarok kapaszkodni, mert Jézus számomra az etalon, s ahhoz az Istenhez akarok eljutni, aki Jézus atyja, apukája. Ez esetben nekem nagyon fontos, hogy olyan legyen a liturgiám, mely Jézus szavaira, gondolataira, istenképére utal. Minek következtében az Isten országa titkait akarom megérteni, s a megváltás számomra az, hogy Jézus eljön az ég felhőiben. S ha nem érem meg a parúziát, akkor is vele akarok találkozni halálom percében. S ezt a Jézust akarom keresni húsvétkor is, és az év többi 364 napján, azaz a mai napon is. Mindez azt jelenti, hogy nem tudok áhítattal Istenbe kapcsolódni olyan szöveget hallva, mely arról beszél, hogy megváltásunk nagy ünnepére kell készülődni, s a húsvét szent titkát kell ünnepelnem. Húsvétkor én csak azt tudom ünnepelni, hogy Jézus nem kért atyjától 12 ezred angyalt, hanem hagyta, hogy a főpap szolgálai megköttözzék, majd meg is feszítsék őt, kiszenvedjen, s harmadnapon feltámad sírjából. S mindezzel áthúzó az a liturgiát, amely szorgalmasan és szó szerint ismételteti, hogy miket tett kiválasztott népe érdekében Isten: hogyan nyitotta meg neki a Vörös tengert, s hogyan eresztette rá azt a fáraó harci szekereire. Ez az Isten nem Jézus Istene, és képtelen vagyok áhítattal imádkozni (csak mondom, mert kórusban vagyok), hogy Isten mindkét műveletével örök szeretettel szeret minket. Mért vagyok képtelen? Azért, mert addig, amíg nem zárkózunk fel egyértelműen Jézus atyjához, addig marad a tört vér fekete folt, addig

– *Újra hiába*

zökkent régi sínéről újabbra a régi világ:

új függönyök mögött pereg az Ember Tragédiája

s üres egekbe vezérli a bűn a szeretet dalát. –

ahogy írja Szabó Lőrinc *Isten* c. versében. Addig csak beszélünk Isten Országáról, s nem tisztázzuk ki, hogy az mit jelent. S ennek következtében kegyesen megbocsátják nekem Benedek, Péter meg a rendtársaim, hogy a történelmi tegnapi kiáltottunk a gyilkolásra egy nemet, s ezért püspökeink az ateista államhatalommal együtt elítéltek bennünket, mint a magyar törvényeknek és az egyház megszentelt hagyományainak lábbal tipróit.

A liturgia nevel minket. Naponta másfél órát tölthetünk a kápolnában, s mondunk szövegeket, s marad fejünkben a múlt, a Jézus előtti és a Jézus utáni – jézustalan múlt. S csinálhatunk rengeteg jót és szépet, s nem mondunk nemet sem a kezdettől fogva embergyilkos Sátánnak, sem a Mammonnak, csak tesszük azt, amit lehet, s emlegetjük Jézus

nevét. Jézusét, aki tette azt... – amit nem lehet. S elmondta a maga utópiáját, melyet ő jóhírneke nevezett, s mi hagyjuk, hogy az utópia maradjon utópia, s ne is lehessen jóhír belőle. S ami a legszomorúbb, halvány segédfogalmam sincs, hogy mit lehetne tenni ma annak érdekében, hogy még egyszer elkiálthassuk magunkat, hogy nem ez a Krisztus. Lejárt az időm: 88. évemben reményem sincs már rá, hogy kitaláljam. Babits Mihály kínját érzem:

Nem a kenyér a minden, sem a fajták / állati túlekvése, ami most van:

krisztustalan próféták, mondjatok már / legalább annyit, hogy nem ez a Krisztus...

...az eke nem új mag / számára tört utat, hanem kidobta

földünkéből a régít, és elaszunk most...

Ha nem igennek, legalább a nemnek / hangzani kéne; a nem is talizmán,

a nem is lélek, vigyétek a véres / csorda elé, tán meging s hátrahőköl.

Tán nemet vettek és igent arattok. / Kisebzett és fázik a meztelen föld:

siessetek! Hogy új búza borítsa, / mielőtt az esztendő megöregszik.

Több mint nyolcvan éve írta, s az a címe, hogy *Vers, apostolokról*. Azt hiszem, hogy ő – majd egyedül a magyar szellemi életben – értette Jézus atyját, s nem érte be akármiféle jámborsággal. Én sem akarom feladni azt, amit megértettem, s húsvétkor majd azt a Jézust ünneplem, akivel és akinek az Istenével főpapok kitolhatnak, s még sem tolhatnak ki, mert a feltámadás számomra annyit jelent, hogy Jézus és az ő Istene nem adja fel. Mit? Azt az isteni törekvést, hogy az utópia ne maradjon utópia. Azt, hogy megint jóhír legyen azoknak az ajkán, akik az ő nevét emlegetik.

Piarista-köz, 2006. március 21.

Levelet kaptam Melindától. Így hangzik: Kedves Gyurka bácsink! Nagyon örültem a KVT-on elmondottaknak, hogy békés, jó kis helyed van a piaristáknál. Mivel ott nem tudtunk volna már nyugodtan beszélgetni, ezúton szeretném vázolni Vele kapcsolatos terveinket a BNT-ra vonatkozóan. Nem szeretnénk, ha Te prédikálnál a záró misén. Ennek három oka van: 1. úgy véljük, hogy az ott elhangzó gondolataid igen fontosak mindannyiunk számára, ezért jó lenne intenzívebben odafigyelni, reflektálni, beszélgetni róla; 2. a tábor záró miséje a zömében kialvatlan emberekkel, s a rengeteg csetlő-botló gyerekkel abszolút alkalmatlan arra, hogy mégoly nagyszerű, komoly, hosszas prédikációt hallgassunk; 3. így a disznók elé gyöngyöt esete forog fenn. Az idei BNT-on minden reggeli misére egy-egy közösséget szeretnénk felkérni, pénteken egy gyerekközösséget Tádéval bábozva, szombatra egy ifjúságit, vasárnapra egy felnőttet, akik maximum 15 percben, lehetőleg váltott elmélkedőkkel tartanák az igehirdetést. A fentiek fényében az alábbiakra szeretnénk nagy-nagy tisztelettel fel- és megkérni: Legyél a vasárnapi záró szentmise celebránsa. A jelenleg Téged foglalkoztató, egyébként prédikációnak tervezett gondolataidat pedig péntek (vagy esetleg szombat) délután egy előadás keretében mondd el, ahol remélhetőleg az elhangzottakat magvas beszélgetés is követhetné. Ezt videóra is fel tudnánk jobban venni, mint egy esetlegesen szabadtéri misét, s visszahallgatható, továbbadható is lehetne azoknak, akik valami miatt nem tudtak eljönni a BNT-ra. Tény, hogy délután szimultán programok vannak, de úgy gondoltuk, hogy a városnézéssel raknánk egyszerre, mivel a BNT-ra a tartalmi rész miatt jövő emberek nemigen szoktak elmenni várost nézni. Sopronban is elenyésző volt ezek száma (kb. 20-25 fő). Szóval ezt gondoltuk ki Neked! Szeretettel várnánk válaszat, meg a délutáni előadásod tervezett címét (de ez még nem olyan vészesen sürgős). Tisztelettel és szeretettel a szervezők nevében Melinda.

Illendő módon hosszú volt a válaszom: *Kedves Melinda! Minden rendben, az előadás címéről ötölhettek. Szia Gyb.* S erre kaptam egy újabb levelet: *Kedves Gyurka bácsi! Nagyon köszönjük vállalatodat, kíváncsian várjuk a BNT-on, szépen alakul a program. A címet jobb, ha Te adod, hiszen Te tudod, hogy miről szeretnél beszélni. Köszönettel és szeretettel Melindáék.*

Miről is szóljon az az előadás? (Már most márciusban kezdek rágni a ceruzám. Rágom is.) Címe lehetne:

Harmadik nemzedék, tebenned remélek?

Szóljon az ének a jövőnkéről, amelynek múltja is van. Nem biztos, hogy van jövőnk. Jövője biztosan csak az Istennek van. *Elmúlik minden; a dics, a dal, a bér, de megmarad az arany és a vér...* Múltja sok mindenkinek lehet. Nekünk is van. Röviden összefoghatom ezt a 62 esztendő múltat: Meg akartuk menteni az egyházat, s mentés közben rájöttünk, hogy amit menteni akarunk, nem egészen hasonlít arra, amit Jézus akart: az Isten Országára. Egyházunk vezetői pedig megmondták nekünk, hogy nem kérnek belőlünk. A mentők (mi) ezáltal egy kicsit a szélre kerültek annak az egyháznak, amit minden áldozat bevetésével meg akartak menteni. Hasonló szituációban levők talán már rég megalapították volna a maguk új felekezetét. Különös, de közülünk senki sem gondolt rá, hogy ilyet tegyen. Annál inkább gondoltak mást. Mit? Jelen helyzetünket. Ezt pedig úgy rajzolhatnám meg, hogy vannak, akik változatlanul vagyunk, de bőven vannak olyanok is, akik magunkra hagytak bennünket. 1. Angolosan távoztak az egyházból is, a Bokorból is. 2. Csúnyán távoztak az egyházból is, a Bokorból is: teljes erővel bántják mind a kettőt. 3. Csak a Bokorból távoztak, az Egyházra rákaptak: papot találtak maguknak. 4. Csak az egyházból távoztak, a Bokorban megmaradtak. 5. Fél szívvel, de vannak még a Bokorban is, az egyházban is. 6. Egész szívvel vannak az egyházban is, a Bokorban is. 7. S végül olyanok is, akik egész szívvel vannak, de csak a Bokorban.

Mindezzel párhuzamosan az egyház pedig összeszedi magát, s az 50-es megegyezés, a 64-es megállapodás, Lécai 76-os trónralépése, s a '89-es politikai fordulat erejében nem lankadó erővel csinálja, amit mindig is csinált – az összes lehetséges és milliárdos nagyságú források igénybevétele. Magunk pedig forrástalanok vagyunk, mert nem hisszük, hogy milliárdokkal lehet Isten Országát csinálni. Azt hisszük Jézus nyomában, hogy tanítványgyűjtéssel lehet csak Országot csinálni, de nemigen tudunk tanítványt gyűjteni. Saját gyermekeink soraiból is csak ritkásan, inkább csak kivételképpen tudunk. De múltunkat nem akarjuk feledni, s ezért bokornagytabort rendezünk. Csakhogy BNT-ből problematikus, hogy tudunk-e Isten Országát csinálni. Úgy gondolom, hogy azt csak tanítványgyűjtésből és Igy-okból és életközösségből lehet, amelyben ismét Jézus nyomaiban járva, reggeltől estig dolgozhatunk valakikért, akik hasonlítanak azokhoz, akiket Jézus istápolt három éven keresztül tanítványaival együtt.

Nézzünk újból múltunkra! A Bokor első és második nemzedéke elsődlegesen az Isten Országá építésére reggeltől estig kész és ráérő papok energiájából született meg. A harmadik nemzedéknek már nem jutottak papok: maguk szervezték magukat. Viszont semmi kétség, hogy a Bokor csak e harmadik nemzedék munkájából tud folytatódni. S nem látom világosan, hogy tud-e folytatódni. Közhely, hogy azt csak a jövő mutathatja meg.

Felvetnék egy kérdést, melyen gondolkodtam: Kell-e folytatódnunk? Nem töltöttük-e már be küldetésünket? Felfigyelt ránk az egész világ. A katolikus egyház történetében ilyen még nem volt: egy mozgalom, amely megtagadta az embergyilkolást. Egy mozgalom, amely kiváltotta a politikai hatalommal egyezkedő főpapságból az elítélésünket. Ki ne látná, hogy ezek a főpapok, a Vatikánt is beleértve, szemben álltak Jézussal? Ki ne látná, hogy mi meg Jézus oldalán álltunk? Van-e számukra lehetőség ezek után a folytatásra? Ha nem vonulunk be önként zsoldos-katonának, ki veszi azt észre? Adjunk hálát az Istennek, hogy az elmúlt évtizedekben megtehettük, amit megtettünk. Egyedül mi, a Bokor, a közel kétezer esztendő alatt. Nem hagyva ott egyházunkat, mintegy dokumentálva, hogy minden Jézusra hivatkoznak ez a dolga. Az, amit mi megtettünk. Nem vagyunk szekta. Elhatárolhatják magukat tőlünk főpapjaink, mint ahogy Jézus követőit kizárták maguk közül a zsidó főpapok, s ezzel létrejött, s nagyobbára talán zsidókból, a keresztény egyház. Bennünket nem zártak ki, mi bent vagyunk. Hiába néznek ránk gyanúval, hiába nem fogadnak el minket katolikus

lelkiségi mozgalomnak, mindegyik főpap tudja, ha olvassa az evangéliumokat, hogy egyedül mi voltunk hűségesekek, és halál és börtön árán voltunk azok. És főpapjainkat rábírta az ateista államhatalom, hogy ítéljenek el bennünket ezért a hűségünkért Jézushoz. Történelmet csináltunk.

Rengeteg minden kellett hozzá. Egy kisfiúnak '24 májusában megtér a papája, s a kisfiú '26 szeptemberében első áldozó lesz, s '28 szeptemberében beíratják a pesti piaristákhoz, s '36 szeptemberében magára ölti a piarista reverendát. A népi írók segítségével úgy-ahogy felülemelkedik a nacionalizmuson, s '45 februárjában találkozik a Szentszék követével, s az elmondja neki, hogy kisközösséget kell csinálni. Csinál, s közben mélyet szív az evangéliumokból. Felfedezi a maga s a tíz évvel fiatalabbak számára, hogy szeretet az Isten, s ez az Isten azt kívánja, hogy szeressük ellenségeinket. S börtönbe kerül ezért a felfedezésért. És kikerül a börtönből öszülő fejjel, és még mindig nem történik semmi, csak annyi, hogy dolgozik a jászberényi úti ócskavas telepen. A Vatikán pedig megegyezik azzal a hatalommal, amely őt és közösségeit el akarja tiporni. S e megegyezés hatására megírja a KIO-t, s még mindig nem történik semmi, csak annyi, hogy mire megírja azt, újra élednek a kisközösségek. S eltelik tíz esztendő, míg egy nálánál 15 évvel fiatalabb ember, négy gyerek apja, megnyit egy hosszú sort azzal a tétével, hogy visszaadja katonakönyvét. A Vatikánnal megegyező pártállam bebörtönzi ezeket a visszaadókat, s a felbujtók vezérétől püspökeink megvonják a nyilvános papi szolgálat lehetőségét, majd 15 évvel később ezt az intézkedést visszavonják úgy, hogy nincs sok köszönet benne. Maradunk megbélyegzettek, rossz katolikusok, egyházbírálok stb. Közben pedig eltelik nyolcvan esztendő a kisfiú papájának megtérésétől, s az egész magyar egyház s a tájékozottabbak közül a világegyház is tudomásul veheti, hogy ez történt magyar honban.

Biztos, hogy sok jelentős dolog történt még a kereszténységben ez idő alatt. Példaként említtem a Bruderhofot, meg Taizét, s a katolikus egyházon belül Teréz anyát. Nincsen történeti távlat, mely lehetővé tenné a biztos mérlegelést. Lehet, hogy tévedek, amikor ezek magasába akarom emelni a Bokor mozgalmat. De vége. Sluszpász, nincs tovább. Ez a hattyú elment, s ki tudja mikor jön a következő, a következő történelmi szituáció, amelyben újra lehet valamit csinálni. Addig meg őrizni kell a szent Veszta-tűzet, ahogy Arany János őrizte a Szépirodalmi Figyelő és a Koszorú szerkesztőjeként, bár nem született Petőfi nagyságrendű költő, s mire Arany meghal, még csak játszik a porban Érmindszenten egy kisfiú, aki majd méltó folytatója lehet Petőfinek.

Ami történt, azt én ki nem találtam volna. Mi történt? Kis hazát és keveseket öleltem...

Korábban nagyhaza kellett nekem és sokak. De a helyzet, a sors, az Isten ezt adta, s megtaláltam magam benne. Ugyanígy nem lehet előre megkonstruálni a következő helyzetet, amikor ismét lehetőség lesz valami emlékezeteset csinálni. Golgotára méltót, Ferenc szerelméhez illőt. Ezt a Bokortábort is olyannak tekintem, hogy őrizzük a szent Veszta-tűzet. A történelmi kiugrás lehetőségét majd az Isten adja nekünk. Ha őrizzük a szent Veszta-tűzet. Hogyan kell őrizni? Gyors válasz a kérdésre: *Egyházunkon belül. Imádkozva. Barátkozva egymással. Tanulással. Fegyelemmel.* Ez az a talaj, amelyből Isten majd elhív valakit abban az órában, amelyben lehet valamit csinálni.

A nagytábor létrejöttének hetedik éve azt mutatja, hogy most ezt a nagytábort lehet csinálni. Valakik csinálják is teljes lélekkel. Amikor fogyni kezd iránta a lelkesedés, össze kell majd dugni a fejünket. És alighanem már ma is össze kell hajolnia négy-öt magyarnak. Ezt az összehajolást akarom előadásommal szolgálni. Meg kell teremteni azt az alapszituációt, amelyikben történhetik valami.

A Keresztelő elővette Izaiást, Jézus elment a Keresztelőhöz, majd szombatonként a zsinagógákban hirdette Isten Országának evangéliumát, azaz belekapcsolódott népének vallási hagyományaiba. Ferenc elkezdte építeni városa környékének egy romos templomát. S magam piarista reverendában elkezdtem gyűjteni a debreceni Piariba és Svetitsbe járó katolikus fiúkat

és lányokat. Jézusnak nem a gyökere volt zsidó, hanem zsidó volt. Ferencnek nem a gyökere volt katolikus, hanem katolikus volt. Magamnak sem a gyökerem volt katolikus, hanem katolikus voltam. Jézust is fogadták a zsinagógákban, Ferencet még a pápa is fogadta, engem meg szeretetével átölelt Pintér Laci bácsi, a nagyváradi püspök debreceni helynöke, Sík Sándor a piaristáknál, meg Endrey Mihály, az Actio Catholica püspöke. Ma többek között azért sem tudunk múltunkhoz méltót csinálni, mert nincs körünkben egyetlenegy 30 év körüli pap, akiben valamelyik főpásztor a jövő ígétét láthatná. De emberanyag ahhoz, hogy valamit csináljunk, mindig van. Azért van, mert Isten a maga képére és hasonlatosságára teremtett minket. Debrecenben is volt hatvan éve egy sereg – a '20-as és '30-as években született fiatal. Ma is van egy sereg '80 után született fiatal. Hol? Bármelyik városunkban, bármelyik egyházközségünkben. Csak olyan nincs, aki leszólítani tudná őket Jézus hatékony szövegével: Én emberhalásszá teszek titeket.

Kellene valaki, aki úgy menne el papnak, hogy elmenése előtt vagy később mélyet szívna az evangéliumokból. Kellene egy tizenéves, aki mélyet szívna a KIO-ból, aztán elmenne papnak. Olyan könyv a KIO, amelyben semmi sincs, ami sértené a katolikus hitet – állapította meg a vatikáni Klérus kongregáció. A sült galambra nem szabad várunk. Mi ez a sült galamb? A sült galamb olyan egyház, ami nincs: nem nevezik ki, hanem választják a püspököt meg a plébánost, a papok nőülhetnek, a nőket pappá szentelik – ez a sült galamb. Csak az olyan-amilyen egyház van. A tanítvány pedig aligha fog Mestert csinálni. Azaz a harmadik nemzedéknek nem sikerült még Bokor-hitre téríteni egyetlen fiatal papot sem, aki hat éven keresztül bizony nem a KIO-t tanulta a szemináriumban.

Mindezekkel egy kérdést akarok megfogalmazni: *Meg tudunk-e élni a katolikus egyházban akkor, ha kiöregednek, ha elfogynak papjaink?* Azt, hogy egyházunkban kell-e élnünk, azt nem is teszem kérdésbe. A Bokorban senki sem teszi kérdésbe: senki sem akar átiratkozni más felekezetbe, senki sem akar újat gründolni. Ezért nagyon büszke vagyok a Bokorra. Megharagszom a papra, csinálók új vallást – ez a primitív gondolkodás – idegen tőlünk. Idegen, bár előttünk már sokan megcsinálták.

A sültgalamb-várásnak van egy másik változata is: Majd jön valami katasztrófa, s a katasztrófajövés következtében papok és nem-papok újra fogékonyak lesznek Jézus tanítására, s újból hozzáfognak az Isten országát akaró közösségek építéséhez. Lehet, hogy jön és lehet, hogy újra fogékonyak lesznek, akikre ráköszönt a katasztrófa. Lehetséges, de megállapítom, hogy Jézus semmiféle katasztrófát nem észlelt. Az a nap, amelyen megindult a Jordán, a pusztá felé olyan volt, mint az előző. Katasztrófamentes. Katasztrófa nélkül is úgy gondolta, hogy betelt az idő, hogy nem kell várnia tovább, s gyűjtheti a Tizenkettőt. Azaz a feladat nem odázható el ezen a címen sem. És azon a címen sem, hogy kiöregednek papjaink. Jézus számára a zászlóbontás nem volt katasztrófától, paphiánytól függő ügy.

Jézust követni akaró katolikusok vagyunk. És Jézus nem volt pap. És Ferenc éppen ennek a tudatában nem volt hajlandó pappá szenteltetni önmagát. Ő is, miként Jézus is laikus mozgalmat csinált, aki bizony nem tizenkét bíboros-jelölttel sétált Galilea poros útjain. S a Bokor is laikus mozgalom, semmiféle privilégiuma sincs benne annak, akit az egyház pappá szentel. Andi, Teri és más – Uram bocsá' –, *nők* csoportjaiban növekedtek a Bokorban náluk egy nemzedékkel fiatalabb papok. Hogyan lehet a katolikus egyházban élnie, nőnie egy laikus mozgalmaknak? Ferenc laikus mozgalmát elismerte IV. Ince pápa. Van tehát történeti példa rá, hogy ez lehetséges. Az egyházmegye püspök jóváhagyásával kell létrehozni valamit. Mit? Egy olyan közösséget, amely beleillik az egyházjog elképzeléseibe. A közösségnek kell valami Jézusra emlékeztetőt csinálnia. Nem havonként vagy hetenként egyszer esti két órában, hanem életállapotszerűen. S itt vagyunk megint az életközösség problémájánál, amely hatékonyabban tudná őrizni a ama szent Veszta-tűzet. Akarunk és tudunk-e ilyet csinálni? Ezt tudom csak kérdezni, s most már lassan 17 éve egyfolytában. Alighanem halálomig.

Kedves olvasóim! Azért írtam le a fentieket, hogy gondolkodjatok el: ezt kell elmondanom a BNT-ban? Van odáig még négy hónap. Ha tudtok mondani valamit erről a szövegről, magatokban ne tartsátok, nyomjátok meg a masinátok: bulanyi@freemail.hu. Közös erőfeszítéssel biztosan többre megyünk.

Piarista köz, 2006. március 24.

Ismét Adyiligeti vasárnap, s ma inkább újakat mondanék mint a régieket. Már csak két hét, s itt a húsvét, s a mai három szöveg a bőség zavarát hozza számomra. Mindegyikről mondanék valamit.

A másodikkal kezdem, a Zsidólevéllel (5,7-9). Nem ismerjük a szerzőjét. Egyes szentírás-tudósok – meg még magam is – Apollóra gondolnak. Arra az Alexandriából Korintusba jött zsidókeresztényre, akinek nevét tízszer is megtaláljuk az Újszövetségben, de a Zsidólevél nem árulja el, hogy ő volna a szerző. S mit mond ez a szerző? Mindent, amit az Ószövetségből és Páltól tanulhatott, és aki alighanem semmit sem tanult Jézustól, akinek – úgy látszik – egyetlen tanítványával sem találkozott. Elmondja, hogy Jézus meghallgatást nyert istenfélelméért; Jézus azonban nem fél Istentől, mert apukájának szólítja őt. Elmondja még, hogy szenvedéseiből Jézus engedelmességet tanult; Jézus pedig ezt az engedelmesség szót sohasem használta, mert ha egy szerelmes asszony odabújik férjéhez, akkor nem engedelmeskedik. Jézus pedig szerelmes Fia volt Atyjának, aki pedig szerelmes Atyja volt neki, és ilyen kapcsolatban nincs helye a félelemnek. S végül elmondja, hogy üdvösséget szerzett Jézus azoknak, akik engedelmeskednek neki; Jézus pedig Völegényként jött közénk, és sohasem mondta, hogy engedelmeskedjünk neki, csak azt, hogy alakítsuk Hozzá gondolkodásunkat, s akkor szívünkben hajolunk majd felé és az Ő Istene felé, akiket-akit értünk, akarunk és követünk – a magunk legbelső meggyőződésével. Ennyi elég is erről.

Következzék most Jeremiás (31, 31-34). Nem kevesebbet mond, mint hogy Isten meggondolta magát. Meg, mert korábban olyan szövetséget kötött Izraellel, amelyet Izrael megszegett. Most odamegy a Jóisten a maga szövetségpolcához, s levesz arról egy jobb fajtájú szövetséget. Ezt: *törvényemet a belsejükhöz helyezem, szívükbe írom be. Én Istenük leszek, ők pedig népem lesznek* Akkor nem tanítja többé az egyik ember a másikat, mert mindenki ismerni fog engem, megbocsátom bűneiket, és nem gondolok többé vétkeikre. Csakhogy nincs Istennek szövetségpolca. Nincsen korábbi, kevésbé jó, és újabb, a réginél jobb szövetsége. Mindig megbocsátja bűneinket, és nem tud olyan szövetséget kötni velünk, amelyet mi ne tudnánk megszegni, mert szabadnak teremtett minket, s ezért nincs Istennek és nem is lehet olyan szövetsége, amelyet szabadságunkkal meg ne tudnánk szegni. Jeremiás arról álmodozik nagy buzgalmában, ami lehetséges ugyan, de sikere nem az Istenen, nem az általa adott szövetségen, hanem rajtunk fordul. E jeremiási jobbik fajta szövetség idején küldték a szövetséggel megajándékozottak keresztre Jézust.

S ezután már jöhet is a harmadik olvasmány, melyben már Jézus beszél. Ez már helytálló szöveg lesz. Folytatása annak, amit Fülöp Cezáreájában kezdett mondani a maga sorsáról. De most úgy kerekíti, hogy Péternek nem kell mondania, hogy légy már magaddal szemben kíméletes, s Jézusnak nem kell lesátározni szegényt érte. A maga megdicsőüléséről beszél most, és mond egy gyönyörű hasonlatot: *Ha búzaszem nem esik a földbe, és nem hal meg, egymaga marad, de ha meghal, sokszoros termést hoz.* Nem beszél Jézus arról, hogy kit is példáz ez a búzaszem. Csak a jól ismert szöveget mondja: *aki szereti életét, elveszíti; aki pedig gyűlöli életét e világon, örök életre őrizi meg azt.* Hogy ki az, aki gyűlöli életét e világon, megint árnyékban marad. Ezek után elkezd beszélni a tanítványairól. Felszólítja őket s sorsazonosságra, hogy áruljanak egy gyékényen vele: *Ha valaki nekem szolgál, engem kövessen. Ahol én vagyok, ott lesz a szolgálom is.* S nemcsak Jézus fog akkor megdicsőülni. A vele sorsazonosságot vállaló tanítványok is: *Ha valaki nekem szolgál, azt megbecsüli az Atya.*

Tanult Jézus Fülöp Cezaréája óta. Tudja, hogy hogyan kell mondani, hogy Péter vagy akármelyik a Tizenkettő közül, ki ne boruljon.

De mire idáig ér e leányékolt mondanivalóval, kiborul ő maga. Ki, mert Cezárea óta eltelt egy egész esztendő. Ez már a harmadik tavasz, melyet tanítványaival tölt, s nincsen negyedik tavasza. Közvetlen közelébe kerül annak, amiről Cezaréában beszélt, *mert eljött az óra, amikor megdicsőül az Emberfia*. De micsoda megdicsőülés lesz ez? A Földbe eső búzamagé, az elhalóé, az életét gyűlölőé, aki az elhalás helyén lesz, és a szolgálai is vele lesznek ugyan az elhalás helyén majd egyszer, de nem most, és ezért a nagy mindenségben őt egyesegyedül csak az Atya fogja megbecsülni, mint szerelmetes Fiát. S amikor ezt végig gondolja, mert végig kellett gondolnia, míg kitalálta ezt a leányékolt tartalmú szöveget, akkorra kiborul... Mert hát mégis csak egy harmincas éve első felében járó fiatal férfiről van szó, aki tud már a Cezaréában tudottakon felüli részleteket is, és elképzelheti a letartóztatást, a főpap rendelte pofozást, a töviskoronát, meg az összes többi, és nem tudja nem mondani: *Most megrendült az én lelkem, és mit is mondjak?*

A János-evangélium szövege 70 évvel az események után készül. Bárki gondolhatja, hogy János, a szeretett tanítvány nem emlékezik már arra, hogy mit mondott Jézus akkoriban. Magam élek mégis a gyanúperrel, hogy jól emlékezett legalább is arra, amit leírt. Lehet 70 esztendő után is emlékezni. Biztos vagyok abban, hogy amiket a múlt esztendőben leírtam gyermekkoromról, gimnazista éveimről, azoknak egyetlen mondat sem kitaláció, 70 esztendővel korábban sem tudtam volna másképpen elmondani. Mindezt csak azért mondom, hogy nem minden alap nélküli azt gondolni, hogy János azt rögzíti, ami ténylegesen elhangzott Jeruzsálemben akkor, amikor néhány messzi földről érkezett ember szólt Fülöpnek, hogy látni szeretnék Jézust; Jézus pedig mondta nekik azt, amit hallottatok.

Valaki járt az elmúlt napokban nálam. Jó barátom, s leültetett a vádlottak padjára. Azt mondta, hogy nekem nincsen istenmegtapasztalásom. Igazat adtam neki. Én még nem láttam Istent, és nem hallottam szavát. S nincs is reményem, hogy hátralevő napjaimban látni vagy hallani fogom őt. S minden reménységem abban áll, hogy halálom óráján találkozni fogok vele. A köztünk járt Jézus sem látta az Atyát, csak hallotta belülről, és a színeváltozáskor kívülről is. Azt, hogy ő az Atyának szeretett fia, s a mai evangéliumban azt, hogy megdicsőíti majd őt. De a Getszemániban az Atya néma maradt. Csak Jézus alkudozik vele, kérve őt, hogy mentse meg az elkövetkező óráktól. S a kereszten is néma maradt, s Jézus fel is panaszkolt neki: *Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?*

Isten csak a lelkiismeretem keresztül trafikál velem. Nekem még álmomban sem jelent meg sohasem az Isten. S nem is tudom, hogy Isten léteik-e. Nem. Még ezt sem. csak hiszem. S meg sem tapasztaltam? De azért valahogyan igen és többször is. Legelőször '36-ban a noviciátusban, amikor megadtam neki s a szilencium-fegyelemnek magam, s cserébe teljesen betöltött. Úgy, hogy azt éreztem. Dehogyan akarok én beszélni, soha többet ki nem nyitom számat, mert minnek, hiszen ő megvan nekem!? Meg még háromszor is megtapasztaltam életemben, amikor sírtam néma zokogással. Először '52-ben az ávón, amikor egy órán keresztül folyt a könnyem, elfogadtam kilátástalan sorsomat, s nyomában betöltött a béke. Majd '76-ban a Rádió 6-os stúdiójában, amikor Maresz vezényelte Bárdos Lajos kórus művét, melynek címe: *Az nem lehet*. Ekkor megadtam magam a rám következő egyházi üldözésnek. S még egyszer, pár éve Dombi Feri inárcsi rekviemjét végigsírtam. Akkor nem tudom, hogy minek adtam meg magamat. Talán annak, hogy én sohasem leszek egészen rehabilitálva egyházamtól, nekem már halálomig csak a kisközösség marad meg Adyliget. Lehet. Nem tudom. De én ezeket a sírásokat és megtapasztalt békéket Istentől érkezett ajándékoknak éreztem. Azok voltak-e, nem tudom. Mindezekkel csak azt akarom mondani, hogy én soha sem hallom az Isten hangját, eligazítását. Amit mondok róla, mindazt magam gondolom, s számomra teljes képtelenség volna azt mondani, hogy *Halld, Magyarország! Ezt üzeni Néked az Úr* – annak mintájára, amit megtett minden izraeli nagy és ki próféta. *Halljad Izrael, ezt*

mondja Néked a Seregek ura! Részükről is stílusfordulatnak gondolom, mert az így bevezetett szövegrészekben sem mondtak semmi olyat, mint azokban a fejezetekben, amiket nem így vezettek be, s csak a maguk nevében mondták, amit mondtak.

S Jézus a kiborulás, az elnémulás után mond egy lélektanilag számomra képtelennek tetsző mondatot. Ezt: *De hiszen ezért az óráért jöttem. Most történik a világ elítélése. Most vettetik kívülre evilág fejedelme. S én, ha felemeltetem a földről, mindeneket magamhoz vonzok.*

Megpróbálom ezeket a mondatokat úgy értelmezni, hogy az ezeket mondó Jézus harmóniában maradjon azokkal, amiket három éven keresztül tanított, s amiket a Getszemániban és a kereszten sem fog megtagadni. Azért nehéz a dolgom, mert minden fordítva történik. Nem úgy, ahogy Jézus mondja.

Vitázom előbb Jézussal. Drága Jézusom, Te nem ezért az óráért jöttél. Azért jöttél, hogy az egész világ elfogadja a jóhírt, hogy szeressünk minden embert, és százannyi testvérünk legyen, hogy megvalósuljon az Isten országa. Ezért jöttél, és nem azért, ami most következik majd reád. Drága Jézusom, nem a világot éri most az ítélet, hanem a világ fog elítélni Téged: a főpap, a helytartó, a király. Nem evilág fejedelmét hajítják most kívülre, hanem a Te kívülre hajításod fog következni, időponttal is szolgálhatok: délután három órakor, pénteken. Ne áltasd magad! Nem fogsz mindenkit magadhoz vonzani felemeltetésed után. Akár egy méterre emelnek a Föld felé, akár többel, mert lelked repül majd Atyád elébe a mennybe – minden ugyanúgy fog maradni, ahogyan volt előtted. A történelem nem változik. Győz és kifoszt az erősebb, a legyőzött pedig akasztófára vagy börtönbe kerül, mert aki elveszti a háborút, az a háborús bűnös, aki pedig sikeresebbnek bizonyult a tömeggyilkolásban, az a sugaras hős, s az köszöni meg Istennek, hogy segítette őt a világot pusztító s rengeteg embert meggyilkoló munkában. Így lesz továbbra is. Így folytatódik az istenkáromlás is. A zsoltároké, amelyek magasztalják az Istent a zsidók harci győzelmeiért, melyek a Seregek Ura jóindulatának köszönhetők. Semmi sem fog változni.

Ha én mindezeket elmondom Jézusnak, akkor következhetik az én lesátározásom, miként Péteré Fülöp Cezáreájában. Miért leszek, ha leszek, lesátározva? Azért, mert nem az Isten gondolatait gondolom, hanem csak emberekét, s a jelen esetben a magamét? Nem tudom, és nem tudom, és nem tudom.

Csak azt tudom, hogy tudok valami választ adni a fenti Drágajézusom-kezdetű szövegemre. Én mondom a választ, s ez talán Jézus válasza is lesz szavaimra. Ez pedig így hangzik: Nem úgy verik a cigányt, ahogy gondolja az, aki ki meri bontani Isten zászlaját. Szegény ember vízzel főz, s ha belemászik egy vállalkozásba, az események hatására alább kell adnia. Lehet, hogy felfedezed a szavaimban ezt az alábbadást. Nincs igazad, hogy nem történt semmi. Hogy minden marad úgy, ahogy volt. Mert valami mégiscsak történt. Mindazt, amit elmondtam három éven keresztül, elmondtam. Valakik majd le fogják jegyezni. Megtörtént a nagy irritáció, s ezt az irritációt nem lehet letagadni, nem lehet elfeledni, nem lehet megneemtörténtté tenni. Nem! Soha már.

Ha évezredek próbálják majd kimagyarázni, meghamisítani, behelyettesíteni, akkor is le van írva, amit mondok, s bármikor újra felfedezhető. Ha ezer évet is kell várni a felfedezésére. Ha ezer esztendőre is feledésbe merül. Akkor is. Annak következtében, hogy végleg és elfeledhetetlenül le van írva, amit mondok, s az van leírva, amit szívünk igaznak igazol. Igaz, amit mondtam a diaszporából jötteknek azon a jeruzsálemi napon, hogy ítélet van most a világon. Az ítélet rajta – ez azonos az én elítélésemmel. Elítélnek, bár semmi rosszat nem tettem, ellenkezőleg csak azt mondtam el, amiről minden ember tudja a szíve mélyén, hogy igaz. Elítélnek, de ezzel az elítéléssel együtt képtelen erejű ítéletet mondanak a világról is.

Van Tóth Árpádnak egy verse. Az a címe, amit Arany már használt előtte: *Tetemrehívás*. Nem Kund Abigélé, hanem az emberiségé. '46-ban elszavaltattam ezt a verset Debrecenben a Csokonai színházban. Fekete körfüggöny előtt állt egy hatalmas kereszt két pallóból, s fehérre

meszelve. S Grünfeld Viki nevű piarista diák szavalta el. Fekete papi köpenyemben, s csak egy gombfénnyel volt megvilágítva alakja. Olyan hatással szavalta, hogy egy buzgó párttag, aki rendőrségi megfigyelőként volt a színházban, azt morogta maga elé, hogyha még egyszer elszavalja, belé lő. Mi volt a versben, mely annyira felizgatta a rendőrt? Egy állítás. Ez: *Valaki megölte az Istent*. S most halljuk a költeményt!

Olykor a bíbor alkonyatban / Elnehezedik a szívem –
Felnézek a nagy, csuda égre / És látást látok, úgy hiszem.
Boldogtalan fantáziámnak / Úgy rémlik, – a felhők felett
Azért a csönd: meghalt az Isten / És ravatalra tétetett.
Fejénél roppant aranylángok, / Antares s Orion ragyog,
Körüle térdre rogyva sírnak / Az árván maradt angyalok.
Valaki megölte az Istent, / És fekszik némán és hanyatt,
S reszketve a gazdátlan űrnek / Lakói hozzá bolyganak.
Jönnek a sárga Hold-lakók és / A Mars bölcs óriásai,
Saturnus-népek hat szívükkel / S Vénusz szírom-leányai.
És olykor egy-egy emberlélek, / A gennyes Földnek hírnöke
Jön és láttára szerterezzen / A gyászolók kövült köre.
Ilyenkor egy nagy csöpp isten-vér / Az alvadt sebből fölfakad,
Legördül lassan s átzuhogja / A végtelen világokat.
Egy nagy csöpp bús, meleg isten-vér – / S a földön bíbor alkonyat
Gyúl tőle a sötét hegyek közt – / S én fölemelem arcomat,
S úgy érzem, e fájó arcnak / Nem lehet többé mosolya,
Mert ember vagyok én is, én is, / Az Isten véres gyilkosa...

Magunkra vesszük-e? Vállaljuk-e a Tetemrehívást? Van egy elmélkedésem: *A keresztútjárás öt módja*: az elmélkedés megkérdezi, hogy én mit csináltam volna ott a hegyen? S bizony nehéz lenne arra az eredményre jutni, hogy én – szemben az akkori világ hatalmasságaival – megvallottam volna, hogy én is a tanítványa vagyok. Péternek sem sikerült, Júdásnak sem sikerült, a szétszaladó tíz tanítványnak sem sikerült. Ember vagyok én is, az Isten véres gyilkosa? Az vagyok? Merünk-e válaszolni kérdéseimre? Amen.

83. HÚSVÉT UTÁNI NAPLÓ

2006. április

Piarista köz, 2006. március 30.

Így imádkozzuk közösségben, s ha hangosan, akkor talán egyénileg is az Üdvözlégyet:

Üdvöz légy, / Mária

Malasztal / teljes

Az Úr van / Teveled

Áldott vagy te az / Asszonyok között

És áldott a te / méhednek gyümölcse,

Jézus!

Tegnap este is imádkoztuk szentségimádás előtt az Úrangyalát, s kórusból kirítt egyik kispapunk hangsúlyozása: És áldott a / te méhednek... A **te** szóra tette a hangsúlyt.

Tökéletesen igaza van kispapunknak: az én méhem, a te méhed, az ő méhe, a mi méhünk, a ti méhetek, az ő méhük. Aki tud magyarul, csak így hangsúlyozhat. Nincs kivétel? De van. Ellentétezés estén: Én nem a te méhedről, hanem az én vesémről akarok beszélni. Csakhogy az Üdvözlégyben nincs szó ellentételezésről! Ennek következtében helytelen hangsúlyozást hallunk minden templomban, minden közösen mondott hangos imádkozáskor, amikor halljuk, hogy Áldott a te / méhednek...

Fogjuk hallani továbbra is – annak ellenére, hogy kispapunknak igaza van. Miért nem javítjuk ki magunkat? Hát csak azért, mert van nyelvünkben hangsúly is: van a szavaknak is hangsúlyuk, meg a szólamoknak is. Mi az a szólam? Beszédünknek az az egysége, amelyet egy levegőkifújással, szünetet tartás nélkül ejtünk ki. A beszéd sebességén fordul, hogy mekkorák ezek a szólamok. A nyugodt Úrangyala-imádkozás során nagyon rövidek. Az Üdvözlégy kórusban felmondott szövegében ez a jel mutatja a szólamhatárokat: „/”: Üdvöz légy Mária, / Malasztal teljes...

1854 óta tudjuk Arany Jánostól, hogy van magyar nemzeti versidom is. Ez pedig a szólamokra épül:

Száll a madár / Ágról-ágra,

Száll az ének / Szájról-szájra.

Ha magyarok elkezdenek egy szöveget kórusban mondani, előbb-utóbb szólamokba fogják azt rendezni. A szólamok szeretnek egyforma hosszúak lenni, s bennük a hangsúly szeret az első szótagra kerülni. Ilyesformán alakulhatott ki Üdvözlégyet mondásunknak ez a helytelen hangsúlya is.

Aranynak van egy verse, melyben rossz helyen van a nyolcas sor felezése:

Ritka vendég / Rácországbán

Zsigmond a ki / rály a császár.

Ha gyerekekkel a tanító naponként mondatná kórusban, biztosan ez jönne ki belőle:

Ritka vendég / Rácországbán

Zsigmond a ki / rály, a császár.

Talán megbocsáthatja tehát a hívő magyar nép magának a *méhednek* ezt a rossz hangsúlyozását is. Meg, mert van magyar nemzeti versidom, szólam meg szólamhangsúly... és tudunk még magyarul is.

Más. – *Nem vagyok méltó, / hogy hajlékomba jöjj, / hanem csak egy szóval mondd, / s meggyógyul az én lelkem.* Van, aki így mondja: *Csak egy szóval mondd* – ez esetben az *egy* számjelző; más pedig így: *Csak egy szóval mondd* – ez esetben pedig az *egy* határozatlan névelő s ezért hangsúlytalan. Melyik a helyes? Azt hiszem, hogy az egyik sem. Rossz a

fordítás. A kafarnaumi százados nem akarja Jézust fárasztani: elég ha ott helyben, a hajlékon kívül, szavával kijelenti, hogy meg akarja gyógyítani szolgáját. A görög eredetiben csak ennyi áll: *alla monon eipe logo*, azaz elég, ha szóval mondod és meggyógyul az én gyermekem. (Nincsen – **egy**; se számnév, se határozatlan névelő.) A helyes liturgikus szöveg ez lenne: ***Uram, nem vagyok méltó, hogy hajlékomba jöjj; elég, ha mondod szóval, s meggyógyul a lelkem.*** Az eredeti szövegben nincsen számjelző és nincs határozatlan névelő sem, s így nem is kerülhet semmiféle hangsúly az *egy*-re sem, amely nincs is az eredeti görög szövegben, s nincs szükség rá a magyarra fordításban sem.

Piarista köz, 2006. március 31.

Mentem reggel félhét előtt a szokásos reggeli áhítatra, de nem jött senki. Egy darabig vártam, aztán beöltöztem misére, és végre misézhettem – Városmajor utcai módra. Csak Terike hiányzott, de ez sem zavart: elmélkedtem hangosan a napi evangéliumról, s mondtam a miseszöveget úgy, ahogy szoktam: az él és uralkodik helyett: *él és szolgálva szeret*. Aztán mentem az ebédlőbe, ott sem volt senki, de a táblára fel volt firkantva, hogy kirándulni mentek a kispapok. S a nagypapok? Azok se voltak sehol. Lementem a szobámba, s bütyköltem a számítógépen dolgaimat, megállapodtam telefonon Kaszap Mártival, hogy holnap fordulunk egyet Budaváriba s Ótafára, s elküldtem a Mérlegnek legújabb szösszenetemet. Szóval dolgoztam az áprilisi Napló és Koinónia és Tájéék számára. Terit is felhívtam, felolvastam neki, hogy mit akarok meghirdetni a Tájéékban, Hang-újságban Budaváriról, s hogy nyilatkozzanak a Kovács lányok, a Pótkávé előtti vagy utáni héten akarnak-e Budaváriban nyaralni. Félegy felé elálmosodtam, s gondoltam, lemegyek a patikába kiváltani valamit, amit tegnap az itteni háziorvos felírt. Óriási sokadalommal találkoztam: lovas huszárok mentek a Piarista közön át, gondolom, a Petőfi szoborhoz. A patika meg zárva volt. Egyre mentem ebédelni, de a marosvásárhelyi menyecske mondta, hogy alighanem magamban ebédelek. Úgy is lett. Végeztem vele hamar, s mentem a szobámba hajcsizni. Egy jó órát aludtam. Utána mentem a teakonyhánkba, s ittam egy jó kávét nem tejporral, hanem tejjel. És sehogy se éreztem magam. Se sakk, se bridzs. *Hát élet ez tanár úr?* – mondta a borbély Vácott '36-ban a magiszter úrnak, akit csábított valami programra, s a magiszter úr elmondta, hogy a napirend nem teszi ezt nekünk lehetővé. Én meg felhívtam Ildit, megkérdezni tőle, hogy él-e még. Azt mondta, hogy él és tévézik. Akkor meglátogatnálak. Negyed négyre ott voltam nála. Ötig beszélgettünk sok mindenről, de főleg arról, hogy van-e még valami szerepe a Bokornak ebben a félig isten félig állat emberi világban, s mielőtt elmentem volna, megkérdeztem, hogy van-e valami jó ollója, mert nem tudom eltávolítania lábamon a gombától megvastagodott hüvelyk-körmöket: S volt neki erős orvosi csipesze. Hazaérve megszabadultam szerszáma segítségével azoktól a körmöktől, amik nyomták a cipőm, illetőleg a körmök a cipőt, de mindenképpen én éreztem ezt a nyomást, a körmöm meg a cipőm nem. S hallj csodát. Mikorra kész lettem ezzel a művelettel, s nem nyomta többé a körmöm a cipőt, a cipőm a körmöm, mindjárt jobb lett a világnézetem, s kevésbé éreztem elanyátlanodva magam. Hát ez is teológia. Ha istenélményt akarsz, tedd rendbe a lábkörmeidet, mert ha pedikűr-problémáid vannak, az Isten elkerül. El bizony, mert csak a lábad fájására fogsz gondolni. Úgy ám!

Piarista-köz, 2006. április 1.

Hogyan kell Isten Országát csinálni? Ezt próbálom, mióta tudom, hogy azt kell csinálni. Jézus is azt próbálta, el is jutott a Golgotára s onnan a feltámadásra s a mennybemenetelre. Így kell? Bizonyára.

Szerdán délelőtt bent voltam a László-kórházban Ildinél. Ültem ágya mellett vagy másfél órát. Próbáltunk eszmét cserélni, nem igen ment. Aztán elkezdtem neki dúdolni: *A keresztfához megyek...* Lehunyta szemét. Fél órát énekeltem neki hasonlókat, aztán

népdalokat, balladákat s még is azt is, hogy *Csicsijja, bubúja és csillagom... Ha napod süllyed az ég peremén, Te fogod le majd az én szemeim...* Ezen mosolygott egyet, aztán álomba merült. Bumbi, az öccse állandóan mellette van. Kérdésekre elmondta, hogy az orvosok szerint a rák már az agysejteket is elérte, s szerintük...

Elindultam hazafelé, s a kijárat előtt elkapott Lévai Zsuzsi. A legkisebb gyerekével, egy két évessel, van bent ő is a kórházban. Elkapta a kicsit valami vírus, s azért van bent a gyerek, hogy ki ne száradjon. Nagyon rég nem találkoztam vele. Húsz éve ott lakott az Attila úton Márcziék és Véghék után, velünk... Tele volt szeretettel...

Este meg felhívtam Terikét, s elmondtam neki kórházi látogatásomat, s megdöbbenésemre azt válaszolta, hogy Ildinek akkor már jó... Hát ez lesz az Isten Országát építeni akarásból. Ildi 60. évében, Teri 78. évében, s magam a 88. évemben vagyok, s délutánra várom a Mag II. nevű közösségemet, s már van, aki közölte, hogy nem jön, pedig tudnia kell, hogy azért élek, hogy a közösségeim jöjjenek, és beszéljünk arról, hogy hogyan kell Isten Országát csinálni. Hát így: Elhalnak a 60, s előbb-utóbb még a 78 és 88 évesek is.. Nem olyan káprázatosan, nem olyan borzalmasan, mint az, aki kétezer éve előttünk járt, de azért éppen elég kínlódással, másfelől az örök élet reményével.

Tegnap este félkilencor közösségi találkozó volt itt a rendházban. Minden héten van. Ilyesmiről hatvan-hetven éve nem is álmodtunk meg. S mit csináltunk? Kötetlenül beszélgetett egymással tíz ember. Miről? Hát a nagyheti lelkigyakorlatokról Pécsen, a ménesi borvidékről, a választások esélyeiről, s arról, hogy miként kerültem Budaváriba, s mit csinálók ott. Tízkor meg a szobáinkba mentünk. Hát csak így kell Isten Országát csinálni... Így?

Lehet, hogy nem lehet többre jutnunk. S az is lehetséges, hogy mindezekre azt mondjuk, hogy ez már maga az Isten Ország. Van, aki mindezt el tudja fogadni, s a lelkiéleti irodalom arról beszél, hogy valójában minden rendben van, ha mindezeket a liturgiába ágyazzuk. Ennek az irodalomnak jutnak most el hozzám olyan könyvei, melyekkel a Városmajorban nem találkoztam. Totya meglátogatott, s kérdeztem tőle, hogy mit érdemes olvasni. Ajánlotta azt, amit most Teri közösségében olvasnak: Olivier Clément könyvét: *Kérdések az emberről*.

A szerző – O. C. – 1921-ben született Dél-Franciaországban. Szülei szocialisták, s őt is aszerint nevelik, de túl a harmincon megismerkedik egy neves ortodox teológussal, akinek hatására megkeresztelkedik. Bergyajev perszonalista filozófiájáról írja doktori értekezését. Egyetemi tanár, díszdoktor, és II. János-Pál is felkérte, hogy írjon számára keresztúti elmélkedéseket. A Totya ajánlotta könyvet az 1968-as párizsi diákforradalom után írta.

Nem közönséges erudícióval készült a könyv: az európai, benne a francia, a görögkeleti és az orosz kultúra ismerete, s mégis mintha az egyházatyák szintjét, mondanivalóját hozná. Problémalátása az övéké, s úgy érzem, hogy azt a világot hozza, melyet ismerek Zsolozsmás könyvünk második olvasmányaiból: az egyházatyák szemelvényeiből. Benne minden kerek és megoldott, s én meg azt gondolom, hogy az egyházatyák megoldásai történeti reliktumok, s nem válaszolnak arra, ami a mi gondunk. Az a Jézus, akit ők látnak, ma egészen más válaszokat sugall nekem, akin átment már a felvilágosodás egésze, és nemcsak Dosztojevszkij.

A könyv utolsó mondatait idézem: *Az Ünnepe az emberi természet lényegének bizonyul majd, s ez a természet teljesen felszívódik a személyek közötti szeretetbe, amely a Szentháromság képére és mágneses vonzásában formálódik. Az Ünnepe, kiváltképp az erős és a táplálék – vagyis a másikkal és a világhoz fűződő kettős „eucharisztikus” kapcsolat – e kapcsolat lényegének fog bizonyulni. Hiszen az Ország menyegzői lakoma lesz, akárcsak Kánában: „Vigadjunk..., igyunk új bort, az új, nagy öröm borát... Itt a Vőlegény meg a menyasszony... És látod a mi Napunkat?... Szeretetből hozzánk hasonlóvá vált, és velünk vigad, borrá változtatja a vizet, hogy ne szakadjon meg a vendégek vigassága, új vendégeket*

vár, szüntelenül újakat hív, immár örökön örökké. Már hozzák is az új bort...”
(Dosztojevszkij, A Karamazov testvérek)

Nem akarok értetlen lenni. Megkerestem a magam, negyven éve írt megfelelő passzusát, s ezt találtam: *Ígéretét beváltotta, az Élet feltételeinek sorát teljessé tette. Kinek adja az Emberfia az Országot s annak életét? Azoknak, akik látják, hozzámennek, hallgatják, hisznek Neki. Akik követik, tanítását megtartják; nem a kenyérért, hanem az Országért fáradoznak, azt keresik. Akik vállalják a biológiai élet csonkaságát, elvesztését, gyűlöletét és ... akik eszik az Ő testét. Sort zár ez az utolsó feltétel, és nem sort helyettesít. Ha sort helyettesíthetne, nem kétszer szólt volna róla három esztendő alatt. Ha sort helyettesíthetne, nem beszélt volna három álló esztendőn keresztül a sorról. Akármekkora is a jelentősége e sort záró feltételnek, az életre vezető út megmarad keskenynek és a kapu szűknek (Mt 7,14). A Kenyér evése nem ment föl bennünket az Utat járás alól. Ellenkezőleg: képessé tesz az Utat járásra.*

Rímél ez az én passzusom Clément könyvére? Nemigen. Az övé arról beszél, hogy miként lesz. Az enyém arról, hogy mit kell csinálnunk addig, amíg itt, alant járunk. Arról, ami van. S az van, ami van. A kérdés csak az, hogy miért járunk templomba, s miért vesszük meg a lelkiéleti irodalom könyveit. Hát aligha azért, hogy arról beszéljenek nekünk, ami van. Sokkal inkább arról, ami nincs. Ami még nincs, de lehet, hogy lesz. S Clément-et még a pápa is megkereste, tehát biztosan tudja Clément, hogy mi a kelendő árú ezen a könyvpiacra. S most ugrik a majom a vízbe: Clément saját személyében is elbűvölődik a holnaptól, az Ünneptől, amikor előnt bennünket a szeretet és ott lesz a Völegény. Mért nem tudok én ilyesmit írni? Mért nem tudok én ettől elbűvölődni? Vallásidegen anyag került belém? Alighanem. Egy báró éneke: Eötvös Józsefé.

*De engem fölver nyájas képzetimből / Komoly valónak súlyos ércvara;
Fajom keserve hangzik énekimből, / S öröm helyett csak bút ébreszthetett?...
Kit nem hevít korának érzeménye, Szakítsa ketté lantja húrjait.*

Szükségünk van ópiumra? Nincs. Reményre van szükségünk, hogy Apánk van az égben, akinek hatalma van kielégíteni azokat a vágyakat, melyek szívünkben élnek. S ezt a reményt táplálja a lelkiéleti irodalom. Aki annak a hatása alá kerül, annak bearanyozhatja napjait. De nem a Getszemániban és nem a kereszten. Nem a kórházi ágyon, s aligha annak, aki kíváncsúnak mondja, hogy Ildi már haldoklik.

Mindebből különböző dolgok következhetnek. Az egyik az, hogy amikor van még életerő, mondhatjuk azt, ami Eötvös József énekelt. Amikor fogytán van, mondhatjuk azt, hogy *Istenem, Istenem, miért hagytál el engem*. S mikor a két állapot között vagyunk, azaz sem itt, sem ott, akkor meg közel állunk ahhoz, hogy semmit se mondjunk. Naplójegyzetben ez is megengedhető talán.

Piarista köz, 2006. április 2.

Tegnappal indult az év negyedik – az áprilisi – 28 napja. A Mag II. kezdte a sort. Csak öten voltunk. Tamás bevezető elmélkedését körbe imádkoztuk. Utána összeírtuk a témákat. Az enyém a BNT-ra tervezett mondanivalóm volt.

Mari szólt hozzá bőségesen. Zártnak lát bennünket, a Bokrot. Nem karoljuk fel az újonnan jötteket. Idegennek érzik magukat körünkben. Magam meg kérdezem: ötszáz ember hogyan szűrja ki azokat, akiket még soha sem láttak a maguk körében. Hiszen az ötszáz ember nem ismeri még a régiek java részét sem. Nem tudunk az újaknak táblát akasztani a nyakukba: *Újak vagyunk, barátkozni akarunk*. A BNT nem alkalmas a beható ismerkedésre. Csak a lelkigyakorlat alkalmas erre. A BNT talán fenn tudja tartani a lgy-ra már nem járó tömegek között a hajdan volt kapcsolatokat, de az újakat nem képes magába szeretni. 88. évemben mutassak példát lgy szervezésére? Csak Budaváriban tudnám megcsinálni, ahol a szünetekben elbújhatok hat négyzetméteres cellácskámban. Ennek meg feltétele, hogy legyen valaki, aki teljes értékű háziasszony, aki gondoskodnék mindenkinek minden bajáról. Talán

Mari lehetne ez a háziasszony, aki meg tudná mutatni: miként kell befogadónak lenni. Kellene csinálnom egy hirdetést: *A Mag I. és Mag II. közösség vár akárki érdeklődőt lelkiigyakorlatra ekkor és ekkor Budaváriban. Miséről, elmélkedésről, zsolozsmázásról gondoskodom. A megbeszélendő témákat majd megszavazzuk.*

Nem volt rossz a találkozó. A záró imádságban egyikünk megköszönte, hogy itt lehetett.

Nagyot aludtam utána, mert szombat lévén csak nyolckor volt a reggeli zsolozsma és szentmise. Most pedig várom Domján Gergőt és Nyárádi Ritát. Talán hozzák magukkal újszülött harmadik gyermeküket is. Egyszer voltak még csak itt. Uram, segíts, hogy hasznukra lehessenek.

Piarista köz, 2006. április 3.

Egy találkozón végén azt mondta, hogy maradna még tíz percet. Lett belőle fél óra. Könyököltünk erkélyem kőkorlátján és folyt a szó... Istenről. Azt mondta el, hogy

– Néma Istennel semmit sem tud kezdeni.

– Pedig csak néma Isten van, s ha kezdeni akarok vele valamit, ezzel a néma Istennel kezdek csak.

– Ha néma, akkor a csendben csak a magam gondolatait fogom hallani.

– Nem – válaszoltam neki – a csendben a lelkiismeretem hangját fogom hallani, s a lelkiismeretem soha sincs megelegetve velem. A lelkiismeretem valamiképpen az ő hangja, amely nyugtalanít, s rendre azt mondja nekem, hogy változtatnom kell magamon, s én inkább elkerülöm a csendet, csak hogy ne kelljen hallanom tőle, hogy megváltoztassam az életem. Gyónnod kellene! Helyette a világot akarod megváltoztatni, s a világ – a többi ember – ugyanúgy, miként te, a világot akarja megváltoztatni, s nem magát. S ezzel bezárul a kör. Bezáród magad. És nincs tovább. *Két önzés rázza a börtönfalat...* A tiéd meg a világé.

S hiába mondtam. Káromkodás következett, bár ő nem is tudta, hogy káromolja őt. Mondom tehát inkább magamnak, hogy gyónnom kellene. Olyannak, aki megért és szeret. Jobban szeret, mint ahogy én magamat. Nem intenzívebben, mert ebben legyőzhetetlenek vagyunk mindannyian. De jobban, célt mutatóbban és célravezetőbben, miként a lelkiismeretem, melyet nem tudok átverni. Hogy ő is képviselje, amit a belső ismeretem diktál, s ne hagyjon békét, s meg tudjam tenni a szükséges lépéseket.

Melyeket? Ha tudnám! De hát mondja a lelkiismeretem! Csak nyugtalanít. Gyóntam már, újra gyónhatok, S mi az, ami tenni fogok? Tenni csak azt tudom, amit teszek?

Piarista köz, 2006. április 4.

A Gyökérben *Az elmesztett gyökerek*-et választottuk áprilisi találkozóink házi feladatává, mely tanulmány a Koinónia februári számában jelent meg.

15 éve látogatott meg Budaváriban a váci Inczedy Péter, aki ma 60 éves nyugalmazott agrármérnök, s tagja a Mag II. nevű csoportomnak. Tőle kaptam Pekár István írását: *Elmesztett gyökerek*. Péter el is hozta a szerzőt hozzám a Piarista közbe. Megajándékoztam Istvánt Babér utcai sorozatommal: *A jézusi szövetség nagy alakjai*. Kérésére feleségének ajánlottam a füzetet. Sashalmon laknak, három gyerekük van. Rá három hétre a vasárnap esti sashalmi misém végén bejön a sekrestyébe kisfiával az asszony, s azt kéri, hogy megölelhessen. Én ölelem meg. S hívom őt és férjét: látogassanak meg. Mondja, hogy ő is akart jönni férjével hozzám, de István azt mondta neki, hogy Péteren keresztül csak őt hívtam, ezért nem jöhet. Egy emberpár, akiben újra reménykedhetem...

S most rátérnék dolgozatára. A szerző reménykedik. Abban, hogy Herencsénynek lesz még élete. Volt élete és nem a törökdülés tette azt tönkre, hanem a 20. század dülása. Nincs módomban Jézust játszani Herencsényben. Lengyel Jozsóval, a falu eddigelé utolsó papjával, együtt voltam hetven éve a Kalazantinumban, három évvel járt felettem, meghalt váci házukban, '93-ban, nyolcvanadik évében. Csak imádkozhatom értük. Mit? A napokban

kaptam meg postán a párizsi *Parvis* negyedéves folyóirat legújabb számát, s benne Martine Sevegard tanulmányát: *A felszabadítási teológia út számunkra is?* Bartolomé de Las Casas mondatával indít: *Ott hagyom az indiánok között Jézus Krisztust, a mi Istenünket, ahol megostorozták, meggyalázták, keresztre feszítették, nem egyszer, de milliószor.* A 16. század közepén írja, s ezzel őse lesz a múlt század hatvanas éveiben induló felszabadatási teológiának, melynek írásait a 70-es években fordítjuk a Concilium hasábjairól. Gutiérrez, Jean Sobrino, Romero érsek, Boff nevei kerülnek elő, s az afrikai Marc Ela János, az ázsiai Pieris, Balasuriya nevei, s Ratzingeré, aki két Instructióban is elveri a port rajtuk, megtanítván őket arra, hogy a keresztényeknek nem szabad verekedniük (s ezzel párhuzamosan a Bokrot pedig arra, hogy nem szabad nem verekedni). S tanulmánya végén Sevegard felveti a kérdést, hogy nincs-e szüksége Európának is felszabadítási teológiára.

Harminc-negyven éve biztosan tudtuk, hogy nincs. Bokorra van szüksége, melyben az egymást szolgálás, az adástörvény, az erőnemalkalmazás jézusi tudatával új világot teremthetünk. Tudjuk-e még mondani harminc esztendő után is ezt a választ Sevegardnak? Egyik rendtársam a múlt vasárnapon ott volt az Országház előtt, s könnyekig meghatódott az ott (a Fidesz gyűlésén) látottakon-hallottakon. Harminc év előtti válaszuk birtokában elutasíthatjuk még magunktól könnyeit? Vagy látnunk kell, hogy amit tenni lehet, azon a vonalon mozog, amelyet Pekár István mutat nekünk. Nem kell-e módosítanunk látásunkon? A szerző Romero érsek szavaival fejezi be tanulmányát: *A szegények alkotják Krisztus testét a történelemben.* Ha Jóska vállalná Sevegard tanulmányának lefordítását, ajánlanám következő házi feladatunknak.

Piarista köz, 2006. április 5.

Rövid prédikáció a virágvasárnapi passió után

Befejezetlen történet. Itt nem lehet vége. Ha ennek a történetnek itt vége, akkor nincs Isten. Akkor valaki gonosz játékot űz velünk. Megteremt bennünket: igazra, jóra, szépre fogékony szívet ad belénk, s találkozhatunk Jézussal, aki meg tudja szólítani lelkünket, a szépre, jóra, igazra fogékonyat. S ennek ellenére azt csinálhatja vele Isten választott népe, amit a Passióban hallottunk. De ha nincs vége a történetnek a passióval, akkor leborulhatunk még Jézus előtt, aki egyszer már elbűvölt minket.

Befejezetlen a történet. Valaminek még történnie kell. Valaminek még jönnie kell. Kaifásé, Pilátusé, Heródesé nem lehet a végső szó. Ha az övéké az, akkor kár volt Jézus három esztendejéért. Kár volt a megtestesülésért. Kár volt minden szaváért, az ember szépbe szőtt hitéért. Kár volt reményt gyújtania, hogy lehet másképpen is, szebben is, hogy lehet még más sora is az embernek. Ha itt vége a történetnek, akkor a történet csak belever minket a betonba. Abba a betonba, amelynek neve az, hogy *Nincsen remény.*

Ha történik még valami, akkor Péter még keserves sírásra fakadhat, akkor a szétszaladó tíz tanítvány még összegyűjthető, akkor lehet még valami. Ha nem történik semmi, akkor ez a tíz fiatal mehet újra halat fogni. Akkor egy mérhetetlen csalódástól fejbe verten folytathatják ott, ahol voltak valamikor. Aminek előtte a Keresztelőhöz csatlakoztak. Újra halászok lesznek, s fogják hálóval a halakat, s eladják azokat Tibériásban, a városban. És megöregednek, és meghalnak azzal, hogy volt egyszer egy Keresztelő, meg volt egyszer egy Jézus. Ifjúságukban. Esetleg majd mesélnek gyermekeiknek. S ha megéri, az unokáiknak is. S azok hallgatják nagyapjuk meséit. Mesélik az unokáiknak... ha addigra ők maguk is el nem felejtik.

Befejezetlen a történet. Ha befejezetlen marad, nemcsak a tanítványok mehetnek vissza halkitermelő vállalkozásukba. Nemcsak ők csalódtak. Valaki más is. Az is, akinek volt egy *de* szava is: Kaifás csinálhat akármit, de harmadnapon feltámadok a halottak közül. Gondoljak csak bele. Jézus megérkezik abba a másik világba nagypénteken délután háromkor, fogadják őt szeretettel, s megkapja ottani beosztását: fogjon hozzá ahhoz, amit odaát csinálni kell. S

megütközve mondja, hogy neki harmadnapra fel kell támadnia, s kinevetik érte, hogy miket beszél. Kiváló regénytéma. Valaki az Isten Fiának gondolta magát, de hát semmi sem igaz belőle, csak beképzelte magának.

Befejezetlen ez a történet. Nemcsak a tanítványok csalódnak, nemcsak Jézus, Hanem ki még? Még én magam is. Hatvan esztendővel ezelőtt megindultam egy úton. Harminc éves sem voltam, de kibontottam egy zászlót. És csak azért bontottam ki, mert tudtam, hogy a tanítványok nem csalódtak, és Jézus sem csalódott, amikor az Isten Fiának mondta magát, s a keresztet hordozva és végső haláltusájában, amikor az Atya kezébe ajánlotta lelkét, akkor is tudta, hogy a harmadik napon, vasárnap hajnalban találkozik majd Mária Magdolnával. Még én is csalódottan állnék itt előttetek. Mi az, hogy még én is? Mi ez a magamat megmagasítás? Szükségképpen. Mindenkinek maga a legfontosabb. Mindenkit úgy kell szeretnünk, ahogy magunkat szeretjük. Miért? Azért, mert sajátmagunkat szeretjük a legjobban. Tény ez, s Jézus is erre a tényre épít. Behelyettesíthetik magatokat velem. Még ti is csalódtok, ha nem történik valami még a passió után. Minél többet raktatok rá életetekből Jézusra, annál fájdalmasabb a csalódástok, mely biztosan nagyobb, mint a Tizenkettőé, nagyobb, mint Jézusé lett volna. Miért? Mert a ti magatok személyes csalódása.

Nincs végiggondolva, hogy a passióval befejeződik minden. Számomra csak a legsötétebb kétségbeesés ennek a következménye. Ez a tényállás. Ha nincs folytatás, ha nincs harmadik nap, akkor teljesen hiábavaló a Tizenkettő, Jézus és az én életáldozatom. Akkor Isten megteremtette azt a világot, amelyben gyilkoljuk egymást, amikor háború van, és gyalázzuk egymást, amikor csak választási kampány van. Akkor a Gyurcsány-Orbán pártviadal az ember sorsa, múltja, jelene és jövője. Alig várom, hogy túllegyünk rajta, s hogy halljunk valami értelmesebbet is, mint amivel rálicitálnak egymásra. Szóval befejezetlen ez a passió-történet. Befejezem.

És feltámadt a harmadik napon,
Mert ellökték a követ angyalok.
S lerakta szépen leplét, szemfedőjét,
Hogy kísétáljon azon a hajnalon.

Harmadnapon gyógyultan távozott.
Teste-lelke ép, ragyog s mosolyog.
Találkozóra megy, tanítványokhoz,
S csak vidám lehet – e harmadnapon.

Átmegy a zárt falon, s megáll előttük,
akik nem várnak harmadik napot,
de városukkal majd hangos szóval
tudatják, hogy valóban feltámadott.

S ti, most kétezer esztendő után
Már Húsvét előtt nyolc egész nappal
Örüljete, mert nem csalódtatok,
Kik elfogadjátok, hogy feltámadott.

És mellékesen még meg is bocsáthattok egy vén embernek, aki elkövette kínjában-örömeiben mindazt, a végét is, amit halottatok. Amen.

Piarista köz, 2006. április 6.

Húsvétvasárnap

Addig ugyanis nem értették meg, hogy Jézusnak fel kellett támadnia a halálból – ahogyan hallottuk. Kik nem értették meg? Hát a Tizenkettő eleje: Péter, akire Jézus majd rábízta a

maga közösségét, és János, akit Jézus a maga rokonszenvével is szeretett, s aki az utolsó vacsorán odahajtott fejét Jézus vállára-mellére. Nem egyformán szerette Jézus a Tizenkettőt? Nem. Nem lehet mindenkit egyformán szeretni. Pályája első felében Jézus egy éjszakát átmádkozott, mikor tanítványai szélesebb köréből ki akarta magának választani azt a Tizenkettőt, akik majd állandóan vele lesznek. A szeretet is olyan, hogy folyamatosan mérlegel, s mindig dönt. Dönt valaki előnyére, és valakinek a hátrányára. Hat és fél milliárd ember él a földön. Ebből csak valakiket, egy elenyésző kisebbséget ismerünk. S ezekből a kevesekből is választunk, és csak egynek a kedvéért hagyjuk ott apánkat-anyánkat, és vesszük ezt az egyetlent – társunknak, férjünknek, feleségünknek. Valaki járt nálam, s elmondta, hogy öreg korára össze akar költözni az egyik gyerekével, s nem egy gyereke van. Dönt valamelyik gyermeke mellett, valamilyen szempont alapján. Mi ez a szempont? Ugyanaz, ami a párválasztásnál: Melyikükkel érzem magam majd legjobban. Nem csúnya ez? Nem. Miért? Mert Isten olyannak teremtette meg az embert, hogy van valaki, akit mindenkinél jobban szeretünk. Ki ez? Megtaláljuk nevét személyi igazolványunkban. S nem csúnya önzés ez? Nem, hanem törvénye a teremtnak. Az a törvény, hogy magunkat szeretjük a legjobban. Jézus is magát szerette a legjobban? Igen. De hát ő életét adta értünk, tanítványaiért, és ezzel nem szeretett minket jobban saját magánál? Nem. Nem lehetséges valakit is, bárkit is jobban szeretnünk mint saját magunkat. Jézus magát szeretése abban állt, hogy vissza akar kerülni Atyjához. Törekvéseiben ez volt az első helyen. Ő – akart visszakerülni. Egyikünk sem tud senkit magánál jobban szeretni. Jézus sem. Akkor sem, ha életét áldozza értünk.

A szerelmesek sem képesek erre. Bár amikor szerelmesek, nem így gondolják. Majd elmúlik a szerelem láza, s megtanulják, hogy bizony akarniuk kell társukat úgy szeretni, mint saját magukat. Mindenki elsősorban magáért él. Nem csaphatjuk be magunkat. A magunk számára mindig magunk vagyunk a legfontosabbak. Az élet megfellebbezhetetlen törvénye ez. Erre épül az emberiség élete. Jézus is tudta ezt: *Szeresd felebarátodat mint tenmagadat!*

Amikor Jézus kiválasztotta magának a Tizenkettőt, csak az lehetett a szempontja, hogy optimális csapatot gyűjtsön egy olyan feladatra, melynek elsődleges célja, hogy ő, Jézus visszajusson az Atyához. Minden ennek a célnak rendelődik alá. Mindannyiunk életében is ez a helyzet: mindig a választott cél szempontja határozza meg magatartásunkat, választásainkat. Egészen röviden és egyértelműen: mindent azért teszünk, hogy mi boldogok lehessünk. Ez a végső cél határozta meg Jézust akkor is, amikor Pétert választja ki majd magára maradó közösségének őrzőjéül. S csak azért hajthatta János a vacsorán Jézus keblére a fejét, mert Jézus is kedvelte, szívével szerette ezt a talán legfiatalabb tanítványát. Mért kedvelte jobban, mint a többit? Csak azért, mert valóságos ember volt, s az embernek rokonszenvei meg ellenszenvei vannak. Akkor is, ha szeretetével minden testvérét, barátját át akarja ölelni.

Szövegünk tehát arról beszél, hogy ezek a sokszorosan kivételezett tanítványok sem értették még, hogy Jézusnak fel kellett támadnia a halálból. Mért nem értették? Mert nacionalisták voltak. A Törvény és a Próféták nevelték őket azzá. A Tórából tanulták, hogy ők az Isten választott népe. Jézus is erre nevelte őket? Nem. De alighanem így értették őt, amikor azt tanította nekik, hogy *a pogányokhoz és a szamaritánusokhoz ne menjete, csak Izrael elveszett juhaihoz*. Magam sem mondom magunknak, hogy külföldre menjünk. Elég nekünk, ha a magyaroknak magyarázzuk, hogy mit is akart Jézus. Majd ha a magyaroknak már megmagyaráztuk, majd ha a magyarok már megmondják nekünk, hogy köszönik szépen tanításukat, majd ha a magyarok már kiirtják magukat, s a század végére elfogyasztják magukat, akkor keressünk olyan népeket, amelyek ifjúságukban nem karriert akarnak befutni, hanem inkább házastársat akarnak találni, és családot építeni.

Nacionalisták voltak, és Jézust is nacionalistának gondolták. Messiás királynak gondolták, aki felemeli nemzetének zászlaját, kiveri a rómaiakat Izrael földjéről. Sem Jézus szenvedés-bejelentéseivel nem tudtak mit csinálni, sem az ezt követő szavaival: azzal, hogy harmadnap majd feltámad. Amikor először beszél szenvedéséről, Péter azt válaszolja, hogy *nem*

történhetik ez meg veled Uram. Jézus lesátánozza érte. Az ezt követő szenvedés-bejelentések nyomán az evangélisták részint azt mondják, hogy nem mertek rákérdezni arra, hogy hogyan is volna ez lehetséges, amikor ő a Messiás. Részint pedig azt mondják, hogy féltek megkérdeni tőle, hogy mit is akar ezzel mondani, hiszen emlékeztek még rá, hogy mit mondott Péternek. A színeváltozás hegyén történeteket is arra magyarázták, hogy Jézus Mózes és Illés ügyét akarja folytatni, s akkor nincs baj, mert hát Mózes és Illést mindenképpen Isten ügye képviselőjének gondolták.

Aki nacionalista, annak zárva van a megértés útja Istenhez. Ki a nacionalista? Az, aki ölni is hajlandó nemzetéért. Tudtok olyan népről, aki nem nacionalista? Mert én nem tudok. Egyszer volt Budán kutyavásár. Egyszer támadt századunkban egy csoport, amely visszaadta katonakönyvét, s az állam börtönbe zárta őket, az egyház pedig elítélte őket, mint akik hűtlenek az egyház megszentelt hagyományaihoz. Az egyház templomot épít bármely nemzeten belül kardforgató királyoknak, ahogyan szemetekkel láthatjátok itt is Adyligeten. De még Bazilikát is épít, és a Belvárosban, ahonnan körmenet indul minden évben augusztus huszadikán a Szent jobbal, mert ez a szent jobb kéz győzte le Vajk, azaz Szent István unokatestvérét, az Árpád-fi Koppányt, s vágatta négy felé annak a testét.

Hát ne szeressük nemzetünket? Dehogynem. Ki a fene szeressen minket, ha mimagunk nem szeretjük egymást. De ne gyilkoljunk érte sem magyart, sem mást. A szeretet nem gyilkol, a szeretet csak ölel. Dévai gyereket, ha magyar, ha nem magyar. És rekecsinyi csángót, hogy tudjanak anyanyelvükön imádkozni, ahogyan Jézus sem görögül vagy rómaiul, hanem zsidóul mondta el a Miatyánk szövegét tanítványainak. Istenektetsző módon szeressük nemzetünket. Aki istenektetszően szereti nemzetét, az a *patrióta*. Mindenki legyen patrióta, szeresse mindenki a maga népét istenektetsző módon – patriótaként.

Egyszer már tudomásul kellene vennie legalább azoknak, akik Jézusra hivatkozva keresik Istent, hogy Istennek nincsen választott népe. A zsidók sem voltak azok, s mi, keresztények – azok, akiket megkereszteltek –, mi sem vagyunk azok. S csak akkor vagyunk Jézusról nevezettek, azaz krisztusiak – s ezt jelenti a *keresztény* szó –, ha magunkévá tesszük Isten ügyét, s tanítványai leszünk Krisztusnak, aki nem ismer ölést és katonai szolgálatot sem. Újból és újból el kell mondanom, ha nem csatázzunk három századon keresztül a törökkel, akkor ma mi is akkora nemzet vagyunk, mint legalább a lengyel, melynél a középkorban alighanem számosabbak voltunk. Ölésből nincsen élet, s egy szép napon a sikeres öldöklők is átadják helyüket azoknak, aki nem ölnek, hanem csak ölelnek.

Mindezeknek van egy nagyon jelentős következménye. Nem lehet olyan szövegeken nevelődni, amelyekben megmagasztosítják a kardforgatókat. Megfigyelhetitek ti, akik évek óta hallgattok engem, hogy mindig csak az evangéliumról prédikálok. Azért, mert Jézusnak rend volt a fejében. Nem volt nacionalista. S mindazokat, akik nacionalisták voltak, Jézus vágta, mint a nyers tököt, de csak a szavával, hogy észre térjenek. Nem tértek észre, hanem helyette levágták őt – a Golgotán. Kik? A nacionalisták, akik készek voltak bármikor elővenni a jól elásott és lezsírozott görbe kardjukat. Jézus előre látta nemzete tragédiáját: *kő nem marad kövön. Jeruzsálemet pogányok tapodják.* Ez lett a rómaiak válasza a 69. évi nemzeti felkelésre.

Nacionalizmusra nevel az egész Ószövetség. Igaz, nemcsak nacionalizmus van benne, hanem istenszeretet is. De ez a kettő üti egymást. Ha nem üti bennünk e kettő egymást, akkor maradunk nacionalisták: szeretünk is, gyűlölünk is. Akkor megmaradunk abban a szituációban, melyet kifejez a szójáték: Jézuskának is, Béluskának is. Semmi reményem abban, hogy az egyház el tudná vágni ezt a köldökzsinórját, amely az Ószövetséghez köti őt azon az alapon, hogy Jézus zsidó volt, s az Ószövetségen nevelődött. Pedig tudomásul lehetne vennünk Jézus hat antitézisét: *Mondatott a régieknek, én pedig mondom nektek.* S a hat antitézisben ott van az, hogy *Én pedig mondom nektek: Szeressétek ellenségeiteket...* Hogyan

kell az ellenséget szeretni? Úgy, mint a nem-ellenséget: nem ártani neki, s ha ínségben van, segíteni rajta: etetni, itatni, ruházni, hajlékunkba fogadni, meglátogatni, ha beteg, ha rab.

Azért nem értették a tanítványok, hogy fel kell támadnia, mert azt sem értették, hogy szenvednie kell. Mért kell az istenektetszőnek szenvednie az Isten által teremtet világban. Azért, mert az Isten szabad, s ha teremteni akar valakit, és nemcsak valamit, hát azt a maga képére kell megformálnia, tehát szabadnak kell teremtenie. S a végtelen és mindentadó Isten tökéletesen védtelen ezzel az emberi szabadsággal szemben. S a Fia is védtelen. S Jézus ezt Fülöp-Cezáreájában már látja, s mondja azt, amire Péternek és a Tizenkettőnek csak világos és nacionalista válasza van: Azt, hogy nem történhetik ez Veled Uram. De megtörténik. *Contra facta non valent argumenta*. Magyarul: a tényekkel szemben nincsen érv. A Golgota nem tagadható le, a Golgota van. S e tényből nem akar tanulni senki. Csak tapsolunk Jézusnak, s taps közben mondjuk a világ legnagyobb butaságát: azt, hogy erre Istennek, embernek azért volt szüksége, mert a végtelenül jó Isten örökre pokolra vágta volna a maga képére teremtet teremtményt, az egyetlen *valakit*, de ebből a fajtából mindet, mert Éva evett a tiltott gyümölcsből, s Ádámnak is adott. Jézus kiengesztelte a haragvó Istent, kinyílt a mennyország, s mi végre már bemehetünk abba – ez az állítás a világ nagy-nagy butasága.

S mindezt megadatott nekem látni, immár hatvan esztendő óta, s jaj de jó, hogy a felvilágosodás után születtem, mert ha előbb születtem volna, akkor elégetett volna egyházam a máglyán. S jaj de rossz, hogy a felvilágosodás után születtem, mert közel kilencvenedik évemhez is hétről-hétre mondanom kell ezt a látomást, és világ és egyház forog tovább úgy, mintha semmit sem mondanék. Mért is legyen másképpen?! Jézus is elmondta mindezt, s az ő jutalma, hogy nevében mondják az összes keresztény felekezetek, hogy milyen jó, hogy a haragvó öreg urat átformálta kegyelmes úrrá, aki kegyelmével biztosítja nekünk, hogy halálunk után bemehetünk a mennyországba.

Nem biztosítja. Hiszem, hogy az Isten végtelenül jó, és Jézus előtt és Jézus után is ugyanúgy megbocsát a mégiscsak teremteny, tehát gyarló valakinek. Megbocsát, ha bocsánatát kéri, hogy csak ilyen gyarló tud lenni – magyar piarista nyelven: gyarlandó – a gyarló és halandó szavak összevonásából.

Nem hitték, hogy fel kellett támadnia a halálból. Aztán a ténynek hittek. S mi kétezer esztendő utániak is, hiszünk a ténynek. A ténynek ugyan nem kellene hinnünk. Mert nem hiszem, hogy a Duna partjáról, a Piarista közből rálátok a Gellért hegyre, hanem tudom. Úgy tudom, mintahogy tudom, hogy én most ezeket írom a számítógépembe, illetőleg mondom nektek. Ha hiszem, ha tudom – teljesen mindegy. Más az, ami nem mindegy. Hajlandó vagyok-e tudomásul venni, hogy mindaz, amit Jézus tanított és élt, bizony, bizony nem utópia. S hajlandó vagyok-e tudomásul venni, hogy az elmúlt kétezer esztendő során utópiává csökkentettük egész tanítását. Mindegyik keresztény felekezet. És mindegyik tévedhetetlenül. S kiirtottunk mindenkit, aki azt mondta, hogy ez bizony nem utópia, mert mondatott a régieknek, én pedig mondom nektek... És ez olyan végtelenül szomorú, hogy Istent meg kellene vigasztalni, hogy csak ennyire jutott velünk. Mennyire? Majdnem semmire. Hogy Isten is így látja-e a dolgokat, azt azért nem tudhatom. De minden logika alapján én csak ezt tudom gondolni, ha nem áll is módomban mondani, hogy így van, ahogy mondom.

De most mégis húsvétvasárnap van, s ezért ünnepelem Istent, hogy feltámasztotta Jézust a halálból, s ezzel igazolta azt, hogy mindaz, amit Jézus mondott, s amit szavai nyomán én is elmondok – mindez igaz. S ha igaz, akkor mégiscsak van reménye az embernek. És ami több ennél: mégis csak van reménye Istennek is, hogy nem marad mindörökre utópia, amit akart akkor, amikor valakit, amikor szabadnak teremtet minket. Amen.

Piarista köz, 2006. április 7.

Fehérvasárnap

Én Uram, én Istenem! – halljuk Tamástól. Jézus csak nagyritkán mondta Istent Úrnak, inkább Atyának, Atyjának szólította. A tanítványok pedig Jézust többször is Úrnak szólítják: Uram, ments meg mert elveszünk! – mondják a viharban; Uram, jó nekünk itt lenni – mondja Péter a színeváltozás hegyén. És Jézus jóvá is hagyja ezt a megszólítást. *Ti úrnak mondotok engem, s az vagyok.* Így illett szólítani a Jézus korabeli Izraelben a rabbikat, a tanítókat. Erre gondolt-e Jézus, mikor ezt mondta, nem tudom eldönteni. Viszont piaristáéknál is ugyanez a mód. Piarista diák nem atyázza tanárait, hanem tanár úrnak szólítja őket. Merza Jóska megkérdezte, hogy ki van-e téve szobám előtt a folyosó falán a nevem elé a P.? Azaz, hogy Péter Bulányi lettem-e? S megnyugtathattam, hogy nincs P.; csak annyi van kiírva, hogy Bulányi György.

Soha nem hallottam a Rendben, hogy azért nem atyáztatjuk magunkat a diákjainkkal, mert *egy a ti Atyátok, a menyiei.* Enélkül is tudtuk, hogy nem vagyunk *atyák.* A kispapjaink sem atyáznak, engemet sem atyáznak. Mondtam húsz év körüli rendtársaimnak is, hogy én csak a Gyurka bácsi vagyok. Itt is, mint a Bokorban. Azt hiszem, olyasfajta viszony alakulhatott ki Jézus és a tanítványok között, mint a piarista diák és a piarista tanár között. Bensőségesen csengett számomra diákkoromban, ha azt mondtam tanárainknak, hogy *tanár úr.* S akkor is, amikor '43-tól már engem tituláltak tanár úrnak. Ezt is bensőségesnek éreztem. Nem falat húzott közénk ez a tanáruzás, hanem egybekapcsolt minket: gyerekeket és felnőtteket. Van jézusi értelmező szótár is, és abban jelent az *úr* szó olyant, hogy az úr zsarnokoskodik, meg olyant is, hogy az úr megmossa azoknak a lábát, akik úrnak szólítják őt.

Nagycsütörtökön a dunaparti kápolnában tartományfőnökünk megmosta tizenkét pesti diákunk lábát. Példás liturgikus rendben történt a Jézusra emlékeztető művelet. Urbán Józsi levette magáról a misekazulát, felkötött maga elé egy kendőt. A tizenkét diák meg fogta a két oldalra állított hat-hat összecusukható széket, leültek rá, kibontották cipőzsinórjukat, levetették zoknijukat, és Józsi fogta a tálat, s letérdelt mindegyikük előtt. Egy kispap a balján, annak kezében a sekrestyében forralt melegvízzel telt korsó. Másik kispap a jobbján, annak kezében a törölő kendő. Józsi megöntötte s megtörölte a 12 lábat. Aztán levette a maga elé kötött kendőt, felvette a kazulát és folytatta a szentmisét a hívek könyörgésével. A *tanár úr* a jézusi értelmező szótár második jelentése szerint volt ez alkalommal is – úr.

A mai evangéliumban Tamás is mondja Jézusnak, hogy *Uram* de mintha ez alkalommal valami mást jelentene ez a szó. Többet a megszokottnál. Többet, mert ez az egyetlen hely a négy evangéliumban, amikor valaki azt is mondja Jézusnak, hogy *én Istenem.* Sehol másutt és senki más. Valami következtetés játszódott le Tamás lelkében. A naimi ifjú, vagy Lázár feltámasztása után senki sem mondta Jézusnak, hogy *én Istenem.* Nem regényt írok most, hogy kitaláljam: miben állt Tamás következtetése. Inkább továbbmegyek Jézus válaszára: *Mivel láttál engem, hittél!* Ez is egyetlen előfordulás. Jézus hitre buzdította a kafarnaumi századost, aztán gyógyította meg annak gyermekét. A századosnak előbb hinnie kellett, s csak azután láthatta, tapasztalhatta, hogy meggyógyult a gyermeke.

Elfogadja Jézus Tamástól ezt a fajtájú, ezt a fordított sorrendben megszülető hitet is, de boldogoknak mondja azokat, *akik nem látnak, és mégis hisznek.* S én a mai Bokor-húsvéton azt kérdezem meg tőletek, magamtól, magunktól, hogy boldogok vagyunk-e, hogy hiszünk-e annak ellenére, hogy nem látunk. Mit nem látunk? Vagy szerényebben: Mit nem látok én magam? Megmondom, hogy mit nem látok. Nem látom a Bokor jövőjét. Tekintettel arra, hogy ember vagyok, s ember nem látja a jövőt, hacsak nem Isten, és hacsak nem tolmácsa az Istennek. Nincs ebben semmi baj. Remélni kell a Bokor jövőjében. Remélek-e? Remélünk-e? Olcsó a kincstári optimizmus. Nem akarok élni vele. Inkább a múltba nézek, s abból akarnám kitalálni a jövőt. Azt, hogy van-e jövője a Bokornak.

Az elmúlt héten olvastam XVI. Benedek interjú-kötetét. Az interjút készítő P. Seewald nem kíméli őt. Még csak 1996-ban vagyunk, amikor a kötet készül. Még csak a Hittani Kongregáció prefektusát vallatja, s elibe tár mindent, ami csődtömegnek látszik az emberiség s egyházunk életében. Nagybárra elfogadja a prefektus, amit Seewald elébe tár, de mondja, hogy mi az, ami mégiscsak van, ami nem csőd, s nem adja fel a reményt. Azért nem adja fel, mert hisz. Hisz? Igen. És miben? Nem merek vállalkozni most, hogy Ratzinger közel kétszáz válaszát összefoglaljam, majd máskor talán megteszem. Most csak másra merek vállalkozni. Arra, hogy elmondjam nektek, hogy én hiszek-e. Miben hiszek – olyanként, mint aki nem lát a jövőbe?

Elsőül is abban hiszek, hogy nem vagyok magam, hogy nem vagyunk magunk. Hiszem, hogy van valaki felettünk, s ez a valaki megpróbált egyszer vagy időtlenül valamit. Mit? Embert teremtett, aki hasonlít rá, az Istenre. Kettőben is hasonlít. Az egyik az, hogy tud szeretni. Megrajzoltam már negyven éve a magam képét a Szentháromságról. Attól három az Isten, hogy Közösség. Az első nézi a másodikat és szerelemre gyúl iránta. A második nézi az elsőt, és viszonzozza ezt a szerelmet. Kettejük kölcsönös szerelme – mely az egyiktől a másikiig, s a másiktól az egyikig ér – ez a harmadik Ő, ez a Lélek. Hadd mondjam így, nagy magabiztosan: személyileg én biztos vagyok abban, hogy ez az elképzelésem a valóságot fejezi ki. Azért vagyok ebben biztos, mert minden fiatal arra vágyik, hogy megtalálja azt az egyetlenet, akiért elhagyja apját és anyját, s ez az elhagyás, ez lesz számukra a dátum, a közös dátum, melyhez mérik az időt: megérni az ezüstlakodalmat, az aranyat és a gyémántot, meg ami még utána következhetik. Lehetetlen, hogy más legyen az Isten lényege, mint az, amit ekkora erővel teremtett belénk. Az ember, az Isten alkotása elárulja, kiabálja, fennen hirdeti Alkotójának vonásait. *Szeretet az Isten* – írta 1900 esztendővel ezelőtt az Első János levél. Írtam én is Debrecenben közel hatvan éve első könyvem címéül ezt. S ezt a címet adta első enciklikájának XVI. Benedek is. Koppintjuk mindannyian Jánost, János pedig koppintja azt, amit három éven keresztül hallott ama felejtethetetlen vándorfőiskolán.

Azt mondtam, hogy kettőben is hasonlítunk Istenre. Az elsőt elmondtam, s most jöhet a második. Isten nemcsak szeret, hanem szabad is. Szabadságát arra használja, hogy szeressen. Isten nem kapta a maga tulajdonságait valaki mástól. Vannak neki ezek a tulajdonságok. Vagy ha inkább tetszik: Maga adta azokat magának. Isten szeret és szabad. És arra használja szabadságát, hogy szeressen. S ezt a felhasználási törekvését is maga adta önmagának. Ez az Isten definíciója: Maga definiálta ilyenek önmagát az, aki a csipkebokorban csak így mutatkozott be: Vagyok, aki vagyok. Bokor-fordításban meg: Érted vagyok.

Egyet nem tud az Isten. Mit? Másik Istent teremteni. Nem tud létrehozni olyan teremtményt, aki szeret, s aki szabadságát szükségképpen arra használja, hogy szeret. Ha ilyen teremtményt hozna létre, az már automata volna, szeretetrobot. Ez a teremtmény nem volna szabad. Az ember méltósága abban áll, hogy olyan lehet mint az Isten, ha mi magunk is akarunk olyanná válni, mint az Isten. De ha nem akarunk szeretni, akkor szabadságunkban áll nem szeretni. Ezért írhatja Vörösmarty: *megteremtén a világot, az embert, a félig Istent, félig állatot...* Ha szabadságunkat nem a szeretetre használjuk, hanem úgy élünk csak mint az állat, mely *mássz és harap* – akkor elfuseráljuk magunkat. Elfuserálhatjuk magunkat. Az állat nem tudja elfuserálni magát, mert az állatot maga az Isten determinálta arra, hogy csak másszon és hogy csak harapjon. Az állatból születik meg az evolúció során az ember, aki mászást és harapást képes lecserélni a szeretetre. Képes, mert szabad.

Abban hiszek tehát, hogy van felettünk valaki, akire hasonlítunk, s azért hívott életre minket, hogy minél jobban hasonlítsunk rá. Összesen ennyiben hiszek? Nem. Abban is, ami ebből következik. Abban is, hogy a keresztre feszített és feltámadott Jézus a Szentháromság második személye. Abban is, hogy Jézus Péterre bízta Isten egyetlen szövetségét velünk, emberekkel. Isten szövetségét arra, hogy igyekezzünk hasonlítani rá. Nem gondolom, hogy mindegy, hogy melyik vallási közösséghez tartozom. Nem azért gondolom így, mert meg va-

gyok győződve arról, hogy a Péter-utód vezette egyházi közösség valósította meg a történelem folyamán a legkülönbül azt, amit Jézus ránk bízott. Mi az? Hát a cedáka – zsidóul, a dikaiosüné – az Újszövetség nyelvén, s ennek hiteles magyarra fordítása: az istennektetszés. Csak az Isten a szívek hiteles vizsgálója. Csak az Isten a megmondhatója, hogy melyik vallásban élő emberek azok, akik a legkülönbül teljesítik ezt az istennektetszést; azt, ami az ember dolga és életfeladata. De megtapasztaltam, hogy amit hitemként vallok, arra egyházam azt mondta, hogy nem sérti semmiben ennek az egyháznak a hitét. Tehát hiszek a Fiúban, a Lélekben is, s az Atya, Fiú, Szentlélekből megszületett egyházban is. Ha más vallásban születtem, nevelkedtem volna, valószínű, hogy ott is megtaláltam volna azt, amit én a magaméban találtam meg. Mit? Az Istennek tetszeni akarást.

Miben kell még hinnem ahhoz, hogy boldog lehessenek? Csak abban, hogy megtegyük a dolgunkat. Ahogy tudjuk. Azt, ami telik tőlünk. Az első nemzedék jó hatvan éve kezdte Debrecenben, s a lelkigyakorlatok hatására majd minden nagy és kis városban kezdte tenni azt, amit a történelmi helyzet megkívánt. A kisközösségek létrehozását kívánta meg, s e kisközösségek Jézus-ismeretre, s buzgó katolikus életre neveltek minket. Tagjainak java része már túlvan azon, hogy várjunk tőlük teljesítményeket. Megkapták már odatúl a maguk beosztását. Hogy ez miben áll, nem tudom, csak remélem, hogy beosztásukba belefér az is, hogy a maguk lehetőségei szerint segítsenek minket, akik még innen vagyunk a találkozáson. Hiszen, hogy megkapták örök jutalmunkat, amelyről Jézus beszélt, s az új lakóhelyet, ahova el akarta vinni valamikor tanítványait is. Hiszek abban is, hogy nem csalódtak. Hogy meglátták már az Istent, aki nem ismer éveket és öregséget, hanem aki mindörökké fiatal. S ha fiatal, akkor megmondja nekik, amit az istennektetszés ma és odatúl kíván tőlünk. Mert az Isten is cadddik és dikaios, és istennektetsző, s akik mellette vannak már, mindörökké olyanok, amilyen Isten maga.

A második nemzedék eleje is túlvan már a hatvanon, s ők végzik ma a Bokorban a munka dandárját. E második nemzedék ugyanúgy példa, mint az első. Ők is megtették azt, amit Jézus várt tőlük. Tessék tudomásul venni, hogy egyházunkban rajtunk kívül nem ismerek mozgalmat, közösséget, amely elhatárolta volna magát a hazafias embergyilkolástól. Csak az ellenséget nem ismerő Jézushoz magányosan eljutó egyeseket ismerek a Bokron kívül. E jézusi elhatárolódásért a Bokor második nemzedéke elszenvedte a magáét az urak, a világi és egyházi urak világától. Félreértés elkerüléséért mondom: ezek az urak nem a lábmosó urak közé tartoztak. Hanem azok közé, akik Jézus világos tanítása ellenére szükségképpeninek mondták a hazafiúi gyilkolást. Nincs mese! Mindenki az Isten lánya, meg fia! Senkit sem szabad bántani. Jézus tanítása is, a lelkiismeretünk is világosan beszél: *Ne álljatok ellen a gonosznak!*

S még valamiben hiszek. Abban, hogy csak sast nemzenek a sasok, s hogy a harmadik nemzedéken fordul, hogy lesz-e negyedik nemzedék. Lesz, ha megőrzik a hitet. Miben? Mindabban, amit elsoroltam. Senki sem bánt már minket. Jó ez vagy rossz? Jó, mert nem jó, ha bántják az embert. És rossz, mert csak azt bántják, aki csinál valamit. Jézusnak nem sikerült elérnie, hogy ne bántsák, pedig igazán nem arra törekedett, hogy bántsák őt. Miért bántották? Mert Jézus még hitt valamiben. Abban az országban, mely nem ismer zsarnokoskodást, többet birtokolni akarást és erőalkalmazást. Hitt abban, hogy lehetséges embereknek úgy élniük egymással, hogy csak szolgálnak, osztoznak és nem ismerik a bűntető, a kényszeríthető törvények hatalmát. Csak az élet odaadásáért: *Hatalmam van odaadni az életem.*

Hiszek abban, hogy nem felejtjük el, amit e hatvan esztendő alatt megtanultunk. Hiszek abban, hogy jön még olyan idő, amikor labdába rúghatunk. Nem ért még véget a sor: Jézus, Ferenc és a Bokor két első nemzedékének sora. Folytatódnia kell a sornak. Ha nem folytatódna, akkor sem volt kár, hogy folytattuk a múltban e jézusi sort.

S most talán válaszolhatok már a kérdésre, hogy mért mondta Tamás Jézust nemcsak uramnak, hanem istenemnek is. Hát csak azért, mert a feltámadás hatására megértette, hogy az, amit Jézustól a három esztendő alatt tanult, csak felülről jöhetett. Egy abszolút világból. A szeretet világából. Az Istenéből. S akit gonosztevéként keresztre szegeztek, maga volt az Isten. Amen.

Piarista-köz, 2006. április 8.

Ildi-búcsúztató

Ez afféle szöveggönyv, melyet minden illetékes megkapott az esemény előtt már egy héttel: A Tizenkettő (azaz a Fiatalok II. nevű közösség tagjai, akik majd körülülük az oltárt) 17,45-kor legyen a sekrestyében, ahol felállítom őket, s elmondom nekik, hogy mit kell tenniük. Pontban 18-kor meghúzzuk a csengőt, Csertáék a húrokba csapnak, mi pedig kivonulunk a sekrestyéből s bevonulunk a kápolna hátsó ajtaján, az oltár előtt térdet hajtunk s a székeinkhez megyünk, megállunk előtte, s várjuk az ének befejezését... (Az Úristent magasztalom...)

Ezután az ambóhoz megyek és elkezdem.

Az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében.

Az Atya, aki mindannyiunkat nagyon szerető édesapánk, s aki ezért úgy szeretett bennünket, hogy elküldte és odaadta nekünk kényünk-re-kedvünk-re szerelmes Fiát, akiben neki jókedve tellett,

A Fiú, aki csak arra tanított minket, hogy hallgassunk mindig a szívünkön keresztül bennünket szóló apjára, hogy legyünk mi is szerelmes lányai, fiai, s legyen az életünk mindenkor istennektetsző,

s a Lélek, aki egybeforrasztotta őket, minket pedig arra buzdít, hogy lakást vehessenek ők hárman már itt a földön minálunk, és majd örökre mi is lakást vehessünk a Szentháromság ölén – náluk,

ez az értünk levő és Atya-Fiú-Lélek nevű örök szeretet – legyen most és mindenkor veletek. Testvéreim, ennek az elhívásnak örökösiként nézzünk csendben a szívünkbe, s vizsgáljuk meg, hogy megőriztük-e hűségünket Istenünkhöz, aki így szeret minket.

Gyónom a mindentadó Istennek...

Irgalmazzon nekünk a mindentadó Isten, bocsássa meg bűneinket, s vezessen el bennünket magához, az örök életre. (A tizenkettővel együtt most leülünk a székeinkre. URAM IRGALMAZZ! – DICSŐSÉG)

Imádkozzunk! Istenünk, te aki örök, mert időtlen szeretetteddel hatvan esztendővel ezelőtt létbe szólítottad Ildikó testvérünket, hogy Fiadnak igaz tanítványává legyen, s minden tőle telhetőt tegyen, hogy körülötte Isten Országáa támadjon,

kérünk, öleld szívedre testvérünket, hogy teljesejék reménye, és megláthasson Téged, szeretett Fiadat, s a kettőtöket egybeölelő Lelket,

a mi Urunk Jézus Krisztus, a te szent Fiad által, aki Veled él és szolgálva szeret mindörökkön örökké. Amen.

Szentlecke Szent János apostol első leveléből: Szeretteim, szeressük egymást, mert a szeretet Istentől van, és mindenki, aki szeret, az az Istentől született, és mindenki, aki szeret, Istentől való és ismeri Istent. Aki nem szeret, nem ismeri az Istent... Ez az Isten ígéje. (ALLELUIA)

Az Úr legyen veletek! Evangélium Szent János könyvéből: Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők. Aki bennem marad, s én benne, az bő termést hoz. Hisz nélkülem semmit sem tehettek. Ha bennem maradtok, és tanításom is bennetek marad, akkor bármit akartok, kérjétek, és megkapjátok... Ezek az evangélium igéi.

Homília

Testvéreim! Szentmisén vagyunk, melynek görögül beszélő keresztény őseink az *eukharisztia* nevet adták, melyet magyarra a hálaadás szóval fordítunk. Hálaadáson vagyunk. Hálát adunk a feltámadás hetében Jézusért, akivel valakik rútol elbántak ugyan, de Istenünk feltámasztotta

őt a harmadik napon. Hálát adunk, mert mielőtt megölték volna Őt, még gondoskodott, hogy ehessük-ihassuk őt – hathatós táplálékként. S harmadikul hálát adunk Ildikóért, aki előttünk ment Jézusunk, Hozzád, az Atyához, a Lélekhez – az örök lakóhelyre.

Hálaadáson vagyunk tehát, nem gyászmisén. Ünnepet ünnepelünk, mert szeretjük Istenünket, s nem félünk tőle. Nem, mert a szeretet kizárja a félelmet. Jézus arra tanított minket, hogy szeressünk Téged, Istenünk, és sohasem beszélt arról, hogy féljünk tőled. Te olyan Isten vagy, aki szereti az őket szeretőket, s Jézus még az őt keresztre szegezőkért is imádkozott: Bocsásd meg nekik, mert nem tudják, mit tesznek. Nem ismerjük ugyan az örökkévalóság időviszonyait, de úgy képzeljük, hogy már magadhoz fogadtad Ildikót, már Nálad van, és csak örül és örül és örül, mint aki végre hazatalált és otthon van.

Memorialénak is mondták időközben görögről latinra váltó őseink a szentmisét. S ez magyarul emlékezést jelent. Emlékezni akarunk ezen a hálaadáson most Ildikóra. Testvéreim bizalmából enyém e percben az emlékezés tiszte. Hát emlékezem. Amikor '56 után újból visszakerültem a börtönbe, fogadalmat tettem, hogy soha többet nem csinálók kisközösséget. Mert minek, ha a hatalom úgyis eltiporja! Csak azért, hogy kapjak egy újabb életfogytot? Amikor 61-ben végleg otthagytam a szocialista átnevelésemet célzó intézeteket, fogadalmamhoz híven csak egy-egy házaspárral s még magányos fiatalokkal foglalkoztam, de közösségbe nem gyűjtöttem őket. Az első, az '56 előtti Bokor-nemzedékhez tartozó Trásy Évát sem hívtam közösségbe. De Éva a MÁV kórházban dolgozott, s ott találtak egymásra Ildikóval. Trásyék lakásszentelőjén ismertem meg Ildikót, talán 18 éves korában. El kezdett járni hozzám. Akkor írtam a KIO-t, ezt a második szerelmemet. S döntöttem reá annak minden újdonságát. Ildi csak üdvözülten mosolygott. Mindent, a legvadabbakat is elfogadta: ő is úgy gondolja. Mit tegyek hát ezzel a lánnyal? Ő volt a Bokorban az első, akit elkezdtem az Újszövetség nyelvére fogni. Neki rendeztem az első és egyszemélyes görög tanfolyamom. Aki csak kezembe került fiatal, azokat mind ilyen egyszemélyes tanfolyamra fogtam. Jenőt akkor már nyüstöltem egy másik egyszemélyes filozófiai tanfolyammal. Össze is ismertettem őket, de közösséget, azt nem csináltam velük. Jenő boldog volt: Ildivel lehet olyasmikről is beszélni, amikről Gyurka bácsival nem lehet. Még jó. Ötven éves sem voltam még akkor, de 18 éves lány semmiképpen sem – kenegtettem sérült önérzetem. Aztán megjelent a harmadik fiatal, Zsuzsa. Vele is összeismertettem Ildit is, Jenőt is. Ennek az lett a vége, hogy a fogadalmam elszállott a semmibe, s '68-ban létrejött egy velem együtt négy tagú közösség, mely később a Fiatalok I. nevet kapta. Amikor '70 nyarán megrendeztem velük az első három napos lelkigyakorlatot a Csátárkán, már öten voltunk, Imre is ott volt. Ildi szeles volt, Meg kellett kérnem, hogy lehetőleg ne mozduljon a szűk kis faházban, hagyja inkább a konyhát Zsuzsára, mert mindig lever valamit.

De volt, amit nem vert le, amihez jobban értett. Papok azt mondanák, hogy '70 körül kegyelmi idő volt. Azaz gomba módra szaporodtak a kisközösségek, s Ildire rá lehetett bízni a Fiatalok II. nevűt, melynek tagjai veszik körül most az oltárt. Bíztam én közösséget a többiekre is. Becsülettel kínlódtak megtartásukban, de végül is csak felbomlottak azok. Ildié nem, bár ő is csak gebinesbe kapta közösségét. Megőrizte őket 34 éven keresztül. Hogy csinálta? Nem tudom. Majd az agapé után a második felvonásban elmondhatják a tagok, ha tudják.

Másra is fel lehetett használni őt. Mire? Tanulmányírássra. Rátette a KIO mércéjét Szent Ágostonra meg Szent Ferencre. S megbirkózott a feladattal. Megszülettek a tanulmányok. Megjelentek a Karácsonyi Ajándékban. S Szent Ference új kiadást is ért – a Koinóniában. Még másra is jó volt Ildi. '73-ban már 13 – három meg négy napos lelkigyakorlatot tartottam, s nem bírtam a terhelést. El kezdtem nyüsztíteni: kellenek nekem valakik, akikre rálöcsölhettem a sokasodó munkát. Nagynehezen álltak kötélnek. Végül is a csoportvezetők '74-es lelkigyakorlatán határozat született, hogy hat tagú képvisellet választunk magunk közül. Lesz benne két pap. Mind a kettő férfi mert sajnálatosan nőt nem szentel egyházunk

pappá. Nem értettük, ma sem értjük, hogy mért. De elfogadtuk. Kénytelenségből. Az egyik pap Barna lett, a másik én. Legyen benne két öreg: egy nő egy férfi. Negyven évesek ekkor ezek az *öreg*ek. S van bennük két fiatal. A ma tizenhat gyerekes s nem tudom hány unokás és teológiát végzett Náci és Ildi. Mindketten húszas éveikben. Magam meg ösöregként, már túl az 55-ön. Ez a csapat már bírta a munkát: a Karácsonyi Ajándék szerkesztését meg a lelkigyakorlatok, karácsonyok, bokorünnepek, nagyheti virrasztások megszervezését, napi elmélkedések gyártását, meg a többi. Így éltünk akkor Pannóniában.

Aztán múlt az idő, s Ildinek nem sikerült másik közösséget is szerveznie, helyette gondos ápolással elkísérte a halálba összes nagynénjeit meg az édesanyját. Mire mindezt elvégezte, már túljutott 45. évén. Ekkor kitalált magának valami új foglalkozást. Anyává lett. Nemcsak lelkianyává. Lelkigyermeké volt bőven, mert a Bokorban a nők is foglalkoztak lelkivezetéssel. Valóságos anyává. Mivel nem kelt el a halpiacon, fogadott egy pár hónapos csecsemőt, s azt felnevelte: az Annát. Sokan óvva intették: Fel is kell ám nevelni a gyermeket. Nem törődött az óvással, intéssel. Nevelte Annát, s lett belőle valami.

Amig kicsi volt Anna, nagyon sok mindenre nem ért rá. Mert az első mindig az Anna volt. Ahogy nőtt, úgy reaktiválódott. Nem is olyan régen, ő lett a képviselőnk évi választott titkára. Jóval túl az ötvenen.

Aztán elkezdett fogyni. Aztán bekerült a Szent László kórházba, ahol megállapították az orvosok, hogy a fejbübjáig rákos, s egy bokorbeli orvos azt mondta tavaly nyáron, hogy azért imádkozzunk, hogy mehesse minél hamarabb odatúlra, hogy minél kevesebbet szenvedjen.

Kijött azért a kórházból. Annát örökbe fogadta a négy gyerekes Erika és Bandi – Bandi olvasta fel a szentleckét – ő meg feküdt meg fentjárt lakásában. Újra reaktiválódott. Nála találkozott ebben az évben Ildi táplálkozó közössége a Gyökér. S Ildi teljes értékű tagja lett újból ennek a közösségének.

Közel lakott Városmajor utcai lakásomhoz. Hetenként egyszer átmentem hozzá reggel nyolcra, s miséztem s elmélkedtem neki. Megkérdeztem: Feladja-e neki a nagybetegek szentségét: Mondta, hogy igen, mert 35 éve Andinak is feladtam, s utána még élt húsz évet. Még kézrátétellel is imádkoztam érte. Nem tudtam megtanulni ezt a jézusi gyógyítási módot – amint látjátok Utoljára halála előtt egy héttel voltam nála a Szent Lászlóban. Nehezen ment a beszélgetés. Elkezdtem szenténekeket énekelni neki. Aztán meg népdalokat és népballadákat is, azt is hogy Csicsijja, bubjua én csillagom... Ha napom süllyed az ég peremén, te fogod le majd az én szemeim. Ekkor még rám nézett és mosolygott egyet, majd végleg álomba dűdoltam. Az infúziók még meghosszabbították életét és szenvedéseit. Egy csütörtök reggel 6,15-kor halt meg. Bumbi, az öccse, megtelefonálta. Dél előtt a Papok I. nevű közösség volt nálam, s elmondtuk érte közösen a rekviemet – halála után egy-két órával.

De a mostani szentmise memoriale, és eukharisztia, hálátadás és emlékezés. Még kispap koromban, közel hetven esztendővel ezelőtt jelent meg a Szent István Társulatnál Garrigou-Lagrange egy könyve. Az volt a címe, hogy Megkezdett örökélet. Azt mondta el benne, hogyha jól csináljuk, akkor nem odaát kezdődik, hanem ide lent. Tizenkilenc éves volt Ildi, amikor megismertem, akkor apácának készült, s úgy gondolom, hogy az eltelt 42 esztendő egésze megkezdett örökélet volt. Miért gondom ezt? Mert nem volt életének más célja, mint teljesíteni Édesapja róla szőtt álmát. Csak istennektetsző életet akart élni. Tele volt ez a lány Isten szent lelkével. Odatúl csak folytathatja, amit a szemünk előtt kezdett idelent,

Ildikó testvérünk odafent, imádkozzál értünk! Mi is imádkozunk Hozzád. Keresd meg Barnát, Andit, s a többi odaáti tetvérünket! Csináljátok meg az égi Bokrot, és segítsetek nekünk! És hathatósan, hogy ne balfácánkodjunk, hanem csináljuk azt, ami istennektetsző. És még valamit kérek: készítsétek el a helyet az utána következőknek. Én is azokhoz tartozom. Elég előkelő helyezéssel, már aligha vannak sokan közülünk előttem. Én is odavaló szeretnék lenni. Amen. **(ÉNEK)**

Drága Testvéreim! Tudom, hogy mindnyájatok szíve tele van emlékekkel és hálaadással. Majd a misevégi agapé után visszajövünk, hogy örömmel meghallgassuk, amit mondtok. Most csak az oltárnál ülő tizenkettő egyenként félperces könyörgése következik, melyet csak bevezetek: Krisztus már feltámadott! Ő a kezdet és a vég, a szent erős és halhatatlan Isten. Általa terjesszünk kérésünket mennyei Atyánk elé. S végül az én záró könyörgésem: Mindentadó örök Isten! Tekints reánk szeretetteddel, és engedd, hogy ahova Fiad eljutott, egyszer mi is eljuthassunk. Amen.

Felajánlás: Imádkozzunk! Istenünk, Ildikó testvérünknek add meg, amire szíve vágyódott: megláthasson Téged, elbeszélgethessen Fiaddal, s a Lélek egészen betöltse szívét. Jézus, a mi Urunk által, aki Veled és a Szentlélekkel együtt csak él és szolgálva szeret mindörökkön örökké. Amen.

S a mise végén: Még egy feladat vár reánk. Itt vannak Ildi hamvai. Kívánsága szerint szétszórjuk ezeket a hamvakat a zebegényi Dunaparton, ahol együttüldögélt Szalézia-Éva testvérünkkel, s ahol Éva hamvait is szerteszórtuk. Egy imádsággal még megáldjuk, és szentelt vízzel meghintjük ezeket a hamvakat: Porból lettünk és porrá lesz, ami itt marad belőlünk. A szerelmet, Ildikó, te átvitted már a túlsó partra. Poraidat nem jelöli majd semmi tábla, semmi felirat. Csak az Örökkévalóságban és a mi szívünkben élsz tovább. Áldjon meg Téged a mindentadó Isten: az Atya, a Fiú és a Szentlélek! (háromszoros meghintés közben).

Ének: Megkötöm magamat Isten kötelével... Utána az oltár előtt felállunk a bejövési rendben: Márcziék, Szuliék, Bisztraiék, Beáta, Rimerék, Átsék hárman és magam. Közös térdhajtás, majd hátra arc és kivonulunk. **Ének:** Magasztalja lelkem az én Uramat... Utána az Agapé. Fél órán belül kezdődjék a II. rész. Bisztrai Gy. vezetésével és Csértáék énekével. Az emlékezéseknek időbeli határokat kell szabni. Legfeljebb fél óráig tarthat, különben az lesz, ami Éva néni esetében: folyt az elszállingózás. Gondolom: két percben kell megjelölni a határt. Énekkel kezdeni, és énekkel befejezni. Nem az énekkel kell toborozni a bemenőket, hanem a maradék ételek-italok eltüntetésével, s a leülés után imádságos csendben tölteni egy percet, s után csapjanak Csértáék a húrokba.

Nem egészen úgy volt minden, ahogy egy héttel korábban leírtam, s éppen ezért minden nagyon szép és bensőséges volt. Különösen szép volt a Turiák Ildikó- emléklap. Tíz éve jelent meg a kis zöld kötet: Akik az első 50 évben hazamentek. 28 testvérünkről emlékeztünk meg benne. Jegyzi-e valaki, hogy Dévainé Ági után Ildikó már hanyadik, aki az utolsó tíz évben hazament?

Piarista köz, 2006. április 20.

Húsvét 3. vasárnapja

1.

Nagyon érdekes kérdéseket kaptam a mai evangéliumról Németi Gyuritól:

Megértették-e a feltámadás után a tanítványok, hogy miért jött Jézus?

Miért volt szükség Jézus megjelenésére a tanítványok előtt?

Jézus tanítása megjelenése nélkül nem hiteles? Mitől hiteles?

Miért kellett Jézusnak az Írásokat beteljesítenie? Nem volt ez predestináció?

Jézus megígérte tanítványainak, hogy elküldi a Szentlelket.

A Szentlelket külön küldeni kell?

Tudja egyáltalán az Isten visszatartani Őt?

A mai magyar társadalomban, melyek a Szentlélek eljövételének külső jelei?

Mások, mint az apostolok korában?

Mindezek számomra is kérdések. S egyházunknak nincs módja másra, minthogy olvastatja, hallgatatja velünk a kétezer esztendővel ezelőtt írt szövegeket, mert ezek fejezik ki őseink hitét. S mi az egyház kis szürke tagjai azt gondoljuk, hogy az a dolgunk, hogy ragaszkodjunk őseink hitéhez. Ezt gondoljuk? Magam nem ezt gondolom. Mért, mihez akarok

én ragaszkodni? Ahhoz, amit én itt és most igaznak gondolok. Amit a szívem, a lelkiismeretem, mond nekem. Amiről meg vagyok győződve. Amiről azt gondolom, hogy csakúgy lehet, ahogy gondolom. És ha nem igazít el valamiben a szívem? Akkor nem mondom semmit. Akkor legfeljebb felmondom hittestvéreimmel együtt, amit fel kell mondanom, hogy hitükben testvérük maradhassak. De ez a felmondás csak a számból jön, nem a szívemből.

2.

Próbálok tehát válaszolni kérdéseitekre úgy, ahogy a szívemből jön. A tanítványok Jézus feltámadása nélkül semmit sem értettek volna meg abból a tanításból, amelyet három éven keresztül kaptak Jézustól. A Golgota józanította ki őket azokból az álmokból, melyekbe becsomagolták mindazt a szöveget, melyet három esztendőn keresztül Jézustól hallottak, és azt az életalakítást, melyet szemükkel láttak Jézus életén. A tanítványok koruknak voltak a gyermekei. Várták, mint ahogy minden zsidó, várták a Messiást. Nagyon hittek Jahvében, Adonájban, a Seregek Urában, hogy megtartja szövetségi hűségét, és kikergeti végre hazájukból a megszálló Római Birodalom légióit. Politikai volt a Messiás-fogalmuk. Úgy képzeltek, hogy Isten Felkentjének politikai feladatai vannak. Isten Felkentje elvégzi a zsidók helyett azt, amit a zsidók nem tudnak elvégezni. Mit? Hát azt, hogy kikergessék hazájukból a rómaiakat. A Tizenkettőt ugyan elbűvölte a náluk fél nemzedékkel idősebb názáreti Jézus alakja, egyénisége, tudása, gyógyító, halottakat feltámasztó hatalma, de mindez a bűvölet csak megerősítette őket abban, amiben tanítványok közösek voltak honfitársaikkal. Abban a tudatban, hogy a Messiás dicsőséges uralkodó Izraelben. Hogy a fenében lehessen más, ha egyszer ők, a zsidók, az Isten választott népe? Hogyan nem tenné meg ezt értük Isten? Az a csodálatos, hogy már idáig is meg nem tette. Biztosan a bűneik miatt késlekedik. De ez a Jézus már biztosan a Messiás, s ő majd elvégzi Isten erejében azt, amit Istennek illett volna már jó régen elvégeznie.

Elemezzük a tanítványok gondolkodását. Pofára esésüknek, csalódásuknak, Jézust elárulásuknak, Jézust megtagadásuknak és széjjelfutó, Jézust cserbenhagyásuknak okát keresik kérdéseitek. A pofára esés első és alapvető oka, hogy Istennek nincs választott népe. De kivétel nélkül mindannyian Isten választott lányai, fiai vagyunk. S rajtunk fordul, hogy elfogadjuk-e Istennek ezt a minket választását. Hogyan lehet elfogadnunk? Nagyon könnyen és nagyon nehezen. Mit kell tenni? Összesen csak annyit, hogy amikor szólít bennünket, válaszolnunk kell: Itt vagyok, hallom a hangod. S amikor megmondja, hogy mi tegyek, akkor az kell mondani, amit Mária mondott: Legyen nekem a te igéd szerint. Avagy magyarul: Úgy lesz, ahogy kívánod. Istennek tehát csak választott lányai és fiai vannak, mindegyikükhöz szól, s ezek között akadnak olyanok, aki válaszolnak is neki.

Akik válaszolnak, azokból Tizenkettő lesz. Ha nem lesz belőlem egy tizenkét tagú kisközösség tagja, akkor nem válaszoltam Isten meghívására. S ha a meghívásra csak azzal válaszolok, hogy papot keresek s találok magamnak, akire rábízom lelki ügyeim bonyolítását, akkor nem válaszoltam Istennek. Az életben akkor történik valami, amikor társat találunk. Nem szülőt, apát, anyát, lelki apát, lelki anyát, hanem társat. Az apát, az anyát elhagyjuk, amikor felnövünk, amikor saját lábunkra állunk, de a felünkhöz – a férjünk is felünk, nemcsak a feleségünk a felünk – az életünk végéig ragaszkodunk.

Gondoljátok jól meg, hogy Jézus azokat, akinek kiválasztása előtt egy egész éjszaka imádkozott, tizenkettővé tette. Szeretném ezt jól érteni. Azt gondolom, hogy ez annyit jelent, hogy társakká tette őket. A maga társává is, és a tizenegynek a társává is. Egyetlen helyre sem tudom ráfogni az evangéliumokban ezt: Jézus lelkizik valamelyik tanítványával. Egyetlen jelenetre se tudnám ráírni: *Jézus és lelki gyermeke*. Egyetlen helyet sem tudnék mutatni, melyben Jézus gyóntatja valamelyik tanítványát. Jézus a társuk volt. Jézus felnőttként kezelte őket. Jézusnak nem voltak a tanítványok lelki gyermekei.

Évtizedek előtt megkeresett, mint papot egy nagyjából korombeli embertársam. Beszélgetésünk végén ezt mondta. Felszabadítottál! Az hiszem azt jelentette ez a szó nála,

hogy megértette szavaimból, magatartásomból, hogy nem kell a gyermekemnek lennie, hanem társa lehet magának az Istennek. Csatlakozott is egyik közösségünkhöz, s ha nem is lett annak formális vezetője, de talán legjelentősebb táplálója, életetője.

Jézus nemcsak Fia az Istennek, hanem társa is. Jézus magára vállalja az Atya ügyét. Vállalja az üldöztetést is az istennektetszésért. S erre a nagykorú magatartásra akarja nevelni Tizenkettőjét is. Mindannyian választottak vagyunk, de nemcsak arra van szüksége a világnak, hogy az Isten válasszon minket, hanem arra is, hogy mi is válasszuk az Istent. Jézus az életével bizonyítja, hogy Isten hozzá intézett szózatára válaszol. Ezt válaszolta: *Ez az én szerelmes Atyám, akiért hajlandó vagyok odaadni az életemet.* A Golgota volt a válasza. Kikből is áll az Isten választott népe? Azokból, akik hajlandók a Golgotára menni. Ki juttatja Jézust a Golgotára? Saját népének, saját vallásának legfőbb papja, Kaifás. Véletlen volt? Nem volt véletlen. Az urak világa végig gyilkolta a kétezer esztendőn keresztül azokat, akik megértették és követték Jézust.

Mintha válaszoltam volna egy egyetlen kérdésre: Csak a feltámadás után értették meg a tanítványok annyira Jézust, hogy nincs pofájuk visszamenni a hálókhoz – ha értik, ha nem értik, hogy mit akart Jézus... Amiket mond Jézus, azokat csinálni kell, s ha azt mondja, hogy várjuk a Szentlelket, akkor várjuk a Szentlelket, s majd meglátjuk, hogy hogyan tovább! Az Isten Országáa nem robban be dicsőséggel a történelembe. A Isten Országáa lassú szekér, amelyet mindig meg kell lökögetni: feltámadással, megjelenésekkel, az Írásokból igazolással. Akármivel, ami a halló fülekkel rendelkezőkre hatni tud. Ami reményt gyújt. Ami azt súgja, hogy érdemes folytatni. Az emberi élet tele van válsággal. Mindig szükség van a szekérmeglökésekre.

3.

Lehet-e küldeni a Szentlelket? – ez a következő kérdés. Az Isten nincs az emberen kívül. Az Isten – Atya, Fiú, Szentlélek. Ez az Isten az emberen belül van. A Szentlélek is. Jelenléte halk, diszkrét. Nem kiabál. Nem kiabálja, hogy itt vagyok, s hogy hallgass már rám, vegyél észre. Ha nem szánok időt rá, akkor olyan, mintha nem is volna bennem. Ha időt szánok Istenre, azonnal velem kezd foglalkozni. Az életemmel. Azzal, hogy jól csinálom-e a dolgaimat. Megakadályozhatom őt ebben. Például azzal is, hogy munkát, feladatokat szabok ki Istennek. Elmondom, hogy mit várok tőle, hogy mit kell megcsinálnia, kiken s hogyan kell segítenie stb. S ezzel el is némítom őt magamban,

Az Isten szunnyadhat bennem. Amikor Jézus megígérte tanítványainak a Szentlelket, akkor arra gondolt, hogy megakadt a tanítványokban az Isten Országának a szekere, s a Szentléleknek meg kell löknie a szekeret. Isten nem tudja visszatartani a Lelket, ahogyan magát sem tudja visszatartani: Értünk él, bennünk van. szüntelenül bombáz minket, hogy figyeljünk rá. S Istentől kapott szabadságunk erejében mondhatjuk Istennek, hogy kuss. S ha sűrűn mondjuk neki, folyamatosan és fokozatosan olyanokká formálhatjuk magunkat, hogy nem halljuk többé a hangját, legfeljebb azt, amit mi mondogatunk neki, amit neki kell csinálnia, de azt, hogy nekünk mit kell csinálnunk, már nem halljuk meg. Nem tudom, hogy mekkora a százaléka társadalmunkban azoknak, akik tökéletesen süketé tették már magukat Isten hangjára. Attól félek, hogy ez a százalék nagyon nagy.

A Szentlélek eljövételének mai társadalmunkban, mai magyar, mai európai keresztény társadalmunkban én semmiféle jelét nem látom. Attól, hogy be van írva a naptárba, hogy Pünkösd következik, attól eljön a nap, meg el is múlik. A Lélek eljövésnek feltételei vannak. Kell lennie egy 12 fős csoportnak, amely tíz napon keresztül imádkozva várja, hogy eljöjjön. Az első pünkösdkor megvolt ez a tíz nap és ez a 12 személy. E feltétel nélkül nincs Szentlélek-eljövétel. Istenre időt kell szánni. Jézusnak volt negyven napja a pusztában, hogy Istennel legyen, és a Tizenkettőnek is volt tíz napja, hogy csak Istennel legyen.

Úgy gondolom, hogy a Lélek eljövésének van még egy másik feltétele is. Az ember semmiért nem szakít ki az életéből tíz vagy negyven napot. Csak akkor teszi, ha valami

feladatot kell megoldania. Mi az a feladat, aminek a megoldásába a Léleknek be kell segítenie vagy oroszlánrészt kell vállalnia abban. A Tizenkettő mintha tudta volna. Mi tudjuk-e? Az elmúlt hét keddjén Bisztrai Évi és Gyuri kivitt estére a Szilas patakából csinált Naplás tóhoz. S felmerült a szép koranyári alkonyatban a gondolat, hogy ott vagy másutt megbeszélhetnék a sashalmi közösségek, hogy mi célból, mi célra kellene eljönnie a Szentléleknek. Ha egy ilyen megbeszélésre összejönnének, hát az külső jele, vagy legalábbis előkészítője lehetne a Szentlélek eljövésének 2006-ban, Magyarországon és Sashalmon, s pandantja lehetne az első pünkösdeknek, amely Jeruzsálemben volt és Krisztus után 30-ban. Esnek csodák és él az Isten. S mennyivel különb Jeruzsálem, mint Sashalom. Mindkét helyen fújhat szél. Amen.

84. PÜNKÖSD ELŐTTI NAPLÓ

2006. május

Piarista köz, 2006. április végén

Telefonon megbeszéltem Terivel, hogy április 8-án, szombaton meglátogatom őt Debrecenben. 6,55-kor indult a Keletiből az intercity. Fél tíz előtt megérkeztem, s várt az állomáson Ducus, Teri egyik húga. Délután fél hatig maradtam, Teri is kikísért az állomásra. A pozitívummal kezdem: Teri szívében békesség volt, elfogadta új életkörülményeit. Két húga féltő szeretettel ápolja őt, amit ő köszönettel elfogad. A lakásból egyedül ki nem engedik. Amikor kívánja, a húgai viszik sétálni. Vitték orvosokhoz is. Izületi fájdalmain segítettek valamit. Húgai fáslizzák, mosdatják, gyógyszereit kikészítik, a beszédét ellenőrzik. A felejtési folyamata aligha megállítható, bár arra is kap gyógyszert: a nootropilt emlegették. Mindezt látva, elképedek, hogy mi mindent teljesített Teri még két hónappal ezelőtt is mellettem: a három étkezést, a bevásárlást, mosást, a postai ügyintézését, a korrektúrát, közösségeim megvendéglését, a maga csoportjaiban helytállást. Mindez nem hiányzik neki. Felszabadulásként hat rá, hogy mindezekért nem felelős már többé. A korrektúrázást emlegette csupán, hogy az azért jó volna, ha csinálhatná. A húgai azt mondták nekem, hogy Terit elvihetjük bármiféle programunkra, ha megáll egy autó házuk előtt, s viszik és hozzák; másként nem engedik. Nem észleltem, hogy akarna jönni akárhová is. Budaváriról azt mondta, hogy abban nem tud nekem továbbsegíteni. Még annyit mondott, hogy jó volna, ha a piaristáknak volna házuk Debrecenben, s akkor többet láthatna. De hát nincsen, s ha volna is, hogyan bízzák azt egy 88. esztendejében levő társukra. Ahhoz vagy hatvan évvel fiatalabbnak kellene lennem. Ducus mondta azt is, hogy Teri nevééről le kell venni a budavári házat-birtokot. Én meg azt gondoltam, hogy vagy a Harmadik Világ Alapítványunknak kellene azt ajándékoznunk, vagy a Bokorliget Alapítványunknak. De közben jelentkezett a BOKKE, azaz hogy Végh Györgyi. Odaadományozhatjuk, s amikor majd nem leszek már elérhető, akkor döntenek majd Budavári végső sorsáról.

Számomra mindez nagyon szomorú volt. Időnként gyötört a lelkiismeret-furdalás, hogy miért vitettem el őt húgaival február közepén Debrecenben. El is mondtam ezt a Gyökéren. Vincze Gabi nyugtatott meg, hogy a Városmajor utcai üzem nem látszott már fenntarthatónak. Most Debrecenben láttam, hogy mennyire erején felül volt mindaz, amit az utolsó hónapokban, talán években is, fogyó hatékonysággal, fogyó erővel, de csak teljesített Teri mellettem. Vége egy harminc esztendő sorszáknak életemben, életünkben. '75 karácsonyára költöztem össze Terivel és Márcziékkal, s utána más családokkal, amíg mindegyik család lakást nem kapott. Mindez lezárult. Ellátásunk biztosítva. Neki húgainál, nekem a piaristáknál.

Nagy kérdés viszont a vég... *Csak azt tudnám feledni.* Virágvasárnap mise után nagyot beszélgettünk az ott levőkkel Adyiligeten. Mondtam, hogy én szívesen megrendelnék egy olyan véget, amely prédikációm közben találna rám. Mondták, amit magam is tudtam: nem lehet megrendelni. Ha arra gondolok, hogy Halász Bandi, Dombi Feri hogyan végezte, akkor e megrendelt véggel megint csak mázlista lennék. Majd valahogyan lesz.

A debreceni látogatást követő napon volt virágvasárnap. Délelőtt 9-re jöttek a fiatalok misére – a szobámba. A témánk az volt, hogy mért nem bocsát meg az Isten nekünk bűnbánatunk nélkül is, ha mi, emberek, gyakran jutunk arra a belátásra, hogy nem lehet mindörökre haragudnunk, s előbb-utóbb megengesztelődünk, ha nem kérnek tőlünk bocsánatot, akkor is. S a válasz az volt, hogy az egyház imádkozik azért, hogy mindenki feltámadjon az utolsó napon. Imádságának oka alighanem az, hogy Jézus a kereszten imádkozik keresztre szegezőiért: *Bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek* (Lk 23,34). Tehát? Üres a pokol? Isten mindent megért és mindent megbocsát? Legjobb, ha nem egyenesítem ki a kérdőjelet. Kérdezni szabad. Csak válaszolni veszedelmes.

Délután hatkor meg Adyligetre vitt Ákos. Volt passió. Tapi volt az evangélista, Ákos olvasta a Jézus ajkára adott mondatokat, magam meg beültem az egyik padba Eszter és Lajos közé, s hárman mondtuk az összes többi szerepeket: főpapok és írástudók, tanítványok, Péter, Júdás, hamis tanúk, Kaifás, szolgák, Pilátus, nép, katonák, a keresztt alatt állók s a százados szavait. Próba nem volt, s mise után mégis az egyik jelenlevő ezt mondta: *Szép passió-játékot csináltatok.*

Másnap délután Dogmatika kör volt. Jöttek a Dél-vidékről. A KIO 32-34. numerusait tárgyaltuk meg. Beszéltek a nyári Hang-táborról. Arra hívtam fel a figyelmet, hogy bele kell kapcsolódnunk egy hagyományba, különben mindenki külön vallást csinál magának összesen egy hívővel: saját magával. Istenhez egyéni utak vezetnek, de ha nem próbáljuk ezeket egybefogni, előbb-utóbb összeveszünk egymással. Ha valaki katolikusnak született, találja meg ott, amit keres. Képviselheti a maga saját hangsúlyát, de ne tagadja a maga vallásának hitvallását. A reformáció sem hozott új világot, a katolicizmus a reformáció után is versenyben maradt. Új reformációt akarsz? Harmincéves háborút eredményezett a 16. században.

Ma mire számíthatunk? Csak arra, hogy nem lesz már új reformáció. Magad kiválhatsz onnan, ahova születél, de aligha fogsz többet tenni tudni, mint amennyit saját vallásodban is tehetsz. A keretet elhagyni nagyon könnyű. A keretet tartalommal megtölteni jóval nehezebb. A nehezebbre kell vállalkoznunk. Nem a papunknak kell megmagyaráznunk, hogy mit higgyen, hanem a papunkkal összefogva kell megtalálnunk, hogy hogyan tehetünk valamit, ami közelebb visz bennünket Istenhez. Jézus körbejárt és jót cselekedett. Én mi jót cselekszem? – ez a kérdés.

Kedden délelőtt 9-re hozta hozzám szentmisére csoportját Szíjjártó Marika. Az evangélium után felolvastam harminc éve írt elmélkedésem *a keresztutat járás öt módjáról*. Nem tudom, milyen hatással. Marikát harminc évvel ezelőtt Dombi Feri bővölte el. Jól megbővölte. Ég benne ma is a lángja az egykori bővülésnek. Szentmise után mindenki elmondta, hogy mi a maga életének legnagyobb áldozata. Érdekes volt, hogy mindenki a maga életének kéretlenül kapott keresztjét mondta áldozatnak. Nem azt, amit ő az oltárra tett, hanem azt, amit az élet rányomott.

Délután készülődtem, mert szerda hajnalban Budaváriba utazom, hogy mindent előkészítsék a fiataloknak, akik majd jönnek hozzám csütörtökön nagyhetezni. Szomorú vége lett ennek az előkészítésnek. Az eddigi években Terikével csináltuk ezt, de magam Terike nélkül még egy félemler sem vagyok, s ennek bizonyítéka a most következő hiteles beszámoló.

Repítem magam a Volánnal Veszprémbe, s onnan tovább Zánka felé. Vázsonyban oszlop mutatja az órát is, a hőmérsékletet is: tíz órakor 5 C-fokot mutat. Megérkeztem, kinyitottam a vízcsapot a János bácsi által készített hosszú vassal, s elkezdtem fűteni. Kicsit nehezen ment, mert eddig mindig Terike fűtött be. Végül is meggyulladt az *előadó* kályhájában a tűz. Vittem a parázsból a konyha kályhájába is, és Teri szobájába is. Közben átmentem köszönni Gyarmatiékhoz, s egyúttal bejelenteni, hogy ha lent vagyok Budaváriban, s nincs fehérnép körülöttem, akkor – kosztosnak jelentkezem Erzsikénél, majd megalkuszunk. Aztán ebéd és szunyálás után találtam Nescafét, s hozzáfogtam az előadóban a húsz éve és Andi rekamiéjának fájából összetákolt könyvespolc könyveinek lerakáshoz. Mért? Mert múltkor Kaszap Mártival levittem az össze-nem-tákolt maradék polcokat a Városmajorból, melyekre nincs szükségem a Piarista közben. Kivittem tehát valahogy az összetákoltat a fészker elé, beállítottam az össze nem tákoltakat a réginek a helyére. Gondosan felsöpörtem a felsöpörni valókat, és koszos lettem. Mentem a fürdőszobába, hogy kezet mossak. Kinyitom a meleg csapot, de csak hideg folyik belőle. Bezárom a házat, megyek Horváth Józsihoz. Otthon találok, s mondja, hogy jön azonnal, csak mondjam el, hogy mi a baj, hogy hozhassa a megfelelő szerszámot. Hozza is. Megállapítja, hogy van áram a boylerben, de nem tudja megmondani, hogy miért nem melegít. Józsi elmegy, én meg kimegyek a buszmegállóhoz

megnézni, hogy mikor megy busz Veszprém felé. 17,27-kor megy Vázsonyba. Pontosan jön. Ott is van tíz perc alatt, és 17,50-kor jön egy másik busz Veszprémbe. Jön is, de meglátogatja Tótvázsonyt, Hidegkutat, Nemesvámost, és csak 18,40-kor érkezik Veszprémbe. Várok 19,15-ig, akkor megy a következő busz Budapestre. Meg is érkezik 21,15-re a Népligetbe, s onnan a Metróval nagyon rövid az út a Ferenciek terére, ahonnan 21,45-re feljutok a szobámba. Leroskadok és telefonálok Bajnokné Jutkának, hogy mi a helyzet: ne induljanak a fiatalok, mert nem merem vállalni fogadásukat, ha még melegvizet sem tudok adni nekik a nagy hidegben.

Nagy csőd! Végleges? Ugranak az összes nyári terveim? Ki tudja? Minden azon fordul, hogy milyen tartalékok vannak még egy 88. évében járó ifjúban. Rendházi életre alkalmas vagyok, mert ott semmit sem várnak tőlem, a nyugalomba helyezett rendtagtól. De tudok-e valahol házigazda lenni? Eddig is csak úgy látszott, mintha tudnék. Én fogadtam az érkezőt, miután Terike beengedte, aki jött. Leültettem, s mondtam az okos-at-szépet, Terike meg hozta, ami szükséges volt a vendéglátáshoz. Csak felszámoltam egy problematikussá vált együttélést, de nem tudatosítottam magamban, hogy mik a következmények. Van ennek a gondnak megoldása? Hogyan akasszak le valakit a szögről Terike helyett?

Hát ez volt nagyszerdán. Nagycsütörtökön részt vettem a két pesti ház közös miséjén. Nem én mostam a Bokor lábát, hanem Józsi a pesti diákokét. Nagypénteki liturgiánkon is részt vettem, és este hétkor megismételtem azt közel húsz Bokor-fiatallal a rendház VI. emeleti kiskápolnájában. Utána meg lejöttünk szobámba, s vagy féltizenegyig virrasztottunk, azaz: beszélgettünk a megszavazott témákról. El kellett érniök az utolsó Metrókat. Nagyszombat délután meg a Bokorportára mentem Kovács Laci miséjére. Nagyon sokan voltunk. Jó volt találkozni testvérekkel. Laci megkért, hogy mondjam én a mise végső könyörgését. Valaki még haza is repített. Nem tudom már, hogy mivel töltöttem húsvét szent napját, csak azt, hogy keservesen kínlódtam. A noteszomban csak azt találom: 18-kor Adyliget, azaz negyedhatra jött értem Ákos és kirepített.

Piarista köz, 2006. május elején valamikor

Hogy mit mondtam Húsvét vasárnapján Adyligeten, bárki olvashatta az előző Napló-füzetben. De hogy milyen harmatosan éreztem magam ott, azt csak az tudja, akinek elárulom, hogy utána hajnalban egy cédulát raktam Emil ajtajára, s azt írtam rá, hogy ha találkozik e cédulával, nézzen be hozzám. Be is nézett hozzám reggel-valamikor, én meg azt mondtam neki, hogy azonnal kórházba akarnék menni. Mi bajom volt? Magam sem tudtam, csak ki akartam vonni magam a forgalomból. Nem aludtam éjjel, csak vártam a reggelt. Emil elővarázsolta a házi orvost, akivel egyszer már találkoztam. Tudomásul vette állapotom, helyet szerzett a Széher úti kórházban, ahova kocsijával Emil be is repített. Kedden rám kötötték az infúziót, s kaptam az „okosító” Nootropilt. A következő napokban sűrűn látogattak. Pénteken délután pedig kijöttem a kórházból, s *megrendeztem* a dunaparti kápolnában Ildi búcsúztatóját, s ezt követően otthon aludtam. Szombat délelőtt a Sylvester gimnázium aulájában rendezett szentmisén elmondtam a *bokorhúsvéti* homiliám, ahonnan délben hazamentem, ettem, aludtam, s utána visszamentem a Széherbe infúzióra. Vasárnap meg Ákos onnan vitt Adyligetre. Végül is hétfőn megbeszéltem a főorvossal, hogy estére már otthon alszom. Kedden bejöttem még infúzióra és a zárójelentésért. Kaptam összesen nyolc infúziót, s megpróbálkoztam újra élni. Ennek már öt hete. Tegnap este a sashalmi templomból kijöve megállított Németh Gyuri, s megkérdezte: hogyan vagyok. Csak ennyit mondtam neki kényszeredetten vigyorogva, hogy nem jól. Maga is láthatta, hogyan imbolyogtam az oltár előtt mise alatt. De egy nagyon rokonszenves fiatal pár hozott haza, s azokkal útközben jót beszélgettem. Ha valaki ezt olvassa, „nem hiszi, hogy normális vagyok”. Nem is vagyok. Mintha nem sikerült volna az átültetés, mintha még nem gyökereztem volna meg. De sebaj... Annyi minden sikerült már nekem az életben. Ez sem tarthat örökké.

Piarista-köz, 2006. május 8.

A jézusi pandant

S hogy volt Jézus esetében? Az evangéliumok s az azokat megszólaltatni, értelmüket összefoglalni akaró KIO nem eredet-romantika? Biztos, hogy a jézusi eredetről beszél, hogy a romantikának mi szerepe van benne, nem látom. Bár annyit látok, hogy a II. Vatikáni Zsinat szövegei jobban figyelnek Jézusra, mint bármilyen más hivatalos szövegünk, s mégis ezek a szövegek jóval többet idézik Pált (nem az *eredetet*), mint az evangéliumokat. Az evangéliumok kétannyi betűből állnak, mint a 13 páli levél; ennek ellenére is ez a helyzet. A kétannyi kevesebbszer jut szóhoz mint a feleannyi. A feleannyi páli szöveg maghatározóbb zsinatunk számára is, a kétezer esztendő számára is, mint az evangéliumok. A KIO idézi Pált is, de éppen huszonötször annyit idézi az evangéliumokat (az *eredetet*). A KIO Jézus-hangsúlyú, a Zsinat pedig Pál-hangsúlyú, bár Pál majd kétezer éve halott, és Pál nem magát akarta énekelni, hanem Jézust.

Mért eredetet idéz (és nem romantikázik) a KIO, s mért nem csinálja (sem az idézést, sem a romantikát) azt az egyház? Egy szerelem következménye a négy evangélium is s a KIO is, s e szerelem múltán a szerelemtől énekelni – ez volna az eredetromantika? A 20. század végére hogyan tűnt el a szerelem azokból, akik a század második felében még szerelmesek voltak? Ismeri a történetet mindenki, aki átment a szerelem s a kijózanodás folyamatán. Nem ennek a történetét akarom megírni. Hanem azt, hogyan bolondultunk ki előbb-utóbb mindahányan a kétezer esztendő alatt abból a Jézusból, aki köztünk járt, s a tanításából is, amit ránk hagyott. Azért is hagyta ránk, hogy a maga tanítási tartalmainak megismerés céljából Tizenkettővé tegyük az embereket a Föld határáig. Az egyház nem eredetromantikázik, hanem őrzi, vigyázza a szervesen kialakult kétezer esztendő folyamatot.

Én erről a folyamatról szeretnék beszélni. Elkezdem. Jézus felszámolta názáreti egzisztenciáját, elment Jánoshoz bemerítkezni, majd negyven napra vadállatok közé, hogy csak Atyjával beszélgethessen. Elhagyva a pusztát egyfelől Atyja magatartását kezdte prédikálni, másfelől pedig tanítványokat gyűjtött, és súllyal nekik mondta el azt, amivel lelke tele lett a pusztában. Kaifás a főpap hamarosan megelégtelte ezeket a tartalmakat. A hatalom megszokott eszközeivel járt el Jézussal szemben, mert Kaifásnak kínaiul volt az, amit Jézus tanított. Radikális eljárása nem hozott sikert, a Tizenkettőnek nem állt be a szája. Megköveztetni tehát Istvánt is, s egy a megkövezők ruháját őrző buzgó fiatalember megbízatást kér és kap Kaifástól a Jézus-követőket felszámoló munkára.

Ez a fiatalember – Pál. Munkája során Jézus hangját hallja: *Miért üldözöl engem?* Ekkortól fogva Pál Jézus tanítványának mondja magát. Jézus maga irányítja őt. A Tizenkettőtől nem kér Pál információt Jézusról. Ellenkezőleg: kiosztja a Jézus nevelte tanítványokat, ha nem járnak azon az úton, amelyre maga Jézus tanítja folyamatosan Pált. Az ő leveleivel kezdődik a régivel szemben az *új Szövetség*, a Biblia vékonyabbik fele. Vértanú halált hal Jézusáért, mielőtt bárki írna egy sort is az Újszövetségbe – rajta kívül.

Mire tanította őt Jézus, akivel az életben sohasem találkozott Pál, hiszen a Golgota után három évvel érkezik Jeruzsálembe? Sok mindenre tanította, s ezek legjelentősebbje az alábbi vélekedés. A mennyei Atya megharagudott Ádám és Éva minden történelmi leszármazottjára, és Jézus a Golgotán azért halt meg, hogy kiengesztelje (haragjából) az Atyát. Megtörtént a golgotai halál, létrejött a kiengesztelődés. Minden rendben van már. Csak el kell fogadni Pál evangéliumát. A világtörténelemnek sincs tovább értelme. Még Pál életében eljön Jézus, s az Atya örök országába repíti azokat, akik elhiszik ezt a páli jóhírt. Már megőszülni sem érdemes, olyan kicsiny a hátralevő idő.

Pál nem vacakol a zsidókkal, a választott néppel. Arra ott van a Tizenkettő. Pál a pogányok (= emberiség mínusz zsidók) apostola, az egész emberiségé. Isten új választott népéhez fordul. Pál lerázza magáról a zsidók koloncait: a körülmetélést is, a pászka lakomát

is. Marad annak a vége: a kenyér és a bor – a pászka lakoma maradékából. Az egész emberiség immár az Isten új választott népe, ha csatlakozik Pálhoz; ha elhiszi, hogy Jézus megváltott minket golgotai halálával. Mitől váltott meg? Hát az Atya haragjától. Ennek az elfogadásával, azaz a hit által, üdvözülhetünk.

Van, aki úgy gondolja, hogy ha Pál nem jön, akkor Jézus ügyéből – a Tizenkettő segédletével –, munkájából nem lesz semmi. Hogy ez esetben elhal az első század végére az ügy, mint jelentéktelen szekta. Azaz Pál s a vele külön tanfolyamat indító Jézus menti meg az eredetet. Nem azt mentette meg. Nem is ismerte azt Pál. Lehetséges, hogy Jézus ügye elhal kis, jelentéktelen szektaként. De ha így volna is, akkor sem azt mentette meg Pál, amit Jézus három esztendőn keresztül prédikált. Jézus Isten tanítását hirdette arról, hogy hogyan kell élnünk, Pál pedig Jézust hirdette, a megváltót. Jézus nem tudott róla, hogy ki kellene engesztelnie a ránk haragvó Istent. Jézus a bűnbánatot, a tudatunk és életünk átalakítását hirdette. Azt, hogy váltsunk, s tegyük azt, ami Istennek kedves, tegyük az Atya akaratát. Hogy ennek fejében ő és az Atya lakást vehessen nálunk, s hogy halálunk után elvihessen bennünket az Atya örök házába.

A páli tanítás ment tovább. Amit Jézus tanított, az az egyház számára legfeljebb eredetromantika, de kétezer esztendő tanúsítja, hogy a jézusi tanítás alapján nem lehet egyházat építeni. Mi ez az *egyház*? Az, ami Jézus által tanított Ország helyett jött. Ki hívta létre? Beszéljen a statisztika. Az evangéliumokban csak háromszor fordul elő ez a szó. A fele annyi terjedelmű páli levelekben pedig 62 ízben. Két és fél századot kell csak várnunk ahhoz, hogy megtudjuk, mi az egyház. Két és fél századon keresztül üldözik Jézus tanítványait, s utána a hatalom államvallássá teszi a kereszténységet. S létrejön újból az örök történelmi recept: a trón és az oltár szövetsége. Ez a szövetség az ember élőlényi természetének diadala az ember isteni természete fölött (a szerzésé s a vevése az adás fölött). Ez a szövetség a trón és az oltár urainak tánca a Mammon körül. Ez a szövetség a jézusi örökség végét jelenti.

Nemcsak a Bokor életére nyom végpecsétet a trón és az oltár 1964-ben újra kötött szövetsége. Ettől a naptól kezdve meg vannak számlálva az órái? Jézus örökségének is meg vannak számlálva az órái, amikor őseink – mit sem sejtve – boldogan fogadják el Konstantin császár közeledését. Hamarosan az egykor vértanú püspökök versengeni fognak a császár kegyeiért. Pál nem menti meg őket ettől, mert a császár *az Isten nevében hordja kardot*. S ez a páli tanítás háromszáz év alatt nyom nélkül tünteti el Jézus tanítását: hogy imádkozni kell ellenségeinkért, nem legyilkolni őket, hiszen ők is szeretett gyermekei az Atyának.

Következnek majd a keresztény királyok. Uralmuk a főpapok és főurak erejére támaszkodik. Ha Mohi, ha Mohács – a kalocsai érsek a hadsereg főparancsnok. A szegény adózó nép pedig a főpapok és főurak ellen fordul 1514-ben, mert neki nem a török az ellensége, hanem saját urai. Mi az egyház? Társadalomtudományi szempontból – az urak világa kitüntetett képviselőinek vezetése alatt levő vallási gyülekezet. Teológiai szempontból nézve pedig a páli szemlélet által eltorzított s Jézusnak a nevét, és meghamisított nevét, hangoztató vallási gyülekezet.

Aki mindezeket végig gondolja, beszélhet arról, hogy a Bokor az eredetromantika áldozatává lett? (Megismerte az eredetet, áldozott érte, aztán egy idő után – ő tudja, miért – abbahagyta a szerelmet.) Akik a Bokor tagjainak gondolják magukat, elgondolkodhatnak azon, hogy Jézus nem alapított új vallást. Az új vallás sem őrzi meg őket a Mammon szolgálatától s az ezzel egyet jelentő szövetségtől: a trón és az oltár szövetségétől. A szentmiseinken ünnepelhetik Jézus kereszthalálát, mellyel megújítja Istennek az emberrel kötött egyetlen és örök szövetségét: a halálig kitartani az ellenséget nem ismerő, csak gyermekeket ismerő Atya örök és változatlan és egyetlen szeretet mellett.

Aki mindezeket végig gondolja, az nem vonja ki magát vallásából, akármelyikbe is született bele, hanem csak-csupán kivonul a Mammon világából, hogy megpróbáljon úgy élni, ahogyan a jeruzsálemi élet- és vagyonközösség tette. Teszi ezt azért, hogy ne legyen felette úr

a pénz ereje, s hogy annyi elég legyen, amennyi testvérenek is jut. Ha katolikusként jön rá, hogy mit tanított Jézus, akkor katolikusként teszi ezt. Ha protestánsként, akkor úgy. Ha meg soha nem hallott Jézusról, csak az ember természete alapján jön rá, hogy a válogatást nem ismerő és osztozó szeretet megvalósítására kaptuk e földi életet, akkor ilyenként. Akármelyik vallásba és népbe született is.

Mert kell lennie valami értelmes és járható megoldásnak, ha a gyermekláncfű meg a pacsirta is tudja, hogyan lehet fenntartani fajtát. Jézus példát adott nekünk, s már nem volt egészen ifjú, amikor a példát adta. Nem gyermekromantika alapján adta a példát, érett megfontolás alapján adta példáját, s mindegyikünknek keményebb utat vágott magának. S ha sóhajtott is a kereszten arról, hogy valaki elhagyta őt, utolsó szavával Atyja kezébe ajánlotta lelkét. És feltámadt a harmadik napon. Van tehát megoldás. Bárcsak azt választanók.

Béci eredetromantikájának pandantja volna ez a jézusi pandant.

Piarista köz, 2006. május 10.

Melindának kellene már válaszolnom, hogy mi lesz előadásom címe. Témáját tudom: Van-e a Bokornak rendeltetése? (Megvan tehát a cím, mely nem provokáló, hanem gondolkodásra ösztönző: *A Bokor rendeltetése*.) Kitalálni valami új rendeltetést éppen lehet, és csak olyasvalami mutathatja meg a valóságos rendeltetésünket, amit ténylegesen csinálunk.

Annak következtében vagyunk – azaz volt rendeltetésünk –, hogy idáig csináltunk valamit. Most 62. évünket éljük. A '45 utáni években az egyházi-jézusi létezés egy új és igen ősi formáját hoztuk létre országunk egész területén, vagy pontosabban annak nagyobb városaiban: a *kisközösségit*. Buzgó templomba járás és szentségekkel élés mellett éltünk kisközösségi életet. Jézus igazi tanítványaivá szerettünk volna válni. Volt, aki halállal fizetett érte, volt aki csak börtönnel, volt aki csak másodrendű állampolgárrá levéssel. Vértanúk és hitvallók testvérei, gyermeki és unokái vagyunk.

A 60-as évek végén a kisközösségi életformát újrakezdésünk során világossá vált előttünk, hogy Jézus tanítványai nem hordhatnak a zsebükben katonakönyvet. Nem kevesen adták vissza azt. Börtönt szenvedtek miatta. A kisközösségi életformának megvan az analógiája egyházunk életében, a szerzetesi élet. A katonakönyv visszaadásának viszont nincs. Csak egyes és magányos személyek adták azt vissza, mozgalmak nem. Ha mozgalmak adták vissza, azokat az egyház azonnal kiközösítette magából (bogumilek, albiak, hutteriek). Bennünket nem kiközösített ki egyházunk, mert a *Gaudium et Spes* után ez már nem volt számára lehetséges, csak különböző büntetésekkel sújtott és sújt jelenleg is, és pacifistának minősít minket, s nem olyanoknak, aki hűségesen követik Jézust az ellenség szeretésében. Az egyházunkon belül – tudomásom szerint – mi vagyunk az egyetlen *mozgalom*, amely elutasítja a katonáskodást. A rendszerváltás végéig börtönben ültek emiatt testvéreink, s egyházunk is elhatárolta magát tőlünk.

A rendszerváltás óta eltelt már 16 esztendő, s ez a 16 esztendő, a Bokor életének harmadik szakasza – ez a jelenünk. Próbáljuk felmérni, hogy mi az, amit most csinálunk, mert a jelen tevékenységünk mutathatja meg leginkább rendeltetésünket. E 16 esztendő folyamán nem növekedtünk, hanem fogytunk. Jelentősebb személyek is akadtak, aki elhagyták a Bokrot, szerényebb képességűek is. Általában indokolás nélkül távoztak. A Bokron kívül találták meg tennivalójukat. Van, aki maga megmaradt a Bokorban, de csoportjait magára hagyta, engedte széjjel menni. Az ily módon támadt omlás nagyon nagy mértékű. A rendszerváltás előtt volt 13 ág, egyenként minimum 11, esetleg 20 csoportvezetővel. Most egyetlen ág sincs, amelyikben található lenne 11 csoportvezető. Van olyan ág, amelyben csak egy vagy két csoportvezető van.

Tudnivaló, hogy a csoportok nagyobbára papjaink energia-feleslegéből jöttek létre, s egyházi elítélődésünk következtében immár 25 éve nem szenteltek püspökeink a Bokornak papokat. Az első két nemzedék nem-pap tagjainak pedig nemigen volt energiájuk-indításuk, hogy

testvéreik-barátaik gyermekeiből csoportokat szervezzenek, s ennek következtében ez az 1970 után születő, a Bokornak immár harmadik nemzedéke maga szervezi magát csoporttá. A KVT 13 személyt mutat csoportvezetőnek ebből a nemzedékből, s mint ígéreteseket 11 további személyt hívott meg a Tanácskozáására 2005-ben. Mivel az első és a második nemzedék a maga korosztályából csak kivételképpen gyűjt népet, új csoportot, úgy gondolom, hogy a most megjelölt 24 személynek a tevékenysége lehet az alapja annak, hogy megállapítsuk a Bokor rendeltetését. Mit látnak ők a Bokor feladatának, mert az előttük levő két nemzedék nem tudván új tagokat toborozni, csak megadhatja magának a végső tisztességet, ahogyan tettük a legutóbb Turják Ildi testvérünknek is.

Persze addig, amíg nem adják meg nekünk a végtisztességet, elmondhatjuk mi is, hogy miért nem tudunk már nemzedékünkben új tagokat toborozni, miért nem tudjuk csoportba gyűjteni kortársaink gyermekeit sem. Egészen különleges helyzetben vagyok személyileg, mert magam az elmúlt 16 esztendőben minden tölem tehetőt megtettem annak érdekében, hogy akárminő korosztályban levőkből új tagokat gyűjtsek. Azért gondolom magam különleges helyzetben, mert nem értesültem róla, hogy más is próbálkozott volna ilyennel. Halastavam részint a Szellemi Búvárok Egyesülete volt, részint pedig Dombi Feri Hang-közösségei. Ezekből igyekeztem kihalászni a maguknak közösséget kívánókat. Igen szerény eredménnyel. Nem lett olyan következménye e próbálkozásomnak, mint a '40-es és a '60-as években. Nem szült láncreakciót próbálkozásom: a közösségek nem szültek közösségvezetőket, s ezek újabb közösséget. Csak valakik megmaradtak a közösségbe hívottak közül, s jóval nagyobb számban nem maradtak meg, hanem elmentek. Miért? Nem ilyen lovat akartak. Hatvan-hetven év korkülönbséggel nem vállalkoztam csoportgyűjtésre, az ötven év körüliekből akadtak valakik horogra. Milyen lovat akartak? Általában aligha olyant, amilyent én tudtam felkínálni. Jó felük szótlannul elmaradt. Nagyon nehéz megmondani, mért nem sikerült a korábbi két láncreakció megismétlése. Nem tudom, hogy szükség van-e ma ránk. Sikerült egy két érdemes embert találni, akik valahogyan kimaradtak a korábbi, 30 vagy 60 év előtti gyűjtésből. Egy-két embert, akivel korábban nem találkoztam, s most utólag megnéztek, és megragadtak nálam. De ez valami egész más volt, mint a két korábbi időpontban. Mi volt más? Az, hogy nem kellett megmenteni a hazát, azaz hogy az egyházat.

Az ateista-kommunista veszély és kényszer elmúltával miért is lenne szükség ma is kisközösségre? Melyek azok a jézusi Isten Országát építeni akaró szándékok, amelyek nem férnek el ama keretek között, amelyeket egyházunk hagyományos keretei felkínálnak a buzgó laikus híveknek? Vannak ilyen eleven szándékok?

A Bokor első két nemzedékének volt egy figyelemre méltó mellékterméke. Csak az, hogy felfedeztük, hogy a történelmi egyház nem azt csinálja, amit Jézus álmodott. A kérdés az, hogy az utolsó 15 évben pedig tettünk-e új felfedezést? Például azt, hogy amiről Jézus álmodott, az nem megvalósítható. Ha ezt nem tettük, akkor kezünkben van az első 45 év egy terhes öröksége: a jézusi célkitűzés megvalósításának a feladata.

S most kellene következnie a harmadik nemzedékünknek, hogy van-e olyan célkitűzés a tarsolyában, amelyet egyháza jámbor laikusaként nem valósíthat meg. Milyen minőségben tudná megvalósítani ezt az egyházközségi keretbe be nem férő célt? Egy új, ám családos szerzetesrenddel? Egy új reformációval? Azt gondolom, hogy a kétezzer esztendő egyháztörténet világossá tette, hogy a reformált egyházak sem érnek általában többet, mint a nem reformáltak. Mégpedig a rendelkezésre álló emberanyag miatt. Azt is világossá teszi az egyháztörténet, hogy a szerzetesi összefogások többre jutnak, mint a magános törekvések.

A kérdés tehát az, hogy van-e a harmadik nemzedéknek olyan célfeladata, amelynek megvalósítására a jámbor laikusi státus nem elegendő. Ha nincs, akkor meg kell keresni kinek-kinek a papját, s fel kell ajánlania szolgálatát. Ha van, akkor össze kell fogni, s csinálnia kell egy szerzetesrendet, azaz élet és vagyonközösséget, amely biztosítja a feladat elvégzéséhez szükséges szerzetesi önállóságot, függetlenséget (az egyházmegyes püspöktől). Lehet végül új

reformációban is gondolkodni, de az vagy harminc esztendő háború-val vagy Golgotával végződik. S ha Golgotával végződik, akkor is várható három századon belül a konstantíni fordulat, s a keresztre feszítés után két-három évtized alatt egy páli fordulat, amely megmagyarázza, hogy mért is volt szükség a Golgotára.

Száz szónak is egy a vége. Nem gondolom, hogy többre lehet menni, mint Jézusnak sikerült. Nem gondolom, hogy többre lehet menni, mint Ferencnek sikerült. Lehet annyira menni, mint a Burderhofnak, de már csak egyházon kívül. Hogy mit talál ki egy harmadik nemzedék magának feladatul, azt nem a 90. év felé közelítőknek feladatuk kitalálni. E relikvia-korúaktól csak annyit lehet kívánni, hogy bízzanak az utánuk jövőben; azokban, akiknek ők maguk adtak valóságos vagy lelki értelemben életet. Bízzanak azon az alapon, hogy csak sást nemzenek a sasok, s kísérik imádsággal és szeretettel azt, amit gyermekeik Isten oltárára tesznek.

Piarista köz, 2006. május 14.

Húsvét utáni 5. vasárnap is beszéltem Adyligeten, de magam sem tudtam, hogy rendkívüli módon. Az volt a rendkívüli benne, hogy valaki megdicsérte. Valaki, aki ott se volt. De 19 éves *kisfia* elkérte mise végén a prédikációt és hazavitte, aztán e-mailen jött a dicséret. Így aztán egy megdicsért prédikáció is kerül e Naplófüzetbe. *Aki bennem marad és én őbenne, az bő termést hoz* – mondja Jézus. S mi válaszolunk Jézusnak: Jézusom benned akarok maradni, s azt kívánom, hogy Te is maradj bennem, mert bő termést szeretnék hozni. Azért szeretnék, mert élőlény vagyok, aki be akarom tölteni rendeltetésem, amire Isten rendelt engem. S ez a rendelés éppen abban áll, hogy bőven teremjek, azaz meglássék, hogy én is itt jártam, s csináltam valamit. Mit? Hát igyekeztem Istennek kedvére élni. Ezt a Jézus ihlette, most elmondott szöveget csak Istennek mondhatom el. Senki embernek nem mondhatom el, hogy *Benned akarok maradni*. Senki ember nem mondhatja el nekem, hogy *bennem akar maradni*. Mindez csak Isten-relációban mondható.

Nem végeztem világirodalmi vizsgálatot, hogy hol s kinél található meg először ez a nyelvi fordulat: *Maradj bennem és én is benned maradok*. A magyar irodalom szerelmi líráját úgyahogy ismerem. Az egyik csúcsa bizonyára Petőfi Sándor *Minek nevezzelek?* c. verse. Nem találom benne ezt a nyelvi fordulatot. Aki volt már közülünk szerelmes, s mondta párját Bogárkámnek, Gyönyörűmnek, megkérheti önmagától, hogy mondta-e párjának azt, hogy maradj bennem, vagy csak azt, hogy maradj mellettem, tarts átölelve, szoríts Magadhoz. Azaz a ban-, ben- helyett csak a hoz-, hez-, höz- névszórag és a mellett névutó, és a va-, ve- igenévképző szerepelt – de ez a nagyon bensőséges *ban-, ben-* nem. Át kellene menni a vallási lírára, s ottan keresni a jézusi fordulat előzményét-mintáját, vagy ha nincs ilyen, akkor ismétlését legalább. Van Adynak egy magas hőfokú istenes éneke. Az a címe, hogy *A pócsi Mária*. Ebben találtam egy ban-, ben-t. Ezt: *Szívemben sír a pócsi Mária*. Hátha ott, a szívemben sír, akkor ott is van, s tán egy ideig, amíg a sírását hallgatom s figyelem, ott is marad. Itt tehát találtam egy ban-, ben- nyelvi alakot.

Aztán eszembe jutott egy Sík Sándor-vers a szerelmes anyamadárról. Majd nagy nehezen meg is találtam egy 65 éve megjelent *Összes verseinek* a tartalomjegyzékében a vers címét. Az a címe, hogy *A fészekről*. Sík Sándor, szinte napra, harminc évvel előttem született. S ez a verse még születésem előtt jelent meg egy kötetében, melynek címe is mond már valamit: *A belülvalók mécsé*. Legfeljebb 23 éves volt, amikor írta e verset. Ez az az életkor, amelyben egy tiszta papi lélek még nem adja fel, hogy sikerül neki szerelmesnek lennie Istenbe, s rettenetesen megszenvedi, ha és hogy nem sikerül. Ebből a vívódásból született ez a vers is. Már kispap koromban megszerettem e versét, s amikor harminc éves lettem, meghívhattam Sík Sándort egy kisközösségi rendezvényre, melyen verseiből is előadott. Stádler Frida nénit, kortársát, is kérdezte, meg engem is az előadás előtt, hogy mely verseit hallanók szívesen. Ajánlataim között szerepelt ez a fészkes verse is. Nem került sor előadására, mert Sík ezt

mondta ajánlatomra: *Nem mondom el, mert nagyon intim.* Én meg éppen azért ajánlottam, mert nagyon intim volt. Sík Sándor már 43 éve halott, s így most nem tudja megakadályozni, hogy én elolvassam nektek azt, amit akkor nagyon intimnek mondott, s ezért nem akarta előadni. (A *Te* = az Isten!)

Te vagy a fészek, / Puha vagy, édes és meleg,
S én olyan keveset gondolok Veled, / És oly sokszor máshova nézek.
És megvetem a régi fészket, / A régi meleget / És a régi egyformaságot.
Szédülő fejem vándorolni készítek, / Keresni más vidékeket,
Szívárványszínű új világot / És ismeretlen fészket.

És elmegyek, örök elégedetlen, / Hazátlan bujdosó gyanánt,
És sohse tudom, mért sírós a kedvem, / És nem tudom, mi bánt.
És szállok, szállok messze földeken / Szüntelenül és pihenéstelen,
És egy sajgó vágy egész életem: / A régi fészek melegére.

Mert Te vagy az anyamadár, / És én vagyok a pelyhes fiókád,
A csupa-vakság, a csupa-mohóság, / Aki mindig máshova vágyik,
Akit hív minden félhomály, / És botorul és elbízottan
Kiszállok bizakodva, bátran / Nap-nap után. És te utánam
Sírva nézel és gondsújtottan.

És én nyugalmat nem találok / Sehol a végtelen világon.
Mert ott sír bennem, bárhol járok, / Aggódó, fájó csipogásod
Hívogató síró zenéje. / És mindenhol visszavágyom
Szerelmes szíved melegére.

Te vagy a sziklaszál, / Melyen a fészkeim épül.
Amely az apró dombok tömegéből / Messze-magasra szökken és magában,
Egy-óriás-magában áll. / S kíváncsi szárnyam, kandi lábam
Akárhová visz engemet, / Csak köröttem keringhetek,
És nem lehet távozni tőled, / S nem látni téged nem lehet.
Bejárhatom a rég halott időket, / És lelkem messze jövődökbe szállhat:
Nem lehet vissza nem kívánni / Amaz egyetlen sziklaszálat.

Te vagy a Hegy. / És a hegyet nem lehet túlrepülni.
Te vagy a Völgy. / És a völgyből nem lehet kirepülni.
Te vagy a lég. / És a leget nem lehet átrepülni.
Te vagy a Föld. / És a földről nem lehet fölrepülni.
És te vagy a Határ. / Csak tebenned lehet repülni.
Itt nem lehet és nem szabad, / Csak szépen, csendesen megülni
És énekelni és örülni. / Mert Te vagy minden: a szirt és a fészek
S a szerelmes anyamadár.

A szerelmes anyamadárnak tehát fészke van, s a fészekben (ban-, ben-) a fióka. S Jézus a szerelmes anyamadár, Jézus a fészek, aki-ami mondja: *Maradj meg bennem fióka.* Így mondja: *Csak tebenned lehet repülni.* Ha így van, akkor megtaláltuk a mai jézusi kijelentés párját: *benned maradni, benned repülni.* De kérdezzük tovább: s Te is megmaradsz bennem, ha én Benned maradok? Te is repülsz bennem, ha én repülök Tebenned? Talán ezt is megtaláljuk versében: *ott sír bennem, bárhol járok, aggódó, fájó csipogásod hívogató, síró zenéje.* S elmondja, hogy a fészken kívül nincs számára világ, s ha mégis van, akkor az

semmit sem ér. **Benned repülök Istenem, és Te bennem csipogsz...** Különös kontraszt ebben a versben, hogy a költő azzal vádolja önmagát, hogy rendre elhagyja az olyannyira áhított fészket. Ez okon mondunk minden misénk elején Confiteor-t: Gyónom a mindent adó Istennek... Nem könnyű szerelmesnek lenni Istenbe, de a magányos élet dübörgő erővel kívánja attól, aki vállalja a magányt, hogy egyesülhessen Istenével.

Ez a mai evangéliumban szereplő jézusi kifejezés tulajdonképpen képzavar. Én megmaradok Benne, azaz én – a kicsi, Őbenne – a nagyban. Ha ő is megmarad bennem, akkor meg a nagy marad meg a kicsiben. Kisdoboz a nagydobozban, s ugyanez a nagydoboz a kisdobozban. De hát ilyen jellegű zavart képekkel lehet csak elmondani azt, hogy két valami átjárja egymást, s ez a két valami – valaki. Ez a két valaki az Isten és az ember. S titkon alighanem mindnyájan érezzük, hogy mindennek valami valóságalapja kell legyen, mert senkit sem érzünk olyan közelinek magunkhoz, mint az Istent. Ő tökéletesen megért bennünket. Nem kell Neki semmit sem megmagyaráznunk. Tudja, hogy mi valójában jó emberek vagyunk. S mi igazán-valójában azt akarjuk, amit egy jó kislánynak, jó kisfiúnak akarnia kell. Azaz magyarul beszélve – benne akarunk maradni, s azt akarjuk, hogy ő is maradjon meg bennünk. S Babits Örök folyosó c. versének mintájára mondom: *És megint előlről...* Kisdoboz a nagydobozban, s a többi... Vagy amit egy Ady-vers címe így mond: *Álmod az Isten.* Mert ez a mai evangéliumban tetten ért nyelvi kifejezés – az Istenről álmodozás gyümölcse. A szerelmes ember bolondokat beszél, s aki Istenbe akar szerelmes lenni, az pedig talán még bolondabbakat.

A kérdés ezek után az, hogy miben áll az egymást (Istent és embert) átjárás következménye: a bőséges termés? A szőlő szőlőt terem. Az ember meg embert terem. A jézusi tisztogatás erejében tudunk bőségesen teremni. Mire gondolhatott itt Jézus? Jézus mindig Országban és tanítványokban gondolkodik. Jézus mindig a kályhától indul. A kályha számára az Atya. Annak az akarata. S mi ez az akarat. Hát a termés. Mit kell teremnie az embernek? Embert kell teremnie. Mert az Atya Országot akar, és ember nélkül nincsen ország. Ilyen ember nélküli Országot próbál most teremni nemzetünk. És nemcsak a miénk. Egész Európa. Mi ez az ember nélküli Ország? Az, ha egy ivar érett nő nem abban akar kiteljesedni, hogy feleség és édesanya legyen. Ezt a célkitűzését elnapolja egy két évtizeddel ivarérettsége utáni időre. Csakhogy ez esetben annak a nemzetnek meg vannak számlálva az órái, melynek ilyen lányai vannak. Nincs végiggondolva ez. Eleddig a történelemben azok a nemzetek maradtak meg, melyekben a nőknek nem volt magasabb rendű és előbbre való dolguk, feladatuk, hivatásuk, minthogy anyák legyenek. Anyának lenni teljes embert kíván. Nem lehet másod- és hatodrendű feladatnak tekinteni. Életellenes ez a szemlélet. Biztosan elpusztítja azt a társadalmat, amelyben ez bevett szokássá válik. S ha egy egész nemzetben válik azzá, akkor az egész nemzetet elpusztítja. Ez biztos. Ez nem ismer kivételt. Rengeteg társadalom végzett már a történelemben önmagával. Hogy ezt jól értsük és lássuk, ahhoz kell mára még egy vers, egy Ady-vers, melynek címe: *Az idő rostájában.*

Kezében óriás rostával / Áll az Idő és rostál egyre,
Világokat szed és rostál ki / Vidáman és nem keseregve
S búsul csak az, akit kihullat.

S aki kihull, megérdemelte, / Az ocsút az Idő nem szánja.
Aszott nemzetek, hült világok, / Törtéletek miazmás vágya
Halálra valók s nem kár értük.

Szóljak próféták új szavával: / nem kik mertek tagadni múltat,
De kik nem magvak a Jövőnek / Mindig azok, akik kihullnak,
Világok, népek, girhes eszmék.

Fonnyadtak és összezsugorodtak, / (Így szól az új próféta-ének)
Az Úr, az Idő áll örökké, / De elmúlnak a renyhe népek
S velük együtt a tiszta Lótok.

Óh, aszottak és be nem teltek / S óh, magam is faj-sorsom osztván,
Be igazság szerint hullunk ki / A kegyetlen óriás rostán,
Kedvét nem töltvén az Időnek.

Mi az Isten Országá? Mi az Isten álma? Mi a jézus öröksége? Előbb elmondom, hogy mi nem az. Nem merő hitbuzgalmi-vallási egyesülés, hanem annál mérhetetlenebbül több: vállalkozás Isten terveinek megvalósítására. S ez a terv azzal kezdődik, hogy valakit kiválasztunk magunknak párul, s ez a kiválasztás meghatározza az életünket. Lesz belőle sírig tartó hűség, és lesz belőle az, hogy a gyerekeink felneveléséért élünk. A hitbuzgalmi-vallási egyesülés csak segítséget tud nyújtani ahhoz, hogy mindezt megtegyük. Nem a vallás a cél. Az élet Isten szándékai szerinti formálása a cél, s a vallás csak eszköz arra, hogy élni és jól élni tudjunk.

A teológia lehet bonyolult, a filozófia lehet bonyolult, de az ige nem bonyolult. Az ige egyszerű és világos, mint az élet. Akarsz az Istenben maradni? Akkor élj úgy, ahogy az emberi természet a lelkiismereted irányítása mellett diktálja. Akarod, hogy az Isten éljen benned? Ne akarja mást, mint amit a szíved diktál. Biztos iránytű van Benned. Az Istené. Te az Istenben, és az Isten benned! Mit mondott Szent Pál? Élek én, de már nem én, hanem Krisztus él *bennem és én őbenne*. Amen.

Piarista köz, 2006. május 18.

A Lexikon für Theologie und Kirche IX/479 oldalán ez olvasható: **Öskinyilatkoztatás.** Ez az ú.n. tradicionalizmusban otthonos fogalom úgy véli, hogy az első ember még a bűnbeesés előtt kapott egy különleges tudást a maga teremtett voltáról, vétkezhetőségéről és megválthatóságáról, amiből következnie kell többek között az istenektetsző pogányok üdvülehetőségének. Az Ósz. gazdagon tanúsítja a nem-izraeliták üdvképesességét. Lk 2,32 szerint a Messiás a pogányok számára is világosság. Jézus dicséri a kananita hitét (Mt 15,28). A Biblia azonban nem vezeti vissza a kívülállók üdvét az első embernek adni vélt öskinyilatkoztatásra. Pál beszél a pogányokról, akik Isten valóságát a teremtés művei alapján eszükkel mindig is észrevehették (Róm 1,20), s ez nekik bizonyos körülmények között elég lehet az üdvösségre (v.ö. 2,14sköv). Az atyáknál sem igen található meg az ~ fogalma, de beszélnek a Krisztus-kinyilatkoztatásnak az összes népek között megszerűn szétszórt töredékeiről (*logoi spermatikoi*). A. Steuchus és M.de Medina Amerika felfedezése után pozitíven foglalnak állást az ~ kérdéséről: a pogányok is üdvözülhetnek. A Tübingeni iskola képviselői érvényesnek állították Isten történeti nevelési programját. A tanítóhivatal elutasította a francia tradicionalizmusnak azt a tételét, hogy elengedhetetlen volna az ~ a természetes ész számára az Isten megismeréséhez, de ismétli a Pálnál található tanítást: Isten, mint minden dolog alapja és célja, a természetes ész fényénél biztonsággal megismerhető. Jelen ismereteink szerint egy tematikus és reflektált ~ létét nem lehet bizonyítani. Ma előtérben áll az Isten általános üdvakarataról szóló tanítás, ami alapja a megfelelő istenismeretnek és a mindenki számára szóló elégséges kegyelemnek. Ugyanígy előtérben áll a vallások pozitívabb és pontosabb értékelése, ha ki akarjuk fejezni azt, amire ~ címén tulajdonképpen gondolunk.

Közel hetven éve mondta dogmatanárunk: katolikus teológus vallhatja az evolúciót, csak nem illik neki. Ha vallja az evolúciót, felelnie kell a kérdésre, hogyan ébredtünk emberi öntudatra. Ha viszont evolúció helyett Isten lelket lehelt egy élőlény-párba, akkor feleletet kaptunk: lehelés előtt nem volt emberi öntudat abban a párban, a leheléssel meg lett.

Egyszerűség okából a lehelés-változatot fogadom el. Ez a változat számomra nem zárja ki az evolúciós folyamatot, amelyben kifejlődött az az élőlénypár, mely rendelkezett már azokkal a testi-lelki tulajdonságokkal, melyek ágyai lehettek annak, amibe Isten belelehelte azt, amit belelehelte.

Mit lehelte bele? Emberi öntudatot. Ennek erejében az ember tudta azt, hogy ő van, létezik. Tudta azt, hogy teremtmény. Tudta azt, hogy létét kapta a Teremtőtől. S ezen felül mit tudott? Azt, hogy létét fenn kell tartania, s mivel párja volt, azt is tudta, hogy utódot kell nemzenie: folytatnia kell faját, miként a többi élőlénynek. A többi élőlény is fenntartotta magát, a többi lény is, amely körülvette őt, folytatta faját, de ezek nem tudták, hogy ezt tenniük kell, mert azt sem tudták, hogy léteznek. Csak létezett és fenntartotta és folytatta faját.

Ugyanúgy tartotta fenn magát és folytatta faját, mint a többi lény, melybe Isten nem lehelte bele? Úgy tetszik, hogy egyrészt ugyanúgy. S felmerül a kérdés, hogy van-e másrészt? Ha nem volna, akkor az isteni belelehelés csak öntudatot adott volna, s nem a növény- és állatvilágétól különböző szokásokat, erkölcsöt. A belelehelés következtében öltött-e magára ruhát, s húzott valamit lábára, s tett valamit a fejére? Növényekkel s állatokkal táplálkozott, miként a többi élőlények – ez felette valószínű. De amikor magához hasonlókkal találkozott, akikbe Isten szintén belelehelte az emberi öntudatot, azokkal szemben másképpen viselkedett? Azokkal nem akart táplálkozni? Azokat csak leöldösni akarta? Vagy tudta azt, hogy azokat sem megölni, sem velük táplálkozni nem szabad?

Ez az isteni belelehelés vajon nemcsak öntudatot, hanem erkölcsöt is adott? A növénynek s az állatnak nincs erkölce. Beprogramozottan élnek. Az ösztönei irányítják. Embernek lenni annyit jelent, hogy ismerjük az alternatívát: szabad és nem szabad? Minden bizonnyal. S ha így van, akkor a teremtés és a kinyilatkoztatás egy ugyanazon időben történt, s mindaz, amit az ember kinyilatkoztatásnak mond, csak figyelmeztetés arra, amit Isten tudtul adott az embernek a belelehelés pillanatában. Mit lehelte bele? Alighanem a maga erkölcsét. A maga isteni életének időtlen erkölcsét; természetesen annak az idő világban lehetséges formáját.

Ha mindez így van, akkor az emberi történet ismerete alapján azt kell mondanunk, hogy az ember szuverén módon nem vette figyelembe ezt a kinyilatkoztatást. Csak emberi öntudatra tett szert, s ez az emberi öntudat lehetővé tette számára, hogy kifejlessze azokat a hatékony módszereket, melyekkel sokkal nagyobb hatékonysággal tudja pusztítani az állatvilágot, mint az állatok egymást. S ugyanezen emberi öntudat s hatékony technika erejében olyan hatékonyan tudja pusztítani embertársait, mely szintet az állatvilág sem az állatok, sem az emberek tekintetében soha meg sem közelített.

Isten tehát – úgy látszik – nem ajándékozta meg az embert szabadsággal, az ember csak folytatta a belelehelés előtti életének magatartás-rendszerét: amit képes megölni, megöli és megeszi. Fejlett öntudata következtében felméri, hogy – akár az állat, akár az ember esetében – a megölésnél és megevésnél nagyobb hasznot hoz az, ha rabul ejti és dolgoztatja. A róka másképpen viszonyul a rókához, mint a nyúlhoz. A nyulat általában elejti és megeszi, a másik rókát általában nem ejti el, és nem eszi meg. Mintha e tekintetben az ember alatta maradna a maga erkölcsével az állati ösztönnek. Ember elejti az embert, ember időnként megeszi az embert, ember rabul ejti az embert, ember kihasználja az embert, s mindezt a magatartását nagy dicsőségnek tartja, s hiszi, hogy Isten parancsát teljesíti vele, oltárra emeli mint az emberi faj szentjeit, s megköszöni Istennek, hogy kegyelmével segítette őt ebben. Nem borzalmas mindez? De az. Isten átabotában dolgozik? Nem. A leheléssel együtt kaptuk meg a kinyilatkoztatást is. S amikor megöltük embertársunkat e kinyilatkoztatás ellen vétkeztünk. Amikor majd valljuk ezt, akkor kezdődhetik valami új az emberiség életében. Amíg tele van embergyilkossággal az, amit kinyilatkoztatásnak vallunk, addig marad a tört vér fekete folt. Ideje volna megtérnünk Jézushoz. Nekünk, keresztényeknek, elsőként.

Piarista köz, 2006. május 19.

Újból Adyligeten prédikáltam. Arról, hogy mi az *egyházasdi*? Ha valaki nem tudná, most megtudhatja, hogy én mit értek e szón. – A mai vasárnapon, a hívatások világnapján, a híveknek imádkozniok kell Istenhez, hogy adjon nekik jó papokat. Csak három bajom van ezzel az imaszándékkal. A mai vasárnapra rendelt szöveg nem tud papokról, nem tud hívekről, s nem beszél Isten papokat adó feladatairól, hanem Jézusról beszél, akinek mindannyian a juhai volnánk.

Az emberiség eddigelé még nem tudott jobbat kitalálni, mint az egyházasdit, melyben vannak papok, vannak hívek és vannak *hívatások*. Építünk egy templomot, eljöttök belé, a pap az épület gazdája, és csinál abban nektek valamit, akik azért jöttök el, mert remélték, hogy valami innivalót tud nyújtani istenszomjúságotokra, vagy legalábbis valami érdekessel szolgál Isten dolgában, kielégíti érdeklődésüket. A keresztény vallásokon belül itt, Európában a mozogni, járni tudó emberek legfeljebb tíz százalékára igaz az, amit mondtam. A kilencven százalékuknak nincsen istenszomjúsága és nincs érdeklődése Isten iránt. Aki kukoricatermeléssel foglalkozik, s úgy hiszi, hogy a templomban tudnak esőt küldeni a kukoricájára, ott még valamivel nagyobb az érdeklődők száma.

Aligha fogom 90 esztendő koromra feltalálni a spanyolviaszkot, ha idáig nem találtam fel, de azért hadd mondjam el nektek, hogy én ezt az egyházasdit nagyon reménytelennek látom. És csak azért csinálom, mert mást nem tudok veletek csinálni, s képtelen volnék halálom vagy végső elgyengülésem, tehetetlenné válásom előtt azt mondani nektek, hogy a mai vasárnapot befejezem, s a jövő vasárnap már nem jövök.

Mért reménytelen számomra ez az egyházasdi? Először is azért, mert magamban járatom az agyamat. *Magammal vitatkozom*. Magam állítom fel a számítógépem előtt azokat a tételeket, amelyet majd igazolok, vagy megcáfolok, s halvány segédfogalmam sincs róla, hogy Nektek egyenként – Neked, Neked és Neked – jelent-e valamit valamelyik tétel, s kíváncsiak vagytok-e annak cáfolatára, vagy pedig egészen mással van tele fejetek-szívetek, mint az enyém.

Másodszor: közel tíz esztendő óta járok e tájra, pár száz beszédet összekörmöltem már, de egy esetre sem emlékezem, hogy valamelyiktek azt mondta volna, hogy álljon már meg a menet, nem lehet nekünk akármit beadni. *Mondhatok én tehát akármit*. Legfeljebb nem jöttök legközelebb.

Harmadszor: olyan ez az egyházasdi, mint egy könyvtár. Csak itt nem kell kivennünk a könyvet, mert elmondják a szöveget nekünk hangosan is. A szakma kiváló dolgozói tudják is, hogy nem kell sokat dumálni, elég a szövegből öt perc, *úgy is tudjuk, hogy mi jön ki belőle*: járunk templomba, imádkozzunk, éljünk a szentségekkel, s fizessük meg az egyházi adót.

Negyedszer: Nincs az a zseni, akit ki ne lehetne tanulni egy pár év alatt. A püspökök ezéért sűrűn helyezgetik papjaikat, hogy el ne aludjanak szegény hívek a prédikáció alatt. Mit akarok ezzel mondani? Csak azt, hogy *nincs tétje az egyházasdinak*. Van a társadalomnak változó alanyú közel tíz százaléka, amelynek igénye van erre a szolgáltatásra, mint manikűrre, pedikűrre, fitness-szalónra, de Jézus nem hajlandó beleállni ebbe az üzembe, mert ő nem akar megélni e szolgáltató iparból, ő inkább arról beszél, hogy hatalma van odaadni az életét. Minek? Miért? Mire? Értitek ezeket a nagy szavakat a hívatások világnapjának vasárnapján?

Az egyházasdi azt jelenti, hogy vannak papok és vannak nem papok. Jézusnál pedig ezek üres kategóriák voltak. Helyettük voltak az istennektetszők meg az istenneknem-tetszők. Hogy ráismerjetek e szavak szentírási helyeire, mondom a történetileg kialakult magyarra fordításukat: az igazak és a hamisak, az áldottak és az átkozottak, a boldogok és azok, akik nem boldogok, mert jaj nekik.

Jézus ajkán csak Máté evangéliumában találjuk az *egyház* szót. A másik három evangéliumban egyetlenegyszer sem olvassuk. Beszélt viszont Jézus a maga juhairól, s arról, hogy azt akarja, hogy egy juhnyáj legyen és egy juhász. S Jézus ez a juhász. Egy rendezett

társadalmon belül mondta ezeket, melyben voltak papok és nem papok. Nem kell tehát csodálkozni, hogy ezek után a főpap úgy gondolta, hogy Jézus méltó a halálra.

Mért volt Jézus ilyen extravagáns? Mért nem volt jó neki úgy, ahogy a történelem addigi rendje kiformálódott? Mert Isten volt? De hát Isten teremtette az embert olyannak, amilyen. Olyannak, hogy csak főpap telik tőle, akit Kaifásnak hívnak. Mért csodálkozik Isten akkor a Golgotán? Miért testesül meg egyáltalán, ha egyszer Isten, és ha mindezeket tudja jól előre?

Ezek azok a kérdések, melyeket én nagyon nehezen viselek magamban. Kimondom a kérdéseket, de utána várom, várnám testvéreim szavát. Ezekben a kérdésekben nem bírom a magammal vitatkozást. Már pedig az egyházasdi, az szükségképpen magammal vitatkozásra ítélt. Ez még idáig csak jó két oldal, és egy adyligeti prédikáció megközelíti a négy oldalt, vitatkozhatom tehát magamban tovább arról, hogy mért jó vagy nem jó a papi hivatás.

Jézusnak nem kellett magával vitatkoznia, ott voltak a tanítványok. Jézusnak volt kisközössége, abban élt. Mennyire volt ez a közösség élet- és vagyonszövetség, maradjon most ez pillanatnyilag eldöntetlen. Az egyházasdinak a fogalmával szemben áll a kisközösség fogalma, ha életközösség az, ha nem. A bolsi diktatúra préselte ki belőlünk a kisközösség vállalását.

Minden jel arra mutat, hogy a bolsi diktatúra lecsengése után lecseng a mi kisközösséget játszásunknak is. Van, aki nem tudja már abbahagyni – pl. én –, mert ebben élte le ifjúságát, felnőtt korát. De az utolsó 30-40 évben születettek már nem értik, hogy minek kisközösséget: jó, ha arra van időm, hogy vasárnap elszaladjak a templomba, ha éppen ráérek.

A jézusi kisközösség, hogy valakinek 12 tanítványa legyen, elválaszthatatlanul összefűződik Isten Országának fogalmával. Azzal, hogy át kell alakulnia világnak Isten Országává. Akinek jó a világ úgy, ahogy van, annak elég az egyházasdi. Aki Országot is akar, jézusit, az okvetlenül ráfanyalodik a szorosabb szövetség keresésére. Okvetlenül létrehozza a *négy öt magyar összehajol* szituációját.

Jézus számára nem volt a világ úgy jó, ahogy volt. Nem volt egyedül ezzel. Mért énekelt Vörösmarty arról a korról, melyben *a kard kihull az erőszak durva kezéből*? Mért énekelt Petőfi arról az időről, amikor *a bőség kosarából egyaránt mindenki vehet*? Mért énekelt Arany arról, hogy *az nem lehet, hogy milliók fohásza örökké visszamúljon rólad ég! És annyi vér – a szabadság kovásza – Posvány maradjon, hol elönteték. Támadni kell, mindig nagyobb körökben, Életnek ott, hol a mártír-tetem Magát kiforrtja csendes, földi rögben: Légy hű, s bízzál jövődbe, nemzetem*? Mért énekelt Ady Endre már húszévesen arról, hogy *Karácsonyi rege, ha valóra válna, Igazi boldogság szállna a világra. Nem volna más vallás összesen csak ennyi: az Istent imádni, s az embert szeretni*. Mért énekelt Sinka *Eső Virág* Andrásról, akinek *húrjain egy hős ország támadt fel dalolva s a hét kondás hallgatta csak egymásra hajolva, s összesúgtak, hogy megölik: leszúrják vagy agyonlövik. Hát mért játszik szebben s más húron a bolond...* Mért énekelt Szabó Lőrinc Vang-An-Sije arról, hogy *megteremtjük az Isten Országát a földön, Én a gondolat, s te a kard*. Mért? Mert akik az Isten Lelkéből születnek, azoknak sohasem jó úgy, ahogy van. Azoknak kell valami szebb, valami istenibb, ami inkább hasonlít arra, amiért Isten megteremtette a világot. Inkább hasonlít az Istenre, magára.

S akkor, most térjünk magunkhoz, mert mégis egy vallási felekezet kápolnájában vagyunk, s a hívások világnapjának vasárnapján, s kérjük az Istent. Mire? Hát arra, hogy hívjon valakiket. Ez most még nem lesz a hívek könyörgése, ez még csak egy nem egészen hitetlen papé lesz:

– Istenünk, nagyon szépen kérünk, hívj már el valakiket papoknak, mert akármilyen keveset is érünk, ha egészen vagy majd nem egészen elfogyunk, ez nagy-nagy minőségi romlást is eredményez, nemcsak mennyiségit.

– Mást se csinálok, mint hogy hívok – válaszolja a Jóisten.

– Akkor Atyám, arra kérlek, hogy módold ki, hogy meghalljuk a hívásodat.

- Nem tudom kimódolni, mert szabadnak teremtettek titeket, s úgy dugjátok be a fületeket, ahogy akarjátok – válaszolja.
- S nem tudod kivenni a fülünkből a fül dugót?
- Hát azt nem tudom.
- Akkor mit kérjek Tőled?
- Ne kérj tőlem semmi egyházasdi-újítást. Ha tudnék besegíteni, akkor sem tenném, mert csak a bosszantásomra van. Nagyon jól mondta neked kedd este Bisztrai Gyuri a Naplás-tó partján, hogy csak szerelmes emberek tudnak tenni valamit az Istenért. Nem szerelmesek nem tudnak... Hagyd tehát az egyházasdit. Majd lesz belőle valami, vagy semmi. Inkább csinálj valamit az adyligetiekkel.
- Mit csináljak Atyám, velük?
- Fogd munkára őket. Jó páran járnak kisközösségbe belőlük. Csináld meg velük azt, amit a sashalmiak csinálnak Veled. Mondd meg nekik, hogy te csak kérdésekre tudsz prédikálni, magaddal vitatkozni többé már nem tudsz. Kiöregedtél belőle. Mondd azt, hogyha kapsz kérdéseket, azokat megválaszolod. Ha nem kapsz, akkor prédikáció helyett csak felolvasod azt a homíliát, amelyet a zsolozsmás könyvedben találsz a vasárnapi evangélium szövegéről.
- Köszönöm Atyám, az ötletet! Mise végén meg is kérdezem, hogy melyikük vállalja, hogy elküldi nekem a következő napokban bulanyi@freemail.hu címre a következő vasárnap, meg a rákövetkező vasárnapok evangéliumaira gyártott kérdéseket. Esetleg telefonon is jöhet: 486-44-62. Amen. S most jöhetnek már a hívek könyörgései.

Piarista köz, 2006. május 23.

W. Jäger könyvének (Hullámaiban a tenger) egy részlete volt egyik közösségünkben a házifeladat. Ezt glosszáztam:

A lelkeségnek vannak misztikus tapasztalatai – olvasom. Sajnos, nekem még sohasem volt részem ezekben a misztikus tapasztalatokban. Azt sem tudom igazán, hogy miben állnak ezek a misztikus tapasztalatok. Nagy ritkán előfordult, hogy imádság közben megfagyottam, de általában nem történt velem semmi, akár kötött szöveget olvastam-mondtam magamban vagy kórusban, akár mástól meg nem kötött, meg nem fogalmazott gondolatokat formáltam meg magamban.

Van misztikus megtapasztalása a transzperszonális valóságnak – olvasom. Ha a transzperszonális valóság – az Isten, akkor jelentem, hogy mióta az eszemet tudom, úgy gondolom, hogy ő van és tudunk egymásról. Ezt a tudásomat Róla nemigen merem tudásnak mondani, mert vannak, aki kinevetnek érte, s ezért inkább csak azt mondom, hogy hiszek abban, aki megcsinálta az univerzumot, őt személynek gondolom, s ezért beszélgető kapcsolatba tudok kerülni vele. Úgy gondolom, hogy amit kötelező érvénnyel hallok lelki ismeretemben, azt Ő mondja.

A transzperszonális valóság misztikus megtapasztalásában idő és tér nem játszik szerepet – olvasom. Legmeghatottabb perceimben is tudtam, hogy a kápolnában vagy a börtöncellámban vagyok, s mindig tudtam, hogy hány óra van akkor, amikor megfagyottam, azaz az órára nézhettem volna, ha akartam volna.

Menny, pokol, teremtés, utolsó ítélet teológiai metaforái elveszítik kifejezőerejüket, elavultaknak tűnnek – olvasom. Számomra nem metafora, hanem évezredek által görgetett elképzelés, gondolat, valóságmegragadás, hogy üdv és kárhozat lehetősége előtt áll minden ember, s hogy a Teremtő helyezett bennünket bele ebbe a lehetőségbe, s hogy megnézi földi életem után, hogy miként vitézkedtem. Lehet, hogy mindez csak hasonlat és megközelítés, de képtelen vagyok mást gondolni, csak ezt tudom elgondolni, s szerzőnk nem mondja meg, hogy metafora nélkül mit gondol az eddig csak metaforikusan kifejezett tényállásokról. Azt gondolja, hogy mindezek valóságosan nincsenek?

A modern természettudomány világképe megfelel a misztika spirituális tapasztalatának, s ezért sokkal inkább alkalmas a teológiai kijelentésekre, mint a klasszikus dogmatika... a természettudósok látják a racionális megközelítés korlátozottságát, és a misztikában a világmindenség jobb megértésének lehetőségét fedezik fel – olvasom. Ha meghatározná a szerző a spiritualitás meg a misztika fogalmát, azonnal tudnék valamit csinálni megállapításaival. Ha az Istenről beszélő ember kenyérkereső foglalkozása pl. pöcegödör-tisztítás, e tárgykörből veszi majd hasonlatait. Ha természettudós, akkor meg a természettudományból. Bármely ismerés területén eljutunk a racionális megértés határaihoz, de nem gondolom, hogy dogmatikacsinálás közben át kellene váltanom természettudományra, vagy fordítva. — *Intellektuális és emocionális energiáink materializálódnak a neuroproteinek formájában* – olvasom, de már nincs energiám előtanulmányokat folytatni, hogy meg is értem, amit olvastam. Hasonló a helyzet a következő megállapításnál is: *Az univerzum valamennyi létezőnek átfogó morfognetikus mezője...* — *Ego-tudatunk abszolút individuumként éli meg önmagát, s így elfedi önmaga elől, hogy levált az isteni élet ősi valóságáról* – olvasom, és érteni vélem a szavakat, és ezért mondom: Nem gondolom magamat abszolút individuumnak, s nem gondolom, hogy leváltam az isteni élet ősi valóságáról, mert teremtménynek gondolom magamat és nem a szentháromságosnak gondolt Isten kiáradásának.

Az ősválóság akkor lesz számomra hozzáférhető, ha transzcendálok a spirituális tapasztalattal ego-tudatomat, s átlépek az isteni élet kozmikus tudatába – olvasom. Megtudom ebből, hogy mi a spirituális tapasztalat: átlépni ego-tudatomat, s belelépni az isteni élet kozmikus tudatába. Eddigelé még nem akartam kibújni bőrömből, azaz jó volt nekem, hogy én vagyok én, s gondolom és tenni igyekszem, amit istennektetszőnek gondolok. Nem tudom, hogy jó lesz-e nekem odaát megtennem ezt a lépést a kozmikus tudat felé, s hogy ott egyáltalában módom lesz-e rá ilyesmit csinálni. A lét-, magatartás. és sorsazonosság Istennel s testvéreimmel feltételezi, hogy legyek én, én, én, aki ezt az azonosságot személyesen elvállalom, vagy nem. — *A teológia az én túlvilági átörökítését prédikálja* – olvasom. Igen, bizony, és gondolom szemben a hindu, a buddhista világgal, mely ráhajt arra, hogy az éntől meg kell szabadulni, s ezzel eljutni a Nirvánába.

A teológia ezzel megakadályozza, hogy konkrét vallási élményekhez jussunk – olvasom. Vajon a konkrét vallási élményekhez jutás földi létünk célja-e? Nem hiszem. Szeretni, gyereket nevelni, szakmát tanulni, javára lenni enyéimnek, barátaimnak, nemzetemnek, a rám szorulóknak – ezt gondolom én a természetünkbe írt emberi élet céljának. Jól gondolom? Nem tudom. De az Alkotó szándékait alkotása mutatja meg legjobban. Keleten ez az alkotás a Nirvána felé tör. Nálam nem arra felé: odaát is szeretném kibontani azt, amit Istentől kaptam. Engedtessek meg nekem úgy élni és halni, ahogyan képzelem, akarom és Isten színe előtt vállalom. Nyugati emberként étem és küzdöttem és bíztam a jövőmben. Erre a kis hátralevő időre már nem akarok váltani.

Piarista-köz, 2006. május 27.

Hamvas és a kereszténység – ez volt a témája a Váci utca 40. alatt az *Ars et vita* által meghirdetett előadás-sorozatnak. A befejező előadásra kaptam meghívást. Rövid referátumokat készített a témáról négy felkért személy, s köztük magam is. Ezt mondtam:

Azért merek itt megszólalni, mert végiganalizáltam Hamvasból a *Scientia sacra* harmadik kötetét, melynek címe: *A kereszténység*. Egy huszadik századi magyar gondolkodó és a Jézusra hivatkozó kétezer esztendő – áll szemben egymással. Egyfelől a maga látását az emberiség hagyományának állító kortársunk, másfelől Jézus, aki azt állítja magáról, hogy ő az út, az igazság és az élet. Azonosak tehát abban, hogy mindketten tanácsot kínálnak fel nekünk egész életünk átalakítására. Pl. így: Szüntesd meg magadban a létrontást! Vagy így: Vedd magra az igámat!

Mondjam el tíz percben, hogy mi a kereszténység? Nem vállalkozhatom rá, hisz kétezer esztendőn keresztül megannyi gondolkodó és szent tett egymástól különböző bizonyságokat arról, hogy mit gondol jézusnak. Mondjam el, hogy mit jelent nekem Jézus? Ezt már könnyebben megtehetem, bár az időkeret szűkössége akkora leegyszerűsítést eredményez, hogy ennek érvénye összesen csak annyi lehet, hogy én magam így gondolom azt, ami jézusi. Mondok azért így is valamit: *Amit e kicsinyeknek tesztetek, nekem tesztetek, amit mindezeknek nem tesztetek, nekem nem tesztetek.* Jézus tehát azonosságot állít maga és az ember között. Azon az alapon, hogy Isten és Jézus lényege a szeretet, s az ember lényege is ez lehet: *szeretetté* kell válnia. E létbelinek mondható azonosság magatartásbeli azonosságot is kíván, azaz *szeretést*, amely szolgálatban, adásban és békesség-teremtésben nyilvánul meg. E magatartásbeli azonosság pedig sorsazonosságot is eredményez Jézus és a Jézusra figyelők között. Egyfelől a magatartásokból folyó boldogságot, másfelől e jézusi magatartásokért járó üldöztetést. De ez az egyfelől és másfelől Jézusnál egy és ugyanaz, mert: *boldogok vagytok, amikor üldöznek titeket.*

Ez a három azonosság ugyanakkor egybekapcsolódik Jézusnál a teljes személyi különállással. Jézus soha nem téveszti össze magát azokkal az emberekkel, akikkel azonosnak mondja magát: amit ezekkel a legkisebbekkel tettetek, *velem* tettétek. És Jézus nem téveszti össze magát az Atyával, akihez imádkozik, akivel birkózik is a Getszemáni kertben: hogy ha lehetséges, akkor múljon el tőle a pohár, de azért mégse az ő saját akarata érvényesüljön, hanem az Atyáé. Nála **Jézus és az ember – kettő, és Jézus és az Atya is – kettő.** Amennyire én megérthettem Hamvas Bélát, ő maga is hivatkozik Jézus tanításának ezekre a vonásaira, de túllép azokon. Nála Jézus és az ember, valamint az ember és az Isten – nem kettő, hanem egyszerűen csak egy: *azonosak egymással.* Talán nem kell ezt Hamvast ismerők előtt igazolnom.

Azt hiszem, hogy Jézus és Hamvas között azonosság áll fenn atekintetben, hogy mindketten *nyilvánvalónak* gondolják azt, amit képviselnek. Jézus nem ismerte *a tudomány, a filozófia és a vallás* kifejezéseket, de Hamvas ismeri őket, s mindhármát elutasítja, mert nem tartalmazza, amit Hamvas ért a hagyományon. Magam ezt az elutasítást megalapozatlannak gondolom. A tudomány a tapasztalhatóra, a filozófia a gondolkodástörvényekkel kikövetkeztethetőkre hivatkozik, a vallás pedig a kinyilatkoztatásra, amely tapasztalat és ész számára nem feltétlenül nyilvánvaló. Azaz olyan állításokra hivatkozik, amelyek túlvannak a tudomány és a filozófia megismerési lehetőségein. Olyan állításokkal dolgozik, amelyeknek hitelt adhatunk, ha nyilvánvalóknak gondoljuk őket. Jézus nyilvánvalónak gondolta, amit tanított, és Hamvas Béla is. Ha mai kultúránk skatulyáiba akarjuk rakni tanításukat, akkor mindkettőét a *vallás* kategóriájába kell tennünk. Bár nagyon nyilvánvaló, hogyha nem követjük Jézust vagy Hamvas útját, annak az egész emberiségre nézve nagyon súlyos következményei támadhatnak, mégis ez mit sem változtat azon, hogy akár Jézus második eljövetele, akár az emberiség életének Nirvána-vége – a tudomány és a filozófia eszközeivel igazolhatatlanok. Marad tehát Jézus számára is, Hamvas Béla számára is – a vallás az a kategória, melyben tanításaik elhelyezhetők.

Hogy a jézusi három azonosság, vagy a hamvasi, a személyi különállást is megszüntető teljes feloldódás az univerzumban, ez-é a valóság – elég régi vitatémája a teizmusnak és a pán-teizmusnak, s ezért gondolom, ezzel talán nem kell foglalkoznom. Hitek csatáznak benne egymással, s kevés dolog van a szellemi életben, ami eredménytelenebb a hitek csatájánál.

Az is különböző tanításaikban, hogy Jézus nem említi az Édent és a létrontást. Buddhát vagy Szókratészt aligha ismerte, és mit sem tudott a két és félezer esztendővel ezelőtti történet nagy hamvasi bevágásáról. Izrael történetében ekkor vált el az északi országrész Júdatól, s kezdődött népük Asszíriába majd Babylonba hurcolása. A mi nemzeti hagyományunk is csak előmagyar korról tud: ekkoriban szakadtunk ki az ugor nyelvközösségből, s kerültünk törökös népek hatása alá. Rómát is ekkoriban alapítják. Jézus töretlennek látja az emberiség

fejlődését, vagy semmit sem tud róla. Említi viszont a farizeusokkal folytatott vitájában, hogy Isten **kezdetben** férfinak és nőnek teremtette az embert, egygészt ők, s nem szabad válniok. Mintha a jézusi tanítás azt képviselné, aminek érvénye nem ismer időbeli korlátokat. Amerika felfedezése s az indiánok vallásainak megismerése után merült fel a teológiában az őskinyilatkoztatás eszméje. Toynbee furcsálja is azt a vallásokra jellemző önközpontúságot, hogy Isten egyszer adott kinyilatkoztatást, és éppen valamelyik népnek vagy személynek adta volna azt. Hamvas Béla viszont keresi a mindig voltak feltételezett archaikus hagyományt, s ekkor – a teológia nyelvén – az őskinyilatkoztatás eszméjére gondol, melynek tartalma bele van rakva az emberiség bölcsőjébe, azaz szükségképpen velejárója emberi létünknek.

Van még egy szó, amely jelölhetné szerzőnk létmagyarázatának műfaját. A gnózis lenne ez a szó. A gnózis olyan létmagyarázat, amely egyenlőséget teremt az ismeret és a megvalósítás között. A gnózis a gondolat létrendjéből átlép a valóság létrendjébe. Ilyen gnózis a kétezer esztendő történelmi, a Páltól meghatározott, kereszténység is. *Ha tudomásul veszed, hogy Jézus a maga golgotai halálával kiengesztelte az Atyát... aki haragjában bezárta előttünk az üdvözülés kapuját... mert megharagudott minden emberre, aki Ádám és Éva leszármazottja... mert Ádám és Éva evett annak a fának a gyümölcséből, melyről enni Isten megtiltotta nekik... Ha mindezt tudomásul veszed ezt, s e tudomásul vevés jelül megkeresztelkedsz, akkor üdvözülsz.* De attól, hogy Pál ezt elgondolta, még nem vagyunk megváltva. Ugyanúgy raboljuk és gyilkoljuk egymást, mint Jézus előtt. Sőt, jobban! De Pál szerint a hit biztosítja számunkra az üdvösséget, nem a cselekedeteink – ahogyan ezt a legélesebben Luther Márton tanította. Jézus pedig cselekedet-párti volt.

Ugyanilyen gnózisnak tetszik Hamvas létmagyarázata is. Csak tudomásul kell venni a hagyományt, s ezzel megoldódik az emberiség minden gondja. Nem probléma az egyenlőtlen elosztás. Nem gond ennek az oka: a többlet birtokolni akarás. Nem gond az osztózás rendjének megteremtése. Jézus jól tudta, hogy nincs megváltó tudás. Isten Országát akarta, mely *rajtunk* fordul. De ez csak Jézusnak, a felvilágosodásnak és Marxnak a gondja. A létező – ez a páli és nem a jézusi(!) – kereszténység ugyanolyan zsákutca mint a felvilágosodás. Minden gnózis zsákutca. Miért? Mert csak gondolat..., amely nem lép át a megvalósítás rendjébe. Hamvas ugyan hangsúlyozza a szó és a tett egységét, de mintha ez eltörpülne a hagyomány megtalálásának fontossága mellett. Jézusnál nem törpül el.

Érdemes még rámutatni a jézusi és hamvasi látás különbözőségének arra a következményére is, ahogyan e két szemlélettel láthatjuk a felvilágosodást. Az Antikrisztus befejező 15 szúrása kifejti, hogy a racionalizmus s az abból megszülető felvilágosodás még rosszabbá tette kultúránk fejlődési mérlegét. Ez igaz lehet, de a *szabadság, egyenlőség, testvériség gondolata* a jézusi eszményeknek az érvényesíteni akarását jelenti, az akármilyen reménytelen küzdelmet is a jobbért. Szabó Lőrinc egy versével mutatnám meg a történelmi kereszténységnek és a felvilágosodásnak ezt a közös zsákutcáját. A harmincas években írta. Hamvas ismerhette, de nincs tudomásom róla, hogy életművében említést tett volna róla. A vers címe: **VANG-AN-SI**. Mondanivalója: *Hiába, és Nincsen remény*. Vajon ez Hamvas és Jézus szemléletének végeredménye is? – Köszönöm a figyelmet.

Piarista-köz, 2006. május 28.

Testvéreim! A Márk-evangélium nem a mennybemenetel napján készült, hanem negyven évvel később írták. E negyven év alatt sok minden történt az egyházban. Volt Pünkösöd, és azon nyelvcsoda. S húsz évvel később Korintusban egyes keresztények elkezdtek nyelveken imádkozni. Ez a nyelveken beszélés tagolt beszéd volt: szavakból állott, magánhangzók és mássalhangzók váltakoztak benne, de nem volt érthető beszéd. Bár voltak olyanok, akik be tudtak számolni érthető – Korintusban görögül beszéltek – görög nyelven a korintusi gyülekezetben arról, hogy mi volt a nyelvekenbeszélő testvér imádságának a tartalma. Mivel azonban Jézus sohasem beszélt nyelveken, csak hallgatósága minden tagja által érthető

nyelven, ezért azt gondolom, hogy szavaival (*új nyelveken beszélnek*) Jézus nem erre a korintusi gyakorlatra gondolt. Hanem mire? Ha egyszer a tanítványok elmennek a nagyvilágba, akkor találkoznak majd olyan emberekkel, akik sem zsidó, sem görög nyelven nem értenek. A tanítványoknak meg kell tanulniok azoknak a nyelvét, akikhez szólni akarnak.

Ma már van magyar kereszténység is, azaz vannak magyarul beszélő keresztény, azaz Jézust ismerő emberek, akik magyarok. Sok jel mutat arra, hogy először alighanem ószláv nyelven beszélő tanítványok, papok szóltak Jézusról őseinknek. Ma az Üdvözlégy Máriát úgy mondjuk, hogy *kegyelemmel teljes*, de én gyerekkoromban még úgy tanultam, hogy *malasztal teljes*. A malaszt, ószláv nyelven *miloszty*, annyit jelent, hogy irgalom. Benne van a szó az 1200 körül keletkezett és leírt Halotti beszédünkben is: *Mennyi milosztyben teremté Isten ősiünket, Ádámot...* Aztán az ószláv nyelvet beszélő pap megtanult hamarosan magyarul is, de a 20. századig kellett várni – nem neki, hanem nekünk –, amíg találtunk helyette finnugor eredetű szót: a kegyelmet. De milyen az öreg ember? A hátralevő kis időre, már nem vált, és csak úgy imádkozza az Üdvözlégyet, ahogyan gyerek korában tanulta.

Ha tehát a tanítványok új nyelveken fognak beszélni, akkor ilyen új nyelv a magyar is, ama sok száz vagy ezer nyelv mellett, melyen ma olvassák és hirdetik, hogy mit mondott mennybementelekor Jézus. A mára hozzám intézett kérdések elseje így szól: **Mi lenne az evangélium 21. századi értelmezése? És az hogyan szólna?** A 20. század első felében tanultam teológiát, meg Jézus evangéliumáról is, s a század közepére már válaszoltam is arra, hogy Jézusra figyelve mit kellene csinálnunk az akkor még előttünk levő jó félszázadban. Voltak, akik hallgattak rá. Ha ma félszázad után visszagondolok arra, amit mondtam, ez lenne az összefoglalása: *nagy családot meg kisközösséget*. Elmondom ennek tartalmát érthetőben is. Egyfelől nem a pap áldását megelőző lefekvést, nem az egykéző-kettőkéző nemzetpusztítást, hanem nagycsaládot. Másfelől pedig nem tízezer ember üdvözítésével tehetetlenkedő szerencsétlen papokat, hanem a nem-pap Jézus mintájára tizenkét tanítványból, ill. – mivel a nők is az Isten gyermekei – hat házaspárból álló kisközösséget, amely nem tehetetlenkedik, hanem időről-időre összehajolva megbeszéli és megimádkozza azt, amit Jézus szavaiból ki tudnak venni arról, hogy merre menjenek, s ne a szakadék, hanem az élet felé menjenek.

S mit mondok ma, a 21. század elején urbanizálódó, globalizálódó világunkban, melyben az emberek zsebében, táskájukban újra és újra megcsörren a mobil-telefon, s ha hazamennek, ott meg az e-mailek is várják őket, meg a számítógépek teljes Internet-terítése. Akik megkérdeztek e tárgyban, csak azért kérdeztek meg, mert hallották, amit az elmúlt félszázadban Jézusra figyelve mondani tudtam nekik. Ma azt válaszolom nekik, amit az égő és el nem égő csipkebokorban mondott Mózesnek Az, *aki van*, tehát Jahve, az Isten: Hagyjátok ott a rabszolgaság házát. Hagyjátok ott Egyiptomot, s menjetek az Ígéret földjére! Miért hagyjuk el azt a világot, amelyben élünk? Csak azért, mert *jönnek napok, amikor kő nem marad kövön*, mint ahogy Jézus negyven évvel a halála előtt megjövendölte Jeruzsálem pusztulását, s a Jézusra figyelő tanítványok ott is hagyták még az ostrom megkezdése előtt a várost, és elköltözködtek a Jordánon túli Pella városába.

Mi elől menekülünk mi a 21. század hatodik évében? Felsoroltam. Az urbanizáció helyett keressünk kicsiny, pusztuló lakosságú falvakat. A globalizálódó világ helyett teremtsük meg a magunk *mini* világát. Mert megmondotta már évtizedekkel ezelőtt egyik kortársunk, hogy *a kicsi a szép*. Azokat a tájakat, amelyek a kutyának sem kellenek, mert istenhátamögöttiek, ahonnan órákat kell utazni, míg munkahelyet találunk, s órákat, amíg visszaérünk otthonunkba. Ne utazzuk el az életünket! Éljük családunk, családjaink körében, s ha tízezer esztendőkön keresztül táplálta a Földanya gyermekeit, az évezredek folyamán kikultúrálódott eszünkkel találjuk meg a módját... Minek? A túlélésnek, meg az életnek. Ma már tudjuk hasznosítani a napenergiát, a szélenergiát. Elfelejtettük már, de újra megtalálhatjuk, hogy fűben, fában van az orvosság, s az Isten adta füvet legelő állatok tejében, gyapjában, húsában

újra megtalálhatjuk, ami kell testünk táplálásához, betakarásához. Ha megteesszük, biztosan élet- és vagyonszűkösségek lesznek kisközösségeinkből.

De hát mi elől menekülünk? Az urbanizáció és a globalizáció áldásaitól, azaz átkaitól. Melyek ezek? Mondom előbb summásan. '89 utolsó napjaiban végre útlevelet kaptam, el is jutottam Amerikába. S a boldog Amerikában találkoztam először emberrel, akinek a nyakába volt kötve egy tábla: *homeless* volt a felirata. Magyarul: hajléktalan. Ott már átvette a karmesteri pálcát az Istent behelyettesítő, akinek Jézus adott először nevet. A Mammon volt a neve. A pénz. Ez a Pénz mozgatja a globalizációt. Ez a Pénz veteti meg a kormányokkal, a miénkkal is, a GM, a génmódosított kukoricát, melynek hatására akár sterilizálódhatnak is az ember. A Pénz számára vagyunk mi, emberek, feleslegeseink. A Pénz állítja, hogy a Föld optimális teherbírása 250 millió ember. Nem 6 500 millió, amennyien ma élünk rajta. A Pénz teszi, hogy egy jövedelem csak arra elég, hogy kifizessük a számláinkat, tehát az asszonyoknak is munkába kell járniuk. Pedig számomra az Anyukának még gyermekkoromban megélt hiteles fordítása az volt, hogy Anyuka = aki mindig otthon van. Amikor nővéremet közel 90 éve megkérdezték az iskolában, hogy mi akar lenni, felhúzta csak a vállát, s ezt mondta: Hát, főző mama! Az Anyukák szorongatott helyzetbe kerülnek a Mammon-isten uralma alatt. Nem kellene! Csak szekszuális partnerek kellene. De a történelem csak olyan társadalmakat ismer, amelyek ezen az úton nagyon rövid idő alatt kipusztították magukat. Letűntek a történelem színpadáról. Amelyik nemzet ezt az utat járja – alighanem a miénk is közel van hozzá – egy század múltán már csak a történelem emlékezik meg, ha emlékezik még egy ideig róla. Mobil-telefon és vezetékes telefon nélkül csináltunk Bokrot az elmúlt félszázadban. Volt naptárunk meg ceruzánk, s bejegyeztük, hogy mikor lesz a következő találkozó. S azt hiszem, hogy Isten örült neki, hogy voltak találkozóink. Össze kell fognom mondanivalómat: Vesszen a technika minden átkával együtt? Vesszen! Hogy megmaradjon az élet, az ember. S én hiszem, hogy az Isten, Jézus hangját hallattam az elmúlt negyedórán.

Kaptam még egy kérdést: *Üdvözülhet-e az olyan ember, aki nem hisz Istenben, de soha nem bántott senkit, törődött embertársaival, és segített rajtuk, ha bajban voltak?* Erre is szeretnék még válaszolni. Ha jól jegyezte le Máté Jézus szavait, ha Jézus valóban mondta, hogy amit tesztek egynek is a legkisebbek közül, azt velem tettétek, s hogy ami jót nem tettetek velük, azt nekem nem tettétek, akkor a Jóisten olyan valaki, aki állandóan összetéveszti magát velünk. A keleti kultúrák nem is ismerik a személyes Istent. Az ősi szanszkrit nyelven megmaradt mondás a *tat tvam aszi* – azt mondja, hogy *te magad vagy az*, már mint az isten. Jézus egynek mondta magát az Atyával, és imádkozott is az Atyához. A Fiú és Atya egy is, s a Fiú és az Atya kettő is. Ez az Isten biztosan szorosan magához öleli azt az embert, aki úgy szereti felebarátját, mint saját magát. Magunkat pedig biztos, hogy mindenkinél jobban szeretjük. Törvény ez. A lét törvénye. A növények és az állatok is ezt mutatják. Azok is elsősorban magukért vannak gondban. Ezt mutatják és parancsolják a Teremtőtől kapott ösztöneik, a nekik adott *kinyilatkoztatás*.

A keleti kultúrák embereit is a Jóisten teremtette. Őket is ellátta mindazzal, amivel egy gondos szülő – s a Teremtő Istennek kell lennie a leggondosabb szülőnek – ellátja gyermekeit. S keleten is tudják, hogy úgy kell szeretni embertársainkat, mint sajátmagunkat. S ha kezükbe kapják a négy evangéliumot, rábólintanak azok tartalmára. Az Ószövetségre, Pál leveleire már kevésbé. Ezek a keletiek biztosan azt válaszolják, hogy csak azok jutnak el a Nirvánába, amely az ő mennyországuk, akik megbecsülik embertársaikat. Az alapkérdésben tehát Kelet és Jézus egyformán tanítanak.

Más kérdés – s ez is benne volt a nekem feltett kérdésben – hogy létezik-e ilyen Istenben nem hívő és mégis jó ember. Summás választ szeretnék adni. Minden bizonnyal kevesebb van belőlük, mint az Istenben hívő jó emberekből. Az Istenben nem hívők könnyebben hajtják fejüket a Mammon igájába. Az Istenben nem hívők könnyebben lesznek foglyai a hatalomnak, s az ezzel együtt járó gonoszságoknak. De vannak ilyen Istent nem ismerő jó

emberek is. Kettőt említenék az életemből. Az egyik megtért és pappá szenteltette magát. A másik nem lett istenhívő, de ahol tudott segített társain a börtönben, s ami külön is érdekes: főleg papokon segített. Amen.

85. PÜNKÖSD UTÁNI NAPLÓ

2006. nyár

Piarista köz, 2006. június 1.

Pünkösdi csodák – ezt a címet adhatnám adyligeti igehirdetésemnek. Pünkösöd, pünkösöd, pünkösöd. E szóval az Újszövetségben háromszor találkozunk. Legkorábban Pál Első Korintusi levelében, melyet 56-ban írt Efezusból a korintusiaknak, akikkel közli: *Pünkösdig Efezusban maradok* (16,8). A másik két hely már későbbi keltezésű. A 80 után készült Apostolok Cselekedeteiben olvassuk, hogy tengeri útján Pál elhajózik Efezus mellett, és csak Milétosz kikötőjében áll meg, s ott magához hívja a szomszédos Efezus városának vezető tanítványait, mert *sietett, hogy lehetőleg Pünkösöd napjára Jeruzsálembe érkezzen* (20,16). Ugyanebben a könyvben találjuk a harmadik előfordulást is, a ma felolvasott szakaszban: *Amikor pedig eljött pünkösöd napja...*(2,1).

Pünkösöd, pünkösöd, pünkösöd, micsoda napja ez a zsidóknak? Eredetileg ekkor adtak hálát az aratásért. Később aztán ekkor ünnepelték még az aratáson felül a sínai törvényhozást is: a két kőtáblát a tízparancsolattal. Jeles napja volt tehát ez a zsidó naptárnak. Ötven nappal volt e jeles nap húsvét után. Zsidó nevét nem is kerestem meg, az Újszövetség is csak a görög nevét említi: *hémera pentécosté*, azaz magyarul – **az ötvenedik nap**. Latinra le sem fordították már a szót, csak átvették a görögből; úgy, ahogy ott hangzott. S ha hiszitek, ha nem, a mi pünkösöd szavunk is ilyesfajta egyszerű átvétel. Nem közvetlenül vették át ugyan őseink ezer éve a görögből, hanem szlovén keresztények közvetítésével, akik valamivel hamarabb keresztelkedtek meg mint mi. Ezek a szlovének a görög *pentécosté* szót *binkosti*-nak meg *vinkusti*-nak hallották, mert ezer év alatt ennyit tekeredik a szó görögök ajkán, s még inkább, ha nem-görögök ajkára is kerül. Mi pedig továbbtekertük a szót, s végül is további ötszáz év alatt kiformáltuk a tekerésekből a magunk *pünkösöd* szavát. Legkorábbi helyén, Erdősi Sylvester János 1541-ben kiadott *Új Testamentum magyar nyelven* c. munkájában megkerestem mind a három helyet. Az Apostolok Cselekedeteinek mindkét helyét így fordítja: pünköszt. Tehát nem d-vel végződik a szó, hanem t-vel: *pünköszt*. De a harmadik helyen már azt gondolhatta Jánosunk, hogy tanult ő görögül is Erazmus iskolájában, jó szüleitől Szinyérváralján pedig megtanult magyarul is, és hallj csodát, nem *pünkösödöl*, hanem megmondja magyarul: *Efezusban fogok kediglen maradni ötven napiglan, mert nagy ajtó nyílek énnekem...* s a többi. Ez az *ötven napiglan*, ez a pünkösöd Sylvesterünk szövegében. Akinek pedig ezekből ennyi nem volna elég, az iratkozzék be valamelyik egyetem nyelvészeti szakára, de én ezt így tovább már nem folytathatom, mert itt engem nem erre tartotok, hanem arra, hogy elmondjam, hogy mit történt azon az ötvenedik napon, azazhogy pünkösdkor Jeruzsálemben, Jézus feltámadása után az ötvenedik, mennybemenetele után a negyvenedik napon.

Pünkösöd, pünkösöd, pünkösöd – csoda, csoda, csoda. Csoda történt e napon minden mennyiségben. Jézus ezt mondta a tanítványoknak mennybemenetelekor: *erőt kaptok, amikor eljön hozzátok a Szentlélek, és tanúim lesztek... egészen a föld végső határáig*. A tanítványok magukra maradva felmentek a felső szobába, ahol a szállásuk volt, és valamennyien egy szívvel, egy lélekkel kitartó imádkozásba kezdtek. Amikor meg érkezett az ötvenedik nap, akkor is mindnyájan együtt voltak, s alighanem imádkoztak is. Ez a csoda? Az, hogy tíz nap után is imádkoztak? Igen, ez az első, s alighanem a legtöbbet érő csoda. S minden további csodának ez az alapja. Ha van imádkozás, abból megszületik a csoda. Ha nincs imádkozás, akkor meg nincs. Akkor semmi sem történik. Csoda volt-e, hogy egy legény egyszer elindult Názáretből a Jordánhoz, s utána negyven napon keresztül csak Atyjával beszélgetett a pusztában? Igen, csoda volt, mert ez a legény bezárta ezért az imádkozásáért a műhelyét és ezzel lezárta egész korábbi életét. Igen, csoda volt, mert ebből született meg az a csodálatos erő, hogy valakiket el tudott magának meg az Isten számára bolondítani. Igen, mert ezek a valakik mégiscsak és úgy ahogy kitartottak mellette. Igen, mert ez volt az alapja, hogy az

ötvenedik napon ott voltak az emeleti szobában, hogy imádkozzanak, hogy további csodák történhessenek velük. Továbbiak. Melyek?

Már hallottuk a második csodát: *Hirtelen zúgás támadt az égből, mintha heves szélvihar közeledett volna, és egészen betöltötte a házat, ahol együtt voltak. Majd lángnyelvek tűntek fel, és szétoszolva leereszkedtek mindegyikükre.* A csodák nem úgy ismétlődnek, hogy mindig ugyanaz történik. Két hete arról értesülhettetek Ákos szavaiból, hogy Isten sokkal fantáziadúsabb, semhogy csak *egy juhnyáj legyen és egy juhász* – mert pontosan ez áll az eredeti szövegben. Istennek lehet több juhnyája is és több juhása is. Mivel az a názáreti nyájajuhász éppen tizenkettőben jelölte meg a maga juhainak a számát, ki is számíthatjuk Isten juhnyájainak a számát. Hat és fél milliárdnyian élünk ma itt, a Földön, ennyi a jelenlegi potenciális juhok száma. Ezt a számot kell elosztanunk tizenkettővel. Az osztás eredménye: félmilliárd juhnyáj. Talán jobb, ha így is mondom, egyszerűség kedvéért: ötszáz millió juhnyáj. Hazánkra is lebontom e számot. Kicsi országunkban is kitelik a potenciális juhokból majdnem egy millió juhnyáj. Semmi akadálya, hogy akár az egy millió, akár az ötszáz millió – valamiképpen mind a názáreti juhászé legyen. Ez tisztán azon fordul, hogy mindegyik juh figyeljen a benne megszólaló Isten Lelkének a szavára. Csak azon fordul tehát, hogy azt imádkozza, s azt mondja nyomában, amit a lelkében, amit egészen belülről hall. Majd elválik, hogy igaza van-e Ákosnak abban, hogy Isten igen fantáziadús. Majd elválik, hogy milyen csodákat produkál fantáziabőségéből a hazai millió és a hazán túli ötszázmillió potenciális juhnyájban. Én azt gondolom, hogy Ákosnak igaza van, mert még az ujjunk sem egyforma, hát még az Isten Lelkétől lelkezett lelkünk mennyire nem egyforma. Mindegyikünké más és más.

Nézzük a harmadik csodát! *Megteltek mind a Szentlélekkel, és egymástól különböző nyelveken kezdtek beszélni, ahogyan a Lélek adta nekik, hogy szóljanak.* Az, hogy eltöltötte őket a Lélek és az, hogy úgy beszéltek, ahogyan a Lélek indította őket, ez a kettő egy és ugyanaz. Ha te fújsz egy trombitába, olyan hangot ad, mint amilyen töled telik. Ha én fújok bele, olyan lesz a trombitaszó, ahogyan én fújtam bele a zeneszerszámban. A Lélek játszik a húrokon is, s a Lélek az Isten Lelke, s ez a Lélek ennek következtében olyan fantáziadús, mint maga az Isten. Isten muzsikája olyan szimfónia, mely potenciálisan hat és fél milliárd zeneszerszámból áll egybe, és egyetlen szimfóniát ad. De ennek a szimfóniának feltétele, hogy minden zeneszerszám, az egy vagy ötszáz milliónyi juhnyáj mindegyike és minden egyes juha a saját hangját bégesse, s véletlenül se fordulhasson elő, hogy a másik juh hangját akarja utánozni, s azt akarja fújni, amit a másik fúj. Istennek nincs szüksége rá. Nincs, mert Isten nem hadvezér, s nem szereti azt a nótát, hogy *Aki nem lép egyszerre, nem kap rétest estére. Mert a rétes nagyon jó, rossz katonának nem való.* Istennek csak rossz katonái vannak. A juhnyájakba csak rossz katonáknak szabad jelentkeznük. S ha véletlenül jó katona jelentkeznék, rossz katonává kell válnia. Ennek a harmadik csodának az a kitüntetett eleme, hogy a juhok különféle, más és más nyelveken beszélnek. Ezt nem viselik el az urak. De annyiszor elmondtam már nektek, Testvéreim, hogy Isten nem szuperúr, hogy Isten egyáltalában nem úr. Isten azt akarja, hogy mindenki a saját hangján énekeljen, mert csak abból születik meg az Isten szimfóniája és harmóniája. És a juhoké is.

Jöhet a negyedik csoda az első három után. Mi is volt a három? Imádkoztak, megteltek Szentlélekkel, és különféle nyelveken beszéltek. A negyedik csoda, az hogy nem maradtak meg az emeleti szobában, hanem a kapott erő erejében elhagyták azt, s egyszerre csak a zsidó főváros közepén találják magukat, s mindegyikük, a 12 tanítvány mindegyike el kezd beszélni. Az utcán, melynek nincsen akusztikus tere, melyben minden szó jól halható. A kétezer év előtti utcán, ahol nincsen hangosító berendezés. Hallják őket beszélni, s meg is értik.

De ne szaladjunk előre. Az evangéliumok arról értesítenek bennünket, hogy a keresztfeszítés után a feltámadott Jézusnak a falon keresztül kellett megtalálni a tanítványokat. Miért? Mert zárva voltak az ajtók. Mért voltak zárva? Azért voltak zárva, mert a tanítványok

féltek. Mért féltek? Nem kell magyarázni: keresztre feszítették a hatalmasságok Jézust. Futottak, menekültek, bezárkóztak. A negyedik csoda az, hogy eltűnik a félelmük, s egyszeriben tudják a dolgukat. Tudják, hogy a dolguk az, hogy tanítványokat gyűjtsenek. A csodák nem ismétlődnek. A csodák nem kaptafára készülnek. Jézus az imádság csodájának hatására a pusztá után el kezd sétálni a Jordán partján, hogy tanítványokat gyűjtsön. Ezek a tanítványok a maguk imádság-csodájának hatására nem a Jordánhoz mennek, mert az nekik messze van, csak kimennek az utcára, ahol a szélzúgás hatására összefutott a sokaság. Honnan a sokaság? Pünkösöd van. A zsidó nemzet egyik legnagyobb ünnepe. Ilyenkor a Római Birodalomban szétszóródott zsidók felkeresik Jeruzsálemet, mert ott van a Templom, mely az egész világ zsidóságának a temploma. Olyan, mint ma számunkra, katolikusoknak, a római Szent Péter bazilika.

S hallják beszélni a tanítványokat a maguk nyelvén. Hallják és csodálkoznak. Nem világos számunkra, hogy min csodálkoznak. Akik beszélnek, azok zsidók. Akik hallgatják őket, azok is zsidók. A zsidó valamelyest mind tud zsidóul. Ha távol is él hazájától. A hittant akkor is zsidóul tanulja. Az egyenként beszélő tanítványok szükségképpen mind mást és mást mondtak, de zsidóul mondták azt, amit mondtak. Megállapítja a hallgatóság, hogy a beszélők galileaiak: *Íme, ezek, akik beszélnek, nem valamennyien Galileából valók-e?* A Birodalom zsidósága honnan tudhatná azt, hogy ötven napja kivégeztek Jeruzsálemben egy názareti, azaz galileai prófétát, akinek a tanítványai is mind Galileából valók. Nem tudhatják. Csak a tájszólásuk alapján állapíthatják meg ezt. Nagy a zavaruk, s kérdezzetik egymást: *Mi akar ez lenni?* Nem azt mondják, hogy zagyválnak és blabláznak, s mi mégis értjük, amit mondanak. Hanem azt, hogy ezek a beszélők mind galileaiak. A Cselekedeteket író Lukács szövegrészének jelentése itt nem egyértelmű. De az egyértelmű, hogy megragadja őket az, amiket hallanak, s bár vannak, akik nem tulajdonítanak jelentőséget a hallottaknak, a lelkesen beszélő tizenkettő elhallgat, hogy végül is szót kapjon vezetőjük, Péter. És éppen azok, akik nem tulajdonítanak jelentőséget a Tizenkettő szövegeinek, elárulnak valami nekünk fontosat. A felolvasott szentleckéből kiszorult két vers: *Álmélkodtak mindnyájan, és nagy zavarban kérdegették egymástól. Mi akar ez lenni? Mások azonban gúnyolódva mondták: Tele vannak édes borral* (2,12-13). A gúnyolódók szavából egyértelmű: a beszélő tizenkét ember tudatállapota vidám. Mért voltak vidámak? Akkor vagyok vidám, amikor tudom a dolgom. A Tizenkettő végre olyan állapotba került, hogy tudták a dolgukat. Mi az? Nem bezárkózni, hanem ajtót nyitni és menni. Megvalósult, amit Jézus ígért: *Erőt kaptok, amikor eljön hozzátok a Szentlélek*. Erőt – teljesíteni azt, amire Jézus nevelte és küldte őket. A hagyomány megőrizte a kételkedő Tamás szavát: *Én kételkedtem a legtovább a feltámadásban, én megyek a legmesszebbre*. Ennek lettek máig tartó gyümölcsei az indiai Tamás-keresztények. A negyedik csoda tehát az, hogy erőt kaptak.

Testvéreim, az Isten Országának szekere nehezen evickél előre a történelemben. Óriásiak az ellenerők. Közös nevük: a Mammon. Ezt kell legyőzni. Hogyan tehetnők? El kell jönnie a Léleknek, és csodát kell tennie. Isten nem tesz ingyen csodát. Az első csodát magunknak kell megtenni. Az első csoda: úgy imádkozni, ahogyan Jézus imádkozott, úgy imádkozni, ahogyan a Tizenkettő a mennybemenetel után imádkozott. Jézus és a Tizenkettő úgy imádkozott, hogy utána történt valami. Mi történt? Kivégezték Jézust és kivégezték a Tizenkettőt! Kevesebb nem érhetjük be? Az evickélés-történet nekem azt tanítja, hogy ez sem elég. Nem nekik kellett volna többet tenniük, hiszen ettől többet nem lehet tennie senkinek. Kevesen vannak, akiket kivégeznek. Kevés a tanítvány. Kevés, akit meghurcolnak. Kevés, akit megfosztanak Jézusért mindattól, amivel bőségesen fizet a hatalom, az urak világa. Kevesen vannak, akik tudatosítják magukban, hogy Isten nem úr, hanem kereszten vergődő. Kevésen, akiknek az Ország szekere a legfontosabb ügy.

De abbahagyom ezt, inkább mondok, ha tudok, valami biztatót. Össze kellene állnia valakiknek imádkozásra. Azért, hogy támadjanak folytatók, a Jézust és a Tizenkettőt folytatók.

Még nem tudom, hogyan történjen ez, de valami motoszkál bennem. Ha valakik erre ráharapnak, szóljanak, én vevő vagyok rá. Amen.

Piarista köz, 2006. június 11.

Szentháromság vasárnapján is Adyligeten prédikáltam. Így: Ha Jézust 30-ban feszítették keresztre, akkor Pál 57-ben írta a korintusiakhoz küldött második levelét. A levél befejező mondatában így búcsúzik el tőlük: az Úr Jézus Krisztus kegyelme, az Isten szeretete és a Szentlélek közössége legyen mindnyájatokkal! Az egyházi kalendárium szerint a mai napon, a Pünkösöd utáni vasárnapon a Szentháromságot ünnepeljük. Az említett páli mondat sem ismeri még a szentháromság szót, de ebben a búcsúzóul szánt utolsó mondatában összehozza, egymás mellé állítja e hármat: Istent, Jézust és a Szentlelket. S mindegyikünknek más és más birtokot tulajdonít: Istené a szeretet, Jézusé a kegyelem, a Léleké meg a közösség. Ezt a páli mondatot koppintja le misekönyvünk is, mert minden szentmise kezdetül ezt kínálja-ajánlja: A mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme, az Atyaisten szeretete és a Szentlélek egyesítő ereje legyen mindnyájatokkal.

Vagy harmincöt éve írtam egy egész könyvet erről a Szentháromságról. Azt a címet adtam neki, hogy *Honnan jött?* De kicsoda ennek a mondatnak az alanya? Hát Jézus! Annak a világnak a törvényszerűségeit próbáltam a könyvemben kinyomozni, amely világból jött Jézus közénk. Ide írom egy kicsit átköltve, hogy valamelyest érthetőbb legyen, e könyv befejező sorait:

Megrajzoltuk Jézus tanítása alapján azt a világot, amelyből a Fiú közénk jött. Azt a világot, amelyet eljöveteleivel ide akart plántálni közénk. Úgy persze, ahogyan az nálunk is megvalósítható. Mindaz, ami Jézus magatartásában meghökkentő és már-már képtelenségnek, utopisztikusnak tetszik, magyarázatát leli abban, hogy honnan jött közénk. Magyarázatát leli abban, hogy mi a *módi* abban a világban, amely reányomta bélyegét Jézus gondolkodására és magatartására. E jézusi gondolkodás és magatartás azért annyira más, mint a mi világunk gondolkodása és magatartása, mert Jézus úgy vette magára a mi emberi életünket, hogy megőrizte annak a másik világnak a magatartását-stílusát is. Annak a másiknak, ahonnan, amelyből közénk jött. Ami meghökkentő és képtelennek hangzik majd, amikor számunkra is fogyasztható Útnak-Igazságnak-Életnek rajzolja Önmagát, magyarázatát leli ebben a *honnanban*. Magyarázza az, hogy Jézus csak ideiglenesen, de végleg nem hagyta el azt a világot, ahonnan jött. Magyarázza Jézusnak a változatlanul őrzött, és onnan származó gondolkodása és magatartása. Itt jár közöttünk, de csak fél lábbal, mert a másik lába odaát maradt. S amikor elmondja nekünk, hogy miként lépegezzünk, nem tud nekünk mást mondani csak a maga odaáti lépegetéseit. Ahogyan én lépegetek meg-nem-szűnően odaát, Atyám országában, úgy lépegetsetek nyomomban ti is! Mert csak ez a fajtalépegetés tart meg titeket az Úton. Mert csak ez az Út vezet el arra az Életre, amelyre vágytok.

Annál kevésbé nyomta el gondolkodásának-magatartásának onnani jegyeit-stílusát, mert az onnanvaló-világ közénk plántálása nem végcél volt számára, csupán eszköz. Eszköz arra, hogy átvigyen minket abba a világba, amelyből jött. Átvigyen magához. Oda, ahol neki olyan jó, hogy még innen is Apukájának szólítja azt, akit mi a Szentháromság első személyének vallunk. Mondhatom úgy is, hogy eljövetele nem is csak a szentháromsági életstílus ideplántálásának az eszköze volt. Mondhatom úgy is, hogy idejövésének végcélja az volt, hogy magával vihessen bennünket. Az volt az idejövés végső célja, hogy ne magában menjen vissza abba a közösségbe, melyet értünk elhagyott. Ne magában, hanem velünk együtt menjen vissza, *hogy ti is ott legyetek, ahol én vagyok*. Ti is, ha jó termőföldnek bizonyultok. Ha számomra, közétek ültetett palánta számára biztosítjátok a talajt. Ha megsokszoroztok magatokban engem. E máshonnan való magatartást, viselkedést szánta életünk elfogyhatatlan folytatásának, az ezután következő életünknek. — Eddig az idézet.

Testvéreim! Jézusnak van szívhangja is. Figyeljete most nagyon! Félezer esztendő régi-ségű, első magyar fordításban hozom nektek e szívhangot: *Az én Atyámnak házában sok lakóhelyek vannak. Hogyha különben volna, ezt megmondottam volna tiúnektek. Elmegyek, hogy helyet szerezzek tiúnektek. És ha elmenedek, hogy helyet szerezzek tiúnektek, és megint megjövök, és énhozzám viszlek tiútokot, hogy az holott én vagyok, tiú es ott legyetek. És azhová én megyek, tudjátok. És az utat es tuggyátok...* (Jn 14,2-4). Hát ez a szívhang.

A múlt héten a Bokor egyik papi csoportjában egyikünk, egy 50 év körüli plébános, felvesztette a kérdést, hogy miért van életünkben annyi szenvedés. Sok okosat mondott mindahányunk, még sem jutottunk sokra. S most, hogy írom ezt a szentbeszédet, megkaptam a választ. **Ideiglenes** a szenvedés. E földi létezési módunknak a sajátja a szenvedés. De aki létbeszólított bennünket, nem hagy itt minket. Elvisz a maga létezési módjába, amelyről azt reméljük, hogy nem ismeri a szenvedést. De mikor? Akinek nagyon sok a szenvedése, az nagyon reménykedik, hogy már nem tart soká, hanem eljön, és magával s magához viszi őt. S ha erre gondol, ez megenyhíti szenvedését. S majd, amikor eljön az ő órája, hallhatja, amit énekelnek temetésén: *országodba vigyél haza engem*. Eddig még mindenkinek sikerült meghalnia. S ez vigasztalhatja a szenvedőt: vele sem lesz másképpen. – Ez most olyan betét volt, ami nem pászol bele Szentháromság vasárnapjába, tehát inkább azzal folytatom, ami idevaló.

Az említett és *Honnan jött?* c. könyv a kulcs, amely megnyitja az ajtót az oly sokszor reménytelennek látszó és mégis egyedül reményhordozó jézusi célkitűzésre. Még az idelentire, a földre. Csak e *Honnan jött?* adhatott erőt Jézusnak és adhat erőt nekünk is, hogy reátegyük életünket az egyetlen "reális utópia" szolgálatára. Arra, hogy keressük az Isten Országát. Azt az Országot, amely annyira más, mint a különféle "országok", hogy azok, akik nem az Isten Országának elkötelezettjei, rendre csak üldözéssel és halállal képesek díjazni a Jézus-féle Ország elkötelezettjeinek életútját. Legyen szó akár magáról Jézusról, akár Jézus tanítványairól. Mert csak akkor állíthatjuk életüket e reálutópia szolgálatába, ha mi is szembenézünk, Mesterünkhöz hasonlóan, a nekünk is kijáró golgotákkal. A Golgota a "jelünk", s e jelet kiügyeskedni életükből nincs módjuk azoknak, akiket meghatároz az a világ, ahonnan Jézus jött. Aki pedig megpróbálja azt kiügyeskedni Jézus népének, az Egyháznak az életéből, Isten reánk épített terveiből, az és éppen az — maga az Antikrisztus, használjon bármily kegyes és okosnak látszó szavakat. Úgy, ahogyan azt Hamvas Béla megmutatta "Antikrisztus" c. művében. Hát eddig tart a magam 35 éve írt könyvbefejezésének az átköltése.

S mit tudok ma mondani a Szentháromságról. Azt hiszem, hármat. Az első az, hogy nem vonok vissza semmit abból, amit életem során a Szentháromságról kielmélkedtem. Honnan ez a nagy magabiztosság? Csak onnan, hogy még nem kaptam még meg a kiküldetést, a nagy behívót a helyszíni szemlére — odaátra. Vagy húsz éve láttam egy darabot az akkori Nemzetiben, Anouilh-ét. Benne az egyik szereplő.— Abélard, a 12. század legnagyobb hittudósa mondja, és csufondárosan mondja: *mert eddig még csak eretnek teológiákat írtak a Szentháromságról*. Azaz a nagy behívó, a helyszíni szemle előtt semmi biztosat nem tudunk mondani, legfeljebb eretnekgyanús szövegeket. Akkor is megnyugtat, ha eretnekgyanús, amit írhatok. Jézus szavainak összerakásából keletkezett a szövegem.

A másik, amit mondani tudok róla, hogy a Szentháromság-hit — az én teológiai kultúráim. Ha kínai volnék, könnyen lehet, hogy nem is hallottam volna még Szentháromságról. De hát nem vagyok kínai. Ha ösugor volnék — háromezer évvel korábban élve — együtt a vogulokkal és osztjákokkal, akkor sem hallottam volna Szentháromságról. De közben kiváltunk az ösugor közösségből, s leereszkedve az Ural hegység lejtőin a Szarmata síkságra jutottunk. Onnan meg a kazár birodalomra, amelyben zsidó, keresztény s muzulmán papok hitvitáztak egymással. S nem sokkal később Géza fejedelmünk papokat kér Rómától megtérítésünkre. Az én kabar őseimet is sikerült rábírnunk, hogy kereszténnyé legyenek, és hogy Szentháromságot valljanak. Így született meg az én teológiai kultúráim is. Nem jobb-e ezeknél az indiai, a kínai,

a japán vagy éppen az ausztrál bennszülöttek vallása? Ezt én nem vitatom, mert nem vagyok az összehasonlító vallástörténeti tanszéknek vezetője. Nem akarom az életemet azzal töltöni, hogy megismerjem a világ különböző vallásait. Nekem Isten kell, aki a szívemen keresztül tanít, hogy mire használjam napjaim, éveim, az életemet. Minden kultúrkörben más a nyelv, más a *melosz*, más a tánc, s a teológia is. De az Isten ugyanaz, és sehol se súgja nekem: *Szeress magadnak hatalmat embertársaid felett, bármi áron is!* Egészen mást súg. Jézuson keresztül például azt, hogy mossuk egymás lábát. Nem nagyon érdekelnek a keleti meg nem keleti vallások. Csak az érdekel, amit az Isten súg nekünk. Keleten, meg nem Keleten. Vallom, hogy mindenütt ugyanazt súgja. Ha valaki elhagy feleséget vagy vallást, én nem követem benne, mert Isten mindenütt azt súgja: *Légy hűséges!* Angelus Silesius mondta: *Mit ér mélyen vitatkozni tudnod a Szentháromságról, hogy egyszer úgy élsz, hogy majd nem tetszel a Szentháromságnak.* Ha rossz vallásba születtem, azt nem fogja számon kérni tőlem az én Istenem, akit a szívemben hordok. Az haza akar engem vinni. Magával és Magához.

A harmadik pedig, amit mondhatok: hogy nekem változatlanul tetszik, amit ennek a valósi kultúrának az útján Istenről gondolhatok. Az emberi élet alighanem legnagyobb dolga, hogy belebolondulunk fiatalon egy leányba és feleségül vesszük, illetőleg, hogy az okos lány elvéteti magát avval, akit szeret. Nekem tetszik, hogy a Szentháromság az ősmintája a szerelemnek, és hogy a szerelem lenyomata a Szentháromságnak. Nekem tetszik, hogy az Atya meglátja a Fiút, és mindenét felkínálja neki. Tetszik, hogy a Fiút elbűvöli ez a szerelem, és szeretetével válaszol az Atyának. Tetszik, hogy a Lélek az a szerelem, amely szünet nélkül árad az Atya és a Fiú között: az Atyától a Fiúig, és vissza a Fiútól az Atyáig. Tetszik, hogy a Szentháromság minden létezés ősmintája, s hogy ennek a lenyomata az, amit a legnagyobb dolognak érzünk földi létünkben, a szerelemnek. Annak is, hogy énekelhetjük: *Magas a rutafa, ága elágazik, arany sárhaja, Magyar Ilona, haja fölül gyöngy, koszorúja gyöngy...* S a rutafa nótája meg Jézus éneke a Szentháromságról nekem egy és ugyanazon ének. Sík Sándornak ez a rutafa-nóta csalt ki könnyeket a szeméből.

A Bokor *Karácsonyi Ajándékának* 100. számizdat kötetében húsz éve írtam egy himnuszt a Szentháromságról. Kimásoltam. Címe: *Állítmányok*.

1. Szentháromság! Életem ős oka. Természetem őselve. Szeretetvilág. Békességvilág. Tisztségvilág. Nincs benne ölés, csak ölelés. Nem akar többet magának, nem ismer önzést. Nem kényszerít és nem is kényszeríthető. Sérthetetlen is. Transzcendál időt és gonosztságot. Transzparens, mert nincs titkolni valója. Megvalósultság, és mégis örök tervezés. Életünk részese.

2. Velünk levő. Velünk együttműködő. Kezemet felemelni segítő. Kezemmel jót tenni – kétszeresen is segítő. Céломra irányító. Az idő malmai neki örölnék. A történelem felé hömpölyög.

3. Minta-ok. Modellvilág. Minket modellező. Megtapasztalható:

ha két szerelmes szeretetben összebújik
ha egy nehéz feszültség ellenére az élet továbbmegy
ha a végső szó: a tovább
ha a cérna el nem fogy
ha senki sem húzza ki a gyufát
ha a szeretet minden akadályt legyőz.

4. Egyház prototípusa. Lélek köti össze azokat, akik alkotják. Csak figyelésre és szolgálatra köt össze. Oda nem figyeléssel, könnyel meg nem tipor. Uralkodást, diktálást, engedelmeskedtetést nem ismer.

5. Jóság-világ. Adás-világ. Kapás-világ. Száz annyit és mindent birtokló világ. Ütésmentes világ. Bántásmentes világ. Csak-jó világ.

6. Értünk élő világ. Értünk aggódó-izguló. Velünk bánkódó és örvendező. Együtt fájó és hazaváró. Balzsamot időben ránk öntő s örökre tároló. Fájó-örvendező. Sírva is vigadó világ.

7. Jó, hogy vagyok. Jó, hogy akartál. Jó, hogy útnak indítottál. Jó, hogy húzol magad felé. Jó, hogy rév vagy. Jó, hogy Feléd megyek. Jó, hogy közel vagy. Jó, hogy egyszer majd eljössz értem. Jó, hogy magaddal és Magadhoz viszel. Jó, hogy megszűnik majd minden bánat és szenvedés.

8. Kibírhatatlan volna, ha nem volnál. Amen

Piarista köz, 2006. augusztus 1.

Istenem, az élet nem egyszerű, ha nem halunk meg idejében. Mikor van ideje? Sajnos, nem sajnós, nem akkor, amikor szeretnénk. Nekem még féléve eszembe sem jutott, hogy itt volna az ideje. Akkoriban készültem beköltözködni ifjúságom világába, a piarista rendbe, hogy ahol kezdtem, ott végezzem is majd. Mikor végezzem? Hát majd valamikor, egyszer, mikor már itt lesz az ideje. Tele voltam még életerővel. Készültem, úgy mellékesen, a vasmisémre is, 2008. január végére. S álmodoztam, hogy majd egyszer, valamikor úgy halhatok meg, mint Prohászka Ottokár... Szentbeszéd közben jön majd az áldott infarktus, beszéd közben esek össze, s mire bevisznek a sekrestyébe, s kerül egy orvos, csak megállapítja, hogy már odaát vagyok.

De hát nem úgy verik a cigányt. Februárban még minden rendjén volt, aztán húsvétra olyan pocskékul éreztem magam, hogy azonnal kórházba vittem magamat. Onnan szinte naponként kijártam, hogy vállalt feladataimat azért elvégezhessem: Ildit elparentáltuk a piarista kápolnában, elmondtam a bokorhúsvéti szentmisét a Sylvester-gimnázium aulájában, kimentem Adyligetre prédikálni. De mindezek már csak nyögvenyelősen mentek, bár még senki sem vett észre semmit. Mindazonáltal szépen dőltek azért a programok is... Aki jobban figyelt rám, észrevehette, hogy valami baj van.

Aztán be kellett vallanom testvéreim előtt a hihetlent: 88 évemben én sem vagyok fiatal, üde és mindent-bíró. Nehéz volt a bevallás. Egy-két tucat öcsikémet, hugicámat, s úgy nálam harminc évvel fiatalabb gyermekemet is eltemettem már a Bokorban, s most, nem is olyan lassan, jeleznem kellett, hogy valami új kezdődik. Mi? Hát a kivonulás, az exodus, melynek biztos vége az exitus. És nem úgy, ahogy megálmodtam, nem Prohászka módjára. De nem ám. Hanem hogyan? Hát úgy, ahogyan Petőfi nem akarta: *elfogyni lassan, mint a gyertyaszál, mely egy elhagyott üres szobában áll. S hiába mondanám: Ne ily halált adj, Istenem!* Mert minden bizonnyal ezt kapom.

A Bokor-tanév még valahogyan elment. A négyhetenkénti közel húsz csoporttalál-kozón, misézési alkalmon még valahogyan helyálltam. De a nyári programok már csak felébe-harmadába sikerülnek. Aztán június közepén beütött a kánikula, s ez végleg — túlzás: még jobban — levett a lábamról. Szép kis szobámban elkezdett a hőmérő reggelente 30 fokot mutatni, s ez délutánig feltornázta magát 32-re is. Az előző nyáron az ilyesmi még sem kottyant. Még büszkén leutaztam a *Csavargónak* nevezett buszon Atyhára, Székelyudvarhely közelébe. Úgy csináltam ezt, hogy késő délután felszálltam rá a Népligetben, s reggel 8 felé már ki is szálltam belőle. Aztán három nap múltán vissza ugyanígy: este felszálltam a buszra Atyhán, reggelre már a Népligetben találtam magam, onnan meg Budavárin keresztül ebéd utánra meg is érkeztem a soproni Bokor-nagytáborba, ahol szerveztem az őszi atyhai lelkigyakorlatot, meg próbáltam megszervezni egy lelkigyakorlatot azok számára is, akik az elmúlt évek során kioldalogtak a Bokor életéből. Mindezt könnyen tehettem, mert akkor még fiatal voltam, még csak 87. évemben jártam. De most már nem egészen így van.

Hogyan? Rúgom ha nem is az utolsókat, hát a végső-féléket. S közben, míg én elmenni készülök, a Bokor azért él, s a tavalyi képviselőnk meg az újráválasztott találkozik, és nálam — a döglesztő melegben. Addig élünk, amíg találkozgatunk egymással. Nem fogadalmat köt bennünket egymáshoz, csak az, hogy vannak ügyeink, amelyeket meg akarunk egymással beszélni. Amikor már nem lesznek ilyenjeink, és nem találkozunk miattuk, akkor már nem vagyunk. Most még vagyunk.

Piarista köz, 2006. augusztus 2.

Megvolt június 19-én a volt és az új KV-tagok találkozója nálam. Velem együtt tizenegyen voltunk. Hárman az első nemzedékből, hatan a másodikból, ketten a harmadikból. Senki sem látta úgy a dolgokat, mint én. Magam hogyan láttam? Leírtam nekik, s ők tízen ahhoz szóltak hozzá. Az alábbiakat írtam, s most ki is egészítem — tanácskozásunk eredményeként — még eggyel és mással. Arról írtam, ami a találkozás megadott témája volt, s Öcsi hozott el hozzám:

Kell-e a Bokornak képviselő?

Ha katolikus gyökerű erkölcsi megújulási mozgalom a Bokor, akkor az erkölcsi megújulási mozgalmak fórumán kell képviselnie magát. Ha a Bokor *katolikus lelkeségi* mozgalom volna, akkor ezeknek a fórumán kell képviselnie magát. Ha *erkölcsi* megújulási mozgalom, akkor bizony nincsen helyünk a lelkeségi mozgalmak fórumán. Az erkölcsi megújulási mozgalmaknak van-e fóruma? Nem egyedül képviseljük-e az erkölcsi megújulást? Megkeresték-e az elmúlt években a Bokrot erkölcsi megújulás címén és tárgyában? Engem nem kerestek meg ezen a címen. Nem is hívtak ezen a címen sehová. Nem futottunk bele ezzel az önmegjelölésünkkel a semmibe? Számomra az, hogy katolikus gyökerű társaság vagyunk, nem jelentheti azt, hogy bár döntő többségünk katolikusként nevelkedett, de ma már vasárnaponként nem járunk templomba, s gondoljuk azt, amit gondolunk; s amit gondolunk, messze van a közös keresztény hitvallástól. Katolikus a gyökerünk, tehát vasárnaponként templomba járunk, s hitvallásunkat lecseréltük: vagy nem hiszünk semmiben, vagy egyénenként különböző dolgokban hiszünk. Ez esetben a katolikus gyökér azt jelentené, hogy valamikor hittünk, s most nem hiszünk, vagy pedig ki-ki másban és másban hisz. Ez a katolikus gyökér azt jelentené ez esetben, hogy kezdetben katolikusok voltunk, s ma nem vagyunk azok. Jézus sem lett zsidó gyökerű keresztény. Jézus megmaradt zsidó vallásában, és azon belül képviselte a maga egyetemes, mindenkit átölelni akaró Isten- és emberszeretetét; képviselte a jézusi örökséget, melyet a zsidónak a maga zsidó vallásán belül kell megvalósítani a maga életében. A nem-zsidónak pedig a maga nem-zsidó vallásában kell tennie ugyanezt. A Bokor gyűjtő medencéje a jézusi szándékú embereknek. A katolikus vallású ilyen szándékúaknak, a nem-katolikus ilyen szándékúaknak s az akármilyen hitvallású vagy hitvallás nélküli ateista, agnósztikus, de emellett a jézusi örökséget vállaló embereknek. A Bokor nem a katolikus vallást más vallásokra lecserélő katolikusoknak a gyülekezete. A Bokor a maguk gyökeréhez ragaszkodó és ilyenként a jézusi célkitűzéseket szolgálni akaró testvérek gyülekezete. Az én vágyálmaim szerint.

Azt hiszem, hogy az utolsó tíz év folyamán olyan társasággá lettünk, mely elveszítette tagságának és vezető szellemeinek jelentős részét. A megmaradók pedig két csoportba oszthatók: egyházunk hitletéteményéhez ragaszkodók és a maguk módján vallásosak közé. Magam is segítettem ezt a folyamatot, amikor kitaláltam a magunkat egynek-tekinthetés segítségéeként: *legyen a nevezőben a jézusi örökség, a számlálóban lehet kinek-kinek a lelkiismerete alapján vallott látásmódja*. Ezennel megtagadom ezt a korábban vallott nézetemet. Kivétel nélkül minden embertársamat magamhoz akarom ölelni, akármilyen nézetet is vall, de a Bokor katolikus lelkeségi mozgalomnak nyilvánvalóan elsődlegesen az a tagja, aki ragaszkodik a katolikus hitletéteményhez. Nem lehetetlen ez a ragaszkodás. E ragaszkodás ellenében máig sem közösített ki magából egyházunk, pedig vallom a lényegi Bokor-tartalmakat. Még olyanokat is, amiket a Bokor maga sem vall. Pl. az élet- és vagyonszösséget. Én sem közösítettem ki még egyetlen Bokorbeli testvéreimet. Magukat kiközösíthetik egyházunkból, ha megtagadják Jézus istenségét, feltámadását. Én nem közösítem ki őket. Maradnak testvéreim, barátaim, mert tisztelem személyi autonómiájukat. Várom szemléletük felzárkózását a hitletéteményhez, mely mellett írtam és éltem életművet. Nem a hitletéteménytől elzárkózás a feladatunk, hanem a jézusi örökséghez felzár-

közásunk. Ha pedig valaki más, azaz nem katolikus gyökérből érkezik, de a jézusi célkitűzéseket vallja, tagja lehet a Bokornak a maga különböző, más gyökere alapján is. Számomra ennyit jelent a katolikus gyökér.

Most pedig következze az utószó: Egyáltalán nem vagyok biztos abban, hogy arra kell-e mennünk, amerre mutat a két fentebbi bekezdés. Lehetséges, hogy így sem kellenénk egyházunknak. Lehetséges, hogy ez sem újítana meg minket. Lehetséges, hogy legalábbis egyelőre betöltöttük küldetésünket. Lehetséges, hogy arra felé kell továbbmennünk, amerre a menetelőket a szíve vonzza. Lehetséges, hogy csak belőlem szól ez a megkésett üzenet. Lehetséges, hogy Isten s a történelem fog majd csinálni valamit abból, amit az elmúlt hatvan év során feláldoztunk a Jézustól tanultak oltárán. Lehetséges, hogy Jézus sorsát kell osztanunk, s ez a sors éppen az, amit ma viselünk...

Szóval semmiképpen sem akarok bántani senkit sem. Nem küldeném Nektek e sorokat, ha Öcsi meg nem keresett volna. De ha megkeresett, az mutatja, hogy másban is felmerült a gondolat: kérdezzük meg magunkat, hogy jó-e az irány, amelyet követünk. Ebben kell állást foglalnia képviselőnknek. Szeretettel Gyurka (bácsi).

Azt válaszolták összegyűlt testvéreim, hogy nem kell izgatni magunkat, mert a hierarchia semmiképpen sem fogad el minket. Csak csináljuk a dolgunkat, s előbb-utóbb szóba állnak velünk. Nincs erre a magunkfajttal szóba állásra példám a történelemből. Magunkra sincs példám. Mi vagyunk a történelemben az egyetlen általam ismert társaság egyházunkon belül, amely azt gondolja, amit gondolunk. Mit gondolunk? Tartalmilag azt, amit a KIO-ban leírtam: szolgálni, osztani és másokkal békességben lenni. Formailag pedig azt, amit leírtam az Egyházrendben: egy táplálkozó közösség, amelyben kupálódom, s egy magunk gyűjtötte közösség, amelyben mi formáljuk később jövő testvéreinket. Akik ilyesmiket gondoltak a történelem folyamán, azok mind kívül kerültek hierarchikus egyházunkon. Mi benne maradtunk. Nem hiszem, hogy csak a magunk lojalitásának következtében. Mi már a felvilágosodás után, s részben a II. Vatikáni Zsinat után is lettünk. Egyházunk ezeknek következtében már nem gyilkol le bennünket. Ma már nem gyilkol. Elviselnek bennünket? Akkor tudnak elviselni, ha gyakorlatilag nem vagyunk számukra. Ha nem kell számolni velünk. Jön-e idő, amikor majd számolni kell velünk? Én nem érem meg. Ha majd hatvan esztendő után Dani nagyjából olyan idős lesz, mint én, beszámolhat arról, hogy magunk leszünk-e akkor még, s jött-e szegény hierarchiánk segítséget kérni tőlünk, s a mi utcánkba, hogy elmondjuk neki, hogy merre menjen.

Miután, úgy emlékszem, kivétel nélkül mindenki ellent mondott szavaimnak, a tanácskozás végén Dani megkérdezte, hogy ezek után, mit gondolok. Azt válaszoltam, hogy számomra is adva van a személyi autonómia. Ennek folytán én is gondolhatom, s mondhatom továbbra is azt, amit gondolok. Hiszen a Bokorban vagyunk, ahol nincs kiközösítés. Mire Dani nevetve: *Ez a baj!* Hát még számomra mennyire baj! Ha tízen vagyunk, tízen magyarázzák meg nekem, hogy micsoda képtelenségeket gondolok.

Vagy hatvan éve az Isten Országára esküdtünk fel. Ehhez mindenek előtt emberekre van szükség, akikkel Isten megcsinálhatja a Földön a maga országát. Lesznek? A Bokor utánpótlásából? Máshonnan is?

Piarista köz, 2006. augusztus 3.

Most pedig az én jó testvéreim dicsérete következik. A találkozó után V. Gabi maradt még egy ideig, s megtudakolta, hogy éjszaka nyitva van-e a rendház, s én mikor fekszem le. Megmondtam, hogy nyitva van, s hogy későn fekszem. Tíz óra felé kopogott valaki az ajtómon. Bandi és Gabi voltak. Ropogós cseresznyét hoztak óbudai kertjük fájáról, no meg egy ventilátort. Gabi azt állította, hogy a délután kibíratatlan volt szobámban a hőség. Nem mondott igazat, mert mindannyian kibírtuk. A ventilátor azóta is itt van, s ha még valaki

mindig kibírhatatlanak gondolja a pillanatnyilag csak 30 fokot, magára vessen. Hajlamos vagyok e magamra vetéssel.

Június 26-án utaztam volna buszon ifjú húgommal (még csak 81 éves) Budaváriba egy hétre nyaralni, miután az ezt megelőző héten Szoboszlón kúrálta magát, hogy megpróbálja pótolni majd Budaváriban Terikét. Nem lett semmi a nyaralásból, mert bedagadtak a lábai, nem tudott cipőt húzni rájuk, s be kellett feküdnie a Honvéd kórházba... eljövendő alkalmasságának reményében. Már mint arra, hogy későbbi időpontban velem nyaraljon Budaváriban. Le kellett cserélnem őt Sz. Marikára, aki vagy harminc évvel fiatalabb nála.

Közben még június 24-én rendeztünk még itt, a Piarista közben egy rendkívüli, előre nem tervezett, évi 11. *pót-kávét*, nagyon foghíjasat. Egy fél órás várakozás után csak elkezdünk szobámban a szentmisét — megalkuvó módon — kis prédikációval. Mire eljutottunk a körbeimádkozásig, némileg felzárkóztak a meghívottak. Szépen megtoldották szavaimat a magukéival. Vera vonatja is befutott fél óra késéssel Győrből. Utána a testnek is megadtuk a magáét. Friss feketét hoztam a teakonyhából, majd sor került a fénypontra, mert már nem tudom melyikünk — fagyival hűsített bennünket. Közel harminc esztendő pótkávé fennállásunk során először. Túljutva lelkünk és testünk táplálásán, végre munkához foghattunk. Megszabadítottuk az asztalt terheitől, s leoszthattunk. Évike, Vera, Imre meg én mértük össze erőnket, s a jelenlevőkből valakik fényes győzelmet arattak, el is feledték tőle a nagy nyári meleget. Akkor még nem tudtuk, hogy ez lesz az utolsó nyári viadalunk.

Két nap múltán V. Feri reggel levitt Budaváriba. Nem jól navigáltam őt, el is kevertünk Sárpentelére, mely arról nevezetes, hogy Csire Ferit adta a Bokornak meg Böjte Csabának. Majd visszataláltunk a veszprémi útra, s 9 után valamikor megérkeztünk. Feri gyorsan rendbe rakta számítógépemet, s már ment is tovább a Balatonra vagy a Duna alsóbb folyására, hogy ott meg egy hajónak a radarját rakja helyére. Ha Feri nem volna, hogyan közlekednének a hajók kicsi hazánkban?

Ebédre átmentem Gyarmatiékhoz. Délután ötkor harangoztam, s nagy nehezen helyre raktam mindent, ami kellett a miséhez. Másodikat is harangoztam, s utána végeztem egy keresztutat Domin Karcsi stációi előtt. Egy olyan jó imádkozást, talán az elsőt, mióta ott függenek a stációk a falon. Harmadikat is harangoztam, és nem jött senki. Énekes misét mondtam, s felajánlottam János bácsiért, aki a napokban töltötte be 90. esztendejét. Megérezhette János bácsi, mert mire az evangéliumot olvasni kezdtem, nyílik az ajtó és ő jön be a templomba. Neki prédikáltam, s vele paxoltam áldozás előtt. Mire a mise végén mindent rendbe tettem, ő már messze járt.

Másnap ebéd után megjött Sz. Marika. Én szedtem a ropogós cseresznyét a fáról. Nem másztam fel rá, csak odaállítottam a létrát. Jó sokat szedtem. Mari meg lomtalanította a mélyhűtő szekrényt, melybe évek óta berakott Teri minden maradékot. Nagyon szép lett a szekrény, ki is mosta. Délután ötkor megint harangoztam. Marival újból elmondtam Károly stációi előtt a keresztutat. Megint ketten voltunk a misén. János bácsi nem jött, csak Marikával miséztem, de most már ketten énekeltünk, s Mari ivott a kehelyből, mint a kisközösségi szentmiséken. Megvacsoráztunk, s utána felelevenítette bennem az odahazai s már elfeledett kanasza-partik emlékeit.

Szerdán elrakta Marika a megtisztított mélyhűtőben ügyes kis csomagokban a leszedett cseresznyét. Délután megint átmentünk a templomba miséhez, de hamarosan, mielőtt még elkezdhettük volna, vendégek érkeztek. Zoli, Gabi, Julcsa Ajkarendekről, meg Virág-Anna keresztszülei Kapolcsról: Judit és a hollandus Jan. Nem vártunk hatig a misével, elkezdünk félhatkor, s nagyot prédikáltam a népes közönségnek. Hogy mit, azt nem tudom. De Zoli később elmondta, hogy meg kellett kocsijában azt magyaráznia Juditéknak, *mert nem tudnak még eléggé bulányiul*. Mise végén meg mindannyian lementünk a Balatonra, s ingyen megfürödtünk a zánkai strandon. Nagyon jó volt a 25 foknál biztosan melegebb víz. Sokáig áztattuk magunkat. Utána vendégül láttuk az egész társaságot. Miből? Hát abból, hogy Gabi

gyorsan szedett hársfavirágot és citromfüvet a kertből, meg is főzte, fel is tálalta a teát, s utána hosszan elbeszélgettünk az *előadó* kisasztala mellett. Ennyiben elmúlt Marival második napunk is. Harmadik napon megint kettesben miséztem Marival, de annyira kimerítettek ezek a programok, hogy megkértem őt péntek reggel: menjünk haza. Délre már otthon voltam, ki is rakott az Erzsébet híd alján. Az úton nagyot beszélgettünk. Bokorról, Hangról, ifjúságról, mindenről, ami eszünkbe jutott. Azt mondta, hogy nagyon hálás ezekért a napokért. Nem nagyon értettem, mert én tartoztam hálával, de bizonygatta, hogy sokat kapott ezekben a napokban. Végül is elhittem neki.

Piarista köz, 2006. augusztus 4.

S voltak még mások is, akik megkönyörültek rajtam. Andi lánya, Jutka, jelezte telefonon, hogy két hétre elmennek Olaszországba, mert ifjú férjének, a 49 éves Bajnok Lacinak, az állatorvosok hagyományos nemzetközi focimeccsén gólokat kell rúgnia... De rám szabadította övét.

Ennek eredményeként meglátogatott Schanda Beáta, s hozta magát s valami finom süteményt. Nagyot beszélgettünk, kohéziós mutatóm jobb lett vele ezen a nyáron, mint korábban három évtizeden keresztül, ahogyan kitűnik majd a folytatásból.

Meghívott vacsorára Jutka fia, Dani és felesége, Gyöngyvér, akiket három éve eskettem a Rezső téren, de még sohasem voltam náluk. Nagy eseménynek lehettem náluk tanúja: a két éves Borinak ez alkalommal sikerült először produkálnia az orrom előtt a bizonyágot. Mifélett? Bori bilibe pisilt... meg is tapsoltuk érte. Palacsintát vacsoráztunk. Jó két óra múltán mentem haza, miután elkészült a nagy kép: az újszülött Botond a karomban, mellettem Gyöngy Borival a karján, Dani meg köztünk, odahajtvá fejét Botondot tartó karomra.

De mindez még nem minden. Ko. Lacitól is kaptam vacsorameghívást. Náluk sem jártam már vagy másfél évtizede. Ámultam a még sohasem látott megnagyobbodott apartamanon, a közben megvásárolt mellettük levő lakáson. S akár hiszitek, akár nem, nem veszekedtünk egymással. Nézetazonosságot produkáltunk. Móni csinálta az egyik fogást, Flóra a másodikat, s én Ágival, Lacival nyugodtam elmélkedhettem a világ folyásáról. Mindez azokban a dögmeleg júliusi napokban történt. Lakásuk hűvösebb volt, mint a piarista rendház.

Hát ennyi történt Jutka szervezésének erejében. De volt egyéb szervezés is. Eljött egy péntek délután hozzám Péter, az Inczédy, s levitt Debercsénybe, Palóc-ország közepébe. Ott megaludtam, s másnap elmentünk a közeli Herencsénybe, az évi palócnapra a Vigyázó Kereszthez, amelyet talán tavaly állítottak fel. Találkoztam ott Pekár Istvánnal meg a váci megyéspüspökkel is. Résztvettem a szentmisén sok száz katolikus hívővel. Vasárnap estére értem vissza a rendházba. Péter láthatott jó két napon keresztül, s megállapíthatta, hogy nem találok helyemet, pedig Ildikóval együtt mindent megtettek azért, hogy találjam... Mélypon-ton voltam. Ezt megelőzően, péntek délelőtt meg Fityuséknál voltam Pécelen. Egy félnapot tudtam csak vállalni lelkigyakorlatukból. Azt is úgy, hogy kérdéseikre válaszoltam. Szegény ember vízzel főz...

Nem kevés ilyen irgalom-látogatásban volt részem. Solymárról Eszter és Lajos, Tiszaújvárosról Andrea és Erika, Bócsáról Gabi, G. Jóska meg Mari Kókáról, akik elmesélték, hogy lányuk Jordániába költözött, mert elvette őt egy ottani arab, aki beleszeretett, amikor lányuk turistaúton járt országukban. Kétszer is volt nálam Gromon Bandi, s nagyokat beszélgettünk arról, hogy milyen tökéletesre sikeredett Isten szép világa. Kár, hogy nem rögzítettük magnón, és még mindig nincs olyan szerkentűm, amely az élő beszélgetést egy gomb megnyomásával ide varázsolhatná gépemre. Egy alkalommal eljött Hegyi Béla is. Mindezeket csak onnan tudom, hogy be vannak jegyezve naptáramba.

Volt, aki telefonon hívott, és reklamálta, hogy nem kapott naplót. Védekezésül mondtam, hogy vacakul vagyok. Letolt a válaszómról: ne legyek! Meg kifogásolta, hogy folyton bántom Szent Istvánunkat. Jézus pedig megbecsülte a zsidó királyokat, pl. Dávidot. Mit mondhattam

erre? Csak annyit, hogy Dávidnak még nem volt módja hallani az evangéliumot, István pedig azért már csak hallhatott volna róla.

Akik kirándultak bel- és külföldön, küldtek képeslapot... Július közepén nyaraltak egy-egy hetet Budaváriban Kriszti és János a gyerekekkel, meg Zoli és Gabi, ugyancsak gyerekekkel. Nem volt erőm lemenni hozzájuk. Ők azonban meglátogattak nyaralásuk után, s hoztak a kert terméséből is. Állandó látogatóim voltak Kundra Pista meg Virág Mária, akiket bármikor elérhettem telefonon, amikor valami hasfájásom volt.

Volt a nyáron egy csoporttalálkozó is, a Mag I. nevű közösséggel. Mária, Ida, Mariska, Mária és Kundra Pista töltöttek el egy délutánt szobámban. Mindenki elmondta, mi történt vele, s magam is felolvastam valami nyitó elmélkedésnek, s talán még jól is éreztük magunkat.

Talán még tettem valami jót is a nyáron. Felhívott valaki telefonon ismeretlenül. Megvallotta, hogy még soha nem találkoztunk, de egy rég meghalt piarista volt a barátjuk, s az anyyi jót meg szépet mondott rólam, hogy bennem van minden reménye. Nem régiben halt meg a férje, s most egyedül van egészen. Gyerekei nincsenek. Kéri az áldásom, s hogy mondjak egy szentmisét férjéért, őerte s az elhunyt piaristáért – Szőnyi Laci volt az, négy évvel járt felettem, s Juhász Miki népét oldallagosan szeretgette is úgy 1950 körül. El is hívtam magamhoz, s a szentmise keretében — kérésére — fel is adtam a szentmisét kérőnek a nagybetegek szentségét. Azóta is kapcsolatban vagyunk egymással telefonon.

Augusztus elejére újabb látogatói voltak Budavárinak. Kik? Piarista kispapok két nagyjából kortárs előjáróikkal kérték el három napra tanyánkat. A szomszédban van a kulcs Gyarmatiéknál, így tudtak bemenni. A bicikli-lakat számát elárultam nekik. Csináltak sok képet ottani tartózkodásukról, s ki is vetítették azokat, amikor hazajöttek.

Piarista köz, 2006. augusztus 20.

Fél éve lakom már itt. Illenék már beszámolnom arról is, hogy mire mentem az itt lakókkal. A napokban hallgattuk meg Tomka Miklós előadását *Kecskeméti találkozónkon*, melyben rendünket megdicsérte: *A magyar katolicizmustól hálás köszönet illeti a közelmúlt egy nagy megbékélésének minden résztvevőjét*. Kiderült a hozzászólások nyomán, hogy e nagy megbékélésének tárgya az, hogy én itt lakom. Hát jelenthetem, hogy tökéletes békében élek én itt azzal a tizenöt rendtársammal, akikkel egy levegőt szívok. Többet nem mondhatok? Mondhatok talán többet is. Az egyikükkel a békén felül még jó beszélgetéseket is folytattam a nyári nagymelegben. A tárgyról nem sokat árulhatok el, de annyira már ismertek, hogy miről lehet velem beszélgetni, s ebből következtethettek, hogy valamiképpen mindenképpen az Isten Országáról folytak beszélgetéseink. Még azt sem árulnám el, hogy ki ez a rendtársam. Mivel Emilt ismeritek csaknem mindnyájan, annyit elárulhatok, hogy nem ő.

Úgy kezdődött, hogy egyszer szól nekem: Gyurka bácsi, le kell mennem Nagykanizsára egy piarista ünnepségre, estére hazajövünk, jönnél-e? Igent mondtam. Máskor meg Magyaróvárra kellett mennie. Oda is elmentem. Dolga végeztével megfürödtünk egy strandnak kialakított holt Duna-ágban, utána meg fagyiztunk is egyet. Tölcsérből, nagyadagot. Le is ettem szép fehér ingemet. De egy Csík-megyei székelyleányzó — Anna — kimosta, s nem maradt nyoma; főleg Anna viselt gondot ránk a nyáron: főzött is, mosott is.

Aztán újból volt dolga Óváron, s megint elmentem. 140 km-es sebességgel robogtunk az autópályán, klímás kocsiban... ki lehetett bírni. Kétszer meg elvitt — még egy rendtárssal együtt — Gárdonyiba, s megfürödhettem ott, ahol éppen 79 éve nyaraltunk szüleimmel és akkor még csak két testvéremmel. Livi akkor volt két éves. Ő él már egyedül testvéreim közül, le is megyek hozzá a napokban Szolnokra. Harmadjára meg elvitt a gödi termál-fürdőbe, s fürdés után megnéztük a gödi házunkat, melyben négy szakmára képző szakiskolát tartunk fenn. Két piarista él csak benne. Sűrűn megjelennek nálunk a Duna-parton, mert házuk nem igai ház, csak *fiók-ház* — latinul: sedes filialis. Az igazihoz négy rendtárs kellene.

Így beletartoznak ők is abba a 16 piaristába, akik alkotjuk a Kalazantinum rendházat, melynek tagja kettőjükön kívül meg 14 rendtárs, köztük Emil és én is.

Azért is esett a választás rám, mert a nyár folyamán nagyon kevesen voltunk. Volt úgy is, hogy egymagam miséztem, zsoltosmáztam a kápolnánkban, meg ettem az ebédlőben. Anna csak jött reggel, megfőzött ebére is, vacsorára is, és betett mindent a mélyhűtőbe. Aztán melegítettem, melegítettük az ételt a mikro-sütőben. S bőven volt úgy is, hogy csak kettesben maradtunk. A tavaszon még úgy gondoltam, hogy egész nyáron Budaváriban meg lelkigyakorlatokon leszek, de hát nem futotta erőmből.

Mondanom kellene valamit, hogy miről beszélgettünk a hosszú autó utunkon. A korkülönbség köztünk kb. 45 év. Amit társam mondott, arról elmondtam, hogyan is volt ez hetven évvel ezelőtt. Igen, ma kezdem el, amikor ezeket írom, 71. piarista évemet, mert ma reggel volt éppen 70 éve, hogy rám húzták rendem ruháját váci templomunk oltára előtt. S nemcsak erről beszéltem, hanem arról is, hogy miként volt ez vagy az hatvan esztendőn keresztül a Bokorban. S közben szaladtak a kilométerek...

Piarista köz, 2006. augusztus 27.

Július 4-én este hatra jött a rendház elé Jutka és Laci, vittek le Budaváriba. Nyolc előtt lent voltunk, megvacsoráztunk, majd álomra hajtottuk fejünket. Én kicsi kis cellámban, ők meg Teri szobájában. Hogyan telt el a szombat, már nem emlékezem. Csak arra, hogy lefújtuk a vasárnap kezdődött volna pótkávés nyaralást, mert Éva Vácról megtelefonálta, hogy Marci nincs olyan állapotban, hogy le lehetne hozni. Így aztán csak Vera, Imre és magam lettünk volna, akik pedig nem teszünk ki egy bridzspartit. Helyette hármasban próbáltunk Lacival, Jutkával játszani. Keservesen. Délután átmentünk a templomba misézni, utána meg lementünk fürödni egyet Zánkára. Arra emlékszem még, hogy vasárnap eljött a misére Karcsi és Erzsike is, s mintha még került volna két ember mi hármunkon, azaz ötünkön kívül, de nem tudok visszaemlékezni, hogy kik. Talán Kaszapék? Ebéd után meg átmentünk a *Művészetek völgyébe*, ahol megkerestük, megtaláltuk a Kaszap-gyermekek kocsmáját, amelyet fizetési-kiegészítési céljából működtetnek. Itt talált ránk Bécivel Beáta. Üldögéltünk a kocsmában. Jó sokat. Jutka és Laci szét is nézett a *völgyben*. Magam csak ütem a kocsmában, mert a múlt nyáron ez a szétnézést Anikóval s Terikével már megtettem. Egy fészekre való Bokor ki is kerekedett belőlünk: ha a fiatalok is odajöttek az asztalhoz, voltunk vagy tízen. Aztán Béci ott hagyta nekünk Beát, s négyen hazarepültünk Budaváriba. Megettük a délről maradt paprikás krumplit. (Nem tudok kevés emberre főzni — mondta Jutka délben, amikor a jó fele megmaradt főztjének.) Beát befogadták Jutkáék Teri szobájába, s Jutkának, Lacinak el kellett férniük Lilla széles ágyában. Hétfő reggel elmondtuk a zsoltosmát, megreggeliztünk, bezártuk a házat, átvittem a szemetet Erzsike kukájába, meg a kulcsot (azt nem a kukába), s elindultunk a veszprémi körgyűrűt érintve Káptalanfürdőre, a Bajnok-kúriába, ahol gyülekeztek már a Bajnokok megünnepelni Laci 50. születésnapját. Megérkezve, én lefeküdtem egy szobában, majd kivittek bennünket Beával a vasútállomásra, ahonnan röpké három óra alatt fel is repített minket egy gyorsvonat Kelenföldre, ahonnan a 7-es busz tíz perc múltán kirakott a Ferenciek terén. Út közben eszméket cseréltünk, de még mindig nem fejeztük be nyári kohéziómutatónk fejlesztését Beával. Lett még folytatása is. Mert péntek reggel Béci és Bea megálltak kocsijukkal a rendház előtt, hogy levigyenek a Bokor-nagyvárborba.

Melindának megírtam még július elején, hogy semmire sem vagyok használható, aztán mégis csak kisikeredett belőlem valami. Három órába telt, míg leértünk, mert közben megnéztünk egy gyönyörű tavat, melynek nevét már elfelejtettem.

Testvéreim irgalmasok voltak hozzám, nem fütyülték ki dolgozatomat, mely az alábbiakban következik.

Egy kétezer éves kísérlet története napjainkig

0. Bevezetés

Ember vagyok, értelmem van. Nem tudom nem használni. Akarom is használni. A lét végső okát keresem. Istennek mondjuk ezt ez okot. Ő nem lehet kevesebb nálam. Léteznie kell, s értelemmel kell bírnia.

Nemcsak értelmem van, hanem szívem is. A szívem azt mondja, hogy jónak kell lennem. A rossz kevesebbet ér, mint a jó. Istennek is szívvel kell bírnia, neki is jónak kell lennie. Nem úgy, mint nekem; mert én lehetek rossz is. Elkövethetem a létrontást. Isten nem. Ő jó – ez mivoltának a meghatározása. Honnan tudom? A szívem mondja.

Ha mindez így van, hogyan lehetséges az a szenvedés-tenger, amely létünket megterheli? Úgy, hogy Isten nem tudott és nem tud ennél jobb világot teremteni. Nem tudott mást kigondolni, mint az anyagot. Az anyagból lesz az élet, s az élet fejlődése révén lesz lehetséges, hogy hordozni tudjuk az értelmet, a szívet: szenvedéseink közvetítőit. Az élettelen anyag nem szenved. A növény sem szenved. Az állati élet bizonyos szintjén jelenik meg a szenvedés. Együtt jár az idegrendszerrel. Minél érzékenyebb ez a rendszer, annál jobban tud szenvedni az, akinek idegei vannak. De ha csak ilyent tudott teremteni, akkor miért teremtett világot? Nem erre a szenvedésre, mert ő jó, ő apácskánk, s nem akarhat rosszat nekünk. Ezt is a szívem mondja.

A teremtés az emberért van. Isten együtt érez az emberrel, és ennek az Istennek boldog Istennek is kell lennie. Ezt is csak a szívem mondja. S azt is, hogy e boldogságnak az Istenen belül van a forrása. Az, hogy jó és szeret és ad. S hogy nincs az adásnál külön az Istenben semmi sem. S csak azért teremtett, hogy lehetőséget adhasson az embernek arra, hogy jók legyünk, szeressünk és adjunk. S ezt nem tudta másképpen megtenni, mint ahogyan tette. Személyes lehetőségén keresztül. S a szabadság lehetősége által: hogy tudjunk nem szeretni is, s magunkat és másokat ezáltal boldogtalanná tenni. Nem volt más lehetősége. De azért teremtett bennünket, hogy adjunk és boldogok legyünk.

Mindezt csak a szívem mondja, s ha ez nem igaz, akkor számomra a lét, a mi emberi létünk értelmetlen. És nem akarok értelmetlenül élni. És nem akarom az értelmetlenséget.

1. Utópia?

A kísérlet a Názáreti Jézusé. A kísérletnek két lényegi mozzanata van. Az egyik mozzanat a kísérlet tartalma: *Itt a kedvező idő! Elérkezett az Isten Országá! Változtassátok meg a gondolkodásotokat, az életeteket, bízzátok magatokat Istenre és Országának jóhírére!* (Mk 1,15) A másik mozzanat a kísérlet megvalósításának hogyanja. Nem magánvállalkozásból akarja megvalósítani kísérletét. Az Ország megvalósulása érdekében Jézus tanítványokat gyűjt: *Jöjjetek utánam, s akkor én megteszem, hogy emberhalászokká lesztek!* (Mk 1,17) Azért teszi, hogy segítsenek Jézusnak egybegyűjteni Isten országának népét. Ország és tanítvány – ezek kulcsfogalmai Jézusnak.

A kísérlet tartalma, célja – közelebbről megnézve – a történelem korábbi menetének megváltoztatása: *Tudjátok, hogy akik a pogányok uralkodóinak számítanak, zsarnokoskodnak rajtuk, és nagyjuk ellenük használják hatalmukat. Köztetek azonban nem ez a rend; hanem ha valaki nagy akar lenni köztetek, a szolgátok lesz, és ha valaki első akar lenni köztetek, mindenkinek a rabszolgája lesz, mert az Emberfia sem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon* (Mk 10, 42-45). Az Isten Országban nem uralkodunk egymáson, hanem szolgáljuk egymást. Az Isten Országá nem két osztályú társadalom: nincsenek benne uralkodók és szolgák. Egymást szolgáló emberek alkotják. Osztálynélküli társadalmat alkot ez az Ország.

Az uralkodók pedig csak azáltal tudnak a szolgákon uralkodni, hogy képesek érvényre juttatni az embernek azt a vágyát, hogy a másik embernél többet birtokoljon. Jézus tiltotta ezt a másikonál többet birtokolni akarást (Mk 7,22): nem szabad kapzsiaknak lennünk. Akik az Isten Országát akarják: *adzsiknak* kell lenniök. Az uralkodás másik alapja, hogy azok, akik

akadályoznak bennünket a többet birtokolni akarásunkban, azokat ellenségeinknek minősítjük, és a történelem megszokott receptje szerint elpusztítjuk őket. A Jézushoz csatlakozók, az adzsik, nem ismerik ezt a technikát, ők szeretik az őket üldöző ellenségeiket, és imádkoznak értük, mert csak így lesznek a Mennyei Atya, s az ő Országának gyermekei (Mt 5, 44-45). Végül mindezeket Jézus nemcsak tanította a Tizenkettőnek, hanem élet- és vagyonszerepekre is lépett velük, melyben tanulhatták a szolgálat, a szegénység és ellenséget nem ismerés életformáját, gyakorlatát.

Ha keresem e képtelen kísérlet legmélyebb indító okát Jézusban, akkor azt Jézus istenképében találom: mindannyiunk közös életadója, az Atya, szeret minket, s a mi dolgunk az emberek egymást szerető társadalmának a megvalósítása, hogy minden úgy legyen lent is, ahogyan fent van – ahogy Trismegisthos fogalmazta valamikor, talán nagyon is régen.

Elsőül a tanítványok, majd az írástudók, s végül – ez utóbbiak közvetítő munkájának eredményeként – a főpapok találkoztak Jézus és tanítványai világot átalakítási, a világot Isten országává formáló célkitűzésével. A tanítványok úgy gondolták, hogy Jézus a Messiás, aki dicsőséges uralkodó lesz Izraelben, s a Messiás kiveri az Országból a rómaiakat, és végre helyreállítja Dávid királynak zsidó birodalmát. Az írástudók égi jelet kértek Jézustól ennek igazolására, de nem kaptak. Kaifás pedig túljutott az írástudók bizonytalankodásain és istenkáromlóknak minősítette Jézust. Majd átadta Pilátusnak, aki kivégeztette, mint a zsidók királyát, mert nem lehet Jézus Júdeában király, ha egyszer Júdea a római császár provinciája.

A kétezer esztendő kísérlet első, rövid, mindössze három éves szakaszának a vége – a Golgota. Méltán. Egy ilyen soha-sehol-nem-volt programmal nem lehet nekimenni az évezredek formálta valóságnak. Az örültet el kell taposni! Az utópiák az íróasztalra valók. Nem a népet kell vele bolondítani. A Golgota a kísérlet felette problémátikus sikerének a mutatója! Vagy egyszerűen a kísérlet csődjének is mondható.

2. Kiközösítés

Következzék a beszámoló a kísérlet második szakaszáról! Ennek meg az a vége, hogy Jézus követőit kiközösíti magából a zsidók vallási közössége; 92-ben a Jeruzsálemből a tengerparti Jamniában átköltözködő farizeusi főiskola teszi ezt. Miért? A Jézust követők el akartak szakadni nemzetüktől? Nem. De pár évvel Jézus után megjelent Pál, s azt magyarázta, hogy nincs szükség a körülmetélkedésre, mert lehet anélkül is üdvözülni. S azt magyarázta, hogy a húsvéti bárányevésre sincs szükség, mert Jézus, a mi bárányunk, s az már megöletett. Túllépett Jézuson, aki nem bántotta a körülmetélkedést, s aki a zsidó húsvét báránylakomájába ágyazta a kenyér és a bor lakomáját, az eucharisziát. Nem a Hegyibeszéd megvallása miatt közösítették ki a Jézust követőket, hanem a páli liturgiafejlés miatt. Ne idéetlenkedjenek már a keresztények a zsidó zsinagógákban, ha egyszer a bemerítés a fontos nekik, és nem a körülmetélés; ha az eucharisztia fontos nekik és nem a báránylakoma – gondolták a hitükhöz hű zsidók...

E röpké félszázad alatt lesz egy zsidó ügyből birodalmi ügy, a hellének ügye. Jézus után húsz évvel megírja első leveleit Pál. Elindul vele egy új szöveggyűjtemény, melyet majd Újszövetségnek nevezünk, bizonyos fokig elhatárolódva a zsidók Bibliájától, mely új nevet kap: megszűnik az Írásnak lenni, s lesz belőle Ószövetség. Megállíthatatlan a szétszakadási folyamat. Jézus küldte a maga tanítványait az összes népekhez, s az első következmény az lett, hogy az indító nép, a zsidó elhatárolja magát a jézusi üzenettől. Nem úgy mennek a dolgok, mint ahogy induláskor megálmodjuk. Ez a szöveg hangzik el Jamniában, s ezt kell majd elimádkozniuk a zsidóknak minden zsinagógában szombatoként:

A hitehagyottak számára ne maradjon remény! A pimasz bandát pusztítsd ki sietősen napjainkban! A názáretieket (nosrim) és egyéb eretnekeket (mimim) pusztítsd el egy szempillantás alatt! Töröljék ki őket az Élet könyvéből! Nevük ne legyen beírva az istennektetszők közé! Áldott légy, ó Urunk, aki megaláztatja a pimaszokat!

A fogalmazás élessége árulkodó: mutatja a kiközösítők indulati töltését. Azt, hogy nem tűrhették tovább, amit csináltak zsinagógáikban a Jézust követők. Mit? Olyan hangsúllyal emlegethették Jézust, melyet nem tudott elviselni a hagyomány, az évszázados hitletétemény. A zsinagóga nem a véleménykülönbségek kitisztázó helye, hanem a hagyományos tanítás alapján az emberi lélek istenigényének kielégítése. A zsinagóga szentély, melyben imádkozunk Istenünkhöz. Egyáltalában nem kizárt, hogy lehettek keresztények, akik visszahőköltek ettől a szövegtől. Úgy hőköltek vissza, hogy otthagyták az eucharisztikus közösséget, s leváltak keresztény testvéreikről, hogy megmaradhassanak népük közösségében. Többségük azonban minden bizonnyal kimaradt az átokszöveg hatására a zsinagógából. Otthagyták azt.

S mindez rövid idő alatt történt. Kevesebb idő alatt, mint amennyi eltelt a Bokorban az első kisközösség indulásától máig. Az idő dolgozik, s az új nemzedékek nem hordozzák az induló nemzedéknek még a régi szentély körül megfogalmazott elképzeléseit. Jézus mozgalmá kiő a zsidóságból. Igazolja ezt a nagyon is gyors váltást, hogy nem maradt reánk egyetlen zsidó nyelven írt evangélium sem. Pedig evangéliumát még Jamnia előtt húsz évvel írja Márk, és immár görögül írja azt. Jézus még zsidóul szólt, de a tanításait lejegyzők már kénytelenek azon a nyelven írni, amely az új, az akkoriban hívők nyelve. Negyven évvel Jézus kivégzése után már hellének a hívők. Vannak zsidók is? Persze, de alighanem kevesebben vannak, s ők is tudhatnak görögül. Nincs értelme annak, hogy zsidóul rögzítsék azt, amit Jézus tett és tanított.

Hűtlenek lettek a Jézust követni akarók Jézushoz? Nem akartak hűtlenek lenni. De a változó idő nem tette számukra lehetővé Jézus életének másolását, szövegeinek merő ismétlését. Mondok erre példákat. Csinálnak ugyan a tanítványok élet- és vagyonsközösséget, de nem a maguk, hanem a szegények számára. Nem gyűjtenek maguknak tizenkét tanítványt, inkább prédikálnak, s egyszerre megkeresztelnek négy ezer embert. Ananiás és Zafira esetében Péter büntető csodát alkalmaz és elveszi életüket. Pál vallja, hogy olyan közel van Jézus második eljövele, hogy már megnősülni sem érdemes. Csupa újdonság. Mutatja, hogy egyetlen nemzedék sem koppintja le az előttük járók példáját. Újít. Azért új nemzedék, hogy újítson. Jézus is kiengedte a szellemet a palackból. Azzal, hogy újított. Repül a nehéz kő, ki tudja, hol áll meg... – mint Arany Toldijában. Mi lesz belőle? Két nemzedéken belül kiközösítés lesz belőle – Jamniában. Az. Mert nemcsak újítók vannak, hanem hagyományörzők is.

3. Egyházzá alakulás

Következzék a beszámoló a jézusi kísérlet harmadik szakaszáról. Felgyorsulunk: a harmadik szakasz már kétszáz évről számol be: nem két nemzedékéről, mint az előző, hanem már hat-hét nemzedék életéről. Immár leszakadtunk a zsidókról, csinálhatjuk a magunk életét. Ez is hősi kor még. Üldöznek bennünket zsidók, s üldöznek a Római Birodalom hatóságai. A zsidók azért, mert eretnekek vagyunk, a Birodalom azért, mert nem tiszteljük az ő isteneiket, mert ateistáknak minősülünk. Ez a vértanúk kora, amely ebből a szempontból még folytatása a Golgotának, Péter és Pál erőszakos halálának, az előző két szakasznak.

De nemcsak annak. Új hangsúlyok is támadnak. Elindul az egyházzá formálódás, s vele az előljáró szerepének a megnövekedése, s velük szemben a tanítványok, a hívők szerepének a csökkenése. Antióchiában Szent Ignác a 2. század elején lezárja az egyházépítés Jézustól kezdett korai formáját, a kisközösségit. Ignác a felügyelője, püspöke, *episkoposza* városának, s azt képviseli, hogy egy a püspök, és egy az eucharisztia is. A zsidóknál, zsidókeresztényeknél a báránylakomára – mint Jézus esetében is – még a családokon belül került sor, de a 2. század elejére eltűnik ez a házi liturgia. Antióchia nagy város, de egy és közös már az egész városban az eucharisztia. Kialakul tehát a szentély s természetesen annak rendje is. A keresztelés, az eucharisztia rendje is. Nem kell csodálkoznunk. Szent hely, szentély, templom, kápolna, melyekben az Isten dolgait, a vallási cselekményeket végezzük –

ezek a vallást gyakorló emberek keretei, és meg is találhatók minden kultúrában. Annak rendje és módja szerint a Jézust követés is elkezd vallássá válni.

Akarta ezt Jézus? Azt hiszem, lehet képviselnünk azt, hogy Jézus mindezt nem akarta. Minek csináljuk már azt, ami úgyis megvan minden népen, minden kultúrán belül. Jézus használja népének, a maga vallásának zsinagógáját, templomát, s belekiabálja abba Isten üzenetét, amely a szívünkbe is be van írva, s amely üzenet ennek következtében egy és ugyanaz minden jóakarátú ember számára. S ennek következtében Jézus népének nincsenek egyházfenntartó kiadásai. Nem is szorul rá arra, hogy az államhatalom támogassa őt. Nem lesznek műemlékei sem. Csak embereket halász és halászat.

A diaszporában – szerte a Római Birodalomban – megtalálják még eleink a zsidók zsinagógáit, de a pogányok szentélyeit már nem találják meg. S a zsinagógákból kitiltásunk után már csak a magunk szenthelyei, a magunk rejtett *katakombái* – ahol aludnak halottaik – maradnak nekünk. Mért? Mert a 2. század elejére eltűnik a kisközösség. Mért ezek maradnak csak, ezek a temetőhelyek? Mert senki sem gyűjt maga köré tizenkettőt. Ez a kisközösségi gyakorlat Jézussal abbamarad. Ha gyűjtenének, akkor elmehetnének a gyűjtőnek, vagy az egyik összegyűjtött testvérnek a lakására. De ha ez az országot-építési forma eltűnik, akkor az én lakásom immár nem szenthely, amelyben üdvösség köszönhetne a benne lakókra. Jézus megteremtette a maga közösségét szentélyen-zsinagógán kívül, s utána tanítványaival együtt megkereste azok zsinagógáit is. De az Országot magánterületen kezdte építeni és profán területen (hegyen, síkságon, tengerparton beszélt), nem szenthelyen. Ez az, ami úgy látszik, hosszú időre – nagyjából egészen a mai napig – elkezdett tönkremenni a 2. század elején, amikor erőt vett a tanítványokon a múlt, a megszokott. Az, hogy az üdvösség szent helyre való, nem profánra. A katakomba már ilyen szent hely, nem profán.

Elindul nálunk is a hagyományörzés folyamata. Akik szembekerülnek a korábban kialakított nézetekkel, azok eretnekeknek bizonyulnak. Sorsuk a kiközösítés. A túlzókat, a Jézus felé elhajlókat kiközösítjük ki már a 2. században: Markiont, Montánust, Tertulliant. Azokat, akik el akarják vetni az Ószövetséget, s meg akarják rostálni a keletkezőben levő újnak is egyes darabjait. Ő- és újszövetségi talajon állunk, egybe akarjuk látni e kettőt. I. Kelemen római püspök (pápa) dicséri a Holofernész fejét levágó Judit bátorságát, s nem jut eszébe, hogy mit gondolna e bátorságról Jézus. Másfelől nem ejtünk tömjénszemet a császár istenségének oltárára. És az eucharisztia alkalmából végzett gyűjtés az ínségben levőket szolgálja. Tartjuk magunkat a jézusi normákhoz, ha oroszlánokkal kell is érte a cirkuszokban birkóznunk. De a nagyon jézusi ízű írások azért nem kerülnek be a kánonba (Didaché, Diognétoszhoz írt levél). Inkább a Jelenések könyve kerül bele: az Isten bosszuló atomháborúja a szentek vérént ontó Birodalom ellen, mely háborúban maga Jézus tapossa a mindenható Isten bosszúállásának véres borsajtóját. Ennek ellenére nincsenek még e korban keresztény katonák. Összességében még több a jézusi fény, mint a jézustalan árnyék.

4. Világgá alakulás

Most aztán igazán nagyot lépünk. A negyedik szakasz már tizenkét századot ölel át. Frigyre lépünk Konstantin császárral, s pillanatokon belül olyanok leszünk, mint a jézuselőtti világ. Mindent, de mindent elfelejtünk, amit Jézus tanított nekünk, s kereszténynek lenni számunkra annyit jelent, hogy Jézust hisszük, s nem azt, amit tanított nekünk. Azaz hisszük a Szentháromságot, Jézus istenségét, s hogy az egy és oszthatatlan világ felett nekünk kell Jézus nevében uralkodnunk. Ez utóbbit hisszük a legjobban. Végig a századokon IX. Gergely és Canossa mintájára. S teljes a bizonyosságunk, hogy Jézus bennünk él tovább, miközben hadseregeket vezetünk, eretnekeket gyilkolunk, s a világ legtermészetesebb dolgának tartjuk, hogy királyaink szentek, és főpapjaink az ország első rendjét képezhetik, s az urak között is ők a leggazdagabbak. Gyilkolunk, mert többet akarunk birtokolni, mint mások, s eszünkbe sem jut, hogy a tevének is könnyebb..., s hogy Jézus látása szerint a Sátán népét alkotnánk. A misztikus Szent Bernát is természetesnek tartja, hogy az albiakat, mert azok Jézus tanítását

emlegető eretnekek, ki kell irtani. E korszak második felében tűnik fel Francesco bájos-szelíd jézusi alakja, de Illés testvérék már az alapító halála előtt belesimulnak a hagyományba: olyan barátok akarnak ők lenni, mint a többi szerzetesek. A 16. század elején még kiirtunk vagy kétezer anabaptistát, aki elvetik a gyerekkeresztséget, a katonáskodást és gazdagságot, akik élet és vagyonközösségben élnek, s azt vallják, hogy mindegyiküknek – hiszen Jézus népében csak hívők vannak – Jézus tanítványává kell lenniük. Az újkor hajnalán a legkatolikusabb spanyol király harcosai pedig kiirtják Amerika őslakosságát, vagy hatvan milliót – ugyancsak Istent szolgálni akarván vele.

5. Reformáció

S már indulhat is az ötödik szakasz. Erazmussal indul, aki a Balgaság dicséretében felfedi, hogy mindehhez Jézusnak semmi köze sincs. Nem akar a máglyára kerülni, s ezért névtelenül adja ki munkáját. Ott áll közelében Luther Márton, aki reformáció címen felfedezi nem Jézust, hanem Pált. Jézusnak csak a megváltó halálát fedezi fel: a Golgota következtében Isten nem haragszik már ránk. Ezt el kell hinnünk, és jók vagyunk Isten előtt. (Jézus szerint pedig akkor, ha szeretünk.) Mártonunk nem engedelmeskedik az egyháznak, de nem kerül ezért máglyára, mert a szász választó fejdelem oltalma alá helyezi magát. Szívesen oltalmazza, mert cserében ölébe hullnak az egyházi birtokok. És megint csak cserében a félig protestáns lett Európának minden városát felégetik keresztény katonák a harminc éves háborúban. Még Bethlen Gábor is megcsapolja hazánk töröktől nem pusztított népének vérének címen.

6. Felvilágosodás

Folytatja a reformáció művét a felvilágosodás. Ők is felfedezik a jézusi kétszerkettőnégyet: Szabadság, testvériség, egyenlőség. S nyaktilóval kezdik annak életre váltását. A 19. század végére világos lesz Európa haladó gondolkodói számára, hogy csak a szocializmus lehet az emberiség útja a huszadik században. Eredmény: két világháború, húsz millió halott, atombomba és 60 millió halott a Gulagon. Ezek a nagyobb tételek. S el nem mondatott az egyházak vezetőitől, hogy nem lehet katona, embergyilkos, aki Jézust követi. Nem. Mert az élet abszolút szabálya a trón és az oltár szövetsége, amelyben reménykedhetünk a gazdagodásban, a Mammon szolgálatában S támogatja ebben a hierarchiát a kétszáz millió kuli is, a nép. Azzal támogatja, hogy dübörögve vallja a nép is, és századokon keresztül, és az őket a Mammontól megmenteni akaró Vang-An-Sival szemben is, a változatlanul jézustalan trón és oltár szövetséget. Azzal vallja, hogy Vang-An-Si félig jézusi kísérlétében: *Most remény sincs meggazdagodni*. Kuli és nem-kuli, az ember... mindenképpen meg akar gazdagodni.

Kedves Názáreti Jézus, a felvilágosodás korában is a Mammon az Úr: Övé a gazdagság és hatalom! Az, hogy Boldogok a szegények, mert övék az Isten Ország, marad csak továbbra is szent malaszt.

7. Bokor

S kezdődhetik a hetedik szakasz, egy abszolút szubjektív szakasz, amely hatvankét éve kezdődött, 1945 márciusában Debrecenben, ahol valaki azt mondta nekem, hogy kisközösségeket kell csinálni, ha meg akarjuk menteni egyházunkat, a hitünket. Elhittem neki, s e kisközösségekben felfedeztük, hogy mit tanított Jézus. E felfedezés miatt kér rám '52 decemberében kötéláltali halált az ügyész. Papot nem akasztanak. '61-re ki is kerülök kezükből, és már szállítómunkásként veszem tudomásul, hogy a Vatikán '64 szeptemberében részleges megállapodást köt Népköztársaságunkkal. Az egyetlennel a szocialista blokkon belül. Mindszenty miatt? Miattunk talán? Nem lehetetlen! Itt volt a keleti blokkban szükség, hogy rendet teremtsenek. Rendet a jézusi koncepcióval szemben. A keleti blokk többi államaiban csak jámborság, vallásosság volt, amivel meg tudtak birkózni a hatalmasok. (Lehet, hogy ezt rosszul gondolom. Lehet, hogy nem.) Miattunk volt szükségük a rendteremtéshez a hierarchia segítségére. Meg is kapták a segítséget. Magam viszont e

megállapodástól indítva megírom a KIO-t. Ennek nyomán a '70-es évek végén – egyetlenként egyházunk történetében – egy magát katolikusnak valló társaság, a Bokor, tagjai sűrű sorokban megtagadják a katonai eskü letételét.

A megállapodás erejében pedig az inkvizíció, az egyházi bíróság elé kerülök, amely megállapítja '82-ben, hogy az Egyház alapvető tanításaival szembenálló nézeteket vallok, s emiatt eltilt a nyilvános papi működéstől. A Hittani Kongregáció prefektusa ezt öt év múlva helybenhagyja, s csak 15 évi büntetésletöltés után vonatja vissza hazai püspökeinkkel az ítéletet. Mindez II. János-Pál pápasága alatt s a jelenlegi pápa fővezérletével történik. Tíz évvel mindezek után – a Bokor egyházon belüli felette problematikus helyzetét... ismerjük mindannyian.

S most 2006-ban itt állunk, s kérdezzük magunkat, hogy Merre menjünk. Az fogja megmondani, aki indítást érez a Mk 1,15-re: *Itt a kedvező idő!* Nem régiben egy napot egyházi személlyel töltöttem, jelentőssel. Megtettünk vagy négyszáz km-t, s közben beszélgettünk. Tudja, hogy merre menjen. Ő is, a rábízottak is. Vallotta – *lelkiségre* van szükségük. Tudja is, hogy hol s kinél szerezze azt be: szakértőnél. Úgy érzem, hogy az a lelkiség, melyet be akar szerezni, lezárja tudatát a jézusi üzenet elől. A lelkiség az, ami működteti azt a motort, melynek volánjánál ül. Nem hisz abban, aki elmondta a Mk 1,15-öt. Nem hiszi azt, amit hitt Jézus. Azt, hogy holnapra megfordítjuk az egész világot. Azt hiszi, amit mutat a kétezer esztendő. Azt, amiről Vörösmartynk írta: *Nincsen remény?* Azt.

Ha Jézus élt volna még vagy ötven esztendőt, s tapasztalta volna azt, amit Péterék és Pálék csináltak, az egyház első ötven esztendejét, vajon hitt-e volna maga is a Mk 1,15-ben? Vagy pedig Jézus is csak abban, amit a lelkiséggel lehet csinálni? Ha a lelkiséget nem árnyékolja be a történelmi tapasztalat, ha szembeszáll azzal, amit a Sátán kínál, ha nem borul le a történelem formálta vagyron és fegyveres erő által teremtett statusquo előtt, akkor eljuthat a Mk 1,15-höz. De Jézus nevét kivéve beárnyékolta mindent és mindenkit ez a történelmi tapasztalat. Útitársam számára is beárnyékolta. Tudta, ki ül mellette. Azért mondta el lelkiségkeresését a hosszú autó-úton, mert esze-ágában sem volt, sem lehetett, hogy mást is lehetne tennie. Meghatározta őt az egyháztörténelem, melyet Jézus történetének gondolt. Magam csak Jézus kísérlete megghiúsulásának gondolom az egyháztörténelmet.

8. Folytatás

Lesz e folytatása ennek az abszolúte szubjektív hetedik szakasznak? Lehet, ha folytatjuk. Most, a hetedik Bokor-nagytáboron is. Hogyan folytatjuk? Ahogy tudjuk. A folytatás hogyanját nyomoznám a továbbiakban. Nincs más alapunk, mint amit Jézus vetett abban a három esztendőben. Ennek pontjait akarnám összefoglalni.

1. *Család* – Jézusnak sok vér szerinti testvére volt: Jakab, József, Simon, Júdás neveit ismerjük az evangéliumokból. A Bokor indító nemzedékében is láthatók a 7 és 10 gyerekes szülők ivadékai. A második nemzedékben is találunk 7, 10 és 16 gyerekes szülőket. A harmadik nemzedék nem egy tagja is eljutott már a negyedik gyermekig. Ők nevelik negyedik nemzedékünket. A nem-házasodás, az egykezés az európai keresztény társadalom történelmi leszereplésének a végtörténete. Vég századunkban, mohamedán kontinenssé válásunk századában csak akkor lehet még valami szerepünk, ha a Bokron belül vannak és lesznek, akiknek elmondhatjuk azt, amit az előző félszázadban Jézustól megtanultunk. Azt is, hogy az Isten Országá nem ügyintéző hivatal, hanem mindenekelőtt emberekből álló nép, amely alapvetően annak következtében van, hogy továbbadja az életet. Pelenkázás nélkül nincs Isten országa. Jézus korában ezt még nem kellett mondani. Természetes volt, hogy a gyermek Isten áldása. Ma mondani kell: ha továbbadjuk az életet, akkor az lehet jézusi élet is. Ha elfogyó jellegű az élet, akkor az az élet aligha lesz táptalaja a jézusi bőségnek. Amikor gyerekkorunkban keveselltük a tízfilléres fagyit, anyánk megkérdezte tőlünk: melyik testvéredet adnád oda azért, hogy duplafagyit kaphass?

2. *Eszményeink* – S már ott is vagyunk a jézusi eszményeknél. Mondani tudjuk őket. De képesek vagyunk-e a hűségre akkor, amikor a korlátlan növekedés álevangéliumával rohan társadalmunk a fenn nem tartható fejlődés katasztrófái felé? Ki tudunk-e bújni abból a bőrből, amelyet ránk akar ügyeskedni a minket körülvevő tőkésvilág? Félő, hogy előbb-utóbb nem lehet még mondanunk sem az ellenkezőjét annak, amit ténylegesen csinálunk. Jézus intézményesen gondoskodott a maga és a Tizenkettő szegénységéről. Az a társadalom, amely körülvesz bennünket, intézményesen gondoskodik arról, hogy mindannyian akarjunk egyre gazdagabbak és gazdagabbak lenni. Saru, váltásruha és erszény nélkül indította tanítványait apostoli próbaútra. Hitelre méltóan tudhatták átadni a jézusi tanítást. Nem fenyeget-e bennünket az a veszély, hogy hiteltelent beszélünk, és annak a veszélye, hogy el is fogy ajkunkról az a szó, melynek nincsen hitele?

3. *Kommúna* – Kérdő mondatok ezek, melyeknek végén új kérdő mondat támad: de hát mit tegyünk? Megvallom, hogy én csak egyet tudok mondani. Eszményeink ismételtetéséből nem élünk meg. Intézményesen kell biztosítanunk, hogy más legyen az életünk, mint a minket körülvevő társadalomé. Le kell koppintanunk Jézusból azt is, amit még nem koppinthatunk le, amit 89-ig nem is volt módunk lekoppintani. Nagyon sajnálom, hogy úgy kell befejeznem a pályám, hogy közelebbről nem tudom megmutatni a koppintás módját. Helyette csak beszélni tudok e módról. Kell valaki, aki csinál valamit. Nem rejtve és nem titokban. S amit csinál, arra valakik rácsodálkoznak. Kalazanti Szent József-szerút, aki iskolába nem járatott proletárgyermekeket fogott írásra, olvasásra, számolásra és hittanra a saját jövedelméből. Valakik rácsodálkoztak arra, amit tett, és csatlakoztak munkájához. A csatlakozókból alkotta meg a maga élet és vagyonközösségét, a piarista rendet.

4. *Sorrendiség* – Nagyon fontos ez a sorrendiség. Nem az volt az első lépés, hogy kivonult a társadalomból... hogy valakiket megnyert annak az ügynek, amit maga még nem csinált... hogy telket vett, hogy megépítette azt a házat, amelyben majd közösen élnek azok, akik életközösséget akarnak formálni. Nem ezzel kezdődött, hanem mint Jézus esetében: a kafarnaumi nappal kezdődött, melyen meggyógyította Péter anyósát s Kafarnaum többi betegeit.

5. *Új vallásra nincs szükségünk* – Van még egy utolsó pontom is. Ne fogaljunk állást egyházunkkal szemben olyan kérdésekben, melyeket csak hinnünk lehet. Jézust követhetjük akkor is, ha valljuk a Szentháromságot. Ha neki megyünk az egyház hitletéteményének, ki vagyunk téve annak a kísértésnek, hogy kiközösítsenek minket. Annak is, hogy megvédjük a magunk hitét. Annak is, hogy új vallást kényszerülünk alapítani. Hálát adok érte Istennek, hogy mindezt el tudtam kerülni: a KIO-ban nincsen semmi, ami sérti a hitletéteményt, mondta 35 éve a Klérus Kongregáció Ruiz piarista generálisnak — ha nem is adta írásban. S nem közösisítettek ki. Hazai egyházunk püspökei sem, Ratzinger sem. És II. János-Pál tudtával.

Legyen nekünk elég a kisközösség, amelyben őrizhetjük azt, amit Jézustól tanultunk. A kísértetet folytassuk, s ezt a kísértést kerüljük el.

86. NYÁRVÉGI NAPLÓ

2006. SZEPTEMBER

Piarista köz, 2006. szeptember 1.

A B. liturgikus év 23. évközi vasárnapján kezdtem meg Adyligeten ezévi őszi szolgálatom. Textus: Mk 7, 3-27.

Testvéreim! Közelről vagy távolabbról eljöttek, hogy heti fürdetésben részesüljete, mert tagjai lettetek ennek az adyligeti kicsiny gyülekezetnek. Nekem meg az a dolgom, hogy amíg eljöttek, elimádkozzam Veletek együtt a szentmisét, mert Jézus az utolsó vacsorán megáldotta a kenyeret és a bort, s utána ezt mondta: Tegyétek ezt az én emlékezetemre! Mai nyelvünkön ez úgy hangzanék, hogy *ne felejtsetek el, hogy köztetek jártam*.

Köztünk jártál, s meggyógyítottál egy dadogva beszélő süketet. S én most arra gondolok, hogy nem tudlak utánozni, nem tudok dadogást és süketséget gyógyítani. Utána meg mindjárt arra, hogy te, Uram, meg tudhatsz gyógyítani engem az én dadogásomból, az én süketségemből. Mert dadogok én is, amikor Atyámról kellene beszélnem. S azt is tudom, hogy a teremtmény csak dadogni tud a Teremtőről. De tud valamit, amit mindannyian tudunk, hogy *életünkkel, nem pusztán szavainkkal kell beszélniünk Rólad*.

Aztán meg arra, hogy életemmel azoknak kell beszélnem Rólad, akikkel találkozom, s azokkal találkozom mindenekelőtt, akikkel együtt élek. S akkor beszédes az életem, ha meg vannak elégedve velem. S nagyon nehéz így élni. Azért nehéz, mert én mindenek előtt és felett valaki mást szeretek, s ezt a mást történetesen úgy hívják, mint engem. Ez így még nagyon rendben is volna, csak arra kellene törekednem, hogy találjak még legalább egy pár embert, akiket úgy szeretek, mint saját magamat.

S nem törekszem? Törekedem, s ha valakinek szüksége van az én segítségemre, akkor igyekszem segíteni neki. Ahogyan a tavaszon említettem, nekem is szükségem volna valamire. Mire? Arra, hogy megmondjátok, hogy miről kellene prédikálnom nektek. Most újra kérem ezt tőletek, mert nagyon úgy érzem, hogy már mindent elmondtam, és csak ismétlem magam. Megfelelő kérdés hiányában, most én találtam ki egyet, s a mai prédikáció arról szólna. A kérdés a következő:

Van-e Istennek választott népe?

Ha Jézus tanítása alapján válaszolunk kérdésünkre, akkor a felelet határozott: Isten mivoltával ellenkezik, hogy akármelyikünket kiemeljen a maga választása alapján; Istennek nincs választott népe. Ez is határozott szakítás volt Jézus részéről azzal a szemlélettel, amely az ő korában közkeletű nézet — nemzeti és vallási meggyőződés — volt Izraelben. Azzal szakított, hogy volna neki ilyen.

Amikor az embert elűzte, az Éden kertjéből keletre odaállította a kerubokat és a fenyegető tüzes kardot, hogy őrizték az élet fájához vezető utat (Ter 3,24) — ez a Biblia első mondata, melyben az Isten elkezd antropomorf módon viselkedni. Fenyeget és kardot rak angyalainak kezébe teremtménye, az ember ellen.

Az Úr kegyesen tekintett Ábelre és áldozatára, Káinra és áldozatára azonban nem... (Ter 4,5) — ebben a versben pedig Isten állást foglal egyik gyermeke mellett, s a másik ellen. Jézus Istene ezt nem engedi meg magának. Az előző versben egyáltalában fordul ellenünk, mint büntető, az utóbbiban egyikünknek kedvez, a másiknak nem. Az Isten állást foglal benne az egyik ember javára a másikkal szemben. *Aki Káint megöli, annak hétszeresen kell lakolnia* (Ter 4,15) — folytatódik a fenyegetőzés. A tékozló fiú apja csak hazavárja a tékozlót, s nem foglal állást sem mellette, sem ellene; idegen Jézus számára ez az emberi történelemből jól ismert szokás és *megszentelt* hagyomány. Isten elkezd itt emberi módon viselkedni. Az ember nem tud kibújni bőréből: Istent is csak véres és fegyveres rendcsinálónak tudja elképzelni. Akkor is, ha szentkönyvet ír.

*Amikor az Úr látta, hogy nagy az emberek gonoszsága a földön és szívük állandóan a rosszra irányul, megbánta az Úr, hogy embert teremtett a földön és bánkódott szívében. Ezt mondta az Úr: „Eltörölöm a föld színéről az embert, akit a földön teremtettem...” Noé azonban kegyelmet talált az Úr szemében. (Ter 6,5-8). Eltörölt minden élőlényt a földön: az embertől az állatig... (Ter 7,23) Isten olyan itt, mint az ember: nem sikerült, amit akartam, s véget vet neki: vízbe fojtja, amit teremtett. Aztán meg is bánja, amit tett: *Nem török el még egyszer minden élőlényt, ahogy megtettem* (Ter 8,27). Az ember gondolkodik Istenről, s megalkotja őt a maga képére és hasonlatosságára. Nem feltétlenül rossz akaratú ez az Isten, de nem tud az emberi természet fölé emelkedni. Emberi kiadásban az embertől elgondolható jót képzelet Istenéről. Jézus Istene egészen más: Apácska, aki nem tesz rosszat egyetlen gyermekének sem. Ebben áll Jézus zsenialitása. Tudja, hogy Isten nem olyan, mint amilyennek előtte képzeletük. Másilyen. S meg is rajzolja ezt a mást: mindannyiunk édesapja, sőt anyja.*

A következőkben ez az Isten már féltékeny is az emberre: versenytársa lesz Istennek az ember, aki ellen védekeznie kell, akivel Istennek ki kell tolnia: ... *egy népet alkotnak, egy nyelvet beszélnek... semmi sem lesz nekik lehetetlen... összezavarjuk hát nyelvüket, hogy senki ne értse a másik nyelvét* (Ter 11, 6-7). Ez már mélyen emberalatti is. Azért alatta is, mert a nyelvek különbözőségének okát megtalálhatta volna a szerző valami egyébben is. Nem ez volt az egyetlen lehetséges magyarázat erre a tapasztalati tényre. S a *szent* szerző helyénvalónak gondolja, hogy Isten irigysége, rossz akarata irántunk az egyetlen lehetőség. Az olimpuszi istenek világába tévedt magyarázatával.

Következik az Ábrahám-történet indulása: *Megáldom azokat, akik áldanak téged. Akik pedig megátkoznak téged, azokat én is megátkozom* (Ter 12, 3). Ez az Isten képtelen az egyetemességre: csak arra képes, hogy valakik mellett és valakik ellen legyen. Kezdődik az emberiség szervezett kölcsönös egymást gyilkolása. Ábrahámnak is van 318 tagú hadserege. Ábrahám hadigyőzelme után Melkizedek, a magasságbeli Isten papja, kenyérrel és borral köszönti őt: *Áldott legyen a magasságbeli Isten, aki kezébe adta ellenségeidet* (Ter 14,20). Isten a győztes mellett áll. Sőt ő maga dönti el a tömeggyilkosságra vállalkozók küzdelmét. Ahol akad győztes hadvezér, ott található hálaáldozatot bemutató pap is. A *szent* szerző képtelen arra gondolni, hogy mi van a szívükben a veszteseknek. S mivel képtelen, ezért a legyőzöttek is találnak papot maguknak, aki azért imádkozik, hogy Isten a jövőben a legyőzöttek kardja erejével busásan megfizessen ellenfeleiknek. S Jézus gondolhatott és mondhatott akármit, eretneknek vagy eretnekgyanúsak minősül a keresztény egyházakban ma is, aki bűnnek tanítja a katonai eskü letételét. Mert akinek sikerül gyilkolnia, az a hős, akinek meg nem sikerül, az az áldozat. Hős és áldozat a határvonalon túl háborús bűnösnek minősül. Az ottani hősök és áldozatok pedig a határvonalon innen minősülnek háborús bűnösöknek. S ezen a szemléleten nincs mód változtatni. Nincs, mert megtettük Jézust is a magasságbeli Isten főpapjának — Melkizedek rendje szerint. És *szent* az a szerző is, aki kitalálta Jézus főpapságát: *Pap vagy mindörökké Melkizedek rendje szerint* (Zsid 5, 6).

Az Úr szövetséget kötött Ábrámmal és így szólt: „*Utódaidnak adom ezt a földet, Egyiptom patakjától egészen a nagy folyamig, az Eufráteszig*” (Ter 15,18). Ennek erejében Mózes Istene, Az, aki van (Kiv 3,14), kimenekíti Izraelt Egyiptomból, s Mózes Izrael fiaival együtt ezt az éneket énekelte az Úrnak: Az Úr az erősségem és menedékem, ő lett a szabadítóm. Ő az én Istenem, őt dicsőítem. Ő az atyáim Istene, őt magasztalom. Az Úr nagy harcok, Jahve a neve. A népek hallották és remegtek, Filisztea lakóit győtrelem szállta meg. Az Úr uralkodik örökkön örökké. Amikor a fáraó lovai, szekerei és lovasai beértek a tengerbe és az Úr visszazúdította rájuk a vizet, és amikor Izrael fiai a száraz tengerfenéken átvonultak, akkor Mirjam prófétanő, Áron nővére így énekelt előttük: „*Magasztaltok az Urat, mert dicsőség övezi, a lovat és a lovast a tengerbe vetette*” (Kiv 15,1-21).

A szöveg elevenen él mind a mai napig. Háromezer esztendő után is harcol Izrael, hogy övé legyen a föld Egyiptom patakjától az Eufráteszig, és küldik és kapják a rakétákat a győzelem érdekében.

Ennek mintájára mondja nagy királyunk, Attila: *Sarkam alá én a nemzeteket hajtom. Nincs a kerek földnek ura kívül rajtom.* A Hadak útján hozza vissza Csaba királyfi a székelyeket, s győzi le Árpád az itt találtakat, s töri össze Zrínyi áldozata Szigetváron Szolimán hatalmát, vagyunk a sumérek leszármazottai, s hangzik ma is a *Nem, nem soha*, és *Hiszünk egy isteni örök igazságban* Papp-Váry Elemérné prófétanőnk éneke szerint.

Ennek mintájára hiszik a szerbek Rigómező ellenére is, hogy ők az Isten választott népe, s mondják, hogy ahol egy szerb is él, Bátyán, Dunsokon vagy Mohácson, az Szerbia megszentelt földje. Csak az egyház eddigelé győzhetetlen ereje következtében gondolják a megkeresztelt népek, hogy a zsidók változatlanul Isten választott népe. Vagy legalább is voltak, s ma már a megkeresztelt népek helyettük a választottak, s irtjuk is részint egymást, részint az új világ 60 millió indiánját, hogy megkeresztelhessük őket, s Isten új választott népét rabszolgáinkká tegyük. S hitte Hitler is ugyanazt, rá is verette katonái szolgálati övére: *Gott mit uns! Hadd legyünk választott népek — mind! És kivétel nélkül mind úgy viselkedünk, mint akiknek amerikai nagybácsijuk az Isten. Ő segít minket győzelemre, s ha elbukunk, a sikeres bosszúállás kegyelmét is Tőle várjuk.*

Velünk van ő szövetségben. Velünk, mert levágtuk az előbört. Velünk, mert megöntöttük a bubát a keresztvízzel. Csak erre van neki szüksége, s utána már apríthatjuk az ellenségünk, ha tudjuk. Ez az Isten kevéssel beéri: valami vallási cselekménnyel — állítjuk róla. S ha valaki erre az örülségre nemet mond, elküldjük a Golgotára. Tegnap, ma és mindenkoron. *Mert sehonnai bitang ember, ki most ha kell, halni nem mer...* Harsányi Kálmánnak van egy verse: *A Balkánt jártuk.*

*A Balkánt jártuk sárban, napsugárban, / – Hosszú, nyomott, ünneptelen hetek! –
Hóban, viharban, jégű-zivatarban, / Fáradt, nyögő kígyóvonalban,
Emberek, barmok, szekerek.*

*Egy-egy szekér sikoltott csak nagyot, / A barom és az ember hallgatott.
Utunkat állta egy-egy görgeteg, / S fűvásba ástunk újat, téveset,
Hajléktalan, vad hegycsúcsok tövébe. / Nem hallottuk, csak az ásók nesztét,
S egy-két kidőlt bajtárs lehelletét, / Mely még huhúkolt rég fagyott kezébe.*

*Ástunk, haladtunk, / Fogytunk, maradtunk,
Gyúrtuk, legyűrtük, elértük a célt. / A csatatért.*

*Barom és ember nem kérdezte : mért. / Mindenki tudta, de senki se tudta,
Csak tudni vélte, csak hazudta. / Hiszen ha tudta volna?! . . . hajh,
Rádörgött volna mindnyájunkra: / – „Rabszolgafaj,
Hős-káprázat bolond lenyűgöztette, / Ki milliószám őrlöd önmagad,
Mert húsz éhes zseb egymásba harap, / S falná magába, torkig teletömve
Magát az Aranytermő Szamarat, / Csak más ne falja be!
Gyávák gyávája te! / Ezért? Ezért?
A tátott szájú véres zsákokért?” / De próbált volna csak szót szólani
A nyomorult, (a hős, az igazi!) / Elsőnek én ragadtam volna torkon.
Egy sóhaját se törje meg soha / A nagy jajszónak, aki katona;
Asszony, gyerek, jajszó, maradjon otthon.*

Gyarló kettősség! Egyik serpenyőben / Igaz hitem, igaz gondolatom,

*Másikban három cifra csillagom, / Öröklött, barbár, álhős-büszkeségem,
S a mérleg – mégis erre billenőben. / Mert így vagyunk mind, ezrek, milliók,
Éretlen, törpe, játék-katonák, / Hisszük, hogy van rabolni s ölni jog,
S hogy becsülettel vagyunk banditák. / Oh férfilelek, te vagy a talány,
Ki felujjongtál bennem, kardot fogva, / S még most is, most is megvetnéd talán,
Ki a magáét bátran sutba dobja, / Hogy amit gondolsz, helyetted kimondja!*

Az első világháború idején írta. Mindenki tudta, hogy banditák vagyunk. De senki nem merte kimondani. Ki kellene mondani.

Kellene egy másfajta szent történet, amelyet Jézus írt meg. Így szólna: a Sátáné a hatalom és a dicsőség, de ellene lehet neki mondanunk. Akik ellene mondanak neki, azok választják az Istent. Akik választják az Istent, azok az Isten népe. Istennek nincsen választott népe, de vannak olyanok, akik az Istent választják. Akik Őt választják, azok alkotják az Isten Országát. Van tehát az Istennek is Országa, és Jézus tanítványai alkotják az Isten népét. De amint megnőnek, üldözöttek lesznek. Kik üldözik? Azok, akik az Isten választott népének gondolják, mondják magukat. Meddig fog ez tartani? Semmi nyoma, hogy valamikor is vége legyen. S Jézus mégis mondta a magáét, s elment érte a Golgotára is, mert úgy gondolta, hogy Isten álmainak meg kell valósulnia. Amen.

Piarista köz, 2006. szeptember 2.

Dadogunk? Imádkozunk?

Vannak edző tevékenységek, s vannak olyanok, amelyek már nem edződésünket szolgálják, hanem azt a célt, amelynek szolgálatában edzjük magunkat. Edző tevékenység a kocogás, melynek célja, hogy jobb legyen testi erőnlétünk, s edző tevékenységünk az imádság, hogy istenektetsőbb legyen az életünk.

Van olyan ember, aki úgy gondolja, hogy neki mind a kettőre szüksége van ahhoz, hogy istenektetsőbb legyen az élete. Van olyan is, aki pedig más célra akarja használni életét. Ezzel a második csoporttal pillanatnyilag nem akarok foglalkozni. Most csak azokkal, akik életükkel Isten akaratát szeretnék teljesíteni. (Akkor istenektetsző az életem, ha Isten akaratát teljesítem; s akkor lesz ez valóság az életemben, ha ennek nyomán békesség tölt el: hozzáfoghatok napi feladataim végzéséhez.) Azt képviselem, hogy az imádság Istent akarja valamiképpen behozni életünkbe, s azt teszem kérdésbe, hogy mit kell tennem ahhoz, hogy imádkozzam.

Mondhatok Istennek előre gyártott szövegeket — ez az első lehetőség. Isten-megközelítésre nekem alkalmasnak tetsző szövegek olvasása-meghallgatása nyomán megformálom gondolatban-szóban-írásban azt, ami az eszembe jut — ez a második lehetőség. Nem akarok szöveget sem felmondani, sem kitalálni, csak hallani akarom magamban azt, amit Isten mond nekem — ez a harmadik lehetőség. Nevet adok e három megközelítésnek: szövegelek, elmélkedem, szemlélődöm. Tehetem mind a hármat magamban vagy másokkal együtt. Tehetem mind a hármat kényelmes vagy valami fegyelmet kívánó testtartásban. Tehetem mind a hármat rövid vagy hosszabb ideig. Tehetem bármely napszakban, s tehetem naponként egyszer és többször is. Mindegy, hogy mindezen lehetőségekből melyiket választom, csak elérje célomat, amit teszek; csak elérje az isten-megközelítést.

Lehet, hogy már eddig is szubjektív voltam, de objektív akartam lenni: a bárki számára adott lehetőséget akartam megjelölni. Ezentúl szubjektív leszek: azt mondom el, ami az én életemben akarta szolgálni az isten-megközelítést. Szövegeltem is, megpróbáltam szemlélődni is, de magam leginkább az elmélkedés imádság-útját gyakoroltam, gyakorlom. Szubjektív nevet is adok ennek az útnak: spekulálok arról, hogy mit kíván tőlem az Isten. Azt hiszem, hogy — s most nagy szót mondok, és meggondoltan — ez az életem. Ezt teszem elmélkedő

imádságaim során is, és nap közben is, amikor magamra maradok vagy beszélgetek valakivel, valakikkel. Ady Endre ezt így mondta: *Mindig neki harangozunk.*

Története van ennek. Vallásos szülők neveltek. Piarista iskolába jártam, ahol kezembe nyomták a Sík-Schütz-féle imádságoskönyvet. A napokban kezdtem meg 71. piarista szerzetesi életem: hajnali 5,30-kor szólalt meg az ébresztő csengő, s egy fél órát térdepelve elmélkedtetek. S ez így folyt hét esztendőn keresztül. Máig sem szoktam le egészen erről. Miről elmélkedtem? Pappá szentelésemig Prohászka alapján: *Elmélkedések az evangéliumról.* Ennek szövegrészleteit olvasták nekünk fel előjáróink hajnalonta. (Mise közben is elmélkedhettünk tovább, mert a miséző hátat fordított nekünk, és magában pusmogta a latin szöveget.) Szentelésem után váltottam a napi evangéliumi szakaszra, s lementem egy fél órával misém előtt a templomba — biztosítandó, hogy az elmélkedés meglegyen.

A történetben az a legjelentősebb, hogy a debreceni években lett etalonná számomra Jézus személye. Jézusé úgy, ahogyan én látom őt. Negyven éve írtam a KIO-ban Jézus imaéletéről ezeket a fejezet-alcímeket: *Dicsőíti az Atyát; Imádkozik az Atyához; Megbeszéli dolgait az Atyával; Magasztal, hálát ad, áld; Kéri az Atyát.* Ezekből számomra életem nagyobb részében az lett a legjelentősebb, hogy megbeszélem dolgaimat az Atyával. Amikor *A funtinelli boszorkányt* olvasom, aközben is arról jár az agyam, hogy Nuca élete mennyiben jézusfaragó élet. Csak az érdekel valójában ebben is, hogy az életem mennyire teljesíti az Atya akaratát, hogy mennyiben tetsző Istennek az az élet, ami az enyém.

A fenti fejezet-alcímek a KIO 5. numerusáéi, melynek címe: *A Fiútól az Atyáig.* Az idézett alcímeket megelőzi a numerusban négy másik alcím: *Ismeri az Atyát; Szereti az Atyát; Teljesíti az Atya akaratát; Beszéli az Atyától hallott tanítást.* Mit akarok ezzel mondani? Csak azt, hogy amikor negyven éve próbáltam megrajzolni a Fiú kapcsolatát az Atyával, előre kellett vennem a célt, s csak után jutottam el a célt megvalósítani hivatott eszközökhöz, lényegében — az imádsághoz. Jézus imádságos életének célja az istennektetszés volt. Az, hogy megvalósítsa azt, amire jött. Akármilyen formáját választjuk is az imádságnak, ha Jézus az etalonunk, a mi imádságunknak is csak ez lehet a célja.

Ha nem, akkor ki vagyunk téve annak, hogy az életünk *grandes passus extra viam.* Annak, hogy megyünk, de hát hova! Van, aki körünkben a szemlélődő imádkozás egyik módját választotta, és közösségben imádkozik olyanokkal, akik vagy ateisták, vagy csak nagyon messze járnak Jézustól, és az imádkozásnak ezt a szemlélődő módját arra használják, hogy növeljék alkalmasságukat arra az életre, melynek célja nagyon messze esik Jézusétól. Arra, hogy jobban megállják helyüket abban a hajtásban, amelyet a Mammon dirigál.

Fél század után visszakerültem a rendi közösségbe, s az imádság dolgában különös változást tapasztalok: szövegelünk reggel és szövegelünk este. Mit szövegelünk? Hát ez a gond. A mise és a breviárium szövegeit, amelyek telve vannak jézusi és nem jézusi tartalmakkal. És növendékeink észre sem veszik a nem-jézusi tartalmakat. A teológián is az Ó- és Újszövetség tartalmait, s az egyház történelmileg alakuló hitletéteményét tanulják, és semmi nyomát nem tapasztalom, hogy indításuk, egyáltalán képességük legyen arra, hogy a szövegeket odamérjék az etalonhoz, a jézusi szemlélethez. Elmélkedés nincs is az életükben intézményesítve? Van az esti vesperás előtt egy fél órás szentségimádás. Annak, aki kívánja. Szabad választásként. Ha ráérnek, ha itthon vannak.

Nem tudom, mennyire volt *hajtós* Jézus és a Tizenkettő élete, bár az evangélium beszél arról, hogy evésre sem volt idejük. De az biztos, hogy hetven éve hajtósabb volt életünk, mint most. Akkor 5,30-kor kezdődött, és 22-ig tartott. Ma 6,10 és 7,40 közt kezdődik és 19,30-ig tart. Az akkori 16 és fél órát töltött ki, a mostani hárommal-négyel kevesebbet. A napokban beszéltem nyolcvanas évei elején járó húgommal, s mondta, hogy felnőtt unokái mennyi mindent nem bírnak, amit ő még ráparancsol önmagára. Idebent is hallom, hogy a mai fiatalok éretlenebbek. Ezért elő-noviciátusra is szükségük van. Olyan is akad, akinek két évnire is.

Piarista köz, 2006. szeptember 3.

Tanévnyitó, melyhez elolvasandó a B. liturgikus év 24. vasárnapjára rendelt evangélium (Mk 8, 27-35)

Testvéreim! A papokat tudvalevően a szemináriumokban, a teológiai főiskolákon, egyetemeken képzik. A képzés során előkerül az a tárgy is, melynek neve: gyakorlati teológia vagy lelkipásztorkodástan. Ennek a tárgynak során előkerül a retorika is, amelyben elmondják, hogy hogyan kell prédikálnunk. Közhely, hogy érthetően, s hogy ennek érdekében a prédikációban példát, példákat kell mondanunk, s minél kevesebb elméletet. Ha leméritek, amivel az elmúlt évtizedben táplálni próbáltalak Benneteket, megállapíthatjátok, hogy nekem ezt hiába tanították, mert elméletekkel traktáltalak, ahelyett hogy példákat mondtam volna Nektek. Mivel nem tudom, mennyi időm van még hátra, most gyorsan mondok két példát is, hogy ne egészen hiába tanultam légyen a lelkipásztorkodástant. Egy negatívát és egy pozitívát.

Az első így szól. Egy papot megszólított mise után egy idősebb néni: Jaj, tisztelendő úr, de szépen tetszett prédikálni. A pap örül a ritka dicséretnek. És megkérdi a nénit, hogy mi tetszett neki a prédikációban. A néni nem tudja megmondani. A pap erősködik: De hát mégis, mi tetszett a legjobban? Kis gondolkodás után megszólal a néni: Hát, hát az, amikor a tisztelendő úr azt mondta, hogy Mezopotámia. Ez volna a negatív példa. Azért negatív, mert aligha mondott beszédében a pap jó példákat, ha a néni ezt a mégiscsak idegen szót tudta csupán megjegyezni a prédikációból.

Ezért mondok most egy pozitívát is, ami már velem történt. Vagy jó húsz-harminc éve Szigetszentmiklóson utaztam valami Bokor-ügyben, s hogyan, hogyan nem egy kertes ház udvarán találtam magamat két kicsi fiúval. A nagyobbik olyan ötéves-forma, a kisebbik három sem. Az ötéves egy játékautóban ült, s annak a kormányát tekergette. A kisebbik meg bömbölt, mert ő szeretett volna a játék-autóban ülni. Próbáltam segíteni. Megszólítottam a nagyobbikat: Engedd egy kicsit az öcsikédet is beleülni az autóba! S meg is érveltem ajánlatomat: Hiszen tudod, hogy jó kisfiúnak kell lenni! E kétségtelen és nagy igazság hatására a nagyobbik kiugrott az autóból? Nem ugrott ki, viszont közölte velem: *Én nem akarok jó kisfiú lenni.* Akkoriban már régen megírtam a KIO-t, és tudtam a lényegét is a jézusi tanításnak: azt, hogy jó kislányoknak és jó kisfiúknak kell lennünk.

Valójában ez is negatív példa. Miért? Csak azért, mert mesébe kellett volna kezdenem, s elmondanom egy szívszakasztó történetet az egyszeri jó kislányról, aki megfelezte csokiját egy síró kisgyerekkel, s a történet hatására az én kisfiúm kiugrik az autóból, s átadja azt síró kisöccsének. De ha sikertelenségről számoltam is be, azért csak mondtam egy második példát is, és immár nem halhatok úgy meg, hogy hiába tanultam lelki-pásztorkodástant arról, hogy egy jó prédikációban példának is kell lennie. S igazoltam egyúttal e két kései példámmal Lékai bíborost is, aki 25 éve a Szent István Társulat valamelyik plenáris ülésén arról beszélt, hogy Bulányi sohasem volt lelkipásztor. Én nem voltam jelen, de elmondta nekem valaki, aki e Lékai-kijelentés hatására felállt, és otthagya előadását.

Teljesítve így az alapkövetelményt már hozzá is foghatok a mai textushoz. Még merészebb leszek, mint Lékai bíboros, bár csak egy kérdés erejéig. A kérdés így hangzik: *Jó lelkipásztor volt-e Jézus?* Akármilyen is volt, mentségére szolgálhat, hogy nem járt se szemináriumba, se teológiai főiskolára, és nem tanult lelkipásztorkodástant. Ha már magam sem bizonyultam jó lelkipásztornak, megkockáztatom, hogy talán Jézus sem volt az. Érvelek is állításom mellett: három év után eltiltotta őt saját vallásának főpapja a prédikációtól. Én pedig már 64. éve beszélek, s nemcsak erdőn-mezőn-réten és egyéb profán helyeken, pl. magánlakásokban, hanem szenthelyen is mondhatok szentmisét, ha — a még el-nem-bolondított hívek érdekében — csak meg-nem-hirdetett miséket mondhatok is itt, Adyligeten. Csak illet, mert hát óvni kell a híveket. Mindezzel csak *általában* igazoltam volna, hogy Jézus sem volt sikeres prédikátor.

De hát lehet valami részlegesebbet, konkrétabbat is mondanom. Kérdésfeltevéseivel kigyomrozza Jézus valahogyan Péterből a neki tetsző választ arra, hogy kicsoda is ő. S mit mond ezután? Ezt-e: akkor mondjátok meg mindenkinek, hogy nem vagyok reinkarnálódott Keresztelő, Illés vagy valamelyik már rég meghalt tolmácsa az Istennek, hanem én vagyok az, aki végre majd rendbe teszi az emberiség dolgait. Én, mert Isten e korábbi tolmácsai azt hitték, hogy úgy csinál rendet az Isten, hogy elintézi nekünk a Föld hatalmasait, s végre majd megcsinálhatjuk nélkülük Isten Országát a Földön... s a többit. Nem ezt mondja, hanem azt, hogy ne szóljanak Péter felismeréséről senkinek. Értitek ezt? Hát már hogyan értenétek ti, a már elbolondítottak.

A napokban leültem a számítógém mellé, s írni kezdtem egy szöveget. Ez volt a címe: *Miért unom már saját szövegeimet?* Hát csak azért, mert Bisztrai Gyuri már húsz évvel ezelőtt megmondta nekem: *Ha kinyitod a szádat, tudom előre, hogy mit fogsz mondani.* Magam számára már ki sem kell nyitnom... Ezért unom a szövegeimet. Regényt kellene tudnom írni, de olyat nem tudok. De tud más. Az elmúlt hetekben kisebb fajta botrányt okozott, hogy a '27-ben született Nobel-díjas író, Günther Grass csak most vallotta meg, hogy tagja volt ifjúságában, 17 éves korában, '44-ben az SS-nek. Irodalmár létemre sem olvastam tőle még semmit. Műveltségi hiányaim némi eltűntetése céljából bementem házi könyvtárunkba, s taláломra kivettem egyik kötetét. Az volt a címe, hogy *A patkány nő*. Azért ez a címe, mert '45 karácsonyára a főhős-férfi egy nőtény feketepatkányt kér családjától magának ajándékba. Az emberiség végnapjairól szól a regény. Elmondja, hogy az emberiség már kipusztította önmagát, s csak a patkányok a túlélők. De egy ideig még szimbiózisban éltek velünk, s ez alatt átvették tőlünk, emberektől a módit. Azaz harcba kezdtek egymás ellen, s a fekete patkány, Linné szerint a *rattus rattus*, ez a fajta győzött. Az egész folyamatról a főhős maga számol be, aki megmaradt e patkányvilágban. Hogyan? Hát álomban maradt meg. De kinek az álmában? Nem derül ki a regényből. De ez az ember-maradék végigkommentálja a történeteket. Idézek valamit a regény utolsó soraiból.

A történet lezárva — mondja a patkány nő.

— *Ahogy szoktam, ellenkeztem: hiszen megtörténhet, te patkány, figyelj rám, hogy valamilyen végső reménybe...*

Ha már nincs ember, hát reménykedhessen csak, bízhasson és bízhasson, hadd legyen min jól mulatni, ha alkalmilag embert álmodunk...

— *A többi patkány hahotába fül, a hahota világméretű vidámsággá dagad. Számtalan patkányalomban és -fészekben kölykek és kölykek, és mind rajtam vihog. Még akkor is megvan a remény — makacskodom —, hogy nem ti, álombeli patkányok, hanem mi, létező...*

Álmodni sem tudsz létezőbbet nálunk, patkányoknál.

— *De kell, hogy...*

Semmi kell hogy, most már semmi.

— *De én azt akarom, én újból...*

Ugyan már mit akarsz te?

— *Csak feltéve, hogy mi emberek még léteznénk...*

Jó, tegyük fel.

— *...de most már majd egymásért és békességben is, hallod, mit mondok, és szeretve egymást, és szelíden, hiszen szelídek vagyunk mi a természetünk szerint...*

Milyen szép álom — mondta a Patkány nő, s azzal eltűnt. — Ez a regény vége.

Versek is vannak a regényben. A főhős versei, amelyeket korábban még életében, később csak álmban ír. Egyet felolvasnék még, melyet még az utolsó, és Damrokámnak nevezett ember halálakor ír, amikor Damrokám testét tüstént elborítják a patkányok: *Nem hallok nyöszörgést, nem hallok jajgatást. Talán harangzúgást hallok, ámbár halkabbat, sokkal halkabbat, mint amikor partra szálltak a watsoncrickek (egy már kihalt, másik végső emberfajta). A most idézem verset is már csak álmban írja.*

*Bízhatok újra, álmodtam végül.
Hátha maradt még mohó zabákból
egy tálon egy morzsa, s közelíthet
valami, nem eszme, egy kósza
véletlen inkább, nem állják útját,
s kitör egy járványos,
gyógyító életvész.*

*Bízhatok újra, álmodtam még:
lesz télire alma, Mártonra lúd,
lesz nyáron földieper,
fiaink kopaszodni kezdenek lassan,
lányaink őszülni, lapokat írnak az unokák,
előleg dől, tejel a pénz, mintha ismét
korlátlan volna a hitel.*

*Bízhatok újra, álmodtam végül,
s már kerestem jóval biztató érvet,
indokot, magamat meggyőző szót.
Új a remény, mondtam, kicsi, de jó,
tétova még, de izmosodik,
csalóka még, de majd kegyes lesz hozzánk:
utolsó reményünk piheg
a karomban.*

*Bízhatok újra, álmodtam még,
s hogy ezentúl mindenki bízni fog, nem zár
kulcsra kaput, asztalon hagyja sluszkulcsát.
Nem is ért álmomban csalódás.
Kenyerét mindenki megosztja.
Csak a vígasság más, mint ahogy reméltem:
visítva röhög rajtunk a rengeteg patkány,
mióta eljátszottuk mind,
amiben bízhattunk még.*

Lehet a mai textust úgy is magyarázni, hogy előbb elolvassuk Günter Grass *A patkánynő* című regényét. S akkor értjük Jézust, hogy nem akarja a maga célját közhírré tenni, csak Péternek és társainak szabad tudniok, hogy kicsoda ő. S ezért csak nekik magyarázza, hogy mit fognak tenni vele a főpapok. De Jézusnak semmit sem számít, amit a főpapok tesznek. Semmit, mert ő feltámad, s a Tizenkettő főpapok nélkül megcsinálja — ha börtönökön s bitókon át is —, de megcsinálja főpapok nélkül és főpapok ellenére is azt, amit Jézus akar. Jézus belelendül, bizakodik és reménykedik bennük, mint a Patkánynő regény főhőse... És, és a jó Péter félrevonja Jézust, s megmagyarázza neki, hogy mindennek nem szabad megtörténnie vele. Gyerek még ez a Péter. Anyósa van már, felesége is, csak gyereke nincs még. Talán 18 éves, éretlen, elbolondítható korban van még. De azért annyira nem, hogy elhiggye, hogy Jézussal egy ócska Kaifás is kitolhat.

Pedig kitolhat. S nemcsak Jézussal, de Istennel is kitolhat, s Jézusnak abba kell hagynia a pedagógizálást Péterrel és a Tizenkettővel, ezekkel a gyerekekkel. Abbahagyja, s mind a Tizenkettőnek mondja, hogy Péter nem Isten szándéka szerint gondolkodik, hanem emberi

módon. Aki Isten szándéka szerint gondolkodik, az tudja, hogy Kaifás nem tesz mást, mint amit tesz. Mert Kaifás is emberi módon gondolkodik, s tudja, hogy Jézus talpa alatt elfúj a szél. Mert Kaifás is gondoskodik erről. Ezután Jézus tömegpasztorációra vált. Nemcsak a Tizenkettőnek mondja, hanem mindenkinek: *Ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg önmagát, vegye föl a maga keresztgerendáját, és kövessen engem.*

Uram, Jézus, mit csinálsz? Ha Péter Sátán, akkor Kaifás sátán a köbön! Mit lehet sátánokkal csinálni? A népben, a sokaságban bízol? Azoknak magyarázod, hogy mit kell csinálni? Azok csak azt tudják kiáltani majd Neked, hogy keresztre vele. Uram, Jézus én beállok Péter mögé. Nem gyerekként, közel 90 évesen, és én is mondom neked, hogy eredj haza! Oda, ahonnan jöttél! Nem lehet itt semmit sem csinálni. Ez a *Vér és arany* világa és Kaifásé. A szelídségben, szegénységben, a sluszkulcsot az asztalon hagyó testvériségben csak Günter Grass regényének fajankó főhőse bizakodhatik, de a Patkányő kineveti őt, s folytatja harcát a feketepatkányok ügyéért Bolygónkon, mely örökül maradt nekik.

S ez prédikáció? Igen, mert mondtam példát is. Prédikáció ez bizony; olyan, amilyen tőlem telik.

Piarista köz, 2006. szeptember 4.

Meglátogattam egy 82. évében levő hölgyet. Vidéken él. Megtelefonálta, melyik vonattal menjek, s arról leszállva melyik buszra üljek, s meddig utazzam rajta. Várt a busz-megállóban. Pár percre onnan a lakása. Lassan mentünk, bot volt a kezében segíteni járását.

Három gyermeke, öt unokája és egy dédunokája. Azonfelül szíve közepében még korán meghalt húgunknak egyetlen fia s annak két gyermeke. Maga egyedül él, s lakása mint a múzeum, akkora benne a rend.

Az egész napot elbeszélgettük. A hölgyet születésétől kezdve ismerem. Hetedik évemet éltem, amikor megszületett. Anyám megkérdezte tőlem: Gyurika, mi lenne, ha születne egy testvéred? Gondolkodtam majd válaszoltam: Kidobnám az ablakon. Nem dobtam ki. Boldog voltam, ha kocsiában ringathattam, ha én tarthattam neki a cumis üveget.

Mikor első gimnazista lett, én nyolcadikos, érettségire készülő diák. Akkor már Mátyásföldön laktunk, s Pestre jártunk iskolába, ő a Sacré Coeur-be, én a piaristákhoz. Rám bízta őt: a Héven a Keletiig, s onnan gyalog a Rákóczi úton a Szentkirályi utcáig együtt mehetünk. Együtt is indultunk reggel hét előtt öt perccel. Házunk az Emma utca végén, két percnire a sínektől. Ott elfordultunk, és vége lett a kíséretnek. Ment ki-ki a barátaihoz, s a diákkaszinóban — ez volt számunkra a HÉV — már külön életet éltünk. Haza sem egyszerre érkeztünk. A piaristáknál 12,50-kor csöngettek ki az ötödik óráról, s én általában elértem a 13,12-kor hazainduló HÉV-et. Siettem, mert már akkor is nagyon sok dolgom volt. Gyalog és nagyon gyors menetben. Lámpák nem akadályozták még utamat, a Kis- és a Nagy-körútnál sem. Nem volt szükség rá, autóval csak a nagyon nagy urak utaztak... 1935-öt írt még a naptár.

Szóval a testvéremet látogattam meg, az egyetlen élő, pedig valamikor még heten voltunk. Vele akartam kezdeni június közepén nyaralásomat Budaváriban, de közben kórházba került. Most egy őszvégit tervezünk. Sikerül-e? Homérosz erről mondta, hogy az *istenek térdén fekszik*. Mondom úgy is, ahogyan ő írta közel három ezer éve: *theón en gounasi keitai* — hátha valamelyik olvasóm így jobban érti.

Arról beszéltem őt, hogyan él. S mondta: minden napját megtervezi. Nem hagyja el magát. Három végcsigolyája elmeszesedett, összeroppant; s ha fájdalmai vannak, beszedi, ami csillapítja azt, ami fáj. Vásárol, patikába megy, főz és gondoskodik. Magáról, családjáról s azokról, akikben látogatásával ő tartja a lelket. Nem nagy-nyugdíjas. Annak nagyobb fele elmegy lakásrezsire. Elmondta, hogyan ajándékozza családját név- és születésnapokon. Tíz tojásból, kiló lisztből tésztát gyúr. Kétszáz gyúró mozdulat kell hozzá, akkor kész. A nyújtáshoz már van gépe. Az asszonyok, a menyek nagyra értékelik: *nagyon finom, nem*

olyan, mint a bolti. S ő készíti gyerekeinek a barack lekvárt is. Mindegyiknek tíz-tíz kilót. Magának is, s egy üveggel én is kaptam tőle. Már meg is kóstoltam, s vallom én is: nagyon finom. Hiába *gyúrom* én is nem a tésztát, hanem az agyamat, nem jut eszembe semmi idézet; sem Homérosztól, sem mástól, hogy méltóbb dicséretét zenghessem Livi lekvárjának.

Helyette eszembe jut Berta Lali bácsi. Hát ő kicsoda? Egy abból a hétszázezer magyar honfitársunkból, akik az előző században a szocializmus jó voltából részt vehettek az *Ismerjünk meg hazánk börtöneit!* mozgalomban. Lali bácsi tábori főesperes volt, s persze ő is összeesküdött a haza ellen, csak úgy, mint magam is. Egy zárkába kerültünk vele a Gyűjtőben Juhász Mikivel, Lakos Bandival — négyen, papok. Mi is kihasználtuk az időt, miként Livi. Zárkások voltunk, s hogy ne tétlenkedjünk, végigmentünk a teológia egészén. Lali bácsi csak hallgatta vitáinkat, mert ő már nagyon régen tanulta ezeket a dolgokat. Egyszer azonban beleszólt: Mondok nektek valami olyan *kisüstit*. Vártuk, hogy mi lesz az. Mély bölcsesség áradt szavaiból: *Ha fiatalokotokban nem alapítotok apácarendet, öregségekre nem lesz, aki befőttes hozzon nektek.* Egyikünk sem alapított: Miki és Bandi, bár egykorúak voltunk, már rég nem élnek, s alighanem már én sem teszek ilyet. Sebj, kapok én lekvárt Livitől!

Tizenegyre értem hozzá, s két óra múltán ebédeltünk. Csak melegíteni kellett a mikrón. Felségest: húslevest, hurkát-kolbászt krumplival, fagyit, apró süteményt, őszi barackot és, és... törökszedert. Ez utóbbi a legvitaminúsabb gyümölcs a világon. Bújdosásomban szedtem ilyet fájukról Takáchéknál a Bürök utcában ötven éve, s véletlenül találtam még rá a fajtájára, amikor Benyhe Pisti lelkigyakorlatot szervezett nekem Lovason. Mikor is? Vagy harminc éve. Budaváriba utazva azóta többször is megkerestem e fát — ágai kilógnak a kerítésen túlra —, s vágtam róla ojtóágat, hogy beojtssam kertem szederfájába, de amikor végre sikerült is az ojtás, letörte a szél. Most már úgy halok meg, hogy e csodagyümölcs nélkül marad a Bokorra ez az ingatlan. Nagy szemű, kívül fekete, belül vérvörös. Megfogja az ujját, de az éretlenje tisztára mossa.

Ebéd után hunytam egy fél órát, majd kimentem a közeli Zagyva-partra. A gáton sétáltam. A talán tíz méter se széles folyó vizeitől ötven vagy száz méterre is húzódott a gát, melyre a tavaszon még homokzsákokat is kellett rakni. Milyen volt ez akkor, amikor Árpád visszaüzent Zalánnak innen annak követével:... *te azonban menj el uradhoz, / Mondd meg, mint leltél bennünket Zagyva vízénél...*? Milyen volt? Egy csík vagy tavaszi tenger? Bár akkor még nem szabályozták kiöntésre a folyókat, s akkor még nem volt éghajlatváltozás, mint Budapesten augusztus huszadikán. A folyók megmaradtak medrükben, ahogyan Isten teremttette őket. Meg, mert nem vágták még ki az erdőket.

Sétám után tovább beszélgettünk. A múlt időkről. A nagymamákról, akik mind a ketten ott haltak meg mátyásföldi házunk egy szobájában, s Livi akkor még otthon élt férjével együtt egy másik szobában. Mind a két nagymama csendesen ment el, egy-két napi ágyban fekvés után. Magam temetésükön sem voltam ott, nem volt akkor egyszerű művelet Debrecenből felutazni, és tanév közepén. '46-ban haltak meg mind a ketten. Egyikük 73 éves korában, a másikuk talán két évvel élt többet. Nem okoztak gondot. A házi orvos látogatta őket, s édesanyám mindig otthon volt, s akkoriban még ötven éves sem, s ápolta őket. Aztán végigvettük a gyerekeket, az életük hatodik évtizedében járókat s harminc körüli unokákat, meg a nagycsalád mindenegyik tagját. Livi sok mindent tudott róluk, amit én nem. Sajnos a családi képlet is hasonló, mint az osztálytársadalmi: nem házasodnak, vagy ha mégis, nincs gyerek. Hol ezért, hol azért.

Aztán szaladt az idő, s félhatkor útra keltünk. Livi kikísért a buszállomásig. Megcsókoltuk egymást, s aztán hirtelen gondolt egyet: eljön a vasút állomásig, legalább addig is beszélgethetünk, s a következő busszal majd hazajön. Én meg siettem be a vasúti indóházba, s éppen indult a 15. vágányról egy busz a Keletibe az újszászi vonalon. Abony után minden állomáson megállt. Rengeteg olyan állomás támadt időközben, melyekről én már nem tudtam. Tápiósúly körül nagyon figyeltem. Odajártam minden vasárnap 1982-ig misézni Sz.

Lacihoz. A püspöki kar ítélete vetett véget a heti kirándulásnak: a nyilvános papi működés jogának megtagadása...

Nyolc óra előtt pár perccel a Keletiben voltam, s egy gyors 173-as busszal két megálló után negyed kilenckor a kiszálltam a Ferenciek terén. S otthon voltam. Örültem, mert ma már ez is teljesítmény számomra. Nem hittem volna egy fél évvel korábban. Livinek meg is telefonáltam szerencsés hazaérkezésemet.

Piarista köz, 2006. szeptember 5.

Depressziós vagyok?

Mi adott erőt Jézusnak, hogy kitartson annak ellenére, hogy világosan látta, hogy mi lesz a sorsa? Csak az adhatott erőt neki erre, hogy előre látott sorsa ellenére is remélt eszméi jövőbeli diadalában. Biztos ez? Nem remélhetett abban is, hogy a maga áldozata ellenében az Atya belenyúl a történelem folyamába, és rendbe teszi azt, aminek rendbetevésére az ember a maga erejében képtelennek bizonyult? Nem. Azért nem remélhetett ebben, mert nem gondolta Atyját bábjátékosnak. Ezt abból gondolom, hogy Jézus azt mondta tanítványainak, hogy az Isten Országáa bennetek van, s az Ország sorsa rajtunk fordul. Jézus úgy gondolta, hogy ki tud nevelni tanítványaiból egy olyan csapatot, amely folytatja, amit ő elkezdett.

Mi adhat erőt nekünk, kései tanítványainak, hogy folytassuk azt, amit Jézus elkezdett? Az, hogy úgy gondoljuk, hogy Istennek nincsen más módja a szeretet civilizációjának, a Szentháromság első életének leképezésére, minthogy folytatjuk Jézus művét. Nem naivitás azt gondolnunk, hogy nekünk majd sikerül az, ami az előttünk járó kétezer évnek nem sikerült? Lehet, hogy naivitás, de akkor is ez az emberi történelem egyetlen reménye. Az, hogy legyenek ilyen naív emberek. S e remény meddig élhet bennünk? Addig, amíg kitartunk mellette annak ellenére, hogy mi is világosan látjuk, hogy a mi sorsunk sem lehet más, mint a Golgota. Ezt világosan látta Debrecenben jó félszázada egy tőlem tíz évvel sem fiatalabb tanítványom, egy orvostanhallgató fiú, Zádovszki Béla, amikor eljött hozzám, és ezt mondta: Atyám, én itt hagyom ezt a te vértanúképző főiskoládat.

Úgy is tett, ahogy mondta. Derék orvos és családapa lett belőle Hajdúnánáson. Optált a történelmi egyházhoz, s nem kísérletezett azzal, amibe Jézusnak is beletört a bicskája. S én mért nem hagytam ott a főiskolámat? Mert hittem abban, hogy lehetséges az, amiért Jézus nem sajnálta ifjú életét. Meddig lehet egy hitet fenntartani? Vizsgálom jobb híján a magam életét. 1948-ban beleszerelmesedtem Jézusnak abba a mondatába, hogy *szeressétek ellenségeiteket*. Azzal, hogy belenyugodtam abba, hogy hazánknak csak cafatját hagyta nekünk Trianon, más útban, Jézuséban, kezdtem reménykedni. Abban, hogy lemondok arról, hogy erőalkalmazással biztosítsam nemzetem sorsát, mert megértettem, hogy azok a nemzetek maradnak meg, amelyekben szülnek az anyák: *Nincs ott halál, ahol dalolni és szülni tudnak* (Ady, Ének a Visztulán). Ebből a hitből lettek a Bokor nagycsaládjai, Náciék 16 gyereke is.

Megtartott a hitem. Ezért nem disszidálok '56-ban, bár Török Jenő disszidál, és Sík Sándort kéri: az engedelmesség nevében parancsoljon rám, hogy én is disszidáljak. Nem parancsolja. S nem disszidálok, bár hatvan év körüli szüleim is kérnek rá: *Nem bírjuk már tovább a körülötted levő hercehurcát!* Azt, hogy életfogytiglani börtön vár rád. Ennek ellenére tudom nem teljesíteni kérésüket. S annak ellenére is, hogy Teri, egyik leghűségesebb tanítványom, elmondja, hogy nagyjából tehetetlen ő és társai is: nem tudnak csoportot gyűjteni, mert az ávó leoperálja róluk, akivel barátkozni kezdenek. S mégis hiszek abban, hogy folytatódik a szent kísérlet. S megyek vissza a börtönbe. S amikor végre szabadulok, tíz éven keresztül szállítómunkásként, nehéz fizikai munkával keresem meg a mindennapi kenyeret. S közben megírom a KIO-t. Azért írom, hogy biztos legyek abban, amire húsz évvel korábban rácsodálkoztam. Biztos abban, hogy bizony lehetséges az Isten Országáa azoknak a gondolatoknak az alapján, amelyeket Jézus ránk hagyott.

És támad folytatás! A 60-as évek végén elkezd bontakozni, új életre kelni a húsz év előtti debreceni kezdeményezés. És lesz Bokor. Tíz éven belül országos, európai és világ-ribillió támad belőle. Nem három, de harminc évi hitből és munkából. Meg is kapom érte jutalmamat. Most már nem a kommunistáktól, hanem a velük részleges megállapodást kötő saját egyházamtól. A trón és az oltár szövetségének erejében az állam rá tudja kényszeríteni az egyház tisztségviselőire, a hierarchiára, a maga akaratát. Nem égetnek el a máglyán, csak megvonják tőlem a nyilvános papi működés lehetőségét. Ez az én Golgotám, az 1982. évi második, egyházi megfelelője az '52. évi államinak. Újabb tíz év múlva telekiabálhatom Európa s Észak-Amerika városait felfedezésemmel: azzal, hogy Jézus azt mondta, hogy szeressük ellenségeinket. S kiadhatom könyveimet! A Ratzingernek írt '85. évi levelem még németül is megjelenik vagy tíz évvel később.

Mi is történt? Húsz éven keresztül csak bűvópatakként él a gondolat: '50-től '70-ig. Ezután következik 25 év, amikor visszhangja van annak, amiben hittem, hittünk. Utána mi következik? Thienemann Tivadar '40 körül így magyarázta nekünk az egyetemen a naturalista dráma lényegét: egy nagy mocsárba belerépítenek egy hatalmas követ, utána hatalmas loccsanás, majd gyűrűzni kezd a mocsár, egyre kisebbek lesznek a gyűrűk, s a végén újra csak csend és mocsár. Jó tíz éve ez a mocsár jellemzi helyzetemet. A kutya sem törődik velünk. A '97. évi úgy nevezett egyházi rehabilitáció ellenére is az a helyzet, hogy mondhatok hetenként az adyligeti kis kápolnában egy a plébános által *meg nem hirdetett* misét. Az állam nem törődik velünk, de az egyház nem felejt, hogy felfedeztem valamit a jézusi tanításból, aminek az egyház közel kétezer esztendőn keresztül az ellenkezőjét csinálta. Nincsen bocsánat rá.

Kitartó figyelemmel csak az anabaptista *Bruderhof* figyel még reánk. Alighanem utolsó külföldi utammal őket látogatom meg 2005. tavaszán: Beech-Groveban, Angliában. Ez a figyelem is el fog fogyni. El, mert egyikünk sem csatlakozott még hozzájuk, s magunk sem csináltunk életközösséget. Tizenöt éve egyfolytában erről álmodozom. Miért? Mert Jézus ilyen életközösségben élt tanítványaival. Betört hazánkba '89-ben a Mammon hatalma, amely közel kétezer esztendőn keresztül is erősebb istennek bizonyult, és egyházunkban is, Jézus Atyjánál. S hív bennünket is a pleonexiára, a többet birtokolni akarásra, a kapzsiságra. Miért gondolom, hogy az életközösség megóvna bennünket ettől? Mert Jézust és a Tizenkettőt három éven keresztül megóvta. Mert mi még nem magyaráztuk ki Jézusnak azt a szavát sem, hogy *Könnyebb a tevének átbújni a tű fokán, mint a gazdagnak bejutni Isten országába*. Mert a Mammon ellehetetleníti életünket, ha nem őt választjuk istenünknek. És akkor is, ha annak választjuk őt...: nem tudjuk kifizetni rezsi-számláinkat, a nőknek is karriert kell építeniük, és nincs szegényeknek idejük és energiájuk arra, hogy gyerekeket szüljenek. S ez már a vég, s ezen túl nincs tovább.

S közben Teri leépülése folytán a városmajori üzem koldus-szegénységből (melyet én tisztes szegénységnek éltem meg, amely azért engem az éhezők támogatására kötelezett), átkerültem a Piarista közbe... A piarista életközösségbe, ahol a másfélszeresésbe kerülök annak, amiből a Városmajorban ketten éltünk meg. Ott még kinyithattam számat életközösség tárgyban, de itt és most hogyan beszéljek róla? Hogyan, annak ellenére is, hogy visszasírom az ott hagyottat?

Jézust is, engemet is csak a hit tett képessé arra, hogy folytassam az utat Fülöp Cezáreája után, illetőleg az állami és a közös állami-egyházi pofonlekeverések után is. Miben hihetek most? Hogyan mossuk mi most egymás lábát? Hogyan osztjuk meg kenyerünket az éhezőkkel? Hogyan legyünk Jézusra és Országára figyelmeztető jelek? Van módunk erre globális és multinacionalista gazdasági körülményeink között? Hogyan képzeljem, hogy utat tudunk mutatni? Hogyan ne legyek magam is szerencsétlen torzója egykori önmagamnak?

Ilyen bánatfolt nincs felvarrva, csak a fájából kinőtt magyarra — írta Ady Endre. Vagy egyszerűbben: sokat akar a szarka, de nem bírja a farka. A Golgotára el lehet menni. De a

Golgotából nincsen semmi. Az Országról csak álmodott Jézus, de helyébe csak az egyház jött — mondta a kiközösített Loisy, akire lassan már nem is emlékeznek senki, és marad száz év után is kiközösített. Mi is álmodtunk róla, s álmodunk hóval lepi bé a tél, hóval lepi bé a tél...

Borzasztó pesszimista ez a Gyurka. Vénységére depressziós lett szegény. Ezzel utalta be őt húsvétkor a Széher útra háziorvosa is.

Piarista köz, 2006. szeptember 6.

Isten mindent megért? (Mk 9, 38-43)

Testvéreim! Megértés, megértés, megértés — mindenkit meg kell érteni. Istent is olyan valakinek képzelem el, aki mindenkit megért. De rögvest megszólal valaki:

— Te persze azt gondolod Istenről, hogy ő is olyan, mint te vagy.

Hát persze, hogy úgy gondolom.

— De hát honnan tudod, hogy milyen?

Hát csak úgy gondolom. Ő hozott létre engem, s azt gondolom, hogy minden művész magát leheli bele alkotásaiba.

— Ez úgy hangzik, mintha igaz volna, de mégsem az. Csók István megfestette a Majálist, melyen urak és asszonyságok ülnek a füben, de ettől az, amit alkotott, csak vászon és festék, de nem ember, és nem Csók István. Mért gondolod, hogy a téged megalkotó Isten és közötte szorosabb a kapcsolat, mint vászon és festék egyfelől, meg Csók István között másfelől?

Mért?

Hát azért, mert Csók István nemcsak képet tud létrehozni, hanem lehet neki fia meg lánya is; s azok olyanok, mint ő.

— Akkor volna jó a következtetésed, ha te is Isten volnál, mert Csók is meg a Csók-gyerek is, mindketten emberek: ezért aztán jó a csiki-csuki következtetés: a Csók-gyerek hasonlít az apjára, és az apa is hasonlít gyerekére. Akkor lehet a különbség Isten és te közötted, amekkora Csók és a Majálisa között.

Lehet, hogy igazad van, de csak bizonyos mértékig. Isten abszolút és időtlen, azaz minden előzmény nélküli, én pedig nem vagyok minden előzmény nélküli, és időbeli lévén előbb-utóbb meghalok. De biztosan közös bennünk, már mint Istenben és bennem, hogy értünk, akarunk, szeretünk, s örülünk valaminek, meg bánkódunk valamin.

— Mindezt te csak hiszed. Nem veszed észre, hogy rámatricáztad Istenre a magad tulajdonságait. Abból, hogy te értesz, akarsz és szeretsz, örülni tudsz meg szomorkodni, még semmiképpen sem következik, hogy Isten is olyan, mint te.

Persze hogy csak hiszem, hiszen Istent soha senki sem látta, és Jézus is csak beszélt róla, azaz kinyilatkoztatta őt, ahogyan az Írás meg a papok mondják. Istent csak hihetjük valamilyennek. A filozófusok is mind másmilyennek gondolják őt. Szóval én csak a hitemről tudok beszámolni, mert ember vagyok. De te, kedves vitázó felem, te is csak ember vagy, te sem tudsz Istent letenni az asztalra, tehát te is csak hihetsz valamiben, amikor kiejted a szót a szádon: Isten. Te mit hiszel?

Itt megakad a beszélgetés. Folytatódhatnék, de a folytatás ezentúl sokféle lehet, mégpedig a partnerem következtében. Ha ő neofita, ha újhítű, ha csak az imént, azaz egy-két éve jutott el a maga hitére, akkor begurul az én ekkora értetlenségem nyomán, s elkezd vagdalkozni. Mondjuk így:

— Akkor te nem hiszel, akkor te hitetlen vagy, veled nem is érdemes beszélni — s otthagya magamra.

Ha viszont már évtizedek óta ateista vagy panteista, vagy valamilyen másféle -ista a beszélgető társam, akkor csendesebben folytatja. Például így:

— Áldozata vagy a magad egyházának, amely beléd sulykolta a maga badarságait. Nem látsz a magad szemétől, s nem gondolkodol el azon, hogy Istent nem látta senki, és azért nem látta, mert nem látható, mert nem olyan, mint te, aki látható vagy. Azon se gondolkodsz el,

hogy nincs neki semmiféle történelmi megnyilvánulása. Például nem fojtotta vízbe a konkvisztádorok hajóit, melyen átmentek az újvilágba, hogy Jézus nevében kiirtsanak hatvan millió indiánt, Amerika őslakosságának majdnem egészét. Kaifást sem üttette meg a gutával. István királyunk Koppányt felnégyelő jobbájával is csinálhatjuk az augusztus huszadiki hoppárét, s nem szól bele. Hallgat. Mért hallgat? Mert nincs nyelve, és nincs tudata, és nem érzel és nem gondolkodik, és nem szeret, és nem örül, és nem szomorkodik. Szóval nem csinálja mindazokat, amiket mi csinálunk. Ő abszolút és időtlen, s mindazok, amiket elmondottál, nem jellemzők rá... — Megvárom nyugodtan, amíg lélegzetet vesz, s akkor kérdezem:

De hát csak létrehívott minket, és olyannak, hogy érezni és szeretni tudunk... — s már is a szavamba vág:

— És mire mész vele? Élsz hatvan, jó estben nyolcvan évet, s bizony meg is szenvedsz érte, mire teljesen elgyengülve végre meg tudsz halni. Te, aki mégiscsak időben élsz, és miféle folytatást vársz Istentől, ha egyszer idelent nincs segítség gyötrelmeidre? Az az Isten, akiben én hiszek, engem e földi életemben próbára tesz, s ahogyan végig élem azt az életet, amelyet egy abszolút és időtlen Isten nekem adni tudott, aszerint jutalmaz meg... és irgalmas teremtményként is hűségemért. Meg még Téged is így jutalmaz, aki nem hiszel egy ilyen Istenben. Én egy ilyenben hiszek. Nem azt mondom, hogy tudom, hogy ilyen az Isten. Csak azt mondom, hogy ebben hiszek. S ha azt mondom, hogy hiszek, az azt jelenti, hogy sem igazolni, sem cáfolni nem tudom, amit állítok. De én életem során erre és ennyire jutottam, s most már alighanem ebben is maradok.

— Reménytelen, azaz fejlődésképtelen vagy. Nem vagy képes belátni a Nirvánát, amelyben megszűnik annyi fájdalmat hordozó tudatod, s beleolvadsz abba az Istenbe, *melynek* (!) nincs tudata, nincs fájdalma.

Jó, megérkeztél a saját hitedhez, és reménytelennek minősíthetsz engem, de te sem tudhatsz semmit, és te is csak hiheted a magad Nirvánáját. Hogy mi van odaát, arról semmi bizonyosat nem állíthatsz.

Itt van — egyelőre — vége kettőnk párbeszédének. Testvéreim, amit idáig hallottatok, az helyettesítse a jó prédikáció feltétlen követelményét, a példát. S most menjünk a mai textusra. Jézus a mindenkit megértés jegyében élt, s mondta a Tizenkettőnek: *Aki nincs ellenünk, értünk van.* S mondja ezt a tanítványok tiltó szavára. Hiába üznek Jézus módjára, Jézus nevében ördögöket valakik. Ha ezek nem tartanak velük, ha nem követik őket, megtiltják nekik az ördögűzést. Olyan a Tizenkettő magatartása, mint a Pál utcai fiúké, akik harcolnak a grund birtokáért: az egyik oldalon Nemecekék, a másik oldalon Bokáék. Jézus nem harcol a Pál utcai grundért. Jézus egészen másért harcol. Miért teszi? Azért, hogy szűnjön meg a telekkönyv is, mert nincs abba bejegyezve semmi tulajdonunk. Ahogyan Jézus is kihúzta az akkor még aligha létezett telekkönyvből a maga názáreti műhelyét. De magam már hiába költöztem el a Városmajorból és Budaváriból, amely lakások telekkönyvileg nem is voltak nevemen, s költöztem be a Piarista közbe, amely Rendem nevén van a telekkönyvben. Tehát máig sem tudtuk megvalósítani, amire példát adott nekünk. Nemecek vagy Boka is azért harcol, hogy elkiálthassák: Enyém a grund! Hogy is mondja Csokonai szép verse: Az estve? *Az enyém s a tiéd mennyi lármát szűle,/ Mielta a miénk nevezet elűle.* Vagy Harsányi Kálmánnak a Varjak c. verse: *Hova néznek ezek a varjak oly némán, oly nyugodtan?/ Miért nem tudunk mi is mind egy irányba nézni, mind, mind, emberek?*

Jézus azt akarja, hogy Bolygónk az emberiségé legyen. Grundostól és Piarista közöstől... S mi két ezer évvel Jézus után is harcolunk a magunk grundjáért, amíg csak levegőbe nem repítjük, vagy csak átadjuk Bolygónkat Grass Patkánynejének, patkányainak. Álom az, amit akart Jézus. Olyan álom, amelynek megvalósítása nélkül ellehetetlenül az álom megvalósításra teremtett és rendelt ember. Hátha nem tudjuk megvalósítani, hát nem tudjuk...

E tényleges valóságnak színe előtt kettőt tehetünk. Úgy csinálunk, mintha Jézus nem lett volna, vagy bevalljuk, hogy nem tudtuk megcsinálni azt, amit tanított.

Az elmúlt hetekben egyik rendtársam felhívta figyelmemet egy frissen megjelent magyar nyelvű könyvre. Az a címe, hogy *A kereszténység*. Beszámolok most nektek e könyvről. Csak nektek, mert nincsen oly katolikus folyóirat, amely megjelentetné könyvismertetésemet. Szerzője: Beinert Farkas. Kisöcsikém ő, 15 évvel fiatalabb nálam. Dél-Németországban született 1933-ban. Katolikus pap lett belőle, s negyven éves korára a teológia egyetemi tanára. Sok-sok teológiai könyvet írt. A 2000. év elején megírta ezt a népszerű összefoglalását, melyet kezembe nyomhattak, mert magyarra fordították, s az elmúlt évben kiadta Vigilia 350 oldalon, és 2 600 Forintokért meg is vásárolható.

11 fejezete van könyvnek, s az elsőnek az a címe, hogy *A Názáreti Jézus*. Ennek negyedik alfejezete pedig: *Jézus tanítása*. Erről mondanék először valamit. Ígéretesen indul: Jézus legjelentősebbnek mondott szavaival: metanoia, evangélium, baszileia. Azaz át kell alakítanunk a gondolkodásunkat, magunkévá kell tenni a jóhírt, hogy megcsináljuk Isten Országát. Hat egész oldalt ír Jézus tanításáról. Summája e hat oldálnak: A politika közömbös marad Jézus számára. Erkölcsi törvényei szigorúbbak, mint a mózesi törvé, a vallási törvényekben pedig lazább annál: egyfelől tiltja a házasság felbontását, kiterjeszti a szeretetparancsot az ellenségre is, másfelől félreteszi a szombat megtartásának előírásait, ha ezek ütköznek a felebaráti szeretet gyakorlásával. Isten jósága az emberek iránt — ez a mi cselekvéseinknek a mércéje. Végül abban konkludál, immár főleg Pál levelei alapján, hogy Jézus bátorít minket a szeretetből fakadó szabadságra.

Ha magamnak kellene hat oldalon összefoglalnom Jézus tanítását, nem egészen így tenném. Utalnék Jézus leggyakoribb szavaira. Az adni ígére és a tanítvány főnévre, s elmondanám, hogy Jézus sohasem mondta Úrnak az Istent, és azt sem állította róla, hogy uralkodik. De hát Beinert nem Bulányi, és mindenki azt emeli ki Jézusból, amit ő fontosnak lát. Nem ez a gondom a könyvvel, hanem az, hogy a kereszténységről beszél, és nem Jézusról. Hát nincs joga a szerzőnek megválasztani a maga témáját? Hát mért ne volna joga? Akkor meg mi a bajom? Hát csak az, hogy a könyv többi 344 lapján nem esik szó arról, hogy megvalósítottuk-e azt, amit Jézus tanított. Már pedig, ha egyszer Jézusnak köze volna a kereszténységhez, ha Beinert könyvének első fejezete a Názáreti Jézusról szól, akkor az utána következő tíz fejezet nem teheti nagyvonalúan zárójelbe azt, amit hiányolok.

A szerző csak elmondja, hogy amikor könyvét írja, akkor már hat milliárd ember él a földön, s ennek egyharmada keresztény, s ezáltal az emberiség legismertebb vallásává lettünk. S ez az, ami engem, mint Jézus kései tanítványát, nem érdekel. Miért? Mert, ha én hiszek abban, hogy Jézus az Isten abszolút tolmácsa, akkor e hitemnek következtében engem elsődlegesen az érdekel, hogy mennyire valósult meg, amiről ez az abszolút tolmács tolmácsolt. S nem érdekel az, hogy a zsinatok abszolút tolmácsnak vallották őt, hogy a rá hivatkozóknak, a keresztényeknek lett a legnagyobb a történelmi hatása. Csak az érdekel, hogy a Mammon uralma alatt levő emberiség kiszabadult-e a keresztények hatására ezen uralom alól, hogy véget ért-e ennek a tömeggyilkos Mammonnak a hatalma. S ha azt látom, hogy soha nem volt még ekkora a hatalma, hogy soha nem gyilkolt olyan hatékonyággal az emberiség, mint annak a keresztény változata... Ha mi, magyarok augusztus 20-án unokatestvérét négy felé vágató jobb kezét hurcolunk a bazilika körül a Názáreti Jézus nevében, akkor üvölnem kell a történelemhamisítás miatt. Üvölnem azért, hogy Jézus nevével összekapcsolnak valamit, aminek semmi köze Jézushoz, aki azt tanította, amit tanított. Mert amiről Beinert beszél, az csak a kereszténység. A kereszténység pedig csak felhasználja és meggyalázza Jézus alakját és tanítását.

S most térjünk vissza oda, hogy az én Istenem mindenkit megért. Igaz ez a tétel? Mindenkit megért, kivéve, kivéve... azt, aki hazudik. Jézus ellen lehet beszélni, de Isten Lelke ellen nem. Ki beszél az Isten Lelke ellen? Hát az, aki hazudik. A tanítványokat nem

követő ördögüzők nem hazudtak. Tették a jót, és nem csatlakoztak Jézus csapatához. Jézus azt mondta, hogy ezek nincsenek ellene, ezek érte vannak. Jézus megérti nem-csatlakozásukat, és az ő Atyja is megérti őket.

S hogyan állok Beinerhez? Beinert nem tudatlan. Biztos, hogy nálam sok tekintetben többet tud a teológiából. Nem volt húsz éven keresztül rab meg szállító munkás, és lehet, hogy sokkal tehetségesebb is nálam. De úgy gondolom, hogy kettő lehet a tudatában. Az egyik: amiről Jézus beszélt, azt még nem valósítottuk meg. A másik: amiről Jézus beszélt, az megvalósíthatatlan, az utópia. Könyvével pedig azt a látszatot kelti, hogy Jézus meg a kereszténység egy fán termett. S ez az, ami hazugság. Számomra elgondolhatatlan, hogy mindezt nem tudja. Ha mégis, akkor *Uram bocsáss meg neki, mert nem tudja, hogy mit tesz.* Amen.

Piarista köz, 2006. szeptember 7.

Statisztikai adatok nélkül

Nem találtam könyvtárunkban a korábban évenként megjelent — s talán ma is megjelenő — Statisztikai zsebkönyvet. Ezért írok adatok nélkül. Úgy tudom, hogy tíz millióan élünk mostani és Trianonban készítették hazánkban. Volt úgy is, hogy szaporodásunkat valamikor évi 2 % élve születés is biztosította. Ma, úgy tudom, hogy már elég rég óta 1 % sem az. Százezer gyerek volna esetünkben ez az 1 %, de hát évenként ennyi sem születik.

Úgy tudom, hogy hazánkban az átlag életkor nagyjából 70 év. Ha évenként százezer gyerek sem születik, akkor kb. harminc év múlva 6-7 millió ember él hazánkban, ha csak ki nem takarítják ki a magyarok magukat az utódállamokból, s mind ide jönnek. Voltak ezek a magyarok Trianon idejében három és fél millióan, ma is megvan belőlük még — alighanem bőven számítva — két és fél millió. Ami még, ha mind ide jönnek is, mindig hibáznék majd a tíz millióból, kipótolhatják a kínaiak vagy mások.

Úgy tudom, hogy vagy tíz esztendővel ezelőtt megszámlolták az első általánosba beíratott roma gyerekek számát: három beiskolázott közül már egy roma származású volt. Azóta javulhatott arányuk. Lehet, hogy harminc év múlva a hat-hét milliányi lakosságnak már közel fele roma lesz.

Mi István királyunk óta, meg sokkal korábban is, mindig befogadó nemzet voltunk. Magamat is befogadtak, mert kabar származású volnék. Nincs is baj e nemes befogadási szokásunkkal, amíg többségben vagyunk. De már nagyon régen csak kisebbség vagyunk saját és karddal szerzett otthonunkban. Hogyan lettünk azzá? Honfoglalásunkkor még nem voltunk kisebbség. Mondják, félmilliónyian voltunk, s az itt talált szlávok száma csak százezer. Mire jöttek a tatárok, már voltunk két és fél millióan, s mikor egy esztendő után elmentek, akkorra is maradtunk egy millióan. Magyar volt ez a megmaradt millió? Az urak bizonyára, mert királyukkal együtt, vagy másképpen ők is elmenekültek. Jó lovaik voltak. S a nép? Ki tudja azt? A földbirtok nem beszélt, a marhák nem beszéltek, s a harmadik vagyontárgy, a jobbágy nyelvére sem figyeltek oda az urak. Akik a jobbágyok közül a hegyekben laktak, elbújhattak nyájaikkal. Sebaj, befogadtuk a kunokat, jászokat, s van Jászság, Kiskunság, Nagyikunság a Nagy Magyar Alföld kellős közepén. Trianon után is megmaradtak nekünk. Elmagyarosodtak. Mert valahogyan még többségben maradtunk. Még az Alföldön is. Mocsaras volt, a mocsarakban is el lehetett bújni a tatárok elől.

Mondják, hogy Mohácskor négy millió volt népességünk száma, s abból legalább három millió magyar volt. Két század múltán, a 18. század elején is négy milliónyian voltunk. E két század alatt lettek (a töröktől nem bántva) a hozzánk hasonló nagyságú, nyugati népek jó tízmillióssá. Mi megmaradtunk csak négy milliósnak. De hogyan? Hát úgy, hogy nem volt már a négy millióból kettő sem magyar.

Hogyan történt ez? Azért nem jutottunk a hunok, avarok, besenyők sorsára, mert Géza fejedelmünk leállította kalandozást — a jövedelemkiegészítő törzsi rabló hadjáratokat —, s

beilleszkedtünk a nyugati rendbe. Mi volt az? Hát a külpolitika: csak a törzseket hatalma alá kényszerítő király verekedhetett. Verekedtünk is a királyi hatalomért. Nem sok árpádházi király halt meg ágyban, párnák között. Mohács után mindez megváltozott: két király lett. János király kérésére jött be Szolimán is, s foglalta el Buda várát a másik királyunk elől. Az ország töröktől meg nem szállott felső karéján vonult János király utódja, Bethlen Gábor fejedelem, védeni az evangéliumi hitet a nyugati országrészbe, s e vonulásokat megboszúlni ugyanott vonultak a nyugati király generálisai Kelet felé. Tótok, ruténok, oláhok, szerbek, horvátok, szlovének, szászok kimaradtak e dicső vonulásokból. A magyar — az nem. Aki közülünk tehetett, a jobbágyok közül is, hajdúvá lett. Azaz lóra szállott, s folytatták saját országunkon belül a kalandozást.

Mondják, hogy a 16. század végére ezer magyarból egy volt, aki nem volt kálvinista. A kálvinista Szabó Dezső mondta: *a kereszténység a magyarságnak csak az epidermiszére nyomta rá bélyegét, s a visszapogányodás első lehetőségét megtaláltuk a kálvinizmusban.* Nem voltak vallásosak a kálvinisták? Dehogyan is nem! Voltak annyira, mint a katolikus elődeik a középkorban. Őseink fene nagy középkori jámborsága (Szentkorona-tan, Mária-tisztelet) alighanem csak 18. századi ellenreformációs mese. A kálvinistává lett magyarság a lóhoz s a kalandozáshoz talált vissza. Nem volt kevésbé pogány, mint a középkori katolikus magyar. S az az alig két millió, török-kor után megmaradt magyar — nagyobb részében kálvinista volt. Lehet, hogy nem ez a hazán belüli kalandozás, a végvári harcok — Nándorfehérvártól a Balaton vonaláig, s attól nyugatabbra is húzódva — az oka annak, hogy alig maradtunk meg, amikor a szerbek s az oláhok meg megmaradtak a határon túl is, és országunkat is elöntötték, pedig századokkal több ideig voltak török iga alatt, mint mi. Csak mi, magyarok védőbástyáztunk, kalandoztunk három századon keresztül. Nem tudom, de tény, hogy mi pusztultunk, s lettünk nagy létszámú nemzetből kicsi, térségünkben — egyedül.

A török kiűzése után pedig be kellett telepíteni az országot. Szerbiát és Romániát pedig nem. Megbízható népekkel, nem magyarokkal. Szerzte a nagyvilágban 15 millió magyar volna, ha igaz. Ebből három millió a kálvinista. Ha elmondatom egy kálvinistával nyolc dédszüljőnek családnevét, általában nyolc magyar családnevet hallok. Ha elmondatom ugyanezt egy katolikus magyarokkal, általában nem hallok magyar nevet. Ha hallok, az a név vagy magyarított, vagy pedig református beütésre vall. Vannak kivételek ez alól. Elsősorban a katolikus székelyek között.

Mindegy. Isten csudája, hogy vagyunk. A török-kor után betelepített katolikus jövevények java részéből lelkes magyarok lettek, s mára közel 12 millió. Hogyan volt ez lehetséges? Hát az asszimiláció révén. Mi lettünk országunk legnagyobb kisebbsége. Ha a kiegyezés után milliós város épül a Duna-parton, a pallér nem tudja tót, rutén, oláh, szerb, horvát, szlovén, szász vagy sváb nyelven elkiáltani magát, hogy az anyátok istenét, hozzátok már azt a maltert, hanem csak magyarul. Magyarul, mert ha dolgozik ott száz kőműves, kubikos, napszámos, abból mégis vagy negyven magyar, s valamelyest érti a pallér szavát a többi is. Mire Trianon lett, már meghaladtuk az 50 %-ot, s többséggé is lettünk. Az asszimiláció folytán.

E mára 12 millióból nem tudunk olyan névsort kiállítani, mint a 3 millió kálvinistából: Bessenyei, Csokonai, Kölcsey, Arany, Ady, Móricz, Sinka István, Szabó Lőrinc. Csak másolyent. De ez az 1920-ra az asszimilációval tíz millióra felszaporodott s akármilyen vallású magyar sem tudta megakadályozni, hogy Trianonban elvegyék tőlünk országunk háromnegyed részét. Nagyon nagy igazságtalansággal, s az utódállamok nagyon nagy szerencséjével. Ha nincs Trianon, ha megmarad a korábbi asszimilációs trend, akkor bizony nem lehetetlen, hogy a Kárpát-medence népeinek háromnegyede magyarnak vallja ma magát, s megvalósul Rákosi Jenő száz évvel korábbi álma: a húsz millió magyar.

De mindez csak álmodozás. A valóság az, hogy az 1910. évi népszámlálási adatok szerint a Csehszlovákiának ítélt országrészünkben magyarnak vallotta magát 1,1 millió, tótnak 1,7 millió, s mára szegény tótok panaszkodnak, hogy még mindig van félmillió magyarjuk. Ők

meg azóta meghaladták a négy milliót. Ezért nem panaszkodnak. Ugyanezen statisztika szerint a Romániának jutó országrészben volt 2,9 millió oláh és 1,6 millió magyar. Az oláhok is túlvannak már a valaha Magyarországé volt területen a hat milliós létszámon, de még mindig ott él közel másfél millió magyar. Csak 17 ezer települ át belőlük hozzánk évenként. Lassan fogynak. Szegény oláhok nem olyan ügyesek, mint a tótok meg a szerbek. S mindez az asszimiláció erejében történik, s nagyon kevésbé azért, mert Nyitrán megpofoznak egy magyar egyetemi hallgatónőt, ha mobilján barátnőjével magyarul társalog.

Mindezeket csak azért mondom, mert így látnám én a valóságot. Azt, hogy a Bokor harmadik nemzedéke megérheti, hogy roma nyelven kell elmondaniuk az evangéliumot, ha halló fülekre akarnak számítani. S ha ők nem is, de negyedik nemzedékünk, és a századunk második felében, már bizonyára ezzel a helyzettel találkozunk.

Még nagyobb kérdés, hogy harmadik nemzedékünk tud-e negyedik nemzedéket csinálni. Kell-e hogy csináljon? Vagy ezt a feladatot nyugodtan rábízhatja ki-ki a maga egyházára? Úgy mérem fel most, 88. évem második felében, hogy nem bízhatja reá. Azért nem, mert egyházunk a maga ám veszekedős trón- és oltárszövetségében nem látszik más sínen haladni, mint a trón. Egységesen menetel társadalmunk a semmi, pontosabban az önfelszámolás felé.

Nincs ereje papnak menni, nincs ereje gyermeket szülni, s alighanem egyre kevesebbnek lesz ereje a rezsijét kifizetni is. Ide s tova ötven éve lesz, hogy rendőrt látva büszke öntudattal állapította meg egy Tempo-beli szakképzett kollégám: Ez is a kasza, kapá elől menekült el. Budaváriban is már csak öregek totyognak kis kertjükbe, vagy azok sem. Nyugdíjukra hagyatkoznak. Egy barátomnak kidőlt a kerítése. Nem kap rá embert, aki megcsinálja. Nyugdíjból, rokkantnyugdíjból, segélyekből, pályázatokból akarunk élni. Kinek van kedve kaszát, kapát megfogni? Egyet tudunk még, én is: a számítógép elé ülni.

Gondolkodtam, hogy mit csinál az országnak az a fele, amelyik befejezte már az iskolát és még nem nyugdíjas. Nem tudom, hogy hány százaléka ez a tíz milliós, de mondják, hogy a kisebbik fele. Ennek egy tizede termel, azaz legyárt és működtet egy mezőgazdasági vagy ipari gépet. A következő tized szállítja és raktározza ezt a termelést. Három — nem a harmadik —, tehát három tized áll vagy ül a boltokban, és árulja ezt a termelést. A hatodik tized szállítja a dolgozókat. A hetedik leadminisztrálja a termelők és nem termelők életét az állam és az önkormányzatok apparátusaiban. A nyolcadik tanítja a tanulót, s gyógyítja beteget. A kilencedik könyveli és tárolja-váltja a pénzt. A tizedik munka-nélküli vagy hajléktalan. Nem dolgozunk, csak elfáradunk. A testgyakorlásból szakma, sport és verseny lett. Az a Jani, aki jól ért az internethez, s tudja, hogy miként lehet valamit megpályázni. S ezzel visszajutottunk a számítógéphez.

Anyukák, akik otthon volnának, nincsenek. A nők karriert akarnak csinálni, mert egy fizetésből nem tudnak a családok megélni. Zsike és Ancsa hogyan csinálják, megkérdezendők. S népünk már házasodni sem akar. Vagy csak akkor, amikor már minden megvan: nagy lakás, sokmillió kocsi, luxus-berendezés, külföldi utazás. A nők harminc év után akarnak szülni kezdeni, s az vagy a férfi vagy a nő hibájából már nem sikerül. Ha mégis, és jó esetben, összejön a két gyerek, elválnak. Így aztán jönnie kellene egy merőben régi-új népnek, mely azt mondja, hogy ha az Isten nyulat ad, füvet is ad hozzá. De a nyúlnak nem kell belépnie az Európa Közöségbe. Ezért van füve.

A Bokornak addig lehet küldetése, amíg ebből az életstílusból ki tud lépni. Bent maradva a trendbe tudja teljesíteni Isten Országának Jézustól még megfogalmazni sem tudott alapkövetelményét, az élet biológiai továbbadását, nem tudom. Mi, a Gyökér-közösség már a nagyszülők közössége vagyunk. Ha így látjuk a dolgokat, ha nem, már inkább csak nézői vagyunk a jelenségeknek, s annak, amit gyermekeink s unokáink csinálnak. Igazat adhattok nekem, meg másként is láthatjátok azt, ami van. De egy az mindenképpen bizonyos, hogy az élet pelenka-mosással, s ma már pelenka-vétellel kezdődik. Hogy a biosz-ból lesz-e dzóé, alapvetően a pelenkán fordul.

Lehet-e jézusi dzóé ott, ahol EU-követelmények dirigálnak — ez látásom szerint nem kérdés. Széllal szemben sok mindent nem lehet csinálni. Isten Országát sem. Hogy mit lehet, azt az egyházak nem fogják megmondani, mert élniük kell az EU-ban. A Bokor is akkor fogja mondani, ha ki tud vonulni belőle. Ha úgy gondolnátok, hogy ez a kivonulás nem lehetséges, akkor az én tudományomnak vége van. Nem baj. *Jónás, te csak prédikálj, én majd cselekszem* — mondta közel hetven éve Babits. Tud-e az Isten cselekedni? Tud, ha van, aki még imádkozik hozzá. Imádkozzunk!

Isten, aki belehelyezettél minket e világba, hogy akaratodat teljesítsük, segíts minket jól imádkozni, hogy tetszésedre tudjunk élni. Hogy nemet tudjunk mondani arra, amire Fiad nemet mondott. Hogy a mindenkori jelenben ki tudjuk betűzni, mit kívánsz tőlünk. Amit Fiadtól kértek tanítványai, kérjük Tőled is: taníts minket jól imádkozni. Amen.

Piarista köz, 2006. szeptember 9.

Rövid nyári beszámoló

Három hónapja, hogy találkoztunk. Az első másfélben reménykedtem, hogy majd csak vége lesz, s a második felében meg megbarátkoztam a gondolattal, hogy az mégis csak még odébb van. Micsoda? Engedtesse meg, hogy ezt ne áruljam el. Reménykedésembe belesegített a tudományos megállapítás, hogy a 37 Celsius-fok már éghajlatváltozásra utaló tünet. Ezt követő *barátkozásomat* meg támogatta, hogy az a bizonyos higanyszál beérte az alsóbb régiókkal is.

A három hónap sikeres eltöltésében igen nagy szerepe van azoknak az embertársaimnak, akik belesegítettek az eltelt idő kitöltésébe. Megérdemelnék, hogy egy seregszemlében ismertessem őket, mint tették azt eposzaikban Homérosz, Vergilius, Zrínyi és Vörösmarty, de nem teszem, mert nem tudnám őket úgy bemutatni, ahogyan a fentiek. S ha tudnám is, akkor sem tenném, mert akiknek meg kellene azt hallgatniuk, Nektek, félő, hogy elaludnátok szemlémen. A műfajok felett is eljár az idő.

Inkább azt mondom el, hogy a nyáron merre jártam. Pécelen, Budaváriban, Zánkán a Balatonban kétszer is, a kapolcsi Művészetek Völgyében, Káptalanfürdőn, Alsóörsön, Nagykanizsán, Magyaróváron. S túl Pannónián Debercsényben, Herencsényben palóc-napon — *Vigyázó keresztjük* tövében, ahol paxoltam a megyéspüspökkel is. Jártam még Gödön a termálfürdőben s a piarista szakiskolában. Voltam Kecskeméten rendi tanácskozáson, és Pécsen a Bokor Nagytáborában is. Mind két utóbbi helyen eltöltöttem útidővel együtt gyenge két napot. Ez utóbbi helyen óriási sikerem volt. Valaki szóvá tette, hogy a lépcsőn, le és fölfelé, tudok úgy közlekedni, hogy rendre a következő fokra teszem lábam. Mi ezen a különös? Csak az, hogy a Tábor egyetlen olyan férfi látogatta meg, aki már elhagyta nem a 80-at, csak a 70-et, de ő minden lépcsőfokra rátette előbb a jobb, aztán a bal lábát is. Hurrá, ezt túlteljesíteni a 90. év közvetlen közelében, ez aztán a teljesítmény.

A seregszemlét helyettesítő *helyszemlét* még befejezem azzal, hogy voltam a Zagyva parti metropolisban, Szolnokon is, ahol meglátogattam egy ifjú hölgyet, aki meg bottal jött ki elé a buszmegállóhoz. Egyetlen élő testvéremet találtam ott, Livit, aki betöltötte már 81. évét. Hozzá is bot nélkül mentem. Miért? Mert nem fogadtam meg házi orvosom tanácsát. Mit tanácsolt? Panaszkodtam neki, hogy imbolygok. Arra akart rábírt, hogy segítek magamon egy bottal. Mondtam neki, hogy ez olyan öreguras, nem teszem.

Még beszámolok valamikről. Kecskeméten meghallgattam Tomka Miklós előadását arról, hogy mit vár tőlünk a magyar társadalom. Miklós, egykori péceli Bokor-tag, rehabilitációm után kivont karddal védte a hont, azaz egyházunkat ellenem. Ezt meg is vallotta Kecskeméten a maga szerény módján. Most megdicsérte rendünket: *A magyar katolicizmustól hálás köszönet illeti a közelmúlt egy nagy megbékélésének minden résztvevőjét.* E dodonai mondat értelme úgy, ahogy kitisztázódott a hozzászólások során: én beköltöztem a Piarista-közbe, rendtársaim pedig befogadtak. Az eseményt a lengyel-német összebarátkozás jelentőségével

vetette Miklós egybe. *Zíhst-das-náci*? Pécssett pedig nem mondták testvéreim, hogy mély depresszió hatotta át hosszú előadásom, legfeljebb gondolták. Király Náci pedig — maga csendes módján — megköszönte péntek esti imádkozásunkon rögtönzött *Áldásomat* a szerelmesekre — szerelmes ifjakra és szerelmes szülőkre, nagyszülőkre. Elmondanám az áldást most is, de nem tudom, mert hát csak úgy rögtönöztem.

Nem merek már rögtönözni, most sem teszem. S a nem-rögtönzéssel is alább hagyok. Hivatalosan is bejelentem a Képviselőt itt ülő tagjainak... Mit? Azt, hogy van valaki, aki évek óta hűségesen segített nekem a *Koinónia* számainak összehozásában. S ez Faragó Feri. Hűsége jutalmául meghívtam őt augusztus végén a Piarista közbe, s közöltem vele: 12 évi fő- és alszerkesztői munkámat befejeztem. Egy embernek tudom átadni, s ez ő. Azt válaszolta, hogy kár lenne elvetélnie szegénynek fennállása 13. évében, s ő megtiszteltetésnek veszi, hogy rá gondoltam. Mindig akadnak balekok. Adjunk érte hálát az emberi történelem legfőbb balekjének...! Békesség okából nem mondom meg, kire gondolok, nehogy vénségemre új eljárás induljon ellenem. Nem fenyeget? Beszéljen csak az öreg, amit akar?

Egészen viszont nem hagyom abba rögtönzést. Itt van polcomon kinyomtatva, elvihető, a *Napló* 84. és 85. száma. S ez a most halható *Nyári beszámoló* zárja már a *Napló* 86. füzetét. A *Napló*t csak 2000. szeptemberében kezdtem, még csak hat éve, s egy szerkesztés eltarthat, mint a *Koinónia* estében, 12 évig is. Neki rugaszkodom tehát a második hat évnek is. *Most hát végtére, Ámen a vége. Ámen a vége...*

87. ŐSZELEJI NAPLÓ

2006. szeptembervég

Piarista köz, 2006. szeptember 10.

Levelet kaptam Bécitől, választ a *Kísérletre* (Napló 85. 17-24. oldal): Nagyon jó előadásnak tartom, örülök, hogy megszületett. Azért jó, mert egyrészt szokatlanul közérthető, akár kívülállóknak is jól odaadható. Másrészt egészen alapvetős fogalmakat és kérdéseket (vallás vagy sem, az egyház szerepe, a trón és oltár, a Bokor) tartalmaz, egy imponálóan egységes ívbe, koncepcióba rendezve. Jó volt olvasni, és egyetértek a látásmóddal, a koncepcióval és a konkrétumok nagy részével is. Ezek után néhány konkrétumhoz azonban az eltérő véleményemet írom. (A dőlt betűsek idézetek a *Kísérletből*)

1.

Ember vagyok, értelmem van. Nem tudom nem használni. Akarom is használni. A lét végső okát keresem. Istennek mondjuk ezt ez okot. Ő nem lehet kevesebb nálam. Léteznie kell, s értelemmel kell bírnia. — Ez így nagyon axiomatikus. Ha megvitatni próbáljuk, folyton abba a túl egyszerű érvbe ragadunk bele, hogy valakinek kell lennie, aki a világot teremtette. Az ember számára azonban a filozófiai kérdések esetleges (!) eldönthetőségénél sokkal-sokkal fontosabb, hogy érzékelné tudja-e a sorsában a Gondviselést. Márpedig ez az érzékelés plusz-mínusz messzemenően szubjektív, ezért Isten létének kérdését szerintem tanácsosabb nem axiómaként használni. (Kérdés persze, hogy a személyes Istenbe kapaszkodás nélkül lélektanilag lehetséges-e igazi áldozatkészség és hogyan. De ez nem költői, hanem valóban nyitott kérdés.)

Válaszom: Csak axiomatikusan tudok rendet csinálni. Hasamra ütéssel. Azzal a valós eredménnyel, hogy Béci és nem-Béci más eredményre jut. Magam ne tudom sem Istent, sem gondviselését érzékelné. Meg tudom rajzolni a pályám, s nincs (alig van) a hasamra-ütésben — Istent, gondviselést érzékelés. Másoknak van. Megköszönhetik.

2.

Ha mindez így van, hogyan lehetséges az a szenvedés-tenger, amely létünket megterheli? Úgy, hogy Isten nem tudott és nem tud ennél jobb világot teremteni. — A mindenhatóság fogalmának önellentmondásaiból a XXI. századra sem tudunk kijönni? Ha nem kötelez az Isten iránti belém nevelt tisztelet, akkor világosan tudok fogalmazni: Istenről szegénységi bizonyítvány az Általa teremtett(?) világ. Megerősítem: jobb nem ezt a gondolatot használni kiindulópontként.

Válaszom: Nem mindenható, csak mindent-adó. Annyit tud tenni, amennyi telik Tőle, s amennyit tapasztalunk a világban.

3.

...csak azért teremtett, hogy lehetőséget adhasson az embernek arra, hogy jók legyünk, szeressünk és adjunk. S ezt nem tudta másképpen megtenni, mint ahogyan tette. Személyesünk lehetőségén keresztül. S a szabadság lehetősége által: hogy tudjunk nem szeretni is, s magunkat és másokat ezáltal boldogtalanná tenni. — Úgy gondolom, hogy sokkal tágabb fogalomrendszerrel van szó. Tudom, nehéz kezelni a paradoxonokat, pedig mintha az élet éppen ezekre alapulna. Istenből kiiktattuk az igazságosságot, hogy tisztán szeretetnek tekinthessük. Az evolúciót is szeretnénk minél inkább kooperációnak látni, a harc szükségessége nélkül, stb. De az élet működése nem egypólusú. Helyre kellene állítani szemléletünkben az élet valós dinamikáját, amely paradoxon(ok) erejében áll fenn. Pl. Isten — ha van — igazságos és megbocsátó.

Válaszom: A paradoxonok ellentmondásoknak látszanak. Vallomásom arra törekedett, hogy lehetőleg azt valljam, ami számomra nem látszik ellentmondásnak.

4.

A Golgota a kísérlet felette problematikus sikerének a mutatója! Vagy egyszerűen a kísérlet csődjének is mondható. — Igen, ez a két mondat kiváló szemléltetés arra, hogy hogyan lehet egybelátni egy paradoxont.

Válaszom: Ha a Golgotát sikertelennek, ha csődnak állítom — ez részemről nem látszólagos ellentmondás. Tény-kemény megállapítás.

5.

Pelenkázás nélkül nincs Isten országa. Jézus korában ezt még nem kellett mondani. Természetes volt, hogy a gyermek Isten áldása. Ma mondani kell: ha továbbadjuk az életet, akkor az lehet jézusi élet is. Ha elfogyó jellegű az élet, akkor az aligha lesz táptalaja a jézusi bőségnek. Amikor gyerekkorunkban keveselltük a tízfilléres fagyit, anyánk megkérdezte tőlünk: melyik testvéredet adnád oda, hogy dupla fagyit kaphass? — Úgy gondolom, hogy ami 1920-ban magyarságtudatból, család-identitásból nagyon helyénvaló lehetett, az 2006-ban, amikor több, mint 6 milliárd ember él a Földön, anakronisztikus és súlyos tévedés. Már évtizedek óta sokkal inkább egy másik elvet kellene hangsúlyozni: "minőségi tudatú embert"! Sokkal jobbnak tartanám, ha akár töredék létszámú lenne a magyarság, de minőségi. Sok-sok ismérvet sorolhatnék ehhez, de azokban úgys egyetérténénk, nem lopom a helyet vele. Minőségi emberré nevelni: ennek nem az a legfontosabb feltétele, hogy saját gyerek legyen, hanem az, hogy aki nevel, annak legyen energiája és képessége a minőségi nevelésre.

Válaszom: Az is tény-kemény, hogy testvérek körében nevelődve könnyebb jó kisfiúvá válni, mint egykeként.

6.

Eszményeink ismételtetéséből nem élünk meg. Intézményesen kell biztosítanunk, hogy más legyen az életünk, mint a minket körülvevő társadalomé. ... Kell valaki, aki csinál valamit. Nem rejtve és nem titokban. S amit csinál, arra valakik rácsodálkoznak. Kalazanti Szent József-szerűt, aki iskolába nem járatott proletárgyermekeket fogott írásra, olvasásra, számolásra és hittanra a saját jövedelméből. Valakik rácsodálkoztak arra, amit tett, és csatlakoztak munkájához. A csatlakozókból alkotta meg a maga élet és vagyonközösségét, a piarista rendet. — A tények azt mutatják, hogy nagyobb a félelem a kommunától, mint amekkora az eszménykövető vagy egyéb okú vonzódás. Több oka is van ennek. A motivációhoz nem elég azt tükrözni, hogy "nem vagytok elég áldozatkészek Jézust követni". A többség nem vág bele lángolásból, hanem csak akkor, ha reális okokból vonzódik ehhez. Nem lehetetlen, hogy elfogadja pl. az életszínvonal-csökkenést, de valós kompenzációért: praktikusabb lesz az élete, közel élhet általa kedvelt emberekhez, természethez, stb. Mindez szép beszéd addig, amíg valós alapú félelmeket meg nem válaszolunk. Kettő ilyen biztosan van. Az egyik az egyéniségek egymást csorbítása, a mindennapi konfliktusok. A másik a megélhetés, az anyagi biztonság. Voltak, akik lánglelkűségből belevágtak, és a kísérlet nem példává vált, hanem összeroskadt. Nem elég eszményt vázolni. Számot kell vetni a mindennapi buktatókkal és főleg: akkorát lépni, amekkora eszményteltjesítésben még több a gyakorlati pozitívum, mint amennyi az — akár elfojtott — nyögés.

Válaszom: Jézus, Ferenc, Kalazancius nem csupán rajzolta az eszményt, hanem mutatta. Ha sikeresnek mondhatjuk a Bokor első félszázadát, azért mondhatjuk, mert valakik meg is mutatták azt, amit szövegeltek. Csatlakoztak is hozzájuk az elbolondíthatók.

7.

Ha nekimegyünk az egyház hitletéteményének, ki vagyunk téve annak, hogy kiközösítenek minket. Annak is, hogy megvédjük a magunk hitét. Annak is, hogy új vallást kényszerülünk alapítani. Legyen nekünk elég a kisközösség, amelyben őrizhetjük azt, amit Jézustól tanultunk. A kísérletet folytassuk, s ezt a kísértést kerüljük el. Miért fontos az egyház? Mihez fontos az egyház? Biztonságot ad a bárányoknak? Támogatást ad a tekintélyével? Összetart a liturgiájával? Először is észre kellene venni, hogy az egyház — nem csak a katolikus, hanem tulajdonképpen bármely felekezet — huszadrangú kérdés. A mai problémák, a mai válság, a

mai eszmény-káosz jó és silány impulzusok tömkelegében az egyház nem egyszerűen anakronisztikus, hanem lényegtelen és súlytalan. Oka van ennek: évszázadokon át nem csak elmulasztott pozitív lenni, hanem kifejezetten negatív volt. A történelem süllyesztője szélén van, és még most is áll, öntelten és mereven, ahelyett hogy mozdulna valami életszerű jóra. Másodszor pedig: a kiskorúságban tartás helye. Azaz durva regresszió lenne visszaballagni az egyházba. Ára van annak, hogy biztonságot ad, támogat és összetart. Miután a leírt történelmi lépcsőkben világosan megrajzoltad, hogy a vallások és az egyházak masszívan és mindig is Jézustól elfelé mentek, nagy következtetlenség egyházzal beszélni a tanulmány végén. Legfeljebb egy okod lehet rá: az, hogy úgy látod, egyház nélkül még nagyobb baj történik, ti. a széthullás. (Bár szerintem az ellaposodásnál nagyobb baj nemigen létezik.) Jó, igazad van, a pólus-pár másik fele is elég nagy bajt rejt. Támasz nélkül, sehová nem tartozva, elkallódnak az emberek, széthull a közösség. A hajdani nagyszerű felfedezés: "Nem hordjuk más zsebében a lelkiismeretünket!" — a szorosan hozzátartozó másik elv, az intenzív érintkezés kötelezettsége nélkül oda vezetett, hogy széjjelmarják az összetartozást a nagymellényű egyéniségek. De az egyház nem gyógyszer erre, hanem csupán vissza-infantilizálás lenne. A gyógyszer: helyre kell állítani az intenzív érintkezés kötelezettségét azok között, akik Jézus követőinek szeretnék vallani magukat.

Válaszom: *Lantom bágyadt idegjét idáig feszíteni nem merem* (Arany). Még Ady is csak odáig ment: *Nem volna más vallás, Összesen csak ennyi: Imádni az Istent És egymást szeretni*. A vallást nem én találtam ki. Egy idős az emberiséggel. Titeket is csak azért találta meg, mert valláshoz tartoztatok. Úgy, ahogy. A valláshoz nem tartozókból senkiket sem gyűjtöttem. Ateistákat nem találtam. Az ateizmus keresztény kultúrtermék. Előttünk nem voltak. Az emberiségből valami jobbat kihozni akarók a vallásokban találhatók. Jézus is hűséges maradt a Templomhoz és a zsinagógákhoz.

Piarista köz, 2006. szeptember 12.

Egy ifjú hölgy, nálam jó hatvan évvel fiatalabb, meghallgatta prédikációm (86. Napló, 2-5. oldal), melyben megkértem az engem hallgatókat, hogy tegyenek nekem fel kérdéseket. Azért kértem, hogy tudjam, hogy miről prédikáljak. A prédikáció utáni reggelen kinyitom számítógépet. S ott virít a hölgy levele, amelyben található egy csomó kérdőjel. Teljesült már is a kérésem. Legyen a feladó neve — Juli. Íme:

Szia Gyurka bácsi! Még egy kicsit tovább gondolkodtam a prédikációról meg a beszélgetésünkről, és újabb kérdéseim vannak. Mi a helye az imának, a könyörgésnek, ha nincs gondviselés, és az Isten nem nyúl bele az életünkbe? Léteznek-e csodák ma, vagy csak a jézusi időkben beszélhetünk róluk? És vannak-e véletlenek mint például hova születik az ember, mi a hivatása, mi miért történik vele, kivel találkozik, mit mond neki, esetleg a Lélek beszél belőle? Te hogyan lettél pap? Te döntöttél, hogy pap akarsz lenni? Vagy a Jóisten hívott-terelgetett téged, és ez a te utad, ez volt a célja veled? Ha Istent szolgáljuk és eszközévé válnunk, akkor nem nyúlhat bele a Mindenható rajtunk keresztül más életébe? Egy Bokorban nincs benne az isteni segítség?

Én úgy hiszem, hogy Isten mindenkit hívogat magához szüntelenül. Éjjel-nappal, csodákon s más embereken vagy eseményeken keresztül. Ha nem hívna, nem lenne lehetőségünk az Ő nyájába, a kiválasztott nyájba tartozni. Szerintem itt találkozunk a szabad akarat és a gondviselés. Miénk az akarat, tehát a döntés joga, hogy elhatározzuk, melyik úton indulunk el. De Isten szelíden (hol kevésbe szelíden) hívogat magához, amit akár nevezhetünk "belenyúlásnak" is. És amennyiben az Ő útját választjuk, elindulunk szolgálni, hirdetni Őt, méginkább bele tud nyúlni az életünkbe, mert megengedtük neki.

Csak a mai embernek nincs füle, sem szeme. Nézzük, de nem látunk. Van két fülünk, csak a lényegre nem halljuk. Kevés az akarat, imádkozni is kell érte, hogy javuljon. Sőt kegyelem,

Isten gondviselése már az is, ha észreveszi az ember a hiányát... Kíváncsian várom válaszd.
Juli

Julikám! Köszönöm leveled. A legegyszerűbb az lenne, ha beiratkoznál egy teológiai fakultásra, elvégeznél 12 szemesztert, ledoktorálnál. De ezt a legegyszerűbb utat azért még sem lenne érdemes választanod, mert utána is feltehetnéd ugyanezeket a kérdéseket. Magam több mint nyolcvan esztendeje spekulálok már róluk, s ennek ellenére aligha tudok majd Téged megnyugtató válaszokkal szolgálni. De azért megpróbálom.

Leveled harmadik sorában található ez a szó: *Isten*. Nem kérdezed, hogy ő kicsoda, de nekem azzal kell kezdenem válaszomat, hogy én kinek gondolom őt. *Isten a végső ok*. Az én, a Te és még mellékesen a bennünket körülvevő világmindenségnek is a végső oka. Az őseid Ádám-Éváig mennek vissza. A kb. századik nagyapád-nagyanyád ott lehetett honfoglaló őseid között. Ádámék, távoli nagyszüleid is okozóid, de nem közvetlenek, csak közvetettek. Közvetlen okozóid: apád és anyád. Van tehát ősök, az Isten, meg vannak közvetlen és közvetett okok. Mennyi ezeknek az okoknak a szerepük az életedben? Nem tudom. Csak azt, hogy Juli személyiség, aki meghallgatja, amit apja és anyja és mondjuk, Gyurka bácsi mond, de a meghallgatás után azt gondolja, amit gondol, s azt teszi, amit helyesnek lát. (Ha azt tenné, amit nem lát helyesnek, akkor vétkeznék.)

Most következik Juli első kérdése: *Mi a helye az imának, a könyörgésnek, ha nincs gondviselés, és az Isten nem nyúl bele az életünkbe?* A kiskésit neki! Hát mit prédikáltam, s minek miséztem én, ha ebből Juli azt következteti, hogy nincs értelme imának, könyörgésnek? Ha egyszer más sem igen az életem, mint hogy törekszem teljesíteni Isten akaratát. De azért Julinak jó a füle. Bár ebben a prédikációmban egyszer sem beszéltem Isten belenyúlásról, de Juli azért ezt a belenyúlást bőven hallhatta már tőlem. Ha nem is most, de máskor. Tehát válaszolnom kell a kérdésre: Belenyúl-e Isten az életünkbe, Juliéba, az enyémbé, akárkiébe?

Válaszok: Istennek van egy szerelmes Fia, úgy hívják, hogy Názáreti Jézus. Kaifás, a főpap istenkáromlónak minősítette, átadta Pilátusnak, aki megkorbácsoltatta, keresztre küldte. Jézus pedig a kereszten ezt imádkozta: *Atyám, mért hagytál el engem?* Tény, hogy Isten nem nyúlt bele. Nem pofozta szét a tömeget, amely kiáltotta: *Keresztre vele!* Kaifást sem, Pilátust sem üttette meg a gutával. A kivégzés után jóízűen fogyasztották el mindketten vacsorájukat. Köveztetek ebből az esetből: vagy nincs Isten, vagy van, de nem nyúl bele ebbe a golgotai történésbe. Ezek után Juli aligha mondhatja nekem, hogy jó, ebbe a számára jelentéktelen esetben nem nyúlt bele, de vannak más jelentős események, akkor belenyúl.

S én mit mondok még? Azt, hogy Jézus ezzel a mondattal lehelte ki lelkét: *Atyám, kezdedbe ajánlom lelkemet*. Ez meg számomra annyit jelent, hogy Jézus nem arra a következtetésre jutott, hogy nincs Isten, hanem elfogadta, hogy nem belenyúló Isten az Isten. Nem, mert Isten csak ősoka a világnak, s nem közvetlen oka a történéseknek. Ebből pedig következik-e az, hogy Istennek, az ősöknek semmi szerepe sincs az életünkben? Nem következik. Ősoki szerepe van. Miben nyilvánul az meg? Abban, hogy állandóan halljuk a hangját. Juli úgy, hogy *légy jó kislány*. Magam meg úgy, hogy *légy jó kislány*. Ez következik Isten ősoki szerepéből. A katicabogarat arra teremtette, hogy repüljön. Minket, embereket meg arra, hogy megcsináljuk a magunkban hallható felszólításának erejében a Szentháromság földi mását, az Isten országát, amelyben egymást szerető jókisfiúk, jókislányok élnek. De ha Kaifás, a főpap és Pilátus, a prokurátor nem akarnak jókisfiúk lenni, nem vág oda. Hagyja, hogy keresztre feszítsék a Fiát. Csak ennyit hallunk belülről? Nem, többet is. Azt is, hogy reggel van már, fel kell kelni, meg kell mosakodni, s el kell kezdeni egy munkás napot. Meg más és több ilyesfélét. Számomra ez a Gondviselés, azaz az ősök tevékenykedése az ember életében,

Jöhet Juli második kérdő mondata: *Léteznek-e csodák ma, vagy csak a jézusi időkben beszélhetünk róluk?* Julikám, ahhoz, hogy értelmesen tudjunk beszélgetni egymással, előbb meg kell határoznunk a csoda fogalmát. Csodán azt értem, aminek nem tudom a tudományos magyarázatát. Nem tudom, hogy hogyan támadhatott fel akár a naimi ifjú, akár Jézus. Ezt a

nemtudomot mondhatom másképpen is: az Isten erejéből támadtak fel az előbb megnevezettek. S most tudok válaszolni kérdésedre: Isten mindenkor és mindenkinek adhatja a maga csodatevő erejét. Saját magának nem kell adnia. Isten rendelkezik azzal a képességgel, hogy csináljon olyasmiket, amiket az ember nem tud tudományosan megmagyarázni. Bolygónk és a Világmindenség tele van azzal, amit a tudomány nem tud megmagyarázni. A Nagy Bummig még eljutnak tudósaink, de ezen túl már csak az *Isten ereje* a magyarázat. Bármelyik embernek is adhat csodacsináló képességet. Neked is. Nekem még nem adott. Mi annak a feltétele, hogy adjon valakinek. Azt hiszem, hogy két feltétele is van: Ő meg mi. Az egyik: Isten lássa szükségesnek a maga tervei szempontjából, hogy valaki csodát tudjon csinálni. *A maga tervei szempontjából* — ez számomra ennyit jelent: az Isten Országának megvalósulása érdekében egy kicsit belesegítek a szent kísérlet folytatásába. A másik feltétel az, hogy akinek ezt a képességet adományozza, legyen legalább egy kicsit méltó erre az adományra. Mondhatom ezt egyszerűbben is: szerepe valamelyest Istent és embertársait.

Jöhet Juli harmadik kérdése: *És vannak-e véletlenek mint például hova születik az ember, mi a hivatása, mi miért történik vele (kivel találkozik, mit mond neki, esetleg a Lélek beszél belőle)?* Meg kell határozni, hogy mi az a véletlen. Előveszem az Értelmező Kéziszótárt, s ezt találok benne: *1. előre nem látható, nem várt 2. szándék nélküli, akaratlan.* Ezzel nem jutok sokra, majd a végén határozom meg azt, amire gondolhattál, amikor e szót leírtad. Az ősök és annak következtében születél, hogy apád és anyád meglátták és megszerették egymást. Individuum, azaz egyszeri és senki mással össze nem téveszthető egyed, egyediség, személyiség vagy, mert Isten a maga képre és hasonlatosságára teremtett meg, s úgy teremtett Téged is, hogy ilyen egyetlen példány legyen csak belőled. Hivatásod közös az egész emberiséggel. Arra lettél, hogy Isten Országát csinálj. Egyszerűbben, hogy szeress. Valakit szerelemmel is, hogy folytassad fajod, s más embereknek is adjatok életet. A foglalkozásod következik abból, hogy ilyen individuum, azaz sajátos és egyetlen példányban létező emberi lény vagy, és lehetőleg olyasmit akarsz kitalálni, amit még senki sem csinált, s te ezt a valamit mindenkinél jobban és szebben akarod csinálni. Hogy mi történik veled, az következménye annak, hogy beleteremtődtél az emberi társadalomba, s ott csupa ilyen egyszeri és egyetlen példányban létező egyedekkel találkozol, akik mind akarnak valamit, s e rengeteg emberi szabadság összjátékaként találkozol azokkal, akikkel találkozol. S mondod nekik azt, ami következik abból, hogy állandóan fejlődsz, s hogy fejlődésed melyik pontján vagy akkor, amikor éppen azzal találkozol, akivel. S feltétlenül az Isten Lelke beszél belőled, ha Vele vagy tele. S mondani fogod azt, amit a Lélek csak rajtad keresztül tud mondani, mert Isten gondolatai Juliban csak Juli-szerűen öltöznek szavakban. És most már talán meg tudom határozni azt a véletlent, amire Te gondoltál: ez a véletlen nincs. Mindent meghatároz az ősök és a Juli-ok, meg még más környezeti okok. Csak az ezeket az okokat átlátni nem tudó ember beszédében, és nem a valóságban, található a véletlen, amikor előre nem látható, nem várt, szándéka nélkül, akaratlanul emberekkel, eseményekkel találkozunk.

Következzék az ötödik kérdés: *Te hogyan lettél pap? Te döntöttél, hogy pap akarsz lenni? Vagy a Jóisten hívott-terelgetett téged, és ez a te utad, ez volt a célja veled?* Erről egy egész könyvet írtam. Az a címe, hogy *E fiúból pap lesz...* Könnyen summázhatom. Az ősök s az összes környezeti ok hatására magam döntöttem úgy 70 éve augusztusban, hogy felveszem a piarista reverendát. Tehát válaszom: nem vagy-vagy, hanem is-is.

S a hatodik kérdés: *Ha Istent szolgáljuk és eszközévé válunk, akkor nem nyúlhat bele a Mindenható rajtunk keresztül más életébe?* Isten bele akar nyúlni mindannyiunk életébe. Rajtunk fordul, hogy mennyire engedjük neki. Jézus eléggé erősen engedte, bele is nyúlt Jézuson keresztül még Péterék életébe is, és nagyon reménykedem, hogy pl. rajtam keresztül is belenyúl pl. a te életedbe. De hiába lett Jézus Isten eszközévé, rajta keresztül sem tudott belenyúlni Kaifás és Pilátus életébe. Tehetetlen volt velük szemben.

S a hetedik: *Egy Bokorban nincs benne az isteni segítség?* Ha vannak a Bokorban olyan emberek, akik figyelnek Istenre, a teremtésben kapott hivatásukra és az Isten országát akarják csinálni, akkor az Atya hatékonyan tud működni általuk. S akik el akarták Országát tiporni, azokban meg Isten nem tudott hatékonyan működni.

Julikám, leveled második bekezdését akár én is írhattam volna. Csak egy mondatát idézem, mert az már nem kérdő mondat: *amennyiben az Ő útját választjuk, elindulunk szolgálni, hirdetni Őt, még inkább bele tud nyúlni az életünkbe, mert megengedti neki.* Ezután következzen még egy olyan mondat, amelyben egyeztetjük álláspontunkat: *Isten belenyúl mindenkinek az életébe. Isten mindenkit hív arra, hogy szeressen, hogy Országát építse. De senkit sem kényszerít. Mindenkinek meghagyja a szabadságot, hogy az legyen az ő személyes istene, amit akar. Ha Mammon, hát a Mammon. Ha az uralkodás, akkor az uralkodás. Ha gyilkosság s annak akármelyik módja, pl. a máglya vagy a kereszt, akkor az. Isten csak azoknak az életébe nem nyúl bele, akik nem engedik neki. A Kaifásokéba.*

Van belenyúlás, és nincs belenyúlás – hogy megszüntessük a kétértelműséget.

Piarista köz, 2006. szeptember 14-én.

Béci levele hozzám 06.09.09-én: Beával keményeket vitatkozunk a Bokorról, és közben kitisztulni látszik valami. Ki adja a koncepciót, ki hozza emberi, érzékelhető, közvetlenül átsugárzó dimenzióra az evangéliumot? Azt gondolod, hogy mindenkit megszólít az Isten? Talán többé-kevésbé igen, de nem nélkülözhető a szellemi ösztönzés. Ha nem is vezetés, de ösztönzés, ihletés, inspiráció, impulzálás. Az, hogy létezik az Evangélium, s átváltandó mai sugárzásra. A KV olyan, mint egy polgármesteri hivatal, amely jár, mint egy malom, végrehajtó, szervező apparátus — de hol a polgármester, aki a koncepciót vezényli? Gyurka bácsi, azt hiszem, akaratlanul ugyan, de Te vagy a legnagyobb hunyó abban, hogy a Bokor *show*-hivatal lett. A Gyökér-közösség, amely elvileg a szellemi kisugárzás központja lenne, öreg kanonokok üldögélése. Pécs felé gurulva beszélünk arról, hogy "tisztázatlanul elfeneklett problémák és megkövesedett álláspontok". Nem gondolod, hogy mielőtt meghalsz, ki kellene tisztítani az eldugult csöveket a Lélek fúvásához, hogy ne egy teljesen leült helyzet hagyj itt? Béci.

Válaszom 06.09.09-én: Bécikém! Nagy örülnék, ha azt tehetném, amit kellene. Kérek Beától-Tőled ötletet. Ölel Gyb.

Béci levele hozzám 06.09.10-én

Szegény Beát ugyanúgy nyűvöm, mint Téged, mert ha KV-titkár, akkor többet kellene tennie annál, mint hogy megszervezi, amit megszervez. Azt a lényegi teendőt tudom hangsúlyozni, hogy fel kell ébreszteni az embereket. Ha szégyellik, hogy megfáradtak és önérzetből úgy csinálnak, mintha még evangélium-követő közösséget hordoznának — az árt, mert hamis, mert kong, mert téves látszat, mert leértékeli a szavakat. A "Zalai-dombság túraszakosztály" — ez is szép dolog, s ennyi a való helyzet. Az "Alpinista klub" cégtáblát tessék levenni. Nem kell új teljesítményre sarkallni őket, nincs ahhoz reményük, bőven túlterheltek állapotbeli feladatokkal, stb. — de tiszta beszéddel kell lekerekíteni a helyzetet. Ez a Bokor már nem az a Bokor. A Bokornak ma nincs szellemi központja, nincs érvényes koncepciója; akkor tehát az, amit szervezni tud a KV, csak kedélyeskedés. Ha a KV ezt bevallja önmagának, ezzel nagyot tenne a levegő tisztulása érdekében. Új csírákra mismásoló terepen nincs esély, csak tisztázott terepen. Tisztázni, vagy más szóval, szembesíteni és ébreszteni. Ölel: Béci.

Válaszom 06.09.10-én: Mivel ötlettel nem szolgáltál, írom, amit tudok. A múltba nézek, a mégiscsak Jézust követni akaró múltba, mert nem velünk kezdődött az *Alpinista Klub*. Már Pécsen is említettem, hogy Markion, Montanus és Tertullianus esetében már jelentkezett a Jézust követni akarók esetében ez a Klub. Kiközösítették őket. A Didachét és a Diognétoszhoz írt levelet csak elfeledtük. Az ugyancsak Jézusra hivatkozó bogumi-leket, a valdiakat, albiakat keresztény királyok és hadvezérek irtották ki szentté avatott misztikusok

(Szent Bernát) biztatására. Az újrakeresztelőket is, bár ezeknek kiirtása a 16. században már nem volt tökéletes: a mennoniták, a hutteriek közül egyesek ma is élnek. Hogy a mennoniták mit csinálnak ma, nem tudom. A hutteriek életétől viszont a Bruder-hof már nincs elragadtatva, ki is szakadtak belőlük. A 16. század után már csak kiközösítésre volt módunk. Jövőre lesz száz éve, hogy kiközösítettük Loisy abbét. Ma is ki van kiközösítve, bár ő nem csinált közösséget, csak tanított katolikus egyetemeken, amíg ki nem kiközösítették őt. (Azt állította, hogy Jézus az országról beszélt, de mi csak egyházat csináltunk.) Összefoglalok: akik eltávolodtak egyházunk hitletéteményétől, azokat vagy kiközösítették, vagy ha ügyesebbek voltak, egyszerűen elfeledték.

A mai Bokrot próbálom jellemezni.

1./ Van, akit kiközösítettek már (Gromon Bandi). Ehhez a csoporthoz rakom azokat, akik már nem járnak vasárnap templomba, s ilyen módon magukat kiközösítik ki egyházunkból, bár semmiképpen sem akarnak új egyházat gründolni.

2./ Van ügyes is, akit nem kiközösítettek ki, csak megvonták tőle a nyilvános papi működés jogát, s kilenc évvel ezelőtti rehabilitációja óta már több alkalommal mondhatott nyilvánosan meg hirdetett misét templomainkban: kilenc év alatt bőven számítva ötven, tehát évi öt alkalommal. Ügyes az, aki úgy mondja hitletéteményünket meg nem tagadva a jézusi tanítást. *Mondja csak szegény a már elbolondítottaknak, majd csak meghal* — gondolják az illetékesek. Ebbe a csoportba tartoznak a még ügyesebbek, akik el sem jutnak papi működésük megvonásához. Továbbá idetartoznak a laikusok közül azok, akik elmennek vasárnaponként templomainkban misére, s meg tudják hallgatni anélkül, hogy belekiabálnak abba, amit a prédikációban hallanak. Ügyeseket püspökeink 25 éve nem szentelnek pappá. A Bokor papi részének kihalása mintha biztosítva látszanék.

3./ Vannak a maguk módján vallásosok. Az elmúlt évben próbáltam megszólítani a Bokorból már kikopottakat, ha járnak misére templomainkba, ha nem, de nem bizonyultak hadrafoghatóknak.

Most én, a *hunyo*, mit csináljak? Mondhatom, hogy az örök élet igéi Jézusnál vannak. Eddig se mondtam mást. Ennek ellenére e három táborra szakadtunk. 90 éves aggastyánok örülnek, ha fel tudnak még reggelente kelni, míg végleg el nem hunynak, de újat kitalálni már végleg nem tudnak. Ami újat tudtam az elmúlt 15 évben mondani (élet- és vagyonszűzesség), arra egyöntetű volt a Bokorban — a *nem*.

Hogy harminc év múlva mi lesz a Bokorból, azok fogják megmutatni, akiket harminc év múlva is érdekel még az, hogy mit akart Jézus. Én ma már Isten csudájának tartom, hogy hatvan esztendővel ezelőtt támadtak valakik, akiket ez érdekelt. Ez a csuda is csak annak következtében volt lehetséges, hogy a marxi tanítást megismerve, elszégyelltem magam azon, amit a teológián tanultam.

Az a félelmem és reményem, hogy 16 éve olyan világ szakadt ránk, melyben már vallásos és nem vallásos társadalmunkban egyaránt a merő biológiai élet továbbadására sem támad kedv azokban, akik még szaporítani és szaporodni tudnak. Félelmem az, hogy nem lesz fülük Jézus szavára. A reményem pedig, hogy ennek ellenére valakik tovább fogják adni az életet, és olyan csodabogaroknak minősülnek, hogy ennek hatására el fognak gondolkodni azon, hogy milyen életet kell élniük. A társadalom maga fogja kiközösíteni őket, s ennek hatására gondoskodni fognak a maguk rezervátumáról? Hogy ez mi lesz, azt csak sejtem. A félelmem pedig az, hogy felszívja őket ez a 15 éve ide érkezett életmód, s nem lesz szemük újra meglátni a Szentháromság életmódját, amelyben nincs uralkodás, nincs magántulajdon és nincs erőalkalmazás. De az utolsó szó legyen inkább a reményé: az hogy lesz szemük is, fülük is.

Piarista köz, 2006, szeptember 16-án.

Tegnap Gyökér volt. Nekem jó hat óra hosszat tartott. Tántorogtam a hajnali liturgián, s délelőtt pótalvást rendeztem. De utána a számítógémem elé ültem.

Légy utolsó, szegény meg üldözött! Ne uralkodjál másokon, add a szegényeknek, amid van, és légy békességteremtő! – tanítja mindezt Jézus. Be is zárta názáreti műhelyét, és nem is volt fejét hova lehajtani. Abból élt, hogy betegeket gyógyított, s ezért eltartották őt. Elhúzódott a hatalmasoktól, s így nem uralkodott senkin sem. A békességet hirdette, s az urak három év alatt végeztek is vele. Aztán feltámadt, s felment a mennyekbe. Ez olyan szép, hogy rabul ejtett ifjúságomban. Ennek hatására 1951 novemberében már be is szüntették havi 300 forintnyi állami-egyházi kongruám, s a debreceni házaspár csoportom tagjai, Gaizler Gysziék elintézték, hogy napi 3 forintért kaptam egy néninél ebédet, még vacsorára is tellett belőle. Miből fizettem ki, már nem tudom. Ateista, de egyébként nagyon rendes sógorom szerint a papoknak pénz van még a bőrük alatt is. Pár hónap múlva már az ávó gondoskodott mindennapi kenyérfejadagomról. Tíz év után pedig a Tempo vállalat megbecsült dolgozójaként, meg néger-fordítóként kerestem a pénzt. Hamarosan kölcsönözni is tudtam családtagjaimnak, és ezt látva sógorom mondta a magáét. S mélyen meg voltam győződve, hogy én aztán utánzom Jézust teljes erőmből. S mérhetetlen öntudattal hamarosan KIO-t írásba fogtam, mint *virtiglih* Jézus-követő. Albérlet tulajdonosaként. Fizettem a havi 300-at a mellényzsebemből. S vettem lakást is hamarosan az Attila-úton, meg nyaralót a Csatárkán. Mindezt közösségi célokra is, és egyáltalán nem csupán magánpasszióra. Ezekben az objektumokban ringott a Bokor bölcsője. Később meg építkeztem Budaváriban, s adtam pénzt különféle Bokor-létesítményekre, meg Prakashnak az indiai szegénygyerekek javára, s ha meghalok, ezeké a bankszámlám: sok-sok millió van rajta. Aztán bevonultam Rend-anyámékhoz, ahol havi 120 ezer forintba kerülök.

Közösség után a soros háziasszony, Ko. Laci mosogatott. 8 óra után ment el a nép, s utána még leültünk Lacival beszélgetni.

– Jó, mi nem engedünk a 48-ból, s hűségesek vagyunk a jézusi eszményekhez... De miben áll ez a hűségünk? Lehet-e hűségesnek lennünk? Én magam hűséges vagyok-e ezzel az étellel? Utánoztam-e Jézust? Írtam a könyveim, gyűjtöm rendületlenül ma is a csoportokat. S kiügyeskedtem az uraknál rehabilitációm, s mondhatok plébánostól meg nem hirdetett szentmisét vasárnaponként az adyligeti kápolnában a már elbolondítottaknak (*mi aztán nem engedünk a 48-ból* – tartalommal), s élek itt e házban, s az erkélyemről kilátok fővárosunk sétáló utcájára.

Laci azt mondta, hogy a közösségei elhatározták, hogy kitesznek a csoporttalálkozókon három kasszát: Harmadik világ, Hazai rászoruló, Egyéb.

– S így már Jézus-követők vagyunk? Különbek, mint akik nem csináltak az elmúlt hatvan évben világ-ribilliót, nem leveleztek bíborosokkal, Ratzingerrel, s nem dörögték fülükbe, hogy mi a Jézus-hűség?

Béci pedig megkérdezte a nyár elején, hogy mindaz, amit csinálunk, több-e, más-e, mint eredetromantika. Az az igazság, hogy Schütz Antal Dogmatikáján meg a népi írókon, Sinkán nevelkedtem, s '45 után megismerkedtem a marxizmussal, s elszégyelltem magam: különbeknek találtam igéiket, mint amit a teológián tanultam. Überegni akartam őket: *Ti meg akartok etetni minden éhezőt. Mi is, de mi örök életet is adunk nekik...* S hamarosan az ávón találok magam, ahol az őrnagy úr megmagyarázza nekem: *Bulányi mester, mi nem várhatjuk meg, amíg maga meglelkigyakorlatoztatja nekünk a kapitalistákat.*

S most itt vannak a győztes kapitalisták. Nem emeljük a zászlót a Moszkváról New-Yorkra váltó elvtársaknak sem, ellenfeleiknek sem, de könyörgöm, élni akarunk. Élni. A nyugdíjasok panelházi és megvásárolt főbérleteikben. S a fiatalok is lakáshoz akarnak jutni, és ki akarják fizetni tudni a számlákat, és kicsit akarnak maguk alá, mert a nevelésükhöz hozzátartozik, hogy 16 évesen jogsit szerezzenek. Jézus is gurulna, ha itt élne? Vagy csak beülne Urbán Józsiék valamelyik klímás és matricás kocsijába, vagy máséba, mint én a nyár

folyamán annyiszor, hogy megfürödhessenek a döglesztő nyárban Gárdonyban, Gödön vagy a Mosoni-Dunában? Uram Jézus, hogy kövessetek én ma, aki 62 éve kiáltottam el magam felső faluvégen, Debrecenben, hogy itt az idő, Isten Országát kell csinálni, alakítsátok át gondolkodásotokat, Metanoete? Mit csinálnál Te ma és itt, aki három év után feltámadtál, mennybe mentél? Mit csinálnál, ha 88. évemet taposnád? Mit? Csak azon a címen, hogy kövessed, amit három év alatt elmondtál? Büszkén és magabiztosan és fiatalon? Azt mondanád, hogy ugyanazt, és te bizony nem eredetromantikázol?

Könyörgöm, élni akarunk. A nem-nyugdíjasok csak este, 17,30-kor vagy 18-kor kezdik csoporttalálkozóikat, s este 10-kor már izgulva mennek el: hogyan fogják kipihenni tudni magukat, hogy másnap helyt álljanak. Mert nem akarják elveszíteni munkaviszonyukat. S ők is ki akarják vágni a rezet, meg hűk akarnak lenni a 48-hoz. De tudnak-e, vagy szükségképpen begyűri őket a globalizált világ? A lányok is karriert építenek, s harminc éves korukban akarnak első és utolsó gyermeket szülni? S nem lesz többé világunkban Anyuka? Értsd: aki otthon van? Mert elpusztul nélkülük a társadalom!

Úgy szeretnék ma megint harminc éves lenni, s elkiáltani magamat felső falu végén. De mit kiáltanék? Azt, hogy vonuljatok ki ebből a globalizált világból, miként én is ott hagytam názáreti műhelyemet? Azt! Idáig tart a fantáziám, mert Jézus az etalonom, és senkit, de senkit nem látok az emberi történelemből, akire lecserélhetném őt. És harminc évesen mit sem törődnek azzal, hogy a szintén kivonult Kalazancius unokája vagyok, aki hiába írta le, hogy a *venerabilem paupertatem*, azaz a nagyon tiszteletre méltó szegénységet tartsák mindig szemük előtt rendtársai, s magam, a kései utód mégis a sétáló utcára látok szobám ablakából. Nem törődnek velem, mert kell valami megoldásnak lenni, s a fiatalok mindig elkiabálják magukat. Lehet, hogy lehetetlent, utópiát kiabálnak, mint ahogy Jézus, Ferenc meg Kalazancius is azt kiabálták, meg mi is Debrecenben. De ma is kell az eredet, ha hatvan évvel később romantikának is minősül. Akkor is, ha a szentek szentje, a ma is kiközösített Loisy abbé elmondta, hogy *Jézus Országot akart, de csak egyház lett belőle*.

Még hozzáragom ehhez a vesszőparipám: ott ne hagyjátok egyházakat, melybe beleszülettetek. Ne kövessétek Pált, aki leszólta a maga egyházának liturgiáját: a körülmetélkedést és a pászkalakomát. Ne kövessétek Mohamedet és Luther Márton. Csak véres verekedések lesznek minden új vallásalapításból: 60 millió indiós konkviztádor-halála, török hódoltság, s *Európa minden városát felégették keresztény katonák*. Jézusnak jó volt a maga vallása, ha a Golgotára is került. A főpapok mindig verekednek, hazudnak és gyilkolnak, mert hadseregük van, vagy szövetségesei azoknak, akiknek hadseregük van. Járjatok el a magatok templomába, s ott mondjátok el az Üzenetet. Semmi baj nem lesz belőle, legfeljebb ti is Golgotára kerültök. A Golgota az alapja az eredetnek, amely eddigelé még mindig romantikának minősült. De ez a romantika az Isten Lelkéé, aki ma is lebeg a vizek felett. Ma és mindörökre, vagy csak világ végéig, mert velünk van az Atya, a Fiú, aki csak él és szolgálva szeret, s nem uralkodik, a Szent Lélekkel együtt. Amen.

Piarista köz, 2006. szeptember 18-án.

Küldetéstudat

Káptalanodunk – mondta tartományfőnökünk. Azaz megválasztjuk négy évre elöljáróinkat. Előtte pedig beszélünk feladatainkról: pl. van-e, s milyen a küldetéstudatunk. Erre készültem fel:

Az egyes szerzetesrendek sajátos karizmáját megelőzi a Jézustól kapott küldetés: az Isten Országának keresése, építése. Piaristaként ért jó hatvan éve egy Róma felől érkezett küldött indítása: a hatóságok számára láthatatlan kisközösségeket kell csinálnunk, mégpedig lakásainkban. Még '45 tavaszán összehajolt debreceni rendházi szobámban négy-öt magyar, köztük a majdan piaristává váló diákunk, Forrai Pityu is. Ennek nyomán hamarosan felfedeztük magunk számára az evangéliumot: *Jézus nem uralkodott, csak szolgált; nem vett*

el senkitől semmit, csak adott, s nem ismert ellenséget, akit megöljön, csak felebarátot, akit úgy kell szeretni, mint magunkat. Atyja sem uralkodik, napját felkelti jókra és gonoszokra, s csak tékozló és nem-tékozló fiai-lányai vannak. Akiket tanítványaivá bűvölt, azokat egy éjszakai imádkozás után kisközösséggé, Tizenkettővé is tette. Leggyakoribb szavai: basileia, didómi, mathétés, azaz Ország, adni, tanítvány. Kaifás főpapnak nem tetszett a jézusi szöveg, s hamarosan Golgotára küldte őt, de tanítványai folytatták kezdeményét, mert volt küldetésstudatuk. Megelőztük kisközösségeinkkel századunkban 15 évvel a latin-amerikai bázisközösségeket.

Mert volt küldetésstudatuk azoknak, akik körülülték asztalomat. Támogatott minket a debreceni püspöki helynök, az A. C. püspöke: Endrey és tartományfőnökünk: Sík Sándor, aki '50 őszén Tatára hívja azokat a piaristákat, akik rákaptak erre a kisközösségi pasztorációra: voltunk ott vagy harmincan. '52-ben az elvtársak megelégedik pasztorációs formánkat, s a kihallgató őrnagy mondja nekem a Fő utcán: *Bulányi mester, mi nem várhatjuk meg, míg maga megelégedik a mozgalmunk országos vezetőit, köztük három piaristát is: Török Jenő, Juhász Miklós a másik kettő.* '61-re szabadulok és püspökeink már csak titokban mernek találkozni velem. Szállítómunkás leszek, de a napi munka után hét év alatt megírom hat vastag szamizdat-kötetben a *Keressétek az Isten Országát!* című munkámat. Az ihletőm erre főleg az, hogy '64-ben a Vatikán részleges megállapodást köt a magyarországi elvtársakkal. Egyedül velük, a szovjet-blokk többi országnak püspökeivel nem. Ebben alighanem mi, a Bokor vagyunk a ludasok. Biztos akartam lenni a dolgomban, hogy Jézus valóban az Isten Országát akarta ide plántálni, ezért írtam meg a hat kötetet.

S ennek nyomán a lefejezett mozgalom új életre kap. Minszentyt eltávolítják az országból, de Kádár aláírja a Helsinkii egyezményt: minek következtében a kisközösségek miatt már nem börtönözhet már be bennünket. Lékai elfoglalja érseki székét, s az ő dolga lesz megfojtani, amit csinálunk. Ruiz piarista generális oroszlanként harcol értünk, de Gál, Vanyó, Rózsa, Erdő támogatásával Lékai 82-ben és alaptalan dogmatikai vádak alapján csak megfoszt a nyilvános papi működés jogától, s tar-vágást tervez ellenünk. 15 éven keresztül élek ebben az egyházjogtól nem ismert büntetésben: mindent csinálhatok papként, csak egyházi épületben nem. '96-ban Balcells generálisunkkal levelet küldök Ratzingernek: *házámban 15 év után az apagyilkosnak is megbocsátanak...* És Ratzinger hatálytalanítja büntetésemet. De csak oly módon, hogy csak plébánostól meg nem hirdetett misét mondhatok még ma is vasárnaponként az adyligeti kápolnában – nagyobbára Bokor-tagoknak.

Rendszerváltozásig még 23 Bokor-tag ül 3-3 évet börtöneinkben, mert nem ismernek ellenséget, mert nem teszik le az esküt elpusztításukra. S megérkeznek hazánkba a kapitalisták, s én végre elkezdhetném megelégedik a mozgalmunk országos vezetőit, köztük három piaristát is: Török Jenő, Juhász Miklós a másik kettő. '61-re szabadulok és püspökeink már csak titokban mernek találkozni velem. Szállítómunkás leszek, de a napi munka után hét év alatt megírom hat vastag szamizdat-kötetben a *Keressétek az Isten Országát!* című munkámat. Az ihletőm erre főleg az, hogy '64-ben a Vatikán részleges megállapodást köt a magyarországi elvtársakkal. Egyedül velük, a szovjet-blokk többi országnak püspökeivel nem. Ebben alighanem mi, a Bokor vagyunk a ludasok. Biztos akartam lenni a dolgomban, hogy Jézus valóban az Isten Országát akarta ide plántálni, ezért írtam meg a hat kötetet.

Rendszerváltozásig még 23 Bokor-tag ül 3-3 évet börtöneinkben, mert nem ismernek ellenséget, mert nem teszik le az esküt elpusztításukra. S megérkeznek hazánkba a kapitalisták, s én végre elkezdhetném megelégedik a mozgalmunk országos vezetőit, köztük három piaristát is: Török Jenő, Juhász Miklós a másik kettő. '61-re szabadulok és püspökeink már csak titokban mernek találkozni velem. Szállítómunkás leszek, de a napi munka után hét év alatt megírom hat vastag szamizdat-kötetben a *Keressétek az Isten Országát!* című munkámat. Az ihletőm erre főleg az, hogy '64-ben a Vatikán részleges megállapodást köt a magyarországi elvtársakkal. Egyedül velük, a szovjet-blokk többi országnak püspökeivel nem. Ebben alighanem mi, a Bokor vagyunk a ludasok. Biztos akartam lenni a dolgomban, hogy Jézus valóban az Isten Országát akarta ide plántálni, ezért írtam meg a hat kötetet.

Ütöm: a Bokor roskadozik, rogyadozik ebben a globalizált világban. Nagyok sokan elhagyták cégünket az elmúlt 16 év alatt. Alighanem többen, mint akik maradtak. Három részre osztom őket.

1. Vannak, akik hűségesek maradtak a Bokorhoz, de ebből a létező egyházból nem kérnek, s figyelmeztetnek is: *a te kettős hűségeden – Jézushoz is, egyházhoz is – megy tönkre a Bokor*. Nem óhajtanak ugyan új felekezetet csinálni, de távol tartják magukat papjainktól, akik összekeverik Jézussal és Atyjával a fáraót a tengerbe fojtó őszövetségi Istent, meg Szent Pál Istenét is, aki haragjában csak Fia halála ellenében hajlandó megbocsátani nekünk Ádám-Éva bűnét. Távol tartják magukat attól a létező egyháztól, melynek abszolút élet-szabálya *a trón és az oltár szövetsége*. Pilátusé és Kaifásé, a Koppányt négyfelé vágató István királyunké és főpapjaié, s az elvtársakkal is, Hitlerrel is megállapodást kötő Vatikáné. A Vatikáné azért, hogy megóvják magukat s minket a Golgotától.

2. Vannak, akik mindezek ellenére elviselik a mise szövegének nem-jézusi tartalmait, s elviselik a prédikációk jézustalan tartalmait is. Még olyanok is vannak, akik belekapcsolódnak az egyházközségi munkába, s ha lehet, megpróbálják plébánosukat beojtani tartalmainkkal. (Nem sok sikerrel, de nem zavarják őket el emiatt.) S emellett hűségesen járnak Bokor-csoportjuk találkozóira, és vezetnek maguk is ilyen csoportokat. Magamnak kevesebbet kell elviselnem, de azért nekem is kijut. Mert ebbe a csoportba tartozom kettős hűséggel magam is. Miért maradok hűséges? Mert nincs hova mennem. A történelem csak a trón és oltár szövetségét ismeri. Nem találok olyan vallást, amely azonosodnék Jézus tanaival. Még leginkább a magam egyházában tudom feszegetni a pofonos ládát. Itt viselik el, ha mondom pl. a számomra szentek szentjének számító, s 99 éve kiközösített Loisy abbénak szavát: *Jézus Országot hirdetett, de csak egyházat csináltunk helyette*. Nem adom fel a küldetésemet, minden ember közös küldetését: Isten azért teremtett bennünket, hogy megcsináljuk a Szentháromság földi mását, az Isten Országát. A Szentháromságét, melynek személyei nem uralkodnak egymáson, nincs magántulajdonuk, mindenük közös, s harcot nem ismerő békességben élnek egymással.

3. S végül van még egy harmadik tábor is. Ők nem kérnek sem az Egyházból sem a Bokorból. A civil szférában keresik a helyüket, és sokszor igen jó dolgokat csinálnak. Egyikük így e-mailezik velem: *Észre kellene vened, hogy az egyház – nem csak a katolikus, hanem bármely felekezet – huszadrangú kérdés. Az egyház nem egyszerűen anakronisztikus, hanem lényegtelen és súlytalan. Oka van ennek: évszázadokon át nem csak elmulasztott pozitív lenni, hanem kifejezetten negatív volt. A történelem süllyesztője szélén van...másodszor pedig: a kiskorúságban tartás helye. Azaz: durva regresszió lenne visszaballagni az egyházba. A hajdani nagyszerű felfedezésedet: "Nem hordjuk más zsebében a lelkiismeretünket!" – ki kellene egészítened: az intenzív érintkezés kötelezettségével De az egyház nem gyógyszer erre, hanem csupán vissza-infantilizálás. S a Bokor is megkapja magáét. A KV (=Képviselő, ez a mi tartományfőnökségünk, én nem vagyok már benne) olyan, mint egy polgármesteri hivatal, amely jár, mint egy malom, végrehajtó, szervező apparátus – de hol a polgármester, aki a koncepciót vezényli? Gyurka bácsi, azt hiszem, akaratlanul ugyan, de Te vagy a legnagyobb hunyó abban, hogy a Bokor show-hivatal lett. A Gyökér-közösség (ez a csoportvezetők küldötteinek fóruma – ebben még benne vagyok), amely elvileg a szellemi kisugárzás központja lenne, öreg kanonokok üldögélése. Nem gondold, hogy mielőtt meghalsz, ki kellene tisztítani az eldugult csöveket a Lélek fúvásához, hogy ne egy teljesen leült helyzetet hagyj itt? Ölel, s a beceneve következik. Aki mindezt írja, nem akárci. Három évet ült Jézusért Baracskán, mert nem tette le a katonai esküt. Mind a három táborunkban vannak ilyenek.*

S most kérdezem tőletek: Mit csinálnátok, ha a helyemben lennétek? Én magamtól csak azt tudom, hogy négy hetenként továbbra is találkozom 15 kisebb-nagyobb csoportban velük, olykor hat óra hosszat is. És mindig körben megy a szó. Megvárjuk, hogy mit mond a következő. Nem vágunk a szavába. Csak akkor szól a következő, ha ez előtte szóló azt mondja: Passz. Tizenévesektől kezdve a hetvenes éveikben levők ülnek a különböző csoportokban. Nagyobbára itt a szobámban, s beszélgetek itt egyénileg is azokkal, akik

megkeresnek; ha járnak, ha nem járnak – már vagy még – csoportjainkba. A piaristák közül csak Totya maradt hűséges hozzánk. Emil meg gyóntatja azokat, akik itt hagytak minket. Ki az, aki közületek beszállna ebbe az ördögszekérbe? Vagy húzzuk le a rolót? Higgyem el én is, hogy csak egyházat lehet csinálni? De Jézus azt mondta, hogy *hé basileia tou theou entós hümon estin*, azaz az Ország rajtunk fordul. Amen a vége.

Piarista köz, 2006. szeptember 20-án.

Sashalmon mondtam el, s a textus: Mk 9, 30-37

Testvéreim! Azt kérdezem magamtól, hogy mi adhatott erőt Jézusnak ahhoz, hogy végig csinálja köztünk a három esztendő. S azt válaszolom rá, hogy meg volt győződve arról, hogy javunkra fog szolgálni az, amit tanít nekünk. Javunkra is szolgálna, ha figyelnénk arra, amit mond.

Nem figyelünk rá? De nem ám. A napokban elhangzott Balatonöszödön egy bűnbánó szó. Hogy választás előtti kampányfogás-e, nem tudom. Magam most nem egy párt nevében, hanem az egész magyar társadalom nevében mondanám, hogy nem figyelünk Jézusra. Nagyon nagy bajba kerültünk. Elfogyunk. Mért? Nincs erőnk az élet továbbadására. Évenként százezer gyermek sem születik országunkban. Az átlagéletkor is kevesbedik. Harminc esztendő múltán a mai tíz millióból aligha marad több mint hat-hét millió.

A baj nagyon régen kezdődött. Akkor, amikor egy nagyon csúnya napon elhittük, hogy a családok nem tudnak megélni egy fizetésből. Ennek lett következménye, hogy a nők is munkába mentek. Az én édesanyám még nem ment munkába. Dolgozott odahaza annyit, amennyinél többet a ma munkába menő nők sem dolgoznak.

Jó negyven évvel ezelőtt történt, amit most elmesélek. Szállító munkás voltam, amikor kijöttem az elvtársak börtönéből, ahol kb. tíz évet töltöttem el. Az IKKA-hoz közvetítettek ki, s munkaszünetben beszélgettünk. Egy harminc év körüli nő, akinek talán egy vagy két gyereke volt a bölcsődében vagy ovodába, mondta, hogy ő azért dolgozik, mert őt a gyereke nevelés, az otthoni munka már nem elégíti ki. Megkérdeztem tőle, hogy az IKKA-beli ingeknek az egyik sarokból a másikba átrakása – ez volt az ottani munkája – kielégíti-e. Zavartan mondta, hogy van azért ott más munka is. Nem volt, csak az árukat raktuk ide vagy amoda. A nehezebbeket mi, férfiak. A könnyebbeket a nők.

Amikor egy társadalomban általános lesz, hogy a nőket nem elégíti ki az otthon rendezése, karbantartása, szépítése, amikor a gyermekeinek szépre, jóra okítása megszűnik a legkülönb asszonyi tevékenységnek minősülni, amikor a gyári, a bolti munka elégíti ki az asszonyokat, akkor kezdődik a vég. Miféle vég? A társadalom vége. Isten teremtmői terve arra épül, hogy a nők anyukák legyenek. S Anyuka, ez a szó gyermekkori emlékeim alapján annyit jelent, hogy *aki otthon van, amikor felkelünk, amikor elmegyünk az iskolába, amikor hazamegyünk, amikor éhesek vagyunk, amikor bármi bajunk van*. Mert az anyuka az, aki segít rajtunk.

Ha Jézus ma élne köztünk, akkor ilyesféle példabeszédeket mondana. Volt két leány. Az egyik okos volt, s a másik balga. Az okos leány kinézett magának egy rendes és szemrevaló fiút. Csak egyszer kellett ránéznie, s az a fiú elkezdett körülötte forgolódni, s nem nyugodott addig, amíg haza nem vihette házába azt a lányt, aki őt kinézett magának. Ehhez azonban a fiúnak meg kellett kérnie a lány szüleitől annak a kezét. Aztán lett lakodalom, a már vihette is őt. S hat fiút és hat leányt szült neki a lány. Unokáiknak a száma annyi volt már, mint égen a csillag, s amikor meghalt a lány, egy egész sereg kísérte őt ki a temetőbe. Lelkét meg mennybe vitték az angyalok, s amikor találkozott ott mennyei Atyjával, dupla-puszt kapott tőle az okos leány. A balga lány pedig azt mondta, hogy ő hiába néz a fiúkra, azok rá sem köpnek, amíg le nem fekszik velük, s ezért ő csak barátoknak jó, amíg végre a 16. barátja hajlandó őt az anyakönyvvezető elébe vinni. Éppen ezért neki házasság előtt szakmai karriert kell csinálnia, s legfeljebb egy gyereket lehet szülnie, akit mihamarabb bölcsődébe meg ovodába visz. Meg is hal úgy, hogy házasság előtt, alatt meg utána elfogyaszt egy két tucát

férfit, de mire megöregszik, nincs neki senkije, szeretetotthonba kell vonulnia, nem kíséri nagy sereg a temetőbe, s ha az angyalok véletlenül mégis a mennyekbe vinnék, jó ha szimplapusziban részesül. Mert hasonló a mennyek országa az okos és balga leányhoz. S ez a balga, ha megérkezik a Völegény, becsukják előtte a kaput, s ha zörget, akkor kijön a Völegény, és azt mondja neki: *Nem ismerlek Téged.*

De hát Jézus kétezer esztendővel ezelőtt született, s akkoriban nem efféle példabeszédeket kellett mondania, mert akkoriban még csak okos lányok voltak Izraelben. A balga lányok inkább a gazdag pogányok között akadtak. Izrael lányai még tudták, hogy anyukáknak kell lenniük. Jézusnak ezért akkor olyan nem-példabeszédeket kellett a főpapoknak, írástudóknak meg a véneknek mondania, hogy titeket még a kák is megelőznek Isten Országában.

Ezek után még megpróbálhatom megmagyarázni a mai evangéliumi szöveget. Elsőül is azt, hogy miért nem értették Jézus szavait, és miért féltek megkérdezni Jézustól, hogy mit jelentenek szavai. Azért nem értették, mert Messiásnak gondolták Jézust, és számukra a Messiás annyit jelentett, mint dicsőséges uralkodó Izraelben. Ha pedig Jézus dicsőséges uralkodó Izraelben, akkor Jézus parancsol az ottani embereknek, s azok nem tudják őt megölni, minek következtében nem is kell feltámadnia. Nincs mit szemükre hányni a tanítványoknak azért, mert nem értették Jézust. S miért nem merték megmondani Jézusnak, hogy nem értik azt, amit beszél? Hát csak azért, mert nem is olyan régen Péter megmondta Jézusnak, hogy ne beszéljen már arról, hogy a főpapok, írástudók és vének, tehát a Zsidó Nagytanács keresztre fogja feszíteni őt... Hogy ne beszéljen már ilyeneket, s akkor Jézus lesátározta Pétert, és azt mondta neki, hogy nem az Isten fejével gondolkodik, hanem a maga emberi fejével. Hát ezért nem merték Jézust megkérdezni. Péter már megkapta a magáét. Nincs szükségük rá, hogy őket is kiossza Jézus. Nincs, mert ők csak a maguk fejével tudnak és akarnak gondolkodni, s ez a fejük azt mondja, hogyha Jézus a Messiás, akire minden zsidó vár, azt nem feszíthetik ezek a semmik keresztre, hanem legfeljebb Jézus feszíttetheti meg őket.

Jézus pedig tehetetlen a tanítványokkal szemben. Csak annyit tehet, hogy bejelenti nekik egyszer, kétszer, háromszor és akárhányszor, hogy szenvedni fog ezektől a senkiktől, s amikor a Getszemániban megkötözik Jézust, akkor a tanítványok majd tizenkét felé szaladnak, nehogy már őket is megkötözzék. Csak emberi fejükkel tudnak gondolkodni. Így van ez kétezer évvel később is. Nem halljátok se Gyurcsánytól, se Orbántól, sem a különböző vallásfelekezetek fejeitől azt, amit prédikációm elején mondtam. Nem is hallotok olyasfajta jézusi példabeszédet, mint amilyent meg utána mondtam. Mindenki a maga emberi fejével gondolkodik. Hogyan tudom kifizetni a számláimat? Hát úgy, hogy az asszony is dolgozik, meg az ember is. Még így is nagyon nehéz üzemeltetnünk azt, amit üzemeltetnünk kell. Mert meg kell élünk, s nem kétezer éve, hanem most, és ki kell fizetni a vezetékes telefont, az öthat családi mobilt, az internetet, s fel sem tudom sorolni, hogy még miféle számlákat. S akkor jön valaki, aki arról beszél, hogy a század végére végleg elfogy a magyar, és nemcsak a magyar, és hogy mohamedán kontinenssé lesz Európa, mert a voralbergi Feldkirch városának ovodájába már csak mutatóba járnak osztrák gyerekek, a többiek már mind törökök. Ki érti ezt a sötét pesszimizmust, és nem is merjük már megkérdezni Gyurka bácsit, hogy hogyan beszélhet ilyeneket. Biztos csak azért, mert mély depresszióban szenved. Jobb meg sem kérdezni.

Valamit azért mondanom kell még a mai evangéliumi szakasz második feléről, arról, hogy Jézusnál mi ez az első meg utolsó. A tanítványok első akarnak lenni. Hol? Hát abban az országban, amelynek hamarosan el kell következnie. Abban az országban, melynek dicsőséges uralkodóját úgy hívják, hogy Jézus. Tudják, hogy Jézus zabos e témára, ezért csak maguk között beszélnek meg, hogy közülük ki a nagyobb. Megkapják a magukét Jézustól. Abban az országban, ahol Jézus a király, a király az, aki legjobban szolgál. Ő az első. S a

második az, aki Jézust a legjobban le tudja koppintani. S az az utolsó, akinek ez a lekoppintás a legkevésbé sikerül.

S végül Jézus ad még egy példa-cselekményt és beszédet is. Az odahívott gyermek, akit megölel, az a legkisebb közülük. A legkisebb sorban a legutolsó. Aki magához öleli a legkisebbet, az fogadja be Jézust és mennyei Atyját. Hogyan kell ezt tenniük? Félre kell vágni a maguk fejét s a benne levő gondolatokat. S helyükre kell tenni azt, amit nem értenek s meg sem mernek kérdezni. Azt, hogy miféle Messiás Jézus. Hát olyanféle, aki más rendet akar, mint ami a világban van. Az Atyja rendjét, a Szentháromságét, amelyben kicsiny az Atya, kicsiny a Fiú, kicsiny a Lélek. Szolgálnak egymásnak, megosztják egymással azt, amijük van, s harc nélkül békességben élnek egymással. Egyik se nagy, egyik se első. Mindegyik utolsó. S csak az okos fiúkat és az okos lányokat várják oda maguk közé. Az okos fiúkról majd valamikor másszor mondok példabeszédet, meg a balga fiúkról. Amen.

Piarista köz, 2006. szeptember 22-én.

Optimista, pesszimista volt-e Jézus?

Az utóbbi időben barátaim újra és újra pesszimistának mondanak engem, pedig én csak illúziómentesnek, tehát realistának, és amellet Jézus szemléletét képviselőnek gondolom magamat. Ezért gondoltam, hogy újra végiggondolom Jézus tanítását a címben megadott szempontból.

Jóhírt mondani jött közénk, s ezt a jóhírt hajalmosak vagyunk még örömhírnek is fordítani. Magam is megtettem, és végig a KIO-ban örömhírről beszélek. Negyven évvel ezelőtt ennyire átéltem Jézus optimizmusát. Pedig Jézus világosan beszél: csak jóhírt mond: *eu-aggelion*t, s az *eu* jót jelent. Beszélhetett volna *khara-aggelion*ról is, s a *khara* örömet jelent. De nem tette. Miért fordítottam akkor úgy, ahogy tettem. Fiatal voltam, mindössze ötven éves, és hittem, vagy csak reméltem abban, hogy lesz az életemnek még egy fordulója. Olyan, amilyen volt az '52 előtti forduló, melynek végén hazám ügyésze a legsúlyosabb büntetést, a kötélt általi halált javasolta a Tanácsnak ellenem, a fejemre. S tizenöt évvel később újra euforiás lettem, s nem törődtem vele, hogy újra börtönbe kerülhetek, csak mondtam és írtam, hogy örömhír és örömhír. Jézus is euforiás volt, amikor elment a Keresztelőhöz, és kiment 40 napra a pusztába vadállatok közt élni. S még inkább az volt, amikor tanítványgyűjtésbe fogott

Euforiás volt, de nem eufóriát hirdetett: *Vegyétek magatokra igámat, és békességet, nyugalmat találtok magatoknak, mert az én igám...* Milyen? Milyen lehet egy iga? Hát amilyen egy iga, melyet a baromnak a nyakába raknak, hogy húzhassa szegény a maga terhét. Az *optimista* Jézus arra biztat bennünket, hogy igát vegyünk a nyakunkba, s ennek ellenébe fogunk békességre és nyugalomra jutni. Kérdezem újból, hogy milyen ez a jézusi iga. Válaszolok: *khrestos*. E görög szó szótári jelentése – ha dolgokról van szó: használható, hasznos, üdvös, rendes, megfelelő, kellemes; ha pedig személyekről, akkor tiszteltre méltó, nemes, jó őszinte, jóságos, szelíd. Hát az iga dolog, tehát ezek közül kell választanunk: használható, hasznos, üdvös, rendes, megfelelő, kellemes. Válasszunk! Nem választom azt a jelentést, amely nincs a szótárban, csak a magyar szentírás-fordításokban, melyekben rendre ezt találom: *Az én igám édes*. Ezt a szót, hogy *édes*, az evangélisták nem is adják ajkára Jézusnak. Annyira abszurd, hogy egy iga édes legyen. Csak a szerelmesek beszélnek a szerelem idején a szerelem édes igájáról. Később pedig a *Talpig nehéz hűségben* – lesz a megfelelő szó, de csak a nagyon tisztességeseknél, mert lassan-lassan alig találunk még a vallásosok közt is olyant, aki nem próbált két-három házasságot kötni, s nem felüknek halála után. (Nem a Bokorban!)

Tehát milyen volna a Jézus igája, melytől nyugalmat, békességet találunk a lelkünknek? Én amellet kötnék ki, hogy ez az iga *a hasznos*, *a jó* az ember számára. Mert bár olyan életem volt, hogy sokan irigyelnek érte, de senki sem akad, aki cserélne is velem, én csak azt

mondom, hogy ha 18 éves fővel újra kezdhethném, minden bizonnyal ugyanarra mennék, amerre 70 esztendővel korábban elindultam. Mert az az iga, amelyet nyakamba raktam, jónak, használhatónak, élhetőnek bizonyult számomra. Tehát eufóriája és optimizmusa ellenére is *realista* volt Jézus, és a jóhírt éppen ezért – az ember számára bizony igának mondta. S igát kell a nyakunkba venni, hogy megtaláljuk lelkünk békéjét és nyugalmát. Ez a jó, ez a hasznos, mert ez üdvösséget biztosító a számunkra.

S milyen volt ennek a jóhírnek a visszhangja a tanítványokban? Koruknak, fiatalságuknak s tévhiteknek megfelelő. Bár Jézus sohasem mondta magát Messiásnak, Péter annak vallotta őt. S a Messiás kivétel nélkül minden zsidónak annyit jelentett, hogy a Messiás dicsőséges uralkodó lesz Izraelben. S az optimista és eufórikus, a fiatal Jézus meg elmondja nekik, hogy emberek kezébe kell kerülnie. Mire Péter tiltakozik: Távol legyen ez tőled, Uram! Jézus pedig lesátánozza őt azon a címen, hogy nem az Isten fejével gondolkodik, hanem az emberekével. Tehát az optimista és eufórikus Jézus az optimista és eufórikus indulása után hamarosan pesszimista lesz, és bejelenti egyszer, kétszer, háromszor és akárhányszor, hogy pályájának a Golgota a közbeeső állomása... egy rettentő megcsúfolás, melyben elhangzik majd a pesszimista szót: Atyám, miért hagytál el engem? A végállomás a feltámadás. De milyen? A titokban és lopva feltámadás, amely után már a mennybemenetel következik. Értsd: Jézus eltűnik a színről. Nincs tovább hely itt lent számára, mert ez a főpap és a prokurátor világa, s abban nincs hely Jézus-félék számára.

Olyat kell mondani, ami épít, buzdít, vigasztal – hallottuk egy nagyon buzgó Bokor-lelkipásztortól. Kivétel nélkül minden templomban ilyet hallhatunk papjainktól. Ha kereszthordozásról beszélnek, a magunk életének a keresztjeiről beszélnek. Jézusnak nem a maga kereszthalála volt a jóhíre. A Golgota csak következménye volt a jóhírnek. Én nem tudok másról beszélni, csak arról, hogy a kétezer esztendőn keresztül a Jézusra hivatkozó egyház tette az ellenkezőjét annak, amit Jézus jóhírnek, igának mondott, s aminek üzembiztos következménye a Golgota. S életemmel azt példázom, hogy ez a jóhír, iga és következménye – jó és hasznos az embernek.

Akkor is, ha ez nem minősül optimistának és lelkipásztorinak. De számomra csak az lehetséges, hogy minden alkalommal valami olyasmit mondjak, hogy nem-teljesítésben vagyunk. Hogy csak egyház van és nincs meg az az Ország, aminek jóhírét, igáját, keresztjét tanította Jézus. Nem tudom, tanították-e Néktek iskolában Kölcsei Ferencnek Zrínyi második éneke című verést. Valamennyit idéznék belőle:

*Hatalmas! Ó légy vezére, / vagy itt az óra, s végveszélybe dűl!
De szánjad, ó sors, szenvedő hazámat / Te rendeltél áldást neki:
S a vad csoport, mely rá dühödve támad, / Kiket nevelt, ön-gyermekei.
Taposd el a fajt, rút szennyét nememnek; / S míg hamvokon majd átok ül,
Ah tartsd meg őt, a hűv anyát, teremnek / Tán jobb fiak, s védvén állják körül.
Törvényem él. Hazád őrcsillagzatja / Szülötti bűnein leszáll?
Szelíd sugárit többé nem nyugtatja / Az ősz apák sírhalminál.
És más hon áll a négy folyam partjára, / Más szózat és más keblű nép;
S szebb arcot ölt e föld kies határa, / Hogy kedvre gyűl, ki bájkörébe lép.*

Írta ezt a magyar nemzet Himnuszát nekünk adó költő, s15 év múltán, halála évében, 48 éves korában, szinte utolsó versében meg az fakad szívéből, aminek egy részét felolvastam. Az Isten tolmácsa, görögül *előremondója*, prófétája, nem hazudhat. A hazugságot meghagyja a nagyuraknak, az ő szakmájuk ez. Nem telik bele száz esztendő, s elveszítjük hazánk területének háromnegyedét. S én ma amiatt sírok, hogy kipucoljuk száz éven belül magunktól nemcsak az elveszített háromnegyed részt, hanem a megmaradt egy negyedrészt is. És az én fájdalom istennektetsző fájdalom? Bizony az. Mikor legutóbb erről beszéltem egy rangosabb Bokor-közösség évnyitó találkozóján, egyik testvéremnek az volt, talán melankónikus, válasza, hogy ismerjük a történelemből a népvándorlást, amely lecserélte

Európa lakosságát. Ismerjük. S egy egyetemi rektor mondja el ugyanezen napokban, hogy olyan a magyar társadalom, mint a népvándorláskori római, melyet bűnei folytán lecseréltek a friss babár népek, amelyek még ismerték a Sors szavát a törvényről: *Hazád őrcsillagzatja szülőtti bűnein leszáll.*

És Jézus is elmondta: *Ha visszajön az Emberfia, vajon talál-e hitet a Földön.* És ugyanezen az okon elsíratta saját nemzetét is: *Jeruzsálem, Jeruzsálem, te megölsz a prófétákat, hányszor akartam egybegyűjteni néped, ahogy a kotlós összegyűjti csirkéit, és nem akartad. S most pusztán hagyaték nektek házatok.* Ez a csúnya, és pesszimista Jézus! Nem, csak realista volt. Meg is jövendölte, hogy népének kétezer évig nem lesz hazája.

Piarista köz, 2006. szeptember 24-én.

Belső osztozás, avagy hogyan halunk meg a Bokorban?

Bandi bácsi a nem-Bokortag Edina lakásában-gondozásában. Éva néni visszament szerzetes rendjébe. Ildit saját lakásában gondozta Trásy Évi Bokor-tag. Más halottaink saját családjukban. Ne folytassuk a sort. A többiek családi környezetben, ha volt családtagjuk, illetőleg szeretet-otthonban, ha nem volt családjuk, vagy nem volt benne hadrafogható erő. Alighanem ezután is így lesz. Kovács Teri visszament magányos húgaihoz, én meg bementem saját szerzetembe. Hova mehettem volna? Megterhelhettem volna egy-két Bokor-családot, mely nélkül is nagyon megterhelten él. Éva néni példáját követtem. Nincs több kereten kívüli szerzetes a Bokorban. A Bokorbeli papok, ha arra érnek, várja őket az egyházmegyei szeretet-otthon, a családok pedig elmennek majd közülünk a család, ill. a szeretet-otthon útján. Nyolcvanadik évében él, aki a legjobban kacérkodott közülünk a Bruderhofba költözés gondolatával.

16 éve ezt a szöveget hallottam: beteg szüleinket is könnyebb lenne ápolnunk, ha életközösséget csinálnánk. Ma már más szöveg lett számomra aktuális: nem kellett volna piaristáékhoz mennem a tavasszal, ha lett volna életközösségünk, s Terinek sem kellett volna Debrecenbe menni húgaihoz. A Bokor első nemzedéke ma 66 évnél idősebb, s a második nemzedék is immár a 66. évét közelíti. Illyés Gyula *Mors bona, nihil aliud* c. versének egy szakasza jut eszembe:

Legyen egy haltató hely – mint altató, valódi! –

Átszálló állomás zenével,

Honnan, mint befűtött, jófekhelyű vagon-lit

Visz ki a végső éjjel!

Csak ennyit módosítok szövegén: *Legyen imádkozós hely, fölkészítő, valódi! – ...* Szóval ma már az első nemzedék számára lett aktuális, ami 16 éve még csak szüleinkre gondoltatott minket. Talán egy ilyen Illyéstől lopott felszólítás

teremtsük meg magunknak maradék édenünnkép

Üdvét a jó halálnak,

Üdvét a jó halálnak.

indítást adhatna a belső osztozásra, melyben jó lenne, ha lépni tudnánk egyet. Mert van már Bokorliget, Bokorporta, ahol időnként megjelenik ez vagy amaz, de nincsen még helyünk, amelyet belaknánk.

Piarista köz, 2006. szeptember 26-án.

Van egy vak barátom is, Csak a szüleit ismerem személyesen. Az apja digitalizálta Csongrádon a *Páter Bulányit* és Ildi *Assziszjét* is. Vak barátommal még sohase találkoztam, csak e-malen levelezünk. Sok mindenféléről, különböző szentírási helyek értelmezéséről is, melyeket ő görögül (!) olvas. Számomra elképzelhetetlen mindez, mert én még két szemmel is alig igazodom el a digitális világban, ő meg még görögül is, és vakon... Nyáreleji levelét hozom, mert van benne valami közérdekű is.

Kedves Gyurka Bácsi! Nem is tudom, melyikünk következne az írással, könnyen lehet, hogy jómagam. Az egykori DOS-beszélő berendezésem már vagy fél éve felmondta a szolgálatot. Hála az Úrnak hogy így is, vagy 12-13 esztendeig használhattam. Így hát nem volt más hátra, minthogy magam is átálljak az új Windows-technikára, hiszen ahhoz is már elég fejlett beszélőrendszert lehet használni. El is indultam még a múlt év novemberében egy látáskorlátozottak számára tartandó számítógép-használói képzésen Hódmezővásárhelyen. Most érünk a finisbe, a képzési idő negyedik negyedébe, amikor is kb. 40 napon át hetente legalább kétszer (de olykor háromszor is) épp az emilezés és Internet-böngészés csínját-bínját törekszenek nekünk megtanítani. Úgy értem, hogy törekszenek, hogy nagyon találékonyan, egy látó, és egy nem-látó tanár foglalkozik az oktatásunkkal, tehát mindkét tekintetből igyekeznek ellátni a tudnivalókkal. Úgyhogy még most sem tudok emilezni Windows alatt, hanem az én drága feleségem, Zsuzsám dobja föl majd ezt a levelemet. Az említett képzésen eddig a Windows op. Rendszer alapvető használatával, majd a szövegszerkesztéssel és legutóbb a táblázatkezeléssel igyekeztek megismertetni minket. Mindezt csak némi bevezetőnek szántam, valamelyest mentegetőzendő, hogy miért is nem írtam mindidáig.

És Gyurka bácsinak mivel telnek a napjai mostanság?

Nemrég találtam az evangéliumi írásokban két szakaszt, melyekkel kapcsolatban írnék és kérdeznék is valamit. Mk 14,41: Harmadszor is visszatért, és így szólt hozzájuk: *"Aludjatok tovább és pihenjete! Elég!* [Elég. (Megvan a döntés) – Vida-ford.] [Nincs a gonosz előtt akadály. – Csia-ford.] *Eljött az óra! Íme, átadatik az Emberfia a bűnösök kezébe"*. Valahányszor idáig jutottam a sorbaolvasással, mindig is sejtettem, hogy ez az elég! szó, nem amolyan katonásdi, hogy az egyik percben aludjatok, a másikkban meg: elég, felkelni! Úgy sejtem, hogy az *apekhei* ama bizonyos elég! felszólításnak a görög megfelelője. Ezt a görög szót csak ott találtam még meg, amikor Jézus ezt idézi Ézsaiástól: *Ez a nép csak ajkával tisztel engem, a szíve azonban távol (apekhei) van tőlem* (Máté 15,8; Márk 7,7). Nyilván egész másról lehet itt szó. Arról, hogy Jézus a megelőző három imatusája folytán mostanra tudott elegendően felkészülni, megerősödni a hamarosan bekövetkező szenvedéseire, melyek – miután végleg igent mondott rájuk, rázúdulhatnak, az Írások most már beteljesedhetnek: Megverem a pásztort... Hát nem ezeket kellett elszenvednie a Krisztusnak, hogy bemehessen dicsőségébe? És leginkább ettől a szent igenjétől jött el a sötétségnek és szenvedéseinek órája, minden más adalék önmagukban (Júdás árulása stb.) együttesen is elégtelen lett volna erre. Körülírva: Elégséges ez az imaharc, elhárult az akadály. Távol van már (mint ahogy az Istent csak ajkával tisztelő nép távol volt Istenétől).

Ám mindez a fejtegetésem nélkülözi a megalapozott tudást, sokkal inkább belső sugallat és némi megsejtéses szóelemzés folyománya, következtetése. És igen érdekelne Gyurka bácsi véleménye minderről. Másodsorban pedig Csiának ama dölt betűs szövegrészei is érdekelnének, hogy mire vélje azokat az olvasó. Pl. az iménti idézetben is volt az a dölt betűs *gonosz előtt*.

Türelmesen várom Gyurka bácsi levelét. Szeretettel: Pánczél János (Makóról).

Válaszom levelére:

Kedves Jánosom! Megörültem újbóli jelentkezésednek. Csodálom lankadatlan magadat el nem hagyásod, nagyon tisztellek érte. Magam beköltöztem a piarista rendházba, s bár nagyon kedvesek hozzám, ennek ellenére is azt érzem, hogy *apechei*, azaz elég már nekem e földi életből, s szívesen várnám már a behívót, s hallanám a kántort: országodba engedj haza engem... 88. évemben talán már itt az ideje.

Előbb leveled befejező szakaszára válaszolok, mert az a dolgok könnyebb fele. Minden fordítás valójában értelmezés. Amikor Csia a görög szövegbeli alap nélkül is értelmez, akkor dölt betűvel ír.

Az *apechein* 19 ízben szerepel az ÚSz-ben. A szótárak bőséges mennyiségű jelentéssel szolgálnak. Ami a kérdéses helyet illeti, megnéztem egy-két magyar és nem-magyar *értelmezést*, s ezek alapján azt kell mondanom: ahogyan gondolod azt, úgy lehet. Én is gondolom valahogyan; pl. így:

Jézus meglátja a közeledő Júdást, s ezért az *apechei* értelmezhető akár így is: Vége, vége, vége. Nem kell tovább gyötörnöm magamat, s titeket sem. Abba hagyhatom. Majd mások gyötörnek. Az öngyöttrésből elég már. Elég abból. Számomra is egyértelmű, hogy nem a tanítványok alvásából elég. Mindez azonban nem tudomány, csak beleélés és értelmezés. Júdás megjelenése zárja le az imádkozva gyöttrődés Getszemáni-kerti szakaszát.

Isten áldjon meg! Szeretettel Gyb.

Piarista köz, 2006. szeptember 28-án.

Szerda reggel 7 órakor Szíjártó Marika várt a Piarista közben, s levitt Budaváriba. Előző szombaton pedig nálam jártak Acélék meg Györgyék Virágannával, akitől több puszit is kaptam. Az ifjú hölgy a napokban kezdte meg általános iskolai tanulmányait. Acélék, Györgyék tüntetni mentek valahova, de előbb lerakták nálam a szőlőt és az őszibarackot budavári kertünkéből. Az őszibarack első termése volt annak a köpött fának, mely Teri ablak előtt bújta ki a földből nem sok év előtt. Acéléktől pedig fügét kaptam, de nem Budaváriból, csak Halásztelekről.

Marikával 90 km-t mentünk az M7-esen, s arról tértünk le jobbra Balatonfüred felé. S mentünk egész Akaliig, s Dörgicsén, Mencshelyen keresztül értünk Budaváriba még 9 óra előtt. S útközben nagyot beszélgettünk. Miről? Arról, hogy istenkapcsolatunkat táplálja az, amit tanultunk, amit másoktól hallunk. De nemcsak ez a két változat van. Van egy harmadik is, ami már belső élményünk. Kiderült, hogy e harmadik változatnak két fajtája is lehetséges. Az egyiknek a forrása az emberi lelkiismeret, a másik pedig az a hang, amelyről azt gondoljuk, hogy nem mimagunktól jön. Kíváncsi voltam, hogy mi volt ez a 3b változat Marika életében. Elmondta, hogy első terhességét nagyon nehezen viselte. Nemcsak az ilyenkor szokásos rosszullétek következtében, hanem azért is, mert ennek következtében nem tudta a maga megszokott apostoli tevékenységét folytatni. S ekkor történt vele a nagy 3/b. Hirtelen megértette azt, hogy most az a dolga, hogy megszüljön gyermekét.

Ezután én is elmondtam a magamét, az éppen 70 év előtt történetet, a szeptemberit. Elviselhetetlen volt számomra a noviciátus hallgatási fegyelme. Elkezdődött a 8 napos lelkigyakorlatuk, melynek első fele még szigorított is ezen a fegyelmen. S megmondatott, hogy a második négy napban meg totális lesz a hallgatási parancs: semmit sem beszélhetünk. Ajánlottam társaimnak, hogy emeljünk szót ez ellen előljáróinknál, de nem hajlottak rá. Bementem az oratóriumba, s letérdepeltem az ablaknál, mely a templomi főoltárra nézett, a tabernákulumra. S valamennyi idő után olyasmi történt bennem, hogy úgy éreztem: soha többé az életemben nem akarok beszélni, mert semmi értelme annak, mert eltöltött az Isten. Marika helybenhagyta, hogy ez a 3/b.

Aztán megérkeztünk. Biciklilakat le, zárba kulcs be, a házban a nagy szobában 18 fok, ablakok kinyitása, mire eljöttünk már 21 fok lett. Bent házban csomag le, gumi csizma fel, s mentem ki a kertbe. A fügefa kihajtott, apró másod termés rajta. A nyári piros alma a földön, s trágyázza a jövő évi termést. Két darab a földön sem rohadt el. Megkóstoltuk, nagyon finom volt. A málnából semmi sem lett. A tuskétlen szeder leérett már. De: volt szőlő, birskörte, birsalma, naspolya, őszi barack, mandula, dió, körte. Hozzáláttunk a begyűjtéshez.

Az őszi barack jó része a földön, az át kellett válogatni. Egy nagy kosarunk volt, s Marikának egy kosárkája. Biztos, hogy több mint 50 kilót leszedtünk, azt felcigeltük, és a kerti ebédlő asztalán két jutazsákba raktuk. Marikának elmagyaráztam, hogyan kell nagyon finom szörpöt és lekvárt készíteni belőle – Teritől örökölt tudományom alapján. Ezt követően végigmentünk a szőlősorokon, s ami ennivalóan édes volt, leszedtük. Ott maradt még 9/10-ed

része. Közben déli harangszó utáni egy óra lett. Marika hozott hazulról gyümölcslevest és lecsót, megmelegítette, s a nagyszoba kisasztalánál megettük. Az ebédet bridzsparti nem követte, csak egy kis szunyálás, vagy inkább csak szendergés, és utána átmentem a templomba. Elkészítettem mindazt, ami kellett az esti, hat órai miséhez. Mire meglettem vele, három óra lett. Csak a kerti ebédlő melletti diófa termését tudtuk összegereblyézni. Mandulafánkknak csak a tetején volt a gyümölcs. Felmásztam a létrára, s onnan próbáltam leimádkozni egy hosszú mogyorórúddal a termést, de még nem igen sikerült. Valamennyit szedtünk azért belőle kóstolónak. De leszedtük az egyenként majd negyven dekás birskörtéket. Abból is lett egy jókora szatyorra való. Marika birssajtot nem csinált még soha. Ezért mondtam neki, hogy Terike tudott nagyon finom kompótot csinálni belőle. A körte, a dió, a szőlő, a napolya maradt. Birs alma lehet egy mázsányi is. Az is ott maradt: érjen még, sárguljon. Majd felajánlom valakinek, mint bio-árút. Idén igazán az, mert még tavaszi lemosó permetet sem látott.

Aztán félőtkor abba kellett hagyni a kertészkedést, a házat kellett rendbe tenni, és vízteleníteni – ki tudja, lesz-e még alkalmam lemenni? Minden csapot kinyitni, egy hosszú vas szerszámmal az aknában levő vízbeeresztő csapot elfordítani. Majd megkeresni a kerti csap elzáróját, s azt is elfordítani. Mire mindezzel kész lettünk, majd öt óra lett, s mentem át a templomba első harangozni. Utána meg vissza a házhoz, s a felszállítandókat a házzal szemben levő parkolóba szállítani Marika autójához. Kézzel nem ment. Előkotorásztam a fészerből a rég használt egyik taligánkat, s három fordulóval kiszállítottam az anyagot. A legnehezebbek a jutazsákok voltak az őszi barackkal. Azokat ketten raktuk be a taligába is, és abból az autóba is. Mire ezzel is meglettünk, mehettem másodikat harangozni. Ezután beöltöztem misére, meggyújtottam a gyertyákat, 5,45-kor beharangoztam. Vártunk öt percet, s elkezdtük a misét – ketten. Még a könyörgés előtt megnyílt az ajtó, és jött egy harmadik is. Az átellenben levő házból egy nagyon fiatalos asszony, aki itt született, s most egy pár éve jött vissza. Olyan hatvanas-féle, de hát Budaváriban ilyen a fiatalság, amely még meghallja a harangszót.

A szentmisében Mátéről volt szó. Ülve prédikáltam, vagy 15 percet. A mise végén Marika csak ennyit mondott: 3 /b volt. Aztán hazavittam még a templomkulcsot. Integetve vettem búcsút Gyarmatiéktól, kiknek kapuja előtt állt egy autó. Nyilván a lányuk látogatta meg őket. A kapura ráraktam a biciklilakatot, 6,45-kor elindultunk a járt úton hazafelé. 8,30-kor rakott ki a Piarista közben. Nagyon megköszöntük egymásnak a szép napot.

Piarista köz, 2006. szeptember 30-án.

Gyökössy Endre *Magunkról magunknak* c. könyvének egyik fejezete: *Szemben a halállal*. Ebben olvasom, hogy a gyógyíthatatlan beteg állapota végső stádiumának is megvannak a sajátos fokozatai, s hogy E. Kübler-Ross a meghalásnak öt fázisát, állomását különbözteti meg: tagadás – düh – alkudozás – depresszió, s az utolsó fázis az elfogadás. Azt gondolom, hogy mindannyian egy gyógyíthatatlan betegséggel születünk. A betegség neve: élet, s ez biztosan a halálba torkollik. Ismeretlen számomra a négy első fázis. Harminc éves voltam, amikor olyan fejfájásaim támadtak, hogy földre vertek, és csak intravénás koffeines injekciókkal tudtak talpra állítani. Minden alkalommal kész lettem volna azonnal meghalni. Ennek előtte meg tíz évvel korábban kivívtam egy engem altatás nélkül operáló orvosnak a csodálatát, hogy szisszenésem nélkül csinálhatta a dolgát. Azt sem mondhatom, hogy életunt, feladat nélküli lettem volna, hiszen a negyvenes években lettem fejfájós, s ezek az évek voltak a Bokor első évei, röpködtem végig az egész országon: mindenütt lelkigyakorlatokat tartottam.

Máig nem ért el a négy fázis, bármikor készen vagyok a nagy útra. Bár egy jó fél éve mondták a hozzám közelállók, hogy depressziós lettem, de nem annak következtében, hogy az orvosok közölték volna velem, hogy itt a vég. S ha ilyesmit közölnének, a válaszem ez lenne:

Nosza hát, s ha lehet minél hamarabb. S akiket itt hagyok? Azokért tenném továbbra is, amit tudok. Közel a kilencvenhez másképpen döntenék, mint a nagyjából nálam negyven évvel fiatalabb Szent Pál: Bizakodom és reménykedem, hogy semmiben sem vallok szégyent, sőt nyíltan megmondom, hogy Krisztus, mint mindig, most is megdicső-ül testemben, akkor is, ha élek, akkor is, ha meghalok. Hiszen számomra az élet Krisztus, a halál pedig nyereség. Ha meg tovább kell élnem, az gyümölcsöző munkát jelent. Nem tudom tehát, mit válasszak. Mind a kettő vonz: Szeretnék elköltözni, hogy Krisztussal egyesüljek, mert ez mindennél jobb volna. De hogy értetek életben maradjak, arra nagyobb szükség van (Fil 1,20-23). A másképpen döntésem oka alighanem a körülményekben rejlik: nálam már nem érvényes az. *hogy értetek életben maradjak, arra nagyobb szükség van.*

Ezzel nem akarom azt mondani, hogy nem volna ez a négy fázis, csak azt mondom, hogy nálam eddig még csak az ötödik jelentkezett. Miért? Mert hiszem a folytatást? Igen, hiszem és nem tudom. De ha igaz az, hogy van Isten, és hogy ő szeret engem, akkor mért legyen nálam öt fázis? Lehetne, mert azt sem tudom, hogy van Isten és hogy ő szeret engem, csak hiszem. De hát tudni az ilyesmit embernek nem adatik. Ember csak azt tudhatja, hogy van idelent. Hogy van-e odafent, azt csak hiheti. Mit jelent számomra akkor a hit? Azt, hogy annak tartalmát (azt, amit hiszek), sem igazolni, sem cáfolni nem tudom. Mondhatom azt, hogy Jézus a mintám, s ő hitt benne. Ezt tudom. De ettől még a hittartalom marad számomra hittartalom, s nem lesz tudástartalom. De a hitaktus, mellyel hiszem a hittartalmat, ez is elég arra nálam, hogy csak ötödik fázist ismerjek. Ezt üzenem Jungnak is, hogy megerősítem valláspszichológus mivoltában. Mert az aki vallásos, ha Pál, ha nem Pál, vallhatja: *számomra az élet Krisztus, a halál pedig nyereség.*

+++

Hogy kik várnak még boldoggá avatásukra, megtudtam a Népszabadságból: Bódi Mária Magdolna (1921-1945), Bogdánffy Szilárd (1911-1953), Bogner Mária Margit (1905-1933), Brenner János (1931-1957), Cseppelényi György (1926-1974), Kaszap István (1916-1935), Kelemen Didák (1683-1744), Dr. Kucsera Ferenc (1882-1919), P. Marcell Márton Boldizsár (1887-1966), Márton Áron (1896-1980), Mindszenty József (1892-1975), Scheffler János (1887-1951), Torma János (1914-1937) – Ötüknek még a nevét sem hallottam eddigelé. Szívesen behelyettesíteném őket a következőkkel: Sándor István (1914-1953), Czakó Imre (1945-1972), Halász Endre (1915-2003), Benyhéné Bolarits Andrea (1931-1993), Vadas Éva (1911-2004). Csak úgy önkényesen.

88. ŐSZI NAPLÓ

2006. október

Piarista köz, 2006. október 1.

Két misém a Sapientían

Örömet akarom megosztani veletek. Jövök minap a teakonyha felől, s a fordulóban látom, hogy egy fiatal rendtársam – 28 éves, két éve szentelték – áll a szobám előtt egy nővel és egy férfival. Rám várnak. Rendtársam bemutatja őket: a *Sapientia* hallgatói, akik megkérték őt, hogy mondjon nekik egy misét ma délben egy órákor, de ő nem ér rá, s kérdezi, hogy én el tudnám-e mondani nekik. Mondom, hogy igen, ráérek, s invitálom is őket be a szobámba. Rendtársam szalad (már csak két hete van idehaza, s megy vissza Rómába, ahol a Gregoriana Egyetemen pszichológiát tanul), s a két hallgató bejön, helyet foglal. Elmondják, hogy forrong az ország, s ők úgy gondolják, hogy valamit tenniük kell nekik is, már mint a *Sapientia* hittudományi főiskola hallgatóinak. S azt gondolják, hogy imádkozniuk kell, s ezt szolgálná a szentmise. Nem tudják, hogy mennyien lesznek, mert nincs meghirdetve, csak szájról-szájra mondják egymásnak.

– S hol lenne a szentmise?

– Hát a kápolnájukban.

– A Pesti Barnabás utcai piarista kápolnában?

– Nem, hanem az övékében, itt a második emeleten.

– Nem is tudtam, hogy van külön kápolnájuk. Menjünk, nézzük meg!

Lemegyünk lifttel. A lifttől balra nyílik egy ajtó. Benyitunk. Három hallgató adorál. Térdet hajtunk, s leülök egy székre. Finom ízléssel kialakított kápolna. Alig nagyobb, mint a szobám.

– Szeretném látni a sekrestyét is – mondom kíséremnek. Benyitna egy ajtót, de az zárva van.

– A sekrestyés nővérnek most órája van. Negyed óra után csengetnek ki, akkor elhozná őt.

– Megvárom, addig készülök a szentmisére.

Nyolc hónapja élek e házban. Volt úgy a nyáron, hogy csak ketten-hárman voltunk idehaza, s mentünk reggel kápolnánkba zsolozsmázni, koncelebrálni, s Józsi megkérdezte: Vállalom-e, hogy főcelebráns legyek. Rábólintottam, s prédikáltam is. Három percnél többet nem – ha itt ez a szokás –, de a három perc alatt mindig próbáltam mondani valami Jézus-ízűt, Bokor-ízűt – csak úgy, szordínósat. De ott rendre csak egy-két ember hallgatta e *vizsgám*, meg Az, aki mindent lát és hall. Most nyolc hónap után született meg az első lehetőségem. Mire? Hogy kimutassam fogam fehéret. Istenem, segíts, hogy ne legyen több, mint amit elbírnak, de kevesebb sem. Minél? Hát annál, amire ezt a szólási lehetőséget kaptam Tőle.

Pillanatok alatt eltelik a negyedóra, s jön is már egy kedves fiatal apáca, s nyitja a sekrestye-ajtót. Mindent megkeresek, mindent megtalálok. Majd elbúcsúzom tőlük:

– Háromnegyed egyre itt leszek.

S megyek fel a szobámba. Két órám van még felkészülni. Eszem ágában sem jut a számítógép elé ülni, s írni valamit. Ezt a feladatot csak a helyszínen szabad megoldani, és a szív bőségéből. Kiválasztok egy miseszöveget. Ezt: *Háború vagy zavargások idején*. Jeremiásból van a kezdő verse: *Az én gondolatom a béke és nem a pusztulás. Hívjatok segítségül, meghallgatlak titeket*. Aztán lecke- és evangéliumszövegeket keresek hozzá. Jár az agyam. Hamar rátalálok arra, ami most kell nekem.

A lecke az 1Korintus elejéről: *Mivel a világ a maga bölcsességével nem ismerte fel Istent isteni bölcsességében, úgy tetszett Istennek, hogy balgaságnak látszó igehirdetéssel üdvöztse a hívőket. A zsidók csodajeleket kívánnak, a görögök bölcsességet követelnek, mi azonban a megfeszített Krisztust hirdetjük. Ő a zsidóknak ugyan botrány, a pogányoknak meg balgaság, a meghívottaknak azonban, akár zsidók, akár görögök: Krisztus Isten ereje és Isten bölcsessége. Hiszen Istennek a balgasága bölcsőbb az embereknél, és Istennek a gyöngesége erősebb az embereknél.*

Az evangélium pedig Jánosnak a végből: *Saját néped és a főpapok adtak kezemre. Mit tettél?*” Jézus így válaszolt: „Az én országom nem ebből a világból való. Ha ebből a világból volna országom, harcra kelnének szolgálaim, hogy ne kerüljek a zsidók kezére. De az én országom nem innen való.”

Háromnegyedre lent voltam. Beöltöztem, mindent a helyére tettem. Pontosan kezdtem. Térdet hatottam, megcsókoltam az oltárt, s hagytam, hogy kezdjék az éneket, amit akarnak. Nem vittem magnót, eszembe sem jutott, hogy vigyek. Nekik sem. Mért is jutott volna? Az volt az érzésem, hogy sosem hallották még nevemet.

Keresztet vetettem, s mondtam egy csupaszív invokációt: _

Az Atya, akiről úgy sejtem, hogy csak azért teremtett, hogy megvalósuljon az álma: időbeli mása körünkben a maga időtlen szentháromsági életének, ahol csak szolgál, csak ad, és csak békességet teremt...

a Fiú, aki azt mondta az Atyának, hogy hajlandó besegíteni neki ebbe az álmába és nekünk is...

s a Lélek, aki a teremtés hajnalán kiáradt már minden leendő ember szívébe, hogy az életünk ne legyen más, mint élet azért, hogy ez az álom megvalósulhasson... ez az Atya, Fiú, Szentlélek, teljes Szentháromság legyen Mindnyájatokkal!

Hiába is próbálnám rekonstruálni, amit mondtam. Mert csak az arcokat néztem, s az arcokból merítettem ihletet és merszet, hogy mit mondhatok. Beszéltem a választott szövegek alapján arról, hogy Jézus megkötözöttem és rezignáció nélkül magyarázza, hogy ő egy egészen más országban érdekelt, mint Pilátus, és meg van győződve arról, hogy Isten bolondsága és gyöngesége megbirkózik Kaifással és Pilátussal. S nekünk is ebben a nem evilágból való országban kell érdekeltnek lennünk, mert csak ez teremthet rendet magunkban és a világban. Üzenete számukra szövegemnek az lehetett, hogy nem kell izgulniok amiatt, ami a parlamentnél történik

Negyedóránál is többet beszélhettem. A Miatyánk után indításomra körben megfogta egymás kezét a nagyjából 25 ember: *Bocsássunk meg szívből egymásnak!* A végén személyesen adtam mindenkinek egy emlékképet rehabilitációs misémről. Elmenőben többen voltak, akik mondták: Nagyon köszönjük.

Lesz-e ennek folytatása? Nem tudom, de ennek hatására mertem az egyik napon mondani az ebédlőben, hogy én nagyon szívesen miséznék ezeknek a szapientiasoknak naponta is, mert a mi koncelebrációnk csak keretet ad a napomnak, de nem gyűjtja fel a szívemet. Egyelőre még semmi hatása.

De azért történt valami még azon a héten. Szombaton volt a Sapientia évnyitása és évnyitó miséje is. A misét elmondani Emilnek a gondja-dolga, de ő elment valahova, s rábízta azt a főiskola 38 éves piarista tanárára, Endrére. Endre pedig péntek délben vagy este – nem is emlékszem, mire hivatkozva – megkér, hogy mondjam el a szombat reggeli misét én.

A frissen szentté avatott Páter Pio miséje volt aznap. Ez a mise már a Pesti Barnabás utcai kápolnánkban volt. A leckét meg az evangéliumot magam választottam: az évközi 24. vasárnap utáni szombat, a Feria szövegeit. A lecke az 1Korintus végből: *Testvérek, hogy a test és vér nem örökölheti Isten országát, sem a romlandóság a romolhatatlanságot. Nos, **titkot** közlök veletek: Nem halunk ugyan meg mindnyájan, de mindnyájan elváltozunk, hirtelenül, egy szempillantás alatt, a végső harsonaszóra. Amikor az megszólal, a halottak feltámadnak a romlatlanságra, mi pedig elváltozunk. Ennek a romlandó testnek fel kell öltenie a romlatlanságot, ennek a halandónak a halhatatlanságot.* A szöveget felolvasó főiskolásnak aláhúztam a szövegben a *titkot* szót, hogy azt nyomatékozza.

Az evangéliumot már magam olvastam fel Lukácsból: *Tanítványai megkérdezték, hogy mi a példabeszéd értelme. Így válaszolt: „Nektek megadatott, hogy megismerjétek az Isten országának titkait, de a többieknek csak a példabeszédek szólnak, hogy nézzenek, de ne lássanak, halljanak, de ne értsenek. Ez a példabeszéd értelme: A mag az Isten szava... stb*

Szinte megtelt a kápolna: biztosan többen voltunk száznál. Egyik kispapunk volt a kántor. Nagyon barátságos hangot ütöttem meg. Arról beszéltem, hogy Jézusnál ezen az egyetlen helyen találjuk a titok, a misztérium (mysterion) kifejezést. Nem is mondott nekünk semmi titkot, csak azt mondta, ami minden ember szívében megtalálható. Azt, hogy jó kisfiúknak és jó kislányoknak kell lennünk. Bezzeg Szent Pálnál megtaláljuk bőven, hússzor is beszél titokról a leveleiben: ő mondott nekünk titkokat vastagon. Azt, hogy amikor Jézus eljön, csak a halottak támadnak fel, de ő és akik megmaradnak odáig, azok csak elválnak... S hogy előbb a pogányok fognak mind megtérni, s utána a végén még a zsidók is megtérnek. Nem mondom, hogy dőlt a hallgatóság a nevetéstől, de a húsz perc alatt, amíg beszéltem, az összes Bokor-patront el tudtam mondani arról, hogy mi fán terem az Isten Országá. Mondtam is nekik, hogy amiket hallanak, el ne mondják másoknak. És mosoly volt az arcukon, s ez megtáltosított. Jó az ilyesmi annak, aki már elfelé menőben van. A mise végén a folyosón, a liftnél ők is köszöntették a hallottakat.

Ha valaki felvette volna magnóra, és lejátszhatnám, lehet, hogy nem is érezném a szövegem olyan extrának, mint ahogyan él bennem, de abban aligha tévedek, hogy a jelenlevők jó részét elgondolkodtathatta. S akkor mi van? Semmi. Még eddig senki sem kopogtatott be hozzám e két szentmise óta... Semmiből nem következik semmi. Kispapunktól meg is kérdeztem, hogy a kóruson is hallható volt-e a beszédem. Mondta, hogy igen.

– S mégis megmaradsz katolikusnak?

Biztosított róla, hogy megmarad. Időnként Józsi az asztalnál mondja is, hogy *evangéliumi alapon semmit sem lehet csinálni*, s hamiskásan rám mosolyog. Mikor először mondta, a házfőnök meg is jegyezte: *Ilyet mondani Gyurka bácsi jelenlétében...* Hát így élek én most már kilencedik hónapja piaristáéknál. Közülük sem jött még be senki a szobámba. Idegenséget nem érzek senki részéről? Úgy érzem, hogy csak egy van, fél. Nem tőlem, a mondanivalómtól. De nem árulom el. Aki okos, kitalálhatja.

Piarista köz, 2006. október 3.

Azoknak írom, akik elolvasták a *Koinónia* októberi számában Kreuzkamp tanulmányát Ratzingernek az idei szeptember 14-én Regensburgban tartott előadásáról. Mit mondott ott XVI. Benedek? Azt, hogy az erőszak csúnya dolog. Az erőszakot tiltja az ész. S a csúnya mohamedánok erőszakkal terjesztik a hitüket, amit még az ész is tilt.

Megáll az ész. A magam esze. Ratzinger tudja a kereszténység történetét. Tudja, amit a kezdeti Vigilia lirikusa, Horváth Béla úgy írt meg, hogy *Európa minden városát porig égették keresztény katonák*. Hogy a keresztény királyoknak két szórakozásuk volt: a háború és a vadászat. Ha lehetett, háborúztak. Az érdekesebb, mint a vadászat. Abba is bele lehet halni (Zrínyi), s a vesztés háborúból pedig a királyok el tudnak menekülni (II. Lajos is menekülés közben fúlt bele a megáradt Csele-patakba). Mi magyarok is a kereszténység védőbástyájaként verekedtünk három századon keresztül a mohamedán törökkel. Etekintetben nincs mit a szemükre hányni. Különösen nekem, magyarnak nincs: e verekedés végeredménye, hogy kisnemzetté lett Európa valamikori nagynemzete, a miénk. Ennek a verekedésnek a végkövetkezménye: Trianon.

Ha erre nem is gondolt Ratzinger, azt mindenképpen tudhatja, hogy Nagy Károly 17 győztes csatában verte le a pogány szász törzseket, hogy a végén megkeresztelhesse őket. Azt is tudja, hogy egyházunk hány tömeggyilkos királyt avatott szentté. Talán azt is, hogy a Szent Jobb is ilyen tömeggyilkos jobb kéz. Azt is, hogy teljességgel bizonytalan, hogy a megkereszteltek vagy a mohamedánok oltották ki erőszakkal több emberi életet. Félek, hogy mi, keresztények bizonyulnánk, ha össze lehetne számolni a hullákat, a világtörténelem olimpiai bajnokainak. Attól félek, hogy egyetlen vallás sem gyártott annyi hősi halottat, mint mi, keresztények. Mindezt Ratzinger is jól tudhatja. De hát Regensburgban keresztények ültek az előadó teremben, és biztos lehetett Ratzinger abban, hogy a jelenlevők mind – nem hülyék, de jól neveltek –, és senki sem kiabálja bele előadásába ezeket a közhelyeket, hanem figyelemmel hallgatják földijüknek, a történelem egyik legtudósabb, legtájékozottabb pápájának őket megtisztelő előadását.

Érthetlenségeket nem érdemes gyártani. Megpróbálom tehát megérteni Ratzingert, ha már sorsom úgy hozta, hogy módom volt közelebből megismerni egy személyt, akiből pápa lett. Ratzinger is keresztény. Ratzinger is tudja, hogy egyre több mohamedán él Európában. Még azt is sejtheti, hogy századunk végére mohamedán kontinenssé leszünk. Most jön be magyarázatomba Adler *Minderwertigkeitsgefühl*-je. Szedjük már elő II. Paleológ Mánuelt, s rúgjunk egyet a holnapi győztesen, aki nem tudja azt, amit a tiszta ész is tud. Mert mégis csak van valami többletünk nekünk, keresztényeknek, mi – ki sem mondva a nevét – rendelkezünk egy Názáreti Jézussal, aki azt tanította, hogy nem szabad verekednünk, míg Mohamed verekedett, s ennek nyoma bent is van a Koránban. (Hogy mindennek mi köze van a tiszta észhez – nem tudni.)

Ratzinger is jól tudja, hogy a mi Bibliánk is tele van verekedésekkel. Kórusban mondom kilencedik hónapja a papi zsolozsmát, s időnként zárva marad a szám. Olyankor, amikor a verekedő Isten dicséretét zengi a zsoltár – a *Seregek Uráét*. S ott van az Újszövetségben is a verekedés: *a felsőbb hatalom... nem hiába viseli a kardot, Isten eszköze ugyanis, hogy végrehajtsa az ítéletet a gonosztevőn* (Róm 13,4). Még Jézust is elkötelezi az erőszaknak: *Isten Igéje... szájából éles kard tört elő, hogy azzal sújtson a nemzetekre... és taposni fogja a mindenható Isten haragja tüzes borának sajtóját... a Királyoknak Királya, uralkodók ura* (Jel, 19,13-16).

És mért nem említi Ratzinger Jézust? Csak azért, mert az említéssel együtt ezt is hozzá kellene tennie: Jézus..., akit mi kétezer esztendőn keresztül mindig megtagadtunk. Megtagadtunk azzal, hogy verekedtünk, szentté avattuk a véres verekedőket is, kiirtottuk azokat, akik azt mondták, hogy Jézus megtiltotta nekünk a verekedést – kiirtottuk őket, mint eretnekeket. Soha nem üzenjük meg a megkeresztelt uralkodóknak, hogy keresztényeket nem sorozhat be katonáknak, mert azok tudják, hogy nem lehetnek *becsülettel banditák*... És George Bushnak sem üzeni ezt meg XVI. Benedek sem. Mert tudja, hogy Jézus Országa nem ebből a világból való, a keresztények pedig csak ebben a világban akarnak élni. Nem Isten országában, hanem az egyházban, ahogyan Loisy megmondta, s a szentté avatott X. Piusz pápa ki is közösi tette érte éppen 99 esztendővel ezelőtt, s alighanem marad is kiközösített egyházunkban az idők végezetéig. Ratzinger nem kér tőle bocsánatot, mert nincs jézusi közvélemény, amely felszólítaná őt bocsánatkérésre. Günther Grass *Patkányról* c. regényében a kipusztított ember után a patkányok veszik át Bolygónkat, és azok sem fogják követelni Loisy rehabilitálását, mert a patkányfajták is gyilkos harcokba kezdenek egymás ellen..., mert megtanulták az emberektől, hogy mire kell felhasználni *Isten napját, nemzet életét*.

Kreuzkamp Ratzinger-kritikája nem megy el idáig, csak addig, hogy Montini és Wojtyła idején nem fordulhatott elő a regensburgi *baki*, mert ők nem dogmatanárkodtak pápa létükre, hanem okos tanácsadókkal megírtatták szövegeiket, amelyeket csak felolvastak. S így csak közhelyeket mondtak, amikből nem lehet baj és tiltakozás. De Kreuzkamp is utal a keresztény előnyre: *De eltalálja az izlám Achilles-sarkát. Mert másképpen, mint a Názáreti Jézus –, aki társadalmilag alulról jött, viszonylag erőszakmentes maradt, és fiatalon keresztre feszített –, Mohamed próféta pedig hosszú életet élt le. Időközben hadvezérré is lett. A háborúban szerzett tapasztalataira vonatkoznak a Korán kései szúrái*.

Van ebben a nyilatkozatában valami Jézusról, ami bántja a csőrömet: *viszonylag erőszakmentes maradt, és fiatalon keresztre feszített, Mohamed próféta pedig hosszú életet élt le*. Lehet, hogy alaptalanul gondolom, de mintha ezt olvasnám ki belőle: A viszonylagosan erőszakmentes Jézus a keresztfeszítés következtében fiatalon meghalt, de ha nem feszítik keresztre és nem hal meg fiatalon, akkor ki tudja, hogy Jézus nem került volna bele Mohamed utcájába, s nem lett volna-e belőle is hadvezér. Már pedig ez a ki nem mondott, csak inszinuált feltételezés beleütközik... Mibe? Hát az én hitembe. Abba, amit nem tudok, csak vallok, bár bizonyítani nem tudom, de senki sem tudja megcáfolni. Mert ilyen a hit. Hát mit hiszek én? Azt hiszem, hogy az Isten Szentháromság, Jézus pedig megtestesült második személye annak, s ha rövid vagy hosszú életet él idelent, semmiképpen sem módosít a Szentháromságban szerzett élettapasztalatain, viselkedésmódján. Ott pedig nem verekednek. Ennyi mindent hiszek. S az

tudnivaló, hogy az ember a hitéért ölni is képes, bizonyítja ezt a kereszténység története is, de én nem keresztény csak Jézus-követő volnék –, s bizony azt szeretném, hogy minden keresztény Jézus-követővé válnék. Abban is hiszek, hogy ez a fajta keresztény nem öl, hanem Istenének mintájára csak él és szolgálva szeret, mint Jézus a Szentlélekkel együtt az Atya dicsőségére. Szóval kedves Kreuzkamp, megvallom, hogy ilyen csúnyát gondoltam Rólad. Meg nem írom ezt Neked, bár régi barátom vagy és nagyon hálás vagyok Neked mindazért, amit az elmúlt évtizedek során írtál rólam a Publik-Forum-ban, de ma már magyarul is nehezen fogalmazok, s bizony nem kis munka volt, amíg lefordítottam minapi cikkedet Benedekről a *Koinónia* nevű Bokor-folyóirat számára. S bizony neheztelek Rád, hogy még mindig nem tanultál meg magyarul... Ha megtanultál volna, egy gombnyomással oda *e-mail*-ezhetném, amit írtam...

De nagyon hálás vagyok Kreuzkampnak, hogy megint tanultam tőle valamit. Azt, hogy ki a legfőbb török teológus. Hát Ali Bardakoglu. Ez az Ali kikészített engem. Azt mondja, hogy nem racionális a Szentháromságban hinni. Azt mondd meg nekem Ali, hogy ki állítja ezt? Ilyen ostobával én még nem találkoztam. Istenről racionálist mondani ki tud? Csak észfölköti lehet az, ami megközelíti valahogyan Őt. Ebben keresztények vagy muzlimek, mind azonosak vagyunk. S még egyet mondok Neked, Ali. Azt, hogy igaza van ennek a Benedeknek abban, hogy ideje volna már muzlimeknek és keresztényeknek elővenni józan eszüket, s kölcsönösen abba hagyni a verekedéseket. Mert ez az útja, hogy el ne jussunk a patkányok uralmáig a Földön. S ezt pedig támogatja az én hitem a Szentháromságban. S muzlim ismerőseim arról beszélnek, hogy támogatja ezt a merész kísérletet a ti Korántok is. Élj jól, kívánja keresztény testvéred, György. Bocsáss meg, hogy letegeztelek, de biztosan te vagy a fiatalabb.

Végezetül még mondanék valamit, ha már Balatonörszödnön elhangzott, ami elhangzott. *Vallani mindent, ez életem dolga* – mondta így valahogy száz éve Ady is. S valamivel utána meg, *bevallani a múltunkat* – mondta József Attila. Még valakinek kellene ezt mondania. A nekem legkedvesebbnek, a Bokornak. Hát mit valljunk be mi, akiknek nincs bevallani valója, hisz az elmúlt félszázadban... egyedül voltunk, akik... Mit? Csak azt, hogy mitől nem megy a szekér. A miénk.

Piarista köz, 2006. október 5.

Kedves Barátaim! Én leszek az elnök és adósotok vagyok a házifeladattal a legközelebbi közire. Erre gondoltam: minden nap szánj 20 percet arra, hogy nyugodtan imádkozol-gondolkodsz, beszélgetsz Istennel. Fontos, hogy a napnak ugyanabban a szakaszában történjék az elmélkedés. Próbáld a lelkiismereted legmélyére lenézni és úgy hallgatni Őt. Hogyha gondold, írd néhány szót a tapasztaltakról és hozd el magaddal az IKV-re. A többit majd ott. Szeretettel...– írja e-mailen a soros elnök

Nohát ilyen házifeladat a Bokor jó hatvan éves fennállása alatt még nem volt. Nem véletlen, mert írója még tíz éve sincs köztünk. De hát régi szabály, hogy mindig az újabbak akarnak új levegőt hozni a Bokor életébe is, s az öregek – szegények – védekeznek ellene. Mivel én még nem vagyok öreg, nem védekezem, hanem hozzáfogok, hogy tudjak valamit nyújtani majd a találkozón.

Jelen életkörülményeim között napi közel másfél órát imádkozom *ex offo*, hajnali negyedhétkor egy háromnegyed órát, meg ugyanennyit este negyedhétkor. Ebből egy órát tesz ki, hogy kórusban recitáljuk a zsoltosma és a mise szövegét, esetleg énekeljük is némely darabját. De délután egy fél órára kitesszük az oltáriszentséget, s ilyenkor jöhet az, amit az ajánlattevő felkínálna nekünk. S mi történik bennem, amikor igyekszem lelkem legmélyére nézni? Elmondom.

Következik a szent és áhítatos gondolati lödörgés. Mi jut eszembe ezen a címen? Sok minden. 1. Meddig kell nekem még e földi téren időznöm, mikor mehetek már végre haza? *Országodba engedj haza engem...* éneкли majd a kántor. Nem tudom mikor, mert nem köti azt az én Istenem az orromra. Továbbra is fel kell kelnem hajnalban, feltámolyognom az emeleti kápolnában, beöltözni és recitálni a Laudes és a mise szövegét. S utána teljesítenem napirendem következő pontjait az

esti lefekvésig, az aludni próbálást is, ahogy sikerül. 2. Hogy milyen feladatoknak kell megfelelnem, pl. készülnöm ennek a csoportomnak meg más csoportjaimnak a házfeladatára. 3. Ránézni az órára, hogy mennyi van még hátra a fél órából. 4. Hogy belőlem nem hoz ki többet Istenem, mint amennyit idáig kihozott, hanem minden bizonnyal egyre kevesebbet. 5. Hiába bánom életem összes trógerságait, azon, ami történt, nem tudok már változtatni. 6. Majd csak letelik a fél óra. 7. Mi is történhetnék velem valami újdonság? 8. Egész életemben hittem, hogy mássá kell formálnom magamat meg a világot, s eléggé világosan látom, hogy mindabból, amit akartam, vajmi kevés lett. 9. Hogy hamarosan következik a Bokor Közösségvezetőinek a Tanácskozása, a BKT, s hogy nem mondhatom ott el, hogy be kellene vallanunk, hogy amit akartunk, abból nem lett semmi, de inkább csak hallgatni fogok, mert nem szeretem, hogyha testvérim kórusban magyarázzák nekem, hogy milyen hülye vagyok, persze nagyon tapintatos formában, hogy meg ne bántsanak. 10. Letelik a fél óra, s valaki elrakja az oltáriszentséget, s elkezdjük recitálni a Vesperást.

S mért olyan siralmas ez a beszámoló? Hát azért, mert csak egyszer volt Budán kutyavásár. Na jó, még néhányszor a közel kilencven év alatt. Először '36-ban, amikor úgy jöttem ki a kápolnából, hogy én soha többet ki nem nyitnom a szamat, mert minek, amikor eltöltött az Isten. Utána '52-ben a Fő utcán, amikor szentolvasót imádkoztam, egy-egy Üdvözlégyet sorba minden családtagomért, és vég nélküli sorban minden akkori Bokor-tagért, s megeredt a könnyem, és cellatársam csodálkozására folyt az hang nélkül egy órán keresztül, mert boldog voltam, mert eltöltött az Isten. Meg '70-ben a Csatárkán a 18 év szünet utáni első lelkigyakorlaton, melyet négy huszonéves fiatalnak tarthattam, s amikor három nap után befejeztük, a záró elmélkedésem végén bőgtem a boldogságtól, mert eltöltött a hála, hogy Isten azt, amit nem reméltem, még megadta nékem. S azóta biztos, hogy sok *száz három napos lelkigyakorlatot* adhattam, és nem játszottam többé zálogos csacsit. Hát ez a kutyavásár, amely húsz évenként adódik életemben. De – gondolom – csak annak a következtében, hogyha szorgalmasan minden nap elmondom a szentmisémet meg a többi. S különösen, ha csinálom a dolgomat: azt, amiről azt gondolom, hogy Isten rám bízott, s ezért tennem kell azt. Mert az Isten nem olyan, mint a rádió, hogy odamegyek, bekapcsolom, s automatikusan dől az áldás.

S mégis hálás vagyok ezért a házfeladat-ajánlatért, mert meghallhatom, hogy öten mit mondotok, s én is elmondhatom, amit a fentiekben elmondtam. S a második körben meg talán még többre is megyünk. Amen.

Piarista köz, 2006. október 7.

KOVÁCS TERÉZ ANALIZISE 78. SZÜLETÉSNAPJÁRA

= akit '45 februárjában – 62 évvel ezelőtt – Ábrahám Zsóka a Szent Anna lépcsőjén nekem bemutatott ezekkel a szavakkal: Tanár Úr, tessék megengedni nekem, hogy bemutassam barátnőmet

= aki 45-től 52-ig folyamatosan tagja volt egy-egy kisközösségemnek, s akivel ezekben az években Bódor mama házában együtt töltöttem sok-sok fiatallal a vasárnapdélutánokat – népdalozva, barkochbázva, mulatásunk akkori módján

= aki '50 nyarán Tornai Lajcsival együtt eljött velem Győrbe, hogy segítsen nekem egy ottani lelkigyakorlatomon

= aki '50 Szilveszterén ott volt a péceli lelkigyakorlatra készülődőn Wingert Magdival és másokkal együtt Mátyásföldön szüleim házában, és édesapám megtanította őt bridzselni

= aki '52. augusztus 27-én ott volt velem és Kállay Emillel együtt a pesti piarista kápolna ünnepi Kalazancius-miséjén, a letartóztatásom előtti napon

= aki börtöneim alatt szorgalmasan presszózott édesapámmal – az első és egyetlen nővel, kivel apám presszózott –, hogy tájékoztassa: mi történik a Közösség tagjaival, s ennek alapján apám mindezt virágnyelven megírja nekem, hogy annak háromnegyedét az ávó ügyeletes fekete tussal kihúzza a levélből

= aki '56-ban megmagyarázza nekem, hogy miért nem fogad egyetlen közösségem sem ovációval engem, mert nincsenek közösségek... mert az ávó azonnal leoperálja tagjainkról azokat, akikkel barátkozni kezdenek

= aki '67 nyaratól kezdve ott van minden szombat délután az újra alakuló Községek tagjai közt a Csátárkán, ahol amíg látunk, dolgozunk a kertben, s amikor már nem látunk, behúzódnak a kis faházba, ahol petróleumlámpa fényénél álmodozunk: hogyan építsük fel Isten Országát

= aki ott van '68 február 1-én zárt templomajtók mellett a péceli templomban ezüstmisém Tizenkettője között: családom négy tagja, hat elítélt börtöntársam, a helyi plébános, és ő, aki képviseli a még újra nem éledt Község tagjait

= aki '69-ben ott van abban a budai cukrászdában, ahol megszűnök saját népemben szektás lenni – minden tag tegeződik mindenkivel, csak én magázódom a nőkkel s ők tetszikelnek engem –, s ennek vetjük végét: vele is tegeződöm

= aki 70-ben bekerül az Öregek I. nevű községbe, melynek ott van 36 éven keresztül minden találkozóján, minden lelkigyakorlatán, s melynek 2006. márciusától kezdve is tagja, s mindannyian áhítjuk, hogy megjelenjen még körünkben

= aki '74 tavaszán a KV-t csinálni akaró tápiósúlyi találkozón a meghívottakkal együtt leszavazza indítványomat: *engem pedig ne képviseljen senki!*

= aki '74 nyarán egy ócsai lelkigyakorlatom után létrehozza – az '52 előttiék után – első kisközségét Totyából, más piaristákból, Fiers Mártiból, s nem jut eszembe, hogy még kikből

= akinek nevén '75 karácsonya előtt közös lakást vásárolunk vele, Márczi Imrével, Ancsával, Sárával s magammal az Attila úton, s aki ettől kezdve dajkája lesz a Márczi-, majd a Végh-gyerekeknek

= aki a '70-es évek végétől elkezd főzni rám

= aki, amikor '78-ban két évre kimaradok a KV-ból, és pótlására megalakul a Pótkávé, tagja lesz annak, s 28 éven keresztül nincs találkozó, amelyről elmaradna, s nagyobbára ott is ő gondoskodik rólunk

= aki a '81-ben az Öregek I. községgel együtt meglátogatja Lékai bíborost, hogy megállítsák őt azon az úton, amelyen az állam parancsait akarja végrehajtani a Bokor ellen és ellenem.

= akivel '84-ben elmegyünk Korompai Miklós Trabantjával Balaton-felvidékre, hogy lelkigyakorlatos háznak való objektumot keressünk, hogy legyen ház, amelyben hús embernek is hirdethessem az evangéliumot, mert egyházi tulajdonban levő házban ezt nem tehetem, s megtaláljuk ezt a helyet Budaváriban

= aki '85 tavaszán elkezd művelni a budavári kertet, s innentől kezdve alighanem száznál is több lelkigyakorlaton készít három napon keresztül reggelit, ebédet, vacsorát az évek folyamán háromezernél is több testvérnek, utoljára a tiszaujvárosi testvéreknek 2005 őszén, s mindig ízleteset és kevés pénzből

= akivel eladjuk '87-ben az Attila úti lakást – miután a balatonfüredi hatóság 70.000 Ft-os büntetéssel kívánja megakadályozni lelkigyakorlatos házunk felépítését (45.000-ért vettük az objektumot) –, s egy kisebb lakást vásároljunk a Városmajor utcában – hogy ki tudjuk fizetni a bírságot

= aki, miután '89-ben el kezdek betegeskedni, naponként látogat engem a kórházakban, olykor hónapokon keresztül

= aki '93 elején a Professzorok házában már nem egy magában képviselve a Községet vesz részt aranymisém

= akivel '97-ben a dunaparti piarista iskolában ott ülhetek az előtt az oltár előtt, melyen első szentmisémet mondhattam 54 év előtt – tizenkét válogatott testvér, a Bokor három nemzedékének képviselőiben, s ő az első képviselő négy testvér egyike – hogy hálát adjunk a hosszú útért, melynek utasai közt neve aranybetűkkel van írva

= akinek '98 októberében az Öregek I.-ben, a Pótkávében és saját községeiben megünnepeljük 70. születésnapját.

= akivel 2003. januárjában ugyancsak a dunaparti piarista kápolnában ünnepelhetjük gyémántmisém, s aki az első misémet kivéve ott volt életemen minden nagy ünnepén
= akiről valamelyik testvérem elmondta nekem, hogy nemcsak Téged szolgált harminc éven keresztül, hanem az egész Bokrot is...
= akit a Bokor képviselője nem posztumusz óhajttal kitüntetni Bokor-nagydíjával, hanem még életében...
= akit, ha megérem, ott szeretnék látni magam mellett 2008. február 1-én is, a vasmisémen...
= akit szeretnék köszönteni még 80. születésnapján is...
= s akinek mostani debreceni távolléte mindnyájunk nagyon nagy fájdalma

Piarista köz, 2006. október 9.

Ferivel tárgyalunk. *Koinónia* tárgyban tárgyalunk: csak akkor érdemes megmaradnia, ha 80 %-ban Bokor-tagok írják, s a többi 20 % falrengető eseményről-gondolatról tudósít, amilyen tudósítás tőlünk nem telik. Ma rengeteg az író, s nagyon kevés az olvasó. Csakhogy legyen a Bokornak még egy folyóirata, ezért kár a fáradozásért és kár a pénzért. Közben nyílik az ajtó, s bejön egy rendtársam: Holnap reggel hétkor mise lesz a nagy kápolnánkban egyetemistáknak, az egyetemi lelkésznek el kellett utaznia, engem kért meg, Gyurka bácsi nem vállalnád? Azonnal elvállaltam. Csak miután Feri elment, néztem meg a textust: szeptember 29. és Arkangyalok ünnepe.

Felmentem vacsorázni, elbeszélgettem rendtársaimmal, bevettem a fél eunochtint, megágyaztam, odavittem ágyamhoz az *Adoremus*-t (havi kigyűjtése a misekönyvnek), s néztem a szövegeket. A szentlecke a Jelenések könyvéből: elmondja, hogy milyen harcokat vív Mihály a mennyben a sárkánnyal, az evangélium pedig Jézus találkozását Nátánáellel. Hogy lesz ebből Bokor-prédikáció, Bulányi? Kigondoltam, majd álomra hajtottam fejem. Nem akar a fejem aludni. Régi rossz szokása. De azért beállítottam az ébresztőt félhatra. Meg is hallottam, le is fürödtem, megmostam a hajam, amit kellett leborotváltam belőle meg a szakállamból, felöltöttem a reverendám, elmentem a teakonyhába feketézni, s félhét után valamivel lementem lifttel a II. emeletre, ahonnan át lehet járni nagykápolnába. Lehetne, ha nyitva volna, de csukva volt. Vissza lifthez, le a földszintre, ki az utcára a nagykápolna bejáratához, felmászom a második emeletre, s már háromnegyed hét. Szerencse, hogy találok valakiket a sekrestyében. Öltöztetnek, s mutatják a szöveget, rosszat mutatnak, de sebaj, viszem az *Adoremus*-t, s mondom a felolvasására jelentkező lánynak, hogy milyen szentleckét olvasson. Csak pár perccel hét után indulunk kifelé, mert a tabernákulum-kulcs ugyan megvan, de nem nyitja a zárat (a Sapienciás-misémen sem akart ki-nyílni).

Térdhajtás után felzendül az ének. Milyen? Hát honi: három gitár meg egy furulya, és pengetik meg fűjják. Hangerősítő nélkül is teljes a ricsaj. Elül. Mise előtt bemutatkozom: egyetemi lelkész voltam hatvan esztendővel ezelőtt Debrecenben. Keresztvetés, s utána egy rövid prózai himnusz arról, hogy kiknek (Atya...) a nevében köszöntöm őket ezen a Jézus-drámán, melyre most emlékezünk. Majd közgyónás, s a Kyriére, Glóriára leülök. Szépen és rangosan csinálják. Utána könyörgés, melynek végén Isten nem uralkodik, csak szolgálva szeret. Allelúja alatt felállok, az ambóhoz megyek, s olvasom a Nátánáel-történetet.

Megkérdem tőlük, mit gondolnak, melyek Jézusnak a leggyakoribb szavai. Nem várok választ, csak mondok egyet: mathétés = tanítvány. Jézusnak nem tetszett a világ úgy, ahogy van. Ott hagyta hát názáreti faipari üzemét, elment a vadállatok közé, visszautasította a Sátán ajánlatát, hogy uralkodhatnék minden ország felett. Nem kellett neki, másmilyet akart. De ez csak egyik vonása. A másik, az hogy amit akart, tanítványokkal akarta. Jézus, a laikus – laikusokkal. Hogy mit akart, arról beszélhetnék 12 szemeszteren keresztül, de nem érdemes. Mert elmondható egyetlen mondatban is: Jó kisfiúnak kell lenni, jó kislánynak kell lenni. Majd az órára néztem, elmúlt már félnyolc, s valamivel lekerekítettem. Talán azzal, hogy az ország, amelyet akart rajtunk fordul és nélkülünk nem lehetséges.

Aztán mondtam a VII/c. kánont. S elmondtam, hogy igaz zsidóként Jézus pászkalakomát rendezett, s mikor jóllakatta tanítványait, akkor a vacsora maradékát megáldotta, hogy szövetséget kössön velük. A Miatyánkot úgy imádkoztam, hogy megfogtuk egymás kezét négyen, akikkel az oltár előtt álltunk. Áldozáskor pedig azt, hogy úgy lett Bárány, hogy főpapja halálra ítélte őt, s azért vesszük őt magunkhoz, hogy megcsináljuk azt az új világot, melyért életét áldozta. Száznál azért kevesebben voltak, de mindegyikük áldozott.

Két héten belül ez már a harmadik plusz-mise, mellyel Isten megajándékozott. Nem tudok bízni az eredménybe, amíg a három közönségből, a 200 fiatalból valaki nem kopog a szobám ajtaján. Minek kopogjon? Hát csak azért, hogy megkérdezze, mi bajom és mit akarok, s hogy elmondhassam nekik, hogy tényleg akarok valamit, és amit Jézus akart, azt akarom. S ha nem kopognak, akkor semmi se történt. Akkor nem hatottak a szavaim s az evangélium? De hatottak. Csak olyan keveset, ami nem számos. Akkor történik valami, amikor Jánosék utánamennék Jézusnak, és megkérdik tőle: Hol lakol... és az nap nála maradnak.

Piarista köz, 2006. október 11.

Amit Isten egybekötött, ember szét ne válassza!

Rendbe kellene tenni egyszer már ezt a kérdést, de olyan nehéz, mert emberi érzékenységeket sért. Mégis megkísérlem, mert Jézus is sértett emberi érzékenységeket. Nemcsak az igazság kötelez a rendbetevésre, hanem a szeretet is, mert mindenkinek joga van tudni, hogy Isten miképpen gondolkodik a számunkra mégiscsak az egyik legfontosabb kérdésről, hiszen a férfinak nőre és a nőnek férfira van szüksége – Isten bennünket nemi lénynek teremtő akaratából. De hát mért egy nőtlenségre kötelezett ember beszél erről a kérdésről? Hát azért, mert ez a kápolna (az adyligeti) egyházi épület, és egyházi épületben csak pap beszélhet vagy olyan személy, akinek a püspök erre megbízatást ad, és ilyen nincs közöttünk. Legfeljebb mise után szólhat hozzá, ha a mise után átalakulunk kisközösséggé, melyben körbe megy a szó. Mi az akadálya ennek? Csak rajtunk fordul, hogy azzá alakuljunk. Eszi, nem eszi, nem kap mást – mondja egy szólás. Ti sem kaptok mást, mint egy nőtlenségre kötelezett embert arra, hogy elméletileg rendet csináljon kérdésünkben. Megkísérli. Elsőül is tételeket mondok.

1. Férfi nő nélkül, nő férfi nélkül nehezen bírja elviselni az életet. Öregségében sem, mert támaszra, párra, önnön felére van szüksége, hát még fiatalságában. A nő fele a férfinak, *fele-sége*; az asszonynak is fele a férje. A történeti középmagyar nyelv a férfit is mondta a nő felének.

2. A legjobb férj, a legjobb feleség elviseléséhez-szeretéséhez sok türelemre van szükség, mert az ember elsősorban önmagát szereti, s bizony, bizony az embernek nem is kevésszer önmagát kibírnia is igen nehéz. Ezért mondta felesége jelenlétében előttem egy házasság ember: ha még egyszer születek, műtetet hajtatok végre magamon, hogy ne legyen szükségem nőre. Ez most nagyon csúnya volt, nem is volt hívó ember, aki mondta.

3. Férfi és nő házassági szövetsége a Szentháromság életének a lenyomata, melyben az Atya időtlenül szereti a Fiút, a Fiú az Atyát, s közöttük áramlik az Isten Szentlelke, amely a szerelem Kettejük között. S mindez időtlenül, tehát változhatatlanul van így, s ezért a Szentháromság nem is ismeri a válást, és az újránházasságot sem ismerheti.

4. Miért, miért nem – az imént említett okon vagy nem azért – de Jézus a férfi és nő házassági szövetségkötését fel nem bontandónak tanította. Arra hivatkozott Jézus, hogy a Bibliában ez áll: *az ember elhagyja apját és anyját, és feléhez ragaszkodik*. Mózes megengedte válást, de Jézus nem tartja megengedhetőnek. Mózes is csak a zsidók szívének keménysége miatt engedte meg, de *kezdetben nem így volt*. Jézus tehát helyre akarja állítani a kezdeti állapotot. Aki elvált nőt vesz el, aki elvált férfihez megy feleségül, az paráználkodik – tanítja. Tehát a házasság *fel nem bontandó*.

5. Ebből lett aztán az egyház tanítása, hogy a házasság *felbonthatatlan*. Ez az egyházi megállapítás nyilvánvalóan képtelenség, mert mindannyian tapasztaljuk, hogy vannak, akik elválnak, s újra házasságot kötnek: tehát tény, hogy a házasságok *felbonthatók*. A szerencsétlen megfogalmazás azért született meg, hogy nyomatékozza: nem szabad válni és új házasságot kötni.

6. Nem is volt ezzel a szerencsétlen megfogalmazással addig baj, amíg a társadalom így vagy úgy, hűtlenkedésekkel vagy azok nélkül, megmaradt az egyszer megkötött házasságban. Ha félre lépett, elmehetett meggyónni, s utána áldozhatott, ha akart. A baj ezzel a szerencsétlen megfogalmazással akkor kezdődött, amikor általános társadalmi szokássá lett, hogy idő elteltével lecseréljük férjünket-feleségünket egy másikra. S amikor a templomba-járóknak már tekintélyes hányada újrَاهázasodottakból áll, akkor bekövetkezik az a szituáció, hogy ezek a templomba-járók járhatnak ugyan oda, de nem áldozhatnak.

7. Az egyház segíteni akart ezen az áldatlan helyzeten, de foglya maradt a maga szerencsétlen megfogalmazásának, minek következtében az újrَاهázasodást engedélyező püspöki hatóságnak papiroson kell aláírásával tanúsítania, hogy az újrَاهázasodni akaróknak első házassága nem volt igazi házasság, érvénytelen házasság volt. Ezzel megszületett a második képtelenség. Az első az volt, hogy nem *bontható* fel, az mi rakásra felbomlik. A második pedig az, hogy nem kötötték meg azt a házasságot, amit megkötöttek. Érvénytelennek minősít a püspöki hatóság házasságokat, melyek hosszú éveken keresztül funkcionáltak, s született is belőlük pl. két gyermek. Ennek abszurditását bárki beláthatja. Ennek ellenére mégis van, aki aláveti magát a házasságot megsemmisítő, azaz érvénytelennek nyilvánító egyházi peres eljárásnak, mert új házasságát templomban is meg akarja kötni és szentáldozáshoz is akar járulni. És olyan is van, aki ezt az abszurd eljárást nem hajlandó igénybe venni, mert tisztességtelennek tartja.

8. Mit csinálna Jézus, ha olyan társadalomban élne, mint amilyen a miénk, amelyikben általános szokás a válás és az újrَاهázasodás? Jézus a bűnét megbánónak megbocsát, mert így jár el mennyei Atyja is. Annak is megbocsát, aki Jézus ellen beszél, a rablógyilkosnak is, a dúsgazdagnak is, ha eléadja vagyonát, az árát a szegények közt szétosztja, és követi őt. Jézus minden őt követőnek megbocsát. Vallási cselekményekben is részesíti, asztalhoz is ülteti őket, s megáldja számukra is a kenyeret és a bort, a maga testét és véré. Jézus mindenét, a maga és az Isten szeretetét akarja nyújtani annak, aki tanítványává lesz. A kérdés csupán az, hogy az újrَاهázasodott hogyan lehet Jézus tanítványává. Jézus korában úgy, hogy három éven keresztül együtt jártak Jézussal, hogy egy fajta élet- és vagyonközösségre lépett Jézus velük, és léptek ők is vele. És ma?

9. Erről én csak azt tudom elmondani, hogy én ma kit tekintek Jézus tanítványának, kiről mondom, hogy követi Jézust. Én ma azt mondom Jézus tanítványának, aki hajlandó velem (vagy mással és a Bokorban) négy hetenként egy fél vagy egész délutánra kisközösségben, legfeljebb tizenharmad magával összeülni. Összeülni abból a célból, hogy élő szóval imádkozzuk azt, ami kiszakad a lelkünkéből. Aztán meg azért, hogy közösen és alkalmas módon tanuljuk azt, amit Jézus tanított a Tizenkettőnek. S végül azért, hogy elmondjuk egymásnak, ami történt a négy hét alatt, hogy információcserét hozunk létre magunk között mindarról, amit az Isten Országa építése céljából fontosnak gondolunk. Aki ilyen módon bizonyítja a közösség számára, hogy neki fontos az, ami nagyon fontos volt Jézus számára, azt én Jézus követőjének tekintem, és tanítványának gondolom. Következésképpen, ha azt kéri tőlem, hogy meggyóntassam, megteszem, s ha részt vesz a lakománk eucharisztikus részén, akkor meg is áldoztatom, azaz megáldoztatja önmagát, mert a kisközösségben úgy ülünk meg az eucharisztikus lakomát, ahogy Jézus csinálta: mindegyik tanítványa kezébe vette a kenyeret és a poharat is. Az újrَاهázasodott is? Igen. Akinek nincs megsemmisítve egyházi eljárással az első házassága, az is? Igen. Miért is ne, ha egyszer Jézus tanítványának tekinthetem őt. Biztos vagyok, hogy nem fog vele eldicsekedni plébánosának, ha az nem így gondolkodik. Magam ezt jó lelkiismerettel teszem. Akkor volna rossz a lelkiismeretem, ha széttárnám két kezem mondván, hogy tehetetlen vagyok: köt az egyházi előírás. Így jár el sok más pap is, csak nem veri nagydobra. Magam is csak bizalmasan mondom most Nektek.

Nagyon régen, amikor még nem így gondolkodtam, megkérdeztem egy derék nem katolikus papot: Hogyan veszed a lelkedre, hogy megáldod a házasságát az elváltaknak is? Úgy – felelte – hogy én csak imádkozom értük, hogy meg ne történjék életükben az a tragédia, ami egyszer már megtörtént: a házasságuk felbomlása. Következzék tehát most a kérdés rendbetevésének második

fele. A tényállást felrajzoló tételeket nem folytatom most, hanem azt mondom el, hogy látásom szerint, hogyan kell megakadályoznunk e tragédia megtörténtét vagy megismétlődését. Most házasság megőrző ajánlataim következnek. Olyanok, amilyeneket adni tud egy nem gyakorló házasság ember. Hogy ezekből is futja-e kilencre, majd meglátjuk.

1. Soha nem eskettem az egyházi házasságkötő iparban. Megtehettem, mert soha nem voltam plébános. Csak azokat eskettem, akik tagjai voltak vagy az én, vagy barátaim kisközösségeinek. El is mondhatom, hogy nem-rövid papi pályafutásom során az általam összeeskettett párok közül csak egyetlen házasság ment szét. Mégpedig kimondhatatlan és halálomig nem felejttem nagy bánatomra. Mindebből következik az első házasságmegőrző ajánlatom, mely a szentség kiszolgáltatásának nálam feltétele is: halálig járni kell a kisközösségbe. Miért? Mert ezt gondolom a jézusi életformának. Ő maga is így csinálta közösségét, az egyházat.

2. A házasság nem magánügy, hanem az Isten Országának építésének legalapvetőbb közügye. Azaz nem hozhatod a párod kisközösségbe házasságkötés után, csak előtte. Téged nem zavarunk el, ha nem hozod őt közénk, de tudomásodra hozzuk, hogy ez a játék életveszélyes... a jézusi életed veszélyeztetted vele. Katolikus megfogalmazással élve a kisközösség is – szentség, azaz Jézustól kezdeményezett vallási cselekmény. Akinek nem szent, ami neked szent, aki majd vagy jár a közösségbe házasságotokat követően, vagy nem jár, az veszélyezteti a te Jézust-követésedet, tanítványságodat, közösségbe-járásodat is. A jézusi életformádat is. Ezért kell a szerelem elején behoznod a közösségbe a választottadat. Hogy lássák barátaid is, hogy kit választottál. Hogy összemérhessed választottadat a barátaiddal, közösségbeli társaiddal. Hogy lássad, hogy megüti-e a közös mércét. Hogy lássad, jól választottál-e. Hogy alkalmas-e arra, hogy ő is testvéred legyen a Jézus-követésben. Azt mondd, hogy ilyen alapon nem találsz magadnak párt? Nagyon sajnálom, de ez azt jelenti, hogy hiába gondolsz ma bármit is magadról, te is le fogsz közülünk kopni. A Isten Országának nem nagyüzem, nem találod a tereken tüntetők között. Az Isten Országának olyan kicsi, mint a mustármag, de ha úgy bánunk vele, ahogyan kell, akkor hatalmas fává nőhet. Házasságod alapvetően azon fordul, hogy kit pillantasz meg, s hogy kisközösségi taggá tudod-e tenni őt.

3. A házasságot öntözni kell. Imádsággal kell öntözni, a házastársak közös imájával. Rendcsinálás, esti mosakodás, ágyazás után és lefekvés előtt meg kell gyújtani a gyertyát. Csendben nézni bele a sötétben pislákoló gyertyafénybe, és amikor kinyílik lelketek az Istenre, akkor megszólalni. A hazugság bűn a Szentlélek ellen. Az egyetlen bűn, amit Isten nem tud megbocsátani, mert nem bánod meg. Nem lehetnek külön útjaim, nem lehet eltitkolni valóm a felem előtt. Vallanom kell, és köszönnöm kell, és hálát adnom kell – tiszta vizet kell öntenem a pohárba. Teljes békességre kell jutnom magammal, Istennel a párommal. Utána már lehet az ágyba bújni. Nem szabad olyan fáradtnak lenni, hogy ne tudj odanyúlni a gyufához. Legfeljebb csak egy Miatyánkra telik. De holnap már legyen tiszta vízzel tele a pohár.

4. Mondtam, hogy a házasság az Isten Országának legalapvetőbb közügye. Miért? Mert abban születik a gyermek, és gyermek és pelenkamosás nélkül nincsen élet, amely isteni létté formálódhatnék. Legjobb, ha a férfiak bevallják, hogy az asszony a család feje. A család is üzem, s az üzemet működtetni kell. Az én édesapám nagyon rendes ember volt. Megvolt neki is a szerepe az üzemben. Ő kereste a pénzt, s ő pofozta fel a fiúkat, engemet is. De minden egyéb anyáknak a gondja volt. Minden bajunkban hozzá fordultunk. Anyuka volt, s ez annyit jelentett, hogy mindig otthon volt. Amíg a hetedik testvéremet is fel nem nevelte, beteg sem volt soha. Hogyan is lehetett volna? Egy beteg anyuka nem tudja ellátni mindazt, amit az anyukáknak el kell látnia. Hatvan esztendő lett, mire felnevelte az utolsót, akit már negyven évesen szült. Hatvanon túl már betegeskedett javából. Mindebből az következik, hogy akkor lehetséges az Isten Országának, ha az anyukák nem akarnak karriert csinálni. Ha apa és anya egyaránt tudja, hogy valakinek a családi üzemhez is egész embernek kell lennie, s ez az az anyuka.

5. Ahogyan a Szentháromságból nekünk a Fiú tetszik a leghasznosabbnak, úgy a családban is a második személy, a nő látszik annak. Frida néni mesélte nekünk, piaristáknak, amikor '48-ban iskoláink elvételekor átképezték bennünket tanárokból lekipásztorokká: *Mondok két mondatot:*

Fehérék nagyon rendes emberek, sajnos a férfi alkoholista. Ez az első. S a második? Fehérék nagyon rendes emberek, sajnos, az asszony alkoholista. Ennek a második mondatnak nincs értelme. Azt akarom mindezzel mondani, hogy az anyukáknak is a kor színvonalán kell állniuk. Ők is műveljék ki eszüket, s mindazt, amijük van. Ők is járjanak férjükkal együtt kisközösségbe. Ne ériék be férjük mellett háttér szereppel. Harmadik nemzedékünk egész napos találkozókat szervez, s azon ott vannak a gyerekek is. Mindenre van megoldás. Ha döcög is a szekerünk, nem hagyjuk ott, tovább taszigáljuk, mert az Isten ügye nem mehet csődbe. Minden látszat ellenére sem. Amen.

Piarista köz, 2006. október 13.

E-mailen kaptam e levelet: *Kedves Gyurka! Nagyon szépen köszönöm, hogy Emillel elküldted "életrajzod" harmadik kötetét! Le-te-he-tet-len! Jellemző fegyelmezetlenségemre, és a könyv olvasmányosságára egyaránt, hogy délután elkezdtem olvasni, és most fejeztem be... Együtt éltem a könyvvel, életünk egyik legszebb részét írtad le benne. A felejthetetlen események, élmények olvasás közben mind, mind újra élővé lesznek. Köszönöm, hogy leírtad! Ugy-e lesz folytatás? Sok szeretettel Sári.*

Sárikám! Köszönöm leveled. Nem folytatom, mert ami történt az utolsó harminc évben, annak megírása folyamatos főpapgyalázás lenne, most már nemcsak bíboros- de pápagyalázás is. Hagyom a hálás utókorra. Az anyaga megvan a Karácsonyi Ajándék szamizdat-köteteiben, a Tájékanban, a Koinóniában, a Naplóban, az Örököljük a Földet? c. kötetben. Azt hiszem, nagyon kevés időm van már hátra. Írom a Naplót, már a 87. füzetnél tartok, az első 46 füzetet már a Püski ki is adta. Azt írom, amivel tele a lelkem. A hierarchiát igyekszem érintetlenül hagyni, ha nem is tudom mindig. Szeretettel ölel Gyurka.

A műsák nem hagyják pihenni a költőt. '85 karácsonyán Mária mondja, hogy írhatnál egy regényt arról, hogyan nevelték a papot az elmúlt század első felében. S most jön Sári, és mondja, hogy *letehetetlen*, amit írtam. S a költő olyan buta, hogy ezt el is hiszi? Igen. Első olvasásra azt válaszolja, amit válaszoltam. De a hiúság-alkotás ördöge elraktározza Sári levelét a tudat mélyére, s tegnap lefekvéskor eszembe jut, amit Sári írt, és gondolkodni kezdek. A Naplónak már 88. füzetét gyártom. Olvasóim ki fognak fulladni, ha ez így folytatódik tovább. Meglódult a hinta, mióta a Koinóniát sikerült átpasszolnom Ferinek. Nem kellene mégis szót fogadnom Sárinak? Hátha főpapgyalázás lesz, akkor az lesz. (Csinálták már ezt az evangélisták is!) Csak az igazat fogom írni. Hogy is mondta Arany?

Merjem-é futtatni gyenge, fáradt tollam? / Lesz-e erőm írni, ahogy elgondoltam...

S nem lesz-e világi pályám köre csonka: Bevégtetlen élet! bevégtetlen munka!...

Mi emel? Mi tart fönn? Mi sugall? Mi biztat? / Kebelem egy hangja...Követem is aztat.

Egy hang, mely csilingel az égi madárban...

„Ha későn, ha csonkán, ha senkinek: írjad!”

Szóval... hátha telik még tőlem az, amiről az év elején azt gondoltam, hogy már nem megy. Előszedem a Karácsonyi Ajándék kötetét a hetvenes évekből, hátha tüzet fogok még. Nem tudom. Kattan a bilincs-zár, azaz hurkolódik a kötél Jézus csuklóján a Getszemániban, mert megvolt a Nagytanács ülése: Jézus – istenkáromló. Olyan fájdalmas a Bokor életének ez a második harminc esztendeje, hogy nehezen szánom magam rá, hogy megírjam történetét. Nem is vagyok rá alkalmas, csak *magam személyének mentsége* lehet belőle, mint Misztótfalusi esetében a 17. századi Erdélyben. Kívülálló harmadik személynek kellene megírnia e párviadalt, mert óhatatlan, hogy ne öndicséret legyen belőle. Megpróbálok felülemelkedni a résztvevők csörtéjének, s elmondani, hogy *mindig így volt e világi élet*. Mindig, mert trón és oltás szövetsége nélkül nincsen az emberi társadalom.

Mért nincsen? Mert a gazdagok mindig összefognak azok ellen, akik Isten Országáról álmodoznak, mert ebben nincsenek gazdagok, csak testvérek. S a testvéreknek csak ugyanannyi juthat a tábla-csokiból. De a testvérek is kikerülnek a szülői házból, s az egyik gazdag, a másik szegény lesz, s legfeljebb karácsonykor osztóznak – úgy, ahogy. Jézus egy utópia szolgálatában

került a Golgotára, s aki utána megy, nem kerülheti el sorsát. Bedarálja őt a hatalom. S Kaifás nem darál Pilátus nélkül, és Pilátus nem darál Kaifás nélkül. Jó, ha nem akasztják fel magukat szégyenükben. Nem akasztják. Helyette ők, a győztesek írják meg a történelmet. Hogyan? Hát úgy, hogy a Golgota mégis csak nagy jó az emberiség történetében, mert halálával Jézus kiengesztelte az Atyát, aki egyfolytában haragudott ránk, amióta Éva leszakította az almát. Borzalom...

Hát így nem megy egy regény. Csak úgy menne, ha megírnám Lékai meg a többi beszervezett történetét, akik aztán Isten nagyobb dicsőségére s a Párt akaratából elintézték bennünket. De ez meg történettudományi értekezés lenne, s az megint nem regény. Nem tudok regényeseket mondani, hogy hogyan mentünk el hőssömmel egy budai cukrászdába fagylaltot nyalni, meg ilyesfélét. Amíg a családban élek, amíg kispaptársaim, tanítványaim, ám neves börtöntársaim világában mozgom, addig könnyebb feladat a regényes önéletrajz, de amikor a szereplők kezdenek bíboros-jelöltek és bíborosok szintjére, pápa-jelöltek és pápák magasára jutni, akkor valami XXVI. Benedekről kellene annak szólnia, csupa kitalált szereplővel... akkor a t. szerzőnek valódi regényírói kvalitásokkal kellene rendelkeznie, s ezeket a kvalitásait még eddig nem árulta el, s valószínűleg a jövőben sem fogja.

Piarista köz, 2006. október 15.

Ákos jött negyedhatra. Hátul a kocsiban Mária. Megállunk a Kós Károly építette iskolánál. Tejesítem állampolgári kötelességem: szavazok, négy lapot is kitöltök. El nem árulom, hogy kit szavaztam meg főpolgármesterünknek székvárosunk számára. De hát előre megmondta, hogy ő nyeri meg, negyedszer is. Háromnegyedre kint vagyunk Adyligeten. A templom zárva, nem tudunk bemenni. Tanakodás után döntünk. A Piarista közben lesz a szentmise, a szobámban. Fél hét is elmúlt már, mire elkezdhetjük. 19-en voltunk. Reggel is volt itt már egy mise, az ifjúsági, azon meg 12-en voltunk. Hétfő reggel 8-ra pedig jött Sz. Mari csoportja misére: Őrangyalok ünnepén. Szüleimért ajánlottam fel a misét, mert 90 éve ezen a napon volt az esküvőjük.

A körbeimádkozásnak íze van. De a régi motorosoknál egészen más, mint azoknál, akik először próbálják. Megfigyeltem, nem e két alkalomnál, egyéb körülmények között, hogy legalább öt perc csend kell. Különben vitatkozás lesz belőle, és nem imádság. Már a homília-féleség alatt kitisztázódnék a hallgatóban, hogy a soros elnök, vagy homília-mondó hülye. S a hozzáimádkozás erről számol be. S nem arról, hogy merre felé vitte őt az, amit hallott. Ha van csend, az túlvisz azon, hogy testvére hülye. Elviszi oda, hogy megérti testvérét, hogy mért azt mondja, amit mond. S minden bántás nélkül tudja elmondani azt, amit Isten Lelke őáltala üzen.

Olykor vágyom a régi, egész éjszakai virrasztások ízére, amikor nem egymásnak replikáztunk, hanem azt mondtunk, ami a csend félóráiban megérett a lelkünkben. Akkor történik valami, amikor bensőségesen tudunk imádkozni. Csak magunkban tudjuk ezt megtanulni, vagy nevelhet erre a közösségi csendes és hangos imádkozás is? Nagyon nagy baj lenne, ha nem tudnánk egymást hangolva is odafordulni Istenünkhöz. Nagyon nagy hiánynak érzem a szerzetesi gyakorlatot, amelyben csak kötött szövegeket recitálunk hangosan, de hogy mit gondolunk arról, amit testvérünk hangosan mond, azt mélyen elrejtjük magunkban. Nem szólunk hozzá sem imádságban, sem másként. Addig semmi sem történhetik, ameddig nem jön létre a négy-öt magyar összehajol féle szituáció. Semmi jézusi. Csak vallási. Azaz egymást gyilkolási szándék nincs kizárva. Egymást kiközösítési sem. E kettő között nagyon kevés a különbség, mert az utóbbi gerjeszti az előbbi.

Piarista köz, 2006. október 17.

Ki az én felebarátom?

Megéltem közel kilencven évet, s nem találkoztam még olyan emberrel, akit rablók félholtan hagytak volna az úton, amelyen áthaladtam. Nem találkoztam tehát még a felebarátommal? Aki kéreget tőlem, nem a felebarátom? Teljesen bizonytalan, hogy kicsoda az, aki kéreget tőlem. Lehet, hogy a bankszámláján milliók vannak, s esetleg Európában. Lehet, hogy alkoholist. Lehet,

hogy csak a balekja leszek, ha teljesítem kérését; s lehet, hogy ártok neki. Jézus nem tette ki magát ezeknek a bizonytanságoknak. Jézus életében nem volt alamizsna-osztás.

Kik voltak a felebarátjai? Azok, akik kérték, hogy meggyógyítsa őket. Nem tudok gyógyítani. Nincs orvosi diplomám, és a kézrátételes gyógyításhoz sem értek. Hosszú életem alatt még egyetlen csodát sem óhajtott tenni Isten az én közreműködésemmel. Ki akkor az én felebarátom? Kinek adtam én, ha kért, s ha nem kért, életem folyamán? A 40-es években létrehoztam tehetséges, de szegénységük miatt tanulni nem tudó parasztgyerekek számára egy ingyenes diák-otthont, börtönöm után meg Teréz anyát, Prakash indiai jezsuitát, Böjte Csabát s a csángó gyerekeket támogattam. Kiadtam albérletbe az alamizsnálkodást olyaknak, akik megtalálják a rablóktól félholtra vert embereket? Halálom esetén övé-ké lesz, ami a bankszámlámon található. S mindez megnyugtat? Ezzel rendben vagyok? Felebarátja vagyok azoknak, akik számára annak kell lennem? Várhatom, hogy hallani fogom: *derék szolga, menj be urad örömébe?*

Hát ez a mai prédikációban a példa, ami nélkül nincsen jó prédikáció. Most egy öreg pap megkérdi testvéreit, hogy ő ugyan felebarátja-e valakiknek. S most hangosan szeretnék válaszolni a kérdésre, mintegy mérlegre téve életem a nagy elszámolás előtt, amíg még módom lehet javítani életem egyenlegén. Megint a kályhától kell elindulnom. Ki és mi nekem a kályha? Hát a mintám, az *etalonom*: Jézus. Ő nyugodtan nézett elébe a maga élete nagy találkozásának. Ezt abból tudom, hogy így búcsúzott: *Atyám, kezedbe ajánlom a lelkemet*. Ő mért volt nyugodt? Azért, mert nem alamizsnálkodott, hanem szegénnyé tette önmagát. Becsukta názáreti üzemét, házát, s vándorútjain nem volt hová fejét lehajtani. Élt a jó emberek adományaiból, eltartottá tette önmagát.

Meg kell állapítanom, hogy ez nekem nagyon sokáig eszembe sem jutott. 1936-ig szüleim eltartottja voltam, és nem alamizsnálkodtam, nem is volt miből. Utána meg elmentem piaristának, és ők tartottak el engem, s megint nem volt miből alamizsnálkodnom. '43 februárjában kaptam először a piaristáktól ha nem is fizetést, de zsebpénzt. Ez képtelen nagy összeg volt. Száz pengő, s akkoriban járta a sláger, hogy az ember *havi kétszáz fiksszel könnyen viccel*. Egy rangos könyv ára 5 pengő volt. Másra nemisigen volt szükségem, mindent kaptam a Rendtől természetben, csak könyveket vásároltam zsebpénzemen. Havonta egy kofferral, hogy minden szakmámhoz tartozó könyv ott legyen a polcon a szobámban. S a szegények? Ez időben én még csak keresztény voltam, s Jézusról csak annyit tudtam, mint a keresztények. Mit? Hát azt, hogy a szegények gondjait a politikának kell megoldania. A parlamentben s azon kívül: tüntetésekkel.

Bőségem korszaka nem tartott sokáig. Jöttek az amerikai bombázások (két kofferben a legféltettebbeket elvitte a hatvani), meg a szovjet felszabadítás, s hamarosan a havi száz pengő zsebpénzből jó, ha egy kiló szőlőt tudtam vásárolni. Mire bejött '46 augusztusában a jó forint, megszűnt ez a zsebpénz, mert elállamosították rendi birtokunkat, melyet vagy másfél százada kaptunk a királytól, hogy neveljük az ifjúságot. Szerencsére '46-ban Sík Sándor Kossuth-díjat kapott, fel is ajánlotta Rendjének, s azt háromszáz felé osztotta a rendkormány, s vásárolt belőle nekünk fehérműt. Úgy mondtuk akkor, hogy Kossuth-gatyát, Kossuth-inget kaptunk. Ekkor már élnek a kisközösségek, melyekben lassan megtanulom, hogy mit jelent nem kereszténynek, hanem Jézus-követőnek lenni. Ezt az Őt követést birtokkal rendelkezők, gazdagok soha meg nem értik – példa rá az evangélium gazdag ifja is –, de hát közben én értési szituációba kerültem, mert az elvtársak szegénnyé tettek. '49 tavaszán meghívnak Szegedre, hogy az ottani egyetemistáknak is elmagyarázzam, mi fán terem ez a követés, de csak úgy tudok elmenni, hogy egy alig ismert személy alamizsnájából meg tudom vásárolni a vonatjegyet.

S hamarosan minden gondomat megoldják az elvtársak. Gazdag könyvtáramat is elállamosítják, pucérra is vetköztetnek, s ők adnak nekem alsó neműt, meg csíkos felsőt, s ellátnak mindennel, kosztal, kvártéllyal, s 43. évemben vagyok már, amikor gondoskodásukat beszüntetik, s újra megkereshetem mindennapi kenyerem. Ez időben már meglehetősen jézusi tudattal rendelkezem, s tudom, hogy a kérőnek adnom kell, ha van valami a zsebemben, s nekem van, mert tróger vagyok a Tempo nevű vállalatnál, s keresek havi kétezret. Kik alkották akkor a

Tempó szállítómunkási rétegét? Szakmanélküliek vagy szakmából kikopottak, s nagyobbára azért, mert iszákosak lettek. Nefelejcs-utcai telepünkön oda is vágódik hozzám egyikük:

– Gyurikám, megszorultunk, az asszony nem tud miből főzni a gyerekeknek, adj már egy százast, a következő fizetéskor megadom.

Pénztárcámba nyúltam, és adtam. A következő fizetésnél látom, hogy ide is ad, oda is ad egy-egy százast, nekem is. Egyet könnyű helyre tesz, estére nagy ivászatot rendez, s egy pár százast még haza is visz az asszonynak, amiből az osztály íratlan törvénye szerint – reggelenként az asszonynak kötelessége egy tízest visszaadnia neki reggelire, cigarettára, egy pofa sörre, ebédbefizetésre. A '60-as években, ha szűkösen is, ennyi minden jött ki egy tízesből. Ebből tanultam. Két hetenként kaptuk a fizetést, s jön az én emberem pár hét múlva újra, és kéri ugyanazzal a szöveggel a százast... *hisz becsülettel megadta.*

– Nagyon szívesen – mondom –, de hozz egy papirost az asszonytól, hogy neki kell a pénz. Rám néz, s megszólal így:

– Akkor káromkodom. – Én meg ránevetek:

– Csak káromkodjál nyugodtan, ha ahhoz van kedved! – Ezután faképnél hagy. Nem én fordultam el tőle, hanem ő tőlem. Így tettem, mert láttam, hogy nem a családnak megy a kölcsön, hanem az italboltnak. Leszoktak rólam... Így alakult ki az a gyakorlatom, melyről a prédikáció elején már beszámoltam.

De hát nem az a dolgom itt, hogy csak meséljek, hanem az, hogy elmondjam, hogy nyugodtan megyek-e a nagy találkozás elébe. Bízom abban, hogy Isten végtelenül irgalmas, és elfogad, amikor majd mondom neki: *Mennyei édesapám, csak ennyi tellett tőlem.* De hát éppen az a kérdés, hogy mennyi tellett? Kevesebb, mint amennyit szerettem volna. Elmondom, hogy mi nem tellett.

Ha a keresztény olyan embert jelent, aki a rászorulókat s a rablók kezébe esett emberek gondjának megoldását a politikától várja, akkor én nem vagyok keresztény. A politika szentesíti, oklevéllel igazolja, jóváhagyja, hogy vannak szegények és vannak gazdagok, s szent kötelességének tartja, hogy fegyverrel lépjen fel azok ellen, akiket rablóknak tart. A történelem a politikáról számol be, s e beszámoló summája: újból és újból változik, hogy ki a rászoruló, ki a rabló, s ki intézi el a rablót. S a gazdag, s aki elintézi a rablót, az a dicső, a hős, a szent. Példát is mondhatok: akinek sikerül az unokabátyját négy felé vágatni, annak még a felvágást foganatosító keze is *szent jobb*, hát még ő maga mennyire *szent*. És ez az, amihez Jézusnak semmi köze sincs. Azért nincs, mert ő a Szentháromságból, és nem ebből a világból való. Lehet erre azt mondani, hogy sajnos, sajnos, ebben a világban élünk. De én ezt a mondatot nem tudom annak a Jézusnak a képébe vágni, aki függ a keresztfán.

Nem tudom, és nem, és nem. Mert van a problémának nem politikai megoldása. Tudom, hogy van, s mindössze két család szükséges a megoldáshoz. Két család, akik meghatározó módon veszik tudomásul azt, ami Jézust meghatározta, amikor azt mondta, hogy *Könnyebb a tevének átmenni a tűfokán...* s a többit.

Mi határozta meg Jézust? A Szentháromság. Az ezt alkotó személyeknek nincs magántulajdonuk: ami az Atyáé, az a Fiúé is, s a közöttük, az egyiktől a másikig, a másiktól az egyikig áramló szeretet Szent Lelkének is csak az a tulajdona, ami az Atyáé és a Fiúé. Mi ez a közös tulajdonuk? Nem a pénz. A pénzt nem ismeri a Szentháromság. A *Pénz* az Isten nagy ellenlábas, ami miatt a gazdag, a szegény egyaránt megveti az Istent. Ami miatt a rabló kifosztja a Jerikó és nem Jerikó felé menő embert, s ami miatt mindig van, aki vállalkozik arra, hogy államot csinál, azaz jó pénzért megbünteti a rablót. A Szentháromságban a közös tulajdon az, ami az ottani életnek a java. Van ennek a *javnak*, jónak földi megfelelője is. Az életnek ezt a javát úgy hívják, hogy kenyér, málé, hal, tokány, tej, sajt, túró, víz, bor, ruha, bocskor, csizma, kalap... és folytathatnám.

Két család szükséges csak a nem politikai megoldáshoz, de két hívő család. Miben hívő? Jézus tanításában hívő; Jézuséban, aki a hal szájából veszi ki a pénzt, ha templomadót kérnek tőle, s aki pénz nélküli életre mutatott nekünk példát. S ha megkérdezték tőlem, hogy mégis mért van

bennem szorongás is a nagy találkozás előtt, akkor azt válaszolom, hogy ezt a két családot én még nem találtam meg. Hiába alapítottam hatvan éve Bokrot, nem tudtam benne két ilyen családot felnevelni, s bizony lehetséges, hogy Jézus ezt a nem tudásomat fogja számon kéri tőlem.

S mert nem tudtam, ezért kellett 88. évemben beköltözni a Piarista rendházba, ahol havi 120 ezer Ft-ba kerülök, pedig a Városmajorban úgy-ahogy példásnak gondolom szegénységben éltem Terikével, ketten együtt havi százezer Ft-nál kevesebből jöttünk ki.

Lehet, hogy érik a megoldás. Az érik, hogy a szóbanforgó kérdéseknek nincs politikai megoldása. Az érik, hogy a dollár milliárdokban, és trilliárdokban és a még nem tudom hány nullákkal számoló globalizált világunk összeomlik. S ha lesz még, aki akkor összeházasodik, és gyermeknek ad életet, és gyermeküket meg magukat táplálni akarják, juhot, kecskét meg baromfit kell tenyészteniük, meg újra meg kell tanulniuk vályogfalat meg kemencét építeni, meg szőni és fonni, hogy be tudják takarni testüket a hideg ellen. Lehet, hogy az evilágnak, a politikának, a pénznek bele kell futnia a totális csődbe, hogy megtanulhassuk, hogy mi az élet java. Lehet, hogy újra kell tanulnunk beojtani a fát, hogy gyümölcsöt teremjen. Lehet, hogy meg kell menteni az életet. Az idelentit, s magunknak a főntit is.

Az elmúlt hetekben vonattal Szolnokra utaztam, s öregurasan csak az őszi tájat néztem, oda is és vissza is. S a kétszáz km-nyi távon nem láttam sehol embert dolgozni. Egy állomáson láttam öt munkást, kifeszített szalagok közt, tán utat építettek, nem tudom. Munkásnak voltak öltözve, s egyik sem dolgozott, csak álltak és cigarettáztak. Gondolkodni kezdtem, hogy mit csinál ez az ország. Az egyik fele iskolába jár és nyugdíját élvezi. S a másik fele? Felosztottam tizedekre, már ahogy magam gondoltam: egy termel (iparban, mezőgazdaságban, meg legyártja a termeléshez szükséges gépeket). Egy másik szállítja és raktározza a termelést. Három tized csak áll és árulja azt a boltokban. Ez már a dolgozó társdalom fele. Egy tized szállítja az embereket, egy másik csinálja az államot meg az önkormányzatot, egy harmadik csinálja a bank szakmát meg ügyvédet tart, a negyedik gyógyít beteget meg tanítja az iskolába járókat. Az utolsó tized hajléktalan, alkoholisták meg börtönben ül. Elmondom ezt Péter barátomnak, ő meg továbbadja értesülését Nagy Bálintnak, a keszthelyi agrárprofesszornak, aki ezt mondja rá: Nem tíz százalék termel, csak három.

Nem látja értelmét a termelésnek Budaváriban se már szinte senki. De így van ez Nógrádban is, pl. Debercsényben. Segélyekből akar megélni a nép, meg pályázatokból. Aki ebből regényt tudna írni, megnyerhetné vele a Nobel-díjat. Az lehetne a címe, hogy *Mielőtt átveszik földünket a patkányok*. De ha hívő, Jézusban hívő, ha optimista ember írná meg, aki tudja, hogy erre a végre van szükségünk, hogy a vég előtt az utolsó másodpercben két család újra kezdje a történelmet? S kiraknák zsebükből a pénzt és mindenüket, ami van, egy lepedőre, és azt mondanák, hogy testvérek leszünk, s amit termelünk, azt esszük, amit építünk, abban lakunk, amit szövünk-fonunk, avval ruházkodunk? És dicsérjük a Istent, hogy adta nekünk ezt a Bolygót az étellel és annak minden javaival? Akkor az volna a regény címe, hogy *Valósulni kezd, amit Isten megálmodott*.

Jézus elmondta, hogy ki az ő tanítványa. Ki? Aki utána megy. Aki felveszi a keresztyét. Azt nem mondta meg, hogy ki az ő fele. Az, aki felével együtt megy utána. Az ember elhagyja apját meg anyját, és feléhez ragaszkodik. A ragaszkodó felével. De hát Jézus már elment! Mégis: megtalálhatod őt a pároddal együtt egy másik párban, aki meg titeket keres. Amen.

Piarista köz, 2006. október 19.

Meghívott Bohn Pisti Törökbálintra, egyházközségének a zsinatára előadást tartani. Mivel még nemigen fordult elő életemben, hogy visszautasítsak beszélési lehetőséget, a hátralevő kis időre már nem kezdek új szokásokat, tehát elvállaltam. Csak az fordul mostanában elő velem, hogy ritkán vállalom, hogy a szív bőségéből szóljon a szám, mert akkor egész az előadás pillanatáig izgulnék, hogy mit is fogok mondani, hanem idejében leírom a mondanivalómat, s akkor a t. hallgató közönség eszi, nem eszi, azt mondom, ami írva van. Ez történik ez alkalommal is.

Törökbálint: a világi hívek küldetése az egyházközségben

Kedves testvéreim. Bemutakozom: Bulányi György piarista tanár vagyok, a *Lelkipásztori Marketing* c. írás szerzője. Ez az írás a 70-es évek elején született meg, és csak azért születhetett meg, mert 25 évvel korábban, a '45 utáni években már kisközségekben hajoltam össze négy-öt magyarral, hogy beszélgessek velük arról, hogy mit kell tennünk annak érdekében, hogy megőrizzük magunkban s embertársainkban azt a hitet, amelyet kaptunk szüleinktől, egyházunktól. Ha elolvastátok, tudomásul vehettétek, amiket leírtam. Magam újból elolvastam a szöveget, s ha valami nem érthető belőle, talán meg tudom magyarázni. A tanulmány mondanivalóit most nem ismételném meg. Történetéről mondanék annyit, hogy megjelenése után hamarosan lefordították németre Bécsben a *Magyar Lelkipásztori Intézet*ben. Közel tíz esztendő után hazai Püspöki Konferenciánk is figyelemre méltatta. Körlevélben tájékoztatta közönségünket arról, hogy tanulmány le akarja szakítani a katolikusokat püspökeiről, ami abból is világos számukra, hogy említést sem tesz a tanulmány róluk; s abból is, hogy azt állítja, hogy liturgikus szolgálatainkkal csak temetési menetünket asszisztáljuk. Ezután a piaristák generálisa, legfőbb római előjárója, diplomata táskájában kisírbolta az országból az írás egy gépelt példányát, átadta Poggi monsignorénak, az pedig a Klérus Kongregációnak, majd egy év múlva Poggi jelentette generálisunknak, hogy a mondott Kongregáció nem talált benne semmit, ami a katolikus hitet sérti. A korábbi generális magyar ember volt, ő is elolvasta, és véleményt kért az őt meglázogató pesti piarista iskola hittanárától dolgozatomról. Azt válaszolta, hogy minden rendes pap ezzel a módszerrel igyekszik dolgozni, azaz házankénti kisközségekben. Ahogy akkoriban lehetett. Mindazonáltal ezt a dolgozatomat is elítélték hazai püspökeim 1982-ben, s megvonták tőlem a nyilvános papi működés jogát. Ez azt jelentette, hogy mindent csinálhattok a katolikus tulajdonban levő épületeken *kívül*. Misézhetek, prédikálhatok én erdőn-mezőn, réteken, magánlakásokban, csak templomokban nem. Ezt az ítéletüket '87-ben a Hittani Kongregáció is jóváhagyta, így hát aranymisémet '93-ban csak a volt pártfőiskola épületében, a Professzorok házában mondhattam el, templomban nem. Ugyanebben az évben kötetben is megjelent ezen tanulmányom egyéb botrányos teológia munkáimmal együtt, amelyek a római perem anyagát tartalmazzák a Hittani Kongregációnak, az Inkvizíció utódjának buzgalmából. E Kongregáció bíboros prefektusa, Ratzinger '97-ben utasítja magyar püspököket, hogy vonják vissza engem korlátozó intézkedéseiket. Vissza is vonják, s most már tíz év óta templomban is szolgálhatok papként, ha van olyan pap, aki engem ezek után még meghív szolgálni. Ezzel ennek az írásnak a története véget ért, és most a dolgomra térhetek.

Előadásom címéül ezt kaptam plébánosoktól: *a világi hívek küldetése az egyházközségben*. Az imént kedves testvéreimnek szólítottalak titeket, s nem kedves világi híveknek. Mindenek előtt szeretnék rámutatni a *világi hívek* fogalom-megnevezés teljes abszurditására. Persze csak akkor abszurd ez a megnevezés, ha folytatni akarnánk azt, amit Jézus kezdett tizenkét fiatalemberrel az akkori Izraelben. Jézus nem volt pap, és nem híveknek, hanem tanítványoknak mondta a Tizenkettőt, akikhez ő beszélt. Egy-osztályú társadalmi alakulatot indított el, melyben Jézus funkciója az volt, hogy tanított, a tanítványoké pedig az, hogy tanuljanak. S az volt a célja ennek a jézusi tanítói tevékenységnek, hogy három év múltán szétküldje őket a nagyvilágba, hogy ők is tegyék tanítványokká az összes nemzeteket. Azaz Jézus koncepciójában nincsenek papok és kedves hívek, csak tanítók és tanítványok vannak. Hasonlattanálva: csak felnőttek és gyerekek vannak, és tudvalevő, hogy kivétel nélkül minden gyereknek az a feladata, hogy a maga idején felnőtté nőjön. Nincs tehát ebben a jézusi koncepcióban két osztály: a papoké és a kedves híveké. Egyetlen osztályú társadalom ez: mindenkinek fel kell nőnie a jézusi, a tanítói szerepkörhöz.

E *Lelkipásztori marketing* c. dolgozat írása idején ismertem meg plébánosokat, aki akkoriban kispap volt a Központi Szemináriumba, s eljött Alsószentivánba egy lelkipátlatorlatomra, amelynek résztvevői hordozták már magukban ennek az egyetlen osztályú egyházi társadalomnak a tudatát. A meghívott kispap csak nézett, mint Jenő a moziban. Egy idő után azonban megszólalt (s most idézek a Bokortörténet harmadik kötetéből):

– Csak azt mondjátok meg, hogy mi szükség van itt ránk?

Pistit papnak nevelik a Központi Szemináriumban, ahol azt tanulja, hogy a laikusok majd az ő hívei lesznek. A lgy-on meg részt vesz húsz laikus, s egyáltalában nem a híveiként viselkednek. Úgy gondolják, hogy Jézus meghívottai, akárcsak a teológusok, a papnak készülők. Választottak és nem hivatalosok. Olyan apostoli öntudatuk van, hogy a Központi Szeminárium is megnyalhatná tőlük a szája szélét. Érzem, hogy sok minden fordul e fiú lelkében a válaszon, s mondom: 1848-ban csak a nemesség alkotta a magyar nemzetet. S ez a nemesség kitágította az alkotmány sáncait – kilenc millió jobbágy számára. Ez történik itt most. A papok munkatársakat kapnak. Belőlük szervezik meg a maguk jézusi kisközösségét, s a pap megtízszerezi a maga energiáit. Jézus maga sem volt pap. Laikus volt, s laikusként hívta a Tizenkettőt Isten Országá építésére. Mert ez az Ország mindenkié. Papoké és nem-papoké.

Pisti megnyugszik, s azóta eltelt már több mint harminc esztendő, s a maga nyugodt módján gyűjti Istennek népét Törökbálinton plébánosként. (Eddig tart az idézet.) S most mondom a magam mai szövegét. Isten Országában nincsenek laikusok, nincsenek kedves világi hívek, csak Jézus testvérei, akik dolgozni akarnak azon, hogy megvalósuljon a Szentháromság álma és terve, annak időbeli leképezése, az Isten Országá közöttünk, aminek megvalósulása bizony rajtunk fordul. Rajtunk, mert Isten nem tud helyettünk Isten Országát csinálni. Ha nélkülünk, ha helyettünk csinálna, az csak bábjáték volna, nem emberi történelem.

Azt hiszem fontos az elnevezés kérdése. Magam még a *világi apostol* elnevezésre is allergiás vagyok. Jézus nem szerette a nagy szavakat. Maga magát csak emberfiának mondta, s ez annyit jelent, hogy egy a sok közül. Mondta, hogy őt küldte az Atya, de nem nevezte magát küldöttnek, s ez volna az *apostol*, a küldeni jelentésű *apostellomai* görög igéből képzett főnév. Csak tanítónknak és testvérünknek nevezte önmagát. Ő is küldte tanítványait, de sohse nevezte őket küldötteknek, apostoloknak, csak tanítványainak, hogy ők is tanítványokká tegyék azokat, akik hallgatnak rájuk. De leginkább ezzel a *világi* kitételrel vagyok megakadva. Miért? Mert nem veszi ugyan ki Jézus az övéit a világból, s ez a világ csak szorongatni hivatott övéit, s az az Ország, melynek építésére hívja övéit, nem ebből a világból való, hanem a Szentháromság levegőjét, életstílusát akarná otthonossá tenni a világban. S ezt kell csinálnia a papnak is, meg akit egyházunk nem szentel pappá. Mindnyájunknak. Nincs különbség. Egy-osztályú társadalom vagyunk. Mindegy, hogy evvel vagy avval a foglalkozással keressük meg a mindennapit. De a hivatásunk egy és közös: Jézus tanítványai akarunk lenni mindannyian, s ennek következtében nem csak Jézusnak vagyunk testvérei, hanem még a plébánosunknak is, még a bíborosunknak is, még a pápának is, bár az egyik bíboros nagyon a szívére vette, amikor egy paptestvérünk László testvérnek merete nevezni őt. A testvérek nem urazzák egymást, még kevésbé atyáznak valakit, mert hát Jézus megmondta, hogy *atyának se szólítsunk senkit a földön, mert egy a mi Atyánk, a mennyei*. Van mindannyiunknak a szent keresztségben kapott nevünk. Ha nagyon öregnek tekintünk valakit, hozzátehetjük a nevéhez a bácsit vagy a nénit. Bár nőtestvéreink nem szeretik, ha lenénizzük őket. Szerencsére én már nem is találkozom olyan korú kislányokkal, akiket koruk miatt néniznem kellene. Magam a Gyurka névre hallgatnék, de egyre kevesebben akadnak, akik ne tennék hozzá a bácsi szót. Így jár, aki nem hal meg idejében.

Ezek után pedig kimutatom nektek a fogam fehéret, és mondok Nektek egy prédikációt arról, hogy ki az én felebarátom, s akkor már tisztában lehettek velem.

Piarista köz, 2006. október 21.

A Sapientia végzős hallgatóinak mondtam szentmisét a kanadai vértanúk ünnepén.

Kanadai vértanúknak nevezzük azt a nyolc francia jezsuitát, akik a keresztyénség második misszióját vezették a huron indiánok között. Amikor az angolok háborút nyertek, kiutasították őket. 1632-ben ismét útra keltek, de az indiánok nem akarták befogadni a hitet. „Családonként hirdetjük az evangéliumot kétezer vadembernek; ismerjük a nyelvüket, nekik van fülük, s mégsem akarnak megérteni semmit.” Az irokézok azonban elhatározták, hogy kiirtják a huronokat. 1648-

ban háborút indítottak és 1650-ben el is érték céljukat. E harcok során halt meg a másik öt jezsuita misszionárius. Brébeuf Jánost megbízták azzal, hogy Kanadába menjen misszióba. Az angolok győzelme után a francia misszionáriusoknak el kellett hagyniuk Ouebecet. Közben Anglia és Franciaország békét kötött, s ez ismét megnyitotta az utat a francia misszionáriusok előtt. Megtámadták az irokézek, elfogták és kegyetlenül megölték őket. Kísérőjük, Landei János a hódítók között érkezett Kanadába, melyet akkoriban úgy neveztek: Új Franciaország. Megismerkedett a jezsuita misszionáriusokkal és jelentkezett segítő testvérnek. Joutes Izsák vette maga mellé, amikor az irokézek közé indult. Vele együtt fogták el az indiánok, s ugyanúgy megkínózták, mint Izsák atyát. Daniel Antal 1632-ben a huron misszió tagjaként Kanadába indult. Először a franciák lelkipásztora volt, 1633-ban Brébeuf János kísérője lett, és az indiánok közé ment. Megzenésítette nekik a Miatyánkot, az Üdvözlégyet és a Tízparancsolatot, s a gyermekek ezt énekeltek a kápolnában, de játék közben is. Itt érte az irokézek támadása 1648. július 4-én. Éppen befejezte a szentmisét, mikor megkezdődött a harc és az öldöklés. Azok egyetlen csapással megölték, majd az utolsó szál emberig mindenkit elpusztítottak. Antal testét a lángok közé vetették. Lallemand Gábor előljárói engedélyével külön fogadalmat tett, hogy minden erejét és egész életét az indiánokért ajánlja fel. 1649. március 16-án az irokézek megtámadták a falut, s előbb Brébeuf Jánost, majd Gábor atyát ölték meg. Este hatkor kezdték a kínzást, s amit csak ki tudtak találni, mindennel gyötörték. Másnap reggel kilenc óra tájt az egyik vadember meglegelte és lefejezte. De utána kivette a szívét és megette, mert a bátorságát szerette volna magának megszerezni. A nyolcadikat meg 1635-ben szentelték pappá, s a következő évben misszionáriusként küldték Kanadába. Augusztus 3-án érte el a huronok földjét. Hihetetlen gyorsasággal megtanulta a bennszülöttek nyelvét. Hirdetni kezdte az evangéliumot, de az indiánok hagyományos vallásossága ellenállt. Tetézte a nehézségeket, hogy a varázslók őt tették felelőssé egy járványért, telepét hamarosan megtámadták az irokézek, lakóit megölték és mindent felégettek. 1925-ben boldoggá, 1930-ban szentté avatták őket. Ünnepeket 1969-ben egy napra tették és felvették az egyetemes naptárba.

Segíték egy kicsit jobban megérteni ezt a szöveget, melyet az interneten találtam, s lerövidítettem. A huronok harcolnak az irokézekkel, a franciák meg az angolokkal, s amikor legyilkolják az ellenfeleket, kezdődhetik is már a misszionálás. Hogy még jobban megértsetek ezt a misszionálási formát, mondok analógiát, melyet jobban ismertek. Géza fejedelmünk felszámolja a hét magyar törzs hagyományos hitét, vallásosságát. Fia, Vajk, négy felé vágatja szent jobbával a pogány Koppány testét, a pogány Vazult pedig megvakíttatja. Vazul fiai külföldre menekülnek, de Vajk halála után haza jönnek, és a pogány Vata pedig Gellért misszionáriust hordóban legurítja a Kelenhegyről a Dunába. Aztán fegyverrel leverik Vataékat, majd szentté avatjuk Vajkot is, Gellértet is. Ünnepeket megtalálható a naptárban.

Ez a Názáreti Jézus nem tudta, hogyan kell kereszténységet csinálni. Tanulhatna a franciáktól, angoloktól, Gézától, Vajktól meg az egyháztól. Csak annyit tudott, hogy a meggyilkoltak sírjait nem illik díszíteni, ha nem határoljuk el magunkat a gyilkosoktól. Tudjátok-e, hogy nem is olyan régen egy európai katolikus országban akadt vagy harminc katolikus fiatal, aki nem volt hajlandó letenni a katonai esküt, börtönbe kerültek, és püspökeik is elítélték őket, mert megbontják az egyensúlyt a Varsói szerződés és a NATO között. Mikor fogja őket boldoggá avatni az egyház? Majd ha megtér Jézushoz, aki elfelejtett gyilkolni abból a célból, hogy kereszténnyé tudja téríteni az embereket.

De hát Jézus keresztre került a gyilkolni nem hajlandó magatartásának következtében! Ki akar közülünk keresztre kerülni? Csak teológiát akarunk tanulni, hogy ünnepelhessük a szentté avatott gyilkosokat és legyilkoltakat, akik mind Jézust hirdetik. Mit hirdetnek róla? Azt, hogy a Golgotára kellett Jézusnak mennie, mert a gyilkosok oda parancsolták őt? Azt, hogy nem védte meg magát, mert nincsenek katonái? Azt, hogy azért nincsenek katonái, mert az ő országa a Szentháromság világának időbeli leképzése, és tudvalevően a Szentháromságban nem foglalkoznak egymás legyilkolásával? Ezt hirdetjük? Dehogy is! Hanem azt, hogy ki kellett engesztelnie a Mennyei

Atyát, aki egyfolytában haragudott minden teremtményére, mert Éva szakított egy gyümölcsöt az almafáról!

Testvéreim, ti, a Sapientia hallgatói, kit akartok hirdetni majd a hittanóráitokon? Azért mondom ezt a szentmisét, hogy azt a Jézust hirdessétek, aki van, és él, és szolgálva szeret, és semmi köze a gyilkosság előkészítésű hithirdetésekhöz. Amerika őslakosságának, a közel hatvan millió indiánnak módszeres kiirtásához, rabszolgává tevéséhez sincs semmi, de semmi köze. Nincs köze ahhoz, amiben oroszlán része volt Spanyolország legkatolikusabb királyának.

Mit is mondott Jeremiás? Azt, hogy Jeruzsálem, Jeruzsálem, térj meg a te Uradhoz, Istenedhez. Még valakiknek meg kellene ténnie Hozzá. Nekünk is. Amen.

89. MINDSZENTEKI NAPLÓ

2006. október

Budavári – Piarista köz, 2006. október 23.

Október hatodikán

lementünk Budaváriba pótszüretelni. Az úton, odafele se, visszafele se – mert matrica hiányában utaztunk vagy hat órát –, nem esett szó az évfordulóról: arról, hogy 157 éve végezték ki ezen a napon az aradi tizenhármát. A vértanúkat? Hát nem is tudom. Több mint a felüknek neve nem is volt magyar, egykori császári katonatisztek voltak közöttük, belesodródtak egy nemzeti szabadságharcba, aztán akasztófa vagy golyó végzett velük. Egy gyerek, a 19 éves ifjú császár akarta így. Vérükkel tanúskodtak arról, hogy azt hitték... Mit is? Hogy meg lehet szabadulnunk a Habsburgoktól? Hogy fegyverek erejében rá lehet kényszeríteni őket a '48-as vívmányok elfogadására? Mindegy, hogy miben hittek. Hittek, lőttek, letették a gyilkos fegyvert, s aztán őket gyilkolták le. Én inkább hősöknek nevezném ezeket az aradi vértanúkat: *Mind hősek ők, mind férfiak, / Mind hű és hazafi; / Véré a hős, ha halni kell, / Nem retteg ontani* (Garay János, Kont – 1838-ban írta ezt a versét, melynek most csak idéztem egyik szakaszát). Mert hős, aki fegyvert ragad annak kockázatával, hogy ezért bitóra kerül. S bár ily módon vérével tanúskodik arról, hogy miben hitt, mégsem abban hittek, amiben Jézus és valamelyest még tanítványai is. Nem abban az országban, melyben nem lehetséges a fegyverfogás, melyben a gondolkodás-átalakítás helyettesít minden vérengzést. Hova alakítjuk gondolatainkat? Hát többek között oda is, hogy fegyverekkel nem jutunk közelebb Isten Országához. Akiket aztán eme sajátos hitük miatt elfognak, majd máglyán elégetnek Isten nagyobb dicsőségére urak és főpapok, hát azok a vértanúk. *Hős* = aki gyilkol, s aztán őt gyilkolják, és *vértanú* = aki nem gyilkol, és pl. emiatt gyilkolják le őt urak és főpapok, és akárkik.

De szót ejtettem az úton arról, hogy az előző napon járt nálam egy 19 éves kisfiú, aki az elmúlt napokban barátjával együtt az utcán töltötte az estét, s amikor éjfél után haza akart indulni, rendőrök csapdájába esett, kapott is tőlük egy pofont, de barátját, egy másik 19 évest, magukkal vitték a rendőrök, s már el is ítélte őt a bíró másfél év börtönre garázdaságért. *Mind hősek ők, és mind hazafi...* 1848-ban Pesten nem volt, aki letartóztatta volna a 25 éves ifjút, aki elszavalta, hogy *Talpra magyar, hív a haza...*, mert a császár messze volt, Bécsben. De Gyurcsány itt van közel, és népakaratból van itt. Megválasztottuk őt a tavaszon – demokratikusan. Ha volt is csalás, akkor is az ország közel fele őt akarta miniszterelnökének. Ezért aztán ő megtorolhatja az éjszakai sétát, a garázdaságot... Azt, hogy egy tizenkilenc éves ifjú éjjel az utcán sétál, ahelyett hogy aludnék ágyában.

Repül a nehéz kő, ki tudja, hol áll meg. Az engem meglátogató fiattól megkérdeztem, hogy mit csinált az érettségi utáni három hónapjában, s megmutattam neki, hogy hogyan kell időelszámolást csinálni, Majd tíz napi időelszámolásának végeredményével együtt meghívtam őt egy ifjúsági misére. Mit fog csinálni? Időelszámolást készíteni, éjjel az utcán sétálni, vagy esetleg mind a kettőt? (Nem készített el, s nem jött el a misére. Alighanem elment újból a Kossuth terre.)

Közel 90 éves aggastyánokhoz az illik – ha még oly tüzes magyarok is –, hogy kiszállnak a buliból; Deák Ferenc példáját követve, aki hazamegy Kehidára, meg Széchenyiére, aki Döbling felé veszi útját. Pedig Deák még csak 44 éves, és Széchenyi sem töltötte be ekkor még a hatvanat. Egyikük sem megy Kossuth után Debrecenbe a Habsburgokat detronizálni. Petőfi jóslata azért teljesedik: *Miként elpusztult Jeruzsálem, el fog pusztulni Ausztria, Földönfutók lesznek császáraid...* (Na-na, ez a földönfutás egy kicsit sok, a Habsburgoknak azóta is mindig akadt, amit aprítsanak a tejbe, s kortársamnak, Ottónak, az örökös királynak nem kellett futnia a földön, talált magának helyett, ahol fejét lehajtsa, ha másutt nem, akkor spanyol földön. A Petőfi-jóslat azért teljesedik valahogy, csak egy kicsit odébb, jó félszázad

múlva, amikor az egykor császárhű ellentengernagy (Horthy) Budaörsön lövet a koronás királyra, s kiharcolja hazánkból az immár egyházunktól boldoggá is avatott nagy lövetőt, a mustár-gáz IV. Károlyt. Boldoggá avatja őt a gondolkodását még Jézuséra nem alakított egyházunk, hogy több eszményképe legyen a katolikus magyarnak is, s egyéb buzgó keresztényeknek.

Gyurcsány egyenes-ágú kommunista leszármazottja *apánknak*, aki ült Horthy börtönében, akit onnan kiváltott a nagy Sztálin. *Apánknak*, aki '44-ben hazajött, s megtanított minket államosítani, majd fiai-unokái megtanítottak minket magánosítani is. Csoda-e, ha az államosítás és magánosítás nagy manőverei következtében ők a milliárdosok, s mint leggazdagabbak ők a hatalom választott birtokosai? Nem csoda. S ha nem is szüremkedik ki a balaton-őszödi miniszterelnöki beszéd, a milliárdok és a hatalmuk irigyei azért előbb-utóbb csak tesznek majd valamit az elvtársak hatalomátvételének hetedik évtizedében. S lesz majd ifjú bárd, aki elszavalja, hogy *Talpra magyar*. Az első szavalás már megvolt, most éppen 50 éve. A szavalók aztán kétszázezren elhagyták hazájukat, az itthon maradók közül meg Rákosi apánk utódja, a *nagy* Kádár – a kommunistáknak mindmáig szemefénye – felakasztott közülük vagy kétezret. Ez a hiteles végeredménye annak, hogy megtörtük az éjszakai kijárási tilalmat. Deák és Széchenyi nincsen a szavalók között. Kovács Teri és Merza Jóska sem volt ott a szavalók között, pedig fiatalok voltak; az egyik 28, a másik csak 25 éves. Akik ott voltak a Bokorból, vagy disszidáltak vagy átálltak az ávó, a hatalmat gyakorlók szövetségesének, Lékai oldalára.

De hát egyszer majd csak sikerül – tanítja a történelem. És mi van akkor, ha az elvtársak napja leáldozik? Meglódul a fantáziám: kilépünk az EU-ból, megfogjuk az ekeszarvát, fejjük juhainkat, s újra kezdjük a történelmet. Leállítom a fantáziám: nincs már, aki erre adná a fejét. Magam is, 88. évem végén már, csak a számítógépem mellett ülök, s bütykölöm 89. Napló-füzetemet, melynek ez az írásom a kezdő szövege. Előbb-utóbb azonban mindenképpen megtörténik a váltás, mert a *történelem* = *változás*. Sem a Habsburgok, sem az elvtársak nem maradnak mindörökre kormányosok – és jönnek helyükbe, az elvtársak helyett is más személyek. Olyanok, akik az elvtársak közül még idejében áttántorogtak, nehezen ugyan, a nemzeti és keresztény oldalra, ahol ma tudvalevően azok találhatók, akik megmentik a hazát. De a haza megmentéstől függetlenül és egyelőre megy ma is minden tovább a trón és az oltár szövetségnek jegyében. Kaifás és Pilátus elintézi a Názáretit, és XVI. Benedek learatja, amit Ratzingerként vetett egyházában, s ennek következtében ő sem mondja meg Mr. Bushnak, hogy aki keresztény, az nem világcsendőr, ahogy az elődeik sem mondták meg. Helyette inkább haragudtak azokra a csúf felvilágosodottakra, akik kiverték XVI. Benedek elődjének a kezéből a gyufát, és nem tudják már meggyújtani a máglyát a rendetlenkedők alatt. Nem mondja meg Benedek sem, mert csendőrök és máglyát gyújtogatni akarók mindig vannak. Csak a személyek változnak, és nincs, aki folytassa a nem csendőr és máglyát nem gyújtó és mindig holdkórosnak minősülő – nem így mondjuk, hanem ráfogjuk, hogy már megváltotta a világot – Názáretinek mindmáig csődbefúlt kísérletét. Nincs, aki csinálni akarna olyan országot, amely nem evilágból való.

Mivel pedig én erről az országról álmodtam és álmodom ma is, az engem meglátogató s idén tavasszal érettségiző fiúnak (Bokor-szülők gyermekének) csak azt tudom mondani, hogy az éjszakai séták helyett dolgozzon és tanuljon és imádkozzon, és az időelszámolása segítségével állapítsa meg, hogy mit ér a velszi tartomány, az övé. Hagyja a rendőrökkel találkozást másra, nem fog ott hiányozni, maradnak elegenden a talpukra álló ifjak, akik majd részesei lesznek a majdani akasztásnak, akár az akasztók, akár az akasztottak szerepében. Akasztásokból nem születik meg az az Ország, amely miatt Jézust felakasztották a fára.

Jót mondtam-e csoportot vezető Bokor-szülők ivadékanak? Ti mit mondotok magatoknak meg 19 évesnél idősebb meg fiatalabb gyermekeiteknek meg csoportotok tagjainak? Mit? –

kérdeztem Pótkávén a szentmisében is, ahelyett hogy prédikáltam volna arról, hogy amit Isten egybekötött, azt ember szét ne válassza.

Piarista köz, 2006. október 24.

Egyikünk a jobboldon, másikunk a baloldon...(Mk 10.37)

– Nem tudjátok, mit kértek. Nem, mert ilyen nálunk nincs – mondhatná nekik ezt is Jézus. Mert a Fiú sem ül az Atya jobbán, mint ahogy képeink ábrázolják s a krédónk is képzelet és vallja is. Honnan tudom? Láttam, hogy nem így van? Nem láttam, de ilyesmit csak azok gondolnak, akik a Szentháromságot az urak mintájára képzelik. Én nem az úri világ mintájára képzelem. Hanem? A szerelem mintájára, ahol kedvesét az ember nem ülteti jobbjára, hanem inkább a térdére, mert úgy jobban lehet ölelkezni. A Szentháromság az ölelés világa, melyben az Atya mindenét adja a Fiúnak. Ettől megmámorosodva a Fiú is mindenét adja az Atyának, s köztük árad az egyiktől a másikig, s a másiktól az egyikig a szeretet, az adás Szent Lelke, s így jön létre a tökéletes ölelés. S honnan tudom, hogy ez így van? Nem tudom, csak következtetem abból, ami az ember számára a legszentebb. S ez nem az uralkodás, hanem az ölelés. Ezt súgja a szívünk is, az eszünk is. E két súgás erejében mondom, amit mondhatok.

– Valami egyébbel kellene foglalkoznotok. Nem a kiváltsággal. Ez az urak világához tartozik. Azzal a kehelllyel, melyet majd az urak világa nyújt nekünk. S nektek is fogják ugyanők nyújtani. S Jakabnak-Jánosnak fogalma sincs arról, hogy mit kell majd Jézusnak és nekik is kiinniuk. Ezért mondja másképpen is: alámerülni, ahogyan én alámerülök, ti is alámerültök majd... erre képesek vagytok-e? A testvérpár erre azt feleli, hogy hogyné.

A többi tíz tanítvány pedig megorrol rájuk eme *nyomulásuk* miatt. S ezért Jézus bele- gyalogol az urak világába, hogy egyértelművé tegye mind a tizenkét tanítvány számára, hogy a Jézus-féle országban nem található, ami az urak világában található.

Több mint 25 éve írtam egy könyvet, melynek címe: *Egyházrend*. Elképzelhető, hogy egyikőtök sem olvasta. Azt írtam meg benne, hogy működni tud Jézus mozgalma akkor is, ha üldözik a benne levőket. Nem kell működéshez se püspöki székesegyház, se palota. Még a római Szent Péter téri bazilikára és a Vatikánra sincs hozzá szükség. Még, még... az adyligeti kápolna sem szükséges hozzá. Csak kisközösségek. Ezek meg egymás lakásában találkoznak, ahol a gyerekeik is élnek. Ha közösen ebédelnek vagy vacsorálnak ezek a közösségek, akkor összedobják, ami kell hozzá. Sorba megy a találkozóikon az elnöklés. Hol az egyik férfié, hol a másik asszonyé ez a feladat. Azt is tudják ezek a kisközösségek, hogy ki a legrátermettebb köztük. A legrátermettebbet megbízzák, hogy táplálásuk érdekében járjon ő egy másik kisközösségbe is, ahol a többi ilyen kisközösség megbízottaival találkozik. Ugyanolyan feltételek mellett, mint amilyent a maguk körében megtapasztaltak. Ez a másodfokú közösség sem kerül pénzbe, ott is csak összedobják, amit megessznek.

Aztán elmondja a könyvem, hogy e megbízottak is látják, hogy melyik asszony vagy ember a legtöbbet érő köztük, s elküldik őt tapasztalatszerzésre egy harmadik szintű kisközösségbe. Abban sincs szükség palotára, pénzre, csak arra, amire az első két fajtájú közösségben. És így továbbalakulnak ezek a kisközösségek a negyedik szinten. Majd az ötödiken, s mindenütt úgy van minden, mint az első szinten. A kilencedik szinten elfogynak a szintek. Nincs tovább, mert abban már a kontinensek, a világrészek képviselői ülnek. S ott mi történik azzal, aki a legrátermettebb köztük? Hova küldik őt? Nem küldik sehová, mert nincs hová küldeni őt. De azért van köztük is, aki legrátermettebb, s annak azt mondják, hogy te vagy a Péter-utód, azaz a pápa, s amíg ilyen rendes asszony vagy rendes ember vagy. Hát ez a könyvemnek rövid tartalma egy percben összefoglalva.

Ezt az Egyházrend c. írásomat elolvasta többek között, mert elfogyott ötezer példányban, vagy húsz éve egy asszony, aki a nagyvázsonyi térségben dolgozott, és azt mondta írásomról,

hogy a benne leírtak alapján lehetne rendet teremteni náluk, a téeszben is. Nem számít semmit, hogy én az egyház dologáról írok, mert ugyanaz érvényes a téeszben is.

Mit is írtam meg az Egyházrendben? Csak azt, hogy az ügy iránt érdekeltek halálbiztosan megtalálják azt a személyt a körükben, aki őket képviselni hivatott. Körükben, azaz legfeljebb 10-12 személynek a körében. Az így megválasztottak már képviselhetik őket a megválasztott személyek körében, megint legfeljebb 10-12 képviselőre megválasztott személy körében. E választott személyek is megválaszthatják azt, aki képviseli őket, és így tovább.

Ezzel szemben áll a *felülről kinevezés* gyakorlata. Az ország egésze, azaz sok millió ember megválaszt egy pártot, s a pártelnök kinevezi minisztereit, a megyei, a kerületi és helyi vezetőket. Ezt nevezik *demokráciának*, azaz a nép uralkodásának. Amit pedig megírtam az Egyházrendben, az a *képviselő*, melyben nincs szükség kinevezésre.

A tényleges, a valóságos Egyházban nincsen se képviselő, se demokrácia. Százegynéhány kinevezett személy, a bíborosok, választanak maguk közül egy pápát, s utána a pápa nevezi ki a világ összes püspökeit, az új bíborosokat is, akik majd megválasztják maguk közül a pápát, ha az előző pápa meghal. A püspökök pedig kineveznek egy általuk kiképzett személyt plébánosnak Nagyvázsöny vagy bármely más település számára. Mit sem számít az, hogy a nagyvázsönyiak kibén bíznak meg, kit akarnak maguknak plébánosként. Nem képviselő, hanem kinevezés dolga, hogy ki lesz Nagyvázsönyben plébános. Meg az is, hogy ki lesz Nagyvázsönyben a téesz elnöke.

Mindezt annak a kapcsán mondom el, hogy ötven éve, az október 23-át követő napokban pár nap alatt összeállt a Nagybudapesti Munkástanács, és minden kinevezés nélkül, és egyszerű képviselői alapon. Nagyon gyorsan, kampány és milliárdos költségek nélkül. Kádárnak orosz tankok kellett ahhoz, hogy szétverje őket, s így is hosszan elnyúlt, mire szétverte őket. '89 után pedig nem a képviselő jött vissza, csak a demokrácia.

Az urak sohasem akarnak képviselőt, legfeljebb diktatúra helyett demokráciát. A helyi uraknak pedig rendre országon kívüli urak parancsolnak, akik nem tudnának képviselő esetén parancsolni, csak demokrácia esetén tudnak. Ezen az alapon már tudnak, s ha nem engedelmeskednének nekik, akkor leverik vagy megfojtják az országot. A képviselő ellen meg tankokat hoznak, vagy nyomort teremtenek, azaz megbuktatják a képviselőt. Meg tudják ezt is tenni? Meg tudják. Valakiket megfizetnek, s a megfizetett személy a nyomorban levőknek megígéri, hogy van kiút. S az mi? Hát a demokrácia, melyben azt csinálják a távoli urak, amit akarnak S ami demokratikus választásunk erejében.

Ezért aztán ahhoz, hogy rend legyen, *képviselői rend*, mindenek előtt a fejekben kell rendet teremteni. Elvben ez nagyon könnyű. Csak annyit kell tudomásul venni, hogy nekem sincs többre jogom, mint neked. Gyakorlatban viszont hosszú munkát kíván: meg kell győződnöm magamat erről, amit tudomásul vettem. S ezt nem lehet kikerülni. Okvetlenül megbukik a legjobb szándék is, ha ki akarnók kerülni.

Azt mondják a politikusok, hogy az emberiség még nem talált ki jobbat, mint a demokráciát. Jézus korában nem ismerték még a demokráciát. Akkoriban még csak jó császárok, meg őrzöngő császárok voltak. A jó császárok kevesebbet gyilkoltak, az őrzöngők többet. Amióta demokrácia van, némely országban eltörlik ugyan a halálbüntetést, de részt vesznek Mr. Bush világcsendőri akcióiban – s kockáztatják vele akár az atomháborút is. Már a demokrácia korában született meg Szabó Lőrincünk tollából a magyar és a világirodalom egy nagyon nagy verse, a *Vang-An-Si*. Hetven évvel ezelőtt született meg, amikor már volt Szovjetunió. A vers kimondatlanul is a Szovjetunió rendcsinálási törekvéseire utal. Biztosan felolvastam már valamikor ezt a verset itt is ha nem is éppen Nektek. Most újra felolvasom, hogy ne legyen kísértésünk arra, hogy megkerüljük azt, ami nem megkerülhető.

A vers kétszáz millió kuliról szól. Boldogítani akarja őket a szent, a remete, a bölcs, a filozófus – Vang-An-Si. S a császár, Sen-Tszung *kinevezi* őt. Így szól a vers:

Hiába! – hallotta ezerszer Sen-Tszung, a sárkánytrón ura.
Nincs remény! – és ijedten nézett a remete Vang-An-Si-ra.
Jobb nem tudnod, hogy mi van ott kint! – dörögte három ezredév,
és a Tanácsban csak a szent bölcs, Vang-An-Si rázta a fejét.
Fejét rázta és így kiáltott: De! tudd meg! s ne felejtsd soha!
Én, Vang-An-Si, neveltelek föl, én és a filozófia;
most tied a trón: megcsináljuk, mit még senki se mert, akart,
az Isten Országát a földön, én, a gondolat, s te, a kard! –
Császár, ne akarj tudni semmit! – könyörgött a rémült Tanács.
– Sen-Tszung, – könyörgött a szent, – tárd ki varázstornád négy ablakát!
Ne, császár, ne hallgass a népre! – Császár, hallgasd meg népedet! –
És szólt Sen-Tszung, az ifjú császár: Vang-An-si, én neked hiszek! –
A torony négyfelé kitérült, a Tanács meghajtá fejét
és Sen-Tszung, mit császár sohasem tett, hallgatta, miért sír a nép;
a négy ablak négyfelé tárult, és begyűjtötte mind a kint,
mit fél Ázsia szíve néma viharként döngött odakint.
S a vihar feljajdult Keletről: Császár nincs munka, nincs kenyér! –
Kifoszt az uzsorás, a kalmár! – sírt a millió torkú Dél.
A bér! a tőke! – zúgta Észak és Nyugat zúgta: – A papok! –
Sápadtan hallgatta a császár a négy beszélő ablakot.
Sápadtan hallgatta a császár, amit még nem hallott soha:
hogy a szabadság nem szabadság, a jog az őserdők joga,
hogy a szegényt a fenevad pénz, mint a tigris a nyulat, eszi,
s a világ csak nézi a gyengét és legfeljebb megkönnyezi.
Irtózva hallgatta a császár, hogy átkozódtak a szívek,
hogy elsírták mind, amit szemébe nem mondtak volna soha meg;
irtózva hallgatta a néma mennydörgést, amit a kulik
kétszázmillió szíve vert és az imát: – Ég Fia, segíts! –
Az ablak bezárult. – Hiába! Nincs remény! – mondta a Tanács.
De van! – tört ki Vang-An-Si, – császár, akard s itt lesz az újvilág!
Akarom! – szólt és megölelte szent bölcsét Sen-Tszung: – Akarom!
Tanítóm voltál, most is az vagy, Kezedben minden hatalom! –
És Vang-An-Si dolgozni kezdett és dolgozott tíz éven át.
Védte a gyengét, törbe csalta a tigrist és a banditát.
Pénz, műhely s bolt: az államé mind, hirdette, – én kereskedem,
s mit agy és kéz, mit munka termel, elosztom becsületesen! –
Tíz évig dolgozott a szent bölcs, büszkén, hogy amit most csinál,
ezer év múlva is csak álom lesz más népek fiainál;
békét hirdetett s ölt nyugodtan, ha ölnie kellett neki,
angyalok voltak katonái s angyalok a hóhérai.
Tíz évig dolgozott Vang-An-Si és dolgozott mindenkiért,
kétszázmillió szíve volt és a vén világ arcot cserélt;
látta: roppant számok és tervek bölcs kényszerben hogy építik
szerencse, önzés, bűn s örök harc fölé az ész és rend álmait.
Tíz év ... S a szent hívta a császárt és a Tanácsot. – Kész vagyok,
itt a művem! – s az új világra kitérte a négy ablakot.
Boldogan hajolt ki a császár, Vang-An-Si boldogan figyelt:
köröttük a birodalomnak kétszázmillió szíve vert.
Csend volt, mint mindig, titok és csend, de hatni kezdett a varázs,
megszólalt kétszázmillió szív, s a titokból lett vallomás:

*Öld meg! – zúgta egy hang. Utána égis csapott a düh s a vád:
Öld meg! – Kit? – kérdezte a császár. – Vang-An-Si, a pokol fiát! –
A bölcsek bölcsét? – A bolondot! – A szentet? – Ördög szentje volt! –
Hallod? – nézett a bölcsre Sen-Tszung Öld meg: mindenkit kirabolt!
Öld meg! – az átok mint a tenger özönlött a császár felé.
Őrültek! – kiáltott Vang-An-Si, és kilépett a nép elé.
Őrültek! Elűztem a kalmárt! ...A tied éppúgy becsapott!
Bankpénz helyett ... – De katonákkal Hajtottad be a kamatot!
Az úri tőke ... – Spicliké lett! A papok... – Azért nincs eső!
Munkahadsereg... – Mint a börtön! Jövőtök... – Ma kell, nem jövő! –
És már megint égis csapott a vihar, tombolt az új világ:
Most remény sincs meggazdagodni! Császár, öld meg a bestiát! –
Őrültek! – suttopta a császár s becsukta a négy ablakot,
s elnémult kétszázmillió szív s az önzés újra hallgatott.
Elnémult kétszázmillió szív, csak kettő beszélt odabent.
Hiába! – sóhajtott a császár. Nincs remény! – sóhajtott a szent.
Ugye, mégis a régi rend jobb?! – tapsolt a győzelmes Tanács.
És Vang-An-Si befalaztatta a szent torony négy ablakát.*

Mibe bukik bele Vang-An-Si és Sen-Tszung kísérlete? Az emberbe. És a nyomorult kuli is ember. S ez az ember olyan, mint Jakab és János. Ők is többet akarnak maguknak, mint amennyi a másik tíznek jut. Nem kell a kuliknak Vang-An-Si rendje, mert abban „remény sincs meggazdagodni”. Isten Országában nem lehet valakinek a jobbán és balján ülni.

A képviseleti rend kiemeli magából a legderekabbat. Kit tartsunk a legderekabbnak? Jézus megmondja, hogy ő kit tart: *ha valaki közületek ki akar tűnni, legyen a szolgátok, és ha valaki közületek első akar lenni, legyen mindenkinek a szolgálója.* Az Emberfia sem azért jött, hogy szolgáljanak neki, hanem hogy ő szolgáljon

Meg kell kérdenem magamtól, hogy én mit akarok. Azt, amit Jézus csinált? Szolgálni akarok-e vagy uralkodni? Akarom-e, hogy több legyen nekem, mint a másoknak? Röviden: Úr akarok lenni? Hát lehet úgy élni, hogy nem akarok gazdagnak lenni? Úgy nem lehet. De úgy lehet, hogy azt akarom, hogy ami nekem van, az neked is legyen. Másodrendű polgár nem akarhatok lenni, de testvér akarhatok. Tollasodhatok, ha a mellettem levő is tollasodik. Paradicsomban élénk, ha nem volnának katonai költségeink. Fele pénzünk arra megy el, hogy hatékonyan tudjunk embert gyilkolni... hogy előnyösebb helyzetbe kerüljünk. A Szentháromságban senkinek sincs többje, mint a másoknak. A köztünk épülő Isten Országában sem más a helyzet. Akarjuk-e az Isten Országát?

Piarista köz, 2006. október 25.

A Gyökérben a bokortábori előadásom volt a házi feladat: *Egy kétezer éves kísérlet története napjainkig.* Másfél órát szóltak hozzá testvéreim. Fél óra maradt az én válaszomra, s csak általában, elvileg, tudtam hozzászólni válaszokhoz, az egyes személyek ellenvetésire nem jutott már időm. Mondtam, hogy boldogan válaszolnék rájuk, ha egyszer meglátogatnának. Egyiküknek írtam egy e-mailt is, hogy fogalmazza meg írásban is, amiket a találkozónkon mondott.

Kedves Gyurka bácsi, azt terveztem, hogy egyszer élőszóban beszélgetünk ezekről a kérdésekről, de mivel elég bizonytalan, hogy erre mikor tudnék sort keríteni, örömmel vettem javaslatodat. Tehát:

ad 2. "Pál liturgiafejlesztése miatt közösisítették ki őket." – Nem inkább azért, mert Jézusból Messiást, ill. Istent csináltak?

A *Mysterium Kirche* 1962. I. kötetének 69. oldalán találom (Karl Thieme, *Das Mysterium in christlicher Sicht des Alten Bundesvolkes* c. tanulmányában) a kiközösítő szöveget. Sem itt, sem másutt nem olvastam vélekedést arról, hogy mi indította II. Gamálielt a kiközösítésre. Érdeemes volna erről megkérdezni pl. Vermes Gézát. Ha már zsidó részről nem maradt fenn indoklás, akkor találgathatunk. Teljességgel nyitott vagyok akármilyen ésszerűnek látszó magyarázat iránt. Arra is, amit Te javasolsz? Csak a fogalmazásában nem, mert ez bántja a Jézust követni akarók hitét. Nem tudhatjuk, hogy Jézus mit gondolt önmagáról. Nem tudhatjuk, hogy az első század végén a Jézust követők mit gondoltak Jézusról? Azt, amit később Areiosz? Azt, amit Athanáziosz? Van elég citátum a kánoni evangéliumokban amellet is, hogy Jézus azt gondolta magáról, amit a mai keresztények általában gondolnak róla. Arra is, amit én gondolok róla..., aminek alapján persze csak hihettem azt, amit gondolok.

Magam próbáltam beleélni magamat a zsinagógán belüli feszültségek okozóiba: külön utakon járnak, azaz keresztelnek és eukharisztiaznak amellet, hogy eljárnak a zsinagógába. De lehet az is az ok, hogy Jézust Messiásnak és Isten fiának vallják. Azaz fogalmazásomban nem állok ki amellet, hogy Jézus nem Messiás, nem Isten fia, csak annak mondják őt a Jézusban hívők. Azaz nagyon is lehet a kiközösítés oka, hogy a Jézusban hívők hittel vallják, hogy Jézus a Messiás, az Isten Fia.

ad 7. "Nem hisz abban, aki elmondta a Mk 1,15-öt. Nem hiszi azt, amit hitt Jézus. Azt, hogy holnapra megfordítjuk az egész világot." – Valóban hitte-e Jézus, hogy holnapra megfordítjuk az egész világot; valóban ezt jelenti a Mk 1,15?

– Számomra igen, hitte. Introspekcióval dolgozom: nekem a '40-es évek végén ezt jelentette, hogy megérteni véltem Jézust. *Sej, ami lobogónkat fényes szellők fújják, Holnapra megforgatjuk az egész világot* – ezt fújták azok, akik elhitték, hogy *Másképpen lesz holnap, másképpen lesz végre...* S ez volt bennünk is. És később is, amikor Veled együtt fújtuk ezt Sikondán az éjszakában. S ezt észlelte bennünk az ávon az őrnagyom: Ahova maguk beteszik a lábukat, ott megrohad a levegő. Annak a levegője, hogy ők fordítják meg holnapra. Lélektanilag ez nincsen másképpen. Én csak így tudok másodrendű állam- és egyházpolgár lenni, készen arra, hogy bíborosokkal és pápával is szembekerülve gondoljam azt, amit gondolok. Jézust is ilyen lelkületűnek gondolom. Jézust, aki az írástudók javaslatára sem disszidál. Nem gittgyletet akart csinálni, mint a Pál utcai fiúk, mint Nemecek. *Mind férfiak ők...*

ad 8., 5. pont - összefüggésben a 4. szakasszal (Világgá alakulás), különösen annak 3-4-5. mondatával (Frigyre lépünk...) – Ha Jézus nem csinált új vallást, akkor tulajdonképpen "csak zsidó" volt; ha pedig Jézus "csak zsidó" volt, akkor mi volt benne az új?

– Jézus olyan zsidó volt, amilyennek született, s nem találom benne az új vallást alapításnak a szándékát. Nem kell csatlakozni hozzá. Csatlakozás nélkül is lehet ördögöt üzni, és aki ezt teszi érte van. Magyarul: lehetek zsidó, vagy ninivei, mind két esetben magamévá tehetem világ-megforgató eszményeit. Ezek az eszményei álltak szöges ellentétben kivétel nélkül minden vallásnak a trón és oltár szövetségére épülő eszményeivel. S minden új vallás a főpap és a király szövetségének számát növeli. Ezért marad Jézus laikus, s vonul el a hegyre imádkozni, amikor királlyá akarják tenni őt. Nem akar sem főpap, sem király lenni, s ezért nem csinál újvallást sem. Nem azért, mert a zsidót érzi legkülönbnek. Bármilyen néphez vagy valláshoz tartozunk is, gondolhatjuk, amit gondol, s tehetjük azt, amit tesz. Ezért is remél abban, hogy holnapra megforgatjuk ez egész világot. Akkor reméli, amikor zászlót bont. Ez a reménye, amivel újat visz bele a történelembe. S nem is elsőül. Minden világmegváltó ambíciójú embernek nyomában, és minden világmegváltó ember elődjeként.

– *Miért én vagyok a legnagyobb veszély a Bokorra (Nagyigmánd óta)?*
(Legalábbis erre látszik utalni az, hogy az ezzel kapcsolatos óvás -

"Ne szaggassuk a Krédót!" – azóta folyamatosan hangzik, egyéb veszélyekre utalás pedig esetlegesen.) Ölellek: Bandi

– Bandikám, nem kétséges számomra, hogy Te vagy a Bokor alighanem legnagyobb hatású embere – a jelenben. Verébre nem lövünk Mannlicher puskával. Ez az egyik oka. A másik, hogy az egyháztól elszakadt állapot permanens veszélyt jelent akár az új felekezetet gründolásra, akár a magunkra maradásra és az elhalásra. Amíg mondhatjuk valakiknek azt, amit Jézus ránk bízott, addig élünk. Ha pusztába kiáltó és ott elhaló a szavunk is, de szó. S mégis, magánlakásainkon kívül az egyházi tulajdonban levő épületek azok a helyek, ahova összegyűlnek azok, akiknek Jézusról lehet beszélnünk.

Másfelől van egy másik nagy veszedelem is, s a 8. *Folytatás 1-4. pontjai* bizony ezt a másik nagyon nagy veszedelmet szólaltatják meg. Nem lépünk előre. Félő, hogy jézusi eszményeinket nem tudjuk, s hovatovább már nem is akarjuk valósítani, mert a '89 óta megjelent új világ, a Mammon világa bedarál bennünket. A 8.5 pont csak egy pár sor, de a 8.1-4 pont egy egész kolumna. A pár sor utal a Bandi-veszedelemre, a kolumna pedig az egyebekre. Ölellek... (Egyébként a következő Napló-szöveget is tekintheted válasznak)

Piarista köz, 2006. október 26.

Valahol otthon kell lennünk –

írta Tamási Áron, s Amerikából hazajött Ábel Farkaslakára. 88 évemből fél évnél biztosan nem töltöttem többet a Kárpát medencén kívül, és csak egyetlen egyszer gondoltam arra, hogy itt hagyom ezt a medencét. Közel 80 éves voltam már, amikor erre gondoltam. Miért? Nem tudtam elviselni, hogy nem szólhatok hazám egyházi épületein belül. Külföldön szólhattam volna, mert az ebzárlat csak a magyar püspökök joghatósági területeire vonatkozott. Francia nyelvterületen akartam letelepedni, de a Párizsban élő *Pantin*-i rendtársaim öregnek gondoltak, s féltek, hogy nyakunkon marad egy hullajelölt. Megmondták ezt tapintatos formában generálisunknak, aki pedig közvetítette felém készséghiányukat. De nem nyugodtam bele templomon kívülre szorított voltomba, levelet írtam illetékes helyre, aminek következménye lett jelenlegi *kiváló* helyzetem. Hát csak olyan, amilyen nekem juthat.

Nem mindegyikünknek tetszett az *akció*m. De hát az embergyereke hajlamos arra, hogy a maga képére gondolja el testvéreit is, s ezért lett *Kísérletem a folytatásra* olyan, amelyet nyáron a pécsi Bokor-nagytáborban hallottatok tőlem. Szilárdan áll benne ez a ragaszkodás nem a földhöz, amelyből vétettem, hanem az a talaj, amelyben neveltek szüleim, Rendem, s amelybe – távozóban lassan már az örök hazába – még mindig kapaszkodom.

Csütörtökön este név- és születésnapját ünnepeltük egyik növendékünknek. Vacsora után gyűltünk össze, hogy megköszöntsük őt. Egyik előljáró – fiatalabb mint növendéke – köszöntette, kedvesen és szellemesen. Utána koccintottunk, s miután leültünk, előkerült egy bőrrönd. Abban voltak az ajándékok. Azok tetején pedig egy levél, melyet egyik növendéktársa írt az ünnepeltnek. Nem akaródzott neki azt felolvasni. Magam vállalkoztam a felolvasásra. Nem bántam meg. Annyi szellemesség volt benne, s annyi szeretet; s még egy vers is volt benne. Sikerült előadó *művészetemmel* megmagasítanom alkotását. Visszhangja is volt produkciónak a következő este: *Jó volt, ahogy felolvastad* – mondta a vacsorán Józsi.

Akkor mi volt? Hát az őszi kalazantinumi kirándulás, mégpedig Gödre. Nem akartam elmenni rá. Este félhétre volt meghirdetve. Gondoltam: jobb nekem az ágyikóm. De Emillel találkozom a folyosón háromnegyed hatkor, s mondja, hogy ő nem alszik Gödön a kollégiumunkban, este még visszajön, mert reggel nyolckor misézik a Sapientianak. Ha így áll a dolog, megyek én is. Háromnegyed hétre értünk oda tartományfőnöki meseautónkkal, s az úton nagyot beszélgettünk. Az elsőt, mióta itt lakom a mellette levő szobában. Már fél nyolcra meg is érkeztek a meghívottak, három kivételével.

Az első fogás a szilvórium volt. Stampedli nem volt, ittunk a vizespohárból. Utána következett a hurkasült savanyú káposztával. Kétszer is vettem belőle, mert finomra sütötte

Husi, a gödi ház egyik fiatal piaristája. Majd még egyszer ittam a vizespohárból, de nem vizet, s utána egy perces szereplésre kértem lehetőséget: énekelnék valamit. Elénekeltem ezt már Washingtonban is az ottani magyar cserkészek (Bátori József piarista magyartanáromról elnevezett) csapatának is, s utána a gyerekeknek is, s külön szüleiknek is, hittanórát tartottam róla. Mondtam a gödieknek, hogy ki kell találniuk, miről szólt az a hittanóra. Ezt énekeltem: *Megdöglött a tehén, megdöglött a tehén a zöld lucernátúl. Elvitték a Jóskát, elvitték a Jóskát Szeged városából. Gyere haza Jóska, szívem csücske Jóska, olyan árva vagyok, mint a hervadt sóska.* Nem tudták kitalálni, hogy miről tartottam a hittanórát. De a washingtoniak igen, mert megkérdeztem őket, hogy mért vitték el Jóskát. S kitalálták, hogy azért, mert *katonának vitték őt*, s az erőnemalkalmazásról szólt a hittanóra. Mi másról is szólhat az mifelénk?

Utána körbejárt a nóta, s elénekelhettem, hogy *El kéne indulni, meg kék házasodni...* Összes versszakával: mi van, ha fiatal, öreget, szegényt, gazdagot, kisasszonyt, soványt, öreget veszek... s végén hogy *Beüzenek a tartományfőnököknek: írasson be engem piaristának.* Emil nem ihatott a vizespohárból, s így este tízre már haza is repített házfőnököstül. Ami ezután következett, már régen nem volt: egyfolytában aludtam kilenc órát. Majd reggel nyolckor koncelebráltam vele a misét a Sapientiának.

Ez a valahol otthonlevés. Nincs erre szüksége annak, akinek családja van? Lehet, de hát nekem nincs, mert nem vettem fiatal, öreget, szegényt, gazdagot, soványt, kövéret. De ha vettem volna is, akkor is szükségem volna, hogy a családon s nemzetemen kívül még valahol otthon legyek. Nem talált W. Schmidt verbita szerzetes egyetlen törzset sem, melynek ne lett volna valami vallása. Valláson kívül lenni – számomra kitaszítottság. S én nem akarok kitaszított lenni. Még ha Golgotára küldene is, akkor sem. S rettenetesen féltém azokat, akik elvállalják a kitaszítottságot. Nem embernek való. Nem hiszek az újvallást gründolás útjában, s a Bokor sem hisz benne. Ha pedig nem hiszünk benne, akkor otthon kell megtalálni az otthonot. Ábelnek csak Udvarhely vármegyében? Nemcsak ott; úgy tudom, Tamási Áron is rendezte ügyét katolikus egyházával halála előtt. Én is rendeztem. Halálom előtt közel tíz vagy több esztendővel (majd kiszámíthatóvá lesz, hogy mennyivel).

S nem úgy rendeztem, mint az a család, amelyikről Emil számolt be. Az a család a Bokor egyik nagy reménysége volt. Aztán valamikor lekoptak, s ő találkozott velük. S miről számoltak be neki? Arról, hogy egy Bokor-lelkigyakorlaton megríkatam az asszonyt azzal, amit a nózitörlésről mondtam el. Ők a nózitörlést arra magyarázták, hogy nem kell gyermekeiket szeretniük úgy, ahogyan ők akarták szeretni. Emil reggeli prédikációjáról beszélgettünk vele az ebédnél. Arról, hogy a szülői szeretet hiánya mekkora bajokat tud okozni egy ember életében, s felvonultatta tétele mellett a jelenkori pszichológia egész érvanyagát. Én meg elmondtam, hogy közel száz esztendővel ezelőtt – amikor még nem pusztítottuk társadalmunkat – más volt a hangsúlytevés. Akkor arról szólt pedagógus, pszichológus, hogy súly alatt növekszik a pálma.

Megírtam a Bokortörténetben, hogy miként folyt le egy közönséges hétköznapeste a mondott családnál. Másfél órás szertartás volt. Résztvettem rajta. Mátyásföldön ez a szertartás, bár több gyerek volt, mint eme családnál, ez a szertartás egy percet sem vett igénybe. Anyánk csak ennyit mondott: *Nyakat is, fület is.* S ez azt jelentette, hogy a mosdónál hideg vízzel – csak olyan volt – mit kell megmosnunk. Egy percen belül teljesítettük, olyan hideg volt a víz.

A nózitörlés útján eljutott ez az Emil említette család – KIO-ismeret dacára is – oda, hogy visszaszelődültek igaz katolikussá, s találtak vigasztalójuknak-igazolójuknak egy megértő papot, aki szintén otthagya a Bokrot. S számomra az egyenleg: nem vállaljuk a minden tanítvány közös apostoli küldetését, hanem visszaminősítjük magunkat papoktól gondozandóknak. Ennek kétezer esztendős már a története: kétosztályú egyház vagyunk, melyben vannak papok és nem-papok. Értsd: szolgálatók és szolgálatást elfogadók. Nem

ebben az egyházban akarok otthon lenni, hanem abban az egyházban, amelyben változatlanul izgathatok annak érdekében, aki nem tizenkét papjelölttel sétált három éven keresztül Galileától Júdeáig és vissza. A kétezer esztendő bizonyítja, hogy e kétosztályú egyház összesen annyira ment, hogy változatlanul kiszolgált minden fegyveres hatalmat. Ha Szent Istvánnak hívták, ha Kádár Jánosnak hívták. Mind két esetben.

Ebben az egyházban akarok izgatni jézusi eszményeim mellett. Hogy mire megyek vele, nem érdekes. Jézusnak sem volt érdekes, hogy mire ment. Golgotára. De én hiszem, hogy feltámadt. S ez a hit számomra annyit jelent, hogy nem engedhetek a 48-ból. Még akkor sem, ha pápává is lesznek azok, akik összezúznak. *Lesz még egy harmadik nap, mikor a mélyből felsivölt a szó. és nem lesz, aki meg ne hallaná?* Szerényebben: valakik talán még utánam is fognak figyelni a szóra.

Piarista köz, 2006. október 27.

Apostolfejedelmek

Az apostol szó az Újszövetségben 79 ízben fordul elő, de Jézus ajkára adva egyetleneszer sem. A fejedelem szó pedig csak 37 ízben, és néhányszor Jézus ajkára adva is előkerül ugyanott: a pogányok fejedelmei zsarnokoskodnak (Mt 20,25); amikor ellenfeleddel a fejedelem elé mérsz (Lk 12,58); most hajítják kívülre ennek a világnak a fejedelmét (Jn 12,31); evilág fejedelmét már elítélték (Jn 16,11); jön evilág fejedelme, de bennem nincs neki semmije (Jn 14,30). Nem Jézus ajkán találjuk, de róla állítják ellenfelei, hogy az ördögök fejedelmének segítségével tud Jézus ördögöket űzni (Mt 9,24; 12,24; Mk 3,22; Lk 11,15). Ezek után kérdezem, hogy mi köze van egymáshoz Jézusnak és a fejedelmeknek. Ugyan micsoda?

Mindezek alapján méltatlannak érzem, hogy a Jelenések könyve besorolja Jézust a fejedelmek közé: Jézus = a föld királyainak a fejedelme (Jel 1,5). Hasonlóan méltatlannak gondolom, hogy június 29-én Péter és Pál nagy egyházi ünnepén mint apostolfejedelmekről emlékezzünk meg róluk. Jézust és Pétert keresztrefeszítették papi és nem-papi fejedelmek, Pált lefejezték a fejedelmek, s ők e fejedelmi művelkedések következtében maradtak csak a fejedelmek áldozatai, de nem lettek fejedelmekké.

A fizetés nélküli vándortanító küldte tanítványait. Nem nevezte őket küldötteknek (apostoloknak) sem, hanem csak arra bízta őket, hogy tegyék ők is tanítványokká az összes nemzeteket. Nem az a hangsúlyos, hogy küldi őket, hanem az, hogy ki küld, kit küld, és mire küld. Egy tanító küldi tanítványait, hogy legyenek ők is másokat tanítványokká tevő tanítók, a maguk tanítójának nekik mutatott példája szerint. De küldött, azaz apostolfejedelemnek aztán igazán nem akarta őket.

Sokszor elmondtam már, hogy Jézus soha nem mondta Úrnak az Atyát, de a Jézusra hivatkozó kereszténység a maga történelmi útjának olyan amilyen alakulása következtében áturizálta azt a világot, amely nem ebből a világból való. Ezt tette, pedig az lett volna a dolga, hogy egy újmentes világgá alakítsa ezt az uraktól megformált világot, melynek fejedelmét Jézus kezdte volna kihajítani és elítélni, mert Jézusnak nincsen semmije a világból s azok fejedelmeiből, uraiból. Ezért aztán a tanítványai sem apostolfejedelmek. Mások a fejedelmek. Azok, akik keresztre feszítik, lefejezik Jézust is, a tanítványait is.

Piarista köz, 2006. október 28.

Minden égő és véres áldozat (Mk, 12,33)

A *holokautóma*, ez az egészen eléggő áldozatot jelentő szó csak egyetlen alkalommal kerül elő az Újszövetségben, a mai márki evangéliumi szakaszban (12,33), s ott is csak idézetként az Ószövetségből: Sámuel első könyvéből (15,22). És nem is Jézus ajkán szerepel a szó, hanem a törvénytudó, az írástudó Jézushoz intézett válaszában, ahogy az imént hallottuk.

Az áldozatra használt másik kifejezés, a véres áldozatnak fordított *thüsia* viszont már aránylag sokszor, összesen 28 ízben olvasható az Újszövetségben. Súlyllyal a Zsidólevélben található: 15 ízben, aztán Pálnál öt alkalommal, és az evangéliumokban is öt ízben. Ez már 25. A még hiányzó három helyet két különböző könyvben találjuk. Bennünket az öt evangéliumi előfordulás érdekel közelebbről.

Lukács evangéliuma említi, hogy amikor József és Mária bemutatták a csecsemő Jézust a templomban, a mózesi törvény előírása szerint egy pár gerlicét ajánlottak fel véres áldozatként (2,24). A másik előfordulás a mai evangéliumi szakaszé. A harmadik beszámol arról, hogy valakiket ilyen áldozatnak bemutatása közben gyilkoltatott meg Pilátus (Lk 13,1). Az utolsó két helyet már Jézus ajkán találjuk; mindkét alkalommal idézi Ozeás prófétát: *irgalmasságot akarok és nem áldozatot* (Mt 9,13; 12,7 – Oz 6.6). A Zsidólevél 15 előfordulása főleg Jézus golgotai áldozatára használja szavunkat, Pál pedig a maga 5 helyén arra buzdít bennünket, hogy adjuk testünket, azaz mi magunkat – élő, szent, istennektetsző áldozatul (Róm 12,1). Tehát – Jézus nem akar áldozatot. Nem akarja ezt vallási cselekményként. Nem, mert helyette csinál majd égetés és vért ontás nélküli eukharishtiát, azaz vallási cselekményt kenyérrel és borral a vacsorán, az utolsón.

Azt tanuljuk mindebből, hogy az Újszövetségben lejárt már az egészen eléggő és véres állatáldozatok ideje. Helyette Jézus is, mi magunk is sajátmagunkat mutatjuk be áldozatul Istennek, s legélesebben Jézus képviseli ezt a múltat elutasítást: *irgalmasságot akarok és nem véres áldozatot*. Nem lehet az Istent kifizetnünk egy gerlepárral. Magunkat kellene az oltárra tennünk? A törvénytudó a legnagyobb dicséretet kapja Jézustól: *Nem vagy messze az Isten Országától*. Azért az állításáért kapja ezt, hogy **a felebarátot úgy szeretni, mint önmagunkat többet ér minden égő és véres áldozatnál**.

Mindezek nyomán egy kérdést szeretnék mai prédikációmban megválaszolni. Ha a felebaráti szeretet többet ér az istenszeretesként bemutatott mindenféle áldozatnál, ha Jézus azt tanítja, hogy nem áldozatot akar ő, hanem irgalmasságot, és az irgalmasságot pedig nem Istennel szemben gyakoroljuk, hanem felebarátainkkal szemben, akkor ez nem azt jelenti-e, hogy Isten iránti szeretetünk megmutatásának egyetlen és kizárólagos eszköze az, hogy szeretjük felebarátainkat, hogy irgalmasok vagyunk velük szemben? Azt a kérdést teszem tehát fel, hogy az istenszeretés címén valójában nem tehetünk semmit sem? Csak mondhatjuk, hogy jaj de szeretlek, Istenem, de Istenek nem adhatunk semmit, mert adni csak rászoruló embertársainknak adhatunk? Azaz az első főparancs – hogy szeressük Istent teljes szívünkkel, teljes lelkünkkel, teljes elménkkel, teljes erőnkkel, ez nem kíván tőlünk semmit – ez csak merő szöveget jelent-e? És ezt a szöveget tartalommal csak az emberszeretés töltheti meg? Istennek nem tudunk semmit sem adni, mert Istennek mindene megvan? Első főparancs tehát valójában nincs is? Az első főparancs csak annyit jelent, hogy teljesítsük a második főparancsot? Valójában tehát csak egy főparancs van, s ez a második? Az úgy nevezett első főparancs merő verbalitás, azaz csak szövegelés, és nem is értékeli azt Jézus és Jézus Istene semmire? S Jézus a törvénytudónak akkor adta volna válaszul, hogy meg is érkezett már az Isten Országába – s nem azt, hogy nem vagy messze tőle – ha mindezt, amit most mondok, átlátta volna már a törvénytudó is, s ezt az én válaszomat adta volna Jézusnak?

Mondom tehát a kérdésem után a válaszom, a tételemet. Jézus odaadta életét azért, hogy nekünk elmondja, hogy miben áll az Isten országa, s abban mutatta ki az Atya iránti szeretetét, hogy hatalma volt az életét odaadni, életét áldozni értünk. S az Atya elfogadta Jézustól istenszeretesként, istennektetszéseként azt, hogy *bennünket* szeret. S mindenki, aki ezt nem tudja, csak vallást (például kereszténységet) csinál, de Jézus nem új vallást prédikált ama három esztendő alatt, hanem azt, hogy kövessük őt. Nem vallást, hanem akoluthológiát, és a akoluthéin ige azt jelenti, hogy követni. Követni Jézust a tétellem szellemében. S azért nem valósult meg kétezer esztendő alatt majdnem semmi sem abból, amit Jézus akart, azaz

azért nem valósult meg az Isten országa, mert összetévesztettük a szezónt a fazónnal. Azaz nem értettük meg, hogy istenszeretés címén emberszeretést kell csinálnunk.

S még ennél is többet kell mondanom. Mit? Azt, hogy a négy evangéliumban Jézus egyetlen alkalommal sem mondja a maga nevében azt, hogy szeretnünk kell az Istent. Jézus csak a bölcs törvénytudónak a kérdésére, hogy *melyik a főparancs*, mondja fel a leckét, a mózesi Másodtörvény 6. fejezetének 5. versét. *Szeresd a te Uradat, Istenedet szíved, lelked mélyéből minden erőddel.* S hogy ne csak saját magát rendes zsidónak igazoló szöveget mondjon Jézus, ezért így folytatja: *Ez a legfőbb: az első parancs. A második hasonló ehhez...* Értsd: nem egy főparancs van, ahogyan te gondolod és engem kérdeztél, hogy melyik is az, hanem kettő van. S ezek után nem folytatja a Másodtörvény megkezdett szövegét, hanem egy másik tekercset kezd idézni, a Leviticus, a Mózes harmadik könyve 19. fejezetének 18. versét: *Szeresd felebarátodat mint magadat.* S úgy idézi, hogy elhagyja a vers első felét. Ezt miért nem idézi? Mert ez van benne: *Ne légy bosszúálló, és ne gyűlölködjél néped fiaival szemben.* Ennek a hiányos idézésnek lehet a következménye, hogy a törvénytudó felteszi Jézusnak a kérdést: Ki az én felebarátom? S következik Jézus részéről szemben a pappal s a levitával az irgalmas szamaritánus története, melyből megtudhatja a törvénytudó, hogy nemcsak a *népem* fiai, hanem a *nem-népem* fiai is felebarátaim, ha egyszer Jézusról, az ő szamaritánusáról vesszük a mintát.

Jézus tehát csak a törvénytudó kedvéért, és idézve az Ószövetséget mondja fel leckeként az első főparancsot: az istenszeretés főparancsát. Saját magától sohasem idéznek tőle az evangelisták szöveget, melyben azt mondaná, hogy szeretnünk kell az Istent. A végső pont tehát, amire eljutottunk az, hogy nem egy főparancs van, hanem kettő. S az utána következő lépés pedig az, hogy mégiscsak egyetlen főparancs van, de ez nem az istenszeretés, hanem az emberszeretés parancsa.

Amikor idáig elértem, magam is megdöbbsenem. Meg, mert nem okoskodásnak kellett minősítenem eredményeimet, hanem a lejegyzett jézusi szavak tényeredményének. Nem én hagyok ki bizonyos tartalmakat hordozó jézusi mondatokat, hanem nincsenek ezek a mondatok. Mi lehet a magyarázata ennek a tényeredménynek?

Elővettem ezután a közel negyven éve írt munkám, a KIO-t. Van benne három fejezet, melyek összefogó címe: *Közösségünk Istennel az imádságban.* Kiírtam belőlük néhány összegező mondatot, amit most felolvasok nektek:

Az emberiség egybegyűjtésének egyetlen lehetséges útját megrajzoló Messiás az egyetemes emberszeretet parancsának megvalósítását nem tudta másképpen elgondolni számunkra, csak a Hozzá ragaszkodó hűség alapján. A Messiás megrajzolta, hogy az emberszeretnek elmaradhatatlan és legelső feltétele az istenszeretet. Milyennek akarta a mi bensőséges beszélgető kapcsolatunkat Istennel? Isten népe életének ihletője, tárgya, célja csak az lehet, ami imádságának ihletője, tárgya és célja. Természetesen megfordítva is áll ez: imádságát is annak kell meghatároznia, ami az életét is meghatározza. Isten népének élete – az Út, imádsága is csak az Út lehet. Az Útról kell beszélgetnie Istenével, az Atyával. Ha Mátét meg lehet nyerni, ha utat lehet építeni az elveszett vámosok felé, a Messiás nem tölti könyörgésekkel az előbbi célra felhasználható időt. Talált ő időt bőven az imádságra, de a szeretet gyakorlását és a szeretetre tanítást sohasem helyezte háttérbe azért, hogy beszélgethessen a Szeretettel a szeretetről. Országában az imádság nem lehet konkurrens a szeretetnek, csak szolgálja, csak eszköze lehet. Metanoia nélkül az Országban nem vihetjük semmire. Az Ország Urával folytatott beszélgetésekben is feltétlen követelmény ez. Nem lehet imádkoznunk, s közben bűneinkhez ragaszkodnunk: Nem lehet tehát célja imádságunknak a testvérek-felebarátok ügyétől függetlenedő magán-eufória. A Szeretet-Isten első adományait éretlenül kapjuk. Első válaszuk erre a szeretetre csak a köszönetmondás, a hálátadás lehet. "Köszönöm Jézusom, hogy szeretsz engem. Köszönöm, hogy Apukát és Anyukát adtál nekem, akik úgy szeretnek engem". Imádkozáson beszélgetést értünk. Az ember be-

szélgetését a maga Istenével. Mivel az Isten – Szeretet, magától értődő, hogy az imádságnak alapvetően köze van a szeretethez. S a gyermek csak a vele kimondani tanított "kérem szépen" szavakból fogja megtanulni, hogy nem mechanikai erők vak szükségszerűsége, hanem a szülők iránta táplált szeretete az oka a neki jutott adományoknak. „Kérlek, Jézusom, szeress ezután is engem. Adj erőt Apukának és Anyukának, hogy tovább szerethessenek engem-minket.” Első válaszaink az Isten szeretetére tehát – imádságválaszok. „Jézusom, adj erőt nekem, hogy szeretni tudjalak Téged, hogy jó legyek. Adj erőt, hogy mindig megtegyem, amit Anyuka és Apuka mond nekem”. Nincs Utat-járás kérőimádság nélkül. Mit kért a Messiás? És minek a kérésére tanította övéit? Nem a csodát tenni tudás az Ország abszolút értéke. A szeretet az abszolút érték. A csodát tenni tudás csak akkor érték, ha az a csodatevő személynek Isten és ember iránti szeretetéből fakad. És így tovább, de most abba hagyom az idézést.

Ezek idézetek voltak régi könyvemből, melynek címe: *Az út*. Most következtetéseimet fogom megfogalmazni.

Első: Az ember alapélménye az Isten. Az ateizmus csak a pusztuló kultúrák végterméke. Az ember megköszöni az életét, akármilyen nehéznek is érzi azt: betegségben, öregségben, börtönben, halálra váltan, keresztfán. Nem igaz, hogy jobb volna nem lenni, mint lenni. Csak nagyon kevesen lesznek öngyilkosok. Szabályerősítő kivételek ők. *Létel, te mennyország ezer ínségben is, nem-létel, te pokol, még nem érezve is* – írta 150 éve Csokonai Vitéz Mihály. Jézus tanításának összefoglalása az, amit a törvénytudóval folytatott beszélgetése végén mond. Ezt mondja: a szeretet két főparancsán épül az egész mózesi Törvény és a Próféták (Mt 22,40), az egész Ószövetség, azaz Jézus soha meg nem tagadott vallása. Ez a szeretet az emberi lét egyetemes törvénye, parancsa is, ezt írta bele Isten az ember szívébe, akit a maga számára teremtett. Van tehát első főparancs is: az istenszeretés törvénye, parancsa.

Második következtetés: Ez az első törvény a második nélkül érvénytelen törvény. A második nincs kiteve annak, hogy csak merő szó legyen. Nem lehet csak mondai. Ha mondom csak, kiált a belső ellentmondás. A második teszi hitelessé az elsőt. A próféták értelmetlennek látták a speciális vallási előírások teljesítését és ugyanakkor az emberszeretés semmibevevését: Irgalmasságot akartam és nem áldozatot, Istent-ismerést és nem égő áldozatokat – mondja Ózeás. A felebarátot szeretést Jézus többre értékeli mindenfajta áldozatbemutatásnál. Nem érdekli Jézust a templom, a vallás, a kultusz dologi és személyi költségeinek előteremtése, ha nem jut pénz az irgalomra. Irgalom nélkül nem érdekli őt a templom sem. Az utolsó vacsorán teremtett új kultusz személyi és dologi költségeinek összege: nulla forint, nulla fillér. De irgalom nélkül üres és értelmetlen a vacsora. Enélkül az csak *vacsora*, s vacsorázni otthon is lehet.

Harmadik következtetés: Csak egyetlen az emberi magatartás vonatkozási tartalma Isten és ember felé. Azaz szeretnünk kell Istent is, embertársainkat is, de nincs két magatartás-sorunk. Külön egy az istenszeretésre és külön egy az emberszeretésre. Csak egyetlen magatartás-sorunk van, s ez az irgalom sorozatos gyakorlása. S ezzel az egyetlennel szeretjük az Istent is, az embereket is. Jézus etikája az emberszeretésben megnyilvánuló istenszeretés. Mindez annyit jelent, hogy hiába van két főparancs, mégis csak egy van, mert a másodikat teljesítve teljesítjük az elsőt is. S ez akkora törvény, hogyha egy ateista irgalmas, ugyanúgy öleli magához őt az Isten, mint az istenhívőt a nagy találkozáskor.

Végeredmény: van két törvény, és csak egy törvény van. Szeretni lettünk Istent is embert is. De csak az Istent hiába próbáljuk szeretni, mert nem lehetséges, az csak szó marad. Ha pedig az embert szeretjük, vele együtt szeretjük Istent is, még ha nem is ismerjük őt. Ez Jézus tanítása, és nem más. Amen.

Piarista köz, 2006. október 29.

Bogár László közgazdász tanár megállapításai: Az egy keresőre jutó reálbér 2008-ra újra az 1978-as szintre süllyed... Ugyanazért a munkáért az ötödét kapják, mint sorstársaik például a szomszédos Ausztriában... a legteljesebb demokrácia, az valójában diktatúra... A lakosság kizsákmányoltsági mutatója az 1950-es szinthez képest a háromszorosára nőtt... Elhisszük, ami itt tizenhat éve épül, az egy szuverén ország demokráciája és jogállama... Vagy odaadjuk maradék értékeinket, vagy elveszik erőszakkal, és még büntetés is jár az engedetleneknek... 3500 milliárd forint, amit az itt megtelepülő multik egy kis táskában hazavisznek minden évben... Amiről azt hisszük, hogy magyar gazdaság, az csupán két tucat globális vállalat szédítő növekedése... A keresők 40 százaléka a férfiaknál meg sem éri a nyugdíjkorhatárt. Franciaországban, ahol három évvel magasabb, tehát 65 év a nyugdíjkorhatár, csak hat százalék nem éli meg a békés öregkort... Tizenhat év alatt az állam vagyona 150 milliárd dollárról 25 milliárd dollárra apadt. Az államadósság 25 milliárd dollárról 50 milliárd dollárra emelkedett. Valamennyi kormánynak van ebben felelőssége, de különösen a mainak, hisz az államadósság fele az elmúlt négy évben keletkezett.

Egy hosszú interjúból vettem ki ezeket a megállapításokat. Gazdasági adatait nem tudom ellenőrizni. De magam is ebben az országban élek, és szeretnék világosan látni. Megállapításokat teszek saját tapasztalataim alapján, majd kérdéseket teszek fel.

1. A '60-as években szállító munkás voltam. Társaim naponta 10 Ft-ot kaptak az asz-szonytól. Azzal kellett kijönniük estéig, amíg haza nem értek. Telt belőle reggelire, az üzemi ebédbefizetésre, egy csomag cigarettára s egy pofa sörre. A 10 Ft fizetésük fél százaléka volt. Ma egy nettó százezer Ft-os fizetés fél százaléka: 500 Ft. Ebből telik egy csomag cigarettára. Ez akkor 3 Ft-ba került. Egy harmadára zuhant 40 év alatt az életszínvonalunk?

2. A '60-as években évenként 160 ezer gyerek született, ma kevesebb, mint 100 ezer. Nemzethalálnak nézünk elébe?

3. Ezekben az években bontakozott ki a Bokor második nemzedéke: hittünk az Isten Országának lehetőségében. Az elmúlt 17 év alatt folyamatos volt a Bokor sorvadása. Sokszorosára csökkent a reményünk?

4. '88-ban 30 000 példányban jelent meg a *Páter Bulányi* c. könyv. Ma nem találom ki-adót egyetlen könyvem megjelentetésére sem. Érdemtelen lett a mondanivalóm?

5. A rendszerváltozás utáni években a sajtó és a TV nyitva állt számomra. Ma nem keres meg a média. *Nincs ki szegény szavadat kívánná?*

6. Emlékezésvesztés történt. Nem kellett bevallani, hogy mit csináltak a hatalmi erők 56 előtt... azt, hogy gyilkoltak. Azt sem, hogy mit csináltak 56 után. Azt sem, hogy összesen 700 ezer ember került letartóztatásba. Azt sem, hogy miként asszisztáltak az egyházak vezetői ahhoz, ami az országban történt. Azt sem, hogy a III/III-asok felelősségénél jóval nagyobb a beszerző államapparátus felelőssége. A hatalmat-gyakorlók és támogatóik közös felelősségének, büntetésének elhallgatása teszi a hangomat nem kívánatossá?

7. Nincs ember, akinek ereje s bátorsága van szembeállni azzal a néprontással, mely megkövült az elmúlt 17 év alatt. Azért nincs, mert tehetetlenek vagyunk a multik erejével szemben?

8. Nincs négy-öt magyar, aki hajlandó volna összehajolni, s kigondolni, hogy mi itt a teendő. Azért, mert mindenki félti azt a Ft-mennyiséget, amit mégiscsak hazavihet?

9. Az akasztás nélküli tüntetéseket megunjuk és abbahagyjuk. Van akkor értelme?

10. Az akasztásos tüntetéseket a hatalom 1848-ban is leverte, s utána megtorlás következett – akasztással, börtönnel, bujdosással, emigrálással. Deák nem tüntetett, hanem hazament Kehidára. Solferino és Königrätz után Ferenc Jóska maga hívta Deákot Bécsbe, és ebből, s nem másból lett a kiegyezés. Van akkor értelme az akasztásos tüntetésnek?

11. '56-ban is akasztva tüntettünk. Eredménye: 200 ezer magyar szétszóródott a nagyvilágban, Kádár kivégzett két ezer embert. Hiszed, hogy a magyar '56, a lengyel '81 vagy II. János Pál ügyessége folytán dőlt össze 89-ben a SZU?

12. A Mammon erejével csak az Isten ereje tud szembeszállni. Van valaki, aki ezt az erőt akarja érvényesíteni?

Piarista köz, 2006. október 30.

Menjünk-e a Kossuth-térre?

Ne menjünk! 1848-ban mentünk. Az lett a vége, hogy *ha még egyszer azt üzeni, mindnyájunknak el kell menni...* Nem tudom, hogy hány apát, fiút gyilkoltunk meg összesen a két oldalon. Nem tudom mennyi a száma, *akinek fél keze, fél lába, ilyenek is járnak Pápán iskolába.* Csak azt tudom, hogy Deák hazament Kehidára, Széchenyi meg elment az örületbe: *nem tudom megmenteni magam.* Ők nem hallgattak Petőfi és Kossuth szavára. S aztán lett kiegyezés – Solferino és Königraetz hatására. Lejárt az idő Haynau és Bach fölött.

1914-ben nem vonultunk a Kossuth térre, hanem mentünk Ferenc Jóska hívására-ígére-tére, hogy mire lehullnak a levelek, hazatérünk. Mentünk a frontra azzal a hittel, hogy *becsülettel vagyunk banditák*, s gyilkoltunk milliószám. 1942-ben ugyanígy, s az áldozatok száma megint az égig ért. 1956-ban megint mentünk a Kossuth térre és újból gyilkoltunk és gyilkoltak bennünket is. Nyomában kétszázazernyien szóródtunk szét a világban, s Kádár apánk is meggyilkolt két ezret, hogy ne maradjon le Rákosi apánk mögött. De véletlenül se gondoljuk, hogy gyilkolódink következtében adta be a századvégen a Szovjetunió a kulcsot. Felette is eljárt az idő.

2006-ban ne menjünk már a Kossuth térre! Talán megússzuk gyilkolódsi nélkül, talán nem. Ki kell várni, amíg összeomlik a NATO, az EU, s mindaz, ami következménye annak, hogy vannak új uraink. Tiszta kezeket emeljünk imádságra! Mi őrzi meg tisztán őket? Megtanulhattuk Jézustól, aki nem vonult ki a megszálló római katonaság helyőrsége elé, s arra bízott, hogy adjuk meg Istennek is, a császárnak is, ami az övék. A császár elveszi tőlünk, az Isten nem. Adjuk meg tehát. A kezdete ennek, hogy nem megyünk a Kossuth térre. Egy ott rendőrtől megpofozott fiatal keresett meg segítségkérés okából. Azzal segítetttem neki, hogy megtanítottam időelszámolást csinálni, s hívtam őt: jöjjön el újból tíz nap múlva, s hozza magával 240 óra időelszámolását csak azért, hogy láthassa, hogy kicsoda ő.

Eljön-e? Lehet, hogy nem, hanem megy a Kossuth térre. Ha megy, előbb-utóbb gyilkos-legyilkolt lehet belőle is. Ha eljön és hozza az időelszámolást, megkezdődhetik Jézusivá formálódása.

Ezelőtt 62 évvel minden világos volt. Láttuk, hogy mit kell csinálnunk. Azt, hogy négy-öt magyar összehajol, s elkezd tanulni, hogy mit csinált Jézus. Látni akartunk, s hamarosan megtanultuk, hogy szeretnünk kell ellenségeinket is, és nem mentünk a Kossuth térre. Azt is megtanultuk, hogy hova kell mennünk. Hova? Hát börtöneinkbe, csak azért, hogy tiszták maradhassunk. S később azt, hogy csak másodrendű állampolgárok lehetünk. Gyilkosok és a gyilkosok segítői, azaz III/III-asok, nem lehetünk. Lehet élni segédmunkásként is. Megannyi diplomával s fél tucat nyelv ismerésével is. Ha ez az ára a tisztességnek.

Egyházi elöljáróink nem követtek minket. Ők urak akartak lenni. Be is szervezték őket, s most remegnek, hogy a Nemzetvédelmi Hivatal mikor mutatja ki III/III-as múltjukat. Nekik nincs miért a Kossuth térre menni. Már '64-ben megkötötték részleges megállapodásukat – szocialista hazánk és a Vatikán. Hetven évre van a megállapodás titkosítva. 2034-ben már nem lesz érdekes, hogy csak Poggi monsignore volt a Vatikánban beszerelve vagy mások is. Mindegy, az urak világához tartoznak. S csinálják azt, amit főpapok, írástudók és vének csinálni tudnak. Mit? Golgotára küldeni azokat, akik nem olyanok, mint ők.

Hogyan lehet az urak világán kívül maradni? Ma csak annyit tudok nég, hogy nem megyek a Kossuth térre. S még annyit is, hogy akik kívül akarnak maradni az úri világon,

azokkal kicsiny körökben hajlandó vagyok összehajolni. Össze azért, hogy hatvan év után újból elmondjuk a jerikói vak imáját: Add, Uram, hogy lássak!

A leggazdagabb magyar polgár az elmúlt évben hét milliárdot keresett – kaptam ezt az értesülést a mai csoporttalálkozón. Az átlag magyar polgár biztosan nem keres évi egy milliónál többet. E leggazdagabb csak hétezerszer keres többet, mint a kereső 7 millió magyarhonos polgár. Nem is olyan nagy pénz. Ha a felét odaadná a magyar piaristáknak, rendbe tudnák tenni belőle dunaparti iskolájukat, s ott hagyhatnánk a Mikszáth Kálmán térit. Ennek épületét az elvtársak államosították, amikor a dunapartit is államosították. Ha odaadná a hét milliárd felét, akkor visszakaphatnák a Sacré Coeur apácák Mikszáth Kálmán téri házukat, melyet csak bitorolnak a piaristák, hogy tanítani tudják az ifjúságot.

Add, Uram, hogy lássak! Te, Uram mit válaszolnál nekem? Alighanem csak azt, hogy te bezártad názáreti faipari üzemed, s nem volt hová fejed lehajtanod. Begyakoroltad ezt az életstílust már a negyven nap alatt, amikor a pusztában és csak vadállatok között éltél: találhattál ott is egy darab fát a fejed alá. S ez engem eligazít? El kell hogy igazítson! Hiszen megéltél, s még élet és vagyontansági közösséget is össze tudtál hozni tizenharmad magadnak.

Vallatlak, Jézusom. Nem az Uramat, hanem csak a testvéremet, hogy mit csináljak? (Ne jelöljön már Téged is az a szó, mellyel illetem azokat, akik rendre megcsinálják nekünk azt a világot, mely ellen a Kossuth térre akaróznak mennünk.) Te nem ültél le négy-öt zsidóval, hogy kitaláljátok, hogy mit kell tennetek. Te csak elsétáltál előttük a Jordán parton, azok leszólítottak, és vitted őket Kánába, s magyaráztad neki, hogy itt az idő, most vagy soha. S azért vallatlak, mert ennyit én is megtanultam már tőled, hogy itt az idő, és Isten országát kell csinálnunk, ahogyan Te is akartad, ha az urak Golgotára is küldtek érte.

Mit csináljak 88 éves koromban? Mert szövegeléssel semmire sem lehet menni. Csak példával, melyet követni lehet. Mit tudok én? Verni a tasztert. Ebben kövessenek? Nincsen harmadik menetem. Volt első: '45 és '52 között. Volt második: a '60-as évek második felétől s tartott valameddig. Meddig? '89-ig? Alighanem addig. Azért addig, mert 17 éve csak a sebeinket nyalogatjuk, meg egymást is sebesítgetjük, és aligha csinálunk valami érőt, azonfelül hogy igazoljuk magunkat: mi aztán a negyvenöt év alatt nem adtuk el magunkat. S akkor mi van. *Vótra nem fizet a zsidó.* Csak arra, ami van. Mi az, ami van?

Piarista köz, 2006. október 31.

Hinni – ez a szó szerepel a KIO-t megnyitó egy oldalnyi *Áttekintés*ben is, s a 137 numerusból nyolcat is lefoglal magának: *Jézus hitre szólít fel bennünket.* Mit is jelent ez a szó? Magam két értelemben használom. Mondok két mondatot. Az első: a vallásos emberek elhiszik azt, amit vallásuk a hitvallásban elibük ad. A második: Petőfi Sándor hitt a szabadságban. Ugyanazt jelenti-e az *elhiszik* és a *hitt* szó a két mondatban? Nem.

Amikor az első mondatot mondom, tudatában vagyok annak, hogy valójában a hat és fél milliárd ember mindegyike abban hisz, amit ő igaznak gondol, akár ateista, akár agnósztikus, akár pedig a sok, talán tíz-, akár százezer különböző hitvallású valamelyik vallási társulásnak a tagja. Az ember bizonyos dolgokat tud: pl. a Gellért-hegy Budán van, vagy $a^2+b^2=c^2$. Ehhez viszonyítva ez a hit olyan ismerettartalmakat jelent, melyeknek ismerése során nem érzük el a tudás ismerés-bizonyossági fokának a magasát. Fejezze ki ezt a tényállást ez a mondat: *Nem tudom, hanem csak hiszem.*

Amiről a különböző vallások hitvallásai beszélnek, bőven tartalmaznak olyan állításokat, amelyekről nem mondhatom el, hogy tudom azokat úgy, mint azt, hogy a Gellért-hegy Budán van, vagy a Pythagorasz-tételt. Ilyen Hitvallásban található állítás pl., hogy van Isten, vagy hogy Jézus az Atya egyszülött Fia. Ha azt mondom, hogy én ezeket a tételeket hiszem, akkor ezzel mit mondok? Azt, hogy amiket állítok, azokat nem tudom (azaz igaz-voltukat nem tudom) bizonyítani. És még valamit mondok vele együtt. Azt is, hogy nincs ember, aki

bizonyítani tudná, hogy ezek az állításaim tévesek. Nem igazolható és nem cáfolható dolgokat állítok tehát, amikor ezekben az állításokban a hitemről beszélek. Mindez azt jelenti, hogy *a hit kevesebb, mint a tudás*.

Másfelől pedig a tudásomért nem áldozom fel az életem: a Gellérthegy Budán található, a befogókra s az átfogóra rajzolt négyzetek területviszonyai olyanok, amilyenek – ezen állítások egyikéért sem áldozom fel az életem. De a hitemért hajlamos lehetek erre, mint Petőfi is Segesváron. Ez pedig azt jelentené, hogy *a hit bizonyossági foka kisebb is mint a tudásé, de többre tesz képessé, mint a tudásom*.

Jézus pedig olyan hitről beszélt, amelyért semmi, az életünk sem drága: ha hiszünk, akkor üdvözülünk, s az üdvösség az örök életünket jelöli. A hit valami olyan ismeretet jelent, melyért életünket áldozzuk, de különb életet kapunk érte. Ezek után azt kérdezem, hogy mi ennek a jézusi hitnek a tartalma. Lehet, hogy olyan ismeret, melynek birtokában hajlandó vagyok mások életét elvenni a magam életének kockára tévése fejében is (a Petőfi-féle)? Nem lehet, mert az a hittartalom, melyet Jézus felkínál nekünk, nem ilyen: csak a magunk életét kockáztathatjuk, a másét nem, és örök életet kapunk érte.

Jézus szerint az általa tanított hittartalom nyilvánvalóság. Úgy gondolja, hogy ennek ismerete bele van írva lelkiismeretünkbe, vagy ahogyan ő fogalmazza: a szívünkbe. Ez magyarázza, hogy *látjuk, halljuk, meghallgatjuk, tudjuk, ismerjük, értjük, hisszük* az általa felkínáltakat. A Jézus-formátumú személynek nincs kétsége abban, hogy az általa felkínált hittartalmak abszolút biztosak, s érdemes elmenni értük a Golgotára is.

A hit Jézus szerint az ember életének legfőbb irányítója. Egyfelől látni és tudni kell azok tartalmait, másfelől meg kell határozni emberi magatartásunkat is ezeknek a hittartalmaknak. Szándékának teljes visszája, fonákja, ha az általa előadott hittartalmakat összekeverjük egyebekkel. Ha valaki hisz abban, hogy gyűlöleti embertársát, akkor ez a Jézustól tanított hitnek a fonákja. Ha valaki hisz abban, hogy Isten azt kívánja tőle, hogy valakit elpusztítson, akkor ugyanez a helyzet.

Nem lehet szeretni Istent és ugyanakkor felebarátainkkal nem törődni. A jézusi hit csak szeretetben folytatódhatik. A jézusi hit tartalma: az Isten jó és nekünk is jóknak kell lennünk. Aki ezt azzal folytatja, hogy a rosszakat azért csak meg kell büntetnünk, már össze is téveszti Kossuthot meg a vasutat, az Isten Országát. Az Isten Országát nem bűnöket üldöző hivatal. Ez a feladat az erőszakszerveké, az államé. Azé, amely Golgotára juttatja Jézust.

Piarista köz, 2006. november 1.

Amit be kell vallanom

abban a tárgyban, hogy miért akadozik egyre jobban a Bokor szekere. Ennek oka egyrészt rajtunk kívüli, másrészt saját felelősségünk, s ezen belül az én személyes felelősségem. Kezdem a rajtunk kívüli okkal.

Hatvan esztendővel ezelőtt indultunk. Mivel? Azzal, hogy a kisközösségek létrehívásával új életet tudunk lehelni egyházunkba. Montini pápa a '64-es *részteljes megállapodással* gondoskodik arról, hogy lesöpörje az asztalról fenti szándékunkat: majd a hierarchia elvégzi azt, amit tenni kell. Montini szándékát világosan mutatja az Evangélii nuntiandi kezdetű körlevelének 55., a kisközösségekről szóló pontja: a hierarchia tudja, hogy mit kell csinálnunk. A hierarchia pedig mindig számbaveszi, hogy a mindenkori hatalom mit engedélyez az egyháznak. A jézusi szándékok valósulását sohasem engedélyezi. Kaifás idejében sem, máskor sem. Hitlerrel is, Sztálinnal is, az USA-val is szövetségben akar lenni egyházunk. Aki ezt nem érti, annak nincsen helye az egyházban: Loisy kiközösítődik Sarto, Mindszenty érseki széke megüresedik Montini, Bulányitól megvonják a nyilvános papi működés jogát Wojtila idejében. Loisy, Mindszenty, Bulányi nem lép ki az egyházból, nem alkot új felekezetet. Ha új felekezetet csinálnak, attól sem valósulnak jobban a jézusi célkitűzések. Kaifás és Pilátus szövetségével szemben ugyanolyan tehetetlenek maradnak,

mint maga Jézus is. Sakk matt – Jézusnak is, a Szentháromságnak is. Ko. Laci szerint az én kettős hűségem (Jézushoz is, egyházunkhoz is) miatt megy tönkre a Bokor; szerintem pedig mindenképpen elindulunk a megsemmisülés felé, s nem avatják ezeket a kísérletezőket semmiképpen sem szentté. Ha mégis, akkor csak úgy, hogy meghamisítják törekvéseiket: nem azt akarták, amit akartak. Ugyanúgy, ahogy Jézus esetében is: nem új világot akart ő a Szentháromság mintájára, hanem csak meg akarta váltani golgotai halálával a világot Ádám-Éva bűnétől.

Az elmúlt század egyházi hullagyűjteményéből még megemlítek néhányat. A belga Cardijn kanonok ifjúmunkás mozgalmát, a francia munkáspapi mozgalmat, a magyar agrármozgalmat, a Kalot-ot s a latinamerikai kisközösségi mozgalmat. Ezek is mind elvéreztek. Az előzők Pacelli, az utolsó Wojtila idejében. Nem akarok egyenlőségjelet tenni akár az előző, akár a mostani bekezdésben említettek és a Bokor között. Amit mi megláttunk, azt csak Loisy abbé látta meg, de ő sem csinált látásából mozgalmat. Cardijn kanonok és Kerkai belesimultak a politika megszabta valóságba, a francia munkáspapok belesimultak a kommunista pártba, Mindszentynek jók voltak a Habsburgok, s a latinamerikai felszabadulási mozgalom összetévesztette Jézust Mózással, s politikai hatalomra törtek. Csak mi csináltunk Jézus tanításától ihletett mozgalmat. Olyant, mint Ő a Tizenkettővel. De Jézus három év alatt befejezte pályáját, s nem kellett megérnie, hogyan harcolnak a rá hivatkozók a körülmetélés ellen, s csinálnak új szövetséget Istennek az emberrel kötött egyetlen szövetsége helyett.

Mindezek rajtunk kívüli okai tönkremenésünknek. A magam felelősségét '89-vel kezdődő korszakra vonatkozóan látom. Az első 45 évben nem: a börtönig egyházi előjáróimtól segítve dolgoztam. Börtön után is megkerestem őket. A KIO-t hibátlannak minősítette Róma. '77-ben még Lékai is azt mondta nekem, hogy visszaadja ügyemet az ávónak. Csak amikor a katonáskodást megtagadtuk, azután utasítottam vissza a III/III-asnak szervezett Poggi monsignorenak Miklós Imrétől hozott ajánlatát: biztosítja a kisközösségek szabad működését, ha hajlandók vagyunk katonáskodni. Ezt követte '82-ben a magyar püspökök s 87-ben Ratzinger és Wojtila ítélete felettem. Idáig, ha úgy tetszik, jézusi kényszerpályán mozogtam.

De '89-ben, túl hetvenedik évemen naiv voltam: örültem, mint majom a farkának, hogy megszabadultunk a nem 150, csak 45 évig tartó szovjet hódoltságtól, s nem ültünk le beszélgetni arról, hogy most mi következik. Helyette boldogan utaztam a nagyvilágba, s mindenütt elmondtam, hogy mit csináltunk mi 45 év alatt a szovjetzónába. Kiadtam '89 előtt írt műveimet, s a diadalmas jövő reményében nyolc közösségemet összevontam egyetlenegybe, a Gyökérbe, s koromra hivatkozva otthagytam a KV-ét. Nem vallom feltétlenül mindezek helytelenségét, hanem csak azt, hogy elmulasztottunk egy nagy lelkigyakorlatra összejönni azokkal, akik erre hajlandók lettek volna, hogy megbeszéljük, hogy most mi fog következni. Milyen világba csöppenünk, s miket kell csinálnunk a csöppenésünk előestéjén?

Nem akarom felmenteni magam vele, csak megemlítem, hogy testvéreim köréből sem, kívüliek közül sem mondta senki, hogy ezt kellene csinálnunk. Ez alighanem arra utal, hogy... Mire? Nem gondoltunk arra, hogy most kellene elkapnunk Jézus, az Isten, a Lélek frakkját. Megállni, és imádkozni, és 40 napra elmenni a pusztába. S ha elmegyünk, akkor mire jutunk az általános örömmámorban? Nem tudom, de elképzelhető, hogy a Lélek csendjében jutottunk volna valamire. Mi, a nagy okosok, kiszámíthattuk volna, hogy a Szovjet hatalmát megtörte egy nagyobb hatalom. S ez a szovjetnél is nagyobb hatalom most mire készül? Talán megkérdeshettünk volna magunknál is okosabbaknak vélteket? Mindegy, ez a hattyú elment. S most itt vagyunk, ahol vagyunk.

S mondom a következő felelősségemet. 17 éven keresztül váltig hajtogatom a kommunát. Ehelyett a hajtogatás helyett el lehetett volna kezdenem valamit csinálni, amihez csatlakozni lehetett volna, s amiből kinőhetett volna egyszer a kommúna. S most abban élhetnék, s várhatnám oda a magamfajta öregeket. Ez a hattyú is elment.

Mindezek helyett nagy naivul azt gondoltuk, hogy csak folytatnunk kell, amit idáig csináltunk, s csak lassan vettük észre, hogy egyre több testvérünk marad el közösségeinkből, s hogy nem jön senki se a helyükbe. Ha '89-ben megállunk, talán kikövetkeztethetjük e 17 évnek szétesési tendenciáját, s kitaláljuk a folytatást.

Most pedig válaszolok az október 28-i KVTanácskozás kérdéseire: Nagy örömet mondok nektek: Isten kegyelméből átvészeltük e 17 esztendőt, s még mindig vagyunk valahányan, s még mindig összejöhetünk egy nagy bűnbevalló imádkozásra, melyben elmondjuk, hogy mennyire tepert bennünket lába alá a közibénk jövő új isten, a Mammon. S hogy ez a Mammon az oka annak, ha nem bő a szívünk, és néma marad a szánk. Annak is, ha nincsen új dalunk sem, s a régiiek sem a miénkek már, mert a 17 év alatt elvesztegettük őket, s nem áll már rá a szánk.

A nagy imádkozás előtt most csak egyetlen aktuális mondanivalóm van: ne menjünk a Kossuth térre! Helyette inkább jöjjünk össze imádkozni azért, hogy legyenek aktuális mondanivalóink. Úgy látom, hogy nagyon is sajnosan csak arról tudunk beszélni, ami érdekli az embereket: hogyan fizetjük ki azokat a számlákat, amelyek velejárói annak az életnek, amelyet a Mammon elhozott közénk. Jézus egy árva szót sem szólt volna, ha a mi anyagi körülményeink között élt volna. Mi sem tudunk jézusi szót mondani az ő körülményitől különböző helyzetünkben. Amit e Mammon formálta világban mondani lehet, azt elmondja az ebben a Mammontól formált világban felépült egyház a maga egyházközségi és papi szolgálatával. Itt nincs szükség arra a mondanivalóra, melyért az elmúlt 45 évben börtönt szenvedtek elhalt és élő testvéreink. A negyven napot nem spórolhatjuk meg, ha valami jézusit akarnánk mondani az embereknek. S ha azt mondjuk, annak lesz valami következménye? Igenis lesz: a Golgota.

90. ADVENTVÁRÓ NAPLÓ

2006. november

Piarista köz, 2006. november 2.

Add Uram, hogy lássak!

Nagy bajban volt a jerikói koldus, mert vak volt. Lehet, hogy mi valamivel kisebb bajban vagyunk, de nekünk az is elég nagy. Nem a személyes bajainkra gondolok, hanem a közbajra. Ami miatt nem kevesen úgy gondolják, hogy szabad idejüket azzal kell tölteniük, hogy meglátogatják a Kossuth teret. Kezdjük a bajainkat ezzel: Menjünk-e a Kossuth térre vagy ne menjünk?

1848-ban mentünk, s akasztás lett belőle: *Latour nyakán kötél*... Idézem annak versét, aki azzal kezdte, hogy elszavalta pár nappal korábban: *Talpra magyar, hív a haza*... Jó egy év múlva átszúrja ifjú testét egy kozák lándzsája Segesvárott. Aztán következett a miniszterelnök és az aradi tizenhárom akasztása, Széchenyi öngyilkossága, Deák Ferenc pedig hazamegy Kehidára. Közel két évtizeden keresztül tízezrek bujdosása, börtöne és emigrálása. Aztán Ferenc Jóska csatát vesz Solferinonál, Königsgrätznél, és hívja Deákot Kehidáról Bécsbe, és megszületik a kiegyezés. Akkor is eljuthattunk volna idáig, ha nincs Talpra magyar... s a többi – Széchenyi útján, aki nem ment Debrecenbe detronizálni.

1956-ban is mentünk, s megint akasztás lett belőle. Aztán jöttek az orosz tankok, elmene-kült az országból 200 ezer magyar, Kádár kivégezte kétezernyi honfitársunkat, megtöltötte velünk a börtönöket. Mindettől függetlenül 33 évvel később a Szovjetunió összeomlik a maga ellentmondásainak és a Mammon ereje következtében. Kitör a szabadság, s jöttek az oroszok tankok helyébe a bankok meg a multi cégek, az új győztesek.

S ma 16 év után újra megyünk a Kossuth térre. Hogyan megyünk? Akasztási szándékkal vagy anélkül? Ha anélkül, akkor előbb-utóbb megunjuk ezt a sétifikálást, s utólag sajnálhatjuk az elvesztegetett időt. Ha akasztási szándékkal megyünk, akkor annak megint csak kiszámíthatatlanok lesznek a következményei. Egy biztos: a nemzetközi nagytőke nem fog hasra esni előttünk. A multinacionális cégek pedig akkor fogják beadni a kulcsot, amikor a maguk belső ellentmondásaik következtében a fejtetejükre állnak csakúgy, mint 89-ben a Szovjetunió. S akkor jön majd utánuk valami harmadik konfiguráció. Egy biztos: olyan fog jönni, amelyiknek erősebbek a fegyverei, s amely megint a leggazdagabb. – A gondolkodni tudó ember mindezt kiszámíthatja, s a Jézusra figyelő embernek pedig kell az idő arra, hogy építse Isten Országát, s jól tudja, hogy csak a keresztyének meg mások foglalkoznak gyilkolósdival, de Jézus követői semmiképpen sem. Őket csak viszik – a Golgotára. Ezzel az első kérdést megválaszoltam.

Jöhet már is a második kérdés: Miért is akarunk a Kossuth térre menni? Hát csak azért, mert 16 esztendő után rájöttünk, hogy nem csak a Szovjetunió uralma nem volt fenéig tejfel, de a multinacionális cégek uralma sem az. Egy közgazdász egyetemi tanár adatait fogom most idézni. A multik évenként annyi hasznat visznek ki kicsi országunkból... Mennyit? Annyit, hogy minden magyar állampolgár, tehát tíz millió állampolgár, a csecsemők s a nyugdíjasok után is elvisznek havi 30 ezer Ft-ot. Az állami vagyonból az utóbbi 16 év alatt elvittek a multik annyit, hogy egy állampolgárra, a csecsemőre is, a nyugdíjasra is, 2 és fél millió Ft esik. Az államadósság az utolsó négy évben megduplázódott, s ez fejenként, tehát a csecsemőt és a nyugdíjast is számítva, fél millió Ft-ra rúg.

Lehet, hogy ezekkel a számadatokkal nem sokra mentek, de annyit tudomásul vehetünk, hogy nemcsak a Szovjetunió sarcolt meg bennünket, hanem a multik is megsarcolnak. Talán többre mentek, ha elmondom, hogyan élem meg magam a helyzetünket. A 60-as években szállítómunkás voltam. Kerestünk havi kétezret. Az asszonyok reggelenként egy tíz Ft-ost adtak férjüknek, havi jövedelmük fél százalékát. Ezzel kellett kihúzniok, amíg haza nem mentek a munkából. Mire volt ez akkor elég? Reggelire, tízóráira, üzemi ebédjegy befi-

zetésére, egy csomag cigarettára, s talán egy pofasőrrre is. Ha ma keres valaki havi nettó százezret, annak fél százaléka 500 Ft. Ebből telik egy csomag cigarettára, semmi többre. (S ez megmagyarázza, ha valaki az elvtársak mai utódjaira szavaz.) Miért tüntetünk? Jöjjenek vissza az oroszok? Ott is a multik ma már az urak. Mi következik mindebből? Csak ez: anyám én nem ilyen lovat akartam.

Nem tudok semmi megoldást, csak egyet tudok. Mi az? Hogy vannak országok tőlünk keletre, délre (Erdély, Vajdaság), melyekben sokkal rosszabbul élnek embertársaink, mint mi, és mégis élnek. Meg még egyet. Azt, amit a hétfői, 23-i szentmise evangéliumában olvastam: *Nem a pénzben bővelkedésen fordul az ember élete*. Ez Jézusunk tanítása. Volt már eddigi életünk folyamán úgy, hogy sokkal kevesebbünk volt, mint amennyi a mostani. És megéltünk belőle. Abból is meg lehet élnünk, ami a most a pénztárcánkba kerül. Nem érdemes a Kossuth térre mennünk. Nem érünk rá. Kell az időnk az Isten Országára.

Add Uram, hogy lássak! Ne legyek vak! Ne gondoljam, hogy azért kell gondban lennem, hogy mit egyek, mit igyak, mibe ruházkodjam. Nem éhezünk, nem fázunk, s lakunk is valahol. *Keressétek csak az Isten Országát, s a többi mindet is megkapjátok*. A többi mindért megyünk a Kossuth térre. Ne menjünk! Veszedelmes. Csak az Isten Országáért szabad kockáztatnunk az életünket. Valami jobbat ajánlok nektek: az Isten Országá keresését. Hogyan kell azt csinálni? Elmondom ennek Tíz parancsolatját. Lehet, hogy több lesz; lehet, hogy kevesebb.

1. Keresd meg azt a lányt, azt a fiút, akivel fel nem bontandó közösségben akarod leélni az életed. Akivel megosztod mindenedet, amid csak van. Úgy, hogy ami tiéd, az az övé is. Úgy, hogy ami az övé, a tiéd is. Nincs fontosabb dolog az ember életében, minthogy a párját megtalálja. Ne higgyétek, hogy még éretlenek vagytok a választásra. Isten jelzi, hogy mikor vagytok már érettek reá. Amikor már nem tudtok meglenni egy fiú vagy egy leány nélkül. Amikor már nem elegek számotokra a szüleitek. El ne kövessétek, hogy e legszentebb választás előtt, az egyház szentségi áldása nélkül csináljatok valamit. Tönkre teszitek vele az életeteket.

2. S ha már eggyé lettetek, és elkezdtétek a közös életet, minden lefekvés előtt oltsátok el a villanyt, és gyújtsatok gyertyát. Nézzetek bele annak fényébe-holdudvarába, s gondolatok arra, akitől végső soron az életeteket kaptátok. S amikor megtelik hálával, köszönettel, bűnbánattal, szeretettel a lelketek, akkor a szív bőségéből fakadjatok dalra vagy vallomásra. Előbb egyikőtök, aztán a másiktok. Enélkül ne feküdjetek le. Szép lesz az álmotok, ha előbb megmerültök Istenben. Boldogan fogtok aludni, ha naponként megújítjátok szövetségteket egymással és Istenetekben.

3. Kell valaki, aki pénzt keres, és kell valaki, aki otthon van, s ennek az otthonnak a lelke lesz. Nem igaz, hogy mind a kettőnek el kell mennie hazulról pénzt keresni. Egy ember munkájából meg kell tudnia élni a családnak. Ha mind a ketten elmennek, nincs lelke a családnak. Nincs, aki várja a hazajövőket. Nincs, aki olyanná varázsolja az otthont, hogy jó abba hazajönni. Ha az asszony is dolgozik, abból halálos betegségek születnek: egyke és válás. A társadalom halála, az élet pokollá változása. Gyűlölködés a szeretet meghitt boldogsága helyett, s a nemzet pusztulása.

4. Tanuld meg jól, amit majd egész életed folyamán szakmádként csinálni akarsz. Isten azt akarja, hogy örüljünk. Örömről kell leljünk munkánkban is, hiszen életünk harmadát azzal töltjük, hogy dolgozunk, s utazunk a munkahelyünkre. A lányok olyasmiket tanuljanak, amiknek hasznát veszik abban, hogy jó feleségek és jó édesanyák lehessenek. Olyasmiket, amikben mint otthonlevő anyukák is fejleszteni tudják magukat azáltal, hogy gyakorló feleségek és anyák. S amiket a társadalom is felhasználhat majd, ha a gyerekek felnövése után munkába akarnának menni. Nem mindegyikük akar.

5. Ne gondold azt, hogy a papok el tudják végezni azt, amit Jézus mindannyiunkra bízott. Jézus csak tizenkét fiatalnak akart apja-anyja helyett s a családi nevelés folytatásaként az apja

lenni. S az egyház nem nevel tizenkét emberenként egy-egy papot. Jó ha két falura jut egy pap, mint tinálatok is, tízezer emberre egy. A pap csak azokat éri el, akik eljönnek valami szolgáltatást kérni tőle: keresztlőt, esküvőt, temetést. Mennyivel hatékonyabb lenne Jézus tanítása, ha öt-hat család (férj és feleség) lakásaitokban összehajolna, hogy imádkozzék, Jézust olvasson, hogy kiképződjék Jézus küldötteinek, apostolainak, s ezek a kisközösségek behálózna az egyházközségek területét és az egész Földgolyót.

6. Különbözők a szakmáink, amikhez értünk. De mindannyiunknak csak egy hivatásunk van, a papokéval közös: Isten Országát megteremteni a földön. Férfi és nő szövetsége ennek a legkisebb sejtje, s öt-hat család szövetsége már egy valóságos egyház. Olyan, amilyen Jézusé is volt a Tizenkettővel. Ezeknek a kisközösségeknek kell befedniük a földkerekséget.

7. Isten egyik nagy ajándéka az idő. Ha eléje kerülünk végső számadásra, megkérdezi, hogy jól kamatoztattuk-e a kapott időt. Ez a mi talentumunk, ez a mi mínánk. Megkettőzzük, vagy megötszörözzük, amit kaptunk tőle, de zsebkendőnkbe nem rejthetjük, el sem áshatjuk. Úgy használjuk ezt a nagy ajándékát, hogy mondhassa nekünk: *Derék szolgálom, menj be urad örömébe.*

8. Az ember kérdezi, hogy kicsoda az Isten. Két helyen válaszolnak rá. A szívünkben és a vallásunkban. Ne hallgattassuk el a szívünket, s ne kerüljük el templomunkat.

9. Minden vallás az Isten felé mutat, a miénk is. Felesleges lecserélni egy másikra.

10. Ne legyen időnk a Kossuth térre menni.

Piarista köz, 2006. november 3.

Korán megtanultam helyesen írni a piarista gimnáziumban, úgy 13-14 éves koromra. Egy-pár buktató szó volt csupán: a kevésbé és az észszerű – két bé és két esz, úgy kell írni. Mai napság már a magyartanároknak is helyesírási szótárral kell dolgozatot javítaniuk, mert Arany János is rendre követné el a helyesírási hibákat. Mi ennek az oka? Alapvetően, azaz főleg az, hogy magánhangzóink száma jóval több, mint az általam ismert nyelvek bármelyikében. Helyesírásunk szerint van az i,o,ö,u,ü hangoknak rövid és hosszú változata is. S a valóságban, azaz ejtésünkben nincs? De van. S a többi nyelvekben nem ez a helyzet? De ugyanez. És a helyesírásukban? Ott nincs. Helyesírásuk rábízta a rövid vagy hosszú ejtést az olvasóra. Tudják azok, hogy hogyan kell ejteniük, hiszen az az anyanyelvük. Ezzel szemben a Magyar Tudományos Akadémia nem bízta ránk. Mért? Mert nem tudunk magyarul? Nagyon is tudunk, de sokféleképpen tudunk. Ha már azt nem is tudja megakadályozni, hogy úgy beszéljünk magyarul, ahogy anyánktól tanultuk, azt biztosítani akarja, hogy mindannyian azonosan írjuk azt, amit különféleképpen beszélünk. Ezért nem tudnak megtanulni a magyartanárok sem helyesen írni magyarul.

A szövegszerkesztő korában újból és újból bepirosodnak a szavak, amelyeket rosszul írunk. Gyerekkoromban csak a pesti flaszternyelvet beszéltem, s könnyebben megfeleltem az Akadémia kívánalmainak. De azóta sokfelé megfordultam, sok tájnyelvet megismertem, népi ízeket szedtem fel beszédembe, s így a szövegszerkesztőm újra és újra jelez, mikor ezeket írom: életúnt, ovoda, örlöng, elmúlaszt, koldús, bújdosás, ovakodás, gyógyítani, gyűjtögetni, színe, tanúsítja, szűzesség, kísérik, legovatosabb, kínálhatja, kínálatát, míly, bíztatott. Mindez hibás. Úgy kell írni, hogy életunt, óvoda, örlöng, elmúlaszt, koldus, bujdosás, óvakodás, gyógyítani, gyűjtögetni, színe, tanúsítja, szűzesség, kísérik, legóvatosabb, kínálhatja, kínálatát, míly, bíztatott. Már most akárhogy is ejtem ki e szavakat – aszerint hogy hol nevelkedtem, úgy ejteném, ahogy gyerekkoromban megtanultam, vagy később rám ragadt –. az Akadémia dönt afelől, hogy hogyan írjam. S nem egyszer s mindenkorra, hanem folyamatosan: egy bé kevés bé hallottam nyolcvan esztendővel ezelőtt a szabályt, később meg azt, hogy egy bé elég bé, ha leírom, hogy kevésbé. Ennek folytán korábban azt húztuk alá mint hibát, ha azt olvastuk, hogy kevésbé, most meg azt, ha azt hogy kevésbé. Arany János

is tiltakozott az Akadémia önkénye ellen. Hiába. Pedig érvelt is: tönkre mennek Vörösmarty gyönyörű hexameterjei, ha az *a ki* helyett *aki* lesz a helyesírás módja: *Hol vagyon, a ki me (- ~)rész ajakát hadi dalnak eresztvén.* A változtatásnak az lesz a következménye, hogy ejtésünkben megrövidül az *aki* *a*-hangja, és tönkremegy a spondeus.

Az Akadémia tudja, hogy mit csinál. Tudja? Én is tudom. Öregkoromra pl. ilyesmit csinállok: *A Lélek – az Isten. Jézus – az Élet.* Hát ennek mi értelme van? Csak annyi, hogy a magyar nyelvben nemegyszer nem tesszük ki a létigét, azt, hogy *van*: *Jancsi gyerek.* Pont van a két szó végén, ennek következtében a *gyerek* állítmány. Ha nem volna pont a két szó végén, akkor nem volna a *gyerek* állítmány, hanem a mondat alanya, s várnók a folytatást, p. azt, hogy Jancsi gyerek rossz. Az indogermán nyelvekben ki kell tenni a létigét: Jancsi gyerek van rossz (Hansl **ist** bős). Vagy: az alma éretlen. A fenti példamondatokban a gondolatjel pótolja ezt a létigét: The Spirit **is** God. Jesus **is** the life. Más példa ugyanerre: a kenyér, a gabona neve nyelvünkben – *az élet.* Avagy ez: valláson kívül lenni – számomra kitaszítottság. Megkönnyíti, hogy az olvasóm megértse, mit akarok mondani. A hosszú és a rövid i,o,ö,ü,u pedig feleslegesen megnehezíti, hogy a 15 millió magyar tudjon helyesen írni az anyanyelvén.

Olyan ez, mint Budán a *Várfok tér* helyett a Moszkva tér és Pesten a *Hatvani kapu* helyett az Astoria. Még mindig szovjet megszállás alatt vagyunk? Úgy látszik.

Piarista köz, 2006. november 4.

ÓVAKODJATOK AZ ÍRÁSTUDÓKTÓL...

– mondja Jézus, aki etalonunk, akire legalábbis szeretnénk mindenben figyelni, és felnézni. Jézus, akinek hitele van nálunk. Jézus, aki a mérték számunkra. Legalábbis ezt mondjuk, ilyesféleképpen beszélünk. Illik azonban becsületeseknek is lennünk, s megkérdeznünk maguktól, hogy valóban így van-e. És még azt is, hogy lehetséges-e, hogy ő legyen a mértékünk? Egyik kortársunkról hallottam: Mindenki irigyli, de senki sem akar vele cserélni. Hogyan lehetnél Jézusunk, Te a mértékünk, amikor 33 éves korodra csúful kivégeztek a kereszten? Megszólatatnék most egy igaznak képzelt hangot, s megkérdezem magunkat: melyikünk tudna azonosulni Vele?

– Kedves Názáreti Jézus! Minden elismerésünk és nagybecsülésünk a tiéd. De megkérünk: mérd fel immár kétezer esztendő utóéletedet! Majd mindenki elismert, de ki követett Téged? Mert mindennek mondhatjuk a Rád hivatkozók életét, csak követésnek nem. S ugyanakkor nem mondhatod, hogy akik Rád hivatkoznak, általában ne volnának becsületes, jószándékú, tisztességes emberek. Azok ők bizony. De hát itt élnek a földön. A te szavaiddal egy *evilági országban*, s Atyád helyezett minket ebbe. S mi nem tudjuk függetleníteni magunkat ennek az evilágnak a levegőjétől. Abban élünk, és annak a levegőjét szívjuk magunkba. Hiába kalapolunk meg Téged, meg még a mai textus előrebocsátott szavát is: *óvakodjatok az írástudóktól.* Nem tudunk, pontosabban nincs erőnk elvonatkozni az írástudóktól sem, szavaiktól sem. Ők azok, akik meghatároznak minket. Rajtuk fordul, tőlük függ a kenyérünk. S a kenyér, a gabona neve nyelvünkben – *az élet.* Az életünk. Nem akartál kivenni bennünket a világból, de Te kivetted magadat belőle. Meghaltál, titokban támadtál fel, s itt hagytál bennünket, felmentél Atyádhoz a mennyekbe. Lásd be, hogy csak annyira vagyunk képesek, amennyire. Hiába vagy rossz véleménnyel főpapokról, írástudókról és vénekről. Ők alkotják a Nagytanácsot. S e Nagytanács az, amelyik meghatározza életünket. Ki is végeztethetjük magunkat vele, hogy kövessük mintádat. De őket soha senki nem végzi ki – Te sem. S ha megbuknak is, jön majd helyükbe másik Nagytanács, s abban is ott lesznek a főpapok, írástudók és vének. Ők határozzák meg a történelmet, s elbánnak az okoskodókkal. Az olyanokkal, amilyen Te is vagy. Biztosak vagyunk abban, hogy nem akarod halálunkat... hogy a javunkat akarod. Te sem csodálkozatsz, hogy hatástörténeted olyan, amilyen.

Jézusunk, nagyra becsült Mesterünk, nem kell szólnod. Tudjuk, hogy mit válaszolnál szavainkra: azt, hogy te vagy *az élet, az út s az igazság*. De nem gondolhatod, hogy selejt vagyunk mindannyian, akik képtelenek vagyunk arra, amire lettünk. Jézusunk, próbálj megérteni bennünket és egész történelmünket. Egyszerűen nem tudom elképzelni, hogy a jövőben mások leszünk, mint amilyenek idáig tudtunk lenni. Valami alku kellene kötnünk egymással. Ebben is becsületes akarok lenni. Az alku ez lenne: elismerünk Téged a lehető legnagyobb elismeréssel. Valljuk, hogy Te vagy a Messiás, akit Isten felkent az elképzelhető legkülönb feladatra. Te vagy az Emberfia, aki majdan eljössz és lezárod a történelmet. Te vagy az Isten fia, aki majd megítéled a világot. Ezen elismerésünk ellenében összesen csak annyit kívánunk Tőled, hogy lásd be, hogy csak ennyi telik tőlünk: a Téged követésre már képtelenek vagyunk.

Nem azért, mert nem igaz, amit tanítasz. Nincs igazabb annál, csak hogy megvalósíthatatlan. Legalábbis számunkra. Láttuk a végedet. Lehetséges, hogy holnap vagy holnapután megint akad egy fiatal, akit megihletsz, s aki elhiszi, hogy lehetséges az ország, amiről beszélsz. Elhiszi a maga fiatal harminc évével, s el is varázsolja azokat a fiatalokat, akiket majd fiacskáinak nevez. Lehetséges. De ő sem viheti többre, mint Te. Esetleg majd szentté avatják őt azok, aki példamutató élete nyomán létrehoznak egy új vallást. De csak egy új vallás avatja majd szentté őt. A régi nem. Nem, mert a réginek a főpapjai, írástudói és vénjei fogják őt kivégezni. S azok el nem ismerik, hogy szent és igaz volt, akit kivégeztek. Csakúgy, ahogy Téged sem ismernek el mind a mai napig azok, akik kivégeztek volt, s talán ma már csak jószándékú szerencsétlennek gondolnak... Csak egy új vallás fogja szentté avatni őt, aki majd újra felemeli a zászlót. Egy új, amelyik majd aztán újból kivégzi e derék fiatalnak újabb folytatóját (immár a harmadik Jézust). Miért teszi? Mert a vallás már azoknak a társasága, akik felméri, hogy mi lehetséges, és mi nem. Mi a lehetséges? Hát az alku! Az, hogy amit akarnak Te meg azok, akik nyomodban elindulnak a zászlóval, olyasmit akarnak, ami nem lehetséges. Ennek a belátása az alku tárgya. Ha ezt belátod, akkor cserébe majd magasztalunk érte... Jó?

Nem lehet óvakodnunk az írástudóktól... Ezt Magad is beláthatod. Mondd Jézusunk, volt már a történelemben egyetlen törzs, melynek főnöke úgy öltözködött, mint törzsének többi tagjai? Ha ezeknek *hosszú* volt a köntösük, akkor a törzsfőnöknek rövid volt. S próbált volna akármelyikük is rövidet magára öltetni. Az a rend, hogy a királynak más a ruhája, mint annak, aki nem király. S hasonló a helyzet a főpap és a vén és a mi szegény írástudónk esetében is. Hát attól főpap, hogyha főpap, akkor a ruhája olyan, mint amilyen senki másé. S ezen nem segít semmi sem. Csak nem járhat úgy, mint a nem-főpap! Az orvos is beöltözködik, mielőtt operál. Egy közönséges kis adyligeti pap is beöltözik, mielőtt misébe kezd. Lehet persze a Piarista közben is miséznie, s ugyanúgy pulcsiban mondania a misét, s a paténát mindenki a kezébe veszi, és mindenki iszik a misézó kehelyből. Lehet mindent úgy csinálni, mint az utolsó vacsorán, amelyen nem voltak törzsfőnöki tollak tűzve a fejedbe. De ennek a vége az, hogy aki ilyesmiket csinál nyomodban, annak tanítványait már huszonöt éve nem szenteli pappá a klán: a főpapoké, írástudóké és vénké. Miért? Mert nem érdemli meg. Csak az érdemli meg, aki szereti a hosszú köntösöket. Te nem szeretted. Úgy öltöztél, mint a tanítványaid. Meg is kaptad hóhéraidtól fejdíszként a töviskoronát, s halálra is korbácsoltak, hogy megtanuljad, mi a rend ebben a világban. Egy szóval nem lehet óvakodni azoktól, akik szeretik a hosszú köntösöket. Csak magunkat lehet ezzel az óvakodással kiakolbólítani abból a világból, amelyben nem lehet megcsinálni azt, amit akartál: a hosszú köntösűektől óvakodást. Te is beláthatod. S ezért kínálom fel Neked az alku.

Nem lehet óvakodni az írástudóktól, akik megkívánják, hogy köszöntsék őket a nagy tereken. Minden törzs, minden társdalom kifejleszti a nómenklatúrát, az elitet. Azokat, akik eszük, tehetségük, őseiktől örökölt múltjuk, érdemeik s főleg vagyonuk erejében – s őket megkülönböztető hosszú köntösük következtében is – külön elismerésben részesülnek.

Labdarúgó sztárok, mozicsillagok esetében sincsen másképpen. Ne haragudjál meg érte, drága Jézusunk, de Te sem kerülhetted el a tömeg hozsannáját, amikor húsvét előtt bevonultál Jeruzsálembe. Aki menő, annak ez jár. Két esetben: ha akarja, meg ha nem akarja. Akarjuk, legalábbis jól esik, ha megkapjuk. Az elmúlt napokban egy amerikai magyar rendtársunk eljött hozzánk az ötvenedik évforduló alkalmával. A szülei vitték őt ki '56-ban, s a hatvanas éveiben jár most. Az ebédlőnkben találkoztam vele. Elmotyogtam a nevem, amikor kezelt fogtam vele, de egyik rendtársam hangosan mondta, hogy kivel kezelt. Mire ő: *A híres Bulányi?* És megcsókolta a kezem. Nem tudtam megakadályozni őt ebben, de hazudnék, ha azt mondanám, hogy nem esett jól. Adtam neki múlt heti prédikációm egy példányát, meg amikor hazautazott, egy *Jászolba fektették* c. kötetem.

Óvakodjunk ezektől a szegény írástudóktól, akik keresik a zsinagógákban az első székeket? S én ha utazom a vonaton, nem járom végig a kupékat, hogy talállok-e menetirányban egy helyet s az ablak mellett? Óvakodjam tőlük, akik keresik a lakomákon a főhelyeket? S nekem tökéletesen mindegy, hogy hova ültetnek? Lakomákon és csoporttalálkozókon és akárhol? Jakab és János majdani dicső országodban jobboldon és baloldon akart ülni, s a másik tíz tanítvány is, amikor tudomást szereztek e kettő *nyomulásáról*. Meg kellett magyaráznod mind a tizenkettőnek, hogy országodban az az első, aki önként választja, hogy utolsó legyen. De nem megy ez. A járási, a megyei, a nemzeti meg az olimpiai bajnokságban is mindenki azért fut és erőlködik, hogy a dobogóra kerüljön, s lehetőleg a középsőre. Az ember olyan élőlény, aki első akar lenni, s a szegény írástudó is. S aki nem biztosítja magának ezt az első helyet, könnyen úgy jár, ahogy te jártál... a Golgotára kerül. Értsd meg: nem akarunk úgy járni, ahogyan Te!

S most jön a vastagja: felélik az özvegyek házait ezek a rút írástudók. Hogyan csinálták? Annyira nem ismerem a Jézus-korabeli Izrael pénzügyi, gazdasági viszonyait, hogy életes helyszíni jelentést tudjak készíteni erről a felélésről. Jobban ismerem a mieinket. Elmondom a felélés mai pandantját. Alighanem növekszik a hajléktalanok száma. Mitől? Hát gazdasági életünk növekedésétől. Kölcsönöket vehetünk fel, hogy csinosítsuk lakásainkat. Kölcsönfelvételünk harmadik évében egy multinacionális cég felszámolja öt évvel ezelőtt nálunk investált üzemét, mert Moldáviában fele annyi bérért tud dolgoztatni, mint minálunk. Felszámolja, és mi elveszítjük munkahelyünket. A munkanélküli segélyből még valahogy telik a mindennapi kenyérre, de már a kölcsön havi részletét nem tudjuk befizetni. Csőd eljárás s utcára kerülés a nem fizetés következménye. Lakásunkat a legszigorúbb törvényesség nevében a bank öröklí. Értékéből gyönyörű két hetet tölthet családjával valaki, mondjuk Thai-földön. Még sohasem járt szegény Kelet-Ázsiában, ami olyan szép. A legtisztességesebb módon feléli nem a szegény özvegy, de a munkanélkülivé lett kölcsönfelvétel házat, aki így hajléktalanná lesz. Hát ez a korunkbeli, az EU-beli változata Jézus történetének a csúf írástudóról.

Az írástudó nem sétált Veled, Jézusom, mert elmondtad neki, hogy a rókáknak barlangjai vannak, Neked pedig nincs hova lehajtanod a fejed. S nem állt kötélnek az írástudó, s nem azt válaszolta, hogy ezen már igazán ne múljon az idei kavicstermés, megyek Veled, hogy nekem se legyen, hova a fejemet lehajtanom. Inkább házat vett, feleséget, ökröt, s ment az üzlete után. Avagy – ismét mai és tegnapi körülményeink között – inkább belépett a Pártba, inkább III/III-as lett, ha osztályidegen volt, s '89-ben Moszkva-hitéről New York-hitre tért, s szállást csinált egy multinacionális cégnek, s a végén két hétre Thai-földre utazhatott.

Mit tehetett szegény írástudónk még? Hát azt, hogy elment a zsinagógába, a templomba, hogy nagyokat imádkozhasson. Azt mondod róla Uram, hogy csak *színleg* imádkozott nagyokat? Értelek Jézusom, hogy mért teszed hozzá még e szót. Mert ilyen életvitel után az imádkozás csak *színleg* imádkozás a te szemedben. De engedd meg Jézusom, hogy én érthessem szegény írástudónkat is: ő nem élte meg imáját úgy, hogy csak *színleg* imádkozott. Ő egy tisztességes ember, aki élt a szocializmusban úgy, ahogyan élni lehetett. S utána élt

ebben az új csodavilágban is úgy, ahogyan ott élni lehet. S megköszönte Istennek, hogy sikerült szinten maradnia, s hogy sikerült neki kikerülnie a Golgotát, amely azoké, akik úgy élnek, hogy nem sikerül nekik szinten maradniuk. Mert a szinten maradók is lehetnek vallásos emberek. Azok is megköszönhetik Istennek, hogy megoldották feladataikat. Meg. Úgy, ahogy a feladatokat meg lehet oldani. Meg, és Golgota nélkül! Tehát az írástudó a maga megítélése szerint nemcsak színleg imádkozott, ha nagyokat is...

S most visszatérek az alkuhoz, amit felkínáltam Neked. Lásd be, hogy mire képes az ember. Arra, hogy főpap, írástudó és vén legyen. Teljes tisztelettel Irántad, aki számára ez a választás ízléseden aluli. Irántad, aki erre nem voltál képes. De hát azóta eltelt kétezer esztendő, s látjuk, hogy mi lett abból, amit csináltál. Nem a magam nevében kínálok fel Neked ezt az alkut. Csak az utánam jövők nevében. Hadd éljenek szegények nyugodtan, Lehessenek írástudók, s utazhassanak szegények Thai-földre is... S most szólalsz meg Jézusom, először e hosszú monológom után. Így: *S mit csináltok emlékemmel, a négy evangéliummal?* Több válaszom is van számodra. Ráírjuk az evangéliumokra: 1. Szent zöldséggyűjtemény azok számára, akik szeretik az effajta indián meséket. 2. Legenda. 3. Káros, mert az embereket összezavaró irrealitás, hiszen ki az a felnőtt ember, aki ne tudná, hogy evangéliumod alapján nem lehet semmit sem csinálni. 4. Cseréljük le az Ószövetséggel és Pál leveleivel, vagy inkább Benedek Elek, Magyar mese- és mondavilágával – Gerencsér piarista tanár múlt századközepi ajánlata nyomában. Vagy elvetjük Neked felkínált alkunkat, s nyomodban mégis csak óvakodni fogunk az írástudóktól??? És most van az Amen

Piarista köz, 2006. november 5.

Levelet kaptam a messzi Nyugatról egy honfitársunktól: Kedves Gyurka! Nagy érdeklődéssel olvastam, és örülök minden szövegednek. Ha van, máskor is juttass, kérlek. Mondtam már, az ilyen színvonalú igehirdetés ritka öröm, otthon biztosan nem igen volt benne részem. Hollandiában fedeztem csak fel az egzegetikus prédikáció létét, mely emberközelbe hozza az igét. Téged pedig csak lassan és újabban ismertelek meg, melyben különösen emlékezetes marad legutóbbi látogatásom.

Kaptál-e visszajelzéseket a küldött prédikációra? Érdekelne. Ami számomra világos lett, az a te közösségeid számára nyilván rég ismert tény, hogy Te az őskereszténység apostola vagy. Vissza a gyökerekhez! Ez Hegel dacára izgalmas kísérlet. O körülbelül azt mondja, hogyha lehántjuk a jézusi tanokról a későbbi pl. a patológia, a koncíliumok, a történelem interpretációit, akkor a jézusi gondolatok kibontakozása helyett a történelmietlen, a fejletlen kezdetet kapjuk vissza. Való, de nem igaz. Hiszen a kibontakozásban benne van a meghamisítás lehetősége, tehát mindig újra kell gondolnunk az eredet magvát. De az igaz, hogy az eredeti jézusi gondolathoz az írásbeli hagyomány sem vezet közvetlenül vissza, hiszen Pál és az evangéliumok is több későbbi, illetve közvetett hagyomány meghatározott olvasatait adja. És Jézus maga is nem kereste-e saját küldetésének az értelmét? Számomra tehát érvényes, hogy a történelem a hagyományozott gondolatok nélkülözhetetlen része. Ugyanakkor a szentíráskritika, mely pl. az evangéliumok zsidó gyökereit próbálja feltárni, számomra is rendkívül jelentős megközelítés. Jól mondom-e vagy tévednék, hogy a Te értelmezésed az őskereszténységhez keresi az utat?

Személy szerint engem a tulajdonközösségi életforma még nem győzött meg arról, hogy számomra is járható út. A házaselet például oly bölcs létforma, melyben a mindennapi közelségben felhalmozódott feszültségek szerencsés esetben a rendszeres kisülések által tartós életformává válnak. És ez a kisközösségekben nyilván nem magától értődő. De biztosan szintén lehetséges, ha azokban nem is mindig problémamentes: például a monasztikus közösségek élete. De Te alternatívában gondolkozol. Magam nem is hinném, de épp Enschedében, ahol lakunk, van vagy 27 éve egy olyanfajta közösség, amely talán megközelíti az általad keresettet. *De Wonne* a nevük, harmadik nekifutásra egy Arnulf Sibbink nevű

ferences rendi szerzetespap alapította. (Volt) szerzetesek, (volt) apácák, egy tanár házaspár, talán még egy-két személy, köztük egy értelmi fogyatékos él együtt egy régen kolostorként épült épületben. Összeteszik, amijük van, és szegényként a szegényeknek élnek. Kezdetről fogva a szombati piac maradványait gyűjtötték be és vitték haza a triciklin, abból főznek a közös konyhán. Megélnék. Van egy használt ruhaüzletük, egy használt bútor- könyv- edény- stb. piacuk, konyhakertjük (műveljük kertjeinket!), és számos vendéglakásuk. Ezekben menekülteket, rászorultakat, pl. asszonyokat és gyerekeiket szállásolják el, akik veszélyben vannak (hajjaj, a férjek!), fiatalok, gyerekek, akiket kidobtak a szülők vagy maguktól menekültek ki a családi házból. A rendőrség tűri illetve támogatja őket; tudja, hogy kikkel van dolguk. Hát csak ennyit akartam hozzáfűzni a te szép szövegedhez, hívatlan prókátor és köszönet gyanánt. Hogy vagy jelenleg egészségileg? Remélem, megint megbékéltél az ideiglenes földi léttel, és tovább tudsz dolgozni, élni, gondolkodni és hirdetni az ígét. Szeretettel ölel Péter – Ritkán kapok ilyen leveleket. Szokásommal ellentétben kiadósabban válaszoltam rá a szokottnál.

Kedves Péter! Nem az őskereszténységet keresem. Megérteni véltem negyven esztendővel ezelőtt írt hat vastag kötetes szamizdatomban (Keressétek az Isten Országát!), hogy mit akart, hogyan gondolkodott Jézus. Ezt a gondolkodást próbáltam beépíteni a minket meghatározó létező szocialista valóságba. Valahogyan kibírtuk reakcióit. Már kevésbé bírtuk ki az elvtársakkal szövetséget (részleges megállapodás – 1964) kötő Vatikánéit. S még kevésbé bírjuk a mai multinacionális valóság hatását – mimagunkra.

Az őskereszténység (kiközösítődött a zsidóságból 92-ben Jamniában) csinált egy új vallást a Jézustól hírből sem tanított megváltás alapján (keresztthalálával kiengesztelte az Atyát), s ez új vallás is beépíti magába a 4. század elején a hagyományos szövetséget a trón és az oltár között. Ennek alapján Jézus nevében viszi tovább a történelmet – Jézust megtagadva, azaz erkölcsi rangra emelt háborús tömeggyilkolással. A maga részéről kiépíti az egyházon belül is a diktatúrát (máglyagyújtások). s a felvilágosodás után reakciónak is bizonyul: fenntartja és megerősíti a maga diktatúráját: a tévedhetetlenséget és az alkotmány nélküli egy személyi hatalmat. (A multik ez utóbbiak nélkül is tudják csinálni, amit akarnak.)

A jézusi szeretetnek nincs szüksége erre a diktatúrára – ezt mondja el '80-ban írt *Egyházrend* c. könyvem. Legfeljebb 12 főből álló kisközösségek küldötteiből alakul Jézus egyháznak rendje, e küldöttek is legfeljebb 12 fős közösséget alkotnak, s a kilencedik szinten már létrejön az a kisközösség, mely egybefogja mindazokat, akik Jézus követőinek vallják magukat (megválasztják maguk közül a pápát). Mindez lehetséges nulla forint, nulla fillér költséggel, feleséggel-férjjel, családdal. A nőknek ugyanannyi a lehetőségük ebben az egyházrendben, mint a férfiaknak.

Ezt a rendet tenné teljessé az az életközösség, melynek mintájáról magad számolsz be hollandiai tapasztalatod alapján. Elküldöm Neked a nyári Bokor-Nagytáborban ezekről a dolgokról tartott előadásomat. Ölellek.

Piarista köz, 2006. november 6.

A BELSŐ VÁRKASTÉLY

Szerzője négyszáz évvel előttem született. Rá száz évre szentté avatták. Amikor születtem, magyarra fordították. A minap egyháztanítóvá tette őt a pápa, s nyomában újra kiadták a magyar fordítást. Jézus és Pál elemzése, Hamvas Béla *Scientia Sacra* III. kötetének glosszázása után, elkezdem glosszázni *A belső várkastély*-t is. 62 éves volt, amikor e művét írta Avilai Teréz. Rá öt évre meghalt. A Szent István Társulat 1979. évi kiadásának lap-, bekezdés- és sorszáma áll a dölt betűkkel írt idézetek előtt.

259/3/7: van az engedelmisségben valami titkos erő...

Nem írtam soha semmit ember parancsára. Azt hiszem, minden írásom úgy született meg, hogy tudtam: valakinek a lábára léphetek vele. Csak belső indításból írtam. Csak azt írtam le,

amiről azt gondoltam, hogy újat vagy legalábbis igazat mondok vele. Teljesen védtelenül. El is ítélte értük a Kreml és a Vatikán hatalma. Van ebben is valami titkos erő? Titkos az nincs, csak következményekkel terhes: *Mit akar ez az egy ember? Most már Teréz sem jó neki?* Teréz, akit félvilág csodál, ahogy Bellon Gellért, az egyház püspöke, leírja a kötet Előszavában (7-20. o.).

259/3/u.3: ...majd elvégzi helyettem ezt a munkát Ő, aki már sokkal nagyobb dolgokat is megtett értem. Bízom az Ő irgalmában.

Sohasem kevertem Őt össze magammal. Annak ellenére sem, hogy a belső indítás számomra azt jelentette, hogy nincs tovább, mert a végső indító csak Ő lehet, ha egyszer Őt akarom szolgálni írásommal. Csak Ő lehet, ha és amennyiben a teremtménynek módja van Őt megszólaltatni. Módja van? Nincs, mert ahányan vagyunk, annyiféleképpen beszélünk? És mégis van, mert minden ember egyedi rezonáló doboz, és Ő csak ezen a dobozon keresztül tud megszólalni. Istenem, mennyi butaság került ki ezekből a dobozokból az évezredek századok folyamán! Csak azért tudok írni, mert úgy gondolom, hogy az én dobozomból talán kevesebb butaság jön elő. Tanulunk a régebbi butaságokból, ha nem is mindannyian.

260/0/u.3: ...én akkor sem végzek hiábavaló munkát, mert engedelmességből vállalom ezt a fáradságot...

Soha semmit sem írtam még engedelmességből. Hatvan éve *A jerikói vak koldus* kezdetű sem. A hatvan év alatt egyetlen könyvem sem, és most ezt a glosszázást sem. Csak belső indításból. Most is azért, hogy csináljak valamit, ami közelebb visz Hozzád. Valamit, ami értelmesen tölti ki az időm 89. esztendőm kapujában. Nem engedelmességből születtem meg szüleim gyermekének, csak oda kerültem. Nem engedelmességből mentem el 71 éve piaristának, s tettem, amit ott tennem kellett, hanem mindig csak belső vállalásból. Nem engedelmességből mentem az ávó börtöneibe, hanem külső muszájból, és ismét legbelsőbb vállalásból. Ugyanabból, amiből most glosszázok. Jézus sohasem volt engedelmes. Lelke indításából ment ki a pusztába, s hagyta, hogy a Getszemániban megköttözzék a főpap szolgálai. Külső muszáj és belső vállalás – csak ez a kettő volt életemben. Mind a kettővel hallgatok Atyám szavára, s nem engedelmeskedem. A muszájnak sem, belső indításomnak sem. Mi értelme volna annak, hogy magamnak engedelmeskedem? Semmi. Hallom és hallgatok arra, amit belül hallok.

260/1/4: Mindazt, amit mondani fogok, föltétlenül alávetem előljáróim ítéletének...

Senki ember ítéletének nem vetem magam alá. Hogyan is tehetném, amikor Isten hangját rezonálja a dobozom. De meghallgatom embertársaim véleményét, mert ők is rezonálhatják ugyanazt is, amit én, és mást is. Meghallgatom, mert az a tisztem, hogy meghallgassam e nagy méltóságot hordozó embertársaim szavát, ha arra érdemesítenek, hogy véleményt formáljanak arról, amit mondok. Jézus azt mondta, amit hallott Atyjától (Jn 8,26), s én figyelek nemcsak Rá, hanem az Atya mindenegyes emberi dobozára is. Ítéleteknek sohasem vetem magam alá. Az ítéletet gyilkosság követheti: kereszt vagy máglyahalál. Hogyan figyelhetnék azokra, akiknek szakmájuk a gyilkosság? Istent is megölnék, ha képesek lennének rá, csakhogy érvényt szerezzenek tévedhetetlen ítéleteiknek, melyek vagy soha nem igazolódnak, vagy kiderül róluk, hogy tévesek. Ami igaz, annak állításért minek gyilkolni? Ami bizonytalan vagy téves, amiatt meg hiába gyilkolok, nem lesz igazzá a gyilkolástól.

260/1/u.3: mindig hűséges alattvalója voltam az Egyháznak, az vagyok és az is maradok.

Nem vagyok alattvalója senkinek. Istennek sem. Viszonyom vele elmondhatatlanul bensőségesebb. Rezonáló doboza vagyok. Csak olyan, amilyen, de mégis valamiképpen – nem tudom, hogyan – egy vagyok vele. Ember kezelhet engem rabszolgájaként, s muszájból dolgozom is neki, s mondhatja rólam, hogy alattvalója vagyok. Isten Országában nincs alattvaló. Ott csak testvérek vannak, akik mossák egymás lábát. A gyermek nem alattvalója szüleinek, a feleség sem férjének, a tanítványok sem Jézusnak – mindnyájan testvérek. Az engedelmesség és az alárendelés fogalmait Szent Pál hozta be az egyházba. De csak oda, Isten

országában nincsen helyük. Figyelő testvére akarok lenni mindenkinek, akivel Jézus egyházában (vagy akárhol) találkozom. A fölérendelteket, az ítéletet hozókat, a gyilkolásra készeket csak elviselem – muszályból és közben figyelek lelkem legbensőbb és isteni hangjára.

261/0/u.7: ha ebben a műben valamit igazán találóan sikerült volna kifejeznem, az nem tőlem származik...

A butaság is, a találékonyság is az enyém. Nem az a helyzet, hogy ami butát mondok, azt én mondom; ami okosat, azt meg Isten. Nem így működik ez a csodálatos szerszáma Istennek, az ember. Hanem úgy, hogy sikerülhet nagyon jól rezonálnia dobozomnak, meg sikerülhet kevésbé jól. Ha nem így volna, ha Isten lenne közvetlen oka a mi bölcsességünknek, ha Isten lehetne egyáltalán közvetlen ok, akkor mindig a csúcson járnánk. S akkor mindig nagyon találékonyak lennénk. De Isten nem magnónak teremtett minket, csak rezonáló doboznak. Ezt megmondtam '92-ben a Vatikánban a mostani pápának is, aki azt kívánta volna tőlem, hogy mindig az egyház tanítását mondjam. Mire én javasoltam neki: Küldjön a szószékekre emberek helyett magnó készülékeket. Mit válaszolhatott volna rá? Semmit. Minden tőlem telhetőt meg kell tennem azért, hogy találékonyak bizonyuljon, amit mondok. Mindig minden örömmel azon vagyok, hogy igazán találókat tudjak fogalmazni.

260/0/u.2: ha csak az Úr az. Ő végtelen irgalmában meg nem segít.

Ha megsegít, akkor mondom a találót – gondolja Teréz. Istennek csak végtelen irgalma van. Semmikor sem dolgozik félgözzel. Ennek ellenére rajtam is fordul a siker. Az ő végtelen irgalma mellett az én véges, emberi erőm, az én eszem is számít. A végtelent és a véges valamennyit összeadva jön ki a találó vagy kevésbé találó, vagy az egyáltalán nem találó fogalmazás. Nem tolhatjuk Reá az eredményt, ha az kielégítő, s magunkra meg azt, ami nem kielégítő. A misztika alapja éppen az, hogy a kettő, Isten és az ember, egymásban van. Hogyan? Valakik számára, az én számomra is, ez legbensőbb alaptapasztalat, a nagy nyilvánvalóság. Olyan módon az, hogy a nagy doboz a kis dobozban, és a kis doboz a nagy dobozban található. De hát ez nem lehetséges. Mégis ez az őstapasztalat, a tényállás kifejezője. Nem tudom másképen gondolni: én az Istenben, és az Isten bennem. Hogy ez nem logikus beszéd? Lehet. De ez a magyarázata annak, hogy vagy van kellő eredménye az ő végtelen irgalmának, vagy csak kevésbé van. Ember és Isten egymásban van. Az én véges voltom magyarázza a hol kevesebb, hol nagyobb eredményét fogalmazásom sikerének. S ha önmagában sikeres is volna fogalmazásom, s mégis kevésbé nyílik meg rá hallgatóim füle, az meg az ő fülük-dobozuk számlájára írandó – ha sikeres a végtelen irgalom, ha nem. De a végtelen irgalom – stabil, állandó tényezője Istennek. Nincs úgy, hogy nem működik. Nincs, mert ő maga a végtelen irgalom.

Az első lakás – I. fejezet

262/1/1: Azért imádkoztam, hogy az Úr kegyeskedjék helyettem beszélni... egy szerencsés ötletem támadt.

Nem kegyeskedik. Nem tud helyettem beszélni. Csak általam. Esetleg imádkozásomnak lehet az a következménye, hogy támad egy jó ötletem. Istennek nagyon jó ötletei vannak, de azokra nekem rá kell jönnöm. Ha kellő mennyiségű a csendem, az imádkozásom, akkor jó reményem lehet, hogy legalábbis valamire rájövök. Egy ötletre, amivel aztán dolgozhatom, amit bontogathatok. Esetleg egy könyvön keresztül, esetleg éveken át, esetleg mindhalálig.

262/2/4: ... leányaim, mi egyéb az igaznak lelke, mint valami paradicsomkert, melyben az Úr gyönyörűségét találja.

Hatvanon túli öreglány szól itt nála fiatalabb, de felnőtt lányokhoz. Régi történet ez. Isten saját képére és hasonlatosságára teremtette meg férfinak és nőnek az embert, de vannak olyan vallások, a miénk is, amelyek úgy gondolják, hogy férfi és nő egymásba kapcsolódva – nem igazán alkalmasok arra, hogy megközelítsék földi életükben az Istent. Teréz a maga ötletét: a belső várkastély rejtelseit kolostorba vonult magányos nőknek tanítja. Nem házásoknak, mert

azok nem alkalmasak rá, hiszen a házasságban a férfi feleségének, a feleség férjének akar megfelelni, minek következtében elvész számukra e kastély rejtelseinek vonzereje. Jézus és a Tizenkettő probléma nélkül gondolják, hogy a feleséges Péter lesz a legalkalmasabb Jézus távoztával a Tizenkettő összetartására, s hírből sem jut eszükbe, hogy Isten csak azért teremtett férfit és nőt, hogy útjaikon akadályozzák egymást Isten felé. Azért kell ezt megmondanom, mert a lányok magukban, a fiúk magukban csak valami művirág-félét csinálhatnak, s nem azt, amit Isten gondolt, amikor a férfit nőre és a nőt férfira vágyódónak teremtette. Még pedig a számunkra tapasztalható alighanem legnagyobb vágyódással. S ha így van, akkor azonnal megkérdőjeleződik számomra Teréz imádság révén megtalált ötlete a belső várkastélyról, s kérdezem, hogy annak különféle szobáiban mért nem apákat, anyákat s gyereksivajt találok. S nem tudom elnyomni azt a gondolatot, hogy az az Isten, akit Teréz lányai e szobákban keresnek, csak szerelem-pótló Isten. S ez olyan méltatlan Istenhez, emberhez egyaránt. Nem jutok emberi szerelemhez, s ezt mintegy pótkávéként pótolom Istennel. Nem tartjuk jónak Isten terveit, kiigazítjuk tehát. Ez meg nem látszik illőnek az emberhez. De minderről Teréz nem tehet: apáca lett, és apácákat kapott nevelni. Honnan vagyok én ilyen okos? Csak onnan, hogy Jézus az etalonom, s ő nem célebszeknek, párnélkülieknek hirdette meg az Isten Országát.

263/1/7: ... e lélek szépsége és méltósága meghalad minden fogalmat... 264/0/u.4: Isten már e siralom völgyében hajlandó bensőleg egyesülni velünk hitvány földi férgekkel.

Teréz örökölte ezt az ellentmondást: méltóságunkat és ugyanakkor hitvány féreg voltunkat. Ha megütközött volna rajta, nem írta volna le. Szent hagyomány volt ez számára. De számomra képtelenség e kettőt együtt vallani. Ha valakit lehitványféregnek, hajlamos ütni érte. Magam is figyelmeztetném: Mit beszélsz? Mert beláthatom ugyan bűnös emberi életem, de azt, hogy hitvány féreg vagyok, nem tudom gondolni. A hitvány féreg sem hitvány. A tyúkok számára ízes falat, amikor egyikük kifordul a földből az ásóm nyomán. S én nem vagyok féreg, nagy a méltóságom: Isten van bennem és én Őbenne. Teréz úgy gondolhatta, hogy alázatát tanúsítja, ha hitvány féregnek mondja magát. De a jézusi alázat nem öngyalázás. Sohasem csinálta, nem is tanított rá. Az alázat készség arra, hogy embertársaimnak szolgálatokat tegyek. Arra, hogy ne uralkodjam. Az öngyalázással nem teszek senkinek sem szolgálatot, csak hiteltelenné teszem magam: nem hiszik el rólam, hogy komolyan mondom, amit mondok.

266/1/1: ... a lélek, aki nem elmélkedik, olyan min a béna vagy szélütött ember. 266/2/1: ... a lelki várkastély belsejébe csak egy kapu vezet, s ez az imádság és az elmélkedés.

Ez az I. fejezet (262-268. o.) fő mondanivalója. Teréz szerint van az ajakima és van az elmélkedés. Az elsőnél mozog a szánk, a másodiknál nem. Az első is jó, ha elmélkedésre vezet el bennünket – tanítja Teréz. Mit tudunk meg az elmélkedésekről? *Legbizalmasabb beszélgetések Isten és a lélek között... égi dolgok... Isten dédelget bennünket... társaságát élvezzük.* Azt is megtudjuk, hogy mi akadályozza elmélkedéseinket: *csak a testiünkkel törődünk, belemériünk az anyagiakba, a világba, a világi érdekek teljesen lekötik érdeklődésünket.*

Ezeket a megállapításokat idéztem az I. fejezetből. Az akadályokkal kezdeném. Úgy látszik, hogy az apácáknak nem sikerült kizárni kolostorukból – az embert, aki törődik testével, az anyagiakkal, a világgal s annak érdekeivel. Ha nem sikerült, minek vállalták a kolostorba vonulást? Nem tudom, de gyanítok valamit. Első magyar királyunk alapvetően úgy építette az egyházat, hogy hadban legyőzött ellenfelei birtokait, marháit, jobbágyságait odaadományozta a püspököknek, a szerzeteseknek. Ennek következtében gazdag kolostorok várták a szerzetesnek jelentkezőket. A gazdagság pedig melegágya az elmélkedéseket akadályozó anyagi érdeklődésnek. Aligha lehetett ez másképpen a 16. századközépi Spanyolországban sem. Mért ajándékozott Szent István? Így kellett keresztény királyságot csinálni. Miért így kellett, amikor Jézus alamizsnából élt?

S ezzel visszatérek alapgondomhoz: mért ezen a sokszorosán steril területen fejlődött ki az érdeklődés az elmélkedés említett tárgyai iránt? Mért nem inkább a Jézushoz hasonlíthatatlanul közelebb fekvő, a birtokkal, marhával egy sorba tett jobbágyok világában? Mért nem e jobbágyok természetes közegében, ahol volt asszony, férfi, szerelem és annak gyümölcse: a sok-sok gyerek? Nem érdekel engem, hogy az Isten megteremtette természetes közegen kívül: azaz a szüzességre törekvők és a kiváltságos gazdagok körében hogyan lehet megközelíteni Istent. Olyan ez számomra, mint a művirág. Arra vagyok kíváncsi, hogy mire képes az ember az Istent megközelítésben, ha Isten akarata szerint él. Ha párja van, s ha neki is csak annyi jut a föld javaiból, mint a jobbágy-tömegeknek. Mit válaszol erre a kultúr- és a vallástörténelem?

Azt, hogy kiváltságok nélkül, és természetfelettinek mondott, valójában természetellenes (célebsz, pár nélkül élő) körülmények között nem virágzik ki semmi. Ezt? Én meg azt képviselem, hogy lehet művirág-tenyésztet csinálni, de ehhez Jézusnak aligha van valami köze. Összefonódott a kereszténységben (is) egyfelől a gazdagság, a fegyveres hatalom, másfelől pedig a szüzesség gondolata. S kérdezem, hogy mi köze van mindehhez Jézusnak, az ő szegénység- és békesség-dicséretének, s hogy Péternek nem mondta, hogy zavarja el feleségét? Mi?

Ami pedig a steril körülmények között lehetséges elmélkedés-gyümölcsöket illeti, meg-tárgyalásukkal még várjuk meg a következő fejezetek anyagát. Elolvastam a II. fejezetet is. Kimondom: számomra teljes összevisszaság, majd azt mondom: zagyvaság.

II. fejezet

268/1/1: Nézzük meg, hogy mily szomorú... a kastély, ha a halálos bűn homálya borul rá.

Nincs mód kitalálni, hogy mi volt a halálos bűn. A fordító szerint Teréz követte azt el. Alighanem Teréz korábban is tudni lehetett, mit tanított akkor halálos bűnnek az egyház. Próbálom kitalálni, mire gondolhatott Teréz. Pár hónapja szenteltek pappá, amikor meghívtak gyóntatni egy apácák vezette iskolába. Tíz éves se lehetett az egyik gyónóm. Mondta azt, amiről azt tanulta, hogy halálos bűn: *szemérmetlen dolgot cselekedtem*. Faggattam, hogy mi volt ez a cselekedet. Nagyon nehezen tudtam kiszedni belőle a vallomást: *Mosakodtam, amikor apukám is bent volt a szobában*. Ilyesmi lehetett Teréz bűne? Nem tudom, talán nem.

Gondolkodom a halálos bűn fogalmán. Valami, amit feltétlenül meg kell gyónnunk – egyházunk tanítása szerint. Valami, ami feltétlenül ellenséges Istennel vagy a felebaráti szeretettel szemben. Ha ilyesmit követek el, feltétlenül tudom, hogy vétkeztem. Ha tudom, hogy vétkeztem, akkor büntudat van bennem. Ha büntudat van bennem, akkor elméletileg két eset lehetséges. Az egyik: igenis vétkeztem, akartam is, és nem is bánom. De ezt csak mondani lehet, érezni nem. Az ember lelke olyan szerszám, amely büntudat után bánatért kiált. Azon nyomban. Más dolog, hogy mikor gyónom meg és ismét más, hogy azonnal sajnálom, hogy elkövettem. Könnyen lehet, hogy már a bűn elkövetése alatt is bánom. Hát akkor miért teszem? Azért, mert nincs erőm nem tenni. Így van az én esetemben is. Terézzről fel kell tennem, hogy legalább olyan érzékeny volt a bűnnel szemben, mint én. Akkor meg különösen, amikor halálosan vétkezett.

Ezeket mondja Teréz a halálos bűn következményeiről: *nem Istennek akar kedvére tenni, hanem az ördögnek akar örömet szerezni... Képzeljétek el, teljes sötétség borul rá... Ha életed most bevégeződne, soha többé nem élveznéd a fényt... amitől állandóan rettegniünk kell... azóta folytonosan rettegek attól, hogy Istent meg találja bántani...*

Bennem nincsen ilyen rettegés, nem gondolom, hogy teljes sötétség borul reám, nem akarok az ördögnek örömet szerezni. Másképpen élem meg, ami ilyenkor történik bennem: nem volt erőm arra, hogy szeressek, és sajnós, sajnós, de nagyon sajnálom. Ez van bennem, amikor vétkezem. De ha vétkezem is, akkor sem szűnök meg Istené lenni. De Jézus előtti korszakomban, amikor még csak keresztény voltam, én is gondoltam olyasmiket, amiket Teréz ír A belső várkastélyban. Valami tanulságot is levon bűnéből Teréz:

271/0/2: bármilyen jót teszünk is... nem tőlünk származik, hanem abból a forrásból fakad, amelybe lelkünk fája ültetve van... azonnal végső forrására vezet vissza, s átérti, hogy anélkül semmire sem vagyunk képesek.

Értem Terézt. Szavainak célját is. Isten a végső ok, s ezért valóban nem vagyunk képesek semmire sem nélküle. De Isten a *mi* végső okunk. S mi magunk is vagyunk valamik. S bűnre is képesek vagyunk. Ha ez semmi, akkor az emberiség majd csupa-bűn történelme is semmi? Ez a történelem akkor micsoda? Semmi? Aligha. Hanem tántorgásunk a széles úton, amely talán mégiscsak Feléje vezet. Nem szabad leszólnunk a tántorgást és a tántorgókat. Teréz folyton leszólja önmagát. Adok erről egy kis gyűjteményt: *mi együgyű nők... az ilyen tudatlan személy, mint én... kezembe veszem a tollat, mint egy okatlan lény... ennek az én műveltségem az oka... bűnös lélek vagyok... ilyeneknek, mint én, nem való az eredetiségek.*

Mindezeket nem vezet vissza a végső okra: ha valami mégis jó bennünk, az a végső ok munkája, a tökéletlenségeket meg mi magunk okozzuk. Az ember nem lehet ugyan Isten, de Isten alighanem legkülönb alkotása. Csak ennyi tellett Tőle. Tehát ne bántsuk feleslegesen magunkat, mert könnyen lehet, hogy akaratlanul is Isten művét kicsinyeljük le. S nem hiszem, hogy azonosulni tudnánk vele; Teréz sem tudna ezzel a szemlélettel, melyet egyébként váltig hangoztat. Mit szólna, ha mindezeket más mondaná neki: *Te együgyű, te tudatlan, te okatlan, te műveletlen, te bűnös, te szajkó apáca!* Legalábbis nagyon fájna neki, bár nagy tökéletességében elviselné: ezt bűneim büntetése után kapom, és Isten kezéből fogadom, s ezért elfogadom. Nem erre lettünk teremtvé, hanem arra, hogy megbecsüljenek minket. Ha butánk is vagyunk, nehezen viseljük, hogy az orrunk alá dörgöljék. Normál reakciónk: *Te vagy a buta!* Ha el is fojtjuk, ha nem is mondjuk ki, akkor is gondoljuk. Teréz jó szándékát nem vonom kétségbe, de ezekben áldozata kora *irányának*, az öngyalázás bevett irodalmi formájának. Maga is érezheti ezt, amikor az igazi alázatosságról beszél. Nem mondja ugyan meg, hogy az micsoda, de el akarja határolni a nem igazitól, ami az öngyalázás.

274/1/7: ... nagyon is hátrányos volna, ha sohasem gázolnánk ki saját nyomorúságunk sarából... ha mindig ezzel vesződünk, a mi forrásainkból is iszapos patak fog folyni. Érttem iszapon, sáron az ilyesféle gondolatokat: *szabad-e magamfajta nyomorult lénynek olyan magasztos dologról beszélnie, mint az ima... meg vannak győződve, hogy mindez valódi alázatosság... tekintsünk Krisztusra, s tanuljuk meg az igaz alázatosságot, s nem tesszük majd hazuggá és gyávává önismeretünket.*

A nem-igazi-alázat hazudik önmagának, azaz csak mondja, de nem tekinti magát nyomorult lénynek. Ebből a hazugságból nem tud kikeveredni Teréz. Az irány, a középkori formulae devotionis (alázatformulák) végig kísérik írását. Akkor is, amikor ellenük akar beszélni, rendre beleesik, és nem mondja meg, mi az igazi alázat, csak az öngyalázás ellen szól. Az igazi alázat engedi, hogy bátran belefogjunk abba, amire lelkünk indít minket. Ahogyan Jézus is belefogott a maga képtelen tervébe, annak ellenére is hogy hamarosan a Golgotára került. Csak Teréz nem mer az effélere hivatkozni, mert a spanyol inkvizíció árnyékában: óvatosnak kell lennie.

Van ebben a II. fejezetben, ami életszagú, azaz hogy kolostorszagú. Az istenszerető emberek Teréz századában természetesnek tartották a kolostori élet vállalását, az ember természetes közegéből, a családból kiválást. A gyermek engedelmeskedik szüleinek, s ha eléri a felerősülés korát, párt választ. S nem engedelmeskedik többé. Egy lesz a párjával, és gyermeket nemz. Aki kolostorba lép, felnőtt is tovább engedelmeskedik a kolostori főnöknek. Ebből az engedelmeskedésből születik meg fejezetünkben az, amit élet- azaz hogy kolostorszagúnak mondtam.

278/3/u.2: Az egyik nővérben (az ördög) oly vágyat kelt a bűnbánat cselekményei iránt, hogy nem is boldog, ha nem sanyargatja magát. Ha azonban a főnöknő megtiltotta, hogy bárki is végezzen önsanyargatást az ő engedelme nélkül, s ő nem tartja magát ehhez, akkor kezdődik a baj...

Ha az ember családot alapít, kap az élettől bőven feladatot: békességben kell élnie párjával, fel kell nevelnie gyermekeit. Ez a két cél bőven ad neki feladatot, melyekben gyakorolhatja emberi hivatását: az isten- és emberszeretést. Ha meg kolostorba vonul, akkor ugyanezt a hivatást természetellenes körülmények között, családon kívül kell gyakorolnia, s megtanulja ott, hogy sanyargatnia kell magát Istenért. S ha erre nem kap engedélyt előljárójától, abból baj lesz. Ez a természetellenesség a második hatványon: felnőtt is engedelmeskedik. Pedig felnőttnek lenni annyit jelent, hogy az ember tudja már, hogy mi a dolga életében. A szerzetes pedig nem tudja, s ezzel visszaminősíti magát gyermeknek. Nem hiszem, hogy a négyzetre és köbre emelt természetellenességek útján kellene teljesítenünk Isten akaratát, aki azért teremtette meg természetünket, hogy ezen Általa megteremtett természetünk alapjain próbáljuk teljesíteni, amire megteremtett bennünket.

A második lakás – I. fejezet

Megértem Terézt, megértem, hogy mért választotta a szerzetet. Itt van csak lehetősége arra, hogy teljesítse Isten akaratát. A szerzetben kívüli keresztény világban nincs. Az ördög abba akarja visszavinni a szerzetest:

283/1/u.8: a lélek szeme elé állítja a világi dolgoknak a viperáit, s úgy tünteti fel azok élvezetét, mintha örökké tartana; a közbecsülést, barátai és rokonai szeretetét, egészségi állapotát, melyet az önsanyargatás tönkre fog tenni... pedig ezek a dolgok mind értéktelenek azokhoz képest, amelyekre ő törekszik.

A század, melyben Teréz él, Amerika leigázásának százada. A legkatolikusabb spanyol király hadseregei ekkor gyilkolják le és teszik rabszolgává Amerika őslakosságát. A szerzetesek is gazdagok. Teréz meg akarja teremteni az egyetlen helyet, ahol megkeresztelt emberek Jézusra emlékeztető életet folytatnak: a sarutlan karmelita kolostorokat, ahol utánozni akarják Jézus életét, szenvedéseit. Reménytelennek látta, hogy ez a Jézuséra hasonlító élet a világban, a keresztény világban megvalósítható lenne. De erről nem beszélhet, mert a legkatolikusabb király és népének gyilkos akcióit védi – az inkvizíció. Mindezek említése nélkül is támadt bőven Teréznek baja az inkvizícióval. A legóvatosabb módon is életveszélyes a Jézus nevét emlegető keresztény világban Jézus életének példájára hivatkozni. Nem szabad megmutatni, hogy a történelmi kereszténység akkor és ott mutatott formájának sincs semmi köze Jézushoz. Azt nem írhatja le, ami van. Nem kérdezheti meg rendtársaitól, hogy a konkvisztádorok feleségei akarnátok lenni? Az egyetlen, akit bátran emlegethet, az ördög:

284/1/8: ... az egész világ tele van hamissággal... azok az élvezetek, amelyekkel az ördög kínálgatja, szenvedéssel, gonddal és kellemetlenséggel járnak... ezek csak elengedő okok arra, hogy elutasítsuk az ördög kínálatát... Mily szerencsétlenek azok, akik az anyagi javakra törekszenek. A léleknek valóban sokat kell itt szenvednie. Legtöbbet akkor, ha az ördög jellemet és erőt vesz észre benne... Ilyenkor mozgósítja ellene az egész poklot...

Mindezekben a fogalmazásokban százados iskola nevelte Terézt. A fegyverek által világhódítónak lett kereszténységnek ez a **lelki életi** nyelve. A másik nyelvet, a másik fogalmazást pedig csinálja a keresztény világ tényleges valósága. A pápa, a király, a főpapok, a főurak és zsoldosaiknak a valósága. Írásra ezek nemigen adják fejüket. Ha mégis igen, akkor ők is a lelki élet terézi nyelvét használják. Ebben a világban Machiavelli szólaltja meg a pápa, a királyok stb. valóságos életének a nyelvét: a machiavellizmusét. A gátlástalan hatalomgyakorlás ígéjét. Szerencsére ő nem hivatkozik Jézusra. Tudja, hogy semmi köze a tényleges kereszténységnek Jézushoz. Tudta ezt Teréz is? Talán tudta, de csak ördögöt meg anyagi javakat emlegethetett.

Hogy mi lett volna Jézus sorsa, ha ebben a világban újra megtestesül, megírta Dosztojevszkij. A Nagy Inkvizítor lefoghatja őt megjelenésének első órájában, s megmagyarázza neki, hogy menjen vissza oda, ahonnan jött, mert a valóságban csak azt lehet csinálni, amit a világ urai, az egyház, ők csinálnak. S mi lenne Jézus sorsa, ha ma testet öltene meg? Mit csinálna vele Mr. Bush? Mit a pápa? És mit a Bokor? Meghallgatná őt? Találna Tizenkettőt?

Vagy a Nagy Inkvizíciónál is gyorsabban intézné el őt a CIA, a Kúria, és a Bokor legradikálisabban Őt emlegető szárnya is, ha össze akarná szedni a Tizenkettőt, *aki mindenüket elhagyva követik őt* (v.ö. Mk, 10 28)? Elmondhatná-e nekünk: *Senki sincs, aki úgy hagyta el házáat vagy testvéreit, anyját vagy apját, gyermekeit vagy földjeit érterem és az evangéliumért, hogy ne kapna százannyit...?* Mit válaszolnánk neki? Szótlatlanul fordulnánk ki a zsinagógából? Vagy azt mondanánk: Kérek, ments ki engem? Vagy azt, hogy a Kossuth térre kell mennem? Vagy mennénk utána?

Ne bántsam hát Terézt. Tette, amit tehetnie lehetett. Összeszedett nőket, akik hajlandók voltak sanyargatni magukat Jézusért, ha a főnökasszonytól engedélyt kaptak rá – a Földön lelki javak és az örök élet reményében. Ezek mégis olyan jézusian hangzanak. Akkor is ha Jézus l'art pour l'art nem sanyargatta magát, s bennünket sem arra bízott, hanem az Isten Országára, melyért aztán sanyargat majd bennünket – a főpap.

287/0/2: ... a legfontosabb, hogy aki imádságos életre adja magát... azért tegyen meg mindent, hogy saját akaratát tökéletes összhangba hozza Isten akaratával... Akaratunk alárendelésében rejlik üdvösségünk egész titka... 288/1/ u.3. ... ebben a lelki lakásban már e földi élet folyamán olyan boldogságot élvez, amilyenre még csak gondolni sem mert volna... 289/0/5: ha bármi munkát végez, azzal is nagy részt út a lelki összeszedettségén 289/1/6 ... ennek a belső várkastélynak kapuja az ima... 290/0/u,2: imádkoznunk kell, ha meg akarunk szabadulni az örökös kísértésektől.

Megteremtette Isten az embert. Kertbe rakta, hogy művelje azt. Kultúra, az agrikultúra a Föld benépesedésének az alapja. S ha azt is akarja, hogy Szentháromság-mintájú életet éljünk ezen a Földön, ennek is alapja ez az agrikultúra. S ez az Isten akarata. Ennek teljesítésétől lesz boldoggá az ember. A sarutlan karmelita meg azt gondolja, hogy az imával teljesíti Isten akaratát. Nem lát módot másképpen Isten akaratának teljesítésére. A múlt század első felében hazánkban egyház címen a legkülönbet alighanem Kerkai Jenő csinálta: megteremtette a KALOT-ot. Nagy dicsőítő éneket lehetne zengenem nevének. S ő boldogan üdvözölte Halász Piusz kezdeményezését, a borsodpusztai ciszter ágat, melyben a ciszterek majd napi hét órát fognak imádságban tölteni.

Mindazonáltal Jézus ács volt, majd utána vándortanító, aki gyógyított is. Mikor tanítványai megkérték, hogy tanítsa őket imádkozni is, megtanította nekik a Miatyánkot. Nem imával akarta teljesíteni Atyja akaratát. Teréz imával akarta. Nem olvasta volna az evangéliumokat? Olvasta, de mégis arra az eredményre jutott, hogy csak az ima vezeti el őt Istenhez. Sikeres pályát futott be: keresztre sem feszítették, el sem égették, és négy század múltán egyháztanítóvá is lett. Írásainak száma alig megszámlálható. Ő a misztika egyik legnagyobbnak tekintett képviselője. S besorolom mégis őt is a történelem nagy sikertelenjei közé, akinek másfél ezer évi előzője ugyanott található. Ugyanott, a sikertelenek között. De két fajta sikertelen van: olyan, amilyen Jézus volt meg másmilyen, s Teréz a másmilyenek sorában található. Ugyan miért sorolom őt oda?

Lehet, hogy akad olyan ember, aki boldog, ha egész életén keresztül csak imádkozhatik. Ilyen is van. De ha nagyformátumú személy, akkor kiderül, hogy nem ér rá imádkozni. Ahogyan Teréz semigen ért rá, mert folyton utazgatnia kell, hogy sarutlan kolostorokat alapítson, melyekben majd egész nap imádkoznak – mások. Erről számolt be egy borsodpusztai kortársam is: de Piusz nem volt közöttünk: vagy a vendégszobában fogadta az érdeklődőket, vagy valahol az országban lelkigyakorlatokat tartott. Meg kellene vizsgálni, boldoggá tett-e valakit, hogy egész nap csak imádkoztak. Egy pszichológiát végzett református lelkésznek beszámoltam egy katolikus papról, aki a Duna közepén kibérelt magának egy kis szigetet, ahol egészen egyedül lehet. Válasza: Jobb, mintha megölne valakit. Aki egész nap imádkozni akar, mindenképpen csodabogár.

Van olyan ember is, akinek a csak az imádkozás az életútja. Tíz millióból egynéhány. Jézus az Isten Országát minden ember számára valónak gondolta, és azonnal szembekerült az

uralkodó klánnal, a nomenklatúrával, melyet ő főpapoknak-írástudóknak-véneknek nevezett. Ezek voltak a normális emberek vagy Jézus? Magam Jézusra szavazok. A csak-imádkozók néhányan vannak, s ártalmatlan emberek. Egyháztanító is lesz belőlük. Jézusból pedig csak keresztre feszített lett, aki a keresztre feszítésével *rendbe tette a világ dolgait*. S kik mondják ezt róla? A főpapok-írástudók-vének mindenkori megfelelői. Azaz meghamisítói! A Jézus nevében egészen mást mondók és cselekvők, mint Jézus. Ők azt is mondják, hogy inkább Teréz, mint Jézus, mert Teréz kevesebb bajt csinál.

Én azonban azt kérdezem, hogy út-e Teréz? Tovább olvasom tehát A belső várkastélyt. De semmiféle hasznos információt nem kapok tőle. Nem az én világom. Abba is hagyom.

Piarista köz, 2006. november 7.

Kínomban írtam Jézus nevében két iróniával tele levelet. Az elsőről mondhatnám, hogy most ásták ki. A másodikról csak azt, hogy egyenesen Atyja házából küldte.

A Názáreti Jézus üdvözlétét küldi a palesztinai zelóta központnak.

Elvileg én a teljes erőszakmentességet képviselem, de a gyakorlatban ti, mint hazájukat szerető honfitársaim, több klasszissal felette álltok a légiókban található gojoknak, hiszen akcióitok során az életetek kockáztatjátok közös hazánkért, miként a dicső makkabeusok is tették. Ezzel a levelemmel szeretném egyértelművé tenni, hogy akkor jártok az én utamon, ha elvileg ugyan képviselitek az erőszakmentesség elvét, de gyakorlatilag hazafiúi ihletésű lelkiismereteket követitek. Mostantól kezdve ez az érvényes jézusi tájékozódás. Ha a tisztelt zelóta központnak módja volna e leveletem publikussá tenni, ebbe beleegyezem.

A Názáreti Jézus üdvözlétét küldi egy 21. századbeli közösségnek.

Sajnálatos módon fenti leveletem nem sikerült a zelótáknak publikussá tenniük, s ennek következtében Gyurka bátyátok azt hihette, hogy a Róm 13, a kostantini kiegyezés a hatalommal s a kétezer éves keresztény történelem elárult volna engem. Ennek folyományaként azt is gondolhattátok, hogy örültem a KIO megszületésének. Nem örültem. Sajnálatos félreértésnek a következménye. A KIO összetéveszthette e nem-publikálásnak következtében a Szentháromságban lehetségest a Földön megvalósíthatatlannal. Az elv helytáll odafent, a lent lehetséges gyakorlatot pedig mutatja az emberiség történelme előttem és utánam. Lent csak a trón és az oltár szövetsége lehetséges. Az egyház a maga tévedhetetlen bölcsességével korán rájött erre annak ellenére is, hogy a zelótáknak nem sikerült a publikáció. Bocsássatok meg, nem akartalak félrevezetni Titeket, de olyan jól esett, hogy elmondhattam a Tizenkettőnek, hogy mi a módi odafent. Más, mint idelent.

Piarista köz, 2006 november 8.

Advent első vasárnapján

Az ember vár. Az ember jobbat vár. Ki ez az ember? Az általános alany: én, te, ő, mi, ti, ők. Várunk. Reménykedünk is? Még messzeségben a remény. Az Advent még csak a várásé. Latin ez a szó: valakinek el kell jönnie hozzánk. Hogy reménykedhessünk.

Az egyházi év felosztja nekünk az időt. Adventben várunk. Karácsonykor örülünk, s utána farsangolunk is. Nagyböjtben reménykedünk, hogy mégiscsak lesz valami az Országból. De csak Golgota lesz belőle. Utána feltámadás, majd a Lélek eljövetele, s megint örülhetünk. Adventben, Nagyböjtben lila – a bűnbánat színe – a stóla, Karácsonykor, Húsvétkor fehér a stóla. Aztán az év másik felében, az évközi vasárnapokon zöld és zöld a stóla színe. Se lila, se fehér. Ez a zöld a mindennapoknak a színe: gyűrjük az ipart, menetelünk az új Advent elébe, *és megint előlről* – ahogyan Babits mondaná.

Szóval most várunk. Az első olvasmányban Jeremiás várja, hogy megszabadul Júda, és biztonságban éljen Jeruzsálem. A másodikban Pál várja, hogy a szaloniki keresztények előbbre jussanak az istenektetszésben. A harmadikban meg Lukács Jézusa várja kortársaitól, hogy megálljanak majd előtte, amikor az idők végezetén újra eljön.

Általánosságban nem szeretek beszélni, csak konkrétan. Elmondom tehát, hogy magam mire várok. Mért én? Ez a törvény. Egyházunkban csak én minősülök iparosnak. Akármilyen gyenge-utolsónak is, de van iparengedélyem, jogsim nekem is. Elmondhatnátok ti is, hogy mire vártok, csak ki kellene váltanotok a jézusi jogsit azzal, hogy kerestek magatoknak egy kisközösséget. S abban, amikor körben menve rátok kerül a sor, ti lennétek az iparosok, s elmondhatnátok, hogy ti mire vártok... Mindennek csak az a vége, hogy most az enyém a szó.

1. Arra várok, hogy végre hazamehessek, mert egyre kellemetlenebb viselnem, amivel jár, hogy már nem vagyok egészen fiatal. Várakozásom ezt a pontját csak azért említem, mert ennek megemlézése csökkentheti annak jelentőségét, amit a következőkben mondok majd.

2. Várom az előrehaladást Jézushoz térésünk folyamatában: a magaméban meg hat és fél milliárd embertársam életében is.

3. Várom ezt különösen az én katolikus egyházamban élő embertársaim esetében. Ezeket két csoportra kell osztanom. A papokra és a nem-papokra. Gondom van ezzel a két részre osztással, ami minden vallásban megtalálható. Ennek a gondomnak van némi jogosultsága. Jézust a vallás, az egyházak tematikájában kiemelkedő jelentőségűnek gondoljuk. Ennek dacára ő nem mondotta magát papnak. Csak megtették őt az egyházak – főpapnak. Pedig csak annyi köze volt a főpapokhoz, hogy egy főpap végeztette ki.

4. Az egyházak úgy gondolják, hogy van az iparos és a nem iparos. Mindenkinek van valami ipara, a szakmája. Alsó, közép vagy felső fokon, esetleg posztgraduális szinten szerezte be a tanúsítványt. Mindenki tanul valaminek. Amit tanulunk, abban mi vagyunk az iparosok, s a többiek a nem-iparosok. Most jön a jó prédikációhoz szükséges példa. Meglátogat egy Bokor-tag, s elmondja, hogy a fűtést biztosító gázszerkentyűje nem akarta elkezdni a fűtést. Zorddá vált az idő, s így kénytelen volt kihívatni a gázszerelőt. Jött is az iparos. Egyet koppintott szerszámával a szerkentyűre, s az elkezdte a fűtést. Kért a koppintásért mindössze négyezer forintot. Vigasztalásul én is mondtam a jeles Bokor-tagnak egy történetet. '45-ben egy Debrecen környékén élő parasztnak feldagadt a füle. Kénytelen volt bejönni Debrecenbe a klinikára. Az orvos szúrta egyet a fülén, s kért érte száz pengőt. A paraszt elámult: Doktor úr, száz pengőt ezért az egy szúrásért? Mire a doktor: Nem. Azért csak egy pengőt kérek, a 99-et meg azért, hogy tudom, hova kell szúrnom. Megvan ezzel a példa – duplán is. Kiemelt tehát a prédikáció.

5. A pap is kitanulja a szakmát. Fel tudja olvasni, ami le van írva a misekönyvben. Meg tudja önteni a bubát. Meg tudja kenni a bérnákoszt meg a beteget meg azt is, aki pap akar lenni. Tudja tartani a paténát, melyről leveszitek magatoknak az ostyát. Amikor meggyónunk, el tudja mondai, hogy Isten a bűnét bánónak megbocsát. Amikor párt találunk, ki tudja nyilvánítani róluk, hogy azok immár házasságban. Olyasmit, mint a gázszerelő meg az orvos, nem tud. Meg prédikálni is kellene szegénynek, de olyanokat prédikál, hogy az siralmas. Így érthető, hogy tömegek jönnek ide Adyligetre, hogy valami értelmeset is halljanak. Ilyenkor tesz be az írott szövegek zárójelben, hogy *derültség a ház minden oldalán*, mert jó, ha húszan vagyunk. Csak azt akarom mindezzel elmondani, hogy mintha a papkodás nem volna ipar. Mintha nem volna szakma. Mi nem értünk semmihez, amihez nem érhetne bárki más is. Ezért örülök, hogy piarista vagyok, mert így mégis van egy szakmám. Érték valamihez. Mihez? Pl. szépen el tudom szavalni a Vang-An-Si-t – gondolom én, és magamról.

6. És Jézus? Ő tudott gyógyítani, de nem tekintette magát orvosnak. Csak azért gyógyított, hogy elhiggyük a szövegét. Azt, amit tanított. Mit tanított? Azt, amit mindannyian tudunk. Mit? Azt, hogy jókislányoknak meg jókisfiúknak kell lennünk. Honnan tudjuk? Így teremtet meg minket Isten, meg ezt hallottuk odahaza a szüleinktől is. Ők ugyan nem így mondták, hanem úgy, hogy legyünk szófogadók. De ez ugyanazt jelenti. Száz szónak is egy a vége: Jézus nem tartotta magát papnak. A tanítványait sem akarta papnak. Tanítóknak akarta. Olyanoknak, akik elmondják nekünk – amit mindannyian tudunk.

7. S ebből lett a baj. Miféle? Ezért került a Golgotára. Miért? Mert kontárként belekaszált a papok vetésébe. S mi volt a papok vetése? Az, hogy áldozatot kell bemutatni az Istennek. Állat- vagy emberáldozatot. Annak egy kis részét elégetik az oltáron, a többi része meg a papok eltartását biztosítja. Van, aki úgy gondolja, hogy a templom-megtisztítás bősztette végleg Jézus ellen a főpapot. A kenyérüket veszélyeztette. Azt, amit Kodály megénekelt: *És kötélből ostort fonván kihajtá őket a templomból...*

8. De egyáltalán ki találta ki ezt a szakmát? Alighanem az emberiség egyik legősibb szakmája. Kezdetben volt a papkirály. Mit csinált? Kettőt: aprította az ellenséget, s aprítás előtt is, utána is imádkozott. Aprítás előtt kérte Istentől a segítséget az aprításhoz. Utána meg hálát adott az aprítás sikeréért. Sikertelenség esetén pedig nyilvánosan megvallotta Istennek a törzs vétkeit (mert ezt vallotta a sikertelen aprítás, az ő törzsüket aprítás okának), és kérte Istent, hogy bocsásson meg nekik, s hogy a következő alkalommal már tudjanak a segítségével sikeresen ellenséget aprítani. E papkirályi szakmával szemben abszolút jelentéktelen volt minden egyéb szakma: a vadászé, a gyűjtögetőé, a földművesé, az állattenyésztőé, a kovácsé meg azoké a szakmáké, amelyek adott fejlődési szint mellett még voltak.

9. Hogyan jöhetett létre ez a képtelen létrontásunk? Egyszerűbb, ha azt mondom, hogy nem tudom. A keresztény teológia szerint ennek az oka az eredeti bűn volna. De csak volna, mert az eredeti bűn megállapítása után is gyűjtöttek a keresztény egyházak sok-sok pénzt meg hadsereget az ellenség aprítására, s nem gondolták emiatt vétkeseknek maguknak, mert hát az ellenség olyan valaki, akit aprítani kell. Azért mégis mondanék valamit annak magyarázatául, hogy a keresztényeknek van a világon legerősebb hadserege meg a legtöbb pénze a háborúra. Utánuk meg a nem-keresztényeknek. Keresztények meg a nem keresztények – ez a kettő az emberiség egészét jelenti. A magyarázat csak annyi, hogy megfélekeztek ezek a keresztények meg nem-keresztények a főszabályról, amit mi nagyon jól ismerünk. Legalábbis elméletileg ismerünk jól. Arról feledkeztünk meg, hogy *jókisfiúnak meg jókislánynak...* meg a többi.

10. Minden arra mutat, hogy ember és vallás – e kettő egymástól elválaszthatatlan. Két okon is. S ez a kettő egymásnak ellene mond: Isten segítségével aprítjuk ellenségeinket – ez egyik. S a másik: jókisfiúknak kell lennünk. Ennek alapján megjövendölhetem, hogy a papi szakmát nem fenyegeti veszély. Mindig lesz kereslet rá, és fizetőképes. Az ellentmondás ellenére is. Egyfelől, mert nem tudhatjuk, hogy Isten nem foglal-e állást harcainkban. Másfelől pedig titkon érezzük, hogy a sorsunkhoz csak van köze annak, hogy milyen fiúk és lányok leszünk. S a pap mind a kettőt mondja. Jézust viszont meghatározta ennek az ellentmondásnak ellentmondás volta. Tudta, hogy a kettő együtt nem lehet igaz. Isten vagy azt képviseli, hogy aprítsuk ellenségeinket, vagy azt, hogy jók legyünk. Vagy-vagy. A papi szakma meg éppen abban áll, hogy is-is. Ezért nem vállalta Jézus, hogy pap legyen.

11. Helyette azt vállalta, hogy kimutatja ezt az ellenmondást. Laikusként. S mivel a társadalmak óhatatlanul vallásba születő emberekből állnak, ezért nem csinált új vallást, mert minek csinált volna. Ha csinál, már meg is van egy új ok arra, hogy megint csak aprítsunk. Mivel a vallás meg nem szüntethető, Jézus a maga zsidó vallásán belül kezdte hirdetni azt az Istent, aki napját felkelti jókra és gonoszokra, azaz nem aprít senkit. Ha tanítványai olyan népekhez jutnak el, amelyek nem zsidó, hanem másmilyen vallásúak, akkor azoknak fogják magyarázni ugyanazt, amit Jézus zsidó vallásúaknak magyarázott. Mit? Azt, hogy hagyjátok el már, hogy az aprító Istenhez imádkoztok, mert ez az aprító Isten nincs. Elégedjete meg vallástokból azzal, hogy tanítja Nektek, hogy jókisfiúk meg jókislányok legyetek.

12. Megállapítom, hogy magam vagyok a világ legbékésebb szándékú embere. Nem bántok egyetlen vallást sem. Éljenek, terjedjenek, szaporodjanak! Nem szólok a papok ellen sem, csak arra kérem őket, hogy az aprítás témát tegyék a sutba, s helyette csak azt magyarázzák közönségüknek, hogy hogyan is kell jóskifiúknak, jókislányoknak lenni. Azt, hogy mit is jelent ez közelebbről és részletesebben. Persze mindez csak elmélet. Jézust is

agyonverték ugyanezen a felette békés jóakarata következtében. S minden igaz követőjével ugyanazt csináljuk! Miért ? Mert az aprítás nagyon jó dolog. Az biztosítja, hogy gazdagabb lehessenek, mint Te... Hogy ne kellejen embertársamat úgy szeretnem, mint magamat. Hogy magamat jobban szerethessem, mint Titeket.

Ez idáig 12 pont. Folytathatnám, mert arra kaptam a számat Istentől, hogy beszéljek. De nem folytatom, mert féltő, hogy kifárasztalak vele titeket. Visszakanyarodok oda, ahol elkezdtem a 12 pontot. Hova is? Hát az Adventhez, a váráshoz. Hát mit is várok én? Hát csak azt, amit elmondtam. A tárgy oly magas, hogy költő kellene, aki méltón elzengje, s költő nem vagyok. De volt egy költő, aki 150 évvel ezelőtt írt egy verset. Az a címe, hogy Új Simeon. A költő neve pedig Tompa Mihály. Azt most még elszavalnám, mert hát van egy szakmám: magyartanár vagyok. De nem írom ide, mert elfogyasztanám vele e füzetet.

Piarista köz, 2006. november 9.

Üldözötten sem lesz boldogtalan...

– mondta magáról csoporttalálkozóink egyikén Anonymus testvérünk. Lehetséges ez? Óh igen: *Boldogok vagytok, ha miattam... üldöznek titeket... örüljetelek..., mert nagy a jutalmatok a mennyekben* (Mt 5,11-12). Magyarul: **a várható jutalom reményében jól érzi magát, aki rosszul érzi magát.** Ezt az ellentmondást csak az oldja fel, hogy a magunkat rosszul érzést *felülírja* (és nem eltünteti), hogy majd jól érezzük magunkat. Feloldja? Csak tudatilag oldja fel. S az érzés szintjén? Ott legfeljebb csak annyi történhetik, hogy elviselhetővé válik az, ami a reményteli jövőre gondolás nélkül feltétlenül elutasítandó volna. Múljon el ez a pohár és Mindazonáltal legyen meg a te akaratom – a Getszemáni kertben, avagy Mért hagyta el engem? és Kezedbe ajánlom lelkemet – a keresztre szegezetten. Ez a nagy b...s helyzet Jézus estében. És a tiédben, kedves szövegszerkesztő, avagy olvasóm? Majd végig gondolod, ha végig gondolod. Magam már most megteszem.

Nem tudok mit kezdeni Avilai Teréz szavával: *aut pati, aut mori*. Azaz vagy szenvedni vagy meghalni... – nem tudok ezzel mit csinálni. Fiatalságomban földre verő fejfájásaim voltak. Csak intravénás koffein-injekciók segítettek rajtam. Injekció előtt mindig kész voltam azonnal meghalni. Tehát: *vagy nem szenvedni vagy meghalni*. Egy betegápoló nővér mesélte: elfekvőben levő apácába akarta szúrni a morfiumot, s az apáca tiltakozott ellene: *Ne vegyetek le a keresztről!* Szent Pál szava nyomán ki akarta egészíteni, ami még hiányzik Krisztus szenvedéseiből (Kol 1,24), vagy Avilai Teréztől tanulta, amit mondott a morfium-fecskendő láttán???

Akár így, akár úgy, számomra mindenképpen nemcsak utánozhatatlan, hanem érthetetlen is, amit mondott. Hogyan is akarhatnék szenvedni? A szenvedéstől csak megszabadulni akarhatok. Ha fogfájásunk van, rohanunk az orvoshoz. Sem Pál, sem Teréz, semmiféle tekintélyi érv nem módosítja ezt bennem. A fogfájást nem vállalom, meg akarok szabadulni tőle. Egészen más kérdés, hogy meggyőződése képviselése belekergethet a szenvedésbe, melyet vállalom: lesz, ami lesz! Szenvedés lesz, melyet erkölcsi lehetetlenség számomra elkerülni. Vállalom azt, aminek következményét nem akarom? Igen. Jövendő javak reményében? Azért is. De nemcsak azért. Becsületből is! Ezt kívánja a tisztesség, hogy a tükörbe nézhessek. Az eszményeim. S ettől én boldog leszek?

Jézus nyelvén, kifejezésvilágában igen. Mert más az öröm és más a boldogság. A kettő nem ugyanaz. A boldogság Jézusnál nem azt jelenti, hogy semmi bajom és jól érzem magam. Egészen mást jelent. 1. A tükörbe nézni tudók, akiknek tiszta a lelkiismeretük, azok láthatják meg majd az Istent (Mt 5,8), s bár kiállíthatjuk nekik a beutalót a Golgotára, mégis ők a boldogok. 2. Akik másra sem vágnak, mint Isten akaratának teljesítésére, s csak Istennek akarnak tetszeni (Mt 5,6). Ezeknek is kiállíthatjuk a beutalót. 3. Akik hallgatják és megteszik Isten ígését (Lk 11,28). Máglyára velük! 4. Az Ellenistent, a Mammont megtagadók: a szegények, éhezők, sírók... (Lk 6, 20-22), a Mammonnal egytestvért, a kezdettől fogva

Gyilkost megtagadók: a gyűlöltek, az üldözöttek, a hazugnak minősítettek (Mt 5,10-12), a börtönben is Isten mellett kitartók (Lk 7,23)... Ki sem kell állítani nekik a beutalót, mert már a kivégzők kezében vannak – ezek a boldogok. 5. Akik irgalmasok, adnak, aki nem várnak földi visszafizetést (Lk 14,14) – ezek. 6. Akik mossák egymás lábát (Jn 13,17) – ezek.

91. KARÁCSONYI NAPLÓ

2006. december

Piarista köz, 2006. november 15.

Krisztus király Sashalmom

Ezt mondtam volna el Sashalmon, ha közben nem kellett volna kórházba mennem. Helyette viszont elmondtam egy öregdiák-találkozó szentmiséjén; azoknak, akik elsősök voltak pesti gimnáziumunkban, amikor én már a nyolcadikba jártam, érettségiztem.

Isten bennünk van, a királysága pedig köztünk, és e királyság rajtunk fordul. Rajtunk, és Isten többet nem tehet, mint amennyit tett. A csodálatos kenyérszaporítás után megindul ötezer férfi Jézus felé, hogy királlyá tegye őt, s Jézus felmenekül előlük a hegyre imádkozni. A hozsannás virágvasárnapi bevonulás után pedig kimegy tanítványaival imádkozni a Getszemáni kertbe, s ott bevárja a főpap szolgáit, akik megkötözik őt. A történelmi kereszténység pedig a 4. századtól kezdve átveszi Konstantin császárhoz csatlakozván az evilág ügyeinek intézését. Karddal, vérontással, hatalommal.

De nekünk volt egy szép félszázadunk idehaza, kicsiny hazánkban. E félszázadban vértanúink támadtak, és közben Isten Országát építeni akaró kisközösségeket hívtunk létre. S ma dübörög közülünk is valakikben a vágy, hogy tegyük rendbe végre az evilág dolgait. Jézust nem győzte le ez a sátáni kísértés. Nem akart király lenni. Inkább a Golgotát választotta. Nem a más vérének ontásával, a maga vérének ontásával akart segíteni rajtunk.

Nagyon csúnya világban élünk. *Termelj többet! Fogyassz többet! Költsél többet! Szerezz többet!* – ezt halljuk mindenütt. S ezt kezdik valakik hallani belülről is. Legjava testvéreink tőlem is azt kívánják, hogy mondjak Nektek itt ma mást, mint amit négy hete prédikáltam. Valami mást. Olyasmit, ami a Kossuth téren hallható. Tudnék olyat is mondani, de nem akarok. 64 éve elsőmisés képemre ezt nyomattam: *Én pedig ne dicsekedjem másban, mint a mi Urunk, Jézus Krisztus keresztjében, akiben nekem keresztre feszült a világ, s én a világnak.* Tartom ehhez magam 64 év után is. Az igehirdetést a keresztről nem cserélem le arra, hogy követelem, hogy több lehessen a pénztárcámban.

A kis időre, ami nekem még hátra van, már nem cserélek. S ha fiatal volnék, s még évtizedek volnának előttem, akkor sem cserélnék. Ez a mostani csúnya világ már kimondta maga fölött a halálos ítéletet. Nem adja tovább az életet. Nem házasodik, hanem válik és egykezik vagy egyszézik. Nem azért akar többet szerezni, fogyasztani, hogy továbbadja az életet. Többet akar költeni. Miért? Nincsen miért. Azért akar többet költeni, mert többet akar költeni. Ezt kívánja tőle az ő istene, akit úgy hívnak, hogy Mammon. Ismerhetitek Ady Endre versét: *Az idő rostál.* Ezt írja benne:

Kezében óriás rostával / Áll az idő és rostál egyre, / Világokat szed és rostál ki / Vidáman és nem keseregve / S búsul csak az, akit kihullat.

S aki kihull, megérdemelte, / Az ocsút az Idő nem szánja, / Aszott nemzetek, hült világok, / Tört életek miazmás vágya / Halálra valók s nem kár értük.

S én nem akarok Idő lenni, és nem akarom temetni nemzetem. Nem akarok búsulókat, és nem akarok olyakat, akik kihullnak. Én csak nem halálra valókat akarok. Olyanokat, akikért kár. Mondom tehát ugyanazt, amit négy hete mondtam. Olyanokat akarok, akik családban gondolkodnak, akik akarják az Isten áldását. Tanulhatunk a Kárpátokon túl élő csángó magyar testvéreinktől. Amikor meglátják egy asszonyon, hogy gyermeket vár, nem azt mondják róla, hogy *állapotos* meg hogy *terhes*. Még annál is szebbet mondanak, hogy áldott állapotban van. Azt mondják, hogy *jövője van*. Ha én itt, a mi Istenünk templomában beszélhetek Nektek, akkor olyanokat akarok mondani, ami segíti a jövőtöket. Nem a többet szerzés, nem a többet költés, hanem az élet továbbadás igéi segítik jövőtöket. Jézus nem mondta, hogy én vagyok a többet szerzés, a többet költés, hanem azt mondta, hogy én vagyok az *Élet*. Az az élet, amely övé volt a világ kezdete előtt is – mennyei Atyjánál.

Egyikőtök, aki négy hete mise után bejött és beszélgetett velem arról, amit prédikáltam, azt mondta, hogy a történelem arra tanít bennünket, hogy forradalmak és véráldozat útján ment előbbre a világ, az emberiség. Magam pedig úgy gondolom, hogy ha valamikor előbbre ment volna a világ, akkor Jézus forradalma, az ő mások vérének ontó forradalmának a segítségével ment előbbre. A maga vérének ontása által. S ha mi, az ő nevét vállalók is, állunk azok közé, akik mások megváltoztatásától reméljük az emberiség és hazánk szebb jövőjét, akkor nem lesz Jézusnak népe. Akkor nem lesz, aki mondja a jézusi ígét, melyről azt hallottuk a múlt vasárnap, hogy ég és föld elmúlnak, de az én ígéim el nem múlnak.

Nagyon kell bízunk ennek az ígének az erejében. Ne gondoljuk, hogy a jegenyefák az égis nőnek. Berzsenyi Dániel írta *A magyarokhoz* c. versének utolsó szakaszában:

Felforgat a nagy századok érkeze / Mindent: ledült már a nemes Ilion

A büszke Karthago hatalma, / Róma s erős Babilon leomlott.

A csak vérontással lehetséges forradalmakat nem Jézus tanítványainak kell levezényelniük. Nem szabad nekik. Az egyetlen, aki a történelemben komolyan vette a *Ne ölj!* parancsot, Jézus volt. Aki Jézus tanítványa, sohasem tévedhet bele a gyilkosság, a katonai eskü letételének sátáni zsákutcájába. Nem a vérontásban kell reménykednünk, hanem abban, hogy akiknek az arany az Istenük, előbb-utóbb mindig fejükre állnak. Olvastam a napokban egy könyvet, az lehetne a címe, hogy *A multik alkonya*. Olyan ez, mintha ötven esztendővel ezelőtt arról írt volna valaki könyvet, hogy a Szovjet alkonya. S a Szovjet már közel húsz esztendeje kimúlt. Ami miatt mi most hajlamosak vagyunk terekre sétálni, az a valami is ki fog múlni. Akkor is ki fog múlni, ha mi nem érünk rá a sétára. Mibe fog belehalni? A büneibe. Mi az? Szerezni akar, és többet, mint amennyi a másíknak jut.

Gyerek voltam az első világgazdasági válság idején. A piacon hegyekben állt a paradicsom, két fillér volt kilója, s nem volt, aki meg tudta volna venni. A multik termelnek automata gépeikkel, s a termékek bolti árának kicsiny töredékét adják fizetésül a termelőknek. Ki és miből fogja akkor megvenni termékeiket? S nincs, aki parancsoljon a multíknak, hogy hagyjanak fel rabló szokásaikkal. Az egyes államok vezetői érdekeltek ebben a *majd nem lesz, aki megveszi*-stílusú termelésben. Végzetes üzelveikben nem érdekelt személyeknek pedig semmi módjuk sincs arra, hogy vezető pozícióba kerülhessenek. '56-ban még kellett a tankok, hogy elsöpörjék a forradalmat, ma már elegendő hozzá az újság meg a TV, és nem kell több, mint egy-két hét, és minden elnyugszik, mintha semmi sem történt volna. Mintha nem is sétáltunk volna a Kossuth téren. Mintha nem is vertek volna meg valakiket a rendőrök.

Mondok még egy történetet. Magam az '56 előtti éveket egy ávós börtönben töltöttem. Egy vezérkari tiszt volt a zárkatársam. Az ENSZ-csapatok megérkezésében reménykedtünk. Kérdeztem őt, hogy mi lesz a programja. Ezt válaszolta: az a kérdés, hogy melyikünk kapja meg azt az egy millió dollárt, ami kell a választások megnyeréséhez. Amelyikünk megkapja, az majd megírja a programot valami – firkással. Mért mondta ezt? Mert a firkász csak azt írhatja meg, amit mond neki az, aki adta valamelyikünknek az egy millió dollárt. Nem tudtam akkor semmit sem válaszolni rá neki. Ma már tudnék? Igen. Mit? Azt, hogy értem, amit mond. Azért értem, mert valakinek a győztesek biztosan odaadják az egy millió dollárt, s aki megkapja, majd annak gondja lesz rá, hogy a választásokon a millió dollárt meg nem kapók csak jelentéktelen kisebbség lehessenek.

Ezért nem omlott Jézus az ötezer férfi karjába, ezért ment el Jézus a Getszemániba és a Golgotára. S aki Jézusnak a tanítványa, annak ezt értenie kell. S ha nem érti, akkor nem tanítványa Jézusnak. Akkor a Konstantinnal kezdődő jó másfél ezer esztendőből még nem tanult semmit, s akkor csak folytatója egy olyan kereszténységnek, amelynek semmi, de semmi köze nincs Jézushoz. Mi viszont ma Krisztus királyságának ünnepét üljük, aki a kereszten király, s jövő vasárnap várjuk már megszületését annak, akinek csak istálló és jászol jutott, mert hát a mi Jézusunk ilyen koldus király. Rá meleget csak a marha legel...

Piarista köz, 2006. november 16.

Rendet tenni

Nem tudom, mennyi időm van még hátra. Nem akarok rendezetlenséget hagyni magam után. Legalább annyit világosan meg akarok fogalmazni, hogy mi az, amit gondolok. Még halálom előtt, mielőtt elnémulok. Két hűség van bennem. Egyfelől az általam látott Jézushoz akarok hűséges lenni, másfelől egy valláshoz, melyet nem választottam, csak beleszülettem abba. Viselkedésemmel megmutattam, hogy az első hűségemet többnek tekintem, mint a másodikat. Számomra az elmúlt vasárnapon lett világossá, hogy a Bokron belül vannak olyanok, akik Jézus-hűsége nem egyezik az enyémmel. Ezért küldtem Lacinak hétfőn az alábbi szöveget:

Álljunk meg, és gondolkodjunk! Jobb lenne, ha hajlandók volnánk le is ülni és gondolkodni. Miről? A Bokor jelen helyzetéről. Szeretnék öt embert találni, akivel meg tudnánk egyezni abban, hogy hol tartunk, és mit tudunk közösen képviselni. Felkínálok egy szöveget pusztán tárgymegjelölés céljából.

Jézus nem tüntetett a római helyőrség előtt, békés eszközökkel sem. Amikor megkísérelték ellenfelei politikai állásfoglalásra bízni őt, azt képviselte, hogy teljesítsük kötelességeinket Isten iránt is, az állam iránt is. Isten Országának építésében tapasztalt deficitjeink megállapítása és eltüntetése helyett egyre inkább a politikai paletta irányában rendeződünk. Ha a kormány oldalán rendeződünk, egyértelműen a Mammon, a multik mellé állunk. Ha a másik oldalon, akkor vérnek kell folynia ahhoz, hogy valami változhassék.

A békés tüntetéseket az állam le tudja szerelni, de az akasztást is igénybevevőket ő is csak akasztással. 1848 és 1956 akasztásos tüntetése nem hoztak eredményt, csak nagyon sok szenvedést zúdítottak a társadalomra. Nem ezek erejében lett kiegyezés és vonult ki országunkból a szovjet hadsereg. A békés és az akasztásos tüntetés egyaránt értelmetlen és nem jézusi. Csak az szolgálja az Isten Országá ügyét, ha családjaink és közösségeink növekednek – a Mammont és testvérét, a gyilkolást egyaránt elutasításban. Csak ez a kettő: családjaink és közösségeink a mi szolgálati területünk. – Ez lenne a tárgy.

Illik rendbe tenni a dolgokat, mielőtt nagy útra megyünk. Rendbetevétési szándékom olyan, mint a végrendelet. El kell mondanom, hogy számomra mi a Bokor. Nem katolikus gyökerű erkölcsi megújulási mozgalom – számomra. Magam a gyökerét, a fáját, a levelét is római katolikusnak akartam, s akarom ma is. Nem magasítom meg ezzel a magam vallását. Csak azt teszem, amit Jézus: faja-vallása egy volt – izraelita. Ha a történelem úgy hozta volna, hogy Jézus magyarnak testesül meg, most lehetnék én is magyar fajú és vallású. Nincs alacsonyabbrendűség érzésem sem zsidóval, sem bármily vallásával szemben, mert az Isten egy. Jézus ennek az egy Istennek volt küldöttje-hirdetője. S magyarként, zsidóként, római katolikusként sincs más dolgunk, hogy magyar és nem magyar, római katolikus és nem római katolikus, akárki és akármilyen is, mindannyian az egyetlen Isten akaratának megvalósítói legyünk. Minden kultúrának ez volna a dolga. Van az Isten – és ez a dogmatika. Van azt Út – és ez a morális. A dogmatika és a morális egymástól el nem választható. Magyarként mondom a minden faj-nemzet részéről mondandó dogmatikát és morálist, az egy Istent és az egyetlen Utat. Azt, hogy az Isten szeret, és nekünk is szeretnünk kell. Jézus ezt vallva harcolt azért, hogy megmaradjon saját vallásában, a zsidóban: *a zsidóktól van az üdvösség!* (Jn 4,22). Ha magyarnak született volna, akkor tőlünk volna.

A hitetlent, az Istenben nem hívőt is szívesen látom, de minek? Az agnósztikust is szívesen látom, de minek? Csak aki imádkozni hajlandó velem, azt hívom tanítványnak közösségbe. A nem katolikus nem hívom. Ha együtt akar lenni velünk, tegye meg azt a szívességet, hogy elfogadja fenti dogmatikámat és morálisomat, de nem akarok úgy imádkozni, hogy tojástáncot járjak: ezt nem mondhatom, mert van valaki a körben, aki másban hisz, mint én. Le kell szűkíteni a kört, hogy otthon érezhessük magunkat. Szívesen ökümenizálok azzal, aki igényli. De a Bokorban otthon akarok lenni – én.

Olyant nem akarok képviselni, ami ipso facto kiközösít a vallásomból. Unitárius nem akarok lenni. Lehet, hogy Jézus nem Isten, csak olyan ember, mint akármelyikünk? Lehet, de ezt én nem tudom vallani. Lehet, hogy az unitáriusnak nem ez a nyilvánvaló, hanem az ellenkezője. Nekem meg az nem nyilvánvaló, amit az unitárius vall. Nem tudom igazolni Jézus istenségét? Nem tudom. De Isten létezését sem tudom annak, aki nem akarja, hogy igazolni tudjam. Számomra az Isten csak van, s az Atya és a Fiú és még a Lélek is egy. Ezt vallom. S nem azt, hogy ez a Bokorban mindegy, s lehet közöttünk ateista is, unitárius is? Számomra nem lehet. Mért nem közösítem akkor ki? A szeretet ilyesmit nem ismer. Azt mondják testvéreim, hogy én engedtem ki a szellemet a palackból. A kiközösítést nem ismerő szeretet szellemét engedtem ki abból. A meggyőződésedet nem hordhatod az én zsebemben. A magamét sem a tiédben. De Jézus tanítványainak egyeknek kell lenniük, mint ahogy az Atya és a Fiú és a Lélek egy. Nem vallhatunk annyifélet, ahányan vagyunk. Ez már a Sátán Országa volna. Nem akarom. A *Los von Kirche, los von Jezus, los von Gott* – ez nem az én világom. Azaz: sem egyház, sem Jézus, sem Isten. Ezek egyikét sem akarom.

Most arról vallok, hogy számomra mi a Bokor. Akkor is vallom az egyházat, Jézust, Istent, ha megosztom vele a Bokrot. Az *én Bokromat* azok osztják meg, akik elhatárolják magukat a három akármelyikétől. Lehet olyasmit is csinálni, hogy jöhet közénk ateista is, unitárius is. De ez nem az én Bokrom. Kezdenek új lapot egy egyetemes keresztény vallással vagy erkölcsi megújulási mozgalommal! Ez már új vallás. Jézus sem fér bele. Körülmetélték és széderestet ült. És nem lépett ki saját vallásból. És a ninveiektől sem kívánta, hogy kilépjenek a magukéból. Nem tehetek a Jézust überelni akarók ellen semmit sem. Áldja meg Isten a törekvéseiket. De én maradok katolikus. Közéjük állhatnék, mert értem őket, de nem látom, hogy Jézus ezt kívánná tőlem, tőlünk. Nem. Minden vallásnak azt kínálom, hogy tegye magáévá, amiért Jézus a Golgotára is elment, s ami ezzel nem ellenkezik, higgye tovább ősei hagyományra szerint.

Mert semmi sem igaz abból, hogy az tesz bennünket eggyé, hogy valljuk a három ki-elemezett jézusi törekvésünket: uralkodást elutasító szolgálat, gazdagságot elutasító szegénység, erőalkalmazást elutasító szegénység. Itt hagyjuk a Bokrot abban a pillanatban, amikor a Bokor-tagok nem hajlandók azt gondolni eme három törekvésen azt, amit mi gondolunk. Elhúznak tőlünk csendben vagy nagyon is hangosan. A magunk lelkiismerete mondja meg, hogy milyen állást vállalunk, milyen gazdagságot engedünk meg magunknak, milyen mértékben engedjük meg magunknak a politikai tevékenységet. A dogmatikában sem tudunk megegyezni, s a morálisban is csak csúnyákat gondolunk egymásról. Ha vállalnánk az élet- és vagyonszűkösséget, úgy járnánk mint a szerzetesrendek. Megegyeznénk egy jó magas életszínvonalon, s aztán ügyeskednénk, hogy kilógjunk belőle felfelé, hogy kiváltságokat biztosítsunk magunknak. Miben tudnánk megegyezni? Azt hiszem, hogy semmiben. Az alábbiakban biztosan nem:

- Ne legyen számítógéped!
- Ne legyen digitális fényképezőgéped!
- Ne legyen mobil telefonod!
- Ne legyen üdülő házad!
- Ne nyaralj külföldön!
- Ne cigizzél!
- Ne keress forintot felül!
- Ne menj a térre!
- Ne lépj be Pártba!
- Ne vállalj polgármesterséget! stb., stb.

– Mindezekre a költséges dolgokra akkor vetemedj, ha a magyar társadalom fele eljutott már erre a szintre.

Mindezekkel csak azt akarom illusztrálni, hogy mennyire problematikus az, hogy mi erkölcsi megújulási mozgalom volnánk. A boldog szocializmusban mutattunk valamit. Mutatunk-e ma is – ez nagyon is kétséges. Aligha állíthatunk ki a magunk számára minősített erkölcsi bizonyítványt. Teri mondta egyszer, hogy nem lehet háromról kettőre jutni akarni. Egyetlen dolog lehetséges elméletileg: *csak annyit akarok, amennyi testvéremnek jut*. De ez is csak elmélet. Odahaza édesanyánk volt ennek a törekvésnek az őre. Valahogyan elviseltük, ameddig otthon voltunk.

Azt, amit ténylegesen csinálunk, csinálhatjuk katolikus cégér alatt, meg hitetlen, meg a magunk módján vallásos címke alatt. A katolikus cégért választom. Az előrelépés reményében. Az élet- és vagyonszövetséget gondolom előrelépésnek – csak én.

Maroknyi Bokor, omlik mint a szikla. Testvérem, számold össze, hányan mentek el '89 óta közössége(i)dből, és hányan jöttek a helyükbe. A végeredmény mutatja mindegyikünk omlását. De ez nem témánk. Hallgatunk róla. Viszont magasra izzik szenvedélyünk, ha fel tesszük a kérdést, hogy menjünk-e a Kossuth térre vagy ne menjünk. Pedig olyan egyértelmű a válasz: Jézus nem ment tüntetni a légiók helyőrsége elé, és azt mondta, hogy fizessük meg az adót. Tudomásul kell vennünk, hogy a Bokrot ma egy olyan kérdés osztja meg, ami a jézusi tájékozódás szerint nem kérdés. Ezzel a jelenséggel foglalkozni kell. Hogyan jöhetett létre?

Válaszolólok rá. Elveszítette számunkra jelentőségét a jézusi célkitűzés: az, hogy Isten Országát csináljunk. Helyére került, hogy a jelen kormány kormányozzon-e, vagy váltsa azt le egy másik kormány. Csak idő kérdése, hogy a szikla teljesen szétomoljon. Ha erről nem lehet úgy véleményt nyilvánítani, hogy bennünk indulatok támadnak, akkor ez csak bizonyítja, hogy itt a vég. A Bokornak a vége. Aligha van fontosabb kérdésünk, mint ennek a megvitatása.

S ez végrendelet? Nincs benne semmi rendelkezés, csak vallomás. Hozzáteszek még egy ígéretet. Ha már odaát leszek, annak fogok szorítani, amit tudtok csinálni.

Piarista köz, 2006. november 17.

Ég és föld elmúlnak, de az én ígéim soha el nem múlnak...

A múlt heti prédikációmban Jézus csak egy kérdő mondat erejéig szólalhatott meg: *S mit csináltok emlékemmel, a négy evangéliummal?* Itt az ideje, hogy mond hasson rá ne csak kérdőt, hanem állítót is. Legyen ezek elseje ez: *Ég és föld elmúlnak*. Ennek időpontját nem tudja; azt csak az Atya tudja.

Engem izgat a kérdés, hogy miért nem tudta Jézus az időpontot. Lehetséges válaszai:

1. Azért nem tudom, mert én is csak ember vagyok, mint ti.
2. Azért nem tudom, mert bár a Szentháromságból jöttem, de amikor megtestesültem, ez azzal járt, hogy kiesett belőlem mindaz, ami kellett ahhoz, hogy valóságos ember legyek. Mi ez a mindaz? Felsorolnám, amit én ezen gondolni tudok. i. Isten végtelen boldogsága, azaz testileg, lelkileg szenvedni tudok. ii. Isten mindent tudása, minek következtében most csak azt tudom, amit ti is tudhattok a világ végéről Dániel könyvéből. iii. Isten végtelen szentsége, és így most valóságos emberként nekem is van kísértésem a rosszra.

Ezeket mondhatná Jézus azon a címen, hogy mit kellett önmagából kidobnia, hogy valóságos emberré legyen.

S mi lesz akkor, amikor ég és föld elmúlik? Hogyan folytatja létét az emberiség, akár akkor, amikor meghal, akár akkor, amikor nem lesz már több emberi élet a földön s az égben sem, mert hát ezek elmúlnak? E földi életünk folytatásról aztán gondolkodhatunk úgy, ahogy hallottuk az első olvasmányban Dániel prófétától, de gondolkodhatunk másképpen is. Magam azt gondolom, hogy halálunk pillanatában átkerülünk egy másfajta létezési módba, mint amiben itt élünk. Milyen ez a másfajta létezési mód? Különböző a miénktől. De milyen? Az

Istené, az ő létezési módja. Az meg milyen? Nem ismer változást, nem ismer időt. Hogy ez milyen létezési mód, erre csak szavunk van: nem-változó, nem időbeli, azaz változatlan, időtlen. Azért mondom, hogy csak szavunk van rá, mert ennek a szónak: változatlan, időtlen – nincsen számunkra megragadható értelme. Mi csak azt a létet tudjuk tartalommal felruházni, amely változik, amely időben él. A változatlan, időtlen létezésről csak egy ostoba képünk van, alighanem moziban láttam egyszer: elszakad a filmszalag ping-pongozás közben, s a játékos megmerevednek a szakadás pillanatában, s az idők végezetéig úgy maradnak ebben az utolsó pózban, állapotban. Mi arra gondolunk, hogy nem ilyen az Isten létezési módja, hanem olyan, mely képessé teszi őt s azokat, akik ebben a létezési módban élnek, hogy fogadják ott azokat, akik hozzá, hozzájuk érkeznek. És képessé teszi őket arra, hogy hatásokat gyakoroljanak azokra, akik a rajtuk kívül levő világban élnek, gondolkodnak, dolgoznak és szeretnek, azaz mireánk, és hogy várjanak minket. Egy szóval az a létezési mód, az Istené is élet, melyben van hatásgyakorlás, van tevékenység, van szeretet. Hangsúlyozom: mi csak ilyesfélét tudunk gondolni Isten létezési módjáról.

S Jézusnak ez a nyilatkozata éppen azt jelenti, hogy befejeződik számunkra az a létezési mód, amelyben itt a Földön, itt, a változás és az idő világában élünk, s elkezdődik valami új. S milyen lesz ez az új? Erre válaszol valamit, ha bennünket nem is kielégítő a második jézusi mondat: *Igéim el nem múlnak*. Mit jelent az, hogy nem múlnak el? Válasz-lehetőségek:

- Hangzani fognak ezek az igék valakinek az ajkán az idők végezetéig.
- Érvényesek, azaz élet, út és igazság lesznek, függetlenül attól, hogy hogyan valósulnak a történelem folyamán.
- Érvényesek maradnak az idők végezte után is, abban a világban, amelybe belekerülünk.
- Időben és időtlenségben a jézusi igék biztosítják Isten, a Szeretet életét.

Valakinél azt olvastam, hogy olyan ez a jézusi nyilatkozat, hogy ég és Föld elmúlhatnak, mintha azt mondanók, hogy a kétszerkettő mindig négy marad. Aki mondta ezt a hasonlatot, azért mondta, hogy Jézus e nyilatkozata a maga ígéiről még nem igazolja Jézus Isten voltát. Ahogy nem vagyunk Isten attól sem, hogy a kétszer kettő négynek az érvényességét el nem múlónak gondoljuk. Ehhez a gondolathoz akarnék most hozzászólni.

Arany János, aki nem volt akárki, azt mondta magáról, hogy illet szerénység mindenütt. Jézus nem mondhatta volna el azt, amit Arany János mondott magáról. Jézus nem volt szerény. Jézus mintának, mértéknek, etalonnak állította önmagát. S így az evangélium mintaetika is. És nemcsak formaetika. Az mi? Hát az, hogy teljesítsük Isten akaratát, legyen az életünk istennektetsző. Nemcsak tartalmi etika. Hát az mi? Amit annyiszor hallotok itt Adyiligetén: Szeressük egymást, legyünk jókisfiúk, jókisnők! S a mintaetika az mi fán terem? Ezen: Legyetek olyan, mint én, Jézus vagyok!

Most felsorolnám Jézusnak néhány nem szerény nyilatkozatát, s közben figyeljétek magatokat, hogy ti melyiket mondanátok el magatok nevében. Kezdem hát e nyilatkozatokat.

Tanuljatok tőlem, mert szelíd vagyok és alázatos szívű. Mindenki, aki hallja az Atyát és Tőle tanul, hozzám jön. Ha én mostam a lábatok, ti is mossátok egymás lábát! Példát adtam nektek. Aki jobban szereti apját vagy anyját, mint engem, nem méltó hozzám. Aki engem befogad, befogadja azt, aki küldött engem. Aki engem megvet, megveti azt, aki küldött engem. Mindent átadott nekem Atyám. Jöjjetek hozzám, s én felüdítlek titeket. Vegyétek magatokra az igámat, és tanuljatok tőlem. Aki befogad engem, nem engem fogad be, hanem aki küldött engem. Nekem adatott minden hatalom az égen és a földön. Tegyétek tanítványaimmá az összes nemzeteket, megkeresztelvén őket az én nevemben. Veletek vagyok a világ végezetéig. Az Úr Lelke rajtam, Ő küldött engem. Elküldöm nektek, akit Atyám ígért, a Lelket. Mondatott a régieknek, én pedig mondom nektek, s felforgatja vele a régi, a megszentelt rendet. Tanulmányozzátok az Írásokat, azok rólam tesznek tanúságot. Én vagyok az élet kenyere. A kenyér, aki leszállott az égből. Én ismerem az Istent, mert Tőle való vagyok. Én vagyok a világ

világossága. Világosságnak jöttem a világba. Én felülről való vagyok, nem ebből a világból való. Én mindig azt teszem, ami Atyámnak tetszik. Ítéletül jöttem a világba. Én vagyok a juhok számára az ajtó. Akik előttem jöttek, mind tolvajok és rablók. Én azért jöttem, hogy a juhoknak életük legyen. Én és az Atya egy vagyunk. Bennem az Atya és én az Atyában vagyok. Én vagyok a feltámadás és az élet. Azt akarom, hogy ti is ott legyetek, ahol én. Én vagyok az Út, az Élet és az Igazság. Én vagyok a szőlőtő, és rajta ti a vesszők. Rajtam kívül nem tudtok semmit sem csinálni. Azt akarom, hogy egyek legyenek, ahogyan mi egyek vagyunk: én bennük, és Te énbenem. Azért jöttem, hogy bizonysgot tegyek az igazságról.

A világtörténelem nem ismer még egy ilyen nagyképű embert, mint Jézust. Mert ha nem Isten, akkor csak nagyképű és önimádó valaki mondhatja mindezt magáról. Úgy gondolom, hogy Marx jutott legközelebb Jézus látásához, de ő is csak ennyit mert állítani magáról: A filozófusok előttem meg akarták magyarázni a világot, én azonban meg is akarom változtatni a világot. S utána mondta, hogy hogyan kell világforradalmat csinálni, s a termelő eszközöket köztulajdonba venni.

Jézust ezért az önimádó hangért akarták Názáretben letaszítani a hegyről. Ezért akarták megkövezni Jeruzsálemben: nem a jó cselekedeteid miatt akarunk megkövezni, hanem az istenkáromlásod miatt, mert ember létedre Istenné teszed magad. S ezért a Nagytanács halálos ítélete. Te vagy az áldott Isten Fia? – kérdezi Kaifás. – Az vagyok. – Hallottátok a káromkodást. Méltó a halálra!

Jézusnak nem az volt a stílusa, hogy *az én szerény véleményem szerint* így és így állnak a dolgok. Most jön a példa, ami nélkül nincs jó prédikáció. Közel hetven évvel ezelőtt történt, másod éves teológus voltam. Vasárnap reggeli programunk az volt, hogy meghallgattunk egy próbapredikációt. A harmadéveseknek kellett ilyet készíteniük. A kispapok hozzászólhattak a prédikációhoz. Amikor vége volt, mehettünk az igazgatóhoz pénzt, engedélyt kérni, ügyeinket intézni. Nagyon szerettük őt. Magunk között nagypapának neveztük, mert szemünkben már nagyon öreg volt, az ötvenes éveinek vége felé közelített, csak jó harminc évvel volt fiatalabb mostani magamnál. Én is bemegyek hozzá valamiért, s elintézve a dolgom, megkérdezi tőlem, hogy mit szólok a próbapredikációhoz. Elmondom. Mire ő: Mért nem mondta ezt el Somhegyi prédikációja után? Mire én: Igazgató úr, a Somhegyi harmadéves, és én csak másodéves vagyok. Mire Ő: Ne szerénykedjék, nem áll az jól magának.

Ő is ismert, ahogyan ti is ismertek engem. A Kreml és a Vatikán falába is ütköztem életem során. Valóban nem a szerénység az erényeim koronája, ha egyáltalán van nekem olyasmim, hogy korona. De el tudjátok képzelni rólam, hogy a felsorolt jézusi nyilatkozatok bármelyikét a magam nevében elmondjam? Azt, hogy tanuljatok csak tőlem, mert én szerény vagyok és alázatos szívű? Meg a többit? Melyiket tudnám a számra venni? Egyiket sem. Én, akinek a bölcs nagypapa szerint nem áll jól a szerénykedés?

A felsorolt jézusi nyilatkozatok egy része Jézus erkölcsi kiválóságára utalnak: pl. szelíd vagyok. Más része arról beszél, hogy Jézus nem akárki: az Isten nem az ő és a mi Atyánk, hanem a ti atyátok és az én Atyám. A nyilatkozatok harmadik része küldetésének jelentőségéről beszél: A régieknek ez és ez mondatott, de én azt mondom, hogy abból semmi sem igaz, mert pl. az ellenséget is szeretni kell. Nyilatkozatainak e harmadik csoportjával akarok foglalkozni, s ebbe tartozik az is, hogy amit tanít, annak meg nem szűnő az érvénye.

Egyik közösségemben a múlt héten a következőket mondta egyik testvérünk: Ha nem hagyom ott a munkahelyemet, tönkremegyek testileg-lelkileg. De meg kell élnem valahogy. Ügyeskednem kell, *feketébe* kell átmennem, s annak kockázatai vannak. Volt, aki óvta ettől. Volt, aki elmondta, hogy ő is ügyeskedik. Mikor rám került a sor, elmondtam, hogy én is ügyeskedtem. Szállító munkás voltam a 60-as években. Havi 220 órát hozhattunk be, a legmagasabb kategóriában igazolva azokat. A vállalat erre a teljesítményre volt felépítve. Napi tíz órát igazoltattunk. Ha nem akartak ennyit igazolni, megmondtuk a telepvezetőknek, hogy nem jó a hely, ide ne közvetítsen többé ki bennünket. Ebből tanultak a megrendelők, s

igazolták, amit kértünk. Aztán jött a vállalatunk termelési értekezlete, melyen közölték velünk, hogy csak azt igazolhatjuk, amit ténylegesen ledolgoztunk, és abban a kategóriában, amelyben dolgoztunk. Ha vétünk ellene, akkor először figyelmeztetésben részesülünk, utána átadnak bennünket a hatóságnak. Akkor jöttem ki a börtönből. Mentem a telepvezetőhöz, hogy akkor én nem csinálom, amit eddig csináltunk. Megnyugtató: Bulányi elvtárs csak csinálja nyugodtan, amit eddig csinált. Ügyeskedtünk. Mi a trógerék is, a vállalatunk is. Így éltünk a szocializmusban.

A rabszolga, a jobbágy, a bér munkás is ügyeskedett végig a történelem folyamán. Csak az uraknak nem kellett ügyeskedniük. Ők hozták a törvényt. Ők hajtották végre, s maguk sohasem minősültek vétkeseknek. Ki büntesse meg a királyt, a főpapot, a főurat? Ma a multik az urak, s kiszedik a zsírt az embereknek. Ki-ki úgy él meg, ahogy tud. Kockázat mindig volt és lesz, ha meg akar élni az ember. Ezen nincs mód változtatni.

Kaptam e-mailen a napokban egy hosszú tanulmányt. Leírja benne a multik várható közeli összeomlását. Ügyeskednünk kell, hogy a romok között túlélhessük ezt az omlást. Hogyan kell ügyeskednünk? Nincs ember, aki megmondhatná nekünk. Csak egyetlenegy tudhatunk, hogy Jézus igéi ki fognak tartani végig. Próbálok most állításokat fogalmazni, amelyek ennek az igének biztos tartalmai:

Ne akarj jobban járni, mint a másik. Mért akarnál, hiszen a testvéred!

Életed legfontosabb feladata: teljesítsd Isten akaratát, és tessenék az életed neki.

Próbáld magad annyira szegényíteni, amennyire csak tudod, mert nem attól vagy Jézus testvére, hogy többet tudsz költeni, mint akármelyik embertársad.

Úgy élj, hogy ne árts senkinek, de ha van módod, akkor segíts testvéreidnek.

Még sok ilyen lehetne fogalmaznom, de mindegyik Jézus, a szeretet igéje, az Isten Országának igéje. Mikor jön el az Ország? Amikor ezeket az igéket teljesítjük s amikor már annyian leszünk, hogy nem kell miattuk Golgotára menni.

Piarista köz, 2006. november 18.

Nem innen való

Csak jöttél Jézusunk, hogy elmondjad nekünk, milyenné kellene formálnunk a világot, hogy az hasonlítson arra, melyből eljöttél. Remélem, hogy hamarosan lakást mutatsz nekem abban a világban, amelyből közénk jöttél, s akkor majd látom. S remélem, hogy valamikor ott majd találkozunk, és ti is látjátok. De mivel ennél többet nemigen árultál el róla, s még nem kaptam meg a behívót, csak arról tudok én is beszélni, amiről Te beszéltél itt-jártadban. Arról, hogy milyenné kellene formálnunk ezt a világot, hogy az hasonlítson arra, melyből ide jöttél. S mivel késik a behívó, alighanem csak olyasmiket tudok mondani azoknak, akik hallgatnak engem, amiket már sokszor elmondtam. Így járnak a hűségesek. Eszik, nem eszik, nem kapnak mást.

Dombi Feri tanítványai sokat nyüstölik fejemet azzal, amit tanultak tőle. Azt tanulták, hogy meg kell szólítani Téged, s aztán Te majd válaszolsz. Egész életemben szólígtattalak Téged, s Te még egyetlenegyszer se mondtad, hogy Gyurka, olyan értetlen vagy, hát nem azt kellene mondanod, amit mondasz, hanem ezt meg ezt. Ennek következtében én még soha sem imádkoztam a Feri propagálta párbeszéd-imával. Amikor életemben a legnagyobb erővel szóltál hozzám, akkor sem mondtál semmit, csak megtudtam nagy erejű érintésed hatására, hogy vagy, és számomra vagy, s ez mindennél több, és semmit sem számít, hogy mi történik velem. Semmit, mert a tényállás az, hogy vagy, és itt, és bennem vagy, s ez mindennél többet ér, és semmi bajom ennek következtében. Ezt érintésed előtt is tudtam, de amikor megérintettél, akkor éreztem is. És egész valómmal, és egyszerre semmi bajom sem lett, pedig előtte kutyaül éreztem magam: elviselhetetlen volt, amiben voltam. S az érintés után nem volt már semmi bajom. De szólni nem szóltál nekem egy szót sem. Többet tettél. Nyugodt lettem, s ugyanazon körülmények között, amikben egy pillanattal korábban kutyaül éreztem magam.

Megérintett az Isten. Hogyan lett volna bármi bajom... stb., stb. Vég nélkül variálhatnám ezt: változatok egy témára.

Ha elmondok egy egész prédikációt az adyligetieknek, amelyben meg sem szólítom őket, csak Hozzád beszélek, én akkor sem gondolom, hogy párbeszédet folytatok veled. Marad a szavam monológ. Azért marad, mert mindig csak azt tudom mondani, amit én gondolok. S Te sohasem mondod nekem, hogy jaj de okosokat mondasz, és azt sem, hogy már megint félrebeszélsz. Ha költő volnék, akkor én írtam volna meg, amit Babits megírt: *Bűvös körömből nincsen mód kitörni*. Versének címe: *A lírikus epilógja*. Első kötetének végére biggyesztette e versét 1908-ban. Elmondom a vers egészét, mert nagyon találó. Rám találónak gondolom.

*Csak én tudok versemnek hőse lenni,
első s utolsó mindenik dalomban:
a mindenséget vágyom versbe venni,
de még tovább magamnál nem jutottam.
S már azt hiszem: nincs rajtam kívül semmi,
de hogyha van is, Isten tudja hogy' van?
Vak dióként dióba zárva lenni
S törésre várni beh megundorodtam.
Bűvös körömből nincsen mód kitörni,
Csak nyílam szökhet rajta át: a vágy –
de jól tudom, vágyam sejtése csalfa.
Én maradok: magam számára börtön,
mert én vagyok az alany és a tárgy,
Jaj, én vagyok az ómega és az alfa.*

Jézusom, azért kérem az adyligetiektől, hogy próbáljanak kérdéseket tenni fel, hogy kitörhessek bűvös körömből. Hogy ha nem is a párbeszéd-imához, de eljuthassak legalább a párbeszéd-szentbeszédhez. Mert úgy vagyok én velük, ahogyan Veled. Mondom, amit ki-gondolok, de maradok magam számára börtön. Magammal vitatkozom. S ebből a vitatko-zásból hol az sikeredik ki, hogy Veled vitatkozom, mint két hete, amikor elmagyaráztam Neked, hogy nem tudunk óvakodni az írástudóktól, hol meg az, hogy mégis csak óvakodnunk kell tőlük. Mindezt azon a címen teszem, hogy nem vagyunk képesek óvakodni tőlünk, de ha már Te mondod, hogy óvakodnunk kell, akkor csak megpróbáljuk az óvakodást, hiszen nem írhatunk egy ellen-evangéliumot, mondjuk ezzel a címmel, hogy *Uram, ez nem megy nekünk, mondj valami mást!*

Szóval nem tudok párbeszédbe kezdeni Veled. Talán azért is hívtam létre a kisközösséget hatvan esztendővel ezelőtt, hogy legyenek, akikkel párbeszédre jutok. Ha már nem is Veled, de legalább az emberekkel. Olyan párbeszédre, amelynek viszont a tárgya Te vagy, meg az Országod. Különben óhatatlan, hogy miniszterelnökeinkről beszéljünk, amit pedig én nagyon értelmetlennek gondolok, mert nem velük, hanem gazdáikkal kellene beszélni, a multikkal. Azokkal pedig nem lehet Rólad beszélgetni, mert azoknak egy a reményük. Az, hogy többet birtokolhassanak másoknál. Ugyan mi is ezt akarjuk, de hát Te azt mondtad, hogy ez csúnya dolog, s aki a te tanítványod, az ilyesmit nem akar, hanem inkább osztozik... Ezért aztán próbáljuk visszafogni magunkat, ha nem is igen sikerül.

Láthatod Uram, hogy bűvös körömből nincsen mód kitörni, már megint itt vagyok az osztozásnál, s már megint felolvashatnám a *Vang-An-Sit*, azaz gorombáskodhatnék ma-gunkkal, pedig ide mégis azért jövünk, hogy valami felemelőt halljunk. Emiatt aztán megint kérdeznék tőled valamit, Uram: Te is azt várod tőlem, hogy valami felemelőt mondjak itt? S mindjárt megtoldom egy másik kérdéssel is: Te vajon felemelőket mondtál-e, amikor három évet töltöttél a Tizenkettővel? S mivel Te is olyan vagy, mint adyligetiek, nem állnak – nem

szóba, hanem – párbeszédbe velem, ezért csak monologizálhatok Veled is, mint övelük. Veled, aki nagyon sokszor mondtál leverőket a felemelők helyett.

Válaszolok tehát jobb híján magam a kérdésekre, és mindjárt mind a kettőre: *Ne mondj felemelőket, mert magam sem mondtam felemelőket.* Azért ne mondj felemelőt, mert az a nóta vége. Felemelőt egy lelkigyakorlat végén mondunk, amikor három napon keresztül folyik a szó arról, ami nem felemelő. Arról, hogy Te bizony nem azért töltöttél a Tizenkettővel három évet, hogy elkápráztassad őket azzal, hogy hogyan ülhetnek jobboldon meg baloldon, amikor majd király leszel Izraelben, hanem azzal, hogy elmondjad, hogy majd ők is isznak abból a kehelyből, melyből te iszol, azaz alámerülhetnek a szenvedés keresztségében, amiben Te majd alámerülsz. A lelkigyakorlat végén mondjuk el a Te Deumot meg a Hűségimát. Három napig tartó kemény magunkkal szembenezés után, a magunk záró imádságának megszerkesztése és megvallása után. Attól emelkedünk fel, ha előbb szóba álltunk sorsod vállalásával. A nóta vége egy: sajnós, sajnós Uram, te a magad életét, a magad sorsát prédikáltad szegénymagunknak, s ezen nincs mód változtatnunk.

Dehogymindjárt mondjak valamit, ha nem is felemelőt, de vigasztalót, azt is mondtad, hogy nem járunk ám rosszul. Nem. Annak ellenére sem, hogy ígát, az ígátat ajánlottad nekünk, s nagy erővel bizonygattad, hogy ez a Jézusféle iga jó és hasznos a magad számára is, a mi számunkra is. Hát persze. De csak akkor jó és hasznos, ha vágyódunk az örök hazára, s az oda bejuthatás feltételére: idelenti Neked tetsző életünkre.

Piarista köz, 2006. november 20.

Mind tolvajok és rablók

Készítsétek az Úr útját! Valamikor meghallottam ezt a felhívást, s azóta másra sincs kedvem, mint készíteni az Úr útját. Egyet tudok: azt, hogy *mindig így volt e világi élet: Egyszer fázott, s másszor lánggal égett.* S akitől idézem most e két sort, Vörösmartynktól, ő is bízta a cigányt: *Húzd, ki tudja meddig húzhatod...* Más szóval: ő is igyekezett készíteni az Úr útját. Nem vagyunk egyedül: Izajás, Keresztelő János, Vörösmarty nyomában ti is, én is az Úr útját szeretnők készíteni.

Mai kérdésem csak az, hogy mi lesz ezekből az útkészítési szándékokból. Pontosabban: mennyi valósulhat meg e jó szándékainkból? S mindjárt felelek is kérdésekre: Egyelőre csak annyi, hogy békeesség támad a szívünkben. A nagy világ olyan, amilyené teszi azt a hat és fél milliárd ember egyenként s a maga összességében, aki lakja Földünket. De ezenfelül vagy belül van még a mi magánvilágunk is, amely felett úgy-ahogy hatalmunk van. A magunk világa. Például Jézus magánvilága is, aki úgy gondolja, hogy holnapra megfordítja az egész világot, s élete végén a maga belső békéjével tudja mondani a kereszten: Atyám, kezedbe ajánlom lelkemet. S ez az ő magánbékeességének a hangja. S például a magamé, aki álmodtam mindenfélét, s rá kellett jönnöm, hogy egész életemmel nem tudok többet csinálni, mint a magam békéjét. Legalábbis örülnék, ha azt sikerülne.

Mindez így rendben is volna, de a mai napon illik Bemerítő Jánosról beszélni, aki az Írás szerint elkiáltotta magát: *Készítsétek az Úr útját!* Halálra éretten béke volt-e az ő szívében is? Aligha, mert írva van, hogy Heródes börtönébe kerülve mintha megbotránkozott volna Jézusban, akit János maga mutatott be Izraelnek olyanként, mint aki majd rendbe teszi a dolgokat. Ha Jézus rendbe tenné a világ dolgait, akkor hogyan lehet a Jézus útját készítő János Heródes börtönében? Magam valamelyest már megtakarítottam a magam számára ezt a kérdést, mert tudom, amit a Bemerítő még nem tudhatott. Mit? Azt, hogy Jézus maga is a kereszten végezte. Azt, hogy tudom: nem lehet világbékét csinálni, csak magánbékét. S nem botránkozom meg Istenben/Jézusban, ha útkészítői tálon találják levágott fejüket, ha keresztre kerülnek, ha csak börtönökön át tudnak az Úrnak utat készíteni, s az Úrról bizonyosságot tenni. Nem botránkozom meg benne. Aki ismeri az emberi történelmet, tudja, hogy ez a tényállás. Csak magánbékeességre volt idáig lehetőség – akárki számára is. Idáig. De mindörökre is?

Nem lehet ebbe belenyugodni. A tényállás vonatkozhatik az egész emberi múlt, de nem vonatkozhatik a jövőre. A cigánynak húznia kell, mert *Lesz még egyszer ünnep a világon; Majd ha elfárad a vész haragja, S a viszály elvérzik a csatákon.*

Ez a tényállás, s reményem a tényállás megváltozásában felvet számomra egy kérdést, amely, legalábbis számomra, húsba vágó és nagyon fontos. A kérdés pedig ez: **Jó dolog-e, hogy a keresztény vallások átvették az Ószövetség örökségét?** Válaszolok a kérdésre: Lehetetlen volt nekik át nem venniük, mert zsidó volt Jézus, zsidó volt a Tizenkettő, s e zsidók társaságába kerültek bele a megtérített pogányok, azaz a más vallásúak is. Mindazonáltal hamar felmerült ezekben a pogányokból lett keresztényekben a gondolat, hogy meg kellene szabadulniuk ettől a terhes örökségtől. *Markionnak* hívják azt a kisázsiai s a Fekete-tenger melléki Szinopé nevű városban született és pogány görögből lett keresztényt, aki elvetette az Ószövetség haragvó és igazságot tevő Istenét már a második század első felében, és Jézus működése után mindössze száz évvel. Az akkori keresztény közgondolkodás azonban más volt, mint Markioné. Saját apja, Szinopé püspöke, közösi tette ki őt. Még jó, hogy nem égették el a máglyán, ami az eretnekeknek jár, ha egyszer majd hatalomra kerülnek a keresztények, és Jézust követőként halálba küldik azokat, akik mást merészelnek gondolni, mint Jézus.

Ti, akik lassan egy évtizede hallgattok engem vasárnaponként, megfigyelhettétek, hogy nagyvonalúan átlépek a szentmise első olvasmányát, mely rendre az Ószövetséget hozza. Még a másodikat is, és rendre csak az evangéliumokról beszélek. Ezzel máris kései utódja volnék a 21. században a 2. századbeli Markionnak. Vállalom ezt a helyzetemet, és újra felvetem, hogy nem volna-e jobb, ha egyszer s mindenkorra megszabadulnánk attól, hogy az Ószövetség is az Isten ígéje. Azzal vetem fel, hogy bizonyos vagyok abban, hogy ezt a műveletet a keresztény vallások aligha fogják valaha is elvégezni. Aligha, mert kétezer esztendő hagyományát nemigen lehet kiiktatni a történelemből.

Mégis fel kell vetnem a kérdést, mert e hagyomány hatására rendre úgy gondolkodunk, ahogyan Jézus Istene nem gondolkodik. Nem rosszabb ez a hagyomány, mint más népek hagyománya. De mégis, az Ószövetség egy nép, a zsidó nép eredetmondája, nemzeti kultúrája, és Jézus előtti kultúrája. S Jézus azt mondta magáról, hogy *mindazok, akik őelőtte jöttek, tolvajok és rablók, és nem hallgattak rájuk a juhok. Én vagyok az ajtó. Aki ezen, rajtam keresztül jön be, az üdvözülni... és talál legelőre* (Jn 10,8-9). Hogyan tehetjük ezek után meg, hogy mindörökre megnyomorítjuk Jézus tanítását azzal, hogy egy Jézus előtti nép és kultúra szöveggyűjteménye után ugyanúgy odatesszük a liturgia szavát, mint Jézus szavai után: *Ez az Isten ígéje.*

Kisapap koromban volt egy társam, aki öt évvel járt fölöttem. Már növendékként bölcséleti és teológiai doktorátust szerzett. Nem volt akárki. Meg is örökíteném nevét: Gerencsér Pistának hívták. Nem szerzett szaktanári diplomát magának, gimnáziumainkban ezért hittant tanított. Ha tán nem is gondolta, de Markion tanítványa volt ő már előttem. Egyszer mondta is nekem: Nem tanítom tovább az Ószövetséget, Benedek Elek Magyar mese- és mondavilágát fogom tanítani az iskolában. Megtette-e? Nem tudom. Hamar elsodorta előlem az élet. Már '48-ban kiment Amerikába, s ott folytatta piarista életét, '90 nyarán még találkoztam vele Buffalóban. Értitek-e lázadását? Azt gondolta, hogy a magyar kultúra eredetmonda világa is ér annyit, mint a zsidó kultúráé. Lehet, hogy nem ér annyit, de valamennyit ér azért. Minden nép eredetmondája ér valamit. Mennyit? Hát annyit, amennyit érhet az, ami Jézus előtti. Tolvajok és rablók írták.

Egyik Bokor-beli testvérem, szintén tanár, biológia-szakos, Döry Pista mondta, hogy teljesen értelmetlen dolog a gyerekeknek történelmet tanítani az iskolában. A történelem arról számol be, hogy miként változtak a határok. Például a Kárpát-medencében határt húztak az utolsó másfélezer esztendőben az avarok. Messze Nyugatig, és túl Bécs tájának is. Aztán leverte őket a német-római császár, s határát Keleten, a Duna vonalánál húzta meg. Aztán következett honfoglalásunk, s a határt ismét Nyugatra toltuk a Lajta és a Fischa folyók közé.

Aztán jöttek a törökök, és Mohács után három felé szakították határokkal az országot: hódoltságra, erdélyi fejedelemségre és a király országrészére. A felszabadító háborúk visszarendezték a határt a szentistvánira. S végül Trianonban tíz felé vagdosták hazánkat. A nyertesek mindig hősoőről beszéltek, saját magukról. A vesztesek mindig adót fizettek, mint háborús bűnösök. A nyertesek mindig pusztították a földet és népeiket, s a vesztesek mindig pusztították a földet és népeiket. Ami Budán dicsőség volt, az Sztambulban, Moszkvában, Bécsben gyalázatnak minősült. Ami Sztambulban, Moszkvában, Bécsben dicsőség volt, az Budán minősült gyalázatnak. Más és más dicsőséget tanultak Buda meg a többi város iskoláiban a gyerekek. Ami azonos volt, az csak a föld és népek pusztulása, akármilyen is számított dicsőségnek vagy gyalázatnak itt vagy amott. Kérdelem ezek után, hogy értitek-e már Döry Pistát, meg amit Jézus mondott: Akik előttem jöttek, mind tolvajok és rablók?

Tessék egy palesztin, azaz filiszteus szemével olvasni az Ószövetséget, s benne Dávid dicsőséges harcait a filiszteusok ellen. Az ő szemükben az a gyalázat, maga. S ha magyar szemmel olvasom, akkor micsoda? Egy szomorú tény: ezt csinálják a királyok, az urak. Mit? Pusztítják a földet és a népeket. De hát csak ez van az Ószövetségben? Nemcsak ez. Még sokkal rosszabb is. Hálazsoltárok, melyekben megköszönik Istennek, hogy az ő segítségével tudták pusztítani a filiszteusokat, meg az egyiptomiakat, mert tudvalevően Isten fojtotta bele őket a Vörös tengerbe, és mert megint csak tudvalevően örök szeretettel szerette népét, a zsidót. Akik Jézus előtt jöttek, mind tolvajok és rablók.

És igazán nincs más az Ószövetségben, csak Isten segítségével végrehajtott tömeggyilkosságok? De van, hiszen az Ószövetséget is Isten képére teremtett emberek írták, akik tudták Isten ígését, hogy jókisfiúknak, jókislányoknak kell lennünk. Van benne ének a szerelemről (Énekek éneke), van benne Tíz parancsolat, van benne templomépítés, van benne istendicséret (Az Úr az én pásztorem, nem kell félnem). Van benne az a jó is, ami az emberben és annak bármilyen vallásában is megtalálható: az, hogy jóknak kell lennünk. De az egész elborítja a határkiigazítás, a tömeggyilkosság, és az ehhez adott isteni segítség. Értitek-e Markiont és engem, akik azt mondjuk, hogy mindenképpen meg kell szabadulnunk az Ószövetségtől? És értetek-e engem, amikor mondom, hogy alighanem sohasem fogunk megszabadulni tőle? Miért? Mert hiába tudjuk, hogy jóknak kell lennünk, azért a hazánkat csak meg kell védenünk, és vissza kell szerezniünk, amit elraboltak tőlünk. Mert a románok a Tiszáig akarnak jönni, mi pedig nem hagyhatjuk, hogy Moldovában kipusztuljanak a csángók... mert a spanyol és a francia földnek sértetlennek kell maradnia, s a baszkok sohasem nyugodhatnak bele, hogy spanyolok és franciák tiporják a megszentelt baszk földet..., és mert a spanyol és a francia és a baszk Isten bizony azonosul az ő népével, miként a zsidók Istene is azonosul a zsidókkal. Még ha az egyházak vezetősége azonosulna is Markionnal, mi akkor is ragaszkodnánk a magunk magyar, román, spanyol, francia, baszk Istenéhez. Mindahány nemzet van a földkerekségen, mind azonosul a maga Istenével, amely azt mondja ellenségeinkre, hogy *üsd, vágd, nem apád*.

Mert nemcsak azok a tolvajok és rablók, akik Jézus előtt jöttek, hanem azok is tolvajok és rablók, akik Jézus után jöttek. A Jézus után nem más, mint a Jézus előtt. Nincs különbség előtt és után között. S ha van, az legfeljebb annyi, hogy a Jézus utániak már sokkal fejlettebb tolvajok és rablók. A multik ma már úgy veszik el a nemzeti vagyont, hogy határt sem kell módosítani, határmódosítás nélkül is ki tudnak fosztani minket.

S mivel így van, ezért én vállalom, hogy Markion nyomába lépek, s azt mondom, hogy amíg van Ószövetség Jézus táborában, addig naponta tanuljuk az Írásból nemcsak azt, hogy légy jó, hanem azt is, hogy légy tolvaj és rabló és légy tömeggyilkos. Olyan kereszténységről álmodom, amelynek szentmiséiben van változatlanul három olvasmány. A harmadik – az evangélium. Az első – a világirodalom, s benne mindaz, ami rárimel Jézus tanítására. Meg is van már az ideiglenes olvasó könyve. Hamvas Béla *Anthológia humana* című gyűjteménye, vagy pedig Sík Sándor és Juhász Vilmos könyve: *A Szeretet breviáriuma* című. Megtalálhatók

benne a Jézus előtti és Jézus utáni világ jézusi hangjai. Azoké, akikre figyelünk kell. Mondjak neveket, akinek írásait találok e két kötetben? Mondok: Hermész Trismegiszthosz, Buddha, Lao-ce, Konfu-cse, Hérakleitosz, Platón, Szókratész, Marcus Auréliusz, s a Jézus utáni világ énekesei: Benedek és Ferenc, Erazmus és Mórusz Tamás, Pascal és Angelusz Sziléziusz, Tolsztoj és Dosztojevszkij, Böll és Grass... Vég nélkül sorolhatnám. Nagyon figyelnék a templomokban mise alatt, ha ezeknek az írásait hallhatnánk első olvasmányként.

S mi lenne a második olvasmány? Hát részletek Wass Albert A funtineli boszorkány című regényéből, Szabó Lőrinc Vang-An-Si-ja, Sinka Virág balladája, s mindaz, amit az évek hosszú során hallhattatok idézni tőlem. S ez lenne az egész világon? A magyar irodalom? Dehogyan is ez lenne. Minden nép tudja, hogy jónak kell lenni. Minden népnek vannak avatott tollú írói, akik nem csak ószövetségi gyilkos Istent tudják dicsérni, hanem tudják Jézus Istenét is magasztalni, a jézusi szeretet Istenét is. Csodálatos kórus lenne ez. Lopkodnánk más népek harmadik olvasmányaiból, s betennénk a mi második olvasmányaink kötetébe.

S akármennyire is lehetetlennek gondolom, hogy leváltjuk az Ószövetséget, s a második olvasmányt, mégis elmondom és leírom ezt, mielőtt meghalok. Talán majd ha feje áll a multik világa, elkövetkezik egy jobb kor, amely hajlandó lesz végre szóba állni azzal, hogy készítsük az Úr útját, és tudni fogja, hogy bizony nem készítjük az Utat addig, amíg hangozhatik a szentmisében az is, ami Jézus előtti, a tolvajok, a rablók és a tömeggyilkosok hangja. Amen.

Ákos hoz ki kocsijával Adyligetre. Mise végén megkérdi tőlem: Akkor hozod jövő vasárnapra az első két olvasmányt? Nézek rá. Ő meg: Azokat, amikről prédikáltál? Úristen, Ákos komolyan vette, amit hallott. Ha hozom, annak híre megy, s szétfeszítjük a kápolna falát... S akkor felébredtem, s a kezem belelógott valamibe.

Piarista köz, 2006. november 22.

Hozzászólás közösségünk „politika-vitájához”

(Kaptam egy írást, figyelemreméltót, s ezért glosszázom – a *kurzív*, amit én válaszoltam rá).

Nem kívánok konkrétumokhoz hozzászólni, sőt tulajdonképpen magához a témához sem, hanem sokkal általánosabb megjegyzést kívánok tenni.

– Véleményt kérünk egy közösség tagjaitól, hogy megtudakoljuk, miként gondolkodik közösségünk arról, hogy menjünk vagy ne menjünk a Kossuth térre. Szándékunk meghíúsulásának legteljesebb módja, ha közösségünk egy tagja nem kívánja megmondani közösségének, hogy ő miként gondolkodik arról, amit közös akarattal kérdezzünk tőle. Mondhatja az így cselekvő, hogy ő tagja a közösségnek? Mondhatja, ha a közösség egy olyan társaságot jelent, melyben nincs szótértés.

Már évekkel ezelőtt (talán többször is?) említettem: Ahhoz, hogy ismét szót tudjunk érteni egymással, véleményem szerint az összes alapfogalmak és minden lényeges téma **alapos, türelmes**, és ezért valószínűleg **éveket** igénybe vevő újratárgyalására van szükség. (Ezt nem lehet megúszni sem négynapos lelkigyakorlattal, sem kéthetes konferenciával). E nélkül szinte-szinte értelmetlen bármiről is beszélni, mert a legjobb esetben is csak elbeszélünk egymás mellett. Ha a hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején egyszer már rá tudtunk szólni néhány évet egy ilyen tisztázó folyamatra, harminc év múltán miért ne tehetnénk meg **ismét**? (Nem tagadom, titokban abban reménykedtem, hogy könyveim katalizátorai vagy segédeszközei lehetnek ennek a folyamatnak. De hát „tévedni emberi dolog – mondta a sündisznó, és lemászott a drótkéféről”).

– Harminc-negyven évvel ezelőtt analizáltuk az Újszövetség egyes könyveit, s talán megvitattuk a KIO némely fogalmát is, és nem beszélünk el egymás mellett, hanem közös eredményekre jutottunk. Az összes és alap-fogalmakat nem vizsgáltuk. Ehhez fel kellene kínálni az összes alapfogalmak listáját. Minden filozófiai rendszeralkotó ezeket az alapfogal-

makat igyekszik tisztázni. Keressünk egy mestert? Melyiket választjuk? Mert az összes alapvető fogalom csak egy filozófiai rendszeren belül tud kirajzolódni.

Példaként még megemlítek egy alapkérdést, mindjárt három változatban is: a) Hogy' van az, hogy lényegében pár száz (na jó, pár ezer vagy tízezer) profi bűnöző (multi, tőkés, bankár, nagypolitikus) miatt robotol, gürcöl, nyomorog, éheznek 6 milliárd ember, s ha csak a szavát emeli is fel, megnézheti magát? És mindez – mutatis mutandis – így volt tízezer éve is, és semmi jele annak, hogy ne lenne így tízezer év múlva is. b) Hogy' lehet az, hogy mi (a Bokor) annyi év tanulás, annyi lelkigyakorlat, konferencia stb. után, ilyen világos látással ott tartunk, ahol tartunk? c) Hogy' lehet az, hogy Teréz anyának sem sikerült, Foucauld atyának sem sikerült, Gandhinak sem sikerült, Ferencnek sem sikerült, Benedeknek sem sikerült, Jézusnak sem sikerült, Buddhának sem sikerült...? – Igen, az egyik legfontosabb alapkérdés: Miért nem megy a szekér? De nem ám csak egy közösség vagy az egész Bokor szekere, hanem az emberiség, vagy ha úgy tetszik: „az ember” szekere!

– A példaként említett alapkérdésre megadta már a választ Vang-An-Si: *Gazdagabb akar lenni az ember a másiknál. Mért akar? Mert akarhat, mert szabad. Ki tette őt szabaddá? Az Isten? Igen. Mért nem hajtuk szabadságunkat Jézus jó és hasznos igájába? Mért nem vállaljuk az élet- és vagyonszűkítést? Mert gazdagabbak akarunk lenni másoknál. És megint előlről, ahogy Babits írta száz évvel ezelőtt Az örök folyosó c. versében.*

Még egy „**formai**” megjegyzés: Nézetem szerint a szóban forgó tisztázó folyamat nem jelentheti azt, hogy a felmerülő kérdésekre válaszul a „Bokor-dogmákat” sulykoljuk. Ha már nincs érvényben a „Mindent bátran megkérdőjelezhetünk” egykori alapállása, akkor hozzá se fogjunk!

– *Nem tudok Bokor-dogmákról, s nem is sulykolom azokat. Érvényben van az alapállás számomra, bár az el nem dönthető kérdésekben (Van-e Isten? Jézus Isten-e?) nem érdemes vitát nyitni, mert hitek fognak csatázni, nem érvek. Az ateista a teistát meg nem győzi, és fordítva. A trinitárius az unitáriust meg nem győzi, és fordítva. Magam mind a négy álláspontot tűrhető szinten képviselni tudom, s két álláspont mellett optálok; azaz vallom, hogy létezik Isten, s hogy Jézus az Atya örök fia.*

– Az összes alapfogalmak várható tisztázása után is számomra a „példaként” említett alapkérdés lesz a legfontosabb. Nem véletlen, hogy Hamvas Béla és a számukra lett „Nyugaton” ez legfontosabb alapprobléma. Nem tudok a Hamvas Béla alapján gondolkodók politikai szerepvállalási szándékairól. Megóvta őket ettől, hogy olyan mélyet szívott mesterük a „Keletből”. Hamvas nem Jézustól irritálódott, sokkal inkább Buddhától. Minket pedig Jézus irritált és irritál. Az ő alakja teszi számunkra akuttá a példaként említett alapkérdést. Miként Mózeset és Mohamedet, Jézust is mélyen foglalkoztatta a holnapra megforgatjuk az egész világot reménysége: a mustármag mindennél magasabb fává nő. Ennek következtében válhatott problémává a politikai kérdés.

– Az alapkérdésre kétféle válasz adható: politikai és nem-politikai. Tudvalevő, hogy a kereszténység Konstantin után egyértelműen politikai választ adott, amivel egyszer s mindenkorra elhatárolta magát Jézus alakjától. Ha mi is politikai választ adnánk, szüntessünk be minden egyházkritikát. Az egyház csinálta kétezer esztendőn keresztül azt, amit politikai úton csinálni lehet. A politikai választ adók, ha tisztességesek és értelmesek, akkor búcsút mondanak a Bokor kezdeti félszázadának is.

– A politikai utat választók a „Kelettől” is elhatárolják magukat. Kelet tudja, hogy csak magánüdvösség van, s az emberiség üdvét felkínálják az egyedeknek, akik hajlandók a magánüdvösség útját járni. Számomra Jézus arról álmodott, hogy Lesz még egyszer ünnep a világon s arról, hogyha majd a bőség kosarából egyaránt mindenki vehet... Én ennek folytán nem szüntetem be az egyházkritikát...

Piarista köz, 2006. november 21.

Norbert Scholl cikket irt a Publik-Forum-ban, Gromon Bandi meg lefordította: *Ne zárjuk ki, hogy Isten létezik! Húsz tézis Istenről (Érted Vagyok, 2006.4)*. Nem tudom, ki ez a Norbert Scholl, de cikke alapján megállapítom, hogy ő azt gondolja, hogy Isten létezik (egzisztencia), s azt is elmondja, hogy milyennek gondolja Őt (essentia).

Mindenekelőtt megállapítja, hogy „Isten létét sem bizonyítani, sem cáfolni nem lehet” – 1. tézis). Én úgy tudtam és úgy tudom, hogy bizonyítható, mert világunk változó, és a kezdet nélküli változással lehetetlen. A változásoknak van eleje, s az első változás előtt van a változatlan végső ok, s ez az Isten. Ezt tanultam a teológiai főiskolán a skolasztika alapján, az egyetemen pedig ugyanezt Brandenstein Béla báró, tanszékvezető professzortól. A boldog '30-as években volt még Aquinói Szent Tamás Társaságunk is, annak meg folyóirata, a Bölcséleti Közlemények. Egy piarista matematikus vitázott a báróval a Társaság egyik ülésén, s mondta, hogy nem bizonyítható Isten létezése. Brandenstein nem győzte meg, s a nemes báró két menet után a vitát a maga részéről lezárta. Mindez olvasható a Bölcséleti Közlemények megfelelő számaiban is. *Gyerek ezt hallgatta örömmel* – a gyerek magam volnék.

Békén birtokoltam álláspontomat, amíg csak a '70-es években Hans Küng is arra vete-medett, amire korábban a piarista matematikus. *Kard ki hüvelyből* címmel megvédtem a *Karácsonyi Ajándék* hasábjain álláspontomat, amelyet megtámadtak a Bokor-beli matematikusok. Szerény képességeim következtében képtelen voltam megérteni érvelésüket, s a második menet után én is lezártam a magam részéről a vitát. Norbert Scholl pusztá megállapítása nem teszi lehetővé számomra, hogy újból kihúzzam kardom hüvelyéből.

A 3. tézisében a vallások torz istenképével magyarázza Scholl az ateisták ateizmusát. Mivel harminc éve megjelentettük szamizdatban Ignace Lepp: *Az ateizmus mélységpszichológiája* c. könyvét, erre a megállapítására nem térnék ki. A 4. tézisében pedig jogosulatlanul állítja a világegyházak igényét arra, hogy kizárólagos és igazinak gondolt istenképet rajzoljanak. Ezt helyesnek gondolom, mert ha volna ilyen igazi istenkép, az legyen inkább az enyém. A maradék 17 tézisben állást foglal különböző istenképek mellett. E tézisek egyikében ajánlja, hogy az „Isten” szót ritkán vegyem ajkamra. Ezt nem tehetem, mert napjában kétszer is fel kell mennem a kápolnába zsoldároznia, s amikor meg itt ülök a szövegyszerkesztő előtt, folyton billentyűmre kívánczok neve, s azok is, akik napközben meglátogatnak, olyan *istenes* emberek, s én sem lehetek pogányabb náluk.

Fentebb volt egy szerénytelen megállapításom, aminek alapja az, hogy hat és fél milliárd istenkép lehetséges a jelenben: mindegyikünknek a magáé. Ezek között szeretnék rendet tenni. Azt már megállapítottam, hogy Isten létezik, és tudomásul veszem azokat a véleményeket is, hogy nem létezik, meg hogy nem tudható, hogy létezik-e. Csakcsupán abban kell rendet teremtenem, hogy milyen az Isten (essentia). Teszem. Nem Izrael Istene, mert már mért legyen a zsidóké, inkább legyen a magyaroké, aki belefűllasztja valamelyik tengerbe a mi ellenségeinket, pl. azokat, akik Trianonban szétszabdalták szép hazánkat. Nem a dzsihád istene – ugyanezen az alapon. Nem is Buddha istene, aki nincs is, azaz nem a panteisták istene, aki azonos volna fűvel, fával, virággal, katicabogárral, s még ráadásul velem is.

Hanem milyen az én Istenem? Először is értelmes, akinek elmondhatom a bajaimat. Aztán meg szeret mindent és mindenkit, még engem is, s akivel a fentiek következtében közölhetem különféle hasfájásaimat, s aki jóakarattal meg is hallgat engem. Ha nem ilyen, akkor nem kell. Akkor nincs szükségem rá. Csak ilyen Isten az, akire szükségem van. Még volnának egyéb tulajdonságai is, melyekre nekem szükségem lenne. Melyek ezek? Először is az, hogy válaszoljon nekem, mert nagyon unom már a válaszait: azt mondja nekem, amit én is tudok. Bűvös körömből nincs mód kitörni. Nincs párbeszédimám, csak monologizálok vele. Másodszor, hogy időnként avatkozzék már bele a történelemben. Pl. amikor Kaifás fel akarja akasztani az Isten Fiát. Vagy amikor egy másik zsidó azt mondja, hogy most már Isten

nem haragszik ránk Ádám-Éva vétke miatt, mert Jézus hagyta, hogy felakassza őt Pilátus, s ennek következtében mi meg vagyunk váltva nem tudom mitől, mert a történelem maradt ugyanaz, ami volt Jézus felakasztása előtt. Vagy amikor nem is olyan régen kijelentette valaki magáról, hogy ő tévedhetetlen a vallás és erkölcs dolgaiban.

Tudomásul kell vennem, hogy nem dialogizál velem, s hogy nem avatkozik bele az eseményekbe: mondhatjuk és csinálhatjuk azt, amit akarunk. Nem nagy örömmel, de ezt is tudomásul veszem. S ha ezek után valaki elkezd nekem magyarázni, hogy ez következménye annak, hogy szabadnak teremtett bennünket, akkor azt megköszönöm, s még halkan megjegyzem, hogy erről már én is hallottam.

Piarista köz, 2006. november 22.

Az e-mail könnyen megszólíthatóvá tesz. Zoli, egy nagyon régi, 30-35 év előtti jóemberem szólított meg e-mailen a napokban. Nem csak magunkfajtaival kell birkóznunk, másokkal is. Ő is ilyen nem magunk fajtájúvá lett a hosszú évtizedek során: tudja az üdvösség egyedüli lehetőségét, és gondban van az én üdvösségemért, ezért hát nekem is felkínálja az egyedüli lehetőséget. Ez – mint írja – alighanem az utolsó lehetőségem, hogy megtérjek Zoli hitére. Talán tanulságos lehet mások számára is levélváltásunk.

Kedves Gyurka bácsi! Bizonytal mondta már neked azt, ami mindinkább hitvalló meggyőződés: a Biblia fundamentális szemlélete az egyedüli üdvös lehetőség, különben nagy bajban van az ÚR. Mert akkor vagy ezerféle, egymásnak (is) ellentmondó agyalás lesz belőle vagy bamba sodródás ("a pap vagy a pápa mondta, az ő dolga, ő tudja, ő tanulta"). A megtért embert Isten Szentlelke újjászüli, s "mindnyájan Istentől tanítottak lesztek". Aki nem érti a Szentírást, akinek okoskodnia kell felőle és belőle, az biztos lehet benne, hogy nincs újjászületve, mert "érzéki (testiesen gondolkodó) ember fel nem foghatja Isten Lelkének dolgait, bolondságok neki" 1Kor 2,14. Ahogy a Krisztussal megfeszített latrok egyike az utolsó óráiban megtért Jézushoz, úgy neked is van még alkalmad, Gyurka bácsi, de lehet, hogy ez az utolsó... "Ma, ha az Ő szavát halljátok, meg ne keményítsétek szíveteket!" Szeretettel köszönt: Zoli

– Zolikám! Ha már hinni akarnék valaki embernek, nem biztos, hogy Neked, felekezetnek akarnék hinni. Köszönöm, hogy aggódsz üdvösségemért. Szeretettel Gyb.

Kedves Gyurka bácsi! Szívből sajnálom, hogy így állsz a dolgokhoz. Nem nekem kellene hinned, nem is felekezetemnek (ami nincs is, s akik közt nem "szokványos", amit én gyakorlok) - hanem az Ige szava szerint: "Mindent megvizsgálva, a jót, az üdvösségeket szolgálót) megtartsátok!" (1Thess 5,18). Isten a kövekből is tud fiakat támasztani, nem kell hozzá teológia, még kevésbé filozófia, legkevésbé pápai tekintély. Sőt, ezek sokkal inkább hátráltató vagy kizáró körülmények. Egy tény: az ÚR az ezékieli örálló feladat elszabotálását nem kéri számon tőlem, véredtől a kezem tiszta. Könyörüljön rajtad a Mindenható, ha tud! Szeretettel: Zoli.

– Zolikám! Tehát az 1Tessz 5,18-nak kellene tehát hinned, nem Neked. Képtelen vagyok azt gondolni, amit Te gondolsz. Ahogy Te is: nem azt gondolod, amit én gondolok, hanem azt, amit Te gondolsz. Nem szabotálod el az ezékieli feladatot, megnyugodhatsz. Ne könyörüljön rajtam a Mindenható, ha könyörületének feltétele az, hogy azt gondolom, amit egy másik ember gondol. Az az Isten, akit én elgondolok, azokon könyörül, akik igyekeznek ahhoz igazítani életüket, amit igaznak gondolnak. Szeretettel üdvözlöm Icát s a gyereket is, ha még emlékeznek rám. Hány unokátok van már? Ölel Gyb.

Piarista köz, 2006. december 1.

A Botondot befogadó mise

Gyöngy és Dani hagyományt őriznek, Bokor-hagyományt, amely pár évtizede született. Döntésüket tisztelettel tudomásul vesszük, és, és – Bokor-módra – gondolkodunk is azért

róla. Hűségesek akarnak lenni Jézushoz, aki tanítványaira azt hagyta, hogy azokat merítsék meg a vízben, akik elfogadják az ő tanítását. Annyira azért nem hűségesek, hogy kivinnék Botondot valami élővízbe, amelybe belemerítse majd őt egy János, ahogyan Jézussal tette. Mért? Csak azért, mert belenőttek ők a catholica vagy reformata felekezés hagyományába, és csak kísérti őket is az a bizonyos kettős hűség. Volt, akitől tanulták e kettős hűséget. Elsőül is Jézustól, aki nem csinált eszméihez új vallást, hanem megmaradt a maga zsidó felekezetében. Másodikul talán tőlem is, aki szintén meg akarok maradni a magam nem zsidó felekezetében, bár Ko. Laci szerint ebbe az én kettős hűségembe fog belepusztulni a Bokor. Harmadikul talán Ko. Lacitól is, aki szintén nem ragaszkodik a bemerítéshez, mert neki is elég a vallásból egyetlen egy is: s ha már katolikusnak született, nem csinál újat ő sem. Az említettek – Jézus, Bulányi, Kovács – közös kettős hűségében tehát Gyöngyék is úgy-ahogy ludasok. Mindazonáltal hűségesek akarnak maradni egy Jézustól rendelt vallási cselekményhez. Mert ilyen is volt a jézusi tanításban. Micsoda? Vallási cselekmény. Az ám. – S mindezek következtében vagyunk mi most egy Botondot befogadó misén. Új hagyomány ez, s a Bokor a felelős érte. Nem tudom, de lehet, hogy magam kezdtem el, mert vagy harminc évvel ezelőtt valamelyik Kaszap-gyereket fogadtuk be nagy ájtatosan és templomon kívül a szülők péceli portáján, s aligha örültek pogányságunknak a derék református és katolikus nagyszülők. Minderre emlékezve én most csak arról gondolkodom, hogy milyen jövőt is jósolhatunk e valakiket megbotránkoztató, de a mi Jézus-hűségünkéből folyóan feltétlenül el kellett kezdenünk hagyományunknak. Megmarad-e? Lesznek e folytatói? Mért kérdezem ezeket? Elmondom.

Amikor harminc éve elkezdtek, semmi sem szólt jövője ellen. S ma? Ma már igen. Kovács Tádé és Bea Ágota lánya tíz éves lehetett, amikor megkereszteltem, de kértem tőle még keresztelés előtt egy levelet, melyben megírja nekem, hogy miért is kereszteljem én őt meg. Nagyon okos és jézusi válaszokat írt válaszlevelében, de a perdöntő számára az volt, hogy itt az ideje, mert az az osztály, amelybe az iskolában jár, most lesz első áldozó, s ő be sem igen meri vallani társainak, hogy még nincs megkeresztelve. Meg akarta spórolni magának a kérdést: Hát akkor te még pogány vagy? Leutaztam tehát Tatára, hogy megszüntessem a tarthatatlanná vált állapotot, hogy keresztény szülők gyermeke még mindig pogány. Mert ilyesmit csak elkötelezett párttagok csináltak, feltéve hogy a huszadik faluban élő nagymamához el nem vitték gyermeküket, hogy egy derék plébános megkeresztelje és anyakönyvezzé, s elvégezzé a párttagok számára tiltott bubamegöntés szertatását.

A dolgok ilyenén alakulása elgondolkodásra késztet. Tudomásul kell vennünk, hogy mindannyian kettős hűségű emberek vagyunk. Miként Jézus sem hagyta ott a zsinagógát, mi sem hagyjuk ott saját egyházunkat. Csakhogy van a zsinagógában barmicvó, és van az egyházban első áldozás. Van tehát egyházunknak is hagyománya, s a mi egyházon belül elkezdett új és más hagyományunk – a '89-ben bekövetkezett történelmi változás következtében – érintkezésbe-ütközésbe került az egyházi hagyománnyal. Kovács Ágota, aki szülei jóvoltából bőven ihatott Jézus Bokor-ízű vizeiből, gondolkodás nélkül fel kívánt zárkózni az egyházi hagyományhoz. Bizony ám! És sem apja-anyja, sem magam nem tudtuk azt mondani Ágotának, hogy mondja meg már nem Bokor-tag fránya osztálytársainak, amit egy igaz Jézus-követő leánynak, Bokor-gyerekeknek meg kell tudnia mondani. Más történt. Ágota kitaposta az utat testvérei, Agapé és Lukács számára. Ők is elsőáldozók lettek, amikor az osztályuk, miután előtte gyorsan megkeresztelkedtek. Meg, mert hát itt volt annak az ideje. Miért? Mert annyira Jézus-tudatúak voltak, hogy dübörgővé vált az igényük az élet vízére? Egy nagy izét! – Érdemes tehát elgondolkodni arról, hogy milyen szituáció várja majd Botondot s Borikát tíz év után, akiknek egyikét mi most nem megkereszteljük, hanem befogadjuk. Ko. Laci még nagyon fiatal ember, s ennek folytán úgy tizenöt év múltán majd beiratkozhatnak Katekúmen iskolájába, hogy a Bokor-tartalmakat három éven keresztül tanulás után végre megkeresztelje őket. Ez történik majd századunk húszas éveiben? Majd lelesek

odafentről, ha ott leszek. S ha így történnék majd, akkor nagy-nagy önelégültséggel állapítom meg, hogy jó befogadó liturgiát rendeztünk nekik.

S ha már így állnak a dolgok, érdemes felvetni egy további kérdést is, amely ugyancsak elgondolkodtathat minket. Gyöngy és Dani nevelik Borit és Botondot legjobb tudásuk szerint. Nevelnék-e máshogyan, ha befogadó mise helyett megkereszteltetnék őt? Biztosan nem. Tudnak-e majd Borika és Botond estében, mire azok tíz évesek lesznek, mást csinálni velük, mint Tádé és Bea? Aligha. György Zoli és Kollár Gabi Julcsa lányát már négy éves korában megkereszteltem, mert Julcsa elém állt a kapott szülői Bokor-nevelés ellenére vagy következtében: Gyurka bácsi keresztelj meg engem! S nem tudtam, s nem is akartam nemet mondani nekik. Nem látok a jövőbe, de bizonytalan a sorsa ennek a harminc éve kezdett befogadási hagyományunknak. S mit fog Ko. Laci csinálni, ha a Katakúmen iskolájának kedve talál majd sétálni menni a békesség okából ki nem mondom, hogy melyik térre? Ismételniük kell majd a harmadik osztályt? Ami kevésbé bizonytalan, az csak az, hogy Dani és Gyöngy a szülöktől és nagyszüleiktől kaptak erejében folytatni akarják a számunkra legfontosabbat: a hűséget Jézushoz. E hűségük erejében hívtak minket össze azért, hogy imádkozzunk Botondért, hogy Botond folytassa a maga életével és életében ezt a hagyományt: Botond is hűséges legyen a Jézustól tanított tartalmakhoz! Amen. Most pedig fogjunk hozzá a befogadó imádkozáshoz: Istenem, van olyan, hogy nem nyeltünk le minden bölcsességet. Van olyan, hogy tévedünk. Van olyan is, hogy el kell gondolkodnunk: az egész világ hülye, s egyedül csak én, csak mi nem? S gondolkodásomnak a vége csak az, hogy egyik nemzedéknek sem kell kitalálnia, hogy mit csináljon a következő. Hatvan éve mi, tizen- és huszonévesek, halálbiztosan tudtuk, hogy mit kell csinálnunk. Álmodom e befogadó liturgián Boriról, Botondról s egy negyedik nemzedékről, amelyik használja majd Istentől kapott szívét, és ők is halálbiztosan fogják tudni, hogy mit kell érted, Jézusom, csinálniuk. Azért imádkozom, hogy valóra váljék, amiről álmodom. Amen.

Piarista köz, 2006. december 10.

KARÁCSONY 2006-BAN

Karácsonykor egy gyermek születését ünnepeljük, aki felnővén kibont egy korábban olyan sohasem volt zászlót – az Istenét, s az Istenért. Az van ráírva, hogy itt az idő, hogy megcsináljuk az Isten Országát. A Gyermeket az Atya küldte, ünnepelhetjük tehát az Atyát. A Gyermek vállalta a küldetést, ünnepelhetjük tehát a Fiút. Vállalkozásukba bele kell segítenie a ránk kiárasztott Léleknek, ünnepelhetjük tehát a Lelket. A Gyermeket fogadnia kellett egy Anyának, ünnepelhetjük tehát Máriát. Az Országot pedig nekünk kell megcsinálnunk, ünnepelhetjük tehát magunkat. Én e legutolsó ünneptárgyat választom, mert ebben benne lesznek majd a felsoroltak is.

Kedves, nagyon kedves Országot alkotni akaró testvéreim, ti vagytok a mai ünnep tárgyai. Ti, mert az elmúlt kétezer esztendő megmutatta, hogy mire mentek az Atya, a Fiú, a Lélek és Mária. Nem gondolhatom róluk, hogy félgőzzel dolgoztak. Csak azt, hogy egésszel. Ezt ők is tudják. S azt is tudják, hogy az Ország meg rajtunk fordul. Megcsinálhatjuk, ha akarjuk. Nem kezdek bele magunk gyalázásába, mert ha ezt tenném, az Istent gyaláznám vele: csak olyanokat tudott létrehívni, mint amilyenek mik vagyunk. Akkor sem dolgoztak félgőzzel, amikor minket létre hívtak. Emeljük tehát fel a fejünket! Olyanok vagyunk, amilyenek csak tellettünk tőlük, amilyenre egyáltalán sikerülhettünk. Nincs nekik nálunk különbség a raktárban. Csak az olyan-amilyen velünk tudnak Országot csinálni, mi pedig arra lettünk, hogy azt csináljuk.

Nem vagyunk akárkik. Ismeri mindegyikünk sajátmagát, s tudja magáról, hogy sohasem akart kevesebbet tenni Istenért, mint amennyi tellett tőle. Meg kell vallanunk, hogy most sem akarunk kevesebbet. Tömény jó akarat ez a Bokornak nevezett társaság, egy fajta barátság az Istenben. Tesszük, amit tudunk, megyünk arra, amerre tudunk. S ha valami bajunk van, hát az

csak az, hogy nem tudjuk eléggé, hogy mit és merre. Jó hatvan esztendő áll már mögöttünk. Vértanúink vannak, és börtönviseltjeink, s mindannyian elviseltük, amit el kellett viselnünk Értetek, Atya és Fiú és Lélek és Mária. Mit? A másodrendű állampolgárság keresztjét. És eddig még nem panaszkodtunk miatta. Ez a mi dicsőségünk és Golgotánk egyszerre és ugyanakkor. És e dicsőséges és fájdalmas múltunk ellenére sem látjuk tisztán ma, hogy mit tegyünk és merre menjünk.

Csak egyet tudunk biztosan – azok, akik tudjuk – hogy nem szabad elengedni a Ti kezeteiket és nem szabad elengednünk egymás kezét sem. Amikor a Fiú köztünk járt, nem ült a szövegszerkesztője előtt. Nem is volt neki olyan, csak fejből mondta szavait, példabeszédeit az Országról, melynek okából közénk jött... És azt is tudjuk, hogy tanítványoknak mondta, amit mondott. Nem papoknak és nem kedves világi híveknek mondta, hanem tanítványoknak. Mert Ő csak tanítványokat gyűjtött, s nélkülük nem mondott semmit, nem csinált semmit. Mi is tudjuk jól, hogy addig merhetjük mondani, hogy Hozzá tartozunk, ameddig tanítványokat tudunk gyűjteni. De hiába tudjuk ezt, mert fájdalmasan tapasztaljuk, hogy egyre ritkásabban akadnak halászorgunkra, akik kíváncsiak volnának arra, amit mondani tudunk Rólád. Mit mondunk ezeknek a süket halaknak? Ezt: *Nem a kenyér a minden, sem a fajták állati túlekvése...* S azt, hogy *az eke nem új mag számára tör utat, hanem kidobja földünkből a régit és alszunk most.* És nincs mód felébreszteni azokat, akik aludni akarnak, s nem éberen vigyázni.

Hatalmas a kereslet a maszlagok iránt: a pártok, a vallások, a polgárjogi harcosok maszlagjai iránt is. Eladhatatlan az árunk. Nincs a halaknak fülük arra, hogy *a kicsi a nagy, s az utolsó az első.* Arra van fülük, hogy neked jogod van... erre is, meg arra is. És hogy harcolnod kell érte, hogy megszerezzed, amihez jogod van... és istenadta, szent jogod. Nincs fülük arra, hogy *add el, amid van, és kincsed lesz a mennyben.* Csak arra, hogy kevés az, amid van. Mert ki kell fizetned számláidat, s a legkülönbnek mondott Európa Közösség államaiban – amelyek közé bekerülni a legfőbb célja annak, aki még nincs köztük – sokasodnak a számlák, és egyre több számjegyű összegeket kell hónapról-hónapra kiegyenlítenünk, és ehhez több pénzre van szükségünk, mint amennyink van. S ezért boldog, aki elmehet máshová dolgozni, vagy katonának is oda, ahol gyilkolunk, s ahol bennünket is gyilkolnak, de vállaljuk mindezt, mert ott jobban megfizetnek bennünket, mint idehaza. S mindezek következtében a kipecázandók megsüketülnek szövegeinkre, melyeket Tőled tanultunk. És totálkáros süketségük folytán mondják, hogy munkájuk humanitárius. Az-e, ha Irakban vagy másutt inkább felrobbantják magukat az ottaniak, csak hogy menjünk már haza vagy a pokol fenekére, s hagyjuk élni őket. Mi, a humanitárius osztogatók.

S mindezek visszahatnak ránk is, s elbizonytalanítják küldötteidet, hogy van-e még példaértéke annak, hogy Te jászolba születél, hogy bezártad názáreti szerszámfát faragó üzemedet, hogy vadállatok között éltél negyven nap, s nem volt fejed, hova lehajtani... Van-e még példaértéke annak, hogy Te szegénnyé tetted magad? Elbizonytalanít, mert rajtunk is erőt vesz, ami olyannyira nyilvánvaló társadalmunk egésze számára. Az, hogy kevés az, ami van, és több kellene. Több, hogy meg tudjunk felelni annak, aminek Te nem akartál megfelelni. S lassan-lassan eltehetetlenedünk. S így nemcsak a halak süketednek meg körülöttnünk, hanem mi is elnémulunk, s krisztustalan próféták leszünk, akik nem merjük már ajkunkra venni, amit Te mondtál, és Te mutattál nekünk. Nem merjük, mert nyilvánvalóvá lesz, amit az én Józsim is megfogalmazott ebédlőnkben. Mit? Azt, hogy evangéliumi alapon nem lehet tenni semmit sem. Még Laci is elámult: Ilyet mondani Gyurka bácsi előtt!!! De mondta, mert neki is nyilvánvalóvá lett, hiszen köztünk, társadalmunkban él. Mondta, bár talán a legkülönb közöttünk... hét gyermekes családban született ő is. Itt volna a helye, a Bokorban, közöttünk. Közös a kínunk: neki is, nekünk is?

Jézusom, nem tudok párbeszédbe keveredni Veled. Nagyon nagy szükségem volna pedig rá. Már alig várom, hogy oda juthassak, s leülhessek egy padra Veled valamelyik mennyei

sétányon, s elbeszélgethessek Veled. Idelent csak monologizálni tudok Veled. Amiket válaszol kérdéseimre, ha válaszol, azokat is csak magam mondom. *Bűvös körömből nincs mód kitörni.* Azt mondanám ott el neki, hogy könnyű volt a dolga, ha megfeszítették is. Miért? Mert három esztendő után abbahagyhatta a választott új ipart, a fizetés nélküli gyógyító vándortanítóét. S mehetett fel Atyja dicsőségbe. Én meg már több mint hatvan éve gyűröm az ipart. Neki nem kellett, csak három évig. Jézusom, Atyád dicsőségében hallhattad pár évvel odaérkezésed után, hogy támadt egy tarzusi, egy zsidó honfitársad, aki Beléd szerelmesedett, bár tanításodról csak úgy hallott egyet s mást, mint derék farizeus azokról, akiket korábban halálra üldözött. S elmondta a félvilágnak, hogy minden rendben van, már csak arra kell várni, hogy visszajöjj dicsőségedből. Azt mondta el, hogy Te mindent rendbe tettél. Azzal, hogy kiengesztelted az Atyát, aki többé már nem haragszik ránk. Hogyan bírtad ki ezt? Hogyan nem kiáltottad el fentről magad: *Ne higgyétek, ebből semmi sem igaz. Az Atya nem tud haragudni, napját felkelti jókra és gonoszokra. Semmit sem tettem rendbe. Én csak utat mutattam, de járni nektek kell azon?* Hogyan lehetett ezt elviselned, fentről nincs lekiabálási lehetőség? Ilyen tehetetlen az Isten? Mindent el kell viselnie?

S ezt csak azért kérdezem Jézustól, mert '52-ben hiába kért halált fejemre az ügyész, nem akasztottak bitóra. Kijöhettem valamikor a börtönből, s volt egy második menetem is, amit alig remélhettem, s az egész világ megtudta, hogy van kicsiny hazánkban egy katolikus mozgalom, melynek tagjai nem vállalják, hogy valakit is megöljenek, mert ők is beleszerelmesedtek a Gyermekbe, akinek születését most ünnepeljük. Abból tudta meg ezt az egész világ, hogy egyházunk hazai főpapjai is elítélték őket. Úgy kapták a bírótól a börtönéveket, hogy ezt is mondhatta a bíró: Magukat saját püspökeik is elítélik. Ennek ment híre a nagyvilágba. S úgy mentünk őket látogatni a börtönbe, hogy büszkék voltunk rájuk, mert tanúságot tettek a Gyermekről, aki Betlehemben megszületett. Örültél odafent nekik Te is, hogy valakik azért megértették, amit tanítottál? De megint nem kiabáltál le, pedig olyan nagy szükségünk lett volna szavadra, amikor ezt követően egész egyházad elítélt bennünket hűségünkért.

S van még, amit nagyon szeretnék megbeszélni Veled. Azt, hogy hogyan kell összetartani a kocsit, hogy ne menjünk ezer felé. Erre az eltelt kétezer esztendő csak annyi eligazítást ad nekünk, hogy ki kell közösiíteni azt, aki mást beszél. Meg el kell égetni a máglyán, ha van erőnk, hatalmunk hozzá. (Neked csak arra volt, hogy odaadd az életed!) Ehhez meg az kell, hogy legyen a testvérek között felsőbbek meg alsóbbak. Csakhogy Te egészen mást tanítottál. Azt, hogy az a nagyobb, aki mossa a másiknak a lábát. Nem lehet közöttünk felsőbb meg alsóbb. Csak vezető, aki összegyűjt és tanítványaiddá tesz minket. Akiket mi magunk is elfogadunk. Ha nem fogadnánk el, nem állnánk be hozzá tanítványnak. Ezt gyakoroljuk már hatvan éve. S mi az eredmény? Tele vagyunk tarzusi Pálokkal. Pálokkal, akik kezdenek másokat beszélni, mint testvéreik, s közben Rád hivatkoznak. Még olyan is akad, aki csúnyákat mond testvéreiről. Olyat, hogy fundamentalisták, vagy az a baja velük, hogy nem vagyunk fundamentalisták, s hogy már nem is Bokor vagyunk, csak bozót, s végső ideje, hogy megtérjünk: azaz azt mondjuk, amit ők mondanak. Te mit csináltál volna, ha megélsz tanítványaid körében hatvan esztendőt, s olvasod a Jelenések könyvét, amelyben Te magad taposod a mindenható Isten bosszúállásának véres borsajtóját, mert Te vagy a királyok király, az uralkodók ura. Te is átkozódtál volna, mint a tarzusi Pál? Vagy összesen csak annyit tettél volna, hogy elmondod halkan: *Fiacskáim, én sohasem dörögtem a körülmetélés ellen. S elmenekültem a hegyre imádkozni, mikor az ötezer ember megindult felém, hogy királlyá tegyen. Dehogyan vagyok én király, az a Sátán szakmája.* Maradtál volna a nem átkozódó beszédstílusod mellett, s túrted volna, hogy mindenki mondja a magáét?

De Te néma maradsz, mert rábíztál bennünket valaki másra, aki végig mellettünk áll, a Lelketekre, akit elküldtél hozzánk az Atyától. S azt mondtad, hogy ő majd mindenre megtanít minket. Azokra is, amiket ma kérdezzünk Tőled. S mintha már is tanítanál. Így: azokra figyeljünk, akik közösségben maradnak velünk. Azokra, akik képesek ma is tanítványokat

gyűjteni Jézusnak. Akik pedig lemeztelenítik magukat, ott hagyják tanítványaikat, vagy elhagynak tanítványai, azokat csak visszavárni kell. Azoknak csak azt kell mondanunk, hogy egy szék mindig a tied, akkor foglald el, amikor majd újra akarod. Kiemelt gondunk azokra legyen, aki megőrizték a testvéri kapcsolatot velünk. Ezeket meg kell kérdezni, hogy mi a bajuk, mit látnak másképpen, mint mi. Ezekkel kell folytatni az együttimádkozást és az értelmes, érvelő és Rád hivatkozó beszélgetéseket nagy-nagy türelemmel és rájuk figyeléssel.

Mert akik elmennek, azokkal csak azt kell tenned, amit tettél Kafarnaumban, amikor keménynek minősítették szavaid, s emiatt valakik kifordultak a zsinagógából, s nem akartak többé hallani Rólad. A hűségeseiktől, a ki nem fordulóktól pedig megkérdezted: Ti is el akartok menni? Aki el akar menni közületek, hagyjátok elmenni. Senkit sem lehet visszafogni. Talán majd több jót fog tud tenni másutt, mint körötökben. Akármennyire is hűségesek akartok lenni hozzám, ne gondoljátok magatokról, hogy ti vagytok az egyetlenek, akik építhetik az Országot. Másutt is vannak juhaim. Ott is, ahova ti nem érhetek el. Arra kell gondolnunk, amit Arany János a magyar költők eleje mondott: Illet szerénység mindenütt.

Csak igyekezzetek hűségesek maradni tanításomhoz. Nem veszi az érvényét soha. Mert a szereteté, mert az Istené. S akkor nem estek ki a rostán soha. Csak az ocsú hullik ki, meg az aszottak s hűlt világok, tört életek. Rajtatok fordul, hogy ne legyetek ilyenek soha. Olyanok, akikért Jézus zokogott, amikor meglátta a várost. Most fejeztétek be az Úr várását, az Adventet. Most ünneplitek születésemet. Ha semmi sem maradt volna utánam, csak ez az egyetlen magyar – nem tudom, de azt hiszem – népdal: *Rossz a Jézus kis csizmája, sír a ködmöne, Ázik fázik, megveszi az Isten hidege. Hogyha volna kis csizmám, Jézuskának odadnám, Báránybőrös ködmönkémmel jól betakarnám. Akkor hozzám hajolna, talán meg is csókolna. Boldogabb a széles földön, senki sem volna...* – ha csak ez maradt volna meg életemből, ez is elég volna útmutatónknak, mert minden megvan benne ahhoz, hogy tudjátok, merre menjete: Szegénynek lennünk, s e szegény gazdagságunkkal betakarni őt és most éppen hat és fél milliárd testvérünket. Ennyi kell a boldogságtokhoz, s a boldogok meglátják az Istent. Amen.

92 ÉV-FORDÍTÓ NAPLÓ

2006. DECEMBERVÉG

Piarista köz, 2006. december 15.

Cs. Anna levele

Bóklásztam a múltban. Az *Érted vagyok meg a Koinónia* régi köteteit lapoztam, s akkor találtam egy olvasói levélre. Az ÉV '92/4. számában jelent meg válaszul Gromon András Elpidia c. dolgozatára (ÉV '92/2). Akkor ünneprontónak éreztem a választ. Ma nem. Le kell újból írni a levelet, hogy érthető legyen akkori és a mostani, a 15 év utáni, tudatállapotom. A nagy tanulmányból Anna mintha Bandi szavaiból főleg az alábbiakra reagálna:

Milyen lesz Elpidia? Mivel az emberi együttéléshez szükséges alapvető törvények „bele vannak írva minden létező lény szívébe” (Kodolányi), bátran fogalmazhatunk így: Elpidia az egymásra épülő, ill. egymást kiegészítő, öntörvényű és önkormányzattal rendelkező kisközösségek hálózata lesz, amely felöleli a családi, társadalmi, gazdasági, kulturális és vallási élet egész területét. E kisebb és nagyobb közösségek közmegegyezéssel (többségi vélemény alapján és a kisebbség alkalmazkodásával) maguk hozzák a változtatásra mindig nyitott „törvényeket”, akár az emberi együttélést, akár a gazdasági tevékenységet, akár az együttélés területeit szabályozzák ezek, és maguk választják vezetőiket, illetve delegálják őket a nagyobb egységeket átfogó kisközösségekbe. Valahogy úgy, ahogyan ezt – a dolognak most csak gazdasági oldalát emelve ki... – s ezután megint idézet következik már. Bandi hosszú és szép dolgozata csak a koncepciót vázolja fel. A koncepciót rangos idézetekkel öltözteti fel. A maga nevében csak a fentieket írja, amiket idéztem.

Anna levele pedig:

Kedves András, amikor megkaptuk az ÉV 12. számát, és először átolvastam, Lk 18,31 jutott az eszembe a Szentírásból. Húsvétra készülve úgy gondoltam, az újságról fogok írni, ami egyre inkább azt mutatja, névvel és címmel nyilvánvalóvá teszi, hogy *Most felmegyünk Jeruzsálembe...* Ez az út egy olyan elkerülhetetlen nyílt túra, amelyhez az Isten Országát keresőknek valamilyen ösvényen csatlakozniuk kell, amely mentén le kellene verni a sátrakat. Csak nagyon halkan, kissé bizonytalanul merem folytatni.

Azt hiszem, Elpidia nem épülhet errefelé. Elpidia nem lehet átmenet az Erőszak országából Isten Országába. A teljesség reményéért, a teljesség igénye nélkül: nem lehet átmenet, mert nem szervül. Genezise szerint összeférhetetlen vele: nem Isten Országá testéből való. Az alaptörvényei miatt: – „a kisközösségek hálózata”... – közmegegyezéssel (többségi vélemény alapján és a kisebbség alkalmazkodásával) maguk hozzák változtatásra mindig nyitott „törvényeiket”... – gazdasági háttere egy töredék: megmarad minden „ami jó és ésszerű”. Elpidia tehát használni fogja az „egyetemes értékarányost”. Akkumulálni fogja, a piacra viszi, hiszen szüksége van a „minden jóra.” Keresztény vállalkozásainak (?) is józan döntéseket kell hozniuk, persze a többség alapján, különben búcsút mondhatnak a piacon maradásnak. Vagyis a többségi elven döntő közösségek sem fogják tartalékaikat elsőként azoknak adni, akik újra és újra szétszórják. A kölcsönlakás és havi pénz a közösségért legtöbbet tevő élmunkásoké lesz. Józan ésszel leszavazzák, hogy először a néger, az indián, a krisna-hitű, a mittudoménmilyen konkoly növekedéséhez szükséges finanszírozást adják meg.

Pedig csak valamilyen nem evilágból való reakciókból születhet „más”-világ!

Elpidia társadalma egymásra épülő, az élet minden területét felölelő közösségek hálózata lesz. Egymásra épülő (=hierarchikus, ha képviseleti jellegű is), az élet minden területét átfogó (=számontartó, megfigyelő, ellenőrző) szervezetek csak diktatúrákban vannak.

A többségi határozat alapján működő, a kisebbséget alkalmazkodásra ítéltő, utaló rendszer is diktatúra. Egy vonzóbb diktatúra. Isten Országát nem valami keleti ördög, hanem mondjuk egy „snájdig” nyugati erőszakolja meg.

A kisebbség lényegénél fogva kevesebb a többségnél. Így újra és újra a számbeli fölény erőszaka épít országot a szívünkbe rakott alapokra.

Valamilyen rendnek csak kell lennie! Relativizmus, destrukció – hallok az ellenvetést. A válaszom: a lábmosás. A lábmosás rendjét kellene épít(get)ni. A néger-indián-eretnek-konkoly-farkasok elsőbbségét.

Mindaddig, amíg meg nem értik a kérdést: – Szeretsz minket? Amit nem értett meg sem úrifü, sem tanítvány. Péter sem. Addig az örömhír úgyis csak hírérté-kű, csak információ: csupa-csupá informatika.

Különben a közösségek előbb-utóbb megunják a négyszemközti-közösségi feddéseket. A visszatérés lehetőségét biztosítva meghozzák döntéseiket az időszakos szeretet(szabadság)megvonásról. Renitenseiknek felajánlják a fegyelem tanulását, elvonulva – mondjuk egy külön házba. Lehetne a neve: fegyelmezés háza (rövidítve: fegyház).

A védekezésre és (no, csak kicsi, szelíd) ijesztgetésre is alakulnak majd csoportok. Csak túrhetetlen, hogy a szervezés egy részét elfojtsa a konkoly, a bárányokat elvigyék a farkasok!

Lesz fegyház és lesz Sereg! Hidd el, Testvér – a többség megszavazza!

Isten Országá buta ország lesz. Megkötött rend (=rendszer, törvények) nélkül. Az állandóan változtatható, a hét napra, hét órára szóló törvény megkötés is – dogma vagy erőszak. (Vagy is-is.)

Isten Országában minden pillanatban a „Szeretsz-e engem?” kérdésre válaszolnak, nem evilágból valón, csak így: „szerelemből”. Talán. Ezek voltak rémálmom első forgatójátékai, torkom meg összeszorul; ének helyett csak sóhajtom Nagy Gáspár versét: *Hogy fényesednek az éjszakák, amint élesednek a kések, de a félelmes penge-arsenált kicsorbíthatja az ÉNEK. Aki a félelmen túli tartomány dalokra elszánt kölyke, jól tudja, miért e földi vágy s miért a csillagok fölött.*

A húsvéti Öröm adja meg mindnyájunknak azt a reményt, hogy lesz még az Országból „valami, valamikor, valahol”!

Döbbenetes ez az írás. Feltételezi rólunk, hogy tudunk valamit csinálni, és megmutatja, hogy amit tudunk majd, az a nagy semmi lesz. Válaszolok most, 15 esztendő után, Anna olvasói levelére. Meg is küldtem neki.

Kedves Anna! Nem tudtunk semmit sem csinálni, azt sem, amit András felvázolt írásában. '89-től kezdve duma-matyik lettünk. Javunkra szóljon, hogy valakik, hittünk ebben a dumában. Ugyanakkor gazdagodtunk is, és szigorúan magán alapon. Bár csak gyengén. Nem feleltük mi sem, az új környezet sem, hogy másodrendű állam- és egyházpolgárokká tettük magunkat az elmúlt közel félszázadban. Hála és dicsőség érte Annak, aki erőssé tett erre bennünket. Ez is Valami, ha még nem is egészen az Ország!

De közös Veled a reményünk, hogy lesz még az Országból „valami, valamikor, valahol”! Következzék most az én számvetésem!

Jézus szerelmes volt az Atyába, mosta lábunkat, s fölment Jeruzsálembe – a Golgotára. Ez még nem az Ország. Az majd akkor lesz, amikor már nem kell a Golgotára mennie annak, aki szerelmes és mossa a másik lábát.

Péter és a Tizenkettő értette, amit értett, és várta, hogy a Messiás rendbe tegye Izraelben a dolgokat, amiket nem tett rendbe. Nem csinált Péter – s a többi sem – kisközösséget, csak megöntött négyezer embert... de a végén azért csak felment a maga hegyére, és őt is keresztre feszítették. Még ez sem az Ország.

Konstantin után emlékezetvesztés következett be. A Római Birodalomra címkéztük rá, hogy az volna az Ország. Beleszerelmesedtünk a pénzbe és a hatalomba. Lábmosás helyett elégettük az eretnekeket.

Ország helyett *megszentelt életet* csináltunk: kitaláltuk, hogy az Ország akkor lesz a miénk, ha a férfi nem lesz szerelmes egy nőbe, s egy nő nem lesz szerelmes egy férfiba. S

felfeszítettük magunkat egy lombikkeresztre. Misztikusok lettünk, s beszámoltunk a lélek sötét éjszakájáról – mérhetetlen istenhiányunk és szenvedéseink ellenében. Ez sem volt még az Ország.

S főleg azért nem volt az, mert a megszentelt életet vállalók nagybirtokosok lettek, s eszük ágában sem volt javaikat szétszórni a rászorulóknak, inkább emelték a dézsmát s a jobbágyok különféle szolgáltatásait. Inkább az urak s a Sátán országa volt, amit csináltak *megszentelt* életükkel.

Aztán kétezer esztendő után felfedeztük kicsiny hazánkban a spanyolviaszkot: Jézus azt tanította, amit tanított. Csak azért nem kerültem érte máglyára, mert a felvilágosodás kiverte a Péter-utódok kezéből a gyufát. Ha nem veri ki, elégettek volna a tizedéért is annak, amit felfedeztem, felfedeztünk. Amiket András idézett, azok is mind indexre kerültek volna, amíg még volt index. Minden indexre került, amit érdemes volt elolvasni – írta a katolikus Szerb Antal.

Papjaink pedig beszéltek a szerelemről, s majd beledöglöttek abba, hogy ennek istenrendelte módját nem gyakorolhatták, helyette mosták a kisközösségekbe gyűjtöttek lábát, ahogy tudták, s elmentek a maguk Golgotájára – lombikkeresztjére is, s a szocialista börtönökbe is.

De megvolt már a tartalom: a jézusi tanítás; és megvolt a forma: a kisközösség. Jöhetett már András és Elpidia, és a világ legjobb szándékú dumája. A dumán nem jutott túl egyikünk sem. Az élet és vagyonközösség, amilyenben Jézus és a Tizenkettő élt, ez lett volna a túljutás. Semmi sem lett belőle. Éva néninek, nekem is be kellett vonulnunk konstantíni rendházunkba, mert nem akadt két testvér, nővér, két család, akik vállalták volna az egymás lábát mosást. A szerves családok nem szervültek Orzággá.

Helyette dumáltuk azt, amit – vérző szívvel – kikészítettél. Az elméletünket. Jól készítetted-e ki?

Az Orzágnak *szervülnie* kell – igazat beszélsz. Mégpedig a Szentháromságnak és földi mintájának, a férfi-nő kapcsolatnak, azaz a családnak a mintájára. Mennyire sikerül ez, tudják azok, akik megpróbálkoznak vele. Az emberi élet legalapvetőbb feladata, hogy sikerüljön szerelmeseknek maradni (vagy legalább szeretni), s halálig mosni a másik lábát. Ha ez sikerül, nem kell érte a Golgotára menni. Ha nem sikerül, egymást feszítjük keresztre a szent házasságban, vagy elválunk, hogy meg ne öljük már egymást.

Ha túl akarunk jutni az Ország ezen alapszervén, akkor két házaspárnak el kell kezdenie az élet- és vagyonközösséget. Ez nem lehet az Orzággal *összeférhetetlen*. Ha összeférhetetlen volna, nem volna Ország, csak család volna. Egymással kapcsolatba nem lépő családok monokultúrája – bizony, bizony nem Jézusra emlékeztető diaszpórája. Mindannyiunknak egy-egy kell lennünk.

Átmenet-e ez a kisközösséggé táulás? Nem a holdon születünk, hanem idelent, az Erőszak országában. Csak ebből tudunk kivonulni. S ha ez az exodus *átmenet* nélkül nem lehetséges, akkor át kell a monokultúrából abba menni, mint a Vörös tengeren keresztül, hogy eljuthassunk az Ígéret földjére, az Országba.

Az Isten Orzágnak a *teste* – hogy szavaidat használjam – : a szerelem és a lábmosás. Hogyan jutunk el hozzá a házasságban, ez a világ legnagyobb tudománya, a *megalé mathéma*. Kompromisszum útján lehetséges: Te azt gondold, hogy jövedelmünk tíz százalékát kell az éhezőknek juttatni, a párod meg azt, hogy elég az öt is. $10+5=15$, ennek a fele pedig hét és fél százalék. Tehát megegyezéssel. Ha akarjuk a házasságot, ahhoz kompromisszumkészség kell.

Isten Orzága nem demokrácia, nem többségi uralom. Megegyezés. Nem választás, hanem képviselő. A családban is meg kell állapodni a munkafelosztásban: te nyírod le a füvet, én meg elmegyek az iskolába fogadó órára. Nem azért, mert te vagy én mondom, hanem azért mert megegyeztünk. A kisközösségben, az életközösségben sem lehet másképpen. Sokszor nehéz lehet a megegyezésre eljutni a családban is. Az életközösségben is

nehéz. A pinkafői életközösségben valamelyik újonnan jött tag kitalálta, hogy telefon nélkül nem tud élni. Hosszasan és sokszor megbeszélték. A végén belátta az újonnan jött is, hogy lehet telefon nélkül élni. Megegyeztek. Az Országban nincs fegyház, és nincs sereg. És nincsen többség és kisebbség, ahogyan a családban sincs.

Mi, mikor és hol? Nincs olyan ember, aki választ tudna adni erre. Csak egy pár, csak egy kisközösség, amely szépen mindent megbeszél. Mert szerelmesek az Istenbe, s ezért hajlandók egymás lábát is mosni. El kell kezdeni tanulni a hogyan. Lehetséges. Ha nem volna, nem kínált volna fel egy szerelmes Isten egy szerelmes Országot. Amíg az ember él, remél.

Piarista köz, 2006. december 16.

Évek óta húzódott a *Bokorlista* ügye, s nem történt semmi. Végül is elhatároztam, hogy írok érdekében működtetőinek egy levelet:

Kedves Testvérem/Testvéreim! A „Bokor” a 20. század magyar katolikus történetének egy jelensége. Tudnak róla Európában és a tengerentúlon is. Neve nincs bejegyezve semmiféle hatóságnál. Bárki használhatja nevét, nincs módjunk a törvény erejében tiltakozni ellene. Jézusi elkötelezettségünk következménye ez a védtelen helyzetünk.

A Bokor tagjai tudomásom szerint három folyóiratot is működtetnek. Ebből kettőn (*Érted vagyok, Koinónia*) nem szerepel a Bokor neve. Csak a harmadikon, amely a Bokor választott Képviselőtársának (KV) a folyóirata: *Belső tájékoztató hírvírság a Bokor közösségeiben élők számára... a Bokron belüli illemszabályok betartására a KV ügyel.*

Az elektronikus *Bokorlista* viszont olyan kezdeményezés, melyre csak azok ügyelnek, akik felteszik írásaikat a listára. Magam nem íratkoztam fel a listára. Kezdetől fogva gondot jelentett számomra ez a lista. Két okon is: egyfelől olyanok is írnak a listán, akik (jelenleg) nem tagjai a Bokor valamelyik közösségének, másfelől a listára felrakott némely szövegek problematikus Bokor-tartalmai miatt. A legutóbb az én egyik írásom is felkerült a listára – megkérdezésem nélkül, már pedig a magam Bokorhoz tartozása elég széles körben ismert, s így kétségtelenné válhatik azok számára, akikhez a lista tartalmai eljutnak, hogy a Bokor-listának valami köze van a Bokorhoz.

Ez ad indítást most nekem arra, hogy bejelentsem a Bokorlista működtetőjének/működtetőinek azt a kérésemet, hogy azt a szerepet, melyet a lista betölteni kíván, a Bokor nevének használata nélkül tegye. Csak kérni tudok, mert az említett jézusi elkötelezettség – mást, mint kérést – nem tesz lehetővé számomra sem. Mivel a lista működtetőinek java része – gondolom – régtől fogva ismert és szeretett testvérem Jézusban, ezért ha sérelmesnek, Jézusban megalapozatlannak gondolják kérésemet, szívesen látom őket ennek testvéri megvitatására, hogy megtaláljuk az optimális megoldást.

Mivel továbbá ez a kérés nemcsak személyi gondot tartalmaz, hanem a Bokor egészét is illeti, ezért kérésom közvetítésére megkérem a Bokor választott képviselőtársát. Szeretettel a 2006. év adventjében Bulányi György.

*

Egyetlen elismerő választ sem kaptam rá. Enyhén felháborodót többet is. De meg kellett írnom, amit megírtam. A válaszok után is így látom. Elérkezett a Bokor a demokráciába, melyben immár nem lehetséges közakarattal, megegyezéssel elintézni egy számomra nyilvánvaló ügyet, hiába terjesztem azt közösségeim elé. Az ügy ez:

Az emberi társadalomnak van egy alakulata, amelynek tagja vagyok annak következtében, hogy ember vagyok, s ez az alakulat az emberi társadalom. Van még egy ilyen alakulata: a család. Ennek is tagja vagyok annak következtében, hogy megszülettem. A nemzetnek már csak akkor vagyok tagja, ha annak vallom magam. Egy államnak csak akkor, ha területén születtem, vagy ha másutt születtem, akkor kérem, s az illetékes szerv megadja nekem az állampolgárságot. Bármely egyéb társadalmi alakulatnak akkor vagyok tagja, ha

teljesítem a taggá válás általa meghatározott követelményét. A Bokor tagjának lenni úgy lehet, hogy meghívunk egy Bokor nevű kisközösségbe, s én a meghívást elfogadom. Ha elhagyom a közösséget, megszűnik a tagságom. Ha sohasem kapok meghívást, ha sohasem fogadom el a meghívást, és mégis használom a magaméként a Bokor nevet, akkor logikátlanul járok el. Ez ellen a viselkedés ellen szoltam azokhoz, akik így járnak el.

Végül is vénségemre eljutottunk oda, hogy hosszú belső huzavona után személyesen kellett lerendeznem egy kínos ügyet, a bokorlistáét. Miért jutottunk ide? Azért, mert a listás választás nem képviselő, csak demokrácia. A KV úgy alakult meg 1974-ben, hogy a két B-lgy résztvevői személyesen megválasztották, s későbbi fejlődése során az ág-lgyok résztvevői ugyanígy jártak el: delegálták vezetőiket a KV-ba. Ennek folytán olyan testvéreink döntöttek az ügyekben, akik legalább 11 csoportvezető genetikus szülői, azaz csoportvezetői voltak. Megszűntek az ágak, nincsenek ágvezetők, s boldogok lehetünk, ha valakik elvállalják egy-egy évre a KV-ban levés terhét. Korábban nem volt az teher? Én inkább dicsőségnak életem meg, hogy ott lehetek.

Piarista köz, 2006. december 17.

Szent mazochizmus,

avagy tudom-e a szenvedésekbe helyezni örömöm, ezekre irányítani vágyaim?

Istennel egyesülni csak az öngyötres útján lehetséges? Kérdezem. Mert feleletként általában Avilai Terézt idézik: *Vagy szenvedni, vagy meghalni.* S ez azt jelenti, hogy ha nem akarok szenvedni és egyelőre meghalni sem, akkor nincs módom egyesülni Istennel? Azt. Teréz így gondolta. December 14-én, Keresztes Jánosnak, a másik *egyháztanító* misztikusnak ünnepén pedig ez olvasható a Zsolozsmás könyvben:

Keresztes Szent Jánosnak a *Szellemi páros ének* című művéből: Akármennyi titkot és csodát fedeztek is már föl a szent egyháztanítók, és tudtak meg a szent életű lelkek ezen a földön, még sokkal több az, amit sohasem mondtak el. Sőt soha fel sem fogtak. Éppen ezért még sok mélységet kell feltárni Krisztusban, mert ő olyan, mint a gazdag aranybánya. Akármilyen mélyre is ásson benne valaki, sohasem ér a végére... itt is, ott is új ereket, új kincseket fog találni. Ezért mondja Szent Pál magáról, Krisztusról: *Benne rejlik a tudomány és bölcsesség minden kincse* (Kol 2,3). Ezekbe a kincsekbe nem tud behatolni, nem képes hozzájuk eljutni a lélek, hacsak nem megy előbb keresztül a belső és a külső szenvedések sűrűjén. Sok és hosszadalmas lelki gyakorlatnak kell ezt megelőznie: melyek csak alacsonyabb fokok a lelki életben, és csak előkészületül szolgálnak Krisztus titkainak mélyebb ismeretéhez... Ó, bárcsak megértené már végre-valahára minden ember, hogy nem lehet eljutni Isten gazdagságának és bölcsességének teljességére, hacsak a lélek előbb végig nem járja a szenvedések és szorongások sűrűjét is úgy, hogy az a lélek azután ebbe helyezze örömét, s erre irányítsa vágyait. Az a lélek, amelyik igazán óhajtja ezt az isteni tudást, az előbb a szenvedést vállalja a keresztek sűrűjében. Ezért buzdította Szent Pál az efezusiakat, hogy ne csüggedjenek a megpróbáltatások közepette (vö. 3, 13)... Mert a keresztek az a kapu, amelyen át bejuthat az ember ennek a tudásnak a gazdagságába. Ez a kapu azonban igen szűk. Csak kevesen óhajtanak ezen a kapun belépni, noha sokan szeretnék a kincsek ismeretét élvezni. Ehhez azonban csak a kapun keresztül lehet eljutni.

Eddig a Zsolozsmáskönyv — kivonatossan. Aláhúztam benne ezeket a szavakat: *a belső és a külső szenvedések... a szenvedések és szorongások sűrűjét... ebbe helyezze örömét, erre irányítsa vágyait... előbb a szenvedést vállalja a keresztek sűrűjében... megpróbáltatások... a keresztek az a kapu... csak kevesen óhajtanak ezen a kapun belépni... csak a kapun keresztül lehet bejutni.* Ebédnél pedig megkérdezek valakit, aki szintén olvasta, ami a Zsolozsmáskönyvben van, hogy vajon Keresztes János nem mazochista-e. Kérdésemre támadásba lendül: ő azt olvasta egy primíciás-képen hogy Én pedig ne dicsekedjem másban, mint a Jézus keresztségében..., s tudvalevően enyém az a primíciás-kép.

Mit válaszolhatok neki? Hát az alábbiakat. Dicsekedhetnék azzal is, hogy békepap lettem, beszerveztek és még bíboros is lett belőlem. De nekem nem fülött ehhez a fogam. Ha már e kettő között választhattam, akkor már inkább azzal dicsekszem, hogy az államügyész halált kért a fejemre. De félreértés ne essék, nem voltam oda azért, hogy bár csak felakasszanak. Azt gondoltam, hogy tisztességesnek kell maradnom, nem hazudhatom le a csillagot az égről. Mert borotválkozni akarok, s ahhoz tükörbe kell nézmem. S nem állhatok azok közé, akik elhagyják a tisztességes emberek társaságát, például a Bokorban levőkét, hogy tehessék azt a sok *jót* /?/, amit tehetnek azok, akik a hatalom útját választják. Azért sem voltam oda, hogy megismerjem hazánk börtöneit, csak tisztességes ember akartam maradni, s azt csak a börtönökben tudtam magamnak biztosítani.

– De hát ezzel igazolod mindazt, amit aláhúztál Keresztes János szövegéből – mondhatná erre valaki.

– Mondhatná, de félrebeszélne. Félre, amikor ezt mondja: a lélek azután ezekbe a szenvedésekbe és szorongásokba helyezze örömét, s erre irányítsa vágyait. Nem helyeztem ezekbe az örömeimet, s nem irányítottam ezekre a vágyaim. Lehet, hogy azért, mert nagyon gyarló ember vagyok én is – lehetséges. De annyit meg kellett állapítanom, hogy a közel tíz év alatt a börtönökben egyetlen emberrel sem találkoztam, aki azért imádkozott volna, hogy lehetőleg halála órájáig ott maradhasson, hanem várta mindegyik türelmetlenül vagy türelmesebben a szabadulás óráját. S alighanem Jánosunk is imádkozott azért is, hogy kiszabaduljon rendtársai börtönéből, amiről egyébként Zsolozsmáskönyvünk nagyvonalúan említést sem tesz. Szóval Jánosunk sem a szenvedéseket és a szorongásokat biztosító rendtársi börtönökbe helyezte örömét, s nem azokra irányította vágyait, hanem halálbiztosan arra, amire minden épeszű ember vágyik: a szabadulásra. Mindenképpen gyarló ember vagyok, de nem azért, mert ha a fogam fáj, akkor orvoshoz megyek, s ha börtönben vagyok, akkor szabadulni akarok. Jánosunk is így volt ezzel. Ő aligha volt gyarló ember, mert szentté is avatta egyháza, meg egyháztanítónak is nyilvánította. De ebben a sarkalatos kérdésben félrebeszél, és a Zsolozsmáskönyv szerkesztői éppen ezt a félrebeszélést tudatják félmillió pappal meg ugyanennyi apácával, s hasonló számú laikus hívővel, hogy mindannyiunkba beleverje azt, amit ha gondolkodva olvasnánk, csak elutasíthatunk. S minden csütörtökestén is másfél órát eltöltünk a majdnem semmivel, s nem arról beszélünk, amit valakik közülünk az elmúlt héten talán elolvastak.

Hát akkor mért beszél a mondott valaki félre? Amiért beletették szövegét a Zsolozsmáskönyvbe. Kik? Hadd mondjam így: a szupernormálisok. Kik azok? Akik bár mindezt, amit elmondtam, magukon is tapasztalják, hatalmuk van arra, hogy betegyék az ilyen szöveget a Zsolozsmáskönyvbe. Mért teszik? Hogy véletlenül se gondolkodjunk Jézus módjára, aki bizony nem a Getszemáni kerti szenvedésekbe és szorongásokba helyezte örömét, s bizony nem azokra irányította vágyait. Hanem arra, hogy Isten megmentse őt attól az órától, s ne kelljen neki kinnia azt a poharat, melyet majd egy főpap nyújt neki. Mért erre irányította vágyait Jézus? Mert normális ember volt. Akik pedig kényszerítették, hogy mégis csak kiigya, az urak világhoz tartoztak, a szupernormálisok közé. Tudták, hogy uraságuk csak úgy tartható fenn, ha a Jézusféle normálisokat, akik nem hazudoznak, kiakolbólják a világból. A szupernormálisok tarják fenn a szerencsétlen Jánosok tévedéseit. De hát mért tévedett János? Mert tévedni emberi dolog? Azért is. De hogy lehet ekkorát tévedni? Ezer éves bejárt pálya volt a tévedése. Amikor elődeink Konstantinban az Isten Országa közénk hozóját látták, le kellett cserélni a normális Jézust a nem-normálisra. Arra, aki igazolja ezt az abnormitást. Mért tévedtünk erre az Útra? Csak azért, mert feladtuk Jézus Isten Országa koncepcióját-útját, s ha már feladtuk a másoknak szenvedést nem okozás koncepcióját-útját, akkor mutassuk meg a nem-jézusi szentté levés útját. Mi ez az Út? Az, hogyha már mi, az urakká lettek, okozzuk az emberiségnek a szenvedéseket, tegyük a mi *megszentelt életünket*, a szerzetességet a celibátus jegyében – a szenvedésvállalásban örömünket lelés életévé. Ez az a lombik-kereszt, aminek

örülni is kell tudni. Ha már az uraktól megácsolt keresztre nem vágyhatunk, mert normális emberek vagyunk, akkor legyünk abnormisak! S örüljünk a szenvedéseknek, amik érnek bennünket! Ha az élet maga okozza (fogfájás), ha az urak okozzák – mindkét esetben örüljünk nekik.

Nem tudok örülni nekik. Elviselem, ha már nincs módom változtatni rajta. Nincs, mert szenvedékeny vagyok, ember vagyok. Nincs, mert tisztességes ember akarok maradni, s nem mondom s teszem azt, ami tisztességtelenné tesz: a hazugságot. Nem, az életelvesztés kockázata mellett sem. Jézusi ember akarok lenni, aki normális volt és maradt Kaifás, a főpapja, ellenében is. Egy hatalmas élethazugságból lett a János tévedése.

Más kérdés, hogy a célért szenvedést vállaló éri el életünkben azt a boldogságot, amely lehetséges számunkra. Az anya vállalja a vajúdás gyötrelmeit, hogy gyermeke legyen. Balczó vállalja az edzés gyötrelmeit, hogy olimpiai bajnok legyen. Jézus vállalja a főpapak-írástudók és vének halálos ítéletét, hogy elmondhassa nekünk jóhírét. Mikor felfedeztem e jóhír tartalmát, vállaltam, hogy az ávó kezére jussak. János vállalta mindazt, amit vállalt, hogy eljusson azokhoz a kincsekhez, amelyeket csak a szenvedő ember tud megtalálni. De sem az anyává lenni akaró, sem Jézus, sem az Ő útján járó, sem János nem tudja a szenvedésekbe helyezni örömét, azokra irányítani vágyait.

Ismét más kérdés, hogy miért érdemes kitenni magunkat ezeknek a szenvedéseknek. Perverz nemi örömeikért nem érdemes (mazochizmus). Az anyaságért érdemes, mert az élet és annak továbbadása közreműködés Istennel. Hiszen az élet alapérték: ebből lehet még Isten Országá is. Olimpiai aranyéremért is érdemes lehet, ha valaki arra érez hívást meg képességet. Isten földi életünkben megtapasztalásának reményében is lehet, ha nincs módunk arra, hogy a jóhír továbbadásával szerezzük be az uraktól a magunk Golgotáját. Az Isten földi életünkben megtapasztalni akarásról csak azt kell tudni, hogy ez nem Jézus akarata és útja – az ő útja a jóhír továbbadása. Ha valaki ennek a tudomására jut, nem fogja Jánosunk útját választani.

Egyháztanítóvá lett, nem Jézus útját tanító. Soha nem jutunk el Jézushoz a misztika jánosi útján. Legfeljebb rendtársaink börtönébe. Legfeljebb istenélményünk lesz. Olyan, amilyen Jézus előtt és Jézus után is lehetséges, de nem lesz az istenélményünk jézusi. Hiszek abban, hogy Jézus az utam. Hogy őt kell utánoznom. Mért? Mert hiszek abban, hogy Jézus és az Atya és a Lélek egy. Hiszek abban, hogy Jézus útján kell Istent megtalálnom. Ha a Golgotán, akkor a Golgotán. Ha feltámadásom után az örökkévalóságban, akkor ott.

Te hogyan gondolkodsz erről?

Piarista köz, 2006. december 18.

Tavaly decemberben fejeztem be életrajzom, a Bokortörténet harmadik füzetét, s úgy gondoltam, hogy nem folytatom. De elővettem a Jászolban fektették c. kötetem, s abban a '76 utáni évek rövid összefoglalásait megírtam egészen 97-ig. Arra gondoltam, hogy ki lehetne egészíteni azzal, ami történt '98 és 2006 között az ezekben az években írt karácsonyi elmélkedéseimmel együtt. Csak a 2006. évvel készültem el.

A 2006. év

Az előző évnek, 2005-nek utolsó napjaiban viszi Urbán József – a piarista generálissal s titkárával, Ruppert Jóskával együtt – levelemet Erdő Péterhez. Emil kérdésére, hogy esett-e ott szó Gyurkáról, Jóska csak annyit árul el neki, hogy másról sem volt szó, mint róla... – jelezve ennyivel azért azt is, hogy többet ennél nem mondhat. Két hónap múlva kérdezem Urbánt, hogy mit mondott levelemre Erdő, mert még nem válaszolt nekem. Urbán nem válaszol kérdésekre semmit. Páng. Elküldöm levelem Erdőnek újra, most már postán és ajánlva is. A titkár küld választ, elhárítót, tagadva a levélben foglalt problematikát. A hierarchia hallgat vagy hazudik: ha nincs ez a problematika, akkor miről beszélgettek a generális jelenlétében?

Nem vele kezdődik a hazudozás. Emil idead ez év elején egy levelet, melyet Ratzinger ír Seregélynek '97 áprilisában: közli benne, hogy Bulányi atya **végre** aláírta a Hittani Kongregáció 12 pontját. A tényállás: aláírtam azonnal, amikor megkaptam, '85 júliusában. Ez az alaphazugság. Ez a közvetlen alap-oka az utolsó tíz évben annak, hogy miként kezeli hierarchiánk a Bokrot meg engem. Nem hívja a Bokrot a lelkeségi mozgalmak találkozóira. S hazudik akkor is, amikor '97 szeptemberében körlevélben tudatja az országgal: megszűntek a hierarchia '82-ben hozott korlátozó intézkedései. Kértem Emilt, hogy miként jutott e levél birtokába. Annyi a válasz, hogy nem azonnal, amikor még aktualitása volt. Ennyit összesen. Páng. A hierarchia vagy hazudik vagy hallgat, vagy a kettőt párosítja.

Ratzinger hazugsága az alapja annak, hogy Erdő nem válaszol levelemre. Megbeszélték a magyar püspökök Ratzingerrel, hogy kihirdetik, hogy nincs érvényben a korlátozás, és érvényben marad az. Hazugság hazugságra. '99-ben Erdő, Paskai segédpüspöke letolja a széphalmi plébánost, hogy mért hív meg fungálni a szombatesti misékre. A plébános idegklinikára kerül a letolás hatására, majd elhelyezik, s Adyligeten folytathatom működésem: meg nem hirdetett misét mondhatok vasárnap esténként. Így értem meg, hogy '97-ben Debrecenben mondott hálaadó *misémet* mért kellett a káplánnak mondania, s Tatabányán a hálaadó misét mért nem hirdette meg a plébános. Az elmúlt tíz év tanulsága: a még Bokorra nem fertőzött híveket elzárják előlem, amennyire tudják, és nem találják őket nekem.

Ko. Laci azt imádkozza '97 októberében pesti hálaadó misémen: Jobb szerettem volna, ha Gyurka nem ír alá semmit. Azt írtam alá, aminek bevezését kértem a 12 pontban '85 júliusában, és boldogan. Azzal, hogy végül is győztem. Naiv voltam. Ratzinger és II. János-Pál '87 nyarán megerősíti a korlátozó intézkedéseket, és '97 után is korlátozni akar. Így érthető szeretett, de a Bokrot elhagyó és piarista provinciálissá lett tanítványom prédikációja '97 októberében: Gyurka jót akart, s kivett egyházából egy követ, hogy összeomoljon az egyház temploma. A hierarchia mindig hazudik, amikor csak alkalma van rá, hogy ne érvényesülhessen az, amiért Jézus eljött. A szocializmus inkább elviselt, mint egyházam: Pécelen, Halásztelken, Tápiószőlő falujában működhettem. A szocializmus, ha istentagadó is, de nem kapitalista. S az egyház ha nem istentagadó, de kapitalista-mannonista. Isten, nem Isten – nem sokat számít, de a Mammon az számít, mert ő a valóságosan érvényesülő isten.

Ko. Lacinak nem voltak illúziói, ő nem volt naiv. Mi lett volna, ha én sem lettem volna naiv? Ha nem írok Ratzingernek '96 nyarán, s nem küldöm azt el neki a generálissal? Írtam és elküldtem, s tíz év alatt ugyanúgy elfoszlott minden illúzióm, ahogy Lacié. Bánom, hogy elküldtem, s alkalmat adtam egy megállíthatatlan hazudozás és hallgatás-sornak? Nem bánom. Vénen is lehet tanulni. Illúzióim következtében tehettem azokat a jókat, amiket tehettem az eltelt tíz évben. Nélküle már rég halott lennék és megkeseredett. Talán Gromon Bandi útjára jutottam volna, ha nem is ugyanúgy, mint ő. Nincs nagyobb ellensége a jézusi ügynek az egyháznál. Meggondoltam, amit most leírtam? Meg.

Képtelenséget hisz nagy jámboran, hogy ne kelljen tudatosítania azt, ami a dolga volna: Jézus programját magáévá tenni. Ma Szeplőtelen Fogantatás ünnepe. Mi ennek a tartalma? Ádám-Éva bűne miatt mindenkit örök kárhozatra vet az Isten. Bűnben fogant minket az anyánk. Van egy kivétel. Amikor Jézus nagyapja, Jóakim, megtermékenyítette Mária anyját, Annát, akkor a termékenyítést megelőző pillanatban Anna, aki Ádám-Éva leszármazottja lévén kárhozatra volt szánva, foganása pillanatában életnek-útnak indított egy sejtet, melyben Mária élete bontakozik ki, de erre a sejtre nem megy át az emberi-asszonyi foganással együtt járó kárhozatra rendeltség. Mária apja, anyja, testvérei maradnak kárhozatra rendelve, Mária nem. Mindez csak azért, hogy amikor Mária majd fogan a Szentlélektől, akkor a Szentlélek sejt-pótlója egy olyan személyt tudjon megtermékenyíteni, aki nem kárhozatra szánt. S én ezt elhiszem? Tudom cáfolni? Nem tudom, tehát elhiszem, ha ez a feltétele, hogy megmaradhassak egy vallásban. Abban, amelyikben születtem. Ezen már ne múljon az idei

kavicstermés! A gondom csak abból adódik, hogy ezt Jézus elfelejtette közölni velünk, mert fontosabb közölnivalói voltak, azokat közölte. Például azt, hogy Isten senkit sem szán kárhozatra? Igen. Mert mindenkit szeret.

Mért ezekhez ragaszkodik az egyház? Mért közösíti ki, ha az ilyesmikre azt merem mondani, hogy nem hiszem? S mért éget el a máglyán akkor is, ha azokat képviselem, amik fontosak voltak Jézusnak? Azért, mert két osztályú társaság, s az egyik és az első és az egyedül számító osztály: a főpapok-írástudók-vének. Másképpen: az urak világa. Jézusnak meg a szegények a fontosak. Olyannyira azok, hogy magát is szegénnyé tette, s az urak világa feszítette őt keresztre.

A *Gaudium et Spes* csak kéri az állam urait, hogy legyenek megértők azokkal szemben, akik lelkiismereti okokra hivatkozva nem akarnak felelősködni arra, hogy tömeggyilkosokká lesznek. De ha nem megértők, akkor a főpapok is elhatárolják magukat e lelkiismeretesektől. Konzekvensek voltak a főpapok. Ők csak kérték az állam urait, de nem azt mondták, hogy szabad volna olyasmit csinálnunk, amit azok nem engednek meg. A trón és az oltár szövetségének képviselői ők. Ők, akik hadoválnak csak Jézusról, akit ez a szövetség gyalázatosan kivégzett.

17 év telt el az úgy nevezett rendszerváltozás óta. A *világi* rendszer valamit változott: tisztes nyugdíjra lett. Az egyházi rendszer semmit sem változott. Nincs helyük benne azoknak, akik nem kérnek az uraktól semmit sem. Életem mérhetetlen tévedése, hogy azt gondoltam, hogy a vértanúknak és hitvallóknak testvérei volnának a főpapok, írástudók és vének. Sem kétezer éve nem voltak azok, sem kétezer év után; sem Jézusnak, sem nekünk. Mindenkor elkötelezettjei az uralkodásnak, a gazdagságnak s a gyilkos hatalomnak. A Sátánnak? Igen. Lehet, hogy jövő karácsonykor már nem tudok ily évi összefoglalót írni. El kell tehát még mindezt mondanom. Mai tudatommal már nem szenteltetném magamat pappá? Vagy úgy csinálnék, mint Shaw *Fekete leányzó keresi az Istent* c. regényének leányzója, aki keresett magának egy fekete fiút?

Piarista köz, 2006. december 19.

Esténként mondjuk a kápolnában a Vesperást, s annak vége felé felolvassuk, hogy kik mindenki haltak meg ezen a napon a magyar rendtartományban a 17. századtól kezdve. Tehát a nekrológiumot. Éppen magam olvastam, ezen a napon, s az utolsó név: Nicolaus Juhász... tanított gimnáziumainkban és a Kalazantinumban, s meghalt 1981. decemberében, életének 65. születésnapjának 46. évében. Mindez ékes latin nyelven található ott. Másnap kiegészítettem a szöveget, begépeltem a helyére a kiegészítést.

Bulányi György kiegészítése Juhász Miklósról, mert piarista életének nagyobb feléről halála évfordulóján nem emlékezik meg jelenlegi nekrológium-szövegünk, csak arról, hogy tanított gimnáziumainkban és tanította kispapjainkat is: *Post 1945 pueros puellasque in communitates minores Jesuanas clandestinas colligans ab atheistis in 1952 incarceratus, paene mortis destinatus, atque post carcerem ab 1961 usque ad finem vitae suae extra claustrum ad laborem servilem coactus est. Magyarra téve a szöveget: '45 után földalatti jézusi kisközösségekbe gyűjti az ifjúságot, emiatt 1952-ben az ateisták 14 évi börtönre, majdnem halálra ítélik, szabadulása után pedig '61-től, Rendünk vissza nem fogadhatván őt, segéd munkásként keresi kenyerét haláláig.*

Fel is olvastam a következő napon. Helyben hagyták.

Piarista köz, 2006. december 20.

Nagy tanulmányt készített Gabriella rólunk. Akkorát, hogy folyóiratainkban sem férne el. Csak a válaszomat tudom lehozni itt, a Naplóban.

Gabikám! Kétszer is elolvastam írásod. Félek, hogy keveset értettem meg belőle A 13. oldal hiányzik az anyagból. Azon vannak a görbék? Türelmesnek kell lenni a jószándékú, de

tanulni vágyó hülyegyerekek iránt. Egyike vagyok ezeknek. Azért írok, hogy lássad, hol tartok.

A KIO-t befejeztem majd negyven éve. Azóta egyfolytában gondolkodom Jézus ügyéről: Pál-szintézis, Egyházrend, Bokorlelkiség, Koinónia, Naplók – nem teszek kevesebbet, mint amennyi telik tőlem. Azt mondtam, mindegyikünknek meg kell írnia a maga KIO-ját. Dombi Hang-kötetei, Ko. Laci drámái, Bandi Jézus istenségét tagadó munkái – a leginkább látható írásos eredmények. Halász Bandi Szomjazom-ja, Bartha Évi Bárka-próbálkozásai, Dombi Zsuzsiék Bányája, Kaszapék Bokorligete, Budavári lelkigyakorlatos háza, a Bokorporta a leginkább látható nem-írási eredmények. Ezek jutnak most eszembe.

A jézusi örökség – dolgozatod megkérdőjelezetlen kifejezése. Tartalma pillanatnyilag számomra: a/ személyes Atya-kapcsolata, b/ hirdetéstartalma, c/ kis(élet és vagyon)közössége, d/ nem szakítás a maga vallásával, e/ megszállt országban működése, f/ tanítványainak szétküldése a nagyvilágba a Lélek vezetése mellett.

Ad e/ A Bokor is megszállt országban keletkezett, nélküle sohasem született volna meg. A nem-pártagok, a nem-beszervezettek sorai töltötték fel; akik tisztességesek akartak maradni, azoknak a füle nyílt meg. A szabad világban kapitalisták vagy nacionalisták leszünk: balra szavazunk vagy megyünk a Kossuth-térre. Közéjük tartoztam '45 előtt. Normalizálódtunk '89 után: nincsen fülünk.

Ad d/ A jézusi örökség minden vallásba belemondható; még abba is, melybe mi beleszülettünk. A nem-vallásosoknak nincsen fülük – ők az eleve normálisok.

Ad c/ Nem csinálunk életközösséget, helyette inkább elhagyjuk a meglevő kisközösséget is, és digitálisan üzenjük egyszemélyes és tévedhetetlennek megélt bölcsességeinket.

Ad b/ A hirdetéstartalom a szabad és kapitalista világban elfogadhatatlan: mindent meg kell tennünk a mieinkért, hogy ne kerüljünk utcára.

Ad a/ Reménytelenül lett a csoportvezetők lelkigyakorlata, melyben figyelhetünk Istenre és egymásra.

Ad f/ Lejárt az idő az első és második nemzedék fölött, s a harmadik nemzedék nem nagyon kíváncsi arra, amit mondani tudunk, s majd kizárólag saját sikerültebb gyermekeink-unokáink alkotják közösségeiket. Azt hiszem, hogy csak annyit tudnak biztosan, hogy nem tudunk utat mutatni nekik.

Körülnézek a kisközösségi nagyvilágban. Jean Vanier békén megél egyházunk ölen, melynek struktúráit nem érintve dolgozik a szellemi fogyatékosokért. (Jézus épesszű tanítványokkal csinált egy kisközösséget valamiért, amiért az urak ki is végezték őt.) A Bruderhof egyházunkon kívül él, és töri meg a kenyeret Jézusra emlékezve – Jézust és Pált egyaránt keblére ölelvén. Piaristák idehaza: *nyilvánvaló, hogy evangéliumi alapokon nem lehet semmit sem csinálni.*

Nem tudom, hogy mit lehet a Bokorral csinálni. Amíg le nem ülnek valakik ebben a tárgyban addig reménysugaram sincs. Ha le tudsz ültetni valakit, tedd meg. Nekem már nincs reményem abban, hogy valakit leültessek. Ölel Gyb.

Piarista köz, 2006. december 21.

Euthanázia?

Tengernyi mindent lehet állítani az emberről. Tudja, hogy van. Keresi, hogy mitől van az, ami van, azaz keresi a létesítő okot. Még azt is, hogy mire van az, ami van; azaz a létező dolgok célját. A maga létének okát és célját is.

Rendre eljut oda, hogy a dolgok végső létesítő oka az Isten. Az embereké is, a magáé is. Mert hát kell lennie egy végső oknak. Oda is eljut, hogy mindennek a végső célja az Isten. Mert hát kell lennie egy végső célnak. Miért kell? Csak azért, mert embernek lenni annyit jelent, hogy ilyesfélét gondolunk. Vagy annyit, hogy az ilyesfélét tagadjuk. De Istent,

akár így, akár úgy, mindenképpen gondoljuk. Mint az elkötelezett ateista, Jean Barois is, aki a katasztrófa pillanatában suttogja vagy kiáltja: Jaj, Istenem!

Semmi katasztrófa. A mázlisták közé tartozom. S mégis egyre többet kapom rajtam magam, hogy én is mondom Jean Barois szavait. A napokban elkezdem 89. évemet, csak sokasodhatnak már ezek a fohászok-jajgatások. S kérdezem magamtól: Mért nem segítesz magadon? Hát nem szabad segíteni magamon! Tiltja egy törvény. Melyik? A vallásé, a becsületé, a tisztességé. Hát miféle ember az, ki végét veti saját életének? Miféle? Gondolkodó. S mivel gondolkodó, ezért megkérdezi, hogy miért kell kivárnunk testi, szellemi elgárgyulásunk utolsó pillanatát. Miért kell évekre megnyomorítanunk az utánunk következők életét? Miért kell külön embert-ápolót fogadni, aki végigasszisztálja elgárgyulásunk keserves színjátékát. Miért ez a magunknak is, másoknak is sokszor nagyon kínos és hosszadalmas záró-szakasz életünk végén? Amikor mind e gyötrelmeket megspórolhatnánk. Hamlet pusztá töre se kellene hozzá, csak egy fájdalmat nem okozó injekció. Miért és miért? Hát nem szabad! Ki tiltja meg, hogy azt csináljak életemmel, amit akarok. Hát az Isten! Beszértél Vele? Ő mondta Neked? – kérdezem.

Sántha Ferenc öreg székelye, amikor már csak kenyérpusztító, elmegy a bűdös barlangba, hogy könnyítsen övéi sorsán. Ma van már nyugdíjunk, meg tudjuk fizetni, aki ápol, etet, tisztába tesz, mire elgárgyulunk. De micsoda szégyenletes és fájdalmas folyamatot kell elviselnünk. Jobb tőle a bűdös barlang! De nem lehet, de nem szabad, végig kell csinálni a dolgokat. Miért? Mert így mondja a vallás? Honnan tudja? Isten megmondta valakinek, hogy az öngyilkosság bűn? Kinek mondta meg? Kivel beszélt?

Akiket nagyon közelállóknak érzem magamhoz, azoknak megvallom, hogy már nagyon szívesen hazamennék. Nem azért mondom, hogy sajnáltassam magam, hanem csak azért, mert kellenek valakik az életünkbe, akiknek nem hazudozunk, hanem őszintén beszélünk. Akiket megterhelhetek azzal, hogy őszinte vagyok. Akikről nem gondolom ezt, azoknak hazudozom. Persze tréfásan. Amikor megkérdezik, hogy hogyan vagyok. A válaszok, amiket mondok, hazugok, tréfásan hazugok, s ők is tudják, hogy azok: *korának megfelelő; sokkal jobb, mint amit megérdemlek; kétharmad kétszer alá; még mindig nem sikerült meghalnom*, stb. Kielégítik őket, mert van nekik is ezer bajuk. Akiket nem elégítenek ki ezek a kímélni akaró hazug-tréfás mondatok, azoknak meg vallom, hogy nehezen viselem el már saját magamat. Csak akkor élek, amikor közösség van nálam, vagy testvér jön hozzám beszélgetni Istenről, az országról, magáról, vagy ide tudok ülni a számítógépem elé, s írni tudok valamit, amiről azt gondolom, hogy érdemes, hogy betehetem a Naplóba. Mondhatom egyszerűbben is: Amikor éjszaka aludni tudok, nappal meg dolgozni és imádkozni tudok, azaz amikor olyat tudok csinálni, amit hasznosnak gondolok, akkor nem akarok meghalni, hazamenni, végét vetni ennek a hosszúra nyúló idelenti pályának. S félek a jövőtől. Tudom, hogy nem fogok kiugrani az ötödik emeletről. Nem vagyok hajlandó semmi, olyasmit csinálni, ami megbotránkoztatja azokat, akik figyelnek rám. Ezért nem nőültem meg, hogy ne legyinthessen arra, amit mondok, senki sem. Ugyanezért nem disszidáltam. Akármennyit is kell szenvednem az elgárgyulásom következtében, mindig tudni fogom – remélem –, hogy ezt nekem végig kell csinálnom.

Az ember addig él, amíg azt hiszi, hogy még valamit el kell végeznie. Az ember addig él, amíg el tudják hitetni vele valakik, hogy még szükségük van rá. S az ember akkor akar meghalni, amikor azt érzi, hogy már egyre inkább teher, hogy van, hogy beszél, hogy ír. Ha azt kell gondolnia, hogy csak temagad nem veszed észre, hogy irgalomból tartanak meg, engednek beszélni, esetleg udvariasok hozzád és aranyosok, de már csak elviselnek, irgalmassági piros pontnak használnak napi szeretet-elszámolásukhoz.

Szóval bejelentek egy moráleteológiai problémát. Fektethetjük az öngyilkost a temetőárokba, de ezzel még nem intéztük el a gondom: Mért nem szabad végeznünk önmagunkkal? Nem értem. Én mindig meg akartam azonnal halni, ha olyan fájdalmaim

voltak, amelyek földre vertek – harminc évesen is. Ha segítettek rajta, már nem akartam meghalni. Honnan tudom, hogy ez az ösztönös halni vágyás nem az Isten hangja bennem? A másikat megölni nem szabad – ezt biztos törvénynek érzem. Mily alapon? Azon az alapon, hogy Isten jó, és szeret, s nekem is az a célom, és dolgom, hogy jó legyek és szeressek. De magammal mért ne végezhetnék? Csak azért, mert szégyellném? Csak azért mert megbotránkozthatnék? S nem vagyok sziget, hanem társadalomban élek, s azon belül kell helyállnom. Életem végéig, utolsó lehettem. Szabadíts meg a gonosztól! Amen.

Piarista köz, 2006. december 22.

Szembenézni önmagunkkal

(Az *Utak és útvesztők* c. könyvet olvasva)

Attila, Álmos, Árpád, Géza fejedelmek viszonyát fő-táltosaikhoz csak sejthetjük. Vajk fejedelmünk viszonyát Asztrikhoz már ismerjük: Asztrik, az esztergomi érsek koronázta Vajkot királlyá. Keresztény főpapokból lett a magyar királyság első rendje – a főpapoké. Töretlen volt e kapcsolat IV. Károly megkoronázásáig (1916). Majd Horthy felsőházában továbbra is ott ültek a püspökök. És Rákosi Mátyás is mindent megtett azért, hogy a püspökök támogassák uralmát. Mindszenty nem volt hajlandó támogatni őt, s elkezdődött hazánkban ezer esztendő után az egyház üldözése (1948). Ennek az üldözésnek elvileg két szakasza van: egyházüldözés és Jézusüldözés.

Az egyházüldözés elvileg lezárul, amikor az állam kivívja, hogy a püspökök támogassák őt. Ennek fázisai: Rákosi internál '50 nyarán közel ezer szerzetest, és ennek hatására hierarchiánk hajlandó tárgyalni vele. 1950 augusztusának végén megszületik a magyar hierarchia, Grösz kalocsai érsek és a magyar állam között a megegyezés: visszkapunk nyolc iskolát. Róma üzen a püspököknek: Nem volt jogotok megegyezni, arra csak a Vatikánnak van joga. Az utána következő másfél évtizedben közös nevezőre kerülnek a békepapok (1949) és püspökeink. Betetőzi a folyamatot, hogy 1964 szeptemberében létrejön a részleges megállapodás a magyar állam és a Vatikán között, melynek már joga is van megállapodni. Ezzel a Vatikán helyreállítja az állam és az egyház közti, Konstantinnal kezdődött több mint másfélezer éves hagyományt, a trón és az oltár szövetségét. A tényleges kibontakozásnak legfőbb akadálya Mindszenty. Kényszerítik, hogy elhagyja az országot (1971), s halála után Róma kinevezi Esztergom érsekének az állam jelöltjét, Lékai Lászlót (1976). A rákövetkező évben szabadul Lénárd Ödön, aki 1948-tól megszakításokkal 18 évet tölt börtönben. Ezzel lezárul az egyházüldözési szakasz. (Az egyház ez esetben a hierarchiát meg a hozzá csatlakozókat jelenti.)

Az egyházüldözés és a Jézusüldözés között jelentős a különbség. Az egyház Konstantin óta mind a mai napig a trón és az oltár szövetsége elvének alapján áll. Jézus nem. Ő nem kötött szövetséget Kaifással, Pilátussal, Heródeszel. Az egyház sem kötött jó kétszázötven éven keresztül, bár Pál már '58-ban megírja: *aki ellenszegül a hatalomnak, az Isten rendelésének áll ellen*. Közel három századon keresztül ellenszegülünk. Aztán abbahagyjuk. A Mindszenty-féle ellenszegülést maga a Vatikán állítja le.

Akik még ezután is ellenszegülnek, azok nemcsak népköztársaságunknak, de egyházunknak is ellenségei. Tisztában vagyunk ezzel, akik '64 után is ellenszegülnek. Azok is, akik az egyház nevében abbahagyják '64 előtt vagy után az ellenszegülést: a Párttal karöltve védekeznek az ellenszegülők ellen. A Párt is tisztában van ezzel. Meg is írja '76-ban Lékainak, hogy az ellenszegülők már nem is annyira Párt ellenségei, hanem az egyházé. S Lékai munkába fog, hogy kiiktassa az egyház életéből az ellenszegülőket.

Ennek következtében egyház és állam viszonya a '45 utáni évtizedekben tarka képet nyújt. Vannak, akik kezdettől fogva nem szegültek ellene az államnak: a békepapok. Vannak, akik kezdetben ellenszegültek, aztán folyamatosan felzárkóztak a békepapokhoz. Az állam minden tőle telhetőt megtett a felzárkózás érdekében, s a Vatikán is minden lehetségest

megtett ennek érdekében keleti politikája jegyében. S mikor Lékai '82-ben Nagymaroson kijelenti, hogy kikkel nem hajlandó együttműködni, már csak a Bokor rendületlen papjai csatlakoznak a misézésből kizártak közé, s egyetlen árva regnumi pap: Keglevich.

S mindazok a papi személyek, akik e dátum után pozícióba kerülnek egyházunkban, csak az ellen nem szegülők közül kerülhetnek ki. S ez így marad '89 után is. Csak azok jutnak pozícióba, akik legkésőbb Lékai hatalomba kerüléséig megértik, hogy nincs helye egyházunkban az ellenszegülésnek a hatalommal szemben. Ennek következtében egyházunk kényes helyzetbe kerül, amikor meg akarjuk vonni az elmúlt félszázad mérlegét. Ellenálltunk? Igen és nem. S a Történeti Hivatal azoknak az egyházi személyeknek államtól beszervezett voltát teríti, akiket csak akarja. Akiket még nem akarja, azokat nem. Ha jól viselik magukat, biztonságban vannak.

Az *Utak és útvesztők* egyik záró mondata: *Lékai halálát követően... valamilyen oknál fogva Paskai Lászlót nevezte ki a Vatikán az esztergomi érseki székre.* Megtoldható ez a mondat. Paskai László után a Vatikán valamilyen oknál fogva az esztergomi érseki székre...

Ilyesfajta könyv megjelent már 1990-ben is, és jóval nagyobb terjedelemben: Havasy Gyula, *A magyar katolikusok szenvedései 1944 – 1989* címmel. Nem kerülhetett bele az egyházi könyvterjesztésbe. A mostani már kapható a Bencés kiadónál. (A Szent István Társulat boltjaiban már nem.) Mi a szerepük az ilyen könyveknek? Annak a megmutatása, hogy lehet Jézust útját járni, de csak egy darabig? Jézusnak három évig, az ősegyháznak két és fél századon keresztül, a magyar egyháznak pedig meddig? Lecsengenek ezek a törekvések? Marad a tört vér fekete folt? Lehet megalkuvás nélkül járni Jézus útját? Szükségképpen, hogy előbb utóbb megunjuk az oroszokkal birkózást, a másodrendű állampolgárság és egyházpolgárság státusát? Valamilyen oknál fogva előbb-utóbb abbahagyjuk? S századokon keresztül csak bűvópatakként mehet tovább a három esztendő példája, s a jézusi rendből csak egyházi rend lehet?

Ki nem tudja, hogy az történt hazánkban e félszázad alatt, ami történt? Csak az, aki nem akarja. Van még, aki akarja? *A Utak...* szerzői bizonyára akarják.

Piarista köz. 2006. december 28.

Okvetlenül el kell mondanom az idei karácsonyozásaim történetét. Mért? Mert lehet, hogy többet illet idelent már nem csinálhatok, s a következőre már csak más idő- és térbeli koordináták között kerül majd sor. Ha nem így lesz, akkor a 2007. év karácsonyi történeteit majd már nem mondom el, mert hiteltelenné leszek – mondja, mondja, és mégis itt marad.

Hát úgy esett, hogy első idei karácsonyom helyszíne történetileg már második volt. Hol s mikor? A Trianonban kicsivé tette Nagy Magyar Alföld mostani közepén, Szolnokon volt az első, és még 1951-ben, amikor is anyám lejött Mátyásföldről a Zagyva-parti metropolisba. Miért? Csak azért, mert itt már három unokája volt, és segíteni akart a 26 éves anyának, Livinek – jó nagymamaként. Könnyen tehettem, mert ő is fiatal volt: 54. évét töltötte. Magam meg kelet felől közelítettem meg a várost, Debrecenből, legcsudálatosabb karácsonyom színhelyéről, az ottani utolsóról... Mert a következőt, az '52. évit már a Markó utcai fogházban ünnepeltem, puha szalmán, hol meleget nem marha, de vastag pokróc biztosította.

De most nem az elsőről, hanem a második szolnoki karácsonyomról kell beszámolnom. Ez 56 esztendővel az első után történt, az idén, hogy 89. esztendőm kapujában legyen még egy szolnoki karácsonyom. Szeptember óta négy hetenként lejárok Bíró Lajos ottani népének *Napsugár*-közösségbe: a KIO-t tanulmányozzuk két-két numerusokként, szombatonként 2-től 6-ig. Lajos pedig novemberben azt kérte, hogy toldjuk meg a következő találkozásunkat egy karácsonyi szentmisével, mert az december 16-ra esvén már karácsonynak számít. Röpké két óra alatt (6-tól 8-ig) el is mondtuk a szentmisét. A nyolc éve készített karácsonyi elmélkedésemet mondtam el, melyet ők még nem hallhattak. Az a címe: *Arany János és az epikai hitel – Ó, jöjj, ó, jöjj Üdvözítő.* Elmondtam ezt annak utána, hogy Lajos felolvasta a

lukácsi híradást a Gyermekek születéséről. Utána meg eloltottuk a villanyt, s öt perc csend után – gyertyafényénél –, ki-ki elimádkozta a maga karácsonyi elmélkedését, s így lett két óra ez a karácsonyi szentmise. Nyolcra befejeztük, majd visszarepítették a pályaudvarra. A vonat meg elvitt a Keletibe, a Metro meg a Ferenciek terére, s este tíz órára már a rendházban is voltam, ahonnan dél körül indultam. Ez volt idén az első karácsonyom, szép volt, és méltó kezdete a következőknek.

A következő mi is volt? Az nagyon szerény volt. Csak távkarácsony volt. Egy Liliom utcai rangos tánciskola kért meg, hogy mondjam már rá a Prédikátor könyvének nyolc versét a masinájukra, ők meg azt december 20-i estjük közepére teszik. S én mondtam: *Ideje van a születésnek és ideje a meghalásnak, ideje az ültetésnek és ideje annak kiszaggatásának, ami ültetett...* meg a többi. Hívtak, hogy nézzem meg a műsort, de nem mentem bele az éjszakába. Másnap este a rendi közösségemnek volt vacsora utáni találkozója, ahol Sinkáról beszéltem, s elszavaltam nekik két balladát: az Eső Virág Andrásét, a világirodalom – szerintem – legszebb Jézus-inkarnációját meg még a Bor-Ökrösné címűt. Szívesen hallgatták. De ez sem volt még a karácsonyozás igazi folytatása. Arra csak 24-én került sor. Magam lettem reggel a főcelebráns. Mondtam az itteni rend szerint hetedmagammal a misét a híveknek, azaz a kispapoknak, s én prédikáltam. Ezeket mondtam:

Testvéreim! A nyár folyamán megesett, hogy ketten-hárman voltunk, s megkérdezték, nem akarok-e főcelebráns lenni. Rábólintottam. De tegnap az ebédlőben, idejövésem 11. hónapjában először, Labi megkért, hogy mondjam el ezt a misét, én pedig megkérdeztem tőle: nem féltek attól, amit prédikálni fogok? Azt válaszolta, hogy félnek ugyan, de azért megkérnek. Ez az alaphelyzet. Ha kiteszitek magatokat e félelemnek, nem prédikálhatok olyat, hogy csalódjatok, s azt mondjátok: Nem volt benne semmi félelmetes.

Ahogy tapasztaltam, Ti itt nagyobbára elmondjátok öt percben az olvasott szövegekről tudhatót. A kálvinisták kiválasztanak egy *ígét*, egy rövidke mondatot, s arról beszélnek egy félórát. Magam a vegyes műfajt kísérlem meg: egy ígéről beszélek majd öt percet. Idézem *ígém* legkorábbi magyar szövegét, Mátyás királyunk korából: *s hívod ő nevét Jézusnak, mert ő üdvözíti ő népét ő bűnöktől*. Ez a textusom, amiről prédikálok. Azt mondanám el, hogyan üdvözíti Jézus azokat, akik figyelnek rá. De előbb szakmai ártalomként egy kicsit nyelvészkedem.

Ma is él nyelvünkben ez az *üdvözít* az „üde” szavunkban. Ugyanebből származnak a nyelvújítási *üdit* és *üdiül*, melyből lettek az elmúlt században az *üditő* italok, meg az *üdiülő*, ahol és másutt az italokat ihatjuk. Az üde szó az *egészséges, ép, kitűnő, szent* jelentésű, de mára már elavult *üd, id, egy-* töből származik. Ha *üditő* napunk van, az *üd-* vagy *idnapunk*, mai nyelvünkben *ünnepeink*, mint ez a mai is, amikor jön a Jézuska. Ily napon el szoktunk menni az *üd-* vagy *idházba*, azaz az *egyházba*, mely nem egy darab házat jelent, hanem egy szent házat. S mért *idnapolunk* az *idházban*? Hát csak abból a célból, hogy Jézus *üdvé* tehessen bennünket, *üdvözíthessen* minket, ha már az ő népének gondoljuk magunkat.

Az *üdvözít* megfelelője Máté görög szövegében a jövő idejű s megment jelentésű *sósei*. 53 ízben fordul elő *igénk* az evangéliumokban, s bőven találjuk Jézus ajkára adva is. Egy-két félét elmesélgetnék egy tanszéken erről a szóról, de hát erről már lekéstem. Beérem most ez öt perccel, és mondom Jézus szavát, hogy a hitünk tesz *üdvé* minket, s ha hajlandók vagyunk érte elveszejteni életünket, akkor *üdvé* tesszük azt. És mi magunk ám! Csúnya autoszótéria ez... De hát mit tegyek, ha egyszer a szinoptikusok mind az ajkára teszik Jézusnak e kijelentést? Csak nem hagyhatom ki...

Nem is, mert az ember számára nyilvánvaló – Isten hangja ez bennünk! –, hogy ki mint veti ágyát, úgy alussza álmát, meg hogy ki-ki a maga szerencsésének meg a maga üdeségének a kovácsa. S ha Jézus besegít nekünk ebbe, csak azért teheti, mert mi engedjük neki, hogy besegítsen. Hogyan kell hagynunk, hogy besegítsen? Ez a legnehezebb dolog a világon. El kell hinnünk Neki a négy jajt s a négy boldogságot – ha már a C-évben, Lukács évében

vagyunk. Karácsonyra tekintettel a négy jajt elhagyom most, s maradjon csak az, amitől boldogok leszünk: *Boldogok vagytok ti szegények, akik most éheztek, akik most sírtok, s amikor gyűlölnék, kiközösítenék, gyaláznak titeket az Emberfiáért, mert nagy a jutalmatok a mennyben.* A jutalom és kegyelem viszonyának tisztázáshoz is kellene egy-két félév. No meg ahhoz is, hogy mi ez a Jézus-féle boldogság... De hát nincs félév, nincs kevesebb sem. Helyette választom, amire lehetőségem van: énekeljünk egyet Jézus csizmájáról. – S elénekeltem nekik az oltártól, hogy *Rossz a Jézus kis csizmája...*

Hát ez volt a prédikációm szövege. Utána a reggelinél az egyik ifjú pap mondott róla valamit:

- Persze, hogy van autoszótéria, csak ezt nem szabad kimondani.
- Hát ez a bajom, hogy én meg mindig kimondom azt, amit nem szabad – feleltem neki.

Délután ötkor kezdődött a karácsonyestünk a kápolnában, Ebédnél Labi, a prefektus, állítja össze a műsort, s megkérdi:

- Gyurka bácsi nincs egy jó karácsonyi versed? Gondolkodom, majd mondom:
- Az nincs, de van egy novellám.

Aztán megyünk ebéd után lefelé a lépcsőn, s mondom Emilnek, hogy Döncinek van egy nagyon szép karácsonyi verse: *Harmadik mise*. Odaadom neki, azt majd ő olvassa fel. Én meg elmondom nagy derűtséget okozva *Hova és kihez menjen az istenlánya* c. novellámat. Aztán vacsorázunk, s vacsora után következik az ajándékozás. Kaptam két szivart, melyet még nem mertem elszívni. Utoljára érettségi banketemen szívtam – jó hetven éve. Meg még egy elmés villanyborotvát. Húztunk egy héttel korábban nevet, nem tudom ki húzta ki az enyém. Én Józsiét húztam. Kapott tőlem KIO-t, 91. Naplót meg egy kísérő levelet. Ennek szövegét ideírom:

Kísérő levél, nincs benne ritmus, mérték, csak rímes próza volna...

Rám esett a sor, a sors..., s / Nem illik adni ajándokot / Csak úgy, szárazon.

Kellene verset írni hozzá, szívből / Jövőt s elméset, olyan Arany Jánoshoz és Sinkához illőt.

De nem tudok, s hiába tördelem / Sorokra szövegem, attól még nem lesz / Szabadvers sem az énekem.

Igazi versre eddig még / Csak Kaifás ihletett, S Téged az / Eszem máshová sorol s íté.

Kivárom tehát az időt, amikor / Szívem Érted majd lánggra gyúl, / S a műzsám majd verset sikolt.

Marad tehát a próza, mire / 89. éve küszöbén képes-e / A magyar-szak fáradt igrice?

Nem tud szegény, már olyat / sem, mert prózához is kell azért / Valami s némi gondolat.

S az elmúlt reggelen elmondtam, / mit nem mondhatok el én soha: / Nem lépek tanszékre professzornak.

Így hát fogadd, mit megírtam / Jó negyven éve, s hat vastag / Kötetben. Kiadó? Szamizdat.

Ráadásul még a végtelen Napló / 91. füzetét is, mely csak az elmúlt / Napokban hagyta el a sajtót.

Sokat találsz majd benne, / Botrányosat. De bízom Benned: / Nem botránkozol, hiszen ismered,

Akitől, amíg él, csak olyan telik, / Amit ajkára ad egyetlen / Szerelme, a Názáreti.

Vége, vége, nincs tovább, / Megizzadt, s koszorús homlokát / Megtörölheti, s Pegazust is, a lovát.

Ajánlottam még nekik, hogy megtanítom őket bridzselni. Azt ígérték, hogy majd szilveszterkor állnak elibe. Éjféli szentmisére átmentek a Mikszáth térre, de én ne mentem, mert féltem, hogy veszélyeztetem vele a másnap reggeli programot. 25-én délelőtt a Bokorportán mondtam misét, s benne a 2006. évi karácsonyi elmélkedésem, mely megtalálható a

91. Napló végén. Gabit és Bandi ültettem magam mellé. S mise után mondtam Bandinak, hogy szívesen látnám már a Vincze családot.

– Ha látni akarsz, gyere el hozzánk holnap délután, mindannyian együtt leszünk. Negyvenen voltak, nagyon jól éreztem magam körükbe.

De első nap délután még elmentem háromra töredék- s egykori pótkávéra a Guttenberg-térre bridzselni. Sz. Márti, Margit és Tamás fogadtak. Jót beszélgettünk. Estére meg siettem haza, mert másnap korán keltem. A Népligetből repített egy busz Ajkára. Amikor megérkeztem György Zoliékhoz mondtam egy bókot Gabinnak: Még mindig Te vagy a legszebb kislány a Bokorban. Aztán megláttam ötödik gyermekét, Anna-Máriát, s módosítottam, hogy nem ő az, hanem a kislánya. Itt is voltunk vagy húszan, s nekik is elmondtam idei karácsonyi elmélkedésemet. Jót beszélgettünk. Különösen Tölts Janival, aki közben az ajkai Művelődési Ház igazgatója lett, és nagyon sok jót tehet ebben a minőségében. Egy órákor már újból a buszon ültem, a négy haza is értem. Este meg elmentem a Vincze családhoz. Még éjfél előtt haza is hozott Krisi és Orsi.

Következő volt a családi karácsony. Livivel, keresztlányommal, Évikével meg Zsomborral s Katival. Jól kivallattam őket, ők is engem. Péntek délelőtt alkalmi fuvar elhozta Livit ide, a Piarista közbe, s végre látta ő is, hol lakom. Délután pedig a Mag I. jött el teljes létszámmal. Csináltunk karácsonyt: misét elmélkeéssel, s utána megtanítottam őket bridzselni. Még fokozni kell a tudományt. Azt mondták, fokozzák. Két találkozó közt eljönnek majd egy-egy alkalommal.

Utána már Szilveszter következett. Délután imádkoztunk miséztünk, s közben levetítették az év eseményeit, majd vacsoráztunk. Vacsora után vártam őket szobámba. Tíz óra lett, mire megérkeztek. Két *terített* brids után már igazánból játszottunk. Három leosztás sikerült. Eredmény: 2 db 3 sans és 1 nagy szlemm. Féltizenkettő után felmentünk adorálni a kápolnába, utána elénekeltük a himnuszt, koccintottuk. Majd lejöttem egy új vastag könyvvel, s megkezdtem az Újévet annak olvasásával. Féltizedkor eloltottam már a villanyt, s aztán alvással elkezdtem az újesztendőt.

Piarista köz, 2006. december 29.

Újév Sashalmon

Testvéreim! Valami jóízűt szeretnék ma prédikálni Nektek! Jóízű a mese, ami pedig úgy kezdődik, hogy hol volt, hol nem volt. Hát én is így kezdem: Hol volt? Hát Rákoshelyen volt. Ott élt valamikor egy gyerek három testvérével együtt. Húsz éves volt már, amikor megtudta, hogy szeretett nagybátyja, a törteli pap, nem akar elmenni egy lelkigyakorlatra, melyre pedig meghívták, s várták. A gyerek nem nyugodott ebbe bele, hanem motorbiciklijével elment Törtelre, felültette a papot maga mögé a motorra, zötyögtette vagy kétszáz kilométeren keresztül, s letette őt a négy napos lelkigyakorlaton, Alsószentivánban. Voltunk ott vagy húszan, Mind érdemes emberek: nők, férfiak, papok, akik mindegyikének volt már kisközössége, melyet maguk szedtek össze Isten nagyobb dicsőségére. Mit csináljunk ott a rákoshegyi gyerekekkel? Zavarjuk szegényt haza? Nem vitt rá a lelkünk. Maradjon. Így lett ő résztvevője a Bokor első csoportvezetői lelkigyakorlatának. Nem azon az alapon, hogy csoportvezető lett volna, hanem sofőrjogon. Ilyen is van a Bokor történetében. Egyetlenegy, soha többet. Harmincöt éve történt.

Hol volt, hol nem volt, a rákoshegyi gyerekből időközben tisztas nagyapa lett. Amíg azzá lett, csinált közben ezerféle dolgot. Az ezeregyedik az volt, hogy pár éve szólt nekem, hogy lecserélte autóra a motorbiciklijét. Ki is hoz azon engem minden hónapban egyszer Sashalomra, hogy prédikáljak egyet a templomba. Könnyű dolgom lesz, mert ő maga vagy a közössége gyártja nekem a kérdéseket. Csak annyi a dolgom, hogy válaszoljak. Én sem tudtam ellenállni neki, akárcsak a törteli pap. Múltak az évek, s elérkeztünk az elmúlt év októberi utolsó vasárnapjához. Előtte kaptam a kérdéseket. De azok olyan kacifántos kérdések

voltak, hogy csak olyat tudtam volna válaszolni rájuk, ami engem sem indít semmire, hát még Titeket. Ott folyt az október 23-i csata az ablakom alatt az Erzsébet hídnál. Azzal volt tele a lelkem. Félretettem a kérdéseket, magam gyártottam egyet, válaszoltam is rá. A kérdés pedig az volt, hogy menjünk-e a Kossuth térre. Akik itt voltak az októbertvégi vasárnapon, tudják, hogy igyekeztelek lebeszélni Titeket: ne menjetek!

Ennek a lebeszélésnek olyan eredménye volt, amelyet még sohasem tapasztaltam még Nálatok. Mise után bejöttek nyolcan is odaát a közösségi szobába, hogy elmagyarázzák nekem, hogy mennyire tetszett nekik a prédikációm? Óh, nem ezért, hanem hogy elmondják: igenis nekik okvetlenül el kell odamenniük. Van a Bokornak több folyóirata. Az egyiknek az a címe, hogy *Koinónia*. Ennek novemberi száma leköszölte a sashalmi prédikációm: Menjünk-e a Kossuth-térre? A folyóirat *Kerekasztal* rovata pedig hozta az ellenbeszédeket, hogy igenis el kell oda menni. Meg lehozta még a magam válaszát, a novemberre tervezett sashalmi beszédem. Ehhez a beszédemhez már nem kaptam kérdéseket, csak egy buzdítást. Idézem: Értsd meg azokat a testvéreidet is, akik el akarnak menni a Kossuth-térre! A buzdításnak nem volt foganatja, megátalkodottan kitarítottam az előző havi Ne menjetek! mellett. Csak azért nem hallottátok ezt a beszédet, mert közben be kellett feküdnöm egy kis üdülésre a János kórházba. Akit érdekel el nem mondott beszédem szövege, elolvashatja.

Ifjú pap voltam, amikor a családi nagytanács azzal bízott meg, hogy mondjak meg én az ő nevükben valamit édesapámnak, amit másképpen kellene csinálnia, mint ahogyan csinálja. Hát én igen megilletődötten elibe álltam apámnak s mondtam, amivel megbíztak. Meghallgatta, s csak ennyit mondott: Tudod, fiam, öreg vizslát már nehéz idomítani. S faképnél hagyott. Milyen öreg volt? Fele olyan idős volt, mint magam most. Ez az engem idomítani akarás sem járt sikerrel.

Hol volt, hol nem volt, tegnap befejeztük az óévet, s emiatt decemberi sashalmi beszédem átcsúszott a 2007. év elejére, mára, s nekem most új mesébe kellene kezdenem. Csakhogy az egyházi naptárban, melynek direktórium a neve, nyomát sem találok az újévnek. Abban az új, a C. liturgikus év a december 2-ikái szombatestével indul, a zsoltosma esti dicséretével, mert másnap hajnalban mondja egyházunk az első adventi misét, a rorátét. Hogy aztán majd 24-én elmondjuk az utolsó rorátét is, és estére meggyújtjuk a gyertyákat karácsonyfánkon, s éjfélkor elmenjünk az első karácsonyi misére. Azért, hogy megünnepeljük Jézus születését. Így indul az egyházi újév. A mai, csak csillagászati, polgári vagy akármilyen újév, amely a hívő embernek nem számos. A mai napról azt olvasom, hogy ez Jézus születésének, karácsonynak nyolcadik napja. S ahogyan hallottátok a mai evangéliumban, e nyolcadik napon metélték körül Jézust is, mint minden zsidó fiúcskát. Gyerekkoromban még ez is volt mai nap neve: Jézus körülmételésének ünnepe. Latinul: *Circumcizio*. S régen csíziónak is nevezték a jóslatokat, álomfejtéseket közlő és január elsejével induló naptárakat. De a II. Vatikáni Zsinat merész újítással új nevet adott e napnak: *Szűz Mária, Isten anyja* lett a mai napnak, a karácsony nyolcadik napjának neve. Illő tehát, hogy Máriára fordítsuk tekintetünket. Nem folytatom tehát az elmúlt esztendő. Nem mondom el, hogy mit nem csinált Mária. Nem mondom el, hogy nem ment pl. a Kossuth térre sem. Nem. Azt mondom el, amit ténylegesen csinált ez az asszony, akit egyházunk így módon a polgári év kezdetére tett. Egy nagyon szép verset olvasok most elsőül is fel, melyet Lénád Ödön piarista tanár írt az 1950. év fordulóján Máriáról – börtöne fenekén. Az a címe, hogy **Harmadik mise**.

Az asszony már söpör, a férfi tüzet csinált,
szárad fölötte pár ruhadarab,
s a jászolban az újszülött csecsemő
gőgicsél a takaró alatt.

Szerszám után néz és indul az ács lassan
a gazda csürét igazítani,
ki őket a rozzant istállóból
tegnap este nem hajította ki.

Az asszony meg töpreng magában,
hogy estebédre mit kellene főzni?
Valami oly hamar-könnyű dolgot,
s főleg, ami semmiből jó ki.

Pár ágat, gallyat térdén tör a tűzre,
csapkod kint az ónos téli zápor;
s a jászol mellett leborul szótlan,
csak úgy, mint máskor.

Hadd mondjam el a gyönyörű verset még egyszer... Idei szentestémet – jó félszázad után – megint rendi közösségemben tölthettem. Délután ötkor összegyűltünk valami húszan a kápolnába. Énekelve imádkoztuk el az Esti Dicséretet, majd műsoros estét tartottunk. Magam felolvastam tíz éve írt novellámat, melyet hallhattatok tőlem tavaly karácsonykor: *Hova és kihez menjen az istenlánya?* Ezt a most hallott verset pedig előadta egyik rendtársam, s vele megütötte Jézusra, Máriára, Józsefre emlékezésünk alaphangját. Én pedig azért olvastam fel most nektek kétszer is e verset, hogy megüsssem vele azt az alaphangot, melynek be kellene fonnia ezt a 2007. esztendőnket. Mi volna ez az alaphang? Mondom.

Maradjunk hűségesek e szentcsaládhoz, bízzunk abban az Istenben, aki képes kihozni valamit abból a gyermekből is, akinek bölcsőül csak jászol jutott. Ne akarjunk beleszólni a nagyurak dolgába, mert úgyis csak az lesz, amit ők a hatalom, a pénz s fegyvereik erejében akarnak. Inkább zárkózzunk fel a jászol gyermekéhez. Maradjunk a minket megteremtő Isten pályáján s terén. Maradjunk abban, amibe a nagyuraknak nincs beleszólásuk. Ha ott maradunk, folytathatjuk a művet, amelyet Jézus elkezdett. S ha folytatjuk, akkor hiába parancsolta papifejedelem, helytartó három év után a keresztre. Hiába, mert Isten gondoskodik általunk a folytatásról. Csak a szerény egyszerűség köréből tudnak megszületni a folytatók.

Karácsony első napján a Bokornak mondtam szentmisét a Bokorportán. Másnap elmentem a Bakony aljába, hogy az ottaniaknak is elvigyem a jóhírt. Este pedig elmentem egy tízgyerekes Bokor-családba, ahol a legkisebb is 16. évében jár, s az idősebb hétnek már párja is akadt; hármuknak pedig már gyerekei is születtek. Nem sok, összesen csak tizenkettő. A boldog nagyszülők, akikre közel negyven éve találtam rá, most várják a 13. unokát. S a boldog unokáknak az apák és anyák bábjátékot játszottak, s játék arról beszélt, hogy beteljesedett az idő. Itt van már az ideje, hogy megcsináljuk azt az országot, melyről a jászolban született Gyermek beszélt. A 12 unoka pedig tapsolt hozzá.

Ez a reménységem forrása, meg azok a gyermekek, aki Nálatok a mise végén kiállnak az oltár elé, s a gitár szavára éneklik az Ország örömhírét. Higgyétek el, hogy nem kell sehova sem mennetek, csak a betlehemi istálló és jászol egyszerűségében nevelni őket továbbra is, és ezzel minden, de minden dolgotokat elvégzitek. Amen.

93. ÉVNYITÓ NAPLÓ

2007. JANUÁR

Piarista köz, 2007. január 5.

URUNK MEGJELENÉSE –

az első igehirdetés ebben az évben Adyligeten. Kispap koromban olvastam Schütz Antaltól, a megfellebbezhetetlen tekintélyű magyar dogmatikus piaristától: Ki tudná megrajzolni Jézus lélektani fejlődését, pszichológiáját? A mai vasárnapon mégis valami ilyesfélére vállalkozom: Mondok sorjában tételeket, amelyeket igaznak gondolok.

1. Jézus nemcsak Istenfia volt, hanem valóságos ember is, mint akármelyikünk. Következésképpen két szopás között elaludt, aztán felébredett, s elkezdett nyekeregni, ha újra éhes lett, vagy ha zavarta, ami a pelenkában van. És nem arra gondolt, hogyha ő az Istenfia, akkor hogyan lehetne pelenkában és bölcsőben. Érzései voltak. Érezte, hogyha valami baja van, csak nyekeregnie kell, és segítenek rajta. Lassan-lassan megismerte Mária és József arcát, s ha egy kicsit bolondoztak vele, akkor rájuk mosolygott. Minden úgy lehetett Nála is, mint akármelyikünkénél. Ez volt az ő lélektani fejlődésének anyaméhen kívüli első szakasza. Nevezzük ezt betlehemi-egyiptomi korszaknak.

2. 12 éves korában is felviszik őt szülei Jeruzsálembe. Önállósítja magát, szüleinek keresniük kell őt, akik megtalálják a templom írástudóinak körében: ül, kérdez, felel. S ezek megállapíthatják róla, hogy értelmes a fiúcska. Szülei szemrehányó szavaira különös választ ad: Nem tudtátok, hogy Atyám dolgaiban kell nekem lenni? A szülők nem értették a választ. Ha hiteles Lukács forrása és híradása, akkor valaminek történnie kellett Jézus lelkében az első názáreti évtizedben. Egy régvolt debreceni barátom elmesélte, hogy négy éves korában egy fél napra eltűnt szülei szeme elől. Amikor hazakerült, őt is kérdőre vonták. Ezt válaszolta: azért szökött el, hogy szülei megtanulják, hogy őt nem kell féltetni. Két szereplőt találunk e négyéves gyerek szavaiban. Az egyik a szülők, a másik meg a szülők fölé magasodni akaró négy éves kisfiú. Jézus válaszában is benne van ez. De nemcsak ez. Itt már három szereplő is van: a szülők (Mária és József) az egyik, a 12 éves gyerek a második, de van egy harmadik is, és az nem azonos Józseffel, s mégis Jézusnak az Atyja. Jézus is fölé magasodik a szülőknek, de nem ő van a csúcson, hanem az Atyja. Annak vannak dolgai-ügyei, s Jézusnak azokban kell lennie. Ez Jézus lélektani fejlődésének második korszaka: a gyermek emberi öntudatra ébredése, s ezzel mintha együtt járna istenfiú-voltának megsejtése is? Az emberi öntudatra ébredés a személyiség fejlődésének mindnyájunknál megtalálható fejlődési szakasza. Az Istenfiú-volt megsejtése azonban már specifikusan Jézusra jellemző. Melyikünk mondta volna szüleinek egy ilyen gyerekkori stiklink esetében Jézus választát? Olyat igyekeztünk mondani, amivel elkerüljük a jogos apai pofont. De Jézus olyat válaszolt, hogy szavait Mária megőrizte a szívében. Lehet, hogy Lukács értesülésének végső forrása Mária volt? Lehet. Nevezzük ezt a második szakaszt az első názáreti évtized korszakának.

3. A következő korszak húsz hosszú esztendeig tart, s e korszakról összesen annyi híradásunk van, hogy Jézus nyilvános názáreti fellépésekor, amikor az ottani zsinagógában magára értelmezi Izajás szavait, a názáretiek csodálkoznak: Nem a József fia ez? S Jézust sérti ez a csodálkozás, és gorombákat kezd mondani nekik, aminek a vége az, hogy a falujabeliek megtelnek haraggal, kiűzik a falu végén levő hegyszakadékig, hogy letaszítsák őt. Mit mond ez nekünk? Csak annyit, hogy Jézus názáreti tartózkodásának második és harmadik évtizedében semmit sem vettek észre az ottaniak Jézus tudati fejlődéséből. Semmit, ami különbözött volna az övéktől. Jézus az ács fia, Jézus olyan, mint ők. Honnan tehát most egyszerre ez a képtelen és Izajásra hivatkozó öntudat? Ez a prófétai hangmegütés? Ez a nagyképűség e falubeli ács-ivadék szájából? Meg kell büntetni hözöngése miatt. S Jézus nem mondja a falujabelieknek: Gyerekek, értem csodálkozástokat, de hát történt velem valami a Jordánnál. Ez és ez... Nem mondja, hanem hagyja dühüket kibontakozni, s a szakadékánál

„átment közöttük, és eltávozott”. Azért nem mondja, mert – úgy gondolom – nem a Jordánnál történtek a végső okai annak, ami annyira felháborította a falujabelieket. Nem a Jordánnál?

Mi történt a Jordánnál? Mi történt ott, amire Jézus nem hivatkozott? Nem jók ezek a kérdések. Azt kell kérdezni, hogy mi történt Názáretben e két évtized alatt, aminek következtében – elment a Jordánhoz. Mi? Személyiségfejlődés történt. A 12 éves okos fiúcskából felnőtt, harmincas férfi lett. S nem vettek észre a názáretiek semmi rendkívülit? A zsinagógái jelenet azt mondja nekem, hogy nem vettek észre. Személyiségének egy rendkívül érdekes vonására bukkanunk. Introvertált volt e két évtizedben az a Jézus, akire majd az lesz a jellemző, hogy mindent vallani volt életem dolga? (Ady-idézet) E két évtized alatt lehetett csak elkészülnie annak a mondanivalónak, amelynek nagyon rövid idő alatt nagyon rossz vége lesz. Ennek a mondanivalónak az elkészülte következtében zárja be Jézus a názáreti ácsüzemet, hogy soha többé ki ne nyissa azt – gondolom.

Biztos, hogy nem a Jordánnál történtek az okai annak, hogy Jézus magára értelmezi Izajás sorait, s amely értelmezés alapján Kaifás már vihetné is Jézust Pilátushoz, hogy megfeszítse őt? Megpróbálom igazolni bizonyosságomat. Mégpedig introspekcióval. Amikor béráltak, nem történt velem semmi. Ugyanazt gondoltam, amit előtte. Amikor pappá szenteltek, nagyon meg voltam hatódva, és nem történt velem semmi. Semmit, de semmit nem gondoltam másképpen, mint szentelésem előtt. A legjobb felkészítés, a tőlem telhető legjobb felkészülés mellett sincs egy liturgikus aktusban részesedésnek tudatátalakító hatása.

De hát Jézust nemcsak alámerítették a Jordán vizébe, hanem istenélménye is volt. Hallotta: Te vagy az én szerelmes fiam, akiben jókedvem telik. Jöjjön megint az introspekció. Magamnak is volt istenélményem. Hallani ugyan nem hallottam semmit, de életem minden problémája megoldódott egy pillanat alatt. Hatására nagy-nagy háborgásom s helyemet nem találásom egyszerre megszűnt. Békesség költözött a szívembe, s úgy éreztem, hogy soha többet nem kell tiltakoznom semmi ellen, mert eltöltött az Isten, és minden jó és minden csodálatos. S volt ennek valami tudati következménye is? Nem volt semmi. Támadt valami felfedezésem, amit közölnöm kell a világgal, az emberiséggel? Semmi. 1936 szeptemberében történt ez velem. S maradtam ugyanaz a lüke nacionalista magyar, aki voltam, akivé addig nevelődtem a szülői házban meg a piarista gimnáziumban. Hat évvel később Gerencsér Pista piarista, aki hadtestvezető lelkész volt a Don-kanyarban, hív ezredlelkésznek magához. S mondom neki, hogy beszéljen az előjárókkal, s ha küldenek, akkor megyek. Az istenélmény megerősíti az embert abban, amit gondol, de tudattartalmakat nem alakít át, nem fejleszt, csak képtelenül kellemes tudatállapotot teremt.

De hát a Jordánnál nemcsak bemerítés és istenélmény, hanem negyven napos pusztai magány, lelkigyakorlat is volt. Ez nem alakíthatta át az egyszerű – tizenkettő belőle egy tucat – ácsmester gondolatvilágát? Nem. Negyven nap kevés ahhoz a képtelen értékmegfordításhoz, mellyel Jézus a pusztából kijöve tanítványgyűjtésbe fog, s ennek nyomán majd jó két és félszázadon keresztül istentelennek minősül majd mindenki a világban, aki arra hivatkozik, amit Jézus tanított. A negyven nap csak bemelegítő volt az utána következő három évhez. Csak annyi, mert ez a vadállatok között élő böjtölő már tud mindent. Kísértheti őt a Sátán, Jézus tudja, hogy a Sátáné a földkerekség országainak minden hatalma, minden dicsősége. Kínálhatja neki, nem borul le előtte. Jézus Ura – az Isten, és nem a Sátán. Jézus a Sátán hatalmát akarja megtörni. Azt, hogy senki se uralkodjék, senkié se legyen a hatalom és dicsőség a világban. Senkié, mert az csak az Istené. Tehát az a tétel, hogy Jézusnak kellett ehhez húsz esztendő, s e hosszú húsz esztendő alatt végrehajtotta magában a kopernikuszi fordulatot. Mi az? Hát az, hogy Isten nem törzsi Isten, nem a Seregek ura, nem Izrael királyságának felvirágoztatója, s nem fojtja népéért a Vörös tengerbe az egyiptomiakat. Isten az, aki felkelti napját jókra és gonoszokra, esőt ad igazakra és hamisakra, Isten mindenkinek az Atyja, s azt akarja, hogy mindannyian az ő szerelmes lányai és fiai legyünk. Van tehát Jézus személyiségfejlődésének egy harmadik korszaka, amelyben elkészül az a

mondanivaló, melyet majd hírül ad Galilea és Júdea népének, s amelyet hirdetni elküldi majd tanítványait az egész világba. Nevezzük ezt a harmadik a szakaszt a jézusi gondolatvilág kialakulása két évtizedes és názareti korszakának.

4. A negyedik szakasz azzal kezdődik, hogy kijön a pusztából és tanítvány- gyűjtésbe fog. És minden sikerül neki. Elmondhatja a lukácsi síksági beszédet is, a négy boldogságot és a négy jajt. Azt, hogy boldogak az éhezők, a szegények, a sírók, az üldözöttek. Azt is, hogy jaj a gazdagoknak, a jóllakottaknak, a nevetőknek meg azoknak, akikről jót mondanak embertársaik. Mindent elmondhat, és mégis tódulnak utána az emberek. A pusztába is. És Jézus azt gondolhatja ezek nyomán, hogy tényleg itt van az idők teljessége és megvalósul az Isten Országá. Megvendégel Bethánia mellett ötezer férfit és ki tudja mennyi asszonyt, lányt meg gyereket. Ez Jézus fejlődének negyedik szakasza. Nevezhetjük a naiv eufória tanítványgyűjtő korszakának.

5. S be is fejeződik ez a korszak a pusztai megvendégeléssel. Miért? Mert megindul feléje az ötezer férfi, hogy királlyá tegye őt. Szerelme egéből mély pokolba szédül – mondaná a költő. Vagy ezt: Anyám, én nem ilyen lovat akartam. Tanítványait hajóba kényszeríti, mert azok örülnek ám a váratlan fordulatnak: Itt van, megvalósul az Isten Királysága. Maga meg felmegy egy hegyre imádkozni, hogy megtudakolja Atyjától: hogyan tovább? Hát úgy, hogy a pusztai lelkes férfiakat másnap már a kafarnaumi zsinagógában találja, és kiábrándítja őket magából: Nem Mózes adott nektek kenyeret a pusztában. Én vagyok a mennyből alászállott kenyér. Az én testem a kenyér, melyet odaadok a világ életéért. Kemény beszéd ez, ki hallgatja ezt? – kérdezik még tanítványai is. Jézus menti a menthetőt. A hűségekkel, a megmaradókcal együtt elhagyja Izrael földjét. Átkel a Libanon hegységen, Tírusz és Szídon vidékére megy, s nem akar többet ember látni, csak a tanítványokat. Hetek-hónapok után jönnek vissza? De amikor visszamásznak a Libanon keresztül, még mindig Izrael földjén kívül, Fülöp negyedes fejedeleme Cezáreájában elmondja e külföldi tanulmányút végeredményét: Az Emberfiának az emberek kezébe kell adatnia... S a jó Péter megszólal: Nem történhetik meg ez Veled, Uram. S a szelíd Jézus lesátánozza őt ezért a szóért. Hogyan tehette ezt vele Jézus? Úgy, hogy elkészült Jézus lélektani fejlődésének Golgota előtti végső szakasza. S ha még Péter sem érti ezt, és le akarja őt beszélni erről, akkor Péter a Sátán képviselője. Ez a végső szakaszt, melyben Jézus tudja már, hogy a vállalkozásának a főpapok, írástudók és vének győzelmével kell végződnie. Egyenes már az út a Golgota felé. Az Isten Országá nem lehetséges anélkül, hogy hirdetője keresztre ne kerüljön. Ez Jézus tudati fejlődésének ötödik szakasza. Nevezzük ezt az ötödik szakaszt a Golgota szükségképpeniségét megértés korszakának.

6. De hát van még feltámadás és mennybemenetel is. Van még egy hatodik szakasz is. Két része van ennek. Egy Golgota előtti és egy Golgota utáni. A Golgota előtt is beszél már róla: Elküldöm majd nektek a Lelket... Ő majd megtanít titeket mindenre. A tanítványok azért biztonság okából beszereznek maguknak az utolsó vacsorára két kardot is. Péter elő is veszi. Jézus visszadugatja vele a hüvelyébe. Feltartóztathatatlanul peregnek az események a Golgota felé, s ott Jézus Atyja kezébe ajánlja lelkét. Harmadnap feltámad, s a tizenkét felé futókat ezzel üdvözli: Békesség nektek, semmi sincsen veszve! Tanítja őket arra, hogy mindezeket el kellett szenvednie és küldi őket a nagyvilágba, hogy tegyék ők is tanítványokká nemcsak a zsidókat, de az összes nemzeteket. Ez Jézus tudati fejlődésének a hatodik szakasza: A Golgota ellenére is minden rendben van, Istennel nem lehet kitolni, Istennek győznie kell. Különben nem teremtett volna embert a maga képére és hasonlatosságára. Hogyan nevezzük e hatodik szakaszt? Nevezzük a szétverhetetlen bizakodás és reménység végső és megváltozhatatlan és az idők végezetéig tartó korszakának, melynek van egy rövid pár hetes időbeli első szakasza és egy szakaszt immár nem ismerő végtelen vagy időtlennek nevezhető nem is szakasza, hanem szakasztalansága, örökkévalósága. – Következzenek a hívők könyörgései:

A nekünk a mai napon megjelenő Jézus vezessen minket bizonyosságra!

1. A gögicselő gyermek gyanútlanlansága adjon nekünk is biztonságot. Add meg ...
2. A 12 éves Jézus okossága legyen példája gyermekeinknek! Add meg...
3. Jól használjuk fel a serdülés és felnőtté válás évtizedeit! Add meg ...
4. Amikor elkövetkezik életünkben a tettek ideje, dobjuk be minden erőnket! Add...
5. Ha főpapok, írástudók és vének ereje lehervasztja reményeinket, mi is a Golgotát válasszuk! Add meg...
6. Golgotára menve is tudjuk, hogy Isten soha le nem győzhető! Add meg...

Atyánk! Soha ne feledjük: nekünk is a te szerelmes lányaiddá, fiaiddá kell válnunk a mi Urunk Jézus Krisztus által, aki veled él és szolgálva szeret mindörökkön örökké. Amen.

Piarista köz, 2007. január 6.

Kaptam Genfből egy írást Rőczey János barátomtól. Címe: Az Antall-kormány súlyos, végzetes mulasztásai: – részletek

1. A magyar parlament jogfolytonosságát minden nyilvános megvitatás nélkül elfogadta!
2. A rendőrség testületét nem váltotta fel a kormány (a nem-párttagok körében toborzandó) nemzetőrséggel. A rendőrség állományát szakmai tanácsadásra kellett volna redukálni és, ahogyan 45-ben, igazolási eljárással létszámát csökkenteni.
3. A külföldi hitelek törlesztését be kellett volna szüntetni, hiszen azok a diktatúra fenntartására, az emberi jogok elnyomására szolgáltak. S ezt a hitelezők is tudták!
4. Az ügynöklista nyilvánosságra hozatala elmaradt! Aczél György szerint Antall a „mi emberünk volt! Legalább is annak tartottuk“. (FAZ)
5. 1956 sajtós, egyedülálló társadalmi újításának, az öngazgatás kialakításának (forradalmi bizottságok, bizottmányok, munkástanácsok) semmibe vevése, lesöprése, diffamálása azzal, hogy Antall József azt „harmadik útnak“ nevezte, s bevezetését, szorgalmazását nem tartotta többé a kormány feladatának. Érthetetlen! Hiszen a győztes párt, az MDF, politikai programjában szerepelt, s a lakitelki mozgalom legjelentősebb legmodernebb, legmesszebbre ható célkitűzése, mondhatni: alapvető célkitűzése volt. A magam részéről ezért léptem be tagjai közé 1988-ban. Külföldről!
6. Abból, hogy az öngazgatást nem vezették be, adódott az is, hogy a sajtószabadságot sem lehetett megteremteni Magyarországon. Arra kell csak gondolni, hogy a média, így a sajtó is a pénz, a tőke kezében volt, s azzal a volt rezsim tagjai, képviselői rendelkeztek. A szabadon választott kormánynak nem volt publikálási lehetősége! Emlékezzünk! A magyar televízió megválasztása napján nem engedte szóhoz jutni az újonnan megválasztott miniszterelnököt! Kikapcsolta az adást.
7. Nem nevezhetem magam közgazdasági szakértőnek, de az Antall-kormány végzetes lépése a privatizáció felelőtlen elindításával a hozzá nem értőket is felháborította. A posztkommunisták kezébe került az ország tőkéjének 80-85 százaléka. Kik kaptak a még meglévő bankoktól kölcsönöket, hogy a felkínált állami vállalatokat, tulajdonokat felvásárolják? S ki tudott ezekről a lehetőségekről? Nyilván az állami vállalatok kommunista vezetői! Az állami birtokokat ki tudta bagóért megvásárolni? Akinek azért volt némi készpénze. Kik értesítették a provízió reményében a külföldi cégeket az előnyös vásárlási lehetőségekről? S kik bonyolították azokat le? Megüt a guta! Tudomásom szerint az „insider“ üzletkötés bűncselekmény lehet. Azt hiszem a vásárlás dátumából meg lehetne állapítani, ki jutott így vagyonokhoz. S ki felel ma mindezekért? Ma a könnyörtelen tények uralkodnak! A hazaárulók, a júdások, a kommunisták nem bánják meg cselekedetüket. Képtelenek rá. Úgy, ahogy Júdás! De kihalnak. Utódaik, ahogy Németországban is, nem felelősek az elődökért. S ez reménnyel tölt el. Hiszen új nemzedék lép porondra.
8. „Én 15 millió magyar miniszterelnöke leszek!“ – mondá Antall József. De 200.000-250.000 magyar politikai menekültnek ma sincs szava abban, hogy hazájának milyen politikai

rendszere legyen. Igaz, ha van az emigránsnak elég pénze és házat, öröklakást vesz ott, hazájában, aminek felszabadításán évtizedekig dolgozott, akkor kegyesen megengedik neki. Miért hibáztatom, kritizálom saját táboromat, az én képviselőimet, és azokat a vezetőket, akiket, ha lehetett volna, megválasztottam volna? Mert azt szeretném, ha már sikerült a diktatúrát megszüntetni, azok lennének az ország vezetői, akik e felszabadítási küzdelmekben érdemekre tettek szert. S nem az a Párt, mely leverte a forradalmat, undorító puha diktatúrát vezetett be és tönkretette az országot... Hát ennyit idézek – gondolom – Rőczey nem érdemtelen írásából.

Rőczey személyes jóbarátom. Útlevelet kapván hatvan esztendő után – '90 januárjában Bécsből hozzáutaztam Kastlba. Ő vitt Münchenbe, első nyugati előadásomra a Pax Romana-ba. Most megszólalt, s érdemesnek gondoltam, amit írt, leközzölni a Koinóniában. Rőczey megkezdte 80. életévét, s számomra azt mondja el, hogy fertelem az, ami idehaza van, de azért volna még kiút: kihal a fertelem, mert jön az új nemzedék. Magam pedig gondolkodom. A török hódoltság után nem volt helyük a hazában azoknak, akik tolták a törökök szekérét. 1849 után sem Kossuth híveinek. Mert dörögtek a fegyverek. 1919-ben meg jöttek a románok, s Horthy akasztatott. 1945 után sem volt semmi baj, mert jött a vörös hadsereg, s akasztották azokat, akik életben maradtak Horthy meg Szálasi emberei közül. Nem Isten országát építette Antall, csak egy evilági országot.

1989-ben nem volt akasztás. Kerekasztal köré ültek, akik tudtak. Aztán az lett belőle, amit Rőczey leírt. Ha forradalmat csináltunk volna, elbukott volna, mert az elvtársaknál voltak a fegyverek. ENSz-csapatok ugyanúgy nem érkeztek, ahogyan 56-ban sem. Megegyeztek az összes számbajöhető világi és egyházi hatalmak, hogy a magyar történelem egyik legborzalmasabb diktatúrájának 45 éve után senkinek a hajaszála sem görbülhet meg amiatt, ami itt történt. Megbízható emberüket, Antall Józsefet jelölték ki a személyváltás lebonyolítására. Lehúnyta a szemét, és Horn Gyula, az '56-os verőlegény kommunistái elsöprő győzelmet arattak. Az egyházban még ennyi sem történt. II. János Pál másodpercre annyit térdelt Mindszenty, mint Lécai sírja előtt, s 89 után szemrebbenés nélkül vallották az egyházi hatalomban levők, hogy nincs szükség átvilágításra. A Történeti Hivatalt is az elvtársak intézik, s azokat lehet átvilágítani, akiknek iratait ők engedélyezik. A foltosnak találtak meg vallják, hogy ők nem ártottak senkinek, s a nem-foltosak őrizhetik istenhátamögötti plébániájukat halálukig, esetleg jobbakat is, ha tartják a szájukat.

Botrányos volt ez az eltelt 17 esztendő. A hatalmasok akarták annak. S ha azt akarják, hogy makulátlanként vonuljon be a történelemtudományba az egész jó félszázad – 1945-től 2006-ig s utána –, akkor tollnokaik majd elmondják, hogy a humanizmus vér nélküli félszázada volt az egész, és nem lesz olyan, aki egyebet mondhat, mert a média és a tudomány a győztesek kezében van, s ők íratják a történelmet. Kik ma a győztesek? A posztkommunisták által támogatott multinacionális tőke haszonélvezői.

Persze a jövő tartogathat meglepetéseket is. De magam nem számítok rá. Az új nemzedéknek újnak kell lennie, s őket ez a jelenvaló jelen neveli. Tudnak-e exodust csinálni ebből a hazugság-tengerből? Nem látom, hogy tudnának. A történészeket is szakmájukra nevelik, s íratnak velük szakdolgozatokat két-három ezer év előtti papiruszokról teljes szakmai felkészültséggel. Nyomát sem látom az új Szekfü Gyulának, aki megírja a maga Harmadik nemzedék, meg ami utána következik-jében azt, ami 1930 óta történt az országban. Mintegy folytatásként azóta, hogy ő abbahagyta beszámolóját Széchenyi és a többiek nemzedékeiről.

Csak belesimulást látok a jelen trendibe, ha jót akarnak maguknak. Kis adalék lehet a megszülető könyv számára a Bokortörténet három vastag füzete. Diákként kaptam jutalmul valami gyorsírói teljesítményért a Három nemzedéket. A negyedikben születtem, s éltem és tettem valamit nemzedékemért meg az utána következő kettőért. Amit megírtam róluk, lehet

hogy nem sokat ér, de hazugság az nincsen benne. Lesz, aki megírja hazugság nélkül az új *Három nemzedéket*?

Piarista köz, 2007. január 8.

Évközi 2. vasárnap – ismét Adyligeten

Pár hete arról prédikáltam Nektek, hogy le kellene cserélni a szentmise első két olvasmányát. Tényleg ez volna a helyes? Tegyük ma próbát, s beszéljük meg röviden mind a három olvasmányt.

Az első olvasmány Izajásé. Nemzetének, Izraelnek mondja: A dicsőség koronája leszel az Úr kezében, királyi fejdísz Istened kezében. Mivel magam nem izraeli, hanem magyar vagyok, keresem Izajás szövegének magyar párját. Megtalálom: Szép vagy gyönyörű vagy Magyarország, gyönyörűbb, mint a nagy világ... Nem pontos a megfelelés. Akkor volna pontos, ha megtenné az ének hazánkat Isten koronájává, fejdíszévé. Petőfi megtette. Ha a föld Isten kalapja, a hazánk bokréta rajta. De így sem érünk Izajás versének magasába, mert ezt is mondja Izraelről: amint a vőlegény örül a menyasszonynak, úgy leli örömét benned Istened. Hát ez már az én jézusi tudatom számára nem is egy kicsit, hanem nagyon is sok. Lehet, hogy Kohn bácsiban örömét leli Isten, ahogy Szabó Jancsiban is örömét lelheti, mert mind a ketten hűségesek feleségükhöz, nevelik gyermekeiket, s becsülettel dogoznak értük. Dehogy Izraelben is örömét lelné, amikor gyilkolja a másik népet, meg a magyarban is örömét lelné, mikor teszi ugyanazt – akár Józsue, akár Szent István segítségével –, nem gondolom. Ezt már csak akkor mondhatnám, ha hajlandó vagyok sutba vágni az evangéliumot, meg aki találta, Jézust. Ez az olvasmány nem nevel bennünket arra, amire nevelődni misére járunk, Jézus mindenkit szeretni tanító jóhírére.

Menjünk a második olvasmányra. Azt írja benne Pál a korintusiaknak, hogy ők a Szentlélektől különféle adományokat kapnak: a bölcsességet, a tudást, a hitet, a gyógyítást, a csodatevést, a prófétálást, a megkülönböztetést, a nyelveken szólást s e nyelvek értelmezését – a Lélek tetszése szerint. Ezzel meg mi a bajom? Van vele valami bajom? De van ám! Mi? Az, hogy Jézus ezek többségével rendelkezett: bölcs is volt, tudott is, hitt is, gyógyított, csodát tett, prófétált, különbséget is tudott tenni. De már nyelveken nem szólt, csak az anyanyelvén, s azokat nem is kellett értelmezni, mert a tanítványoknak is az volt az anyanyelvük, mint Jézusnak. Csak ennyi a bajom? Nem, van több is. Jézus tanító volt, s tanítványait megtanította arra, amit ő tudott. A bölcsességre, a tudásra, a hitre, a gyógyításra, a csodatevésre, a megkülönböztetésre megtanította övéit, s a Lelket nem azért küldte el, hogy a tanítványoknak különböző adományokat juttasson. Különbözünk mi nélkül is egymástól jócskán, mert Isten nem szériában dolgozik, hanem egyedi példányokat teremt, még az ujjunk sem egyforma, még az egyiptéjű ikreké sem. Éppen attól leszünk Jézus tanítványai, hogy megpróbáljuk mindannyian követni Jézust, és amennyire tudjuk, lekoppintjuk mindazt, amit mutatott nekünk: a bölcsességét, a tudását meg a többi.

Hamarosan az lesz ezekből a különböző adományokból, hogy az egyikünk azt kapja, hogy király legyen, a másikunk azt kapja, hogy főpap legyen, és Isten kényszerül majd elküldeni a lányát, mert teljeséggel elbarmoltuk azt, amit a Fia kezdett velünk kétezer éve. Mindezzel csak azt akarom megmutatni, hogy ez a páli szöveg sincsen a jézusi törekvések vonalában. Inkább a korintusiaknak igyekszik a kedvében járni – a nyelvekenszólással. Mért teszi? Csak azért, mert azokat ismeri. És Jézust nem ismeri. Sohse látta-halotta őt életében. Csak azzal a Jézussal találkozott, akit ő elképzelt magának, s nemigen vallatta Péteréket, hogy miket is tanított nekik három éven keresztül Jézus. Inkább Pál maga tanította Pétert arra, hogy hogyan kell szegény Péteréknek Jézus útján járniuk.

Menjünk a harmadik olvasmányra. János evangélista Jézust mutatja be: borrá változtatja a vizet; szerepet ad ebben Jézus anyjának, bár néven nem nevezi őt evangéliumában sehol; s ott vannak még a tanítványok. Csak ezzel a harmadik mozzanattal szeretnék most foglalkozni.

Most jelent meg a magyar könyvpiacra hazánk fiának, Vermes Gézának ötödik könyve Jézusról. A címe: Jézus hiteles evangéliuma. Nem foglalkozik benne János evangéliumával. Azt mondja el benne, hogy János evangéliuma antiszemita. Vermes Géza zsidó származású magyar. Katolikus pappá is szentelték. Aztán otthagya egyházát, s elvett feleségül egy zsidó nőt. Könyve előszavában így emlékezik meg róla: Nagy hálával tartozom feleségemnek, az itt következő oldalak első kritikus olvasójának. Feleségem biokémikus, nem bibliakutató, mégis azért, hogy mint kísérleti tudományt művelő, képzett elme fordult munkám felé, jelentős segítséget nyújtott abban, hogy könyvemet világosan és logikusan fogalmazzam meg. Sokat vitatkoztunk, és az esetek többségében neki lett igaza.

Amikor Vermes Gézának megjelent harmadik könyve Jézusról, mások is, magam is írtam kritikát könyvéről a Mérés c. folyóiratban. Másoknak válaszolt, és összezsomagolta őket. Az én kritikámra nem kívánt válaszolni – mondta a szerkesztőnek. A KIO lényegét írtam meg neki válaszul. S ez a KIO nem vette észre János antiszemitizmusát. Hogyan lehet egy magyar antimagyar? Egy szemita antiszemita? De észrevettem valami mást. A János-evangélium ugyanazt a Jézust mutatta meg nekem, amit a másik három evangélium: a társadalmi gúla alján élő, a szegény és a hatalommal nem cimboráló, az uraktól Golgotára parancsolt Jézust. S azt a Jézust, akinek tanítványai voltak, és nem volt közöttük főpap, írástudó és vén egy sem. És János is megemlíti, hogy Jézus a Getszemániban a hüvelyébe dugatja Péterrel az őt megvédeni akaró kardot. Ő tudja egyedül a főpap szolgának a nevét, akinek jobb fülét levágta Péter kardja. Ő tudja egyedül Malkhosz nevét. János, akiről Vermes Géza azt írja, hogy aligha János írta a János-evangéliumot. János, ez a csúnya antiszemita. Alighanem ebben is megerősítette őt a felesége. Szemben az ősegyház egyetemes és megkérdőjelezhetlen hitével, hogy János bizony, Zebedeus és Szalóme gyermeke – a szerző.

A csodáról, hogy egészen jóízű bor lett a vízből, most nem mondanék semmit. Jézus anyjának, Máriának a szerepéről sem sokat. Máriának nincsen pozitív szerepe Jézus nyilvános működésének idején az evangéliumokban. Jánosnál sincs: Asszony, mit akarsz tőlem, még nem jött el az én óráim? Mária szerepe majd a Jézus utáni kétezer esztendőben növekedik meg, s lesz e szerepből külön traktátus a dogmatikában: a mariológia. A II. Vatikáni Zsinat pedig a múlt század közepén egy külön dekrétumot akart készíteni Máriáról, aztán a végén be kellett érnie Máriának azzal, hogy az Egyházzal szülő konstitúció nyolcadik, a záró fejezete lett. Ami rövideg érte itt Máriát, kipótolják majd Medjugorjében és másutt a buzgó Mária-tisztelők.

Csak arról akarok beszélni, hogy ott voltak a menyegzőn Jézussal a tanítványok. A mai szakasz János evangéliumának második fejezete. S az első fejezetben Jézus már öt tanítványával találkozik: a két Zebedeus testvérrel, aztán Andrással és fivérével, Péterrel meg Natanaéllel. Jánosnál a tanítvány (mathétés) szó még sűrűbben fordul elő mint a három másik evangéliumban: 78 ízben; míg amazokban összesen csak 156 ízben. A tanítvány követi Jézust. Ez a követi szó (akolouthēi) is azonos gyakoriságú a négy evangéliumban. Hogy mit jelent az ilyesmi, talán megvilágítja, hogy Pál 13 levelében e két szó elsejét egyszer sem, a másodikat meg csak egy ízben találjuk. Az ilyesmi is megerősítik bennem az ősegyháznak azt a hitét, hogy a negyedik evangélium szerzője bizony alighanem János. Most gonoszkodom egy kicsit: igaz nincs biokémikus feleségem, aki megerősítene vélekedéseim helyes voltában.

Még ragozhatnám a kánai menyegzőt, de lemondok róla. Helyette elmondok, amit a múlt héten nem tudtam elmondani. Csak Jézusnak, a valóságos embernek a lélektani fejlődéséről számoltam be, és aligha mondtam valami használhatót arról, hogy mikorra tudhatta meg Jézus, a valóságos ember, hogy ő nemcsak az, hanem valóságos Isten is.

Egy pár évtizede ünnepelte a teológus világ Kalkhedón másfélezer éves jubileumát. Mért, mi volt akkor Kalkhedónban? Zsinat volt, és ez a zsinat 451-ben megállapította a kisázsiai városban, hogy: mindannyian vallják: Jézus tökéletes az istenségben, és tökéletes az emberségben; valóban Isten és valóban ember racionális lélekkel és testtel; az Atyával azonos

lényegű az istenségben, velünk pedig az emberségben, a bűnt kivéve... Rahner, az elmúlt század nagy teológusa azt mondta a jubileumon, hogy ebben a kérdésben ez a most idézett megállapítás nem lehet a végső szó. Mire gondolt? Nem tudom. Arra, hogy a múlt héten vállalkoztam arra, amire, s megrajzoltam Jézus személyiségfejlődését? Aligha erre. Arra gondolok, hogy ennél többre. Már a múlt héten is megállapítottam, hogy a Jézus nevű csecsemő sem gondolkodott két szopás között sem istenségére, sem emberségére. De ettől még marad a kérdés, hogy mikor jött rá arra, amit szopásai után négy száz évvel az atyák megállapítottak róla Kalkedónban, Konstantinápolyval szemben a Boszporusz másik oldalán. Mikorra tudta már, hogy ő nemcsak ember, hanem egy lényegű az Atyával, amik mi nem vagyunk.

Hát erről szeretnék most valamit mondani, amit múlt héten már nem volt időm elmondani. Egy hasonlattal indítom gondolataimat. Ökológiai megfontolásból egy valóságos ember elhatározza, hogy valóságos békává lesz. Azért, hogy megmagyarázza a békáknak, hogyan védekezzenek a globalizáció rájuk nézve pusztító következményei ellen, azaz hogy a fenntartható vagy fenn nem tartható emberi fejlődés során ki ne pusztuljanak a békák. Hát úgy, hogy az országutak, melyeken kocsik robognak, elkerülendők, stb. Ez a valóságos emberré lett béka egyúttal valóságos béka is, csak kuruttyolni tud, meg úszni a vízben meg ugrálni a szárazon. Elsajátítja a békák jelzőrendszerét, miként Jézus elsajátította az emberi nyelvet, melyen elmagyarázta nekünk, hogy szeretni kell minden embert, ha fenn akarjuk tartani fajunkat. A békák értelmesebbnek bizonyulnak a békaember szövegének befogadására, elkerülik az országutakat, s visszavonulnak a mocsárvidékekre, s ott szaporodnak. Sikerének hatására – a békaember békává alakulásának hatására – visszaváltozik a béka emberré. Rövid átmeneti időre lesz tehát csak békaemberré, s ezen idő alatt is tudja, hogy ő ember. De e rövid átmeneti idő alatt nem tud se írni, se olvasni, csak kuruttyolni. Következtetésem: békakorszakában csak annyiban volt valóságos ember, hogy tudta, hogy békává lett, de ezen a tudáson kívül semmire sem volt képes arra, amire az ember képes. Megkérlek: válaszoljatok nekem, hogy valóságos ember volt-e ebben a békakorszakában is. Én azt gondolom, hogy nem. Nem lehet egyszerre békának is, és embernek is lenni. Csak békává varázsolt királyfi lehet az ember, mint a mesében a gonosz mostoha mesterkedésének a hatására a királyfi.

Ha Kalkhedón nem volna végső szó a krisztológiában, akkor mit lehet mondanom ma, 56 évvel a másfélezer esztendő jubileum után? A fenti analógia nyomán csak ennyit: Jézus csak annyiban lehetett valóságos Isten is, hogy emberi fejlődése során valamikor rájött arra, hogy van neki egy időtlen előélete a Szentháromságban az Atya ölében és a Lélek társaságában. A kérdés – most már ezen túl – csak az, hogy mikor következett ez be. A békává varázsolt királyfi tudta kezdettől fogva, hogy ő békaként is királyfi, mert nem béka-petévé, ebihalá varázsolta őt a gonosz mostoha, hanem kifejllett békává. De Jézusnál nem így volt. A Szentlélek megárnnyékozta Mária méhét, s kilenc hónapon át e méhben élte Jézus a maga magzati életét, míg meg nem megszületett a betlehemi éjszakában. Azt is hallottuk a múlt héten, hogy két szopás között sem gondolhatott a maga isteni előéletére. 12 éves korában tudta e már, hogy Atyja, akinek a dolgaiban kell lennie, másképpen Atyja neki, mint nekünk? Azt gondolom, hogy még akkor sem tudta.

Úgy gondolom, hogy személyiségfejlődésének harmadik korszakában, a második és harmadik názáreti évtizedében rémlett fel agyában a gondolat, hogy ő másmilyen, mint mi vagyunk. S éppen ez a képtelen gondolat tehette őt introvertálttá. Ez hatott úgy rá, hogy nem beszélt a názáretiéknek arról, ami egyre inkább foglalkoztatta. S ennek hatására hallotta, amikor bezárta názáreti műhelyét, s a Jordánhoz érve János bemerítette a vízbe, Atyjának hangját: Te vagy az én szerelemes Fiam! S ez megerősítette Jézust abban, amit kielmélkedett magában a názáreti évtizedek során. S mindez megmagyarázza, hogy elpofozza a pusztában a világ összes országaival s azok dicsőségével büszkélkedő Sátánt.

S ennek az istenfiúságnak a tudatával következik a naiv eufória negyedik fejlődési szakasza, majd egy borzalmas felismerés ötödik szakasza, s a feltámadás előtt és után az a felismerés, hogy az Isten megteremtette világban nem is olyan egyszerű az Isten országa megteremtése. Az, hogy ezt el nem végezheti a megtestesülés. Ahhoz mindannyiunknak az Atya szerelmes lányaivá és fiaivá kell lennünk. Ahhoz mindnyájunknak le kell koppintanunk a magunk módján a Egyetlen Fiúnak számunkra példamutató életét. S mindezeket honnan tudom? Nem tudom, csak hiszem, hogy valahogy ez lehet a dolgok rendje. Amen.

Piarista köz, 2007. január 9.

Térdem remeg, hajam fehérlik, / Orcám redős... öreg vagyok! / S az új évet megértem ismét. / Nem vittek el bú, kor, bajok! / Az élet mintegy kérde tőlem: / Mire vársz még? minek vagy itt? / Es tol, miképp a fán letolja / Az ifjú lomb a tavalyit. – így írta Tompa Mihály 55 éves korában. Én meg a mai napon elkezdem 89. évemet, s kívánják testvéreim a Bokorban meg a Rendemben is a jó egészséget. Két napja, vasárnap este, a lelkes kis adyligeti csapat a mise végén megköszöntött, Mária még tortát is hozott, amit annyifelé vágott, amennyien voltunk. Én meg köszönetképpen elmondtam, hogy az sincs kizárva, hogy ezt az esztendőt is végigcsinálom, s akkor már csak egy pár vasárnap, és elmondhatom még a vasmisémet is – 65 évvel a szentelés után, a 90. évem kezdetén –, de hozzátettem, hogy nem ragaszkodom hozzá, mert jobb volna nekem már hazamennem. Sanyi erre meg azt mondta, hogy ne siessek vele, mert ők még jönnének hallgatni a prédikációimat. S azt is elmondtam, hogy ebből az alkalomból el is bújhatnék barátaim elől, meg mondhatnék egy rakás piaristával koncelebrációs misét, meg csinálhatnám úgy is, mint arany-, rehabilis- meg gyémántmisémet, s a Bokor érdemes tagjai ülnék körül az oltárt, s hogy alighanem azt fogom választani, ha még kibírom a hátralevő hónapokat.

Ákos vitt haza is. S a kocsiban ott ült Szabó Márta is. S emlékezett, hogy mennyien elmentek már, s csak ő maradt itt egyedül, immár 80. évét morzsolgatva. S emlékeztünk a régvolt debreceni évekre: Terire, Erzsóra s Emilre is.

Piarista köz, 2006. január 10.

Öcsi rám telefonál: Elküldted már a Lélekváró elmélkedéseket Beának? Válaszolom, hogy azonnal küldöm. Megírtam már hónapokkal ezelőtt. Keresem a gépemben, s nem találom. Újakat kell írnom.

Május 11: Jn 15, 12-17: Jézus egy kisközösség tagjainak mondja, hogy szeressék egymást. Kétezer éve mondta, s én ma hallgatom szavát. Hogyan is kell szeretnem társaimat? Hát úgy, hogy mindent elmondok nekik, amit tudok. Hát még hogyan? Úgy, hogy mindent meghallgatok, amit mondani akarnak nekem. És még? Úgy, hogy nem mondom el nekik azt, amire nem kíváncsiak. Úgy, hogy nem erőltetem magam rájuk. Sikerül? Nem feltétlenül. De törekszem rá. Miattam ne fájjon a gyomruk találkozónk után. Persze nekünk nagyon könnyű a dolgunk. Négy hetenként öt órát kell tudnunk viselkednünk egymással. A Tizenkettőnek három éven keresztül, nap mint nap, reggeltől estig kellett. Ez már nehezebb tészta. Ezt is gyakorolhatja, aki szerzetben vagy házasságban él. Amíg nem hozzuk létre az életközösséget, addig ezekben a nehezebb tésztákban gyakorolhatjuk, amire Jézus buzdít bennünket. Kibírni, elviselni, szeretni azt az egyetlent, akit erre s nem másra választottunk magunknak.

Május 12: Jn 15, 18-21: Elmúlt az a boldog világ, melyben gyűlöltek minket. Legalábbis én sehol nem tapasztalom, hogy gyűlölnének. Nincs már se ávó, se inkvizíció. Megszűntem tényezőnek lenni, a kutya sem vakkant rám. Nem tudok semmi olyasmit csinálni, amivel magamra dühítem a hatóságokat. S ez baj? Hát hogy ne volna baj, ha egyszer nem illenek rám Jézus szavai: kivettelek a világból, ezért gyűlöl téged a világ. Nem tudok olyat tenni vagy mondani, hogy számítson valamit. De akkor tanítvány vagyok-e még? Az állam bocsánatot kért, s felemelte a nyugdíjamat. Ratzinger mosolyogva emlékezik rám, amikor találkozik a

piarista generálissal. Fogahullott oroszlán lettem. Tűrhető ez az állapot? Tetszett volna forradalmat csinálni – mondta Antall Jóska, a derék piarista tanítvány. Tetszett volna olyasmit csinálni, hogy törvénytelenül agyonverjenek az elvtársak, akik papot nem akasztanak. Nem egyszerű Jézus tanítványának lenni. Ha újra kezdhetném, akkor sem tudnék mást kitalálni. Elfogadom sorsomat. Jelentéktelen figura lenni a globalizálódó társadalomban, ha egyszer értelmetlennek látom, hogy megrugdossanak a Kossuth téren.

Piarista köz, 2007. január 11.

Pál-szintézis: 37-38 num.

Újra olvastam e két numerust, mert holnap Mag I. lesz, és ez a házifeladat. Egy abszolúte jószándékú embernek, Pálnak tömény jézustalansága: Jézus megváltott minket a Bűntől. Ebből lesz a természetfeletti rend fogalma, melyet még Schütz Antal is elhitt. Ebből lett a megkeresztelt emberek kiváltsága, mely nélkül hogyan is üdvözíti Isten a jószándékú meg nem keresztelt embert – erre még Schütz is azt mondta nekünk, hogy ezt nem tudhatjuk. Csak mi üdvözülünk.

Hogy Pál hogyan gondolhatta ezt, értem. Soha nem hallotta Jézust. Hogy az ősegyház hogyan fogadhatta el Pál tanítását, megpróbálom azt is érteni. Kellett neki egy abszolút adu: csak mi, a megkeresztelték találkozunk majd Jézussal, a többiek mennek a pokolba. Aztán jött Konstantin, s ő is megkeresztelkedik, s ő is üdvözü. A keresztények azért Pállal együtt tudják, hogy a szeretet is kell az üdvösséghez. Ha nem szeretünk, akkor hiába emelődünk be a megváltottak közé, a természetfeletti rendbe.

Aztán jön Luther, Pál legigazibb tanítványa: Nem tudunk bűn nélkül élni, de sebj, Jézus megváltott minket. Olyat, hogy a szeretet által üdvözülnénk, csak a katolikusok mondanak – mondta egyik jeles teológusuk. Katolikus kortársamtól is hallottam ennek megfelelőjét: Amire én nem vagyok képes, azt Jézus kipótolja helyettem.

Aztán jött a Második vatikáni zsinat, amelyik tudott már a nem keresztények üdvözüési lehetőségről is, de vallotta, hogy Jézus megváltott minket, s ezért a jószándékú nem-keresztények is – anoním keresztények. A buddhisták is mondhatnák ezen az alapon: a jószándékú keresztények anoním buddhisták.

Aztán itt vagyok magam is, és elhiszem Jézusnak, hogy Isten Országá rajtunk fordul. De ezt az Országot, ha Isten meg csinálja, nem lesz semmi belőle. Isten pedig meg nem csinálja, mert tőlünk várja, hogy megcsináljuk. Mondjuk helyette a szentolvasót meg a zsolozsmát, meg járunk misére. – Nem is volt Pál olyan tökkelütött...: még Pál életében visszajön Jézus, és a mennybe repíti magával a megkeresztelteket! De nagyon az volt mindaz, aki így gondolta.

Piarista köz, 2007. január 12.

Gyökér-házifeladatként egy gépelt lapot kaptunk. Kitöltöttem: 1.vallom ezeket az eszményeket. 2. csak a tolmácsi szerepet vállalom. 3. a részvétel-formáknak eddig még ne láttam értelmét. 4. még mindig elmentem szavazni, a HEL-be elmentem agitálni a katonáskodás ellen. 5. a példaadásra törekedtem egyénileg, kisközösségben, Bokorban, s ma újra a piarista szerzetben. 6. nyomtam a kakaót mindenütt, ahol csak módot adtak rá.

Ezen felül még azt kellett megválaszolni, hogy Mért nem megy a szekér?

1. Az Isten szekere azért nem megy, mert túl magasra tette a lécet: úgy kellene viselkednünk, ahogyan ő viselkedik, s mi csak emberek vagyunk.

2. Jézus szekere azért nem megy, mert nem akarunk adományokból élni, mert házasodni akarunk, minek következtében meg kell felelnünk férji-feleségi, családfenntartói feladatainknak, s ezek némileg visszafognak bennünket a jézusi pálya Golgota-következményitől.

3. A Bokor szekere attól nem megy, hogy nem csinálunk mást, mint prófétálunk, s ez óhatatlanul együttjár azzal, hogy tíz-húsz esztendő után már tudjuk, hogy mit kell prófétálnunk, erre pedig csak mi magunk vagyunk a vevők. Képletünk: tíz próféta várja a közösségben, hogy rákerüljön a sor, és mondhassa végre a magáét, s zavarólag hat, hogy ki kell várni a sorunkat, pedig az igazi válasz nálunk van. Másképpen: eszkimók vannak; fókák, aki lenyeljék szövegeinket, nincsenek.

4. Az egyház szekere megy, mert az szolgáltató vállalat, s vannak helyi üzemek, melyekben vannak szolgáltatást nyújtók meg szolgáltatást igénylők.

5. A piarista szekér attól megy, hogy vannak benne tanárok, s hozzák nekik a szülők a gyerekeket, akiket tanítunk.

6. A Bokor szekere attól menne, ha kitalálnók azt, amit még nem találtunk ki, s amihez lehetne csatlakozni. Reménykedhetünk abban, hogy a harmadik nemzedék majd kitalálja? Csak abban reménykedhetünk. Minden tudományunkat átadtuk neki.

Mit kell tudni csinálni, hogy örömről öröme hágva el tudjuk kerülni a Golgotát?

Egy mondat: le kell cserélni etalonunkat, mert Jézus nem tudta elkerülni a Golgotát. Szentségtörésnek érzem ezt a házifeladatot. Ezt a kérdést. De hát én javasoltam, hogy továbbvigyük a korábbi: Mért nem megy a szekér? Az Isten szekere, a Bokor szekere? Konstantin korában megtaláltuk már a módját: ki kell egyezni a hatalommal, s megtaláljuk a szekeret, amely megy: az egyház szekerét. S mi fogjuk Golgotára küldeni, aki olyasmiket tanít, mint amilyeneket Jézus tanított.

Ugyanazt tanítva, amit Jézus tanított, mi sem kerülhetjük el sorsát. Tehát módosítani kell. Módosítási javaslatok:

1. Nem szabad a fennálló rendet kritikával illetni. Olyan kritikát kell mondani, amelyik építő, azaz segíti a hatalomban levőket abban, hogy megarthassák hatalmukat.

2. Azt kell csinálni, ami nem sérti az urak érdekeit. Fel kell ajánlani, hogy ingyenmunkával megtisztítunk bizonyos területeket a szeméttől; pl. Calcuttában az utcákat a haldoklóktól. Biztos a megbecsülés: még szentté is avat érte egyházunk. Kisebb mértékben: egyházközségi feladatokat látni el, amikre a plébános megkér: pl. az egyházi adó beszédese, templomtakarítás.

3. Nem szövegelni a háború ellen, csak csendben nem ölteni magunkra a katonaruhát, nem letenni az esküt.

4. Ha lázong valami miatt a szegény ember, megkérdeni a hatóságot, hogy mi okosat tehetnénk a lázongás okának megszüntetésére.

Folytathatnám a sort, de abba hagyom, hiszen mellébeszélék, mert Jézustól és hasonlóktól károsan befolyásolt tudatommal én ezekben semmi örömet nem lelném, de minden további nélkül hajlandó volnék leködni magamat. Tehát radikálisabb megoldásokra volna szükség. Mik lennének ezek? 1. A négy evangélium elégetése, amely élhetetlenné teszi az embert. 2. Bocsánatot kérve egyháztól, hatalomtól, emberiségtől a KIO-t is elégetésre felkínálni a hatalom kazánháza javára, mert a KIO még élhetetlenebbé tesz.

Befejezem. Így, ahogy vagyok – miközben nem megy az Isten szekere, s a Bokor szekere sem – elmondhatatlanul boldogabb vagyok, mint a felsorolt utakon. Boldogabb ebben a csúfos immanenciában, s reménykedem, hogy hallani fogom a transzcendens létben: Menj be Urad örömébe!

Piarista köz, 2006. január 18.

Évközi 5. vasárnap

Iz 6,1-8: Az evangélisták szerint Jézus is ismerte, s idézte is Izajás prófétát, amikor szidta azokat, akiknél nem talált termékeny talajra az, amiket tanított. Így szidta: Megkövesedett a nép szíve, fülükkel nehezen hallanak, és a többi. A próféta görög szó, s a görögben ez a szó annyit jelent, hogy előre mondja a jövőndőt. A magyarban is ez a jelentése: jövőbe látó

személy. Ne prófétálj már! – mondjuk tréfásan annak, aki nagyokos akar lenni. Jézus anyanyelvében azonban a próféta szónak a nabi felel meg, s ez tolmácsot jelent. S a tolmácsnak az a dolga, hogy tolmácsolja Isten üzenetét Isten népének. Olvasmányunkban egy angyalfajta, a szeráf, parázssal megtisztítja Izajás száját, s ez a művelet megtisztítja őt még a vétkeiktől is. Ezek után már hallhatja Isten kérdését: Kit küldjek el követemnek, s Izajás válaszolhatja: Itt vagyok, engem küldj!

Jézus pedig elmondja nekünk a Hegyi beszédet, melynek Máténál az a vége, hogy Boldogok vagytok, ha énniattam gyaláznak és üldöznek titeket... örüljete, mert jutalmatok bőséges lesz a mennyekben, mert így üldözték a prófétákat is, akik előttetek éltek. Olyan tanítványoknak mondja mindezeket Jézus, akiket nem tisztított meg előbb vétkeiktől semmiféle szeráf. Tanítványoknak, akiknek el kell elfogadniuk Jézus szavait, s ezek nyomában maguknak kell átalakítani gondolkodásukat és életüket. S e a tanítványoknak ezenfelül még mindenkit Jézus tanítványaivá is kell tenniük. Jézus gondolkodásában nincsen semmiféle kétféleség. Nincsenek szeráfától megtisztítottak és piszkosnak maradók. Nincsenek papok és kedves hívek, próféták és közönséges földi halandók. Kivétel nélkül mindenkinek prófétává kell lennie a Jézustól meghirdetett Országban. Isten tolmácsaivá, szeretett fiaivá és lányaivá kell lennünk mindnyájunknak. Jézus Istene mindenkit követeként akar küldeni a világba, mindenkit küldöttnek, görög szóval – apostolának akar. S akkor lesz teljessé az Isten Ország, amikor már nem lesznek olyanok, akik üldözik Isten tolmácsait. S ebbe az Országba előbb-utóbb mindannyian el is jutunk... Némi térbeli és időbeli változással – a Mennyek Országába. Remélhetőleg ott leszek már a fogadó bizottságban, amikor majd megérkeztek. Ennyit az első olvasmányról.

Mehetünk a másodikra. Mazsolázom. Az első mazsola: Krisztus meghalt a mi bűneinkért az Írások szerint. Miféle írás, miféle írások mondják ezt? Nem az evangéliumok írják, hanem Izajás jövődöli Jahve szenvedő szolgájáról. Ilyen módon: bűneink miatt törték össze, ő bűnhődött, hogy nekünk békességünk legyen, sebei által gyógyultunk meg. Pál azonosítja Jahve szenvedő szolgáját Jézussal, s már meg is van a páli teológia ószövetségi igazolása.

Ha ez a páli teológia fején találta volna a szöveget, mint ahogyan azt Pál képzelte, akkor Jézusnak ilyesfélét kellett volna legkésőbb az utolsó vacsorán mondania a tanítványok számára, ha már korábban megfélekedezett volna tájékoztatást adni halálának eme páli okáról, céljáról. Mondom a vacsorán el nem hangzott tanítást. Ti, kedves tanítványaim, karddal jöttetek vacsorázni, hogy megvédelmezzetek engem a főpap szolgáitól. De kár a pénzért és a fáradságért, mert én magam is meg akarok halni, s alig várom már Kaifás főpap barátom szolgáit, hogy megköttözzenek engem. Mert én Jahve szenvedő szolgája lennék, s csak úgy lehetek azzá, hogy a Nagytanács mint istenkáromlót halálra ítél, és átad engem Pilátusnak, hogy ő aztán elrendelje keresztre feszítesem. Mert tudjátok kedves tanítványaim, hogy nektek csak akkor lesz békességetek, ha engem kiiktatnak az élők sorából. Egy kicsit kellemetlen lesz majd a kereszten a fulladásos halál, de mit meg nem tesz az ember a gyerekeiért, akik ti vagytok az én számomra. Mert ti attól fogtok meggyógyulni, hogy a százados átszúrja majd a szívemet, s a római katonák ölmos ostora száznál is több sebet ejt majd rajtam, amibe a nálam gyengébb legények nemegyszer bele is hálnak, mire keresztre feszítik őket.

Nem hangzottak el a vacsorán ezek a szavak Jézus ajkán. Korábban sem. Mást tanított a Golgota okáról, céljáról. De Jézus ezt a mást nem tudta közölni Pállal, mert míg Jézus köztünk járt és tanított, Pál még nem tűnt fel az Isten országa júdeai színterén. Amikorra feltűnik, Jézus már rég megérkezett Júdeából Atyja országba. Jobb híján tehát magam magyarázom meg Pálnak, hogy miért nem stimmel az, amit állít. Hát azért, mert az Isten nem szadista, aki fia halálát akarná a maga haragja megengesztelésére. Jézus Atyja ezzel ellentétben reménykedik abban, hogy hozzánk küldött Fiát meg fogjuk becsülni. S a tanítványok meg Izrael többsége – meg is becsülték őt. De hát nemcsak belőlük áll a világ, a többségből, mert itt vannak még kisebbségben az urak is: Kaifás, a Nagytanács, meg Pilátus,

meg ez a pillanatnyilag sikeres egész rablóbanda, amit Római Birodalomnak neveznek, melynek te, Pál, büszkén vallod polgárának magad. S melynek hatalma – elképzelésed szerint – Istent szolgálja a jó emberek javára. Majd Te is meg tudod az ellenkezőjét annak, amit gondolsz és írsz a Római Birodalomról, amikor kardja majd megszabadít a fejedtől... Mindezt hosszan folytathatnám, de megírtam nyolc kötetben Szent Pát teológiáját, s azt nem tudom most e szentmisében felolvasni nektek. Értétek be ennyivel az első mazsola címén.

Van még egy második mazsolám is Pálnak a mai napra rendelt szövegéből: Feltámadt a harmadik napon, megjelent több mint ötszáz testvérnek, s megjelent nekem is. Már mint Jézus jelent volna meg. Hitetlen vagyok ebben az ötszázban. Hitetlen, mert az evangéliumok szerint Jézus titokban támadt fel. Nem sétált végig a harmadik napon Jeruzsálem sétáló utcáján. Jézus törvényen kívülre került kivégzésével. Szalajtották volna utána a sétáló utcán a fogdmegeket. Kaifás is, Pilátus is. Erről most csak ennyit. De hát Pálnak is megjelent. Megjelent? Aligha, mert csak hallotta belülről Jézus hangját: Saul, mért üldözöl engem? Erről beszámol a Cselekedetekben Lukács. Nagyjából ez a kérdő mondat lenne Pálnak Jézustól kapott és Jézusról szóló információja. A többit már saját maga gyártja. S ez a Saul, mért üldözöl engem? – ez is csak Páltól, magától eredő információ. Ő hallja, és senki más. Ha én lettem volna Jézus helyében, közreműködtem volna-e abban, hogy Pál ezt se hallja? Nem lehetett még Jézusnak sem közreműködnie. Pálnak ezt szükségképpen kellett hallania. Ott volt István megkövezésénél. Tudta, hogy István-féle embereket halálra üldözni megy Damaszkusba. Meg kellett szólalnia valaminek e buzgó farizeusnak, Pálnak a lelkében. Annak, hogy hagyja ezt az üldözést abba.

Mert Isten mintha nem nyúlkalna bele a történelembe. Nem, mert az ember megteremtésével megadta alapját annak, hogy Isten országává formáljuk bolygónkat. És Kalkhedón, és a Szentháromság Második Személyének testet öltése Betlehemben? Egyszer volt Budán kutyavásár. S ennek az egyszeri történésnek: annak, hogy hisszük a betlehemi megtestesülést, annak következtében vagyunk a keresztény egyházak tagjai. Van, aki nem akar a keresztény egyháznak tagja lenni. Lehetséges, hogy elég neki, ha Jézusnak elkötelezettje, és lelkiismeretes ember? Ilyen ember is van. Kinek a papné, kinek a lánya.

Áttérhetünk végre a harmadik olvasmányra. Menj el tőlem, Uram – mondja Péter: s Ne félj, mostantól kezdve embereket fogsz – s válaszolja neki Jézus. Nekem nagyon rokonszenves, amit Péter mond. Mindig is az volt, de különösen azzá lett, amikor a Bokor egyik tagja írt egy verset Péternek erről a szaváról. Ez a valaki nem volt pap. Még férfi sem volt, csak nő, és anya. Andinak hívták. El kell itt mondanom, hogy van egy variánsom, egy változatom a Teremtés könyvéhez. Férfiak ne hallgassanak ide! E variáns szerint a teremtés nem egészen oldalbordás módon történt, hanem így: megteremté Isten az embert, Ádámot. Selejtire sikerült. Aztán másodjára is munkába fogott az Isten, s az már nem volt selejt – Éva lett a neve.

Mi az alapja ennek a variánsnak? Nagyon komoly az alapja. Ha a háborúk előtt a hatalom birtokosai megkérdeznék a nőket, hogy menjenek-e a nagy tömeggyilkos mészárszékre fiaik meg a férjeik, alighanem száz feleségből, anyából egyetlen sem akadna, aki odaszavazna, hogy csak menjenek, mert azért mentek férjhez, hogy hadiözvegyek legyenek, meg hogy sirassák Don melletti jeltelen temetőkből nyugvó fiaikat. Csak egy buta férfitől telik a buta szöveg: Sehonnai bitang ember, ki most, ha kell, halni nem mer... s a többi. Kellene nekem egy külön alkalom, amelyben kifejteném azt a nézetemet, hogy Istennek mért inkább a lányát kellett volna elküldenie, ha ki akarja iktatni a történelemből a tömeggyilkos hősöket s az egyház szentté avatott tömeggyilkos királyait.

Most csak a Bokor e már rég halott Andijáról akarok énekelni, aki megírta a Bokor-himnuszt '71 nyarán. Amikor húsz évvel később Amerikába repültem, s összejött fogadásomra egy református lelkész lakásán egy kisközösség, én ott elhatároztam, hogy megtanítom nekik ezt a himnuszt. Nem tudtam megtanítani nekik, mert amikor elkezdtem

énekelni, hogy Megkötöm magamat Isten kötelével, már zúgott a szoba éneküktől. Ávó ide, ávó oda, átrepült dallam is, szöveg is az óceánon, és ott már ismerték azt. Ez az Andi megzenésítette Péter bűnbánatát is. Nem a Megkötöm lovamat nótájára, hanem a Megrakják a tüzet dallamára:

Menj ki tőlem, Uram, bűnös ember vagyok, Széles útra tévedt, veszi indult juhod.

Meggyújtott tüzedre adás-fát nem dobtam, Korsóim olaját másra pocsékoltam.

Parancsod feledtem, keresztem letettem, Halni tudó magod miért is nem lettem?

Jaj de mégse hagyj el! Mi lennék Nélküled? Kettétört nádszálad, kiontott mécsbeled.

Maradj bennem Uram, irgalmas Mesterem! Hittel csodát várok: újjá kell születnem.

Ez a szöveg is él jó harminc esztendeje, s ha megfigyelitek: tele van minden sora a jézusi tanítás szavaival, képeivel. Mindazzal, amit Péter még ott a hajóban nem tudott elmondani, de Andi lelke akkor már tele volt egy Jézus szavait elemző Bokor-évtizeddel, s el tudta mondani azt, amit még Péter, a csak minap érkezett tanítvány, még nem tudhatott. Andi a versének ezt a címet adta: Metanoia. S az evangéliumok e kedves szava arról beszél, hogy Isten országa megvalósulhat, ha átalakítjuk életünket a Jézus mutatta példa-életre.

Ne félj Andi, ne félj Péter! Mért? Mert metanoiátok erejében embereket fogtok majd. Azaz Jézusnak nem kell kimennie Péter hajójából. Senki bűnös ember hajójából nem kell kimennie. Amikor Isten szabadnak teremtette meg az embert, számolt azzal, hogy olyanok leszünk, mint amilyenek vagyunk. Milyenek? Szeretetreméltóak. Szeretni képesek. Szeretni próbálók. Olyanok, akik nem akarnak rosszak lenni. Akik szeretnék magukból kihozni a maximumot. Azt, ami telik tőlünk. Ki állítja közülünk magáról, hogy ő bizony tudna jobb is lenni, de nem akar. Ő csak félgőzzel akar jó lenni. Testvéreim, én azt gondolom, hogy talán mindannyiunk sírjára ráírható volna ez a felirat: Itt nyugszik N.N. Élt ennyi és ennyi évet. Megtette, ami tellett tőle. S ennek következtében Isten igazi gyermeke volt.

Jézusnak nem kell kimennie senki bárkájából. Elég, ha megvan lelkünkben a metanoia, a megfordulni, a megtérni akarás. Világosabb szóval: a szándék annak megtevésére, ami telik tőlünk. Istennek ennyi elég. S ennek következtében egyikünknek sem kell félnie attól, hogy életünk csak olyanra sikerül, amilyenre. Úgy, ahogy vagyunk, alkalmasok vagyunk az Isten országának terjesztésére, propagálására. Mindannyiunknak az a dolgunk, ami Péternek a dolga: embereket fogni. Embereket, akiknek életünkkel, szavunkkal elmondjuk a jóhírt: Isten nem lehetetlent tervezett és akart akkor, amikor Isten Országának akarta a világot. Nem lehetetlen, hogy megtegyük azt, ami telik tőlünk.

Mindez nagyon szép volna, ha nem volnának olyanok, akik minderre, amit idáig mondtam, nem mondanák azt, hogy Köszönjük szépen, de mi ebből nem kérünk. Vannak ilyen emberek? Vannak, és Jézus meg is nevezte azt a társadalmi csoportot, amelyből ezek az emberek kikerülnek. Azt a csoportot, amely az Isten terveit szolgálni akaró embereket a Golgotára juttatja. Ezt a csoportot a következő szavakkal jelölte: főpapok, írástudók, vének, királyok, hatalmasságok. Melyek ezeknek a szavaknak a mai megfelelői? Nagyjából ugyanazok. Mi a jellemző rájuk? Többet akarnak a világ javaiból a maguk s az övéik szánára, mint amennyi a többi embernek jut.

Testvéreim, két ember lakik bennünk. Az első azt mondja, hogy embereket akarok fogni, hogy Isten népe benépesítse Bolygónkat. A második meg azt mondja, hogy ő erre nem ér rá, mert ő azzal akarja tölteni idejét, hogy gazdagabb lesz. Az embereket fogást csak csinálják a papok, ezért fizetjük az egyházi adót. Sajnos, ebben az esetben sohasem valósul meg az Isten Országa, mert ahhoz ki kell veszniük azoknak, akik a másik istent, a Mammont, a pénzt akarják életükkel, idejükkel szolgálni. Amen

Piarista köz, 2007. január 19.

Inczédy Pétertől megkaptam dr Nagy Bálint 25 lapnyi tanulmányát arról, hogy hogyan lehetne megmenteni a multik kezéből a magyar mezőgazdaságot. Úgy éreztem, hogy a tanulmány nem az elején kezdi a dolgokat. Megírtam 15 pontban az elejét, el is küldöm neki. Az elejének az a címe, hogy

Hol is tartunk?

1. A Teremtés könyve értesít arról, hogy

- a/ Isten parancsot ad az embernek,
- b/ az ember áthágja a parancsot, azaz bűnbe esik,
- c/ a Sátán, az istenellenes és nem emberi teremtmény csábít a bűnre,
- d/ Isten megbünteti az embert.

2. Félezer évvel később beszámoló az emberiség történetnek első korszakáról,

a/ az aranykorról: Aurea prima sat' est aetas, quae vindice nullo sponte sua sine lege fidem rectumque colebant (Ovidius)

- b/ melyben nem volt még megtorlás,
- c/ önként, hatályos törvény fenyegetése nélkül tettük azt, ami helyes.

3. Egyetemes történelmi, azaz régmúltra vonatkozó tapasztalatunk:

- a/ van hatályos törvény,
- b/ aki karhatalommal rendelkezik, az hozza a törvényt,
- c/ Istenre hivatkozik a törvényhozó,
- d/ a törvényhozó kezdetben papkirály: hadat is vezet, és imádkozik is a győzelemért,
- e/ csak később szakosodnak fejedelemre és sámánra.

4. Régmúltra és jelenre egyaránt vonatkozó tapasztalat:

- a/ a törvény csak azokra vonatkozik, akiket elér a karhatalom,
- b/ az Isten is csak törzsi isten,
- c/ ami a határon innen bűn, az a határon túl hőstett is lehet.

5. Jézus Istene pedig

- a/ nem törzsi isten, hanem mindenki Istene,
- b/ Jézusnak és Istenének nincsen karhatalma,
- c/ a törvénye bele van írva az ember szívébe,
- d/ a törvény áthágója az áthágás erejében bűnhődik,
- e/ bánat ellenében a bűnös megszűnik Isten és a Jézus-követők szemében bűnösnek lenni.

6. Jézus Istenének törvénye:

- a/ szolgálnunk kell egymást,
- b/ adnunk kell a másik embernek azt, ami nekünk van és nekik nincs,
- c/ erőszakot nem szabad alkalmaznunk,
- d/ házasságunk fel nem bontandó,
- e/ mindezek mindenkire érvényesek, azaz mindenki a felebarátunk: nem tartunk ellenséget.

7. A történelmi kereszténység istene:

a/ megharagudott az első ember bűne miatt annak minden leszármazójára; az ősbűn tehát eredeti bűn is,

b/ Istent kiengesztelte irántunk az, hogy Fia, Jézus, hajlandó volt kereszthalált is halni azért, hogy Isten ne haragudjon már tovább,

c/ Isten nem haragszik már azokra, akik ezt elhiszik, és megkeresztelkednek.

8. A kereszténység a történelem folyamán kétfélének bizonyul:

- a/ Konstantin császár előtti jézusi,
- b/ meg a Konstantin utáni nem-jézusi,
- c/ ez a másodikféle csak annyiban különbözik az emberiség meg nem keresztelt részétől, hogy meg van keresztelve,
- d/ de szemléletében, törekvéseiben, magatartásában azonos a többi emberrel.

9. A jézusi emberek

- a/ Konstantin előtt birkóznak a római cirkuszokban az oroszlánokkal,
- b/ Konstantin után elégnék a keresztények által meggyújtott máglyákon,
- c/ mivel a felvilágosodás kiveri a gyufát a keresztény egyházak papi fejedelmeinek kezéből, csak kiközösíteni tudják a maguk köréből a jézusi tanításhoz ragaszkodókat.

10. Az egyetemes emberi történelemnek három szakasza van:

- a/ a törzsi istenek törvényeinek s e törvények fegyveres érvényesítésének kora,
- b/ két és félszázados jézusi intermezzo, melyben a nem törzsi Isten és az ő karhatalmat, megtorlást nem ismerő törvényei érvényesülnek a keresztények szűk, mustármagnyi körén belül,
- c/ a rövid intermezzo után helyre áll a korábbi rend: mindenki háborúja mindenki ellen.

11. Az egyetemes emberi történelem harmadik tehát immár közös (keresztény és nem keresztény) korszakának legjelentősebb elvi szakaszai:

- a/ az isten kegyelméből uralkodó teljhatalmú uralkodók kora,
- b/ az isten kegyelméből uralkodó világi császárok és királyok egymással és az isten kegyelméből uralkodó főpapokkal verekedéseinek kora – a Mammonért.
- c/ a népfelség elve alapján immár a nem isten kegyelméből való, hanem megválasztott világi, szekuláris uralkodók egymással verekedésének kora, amikor is a pápa bekerül az Angyalvárba, míg Luther a szász választó fejedelem várába, Kálvin Genfbe, a moszkvai pátriárka a cárok ölelésébe, az anglikán egyház fejévé pedig maga az angol király/királynő lesz.

12. Az egyetemes emberi történelem e harmadik korszakának gyorsmérlege:

- a/ a puszkapor, az iránytű ötszáz évvel ezelőtti feltalálásának következtében a keresztények a történelem élére ugranak, s lezárul a kézi verekedéseknek, a karhatalom megszerzésének primitív, azaz keresztények előtti korszaka, melyben az esetenkénti tömeggyilkosságok még öt számjeggyel jelölhetők voltak,
- b/ a helyi jellegű háborúkat felváltja Bolygónk egyetemének meghódítása, lakosainak rab-szolgává tévése, új kontinensek felfedezése, s ott az őslakosság majdnem totális kiirtása, s a tömeggyilkosság eléri a nyolc számjeggyel leírhatós mértékét: 60 millió indiánt pusztítanak ki a legkatolikusabb király s egyéb keresztény uralkodók megkeresztelt fegyveresei... vallási kötelességteljesítésből folyóan is;
- c/ büszkén vallhatják a keresztények, hogy rablásban, tömeggyilkosságban utolérhetetlenek lettek: abszolút világbajnokok.

13. Az egyetemes emberi történelem 3/c, azaz immár szekuláris korszakának

legjelentősebb szakaszai:

- a/ 1848-ban megjelenik a Kommunista Kiáltvány, amely a magántulajdont lopásnak minősíti, ezért a polgárok utáni negyedik rend, a munkások egy világforradalommal kisajátítják, köztulajdonná teszik a tulajdont, melynek során nem világos, hogy kell-e karhatalmat gyakorolniuk e forradalmároknak;
- b/ száz évvel ezelőtt a munkásmozgalom fiataljai büszkén vallják, hogy német és francia munkás nem lö egymásra, ennek ellenére bevonulnak 1914-ben katonának. Marx derék tanítványa, Lenin pedig 1917-ben forradalmat csinál orosz honban: kivégzik a cári családot, az arisztokratákat, s mellékesen még 100 millió embert (Gulag). Kilenc számjeggyé válik a tömeggyilkosság. Immár nem az Isten nevében történik ez, csak legfőbb pátriárkai támogatással. Mindazonáltal megszületik a jézusutáni, a történelmileg lehetséges Jézust-értés legnagyobb eredménye: a Szovjetunió;
- c/ míg idáig csak két világ volt, most már három lett: a gazdagok s a szegények mellett a szocializmust építő, a kommunizmus felé menetelő proletároké. Eljutnak ezek '44 végére hazánkba is. Tapasztaljuk, hogy megszűnik a munkanélküliség, mindenkinek jut legalább munkásszállás, s ha valaki ezeket nem akarná igénybe venni, elviszik őt Tököltre, ahol e kettőt egy épületben találja, s munka után nem kell hazautaznia sem;

d/ Mindezeknek hatására részint a Szovjettől megszállt területen, részint Latin-Amerikában valakik rájönnek arra, hogy volt egyszer egy Jézus, aki nem azt tanította, amit a rá hivatkozó különféle egyházak tanítanak, hanem valami egészen mást. A Kreml kívánságára is – a Vatikán megpróbálja elhallgattatni őket.

e/ '89-ben, 17 éve felbomlik a történelem Konstantin utáni még leginkább jézusi ihletésű kísérlete.

14. A jelen posztmodern kor jellemzői legszűkebb EK-hazánkban:

a/ aki véletlenül Jézust és tanítását emlegetné, teljeséggel korszerűtlenné válik, az egyházak a társadalmat a jézusi tanításra emlékezés elvesztésére bírják. Van hatalmuk hozzá, hiába támadt az elmúlt félszázadban hazánkban reneszánsza a Jézusra emlékezésnek;

b/ végveszélybe került a társadalom alapértéke, ami nélkül nincsen és nem lehetséges semmiféle ország, és az Isten országa sem. Ez az alapérték – az élet. A gyermekvállalásra nem lehet azt mondani, hogy nincsenek meg hozzá a feltételek. Aki ilyet mond, az kirotálja nemzete életét nem a távoli idő, hanem a jelen század rostáján. Kiüríthetjük az utódállamok 1920-ban még 3,5 millió magyarját, melynek arányos szaporodás mellett mára már 5 millió felett kellene lennie. Nem lesz elég a látszat fenntartásához: tíz milliós ország vagyunk. Minden előrejelzés azt mutatja, hogy a század közepére felére fogyunk;

c/ földrajzi adottságaink következtében agrárország vagyunk. A nemzetközi nagytőke és annak zsebében levő kormányunk minden lehetségest megtesz annak érdekében, hogy egyre jelentéktelenebb legyen azoknak az aránya, akik földművelésből, állattenyésztésből akarnának megélni;

d/ a nemzetközi nagytőke akkor szereli le ipari létesítményeit hazánkban, amikor megszede magát, s délebbre, keletebbre még olcsóbb munkaerőt talál;

e/ az ország egyik része álldogál a különféle árusítóhelyeken a portékája mellett, a másik része nyugdíjas, a harmadik pedig adminisztrálja azt az életet, amelyet társadalmunk nem tart továbbadásra érdemesnek;

f/ nagyon indokolt az innen menekülni akarók félelme: ki fogja megtermelni az ő nyugdíjukat, ha egyáltalán elérik a rendre növvő nyugdíjkorhatárt.

15. A megmaradás perspektívái:

a/ a Szeretet az, aki megment,

b/ a nekünk ajándékozott szerelem ment meg,

c/ az Anyukák mentenek meg, akiknek minden szakmai karriernél többet jelent, hogy jó feleségek és jó édesanyák legyenek,

d/ az Élet egyeteme ment meg, amely a fentiekre nevel,

e/ a falu ment meg, amelynek körén belül meg lehet tanulni élni abból, ami terem, s abból, ami tojást, tejet, túrót és húst ad... és ruhát is,

f/ a kisközösség ment meg, melyben Jézus köztünk van,

g/ az egymás mellett élés ment meg, amelyben nem akarok többet, mint amennyi a testvéremnek jut,

h/ Jézus tanítványainak semmiben sem volt hiányuk. Ha vannak tanítványai, azok ma is megtalálják azt, amire megteremtette őket az Isten.

Piarista köz, 2007. január 20.

Szabad-e sírni?

Nem szabad! Csak dalolni. Ha közelítesz 90. évedhez, akkor sem szabad. A túlvilágra is úgy kell átlépned, hogy ditirambust dalolsz. A mindenségét neki! Ha férfi vagy, légy férfi... Ha meg még Küldött is volnál, akkor fújd a küldetést. A kutya-fáját! Ki kíváncsi nyavalygásaidra?

Mindebből tanul, aki okos, meg aki tud. Én úgy tanultam, hogy elolvastam ma reggel egy tanulmányt Máté-Tóth András nemrég megjelent kötetéből: Egyház a pokol kapujában. A

tanulmány Schütz Antal, Szabó Dezső, Prohászka Ottokár, Tóth Tihamér, Bangha Béla nézeteit taglalja. E meglehetősen széles paletta közös nevezője, hogy az említetteket fundamentalistáknak állítja: keresztény, nemzeti fundamentalistáknak. S ha jól értem a szerzőt, akkor a II. Vatikáni Zsinatot állítja ellenpólusuknak, mint nem fundamentalistát.

Ötvenedik életévében járó szerzőnk figyelmét a közelmúlt reprintjei irányítják a megnevezett személyekre. Nekem még úgy-ahogy mind az öten kortársaim voltak, s a tanulmányt olvasva, felmerül bennem a kérdés, hogy a megnevezettek kortársai közül ki nem volt fundamentalista? Lukács György bizonyára fundamentalista volt, ha nem is keresztény meg nemzeti, de a vele még vitázó Sík Sándor – aki szintén katolikus pap, mint négyen az említett ötből – nem bizonyult annak. Dér Tibor, Szabó Lőrinc, Hamvas Béla meg Babits Mihály szellemét – ugyanebből a nemzedékből s szintén összesen öten – ugyanígy nem minősítem fundamentalistáknak. Mindezzel aligha kerülök szembe szerzőnkkel.

De megkérdőjelezem, hogy helyes-e a nevezettek fundamentalizmusával szembeállítani az egyház utolsó zsinatát. A Wojtila-Ratzinger éra nem keveset tett azért, hogy a zsinat beilleszthető legyen az egyház kétezer éves történelmi kontextusába. S tehette ezt azon a zsinatértelmezéstől független objektív alapon, hogy a zsinat kifejezetten semmiképpen sem határolta el magát az egyház korábbi tanításának akármely elemétől. Ha pedig így áll a helyzet, akkor szerzőnknek szembesülnie kell a kérdéssel, hogy a máglyákat gyűjtő, kiközösítő és keresztény nemzeti célokért fegyverrel harcolókat szentté is avató egyház – a maga ösztörténete alapján – vajon nem fundamentalista-e.

S még valamivel, a mai szakirodalmi fundamentalizmus-fogalmával: A modern tudomány kérlelhetetlenül leszámolt mindennemű tabuval... A fundamentalizmus erre kíván válaszolni... izmussá azzal válik, hogy párbeszédképtelen... Számára az igazság készen van...(128.l.). Ha a modern tudomány azt jelentené, hogy az igazság megragadhatatlan földi halandó számára, akkor senki és semmi esetben nem állíthatná, hogy mégis mozog a Föld. Akkor aki igazság képviselésére jelentené be igényét, az szükségképpen lenne párbeszédképtelenné, s mehetne a Golgotára. Azt akarom csak mondani, hogy van jézusi fundamentalizmus is.

S ennek nyomán azt kell kérdeznem szerzőnktől, hogy miért nem tette a kifogásolt keresztény és nemzeti fundamentalizmust e jézusi fundamentalizmus mérlegére. Tanszékvezető teológiai tanár, senki sem róhatná fel neki. Ezt: Hogy kerül a csizma az asztalra? S nemcsak az. Azért nem szentelte őt pappá katolikus egyháza, mert ennek feltétele lett volna, hogy elhagyja azt a Bokrot, amelyben megtanulta Jézus fundamentalizmusát. Felette kontextuális lett volna nemcsak számára, de a magyar katolikus egyház egésze számára is, ha az őt magyar keresztény fundamentalistát szembeállítja azzal a magyar egyháztörténeti valósággal, amely bontakozott már, amikor a vizsgált őt fundamentalista utolsója lehunyta a szemét. Schütz Antal '53-ban halt meg, s '52-ben már felakasztották a fundamentalista moszkoviták Sándor István szaléziánus testvérét, aki a fundamentalista Jézus Bokorban nevelkedett tanítványa volt.

A jézusi fundamentalizmus elkötelezettjeinek első csoportját már kivonták ekkor Rákosiék a forgalomból. S szerzőnk – a Bokor-mozgalom történetéből habilitálván – jól tudja, hogy a magyar egyház történetének meghatározó, középponti, és a kádári fundamentalistáktól megkövetelt feladata volt a Bokor jézusi fundamentalizmusának minél teljesebb kimetszése a hazai egyház életéből. S azt is jól tudja szerzőnk, hogy a Kremlnek volt hatalma arra is, hogy e kimetsző művelet hivatkozhatott a Vatikánra is: Wojtilára, Ratzingerre.

Mennyivel érdekesebb lett volna – legalábbis a számomra – ha szerzőnk tanulmánya a vizsgált személyek fundamentalizmusának bemutatása után vizsgálat tárgyává tette volna, hogy a fenti kimetszőket a tabuktól megszabadult modern tudomány, Kádárék moszkovita fundamentalizmusa, vagy a kimetszőket a püspöki méltóságra emelő zsinat nem-tudom-milyen izmusa határozta-e meg. Magam azt gondolnám, hogy mindenképpen az határozta

meg őket, aki Jézusnak úgy mutatkozott be, hogy övé a világ minden országának dicsősége, és annak adja azt, akinek akarja. A Sátán. De hát ez olyan tudománytalan. Ki vár tőlem egyebet? Le se tettem utolsó teológiai vizsgámat – félévvel megkurtult képzésem, mert tanárra volt szükség Sátorajjáújhelyen – lekipásztorkodástanból. Lékai el is mondta a Szent István Társulatban, hogy nem is értek hozzá, mert sohasem végeztem lekipásztori munkát...

94. FARSANGI NAPLÓ

2007. február

Piarista köz, 2007. január 31.

Hálát adok Neked, Istenem, hogy megértem ezt a napot – kellene mondanom. – 64 éve szenteltettek a piaristák pappá egy püspökkel. De nem mondom, mert hazugságot mondanék. A munkát csak erőltetni tudom..., s csak attól élek. Hogy bele tudok feledkezni, ha valamit írok, ha testvér, ha közösség van nálam. Olykor azt érzem, hogy üres az agyam. S ha nem volna is üres, mit mondanék el, amit még nem mondtam el? Beszélhetnék tovább az Istenről, akiről nem tudok semmit. Még csak annyit sem, hogy létezik. Még annyit sem, hogy nem létezik. Recitálhatom a zsoltárokat, olvashatom koncelebrálva (!!!) a szentmise szövegét, s ezzel teljesítettem azt, amit itt várnak – ha nem is elvárnak –, s ami telik tőlem. Az volna valami, ha tudnék valami olyasmit csinálni, aminek bárki hasznát veszi, amit igényelnek tőlem. Valami karitászmunkát. Lelki segílyt adok olykor telefonon. Van egy-két tehetetlen, lakáshoz kötött öreg ember, akikkel így beszélgetek. Azt sem tudom kérni, hogy megérjek még 365 napot, a vasmisém..., mert *ha holtakat nem ébreszt, mit ér a trombitászó.*

Piarista köz, 2007. február 1.

Besúgás és az evilági ország törvényszerűsége, avagy jézusi kétszerkettő

Az *evilági ország* bibliai ihletésű kifejezés. Profán nyelven úgy hívják, hogy állam. Államot csak úgy lehet fenntartani, ha egy hajóban eveznek, akik számítanak valamit az országgá alakult társadalomban. (Állam nélküli társadalom csak gondolati játék: a valóságban nincs.) Az állam, az evilági ország pedig magyarán megnevezve: erőszakszerv – gondolta Jézus és ki is mondta Marx. Csak a jézusi ország, az Isten Ország, nem ismeri az erőszakot; neki a szeretet volna-lehetne az egybetartója. Ezért aztán az olyan alakulat, amely evilági országnak is, Isten Országának is akarná mondani magát – fából vaskarika. Ezt a fából vaskarikát csinálja Konstantin császár óta egyfolytában az úgynevezett keresztény világ, mely hallott valamit harangozni Jézustól az Isten országáról. Az egyház Jézus útját akarná járni, miközben szentté avat sikeres-sikertelen hadvezetőket is, s az evilági országokat rendőrséggel, csendőrséggel egybetartó királyokat is. S közben nem vallja be az egyház, hogy a fából vaskarikát csinálja. A fából vaskarika ellentmondás. Az ellentmondásoknak pedig illenék előbb-utóbb tarthatatlanokká válniuk. Azokká lesznek? Nem biztos.

Nagy és sikeres a történelmi múltjuk. Asztrik esztergomi érsek s a többi főpap jelentős támogatója volt az első magyar király belső és külső fegyveres harcainak. Muhinál Ugrin kalocsai érsek volt IV. Béla királyunk hadseregének parancsnoka. Mohácsnál meg Tomori kalocsai érsek vezette a gyerek-király, II. Lajos seregét. Az ellentmondást az egyház történetében senki sem tette szóvá. A kereszténység hajnalán vallotta már Szent Pál, hogy a hatalom az Isten szolgája a jók megjutalmazására, a gonoszok megbüntetésére. Ágoston pedig az egyházi ókor legelismertebb teológus-püspöke, már a császár hadseregének segítségével verte szét a donatista eretnekeket. Ágoston-féle királytükörből tanulta Szent Imre herceg is, hogyan kell keresztény királlyá nevelődnie. Bele is kerültek az *Intelmek* a magyar Corpus iuris-ba. A *keresztény* egyértelműen azt jelenti, hogy *nem jézusi*; azt, hogy elfogadja az evilági országot és annak rendező elvét és gyakorlatát, az erőszak-alkalmazást.

A múlt század elején Klebelsberg magyar kultuszminiszter levelet ír *de Gasperi* vatikáni államtitkárnak: püspökké csak az lehet, aki teljességgel bírja kormányuk bizalmát. S ez érthető, természetes és elfogadható a Vatikán államtitkára számára. A fából vaskarika a 20. században is működik. A legutóbbi egyetemes zsinat kéri az államhatalmat, hogy tanúsítson megértést azokkal szemben, akik nem vállalkoznak a katonai eskü letételére, de nem kéri ezt a megértést minden katolikus számára. Csak azok számára kéri, akiket a lelkiismeretük erre indít. A magyar püspököket nem indítja erre lelkiismeretük, s Jézus püspökeinek gondolják

magukat – legalábbis feltételezem róluk. Karhatalom nélküli világról csak Jézus álmodozott, ők nem, az egyház egésze sem, s így egyértelműen elhatárolják magukat a Bokor tagjaitól, akik nem akarnak katonai esküt tenni. Az egyházhoz tartozás nem jelenti számukra azt, hogy elutasítják az erőszakot. A Koppányt négyfelé vágató István királyunk kezét, a Szent Jobbot, vallási tisztelettel hordozzák körül fővárosunk utcáin, és ma is.

Az egyház nem tud mit csinálni a jézusi örökséggel, bár a jézusi örökség letéteményesének akarná tudni magát. De az ellentmondások még sem nőhetnek az égig, miként a jegenyék sem. Az ellentmondást a Vörös hadsereg Európába behatolása teszi egy történelmi pillanatra tarthatatlanná. A moszkvai pátriárka még azonosul Sztálin harcaival, de a vörös hadsereg hazánkba érkezése után Mindszenty megmagyarázza Nagy Ferenc magyar miniszterelnöknek, hogy nem azt kell tennie, amit tesz. A szövetségnek, a trón és az oltár szövetségének végét jelenti ez? Nem. Csak pillanatnyi válságát. Csak egy elképzelhető vég ígéretes kezdetét. Maga Mindszenty sem gondol a trón és oltár szövetségének megszűntére, csak a pillanatnyilag adott hatalommal nem akar egy gyékényen árulni.

Nem egyszerű kétezer esztendő hagyományát megtörni. Az egyházi hierarchia nem is akarja. A szovjet megszállási övezetben főpapjaink egy része vértanú, más része kollaboráns, a harmadik része pedig besúgó lesz. Kétezer esztendőn keresztül az egyházban csak két kategória volt: a sikereseké, akik püspökké lettek, meg a sikerről lemaradóké, esetleg lemondóké. Az 1945 után támadó új helyzetet vizsgálhatjuk a trón (az állam) és az oltár (az egyház) szövetségének a szemszögéből.

Hadd kezdjem a trónnal, és a szovjet megszállási övezet általam leginkább ismert szeletével, a hazaival. Mindszentyt és a hozzá igazodókat vértanúvá-hitvallóvá teszi a trón, az új államhatalom. A kollaborálókat pedig megtiszteli a békepap elnevezéssel, akiknek egyes vezetőit az egyház *kezdetben* elítéli. Csak kezdetben, de hamarosan püspökeink is tagjai lesznek a békepapi mozgalom elnökségének – hivatalból (1957). A trónnal, az állammal kiegyezés felé hajlók e minőséginek tekintett csoportjából pedig a trón besúgókat csinál. E besúgókból lesz az államhatalom egyházi-papi elitgárdája, akiket a hatalom az elkövetkező idők egyházi vezetőinek szán. Ezek a besúgók is *békepapok*, de nem kell betölteniük kiemelkedő szerepet a hazai békepapi mozgalomban. Külföldön tanulhatnak, képezhetik magukat, hogy püspökségre alkalmasokká váljanak.

Áttérek az oltár, az egyházi vezetés magatartásának bemutatására. Az egyház számára a *vértanúk-hitvallók* csoportja kellemetlen, mert – *túlzók*. Ezek nem tudják, nem értik, hogy a trón és az oltár szövetségén kell nekik is dolgozniuk, mert az egyház számára mindenféle államhatalom megfelelő, amely lehetővé teszi az egyház működését. Mindszenty sem érti ezt. Ennek következtében az ellenállása miatt világhírűvé lett főpapot a Vatikán maga csalja ki az országból, s fosztja meg esztergomi érseki székétől. Az egyházi vezetésnek az okosan kollaborálók a megfelelő emberek. Ez az egyházi vezetés a békepapokat hamarosan elfogadja, s még inkább örömmel fogadja az államtól tanulás címén Rómába utazni engedélyezett személyeket. Feltételezni a Vatikán részéről azt, hogy nem tudja, hogy ezek kivétel nélkül beszervezett besúgók, alaptalan és naivitás. A rendszerváltozás után II. János-Pál másodpercre azonos időt térdel és imádkozik a vértanú Mindszenty és a besúgó Lékai sírja előtt Esztergomban. Rendre a besúgók csoportjában levők kapnak a püspöki székeket az egykor szovjet zónában ma is. Az előzőleges államhatalmi jóváhagyás feltételen feltétel.

Besúgónak lenni csúnya dolog. Csúnya a kommunisták, a liberálisok, a nemzetiek számára egyaránt. Meg még a jézusiak számára is az. Szegény besúgók, szegény egyházi vezetők – az említett négy csoport ösztüzébe kerülnek. A kommunisták gazdagságban-hatalomban maradván cinikusan nem törődnek azzal, hogy ők voltak a besúgók beszervezői, de szörmentén botránkoznak azért a besúgáson. A liberálisok szintén, hogy üthessenek az egyházon. A nemzetiek igyekeznek úgy-ahogy védeni az egyházi vezetőket, mert tőlük várják szavazó táborukat. A jézusiak pedig megállapítják, hogy a levéltárak birtokában levő

kommunisták annak a püspöknek ügynökmúltját világítják meg, akiét akarják. S azét nem, akikét egyelőre még nem akarják. Ennek következtében markukban tartják mindazokat, akiket ők maguk segítettek hatalomba.

A Vatikán az időt választja szövetségesül. Kellemetlen, ha kiderül az új varsói érsekről is, hogy besúgó volt. Kellemetlen. De akit a rendszerváltáskor szenteltek pappá, mára már negyvenéves, s a püspökké szentelendők lassan-lassan azok közül kerülhetnek ki, akiket a kommunistáknak már nem volt módjuk besúgókká avatni. S visszatérhetnek a régi jó idők, amikor kard és kereszt – a jézustalan keresztények szemében – újból megférhet egy kézben. S az evilági ország továbbra is lehet szövetségese az egyháznak, mely nem akar emlékezni arra, hogy Jézus Péterrel visszadugatta a kardot hüvelyébe. Eltűnik a pillanatnyi válság: marad a tört vér fekete folt. S ki törődik Jézus álmával, aki arról ábrándozott, hogy országot kellene csinálnunk, melynek semmi köze az erőszakhoz?

Normalizálódunk. Elfelejtjük, hogy Hitler is, a Kreml is kierőszakolta az egyháztól a támogatást, s folytathatjuk a jól bevált régi szövetséget. Folytathatjuk-e? Ledobtuk hatvan éve az atombombát, s a hidegháború eredményeként felbomlott a második világ. Lassan-lassan belép mindenki a NATO-ba, akit csak meghívnak oda. Nincs szükség sorkatonaságra, csak jól képzett és jól megfizetett zsoldosokra, akik milliók pusztulása nélkül is le tudnak vezényelni hadműveleteket. Csak egyetlen világ lesz, az első, s megvalósul Szulimán szultán álma. Miként egy úr van az égben, legyen egy úr a földön is. Jurisics Miklós kőszegi várkapitány már nem tud útjába állni. Mr. Bush jegenyefája az édig nőhet. A jézusi kétszerkettőnek nincs realitása. Aki ezt nem látja, megérdemli, hogy kihulljon az idők rostáján. Feszítsd meg őt! – zúgja az egyetemes történelem. Az egyháztörténelem pedig ujjong, hogy keresztjével Jézus megváltotta a világot. Aki pedig ezt nem látja, mert szeme van, azt lesajnáljuk szegényt

Piarista köz, 2007. február 2.

Kint- és bennlevők

Az emberi társadalomnak van egy alakulata, amelynek tagja vagyok annak következtében hogy ember vagyok, s ez az alakulat az emberi társadalom. Van még egy ilyen alakulata: a család. Ennek is tagja vagyok annak következtében, hogy megszülettem. A nemzetnek már csak akkor vagyok tagja, ha annak vallom magam. Egy államnak csak akkor, ha területén születtem, vagy ha másutt születtem, s kérem, és az illetékes szerv megadja nekem az állampolgárságot. Bármely egyéb társadalmi alakulatnak akkor vagyok tagja, ha teljesítem a taggá válás általa meghatározott követelményét. A Bokor tagjának lenni úgy lehet, hogy meghívnak egy Bokorhoz tartozó kisközösségbe, s én a meghívást elfogadom. Ha elhagyom a közösséget, megszűnik a tagságom. Ha sohasem kapok meghívást, vagy sohasem fogadom el a meghívást, és mégis használom a magaméként a Bokor nevet, akkor logikátlanul járok el. Ez ellen a viselkedés ellen szóltam azokhoz, akik így járnak el.

Persze a Bokor örvendezhetik, hogy Isten úgy felvitte a dolgát, hogy valakik már közösségeibe sem akarnak járni, mert olyannyira igaznak találják a Bokor-tartalmakat, hogy fölösleges közösségbe járniuk, s megalakítják a Bokorhoz nem tartozó, de a Bokortartalmat képviselni akarók körét. Üdvözölheti ennek következtében a Bokor a Bokor-szimpatizánsok körét. Ahogyan a Bélyeggyűjtők Körébe be nem lépők is lehetnek a Bélyeggyűjtők körével rokonszenvezők.

Elég nagy volt a felháborodás. Lehet, hogy jobbak és okosabbak, mint mi, a bentlevők, csak éppen a nevünket is használni akarják. Van erre valami történelmi analógia? Van. A keresztény társadalomé. Kisajátították maguknak Jézusnak Krisztus nevét, anélkül, hogy szóba akarnának állni a jézusi örökséggel. Lassan-lassan odajutok, hogy nem is használom magunkra a *keresztény* elnevezést, s újat keresek: *jézusiak* igyekszünk lenni. Etekintetben mi vagyunk a külsők, s a keresztények a bentlevők.

Piarista köz, 2007. február 3.

Évközi 6. vasárnap

Az első olvasmány, Jeremiásé, azt állítja, hogy áldott az az ember, aki az Úrban bízik, mert lombja mindig zöldellni fog. A második, Pálé, azzal biztat, hogy feltámadunk. A harmadik, Lukács Jézusának szövege, meg azt mondja, hogy a tanítványoknak idelent nagyon zimankós lesz a soruk, de a mennyben majd nagy jutalomban részesülnek. Jézus szövegéből csak tanításának az első fele a vitathatatlanul megtapasztalható, a zimankó, mert akiknek Jézus a majdani nagy jutalomról beszél, azok Jézust követve elnyerhetik akár a vértanúság koronáját is. A tanítás második felét, a nagy mennyei jutalmat, csak hihetjük, de meg nem tapasztalhatjuk, amíg ideát vagyunk.

A második olvasmányban, Szent Pálnak a korintusiakhoz írt levelében, különös állításokkal találkozunk. Vegyük sorba őket. Az első: *Ha Krisztus feltámadt, akkor mi is feltámadunk*. Még különösebb a második, mely igazolná az első. E második így hangzik: *Ha mi nem támadunk fel, akkor Krisztus sem támadt fel*. Ennek az volna a logikája, hogy ami Krisztussal megtörtént, annak velünk is meg kell történnie. De ez a logika aligha jó logika. Megmutatom, hogy miért nem az: Ha Krisztust keresztre feszítették, akkor engem is keresztre feszítettek. Ha engem nem feszítettek keresztre, akkor Krisztust sem. Két állítás, de ellenük beszélnek a tények. Ez a malom nem működik.

Harmadik állítás: *Ha Krisztus nem támadt fel, nem ér a hitem semmit*. Ezt sem tudom elfogadni. Mit hisz Pál? Mi az a hittartalom, ami nem ér semmit? Pál alighanem azt hiszi, hogy Jézus kereszthalála megváltott minket az Isten haragjától. S ezt a hitét azzal véli alátámaszthatni, hogy Jézus fel is támadt. Ha nem támadt fel, akkor még mindig mehetünk a pokolra. Mivel ezeket Jézus sohasem mondta, én ezeket nem hiszem. De hiszek abban, hogy jókisfiúknak, jókislányoknak kell lennünk, s ez a hitem mindenképpen értelmessé teszi az életem. Akkor is az, ha eljött már Krisztus, ha nem jött el; ha felfeszítették, ha nem feszítették fel; ha feltámadt, ha nem támadt fel. Mindenképpen ér valamit ez a hitem.

Negyedik állítás: *Ha Krisztus nem támadt fel, akkor még mindig bűneimben vagyok*. Ez az állítás már egyenesen felháborítja Jézuson nevelt gondolkodásom. Ha én egyszer megbántam a bűnömet, akkor nem vagyok már többé bűnös. S hogyan lennék nem bűnös annak következtében, hogy Jézus feltámadt? Hogyan pótolhatná az én bűnbánatomat Jézus feltámadása? S hogyan lennék bűneimet megbánva továbbra is bűnös pusztán annak következtében, hogy Krisztus nem támadt fel. Meg kell bánnom bűneimet, s mindenképpen enyém halálom után az Isten Országá. Akkor is, ha Pilátus keresztre feszít, és akkor is, ha nem. A megmentődés, az üdvösségem sem Pilátuson, sem Jézus feltámadásán nem fordul. Egyes egyedül csak rajtam.

Ötödik állítás: *Azok is elvesztek, akik Krisztusban haltak meg*. Ezt az állítást Pál olyanak szánja, hogy igazolja vele összes előző állításait. Ezt mondja: vannak olyan testvéreink, akik megkeresztelkedtek és igyekeztek istenektetsző életet élni. Ezek azok, akik Krisztusban haltak meg. Hát ezek sem üdvözültek, ezek is elvesztek abban az esetben, ha Krisztus nem támadt fel. Miért mondja ezt a nyilvánvaló képtelenséget? Csak azért, hogy igazolja korábbi tételeit: Ha Krisztus feltámadt, akkor mi is feltámadunk; s ha Ő sem, akkor mi sem... Rosszak ezek a korábbi tételek. Azért rosszak, mert nem azért támadunk fel, mert Jézus feltámadt, hanem azért, mert Isten mindenkit feltámaszt a végső napon, ahogy a Hiszekegyben is mondjuk: Hiszem a holtak feltámadását. Ahogy a misében is kérjük: Támaszd fel a halottakat, mindet, a végső napon!

S most következik a haddelhad, a csúcs, a hatodik állítás: *Ha csak ebben az életben reménykedünk Krisztusban, minden embernél szájalomra méltóbbak vagyunk*. Értsd: akkor vagyunk a legszájalmasabbak, ha Krisztus nem támadt fel, azaz ha mi sem támadunk fel. Hát ez az én esetemben nem így van. 89. évemet elkezdve, még többet gondolok az odaátra, mint korábban. Változatlanul hiszek az örök életben. Hiszek, de nem tudom, hogy van-e ilyesmi:

Vagy van, vagy nincs. Vegyük most azt az esetet, hogy nincs. Ha utolsót lehelek, mindennek vége. Számomra nincsen semmi tovább. Mindennek véglegesen vége a számomra. S miért volnék én ebben az esetben az emberek között a legszánalmasabb? – kérdezem. Egyfelől minden embert a semmi várja... Másfelől pedig magam ebben a nekem jutott földi életben csináltam Bokrot, írtam KIO-t, s mostani végső napjaiban is írom a Naplót, s beleteszem ezt a prédikációt is talán a 93. füzetébe. S addig is, amíg írom, nem tudok arra gondolni, hogy milyen keserves is, ha az ember a 89. évét tapossa, és felkelni, mosakodni, öltözködni, ágyat bevetni, szobában körletrendet csinálni, s mindezek egyre terhesebb feladatok. Nem tudok ezekre gondolni, mert bütykölöm ezt a szentbeszédet. S mindazoknak, aki hallják majd a templomban, olvassák majd a Naplóban, Koinóniában, talán mosolyt, talán mérget lopok vele majd arcára-szívébe: *Nem tud az öreg nyugodni.* Így van, ez a tényállás: nem tudok, s ezért eszembe sem jut olyasmi, hogy én volnék a legszánalmasabb, ha odaát a semmi fogadna. S mindezek következtében Szent Pál szövegénél mérhetetlenül többre becsülöm Szent Vörösmarty Mihályét: *Ember vagyunk, a föld s az ég fia... Mi dolgozunk a világon? Küzdeni erőnk szerint a legnemesebbekért... Mondhatjuk térvén őseink porához: Köszönjük élet! áldomásodat, Ez jó mulatság, férfi munka volt!* Mondhatjuk bizony ezt. És két esetben: ha feltámadunk, meg ha nem.

S van még Pálnak egy hetedik állítása is: *Krisztus feltámadt a halálból, elsőként a halottak közül.* Ezt sem hiszem, hogy így volna: már mint hogy Jézus volna az első, aki feltámadott. A tudomány jelenlegi állása szerint úgy gondoljuk, hogy a homo sapiens kb. ötvenezer éve kezdte meg földi pályáját. Ha Isten örök életre teremtette meg az embert, mért kellett volna várunk feltámadásunkkal negyvennyolcezer esztendő? Jézus előtt is akadtak, akik Isten Szent Lelke szerint gondolkodtak. Olyasmiket, mint pl. Vörösmarty gondolt. S Jézus után sem sikerült még betérítenünk glóbusunkat Jézus-követőkkel. Sokkal inkább hadakkal, háborúkkal, s egyáltalában nincs még közel Szent Vörösmarty Mihály vén cigányának az álma, amikor húzhatja vonóját lelkesedve, *mert a viszály már elvérzett volna a csatákon.* Jézus példabeszédében Lázár már vigasztalódik Ábrahám kebelén, a transzcendens Isten Országában pedig Jézus még nem támadt fel, még keresztre sem feszítették.

Láthatjátok, hogy lehet talán termékenyen prédikálni a szentmise első vagy második olvasmányának alapján is, ha az olvasmányok kapcsán azt mondjuk el, amit Jézus mondana az olvasmányok témájáról. Eddig a második olvasmányról volt szó, s most visszatérhetünk az elsőre, amely csábos képet nyújt az Istenben bizakodó ember sorsáról. Arról az emberről, *akinek Istenben van a reménye, akinek szárazság idején sem kell aggódnia, akkor sem szűnik meg gyümölcsöt teremni.* Jeremiás bizakodott, de ez a bizakodás bizony nem akadályozta meg Nabukadnezárt, hogy Babilóniába hurcolja hetven évre Izrael népét.

S következze most Jézus. Ha Jeremiás szövegéhez igazodott volna, ez lett volna a lukácsi síksági beszéd: Boldogok vagytok gazdagok, jóllakottak, nevetők, s akiknek hízelegnek az emberek. És jaj nektek szegények, éhezők, sírók, s akiket gyűlölnek az emberek. De nem így kerekedett ki a síksági beszéd. A kérdés, amire választ keresek, ez: Hogyan juthatott ilyen eredményre Jézus? Hogyan, amikor nyilvánvaló, hogy Isten által megteremtett élőlényi természetünk alapján birtokolni, jóllakni, nevetni és embertársainktól elismertek akarunk lenni, s csak öngyötrők, csak mazochisták lehetünk, ha ezeknek az ellenkezőjére vágyunk. Az a nyilvánvaló, hogy nem akarunk szegény, éhező és síró lenni; hogy nem akarjuk, hogy gyűlöljenek minket embertársaink. S Jézus mégis azt mondta, amit mondott. Értitek ti ezt? Azt szeretném, hogy a végén azt mondjátok, azt mondassuk, hogy megértettük őt.

Kezdem azzal, hogy Jézus nem azt mondta, hogy törekedjünk arra, hogy hiányozzék életünkől mindaz, ami szükséges ahhoz, hogy örülni tudjunk. Jézus maga is örült az életnek, örültek a tanítványok is, és örömet okozott kis csapatuk nagyon sok embernek. Jézus jó hírt mondott, s ezt általában örömhírnek is szoktuk fordítani. Vidám csapat volt az ő csapata.

Akárhogyan is, de ki kell mondanom: jót ígért azoknak, akik figyeltek rá. És jajt kiáltott azoknak, akik nem figyeltek rá. De ha ezt tette, hogyan mondhatta boldogoknak a szegényeket, a sírókat, az éhezőket s azokat, akiket embertársaik csak úgy gyaláznak, ahogyan Jézust is gyalázták a főpapok, írástudók meg a többiek? Hogyan?

Csak úgy, hogy van *Jézusi Értelmező Szótár* is, ahogyan a különböző nyelveknek is, a miénknek, a magyarnak is van Értelmező Kéziszótárunk. Sajnos már aligha lesz erőm megszerkeszteni a Jézusi Értelmező Szótárat. De a KIO-t annak az alapján írtam, hogy mindenütt, ahol szükség volt rá, megkülönböztettem egymástól a Jézus által használt szavak *szótári és jézusi* jelentését, értelmét. Mondok egy már általatok jól ismert példát. Jézus anyanyelvében kiemelkedő jelentőségű a *caddik* szócsalád, melyeknek tagjait a magyar szótár az *igaz, igazság, igazza tesz-lesz, megigazít-megigazul* szavakkal adja vissza. Nemcsak a szótár, hanem a magyar nyelvű evangéliumok, misekönyvek is. De ez csak a szótári jelentés.

Hogyan jutunk el ahhoz, hogy Jézus mit értett e szócsalád tagjain. Ezt most röviden megmutatom. A négy evangéliumban Jézus ajkán 54 ízben találjuk ezt a szócsaládot. Mind az 54 hellyel elvégeztem egy műveletet. Egyet fogok most bemutatni közülük az 54-ből: *Boldogok, akik éheznek és szomjazzák az igazságot, mivel őket fogják jóllakítani, megelégtíteni.* Rendezem e mondat szavait a matematikában tanult egyenletrendezés szabálya szerint. Eredmény: majd jóllakatják, megelégedetté teszik azokat, akik éheznek és szomjazzák azt a valamit, amiről a magyar fordítás azt mondja, hogy igazság. Mondom ezt másképpen is: majd jól laknak és megelégedetté lesznek valakik, akik azt éheznek és szomjazzák, amit Jézus és az ő Istene kínál nekik, az igazságot. Ezt a műveletet elvégeztem mind az 54 helyen. Az 54 egyenlet eredményét összeraktam – megtalálható a KIO 86-96 lapjain –, s megkaptam Jézus *caddik* szavának jézusi jelentését, értelmét. Végeredmény: *az a caddik, aki megteszi Isten akaratát. Az a caddik, aki tetszik az Istennek.* A KIO 10 lapján mindez megtalálható. Berakható a soha már meg nem írom Jézusi Értelmező Szótárba.

Elvégezhető ugyanezen a mondaton egy másik művelet is. Megtudhatjuk, hogy, hogy mit jelent Jézus ajkán a *boldog* szó is. Az a boldog, aki éhezi és szomjazz a Isten akaratát. Az a boldog, aki tetszik az Istennek A Jézusi Értelmező Kéziszótárban, ha megírja valaki, majd ezt a jelentést teheti be. A boldog szó is megtalálható Jézus ajkán az evangéliumokban közel 30 ízben. Mondok rá egy másik példát is: *Boldogok a tiszta szívűek, mert ők majd meglátják az Istent.* Az a boldog, aki majd meglátja az Istent. Jövő időben áll a meglátni ige. Ahogyan jövő időben áll az is, hogy majd jóllakik, aki a jelenben éhezi és szomjazz most, a jelenben, Isten akaratának megtevését, aki törekszik most, a jelenben tetszeni Istenének. E második szavunknak a jelentését is beírhatjuk a Jézusi Értelmező Szótárba.

Azt akarom mindezzel mondani, hogy Jézus nem vezetett minket félre. Nem azt mondta, hogy hurrá, gyerekek, örüljétek már, mert szegények lesztek, mert éhezni fogtok, mert sírni fogtok, mert gyűlölnek és kiközösítenek, mert kitörlik majd a nevetek, mint a gonosztevőkéit. Nem ezt mondta. Azt mondta, hogy majd jóllaktok, majd nevettek, majd ujjongtok, majd megkapjátok jutalmatok.

S bizony mondom Nektek, amit négy hete elmondtam, hogy a jézusi személyiség-fejlődésnek volt egy naiv és eufórikus tanítványgyűjtő szakasza, amikor meg tudta értetni úgy-ahogy tanítványaival, hallgatóságával ezt a jövőben kibontakozó boldogságot. S e úgy-ahogy megértés és elfogadás következtében tódult utána a pusztába az ötezer férfi és ki tudja mennyi asszony és gyerek. S azt is mondom, hogy Jézus nem fejlőgetve mondta el a négy boldogságot. Azt, hogy most szegények vagyunk, és éhezünk és sírunk, és a félvilág, az urak, ellenségeinek minősülünk. Nem fejlőgetve mondta el, hanem bízva mozgalmának sikerében látta vendégül az ötezret. Azt mondom, hogy ha naiv is volt az eufóriája, valóságos emberként, és fiatal emberként, harmincas éveinek az elején, bizony hitt abban, hogy amit akar, az sikerül. És áldott az az ember, aki bízik az Istenben, mert zöldellni fog a lombja.

Piarista köz, 2007. február 4.

Honlap

Közel másfél évtizede hallom, hogy okvetlenül kell honlapunknak lenni. Ám legyen, de nem hiszem, hogy ettől jobban menne a Bokor szekere, s így nem is vállalkoztam rá, hogy csináljam. De mondtam, hogyha valakik csinálják, azoknak kész vagyok segíteni. Az elmúlt napokban eljuttatott egyik testvérem hozzám egy írást, mely már fölkerülne a honlapra. Kérte, hogy dolgozzam át. Megtettem. Ez lett belőle:

BULÁNYI GYÖRGY (sz.: Budapest, 1919. január 9.) magyar-német szakos tanár, diplomáját a Pázmány Péter Tudományegyetemen szerezte, 1943-ban szentelték pappá a piarista rend tagjaként. 1945-től a debreceni piarista gimnázium tanáraként szervezett és vezetett kisközösségeket. Neve egybeforrt a magyarországi kisközösségi (bázisközösségi) mozgalommal. Tevékenységéért („illegális államellenes szervezkedés”) 1952-ben a Rákosi-rendszer életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélte. A börtönből 1960-ban amnesztiával szabadult, ezután szállítómunkásként kereste kenyerét, s mellette kitartóan dolgozott alapművén, mellyel a '60-as évek végére készült el. Munkájának címe: Keressétek az Isten Országát! (KIO). Ez a szamizdatban hat kötetben terjesztett mű az evangéliumokban Jézus ajkára adott mondatok biblikus teológiai szintézisére épül, melyből az egy csúcsértékes Szeretet-istenkép kristályosodik ki. P. Bulányi a pártállami diktatúra és üldözés ellenére is újra kezdett kisközösségeket gyűjteni. Az általa vezetett („egybeszeretett”), a jézusi üzenet lényegét kereső és azt megvalósítani akaró bázisközösségek eszmeiségét meghatározta a jézusi örökség istenképe, és az ebből kikövetkeztetett etika: lét-, magatartás- és sorsazonosság Jézussal (ld. KIO).

Bulányi atya a kommunista diktatúra által elsorvasztani akart katolikus hit és gyakorlat megtartásának szándékával hívta életre a Bokor-mozgalmat, s egy olyan egyház megvalósulásáról álmódott, mely alulról szerveződő bázisközösségekből áll (ld. *Egyházrend*). A pártállamnak ezzel ellentétes céljai voltak: a mozgalom életterének beszűkítése, elszigetelése más testvér-szerveződésektől, s mielőbbi megszűnése. A katonai szolgálat Bokorból induló megtagadása elégséges indoknak bizonyult a nyílt üldözésre.

A magyarországi egyházi vezetőkre gyakorolt állami nyomás hatására a püspöki kar 1982-ben elítélte P. Bulányi tanait, eltiltotta őt a nyilvános misézéstől, kifogásolt tanait pedig a Hittani Kongregációhoz terjesztette fel. A Kongregáció prefektusa, Joseph Ratzinger bíboros (XVI. Benedek pápa) 1986. január 31-én levélben felszólította P. Bulányit, hogy vonja vissza tanításait (ld. *Nagypénteki levél*). Az eretnekség vádja alól P. Bulányi mentesül, ha aláírja a Ratzinger bíborostól a II. vatikáni zsinat dokumentumaiból összeállított, tizenkét pontos listát. P. Bulányi aláírta ezt a listát, és kérte, hogy egy tizenharmadik, ugyancsak a zsinati dokumentumokból származó, szövegrésszel kiegészíthesse azt: „csak a lelkiismeretének tartozik engedelmességgel”. A prefektus így nem tekintette aláírtnak a dokumentumot, szerinte a kiegészítés viszonylagossá tette az állásfoglalást. A kompromisszum az egyházi büntetés 16. évében szünetelt meg: Bulányi páter kiegészítése a negyedik pont részeként bekerült a dokumentumba, amelyet ő így is aláírt. A Magyar Katolikus Püspöki Kar 1997. szeptember 19-én tájékoztatta a nyilvánosságot arról, hogy „*megszűntek a...korábban hozott korlátozó intézkedések*”.

Nem szűntek meg: ma, közel tíz esztendő után is, csak a plébánostól meg nem hirdetett miséket mondhat vasárnaponként egy városszéli kápolnában. Államunk a rendszerváltozás után bocsánatot kért tőle, nyugdíját a törvényes előírások alapján rendezte. Egyháza vezetői nem kértek bocsánatot tőle, életútját az egyházba integrálhatatlannak tekintik.

Piarista köz, 2007. február 5.

Évközi 7. vasárnap – Vizsgálom a síksági beszédből.

Szeressétek ellenségeiteket! – Vannak nekem olyanok? Főleg a temetőben. De azért még nemcsak ott. Néven tudom-e nevezni őket? Az első név, amely eszembe jutna egy ávós őrnagy, aki letartóztatott '52-ben, s az első napokban kihallgatás során össze-vissza sértegetett: Bulányi, maga egy nagy sz. alak. Aztán eltűnt az életemből, soha nem láttam többet. Szeretem-e én ezt az embert? Alig jut eszembe. Egy ellenségnek jelen kellene lennie az életemben. Nincsen jelen. Nem is utálom, még kevésbé gyűlölöm. Nincsen számomra, még a nevét sem tudom. Ellenségem ő? Amikor a liturgia felszólít, hogy mindenkiért, élőkért és holtakért is imádkozzam, még akkor sem gondolok rá. Mérleget csinállok: nem gyűlölöm, nem szeretem, nem is gondolok rá, mint ahogy nem gondolok a jelenleg élő hat és fel milliárd embertársam döntő többségére. A vizsgabizottságtól kaphatok mindezek fejében esetleg egy irgalom-elégségest.

A következő személynek, aki ellenség címen az eszembe jut, már a nevét is tudom. Úgy hívják, hogy *Jámbor Árpád*. Foglalkozására nézve ő is ávós őrnagy. Átvett engem a letartóztató, az előbbi őrnagytól, és két hónapon keresztül boldogítottuk egymást. Akkoriban még a szombat is munkanap volt, s vasárnap kivételével minden nap kb. tíz órát töltöttük egymással. Reggel 9-től ebédig, s úgy délután 5-től bele az éjszakába. Engedélyezte, hogy ebéd után egy órát aludhassak zárkámban a priccsen. Ő, szegény ez alatt az idő alatt beszámolt főnökének, hogy mire jutott velem a délelőtt, s megkapta tőle az új kérdéseket, amiket majd délután megkérdez tőlem. Tőlem csak egy pár évvel volt idősebb. Én őrnagy-uraztam, ő meg Bulányi mesternek szólított. Itt még sem szólíthatom magát Bulányi atyának – mondta, amikor tisztáztuk a megszólítás Fő utcai illetmenét.

Nagyon megértő volt. Mondok rá egy példát: *Bulányi mester, mi nem várhatjuk meg, míg maga megelétkigyakorlatoztatja nekünk a kapitalistákat!* Mondok egy másikat is: *A maga jézusi világnézetére nálunk nincsen szabadság!* Ezen az alapon készítette el naponként több lapnyi jegyzőkönyveit, melynek minden lapját elolvashattam, s némi viták és módosítások után alá is írtam. Mikről vitáztunk? Ha én kisközösségi csoporttalálkozóim anyagáról számoltam be, ő a jegyzőkönyvbe mindig *államellenes illegális találkozót* írt. Ő volt az erősebb, a végén ráhagytam, mert amit ténylegesen mondtam a találkozókon, azt nem hamisítottam meg. A két hónap végén a jegyzőkönyvrengetegből csinált egy jó tíz lapos rövidletet, s azt is aláírtam. Ez is átkerült velem két hónap után a Markóba, s ott ennek az alapján kérte az államügyész a legsúlyosabb büntetést szegény fejemre. Az akasztás volt az.

Hát ez a Jámbor Árpád már az ellenségem volt? Hát az volt kétségtelenül. De... Az azóta eltelt jó ötven esztendőben mindig példaképpen emlékezem róla: Ez az ember megbecsült engem. Ez eszmei ellenfélként kezelte. Ez elismerte jézusi elkötelezettségemet, s őszintén bevallotta, hogy ők nem hisznek a kapitalisták megelétkigyakorlatoztatásának sikerében, ők radikálisan akarják felszámolni őket. Nagyon sajnálják, hogy nem tudnak meggyőzni módszereim kártékony voltáról, s így engem is kénytelenek felszámolni. Azért emlékeztem ilyen pozitív módon róla, mert a későbbi évtizedekben újra bíróság elé kerültem, ahol már nem voltak ilyen Jámbor Árpád féle megértéssel személyem iránt.

A vizsgakérdés pedig úgy hangzik, hogy szeretted-e te, Bulányi, Jámbor Árpádot? Ezt a kérdést feltettem már magamnak akkor is a Fő-utcán, '52-ben. S jézusi felelet született meg bennem. Ez volt: Ha majd üldözik nálunk a kommunistákat, én ezt a Jámbor Árpádot elrejttem a lakásomon, s akkor majd meg fogja tudni, hogy az én lenézett hatékonyságú módszereim is érnek valamit. Remélem, hogy a vizsgabizottságomtól csillagos ötöst kapok, mert az üldözöttek befogadását Jézus a Szentháromságból származó igazi szeretet megnyilvánulásának gondolja – gondolom. Vagy csak ötöst kapok, mivel csak szándékomban szerettem őt, s gyakorlatot nem tudtam hozzárakni?

Vizsgálom tovább az életemet arról, hogy szerettem-e vajon az ellenségeimet. A Gyűjtőfogházban egy Kardos György nevű *rajkos*, ugyancsak elítélt rabtársam, aki vasba húzatott, mert munka közben beszélgetésen kapott, ami tilos volt. A szocdemes Kelemen Gyula bácsival beszélgettem munka közben. Ezt az esetet úgy kezeltem, mint a börtönélet velejáróját. Nem tudta a rajkos Kardos kiérdekelni, hogy ellenségeim rangjára emeljem. Ahogyan az engem fejbeverő, ülepen-telefonáló örök sem tudtak ide emelkedni. A börtönben töltött évtized nem termelt ellenséget számomra. Az utána következő évtizedben, melyet szállítómunkásként töltöttem, ekkor sem akadtak ellenségeim. Ez a nagyobbára szakma nélküli, alkoholista lumpenréteg nagyon tiszta emberekből állott. Ezek nem voltak – urak. Ezek azok közé tartoztak, akikért Jézus jött! A szegények közé. Nem akadt közöttük egyetlen ellenségem sem, mind jó emberem volt. Később is, ha találkoztunk, leszólítottak az utcán. Ma már nem. Mért? Meghaltak idejében, csak én túléltem még e földi téren.

Közben túljutottam ötvenedik évemen, s a '70-es évektől kezdve újra kapcsolatba kerültem az urak világával, akikért Jézus nem jött. Ezeknek is egy speciális válfajával: a papi fejedelmekkel. Ezekből már akadt ellenségem bőven. A legtöbben még élnek közülük. Ezekről nem szólok. De egy már halott, s így beszélhetek. Kilenc évvel járt fölöttem. Nem a pesti, hanem a kanizsai piarista gimnáziumban. A diákok eleje volt: *princeps iuventutis*. Rómában szentelték pappá, hamarosan püspöki titkár lett, s már '45-ben beszervezte őt ügynökei közé az államrendőrség. Meg kellett várnia Mindszenty halálát, csak utána léptethették örökébe. Az Állami Egyházi Hivatal főigazgatója sietve megírta neki, hogy én nem is az állam ellensége vagyok, hanem az egyházé. S a bíboros munkába kezd: el akar távolítani az országból. Hívjon ki a Rendem Rómába, s akkor neki nem kell vesződni velem. De az nem hív ki, tehát vesződni kell. Vesződik is. Egy magánkihallgatáson két órán keresztül nyomja nekem az AÉH szövegeit, s még kiabálunk is egymásra. Mindez a lehallgató szerkentyűk előtt történik. A végén kikísér, és felsegíti a kabátomat, s közben a fülembe súgja: *Visszaadom én nekik ezt az ügyet*. Nem tudta visszaadni. S 82-ben egy öt tagú inkvizíciós bizottság elnökeként megvonja tőlem a nyilvános papi működés jogát egyházamban – a Magyar Katolikus Püspöki kar nevében, s Magyarország minden egyházmegyéjében. Bécsben már nyilvánosan is működhetnék, de nincsen nyugati útlevélem. S mondom-e, hogy a Vatikán találta ki számomra ezt a büntetést, amely nem kiközösítés, nem felfüggesztés, hanem egy a kánonjogi kódexben nem is található büntetésfajta: mindent csinálhatok papként, de templomban, egyházi épületben semmit. A büntetésnek nincs időhatára, akár halálomig is szólhat. Halálakor mondta egyik rendtársam: Meghalt egy ellenséged!

S most jöjjön a vizsgabizottság kérdése: Szerettem-e én ezt az ellenségem? Hogy nem gyűlölöm, az biztos. De szerettem-e? Csak azt tudom mondani, hogy szívből sajnálom őt, hogy ezt a paprikajancsi szerepet végig kellett játszania. S a sajnálat vajon azonos-e a Jézus kívánta szeretettel? Talán azonos, mert Jézus megszánta az étlen-szomjan utána menő sereget, az adóssága miatt börtönbe kerülő szolgát, a leprást, s a példabeszéd samaritánusa is a rablók kezébe került embert. De hát Jézus nemcsak megsajnálta őket, hanem segített is rajtuk, s én nem tudtam az én szerencsétlenemen segíteni, legfeljebb megemlítettem a nevét, ha egyházmegyéje területén miséztem, a misekánonban. Miféle jegyet kapok a vizsgabizottságtól. Attól félek, be kell érnem egy gyenge közepessel.

Menjünk tovább a síksági beszédbe: *tegyetek jót azokkal, akik gyűlölnek titeket*. Hát ez nekem nem ment. Nekem csak a nagyurak között akadt ellenségem, s a nagyuraknak nem volt szükségük arra, hogy jót tegyek velük. Mindig volt ennivalójuk, ruhájuk, szállásuk, s olyan szintű, amilyen ezekből nekem nem volt, s nem is felelt volna meg igényeiknek, amit én felkínálhattam volna nekik. Amit én tehettem értük, azt nem vették igénybe. Mit? Hát azt, hogy megmagyarázom nekik, hogy nem érdemes a nagyurak közé tartozniuk. Nem érdemes, mert azoknak mindig az a dolguk, hogy akasszanak meg börtönbe zárjanak másokat. S ez nem jó szakma, hagyják meg ezt a Sátánnak! De hát nem hallgatnak rám. Miért? Szakmájukat

kívánja az *evilági ország* java, az eszme, melyet szolgálnak: a szocializmus java, s az egyház embereket üdvözítő tevékenysége. Lebeszélhetetlenek minderről, s arról is, hogy urak akarjanak lenni. Hiába idézem nekik Weörös Sándor versét: *Uraktól nyüzsg a végtelenség, és szolgál csak egy van: az Isten*. Menthethetetlenül urak, s bebeszélnek maguknak, hogy ezt kívánja tőlük az Isten, az Eszme. Nem kíváncsiak a szövegemre, ahogyan Jézus szövegére sem voltak kíváncsiak az urak: Kaifás, Pilátus meg a többiek. Ő sem tudott jót tenni velük. Csak kis piti ellenségeknek tudunk jót tenni, s ilyenekkel Jézus sem rendelkezett. Elfogadja ezt a választ a mennyei vizsgabizottság? Nem tudom, csak remélem.

Menjünk tovább a síksági beszéd szövegében: *Azokra, akik átkoznak titeket, mondjatok áldást, és imádkozzatok rágalalmazóitokért!* Az ellenséget le kell most cserélnem az ellenfelekre. Jézus ezekről nem igen beszélt. Az ő életében éleslövészlet volt. Ellenfelei azok a farizeusok voltak, akik időnként meghívták otthonaikba, hogy fehér asztalnál próbáljanak szót érteni vele. Ezek a beszélgetések Jézusnak arra adtak alkalmat, hogy megmagyarázza nekik, hogy miért fogadja el a bűnös asszony csókjait meg a maga lábainak megmosását. Azért, mert nagyon szeretnek azok, akiket megszabadított bűneik terheitől, s a farizeusi vendéglátó azért nem adott csókot Jézusnak, mert nem engedte a farizeus, hogy Jézus megszabadítsa őt bűneitől. Tehát a vizsgabizottságnak megint Jézusra hivatkozó választ adok: mintha Jézus semigen töltötte volna idejét azzal, hogy áldást és imádságokat mondjon azokért, akik átkozták és rágalmazták őt.

S folytathatom a síksági beszéd szövegét: *Ha arcul üt valaki, tartsd oda másik arcodat is!* '42-ben még hajlandó lettem volna elmenni ezredlelkésznek a Don-kanyarba. '52 után az ávó börtönében gyakorolhattam a másik arcom odatartását minden mennyiségben. Szabadulásom után senki sem ütött arcon, hogy odatartsam neki a másikat is. S ez így van már közel félszázada. Jézust egyszer ütötték arcon, s akkor mondta, hogy *Ha rosszul szóltam bizonyítsd be, ha meg nem bizonyítod, akkor miért ütsz engem?* Visszaütni nem volt módja, mert már meg volt kötözve. Nem tudom, mit mond mindezekre a vizsgáló bizottság.

Annak, aki elveszi köntösöd, add oda a ruhád is! '45-ben egy pesti pincében éltem át az ostromot. Orosz katonák jöttek be és órákat gyűjtöttek – davaj-gitárral. Odaadtuk óráinkat. Én is a magamét. Nem Jézus hatására. Csak azért, hogy el ne vigyenek bennünket a messze keletre felszabadítóink. Pár évvel később értettem meg a síksági beszéd szavait. S az értésem summája ez volt: az emberhez méltatlan dolog a verekedés. A verekedésről le kell szoknunk. Ennek egyetlen útja-módja, hogy abba hagyjuk a verekedést. Ebből a megértésből született meg, hogy jó harminc évvel később a Bokor tagjai nem mentek katonának, nem tették le az esküt ellenségeink elpusztítására. Világbotrány lett belőle. Egyházi botrány is lett belőle. Miért? Azért, mert keresztény ember nem tehet olyat, hogy megérti Jézust. Mit beszélek? Csak azt, hogy keresztény és jézusi nem ugyanaz. Két különböző dolog. Lehetne ugyanaz is, de akkor felkel ellenünk állam és egyház egyaránt. Mert hát Szent István és Hunyadi János a kereszténység hősei, és bizony a kard, a verekedések által lettek hőseink.

Testvéreim, lelki gyakorlat előtt állunk. A lelki gyakorlaton tisztáznunk kell, hogy akarjuk-e a síksági beszédet, vagy csak egy olyan Jézust akarunk, akinek nincsen síksági beszéde. Közel kétezer esztendeje gyakoroljuk a Jézus nélküli kereszténységet. Lehet ezt folytatni, de minek? Ha valaki megérti Jézust nem ismerő múltunk egész botránycsomagját, az tudja, hogy valami újat kell kezdenünk. Van-e erőnk újat kezdeni? Isten ad erőt annak, aki hajlandó rá. Bármilyen nemzethez, bármilyen valláshoz tartozzék is, a minden emberben ugyanúgy szóló hangja által adja az erőt. Befejezésül elmondom, hogy Ady Endrében hogyan szólt:

Hadverő nem volt Barla diák / Én jámbor, görögös, kopottas őszám,
Elmaradt Töhötöm seregétől / Ama véres őszám.
Áthágtá a Meszest a sereg, / Üszkös falvak küldtek utána átkot,
S nem kereste a seregben senki / Kis Barla diákokat.
Ő ott maradt a dúlt falvak között, / Virágos kunyhó épült a romokra,

S kizöldült a megsebzett vidéknek / Minden véres bokra.
Zúgva nyargalt a hősi sereg / A reszkető bérce Erdélyen által,
Barla maradt, rótt, szántott, álmodott / egy kis szláv leánnyal.

Piarista köz, 2006. február 6.

Paradigmaváltás

Összefoglalom a Gondolatok c. írás általam megértett tartalmait.

Ad 1. Az a bajunk, hogy nem merünk kilépni az egyház hagyományos isten- és emberképéből.

Ad 2. Ez a kép pedig 1700 esztendőn keresztül progresszív meg sikeres volt, de a mai bajokat nem tudja gyógyítani; ezoterika, keleti vallások sem.

Ad 3. A Bokor Szeretet-istenképe annyit sem ér, mint az egyház istenképe: konzerválja társadalmi viszonyokat, önpusztító, feje tetején áll.

Ad 4. Félretéve minden Bokor- és Nembokor-dogmatikát ki kell találunk azt az új isten- és emberképet, amely osztozóvá tesz minket.

Ad 5. Konstantin idejében kigondolták a létfeltételeket megteremtő isten- és emberképet, de az mára már nem működik; találjunk ki az újat!

Ad 6. Segítsen nekünk bele a kitalálásba az egész világ! Amikor elkészülünk vele, szólunk a pápának, hogy vegye át a képünket; ha nem veszi át, üzemeltetünk egy másik egyházat.

Ad 7. Benne van ez a kép Jézus tanításába: lét- és magatartásazonosság. Lehet, hogy nincs jobb, mint a miénk. Nincs is már szükség rá, mert a század közepére lakhatatlanná válik a Bolygónk.

Ezek után reflektálok rájuk. – Jézus tudta, hogy ígéje (istenképe és emberképe) el nem múló érvényű. Tudta, hogy jobb, mint a zsidó vallásé, és még sem szakadt ki belőle. Pál kiszakította a zsidó vallásból a Jézusban hívőket, s elkészített egy komilfó (a keresztény) vallást – nem rosszabbat, mint a zsidókét –, amely gond nélkül kiegyezett a hatalommal, Konstantinnal. Ez a vallás azért működött addig, ameddig, mert máglyán elégette azokat, akik mást tanítottak, mint az egyház. Az ezután támadó eszmék is mind a hatalom alapján működtek. Jézus (és nyomában a Bokor) fedezte fel, hogy Istennek nincs köze a hatalomhoz, kiváltságához. Ez a történelem egyetlen paradigmaváltása. Nem kell másik isten- és emberképet keresni. Holnapra támadhat új felfedezője ennek a paradigmának. Alighanem magán erőfeszítésből, miként Názáretben is, majd kétezzer esztendő után a Duna-tájon is.

Piarista köz, 2006. február 10.

Testvéreim! A Sátán megmutatja Jézusnak a földkerekség minden országát, és mondja neki: *minden hatalmat és dicsőséget Neked adok, mert hiszen én kaptam meg.* Igazat mond-e a Sátán? – ezt kérdezem. Honnan kapta? Csak nem Isten adta oda neki? Isten nem adhatja a hatalmat és dicsőséget a maga ellenfelének és ellenségének! Ha nem Istentől kapta, akkor hogy került a birtokába? Istenen kívül vagyunk még mi, emberek. Mi adjuk neki ezt a hatalmat. Mi, mindannyian.

Egy verset fogok most felolvasni. Szabó Lőrinc írta, aki 1900-ban született, s 35 éves volt, amikor írta. Ez a vers a kommunisták uralma alatt nem jelenhetett meg. Üldözték Lőrincet és a versét is. Címe: Vang-An-si, a bölcs remete. Rajta kívül szerepel még a versben a császár, a császári tanács és a nép, a kétszáz millió kuli. Felolvasom.

Nekem adatott át, és annak adom, akinek akarom. Minden igaz ebben a Sátán ajkára adott mondatban (Lk 4,6) mondatban, csak egy valami nem. Annak *kínálja fel* a Sátán, akinek akarja, de *nem adja* azt, mert ahhoz kell, hogy valaki el is fogadja; elfogadja az, akinek felkínálja. Persze nehéz helyzetben van a királyfi, aki trónörökösnek születik. Annak le kell mondania örökségéről. Ilyen is volt már. Az angol uralkodóházban akadt olyan trónörökös, aki beleszerelmesedett egy fehérnépbe, akinek polgári volt a származása, s ezért nem vehette

őt feleségül a trónörökös, aki aztán lemondott az angol koronáról. A Sátán ereje is kevés volt ahhoz, hogy le tudja győzni a szerelmet. Ritkán fordul elő az ilyesmi, de csak előfordul. Ezért aztán a Sátán – látni valóan – nem is mindenható.

Nekünk, keresztényeknek, akik Jézus tanítványai volnánk, illik tudni azt, hogy a földkerekség minden országát, azok hatalmát és dicsőségét a minket szerető és megteremtő Isten mindannyiunknak adta oda. S ha mégis a Sátán embereié ezeknek az országoknak a dicsősége és hatalma, ez nem rendjén való, nem az Isten akarata. A Sátán azonban nincs sehol sem anyakönyvezve, a telekkönyvekben sem található a neve. Csak a gazdagoké található ott. Pontosabban a gazdagabbaké. Az olyanoké, amilyenek mi is vagyunk.

Egyik testvérem írt az elmúlt hetekben egy dolgozatot közösségi találkozóinkra. Azt mondta el benne, hogy ki kellene dolgozni valami új isten- és emberképet. Kellene valami paradigmaváltás-féle, amely hatékonyabb volna, mint Jézusé meg a Bokoré. Azt válaszoltam, hogy kár a fáradságért, mert nem tudnánk jobbat kitalálni. Jézus kidolgozta azt az istenképet, amely mindenkinek egy dénárt juttat. Golgotára is került érte. A Bokor át is vette Jézustól a gondolatot, de nem ette olyan forrón a levest, mint Jézus, s ennek következtében csak kisebb golgotákra került. A legutóbb meg egyesek elmentek közülünk sétálni valamiféle terekre annak a reményében is, hogy több lesz a fizetésünk.

Számomra nagy jézusi botrány ez, bár nem hiányzik nálam irányukban a megértés. Van belőle több tonnányi jól lezsírozva abban a pincémbe, ahol elfér a megértés. Megértem magunkat. Mi, keresztényeknek nevezett fehér emberek vagyunk. Az emberiség egymással birkózásainak, verekedéseinek abszolút győztesei. Azt olvastam a minap az újságban, hogy naponként sok tízezer ember hal éhen a Bolygónkon, ami évenként nem is tudom már, hogy hány milliót tesz ki, de sokat. S én ugyanúgy nem vagyok ezek az éhezők között, mint ti sem, és azok sem, akik több fizetés reményében a terekre mentek.

Így lehetett ez Jézus idejében is? Aligha. Miért? Mert akkor még nem voltak úgy nevezett keresztények. Ez a fajta juttatta el az emberiséget a klímaváltozás, az ökológiai katasztrófa közelébe. Ez a fajta az élenjáró az esőerdők kiirtásában, a bennszülöttek elzavarásában szülőföldjükről. Ez a fajta teremtetten meg a lehetőséget milliók éhenhalására. Lehet büszkének lennünk a keresztények, a fehér emberfajta élre törésére, és lehet szégyellnünk magunkat az élre törésünk miatt, az éhezők éhező-volta és haláluk miatt. Megértem a büszkék büszkeségét, és szégyellem is magam a büszkélkedésünk miatt. Jézus nem abban tört élre, amiben élre törtek azok, akik Jézusra hivatkozva keresztényeknek nevezik magukat. Jézus másban tört az élre. A szegények közé állt. Azért, mert jó volt neki szegénynek lenni? Sokkal jobb volt, mint a gazdagok közé tartozni. Mert a koldus Lázár Ábrahám kebelére került, s az őt meg nem szánó gazdag pedig a pokolban landolt. S Jézus bizony biztos volt abban, hogy visszakérül Atyja országába, mert két szegénylegény közt lehelte ki s ajánlotta lelkét Atyjának. A szegények számára áll biztosan nyitva az Atya országa. Jézus is szívesen lett volna gazdag. Ő sem vetette meg a jó lakást, a jó ruhát meg a jóllakást. De semmiképpen sem akart kiváltságos helyzetbe kerülni. Nem akarta ezeket a maga kiváltságaként. Csak azzal a feltétellel akarta volna, hogy másnak is jut annyi, mint amennyi neki jut. Mert úgy szerette mindnyáinkat, ahogy saját magát szerette. De nem jobban.

Ezért aztán ha paradigmaváltásra van szüksége az emberiségnek, csak annyit kell tennie, hogy csatlakozik ahhoz a mintához, paradigmához, melyet Jézus már megmutatott. A Bokornak sincs szüksége paradigmaváltásra, csak arra, hogy felzárkózzék ahhoz a Jézushoz, akinek a tanítását megtanulta, de még nem sikerült Jézust lekoppintania. Rendet kellene tenni a világban. Azokat tudom a legtöbbször becsülni, akik a saját körükben megteszik azt, ami telik tőlük. Rend akkor lenne, ha nem volnának gazdagabbak meg szegényebbek, hanem mindenkinek egyaránt jutna az élet javaiból. Ahogy a mi Petőfink énekelte: *Ha majd a bőség kosarából egyaránt mindenki vehet.* Akiket egyházunk szentekké avat, csaknem mindegyikük ezt csinálta: Kalazanti Szent József, Don Bosco Szent János, Árpádházi Szent Erzsébet.

Száz szónak is egy a vége: akarsz-e gazdagabb lenni? Az a reményed, hogy lehet többed, mint embertársadnak? Akkor olyan vagy mint a kétszáz millió kuli, aki azt kívánja a császártól, hogy ölje meg a bestiát. Ölje meg Vang-An-Sit, a bölcset, a remetét, a szentet, a pokol fiát. Vagy magyarrá s keresztényre fordítva: ölje meg a Názáretit, aki nem akart gazdagabb lenni. A Názáretit, aki szegénnyé tette magát értünk.

Nem hazudott a Sátán. Övé a gazdagság, a dicsőség és a hatalom ebben a világban. Annak adja, aki elfogadja. Aki pedig elfogadja, eggyé lesz vele, a Sátánnal. Amen.

Piarista köz, 2007. február 11.

Sílécek vagy sílecek?

Kedves Béla! Nagyon köszönöm felvidéki síelésekről nekem hozott ajándékot: Életem 89. évében tudtam meg, hogy anyanyelvünknek van még egy szava, melyet úgy ragozhatunk tárgyesetben, többes számban, hogy megrövidítjük a magánhangzót: léc – lecet – lecek: leceket, lecekre, lecekről, stb. Mondtad, hogy a buszotok vezetője, aki valahonnan Komárom környékéről való, így beszélt *síleceitekről*. Beteszem a többi közé: bél, dél, dér, ég, fél, hét, hév, jég, kéz, lég, mész, réz, szén, tél, tér. Köszí Gyb.

Aztán nyomoztam. Miközben a marosvásárhelyi Emma nyírta a hajamat, megkérdeztem, hogy náluk lécek-e a lécek vagy csak lecek. Azt válaszolta, hogy náluk bizony csak lécek, de a férjétől azt hallja, hogy lecek.

- S hova való a férje? – kérdezem őt.
- Tolcsvára.

Béla, aki matematikus és rendtársam elmondja ebéd közben, hogy felolvasta levelem az osztályában; azoknak, akikkel együtt síelt. Én meg elmondom, mit tudtam meg Emmától. Mire Józsi megszólal:

- Nyeste Pali mezőkövesdi, s ő is leceket mond..

Ezek után megállapítom, hogy Komárom környéke, Mezőkövesd, Tolcsva nagyjából Földünk ugyanazon szélességi vonalán fekszenek, minek következtében felmerül bennem a gondolat, hogy ez a lecek-féle magánhangzó-rövidülés a *léc* szavunk esetében – palóc tájnyelvi jelenség volna. E nagyjelentőségű nyelvészeti felfedezésemet összeomlaszthatják azok az olvasóim, akik Békéscsaba, Jánoshalma, Déva vagy Felsőőr vidékéről jelentenék nekem, hogy lécek náluk is lecek.

Piarista köz, 2007. február 12.

Úr vagy hajléktalan?

Tíz éven belül alakult közösségeimben a KIO-t választottuk házifeladatul. Két fejezetenként. A *Miért jött?* Bevezető fejezte sorba veszi azokat a szavakat, amelyekkel Jézus bemutatkozott az evangéliumok jelentései szerint Izraelnek: Messiás, Eljövendő, Király, Úr, Megmentő (10. numerus). Én is készülök. Gondosan elolvasom. Próbálom megérteni a szöveget, melyet negyven éve róttam az írógép papirosára. Egyes fiatalok azt mondják a szövegről, hogy ma bulányiból magyar nyelvre kellene fordítani. Megpróbáltuk. Az eredménye a háromszoros terjedelem lenne. A készülésem időnként nemcsak elolvasást, de írást is eredményez. Legutóbb ezt:

Jézus a nagy Eljövendőként mutatkozott be Izraelnek – Úrként, Királyként, Messiásként. Három év alatt a keresztre kerül. Nem volt elhibázott ennek a bemutatkozásnak a szókincse? Fedte ez a szókincs a bemutatkozás tartalmát? Úr az, akinek nincs hová lehajtani a fejét, és mossa tanítványainak lábát? Mi lett volna, ha a bemutatkozási szókincs közelebb esett volna a bemutatkozás tartalmához? Mi lett volna, ha hajléktalannak, mások lábát mosónak mondja, s e két tevékenységre-életformára tanítónak vallja magát? Más lett volna az eredmény? Nem került volna a Golgotára? A szerényebb bemutatkozás nem lett volna-e hatékonyabb?

Ennyi kérdőjel után illik már valamit válaszolni. Nem a bemutatkozás módja, formája, szókincse dönti el a kérdést, hanem a hatékonysága. Ha ezzel a szerényebb válfajjal is sikerül az érdeklődést magára vonni, akkor a végkifejlet ugyanaz. Nem azért kerül a Golgotára, mert a bemutatkozás Messiás-ízű vagy szerényebb, hanem azért, mert érdeklődést vált ki a bemutatkozás. Aki kidugja fejét a fűből, attól mindenképpen megkérdezik, hogy miért dugja ki. S illetékesek kérdezik meg. S kik az illetékesek? Hát azok, akik felelnek a társadalom rendjéért. A kérdezők pedig választ várnak, még hozzá őket megnyugtatót. S ha Jézus ilyesfélét, a kérdezőket megnyugtatót tudna és akarna mondani, akkor kár volt neki bemutatkoznia. Kár volt a nem-szerény meg a szerény bemutatkozási forma egyaránt. Akkor felesleges Eljövendőnek lenni.

A kérdés részükről mindenképpen így fogalmazódik meg: azt akarod-e, ami van, vagy valami mást akarsz? Ebben a társadalomban jelenleg rend van. Nem tökéletes ugyan, csak olyan-amilyen. Ezt a rendet akarod támogatni? A szombat törvényének meg az adófizetésnek a rendjét kívánod életben tartani? Ha igen a válaszod, akkor közöljük veled, hogy a mi emberünknek tekintünk, s meghívunk magunkhoz vacsorára, hogy elbeszélgethessünk a lehetőségeinkről. S fehér asztal, jó bor mellett megvitathatjuk, amit kell. Mit? Hát csak azt, hogy amíg a Magasságbeli meg nem könyörül rajtunk, összesen csak annyit tehetünk, hogy őrizzük megszentelt vallási hagyományainkat, s igyekszünk elviselhető kapcsolatban lenni a gojokkal, Pilátussal meg a vele egy húron pendülőkkel, Heródeszel meg a többi főpapi, írástudói kollaboránsokkal. Röviden: a gazdagokkal.

De az adottságokba belesimuló Jézusnak semmi köze sincs a Názáretihez. A Messiásként meg a Hajléktalanként bemutatkozóhoz sincs. Ő csak azt válaszolhatja az illetékeseknek, hogy semmi kifogása sincs a szombat meg a zsinagóga ellen, de ő nem az áldozatok, hanem az irgalom rendjének elkötelezettje. Csak azt, hogy a Magasságbelinek nincs más módja beavatkozni Izrael életébe csak azzal, hogy Izrael megérti, hogy meg kell valósítania Izraelnek az irgalom rendjét. S ez esetben Izraelt nem fogja zavarni, hogy miként hívják az adószedő hatóságot – Pilátusnak, Heródesnek vagy másnak.

Ennek meg az lesz a következménye, hogy Izrael Nemzetbiztonsági Hivatala megkettőzi a figyelmét Jézus személye iránt. S e megkettőzött figyelem a maga lassúbb vagy hosszadalmasabb adminisztratív rendje szerint elkészíti a Golgota jogi és technikai feltételeit. S ha mégis szeretnék valami jó tanácsot adni Jézusnak, hogyan kerülhetné el a Golgotát? Akkor, akkor azt mondanám, hogy Uram, csináld félgőzzel! Sokkal kisebb hatékonysággal. Észrevehetetlenül. Úgy, hogy Jeruzsálemben ne mehessen jelentés. Ne gyűjtsél Tizenkettőt! Menj vissza Názáretbe! S a műhelyredőny lehúzása után beszélj eggyel vagy kettővel. S nőssülj meg: A családfenntartás gondjai mellett nem is lesz annyi energiád. Mondhatnék még egyéb hülyeségeket is Jézusnak, de minek?

Piarista köz, 2007. február 13.

KÖZÖS NEVEZŐ

Az, amelyen állva megszólítható minden ember. S ez csak az lehet, amire mindenki igent mond. Van ilyen közös nevező? Van. A lelkiismeretünk hangja. Erre hajlandó mindenki figyelni? Nem hajlandó rá, de ettől függetlenül azért csak hallja ezt a hangot. Ez a hang tartalmazza azt a nagy nyilvánvalóságot, amelyre senki sem tud önmagában – belül – nemet mondani. Ez az a nagy nyilvánvalóság, aminek tartalmát ki is kell mondanom. Nekem. Kimondom: Senkinek sem lehet joga semmiféle kiváltságra. Ezután pedig azonnal meg kell állapítanom valami nagyon szorosan ide tartozót. Azt, hogy ugyanakkor – és természetünknel fogva(?) – másra sem törekszünk, mint a kiváltságra. Anyánk kedvence, apánk kedvencei szeretnénk lenni, s nehezen viseljük, ha csak annyira becsülnek minket, mint testvéreinket. Kinőjük ezt a törekvésünket, ha kinőjük.

Természetfeletti?

Van, amit nem növünk ki. Aki ezt a valamit is kinövi, az az eretnek. Mi az, amit nem szabad kinönnünk? Hát csak azt, hogy valakik, még pedig a mi társaságunk adja ki Isten kedvenceit. A miénk, s bizony kilöknek saját társaságunkból bennünket, ha ezt tagadjuk. Mit nem szabad tagadnunk? Azt, hogy a mi társaságunk kapta Istentől – a kinyilatkoztatást. Sok tonna könyvet írtak már arról, hogy mi is ez a kinyilatkoztatás, de azért mindent el lehet mondani egy mondatban is. Ezt fogom tenni. A kinyilatkoztatás – egy mondatban – tehát Istentől érkező olyan eligazítás, melynek birtokába nem juthatunk a magunk emberi természetének erejéből. Azaz a kinyilatkoztatás olyan eligazítás, amelyet Istentől nem emberi természetünk alapján kapunk: a kinyilatkoztatás a természetünket meghaladó, azaz természetfeletti mondanó eligazítás. E kinyilatkoztatás fogalmából már következik is, hogy ez bizony nem lehet közös nevező az ember, az emberiség számára. Ez a kinyilatkoztatás csak azok számára lehet közös nevező, akik hajlandók igazodni hozzá. Már pedig ezt a kinyilatkoztatást valaki vagy valakik kapták, s e valakiknek még soha sem sikerült a maguk kinyilatkoztatását az emberiséggel elfogadtatni. Példának megemlíthetem azokat, akik azt mondják, hogy ők Jézustól kapták ezt a kinyilatkoztatást. Akik ezt mondják magukról, ezernyi egymástól különböző hitvallásban rögzítik azt, amit Jézustól eredőnek vallanak. Jó, ha csak pokolra küldik az övékétől különböző Jézus-hiteket vallókat, s nem igyekeznek máglyákkal, vallásháborúkkal ki is irtani őket az élők soraiból.

Értelmünkkel megragadható?

Ebből következik, hogy az Istentől az ember számára érkező eligazítás nem lehet természetfeletti, amelyet egy kiváltságos valaki, esetleg valakik kapnak az Istentől. Egy ilyen eligazításnak akkor van értelme, célja, haszna, ha az ember, az emberiség számára használható, azaz mindenki számára érthető, és létünk alakításában bennünket előbbre visz. Ha értelmünkkel nem belátható, ha létünket nem gazdagító, akkor az eligazítás a közös nevező megteremtése céljából használhatatlan. A legelső kérdés tehát, melyre válaszolnunk kell, hogy lehetséges-e ez az ilyen eligazítás. Azt állítom, hogy minden teremtmény tudja, hogy mit kell tennie, a giliszta is, a katicabogár is, meg a macska is. Lehetetlen, hogy csak az ember ne tudná, hogy mit kell tennie. Ezen a ponton tudatosítunk kell magunkban, hogy dolgozatunkban eddigelé egy előfeltevéssel éltünk. Azzal az előfeltevéssel, hogy a bennünket körülvevő világ Teremtőből és teremtményekből áll. A giliszta, a katicabogár, a macska – teremtmények, s ezeknek van végső okuk is. Ez a végső ok pedig az Isten. Majd meglátjuk a későbbiek során, hogy ez az előfeltevésünk tarthatónak bizonyul-e. Az eligazításnak, a kinyilatkoztatásnak beprogramozottnak kell tehát lennie minden teremtményben. Benne kell lennie a teremtmények természetében annak, hogy mire használják kapott létüket. Ha tehát kinyilatkoztatásról beszélünk, akkor annak természetének kell lennie, ugyanúgy ahogyan természeti ez az eligazítás az emberalatti világban. S ami van, az nyilvánvalóan lehetséges is.

Magunktól nem jöhetünk rá?

A giliszta, a katicabogár, a macska képességei számára teljességgel megragadható, hogy mit kell tennie. Az ember sorsa nem lehet mostohább, mint az övéké. Az ember számára is megragadhatónak kell lennie a maga rendeltetésének. Ez annyit jelent, hogy a Végső októl származó információnak, eligazításnak az ember képességeivel megragadhatónak kell lennie. Értelmével átláthatónak, akaratával megragadhatónak, érzelmeivel átölelhetőnek kell lennie. Ha képes megragadni, akkor ebben az eligazításban nem lehet olyasmi, amire az ember a maga természetes fejlődése során ne jöhetne rá. Mindez nem kevesebbet jelent, mint azt, hogy a kinyilatkoztatás vagy értelmünkkel megragadható, vagy nem ragadható meg értelmünkkel, s akkor haszontalan számunkra. Ha kinyilatkoztatás tartalma értelmünkkel megragadható, akkor viszont eleve vagy fejlődésünk során emberi természetünk birtokába juthat. Tehát a kinyilatkoztatás nem lehet egyfelől természetfeletti, másfelől értelmünket meg nem haladó. Ha természetfeletti, akkor értelmünket meghaladó. Ha értelmünket meg nem haladó, akkor pedig nem természetfeletti.

Hányféle eligazítás?

Mindez azt is jelenti, hogy végső célunkat, rendeltetésünket illetőleg csak egyetlen eligazításunk van, és nem kettő. Mi lenne ez a kettő? Egy filozófiai, amely a gondolkodástörvények segítségével dolgozik és egy hittudományi eligazításunk, amely nemcsak a gondolkodástörvényekre támaszkodik, hanem ezenfelül még értelmünkkel át nem látható, csak hittel elfogadandó információkra is épít. Ha volna ilyen második fajta, hittudományi eligazításunk, azonnal siralmasabb helyzetbe kerülnénk, mint amilyen a giliszta, a katicabogár, a macska helyzete. Az ő kapott eligazításuk egyértelmű és közös nevezőt teremtő. A mi feltételezett hittudományi eligazításunk értelemmel nem igazolható, nincs rá tehát semmi szükségünk. Csak egy vagy több személy hitére támaszkodik, azaz olyan állításokra, melyek nem igazolhatók a gondolkodástörvények segítségével. Tudunk mi, emberek, a magunk erejéből, azaz a természetünk alapján is, nem igazolható hiteket gyártani. Istenre nincs szükségünk ahhoz, hogy ebbe belesegítsen.

Szükségünk van a természetfeletti, hittudományi eligazításokra?

Hogyan is mondhatok ilyent? A bennünket körülvevő, akár érzékelhető, akár érzékelési lehetőségeinken túli valóság sokkal gazdagabb, sem mint hogy az ember ezt a valóságot átláthatná. Hát nem vágyódsz ezeket is látni? Ha vágyódom, ha nem vágyódom, semmiképpen sem láthatom a valóság teljességét. Csak tudomásul vehetek olyan információkat, melyek vagy igazak, vagy nem. Szükségem van rájuk? Szükségünk van rájuk? Már mint mindnyájunknak, az emberiségnek, szüksége van-e rájuk? Nincs szükségünk rá. Ellenkezőleg nagyon kártékonyak. Mindannyiunk számára nagyon kártékonyak.

Mivel igazolom ezt az állítást? Azzal, hogy aki ilyen, értelemmel mindenki számára át nem látható eligazítás, birtokában levőnek tekinti magát, annak kardja élet megacélozhatja, s meg is acélozza, a történelem bizonyága szerint, ez az ő hite. E hit nélkül is erős bennünk a kiváltságra törekvés. Ha még azt is gondoljuk magunkról, hogy Isten kinyilatkoztatása révén birtokába kerültünk olyan igazságoknak, melyekkel embertársaink nem rendelkeznek, ez megacélozza kardunk életét. Van, aki azt mondja, hogy a történelem minden háborúja vallásháború. Azt hiszem, hogy még az ateisták háborúja is vallásháború. Le akarják igázni a szerencsétlen vallásosokat, akik azt képzelik, hogy van Isten és van kinyilatkoztatás. Az ateista pedig tudja, hogy a világot nem Isten hozta létre? Dehogyan tudja. Honnan tudhatná? Csak hiheti szegény, míg a többi szegény is csak hiheti azt, amit nagy bizonyossággal vall – a maga hite alapján.

Kell-e igazolnom, hogy az, amiben csak hihetek, a legnagyobb veszedelmet jelenti az emberiség, mindnyájunk számára? A szent háborúk szent harcosait, ha elesnének a szent célért vívott harcokban, angyalok repítik a mennybe vagy a hurik ölébe – mindegyiket a maga hite szerint. Tehát bátran fogják gyilkolni és tömeggyilkolni embertársaikat, mert nincs veszteni valójuk: hamarabb jutnak el az ember végső üdvébe. *Allah, Allah* kiáltással rohantak őseinkre, a kutyahitű gyaurokra, három századon keresztül a mohamedán törökök, mi pedig *Jézus, Jézus* kiáltással mártottuk kardunk élét a pogányba.

A kérdés csak az, hogyan vagyok akkor én, a katolikus pap, keresztény? Sehogyan. Jézusi vagyok, nem keresztény. Keresztény csak akkor leszek, ha a keresztények hajlandók lesznek jézusivá lenni. Hogyan vagyok mégis katolikus is? Úgy, hogy vallom a katolikus hitletéteményt. Mért vallom? Csak azért, mert nem lehetek ateista. Az istenhívő emberek táborába akarok tartozni. Jézus is az istenhívő emberek táborába tartozott. Mégpedig azoknak abba a csoportjába, amelyikbe beleszületett. Nemzetileg is zsidó volt, vallásilag is az volt. Maradt is zsidó. Akkor is, ha kiközösítették. Én is maradok abban a vallásban, amelyben születtem. S ha egy budaörsi testvéremet megbotránkoztatja, hogy nem mondom szóról szóra a mise szöveget, hogy lelkem szárnyalása szerint alakítom azt, akkor kevésbé szárnyaltatom a lelkem misemondás közben az ő kedvéért, hogy meg ne botránkoztassam őt. Jézus sem cserélt vallást. Olyan nagyszerűnk találta azt a vallást, melynek főpapja keresztre parancsolta őt?

Nem találta olyan nagyszerűnek, de jól tudta, hogy hiába választ más vallást, abban is keresztre feszítik. Még ha beállt volna ateistának, az sem segített volna rajta. Ott is keresztre feszítették volna. Pontosan ugyanezért maradok magam is katolikus. Nincs hova menjek. Nincs, ahol jó fiú lennék. Nincs, ahol kellenék: *A nagy világon e kívül nincsen számodra hely. Áldjon vagy verjen sors keze, itt élned és meghalnod kell.* Jézus és a jézusiak számára ez úgy pontosítandó, hogy egy rövid ideig élned, aztán sürgősen meghalnod kell. A magam esetében el kell gondolkodnom, hogy mennyire vagyok én jézusi? Miért? Hát csak azért, mert már 89. évemet taposom, s még mindig nem tudtam meghalni. Azzal vigasztalom magamat, hogy nem vagyunk egyformák. Hogy a jézusi fajtából is van gyengébb eresztés.

Ezenfelül még gondolhatok valami mást is. Azt, hogy nem 89. évünkben születünk meg, hanem hamarabb. Fiatalságunk következtében annyira el tud bűvölni minket az a valami, amit igazságnak láttunk meg, hogy megyünk vakon(?) előre, mondjunk és teszünk is érte valamit, s egyszerre csak azt vesszük észre, hogy a Golgotán vagyunk. Nem lehetne okosabbaknak lennünk? Azt hiszem, hogy nem. Az a fiatalság bája, hogy bolondulni tud, s a még-fiatalabbakat magával tudja ragadni a bolondulásba. Jézusnak nem volt módja megélni 90. esztendejét. 90 évesen is ugyanazt mondta volna, amit 30 évesen?

Mit mondott? Könyv nélkül mondta, kívülről, betéve – azt, amit az elején én is próbáltam megfogalmazni, hogy nincs kiváltság, hogy oszd meg, amid van, hogy elég az egy dénár, de kapja meg azt mindenki, s a többi. S mondta és mondta, és akkor is mondta, ha világosan látta, hogy a Kaifás bizony főpap akar lenni, és nem akar osztozni..., s majd bolond lesz beérni az egy dénárral, s hogy az olyan kötnivaló bolondot, mint Jézust meg kell kötni és a Golgotára kell juttatni, és ki kell állítani róla a bizonyítványt, hogy Isten és a haza ellensége.

Jézusnak azért nem volt szüksége könyvre és írásra, mert csak azt mondta, amit Isten beprogramozott az emberbe, hogy jónak kell lenni, és szeretni kell a másikat úgy, ahogy magunkat szeretjük és hogy természetes, hogy az Isten szentsége nem engedni meg, hogy valaki kiváltságos legyen. S mondta ezt annak ellenére, hogy nagyon is tisztában volt azzal, hogy ez a programozás annak az embernek szól, akit olyan szabaddá tett, mint önmagát, minek következtében ez a beprogramozás csak felhívás, csak kínálat, csak ajánlat, és mindegyikünk mondhatja Istennek, hogy egy nagy fenét, én nem leszek balek.

Piarista köz, 2007. február 14.

Hogyan szeressem magam?

Lev. 19,18: Szeresd felebarátodat, mint önmagadat! – ezt idézi a törvénytudó, és Jézus azt válaszolja neki, hogy nincs messze az Isten Országától. És magamat hogyan kell szeretnem?

Három igéje van erre Jézusnak: elveszíteni, gyűlölni és odahelyezni. Az elveszíteni kilencszer, a gyűlölni kétszer, az odahelyezni négyszer dokumentált az evangéliumokban.

Elveszíteni: Mt 10,39: Aki meg akarja találni életét, elveszíti. Mt 16,25: Aki meg akarja menteni életét, elveszíti. Mk 8, 35: Mert aki meg akarja menteni életét, elveszíti. Mk 8,35: Aki elveszíti értem és az evangéliumért, az megmenti életét. Mk 8,37: Mit ér az embernek, hogy megszerzi az egész világot, ha a lélek kárát vallja? Mert mit adhat az ember cserébe a lelkéért? Lk 9,24: Aki meg akarja menteni, elveszíti. Aki meg elveszíti életét értem, az megmenti. Lk 17, 33: Aki azon fáradozik, hogy életét megmentse, elveszíti, aki azonban elveszíti, az megmenti. Jn 12,25: Aki szereti életét, az elveszíti.

Gyűlölöm már ritkábban kell magamat: Lk 14,26: Ha valaki nem gyűlöli apját, anyját... sőt még saját magát is, nem lehet a tanítványom. Jn 12,25: Aki gyűlöli életét ebben a világban, az megmenti az örök életre.

Az élet odahelyezése meg közepes gyakoriságú, és csak Jánosnál kerül elő. Jn 10,11: A jó pásztor életét helyezi oda a juhokért. Jn 10,15: Én vagyok a jó pásztor... és az életem helyezem oda a juhokért. Jn 10, 17: Azért szeret engem az Atya, mivel odahelyezem az életem. Jn 10,18: Én helyezem oda az életem magamtól.

Még öt ízben szerepel egy főnév is: a *kereszt*, különböző igékkel. Mt 10,38: Aki nem veszi vállára keresztjét, s nem követ, nem méltó hozzám. Mt 16,24: Aki követni akar engem, tagadja meg magát, vegye vállára keresztjét, és kövessen. Mk 8,34: Ha valaki követni akar, tagadja meg magát, vegye föl keresztjét. Lk 14,27: Aki nem veszi vállára keresztjét, és nem követ, nem lehet a tanítványom. Lk 9,23: Aki követni akar engem, tagadja meg önmagát, vegye vállára keresztjét minden nap, és úgy kövessen.

Élhető mindez? – kérdezem. Igen, csak hogy bele kell halni előbb-utóbb. S ha így van, akkor hogyan élhető? Van, aki csak így hajlandó élni, tehát élhető. Jézusnak is volt szép három esztendeje, melyet nem cserélt volna le semmivel. S ismertem és ismerek embereket, akik szintén nem cserélnék le azt az életet, melyet éltek, bár életük Golgota-ízű Számukra csak így volt, csak így érdemes élni. *Nunquam revertar, még ha beledöglénék is* – énekelte Babits. Meg azt is, hogy számára *ez a legjobb szerelem*.

Mindenki irigylő őket, de senki se akar cserélni velük

Piarista köz, 2007. februárvég

Testvéreim! A Sátán megmutatja Jézusnak a földkerekség minden országát, és mondja neki: *minden hatalmat és dicsőséget Neked adok, mert hiszen én kaptam meg*. Igazat mond-e a Sátán? – ezt kérdezem. Honnan kapta? Csak nem Isten adta oda neki? Isten nem adhatja a hatalmat és dicsőséget a maga ellenfelének és ellenségének! Ha nem Istentől kapta, akkor hogyan került birtokába? Istenen kívül vagyunk még mi, emberek. Mi adjuk neki ezt a hatalmat. Mi, mindannyian. Igaz ez?

Egy verset fogok most felolvasni. Szabó Lőrinc írta, aki 1900-ban született, s 35 éves volt, amikor írta. Ez a vers a kommunisták uralma alatt nem jelenhetett meg. Üldözték Lőrincet és a versét is. Címe: Vang-An-Si. Róla, a bölcsetanészről szól. Rajta kívül szerepel még a versben a császár, a császári tanács és a nép, a kétszáz millió kuli. Felolvasom... *Nekem adatott át, és annak adom, akinek akarom*. Minden igaz ebben a Sátán ajkára adott mondatban (Lk 4,6) mondatban, csak egy valami nem. Annak *kínálja fel* a Sátán, akinek akarja, de *nem adja* azt, mert ahhoz kell, hogy valaki el is fogadja: elfogadja az, akinek felkínálja. Persze nehéz helyzetben van a királyfi, aki trónörökösnek születik. Annak le kell mondania örökségéről. Ilyen is volt már. Az angol uralkodóházban akadt olyan trónörökös, aki beleszerelmesedett egy fehérlébebe, akinek polgári volt a származása, s ezért nem vehette őt feleségül a trónörökös, aki aztán lemondott az angol koronáról. A Sátán ereje is kevés volt ahhoz, hogy le tudja győzni a szerelmet. Ritkán fordul elő az ilyesmi, de csak előfordul. Ezért aztán a Sátán – látni valóan – nem is mindenható.

Nekünk, keresztényeknek, akik Jézus tanítványai volnánk, illik tudni azt, hogy a földkerekség minden országát, azok hatalmát és dicsőségét a minket szerető és megteremtő Isten – mindannyiunknak adta oda. S ha mégis a Sátán embereié ezeknek az országoknak a dicsősége és hatalma, ez nem rendjén való, nem az Isten akarata. A Sátán azonban nincs sehol sem anyakönyvezve, a telekkönyvekben sem található a neve. Csak a gazdagoké található ott. Pontosabban a gazdagabbaké. Az olyanoké, amilyenek mi is vagyunk.

Egyik testvérem írt az elmúlt hetekben egy dolgozatot közösségi találkozóinkra. Azt mondta el benne, hogy ki kellene dolgozni valami új isten- és emberképet. Kellene valami paradigmaváltás-féle, amely hatékonyabb volna, mint Jézusé meg a Bokoré. Azt válaszoltam, hogy kár a fáradságért, mert nem tudnánk jobbat kitalálni. Jézus kidolgozta azt az istenképet, amely mindenkinek egy dénárt juttat. Golgotára is került érte. A Bokor át is vette Jézustól a gondolatot, de nem ette olyan forrón a levest, mint Jézus, s ennek következtében csak kisebb golgotákra került. A legutóbb meg egyesek elmentek közülünk sétálni valamiféle terekre annak a reményében is, hogy több lesz a fizetésünk.

Számomra nagy jézusi botrány ez, bár nem hiányzik nálam irányukban a megértés. Van belőle több tonnányi jól lezsírozva abban a pincében, ahol elfér ez a megértés. Megértem

magunkat. Mi keresztényeknek nevezett fehér emberek vagyunk. Az emberiség egymással birkózásainak, verekedéseinek abszolút győztesei. Azt olvastam a napokban az újságban, hogy naponként sok tízezer ember hal éhen a Bolygónkon, ami évenként nem is tudom már, hogy hány milliót tesz ki, de sokat. S én ugyanúgy nem vagyok ezek az éhezők között, mint ti sem, és azok sem, akik a többi fizetés reményében a terekre mentek.

Így lehetett ez Jézus idejében is? Aligha. Miért? Mert akkor még nem voltak úgy nevezett keresztények. Ez a fajta juttatta el az emberiséget a klímaváltozás, az ökológiai katasztrófa közelébe. Ez a fajta az élenjáró az esőerdők kiirtásában, a bennszülöttek elzavarásában szülőföldjükről. Ez a fajta teremtetten meg a lehetőséget milliók éhenhalására. Lehet büszkének lennünk a keresztények, a fehér emberfajta élre törésére, és lehet szégyellnünk magunkat az élre törésünk miatt, az éhezők éhező-volta és haláluk miatt. Megértem a büszkék büszkeségét, és szégyellem is magam a büszkélkedésünk miatt.

Jézus nem abban tört élre, mint amiben élre törtek azok, akik Jézusra hivatkozva keresztényeknek nevezik magukat. Jézus másban tört az élre. A szegények közé állt. Azért, mert jó volt neki szegénynek lenni? Sokkal jobb volt, mint a gazdagok közé tartoznia. Mert a koldus Lázár Ábrahám kebelére került, de az őt meg nem szánó gazdag pedig a pokolban landolt. S Jézus bizony biztos volt abban, hogy visszakerül Atyja országába, mert két szegénylegény közt lehelte ki s ajánlotta lelkét Atyjának. A szegények számára áll biztosan nyitva az Atya országa. Jézus is szívesen lett volna gazdag. Ő sem vetette meg a jó lakást, a jó ruhát meg a jóllakást. De semmiképpen sem akart kiváltságos helyzetbe kerülni. Nem akarta ezeket a maga kiváltságaként. Csak azzal a feltétellel akarta volna, hogy másnak is jut annyi, mint amennyi neki jut. Mert úgy szerette mindnyáunkat, ahogy saját magát szerette..., bár nem jobban.

Ezért aztán ha paradigmaváltásra van szüksége az emberiségnek, csak annyit kell tennie, hogy csatlakozik ahhoz a mintához, paradigmához, melyet Jézus már megmutatott. A Bokornak sincs szüksége paradigmaváltásra, csak arra, hogy felzárkózzék ahhoz a Jézushoz, akinek a tanítását megtanulta, de még nem sikerült Jézust lekoppintania.

Rendet kellene tenni a világban. Azokat tudom a legtöbbször becsülni, akik a saját körükben megteszik azt, ami telik tőlük. Rend akkor lenne, ha nem volnának gazdagabbak meg szegényebbek, hanem mindenkinek egyaránt jutna az élet javaiból. Ahogy a mi Petőfink énekelt: *Ha majd a bőség kosarából egyaránt mindenki vehet.* Akiket egyházunk szentekké avat, csaknem mindegyikük ezt csinálta: Kalazanti Szent József, Don Bosco Szent János, Árpádházi Szent Erzsébet.

Száz szónak is egy a vége: akarsz gazdagabb lenni? Az a reményed, hogy lehet többed, mint embertársadnak? Akkor olyan vagy mint a kétszáz millió kuli, aki azt kívánja a császártól, hogy ölje meg a bestiát. Ölje meg Vang-An-Sit, a bölcset, a remetét, a szentet, a pokol fiát. Vagy magyarra s keresztényre fordítva: ölje meg a Názáretit, aki nem akart gazdagabb lenni. A Názáretit, aki szegénnyé tette magát értünk.

Nem hazudott a Sátán. Övé a gazdagság, a dicsőség és a hatalom ebben a világban. Annak adja, aki elfogadja. Aki pedig elfogadja, eggyé lesz vele, a Sátánnal. Amen.

95. TÖRÖKBÁLINTI NAPLÓ

2007. március 2 – 4.

Törökbálinti három nap

Kérdések a törökbálinti egyházközség prédikációihoz

A keresztény ember időbeosztása. Család, közösség, jézusi út, munka, megélhetés.
Fontossági sorrendek. Hogyan döntsünk adott helyzetben megfelelően?
Családos ember számára ma hogyan követhető a Krisztus által tanított szegénység?
Mit jelent az igazi megbocsátás? „Hetvenszer hétszer.”
Mennyire kell, érdemes figyelnem a társadalmi, politikai, gazdasági helyzetet körülöttem?
Mennyire illetve milyen mértékben foglalhat állást a Magyar Katolikus Egyház az aktuális politikai helyzetekben (olyanokban pl., ami az egyházat is érinti?)
Napjainkban hogyan éljük meg helyesen Jézus kérését: Adjátok meg az Istennek, ami az Istené, a császárnak, ami a császáré?
Mit tart a leghatékonyabb módszernek arra, hogy emberek jobb belátásra térjenek (hit, jó szándék, jóakarát, stb.)
„Erőnyerés” a hétköznapiakhoz – honnan, hogyan?
Jézussal való kapcsolat megújítása
Feladataink fontossági (idő, energia) sorrendjének helyes kialakítása
Honnan „szerezzünk” időt?
Hogyan valósíthatja meg a mai európai ember a krisztusi szegénységet – különösen ha családos? Hol van a határ a szükséges és a felesleges / túlzott javak között?
Hogyan lehet rendet teremteni a hétköznapiakban?
Mik az evangelizáció lehetséges módjai a mai ember számára?
Kitartás és állhatatosság az imában
Az Istenbe vetett bizalom megélése
Hogyan neveljük magunkat?
Hogyan kell hirdetni az evangéliumot?
Mit jelent az, hogy Jézus megváltott minket? Mit jelent a megváltás?
Ma hogyan értelmezzük, mi a Pokol és a Mennyország?
Magyarország megújulásáról, ami nem független az egyház megújulásától.
Milyen egy Jézusnak tetsző egyházközség?
„Nincs senkinek nagyobb szeretete annál, mint aki ÉLETÉT adja embertársáért.” Ez a gondolat a mindennapokban hogyan valósulhat meg?
Jézus elvárja-e minden követőjétől, hogy hozzá hasonló módon szelíd legyen? Nem inkább egyfajta fejlődés (lelki út) során juttatja el az embert erre a meggyőződésre? Hogyan tudja segíteni az embert, hogy megszabaduljon azoktól a gáttól, amik önvédelemre, de legalábbis a másik ember védelmére készítetik?
Az evangélium hirdetésének gyakorlati lépései
Hogyan vehetnek részt azok a hívők az evangélium hirdetésében, akik nem tudnak beszélni a hitükről?
Jézus amerre járt gyógyított, csodákat tett (alapot teremtett a tanításnak). Az egyház miért nem alkalmazza nagyobb mértékben ezt a lehetőséget?
Hogyan lehet az, hogy bizonyos szekták hatékonyabban tudják megszólítani az embereket, aktívabbak a híveik?
Milyen tévtanításoktól, szellemi irányzatoktól kell óvni a hívőket?
János evangéliumából Jézus búcsúbeszédei
Milyen kell, hogy legyen a „szeretet”? (Deus est caritas. Szeresd Uradat, Istenedet teljes szívből, teljes lélekből, teljes elméből, teljes erőből. Az igazi szeretet életét adja barátaiért)

Miért nem esketi meg egyházunk az elváltakat?

Első nap: hitünk

Kedves, kedves, nagyon kedves Testvéreim! Köszönöm, köszönöm, nagyon köszönöm a kapott kérdéseket. 32 kérdést kaptam. Csoportosítottam is őket. 13 csoportot kaptam. Ezeket aztán összevontam hat csoportba. De mivel csak három napom van, s nem 32, 13 vagy 6, végül is a hat csoportból csináltam hármat. A három neve: hitünk, életünk, apostolkodásunk.

Három egymást követő nap, három szentmise, benne három szentbeszéd. Célja? Húsvéti előkészület, egy jó gyónás, vagy akármi más, ami történik egyikünk vagy másikunk lelkében. Mi történhetik? Hogy történhessék, a beszédnek meg kell céloznia valamit vagy valakit. Ha nem, közhelyeket tudnék csak mondani, amiket tud mindenki, aki templomba jár. Ezért köszönöm kérdéseiteket.

Bevezetésül mondok egy valóságos régi történetet, ha már Törökbálinton vagyunk. Káplánt helyeznek egy sváb faluba. Svábul megy benne minden: prédikáció, gyóntatás is. A káplán csak az iskolában tanult németül. Izzadva fabrikál össze egy öt perces német nyelvű prédikációt. Utána, hogy kitisztuljon a feje, sétálni megy. Talál egy síró kislányt az utcán. Reverendát visel a káplán, mindenképpen illenék neki segítenie. A kislány csak egy szót mond: mujdö, mujdö, és sír rendületlen. A káplán tehetetlen. Nem szerepelt a szó a káplán gimnáziumi tanulmányaiban. Búsan megy hazafelé. Elpanaszolja pasztorális sikertelenségét plébánosának, aki sváb. Az meg elmondja káplánjának, hogy mujdö Mutter-t jelent, s a kislány az anyja után sírt. A káplán vigasztalan: hogy fog ő ezek után a gyóntatószékek tanácsokat adni a gyónók problémáira. Plébánosa megnyugtatta: nem fognak azok problémát hozni, mert a jámbor svábnak arra kell a gyónás, hogy elmondja a bűneit, s a svábnak két bűne van, s mindegyikük ezt vallja meg. Az egyik bűn a *kflucht*, a másik meg a *streujt*. Az egyik azt jelenti, hogy káromkodott, a másik pedig hogy szórakozottan imádkozott. Oldozza fel őket a káplán, s elégtételül adjon két Vater unser-t, meg két Ave Mariát. Abból sem lehet baj, ha azzal kezdi a gyónó, hogy ő sváb. Ez azt jelenti, hogy csak németül tudja mondani a gyónás előtti imát. Azt nem kell erre válaszolni, amit az egyszeri pap adott válaszul a bejelentésre, hogy a gyónó sváb. Mit mondott? Ezt: Nem baj, nem halálos bűn.

Testvéreim, ezzel teljesítettem a jó prédikáció alapvető követelményét: mondtam példát, kettőt is. Nem járhattok tehát úgy, mint az a derék néni, aki nagyon megdicsérte mise után a papját, hogy milyen nagyon szépen prédikált. Mire a pap megkérdezte a nénit, hogy mi tetszett neki a legjobban a prédikációban? A néni zavarban van, gondolkodik, aztán kivágja: Hát az, amikor a tisztelendő úr azt mondta, hogy Mezopotámia. Mindezzel csak arra utalok, amit említettem az elején, hogy csak közhelyeket tudok mondani, ha nem konkrétan beszélek. De hát vannak a kérdéseitek. Lássuk először is a 29.et: *Milyen tévtanításoktól, szellemi irányzatoktól kell óvni a hívőket?* A hívő számomra, és Jézusunkat követve, olyan embert jelent, aki igyekszik teljesíteni a mennyei Atya akaratát! Olyat, aki istennektetsző. Ezért ajánlatos mindennek előtt a maguk háza táján szétnézni. Mit gondolunk másképpen, mint ahogy Jézus tanított. Mondom mindenekelőtt a 32. kérdést: *Miért nem esketi meg a pap az elváltakat?*

Kit célzok meg vele? A nagy világban sok-sok ezer, talán millió templombajáró ember valós gondját célzom meg. Azokét, akik nem áldozhatnak. Mért? Hát nincsen rendezve a házasságuk. Mért nincsen rendezve? Mert hát az nem rendezhetőnek mondatik. Nem, mert együttélnek párjukkal, de korábban már volt egy házasságuk, amit templomban kötöttek meg. Ha van ilyen most e templomban, ha nincs – itt van valami, aminek megbeszélését nagyon fontosnak gondolom.

Abból indulok ki, hogy Isten minden bűnünket megbocsátja, ha megbánjuk. Honnan tudjuk ezt? A legegyetemesebb kinyilatkoztatásból. Abból, mert a szívünk mondja, hogy így van. A cinikus Heine is tudta ezt: *Az Isten megbocsát? Persze, hiszen az a szakmája.* Mindig

is megbocsátott. Jézus előtt is. Ő mondja: *A niniveiek felkelnek az ítéleten Jézus kortársai ellen, mert ők hittek Jónás prédikációja szavának és bűnbánatot tartottak, de ti nem tartotok bűnbánatot.* Az Isten átöleli a bűnbánót. Csak egyetlen esetben tehetetlen az Isten. Jézus ellen is lehet káromkodnunk, és megbocsátja, ha nem tudjuk, hogy kicsoda Jézus. Az egyetlen eset, ha a Lélek ellen káromkodnunk. Csak azt nem bocsátja meg. Miért nem? Mert a Lélek ellen káromkodni annyit jelent, hogy hazudunk: a lelkiismeretünk tudja, hogy bűnt követtünk el, s mi nem ismerjük el a bűnünket bűnnek. Ez a Szentlélek elleni bűn, amit Isten nem tud megbocsátani, mert nem bánjuk meg. Isten tehát védtelen a bűnét bánó ember ellenében: meg kell azt bocsátania.

Az egyház pedig minden megbánt bűnt megbocsát. Ha raboltam, öltem, ha milliárdokat és milliárdokat halmozok fel magamnak, amikor minden percben emberek százai halnak éhen a földön, akkor is. És nem tesz érte felelőssé, nyugodtan megáldoztatja az egyház a gazdagokat is. Egyetlen esetben tesz kivételt, ha elhagyom páromat, akinek Isten oltára előtt örök hűséget fogadtam. Ezt nem bocsátja meg. Azt mondja az egyház, hogy ezt nem lehet megbánnom, s ezért nem is áldoztat meg. Milyen alapon teszi ezt? Azt mondja, hogy a házasság felbonthatatlan, mert Jézus azt mondta, hogy *amit Isten egybekötött, azt az ember szét nem választhatja.*

Nézzük meg ezt az ügyet közelebbről: Jézusnak ez a szava valóban ezt jelenti-e? Jézus mondja, hogy Ne ölj! Ne paráználkodjál? Ne kívánd más javait! Ne kívánd meg embertársad feleségét! Ne törj házasságot! Így van. De kérdezem: E szavai azt jelentik-e, hogy ember megölhetetlen? A felebarátom javai megkívánhatatlanok? A házasság megtörhetetlen? A házastársától nem lehet elválni? A házasságot nem lehet felbontani? Nem ezt jelentik ezek a tiltások. Egészen mást jelentenek. Azt jelenti, hogy embert nem szabad megölni. Az embertársaim javait nem szabad ellopnom, nem szabad elrabolnom. A házasságot pedig nem szabad felbontanom! S az emberi történelem nagy bőségben mutatja, hogy tesszük mindazt, amit nem szabad. Ölünk és lopunk, és rablunk, és házasságot törünk, és válunk. Bűnöket követünk el. De nem mondhatjuk, hogy ember megölhetetlen, a más javai ellophatatlanok, a házasság törhetetlen, a házaselek elválaszthatatlanok, a házasság szétválaszthatatlan, felbonthatatlan.

Mindezek következtében Isten megbocsát a rendőröknek, a katonáknak, ha megbánják bűneiket, ha ott hagyják a rendőri, a katonai pályát, hogy soha többet ne öljenek embert. A tolvajoknak is megbocsát, ha megbánják tolvajlásukat, jóvá teszik bűnüket visszaszolgáltatva a tulajdonosnak azt, amit elloptak tőlük. A gazdagoknak is, ha szétosztják javaikat a szegények között. Megbocsát a rablóknak is, a házasságtörőknek is, ha megbánják bűneiket. S megígérik, hogy többet ilyeneket nem akarnak tenni. Sőt még a politikusoknak, a képviselőknek, az államférfiaknak is megbocsát, amikor háborúba keverik a társadalmat, s állampolgári kötelességgé teszik, hogy katonai esküt letéve tömeggyilkosokká legyünk. Ha pedig nem óhajtunk tömeggyilkossá válni, akkor börtönbe zárnak vagy háború esetében a helyszínen felkoncolnak. És a politikusok, képviselők, államférfiak, miniszterek, miniszterelnökök, királyok is mind szentáldozáshoz járulhatnak.

Kétségtelen, hogy Jézus azt mondta, hogy nem szabad válnunk. És az is kétségtelen, hogy Jézus nem mondta, hogy a házasság felbonthatatlan. Felbontható az, amit nem szabadna felbontanunk. Ma már társadalmunkban a megkötött házasságoknak több mint a fele felbomlik. Talán a templomban kötött házasságoknak is majd a fele. Fiatalon, több mint negyven éve, megkérdeztem egy kiváló református lelkipásztort: Hogyan esketheted újra az elváltakat? Mire ő ezt válaszolja: Azon az alapon, hogy imádkozom értük, hogy ne történjék meg újra életükben az a tragédia, ami egyszer már megtörtént. Az, hogy elválnak. Azóta egyházunk is váltott. Szentszéki eljárással érvényteleníthető a templomainkban megkötött házasság, ha húsz évig együttéltek is, és házasságukat Isten gyerekekkel áldotta is meg. Van, aki nem vállalja ezt az érvénytelenítést, mert jól tudja, hogy házassága bizony házasság volt. Kitartott húsz évet, és gyermekeknek is adtak benne életet. De nagyon sajnálják, hogy

egyikük vagy másikuk, vagy mindkettejük hibája, bűne folytán tönkrement ez a házasság. S van katolikus pap, aki megáldja új házasságukat. Milyen alapon? A bűnbánatuk alapján. Megvallom, hogy én is megáldom az ilyenek új, második házasságát, ha bűnbánatuk igazolásául vállalják, hogy tagjai lesznek egy kisközösségnek, hogy tegyék benne és annak segítségével azt, amit ott tanulnak, s amire Isten Lelke indítja őket. Ha nemcsak áldozni akarnak, hanem Jézus tanítványaivá is akarnak lenni.

Menjünk a következő kérdésre, a 20.ra: *Ma hogyan értelmezzük, mi a pokol, mi a mennyország?* Előbb mondtam ezt a szót: Megvallom. Most újból mondom: Megvallom, hogy én nem hiszem, hogy Isten poklot, vég nélküli szenvedést készít nekünk. Nem teheti. Azért nem teheti, mert az én Istenem maga a szeretet. S a szeretet nem okoz senkinek fájdalmat, még kevésbé örök fájdalmat. Ezzel nem azt mondom, hogy nincs pokol. Csak azt mondom, hogy nem az Isten csinálja. Ha nem ő, akkor ki? Mi magunk csináljuk magunknak. S most előszedem egy régi patronomat – az öt balga és az öt okos szűzről, ahogyan az egyházközi zsinaton is tettem. Címe:

Nem ismerlek titeket

BALGÁK: Uram, uram, nyiss meg nekünk!

ÚR: Igazán mondom: nem ismerlek titeket.

BALGÁK: Nem a Szeretet-Isten tetszel lenni?

ÚR: De, az vagyok.

BALGÁK: Akkor csak tessék elővenni a kulcsokat!

ÚR: Hát azt éppen megtehetem, de mire juttok vele?

BALGÁK: Kinyitod szépen, mi pedig besétálunk az ajtón.

ÚR: S odabent aztán, mit csináltok?

BALGÁK: Majd meglátjuk, ha odabent leszünk.

ÚR: Fölösleges fáradozás lenne besétálotok, mert úgyis ki akarnátok jönni.

BALGÁK: Honnan tudod olyan biztosan?

ÚR: Hát annyira azért ismerlek titeket: a balgák nem érzik jól magukat nálam.

BALGÁK: Csináld úgy, hogy jól érezzük magunkat.

ÚR: Nem tudom.

BALGÁK: Hogy-hogy nem tudod? Mi az, hogy nem tudod? Nem a mindenható Istenhez van szerencsénk?

ÚR: Igen, igen... de én inkább mindent-adónak nevezném magam.

BALGÁK: Nekünk úgyis nagyon jó. Hát akkor csak elő a kulcsokkal!

ÚR: Csináljatok egy vaskarikát fából, s máris mehetek befele.

BALGÁK: Te is tudod, hogy olyat nem lehet csinálni!

ÚR: Látjátok, így vagyok ezzel én is. Ha az élet törvénye, hogy olajat csak adásainkkal szerezhetünk magunknak, akkor – mindenható ide, mindenható oda – nem lehet azt másoktól kölcsönbe kapni.

BALGÁK: Mit akarsz ezzel mondani? Nem értjük.

ÚR: Hát csak annyit, hogy hiába engednék be titeket. Mert azt nem tudnám összehozni, hogy jól is éreztétek magatokat idebent, és ki ne kívánczoztatok.

BALGÁK: Mi az, hogy nem tudod megcsinálni? Hiszen mindenható vagy!

ÚR: Még mindig nem értitek, hogy ami lehetetlen, az lehetetlen. Magamból és szabadnak teremtettelek titeket. Választhattatok, hogy mit akartok: engem vagy valami mást? Engem választotok-e, aki olyan vagyok, hogy csak szolgálni szeretek, meg odaadni azt, amim van, és mindenképpen békességben lenni, nem ütni oda sohasem? Ilyen vagyok, és úgy nevezett mindenhatóságomban sincs módom és lehetőségem másmilyennek lennem, mint aki és ami vagyok. Itt a kapun belül terül el az én országom. El is találnak ide mind, akiknek tetszik ez a szolgáló, mindent-adó és soha oda nem ütó életstílus. Akiknek ez tetszik, akik ezt

választották, akik ehhez szoktatták magukat odalent: az okosok! S ehhez szokván odalent, itt, idefent ugyanazt csinálják.

BALGÁK: És te ezt még mennyországnak nevezed?

ÚR: Hát én már csak igen, nekem ez a mennyország.

BALGÁK: Hát mi nem kérünk ebből. Csak tartsd meg magadnak, meg a hülye okosaidnak!

ÚR: Jó, megtartom... Akkor szerencsés utat!

BALGÁK: Azért azt megtehetnéd, hogy segítesz tájékozódni az idefenti világban, s megmondanád, hogy merre menjünk?

ÚR: Hát hova akarnátok menni?

Balgák: Valami exkluzív helyre, ahol nem rontják a levegőt az "okosaid", ahol nem papolnak olajról, meg adásról. Ahol jó show-kat lehet látni. Lehetnek akár vallási témájúak is, csak izgik legyenek.

ÚR. Hát akkor, ha ezt akarjátok, akkor csak erre, balra.

BALGÁK: Nem tévedünk el?

ÚR: Biztosan nem. Ki van írva.

BALGÁK: Mi van ki írva?

ÚR: Menjetek csak nyugodtan balra, ott találjátok szép sorjában, egymás után az S. O.-üzemeket

BALGÁK: Mi az, hogy S.O.-üzem?

ÚR: Hát Lucifer üzemelteti őket, s manapság már mindent rövidítenek, a Sátán Országá üzemeit is.

BALGÁK: No de ilyet... És van belőlük többféle is?

ÚR: Persze, van belőlük mindenféle, igények és ízlések szerint.

BALGÁK: Melyiket ajánlod nekünk?

ÚR: Azért az egy kicsit sok lenne. Egyiket sem ajánlom, de azért ahogy elnézlek titeket, nektek talán leginkább az első lenne a megfelelő. Egyébként ez a legkedveltebb és a legnagyobb is közülük.

BALGÁK: Biztosan megismerjük?

ÚR: Igen, ki van írva: *Észak-atlanti Bár, belépés felekezeti különbség nélkül* – keresztények, ateisták, a New Age hívei, mindenki szívesen látva.

BALGÁK: Ez jól hangzik. De biztosan nem tévedünk el?

ÚR: Óh nem... Sajnos, már régen eltévedtetek.

Megvallom tehát, hogy én valahogyan így tudom elképzelni a túlvilágot. Hogy így vannak-e odaát a dolgok, nem tudom. De nagyon remélem, hogy 89. évemben már nem kell sokat várnom, s akkor majd meglátom, hogy jól képzeltem-e el az odaát-ot. Az S.O.-üzemekbe azért szeretnék nem bekerülni. Idelent sem vagyok nagyon kíváncsi rájuk.

Az idő szalad menjünk tovább a következő kérdésre, a 19.re: *Mit jelent az, hogy Jézus megváltott minket: Mit jelent a megváltás?* A múlt század elején egy tudós és szent francia pap, Loisy abbé azt mondta, hogy Jézusnak az Atyát kiengesztelő halála nem evangéliumi tanítás, hanem csak páli. X. Piusz ki is közösi tette érte, mint modernistát, de a II. Vatikáni Zsinat eltörölte az anti-modernista esküt, melyet az én korosztályomnak még le kellett tennie pappászentelése előtt. Plébánosotoknak már nem kellett letennie. A megváltás Páltól kitalált tanítása ez lenne: Ádám-Éva evett a fa gyümölcséből. S emiatt Isten megharagudott rájuk, s kizárta őket az üdvösségből. Nemcsak őket, hanem minden leszármazójukat, az egész emberiséget. Haragvó öreg úrnak képzelte el az Istent, aki csak saját Fia véres kereszthalála által hajlandó kiengesztelődni az őt megbántó emberiség iránt. A Golgota után aztán már megszűnt a haragja. Így Pál. De ezt az Isten még az ENSZ is elítélné, mert az ENSZ nem fogadja el a kollektív bűn elvét. Azt, hogy az apák vétkéért el lehet ítélni a fiaikat is.

Pál azt tanítja, hogy aki elhiszi, hogy Jézus a Golgotán kiengesztelte az Istent, s az ennek következtében nem haragszik többé az emberiség egészére, s aki ember e hite jeléül meg is

keresztelkedik, az nem kerül örök pokolra, hanem találkozik odaát Jézussal és az Atyával. Aki pedig ezt nem hiszi el, és nem keresztelkedik meg, ez elkárhozik. A II. Vatikáni Zsinat már tanítja, hogy minden jószándékú, akármilyen vallású, az ateista ember is üdvözülhet, mert mindannyiunk a lelkiismeretünk szavára hallgatás következtében jutunk el az Istenhez.

Jézus nem tanított semmit sem az ösbűnről, egy árva szót sem említett az eredeti bűnről, még meg sem említette Ádámnak vagy Évának a nevét. Azt mondta, hogy a Jézus előtt századokkal élt niniveieknek könnyebb dolguk lesz az ítéleten, mint annak a nemzedéknek, amely Jézust hallgatja. Azért lesz könnyebb, mert a niniveiek hittek Jónás próféta szavának és bűnbánatot tartottak, de a Jézust hallgató nemzedék nem hisz neki és nem tart bűnbánatot.

Jézus sohasem mondta magát megváltónak. Jézus Üdvözítőnek mondta magát. Azt mondta, hogy ő a zsidókat egy olyan kisközösségbe hívja, mint amilyent Péterrel és a Tizenkettővel Jézus maga is csinált. Ezt az alakulatot mondta *kahal*nak, egyháznak. Ez az *egyház* az ómagyar nyelvben még így hangzott: id-ház, azaz idv-ház, üdv-ház. Egy olyan ház, amely üdítő és üdülő ház, amelybe bármilyen vallású ember bekerülhet, aki hajlandó úgy élni, ahogyan Jézus tanítja, hogy élnünk kell. S mivel kivétel nélkül minden embert, akármilyen vallását, a maga módján vallását is és az ateistát is hívja ebbe az egyházba, ezért Jézus az egész emberiség Megmentőjének, vagy magyar nyelven – magyar őseink nyelvi, költői zsenialitásának következtében – az egész emberiségnek üdülését biztosító és mindannyiunkat Felüdítő Üdvözítőjének mondta magát.

S most visszatérek a már megemlített 29. kérdésre: Milyen tévtanításoktól, szellemi irányzatoktól kell óvni a hívőket? Hát elsősorban attól, hogy bármelyik vallás lenyelte volna a bölcsességet, hogy bármelyik vallás tévedhetetlen eligazítást tud nyújtani nekünk a valóság egészéről: a teremtett valóságról, melyet műszereinkkel – legalább is felületileg – kitapogathatunk, de a mélyeiben a legnagyobb, a Nobel-díjas tudósok sem képesek átlátni. És még kevésbé tud eligazítást adni a teremtetlen valóságról, az Istenről és a teremtett valóságon túli odaátról. S nem szabad bántani ennek következtében azt, aki akármelyik vallásról vagy az ateisták akármilyen csoportjáról meg meri kérdezni ezt az egyetlen mondatot: Te tévedhetetlennek gondolod magadat?

Maga Jézus is mondta a kérdésre, hogy mikor lesz a világ vége, hogy azt csak az Atya tudja, de ő, Jézus, nem tudja azt. Tehát hallgassunk az öreg Aranyra, aki vallotta, hogy *Szerénység illet mindenütt*. Engem is, titeket is, egyházunkat is, és akárkit is, akik nem vagyunk Isten, aki egyes-egyedül mindentudó. Amen.

Második nap: életünk

Harminckét kérdést kaptam, s tegnap csak négygyel tudtam végezni. Rá kell kapcsolnom: ma tizet szeretnék megválaszolni belőlük. Sváb történetekkel nem fogom húzni az időt. A mai tízből négy érinti a politikát, igyekszem olyan gyorsan végezni velük, ahogy tudok. Az első: *Napjainkban hogyan éljük meg helyesen Jézus szavát: Adjátok meg az Istennek, ami az Istené, a császárnak, ami a császáré?* Jézus korában minden rendes zsidónak az udvarában jól lezsírozva el volt ásva egy görbe kard, hogyha üt az óra, rárohanjanak valamelyik városban a római helyőrségre. Jézus gyerekkorában is rárohantak a tibériásira, s utána megtorlásul ötezer zsidót keresztre feszítettek a rómaiak. Ha Jézus megérte volna csak hetvenedik évét, láthatta volna az egyetemes nemzeti szabadságharcot és Jeruzsálem ostromát, melyet meg is jövendölt.

A római császár és hadserege és adószedő intézménye a zsidók szemében ellenségnek számított. Ha Jézus azt mondja, hogy fizessék meg a zsidók az adót, akkor az ellenséget pártolja. Ha azt mondja, hogy ne fizessék, szembekerül a kollaboránsokkal, az urakkal, a helyi politikai elittel: a főpapokkal, írástudókkal és vénekkel meg Pilátussal. Idézi a kérdés a választ: a császárnak meg kell adni, ami a császáré. Két esetben is: ha ellenség a császár, meg ha nem ellenség.

Miért? Mert az Apeh s Jézus korabeli elődje, a vámosok karhatalomtól támogatott intézménye érti a módját, hogyan kell kiszedni a népből azt, ami kiszedhető. A nép pedig mindenképpen a maga ellenségének tud mindenkor és mindenféle adószedő hatóságot. Az urak világa pedig mindig törvénytisztelő. Miért? Temesvári Pelbártunk, a XV. századbéli Európa-hírű ferences prédikátor megmondta: *A törvény olyan háló, melyen a kismadarak fennakadnak, a nagyok meg átszakítják azt.* Ez utóbbinak mai és itteni bizonyítéka: a főváros is, a vidék is tele van olyan sokszáz milliót érő palotákkal, amelyeket – akár pár százezer forintos havi fizetésből is – egy élet munkájával sem lehet felépíteni. Csak lopással, amit a hatalom tesz nekik lehetővé. Jézus még a maga názáreti műhelyét is becsukta.

Miért? Érdektelen volt az evilági országgal szemben. Érdektelen, mert az – az urak világa, s Jézus nem tartozott az urak közé. Fizetés nélküli, gyógyító vándortanító volt, aki nagyobbára adományokból élt. Rá figyelő hallgatósága, a tanítványai is mind kismadarak voltak, akik fennakadhatnak a törvényhálón. A kismadár nem akar fennakadni a hálón, tehát ügyeskedhetik, hogy ne akadjon fenn. Döntenünk kell: az urak közé akarunk tartozni, akiknek nem kell ügyeskedniük, mert hálót szakítanak, vagy a kismadarak, a szegények közé. Jézus szegény volt, boldogoknak a szegényeket mondta, a tanítványai szegények voltak, s jajt kiáltott a gazdagok felé, s ezek a gazdagok, az urak világa, három év alatt keresztre is juttatta őt. Jézus az osztály nélküli társadalom, a szeretet civilizációjának megteremtésében volt érdekelt. Jézus az Isten Országát akarta felépíteni, az evilági országot csak – elviselte. A szegény ember ügyeskedik meg fizet.

Jöhet a következő kérdés: *Mennyire kell, érdemes figyelnem a társadalmi, politikai, gazdasági helyzetet körülöttem?* Megkérlek Benneteket, gondolkozzatok. 17 esztendővel ezelőtt térdre kényszerítették azt a Szovjetuniót, melynek katonáiról azt gondoltuk, hogy 150 esztendeig maradnak itt, mint a törökök. Milyen Erő tehetette meg ezt velük? Akkora erő, hogy nem a mi kis országunk, hanem a nálunk sokkal erősebb országok vezetői is ennek az erőnek a kezébe kerültek. Akaratának végrehajtói. Szavazgatni ugyan szavazgathatunk, de akárkire is szavazgatunk, csak ez Erő akaratának végrehajtója lehet, akire szavazunk. Abban a pillanatban bukik meg, akit szavazatunkkal megválasztottunk, amikor az Erő akarja. S bizony megbukik, ha nem azt teszi, ami ez erőnek az érdeke. Óhatatlanul megbukik. Ez az erő nem titkos erő, csak név nélküli. Ha nevet akarunk mondani, neve: a globális töke. Ezer és tízezer dollár milliárdokkal rendelkezik. Úgy teszi tönkre a Földet, ahogy akarja, s biztos kézzel löki Bolygónkat a katasztrófa felé. Egy percnyi figyelmet sem érdemel részünkről: meg tudta dönteni a második, a szovjet világot is, mit figyelsz rajta?

Harmadik kérdés: *Milyen mértékben foglalhat állást a Magyar Katolikus Egyház az aktuális politikai helyzetben?* Tisztázni kell valamit. Egyház címén van az Isten népe – ez az egyház 999 ezreléke –, s van a Püspöki Kar. Ez utóbbinak Konstantin császár óta ezerhétszáz esztendő a múltja, a magyar történelemben pedig ezer esztendő. Ez a Kar alkotta István királyunk mellett és után az ország első rendjét, a főpapi rendet. Ez a rend a király után következő leggazdagabbakból állott. Csak utána következtek a főurak, majd a nemesek, a polgárok, a jobbágyok és a rabszolgák. A király és a főpap széjjelválaszthatatlan egységben élt. A király nevezte ki a főpapot, a főpap koronázta a királyt. Majd ezer esztendőn keresztül. Muhinál, Mohácsnál a kalocsai érsek – a hadsereg főparancsnok is. Az elmúlt században írja a magyar kultuszminiszter a vatikáni államtitkárnak: *Eminenciádnak meg kell értenie, hogy nem lehet püspök olyan személy, aki nem bírja a legteljesebb mértékben kormányunk bizalmát.* Mindszenty húsz évre megtöri ezt a bonthatatlannak hitt szövetséget, de 1964-ben a Vatikán és a magyar ateista, kommunista diktatúra már részleges megállapodást ír alá – hetven évre titkosított szöveggel –, mely helyreállítja ezt a trón és az oltár szövetséget. S a Vatikán kinevezhet olyan személyeket püspököknek, akik bírják a legteljesebb mértékben ennek az olyan- amilyen kormányának a bizalmát. Ez a megállapodás ma is érvényben van. Van tehát az Erő, melyről az előbb beszéltem. S ennek a kezében van a magyar kormány, a püspökeink

pedig bírják ennek a kormánynak a bizalmát. Hát éppen állást foglalhat Püspöki Karunk abban, ami nem sérti a mondott Erő hazai képviselőinek kijelölt dolgát. A Koppány testét négyfelé vágató Szent Jobbot akadálytalanul hordozhatjuk a Bazilika körül. Ez nem sérti. Az adóból az Egyházra eső részt megbeszélték kormányaink a Vatikánnal. Az Isten népe pedig, az egyház 999 ezreléke, biztosan kismadár; s ha nem volna is az, az egyházon belül biztosan kismadár, és nincs joga az egyház nevében bármit is szólnia. Hierarchiánk István király korában biztosan nem volt kismadár, s el sem tudom képzelni, hogy – Mindszenty húsz esztendejét leszámítva – valaha is ne tartozzék a nagy madarak közé, az urak világába. 1848-ban a szabadságharcra szemben is hűek maradtak a forradalmat leverő uralkodóhoz. Az urak világához tartoznak. Az urakhoz illően foglalnak állást. Nem is tehetnek mást.

Jöjjön a negyedik kérdés: *Magyarország megújulása lehet-e független az egyház megújulásától?* Jézus korában a zsidó egyház, a zsinagóga, osztotta a Római Birodalom ellen lázadó nemzetének a sorsát. Egyházastul lázadtak, egyházastul verték le őket, és kétezer esztendőn keresztül nem volt Zsidóország, csak zsinagóga volt. A Jézushoz csatlakozó zsidók, mint zsidóktól üldözött és kiközösített eretnekek viszont megszűntek zsidóknak maradni, felszívódtak a Birodalom latin és görög nyelvű társadalmában. Magyarország tönkre teheti magát az egyházzal együtt, de a Jézushoz ragaszkodó magyarok továbbvihetik az életet –, jelenleg még meg nem tudom mondani, milyen országhoz, nemzethez tartozás keretében. De nem hagyhatjuk figyelmen kívül a múltat. Kétezer éve a zsidók üldözték, gyilkolták a Jézushoz tartozó zsidókat, és ezek a Jézushoz tartozó zsidók nem vettek részt a nemzeti lázadásban, hanem elhagyták az ostromra készülő Jeruzsálemet, és elmenekültek a Jordán túli Pellába. A jézusi ember bizony függetleníti magát attól az evilági országtól, amelyben él.

Hogyan beszélhetek így? Annak az alapján, hogy globális tőke által készülő katasztrófa szembetűnően mutatkozik meg a mai magyar társadalomban. Minő formában? A demográfiai katasztrófa formájában. Ki ne hallaná közülünk: Minek házasodjak meg, minek szüljek gyereket? Az utolsó közel tíz évben a Statisztikai zsebkönyv nem adja már meg az élveszületések számát! Magyarország már kimondta maga fölött a halálos ítéletet, s hiába van a magyar társadalom megkeresztelve, ez a megkeresztelt magyar társadalom produkálja ezt a nem közölhető élveszületési adatot. Kérdezzétek, hogy mit tehet ma egy jézusi ember!

A kérdésekre tehát adhatok már egy gyors választ: *Magyarország pusztulása bizony nem független az egyház pusztulásától.* Ha pusztul, együttpusztul a kettő. A magyarság és a magyar kereszténység közösen mondja ki magáról a halálos ítéletet, amikor nem akar házasodni, kitolják a nők a gyermekszülést harmincas éveikre, s egy-két vagy egy gyereknek sem adnak életet. S a kormányférfiak, az urak világa, a közeljövőre már hat milliós Magyarországról, illetőleg milliók ázsiai betelepítéséről beszélnek. Azért beszélhetnek így, mert nem tudjuk, nem akarjuk már továbbadni az életet. Az evilági ország és Isten országának egyaránt közös vonása, hogy létehez gyereket kell szülni. Pelenkamosás nélkül nincsen Evilági ország sem, Isten Országja sem. Országunk és egyházunk *megújulásáról* még bizony semmit sem tudok mondani. Végeztünk a politikai ízű kérdésekkel.

Jöjjön előbb az ötödik s a hatodik, immár nem politikai jellegű kérdés: *Milyen legyen a szeretetünk? Az igazi szeretet életét adja barátaiért. Ma ez hogyan valósulhat meg a minden napokban?* Jézustól tanultuk, hogy az életünket kell adni barátainkért. Ő hogyan csinálta? Elment Kaifáshoz, Pilátushoz, s megkérte őket, hogy feszítsék már keresztre? Nem kérte meg őket. Meg kellett előbb Jézust kötözniük. Mért kötözték meg? Mert csinált valamit Jézus a maga minden napjaiban. Nekünk is csinálnunk kell valamit a mi minden napjainkban. Mit? Az alapértéket, meg ami erre reá épül. Mi az alapérték? Az, ami nélkül nincsen evilági Ország sem, Isten Országja sem – a pelenkamosás. A magamfajtájúak, a celibátusra kötelezettséget elvállaló papok-apácák – nem számosak. Egy pár százezreléknyi részét adjuk a magyar társadalomnak. Azért kell tehát a magyar, a keresztény, a katolikus társadalom 999

ezrelékének, akik már számítanak valamit, az életét adnia, amiért életüket adták a szüleink. Azért, hogy mi megszülessünk, hogy továbbadják az életet.

Ez a jézusi embereknek a legalapvetőbb vonása. A Bokor azokból az emberekből született meg, akiknek ilyen szüleik voltak. Hét meg tíz gyerekesek. S a Bokor folytatta ezt a hagyományt. Ezt mondtuk: családonként 2.7 gyerek szükséges a pusztá megmaradáshoz, ennek következtében a családonként 3 gyerek csak tisztességetikai alapkövetelmény. Ami ennél több, ami már jézusi magasságú, az a családonként négy gyereknel kezdődik. Így is jártunk el. Az egyik Bokor-beli asszonytestvérünk négy gyereket szült császármetszéssel, többet nem szülhetett, de hogy jézusi magasságokba emelkedhessék, a négy mellett felnevelt még hat fogadott gyermeket, hogy legyen neki tíz. Se szeri se száma azoknak a Bokor-családoknak, amelyekben öt, hat, hét, nyolc, kilenc, tíz gyermeket szült az édesanya, s van közöttük egy, aki 16 gyermeket szült. Amikor megtudtam, hogy várja 12. gyermekét, ünnepélyesen kezet csókoltam neki. Ő meg ezt válaszolta: Gyurka bácsi, én vagyok a világ legönzőbb asszonya, mert nem bírnám ki, hogy ne legyen mindig egy kisbabám. Hát így kell szeretni! Hát így kell az életünket odaadni.

S ez csak az alapérték, amire épül a többi. A többi, amiért a szó legszorosabb értelmében is odaadjuk az életünket. A Bokorban van két vértanunk. Egyet felakasztottak az elvtársak, a másikat közlekedési baleset áldozatává tették; minden rendőrségi hír nélkül hantolták el. Sándor Pistának és Czákó Imrének hívják őket. Mind a kettő nagymester volt a kisközösségek létrehozásában. Egyházunk sem indította el még boldoggá avatási perüket, pedig már 55 és 35 éve halottak. Nem is fogja. Mért nem? Mert a keresztyén meg a jézusi kettőt jelent. Mert a Bokorhoz tartoztak. És se szeri, se száma a Bokorban azoknak, akik beiratkoztak az *Ismerjük meg hazánk börtöneit* mozgalomba. Vannak vagy félszázan, sok lenne felsorolni a nevüket. Amikor az elvtársak elítélték őket, azt mondták nekik: *Magukat saját püspökeik is elítélik.* Igazat mondtak? Igazat. Azért ítélték el őket, mert nem voltak hajlandók letenni a katonai esküt. Abban meg azt kell ígérnünk, hogy elpusztítják ellenségeiket. Egy bíboros mondta: *Az eskümegetagadással maguk megbontják az egyensúlyt a Varsói Szerződés és a NATO között.* A bíborosok az urak világába tartoznak, azért adnak ilyen választ. Jézus nem tartozik oda, és – remélem – a Bokor tagjai sem.

Csak el kell kezdeni a jézusi úton járást, üzembiztosan megjön az, hogy életünket adjuk gyermekeinkért, kisközösségi társainkért, Jézusért, az emberiségért. Kaifás és Pilátus biztosan újra megmozdulnak. Olyan halálbiztosan, ahogyan Jézus esetében is, s hallják a mieink is: Méltó a halálra, Feszítsétek meg! És gyilkolnak minden mennyiségben. Miért? Csak hát mert az urak világához tartoznak.

Menjünk tovább a hetedik kérdésre: *Mit jelent az igazi megbocsátás, a hetvenszer hétszer?* Péter kérdezte meg Jézust, hogy hányszor bocsásson meg a testvérének; hétszer? Jézus válaszát tartalmazza a hetedik kérdés. Magam meg azzal az Istennel akarok majd találkozni, aki nekem hosszú életem során hétszázhetvenhétszer bocsát meg. Mert ha csak ötszázszor bocsát meg, az nem igazi megbocsátás. Az igazi megbocsátást attól várom, aki engem szeret. S aki engem szeret, az nem mérícskél. Annál nincsen felső határ, amin túl aztán nincs tovább, csak örök harag. Olvastam valamikor egy verset: a vers hőse kitépi saját anyjának a szívét és rohan az úton a szívvel, amelyért pénzt kap valami ördögi hatalomtól. S rohanás közben elesik, s megszólal édesanyja kitépott szíve: Fiam, nem ütötted meg magadat?

Az igazi megbocsátás azt jelenti, hogy hajlandó vagyok újrakezdeni a barátkozást. Az egész világgal, mind a hat és fél milliárddal nem tudok barátkozni. Csak azokkal, akikkel találkoztam, s életem folyamán jól elbeszélgettem velük, s ezért emlékezem rájuk. Vannak közöttük olyanok, akik kiszálltak életemből. Miért? Sok okon. Például Béla, egy aranyos debreceni orvostanhallgató, aki ezzel búcsúzott el tőlem örökre vagy hatvan éve: Atyám, én itt hagyom ezt a te vértanúképző főiskoládát! Fájt a szava, és soha többet nem láttam őt. De ha holnap csengene a telefon, s bemondaná nevét, csak azt tudnám mondani neki: Itt vagy

Pesten? Feljössz hozzám? És ha feljönne, úgy ölelném át, mint hatvan éve. Egy alapállásra van szükség az igazi megbocsátáshoz: mindenképpen átölelem, aki hagyja magát átölelni. Ilyennek gondolom Istent is.

Jöjjön a nyolcadik kérdés: *Jézus várja övéitől, hogy szelídek legyünk, de hogy szabaduljunk meg a gátaktól, melyek önvédelemre vagy mások megvédésére készítetnek?* Jézus azt tanította, hogy ne álljunk ellene a gonosznak, s ha megpofoznak bal felől, tartsuk oda másik arcunkat is. Ment ez nekem? Az a kérdés, hogy hol. A szülői házban, amikor apám lehasaltatott, s vonalzóval elfenekelt, hamarosan kiabáltam, hogy elég. Utána a piaristákhoz mentem, azok nem ütöttek. A börtönben már ütöttek, de ott volt annyi eszem, hogy semmiféle ellenállást nem tanúsítottam. Életem második felében, már börtönön kívül, elkerültem az olyan helyeket, ahol verekedtek. Nem álltam be rendőrnek, katonának, békés foglalkozásokat kerestem magamnak. A Kossuth térre sem mentem, ahol találkozhatnék a rendőrökkel.

A kérdés másik fele azt kérdezi tőlem, hogy nem volt-e készítésem mások megvédésére. Ha megmenthetném száz ártatlan ember életét, ha lelőném azt, aki éppen meg akarja gyilkolni őket, lelőném-e? Nem lőném le. Miért? Mert ha hagyom őt ölni, az egy halálos bűn. Akkor is, ha megakadályozom őt, mert szándékában mindenképpen gyilkos. Ha lelövöm, akkor én is halálos bűnt követek el, s ez már két halálos bűn. Nem teszem. Jézus nem lőtt le senkit. A mennyei Atya se gyilkol. Csak az egyoldalú és teljes leszerelés eredményezi az Isten Országát. Ha egy személyt tudok csak leszereltetni, magamat, akkor én legalább hasonló lettem hozzájuk. Vállalnunk kell az azonnali leszerelést, ha csak egyedül tesszük is. Példát adunk. Példát, melyet követni lehet és kell. Jézus a Getszemániban visszadugatta a hüvelyébe Péter karját, s visszaragasztotta Malchus fülét. Nem lehet készítésünk a gyilkosságra. Hetedik testvérem születése előtt az orvosok azt mondták édesanyámnak, hogy vesse el magzatát, mert életveszélyes neki szülni. Azt válaszolta, hogy akkor inkább haljon meg, de nem lesz gyilkos. Ő is leszerelt, élete kockáztatásával is.

Kilencedik kérdés: *Családos ember számára hogyan követhető a Jézus tanította szegénység?* Heten voltunk testvérek, két nagymama is velünk élt, összesen tizenegyen ebédeltünk, s jutott mindegyikünknek reggeli is, tízórai is meg a többi. Még fagyis. Mindenkinek egy tölcserrel. Amikor egyik testvérem kevesellte, anyám megkérdezte tőle: Melyik testvéredet adnád oda, hogy neked két tölcser jusson? Apám közgazdász volt, s egy takarékpénztár tisztviselője. Az, hogy egy fizetésből nem tud megélni a család, nem jutott senkinek az eszébe. Édesanyám Anyuka volt. Az Anyuka az, aki mindig otthon van, akire mindig mindannyiunk számíthat: ha megváltuk a kezünket, ha fáj a torkunk, ha bármi bajunk volt. De hát ez múlt század eleji történet. Ma hogyan lehetséges ez? Át kell menni a szomszéd faluba, a 16 gyerekes Náciékhoz, aki egy fizetésből tartja el családját. Ők ma élnek, s meg kell kérdezni tőlük, hogy ez hogyan sikerül nekik. Elmondják majd, hogy követhető-e a családos ember számára szegénység.

Van egy Anyuka-elvem. Így szól: Egyetlen társadalom sem maradt még fent, melyben az Anyukák elmentek házon kívülre dolgozni. A nőknek nem kell karriert csinálniuk. Az elmúlt évtizedekben a Bokor kidolgozta és megvalósította az Életegyetemet, hogy a nők se maradjanak buták, ha már nekik is adott értelmet az Isten. Három éves tanfolyam volt: megtanulták rajta, hogyan legyenek jó feleségek, jó édesanyák, s hogyan legyen elég a családnak, amit az ember keres.

Jöjjön a mai utolsó kérdés: *Hol a határ a szükséges és a felesleges/túlzott javak között?* Kérdéssel válaszolok: Hol? S megkérdem, hogy tudjátok-e, mit gondolok a magyar irodalom legnagyobb regényének. Honnan tudhatnátok? Ha megmondom. A regényt Wass Albert írta, már ötven évvel ezelőtt. A címe: A funtineli boszorkány. Hőse egy fiatal erdélyi oláh leány: Nuca. A havasokon él. Van két kecskéje és tud csapdázni. A csapdába esett vadak bőrét kikészíti, s leviszi a dédai korcsmárosnak, aki málé-lisztet, olajat ad neki érte. S megél vad-

húsból, tejből, túróból, puliszkából és forrásvizet iszik rá. Mindez neki szükséges ahhoz, hogy élni tudjon.

Hol élek én most? Egy Váci utcai csodapalotában, évi másfélmillióba kerülök rendemnek, és Sass Marci ingyen repít ide hozzátok meg haza. Felesleges és túlzott javak között élek. Nuca számomra Jézus-inkarnáció, és én meg csak dumálok nektek arról, hogy Jézus miket prédikált az Isten országáról. Nucát elintézik az urak, papok és csendőrök. Nekem meg sikerült megúsznom. Ha felakasztottak volna, ha máglyán elégettek volna, lehettem volna én is valami gyenge Jézus-inkarnáció. Így meg csak, így meg csak az van, ami van. S a katasztrófán innen. Ha majd benne leszünk, élünk majd úgy, ahogy Nuca élt. Puliszkából. Amen.

Harmadik nap: istenkapcsolatunk és apostolkodásunk

Hitünk volt az első napi szövegem címe – ez a dogmatika. Életünk volt a másodiké – ez a morális. A mai, a harmadiké pedig az aszketika-misztikába tartozik meg a lelkipásztorkodás-tanba. A 32-ből túlvagyunk 14-en, mára már csak 18 maradt. Mind a két témára jut 9-9. Lássuk előbb az istenkapcsolatunk kérdéseit.

Az első: *Honnan szerezzünk időt?* Nincs bolt, amelyikben kapható. Hogyan kell szert tenni rá, egy fél nap alatt el tudnám mesélni. Van rá egy percem. Időelszámolást kell készíteni. Ez napi öt perc ráfordítást kíván. Ez a lelkiismeretvizsgálat leghatékonyabb módja. Eredménye csodás. Tükröt kapsz magadról: megtudod, hogy ki vagy. Lefekvés előtt negyedórás pontossággal felírod, hogy mire használtad az eltelt napot. A végén összeadod, s pontosan ki kell jönnie a 24 órának. Aki rászánja erre a napi öt percet, annak hamarosan kialakulnak a maga idő-ráfordítási kategóriái. Ezek mindenki esetében különbözők. Hogy mégis valami képetek legyen e kategóriákról, felolvasom valakiét, akinél idő során az alábbiak alakultak ki. Összesen 17-féle: alvás, egészség, lazítás, betegség, pénzkeresés, ima, Pál-szintézis, készülés közösségre, kultúra, kapcsolatok felfelé, oldalirányban, lefelé, András, közösség, templom, karitás, család. A napi eredményt beírjuk a havi táblázatba. Tíz naponként az egyes kategóriákra fordított összesített időket elosztom tízzel, s a hónap végén kész a tükör, megtudom, ha harminccal elosztom az időfelhasználásom napi átlagait. Eredmény: mélyen elszégyellem magam. Következmény: ebbe a tükörbe nem nézek bele soha többé, vagy pedig elkészítem kockás papíron a következő hónap 17 rubrikáját. Az elejére beírom az előző hónapban kapott végeredményeket, mint tényszámokat, s melléje írom a következő hónapra tervezett javításaimat e botrányos végeredményemen, a célszámokat, s folytatom a napi öt perces műveletet. Ha mindezt csinálod – mondjuk legalább öt éven keresztül –, akkor haláloed után hajlamos vagyok megindítani szentté avatási peredet, melynek nálam első feltétele, hogy szánj már rá napi öt percet arra, hogy megtudd, hogy ki is vagy Te. Kicsoda? Hát az vagy, amire fordítod az időd: *isten napját, nemzet életét* – ahogy Vörösmartynk mondta.

A második és harmadik kérdés csak azokra vonatkozik, akik megcélozzák szentté avatási perük megindítását: *Mi legyen a keresztény ember időbeosztása, s benne a fontossági sorrend?* Mindnyájunknál első helyen állunk – és mindenképpen – mi magunk. Ez adja a 17 kategória első nagyobb egységét. Legalább 10-11 órát vesz igénybe a napi 24 órából. Ha kevesebbet szánunk rá, ideg- vagy egyéb klinikákra kerülünk. Alvás, étkezés, tisztálkodás, lazítás – tartoznak ebbe az első egységbe. Ha ez a napi 12 órát meghaladná, meg kell kérdezned magadtól, hogy nyugdíjas, leszázalékolt vagy mi is vagy Te?

A következő egység neve: a család. Más és más a gyerek, a serdülő, a házas, a nagyszülő, vagy a magam korosztályának, már a halálra készülőknek, a helyzete. Nem foglalkozhatok mindegyikkel, csak kiemelek belőle valamit, aminek idő-elszámolásra rábírt egykori Bokor-fiatalok lelkiezetőjeként jutottam a birtokába. A serdülő fiatalok körét emelem ki. Serdülőknek mondom azokat, akik észreveszik már, hogy ők fiúk vagy lányok. Eme

észlelésük következményeként napi egyre több órát vesz igénybe, amit a másik nem egy bizonyos kiszemeltjével töltenek. Hangsúlyozom, hogy csak keresztény serdülőkről beszélek. A nem keresztényeknél nincs ilyen jelenség, azok a harmadik találkozás után lefektetik egymást, s előbb-utóbb partnert váltanak. Ez sokkal kevésbé időigényes módja a serdülésnek. Ha azonban keresztények, akkor tudják a sorrendet: előbb a pap áldása, és csak utána van a lefekvés. E sorrendismeret esetén áll fenn a mondott helyzet, s válik tarthatatlanná, hogy napi három órát is kell sétálni a természet lágy ölén, és beszélgetni és beszélgetni egymással vég nélkül. Ennek a helyzetnek vet véget a pap áldása, s utána normalizálódik a helyzet.

Erről is mondanék valamit hasonló tapasztalati forrásból. Nagyon megkevesbedik az idő, amit a férjje és feleségé lett szerelmesek egymásra szánnak. A férj dolgozik, a feleség neveli otthon a pulyákat, s valami döcögni kezd a kapcsolatukba. Rájönnek, hogy egymással is kell azért valamennyi időt tölteniük, és ágyon kívül is. Megállapodnak tehát, hogy megcélozzák a napi fél óra beszélgetést egymással, mert annak határértéke veszedelmesen kezdett közeledni a zéró felé. Kiszúrom, hogy a feleség időelszámolásában megvan a harminc perc, de a férjében csak húsz. Hát ez hogyan lehetséges? A férj nem tudja, s az asszony nagyot nevet: ő beírta azt is ebbe a kategóriába, hogy beszélgetett vele, miközben férje a kádban fürdött, a férj pedig ezt a maga tisztálkodásának a rovatában könyvelte el.

A kategóriák harmadik egysége a munka. Ismerem a mai valóságot: ember, asszony reggel megy dolgozni, egyikük viszi az óvodást, a másikuk az iskolást, késő délután, munka után, hozzák haza a gyerekeket, s kezdődik a második műszak: vacsorakészítés, segítség a gyerekeknek, hogy elkészítse házfeladatát, vacsorázás, TV elé roskadás, a gyerekek fektetése, ágyba-zuhanás és vége a napnak. Reggel kezdődik minden előről. Ismerem, de nem veszek tudomást róla. Azért nem, mert így nem lehet Isten Országát csinálni. Ez a modern rabszolgaság kora, melyet a Mammon, a Mindenható Tőke irányít. Kizsákmányolja mindegyiket az asszonyt, de az embert is, és idegbajos gyerekeket nevel. Nem engedek a magam 48-ából: az Anyukának otthon kell lennie, egy fizetésből meg kell tudni élni. Enélkül nem jut idő a 17 kategóriára, melyben ott van a kultúra, és ott van az Isten, és ott van az Isten Országá is.

Jöjjön a negyedik kérdés. *Hogyan lehet rendet teremteni a hétköznapiakban?* Csak indián mesébe illő történeteket tudnék mesélni, amelyek azonban valóságosak, megéltem őket gyerekkoromban, Mátyásföldön a szülői házban. Félhétkor keltem, hétre kimentem a Hévhez, nyolcra a piarista iskolába értem, egyig ott tanítottak, kettőre hazaértem, három órákor elkezdtem a tanulást másnapra. Tanultam egyfolytában háromnegyed hétig, utána vacsora, hideg vízzel mosakodás a hideg fürdőszobában, lefekvés, s 14 éves korig nyolckor villanyoltás. Apám nem vett részt a háztartásban, anyám teljes hatalommal csinálhatott maga mindent, és csinálta is. S heten így felnevelkedtünk, a jelen rohanásban pedig kiirtjuk nemzetünket. Csak annyit válaszolok a fenti negyedik kérdésre, hogy Mammon Úr alapján meg se kíséreljük a rendet teremtetést, előbb ülünk le, és gondolkodjunk arról, hogyan detronizálhatjuk életünkben ezt az urat. Persze csak akkor, ha élni akarunk.

Most öt kérdés következik egyszerre: *Honnan s hogyan nyerjük erőt a hétköznapiakban? Hogyan újítsuk meg istenkapcsolatunkat? Hogyan neveljük önmagunkat? Hogyan lehessünk állhatatosak az imában? Hogyan éljük meg a bizalmat Istenben?* Feltételezem az öt kérdés megfogalmazóiról, hogy hajlamosak a detronizációra, s azért fogalmazták meg e kérdéseket, mert élni akarnak. Mindenekelőtt mondok egy történetet. A 60-as években ismertem meg egy érettségizett egészségügyi dolgozó lányt, aki apáca akart lenni. Elment ahhoz az apácahoz, akinek a rendjébe be akart lépni. De nem volt annak rendháza, mert az elvtársak feloszlatták az ő rendjét is. A főnöksasszony azt mondta a lánynak, hogy csak kezdje meg a noviciátusát. Hogyan? Hát úgy, hogy napi munkája előtt vagy után térjen be egy útjába eső templomba. Üljön be vagy térdepeljen be az egyik padba, nézze meg az óráját, s amikor a nagymutató újból odaér, ahol éppen akkor áll, keljen fel, s menjen tovább az útján.

Testvéreim, az Isten másra se vár csak rám, Rád, meg a harmadikunkra, meg a többiekre. El akarja mondani nekünk, hogy mire használjuk az életünket, de nem mond el semmit, ha nem adunk neki időt rá. Ez a lány a 60-as évek végén bekerült abba a csoportomba, amelyhez később plébánosok is csatlakozott, s olyan használható embere lett Istennek, mint amilyen a ti papotok is. Isten magához szólította őt az elmúlt tavaszon. Befejezte földi pályafutását, megtette azt, amit Isten várt tőle. Erőt nyert az imádságban, meg tudta újítani az életét, végig bízott Istenében, nevelte önmagát, meg fogadott lányát, szép életet élt, másoknak hasznára volt, mindig számítani lehetett rá. Ő is csinált időelszámolást, s bizony nem volt üres az ima-kategóriája sem.

Nem ment férjhez, bár egy olyan fiú volt szerelmes belé, akiért sok lány nyalta volna meg a szájaszélét. Van ilyen lány is. Nem szentelheték őt pappá, mert nő volt szegény. S azt minden rendes katolikus tudja, hogy Istennek kétféle teremtménye van: elsőrendű, meg másodrendű. Ez utóbbiak a nők, akik ennek folytán semmiképpen sem lehetnek papok. Pedig értelmesek szegények: egyetemi tanár, Madame Curie is, Nobel-díjas is akad közöttük. Aztán szívük is van: sohasem szavaznák meg a háborúkat, templomainkat is jórészt ők töltik meg. De katolikusokénál papokká nem szentelhetők. Most mondom el azt, ami nélkül nincs jó prédikáció: a példát, példafélét vagy csak viccet. Megkérdezik II. János-Pál pápát, hogy már miért ragaszkodik annyira ahhoz, hogy csak férfiakat lehessen pappá szentelni. S a válasz: Azért, hogy biztosítva legyen, hogy a szentmiseáldozaton legalább egy férfi biztosan jelen legyen, hogy reprezentálva legyen rajta az emberiségnek ez a templomban ritkábban járó fele is. De hát ez a téma nemcsak viccet érdemel. Patronjaimból hallottatok egyet az egyházköz-ségi napon, mely novellámért egy székelly barátom irodalmi Nobel-díjra ajánlana, melynek címe: *Hova és kihez menjen az Isten lánya?* Ebben mondja a Jóisten: Tudod, lányom, a férfiak mindig elbarmolják a dolgokat. Hogy ne barmolják/juk el, ezért nem udvarolok tovább a nőknek. Abbahagyom, s rátérek az utolsó kilenc kérdésre, melyek összefoglaló címe: apostolkodás.

Kérdéseitek elseje: *Jézus gyógyított, csodákat tett; az egyház miért nem alkalmazza ezt a lehetőséget?* Válaszok: Jézus korában még nem tanították 6-9 éven keresztül az egyetemeken a gyógyítás tudományát, s e tanulás nélkül a gyógyítás ma kuruzslásnak minősül. Ami pedig a csodákat illeti, Lourdes-ban az orvosok jegyzőkönyvezték a csodás gyógyulásokat. Ezek legnagyobb részét ma már természetes okokkal meg tudják a mai orvosok magyarázni. Kérdés tehát, hogy vannak-e a természet törvényeivel nem magyarázható események? Szélesítve a problémát: belenyúl-e Isten az általa megteremtett világ törvényszerűségeibe? Dolga-e az egyháznak, nekünk egyenként, a papoknak, a hierarchiának: a püspököknek, a pápáknak, hogy csodákat tegyünk? Azt hiszem, hogy nem. Jézus az Isten Országának mátéi ítéletablójában *etetést, itatást, felruházást, befogadást, betegek és rabok meglátogatását* kívánja tőlünk. Azt hiszem, hogy a gyógyítást hagyhatjuk az orvosokra (magunk is hozzájuk megyünk, ha valami bajunk van), a csodákat pedig hagyhatjuk Istenre. Megint megvallom, hogy még senkit sem tudtam meggyógyítani, még kevésbé tudtam csodát tenni, s nem is kértem Istentől ezt az utóbbit. Azt hiszem, hogy az, amit Jézus kíván tőlünk, ennél sokkal több: a szeretet civilizációjának a megteremtését kívánja. Ehhez csak szeretnünk kell, s hogy ez mit jelent, tisztáztuk tegnap.

Jöhet a második kérdés: *Jézus búcsúbeszédeiből mit tanulhatunk?* E búcsúbeszédek János evangélista kompozíciója: Jézus velük töltött utolsó óráinak a hangulatát akarja tolmácsolni nekünk. Számomra az a legnagyyszerűbb benne, hogy a halál és megszügyenyülés előtt álló Jézus nem önmaga bajaival foglalkozik, hanem ilyen helyzetben is képes tanítványaira figyelni, és azt mondani, amire nekik szükségük van: *Nem hagylak árván titeket. Atyám házában sok lakóhely van. Ha elkészítem, elviszlek titeket is oda...* s a többi.

Jöhet a harmadik kérdés: *Mi az oka annak, hogy a szekták hatékonyabbak, mint mi; hogy aktívabbak a hívei?* Erre csak azt tudom válaszolni, hogy a tapasztalt tények alapján Istennek

nincsen – választott népe. A zsidók sem voltak azok, s mi, katolikusok, sem vagyunk azok. Isten gondoskodása az emberiségről nem Ábrahámmal, Jézussal vagy Mohameddel kezdődik, hanem az ember megteremtésével. Azt csak a különböző vallások képzelik magukról, hogy Mózes vagy Jézus vagy Mohamed élete, tanítása, példája helyettesítheti a rájuk hivatkozók életpéldáját. De ezzel még csak azt válaszoltam meg, hogy mi miért vagyunk kevésbé hatékonyak, kevésbé aktívak, de nem azt, amit a kérdező kérdezett: Miért hatékonyabbak a szekták? Hát azért, mert ők nem bízzák valaki másra a hatékonyságot és az aktivitást. Mi rábízunk a rabbikra, a papokra, a muftikra. Mondok egy példát az egyszeri plébánosról, abból tanulhatunk. Elmondja vasárnaponként a tíz órás nagymisét, megebédel, pihen egy kicsit, majd átmegy kettőre a templomba, hogy elmondja a vasárnap dukáló litániát is. Egyre kevesebben jönnek a litániára, s a plébános elhatározza, hogy amikor már senki se jön, akkor utoljára mond vasárnap litániát. Bekövetkezik minden buzdítás és hirdetés ellenére is ez a helyzet. Ketten vannak rajta csak: a plébános és a harangozó. A következő vasárnap a plébános ebédutáni pihenése után, két órákor, elmegy sétálni a faluba. Találkozik egy atyafival, aki a plébánost látva megáll, s megbotránkozva mondja: De Plébános úr, hát most litánia van. A plébános válaszol neki: Az volna bizony, de senki se jön el rá. Az atyafi nem érti, és mondja a következőt: *De hát litániának, annak lennie kell!!!* Három felkiáltójellel. Ez az bizonyos helyettesítési mechanizmus. Arra tartjuk a papot, azért fizetjük az egyházi adót, hogy litánia pedig legyen akkor is, ha senki se megy el rá. A szektákban még nem él ez a mechanizmus. A szekták előtt még ott van Jézus közösséggyűjtő gyakorlata, melyben a Tizenkettő nem helyettesítette senkivel se önmagát, hanem ott volt, ahol Jézus tanított. A szekták az emberiség és az Isten reménye. Amíg ők vannak, addig még arra is van remény, hogy mi, katolikusok is, megembereljük magunkat példájuk nyomán.

Érdemes lenne elgondolkodni azon, hogy miként kezdődött mindez nálunk, ez a litániás, elkutyulási folyamat. Amikor Jézus magára hagyta a Tizenkettőt, Pünkösöd után azonnal kezdődött. Hogyan? Így: Péter beszédet mond Jézusról, nagy tömeg hallgatja őt, lehajtják bűnbánó fejüket, s utána Péter mit csinál? Előveszi a slagot, s megkeresztel egyszerre négyezer férfit. Nem lehet ilyen jó prédikációt tartani, kedves Péter – mondom neki. Ha nem így történt, akkor Lukács rosszul tudósít bennünket az Apostolok Cselekedetiben.

Most egyszerre következik négy kérdés: *Mi a módszere annak, hogy az emberek jobb belátásra térjenek? Mik az evangelizálás legjobb módjai? Hogyan hirdessük az evangéliumot? Mik a hirdetés gyakorlati lépései?* Válaszként elmondom Jézus módszerét az evangélium hirdetésére. Mi az? Csak beszélt és beszélt és beszélt, s közben gyógyított. Liturgikus, vallási cselekményt pedig a három év alatt egyetlen egyet csinált, ami valójában kettő volt. Igaz zsidóként megülte a széder-estét, megvacsorázott tanítványaival, elfogyasztotta velük a sült bárányt, s ugyanakkor, azaz utána a vacsora maradékából adott még nekik testeként-véreként egy darab kovásztalan kenyeret, majd megitta őket a borospohárból. S mondta: *Ezt tegyétek az én emlékezetemre!* Ezt? Amit Jézus a három év alatt csak egyetlenegyszer tett? Dehogya is ezt. Arra kell emlékezniük a tanítványoknak, amit Jézus a három esztendő alatt tanított és tett. Amit az utolsó vacsorán tett, azt is tegyék, de nem erre kell emlékezniük ezzel, hanem a többire. Mért nem arra emlékezünk pl., hogy szeressük ellenségeinket is?

Amikor 65 éve pappá szentelt egyházam, még én is boldog lettem volna, hogy egyszerre négyezer embernek prédikálhatok, aztán rájöttem valamire. Arra, hogy Jézus nap mint nap a maga Tizenkettőjének prédikált. Nem nagyiparos akart ő lenni a minden napokban, hanem csak kisiparos. Miből tudom ezt? Abból, hogy mennybemenetele után ezt mondta nekik: *Menjete el az egész világra, s tegyetek minden nemzetet a tanítványaimmá.*

Azokban a boldog időkben, amikor a magyar anyák még nem karriert akartak építeni, hanem gyerekeket szültek, '43 őszén, Tatára helyeztek, s megkaptam többek között az I/A osztályt, hogy magyar nyelvtanra meg Petőfi János vitézére tanítsam őket. 62 gyerek figyelte,

amiket mondtam. A mai pedagógusok elborzadnak e számon. Magam csak dolgozatjavításkor borzadtam el, amikor bizony ráment egy egész délutánom, mire kijavítottam az osztály dolgozatait. De csak a nyelvtanra kellett megtanítanom őket meg arra, hogy Iluskának a patakból kilátszott a térde – Kukorica Jancsi gyönyörűségére. Csak arra, de nem arra, hogy Jézus tanítványai legyenek. Ahhoz a 62 sok lett volna, ahhoz elég a 12 is.

A szekták azért hatékonyabbak, mert azokban nem lehet katolikus módra vallásosnak lenni. Milyen az? Kifizetni az egyházi adót, s ha éppen ráérünk, elmenni vasárnap a templomba, s ha prédikáció után késve, még felajánlás előtt érkezünk, akkor érvényes a misénk. Tanítványokká kell tenni az emberiséget. Az emberiség létszáma: hat és fél milliárd. Ha ezt 12-vel elosztjuk, marad 600 millió. Katolikus pap pedig van összesen fél millió. Ha ezt 12-vel beszorozzuk, az már – vagy még csak – 6 millió. Hogy mindezt elmondjam értelmesebben is: mondani mondhatjuk, hogy van Glóbusunkon 1 milliárd katolikus, de ezek nem tanítványok, csak megbotránkoznak, ha litánia idején a papot sétálni látják.

Jézus azért küldte a Tizenkettőt, hogy elvégezzék az emberiség Istenhez térítésének feladatát, küldetését. Apostoloknak akarta őket! Mennyit akart? Annyit, amennyi meg tud birkózni a feladattal. Mennyi tud megbirkózni? Hátha hat milliárd az emberiség létszáma, akkor kell ezekből az apostolokból 600 millió. Olyanok, akik tanítványok. Akik tanítóik segítségével emlékezni képesek arra, amiket Jézus a három esztendő alatt tanított, és tanítványokká lesznek, azaz elmondják másoknak, amit Jézustól tanultak.

Ha nincsen hatszáz millió belőlük, az sem végső baj. Jézus azt tanította, amit a lelkünk mélyén mindannyian tudunk. A mohamedánok is, az indiaiak is, a kínaiak is. Azt, hogy akkor szeretjük vissza Istenünket, ha jók vagyunk mi, emberek, egymáshoz. Ha muftik, ha lámák, ha boncok mondják el ezt azoknak az embertársainknak, akikhez mi nem jutunk el, nincsen semmi baj. De a sétáló és padban ülő, s a templomba el sem menő katolikusok koncepciójával fel kell hagynunk.

Jöjjön az utolsó előtti kérdés: *Hogyan evangelizáljanak azok, akik nem tudnak beszélni hitükről?* Az ember – beszélni képes élőlény. Ha tele van szívük azzal, amit Jézusról tanultak, akkor beszélni is fognak róla. A Bokorban ezt annak idején így mondtuk: lehetetlen, hogy ne találj környezetemben két magadnál butább embert. Azoknak Te is elmondhatod, amit megtanultál a csoportodban Jézusról. Ha keveselled a kettőt, végez helyette karitászmunkát!

S végül az utolsó, a 32. kérdés: *Milyen egy Jézusnak tetsző egyházközség?* Kell hozzá egy pap, aki elolvasta a Lelkipásztori marketinget, s ezért jól tudja, hogyha a fejetetejére áll, akkor se tud eljutni mindazokhoz, akiket a püspöke rábízott. Ki kell nevelnie tehát csoportvezetőket, akiknek segítségével meg tudja tízszerezni, százszorozni az energiáit. Ha akarnátok ilyen egyházközséget látni, felkereshetitek Magyarországon Törökbálintot. Bohn Istvánnak hívják a plébánosát. Amen.

Búcsúzásként ideírok még egy patront az egyházközségi zsinat anyagából, amit hallottatok már decemberben.

HOVA ÉS KIHEZ MENJEN AZ ISTENLÁNYA?

Akár hiszitek, akár nem, kiváló értesülések birtokába jutottam. Megtudtam, hogy a Jóisten készül valamire. Hogy mire? Még egyszer megteszi, amit egyszer már elkövetett. Újra elküld valakit hozzánk. Azt is tudom, hogy kit. Ezúttal a lányát. Hogy mért éppen a lányát? Úgy hírlík, hogy nincs elragadtatva attól, amire a Fia jutott. Hogy honnan tudom? Hát csak úgy kiszivárgott valami bennfentestől, aki szeret hallgatózni. Nekem legalább is úgy mesélték, hogy éppen ültek a szövőszékük előtt, egy olyan nagyobbacska szőnyegen dolgoztak, s közben, hogy jobban teljék az idő, beszélgettek.

Tudod lányom – mondta a Jóisten –, ezek a férfiak valahogy mindig elbarmolják a dolgokat. Arra gondoltam, Te talán többre jutnál. Keresnél magadnak tizenkét lányt. Lehet azért talán egy-két fiú is köztük, de azért ennek még gondolj jól utána. Szóval keresnél te is magadnak tizenkettőt, s elmagyaráznád nekik, hogy mi a módi nálunk. Abban reménykedem, hogy te talán többre jutsz majd, mint a bátyád.

Hallgatta, hallgatta anyja beszédét az istenlánya, aztán nagy nehezen megszólalt: De Anyám, a lányok férjhez mennek, aztán gyermekeket szülnek, meg szoptatnak, nincs nekik módjuk... Itt elakadt a beszédben, mert nem tudta, hogyan fejezze be a megkezdett mondatot. Nem tudta megmondani, hogy mire is nem képesek azok a szegény lányok, akik férjhez mennek, gyerekeket szülnek meg szoptatják őket.

– Mire nincs nekik módjuk? – próbált segíteni neki a Jóisten. De hiába próbált. Még annyit tudott mondani szegény istenlánya, hogy "szóval...". Le se tudta vinni a hangját, csak elakadt az a magasban. Magának a Jóistennek kellett továbbvinnie a megfeneklett beszélgetést.

– Hát éppen azért küldenélek Téged, mert a lányok férjhez mennek, meg szülnek, meg szoptatnak. Hát éppen azért, mert a szülés meg a szoptatás miatt nemigen tudjátok csinálni azokat a dolgokat, amikre a férfiak mindig találhatnak módot. Mikre? Hát csakúgy példaként mondok most kettőt neked a vastagjából: hont foglalni, meg vallást alapítani... Ilyesfélét csinálnak, erre találhatnak ők mindig módot. Ráérnek. Rá, mert nem kell se szülniük, se szoptatniuk. Az ilyesmikből pedig rendre az lesz, hogy van olyan, aki király; meg van olyan, aki nem király... Meg hogy van olyan, aki pap; meg olyan, aki nem pap..., meg így tovább. Érted ugye, lányom? Van olyan, aki parancsol, meg olyan, aki engedelmeskedik. Ahogyan odahaza is csinálják, csinálnák, ha hagyják nekik. Az északi féltekén már egyre kevésbé hagyják.

Elfogyott a pamut a Jóisten kezében, másik motringot vett ki fonalaskosarából, aztán folytatta volna: Hol is hagytam el? – gondolkodott erősen. Ja igen, a királyoknál meg a papoknál. Tudod, nemcsak az van, hogy parancsolgatnak s engedelmeskedtetnek. Hanem, hogy persze össze is vesznek egymással. Az egyik király a másikkal. A másik pap az egyikkel. Mért teszik? Hát csak azért, mert egymást is engedelmeskedtetni akarják, ha már egyszer az isten kegyelméből vagy mi a jójából lettek királyok meg papok. Légy a hűbéresem, fizess nekem adót! – mondták régebben. Csatlakozzál ehhez meg ehhez a szövetséghez vagy szerződéshez – mondják újabban, de ez ugyanazt jelenti, amit a régi szöveg. Figyelsz-e rám?

– Figyelek Anyám, erősen – mondta az istenlánya. – Jó, akkor mondom tovább. Tudod, ezek a királyok nemcsak veszekednek, de verekednek is egymással. Annyira az engedelmeskedtetés-srófra jár az eszük, hogy mind csak parancsolni akarna, aztán egyik se enged a másiknak, s jön a verekedés. Jaj, leányom, olyan éretlenek. A papok is csak ezt csinálják. Itt van most ez a szerencsétlen kis rigai ortodox pátriárka is! Ha a konstantinápolyinak engedelmeskedik, megharagszik rá a moszkvai pátriárka. Ha a moszkvainak, akkor meg a konstantinápolyi.

Aztán – folytatta a Jóisten – még engem is belekevernek gyerekes éretlenkedésükbe. Azt mondják, nem maguk miatt tökéletlenkednek ám, hanem az én kedvemért nem engedhetnek ők a negyvennyolcból. Nem engedhetnek, mert mindegyikük – akár a pap, akár a király – az én helytartómnak, megbízottamnak, meg még mimnek nem képzelem, meg állítja magát. Így aztán nemcsak hogy verekednek, hanem az én megbízásomból, kívánságomra meg örömömre és nagyobb dicsőségemre verekednek.

Ekkor végre megszólalt az istenlánya: – Anyám, ezek a királyok meg papok olyan buták, hogy ezt el is hiszik Rólad, vagy csak hazudják ezt a népeknek? Hazudják, hogy azok jobban engedelmeskedjenek nekik? – Melyik micsodás – válaszolta neki az Jóisten. Látom, lányom, forog az eszed. Tudod, van közöttük olyan, amelyik ilyen buta. Van, aki meg csak hazudja. De akár buta, akár hazudós, mindenképpen belekevernek minket számázkodásaikba, pusztító

és véres verekedéseikbe. A legborzasztóbb pedig az egészben az, hogy amelyikük nagyobb tud ütni, azt gondolja, hogy ez bizonyítja is már, hogy igaza van. Tetejébe még hálaadó istentiszteletet is tart, mert hát a tömeggyilkosságból épülő győzelmet – mi sem természetesebb, hogy – én adtam neki. Persze nemcsak az egyik oldalon az én érdemem a sikeres vérengzés és országpusztítás. A másikon is az. Akit pedig legyőztek, nagyon bizakodik bennem, hogy én, mint igazságos isten, mindent megteszek majd annak érdekében, hogy a másik táborban levő gyermekeimet legyilkolják, s így ő busásan megfizethessen az elszenvedett vereségért.

– Keserves história ez, lányom. A bátyád próbálta megmagyarázni a Tizenkettőnek, hogy mindebből aztán összesen és semmi sem igaz. Semmi, mert "ez a véres Isten nincsen". De mire az a tizenkét fiú ebből valamit megértett volna, addigra a királyok s a papok közakarattal már keresztre is feszítették bátyádat. Ami pedig utána lett, arról már jobb, ha nem is beszélek. A kard, a kereszt meg az Isten... – ezt a hármat egy szuszra engedik ki szájukon a Jézust nagy buzgón emlegető apostolutódok, meg apostoli királyok. Olykor magam is csodálkozom magamon. Hogyan is teremthettem ezeket az okos – s még ők mondanak titeket tyúkeszűeknek – férfiakat?

Addig-addig mondta ezeket, meg az ilyesfélét a szövőszék mellett a Jóisten, amíg csak nagyot nem sóhajtott az istenlánya. – Jól van, Anyám, elmegyek... Megpróbálom. Hátha a lányok értelmesebbek. S megértik, hogy nem az a kedves Noked, aki nagyobb tud ütni. Hanem, aki megfordítja a vánkost; meg aki tudja még, hogyan kell a szita szélét megvergetni, mikor a liszt megtömörül; meg a rétestésztát úgy meggyúrni, hogy egy nagyasztalom kézfejjel addig lehessen húzogatni, vékonyítgatni, amíg elszórhatjuk már rajta az almát, a mákot vagy a túrót.

Rendben van lányom – mondta neki a Jóisten –, most már csak azt mondd meg, hova s kihez röpjön a főangyal, a Gabriella. Kit választasz magadnak földi apául? Én eredetileg ugyan anyára vagy ifjú párra gondoltam, de egyes székesfehérvári pszichológusok úgy gondolják, hogy a férfiak saját lányaiktól tudnak leginkább emberséget tanulni. Hát kit választasz? Odalent kinek a jánygyermeke akarnál lenni? Néger akarsz lenni vagy indonéz, mongol vagy japán, esetleg kínai? Avagy talán a rablásban és tömeggyilkolásban világbjá-nokká lett fehérbőrűek, a keresztények közé mennél inkább? Netán azok közül is a magyarokhoz? Melyikükhöz? A vasárnap templomba járók valamelyikéhez? Kisközösségekbe tartozókhöz? Netán valamelyik most házasodni készülő harmadik nemzedékbeli bokorbelihez? Ott akarnál elsőszülött lány lenni? Vagy éhezők, nyomorgók közé születnél inkább? Avagy azért inkább oda, ahol a boylerben mindig találsz melegvizet, meg ahol van TV is, meg telefon? Úgy csinálom, ahogy Noked a legkedvesebb. Tegnap szóltam is már a főangyalnak, hogy ma szót ejtek Veled a dologról. Erősen készülődik, zsírozza is a szárnyait a hosszú útra. Mondjad már, hova küldjem Gabriellát.

Mit mondott, mit nem a Jóistennek – el nem mondhatom. Hiába nyomogattam akármelyik gombot is a masinámon. Azon túl, hogy "Gabriellát", üres maradt a képernyőm. S nem tudtam meg, hova és kihez ment emberlányának megszületni az istenlánya, hogy megvalósuljon végre a Földön a szeretet civilizációja. Az az Ország, amelyben nem uralkodunk, nem gorombáskodunk egymással, ahol nincs több ruhám s cipőm, különb ételem és italom, mint testvéremnek. Az Ország, ahol osztozunk, és csináljuk egyebekben is azt, ami odafent a módi. Odafent, az istenlányáék világában, ahonnan az istenlánya le akarna jönni, hogy végre legyen már valami abból, amit a Jóisten öröktől fogva megálmodott rólunk.

97. HÚSVÉTI NAPLÓ

2007. április

Piarista köz, 2007. március 25.

(A fenti dátum igaz, ezt mutatja naptár, de az alábbi szöveg archív. Csak most találtam rá. Nyolc éve mondtam tavaszon- Széphalmon.)

Testvéreim Jézusban! Első szavam a köszöneté. Köszönöm, hogy meghívtatok. Utoljára 17 esztendővel ezelőtt szólhattam egyházközséghez. Az elmúlt másfél esztendőben szólhattam ugyan már templomban is valakikhez: de csak a Bokor egy-egy jeles alkalomra egybegyűlt népéhez. A mai napon, papságom 57. évében, körötökben valamit újra kezdek. Örülök neki. Megköszönöm Istennek és Nektek. Ennyit bevezetésül. Most pedig dologra.

Harmincas évei derekán Jézus otthagyja faluját, házát, ácsműhelyét. Gyalogol vagy száz kilométert, hogy bemerítkezzék Jánosnál a Jordán vizébe, majd egy onnan 20-40 kilométerre fekvő pusztának veszi útját. Mit visz magával útipoggyászként, nem tudjuk. Böjtölni megy. Hetek telnek így el, s mire befejezné böjtjét, megkísérti a Sátán. Miért ment a pusztába magányába? Miért akart magában maradni? Miért vonta ki magát megszokott életéből, környezetéből, napi munkájából? Miért tesz ilyet az ember? Tisztázni akarhatott valamit, aminek tisztázására az otthoni körülmények nem biztosítottak neki elegendő csendet, nyugalmat. Úgy volt o is, mint akármelyikünk? A nap folyamán jut eszünkbe: ma még nem is imádkoztunk..., s ágyunkba zuhanva mondjuk: Hálát rebeg lelkem, hogy egész napon át úgy szeretted engem? Elalszunk a mögöttünk levő nap gondjaival, s másnap az iskolából, munkahelyről elkésés gondolatától úzva kezdjük meg napi rohanásunkat? S még jó, ha valami csodaként megőriztük eleink örökségét, s a vasárnap délelőtti misére - rohanva, rohanás nélkül - megérkezünk egy kis nem negyvennapos, csak ötven perces belemerülésre?

Milyen volt Jézus názáreti élete? Jézus is úgy élte napjait, ahogyan mi? Hat napot élhetett úgy, de a hetediket, a *szabbat-ot*, a nyugalom napját biztosan másképpen töltötte el, mint mi. Szigorú társadalmi szokások vigyáztak rá, hogy a nyugalom napja a pénteki esthajnali csillag feljövésétől a szombati esthajnali csillag feljövéséig végig valóban a nyugalom napja legyen. Izraelben ez a 24 óra Istenbe merülésre volt szánva Jézus idejében. Mégis: ami csendet Názáretben képes volt megteremteni a maga számára, az nem elégítette ki őt. Különben nem ment volna a pusztába. A szinoptikusok három egymástól különböző erejű igével - vitte, üzte, kiüzte - adják tudunkra, hogy a Lélek bírta őt rá, hogy otthagyja otthonát. Nyugtalan volt, nem maradhatott tovább. Hogyan lehetett ekkora hatalma rajta a Léleknek? Ha valaki erre ezt válaszolja: már hogy a csudába ne lett volna hatalma a Szentháromság Második személyén a Harmadiknak? - félő, hogy már vége is számára a nagyböjtnek. Miért? Mert már fel is mentette magát, mert már ott van jól beidegezett önbecsapási mechanizmusunk zsákutcájában: Jézus ezt is meg mást is megtehetett, hiszen Isten volt, ezzel szemben tőlem, kisbajos embertől Isten sem kívánhatja... Mit? Hát éppen azt, amit kíván. Mit kíván? Elmondja Isten - Jézus vagy akárki más által is -, amit mindannyiunktól kíván. De csak a Lélek mondja meg kinek-kinek egyenként, lelkünk csendjében, hogy személy szerint tőlünk mit kíván. Ha más mondja nekem, hogy mit kellene tennem, ismét nyert- azaz veszített - ügyem van: hogyan lehetsz ilyen értetlen velem szemben... ha ismernéd körülményeimet, nem mondanál nekem ilyen képtelenségeket, nem lennél ilyen szeretetetlen velem szemben... stb.

Van az Istennek olyan üzenete, amely mindannyiunk számára azonos: tennünk kell Isten akaratát. Van lelkiismeretünk, s az beszél. Elnémíthatatlanul. Akkor is, ha nem hallgatunk rá. S van Istennek személyre szóló konkrét üzenete is, de ezt csak az hallja meg, aki hallgatni is akar arra, amit hall belülről. Jézus ez utóbbiak közé tartozott, és azt hallotta, hogy el kell mennie a pusztába, s végig kell ott gondolnia, mire kell felhasználnia életét.

Valamit végig gondolt a 40 nap alatt. A Sátán azt próbálta megmagyarázni neki, hogy annak, amit Jézus akar, nincs semmi értelme. Értelme annak van, amit a Sátán kínál fel életprogramként: kövekből kenyereket varázsolni, sértetlenül leugrani tudni a magasból, Sátánt imádás fejében elfogadni tőle a világ minden országát s azok dicsőségét. Ez a reális program, minden egyéb csak felhőkanalazás. Azért kísérthette őt ezzel a Sátán, mert Jézus a negyven napos böjt során nem ezekre az eredményekre jutott. A Sátán nem kizárólag Jézusnak áll szolgálatára. Nekünk is magyaráz. Magyarázatának kétezer esztendő summája: amit Jézus akar, nagyon szép, de kivitelezhetetlen. Műkifejezést is gyártotta kétezer esztendő e sátáni szövegről: amit Jézus akar, az csak utópia. Nincs hely, ahol megvalósítható. A ti Banditok kitalált ifjúságában egy másik műkifejezést: amit Jézus akart, az elpídiá, ének a reményről.

Ha ma akadna valaki, aki otthagyja mindennapi életét, hogy elmenjen 40 napra a pusztába, s ott valami jézusi, utopiás-elpídiás eredményre jutna arról, hogy mire is kell felhasználni életét, biztos lehet benne, hogy megtiszteli őt is látogatásával a Sátán. Herbert Haag, a tudós tübingeni professzor megírhatta ugyan könyvét: Búcsú az ördögtől, s én nem is vitázom vele arról, hogy van-e Sátán vagy nincs, de abban biztos vagyok, hogy a hangját hallatni fogja, ha valaki újra ilyen eredményre jut. Biztosan, mert úgy teremtett meg bennünket Isten, hogy választhatunk: elkerüljük Jézus útját s annak végét, a Golgotát, meg nem kerüljük el. S a Sátán jóságos hozzánk: meg akar menteni minket a Golgotától. Ha nem akarjuk elkerülni, ő gondoskodik róla, hogy oda is kerüljünk. Jézust is meg akarta menteni... ő nem állt kötélnek... s oda került.

A jézusi visszautasítás refrénje: Isten. Az ige érdekli őt, amely Isten szájából jön... Ne kísérsd a te Uradat, Istenedet... a te Istenedet imádd, és csak neki szolgálj. Jézus olyan útra akar lépni, mely kiszabadítja őt magát és minden követőjét a Sátán bűvöletéből. Miért? Mert Istentől való, s ennek folytán szereti az embert. Vállalkozik ezért az utópiára, az elpídiára, a Golgotára.

Lemond a marhacsapásról, s választja az Utat, amellyel azonosítja önmagát: Én vagyok az Út. Mi ez az Út, amelyet Jézus kiformált a pusztában, s amelynek ellen énekét adja a Sátán három kísértése? Mondhatok végeredményeket, amelyek az elmúlt félszázad során dolgozódtak ki. Cseréld le a világ három kategóriáját: jóbarát, semleges, ellenség – az egyetlen jézusi kategóriára: felebarát. Hatmilliárd a felebarátaid száma, és senkit se kezelhetsz se közömbösként, se ellenséggént. Vagy: légy kicsiny, szegény és szelíd, s ne akarj felebarátaidnak fölibe kerekedni azzal, hogy tied az első hely, a gyermekeidnek meg tudod adni azt, amit mások nem tudnak megadni, s a legerősebb katonai szövetségek garantálják biztonságodat. Vagy: szolgálj, adj és teremts békét magad körül, lemondva arról, hogy uralkodol, hogy kiváltságokra törekedel, s hogy bizony megvéded szerzett jogaidat azoktól, akik megirigylik tőled azokat. Vagy: ne kiváltságokra és azok megvédésére törekedjél, hanem osztozásra, hogy megvalósulhasson, amiről Petőfink énekelt: a bőség kosarából egyaránt mindenki vehet; meg amiről Vörösmartynk húzta a vonót: amikor a viszály elvérzik a csatákon. Jézus visszautasítva a Sátán kísértéseit azzal a végeredménnyel jön elő a pusztából, hogy mondhat meg tehet a Sátán, amit akar, az Isten országa lehetséges. A szeretet civilizációja megteremthető. Nem pusztá álom. Neki arra kell felhasználnia életét hogy ez a munka elinduljon, kerül, amibe kerül. Nem tizenéves már. Benne van a férfikorban. Negyven felé tart már. Majd keres magának tizenéveseket, akiknek elmagyarázza, hogy mi fán terem az Isten országa.

A pusztából kijövése óta eltelt kétezer esztendő keresztény és történelembe írt summája, hogy ez a jézusi vállalkozás - csak álom. A keresztényeknek nagy az öntudata, de ez az öntudat nem abból forrásozik, hogy a jézusi célkitűzést közelebb hoztuk a megvalósuláshoz. Egyebekből, amire nem érdemes szót vesztegetni. Azért nem érdemes, mert bármely egyéb vallás és kultúra könyveiben és szótáraiban megtalálhatjuk megfelelőit: a

magasabbrendűség-tudat különféle változatait. Foglalkoznunk csak azzal érdemes, ami lehetővé teszi, hogy Jézus az ő nevét emlegetők körében tanítványokra, követőkre találjon.

Ennek feltétele, hogy visszautasítsuk a Sátán mai és nekünk szóló ajánlatait. Képesek vagyunk-e erre? Jézusnak a negyven napos pusztai böjtre volt hozzá szüksége. Exodusra. Názáretben képtelen volt rá. Ki kellett jönnie onnan. Valami rábírta, hogy kijöjjön. Valamit látott Názáretben is, pusztá nélkül is. Mit? Azt, hogy ami van, az nem megoldás.

A mi exodusunknak is ez a feltétlen feltétele. Látni azt, hogy ami van, az nem megoldás. Nem biztos, hogy akarunk ilyesmit látni. Ha én most itt Jézus nevében beszélhetek, ha én itt most azért szólok, hogy egy magát Jézusról nevező hallgatóság valóban Jézus tanítványa és követője legyen, azt kell megmutatnom, hogy ami van, az nem megoldás. Megpróbálom.

Szoltsenyicin Rákostály c. regényében beszélget egymással két Gulagot már megjárt és megszenvedett elvtárs. Az idősebb mondja a fiatalabbnak: "Elvtárs, ne tévesszék meg szenvedései: a kapitalizmust örökre elvetette a történelem". Mire gondolt? 150 évvel ezelőtt Marx, a Biblián nevelődött, majd meg is keresztelkedett zsidó eljutott arra a megállapításra, hogy amíg van magántulajdon, nincs megoldás. Osztozás nélkül reménytelenül a harácsolás, rablás és verekedés az emberiség élete. Az azóta eltelt százötven esztendő azt is igazolta, hogy az erőszakkal megszüntetett magántulajdon sem képes másra, mint a magántulajdon - bizonyos pozitívumokkal (csak gyáron belül van munkanélküliség) és rettenetes negatívumokkal (Gulag meg annak ismert hazai megfelelői). E történelmi tapasztalat birtokában visszabutulhatunk 150 esztendőt és reménykedhetünk abban, amit Szoltsenyiein elvtársa szerint örökre elvetett a történelem. Aki erre a reménykedésre a nukleáris és ökológiai halál s a tőkés társaságok világuralmának egyéb és előkészítő jellegű fenyegetéseinek láttán képtelen, az eljuthat Jézus pusztába indulási alaphelyzetébe: ez nem megoldás. A megoldás, az Isten akarata, mindenki számára szóloán nyilvánvaló: az osztozás, s ezért a gazdag ifjúnak el kell adnia vagyonát, ha Jézus tanítványa akar lenni.

És mi az Isten akarata az én, a te, az ő számára? Ennek megtudakolására kell a csend. Egyházunk a Nagyböjt első vasárnapjának liturgiájával erre figyelmeztet minket.

Piarista köz, 2007. március 26.

Kettesben maradtunk az ebédlőben egyik kispapunkkal. Árpádház Boldog Margitról került szó. Megkérdem őt: Attila, ha Jóisten volnál, te kívánnád ettől a kislánytól, hogy halálra gyötörje magát érted. Semmiképpen sem Gyurka bácsi. Két nap múlva újra kettesben maradunk. Attila, gondolkodtál-e azon, amit a múltkor mondtál nekem? Nem, Gyurka bácsi. Min gondolkodnak ezek az aranyos húsz éves fiatalok? Gondolom, a tankönyveiken, melyekből vizsgázniuk kell.

Velem egy folyosón van a szobája Endrének, aki tanítja nekik a fundát, az alapvető hittant. Elkérem Banditól a funda-jegyzeteket. Négy kötet: Vallás - Krisztológia - Kinyilatkoztatás - Egyház. Ez utóbbiban találom Gerhard Lohfink neves német professzor írását. S annak 2.3.5. megjelölésű fejezetét. melynek címe: **Az utolsó vacsora**. Elolvastam, s írtam valamit róla. Lohfink szövegét is hozom - dőlt betűkkel. A magam megjegyzéseit pedig állókkal, és számozottakkal is - összesen 13-mal.

Milyen összefüggésben van Jézus utolsó vacsorája azzal a kísérlettel, hogy Izrael minden tagját összegyűjtse a baszília közeledő megvalósítása végett?

/1/ Jézus tudta, hogy - akár Izraelben, akár másutt - sokan vannak a hivatalosak, és kevesen a választottak. Hív a maga jóhírével mindenkit, de széles az út, mely romlásba visz, és keskeny az út, mely az életre vezet, és kevesen találják meg azt. Ezért Jézus soha sem hitte, hogy Izrael minden tagjánál sikere lesz. Isten országa a választottaké s a keskeny úton járóké. Ezek valósítják meg az Országot. Ezek nélkül nem tud az Ország közeledni. Ezek nélkül Jézus nem tud Isten Országát csinálni. Csak a Hozzá közelítőkkel.

Megmaradt-e Jézus ennek az étkezésnek a során abban az Izraelhez fordulásban, mely jellemezte őt; elmélyítette-e azt, megerősítette-e, vagy pedig halálának közeledtével elfordult Izraelről, és az eucharisztia alapításával valami újat alapított?

/2/ Jézus az utolsó vacsorát akkor rendezi, amikor tudja már, hogy a főpapok, írástudók, vének hamarosan halálra adják. A hivatalosak, a széles úton járók, az Isten Országát megvalósítani nem akarók vezércsapata nem viseli el tovább Jézusjelenlétét Izraelben. Jézus nem disszidált Izrael földjéről, bár az írástudók bízatták erre; megmaradt hazájához, népéhez ragaszkodónak. Vallásához is ragaszkodott, mert tanítványaival együtt elfogyasztja a húsvéti bárányt - az előírások szerint. De a zsidó vallási lakomát megtoldotta az eucharisztia alapításával. Az eucharisztia alapítása megmásította-e a zsidó Jézus Izraelre vonatkozó szándékát, hogy Isten országát keresse továbbra is? - ez volt szövegünk kérdése.

Először is az tűik fel, hogy a közeledő halál ellenére Jézus megmarad Isten országának várásában.

/3/ Semmi feltűnő nincs benne. Jézusnak ez az élete. Ezt nem változathatja meg, hogy a főpapok, írástudók, vének halálra szánják: majd feltámad, majd elküldi a Lelket. És nemcsak várja ennek az Orzágnak az eljövételét, hanem dolgozik is megvalósulásáért – élete utolsó leheletéig.

Ezt mutatja a Mk 14/25 (ph. Lk 22.16.18) eszkatologikus kitekintése. A rövidebb márkai fogalmazásban ez így hangzik: "Amen, mondom nektek, nem iszom többé a szőlőtő terméséből

addig a napig, míg az újat nem iszom Isten országában. "

/4/ A főpapok, írástudók, vének nem teszik lehetővé számára a további borivást földi életében, tehát issza majd az új bort Atyjánál a transzcendens Isten Országának lakomáján. Változatlan tehát elkötelezettsége Atyja irányában.

Jézus tehát kitart amellett, hogy a beteljesedett baszileiának az a lakomája, amelyről a Mt 8,1/k és a Lk 14,16-24 beszél, létrejön majd. A Mk 14,25 eszkatologikus kitekintése nemcsak a halál megjövendölése, hanem mindannak a megerősítése, amit Jézus a baszileia eljövételéről hirdetett.

/5/ Jézus soha nem mondotta beteljesedett lakomának azt, ami a transzcendenciában történik. Az ő jóhíre a földön megvalósuló Isten Országról beszélt, amelynek mintája a transzcendens. Az idézett szöveg csak arról tudósít, hogy természetesen odaát is van lakoma. S ennek az Orzágnak a létrejövéséről nem beszélt, csak arról, hogy a keskeny úton járók majd Vele együtt eljutnak oda.

A kérdés csupán az, hogy milyen néppel ünneplik majd meg Isten országának lakomáját. Ennek a megválaszolásához döntő jelentőségű a Mk 14,17-ben áthagyományozott híradás, miszerint Jézus az utolsó vacsorát, meta tón dódeka (a Tizenkettővel) ünnepelte. A Tizenkettő az összegyűjtendő eszkatologikus Izrael reálszimbólumául rendeltetett. Hogyha az utolsó vacsora keretében ünnepélyes gesztussal nekik kínálja a kenyeret és a bort, akkor Izrael képviselője a Tizenkettő által nyilván a leglényegesebb pontját éri el. Nem mint magánembereknek, hanem mint egész Izrael reálszimbólumának jár ki nekik a halálba menő Jézustól a kenyér és a bor átnyújtása, mint az üdvösség adománya. Nem csupán a Tizenkettő asztalközösségül történő feltűnő kiválasztása mutatja, hogy milyen határozottan egész Izraelre irányul Jézus cselekedete az utolsó vacsorán.

/6/ A keskeny úton járók isszák majd Jézussal együtt az új bort. A Tizenkettőnek az asztalközösségül kiválasztása minden, csak nem feltűnő. Három éve élet- és vagyonszövetségben élnek Jézussal. Természetesen kérdezik tőle tanítványai, hogy hol készítsék el a bárányvacsorát közösségüknek - csak úgy, mint máskor is megkérdezhették: hol esznek, hol ünnepelnek? A tanítványokat Tizenkettővé tevés természetesen utal Izrael tizenkét törzsére. De hogy a tizenkét törzset képviselés leglényegesebbjét éri el e képviselők akkor,

amikor Jézusa vacsoravégén - az ünnepi lakoma maradékából - kenyeret és bort kínál nekik, nagyon is meggondolandó. A három éves kitartásuk a megpróbáltatásokban Jézus mellett ez a valami, s ezért kapják a dicséretet Jézustól. S már nem is meggondolandó, hogy a felkínált kenyér és bor az üdvösség adománya volna. Nem, mert az üdvösség Jézusnál - jutalom, mely a keskeny úton járás fáradozalmiért jár, s nem ajándék. Végül: a leghatározottabban elvetendő, hogy Jézus kenyeret és bort kínálása határozottan egész Izraelre irányul. Az egész Izraelben ott vannak a Jézust halálra adó főpapok, írástudók és vének. Jézus a leghatározottabban nem kínálja nekik testét és véré - ők fogják kioltani életét.

Ugyanilyen fontos támpontot jelent az, hogy halálát " sokakért " ajánlja fel, amint azt a bornak saját véreként való átnyújtásakor mondja. Ezzel a hüper pollón szóval Jézus Iz 53,11 k fényében engesztelő halálaként értelmezi közelgő halálát. De kiket jelent ez a "sokak", akikért mint engesztelő üdvösséges adományt felajánlja halálát? A válasz többnyire így hangzik: minden emberért! Ez az elképzelés a polloi-ból, valamint a kenyérről szóló jánosi megfogalmazásból indulhat ki. Szól mellette néhány érv, és végül is lehet, hogy igaz. Átugrik azonban egy közbenső lépcsőfokot. Jézus egész létezése mindenekelőtt Izraelért való létezés volt, és csak ezen keresztül volt a népekért való létezés. A népek csak akkor találhatják meg az üdvösséget, ha egész Izrael megtalálja az üdvösséget.

/7/ Semmi sem utal arra, hogy Jézus Izajás fényében értelmezi közelgő halálát, s azt engesztelő üdvösséges adománynak gondolná. Az evangéliumok sehol sem beszélnek engesztelő halálról, engesztelő üdvösséges adományról, még kevésbé adnak ilyen kifejezést Jézus ajkára. Jézus irgalmat akart és nem áldozati adományt. Jézus a szövetség vérének mondja a maga sokakért kiömlő véré. Ezt a szövetséget Jézus az Atyával köti. Halálával köti. Mindazok javára, akik beállnak vállalkozásába - keresni és megvalósítani az Isten országát. Nem liturgikus aktust végez, amely pótolhatná az Ország célkitűzésehez csatlakozást, hanem valóságos halálára gondol. Nem is a történelem múltjára, jelenére, jövőjére csupán, hanem az egészemberi történelemre, és úgy gondolja, hogy sokan voltak vannak, lesznek azok, akik beállnak az Ország munkájába, s teszik azt, amit az Atyának kedves. Mindenkiért ömlik a vére? Szándéka szerint igen, mert mindenkit hív. Ténylegesen azokért, akik meghallják és követik hívását. Senkiről sem feledkezik meg. Legkevésbé a maga zsidó népéről.

Ebből a szemszögből nézve ki van zárva, hogy Jézus az utolsó vacsora órájában népét, melyhez egész küldetése szólt, elfelejtette volna, és Izraelt megkerülve a népek üdvösségéről beszélt volna. hiszen hogyan jutna el egyáltalán az üdvösség a népekhez, és mi történne Izraellel? Amit ugyanis eddig Izraelre vonatkozóan láttunk, annak csak az felel meg, ha a "sokak "-kal először is Izraelt jelöli meg, és Izrael közvetítésével minden népet. Jézus ebben az esetben engesztelésként értelmezte volna életének odaadását, mégpedig engesztelésként azért az Izraelért. mely megkeményítette szívét az ő üzenete előtt és most poroszloít küldi. hogy megölje őt.

/8/ Nem értem, hogy mért felejtette volna el a maga népét Izraelt, mért kerülte volna azt el. S még kevésbé értem, hogy Jézus egyetemes, minden embernek szóló tanítása mért korlátozódnék Izraelre. A bűneiket bánó niniveieknek is könnyebb dolguk lesz az ítéleten, mint a maga izraeli nemzedékének, amely nem tart bűnbánatot! Persze hogy az emberiség egészéhez a zsidó Tizenkettő által jut el Jézus jóhíre: Izrael közvetítésével - ahogy szövegünk is megoldja az elfelejtés és megkerülés hamis problematikáját. De hogy miként következik ebből, hogy Jézus engesztelésként értelmezte volna halálát, azt megint nem értem. Mért kellene Istent kiengesztelnie? Azért, mert Kaifásék gyilkosságra készülnek? Tud majd Jézus értük is imádkozni a kereszten. Az Atya megbocsát majd Kaifásnak, ha a lelkiismerete alapján döntött úgy, ahogy döntött. Jézus imádkozott, de nem csinált Kaifásék bűneit engesztelő vallási cselekményt. Jézus azt akarta, hogy az életünk legyen istennektetsző, s ezt nem pótolhatja semmiféle liturgia. Irgalmat akart és nem engesztelő áldozatot.

Jézus számáru a baszileia közelsége nem mindig és mindenütt fennálló időtlen közelség. A baszileia egyszeri, most megragadandó, nem tetszőlegesen megismételhető, eszkatologikus ajánlata Istennek.

/9/ A Jézus által hirdetett Isten Országának közel-volta következménye annak, hogy Jézus elkezdte hirdetni, hogy mi az Isten akarata, aminek teljesítésére hív minket. Ez az ország következésképpen az időben bontakozik ki, mert Jézus az időben állva hirdeti azt, s tanítványai is az időben állva hallgatják hirdetését. Hogy ez az időbeli Ország hogyan lehetne időtlen közösség, azt fel nem foghatom. Hogy az időtlen Ország hogyan lehetne mindig és mindenütt fennálló ország - ez olyan kép - és gondolatzavar, melyről nincs mit mondanom. A szerző bevezet e mondatával egy másodikat, mely szerint az Isten Országa egyszeri, most megragadandó, nem tetszőlegesen megismételhető. Ez már érthető mondat, amivel viszont nem tudok egyetérteni, mert Isten időtlenségben teszi meg ajánlatát nekünk, amelyet mindenegybes Küldöttje, a Fiú is, s a későbbi Küldöttek is csak az időben tudnak közvetíteni nekünk. Évről-évre, napról-napra közvetítik azt. Nem egyszer csupán, hanem folyamatosan, amíg a Kaifás-fajták véget nem vetnek pályafutásuknak. Hallgatóik pedig, ha ma meg nem ragadják ajánlatukat, holnap bűnbánatot tartva még megragadhatják. Szerzőnk mindezt eszkatológikus ajánlatnak nevezi. Az eszkatosz görög szó annyit jelent magyarul, hogy végső, utolsó. Ha Jézus a maga időbeli ajánlatközvetítését ilyennek gondolta volna, teljességgel érthetetlen, hogy miért nevelt tanítványokat, akiket küldött Izraelhez meg az összes nemzetekhez. Ha azt mondom, hogy a szaknyelv tolvajnyelv is akkor ez esetben nem mondtam sokat.

Amikor Jeruzsálemben Izrael képviselői nem fogadják el Jézust, akkor Izrael végérvényesen lemond a baszileiáról.

/9/ Isten olyannak teremtette meg az embert, hogy az erőhatalommal feltölt képviselők nem tudnak beszélni más ember nevében. Attól, hogy Kaifásék istenkáromlónak mondják Jézust, én maradok, ami vagyok. Akkor is, ha zsidó vagyok, s ha más néphez tartozom. Nevemben senki sem mondhat le az Isten országáról. Végérvényesen meg igazán nem.

Amikor azonban Izrael lemond a baszileiáról és elutasítja azt, akkor saját létezésének értelmét veti el, eljátssza a maga és népének üdvösségét, és Isten kiválasztó cselekvését ad absurdum viszi.

/10/ Izrael nem mond tehát le az Isten Országáról attól, hogy főpapok, írástudók és vének halálra adják, kiszolgáltatják Jézust Pilátusnak. Nem veti el létezésének értelmét, nem játssza el üdvösségét- ez világos. De miért viszi ad absurdum Isten kiválasztó cselekvését? Akkor vinné, ha Isten kiválasztotta volna Izraelt valamire. Hát nem választotta ki? De hiszen erről bizonyoságot tesz az egész Törvény és Próféták! Miről is? Arról, hogy a zsidó népnek ez a szöveggyűjteménye a zsidó népet Isten kiválasztott népének gondolta. Ez pedig közös és eredeti bűne kivétel nélkül minden népnek. Kiirthatjuk ennek a tudatát magunkból. Géza, István és utódai ki is irtották népünkben ennek a tudatát. Ez ellen is lázadt Vata. Elbukott, s előbb-utóbb a tisztásokon már nem áldoztak őseink fehérlovat Istennek. Arany János kereste volna naiv eposzunkat, de nem találhatta. Helyette ő írt Attiláról eposzt a Buda halálában: *Csillag esik, föld reng. Jött éve csudáknak, Ihol én, ihol én, pörölye világnak, Sarkam alá én a nemzeteket hajtok. Nincs a kerekföldnek ura kívül rajtom.* Egy választott nép fejedelmének tekintette magát ő is, miként Mózes vagy József, akiknek kedvéért Jehova tengerbe hajtja a fáraó lovasait, míg a zsidó száraz lábbal vonul keresztül rajta.

Csak így magyarázható azoknak a szavaknak a félelmetes komolysága, melyeket Jézus nyilvános működése végén kimond. Abban a pillanatban, hogy Izrael Jézus elutasításával végképp megtagadja a baszileia elfogadását, egészen más helyzet áll elő, mint ami kezdetben Galileában volt, és a Mk 1,15 ("elközelgett az Isten Országa") már nem ismételhető meg minden további nélkül. A kairosz elmúlt, a lehetőséget elhibázták. Ebben a helyzetben

Istennek csak egy olyan Üdvösségre vezető közbelépése segít, mely Izrael megkeményedése láttán újból és ingyenesen megnyitja az élet terét.

/11/ Nem iszom többet, míg majd az újat nem iszom... vagy a szövetségvére, amely kiömlik... Ezek valamelyike adná a félelmetes komolyságú szavakat. Nem tudom, mitől volnának ezek félelmetesek. A szerző arra gondol, hogy a főpapok, írástudók és vének gyilkos határozata kollektív felelősséggel sújtja Izraelt – amit már az ENSZ is elítél -, s ennek következtében *egészen más helyzet áll elő, mint ami kezdetben Galileában volt.* Mi ez a helyzet? Az "elközelgett az Isten Országá" már nem ismételtető meg minden további nélkül? Miért? A lehetőséget Izrael elhibázta? Ugyan már! A Kaifás elhibázta, de Péter és a jeruzsálemi keresztények nem hibázták el. Mondható tovább, hogy elközelgett az Isten Országá azoknak a zsidóknak, akik hajlandók vállalni a keskeny utat. Nem Izrael, csak Kaifásék megkeményedése láttán miért kellene Istennek közbelépnie, ha nem lépett közbe, amikor akasztották a Fiát? Micsoda badarság az, hogy Isten újból és ingyenesen megnyitja az élet terét. Mit tud s akar Isten *ingyenesen* csinálni? Életteret adni nekünk? Nem tud. Az életteret csak magunk biztosíthatjuk magunknak azzal, hogy a keskeny utat választjuk.

A Szentírás viszont éppen ezt nevezi "engesztelésnek". Az engesztelés gondolata nem áll ellentmondásban Jézusnak a baszileiáról szóló Üzenetével, hanem a baszileia, mint történetileg eljövendő és egy nép elfogadására ráutalt Üdvösség, az elutasítás esetében egyetlen megoldásként éppen az engesztelést követeli meg.

/12/ Ezt nevezi? Mit? Az ingyenes élettérbiztosítást? Ezt nevezi a Szentírás engesztelésnek. A Szentírás? Az evangéliumok sehol. Pál, a Zsidó- és az 1 János levél összesen négyszer. Ezt az engesztelést a szerző egyeztetni akarja az ország fogalmával, amely azonos a történetileg eljövendő és egy nép elfogadására ráutalt üdvösséggel. Ez az üdvösség tehát egy nép elfogadására utalt üdvösség. Ha ezt az üdvösséget egy (ez a) nép elutasítja, akkor az egyetlen megoldás az engesztelés: *Jézus az engesztelés a mi bűneinkért* - írja az 1 János levél (2,2). Ha Kaifás elutasít, akkor az egyetlen megoldás, hogy Jézus engesztelő áldozatot mutatott be, mégpedig nem Kaifás bűneiért, nem is csak a zsidók bűneiért, hanem minden ember bűnéért. Van ennek értelme? Fel nem foghatom.

Mondhatjuk tehát, hogy Jézus még a biztos halál láttán is Izraelhez fordul, sőt ebben a helyzetben még mélyebben és még gyökeresebben bizonyítja Izraelhez való elkötelezettségét, mint bármikor előtte. Ezzel újra igazolódik az is, hogy az "e nemzedék" ellen mondott ítéltő szavak végletes nyelvi próbálkozások voltak a nép megnyerésére.

/12/ Mivel fordul Jézus a biztos halál láttán is Izraelhez? Mivel bizonyítja még mélyebben elkötelezettségét Izrael iránt? A nemzedékét elítélő szavai lehetnek bizony végső próbálkozások Jézus részéről a megnyerésükre. De ez elkötelezettség Izrael iránt? Jézus csak az őt követők iránt elkötelezett.

Amikor már ezek a próbálkozások is kudarcot vallottak, nem maradt más út, mint a mások bűnét hordozó szenvedő szolga útja. Amikor Izrael megkeményíti szívét, Jézus nem bújik ki küldetése alól Izraelről független egyház alapításában keresve kiutat - ennek semmilyen nyomát nem mutatják az utolsó vacsora szavai -, hanem megmarad Izraelnél, sőt, most fordul csak igazán hozzá.

/13/ Ha Jézus nem tudja megnyerni magának Kaifást, akkor bizony kersztre kell kerülnie. Hiába keményíti meg szívét Kaifás - és nem a zsidó nép, mert abban Jézushoz ragaszkodók és Isten Országát akarók is vannak -, Jézus marad hűséges a küldetéséhez. Rendben. S mikor lenne hűtlen a küldetéséhez? Akkor lenne, ha Izraelről független egyházat alapított volna az utolsó vacsorán. Ez is rendben? Nem egészen. Jézus valóban nem akar új vallást alapítani. Miért? Mert vallásalapítással nem lehet Isten országának ügyét szolgálni. Csak a keskeny út vállalásával. S ezt lehet vállalni a zsidó meg a nemzsidó vallásban is. Az utolsó két mondattal pedig végleg nem tudok mit csinálni. Így szólnak: Jézus *megmarad Izraelnél, sőt, most fordul csak igazán hozzá.* Hát azért ez mégis egy kicsit sok

volna. Imádkozik keresztre-feszítőiért, mert az ellenségeinkért is imádkozni kell - így tanítja a Hegyibeszédben. De most és mindig azokhoz fordul igazán, akik meghallják hívását és az ő útját választják.

Piarista köz, 2007. március 27.

Passió után - A húsvételőtti utolsó ifjúsági misénken a vallási cselekményekről beszélünk. Istennek elkötelezett emberek életében gyakori a vallási cselekmény. Ha a passióban hallottak alapján megkérdeznők Kaifást, hogy amit Nisszán hónap tizenvalahányadik napján a főpapi tanácsban meg Pilátus segítségével a Golgotán csinált vajon vallási cselekmény volt-e az ő részéről – esetleg kis habozás után –, kijelentené: Feltétlenül az volt. De véletlenül se legyünk antiszemiták! Ha Asztrik esztergomi érseket kérdeznők meg, hogy a megkeresztelt magyar fejedelem részéről vajon vallási cselekmény volt-e, hogy Veszprém alatt felnégyelte árpádházi unoka-nagybátyjának vagy testvérének testét, alighanem minden habozás nélkül ő is kijelentené, hogy feltétlenül vallási cselekmény volt az István vértanú tiszteltére új nevet kapó magyar fejedelem dicsőséges hadi tette. Olyannyira az volt, hogy több mint ezer év után minden évben a Bazilikából kiindulva végig hordozzák valakik fővárosunk utcáin a Szent Jobbot. Amíg van katolikus magyarság, Isten és Jézus nagyobb dicsőségére bizony megteesszük ezt, minden problémázás nélkül. Legfeljebb akad olyan szégyentelen katolikus magyar, aki ezt Isten és Jézus-gyaláásnak gondolván, odahaza marad.

Mondtam már nem egyszer, hogy minden mise, a nagypénteki csonkamise is - dráma. Az Isten drámája. Jézus drámája. Volt ugyan az emberi történelemben olyan is, aki úgy gondolta, hogy az ember megölhetetlen, azaz helyesbítve: az embert nem szabad megölni. Volt, ha ritkásan is. Ilyen volt Szókratész, Buddha, Ferenc, Gandhi, s többek között a Bokor katonai esküt nem tevő tagjai is, de ezek kivételek voltak. A dzsiháád minden vallásban megkérdőjelezetlenül szent dolog. A különböző vallások biztosítják az Isten nevében vívott csaták elesettjeinek, hogy angyalok viszik lelküket Istenhez az örök üdvösségbe vagy csodálatos szépségű mennyei hurik ölébe. A nagy holland teológus, Schillebeeckx, utolsó általam olvasott nagy tanulmánya is arról értekezik, hogy vallás és erőszak elválaszthatatlan egymástól. Igazolja őt Nagypéntek és az augusztus huszadikai körmenet is.

Jézusnak nagyon kevés nyilvános vallási cselekményéről számolnak be az evangéliumok. Magányos imádságairól értesítenek. Keresztelésről, bérnálásról, gyóntatásról, házasság megáldásáról, nagybetegek megkenéséről, papszentelésről nem tudósítanak. De megülte igaz zsidóként a széder-estét, s a báránylakoma maradékából megetette, megittatta tanítványait, s utána mondta: *Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre!* De ebben a mondatában is nem az *ezt* szót gondolom hangsúlyosnak, hanem azt, hogy az *emlékezetemre*. Tehát nem azt, amit a három év alatt egyetlenegyszer csinált, hanem azt, amit a három év minden egyes napján megtett. Mit? Azt, hogy tanított minket a Tanító. Azt, hogy tanított arról az Országról, amelyben lakoma van, de gyilkosság nincs. S ezért dráma minden egyes szentmise. Azért, mert főpapjának akaratából a Golgotán kellett végeznie életét annak, aki ki akarta kapcsolni tanítványainak az életéből a problémamegoldás örök vallási módját: az erőszakot. Aki ezt tanítja, annak halálnak halálával kell halnia. S a főpap akaratából. A Bokor is eljátszotta alighanem mindörökre a maga valláson belüli becsületét, amikor a maga szerény képességeivel Baracskán és másutt elmondta- le nem tévén az esküt arra, hogy gyilkolni fog - azt a misét, melyet Jézus is elmondott a Golgotán. Azt a misét, amely nemcsak lakoma, hanem áldozat is, az erőszakot nem ismerő Jézus életáldozata és a mieink életáldozata is. Félreértés ne essék: nem az Atyát kiengesztelő áldozat. Hanem az Atyát elszomorító áldozat, mivel ezt tettük a Fiával. A Fiú csak odahelyezte életét, s Kaifásék meg elvették tőle.

Nemcsak Jézus drámája a szentmise. Az Atyaisten drámája is, aki azzal küldte el Jézust,

hogy a fiamat talán meg fogják becsülni. Nem becsülték meg, legyilkolták. S mondtuk a két világháború során a misét tábori lelkeszeink jóvoltából ütközet előtt, hogy szent áldozással megerősítve tudjanak bakáink szuronyt szegezve rohanni embertársainkra. S a Lélek drámája is, mert a csak ölelés Lelkével rohanunk ellenségeinkre. Azért, hogy megöljük őket. S dráma a kereszténység története is. Megengedi nekünk, hogy kivégezzük azt, akit ártalmasnak gondolunk, s nem vesszük észre, hogy kettéosztjuk a világot: kivégzendőkre és nem kivégzendőkre. S a kivégzendők közé valakik odasorolhatják Jézus tanítványait is. Akiket pedig máglyán elégettünk, azoktól rendre bocsánatot is kérhetünk tévedésünk miatt.

Sirassuk-e Jézust nagypénteken-virágvasárnapon? Ne sirassuk! Jézus a Szentháromság ölen él, a lehető legjobb közösségben. Inkább ünnepeljük őt, hogy megtette azt, amit megtett, s emlékezzünk Rá, aki nemcsak szavaival, hanem életével is tanított minket. S imádkozva ígérjük neki, hogy hűségesek maradunk élete példájához. - Nem ismerek verset, mely méltóbb lenne énekelni e nap hőseit, mint Sinka versét: a Virág-balladát.

Szil-Tarcsán az őszi erdőn hét nagy erős kondás / vacsorázott s velük együtt Eső-Virág András, / aki jött csak valahonnan, maga se tudta, hogy honnan.

Oldalt varrott csizmájára port rakott a messze / s mutatta az útja hosszát, s azt, hogy nem kereste: / falevélként, irgalombul hajtja a szél, ha elindul...?

Ült az erős hét kondással, szalonnát sütöttek / s körülöttük láthatatlan harangok ütöttek. / Tudatták, hogy jön az óra s hamarosan koporsóba

Fektetik Virág Andrást az erdei kondások. / - A csend nyelvén üzentek a puha csobbanások. Bennük tán a táj riadt fel halált sejtő kis jelekkel.

Mikor a szalonna megsült: tölgyfa-csobolyóból / nagyot ittak... nyolc ember egy fadongájú tóból. / Azután meg rádudáltak. Máskor úgyis csak bút láttak.

Kivált Eső Virág András, kinek fél kenyere / se volt soha... s mint a pusztá, pusztá a tenyere. / Abba borult ó csak, hogyha pihenni a vágó elfogta.

Volt neki egy citerája: akár annyi ezüst - / pedig barnára fogta már az idő meg a füst. / Oldalán a csillag, a hold, s rá volt faragva a mennybolt.

S volt egy aranszín tolla is... Mérhetetlenségből / szállt az a toll... úgy szedte fel füttyölve a rétről. / Füttyölt bizony, mert nem tudta: attól nem lesz többé nyugta.

Citerával, a szép tollal lett aztán elveszett. / - Megnőtt benne minden dal és minden emlékezet. / S szegény... egyre hordta őket, mint az ég a nagy esőket...

Mondom: a hét nagy kondással ültek a fák alatt / kinn Szil- Tarcsán és dudáltak, és az idő haladt. / Virág ekkor elővette tollát s a húrokra tette.

A húrokon egy hős ország támadt fel dalolva, / - a hét kondás hallgatta csak egymásra hajolva. / S összesúgtak, hogy megölik: leszúrák, vagy agyon lövik. .

Hát mért játszik sokkal szebben, s más húron a bolond / - Testét majd a disznófertő belepi, vagy a lomb. / Hallgatták a húr pengését s elővette mind a kését.

Azután körülvették Andrást, mint herceget álnok, / bosszús, irigy, erdőnyölvő, nagy-hajú királyok. / S mire odanézett a hold: Eső-Virág András csak - volt.

Testét fertőbe vetették, rácsaltak vagy hat kant; / pengették a citeráját, de az széjjelpattant; / oldaláról lehullt a hold, s kétfelé hasadt a mennybolt.

A tolla meg elszállott a, el a messzeségbe, / hét nagyhajú gonosz elől mérhetetlenségbe. / Akkor szólott a legvénebb: - átka ne egyen a vérnek!

Temessük el Virág Andrást, nőjön mező rajta - / s ha tavasz jön: nagynyáját a pásztor ide hajtja. / Bizony mondom: jövődre tej lesz és méz öbelőle.

Amikor hát jött a hajnal: a hét gonosz kondás / kikereste a sár alól, s így lett Virág András / televényföldje a fának, s ágya száz új ibolyának.

Piarista köz, 2007. március 28.

Ez ennek a füzetnek már második archív anyaga. Valakiknek felolvastam, amit az idei húsvétra írtam, s olyan üresen kongott. Ezzel aztán nem szórakoztathatom az adyligeti népet. Emlékeztem, hogy közel húsz esztendővel ezelőtt valami szebbet írtam. Ezt, ami most következik. Utána meg, amit ma írtam. Ha valaki visszajelezne. ..

"Napján az Úrnak, ki feltámadott"

Az nem lehet, hogy milliók fohásza / Örökké visszamálljon rólad, ég!
És annyi vér a szabadság kovásza - / Posvány maradjon, hol elönteték.
Támadni kell, mind nagyobb körökben, / Életnek ott, hol a mártir-tetem
Magát kiforrja csendes földi rögben! / Légy hű, s bízzál jövődbe, nemzetem. ...
És vissza nem foly az időnek árja, / Előre duzzad feltarthatlanul – ...

De szállva, ím, elsők között a sorban, / Vásznunk dagad, hajónk előre megy!
Írja Arany /Magányban, 1861/. A cím is tőle való /Széchenyi emlékezete /1860/. Lantjától remélve ihletet szeretnék valami méltót írni. Méltót Ahhoz, aki feltámadott... feltámadására emlékezvén.

Jézus hitt az Országban - nem a Mennysországban. Abban nem kellett hinnie. Onnan jött. Azt megtapasztalta. Arról tudta, hogy van. Egy másik Országban hitt. És akkor hitt benne, amikor ezt az Országot még csak egy tucat nagyobbára tizenéves fiatal alkotta. Fiatalok, de mindenre, akár halálra is elszántak... akik az utolsó vacsorán késznek mondják magukat Jézussal együtt börtönbe és halálba menni, bár néhány órával később fej- és reményvesztetten menekülnek és megtagadják őt... Miért? Azért, hogy mégse kelljen Jézussal együtt börtönbe és halálba menniük. (Majd később megteszik.) Ők voltak csupán Jézus számára az Ország népe, s ő mégis hitt az Országban, bár tudta, hogy magára hagyják majd őt. Illúziók nélkül hitt az Országban. S mivel hitt, biztatni is tudott: "Bízzatok, én legyőztem a világot!" (Jn 16, 33). Miféle világot? Az embertiprás világát, melyet csak az győzhet le, aki kész börtönbe és halálba is menni, hogy ne kényszerüljön embert tiporni. Jézus abban az Országban hitt, amelyben nem tiporják meg az embert. Ezért aztán aki hisz, érti Arany szavait: "Légy hű, s bízzál jövődbe, nemzetem!" Aki hisz, az a nehéz órákban is hűséges marad. Hűséges? Mihez? Ahhoz a mindnyájunk lelkiismeretében élő meggyőződéshez, amelyet tisztán és félreérthetetlenül fogalmaz meg ugyancsak Arany: "Ember lenni mindég, minden körülményben" (Domonkos napra 1851)

Jézusnak semmi sem volt drága az Országért - Vállalta érte a megszégyenülést is. Az embertiprók elől nem lehet elmenekülni. Aki nem áll közéjük, elpusztítják. Nincs menekülés sem a tárgyalóteremből, ahol ember-voltukról megfélemező bírák - a hatalom parancsára és maguk is rettegetve - mondják ki az ítéletet, sem a kivégző osztagoktól. Aki értünk emberré lett, vállalta ezt is... az Ország népének sorsát. Nem szállt le a keresztről, s bárki újra megállapíthatta, hogy végül mégiscsak a másokat keresztre szegezni képes hatalmasoknak lett megint "igazuk". A hatalmasoknak, és köztük első helyen az Isten ügyének védelmében tetszelgő és Jézus "káromkodása" miatt ruhájukat nagy jámboran megszagató pojáca főpapoknak, az Embert eláruló írástudóknak, "a nép véneinek", nekik lett igazuk... Isten istentelen képviselőinek.

De aki bízik abban, hogy a Föld egyszer az Ember Megbecsülésének a Bolygója lesz, az nem hazudik és pojácskodik, hanem hűséges marad Istenhez ... és ha Istenhez, akkor az emberhez ... a maga teljes meggyalázódásáig menően is. Úgy marad hűséges, hogy halálíg prófétál. A zsidó nyelv a prófétát tolmácsnak /nabi/ mondja, Isten tolmácsának, üzenete közvetítőjének. Az üzenet tárgya mindig ez: Légy ember! Ember, aki Vörösmartynak szép szavával „istenarczu lény” /Emberek/. Istent meg kell becsülni. És az becsüli meg az Istent, aki nem tesz kivételt az emberrel. Tisztelettel fordul a cigányhoz is, csomagot visz Erdélybe a románnak is, feltűzi maga is a sárga csillagot, mint a dán király, *Boldogasszony anyánkat*

énekelve ráül a vasúti sínekre, ha zsidót vagy akárkit deportálni akarnak ... ahogyan nem tettük. Nem, mert nem vállaltuk, hogy „zsidóbérencek” legyünk, s a következményeket.

Jézus vállalta. Mit? Mindazt a csúfságot, amit a hatalom s annak bértollnokai zúdítanak arra, aki hisz az Országban. Mi minden nem voltál szemükben?! ördöggel cimboráltál, prostituáltaknak voltál barátja, félrevezetted néped, hazád ellenségévé lettél, miattad fogják eltiporni a légiók hazád és istened templomát Jeruzsálemben. Te pedig arcod megkeményítve folytattad utadat a Város felé, bár tudtad, hogy ott korbács, szemedbe köpés, fejedbe tövisbozót s teljes megszégyenülés vár Reád. Megtetted, mert Tiéd volt a legnagyobb hatalom, mert hatalmad volt odahelyezni elébük az életed /vö. Jn 10,18/. Megtetted, mert hatalmad volt meg nem alkudni főpapokkal. Mert hatalmad volt ragaszkodni a szeretet üzenetéhez akkor is, amikor rokon és barát, főpap és írástudó már mind megegyeztek abban, hogy megháborodtál. Igen, mert kötözni való bolondnak minősülsz, ha – úgy látszik – nem tudod felmérni: pusztulnia kell annak, aki ember akar maradni az embertelenségben.

Jézusnak fel kell támadnia – Azért is, mert „vissza nem foly az időnek árja ...”. Nem tudom, volt-e század, amely két menetben is – a nemzeti és nemzetközi szocializmus jelszavával – magasabbra emelte volna az embertelenség zászlaját, mint a miénk. S most, ugyanezen század utolsó évtizedében már mindkettő szemétdombon hever. Nemcsak eszmeileg, gyakorlatilag is. Törvényszerűen. Úgy, mert Istenből, a Szeretetből lettünk ... és az Ő képére mi is szeretni lettünk. Ha lassan is, de örölnék az Isten malmai ... s az idő mégis csak a Szeretet országának dolgozik. Akkor is, ha közben prófétáit elnémítják és keresztre parancsolják. Akkor is, mert Illés feltámad a Keresztelőben, Jézus feltámad a maga személyében és megannyi tanítványában, akik követni akarják Őt. Hazai tájakon is ... amikor „a mártír-tetem magát kiforja csendes földi rögben”. harangok zengése-bongása adja híréül nagyszombat délután mindenkinek, aki meg akarja hallani: Föltámadt krisztus e napon, alleluja, alleluja ... Az embertiprők és embergyilkosok nevének nem zengenek harangok. Csak az áldozatoknak, a Jövő magjainak, mert „kik nem magvak a Jövőnek, mindig azok, akik kihullanak: világok, népek, girhes eszmék” /Ady: Az idő rostájában/. Mindig feltámadnak, akik az embert szeretésre áldozzák életüket. A nem-girhes eszmék mennek csak tovább.

Nem halálát megbosszulni támadt fel. – Ha Jézus húsvétvasárnap végigsétál Jeruzsálem utcáin, Pilátus és annak légiói sem menthetik meg a papi fejedelmeket, hogy a nép szét ne szaggassa a prófétagyilkosokat. Jézus azonban csendben, mikor még alig virrad, kel fel a sírból, és csak tanítványainak mutatja meg magát, hogy aztán mint Tanító folytassa munkáját, s beszéljen övéi kis csapatának tovább Isten, a Szeretet Országáról, melynek meg kell épülnie. Kell, mert ezért lett a világ.

Így tett, mert a szeretet nem ismer bosszút. A szeretet maga is belepusztulna a bosszúba. A szeretet nem bosszul, és nem tesz igazságot sem. Másképpen dolgozik. Miként a művész, a szeretet is alakítani akar. Az Istenből való szeretet elkötelezettjei rendre arra inspirálnak, hogy mindenki művész legyen, mindenki alakítsa... önmagát. Mindenki, a prófétagyilkosok is. Alakítsa azzá, amivé az őt megteremtő Isten akaratából válnia kell: társait megbecsülő, azokat szolgálni akaró emberré. A szeretet "metanoiára", a gondolkodás és nyomában az élet átalakítására dolgozik, amit mindenki csak magában és magán végezhet el... a legértékesebb műremek, az ember szót megérdemlő ember reményében.

A szeretet sohasem akar leszámolni. A szeretet egy asztalhoz akar ülni tegnapi megtipróival, a tegnapi gyilkosokkal is. Azokkal is? Igen, a tiprókból és gyilkosokból – vastapsoló felelőtlenekből avagy szerencsétlen megfélemlíthetőkből – mára-holnapra átalakuló, megtért, mert valaha tékozló fiúkkal-lányokkal, emberekkel. Széchenyi István, a legnagyobb és leghívebb magyar mondta: Oly kevesen vagyunk, hogy az apagyilkosoknak is meg kell bocsátanunk. Lehet ennél többet, jézusibbat is mondani. Ezt: minden ember Isten

műremekének teremtdött. Hagyjunk tehát időt, és adjunk lehetőséget minden embertársunknak. Hadd fogjanak hozzá ehhez a munkához azok is, akik csak most akarják elkezdni életük legfontosabb feladatának szolgálatát.

Feltámadáskor mindenki örüljön - Senki se szűköljön-féljen. Jézus annyiszor mondta tanítványainak: Ne féljete! Feltámadása után is mondta. Aki Jézus tanítványa, tovább mondja e szót azoknak, akik ma félnek. Félnék a múltjuk miatt. Továbbadják e szót nem kicsiny dolgok reményében. Nem, mert kis nemzetek is lehetnek nagyok. Minden azon fordul, van-e eszméjük, zászlajuk, melyet az Isten irányítja történelem magasba emelhet. A mindent feledni képes, a mindenkinek megbocsátani tudó, a mindenkit közös munkához és közös asztalhoz váró szeretet lehet ma is ez az eszme és zászló. Zászló, amelyet megláthatnak az összes nemzetek itt, a Duna-tájon, és ha úgy sikeredik, még azon is túl. Leszünk-e ilyen néppé, a szeretet népévé? Rajtam, rajtad, mindannyiunkon fordul. (Ezúttal is csal a dátum, mert Budaváriban írtam, és 1990. márciusában - Következzék most az idej szöveg.)

Piarista köz, 2007. március 29.

Húsvét

Testvéreim! Sokat spekuláltam az elmúlt hetekben arról, hogy mit mondjak Nektek a mai napon, végül is ez a vers jutott eszembe a hatvan év előtti közösségi találkozó anyagából.

Ezzel fejeztük be akkoriban a két hetenként tartott összejöveteleket:

A virágtalan, gyümölcstelen ágtól, A meddőségtől, lanyhaságtól,
A naptalan és esőtlen égtől: Ments meg Uram a szürkéségtől!
Édes az ifjak méntás koszorúja, Fehér öregek aranyos borúja,
Virága van tavasznak, télnek. Ne engedj Uram koravénnek!
Csak attól ments meg, keresők Barátja. Hogy ne nézzek se előre, se hátra.
Tartsd rajtam szent, nyugtalan ujjad, Ne tórd Uram, hogy bezáruljak.
Ne hagyj Uram, megülednem, Sem eszmében, sem kényelemben.
Ne tórd megállni az ostoba v a n-nál, S nem vágyini többre kis máj magamnál.
Ha jönni talál olyan óra, Hogy megzökkenne vágyam mutatója,
Kezem kezedben, ha kezdene hűlni, Más örömén ha nem tudnék örülni,
Ha elapadna könnyem a más bűnén, A minden mozgást érezni ha szűnném,
Az a nap, Uram, hadd legyen a végső: Szabadíts meg a szürkéségtől!

Sík Sándor írta e verset, és nekem is írta, most, 2007 húsvétján, amikor készülni kezdtem az adyligeti prédikációmra, hogy mondjak Nektek valamit, ami méltó az összes keresztény vallások legnagyobb ünnepére. Amikor azt ünnepeljük, hogy üres a sír, mert Jézus feltámadt. A bőrömből nem tudok kibújni, és olyan prédikációt fogtok hallani, amely telik egy ifjú-vén embertől, akit Isten akarata még mindig nem takarított el az útból, s körötökből. Mi telik tőle? Nem sok. S az is ami telik tőle, aligha lesz új a számotokra, akiket a sorsotok arra ítelt, hogy ide járjatok vasárnaponként templomba.

Jézus feltámadásáról kell valamit mondanom. Lelkesítőt, ami illik e naphoz. Olyant, ami Titeket lelkesít. De csak olyat tudok - ha tudok - ami engem lelkesít. Majd meglátjuk, mi sikeredik ki belőlem. Annyit tudok, hogy valakik idegbajt kapnak, ha a prédikáció elmondja még egyszer, amit az evangéliumból felolvastunk. Tehát ezt nem teszem. Azt is tudom, hogy a jó prédikációhoz kell egy példával is szolgálni, amire később még emlékezni is lehet. Tehát megeresztek egy példát. Somogy valamelyik falujában a plébános nagyot prédikált húsvétkor, s méghozzá nemcsak Jézus, hanem a mi feltámadásunkról is. Összeszedett apait, anyait. A mise végén megy ki a templomból. Odakint az asszonyokat már nem találja, mert siettek haza, hogy mire megkondul a déli harangszó, enni lehessen. Csak a férfiakat találja, akik nagy pipázásban taláztatnak s beszélgetnek. Miről? A hallott

prédikációról? Dehogyan is arról, hanem az időjárásról, meg hogy mit lehet majd csinálni a földeken ünnep után, ha engedi az idő. A plébános meg tele van a maga húsvéti beszédével - melyen majd annyit dolgozott, mint én azon, amit ti most hallotok. Rájuk is kérdez: Na, emberek, mit szólnak ahhoz, amit hallottak? Nagy hallgatás. A válasz nehezen akar megszületni. Végre megszólal az egyik magyar. Mit mond? Csak ennyit: *Hát tisztelendő úr, majd meglátjuk*. Mit lát meg? Azt, amiről a papjuk beszélt. Arról, hogy mi is feltámadunk. A plébános meg lelombozódik, szegény.

Megvan már a példám, s ráadásul még beszámolok Nektek arról, hogy valaki jó két hete elhozta nekem Papp Lajos pécsi szívsebész professzor interjú-kötetét, amely megjelent a Kairosz kiadónál. Este 9-ig tartott aznap a közösségi találkozó. Mikor elmentek, megágyaztam, lefeküdtem, s éjfél előtt már végeztem is a könyvvel, mert az vékony, kiselakú meg jó nagy betűkkel nyomták. Biztos nem tesz ki két Napló-füzetet. Papp Lajos is beszél benne arról, amiről a somogyi plébános: odatúli életünkről. A szívsebész? Ő, de aki mellesleg még Istenben hívő ember is. Mit mond? Igazolhatatlant. Olyat csak, amilyent most majd én is mondok nektek. Olyat, ami telik tőlünk, emberektől az odaátról. Mert csak ilyet mondhat az, aki még nem jött vissza onnan, *honnan még nem tért meg utazó* - hogy Shakespeare Hamletjét is idézzem Arany Jánosunk fordításában.

Valamennyit idézek a szívsebész könyvéből: *Ha nem hiszek a pokolban, nem hiszek a mennyországban sem. Én Istenben hiszek. Fizikailag föloldódunk ugyan a nirvánában, de szellemünk tovább él, és előbb-utóbb eljön a feltámadás is. A nirvánában hiszek, de hiszem a Szentháromságot is. A nirvána a lelkek tartózkodási helye. Innen szabad az átjárás a földi világba. A lelkünk Újabb testet ölthet magára, de csak is emberit...* Nem idézem tovább, s nem is elemzem szavait. Szívsebész beszél itt, nem filozófus. S ennek nyomán elmondom magam is, hogy én meg miben hiszek. Papp Lajos katolikus és tudja, hogy mit beszél. Ezt írja még könyvében: *Én nem is hiszek a keresztény dogmák egyik-másikában. Ez nagyon nagy baj, mert ezzel magamat kiközösítem. De hát nem tehetek másként. Állandóan falakba ütközöm: liturgiai falakba, vagy a hittételfalaiba...* Ennyit még tőle.

Magam meg filozofálok, s nem ütközöm vallásom dogmáiba, s ezt tizenöt évi rám rótt egyházi büntetés után maga a jelenlegi pápa is igazolta. S anélkül, hogy egyetlen sort vesszőt megváltoztattam volna abból, amit egy életen keresztül vallottam. Nektek is tudnotok kell, hogy minden szavamat meg tudom védeni bármily magas fokú egyházi bíróság előtt. Szóval most és itt egy hívő katolikus filozófál nektek arról, hogy mit hisz feltámadásunk címén. Amit én hiszek, az Jézus feltámadásával kezdődik.

Húsvétvasárnap hajnalán Jézus nem sétált végig Jeruzsálem sétáló utcáján. Ha végigsétált volna, jelentették volna a dolgot Kaifásnak, Pilátusnak, s gondoskodtak volna ezek az urak róla, hogy többé ne sétáljon. Jézus csak titokban támadhatott fel. S csak a maga és tanítványai számára. Ez a feltámadás magyarázza kétezer esztendő óta, hogy van kereszténység, hogy nem feledtük el, hogy ki járt köztünk. Enélkül könnyen lehet, hogy elfeledtük volna, mert a szétszaladó Tizenkettőt nem lehetett volna új Jézus-hűségre összekaparni, s nem adták volna tovább senkinek a jóhírt, amit három esztendőn keresztül hallottak Jézustól. Tagadni éppenséggel lehet a feltámadás tényét hivatkozva rá, hogy Jézus nem jelentkezett Pilátusnál: *Élek, feltámadtam, ahogyan megjövendöltem tanítványaimnak előre*. Lehetett volna jelentkeznie, de nem tette. Egy Golgota elég még Jézusnak is. Kettő meg sok volna. S ha vállalná is a kettőt, csak akkor következetes, ha újabb megfeszítése után vállalja újra a végig sétálást... a harmadikat meg a negyediket is, mert Pilátus meg Kaifás Jézussal nem alkuszik, amíg Jézus nem alkuszik meg velük. Jézus pedig ezt nem teszi, mert nem kedveli a trón és az oltár szövetségét meg a többit. Értelmetlen lenne nem titokban feltámadni. Elég egy a Golgotából meg a feltámadásból is.

S most megyek tovább. A jó hírben nem nirvána van, hanem mennyország és pokol. S mennyország és pokol mögött pedig egy nagyon jó Jóisten és egy nagyon jó Jézus, aki a

légynek sem árt, és egy nagyon jó Szentlélek, aki arra tanít bennünket, hogy a legyet, meg ami az életünkhöz feltétlenül szükséges, még agyoncsaphatjuk, de egymást, embertársainkat semmiképpen sem. A nirvána azon a tájon született meg, ahol a legyet sem csaphatjuk agyon. Ugyanolyan élettelen számomra az egyik is, a másik is: a nirvána is, s az irgalom a legyek iránt. S ez a nagyon jó Jóisten van a pokol mögött is? Igen. Erről vallott már Dante is az Isteni színjáték elején, hogy az Inferno, a Pokol az *il primo amore*, az első Szeretet alkotása. Alighanem Ti is ismeritek dialógusomat Istenről és a Balga szüzekről. Azt, hogy egy link földi életnek csak egy istennélküli és link odatúli élet lehet a folytatása. Azt vallom, hogy Isten tiszteli szabadságunkat, és nem okoz fájdalmat senkinek sem. Nincsenek pokolban sütögetett ördögök, és az ördögök sem sütögetnek senkit ott. A poklot mi magunk csináljuk magunknak itt is, odaát is. Az isten-nélküliség, az eszmény-nélküliség – a pokol. Röviden és egyértelműen: a link élet - a pokol. És nem a tökéletlenségeink következtében kerülünk a pokolba? Nem. Mindannyian tökéletlenek vagyunk. Mindannyian másképpen. Teremtmények vagyunk. Nem Isten. Csak ő a tökéletes. De ha erőnek-erejével magunk alá akarunk kerülni - ez megteremti a magunk számára a poklot. Van ilyen? Idelent biztosan. És odaát? Nem tudom. De ha igaza van Hermésznek, hogy *ahogyan lent, úgy fent, és ahogyan fent úgy lent*, akkor nincs kizárva. De azért meggondolandó a dolog. Magam sohasem akartam kevesebb lenni, mint amennyi tudtam lenni. S alighanem így van ezzel majd minden ember. Van-e pokol, nincs-e - nem tudom. De ha van, nem a Jóisten csinálta, hanem mi magunk magunknak. A pokol léte csak következménye annak, hogy Isten szeretetre teremtett minket, s ha van pokol, ez annak a következménye, hogy nem vállaljuk azt, amire teremtve lettünk. De a Jóisten nem szenvedtet senkit - *l'art pour l'art*, azaz csak azért, hogy szenvedjünk.

Hogy az Isten és eszmények nélkül élőkkel, a talán mégiscsak létező abszolút linkekkel csinál-e Isten odaát valamit, Jézus ezzel a kérdéssel nem foglalkozott. Neki elég volt annyi, hogy a *Balgák* előtt bezárul a kapu, s mehetnek a nekik tetsző helyek felé, ahogyan a Dialógusomban megírtam. Én sem foglalkozom vele. Maradjon filozofálni valóm odaátra is. Majd megbeszélem odaát azzal, akit meg tudok fogni ott arra, hogy csináljunk már kisközösséget, ahol megvitathatjuk gondjainkat, ezt a gondunkat is.

De most haladjunk tovább. Mondtam, hogy nem hiszek a nirvánában, ami számomra személyiségem megsemmisülését jelenti. Én a folytatásban hiszek - az örök lakóhelyen. Én hiszek az örök lakóhelyben, melyről Jézus beszélt a Tizenkettőnk: *Atyám házában sok lakóhely van. Ha nem volna, megmondanám nektek. Elmegyek helyet készíteni nektek. Ha elmentem és elkészítettem nektek a helyet, Újból eljövök, és magamhoz veszek titeket, hogy ahol én vagyok, ott legyetek ti is* (Jn 14,2-3). Értitek ti ezt? Persze, hogy éritek, hiszen magyarul mondtam, magam fordítottam görögből, hogy ízelegessem a Jézus ajkára adott szavakat. De János jól jegyezte-e fel őket? Nem érdekel. Azt jegyezte fel, ami nekem való. Ez a Jézus - és bármely ajkára adott szövege a kánoni evangéliumokban - nekem való. S éppen ez a most idézett szöveg mért nekem való? Hát csak azért, mert Jézus odafent is folytatni akarja, amit idelent elkezdett. Mit kezdett? Hát a maga kisközösségét a Tizenkettővel. Ez azért nekem való, mert ha majd elmegyek, s odaát leszek, én is folytatni akarom, amit itt elkezdtem, s a behívó megérkezése után majd várom, hogy megérkezzetek valamikor ti is. Ti, adyligetiek is, és megbeszéljük, hogy mikor is találkozunk odafent. És nemcsak ti, hanem a sashalmiak és a törökbálintiak is, meg egyenként az összes kisközösségem tagjai is, meg akik egyenként megkeresnek a Piarista közben, akárcsak telefonon is, mert már olyan öregek és ramatyok, hogy eljönni hozzám nincsen módjuk. Mert ott is lesz farzsebem, meg benne naptár és ceruza, amivel feljegyezzem a találkozás időpontjait. Ha Jézus is beszélt idelenti élete odafenti folytatásáról, akkor én is hiszek a magam idelenti életem odafenti folytatásában.

De álljon már meg a menet... Az odaát az Isten világa, és azzal bizonyítjuk, hogy Istennek lennie kell, hogy valakinek el kellett indítania a Nagy Bummot, s a kezdet nélküli változás sor

lehetetlen. Minek folytán Isten létezése csak annak következtében lehetséges, hogy Ő csak megindítja a változást, de Ő maga - kívül van a változási folyamaton. Ő maga a változatlanban él, az idő és tér nélküli valóságban, ahol minden másképpen van, mint az itteni változóban, mint az idő és a tér világában. Ha így van, akkor hogyan lehetséges az, amit Jézus elmondott az idézett két jánosi versben? S most nagyon figyeljetelek arra, amit mondani fogok. Azt válaszolom kérdésekre, hogy *nem tudom*. S miért is kellene tudnom, amikor köztudomású, hogy nem én vagyok az Isten, aki mindentudó, omnisciens és pantoginoskón, meg allwissend és allknowing, omnisciente, toutpenseur, vagy ahogy a Kárpát-medence népei a maguk nyelvén el tudják mondani róla azt, hogy mindentudó. Nem tanítják a választ kérdésekre még a teológián sem. S ha tanítják is a folyamat-teológiának nevezett tanszékeken egyes nyugati egyetemeken, még nem írták meg vagy még nem jutott el hozzám az a tankönyv, melyből megkapnám a feleletet. Amint megérkezik, azonnal elolvasom, s a következő vasárnapon majd elpredikálom nektek, amit tanultam belőle.

Most pedig jöjjön a jó somogyi plébános, aki mise után kimegy hallgatói elé, hogy megkérdezze tőlük, hogy mit szólnak a prédikációhoz, mert én is összeszedtem apait és anyait, hogy ezeket el tudjam mondani nektek. A somogyi, de nem az adyligeti és a nem plébános - csak piarista tanár. Ez nem fog kérdezni semmit. Nem, mert tudja jól, hogy mi telik tőle, szegénytől. Hát ez és ennyi, s miközben mondja a mai szöveget, melyet két héttel ezelőtt készített, s szövegét berakta már a 97. Naplóba, az esze már azon jár, hogy mit mondjon Nektek két hét múlva, amikor újra találkozunk majd. S most csak arra a versre gondol, amellyel indult a mai prédikáció: Tartsd rajtam szent, nyugtalan ujjad, Ne túrd Uram, hogy bezáruljak... S nem vágni többre kis mái magamnál. S amelyiken már nem vágyom, az a nap, Uram, hadd legyen a végső: Szabadíts meg a szürkéségtől! Amen.

Piarista köz, 2007. március. 30

Jon Sobrino '38-ban született Barcelonában, '56-ban jezsuita lett, s 57-től San Salvadorban él. A Bokor a 70-es évek közepén kezdett figyelni arra, hogy mi történik Latinamerikában: tanulmányokat írtunk e történelemről a *Karácsonyi Ajándék* szamizdat köteteiben. A *Magyar Concilium* szamizdat-kötetei pedig hozták fordításban a latinamerikai szerzők tanulmányait, melyek a *Conciliumban*, e hét nyelven megjelenő havi folyóiratban, jelentek meg. Sobrino két írását is lefordítottuk: '82-ből - *Hit az Isten Fiában egy keresztre feszített nép szemszögéből* és 83-ból - *A politikai életszentség profilja* címűeket. - Azért figyeltünk fel rájuk, mert a Sobrino által is képviselt latinamerikai felszabadítási teológiát s az ötvenes évek végén e teológiával párhuzamosan kibontakozó bázisközösségi mozgalmat gondoltuk az akkori egyház egyik legfigyelemreméltóbb jelenségének. Másfél évtizeddel a Bokor megszületése után indultak, s mi megállapíthattuk róluk, hogy azt mondják és csinálják, amit hazánkban Kerkai és társai csináltak a harmincas évek közepétől kezdve a KALOT-ban - a hazai *három millió magyar koldusért*, s tevékenységükből megszületett a politikai elköteleződés is: '47-ben a kékcédulás választást valójában Kerkai pártja, a Barankovics nevével jegyzett Néppárt nyerte meg.

A latinamerikai munkának volt magyar vonatkozása is. Mindszenty a maga ellenfeleinek élte meg a Kerkai-népet, és sikerült is neki Kerkai legközvetlenebb munkatársát, Nagy Töhötöm jezsuitát '47-ben eltávolíttatni az országból. Buenos Aires érseki szemináriumába került spirituálisnak, ahol megtanította a kispapokat arra is, amit idehaza Kerkaival együtt csinált a KALOT-ban. Ennek az lett a következménye, hogy hamarosan hívatta őt az érsek: Kedves Péter, Argentínában nincs még kommunizmus, s magának sem kell azt itt megcsinálnia. S elbocsátotta őt a szemináriumából. *Volt-e Töhötömnek szerepe a felszabadítási teológia megszületésében?* - szívesen olvasnék erről egy doktori értekezést.

A Bokor a történelemnek feudalizmus-kapitalizmus utáni jelenségeként született meg

'45-ben - a népi demokráciának mondott szocializmusban. Megtapasztaltuk, hogy a három millió magyar koldus ügye *átadatott* a Kremlnek s csonkamagyarországi megbízottjának, Róth Manónak, s nincs módunk politikai életszentségre, csak Jézus apolitizmusára, és a sorsazonosságra Jézussal. A Vatikán - a húsz éves Mindszenty-kitérő után - '64-ben helyreállítja a Kreml magyarországi lerakatával a Trón és az Oltár szövetségét, minek következtében az állam ellenségéből az egyház ellenségévé minősül át a Bokor, s a 80-as években egyházunk is elítél minket. *Mért csak velünk, magyarokkal köt megállapodást" a Vatikán?* - erről is örömmel olvasnék egy doktori értekezést.

A latinamerikai teológia számára ezekben az években adja ki a Hittani Kongregáció az őket okító két Instrukciót. Az elítélések csak ezek nyomában születnek. Közben a Szovjet beadja a kulcsot, s Latinamerika teljesen kiszolgáltatódik a globális tőkének. Ennek hatására-e, nem tudom, de mintha Sobrino váltana a dogmatika irányában. '91 -ben megjelenik *Jézus, a szabadító- Jesuchristo* '99-ben pedig *Krisztus, a szabadító – La fe c.* könyve. De már megint megelőzzük őt, őket. Ezekben az években közösi ki Paskai bíboros egyházunkból Gromon Andrást. Mi köze ennek Sobrinohoz? Talán ez: Sobrino csak gondolja, amit Gromon ki is mondott. Nem tudom, hogy így van-e. Ítéljük meg magunk, ha tudjuk, az alábbiak alapján.

Bevezetés - 1. 2007. március közepén látott napvilágot a Hittani Kongregáció Közleménye Sobrino műveiről. A Közleményből megtudjuk, hogy 2001. októberében megkezdte Kongregáció a *sürgős vizsgálatot*, s már 2004. júliusában közölték is Sobrinoval téves és veszélyes állításainak jegyzékét. 2005. márciusában pedig Sobrino elküldte Válaszát a Kongregációnak. A Válasz nem bizonyult kielégítőnek, mert abban megmaradtak az említett téves állítások - tudtuk meg 2007. márciusában a Közleményből. (Így dolgozik a Kongregáció. Nem kapkodja el. 1999-ben könyvet ír Sobrino, és 2007-ben már van is Közlemény. Magam 1980 karácsonyára írtam az Egyházrendet, s 1987 nyarára már meg is jelent a Népszabadságban a számokra írt Közlemény.) Továbbá azt is megtudjuk, hogy a Kongregáció nem akar ítéletet mondani a szerző szubjektív szándékairól, csak kötelessége felhívni a figyelmet azokra az állításaira, melyek nem egyeznek meg az egyház tanításával. (Minden ugyanúgy. mint húsz évvel korábban velünk.) A Közlemény hat pontban tárgyalja meg Sobrino állításait.

I. Módszertani előfeltevések - 2. Sobrino állítja, hogy "a latinamerikai krisztológia... azonosítja a maga helyzetét... mint az evilág szegényét, és ennek át kell járnia minden mozzanatot a krisztológiában A szegénynek az egyháza ... ez adja a krisztológia keretét, mivel az – szegénytől megformált világ..." A Közlemény pedig állítja: A krisztológia egyházi megalapozása nem azonosítható a "szegények az egyházával", mert annak az alapja az apostoli hitben található, amelyet az egyház továbbadott minden nemzedék számára. A teológusnak tudnia kell, hogy a teológia hittudomány, s ha egyébből indul ki, kiteszi magát az önkénynek, és annak, hogy rosszul képviseli magát a hitet.

Megjegyzésem: Sobrino a kemény és globális kapitalizmus súlya alatt élő emberekre néz, és szeretne nekik valami jézusit és biztatót mondani: Rólatok és felszabadítástokról van szó, ha Jézust emlegetjük. A Közlemény állítja, hogy ez önkény, és Sobrino figyeljen az apostoli hitre, a hittudományra, egyáltalán a hitre. Én meg azt kérdezem, hogy a hit meg a hittudomány mit mond a globális kapitalizmus urainak járma alatt nyögő szegények világának, ha egyszer önkény a szegények egyházáról beszélni is. Válaszok magamnak, mert a Közleményt nem kérdezhetem meg: a trón és az oltár szövetségében áll fenn az egyház, s a szegényeknek ebben a szövetségben bizony nincs mit keresniük. Ez a szövetség a történelem egészének során a gazdagok szövetsége volt. Az Oltárt is gazdagok képviselték, s ők ítélték halálra a szegény Jézust is. A LG még tudta vagy csak mondta, hogy Jézus szegénységben élt. Felháborító az a Jézusról értekező tudomány, amely azt gondolja, hogy a szegényeknek lehet valami közük Jézushoz. Máglyára az ilyen tanszékvezetőkkel!

3. Az is figyelemre méltó - olvasom a Közlemény következő numerusában -, ahogyan Sobrino kezeli a korai egyház nagyobb zsinatait: ezek folyamatosan eltávolodtak attól, ami az Újszövetségben található, ennek következtében e zsinatok "korlátozottak és veszélyesek is, ahogyan ezt napjainkban széles körökben felismerjük". A Közlemény válasza: szükséges felismerni a dogmatikai formulák korlátozott jellegét, melyek nem képesek kifejezni mindent, ami benne van a hit misztériumában, és értelmezni kell azokat a Szentírás és Hagyomány fényénél. De nem megalapozott veszélyesnek mondani e formulákat, mert a Kinyilatkoztatás érvényes értelmezései. Sobrino nem veszi számításba a tényt, hogy a hitnek az időközön átnyúló alanya - maga a hívő egyház.

Megjegyzésem: a Konstantinnal megegyezés után az egyetemes zsinatokon másról lesz már szó az egyházban, mint korábban: *A szegényeké volt az a Birodalom, Mert /Betlehemben nem aranyból volt az alom* - írja korunkban a költő Horváth Béla. Az egyetemes zsinatok már nem a szegényekkel foglalkoznak, s ennek következtében nem nagyon érdekes a szegények világában, ami ott elhangzott. A Közlemény szerint a zsinatok a Kinyilatkoztatás érvényes értelmezései, s ezeket képviseli a hívő egyház. Kérdezem: mitől érvényesek ma? Attól, hogy a Konstantinnal trón és oltár szövetségre lépő és a gazdagok közé került püspökök akkor és ott megszavazták? Számomra csak kötelezők, ha a katolikus vallásban akarok maradni, csak tagsági feltétel. Érvényes, azaz belülről kötelező számomra csak az, amiről azt gondolom, hogy Isten kívánja tőlem, mint vallomást arról, hogy hogyan kell Isten országát csinálnom, Isten kedvében járnom. Ahol nincsen szó a szegényről, ott nincsen szó Jézusról. Ennek következtében számomra érvénytelen. Azt várom a teológustól, hogy azt mondja el, ami számára érvényes. A Válasz és a Közlemény e tekintetben - a süketnémák párbeszéde, mert Sobrino tudja, hogy mi a mai egyházi hivatal viselők hite, de azért dolgozik, hogy ez a hit Jézus irányában elmozduljon.

II. Jézus Krisztus istenvolta - 4. Sobrino azt képviseli, hogy Jézust csak Jeruzsálem elfoglalása után kezdték Istennek mondani, a Közlemény szerint pedig Jézus istenvolta a kezdetektől fogva tárgya volt az egyház hitének... lényegi része az egyház hitének a kezdetektől fogva.

Megjegyzésem: Nincs ember, aki beleláthatna abba, hogy a Jézushoz csatlakozóknak mikor esett le e tárgyban a húszfilléres. Hogy mért fontos ez a kérdés Sobrinsonak, azt a Közlemény szavaiból nem tudom megállapítani. De van egy tippem: A Szovjetunió bukása után elindult a dogmatikai problémák irányában, s ha krisztológiát ír, akkor Jézus istenvoltának kérdésével is foglalkoznia kell.

III. Isten Fiának megtestesülése - 5. A Szerző mondja: a Fiú felvette Jézus egész valóságát, bár a dogma nem fejt ki a módját annak, hogyan érintette őt ez az emberi dimenzió. A Fiú megtapasztalta Jézus emberségét, történelmi létét, életét, sorsát, halálát. A Közlemény: Nem világos, hogy a szerző számára a Fiú és Jézus azonosak-e. A katolikus hit számára Jézusban két természet van: isteni és emberi. Ezzel összeférhetetlen, amit Sobrino képvisel.

Megjegyzésem: Aki érti, hogyan lehet Jézus egyszerre Isten is, ember is, mondja meg. Ha csak azt szabad katolikusnak erről gondolnia, amit már több mint másfélezer éve megállapítottak a zsinatok, akkor nem strapálom magam. Megtanulom, levizsgázok belőle, elfogadom, mint egyháztagsági feltételt. Ha azonban dogmatikai tanszékem van, nem tudom megállni, hogy ne gondolkodjam róla. Ha gondolkodásom eredményéről a Kongregáció megállapítja, hogy nem azt gondoltam, amit korábban gondoltak, akkor azt mondom, hogy ezt én is tudom, de nem azért fizetnek, hogy szajkózzam, amit már húsz évesen megtanultam.

6. A Szerző mondja: a korlátozott emberi állítható az Istenről, de a korlátozatlan isteni nem állítható Jézusról. A Közlemény közli vele, hogy Jézusban két természet van, ezért az isteni korlátozatlan módon is állítható Jézusról. Amit Sobrino mond, összeférhetetlen a

zsinatok tanításával.

Megjegyzésem: Csak analógiával tudom megközelíteni e kérdést: a gonosz mostoha által békává varázsolt királyfi meséjével. Tudhatja szegény, hogy békává varázsolva is királyfi, de e tudásán felül csinálni nagyobbára csak azt tudja, amire egy béka is képes. Azaz: az isteni (a királyfiúi) csak korlátozottan állítható róla. Ez is tanszékvezető Sobrino problémavilága. Nem világlik ki a Közlemény szövegéből, hogy mi köze van ennek a szegények egyházához.

IV. Jézus Krisztus és az Isten Országá - 7. Sobrino "különös módon látja Jézus és az Isten Országá kapcsolatát. Külön figyelmet szentel ennek munkáiban. A Szerző szerint Jézusnak, a közvetítőnek a személye nem abszolutizálható, hanem abban a viszonyban kell Jézust szemlélni, amely Őt az Isten Országához fűzi, amely Ország másvalami és különböző Jézustól, magától. Ha abszolutizáljuk a közvetítő Krisztust, akkor nincs értelme az ő konstitutív kapcsolatának ahhoz, amit közvetít, az Isten Országához. Különböztetnünk kell az Isten közvetítője és aközött, amit közvetít. Formailag az Isten Országá nem más, mint Isten akaratának teljesítése e világnak a szolgálatában, és ezt hívjuk közvetítésnek. Ez a közvetítés összekapcsolódik egy személlyel vagy csoporttal, mely meghirdeti és elkezdi azt: ezt a személyt hívjuk közvetítőnek. Ebben az értelemben lehet és kell mondanunk hitünk alapján, hogy az Isten Országának végső, utolsó és eszkatalógikus hirdetője már megjelent: Jézus az. E szempontból értékelhetjük Origenész finom meghatározását Krisztusról, aki Isten *sajátkirálysága* (autobasileia), tehát személyében már Isten Országá. Fontos szavak ezek, mivel jól leírják az Ország személyes közvetítőjének végességét, másfelől veszélyesek, ha egyenlőségjelet tesznek Krisztus és az Ország valósága között. A közvetítés és a közvetítő tehát lényegükben vonatkozásban vannak egymással, de a kettő nem azonos egymással. Mindig van Mózes és az Ígéret földje, valamint Romero érsek és az igazságosság álma. E két dolog együtt kifejezi Isten akaratának teljességét, miközben a két dolog marad különböző. Krisztus lehetősége, hogy közvetítő legyen, nem ered abból, amivel megfejlődött embersége; emberi mivoltának gyakorlatából ered ez a közvetítés".

Megjegyzésem: Az eddigiekben mondta el a Közlemény, hogy mit tanít Sobrino Jézusról és az Isten Országáról. Meg kell vallanom, hogy nem értem azt, amit a szerzőtől idéz a fentiekben a Közlemény. Csak sejtem, hogy két dolgot akar mondani. Az egyik: Jézus és az Isten Országá nem azonosak. A másik: Jézusnak elég volt az emberi természete is ahhoz, hogy hirdesse az Isten országát. Ez nem tuti tipp, de a Közlemény idézetei alapján erre következtek.

Folytatom a Közleményt, amely megválaszolja a fent idézetteket. A Szerző vallja a sajátos kapcsolatot a közvetítő Jézus és az általa közvetített Isten Országá között. De megfosztja e kapcsolatot annak lényegi és sajátos tartalmától. Nem helyesen fejtí a kettő közti kapcsolatot. Ezenfelül a közvetítő szerepet Jézus emberségéhez kapcsolja, s ezzel kizárja Isten Fiának a jelentőségét e közvetítói szerepből. Elégtelen beszélni a kapcsolatról, ha ez azt sugallja, hogy van valami, ami különbözik Jézustól, mert Jézus és az Isten országá azonos, és ez utóbbi Jézus személyében már jelen is van. Ez határozott tanítás már a patrisztika kora óta. Megerősíti ezt II. János Pál tanítása: Ha az Országot elválasztjuk Jézustól, akkor nincs Ország, melyet ő kinyilatkoztatott. Másfelől Krisztus közvetítésének sajátos és egyetlen voltát mindig tanította az egyház. Mint Isten egyetlen Fia Isten végérvényes önkinyilatkoztatása. Közvetítése egyetlen, sajátos, egyetemes, felülmúlhatatlan. Jézus valóban Isten emberré lett Igéje mindennek üdvösségére.

Megjegyzésem: Kizárólag a Jézusajkára adott basileia-anyag negyven esztendővel ezelőtt történt feldolgozása alapján mondom (KIO 119. numerus:Jézus basileia-fogalma), hogy Jézusnál az Ország szociológiai fogalom. Többes szám. Valakik alkotják. A transzcendenciában is: az Atya, a Fiú, a Lélek s az üdvözültek. Az immanenciában is: azok akik mint Jézus is, teljesíteni akarják Atyja akaratát, kedvesek akarnak lenni számára, az

istennektetszők, a dikaioosz-ok. Egyedül Jézus sohasem. Megvan a KIO németül is. Jaj de szívesen elküldeném Sobrinonak a 119. numerust, hátha tud németül. A Hittani Kongregációnak nem, mert az tudja már 25 éve, hogy "nincs benne semmi sem, ami ellenkeznék az egyház tanításával".

V. Jézus Krisztus öntudata - 8. Sobrino L. Boffot idézve azt állítja, hogy "Jézus rendkívüli hívő volt, és volt hite. A hit volt Jézus létezési módja". A maga részéről pedig hozzáteszi: "Ez a hit Jézus életének egészét leírja". A szerző a Zsid 12,2 szövegére hivatkozva igazolja álláspontját: "A [Zsidóknak írt] levél tömören és az Újszövetségben máshol nem található világossággal mondja, hogy Jézusnak a hit által volt kapcsolata Isten misztériumával. Jézus az, aki eredendően és teljességében megélte a hitet (12,2)" Sobrino azután ezt mondja: "Ami a hitet illeti, Jézus- életében- olyan hívőként van bemutatva, mint mi, testvér az Istennel kapcsolatot illetően, vagyis nem kerülhette el, hogy neki is a hit által kelljen élnie. Ugyanakkor nagyobb testvérként is van bemutatva, mert a hitet eredendően és teljességében megélte (12,2). És ő az a modell, akire szemünket szegezünk, hogy saját hitünket megéljük".

Ezekben az idézett szakaszokban - mondja a Közlemény - Jézus fiúi kapcsolata az Atyával a maga megismételhetetlen egyedülállóságában nem jelenik meg kellő világossággal, sőt ezek az állítások inkább annak kizárásához vezetnek. Ha az Újszövetség egészét nézzük, nem lehet azt állítani, hogy Jézus "olyan hívő, mint mi". A János-evangéliumban szó van az Atya "látásáról" Jézus részéről: "Csak az látta az Atyát, aki az Istentől jön" (Jn 6,46; vö. Jn 1,18). Hasonlóképpen a szinoptikus evangéliumok Jézus egyszeri és egyedülálló bensőséges kapcsolatáról tanúskodnak az Atyával (vö. Mt 11,25-27; Lk 10,21-22).

Jézus fiúi és messiási tudata közvetlen következménye annak, hogy ő ontológiailag Isten emberré lett Fia. Ha Jézus olyan hívő lenne, mint mi, jóllehet példászerű módon, nem lehetne valódi kinyilatkoztató, vagyis olyan, aki megmutatja nekünk az Atya arcát. E pont világos összefüggésben van azzal, amit korábban a IV. pontban mondtunk a Jézus és Isten országa közötti kapcsolatáról, illetve amit majd a VI. pontban mondunk arról, hogy Jézus üdvözítő értéket tulajdonított saját halálának. A szerző reflexiójában ténylegesen eltűnik Jézus közvetítésének és kinyilatkoztatásának egyedülálló jellege, amely ily módon a prófétáknak vagy a misztikusoknak tulajdonítható kinyilatkoztató állapotra korlátozódik.

Jézus, Isten emberré lett Fia, Atyjának bensőséges és közvetlen ismeretének örvend, egy olyan "látásnak", amely biztosan több a hitnél. A személyi egység [unio hypostatica] és az ő kinyilatkoztató, megváltó küldetése megkövetelik az Atya látását és az ő üdvözítő tervének ismeretét. Ez az, amit a már idézett evangéliumi szövegek jeleznek.

Ezt a tant több közelmúltbeli tanítóhivatali megnyilatkozás kifejtette: "Az a szeretetteljes ismeret, amelynek a mi isteni Megváltónk megtestesülésének első pillanatától fogva tárgyai voltunk, felülmúlja mindazt, amit az emberi értelem megragadni remélhet. Ezért alighogy méhébe fogadta Őt az Istenanya, máris Isten boldogító látásának örvendett..." (XII. Pius) Egy kissé más szóhasználattal II. János Pál pápa is hangsúlyozza az Atya látását: "Tekintetét [Jézus] az Atyára szegezi. A tudás és a tapasztalat révén, amellyel egyedül Ő rendelkezik Istenről, még ebben a sötét órában is világosan látja a bűn súlyát, és végtelenül szenved miatta. Egyedül Ő, aki látja az Atyát, és tökéletesen birtokolja ezt az ismeretet, mérheti fel teljesen, mit jelent a bűnnel ellenállni az Atya szeretetének" A *Katolikus Egyház katekizmusa* is beszél arról, hogy Jézusnak közvetlen ismerete van az Atyáról: „Ez elsősorban arra a bensőséges és közvetlen megismerésre vonatkozik, amellyel Isten emberré lett Fia rendelkezik az Atyáról" (KEK 473). "Eggyé válva az isteni bölcsességgel a megtestesült Ige személyében Krisztus teljesen tudta a maga emberi tudásával azokat az örök terveket, amelyeknek kinyilatkoztatására jött" (KEK 474).

Jézus kapcsolatát Istennel nem fejezzük ki helyesen, ha azt mondjuk: olyan hívő volt,

mint mi. Ellenkezőleg, éppen a bensőségesség és az egyenes, közvetlen ismerete, mellyel az Atyáról rendelkezik, teszi lehetővé, hogy kinyilatkoztassa az isteni szeretet titkát az embereknek. Csak ily módon tud bevezetni minket ebbe a szeretetbe.

Megjegyzéseim: Nem értem a Közlemény szövege alapján, hogy, a Zsidó levél 12,2 verse alapján *Nézzünk fel Jézusra. a hit szerzőjére és beteljesítőjére*, Sobrino miként beszélhet Jézus hitéről. Feszegeti a pofonos ládát. Az. Újszövetségnek nincsen egyetlen helye sem, amely azt állítaná, hogy Jézus hitte volna amiket mondott. Nem tudta a végítélet napját, Izrael királysága helyreállításának időpontját sem tudta. Azt sem, hogy második eljövetelekor talál-e hitet a földön. De véletlenül sem mondta, hogy hisz az Atyában vagy a Lélekben. Bennünket meg folyamatosan bízott rá. Kínjában fordul Sobrino a fent idézett szöveghez. Hogy mit csinál vele, nem világlik ki teljesen a Közleményből. A hit emberi bizonytalansági tényező. Jézustól idegen volt - forrásaink alapján. Nem értem, mért kell hozzányúlani Jézus Fiúságához. Ariusz ugyanúgy nem bizonyítható, mint Athanáz. Az unitáriusok többre vitték, mint a trinitáriusok? Az evangéliumok nem arról beszélnek, hogy ki volt Jézus, hanem arról, hogy teljesítsük az Atya akaratát. Egyébként XII. Piusz nem tévedhetetlen tanításában bizonytalan vagyok: *alighogy méhébe fogadta őt az Istenanya, máris Isten boldogító látásának örvendett...* Azt gondolom, hogy ellenkezik azzal, hogy valóságos ember volt. A valóságos ember sejtkezdeménye alighanem nem örvend semminek.

VI. Jézus halálának üdvözítő értéke - 9. Bizonyos kijelentések alapján arra kell gondolnunk, hogy Sobrino szerint "Jézus nem tulajdonított üdvözítő értéket a maga halálának. Induljunk ki abból, hogy a történeti Jézus nem értelmezi a maga halálát az üdvözítés s az Újszövetség által később kifejlesztett szótériológia fogalmaival, aminők az engesztelő áldozat, a helyettesítő elégtétel. Más szavakkal: nincs alapja azt gondolni, hogy Jézus abszolút transzcendens jelentést tulajdonított a maga halálának, ahogyan tette azt később az Újszövetség. Az evangéliumi szövegekben lehetetlen olyan megállapítást találni, hogy Jézus így értelmezte volna a maga halálát. Jézus bizalommal ment a halálba, és a szolgálat végső aktusát látta benne. Sokkal inkább tényleges példaadásnak tekintette azt, amely motiválhat másokat, semmint üdvözítő mechanizmusnak mások javára. Végig hűségesnek lenni, azaz embernek maradni". A Közlemény más szavakkal megismétli Sobrino tanítását, s végül megállapítja róla, hogy téved, mert az Újszövetség nem teszi lehetővé a Sobrino által elvégzett történeti rekonstrukciót.

10. A probléma azonban nemcsak egyszerűen annyi, hogy miként gondolkodik Jézus a maga haláláról és milyen jelentőséget tulajdonít neki. Sobrino érinti a szótériológia jelentőséget is, melyet Jézus halálának kellene tulajdonítani. "A halál fontossága abban a tényben rejlik, amit Isten akar azzal, hogy emberek jelenjenek meg a földön. Az, hogy Jézus hűséges a keresztség, már üdvösség, mert ő legalább is ebben az értelemben az igazi ember kinyilatkoztatása és nem csupán a valóban emberé. Oly emberi lény, amelyben megvannak az emberi természet összes jellemzői. A tény, hogy minden várakozás ellenére, kinyilvánítódott az igaz emberség, magában is jóhír, és ezért már üdvösség. Jézus keresztye teteje minden életnek - s ez úgy értendő, hogy üdvösséget hoz. Ez a hatékonyság inkább a példa-ok formájában mutatkozik meg, mint a létesítő okéban. Nem létesítő okság szerepel itt, hanem szimbolikus okság".

Hát ennyi idézet tökéletesen elég ahhoz, hogy a Közlemény meg hozza a maga ítéletét: "A megváltás ily módon redukálódik arra, hogy megjelenik az igazi ember a halálig tartó hűségben. Krisztus halála csak példa és nem szentség (adomány). Ez a megváltást lecsökkenti a moralizmusra. Itt vannak a már korábban is említett krisztológiai nehézségek. Az Újszövetség, a Hagymány és az Egyházi Tanítóhivatal kijelentéseit a megváltásról és az üdvösségről nem lehet lecsökkenteni a Jézustól nekünk adott jópéldára. A megtestesülés titka, az emberré lett Istenfia halála és feltámadása az emberiség megváltásának egyetlen és kimeríthetetlen forrása, ami hatékonyá lett az Egyházban a szentségek által.

Megjegyzés: Sobrino azt mondja, hogy Jézus példát mutatott nekünk, a Közlemény pedig azt, hogy megváltott. De addig nem jutunk előbbre, amíg a Közlemény el nem árulja, hogy mit ért ezen a megváltáson. Azt, amit Pál értett rajta, és amit kétezer éven keresztül ennek alapján magyarázunk? Ádám-Éva miatt Jézusig mindenki elkárhozott, és Jézus kiengesztelte az Atyát, s ennek folytán akik megkeresztelkednek, üdvözülhetnek. Nem bújócskázhat a Közlemény. Nem takarózhat szavakba, melyeknek nem mondja meg a jelentését. El kell mondania, hogy elhiszi, hogy Isten megharagudott az egész emberiségre, mert ismeri a kollektív bűn fogalmát, amelyet már az ENSZ is elvetett. Árnyékbokszolásnak nincs értelme. Sobrino ismeri ezt a páli gondolatot, és nem hiszi. A Kongregáció Pál nevére lett megkeresztelve vagy máséra?

VÉGKÖVETKEZTETÉS 11. A teológia az igazság impulzusának akar engedelmeskedni, s közlődni vágyik. Valamint a szeretetből támad, mely mindig jobban akarja ismerni azt az Egyet, aki szeret - Istent, magát -, akinek jóságát megismerjük azzal, hogy hiszünk. Ezért a teológiai reflexiónak nem lehet más alapja, mint az Egyház hite. Csak az egyházi hitből kiindulva és közösségben a Tanítóhivatallal szerezheti meg a teológus Isten igéjének mélyebb megértését, mely a Szentírásban található, s melyet eljuttatott hozzánk az Egyház élő Hagyománya. Ezért a magától Istentől Jézus Krisztusban kinyilatkoztatott és az Egyháztól megőrzött igazság adja a teológia normatív elvét. Semmi más felül nem múlhatja. Ebbe az örök tavaszba kapcsolódva lesz a teológia az érvényes újdonság forrása és világosság a jóakarátú emberek számára. A teológiai kutatás annál bőségebben gyümölcsözik Isten egész népe és az emberiség számára, minél inkább merít az élő folyamból, amely a Lélek munkájaként az apostoloktól ered és gazdagodott ez elmúlt idők hívő reflexiójától. A Lélek vezeti az egyházat az igazság teljébe és csak igazi igazodással e felülről jövő adományhoz lehet a teológia igazán egyházi és az igazságot szolgáló. A Közlemény célja éppen az, hogy tudassa minden hívővel a teológiai reflexió gyümölcsöző voltát, amely nem fél az egyházi Hagyomány élő sodrán belül fejlődni. - W. Levada prefektus

98. TAVASZI NAPLÓ

2007. április

Piarista köz, 2007. április 1.

Törökbálinti beszélgetés

Elmondtam a zsúfolt törökbálinti templomban beszédem a tékozló fiúról. Utána is bejöttek vagy tízen a plébániára beszélgetni. Pisti közvetítette egyik hívének üzenetét, aki nem jött el a beszélgetésre. A Naplóban olvasta ezt a kitételemet: *Wojtyla-Ratzinger éra*. Pejoratívnak minősítette. Rákapcsolt erre a beszélgetésre eljövő egyik hölgy. Nem tudom szavait pontosan idézni, de a lényegét igen. Azt mondta el, hogy mainapság, amikor annyian bántják az egyházat, nem volna szabad nekünk is, nekem is, ilyesféle hangot megütnöm. Mit mondhattam nekik? Mondtam, amit tudtam. Félek, hogy hiába. Ha nekem Jézus-hűségemet, egyházhűségemet kell védenem, nehezen jön ajkamra a szó. Jézus is elnémult Kaifás előtt. Aki Isten szavát próbálja tolmácsolni, megkövezik, keresztre feszítik, mert megbotráncoztat.

Másnap reggel készülnöm kellett egy közösségi találkozóra, melyben a KIO 131-132 numerusa a házifeladat, s ebben olvasom a 131d pontot, melynek címe: *"Péter"*, s a szöveg pedig a következő: „Hol van az az "Isten népe", amelyet e könyv lapjain emlegetsz? A holdban?” – kérdezték egy ízben tőlem. Ezt válaszoltam: Könyvem nem tényleges teljesítményeinkről, hanem Jézus felénk irányuló elvárásairól akar képet rajzolni. Ugyanez a helyzet, amikor könyvem "Pétert" emleget. Nem a pápák tényleges történelmi szerepét összesíti, hanem arról a szerepről szól, amelyet a Messiás koncepciója kölcsönöz "Péternek", amit vár tőle.”

Csak kiemelek a szövegből néhány mondatot: Nyoma sincs viszont az Újszövetségben annak, hogy Szikla-voltára hivatkozva a helyes látás és magatartás megfellebbezhetetlen birtokosának vallotta volna magát. Péter primátusának értelme csak az evangélium primátusának a szolgálatában állhat. Az elmúlt kétezer esztendő története egyértelművé teszi, hogy Jézus és az egyházat vezető Lélek nem gondoskodott arról, hogy a Péter-tisztet hordozás automatikusan egyet jelentsen a jézusi szándékok hordozásával. Azaz a Péter-tisztbe bekerülők esetében sem számolta fel Jézus Lelke az ember batyujába mindörökre belerakott szabadságot; a tisztbe bekerülők is ki voltak, vannak s lesznek téve annak a gyengeségnek, amely velejárója az emberi természetnek. Ez a szolgálat nyilvánvalóan kizár mindenféle önkényt és uralkodást. Péternek tehát szolgálnia, adnia kell, s békességre törekvőnek kell lennie, és hordoznia kell az ezekkel együtt-járó kicsiséget, szegénységet és üldözöttséget. Amit a II. Vatikáni Zsinat az egyházzal olyan nagyon szépen ír: Amiként pedig Krisztus a megváltás művét szegénységben és üldözöttségben vitte végbe, az Egyház ugyanannak az útnak a járására kap meghívást, hogy közölje az emberekkel az üdvösség gyümölcseit ... (LG8) – annak a Péter-tisztet is jellemeznie kell. Az egyház bármely közösségének csak arra a személyre szabad rábíznia magát, akit a közösség tagjai közül leginkább érez karizmatikusnak. A vezetés és karizma feszültsége nem lehet Istentől való, mert Jézus is a Tizenkettő által közülük legkülönbnek ítélte Pétert fogadta el felülről. A hivatalviselők vonala és a karizmások vonala nem lehet kettő; csak egyetlen vonal lehet. Péternek kell lennie az Egyház legkarizmatikusabb személyének...

Csak azért írom ide ezeket a mondatokat, mert Róma megvizsgálta a KIO-t s nem talált benne semmit, ami az egyház tanításával ellenkeznék, tehát az engem bírálók – pápábbak a pápánál. Közhelyeket kellene mondanom, amiken mindenki elalszik, ami kiüríti a templomainkat? Nekem ez nem kenyerem: nem az egyház mundérjának a becsületét védem, hanem az Istenéét és Jézuséét.

De voltak más hozzászólók is. Péterét ideírom, mert elküldte emilen is: *Mivel kérted, hogy írjunk kérdéseket a legközelebbi Evangéliumhoz amelyről Törökbálinton fogsz prédikálni, ezért én is gondolkodtam egy keveset. Igyekszem rövid lenni: Én mind a tékozló, mind az otthon maradt fiú személyébe bele tudom magam helyezni. A célom, hogy átjussak azon a holtpontra, amin ők valahogy átjutottak és felismerjem, hogy Isten szeretete végtelenül mély és végtelenül személyes. Mégis, ha tékozló fiú vagyok, akkor minduntalan nagyon mélyre kell jussak a bűnbe nekem is, hogy végre elinduljak utána; ha pedig szépen teszem a dolgom odahaza, akkor az sokszor kötelességszerű, hiányzik belőle az Isten szeretetének felismerése. Egyszerűen megfogalmazva a kérdést: Hogyan lehet eljutni arra a valóban mély felismerésre és tapasztalatra, hogy Isten szeretete pont olyan, ahogy ez a történet lefesti? Hogyan lehet igazán Istenhez térni és annyira a hatása alá kerülni, hogy egyre kevésbé akarjak letérni útvjáról és valóban átjárja életemet az ő élete és tanítása?* – Azt hiszem, hogy az ilyen lelkeknek közösségre van szükségük, hogy ott elmondhassák, amivel tele a lelkük. Bizonyára meg fog születni a válasz lelkükben.

A prédikációnak az a megállapítása, hogy hiányzik a tékozló fiú történetéből az anya, a feleség, pozitív visszhangot váltott ki. Hogy a férfiakéból is azt váltotta ki, nem tudom. A nőkéből bizonyára.

Piarista köz, 2007. április 2.

A Napló előző számának a végén, olvasható volt a Hittan Kongregáció Közleménye. Húsz évvel ezelőtt csekély személyemet is megtisztelte egy ilyen közleménnyel az akkori prefektus, a jelenlegi pápa. Az én teológiám is tévesnek, veszélyesnek minősítette. Sőt még nem egyértelműnek is, bár volt egy mérséklő kitétele is: „come suona” – ahogyan hangzik. De azért csak megjelent a Közlemény. Nemcsak ismertettem, glosszáztam a mostani Közleményt, még dalra is fakadtam tőle. Olyanra, amilyen telik tőlem. Íme :

A TALÁLKOZÓ

(Helyszíni jelentés a Levada – Sobrino találkozóóról)

Narrátor: Hölgyeim és Uraim! Bemutatom kis jelenetünk szereplőit. Ez a hetvenes éveiben járó komoly úr – őeminenciája Williams Levada bíboros. A Vatikánban, a világ legkisebb államában – a pápa után – a legfontosabb hivatalt tölti be. Ő a Hittani Kongregáció vezetője. Elődje e hivatalban – a mostani pápa. A másik szereplő Amerikából érkezett, annak egyik legkisebb államából, Salvadorból: Jon Sobrino. Ő sem fiatal már, de még nincs hetven éves. Könyvíró ember. Tanszékvezető professzor. Teológus. Tíz-húsz esztendővel ezelőtt írt két könyvet. A Hittani Kongregáció elrendelte e könyvek sürgős vizsgálatát. Röpké hét esztendőt vett igénybe e sürgős eljárás. Két hete kiadta őeminenciája a maga *Közleményét* a vizsgálatról. Ezt követően e-mailen megbeszélték ezt a személyes találkozót. Frascati a színhelye. Róma közelében található e helység. Megérkeznek a hangulatos, vidéki, és mégis exkluzív kiskocsmá különtermébe. Bemutatkoznak egymásnak, leülnek, s miközben koccintanak, Levada letegezi Sobrinot.

- Öcsém, én vagyok az idősebb. Szervusz János! (Tisztelettel elfogadja a tegezést.)
- Servus humillimus... – Vilmos! Sajnállok, hogy meg kellett írnod...
- Sohse sajnálj, a közleményírás nálam foglalkozási ártalom. Ha majd te leszel prefektus, veled íratja meg a főnök.

– Ne viccelj már, azt sem tudja, hogy a világon vagyok.

– Tévedsz. Amikor befutott a Hivatalba – elárulom: az Opus Dei egyik buzgó prelátusától – a feljelentés ellened, s referáltam erről neki, akkor említette, hogy emlékezik a nevedre. Öreg fiú vagy már Te is, mindössze egy jó tízessel fiatalabb nála. A szerénykedést abbahagyhatod. Majd ha befutsz hozzánk, akkor stílust válthatsz, s mondhatod nagy alázatosan, hogy *mi sembra* (neked csak úgy látszik), ahogy az a Hivatalban illik. De a kocsmában mondhatjuk, amit gondolunk. Kocsmá – az igazat-mondás helye! Borban az igazság! Szép – a meghatározásom. ügye? Kocsmá bizony, mégpedig a javából, s nem dikasztérium, de nem ám.

- Tud a találkozásunkról?
- Remélem, nem. Ha mégis tudomást szerezne róla, legjobb, ha a végén megállapodunk majd egy szövegben, hogy miről is beszélgettünk. Csak azért, hogy ugyanazt mondjuk, ha kérdezik. Rendben?
- Rendben. De mást is kérdeznék, s ha nem akarnál válaszolni, úgy is jó.
- Csak kérdezz nyugodtan, válaszok.
- Ezt a borízú hangot a főnökkel is megengedheted magadnak?
- Hova gondolsz? Azt csak külsők engedhetik meg, mint az az elszánt magyar, hogy is hívták? Már elfejtettem a nevét. Régi történet, akkoriban még kezdő voltam a Szent Hivatalban. A főnök, még prefektus korában, elmondta neki, amit én is megírtam Neked levelem végén. Mire az a vadember azt mondta neki, hogy akkor küldjön magnó-készülékeket a szószékekre. A pap majd csak megnyomja a start gombot, s már jön is az apparátból a tévedhetetlen szöveg.

– Akkor folytatom, ahol abbahagytam: Sajnállok... Sajnállok, mert Te is jól tudod, hogy amit írtál, azt én is meg tudnám írni. Ha nem is szóról-szóra úgy, ahogy Te írtad. De a tartalma ugyanaz lenne. S mondani egy életen keresztül az ellenkezőjét annak, amit csak az nem tud, aki nem akarja – rettenetes lehet.

– Álljon meg a menet. Nem egy életen keresztül, csak a hivatali időm alatt. Betöltöm a 75. évet, és nincs tovább. Utána még öt évig alkalmas leszek, ha közben konklávé lesz, pápát választani. Nyolcvanon túl pedig már csak akkor sajnálhatsz, ha véletlenül engem választanak meg a főnök utódjának. Nem valószínű. Szóval, ha betöltöm a 75-öt, akkor járhatok sűrűn ilyen helyekre, ahol nincsen *mi sembra*, s mondhatom, amit gondolok.

– De mi az, amit gondolsz? Lehet élni ebben a skizofréniában? Tudod, hogy tévedhetetlen szövegeket kell legyártanod hivatali megbízásból – munkaviszonyként. Tudod, hogy az ilyen magamfajta szerencsétlen Jancsikkal közölnöd kell, amiről csak a Mari nénik gondolják már... Azt, amit jó katolikusnak gondolnia kell. Hogy bírod ezt a tudathasadásos állapotot?

– Professzorom, professzorom, te csak a magad fejével tudsz gondolkodni. Ha volna akkora tehetségem, mint Neked, nem lennék prefektus. De nem ám! Akkor én is tanszékvezető lennék, s ügyeskednék, ahogyan Te is próbáltál. Hogy olyan könyvet írnak, amiért nem jelentenek fel. De ahogy én téged nézlek, te illet nem tudsz. Mindenképpen beleírod azt is, amit gondolsz, bár azt reméled, hogy jól elrejtetted. Küngnek sem sikerült

elrejtienie, pedig ő csak egy kérdőjelet rajzolt: *Unfehlbar? – Tévedhetetlen?* Kérdőjelét követően aztán áttehette tanszékét a tübingeni állami szektorba. Leonardo Boff pedig kilépett a ferencesektől, nem bírta tovább a szekatúrát, és megnősült. Herbert Haag pedig megvárta a nyugdíjat, s csak utána kezdett a Tanítóhivatal számára elfogadhatatlan könyveket írni. Korábban írta a *Bibellexikon*-t, s főnökék békében hagyták. De Te ötvenévesen, sőt hamarább, kezdtél el rendetlenkedni, s hiába ügyeskedtél. Megírtam, hogy mennyire tisztelem buzgalmadat... s utána kioktattalak, amiről kell.

– Hagyjad már az én nagy tehetségemet. Aki rászánja magát a filosz-létre, összehoz magának egy katedrát. Ha nem is Tübingenben, hát a három milliós kis Salvador fővárosában. Megtanulja, amit én is megtanultam. És közben – teológiai tanulmányai ellenére is – Jézust is megismeri, s elbődül a lelke... hogy ez a disznóság nem mehet tovább, mert Jézus mégis csak azt mondta, amit.

– De az enyém nem bődül el, barátom, mert tudomásul vettem, hogy a világ olyan, amilyen. El lehet menni miatta a Golgotára. Azt lehet. Vedd tudomásul, professzorom, hogy Konstantin után csak nagyítóval láthatsz valami mást az egyházban-világban, mint Jézus előtt. Kivakartuk ugyan a népvándorlás korából – Európát. Megcsináltuk az ismert történelem legkülönb civilizációját: felfedeztük a puskaport, az iránytűt. Fölfedeztük aztán Amerikát is. Kiirtottunk 60 millió bennszülöttet a legkatolikusabb spanyol király zászlaja alatt. Világbajnokok lettünk mi, fehér emberek, keresztények, a népek fegyveres leigázásában, kincseik-aranyuk-olajuk kizsákmányolásában. Nincs civilizáció, amely közelünkbe érhetne. Pedig kezdetben százával s ezrével mentek eleink a Birodalom cirkuszaiba birkózni az oroszlánokkal... De *maradt a világ, ami volt, csatatér, / és ott veszett a lélek is, nemcsak a vér. / Világra jött a Béke és a szeretet, / De a hatalom mindig vassal fizetett. / Európa minden városát, / Porig égették a keresztény katonák...* Professzor Úr!!! Én nem bődültem el, de nem ám. A tényeket illik figyelembe venni.

– S elbődülés helyett mit csinálsz? Mondod a misét meg a zsoltoszmát?

– Igen, mert jobbat nem tehetek.

– S mit használsz vele?

– Ha semmit is, de legalább magam karban tartom vele.

– És Jézus?

– Mi van vele?

– Hát ő az *Üdvözítő, a Megmentő, a Megváltó, az Isten végleges Küldöttje, akinek a kinyilatkoztatott és az Egyháztól megőrzött igazsága adja a teológia normatív elvét, amit semmi más felül nem múlhat... Örök tavaszába kapcsolódva lesz ez a teológia az érvényes újdonság forrása és világosság a jóakarató emberek számára...* – ahogyan mindezt leírtad nekem.

– Nem értelek. Mért mondod fel a Közleményt, saját szövegemet?

– Ember!!! Hiszel Te egyáltalán valamiben, ha ezeket le tudod írni?

– Igen. Hiszek az Istenben. Érted? Hiszek benne, de nem vagyok képes átvenni a gondjait. S te, professzorom, ezt teszed. Az ilyen gondját-átvevők a Golgotára valók. Ez a fajta, amelyik mindenkor csak azt akarja tenni, ami Neki, az Istennek kedves. Jobb időkben elégettük őket, mint Husz Jánost – magyar királyi, német-római császári menlevele ellenére is. Mire ment volna szövegével, ha nem égetik el? Tábornokként élére állhatott volna a husziták seregének. Téged is el kellene égetnünk. Nem tehetjük. A felvilágosodás kiverte a kezünkéből a gyufát. Most csak Közleményt írunk..., meg iszogatunk még ezenfelül – ebben a kocsmában. Megkérdezted a pincért, hogy mi az, amit iszunk? Nem? Akármit is, de inkább iszogatok veled, minthogy máglyára küldjelek.

– Monsignore, Eccelenza, prefektusom, félek megkérdezni, de megteszem: mit éreztél, amikor aláírtad november 26-án a Közleményedet?

– Azt, hogy bevégeztem ezt a hat éve tartó ügyet. S hogy elkezdhetek végére járni a következőnek. Már vagy harminc éve vagyok ebben a Hivatalban. Ne haragudj meg érte, de a te ügyed is... csak rutinmunka volt számunkra.

– S van valami, ha csak kocsmában elmondható is, jó szavad az ilyen istenverte hülyék számára, amilyen én vagyok?

– Hm, hm... Nincs. Menthetetlen vagy. Beleszerelmesedtél Jézusba is, Latinamerika szegényeibe is... De jövőre már hetven éves leszel, Jánoskám, s valahogyan majd Te is bevégzed az életet. Kívánom Neked, hogy halálod óráig lobogj és lobogj!

– Nem ilyen jó szóra gondoltam. Ilyet a nagymamámtól várnék. Ide figyelj: nekem nem megértésre van szükségem. Mert nem engem kell megértened, hanem az ügyet, amelyet képviselek.

– Hát erre még azt mondhatom Neked, amivel Te kezdted a beszélgetést. Azt, hogy sajnállak is, irigyellek is. A kettőt egyszerre. Mert szerelmesnek lenni – csak az a jó. Bízatlak is: feszegessed csak a

pofonos ládát. De ha tudsz, tarts mértéket. Ha Jézus annyira jutott, amennyire, akkor te sem viheted nagyon sokra. Bele is keseredhetsz ám abba, amit csinálnunk kell majd veled *az Istentől kapott kinyilatkoztatás, a hagyomány, az egyház* nevében. Csupa kisbetűvel mondom most a kinyilatkoztatást, a hagyományt, az egyházat, de majd nagygal írom, amikor rákényszerítesz bennünket, hogy megint lépjunk egyet.

– Borzalmas, amit mondasz. Nem nyithattok? Nem tudtok Szeretet Kongregációt csinálni, ahogyan Küng kívánta? Ahova átutalhatnátok a magunk féle hülyéket... hogy mi is virágozhassunk? Hogy ne legyetek egyedül csak ti a hiteles és – hogy is kell mondani? – az autoritatív egyház? Nem lehetnénk ebben az egyházban legalább az elismert hülyék szektora?

– Azt hiszem, hogy ez nem lehetséges. Az utolsó zsinat megfogalmazott talán tíz mondatot is, amely korábban csak a hülye-szektorban volt hallható. S mi lett belőle? Lucianit nem láthatta halottkém, s Wojtyla behozta a főnököd Münchenből prefektusnak. Ha magyar volnál, tudnád, hogy mi a *Mindent vissza!* Harmadára kurtították országukat, s hiába szavalták, nem kaptak vissza semmit sem. Roncalli nagyot álmodott. A te fajtádból való volt, csak elmondhatatlanul ügyesebben csinálta a dolgát, mint Te. 78 éves koráig semmit sem árult el magából. S ő is, és annak ellenére is, hogy ilyen ügyes volt, mire jutott...? Utána az Opus Dei nőtt meg, ha nem is abból nőtt, amit ő csinált. De az ő zsinata után nőtt nagyhatalommá. Azért nem lehetséges, amit akarnál, mert a történelem mutatja, hogy reménytelen.

– Mi a reménytelen?
– Hogy mi? Hát a Názáreti ügye.
– Muszály megvédenem az ügyét. Te, ha csak a fele igaz annak, amit írtál a Közleményben, akkor nem is lehet reménytelen.

– Igazad van, nem reménytelen. Csak akkor szét kell tudnod lőni a struktúrát, mert ebben a struktúrában a Luciani-k meghalnak a 31. napon.

– Jézusnak nincs gépfegyvere.
– Hátha nincs, akkor fogadd el azt az egyházat, amelyet találsz, ha jót akarsz magadnak. Azt, amelyben nincs szektor a *hülyék* számára.

– Nem fogadhatom el, mert az azt jelentené, hogy átállok a hatalom, a fegyver, a gazdagok oldalára. Ott hagynám az Isten népét, a szegényeket. S a Názáretinek csak arra volt hatalma, hogy odaadja az életét.

– Drága Jánosom, ezzel mit akarsz mondani? Az ántivilágban még volt gramofonlemez, s az megsérülhetett, s olyankor a tű visszaugrott az előző barázdába. Kezded előlről?

– Kezdeném, ha még volna időd...
– Ezt a délutánt Reád szántam, de én már azt hittem, szövegezhethjük, amit majd mondunk arra az estre, ha híre megy kocsmázásunknak.

– Én még nagyon messze vagyok a szövegezéstől.
– Akkor mondd csak barátom, ami fáj.
– Ide figyelj, Vilmos! A legbosszantóbb számomra a Közleményedben, amikor arról beszélsz, hogy a megváltást redukálom Jézus haláláig tartó hűségére. Hogy Krisztus halála számomra csak példa és nem szentség (adomány). Hogy a megváltást lecsökkentem moralizmusra.

– Mért, mi bajod vele?
– Még kérded? Az a bajom, hogy ami nekem csúcs, az Neked – *csak*. Nekem csúcs, hogy Jézus hajlandó – bocsánat! – megdögleni is azért, amit igaznak tart, azaz hatalma van odaadni az életét. Neked meg a csúcs a szentség. Az, hogy elmondjuk a szentmisét, melyben emlékezünk arra, hogy Jézus megdöglött az Isten ügyéért.

– Javíthatatlan vagy. Mondjad meg már drága barátom, hogy mit csináljak? Értsd meg, ennyit tudunk: emlékezni. Mit akarnál tőlünk?

– Megmondjam?
– Igen, mondd meg!
– Misézés helyett – megdöglést. Olyan szöveget, amiért belénk lönek. Azt az elátkoztatók moralizmust akarom. Példát és példát és példát... A mindenségit neki. Zsoltározás helyett – ahelyett hogy Isten miként fojtotta bele a fáraó seregét a Vörös tengerbe – valamit, ami reményt tud nyújtani Latinamerika vagy Afrika szegényeinek. Hogy *lesz még egyszer ünnep a világon, amikor elfárad a vész harangja, s a viszály elvérzik a csatákon*. Hogy *amikor a bőség kosarából egyaránt majd mindenki vehet, akkor van itt a Kánaán*.

– Ezeket a verseket akarod szavalni mise helyett?
– Nem helyette akarom, hanem melléje, elébe és fölébe. A misének emlékeznie kell arra, amit Jézus csinált abban az áldott és Kaifás-megátkozta három esztendőben. De ti liturgiát csináltok a miséből. Rubrikával, hogy mikor kell a karom felemelni, meg mikor engedhetem le; mikor kell letérdelnem, meg felállnom. Jézus vacsorázott, és ülve, és a barátai társaságában. Ma meg baráti vacsora helyett színi előadást tartunk kedves

laikus híveinknek... az egyház 999 %-ának, melyet csak csúfolhatunk Istennépének S közben ti, a rájuk oktrojált törpe kisebbség, arra emlékeztek, amit Jézus egyetlen egy alkalommal csinált. Nem arra, amit a három esztendő alatt tett.

- Jézus hagyta meg, hogy ezt csináljuk...
- Fészkes fekete fenét! Jézus azt hagyta meg, hogy a kenyérmegtöréssel, pohárbor-megivással emlékezzünk. Azt hagyta meg, hogy Jézusra emlékezzünk, aki nem kötött megállapodást sem Kaifással, sem Pilátussal. Részlegesen sem, meg olyant sem, hogy nunciust küldhet annak földjére, akivel megállapodott. Jézusra, aki nagyon rosszul viselte Izrael vallási üzemét, a főpapok, írástudók, vének bölcs és gyilkos hülyéskedését. Aki olyan életet élt, hogy érdemet szerzett ezek előtt az urak előtt arra, hogy belelőjenek. Azaz hogy megostorozzák, keresztútra vigyék s megfeszítsék.

– Kompletthülye vagy Jánoskám. Pontosan olyan, amilyen... – ezt azért inkább nem mondom ki... mármint azt, akire gondoltam, mert még elbíznád magad. Helyette inkább mást mondok. Te pályát tévesztettél. Színésznek kellett volna menned. Nem is annak, drámaírónak. Amit itt produkálsz nekem, azt megírhatnád. Nem mondom, hogy kasszasikered lenne, de azért felfigyelnénk rád. A Vatikánra gondolok. Na, nem az én Kongregációm figyelne fel rád. Egy másik. Talán még meg sincs ez a Kongregáció. Ezt hamarabb összehozná a főnök, mint a Küng ajánlotta Szeretet Kongregációt. Megvan: Kommunikációs Kongregáció lehetne a neve. Figyelhetné a filmeket, a drámákat. S ennek múltja is van már. Feléleszthető lenne a Zsinat eltörölte index. Lehetne a neve ez is: Index Kongregáció.

– Vilmos, Vilmos, ne komolytalankodj, kizökkentesz a gondolataimból. Még ha ötven évvel korábban ajánlottad volna ezt, amikor mégiscsak fiatalabb voltam. Arról beszélj, hogy mi az, amit fölibe raksz a moralizmusnak. Tudod, hogy mit? Azt rakod fölibe, amit a Jóisten csinált. Mit csinált? Elküldte a Fiát, s mi kivégeztük, s ő meghalt. Aztán titokban feltámadt. Aztán felment a mennybe. Ez az a nagy, nagy misztérium, amitől megtáltosodik közleményíró ceruzátok. Ha meg én azt mondom, amit maga Jézus mondott, hogy *Példát adtam nektek. Hogy ahogyan én cselekedtem, ti is úgy tegyetek...* Ha ezt mondom, akkor én csak moralizálok. És ti mit csináltok... Kongregációtokban s az egész Vatikánban? Leborulva csodáljátok Isten hatalmas tetteit. S közleményt írtok, amikor én elkezdek firkálni arról, hogy Jézusról csak moralizálva lehet beszélni, és nincs más Jézusról szóló logosz, tudomány, mint a jezuológia, ami bizony, bizony moralizálás. Az Útról kell beszélnie. Az Útról, melyen ha sétálunk, eljön közénk az Isten Országá. S ennek a jezuológiának azokról a szegényekről kell beszélnie, akikkel ez a Jézus sorsazonosságot vállalt. De ha erről beszélek, akkor ti felemelitek a ceruzátokat és íjátok, hogy *a krisztológia egyházi megalapozása nem azonosítható a „szegények az egyházával”, mert annak az alapja az apostoli hitben található, amelyet az egyház továbbadott minden nemzedék számára. A teológusnak tudnia kell, hogy a teológia hittudomány, s ha egyébből indul ki, kiteszi magát az önkénynek, és annak, hogy rosszul képviseli magát a hitet.* Herótom van ettől a ti apostoli hitetektől s egyházi hittudományotoktól. Ettől az egész szövegtől én falra mászok. Ebben benne van Jézus egyházi elárulásának kétezer esztendő története. Benne az, hogy mi is keresztre feszítettünk egy hülye moralizálót.

– Ez az a pillanat, amikor Saragozza piacán Dosztojevszki nagy inkvizitora felemeli ujját, rámutat Jézusra, s a katonái már viszik is a börtönbe. Viszik, hogy az éj folyamán az inkvizitor fölkeresse börtönében Jézust és megmondja neki: *Menj vissza! Amit akartál, nem lehetséges.* Ami viszont lehetséges, azt csinálja az egyház és az inkvizíció. Jánosom, vége a párbeszédnek. Kitöltöm poharainkba, ami még benne maradt az üvegben, megisszuk, s elmegyünk haza.

- És a rezümé, amit összeállítunk?
- Nem állítok össze semmit. Ha a főnök megkérdezi, hogy mire mentem veled, megmondom neki a valóságot.
- Mit?
- Amit már mondtam Neked kétszer is: azt hogy kompletthülye vagy – már megbocsáss!

Piarista köz, 2007. április 3.

Levél jött Pétertől: Kedves Gyurka Bácsi! Ezt a levelet kaptam Bálinttól a Naplód terméseként. Látod nemcsak írók vannak, de olvasók is, akik még reagálnak is az olvasottakra. Gyorsan rábeszéltem, hogy küldje el Neked, hiszen Neked szólnak a kérdések, de a továbbítást inkább már rám bízta. Ide másoltam levelestől, mellékletestől:

Kedves Péter! Íme, a Páter füzetének olvasása közben gerjedt gondolataim. Tartok tőle, ha elolvassa, kitagad az olvasó táborából.

Ki ez a Bálint? Nyugalmazott keszthelyi agrár-professzor. Engedélyével közlöm, amit írt. Ha nem is tudok hozzáférni a Bokron kívüli egyházunkhoz, olyan jó, hogy társadalmi közegtelenységünket azért olykor csak meg tudjuk törni.

Paradox gondolatszikrák – a Páter legújabb füzetének olvasása közben

Bulányi György írásait, vagy prédikációinak sztenogramjait olvasni, különösen rendszerelvű gondolkodó számára, mindig élmény. Akkor is, ha különböző műveinek, gyűjteményeinek összehasonlítása a közvetlen következtetésre, tehát cselekvésre vonatkozó indukciójának elég tág határok közötti ingadozását fedezi fel. Ha nagyon odafigyelünk rá, azt is megállapíthatjuk, hogy ennek oka a Páter korának teljesen ellentmondó, szeizmikus érzékenysége a közelmúlt és jelen történéseire. Vagyis Bulányi páter – a maga aktív szellemi életének utolsó percéig folyamatosan változni fog, önmagához viszonyítva is. Ez permanens önszembesítésének, létező álláspontjának a történések szűrőjén történő állandó szelektálásának törvényszerű eredménye. Ugyanakkor a szándékolt didaktikájának eredményeként tervezett cselekvésgerjesztés, kitűzött céljának hullámozása – belső vívódásokra valló ingadozásnak, sőt néha ellentmondásának oka.

Olvasás közben, gyors olvasás esetén fókuszálok csak a szövegre. Vagyis szellemi tevékenységem ilyenkor csak a szöveg felfogására, megértésére szorítkozik. Normális olvasásnál azonban – saját, azonos témában létező ismereteim és alapjukon kialakult saját álláspontommal szembesítve – mintegy ellenőrzöm a szöveget. A tudatalattim határán jóváhagyó, kételkedő, vagy ellenkező gondolatszikrák vagy reflexek gerjednek.

A Páter írásainál és mondanivalójánál azonban gyors olvasás szóba sem jöhet. Mondanivalójának dinamikája, folyamatos belső dialektikája sokkal nagyobb szellemi amplitúdókon mozog annál, minthogy a gondolkodó, nemcsak befogadó jellemű, olvasóban ne keltene szellemi reakciókat. Rövid ismeretségünk ellenére, be kell vallanom, hogy elfogult vagyok a Páterrel kapcsolatban. Ennek okait most nem lenne feladatirányos részletezni.

– Az első és legáltalánosabb ösztönös szellemi gerjedésem az, hogy ha a Páter a történelmi középkorban születik, az eltelt ötven évben betöltött egyházi státuszában, életét nagy valószínűséggel máglyán fejezi be. Aligha tudok azonban megjelölni olyan kort, amikor az egyházat működtető klérus hihetetlen bonyolult dogma-függönyű színpadán nem ejtették volna bele a sűgőlyukba. A nyilvánosan és tanúságtétellel kinyilvánított fausztai jellemet egy hit-téglából, a „beavatottak” kasztjával épített, hegemon uralmú, oligarchikus, irgalmatlan keménységgel zárt szervezet természetéből eredően nem viselhet el. Annál kevésbé, minél inkább elszánt, hogy a történelmen átívelő szellemi hatalmát bármely eszközzel fenntartsa. Jaj ennek az építménynek, ha a téglá, a hit nem valódi. Vagyis ha nem a feltétel nélkül befogadott dogma benne a ragasztó. Itt értem ahhoz a didaktikai ponthoz, amikor kommentár nélkül le kell írnom a páter prédikációinak olvasása közben gerjedt tudatközi, rendszerelméleti álláspontomból származó gondolatreflexeimet. Ezeket egy könyvszerető ember szemében nem eléggé elítélhető módon vagy az írás margójára, vagy bármire, ami élem kerül és fehér, rásztenografálok.

Az első szikra, hogy a páter hitet hirdet, vagy meggyőződést gerjeszt? Szerintem a feltétel nélkül befogadónak van hite, a kételkedő tudósnak alternatív meggyőződése lehet. Hit – tudomány – kétség azonos témában megfér-e együtt? Világszemlélet és szakmai diszciplína valahogy illeszthető. Lássuk pl. Dr. Papp Lajost, a kiváló szívsebészt és mélyen hívő embert. A datális szintű funkcionális anatómia, mint szaktudás összeegyeztethető a teremtésben való hittel. De az, aki fel meri tenni a kérdést, hogy Jézus tényleg feltámadt-e, vagy hogy nő családapa volt-e, az a klérus által a maga hallgatástörvénye alatt betömörített és nyelhetővé csi-szolt alapdogmát bontja meg. És jaj a hitpiramisnak, ha a plebsz elkezd kételkedni. Különösen egy olyan világban, amelyben a profit tömegének 70%-át spekulatív blöffel, vagyis hazugsággal vagy csalással nyerik. Nem értékteremtéssel. Ennek megfelelően gazdasági (piaci) siker elvévé vált a pókerjátszma alapelveként ható bizalmatlanság.

- A hit ott hal meg, ahol a kétség születik;
- A tudomány addig él, amíg a kétség. Egymás nélkül nem létezhetnek;
- A gondolkodónak meggyőződése van, nem hite. Még akkor is, ha az hamis;
- Kételkedhet-e egy hívő katolikus, vagy addig az, amíg hisz;
- A páter a klérussal vagy az egyházzal, mint rendszerrel vitatkozik;
- Volt-e egy szervezetrendszer, amely regnálása területén és idején több bűnt követett el, mint a klérus;
- Hol fejeződik be a klérus, és hol kezdődik a vallás, mint világfelfogás, vagy annak dogmái alapján kialakított, tömegmagatartást szabályozó isteni parancsolatnak az elfogadása;
- Ennyi végzetes tévedés és hiba után, melyet az egyház elkövetett, milyen más intézmény lett volna képes fennmaradni? A dogmáknak vagy az alkalmazkodásnak volt-e ebben nagyobb szerepe? Vagy a dogmák állandósága lefelé és az alkalmazkodás felfelé, vagyis a kard és kereszt egymás kihasználásáról szóló szerződése a megmaradás pillére?

– Mit kezd azonban az egyház, egy emberi ösztönszintre degradált és orientált globális hatalommal, amely értéknélküli, gazdagságilag virtuális papírtömeggel vásárolja fel a világot minden tényezőjével és magával az emberrel együtt, amelyben azonban minden módszer és eljárás ellentétes az elfogadott isteni parancsolatokkal. Miközben egész felfoghatatlan nagy hatalma azon múlik, hogy az emberiséggel el tudja-e hitetni, hogy bankok által kreált toalettpapírja érték. Meddig tűrhet ez a hatalom a maga természetével ellentétes erkölcsi szabályokat és magatartást hirdető más világszemléletet hirdető hatalmakat. És mivel az egyház nem, vajon a vallás, a maga ösztönösségéből fakadóan megütközik-e ezzel, vagy a békesség jézusi jelszavával, isten bárányaként engedi magát a vágóhidra vagy pusztulásba vinni, vagy programozott eunukká klónozni? A végletekig koncentrált tőke néhány „tulajdonosának” kiszolgálójaként?

– Ha jól sejtem Makovecz úrnak is, nekem is az a nagy kérdésem, mire bátorítsuk az embert. Bármely áron védje meg magát még időben, amíg még van emberi mivolta, vagy tíz évenként két milliárdja haljon éhen, vagy elpusztításra kerüljön? Amit meghagynak, az meg egy klónozott falanszterben váljon végrehajtó automatává?

– Kimenjen, tehát az utcára és védje magát, amíg még van emberi formája, vagy az engedelmes Jézus türelmével várja halálát, megváltva mindenki által most már önmagát.

– Tudós tehát Bulányi páter vagy igehirdető. Dogma az ige vagy alkalmazott életelv. Még nem tudtam eldönteni, de hogy napok, hetek óta ezen (is) töprengek, a páter prédikációinak tulajdonítom. Mi lenne, ha Ő döntené el? Budapest 2007-04-01 Dr. Nagy Bálint – egy nem ateista, de sajátos világfelfogású plebejus.

Válaszom:

Kedves Professzor Úr! Nagy megtiszteltetés számomra, hogy olvasod Naplóimat. Reflexiód pedig váratlan ajándék. Köszönöm kérdéseidet. Megpróbálok válaszolni rájuk.

Tisztáznom kell, mily értelemben használok a *hit*, *tudás*, *meggyőződés* szavakat. A hit értelmi (kognitív) bizonytalanságot jelöl (Azt hiszem, hogy félnyolc van), a tudás értelmi bizonyosságot (Szent István 1038-ban halt meg), a meggyőződés meg akarati-érzelmi (egzisztenciális) bizonyosságot (A valamelyik ...izmus győzelmére ráteszem az életem). Ezt az akarati-érzelmi bizonyosságot is mondja nyelvünk hitnek, s ez a fajta hit-bizonyosságunk támaszkodhat értelmi bizonytalanságra meg bizonyosságra is. A tudás (a2+b2=c2) ritkán fejleszt életünket arra rátevő bizonyosságot. Ez a fajta bizonyosság inkább az értelmi bizonytalanság talaján születik meg.

Így a vallás javarészt olyanokat állít, amik elé odakíváncozik az értelmi bizonytalanságot megengedő szavunk: *Hiszek egy Istenben, mindenható atyában...* Értelmi bizonyosságunk az ilyesfélékben szükségképpen nagyon is korlátozott. Szükségképpen, mert Isten létezését, léttartalmát nem tudjuk laboratóriumi eszközökkel vizsgálat tárgyává tenni. Aki az akarati-érzelmi bizonyosságot ki akarná zárni életéből (tehát aki csak tudós akar lenni), nem szólhat hozzá az embert érdeklő kérdések igen jelentős részéhez (politika és vallás).

Magam olyan ember vagyok, aki vallásos nevelésben részesültem, és a '40-es évek második felében arra a meggyőződésre jutottam, hogy az evangéliumokból megismerhető *jézusi tanítás alapján lehet* (az evangéliumok nyelvén görög nyelvén) *megmenteni* (sódzein), magyarul: *üdvözíteni* (üdvé tenni) *az embert*. Mégpedig evilágon is, és remélt odatúli életünkben is.

A hit és kétség – értsd: az akarati-érzelmi bizonyosság és az értelmi bizonytalanság – a fentiek következtében tejttestvérek. A tudomány a kétség, az értelmi bizonytanság világa. A politika és a vallás az akarati-érzelmi bizonyosság világa. A tudós megfoszthatja magát az akarati-érzelmi bizonyosságtól – s ennek következtében agnósztikus lesz vallásban, politikában. És lehetséges számára a másik út is: vall valamit értelmi bizonytalanságai ellenére is, mert ember, mert érdekelt a laboratóriumilag ellenőrizhető dolgokon kívüli tárgyokban is.

Hit annyiféle van, ahány ember. Embertársain hitével szemben szükségképpen fenntartásaim vannak. A vallásoknak krédójuk van, melyet elfogadnak azok, akik beállnak valamelyik vallás tagjai közé. Ez az elfogadás sem számolja fel azonban saját, egyéni hitüket. Valamennyi eltérést a krédótól még elvisel a vallások papi uralma (hierarchia). Ha akkora az eltérés, hogy nem viseli, akkor meggyűjtja, ha teheti, a máglyát. Ha nem teheti, akkor csak kiközösít, esetleg felfüggeszt. Mindegyik vallás vezető rétege biztosítja a tagságot, hogy a felkínált krédó tartalmazza, mégpedig tévedhetetlenül, az egyetlen isteni igazságot.

A trón és az oltár szövetsége – az államhatalom szövetsége egy vallással. Az előző mondatban a hatalom, a trón erőszakszervezetet jelent. Hogy a hadvezető fejedelem, vagy a győzelemre természetfeletti erőket mozgósítani akaró pap-e a felelős a háborúk halottaiért – irreveláns, mert mindkettő teljes erővel dolgozik a győzelemért. Egyhasiak.

A történelem azt mutatja, hogy van igényünk vallásra is. Ma is, ha fogy is az igénylők száma. Nem tud egészen elfogyni, mert vannak kérdéseink, amelyekre nincs értelmi bizonyossággal adható válasz, s valakik

igénylik az akarat-érzelmi bizonyosságot. Bármikor fordulhat a jelen helyzet: növekedhetik a vallást kívánók száma.

Az egyház embereket jelent, a vallás pedig hittartalmat. A kettő össze is tartozik: emberek adott hittartalmat gondolnak igaznak. Egyház vagy vallás tehetetlen a globális hatalommal szemben. A globális hatalom azon épül, hogy az ember gazdagabb akar lenni mint embertársa. Ezzel a hatalommal szemben csak az tehet valamit, aki elvégzi magán a Jézustól is tanított gondolkodás- és magatartás-átalakítást: nem a Mammon az istenem, nem akarok belőle többet, mint amennyi a másik embernek jut, hanem adni akarom a másiknak a magam anyagi és szellemi javait. Aki ezt elvégzi magán, az ki fog vonulni ebből a globális világból, ahogyan pl. Jézus is becsukta a maga názáreti faüzemét. Jézus nem volt engedelmes, három év alatt kivívta maga ellen az akkori urak gyilkos haragját. Jézus nem hallgatott senkire, csak a szívéen (lelkiismeretén) keresztül beszélő Atyjára, s nem gyűjtven hadsereget kénytelen volt türelmesen elviselni a keresztre feszítést.

A ’40-es évek első felében jártam egyetemre, posztgraduálisan az 50-es években csak Gyűjtő politikusai fejlesztettek, a 60-as években meg a nép: a szállító munkások, s 60 esztendőn keresztül egyfolytában a Bokor tagjai, akiknek egyik legfőbb jellemzőjük, hogy nem hazudnak. Ezek alapján mondom magamról, hogy annyi-amennyi megszerzett tudás alapján, államtól-egyházamtól megrettenthetetlenül mondom azt, amit én Jézus tanítványaként az embert idelent és odaát megmentőnek, üdvözítőnek gondolok. Jézus azt, amit tanított, igének mondta. A tanító tevékenységét hirdetésnek is nevezte. Az ő tanítványának, tehát igehirdetőnek gondolom én is magamat. Hogy mennyi tudással rendelkezem, bárki megállapíthatja.

Dogmának nevezem a vallásoknak a tévedhetetlenségi igénnyel megfogalmazott hittételeit. Az ilyeneket le kell írni. Jézus nem írt le a maga tanításából egy betűt se. Nincsenek dogmái. Magam írok. Meg is fontolom, amit írok. De bármikor módosítok szövegemen, ha tanulok valamit, ami módosításra késztet. Hogy Jézus igéi alkalmazott életelvek voltak-e, úgy gondolom, hogy igen. Az elve az volt, hogy Isten mindenkit szeret, s mi az ő gyermekei vagyunk. S ezt az elvet alkalmazta Jézus az élet legkülönbözőbb helyzeteiben. Példázatok formájában tette: szántóföldbe rejtett kincs, tékozló fiú, irgalmas szamaritánus, stb. Azt hiszem, hogy az én igehirdetésem is a jézusi életelv alkalmazására irányuló törekvés.

Még egyszer nagyon köszönöm leveled, az Isten áldjon meg érte! Bulányi György

Megjött a válasz is: Kedves Péter! Nagyon örülök a Páter megértésének, de még jobban szellemi aktivizálódásának. Szerintem nagyon ideje már hogy ne a klérussal hanem a hallgatókkal polemizáljon. Ez megszünteti a gondolkodás tematikai monotonizálódását. Marad a kérdés: mi legyen a gondolatcserénk további sorsa. Bennem ugyanis a Páter levele, amely végre kilép a teológiai gondolkodás medréből, és tőle eddig nem olvasott tételeket fogalmaz meg, újabb kérdéseket és ellenvetéseket gerjesztett. Folytassuk? Írásban jobb, mert az áll, lehet gondolkodni rajta és elemezni. Üdv: Bálint.

Mit mondjak ezek után? Hála a Magasságbelinek! Péterért is, akit Isten életem kilencedik évtizedében adott nekem. S Bálintért is, hogy valaki a nem egyházi írástudók közül végre észrevette, hogy mondunk valamit, amivel érdemes szóba állni. S hála azért, mert Péter és Bálint egyaránt reményt gyűjt, hogy érdemes volt élni és Bokrot összehozni Istenünknek.

Piarista köz, 2007. április 4.

Márta 80. születésnapjára

Testvéreim! Kik is vagyunk, akik most itt összegyűltünk? Van közös vonásunk? Azt hiszem, van. Mi az? Valamikor mi is meghallottuk a Péterhez intézett kérdést: Szeretsz-e engem? S talán még az is közös vonásunk, hogy Péter válaszát feleltük a kérdésre. S ha azt feleltük, akkor mi magunk is hallhattuk lelkünk mélyén Jézus válaszát: Ha szeretsz, akkor legeltesd a juhaimat. Hát talán ennyi biztosan közös bennünk, s ez egyáltalában nem kevés egy olyan társadalom közepén, amely ebből a legeltetés műfajból vajmi keveset ért. Ebből: szeretni érdek nélkül. Legeltetni más valakiknek a juhait. A köz, a bennünket körülvevő társadalom inkább csak magát, esetleg övéit szereti, s a juhot legfeljebb nyírni akarja, és a maga számára. Mimagunkat pedig a közösen eltöltött évtizedek arra igyekeztek tanítani, hogy Jézus módjára gondolkodjunk, hogy tanítványokká legyünk az ő Országában, s meghalljuk Jézusnak ezeket a Péternek feltett kérdéseit.

Hol van ez az ország? Hát köztünk van, mert az ország többes szám és így szociológia fogalom. És rajtunk fordul, hogy jófülünk és megfelelő válaszaink erejében növekedik-e, izmosodik-e vagy elhal-e ez az Ország. Jézust csak ez érdekli. Pétert is ezért faggatta, hogy szereti-e őt. Ezért a többes számért. Hogy minél több kisközösség legyen. Egészen odáig, amíg be nem borítjuk vele Földgolyónkat Mert Jézus magja növekedik. Ha mi is akarjuk, akkor automaté is. Magától. Akkor is, ha éjszaka aluszunk. Mint a vetés a határban

Mi pedig azért vagyunk most itt, mert Márta testvérünk megérte 80. évét, mert a 27-esek nemzedékéhez tartozik, mint egy másik jóismerősöm is, akinek két neve is van: Benedek is, József is, bizony megköszöntötték

öt egy Vatikán nevű kicsiny államban. Közülünk valakik úgy gondolták, hogy mivel Márta szeretett is, legeltetett is, nem mehetünk el szóttlanul az évforduló mellett. Kell ebből az alkalomból valamit mondanunk Istennek is, neki is.

Vagy egy hónappal ezelőtt megkérdeztem Mártától Pótkává nevű közösségünkben, hogy magam hogyan járulhatok Hozzá az ünnepléshez. Mondta, hogy szentmisével. Én meg: Abban prédikáció is van. Mire ő: De az semmiképpen se rólam szóljon. Mire én: Mártikám, hát ez világos, hogy amikor a te 80. születésnapodat ünnepeljük, akkor Rólad szó sem eshetik. Ebbe belenyugodott. Aztán két hét múlva újra értekeztünk: Jó, nem Rólad fog szólni a prédikáció, csak az én kapcsolatomról Veled. Ebbe belenyugodott. Ebben a tárgyban pedig nagyon otthon vagyok. Saját kapcsolataimat jobban ismerem mindenkinél.

A kapcsolatom azzal indult, hogy ’44 nyarán a rendkormány Márti szülővárosába rendelt, Debrecenben, ahol is készült a Svetits intézetben megkezdeni a nyolcadik gimnáziumot egy Szabó Márta nevű leány a társaival együtt. Akkor még nem találkoztam vele. Először csak ’47-ben, amikor már két évfolyamot elvégzett a debreceni orvosházban. Nem tartozott a körülöttem forgolódnók közé. Túl jámborok, vallásosak voltunk neki. S ő? Hát csak annyit tudtam róla, hogy jó szülei őt is, a húgát, Katókat, is Debrecen számos lányiskolái közül az apácák vezette iskolába írták. Meg azt, hogy Márti volt a domonkos egyházközség Szent Margitról nevezett leánykörének a prefektája, azaz a domonkos Piusz atya mellett a világi vezetője. Meg, hogy igenbuzgó tagja volt az egyetemisták Szent László körének, amely regös előadások tartása céljából bejárta a fél Tiszántúlt meg Tiszahátot.

A nyüzsgő fajtájúak közé tartozott. Járt országos jellegű katolikus ifjúsági találkozókra is. Ott volt ’46-ban Tokajban is, ahova magam nem mentem el, s eljött ’47 nyarán a Körös-parti Gyulára is egy sereg debreceni gimnazistával, egyetemistával együtt, akik már majd mindannyian a Bokorhoz tartoztak. Márta nem. De ott Gyulán már kénytelen volt az én előadásaimat is meghallgatni. Magyarságtudományiak voltak a szövegek, amiket mondtam. A regös Szabó Mártit meghathatták volna, de nem tudtam a szíve közepébe jutni. Sem így, sem úgy. Még a párválasztás sem segített őt elejteni. Nem egyetemista társai közül választott magának, bár volt, aki odavolt érte. Hanem a Messzi Tokajból, s egy nála tíz évvel idősebb, magam korabelit szemelt ki magának arra az aligha egyszerű feladatra, hogy Szabó Mártának párja legyen. Egy kép villan fel előttem. Márta halad a Piac utcán, Debrecen legelőkelőbb utcáján. Valakiknek a társaságában, s én is a közelben vagyok, s harsányan mondja a következő szavakat: Megvan a liba, jöhet az esküvő. Így éltünk ’51-ben, a háború utáni Magyarországon: ennyi kellett a lagzi megtartásához, ekkora értéket képviselt akkoriban egy liba. Ez volt az az év, amikor Márti megszerezte diplomáját. Hogy hogyan lett belőle gyermekorvos, arról nem tudok beszámolni, mert a diplomáját megszerzést követő évtizedben nem volt módom pályájára figyelni, más dolgom akadt: meg kellett ismernem hazánk börtöneit.

De ebből az évtizedből is beszámolhatok valamiről ’56-ban megszakítottam börtönvizsgálati tanulmányaimat, s a megszakítás kezdetén a Pest belvárosi templomában hirdetem vasárnaponként az ígét. Valakik megkerestek mise után. A valakik között ott volt Márti is. Mért jött oda, akinek én, mi túlbuzgók, túlvallásosak voltunk, nem tudom. Hogy kikel együtt jött oda, kik voltak e vállalkozásának társai, nem emlékezem. Nyilván azért nem, mert azok nem kerültek bele a Bokor évkönyveibe. Aki pedig bekerült, azt én nem felejttem el. Márti ekkor már Pesten él, és harmincadik évét tapossa. Megszülte már Esztert, s hamarosan majd Palkót is megszüli. S hallj csudát, ez az egyáltalán nem klerikális nő mindkét gyermekét katolikus iskolába íratja Kádár Magyarországon. Esztert Pesten a Patrónába, Palkót Kecskeméten a piaristákhoz.

Nemcsak beírja, hanem gondos anyaként látogatja is Kecskeméten a piarista tanárokat, akik megpróbálják Palkót nevelni. A látogatás során várakozni kell, hogy sor kerüljön az anyukákra, mert hát nagybárára ők járnak a tanárok fogadó óráira. Míg várakoznak, beszélgetnek. Hogy Márti szólítja le Erzsikét vagy fordítva, nálam nincs feljegyezve. Erzsike Bisztrai Gyuri mamája. ’76-ot ír a naptár. Erzsike szíve már tele a Bokorral. Megtudja Mártitól, hogy ő bizony Debrecenben nevelkedett.

– És nem ismerted Bulányit?

– Dehogyan nem ismertem. Mért, mi van vele?

Ezek után áradni kezd a Bisztrai-szív. Olyan Laci bácsi-, olyan Gyuri-fajta. Ennek az áradásnak a következménye, hogy ’76 végén becsönget hozzám egy hölgy, s mondja: Szabó Márta vagyok. Én meg megölelem, megcsókolom. Nincs szokva a fogadtatáshoz. Később bevallja: akkor azt hittem, hogy agyadra mentek a börtönének, s megbolondultál. Bejön, leül, beszélgetni kezdünk. Egyetlen mondatára emlékszem: Mi a lényeg? Én meg kezébe adom lényegként a KIO valamelyik kötetét. Márti ekkor már 50. életévét tapossa. Olyan vidáman, mint most, vagy még vidámabban.

Ezzel egy időben indul életem második szakasza, amikor is Lékai bíboros támadásba kezd. Hamarosan meg is fogalmazom, hogy a Jóisten e támadás ellenében két nagy ajándékot adott a Bokornak. Már amilyent ő

szokott. Az egyik Márti volt. A másik ajándék rövid életű volt, bár akkor még nem látszott, pedig akkoriban legalább olyan ígéretesnek tűnt, mint Márti. Egy sokgyerekes házaspár, mely pár év után – legnagyobb bánatomra – nyomtalanul eltűnt körünkől.

Márti körül viszont maradandóan pezsdült meg az élet. Hozza Korompai Miklóst, aki hamarosan a Bokor másodtündére lesz Éva néni mellett a Karaj-gépelésben. Hozza azokat a régi debrecenieket, akik hozzá hasonlóan csak néztek bennünket a ’40-es években, de nem csatlakoztak hozzánk, Hozza a húgát, Katókáékat s Győzőéket. Az Öregek III-ból Márti fel és átkerül az Öregek I-be is, azok közé, akikhez annak idején Debrecenben nem csatlakozott. Bekerül alapító tagként a Pótkávéba is, egy közösségbe, mely már csaknem harmincadik évét tapossa, s amely közösség minden találkozóját szentmisével kezdi és némi átmenet: névnapköszöntések, információcsere után bridzs-csatával fejezi be. Abba a közösségbe, amely nyáron öt napon keresztül együtt is nyaral. Kezdetben Márti készülő, majd elkészült csopaki bungalójában, majd több mint húsz éven keresztül az álmok álmában, a kertek kertjében – Budaváriban. S kialakul Márti életének talán alighanem leghosszabb barátsága – Kovács Terivel. S Márti megvallja, hogy szegénységet tanult Teritől és egyszerűséget. Én meg hozzáteszem, hogy edződött is Budaváriban. Kezdeti erdei sétáink egyikén még panaszkodott, mikor elkapott bennünket az eső. Miről? Arról, hogy befolyt hátába a víz. Idővel megszűnt az ilyesféle panasz.

De most jön a nagyja. Márti csodálatos gyerekorvos. A gyerek nem tud panaszkodni, csak sír. Ő előbb megnézi a gyereket, csak utána kell kibontani az anyukáknak őt pelenkából, ruhából. Mellékesen időnként még engem is pótkuruzsolt. Megnézett, s megállapította, hogy nincsen semmi bajom. Most is hasonló a diagnózisa. Úgy gondolom, ezen a diagnózison előbb-utóbb majd változtatnia kell. De ez csak kitérés volt. Ő lett a nem közönséges méretű Bokor-gyermekáldásnak kinevezés nélküli általános gyermekorvosa. Ezért a mai ünnepért ezek a gyerekek egészségéért aggódó anyukák viselik az egész felelősséget. Amikor majd a Képviseletünk, a KV, Bokor-nagydíjra érdemesíti őt, biztosan lesz, aki összeszámolja, hogy hány csecsemőt meg nem csecsemőt nézett meg a Bokor harmadik nemzedékéből. Nem könnyítem meg a KV munkáját, számolják meg ők. S ezzel a magam részéről befejezem prédikációmnak azt a részét, amely ígéretem szerint és az ő engedélyével nem Mártiról szólt, csak az én kapcsolatomról vele.

S áttérek a komolyabb felére, a teológiaira, mert hát mégiscsak szentmisén vagyunk, s illik valami olyasmit is mondani, ami kielégítheti azokat is, akik nem tudnak elszakadnia a mai evangéliumtól s a Péternek feltett kérdéstől. Én is kérdezek valamit. Azt, hogy miért kérdezte Jézus Pétertől azt, amit kérdezett. Hát csak azért, hogy legeltesse a juhait. S mért volt ez annyira fontos Jézusnak? Hát csak azért, mert ő az Isten Országa ügyében utazott, s más mint ez Ország nem is érdekelte őt. De hát hol van ez a csodálatos Ország, amelyben megvalósul az érdek nélküli szolgálat? Ahol ellenszolgáltatás nélküli a szeretet, és még abban is, ami nekünk, gyarló embereknek, a legfontosabb, például gyermekeink egészsége? Hol van az az Ország, melyben nem bántjuk egymást, mert nincs rá időnk sem, kedvünk sem, mert nem az ölés, hanem az ölelés elkötelezettjei vagyunk? Hol van ez a csodálatos Ország?

Testvéreim, nem a holdban, hanem itt, közöttünk. Itt, a Bokorban. A harmadik nemzedék egy fiatalja, a Marci megkért egyszer, hogy állítsam össze neki a magyar irodalom tíz legnagyobb versét. Azzal vállaltam el, hogy összeírom a magyar irodalom Jézus alakjára utaló tíz legnagyobb versét. Ezek egyikének utolsó két szakaszával zárok. A címe: *Ditirambus a nőkhöz*. Illyés Gyula írta:

A szöllő-bakhátak-fésülte dombok /
s nem a rom-fedte, a történelem- lerondította bércek, /
a felhő-kavarók, nem a látni is undok
mellvédek agyaros vigyora, hanem / a csibesövények,
nem a várárkok: a zsiba-borítók, / a kisajtó, a kalantyús kapu,
a csak fakilincs-záratú / verőcék, gally- és lécszerények,
nem a lőrések, / hanem a kandikálásra szabott zsalú,
nem a torlaszolók, hanem a nyílók, / nem a tengeringerlő szirtfok,
hanem az öblök, a kikötők, / a borjú- és birka-nyalta mezők,
nem a keselyük, a denevérek, a sólymok, / hanem a selymek, a fürj-fészkek,
a méhek, nem a dörgések, hanem az ének, / nem a kardok, a kardhüvelyek,
a vértek, hanem az ingek, a kendők, a harisnyakötők,
nem a villámok, nem a vulkánok, a rőt ablakon át fény-bölgve beizzók,
a mélység düheit mennybeköpők, hanem a hős mellbimbók,
a tövükhöz menekülők / megóvásában / bátran / meredők, tüzelők.

AJÁNLÁS

Nem a zablák, nem a zengések, / hanem a kosáron a fül;

nem az ostromok, a bekerítések; / hanem a korall-sor a nyak körül,
meg a tűzhely körüli székek; / nem a viharok, a mének, a diadalzengések,
hanem a szítaszél-veregetések, / ha a liszt megtömörül,
hanem a néma kitekintések / a téli ablak függönye mögül;
nem a havasok, a jeges meredélyek, / hanem a kézimunkázó vetések,
a vasárnap is orsóporgetők, / hanem a csecsemő lebegtetések,
hanem a csermelyek, a csevegők, / nem a vezényszó, Rohamra! s Imához!
hanem a megfordított vánkos.

Piarista köz, 2007. április 5.

András időnként haza-hazajön Münchenből, csinálja a Parapszichológiai Szemlét, s viszi tovább a Szellemi Búvárok Egyesületét (Revital néven), melynek én olyan sokat köszönhetek. Egyházközség helyett éveken keresztül ez volt a medencém, melyben nyugodtan halászhattam. Legalább három embert halásztam itt ki, akik maradandóan testvéreim lettek Jézusban. András meg-meglátogat, s a legutóbb egy előadásra kért, és örömmel elvállaltam. Címe:

TEST – LÉLEK – SZELLEM

Még a történelmi Magyarországon születtem. De kisgyerekként szüleim külföldre vittek nyaralni – keresztszüleimhez Pöszönybe. Kis falu ez Vas megyében, és Trianonban Ausztriához csatolták. Történt ott velem valami. Az ottaniak Brot-nak mondták a kenyeret. Tudomásul vettem, de nem értettem. Mért hülyéskednek ezzel a brottal, amikor az nyilvánvalóan kenyér? Mért gondoltam ezt háromévesen? Mert azonos volt bennem a dolgok fogalma, s a fogalmat jelölő szó. Csak hülyéskedhetik, aki a kenyeret nem kenyérnek mondja – gondoltam három éves nyelvfilozófusként.

Amikor előadásom címét megkaptam, tudtam, hogy megbízóim nem a szóra, hanem a fogalomra kérdeznek rá. Három fogalom tartalmát kell tehát kibontanom. Magyarul mondom előadásomat, s András is három magyar szót adott meg címül nekem. Az Értelmező Kéziszótár 20-50-20 soron keresztül mondja el, hogy milyen értelmekben használjuk e három szavunkat. Nyilván nem ennek az ismertetésre gondoltak megbízóim. Hanem mire? Hogy én milyen értelmet adok e három szónak? Remélem nem. Mert akkor fel kellene sorolnom az említet szótár majd száz sorát, hiszen magyarul beszélvén az ott magadott összes jelentésben használom e három szót. Mért volna akkor mégiscsak jelenetős András számára, hogy én milyen jelentést adok e szavaknak? Hát azért, mert egy katolikus papot akar hallani, hogy megtudja, mi miféle értelmet adunk e szavaknak. Katolikus pap akad már közel kétezer éve, s kétezer év során annyi mindenfélét gondoltak e szavakon, hogy ha volna Katolikus Értelmező Kéziszótár is, az csak sok száz soron keresztül tudná elmondani e szavak jelentéseit. Pontosíthatjuk András szándékát. Nem egy katolikus papnak a szótárára, értelmezésére kíváncsi, hanem egy bizonyos katolikus papéra, akinek a nevét megtalálom személyi igazolványomban. Hogy miért éppen azéra, erre csak azt lehet mondani, hogy pofonok és ízlések különbözők. Andrásé olyan, amilyen. Tehát vallanom kell. Vallok.

András szemhatárába csak azért kerültem, mert ifjúságában elolvasta hat vastag szamizdat kötetben kiadott könyvemet, melynek címe: Keressétek az Isten Országát! Nem akarok propagandát csinálni ez írásomnak, mégis annyit el kell mondanom róla, hogy ha pár száz évvel korábban írom meg, biztosan máglyán égetnek el miatta.. De kavart azért vihart művem századunkban is. Ateista pártunk és kormányunk életfogytiglani börtönre ítélt gondolataim miatt, egyházam pedig megvonta tőlem a nyilvános papi működés jogát. Erdőn, mezőn, réten vagy itt a Szellemi Búvárok Egyesületében csinálhattam, mondhattam, amit akartam, de a katolikus egyház telekkönyvi tulajdonú épületeiben, templomokban pl., nem.

Miért volt ekkora ribillió? Csak azért, mert kétezer keresztény esztendő után ez a művem arra vállalkozott, hogy megírja a Jézusi Értelmező Nagyszótárt, s elmondja, hogy a Názáreti milyen értelemben használta a szavakat, ezt a mai hármat is. Magam tehát, kedves Hallgatóság, arra vállalkozom, hogy elmondjam: Jézus mit értett e három kifejezésen, minő fogalmak jelentek meg Jézus tudatában, amikor hallotta e három magyar kifejezést. Nem hallotta őket. Az anyanyelvén beszélt, arámul. Nem maradtak ránk arám szövegei, csak a görög fordításuk. Hallgatóságom nem feltétlenül érti a kétezer év előtt beszélt görög nyelvet. Azt tovább kell fordítani magyarra. Nem egyszerűek tehát a dolgok, de azért valahogy megbirkózunk velük.

Nem a katicabogárról kell beszélnem, mert annak csak teste és esetleg lelke is van, de szelleme semmiképpen sincs. Nem a kísértetekről, mert azoknak meg testük nincs. Rólunk, emberekről van szó. Mink van nekünk? Mi az, amink van, s hogy nevezzük azt, ami van. Hogyan nevezte Jézus ezeket, amik nekünk van. Nem arámul, nem görögül, magyarul kell elmondanom.

Jézusnak a test fogalmára két szava is volt. Legyen az egyiknek magyar megjelölése maga a *test* szó (ami görögben a szóma), a másikénak pedig a *hús* (ami a görögben a sarx). Nekünk magyaroknak csak egyetlen szavunk van arra, amit Jézus két szóval fejezett ki. Jézus tudatában két különböző fogalom élt volna? S e két fogalmat két különböző szóval jelölte, ahogyan illik is? Nézzük meg ezt közelebbről.

A szómát 37 ízben találjuk az evangéliumokban, a sarxot csak 24 ízben. Mondok példamondatokat mind a két kifejezésre, előbb a szómára, utána a sarx-ra. A szóma szót tartalmazó példamondatok a következők: A *test világító lámpása a szem; Ne legyetek gondban, hogy mibe öltöztessétek a testet; Ne féljete azoktól, akik megölik a testet; a kenetet Mária Magdolna Jézus testének temetésére önti; a Jézus ruháját megérintő asszony érzi a testén, hogy meggyógyult; Arimateai József leveszi Jézus testét a keresztről; a Galileából érkező asszonyok látták a sírboltot, ahová helyezték Jézus testét; s ugyanezek nem találják ott vasárnap reggel Jézus testét.* Ezek alapján megállapíthatjuk, hogy az evangéliumok és Jézus test-fogalma azonos a miénkkel: szeme van, öltöztethető, megölhető, gyógyulható, kenettel megönthető, sírboltba rakható.

Most lássunk példákat, mit jelöl a másik, a hús jelentésű sarx szó: *Nem hús és vér nyilatkoztatta ki Péternek, hogy kicsoda is Jézus; Férfi és nő a házasságban egy hússá lesz; a lélek készséges, de a hús gyenge – imádkozza Jézus a Getszemániban; a léleknek nincsen húsa és csontja – mondja Jézus a feltámadása után; valakik nem a hús és a vér akaratából, hanem Istenből születtek; Jézus, az Ige hússá lett, amikor megfogant s megszületett Máriában és Máriától; a kenyér, amelyet Jézus ad, az ő húsa; az én húsom valóban ennivaló; a lélek tesz élővé, a hús semmit sem használ; a jeruzsálemiek nem tudják, honnan jött Jézus, mert ők hús szerint ítélnék.* Csak a szó más itt, e mondatokban vagy a tartalom, a szó mögötti fogalom is más? – kérdezem. A fogalom is más, mert kapcsolódik a vérrel, a csonttal, az embrió-léttel, az ennivalóval, s ezenfelül még etikailag is le van minősítve: gyenge, nem használ semmit, s nem ismeri az Jézust, aki szerinte íté.

A szóma pedig nem kapcsolódik a testet alkotó elemekhez, s nincsenek meg a fogalmában ezek a negatívumok. Ha egyetlen szembeállítást teszünk, akkor *a test etikailag közömbös, a hús etikailag negatív kifejezés.* Tréfásan beszélve: *Nem tested van Neked barátom, csak húsold, mire is használhatnálak téged!* – mondhatnék magam is egy példamondatot Jézus fogalmaival és azokat tükröző szavaival.

Menjünk tovább, mert nemcsak testünk és húsunk van, hanem még egyebünk is. Erre az egyébre Jézusnak már nincs négy fogalma-szava, csak kettő, mint nekünk magyaroknak: lélek és szellem. Görögül a lélek – pszüché, a szellem pedig – pneuma. A pszüché 49 ízben fordul elő az evangéliumokban, a pneuma pedig 102 ízben. Megnézendő, hogy fedik-e a magyar szavak által hordozott fogalmak a Jézus szavai által hordozott fogalmakat? Kicsit nehezebb dolgunk lesz, de álljunk elébe. Píldamondatok következnek most, melyekben a pszüché rendre a magyar lélek szó jelöli. Íme: *Ne aggódjatok a lelketekért, hogy mit egyetek, nem több-e a lélek a tápláléknál? Aki megtalálja lelkét, az elveszíti azt, aki pedig elveszíti lelkét énértem, megtalálja azt. Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, lelkében pedig kárt vall? Mit adhat az ember váltságdíjul lelkéért? Az Emberfia azért jött, hogy lelkét adja váltságul. Szabad-e szombaton lelket veszteni vagy megmen-teni? A jó pásztor lelkét adja a juhokért. Én lelkemet adom a juhokért. Én odaadom a lelkemet. Nagyobb szeretet senkinek sincs, mint aki lelkét adja barátaiért.* Most tessék megfogódzni!

Az Újszövetség magyar olvasói esetleg furcsállhattak valamit, miközben ezeket a példamondatokat olvastam. Nem egészen így emlékezhetek ezekre a mondatokra. Nem, mert a magyar nyelvű fordításokban a lélek szó helyett mindenütt az *élet* szó szerepelt. Ha a pszüché etethető, akkor Jézus pszüché-fogalma nem lélektani fogalom, hanem az ember fogalmának a megjelölése. A lélek az, ami fontos Jézus számára az emberben, ennek következtében fordít a fordító így: Aki elveszíti életét értem. Fordíthatna így is: aki elveszíti saját magát, az találja meg önmagát. Jézusnak mindegy, hogy embert mond vagy lelket. Ugyanarra gondol mind a két esetben. Még az is mindegy, hogy embert mond vagy testet. A Fiú emberi alakot öltéséről mondja: És az Ige testté lőn, és miköztünk lakozék. Jézus nem dolgozott pszichológiai fogalmakkal. Jézus néptanító volt. Jézus is, mint mindannyian, az anyanyelvén gondolkodik. A pszüché szónak megfelel az arám nephes. S ez a szó az emberi személyt jelenti, s leginkább a személyes névmással adható vissza: *magamat, magadat, magát* stb. – ahogyan tájékoztat róla egy tudós szakkönyv is (La parole de Dieu). Mindez nem érinti azt, hogy Jézus is tudja, hogy az ember testből és lélekből áll: *Attól féljete, aki képes a lelket is meg a testet elpusztítani a gyehennában.*

Ezzel megvolnánk, mehetünk tehát test és lélek után – a szellemre. Ennek görög megfelelője a pneuma. Csak most kerülünk igazán bajba. Mért? Hát azért, mert magyarok vagyunk. 1416-ból való az első ránk maradt magyar nyelvű evangélium-fordítás. Ezt olvasom benne Máté 1,18 verséről Máriáról: *leletteték méhében terhesnek szent lélektől.* Hát ez mért baj? Csak azért, mert a peumát ugyanazzal a szóval fordítja, mint a pszüché: a lélekkel. Ebben aztán egyedülálló vagyunk mi, magyarok. Ismerek úgy-ahogy majd tíz nyelvet, de egyikük sem tesz ilyet. A szent Lélek görögül Pneuma hagion. A latin lefordítja: Spiritus Sanctus. Nem azt

mondja, hogy animus vagy anima, ami nyelvükben a lelket jelenti. Hanem a Spiritust mondja. Átveszi ezt a latintól az olasz, a spanyol, a francia, az összes újlatin nyelvek. A német is Heliliger Geistnek mondja a Szent Lelket, az angol is Holy Spiritnek, azaz nem a lelket jelentő *Seele* meg a *soul* szavakat használják. Csak mi fordítjuk a két különböző szót ugyanazzal az egy magyar szóval. Azzal, hogy lélek. De nincsen azért semmi baj. Mert nem szót keresünk, hanem fogalmat, s azt az Evangéliumok 102 pneuma-helye elárulja nekünk, ha megvallatjuk őket.

Így aztán következhetik Jézus szellemtana, melyben viszont csak azt a szót találjuk, hogy lélek. A 102 előfordulás egyharmada a tisztátalan lelkekről szól, akiktől Jézus és a tanítványok gyógyító munkájukkal megszabadítják a betegeket. Az előfordulások másik két harmada Isten Szentlelkéről szól, amelynek magunkba fogadását elősegíteni Jézus és a tanítványok küldetése. Jézus a Szentlélekbe akarja alámeríteni az embert a keresztség alkalmával, s a tanítványoknak az a dolguk, hogy tegyék tanítványokká az összes nemzeteket megkeresztelvén őket a Szent Lélek nevében is. Magát Jézust is a Szent Lélek üzi ki a pusztába, hogy 40 napon keresztül a vadállatok között éljen, azaz csak Istennel kommunikáljon, böjtöljön, s mikor megkísérti a Sátán, ellene mondjon ajánlatainak: változtassa a köveket kenyérré, vállalja a világcsászárságot, mutassa meg, hogy angyalok védik meg minden veszedelemtől. Jézus a Lélek erejében utasítja vissza a gazdagság, az erőalkalmazás, az uralkodás sátáni kísértéseit. Nem vállalja ezeket. Más és ezekkel ellenkező a küldetése. A szeretet civilizációjának megteremtése, avagy Jézus fogalmazásában az Isten országának keresése. S e küldetése következtében tanítványok kinevelése, azoknak a maga, az Ország értékrendjéhez igazítása.

Ha a Tizenkettő Jézushoz igazodik, annak az lesz a következménye, hogy helytartók és királyok elé hurcolják őket, de ezeknek a tanítványoknak nem kell majd akkor töprengeni, hogy mit mondjanak, mert megadatik neki abban az órában, hogy mit mondjanak. Meg, mert nem ti vagytok, akik beszéltek, hanem Atyátok Lelke szól általatok. Ha a tanítványok a szeretetre teszik rá életüket, akkor a tanítványok Pártfogót kapnak az Atyától, az Igazság Lelkét, aki majd nálatok lakik, sőt bennetek lesz. Jézus elgondolása szerint Isten Lelke interiorizálódik azokban, akik engedik nekik. Az ember, aki istenarcú, mert Isten képére és hasonlatosságára teremtet, hordozhatja magában Isten Lelkét. S ezért az ember már földi életébe is összehozhatja, hogy csak azt akarja, amit Isten, és csak abban lelje örömét, ami Istennek kedves.

Jézusnak sok olyan kijelentése van, amely tartalmazza egész és végső mondanivalóját. Az egyik ilyen a Szentlélekkel kapcsolódik. Mondom most ezt: *Ha valaki az Emberfia ellen szól, annak is megbocsáttatik, de aki a Szentlélek ellen szól, annak nem bocsáttatik meg sem ebben a világban, sem az eljövendőben.* Megmagyarázom, hogy miért van ez így. Az Emberfia, azaz Jézus ellen lehet állást foglalni. Még káromlással is, ha meg vagyok győződve arról, hogy Jézus kártékony az emberiség számára. Tévedni emberi dolog. De a Szentlélek ellen nem szabad szólni. Mért? Mert Jézus olvasta a Teremtés könyvében, hogy a teremtéskor az Isten Lelke – héberül – ruah Elohim, ott lebegett a vizek fölött. S Jézus úgy gondolta, hogy az ember úgy kerül ki Alkotója kezéből, hogy a szíve mélyén tudja jól, hogy mit kíván tőle az Isten. Azt kívánja, hogy felzárkózzék életével Isten követelményeihez. Jézus előtt is tudtuk ezt, és ezért mondhatta: a Jézus előtt élt niniveiek, akiknek Jónás prédikált, bűnbánatot tartottak, s ezért ezeknek könnyebb soruk lesz az ítéleten, mint Jézus hallgatóinak, akik nem tartanak bűnbánatot. A Teremtés kezdetétől fogva és Jézus előtt is, és mindig – az ember ismeri Isten akaratát. Ismeri, mert az embernek *szíve* van – s ez Jézus szava a lelkiismeretre. Mindenki tudja, hogy mi az Istennek tetsző. De amikor valaki ellenemond legbensőbb hangjának, azaz önmagának, amikor mintegy letagadja a csillagot az égről, amikor ezt mondja: Tudom, hogy mi a jó, de majd bolond leszek jó lenni, ha egyszer ennek az is következménye lehet, hogy nekem is el kell mennem a Golgotára – ez a Szentlélek elleni bűn. S erre nincs bocsánat. Mért nincs, mikor az Isten mindent megbocsát? Ha mégis igaz Jézusnak ez a mondata, akkor azért, mert a fent megrajzolt esetben az ember hazudik önmagának. Ez pedig a hazugság: nekem nem dolgom, hogy igazodjam Isten akaratához. Nekem nem dolgom, hogy felzárkózzam Isten Szentlelkéhez. Nekem nem dolgom, hogy lássak. Nekem nem dolgom, hogy a lelkiismeretem szerint éljek. S aki eljut idáig, az ilyen ember Jézus látása szerint nem tud megfordulni – s ez a converzió, nem tudja visszaigazítani életét a lelkiismerete szavához – s ez a metanoia, nem tud megtérni, nem tud bűnbánatot tartani – s ez a poenitentia, nem tud visszatérni tékozló leányként-fiúként az atyai házba – s ez a tesuvah. S ha nincs bánat, az Isten sem tud megbocsátani. Kaifásnak, az istengyilkos főpapnak sem! És akkor Jézus miért imádkozott azért, hogy Atyja megbocsásson? Azért, mert feltételezte róla, hogy csak az Emberfia ellen szólt, de nem a Lélek ellen: feltételezte róla, hogy nem tudja, mit tesz. Feltételezte róla a jó lelkiismeretet. Feltételezte róla, hogy az Isten szolgálni akarván parancsolta Jézust a keresztre: Atyám!, bocsáss meg nekik, mert ne tudják, hogy mit tesznek – imádkozta a kereszten Egyszer írtam egy Kaifás drámát. Címe: Az álmodozó – aki a Názáreti. Ezt mondtam el benne.

Valami összefoglalásra volna szükség? Nem tudjuk összefoglalni Isten vállalkozását, az embert. Az okoskodást übereli a művészet. Ha van még időm, elmondanék két verset. Aligha hallottátok, bár én úgy hiszem, hogy hozzáfoghatókat nem produkált a világirodalom sem. Mind a kettő itt született a Duna-tájon, s hatvan-hetven évvel ezelőtt: Virág ballada és Vang-An-Si – Sinkától, Szabó Lőrinctől. Jézusról és Jézus ügyéről, az Országról beszélnek.

Piarista köz, 2007. április 10.

Idei nagycsütörtököm

Délelőtt rátettem az ideiglenes pontot arra, amit majd egy jó hónap múltán mondok el a Búvároknál. Majd arra gondoltam, hogy ez már második éve, hogy nem csinálók lábmosó liturgiát Budaváriban. Rendtársaimmal ünnepeltem dunaparti kápolnáinkban. Józsi volt a főcelebráns. Vagy húszan koncelebráltunk. Józsi mondta a homiliát is. Nagyon figyeltem, hogy mit mond. Ágyúzem őt. A magam módján: kicsiny ágyúval, de ágyúval: odaadtam neki *A találkozás* c. írásomat is az előző napokban. Azt kérdezte, miután elolvasta: Megjelenteted a Koinóniában? Mondtam neki, hogy igen. Semmi sem maradt meg bennem nagycsütörtöki homiliájából. Mondhatott valamit, de jól elrejtette. A vacsoránál találkoztunk, s csak ennyit mondtam neki: Nagyon figyeltem, és Levada szemével, fülével. Nem kap *Közleményt* érte. Ez utóbbi mondatot már nem mondtam neki, csak gondoltam.

A vacsoránál szembekerültem Hampel Karcsi fiának volt osztályfőnökével. Már vagy tíz éve nyugdíjas. Tempósan ettünk és ittunk – nagyon finomakat, s beszélgettem. Áradt belőle a szöveg. Részletesen elmondta negyven-ötven év előtt írt doktori értekezésének anyagát. Csillogott a szeme. Értő közönség voltam. Elgondolkodtatott, hogy mekkora igény élt benne arra, hogy beszéljen és mondja, mondja a legapróbb részleteket is. Eszébe sem jutott, hogy tőlem is kérdezzem valamit. Magam csak fűszereztem, amit hallottam tőle. Soha nem beszélgettünk egymással két szónál többet.

Meghatározhatom az embert. Olyan élőlény, aki meg akarja mutatni magát. Arra való neki a másik, hogy hallgassa őt. Láttam az arcán, amikor elváltunk, hogy jó szellemi vacsorát kapott tőlem. S én örültem, hogy megtettem, amit megkövetelt a haza.

Vacsora után egy levelet találtam a rekeszemben. Hívnak 60 éves érettségi találkozóra. Na nem a magaméra. Oda csak 71 éves találkozóra hívhatnának. Nagyon kedvesen hívnak. Én is nagyon kedvesen válaszolok. Ezt:

Tudod, a világ végére is elmegyek, 89 évesen is, ha azt gondolom, hogy valami hasznomat veszik. De ötszáz kilométert utazni azért, hogy lássalak-lássatok, ezt már nem engedi meg az Erőmmel Gazdálkodási Hivatal. Tavaly, az 59 éves találkozót itt tartottátok házunkban, s örömmel mentem be hozzátok egy fél órára beszélgetni, s elszavalni a Vang-An-Si-t. Ha majd 61 éves Találkozókatok újra nálunk tartjátok, s még mindig nem leszek odaát, szívesen találkozom veletek, még szavalok is, ha meghallgattok.

Piarista köz, 2007. április 11.

Nagypéntek délelőtt van, s én készülök délutánra, mert délután jön a harmadik nemzedék. Előveszem a hetekkel korábban elkészített prédikációt, melyet be is raktam már a 97. Napló-füzetbe. Nyomdában van már egy hete, várom, hogy megérkezzék. A készülés többek között annyit jelent, hogy újraolvasom, amit írtam. Nem visz rá a Lélek, hogy ne egészítsem ki. Megteszem. S azt is, hogy a 98. Naplóba beírom a kiegészítést. Íme:

Valamit az előbb nem jól mondtam. Azt, hogy mindörökre eljátszottuk egyházon belül a becsületet. Hinni akarok a nem tévedhetetlen egyházban, amely beismeri tévedéseit. Hinni akarok abban, hogy lesz még a magyar katolikus naptárban olyan ünnep, hogy a *Bokor Jézust utánzó szent hitvallói*. Mert ha nem születnék meg ez a naptármódosítás, akkor maradna mindörökre egyházunkban Nagypéntek a tört vér és fekete folt. A tört vér lenne Jézusé. S a fekete folt, amit a testvéreinket elítélő ateista bírónő mondott: *Magukat saját püspökeik is elítélik*. A püspökök késő utódai bűnbánatot fognak tartani, és lesz naptármódosítás. Ha nem hinnék benne, nem tudnám gondolni, hogy *egy, szent, apostoli és katolikus*; azt, hogy jézusi az egyház.

S még tettem be valamit. A végire. A Sinka-vers után. Ezt: Testvéreim! Ki-ki arra büszke, amire tud. Én arra is, hogy ez a bihari, Nagyszalontán, Arany falujában született birkapásztor ajándékozta meg a világirodalmat egy olyan verssel, amellyel felérőt, mást nem ismerek. Éneket mondott benne *Arról, aki más húron játszott*. Akarjak én is, akarjon más is közülnünk... bárki, akárki – más húron játszani. Amen.

Piarista köz, 2007. április 15.

Bandikám! Jószívvel küldöm Neked az alábbiakat, még senki sem látta. Az áprilisi Gyökér találkozó megnyitó elmélkedésében tettél egy vallomást: hiányolod *Márkod* kritikáját. Erre a hiányérzetedre válaszolok.

Az ősegyház első kritikus a Márkion volt. Ki is közösítették érte őt. Kritikája Márkot is érte: elvetette annak evangéliumát. Még a második század első felében történt mindez, alig hatvan-hetven évvel azután, hogy elkészült a mondott evangélium. Konstantin után azonban már el is égették egymást a trinitáriusok és az unitáriusok (Jézus az Isten Fia – Jézus csak ember, mint mi is), aszerint hogy melyikük oltára tudta megszerezni szövetséges társának a trónt. A középkor e szövetség erejében már bőséggel égette a műveket és a szerzőket egyaránt. Az újkor előre lépett. Luther Márton biztosította a protestáns szerzők számára is a trón és oltár szövetségének védelmező erejét. Minek következtében *Európa minden városát / Porig égették keresztény katonák*. E háttér mellett már fejlődhetett az egymással vitázó pápista és újító teológiai irodalom: Pázmány nyugodtan csatázhatott Magyar urammal. A legújabb korban már nem égetünk semmit és senkit, csak kiközösítünk (pl. Loisy abbét). Ha teológiánk súlyosan sérti a hatalom érdekeit, akkor gyilkolnak is a hatalmasok (pl. Romero érseket meg Sobrino társait).

Eme háttérbe illeszkedik a Bokor. Múltunk van már: létünk hetedik évtizedét tapossuk. Magyar jelensége vagyunk az egyháznak, s akkor születünk, amikor nálunk szünetelt a trón és az oltár szövetsége. Először a trón sújtott le ránk, mert közérdeket sértettünk: *Nem várhatjuk meg, míg maguk meglelkigyakorlatoztatják nekünk a kapitalistákat*. '64-ben aztán helyreállt a mondott szövetség, s hiába nyilatkozott úgy a Klérus Kongregáció, hogy a KIO-ban semmi sincs, ami sértené a katolikus hitet, a Trón '76-ban kijelentette, hogy az egyház ellenségei vagyunk, s '82-ben megvonták tőlem hazai püspökeink a nyilvános papi működés jogát. Ezt követően vetted Te gondos kritika alá említett művem, amiért máig nagyon hálás vagyok. Megakadtál egy állításomon: „... a prófétának fiúi lélekkel kell figyelnie, mit mond szavára az, akire Jézus reáépítette a maga Anyaszentegyházát”. Ezen akadtál meg, s így: *Ez a kettőség az, amit Benned soha ... nem tudtam megérteni: hogyan vetheti alá üzenetét és magatartását a Próféta – a Főpapnak? ... hogyan lehet ebben a feszültségben gondolkodni és élni?* Válaszomat ismered (KIO 137f). Amit válaszoltam, nem zavart meg abban, hogy kérdésed után tíz esztendővel elvállaltad a kiközösítést, mert arra az eredményre jutottál, hogy Jézus nem az Isten Fia, csak ember, mint mi is. E kiközösítés után írod meg *Márkod*. S ebben a helyzetben számolsz be nekünk hiányérzetedről.

Jelen látásom szerint háromféle teológiai kritikát ismerek: felekezeten belülit, felekezet-közit és Bokron belülit. Sorba veszem őket, s mindegyikről mondok valamit. A felekezeten belüliből a katolikus egyházon belülit választom. S mivel világegyházi kitekintésem korlátozott, szorítkozom a magyar nyelvű katolikus teológia alkotásait érintő kritikákra. 1. Az elmúlt száz év legjelentősebb magyar teológiai művének *Schütz Antal Dogmatikáját* gondolom. Majdnem kritika nélkül maradt. Emlékezni tudok csak – könyvészeti pontosság nélkül: egy jezsuita egyetemi magántanár bírálta csak meg. Nem csodálkozom. A professzorokat ritkán éri kritika. Szakmájukban általában ők a legjobbak. A kevésbé jók nem keckeckednek velük, nem is nyalnak nekik. 2. A felekezetközi kritika még inkább hiánycikk: minek kritizálják a felekezeti álláspontot? Az az, ami. 3. Ezek után lássuk a Bokor-beli kritikát. Házifeladattá tesszük a munkát, esetleg fejezetenként, s elmondjuk véleményünket. A Bokor-beli szerzőnél is természetesnek vesszük, hogy amit megírt, azt ő tudja a legjobban. Te kivétel voltál a KIO esetében, mert fejezetről fejezetre menvén le is írtad a kritikád. A nyolc kötetes Pál-szintézisem esetén már nem akadt, aki megtette volna azt, amit Te megtettél a KIO-val. Beértük azzal, hogy megvitattuk egy pár közösségemben fejezetenként. Nem tudom, de nem hiszem, hogy volna még egy ilyen társaság a világon, ahol valakinek ebben része lehetne. De nekünk is vannak határaink: egy sornyi kritika nem jelent meg folyóiratainkban Pál-szintézisemről. A mondott okokból. Keckeckedni nem illendő, a nyalás undorító. Adjon hálát Istennek az, aki össze tud hozni egy Istenről beszélő könyvet; olyant, amelyet valakik elolvasnak – gondoljuk.

Mindezzel megvetettem ágyát annak, hogy elmondjam, miért nem lett házifeladattá közösségeimben *Márkod* annak ellenére, hogy a Bokorban vagy. A legfőbb okot mondom elsőnek: a Bokor elfogadja az unitáriusokat is, ha megvallják Jézusról, amit feltétlenül meg kell nálunk vallani – így Téged is. De nem kell nálunk megvallani azt, amit nem lehet tudni. Már pedig azt, hogy Jézus az Isten Fia-e, avagy csak olyan, mint akármelyikünk, de hogy *ki légyen ő apja, eztet nem tudhatjuk* – amint egyik középkori magyar kódexünkben olvashatjuk. A te *Márkodban* pedig napnál világosabban érvényesül, hogy Te ezt tudhatod. Kinek-kinek hitét érintetlenül hagyjuk, mi abban vagyunk egyek, hogy tudjuk Jézusról azt, amit tudhatunk és hisszük mindazt, ami ezzel felekezetünk Krédójában nem ellenkezik; azaz azt, ami hinni való. Ami hinni való, az hinni való és nem vitatandó. *Márkod* pedig ezt vitatja. Második ok: könyved egzegézis, és jó egzegézis. Magam minden alkalommal megnézem könyvedet, amikor egy-egy márk hely kerül eléem: mit mond erről Bandi, ahogy

megnézem pl. a Traduction Oecumenique de la Bible szöveget értelmező jegyzeteit is. Ha a könyved házifeladattá válnék, lépten-nyomon beleütköznénk abba a tudásodba, amiről az ember nem rendelkezhetik tudással, csak trinitárius vagy unitárius hittel.

Gondold meg: tíz évvel ezelőtt – mielőtt kivíttad a kiközösítést magad ellen az egyházi hivatal viselő főnöködtől – nem kérdezted meg véleményünket. Azóta sem. Csendben tudomásul vettük döntésedet, és becsültünk és szerettünk, mint testvérünket. Akkor is, most is, a fentieket tudtuk volna mondani Neked. Legfeljebb megkérdezhettük volna: mért fontos Neked eldönteni az el nem dönthetőt? De ez a kérdés már nem az el nem dönthetőről szólt volna, hanem Rólad: Gromon András lélektani állapotáról. Erről akkor is, ma is szívesen hallanám, hogy mit mondasz.

Feltételezem Rólad, hogy nem akartad ketté vágni a Bokrot egy trinitárius és egy unitárius Bokorra. Nem is következett be. Egyházunk velünk szemben a kivárás álláspontjára helyezkedik. Ahogy a püspököd mondta Gamáriel szavával: *Ha Istentől való...* Marad-e nyomunk? Minden azon fordul, hogy tesszük-e azt, amit lelkiismeretünk diktál nekünk.

99. PÜNKÖSDI NAPLÓ

2007. május

Piarista köz, 2007. május 1.

Laci hívott, én szabadkoztam, s végül is ráálltam. Miről maradtam volna le, ha nem megyek el? Nekem nagy dologról. A Kórház utcai lelkészség kápolnájában voltunk vagy százötvenen. Az első nemzedékből voltunk mindössze hárman: Laci, Trásy Évi meg én. A másodikból már sokan, a harmadikból pedig még többen, és ott tipegtek vagy csúszkáltak a földön, vagy ültek apjuk-anyjuk karján jó húszan a negyedik nemzedékből is. Számomra előrevett seregszemle volt ez a jövőből. Nem telik bele húsz esztendő és a negyedik nemzedék is elkezd apává-anyává lenni. Katekúmeneknek mondtunk szentmisét: keresztkedők, béralkozók, első áldozók. – Laci négy esztendő kemény munkájának eredményeként. Ő készítette el a 43 pontos forgatókönyvet, én csak lebonyolítottam, s mondtam benne az alábbi hosszú prédikációt meg imádságot.

Kedves fiatal Testvéreim! Én nem vetem szemetekre, amit feltámadása után Jézus a tanítványoknak, a hitetlenséget és keményszívűséget. Egy feltétellel. Ha mindazt, amit az elkövetkező órában majd itt csinálunk, nem akarjátok majd életetek során valami helyett csinálni. Helyette annak, amire és amiért tesszük azt, amit most teszünk. Hanem azért akarjátok a keresztséget, a béralkást, az eucharishtiát, hogy ezeknek a segítségével fiatal szívetek minden reményével hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek. Hogy Jézus tanítványaivá tegyétek azokat, akiket csak elértek. Hogy a harmadik nemzedék ne legyen alábbvaló, mint szüleitek és nagyszüleitek nemzedéke. S ha lehetséges, túl is szárnyaljatok minket. Erre kérem Isten áldását. – Utána meg mondtam ezt az imádságot:

Én leszek az eső, aki imádkozik értetek. Istenem! Megadtad nekünk, hogy megérthettük Fiadat, Jézust. Meg is tettük az értés nyomában azt, ami tellett tőlünk. Most azért imádkozom, hogy akiket egyházunk szentségeiben részesítünk, ők is megtegyék életük folyamán azt, ami telik tőlük. El ne fáradjanak az Úton. Ha el is fáradnak, kapjanak mindig új erőre, s hatvan esztendő múltán ők is elvégezzék e szertartások megfelelőit a Bokor hatodik vagy hetedik nemzedéke számára –, unokáikon, dédunokáikon. Add meg Uram!

Piarista köz, 2007. május 3.

Juhokat kapott Jézus – Sashalmon is ?

Atyjától kapta őket. Senki sem ragadhatja ki a juhokat sem Jézus, sem Atyja kezéből. De csak azért nem, mert a juhok hallgatnak Jézus szavára. Kettőn áll a vásár: a juhokon meg azokon, akiké ezek a juhok. Beleestem a gyengécske prédikáció hibájába. mely még egyszer elmondja, amit felolvasott már a pap a napra kijelölt evangéliumi szakaszból. Abbahagyom tehát az ismétlést, és mondok valami mást.

Nagypéntek éjjel virrasztottam húsz Bokor-beli fiattal. A nagypénteki liturgia lebonyolítása után, amely röpke három órát, este hattól kilencig, vett igénybe, virrasztottunk. Ősi szokásunk szerint úgy, hogy összeírtuk a jelenlevők kérdéseit, amelyekhez szép sorjában, egyikünk a másik után, hozzászóltunk. Kiragadok most egyet a kérdésekből. Így hangzott: *Jézus mindenben példaképünk? Mindenben azt kell csinálnunk, amit ő csinált a maga életében?* A válasz erre a kérdésre bizony nem egyszerű.

Azért nem, mert Jézus egyfelől olyan, mint akár te meg én. S másfelől Jézus nem olyan, mint te meg én. Induljunk ki abból, hogy milyen vagy te és milyen vagyok én. Hát csak nagyjából hasonlítottunk mi ketten egymásra. Nekem is van kezem, lábam, szemem, fülem, meg a többi, s ennek ellenére nem lehet összetéveszteni bennünket. Más vagy, mint én. Más vagyok, mint te. Azonosíthatóan különbözők vagyunk, Az ujjbegyünk is különböző. A bűnüldöző hatóságok ujjlenyomatunk alapján holtbizonyosan meg tudnak bennünket

különböztetni egymástól. S nem is az ujjbegyünk a legjellemzőbb reánk, hanem valami, ami messze több annál: egész személyiségünk.

Jézusnak is volt ujjbegye, és az más volt, mint a miénk. Jézusnak is volt személyisége, s az más volt, mint a tiéd s az enyém. Jézus egész élete egy minden más emberétől különböző személyiségnek volt az eredménye. Ennek a csak az övé személyiségnek egészen sajátos következményei voltak, s mi aligha vagyunk hajlamosak – és képesek is – lekoppintani Jézus személyi vonásainak összességét. Soroljam fel őket? Sorolom.

Jézus faipari dolgozó volt, ács. Tisztelem, becsülöm a szakmáját, de én nem vagyok hajlandó asztalos lenni. Én csak magyar-német szakos tanár akartam lenni, s az is lettem, és nem asztalos. Aztán Jézus szakmát váltott. Becsukta názáreti faipari üzemét, s elment vándortanítónak, s vándorló gyógyítónak. Ebben sem utánzom őt. Én helyben akarok lakni, helyben akarok tanítani. Azért ha idehoznak kocsival az V. kerületből a XVI.-ba, még ennyire kimozdulok a helyemből. S nem is gyógyítok. Azaz nem is kuruzsolok, mert ma tiltja ezt a törvény, mely megkívánja, hogy tanuljak hat évet valamelyik orvosi fakultáson, ha gyógyítani akarok. S még hátra van a nagyja, mert Jézus nem nősült, nem alapított családot, s ha ezt a példáját követnénk, kihalna az emberiség, s nem volna kikből Isten Országát csinálni, már pedig Jézus erre biztatott minket. S mondta ugyan, hogy kövessük őt, de maga helyett Pétert tette a Tizenkettő fejévé, akinek történetesen felesége is volt.

Mindebből következik már valami válasz is kérdéseinkre. Ez: nem kell mindenben ugyanazt csinálnunk, amit Jézus élete mutat. Nem vagyunk egyformák. Mindenkinek van személyisége, s Isten beleírta ebbe a személyiségünkbe kinek-kinek a saját vágyait, s ezeknek a saját vágyaknak az a dolguk, hogy azok megformálják a magunk életét. Ahhoz, hogy Jézus juhait legyünk, nem az életformáját kell leutánoznunk, hanem az élete tartalmát, az életstílusát. Kaptam valakitől egy mesét. A címe: MESE HOZZÁD. Elmondom: Egy vízhordozónak volt két nagy cserépedénye. Annak a botnak egy-egy végén lógtak, amelyet a nyakában hordott. Az egyik edényen volt egy repedés, míg a másik tökéletes volt, és mindig egy teljes adag vizet szállított. A pataktól a házig tartó hosszú séta végén a megrepedt edény már csak félig volt vízzel. Két teljes évig ment ez így. A vízhordozó minden nap csak másfél edény vizet szállított a házba. Természetesen a tökéletes edény büszke volt a teljesítményére, hisz tökéletesen csinálta. De a szegény törött cserép szégyellte a tökéletlenségét, és nyomorultnak érezte magát, hogy csak fele annyit tudott teljesíteni. A két év keserűség után egyik nap megszólította a vízhordozót a pataknál:

– Szégyellem magam, mert a víz szivárog egész úton hazafelé. A vízhordozó pedig így válaszolt a cserépnek:

– Észrevetted, hogy a virágok az ösvényen csak a te oldaladon virítanak, s nem a másik cserép oldalán? Ez azért van így, mert én mindig tudtam a hibámról, és virágmagot szórtam az ösvénynek ennek az oldalára. Minden nap te locsoltad őket, amíg visszasétáltunk. Két éve szedem már ezeket a gyönyörű virágokat, hogy az asztalt díszítsem velük. Ha nem lennél olyan, amilyen vagy, akkor ez a gyönyörűség nem ragyogná be a házamat.

S most jöjjön a tanulság: Mindnyájunknak megvan a saját különleges hibája. Mi mindnyájan törött cserépedények vagyunk. De ezek a törések és hibák, amik mindnyájunkban megvannak, ezek teszik az életünket olyan nagyon érdekessé és értékessé. Csak el kell fogadnunk mindenkit olyannak, amilyen, s meglátni a jót másokban. A legjobbakat kívánom az összes törött cserép barátomnak!

Testvéreim, ezt mondtam a mesém előtt: ahhoz, hogy Jézus juhait legyünk, nem az életformáját kell leutánoznunk, hanem az élete tartalmát, az életstílusát. Ez a törött cserép leutánozta Jézus életstílusát? Igen. Szolgált, adott, s szelíden csöpögött. S megkérdezhetjük magunkat: mi a magunk törött cserepünkkel ezt csináljuk? Szolgáljuk odahaza, az iskolában, munkahelyünkön, a közlekedési eszközökön azokat, akikkel ott találkozunk? Adjuk nekik azt, ami a mi törött cserepünkből adható nekik? Szelídek vagyunk hozzájuk, mint a virágokat

locsoló, a mesénkbeli edény? Egyáltalában nem lehetetlen, hogy ilyenek legyünk mi is. S ha ilyenek vagyunk, leutánoztuk Jézust. S ha leutánozzuk őt, akkor ott, ahol élünk, megvalósul az Isten Országa. Megvalósul az, amire Isten megteremtett minket. S akkor sikeresek vagyunk. Azok vagyunk, akármilyen törött edényei is vagyunk Istenünknek.

A nagypénteki virrasztás másik kérdése pedig így hangzott: *Túlterheltek vagyunk-e?* Jó húszan virrasztottunk. Engem kivéve mind fiatalok voltak a virrasztók, átlagéletkoruk nem haladta meg a 25 évet. Ezek a fiatalok kivétel nélkül azt vallották, hogy bizony túlterhelt az élete mindnyájuknak, sokkal több a dolguk, mint amennyit el tudnak végezni, s csak vergődnek feladataik között. Csak egyetlen volt, aki kilógott a sorból. Én magam voltam az, a magam közel 90 évével. Ha megvallom nekik, hogy én bizony nem érzem túlterheltnak magam, azt mondják vagy gondolják: jó vicc, ha megérjük a te korodat, mi sem leszünk már túlterheltek. Tehát mást mondtam.

Arról beszéltem, hogy az én fiatalságomban nem is ismertük ezt a kifejezést: túlterheltnak lenni. Próbáltam elmagyarázni nekik, hogy mért volt ismeretlen számunkra még a szó is. Mit mondtam nekik? Elmeséltem, hogyan éltem akkor. Figyeljete! A szüleim gondoskodtak róla, hogy ne lehessen túlterhelt. Megszabták életem rendjét. Minden nap félhétkor keltem. Megmosakodtam, felöltöztem, állva kiittam a reggelim, eltettem a tízóráim, megfogtam a táskám, kimentem Mátyásföldön a Hévhez, az berepített félnyolcra a Keletibe, végiggyalogoltam a Rákóczi utat meg a Kossuth Lajos utcát, s nyolc előtt egy pár perccel beértem a piaristákhoz. Nyolctól kezdve ők szórakoztattak minden nap, hétfőtől szombatig öt órán keresztül. Négy alkalommal lementünk tíz percre az udvarra friss levegőt szívni. 12, 50-kor imádkoztunk, s én elindultam vissza a Keletibe, s kettőkor a Hév lerakott Mátyásföldön. Hazamentem, átöltözködtem, megebédeltem, s utána még kimehettem egy fél órára kertünkben, de három órákor már ott ültem az asztalnál tankönyveim, füzeteim társaságában egészen háromnegyed hétig. Akkorra már el is csomagoltam iskolatászkámba a másnapi órákhoz szükséges könyveket, füzeteket és vacsoráztunk. Vacsora után mosakodtam a nem fűtött fürdőszobában. Nyakat fület – és hideg vízzel. Vetkőzödtem, és 14 éves korig nyolc órákor villanyoltás volt. Nyolctól félhétig, azaz tíz és fél órát aludhattam, s utána indult minden előlről. Ezért nem ismertem ezt a szót, hogy túlterheltség. Nem, mert kialudtam magam, utaztam is, gyalogoltam is, kertben is voltam, keményen dolgoztattak délelőtt a piaristák, délután meg én magamat.

Érettségi után váltottam. Beléptem a piaristákhoz, s ott is volt rendje az életnek. 5,30-kor volt az ébresztő, este 10-kor villanyoltás, s megmondták ott nekem, mikor kell imádkozni, mikor órákra menni, mikor az ebédlőbe, mikor sétára menni, s mikor ülni az asztalom mellett és tanulni. Ugyanúgy, ahogy otthon, Mátyásföldön. Hazulról el sem mehettem, mert nem volt hová. A piarista Rendből már elmehettem volna, de nem akartam elmenni, mert jó volt ott nekem, megszerettem az ottani nyugodt és túlterheltség nélküli életet. Mindig annyit dolgoztam, amennyit tudtam, s ennek következtében sohasem voltam túlterhelt.

Aztán harmadjára Rákosi Mátyás átnevelő intézetei vetek szárnyaik alá. Hát ez maga volt a paradicsom, mert ötkor volt ugyan az ébresztő, de este nyolckor már takarodó és villanyoltás, majd úgy, mint gyerekkoromban. Innen azért már rendre el akartam volna menni, de lakosztályomon csak kívülről volt kilincs, s ennek következtében maradnom kellett, amíg ki nem tették szűrőmet. Mire kitették, már 42. évemen is túl voltam, tehát az ezt követő közel ötven esztendőmről már nem számoltam be nekik.

Ehelyett felírtam nekik receptre az orvosságot a túlterhelés ellen. Ez volt ráírva, a receptre: Csináljatok időelszámolást! Az esti lelkiismeretvizsgálat álljon abból, hogy negyedórás pontossággal feljegyzitek, mire fordítottátok az elmúlt 24 órát. Ha megteszitek, tudni fogjátok, hogy milyen felesleges dolgok miatt vagytok túlterheltek, és miknek a nem tévése következtében vagytok túlterheltek. Isten jó munkát végzett, amikor életbe szólított

minket. A katicabogár meg a földi giliszta sohasem túlterhelt. A túlterheltség rendellenes állapot. Nem az Isten és nem mások, saját magunk vagyunk a felelősek túlterheltségünk miatt.

Idáig még nem ajánlottam itteni prédikációimat senkinek sem. Most megteszem: az összes túlterhelt sashalmi fiatalnak ajánlom ezt a prédikációm. Csak azért ajánlom nekik, mert azt szeretném, ha Jézus juhaivá formálódnának tőle.

Piarista köz, 2007. május 4.

Az Érted Vagyok kért tőlem elmélkedéseket az októberi vasárnapokra, de mivel amit írtam, májusban is igaznak gondolom, beteszem őket ide.

Lk. 17, 5-10 – Botránkoztassunk csak, és botránkozzunk!

Erkölcsei felháborodást okozni nem szabad. Az effajta felháborodás okozására találtuk ki az elítélő jelentésű *megbotránkoztat* szót. Ezzel szemben viszont erkölcsileg felháborodni felette nemes dolog: a megbotránkoztató viselkedésed váltja ki belőlünk a pozitív, a dicsérő jelentésű *megbotránkozás* szót. Azaz okozni nem szabad, csinálni nagyon dicséretes: *Ne botránkoztass!* és *Botránkozzál!* Személy-közei példa: Cigizéssel megbotránkoztatsz engem, magam meg botránkozom cigiző magatartásodon. Jézus-közei példa: Falánk és borissza magatartásoddal megbotránkoztatsz bennünket, mi pedig botránkozzunk magatartásodon, Rajtad. Kaifás-közei példa: Jézus megbotránkoztatja a főpapokat azzal, hogy Isten Fiává teszi magát, azok meg megbotránkoznak, és Golgotára küldik.

Mindez Jézus tanítása volna, aki számunkra a minta: ő mutatja, hogyan viselkedjünk. Ha mintáját követjük, akkor nem fogunk senkiből erkölcsi felháborodást kiváltani? Nem így áll a dolog. Hanem hogyan? Úgy, hogy botránkoztatunk és botránkozzunk. Példa: Jézus viselkedése megbotránkoztatta, s egészen a gyilkosságig háborította föl a főpapokat, írástudókat és véneket. Bizony megbotránkoztak rajta és keresztre küldték. Más példa: magam is megbotránkoztam az elvtársak rendet csinálni akaró és ezért engem megbotránkoztató intézkedésein. Ez a botránkozásom meg az elvtársakat botránkoztatta meg. További példa: csak úgy halkan megbotránkoztam azon az egyházrendünkön, melyben a klérus kizárja a rendcsinálásból az Isten népét. Ez pedig megbotránkoztatta a klérust, aki 15 évre elzárta előlem a *nyilvános* (a templomi) papi működést. További példa: megbotránkozom a globális kapitalizmus mindenkit kifosztani akarásán, de mivel erőim gyengülvén nem tudok eléggé hatékonyan botránkozni, egyelőre még nem botránkoztattam meg annyira az elvtársakból kapitalistákká vedlett honfitársaimat, hogy oda is üssenek.

Következik-e ebből valami? Igen. A *kicsinyeket* (Lk 17,2) nem szabad megbotránkoztatnunk. A *nem-kicsinyeket* pedig minden erőnkől meg kell botránkoztatnunk. Ütést is kiváltóan, ahogyan Jézus is megbotránkoztatta a főpapokat, írástudókat és véneket. Politizál ez a Jézus? Bizony ezt teszi. Állást foglal a szegények mellett. De hát ezt tette Jon Sobrino is. Meg is botránkoztatta vele a Hittani Kongregációt. Fejére is ütöttek. Kik? A nem-kicsinyek. Mikor? Még a tavaszon. Ki emlékezik még rá? Hogy emlékezhessünk rá, ahhoz át kellene festeni Sobrino alakját. *Nem-kicsinnyé*. Ahogyan Jézussal tettük és tesszük. *Övé a hatalom, az ország és a dicsőség...* Kié? A kicsinyé, akit keresztre feszítettek a *nem-kicsinyek*.

Lk. 17, 11-19 – Istennek nincs választott népe

Nem akadt más, csak ez az idegen? Nem, csak ez idegen akadt. Ez a gój. Sőt, rosszabb annál: ez az eretnek, aki nem jár föl Jeruzsálembe a templomba, aki külön-szentélyt épít a Garizim hegyén. Mért kell ezt Jézusnak egyáltalán szóvá tennie? Mért kell szóvá tennie a rablók kezébe esett ember története kapcsán is, hogy a zsidó pap nem, a zsidó levita nem, csak a szamáriai ember az irgalmas? Van ebben a Jézusban valami nemzeti elkötelezettség? Ha a nemzeti elkötelezettség nemzeti elfogultságot jelent, akkor nincs. Nem is lehet ilyen abban, akinek nem kevesebb a célja, mint az emberiség egybegyűjtése az Isten Országában.

Szereti-e ez a Jézus meg a Jézus-fajta egyáltalán a hazáját, a nemzetét? Nem, ha a hazameg a nemzetszeretés egyet jelent a nemzeti elfogultsággal. Az Isten embere – az Isten

tolmácsa. Mert az Isten nem zsidó. Az Isten nem görög. Az Isten nem angol. Hát mindezt még elviselem. Nem is okoz nehézséget, mert nem vagyok sem zsidó, sem görög, sem angol. S az, hogy nem is magyar az Isten, azt is elviselem? Kénytelen vagyok vele, ha egyszer Jézusnak és nem Szent István királyunknak vagyok a tanítványa. Isten nem partner az egyiptomiak vízbe fojtására, nem partner Koppány négyfelé vágásában sem. Istennek az egyiptomi is meghívottja, s a minden bizonnyal az – még az ősmagyar vallású Árpádfi, Szerénd fia, Koppány is.

Persze az Isten tolmácsai nagyon kellemetlen emberek. Kiknek? Hát azoknak, akik nem az Isten módján, a mindenkit hívás, a mindenkit átölelni akarás módján gondolkodnak. A tolmács meg csak mondja és mondja a magáét, és az Istenét, s szemébe vágja saját nemzetének – s elsősorban annak –, amit az Isten Lelke diktál neki. Ezt:

*Vándor állj meg! Korcs volt anyja vére / Más faj állott a kihunyt helyére,
Gyöngé fővel, romlott, szívtelen; / A dicső nép, mely tanult izzadni
S izzadás közt hősi bért aratni, / Névben él csak, többé nincs jelen. Meg ezt:
Törvényem él. Hazád őrcsillagzatja / Szülötti bűnein leszáll;
Szelíd sugárit többé nem nyugtatja / Az ősz apák sírhalminál.
És más hon áll a négy folyam partjára, / Más szózat és más keblű nép;
S szebb arcot ölt e föld kies határa, / Hogy kedvre gyúl, ki bájkörébe lép.*

Ezeket a verseket egy magyar ember írta. Egy nemzetét nem szerető magyar? Nem olyan. Az írta, aki a himnuszunkat is írta. De nem gondolta, hogy a magyar volna Isten választott népe. Illenék már tudomásul venni, hogy a zsidó sem az. Ja, hogy ők ezt gondolták magukról? Hát ez így van. De Jézus soha nem mondta, hogy a zsidó volna az Isten választott népe. Mást mondott. Mit? *Elvéteik tőletek az Isten országa*, bár ti azt gondoltátok, hogy kibéreltétok azt magatoknak. – A Bokor is addig az Istené, amíg hűséges ahhoz, amit tanult Tőle. És csak addig. Ha Makkabeusok módjára kezd viselkedni, akkor már nem az övé. Ha lefekszik a hatalomnak, még kevésbé az.

Lk 18,1-8 – Üdvbizonytalanságban mi mást tehetnék?

Már mért kell mindenkor imádkoznunk, s bele nem fáradnunk abba? Hát azért, mert amíg imádkozunk, addig nem csinálunk semmi rosszat. Hát azért, mert harapófogóba kerültünk, mint Jézus, amikor javas embernek akarják kihasználni Kafarnaumban; mert megindul feléje az ötezer férfi, hogy királlyá tegye őt; mert Péter sem akarja tudomásul venni, hogy nincsen tovább: az Emberfiának emberek kezére kell kerülnie; mert mégiscsak nehéz önként Kaifás kezébe adnod magadat; mert nem semmi a fulladásos halál a kereszten. Mert ki kell választani a Tizenkettőt, a tanítványok javát, akikkel majd mindig együttleszel: akik majd elárulnak, megtagadnak, meg tíz felé szaladnak, amikor eljön az órád, a Getszemániban. Mert az embernek rossz gondolatai jönnek. Még Jézusnak is, amikor az jut eszébe, hogy talál-e hitet-hűséget, amikor majd újra eljön.

Onnan leszen eljövendő... – ez a krédónkba is bekerült. Hinnünk kell, hogy lesz valami végelszámolás. Már mért ne hinném? Aminek kezdete van, annak vége is szokott lenni. A szcenírozás képeit nehéz elképzelni. De magát az elszámolást a befejezés tartozékának gondolom. Milyen lesz ez a befejezés? Megeresztem a fantáziámat.

a./ Nagyon szomorú: éppen felrobbantjuk a Földet, s megszűnik minden emberi élet.

b./ Nagyon felemelő, mert az emberiség rájött végre arra, hogy szeretnünk kell egymást. Sikerült az Isten kísérlete.

c./ Közepes: Isten abbahagyja a kísérletezést velünk, mert látja, hogy nem jutunk többre, mint amennyire eddig is jutottunk, s ezért valami újat készít nekünk – új eget s új földet, ahol mások lesznek a beválási feltételek és tartalmak.

S ezzel vége is a fantáziámnak, s arra gondolok még, hogy csak kell lennie valami sorsbeli különbségnek a jók és a rosszak között, a csak hívottak, de pozitív választ a hívásra nem adók és a pozitív választ adók között. A balga és az okos szüzek között, a hívottak és a választottak

között. Választott népek nincsenek, de választott egyének vannak. Ezek azok, akik a pozitív választ adták, akik összegyűjtötték a szükséges olajat, akik a keskeny úton jártak, stb... Mert hát mégiscsak az a helyzet, hogy üdvbizonytalanságban élünk mindannyian, akik emberek vagyunk. Az összes szentek is abban éltek. Te, Jézusom, ez alól kivétel voltál, sohasem gondoltál arra, hogy majd nem tetszel az Atyának.

Azt hiszem, hogy főleg üdvbizonytalanságunk miatt nem szabad belefáradnunk az imádságba, és újra és újra el kell mondanunk, szerkesztenünk valamiféle imádságot, amelyet most próbálok megfogalmazni: *Istenem, meghívtál engem, s tudod, hogy egész életemben sohasem akartam kevésbé tetsző lenni a szemedben, mint amennyire tudtam. Nagyon bízom benne, hogy elég lesz színed előtt ez az én jószándékom. Elméletileg tehettem volna ugyan többet is, de a gyakorlatban csak annyi sikerült, amennyi. Kérlek, őrizd meg engem továbbra is e Neked tetszeni akarásban. Adj erőt, hogy mindig azt akarjam tenni, ami a Te akaratod. Akkor is, ha ez rendre kevésbé sikerül, mint amennyire Te is, én is szeretném. Tudod, hogy a sikertől függetlenül is a Tied vagyok én egész szívemből, s igazán semmi mást nem akarok, minthogy megfeleljek annak, amire megteremtettél engem.*

Lk 18, 9-14 – Istennektetszően vagy csak istennektetszőbben?

Jézus mindig bántja azokat, akik kiállítják magukról az erkölcsi bizonyítványt, pedig ő is kiállította magáról: *Az Atya nem hagyott magamra, mert mindig azt teszem, ami neki kedves* (Jn 8,29). Magát viszont sohasem bántotta ezért. Szegény farizeus is csak ezt teszi, amikor caddik-dikaios-istennektetszőnek, Isten akaratát tevőnek gondolja magát. Annak, amit változatlanul *igaznak* fordítunk, hiába ostromoltam a változtatásért már közel negyven éve szentírás-fordítóinkat. (Na, majd a hálás utókor tesz valamit.) Minő alapon magasítja meg magát a szegény farizeus? Hát erkölcsi és vallási cselekedetei alapján: nem rabol, nem tesz törvénybe ütközőt, nem tör házasságot, megfizeti az egyházi tizedet és hetenként kétszer böjtöl is. Tisztességes és vallásos ember, ami a vámosról nehezen mondható el. A vámos adót szed a megszállóknak – hazafiatlan, s ennek következtében minden bizsonnyal aligha törí magát azért, hogy megfeleljen a zsinagóga elvárásainak. Maga is beismeri, hogy bűnös.

Felette problematikus részünkről a pálmát ide vagy oda adnunk. Jézusnak semmi gondja ezzel. Ő adja a vámosnak. A teljesítménye alapján? Nem. Jézus is tisztában van azzal, hogy ez a teljesítmény a bányászbéka feneke alatt van, ha viszonyítja a farizeushoz. A bűnbánata alapján. S ez mennyit ér? Jézusnak sokat. Reményt nyújt Jézusnak, hogy a vámos egyszer majd tanítvány lesz. A farizeusról meg azt gondolja, hogy sohasem lesz az. Jól gondolja-e Jézus? Majd elválik.

Számomra az a kérdés, hogy kihez hasonlítok én magam? A farizeushoz vagy a vámoshoz? Hajlamos vagyok arra, hogy összegyűrjem e kettőt, s kivegyem mindegyikből az előnyös vonásokat. A farizeusból a teljesítményeket, a vámosból meg tökéletlensége megvallását. S arra is, hogy erre az utóbbira tegyem a hangsúlyt. S arra is, hogy ne úgy fordítsam a szöveget, hogy a vámos *istennektetszőként* ment haza imádsága után, a farizeus azonban nem. Hanem így fordítsam: a vámos *istennektetszőbbként ment haza, mint a farizeus*.

Mert vigyáznunk kell. Magam azért mégis sokkal inkább a vallásos és tisztességes emberek kategóriájába tartozom, mint a hazafiatlan, az ellent kiszolgáló, a nem vallásosak körébe. Tehát érdemes hajolnom az általam ajánlott irgalmasabb fordítás felé, mely azért a farizeusok fejről sem vesz le minden keresztvizet. Az eredeti görög szöveg megengedi mind a két fordítást. – S te kedves Olvasó, melyik fordítást választod magadnak?

Piarista köz, 2007. május 6.

Szeretni – sumérul

Arról tudja majd meg mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, hogy szeretet lesz bennetek egymás iránt – hallottuk a mai evangélium utolsó mondatát. Amikor elkezdtem két hete készülni a mai prédikációra, semmiféle szívödöglesztő példa nem jutott eszembe a

szeretetről. Más jutott eszembe. Ami egy magyartanárnak juthat eszébe. Az, hogy mit is jelenthetett ez a szó: *szeret* akkor, amikor először vették ajkukra őseink. Hát azt meg honnan lehetne tudni? Hát megnézzük az Etimológiai szótárt. De hiába nézem, mert ott csak azt találom, hogy a *szeret* szó ismeretlen eredetű. Meg azt, hogy török, árja, finnugor származtatása nem elfogadható. Mert ha elfogadható volna valamelyikük, megnézhetnénk *szeret* szavunknak pl. vogul, osztják megfelelőit, s hogy e megfelelő szavak mit is jelentenek ezekben a nyelvekben. De hát hiába nézem: az ezeket a nyelveket beszélő népeknek nem szava a magyar *szeret* szó.

Van tehát példám már, ha nem is szívdöglesztő, de tudós indulatokat keltő. Mért kelt ilyeneket? Elmondom. Egyszer volt, hol nem volt, élt egyszer hazánkban egy tudós jezsuita pap. Úgy hívták, hogy Sajnovics János, aki csillagászként eljutott Norvégia északi részére, ahol rénszarvasokat tenyésztettek a lappok. S Jánosunk 1770-ben Koppenhágában kiadott egy latin nyelvű könyvet, melynek magyar címe: *Bizonyítása annak, hogy a lappok és a magyarok nyelve azonos*. Lett is belőle botrány a nemes magyar hazában. Miért? Mert minden magyar tudta, hogy mi szittyák vagyunk. Magornak Hunor volt a testvére, tőle származott Attila király, a népek ostora. Fia pedig, Csaba királyfi, apja halála után visszahozta ide, a Duna-Tisza-tájra, ahol Attila élt, a székelyeket, s azok fogadták pár száz év múlva testvér-népüket, a magyarokat, akik Álmos fejedelem idejében visszajöttek Attila örökébe. S most ez a szégyentelen jezsuita – mint írták – *Lappóniából hurcolja nyelvünket*. Nem kértünk a halszagú rokonságból, de nem ám.

De Sajnovics – idővel azért mégis győzött, s másfél századdal később, a múlt század harmincas éveiben, amikor én magyartanárnak tanultam Pázmány Egyetemén, minden tanárom mélyen meg volt már győződve arról, hogy legközvetlenebb rokonaink bizony ezek a halszagú népek, a vogulok és az osztjákok. Úgy annyira, hogy engem is annyira meggyőztek erről, hogyha valaki mást merészelt volna nekem mondani, átmentem volna előle az utca másik oldalára. Ennyire bizonyos voltam a dologban – tanáraim tekintélye alapján. De nem is találkoztam akkoriban ilyen elvetemült emberrel. Attilát meg Csabát meg a székelyeket eltettük, büszkén letettük, *a regösök csacska meséi közé* – Anonimusszal szólván, és Sajnovics győzelme kövteztében.

De ha az ember megél 90 esztendő, akkor kénytelen egyet és mást újra tanulni. Hallom már közel ötven esztendő óta egyfolytában, hogy a század közepén Badiny Jós meg egyéb nevű magyarok kivándoroltak Délamerikába, elkezdtek sumérül tanulni, s képtelen dolgokat beszélnek. Azt mondják, hogy sumérül beszéltek az ősmagyarok. Csak legyintettem szegényekre: hazafiúi bánatukban és számkivetettségükben kitalálták, hogy az emberi civilizáció legősibb, legkülönb kultúrájának gondolt népének volnánk mi, magyarok, egyetlen máig megmaradt leszármazottai. Ebben az őket elvető hitemben éltem az elmúlt félszázadban.

De a közelebb eltelt években valami szöveget ütött a fejemben. Az, hogy az általam ismert európai nyelvekben nincsenek, vagy alig vannak ismeretlen eredetű szavak, a magyar nyelvben pedig százával, ezrével találhatók ilyenek, bár még nem számoltam össze őket. De azért mondok most két szót, nekem nagyon fontosakat. Az egyik ez: *Isten*. A másik meg: *szeret*. S hallj csudát, mind a kettőről azt mondja az Etimológiai szótár, hogy ismeretlen eredetűek. Ezek után meg elárulom, hogy van egy könyvem, melynek címe: *A Teremtés ősmagyar nyelve*. 1999-ben adták ki Vancouverben. Dudás Rudolf írta. A könyv – magyar-sumér szótár volna. Megtalálom benne mind a két szót. A *szeret* szó sumérul így hangzik, szótagolva: ZUR-E-TI. Jelentése pedig a sumér agyagtáblák szövegei alapján ez volna: *gondoz, gondoskodik*. Ezzel az elviselhető prédikációhoz szükséges példát befejezve, félreértések elkerülése végett még kijelentem, hogy nem tértem át a sumér-magyar nyelvrokonság hitére, ha nem is utasítom el azt olyan büszkén, ahogy félszázadon keresztül tettem. Nem térek át, mert nem akarom, hogy azzal lehessen elutasítani jézusi monda-

nivalóimat, hogy nyilvánvalóan egészen megbolondultam, mert már nemcsak az erőszakot, a gazdagságot, az uralkodást elutasító Jézust hirdetem, hanem vallom sumér rokonságukat is. Ez utóbbit nem vallom, de nem is utasítom el, mert nem rendelkezem az elutasításhoz szükséges szakismerettel. Ennek folytán csak tekintélyekre hallgatok egy számomra azért nem egészen jelentéktelen témában – ugyanúgy, mint korábban is tettem.

S elkezdem most e sumér szótártól kapott feltételes jelentés alapján vizsgálni, hogy minek kell meglennie bennünk egymás iránt, ha Jézus tanítványai akarunk lenni. Hát gondoznunk kell egymást, gondoskodnunk kell egymásról. Létünket is közvetlenül annak köszönhetjük, hogy apánk meglátta anyánkat, hogy anyánk kinézte magának apánkat. S bizony gondozták egymást, gondoskodtak egymásról. Fészket raktak maguknak, kibélelték úgy, ahogyan csak tudták. Ölelték is egymást, s mi ebből az ölelésből születtünk, s nagyon örültek immár nemcsak egymásnak, hanem nekünk is, és ha tudták volna, a félvilággal tudatták volna ők is, hogy *gyermek adatott nekik*. Fiú vagy lány, mindegy. Gondozásuknak új tárgya lett. Erről az új tárgyról nem tudok elég szépen beszélni. Költő kell hozzá. A magyar irodalom számomra legkülönb regényéből, *A funtinelli boszorkányból*, olvasok fel egy részletet.

Nuca – ez a regénybeli anya – számára a dolgok értelme megváltozott. Bizonyos súlyt kapott bennük a lényeg, és ezen belső súly szerint rendeződtek el egy központ körül. Azelőtt? Ott volt a ház is, a rét is, volt tűz és tehén és minden, de valahogy össze-vissza voltak ott, külön-külön, vagy egy halomban, attól függ, miképpen látta őket az ember. A rét szép volt, és legelőt adott, meg szénát, a ház szép volt, és aludni lehetett benne, és tüzet gyújtani és főzni, és a tehénnel munka volt, de tejet adott érte... mindez ott volt, különösebb jelentőség nélkül, és betöltötte a teret meg az időt, és ha egyik-másik hiányzott volna, szinte észre sem lehetett volna venni. És most mindez egyszerre megváltozott. Súlyt kaptak a dolgok, és elrendeződtek. Körben, egy középpont körül. És ez a középpont a gyermek volt. Ház: szél ellen és eső ellen védi a gyermeket. Meg kell nézni a zsindeleket, nehogy becsorogjon ősszel az eső. A gerendák között ki kell tömni mohával a réseket, hogy a szél meg télen majd a hideg be ne jöhessenek. Tűz: vizet melegíteni rajta a gyermeknek, főzni és enni, hogy legyen tej elég. Tehén, juhok: mind ételt adnak, és az étel fontos, mert itt a gyermek, és annak is enni kell, sokat, minél többet, hogy nőjön, erősödjék, piros arcú legyen, és kacagjon. Maga az idő is eszerint rendeződött el: ezt meg ezt kell csinálni a gyermekkel, ezt meg ezt kell csinálni a gyermekért, ezt meg ezt kell csinálni azért, hogy majd legyen a gyermeknek. Miután Vénség – a plájász, aki elvágta a köldökzsinórt – elment, és egyedül maradt a gyermekkel, egyszerre megteltek a dolgok fontossággal. A vásznak, az edények, a víz, a tűz, minden. Később megjöttek a plájászok, Birtalan, Iván és Dumitru, és egy szépen faragott bölcsőt hoztak, még párna is volt benne, és sorra odamentek hozzá, nagyon komolyan, kezet nyújtottak, amit csak nagyon ritka és nagyon ünnepélyes alkalommal szokás, és elfogódottan morogtak valamit Istenről és szerencséről. Félve tette bele kezét az esetlenül feléje nyújtott nehéz, kerges kezekbe, és szinte alázatosan hajtotta meg a fejét minden kézfogáshoz, és csak ez jött ki a száján: „Isten fizesse meg... Isten fizesse meg...” Eddig az idézet Wass Albert regényéből.

De prédikáció ez, amit mondok és nem fejlődéstörténeti családrege, mint Thomas Mann *Buddenbrook háza*. Tehát nem mondom el a gondozás és gondoskodás hosszú folyamatát, melyben a szülők – kicsit fájdalmasan is – lassan-lassan megértik, hogy nem maguknak szültek gyermeket, hanem az Istennek. Megértik, hogy eljön majd a lakodalom napja, s a gyermek elhagyja apját és anyját, mert megtalálta a maga felét, a párját, s ezért immár ahhoz ragaszkodik. Az lenne a jó, ha el tudnám szépen énekelni az alábbi Zemplén megyei lakodalmi menyasszony-búcsúztatót. Inkább csak mondom:

A paszulya szára felfutott a fára, Üresen maradt már a Maczkóné háza.

Gerlemadár szállott Maczkó háza felett; most köszönd meg Marcsa, hogy itt felneveltek.

Udvarom, udvarom, szép kerek udvarom, nem sepri már többé az én gyenge karom.

Térdelj, Marcsa, térdelj, a fehér asztalhoz, bocsánatért fordulj nevelő anyádhoz.

*Nézzed, Marcsa, nézzed mikóházi tornyot, az alatt teszed le gyenge leányságod.
Kedves leánytársaim, köszönöm hűségtek, szűzi szép pártámat felajánlom néktek.*

Hát így, de tovább kell haladnunk, és két félre vágni a világot: az énre meg a nem-énre. Aki a felem, a párom – az még én vagyok. A gyerek is hozzátartozik ehhez a kitágított énhez. A világ egyik fele a családom. A családomat nehéz nem szeretnem. Akármit is tesz – az én párom, az én gyereke. De ott van a világ másik fele is. Jézus tanítványa számára a világnak ez a másik fele olyan, mint az első. Azt is gondolnom kell, arról is gondoskodnom kell, mert mindenkiből Jézus tanítványát kell kiformálnom. Ennek meg az egyik feltétele, hogy gondozom őket.

Rendben, de két dolgot ki kell előbb tisztáznunk ahhoz, hogy lássuk: amit Jézus tanított – nem irrealitás. Az egyik, hogy a szeretet, amiről Jézus beszélt, alapvetően nem érzélem. A családon belüli szeretet még alapvetően érzelmi gyökerekből nő ki. De a bennünket a családunkon kívüliekhez madzagoló szeretet alapvetően már nem az érzelmekből nő ki. Az akárki éhest megetetni, a szomjasat megitatni, a ruhátlant felöltöztetni, a hajléktalant befogadni, a beteget vagy rabot meglátogatni, amikor a családomon kívül találom mindezen rászorulókat – nem érzélemnek, hanem cselekvésnek, tettek a dolga, ami nagyon is lehetséges érzelmi indulatok nélkül.

A másik tisztázandó pedig abban áll, hogy azokon kell segítenem, akiket elérek. Akiket nem érek el, azokon nem. Akikre már nincsen gondozói, gondoskodási erőm, azokat másoknak kell gondozniuk; azoknak a másoknak, akik elérik őket. Az Isten Országa megvalósulása számkérdés is. Ha a hat és fél milliárdból csak egy százaléknyi, azaz 60 millió akar tanítvánnyá lenni, akkor jó esetben – ha egy-egy tanítványra tíz-tíz esnék – hatszáz millió embert érünk el, s ez az emberiségnek csak egy tizedét teszi ki.

Azt hiszem, hogy egy százaléknál is kevesebb a tanítványoknak a száma. E becslésemnek az az alapja, hogy aki tanítvány, az nem akar hatalmasabb, gazdagabb és nagyobb erővel rendelkező lenni, mint a többi. S az is az alapja, hogy ez a jézusi üzenet nem járta át az emberiséget a Jézus óta eltelt kétezer esztendő alatt. Ebben a jézusi üzenetben az a hallatlan újdonság, hogy Isten csak egyféle viselkedést vár és fogad el tőlünk: minden embert ugyanabban a szeretetben, gondozásban, gondoskodásban kell részesítenünk. Nem szabad három kategóriába sorolnunk embertársainkat: 1. ezek azok, akikhez nincs semmi közöm, 2. emezek pedig az ellenségeim, akikkel, ha tudok, elbánok, 3. ezek meg a barátaim, akiket gondozok, akiknek gondját viselem, akiket szeretek. Jézusnak csak egyetlen kategóriája van. A magyar nyelv ezt az egyetlen kategóriát a *felebarát* szóval illeti.

Esküvőkön szoktam elmondani, hogy a középmagyar nyelv még nem ismerte ezt a szót, hogy *feleség*, hanem így beszélt, hogy az árpádházi királylány felet vőn magának, a litván herceget. S a litván herceg is felet vőn magának: az árpádházi királylányt. Mert férj és feleség egymásnak a felei. S a felek találkozásából lesz a két fél egysége. Már nem ketten vannak, hanem egy testté lettek. A felebarát megtoldja ezt a felet a barát szóval, s ez a szó jelenthet bárki embert, akinek szüksége van a szeretetemre, a gondozásomra, a gondoskodásomra.

Amikor a farizeus megkérdezi Jézustól, hogy kicsoda az ő felebarátja, akkor elmondja neki az irgalmas szamaritánusról szóló példabeszédet. A Jézustól elfogadott egyetlen kategória a szamaritánus ember, aki segít a rablók kezébe került emberen, bár csak annyit tud róla, hogy bajban van, hogy segítségre szorul, és gondozza őt, amíg fel nem épül bajából. Jézus mosta a tanítványok lábát, akiket ő a barátainak tudott és mondott. Következett ez Jézus istenképéből, melyet végtelen egyszerűséggel mond el nekünk Weörös Sándor két soros verse: *Uraktól nyüzsg a végtelenség, / és szolga csak egy van az Isten.* Hogy ne legyen egyedül ez az Isten, hogy mindannyian szamaritánusok lehessünk, erre kellenek a kisközösségek, melyekben mindenki megtanulhatja ezt az istenképet, amely arra tanít, hogy Jézusnak csak egyetlen kategóriája volt, s ez a felebarát. Amen.

Piarista köz, 2007. május 7.

Bokorünnep – Mindenért hálát kell adnunk?

Ha szeretnétek, örülnétek, hogy elmegyek – hallottuk az imént, s magam hozzáteszem a búcsúbeszéd egy másik szavát is: *Hasznos nektek, ha elmegyek*. Azért örülünk, mert Jézus az Atyához megy, ahol jó Neki, s azért hasznos ez nekünk, mert megkapjuk cserébe a Szentlelket.

Egyik csoportomban található egy nálam kb. negyven évvel fiatalabb, két unokás nagymama. A férje nem jár ugyan közösségünkbe, de időnként azért találkozom vele. E találkozásokon szerzett tapasztalatai alapján mondta feleségének, hogy azért bír úgy-ahogy engem, mert nincsen *papszagom*. Ennek a tartalmát nem fejtette ki, de kitalálhatom. Akkor van papszagom, ha dőlnek belőlem azok a mondatok, amelyek nagyon jámborak, csak az a baj velük, hogy van egy sanda gyanúnk: Nem igazak!!! Mai szentbeszédben próbálok egy csokorra valót összegyűjteni e papszagú mondatokból.

Mielőtt elkezdem gyűjtésünket, teszek egy megállapítást. Beleszerelmesedtem Jézusba, s többek között alighanem azért is, mert nincsen papszaga annak, amiket mond. Az imént idézett két kijelentése sem ilyen. Tartalmuk: Hamarosan felkötöznek, felszögeznek majd a keresztfára, de hála Istennek: ez nem lesz végállomása az életemnek, mert megyek Mennyei Atyámhoz, ahol nekem jó dolgom lesz. Ti se sírjatok, hogy magatokra hagylak titeket, mert a magam helyett küldött Szentlélek vezetése alá kerültök, s kénytelenek lesztek az én szavaim hallgatása helyett magatok megfogalmazni, amit mondani akartok majd az embereknek; azaz tanítványokból tanítókká váltok, magyarul: felnőttek lesztek.

Ezután már elkezdem a gyűjtést. *Hálát adok mennyei Atyám Neked, mert adtál nekem egy főpapot, aki majd megkötöz engem, s a Nagytanácsban felpofoz majd az egyik szolgálja, a főpap meg kijelenti rólam, hogy káromkodom, s méltó vagyok a halálra*. Sajnos, sajnos, Jézus nem mondta el ezt a papszagú mondatot, helyette vértverítékezve várta letartóztatása óráját, az őt felpofozó szolgát rendre utasította, s a főpapnak meg azt mondta, hogy látni fogja az Emberfiát – Őt, Jézust magát – eljönni az ég felhőiben hatalommal és dicsőséggel. Vagy nem is sajnos, és az lenne a sajnos, ha elmondta volna ezt a mondatot? A tömény papszagú mondat pedig azt mondja kérdésünkre, hogy *mindenért hálát kell adni Istennek*. Ennek következtében már tudom, hogy az annak rendje és módja szerinti vallásos ember előtt nem szabad például panaszkodnom, mert azonnal kiokít, hogy hálát kell adnom azért, amit magam csak éppen elviselni tudok. Csak magamban gurulok dühbe a kiokítás miatt, neki nem szólok semmit, hagyom, hogy üdvözült mosollyal tanítson bölcsességére. Nem tehet szegény róla, így hallotta, így adja tovább, s örül, hogy egy papot is megtaníthat arra, amit abszolút igazságnak gondol.

Itt az ideje, hogy szembenézzük a kérdéssel: Igaz-e, hogy *mindenért* hálát kell adni Istennek? Mindenekelőtt ezt a *mindent* kell részekre szabdalnom, Teszem. 1. Számomra kedves, kellemes, nekem tetsző események, körülmények. 2. Számomra nem kedves, alig elviselhetőnek minősülő körülmények, események. 3. Olyan események, körülmények, amelyekről megszedülök, valóságosan földre tepernek. Szabdalásom végeredménye: kellemes, többé-kevésbé elviselhető, földre teperő – s ez a három együtt az a minden, amiért hálát kellene adnom. Lehetne tovább részletezni, de talán nem szükséges. Ábrázolhatom lineárisan is ezt a vagdosást. A vonalat balról húzom jobb felé. A jobb oldali végre odaírom az 1. számút, a kellemeseket. A bal oldali végére a 3. számút, a földre teperőket. Középre pedig a kettő közé jobbról bal felé haladva a kicsit kellemetlenektől a már-már elviselhetetlenekig, tehát a 2. számúakat.

Szeretném Jézus hálát-adásait beosztani ebbe a három csoportba, de nem lehetséges, mert Jézus ajkán az Újszövetségben csak 9 ízben találjuk az *eukharisztó*, a hálát adok szót, s mind a kilenc az első csoportba tartozik. Jézus hálát ad Atyjának, amikor a pusztában megtörheti a kenyeret azoknak, akiket ott megvendégel, hálát ad, amikor a szövetséget követő lakomán, az

utolsó vacsorán megtöri a kenyeret és nyújtja a kelyhet tanítványainak, s egyetlen alkalommal még azért ad hálát Atyjának, hogy meghallgatta őt. Amikor bántották, üldözték, meg akarták kövezni, meg keresztre feszítették, akkor elfelejtett hálát adni ezért. Ejnye, ejnye, Jézusunk, nem vagy eléggé vallásos!

Így járva Jézussal, kénytelen vagyok megnézni a magam hálát adási gyakorlatait, s azokat besorozni az adott három kategóriába. Magam miért adok hálát? Végig tekintem madártávlatból közel 90 évemet. Csak a nagyját mondom. Hogy vallásos családba születtem, hogy Isten meghívott piaristának, hogy pappá szenteltek, hogy '45 februárjában találkoztam Kolakoviccsal, aki arra bízott, hogy egyházunkban elkezdjek kisközösségeket csinálni, hogy hatvan évvel ezelőtt viharadárként beröpködhettem kicsiny hazánkat, s az országban mindenütt titkos lelkigyakorlatokat tarthattam, s propagálhattam Jézus üzenetét és abban azt is, hogy kisközösségeket kell létrehívunk. Hogy 42 évesen ép testtel és ép lélekkel szabadultam az életfogytiglaninak ígért börtönből. Hogy megírhattam még 50 éves korom előtt életem főművét, a KIO-t. Hogy a 60-as évektől kezdve új életre kelt közel húsz esztendő s tetszhalálból a Bokor. Hogy Bokor-beli testvéreim – tudomásom szerint – elsőnek törték meg Konstantin óta a katolikus egyházban – mozgalomként, s nem csupán magányos báránnyokként – a katonai eskütétel gyalázatos és szégyentelen és jézustalan gyakorlatát. Hogy az elkövetkezett egyházi üldözés ellenére is életem végéig – remélem – hűséges maradok egyházamhoz, melyben születtem s nevelkedtem. Mindezeket megköszönöm annak az Istennek, aki mindezekre erőt adott nekem s testvéreimnek. Mindezekért hálát adok.

Ezek után pedig a jobbik végről a balvégre ugrok, s elmondom, hogy mi mindenért nem vagyok hajlandó hálát adni Istennek, s azt hiszem, hogy ezzel a hajlandóság-hiánnyal nem hozok szégyent az én mindenekfeletti tanáromra, akit Názáreti Jézusnak hívnak. Én, aki még a történelmi Magyarországon születtem, nem adok hálát azért, hogy országunkat a győztesek megcsonkították, területünk két harmadát elvették tőlünk, népünk egyharmadát kisebbségi sorba taszították, s valakik nem akarnak nyugodni, amíg egyetlen is marad azokból, akik magyarul beszélnek a Trianonban szerzett országrészeinken... nem nyugosznak, amíg a csángók sorsára nem juttatják őket. Aztán nem adok hálát a '45 és '90 között eltelt negyvenöt évről sem, népünk történelmének – a talán még az 1514. évi parasztháború gyilkosságainak arányait is megcsúfoló – legvéresebb diktatúrájáért sem. S nem adok hálát a világméretű tőkés gazdálkodás jelenünkben pusztító, s nemzetünket is kipusztítani akaró műveleteiért sem. S hálát adok azért, hogy a Bokor – sem '90 előtt, sem utána – nem kollaborál azokkal, akik ezt a nemzetrontást mind a két korszakban jópénzért levezenylik moszkvai vagy nem moszkvai uraik megbízásából. S nem adok hálát a Jézust megcsúfoló egyháziak kollaborálásért sem, amely a trón és az oltár szövetségének évezredes hagyománya alapján segédkezet nyújtott e nemzetrontáshoz. Hálátadás helyett visszanyúlunk az egyház jézusibb és Konstantin előtti hagyományához, s az ő nyomukban járva megpróbálunk másodrendű állampolgárokként valamit csinálni, ami bennünket az Isten Országára emlékeztet. Mit? Olyan családot, amelyben élni jó. Olyan kisközösséget, melyben megtárgyalhatjuk, hogy a jelenben mit vár tőlünk Jézus. Olyan élet és vagyonszövetséget, amelyben megteremtjük azokat az életmintákat, melyek jók lesznek majd, ha összeomlik ez a világméretű tőkés gazdálkodás. A felsorolt borzalmak beletartoznak számomra a második kategóriába, az engem földreteperő eseményekbe, élményekbe, körülményekbe, amikért bizony nem adok hálát.

Mehetek a *minden* – harmadik alcsoportjára: a többé-kevésbé elviselhetőkre. Általánosságokat nem érdemes mondani és személyes nyavalyáimat minek teregessem ki ennyiünk előtt? Köztes megoldást választok. Konkrét leszek, de nem személyes. Eltemettem apám, anyám, testvéreim, barátaim. Hálát adok ezért? Van úgy is, hogy igen, mert már annyit kellett szenvedniük, hogy megváltás volt számukra a halál. Amikor házastársat, gyermeket, unokát temetünk, nem tudunk hálát adni, mert hiányuk eleven seb, ami nagyon fáj. Ilyenkor nem

megy a hálátadás, csak a kérő imádság, s főleg a feladat, a munka, amely feledteti úgy-ahogy a hiányérzetet, amit okoz a haláleset. Halálnál valamivel kevesebb az erőszakos halál, az ítélet, az államhatalom s az egyházi hatóság ítélete, amely jutalmazza Golgotával, máglyával s más effélékkel Jézusnak és társainak hűségét Istenhez. Jézus nem adott hálát érte, nekünk sem kell. S következzenek ezek után közös emberi bajunk, a betegség. Magamnak nem volt nagyon sok dolgom vele, de amikor fiatalságomban sűrűn földrevert a fejfájás, és csak intravénás koffeines injekcióval tudott az orvos lábra állítani, mindig meg akartam halni. Nem szerettem szenvedni, s ezért egyetlen alkalommal sem adtam hálát érte. Olyan álságosnak gondolom ilyenkor a hálát adást. Ha fáj a fogunk, rohanunk a fogorvoshoz, s bizony nem hálaimát mondunk. Vagy legalábbis én, nem azt mondom. De tanulok Jézustól, aki nagy bajában – a Getszemániban – bizony kérő imádságokat mondott. Névnepomon házfőnököm az ebéden felköszöntött. Emlékezett a sárkányölő szentre azzal, hogy volt alkalmam bőven birkózni vele, most meg az öregséggel kell birkóznom. Ebben a birkózásomban sem mondok hálaimát, hanem a kántor énekére gondolok egyre többet: *Országodba vigyél haza engem!* Csak ilyen vagyok én, nem szeretek szenvedni, s egy bennünket szenvedtető Istennek a fogalmát bizony visszautasítom, sőt, kiképzem minden erőmmel. Hát ennyit arról, hogy mindenért hálát kell adni. Ha majd meghívna valami teológiai tanszékre, s valaki doktorálni akarna nálam ezzel a tézissel: *Mindenért hálát kell adni!* – nem tudom elképzelni, hogy elfogadnám téziséjét. De nem fog sor kerülni rá, mert a tanszéktulajdonosok 70 évvel már nyugdíjba mennek, magam meg egy-két évvel már túlvagyok ezen a koron.

Mondjak végezetül valami papszagút is? Nem visz rá a lelkem. A jámbor szövegre rávisz, de olyasmire, amit nem tartanak igaznak, arra nem. Befejezésül ezért inkább arról beszélnék, amiben reménykedem. Nagyon szubjektív lesz, de bízom benne, hogy megbo csátjátok. Hallj csudát: a Bokorban reménykedem. Gondolom, hogy nekem ezt megbo csátjátok. Hogy könnyebb legyen a dolgokat, elmondom, hogy miért reménykedem benne. Azért, mert sokasodik a negyedik nemzedék? Azért is. Hát még miért? Mert a Bokor Jézus szavainak a megtalálásából született, s ha ketten-hárman összejövnék, harmadiknak-negyediknek Jézus köztünk van. Mert a jézusi teológia csinált egy nyelvi-fogalmi fordulatot: honfitársai rituális mosakodást végeztek, amikor megfogtak valamit, amihez nem-zsidó hozzáérhetett. Mert ha hozzáért, akkor közössé – görögül: koinos – lettek. S a Bokor ráírta egyik folyóiratára címként e szót: *Koinónia*. Ami magyarul közösséget jelent. A jeruzsálemi keresztények a Jézustól tanultak alapján kitartottak az apostolok tanításában és a *közösségben*. Szent szó lett számukra az, amitől Jézushoz nem csatlakozó kortársaik rituális mosakodással akartak megszabadulni. Ők nem, hanem vagyonukat eladták és mindenük *közös* volt.

Reménykedem tehát a Bokorban, hogy megérti, hogy közössé kell tennie önmagát, s mire eljön a világméretű tőkegazdálkodás által készített világméretű válság, addigra már megtalálja azt a közös életformát, amely tovább tudja vinni a készülő világkatasztrófa idején is az életet. Reménykedem a Bokorban, mert megtanulta, hogy ég és föld elmúlhatnak, de Jézus szavai nem. Ezért mosniuk kell egymás lábát, távol kell tartani magunktól, hogy többet akarjunk birtokolni, mint amennyi felebarátaiknak jut, s hogy az öléshez nem lehet semmi közünk, csak az öleléshez.

Tele vagyok reménnyel, mert az Isten által megteremtett világban a gondolat a logosz – a végső úr. Nem a logosz nélküli hatalmi izmusok, nem az erő elvére épülő politikai ideológiák az úr. Reménykedem, hogy a Bokor nem felejt el Jézus apolitizmusát, s nem fogyó buzgalommal dolgozik egy nem ebből a világból való országért, s csak azt keresi, ami Jézus Atyjának tetszik. Csak azt, amit Jézus a maga anyanyelvén caddiknak mondott, amit a dikaosz szóval fordítottak az Újszövetség nyelvére, s ami magyarul annyi csak, hogy *istennek tetsző*. Reménykedem, hogy hűségesek maradunk a Bokor hagyományaihoz, és hogy bízunk abban, hogy aki mindvégig állhatatos, azt Isten mindvégig üdévé teszi. Most és mindörökké. Amen.

Piarista köz, 2007. május 8.

Amiről okos ember nem beszél, de nekem mégis beszélnem kell...

Jézus test szerint zsidó volt. Tőle tanultam a legtöbbet. Bennem, legjobb tudásom szerint, nincs zsidó vér. Ha volna, akkor is ugyanazt írnám, amit most gondolok. A Bokorban vannak, akikben van zsidó vér. Egyikük életem leghűségesebb barátja volt, és Jézusnak teljesen elkötelezett. Úgy írom, amit írok, hogy Jézus Istenének színe előtt állva írom. Úgy, hogy tudom: mindenkit szeretni küldött engem Ő. A zsidókat is, ahogyan bármely fajtájú embert.

Mért írok róluk? Kaptam egy levelet az elmúlt napokban. Egy gondolataimat érdeklődve fogadó s külföldön élő észsidó származású keresztény teetvéremtől. Nem válaszoltam neki érdemben. Csak tudtam, hogy érdemben kellene válaszolnom. A levelet annak kapcsán kaptam, hogy megküldtem neki *A találkozó* című írásomat. Ezt írta: *elolvastam a Főinquizítor és alteregód, Jon Sobrino közt színpadra vitt jelenetedet. Ragyogó szöveg, magvas irodalmi remeklés. Profétikus szavai a szegények evangéliumát kéri számon az Egyházon és a politikán. Immanens igehirdetése a szívem szerint való. Szakavatott dramaturg vagy, a dialógus él és hiteles. ... Mégis, miért olvasom vegyes szájjal a szövegedet? Kényszerítenem kell magam, hogy a barátság okán el ne hallgassam, hanem szarván próbáljam fogni fenntartásaimat. Mindjárt az elején a „Róth Manó”. Ezt leírni ízlés dolga. Tudjuk persze, hogy a rendkívül tehetséges vidéki zsidófiúból hogyan lett Rákosi Mátyás, a szadista gyilkos. De ok-okozati elemzést itt szuggesztív célzás helyettesít: a zsidók, ugye! Pedig hát tudnod kell, hogy volt mindenféle zsidó, legitimista, liberális, ártatlanul meghurcolt, hős, meg hát volt gyilkos is és hazaáruló. Mint ahogy ott van a nem-zsidók soraiban is a tévelygők, a rablók, a gyilkosok, az árulók és a közömbösek ochlosza és mellettük a hősök, az életmentők sora. Meg azt is tudhatod, hogy Sztálinék megfontoltan küldték Pestre a zsidó moszkovitákat (már akiket előzőleg nem végeztek ki), hogy csak vigyék el ők a szovjet urak nevében a balhét, mivelhogy saját érdem hiányában és a remanens hazai antiszemitizmussal a hátukban majd csak hűen fogják kiszolgálni uraikat. Nem is ők voltak az egyetlenek, mégpedig jó okon, rossz emlékek és jó remények okán. (Gondolj analogonként az erdélyi magyar káderek döntő szerepére a román pártállam konszolidálásában.) A zsidók többsége mindenek dacára nem volt lelkes pártember. Hajjaj, dehogy volt az. És az 56-os ellenzék derékhadába, az áldozatok közé is hányan kerültek ki a pártemberek közül? Világos fejű Sobrino Jóska: számon kérném a snájdig célzásban elkallódott elkötelezett és higgadt analízist. Egy pillanatra eltekintek a dolog morális oldalától, bár ez éppen nem a Te szándékod. ... Alább néhány margójegyzet, melyet nem idézőjelben, hanem kérdőjelek között küldök. Habozom, kétkedem, de küldöm. A felszabadítási teológia és az antiglobalizmus? Számomra probléma a zavartalan jó lelkiismeret. Te megszenvedtél érte: meghurcoltak, és Te nem alkudtál. És vádolsz. Joggal. Mert a nagytőke elvetélte a népek önrendelkezési jogát, igája alá hajtotta a gyarmatokat, és korrupt diktátorokat támogat, ha az az érdeke. A világméretű iparosítást a gyermekmunka, a kistermelők függővé és nincstelenekké válása, a polgári biztonságban élők munkanélkülivé válása kíséri. Meg a természet és a klíma lerombolása, a Föld végletes kilúgozása. De mi az alternatíva? Korrupt és gyilkos katonai rezsimek Afrikában? Fidel Castro alatt Battista helyett ötven éve elnyomás és szegénység uralkodik. Vagy voksoljunk a 26 éves átlagéletkor, az 50%-os csecsemőhalandóság, a visszatérő éhínségek és járványok mellett? Persze hogy nem! Akkor hol kellene gondolatban megállítani a fejlődést? Az európai munkanélküli helyében az indus proletár dolgozik. Joan Robinson szavával: a kizsákmányoltságnál csak az rosszabb, ha még csak ki se zsákmányolnak. Nem tudom, mi lenne a megoldás. Az oszlopszent is talán csak attól él, hogy a lábánál nyüzsgő alkuszok nem élnek szent életet, de felnyújtanak neki egy-egy falatot. A tiszta lelkiismeret talán csak mauvaise foi (téves, rossz hit). Az enyém nem tiszta. Nem látok kiutat. Elfogadom a fejlődést, a védőoltást, a bőséget, és többet kívánnék belőle a szegényeknek, akik a legszegényebbek. És elszörnyedve várom az*

elkövetkező katasztrófákat, áradást, aszályt, hurrikánt. Te kérlelhetetlenül hirdeted a szegények evangéliumát. Hála érte. De ha Tiéd a jó lelkiismeret és a vád joga, másoké jó okon a rossz lelkiismeret és a nem mindig rosszabb szándék. ... Dózsa és Verbőczy kettőse talán itt sem a jó és a gonosz egyértelmű ellentéte. Még egyszer mondom, nyereségem volt, hogy a szövegedet olvashattam, és szívből remélem, hogy nem bántottalak meg fenntartásaimmal. Ha igen, ha mégis így lenne, kérem, hogy hidd el, nem állt szándékomban megbántani. Ellenkezőleg, szeretettel öllek, és kívánok Neked áldásos jó munkát...

Bárki láthatja szövegéből, hogy aki írta, nem akárki, és a Bokor Jézusa szempontjából sem az. Lehetetlen nem válaszolnom rá. Nem mindennap kapok ilyen leveleket. Két választ küldtem már rá. Az első csak ennyi volt: *Hálás vagyok leveledért. Megér egy misét. Amint ráérek, válaszolok rá. Csak azért írok pf., hogy ezt tudjad..., alaposan akarok válaszolni rá, mihelyst időm lesz. Ölel...* Aztán rájöttem, hogy nem vagyok alkalmas rá, s írtam egy a problémákat ágy alá söprő, és megint csak rövid választ: *Kellene írnom egy másik drámát is – Manóról. Hogyan lesz az apám korabeli adai gyerekből az ország meghatározó személyisége. Ez nekem ugyanolyan sok és sokk, mint az, hogy Ratzinger pápává lehetett. A globális kapitalizmus itt pusztít. Ha Afrikában élnék, akkor ott mondanám Jézus álmát az Országról. Irrealitás az egész jézusi üzenet. S ugyanakkor az egyetlen remény is. Ha majd találkozunk, akkor kitárgyalhatjuk azt, amibe belekevert bennünket – az Isten akarata vagy az emberi sors? Annak örülök, hogy nem hajítod el a gondom. Ölel...*

S most írok egy levelet testvéreim színe előtt, és úgy írom, hogy neki is elküldöm, amit írok. Neki, akinek gyanútlanul elküldtem Sobrino-tanulmányom elejét (ami megjelent a *Koinónia* áprilisi számában is, és közös fájlban volt gépemben *A találkozó* szövegével), s benne ezt a mondatot: *Megtapasztaltuk, hogy a három millió magyar koldus ügye átadatott a Kremlnek s csonkamagyarországi megbízottjának, Róth Manónak, s nincs módunk politikai életszentségre, csak Jézus apolitizmusára, és a sorsazonosságra Jézussal.* S ez a mondatom váltja ki belőle: *De ok-okozati elemzést itt szuggesztív célzás helyettesít: a zsidók, ugye! Meg még ezt: Világos fejű Sobrino Jóska: számon kérném a snájdig célzásban elkallódott elkötelezett és higgadt analízist.*

Itt az óra! Nem kallódhat el részemről az elkötelezett és higgadt analízis. Nem helyettesítheti ezt semmiféle *szuggesztív célzás a zsidókra*. Mert lám, csak kibújik belőlem az antiszemitizmus, az összes gojok közös terhe-bűne. Barátom nem-antiszemita tétele pedig ez: *Vannak bűnös zsidók és vannak rendes zsidók, ahogyan ilyenek a magyarok, a németek s akárkik is. S a Szeretetisten és Jézus és testvéreim színe előtt válaszolok – a nekem levelet író barátomnak.*

Első tétel: általánosítás, azaz csoportokat megnevező fogalmak nélkül nincs mód gondolataink közvetítésére. A számomra abszolút etalon, Jézus sem lehetett meg nélküle. A niniveieknek könnyebb dolguk lesz az ítéleten, mint Jézus kortársnemzedékének (*genea*), mert a niniveiek bűnbánatot tartottak, de a Jézust körülvevő bűnös nemzedék nem tartott. Jézus vagy ötven ízben marasztalja el a főpapokat, írástudókat, véneket, és egyetlen alkalommal sem beszél arról, hogy vannak jó főpapok-írástudók-vének is, hanem mindig egyetemlegesen marasztalja el őket, mint a szeretet és Atyja ellenségeit. Az elmarasztalás csak megállapítás, és nem felbujtás ellenséges cselekedetekre. A bűnös nemzedék és annak uralkodó klánja mind zsidó volt, és a megállapítást tevő Jézus maga is zsidó volt.

Második tétel: Jézusnak, a szeretetnek elkötelezetten és éppen ezért higgadtan vizsgálendő a magyar nép története. Teszem. A honfoglalás előtti magyar társadalom képlete sem volt más, mint az ősközösségen túljutó egyéb népeké: voltak urak és voltak nekik alávetett rétegek. Ez is csak általánosítás, mert minden társadalom, a honfoglalás előtti magyar is, sokkal tagoltabb. Honfoglalás után a kereszténység felvétele azzal járt, hogy István, a király felnégyelte, börtönbe vetette, megvakította, kivégezte a maga abszolút uralkodói igényével szembeszegülőket, s azok hatalmát-vagyonát az egyházi hierarchiának és

a felségével érkező bajor lovagoknak adta. Kialakult az új hatalmi és vagyoni rend: a király, a főpapok, főurak, nemesek... és a nemzethez tartozóknak nem is számítók: a nem-nemesek, azaz a polgárok, jobbágyok. (Újabb általánosítások sora.) A királyi hatalom meggyöngyülésének következtében a másfél százados török hódoltság következményeként a magyarság kisebbséggé lett saját hazájában, s ezzel megírta a maga Trianon-sorsát. 1848-ban még fellángolt a nemesi életerő, beemelte a nemzetbe a polgárokat, a parasztság felső rétegét, valamint az emancipáció jegyében lehetőséget adott a zsidóság bevándorlásának és tért nyerésének. A 19. század második felében a nemesi rend még elkártyázza az ősi vagyont, s helyet ad a polgárságnak: a török hódoltság után betelepített sváboknak és a Galiciából tömegével beáradó zsidóknak. (Általánosítások és általánosítások, amik együttjárnak a rövid helyzetfelméréssel.)

Hogy a svábok mit csináltak volna velünk, ha Hitler megnyeri a háborút, elképzelhető. Ezzel szemben a valóság, hogy a 19. század végére az ország lakosainak tíz százalékát sem kitevő zsidóság adja az ország orvosainak, ügyvédeknek több mint a felét, banktulajdonosainak, lap- és könyvkiadóinak majd 100 százalékát. Hogyan volt ez lehetséges? Magyarázat: a zsidóság egészének az életereje, s nem az, hogy akadt jó meg nem-jó zsidó. Nem volt a befogadó nemzet versenyképes velük. 1919-ben átveszik az ország vezetését, majd 1945-ben újra, s ami 1989 után történik nálunk, csak következménye ennek a két hatalomátvételnek. Megvalósul Széchenyi rémálma: Ha a La Manche csatornába beöntenek egy üveg tintát, nem történik semmi, de ha a mi kis magyar levesünkbe öntik, akkor az ehetetlenné válik. Ady már – látva a helyzetet – megoldásként korroboriról álmodott, azaz a két nemzet, a zsidó és a magyar egybetáncolásáról. Más történt: országunk a 20. század folyamán átment a zsidóság kezébe: annak ellenére, hogy az elmúlt század folyamán az országlakosok közül sokszorosan több nem-zsidó halt erőszakos halált, mint zsidó, csak a holokauszt áldozatairól hallunk a magyar nyelvű sajtóban, de ott majd minden nap. Mindezeknek legmértékertőbb megfogalmazása is tömény antiszemitizmusnak számít ma egy magyarnak mondott hazában. Csak szamizdat-létezése lehetséges az ilyen szövegnek, s ebben a formában is fasizmusnak minősül, mint minden bármilyen indulatmentes és Jézusnak elkötelezett és higgadt elemzés – ebben a tárgyban. (Maradt számomra a bolsi diktatúra közlési formája: a szamizdat-irodalom.)

Harmadik tétel: nincs megértő, jó szavam a tőkés társaságok világuralmáról, mert katasztrófába viszi az emberiség egészét. Nincs, mert a többet birtokolni akarás mozgatja őket, a pleonexia, s ez az istentelenségnek, az egymást letiporni akarásnak a tejtestvére. Korábban csak karddal volt ez az uralom lehetséges, most glasszé kesztyűvel is. Werner Sombart állapította meg a múlt század elején, hogy a világ össz-zsidóságának az életszínvonalja hatszorosa az emberiség többi része életszínvonalának. A leggazdagabb nemzetek átlaga is elmarad az ő átlaguk mögött. Már a magyar középkorban is királyainknak tudtak kölcsönözni. Igaz általánosítás: a zsidók gazdagabbak, mint a nem zsidók.

Negyedik tétel: meg kell találnom mindennek az okát. Minden egészséges öntudatú nép Isten választott népének tudja magát. (A magyar eredet-monda igazolja, hogy a magyar is.) A zsidó is. Én mégis a zsidók választott nép-tudatát gondolom második és harmadik tétel végso okának. Ha minden nép választott népnek gondolja magát, miért lett az övéké ilyen sikeres, és ennyire sátáni is? Jó három ezer évvel ezelőtt berobbannak a zsidók a mediterráneum térségébe a maguk monoteizmusával egy meglehetősen primitív sokisten-hívő társadalomba. Két ezer éve körülbelül születik meg Jézus, aki a maga istenfogalmával mind a mai napig a csúcst jelenti az emberi történelemben. A Belőle támadó kereszténység csak egy zsidó szekta, amely vérrel és vassal kiirtja majd a meghódított népek eredetmondáit; azt, hogy ők volnának Isten választott népét, s beoltja őket azzal, hogy a zsidók a választottak. Kezdetben a zsidók gyilkolják és közösisítik ki a maguk szektájának tagjait: a keresztényeket,

aztán e keresztények gyilkolják a zsidókat a maguk trón és oltár szövetségének erejében. Az üldözés fajnemesítő hatással jár – ezt tudom a Bokor rövid történetéből is.

Ötödik tétel: a gojok mára már teljesen védtelenül állnak Isten e választott népével szemben. A hitleri holokauszt is hatalmuk növekedését eredményezte. A kereszténynek mondott zsidó szekta mai leghatalmasabbjai, az amerikaiak, az arab-föld olajmezőinek hátsában pisztolyként tartják Izraelt. A népek tudatában egybeolvad New-York és Tel-Aviv. Ha megszerezzük s elhasználjuk ezt az energia-hordozót is, kezdődhetik az emberiség végkatasztrófájának új fejezete.

Hatodik tétel: Ki a felelős azért, amivé tesszük Isten alkotását, a Föld bolygót? Az az ember, aki többet akar birtokolni, mint a fajához tartozók, mint a többi ember. Az az ember, aki nem hallgat az emberiség alighanem legkülönb Tantójának jóhírére: *Boldogok a szegények, mert övék az Isten Országáa*. Az ember, aki nem hallgat – egy zsidóra, hanem a jóhír ellenkezőjére, a vész hírre hallgat: *Gazdagodjatok, fogyasszatok!*

Záró tétel: Jézus nem fedezte fel a puskaport s az iránytűt, de megmutatta az élet fenntarthatóságának titkát a szívünk (a lelkiismeretünk) mélyén. Ha nem élünk életünk odaadásának hatalmával, ez egyet jelent azzal, hogy az élet elvevésének a hatalmával élünk.

Piarista köz, 2007. május 9.

Az apokrifek

Évtizedek óta polcomon Hennecke két vastag kötete az *Újszövetség Apokriféiről* – németül. Vanyó László magyarra fordította egy másik németnek, Johannes B. Bauer-nek vékony kis könyvét, válogatását a két vastagból: *Az újszövetségi apokrifek* – megjelent a Márton Áron kiadónál már 1991-ben, de csak most került kezembe.

Mi is ez az *apokrif*? Kezdetben van a szöveg, csak később lesz belőle vagy kánoni vagy apokrif. Tehát apokrif az, ami nem kánoni. S mi a kánoni? Hát az a 27 könyv, ami bekerült az Újszövetségbe. Az oda szánt, de be nem került, tehát az apokrif írások száma ennél jóval több, ami mutatja az első századok szentírást írni akaró buzgóságát. Mi van ezekben az apokrif írásokban? Bauer azt mondja róluk, hogy *tákolmányok*, melyeknek éppen emiatt nem adtak helyet az istentiszteleteken. Szerzőik azt igényelték volna? Azt bizony, s ezért is írták munkáikat a szerzők többnyire valamelyik apostol nevében.

Az *apokrif* – görög szó. Olyat jelent, mint ami *elrejtett, titkos*. Az eretneknek minősülő gnóosztikusok azt állították, hogy birtokukban vannak ilyen apokrif könyveknek. Azok a keresztények, akik elhatárolták magukat a gnóosztikusoktól s az általuk forgalmazott könyvektől, hozzáadtak a szótári jelentéshez egy újat: *hamisítványok* is ezek az írások.

Mikor keletkeztek ezek az apokrifek? Amikor már olvasói forgalomban voltak a nem-apokrifek: azok az írások, amelyekből összeállt az *Újszövetség*. Az *Újszövetség* írásai elkészülnek a II. század közepére, az apokrif írások pedig a II. század közepétől jelennek meg ugyancsak az olvasói forgalomban. Az *Újszövetség* könyveinek műfajai: evangélium, apostoli cselekedetek, apostoli levelek és jelenések (apokalipszis), s ugyanezek a műfajok jelennek meg az apokrif könyvekben is.

Ismeretes a Bokorban, hogy Szent Pál irodalmi tevékenységének a következtében jelenik meg Jézus autoszótériája mellett Pál heteroszótériája. Magyarra téve: ha Jézus azt tanította, hogy rajtunk fordul üdvösségünk, Pál elébe tette ennek – a maga első lépcsőjében –, hogy Isten istenektetszövé tett minket Jézus önkéntes golgotai áldozatának érdeméből. Enélkül lehetetlen lenne üdvösségre jutnunk, ezt kell elhinnünk – a második lépcsőben, s hozzátennünk a magunk életének szeretet-teljesítményeit – a harmadik lépcsőben. Ezt a harmadik lépcsőt tanította Jézus, s az első két lépcső nélkül ezt mondjuk autoszótériának, magunkat üdvözítésnek. Heteroszótériának mondjuk pedig azt, hogy Jézusnak és az ő Istenének van elsődleges szerepe üdvösségünkben. (*Autos* = mi magunk, *heteros* = a másik.) Ennek következménye, hogy a Bokorban abszolút hangsúlyt kap a szeretet – a mi szerepünk;

a keresztény egyházakban pedig – az eucharisztikus áldozat, s vele együtt Jézus és az Isten szerepe.

Érthető tehát, hogy Bauer összefoglalását is azzal a szemmel olvastam, hogy mennyire jut érvényre bennük a jézusi auto- és a páli heteroszótéria. Semennyire. Nem érdekli ez a kérdés az apokrifek világát. Mi érdekli őt? Alapvetően az, hogy kielégítse a Jézus élete iránt érdeklődő olvasó közönséget. Tudni akarja a Szűzanya családfáját, gyermekkorát, Jézus gyermekkorát, és nyilvános működésének azokat a részleteit, amelyeket nem írtak meg a kánoni evangéliumok. Mindezekről tudósít – egy-két századdal a Szűzanya és Jézus élete után. Forrásuk: a fantázia. A mai regény irodalmi műfajához állnak közel ezek az apokrif írások.

A második jellemző vonása ezeknek az írásoknak a dolgok mélyebb értelmét kereső szándék. Ezt kereste Pál is Arábiában, ezt nem remélte megtudni Pétertől és társaitól. Nem szolgálhattak vele. Jézus néptanító volt, s pofonegyszerűen tanított az autoszótériát. De Jézus életalakításának hatására sokan voltak, akik nem érték be világos és egyszerű mondanivalójával. Az apokrifek századaiban a jézus hitletéteményt őrizni akaróknak nem az olimpuszi istenekből kiábrándult pogányokkal (*paganus* = falusi) kellett megbirkózni, hanem a Pálon is túllépő gnóosztikusokkal (gnózis = ismeret), akik a mélyebb ismereteket akarták felkutatni Jézus tanításában. Forrásuk: nem annyira a fantázia, hanem a titokzatos dolgok megismerésének az igénye. Még a negyedik században született Szent Ágoston is gnóosztikusból lett kereszténnyé – ha csak páli értelemben is.

Kiemelnék még egy harmadik vonást is: a szüzességet, a nőtlenséget feltétlenül követendő eszményként állítják olvasóik elé. Ez is gnóosztikus örökség. Ez hozott mindenféle test- és házasságellenes elképzeléseket a kereszténységbe, melyektől egyházunk némileg még ma is szenved. A gnózis máig érezteti hatását, a kánon belül is, életvitelünkben is.

Jézus életének ellenfelei voltak a főpapok-írástudók és vének. Örökségének az első századokban legerősebb ellenfelei nem az őket halálra kereső hatalom, hanem a gnóosztikusok voltak. Mivel a Bokor sem mai csirke már, megkérdézhajuk magunktól, hogy az ateisták, majd egyházi hierarchiánk és követői után, azaz ma, kivel-mivel kell nekünk megbirkózunk? Amikor idáig jutottam, kaptam egy szöveget, amit majd glosszázok.

Piarista köz, 2007. május 10.

Az identitás újjászülése jóval kényesebb lépés, mint kívül igyekezni.

– Értelmezni próbálom az *identitást*: Jézussal újra azonosulni, ami többet ér, mint közösségen kívülre kerülni. (A gondolatjellel kezdődő sorok, bekezdések a glosszáim.)

1. A naivitásukból kiábrándult (egy "szerelmet" és annak az megroppanását már átélt) emberek számára hívó ereje csak annak lehet, ami az eszmények megvalósítását nem pusztán hősi kötelességként és önfeláldozásként kívánja. A koktéltban meg kell találni azt az arányt, amelyben az önfeláldozás persze kihagyhatatlan rész marad, de ugyanakkor valóságosan érzékelhetőek normális emberi-"lelki" előnyök is, amelyek élhetővé teszik.

– Te akkor tudsz újra csatasorba állni, ha érzékelsz valami lelki előnyt is.

Azt gondolom, hogy nem reménytelenebb ma kiutat találni és kiutat munkálni, mint 20-25 éve. A Kádár-korszakban is csak a társadalom kis töredékében, de volt lelkiező a megfélemlítéssel szembenéző. A kapitalizmusban is csak szűk körökben, de lehetne lelkiező az anyagi egzisztenciában való peremre kerüléssel szembenéző.

– E peremre kerülés nélkül nincs Buddha, nincs Jézus, nem lehet Bokrot sem gründolni, sem megújítani.

A lelkiező kulcsa szerintem a remény. De a "tapasztalat utáni" emberek számára van egy plusz feltétel is: az, hogy élhetőnek is lássák azt, amibe reményüket helyezik. Nem "három éves vágta után kifújhatom magam a Golgotán", hanem harminc évig jó érzéssel élhető életmódot kell tervezni. Látok-e olyan utat, ami megéri az áldozatokat? Aminek nemcsak annyi az

ígérete, hogy belül a hősiesség érzésével – ha úgy tetszik –, az Istennel való harmónia lelki próbálkozásával kicsinálom magam a való életben. Nos, ha nem látok ennél koncepciózusabb esélyt, akkor bolond lennék ugrálni, nem?

– **A peremre kerülést te már csak úgy tudod vállalni, ha élhető életmódot van mód tervezni. Tervezni lehet, de ebből csak annyi valósul, hogy Dönci bácsi is, Éva néni is megélték több mint 90 esztendő.**

A kapitalizmus nem kisebb kihívás, mint a Kádár-korszak. Ez más helyzet persze. Vajon aki a jégkorszak sikeres átvészelésében alakult ki, attól el lehet-e várni, hogy a globális felmelegedés idején is sikeres legyen? A Jóhír nem kevésbé érvényes ma. Ami viszont más ma, mint hajdan, az a szívünk. A "tapasztalat utáni" ember csak két esetben hajlandó újra nekiindulni. Az egyik eset: ha új ötlete, új meglátása, új eszköze van a korábbi próbálkozáshoz képest. A másik eset: ha a helyzet végképp kiszorítja belőle, hogy lépni kell.

– **Lendülsz, ha majd lesz új ötlet, vagy ha a körülmények folytán muszáj lendülnöd.** Az utóbbi egyszerű ügy. Aki azt éli meg, hogy vagy megoldást talál, vagy belepusztul – az kínálódva keresni fog megoldást, mert nem akar belepusztulni! De ha nincs új meglátása, új megfogásmódja ehhez, akkor nem jut messzire. Másfelől teljesen logikus, hogy aki az átvészelésben tud még bízni, az nem áll neki az élete gyökeres átépítésének.

– **A fenti „vagy megoldás” még sem jó, és csak kell az új ötlet. Az átvészelésben bízás idegen tőled, mert megmondtad már, hogy kell újra az identitás, és ehhez meg ötletre van szükség.** A lelappadás utáni új lendülethez tehát mindenképpen a belső újjárendeződés és találékony átgondolás a jó alap.

– **Ez már ismétlés, és rendbe tétetett.**

2. *A Bokor az utóbbi két évtized során nem szült megoldást, szellemi koncepciót. Azt hiszem, nem véletlenül.* Krisztus keresztje, mint követőire szintén vonatkozó perspektíva, a remény szempontjából eredetileg bagatellizálható volt: a feltámadással. Történelmi szempontból bagatellizálható: az egyház diadalával. Világképben bagatellizálható volt: Pál apostol teológiájával. Meg a jó vezetőkbe vetett hittel, a Gondviselésbe vetett hittel, "az ember Istenre-forgó" című hittel, "a szabálytisztelet megvéd a nagy bajoktól" című hittel, sorolhatnám, sorolhatnám. "Hamupipőke édesanyjának ígérete beteljesült: mindig jó és jámbor volt a lánya, jóra is fordult hát a sorsa, királyné lett belőle, és holtáig boldogan élt az urával." Hmmm, hmmm...

– **Nem véletlen, hogy nincsen új ötletünk, mert a szenvedést bagatelizálta a feltámadás, aztán Pál s végül az egyház gondviselés-hite. Azért nem véletlen, mert volt feltámadás, Pál meg egyházi gondviselés-hit? Nem értem. Vagy azt akarod mondani, hogy nálunk, a Bokorban is volt feltámadás-, Pál- meg egyházi hit?**

Sok-sok ilyen szempont is segített, hogy a jóhiszemű, pláne vallásos ember ne akadjon el a kereszt problémáján vagy általánosabban szólva: az élet megoldhatatlanságának problémáján. Csakhogy jónéhányunk számára a sámli említett lábai, – akár esetleg majdnem minden vagy minden lába!! – ki van már ütve.

– **Számodra azonban az élet megoldhatatlan, mert a sámli lábai kitörték. Ennek következtében nincs is mód az új ötletre!!!???**

Persze, az ember akár tartósan is képes arra, hogy ütközés nélkül megtartsa a fejében ellentmondásokat. Egyfelől például egy szép, misztifikált vallási reményt, miközben egy másik gondolatkörében több-kevesebb sámli-láb érvénytelenségét már megértette.

– **Ellentmondást nem tűrhetsz, ha egyszer tudod már, hogy a sámli láb kitört.**

Nyilvánvaló, hogy ilyenkor a gyakorlati életével nagyonis a józan, pragmatikus megoldásokkal él, és ebből világosan megállapítható, hogy mit gondol ténylegesen... Megússza tehát, hogy az ellentmondások hordozása identitásválságot okozzon a számára.

– **De Te nem csaphatod be magadat.**

Maga a Bokor azonban nem tudta ezt megúszni, mert az identitása egészen szorosan a jézusi példához kötődik. Eközben azonban nagyon világos gondolati lépésekkel kirúgta a sámli néhány lábát, az önhülyítő hiteket (Pál megváltás-elmélete, az egyház történelmi nagysága, az evangélium mint tömegsiker, stb.). A Bokor legősibb írásainak egyike a "Kereszténység, de kinek? Vagy: kereszténység, de minek?" dilemma megfogalmazása (Gyurka bácsitól).

– **Én sem csaptam be önmagam, mert 71-ben hittük Halásztelken, hogy mi azok vagyunk, akiknek kell a jézusi kereszténység.**

Körülbelül a '80-as években jutott el a zsigerekig ez a csiki-csuki-érzés.

– **Ekkor már nem hittünk volna magunkban, s Te sem, amikor bevonultál Baracskára? Nem ezt a benyomást keltetted magadról.**

Valamit megérezett aztán a finom szimatú Gromon, mert megírta a "Megtorpantunk?" érzés első világos megfogalmazását '85. körül.

Dátum és tartalom pontosítandó.

Ha akkor, - vagy nem sokkal később -, a Bokor kap egy *ráébresztő* bevillantást arról, hogy a féltudattalanjában mi a helyzet az immanens reménnyel, akkor a rendszerváltás külső eseményeiben nem (vagy kevésbé) hull szét az identitása.

– **Ha a mondott időpontban ráébredünk arra, hogy nincs immanens remény, akkor ez egyet jelent azzal, hogy már szét is hullt azonosságunk Jézussal.**

A "ha... akkor..." persze ostoba sóhaj. De jobb későn, mint soha. Ha előbb nem, akkor legalább most, húsz évvel később?

– **Húsz év után most ráébresztesz bennünket arra, hogy húsz évvel korábban sem hittük már el, hogy mi vagyunk azok, akiknek kell a jézusi kereszténység.**

Hát igen. Ebben a csiki-csuki ráébredésben (a Golgota után) még maga Jézus sem folytatta a tanfolyami előadásokat, hanem inkább ünnepélyes gesztus során átadta a stafétabotot — mondhatnám némi iróniával. Greeley szövege nem véletlen: a különféle keresztény közösségek az első lendület után vagy hasonulnak evilághoz (megélhetési módjaikban, közösségvezetési struktúráikban, stb. — persze egy fenntartott vallási máz alatt), vagy lealkonyulnak. Mindkét út szomorú.

– **Az apokrifek mutatják, hogy a 2. század kereszténysége csodákat gyártva és gnóvizist találva ment a cirkuszokba birkózni az oroszlanokkal.**

3. Nem azért írok, hogy becsukjuk a boltot. Hanem azért, hogy fellendülő és ugyanakkor reális, élhető megoldás szülessen az – egyénenkénti ! – belső újjárendezésből.

– **Az új ötlet megszületéséért írsz.**

Mondhatnám: kétféle remény van. Ha az ember a misztifikált magasságú reményekbe (pl. a Golgota páli szemlélete, stb.) kapaszkodik, akkor meg lehet nézni a gyakorlatát: evilági lesz az a javából. Vagy pedig kizuhan ebből, és akkor reményvesztett lesz, ami végképp zavarodottság és zsácutca. Egyiket sem szeretnénk, nem?

– **Nem kell tehát Neked a Pálból megszületett konstantini kereszténység sem, a reménytelenség sem. Nekem sem.**

Szép tudatosan kell tehát elkészönni a misztifikált magasságú reményektől. Lehetséges, mert van egy másik fajta remény. A pszichológusok úgy mondják ezt, hogy a gyerekből akkor lesz felnőtt, amikor tudomásul veszi, hogy a sorsát nem felette álló tekintélyek kezéből kell fogadnia, hanem átlátja és elvállalja az életével járó döntéseket és a következményeket, a felelősséget. Ugyanez más szavakkal: a reményt a valós emberi motivációrendszerrel össze kell hangolni.

– **Kell Neked az új ötlet, amelyet valós motivációk támogatnak Benned.**

Megalkuvás a magas reményekről lemondani? Amikor a gyerek-hitekről felnőtt-hitekre vált az ember, akkor nem megalkuvást követ el, hanem végre meglép egy fejlődési lépést. Amíg a szakadék felé vivő társadalmi széles utak helyett a kontraszttársadalom lehetőségén törjük a fejünket, a kiszolgáltatottak és a Föld kizsákmányolása helyett a méltányosság alternatív

praxisain, amíg az ön- és másokat félrevezetés helyett a közélet, a vallás és a média tisztábatevésén dolgozunk – addig biztosan nincs szó megalkuvásról.

– Kontraszt-társadalmat teremteni tudni, mely tisztába tesz közéletet, vallást és médiát. Csakhogy ez számomra ellentmondás, mert a kontraszt társadalom éppen ezekből a tisztába teendőkből vonul ki, mert ezek működtetői nem viselik el, hogy tisztába tegyék őket, hanem a kereszetre parancsolják azokat, akik tisztába akarják tenni őt.

Hiszen nem arról beszélek, hogy rendben van, hogy kispolgárrá válunk.

– Hogy kerül ide a kispolgárrá válás, fel nem foghatom.

Arról beszélek, hogy ezeknek az igaz erőfeszítéseknek nem jó motorjai, sőt, csapdái a misztifikált remények. Tehát egy másik fajta reményt kell felépítenünk, amelyet hívhatunk például *felőtt-reménynek* vagy reális reménynek, ahogy tetszik.

– A misztifikált reményen a vallási kvaccs, a kaifási és a mai egyházi értendő, s a felőtt meg a reális remény nem ilyen, s éppen ezért belőle születhetik meg az új ötlet. Jól értem szöveged?

Ha a "beavatás" fogalmába jól belegondolunk, minden kultúrkörben olyasmit jelent: "a naivitástól megfosztás". A beavatott alaptudása az, amit a nem-beavatott még nem tud vagy egyáltalán, nem is akar tudni. Mi ez a tudás? Az élet mostoha, az ember magányos és kiszolgáltatott, a gyermeki remény illúzió. Ezzel szemben beavatott az, aki – tetszik, nem-tetszik – bevette ezt a felismerést és így lehetősége van elindulni (nem a kezébe kapja!) egy felőtt-remény, felőtt-életbizalom felépítése felé. A beavatás előtt erre nincs mód.

– A kvaccstól meg kell szabadulni, be kell avatódni, hogy megszülessék bennünk a felőtt életbizalom, mely apja-anyja a jó ötletnek.

A gyermeki remények, azaz nagyjából a misztifikált magasságú remények őrzésének időszakában erre nincs mód. Hiszen az ilyen remények őrzésével az ember megússza, hogy pőrén szembesüljön a sorsával, mint lepasszolhatatlan feladattal. Vagy pozitívan fogalmazva: elmulasztja a lehetőséget annak átélésére, hogy a sorsa nem más kezében, hanem saját kezében folyamatosan formálható forgatókönyv, hű tükre a saját teljes lényének.

– A beavatódás révén tanuljuk meg, hogy szembesülni kell sorsunkkal, mely a mi kezünkben van: folyamatosan formálható forgatókönyvvel rendelkezünk. A Jézus tanította autoszótéria a sorsunk.

Az iménti áttekintéshez (a kirúgott sámlilábakhoz) képest csoda, hogy még ma is tartja magát egy bizonyos mértékű Bokor-élet. Nem annak erejében, mintha létezne köztünk egy biztató jövőt építő koncepció. Valójában ma már különösebb szellemi vérkeringés sincs – sajnos ez nyilvánvaló. Hanem egyszerűen néhány odaadó egyéniség körül, "diaszpórákban", áldozatos élet folyik. Szigetek küzdelme a körülvevő tengerrel. De támogató szellemi háttér nélkül egyértelmű, hogy előbb-utóbb kihunynak. A "lelkiség" és egy-egy jó egyéniség nagyon fontos, de a szívós áldozatkészséghez koncepció (is) kell.

– Az is csoda, hogy egyáltalán él a Bokor, de már nem soká, mert nem születik új ötlet.

4. Mi lenne a Bokor, hol tartana a Bokor, ha volna szellemi kisugárzó központja, ha volna koncepciója, ha volna inspirációt adó vérkeringése? Szociológiai tény, hogy a "bázis" nem tud koncepciót létrehozni.

– Ezt úgy mondta minap egy közeli rokonod, hogy a közösség elhülyít. De bázis nélkül csak Jézus van, aki tanít három éven keresztül, aztán elszáll a mennybe, s utána a vízözön.

Van persze, amit épp a bázis tudhat: életszerű megoldás-ötleteket, kezdeményezéseket és magatartásmintákat adni a koncepcióhoz. Életre-gyakorlatra, ötletgazdag további rügyszemekre váltani a szellemi iránymutató(k) álmát – ha van ilyen szellemi koncepció...

– Az ötlet és koncepció között rendet kell tenni. Mi csak ötletre vagyunk képesek. A koncepció Szókratészé, Buddháé, Jézusé, Marxé: nem lehet kiváltságod, mert nem illet meg téged sem más, mint az egy dénár. Hogyan tudod ezt elhíttetni az utánad következő nemzedékkel, ezen fordul, hogy tovább él-e az isteni koncepció, amely a Jézus három éve

következtében tudott fellángolni hatvan éve Debrecenben is, és harminc évvel később eljutott Hozzád is.

De ezt csak a mindenkori közösség spirituális magja tudja "termelni". Ha van ilyen mag... Próféta nem támad "kinevezéssel", de ha a nép fogékony, az Isten majd csak ad nekik prófétát, prófétai csoportot, nem?!

– Szent igaz. A spirituális magon azokat érted, akik még nem felejtettek el imádkozni, hogy nyíljon már meg az ég...?

Önmagában a kényelem sem, a félelem sem tudja elnyomni a megújulás előbb-utóbb felébredő igényét. Legfeljebb az önáltatás, az önfelmentés tudhatja ezt elnyomni. Holott – ismétlem – az ember elemi igénye, hogy lelkesedhessen valamiért.

– Ebből az igényből születik az ötlet.

Az egyszer már reményét vesztett embernek sokkal gondosabban kell felépítenie magában a következő életszakaszát lendítő lelkesedését. De *jó eséllyel megteszi*, hiszen már megízlelte az igavonó mindennapok síkja feletti levegőt. Keze és lába lehet rabszolgamunkában foglalt, de *a feje és a szíve felette van (felette lehet)* ezeknek.

– Úgy legyen! Óh jöjj, óh jöjj, Üdvözítő, Beteljesült már az idő...

SZENTIVÁNI NAPLÓ

2007 június

Piarista köz, 2007. június 1.

A századik füzet

Az elsőnek elején ezt a dátumot találom: *Budavári, 2000. augusztus 30.* Mi adta az ötletet, hogy elkezdjem írni, nem tudom. Hogy megéri majd a századikat, eszembe sem jutott. Nem gondoltam, hogy ezek a füzetek lesznek a magam szerény *Őszikéi*. Arany hatvan éves volt, amikor írni kezdte: *A lantot, a lantot, szorítsd a kezedbe, ha jó a halál, ujjod, valámíg azt pengetheti, vigaszt bús elme talál... Van hallgatód? Nincsen? Te mondd, ahogy isten adta mondanod, bár pusztá kopáron – mint tücsöké nyáron – vész is ki dalod.* Magam túl voltam már a nyolcvanon is. Ráadásként írtam arra, amit elkezdtem több mint hatvan éve. Amit nem tudok abbahagyni, amíg akad, aki kézbe veszi. A napló-műfaj rendre vallomás. Miről? Nem magamról vallok, hanem Valakiről, aki meghatározta az életem. Akihez odaköt a halálíg hűség. Csak az ő énekét énekelhetem. Ének ez? Talán csak hörgés, talán csak kiáltás: nem adom meg magam! Kiáltok fogytig, mint egy másik és nem jerikói koldus, aki csak azután kezd el kiáltozni, hogy megtanítottak őt látni.

Piarista köz, 2007. június 2.

Az előző füzet május 7-i bejegyzése. *Bokorünnep – Mindenért hálát kell adnunk?* De amikor sor került az ünnepre, támadt egy újabb szövegem, melyet odaválobbnak gondoltam, s végül is a most következőt mondtam el ama szombaton, amikor Törökbálinton bokorünnepet tartottunk. Ez a szöveg volt az odaillőbb? Talán ez. Miért? Mert ellensúlyozta azt, ami ott történt. Mi történt ott? A Bokor első koncelebrációs miséje. Talán az alábbi szöveg hozzájárul majd, hogy ez az első egyúttal az utolsó is legyen. Az utolsó vacsorán nem volt egyetlen pap sem, csak Jézus volt ott meg a testvérei, azaz a tanítványai. Mi már így nem rendezhetünk vacsorát, mert a keresztyén vacsorákhoz kell egy pap is, aki átváltoztat. Ha kell, hát legyen. De ha arra akarunk emlékezni, ami Jézus szenvedése előtt történt, akkor Isten jézusi népének kettévágása papokra és nem papokra a lehető legstílustalanabb, mert az akkori vacsorán nem volt egy fia pap sem. Nem voltak. Csak testvérek voltak, akinek egyike megrendeztette ezt a vacsorát. Úgy rendezte meg, hogy nem vonult el a lépcsővel elválasztott oltár-apsis magasába, hanem csak vacsora-asztalhoz ült testvéreivel, Azokkal egyszinten. Úgyannyira, hogy egyikük még Jézus vállára is hajthatta a fejét.

Abban reménykedem, hogy a jövőben majd a hatvan esztendő során megszokott gyakorlatunkat folytatjuk: testvéri vacsorát-lakomát ülünk, s ül valaki az asztalfőn is, mert hát olyan is kell, hogy valaki odaülhessen. De nem annak az erejében, hogy pappá van szentelve, hanem annak az erejében, hogy olyasvalaki ő, amilyen Jézus volt a maga Tizenkettője körében. Nagyon megbecsült testvér, jóbarát. Ezek után jöjjön a mindezeket talán megtámogató szöveg:

DE LITÁNIÁNAK, ANNAK LENNIE KELL!

Abból indulok ki, hogy Isten létezik. Folytatom azzal, hogy az *idők teljességében* (Jn 1,16) elküldte Fiát, Jézust, aki elmagyarázta annak a népnek, amelybe beleszületett, hogy Mennyei Atyja szeret mindnyájunkat. Nagypénteken arra emlékeztünk, hogy e nép Nagytanácsa halálra adta Őt. Húsvétkor meg arra, hogy három nap múlva, ahogyan előre megmondta tanítványainak, feltámadt. Utána még 40 napon keresztül (Csel 1,4) tanította tovább tanítványait, majd felemelkedett a mennybe. Hamarosan pedig azt ünnepeljük, hogy elküldte a tanítványok Pártfogójául a Szentlelket (Jn 16,7). Mindebből történeti bizonyosság csak annyi, hogy közöttünk járt egy Jézusnak nevezett személy, akit megfeszítettek. A többi mindet pedig hisszük és hisszük, mert benne van a keresztyének Hitvallásában. De ez a hit több mint a tudás, mert ez a hit azzal az ígénnel lép fel, hogy tegyük is rá az életünket arra, amiben hiszünk.

Az azóta eltelt majd kétezer esztendő során a fent mondott események híre eljutott az emberiség egy negyedéhez, akik közé tartozunk mi is. Sok ez eredménynek vagy kevés? – kérdezem. Azt válaszolom rá, hogy nem kevés. Az emberi emlékezés abszolút győztese a Názáreti Jézus. Nincs a történelemnek egyetlen alakja, akiről annyi könyvet írtak, és írnak mindmáig folyamatosan, mint Róla. Kielégíti-e Istent és Jézust ez az eredmény, ha egyszer az emberiség háromnegyede alig vesz tudomást e történetekről? Azt hiszem, hogy talán kielégíti, mert Istennek nem az egyetlen pákája – Jézus. Mi van neki még, ami segíti ügyét köztünk? Hát Isten Szentlelke, aki benne van minden emberben – emberi természetünk következtében. S ez a Lélek azt súgja mindnyáuknak – ha keresztények vagyunk, ha nem –, hogy jóknak kell lennünk. S az embernek lehetetlen meg nem hallania ezt a súgást. Ez magyarázza Jézus hallatlan történelmi sikerét, mert tanításának lényegi tartalma is ugyanez – szeretnünk kell egymást. Azt tanította, amit lelkünk mélyén mindnyájan hallunk, tudunk – akármilyen is életünk a gyakorlatban –, hogy jóknak kell lennünk.

Mindezek következtében azt gondolom, hogy jó helyen vagyunk ott, azon a helyen, ahol ma is Jézusra emlékezünk. Nem lehetnénk jobb helyen, mint az ilyenén. De nemcsak azért jövünk ide, hogy megveregethessük a vállunkat, hanem azért is, hogy meghalljuk Jézus szavaiból a mai napnak üzenetét hozzánk: *Jeruzsálemtől kezdve minden népnek megtérést és bűnbocsánatot kell hirdetnie* (Lk 24,47) mindenkinek, aki Jézus tanítványává akar lenni.

Amióta a világ világ, amióta kialakult az emberi társadalom, az a rend – az a jézustalan rendetlenség –, hogy mindenütt, nálunk a keresztények körében is, két félre osztott a világ: papokra és nem papokra. Így van ez minden általunk ismert emberi civilizációban, kultúrában. Olyannyira, hogy nekem 15 éven keresztül azért volt megtiltva a templomi igehirdetés, mert írtam negyedszázada egy *Egyházrend* c. könyvet, amelyben elmondtam, hogy Jézus nem akarta ezt a két félre vágott világot. Jézus az Általa meghirdetett Isten Országában csak hívókról, csak hívő tanítványokról akart tudni, s ezeket a hívő tanítványokat nem nevezte papoknak. Nem szerette ezt a papi foglalkozást. Magát sem nevezte papnak soha, csak Tanító-nak. Nem bízott a társadalom e kétfelé vágásának sikerében. Nagyon rosszat tapasztalt. Azt, hogy a főpapok, írástudók és vének adták át Pilátusnak, hogy keresztre feszítsék őt.

Ezenfelül miért nem akart Jézus papokat, hanem csak tanítványokat? Elmondom idézett könyvem summájaként. Jelenleg azt tapasztaljuk hazánkban is, hogy egy papra esik kb. ötezer ember, vagy ahogy mondani szokták: a kedves hívek tábora. Jellemezni fogom e tábort, az ú. n. híveket. Egy kicsiny hányada megfizeti az egyházi hozzájárulást (az adót), ha házasodik, templomi esküvőt akar, ha gyereke születik, megkeresztelteti, ha meghal valakije, akkor pappal temetteti, és nagy ünnepeken (Karácsonykor, Húsvét táján) még misére is eljön. Jóval kisebb hányada jár el hétről-hétre misére. Aki ennél is többre hajlandó, az ki van téve annak a lehetőségnek, hogy megtetszik neki a papi szakma, s ha fiú, akkor jelentkezik papnövendéknek, ha lány szegény, akkor csak apácának jelentkezhetik. Nem akarok én semmi rosszat mondani ezekről a hívekről, mert van nekik is foglalkozásuk, ami igénybe veszi őket. Nagyon derék dolog, ha még vallásuknak fizető és gyakorló hívei közé is tartoznak.

Csak azt akarom nyilvánvalóvá tenni, hogy végső soron Jézus mért nem akarta ezt a kétfelé vágást: hívekre és papokra. Azért nem akarta, mert nagyon kicsiny e kétfelé vágottságnak a hatékonysága. Lehetséges ennél nagyobb hatékonyság is? Igen, ha eltűnnék ez a két kategória. Ha a Jézus ügyét képviselés megszűnnék foglalkozásnak lenni. Ha mindannyian tudomásul vennénk, hogy Jézus bennünket is, és kivétel nélkül mindnyájunkat, a maga tanítványaivá akar meghívni, s nem az ő kedves híveinek akar minket. S bizony csak rajtunk fordul, hogy átigazolunk-e hívekből és papokból az egyetlen jézusi kategóriába, a hívő tanítványokéba.

Amikor hatvan esztendővel ezelőtt elkezdtem Debrecenben ezt a Jézusnak tanítványokat nevelni akaró munkát az egyetemisták körében, megkeresett ott egy kötélnek nem álló

egyetemista is. A lelkemre beszélt: nagyon jó, amit csinálok, de ne vonjam bele az egyetemistákat. Párt keresett, s akit kinézett magának, az pedig járt a csoportjaim egyikébe, és féltette őt az elvtársak adminisztratív intézkedéseitől, ahogy akkoriban a bebörtönzést titulálták. A hívek közé tartozott ez az egyetemista, s azt akarta, hogy hagyjam békében a híveket, csak papkodjam tovább – magamban. Akkor én már kezdtem reménytelennek látni ezt a papkodást, de kellett még ahhoz nekem harminc év, hogy meg tudjam írni *Egyházrend* c. munkámat, melyben elmondom, hogy nekem csak abban van már reményem, hogy mindannyian tanítványok leszünk. Abban, hogy a püspökök belenyugodnak abba, hogy aki közösséget tud gyűjteni, az csinálhatja mindazt, amit Jézus mondott, hogy meg is vacsoráztathatják testvéreiket – és a kenyér és a bor segítségével is. Nem nyugodtak bele püspökeim, hanem ragaszkodtak továbbra is ahhoz, hogy legyen csak külön papi foglalkozás is. Annak ellenére is ragaszkodtak, hogy Jézus a maga tanítványainak azt mondta, hogy csak csinálják mindazt, amit ő csinált velük... tehát hogy vacsoráztathassák is őket.

Mondok még egy példát. Lehet, hogy itt mondtam el, s talán visszaemlékeztek rá. Egy plébánián egyre kevesebben járnak vasárnap délután litániára. A plébános elhatározza, hogyha már senki sem jön, beszünteti a litániázást. Elkövetkezik ez a helyzet is. Elmegy sétálni tehát két órakeresés a faluban – litániát mondás helyett. Találkozik egy atyafival, aki teljes felháborodással mondja:

– De hát tisztelendő úr, most litánia van.

– Nincs, mert nem jött el senki – válaszolja a pap.

– De litániának, annak lennie kell! – Páng... A példa magáért beszél. Hatékonytalanság a hatékonytalanságért. Példa arra, hogy így szoktuk meg, tehát így is kell maradnia. Én pedig üvölténék – ha még tudnék – a dühtől, a fájdalomtól. Megvan a példa, mehetek hát tovább.

– Ti átigazoltok-e? Ha nem, akkor marad a jelen helyzet: ötezer emberre egy pap. S olyan eredménnyel, amilyen a mostani körülmények közt lehetséges. Végtelenül tisztelem azokat a nem-pap testvéreimet, akik nem adják fel tanítványi státuszukat, és mindent megtesznek azért, hogy csoportot gyűjtsenek Jézusnak. S mit csinálnak, ha nem sikerül nekik? Vannak olyanok is, akik feladják a küzdelmet. Egyszerűbb nekik körbejárni a kis hazát, s keresni maguknak új és új papokat, akik új és új mondanivalóikkal szórakoztatják őket, s ezzel visszaminősítik magukat a kedves hívek kategóriájába. Szent Pál beszélt azokról, akik csak a fülüket akarják csiklandoztatni. Lehet ezt is csinálni. Hajlandó vagyok magam is 90. évem közelében leülni bárki lábához, aki megcsinálta már életében azt, hogy tizenkét fiatal otthagyta érte apját-anyját, hogy elmenjenek hozzá tanítványnak. De ha nem tudta ezt megtenni, akkor nem ülök le a lábaihoz. Dumám nekem is van. Olyat akarok hallani és látni, aki korunkban, a jelemben, újra tudja csinálni, amit Jézus a maga korában el tudott végezni. Azt, hogy a tanítványokat gyűjtött magának és Atyjának.

Meg kell értenünk, hogy a jézusi mondanivaló, a tartalom, megkívánja a hozzátartozó formát. Ha egyszer a jézusi tartalom csak annyi, hogy szeretnünk kell egymást, akkor teljesen felesleges hat éven keresztül vagy még tovább Jézus nevében teológiát tanulni, hogy tudjuk nagyon korszerűen csiklandozni a fülcsiklandoztatásra vágyódóknak, kedves híveinknek a fülét. Értsük meg jól, amit mondani akarok. Tudomásul kell venni, hogy Jézus nem alapított új vallást. Ki sem lépett a maga vallásából. Tanítványait se íratta ki az övékéből, hanem kezdett valami újat, amiben nincsenek papok és kedves hívek. A Jézusra hivatkozó kereszténység hiába hivatkozik rá. Azért hivatkozik hiába, mert a kereszténység, amelyet az első századvégi, a jamniai kiközösítés után – a zsidók kiközösítették ki Jézus útján járni akaró honfitársaikat – vallássá lett. Vallássá, melyhez megint csak kellenek papok és kellenek kedves hívek. A jézusi újdonsághoz csak egyszerűen emberek kellenek, bármilyen foglalkozásúak is. A jézusi újdonsághoz csak tanítványok 12 főnél nem nagyobb kisközössége kell. S ebbe a közösségbe meg van hívva, azaz hivatalos bármely ember, akár milyen vallású és vallás nélküli is. Jézus

közösséget akart, s kinek-kinek a vallását meghagyta: csak tartozzék nyugodtan bele abba, amíg szüksége van rá.

Az a kérdésem ezek után, hogy van-e ennek a jézusi szándéknak jövője. Kell-e ez valakinek? Azt válaszolom rá, hogy ennek a jézusi szándéknak múltja van. Hol? Hát Jézus életében. S még hol? Valószínűleg még másutt is, de biztosan egy helyről tudom ezt állítani. S ezt a helyet Bokornak nevezik. Miért ilyen szerény ez a hatástörténeti jelentésem? Hát csak azért, mert a Jézusra hivatkozók nem kisközösségre, hanem vallást csinálásra adták a fejüket. De hát nem a múltat és a jelent kérdeztem, hanem a jövőt. Erre csak azt tudom válaszolni, hogy nem tudom, hogy van-e jövője, de szeretném nagyon remélni, hogy lesz. *Mikor?* Amikorra az Isten ügye iránt komolyan érdeklődők azt fogják látni, hogy a vallás teljességgel képtelen annak a feladatnak a hordozására, amit Jézus Atyja, az Isten, vár tőlünk, emberektől. Ha viszont meggondoljuk mindazt, amiket a kereszténységről, s annak legsikeresebb fajtájáról a római katolikus egyházzal mondtam, akkor azt kell jövendőlnöm, hogy már nem lehet nagyon messze ez az *amikor*.

Egyáltalában nincs kizárva, hogy a kereszténység kétségtelen sikere abból ered, hogy neki sikerült megcsinálnia a vallás műfajának legsikeresebb fajtáját (majd két milliárdnyi a keresztények száma). Amikor a legsikeresebből is belátjuk, hogy a vallás valójában majdnem teljesen sikertelen a Jézustól akart tartalom és forma hordozására, akkor következik el a történelmi *akkornak* az órája. Lehet erre azt mondani, hogy ez az *akkor* csak annak az órája, amikor belátjuk, hogy az emberiség képtelen minden másra, mint amit idáig csinált, tehát csak a vallásra képes. Amikor arra az eredményre jutunk, hogy ez az egész jézusi Isten Országá csupán csak célparancs, amely úgy tud megvalósulni, ahogyan az történelmileg megvalósult. Tehát nem tud megvalósulni. Ez lehetséges. De akkor ez annyit is jelent, hogy az emberiség ennek következtében ökológiailag és nukleárisan lehetetlenné teszi a maga életét. Annyit, hogy belepusztulunk abba, hogy lehetetlennek tartjuk azt, amiért Jézus jött, amit hirdetett. Belenyugszunk abba, hogy nem vagyunk képesek szeretni. Nincs erőnk szolgálni, adni és szelídnék lenni. Csak uralkodni tudunk és kifosztani egymást, és fegyverrel leverni, aki utunkba áll. Mi csak erre vagyunk képesek. Nem vagyunk különbözők a ragadozók állatfajától. Felfokozott ragadozók vagyunk. Értellemmel felruházott ragadozók. Az oroszoknak nincs atombombájuk, de nekünk van, és használjuk is, hogy sikeres legyen a ragadozásunk. És vannak papjaink, akik megáldják a katonákat, ahelyett hogy kerekperccel megmondanák, hogy Jézus tanítványának semmi helye a katonák között, mert azok nem ölelni, hanem embert ölni készülnek. Ebbe a ragadozói tartalomba szépen simul bele a forma: a papok megáldják kedves híveiket, amikor azok gyilkolni indulnak.

Azt hiszem, világosan beszélek. Az a kérdés, hogy Jézus tanítványainak mondhatjuk-e magunkat, ha elutasítjuk a jézusi küldetésnek mind tartalmát, mind formáját. Ezt írja *Székelly Magda*, akiről azt sem tudom, hogy meg van-e keresztelve, csak azt tudom, hogy amikor versét írta, igencsak Jézus tanítványának bizonyult.

Leüthetsz, én nem ütök vissza. Az én kezem gyöngye a rosszra.

A hulló test helyén leüthetetlen, erősen áll az igazi testem.

A magam részéről nekem addig van kedvem élni, ameddig remélhetek. Ameddig remélhetek abban, hogy amit Jézus tanított, az nem csupán célparancs, hanem teljesítendő parancs is, s belepusztul az emberiség, ha nem teljesíti ezt a parancsot. S nem teljesíti, amíg mindannyian tanítványokká nem leszünk.

Piarista köz, 2007. június 3.

Jézus kincse az emberek kezében

Gromon Bandi megkért, hogy mondjak kritikát Sárdy Péter könyvének (*Jézus kincse az emberek kezében*) Szent Pálról szóló fejezeteiről (157-226. o.). Megadom a könyv lap/bekezdés számát, idézem a szerzőt, majd dőlt betűvel adom a kritikám.

157/1 – Jézus még nem tudta tisztázni, hogy üzenete milyen viszonyban van népének vallási hagyományaival. – *Ez esetben Jézus hülyegyerek volt. Ezzel szemben tudta, hogy tökéletesítenie kell a Törvényt, azaz népének vallási hagyományait. Tökéletesítette is azokat.*

157/1 – Tanítványai annyira zsidók voltak, hogy a jeruzsálemi ösgyülekezet meg is maradt zsidó szektának. – *Jézus is annyira zsidó volt, hogy csak egy zsidó szektát akart útjára indítani, és nem egy új vallást.*

157/1 – A következő lépést, a Tóra előírásairól lemondást, szemügyre sem tudták venni. – *Semmi szükség nem volt a szemügyreállításra, amíg a zsidók körében tartózkodtak, hiszen Jézus sem akarta felbontani a törvényt, legyen az továbbra is a zsidók vallásának az alapja.*

157/2 – Jézus nem vívta meg a csatát Mózes törvényével. – *Folytonosan azzal csatázott, de nem akarta megszüntetni a törvényt, mert valamilyen vallásban élnie kell annak, aki vallást akar, és Jézus nem alapított új vallást.*

157/2 – Erre más valaki volt kiszemelve, Pál. – *Isten biztosan nem szemelte ki őt erre. A vallásokat Isten nem akarja lecserélni, ahogy a kultúránkat s a nyelvünket sem.*

157/2 – Útjait siker koronázta, útjára indította a világegyházat. – *Nagyon jelentős a szerepe abban, hogy a nem-zsidó vallásúakhoz is eljutott Jézus neve, s még inkább abban, hogy a Pál látása szerinti Jézus jutott el hozzájuk. De ami a világegyházat illeti, az István üldözése körül Izraelből elmenekülő zsidók érték el elsőül a nem-zsidó vallásúakat. Egy görög nevű Ananiás (pogányból lett keresztény) kereszteli meg Pált; az antióchiai pogányok és zsidók gyülekezete indítja el Pált is elsőnek nevezett missziós útjára. Ha nincs az említett kiszemelés, akkor is lett volna valami a jézusi üzenet eljutásából a pogányokhoz. De az biztosan nem-páli ízü lett volna.*

158/0 – Levelei nélkül valószínűleg létre sem jött volna az Újszövetség. – *Ez teljes abszurdum. Jézushoz hasonló jelentőségű gondolat nem született az emberi kultúrában. Ez – még kisebb jelentőségű sem – irodalmi lecsapódás nélkül semmiképpen nem maradhatott. Buddhának nem volt Pálja, s mégis tudunk Buddháról.*

158/1 – A megváltásról szerzett mélységes tapasztalata megközelíthetetlen számunkra. – *Elmélete volt csak Pálnak a megváltásról, s ezt kétszerkettőnégy világossággal meg is fogalmazta. Hogy erről az elméletről Pál azt hitte, hogy ezt maga az Isten nyilatkoztatta ki neki, ezt lehet mélységes tapasztalatnak is mondani, meg a legjobb szándékú és kivédhetetlen önbecsapásnak is.*

158/1 – ... damaszkusi élménye előtti lelki válsága is örökre ismeretlen marad számunkra – *Nem marad. A hosszú gyaloglás során kellett gondolnia arra, hogy István vértanúféle embereket akar megköttözve Jeruzsálembe hurcolni, s a szintén Isten-kapcsolatú Saul a maga lelkiismeretének terhe (Miféle embereket akarok én Jeruzsálembe hurcolni?) következtében hallja a hangot, s esik tőle a földre... – s ez lélektanilag örökre érthető, feltételezhető.*

158/1 – Gondolatvilága rejtélyes marad számunkra – *Csak azért maradt az, mert megtettük gondolatait Isten kinyilatkoztatásának, s abban minden szó megkérdőjelezhetetlen. Ha azonban egy ember vallomásának, gondolatának fogom fel, kristálytisztán kirajzolható gondolatainak teljes szövedéke, ellentmondásai is.*

158/2 – ... kötelező kijelentéseket tartalmaznak Istenről... Nem túlzott ez az igény? – *Kiegyenesítem a kérdőjelet: De!*

159/1 – Pál Jézus tanítását nem ismerte, a törvénytől megszabadulást nem tudta befejezni, felszabadító művét folytatnunk kell... – *Pál valamit képzelt Jézusról... hogyan tudott volna Pál teljesen megszabadulni attól a vallástól, amelyben nevelkedett? Mért kellene nekünk a zsidó vallástól megszabadulni akaró művét folytatnunk, ha nem vagyunk zsidók? Hát csak azért, mert megtettük Pál tanítását Isten kijelentéseinek. Akik így – Pál módjára – gondolkodnak, soha el nem jutnak ahhoz a Jézushoz, akihez mi igazodni akarunk. Számomra nem felszabadító az, amit Pál gondolt. Nem, mert az Ószövetség legalább tisztában volt azzal, hogy akkor vagyunk jók Istennél, ha caddikok vagyunk, ha tesszük Isten akaratát, Pál pedig*

azt tanítja, hogy Jézus halálának érdeméből, kegyelemből vagyunk jók az Istennél. Nincs mit folytatnunk. Valami vallási cselekménnyel is kedvében akarunk járni Istenünknek – ha nem a körülmetélkedéssel, akkor a megkeresztelkedéssel.

159/2 – Jézus is gondolt valamit, Pál is... Ezek azonban belső tapasztalatok, amelyek ellenállnak az írásos rögzítésnek, mivel nincsenek rájuk megfelelő fogalmaink. – *Amit gondolunk, el is mondhatjuk, le is írhatjuk, s a gondolatok fogalmak nélkül nem lehetségesek: pl. ezt a könyvet egy S. P. nevű ember írta. Hogy ezt gondoljam és leíjam, ahhoz rendelkeznem kell az „ember” fogalmával.*

159/3 – ... hogyan csináltak a keresztények... könyvvallást. – *Kivétel nélkül minden nép könyvvallást csinál, ha eljut az írásbeliség fokára.*

159/3 – A reflektálatlan bibliahit összeegyeztethető-e Jézus üzenetével? – *Nem összeegyeztethető. Akármilyen szöveget is találok, reflektálnom kell rá, azaz kritikailag kell olvasnom. Az ószövetségi próféták hite sem volt reflektálatlan, meg is kövezték őket miatta a vallás s az Isten nevében. Más prófétáké sem az, és ezeket is mindig megkövezzük: Jézust, Pált is és még nagyon sokakat. A trón és az oltár szövetségének meggyengülésével már csak kiközösítjük, vagy csak elhallgattatjuk őket, ha tudjuk. Teljes abszurdum minden tévedhetetlennek mondott szöveg. Minden szöveg csak megközelítése a kimeríthetetlen, megfjethetetlen Istennek – az isteni titoknak. Hogy a vallások rendre tévedhetetlen hitletéményeket gyártanak, ez teljesen érthető. Ettől vallás a vallás. Őriznek egy hagyományt, s nem sikerül nekik ezt az emberiség egészével elfogadtatni. Az a Hagyomány, amelyről Hamvas Béla beszél, aligha lehet több, mint ez: Jónak kell lennünk, Isten akaratát kell megvalósítanunk életünkkel, Isten kedvében kell járnunk. De ezt minden kultúra a maga sajátos módján fogalmazza meg. Azt gondolom, hogy Jézus ezt a Hagyományt szólaltatta meg. De ez a Hagyomány nem kell semmiféle kultúrának, mert a kultúrák mind le akarják győzni a többi kultúrák képviselőit, meg akarják őket hódítani, s adófizetőikké akarják alázni a többi kultúrában élő embereket. Jézus ezt nem akarta. Keresztre is kellett jutnia tanítása miatt.*

160/1 – A kereszténység nem vezethető le egyetlen kezdetből – *Így van, még a II. Vatikáni Zsinat is többet idézi Pált, mint az Ó- és Újszövetség összes többi könyveit, s ez az arány régebben még inkább eltolódott Pál javára. De a jézusi tanítás levezethető egyetlen kezdetből: a jézusi tanításból.*

166/0 – Nem kellett volna (Pálnak) felülvizsgálnia azt (a maga tanítását), mégpedig olyan emberek segítségével, akik a győztes Jézusnál tanultak? – *Persze hogy kellett volna. Miért nem tette? Tahónak gondolta a Tizenkettőt, teológiát nem tanultaknak. Pál viszont elment Arábiába. Az a feltevés, hogy egy gnóosztikus iskolában végzett ott három éves posztgraduális tanfolyamot. Számomra sokat mond, hogy Pál nem mondja meg, hogy mit csinált Arábiában, hallgat róla. Abból következtetem Pál Arábia-eredetű gnóoszticizmusát, amit leveleiben leírt: a maga Jézus-elméletének végeredményéből: a kegyelemből.*

171/3 – általánosításokba bocsátkozott: a zsidók... – *Általánosítások nélkül nem lehet beszélni. Jézus is általánosított: a főpapok, írástudók és vének... és elmondta cselekedeteiket, ha nem is átkozta meg őket.*

A könyv 4.2...4.6 fejezetein nincs mit bírálnom. Nem tekinti a páli leveleket égből pottyant írásoknak, s bátran kimutatja, hogy mennyire Pál személyéhez kötöttek – ennek összes nem-jézusi vonásaival együtt. Magam nem ezt az utat jártam: igyekeztem megtalálni a levelekben azt is, ami harmóniában van azzal, amit Jézus tanított. Annak ellenére is, hogy a kétezer esztendőös katolikus dogmatörténet nagyobb arányban vette figyelembe azt, ami a levelekben nem-jézusi. Az én egyéni utam: egybe akarom látni az egész keresztény hagyományt (s benne a pálit is) oly módon, hogy kimutatom, hogy mi a jézusi és mi a nem-jézusi benne. A katolikus egyház papja akartam maradni. Mivel felvilágosodás után születtem, ez sikerült: nem égettek el. Mivel a II. Vatikáni Zsinat korában élek, megúsztam annyival, amennyivel. Nem akartam új vallást csinálni, én se, miként Jézus sem..

215/1 – Jézus úgy tudta, hogy küldetése csak Izraelhez szólt... – *Aki így beszél, nemcsak Pált relativizálja, hanem Jézust is. Számomra az, amit Jézus tud, az az ember számára a maximális tudható. Trinitárius vagyok... S ilyenként halok majd meg is. Ha nem volnék az, már csak a filozófia maradna számomra, s ebbe az őserdőbe nem akarom hitem horgonyát eresztetni. Azt gondolom, hogy van Isten, és Jézus az emberré lett Isten, és tanítása külön, mint ami a filozófia segítségével egybekaparható. A filozófia tudomásul vevése után is csak hihetek. Unitáriusként is csak hihetek. S boldog vagyok, leszek, ha majd meglátom az Istent. Azt a Nagy Titkot, amelyet a jézusi tanítás sem merített ki. Nem, mert valóságos ember is volt, aki számára ez a titok nem kimeríthető. Nem, de nem ismerek külön emberi tevékenységet, mint ezt nyomozni... a fejünkkel is, életünkkel (jó cselekedetekkel) is.*

225/2 – ... nekünk sem kell igényt tartanunk a tévedhetetlenségre... igényt tartunk a toleranciára... – *S. P. nem egyház, nem kell tévedhetetlennek lennie, s amíg nem gyűjt az egyháznak konkurenciát jelentő népet, tolerálja is gondolatait az egyház. Ha ilyen népet gyűjtene, tanításait megvizsgálná a Hittani Kongregáció, s ha megvizsgálja, a vizsgálat nem lesz eredmény nélküli. Ha egyezőnek találja a maga tévedhetetlen hitletéteményével, ezt szóban közli vele. Ha nem-egyezőnek találja, akkor ezt közli az egész világgal, mint napjainkban J. S. esetében.*

Könyvének többi részére is sort kerítenék, ha S. P. mozgalmat is csinálna – de nem tudok róla. Számomra ugyanis csak az számít hiteles Jézus-követőnek, aki nemcsak tanít, de tanítványokat is gyűjt. A tanítványok nélküli tanító nem. A gyűjtene szegény, de nem tud...-féle szerencsétlen flótás, vagy a tudós nem hiteles követője Jézusnak, aki tanított is, és tanítványokat is gyűjtött.

Piarista köz, 2007 június 4.

Anti vagyok-e?

Előbb megnézem, hogy Jézus anti volt-e? Ki az anti? Aki valamelyik embertársa ellen van. Jézus nem volt senki ellen. De megállapította, hogy vannak, akik ő ellene vannak. Ezeket meg is nevezte. A főpapok, az írástudók és vének voltak ellene. Nagytanácsuk halálra is adta őt. Pilátussal keresztre feszítették. Ha tehát megállapítom, hogy ki van ellenem, akkor még nem vagyok anti. Csak akkor, ha teszek valamit ellenük.

Honfoglaló őseink ellene voltak 895-ben a Kárpát medencét megszállva tartó bolgároknak, morváknak és bajoroknak. Fegyverrel az országból kitakarodásra bírták őket. Egy jó század múltán Géza fia, Vajk, aki a keresztségben az István nevet kapta, ellene volt azoknak, akik akadályozták őt központi királyi hatalmának kiépítésében. Ellene volt tehát Koppánynak, Gyulának, Ajtonynak, Vazulnak, Tonuzobának. Ártalmatlanná is tette őket, s kiépítette hatalmát: a főpapok és főurak rendjét külföldről jött lovagokból s hozzá hűséget tanúsító magyarokból. A század közepén ezek ellen lázad Vata, s legurít a Gellérthegyről egy főpapot. Vata ellen fordulnak a menekült státusból hazajövő Vazul-fiak. A királyok folyton ellene vannak azoknak, akik ellenük lázadnak, s igyekeznek megsemmisíteni a lázadókat. Magyarok is lázadnak magyarok ellen, magyarok is levernek magyarokat. Anti-magyarok lázadnak, s anti-magyarok vernek le lázadásokat. A történelem már ilyen.

1514-ben a törökök ellen összeszedett jobbágyok is anti-magyarok. Nem a török ellen fordulnak, hanem saját főpapjaik és főuraik ellen. A törökök is anti-magyarok, s a központi királyi hatalom meggyengülvén török-hódoltsággá lesz hazánk. Végül is anti-török európai sereg űzi ki őket hazánkból. Berendezkedik e területen a Habsburg-ház. Ellenük lázad fel II. Rákóczi Ferenc, s a kuruc anti-labanc, s labanc anti-kuruc lesz. 1848-ban Petőfi, Kossuth, Görgey addig-addig táplálja magában az ellenséges érzést a császár ellen, míg hadsereget gyűjt, és a császár kényszerül az orosz cár segítségét igénybe véve leverni őket. A történelem már ilyen.

S jönnek a trianoni ideiglenes megszállások, jön a szovjet megszállás, jön a kapitalista megszállás, és Balczó, az olimpiai bajnok, megállapítja, hogy zsidó hódoltságban élünk. Igaz, igaz, de mért kell ezt kimondani? – válaszolták neki. Ami van, azt gondoljuk, s előbb utóbb ki is mondjuk, s a történelem mutatja, hogy az erőviszonyok állandóan változnak. Az urak, a mindenkor urak pedig rajta vannak, hogy ne változzék meg semmi. A történelem már ilyen.

Jézus pedig nem anti. Ennek következtében mehet a Golgotára, a történelem pedig rendre az anti erőké. Mivel a fene sem akar a Golgotára menni, ennek következtében csak Jézushoz hűtlen kereszténység van. A keresztényeket be lehet sorozni katonának, tábori lelkészeik pedig megáldják az Atya, a Fiú és a Szent Lélek nevében a gyilkolni indulókat. Az egyháztörténelem is olyan, mint a világtörténelem: papok áldják meg a gyilkolni indulókat – ennyi a különbség.

Elszavaljuk a Talpra magyart, a király kinevezi a felelős minisztériumot, és szól Jelasicsnak, hogy támadja hátba a magyar forradalmat. Megyünk a Kossuth térre, s vagy eltakarodik a kormány vagy folytatjuk tovább tüntetéseinket. S mi lesz a vége? Nincs, aki megmondaná a jövőt. De a közvélemény-kutatás megmondja, hogy mennyi a támogatók és nem-támogatók aránya, de hogy mi lesz a vége, nem tudja megmondani.

S Te, árva Jézus-követő mindebből kimaradj? Megnézheti magát, aki azt mondja Neked: Igen, maradj ki! Elárulod a legszentebb nemzeti érzést? Ha igen, akkor megnézheted magad... De hát Te is tudod, amit Balczó ki mert mondani! Tudom, de nem játszom történelmet. Keresztények eleink Jézus mennybemenetele után nem játszottak történelmet, s birkóztak a cirkuszokban az oroszlánokkal. De forrt gondolatainkban az anti-ság. S két és félszázados gondolati anti-ság után már beálltak katonának a *keresztény császár* (Hát ez meg mi? Ilyen is van?) seregébe, és Ágoston korában már keresztény katonák verik le a keresztény donatisták mozgalmát (testvér a testvéreket?).

Jézusban is volt gondolati anti-ság? Nem volt? Volt? Sírt nemzete szomorú jövője felett, de nem emelt kardot Kaifás meg Pilátus ellen. Gondolatban sem akarta kitakarítani Izraelt Kaifástól Pilátustól. A piszkos munkát rábízta a zelótákra? Semmi nyoma. Hitt abban, hogy egyszer megokosodunk, s abbahagyjuk az egymást gyilkolást.

Piarista köz, 2007. június 5.

Fiatalokkal olvassuk a KIO 5. kötetét, *Az országot*

KIO136e: Sírás és nevetés –

Lehet-e vonzó a sírás? A siralom völgye? Lehet, ha attól leszünk boldogok, hogy sírunk és nem nevetünk. Már pedig *Boldogok, akik sírnak, majd nevetnek!* A keresztény szekularizáció ellene mond ennek. Mi a keresztény szekularizáció? A felvilágosodást a Tanítóhivatal annak rendje és módja szerint elvetette. De 1930 körül Jacques Maritain *Humanisme intégral*-ja megpróbálta rehabilitálni – két század késéssel. Úgy olvastuk Maritain könyvét, hogy azt mondtuk: Végre! Ha Bessenyei György nem olvassa Mária Terézia testőreként Bécsben a 18. század vége felé a már indexre tett Rousseaut, Voltaire-t s többieket, akkor nincs Kazinczy, Kölcsey, Vörösmarty, Petőfi. Nincsenek azok, akik hasonlíthatatlanul jézusiabbak voltak, mint a siralomvölgyet emlegető egyházi igehirdetők. Maritain elismeri a civil szféra jogát. Azt, hogy egyházi engedélyezés nélkül is gondban legyen az emberiségért. A Himnusz, a Szózat reményt nyújt a szebb jövőre, az immanensre. Ebbe a reménybe köpött bele az első világháború, majd a Szovjetunió, a nemzeti szocializmus, a második világháború, a vörös hadsereg bevonulása Európa közepéig, majd kitakarodásuk után a tőkésársaságok világhatalma, s ezzel az emberiség fenyegető végkatasztrófája. Marad a történelem a siralom völgye, akármennyire bizakodik is az emberiség szerencsésebb fele, hogy azért már mégis nevetethetünk. Ajkunkra fagy a mosoly, a nevetés. Bár az indexet azért nem állítjuk vissza.

Iga és sírás nélkül nincsen immanens jövő, de van boldogság. Boldog, akin fordul az Isten Országá. Jézuson fordult, és sírt is (Istenem, istenem, mért hagytál el engem?), de nem cserélt volna az őt keresztre juttató Kaifással. A kereszten is boldog volt, ha sírnia kellett is!

KIO 137/cd: Prófétai szerepkör – Dialógus a hűségről

Péternek hallgatnia kell a prófétára, a prófétának hallgatnia kell Péterre. Ezt nem érti Bandi, de csak a felét nem érti: azt, hogy hogyan is hallgathatna a próféta Péterre. Az ellen nincs kifogása, hogy Péter hallgasson a prófétára.

Ha Péter nem hallgat a prófétára, akkor a próféta se hallgasson Péterre? Nem hallgat Péterre, de nem vonja kétségbe Péter *Péter-tisztét*. E kétségbe nem vonás ellenére is üt Péter, ha nem hallgat rá a próféta. S a próféta mi mást tehetne, mint hogy elviseli az ütést? Kiléphet ugyan az ütést ismerő társaságból. De hova? Csinálhat egy új társaságot, vagy ha van Bokor, abból nem kell kilépnie, mert a Bokor elviseli a megütött prófétát is. És a Bokor elég neki arra, hogy élni tudjon. Elviseli a Bokor a Péter-tisztet kétségbe nem vonót is, meg a kétségbe vonót is. Kedves ütött testvérem numero/b – ezt üzeni Néked egy ütött testvéred, aki numero/a.

Azt hiszem, hogy Jézus is próféta numero/a volt, mert nem mondta Kaifásnak, hogy nem tekintelek Izrael főpapjának, csak elviselte az ütést. Mit is csinálhat Péter? Három századon keresztül népe vértanúvá lett. Utána pedig egy hajóba került a császárral, akinek első dolga volt, hogy rögzíttette vele egy zsinaton a hitletéteményt Niceában. Azóta védi az egyház a hitletéteményt, s nincs többé szüksége prófétákra. S a próféta numero/a és /b mit csinál? Hűséges akar lenni a jézusi örökséghez. Vértanúvá, kiközösítetté, elhallgatottá kell lennie. Esetleg díszítik majd valakik a sírjukat, esetleg nem. Loisyét, akit kiközösítettek, kik díszítik?

A gond abból adódik, hogy a próféta is csak ember és nem Isten. A próféta is tévedhet. És *Péter* is csak ember, és ő is tévedhet. Bocsánatot is kérhet a megütött prófétától az ütés után, ha századokkal is. A kétezer esztendő történelme világosan mutathatja számunkra, hogy mi lett a *Pétertől* magukat függetlenítőktől, az új keresztény felekezetet alapítók munkájából. Nem lett külön, mint *Péter* felekezete. Elviselem az ütést, és maradok. Végső rendet nem csinálhatok. Elég, ha mondom, ami a meggyőződésem. Mondtam, amit mondhattam. Valakik megdicsértek érte. Ugyanezekből valakik ma úgy látják, hogy nem lehet elviselni azt, amit csinálnak a hatalmasok hazánkban vagy másutt. Hiába mondtam, hogy Jézus a keresztre jutott, mert elviselte a maga korának hatalmasait. Ha leszakítottam volna őket arról az egyházzról, amelyben születtem, születtek, ma tőlem szakadnának le, mert elviselem a hatalmasok hatalmát. Volna ennek értelme? Nincs.

Megtárgyaltuk Jóska levelét, melyet barátainak írt a politikáról. A végén azt mondtam, hogy visszahülyülhettek 1942. évi szintemre, amikor hajlandó voltam kimenni a Donhoz Trianon revíziója érdekében. Béla azt mondta, hogy Ő már visszahülyült erre a szintre. S egy másik testvérem meg azt mondta, hogy kikéri magának az általam megütött hangot. Az elmúlt hatvan évben senki sem kérte ki magának azt, amit mondtam. Nem is tiltakozott senki e kikérés ellen. Ha ezt a kikérést szó nélkül hagyjuk, becsukhatjuk a jézusi boltot. Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy Bokor, amelyben csak elviseltük, hogy a nagyurak azt csinálnak velünk, amit akarnak. Ha szó nélkül marad, befördíthatjuk a címert... Nem megyünk többé a Golgotára. Menjen aki, akar, de mi nem.

Piarista köz, 2007. június 6.

Pünkösd Sashalmon

Vegyétek a Szentlelket! Akinek megbocsátjátok bűneit, az bocsánatot nyer, s akinek nem bocsátjátok meg, az nem nyer bocsánatot. Kinek mondja ezeket a szavakat? A tanítványainak? Igen. Kik Jézusnak a tanítványai? Azok, akik közösségben élnek Jézussal.

Jézus még ezt is mondta: Ha ketten-hárman összejöttök az én nevemben, én veletek vagyok. Mondta tehát Jézus a fenti szavakat a megbocsátásról azoknak is, akik ma, 2007-ben

ketten-hárman összejönnek az ő nevében? Mondta tehát nekünk is, ha ma, 2007-ben ketten-hárman összejövünk az ő nevében, s akikkel Jézus együtt van, ahogyan együttvolt a maga idejében a Tizenkettővel? Hátha Jézus velük van, ahogyan mondta, akkor ránk is érvényes, amiket a megbocsátásról mondott.

Most meg az a kérdés, hogy vettük-e a Szentlelket. Persze, hogy vettük, hiszen meg vagyunk bérálva. De ha nem volnánk is megbérálva, akkor is Isten teremtményei vagyunk, akiknek lelkük van. S ez a bennünk levő lélek nemcsak a mi emberi lelkünk, hanem egyúttal a minket megteremtő Istennek is a lelke. Jézus lehelése vagy az Egyház bérálása csak kijelenti a tényállást. Azt a tényt, hogy Isten Szentlelke bennünk van.

Csak eljutunk végre Jézus mai biztatáshoz arról, hogy bocsássunk meg, és ne bocsássunk meg embertársainknak. Min fordul a megbocsátásunk és meg nem bocsátásunk? Valójában nem rajtunk, hanem rajtuk. Azon, hogy van-e bűnük. Ha nincs, akkor nincs mit megbocsátanunk. Ha pedig van bűnük, akkor is rajtuk fordul a megbocsátásunk. Azon, hogy megbánják-e a bűnüket. Ha nem bánják meg, akkor Isten sem tud megbocsátani nekik. Jézus sem. És kettejük Szentlelke sem, aki bennünk van.

Egy másik alkalommal meg ezt mondta még Jézus a Szentlélekről: *Ha valaki az Emberfia ellen szól, annak is megbocsáttatik, de aki a Szentlélek ellen szól, annak nem bocsáttatik meg sem ebben a világban, sem az eljövendőben.* Ez a szenvedő alak *megbocsáttatik* – *passivum divinum*, azaz Istenre utal: maga az Isten az, aki megbocsát vagy nem bocsát meg. Elmondom, hogy miért van ez így. Az Emberfia, azaz Jézus ellen lehet állást foglalni. Még káromlással is, ha meg van valaki győződve arról, hogy Jézus kártékony az emberiség számára. Tévedni emberi dolog. De a Szentlélek ellen nem szabad szólni. Mért? Mert Jézus olvasta a Teremtés könyvében, hogy a teremtéskor az Isten Lelke – héberül: *ruah Elohim* – ott lebegett a vizek fölött. S Jézus úgy gondolta, hogy az ember úgy kerül ki Alkotója kezéből, hogy benne van Isten Szentlelke, s ennek folytán a szíve mélyén tudja jól, hogy mit kíván tőle az Isten. Azt kívánja, hogy felzárkózzék életével Isten követelményeihez.

Már Jézus előtt és mindig is tudta ezt az ember; s csak azért, mert ember. Ezért mondhatta a Jézus előtt századokkal élt niniveiekről, akiknek Jónás prédikált, hogy azok bűnbánatot tartottak, s a bűnbánatuk következtében könnyebb sorsuk lesz az ítéleten, mint Jézus hallgatóinak, akik nem tartanak bűnbánatot. A Teremtés kezdetétől fogva és Jézus előtt is, és mindig – az ember ismeri Isten akaratát. Ismeri, mert az embernek *szíve* van – s ez Jézus szava a lelkiismeretre. Mindenki tudja, hogy mi az Istennek tetsző. De amikor valaki ellene mond legbensőbb hangjának, azaz önmagának, amikor valamelyikünk mintegy letagadja a csillagot az égről, mert ezt mondja: Tudom, hogy mi a jó, de majd bolond leszek jó lenni, ha egyszer ennek az is következménye lehet, hogy nekem is el kell mennem a Golgotára. S ez a Szentlélek elleni bűn. S erre nincs bocsánat.

Mért nincs, mikor az Isten mindent megbocsát? Ha mégis igaz Jézusnak ez a mondata, akkor azért, mert a fent megrajzolt esetben az ember hazudik önmagának. Az pedig a hazugság, hogy nekem nem dolgom, hogy igazodjam Isten akaratához. Nekem nem dolgom, hogy felzárkózzam Isten Szentlelkéhez. Nekem nem dolgom, hogy lássak. Nekem nem dolgom, hogy a lelkiismeretem szerint éljek. S aki eljut idáig, az ilyen ember Jézus látása szerint

nem tud megfordulni – convertere,
nem tudja visszaigazítani életét a lelkiismerete szavához – metanoia,
nem tud megtérni, nem tud bűnbánatot tartani – poenitentia,
nem tud visszatérni tékozló leányként-fiúként az atyai házba – tesuvah.

S ha nincs bánat, az Isten sem tud megbocsátani. Nem tud Kaifásnak, az istengyilkos főpaprak sem! És akkor Jézus mégis miért imádkozott a kereszten azért, hogy Atyja megbocsásson azoknak, akik odajuttatták őt? Kaifásnak is? Igen. Azért, mert feltételezte róla, hogy Kaifás csak az Emberfia ellen szólt, de nem a Lélek ellen: feltételezte róla, hogy nem

tudja, mit tesz. Feltételezte róla a jó lelkiismeretet. Feltételezte róla, hogy az Istent szolgálni akarván parancsolta Jézust a keresztre.

Egyszer írtam egy Kaifás drámát. Azt mondtam el benne, hogy Kaifás nem kételkedett Jézus jó szándékában, de hülyének tartotta őt. Hülyének, mert nem számolt a valósággal, Izrael történelmi helyzetével; azzal, hogy megszállt ország voltak. A rómaiak meghódították Izraelt, és Izrael római hódoltsági terület volt. S Jézus hódoltsági területen virágvasárnapi virágos bevonulási körmenetet enged rendeztetni tanítványaival. S tudta jól Kaifás, hogy az ilyesfajta sétálásokból bármikor megszülethetik a fegyveres felkelés. S a hódoltsági területeken ott vannak a római légiók. Jézus ifjúságában is volt egy ilyen fegyveres felkelés. Teodás rendezte, aki elhitette Galilea népével, hogy ő az Isten küldötte, a Messiás. Az lett a vége, hogy a felkelőket, ötezer férfit keresztre feszítettett Pilátus valamelyik elődje. Kaifás elfogadta volna, ha Jézus disszidál. Ha elmegy Izraelből, ha nem fenyegeti Izrael létét. Ha nem támasztja Izrael férfiaiiban azt a benyomást, hogy ő is a Messiás. Ha nem indul meg Jézus felé a pusztában az ötezer férfi, hogy királlyá tegye őt. Majd negyven évvel később – Jézus tanítványait kivéve – egész Izrael úgy látja, hogy eljött az egyetemes lázadás ideje. Az evangéliumok beszámolnak arról, hogy Jézus ezt látta előre. Látta és elsiratta hazájának fővárosát, ahol majd kő nem marad kövön.

Mi következik mindebből? Csak az, hogy legyünk azért óvatosak ítéletünkkel, hogy megbocsátunk-e vagy nem bocsátunk-e meg. Meg lehetünk győződve arról, hogy valaki rosszul látja a dolgokat, miként Kaifás is meg volt győződve róla, hogy Jézus rosszul látta a dolgokat. S Jézus összekötözött kézzel már nem is ítélkezett Kaifás felett. Csak annyit mondott, hogy látni fogjátok az Emberfiát, hogy eljön hatalommal, de nem mondta neki, amikor Jézust elítélve megszaggatta ruháját: Te színjátszó pojáca! Nem mondta neki. Tudomásul vette, hogy áthidalhatatlan szakadék van Kaifás látása és a maga látása között.

Nem feltétlenül kell kijelenteni a meg nem bocsátást. Nem vagyunk a szíveket vizsgáló Isten. Nem vagyunk mindentudók. Nem tudjuk, hogy mi van felebarátunk lelke mélyén. A Himnusz költője, Kölcsey, fiatalabb volt Berzsenyi Dánielnél, s ifjú korában írt egy kritikát Berzsenyi költészetéről, s ennek az lett a sajnálatos következménye, hogy Berzsenyi ezután már nemigen tudott verseket írni, annyira megbántotta őt az a kritika, melyet Kölcsey írt róla. Amikor Berzsenyi meghalt, az Akadémián Kölcsey mondta róla az emlékbeszédet. Ebből idézek most – és nehéz sírás nélkül idéznem: *Az ifjú, Tekintetes Társaság, az ifjú, ki a nemzet nagy énekesét megítélni merész volt, s ki e merészséget oly felette drágán, Berzsenyi elhűlésével, fizette meg, ez az ifjú – én valék. Az élet útjai keresztüljárnak egymáson, s leggyakrabban elveink szentsége sem oltalmazhat meg akár tévedéstől, akár félreértéstől.*

Október utolsó vasárnapján mondtam itt egy beszédet. Most meg annak az elejét idézem: *Nagy bajban volt a jerikói koldus, mert vak volt. Lehet, hogy mi valamivel kisebb bajban vagyunk, de nekünk az is elég nagy. Nem a személyes bajainkra gondolok, hanem a közbajra. Ami miatt nem kevesen úgy gondolják, hogy szabadidejüket azzal kell tölteniük, hogy meglátogatják a Kossuth teret. Kezdjük a bajainkat ezzel: Menjünk-e a Kossuth térre vagy ne menjünk? A közben eltelt félév még világosabbá tette mindnyájunk számára, hogy mekkora bajban vagyunk. Ide is kell alkalmazni mindazt, amit mondtam. Tévedhetünk, amikor azt mondjuk, hogy menjünk, s akkor is, amikor azt mondjuk, hogy ne menjünk. Félre is érthetjük egymást, amikor azt mondjuk, hogy jézuselőtti dolog menni. Meg azt, hogy nagyon is jézusi odamenni.*

Ha pedig így áll a dolog, akkor ám mondja akármelyikünk a maga meggyőződését, de ne ítélkezzék a másikkal meggyőződése fölött, azaz ne gondolja a másikkal meggyőződését bűnnek, melyet nem lehet megbocsátani. Azaz nem kell bűnnek minősíteni Kaifás ruhamegszaggatását sem, s ezért nem kell megbocsátanunk.

Mintha ki kellene egészítenünk valamivel, és Jézus szellemében kellene kiigazítanunk azt, amit a mai evangéliumban hallottunk. Ezzel: Vegyétek a Szentlelket, és mélyedjetek

imádságba, ahogyan a Tizenkettő imádságba mélyedt tíz napon keresztül, Jézus mennybe menetele után. Imádkozzatok, hogy látni tudjatok Jézus szemével. Hogy világosan beszéljen belőlünk Isten Szent Lelke. Hogy megmondja nekünk: mivel tudunk segíteni hazánk jelenlegi állapotán. Magam csak ennyire jutottam: Négy-öt magyar összehajol... és hiszem, hogyha összehajol, akkor Jézus is, a Szentlélek is köztük és bennük lehet és elvezethet minket minden igazságra. Arra is, hogy most mit kell tennünk. Úgy legyen!

Piarista köz, 2007. június 7.

Szentháromság vasárnapja

Sík Sándor csak jó negyven évvel volt fiatalabb mái magamnál, mikor írta *Borongás naplementekor* c. versét. Ebből idézek két sort:

S ha két szerelmest összenézni látok, Még mindig áldást mondanék.

Mért mondana áldást? A szerelem nem profán dolog? Ezt kell ma alaposan megnéznünk. Kispap korunkban hajnalonta fél órát elmélkedtünk a kápolnáinkban, s az előjárók pontákat adtak az elmélkedésünkhöz. Én is adok most pontákat, amiket meg lehet elmélkednetek.

Az első: Istennek biztosan köze van a szerelemhez, mert Istennél nagyobb nem tudunk gondolni, a szerelemnél pedig nem tudunk különbet érezni. Ez a két legnagyobb: Isten és a szerelem – találkozik ebben a ponttában. A magyar irodalom legkülönb szerelmes versének Petőfiét gondolom, melyet Szendrey Júliának írt, s ennek címe: *Minek nevezzelek?* Elmondom a verset.

Minek nevezzelek, ha a merengés alkonyában szép szemeidnek esti-csillagát bámulva nézik szemeim, miként ha most látnák először e csillagot, amelynek mindenik sugára a szerelemnek egy patakja, mely lelkem tengerébe foly – Minek nevezzelek?

Minek nevezzelek, ha rám röpted tekinteted, ezt a szelíd galambot, amelynek minden tolla a békeség egy olajága, s amelynek érintése oly jó! Mert lágyabb a selyemnél s a bölcső vánkosánál – Minek nevezzelek?

Minek nevezzelek, ha megzendülnek hangjaid, e hangok, melyeket ha hallanának a száraz téli fák, zöld lombokat bocsátanának, azt gondolván, hogy itt már a tavasz, az ő régen várt megváltójok, mert énekel a csalogány – Minek nevezzelek?

Minek nevezzelek, ha ajkaimhoz ér ajkadnak lángoló rubintköve, s a csók tüzeiben összeolvad lelkünk, mint hajnaltól a nappal és az éj, s eltűn előlem a világ, eltűn előlem az idő, s minden rejtélyes üdvességeit árasztja rám az örökkévalóság – Minek nevezzelek?

Minek nevezzelek? Boldogságomnak édesanyja, egy égberontott képzelet tündérleánya, legvakmerőbb reményimet megszügyenítő ragyogó valóság, lelkemnek egyedüli, de egy világnál többet érő kincse, édes szép ifjú hitvesem – Minek nevezzelek?

Petőfi e versében nincsen rím, nincs szótagszám: a sorok különbözők: 4-10 szótagúak, nincsen benne mérték: a rövid és hosszú szótagoknak szabályos váltakozása. Csak gondolatritmus van benne: az öt szakasz mindegyikében tíz-tíz sort találunk, s az első és utolsó sor mindig ugyanaz, s tízszer is halljuk kérdését: Minek nevezze Júliát. Hasonlíthatom a zsoltárokhoz, meg a Lorettói litániához, de ezeknek egyike sem éri el az Istent, Máriát magasztalásnak azt a hőfokát, melyet Petőfinek ebben a versében találunk. Mért nem éri el? Kérdezzétek meg magatokat! Van egy sok gyermekes barátom, aki megvallotta nekem, hogy a szerelem idején, amit érzett felesége iránt, messze túlszárnyalta azt, amit képes volt valaha is Isten iránt érezni.

Megfogalmazhatom már a második ponttámat: Istennek nemcsak köze van a szerelemhez. Isten maga a szerelem. Az Újszövetség nyelve, a görög, nem ismeri az *erósz* szót, melynek jelentése a szerelem, csak az *agapé* szót ismeri, melynek jelentése – a szeretés és a szeretet. De ez a szó, az agapé – állítmánya az Istennek. Ezt mondja az Első János levél: *Aki nem szeret, nem ismeri az Istent, mivel az Isten – szeretet* (4,8). Az Újszövetség nem az erősz propagáló írás, mert erősz, erotika van elég a világunkban. Inkább az agapét propagálja, mert

az agapé jelentős hiánycikke az emberi történelemnek. Nemcsak Jézus előtt, de Jézus után is. Az emberi történelem a határtologatások története, s a tologatások tömeggyilkosságok által válnak lehetővé, s a megkeresztelt emberek pontosan ugyanúgy részesek a tömeggyilkosságokban, mint a meg nem kereszteltek. Sőt, abszolút világbajnokok lettünk a különböző népek kiirtásában, javaik elvételeiben. S annak ellenére lettünk azok, hogy zsolozsmázásban, misemondásban sűrűn emlegetjük az agapét; ütközet előtt még meg is áldoztattuk a katonáinkat, hogy sikerebben tudjanak embert ölni. Azt teszem kérdésbe ebben a második ponttában, hogy van-e Istenben az az erősz, mely Petőfit a *Minek nevezzelek* kérdésére, himnuszára ihlette?

Az erősz az emberi faj sajátja. Az emberalatti, az állat-világban csak szekszus, csak nemi vágy van, mely évenként egyszer-számra hajítja egymás felé a különböző nemű élőlényeket, pl. szarvasbögés idején. Az erősz más, az erősz, a szerelem ennél maradandóbb valami, mert végig tudja kísérni az ember életét. Isten viszont nem ember, nem nő és nem férfi. S a kérdésem éppen abban áll, hogy Istenben van-e valami abból, ami az embert, Petőfit is arra a maradandó érzésre bírja, melyről a *Szeptember végén* című verse tesz bizonyosságot: *Ha eldobod egykor az özvegyi fátyolt, fejfámra sötét lobogóul akaszd, én feljövök érte a síri világból az éj közepén. S oda leviszem azt... ki téged még akkor is, ott is örökre szeret.*

Van-e tehát Istenben ilyen Petőfi-féle és hőfokú személyes ragaszkodás? Megpróbálok válaszolni rá. Az ember több mint az állat. Megvan benne az állatra jellemző szekszus, de eljut az erősz magasára is. Az Isten több mint az ember, meg kell lennie benne annak is, amit az ember magában megtapasztal. Meg kell lennie annak is, ami nem merő szekszus, és aminek az erejében tud Isten is úgy szeretni, mint Petőfink, *hogy akkor is, ott is örökre szeret.* S úgy gondolom, hogy most érünk el mai ünnepünk témájához, a Szentháromsághoz. Századunk egy világhíres drámaírója színre vitte a középkor jelentős teológusát, Abélard-ot, aki könyvet írt a Szentháromságról is. Ő mondja a drámában ezt a mondatot: eddig még csak eretnek könyvet tudtak írni a teológusok a Szentháromságról. Nehogy már én is eretnek legyek, mert a Szentháromságról írtam negyven éve én is egy könyvet, az a címe, hogy *Honnan jött?* – honnan, már mint Jézus. Egy vatikáni Kongregáció megvizsgálta könyvemet, s azt állította róla, hogy nincsen benne semmi, ami ellenkeznék a katolikus hittel.

Ebben a könyvemben nem kevesebbet állítok, mint azt, hogy a házasság Szentháromság-mintájú. S ha igaz az, hogy nemcsak a gyerek hasonlít apjára-anyjára, hanem az apa-anyja is hasonlít gyermekére, akkor az is igaz, hogy a Szentháromság pedig házasság-mintájú. Hogyan jutottam erre az eredményre? Annak az alapján, amit Jézus elmondott a maga kapcsolatáról az Atyával. Mit mondott el? Azt, hogy az Atya szereti Jézust, és mindent odaad neki, ami csak az Atyának van. Mindent, a maga életét is: az önmagában való életet, aztán embereket, Országot, hatalmat, tanítást, elvégzendő munkát, dicsőséget, még meg is szenteli őt. Biztosan hallottátok már, s a nők közül talán sokan tapasztalták is életük során azt, amit most majd mondok. Ezt a mondatot: Ha egyszer egy férfi egy nőt szeret, akkor erre a nőre ráraggatná, ha tudná, a világ minden kincsét, pompáját, csak azért, hogy még gyönyörűbbnek láthassa azt, akit szeret.

S most folytatom könyvem eredményeit: válaszként Jézus is szereti az Atyát. De ez az ő szeretete az Atya iránt más, mint amilyennel az Atya szerezi a Fiút. Ez a szeretet alkalmazkodás az őt meglátóhoz, alkalmazkodás az őt megszeretőhöz: teljesíti az Atya akaratát, beszél az Atyától hallott tanítást, dicsőíti az Atyát, megbeszéli a dolgait az Atyával, tele van hálával iránta, s tőle kéri a segítséget, ha valami baja van. Egyik barátom mondta párjáról, akit megszeretett: Ha megálltam akárcsak háttal is feléje, már tudta, hogy mit akarok, mi a bajom, és segített rajtam. Jézus olyan képet rajzolt kettejük kapcsolatáról, amit odahaza láttam szüleimnél: Nem volt enyém meg tiéd, csak a miénk, az övéké volt. Minden, ami Atyámé, enyém, és senki sem veszi el tőlem, ami az enyém – mondta Jézus is.

Magam hajlandó vagyok az Atya és a Fiú közti szentháromságon-belüli eltéphetetlen ragaszkodással, azaz erősszal magyarázni azt is, hogy Jézus a 12 fiút nemző Izraelben végig nőtlen maradt. Olyan bensőséges volt a kapcsolat az Atya és Jézus között, mint amilyen Petőfit fűzte Szendrei Juliskához, akit akkor is, ott is örökre szeret, ha el is dobja az özvegyi fátyolt. Harmadik pontom következik: akik ezzel a Petőfi rajzolta szeretettel szeretik egymást, azok kiteszik magukat annak az isteni lehetőségnek, hogy elválaszthatatlanul egyek lesznek. Férfi és nő eggyé levése csak lehetőség. Nem elválaszthatatlanok, csak arra tesznek szövetséget, hogy nem fognak elválni. Fel nem bontandó a szövetségük. De az Atya és Jézus időtlen szövetsége olyan, hogy az fel sem bontható. Miért felbonthatatlan a szövetségük? Azért, mert egymásban vannak. Ezt imádkozza Jézus a búcsúbeszédében: azt kéri Atyjától, hogy *a tanítványok mindannyian egyek legyenek egymással, ahogyan te Atyám bennem vagy és én Tebenned vagyok* (Jn 17,21).

Az erősz nem óv meg a szeretet el nem múlásától. Petőfi halála után Júlia újból férjhez ment. Az el nem múlás megvalósítására csak a Szentháromságból, csak az Istenből való szeretet, csak az agapé képes. Akik egymásban vannak, el nem válhatnak egymástól. Úgy szoktuk mondani, hogy az emberalatti világ az Isten lábnyoma, de az ember ennél több: az ember – az Isten arca. S most álljunk meg egy percre, s kérdezzük meg: A férfi az ember? A nő az ember? Nem. Csak ketten együtt, a férfi és a nő együtt az ember. *Meg is teremté Isten az embert, férfinek és nőnek teremtette meg* – olvassuk a Teremtés könyvében. Ők ketten együtt adják Isten arcát. Mi következik ebből? Csak az, hogy nem az Atya önmagában, nem a Fiú önmagában, hanem hogy a Szentháromság az Isten. Csak az, hogy a Szentháromság teremtette az embert, és a maguk a fel nem bontható szeretetének a képére és hasonlatosságára teremtette az embert, és ezért nem szabad a házasságmintájú Szentháromság képére teremtett embernek felbontania azt a szövetséget, azt a házasságot, amelyben férfi és nő egy testté lettek.

Szent Pál írja, hogy nagy titok az, hogy *az ember elhagyja apját és anyját, és feleségéhez ragaszkodik, és egy testté lesznek* (Ef 5,32). Jézustól csak egy ízben maradt ránk a titok, a müstérion, a misztérium szó. Tanítványainak mondja: *Nektek adatott tudni az Isten Országának titkát* (Mk 4,11). Azt hiszem, hogy Jézus tanítása nyomán annak a titoknak kellett megvilágosodnia, ismertté válnia, azaz megszűnni titoknak lenni, hogy az embernek az a feladata, hogy lekoppintsa a Szentháromság világát, s megteremtse az Isten országát, ennek az örök isteni világnak a földi mását. S az adja az ember méltóságát, hogy nem kevesebb lett az Isten arcának megteremtve, minthogy elvégezze ezt az Istentől kapott és az Isten magasáig érő feladatot.

Végezetül attól háromság a Szentháromság, hogy az Atyának is van Lelke, meg a Fúnak is van. De ettől még nem négység a Szentháromság, mert a Kettőnek a Lelke egy Lélek. Ezt azért nehéz elgondolnunk, mert tapasztaljuk, hogy a legjobb házasságokban is megmarad a férfi is, a nő is különböző és egymástól eltérő egyéniségnek. Ha úgy tetszik, eggyé-válásuk ellenére is maradnak nemcsak ők, de a lelkük is különböző. A Szentháromságban ez azért nincsen így, mert az Atya és a Fiú nem különböznek egymástól. *Én és az Atya egy vagyunk* – mondja Jézus. Akikről pedig állítható ez az egyetlenség, azoknak a lelkéről is állítható ugyanez az egyetlenség. Azt tanultuk a teológián, hogy ami történik velünk az Isten részről, az mind a Szentháromság egészének a műve. Nem mondhatjuk pl. azt, hogy az Atyától kaptuk az életet, a Fiútól kaptuk, a Lélektől kaptuk. Mindegyiküktől kaptuk. Ha mégis feltesszük a kérdést, hogy melyikükhöz van a legtöbb közünk, alighanem azt kell erre válaszolnunk, hogy a Szentlélekhez. Úgy gondoljunk, hogy a Lélek az, aki belülről irányít bennünket.

S ez a negyedik pontunk: *Irányít-e minket belülről Isten Szent Lelke?* Azt válaszolom rá, hogy irányít, ha hagyjuk neki. Ha pedig nem hagyjuk, akkor még hangosabban szól, mintha hagyjuk. Ilyenkor furdal bennünket a lelkiismeret. Amikor az Atyát nem halljuk, a Fiút nem

halljuk, Ő, a Lélek szól, és általunk hallhatóan. S nem lehet elhallgattatni. Olyannyira szól, hogy meg is tud örjíteni bennünket a hangja. Ki ne ismerné Arany János versét, melynek címe: Ágnes asszony. Mocsok esett lepedőjén, s az örületbe kergeti képzelt feladata, hogy kimossa azt a mocskot.

Négy ponttát hallottunk, és mindegyik arról akart beszélni, hogy képesek vagyunk-e mondani Istenünknek, hogy minek nevezzek. S ha nem is tudunk olyan verset írni neki, mint Petőfi tudott Júliának, az életünkkel elmondhatjuk a felünknek, a párunknak, az Istenünknek vallomásunkat ilyesféleképpen: Te látod, Istenem, hogy szeretlek Téged. Te látod, hogy meg akarom tenni Érted azt, amit tudok. Segítsen az Atya Fiút küldő hűsége, Jézus áldozatja, a bennem élő Lelkükre figyelés abban, hogy életemnek mégis csak összefoglalója legyen ez a Hozzánk érkezett kérdés: Minek nevezzek?

Piarista köz, 2007. június 6.

Keresztelendők miséje Szolokon, 2007. június 9-én,

Jézus szent Teste és Vére ünnepének vigíliáján, amikor is Enikő és Zsolt testvéreink a maguk Jézust követő útjukon eljutottak oda, hogy a keresztség, a bértálás és az eucharisztia szentségeit kéri a maguk számára, el kell mondanom, hogy az elmúlt hónapokban elolvasták a Merre menjek? c. könyvet, hármában meg is beszéltük azt, s ezt követően életgyónást is végeztek egymás füle hallatára. Így jutottunk el a mai napig, s most megkérem testvéreinket, hogy csapjanak a húrokba, hogy a muzsika szárnyain Istenhez emeljék mindannyiunk lelkét.

Ezután már elkezdhetjük mai ünnepünket az Atya, a Fiú és Kettejük Szentlelke nevében. Az Atyaisten szeretete, a Fiú jósága és a Szentlélek bennünket egyesíteni tudó ereje legyen mindnyájunkkal! Testvéreim, csendesedjünk el... vizsgáljuk meg mi is lelkiismeretünket, bánjuk meg mi is bűneinket, hogy a bánatban megtisztított lélekkel mondassuk el ezt a keresztelővel, bértálással dúsított szentmisét. Gyónom a mindentadó Istennek... Irgalmazzon nekünk...

Olyan mesélőnek szeretném ezt az ünnepet, ezért aztán elmondom, hogy vagy negyven évvel ezelőtt, négyen a Bokor papjai, beültünk egy Wartburgba, s elmentünk keletre, túl a Hargitán egy székel paphoz, akiből időközben gyulafehérvári érsek is lett. Mért mentünk? Meg akartuk tanítani őt Jézus szavait elemezni – Bokor-módra. Elemzünk, elemzünk a csíkszentdomonkosi plébánia egyik délelőttjén, s elemzés közbe bejön a plébános házvezetőnője és jelenti: *Tisztelendő úr, tessék már kijönni, itt van egy menyecske... tessék már megötenni neki a bubát.* Nem Enikőnek vagy Zsoltnak hívták a megöntendő bubát. Nem is éltek még akkor. Közben azonban megszülettek, fel is nőttek, s nekem nincs módom most megkérdezni pályában fekvő bubák keresztyánjait, hogy mi legyen a bubák neve, s nincs aki közölné velünk, hogy Enikő és Zsolt legyen a nevük. Helyette időben megkértem őket, hogy e keresztelői szertartás keretében mondják el nekünk, hogy mi indította őket arra, hogy egy Jézusban hívó közösségtől azt kívánják, hogy megkereszteljék őket.

Imádkozzunk most Enikő és Zsolt testvéreinkért. Istenem, meggyőződéssel vallom, hogy Te olyan Isten vagy, aki semmit sem akar jobban, minthogy Enikő és Zsolt egész élete is a Te szándékaidat valósítsa meg. Te azt akarod, hogy életük példájára megtanulja mindenki, aki kapcsolatba kerül velük, hogy csak azért és arra lettünk, hogy minden embertársunkat átöleljük azzal a szeretettel, amellyel Te szeretsz bennünket. A mi Testvérünk, Jézus által, aki Veled és a Szentlélekkel együtt csak él és csak szolgálva szeret a Szentlélekkel együtt mindörökkön örökké. Amen.

Hogy kerül a csizma az asztalra, azaz hogyan kerülök ide én? Hát úgy, hogy vagy öt éve Gavaldik Erzsi és Eszes Ági leszólítottak Magyarországon, hogy jöjjenek már el hozzájuk nyáron Cserépváraljára a táborukba. Mért szólítottak le? Ők tudják. Én csak gondolom, hogy megtetszett nekik az, amit ott hallottak tőlem. Mit hallhattak? Jézusi szöveget. Erről a jézusi szövegről akarok most beszélni nektek.

A jézusi szöveg nem olyan, mint a főpapok, írástudók és vének szövege. Amiket Jézus beszélt, azért a főpapok, írástudók és vének 70 tagú nagytanácsa három év után keresztre parancsolta Jézust. Mi háborította ennyire fel ezeket a derék vallásos embereket? Az, hogy nem az urak szövegét mondta, hanem a szegény embereket. Tömörkény István, a talán legkülönb magyar novellista beszélt a szegedi vízen-járó emberekről, innen 200 km-re délre, csupa szegény emberről. Jézus is ilyen szegény embereket szedett össze magának, s ezeket tette Tizenkettővé. Veszedelemes dolog szót érteni a szegényekkel. A gazdagokkal kell szót érteni, ha az ember ágyba és párnákon akar meghalni, s nem kereszten megfulladni, máglyán elégni, oroszlánokkal birkózni a római Birodalom sok tízezer embert befogadó cirkuszaiban.

Az evangéliumot csak a szegények értik. A gazdagoknak nincs fülük rá. Hogyan is érthetné meg a gazdag a Jézustól hirdetett Isten Országát, melyben nincs helye a gazdagnak. Nincs, mert előbb el kell adnia mindenét, hogy beállhasson Jézus csapatába. Magam sem értettem volna soha meg Jézust, ha nem találkozom fiatal papként a marxizmussal, a szocializmussal. Ha nem szégyellem el magamat az emberi történelmen, melyet Jézust megtagadva csináltunk kereszténység címen is, mely nem volt semmivel sem külön, mint az emberiség Jézus előtti történelme.

Most száz éve közösi tette ki egyházunk a legszentebb, a legtudósabb papját, a francia Loisy abbét, mert azt találta mondani, hogy Jézus az Isten Országát hirdette, de helyette csak egyházat csinált a Jézusra hivatkozó kétezer esztendő. Az Isten Országá nem ismeri a kiváltságot. Nem, mert apámnak, anyámnak sem volt kiváltságos gyermeke, s az Istennek sincsen választott népe, akinek a kedvéért belefojtja az egyiptomiakat a Vörös tengerbe, hogy a zsidók pedig száraz lábbal vonulhassanak be Izrael földjére. A mi őseinket sem Isten hozá fel Kárpát szent bécére, s nem Átala nyert szép hazát Bendegúznak vére. Ahogyan szüleimnek sem voltak választott meg nem választott gyermekei, Istennek sincs választott népe, de mindegyikünknek Isten nagyon kedves, választott népévé kell formálnunk magunkat azáltal, hogy megértjük a szegény halászokat maga köré gyűjtő Jézust, aki elmagyarázta nekik, hogy mindenkit csak egy dénár illet meg, s a második dénár csak akkor illet meg bennünket, ha már mind a hat és fél milliárd embernek zsebében van az egy dénár.

De hát nem négy hetenkénti KIO-tanfolyamra jöttünk most össze. A KIO ezer oldalának mindegyike erről a jézusi Isten Országáról beszél, s amíg hajlandók vagytok két-két fejezetenként megvitatni lapjait, addig találkoztok azzal a jézusi szöveggel, amire nemet kell mondania annak, aki az urak közé akar tartozni. Mindezeket csak azért mondom el, hogy ne legyen kétségetek: Jézus a mennybemenetel előtti órában sem cserélte le evangéliumát az Isten Országáról a Mammon, a kiváltság, a Pénz Országára. A megkeresztelt Enikőnek és Zsoltnak marad a kereszteleés után is ugyanaz a hivatása, mint a kereszteleés előtt: Jézus tanítványaivá tenni mindazokat, akiket ki tudnak halászni az emberi társadalomból.

De ha így áll a dolog, akkor mi szükség van kereszteleésre, bérmlásra, eukharisziára, szentségekre, közös szóval: mi szükség van vallási cselekményekre? Válaszolok kérdésemre. Az emberiség kultúrát teremtő élőlény. Az emberiség vallást csináló élőlény. S minden kultúra a kultusból születik meg. Az ember éneket akar énekelni Istenének, akiről tudja, hogy Neki köszönheti életét. A muskátli, a katicabogár is Istentől való, de nem tudnak Róla, és ezért nem is teremtenek kultuszt és kultúrát.

A kultusz is, a kultúra is idegen, jövevény szó nyelvünkben, de van egy idetartozó szavunk, amely édes sajátunk, s ez a szó is a kérdésünkre válaszol. Ez a szó – az *ünne*p. Hogy mit jelent, tudja mindenki. De hogy mit értettek rajta őseink, azt csak magyartanárok tudják. Olyan is van közöttünk, s az elárulja nekünk. Az ünnep két szótagból áll. Ez kezdetben két külön szó volt. A második szótag eredetileg így hangzott: *nap*. De később ez hasonult az elsőhöz: amely eredetileg így hangzott: *id*. Az id-napból lett tehát az ünnep. S mit jelentett ez az *id* szó: Annyit jelentett, hogy üde. Annyit jelentett az ünnep, hogy üde, bennünket üdítő,

felüdítő nap. Az ember olyan lény, aki megteremti a maga számára az üdítő napokat, az ünnepeket.

Jézus nem akart új vallást csinálni, de ha Isten Országát építő emberek közösségét akarta létre hívni, akkor azért óhatatlan volt, hogy ne gondoskodják ünnepekről. Ilyen ünnepnek akarhatta a keresztséget is. Ilyennek akarta az eukharishtiát is: *Vágyva vágytam, arra, hogy szenvedésem előtt megegyem veletek ezt a húsvéti vacsorát...*

Azt gondolom, hogy a Napvirág, meg a Tiszavirág közösségnek, meg még Enikőnek és Zsoltnak is, meg még magamnak is elkövetkezett az ünnep órája, s ha minden igaz, akkor nem kell nagyon sokat aludnunk ahhoz, hogy újabb ünnepre virradjunk. Ünnepeljük meg tehát Isten egyházában Enikőnek és Zsoltnak ezt az ünnepét, amikor Jézus tanítványaivá avatjuk, nyilvánítjuk őket. Hadd áruljam még el, hogy egyház szavunk is erről az üdeségről beszél. Mert az egyház nem azt jelenti, hogy egy és nem két vagy három ház. Hanem az egyház is id-háznak hangzott valamikor, tehát olyan ház volt, amely a földi és a mennyei üdeségünkről beszél. Mondom tehát, hogy Bíró Lajosék házában, egyházában, bennünket üdévé tevő, üdvösségünkről gondoskodó házában ülünk most egy nagyon szép ünnepet, amely örömmel tölti el nemcsak Enikő és Zsolt, hanem mindannyiunk szívét is.

Piarista köz, 2007. június 10.

Úrnapja

Húsvét előtti csütörtökön történt Jézus egyetlen miséje, s ezért emlékezünk mi nagy-csütörtökön az utolsó vacsorára. Mivel azonban Jézus alighanem ezen egyetlen vallási cselekményének igen nagy jelentősége lett a keresztény vallások történetében, ezért 1246-ban – a bennünket sújtó tatárjárás, -dúlás idején – IV. Orbán pápa elrendelte, hogy legyen Krisztus szent testének, vérének egy külön ünnepe is, mégpedig pünkösd után tíz nappal, csütörtökön. Az elmúlt félszázadban pedig a II. Vatikáni Zsinat után egyházunk vezetői ezt az ünnepet áttették a Szentháromság vasárnapját követő, tehát a mai vasárnapra, mert a különböző intézmények, munkahelyek e köznapot, csütörtököt, nem tették munkaszünetté.

Három mondatot mondtam az előző bekezdésben, s a másodikban szerepelt a *vallási cselekmény* kifejezés. Szeretnék először arról beszélni, hogy milyen cselekmények vannak még a vallásiakon felül. Ha Jézus élete alapján akarok választ adni erre, akkor azt mondhatom, hogy voltak az ő életében is nem vallási cselekmények. Melyek ezek? Aludt, evett, tisztálkodott, öltözködött – ezek Jézusnak azok a cselekményei, amelyek közősek minden emberével. Hogyan nevezzük ezeket, amelyek nélkül nem fenntartható, nincsen emberi élet. Mondjuk őket *biológiai cselekményeknek*.

Életének názareti szakaszában volt Jézusnak munkaviszonya is: alighanem mezőgazdasági szerszámokat készített – az ács ezt jelentette akkor és ott. Ezek adták pénzt kereső tevékenységét. Nevezzük ezeket foglalkozási tevékenységeinek. Názáretet elhagyva odahagyta műhelyét is, és tanítvány-gyűjtésre adta a fejét. Ha Názáretben lehettek is lakásviszonyából adódó családi tevékenységei, ezek is megszűntek, mert tanítványaival élt, azokkal vándorolt, pihent, ment Föniciába külföldi nyaralásra, s tanította őket az Isten Országának tudományára. Nevezzük ezt élete családpótló, azaz *családi tevékenységeinek*.

S voltak názareti évei után Jézusnak *foglalkozási tevékenységei*? Igen, tanította Izrael egész népét és gyógyította a Hozzá forduló betegeket – zsidókat és nem zsidókat. Ez volt a foglalkozása. *Biológiai, foglalkozási, családi tevékenységek* – Jézus mindezen három tevékenységének közös vonása, hogy ezek nem vallási cselekmények. Vannak tehát nem-vallási és vallási tevékenységek Jézus életében, s e vallási tevékenységeket nevezzük *vallási cselekményeknek*.

Ezek után megkérdem, hogy mik voltak Jézus életének vallási cselekményei? Hát ilyen cselekmény volt a már említett utolsó vacsora, melynek megvoltak az előzményei, hiszen vallásos zsidóként – nyilvánvalóan – minden évben elfogyasztotta a sült bárányt Mózes

törvényének, a Tórának, előírásai szerint. Ilyen volt az utolsó alkalom is, amikor megtoldotta e bárányvacsorát azzal, hogy e vacsora kenyér- és bormaradékát a maga testeként és véreként nyújtotta tanítványainak, amire emlékezünk minden szentmisénkben akár hétközben, akár vasárnapon, akár a mai ünnepen is. S ezenfelül voltak-e még Jézus életének egyéb vallási cselekményei? Voltak. Az evangéliumok beszámolnak Jézus negyvennapos pusztai böjtöléséről, s egyáltalán imádkozásairól, amelyekben megbeszélte ügyes-bajos dolgait Atyjával: kiket válasszon be a Tizenkettőbe, mit csináljon az ötezer férfival, akik királyuknak akarták őt, s a Getszemániban, amikor is kérte, hogy müljön el tőle a keserű pohár. S ezen felül? Ezeken felül az evangélisták csak arról számolnak be, hogy szokása szerint Jézus szombatokként felkereste Kafarnaumban, másutt is, a zsinagógát, s az ünnepekre felment Jeruzsálembe, a templomba. Napi egyéni vagy a tanítványokkal közösen végzett imádkozásáról, zsoltározásáról alig kapunk beszámolókat az evangéliumokból.

Mérleget készíthetünk: megcsinálhatjuk Jézus időelszámolását nyilvános működésének éveiről. Arról, hogy miként, mivel töltötte el a maga napjainak 24-24 óráját. Biológia tevékenysége igénybe vehetett mondjuk napi 10 órát. A fennmaradó 14 órát két felé oszthatjuk: egyik felét a maga családjával, a tanítványokkal, tölthette, a másik felében tanított és gyógyított: vagy nyilvánosan, vagy meglátogatva Zakeust, Simon farizeust, Mártát és Máriát, vagy találkozott éjnek idején az őt meglátogató Nikodémussal. S a 14 órából le is csíphetünk valamennyit még – imádság, zsinagóga, templom címén – Jézus vallási cselekményei számára, bár az utóbb említett helyeken nem annyira imádkozásairól értesülünk, hanem tanító tevékenységének folytatásáról. Összegezzünk: 10 óra biológiai, 6 óra családi, 7-8 óra foglalkozási, és fél – vagy valamennyi – óra vallási tevékenység. Ez lehetett életének időelszámolási mérlege, összegezése. Tehát *biológia, család, munka, vallás* – ezen tevékenységek szabdalják fel Jézus napjait, 24 órát is. Ha pedig valaki ezek után arra gondolna, hogy Jézus nem volt valami nagyon vallásos lélek, attól megkérdezném, hogy ő mit gondol a kérdésemről, melyet így fogalmazok meg: *Vajon Istent az életünk egésze érdekli-e vagy csak a vallási tevékenységünk?* Több mondatban válaszok erre a kérdésre.

Az első mondatom: *Istent bizony életünk egésze érdekli.* Jézussal próbálom igazolni, amit állítok. Teszem: *Amikor eljön dicsőségében az Emberfia és vele minden angyal, helyet foglal főséges trónján. Elébe gyűlnek mind a nemzetek, ő pedig különválasztja őket egymástól, ahogy a pásztort különválasztja a juhokat a kosoktól. A juhokat jobbjára állítja, a kosokat pedig baljára. Aztán így szól a király a jobbán állókhoz: Jöjjetek, Atyám áldottai, vegyétek birtokba a világ kezdetétől nektek készített országot! Éhes voltam, és adtatok ennem. Szomjas voltam, és adtatok innom. Idegen voltam, és befogadtatok. Nem volt ruhám, és felruháztatok. Beteg voltam, és meglátogattatok. Börtönben voltam, és fölkerestetek. Erre megkérdezik az igazak: Uram, mikor láttunk éhesen, hogy enned adtunk volna, vagy szomjasan, hogy innod adtunk volna? Mikor láttunk idegenként, hogy befogadtunk volna? Mikor láttunk betegen vagy börtönben, hogy meglátogathattunk volna? A király így felel: Bizony mondom nektek, amit e legkisebb testvéreim közül eggyel is tettetek, velem tettétek. – Ebből bizony az következik, hogy Jézus szerint Istent nem érdeklik a mi vallási cselekményeink, kizárólag csak az, hogy etetünk-itatunk, ruházunk, befogadunk, beteget, rabot látogatunk-e. Azaz nem a vallási cselekményeink erejében leszünk Jézus Atyjának – áldottai.*

Jöhet a második mondatom: *A vallási cselekmény bizony lehet akadálya is annak, hogy Isten áldottai legyünk.* Ezt a mondatomat is Jézussal támasztom alá. Hallgatóinak mondja egy másik ízben: *Ha azt látjátok, hogy nyugat felől felhő kerekedik, mindjárt mondjátok, hogy eső lesz, s ez be is válik. S ha azt látjátok, hogy délről fúj a szél, arra következtettek, hogy hőség lesz, és ez be is következik. Képmutatók! A föld meg az ég jeleiből tudtok következtetni. Hát ezt az időt miért nem tudjátok felismerni? Miért nem ítéletek meg magatok, hogy mi az istennektetsző?* (Lk 12, 54-57) Ellenkeznek ezek a hallgatók Jézussal, Ő pedig egy teljesen profánnak látszó magatartás hiányát veti szemükre: Nem akartok következtetni, nem vagytok

hajlandók megállapítani, hogy istennektetsző-e az, amit tanítok nektek. Jézus tehát feltételezi rólunk, az emberről, hogy meg tudjuk állapítani, mit kíván tőlünk az Isten. Azt kívánja, hogy emberségesek legyünk. Azt, amit Arany írt házi tanítványának a neve napjára, a forradalom leverése után, amikor házitanítóskodott a Tisza grófnál Geszten. Ezt: *Legnagyobb cél pedig itt, e földi létben, ember lenni mindég, minden körülményben.*

Vegyük már ebből tudomásul, hogy Isten jó munkát végez. Ahogyan a katicabogár tudja, hogyan kell repülni, ugyanúgy tudja az ember is, hogy miként kell emberhez méltóan viselkedni. A katicabogár repül, mert el akarja érni a célját, az ember pedig tudja, hogyan érje el célját; tudja azt, hogy ember legyen minden körülményben. Mit céloz meg életünkben a vallási cselekmény? Ezt vagy egyebet? Ha ezt célozza meg, ha erre nevel, ha arra, hogy az Atya áldottai legyünk, akkor – akarja a vallási cselekményt. De ha nem erre nevel, ha az ellenkezőjére nevel, akkor aligha van az ember életében átkosabb, mint a vallási cselekmény. S a történelem azt mutatja, hogy a vallási cselekmények bizonyultak az egymást gyilkolás, a kard leghatasosabb élezőinek. Nem mondok példákat, csak utalok arra, hogy a háborúk mindig vallásháborúk is, s az ütközet előtt megáldoztunk, hogy sikerüljön a gyilkosság. És mind a két oldalon, akkor is, ha keresztények vagy katolikusok voltak a másik oldalon is.

Van még egy harmadik mondatom is: *Isten meg sem különbözteti életünk vallási és nem vallási cselekményeit.* Istent nem érdekelheti ez. Istent csak az érdekelheti, hogy az életünk szolgálatában áll-e annak, ami istennektetsző. Szolgálja-e az életünk a jót, a szeretetet? S ez olyan nyilvánvaló, hogy nincs, aki a szívében erre az állításomra nem mond igent. S most következik a legborzasztóbb mondatom: Aki erre az igazságra felhívja embertársai figyelmét, annak óhatatlanul a Golgotán van a helye. Utána meg kitalálunk értelmetlenségeket. Olyat, hogy Istennek volt szüksége erre a Golgotára, erre a gyilkosságra. Istennek, aki csak a Golgota által engesztelődik ki az emberiséggel. Ha van istenkáromlás más is a világon, ennél nagyobb bizony nem lehetséges.

S ezek után már rátérhetünk mai ünnepünk közvetlen tárgyára. Életének utolsó vallási cselekményét Jézus arra használja fel, hogy kiegészítse a báránylakomát azzal, hogy a vacsora maradékát a saját teste- és véreként nyújtja tanítványainak. S amikor a tanítványok elfogadják azt, még mondja nekik, hogy ezt ti is tegyétek az én emlékezetemre. A szöveg világos. Azért tegyük, hogy emlékezzük Jézusra. Minek emlékezzünk rá? Mert a boldogságunk, mert az örök életünk fordul rajta, hogy erre emlékezzünk. Lehet tennünk és nem emlékeznünk? Lehet tennünk és csak arra emlékeznünk, hogy Jézus kiegészítette a báránylakomát teste és vére nyújtásával. Ez esetben emlékezésünk egy gyümölcstelen vallási cselekmény volna csupán. Gyümölcsöt csak akkor hoz az emlékezés, ha Jézusra, Jézus életére, a tanítására emlékezzünk; arra, hogy mindannyian szeretni lettünk, és hogy mindannyiunknak Jézus tanítványává kell lennünk. Ez az élethivatásunk, erre kell használnunk azt az időt, amit kaptunk Istentől – erre kell emlékeznünk, amikor szentáldozáshoz járulunk.

Ha már magyarok vagyunk, el kell még mondanom azt is, hogy őseink jó ezerszáz esztendővel ezelőtt, mielőtt a Kárpát-medencébe belovagoltak, a hét törzs vezérei vérüket eresztették egy kehelybe, s utána ittak belőle mindnyájan: vérszerződést kötöttek egymással. Életre-halálra. Volt vérszerződés az utolsó vacsorán is. A szerződés, a szövetség szót Jézus az evangéliumok tanúsága szerint, csak egyetlen alkalommal vette ajkára – itt, az utolsó vacsorán: *Ez az én vérem, a szövetségé... Ez a kehely a szövetségé az én véremben.* Jézus megitatja a vérével tanítványait. A szövetségnek ezzel a tanítványok is részesei lettek. Kivel kötöttek szerződést, szövetséget? Istennel. Mire kötöttek szövetséget? Hát arra, amit Jézus tanított, ami a tanítványok életének legfőbb célkitűzése, tartalma lesz. Az utolsó vacsora jelképes, azaz vallási cselekményének értelme, hogy életünk egésze, a biológia, a családi, a foglalkozási tehát a nem vallási időfelhasználásunknak egésze is az Isten ügyének szolgálatában álljon.

Nem kevesebbet mondok ezzel, mint azt, hogy Jézus tanítványainak az életében nincs profán és nincs vallási élet. Felkelésüinktől kezdve lefekvésünkig, lefekvéstől felkelésig életünk minden mozzanatának Isten szolgálatában kell állnia. Kell, mert kivétel nélkül mindannyian Isten választott gyermekei vagyunk. Nincsen kimenőnk, nincsen szolgálaton kívüli időnk. Istennek sincs szabad ideje, amelyben nem viseli gondunkat. Egész élete abban áll, hogy hazavár bennünket. S a mi egész életünk is az ő élete, és nincs más dolgunk, minthogy készüljünk Isten örömére Isten gyermekeiként megjelenni színe előtt, hogy folytatódjék életünk az ő mennyi országában örökkön öröké. Amen.

Piarista köz, 2007. június 12.

Vágyva vágytam rá, hogy ezt a húsvéti vacsorát elköltssem veletek, mielőtt szenvedek. Ez az egyetlen hely az evangéliumokban, amely Jézus vágyairól beszél. Az evangélisták ritkán adják Jézus ajkára e szót. Ugyancsak Lukács beszél arról, hogy éhségében a tékozló fiú vágyódott megtölteni gyomrát a disznók moslékával, a koldus Lázár pedig vágyódott jóllakni a gazdag asztaláról lehulló morzsákból, de nem adtak ezekből sem a tékozlónak, sem a koldusnak (15,16; 16,21). Lukács számol be arról is, hogy Jézus ezeket mondta egy ízben tanítványainak: Jönnek majd napok, amikor vágyódnátok látni egyet az Emberfiának napjai közül, de nem láttok (17,22). Máté evangéliumában pedig ezt halljuk Jézustól: Bizony, bizony mondom nektek, hogy sok próféta és istennektetsző vágyódott látni, ami ti láttok, de nem látták, és hallani, amit ti hallotok, és nem hallotta (13,17). Meg ezt is olvassuk a Hegyibeszédben: aki asszonyra néz, hogy megkívánja őt, már paráználkodott vele a szívében (5,28). Márknál is találunk egy egyetlen helyet a tövisek közé hullott magról: ezek meghallják az ígét, de az élet gondja, a gazdagság csábítása, vagy egyéb dolgok megkívánása megfojtja az ígét, úgyhogy ez sem hoz termést (4,19). S végül ugyancsak egyetlen ízben megtaláljuk szavunkat János evangéliumában is, ahol jeruzsálemi ellenfeleinek mondja Jézus: a ti atyátok az ördög, tőle származtok, és a ti atyátok vágyait kívánjátok teljesíteni (8,44).

Összesen ezeken a helyeken találjuk Jézus ajkán a vágy, a vágyódás szavát. Kik vágyódnak e helyeken? A tékozló, a koldus, a tanítványok, a próféták, az istennektetszők, az asszonyra nézők, a tövisek közé eső maggal példázott hallgatói az ígének, jeruzsálemi ellenfelei s azok atyja, az ördög. Megkérdem, hogy mikre vágyódnak, akik vágyódnak. Hát jókra és rosszakra. A jók: a még oly igénytelen táplálék, a Jézust látás és a Jézust hallás. A rosszak pedig: a más asszonyára, a gazdagságra, az ördög vágyainak a teljesítésére vágyódás. Ezek után pedig azt kérdezem, hogy valójában mi is ez a vágy. Hát a tudat három törekvésének: az értésnek, az akarásnak, az érzésnek egyike – az utolsója. Olyasfajta érzés, amelyet úgy is mondhatunk, hogy adott esetben nagyon is akarjuk és a szívünkkel, az érzelmeinkkel is akarjuk, amit akarunk: vágyunk rá.

Mindezek tisztázása után végezetül megállapíthatjuk, hogy csak egyetlen ízben találkozzunk e helyeken Jézus vágyaival. Egyetlen esetben, de kiemelt intenzitással. Ezt jelöli a szó ismétlése: *vágyódással vágytam*. Mi indokolja ezt a kiemelést? Indokolhatja, hogy báránylakoma évenként csak egyszer van? Karácsony is egyszer van évenként, de ez még nem indokol talán ilyen kiemelt stílusfordulatot: vágyva vágytam rá. Sokkal inkább az magyarázhatja ezt az ismétlést, hogy Jézus tudja, hogy ez a vacsora lesz az ő utolsó báránylvacsorája a tanítványokkal: Vágyva vágytam rá, hogy ezt a húsvéti vacsorát elköltssem veletek, mielőtt szenvedek. Csak ez? Nemcsak ez, hanem még valami egyéb is. Történni fog ezen valami, ami nem történt meg a korábbi évek alighanem szintén közösen elköltött báránylakomáin. Mi? A lakoma kiegészítése azzal, hogy nyújtja nekik annak végén a kenyeret és a bort a maga testeként és véreként, s az ő javukra. Ez az én testem, amelyet értetek adok... a vérem, amelyet értetek kiontanak.

S itt most álljunk meg egy pillanatra. Ha még sokkal fiatalabb volnék, alighanem írnék egy Jézusi Értelmező Szótárat, melyben ábc-rendben sorra venném az evangéliumok Jézus ajkára adott szavait, s ebből a könyvből már készen is volna egyetlen szócikk: a *vágy-vágyódik* szóról írott, csak ki kellene másolni a fentiekből.

101. NYÁRVÉGI NAPLÓ

2007. szeptember

Piarista köz, 2007. szeptember 1.

Megkértek még a nyár elején, hogy tartsak egy lelkigyakorlatot fiataloknak. Nagy merészen elvállaltam. Készítettem is rá öt elmélkedést, el is vittek rá. A közepén otthagytam őket. Nem bírtam magamat meg a közel 40 fokos hőséget. De az elmélkedéseket azért odaadtam nekik. Azt elolvasták, s épültek belőlük, ha tudtak. Itt következnek sorban, egymás után. Bevezetésül csak annyit, hogy ez tellett tőlem ezen a nyáron.

1. Ha Isten apa/anya volna...

(Isten = Úr, és kegyelmez?)

Ha Isten apa/anya avagy anya/apa volna, s bajba kerülne gyermeke, feltétlenül segítene rajta. Tegyük fel most, hogy a gyerek nagyon nagy bajba kerül, a legnagyobb bajba, egész léte végső bajába. Abba, hogy nem üdvözülhet. Abba, hogy soha nem tud visszakerülni szüleihez, elkárhozik szegény, mert az istenellenes ördögi hatalom csapdájába kerül. Mit tesz érte az Isten, aki anya/apa? Hát azt, hogy megtesz érte minden tőle telhetőt. Anyámtól hallottam: Akkor inkább én haljak meg, de a gyermekem jöjjön világra! Ez akkor volt, amikor negyven esztendősen immár hetedik gyermekét hordozta, s az orvosok azt mondták neki, hogy az életét kockáztatja, ha nem engedi megszünteti terhességét.

Ha Isten anya/apa, nem is kerülhet ekkora bajba a gyermeke. Nem, mert az Isten – Isten! És ennek folytán a Sátán csak az ő teremtménye, akinek ő parancsolni tud, s az nem árthat Isten gyermekének ekkorát. Teljes abszurdum, hogy a gyerek ne tudjon hazamenni; az, hogy a Sátán martalékává legyen. Anya/apa ennél sokkal jobban vigyáz a gyerekére; az anya/apa-féle Isten által létrehozott világban ekkora baj nem is érheti a gyereket. Ha érheti, akkor az Isten nem anya/apa. Nem érheti sem a gyerek hibájából, sem valamelyik nagyszüleje, őse akármiféle vétkéből.

Jézus is hallott ennek az ellenkezőjéről. De egy szót sem ejtett összüleink vétkéről. Még csak ki sem ejtette száján Ádám/Éva nevét. Így aztán Lázár, a koldus, nyugodtan eljuthatott Ábrahám kebelére – még a megváltónak nevezett golgotai halál előtt. Ugyanígy a Jónás-korabeli niniveiek is – bűnbánatuk erejében – könnyebben készülhetnek az ítéletre, mint Jézus kortársai, akik nem tartanak bűnbánatot, pedig nem is akármiféle Jónás buzdítja őket erre; hanem Jézus maga. Jézus Istene olyan Isten, mint anyám/apám is volt. Sarokba állított, ha valami rosszat tettem, s pár perc múlva, bűnbánatot tartva, bocsánatot kérhettem. S utána már minden rendben volt, mehettem dolgomra: tovább játszani. El volt minden boronálva. El, mert anya/apa voltak a szüleim.

De hát Jézus is ismerte a Teremtés könyvét, tudott összüleink vétkéről, a lángoló pallosú kerubokról, a kiűzésről Éden kertjéből. Persze, hogy ismerte, hiszen hallhatta eleget a történetet Máriától, Józseftől, akik szintén hallották azt a maguk szüleitől. El is hihette mindezt a Jézus nevű – gyermek. Azután Jézus férfikort ért, s elindult unokabátyjához alámerülni a Jordán vizében. S keresztselkedése után belül, a szívében, hangot hallott: *Te vagy az én szerelmes fiam, akiben nekem kedvem telik.* Hallhatott volna egyebet is. Például ezt: Én, az Úr, Izrael Istene, kiválasztalak téged, hogy hirdessed dicsőségemet. Vagy valami olyasfélét, amit Isten tolmácsai hallottak, amikor elkezdtek prófétai pályafutásukat. Például ezt: Az Úr Lelke van rajtam... Nem ilyet hallott. S amikor ellenfelei szembesítették Jézust Izrael megszentelt vallási hagyományaival, csak ennyit mondott: *Akik előttem jöttek, mind tolvajok és rablók...*

Hoppá! S ezzel Jézus átlépett a megszentelt hagyományokon. Nagyon rossz véleménnyel volt ezekről: „hiábavalóan tisztelnek, mert tanaik, amelyeket hirdetnek, csak emberi parancsok. Az Isten parancsait nem tartjátok meg, de az emberi hagyományokhoz, a korsók és poharak megmosásához és sok ehhez hasonlóhoz ragaszkodtok. Szépen semmibe veszitek

Isten parancsát, hogy hagyományotokat állítsátok a helyére. Mózes azt mondta: 'Tiszteld apádat és anyádat' és: 'Aki gyalázza apját és anyját, az halállal lakoljon.' Ti viszont ezt mondjátok: Ha valaki azt mondja apjának vagy anyjának, hogy Korbán, azaz áldozati ajándék az, amivel segíthetnélek, már nem engeditek meg neki, hogy valamit is tegyen apjáért vagy anyjáért. Isten szavát érvénytelenítitek hagyományotokkal, amellyel azt átadjátok. És sok ehhez hasonlót tesztek."

Most pedig lépünk egyet! Jézus nem volt nagyon vallásos. Ennek bizonyítéka, hogy a Tizenkettőnek figyelmeztetnie kellett őt: Taníts minket imádkozni, mint ahogy János is tanította tanítványait. Jézus hajlott a jó szóra és mondta: *Amikor imádkoztok, ezt mondjátok: Atyánk, szenteltessék meg a te neved...* Hogyan találjuk ezt az imádságot imakönyveinkben? Hogyan is? Hát így: **Az Úr imádsága**. Ez a második hoppá szövegemben. Nem Jézus nevezte el így imádságát, amely ezzel kezdődik: Atyánk, szenteltessék meg a te neved! Még Atyját sem mondta Úrnak, hát még saját magát. Jézus korában is udvariassági forma volt a férfiakat Uramnak szólítani, csak úgy, mint ma a *Mister*, a *Monsieur*. Szólították őt is olykor így, s nem tiltakozott ellene. De Istent nem szólította ezzel a szóval. Magát sem nevezte ezen a néven. A Tizenkettőt sem uraztatta másokkal, maga sem mondta őket úrnak. Jézus szótárában ez az *úr* szó a világ fiai számára fenntartott részlegbe kerül.

Isten? Ő az Atya: *Atyátoknak se szólítsatok senkit a földön, mert egy a ti atyátok, aki a mennyekben van.* Jézus? Ő a mester, a tanító: *Tanítónak se szólítsatok senkit, mert egy a ti tanítótok.* A Tizenkettő? Ők csak testvérek, az Atya gyermekei: *Ti pedig mindnyájan testvérek vagytok.* Ezek pedig a jézusi szótár Isten Országá számára fenntartott részlegéből valók. Nem tekerem gondolataimat tovább: Azt az Istent, akinek a gyermeke a fent említett nagyon nagy bajba került, úgy hívják, hogy *Úr*. Ezt az Istent nem látta senki. E mondatot János fogalmazta meg evangéliumának prologusában. A nem láthatjuk Istent megnevezni – az ember tiszte; a giliszta meg a katicabogár képtelen reá. Már most hogyan nevezze meg az ember az Istent, akit a mindenség és a maga végső okának tud? Mondhatja égi, mennyei ősenek. Mondhatja égi-mennyei apjának/anyjának. Mondhatja égi, mennyei urának. Vagy gondolhatja törzse-nemzete ősenek, apja/anyjának s urának. Ha jól körülnézünk az emberi nyelvek birodalmában, megtalálhatjuk ezen megnevezések megfelelőit.

Az *ős*-megnevezés etikailag színtelen. Az *apa/anya* és az *úr* megnevezés már nem az. Szolimán szultán azzal indult Mohács alá, hogy ha egy *úr* van az égben, legyen egy *úr* a földön is: ő, Szolimán. Az apáknak/anyáknak viszont nincs szórólapátjuk, s olthatatlan tüzük a pelyva számára, mint Keresztelő János Istenének. Kardja, ágyúja sincs, mint Szolimánnak. Azért nincs, mert az anyáknak/apáknak csak gyermekük van, s azokat nem akarják szórólapátra tenni, mert gyerekeik között nem ismernek pelyvát, melyet el akarnának égetni. Karddal s ágyúval sem akarnak rendet teremteni gyermekeik között. Hiszen a gyermekeik! Egészen más a helyzet, ha az *Úr* nevet adjuk Istennek. Az uraknak vannak hatékony eszközeik a maguk uraságának biztosítására. Isten pl. Izrael istene és ura, s ez az *úr* a tengerbe tudja fojtani a fáraó seregét, s tíz csapással biztosítani tudja népének kivonulását, s hogy az száraz lábbal mehessen át a Vörös tengeren.

Van valami alapvető különbség az *apa/anya* és az *úr* között. Apja/anyja mindenkinek van. Az *úr* csak szeretne mindenkinek az ura lenni. De nem sikerül neki. Miért? Mert az *anya/apa* egyetemes fogalom, s az *úr* nem az. Ha urat mondok, megjelenik tudatomban azonnal az is, aki nem-úr – a rabszolgától a jobbágyon keresztül a bérmunkásig. Ha urat mondok, megjelenik tudatomban Szelim szultán meg a mi Mátyás királyunk s a Föld valamennyi uralkodója. Minden *úr* csak valakik fölött *úr*, és csak valameddig. Addig, amíg ki nem rázza őt valaki, egy másik *úr* a maga uraságából. Az *anya/apa* nem ilyen. Az *apa/anya* olyan méltóság, amely el nem vehető az embertől.

Sajátságos, hogy bizonyos kultúrák és vallások mégis az *úr* megnevezést adták az Istennek. Keresem ennek az okát. S abban találok meg, hogy fölibe akarunk kerülni a többi

embernek. Kinevezzük Istent a törzsünk, nemzetünk Istenének. Megállapítjuk, hogy a pogányok istenei nem is istenek, csak a mi törzsünk istene az egyedül igaz, a valóságos Isten. Tele vannak ezzel az istenképpel az Ószövetség zsoltárai. Az ember valamire akar jutni. Fiatalságom egyik filozófiatanára, a piarista Kornis Gyula, *aszcedizmusnak* nevezte ezt a törekvésünket: azaz többre – följebb – akarunk jutni, mint a másik ember. Csinálunk tehát magunknak istent is, aki legfelülről igazolja ezt a törekvésünket. Nemcsak a zsidók istene ilyen. A magyaroké is. *Őseinket felhozád Kárpát szent bércére, Általad nyert szép hazát Bendegúznak vére.* Nesze neked, te cseh, rác vagy akármelyik más nép. Abba kell hagyni ezt a valakiknek kiváltságot biztosító istenképet. Vissza kell térni Jézushoz, akinek olyan istene van, aki szeretné azt súgni mindannyiunknak: Te vagy az én szerelmes lányom/fiam, akiben nekem jó kedvem telik.

Tegyük mérlegre a mi kereszténységünket, annak az istenképét. Nem Jézusét, hanem a keresztény hitletétemény istenképét. Valljuk, hogy csak egyetlen Isten van. Milyen ez az Isten? Betudja nekünk Ádám-Éva engedetlenségét, s ezért haragszik ránk. Kiválasztja Izraelt, s népévé teszi azt, aki körülmetélkedik. Jézusban hatálytalanítja az Izraellel kötött szövetséget, s Jézus engedelmisségét betudja nekünk istennektetszésül. Tehát maga az Isten tesz meg bennünket bűnösöknek, bár nem vétkeztünk ősszüleinkkel együtt, az Isten tesz bennünket istennektetszővé, mert körülmetélkedünk, majd hatálytalanítja ezt, s akkor leszünk istennektetszővé, ha megöntjük a bubát az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében. Mindennek az a vége, hogy mi keresztények vagyunk azok, akik egyedül ismerjük az igaz Istent, s ez az igaz Isten tudja be nekünk Ádám/Éva vétkét és Fia golgotai szenvedésének érdemét is. Minderre csinál a páli teológia egy műszót, s ez a műszó – a kegyelem.

Egy apa/anya nem kegyelmez a gyermekének, csak megbocsát, mint a tékozló fúnak az apa. Az urak kegyelmeznek: halálra ítélnék, s aztán kegyelmet gyakorolnak, s életfogytiglani börtönre változtatják át az ítéletet, mint pl. Jean d'Arc esetében is. S ez a szó lett a keresztény vallásnak talán legrangosabb kifejezése, s észre sem vesszük, hogy milyen gondolati pályát kellett befutnia Szent Pálnak ahhoz, hogy a kedv, a kellem, a báj görög istennőitől (a khariszoktól) elorozza ez a szót, s megcsinálja belőle azt a keresztény teológiai terminust, fogalmat, amely előtt kétezer esztendő óta illik minden kereszténynek hasra esnie. A kharisz, magyarul a kegyelem, ez a szó. Nincs szó, amely idegenebb volna Jézustól, mint ez a kegyelem. Egy isten, aki apa/anya, nem kegyelmez a gyermekének, hanem megjutalmazza őt. Megfizet azoknak, akik dolgoznak szőlejében! Megjutalmazza bűnbánata miatt a bűnbánót is: felöltözteti tékozló fiát, s leöletti a hízott borjút. Nem azért fogad minket Magához, mert Káifás kivégeztette a fiát, s Jézus elviselte ezt a borzalmat. Feltámasztja a Fiát, s várja magához Fiának minden igaz követőjét. S ahhoz, hogy Fia igaz követője legyünk, be kell iratkoznunk valamelyik keresztény vallásba, pl. a római katolikusba? Dehogy is kell. Az ember tudja, hogy mit kíván tőle az őt létbe szólító Isten. Honnan tudja? Hát a szívéből, a lelkiismeretéből, amelyik megmondja neki, hogy mit kell tennie. Mit tud meg? Hát azt, hogy jó leánynak, jó fiúnak kell lennie; apa/anya jó gyermekének. Boldogok a tiszta szívűek, mert ők meglátják az Istent – mondja Jézus Máténál a Hegyibeszédben.

Jézus beszél arról is, hogy az Isten irgalmas. A szentmise bevezető bűnbánati részében szerepel a kérés, hogy Isten legyen irgalmas hozzánk. Amikor görög nyelven énekeljük, halljuk háromszor is: *eleison*. Van egy nyolc nyelvű misekönyvem. A latin nyelvű le sem fordítja, csak mondja háromszor görögül: *eleison*. A másik hét (francia, olasz, spanyol, portugál, angol, német, holland) már lefordítja a maga nyelvére: *prends pitié, pieta, ten piedad, tende piedad, have mercy, erbarme dich, ontferm U*. S a magyar mit csinál? Kétszer lefordítja, s a közepébe berak valami egyebet. Így: *irgalmaz, kegyelmezz, irgalmaz*.

Egy jóbarátom közölte velem valamikor, hogy őt nagyon zavarja ez a rimánkodás Istenünkhöz. Ha háromszor hallaná a kérést, hogy Isten legyen hozzánk irgalmas, akkor ez aligha zavarná, hiszen ő is bűnös ember, s még apa is. Tudja, hogy szükségünk van –

szülőnek, gyereknek egyaránt az irgalomra. Mi ez? Minden szülő irgalmas a gyermekéhez, nem tud irgalmatlan lenni vele szemben. S ez nem azt jelenti, hogy a rosszat, a bűnt nem látja bűnnek. Mi magunk sem tudjuk a bűnünket másnak látni, mint bűnnek. Nincs mód átvernünk magunkat. Minden ember, az ateista is, tudja magáról, hogy vétkezik, s mondhatja: hazudtam, loptam, csaltam, s bizony nem tartom érdemnek azt a rosszat, amit tettem. Isten is lát bennünket, s nagyon is akarjuk, hogy legyen megértő velünk szemben. S Jézus meg is erősít minket ebben: *Legyetek irgalmasok, ahogyan mennyei Atyátok is irgalmas!* Az Isten jutalmazó Isten. Jól esik neki adni. Nekünk is jól esik, ha jutalmat kapunk, s reménykedünk az Isten örök jutalmában is. *Nagy lesz a jutalmatok a mennyben* – mondja Jézus azoknak, akikről minden rosszat elmondanak az emberek a Hozzá tartozásuk miatt. De mivel az Isten anya/apa, ezért csak jutalmaz és irgalmaz, s nem kegyelmez, mert ez az urak szakmája, akik főleg nem kegyelmeznek. Az Isten pedig nem úr, s nem is kegyelmez.

Piarista köz, 2007. szeptember 2.

2. Közösség nélkül nincsen Isten Ország

A zsidók Jézus korabeli társadalma szabad emberekből állott: szegények és gazdagok voltak benne, rabszolgák nem. Országukat a környező nagyobb országok fejedelmei rendre meghódították: Jézus korában a Római Birodalom szíriai provinciájának egy része volt. A zsidóság ezt rendkívüli, s az Isten akaratával meg nem egyező állapotnak tartotta. Bármikor hajlandók voltak fellázadni nemzeti függetlenségük érdekében. Várták a Messiást, aki felszabadítja őket. Úgy gondolták, hogy a Messiást Isten küldi, ha a zsidók méltók lesznek rá. A mózesi törvény megtartásával tehetik magukat méltóvá. Azaz ha vallásuk szerint élnek. A kenyérszaporítás után azért indul ötezer férfi Jézus felé, hogy királyukká tegyék őt. Jézus kitér előlük, s másnap a kafarnaumi zsinagógában végleg kiábrándítja őket magából: ő nem áll Mózes vonalában, tőle nem várhatják politikai függetlenségük kivívását.

A Jézus korabeli társadalom hasonló volt a mi mai társadalmunkhoz. Pártok voltak benne. A szaduceus volt a leggazdagabbak pártja. Kaifás, Heródes s az írástudók egy része ebbe tartozott: jó viszonyban voltak a Birodalommal és annak helyi képviselőjével, Pilátussal. Kaifás úgy gondolta, hogy jobb, ha Jézust elintézi, mint ha nyakukba szakad újra valami megtorlás a Birodalom részéről. A farizeusok adták a vagyoni középírást, ők is kiegyeztek a politikai valósággal, de Jézust is meghívták azért magukhoz vacsorára. A harmadik párt a szegények pártja volt, a zelótáké, a szikáriusoké. Ők akarták leginkább, hogy megszabaduljanak a római igtól, s természetesen a Rómát kiszolgáló honfitársaiktól is. Ezek közé tartozhatott a Jézust királlyá tenni akaró ötezer férfi is.

1989-ig megvolt a Bokor politikai elköteleződés nélkül is. Utána egyre többen és többen gondolták úgy, hogy be kell szállnunk a politikai arénába. Voltak közülünk, akik úgy gondolták, hogy támogatni kell azokat a pártokat, amelyek elsöprik az útból a félszázados szovjet megszállás haszonélvezőit. Voltak, akik csak szavazati jogukkal éltek ennek az érdekében. Voltak, akik semmiféle közösséget nem akartak vállalni nemzeti és egyházi jelszavakat használó pártokkal. Voltak, akik azt képviselték, hogy a Bokor tagjai ne is éljenek szavazati jogukkal. Az elmúlt ősön magam is megszólaltam: Ne menjünk a Kossuth térre! Nem kevés testvérünkből ez heves ellenkezést váltott ki.

Társadalmunkat úgy látom, hogy megtalálható benne a Jézus korabeli társadalom három pártja. Az első alkotja az 1990-ben a szovjet csapatokat kivonulásra bíró nagytőke hatalmát támogatóké, akiknek már három választáson sikerült megszerezniük a győzelmet. A másodikat alkotja a két választást megnyerők szavazó bázisa, amely a nagytőke hatalmát kevésbé akarja minstől kiszolgáltatni. A harmadikat azok alkotják, akiknek reményük van arra, hogy megfordítják a történelem szekerét: szentkoronát, Trianont, ősi magyar hitvilágot, a teremtés ősmagyar nyelvét s hasonlókat emlegetnek. Az elsőnek Jézus korabeli megfelelője a szaduceus, a másodiké a farizeus, a harmadiké a szikárius párt.

Jézus azért tudta mindezekről a pártoktól távol tartani magát, mert tele volt a lelke Izrael elveszett juhaival, azaz Isten Országával. Jézus tanítványait a 70-ben levert jeruzsálemi felkelés után a tengerparti Jamniába költözött farizeusi túlélők maradéka kiközösítette a zsidó vallásból és az ezzel azonos zsidó nemzetből is. Ezeket a tanítványokat aztán a Római Birodalom már nem mint zsidókat üldözte, hanem mint istenteleneket, akik nem ejtenek tömjénaszemet a császárok istenségének felállított oltárokra. Nem voltak istentelenek, hanem türelmetlenül várták Jézus második eljövételét. Megéltek így jó két vagy két és fél századot, s amikor Konstantin kiadta a 4. század elején a türelmi rendeletet a keresztények javára, Eusebius, a konstantinápolyi pátriárka, úgy üdvözölte őt, mint akivel elkövetkezett számukra a jézusi Isten Ország. A keresztények nem tiltakoztak az üdvözlés ellen. Elgondolható ebből, hogy mennyi maradt meg a keresztények tudatában abból, amit Jézus tanított. A 4. század második felében császári rendelet tiltja be a pogány iskolákat, s a kereszténység államvallássá lesz. Ha ezután a császár ariánus, gyilkoltatja a katolikus eretnekeket. Ha pedig katolikus a császár, gyilkoltatja az ariánus eretnekeket, s a keresztények részt is vesznek a gyilkolódásban. A katolikus ókor legnagyobb egyházatyja, Szent Ágoston is császári hadsereggel gyilkoltatja afrikai püspökségének donatista eretnekeit. Ezt is természetesnek tartják a keresztények, miközben nem győzik buzgón Jézus tanítványainak mondani magukat.

A hatodik században a germán népvándorlás ereje megdönti a nyugatrómai birodalmat, s a véres keresztény verekedéseknek fölibe nő a germánok maguk közti verekedése, természetesen változatlanul az egy Isten, s annak egy Fia, Jézus nevében. A frank fejedelem 18 véres csatában legyőzi s megkeresztelteti a pogány szász törzseket, s Róma püspöke ezért keresztény császárrá koronázza őt. A tizedik-tizenegyedik században sor kerül más népek megkeresztelésére is, a miénkre is. És Árpád unokájának unokája a maga szent jobbával s a Szentlélek vezetése mellett négyfelé vágatja, megvakítatja stb. a trónkövetelőket. Később Muhinál, Mohácsnál a kalocsai érsek vezeti a magyar apostoli királyság seregét. Azért apostoli, mert mellékesen István tíz püspökséget is alapít, s ő maga nevezi ki azokba a püspököket. Majd századokon keresztül harcolunk a kereszténység védőpajzsaként a mohamedán törökök ellen, aztán keresztény Habsburg királyaink ellen, végigcsinálunk két világháborút. A történetem azzal végződik, hogy 1942 nyarán magam is tábori lelkészi tanfolyamot végzek, s utána hív hadtestvezető lelkész rendtársam a Donhoz, s én igent mondok neki: Beszélj az előjáróimmal! S ha valaki akkor Bokor-zöldségekkel próbált volna traktálni engem, átmentem volna mint ön- és közveszélyes elől az utca máik oldalára.

Nemcsak én voltam süket és hülye. Süket és hülye volt az egész európai és magyar történelem. A Bokor pedig évtizedek óta megírja a maga *Közös dolgait*, s az mindig azzal kezdődik, hogy *Megkérdőjelezzük önmagunkat*. Már vagy tizenöt éve nem én írom, s csak Nektek kérdőjelezem most meg önmagunkat. Teszem. Biztos, hogy az elmúlt 1700 esztendő volt Jézusra süket és vak? Biztos, hogy 1945 után mi, a Bokor fedezte fel a jézusi spanyolviaszkot? Biztos, hogy nem Jézus volt a hülye? Biztos, hogy nem lett a Bokor áldozata annak, amit az evangélisták leírtak Jézusról? Biztos, hogy nem azzal kísérletezünk, ami nem lehetséges? Biztos, hogy egyedül mi értjük azt, amit az Isten akar? Nem kérdezem, hanem állítom: hogyha öt századdal korábban mondom el csak annak a tizedét is, amit az elmúlt hatvan évben elmondtam, ezért a tizedért is máglyán égettek volna el, mint Jakob Huttert elégették 1527-ben az innsbrucki székesegyház mellett megépített máglyán. Biztos, hogy nem kell megköszönnöm a felvilágosodásnak, hogy kiverte Jézus főpapjainak a kezéből a máglyagyújtó gyufát, s ennek következtében valahogy mégiscsak életben maradtam? Mi ez a nagyvonalú jézusi kivonulásunk társadalomból és politikából? Arisztótelész *Politikája*, Rousseau *Társadalmi szerződése* minden ember szent kötelességének vallja a társadalmi elköteleződést.

Elég a kérdésekből. Válaszolok rájuk. Amit válaszolok, azt nem tudom, hanem hiszem. Azzal a hittel, amely több mint tudás. Tudom, hogy $a^2+b^2=c^2$, de utána csak azt mondom,

hogy *na és?* Amit válaszolok, az az én meggyőződése. Jó 60 éve mondom a meggyőződése, s több mint félszázada az államügyész emiatt kért fejemre kötél általi halált. Többször megkérdezték már tőlem testvéreim, hogy mit vonok vissza abból, amit életem során elmondtam, s le is írtam. Válaszolok rá: Semmit a lényegből. Honnan ez a biztonságom? Kettőből. Az egyik az, hogy Jézus nem volt hülye. Ezt meg honnan tudom? A másiktól. Csak abból, hogy ugyanezt a jézusi lényegét hallotta Hermész Trismegisztosz, Szókratész, Buddha, Lao-ce meg talán Hamvas Béla is. Hogyan hallhatták? Úgy, hogy ez van beírva az emberi lélek mélyére. Ezt hallja mindenki. Mindenki azt hallja, hogy légy jó kislány, légy jó kisfiú. S csak hazudhatja, hogy valami egyebet és mást hall. Mózes és Kölcsey meg még magam is, amikor átmentem volna az utca másik oldalára, én is hazudtam? Talán, talán csak semmiképpen sem akartam meghallani az ellenkezőjét annak, ami társadalmi közmeggyőződés volt, Arisztótelészé és Rousseau-é is, hogy a jónak bizony győznie kell. S ezt az Isten is akarja, mert bizony belefojtotta a fáraó seregét a Vörös tengerbe, s bizony Isten hozta fel őseinket Kárpát szent bérére, és sehonnai bitang ember, akinek drágább rongy az élete, sem hogy kimenjen a Donhoz. Nem akartam hallani én sem, amit Jézus és az említettek egy áldott pillanatban hajlandók voltak meghallani.

Válaszoltam. S ezek után mondom, hogy csak akkor megyek a Kossuth-térre, *ha sikerül visszahülyülnöm a jézuselőtti szintre*. Elmondtam ezt a mondatot egyik kisközösségemben. Volt, aki azt mondta rá, hogy ő már visszahülyült, s volt, aki kikérte magának a mondatot, melyet én csak egyes szám és első személyben mondtam. A politikai elköteleződés folytán megszületett a Bokorban is az éles lövészet helyzete.

Így van ez rendjén? Nálunk is be kell következnie annak, hogy valami győztest olyanként üdvözlünk majd, mint akivel eljött az Isten Országá? Vagy nekünk pasliznunk kell továbbra is a Golgotánk felé? Már mért kellene? Csak azért, mert Jézusnak sem sikerült elkerülnie az övét, bár alighanem jobban csinálta a maga dolgát, mint amennyire mi csinálni tudjuk a magunkét. Mit csinált? Nem szavazott egyik pártra sem, csak csinálta azt, amit Isten Országának gondolt. Ha nem csinálta volna ezt, biztosan beállt volna a három párt egyikébe.

A tételtem ez: ha a Bokor megtalálja, amit ma Isten Országá címen csinálni kell, akkor abba maradhat az éles lövészet. Ha nem találja meg, az éles lövészetünkkel széjjellőjük a Bokor megmaradt mai maradékát. Mi lenne az, amit meg kellene találnunk? 1989-ig csináltunk nagycsaládot 16 gyerekig menően, társadalmilag alulértékesültünk, mert nem iratkoztunk be a Pártba, s találtunk magunknak felvevő, táplálkozó közösséget is és leadó közösséget is, amelyben mi igyekeztünk táplálni testvéreinket. Az úgy nevezett rendszerváltozás után 17 évvel megállapíthatjuk, hogy mindez nem elég, mert ma sokkal kevesebben vagyunk, mint 17 évvel ezelőtt.

Mi lenne az elég? Mindaz, amit az előző félszázadban csináltunk és az, amit az előző félszázadban nem valósítottunk meg a Jézustól kapott példaéletben. Ez a meg nem valósított valami: Jézus élet- és vagyonszövetségben élt a Tizenkettővel. Ennek folyománya lett a jeruzsálemi vagyonszövetség, amelyben nem mondott senki semmit a magáénak, mert mindenük közös volt. Ennek további folyománya volt, hogy a vasárnapi eukharisztia olyan mértékű szabad közadakozással kapcsolódott, hogy a keresztények a Római Birodalomnak megoldották a szegénygondozási feladatát, amelyet az állami szervek nem is gondoltak a maguk dolgának. Ez a hétről-hétre ismétlődő pénztárcába nyúlás alighanem az egyház jelentős toborzó erejének is bizonyult.

Mi lenne ezeknek a jeruzsálemi és azon kívüli gyakorlatoknak megfelelője korunkban és hazánkban, ezt kitalálni, alighanem egyik jelentős feltétele annak, hogy legyenek a Bokornak további nemzedékei, azaz hogy életben maradjunk és tovább tudjuk adni azt, amit a Bokor előttünk járt első és második nemzedéke kimunkált. Biztos, hogy ezt kitalálni nem azoknak a dolga, akik már hazafelé mennek. De hogy lássátok részemről a segítő jószándékot, mondom azt, amit mondani tudok.

Jézus azzal, hogy otthagyta názáreti faipari üzemét, hogy pályát változtatott, s adományokból élő vándortanító és gyógyító lett, kivonult a Tizenkettővel együtt a társadalmi lét megszokott és általános akkori formájából. Jézus valami mást kezdett, mint amit kortársai csináltak. Nem ment az esszénusok közé Qumránba, hanem a társadalmon belül maradó életformát választott. Köreinken belül ennek megfelelő gyakorlat, vagy csak kezdete annak: a falura költözés, akár közösségben, mint a bányaiak esetében, akár családirag mint pl. Miklovitzék vagy Döryék esetében.

Olyan foglalkozást kell találni, amely képesít a sok lábon állásra. Érteni kell a házépítéshez, a kertgazdasághoz, az állattenyésztéshez, a gyógyfüvekhez, minél több szakmához azon a szinten, amely lehetővé teszi az élet továbbvívését arra az esetre, amikor bekövetkezik a jelen társadalmi rendet fenyegető katasztrófa.

Hogy a fentiekben elmondottakra képesek lehessünk, ahhoz ellen kell mondanunk a jelen társadalom életmódjának, mely arra biztat, hogy segélyekből és állami pénzek megpályázásából biztosítsuk, hogy ki tudjuk fizetni azt a számlarengeteget, amely elnyeléssel fenyeget minket. Ennek ellenképe a funtineli boszorkány, Nuca, aki megél gyermekével a havasokon, mert állatot tart és csapdázik.

Piarista köz, 2007. szeptember 3.

3. Kicsoda az Isten?

Nem tudtam nem elvállalni, hogy beszéljek Rólad. Ha Rólad sem beszélek, akkor nincs miért élnem. De hát mit tudok én Rólad? Semmit. Istent nem látta senki, én sem. De most van 71 éve, hogy elmentem Érted Vácra piarista noviciusnak. S Te lettél a családom. Te, akit nem láttam soha. Érted mentem oda, akiről nem tudok semmit. Te hívtál? Nem tudom, de úgy éreztem, hogy el kellett oda mennem. Ha nem mentem volna el, most nem szólhatnék itt Rólad. Mit tudok Rólad mondani? Reménykedem benne, hogy vagy. Hogy vársz. Hogy haza vársz, Magadhoz. Tudom, hogy vársz? Nem tudom, s nincs ember, aki tudná. Elmondhatom, hogy remélem én is, amit mások is remélnék. Elmondhatom, hogy bizony megkísért a gondolat, hogy semmibe megy a reményem. S jól tudom, hogy nem azért hívtatok ide, hogy elétek tárjam bizonytalanságaim. De csak így becsületes. Mert úgy gondolom, hogy nem papi szövegre vagytok kíváncsiak, hanem emberi szóra. Olyanra, aminek nincsen *papszaga*.

Értelmes, emberi szöveget tudok csak mondani. Csak azt, hogy nemcsak világ van, de van alkotója is. A világ törvényekkel rendezett. Ezeket a törvényeket tanítják az egyetemek természettudományi karán. Nem lehetnek a véletlennek a művei ezek a törvények. Nem tudom már, hogy ki mondta, amit most idézek: Egy majom leül az írógép elé, s elkezd csapdosni a billentyűket, s csapdosása eredménye Shakespeare összes művei lesznek. Ennek az állításnak nincs valós tartalma. Magyarul: ez az állítás – hülyeség. Az is törvény – a gondolkodás törvénye –, hogy a világ törvényszerűségei értelmes Alkotót feltételeznek. Magam csak úgy tudok élni, hogy van előttem, fölöttem Isten, aki maga az értelem. Hogy lehet az embernek egyebet is gondolnia – tudom. Én nem tudom ezt az egyebet gondolni. S azt is tudom, hogy aki egyebet gondol, mint én, azt nem tudom meggyőzni arról, amit én gondolok. Próbáltam megtenni, s általában nem sikerült. Bár nem minden esetben volt így. Negyven éve megkértem Debreceni Zsuzsát: írja le nekem következő találkozásunkra, hogy miért vallja ateistának magát. Azaz kértem tőle erről egy dolgozatot. Nem hozta el. Azt mondta, hogy inkább hisz. S ezzel már szűkebbre is kerekedett azok köre, akikhez szólhatok. Nemcsak az enyém. Bárki emberé. Jézus köre is. Csak azokhoz szólhatott, akik mondani tudták, hogy *Istenem, Istenem*. S ez baj? Nem gondolom bajnak. A hat és fél milliárd emberből jut azért nekem is Tizenkettő; vagy kevesebb, vagy több, akivel szót érthetek, akivel beszélhetek Rólad.

Istenről gondolkodom. Azt gondolom, hogy létezik és hogy sokkal értelmesebb mimagunknál. Mit gondolok még róla? Hát azt, amit kivetíték magamról. Azt, hogy csinál

valamit. Mit? Nem tudok értelmesebbet kitalálni, mint amit első elemistaként a kiskatekizmusban tanultam. Ezt: fenntartja a világot, és gondot visel rá. És ebben mi, emberek is benne vagyunk. Ez is kivetítés. A szülők eltartják, és gondot viselnek a gyerekekre. Mi emberek, no meg a világmindenség – az Isten családja vagyunk. Hogyan tartja fenn, hogyan visel gondot reánk, ezt ne kérdezzétek. Nem tudok válaszolni rá, de nem tudok más foglalkozást kitalálni számára, s azt sem tudom elképzelni, hogy ne legyen valami foglalkozása. Istent csak a magunk képére és hasonlatosságára tudjuk elgondolni. S azt is gondolom, hogy Isten is csak a maga képére és hasonlatosságára tudott megformálni bennünket. Egyszerű a képlet. A gyerek hasonlít apjára-anyjára, s apa és anya gyermekére. Mi az Istenre, s Isten meg reánk.

Csak anyukának-apukának tudom gondolni őt. Közel 90 évesen is csak ennek. Akinek elmondhatom a bajom. Aki a legközelebb van hozzám. Aki olyan, mint én. Aki engem megért és mindent megbocsát, ha kérem Őt. Mit mondok el Neki? Kérem őt, hogy sikerüljön helytállnom ezen a lelki gyakorlaton. Kérem, hogy érjen már véget földi pályafutásom, mert egyre nehezebben futok, azaz hogy csak lépegetek. Hiába kérem. Nem válaszol. Hiába, mert nem hallom a szavát. Mégis az, hogy elmondhatom neki a bajom, ez az egyetlen vigaszom s lehetőségem.

Ha gyermek születik, azt mondjuk róla, hogy Isten ajándéka számunkra. Ha szerelembe esünk, ha párt találunk, azt mondjuk, hogy Isten kötött minket egybe, s ezért ezt a köteléket nem szabad elvagnunk. S ha baj ér bennünket: ha meghal, aki szeretünk, ha embertelenné lesz a sorsunk, ha ránk törnek a halált megelőző bajok, akkor meg azt mondjuk mind e bajokra, hogy ez az Isten akarata, s ezeket el kell viselnünk. Mások elvesztését is, a magunk nyomorúságát is. Amikor én ezekre azt mondom, hogy ez az Isten akarata, teljes gondolkodási csődömről számolok be. Magamhoz hasonlóknak mondhatok ilyeneket, de ateistáknál ez a vélekedésem semmit sem ér. Magamnak is csak úgy mondhatom, hogy nem elégít ki, nem születik meg tőle béke a lelkemben. Akkor meg miért mondom? Mert nem tudok mást.

Beszélhetek egészen másként is. Az általam nagyra becsült Wass Albertnek van egy regénye: *Adjátok vissza a hegyeimet!* Színtere a románoktól, oroszoktól, kommunistáktól nyomorgatott erdélyi társadalom a múlt század 40-es éveinek közepén: sorsuk a tömény szenvedés. Emberek, akik kivert farkasokként élnek a Maros felső folyását körülvevő erdőrengetegben. Mondom, állítom, kiáltom, zokogom: Semmi köze szenvedéseiknek egy Isten akaratához. Az emberi butaság és gonoszság, a hatalomtól kikényszerített gonoszság poklában élnek. Ha irgalmas akarok lenni Istennel szemben, akkor csak annyit mondok, hogy semmi köze hozzá. Annyit, hogy tehetetlenül kényszerül nézni az ember szenvedését. Annak következtében kényszerül, hogy szabadságot adott nekünk. Használhatnánk azt jóra is. Akarná is ezt az ember, de a hatalom kényszeríti őt, hogy gyilkoljon, hogy a határok másutt legyenek, mint ahol vannak. Muszáj, mert Hitler is ezt tette. S ez ellen nincs más védekezés, mint újra csak a gyilkolni kényszerítés vagy a kényszerszermunka, a hadi fogság, a láger. Auschwitzre Gulag a felelet. Személyesre a szenvedés. Isten akaratának ehhez semmi köze.

Prohászka Ottokár püspök írt az első világháború idején egy könyvet: *A háború lelke*. Azt mondja el benne, hogy az emberek a lövészárokból megtanulnak imádkozni. Imádkozni, de miért? Bajtársamat találja el a golyó, s nem engem? Az én golyóm oltsa ki a másik ember életét, s nem az ő golyója az enyémet? Lehet ilyet mondani Istennek, akiről azt állítjuk, hogy mindenkit szeret? Schütz Antal írt egy könyvet: *Isten a történelemben*. Én nem találom Istent a történelemben. Csak istentelenséget találok benne. Gyilkosságokra kényszerítést. Csak azt, ami Jézusra is rászakadt, s közben imádkozott is: *Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?* Ez a legirgalmasabb, amit Istenről mondhatok: elhagyta az embert. Sokkal logikusabb ateistának lenni: Dehogy van felettük egy jószágos Isten. Semmi sincsen felettünk. A fene érti, hogy minek van egyáltalában világ, stb.

De hát nemcsak ez van. Lehet mázlistának is lenni? Nem lehet. Andi 1972-73 körüli szenvedései idején imádkoztam érte. Így: Istenem, ha nem tudod meggyógyítani, akkor vedd Magadhoz őt. Magam igazán nem szenvedek embertelen kínokat, de olyan terhes az öregség, hogy újra meg újra ezt imádkozom: Országodba vigyél haza engem! Ahogyan a kántor énekli temetéseinken. Megszabadíthatna, de nem teszi. Kedvét leli kínlódásomban? Szeretnék kertet ásni, málnát ültetni, sarabolni, de újra és újra csak ágyamnak tudok dőlni, várva a befejezést. Okos testvéreim meg mondják: még nem mehetsz, még feladataid vannak. Én meg dühbe gurulok szavaiktól; csak úgy magamban, nekik nem mutatom. Mert nekem vallanom kell, hogy minden – és velem is! – Isten akaratából történik. Miért kell? Mert pap volnék, s tölem ezt a szöveget várják? Nem mondok szövegeket. Csak azt, ami belőlem fakad.

Úgy nem értelek, mint te engem, Ádáz – mondja Babits, a magyar irodalom legkatolikusabb költője Istenről a kutyájához, akinek Ádáz a neve. Az a tényállás, hogy be kell vallanom, hogy semmit sem értek abból a világból, amelyikbe belekerültem. Sírva születünk a világra, s elmondhatatlanul boldogító, ha végre befejezhetjük földi pályafutásunkat. Közben azért hálaadó himnuszokat is énekelünk, mint pl. én is, ha végére érek ennek a lelkigyakorlatnak. Márai Sándor nem volt senki ember, Wass Albert még kevésbé. Mégis mind a kettő öngyilkosként végezte be életét. Azért imádkozom, hogy már ekkora botrány ne történhessék velem. S ha megtörténnék, akkor ettől érvénytelen lenne az életem? Az a jó és hasznos is érvénytelen lenne, amit csináltak? Nem hiszem. Márai és Wass életműve számomra nem kevesebb attól, hogy nem bírták végig a harcot.

A legirgalmasabb, amit mondani tudok Istenről, hogy csak ilyen világot tudott teremteni. Mindenki a javát adja annak, amit tud. Én nem írtam meg rosszabbul e lelkigyakorlat szövegeit, mint ahogyan tudtam. Isten sem végezett pocsékabb munkát, mint amilyent tudott. S ha valaki istengyalázásnak minősítené e sorokat, akkor azt mondom, hogy a Zsoltárok nagyobb istengyalázások, mint az én jelen soraim. Azok olyanok, mint Szabó Lőrinc Lóci fiának tettei: Lóci *megdögöleszti* az ablaküvegen mászó legyet, Isten pedig Egyiptom minden első szülöttét, meg a fáraó seregét is, melyet belefojt a tengerbe. Megdögöleszti mindet. Én meg csak sírok azon, hogy a világtörténelem a megdögölesztések történelme.

Ennek az egész emberi történésnek csak akkor van valami isteni értelme, ha az életünk két szakaszos. Ha van folytatás. De Isten sem maga nem szólal meg, sem nem küld el senkit hozzánk odaátrol, aki hitelesen be tudna számolni nekünk a folytatásról. Papok között élek, s próbálom tenni, amit ők. Mit tesznek? Szövegeket mondanak: a mise szövegét, a zsolozsma szövegét, a szentségkiszolgáltatások szövegét. S mindezen szövegek mögött személyek vannak, akik hiszik, hogy ami történik velünk, Isten akaratából történik. Ők is ezt gondolják rólam, ezt hallják tőlem, amikor megszólalok. El sem tudom képzelni életüket s a magamét sem, ha nem volna ezen felül még valami egyéb is. Tanítanak az iskolában, bonyolítják a Rendtartomány ügyeit: civil alkalmazottainknak mondják, hogy mit tegyenek annak az érdekében, hogy pl. átlalakuljon az A-épület is a Duna partján, hogy félszázados számkivetettség után két év múlva beköltözhessen oda pesti gimnáziumunk. Mindenki dolgozik valamit. Mindenki el van foglalva valamivel, s ennek a valaminek náluk az a háttere, hogy van Isten, és hogy van örök élet, de nem ennek a megvallása az életük. Ez csak olyan háttérzene az életükben.

Azt hiszem, hogy addig lehet rend egy ember életében, amíg Isten és örökélet csak háttérzene. Ott van a háttérben, de nem erről szól az élet. Az élet a család és a munkahely és a hétvégi munkaszünet; s a nyári vakáció, amikor erőt gyűjtenek a folytatáshoz. Azzal gyűjtenek erőt, hogy ilyenkor nem azt csinálják, amit hét közben és évközben. Azt hiszem, hogy addig lehet mondani mindarról, ami történik velünk, hogy az az Isten akarata, amíg takarítani, főzni, mosni és a lakásban rendet tartani kell, amíg naponta sietni kell az iskolába, a munkahelyre. Olyan az Isten az életünkben, mint ételünkben a só. Só nélkül ehetetlen, de

nem a só az ételünk. Isten nélkül nincs alapja az életünknek, de nem annak, ami történik velünk, annak az Isten akarataként elfogadása az életünk.

Van egyik csoportomban egy ragyogó házaspár, ötvenes éveiket élik. Szüleiket már részben eltemették, részben még élnek azok. A szülők magamkorúak. Mindent megtesznek, hogy az öreg szülők éljenek, s nem tudják megérteni, hogy az öreg szülők már nem akarnak élni, be akarják fejezni az életüket. Mindebből az a végső tanulság, hogy a hosszú élet létünknek egyik legnagyobb megpróbáltatása. Amíg fiatalok vagyunk, még az akasztófa tövében is, az Isten legnagyobb áldásának tudjuk megélni, hogy élünk. Reménykedünk abban, hogy megjön a kegyelem az államfőtől, s ha börtönben is, de még élhetünk és dolgozhatunk. A börtönben kedvezménynek minősül, ha dolgozhatunk. Magamat Márianosztrán éveken keresztül teljesen lekötött, hogy dolgozhattam a perzsaszőnyeget szövő üzemben. Vidáman beszélgettünk, énekeltünk közben. A börtönőröket csak egy érdekelte, hogy műszakonként minél több csomót kössünk. Magam eljutottam a napi négyezer csomóhoz, s egyáltalában nem jutott eszembe, hogy ne Isten akarata volna, hogy börtönbe legyek. Aki Istent szolgálja – gondoltam –, annak ott a helye.

Az élet s az Isten egyik legnagyobb áldása a munka. Akár a szőnyegszövés, akár lemezpréselés az ócskavas telepen, akár a Tempó vállalatnál az anyagmozgatás, a gurtvizálás, akár a Medimpexnél az, hogy rám volt bízva a propagandaraktár, s én abban rendet tarthattam, s kiszolgálhattam a vállalat dolgozóit, akik fent dolgoztak az emeleten, míg én rendeztem a propagandaanyagot a pincében. Ahogyan e pillanatban az az életem legnagyobb áldása, hogy készíthetem ezt az elmélkedést testvéreimnek, akik talán nem fognak megbotránkozni azon, hogy nem a papi szöveget mondtam nekik, hanem azt, ami a szívemből folyt.

Piarista köz, 2007. szeptember 4.

4. Nem kellene valami új vallást alapítani?

Jézus zsidónak született, szülei a nyolcadik napon körülmetéltették, járt a zsinagógákba szombatoként, időnként az ünnepekre felvitték a jeruzsálemi templomba, vallása is a zsidók vallása lett. Felnőttként is szokása volt szombatoként elmenni a zsinagógákba s évenként többször is az ünnepekre a jeruzsálemi templomba. Mivel az is szokása volt, hogy tanított, s tanítása nem egyezett meg vallása főpapjainak, írástudóinak tanításával, Kaifás istenkáromlónak minősítette, s átadta Pilátusnak, aki keresztre feszítette őt. Jézus pedig nem lépett ki abból a vallásból, amelybe beleszületett, s amelyben keresztre feszítették. Tanítványait sem bízta ki kilépésre, új vallás alapítására sem, hanem arra adott parancsot nekik mennybemenetelekor, hogy menjenek el a nagyvilágba, s Jeruzsálemtől kezdve tegyenek mindenkit tanítványivá megkeresztelvén őket, amely keresztesítés, legalább is Keresztelő János óta, elfogadott vallási szertartásnak minősült Izraelben, mint a mi vallásunkban a gyertyagyújtás vagy a szentolvasó imádkozása.

Felmerül a kérdés, hogy miért nem mondta tanítványainak Jézus, hogy szakítsanak a vallással, vagy alapítsanak maguknak valami új vallást, ha egyszer azt a jézusi tanítást, amelyet a tanítványoknak tovább kell adniuk, a zsidó vallás főpapja istentelenségnek minősítette. Két különböző kérdést is tettem fel. Az első: miért nem mondta Jézus, hogy szakítsanak mindenféle vallással, ha egyszer az, amit Jézus tanított, úgyszólván be van írva az ember természetébe, s ezért ezt mindenki tudja annak következtében, hogy ember. Azt, hogy szeretnünk kell mindenkit, hogy jóknak kell lennünk, s ha ezt megteesszük, akkor Jézus Istene tökéletesen meg van elégedve velünk.

Azért nem bízta ki tanítványait erre a szakításra, mert nem akarta kivenni őket a világból, s a világ úgy alakult, hogy nemcsak családba tartozunk, hanem van fölöttünk államhatalom, s van ettől többé-kevésbé elválaszthatatlanul vallás is. Abban a világban, melyet végső soron Isten akarataiból kaptunk, nemcsak apánk/anyánk, testvéreink vannak, hanem van

államunk/hazánk meg vallásunk is, s általában úgy nevelnek minket, hogy mindezekhez ragaszkodjunk. Hogy miért van családjunk s államunk/hazánk, ezzel most nem foglalkozunk, csak azzal, hogy miért van vallásunk.

Ez az állítás, hogy az embernek vallása van, egyetemes állítás. Már Ciceró is tanította, hogy nincs nép vallás nélkül, s a múlt század elején egy verbita pap feltérképezte a világ összes primitív népeit, s ő sem talált a szigeteken s az elrejtett hegyszorosokban népet vallás nélkül. Miért ez a helyzet? Válaszolok. Az ember nemcsak értelmes élőlény, hanem ebből folyóan vallásos élőlény is: *animal religiosum*. Alighanem egy idős az emberrel: Káin is, Ábel is áldozatot mutat be Istennek. Ki bízta őket erre? Alighanem Ádám/Éva már zsenge korukban is megkívánta tőlük, hogy imádkozzanak. Ugyanúgy, ahogy minket is a szüleink, s vasárnap el is vittek bennünket szentmisére. Próbálok mögéje nézni ennek a ténynek. Mért csinálták velünk ezt szüleink, s miért csinálták ezeket velük a nagyszüleink? S mehetek vissza az idő rendjén Ádámig s a Káinig. Miért?

Az ember úgy tudja, hogy sorsa és sora nemcsak önmagától s a minket körülvevő emberektől s uraktól függ, hanem létünk végső okától, magától a Istentől is. Az állam, a haza urainak is meg kell fizetnünk az adót, az Istennek is meg kell adnunk, ami őt illeti, ha jót akarunk magunknak. Fehér lovat kell neki áldoznunk, ha még nem lettünk keresztények, s tizedet kell fizetnünk Isten képviselőinek, a papoknak, ha már meg vagyunk keresztelve. Nem pusztán magánügy, hogy Kovács János a nevünk, hanem adót is fizetnünk kell, gyűlésre is összedobolhat bennünket a kisbíró. S minden dobolás nélkül is elmegyünk a rendelt napon és ünneplőbe öltözve a szentélybe, egyházunkba. Biztonság okából azért a pap harangoztat is a harangozóval. Istentelenségnek számított a múltban, ha nem mentünk el. Szent István királyunk törvényei keményen büntetik azokat, akik tíz-falunként nem építenek maguknak egy-egy templomot, s vasárnap el nem mennek abba. Gyerekkoromba még halálos bűn terhe mellett kötelező volt ez az elmenés, s mivel akkoriban még autónk nem igen volt, ezért amikor 1927-ben Gárdonyiban nyaraltunk, s ott csak református templom volt, egy órát gyalogoltunk, amíg elértük az agárdi temetőkápolnát. Visszafelé is annyit, összesen tehát kettőt a miséért. Ez is meg volt szabva: ha hat kilométer távolságra volt a legközelebbi templom, akkor még el kellett odáig menni.

Micsoda íratlan és írt törvény bírt rá bennünket erre? Az, hogy úgy tudtuk, hogy Istennek ez jár. S úgy gondoltuk, hogy ha jót akarunk magunknak, akkor ezt teljesítenünk kell, akárcsak a reggeli és az esti imádságot. S mivel Istennek ezt a templomi üzemét csak úgy fenn kell tartanunk, ahogyan az államnak meg kell fizetnünk minden vásárlásunk, eladásunk után az áfát, a templomi üzemnek is tartozunk ezzel. S ha valami szolgáltatást igénylünk a templom működtetőitől, esketést, temetést, a papnak joga van megfizettetni velünk visszamenőleg is a be nem fizetett egyházi adót. Ma már talán elég, ha kifizetjük a temetést, az esketés után járó stólat. Azért elég, mert félszázadon keresztül ateisták voltak az állam urai. De századokon keresztül ez a kettő: állam és egyház – egy cég volt. Az érsek vezette a király hadseregét, a király pedig gondoskodott arról, hogy a papok ne lássanak hiányt. A két vállalat összefonódott. Ezt az összefonódást nevezzük a trón és az oltár szövetségének. A francia forradalom megszüntette Galliában ez az összefonódást, az elvtársak pedig megszüntették a szovjetblokkban meg az Unióban. De Ausztriában, Németországban, a skandináv államokban meg másutt ma is érvényben van. S ahol nincs érvényben, ott a hívek maguktól adakoznak, s a templomok üzemelnek, s a papok ott sem halnak éhen. Megy ez kérem ott is, ahol a szövetségre nehéz napok járnak. De ezek a nehéz napok általában előbb-utóbb megszűnnek. Hazánkban is csinos összegek jutnak az áfából, az adókból az egyházak számára is, meg hát ha a földek nem is, de az egyházi épületek újból egyházi tulajdonokká lesznek.

Értitek-e már, hogy a vallásától keresztre feszített Jézus mért nem mondta tanítványainak, hogy a valláshoz aztán ne legyen semmi közötök, bár velejéig istentelen az, és ki is végzi azokat, akik arról beszélnek, amire Atyátok, az Isten tanít titeket? Ha még nem értenétek,

mondom válaszomat a második kérdésemre: Miért nem mondta tanítványainak, hogy csináljanak már valami rendes vallást, amelyben nem feszítik meg azt, aki a mennyei Atya tanítását mondja? Azért nem mondta, mert a történelem tanulsága alapján nem lehet rendesebb vallást csinálni. Rendesebbet, mint amilyen Jézus vallása, a zsidó, s mint amilyenre a keresztény vallások sikerültek, a miénk is, a római katolikus. Miért nem sikerült rendesebbet csinálni, mint ami eddig sikerült? Az emberi természet következtében. De abba Isten beleírta, hogy mindenkit szeretnünk kell! Csakhogy nem akarunk mindenkit szeretni. Nem, az Istenből a zsidó a zsidók Istenét formálja meg, a magyar pedig a magyarok Istenét. S ez a törzsivé gyalázott, deformált Isten természetesnek tartja, hogy a zsidó azt vallja, hogy Isten belefojtja a fáraó seregét a tengerbe, a magyar pedig elvárja, hogy segítse neki kiűzni az országból a törököt, a Habsburgokat meg az oroszokat, azaz az ellenséget, aki nem szeret bennünket, s akit mi sem szeretünk.

Mért nem vagyunk hajlandók azonosulni a nem törzsi, hanem a mindenki Istenével? Azért, mert igazában egy más Istent szeretünk. Ezt a más Istent Jézus úgy hívta, hogy ez a Pénz, azaz Jézus anyanyelvén a Mammon a neve. Ezt az Istent imádják mindenek előtt az urak. Ezeket az urakat Jézus korában úgy hívták, hogy királyok és helytartóik, meg úgy, hogy főpapok, írástudók és vének. Később a keresztény időkben is a leggazdagabbak voltak a Mammon legsikeresebb imádói: a királyok, a főpapok, a főurak, a nemesek. S a jobbágyok, akik időnként fellázadtak az urak ellen, és halomra gyilkolták őket, azok is azért lázadtak, mert ők is szerettek volna többet birtokolni. Jézus azért mondta a farizeusokat pénzszeretőknak, mert rámutatott, hogy miért is kell nekik mindenképpen kimutatni, hogy Jézus tanítása eretnokség. Azért eretnekeztek le Jézust, mert nem a vallási hagyományait mondta Isten parancsainak, hanem elmondta, hogy az Atya minden embert egyformán szeret, s ennek következtében senkit sem illet meg több mint az egy dénár. Azaz csak annyi illet meg bennünket, amennyi a Föld javaiból jut nekünk. Annyi, amennyi jut nekünk, ha Föld javait elosztjuk hat és fél milliárddal. Mai napság meg úgy hívják a leggazdagabbakat, hogy a globális, a nemzetközi nagytőke birtokosai. Ha véletlenül nem volnának köztük a különböző vallások vezető tagjai, akkor a civil nagytőkések gondoskodnának róla, hogy legyenek körükben a különböző jelentős vallások egyházai, képviselői is. Azért, hogy biztosítva legyen a globális nagytőke vallási háttére is, Hogy rendületlen maradjon az állam és az egyház, a trón és az oltás szövetsége.

Az egyház nem lehet a proletárok egyháza. Jon Sobrironak Közleményt kell kapnia a Vatikántól, ha olyasmiket firkál, hogy Jézus egyháza a latin amerikai szegények egyháza. Egy hazánkfíának is meg kellett kapnia 25 éve a maga egyházi közleményét, ha arról firkált, hogy a pápának is úgy kell biztosítani a maga számára az egy dénárt, hogy miközben repülget a kontinensek közti kisközösségek találkozóira, út közben fordít, hogy megkeresse vele a maga mindennapi betevő falatját. Hazánkfíának is, Sobrironak is szerencséje van, mert ha a felvilágosodás beköszönte előtt írják a maguk jézusi számársaikat, akkor elégették volna őket a máglyán. Talán most már érthető mindannyiatok számára, hogy miért nem bízta Jézus a tanítványokat új egyház gründolására, hogy miért nem alapított még keresztre feszítése előtt egy újat, igazit, istennektetszőt.

Nem azon fordul az Isten Országá, hogy alapítunk-e ilyent. Ha ketten-hárman összejövünk Jézus nevében, ha azt valljuk, amit ő tanított, ha azt tesszük, amit ő, akkor ezzel már meg is van az Isten gyülekezete, a *kahal*, s ez már az Isten országa: a Sátán Orzágnak közepén egy sziget. S e szigettel már tért is nyert az az Ország, amelyről Jézus tanított, és semmit sem számít, hogy azok, akik ezt megteremtik, katolikusnak születtek, vagy valami más vallásban nevelkedtek.

De hát ezeknek a szigetcsinálóknak a Sátán akaratából a sorsuk a keresztre feszítés, a kiközösítés, az egyházi ellehetetlenítés. Ebben a sorrendben van a reménység. Abban, hogy ma már nem gyulladnak meg a máglyák. Ha valaki olyan hülye, hogy neki elég az egy dénár,

akkor hurrá... Legalább nem zavarják azokat, akik ráhajtanak a többre. Ma már nem feszítik őket keresztre. Romero érseket még meggyilkolták, Sobrino rendtársait is, a mi Czakó Pistánkat is, Sándor Pista testvérünket is. Mindez csak volt. Mi éljünk okosan! Lehet okosan élni? Nem biztos, hogy lehet. Jézus nem volt pap, nem volt szerzetes, a legközségesebb laikus vándortanító, vándorgyógyító volt, és mégis meggyilkolták. Ezen a ponton megáll az ész, legalábbis az én eszem és mondom: *A mindenit neki, mi mégis az Isten vállalkozásába fogtunk bele, tegyen már az Isten is valamit!* De hát mit tegyen? Ez az, amit én nem tudok. Annyit már a Golgota-történetből tudok, hogy nem küld 12 ezred angyalt, s hogy hagyja Kaifásnak, Pilátusnak keresztre feszíteni a Fiát. Hát akkor mit fog csinálni?

Megeresztem a fantáziámat. Új történelmet ír Isten. Olyant, amelyikben az ember belátja, hogy úgy, ahogy eddig mentek a dolgok, nem megy már tovább az emberiség szekere. Az új történelem – az emberiség katasztrófa utáni történelme. A katasztrófa utáni történelemben az ember belátja, hogy Szabó Lőrinc kétszáz millió kulijának a siráma Vang-An-Si, a mindent igazságosan elosztani akaró bölcs és remete és szent ellenében –hülye sirám. Az a sirám, hogy *Most reménység sincs meggazdagodni.* A katasztrófa után olyan emberiség támad, melyben valakik belátják, hogy többet birtokolni, mint amennyi a másiknak jut, akkor számárság, hogy szóra sem érdemes.

Módosítok valamiben: az emberiségnek nem az a végső baja, hogy gyilkol, hanem az, amiért gyilkol. Mi a jézusi tanítás a leglényege? A mindenkit szeretés és a nemgyilkolás? Nem. A leglényeg az, hogy nem hajlandó a pénzt szeretni. A pénzszeretés miatt nem tud mindenkit szeretni. Eső Virág Andrásnak pusztá két tenyere, s ezért tud olyat citerázni citeráján, amiért a hét gonosz kondás belemártja a kését. *Triton genosz*-nak, harmadik nemzedéknek mondta Róma pogány világa a keresztényeket, s ezért gyilkolta őket. E harmadik nemzedéknek meg kell tanulnia, hogy nem szereti, nem akarja a pénzt. De hát ez nem lehetséges. De lehetséges. Az Isten úgy teremtetten meg az embert, hogy anya/apa nem akar többet magának, mint a gyerekeinek. A reményem szigetén olyan emberek fognak élni a Mammon előidézi katasztrófa után, hogy annyifelé osztják, amijük van, ahányan vannak. *Leüthetsz, én nem ütök vissza* – énekelte Székely Magda. *Szégyellek többet venni a tálból, mint amennyi nekem jut* – ez lesz az új ének.

Piarista köz, 2007. szeptember 5.

A fiúk le sem köpnek, ha...

Azért jöttem, hogy életük legyen, és az bőséges legyen – mondja Jézus, amikor jó pásztornak mondja magát. Mondják, hogy a Föld 12 milliárd embernél is többet tudna eltartani, de nem 12 milliárd autót is még hozzá. Az európai, az északamerikai ember, a gazdagok világa nem tud már autó nélkül meglenni. Kicsi vagy kocsi? – kérdeztük 30-40 évvel ezelőtt, s döntöttek sokan már a szocializmusban is a kocsi mellett, és most színesedik Európa. A voralbergi Feldkirchen óvodájában Ákos barátom már csak néhány osztrák gyereket talált, a többi már mind török volt és mohamedán. Folyamatosan adjuk át ezt a valamikor még tisztán keresztény földrészt a színeseknek s a nem keresztényeknek. Az osztrák piaristák házait átvették már lengyel papok. Ha ők is elfogynak, majd importálunk feketéket Afrikából. Mert a lengyel anyák is kezdenek európaivá válni, s halat a Visztula, s lengyel asszony gyermeket már nem ad örökké, ahogyan Ady Endre korában, száz évvel ezelőtt. Az emberiség létszáma nő, de a keresztények létszáma már csak Délamerikában és Afrikában, a szegények földjén növekedik, s ott él már a világ katolikusainak többsége. Ők értik még Jézust. Megértik a gazdagok Jézus szavát az élet bőségéről? Nem. Ők fogyasztjuk az életet. Csak a szegények, akikért Jézus jött, csak azok adják tovább az életet. A szegények – nem a keresztények. A keresztények gazdagok akarnak lenni, és búcsút mondanak az életnek. Mi nem akarunk ilyen pusztuló keresztények lenni? Ne akarjunk! Rajtunk fordul, hogy mit akarunk.

Az élet alapértéke maga az élet. Amikor egy civilizáció ezt elfelejti, a halált választja. Ismeritek a Bokor első nemzedékéből a még élők közül: Merzát, Kovács Terit s engem. Hét és kilenc gyerekes családból születünk. Ezek, a mi szüleink, adják a Bokor nulladik nemzedékét. E három sokgyermekes családból valók, akik kitartottak végig, akik neve megtalálható hat és fél évtizedünk Bokor-évkönyveinek minden oldalán. Mi adtuk tovább azt, amit Jézus üzenetének tudtunk. Az élet bőségről szóló üzenetet. De nem a szüleinkkel akarok most büszkélkedni, hanem mi magunkkal. Náci és Zsike 16 gyerekével, Gabi és Bandi, Ancsa és Imre 10-10 gyerekével, meg a Bokor megannyi 9-8-7-6-5-4 gyerekes családjával, nem kell felsorolnom őket, mert nagyon sokan vannak. Oly korban születtek ezek a gyerekek, amikor nemzetünk elindult már a kocsit választás, a nemzet elfogyasztás halál-útján. Számomra elsősorban ez jelenti azt, hogy megértettük Jézust. Azt, hogy azért jött, hogy bőséges legyen az életünk. Ez adja a jövő, az élet alapját. Andi tíz unokája, meg az hogy Vinczéék három gyerekének egyenként már 4-4 unokája van – ez a jövőnk reménysége. A gyerekek születése még nem Isten Országá, de gyerekszülés nélkül nincsen Isten Országá. Hogy valakik Jézusra tehessék életüket, annak alapfeltétele, hogy ezek a valakik megszülessenek. A Bokor életének folytatásához nagy családok kellenek. Egykés és kettőkés családok aligha viszik tovább a jézusi életet, mert az egykés és kettőkés nagy valószínűséggel a Pénzt választják istenüknek, nem az egy dénárt.

Jézus sem volt egyke, sok testvére volt, s azok vagy ivadékaik ott voltak a Tizenkettő között is. Jézusnak viszont nem volt egy gyermeke sem. Feleségéről sem tudunk. Azzal magyarázom ezt, hogy Jézus másképpen volt gyermeke a Mennyei Atyának, mint mi. Ezért mondott le a földi szerelemről. De nem ezt a lemondást hirdette meg evangéliumnak, hanem az élet bőségét. Egyik kispapunk, Balázs, aki hét évvel ezelőtt öltözött be piaristának, az elmúlt év során elhagyta rendünket, s most, augusztusban lesz az esküvője. A tartományfőnök maga fogja esketni. Magam is hivatalos vagyok a lagzira. Balázs nagyapjával, Kopasz Pistával a '49. évi szegedi titkos lelkigyakorlatomon találkoztam először, ahol Acsay Ilussal is, Demeczky Jenő anyósával, hat gyermek édesanyjával is találkoztam. Aztán a Gyűjtő fogházban is együtt voltam Pistával, akinek tíz gyereket szült felesége, Eszter, s unokáik száma jelenleg 35. Pista már rég halott, de Balázs diákként felolvasta nagyapjának a KIO-t, mert annak szeme meggyöngült, s nem tudta olvasni a szöveget. A tíz gyerek egyikének a keresztaja is lettem, Gyurikának hívják. Mindezeket csak azért mondom, hogy megmagyarázzak valamit. A negyvenes évek közepén négy tanítványomból is piarista lett. Emílt ismeritek is, a többiek már meghaltak. S immár hatvan éve egyetlen tanítványom sem lett pappá a Bokorból. Nem dicsekvésként mondom, s azt sem, hogy bizony sok Bokor-pap letette a reverendát, s igazán nem mondhatom, hogy nem tartoztak a Bokor elejéhez. Mért mondom mindezeket? Mert szeretnék valamit világossá tenni.

Azt, hogy Jézus nem propagálta a nőtlenséget, a szüzességet. Csak Pál propagálta azt: *olyan kevés idő van hátra Jézus újra eljöveteléig, hogy már megnősülni sem érdemes, mert még Pál életében visszajön Jézus.* Ezt is kinyilatkoztatásból tudta Pál, és holtbizonyosan és tévedhetetlenül. Jól ismeritek ezt a szót, hogy papi hivatás. Ennek értelme világos volt számomra már a múlt század húszas éveiben is, amikor piarista diák lettem. Annak van papi hivatása, aki Istenért, Jézusért lemond a szerelemről, a nősülésről, a házasságról. Miért hagyta ott Balázs a rendünket? Mert nem volt hivatása. Nem hívta őt az Isten? Isten mindenkit hív. Magához és életszentségre hív. Amikor Balázs elhagyta rendünket, behívtam szobámba, hogy beszélgessünk. Azt mondta, hogy azért megy el, mert egyfolytában megy lefelé. A hét gyermekes Dobos Kálmán aranylakodalmán a napokban találkoztam vele s párjval, s láttam rajta, hogy már nem megy lefelé, hanem kivirult. Tudja, hogy merre menjen.

Nem az a jézusi hivatás, hogy nem nősülünk meg az Isten kedvéért, Jézus öröme. Az a jézusi hivatás, hogy elmegyünk a világ végéig is, hogy mindenkinek elmondjuk az evangéliumot. Azt, hogy szeress mindenkit, ne ölj, hanem ölelj, ne a Pénzt válasszad istened-

nek, hanem legyen neked elég az egy dénár. De hát mi lesz akkor az egyházzal, ha így állnak a dolgok. Elmondtam az *Egyházrend* című munkámban. Jézus egyházához nincs szükség nőtlenségre, ahhoz csak emberek kellene, nők és férfiak, akik megértik az evangéliumot: az ölelést és az egy dénárt, s mindenekelőtt az élet továbbadását. Isten majd gondoskodik Jézus jóhírének terjedéséről, csak valakiknek meg kell érteniük a jóhírt, s a jóhír nem az, hogy Istenért mondj le a szerelemről. Amikor majd annak lesz hivatása, aki megértette az evangéliumot, és ráteszi arra az életét, ha kell Golgota-áron is, akkor nő meg Jézus ügye, akkor lesz a mustármagból nagyobb minden kerti veteménynél, akkor férnek el majd az ég madarai is az Ország égbe nyúló fáján.

Isten nem átabotában dolgozik. Beleírta törvényét az emberi természetbe. S e természetnek az a legfőbb törvénye, hogy az ember valamikor a születése után elhagyja apját, anyját, felet választ magának s ahhoz ragaszkodik. Nemcsak a nő feleség, a férjet is így hívták még az Árpádkorban magyarul: az Árpádházi hercegnő felet választott magának: egy orosz herceget. Életünkben a legnagyobb dolog a szerelem, és az Isten akaratából Ő alkotta meg úgy az embert, hogy egész élete folyamán ettől a legboldogabb. Persze mindent el lehet rontani. A szerelmet is. Lehet azt merő nemi kielégüléssé silányítani. Vagy tíz esztendeje tartottam egy lelkigyakorlatot a Bokor fiataljainak. A helyes sorrendről is volt szó: hogy előbb a pap áldása, s csak utána a lefekvés – a házasság elhálása. Előbb a közösségbe behozni azt, aki kinézünk a párunknak, s csak utána elköteleződni neki. Nagy volt a csend. A kanál megállt a levegőben. Nem szóltak semmit arra, amit mondtam.

Áthívtam a szomszéd Nagyvázsönyből Gabit, egy akkor négy gyerekes harminc éves anyát, beszéljen a kérdéssel ő velük, aki majdnem kortársuk. Átjött hozzájuk, én meg elmentem közben sétálni. S neki vallottak. Egy 18 év körüli lány kimondta: ha nem fekszünk le a fiúknak, le sem köpnek minket. Egy másik Gabi, a tíz gyerekes elmesélte egy alkalommal leánykori álmát. Azt álmodta, hogy jobbról, balról egy sereg fiú formált folyosót, s neki úgy kellett a folyosón végigszaladnia, hogy még a ruhájához sem érnek hozzá. A szerelem úgy tud kibontakozni, ha már attól boldogok vagyunk, hogy a kezünk hozzáérhet választottunk szoknyájának fodrához, s méginkább ha megfoghatjuk a kezét. A Bokor első nemzedékét még én eskettem Debrecenben: Tudom, hogy közülük a fiúk is, a lányok is szüzen házasodtak. Nem érdemes lefeküdni annak a fiúnak, akinek csak úgy kellünk, hogy lefekszünk neki. Azért nem érdemes, mert két hét múlva keres mást, aki lefekszik neki. Soványabbat, teltebbet, szőkébbet, barnábbat. Magasabbat, kisebbet. S majd arra gondol, hogy minek vegye el azt a lányt, aki lefeküdt neki. Lefekszik az mással is, amikor már majd az ő asszonya lesz. Inkább csak együtt járnak. Még polgárilag sem esküdnek meg. Ami pedig a gyereket illeti, azt majd akkor, ha már minden meglesz. S egyet! Na talán kettőt, főleg ha lány születi elsőnek.

A szerelmet meg is kell őrizni. Istenviszony kell a megőrzéshez. Az elmúlt napokban jött hozzám két harminc éves fiatal. Azért jöttek, hogy megeskessem őket. Bokor-tájáról jöttek. A fiút jó tíz éve ismertem. A lány is nagyon rokonszenves volt. Jól indult a beszélgetés. Aztán vallottak. Azt vallották, hogy templomba sem járnak vasárnaponként, csoportba sem járnak, bár barátaik között vannak Bokorhoz tartozók. Nagyon rokonszenvesek voltak, s én mégis megmondtam nekik, hogy én kiálltam már hatvan éve az egyház szolgáltató iparából. Ha gyerek születik, befogadó liturgiát tartok a közösségnek: szentmisébe köszönjük meg mindannyian Isten ajándékát. Össze is esketem azokat, akik minden vasárnap templomba mennek, vagy közösséghez tartoznak, de esküvői cécot azoknak, akik ennyit sem törődnek Istennel s a lelkünkkel, nem rendezek. Arra ott vannak a plébánosok, akik megrendezik, amit rendelnek, mint akármiféle szolgáltató vállalat. Jegyesoktatással egybekötve. A jegyesoktatástól aligha kezdünk templomba járni, imádkozni, csoportot sem keresünk magunknak. Azon csak át kell esni. Valamikor Ócsára jártam minden vasárnap Bisztrai Laci bácsihoz kisegíteni. Elhatároztuk, hogy nem csinálunk szolgáltató ipart. Ha valaki templomi

esküvőt akar, annak tíz egymás követő vasárnapon el kell jönnie a nagymisére, s utána be kell jönnie a plébániára másfél órás jegyesoktatásra. Volt aki eljött, s végigcsinálta. Barátságos beszélgetésben megvallották, hogy mért kell nekik a templomi esküvő. Azért kell, mert – mondták – az egy örök élmény. A templomi esküvő. Égnek a gyertyák, szól az orgona, s ők a végigterített szőnyegen bevonulnak és kivonulnak, s fényképezik őket. Megvolt a tíz alkalom, s esküvő után soha többé nem láttuk őket. Végtelenül szomorú voltam az elmúlt napokban, amikor megvallottam az engem felkereső két fiatal testvéremnek, hogy nem esketem össze őket, bármennyire is szeretném. A nő sírt is. Nem hatódtam meg. Akkor hatódtam volna meg, ha azt mondják, hogy bekéredzkednek a barátjuk csoportjába, s egy félév múlva visszajönnek. Nem mondták, s én is, ők is nagyon szomorúak voltunk.

Hogyan kell megőrizni a szerelmet? Van egy tuti-tippem. Biztos. Minden este lefekvés előtt gyertyát kell gyújtani. Leülni hozzá, s belebámulni a fényébe. Ha feltöltődik a lelkünk Isten jelenlétével, akkor megszólalni. Elmondani mindent, ami történt velünk a nap folyamán. Sajnálkozni az idegeskedésünk miatt. Azon, ami megbánhatta párunkat. Azt is, ami nekünk esett rosszul, s a végén úgy imádkozni el az esti imádságot, hogy megtisztultan és boldogan fekhessünk le egymás mellé. Naponként rendbe tenni a dolgunkat Istennel is, egymással is. Akik házasok, segíthetik ebben egymást. Ez az a világ, alom, környezet, amelybe gyereket lehet fogadni. Kérdeztem az elmúlt hetekben egy jegyesoktatáson, hogy mennyit akarnak fogadni. A fiú felelt: Annyit, amennyit Isten ad. Ezt a fiút úgy emelte ki egy szolnoki lány az ateista környezetből, hogy előbb elvitte a csoportjába, s két év után ő is, a fiú is megkeresztelkedett, megbérmálkoztak, első áldozók lettek. Úgy mint a pestiek nemrégiben Óbudán. S tudtam, hogy elvégeztem, és befejezhetem a jegyesoktatást.

Kiszámíthatatlan a jövő. Nem tudjuk, mibe visz bennünket bele a globális kapitalizmus Mammon-imádata. Hogy lesz-e katasztrófa, és hogy milyen lesz az. Valakik biztosan túlélnek. Kik? Azok, aki ismerik Jézus ígését, amely sohasem vesztheti érvényét. Lehet, hogy az a bizonyos katasztrófa fog segíteni. Lehet, hogy mi is megtanuljuk, hogy csak a radikális Jézus követés biztosítja a családi, a nemzeti és az emberiség globális jövőjét. Jézus is homályosan beszélt a második eljövételét megelőző végről. De mondta, hogy aki mindvégig állhatatos, megmentődik. Magyarul: üdvözülni, azaz üdvé tesz minket itt a földön, és mindörökké is Magánál a mennyben. Ez a hitünk. Amen.

Piarista köz, 2007. szeptember 6.

Beírtam a naptáramba a Bokor Nagytábor dátumát. Elvállaltam a záró misét és rajta a prédikációt. Amikorra elközelgett a napja, már olyan harmatos voltam, hogy csak azért tudtam már imádkozni, hogy Isten adjon erőt, hogy meg tudjak felelni annak, amire nagyszerűen igent mondtam vagy két hónappal korábban. A fenti szövegeket is, a záró misei beszédet is megírtam jóelőre vagy két hónappal korábban. A fenti szövegeket is, a záró misei beszédet is megírtam jóelőre azokon a napokon, melyekben úgy-ahogy használható voltam. Tamás levitt kocsival, Öcsi mindent előkészített, s nekem csak le kellett ülnöm, s tennem, amit Isten adott tennem. Mik. Laci és Panni ültek mellettem: ők ministráltak. A végén megkérdezték, hogy jól csinálták-e. Kérdésükre kérdéssel válaszoltam. Jól miséztem-e? S nevtünk. Ezt kellett mondanom? Ezt várták-e tőlem, nem tudom. Még nem érkezett visszajelzés. A bevezetés a napi evangéliumra utal.

Testvéreim, nem akarunk se sok verést kapni, se kevesebbet, inkább vállaljuk, hogy sokat kaptunk, sokat bíztak ránk. Mit kaptunk, mit bíztak ránk? Hát csak azt, amit Isten rábíz mindenkire, aki ember. Ezt a valamit mondta Jézus az Isten Országának. Csak ennyi van ránk bízva, és jó hatvan esztendővel ezelőtt abból született meg a Bokor, hogy vállaltuk, hogy megkeressük, megtaláljuk ezt az Országot. Mit találtunk? Elmondom sorjában.

Az első és legfontosabb, amit találtunk, az a nagycsalád. A nagycsalád már Ország? Aligha van fontosabb az Országban nála. Az amolyan magamfajta aggregényekkel

megnézhetnénk magunkat. Ha mindenki úgy csinálta volna az életét, ahogyan én, nem volna Bokor. Kezdetben még piaristákat neveltem rendemnek, de iskoláink államosítása leszoktatott erről, s helyette egészen a Bokoré lettem. Az első nemzedékből még csak négy meg hat gyermekes családok születtek, de a következőben már meglódult a hinta: lett hét gyerekes, meg tíz, s eljutottunk sorban a tizenhatig is. Amikor Zsike bejelentette, hogy várja a tizenkettediket, ünnepélyesen kezet csókoltam neki. Zsike meg ezt mondta: Gyurka bácsi: én vagyok a világ legönzőbb asszonya, mert nem bírom ki, hogy ne legyen mindig egy kisbabám. Amíg akadnak a Bokorban ilyen önző asszonyok, addig élünk. Addig van Bokor, s addig lehetséges az Ország is. Mert ahhoz, hogy legyen Ország, ahhoz mindenekelőtt gyerekek kellenek. Gyerekek nélkül nincsen Ország. Gyerekek nélkül csak szövegelni lehet az Országról. Ezt teszem pl. én is. De hát mivel tudom, amit mondtam, legalább azt mondom, amit mondok. Mit? Azt, hogy az Ország alapértéke az élet, és Ország csak akkor lehet, ha továbbadjuk az életet.

A tíz gyerekes Vincze család három gyerekénél már van egyenként négy-négy gyerek. Ezek a gyerekek már a Bokor negyedik nemzedékét adják. Krisztiék behozták egyik törökbálinti misémre a maguk négy gyermekét. Mise után bejöttek a plébániára beszélgetni is. Beszélgettünk egy jó másfél órát, s utána leszólít a gyerekek közül a legkisebb, a talán hat éves sincs még kisfiú és mondja: Gyurka bácsi, most megértettem, amit mondani akartál. Madarat lehetett volna fogatni velem: érti a negyedik nemzedék is, amit mondani akarok. Mondom is Zsike után: Én vagyok a világ legönzőbb embere, mert azt akarom, hogy a hat évesek is megértsék, amit mondok. Az elmúlt félszázadban rengeteg szó esett arról, hogy a szülők közösségbe járása nem rövidíti-e meg a gyerekeket. Lehet, hogy megrövidíti őket. De járhatnak a kedves szülők közösségbe úgy is, hogy a gyerekek jobban várják a közösségi találkozókat, mint a szüleik. Várják jobban, mert a gyerekek is találkoznak ott gyerekekkel, mert ki-ki elhozza a közösségi találkozóra a maga gyerekeit. Magam, gyerekkoromban csak az unokatestvéreimmel találkoztam, s évenként csak párszor. Máig sem felejttem el ezeket a találkozásokat.

A jövőbe nem látok, csak ábrándozom róla. Elöttem van a Bruderhof példája. Hans Meier már nyolcvan esztendő volt, amikor meglátogatott Budaváriban. Talán 12 gyereke volt, s az egyik fiát, Andreast, a már szintén nagypapát el is hozta magával feleségével. Három éve meg magam is voltam Darwellben, s találkoztam ottani közösségük vezetőjével, Hans egyik unokájával, egy alig negyven esztendő fiatalemberrel és feleségével, akiknek akkor már hat gyermekük volt. Hans unokáinak száma közelíti már a százat. Egy-két ilyen Hans-féle Bruderhof alapító ivadékaiból hamarosan s az időtengelyén kitelik egy Bruderhof-falu kétszáz emberrel. Valamikor írtam róla, hogy az első keresztény nemzedékek is főleg attól nőttek meg, hogy ők nem tették ki gyerekeiket a Tajgetoszra, hanem önzők voltak, mint Zsike, s így volt, akinek tovább adhatták a jóhírt, amit Jézustól tanultak. Lehet, hogy a bennünket körülvevő világ butaságnak gondolja a jézusi jóhírt, de a mi családjainkban saját gyerekeinkhez csak eljut ez a jóhír. El, s otthonainkban a csapból is az folyik, hogy jónak kell lenni, meg hogy szeressük egymást.

Az első olvasmány a mai misében arról szólt volna, hogy Ábrahám kész volt feláldozni fiát, Izsákot, mert hát úgy gondolta, hogy Isten ezt kívánja tőle. Mi megtanultuk az elmúlt félszázadban, hogy ilyen Isten nincs. Azt is megtanultuk, hogy az Istent példázó szőlősgazda azzal küldi a gonosz szőlőmunkások közé egyetlenjét, hogy a *fiamat talán meg fogják becsülni*. Nem azt, hogy Golgotára küldöm a fiamat, hogy kiengeszteljen engem Ádám-Éva tettén kelt nagy-nagy haragomból. Azt is megtanultuk, hogy Jézus elmondta: *Akik előttem jöttek, mind tolvajok és rablók*. Nem mérgezzük tehát magunkat, akik megismertük a jézusi jóhírt, semmiféle emberi hagyománnyal. Jézus is túltette magát e hagyományon. Ezért cseréltem le az Izsák-történetet a világirodalom legszebb szerelmes versével, Petőfiével. Azzal, amit Juliskának írt: Minek nevezzetek?

Azt mondtam beszédem elején, hogy megkeressük, megtaláljuk az Országot. Ez az Ország Isten irántunk érzett szeretetéből született meg. S aligha akad közöttünk, aki ne vallaná, hogy az Isten által megteremtett világban s a mi emberi életünkben volna valami szebb, mint a szerelem. A celibátusba beleszerelmesedett egyházunk sem tette szentséggé a lemondást a szerelemről. De a szerelmet, amelyet Petőfi érzett Juliskája iránt, azt szentséggé tette: hetedik a házasság. Nem kellett felfedeznünk ezt. A Bokor nulladik nemzedéke, azok, akik világra hozták a Bokor első, alapító nemzedékét, olyan szülők voltak, akik nem ismerték a válást. A Bokor addig él, amíg a válás istentelensége be nem szüremkezik sorainkba. A házasság nem felbonthatatlan, ahogy tanítják, de fel nem bontandó. Azért csináltam mai misénkben első olvasmányt a Petőfi-versből, hogy az ő és Juliska lelki tisztaságával nézzenek egymásra házasodni készülő fiataljaink. Hogy el ne csábuljanak a bennünket körülvevő társadalom példáján. S hogy őrizzük Isten parancsát. Azt, hogy holtomiglan, holtodiglan, s mindazt, ami lehetővé teszi ezt. Azt a régi, nagyon régi és ezerszer szent törvényt, hogy *játszani ily nagy dolgok nem adattak*, s úgy közeledjenek fiataljaink egymáshoz, hogy megszülethessék lelkükben az az érzés, amely Petőfi Sándort ihlette, amikor Juliskára nézett.

A második olvasmány azt mondta volna el, hogy Sárától és Izsáktól annyian születtek, mint a főveny a tengerparton. Ezt is szebben mondja el az Ének a Visztulán, amire lecseréltem a Zsidókhöz írt levél szövegét. *Halat a Visztula és lengyel asszony gyermeket ad örökre, s nincs ott halál, ahol dalolni és szülni tudnak.* Lehet, hogy az előttünk levő század folyamán mohamedán kontinenssé válik Európa. Lehet. Azért lehet, mert ugyancsak Ady Endre írta: *Aszott nemzetek, hűlt világok, Tört életek miazmás vágya Halálra valók nem kár értük.* Nem kár azokért, akiknek nem kell az az érzés, amely ihleti Petőfi versét. Nem kár azért, akik mások, mint amilyen a hal a Visztulában és mások, mint a gyermeket örökre adó lengyel asszony. Az életet tovább nem adóért nem kár. Csak pusztítsa ki önmagát. Ezen a fajtán az Isten sem segíthet. De én nagyon bízom a Bokorban. Abban, hogy a Bokor akkor is ad majd gyermeket örökre, ha már mohamedán kontinenssé leszünk. Ad, mert a Bokor számára szent marad a szerelem, s mindig lesz körünkben fiú meg lány, akik el tudják majd mondani a maguk módján, hogy minek nevezzetek.

Rátérek a harmadikra, amit megtaláltunk a Bokorban. Az eddigi kettőt kaptuk a szüleink nemzedékétől, ahogyan kaptuk. Ezt a harmadikat, amiről most szólni akarok, nem kaptuk. Mi magunk találtuk meg. Ez a harmadik – a közösség. Szüleink nemzedékének még elég volt az egyházközség. Megkapták benne, amire szükségük volt. És mi már nem? Mi már nem. Olyan fokban tette be abba a lábát a világ, ahogyan korábban nem. A Párt a vallás elhalására akarta felhasználni a szószéket is. S tudtuk, hogy szükségünk van arra, hogy négy-öt magyar vagy nem magyar összehajolhasson, s megőrizze számunkra a jóhírt. A 60-as években kikerült a kisközösséget propagáló írás, a Lelkipásztori Marketing – Lékai buzgólkodása folytán – Rómába is. Eljutott a piarista generális, a magyar Tomek Vince asztalára. Egy Rómába látogató rendtársamtól, Medvigy Miskától kért róla véleményt. Miska ezt válaszolta: Generális atya, minden rendes pap ezt csinálja odahaza. Ki ilyen, ki olyan formában, de a be nem szervezett papok, akik nem voltak békepapok, megtalálták a pasztorációnak ezt a házankénti közösségi formáját.

Alighanem Magyarországon virulhatott legjobban a kisközösség, ez az új formája a lelkipásztorkodásnak. Ez lehetett az oka annak, hogy a Kreml egyedül Kádárnak engedélyezi, hogy részleges megállapodást kössön Rómával. Ez a megállapodás csinál püspökeinkből az államhatalom akaratába belesimuló személyeket. Ez a megállapodás intézi el, hogy a be nem szervezett papok kisközösségeit a püspökök az egyház ellenségeivé minősítsék a 70-es években. S még ma is feltételen feltétele egy személy egyházi elfogadottságnak, hogy a Bokorral ne legyen kapcsolata. Az, hogy ennyi évtizede tartó egyházi bizalmatlanság ellenére is, itt most Bokor Nagytáborban vagyunk, arról beszél, hogy ma is vannak, akik azt gondoljuk, hogy Jézus Országának ma is szüksége van a kisközösségre. Miért gondolom ezt

magam? Miért, ha egyszer már a szovjet hadsereg nincs itt, hazánkban? Azért, mert az eltelt hatvan esztendő megtanított minket valamire. Arra, amit Loisy abbé száz évvel ezelőtt megfogalmazott. Mit? Hogy Jézus az Isten Országát hirdette, de helyette csak az egyház jött. És én ezt nem tudtam hatvan-hetven esztendővel ezelőtt, amikor Loisy még élt? Nem tudtam. Azt hittem, hogy minden rendben van, s az egyház csak azt tanítja, amit Jézus rábízott. Isten a szovjet megszállást használta fel arra, hogy kisközösséget csináljunk, és mi a kisközösségben megtanultunk, hogy hiba van a kréta körül, mert Konstantin kora óta a trón és az oltár szövetsége bizony nem azonos azzal a szövetséggel, amelyet Jézus kötött meg a három esztendő alatt meg az utolsó vacsorán a maga nevében Istennel. Ő arra kötötte meg, hogy Isten Országát kell csinálnia a maga közösségének. S aki úgy látja, hogy az, amit az egyház csinál, az bizony nem egészen azonos azzal, amire Jézus az egyházat csinálta, az továbbra is kisközösségben él, hogy fenntartsa Jézus álmát az Isten Országáról.

Elmondhatatlanul nehéz a helyzetünk. Talán nehezebb, mint indulásunkkor, a 40-es években volt. Akkor a püspökeink még mellettünk álltak. Akkor a mi ellenségeink a püspökök ellenségei is voltak. '64 után helyre állt a trón és az oltár szövetsége, s az elvtársak mondhatták Lékainak: a Bokor tagjai már nem az ők, hanem az egyház ellenségei. S a püspökök úgy is viselkedtek velünk szemben. Az idő mutatja majd meg, hogy fennmaradnak-e kisközösségeink. Akkor maradnak fenn, ha képesek vagyunk a magunk új történelmi körülményeink között annak a megvalósítására, amire Jézus rendelte a maga közösséget. Tudunk-e Isten Országát építeni, vagy csak azt tudjuk tenni, amire a körülöttünk levő világ is képes? – ezen fordul a létünk. Ha igen, akkor leszünk holnap is. Ha nem, akkor kihullunk az idő rostáján. Visszautasítjuk-e a Sátán mai kísértéseit, ahogyan Jézus tette a pusztában? Jézus vállalta a másodrendű állampolgár szerepét. Képesek vagyunk-e erre? Akkor vagyunk képesek, ha eltölt bennünket a vágy, hogy valami szépet, istenektetszőt csináljunk.

Imádkoznunk kell érte, ahogyan Jézus imádkozott negyven napon keresztül a pusztában, s utána már tudta, hogy mit is kelljen csinálnia. Csak szavakat tudok mondani, melyek szentek a Bokorban. Uralkodás helyett szolgálni. Gazdagodás helyett szegényen, egyszerűen élni. Belső veszekedések és külső verekedések nélkül mindenütt békességet teremteni. Valaki egyszer azt üzent nekem, hogy vigyázzak, mert a kereszténység valami nagyon csendes dolog, és mi nagyon hangosak vagyunk. Máig sem tudom, hogy jót üzent-e. Jézus nem akart hangos lenni, de mindig elmondta, hogy mi a kedves Atyjának, s a végén ebből halálos ítélet és keresztre feszítés lett. A Bokor az elmúlt jó félszázadban sem hangoskodott, s véleményét csak az egyházon belül mondta el, s mégis világra szóló ribilió lett abból, amit csináltunk. Nem tudom, hogy lehetséges-e a csendes kereszténység. Azt tudom, hogy Jézusnak nem sikerült. Ügyesebbeknek kell lennünk, mint Jézus volt?

Nem hiszem. Inkább azt gondolom, hogy aki hűséges marad azokhoz a tartalmakhoz, melyeket ő tanított, az előbb-utóbb biztosan kihúzza a gyufát. S ezen nincs mód segíteni. Segítséget csak az jelent, ha nyilvánvalóvá tudjuk tenni egyre több ember számára, hogy nem lehet másként Bolygónkon élni, csak úgy, ahogyan Jézus tanította. Arra gondolok, hogy Isten majd besegít nekünk, ha mi hűségesek maradunk Jézus szövegéhez. Egy Babits-idézettel zárom mai szövegem: *Az Úristen őriz engem, mert az ő Országát zengem. Az ő Országát, a békét, harcainkra süketségét. Amen.*

102. ŐSZELEJI NAPLÓ

2007. október

Piarista köz, 2007. október 1.

Egyházi, világi, Jézusra emlékeztető...

Irodalomtörténésznek indultam hetven éve. Ez volt az első szerelem, melyhez rendre, anyagához meg folyton-folyvást visszatérek, mert nagyon sokat mond nekem; olykor bizony többet, mint akármilyen más. Ilyenkor haza megyek. Honnan? A végső szerelemből, amely ma is tart. S innen felől nézek vissza Toldy Ferenc, Beöthy Zsolt, Horváth János és Nemeskürty István műveire. Toldyt még hallgathatta az egyetemen Beöthy, Beöthyt Horváth, Horváthot hetven éve magam is, Nemeskürty pedig kortársam. A négy szerző egyetlen száz éven belül született: Toldy még kortársa volt Vörösmartynak, Beöthy Aranyinak, Horváth Adynak, Nemeskürty meg a múlt században születetteknek. Mind a négyen irodalomtörténészek. Tudják, hogy irodalmunk *latin nyelvűnek, egyházinak s közhasznúnak* indult, s csak jó két százada váltott *magyarra, profánra, szépirodalmira*. Négyük közül a szakma csúcsa máig Horváth János, aki hajlandó volt tudomásul venni, hogy irodalmunk nem ősmondáinkkal, nem Beöthy volgai lovasával, nem a Szent Gellért hallotta *magyarok szimfóniájával* indul, hanem a Zobor-hegyen remetéskedő Szórád latin nyelvű jámbor legendájával. Nincs tehát pogány kori irodalmunk, legfeljebb ezer évvel későbbi, az Arany utáni, az elmúlt századi... – lesz majd nevezhető annak is; nem is tudom, hogy mennyi joggal.

Az elmúlt hónapok kánikulájában vettem le a polcra Horváth két kötetét: irodalmi műveltségünk kezdeteiről és megoszlásáról. Mind a kettő Moháccsal ér véget, s kezdet és megoszlás egyaránt latin nyelvű. Az elsőnek kiemelkedő alakja Szent István, a másodiknak a Hunyadi család s főleg Mátyás király. Az első alapít tíz püspökséget, számtalan monostort, és életszentségét legendák dicsérik. A másik a pogány Rómát magasztaló olasz humanizmus szálláscsinálóinak osztogatja a püspökségek javadalmait, de azért maga sem fordít hátat elődjek vallásának. Mátyás osztja meg irodalmi műveltségünket: a középkori egyházi eszményeket és az egyházi latint leváltja az ókori latin élet- és stílus eszményeivel. S ahogyan olvasom e hetven-nyolcvan évvel ezelőtt írt munkákat, melyekben csak visszaköszön az első szerelem, megszólal bennem a mostani, és megkérdezi, *mi a különbség kezdet és megoszlás között?* A lényeget illetően semmi. Az egyik ugyanúgy jézuselőtti, mint a másik. Csak az egyházi latin mellé állít a megoszlás – világít, az egykori, az ókori latint. Csak az egyházi élet mellé állít a megoszlás – világít.

Szórád jámbor öngyötrései, melyekkel Istennek óhajt kedveskedni, vagy Janus Pannoniusz Európa-szerte csodált versei, akármilyen latin stílusban megírva, csak irodalmi kísérő jelenségei annak, amit Szent. István és Mátyás egyaránt tett. Mit tettek ők? Folytatták őseinket: Atila vagy Árpád művét, egy nép életének teremtettek jelent és jövőt. Hogyan? A központi fejedelmi-királyi hatalom mindenek feletti értékkel tevésével. Sikerral is: hiszen úgy, ahogy, de megteremtették a központi hatalmat. Ahogyan Nagy Sándornak, Nagy Konstantinnak, Nagy Károlynak és a történelem összes többi nagyjainak is sikerült: *mások kiontott vére által*. S ahogyan nem sikerült mindez Jézusnak, aki elmenekült az öt királlyá tenni akarók elől, mert nem akarta kiontani senkinek a vérének. Ki is ontották az övét. Kik? *Az urak, akik a vérontásban nagyok, s mindennek fölébe emelik a hatalmat és annak eszközeit*.

Hasonlítsam össze szent királyunk szent jobbjának cselekedeteit Mátyáséval? Minek tegyem? Volt hadserege mind a kettőnek, mellyel véresen leverték, ha tudták, hatalmuknak minden magyar és nem magyar akadályozóját. Sem az egyháztörténelem, sem a világtörténelem időközben megkeresztelt munkásainak nem tűnik fel, hogy ez az egész *egyházi-világi kezdet és megoszlás* még teljesen jézuselőtti. Hogy nincsen a történelemnek jézusi vonulata, csak jézuselőtti, csak hatalmi, csak véres. Hogyan lehet az Isten ennyire sikertelen?

Nem ennyire sikertelen. Van irodalmunknak, ha az életünknek nem is – s most csak a magyar irodalomra gondolok –, isteni/jézusi vonulata is. Akkor születik meg, amikor a 18. század végén bekövetkezik irodalmunknak nem megoszlása, hanem *váltása*. Megszűnik latin nyelvűnek és egyházinak lenni, és lesz belőle honi nyelvű és profán. S nem lesz többé közhasznú (= hatalmi érdeket szolgáló) sem, csak merőben esztétikai, szépirodalmi – emberi lesz. Nehéz volt a váltás. A reformáció még folytatja a középkort, az egyházi tekintély uralmát, de a francia forradalom az Ész-istennő szobrát állítja az egyházak szobrainak helyére. S a Sárospatakon csak hat osztályt végzett berceli, tiszántúli református ifjú, Bessenyei György – Mária Terézia udvarában megismeri Voltaire és Rousseau írásait. A megismerés következtében felszabadul egyháza tekintélye alól, s gondolkodni kezd, s eljut – irodalmunkban elsőként – jó kétszáz évvel ezelőtt a *természet* fogalmához, mellyel elutasítja magától a világtörténelem s benne a keresztény egyházi múltnak egész jézustanságát. Versének ezt a címet adja: *Vallás*. Ez az, amit le akar váltani. Azt, ami Sz. Istváné és Mátyás királyé. (Kihagyásokkal közlöm versének szövegét.)

Nagy Isten! Miképpen végeztél felőlünk?
Hogy kívánsz mindenkor tiszteltetni tőlünk?
Add ki akaratod teremtéseidnek,
Ne nézd tévelygésit ily sok népeidnek...
... Örök tetszésének magyarázója lett
a földön tévelygő nagy emberi nemzet.
Istenét a lélek látni jól akarta,
Mely miatt világunk magát annyit marta.
Káin áldozott volt először Ábellel,
Kik frigyet akartak kötni istenekkel.
Ez bárány vérivel kiált az egekre,
Más gyümölcsöt hány az oltári tüzekre.
A két testvér ezen egymás ellen kelvén
Káin Ábel öccsét vérebe kevervén
Gyilkossá lesz önként az igaz istenért,
Kit áldozatával engedelemre kért.
Így mondják ezt köztünk a nagy történetek,
Beszélhetünk véle a keresztyéneknek.
Ekképpen a világ vérrel kezdette el
Azt érteni, kit még nem ismért lélekkel.
Az első emberek véres áldozatjok
Meghagyták utánnok, szenyvedt is magzatjok.
Őket a nagyvilág továbbá követte,
mely örök urát jól még meg sem érthette.
Az emberi nemzet magátul áldozván,
Fegyvert fog istenét sokként magyarázván.
Egyik: én értem csak, úgy mond, az egeket
Kimagyarázhatom a végezéseket.
Másik: ellent szökik s eztet hazudtolta,
Áldozat-tételét mérgesen vádolja.
Ki-ki tüzesedik, a buzgóság hevül,
Fegyver, mely bizonyít, s vérünk a földön hül.
Pogány mint keresztény egymás közt csatázott
– Istenünk nevéért, ki ellen hibázott.
Amely igaz Isten nevébe egyik rész
Öldöklött, a többi ugyanezért elvész.

Egyik úgy sóhajtoz: uram, érted halok.
Másik ismét kiált: Istenért bosszulok.
Az öldöklő fegyvert buzgóság vezette,
Mely a természetet ekkor felejtette.
Így vérezte magát Istene nevében
Az emberi nemzet sokszor fegyverébe.
Nagy károkat tehet a vakult buzgóság
Hol jó cselekedet lehet sok gonoszság.
Irgalmas urunkat nevéért bosszuljuk,
Ember teremtésit prédába feldúljuk.
A természet, melynek józan érzései
Igaz Istenünknek bölcs rendelései,
Maga ellen fordult egy oly Teremtőért,
Ki nem szenvedheti az érte ontott vért.
Szerencsétlen ember, ki csak okoskodik,
S gondolataidba szüntelen hánykódoz,
Tudjad, hogy az elme megtévelyedhetik
S okoskodásoddal elhitettethetik.
Világunk mélyébe alásüllyed lelked,
De fed a természet s elveszted Istened.
Mély okoskodásod több-több semmiségre
Vezeti életed kétségeskedésre.
Légy józan erkölcsű, emberséggel érezz
Élj jól, s mint a vadak, másokat ne vérezz.
Gondolkozzál léted belső törvényére,
Vigyázzál lelkednek igaz ösvényére.
Ezek felsőbb részek halandó sorsunkba,
Ezentúl háború minden világunkba.

Mondanivalója: 1. Az ember keresi az Istent. 2. Mindegyike más és más eredményre jut, s ezért gyilkolja egymást. 3. Isten nem szenvedheti az érte ontott vért. 4. Erre, a gyilkosság elutasítására tanít a *természetünk, az emberség, a lélek, létünk benső törvénye*. Amikor elhatárolja magát Bessenyei György a vallástól, akkor talál rá Jézus tanítására, a régieknek mondottnak a tagadására: Szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségedet! Rátalál a háborúk elutasítására: *Szeresd ellenségedet!* Mindez még csak irodalom. Bessenyei lelkes támogatója Mária Terézia uralmának, ő meg Bessenyeinek. De hamarosan jóhír lesz belőle Párizsban. Egy Jézusra emlékeztető jóhír: *szabadság egyenlőség, testvériség*. A múlt történelmének nagyjai Jézus nevében gyilkoltak. A felvilágosodás majd Jézus nevének említése nélkül gyilkol, és folytatja azt, *ami mondatott a régieknek* – nem méregpohárral, kereszttel, máglyával, de guillotinnal. Az ember marad csak ember, de ennek ellenére is újra becsülethez jut a jóhír: *semmiképpen sem gyilkolhatsz!* Meg is fogalmazhatod már, s nem égetnek el érte a máglyán. Az egyház a II. Vatikáni Zsinaton sem jutott el ide. Nem mondta ki, hogy Jézus nevében nem háborúzhatunk. Nem tanította, hogy semmiképpen sem lehetünk katonák.

Tiszabercel szülötte valamit kimondott. Azt, amit a Betlehemi gyermek mondott. S amit Bécsben s a Tisza mellett kimondtak, abból lett valami... legalábbis a magyar irodalomban. Meg lehetne írni a magyar irodalomnak e Bessenyei féle váltás utáni történelmét: azaz meg lehetne írni irodalmunk jézusi ágának történelmét. Vékonyka kis ág lenne, de lenne. S nagyobbára csak olyanok kerülnének bele, mint maga Bessenyei is: részint Mária Terézia embere, részint az *emberi* váltásé. Még nem Jézusé, de Jézus tanítására legalább emlékeztető. A javát felsorolhatom. Felsoroljam? Teszem.

Csokonai: Az estve: *Az enyém, a tied mennyi lármát szűle, Miolta a miénk nevezet elűle.*

Berzsenyi: Fohászkodás

Kölcsey: Zrínyi második éneke

Vörösmarty: A Gutenberg albumba, Az emberek, A vén cigány

Petőfi: Én, Az apostol, A XIX. század költőihöz

Arany: Fiamnak, Domokos napra, Magányban

Ady: Karácsony: *Nem lenne más vallás, összesen csak ennyi: az Istent imádni, az embert szeretni*, Gyáva Barla diák, Felszállott a páva

Babits: Zsoltár gyermekhangra, Vers az apostolokról, A magyarok Istenéhez, Eucharisztia, Jónás könyve

Kosztolányi: Számadás

Tóth Árpád: Tetemrehívás

Juhász Gyula: A tápai Krisztus

Harsányi Kálmán: A Balkánt jártuk

Sík Sándor: Megyeri hitvallás

Sinka István: Virág ballada, Ének a Don hőseiről, Végül sírig feketébe, Hontalanok útján

Szabó Lőrinc: Vang-An-Si,

Illyés Gyula: Ditirambus a nőkhöz

Horváth Béla: A megváltó üzenet

Vas István: Katakomba, Ima a Szent Péter-templomban

Wass Albert: Előhang

Stetka Éva: Elszántak

Székely Magda: *Leüthetsz, én nem ütök vissza. Az én kezem gyöngye a rosszra. Hulló testem helyén leüthetetlen, erősen áll az igazi testem.*

E közel félszáz versből össze lehetne állítani egy – magyar irodalmi jézusi kánont. Szövegeket, melyek Isten akaratának teljesítéséről beszélnek; arról, hogy miként legyünk istennektetszők. Címe lehetne e másfajta Bibliának: *A jézusi váltás utáni magyar irodalom gyöngyszemei*. Lehetne, de minek? Hatástörténete vetekedhetnék a négy evangéliuméval: a világ úgy megy tovább már kétezer éve, mint a el sem mondta volna, amit elmondott az, aki Betlehemben született. Ennek a kánonnak is annyi az esélye, mint az evangéliumoknak. Ha annyi is, az sem semmi. Az van mind a kettőben, aminek a szívünk, a lelkiismeretünk nem tud ellene mondani. Csak az életünk. De talán van még Istennek olyan nevelőiskolája számunkra, amely majd hatékony lesz. Kettő az, amit még nem látott senki. Az egyik az Isten, a másik a jövő. Nincs okunk pesszimistának, optimistának lenni. Csak reménykedni van okunk: Isten csak nem átabotában dolgozik. Csak lesz belőlünk valami olyan, amit Ő is akar. Ő aztán igazán.

Ennek az új kánonnak a szerzői kétszáz évet ölelnek át. A négy evangélium negyvenet, s ha Jézust is szerzőjének tekintjük, akkor hetvenet. Hol mondta el Jézus, tudjuk: Izrael földjén. Hol jegyezték le? Valahol a mediterráneumban. Ezt a magyar kánont, mely Tiszabercelen indult, hol jegyezték le? A Kárpát-medencében születtek, akik írták. Közelebbről? Megyek sorban a szerzők születési helyein: Tiszabercel, Debrecen, Egyházashetye, Szödémeter, Kápolnásnyék, Kiskúnfélegyháza, Nagyszalonta, Érmindszent, Szekszárd, Szabadka, Debrecen, Szeged, Mezőkövesd, Budapest, Nagyszalonta, Miskolc, Rácegres, Bp., Bp., Válaszút, Szeged, Bp. – Az összesen 22 névből a négy pesti – frissen asszimilált magyar, négyen dunántúliak, a többiek alföldi, nagyjából tiszántúli származékok, s van köztük egy erdélyi is.

Évekkel ezelőtt kért tőlem egy érettségi előtt álló diák tíz verset, melyeket irodalmunkban a legtöbbször értékelek, mert Jézus lelkét árasztják magukból. A mostani gyűjtemény teljesebb, s talán világosan rámutatnak válogatásom alapokára is. Más népek irodalmából is ki-gyűjthetők lennének ilyen szövegek. Ezek lehetnének szentmiséink második olvasmányai. A mieink pedig adhatnák a harmadik olvasmányt. Alighanem jobban figyelni rá, mint az

egyiptomiaknak a Vörös tengerbe fojtására, vagy mint arra, hogy miként engesztelődött ki az Isten irántunk, mert a Fiát Kaifás meg Pilátus keresztre feszítette.

Piarista köz, 2007. október 2.

Mekkora a Keresztelő?

Bizony mondom nektek: nem született még asszonytól nagyobb ember, mint Keresztelő János, de a mennyek országában még a legkisebb is nagyobb nála – mondja Jézus Máté evangéliumában, s ugyanezt találjuk Lukácsnál is (Mt 11,11; Lk 7,28). Miért ez a nagy elismerés, és miért a nagy kontraszt? Az, hogy a Jézustól hirdetett Isten országában a legkisebb is nagyobb annál a Jánosnál, aki eddigelé a legnagyobbnak bizonyult, akit Jézus a legnagyobbinak mondott. Miért? Vegyük sorjában az elismerést is, a kontrasztot is.

Jézus két részre osztja az emberiség történelmét. Az első rész befejeződik Keresztelő Szent Jánossal. A második rész Jézussal kezdődik, s Jézus fellépésétől kezdve már csak az Isten Országát lehet vagy szabad hirdetni, azt az Országot, melyet Jézus hirdet. János nem azt hirdette? Nem. János az ószövetségi próféták utolsója és legnagyobbja. Ezért illeti őt ez elismerés. Mit akartak az ószövetségi próféták? Izrael, egy nemzet javát akarták. Mai féle szót használva – János nacionalista volt. Isten választott népének, Izraelnek az ügyét akarta rendbe tenni. Az egész Ószövetség egy egyetlen nemzetnek, Izraelnek, a zsidóknak a megmentéséről szóló ének. Izrael Istene is valójában és elsődlegesen a zsidóknak az Istene. Olyan Isten, aki a történelem folyamán felemeli a maga népét, igazságot szolgáltat a maga népének annak ellenségeivel szemben. Olyan Isten, aki a zsidóknak az Istene, azoknak a javáért dolgozik. Izrael Istene is elsődlegesen nacionalista Isten, aki rendet akar teremteni a maga népe, a választott nép javára és körében.

Izrael, a próféták és János Istene nem azonos Jézus Istenevel, a Mennyei Atyával. A Mennyei Atya nem egy nép körében s javára akar rendet teremteni, hanem az egész emberiségben. Ezt az Istent János még nem ismeri. János azt gondolja Jézusról, hogy Jézus Istene is azt akarja, amit János Istene, Izrael Istene akar. Nem ismeri Jézus Istent, mert János Istene nacionalista Isten, s egy ilyen nacionalista Istennek van szórólapátja és van olthatatlan tüze. Ez az Isten büntető és bosszúálló Isten. *Kezében szórólapát van, és megtisztítja szérűjét: a gabonát csűrrebe gyűjti, a pelyvát pedig megégeti olthatatlan tűzzel* (Mt 3,12).

Azért szól az elismerés Jánosnak, mert Jézus kortársai közül János képviseli az Ószövetség legkülönbjeinek, a prófétáknak, Isten tolmácsainak a magatartását. Ennek folytán János még egész Izraelért érzi felelősnek magát: nemcsak az egyszerű emberekért, hanem Izrael vezető rétegéért is. A hozzá érkező írástudóknak, a szadduceusoknak és a farizeusoknak is szól figyelmeztetése: Nem elég a Jordán vizében, nálam, alámerülnötök, teremnetek kell még a bűnbánat méltó gyümölcseit is. Házasságtörése miatt megfeddi még Heródes királyt is, s ennek következtében Heródes börtönébe kerül János. A börtönből üzen tanítványaival Jézusnak: *Te vagy-e eljövendő, vagy mást várjunk?* Ennek az üzenetnek az értelme: Ha Te, Jézus volnál az eljövendő, akkor Isten megtisztítaná szérűjét, és a pelyvát, azaz Heródest égetné el olthatatlan tűzzel, és nem ő készülné lefejezni engem.

Ismerjük Jézus válaszát is: Hirdetem a szegényeknek Isten jóhírét, és boldog vagy János, ha meg nem botránkozol bennem. De János megbotránkozik Jézusban, mert jön Heródes hóhéra, és tálcára rakja János fejét. S e megbotránkozás következtében a legnagyobb János is a legkisebbnek bizonyul az Isten Országában, ahol azok találhatók, akik nem botránkoznak meg azon, hogy Isten nem intézi el a gyilkosait azoknak a prófétáknak, akik Isten törvényének megtartása érdekében felemelik hangjukat a történelem hatalmasaival szemben.

Jézus Istene csak arra van ereje, hogy az Őt képviselők hirdetik a szegényeknek Isten Országának örömhírét, de nincsen ereje arra, hogy ezeket a hirdetőit megmentse Heródes hóhéranak kardjától, és nincs ereje arra sem, hogy megmentse őket Kaifás és Poncius Pilátus keresztjétől. Jézus Istene más Isten, mint János Istene. Jézus Istene erőtlén Isten? Igen. Nem

nyúl bele a történelembe. Csak annyiban van ereje, hogy megérinti a szegények lelkét, és azok belülről hallják, amit Jézus is hallott: Te vagy az én szertett lányom, fiam, aki értesz engem. A szegények értik ezt a Jézustól hirdetett Istent. Értik, és ezért tudnak valamit. Mit? Azt, hogy a történelmet csak ti magatok, emberek, tudjátok befolyásolni azzal, hogy teszitek, amire a lelkiismeretek figyelmeztet titeket. Csináljátok az életetek úgy, ahogy Istennek tetszik, és ennek nyomán változik meg a történelem. Ez a jézusi jóhír tartalma.

Ezt a jóhírt mondta Jézus Izraelben – Izrael és nem-Izrael számára. És mit mond Jézus a történelem Izrael utáni, az Ószövetség utáni szakaszának, azaz nekünk? Elmondom, bár alighanem keserves lesz hallanotok. Ezt mondja: Kedves keresztények, kedves kétezer esztendő, amelyet ma már az egész világon úgy jelölnek, hogy Krisztus utáni 2007. esztendő. Ti ugyanolyanok vagytok, mint az időszámítás előtti évezredek. Ugyanolyanok vagytok, mint János. Jézus-előttiek vagytok. Változatlanul az Isten belenyúlásaitól várjátok, hogy másmin legyen a történelem, mint amilyen. Sőt, rosszabbak vagytok, mint János. János csak egy kérdő mondatot üzent nekem: Én vagyok-e az eljövendő, vagy mást várjuk? Ti már bátran megfogalmaztatok, hogy olyan Istent hirdetnek a Jézusra hivatkozó tanítványok Jézus tanítása alapján, aki azt kívánja tőlünk, hogy legyetek olyanok, mint a birkák. Hogy viseljétek el, hogy a hatalmasok azt csinálják veletek, ami nekik testszik. Azaz mi nem kérdő mondatot üzenünk neked, Jézus a magunk keservesnek érzett jelenünkből, hanem állító mondatot: Te birka-módra a keresztre engedted szögezni magadat, de mi ebben nem követünk. Mi ismerjük a jogainkat, s harcolunk és fegyverrel is, ha kell, jogaink érvényesítéséért.

Elmondom az eltelt kétezer esztendő rövid jézusi történetét. Jézus letartóztatásakor a Tizenkettő szétszaladt. Júdás akkor már elárulta őt, Péter pedig bement a főpap házának udvarába, ahol egy szolgáló fehérnép kérdésére megtagadta, hogy ismerné Jézust. Feltámadása után Jézus összeszedi a Tizenkettő maradékát, akik pedig mennybemenetele előtt megkérdezik tőle, hogy mikor is állítja helyre Jézus Izrael számára a királyságot. Magyarul: mikor üzi el a római légiókat Izrael földjéről. Ezzel a kérdésükkel igazolják, hogy a három éves tanítás ellenére ők is maradtak nacionalisták, miként a Keresztelő, és Istenük is maradt nacionalista. Ez a Jézus-tanítványok tudati fejlődésének legelső szakasza, amikor még Jézus együttvolt velük, amikor még közvetlenül maga tanította őket.

Jöjjön a következő szakasz, a következő három század. A tanítványok megcsinálják Pünkösöd után Jeruzsálemben a szegények körében az élet- és vagyonközösséget: Senki sem mondott vagyonából semmit a magáénak, hanem mindenük közös volt. Amikor negyven év után megindul Jeruzsálemben a zsidók nemzeti forradalma, Jézus tanítványai ott hagyják Jeruzsálemet, és kiköltözködnek a Jordánon túli Pella városába, s nem vesznek részt nemzetük forradalmi harcában. Apostolkodásuk következtében viszont elterjesztették Jézus tanítását Izraelen kívül is, az egész Római Birodalomban, s a nem-zsidókból is sokan Jézus tanítványai lettek. Nem ejtettek tömjénszemet a császárok istenségének a szobrainál és Jézus vértanúi lettek. Nem álltak be a légiókba, hogy fegyverrel tágítsák a Birodalom határait. Azt mondták, hogy nem harcolhatnak, mert nekik nincsenek megölendő ellenségeik. Helyette gondot viseltek a szegényekre, az árvákra és özvegyekre. Büszkén emlékezhetünk őseink életének erre a második szakaszára. Nem voltak nacionalisták, nem ismertek ellenséget, csak magukhoz ölelték a rászorulókat.

A negyedik század elején indul a harmadik szakasz. Konstantin császár azt vallja, hogy Maxentius ellencsászárral vívott csatája előtt a kereszt jelét látta az ég felhőiben, s belül egy hangot hallott: *E jelben, a kereszt jelében győzni fogsz.* Győz, és kiadja türelmi rendeletet: Nem szabad többé vértanúvá tenni a keresztényeket. Hamarosan betiltatja a császár a pogány iskolákat, s a kereszténységből államvallás lesz. A keresztények elfelejtik a Jézust követő előző három századukat. Szent Ágoston már a császár katonaságával vereti le az eretneknek minősített afrikai donatista keresztényeket. Felfedezik, hogy Szent Pál azt írta a Római levélben, hogy minden hatalom az Istentől van. Örömmel üdvözlük a kereszténnyé lett császárt,

s a konstantinápolyi keresztény főpap bejelenti, hogy ezzel már meg is valósult az Isten Ország. S nem akad egyetlen keresztény sem, aki észrevenné, hogy ezzel visszatérünk az ószövetségi, a Jézus előtti nacionalista szintre. Az Isten megint törzsi Istenné lett.

Akik a verekedésekből ebben a harmadik fejlődési szakaszunkban Jézus Istenéről beszélnek, azok eretnekeknek minősülnek, és a keresztények máglyáin végezik életüket Jézus követői. Századunkban már nem égetjük el őket, de akik nem hajlandók letenni a gyilkolásra a katonai esküt, azokat nemcsak az ateista állam, de egyházuk püspökei is elítélik. S ezzel a jelenig értünk, s meg kell kérdeznünk magunktól, hogy mi mit várunk Jézustól, az ő Istenétől, a Jézus által hirdetett Isten Országától. Amit a Keresztelő? Azt, hogy égesse el a pelyvát olthatatlan tűzben?

Én megvallom, hogy Jézus Istene tehetetlen azokkal szemben, akik uralkodásra, gazdagságra, hatalomra törnek. Istennek nincsenek kiváltságos gyermekei, s nem avatkozik be a kiváltságra törekvők eddigelé még mindig véres és gyilkos harcaiba. Isten csak a jó testvérek szívét éri el. Azokét, akik szeretik párjukat, elfogadják Isten áldását, a gyermeket, beosztással élve megélnék annyiból, amennyit keresni tudnak. Azaz megértik Jézus jóhírét, s nem kell nekik sem a világ minden országának gazdagsága. Visszautasítják a Sátán ajánlatait, ahogyan Jézus is visszautasította azokat a pusztában. Mondom másképpen is: Nem tehetünk meg mindent, amire csak lehetőségünk van. Csak azt, amire Isten Szentlelke indít minket.

Piarista köz, 2007. október 3.

Jézus megbocsát annak, aki nagyon szeret (Lk 7,36-50)

Egyfelől – sok bűn, nagy bűnbánat, nagy bocsánat, nagy szeretet. Másfelől – kevés bűn, kicsi bűnbánat, kicsi bocsánat, kicsi szeretet. Érdemes lenne tehát belemászni a sok bűnbe, mert abból lesz a nagy bűnbánat, s végén abból születik meg a nagy szeretet? – kérdezem. Biztosra veszem, hogy Jézus nem erre gondolt Simon farizeus házában. De hát mégis csak ezt mondta az őt vacsorára meghívónak. Ezt, de kérdés, hogy miért? Hát, mert a farizeus azért meri Jézust vacsoraasztalhoz hívni, mert ő a kevés bűnt elkövető emberek csoportjába tartozónak gondolja magát. Azoknak a csoportjába, akik tisztességesnek, vallásos emberek.. De nemcsak ezért mondja Jézus a farizeus Simonnak, amit mond.

Hanem azért is, mert indul a vacsora, s arra hívatlanul betoppan a város egy közismerten bűnösnek tekintett asszonya, akinek nemcsak sok a bűne, de módja-pénze is van alabástrom edényben drága illatos olajat hozni, és azt Jézus lábaira is önti. Simon látja, hogy mi történik, az olajöntést is, nem szól semmit, csak néz. Arcára azonban rá van írva, amit gondol. Azt gondolja, hogy Jézus biztosan nem az Isten embere, követé, képviselője, tolmácsa. De nem ám, mert Jézus csak annak következtében fogadhatja el az olajat, hogy nyilván nem tudja, ki és miféle az, aki csókolgatja és megkeni a lábát. Ekkor szólal meg Jézus, s mondja Simonnak, amit mond. Nem ismétlem meg, csak az utolsó szavakat: *Te nem kentéd meg fejemet olajjal, ő meg kenetet öntött lábamra.*

Ismétlés helyett mást mondok. Azt, ami nincsen leírva, de Jézus gondolhatta. Ezt: Simon, összehasonlítlak Téged, a tisztességes és vallásos, zsinagógába járó embert ezzel a város szemetének tekintett asszonnyal. S összehasonlításom mérlegének mutatója feléje billen, és nem feléd. Én ebből az asszonyból kinézem Veronikának az alakját, aki majd keresztutamon segít rajtam, ahogy tud, a kendőjével. Látom benne egyikét azon asszonyok sokaságának, akik ott lesznek Jeruzsálemben és jajgatnak miattam, és siratnak majd engem. S belőled is, Simon, kinézem majdani szerepedet. Te, Simon – vagy valamelyik farizeusi írástudó társad –, te is ott leszel majd Jeruzsálemben, de nem fogsz jajgatni és sírni miattam keresztutamon. Megvárod, amíg felszegeznek a keresztre, s amikor már biztonságban érzed magad a keresztre szögekkel odaerősített magamtól, majd mondod Te is a főpapok, írástudók, a vének, az engem halára ítélő urak kórusában: *Ha Isten Fia vagy, szállj le a keresztről, s hisziünk neked.*

Tudod, Simon, te is, és én is tudom: Lehet, hogy ez az asszony sem lesz akkor majd Jeruzsálemben, meg te sem leszel ott. Lehetséges. Csak az nem lehetséges, hogyha majd mégis ott lennétek, te a jajgatók és sírók között lennél, s ez az asszony pedig azok között, akik pimasz módra felkiabálnának hozzám a keresztre. Ez nem lehetséges. Megakadályozna benneteket ebben osztályhelyzetetek. Ez az asszony csak egy kétes foglalkozású személy, te pedig egy úr vagy. Az ilyen asszonyok nem avatkoznak az urak dolgába. Esetleg sírnak és jajgatnak, amikor a magamfajta meghurcolják, esetleg dolguk van, azaz meghurcolásom órájában is azzal töltik idejüket, hogy megkeresik a magukat-illatosító olajra valót – a maguk megszokott pénzt keresési módján. Ezt megteszik, de az urak dolgába semmiképpen nem avatkoznak. Aki pedig úr, az nem vonhatja ki magát az urak dolgából.

Most kettőt is kérdezek. Az egyik az, hogy kicsodák az urak. A másik pedig az, hogy mi a dolguk. Kicsodák is? A magyar *úr* szó régi jelentése *királyi herceg, trónörökös, s még korábban magának a fejedelemnek a címe*. Mai jelentése: *a hatalmat birtoklóhoz tartozó személy, vagyonos és befolyásos ember*, a nem testi munkából élő ember. Mindezeket a jelentéseket a Szófejtő és az Értelmező szótárakból veszem, melyekben – természetesen nem csodálkozom – hatodik jelentésként megtalálom az *Úristen* és *Úr Jézus Krisztus* megnevezéseket is. Remélem viszont, hogy ti, kedves testvérem, nem csodálkoztok, hogy tőlem itt, az oltártól sohasem halljátok, hogy akár az Istent akár Jézust úrnak titulálnám. Nem szeretem az összevisszaságot. Istent Jézus példájára – Atyánknak mondom, Jézust pedig Testvérünknek és Tanítónknak. Ez felel meg Jézus szóhasználatának.

Az urak tehát – ahogyan hallottuk és tudjuk magunktól is – hatalmat birtokló, vagyonos és befolyásos, és nem testi munkából élő személyeket jelentenek. Jézus nem ilyen volt, nem volt úr. Názáreti ácsműhelyében sem, s később három éves vándorlása során sem. Nekünk pedig példát adott, hogy úgy éljünk, ahogyan ő élt. Hogyan utánozzuk le ezt a példát ma, korunkban, amikor egyre többünket vár egy-egy képernyő, mely előtt üldögélve kereshetjük és szerezhetjük meg mindennapi kenyerünket? A munkaeszközök változnak. Ha Jézus századunkban gyógyítani akarna, lehet, hogy más eszközökkel csinálná azt, és nem kézrátétellel. De van, ami Jézus életében, ha századunkban élne is, nem változnék. Századunkban is csak arra volna hatalma, amire volt kétezer éve. Mire volt hatalma? Arra, hogy az életét adja másokért, értünk, emberekért. S az élet elvevésére nem volt hatalma. Ezt meghagyta az urak számára.

Mindegy, hogy a mai urak már nem harci paripákon ülnek, hanem képernyők előtt ülve irányítják, hogy a bombák, lövedékek hova és mikor csapódjanak be, s egyszerre oltsák ki ezer vagy százezer ember életét, mint Hirosimában vagy Nagazakiban. Azért mindegy, mert mit sem számít, hogy kézitusában vagy képernyő segítségével van hatalmunk egy vagy több, akár ezer ember életét is elvenni. Csak az számít, hogy mire használják a hatalmunkat: életet adni vagy életet elvenni. Arról van szó, hogy le kell utánoznunk Jézus életét. Kétezer év előtt is és korunkban is. Munka nélkül az ember meg nem él. Örök életünk fordul azon, hogy milyen munkát, minő munkaviszonyt találunk magunknak.

Miért tanulunk, ha tanulunk? Miért szerzünk egy vagy két, esetleg három diplomát is napjainkban, a mai szokásoknak megfelelően? S ezzel már át is tértünk második kérdésünkre: arra, hogy mi az urak dolga. Egyértelmű a válasz: az urak dolga az, hogy meggazdagodjanak, s gazdagságuk erejében mindent megtehessenek annak érdekében, hogy még gazdagabbak legyenek. Minek nekik ez a gazdagság? Csak arra való, hogy elpusztítsák azokat az embereket, akik útjukban állnak, és akadályozzák a maguk gazdagodási folyamatát. Mért jó ez nekik? Ha tőlük kérdezem, alighanem valami nagyon szépet és nemesen hangzót válaszolnak Olyasmit, hogy egy ügyért, a nemzetért, az emberiségért, az Istenért akarnak meggazdagodni. Elhiszik ők maguk maguknak ezt a választ? Lehetséges, hogy elhiszik. Talán így hallották az őseiktől. Akármit is hisznek és válaszolnak, a megszerzett gazdagságból honfitársaik vagy

távoli népek kiszípolozása születik meg. Gyilkosságok és háború. Mert a gazdagság, a pénz a Mammon nevére hallgat. S a Mammon a gyilkosság és a háború eszköze, és a Sátán műve.

S talán ennyi elég, hogy világos legyen, hogy a mérleg nyelve mért a különös foglalkozású asszony és nem a farizeus felé billent Jézus válaszában, melyet ő Simon farizeusnak adott. De hogyan került ez az asszony be a házba, ahol Jézus vacsoravendég volt? Erről már sok regény készült, s mindegyikük csak azt mondja el, hogyha szeretünk, akkor sírunk a boldogságtól. Boldogok, aki sírnak... övék az Isten Országá.

Piarista köz, 2007, október 4.

Csak egyre van szükség (Lk 10,42)

Hát ez az egy, amire Jézus gondolhatott, az Isten Országá. Ami nem ez, azt legalábbis háttérbe kell szorítani. A terrén, a terület, amelyen élünk, az Istené. Magunkat is Isten hívott létbe. Terület is, mi is, akik élünk rajta, egyhasi testvérek vagyunk. Ugyanaz csinált meg mindkettőnk. Meg kell, hogy feleljünk egymásnak. Az egy szükségesnek valami nagyon olyannak kell lennie, ami nekünk való. Az, hogy a fejünk tetejére kelljen állni ahhoz, hogy képesek legyünk az egy szükségesre, valami nagyon természetellenes. Ellenkeznék Isten jóságával. Tele kell lennem reménnyel, hogy sikerül nekem, ami egyedül szükséges. Csak félrebeszélhet az, aki azt mondja, hogy lehetetlen az, amire Jézus bíztat bennünket. Máriának is sikerült, pedig ő is csak ember volt. Miért ne sikerülne nekünk is? Fel a fejjel! Nem kell semmi egyebet csinálni, csak hallgatni, amit Jézus beszél. Te is tudod hallgatni Jézust, én is tudom. Ha őt hallgatjuk, már helyben vagyunk. Választottuk azt, ami szükséges. Mi történhet velünk? Legfeljebb az, ami Jézussal is megesett. Mi? Keresztre feszítették őt. Na és, akkor mi van? Feltámadott, s most ott van Isten mellett. Közbejött egy zavaró mozzanat, de meddig tartott? Egy pár órát: éjfél-től másnap délután háromig. Nem kapott fájdalomcsillapítót, s hamar túljutott azon, amin túl kellett jutnia. Nem valószínű, hogy neked többet kell majd elviselned. Azért nem, mert az Isten apa/anya, és nem kivételez. Mindannyian a gyerekei vagyunk, bennünket is szeret, nekünk sem kell többet elviselnünk. Jézus is azt választotta, ami egyedül szükséges. S milyen jól járt. Én is jól fogok járni, mert Isten az én apám/anyám is.

Csak hallgasd őt, s ha megértetted, amit mond, fogj munkához, és mondd te is, amit tanultál. Mindenkinnek, aki hajlandó figyelni rád. Biztosan sokan lesznek, akik rád figyelnek, hiszen neked is csak azt kell mondanod, ami az embernek egyedül szükséges. Nem lehetséges, hogy ne találkozz azokkal, akik normálisak. Légy te is normális, tedd azt, ami az embernek egyedül szükséges, és le sem lehet vakarni rólad a téged hallgatni akarókat. Sikeres lesz az életed. Legalább annyira, mint Jézusnak, vagy legfeljebb annyira, mint Jézusnak. A legalább és a legfeljebb között nem lehet nagyon nagy különbség, mert azonos mindkettőtök esetében a terrén, az emberi természet is. Mind a kettő Isten alkotása. Ezért nem nagy Jézus sorsa meg az enyém között a különbség. Rá se ránts a rád nem hallgatókra, a neked keresztbetevőkre, a téged is keresztre feszíteni akarókra. Rá se ránts azokra, akik nem veszik figyelembe, hogy van Isten, meg terrén, meg emberi természet, és hogy csak egyetlen dologra van mindannyiunknak szüksége.

Akik úrnak képzelik Istent, maguk is urak akarnak lenni, és elpusztítják egymást, mert szembekerülnek Isten, az ember s az általa megteremtett emberi világ, az Éden természetével. Ne törődjél velük! Viseld el a szerencsétleneket! Nézz Jézusra, s gondold arra, hogy Neked csak az a szükséges, hogy hallgassad őt, és harmóniában légy vele. Butaságaikat, amiket kitalálnak, hogy az Isten világából az urak világát formálják ki, engedd el a füled mögött. Ahogyan Jézus is tette a pusztában, ahol a kísértő ördög megpróbálta őt rávenni, hogy álljon be az urak közé, s legyen övé a világ minden dicsősége. Meddig? Amíg le nem győzi őket egy másik úr, egy másik úr-faragta isten segítségével. Meg se halld a trombitaszót meg a vezényszót: Rohamra! Imához! Te tudod, hogy az Isten szerelmes lánya vagy fia vagy, akiben Neki jókedve telik. Hagyd a halott-csinálás hadi művészetét a halottakra! Te ismered a Barla

diák énekét, s maradj el a sereg mögött, ahogyan ő is elmaradt, amikor társai áthágták a Meszest, s rójj és szánts egy kis szláv leánnyal. A honfoglalás dicsőségét hagyd ezekre az eszükvesztettek. Akárhik is hódítják meg a hont, a te gyermekeid, unokáid meg dédunokáid fogják azt megtölteni. Ők fognak vetni és aratni a földeken. A hódító urak pedig majd egymással is hajba kapnak. Lenyilazzák, lelövik meg felrobbantják egymást. Halat a Visztula, s lengyel vagy nem lengyel, de az Istenre figyelő asszonyok adnak gyermeket önökre, és nincs ott halál, ahol dalolni és szülni tudnak. Így van ez, akármilyen nyelvet is beszélnek, akik Jézusra figyelnek és tudják, hogy csak egy a szükséges. Mi? Az, hogy olyan légy mint az Isten, aki csak él, csak szolgál és csak szeret. Magyar és lengyel, tót vagy oláh, rác vagy cigány, teljesen mindegy, testvértáncra penderülnek, miközben azok, akinek fegyveres Úr az istenük, csataterékké rondítják vetéseiteket. Baj, de nem végső, mert tavaszra a fű újból kinő, s bárányok legelnek majd rajta, akik tejet adnak Barla és a kis szláv leány ivadékainak. Hogy mindez mese, azt csak az urak meg az általuk kitalált istenek papjai mondják. Te tudod, hogy ha nem is hazudnak szegények, ostobaságokat mondanak..., mert nem hallgatnak Jézusra és nem tudják, hogy egy a szükséges. És az nem az, amit az ördög próbált magyarázni Jézusnak a pusztában.

S ne hidd, hogy az ember alkalmatlan arra, hogy megértse a másik embert. Isten arra teremtetted az embert, hogy beszéljen, s hogy értse egymást. Amíg tudták, hogy beszélniük kell egymással, értették is a másiknak a szavát. Csak amikor az urak gyepükkel kezdték elválasztani harcosaikat más urak harcosaiktól, akkor indult el a más és más nyelveket beszélés szokása. Amíg nem választották el egymástól alattvalóikat az urak, addig értették egymást. Barla diáknak nem kellett szlávul tanulnia, a lánynak sem Barla nyelvén, hogy meg tudják egymást csókolni. A bábeli nyelvvizavar, ami van, ki tudja hány ezer éve, annak a következménye, hogy egymással beszélés helyett nyilazzuk és löjük egymást. A nyelvészek azt kérdezik, hogy a globalizálódás kifejleszti-e a mindenki által érthető nyelvet, ahogy a kezdetben mindnyájan értették egymást. Hatodlagos kérdés, amíg lövöldözünk egymásra, és semmi tartalma nincs, amikor már nem lövöldözünk. Ha megértjük, hogy csak egy a szükséges, akármilyen nyelvet is használunk, érteni fogjuk egymást. A szeretet megteremti majd a közös nyelvet, ha nem is tudjuk ma megmondani, hogy melyik lesz az. Ha a sumérek magyarul beszéltek, ha Délamerikában, Afrikában népeket találnak, akik értenek magyarul, akiket megértünk mi, magyarok, s ha mindez igaz, akkor talán... nem fejezem be a mondatot, nehogy kinevessetek.

Maradjunk csak annyiban, hogy akik megtalálják az egy szükségest, azoknak – ha értik egymás nyelvét, ha nem értik – nem lesznek kommunikációs problémái, mert sohasem akarnak majd a másiknak olyant, amit nem kívánnak maguknak. Minden jó lesz, ha megtaláljuk az egy szükségest és mi sem természetesebb, minthogy megtaláljuk. Minden? És a betegség, és az öregség? Sohasem értettem Jézus gyógyítani, feltámasztani tudását. S most arra gondolok, hogy Jézus megtalálta az egy szükségest: azt, hogy az Atya szerelmes fiának tudhatta magát, és ennek csudálatos hatása volt. Csak hinni kellett a betegnek, a halottját kísézőnek abban, hogy Jézus segíteni tud rajta, és ez a hit meggyógyította őt. Meg, mert erő ment ki belőle. Aki eljut az egy szükségesre, megérti, hogy arra lettünk, hogy csak segítsünk társainkon, s abból ugyanaz az erő megy ki, amely Jézusból kiment, amikor a vérfolyásos asszony hitt a maga gyógyulásában

Piarista köz, 2007. október 5.

Vannak-e kérdő mondataink?

Mit tehet az ember Istenért? Ezt a kérdést megelőzi egy másik: Mit tehet az Isten az emberért? Mivel Isten nem *hatóság*, azaz mivel Isten nem *mindenható*, ezért alighanem a nekünk adott szabadság erejében csak tehetetlenül nézi, hogy ha akarjuk, hát elpusztítjuk önmagunkat. Nem tehet ellene semmit, hiszen szabadnak teremtett minket: tehetjük az ellenkezőjét is annak, amire teremtett minket. És mit tehet az ember az Istenért? Mivel az Isten

mindentadó, s az emberrel is tudatja, miként a gilisztával s a katicabogárral, hogy mit kell tennie, mire kapta Tőle életét, ezért az ember hallgathat Istennek benne megszólaló hangjára, azaz lelkiismeretére, és ennek következtében tudhatja, hogy miként őrizze meg Istentől kapott életét. Ezt teheti az ember Istenért. Hallgathatunk bennünk megszólaló hangjára.

Ennek alapján és ennek érdekében az ember elsőül is folytathatja – ha akarja – fajtájának életét. Párt kereshet, szerethet és utódokat hívhat életre. Másodikül élhet olyan életet, amely nem pusztítja el önmagát, amely fenntartható. Csinálja azokkal együtt, akik erre hajlandók: tanítványokat keres és nevel. Isten hangjára figyelni akaró, gyermekeket nemzeni akaró párokat keres, akik olyan tevékenységgel biztosítják létüket, ami lehetővé teszi fennmaradásukat. Ezekhez fognak csatlakozni azok, akik látják s becsülik az ő minta-életüket. Mindezeket előbb-utóbb üldözni fogják azok, akiknek hatalmát zavarja, hogy minta-életük nem törekszik hatalomra, gazdagságra; nem törekszik ezekre, hanem beéri a nekik jutó egy dénárral. Az urak világa előbb-utóbb Golgotára juttatja a tanítványokat, miként a Mestert, a Tanítót is odajuttatták.

Akik másképpen tesznek, tehát akik nem gondoskodnak utódokról, s akik nem fenntartható életmódot választanak, azok csak a jövő társadalom-történészei számára bírnak érdekel: adalékokat szolgáltatnak nekik arról, hogy miként pusztul el egy emberi civilizáció. De a jövőt szolgálni akarók szempontjából nincsen jelentőségük azoknak, akik nem gondoskodnak utódokról. A pusztulás elrettentő rajza legfeljebb segíthet – éppen az elrettentetéssel – azoknak, akiknek a jelenben az élet folytatása a gondjuk. De akik folytatni akarják az életet, inkább a múltba néznek, hogy megkeressék elődeiket, hogy példájukból tanuljanak.

Ebből az Istenre figyelni akaró múltból kiemelkedik Jézusnak az alakja. Megszólítja a Sátántól megkísértett embert, aki a maga jézuselőtti múltját utánozva a Sátánt szolgálja: nem akarja embertársát úgy szeretni, mint ahogyan saját magát szereti. Jézusnak az alakjában, tanításában is, talán az a legfigyelemreméltóbb vonás, hogy bár minden szava az Isten Országáról, az emberi közösségről, a felebarát iránti viselkedés hogyanjáról szól, de bennünket, magunkat szólít meg. Mintha azt mondaná, hogy ne törődjek azzal, hogy mit mond, tesz, mint gondolkodik a másik ember. Te csak azzal törődj, hogy Te, magad, hogyan gondolkodsz és hogyan élsz. Ne a másik ember átalakítása legyen a gondod. Ő ugyanúgy megkapta Istentől, amit Te megkaptál. Ő ugyanúgy tudja, hogy mire kell felhasználnia az életet. Ne magyarázd neki, amit ő is tud. Csak éld elé azt, amire Te magad jutottál. A társad, akit választottál magadnak, ugyanúgy fel van tarisznyálva Istentől. Ha magyarázol neki, azonnal mondja majd neked, amit Neked sem sikerült megvalósítani a közösen és nagyon is jól ismert eszményből. Akkor védj csak az ígét, amit tanítasz, amikor neki mennek az Isten hangjának, melyet ők is jól ismernek... csak amikor a Lélek ellen vétkeznek, akinek a hangját ők is hallják magukban. Az ember nem azért megy a pusztulás útján, mert nem ismeri a keskeny utat, hanem azért, mert a szélesen akar járni.

Nincs szükség kijelentő mondatokra, mint pl. az ilyen: *Rossz úton jársz. Nincs szükség felszólító és tiltó mondatokra sem: Ne járj azon az úton, amelyen jársz, mert az az út nem vezet sehová!* Kérdő mondatokra van szükség. Ilyenekre: *Jól hallom-e az Isten hangját magamban? Ezt és ezt hallom magamban... Te, vagy Ti mit gondoltok: Jól hallom-e, amit hallok, vagy rosszul?* Jézus ügyének történeti nem sikerülése, félresiklása, annak a következménye, hogy Pál biztos volt abban, hogy Isten és Jézus hangját hallja. Olyannyira biztos volt benne, hogy elátkozta mindazokat a Jézusra hallgatni akarókat, akik mást hallottak a szívükben, mint amit ő saját maga hallott. Csak tévedett Pál, és menthetetlenül haladt előre a maga útján, mert nem volt önmaga igazát megkérdőjelező mondata.

Csak két-három század telik el, s megszületik ebből a máglyák lobogása, amelyeken el-égetjük azokat, akik mást gondolnak igaznak, mint mi magunk. A kérdő mondatok megfogalmazása lesz számukra a legnagyobb bűn. A Konstantinnal kötött alku erejében a Római Birodalom egész területén érvényt tudnak szerezni kijelentő mondataiknak, melyek isteni

magasságba, a mindentudó Isten tévedhetetlenségének a magasságába emelkednek. Az egyházak tévedhetetlen birtokában vannak az ember üdvösségét biztosító igazságnak. Érvényesíteni is tudják ezt a trón és az oltár szövetségének erejében. Golgotára kell mennie most is annak, aki mást mond, mint amit ez a szövetség igazságnak állapít meg. Mifélek ezek? Ilyenek: Mi tudjuk, hogy Ádám-Éva bűne átszármazott az emberre. Azt is, hogy van ez alól kivétel: Mária már szeplőtelenül fogantatott Joákim és Anna nemzésekor, és Jézus is szeplőtelenül fogantatott Máriában. Mi tudjuk, hogy az Atya megszünteti ezt az Ádám/Éva féle ősállapotunkat annak következtében, hogy Jézus vállalta a Golgotát. Mi tudjuk, hogy ez a megszüntetés csak azok számára lesz érvényes, akiket megkeresztelnek a Szentháromság nevében. Honnan tudják mindezt? Onnan, hogy Pál úgy tudta, hogy Isten amnesztiát adott az emberiségnek, s ezt az amnesztiát mondta Pál – kegyelemnek.

S nincs mód a történelmi és nem történelmi, keresztény és nem keresztény egyházakon belül a kérdő mondatokra. Arra a kérdő mondatra sem, hogy mindez nemcsak Pál kitalálása-e? Arra sem, hogy mindennek mi köze van a jézusi tanításhoz? Arra sem, hogy Jézus hol tanított arról, hogy az Isten Ádám-Éva minden utódjára megharagudott, s hogy Jézus golgotai halála által Isten kiengesztelődött irántunk? Arra sem, hogy a keresztség nemde annak a lepecsételése, hogy valaki Jézus tanítványa akar lenni? Arra sem, hogy azt tanítja, amit ő tanított. Csak állító mondataink vannak az igazságról és elítélő mondataink vannak az eretnekek tévedéseiről. Jézus példájának utánzása helyett Jézustól nem származó állítások kötelező ismételtetését kívánja meg a Jézusra hivatkozó egyházakhoz tartozás. Álljunk szóba már egyszer a kérdő mondatokkal is!!!

Piarista köz, 2007. október 6.

Mi a tragikum?

Ha tudod, hogy miért kell élned, s azt is tudod, hogy amit akarsz, megvalósíthatatlan, és mégis képtelen vagy másért élni, mint éppen ezért a megvalósíthatatlanért – ez a tragikum. Ez Jézus tragikuma. Róla kell írnom, Őt ismerem. Jobban, mint akárkit, magamat kivéve. Már vagy tíz éve megírtam a végét. Ez a címe: *Az Álmodozó*. Most megpróbálkozom az elejével.

A TRAGÉDIA

Első felvonás. Első jelenet.

Szereplők: Jézus és Mária.

Színhely a názáreti ácsműhely: fekvőhely, esztergapad, forgács, szerszámok, nem-nagy rendetlenség. Mária takarít, söpör, rendet rak, Jézus meg téblábol, látszik, hogy nem találja a helyét, s hogy készül valamit mondani anyjának. Többször már mintha szólna, aztán még sem. Jézus is rendet rak az esztergapadon. Végülis odafordul anyjához, és csendesen megszólítja.

Jézus: Anyám, elmegyek.

Mária: Hova, Fiam?

Jézus: Még magam sem tudom, de el.

Mária: De akkor meg minek? Csak úgy bele a nagyvilágba? Ki fog főzni, mosni Rád?

Jézus: Nem tudom, de nem is érdekel. Csak azt tudom, hogy ez így nem megy tovább.

Mária: Mi ez az ez? Legjobb lenne, ha elmondanád, hogy mi bajod van. Férfinak nőre van szüksége. Asszonyra, akit megölelhet. Nekem meg – unokákra.

Jézus: Biztos igazad van, de csak bajnak volnának nekem. Akkor miattuk nem mehetnék, s nekem mennem kell.

Mária: Legalább annyit tudok már, hogy nem miattam akarsz bennünket itthagyni. De azt még nem, hogy miért.

Jézus: Hova gondolsz, Anyám, mi bajom volna nekem Veled? Azért kell elmennem, mert kibírhatatlan, hogy faragom a fát, eladom a készített holmit, és nem történik semmi.

Mária: Minek kellene történnie?

Jézus: Még Te kérded? Akkor minek meséltél róla, hogy mi történt Veled –még akkor...? Hát nem veszed észre, hogy nincs semmi következménye? Ha Te nem érted, hogy nem bírom ezt a semmit, kinek magyarázzam? Mások csak kiröhögnének. Elő sem tudom hozni, senkinek. Kell valaminek történnie, s úgy érzem, ha itthon maradok, semmi sem történik.

Mária: S mért gondolod, hogyha elmész, akkor majd történik valami?

Jézus: Nem gondolok semmit. De összesen csak két választásom van. Maradni vagy menni. Az elsőt csinálom közel húsz éve. Mire várjak még? Semmi reményem, hogy itt történne valami. Várjam meg, míg megöregszem? Egyetlen lehetőségem: hogy elmegyek.

Mária: Ez a normál férfi nyugtalanság, és nincs más orvosság rá, csak egy asszony.

Jézus: Ha ez lenne a megoldás, már bekötöttem volna a fejét valakinek vagy tizenöt éve. De Te akadályoztad meg, azaz hogy nem Te, hanem a meséid. Azok nem engedték, hogy éljek úgy, mint a többiek. Hogy kell valami folytatása lennie annak, ami történt – Veled.

Mária: Most aztán ezért belemégy a nagyvilágba, csak azt nem tudom, hogy hová. Meséltem Neked, mert történt velem, ami történt, de ha Isten úgy akarja, hogy legyen folytatása, lehet neki itt, Názáretben is. Van Názáret olyan falu, mint a többi. Ha Isten akar valamit Veled, megcsinálhatja itt is. Ezért nem kell csapot-papot itt hagyni. Ki fog főzni Rád?

Jézus: Anyám, hagyd már ezt a főzést. Ha Isten akar velem valamit, akárhol is vagyok, ott is gondoskodni fog róla, hogy ha éhes leszek, ehessen. Nem bírom tovább, és kész. Akkor is kész, ha semmivel sem tudom igazolni, hogy Názáreten kívül megtalálom azt, amit itt nem találok. Meg tudom mondani, hogy mit akarok. Őt. Őt, magát. Hogy végre szóljon hozzám, és mondja meg, hogy mit tegyek. De nem bírom tovább a némaságát vagy a magam sükettségét. Mind a kettőt. Azt, hogy nem hallom Őt, sem hangosan, sem magamban. Ezt nem bírom tovább. Azt, hogy nem történik semmi, de semmi. Érted már, hogy miért kell elmennem?

Mária: Nem értem. De azt tudom, hogy a férfiak addig nem normálisok, amíg valakinek nem kötik be a fejét. S azt is tudom, hogy te nem vagy normális, s egyszer nagyon nagy baj lesz ebből. Megmondom előre. Egy anya szíve sok mindent megérez. Jaj nekem, jaj ... – *és sírni kezd.*

Jézus: Itt a vége beszélgetésünknek. Erre az – asszonyi – évrre, a sírásra, nincs mit válszolgolnom. De hát még sem mehettem el úgy, hogy ne szóljak semmit, s a műhelykulcsot is oda kell adnom. Itt hagyom az esztergapadon. Drága jó Anyám, Isten veled! – *elhagyja a színt, és Mária zokog tovább, majd függöny le.*

Második jelenet.

Szereplő: Jézus *magában, a színpad elején, csak gombfénnnyel megvilágítva.*

Jézus: Istenem, a váláson túl vagyok, s Te ugyanúgy hallgatsz, mint annyi éven át odahaza. Most már nincs számomra odahaza. Most már egyedül csak Te vagy, ha van nekem odahaza. Meztelen vagyok. Most már igazán szólhatsz hozzám, ha akarsz. Nincs senkim és semmim. Nincs ház, nincsen megrendelés. Csak egy zokogó asszony van mögöttem, az anyám.

Azt hallottam, hogy a Jordánnál tanít az unokabátyám, János, a Keresztelő, s fél Izrael megkeresi. Én is azt teszem. A Jordán itt van közel, jó egy napi járásra. A nap már lement, majd behúzódok valahová éjjelre. Egy szénaboglyát csak találok. Arra tanítottak, hogy nap-szállatkor gondoljam végig a napom. Teszem.

Istenem, érted tettem, ami mögöttem van. A mai napot is. Ne haragudj rám azért, hogy megríkáttam, bánatba döntöttem anyám. Nem tehettem másképpen. Évek óta töröm ezen a fejem. Az utóbbi napokban pedig már nem tudtam egyébre gondolni, csak erre. Köszönöm, hogy erőt adtál a nehéz döntésre..., hogy túl vagyok rajta. Nem tudom, hogy jó volt-e, amit tettem, vagy nem, de muszáj volt. Most valamivel nyugodtabb vagyok. Most megyek tovább, s ha nem találkozom senkivel, megkeresem a szénaboglyám. Istenem, ugye gondolsz rám? Tudod, hogy Érted, Neked, Miattad állok itt. Tudod, hogy nincs másom a világon Rajtad kívül. Azt is tudod, hogy a hangodra vágyok. Törd át ezt a süket némaságot! Nagyon kérlek.

Ezt kérem egyfolytában már vagy tizenöt éve. Most is. – *A gombfény elsötétül, miközben Jézus megindul és megy Kelet, azaz jobb felé le a színpadról.*

Harmadik jelenet.

Szereplők: A Keresztelő és hallgatósága: András, János, két asszony, s közöttük Jézus.

Színhely: mező, a háttérben a Jordán keskeny csíkja. Ülnek karikában a nézőtér felé fordulva. Amikor a függöny felmegy, János éppen beszél.

Keresztelő: ... mert meg van írva Izajás próféta beszédeinek könyvében: A pusztába kiáltónak a szava: Készítsétek az Úr útját, egyengessétek ösvényeit! A völgyeket töltsétek fel, a hegyeket, halmokat hordjátok el, ami görbe, legyen egyenessé, a göröngyös változzék sima úttá, és minden test meglátja az Isten üdvösségét. Viperák fajzata! Ki tanított arra titeket, hogy fussatok az eljövendő harag elől?

Első asszony: Mért beszélsz így velünk? Ábrahám gyerekei vagyunk mindnyájan. Nekünk szól az ígélet, bennünk áldja meg Isten a föld minden nemzetségét. Nem tudnád szelídebben mondani azt, amit az Úr rád bízott?

Keresztelő: Nem. Teremjétek előbb a bűnbánat méltó gyümölcsét! És ne mondogassátok magatokban: Ábrahám a mi atyánk! Mert mondom nektek, van hatalma az Istennek, hogy a kövekből is fiakat s lányokat támasszon Ábrahámnak. A fejsze már a fák gyökerén van. Minden fát, amely nem terem jó gyümölcsöt, kívágnak és tűzre vetnek.

András: Mit tegyünk hát, hogy ne kelljen Istennek helyettünk a kövekből fiakat támasztani magának?

Keresztelő: Akinek két ruhája van, az egyiket adja oda annak, akinek egy sincs. S akinek van mit ennie, ugyanígy tegyen.

A második asszony: Te lennél a Messiás? Azért engeded meg magadnak ezt a hangot? Ezért jössz elő olyannal, amit még a Törvény sem kíván tőlünk?

Keresztelő: Én csak keresztellek benneteket. De jön nálam erősebb, akinek saruszíját sem vagyok méltó megoldani.

Jézus: Bátyám, én is reménykedem egy Eljövendőben. De ilyen lesz, mint Te: ilyen szigorú? Nem sokkal inkább jóságos? Nem túl szigorú az az Isten, akinek a nevében beszélsz? Én ugyan még soha nem hallottam hangját, de nagyon remélem, hogy sokkal csendesebb és megértőbb. Én félek attól az Istentől, akit Te hirdetsz.

Keresztelő: Félhatsz is. Majd ha eljön a Messiás, ő nem vízzel, mint én, hanem Szentlélekben és tűzben fog benneteket megkeresztelni. Szórólapát lesz a kezében, hogy rendet teremtsen szérűjén, a búzát csűrőbe gyűjtse, a pelyvát meg olthatatlan tűzzel elégesse.

János: Hát keresztelj meg minket. Bánjuk, hogy csak olyanok tudunk lenni, mint amilyenek vagyunk. Tisztítson meg minket a Jordán vize, hogy méltók legyünk megállni annak az erősebbnek a színe előtt, aki majd utánad jön.

Keresztelő: S Te, Jézus, Téged is alámerítselek a Jordánba?

Jézus: Azért jöttem el hazulról, hogy találkozzam az Istennel. Akiről Te beszélsz, nekem furcsa, nem ilyennek gondolom Őt. De meríts alá a Jordánba, ha már itt vagyok. Magam mért maradjak ki közülük? Megyek én is a Jordánba. Tedd velem is, amit a többiekkel teszel! Ne haragudjál azért, amit mondtam! Úgy éreztem, hogy mondanom kell.

Keresztelő: Jöjjetek, tisztuljatok meg! – *Felkelnek, szedelőzködnek és megindulnak arra felé, amerre a Jordán csíkja látszik.*

Negyedik jelenet.

Szereplők: Jézus és a Sátán.

Színhely: Kietlen táj, néhány szikla. Egyiknek a tövében egy pokróc. Amikor a függöny felmegy, alkonyodik és Jézus magában a pokróca mellett.

Jézus: Nem bántam meg, hogy hagytam Jánosnak, hogy alámerítsen. Igazán nem, mert amikor kidugtam fejem a vízből, megtörtént az, ami még sohasem. Korábban imádságaim mindig csak monológok voltak. Én beszéltem Hozzád, és Te sohasem válaszoltál. Most,

először életemben megszólítottál. Nem hallható hangon, de mégis tisztán hallottam magamban, belülről valaki másnak a hangját. És most is azt gondolom, hogy csak Te lehettél. Azt mondtad nekem, hogy Te. Csak úgy, mintha az anyám szólított volna, barátságosan, közvetlenül, nekem szólóan. Ilyen még nem volt soha. És azt mondtad nekem, hogy én vagyok a te szerelmes fiad, akiben Neked kedved telik.

Egy szót sem tudtam szólni erről senkinek. Csak eljöttem ide ezzel a szóval, mint zsákmánnyal, mintha félttem volna, hogy valaki elveheti tőlem, ami az enyém. Nem azt mondtad nekem, hogy viperafajzat vagyok. Nem. Kedves voltál. Olyat mondtál, amit egyetlen embertől sem hallottam még. Nincs az a fehérszínű, aki ilyet mondott volna nekem, amikor megpróbáltam szépet tenni nekik. Azt, hogy én, én vagyok a te szerelmes fiad.

Én...! És mások, a többiek, azok nem? Vagy mások, a többiek is? Vagy csak én – egyedül? Nem csináltam én semmi olyat, hogy ilyen rangom legyen Nálad. Tettem a dolgom, faragtam a szerszámokat, tisztességesen bántam megrendelőimmal. Ennyi az egész. És nem mondta senki nekem, hogy Te, Jézus, te csodálatos vagy. Nem. Olyan voltam én számukra, mint a többi. Ezért gondolom, hogy másoknak is, mindenkinek mondhatod ilyet. Azt, hogy Te vagy az én szerelmes lányom, vagy szerelmes fiam. Lehetséges.

Sőt... Így kell lennie. Miért kivételeznél velem? Kivételezni csúnya dolog. Nekem is mindig rosszul esett, amikor mellőztek. Mások is megharagudhatnak, ha ők nem kedvesek Neked. Hiszen az Isten mindenkinek az apja, nem? Alighanem így kell lennie! Vagy ez lenne a folytatása annak, amiről anyám beszélt? Hova gondolok... Istenem, Te csodálatos vagy. Jó vagy. Nem teszel olyat, ami fáj nekem, neked, neki... senkinek. Csak szeretsz és szeretsz és szeretsz. Hát ez nagyszerű... – *s míg ezeket mondja, balról beóvakodik egy jókedvű és csúfondáros arcú valaki, férfi, és mondja:*

Sátán: Jó estét kívánok. Ne haragudjál, hogy megzavarlak, de kihallgattalak. Így becsületes, hogy megmondjam. Őszintén örvendezem, mert végre találtam egy boldog embert, aki meg van elégedve az Istennel. Nem sokan vannak ilyenek. Magam sem tartozom közéjük.

De illik talán, hogy előbb bemutatkozzam. Olyan közismert személy vagyok, mint maga az Isten. Az a szakmám, hogy terjesztem a világosságot. Kiválóan ismerem a te Istenedet. Ott éltem mellette. Mikor is? Régen. Aztán felmondtuk egymásnak a barátságot. Én Neki, s ő is nekem. Azóta ez a szakmám: hordozom a világosságot, s megmutatom a dolgok valóságos állását. Persze csak azoknak, akik kíváncsiak rá. A legtöbbnek nincs szüksége rá, tudják maguktól. Egyébként nekem szolgál mindenki, akinek esze van. A nevem ezerféle. Minden nép a maga nyelvén hív. De a nevem lényegtelen, mert akárhogy is beszél rólam, jót vagy rosszat, engem szolgál, engem imád mindenki. Bizony, még akkor is, ha nem is tud róla. Az meg kész röhej, ahogy azok szolgálnak nekem a leginkább, akik buzgón emlegetik az Istent. Ők, az oltár emberei, akik fújják bizony, ha kell, a csatakürtöt, és sokszor még a legtisztább lelkiismerettel is. Ezért valahogy ők a legkedvesebbek nekem, ők a legbensőségesebb barátaim. Mert én tudok különböztetni. Az emberek foglalkozása nekem nem számít semmit. Két kategóriám van számukra: az egyik a hülye, a másik meg a nem-hülye. Az istent emlegetőknek ritkán van valami közük a te Istenedhez. Akik Istent sokat emlegetik – akármilyen furcsa is – együttmenetelnek az én népemmel; ők a gazdagok, a nem-hülyék. Akik elfogadják az országokat s azok dicsőségét. Akik nem akarják a te Istened Országát.

Azért kerestelek meg, hogy Te se tartozzál a hülyék közé. Pedig nagy sanszod van rá, ahogy elnézlek, meg ahogy kihallgattam az imádságod. Ide figyelj, Te Názáretből jött istenbolondja. Az anyád a minap már figyelmeztetett, most én is azt teszem: rossz vége lesz. Aki meghallja a Főnök hangját, annak egy lyukas garast sem adnék az életéért. Állj meg tehát, mielőtt beleszerelmesedsz abba, aki szerelmes fiacskájának mondott Téged.

Jézus: Akkor tehát Te vagy az ördög, ha nem tévedek.

Sátán: Tiszteletedre!

Jézus: Mit akarsz?

Sátán: Azt, hogy láss! Hogy ne légy hülye! Barátilag közelítek feléd. A javadat akarom. Olyan slamasztikába készülsz belemászni, amelyikből az Isten sem tud kihúzni. Nem azért, mert nem akar. Nem tud. Egyszerűen nem tud. Mert vannak törvények. Ezeket ugyan ő csinálta, de nincsen hatalma felettük. Ő hozta, és vannak megkerülhetetlenül, mert...

Jézus: Még egyszer mondom: Mit akarsz?

Sátán: Ne légy türelmetlen: tanfolyamra akarlak Téged fogni. Az ördög vagy a világosság tanfolyamára. Megmagyarázni, hogy amit a téged szerelmes fiacskájának nevező Isten Neked sugall, az sehová se vezet. A romlásba – ha úgy jobban tetszik Neked.

Jézus: Nem félek a tanfolyamodtól. Mondd, amit akarsz!

Sátán: Jó, akkor elkezdem. Kezdetben volt a semmi. A semmi nem semmi, mert minden, ami van – valami. Mondjuk tehát helyette a kezdetről inkább ezt: A kezdetben volt az Isten. Én nem tudom, hogy unta-e magát, vagy nem, amikor teremtett. Talán unalmában tette, talán nem, de tény, hogy akarata folytán lett mindaz, ami rajta kívül van. Amit úgy szoktunk mondani, hogy a világ.

Jézus: És sajnos, benne Te is.

Sátán: Udvariatlan vagy, Názáreti. Nem érdemlem ezt Tőled. Én is valaki vagyok, és nem szeretem, ha semmibe vesznek. Ha lesajnálnak, vagy kisebbítenek – szakmám, a világosság hordozása meg terjesztése miatt.

Jézus: Ne sértődjél meg! Nem akartalak bántani, de úgy neveltek, hogy szóba se álljak Veled. Írd a javamra, hogy nem mondtam Neked: Takarodjál! Sőt, bízattalak is, hogy csak kezdjed meg felvilágosító tanfolyamod. Most is mondom: csak folytasd! Ha nem is nagy gyönyörűséggel, de elviselem, amit mondasz.

Sátán: Köszönöm. Így már minden más. Akkor folytatom. Mondtam, hogy teremtett. Nem mondtam, de nyilvánvaló, hogy a teremtés következtében lettem én is – ez tény. Isten gondolkodik is, és vannak olyan teremtményei, akikkel megosztotta ezt a tulajdonságát. Velem is, Veled is. Tudod, a tanfolyamom filozófiai jellegű, s ezért kénytelen vagyok olykor absztrahálni is. Most is ezt teszem: és lőn a világosság és a gondolat, és magam is, aki gondolkodom. És én ismerem az Isten gondolatait, és elárulom Neked, hogy többek között azt is gondolja, ami lehetetlen, ami megvalósíthatatlan. Tudom, hogy mért gondolja ezt a fából vaskarikát. Amit gondol, az lehetséges a holdban. Bocsánat, az lehetséges ott, ahol ő él. Hol is? Az úgy nevezett Szentháromságban. Ott úgy van minden, ahogy ő, azaz ők akarják. Ott senki sem uralkodik, ott nem verekednek, ott minden mindenkié, azaz minden közös. Az én egész Neked is rendezett tanfolyamom röviden összesen egy mondat. Így hangzik: Ami ott lehetséges, az nem lehetséges azon kívül. Sehol. S itt, a Földön sem.

Jézus: Már megbocsáss, miért nem volna lehetséges a Földön is. Fiai, lányai vagyunk az Istennek, megcsinálhatjuk tehát, amit apánk akar. Belőle vagyunk. Olyanok vagyunk mit ő. Ő pedig olyan, mint mi. Alkalmasak lehetünk arra, amire megteremtett minket. Ennek a tagadása maga a sötétség! Kedves sötétség-barátom, nem a világosságot hordozod: nem vagy Lucifer! Sötétséghordozó vagy!

Sátán: Lehet, hogy az vagyok, ha Te mondod, de azért logikusan gondolkodni tudok. Ha egy kísérlet ezerszer nem valósul, hozzá lehet fogni még ezerszer, de nem értelmes dolog. Isten kísérlete már ezerszer és ezerszer és tízezerszer megbukott. Talán azt gondolod, hogy Te vagy az első? Nem Te vagy az első kísérletező. Úgy is mondhatnám, hogy nem te vagy Isten első kísérleti patkánya – ne sértődjél meg. De nem mondom ezt a csúnya szót, mert én sem akarlak megbántani, ha már nem játszod velem a Takarodj Sátán-játékot.

Gondold meg elődeid sorsát. Nem ismerted őket, de én tudok róluk. Élt egy Buddha, aki szintén tetszeni akart Istennek. A végén rájött szegény, hogy nincs is Isten, és elbújt egy kolostorban és nézte a köldökét. Most sokan tisztelik olyanként, mint aki megvilágosult. Rájött szegény arra, hogy attól lesz boldog, hogy kialszanak a vágyai, s beleválik a személytelen Mindenbe, és eljut a Nirvánába, vagyis a semmibe. Ahol pedig tanítványai uralomhoz

jutottak, ott gyilkoltak keményen és irgalom nélkül, mint a tieid, a zsidók, meg a folytatóid., akik majd fognak gyilkolni. Neki is az agyára ment az Isten. Jobb békében hagyni az Istent. Kemény az élet, de valahogy ki lehet bírni, ha valami egyébgel foglalkozunk, mint Vele. Majd a te tanítványaid is eljutnak a tömeggyilkosságokig, ami pedig mégsem tartozik, illik bele az isteni élet földön megvalósulásának, a szeretetnek szent kísérletébe. Annak folytán jutottak el ide, hogy túl sokat foglalkoztak Istennel.

És volt Szókratész is! A világ eddigelé megvalósult legkülönb civilizációjában álmodott az Isten hangjának, annak, amit Te is hallani véltél, megvalósításáról. Róla se hallottál. Köz-löm Veled: az az őt felnevelő legkülönb társaság méregpoharat itatott ki vele. Nem kellett nekik. Istenből egy csipet is elég. Aki többet akar belőle, belepusztul. Bele, mert a többi em-ber számára, a nem hülyék számára elviselhetetlenné válik.

Jézus: Minek mondod ezeket nekem?

Sátán: Minek, még kérdezed!? Azért, hogy visszatartsalak. Ha valóban a sötétség angyala volnék, ha rosszat akarnék Neked, nem tartanék itt a pusztában tanfolyamot Neked. Hagynálak, hadd rohanj a veszedbe. De óvlak. A Sátánba is szorult a jó isten jóságából annyi jóság, hogy az ilyen rokonszenves abszolút-hülyék sorsáért is aggódjék. Növelni akarod a kísérletezők sorát? Akarod a sorsukat is? Tudsz valamit, nemde, a prófétasorsról? Ezt akarod? Magadnak is, Anyádnak is, meg azoknak is, akik követni fognak?

Jézus: Nem lehet az Isten olyan oktalan, amilyennek Te megrajzolod őt. Nem lehet az ember olyan béna, hogy ne tanulhatná meg, hogy a mi a módi abban a világban, amelyikben az Isten él. Nem lehet, hogy lehetetlen legyen a szeretet, ha egyszer még Te is szeretsz – te mondod – engem. Fejezzük be ezt a tanfolyamot. Köszönöm a hozzáam való jóakaratot. Én megállíthatatlanul akarom, amit megsejteni véltem a hosszú názáreti évek során, meg amikor meghallottam kiemelkedve a Jordánból Istenem hangját, és amit megtanultam itt, a pusztá magányában is. Meg, még a Te tanfolyamodon is. Nem mondom, hogy takarodj, csak azt, hogy kérlek, hagyj magamra. Fel kell készülnöm a feladatra, melyet csak el kell kezdeniük valakinek. Ha senki el nem kezdi, akkor mondhatjuk, hogy lehetetlen. Hagyjuk ezt! Fárasztasz. Vessünk véget neki! Mondjam? Mondom: Isten Veled! Apámmal akarok beszélgetni. Azokról is, amiket mondtál.

Sátán: Javíthatatlan... Menthetetlen... Az Isten irgalmazzon Neki... *Amíg beszél, elsötétedik a szín és balra kimegy a színpadról.*

Ötödik jelenet.

Szereplők: Jézus, András, János

Színhely: Jézus lakása. Nincs benne más, mint három szék, azon ülnek és beszélgetnek, amikor a függöny felmegy.

András: A Keresztelő azt mondta Rólad, hogy az Isten báránya vagy, és hogy elveszed a világ bűneit. Ezért jöttünk utánad, és kérdeztük meg Tőled: Hol lakol?

Jézus: Nem tudom, mire gondolt a Keresztelő ezzel a báránnyal. Nem tudom, hogyan képzeled, hogy el lehet venni a világ bűneit. A bűn emberi személyeké, az ő életük. Mindenki csak maga veheti ki a bűnt az életéből. Bűn nélküli életünk veszi ki a világból a bűnt

János: Isten sem veheti el tőlünk?

Jézus: Ő sem. Nincs hatalmában, ha egyszer szabadnak teremtett minket, s mi a szabadságunkat arra használjuk, hogy nem azt tesszük, amit kíván tőlünk.

András: S ha megbánjuk, amit tettünk?

Jézus: Akkor minden rendben van, mert Isten megbocsát.

János: Ilyen egyszerű? Csak ennyi kell, a bánatunk?

Jézus: Igen, ilyen egyszerű!

András: És a törvény ezernyi előírása, azokat nem kívánja?

Jézus: Az Isten nem zsidó. Istennek egyetlen törvénye van, s az be van írva minden nép és minden ember szívébe. Hallod életed bármelyik pillanatában, hogy mit kell tenned. Csal-

hatalatlanul tudod, hogy ne tedd a másinak, amit magadnak sem kívánsz. Leírhatod, hogy mi mindent nem kívánsz magadnak, ha éppen írni akarsz. Csinálhatsz belőle könyvet, Bibliát. De jobb, ha nem írsz le semmit. Felesleges. Évezredekken keresztül nem tudott írni az ember, s mégis élhetett istennektetsző módon, ha akart. Ha szövegeket gyártunk, előbb-utóbb az *atyák* leírják. Hagyományt csinálunk belőlük. Szentnek nyilvánítjuk, s elkezdjük üldözni azokat, akik nem úgy gondolják, ahogy elődeink leírták. Azt, hogy adj enni annak, aki éhes, ha van ennivalód – ezt írás és törvény nélkül is tudja magától mindenki. Te is ezt akarod, ha éhezel. Hogy ne verj senkit fejbe, ezt is tudod. Abból tudod, hogy magadnak sem kívánod.

János: Van egy bátyám, őt is elhozhatom?

András: Nekem is, én is szólhatok neki?

Jézus: Várom őket. Azért jöttem, hogy tanítsak. Hívhatjátok a barátaitokat is!

(*Majd még folytatom, ha tudom – a szerző.*)

Piarista köz, 2007. október 7.

SZÓKRÁTÉSZ

Ő sem írt, miként Jézus. Platón 28 évesen hallgathatta még, s életét arra szentelte, hogy megörökítse, amit mestere tanított. Mért van Jézus-probléma, s mért nyugszik békén filozófusunk, amikor mind a kettő életét adta azért, amit tanított? Filozófusunk halálakor vajon ki tudta volna megjövendőlni, hogy majd nem lesz utóélete, csak a filozófiatörténet lapjain? Jézus halálakor ki gondolta volna, hogy nem az emmauszi tanítványok látják jól a valóságot: *Mi pedig azt reméltük...?* A válasz egyszerű, ha azt mondjuk, hogy Jézus esetében az Isten gondoskodott a folytatás hogyanjáról. De nem tudom használni ezt a választ. Azért nem, mert egyformán nem valósult meg az, amit e két ember tanított. Minek a folytatás akkor, ha Jézus is kénytelen beérni azzal, hogy tanítása csak az eszmetörténet lapjain található.

A napokban megkérdezte egy barátom: Mit tanított volna Jézus, ha él még 40 évet, ha a hetvenes éveiben hal meg ő is? Ugyanazt – válaszoltam –, amit harminc évesen tanított, semmi mást. Szókratész hetven évesen is azt tanította, amit Jézus harminc évesen: nem a gazdagságért kell élnünk, hanem figyelni a lelkiismeretünk hangjára; arra, amit a *daimonion*, vagyis amit a szívünk mond. Ebben nincs mit fejlődni. Filozófusunk vitázott hetvenes éveiben is korának szofistáival, akik meg akartak gazdagodni, és Jézus is vitázott az írástudókkal, akik *szerették a pénzt* (Lk 16,14). Platón követte Arisztotelészt, akinek már nem az volt a gondja, amit a tőle jó nyolcvan évvel korábban született nagy elődje tanított. S amit ő tanított, ahhoz már Szókratész nem szólhatott hozzá.

De Jézust közvetlenül követte a tőle csak pár évvel fiatalabb Pál. Ha él Jézus még negyven esztendő, megérheti Pál halálát is és gondolatművének kibontakozását is. Ha megéri, harcba kell szállnia azzal, mert Pál azt mondta, hogy isteni kinyilatkoztatásból tudja, hogy mit csinált Jézus. Amit pedig Pál erről mondott, hírből sem hasonlított arra, amit Jézus tanított és akart. Nem azt cáfolta volna Jézus, hogy Isten fiának tartja Pál őt. Azt cáfolta volna, hogy egy gólgotai halál rendbe tudná tenni az ember dolgát. Az ember dolgát csak az tudja rendbe tenni, ha ő maga hallgat a daimonionjára, a szívére, az emberben megszólaló isteni hangra, a lelkiismeretére. Arra, hogy nem a Mammon az Isten! Az Isten anyánk/apánk, aki minden gyermekét egyaránt szereti, és gondoskodni akar róluk – az emberi lelkiismereten keresztül szólongatva minden lányát és fiát.

Szókratész is, Jézus is tudta volna – ha hallják Pált –, hogy Kaifás gyilkossága és a megkeresztelés vallási cselekménye következtében nem változik semmi az emberi történelemben. Jézus alighanem írásra is adta volna fejét, ha megtudja, hogy Pál megváltásgondolata – a *levelek szárnyán* – megfertőzi az egész Mediterráneumot. Honnan tudom, hogy ezt gondolták volna? Könnyű tudnom, mert előttem van az emberiség Jézus utáni kétezer éve. S Jézus bátran mondta és írhatta is volna, hogy nem Mózes és nem Pál adja az égi kenyeret, hanem az az Isten, akiről Jézus beszél. A Mózesről mondott szó a század végére írásba is kerül (Jn

6,32), s Pál tekintélye ekkor még nem vetekedhetik Mózesével. Ha Jézus él még negyven esztendő, harcolhatott volna az őt és életművét meghamisítók ellen: Pál tanítása, a pálizmus ellen.

Könnyen lehet, hogy ez esetben ma nem lenne kereszténység, vagy az a jézusi kereszténység, ami volna, köszönő viszonyban sem lenne azzal, amit az elmúlt kétezer esztendő tálal nekünk. Csak a pálizmusból lehetett világvallás. Ez a pálizmus tudta, hogy Istennek kardja is van (Róm 13,4) – s Jézus nem tudott erről. A pálizmus teszi lehetővé, hogy a 4. században Euszebiusz, a konstantinápolyi főpap Konstantin császár keresztények mellé állását – az Isten Országá megvalósulásaként értékelje. Ez teszi lehetővé az oltár és a trón szövetségének *keresztény* változatát, a történelmi borzalmak vallási folytatását: a máglyát, Latinamerika 60 millió népének kiirtását, a keresztények által levezényelt két világháborút, Hirosimát, és a Gulag elfogadását; s azt is, hogy ez utóbbinak működtetőivel 70 évre titkosított részleges megállapodást köt a legmagasabb keresztény instancia. Lehetővé teszi a pálizmus az ellenség fogalmának a keresztény szótárban megmaradását, amikor Jézus a magából törölte azt: *Szeressétek ellenségeiteket! Mert a barátaikat tudják a pogányok is szeretni*. Lehet folytatni tovább ezt a pogány módot – a pálizmus alapján. Lehet a trónkövetelőt négy felé vágató jobb kéz – szentjobb is. Le is lehet eretnekezni azokat, akik nem hajlandók – Jézusra hivatkozva – fegyvert fogni.

Egy életen keresztül hordozom magamban annak az összeférhetetlenségét, ami összeférhetetlen. Most már leírhatok következmények nélkül mindent. 90. éve határán már nem tekintik az embert beszámíthatónak. A filozófia- s az esztétikában két szöveg lehetséges: a Mammonért vagy az Istenért élünk! Ha az elsőért élünk, akkor úgy élünk, mint a vadállatok, s ha vallásosak is vagyunk, akkor Istennel is szentesíteni akarjuk a magunk vadállati viselkedését. Ha Szókratésznek és Jézusnak igaza van, akkor lehetséges az élet kettejük példája szerint is: Lehet tanítani az Isten szavát, s nem kérni pénzt érte. Azt gondolom, hogy azzal állunk át Istentől a Mammonhoz, hogy pénzt kérünk azért, amit mondunk.

Ha itt van a dolgok gyökere, akkor hallatlan a jelentősége annak, hogy az eszméért nem szabad pénzt kérni. Hogy a vallás ne álljon át a Mammon oldalára, ennek ez az alapvető feltétele. Ha pedig ez így van, akkor addig mondhatom az Isten szavát, amíg nem tartanak el érte. Istennek nincs szüksége az állatáldozatra, csak azoknak a papoknak, akiket az állat leöléséért megfizetnünk. Istennek nincs szüksége templomokra, mert szavának meghallgatására elég a lakásunk is. Istennek nincsen szüksége tömegekre, mert a tömegek nem tudnak beszélgetni egymással. Szókratész a piacon beszélgetett el azokkal, akik szóba álltak vele. Amikor Jézusnak utána megy a Jordán partján első két tanítványjelöltje, s megkérdik tőle: Hol lakol?, Jézus a lakásába viszi őket, s azon a napon nála maradnak (Jn 1, 38-39).

Az oltárt nem úgy kell szervezni, mint a trónt. S ha nem úgy szervezzük, nem is léphet vele a trón szövetségre. A trón rendje más, mint az oltár rendje. A trón a Mammon oltalmában veri fel a sátrát, az oltár az Isten oltalma alatt. Szókratész és Jézus alapján újra kell kezdeni a történelmet, azaz meg kell valósítani az Isten rendjét. Isten rendje megteremthető abban a világban, melyet Ő maga alkotott.

A világ rendje abban áll, hogyha te értesz a paprika termeléséhez, akkor nálad veszem a paprikát, s adok érte valamit, aminek az előállításához én értek. Mindegy, hogy természetben fizetek vagy a pénz csereeszközével. A világnak itt még semmi köze sincs a Mammonhoz: csak termelés és a termékek kicserélése. A Mammon rendje azzal kezdődik, hogy valakinek nem elég az egy dénár. Mi az egy dénár? Az, ami szükséges életem, enyéim életének a fenntartásához. Az, amit a munkámmal elő tudok állítani. Akinek nem elég az egy dénár, eladja magát az istenellenes hatalomnak, a Mammonnak. A Mammon legfőbb fegyvere – a fegyver. Kezdetben csak az íj, a dárda, a kard. A puska, az ágyú, a rakéta, az atombomba a folytatás. Amikor ezt a fegyvert elkezdem használni embertársam ellen, elkezdem a Mammon rendjét. Kényszeríteni tudom vele, hogy paprikáját odaadja fele áron. S elkezdődik vele a kezdeti tőke

megteremtése, felhalmozása. Nem tudok védekezni ellene másképpen csak úgy, hogy én is fegyvert fogok embertársamra? Ő ekkor segítségért fut, én is megyek segítségért, s már is előállt a világtörténelem, melyhez az ellenséget nem ismerő Istennek nincs semmi, de semmi köze. A világtörténelem a Mammon történelme. Annak elbeszélése, hogy miként lett az egyik ember szegény, a másik meg gazdag.

Halálra ítélt vezérkari tiszttel ülök hónapokon keresztül egy cellában, s mondja nekem: Mi, vezérkariak, háború-ellenesek vagyunk, mert tudjuk, hogy ha az egyszer elkezdődik, már semmi, de semmi nem számít, csak a végső győzelem. Ennek meg kimondhatatlan nagy az ára. Olvastam egy történelemtörténetet. Bevezetésében a szerző ezt mondja: Nem tudok őseink dicsőséges harcairól beszámolni, mert minden harc a társadalom végső kirablását jelenti. A honi vagy nem honi felvonulási területet is kifosztjuk mindenéből. A legyőzöttektől pedig ezenfelül még zsákmányt is szedünk. Még pedig szándékunk szerint vég nélkül – jóvátételnek nevezzük. Ennek csak akkor van vége, amikor a legyőzött úgy érzi, hogy van ereje már mindent, de mindent visszafizetni nekünk. A sikeres tömeggyilkosokat mondja történelem nagyoknak: Nagy Sándor, Nagy Károly s a többiek. Naponta zsoltároznak, s a zsoltárokból Isten vezényli ezeket a borzalmakat népének, a zsidónak javára. A borzalom teteje, hogy Istent gyalázom a zsoltár mindegyik versével. S még inkább az, hogy nem rakhatok helyükre az Isten Lelkétől ihletett szövegeket, mint pl. Vörösmartyét, melyet a forradalom elbukása után írt:

*A vész kitört. Vérfagylaló keze Emberfejekkel labdázott az égre,
Emberszívekben dúltak lábai, Lélekzetétől meghervadt az élet
A szellemek világ kialudt, S az elsötétült égnek arczain
Vad fénnel a villámok rajzolák le Az ellenséges istenek haragját,
És folyton folyvást ordított a vész Mint egy veszetté bőszült szörnyeteg
Amerre járt, irtóztató nyomában Szétszagattott népeknek átkai
Sóhajtanak fel csonthalmok közül, És a nyomor gyámoltalan fejét
Elhamvadt városokra fekteti, Most tél van és csend és hó és halál
A föld megöszült: Nem hajszálanként, mint a boldog ember,
Egyszerre öszült meg mint az Isten, Ki megteremtén a világot, embert
A félig istent, félig állatot, Elborzadott a zordon mű felett
És bánatában ösz lett és öreg. (Előszó)*

S ez a rend úgy jut el oda, hogy rend lehessen, hogy felveszi ezt a szót: jog. A trónnak joga van a tökefelhalmozásra, joga van a háborúkra, s ebben megerősíti őt szövetségese is, az oltár, amelynek joga van a tizedre, és nem mondja soha a trónnak meg magának, hogy nincs joga a halmozásra és hadviselésre. A rend és a jog között az a különbség, hogy a jog kikényszeríthető, a rend pedig nem. A rend az, amiről Szókratész és Jézus tanított, s ez a tanítás annyira nem kikényszeríthető, hogy mindketten az életükkel fizettek tanításukért.

Az oltárnak nincsen joga, csak rendje. S az egyház, ha nem a Mammon képviseli, akkor nincsen egyházjoga, csak egyházrendje. A jogot nem tudjuk kiiktatni a világ történelméből, csak kiszorítósdit játszhatunk vele. Az egyházjogot elvető és a helyére egyházrendet állító Oltár végezheti ezt a kiszorítósdit. Megpróbálom pontokba foglalni ennek a rendnek jellemzőit.

1. Az elsőt és legfontosabbat említettem már: Szókratész és Jézus nem kértek pénzt a tanításért. Azért tehették, mert mind a kettőnek volt foglalkozása. Örökölték apjuk foglalkozását: a szobrászatot és az ácsmesterséget, melyet Jézus később lecserélt a gyógyításra.

2. Egyikük sem volt szentélyszolga, nem volt tulajdonukban egy épület, melyben tanították a hozzájuk fordulókat. Az egyik a piacon, a másik a tóparton mondta tanítását.

3. Nem voltak vallásuknak a papjai, semmiféle vallási cselekményt nem végeztek. A báránylakomát minden zsidó családfőnek meg kellett rendeznie. Az utolsó báránylakomán sem hozott létre új kultuszt: a 12 főnyi közösségnek lett feladata, hogy Jézus életművére, tanítá-

sára, életére ezzel emlékezzék. Szókratésznek ennyi köze sem volt vallásának ügyeihez. A pogányoknak nem volt zsinagógájuk.

4. Nem gondolt egyikük sem vallásalapításra. Csak arra, hogy az általuk bemutatott módon ráébresztik embertársaikat arra, hogy mi az Isten akarata, hogy miként kell istenektetszően viselkedni.

5. Nem adtak semmiféle szervezeti szabályzatot. Jézus is csak annyit tett, hogy egyik tanítványára bízta a maga közösségét, amikor magukra hagyta őket. És biztosította minden tanítványát, hogyha ketten-hárman összejönnek az Ő nevében, ő közöttük lesz. Nem volt pap, főpap, s nem is gondoskodott tanítványai körében ennek folytatásáról, mert nem volt mit folytatni.

6. Egyikük sem kívánt tanítványaitól nőtlenséget.

7. Nem használta az *adó* szót és fogalmat. Tudta, hogy ez a Mammonhoz s a vele szövetségben levő oltárnak a kifejezőkészletéhez tartozik.

8. Magukcsinálta prófétaként bántak el mindkettejükkel azok, akiknek hatalmuk volt elbánni velük. A jog nevében. Ellenük, akik csak az Isten rendjét képviselték.

103. ŐSZI NAPLÓ

2007. NOVEMBER

Piarista köz, 2007. november 1.

Új gabonát cserébe

Levelet kaptam: „Kezemben tartom a *Napló 100.* egy példányát, és hálás szívvel gondolok Rád! Dicsőség az Úrnak, hogy ad Néked erőt, bölcsességet, hogy ennyi mindennel tudsz táplálni minket. Minden betűdet elolvassuk többen is a közösségből. Én leggyakrabban utazás közben olvasom, mert jól szállítható és egy-egy nap beszámolója éppen elég arra, hogy hazulról a munkahelyig elolvassam és egy kicsit átéljem. Rengeteg hasznos, elgondolkodtató, továbbadandó mondatot kaptam Tőled a Naplókban és ezt nagyon köszönöm!”.

Ilyesmit ki nem olvas szívesen? Nem tartozom közéjük. Örülök neki, erőt ad a folytatásra.

A lantot, a lantot szorítsd kebeledhez, ha jó a halál;

ujjod valámíg azt pengetheti: vígaszt bús elme talál – írta 140 éve Arany.

Én meg ma ráírom:

A gondot, a gondot az Országért hordozd, míg jó a halál;

erről míg énekelsz, minden bűt felejtess, halált is talán.

Aranyt menti e sorokért, hogy öregén írta azokat – már 60 éves volt. Harminc évvel fiatalabb mái magamnál. Még ilyet is írt:

Életem hatvanhatodik évében köt engem a Jóisten kévébe,

Betakarít régi rakott csűrőbe, vet helyemre új gabonát cserébe.

De szívesen jövendőlnék már én is... de próféta nem voltam soha, csak tolmács, s az évet melyet tolmácsolhatnék, még semmi nyelven nem közölték velem odafentről. Az odafentet meg ki nem cserélhetjük; az olyan, amilyen.

Piarista köz, 2007. november 2.

Az ősi magyar hitvilág

Nagyon sajnálom, hogy a 955. évi augsburgi vereségünk következményeként létrejött politikai fordulatnak velejárója lett az ősi magyar hitvilág gézai-vajki felszámolni akarása. Mint magyar – sajnálom e felszámolást. Sajnáljam-e Jézus elkötelezettjeként is? Akkor sajnálhatnám ilyenként is, ha gondolhatnám, hogy az ősi magyar hitvilággal találkozó jézusi eszmerendszernek különb ágya lett volna ez az ősi magyar hitvilág, mint a páli teológia, mely nem folytatója, hanem – sajnos – leváltója lett Jézus gondolatrendszerének. Van-e valami esélye ennek a reményemnek? Akkor van, ha feltételezhetem, hogy az ősi magyar hitvilágot hordozó társadalom jézusibb, a jézusinak a befogadására készségesebb lett volna, mint az első századbéli zsidó és nem-zsidó társadalom, amely ténylegesen találkozott a jézusi örökséggel.

Van-e ennek a feltételezésemnek alapja? Az általam ismert ún. nagy kultúrák – vagy más kifejezéssel: *történelmileg nyomot hagyó kultúrák* – majd kivétel nélkül az úr-fogalom abszolutizálásával alkották meg a maguk számára Isten fogalmát. S az *ezt az istent* valló társadalmak számára a megmaradás feltétlen feltételének számított, hogy maguk is urakként, fegyverrel a maguk szolgálatára kényszerítsék a szomszédos társadalmakat. Nincs alapom azt gondolni, hogy az a társadalom, amely az ősi magyar hitvilágot vallotta a magáénak, másféle lett volna, mint a többi. Elveszett naív eposzunkat pótolni akaró *Buda halála* is ilyenek rajzolja meg Attila alakját: *Sarkam alá én a nemzeteket hajtom, nincs a kerek földnek ura kívül rajtom.*

Ezek után megkérdendő, hogy mégis miért sajnálom, magyarként, az ősi magyar hitvilág gézai-vajki felszámolását. Azért, mert minden *másság* érték az Isten által nem szériában teremtetett világban. Minden emberi egyed is más, mint a többi. A magyar egyedekből álló magyar társadalom ősi hitvilága is másmilyen, mint a többi népeké. A másságot mindig tisztelni illik, s az édes miénket ezenfelül még kedvelhetjük is. Én nagyon kedvelném, ha

ismerhetném. Írnék róla egy másik KIO-t. Ez lehetne, sajnos, a címe: *Akkor meg ezt kellett volna lecserélnünk!*

Az Aldunától a Volgáig ma nagyjából görögkeleti románokat, ukránokat, oroszokat találunk. Tíz-tizenkét századdal korábban ugyanezen a területen lovas nomád népek – a szkíták! – éltek: magyarok is, mások is, akik még nem voltak keresztények. A magyarok pedig a tíz-tizenegyedik században, már a Kárpát-medencében, felvették a nyugati, a latin liturgikus nyelvű, a római kereszténységet. Úgy tanultuk, hogy ennek következtében maradtunk meg a huszonegyedik századra, és egyetlen ilyenként, az ezer év előtti nomád népek közül.

Napjainkban viszont valakik úgy gondolják, hogy annak következtében vagyunk csak annyian, amennyik vagyunk, hogy a kereszténység felvétele következtében elvesztettük ősi kultúránkat: hitünket is, rovásírásunkat is, feltételezhetően eredetmondáinkat s homéroszi vagy ószövegségi mintájú naiv eposzunkat is, amit Arany János is annyira fájlalt. Ha feltételezzük is, hogy avarok, székelyek, besenyők s többi lovas nomád népek nyelve, hitvilága, eredetmondája, rovásírása azonos volt a miénkkel, akkor is történelmi tény, hogy a lovas nomád népek közül, ha élnek valakik, azok élnek, akik beolvadtak akár a magyarba, akár más népekbe. Eltűntek. Ha magyarként, románként, ukránként, oroszként élnek is még, görögkeletiek, nyugati keresztények vagy mohamedánok. Semmi sem igazolja, hogy nem jutottunk volna sorsukra mi is. Mi is – nyelvünkkel, hitvilágunkkal, rovásírásunkkal együtt.

Senki meg nem élt ezen a területen, ha nem csatlakozott e három vallás valamelyikéhez. Mindennek a megállapítása után fájlalhatjuk, hogy elveszett ősi hitvilágunk, s rovásírásunkkal nem készült el naiv eposzunk. De keresztényekké lettünk, és *a regösök csacska meséinek* minősült ősi kultúránk, és csak a kereszténység felvétele után, és jó félezer évvel később, születik meg, s marad meg napjainkig egy nagyon esetlenül hangzó magyar nyelvű *fordítás-irodalom*. Lefordítják apácák számára a keresztény hitvilág gondolatait, s megkapjuk magyar nyelven s a latin ábécé betűivel azt, amit egy félezer esztendőn keresztül latinul csak olvashattunk, magyarul pedig csak hallottunk keresztény papjaink prédikációiból.

Mi lehetett volna ősi magyar kultúránkból, ha a kereszténység nem kényszeríti ránk a latin nyelvűséget? Álmodozhatunk. De Géza fejedelem a 955-iki augsburgi vereség után döntött, s kiirtandó pogányságnak minősült ősi kultúránk. Nemcsak álmodozom, gondolkodom is. Lovas nomádok voltunk, és száguldoztunk az Alduna és a Volga között. Nemcsak száguldoztunk, hanem szolgákká is tettük, akiket száguldozásaink közben e területeken találtunk. *A magyarok nyilaitól ments meg Uram, minket!* – imádkoztak a kevésbé száguldozó, már letelepedett életet élő európai népek. Gondolkodásom végeredménye, hogy ősi hitvilágunk aligha volt jézusibb, mint a keresztény hitvilág. A mi kultúránkat is csak az határozhatta meg, ami az övéké: *Üsd, vágd, nem apád!*

Piarista köz, 2007. november 3.

Három nyugdíjas 2007-ben

Mikor elkészültem a *XVI. Benedek* c. írással, elküldtem drótpostán Péternek: „Most meg külföldi katolikus folyóiratokat hozott a posta, s felélesztette elaludni nem tudó grafo-mániám. Elküldöm termékét olyan valakinek, aki hajlandó elolvasni.” Megjött postafordultával a válasz: „Ildikó olvasta fel, mert ő ült a gépnél, amikor érkezett. Nem is tudom, mit írjak, egyre jobbakat írsz – mindig világos jó írásaid voltak –, de ez a mű új darabbal gyarapította a *családi ékszer* készletet. Kinek adhatom tovább? Kapu? Szeretettel: Péter – P.S. Azért senki sem bújik ki a bőréből, még a Pápa sem.” Aztán pár óra múltán egy újabb levél Pétertől: „Az a helyzet, hogy nem tudtam leküzdeni néptanító őseim örökségét, s hozzájárulásod nélkül elküldtem *barátomnak* – értő olvasónak – írásodat. Muszáj volt egy ici-pici nyilvánosságot teremteni, annyira szerettem volna megosztani írásod gondolatait, olvasása örömét, ízét és tetszését. Ilyen önző vagyok.”

Barátunk, akinek elküldte, még aznap válaszolt: „Kedves Péter! A levegőt visszafelé véve olvastam a páter írását. Fel fogod Te azt, hogy az egyházi *szervezeti szabályzat* alapján ez mit jelent? Őszinte baráti szeretettel féltem ezt a naivitásig tiszta gondolkodású, de a gondolat szabadságának határait éppen ezért sem ismerő, sőt elképzelni sem képes, örök fiatal forradalmárt. Amit ugyanis itt papírra vetett, az maga a klerikális rebellió. Az ezzel járó vakmerőséggel együtt. Ez bizony a zsinagógában korbáccsal rendet vágó Jézus mintája. Ő nem tudja, hogy *kicsoda*, én nem értem, *hogyan hat* – az Isten. De ha létezik, nem lehet, hogy az igazságot keresőket nem segíti az útjukat járni. Nem hagyhatja magára ezt az öreg útkeresőt sem.”

Hát mindezekhez, magam is hozzáteszek valamit. Így mulat három nyugdíjas 2007-ben – kis Magyarországon. Egyházi forradalom a lombikban. A valóságban a kutya sem törődik vele. Megy minden tovább – *forradalom* nélkül. Legalább olyan reménytelen, mint annak a vállalkozása, AKI ihleti ezt a lombik forradalmat. Imádkozhatok, de akik meghívást kapnak a következő konklávéra, biztosan nem vesznek tudomást három magyar öreg úr levelezéséről. De hát mindenki úgy mulat, ahogyan tud. Mi így. Mindezt csak azért írom le, hogy igazoljam, amit barátom-barátunk írt az örök fiatal forradalmár naivitásáról, aki jól tudja, hogy nincs a Názáreti gondolatának utókora. Sem proletár, sem akármilyen. Jézus vagy József Attila csak álmodoznak. Álmodozzanak! Attila életéről nem készült még dráma. Talán azért, mert élete a szárszói sínen ért véget. Jézus életéről már sok, de nem a tragikumáról, hanem a diadaláról, mellyel *megváltotta* a világot. Csak tudnám, hogy hogyan. Mert látni – azt nem látom. Tragikumáról írtam sok éve egy egyfelvonásost. Te már olvashattad valamikor, de még nem ajánlottam senkinek. Most kettőtöknek ajánlom.

Piarista köz, 2007. november 4.

Beszélgetés elébe

Bandi jött hozzám, s erre készültem. Így: Helyezzük el magunkat a történelemben! Élt Jézus, és meghalt a kereszten. Élt Pál és megmagyarázta, hogy Jézusnak azért kellett meghalnia, hogy megváltsa azokat, akik hajlandók megkeresztelkedni. Három századon keresztül a keresztények nyilvánosan megvallották, mint bűnüket, ha embert öltek. Ha gazdagok voltak, ezt már nem vallották meg bűnüként.

Aztán jött Konstantín, megegyeztünk vele, s érvényes lett számunkra is a páli tanításból, hogy Istennek van kardja, s már nem gyóntuk meg a háborús tömeggyilkosságokat sem. Megegyezésünk következtében idővel a pápának is lett hadserege, s a főpapok, a bíborosok ott álltak királyaik mellett a csatákban: *Szent* Istvánunktól egészen XVI. Lajosig. Az eretnekek alatt meggyújtott máglyáink mellett is ott állt a főpap és a király – testvéri egyetértésben. Aztán jött a felvilágosodás: kiverte kezükből a máglyagyújtó gyufát, a pápa is elvesztette hadseregét, és a Vatikán foglya lett – szegény. A felvilágosodás hatására Bessenyei, Vörösmarty, Petőfi megértenek valamit Jézus evangéliumából (vagy csak az emberi természetből, vagy mindkettőből is?), de az egyháztól csak annyi telik, hogy a felvilágosodás minden munkáját – indexre teszi.

A 19. század végén D. F. Strauss megteremti a dogmatörténetet, s A. Harnack szerint (*Das Wesen des Christentums*) csak ezáltal tudunk visszajutni a történeti Jézus üzenetéhez az Isten Országáról. 1907-ben X. Piusz elítéli Loisyt, aki igaz katolikusként (*L'Évangile et L'Eglise*) kimutatja, hogy Strauss és Harnack dogmatörténete ellenére sincsen semmi baj, mert megőrizte eredeti tisztaságában az egyház a jézusi tanítást. De hármuknak (Strauss, Harnack, Loisy) s folytatóinak szavuk sincs a trón és az oltár szövetsége ellen, nem szólnak a háború, a gazdagság, az uralkodás ellen – a felfedezett és megőrzött igazi, a történeti Jézus nevében sem.

A II. Vatikáni Zsinaton az atyák szent alázattal megkérlik az államokat, hogy legyenek már megértőek, ha valakiknek lelkiismereti aggályai támadnának a tömeggyilkosságokban rész-

vétel miatt. Az atyáknak nincsenek ilyen aggályaik, hazánkban is azok minősülnek igaz katolikusoknak, akik leteszik a katonai esküt, és a Kremltől diktált hadseregünkben is. S ma már a Bokor tagjai is mennek a Kossuth térre, bár jól tudják, hogy Gyurcsány elvtárs nem fog lemondani, akármit is kiabálnak. Megdönteni őt csak választási győzelemmel lehet, vagy a NATO-t kell legyőzni, a globális kapitalizmus terrorszervezetét.

S már itt is vagyunk magunknál. Te tudod, hogy Jézus nem volt a Szentháromság második személye, én meg csak annyit tudok róla – s ezt Veled együtt tudom –, hogy létrehozott egy kisközösséget, s ennek asszisztenciája mellett prédikálta, hogy nem tehetünk meg senkit sem ellenségünknek, nem lehetünk másoknál gazdagabbak s nem uralkodhatunk senkin sem. Amit Te ezenfelül is tudsz, én nem tudom. Lehet, hogy úgy van, ahogyan mondod: Márk csak egy kicsit, Máté-Lukács már jobban, János meg már teljes erővel nyomta a Pál-féle kakaót. S az is lehet, hogy Jézus tudta, hogy maga nem úgy gyermeke a Mennyei Atyának, mint te meg én, de akkori tanítványai a maguk zsidó nacionalizmusukban nem ez iránt voltak érdekeltek, hanem az iránt, hogy mikor állítja helyre Jézus – Izrael számára a királyságot. A Golgota utáni évtizedekben azonban leesett a tanítványoknál a húszfilléres, s lemondtak az izraeli királyságról az Isten királysága kedvéért és Jézus speciális istenfiúsága kedvéért. Én ez utóbbit nem állítom, de nem is tartom a kérdést életbevágóan fontosnak. Jézus sem tartotta. Ha tartotta volna, világosabban megmondta volna. Ezt nekem nem kell kitisztáznom. Isten létének igazolását sem. Ezekben maradok a vallás és vallásom előfeltevései mellett – hűségesen. Nem ezeken fordul az idei kavicstermés. Magam csak annyit tudok biztosan, hogy nem tehetem mással, amit magamnak nem akarok, s bizony előbb-utóbb belepusztul civilizációnk, ha ezt ő is meg nem tanulja. Minden esélyünk megvan rá, hogy nem tanulja és belepusztul.

Ilyesfajta szövegeket küldtem, sokkal többet, még augusztus végén., s ő válaszolt arra, amit küldtem: Elolvastam – s érzésem szerint e pár oldal a legjobb írásod az utóbbi években (vigyázat: ez dicséret akar lenni, nem bántás!). Na jó, legyünk szerényebbek: nekem ez tetszik a legjobban. Nehéz lenne vitába szállni vele. Két megállapítása különösen kiemelkedő a szememben: – *Istent nem lehet megerőszkolni.* – *A történelmet nem lehet siettetni.* Majdnem azt mondanám, nincs is miről beszélni, annyira egyértelmű, amiket írsz. És mégis: lenne értelme beszélni arról, miért lenne érdemes mégis megírnod **a folytatást** (akár ebben a formában, mint ez a pár oldal; de hisz ez már maga is a folytatás...); pl. lenne értelme megírni, *"milyenné lett e harminc esztendő alatt az egyházam"*, de lenne értelme megírni a Bokor "belső történetét" is (azaz nem a Párttal és a Hierarchiával küzdő történetét); és talán még inkább lenne értelme arról beszélni, milyen *következtetéseket* vonjunk le fent kiemelt két tételedből; aki a helyes következtetéseket tudja levonni belőlük, az mutathatja meg a továbbvezető utat ("Merre menjek?"...), s korántsem csupán a Bokor számára... (Lehet, hogy további exegéziseket írni nincs értelme, de e következtetéseket levonni-megfogalmazni talán mégis lenne.) Így írásban egyelőre ennyit, remélem, még találunk dátumot a beszélgetésre.

Piarista-köz, 2007. november 5.

A folytatás – 1.

Kapom a bíztatást testvéreimtől: Folytatnod kellene! Meg kellene írnod azt is, ami '76 után történt! Nem fejeződhetik be a harmadik könyvecskével; azzal, hogy *Vagy bolondok vagyunk, s elveszük egy szálig.*

Jó, megpróbálom. Mi történt '76 után? Csak annyi, hogy megtettek Egyházunk ellenségeivé bennünket. Mi címen? Azon, hogy '79-től megtagadta a Bokor eleje, hogy letegye a katonai esküt, amikor pedig a Vatikán már '64-ben megkötötte a „részleges megállapodást” a Magyar Népköztársasággal. Jézus tanítását követtük az eskü megtagadásával, de mivel '64-gyel helyreállt a „trón és az oltár szövetsége”, az elvtársak és az egyház hierarchiája egyesült erővel sújtottak le ránk, mint immár mindkettejük ellenségére. Minek megírni ennek a

történetét? Mindenki tudja, aki akarja: ez történt. S a történelmet mindig az írja meg, aki győz. S ki az, aki győz? A mondott szövetség. Akié az ország és a dicsőség. Az, amit a Sátán is megmutatott Jézusnak a hegy tetején, ahova vitte Őt. Ezért aztán írhat akárki akármit, a történelmet mindig a lesújtók hitelesítik.

Ahogy a kánoni evangéliumok is írhatnak Jézusról akármit. Amiket Jézus mondott, azt a győztesek magyarázzák. Ezer és ezer keresztény egyetemen és főiskolán. Tízezer és tízezer tanszéken. Százezernyi és százezernyi tansegéddel. Millió és millió hallgatóval. Megtanulják, hogy Jézus magának az Istennek egyszülött Fia. Hogy ez a Fiú kiengesztelte az Ádám-Éva bűnéért ránk sok tízezer éven keresztül haragvó, s bennünket kárhozatba taszítani akaró Atyát. Hogy létrehozta a Golgota a természetnek fölibe rakott kegyelmi rendet, s most már üdvözülhet, aki megkeresztelkedik az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében. Ez a hiteles magyarázat Róla, és eretneknek vagy eretnekgyanúsának számít, aki mást beszél. Ezer iskola, tízezer tanácskezes, százezren tansegéd, millió végzett hallgató minősíti teológiailag jelentéktelennek azt, amit Jézus ténylegesen tanított, s amiért a „szövetség” – Kaifás, a főpap, és Pilátus, az állam képviselője – a kereszten ki is végeztette őt. Ki – mert övéké a hatalom és dicsőség.

Semmi becsülete annak, amit a Bokor tanít. Semmi becsülete annak, amit Jézus tanított. Mi becsülete lehetne annak, ami életre nem való, ami csak naivitás? Szeretni az ellenséget is, megelégedni az egy dénárral, s hogy az a nagyobb, az az első, aki szolgál? Mi lenne a világgal, ha nincs József, nincs Árpád, s nincs Szent János, ami négyfelé vágja Koppány testét? Mi lenne, ha nem szereznék a Mammonból elegendőt, amivel megépíthetjük a szent hagyományokra tanító egyetemeinket? Mi lenne, ha szolgák maradnánk visszautasítván az országok hatalmát és dicsőségét? Mi lenne, ha nem szolgálnánk a Sátánt, a Föld urát? Mi is lenne? Maradna a tört vérfekete folt, maradna Jézus egy szerencsétlen álmodozó, akit a világ úgy elfelejtene, ahogyan el is felejtett. Marad is. Minek megírni a Bokor történetét?

Elfelejtetik azt akkor is, ha nem írom meg. Kitekerik azt, amit akarunk halálig – akkor is, ha megírom. S minek megírni azt, amit úgyis mindannyian tudunk, ha akarjuk azt tudni? Azt, amit Isten beleteremtett a szívünkbe? Minek megírni azt, hogy arra lettünk, hogy jók legyünk? Hogy mindenkit úgy kell szeretnünk, ahogyan magunkat szeretjük? Minek, ha úgy sem azt tesszük? Mert van az állati természet, amely csak *mász és harap* (Arany), s volna felette az Isten – ha úgy akarjuk nevezni: *a kegyelem* – rendje is, amelyben az a rend, hogy szeressünk úgy, ahogyan Ő is, aki csak szolgál és szeret.

Piarista köz, 2007. november 6.

Folytatás – 2.

Levelet kapok megint Pétertől: *Most én is a többiekkel értek egyet. Meg kell írni. Meg sem adni az esélyt a folytatónak, már vétek lenne. Ha semmi sem győz meg, ha nincs egy érved sem mellette, akkor gondold arra, honnan fogják meghivatkozni az értő olvasók, ha egyszer szükségük lesz rá. A győztesek félrevezetősdiéből? Szóbeszédből? Gyurka Bácsi nem ismernék Rád!*

Válaszok: Ha lesznek folytatók, a bennük élő hagyománynak ott kell lennie mindannak, amit megírnék. Ezt az élő hagyományt pedig táplálhatja a szamizdatként megjelent Karácsonyi Ajándék közel 200 kötete, melyet 1971 és 1989 között írtunk. Ez a kétszáz kötet az idei nyár folyamán talán digitalizálódik, s tán a Bokor honlapján is olvashatóvá lesz. 1989-től fogva meg publikáltunk, és a győztesek gondoskodnak róla, hogy ne juthasson el a potenciális olvasókhoz az, amit közkinccsé akarnánk tenni.

Ismétlem: ha lesznek folytatók. Folytatók nélkül viszont úgy járunk, ahogy jártunk és járunk a jézusi örökséggel. A Golgota utáni 30 vagy 60 év alatt írásba tették az evangélisták ezt az örökséget. Tanultam is róla az elemiben 4, a gimnáziumban 8, a teológián 7, azaz összesen 19 éven keresztül, és még sem találkoztam vele, mert kész voltam kimenni a Donhoz, hogy védjem hazámat. Hogyan lehettem ilyen süket és vak, ilyen értelmetlen? Úgy,

hogy az örökséget elborította az, amibe becsomagolta a történelem. A győzteseké, akik megmagyarázták, hogy Jézus ugyan azt mondta, hogy szeressük ellenségeinket, de egy mindenre elszánt magyar követőjének csak az lehet a dolga, hogy menjen a Donhoz – halomra lőni az ellenséget. Annyira érvénytelen volt, amit a jézusi örökségről 19 éven keresztül tanítottak nekem, hogy nem is gondoltam a nyilvánvaló ellentmondásra: aközött, amit Jézus mondott, és amit örökségeként tanítottak arról nekem.

Isten csudája, hogy pár évre rá, a '40-es évek közepén, mégis csak találkoztam Jézus valódi örökségével, és valakiket sikerült is találkoztatnom vele. Isten további csudájára van szükség ahhoz, hogy legyenek folytatóink. E csoda nélkül Jézus nem akadályozhatta meg, hogy őseink átvegyék a *teljes* bibliai örökséget – Józsuéstól és Pálostól. Csoda nélkül teljességgel hiába mondta, hogy *mondatott a régieknek, én pedig mondom nektek...* Csoda nélkül nem akadályozhatta meg, hogy Péter harmadik utódja, Kelemen, ne magasztalja az égig – a korintusiakhoz írt levelében – Judit bátor tettét, aki lefejezte Holofernészt... Ugyanúgy, azaz nem ugyanúgy, hanem az ikszedik hatványon – és nem valószínű, hanem majdnem – bizonyos, hogy a negyvenes évek debreceni és nem-debreceni magyar katolikus fiataljai sem tudják eltéríteni útjáról a mindenkori erősebbeket, a győzteseket.

Nem lehet megerőszkolni a történelmet. És még kevésbé lehet megerőszkolni az Istent, aki rábízta az embernek adott értelemre és akaratra ezt a történelmet. Nem lehet megerőszkolni az Istent, hogy Lucifer, azaz hogy a Mammon vagy a globális tőke ne csinálhaszon a kapott szabadsággal azt, amit akar. S ezen nem segít a tájékoztatás. Nem olvassunk olyasmit, aminek a címe: *Vagy bolondok leszünk, s elveszünk egy szálig.* Akkor sem, ha megírom a Bokor történetének második felét: az utolsó harminc évet is.

Ennyire hiteltelennek gondolom azt, amit megláttunk és tettünk? Ennyire. Nem úgy verik a cigányt, ahogy gondoljuk, és... s ahogyan Jézus is gondolta! Hogyan gondolta? Úgy, hogy halála után vagy kinyílik nekünk az ajtó az Istenre, vagy becsukódik: *Ha visszajön az Emberfia, vajon talál-e hitet a földön?* Most is Jézus halála után vagyunk. Most is vannak balga és okos szüzek. Értsd: nem tudjuk siettetni a történelmet Isten, azaz a Szeretet irányában. Lebénít, amit tapasztalunk. Tehát nincs mért megírni a következő füzetet.

Piarista köz, 2007. november 7.

Folytatás – 3.

Olyan történelmet kell írni, ami tudomány; tudomány és nem pártbrosúra – olvasom egy nagyon jószándékú történelmi összefoglalás előszavában. Ez is naivitás. Bizony az, mert csak pártkiadók vannak. Ennek ellenére is arra kell törekednem, hogy olyan képet rajzoljak a múltból, ami méltó jézusi elkötelezettségünkhöz. Olyat, amilyenre igent mondhat, aki hordozza magában Jézus Lelkét, a valót. Azt, ami van. Mi van? Nem kezdek kísérletemet Ádám/Évánál. De valahol el kell kezdenem. Ott, hogy '44-ben a Vörös hadsereg eléri Magyarországot és a moszkoviták is Debrecent. S ennek folyományaként szembesül egymással két akarat. Az egyik fel akarja számolni a *népbutító egyházat*, a másik meg akarja menteni őseink *keresztény hitét*. Rákosi is, Mindszenty is megtalálja a magyar társadalomban a maga támogatóit. Mindszenty már '48-ban elbukik, Rákosi csak '56-ban.

A Párt is megtanulja közben, hogy nem tudja felszámolni maradéktalanul az egyházat, a Vatikán is megtanulja közben, hogy nem tekintheti nem-létezőnek a Népköztársaságot. '64-ben létrejön kettejük között a *részleges megállapodás*, melynek eredményeképpen a Párt elviseli, hogy öt fővel kiegészítheti a Vatikán a közben – Párttól és időtől – megritkított püspöki kart. A Vatikán pedig elviseli, hogy csak olyan személyeket nevezhet ki e tisztre, akik úgy-ahogy bírják a Párt s az általa irányított Népköztársaság bizalmát. '76-ban a Vatikán és a Párt megegyezik Lékai László személyében is: ő lesz, Mindszenty, az egykori veszprémi püspöki titkár, ő lesz – Mindszenty után az új esztergomi bíboros érsek, ő kerül itthon az egyház ormára.

Nem azt akarom megírni, hogy hogyan alakult '44 és '76 között a Párt, s hogyan jutott el oda, hogy ki kell bírnia: létezhetik kereszténység, katolikus egyház, és a szovjettől megszállt Magyarországon is. Arról szeretnék képet rajzolni, hogy milyenné lett e harminc esztendő alatt az egyházam. '44-ben hazánkban az volt a jellemző rá, hogy voltak, akik úgy gondolták, hogy eljött a hősies helytállás ideje. '76-ban pedig az volt a jellemző rá, hogy messzemenően itt van már az ideje az okos kompromisszumoknak. A Párt ki engedte már börtöneiből papjainkat, Lékai pedig építheti Rómában a Szent Péter templom pincéjében a magyar kápolnát. S ebbe a képbe sehogyan sem illik bele a Bokor. A Párt és Egyház kibékül a békés egymás mellett élés gondolatának jegyében: Rómában posztgraduálisan tanulhatnak három évet a magyar egyház majdani vezetői, természetesen olyan személyek, akiben bízik a Párt... Bízik bennük, mert a bizalomnak megfelelnek, s mindeközben ott a Bokor a maga felfedezte jézusi örökségével, s fiataljai megtagadják a katonai eskü letételét.

S ezzel a Bokor kiváltja a Párt és az Egyház közös felháborodását. *Magukat saját püspökeik is elítélik* – mondja a Népköztársaság bírója fiataljainknak a bűnvádi tárgyalás során. Valami új kezdődik a magyar katolikusok életében. Az ateista Párt s a keresztény-katolikus Egyház közös erővel fog a jézusi örökséget képviselő Bokor üldözésébe. Amikor közel száz esztendővel korábban, s a Bokor előtt, a nazarénusok elkezdtek a katonai eskü megtagadását, Ferenc József, az *apostoli* király által szentesített magyar törvény nyolc év /aradi vár-/ fogságra ítélte őket. Nazarénus testvéreink mondhatnák meg, hogy a kortárs katolikus egyház megszólalt-e. Én nem tudok róla, csak a kortárs szépirodalom – látva életüket – adott jelet halk rokonszenvről: pl. novelláiban Tömörkény. Akárhogyan is volt a nazarénusok esetében, a Bokor mellett sem püspök, sem pap, sem laikus hívő nem emelte fel szavát. Nem is emelhetette fel a kommunista diktatúrában. Csak szamizdat formájában emeltünk szót mi sajátmagunk mellett, valamint az akkor már készülődő demokratikus ellenzék. De katolikus részről a diktatúra megszűnte után sem tudok egyetlen személyről sem, aki katolikusként értékelte volna a Bokornak ezt a hűségét Jézushoz. Csak elviselték, mint kellemetlen emlékeztetőt az egyszer volt, hol nem volt jézusi eredetünkre. Amikor a '89-es fordulat után püspökeink is felemelték szavukat a *polgári szolgálat* törvényes bevezetése mellett, ők megint némák maradtak a meglevő törvény ellenére is jézusértő Bokorról.

Ki kell mondanom a szovjet megszállás 45 esztendejéről, hogy az első harminc évben üldözték a kereszténységet, s az utolsó 15 esztendőben pedig üldözték a *jézusi* örökséget, még hozzá a *kereszténységet* képviselő katolikus egyház asszisztenciájával. Pontosítok: az egyházi hierarchia végezte magát az eszmei üldözést, a Párt csak a börtöneit biztosította az üldözöttek részére.

Piarista köz, 2007, november 8.

Folytatás – 4.

Még a békepapok is megsokallták Lékai buzgalmát: *már csak erről tudunk beszélni* – mondta egyik főjelesük, amikor védte a prímás egy Szent István akadémiai megnyitóban ellenünk az egyházat és a hazát. Rómában is sorra járta Lékai a befolyásos bíborosokat, hogy megmagyarázza nekik, milyen veszedelmes eretnekek vagyunk. A budapesti inkvizíciós tárgyaláson nem is esik szó katonai esküről, csak arról, hogy milyen dogmákkal kerülök szembe. Az Erdő Péter készítette jegyzőkönyv alapján egy jó dramaturg megírhatná, hogyan folyik le napjainkban egy ilyen tárgyalás. Úgy, ahogy a vadkanra vadásznak. Öt csahos eb a vadász elibe kényszeríti a vadat, s az aztán lepuffantja azt..

Huszonöt esztendő után újból és újból azon meditálok, hogy mért is mentem el egyáltalán a tárgyalásra. Lékai *dialógusra* hív, ötüket elébe egy magamat. Ha nem mennék el, akkor alkalmazza rám a jogi paragrafusokat – amint megírta dialógusra invitáló levelében. Elkerülni akarván a *paragrafusokat*, elmentem. Öten hívtak, én is ötödmagammal mentem: Halász Bandi, Andi, Jóska és Jenő kísérték el, de őket nem engedték be a tárgyalásra. S még ennek is

engedtem: bementem egyedül a tárgyalásra – elkerülendő a paragrafusokat. Nem tudtam még, hogy azokat nem lehet elkerülni? Butítottam magam: hittem abban, hogy jézusi ügyünknek az egyházban győznie kell. S ezért belementem abba is, hogy a falka körülcsaholhatott. Kikerültem valahogyan őket, s elértem, hogy *írásban* válaszolhatok majd *írásban* feltett kérdéseikre. Megírtam a válaszokat, s megtudtam, hogy Lékai elámult: *Vajon ki írhatta meg ezeket Bulányinak?* Nem volt szükségem segítségre, mert Schütz Antaltól tanultam teológiát, meg ismertem a Zsinatot. Kivédtem csapdáikat. Felterjeszthették azokat a Hittani Kongregáció elé, de nem tudta hasznosítani Róma sem a pesti *professzoroknak* adott válaszaikat.

Semmit sem számított, hogy mit válaszoltam. Megkonstruálták a velem dialogizálók az *én eretnek tételeimet*, és ezeket leráztam magamról Lékainak írt válaszomban, ahogy a kutya lerázza magáról a vizet, ha kijön a patakból. Azért jó volt, hogy elmentem a tárgyalásra, mert elkészült és fennmaradt ennek révén két írásom. És 30 ezer példányban a – *Páter Bulányiban* meg is jelent. Taníthatók lesznek az egyház bűnügyi fakultásain, ahol képezik a jövő inkvizítorait. Meg ennyivel szegényebb lenne a kinyomtatott irodalmi hagyatékom, ha akkor nem megyek el a tárgyalásra.

De hát mért csinálták? Álnokságból? Ügynök-voltukból? Semmi jóakarat? Semmi meggyőződés? A meggyőződés luxusát nem engedheti meg magának, aki érvényesülni akar? Olyan nehéz válaszolni ezekre a kérdésekre. Azért vagyok ezekkel megakadva, mert én képtelen vagyok arra, hogy szorongassak valakit, hogy mért nem azt gondolja, amit szerintem gondolni kell. Szívesen elmondom, hogy én mért gondolom azt, amit gondolok, de ha nem fogadja el, hát nem fogadja el. Képtelen vagyok a bírāja lenni. Megérvelem a magamét, megcáfolom, amit tévesnek gondolok, de kiközösíteni nem tudok. Még a barátaim köréből sem. Ha elviseli a vélekedéseimet, és újra megkeres, örömmel nyitok ajtót neki. Még közösségben is szívesen vagyok vele, ha igényel engem, minket és gondolatainkat. Istent is olyan-nak gondolom, aki mindenkit elfogad. Bármit is gondoljon, ha tényleg azt gondolja, amit gondol. Gondol még Róla, magáról is. Csak azt nem fogadja el, ha valaki hazudik. Ha magának hazudik, és azt mondja, amit nem gondol. Ezért Jézus feltétesen még Kaifásért is imádkozik: hátha tényleg azt gondolja, amit gondol?

De a *szövetség* képviselői nem engedhetik meg maguknak, hogy azt mondják, amit gondolnak. A trón érdekei, az oltár érdekei határozzák meg azt, amit mondanak. S nagyon nem tudom azt gondolni, hogy egy román vagy magyar *szövetség-függő* személy képes mást gondolni, mint hogy Erdélynek feltétlenül az övékének kell lennie.

Piarista köz, 2007. november 9.

Folytatás – 5.

A trón és oltár szövetségétől függő személyekhez az Isten legyen irgalmas. Ha ezek buták, nincs semmi gondom. Az ezer és ezer vallás bármelyikéhez tartozó személyek lehetnek buták. Magam is az voltam, és duplán is. Meg voltam győződve a magyar meg a katolikus igazságról. Minden nacionalista és minden vallásos ember csökkent személy. (Mindegyikük másképpen az, mint mások.) Mélyen meg vannak győződve, hogy az általuk képviselt érdekek a jogosak és igazak. Jézus pedig tudja, hogy a román is, a magyar is megbecsült személyként akarna élni Erdélyben s a Párciumban. Jézus tudja, hogy a ninivei is kedves lehet az Isten előtt, ha bűnbánatot tart, nemcsak a maga fajtája, a zsidó. Akármelyik teremtménye.

Hogyan lehet az ember ilyen buta, ha egyszer eljut oda, hogy megérti azt, amit Jézus megértett? Azt, hogy Istennek nincsenek kedvenc nemzetei és személyei? A szövetség-függő ember sem szükségképpen buta. Gondolkodhatik így is magában: lehet, hogy a román vagy magyar is egyformán megbecsült személyként szeretne élni Erdélyben és a Párciumban, de én a román vagy a magyar szövetséghez tartozom, s ez az odatartozásom ezt nem engedi meg nekem. Vagy: lehet, hogy bármely vallásban lehet Isten kedvére élni, de aki az általam képvi-

selt valláshoz akar tartozni, annak azt kell hinnie, ami a mi hitvallásunkban található hitigazságként van megfogalmazva, s ha ettől eltér az ő hite, akkor keressen más vallást magának.

S most kérdézem, hogy az az öt személy, aki a dialóguson a vadkanra vadászott, buta volt, vagy csak szövetség-függő. Mi a nagyobb sértés, ha azt gondolom róluk, ami ifjúságomban rám is jellemző volt; azt, hogy buták? Vagy az, hogy ezek már felnőtt személyek voltak, s tudták, hogy Isten nem sajátítható ki a katolikus vallástól sem. De hát bíráim a katolikus szövetségrendszeren belül élnek, s akinek ez nem tetszik, az álljon odébb? (Pár századdal korábban: *az menjen a máglyára!*) Félek, hogy az idősebbek közülük meg voltak győződve arról, hogy vallásunk lenyelte az igazságot, a fiatalabbak pedig már tudták, hogy erről szó sem lehet, de azért ők is azon az állásponton voltak, hogy számomra kívül tágasabb.

Miért? Miért? Mert csak bábok voltak, bábúik a '64-ben a Kreml és a Vatikán között helyreállított szövetségnek. Ratzinger a kijavított elítélő levelében azt írta nekem '86-ban, hogy annak már mindenképpen meg kell jelennie, bár ő tudta legjobban, milyen gyenge lábon áll érvelése a megvizsgált *Egyházrend* c. írásomról. Ratzinger már csak tudta, hogy az az egyházi hitletétemény, melynek értelmében nős férfiak meg nők, akármilyen derék apostolok is, nem szentelhetők pappá... csak tudta már, hogy ez a hitletéteményünk csak nem tartozik Isten örök és megváltozhatatlan tanításához? Arra szavazok, hogy tudta, de a Hittani Kongregáció prefektusaként mélyen el kellett és ma is el kell rejtenie a világ előtt ezt a tudását. Azért kell ezt gondolnom róla, mert mégis a katolikus glóbuson belül a legkiműveltebb emberfők közé tartozik. Ezt feltételeztem *Az álmódó* című és Jézusról szóló Kaifás-drámában – Kaifásról is. Antal Pista bácsi, a Horthy-korszakban végig miniszter, panaszkodott egyszer nekem a Gyűjtőben – Németh László *szellemi Magyarország* kitétele miatt: *Tudod, ő bennünket, mindnyájunkat hülyének nézett.* Nem szükségképpen buták, akik fent vannak. Lehet, hogy a legtöbbjük ilyen, de nem valószínű, hogy mind. Találkoztam egy apám-korabeli dzsentrí-ivadékkal, aki mélyen meg volt győződve a vallási igazságok bizonytalanságáról, de *kellenek azok az egyszerű emberek erkölcsi féken tartására* – vélekedett az öreg úr.

Nem kell mindenkinek katolikusnak lennie, de attól, hogy Jézusra hivatkozik, még nincsen helye köztünk – ez az, ami az intelligensebb fajtájúakra jellemző lehet. S ez a borzalmasabb változat, nem a buta. Azért borzalmasabb, mert magát, Jézust is kiutasítja a maguk köréből – ez a nem buta, ez a szegény intelligensebbje.

Piarista köz, 2007. november 10.

Folytatás – 6.

Tegnap délután elolvastam Tolnai Lajos *A sötét világ* c. regényét. Eszembe juttatta *Nagypapa* (kispap korom legendás előjárója) szavait *az utálatos erénycsőszokról*. Tolnai is ilyen: senki sem tökéletes, csak ő, Tolnai. Hatástalan is maradt. A '82. évi vadkan-vadászaton nem hangzott el, ami elhangzott a Fő utcán Jámbor Árpád ávós őrnagy-előadóm szájából: *Bulányi mester, mit akar itt, a 20. század közepén, ezzel a Jézus-szereppel?* Nem volt sem megvetés, sem gyűlölet szavaiban, inkább valami megértéssel, talán tisztelettel is vegyes szájalom. Mert ő készítette el két hónapi szorgos munkával azt a jegyzőkönyvet, aminek nyomán az ügyész majd halált kér számomra. A *dialógus* résztvevőinek a szívében inkább csak megvetés és düh élt. Megpróbálom ezt az érületi tartalmat szavakba önteni. Ketten még élnek ötükből: ellenőrizhetik, hogy jó-e a rajzom – ha véletlenül eljutna hozzájuk.

Packázik itt velünk ez a beképzelt senki. Illenék tudnia azt, amit nem tud. Mi itt a kétezer esztendő tanítóhivatalának a szerepét töltjük be. A mi anyagunkba ártotta bele magát. Ő rendet akar teremteni abban, amit két évezred hozott össze. A maga rendjét akarja kialakítani abban, aminek már megvan a rendje. Szánalmas hülye! Magára haragította már az elvtársakat. Nem bírtak vele. Tovább esetenkedik. Nekünk kell két vállra fektetnünk, mint eretneket, aki szembeszáll azzal a renddel, amelyet képviselünk. De ő ebben is meg akar magasztosulni. Megjátssza magát, mint teológus. Jézusra hivatkozva. Utálatos erénycsősz. Azt akarja, hogy

úgy legyen, ahogy nem lehet. Majd leszoktatjuk róla... Valami ilyesféle élhetett azokban, akik tökéletesen tisztában voltak vele – nem lehetett kétségük –, hogy az elvtársak rángatják őket, hogy azok parancsait teljesítik. Türelmetlen elvtársak várják az ő munkájuk eredményeit, melyet majd tudomására hoz a papoknak és a híveknek – nem is az ateista, hanem – a katolikus sajtó.

Az elvtársak csak csendben tudomásul veszik az eredményt, ahogyan az erdőőrök – Wass Albert plájásai – figyelik, miként terelgetik ebeik a vadász elébe a vadkant. A *Vadász* elébe, mert már két évtizede hatályos a részleges megállapodás. Illik, hogy megszülessék végre az eredmény: nem lehet senkinek sem *Jézus-szerepet* játszania annak az egyháznak a keretében, amelynek püspökeivel ők már megállapodtak. Csak azon kívül. Próbálták volna ezt csinálni ezek az értelem-nélküli vadkanok szent és apostoli királyaik, vagy akár Horthy idejében, megnézhatték volna magukat. A püspökök maguktól is tudták volna, hogy el kell ítélniük őket, mert szent az a szövetség, amely egybeköti Kaifást és Pilátust, vagy az esztergomi érseket és Szent Istvánt. Az elvtársakat ekkor, a '80-as évek elején, már nem érdekli a kisközösség sem. Játsszanak csak, akik akarnak kisközösséget játszani! Nyugodtan játszhatnak, ha egyszer elfogadják a két és sok tízezer éves ősi rendet, hogy a tón és az oltár egy hajóban utazik. A Vatikán utazó követe, Poggi monsignore, adja '81 tavaszán tudomásomra a Hilton szállóban, hogy Miklós Imre miniszter(!) engedélyezi a kisközösséget azoknak, akik lemondanak a katonai eskü megtagadásáról. Azaz engedélyezi az ősi szövetség játszásának ezt az elvtársak ideérkezésétől kiváltott új pasztorális formáját is. Hadd játsszák, ha már egy kapura játszik megint a trón és az oltár! Majd abbahagyják, ha észreveszik, hogy játékuknak nincs már tétje: jámborkodni, misére járni lehet kisközösség nélkül is, lehet egyházközségi keretek között is.

Csak az utálatos erénycsöszködéssel kell felhagyni? Csak azzal, amivel az a szerencsétlen Názáreti kísérletezett? Csak azzal. El kell fogadni azt, amitől másabbat, különbet nem tudott produkálni a jézuselőtti világ és a jézusutáni keresztény világ sem. Azzal kell csak felhagyni, hogy valakik folytatni akarják azt, amit Ő Izraelben időszámításunk elején elkezdett. Nemcsak nekünk, Jon Sobrino-nak is fel kell hagynia az erénycsöszködéssel. Azzal, hogy testvérré kell válnia a hat és fél milliárdnak. Ki hallott már ilyet? Aki elolvasta a négy evangélium valamelyikét, az hallotta.

Piarista köz, 2007. november 11.

Folytatás – 7.

Gyarmati György történész professzor *Egyház, sok rendszer és történelmi idő* (Mérleg 2007/1) c. írásának kérdése: Kik az egyház fennmaradásának letéteményesei? Válasza: akik jártak a nehéz időkben, s járnak ma is a templomba: *a hitvallók, a kollaborálók s a szélárnyékban levők*, azaz a többiek. Az én kérdésem viszont: *Kik őrzik Jézus evangéliumát?* Géza fejedelem és fia, Szent István királyunk Rákosinál, Kádárnál alaposabb munkát végzett. Így aztán ősvallásunkat kutathatjuk, de nem látogathatjuk szentélyeiket, mert azok már nem működnek. Az egykori fejedelmi-királyi alaposabb munka részletei kevésbé ismertek, de annyi biztos, hogy a fegyverekkel nem élő Jézusnak semmi közük sem volt hozzá. De azért *keresztények* lettek tőle a magyarok. Ha nem is őrzői a jézusinak. Mert bármely embercsoportnak mindig megvolt, megvan és meglesz a maga vallása; valakik mindig látogatják a maguk szent helyét, templomát.

Ha pedig az egyház a jézusi örökség fenntartójának tekinti, tekinthetné magát, akkor a múlt félszázadbéli hazai túlélése csak egyetlen szempontból éri meg a vizsgálatra fordított energiát: *őrizte-e a jézusi örökséget?* Mert tudvalevő, hogy Jézus kizárólag csak hitvalló volt, és nem kollaborált Kaifással-Pilátussal, és nem volt szélárnyékban. Van ennek megfelelője korunkban is: papnak nem lehetett az átkosban szélárnyékba maradnia, legfeljebb takarítónök, segéd munkások tehettek ilyet, s akik nem akartak még egy két fős üzemben sem főnökök

lenni. Ezek megtehették, mert nem volt az állambiztonságnak energiája tíz millió állampolgárt beszervezésére, csak kevesebbre. Hogy aki főnök akart lenni, hogy aki nem akart *megbízhatatlan* pap lenni, az a családja boldogulásáért, ill. egyházának javáért akarta tenni azt, amit érte tennie kellett, s nem családja kárára ill. egyháza rovására akarta volna vele – azt én nem vitatom. Mivel azonban Jézusnak nem az volt a célja, hogy Pilátus be ne zárja már a templomot-zsinagógát, hiszen megtalálta Jézust, aki akarta, azokon kívül is, ezért Jézusnak nem volt háromféle híve, csak egyetlen: a hitvalló. Az ilyenekre szakosította magát, Országának a többire nem volt szüksége. Csak olyanokra, akik hittek legalább abban, hogy Jézus meg tudja gyógyítani őket.

A történészprofesszor az egyház élete kiemelkedő szakaszának tekinti azt az időt, amikor a pápa az uralkodók ura, a királyok királya volt (VII. Gergelytől III. Incéig). Ha ez a *kiemelkedő*, ez esetben jogosult lehet a szemlélete: hogy e három csoport közös *produktuma* az, hogy az egyháznak, mint létezőnek adatik meg a lehetőség visszatekinteni a közelmúltra. A túlélés szempontjából (majdnem) mindenki szem a láncban (26. o.). Ízlése válogatja, hogy valaki milyen láncszem akart lenni. De Jézus aligha lett volna büszke rá, ha megmagyarázza neki valaki a létező írástudók közül, hogy Te is csak szem vagy a szövetségláncban, melyet Pilátus és Kaifás tartanak a kezükben.

Lehet Jézus számára magyarázni a 21. századból is. Ilyen módon: Szép, szép volt a vállalkozásod, mert Pál utánad megmagyarázta nekünk, hogy mire vállalkoztál; arra, hogy kien-geszteljed az Atyát. Ezt magyarázzák majd a túlélés nagymesterei a Hagia Sophiában, a Szent Péter templomban az idők végezetéig, de nem azt, amit Te prédikáltál. Az csak körítése a Rólad szóló szövegnek, de annak megvalósulása már egészen más tészta. Akiknek az kellene, azok nem építenek számolatlan milliárdokért évezredekken keresztül Jézusról beszélő szentélyeket. Nincsen ezeknek a jézusi élnetlenségnek egy lyukas garasuk sem. Ami van, odaadták azoknak, akiknek nincsen betevőjük, mert tudják, hogy nem a templom-csodákat építőket mondtad boldogoknak, hanem az irgalmasokat.

Piarista köz, 2007. november 12.

Folytatás – 8.

Most kaptam meg Jóska szépmívű elemzésének végét: *levelét barátainak a politikáról*. Mindjárt elemeztem is: Összegezem benyomásaimat. Adottnak tekinti, hogy 1990-ben az történt, amit a győztes kapitalisták engedélyeztek: nem csináltunk forradalmat, nem kértük számon senkin a 45 évi múltat. Azt is, hogy ugyanezen kapitalistáknak érdekeltségi területe lettünk. Azt is, hogy a gazdasági kulcspozícióban levő elvtársak bonyolították le a kapitalistákkal az ügyleteket. Nem vizsgálja viszont meg, hogy milyen erővel (azokkal, akiknek hajuk szála sem görbült meg amiatt, amit a korábbi 45 évben elkövettek) nyerte meg a pufajkás Horn a választást 1994-ben. Azt sem, hogy miként s miért veszített 2002-ben és 2006-ban Orbán. Felméri, hogy elégedetlenség van nem kevesekben. Azt sugallja számomra, hogy ezek forrása is szükségképpen; s azt, hogy nincs mit tenni.

Jézus is úgy látta, hogy Izraelben nincs mit tenni: az urak csinálják azt, amit tehetnek, s ő valami egészen más tevékenységet vállal, mint az urak. Az őt királynak megtenni akarók elől elmenekül, s megy tanítványaival a Libanonon túlra. Hazajőve tudtul adja övéinek, hogy az urak kezébe kell kerülnie. Az ennek elkerülését fontolgató Pétert Sátánnak mondja, s csinálja tovább a dolgát. Úgy, ahogy korábban. Tanítványai, főleg majd a nem-tanítvány Pál, leszakítja követőit a zsidó anyatestről, s további jó két század múltán a Jézus nevét emlegetőknek lehetőségük lesz Konstantin mellett – urakká átalakulniuk.

A Bokornak volt egy félszázada, melyben elfogadta, hogy nem lehetünk urak, s ezt 1990 óta a Bokor egyre inkább felejt, s hajlamos tiltakozni az ellen, amit az urak a mában csinálnak. Én nem tiltakozom ellne, csak fújom a magam peregét: szüljünk gyereket és alakítsunk a jézusi gondolkodás hordozására kisközösségeket. Jóska szövegében ez nem szere-

pel, csak egy halk rokonszenv a jelen urai mellett – a velük értetlen ellenzékük ellenében. Az sem eladható a mai Bokorban, amit én képviselek, de amit ő, az aztán végleg nem.

Ma is megszállott ország vagyunk. Magunkba asszimiláltuk a kabarokat, a besenyőket, az avarokat, a székelyeket s a szentistváni ezer esztendő alatt még megannyi népet. Igen? S hogyan lett Trianon? Csak uraikat tudtuk volna asszimilálni? Vagy azokat sem. A zsidókat asszimiláltuk nyelvükben is, de már Szekfű is megállapította, hogy a hatalom egy sereg tényezője kezükbe került. Magyarul beszélők szállották meg országunkat már '67 és az első világháború között. S a '19-es és '45 utáni, a nemzetközi szocializmus garázdálkodásáért övék az elsődleges felelősség: folytatták a megszállást. Ha ennek a megállapítása antiszemitizmusnak számít, ez mutatja legjobban, hogy jól látom azt, ami most van: *Szerte nézett, s nem lelé honját a hazában*. Kimondani sem szabad azt, ami nyilvánvaló.

Kiket mondok zsidóknak? Azokat, akiknek kezében a tőke és a hatalom. S ezek mind zsidók? Nem mind, de nagyon vigyáznak arra, hogy közülük ilyesmit senki se gondoljon, s ha gondol, le ne írja. Miért? *Szovjet ellenes politikát nem lehet csinálni* – mondták nekem '47-nem Debrecenben a Parasztpártban. Zsidóellenes, vagy hatalomellenes, azaz tőkeellenes politikát nem lehet csinálni – tudja ma mindenki Magyarországon. S mit csinál a mai ellenzék? Ezt. De majdnem teljes biztonságban érzi a hatalom magát – ugyanúgy, mint az elvtársak '45 után. Akkor a vörös hadsereg állt mögöttük, ma a tőke. (A kisgazda miniszterelnök is menekülhet '47-ben nyugatra. Ma meg nyitva határ: mehet az, akinek nem tetszik, ami itthon van, akárhová, ahol befogadják.) Készítik győzelmüket a 2010-i választásra. Jóska tudhatja ezt nagyon jól, mert a Kutatóban közöttük él.

Jézus is az urak ellen beszélt – s személyében egy szemita volt akkoriban antiszemita. Dózsa népe is az urak ellen emelt fegyvert, s magyarul beszélők verték le a magyarul beszélőket. Antifeudalistának csak szabad már lenni! (1514-ben nem volt szabad.) Az urak és a szegények közti feszültséget nem lehet kiiktatni a történelemből. Ráfogni a szegényekre az anti-etnicizmust lehet, de illenék erről magyarul beszélni. Petőfi egy *rendi* országban a rendek, az urak ellen beszélt: *Ha majd a bőség kosarából egyaránt mindenki vehet...* Így már szabad beszélni? Nem szabad. El kell esnie a fehéregyházi csatátéren, vagy pusztulnia kell Orsován keresztül az országból, ahogyan az emigráció tette.

A minket elítélő püspökök '64 után már újra megértik magukat az urakkal. Miklós Imre gyereke számára Lékai bíboros már házi barát: Laci bácsinak szólítja. Ügyeiket az állam milliárdokkal támogatja. Mit akarhatnánk tőlük? Azt, amit Jézus kapott Kaifástól és Pilátustól? Azt.

Piarista-köz, 2007. november 13.

Folytatás – 9.

Irigykedem a múltra, 1934-re, mert akkor jelent meg Kolozsvárott Szerb Antal *Magyar irodalomtörténet* c. munkája. A szerző 33 évesen írta művét, s képet rajzolt irodalmunk történetéről egészen a megjelenés dátumáig. S ezt a képét az akkori jelenről, az akkori magyar szellemi életről, ma is hitelesnek és a lényegét megragadónak látom. Nem irigykednék a múltra, ha olvashatnék egy 2007-ben megjelent magyar irodalomtörténetet, amely hasonlóra vállalkoznék, s melyről, 73 esztendővel később, azaz 2080-ban majdani olvasója hasonló ítéletet mondana, mint én most szerzőnk könyvéről.

Visszatekint 1934-ben az utolsó 15 évre, s megállapítja, hogy e másfél évtizednek két meghatározó műve volt: Szekfű Gyula *Három nemzedék-e* és Szabó Dezső, *Az elsodort faluja*. Ez utóbbi hatásának már 34-ben leáldozott a napja, s feltűnt már helyette a szerző kortársának, Németh Lászlónak szellemi ereje. Magam '36-ban érettségiztem, még középiskolásként olvastam a *Három nemzedéket*, s '37-ben olvastam Szabó Dezső nyári *Ludas Matyi* dupla-füzetét: *Milyen Szekfű nyílt Schittenhelm Ede sírján* – Szekfűnek a tavaszon a *Magyar Szemlében* megjelent tanulmányáról írta. Jártam '38-tól Szekfű egyetemi óráira, be is me-

hettem a szobájába, ahol elbeszélgetett velem, s mondta, hogy pár éve még a legokosabb egyetemisták is minden szavát elhítték annak, amit Szabó Dezső mondott. Analógiaként említette: Németh Lászlónak heurisztikai elve, hogy az ellenkezője az igaz annak, amit ő *Magyar történet*-ében megírt. Mindezzel csak azt akartam elmondani, hogy húsz évesen megtapasztaltam, amit Szerb Antal megírt a magyar valóságról. A következő évben pedig Szekfű hozza nekünk az egyetemre előadni Veres Pétert, a népi író. Otthon voltam koromban, tudtam, hogy hány az óra.

És ma? Nem tudom, s boldog volnék, ha volna könyv, előadás, tanár, amely eligazíthatna. A '40-es évek végéig tudtam, láttam, hogy hol élek. Úgy-ahogy ismertem-értettem felvilágosodás előtti múltunkat, értettem Bessenyeit meg Kazinczyt, Szekfű szemével látom a 19. századot meg a kort, amiben élek, s nagyszerű tanárok nyitogatták szemem az egyetemen; válogathattam, melyiknek órájára menjek: habzsoltam őket. S '45 után is tart az eufóriám: '49 karácsonyára megírom A *Szűz méhében fogan...* kezdetű elmélkedésemet, melynek a '93-ban az Akadémia kiadó *Környezetvédelmi lexikon*-a ez új mozgalom (környezetvédelem) a maga időrendi táblázatának legkorábbi, legelső helyére teszi írásomat. '49-ben már értettem, hogy mit akart Jézus. Utána negyven éven keresztül világosan láttam, hogy az emberi természettől és Jézustól is ihletett szocializmus csakúgy elmegy Jézus mellett, ahogy elment mellette az ugyancsak Jézustól ihletett történelmi kereszténység. '89 óta pedig, immár 18 éve, mit tapasztalok? Azt, hogy *Költő némulj, nincs ki szegény szavadat kívánná* – írja Sík Sándor. Nincs merre mennem?

Nem akarok úgy élni, hogy nem tudom, hány az óra. Hát semmit sem tudok? Csak annyit tudok, hogy ma reménytelenebben látom az emberiség jövőjét, mint mikor a Vörös hadsereg ideért hazánkba. Ez a látás pedig nem nyugtat meg. Hogy tudjam megint, hogy *Merre menjek*, ahhoz kellene valami eligazítás. Szálljak sírba, ha egyszer közelítem 90. évemet? De hogyan, amikor itt hagyok magam mögött valakit, s azok se tudják, hogy merre menjenek?

Tegnap voltam egy három papos esküvőn, én voltam a főcelebráns. Tele volt emberekkel egy hatalmas templom. Recitáltuk egyházunk liturgikus szövegeit, de a végén mondhattam a szívemből egy ötperces Áldást. Mondták többen, hogy megemelte a ceremóniát. A Bokor-szöveget mondtam. Azt, amit látok. Szép. De ma nem látom a jövőjét ennek a jézusi szépnek. Annak, amiben hittem jó félszázadon keresztül, '49-ben is. Azért ideírom:

Áldjon meg Kettőtöket Isten azzal, hogy folytatjátok, amit Jézus elkezdett közel kétezer esztendeje. Sajnos, ez a kérésem nem sokat ér, mert annak meghallgatása kizárólag azon fordul, hogy vevők vagytok-e kérésemre. Mért ne lennétek? Hát csak azért, mert az elmúlt kétezer esztendőben inkább csak olyan keresztények voltak, akiknek kisebb gondjuk is nagyobb volt annál, hogy folytassák, amit Jézus elkezdett. De az én reménységem olyan erős Kettőtök iránt, hogy mit sem számít az elődök hiánya, én csak azt gondolom Rólatok, hogy Nektek van fületek a hallásra. Ettől indítva kibontom most ennek az áldásnak a tartalmát.

Áldjon meg Kettőtöket azzal, hogy ne akarjátok soha sem vétkezni a Szentlélek ellen, hanem mondjátok és tegyétek mindig azt, amit a szívetekben hallotok – Isten hangjaként. Ennek eredményeként: Juli, légy Isten szerelmes lánya, akiben neki jókedve telik; Misi, légy Isten szerelmes fia. Pontosan úgy, ahogyan Jézusban kedve telt el. Mondhatom mindezt úgy is, hogy legyetek Jézus tanítványai, akik követik Tanítójukat. Követik akkor is, ha árat is kell fizetnetek érte. Annyit elárulhatok Nektek, hogy ez olcsón nem megy, mert széles az út, amelyen azok járnak, akik fűtyülnek Isten áldására, és keskeny az útja azoknak, akik azt az utat választják, amely Jézus Atyja felé vezet.

Áldjon meg Isten Kettőtöket azzal, hogy valami vadonatújat kezdtek a történelemben, azaz hogy sohase jussatok el imádságotokban oda, ahol *István, a király* rockopera végződik: *Uram, Veled, de nélküled*. Legyen a ti szívetek, lelkiismeretetek számára mindig nyilvánvaló, hogy ez a kétezer esztendő játék, hogy Jézussal de Jézus nélkül, ez abbahagyandó. Nincs neki semmi értelme. Lehet Jézus után is, és Jézus nevében is csinálni, ami tökéletesen jézus-

előtti, és Jézust újra meg újra keresztre feszíti. Mert mondatott a régieknek: *Szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségedet. Én pedig mondom nektek: Szeressétek ellenségeiteket.* Nincsen az unokatestvérünk testét felnégyelő szent jobb kéz. Mindegy, hogy Koppánynak hívják, akit felnégyelünk, vagy másnak. Nincsen kard, csak Jézus ellen. Amíg van kard, marad a tört vérfekete folt, s marad az emberiség története is csak jézuselőtti – Jézus után is.

Áldjon meg az Isten Titeket azzal, hogy megértitek Jézus szavát: *Boldogok a szegények, mert övék a mennyek országa.* Nem a gazdagoké. Azok csak Jézus keresztre feszítésével tudnak foglalkozni, mert el kell takarítaniuk Őt az útból, aki azt tanítja, hogy Atyja szőlőmunkásainak csak egy dénár jár. Akármilyen okosak, szorgosak és ügyesek is, akkor is csak annyi. Mennyi ez az egy dénár? Ha elosztjuk az emberiség vagyonát hat és fél milliárddal, megkapjuk pontos forint-értékét. Gazdagság és emberek gyilkoló hatalom mindig édestestvérek. Kaifás és Pilátus esetében is, és mai, tegnapi meg holnapi utódjaik esetében is.

Áldjon meg Kettőtöket Isten azzal, hogy sohase akarjatok uralkodni egymáson, és senkin, mert ha nagyobbak akartok lenni, akkor Juli szolgálja Misit, és Misi szolgálja Julit; s ha első, akkor szolgáljatok mindenkit, akit csak elértek. Áldjon meg Titeket Isten azzal, hogy otthonotokban elkezdődik az Isten Országa. Kettőtök között. S ha Isten megáld Bennetek gyerekekkel, akkor tanítsátok őket is meg ezekre az áldástartalmakra. De nem kell odáig várnotok, mert aki befogadja ezeket az áldástartalmakat, az úgy jár, mint Jézus. Hogyan? Nem tudja azokat magában tartani, hanem barátokat gyűjt kisközösségbe. Gyűjtsetek otthonotokban barátokat, akiknek elmondhatjátok a Jézustól tanult áldásokat.

Ezeket mondtam nekik. Ezek miatt kell vasárnapokon meg nem hirdetett miséket mondanom Adyligeten. Azért, mert a keresztény egészen mást jelent, mint a jézusi. S ezért ítélte el egyházam már '82-ben. Ezért vagyok az egyházban idegen test a '97. évi rehabilitációm után is. Jézust és követőit nem lehet rehabilitálni.

Piarista köz, 2007 november 14.

Folytatás – 10.

Ráértem a minap, mert ahova készültem, ott a plébános megköszönte szolgálataimat. He-lyette elővettem Ratzinger '86 szept. 1-én hozzám írt magánlevelét, melyről, ahogy írja, reméli, hogy nem hozom azt nyilvánosságra. Meddig titkos? Halálomig? Az *Egyházrend* c. munkám levelének a tárgya. Csak gondolatokat emelek ki belőle. Öminenciája remélte, várta tőlem, hogy azonnal módosítok, mielőst tudomásomra jut, hogy pasztorális gyakorlatom összeegyeztethetetlen *a hittel(!)* és *a Jézus akarta egyházi életrenddel*. Azért remélte, mert magától értendőnek kellene *ennek* lennie – szerinte – a papi alapállásomból, de én nagyon egyoldalúan válogattam ki, hogy mit olvasok el a teológiai irodalomból.

68. életévemben voltam, amikor megkaptam levelét. Olyan irodalmat kellett volna olvasnom, mely arra tanít, hogy Jézus azt akarta, ami az egyházban jelenleg, akkor érvényben van és volt. De hát ezt az irodalmat tanultam a teológián! S éppen ezt tapasztaltam nem ki-elégítőnek, nem jézusinak. Mért volna az a papi alapállás, hogy módosítsak vénen azon, amire életem folyamán eljutottam? Szabad hazudni a Szent Léleknek? Nem szabad gondolni, amit gondolok? Mi ez? A hatalom világa, a Sátáné. S Ratzinger nem tudja ezt? Nem. Ő más evangéliumot tanult. Azt, ami az egyház tanítása. Én meg leváltottam ezt arra, amit Jézustól tanultam.

Azt is írja levelében, hogy nyomát sem találja az én öhozzá írt *Nagypénteki* levelemben a szentháromságbeli szeretetnek, melyről annyit beszélek. Hát ennyit elárulok a titokban tartandó levélből, melyet nem közlök, a viláért sem. Fogalmam sincs, hogy mért kell ezt a levelet titokban tartani. Mond valamit benne szerzője, amit nem képvisel értekezéseiben meg hozzám írt és publikált nyílt levelében? Semmit. Ratzinger így gondolja a dolgokat magánlevében és a nyilvánosságra szánt írásaiban ugyanúgy.

Erről a szeretethiányomról is kell mondanom valamit. A Nagypénteki levelet '86 tavaszán írtam válaszul az ő nyolc oldalas hivatalos értekező levelére, melyben elmondja azt, aminek erejében majd 15 esztendőn keresztül érvényes lesz a korlátozó intézkedés: az, hogy nem misézhetek katolikus templomban. Védem magam levelemben, amely könyv-terjedelmű. El akarom benne a trón és oltár szövetségétől készített sorsom kerülni. Igazolom magam Jézus alapján. Hálás lennék annak, aki összegyűjtené levelemből a szeretetlen kitételeket. Aztán összehasonlítná ezeket azzal, amiket Jézus mondott főpapokról, írástudókról, vénekről. Az összehasonlítás eredménye javamra ütne ki: ez a kis piarista tanár olyan illedelmesen beszél egyházi előjáróival... ahogyan illik egy papi személyhez. Csakhogy Jézus nem volt pap, ő csak laikus volt. S a laikusok sok mindent megengedhetnek maguknak. Megengedhetnek? Igen, ha kiteszik magukat annak, hogy a főpapok Golgotára küldjék őket.

Ratzinger e levelét majd megőrzi egy levéltár, s a levél kutatója majd közli azt, és helyre teszi, amit a fenti sorokban írtam. Az elmúlt hónapokban készült egy szakdolgozat a hazai piaristák szerepéről az 1919. évi pár hónapos tanácsköztársaságban: kik írták alá, kik nem azt, amit Kún Béla és társaik kívántak ahhoz, hogy tanárként működhessenek. 90 év után lesznek a történészek számára érdekesek a dolgok. Akkor, amikor már a kutya sem érdeklődik utána. Magam is érdekessé lehetek majd valamikor a 21. század végén... a kutyák számára? Nem, azok számára sem!

Piarista köz, 2007. november 15.

Folytatás -11.

1711. május elsején a nagymajtényi sikon, Nagykárolytól valamivel keletre, a földbe szúrnak 159 zászlót, s a több mint tízezer maradék kuruc katona hazamegy otthonába. Letörött a zászló. A kisközösség zászlója is letörik az egyházban? Az Evangélii Nuntiandi 55. pontja ellenében is? Azt hiszem, hogy igen. Ami az 55. pont alapján lehetséges, az megmaradhat, ahol buzgó a plébános. Amit viszont mi gondoltunk; azt, hogy a plébános azonosul a KIO szellemével, s így csinál majd kisközösséget, az nem él meg. Kényszernyugdíjazzák a plébánost, mehet Szadára, aztán eltemetik, s a holló sem károg utána. Kocsi Gyuri megkérdezte nyáron egyik rendtársamat rólam: *Nosztalgiazik-e még az öreg?* Magam válaszolok: már nem. Miért? Azt próbálom elmondani.

Jézus csinált kisközösséget. Nem a zsinagógában csinálta, hanem azon kívül – lakásán, hegyen, tóparton, akárhol. Nincs értesülésünk arról, hogy Jézus után Jeruzsálemben vagy másutt, a tanítványok a maguk kezébe tudtak volna kaparintani egy zsinagógát. Istvánt egy zsinagóga felől éri a támadás (ApCsel 6,9), de nem tudjuk, hol mondta el beszédét, mely után a városon kívülre hurcolván megkövezték őt (ApCsel 6,58). Kisközösség addig van, amíg nincsen a tanítványok számára megfelelő gyülekezési fedett helység. Olyan, amilyen a zsinagóga is volt. Amikor már van ilyen fedett helység, elhangozhatik az, amit Jézus századának végén Antióchiai Ignác ír a szmirnaiaknak küldött levelében: *Ahol megjelenik a püspök, ott legyen a sokaság, ahogyan ahol a Krisztus Jézus van, ott van az egyetemes egyház. Nem szabad püspök nélkül sem keresztelni, sem szeretetlakomát tartani* (8.2). Ez az elv – az *egy püspök, egy egyház* elve. Tilt valamit (*Nem szabad...*), amit azért tilthat, mert korábban gyakorlat volt: kereszteltek, szeretetlakomát tartottak a kisközösségek magukban. Ignácnak gondja, hogy ki legyen utána püspök Antióchiában, s nem írja, hogy addig is, amíg nincsen helyette más püspök, a tanítványok nyugodtam kereszteljenek, szeretetlakomázzanak csak kisközösségekben. Ennek már lejárt az ideje, pedig csak két emberöltő telt el azóta, hogy Jézus kisközösségezett.

Lefevbre akkor kapta a kiközösítést, amikor a Vatikán engedélye nélkül püspököt szentelt. A *Lelkipásztori Marketing* püspöki karunktól azt a kritikát kapja, hogy tanulmányom a püspököt meg sem említi. Nincs egyetemes (katolikus) egyház Vatikán kijelölte püspök nélkül. De hát mi nem is akartunk ilyent. Nem, csak azt javasoltuk egyházunknak, hogy azokat

kell pappá szentelnie, akik népet tudnak gyűjteni – ha férfi, ha nő, ha van már házastársa, ha nincs. Tizenöt évi eltiltásom lett a javaslat bére. De az utolsó közel húsz esztendőben, már alig tudtunk népet gyűjteni. Mért nem tudtunk? Mert eltűntek azok az ateisták, akik zavarának bennünket azért, mert templomba akarunk járni.

A kisközösség az elvtársaknak köszönhető, akik társadalmunkat meg akarták győzni arról, hogy ne járjunk templomba. Latinamerikában a papok azért csinálnak kisközösséget, mert kell nekik egy hely, ahol megbeszéljük, hogyan védekezzenek a világméretű tőkés társaságok őket elszegényítő tervei, gyakorlata ellen. A templomokban nem beszélhetik meg, hogy miként védekezzenek ellene, mert ott azok a konzervatív püspökök az urak, akik szövetségben vannak az elszegényítőkkal. A trón és az oltár szövetségének a jegyében történik mindez...; a Vatikán csak konzervatívokat nevez ki püspöknek, s a papnak jelentkezők általában nem akarják felforgatni a társadalom rendjét, akármekkora jézusi rendetlenség is tanyázik benne. Aki pedig arról ír könyvet, hogy Jézus a szegények pártján áll, azt a Vatikán Hitani Kongregációja elhallgattatja, ahogy azt az elmúlt év során Jon Sobrino elítélése példázta.

A kisközösségnek csak akkor van értelme, ha Jézus nevében ellene mond a Jézust emlegető történelmi kereszténységnek, mely szövetséget köt már a 4. század hajnalán az akkori, a mindenkori hatalommal, Konstantinnal. Ennek a szövetségnek feltétlen tartalma, hogy az Isten is Úr, s a császár is úr, és ennek az Úr-Istennek a szolgája, aki megbünteti azt, aki rosszat tesz, mert minden hatalom az Istentől van – ahogyan Pál tanítja (Róm 13,1). Ez a tartalom jézustalan tartalom. Ennek akarna ellene beszélni a kisközösség, hogy Jézus mellett beszélhessen, s erre nincs szüksége annak a kereszténységnek, ami van. Ha mégis támad kisközösség, akkor új vallás lesz belőle vagy elhal. Talán a történetírók egy-két sor erejéig megemlékeznek róla. A *folytatás* megkönnyítheti e majdani feladatukat.

Piarista köz, 2007. november 16.

Isten, Jézus történelme még nincsen befejezve

A sashalmi templomban mondtam a prédikációt. Ezt: Egy mondat, melyet majd megismétlek a végén is. *A szívtelenség bűn – a bűn bűnhődéssel jár – a bűnhődés odatúli neve: a pokol – de a pokol nem az Isten műve, hanem a bűneink következménye.*

Aki bíborban, patyolatban jár, akinek minden nap módja van nagylakomát rendezni – ő is meghal, mint minden ember, meg még a pokolba is kerül. Olyan, de olyan nagyon lentre, hogy onnan csak felfelé van kilátás. Aki meg koldus, tele van fekélyel, szívesen jól lakna az ételmaradékkal, amely lehullik a gazdag asztaláról, de abból sem jut neki, és csak a kutyák nyalogatják fekélyeit – azért meg eljönnek az angyalok, és elviszik Ábrahám kebelére. Fel, jó magasra, ahova letről fel lehet látni. Lent nagyon rossz, ott a pokol kínjait kell szenvedni. Fent nagyon jó társaságba kerül, aki odajut. Ábrahám is ott van, víz is van az asztalon, meg az egyéb sem hiányzik. Ezért aztán a pokolba kerülő dúsgazdag rimánkodik Ábrahámnak egy csepp vízért, ami hűsítene a nyelvét: küldje el már a koldust azzal az egy csepp vízzel. Ábrahám pedig nem hatódik meg: Fiam, ez a dolgok rendje: jó dolgod volt a Földön, most meg ott lent gyötrődöl a pokolban. Lázárnak meg nagyon rossz dolga volt a Földön, ő meg itt vigasztalódik. Nem küldöm át őt, mert áthidalhatatlan a szakadék. Nincs, amivel innen oda, vagy onnan ide lehetne jönni. Ez is beletartozik a dolgok rendjébe.

Ilyen a gyenge prédikáció. Elmondja még egyszer, amit állva már hallottatok. Csak annyi a különbség, hogy ülve hallhatjátok most, másodszor. Mi is kiabálhatunk Ábrahámnak. Csak nincs olyan messze tőlünk, mint a pokoltól. S a pokolból jövő hangot is hallja. Tehát kiabálhatunk. Mit kiabálunk?

Azt, hogy nincsen ez így jól. Nincsen, mert mi nem akarjuk magunknak a koldus Lázár földi sorsát. Mi nem akarunk a kebleden vigasztalódni annak ellenében, hogy a gazdag ember asztaláról lehulló ételmaradékból sem tudunk jóllakni. Annak ellenében sem akarunk, hogy a fekélyeinket csak a kutyák nyaldossák. Nekünk emberi méltóságunk van. Mi mindannyian

alanyi jogon jól akarunk lakni a házunkban, és az asztal mellett ülve. Mi rendes orvosi ellátásban akarunk részesülni, és ugyancsak alanyi jogon; ha fekélyünk van, ha fáj a fejünk, vagy bármi más a bajunk. És semmiképpen nem akarunk e jogos földi követeléseink ellenében és következtében a pokol gyötrelmei között szenvedni. Mindezt, Ábrahám, Te, aki minden rendes zsidónak, s még inkább a keresztényeknek az apja vagy, beláthatod. Nincs tovább. Hogyan lehetne ez – rend? A kutyafejét!

Mindezt Ábrahám meg is hallja, s mivel a magyar irodalomban is kikultúrálódhatott oda-fent, mondja is rá:

Nagyon okos a panasz, Jó lovagom Pázmán.

Hiba lenne, ha valahogy Félre magyaráznám.

De hát Lázár meg köztem ott tátong a nagy szakadék. Köztetek meg köztem pedig ott állnak a tények. Milyen tények? Hát a közgazdaságiak. Várjatok csak, mindjárt kiszámítom az ujjamon, hogy mennyi is az, ami lakásban, ruhában, lakomában, orvosi ellátásban, meg a többiben a hat és fél milliárd ember mindegyikének, és alanyi jogon jár. No, megvan mindjárt, csak egy kicsit várjatok, még x-szel, meg *egyperniüvel* be kell szoroznom és kész is lesz. Megvan végre az eredmény. Mindegyikötöknek jár és minden napra – egy dénár. Hogy mit lehet rajta vásárolni? Hát lakást meg ruhát meg ételt-italt, meg orvosi ellátást. Mennyit? Elég sokat. Csak arra kell vigyázni, hogy jusson ám belőle a hat és fél milliárd ember mindegyikének. De hát erre nem szoktatok vigyázni. A helyzet ugyanis az, hogy valakiknek csak néhány fillér jut – a fillér század része a dénárnak –, másoknak pedig sok dénár is kerül. Honnan is kiabáltak, Magyarországból? Mindegy, hogy honnan. Akárhonnan is kiabáltak, mindenütt ugyanazok a közgazdasági tények... az a helyzet, hogy vannak szegények meg gazdagok. Az angyaloknak, akik halálotok után szállítanak titeket ide, vagy lepottyantanak oda, ahol a gazdagok gyötrődnek – van valami korszerű mérő eszközük. Abból tudják aztán, hogy kit ide hoznak, kit meg oda leejtenek. Hogy is magyarázzam? Gondoljatok el egy méter-rudat. A bal végen van a nulla, a jobb végen van a száz. A rúdra ráfér a hat és fél milliárd ember. A balvégen vannak a filléresek. A jobbvégem a sok dénárosok, a gazdagok. A filléreseket, a szegényeket hozzák ide, hozzám az angyalok, hogy itt vigasztalódjanak; a dénárosokat, a gazdagokat meg csak lepottyantják. Hát ez a törvény, ez van köztem és köztetek. Akinek többje van, mint egy dénár, azokat az angyal lepottyantja.

De erre az ábrahámi szövegre újra kiabálni kezdünk. Mit? Hát ezt: Kedves, nagyon kedves Ábrahám! Hallottál Te arról, hogy az ember kettőről háromra akar jutni? Persze, hogy hallottál, mert Te is idelent éltél. Király is voltál és sereged is volt. Ezért aztán mindig volt, amit beaprítsál a tejbe, s még sem pottyantottak le az angyalok, hanem ott vagy, ahol vigasztalódni lehet, pedig neked is volt az, amiért nem jár vigasztalás. Mi alanyi jogon oda akarunk kerülni, ahol Te tartózkodol, s ahol kutya-bajod.

Mit válaszol erre Ábrahám? Ezt: Nem lehetséges, amit akartok. Nem, mert köztem meg köztetek eltelt már négyezer esztendő, s kétezer esztendővel utánam meg kettővel előttek ott járt körötökben, aki ezt a Lázár-dúsgazdag-történetet elmondta nektek. Azt is elmondta, hogy vele eljött az Isten Országa, és hogy ez az ország a szegényeké, és csak ők a boldogok, a gazdagoknak meg csak jaj, mert azok elveszik jutalmukat már a földön. Abban nagyon igazatok van, hogy kettőről háromra akartok jutni. Csak az a baj, hogy nem vagytok hajlandók észre venni, hogy mindegyikötök ezt akarja. De ti csak a magatok bajával vagytok elfoglalva: ti magatok gazdagok akartok lenni, ezért aztán le is pottyantok. Isten úgy csinálta meg a világot, hogy juthat annak javaiból mindenkinek elég. Csakhogy ehhez osztózni kell. Jár ebben a világban mindenkinek alanyi jogon az, ami megtalálható benne. S nem jár senkinek az, ami a hat és félmilliárd számára nincs. Követelitek, hogy nektek legyen több mint ameny-nyitek van, és mit sem törődtek azokkal, akiknek még annyijuk sincsen, amennyi a pénztár-cátokban megtalálható – nálatok. Osztozás nélkül viszont az angyalok halálotok órájában ide hozzák a filléreseket, s lepottyantják a dénárosokat. S ezen én nem tudok segíteni. Ismeritek

már Isten Országának rendjét. Ha újra eljönne valaki közéték, az sem tudna mást mondani, csak azt, amit tudtok, de amit mégsem akartok tudni. Ha nem akartok a pokolba pottyanni, gyűljetek össze a jó emberek alkotmányozó gyűlésére, melyen elhatározzátok az osztozást, hogy közöttetek ne legyen gazdag meg szegény. S akkor az angyaloknak majd nem lesz, kit lepottyantani.

Mielőtt megismételném a kezdő mondatot, mondok még valamit. Azt, hogy ezt az alkotmányozó gyűlést Jézusnak sem sikerült összehoznia. Miért? Mert az ember ennyit jelent: gazdagabb akarok lenni, mint a másik ember. Csak fülbe súgva mondta el a jóhírt. De azzal, hogy mi pedig majd hirdessük a háztetőkről. Egyelőre még nem hirdetjük. Most már megismételhetem a kezdő mondatot: *A szívtelenség bűn – a bűn bűnhődéssel jár – a bűnhődés odatúli neve: a pokol – de a pokol nem az Isten műve, hanem a bűneink következménye.* S mi lesz mai prédikációm végmondata? Csak annyi, hogy Isten, Jézus történelme még nincsen befejezve. Amen.

Piarista köz, 2007. november 17.

SUGALMAZÁS

Azt gondolom, hogy Isten – apja/anyja az embernek. Azt, hogy ennek következtében hasonlítunk az Istenre. Ennek meg szükségképpen visszája (=reciproka), hogy Isten is hasonlít ránk. Apjára/anyjára üt a gyerek. A gyerek hasonlít rájuk. Apa meg anya a gyermekére. Tisztára az apja. Mintha az anyja lenne – húsz éves korában. A Bokor-nagytáborban meg tudom állapítani: ennek a lánynak-fiúnak Király- vagy Rauscher- vagy Döry-gyerekek kell lennie. Hasonlítanak egymásra: gyerek szülőjére, szülő gyermekére.

Isten hasonlít ránk. Ha szólunk, bizony lehet a szólásunk olyan, hogy *Hic digitus Dei est.* Magyarrá téve a szót: *az Isten ujja itt.* Vagy nem szolgai módon fordítva: Maga az Isten szólt most belőle, általa. El tudom bogni magam, amikor olvasom, s éneklek is:

Körözs vizinél hét nyárfa / Alattuk ül Bondár Márta

Nem kisasszony, nem menyasszony / Nem is lány már, nem is asszony

Titokban volt szeretője / Titokban lesz temetője

A halászok kihalásszák / Elfödik, hogy ne is lássák

Ahányat fordul az ásó / Annyit sóhajt a sírásó

Ezért aztán számomra a sugalmazás jóval szélesebb fogalom. Aki ezt írta, tudta, hogy Istennek rendje van. Nincs Istennek titokban szeretője, s Bondár Mártának sem szabadott volna ilyennel bírnia. Ezért kell őt kihalásznunk a Körözsből a sírásóknak. Akármelyikünket sugalmazhat az Isten. Sinka Pistát is sugalmazhatja, ennek a kis versnek a szerzőjét. Akkor is, ha nem sorolja versét egyetlen egyház sem a maga szent könyvei közé.

Száll a madár ágról-ágra, száll az ének szájról-szájra. Minden hagyomány kezdetben csak szájbéli és nem írásbeli hagyomány. Az írásbeliség szentnek gondolt szövegek rögzítésével indul. Ha a lerögzítetteket egy közösség elfogadja a maga szent szövegének, indul e közösség szentírása – minden, írásbeliségre jutott szociológiai alakulat számára. Előbb-utóbb ez az írás mindegyikük számára égből pottyant szent könyv lesz, melynek szerzője maga az Isten. Lehet, hogy Istennek tetszik az, ami a szentkönyvben van, de nem az Isten írta. Nem, semmiképpen sem. Tudomásom szerint nem foglalkozik írással. Az ellenkezőjének az igazolására senkinek sincs módja, de hiheti akárki. E hitből lesz, hogy a kardok éleződnek: a pogánynak a kardja a kutya-hitű gyaurok ellenébe, s ez utóbbiaké a pogányok ellenében. S ez már nem teszik Istennek, akit minden ember apjának/anyjának gondolok, s így gondolta ezt Jézus is, aki számomra igazodási pont.

A keresztények számára Isten szava lett a tarzusi Saulnak/Pálnak a galatákhoz írt levele is. Vizsgáljuk, hogy megnézzük: Isten szava-e ez a levél?

Ezzel a szöveggel indult az idei *haladó görög* tanfolyam...

Piarista köz, 2007. november 18.

Gonosz folt

A Koinónia olvasói emlékezhetnek tanulmányomra: A „való” szó használata mai nyelvünkben ('97. május, 232-233 o.). Volt olvasóm, aki figyelmeztetett arra, hogy – ha ritkán is – Arany János prózai szövegében is előkerül e szó olyan használata, melyet tanulmányom kifogás tárgyává tesz. Magam is tapasztaltam, hogy még Horváth János irodalomtörténész is, aki kiváló stilisztá, bizony nem ritkán él vele. Mindezek után – halljad, mi történt! – az elmúlt napokban kezembe került Kazinczy Ferenc *Az én életem* c. könyve (Magvető 1987), melynek 105. oldalán találok azt a szöveget, melyből megtudom, hogy nem én találtam fel a spanyolviaszkot: „íme érkezik Ráthnak egyik levele, melyben az *Álom II. József felől* c. írás névtelen fordítójának azt lobbantja szemére, hogy magyarul nem tud, mert *II. József felől való álom*nak kellett volna helyesebben elnevezni, s a fordítás Domokos úré vala... Domokos úr címje... címnek nem rossz, sőt úgy volt volna rossz, ha aszerént állana, ahogy azt Ráth tartá jónak. **Az a való gonosz folt, melyet a gondos író, ha a közszokás él is vele, kerülni fog.**”

Mindezt írja Kazinczy 1781-ben, s így több mint kétszáz évvel előttem. Képzelterti az olvasó, mennyire megörültem, hogy Domokos úr is, Kazinczy úr is a közszokás ellenében nem *valózik*, hanem ha valakinek álma van Józsefről, ez az álma nem Józsefről való álom, hanem egyszerűen és magyarul csak álom Józsefről.

Megerősítem tehát Kazinczyval, amit 1997-ban írtam, hozzátehetem, hogy a pellengérré állított közszokás bizony gonosz folt nyelvünkben, melyet gondos író elkerül. Magamnak már sikerült. Legalább is az utolsó tíz évben. De lehet, hogy már korábban is.

Piarista köz, 2007. november 19.

Ki löki meg a szekerünket?

Elvész az én népem, mert tudomány nélkül való. Valamikor volt tudományunk. Lehet, hogy nem sokat ért, de mi hittünk benne. Az a baj, hogy nincsen új vagy régi tudományunk, amiben mindannyian hiszünk. Kellene egy új könyv. Legalább olyan, amit hajlandók volnánk mindannyian elolvasni. Amit ajánlhatnánk a utánunk következőknek azzal, hogy ezt érdemes elolvasni. Ilyen volt a 17. század elején *Pázmány Kalauza*. Elolvasták, akik abban a korban olvasásra adták fejüket. A 18. század végétől kézről-kézre adták a „szent öreg”, *Kazinczy Ferenc leveleit*. A következő század elején lelkesedéssel vagy falhaborodással olvasták *Széchenyi Hitelét*. A század második felében fűjtük, hogy mit üzent Kossuth Lajos, és már csak regényt olvastunk: *Az új földes urat* meg az *Arany embert*. S a századfordulóban olvassuk *Prohászka Elmékedéseit az evangéliumról és a Diadalmas világnézetet* egy félszázadig. A 20. század elején, '19-ben is olvastunk egy regényt, *Az elsodort falut*, de olvastunk egy nem-regényt is: Szekfü Gyula *Három nemzedékét*, s bújtuk *Magyar történetét*. Kerkai Jenő is bújta, és KALOTot csinált nyomában. S olvasunk még két piaristát is: Schütz Antalt és Sík Sándort, de műveikből már csak a Dogmatikát meg az István királyt tudom kiemelni.⁴⁵ után elkezdünk már csak a magunk írásait bújni, és szemelvényezzük a szépirodalomból, ami ráírt felfedezéseinkre. A század végére már csak hadakoztunk a Párt szolgálatába szegődött egyházunkkal, s ez termelt irodalmat, amit nemigen olvastunk.

'89 óta is, húsz éve már, csak magunkat olvassuk. Magam is csak múltunkhoz fordulok, ha megeléjelem a magunk hangját. Felfedezem *Wass Albert regényét*, *A funtineli boszorkányt*, *Sinka István*, *Szabó Lőrinc egy-egy versét*. Előveszem régi szakmámat, a magyar irodalomtörténetet, s újra olvasom *Horváth Jánost*, *Szerb Antalt és kortársamat: Nemeskürthy: Diák írj magyar éneket*. De hát mindez csak szépirodalom vagy csak arról szól. Az egyetlen, aki jézusi szélességgel gondolkodik, és én rátalálok: *Hamvas Béla*. Őrá is csak a múltból. Húszegynéhány évvel idősebb nálam. Kötetnyi munkával elemeztem a *Scientia sacra* harmadik kötetét, melyet már halála előtt ír, mikor én a KIO írásával töltöm éveimet.

Nincs közösség, ahol házifeladattá tudnám tenni életművét. Azért találtam rá, mert hol-tában is Jézus felé irányított. Úgy látom, hogy szükség volna rá, mint egy falat kenyérre. Magyarul írt, és csak csodálói vannak meg olyanok, akik egyszerűen nem vesznek tudomást róla: mintha nem is élt és szenvedett volna közöttünk. Pedig halott már negyven éve. Mikor fedezi fel a hálás utókor? Bent van a Magyar Irodalmi Lexikonban! Mi lenne a felfedezés? Alapítsanak olvasó hívei vallást tanításából? Vallás nélkül termékenyítse meg a magyar világot, meg ráadásul még az emberiséget? Jézusnak sem jutott ennyi. Élt és írt és meghalt. Megtalálható a Lexikonban. Mimagunknak ennyi is aligha fog osztályrészül jutni.

Van vagy jó tizenöt éve, hogy ajánlottam: ki-ki hozzon anyagot szakmája területéről. Nem hozott senki. Magunkat tettük házifeladattá, s ha máshonnan hoztunk anyagot, „soros hülye” lett belőle. Magunkba záródtunk? Igen. Normál magatartása ez minden vallásnak, különösen a szektáknak. Pedig mi nem vagyunk se vallás, se szekta. Mik vagyunk, mivé lettünk? Istenhívő szabadgondolkodók klubjává.

Megtermékenyülésre várok. Imádságból, könyvből, s valamit *csinálásból* lehet megtermékenyülni. Jézus olvasta a Törvény és a próféták c. könyvet, imádkozott a pusztában, s elkezdett gyógyítani, jót tenni. Halála után hatvan évvel kiközösítették híveit vallásukból, s ekkor azok új vallást csináltak, de ez az új vallás már hírből is alig hasonlít arra, amit Jézus tanított. Halála után nem volt, aki folytatta volna szavát, hogy *mondatott a régieknek, én pedig mondom nektek*. A Jézusra hivatkozó új vallás folytatta azt, ami a régieknek mondatott. Lehet mondani benne ettől különbözöt is, de aki mondja, annak sorsa ugyanaz lesz, ami Jézusnak.

Eszelős dologra vállalkozott Jézus. Tudták is – anyja és rokonai, meg is mondták neki. Hajthatatlan volt. Eszelős dologra vállalkoztunk mi is. Nekünk is volt, aki megmondta: teljesen időszerűtlen, amit csináltok. Hatás nélküli volt a két megmondás. Az a gondom, hogy hatvan esztendő után hogyan folytassuk kiközösítés nélkül. Annak következtében lehet ez a gondom, hogy ma már nem divat a kiközösítés golgotai formája.

A folytatáshoz kell egy harminc körül férfi meg egy csapat tizenéves. Egyik sincs. Eltemetjük egymást? El. A folytatáshoz indulat kell. Senki ellen. Indulat Isten és Országá iránt. Úgy látszik, hogy ez a fajta indulat nem örökíthető. Úgy látszik, hogy támadnia kell annak egy egyedből. S úgy látszik, hogy csak olyan tizenéveseket találhat, akik egy dávidi ország helyreállításának a reményében csatlakoznak hozzá. Ezeknek a szellemi nyakát egy másik harminc éves „megszállott”, azaz eszelős, úgy tekeri ki, ahogy akarja. Ahogyan a tarzusi Pál meg is tette, aki tudta, hogy Istennek van ám kardja is – a római Imperátor kezében.

Mindez így van, ha imádkozunk is, ha jót teszünk is erőnk szerint. Szakmai ártalmamból viszont tudom, hogy a magyar irodalom attól újul meg, ha a tiszaberceli ifjú Bécsben rácsodálkozik valami újra: Voltaire és Rousseau írásaira, vagy elmegy valaki Párizsba, s onnan hazajöve megkérdi: Szabad-e betörnem új időknek új dalaival, s tudja magáról, hogy én nem bűvésznek, de mindennek jöttem, satöbbi. Vagy tudja valaki, hogy élete majd egy proletár utókoré lesz. Szóval szakmai ártalomból jól tudom, hogy a szekeret meg kell lökni ahhoz, hogy továbbmenjen. *Ezért kérdem, hogy van-e valami, ami meglökjön minket*. Csak valaki tudhat.

104. ADVENTI NAPLÓ

2007. DECEMBER

Piarista köz, 2007. december 1.

Értelmezés és fordítás

Amiket Jézus mondott, arámul mondta. Azt is mondta, hogy tegyünk valamit az ő emlékezetére. Annyi mindent mondott a három esztendő alatt – bizakodón és kételkedően – tudati alakulásának különböző szakaszaiban. Hogyan emlékezünk rá most, 2007-ben Duna-tájon? Úgy, ahogyan elődeink is emlékeztek azokból valamikre, amiket mondott és tett; közel kétezer esztendő előtt Jordán-tájon, meg tova másutt is. Emlékeztek Izraelben és túl azon, a Földközi tenger vidékén, ahol már nem beszéltek arámul. Ahhoz, hogy továbbadhassák, amikre emlékeztek, le kellett fordítaniuk az ottani és akkori világ közlekedő nyelvére. A görög nyelv egy közkeletű, minden görögnek és sok nem görögnek is érthető változatára, melyet közös görög nyelvjárásnak – koinénak – neveztek. Szerencsénkre ez a köz-görög emlékezés már ránk maradt. Nagyon sok változat, a kódexekben fennmaradt tengernyi másolat, őrizte meg a fordítást. Ezekből készül mai napság a koiné kritikai kiadása, mely próbálja megtalálni a másolások mögöttit, az eredeti – fordítást(?).

Ebből ismerték meg magyar eleink is azt, amit Jézus arámi nyelven mondott? Dehogyan is ebből! A 4. században Jeromos lefordította a koiné szövegét latinra, s amikor István király rákényszeríti őseinkre az emlékezést, egyikünk sem tud se arámul, sem köz-görögül, sem latinul. De István királyunk feleségével, Gizellával, papok érkeznek országunkba, akik megpróbálják a maguk bajorként értett latin nyelvéből magyarul gagyogni az emlékezést. Mert István király korában már a latin volt Európa-szerte, és az lett a Duna-tájon is, a közlekedő nyelv. Maradt is a 18. század végéig, amikorra majd a francia nyelv veszi át Európában a közlekedő nyelv szerepét.

Az első magyar nyelvű Jézusra-emlékezések tehát nem arámból, nem görögből, hanem latinból magyarított fordítások. De a 16. században a rotterdami Erazmus megtanul görögül, hogy annak segítségével jobban emlékezhessék Jézusra, s hamarosan magyar őseink is eltanulták Erazmustól e nyelvet, s akkortól fogva már nemcsak Jeromos latin szövegére figyeltek a magyarra fordítók, a *magyarázók*, ha Jézusra akartak emlékezni, hanem Jézus arám beszédének görögre fordítóira is.

Aki emlékezik, mindenképpen értelmez. Még akkor is értelmez, ha arámul mondja utána Jézusnak, amit mond. Mert *Száll a madár ágról-ágra*, s ki tudja, hány és hány közvetítő által jutott el az evangélistákhoz a Jézus ajkán egykor elhangzott szöveg, s mire az eljut oda, a leíró mondja úgy, ahogy a hallottakra emlékezve mondani tudja, azaz értelmezve. Még inkább ez a helyzet, ha nem az anyanyelvére fordítja le, hanem a köz-görögre, melyet vagy tud anyanyelvi szinten, vagy csak gyengébben. Szövege eszerint tehát egyszeresen vagy többszörösen is – csak értelmezés lesz.

Jézus ajkára adott értelmezett szövegekhez juthatunk csak el tehát. Máté, Márk, János aligha beszéltek anyanyelvi szinten a köz-görögöt. Csak Lukács. De mind a négyen is csak értelmezett szöveget tudtak felkínálni a *magyarázóknak*, akiknek magyar szövegük hatványozottan értelmezés. Csak értelmezés. A fordítás-történet – értelmezés-történet. A Müncheneri kódex (1456) még Jeromos latin szövegét értelmezi. Erdősi Sylvester János (1541), Károli Gáspár (1590) s a 20. századiak – a Szent István Társulat (1973), az Ökumenikus (1975) és Csia Sándor (1978) – szövege pedig már a köz-görögöt. E hat magyarítás-magyarázás-fordítás-értelmezés (MK, ESJ, KG, SzIT, ÖK, Cs), a huszita(?), erazmiánus, református, katolikus, protestáns ökumenikus, református értelmezés megoldásait akarom bemutatni a Jézus ajkára adott mondatokról, s ha nem vagyok megelégedve megoldásaikkal, hozzáteszem a magamét is.

Mt 4,4

MK: Mert írva vagy, nemcsak kenyérrel él ember. De minden igével, ki származik Isten szájából.

ESJ: Meg vagyon írván, nemcsak kenyérrel íl az ember, hanem minden igével, ki az Istennek szájának általa jű ki.

KG: Meg van írva: Nemcsak kenyérrel él az ember, hanem minden igével, amely Istennek szájából származik.

SzIT: Meg van írva: Nemcsak kenyérrel él az ember, hanem minden tanítással is, mely Isten szájából származik.

ÖK: Meg van írva: Nemcsak kenyérrel él az ember, hanem minden igével, mely Isten szájából jön.

CS: Írva van: Ne egyedül kenyérrel éljen az ember, hanem mindazzal a beszéddel, mely Isten szájából kijön.

Mindez mondatelemekként:

1. Mert írva vagy ~ Meg vagyon írván ~ Meg van írva ~ Meg van írva ~ Meg van írva ~ Írva van; – 2. nemcsak kenyérrel él ember ~ nemcsak kenyérrel íl az ember ~ nemcsak kenyérrel él az ember ~ nemcsak kenyérrel él az ember ~ nemcsak kenyérrel él az ember ~ ne egyedül kenyérrel éljen az ember; – 3. de minden igével ~ hanem minden igével ~ hanem minden igével ~ hanem minden tanítással is ~ hanem minden igével ~ hanem mindazzal a beszéddel; – 4. ki származik Isten szájából ~ ki az Istennek szájának általa jű ki ~ amely Istennek szájából származik ~ mely Isten szájából származik ~ mely Isten szájából jön ~ mely Isten szájából kijön.

Mt 4,7

MK: Ne kísércsed a te uradat istenedet

ESJ: Ne kísírcsed az te uradat istenedet

KG: Ne kísértsd az Urat, a te Istenedet

SzIT: Ne kísértsd Uradat, Istenedet

ÖK: Ne kísértsd a te Uradat, Istenedet

CS: Ne tedd próbára Istenedet, az Urat

Mt 4,10

MK: Tahát monda néki Jézus: Menj Sathanas, írva vagy: te uradat, istenedet imádjad és csak néki szolgálj

ESJ: Legottan mondana üneki Jézus: távozzál el te Sátán, mert meg vagyon írván: az te uradot istenedet fogjad imádni és csak ütöt fogjad szolgálni

KG: Eredj el Sátán, mert meg van írva: az Urat, a te istenedet imádd, és csak néki szolgálj

SzIT: Távozz sátán! Meg van írva: Uradat, Istenedet imádd, s csak neki szolgálj!

ÖK: Távozz tőlem, sátán, mert meg van írva: az Urat, a te Istenedet imádd, és csak neki szolgálj

CS: El innen, sátán! Hiszen írva van: Istenedet, az Urat imádd, és csak őt szolgálj.

Mt 4,17

MK: Penitenciát művelkedjete, mert elközelejt nektek mennyeknek országa

ESJ: Vegyíteket eszetekbe magatokat, és jobbítsátok meg az tü ítéleteteket, mert közel vagy az Istennek országa

KG: Térjete meg, mert elközelgett a Mennyeknek országa

SzIT: Tartsatok bűnbánatot, mert közel van a mennyeknek országa

ÖK: Térjete meg, mert egészen közel van már a mennyek országa

CS: Térjete meg új felismerésre, mert közel van a mennyek királysága.

Ehhez már hozzáteszek valamit. Az arám megfelelő: a *tesuvah*, és ez hazatérést jelent. A görögben meg *metanoia*, ez pedig gondolataink átalakítását jelenti. Ennek következtében

fordíthatnánk-értelmezhetnénk így is: Térjetez haza! Meg így is: Alakítsátok át gondolkodástokat!

Az arámban *malkut*, a görögben *basileia* van, s e szavak valóban királyságot jelentenek.

Mt 4,19

MK: Jöjjetek énutánam, teszlek tütöket embereknek halászaivá

ESJ: Jövetek én utánam, és én ezt tiszem, hogy embereket halásszatok

KG: Kövessetek engem, és azt mívelem, hogy embereket halásszatok

SzIT: Gyertek, kövessetek, s én emberek halászává teszlek benneteket

ÖK: Jöjjetek utánam, és én emberek halászaivá teszlek titeket

CS: Jertek utánam, majd emberek halászaivá teszlek titeket.

Mt 5,3

MK: Boldogok lelki szegények, mert övéké mennyek országa

ESJ: Boldogok az lílek szerint való szegínyek, mert övék az mennyeknek országa

KG: Boldogok a lelki szegények, mert övék a mennyeknek országa

SzIT: Boldogok a lélekben szegények, mert övék a mennyek országa

ÖK: Boldogok, akik szegények lelki értelemben, mert övék a mennyek országa

CS: Boldogok a Szellem által a szegények, mert övék a mennyek királyi uralma.

Értelmezésem: Attól még nem vagyok boldog, hogy szegény vagyok, csak attól, ha ezen felül még hordom magamban Isten Szentlelkét is. Legközelebb ESJ fordítása-értelmezése van hozzám.

Mt 5,4

MK: Boldogok kegyesek, mert ők bírják az földet

ESJ: Boldogok az kegyelmesek, mert ők ez földön öröksíget nyernek

KG: Boldogok a szelídek, mert ők örökségül bírják a földet

SzIT: Boldogok a szelídek, mert övéké lesz a föld

ÖK: Boldogok a szelídek, mert ők öröklík a földet

CS: Boldogok a szelídek, mert örökrészül fogják kapni a földet

Értelmezésem: Boldogok a szelídek, mert ők öröklík majd a földet

Mt 5,5

MK: Boldogok, kik sírnak, mert ők megvigasztaltatnak

ESJ: Boldogok, akik kesergenek, mert ők vigasztalást visznek

KG: Boldogok, akik sírnak, mert ők megvigasztaltatnak

SzIT: Boldogok, akik szomorúak, mert majd megvigasztalják őket

ÖK: Boldogok, akik sírnak, mert megvigasztaltatnak

CS: Boldogok, akik sírnak, mert meg fogják bátorítani őket.

Mt 5,6

MK: Boldogok, akik éheznek és szomjúhoznak igazságot, mert ők megelégettetnek.

ESJ: Boldogok, akik éhezík és szomjúhozzák az Istennél való megígazulást, mert ők megelégettetnek

KG: Boldogok, akik éhezík és szomjúhozzák az igazságot, mert ők megelégettetnek.

SzIT: Boldogok, akik éhezík és szomjazzák az igazságot, mert majd eltelnek vele.

ÖK: Boldogok, akik éhezík és szomjazznak az igazságra, mert ők megelégettetnek.

CS: Boldogok, akik az igazságosságra éhezík és szomjazznak, mert majd kielégítik őket.

Az arám *caddik*, a görög *dikaio*s olyan embert jelent, aki teljesíti Isten akaratát, s ezért istennektetsző. Ennek folytán értelmezésem: Boldogok, akik éhezík és szomjazzák, hogy teljesítsék Isten akaratát. Vagy: Boldogok, akik éhezík és szomjazzák, hogy istennektetszők legyenek. És a folytatás: mert majd kielégülnek.

Mt 5,7

MK: Boldogok irgalmazók, mert ők irgalmasságot követnek

ASJ: Boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmasságot nyernek

KG: Boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmasságot nyernek
SzIT: Boldogok az irgalmasok, mert majd nekik is irgalmaznak
ÖK: Boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmasságot nyernek
CS: Boldogok a könyörülők, mert rajtuk is könyörülni fognak.

Mt 5,8

MK: Boldogok a tiszta jonhúak, mert ők istent látják
ESJ: Boldogok az tiszta szívűk, mert ők istent meglátják
KG: Boldogok, akinek szívük tiszta, mert ők az Istent meglátják
SzIT: Boldogok a tiszta szívűek, mert meglátják az Istent
ÖK: Boldogok a tiszta szívűek, mert ők meglátják az Istent
CS: Boldogok a tiszta szívűek, mert látni fogják az Istent.
Boldogok a tiszta szívűek, mert ők fogják meglátni az Istent.

Mt 5,9

MK: Boldogok békességesek, mert ők istenfiaiaknak hivattatnak
ESJ: Boldogok az békességesek, mert ők istennek fiainak hivattatnak
KG: Boldogok a békességre igyekezők, mert ők az Isten fiainak mondatnak
SzIT: Boldogok a békességben élők, mert Isten fiainak mondják majd őket
ÖK: Boldogok, akik békét teremtenek, mert ők Isten fiainak neveztetnek
CS: Boldogok a békeséget készítő, mert majd Isten fiainak hívják őket.

Mt 5,10

MK: Boldogok, akik üldözetet szenvednek igazságért, mert ők a mennyeknek országa
ESJ: Boldogok azok, akik háborúságot szenvednek az keresztényi jó életért, mert ők az mennyeknek országa
KG: Boldogok, akik háborúságot szenvednek az igazságért, mert ők a mennyeknek országa
SzIT: Boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért, mert ők a mennyek országa.
ÖK: Boldogok, akiket az igazságért üldöznek, mert ők a mennyek országa
CS: Boldogok azok, akiket az igazságosságért üldöznek, mert ők a mennyek országa.
Boldogok, akiket üldöznek, mert teljesítik Isten akarát... mert istenektetszők...
Értelmezésemhez megint ESJ van a legközelebb: keresztényi jó életért...

Mt 5,11

MK: Boldogok vagytok, mikor emberek nektek gonoszt mondandnak és tötöket üldözendnek és mondandnak mend gonoszt tü ellentek hazudván én értem
ESJ: Boldogok lísztok mikoron szidalmas beszidekvel illetendnek tötököt az emberek és tötököt üldözendnek és mondandnak minden gonosz beszidet tü ellenetek azt hazudván, hogy én érettem tísztok
KG: Boldogok vagytok, ha szidalmaznak és háborgatnak titeket, és minden hazug gonoszságot mondnak ellenetek én érettem
SzIT: Boldogok vagytok, ha miattam gyaláznak és üldöznek benneteket, és minden rosszat rátok fognak
ÖK: Boldogok vagytok, ha én miattam gyaláznak és üldöznek titeket, és mindenféle rosszat hazudnak rólatok
CS: Boldogok lesztek még, ha gyaláznak is titeket, ha én érettem üldöznek és hazudva mindenféle rosszat mondanak majd ellenetek.
Boldogok vagytok, ha majd gyűlölnék és üldöznek és minden gonoszat mondnak ellenetek hazudván – miattam.

Mt 5,12

MK: Örüljétek és vigadjatok, mert bő tü érdemtek mennyekben, mert így üldözték az prófétákat, kik voltak tü előttetek

ESJ: Örüljete és vigadjatok, mert az ti jutalmatok sok az mennyországban. Mert ekkíppen háborgatták az prófétákat es, kik tü előttetek voltanak.

KG: Örüljete és örvendezzete, mert a ti jutalmatok bőséges a mennyekben, mert így háborgatták a prófétákat is, akik előttetek voltak

SzIT: Örüljete és ujjongjatek, mert nagy lesz a mennyben a jutalmatok. Így üldözték előttetek a prófétákat is.

ÖK: Örüljete és ujjongjatek azért, hogy jutalmatok bőséges a mennyekben, mert így üldözték a prófétákat is, akik előttetek éltek.

Mindezeket csak azért merem a Naplóba írni, mert a nyáron, öt teológustól kísérvé, meglátogatott egy rábamelléki derék Bokor-pap, aki olvassa Naplóim, s szóvá tette, hogy gyakran idézem a régi magyar biblia-fordítások szövegeit, s fordítások olykor sokat mondanak neki. Honnan veszem a szövegeket? Levettem a polcomról a hasonmás kiadásokat, s mutattam neki. Ha valaki magyartaná is, megteheti, a szakmájához tartozik.

Piarista köz, 2007. december 2.

Lehet-e odacsípés nélkül is beszélni?

Tíz leprás megtisztul. A megtisztultak közül egy visszajön, és megköszöni Jézusnak, amit tett érte. Szép. *És ez az ember szamaritánus volt.* Jézus meg is dicséri érte. De hogyan? *Nem akadt más, csak ez az idegen?* Mondhatta volna másképpen is. A tanítványok, akik szavait hallják, zsidók és nem szamaritánusok. A tanítványok Jeruzsálembe mennek templomba, és nem a Garizim hegyére.

Olyan ez, mintha én egy színgatólikus társaságban beszámolnék arról, hogy szóltam tíz embernek, hogy segítsen már egy magatehetetlen, nagy bajban levő családon, de csak egy segített; egy baptista, a kilenc katolikus pedig nem. Ez bizony odacsípés lenne.

Ahogy Jézus szava is az volt. Legegyszerűbb, ha hitelt adunk a szentírástudománynak: Márk és Máté elbeszélés-változataiban nem szerepel semmiféle szamaritánus. Ez a történet így talán meg sem történt, s Jézus nem csípett oda. Ezért aztán Jézus kapcsán, de nem Jézus terhére, beszélhetek a kérdéstről, melyet mai prédikációmnak címul adtam: *Lehet-e odacsípés nélkül is élni, beszélni?*

Először is megkérdezem, hogy kivel beszélek, amikor oda akarok mondani valakinek. A politikai ellenféllel, a főnökömmel, a szomszéddal, kisközösségbeli testvéremmel, a férjemmel/feleségemmel, kiskorú gyerekemmel, felnőtt gyerekemmel, melyikkel? Továbbá azt is megkérdezem, hogy mit akarok elérni azzal, hogy odamondok akármelyiküknek. Végül meg azt kérdezem, hogy vállalom-e az odamondás következményeit.

Kezdjük ezzel az utolsóval. Ha vállalom a Golgotát következményként, akkor mondhatok akármit, nem fogok csodálkozni a következményeken. Csakhogy Jézus sem azzal kezdte meg működését, hogy majd a Golgotán végzi. Mimagunk is úgy vagyunk az életünkkel, hogy békés boldogágban szeretnénk leélni azt, s azzal is akarjuk befejezni. Csak menetközben jutunk el oda, hogy *Ha per, hadd legyen per*, és hogy *Üsd vágd, nem apád*. De jó, ha ezeket meg tudjuk spórolni magunknak, meg azoknak is, akiknek a fejükre akarunk csapni, hiszen önekik is úgy jobb.

Próbálok elveket megfogalmazni, felkínálni, melyekhez igazodnia kell annak, aki vallaná a nyolc boldogság hetedikét, amely így hangzik: *Boldogok a békességet teremtk, mert az Isten gyerekeinek fogják nevezni őket.* Feltételezem most magunkról, hogy mindannyian valljuk, hogy boldogok, akik oda nem csípnék, s ennek következtében felkínálom **első elvként**: Ha a béke barátja akarsz lenni, mint A helység kalapácsában Petőfinél Bagarja uram, akkor **mindenképpen törekedjél a megegyezésre.**

A megegyezés elkerüli a Golgotát. A megegyezés figyelembe veszi, hogy nemcsak én akarok élni, hanem a másik is: tehát élek és élni hagyok. Lehet szavalni a *Talpra magyart* és azt, hogy *Akasszátok fel a királyokat*, de ennek rendszerint akasztófák a következményei is –

akár Világosnál, akár másutt. De haza is lehet menni Kehidára azzal, hogy *Kommt Zeit, kommt Rat*; magyarul: Majd meglátjuk, hogy mit csinálunk, de egyelőre semmit. Majd közel húsz esztendővel '48 után tudja már Deák Ferenc, hogy feliratot kell küldeni azzal, hogy *mindig a király bölcsessége* talál megoldást, és lesz kiegyezés. Elkerüljük vele magunknak s nemzetünknek Petőfi segesvári és Kossuth turini sorsát, s leszünk a *Haza bölcse*. Ízlése válogatja, hogy királyi érdemrend vagy halál és számkivetés lesz a bérünk.

De ha valaki, mint békességteremtő akar az Isten gyereke lenni, annak a megegyezés útját kell keresnie. Az érdekek különbözőségének sajátos területén, a politikában is azt. A történelem erre tanít. Rákóczi kurucái után jön a szatmári béke; béke, mely tart 1711-től 1848-ig, majd másfélszázadon keresztül. Kossuth és '48 után jön a kiegyezés, és 1867-től Trianonig majd félszázadon keresztül – a még szüleim által emlegetett áldott béke: a békében még egy krajcár volt a péksütemény.

De hát nemcsak politika van az életünkben. Vannak szomszédaink is. Lehet mondani, hogy *Istenem, Uram de szépen fűtyül ez az én madaram*. Mire a szomszéd mondja: *Kendé bizony az árnyéka*. Mondhatta volna szomszédjának Péter ezt is: Kedves Pál szomszéd, de szépen fűtyül a mi madarunk! Ez esetben nem lett volna per, és nem fűtyült volna a madár jobbról is, balról is – a bíró zsebének.

Nemcsak szomszéd van, hanem házastárs is. Egy kortárs, ötgyermekes apa mesélte nekem: Tudod, alig várja az ember, hogy megnősülhessen, s ne úgy legyen már minden, ahogy apám meg anyám akarta... csak hogy a feleségem is így volt ezzel. Kemény vallási fegyelemben nevelte az asszonyt a házasságban, de az ennek ellenére – s a feleség dicséretére – kitartott: nem váltak el holtig. Valahogy megegyeztek. Így volt a szüleimnél is: s frigyük kitartott haláláig.

És a gyerekekkel is ki kell egyezni? Ott azt hiszem, hogy nem. Ott az a szabály, hogy amíg az én kenyérem eszed, azt csinálod, amit én mondok. Más az, ha a gyerek már kenyérkereső, akkor már dönthet, hogy elfogadja a házi rendet, vagy szedi a sátorfát. Mindezek a megoldások biztosítani szeretnék a békességet; azt, hogy az Isten gyermekeinek mond hassanak bennünket. Mit csinálnak? Törekednek a megegyezésre.

A munkahelyi főnök – ismét külön eset. Egy frissen avatott vezérkari őrnagy mesélte nekem a Gyűjtőben: Mikor Horthy kabinetirodájába kerültem, jelentkeztem a főnökömnél, hogy megkérdezzem, mi lesz a beosztásom. Válasza: én parancsolok, te meg engedelmeskedsz. Világos beszéd volt. Ezért járt a havi fizetés. *Maul halten und weiter dienen*, azaz befogni azt, amit be kell fogni, és tovább szolgálni – ez volt a reglama. Ennek az alapja is a megegyezés.

A szerzetesek világában felnőtt emberek fogadalommal engedelmisséget fogadnak a mindenkori előljárónak. Ez az egyoldalú, az eleve és a leghatékonyabb formája a megegyezésnek. Én is ezt tettem. '43 januárjában szenteltek pappá, és csomagoltam, hogy Pestről Sátoraljaújhelybe menjek tanítani. Ugyanez év nyarán megint csomagoltam, hogy onnan Tatatóvárosba utazzak. Egy év sem telt bele, és csomagoltam, hogy Debrecenbe menjek. Majd elbőgtem magam, de csomagoltam. Ott ki se csomagoltam, csak pótvizsgáztattam, s mentem Balatonlellére tanítani, s onnan vissza, Debrecenbe.

Később meg jött tíz év, akkor semmit sem kellett csomagolnom. Csomag nélkül utaztattak a Fő utcára, onnan a Markóba, a Markóból a Gyűjtőbe, a Gyűjtőből a Fő utcára, megint a Gyűjtőbe, onnan meg Vácra. Aztán megint a Gyűjtő, majd Márianosztra. S mindezt engedelmisségi fogadalom nélkül, csak azért, mert úgy kellett – ha tetszett, ha nem. Megegyeztem velük, mert ők voltak az erősebbek. Miért? Mert ilyen az élet. Még arra is vigyáztak, hogy öngyilkos se legyek. Ki kell bírni az életet fogytig, ha egyszer életfogytiglanra ítélték. Ezt főleg ma tudom. De csak akkor, ha azt akarom, hogy az Isten gyermekének lehessen nevezni engem is. Istennel is meg kell egyeznem.

Azért még mondok valamit, hogy a címről is beszéljek. Se feleségem, se családom, csak közösségem van, s ha életemnek címet adnék, akkor ez lenne a cím: *Életem a Bokor*. Hogy én Bokorban miket mondtam, amikkel odacsíptem, azt ők jobban tudják, mint én, mert én nem akarok sohasem nekik odacsípni. Ez nem jelenti azt, hogy nem is teszem, csak azt, hogyha teszem, akkor nem akarva teszem. Annál jobban tudom, hogy testvéreim, mikor csípnék oda nekem. Ritkán. Még vagy hatvan évvel ezelőtt mondta az egyik Bokor-tag nekem Debrecenbe: Neked könnyű aláztatosnak lenned, mivel mindenki elismer.

De nem mindig, s ezért én is megkapom a magamét olyankor, amikor nem akarnak elismerni. A példa, amelyet elmondok, mutatja, hogy minő érzékeny állatfajta az ember. Valamikor, vagy negyven éve, panaszkodtam egyikünknek valami sérelmemről, s utána egy kérdést tettem fel neki. Így hangzott: Hát mondjad: túlérzékeny volnék én? S engem megértő válasza ez volt: Bizony, túlérzékeny vagy.

Hát erre a túlérzékenységre tudok egy jó példát. Évtizedek távolságában kétszer is hallottam ezt a kitételt: *Hát nem akarsz megérteni, hogy* – s következett valami folytatás. Az első esetben még válaszoltam rá. Ezt: Semmi mást sem akarok jobban, minthogy megértem azt, amit mondasz. A második esetben már csak elnémultam. Ennek kapcsán mondom most a békességet megőrző második elvet: **A sértésekre, s az olyan szavakra, amelyeket sértőeknek érzek, az a legjobb válasz, ha elhallgatok.** Tehát nem kell mindenre válaszolni, különösen akkor nem, ha nem is igénylik, hogy válaszoljak. Aki engem szeret, esetleg meg fogja érezni a csendből, mely szavai nyomán támad, hogy valamit elrontott, hogy hibázott. Ha pedig válaszolok, és visszautasítom, amit mondott, abból viszontválasz lesz: majd magam is kedvet kapok a ríposztra, s ez már maga a veszekedés. Jobb tehát az elnémulás.

Ha visszagondolok életem nagyobbik felére, szerzetességem 71 évére, nem emlékszem, hogy valaha is veszekedtem volna. Persze ez rendtársaimat és a Bokor tagjait is dicséri, hiszen a veszekedéshez kettő kell. Most mondok egy mondatot, melyet ezekben az évtizedekben – tudomásom szerint – soha ki nem mondtam. Ezt: **kikérem magamnak.** Az elmúlt évben vettem fel egyik rendtársamnak egy teológiai problémát, melynek nem volt személyi éle, csak elvi. Ez volt: *Ha Te volnál a Jóisten, Te tudnál örülni annak, hogy Árpádházi Boldog Margit öngyötrései következtében 26 éves korára tüdővészben elpusztította magát?* Ez volt a válasz. *Te mindenkinél okosabb akarsz lenni, ezért hagyott ott* – és itt mondott egy nevet, melynek viselője elhagyta a Bokrot. Vége lett a beszélgetésnek, mert elnémultam. Fiatalabb volt, tanítványom volt. Méltóságom alatti lett volna – bármit is mondanom. Nem vagyok biztos benne, hogy értékelte hallgatásomat. Lehet, hogy azt gondolta, hogy igaza volt. Mindegy, a békességet, legalább is bennem, megőrizte, hogy elhallgattam.

Akkor sem válaszoltam semmit, amikor nekem mondták, hogy kikérem magamnak, pedig ez közösségben hangzott el. Válasz volt ez egy mondatomra, mely így hangzott. Ha így tennék, ez azt jelentené, hogy visszabutulnék hatvanöt év előtti, Jézust még nem értő szintemre, amikor még hajlandó voltam kimenni tábori lelkésznek a Donhoz... Magára vette, amit a magam elbutulásáról mondtam. Lehet, hogy igaza volt. Azt hiszem, hogy nemcsak a verekedés, hanem a veszekedés is jézuselőtti és jézusalatti szint. Elkerülendő. S van fegyverünk hozzá. S ez a fegyver: az elnémulás. Annak egyik formája az, hogy nem állunk ellen a gonosznak, hanem ha megütik jobb orcánkat, oda tartjuk a másikat is.

Lehet-e odacsípés nélkül beszélni? – ez volt mai szövegem címkérdése. Sajnos, nem ez a válaszom. Valaki, akit nagyon szeretek, s aki engem nagyon szeret, mondta egy alkalommal, hogy azért vagyunk ilyen kevesem itt, Adyligeten, mert ostromozom azokat, akik hallgatnak. Mivel? Ostorral? Nem. Hanem azokkal a szövegekkel, melyeket Jézus nevében el kell mondanom. Melyeket, ha nem mondanék, akkor értelmetlennek látnám, hogy kijöjjenek ide. Melyek ezek? Hát az egy dénár, az osztózás meg a vagyonszétosztás, amiket Jézus tanított, amit Jézus a Tizenkettővel gyakorolt. Az ilyesfélék. Mindaz, ami a húsunkba vág, aminek következtében azt érezhetjük, hogy még nem tettünk meg mindent, amit tanított nekünk. Ha

ezeket nem mondanám el, akkor azt érezném, hogy valamit elhallgatok abból, amit Jézustól tanultam, megértettem.

Ebből meg az következik, hogy nem lehet mindenben megegyeznünk mindenkivel. Jézus nem egyezett meg a főpapokkal, az írástudókkal, a vénekkel. Ezért került a Golgotára. A békességre kell törekednünk, hogy Isten gyerekei lehessünk. De nem minden áron.

Hát – tudomásom szerint – ezek az én odacsípéseim, s ezekből aligha fogok kinőni. Azért nem, mert nem is akarok. Amen.

Piarista köz, 2007. december 3.

Kihez hasonlítok jobban: a vámoshoz vagy a farizeushoz?

Az elbizakodottaknak, akik meg voltak róla győződve, hogy igazak, s a többieket megvetették, ezt a példabeszédet mondta: „Két ember fölment a templomba imádkozni, az egyik farizeus volt, a másik vámos. A farizeus: hálát adok neked, hogy nem vagyok olyan, mint a többi ember, rabló, igazságtalan, házasságtörő, mint ez a vámos is. Kétszer böjtölök hetenként, mindenemből tizedet adok. A vámos pedig a mellét verte és könyörgött: Isten, irgalmazz nekem, bűnösnek! Jézus: Aki magát felmagasztalja, az megaláztatik, aki megalázza magát, az felmagasztaltatik.”

Szavakat s azok jelentéstartalmát, azaz fogalmakat kell mindenekelőtt tisztáznunk. Az első a szövegünkben ez: *igazak s a többieket megvetették* Jézus e kitétele mögött egy fogalmi ellentmondás húzódik meg. Jézus szemléletében nem lehet valaki egyszerre igaz is, és a többieket megvető is. Igaz az olyan ember, aki istennektetsző akar lenni, s ezért teljesíteni akarja Isten akaratát. Aki Isten akaratát akarja teljesíteni, az nem vethet meg senkit sem. Figyeljünk meg, hogy mennyire hajlamosak vagyunk mi is megvetni a másik embert. Miként a farizeus: nem vagyok olyan, mint a többi ember, rabló, igazságtalan, házasságtörő. Aki istennektetsző, nem vet meg senkit sem. Lehetséges ilyennek lenni? Jézus úgy képzei el Istent, hogy Isten nem vet meg senkit. A rablót sem, a házasságtörőt sem. Miért ilyen Ő? Azért, mert Isten apánk/anyánk. A szülő nem veti meg egyetlen gyermekét. A rosszat is igyekszik úgy szeretni, mint a jót. Többet is törődik vele. Azért, hogy a rosszabb gyerek is jó legyen.

Imádság közben nem illik dicsekedni. Aki imádkozik, nem sorolja fel Istennek a maga érdemeit: sem a böjtjeit, sem a jócselekedeteit. Aki imádkozik, annak a maga hiányosságai jutnak az eszébe. Nagyapó tanítja unokáját: az öndicsért mindig büdös. Nem felejt, s pár nap múlva megismétli nagyapja szavát, amikor hallja testvérét dicsekedni. Így: a dicséret mindig önbüdös. Nem is szabad dicsekednünk? Nehéz megállni, hogy ne dicsekedjünk. Egy hét éves kisfiú kérdezi apját: Tudod-e apa, hogy ki a legerősebb a II. osztályban? Nem tudom kisfiam. Megmondja: Hát a Gál Feri. Az apa tudja már, hogy mit kell ezek után kérdeznie az első osztályba járó fiától. Ezt: És ki a legerősebb fiú az első osztályban. Szemét lesütve válaszol apjának a gyerek, és halkan: Ott meg én.

Hogyan dicsekedjünk Istennek? Kell? Alighanem igen. Szükségünk van arra is. Hogyan tegyük? A farizeus jól kezdte: Hálát adok Neked... Csak rosszul fejezte be. Azzal kell folytatnunk, hogy mi mindent kaptunk Tőle. Például azért, hogy adott nekünk gyermekeket, akiket nevelhetünk, tanítványokat, akikkel együtt szolgálhatjuk Istennek ügyét. S ez dicsekedés? Nem, hanem köszönetmondás.

Kihez hasonlítunk inkább? A vámoshoz vagy a farizeushoz? Nem kétséges, hogy az előbbihez. Minden igyekezetünkkel a rendes emberek közé akarunk tartozni. Munkából akarunk megélni, és azt akarjuk, hogy a családi életünk is rendben legyen. Ezenfelül vallásos emberek is akarunk lenni. Nem akarjuk elhanyagolni azokat a vallási cselekményeket sem, amelyekre ránevelődtünk. Mindezeket le kell tagadnunk? Nem is tudjuk. Ha letagadnánk, hazudnánk. Ha elkezdenénk gyalázni magunkat: nem érünk annyit, amennyit érünk, tudnánk, hogy hazudunk. A hazug öngyalázás lelki betegség. Jézus nem is bízathatott rá.

Ha helyesen látjuk magunkat, szabad-e másokról is mérleget készítenünk, azaz másokat is helyesen látni? Megállapítani, hogy a másik nem akar munkából élni, s nem is él rendes családi életet. Lehetetlen, hogy ne ezt gondoljuk. Nemcsak a valóságnak meg nem felelő öngyalázás helytelen. Az is helytelen, hogyha a jót nem tudjuk jónak látni, ha a rosszat nem tudjuk rossznak látni. Baj, ha nem tudjuk helyesen megítélni a bennünket körülvevő világot.

Mi a baj akkor a farizeussal? Az, hogy megvetette azokat, akik helytelenül élnek. Lehetséges, hogy ne vessem meg őket? Lehetséges, hogy inkább sajnáljam őket? Igen, ez lehetséges. Imádkozhatok másképpen is. Köszönöm, Istenem, hogy nem úgy élek, mint mások, és kérek, hogy segítsd meg azokat, akik rosszul élnek, hogy tudjanak már ők is rendes emberek lenni. Ritkán jut eszünkbe ilyen imádság. Jézus szenvedélyének kellene bennünk élni. Miben áll ez a szenvedély? Abban, hogy meg akarja nyerni a jó élet számára azokat, akik nem élnek rendes életet. Lehetséges ennek a szenvedélynek a birtokába jutnunk? Lehetséges, de nem könnyű. De megpróbálhatjuk. Gondolatban melléje állhatunk a vámos-féléknek.

Ezek után nézzük meg a vámos alakját. Ő is látja önmagát, akárcsak a farizeus. Megállapítja magáról, hogy bűnös ember, és kéri Isten irgalmát. Mi sem könnyebb ennél. Én olyan vagyok, amilyen. Az Istenről pedig tudom, hogy irgalmas. Kérem is őt, hogy csak gyakorolja ezt az irgalmát velem szemben is. Csinálunk most mérleget kettőjükéről! Melyik közülük az istennektetszőbb? Isten ebben a helyzetükben még nem tud a vámos mellé állni. A farizeus megveti a vámost – s ez rossz. A vámos meg még semmit sem tett, hogy ne legyen az élete olyan, amilyen, tehát bűnös – és ez is rossz. A vámos bűnbánata még csak lehetőség számára ahhoz, hogy életteljesítményével felzárkózzék a farizeusi szintre: dolgozzék és rendes családi életet éljen.

Mozdul-e a vámos? Olyan lesz-e élete, mint a farizeusé? Ha elindul ebbe az irányba az élete, akkor elkezd a piros pontok gyűjtését. Jézus úgy gondolja, hogy elindul ebben az irányban a vámos élete. Ha eléri a farizeusi teljesítmény szintjét, akkor neki is annyi piros pontja lesz, mint a farizeusnak. Ha eléri ezt a szintet, s nem fejlődik ki benne a farizeusi gőg, a bűnösök megvetése, a farizeusnak kijáró fekete pontokat nem szerzi be, akkor és csak akkor billen a Jézus mérlege az ő javára. Azért, mert van annyi piros pontja, mint a farizeusnak, de nincsen fekete pontja.

A példabeszéd záró megállapítását kétféleképpen lehet fordítani, illetve fogalmazni. Az egyik fogalmazás: a vámos istennektetszően ment haza, a farizeus pedig nem. Nekem jobban tetszik a másik fogalmazás: a vámos istennektetszőbben ment haza, mint a farizeus. Az elsőt azért nem gondolom helytállóknak, mert attól, hogy megvallom bűnömet, valójában még nem történt semmi. Csak akkor, amikor elkezdem a kevésbé bűnös életet.

De hát lehetséges ez az első fordítás is. Azért lehetséges, mert Jézus a piros pont hiányát kisebb bajnak gondolja, mint a farizeusnál található fekete pontot. Azért, mert úgy gondolja, hogy ez a fekete pont nagyon nagy bajok forrása. A fekete pontot Isten kicsivé fogja tenni. Akinek meg nincsen fekete pontja, azt az Isten majd nagygyá teszi. Jézus nem bűn-pártoló, de bűnös párti? Nem. Jézus annak a pártján áll, aki bűnbánatot tart.

Hát ez a jézusi gondolkodás. Valljad magad bűnösnek, a majd meglátod, hogy elindulsz a piros pontokat szerzés útján. Érdemes kipróbálni. Nekem is, Neked is. Mindnyájunknak. Amen

Piarista köz, 2007. december 4.

Amikor eljön az Emberfia, talál-e hitet a földön

Két hete ezzel fejeztem be: Jöhet a harmadik mondat: *amikor eljön az Emberfia, talál-e hitet a földön?* Hitet, de miben? Abban, hogy meggyógyulok? Az ember folyton meggyógyul. A természetünk öngyógyító. Azonfelül fűben-fában az orvosság. Főleg azoknak, akik hisznek bennük. Egyszer aztán már nem gyógyít. Akkor meghalunk. Mindannyian egy halálos betegséggel születünk. Lehetetlen, hogy Jézus erre a gyógyulási hitünkre gondolt volna –

hogy ezt nem találja, majd ha visszajön. Hát akkor mire? Hát arra, amiről a Sátán beszélt neki. Amit lehetetlennek mondott. Jézus tehát szóba áll a gondolattal, hogy senki tanítványt nem talál, amikor visszajön. Senkit, aki elhiszi, hogy megvalósítható az, amire gondolt. De erről külön kellene egy prédikáció, majd a jövő hónapban – mondtam.

Azóta járt valaki nálam, egy hatgyermekes férfi, aki valaha Bokor-tag volt, s megbotránkozott azon, hogy csoportjának vezetője, egy katolikus pap, pályát módosított: megnősült. Eljutott a híre hozzá annak a több folyóiratban publikált prédikációnak, melynek címe: *Mind tolvajok és rablók*, s megkersett. Hogyan, hogyan nem, de – elolvasta egy húsz éve írt könyvem is, melynek címe: *Ópusztaszer*. Kaptam tőle egy e-mail-t. Ezt írja benne: Végre sikerült az Ópusztaszer elolvasnom. Alapműnek tartom. Napok óta érlelem magamban, miért is tetszett, hiszen önmagában már alig mondott nekem újat. És mégis. Így összekomponálva nagyhatású.

Míg ezeket írom, csörög a telefon, s felhív egy családjával együtt a franciaországi Lyonba költözködött székely barátom, aki lelkesen magyarázza, hogy katolizált – háromszéki reformátusnak született –, s magyarázza az ottaniaknak, hogy él egy Bokor nevű közösség Magyarországon, melyben ezt és ezt tanulta... és lelkesedik a telefonba egy fél órán keresztül Páter Pióért, Assiszi Szent Ferencért, meg értünk. Jézus pedig aligha lelkesedett akkor, amikor elmondta a két héttel ezelőtt kiemelt mondatát: *amikor eljön az Emberfia, talál-e hitet a földön*.

Aligha, de mindez nem akadályozta meg abban, hogy odaszólt a fűgefára felmászó embernek: *Zakeus, gyere le gyorsan, mert ma a te házában kell laknom*. Ki is váltotta valakik botránkozását: *Bűnös embernél száll meg*. Jézus nem tudja, hogy lesz-e valami történelmi következménye annak, hogy három éven keresztül vándortanító volt Izraelben, de vándorol és tanít tovább. Tanítja Isten országának azt az egyáltalában nem titokzatos titkát, hogy *adni és adni és adni kell*. És Zakeus meghatódik tőle, és adja vagyona felét meg a többi – ahogyan hallottuk. Nekem is csinálnom kell tovább a kisközösségeket, s Ákosnak ki kell (kell?) szállítania engem ide Adyligetre, ahol mondom, amit mondanom kell. Kiknek? Hát azoknak, akik eljönnek. Jó hatvan éve értettem meg, amit megértettem, s végig jártam az első negyven évben az országot, még annak börtöneit is, s az utóbbi húszban még messzebbre is eljutottam, s mondtam németül, franciául, olaszul, angolul és Erdélyben még magyarul is, amit idehaza szintén magyarul mondtam el. S igazán ne vegyétek szerénytelenségnek, ha Jézusunk nyomán azt mondom, hogy igazán nem tudom, hogy hatvan esztendő múltán lesz-e valaki, aki emlékezik arra, hogy erőlködött itt, a földön valaki, akinek nevét megtalálom személyi igazolványomban.

Ha holnap lesz világvége, ha holnap jön el Jézus, bennünket bizony megtalál, ha hiszünk abban, amiket kétezer éve prédikált. Azt, hogy adnunk kell. Jézus *csak csupán azt adta*, hogy feladta műhelyét, s hogy elmenjen a Jordánba megkeresztelkedni, meg negyven napon keresztül böjtölt a pusztában, utána tanítványokat gyűjtött, akikkel vándorolt, s így eljutott Jerikóba is, és mondta Zakeusnak, amit mondott, s megállapították róla, hogy *bűnös embernél száll meg*.

Itt kell megállnom, s megkérdezni magamtól, hogy hányszor szálltam meg bűnös embernél. Azt hiszen, egyetlen egyszer sem. Csak rendes, vallásos és katolikus embereknél szálltam meg, és nem voltam életforma szerint soha vándortanító. Piarista tanárnak tanultam, s tíz évig éltem szállító munkások között, majd a végén nyugdíjas lettem, s nem akadtam Zakeusra. 90. évem közelében most már nem tudok pályát módosítani. Az egyetlen, amit tehetek az, hogy gondolkodom. Mit? Azt gondolom, hogy *akárkit elfogadok beszélő társnak és kisközösségi társnak, aki hajlandó beszélgetni velem, velünk*. Sorba veszem az akárkiket, s bevezetül megkérdezem, hogy megtaláltam-e a bűnösöket, aminőnek minősült Zakeus is. Ki minősül bűnösnek? Hát az, aki másképpen gondolkodik, mint azok, akik minősítik őt. Jézus rendre megtalálta ezeket a bűnösöket. Mátét a kis vámost, Zakeust a fővámost és a

kafarnaumi százados, aki tisztje volt az Izraelt megszálló hadseregnek, valamelyik légiónak, s meggyógyítja a százados egyik katonáját, s a végén még meg is dicséri a pogány százados: Nem talált a százados hitéhez hasonló hitet honfi társai körében. Nemcsak megszáll a bűnösnél, tanítványává is teszi a bűnös Mátét, barátkozik is annak barátaival, s meg is gyógyítja a bűnösnek szolgáját, meg is dicséri, fölibe is emeli honfitársai hitének a századosét.

Megtalálom-e én a bűnösöket? Megtalálom-e azokat, akik bűnösöknek minősülnek, mert másképpen gondolkodnak; másképpen, mint ahogy a rendes és vallásos emberek gondolkodnak? Hogyan gondolkodnak a rendes és vallásos emberek? Hiszik az Istent olyannak, mint amilyennek vallásuk tanítja, és megvan a véleményük az egykori megszállókról s mai utódjaikról, a világméretű tőkés társaságok urainak feltétlen kiszolgálóiról, akik haszonélvezik is ezt a hitüket és véleményüket. Az elvárás szerinti hívők, a társadalom kérdéseiről hazafiasan gondolkodók, tehát a rendes és vallásos emberek minősítik az utóbbiakat bűnösöknek és pogányoknak. Rátalálok-e én ezekre?

A társadalom legalább kétfelé válik, s *mind a kettőnek megvan a véleménye a másik félről. Jézus viszont egy harmadik fél*, aki felkínálja mind a két félnek az Isten Országát, melynek közénk plántálásért jött. Felkínálja a rendes és vallásos embereknek is, meg a bűnösöknek is. Nem tartozik sem a rendesek, sem a bűnösök közé. Sorsa ennek következtében a Golgota, s kérdéses Jézus számára, hogy talál-e majd maga fajtáját, ha visszajön.

Tudok-e én tanítványokat találni mind a két táborból? Megpróbálok. Úgy próbálok meg, hogy mind a két tábor számára nyitott vagyok. Akármelyik félnek elmondom Jézus üzenetét, s ha újra megkeres, akkor is örömmel fogadom őt. Mifélek keresnek meg, mifélek találnak otthonra nálam? A két tábor két állásfoglalás körül rendeződik: különfélekét gondol Istenről s az emberről, s különfélekét gondol az emberi társadalom rendjéről.

Lássuk előbb az istenről-emberről gondolkodókat: vannak közöttük teisták, ateisták és panteisták. A teisták nagy betűvel írják az Istent és kisbetűvel az embert; úgy gondolják, hogy az embernek az a dolga, hogy higgyen a mindenható Istenben. Ezeknek elmondom, hogy én is hiszek Istenben, de Jézus sohasem mondta Istent mindhatónak. Jézus Atyának gondolta Őt, aki úgy törődik velünk, ahogyan a legjobb szülő sem tud törődni gyermekével, még hajszállainkat is számon tartja, annyira fontos számára lelkünk üdvössége. Magam ezért inkább egy mindent adó Atyának/Anyának gondolom Jézus Istenét, és nem mindenhatónak. Nem, mert a mindenható az erőszak világából való. Mindenható – a mennydörgő Jupiter, aki villámával odasújt a bűnösre. A *mindent adó* Atya viszont napját felkelti jókra és rosszakra, ő esőt ad igazaknak és hamisaknak. Egy lelkigyakorlatunkon el is mondtam ezt Zalában. Voltunk rajta vagy húszan. Tizenkilencnek elfogadható volt, amit mondtam, de egyikük azt mondta, hogy káromkodom. Külön is beszéltem vele. Hajthatatlan volt, s vagy húsz évi hűség után otthagya kisközösségünket. Ma is visszavárom. Jól tudja, hogy a szék, melyről felállt, ma is üres és visszavárja őt. Mindezideig hiába várja.

Van, aki elhiszi, hogy Jézus Istene mindent adó Atya, de nem hisz abban, hogy Jézus – Isten és annak az ő egyszülött Fia. Erre én azt mondom, hogy nem igazolható, hogy mi ugyanolyan fiai-lányai vagyunk az Atyának, amilyen Jézus. És az ellenkezője sem igazolható. Az sem, hogy ugyanolyanok vagyunk, mint Jézus. Ennek következtében én maradok a keresztény hitvallás mellett: Jézus a Szentháromság második személye, mi pedig csak várt vendégei vagyunk a Szentháromságnak, ahova megérkezhetünk halálunk után. Ez a testvérem pedig minden munkájában próbálja igazolni ennek az ellenkezőjét. Nem tudja állítását bizonyítani, ahogyan én sem a magamét. És bár vagy tíz esztendeje gondolja a magáét, nem hagyta ott kisközösségét, nem üres a széke, s maradunk egymásnak jótestvérei, s egyezünk abban, hogy van Isten, és szeretnünk kell minden embertársunkat, mert ezt kívánja tőlünk Jézus Istene.

De hát nemcsak teisták vannak, vannak panteisták is, akik azt vallják, hogy felesleges a valóság megkettőzése. Felesleges, mert a valóság egy és ugyanaz. Te is és én is, a bogár s a madár is – Isten, még a tárgyak is, és mindent tisztelni kell, a szúnyogot sem csaphatom agyon. És aki ezt vallja, megmarad közöttünk, s nem áll fel székéről, mert tudja, hogy Istenről és az emberről azt valljuk mindannyian, hogy az a dolgunk, hogy jók legyünk, és szeressünk.

S nemcsak teisták és panteisták vannak, hanem ateisták is élnek a földgolyón meg hazánkban is. Amikor megtudtam, hogy szervezkednek hazánkban az ateisták, írtam nekik, hogy szívesen látom őket, keressenek meg. Miért írtam nekik? Mert a börtönben és azon kívül találkoztam olyan ateistákkal, akik segítettek embertársaikon, rajtam is. Tudom róluk, hogy jó emberek. Keresem őket, mert Jézus értük is jött, nekik is el akarja mondani, hogy milyennek látja ő Istent és embert. Még nem válaszoltak levelemre. De írtam, mert nem tartom idegennek, azaz bűnösnek a másik táborban levőt, ahogyan Jézus sem tartotta idegennek a leprájából meggyógyult samaritánust, hanem megdicsérte és fölébe emelte őt honfitársainak, a zsidóknak. Így tett, mert nem bennünket elítélni jött Jézus, hanem azért, hogy megkeresse azokat, akik elvesztek.

Most meg lássuk azokat, akik különféleképpen gondolkodnak az emberi társadalom rendjéről. Háromfélék. Az egyik el sem megy szavazni, a másik a jelenleg uralkodó koalícióra szavaz, a harmadik meg lobogtatja akár az Árpád-sávós zászlót is. A szavazni nem menők megmagyarázzák nekem, hogy minden párt azért van, hogy tagjai uralkodjanak, gazdagabbak legyenek, mint mások, és ahogyan tudnak, elbánjanak ellenségeikkel. Jézus meg csak szolgált, alamizsnából élt és osztozott, meg ellenségeit is szerette és imádkozott is értük. Mit mondjak nekik? Azt mondom, hogy ezzel azoknak a malmára hajtják a vizet, akik az elmúlt félszázad alatt jól megszédzték magukat, s most is azt folytatják. Ennek ellenére a szavazni sem menők megmaradnak álláspontjuk mellett. És... és sem ők nem állnak fel a székükről, sem azok, akik úgy gondolkodnak, mint én. Mind a ketten ülve maradunk, mert tudjuk, hogy csak a Jézustól hirdetett Isten Országja tudja megteremteni ezt a világot, amelyben úgy élünk, ahogyan él a Szentháromság, melyben csak szolgálat, adás és ölelés van.

A második álláspont képviselője, amikor megkérdeztem tőle, hogy miért szavaz a jelenlegi koalíció valamelyik pártjára, azt válaszolta, hogy nem akar azokra szavazni, aki összekapcsolják pártjuk programját Jézussal, a Jézus egyházát/egyházait emlegetőkkel. Nem válaszoltam neki. Lényegében ugyanazt mondhattam volna, amit az előbbieknél. Azért nem válaszoltam, mert ismert engem, meg tudta, amit mondtam volna. S maradtunk mind a ketten a székünkön.

A harmadik állásponttal találkozom a leggyakrabban. Mélyen meg vannak győződve arról, hogy a kisebbik rosszat kell választani. Azokra kell szavazni, akiket az elmúlt félszázad bűneiből viszonylag kevesebb terhel. Magam is a kisebbik rosszat akarnám képviselni, amikor szavazni megyek, s tudom, hogy Jézusra bizony nincs módom szavazni.

Mit akarok ezzel mondani? Csak azt, hogy én így remélek Zakeusokat találni. Nem gondolom, hogy én értem helyesen az Istent. Nem értem, csak hiszek abban, amit gondolok Róla. Nem gondolom, hogy tudom a kiutat abból a slamasztikából, melybe a történelmi fejlődés során eljutott mára a társadalom. Tisztelem tehát azokat, aki hajlandók szóba állni velem. A jótestvér helyzetéből akarok beszélni velük, s nem abból, hogy én lenyeltem a bölcsességet. Így remélem, hogy jóbarátaim, jótestvéreim lesznek vagy maradnak. Úgy gondolom, hogy én így tehetem azt, ami tőlem telik azért, hogyha Jézus újra eljön, akkor találjon valakit, akiben tanítványaira ismer. A Jelenések könyvéből vett imával zárom szavaimat: Maranatha, Jőjj el Uram, Jézus!

Piarista köz, 2007. december 5.

Milyen az odaát?

Istenem, Istenem, amíg fiatalok vagyunk a halál olyan, mint a baleset: megtörténik egy pillanat alatt, s az most már múlt, s nincs mit tenni vele. Amikor megöregsünk és megérünk a halálra, elkezdünk foglalkozni vele, mint közös sorsunkkal. Elsődlegesen nem is a halállal, hanem csak azzal, hogy miként jutunk el odáig. Mert nem adják ingyen. Általában meg kell szenvedni azért, hogy eljőjön a végső óra. Ha nagyon nehezen jutunk el oda, mondja is a környezetünk: *Nem tud szegény meghalni*. Ez a küzdelem a halálért lefoglalja majd minden energiánkat, s a legvégén már nem a majd mindent, hanem a mindet, az egészet.

Amíg ez az idő bekövetkezik, addig még van erőnk s időnk gondolkodni az odaátról, aztán meg nagyobbára másra sincs erőnk. Mondtam már a múlt héten is, hogy a prédikációim egyre inkább személyes vallomások. Hát a mostani is az lesz. Tudom, hogy van Isten, van túlvilág, s nekem benne örökéletem. Tudom? Nem tudom. Csak hiszek benne. Így neveltek, ezt tanultam, s hogy ezt mondjam, ennek képviselőjére kaptam jogsit is egyházunktól. Tehát mondom nem azt, amit tudok, hanem csak azt, amit hiszek. Pedig jó volna tudnom is, hogy van-e folytatás, s ha van, milyen az a folytatás. Közös emberi sorsunk ez a – nem tudom.

Így aztán én sem tudom, s ennek következtében csak elképzelek valamit. Mit? Hát azt, hogy – legalább én arra készülök – odaát is azt fogom csinálni, amit idelent csinálok. Itt lent, mit? Ha elmúlik egy vasárnap, már azon kezdek gondolkodni, hogy mit fogok prédikálni a következőn. Ha megvolt egy kisközösségi találkozó, már azon töröm a fejem meg a szívem is, hogy milyenné tegyem a következőt. Amíg élek, és nem kezdem meg haldoklásomat – feladatokban élek. Feladat nélkül nincsen élet. Amikor megszűnik a feladat, olyankor próbálják meg nem kevesen a haldoklási szakaszt kiiktatni életükből azzal, hogy öngyilkosok lesznek. Valljam meg, hogy egy kicsit irigylem is őket? Hogy meg tudják ezt tenni? Megvallom. De engem nem vinne rá a lélek. Miért? Mert mindig azt tanultam, hogy ezt nem szabad megtennem, s nem akarok vétkezni – ha nem muszály, ha van erőm elkerülni. S ez nagyon erősen él bennem. Bár azt is megvallom Nektek, hogy nem elégít ki, amit papok és nem papok mondanak arról, hogy mért nem szabad ezt megtennünk. De erről egy külön prédikáció kellene, amit inkább csak egy kisközösségi találkozóon tudnék elmondani, ahol hozzá is szólhatnak testvéreim ahhoz, amit mondok.

Mondtam, hogy addig él az ember, amíg van feladata. Én el sem tudom képzelni, hogy mi az: nyugdíjba menni. Én nem mentem még, mert van feladatom, s a nyugdíjhoz annyi a közöm, hogy valakik átutalják azt, én meg odaadom azoknak, akik eltartanak, hogy legyen nekik, miből eltartaniuk engem. Tanultam életem során azt is, hogy a régészek, akik elmúlt századok, évezredek sírjait kiássák, tárgyakat találnak a csontvázak mellett. Miféleket? Olyanokat, amelyekre szüksége lesz a halottnak odaát. Ha földi életében vadászott, akkor nyílvevesszőket tesznek melléje, s odalent nem eszi meg azokat egészen a rozsdá, s a régészek megtalálják a nyilakat. Úgy képzelik, hogy a halottak odaát is folytatják – akik éppen ezért talán nem is igazán halottak –, amit idelent is csináltak.

Én gondolkodom meg írok. Amivel gondolkodom, annak maradékát megtalálják a régészek, ha el nem égetnek. Megtalálják a koponyámat. A számítógépet meg a nyomtatót kellene a síromba tenni, mert a ceruzát, tollat már nem igen tudom használni. De gépeket nem tesznek a koporsókba, mert nem is biztos, hogy odaát van-e kapcsoló, amit bedughatunk a hálózatba. Marad tehát az, ami a koponyámban van, az agyam. Ha egyszer én tovább élek, tovább kell élnie annak is, amivel gondolkodhatom. El nem tudom képzelni, hogy meglegyek gondolkodás nélkül is. Descartes is mondta: *Gondolkodom, tehát vagyok*. Én meg folytatom a híres, nagy franciát: *Ha nem gondolkodom, akkor nem is vagyok*. Hogy odaát miféle eszközök állnak majd rendelkezésre a gondolatok rögzítésére, a számítógép helyettesítésére – erről meg még sejtelmem sincs. Ezt is majd csak odaát látom meg. Vagy ott talán nem is kell majd rögzítenem, amit gondolok, mert odaát időtlenség van? Múlt, jelen, jövő egybefolyik? Talán így van, de ezt sem tudom.

Nem csak akkor nem vagyok, ha nem gondolkodhatok. Akkor sem vagyok, ha másképpen gondolkodom, mint ahogyan gondolkodom. Ha uralkodni, gazdagodni meg verekedni kellene odaát, megkérném az odaáti illetékest, hogy engem valahova máshova küldjön, mert én ezekhez nem értek, s ezeken egyáltalában nem akarok és nem is tudok gondolkodni, még kevésbé tenni – nem akarom ezeket. Mindez annyit jelent, hogy odaát is lehet szeretni. Nem parancsolgatni senkinek, nem verekedni semmiért, és nem akarni az ottaniakból sem többet, mint amennyi mindenkinek jut. Odaát van a megvalósult Isten Ország. S odaát is tudni fogom, hogy ideát még nem valósult meg az Isten Ország. És azt képelem, hogy odaát is az ideát megvalósuló ország lesz a legfőbb gondom. S erről gondolkodom majd.

S az én gondom lesz ott a többieknek is és mindenkinek a gondja. S azt is képelem, hogy odaát már világosabban fogom látni az ideáti történeteket, mint ahogyan most látom. S ezzel így lesznek a többiek is, akikkel ott majd találkozom. Lehet, hogyha normális ember lennék, s nem ilyen félszárnyú madár, akkor mindenképpen a feleségemet és a gyerekeimet keresném meg, vagy várnám, hogy megérkezzenek. De hát mivel nekem egyik sincs, nem erre a srófra jár az eszem.

Jézusnak mai szövege mindezekben nem nagyon igazít el: *úgy fogunk élni, mint az angyalok, és nem házasodunk odaát*. De hát a nem-házasodás nem foglalkozás. Nem fogunk reggelizni, ebédelni, vacsorázni – ez sem foglalkozás. Az a foglalkozás, amivel eltöltjük az időnkét. Nem tudom, hogy mivel töltik idejüket az angyalok. Erre lehet az a válasz, hogy ott az időtlenség létezési módjában leszünk. De ebből még midig nem tudom, hogy mit fogunk csinálni abban az időtlenségben. Azt, hogy semmit – ez számomra képtelenség. Descartes nyomán mondom: *Csinálok valamit, tehát vagyok. Nem csinálok semmit? Akkor nem vagyok*. Marad tehát a kérdésem, hogy mit fogok csinálni, ha egyszer vagyok, és odajutok, ahol nincsen idő. Kell az időtlenségnek is valami abba és oda beleillő tevékenységének lennie. De hogy mi ez a tevékenység, azt megint csak nem tudom. Ez a *nem-tudom* malom nem működik. Nem leszek okosabb tőle.

Visszatérek tehát inkább a meghaláshoz – ha már ennek előtte vagyok, vagyunk. Gond volt ez mindig, vagy pedig csak ma az? Lehet, hogy nagy butaságokat fogok mondani, de azért elmondom, amit gondolok róla. Azt hiszem, hogy *ez a gond is valamelyest mai betegség*. Gondolom ezt először azért, mert nagyszüleimnek és szüleimnek nem volt ilyen gondja. Egyik nagyapám meghalt, mielőtt megszülettem volna. Róla semmit sem tudok. A másik nagyapám kispap koromban halt meg. Meg is látogattam őt a kórházban. Pár napot töltött ott, s mivel a kóteremben nem lehetett pipázni, szépen kiment a WC-re, és ott pipázott. S gond nélkül meghalt pár nap alatt. Nagyanyáim még megérték újmisémet. Olyan hetvenévesek voltak. Mind a ketten otthon, Mátyásföldön haltak meg, ahol nevelkedtem. Négy unokájuk, a testvéreim, még odahaza voltak. Nagymamáim is pár nap alatt mentek el. Engem Debrecenből már haza sem hívtak, hogy búcsút vegyek tőlük. Nem adtak időt rá, olyan gyorsan mentek el.

Áttérek szüleimre. Apám már 77 évet élt. Éppen látogatóban voltak szüleim egyik testvéremnél, Szolnokon. Rosszul lett. Történt valami az agyában, s az orvos megmondta, hogy csak pár napja van hátra. Lehívtak. Mentem. Áldozni akart. Elmentem ottani papbarátomhoz, hoztam eucharishtiát, s megáldozott. Egyszer csak felugrik, és kimegy a WC-re. Majd visszafekszik. Anyám kínálná tejjel. Határozottan válaszol: Nem kérem. Ott álunk az ágya mellett, s nővérem, aki egészségügyi, egyszer csak megállapítja, hogy abbamaradt a légzése, s anyám összeesik. Elmondjuk az imakönyvből az odaillő imádságot. Anyám pedig majdnem megérte 80. születésnapját, s előtte végig kézimunkázott – nekünk, gyermekeink. Aztán kórházba került, s ott talán tíz nap múltán meghalt.

A napokban halt meg Polcz Alain. Piszokul szenvedett közel fél éven keresztül és magatehetetlenül, bár egy sereg ember állt rendelkezésére, Ő, aki a szépkönyveket írta a hospice-ről. Arról, hogy hogyan is kell szépen átsegíteni embertársainkat odaátra. Hasonló,

kínos módon halt meg pár éve egyik öcsém is. Szóval azt gondolom, hogy a nem is olyan régi időben még tudtunk meghalni, s ma már nem tudunk? Igen, ezt gondolom. S mi lehet ennek az oka? Az, hogy nem családban élünk. Úgy kell hozni valakit mellénk, mire meghalnánk, hogy gondot viseljen ránk. Vagy el kell vinni bennünket valami meghaló helyre: öregotthonba. Vagy fizetnünk kell érte, hogy legyen valaki mellettünk. De az sem tud reggeltől estig, és estétől reggelig velünk lenni. Mért van mindez így? Mert nagyon gazdagok lettünk. Mert több a lakás, mint az ember. Budaváriban ma lakik néhány öregember. Jó száz éve még 250 ember lakta. S nem volt több porta, mint amennyi ma van. Üresek a porták. Mindegyikben két öreg él, vagy csak egy. Vagy üres a ház, és eladó. Egy pusztuló, egy gazdag társadalomban meghalni is nehezebb, mint ott, ahol nyüzsgő még körülöttünk az élet.

Nemcsak meghalni nem tudunk. Szülni sem tudunk. A nők harminc éven túl akarják megkezdeni a szülést. Anyámnak 28 éves korára már három gyermeke volt. Számomra kiesett valahogyan a világ feneke: nemigen értem a dolgokat. Vannak a Bokorban tudós férfiak, akik mindenképpen bizonyítják, hogy milyen nagy baj az emberiség túlszaporodása, ami az elmúlt században indult meg. A magam szűk béka-, vagy magyarul látásomból csak azt tapasztalom, hogy fogy a nemzetünk, s ebből ered az a baj is, amely miatt panaszkodik mai prédikációm. Az, hogy nagyon nehéz meghalnunk. Amikor szegényebbek voltunk, kevésbé volt nehéz. Erről is kellene egy külön prédikáció.

Olvastam valamikor egy Gárdonyi novellát. A haldokló öreg paraszt érzi halálát, és papot hivat. A pap beöltözik karingbe, és két ministránssal megy a falun keresztül – a ministránsok közbe-közbe ünnepélyesség okából szerszámukkal csendítenek egyet-egyet –, hogy feladja neki az utolsó kenetet. Megérkezik, és a haldokló nincs az ágyába. Éktelen haragra gerjed. A haldokló paraszt felesége nyugtatja a plébánost: Jön az uram mindjárt, csak eszébe jutott, hogy meg kell igazítania még egy cserepet a tetőn, mert ott befolyik az eső, de jön ő mindjárt. Jön is, és befekszik az ágyba, s a plébános elláthatja őt a szentségekkel. Majd távozik karingben és a ministránsokkal, és megy vissza a plébániára. Még haza sem ér, már szalasztanak egy gyereket utána, hogy harangoztasson, mert meghalt már, akit az imént ellátott.

Sántha Ferenc is írt egy novellát. Ennek címét is tudom: *Sokan voltunk*. Alig van ennivaló a háznál meg a faluban, éheznek az egész család is. A nagyapa, aki már semmit sem tud mozdítani javukra, mert elmúlt már felette az idő, szól is a fiának. Mit? Azt, hogy elmegy a bűdös barlangba. Székely földön vagyunk, ott van a bűdös barlang. Bejelentésére a fia, az ember, szól az asszonynak, hogy megfőzheti a tyúklevest. A nagyapa meg magában megeszi az egészset, csak egy combot tesz zsebébe – kedvenc unokája számára. Aztán tiszta ruhát vesz magára. Alsót és felsőt. Majd megindul. Egy darabon elkíséri a fia. Aztán az öreg magában indul a barlang felé. Amikor odaér, leveti a felső ruhát, az alsót is, szépen összehajtja és egymásra rakja őket, és bemegy a barlangba. Másnap megy ki a barlanghoz a fia. Megtalálja a szépen összehajtott ruhákat, s annak egyik zsebében a tyúk egy combját a kedvenc unoka számára. A szegények megtalálják a megoldást. Öngyilkos lett a nagyapa? Azt hiszem, hogy nem, hanem áldozat. Feláldozta életét, hogy könnyebb legyen a családnak. Nem ismerem az általam nagyra becsült Wass Albert öngyilkosságának körülményeit. Ő is ilyen volt? A környezetét akarta megkímélni a vele bajlódástól? Nem tudom.

Summázok. Időnként bizonyos állatfajok is túlszaporodnak, aztán egy idő multával leáll ez a szaporodás. A természet gondoskodik róla, hogy se a tigrisek, se az oroszlánok ne borítsák az egész földtekét. A tudósok is gondoskodni akarnak róla, hogy mi, emberek ne szaporodjunk túl. De azért Isten munkájába ne avatkozzunk bele! Van a Bokorban egy tíz gyerekes család. Az első gyerek neve Péter. Már harmincas éveinek közepén jár. Felesége, a Kati, most várja ötödik gyermekét. Hogy Péter és Kati időnként szusszanhassanak is, egy hétvége a négy meglevő gyereküket elviszi magához Péter testvére, Eszter, aki mostanában ment férjhez, ezért még gyermektelenek. A négy gyerek – két fiú és két lány – örül ennek, és

megtanácskozzák Eszteréknél, hogy anyjuknak most fiút vagy lányt kell szülnie. A fiúk fiút, a lányok lányt akarnak. Végül is abban állapodnak meg, hogy akárminő születik is most, nekik összesen nyolc testvérré van szükségük: négy fiúra és négy lányra. A már meglevő lányok közül a nagyobb, a hét éves Bori elmondja, hogy neki is nyolc gyereke lesz majd. A négy lánynak már tudja a nevét, el is sorolja őket. A fiúk nevét még nem tudja, csak egyét: Benedek. Így hívják a bátyját is.

A tudósok okoskodnak, az istenszeretők meg szülnek. A nagyszülők tizet. A 10 gyerek már vagy 15-nél tart, s az egyik unoka, a Bori meg nyolcat tervez. Nem tudóskodnak, csak teszik, amire a szívük hajtja őket. Meg is fogják kapni Istentől a jó halál ajándékát. Mindannyian, mire nagyszülők lesznek. Meg előtte benépesítik a földet. Meg magyarról is gondoskodnak. Hogyan? Csak úgy, hogy szeretnek.

Ma november 11-et mutat a naptár. Hét napja volt Halottak napja, s én a múlt vasárnap nem emlékeztem meg a halottakról. Megpróbálom igazolni magam – Jézus mai szavaival: *Isten nem a holtak Istene, hanem az élőké.* Régi történetet mesélek el most. 1968-at írt a naptár és november 1-ét. Ennek az évnek elején ismertem meg a halásztelki papot, aki öt hónap alatt elolvasta KIO mind a hat számizdat kötetét, s meghívott Halásztelekre misét mondani november 1-én estére. A kocsmából átalakított templomhelység zsúfolásig megtelt. Nem miattam, hanem azért, mert akkor jöttek a temetőből, és a legtöbbje ünnepi feketében. Magam pedig akkoriban a Tempo vállalat szállító munkása voltam, s nem gyakorló lelképásztor. Az előtte való nap még trógeroltam valahol. Dehogyan gondoltam arra, hogy hallgatóim lelke tele van halottaik emlékével, s az elmúlt órákban nézték a gyertyák és mécsesek fényét, amiket halottaik sírján gyújtottak. Én meg felolvastam az aznapi evangéliumot a nyolc boldogságról. S utána az oltár előtt fel s alá sétálva egy fél órát beszéltem nekik az Isten Országának gyönyörűségéről és boldogságáról, melyet bizony megcsinálhatunk, ha elkezdünk úgy élni, ahogy Jézus a nyolc boldogságban elmondta. Döbönt csendben hallgatták. Amikor vége lett a misének, s bementem a sekrestyébe, akkor Domb Feri, mert így hívták az engem meghívó plébánost, széjjel mosolyával fogadott és mondta: Na ezeknek most jól belelovagoltál a kegyeletükbe, mert most jöttek a temetőből! Mit bántam én, hogy honnan jöttek. Akkor voltam először Halásztelken, már csak kihirdetem neki, amit rám bízott Jézus, mint tanítványára, az Isten Országát. Jézus sem mondott halottak napi prédikációt.

S ez a megbotránkoztató igehirdetésem mégis jelentős dátum lett a a Bokor történetében. Az lett, mert ott volt a prédikáción két fiatal is, a Náci meg az Öcsi, akik most negyven év után is emlékeznek erre a halásztelki estére, mert innen számítják a maguk jézusi elköteleződésük történetét, amely hála Istennek máig is tart, és hozza a gyümölcsöket, alighanem haláluk órájáig és még majd utána is.

Ezért aztán én ma is felmentve érzem magamat, hogy a múlt vasárnap nem arról beszéltem nektek, hogy imádkoznotok kell halottaitokért, akik a tisztító tűzben szenvedhetnek még bűneikért. És most sem prédikálok erről, mert nem tudom sem azt, hogy mit csinálnak odaát az én halottaim meg a ti halottaitok. Hanem inkább arról, hogy mit kell csinálnunk annak érdekében, hogyha meghalok, hogyha meghalunk, ott mindenképpen találkozunk azzal az Istennel, aki majd azt mondja nekünk: Menj be Urad örömébe. Amen.

Piarista köz, 2007. december 6.

Mikor éltünk jobban?

Különös módon látja Jézus az utána következő idöket. Mint aki ismeri a történelem egészét. Azt is, ami utána következik. Olyannak látja a jézusutánit, amilyen volt a jézuselőtti: társadalmi és természeti katasztrófák pusztítanak. Ami pedig tanítványait illeti, azokat zsinagógákba és börtönökbe hurcolják, némelyeket meg is ölnek közülük, mindenki gyűlölni fogja őket. A tanítványok pedig állhatatosak maradnak, s ezzel megőrzik a lelküket. Pályája

elején még nem így látta. A jónak a győzelméről énekelt: *Boldogok a szegények, és jaj a gazdagoknak*. Pontosan a fordítottját a mai evangéliumi szakasznak.

Márta lánya, az 54 éves Eszter, aki még itthon tanult építész-mérnöknek, írja Kanadából: Praktikus szempontból engem az idegesít, hogy az egyház(ak) lesznek leginkább kiölői a jézusi tanításnak. A tanítónak (ilyen az egyház is) praktikusán kéne a tananyagot leadni, reagálni kellene az életbeli dolgokra. Ma az emberek nem a legjobb körülmények között élnek Kanadában. Itt, British Columbiában fantasztikusan virágzik a gazdasági élet – az értékelés és a statisztika szerint. Tényleg, a város nő, mint a gomba, s a "prosperitás" magaslatán vagyunk. Nincs elég munkaerő – mondják a hírekben. Ezért még szervezett külföldi munkaerőt is hoznak be a keleti világból. Tehát akkor az emberek is jobban élnek? Nem. Munkanélküliség van. A hazai ember nem jut munkához, mert az általa kívánt minimálbér – ami már nem elég a minimális létfenntartáshoz sem – túl sok a munkaadónak, hogy kifizesse azt. Ezért inkább hoz az uralkodó osztály rendeletet a javukra. Ezt: ha min. két évig foglalkoztat egy behozottat, és szállást ad nekik, akkor kedvezményeket kap az államtól. Tehát bér-lenyomásról van szó. Mert két év múlva, amikor már meg kellene fizetni őket, akkor lecseréli őket, s helyettük újabb turnust hoz be. Szervezett neoklasszikus rabszolgatartó ez a rendszer. Ki van mutatva, hogy a dolgozóknak a termelékenységük 51%-al nőtt az elmúlt 5 évben, de a fizetésük maradt vagy csökkent. Az összes termelési pluszt a munkaadó söpri be, s a profit 30 valahány százalékkal nőtt. Közben a lakásárak az elmúlt 5 évben átlagban több mint kétszeresére növekedtek, de inkább 3-szorosára. Az én lakásomé is, és közben észrevehetően növekszik a hajléktalanok száma. Tehát nemcsak jobban össze kell magát az embernek húznia, hanem a nagy hajtás miatt ideje sincs, és a testi és lelki egészsége is romlik. Aki pedig felül marad az árban, az meg rohamosan elhasználódik. Ezeket az egyházak észre sem veszik.

Eddig a levél. Olyan a helyzet, mint idehaza, csak még egy kicsit jobb. Olyan, mint Latinamerikában, csak hogy ott még rosszabb, mint nálunk. Mikor volt jobb? Valamikor, száz év előtt, nagyapám pesti cukrász üzemében, ahol a bolti lányok nagyszüleimnél laktak s napi tizenkét órát dolgoztak, s csak vasárnap délután volt kimenőjük? Szüleim erről az 1914 előtti időről beszéltek, mint a boldog békéről. 1849 és 1914 között eltelt 65 esztendő, s közben nem volt háború. 1945 és 2007 között eltelt 62 esztendő, s közben nem volt háború. Azért az elsőben is volt Bosznia okkupációja, a másodikban is szétlőtték úgy-ahogy Budapestet 1956-ban pótfelszabadítóink. Ma is vannak, akik nosztalgiaznak a boldog Kádár-rendszerrel? Vannak.

Én aztán igazán nem érzem egyháznak magam, s szeretnék valamit éppen ezért észre is venni. Hogy mi volt az őshazában, mi volt Levédiában, erről nem töröm a fejem. Van egy fogható dátumom: 895-ben megtámadnak bennünket a besenyők, s Vereckén behatolunk a Kárpát-medencébe. Hozzuk magunkkal a sátrinkat, meg hajtjuk magunk előtt az állatainkat. Estére felverjük a sátrakat, s öröket állítunk, az állatok meg legelnek. Mi meg fejjük, és esszük őket. Akik meghalnak útközben, azokat elhantoljuk. S reggel megyünk előre. Kik? Az urak s a fegyveres férfiak lovon ülve. Az öregek, az asszonyok, a kisebb gyerekekkel a szekereken. Gyalog pedig a szolgák, akik hajtják az állatokat. Esténként sátort vernek. És boldogok? Elfogadják, hogy most csak így lehet élniük. Amikor túljutnak a gyepek szánt hegyvidéken, ott valakiket hátrahagynak öröknek, valakik meg le is települnek, s folytatják, amit hetekkel előbb még túl a Kárpátokon abbahagytak, a letelepült életet. A többiek meg mennek tovább, hogy odébb majd szintén letelepüljenek. Kik és hol állhatnak meg, azt az uraknak kell megmondaniuk. Azoknak, akik vérszerződést kötöttek. Eljutnak a 900. évre a Tiszaig, a Garamig, a Dunáig, s a Marostól, a Temestől délre is, ahol már az Alduna folyik.

Pár százezren lehettek. Bolgárokbá, morvákbá ha ütköztek, megbírtak velük. Öt év után aztán birtokba vették a Dunán s a Dráván túli területeket is, előre hatoltak a Kárpátok nyugati szegélyéig is, és valahol az Enns folyónál volt a nyugati gyepe annak következtében, hogy

907-ben a pozsonyi csatában őseink – még Árpád vezetésével – megsemmisítették a bajorok seregét. Csak 955-ben, az augsburgi vereségünk után voltunk kénytelenek visszahúzódva a bécsi medencében a Fischa folyót tenni meg nyugati gyeplőnek, határnak. Árpád meghal 907-ben, 955-ben Taksony már a fejedelem, s ennek fia, Géza 973-ban Quedlinburgba küld 12 főmagyart, akik a fejedelen nevében békét kötnek a bajorokkal. Géza családotul megkeresztelkedik. Véres kezűnek mondták, mert amikor meghalt, a magyar törzsfőkből már csak Koppány, Gyula és Ajtony volt központi hatalmának ellenében. Ez utóbbiak térdre kényszerítését fia, Vajk végezte el, aki apja halála után 997-ben lett fejedelem. Fiát, Vajkot Géza még összeházasította a bajor hercegnővel, Gizellával, akinek kíséretében német lovagok jöttek be az országba. Ezek segítségével is sikerült Vajknak térdre kényszerítenie azokat, akik urakként még túléltek Gézát. Az ezredfordulón koronázták Vajkot királlyá. Ellenfelei legyőzése után minden föld törzsfői birtokból királyi birtokká lett, s ezeket ajándékozta István az ispánjainak. A lázadásokat, melyek még pogány lázadások voltak, István és király-utódjai leverték.

Megtörtént az elsőként ismert magyar társadalmi átrendeződés. A 895. évi honfoglalás előtt és után a törzsfőknek, mindnek, joguk volt törzsi seregükkel hadi vállalkozásokba fogni. Géza ezt a jogot megszüntette. Az engedelmességre kényszerített magyar urakból s a bajor lovagokból lettek – az ispánok, az új urak. Ezeknek az uraknak rendelődtek fölibe az új rend eszmei letéteményesei. Mindenekelőtt a püspökök s a nekik alárendelt papok, szerzetesek. A király apostoli király volt, mert maga nevezte ki a püspököket. Halála előtt mondja: *"Ég királynője, e világ jeles újjászervezője, végső könyörgéseimben a szentegyházat a püspökökkel, a papokkal, az országot a néppel s az urakkal a te oltalmadra bízom..."*

Jézus nyomában tehát István is újjászervezi a szentegyházat a püspökökkel, s az országot pedig az urakkal. Az istenadta népet is megemlíti, de ennek a népnek kevés köze van a püspökök és a világi urak országához. Volt korábban közük? Igen, azoknak, akiknek a törzsfők hadi vállalkozásaiban szerepük volt, a fegyvereseknek, bizonyára. De a nem-fegyveresek ekkor is csak nép lehettek. S a nép – az a dolgok, s nem a személyek világába tartozik. Ötszáz évvel később a nem fegyveres népet Verbőczy *Hármaskönyve* a földekkel és marhákkal egy kategóriába sorolta. Mert a nép dolgozott a földeken a marhákkal együtt. A királyi adománylevelek az ajándékozott földek határait is megnevezik, a marháknak csak számát adják meg, a jobbágyoknak esetleg a neveit is megemlíti. Úgy tetszik, hogy valami megmaradt a régi etelközi rendből: voltak a fegyveresek, akik biztosították a külső és belső rendet, s ez a belső rend annyit jelentett, hogy voltak olyanok, akiknek dolgozniuk kellett. S ők alkották a lakosság többségét. A nem-dolgozók – a nemesek meg a papok – legfeljebb ha 20 százalékat adhatták a lakósságnak. El is tarthatta őket a 80 százalék. Ez lehetett a rend Etelközben is, s később a vérszerződés után is. Katona József közel kétszáz évvel ezelőtt írja a *Bánk bán* c. tragédiájában a jobbágy Tiborc panaszát, mely alighanem hű képét rajzolja a változatlan társadalmi valóságnak: Ki tudták kötni őket, ha lelőttek egy galambfiat. Kik? Az urak. Azok, akiknek fegyverük volt.

Kedves Eszter, a papok az urak közé tartoznak, s a dézsmából élnek. Te meg az egyházon akarsz számon kérni valamit, mert a papokat azonosítod Jézus tanítványaival, akik Mesterükkel együtt a nép, a szegények oldalán állnak, s maguk is szegények közé tartoznak. A nép – a szegény; és a szegény – a nép. Etelközben, vérszerződés után is mindig volt nép és mindig volt szegény. A papok nem szegények. Az etelközi táltosok sem voltak azok, és István püspökei és papjai sem.

A tatárjárás idejére már megtízszereződhetett a lakósság. Lehattunk már három millióan. Egy év alatt elpusztult a nép fele, s legtöbb a magyarul beszélők közül pusztult, mert marháinkat a folyók mentén legeltettük, a védelmet nem nyújtó sík területen. Az urak egy kis hányada el tud menekülni Muhiról. A nép elbújhat a hegyek ormán meg a mocsarakban. A király az Adriai tenger Trau szigetéig futhat. Ekkor még a jobbágyság nem fordult ura ellen.

Beletörődött, elfogadta, hogy neki nem sikerült nemessé-fegyveressé, püspökké-fegyveressé válni. Isten rendeléseként elfogadta állapotát, s élt, ahogy tudott? Nagyon valószínű, hogy nem látta lehetőségét annak, hogy felkeljen a rend ellen. Húzta az élet igáját, s igyekezett vallásában vigaszt találni arra, ami nehéz volt. Nem volt része a közéletnek, csak a családinak, s abban élt, szeretett és szaporodott.

Mivel én csak egy katolikus szerzetes vagyok, megengedhetem magamnak, hogy praktikusán tanítsak, amíg még taníthatok. Katona József 1815-ben írta a Bánk bánt. Azóta újra történt, s még az ő századában, a 19.-ben egy társadalmi átrendeződés. Kossuth Lajos fegyverbe szólította a jobbágyságot, s ennek nyomán új urak támadtak a század második felében, ha nem is a valahai jobbágyságból, hanem a nemesek mellé vagy helyükre került polgárokból, a nyelvünket úgy-ahogy megtanuló jövevény népekből.

Az elmúlt, a 20. században aztán megint új társadalmi átrendeződés történt Sztálin akaratóból, s Rákosi Mátyásból és Kádár Jánosból lett az urak eleje. Belőlük, akinek ősei bizony nem tartoztak az urak közé. De hol van már a tavalyi hó?

Már a 21. században tartunk, amikor Kanadában, egész Amerikában és Európában is, Izraelben is – a világméretű tőkés társaságok az urak. Akkora urak, hogy hozzájuk képest még a királyoknak, az államelnököknek is csak fillérek vannak a zsebükben. Még államonként a miniszterelnökök is ezeknek a tőkés társaságoknak a szolgái. Nem is titkolják. Úgy szegényítik el az országot, mint Latinamerikában is tették, akik jóval mélyebben vannak már, mint Európa s benne a Kárpát-medence országai s köztük hazánk is. Minek az erejében? Hát a NATO fegyvereinek az erejében teszik, amit tesznek. Mérhetetlen a Bokor jézusi dicsősége, hogy hazánkban egyedül mi tiltakoztunk a NATO-ba belépés ellen.

Visszatérhetünk már Jézus ma hallott szavaihoz. A történelem semmit sem változott e kétezer esztendőben. A jézusutáni szakasz ugyanolyan, mint a jézuselőtti. Lehet, hogy a szegények a boldogok és jaj a gazdagoknak. Lehet, de nem ideát, csak odaát? Nem, ideát is. Mert a jézusi boldogságnak semmi köze a gazdagsághoz. A kérdés csupán az, hogy nekünk, keresztényeknek van-e valami közünk Jézushoz? Van-e valami közünk a Jézus-féle boldogsághoz, vagy csak a fából vaskarikához, amely így fogalmazódik meg: Jézuskának is, meg Béluskának is. Mondhatom világosabban is: mi szeretnénk gazdagok is lenni meg Jézus tanítványai is. Szeretnénk úgy nyaralni az olasz Dolomitokban két hetet, hogy nem kerül az többbe, mint mindössze 250 millió forintba, azaz csupán egy árva millió Euróba. Talán valaki tudja a sajtóból, hogy ki nyaralt ennyiért a nyáron a Dolomitokban. Külföldi és hazai újságok adtak erről hírt, és az illetékesek nem kommentálták. Nem is erősítették meg, nem is tagadták.

Gazdagnak lenni rossz dolog? Hogy volna rossz, amikor mindannyian arra törekszünk? Mért ellentétes akkor ez a jézusi boldogsággal? Nem ellentétes, ha vigyázunk arra, hogy minden testvérünknek is jusson annyi, mint nekünk. A NATO meg minden fegyveres erő arra törekszik, hogy valakik gazdagabbak legyenek, mint azok, akik ellen háborúzik. Szent céllal háborúzik: fel akarja szabadítani a háborúval megnyert területen élő embereket saját uraik kizsákmányoló gazdagsága alól? Igen, de csak azért, hogy más gazdagok jöhessenek a helyükre. Azok a gazdagok, akik fizetik vagy kényszerítik a háborúzó katonákat. Megszüntetjük a sorkatonaságot? Igen. De dupla annyit fizetnek a NATO katonáinak, mint amennyit azok keresni tudnának odahazai munkájukkal.

Jézus tanítása szerint két Isten van. Az egyik a Pénz, a másik, aki Atya, s minden gyermekének egyenlő arányban akar juttatni az Általa megteremtett Föld közösnek szánt javaiból. Ezt a másik Istent kell választani, ha valaki a Jézus-féle boldogságot akarja. – Pénzt is szeretni és Jézus Atyját is szeretni, ez az önbecsapás. Ezt elvetni, ezt jelenti a jézusi biztatás, hogy maradjunk állhatatosak. Így menthetjük meg lelkünket az örök életre. Akik nem akarnak maguknak többet, mint amennyi a másik embernek jut, azoknak a királya Jézus, akinek a királyságát ünnepeljük jövő héten, az egyházi év utolsó vasárnapján.

Piarista köz, 2007. december 7.

Nem minden olvasóm lakik Budapesten, hogy 2007. december 24-én résztvehessen éjféli misén Adyligeten. Még jó, ha a fővárosiak s a környéken lakók megtöltik a kis kápolnát, s azon meghallgatják a Karácsonyi Pásztorjátékot, melyet olvashattak, olvashatnak egyebütt is...

De közhirré tétetik a kisbíró dobjával *Bokorfalu* meg *Magyarfalu* közepén valami más. Az, hogyha odáig nem szólít magához az Úristen, akkor **2008. január hó 5. napján, szombaton, délelőtt 10 órakor** Budapesten a piaristák dunaparti kápolnájában (Pesti Barnabás u. 2.) elmondom **vasmisémet**. Tehát ugyanott, ahol az újmisémet meg a gyémántmisémet is mondtam, 65 évvel, meg 5 évvel ezelőtt. Ezt akkor szokták a papi renden levők mondani, ha 65 éve már annak, hogy egy püspök jogsíval látta el őket: ők misézhetnek *a kedves világi híveknek*. (A Bokorban ugyan ilyenek nincsenek, mert ott papostul-hivőstül mindannyian a világban élünk, hiszünk is és még testvérei is volnánk egymásnak meg Jézusnak mindannyian, akik elhittük Jézusnak, hogy csak annyi a dolgunk, hogy megcsináljuk a Földön az Isten Országát.)

Még annyi a kisbírói dobolás szövege, hogy mise után **agapé** is lesz, melyen megköszönhetjük egymást abból az alkalomból is, hogy megértük az új esztendő. Ez lesz tehát egyúttal a **2008. évi Bokorújév** is. Annak a reményemnek adok kifejezést, hogy ez alkalommal koccinthatok azokkal a testvéreimmal is, akik nem a fővárosban, hanem *Dunán innen, Tiszántúl...* (ha nincs is csikajuk) foglalkoznak *ország-építéssel*.

105. ÉVFORDÍTÓ NAPLÓ

2008. január

Piarista köz, 2007. december 10.

Öcsi találta meg a papirosai közt e régi írásomat, melynek ideje, s elkészülésének helye: Óbudavár, 1994. aug. 6. A címe pedig: *A Bokor kívülről, belülről: múlt, jelen jövő.*

I. MI A BOKOR?

1.1 A Bokor látásom szerint

E részben nem azt mondanám el, hogy mi volt idáig a Bokor, mi a mostani pillanatban, s mi lesz, vagy minek szeretném a jövőben. „Sub specie aeternitatis”, vagy magyarul szólván: Isten általam kinyomozhatónak vélt szándékai szerint kísérlek meg válaszolni a nagybetűs címben – Mi a Bokor? – feltett kérdésre.

1.1.1. Közösség

Mindenekelőtt állítok róla négy kifejezést: közösség, intézmény, szervezet, rend. Meghatározom ezeket a kifejezéseket. „Közösségről” beszélek, ha a hat dinamikus alkotóelem (cél, törvény, funkció, szerepkör, szankció ill. szanktifikáció, köztulajdon – vö.: A jézusi célkitűzés szociológiai elemei – A második hullám Bp. 1990 36. o.) elsejére, a célkitűzésre gondolok. *Intézményről* beszélek, ha mind a hat dinamikus alkotóelemre tekintek. *Szervezetről* beszélek, ha a funkciók egymásra épülő szintjeit tartom szem előtt. *Rendről* beszélek, amikor az intézményben, szervezetben kibontakozó közösségnek azokra a törvényeire, illemszabályaira gondolok, amelyek egy közösség életét sajátossá formálják. (Egyházrend – Erény-e az engedelmesség? Luzern 1989 15. o.)

1.1.2. Egyház

Ezek után fel kell tennem a kérdést: Egyház-e a Bokor? E kérdés megválaszolásához meg kell mondanom, mit értek egyházon. Olyan közösséget, amely a jézusi célkitűzést hordozza, s e jézusinak megfelelően bontja ki a közösség életmegnyilvánulásának már említett további öt dinamikus létkategóriáját is. Ezek után már csak a közösséget kell meghatároznom, hogy a félreértéseknek és a félrehallásoknak lehetőleg elejét vegyük. Szemben a sokasággal – amely nem együttélés csak együttlevés (pl. buszra várók) és szemben az osztállyal, pl. Trabant-tulajdonosok) –, amely sem együttélés, sem együttlevés, hanem csak bizonyos közös vonásokat hordozó személyek összessége, ez a közösség a közösséget alkotó személyek céltól irányított és tartós, azaz a megszűnés nélküli együttműködése. Az adott meghatározások alapján a Bokor minden egyes közössége, s ezen közösségek „Bokornak”, nevezett összessége is egyháznak mondandó.

1.1.3. Felekezet

A következő kérdés, amire ezek után válaszolnom kell: Felekezet-e a Bokor? Megint meghatározásra van szükségünk: Mi a felekezet? A felekezetet a jézusi célkitűzést szolgálni kívánó olyan közösség alkotja, amely elhatárolja magát egyéb közösségektől, amelyek szintén a jézusi célkitűzést kívánják szolgálni. Mivel a Bokor csak eszmecserére hajlandó, azaz csupán nézetektől határolja el magát, de sohasem az ezen nézeteket hordozó személyektől s azok közösségétől, ezért a Bokor nem felekezet.

A következő kérdés: Része-e a Bokor valamelyik felekezetnek? A Bokor egésze aligha. Csak abban az esetben lehetne a Bokor egésze valamelyik felekezetnek a része, részegysége, ha a Bokor minden egyes tagja egy és ugyanazon felekezethez tartoznék. Mivel azonban a Bokor közösségeibe különböző felekezetekhez tartozó személyek élnek, nem mondhatjuk hogy a Bokor része, részegysége egy adott felekezetnek. Ha mégis „Bokor Katolikus Bázisközösség” néven ismernek bennünket, ez a megnevezési pontatlanság abból magyarázódik, hogy a katolikus felekezethez tartozó személyek hívták életre a Bokrot, s a Bokor tagjainak többsége ma is a katolikus felekezet tagjának tudja magát. A Bokor még abban az esetben sem felekezet, ha a Bokor tagjai között vannak olyanok, akik egyetlen felekezethez tartoznának

sem érzik magukat, és vallási hovatartozásukat illetően a Bokron kívül nem tudnak egyebet mondani. Azért nem felekezett a Bokor ebben az esetben sem, mert nem ambicionáljuk, hogy a tagok kizárólag a Bokorhoz tartozzanak, és ezenfelül ne legyenek tagjai egyetlen vallási felekezetnek sem.

Többet is kell mondanunk. A bokor ambicionálja – bár nem presszionálja –, hogy a Bokor tagjai lehetőleg tartozzanak valamelyik felekezethez. Miért? A válasz egyszerű. Ha nem így járna el a Bokor, Isten sem menthetné meg attól, hogy felekezetté váljék. Miért lenne ez olyan nagy baj? A felekezet, az valami rossz? Hát igen, rossz. Miért? Mert elhatárolódásból született, s az elhatárolódás bárkitől, akárkitől is – rossz. Miért rossz? Mert a szeretet nem ismer elhatárolódást. A felekezet rendre válás eredménye, és minden válás a szeretet csődje. Akkor is, ha nem váltam el, csak kilöktek. A kilökö szívében biztosan megfogytakozott a szeretet, s nagy a valószínűsége annak, hogy a kilökötteknek, azaz az új és más felekezetté „kényszerítetteknek” is meg fog fogytakozni a szívében a szeretet a kilökök és az azok le-származottai iránt.

1.1.4. *Közös nevező*

Gondolom, a fentebbiekből eléggé nyilvánvaló, hogy a Bokor olyan közösség, amely szívesen lát bármely felekezethez tartozó személyeket, akik azonosulni akarnak a jézusi célkitűzéssel. Ezt tovább tágítva: szívesen lát bármely valláshoz (mohamedán, zsidó, egyéb) tartozó vagy akár egyetlen valláshoz sem tartozó, s magát akár agnóosztikusnak, vagy ateistának valló személyt is, ha az azonosulni tud a jézusi célkitűzéssel. A Bokor tehát olyan közösség, melynek tagjai akármit is írhatnak a lételméleti megállapításokat tevő „számlálóba”. A Bokor olyan közösség, melynek tagjai elviselik, hogy Bokor-társaik különböző válaszokat adnak a *Mi az, ami van?* kérdésére. Közössé és közösséggé a Bokor tagjait az teszi, hogy vállalják a jézusi célkitűzést közös nevezőjüknek, amely célkitűzés bele van írva az emberi természetbe, s amely a *Mi az, ami kell?* kérdésére válaszol. E közös nevező tartalmát sokféleképpen fogalmazhatjuk. Jézust idézve így: „Amit szeretnétek, hogy az emberek veletek cselekedjenek, ti is ugyanazt cselekedjétek velük” /Mt. 7,12/. Korszerűbb megfogalmazásban: Akarjatok kivétel nélkül minden embert odaültetni az élet asztalához.

1.1.5. *Jézus bokrot alapított?*

Az emberiség eddig vallásokba, felekezetekbe szerveződött, esetleg szabadkőműves páholyokba, ateista pártokba. Közös vonásuk e szerveződéseknek, hogy mindegyikük közös számlálóra és közös nevezőre törekedett. Van-e történelmi előzménye, példája annak a *bokorizmusnak*, amely szabadon kívánja hagyni, hogy ki mit gondol a lét kérdéseire adható, de ugyanakkor egyértelműen nehezen igazolható válaszokról, s kizárólag az emberi lelkiismerettől egyértelműen etikusnak igazolt és fent megfogalmazott válaszrendszerében kíván egyöntetűséget, közös Krédót? Úgy tetszik, hogy van. Jézus elismerőleg szólt a maga vallási közösségéhez nem tartozó kananita asszonyról, a szír Námánról, a szareptai özvegyről, Jónás próféta ninivei embereiről, Dél királynőjéről, a kafarnaumi pogány századosról, akiknek kilátásba helyezte, hogy Isten is elismeri őket. Úgy tetszik tehát, hogy van történelmi előzményünk, mert Jézus nem kívánt sem új vallást, sem új zsidó felekezetet létrehozni (B. Gy., Egyetlen Szövetség? Kar. Aj. 1988/6 – 154. kötet: A „szövetség” Jézus ajkán 18-19 o.). A tényállást talán így lehetne a legegyszerűbben kifejezni: Jézus nem egyházat hozott létre, hanem csak bokrot – a „bokor” pedig jelenti mindazt, amit a fentebbiekben előadtunk róla. Másképpen kifejezve ugyanezt: Jézus megőrizte a maga Templomhoz és Zsinagógához tartozását, mert a Törvényt nem eltörölni, hanem beteljesíteni jött. E beteljesítés céljából a maga Tizenkettőjével „bokrot” hozott létre, melyet kahálnak, Jahve szolgálatába állított közösségnek, magyarul: egyháznak nevezett, s amellyel nem kívánt létrehozni sem új vallást a maga zsidó vallásának lecserélésére, sem új felekezetet a maga zsidó vallásán belül.

1.2. *A Bokor – ahogy a rajta kívüliek látják*

A Bokron kívüliek – egyáltalán is, a Bokor megítélése tekintetében is – nyilvánvalóan sokfélék. Az agnósztikusok és ateisták rokonszenveznek velük, mert a vallásosok etikailag általában leminősítik őket, a Bokor pedig feltételezi, hogy az ember etikusnak minősülhet, akár minő „számlálót” valljon is. A hatalomgyakorlók, ill. hatalomgyakorlásra törekvők bizonyos fokú tartózkodást mutatnak a Bokorral szemben, ami érthető a Bokornak az erőnemalkalmazásra vonatkozó radikális tanításai folytán. Ami a vallásokhoz tartozó embereket illeti, a nem keresztények még aligha vettek tudomást a Bokorról. A keresztények közül is inkább csak a nyugatiak észlelték eddig a Bokor létét, a keleti egyházhoz tartozók aligha. A nyugatiak részint protestánsok, részint katolikusok. Ami a protestánsokat illeti, az ökumenikus alapállásúak örömmel üdvözlnek a Bokor Biblián alapuló megélt tanítását, főleg annak következtében, hogy tapasztalják körünkben a prozelitizmus teljes hiányát: nem akarjuk a körükbe tartozókat a katolikus egyházba csalogatni. Kifejezett rokonszenvre találtunk a hutteriek és kvékerek körében, akik úgy tekintenek bennünkre, mint akik hozzájuk hasonlóan felfedezték a történelmi kereszténység Jézust elárulásával szemben az evangéliumot, a Hegyibeszéd Jézusát.

Ami a katolikusokat illeti, rokonszenveznek velünk – egyfajta nagyobbára asztalalatti kéznyújtás formájában – a kevésbé hierarchia-függő katolikusok, s elzárkóznak a hierarchia-függők. Ami a klérus tagjait illeti, azok – személyi szimpátiájuktól függetlenül – tartják magukat az egyházfegyelemhez: elzárkóznak az együttműködés elől még akkor is, ha titokban nekünk szorítanak.

Külön kategóriának gondolom azokat a katolikusokat, akik Bokorhoz tartozó papok templomaiba járnak. Amíg az egyházmegyei hatóság meg nem magyarázza nekik, hogy valami baj van papjuk katolicitásával, őszintén ragaszkodnak hozzá – nyilvánvalóan a pap által nyújtott értékelésének függvénye szerint alakuló intenzitással. Ha megkapják az említett magyarázatot, képesek 180 fokos fordulatra is; vö. Bandi bácsi korábbi péceli presztízsével s később az egyházközség területén működéstől eltiltással, s ennek – a péceli képviselőtestület részéről történő megszavazásával. Lipien Misi ill. Kocsi Gyuri négy egyházközségének népe viszont – egyelőre úgy látszik – kitart papja mellett a püspök ellenében is. Ha ez a magatartásuk időtállóan bizonyulna, akkor elindulna egy folyamat felekezetükön belül: a katolikusok nem hierarchia-függő viselkedése, amely minőségileg több és más lenne, mint az eddig tapasztaltak, melyek csak a teljes vagy nem-teljes függőséget mutatják.

1.3. *A Bokor – ahogy saját magát látja*

Mélyen megosztott a kép. Első csoport: Nem érdekli őt, miként vélekedik rólunk a hierarchia és a hierarchia-függő katolikus nép. „Döglött lónak” tekinti a hierarchia-függő egyházat. Nem törődik azzal, hogy minő strukturális következményei lesznek e szemléletének. Pl. hogy felekezetté alakulunk-e – függetlenül attól, hogy jelen pillanatban van-e ilyesmi szándékában e csoportnak vagy sincs. Lélekben már felekezetétől valamelyest elszakadtnak kell gondolnom e csoportot, bár a templomba nem járson, adót nem fizetésen túl semmi látványos egyéb magatartás nem tapasztalható részükről. Mindazonáltal csak valamelyest gondolhatom lélekben elszakadtnak őket, mert készségesen tevékenykednek olyan katolikus társaságokban, amelyek a hierarchia és hierarchia-függő erők nyomatékos kívánsága ellenére is szívesen látják a Bokorhoz tartozók közreműködését soraikban. E csoportba tartozik többek azaz ifjú pár is, amely Bokorhoz tartozó pap igénybevételével katolikus szertartás szerint kíván házasságot kötni, de nem látja értelmét a plébániai anyakönyvezésnek, s nem izgatja őket, hogy a születendő gyermekek katolikus egyházzal kapcsolatos „törvénytelennek” minősülnek majd a szülők ezen magatartásának következtében.

Második csoport: Elfelé menőben van. Lelkigyakorlatra nem megy, csoportba még jár, vagy bejelenti, hogy táplálkozó csoportba járása egyelőre szünetel, inkább az általa vezetett csoportot tartja meg. Hallatlanul aktív tőlünk magukat elhatároló papok egyházközségi munkájának segítségével. Bokron belüli baráti, lelkipolitikai szálakat megszakít. Csoportközi tevé-

kenységektől távoltartja magát. Bokron belüli munkába nem segít bele. Bokor-rendezvényeken nem látható. Nincs lelke bejelenti távozását az évtizedes közös élmények, kapcsolatok, barátságok következtében, de tudatosan szakítgatja a szálakat. Képtelen (még?) csúnyát mondani rólunk, de egyértelmű, hogy végleges leszakadása csak idő kérdése.

Harmadik csoport: Egész szívvel ragaszkodik katolikus felekezetéhez, készséges áldozatos egyházközségi munkára, de a Bokor-tartalmakhoz ragaszkodása következtében újból és újból érzi, hogy ott nem kívánatos személy. Előbb-utóbb minden jószándéka ellenére is megszakadnak aktív jellegű kapcsolatai katolikus felekezetével. Jár vasárnaponként templomba és fizeti az egyházi adót. Alighanem ez a legnépesebb csoport. E csoportban vannak olyanok, akik ezt nagyon nehezen viselik, lebénulnak, passzívakká válnak. Többségük viszont elfogadja ezt a helyzetet olyanként, amin nem tud változtatni, és keresi, hogy mi mindent lehetne tennie ily szituációban is.

II. MÚLT, JELEN, JÖVŐ

2.1. *A Bokor múltja*

2.1.1. 1945-1948

Három és fél esztendő, mely Kolakovics debreceni látogatásától a katolikus iskolák államosításáig terjed. Vasárnap délelőtti találkozók a debreceni piarista gimnázium egyik osztálytermében, ahol általam felvetett teológiai és magyarságtudományi témákról beszélgetnek 15-18 esztendőös lányok és fiúk, egyetlen csoportban akárhányan, kb. húszan.

2.1.2. 1948-1952

Négy esztendő. 1948 nyarán megalakulnak az első csoportok, s elkezdődnek az illegális lelki gyakorlatok. A csoportok alapvető foglalkozási anyaga: a szentírás. Elindul az illegális broszúragyártás folyamata is. Már 1949-ben eljut a munka lelki gyakorlatok tartásának formájában Budapestre, Szegedre, Pécsre, Miskolcra, Győrbe. 1950 nyarától támogatja a munkát az Actio Catholica püspöke is, Endrey Mihály. Együtt dolgozik velünk a KIOE /munkásfiatalok/, az OL /munkásleányok/, a KALÁSZ /parasztlányok és fiatalasszonyok/. Budapesten papi csoport is alakul. A központi szemináriumban is tarthatok előadást a munkáról, Miskolcon papoknak lelki gyakorlatot, rendtársaimnak pedig három napos bemutatót munkánkról Sík Sándor provinciális elnökletével. A Grösz-per után Endrey visszahúzódik tőlünk. 1952 elején a győri aulában megfogalmazódik: nyilvánvaló, hogy csak azért nem állok le a munkával, mert be-szervezett az ÁVO, s az a feladatom, hogy minél többeket lebuktassak. 1952 nyarán már csak egyetlen lelki gyakorlatot tudok tartani: vagy húszan jönnek rá össze az ország minden részéből Debrecenbe. 1952 aug. 28-án letartóztatják a munka országos vezetőit.

2.1.3. 1952-1967

A letartóztatást követően az általam ismert közösségek munkája rövidesen elhal. Távolabbi filiációkban folyhatik az élet, amelyek úgy érzik, hogy ők láthatatlanok maradtak, mert a börtönben felkeresnek a nyomozók információkat szerzés céljából ("Az elvetett mag kizöldült" – mondják, én meg boldog vagyok), melyekkel nem tudok szolgálni. 1956 elején 60 személyt tartóztatnak le, akiket java részt nem is ismerem, de ezek nem a Regnum kisközösségeinek munkájából valók. A forradalom alatt szabadulok. A letartóztatásba nem került volt csoporttagok elmondják, hogy képtelenek csoportot összehozni: egy-egy személylyel tudnak beszélgetni, egy-egy fiatalat „hitoktatnak”. Ennek hatására, amikor visszakerülök a börtönbe, elhatározom, hogy én is csak egyes személyekkel, házaspárokkal foglalkozom majd, ha szabadulok, s ha írok is majd valamit, nem teszek indigót az írógépbe. Szabadulásom után közel négy évig csak barátkozom azokkal, akik nem félnek tőlem. Olvasok, de nem írok semmit. Az 1964. évi részleges megegyezés a Vatikán és a pártállam között – változást hoz életembe. Elhatározom, hogy újból megvizsgálom, mit tanít Jézus, mint a negyvenes évek végén tettem. 1964 ősze és 1966 ősze közt folynak az előmunkálatok, melyek mellett lefordítom a *Lumen Gentium*-ot és a *Gaudium et Spes*-t. 1966 őszén kezdem gépelni a KIO-t, 1968

őszére készülök el vele. Az újra meglátottak hatására 1968 őszén Jenővel, Ildivel, Zsuzsával (Fiatalok I) kéthetenként találkozunk négyesben.

2.1.4. 1967-1979

1969-ban megalakul az Öregek I, a Papok I, majd az Öregek II csoportja. 1970-ben – 18 esztendő szünet után – újra tarthatok három illegális lelkigyakorlatot. Az 1969. és 1970. év Karaj-előzményei után 1971-ben megjelenik a Karácsonyi Ajándék első kötete. (A kötetek száma évről-évre emelkedik, 1984-ben eljutunk a 100. kötethez.) 1972-ben 19 fővel létrejön az első csoportvezetői lelkigyakorlat. 1973-ban már annyi a lelkigyakorlat tartására a felkérés – kispapoknak is tartok lelkigyakorlatot –, hogy Lilla és Öcsi megtartják a Bokor első lelkigyakorlatát, melyet nem pap szolgáltat. 1974-ben megalakul a KV: (két pap – Barna és én), két öreg (Andi és Jóska), két fiatal (Ildi és Náci). 1976-ban Lékai bíborossá lesz, s megmagyarázza nekünk, hogy amit akarunk, az túl jó, s nem lesz rá lehetőségünk. Ekkor már együtt dolgozunk a Regnummal. Két ízben is tartom lelkigyakorlatukat (csak a vezetők lelkigyakorlatoznak, akik vezetik a táborokat). Lékai ki akar hívni Rendem által az országból, de Albert provinciális nem hajlandó közvetíteni ezt az igényét a piarista generalíciához. Rómában járva Lékai eretnek-híreket költi, a Budapestre látogató piarista generális pedig magával viszi a KIO, a Merre Menjek? és a Lelkipásztori Marketing gépelt kötetét, átadja azokat Pogginak, Poggi pedig a Klérus Kongregációnak, amely nem talál kifogásolnivalót ez írásokban. Lelkigyakorlatainkat megpróbálják az aulák kiküldöttei (helynök, irodaigazgató) szétugrasztani. 1978-ban püspökkari körlevél állapítja meg a Lelkipásztori Marketing c. írásomból, hogy az megpróbálja a híveket leszakítani a püspökeikről.

2.1.5. 1979-1989

1979 őszén Merza Jóska visszaadja katonakönyvét, s öt követően kb. 25 testvérünk kerül börtönbe a katonáskodás megtagadása miatt. A Bokor második hősi korszaka ez, mely tíz évet foglal magában. Eredményeként alighanem senki sem katonáskodik már a Bokor tajgai közül. A „felbujtókat” a Helsink Paktum aláírása következtében a pártállam nem tudja bebörtölnözní, s ezért a hierarchia (a hazai és a vatikáni) siet segítségére. Felfüggesztések, nyilvános működés megvonása, kényszer-nyugdíjazások és áthelyezések korszaka következik 1979 és 1982 között. Felzárkózik hazai püspökeink magatartásához a vatikáni hierarchia: 1983-ban Casaroli (Engedelmeskedjünk püspökeinknek!), 1987-ben Ratzinger (tanításom „téves, veszedelmes és félreérthető”) – hivatkozva természetesen rendre arra, hogy amit tesznek, az mind a „szentatya jóváhagyásával” történik.

A KV által megtestesített Bokor-központ ügyintézői terheinek csökkentése érdekében 1980-ban a Bokor hat ágra tagozódik, melyek száma aztán évről-évre növekedik. Az 1971-ben megindult Karácsonyi Ajándék évi kötetszáma 1983-ban eléri a 14 kötetre rúgó csúcst. A csoportvezetők száma is száz fölé emelkedik. De megjelennek a bomlás tünetek is: több régi paptestvérünk kiválik a Bokorból, s 1989-ben az egyik águnk bejelenti, hogy nem óhajtja képviseltetni magát a KV-ban.

2.2. A Bokor jelene

A rendszerváltozás óta számítom a jelent. Pozitívumai: Könyvkiadás, Érted vagyok, Tájéék, publikálási lehetőség a profán médiákban, a két konferencia, a külföldi katolikus mozgalmakba bekapcsolódás, a Hutteriek bennünket felfedezése. Negatívuma: nagyon sok testvérünk megtorpanása, ami abban nyilvánul meg, hogy reménytelenné lesz a tanítványgyűjtésben. E tömény sikertelenségek következményének gondolom, hogy egyre többen válnak érdektelenné a Bokor-kocsi összetartásának feladataival szemben (Kit és mit képviseljek, ha szétment a csoportom, ha reményem sincs új halak kihalászására?) a sikeresebbek pedig úgy gondolják, hogy őket ne adminisztrálja semmiféle „központ”.

Sikertelenségeink további következményének gondolom, hogy emberhalászás helyett inkább új számlálók konstruálására specializáljuk magunkat, amelyek a történelem bizonyosága sze-

rint – a szeretet egyesítő hatása helyett – mindig szembeállították egymással az embereket. Feszültségek támadnak a Bokorban is az új számlálókat konstruálók és az ezekben az új számlálóban hinni nem hajlandó Bokor-tagok között, ami tovább mélyíti a sikertelenségből fakadó alapválságot.

Nyilvánvalóvá lett, hogy a Vatikán nem akarja a Bokor egyházon belüli helyzetét rendezni. Reménykedik halálomban s a Bokor elhalásában. Komámasszony, hol az ollót játszik velünk. Seregély: a Bulányi-ügy a Vatikánra tartozik. Ratzinger: „De hát kedves Atya, nem én ítéltém el Önt!” Woytila: Püspökeink mutassanak megbocsátási készséget irántunk, ha megváltoztatjuk nézeteinket. Melyeket? Nem mondják meg. A hazai püspökök nem válaszoltak arra a levelre, amelyben kifejttem, hogy a nekem tulajdonított nézeteket nem képviselem, Ratzinger egyetlen tétele visszavonását sem kívánta, s utolsó szava az volt, hogy úgy írjam alá még egyszer 12 pontos zsinati antológiáját, hogy ne tegyem hozzá én is a magam zsinati idézetét a lelkiismeret tárgyában. Ahogy a Vatikán nem volt hajlandó pardont mondani a Hitlerrel szótértése miatt, ugyanúgy nem hajlandó pardont mondani a magyarországi pártállammal szótértése miatt. Maradunk tehát – az engedetlenek. (Vegyük ezt tudomásul? Kitartóan bombázva őket folyamatosan harcoljunk álláspontjuk megváltoztatásáért?)

2.3. A Bokor jövője

A fentiekben félszázadot tekintettem át. Februárban lesz ötven éve, hogy Kolakovics bekukkantott Debrecenbe. Lesz-e következő félszázadunk? Próbáljuk meg előbb megállapítani, miért volt egyáltalán első félszázadunk. Hátha olyan tanulságokat tudunk levonni belőle, amelyek megsúgják nekünk, mi a titka annak, hogy legyen második félszázadunk is.

2.3.1. Az elmúlt félszázad „titka”

Első titok: Eszmei választ adtunk egy bizonyos szempontból az akkor és helyben történelmileg potensnek bizonyuló világnézetnek, a marxizmusnak: Csak a népet akarjátok átölelni, s rakásra gyártjátok ellenségeit, akiket el akartok pusztítani. Ezzel szemben Jézus senkit ki nem zárva mindenkit hív és kész mindenkit magához ölelni... s nem fog el türelme várni a bűnös megtérésére. Mindezt nem páholyból teszi, melyben könnyű várni, hanem fizetés nélküli vándortanítóként szolgálva, akinek nincs fejét hova lehajtania, s aki azonosítja magát minden éhezővel, szomjazóval, ruhátlanokkal, az otthontalanokkal, betegekkel és börtönben sánylóddókkal, azaz a nem kiváltságosokkal s ugyanakkor jajt kiált a kiváltságosok világára, természetesen anélkül, hogy ezt a jajt hadsereggel akarná nyomatékosítani. Kopernikuszi fordulatot végeztünk ezzel. Egyfelől felszámoltuk a nagykonstantini korszak egyik nagy hazugságát: az egyháznak csak az emberek lelki dolgaival kell törődnie, mert a történelem Isten akaratából csak siralomvölgy, de nem az Isten országa, nem a szeretet társadalma megvalósulásának a színtere. A felvilágosodás egyházon kívüli gondolkodóinak kellett felemelnie Jézus zászlaját, s reményt önteni a megalázottak szívébe. Válaszunkkal megszűntünk a szakadékot a vallási felelőtlenség és a pofán felelősség között. Isten nevében magunkra vettük a felelősséget, amikor az istennektetés kritériumává tettük jóléti társadalomban élő mimagunk számára a tisztességes szegénységet és az éhezők, a harmadik világ megsegítését. Síkra szálltunk – ha még oly szerény eszközökkel is – az egyenlőségért, az új arisztokráciát és új kiváltságoltakat fejlesztő létező szocializmusnak a társadalmában.

Második titok: A kisközösségekben lehetőséget adtunk a társadalomnak, hogy – kockáztattál bár – őszinte szót mondhasson és hallhasson. Síkra szálltunk a csak az életünkkel együtt elvehető, a legalapvetőbb szabadságért, a gondolat és véleményt kinyilvánítás szabadságért.

Harmadik titok: Az ötvenes években is, a nyolcvanas években is vállaltuk a fenti két titok szolgálatában a börtönt. Síkra szállva ezzel a minden erőszakról lemondó testvériségért.

Összefoglaló titok: Megtettük, ami egyáltalában elvárható és megtehető volt – a szavunkkal is, életünkkel is közös nevezőre hozva a Hegyibeszédet és a felvilágosodás eszményeit.

2.3.2. A megmaradás „titka”

Tudunk-e a társadalomból embereket behalászni a közösségeinkbe, tudunk-e a behalászottakból jézusi emberhalászokat nevelni, akik új és új közösségekbe halásznak új emberhalakat? E kérdésekre adott válaszunakon fordul, hogy lesz-e második ötven esztendőnk. Mi a „titka” annak, hogy az előttünk levő esztendők, az életünk a fenti kérdésekre igennel válaszoljanak?

Előbb elmondom, hogy min nem fordul a siker. Bár az egyházközség a talán legkívánatosabb halastó, amelyből halászhatunk, az ezekhez a halastavakhoz jutás nem biztosítja a sikert, mert ha „bokorba” kezdünk halászni, az egyházi hatóság – az államhatalom parancsára vagy anélkül – kiveszi kezünkéből ezt a halastavat. Ha nem bocsát is el – felfüggesztéssel vagy más formában az egyházi szolgálatból –, oly körülmények közé juttat, amelyekben tapasztalataink szerint hatástalanoknak bizonyulunk. Ma is van még a Bokornak kb. 25 hivatalosan működő papja, s összeszámolhatjuk, hányuknak sikerült tíz vagy ötven évi működés után akárcsak egyetlen csoportvezetőt, emberhalászt kinevelnie annak ellenére, hogy mindegyikükről bízvást feltételezhetjük, hogy e kinevelés ambíciójuk kitüntetett tárgyát képezi. Jézus sikere sem a templomi és zsinagógai hatóságok támogatásán fordult.

Azt talán mondanom sem kell, hogy mondanivalóink méregfogának kihúzása csak névleges továbbélést tud biztosítani a Bokornak, mert az engedés a 48-ból, a sokat emlegetett „kompromisszumkészség” – amely Istennek hála jelenleg is hiányzik belőlünk – a „bokorizmus”, azaz a tanulmányom első felében megrajzolt bokor-gondolat halálát jelentené. Addig „élünk”, amíg az elmúlt ötven esztendő élettitkai továbbra is egyértelműen meghatároznak minket.

Ezen élettitkok nélkül nincs továbbélés, de az elmúlt 50 esztendő egyszerű lemásolni akarásából sincs. Ha a korábban megkezdetteknek pusztá folytatása elegendő volna a továbbéléshez, fel sem merülne a hogyan tovább? kérdése.

Az elmúlt 50 esztendő „összefoglaló titkához” térek vissza: megtettük, ami megtehető volt. Ugyanez a titka az előttünk levő 50 esztendőnek is. Ha kérdéses, hogy lesz-e következő 50 esztendőnk is, csak akkor kérdéses, ha nem tesszük meg azt, ami ma megtehető. Ma is megtehető, hogy közösségbe járunk. Ma is megtehető, hogy harcoljunk az erőnemalkalmazás további társadalmi érvényesüléséért (a hadkötelezettség eltörlése, országunk semlegessége). Ma is megtehető, hogy támogassuk a hazai szegényeket, az utódállamokban élő magyarokat vagy nem magyarokat s főleg a harmadik világ éhezőit – bár egyre többen vallják meg közülünk, hogy a piacgazdálkodás reánk virradása óta náluk üresen marad az éhezők borítéka. Nem ítélünk erről, van mindenkinek lelkiismerete, s Máté 25. fejezetéből jól tudjuk mindnyájan, min fordul, hogy jobbra vagy balra állítódunk.

Van valami viszont, ami az elmúlt 50 esztendő alatt nem volt megtehető, de ma megtehető. Mi ez? Meg van írva az Apostolok Cselekedeteiben: „Senki nem mondott vagyonából semmit sem a magáénak, hanem mindenük közös volt... Nem volt közöttük egyetlen szűkölködő sem, mert akiknek földjük vagy házuk volt, eladták azokat, az eladott javak árát pedig elhozták, és letették az apostolok lábai elé, azután szétosztották mindenkinek úgy, ahogyan szüksége volt rá”(4,32.34-35).

A Szovjetunió összeomlásával 150 esztendőt butult vissza az emberiség. A „szemesnek áll a világ” (magántulajdon, kapitalizmus) törvénye alapján nem lehet megetetni az éhezőket, az élet asztalához nem lehet odaültetni azokat, akinek pedig maga a Teremtő adta oda használatra Bolygónkat. Az említett törvény alapján csak az lehetséges, hogy a mondott szemesek vég nélküli és kilátástalan – vagy nagyon is biztos végkilátású – háborúban igyekeznek biztosítani szemességük által megszerzett kiváltságait.

Hans Meier bizonyítást tett nekem Óbudavárott is, Deer Springben is, hogy a „szociális” kérdésnek nincs más megoldása, mint az önként vállalt köztulajdon. Isten a Földet alkalmassá tette arra, hogy megéljünk rajta. Akik vállalják az „életközösséget”, biztosítani tudják azt, ami az élet, az emberhez méltó és az Isten szándéka szerinti élet fenntartásához szükséges. Akik

vállalják, képesek lesznek befogadni minden jelentkezőt, s nekik lakást, ruhát, enni- s innivalót, orvosi ellátást, szakmát tanulhatást biztosítani.

Ez az, ami számunkra ma megtehető. Ha ezt nem tesszük meg, Isten nem használhat bennünket. Az ő tolmácsának több a dolga mint közvetíteni az üzenetet, meg is kell valósítania azt. Az *ergon theou* vár reánk. Ha kell citátum is, citálok: "Az én eledelem az, hogy teljesítsem annak akaratát, aki elküldött engem, és bevégezzem az ő munkáját" (*teleiósó autou to ergon*). Nem elég tudnunk és hirdetnünk a jézusi törvénytökéletesítést, teljesítenünk is kell azt, és éppen erről szól a *teleiósó*, a bevégezzem.

Misztika, istenkapcsolat nélkül persze semmit sem tehet az ember, hiszen a teremtetés okán vertikális szövetségben kell állnia minden embernek a maga lelkiismeretén keresztül Istennel. Csak az Atya akaratának teljesítése biztosítja a szövetség fennmaradását, ti. azt, hogy Isten szövetségi hűségére szövetségi hűségünkkel válaszoljunk. „Az Atya, aki bennem marad, végzi a maga munkáit” (Jn 14,10) – mondja Jézus. Legyünk készek az Atya akaratának teljesítésére, akkor Ő bennünk maradva el fogja végezni azt, amit a történelmi óra tőlünk vár.

Olcsóbban nem lehetne misztikáznunk? Nem valószínű. Nem lehet a tanítvány különb Mesterénél. Ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak. De megtanultuk, s ha elfelejtettük volna, ismételjük át: örömhír vagy tragédia. Nincs harmadik út. A legelmélyültebb válfaja is csupán álmisztika. Igazi misztika kell: vertikális szövetség, amely osztozásra szólít fel. Igazi misztika, amelyben az osztozni nem akarók meghallják: "Miért mondjátok nekem: Uram, Uram...?"

Piarista köz, 2007. december 11.

Levelet kaptam drótpostán Pétertől:

Gyurka Bácsi! Írtam egy felvezető szöveget, minden szavát átírhatod, ha másként gondolod - s néhány kérdést, amire Neked kellene válaszolni. Mindezt csak azért, hogy még elérjük vele a Kaput, talán a januári számba még bele lehetne gyömöszölni. Akkor még a vasmiséd előtt kézbe kerülhet. Várnám válaszod. P.

Bulányi pátert két évtizede ismerem. Ennyi idő telt el, mióta Szokolai Lajos könyve került a kezembe és az olvasottak okozta legyűrhetetlen kíváncsiságomtól fűtve keresni kezdtem az alkalmat, hogy találkozhassem vele. Egy olyan emberrel, akit a saját egyháza és a regnáló hatalom egyaránt belső emigrációba akart kényszeríteni: Egy olyan pappal, aki következetesen ki tudott tartani azon a vékony mezsgyén, amit egyháza s a hatalom megtűrt számára. Mert kiközösítve sokan éltek ebben az országban, mikor melyik hatalom erejének következtében, de hogy egyszerre kelljen távolságot tartania a hatalomtól s annak ellenzékétől, akár politikai, akár ideológia értelemben – ilyen sors valóban csak keveseknek jutott. Bulányi páter pedig ilyen sorsot vállalt a jézusi gondolat hirdetése, a szeretet szolgálatában. Bulányi páter most készül vasmiséjére. Vasmiséjére, amely úgyszintén csak a kivételes sorsúak ünnepe lehet, hiszen ez hatvanötödik évfordulója elsőmisés dátumának. Erről beszélgettem vele 2007. decemberében.

Sokan írtak már életről, és sokan készítettek hosszabb rövidebb riportokat Veled. A legutóbbi, nyolcvanéves születésnap köszöntésül készült beszélgetést olvasva, amit bárki elolvashat a világháló www.bokorportal.hu/tanulmanyok/sikertortenet.pdf honlapján, azt gondoltam nehéz lesz már valami újat kérdezni, valami eddig még el nem hangzott kérdést megfogalmazni. Akkor is úgy kezdted azt a beszélgetést, hogy nem bánnád, ha megérkezne az égi behívód. Manapság is sokszor hallani, olvasni ilyen mondatokat, közben eltelt majd' tíz mozgalmas eseménnyel dús esztendő. Itt ülünk a Piarista rendház szobájában ahová – mint a családot – behúzódtál, beilleszkedve a rend régi-új életmódjába, és a vasmisédre készülsz. Úgy gondolom nem szabad megkerülni azt a kérdést sem, hiszen magad fogalmaztál úgy, amikor elérkezettnek láttad az időt, hogy ki-k keresse meg a családját s annak befogadó ölében folytassa életét, akkor határozta meg úgy a Piarista rendház lakóit, mint a családot,

ahová be- és visszatérhetsz. Kovács Teréz a Bokor közösség alapító tagja, könyveid s írásaid olvasó szerkesztője s mindenek házzvezetője is testvérei között találta meg azt, amit Te itt a rendházban, s amit családotként emlegetsz.

Hogyan élted meg az utóbbi tíz esztendő? Mikor költöztél a rendházba? Hogyan érzed s miként éled meg a rendház megújított életében magad? A Bokor kis közösség építő munka innen a rendház falai közül? Jártál Angliában a Bruderhof közösségekben, tapasztalataid s hazaira adaptálhatóságok? Erdélyi utjaidról: Csíksomlyó, Rekecsin, Déva, Attyha ?. Bokor Nagy Táborról? Hozzáadott vagy elvett a kisközösség építés lendületéből a rendszerváltoztatás? *Ne menjünk a Kossuth térre* cikked megosztó hatása? Vasmisés tervek? És még olyan kérdések, amire nem gondoltam, de jó lenne válaszolni rá a nyilvánosság előtt. S a válaszom:

Drága Péter testvérem, olyasmiket kérdezel tőlem, amelyek némelyikéről reggeltől estig tudnék beszélgetni Veled. S pillanatnyilag minden szabad percemben csak utolsó kérdésed foglalja le gondolataimat: mit is mondjak majd újmisém 65. évfordulóján, 2008. január 5-én szombaton délelőtt 10 órakor a vasmisém, melyet a piaristák dunaparti kápolnájában (Pesti Barnabás u. 2) mondok majd el, ha megérem ezt a napot. Annyi kiközösítés után, s e kápolnába mégis befogadva. Megérem-e, mit fogok mondani rajta? Bizony nem tudom, s azt hiszem az utolsó óráig bütykölök majd a szövegen, hogy hű legyek a múltamhoz is, és meg se bántsak hűségemmel senkit sem. Megértheti a jóbarát szíve, hogy számomra minden kérdése mi mindent bolygat meg bennem, mennyi a Scilla és Charibdis bennünk, melyek között csak vasmisém után merészklek majd elvitorlázni, de előtte nem merek vállalkozni rá. El kell tehát a választ napolnom, de azért szeretném felhasználni a felkínált lehetőséget, hogy soraid olvasói is megérthessék azt, amit mondtál. Karácsony lesz a napokban, s az elmúlt évek egyik karácsonyán írtam valamit. Aki ezt elolvassa, megértheti, mért írtad azokat a szavakat, amikkel megszólítottál. **HOVA ÉS KIHEZ MENJEN AZ ISTENLÁNYA?** – ami már jól ismert a Napló olvasói számára.

Péterem, köszönöm, de most csak ennyi telik tőlem Talán ez is jó lesz. Ölel

Piarista köz, 2007. december 12.

Ima-egylet volt-e Jézus közössége?

Amikor az Emberfia eljön... Nem tudhatjátok, mely napon jön el az uratok... az Emberfia eljön abban az órában, amikor nem is gondoljátok... Virrasszatok tehát... Legyetek készen... – ezeket a mondattelemekeket ragadom ki az Advent 1. vasárnapján hallott szövegből, s mondom mindezek után a tételt: Jézus azt állította, hogy az ő második eljövetelével ér majd véget az a világ, amelynek történelmi alakulását a Földön tapasztaljuk – s ki tudja, hány – tízezer év óta. Bekerült a Hitvallásunkba is ez az állítása: feltámadott, felment a mennyekbe, s onnan létszen eljövendő ítélni eleveneket és holtakat.

Az elmúlt század elején élt egy Albert Schweitzer nevű jelentős protestáns teológus, aki tudós vizsgálódásai eredményeként a jézusi igehirdetés döntő elemének találta Jézusnak ezt a második eljövetelét. S mivel közel kétezer esztendő után sem lett belőle semmi, értelmetlennek találta, hogy tovább papkodják, azaz prédikálják az ellenkezőjét annak, amit ő és mindannyian is tapasztalunk. Azt, hogy még mindig nem jött el másodszer Jézus, hogy még mindig nincsen vége a világnak. Elment tehát feleségével együtt az afrikai Lambarénébe, hogy gyógyítsa ott a leprásokat. Jézus szeretetparancsa nem vesztette számára hitelét, hiszen kitanult orvosnak, és gyógyította a leprásokat, ugyanakkor megbotránkozott Benne, mert a második eljövetel nem történt meg.

Hogyan vagyok én ezzel a második eljövetellel? Elmondom, megvallom, amikor a Hízszekegyet imádkozzuk, s nincsen vele semmi bajom. Jézus megmondta, hogy nem tudjuk napját-óráját. Nem tudja maga Jézus sem: *Azt a napot, azt az órát senki sem ismeri. Sem az ég angyalai, sem a Fiú, csak az Atya egyedül* (Mt 24, 36). A felolvasott szöveget megelőző

versben találjuk e szavait. Megtaláljuk Márk evangéliumában is (Mk 13,32). Hát ha Jézus sem tudta, mért kellene nekem tudnom? De hát az első század keresztényei nagyon várták Jézusnak ezt a második eljövételét, mert ez jelentette volna számukra a birodalmi üldözés megszűntét, a végét. A Jelenések könyve is így fejeződik be: *Bizony hamar eljövök. Úgy legyen. Jöjj el Uram, Jézus* (Jel 22, 20). Szent Pálnak a korintusiakhoz írt első levele pedig megőrzi Jézus anyanyelvén, azaz arámul is a keresztények e hő vágyát: *Marana tha*, aminek fordítás magyarra: *az Úr jön*, vagy *az Úr közel* (1Kor 16,22). De Albert Schweitzer számára a gyors eljövétel – görögül: a gyors *parúzia* – Jézus istenségének hitelességét bizonyította volna. Számomra nem. Ennek az istenségnek nincsenek perdöntő bizonyítékai, csak hihetjük azt. Számomra az emeli Jézust minden más ember fölé, hogy senki sem hirdette Jézus idejében, s azóta sem, a szeretet életelvét, mint az emberi élet egyetlen istenektetsző megoldását. S ha tette valaki, Jézusra hivatkozva tette azt.

Ez azonban nem akadályoz engem abban, hogy Schweitzer életteljesítményét nagyon nagyra becsüljem. Abban sem, hogy nagyon nagyra becsüljem Babits Mihályt, aki halálos kórral – gégerákban – küzdve, írta meg egyik remekművét, a *Jónás könyve* című nagy verset, melyben a Schweitzerhez hasonlító türelmetlen Jónás próféta pöröl Istennel – töklevélelszáradás, árnyékhiány okán is –, hogy mért nem pusztítja már el Ninive városát. Isten meg ezt válaszolja prófétájának:

*Te szánod a tőköt amely éjszaka támadt
s egy másik éjszaka elhervadt; amelyért kezéd nem munkálkodott;
amelyet nem ápoltál, nem neveltél, lombja alatt csak lustán elhevertél.
És én ne szánjam Ninivét, amely évszázak folytán épült vala fel?
melynek tornyai vetekedve kelnek? mely mint egy győztes harci tábor terjed
a sivatagban, és utcái mint képeskönyv, amit a történet irt,
nyílnak elém? Ne szánjam Ninivének ormát mely lépcsőt emel a jövőnek?
A várost amely mint egy fáklya égett nagy korszakokon át, és nemzedékek
éltek fényénél, s nem birt meg vele a sivatagnak annyi vad szele?
Melyben lakott sok százszor ezer ember s rakta fészket munkálva türelemmel:
ő sem tudta, és ki választja széllyel, mit rakott jobb-, s mit rakott balkezelével?
Bízd azt reám, majd szétválasztom én. A szó tiéd, a fegyver az enyém.
Te csak prédikálj, Jónás, én cselekszem. Ninive nem él örökké. A tők sem,
S Jónás sem. Eljön az ideje még, születni fognak újabb Ninivék
és jönnek új Jónások, mint e tőknek magvaiból új indák cseperednek,
s negyven nap, negyven év, vagy ezer-annyi, az én szájamban ugyanazt jelenti.*

Értem Babits Mihály Istenét is, és értem, hogy Jézus után kétezer évvel még mindig nincs világvége, s a Szentháromság még mindig nem dönt úgy, hogy abból, amit az ember csinál, nekem, nekünk már elég. Isten nem sieti el a dolgokat. Ha Isten meghallgatta volna Jónás kérést s elpusztította volna a várost, Jézus nem mondhatta volna el a múltbeli Ninive városában élőkről, amit elmondott: *A ninivei férfiak feltámadnak az ítéletkor ezzel a nemzedékkel, és elítélik azt, mert ők bűnbánatot tartottak Jónás szavára, pedig itt nagyobb van, mint Jónás* (Mt 12, 41).

Az optimista sajtukukac látja a sajtban nemcsak a lukakat, látja azt is, ami nem-luk, magát a sajtot is. Azt hiszem, hogy az Isten optimista és nagyvonalú. Látja ugyan, amit az urak csináltak és csinálnak, de inkább nem ezeket nézi. Hanem kiket? Látja az egymáshoz hűségesen ragaszkodó házastársakat, látja a gyermekeiket nagy gonddal nevelő szülőket. S ezek a házastársak és ezek a szülők sokkal többen vannak, mint az urak, s ami több: Isten őket értékeli, akármilyen kevesen vagy sokan vannak is.

Aztán az Isten órája másképpen ketyeg, mint a miénk: *negyven nap, negyven év, vagy ezer-annyi, az én szájamban ugyanazt jelenti*. Látja az esküvők boldogságát, látja, hogy mennyi szeretettel, aggodalommal s boldog fájdalommal szülik az asszonyok gyermekeiket, s

később pedig hogyan örülnek az unokáknak s a dédunokáknak is. Mintha Isten a történelmet alulnézetből látná. Nem az urak által formált bárgyú és véres háborúkra figyelne, hanem a többségre. Háború csak tíz, húsz vagy még több év kimaradás után jelentkezik, de közben mennyi esküvő és mennyi gyerekszületés. Isten az Élet Istene, s az élet iránt érdeklődik, nem az életet pusztító hadjáratok, a tömeggyilkosságok iránt.

S ez a jelenben sincsen másképpen. Július Cézár, Nagy Sándor, Nagy Károly és ezek hadjáratát hol vannak már? Csak a történelemkönyvek lapjain. Isten történelemkönyvében nem ezeknek a *nagyoknak* a tettei jelentősek. Ezek a halálhoz tartoznak, és Istent az élet érdekli. Ma talán éppen az érdekli, hogy miként fognak eltűnni a tőkés társaságok az emberiség életéből. Úgy, ahogy eltűntek Hitler, Sztálin s az a száz millióra tehető hullatömeg, mely jelöli átkos működésüket. Hitler is, Sztálin is néhány évtizedig rontották csak a levegőt. Akik szenvedtek miattuk, azok számára hosszú volt ezeknek az uraknak az élete, s azt hittük, hogy az elvtársak uralma is 150 évig fog tartani, mint a török hódoltság. Nem tudtuk, mikor és hogyan adják be a kulcsot, de beadták.

Utánuk új urak jöttek, a tőkések. Olvasom a hírekben, hogy Simon Peresz, Izrael államelnöke azt nyilatkozta, hogy népük tőkései felvásárolták már Lengyelországot, Magyarországot és Manhattant is. A tőkéstársaságok is rengeteg szenvedést és halált hoznak ránk. De az élet felett nincsen hatalmuk. Az életet nem ők adják tovább, hanem a történelmileg jelentéktelennek számító és névtelen millió és milliárd apa és anya. A bankokban őrizhetik pénzüket, a számolatlan trilliókat és kvadrilliókat, de ezekből nem lesz élet. Majd elkártyázzák, mint a történelmi tegnap urai, akiket *arisztokratáknak* mondtak. Magyarul: a *legjobbaknak* nevezték őket, s ma már hírmondójuk is alig akad. Csak kevesen maradtak meg közülük; azok, akik továbbadták az életet, s nem a Pénzt, a kártyát, nem a halált választották. Összevásárolhatnak mindent a ma urai is, de a Föld termését nem tudják megenni. Azoké lesz, akiket az ember Istentől kapott erejével majd életre szólít. Berzsenyi Dániel sorai jutnak eszembe:

*Felforgat a nagy századok érkeze / Mindent: ledőlt már a nemes Illion,
A büszke Karthagó hatalma, / Róma s erős Babylon leomlott.*

Ezért Jézus mára rendelt szavaiból nem az az érdekes, amit nem tudhatunk és maga Jézus sem tud, hanem az, amit tud. Mit? Az a dolgunk, hogy virrasszunk és legyünk készen. Tanítványainak ezt köti a lelkére a Getszemániban: *Virrasszatok és imádkozzatok!* S példabeszédében az öt okos szűz jut be a menyegzőre, *akik készen voltak.* A balgák nincsenek készen, nem is juthatnak be oda.

Jézus fogytig ki nem fáradó reménységét bennünk; ezt teszi egyházunk az új egyházi év első vasárnapjára, amely már az Adventté. Az érkezése, Jézus évenként ismétlődő hozzánk eljövésének istentiszteleti megünneplése – mert ez az Advent. A Schweitzertől, Páltól, a Jelenések könyvétől annyira várt gyors parúzia helyett – az Advent, amely érkezést jelent. Érkezés minden évben újra. Az első eljövételről emlékezés – évenként. A mai vasárnap kérdése: Miként emlékezzünk?

Tisztázni szeretnék most egy fogalmat: a vallási cselekményét. Mi ez? Egy az óceánon áthaladó nagy hajón útközben meghal valaki. Meg kell adni neki a végtisztességet. Ehhez kellene egy pap, de nincs a hajón. Tanácstalanok. Végül is egy férfi leveszi a kalapját, körbejárja a végtisztességre megjelenteket, s ki-kí beleteszi azt a pénzt, ami helyettesítené a végtisztességet. Az imádság, melyet a papnak kellene indítania, végezni – ez a vallási cselekmény. A pénz kalapba dobálása pedig nem az. A felkelés meg a lefekvés, az ágyazás és az alvás, a munka és a pénzköltés – mindezek nem vallási cselekmények, hanem mik? Világi, profán, nem vallási cselekmények. Jézus korában az ünnepnapon nem volt szabad dolgozni, még sétálni se sokat. Jézus pedig szombaton meggyógyít egy beteget. A farizeusok meg megállapítják róla, hogy nem tartja meg a vallási törvényt. Ezután Jézus megkérdezi az öt körülálló emberektől: Szabad-e szombaton jót tenni? Nem kap rá választ. Én most majd vála-

szolok: Mondd meg nekünk Jézus: Vallásosat vagy nem vallásosat tegyünk? Jézus válasza: Jót tegyetek!

Van, aki adventben korábban kel fel, és hajnali misére megy: rorátéra, s ezzel vallási cselekményt végez. Jól teszi? Ha azért teszi, hogy jobbá legyen, akkor jól. Van, aki nem megy rorátéra, csak elhatározza, hogy adventben jobban igyekszik majd nem bosszantani környezetét. Ez utóbbi nem vallási cselekmény? Azt hiszem, hogy nem, mert öltözködés közben, a buszon munkahelyére utazva teszi elhatározását. Mindebből az jönne ki, hogy az embernek a lelkiismeretére figyelés által módja van Istenével kapcsolatba kerülni vallási közössége törvényének megtartása nélkül is és vallása szertartásainak igénybevitelével is. A szociológusok kérdőíveket vesznek megállapításaik alátámasztására igénybe. Kérdezem: biztos, hogy a zsinagógákba, templomokba járók jobban figyelnek lelkiismeretük szavára, mint akik nem járnak?

Olyan ez a vallási cselekmény, mint az ünnepi öltöny. Időnként, hetenként, amikor templomba megyünk, akkor beöltözködünk. De mintha egész életével Jézus azt magyarázta volna nekünk, hogy nem az öltöny az, amire Isten kíváncsi. Hanem az, ami az öltöny alatt van. Az, ahogyan élünk. S élünk hálóingben, pizsamában is. Élünk akkor is, ha alszunk. Mi van bennünk – öltönytől teljesen függetlenül. Ezért aztán Jézus nem a vallási cselekményekre koncentrált. Ezért került összeütközésbe a vallásra koncentráló farizeusokkal. Ők az ünneplő öltöny emberei voltak. Azok, aki megszelesítették imaszíjaikat. Jézust meg úgy kellett megkérnie a Tizenkettőnek, hogy tanítsa már őket imádkozni is. Mert nem ima-egylet volt Jézus közössége a Tizenkettővel, hanem tizenhárom ember szövetsége arra, hogy nem vallást, új vallást csinálnak, hanem Isten akaratát teljesítik, aminek következtében istennektetszők lesznek. Ők, az Isten szerelmes gyermekei. S ez a vágy és ennek éjjel és nappal gyakorlása, pizsamában vagy munkaruhában – ez az Isten Országá. A vallási cselekmény olyan, mint az ünnepi ruha. De nem ezen fordul az Isten kedvében járás. Hanem azon, hogy reggeltől estig azt tesszük-e, amit a szívünk diktál, amiről nem vádol, hanem nyugtat a lelkiismeretünk. Petőfink sorai jutnak eszembe: *Szent egyház keblem belseje... Vagy ugyancsak ő: Én magamnál becsületesebb embert nem ismerek... Vagy: Tiszta e kebel mélye, égi kéz lövelt beléje lángokat... S az Én c. verse: A világ az Isten kertje, Gyom s virág vagytok benne ti, emberek Én a kertnek egy kis magja, de az Úr ha pártom fogja, Benne gyom tán nem leszek.*

Ma elkezdjük az adventet. Imádkozzunk, hogy jól kezdjük, s hogy tegyük is a jót, aminek megtevéseért imádkozunk. Amen.

Piarista köz, 2007. december 13.

Jézus legyőzte a világot...

Még csak december van, de hamarosan itt lesz Hamvazószerda, és indulnak a Bokorban a Lélekváró elmélkedések, s nekem is kijelöltek egy napot, hogy elmélkedjem annak szövegéről. Beküldési határidő: tegnapelőtt, s én be is küldtem. Amellett még ide is teszem, mert most él bennem elevenen.

Hamarosan akasztják, aki mondja: *Bízzatok, én legyőztem a világot!* A tanítványait kellett biztatnia, bennünket már nem. Mi tudjuk, hogy legyőzte. Azzal, hogy nem tette magáévá a világ szellemét. Keresztre is feszítette őt a világ. Nekünk azért kell biztatnunk magunkat, mivel mi sem tesszük magunkévá azt, amit Ő visszautasított?

Ha önmagunk biztatása sikerül, akkor tesszük az ellenkezőjét annak, amire a világ biztat. Ha naponként kérjük, várjuk a Lelket, akkor meg tudjuk mutatni, hogy Jézus Istenének kedvéért a világnak ellenkezője vagyunk. Jaj de nehéz ez. Jézusnak is nehéz volt, de ő tudott hallgatni a Lelkére. Ő meg tudta ítélni, hogy mi tetszik Atyjának. Ítélt, és a lelkiismerete alapján tette ezt.

A világméretű tőkés társaságok is kérik, hogy bízzunk bennük. Miként az elmúlt félszázadban kérte tőlünk ezt a Párt. Hiába kérte. Nem léptünk be, ügynökké sem lettünk.

Lehet, hogy történelmet csináltunk vele? Lehet. De ha bízunk volna benne, most csak szégyellhetnénk magunkat. Így meg nem kell.

Gondban vagyunk, hogy miként söpörjük el a tőkéseket? Ne legyünk gondban! Az urak rendre beadják a kulcsot. Nem olyan gyorsan, ahogyan szeretnénk, de azért hamar. Unokáink látni fogják. Isten söpri el őket? Úgy is mondhatnánk, ha volna Istennek seprűje. Maguk végeznek magukkal. Gyerekkoromban úgy mentették át magukat, hogy a tengerbe kellett szórni termékeiket. Aztán jönnek helyettük majd az új urak. Remélem, hogy szerényebbek lesznek, mint elődeik.

De mindez nem a mi dolgunk. A mi dolgunk más. Mi? Aki magyartanár, ilyenkor leveszi a polcról a választ: Szabó Lőrinc versét: SEMMIÉRT EGÉSZEN.

Hogy rettenetes, elhiszem, de így igaz. Ha szeretsz, életed legyen öngyilkosság, vagy majdnem az. Mit bánom éri, hogy a modernnek vagy a törvény mit követelnek; bent maga ura, aki rab volt odakint, én nem tudok örülni csak a magam törvénye szerint.

Nem vagy enyém, míg magadé vagy: még nem szeretsz. Míg cserébe a magadénak szeretnél, teher is lehetsz. Alku, ha szent is, alku; nékem más kell már: Semmiért Egészen! Két önzés titkos párbaja minden egyéb; én többet kérek: azt, hogy a sorsomnak alkatrésze légy.

Félek mindenkitől, beteg s fáradt vagyok; kívánlak így is, meglehet, de a hitem rég elhagyott. Hogy minden irtózó gyanakvást elcsitíthass, már nem tudok mást: Mutasd meg a teljes alázat és áldozat örömét és hogy a világnak kedvemért az ellentétje vagy.

Mert míg csak kell egy árva perc, külön neked, míg magadra gondolni mersz, míg sajnálok az életed. Míg nem vagy mint egy tárgy, olyan halott és akarattalan, addig nem vagy a többiekénél se jobb, se több, addig idegen is lehetnél, addig énhozzám nincs közöd.

Kit törvény véd, felebarátnak még jó lehet; törvényen kívül, mint az állat, olyan légy, hogy szeresselek. Mint lámpa, ha lecsavarom, ne élj, mikor nem akarom; ne szólj, ne sírj, e bonthatatlan börtönt ne lásd; És én majd elvégezem magamban, hogy zsarnokságom megbocsásd.

Hatalmad van a társad így szeretni. Ebből lesz a fél tucat gyerek, s a jövő. S megint nem kell majd szégyellnünk magunkat nemzetünk, az emberiség és Jézus Istene előtt.

Piarista köz, 2007. december 14.

Fejszeforgató, sérülapátos, pelyvát elégető-e az Istenünk?

Testvéreim! Itt az ideje, hogy áthelyezzen az Illetékes Adyligetről máshová. Itt van, mert amikor elolvastam ezt a szöveget, az jutott eszembe, hogy ez elmúlt hosszú esztendőkhöz már mindent elmondtam Nektek, amit tudtam, erről a szövegről is. Ezért helyezik át a püspökök papjaikat egy idő után egyházmegyéjük más helyére. Ami a régi helyen már a könyökén jön ki a „híveknek”, az új helyen még az újdonság erejével hat. Az én főnököm késedelmes, s most gyötörhetem agyamat, hogy mit mondjak. Mondjam el, hogy ehhez a bűntető Istenhez Jézusnak semmi köze sincs? Ezt már ti is tudjátok, minek mondjam el még egyszer? De késlekedik az intézkedés, és Ti sem fogytok el egészen, így hát ki kell találnom valamit. Hozok három jelenetet a *Tragédiából*, melynek negyedikét, Jézus és a Sátán a pusztában, már előadtam Nektek. Ezek nem lesznek olyan érdekesek, mint amit már felolvastam, de hát jobb híján azért majd elmennek.

Első felvonás. Első jelenet. Szereplők: Jézus és Mária.

Színhely a názáreti ácsműhely: fekvőhely, esztergapad, forgács, szerszámok, nem-nagy rendetlenség. Mária takarít, söpör, rendet rak, Jézus meg téblábol, látszik, hogy nem találja a helyét, s hogy készül valamit mondani anyjának. Többször már mintha szólna, aztán még sem. Jézus is rendet rak az esztergapadon. Végülis odafordul anyjához, és csendesén megszólítja.

Jézus: Anyám, elmegyek.

Mária: Hova, Fiam?

Jézus: Még magam sem tudom, de el.

Mária: De akkor meg minek? Csak úgy bele a nagyvilágba? Ki fog főzni, mosni Rád?

Jézus: Nem tudom, de nem is érdekel. Csak azt tudom, hogy ez így nem megy tovább.

Mária: Mi ez az ez? Legjobb lenne, ha elmondanád, hogy mi a bajod. Férfinak nőre van szüksége. Asszonyra, akit megölelhet. Nekem meg – unokákra.

Jézus: Biztos igazad van, de csak bajnak volnának nekem. Akkor miattuk nem mehetnék, s nekem mennem kell.

Mária: Legalább annyit tudok már, hogy nem miattam akarsz bennünket itthagyni. De azt még nem, hogy miért.

Jézus: Hova gondolsz, Anyám, mi bajom volna nekem Veled? Azért kell elmennem, mert kibírhatatlan, hogy faragom a fát, eladom az elkészített árút, és nem történik semmi.

Mária: Minek kellene történnie?

Jézus: Még Te kérded? Akkor minek meséltél róla, hogy mi történt Veled – még akkor...? Hát nem veszed észre, hogy nincs semmi következménye? Ha Te nem érted, hogy nem bírom ezt a semmit, kinek magyarázzam? Mások csak kiröhögnének. Elő sem tudom hozni, senkinek. Kell valaminek történnie, s úgy érzem, ha itthon maradok, semmi sem történik.

Mária: S mért gondolod, hogyha elmész, akkor majd történik valami?

Jézus: Nem gondolok semmit. De összesen csak két választásom van. Maradni vagy menni. Az elsőt csinálom közel húsz éve. Mire várjak még? Semmi reményem, hogy itt történék valami. Várjam meg, míg megöregszem? Egyetlen lehetőségem: hogy elmegyek.

Mária: Ez a normál férfi nyugtalanság, és nincs más orvosság rá, csak egy asszony.

Jézus: Ha ez lenne a megoldás, már bekötöttem volna a fejét valakinek, vagy tizenöt éve már. De Te akadályoztad meg, azaz hogy nem Te, hanem a meséid. Azok nem engedték, hogy éljek úgy, mint a többiek. Hogy kell valami folytatása lennie annak, ami történt – Veled.

Mária: Most aztán ezért belemégy a nagyvilágba, csak azt nem tudom, hogy hová. Meséltem Neked, mert történt velem, ami történt, de ha Isten úgy akarja, hogy legyen folytatása, lehet neki itt, Názáretben is. Van Názáret olyan falu, mint a többi. Ha Isten akar valamit Veled, megcsinálhatja itt is. Ezért nem kell csapat-papot itt hagyni. Ki fog főzni Rád?

Jézus: Anyám, hagyd már ezt a főzést. Ha Isten akar velem valamit, akárhol is vagyok, ott is gondoskodni fog róla, hogy ha éhes leszek, ehessenem. Nem bírom tovább, és kész. Akkor is kész, ha semmivel sem tudom igazolni, hogy Názáreten kívül megtalálom azt, amit itt nem találok. Meg tudom mondani, hogy mit akarok. Őt. Őt, magát. Hogy végre szóljon hozzám, és mondja meg, hogy mit tegyek. De nem bírom tovább a némaságát vagy a magam süketségét. Mind a kettőt, egyiket sem. Azt, hogy nem hallom Őt, sem hangosan, sem magamban. Ezt nem bírom tovább. Azt, hogy nem történik semmi, de semmi. Érted már, hogy miért kell elmennem?

Mária: Nem értem. De azt tudom, hogy a férfiak addig nem normálisok, amíg valakinek nem kötik be a fejét. S azt is tudom, hogy te sem vagy normális, s egyszer nagyon nagy baj lesz ebből. Megmondom előre. Egy anya szíve sok mindent megérez. Jaj nekem, jaj ... – *és sírni kezd.*

Jézus: Itt a vége a beszélgetésünknek. Erre az – asszonyi – érvre, a sírásra, nincs mit válaszolnom. De hát még sem mehettem el úgy, hogy ne szóljak semmit, s a műhelykulcsot is oda kell adnom. Itt hagyom az esztergapadon. Drága jó Anyám, Isten veled! – *elhagyja a színt, és Mária zokog tovább, majd függöny le.*

Második jelenet. Szereplő: Jézus magában térdel s imádkozik a színpad elején, csak gombfénnel megvilágítva.

Jézus: Istenem, a váláson túl vagyok, s Te ugyanúgy hallgatsz, mint annyi éven át odahaza. Most már nincs számomra odahaza. Most már egyedül csak Te vagy, ha van nekem odahaza. Meztelen vagyok. Most már igazán szólhatsz hozzám, ha akarsz. Nincs senkim és semmim. Nincs ház, nincsen megrendelés. Csak egy zokogó asszony van mögöttem, az anyám.

Azt hallottam, hogy a Jordánnál tanít az unokabátyám, János, a Keresztelő, s fél Izrael megkeresi. Én is azt teszem. A Jordán itt van közel, jó egy napi járásra. A nap már lement, majd behúzódok valahová éjjelre. Egy szénaboglyát csak találok. Arra tanítottak, hogy napszállatkor gondoljam végig a napom. Teszem.

Istenem, érted tettem, ami mögöttem van. A mai napot is. Ne haragudj rám azért, hogy megríkattam, bánatba döntöttem az anyám. Nem tehettem másképpen. Évek óta töröm ezen a fejem. Az utóbbi napokban pedig már nem tudtam egyébre gondolni, csak erre. Köszönöm, hogy erőt adtál a nehéz döntésre..., hogy túl vagyok rajta. Nem tudom, hogy jó volt-e, amit tettem, vagy nem, de meg kellett tennem. Most valamivel nyugodtabb vagyok. Megyek tovább, s ha nem találkozom senkivel, megkeresem a szénaboglyám. Istenem, ugye gondolsz rám? Tudod, hogy Érted, Neked, Miattad vagyok itt. Tudod, hogy nincs másom a világon Rajtad kívül. Azt is tudod, hogy a hangodra vágyok. Törd át ezt a süket némaságot! Nagyon kérek. Ezt kérem egyfolytában már vagy tizenöt éve. Most is. – *A gombfény elsötétül, miközben Jézus megindul és megy Kelet, azaz jobb felé le a színpadról.*

Harmadik jelenet. Szereplők: A Keresztelő és hallgatósága: András, János, két asszony, s közöttük Jézus.

Színhely: mező, a háttérben a Jordán keskeny csíkja. Ülnek karikában a nézőtér felé fordulva. Amikor a függöny felmegy, János éppen beszél.

Keresztelő: ... mert meg van írva Izajás próféta beszédeinek könyvében: A pusztába kiáltónak a szava: Készítsétek az Úr útját, egyengessétek ösvényeit! A völgyeket töltsétek fel, a hegyeket, halmokat hordjátok el, ami görbe, legyen egyenessé, a göröngyös változzék sima úttá, és minden test meglátja az Isten üdvösségét. Viperák fajzata! Ki tanított arra titeket, hogy fussatok az eljövendő harag elől?

Első asszony: Mért beszélsz így velünk? Ábrahám gyerekei vagyunk mindnyájan. Nekünk szól az ígélet, bennünk áldja meg Isten a föld minden nemzetségét. Nem tudnád szelídebben mondani azt, amit az Úr rád bízott?

Keresztelő: Nem. Teremjétek előbb a bűnbánat méltó gyümölcsét! És ne mondogassátok magatokban: Ábrahám a mi atyánk! Mert mondom nektek, van hatalma az Istennek, hogy a kövekből is fiakat s lányokat támasszon Ábrahámnak. A fejsze már a fák gyökerén van. Minden fát, amely nem terem jó gyümölcsöt, kivágnak és tűzre vetnek.

András: Mit tegyünk hát, hogy ne kelljen Istennek helyettünk a kövekből fiakat támasztani magának?

Keresztelő: Akinek két ruhája van, az egyiket adja oda annak, akinek egy sincs. S akinek van mit ennie, ugyanígy tegyen.

A második asszony: Te lennél a Messiás? Azért engeded meg magadnak ezt a hangot? Ezért jössz elő olyannal, amit még a Törvény sem kíván tőlünk?

Keresztelő: Én csak keresztellek benneteket. De jön nálam erősebb, akinek saruszíját sem vagyok méltó megoldani.

Jézus: Bátyám, én is reménykedem egy Eljövendőben. De ilyen lesz, mint Te, ilyen szigorú? Nem sokkal inkább jóságos? Nem túl szigorú az az Isten, akinek a nevében beszélsz? Én ugyan még soha nem hallottam hangját, de nagyon remélem, hogy sokkal csendesebb és megértőbb. Én félek attól az Istentől, akit Te hirdetsz.

Keresztelő: Félhatsz is. Majd ha eljön a Messiás, ő nem vízzel, mint én, hanem Szentlélekben és tűzben fog benneteket megkeresztelni. Szórólapát lesz a kezében, hogy rendet teremtsen szérűjén, a búzát csűrűbe gyűjtse, a pelyvát meg olthatatlan tűzzel elégesse.

János: Hát keresztelj meg minket. Bánjuk, hogy csak olyanok tudunk lenni, mint amilyenek vagyunk. Tisztítson meg minket a Jordán vize, hogy méltók legyünk megállni annak az erősebbnek a színe előtt, aki majd utánad jön.

Keresztelő: S Te, Jézus, Téged is alámerítselek a Jordánba?

Jézus: Azért jöttem el hazulról, hogy találkozzam az Istennel. Akiről Te beszélsz, nekem furcsa, nem ilyennek gondolom Őt. De meríts alá a Jordánba, ha már itt vagyok. Magam mért maradjak ki közülük? Megyek én is a Jordánba. Tedd velem is, amit a többiekkel teszel! Ne haragudjál azért, amit mondtam! Úgy éreztem, hogy mondanom kell.

Keresztelő: Jöjjetek, tisztuljatok meg bűneitektől a Jordán vizében! – *Felkelnek, szedelőzködnek és megindulnak arra felé, amerre a Jordán csíkja látszik.*

Jézus nem állt be tanítványnak unokabátyjához, s a Keresztelő sem állt be Jézus tanítványai közé. A tanítványok között voltak olyanok, akik elhagyták korábbi tanítójukat, a Keresztelőt, és Jézushoz csatlakoztak. Isten gondoskodik róla, hogy mindig akadjon valaki számunkra, akinél megmelegedhetünk. Senki sem pótolhatatlan. Ha Jónás meghal, nem akad meg az élet: *Eljön az ideje még, születni fognak újabb Ninivék és jönnek új Jónások, mint a tőknek magvaiból új indák cseperednek* – ahogyan hallottuk a múlt vasárnapon.

Szükségképpen volt a váltás, mert Jézus valami újat hozott, s azt el kellett mondania. Az elmúlt napokban kaptam egy levelet egyik testvérünktől, aki már vagy 15 éve otthagyta közösségeinket. Arra szólított fel, hogy mondjak kritikát életútamról, s benne a Bokorról is. Ezt válaszoltam neki:

Ma hat és fél milliárd ember él a Földön. Elvileg ennyi isten- és emberkép lehetséges. Gyakorlatban kevesebb, mert a legtöbb ember nem jut el odáig, hogy le is írja, amit gondol témánkról. A gondolkodó ember immár alighanem több tízezer éves. A mi Bibliánk elég későn készül el, csak két-három ezer évvel ezelőtt. Azt gondolom, hogy az ember gondolkodott témánkról korábban, mielőtt elkészült volna a Bibliánk, akkor is. Magam igyekeztem azonosulni azzal a *KIO*-ban, amit mint jézusi hagyományt el tudtam érni. Megvizsgáltam a páli hagyomány anyagát is (*Szent Pál teológiája*), és nem azonosultam vele. Nem sorolom fel, miket írtam. Csak annyit mondok róluk, hogy azonosultam azzal, amit én gondolni tudok. Az emberiséget nem akarom meggyőzni a magam igazáról. Az élőket még győzködöm, ha engedik, a Biblia előttiakat pedig el sem érem. Az ateistákat s a panteistákat sem akarom meggyőzni. Akik viszont hajlandók együttimádkozni velem, azoknak mondom el, amit tudok. Szeretettel köszönt Téged és Tiedet Gyb – fejeztem be a levelem

Úgy jutott el hozzánk Jézus üzenete, hogy a kétezer esztendő során mindig akadtak, akik meghallgatták azokat, akiket érdemeseknek tartottak rá. Az üzenetet átadók mind csak szemek egy láncba. Ti is, ha átadjátok gyermekeiteknek, barátaitoknak. Kevés ez? Vagy elég az Istennek? Nem tudom, Ő tudja. Ha arra gondolok, hogy én még a Keresztelő szövegét hallottam ifjúságomban, és hét év teológiát tanulás ellenére is hajlandó lettem volna '42-ben kimenni a Donhoz, akkor azt kell gondolnom, hogy Jézus is csak egy szem volt a láncban. Pár éve megbotránkoztattam Székely-földön, Kovásznán a papot azzal, hogy ezt találtam mondani: Sem Szent István kardjával, sem Rákosi Mátyás gumibotjával nem lehet Isten Országát csinálni. Mi nem botránkozunk meg rajta? Ha nem, akkor az a Bokor nevű láncszem létének a következménye. De tudni kell, hogy tíz mai bármilyen vallású keresztényből közel tíznek az Istene még mindig fejszeforgató, sérülapátos, pelyvát elégető Isten. Benne reménykedik, nem Jézus Istenében.

Piarista köz, 2007. december 14.

A házasságban s a kisközösségben figyelünk a másokra?

Az evangélium megint a Keresztelő alakjával foglalkozott. Következzék még *A Tragédiából* az

Ötödik jelenet. Szereplők: Jézus és két tanítványa: András és János

Színhely: Jézus lakása. Nincs benne más, mint három szék, azon ülnek és beszélgetnek, amikor a függöny felmegy.

András: A Keresztelő azt mondta Rólad, hogy az Isten báránya vagy, és hogy elveszed a világ bűneit. Ezért jöttünk utánad, és kérdeztük meg Tőled: Hol lakol?

Jézus: Nem tudom, mire gondolt a Keresztelő ezzel a báránnyal. Nem tudom, hogyan képzeled, hogy el lehet venni a világ bűneit. A bűn – csak emberi személyeké lehet, a bűn csak emberi tettek lehetnek, az ő életük lehet. Mindenki csak maga veheti ki, veheti el a bűnt az életéből. Bűn nélküli életünk veszi ki tehát a világból, az emberiség egészéből is a bűnt.

János: Isten sem veheti el tőlünk?

Jézus: Ő sem. Nincs hatalmában, ha egyszer szabadnak teremtett minket. Akkor sincs hatalmában, ha mi a szabadságunkat arra használjuk, hogy nem azt tesszük, amit kíván tőlünk.

András: S ha megbánjuk, amit tettünk?

Jézus: Akkor már minden egyenesbe kerül, mert Isten megbocsát annak, aki megfordítja, Feléje fordítja gondolkodását és életét.

János: Ilyen egyszerű? Csak ennyi kell, a bánatunk?

Jézus: Igen, ilyen egyszerű.

András: És a Tóra? A törvény ezernyi előírását, azokat nem kívánja?

Jézus: Az Isten nem zsidó. Istennek egyetlen törvénye van, s az be van írva minden nép és minden ember szívébe. Hallod életed bármelyik pillanatában, hogy mit kell tenned.

Csalhatatlanul tudod, hogy ne tedd a másinak, amit magadnak sem kívánsz. Leírhatod, hogy mi mindent nem kívánsz magadnak, ha éppen írni akarsz. Csinálhatsz belőle könyvet, Bibliát. De jobb, ha nem írsz le semmit. Felesleges. Évezredekken keresztül nem tudott írni az ember, s mégis élhetett istenektetsző módon, ha akart. Ha szövegeket gyártunk, előbb-utóbb az *atyák* majd leírják azt, és szent hagyományt csinálnak belőlük. Szentnek nyilvánítjuk, s elkezdjük üldözni azokat, akik nem úgy gondolják azt, amit atyáink, elődeink leírtak. Azt, hogy adj enni annak, aki éhes, ha van ennivalód – ezt írás és törvény nélkül is tudja magától mindenki. Te is ezt akarod, ha éhezel. Hogy ne verj senkit fejbe, ezt is tudod. Abból tudod, hogy magadnak sem kívánsz, hogy fejbe verjenek.

János: Van egy bátyám, őt is elhozhatom?

András: Nekem is, én is szólhatok neki?

Jézus: Várom őket. Azért jöttem, hogy tanítsak. Igen, hívjátok a barátaitokat is!

Hát ennyi van meg a Tragédiából, idáig még nem jutottam tovább. Ezért most váltok.

Négyen ültük körül a konyhaasztalt. Játsoztunk, vacsoráltunk, majd beszélgettünk. Testvérekkel, akik mára már elmaradtak a Bokor közösségeiből. S megértettem a beszélgetés nyomában egyházamat, minden egyházat, s minden emberi közösséget is, amely fennáll. Létezik, mert valakik odatartoznak. E létezés s az odatartozás okát értettem meg. Ez pedig az, hogy valamiben egyetértenek. Van valami, amit nem kérdőjeleznek meg.

A napokban találkoztam valakivel. Úgy, hogy meglátogatott. Édesanyja tagja volt egyik közösségemnek Debrecenben '48-tól '52-ig. Kovács Teri is szóba jött: látogatóm bátyjának Teri lett a keresztanyja. Máig emlékezik, hogyan rajzolta le Teri kettejüknek az egyházi évet, annak összes ünnepeivel, és kimagaslottak a rajzon a főünnepek. Emlékezik rá, pedig már negyven év telt el azóta.

Látogatóm azt is elmondta, hogy másfél éve otthagyta őt három gyerekkel a férje. Okát is adta. Későn ment férjhez, és *apát* választott születendő gyermekeiknek. Felelős emberként olyant keresett, akivel vallásban, világnézetben, kultúrában, ízlésben, azaz minden jelentősben egyeztek. De nem voltak szerelmesek egymásba. Ha ő mondta férjének: szeretlek, az rárimelt és mondta neki is, hogy szeretlek én is. De magától soha nem mondta.

Hogyan is van ez? Szerelem nélkül nincsen házassági hűség? Királyok, nagyurak soha, vagy csak nagyon ritkán engedhetik meg maguknak a házasságban a szerelem luxusát. A dinasztia érdekei határoztak: már pár éves korukban eljegyezték lányaikat valamelyik herceggel, királlyal. S szülték ezek az asszonyok a dinasztia számára az utódokat, s nem

gondoltak válasra. A férjek sem. A dinasztia érdekei nem engedtek meg ilyet. VIII. Henrik angol király ugyan megengedte magának a válást, de egyházszakadás lett a következménye. Ha valamelyik trónjelölt ma a szíve választását követi, s polgárlányt választ feleségül, le kell mondania a trónról.

Csak szegény emberek, polgárok, parasztok engedhetik meg maguknak a szerelemre épülő házasság luxusát. Ez a biztosítéka annak, hogy megmaradjanak egymás mellett, és csak a halál válassza el őket egymástól? Nem. A szerelem csak lehetőséget kínál erre. Ezt a lehetőséget valósággá teszi, ha van valami a házásokban, amit nem kérdőjeleznek meg. Ez a valami a feltétlen kitartás egymás mellett a sírig. Jöhet a házasság után is új szerelem. Egyik közösségemben valaki kétségbe esetten meséli, hogy a lánya öt gyermekkel szerelmes lett, s ott hagyta férjét. A társadalom alapsejtje a család. Ha ez is bizonytalanná válik, követi ezt az ilyen társadalom végső pusztulása. Nem lehet mindent megkérdőjelezni. Valaminek állnia kell, mint a Sion hegyének.

A konyhaasztal körül ülő négy ember a hűségesek osztályába tartozik. Magam nem nőültem meg, s ezen már aligha változtatok. A második eltemette társát, s a másik kettő is még mindig hűséges: túl vannak az ezüstlakodalmon. Mind a négyen tudják, hogy hűségeseeknek kellett maradniuk az ifjúságukban meghozott döntéshez. Nem lehetett menetközben meggondolniuk magukat.

Nagy dolog ez, pedig itt még csak arról van szó, hogy két ember kitartson választása mellett, azaz egymás mellett. Mi ez a jézusi célkitűzéshez viszonyítva? Ahhoz, hogy mindannyian egyek legyünk, mind a hat és fel milliárd ember. Jézus a Tizenkettőt azzal indította el, hogy tegyék tanítványaivá az összes nemzeteket. Jézus a három esztendő alatt csak Izrael elveszett juhait akarta-tudta, és úgy-ahogy, egybekaparni, de szívében ott volt azért az emberiség egésze. Magam is ezzel a lélekkel próbáltam újra, amit Jézus akart, amikor életem belebonyolódott ebbe a jézusi célkitűzésbe, s útjára indítottuk a Bokrot.

S Jézusnak nem sikerült, amit akart. Ezernyi a Rá hivatkozó vallási alakulatok száma, s mindegyik elhatárolja magát a többitől. S a konyhaasztalt körülülők sem ülnek le ma már a Bokor valamelyik közösségében, hogy ott együttimádkozzanak testvéreikkel. Pedig mindegyikükért nagy hálákat mondtam, amikor harminc-negyven éve *kihalásztam* őket, mert hát nem akárkik. S alig bírtam ki a minap beszélgetésünket a konyhaasztal körül. Pedig példátlan fegyelmet tanúsítottam: körbe ment a beszélhetés, szóltak mind a hárman, s nem akasztottam meg őket. Negyedikként került rám a sor. Mondatonként közbevágtak. Mért? Alighanem kereshettem szavaimmal a közös nevezőt. Ők, hárman nem akartak közös nevezőn lenni velem. Nem akartak, annak ellenére sem, hogy szeretnek engem, s megvallják, hogy mennyit köszönhetnek nekem s a Bokornak.

S megértettem ott este a történelmet, az egyháztörténelmet is, és Vörösmarty sóhaját is: *Nincsen remény, nincsen remény*. Mert ahhoz, hogy egygyé legyünk, valamiben közöset kell gondolnunk. Enélkül csak kártyáznunk és vacsorálnunk lehet. S még az is nagy dolog, ha ennyi sikerül. Lehetséges a közöset gondolás is? Elvileg igen, a valóságban nem.

Próbálom az elvi közöset. Nagy szerényen, mindössze három tétellel: *Van az Isten. Szeret minket. Azt akarja, hogy mi is szeressünk minden embert*. S a valóság, az mi? Hát ez:

– Már rég túljutottam azon, hogy személyes Istenben higgyek.

– Én meg azon, hogy elhiggyem, hogy Jézus a Szentháromság második személye.

– Én meg azon, hogy elfogadjam bármelyik vallás dogmáit és istentiszteleti rendjét.

És így tovább. A fenti három tétel nélkül nem lehet jézusi közösséget csinálni. Ezek nélkül nem lehet valakiket találni, akikkel nemcsak kártyázni és vacsorázni tudok, hanem együttimádkozni is.

Bokor-előtti korszakomban nem kellett senkivel együttimádkoznom. Otthon is csak magamban. A Piarista rendben is csak magamban, közösen csak leírt szöveget, zsoltárt recitálunk. Ez utóbbi egyfajta jámbor és tiszteletre méltó szavalókórust-játszás. A közösen

imádkozás számomra más: Hangosan kimondani, amit gondolok, meghallgatni a másik imáját, a utána vele nem vitatkozáván mondani, amit a magam lelke diktál. Ez nem szavalókórus, ez széppé teszi az imádkozóknak még az arcát is. *Milyen szép lehet az Isten arca, ha már a Hozzá imádkozók arcát is ilyen széppé varázsolja...* – mondta egyikünk jó harminc éve egy lelkigyakorlati imádkozásában.

A házasságban is csak veszekedés lesz abból, ha ragaszkodunk ahhoz, hogy valami úgy legyen, ahogy mi akarjuk. *Legyen meg a te akaratod* – mondjuk a Jézustól tanult imában is. Nem kezdeményezhetünk? De igen. Hogyan? Így: *Én arra gondoltam, hogy meg kellene már javítanunk...* ezt vagy azt. *Te mit gondolsz erről?* Lehet a közös nevezőt is keresni, és lehet személyes felelősségeköröket is teremteni. Apám soha nem beszélt bele a háztartás hogyanjába. Nem is volt belőle feszültség. Anyám sem szólt bele abba, hogy miként gyapált engem az apám. Ha nem bírta tovább nézni, kiment a konyhába.

Egy családon túlnyúló, több embert is egybefogni akaró jézusi közösségben is kell a közös nevező, ha valamit csinálni is akarunk. Ennek feltétlen feltétele az, hogy ne a magam elgondolását lássam az egyedül helyesnek. Kell, hogy bízzak társaimban, a többség akaratában. Abban, ami nem elvileg, hanem a valóságban megvalósítható lehetőségek közül a legjobb.

Mi volt a baj a konyhai négyessel? Az, hogy túljutottak egyházukon is, a Bokron is. Nem tudják már elképzelni a közösséget, csak úgy, hogy csak a maguk hangjára kíváncsiak. A házasságban is akarni kell a két ember, a másik fél kibontakozhatását. Az egyházban, a kisközösségben is akarni kell, hogy a másiknak a szava is érvényesülhessen.

Gyémántmisémen egy albumot kaptam testvéreimtől. Akik akartak valamit írni is nekem, elmondhatták benne, amit nekem szántak. Egy fiatal pár leírta benne, hogy a jegyes-oktatás, amiben az esküvő előtt részesítettem őket, nekik alig elviselhető volt. Azt taglaltam e jegyeseknek, hogy a házasságban el kell viselniük egymást. *Ezt a képtelenséget mondtad nekünk, amikor mi szerelmesek voltunk egymásba. De azóta megtanultuk, hogy bizony akarnunk is kell egymást szeretnünk* – írták az albumba.

Az egyházban sem tehetünk akármit. A papnak tudomásul kell vennie, hogy vallásának kétezer esztendősi hagyományi vannak. A templomba járó hívőnek tudomásul kell vennie, hogy nem beszélhet bele abba, amit a pap mond. Akarnia kell ezt a rendet, ha bent akar maradni vallásába, mint a fenti fiatal házasoknak is akarniuk is kellett egymást szeretni, ha meg akarták őrizni a hűséget, amit fogadtak egymásnak. Nem csinálhatunk akármit, nem egyedül vagyunk a Földtekén. A Bokorban is, a kisközösségben is csak addig tudunk megmaradni, amíg el tudjuk viselni, hogy van más hang is ott, mint a miénk. A kisközösség nem a korlátlan szabadság hazája. S nem a tekintély hazája. Nem az a szabály, hogy *Sámuel, én Téged bámulok*. A tévedhetetlen vezető eszméje pedig vagyont és karhatalmat feltételez. Ezek nélkül nem érvényesül. Ha pedig kell hozzá a Mammon, akkor annak a jézusi jellege majd semmi. Figyelni kell tudni a másikra. A házasságban is, a kisközösségben is. Amen.

Piarista köz, 2007. december 15.

Váltsak vallást?

Más dolog a bűvárkodás: tényleg az hangozhatott el Jézus ajkán, amit az evangélisták leírtak? És más dolog egy vallás dogmatikájának, hitletéteménye lényegi pontjainak elvetése. Az első lehet nagyon érdekes: elfogadhatom vagy elutasíthatom. A második már új hitletéteménnyel is áll elő, és kiközösítést eredményez. Az első nem. E különbségtevés alapján kezdek el gondolkodni. Íme!

A valláson belüli normál helyzet a következő: vannak a papok és vannak a kedves hívek. A tanítás tartalma sziklaszilárd. A hívek elfogadják, amit a papjuk mond. Nem kiabálnak bele a szentbeszédbe. Egészen ritkán fordul elő, hogy valaki bemegy a sekrestyébe, s elmondja, hogy ő másképpen gondolja, mint a pap. Ha pedig a pap térne el a hivatalos tanítástól, és

ennek híre eljut a püspökhöz, akkor a pap javulást fogad, s ha nem fogad, akkor nem papkodhatik tovább.

Más nóta kezdődött Jézussal, aki nem volt pap, és a kedves hívek közé sem tartozott, hanem civil tanító volt, aki nem kedves híveket nevelt, hanem tanítványokat, akiknek az a dolguk, hogy ők is tanítókká cseperedjenek, s tanítványokra leljenek. Ezek majd tanítókká lesznek... és így tovább. Ez a Jézus-féle kezdemény elvileg halálra ítéli a papok és kedves hívek képletet: már hatszázmillió tanítványnak tanítóvá cseperedése esetén ezek kisközösségeiben elfér tízesével a hatezermilliónyi emberiség.

Ezen az úton kikapcsolhatók a papok, akiknek az a szokásuk, hogy trón és oltárszövetséget játszanak, s ennek keretén belül a háborúban lelkesítik a híveket a tömeggyilkosságra, illetőleg valakiket a máglyán elégetnek, ha tehetik. Teljes lehet a jézusi eszmék győzelme, ha csak búvárkodunk, s nem csinálunk új hitletéteményeket.

Azonban a virágnak nem lehet megtiltani, hogy kinyíljon, s ne az nyíljon, amit megszab a maga saját maga. Az embernek sem lehet megtiltani, hogy abban higgyen, amiben hisz. Ennek következtében a Jézus eszméit és tanító-tanítvány elképzelését lekoppintani akaró Bokor sem tud megállni az említett jézusi örökség búvárkodó vizsgálatánál? Nem bizony, hanem megtapasztalhatja, hogy a jézusi örökség minden szépsége mellett is kinek-kinek külön dogmatikákat kell gyártania. Azaz állást kell foglalnia abban is, amit nem tudhatunk, csak hihetünk? Példa: van-e vagy nincsen Szentháromság, Mária szűzen foganta-e Jézust vagy nem? Mert a virágnak megtiltani nem lehet, s az embernek sem, akinek minden egyes példánya saját species, azaz ma éppen hat és fél milliárd példánya képes vallásalapításra. S ha képes vagyok, mért legyek szimpla tag a te vallásodban?

Előbbre visz, ha vég nélkül szaporítjuk a vallásokat? Jézus nem akarta leváltani a magáét. Magam sem akarom a magamét, a római katolikust. Mert ez a legjobb? Nem ezért. Csak azért, mert ebben is élhetek Isten gyermekeként, ebben is megtehetem, amit a szívem diktál. Ha leváltanám a vallásomat valami újra, szaporítanám vele az egymást meg nem értés lehetőségeit

Midőn a Szűz bepólyálja gyermekét, gyermekét, örömeiben így kezdi el énekét, énekét:

Aludjál el gyönyörűségem, csuj-csuj-csuj, csuj-csuj-csuj,

Méhemnek drága gyümölcse buj-buj-buj, buj-buj-buj.

Nem alhatok édesanyám, jaj-jaj-jaj, , jaj-jaj-jaj, , jaj-jaj-jaj,

Mert költözött a szívembe baj-baj-baj, baj-baj-baj.

Mi bajod van én Jézusom, Jézusom,

Mondd meg nékem, te anyádnak krisztusom, Krisztusom.

Látod anyám, az egeket elhagytam, elhagytam, és egy rongyos istállóba szállottam, szállottam.

106. VASMISÉS NAPLÓ

2008. február

Piarista köz, 2008. január 1.

Hogyan, hogyan nem, de csak a Karácsony lett az év legfőbb ünnepe. A hivatalos liturgia mondhatja nekünk, hogy van mellette még húsvéti ünnepkör is, és hogy ez a jelentősebb: tart jó három hónapot. A karácsonyinak meg vége hat hét alatt. Mondhatja, de karácsonykor eteti a *Bokor* az éhezőket, s ajándékozunk, akiket csak tudunk. S így vagyok vele magam is. Már közel hatvan éve, hogy karácsonyra összeszedem magam, s írok egy elmélkedést. De olyat... amilyen csak telik tőlem. Idén nem akart már sikerülni. Majd előszedek egy régit! Szegény meg öreg ember vízzel főz. De valahogy csak nem tudtam belenyugodni ebbe. Azután mire elkövetkezett a *Mag* nevű közösségek karácsonyestje, addigra csak írtam valamit. Szegény meg öreg emberhez illőt. A végén még sikerült neki valami címet is adnom. Nem olyan szegényeset, hogy *Karácsony 2007-ben*, hanem olyat, ami mond is valamit. Ezt:

Mese a megtestesülés?

Plébános és püspök, érseki palotában, beszélgetnek. A plébános kezdi.

- Mese az egész. Nem hazudhatok többé. Se karácsonykor, se Húsvétkor!
- De kedves Atya, ám mondja el ezt a plébánián, csak ne a templomban!
- Ott sem tudok mást mondani.
- Akkor kénytelen vagyok kiközösíteni.

S ennek már több mint tíz éve, s az egykori plébános kiközösítetten is írja könyveit, s ezekben igazolni próbálja, hogy mese a megtestesülés is, mese a feltámadás is. Magam csak ezt tudom mondani a plébánosnak:

Lehet, hogy igazad van, de nem tudod bizonyítani, hogy mese a megtestesülés és mese a feltámadás. És én sem tudom bizonyítani Neked, hogy volt megtestesülés és volt feltámadás, s van mit ünnepelnünk Karácsonykor is, Húsvétkor is. Bizonyítani nem tudom. Én sem és Te sem. Mind a ketten csak hihetjük a magunk álláspontját. Igaznak is hihetjük – Te ezt, magam meg amazt –, de bizonyítani nem tudjuk.

Magam csak annyit tudok, hogy kétezer esztendő óta, és vagy hatvan egymásra következő nemzedékben – hatvan nemzedék tölt ki kétezer esztendőt – apa és anya adja át hitét gyermekének, hogy volt megtestesülés és volt feltámadás. Csak annyit tudok, hogy ezért a hitért sokan, nagyon sokan készek voltak vértanú-halált is halni. És még azt tudom neki mondani, hogy apám és anyám nekem is továbbadták hitüket, s ezért a hitemért kért fejemre halált 55 éve az államügyész. És hogy boldogan – boldogan, azaz az istennektetszés és az Istent majd meglátás reményével – mentem volna az akasztófa elé ezért..., a megtestesülésnek és a feltámadásnak a hitéért. De bizonyítékom nincs. Úgy nincsen, ahogy Neked sincs semmiféle bizonyítékod arra, hogy mese az, amire most itt – Karácsonyt ünnepelve – néhányan emlékezünk.

És most, 2007 karácsonyán, 55 év után, most is meghalnál e hitedért? – kérdezheti tőlem a plébános. Amit válaszolnék neki, azt próbálom most elmondani, az idei karácsonyon, Tinektek. Elkezdem és mondom. 55 esztendő nagy idő. Ma már azt sem tudom bizonyítani, hogy van Odafent valaki, aki vár ránk. Ma már semmit sem tudok bizonyítani, amit nem látok a szememmel, s mondom János evangélistával együtt: *az Istent nem látta senki*. S a megtestesülést láttam? Ott voltam, amikor a Lélek megárnnyékozta a názáreti szüzet? Ott voltam, amikor a Szűz világra hozta méhének áldott gyümölcsét? Nem voltam ott. Csak egy mozifilmet láttam, melyen elvágódik a szűz és földre esik, mint a bot, amikor megárnnyékozza őt a Szentlélek. Csak képeket láttam az istállóul használt barlangról s a bölcsőről, melyben ringatgatja szent Fiát a szűz. A megtestesülést, magát, hogyan is láthattam volna!? Kétezer esztendeje történt.

Miért hiszek akkor? Csak azért, mert mondjuk az első magyar király idején, ezer esztendővel ezelőtt, kabar őszám, talán a harmincadik nagyapám, átadta a maga hitét a

huszonkilencedik nagyapámnak, amikor ez a nagyapám még gyerek volt. Azt a hitet, hogy a Szűz foganta Jézust a Szentlélektől, hordozta magzatát, amikor látogatta Erzsébetet, és világra hozott egy felsíró csecsemőt Betlehemben, az istállóban! Csak ezért hiszek? Nemcsak ezért. Azért is, mert az elmúlt hónapokban írni kezdtem egy drámát. Ezt a címet adtam neki: *A tragédia*. Eléje meg írtam néhány sort. Ezt: Mi a tragikum? Ha tudod, hogy miért kell élned, s azt is tudod, hogy amit akarsz, életedben meg nem valósulhat, és mégis képtelen vagy másért élni, mint éppen azért, amit életedben meg nem valósíthatsz – ez a tragikum. Ez Jézus tragikuma is. Róla kell írnom, Őt ismerem. Jobban, mint akárkit – magamat kivéve.

Hát ezért hiszek. Azért, mert mindenképpen élt ez a Jézus, és meghalt – mint bárki proletár. *Övé, ha van, lantom bája, övé rajta minden jegy* – énekelte a magyar nyelvről Arany. S én is mondom a magam lantjáról, hogy az mindenestől Jézusé. S hogy én se magyarul, se más nyelven nem tudok másról énekelni, mint róla, aki megszületett Betlehemben.

Gellért Oszkár is énekelt róla, még '46-ban. Nyugatos volt Gellért, és Ady kortársa, és túlélte őt vagy harminc évvel. Buddhával vetette össze Jézust, és versének ezt címet adta: *Istenek versengése*. Buddha kezdi a versengést, és Jézus válaszol rá.

- *Királyi sarjként jöttem a világra. Csodás liget várt s benne palotám.*
- = *Minden proletár király a szívében, És istállóban szült meg az anyám.*
- *Nyolcvan esztendőtléttem meg e földön, Akkor jött értem a boldog halál.*
- = *Nem éltem én csak harminchárom évet, S úgy haltam meg, mint bárki proletár.*
- *Hetet léptem, hogy a világra jöttem, Így hirdettem ki: Buddha született.*
- = *Futott, menekült anyám velem akkor, Mert meggyilkoltak minden kisdedet.*
- *Anyám szíve a nagy gyönyörűségtől, Mert Istent szült, hetednap megszakadt.*
- = *Az én anyám túlélte a halálom: Megvárta föltámadásomat.*
- *Találkoznak a Nirvánában egyszer Mária, Maya és minden anyák.*
- = *S ti, kisdetek mind, új világot szülnek Anyáitok, bár bitófákon át.*

Eddig a vers és versengés. Új világot szülésről beszél a vers. Egyetlen mondatban is elmondhatom, hogy miért hiszek a megtestesülésben, azaz a Karácsonyban. Bizonyítani, hogy igenis volt Karácsony, ezt nem tudom, de Jézus életének a vége történelmileg bizonyított. A vége. Az, hogy Tibériusz császár idejében Poncius Pilátus a zsidó főpap, Kaifás, kívánságra keresztre feszítette Jézust – ez történelmileg egyértelműen bizonyított. S számomra a felfeszítést megelőző, a jézusi életet nem magyarázza más, csak az, hogy Jézus az Isten fia. Az, hogy a megtestesült Isten maga jött közénk a betlehemi istállóban.

Bizonyítani a Karácsonyt tehát nem tudom, de nincs rá más magyarázatom. Hogyan is volt? Micsoda? Hát amikor az örökkévalóság belépett az időbe! Nincs, aki elmondja. Tényleg nincs? Nincs, mert bizonyosat csak annyit tudunk, hogy időszámításunk 30. éve körül – majd kétezer éve – keresztre feszítettek egy fiatal férfit, akinek nem tetszett az emberek világa úgy, ahogy az emberek ezt a világot korábban kiformálták. Azt mondta, hogy elég belőle, ő másmilyent akar. Milyet? Jót. Amiben élni jó. Olyat, amelyben szeretjük egymást mindannyian.

Tudta, hogy lehet ilyent csinálni? Tudta. Nem csupán hitte? Nem, tudta is. Különös érvem van erre. Az evangéliumokban 132 ízben találjuk a *hiszek* igét, s ennek az igének egyszer sem alanya Jézus. Jézus nem hitt. Mert Jézus nem csupán hitte, hogy lehetséges az Isten Országá. Jézus igéje *a látok, a tudok, az ismerek*. Jézusnak ez a kemény tudása kemény ellenállásba is ütközött. Ellene volt Izraelben az urak világa: a főpapok, az írástudók s a vének hatalma. A hatalmasok. Hatalmasabbak, mint ma a világméretű tőkésársaságok urai? Nem, csak olyanok, mint ezek. Ezek a maiak is csak azt pusztítják el, akit s amit akarnak. S Jézus nem bizonytalankodott. Mondta magáét. S ha az urak kimutatták foguk fehéret, nem hátrált meg.

Tudott olyan mondatokat mondani, hogy képes gyűlölni is a maga életét: *Ha a búzaszem nem hull a földbe, és nem hal el, egymaga marad... Aki szereti életét, az elveszíti azt, de aki gyűlöli életét ebben a világban, az megmenti az örök életre. Aki nekem szolgál, az engem kövessen..., Ahol én vagyok, ott lesz a szolgám is.... Aki nekem szolgál, azt megtiszteli az Atya. Most megrendült a lelkem. Mit is mondjak: Atyám, szabadíts meg ettől az órától? De hiszen éppen ezért az óráért jöttem.*

Saját pusztulása órájáért jött? Igen. S ez a feltétlen elszántsága rendítette meg Gellért Oszkárt is egy vers erejéig. Ez a feltétlen elszántság tart lebűvölve engem is már több mint hatvan esztendeje. Jézusnak nem voltak kétségei, hogy útja hova vezet. Ismerte a hatalom természetét, s tudta, hogy ezzel a hatalommal meg nem birkózik más, csak aki egy másik hatalmat állít vele szemben. Ő megtette, s mondta: *Hatalmam van az életemet odaadni, senki sem veszi el tőlem, magam adom oda.* Nyitott szemmel nézett sorsa elébe. Mind a két idézetet János evangéliumában találjuk. Ha ezeket nem mondta volna Jézus, csak János találta ki Róla, akkor János konzseniális volt Jézussal. Akkor János megértette öregségére Mesterét. Megértette azt, ami mozgatta Jézust hatvan esztendővel korábban, amikor János sihederként követte őt Kafarnaumtól egészen a keresztfáig. Számomra ez a Jézus – Istent mutatja. Azt az Istent, akit én *Mindentadónak* tudok csak nevezni. Mindent adónak, amihez képest vérszegény a *mindenható* megjelölés. Mert *nagyobb szeretete nincsen senkinek, mint aki életét adja barátaiért...* másokért, mindenkiért. Ezek a megfogalmazások számomra bizonyító erejűek. Azt bizonyítják, hogy volt feltámadás, és azt is, hogy a fiatal anya, Mária karján isteni a lény, és isteni kisdéd fekszik ölén. Lehet olyan, aki számára nem bizonyíték. Számomra az, és életemet meghatározó.

Jézus szavai magabiztosak. Testvérem, a kiközösített plébános, minderre azt mondja, hogy mindez csak az első századok dogmafejlődése. Én is mondom. A tanítványoknak, a Tizenkettőnek és a későbbieknek csak lassan esett le a húszfilléres. Jánosnak élete végéig kellett birkóznia Jézus alakjával, amíg ezekre a szavakra visszaemlékezett..., vagy pedig – amíg ezeket a szavakat megszülte a lelke. A későbbi tanítványok is birkóztak a hallottakkal, s a századok és évezredek során – zsinatokon és hétköznapiakon – teljesen bizonyosak lettek abban, hogy maga az Isten járt közöttük Jézus személyében.

Isten járt itt, de emberi alakban. A csecsemő sírt, amikor szopni akart. A gyermek játszani akart, amikor már tudott játszani. A fiú nézte Józsefet, az ácsot, és szerszámot vett kezébe ő is. A serdülő el kezdett gondolkodni. Hogy mikor esett le nála a húszfilléres, hogy ő talán nem is egészen olyan, mint a többiek – nem tudjuk. Talán amikor becsukta műhelyét Názáretben? Talán akkor, amikor megkereszteléskor hallotta Atyjának hangját: *Te vagy az én szerelmes fiam, akiben kedvem telik?* Talán akkor. Vagy inkább akkor, amikor negyven napot böjtölt a pusztában, megkísértette őt a Sátán, és megértette, hogy tanítványokat kell gyűjtenie, hogy elkezdhesse velük azt az új világot, amely már majd tetszik az Atyának, mert abban már szeretni fogjuk egymást? Vagy csak még később esett le nála a húszfilléres? Akkor, amikor már azt is megértette, hogy az emberek kezébe kell kerülnie...?

Akárhogyan is volt, de a tanítványok dogmafejlődését mindenképpen megelőzte Jézus tudatfejlődése, melynek során rájött arra, hogy ő nem akárki. A csecsemő Jézus két szopás között nem gondolhatott arra, hogy ő az időtlen Isten időtlen fia, de mivel emberi alakot öltött, ezért most csak szopni tud. De amikor mondta tanítványaink: *Én veletek vagyok minden nap, a világ végezetéig*, akkor már bizonyára tudta, hogy kicsoda is ő. Ő az *Emberfia*, és akkor már nem jelenthette számára ez a szó azt, hogy ő is csak akárki közülünk, mint bármelyik embertársa.

És Te, Testvérem, aki élsz most – kiközösítetten vagy félig kiközösítetten vagy anélkül, és Golgotádon innen vagy annak kellős közepében – itt, a Dunatájon vagy a Hargita tövében, és közel kétezer esztendővel utána a jézusi tudatfejlődésnek s az egyházi dogmafejlődésnek... Te, Testvérem, ugyan mondd meg már magadnak vagy testvéreidnek, hogy Te kicsoda is

vagy! Mert elhangzott kétezer esztendeje a szó, hogy *szeressétek ellenségeiteket, hogy gyermekei, lányai és fiai legyetek Atyátoknak, aki felhossa napját gonoszokra és jókra, és esőt ad igazaknak és hamisaknak*. S ez a szó máig is hangzik mindannyiunk felé.

Jó, mi bizonyára nem vagyunk a Szentháromság valamelyik személye. De istengyermekségünk okán és jogán abba és oda tartunk, mert odavalók lennénk. Ady is megírta, amire most rákérdezek: *Istenülő vágyaimba ki látott? Óh vak szívű és hideg szemű barátok*. Nemcsak Jézusnak volt tudatfejlődése, nemcsak az egyháznak van dogmafejlődése. Hanem nekünk is van, a mi hitünknek is van. Az enyémmnek is. S csak azért lettem, hogy halálomig vagy előtte még... eljussak a csúcsra. Nem az urakéra, akik Jézust mindenkor és üzembiztosan keresztre feszítik. Nem az urak hitének tudati fejlődéscsúcsára, amely soha nem jut el a jézusi fejlődési vágányra, mert ezt a vágányt meghatározza, hogy mindenkit szeress, és mindenki érje be az egy dénárral.

Jézus csak a szegényeket mondja boldogoknak, s a gazdagoknak aját kiált. S akiket boldogoknak mond, csak azok látják meg az Istent. Jon Sobrinot is elhallgattatták. Jézust és minden tanítványát mindenkor elhallgattatják az urak, mert vak a szívük és hideg a szemük. Eljutottál-e, eljutottam-e a látó szemű és meleg szívű Jézus fejlődési vágányába? Azért nagyon fontos, hogy igennel tudjunk válaszolni, mert Istenhez akarunk eljutni, akinek nincsen többje, mint akármelyikünknek. Istenhez, akinél ott van a Fiú, aki megtestesült, hogy elmondja nekünk, hogy csak az ő vágányán jutunk el a mindenkit átölelés mindenkit befogadni akaró asztalához. Amen.

Piarista köz, 2008. január 2.

Levelet kaptam egy hollandiai barátomtól:

Tisztelt Gyurka Barátom! Lehet vagy három éve, hogy megismerkedtünk. Azóta néhányszor ott lehettem otthonodban és Adyiligetén, amikor miséztél, utóbb több ízben elküldted homiliáid szövegét is. Megmártóztam radikális gondolataikban, hitükben, mélységükben. Megköszöntem Neked, megírtam kérdéseimet is, hogy hol támadtak kételyeim, és rákérdeztem olykor visszatetszőnek tűnő mozzanatokra. Vajon az eddig hiába várt magyarázatot most a Magyar Mérce 2007. áprilisi számában kell-e keresnem? Választ az Erdélyi, Sinka, Wass Albert idézetekre és az izlésbicsaklásra, mellyel RM-t „Róth Manó”-ként aposztrofáltad? A választ, hogy tudniillik a Tanah nem Isten ígéje, és hogy mind tolvajok és rablók a szerzői? Jó, elveted a Leviták könyvét, elveted az átkok zsoltárait. Rendben. De helyükbe a jézusi szeretet nevében Szabó Lőrincet, Sinkát, Wass Albertet emeled be? Akik minimo calculo időnkint tévelyegtek? Szövegeikből olykor árad a gyűlölet. Egykori tisztelt tanáraid egyike, Szekfű Gyula le tudta írni, hogy valahol utat vesztettünk. Igaz, Szabó Lőrinc is képes volt rá. De velük az ószövetségi szentleckét behelyettesíteni? Talán lehetséges, ha jól megválogatod a szövegeket. A kanonikus szövegek is eleve szerkesztői válogatás eredői. Jézus testvérünk (Ben Chorin nevezte őt így) ugyan egy jöttát sem engedett a Thorából, de valójában Ő is és a Könyv is történelmünk részei. És még sok mindent lehetne mondani a hagyomány nagy szövegéről. Hogy történelmi szöveg, hogy Izrael könyve, tehát benne az ember birkózik meg az Úrral és Érte, hogy az emberáldozat abszolút tiltásának hordozója, hogy az özvegyek, az árvák és az idegenek védőpajzsa. Azaz, hogy a két útvesztő, a Könyv fundamentalista felfogása és gyökeres elvetése között húzódnak meg valahol az útkeresők ösvényei. Lehet szentségelni; de így? És mi marad, ha inkvizitórius hévvel kigyomláljuk a nemtetszőt? Háborústól Héráklészt, az asszonyközösséggel Platónt, Wagner antiszemitizmusával együtt a Trisztánt, Shylockostól Shakespearet (és Németh Lászlót), a Bagatellel együtt Céline Utazását? Marad a tiszta kéz politikájának rozsdamentes jó lelkiismerete, a rátartian konok mindent-jobban-tudás. A rossz gyökeres kiirtása talán csak az árny nélkül vakító, a történelemmentes steril tisztaság lázálma. Facit: talán ezért kellett választ kérdéseimre a szédítő szélsőjobb sajtó hasábjain keresnem? És érvénytelent találnom? Az

árnyaltan tisztaság: rögeszme, Platónt idézve: „Lehetetlen, hogy a Rossz megsemmisüljön, hiszen mindig kell legyen valami, ami a Jónak ellentéte” (Tht. 176 A). Ne hidd, hogy feladtalak, ne gondold azt, hogy elvetlek. De rászolgáltál egy kemény fejmosásra. És ha az emberfiának nem derogált az apostolok lába, nekem sem a Te ősz és tiszteletreméltó fejed. A hiteles életnek kijáró tisztelettel ölel, Péter

Válaszoltam is rá:

Kedves Péter! Köszönöm leveled, válaszolok gondolataidra. A zsidó nemzet jézusi kultúrkincsei is helyet kaphatnak a szentmise harmadik olvasmányában. A felsorolt nevek nem összes műveivel tölténém meg az első két olvasmányt, csak a Jézusra ráímelőkkel. Jézus rostálta a *tora va nabim*-ot: ami egyezett gondolataival, magáévá tette; ami nem egyezett, elvetette. Nem inkvizitórius hévvel vetette el, amit elvetett, hanem a szellem s nem a gyilkosság, a máglya eszközével. A rozsdamentes jó lelkiismeret, a rátartian konok mindent-jobban-tudás eredményezte Jézus számára a Golgotát. A Magyar Mércse a negyedik orgánom, ahol írásom megjelent. Köszönöm, hogy nem vetsz el. Hogy mire szolgálok rá, nem az én dolgom megítélni; embertársaimé, a tiédé is... s még az Istené. Jézusnak nem derogált az apostolok lába, Neked sem az én fejem – ez utóbbit nem értem. Ölel Gyurka

A levél elküldése után értettem meg: Jézus megmosta tanítványai lábát, Péter pedig megmosta fejemet. A jézusi lábmosás a szolgáló alázat megnyilvánulása volt, ami ellen Péter, a tanítvány tiltakozott, mert nem érezte magát méltónak rá. A péteri fejem mosás pedig a levélíró gesztusa, ami aligha a jézusi alázat leutánczása. Alighanem valami másnak a megnyilvánulása. Talán egy nemzethez tartozásé...

Piarista köz, 2008. január 3.

Következzék egy másik levél:

Dicsértessék a Jézus Krisztus! Tisztelt Bulányi György! A Magyar mércse 2007. áprilisi számában olvastam a cikkét, amelyben arról írt, hogy az Ószövetség nem sugalmazott. A dolgon már én is sokat gondolkodtam. Az Ószövetségnek tényleg vannak olyan részei, amelyek nagyon furcsák, és egyáltalán nem tűnnek sugalmazottnak. Az egyetlen gond, hogy Jézus hivatkozott az Ószövetségre, márpedig Jézus nem tévedhetett. Ön ezt hogyan magyarázza?

Igazából mégis egy másik kérdés miatt fordulok Önhöz. Hittanon is azt tanultam, a Hittudományi Főiskolán is azt tanítják, és a hívő emberek nagy része is úgy gondolja szerintem, hogy az ember a legértékesebb élőlény. Ezzel az állítással több okból sem tudok egyetérteni. Részben azért, mert véleményem szerint természettudományos úton nem igazolható, hogy bármelyik földi faj értékesebb lenne a másikinál, ugyanis lehetetlen olyan kritériumot találni, amelyről biztosan kijelenthető, hogy az értéket méri. Másrészt pedig, ha elfogadjuk, hogy az ember értékesebb a többi földi élőlényénél, akkor főként az evolúció miatt olyan ellentmondások bukkannak föl, amelyek miatt el kell vetnünk a fenti álláspontot. Szerintem csak azért hisszük, hogy az ember a legértékesebb élőlény, mert mi emberek vagyunk. Egy kutya számára viszont a kutyák a legértékesebbek, még akkor is, ha ezt nem gondolja végig és nem tudja megfogalmazni. Mi az egyetemen axiómaként tanultuk, hogy minden élőlény belső értékkel bír. Sokszor idézem Balogh János akadémikust, aki azt mondta: "Minden élőlény ember értékű, mert él." Kérem, ha ideje engedi, írja meg nekem ezzel a kérdéssel kapcsolatos véleményét!

Végezetül hadd említsek meg egy olyan dolgot, ahol a fent említett két probléma találkozik. Az ószövetségi állatáldozatokra gondolok. Néha elgondolkodom azon, hogy Isten vajon tényleg elvárta azt, hogy az emberek állatokat öljenek le áldozatképpen?

Megtisztelő figyelmét köszönöm, érdeklődve várom válaszát! Jó egészséget kívánok! Üdvözlettel: Erdős László, Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar Növényrendszertani és Geobotanikai Tanszék

Válaszoltam természetesen erre a levélre is:

Igen tisztelt Uram! Megtisztelt levelével. Mondom azt, amit tudok. Jézus egy könyvű volt. Ismerte a *Tora va nabim* tekercseit, és ismerte népének vallási hagyományait. Kritikusan viszonyult ezekhez. Ami egyezett látásával, azt dicsérte. Ami nem egyezett, azt elvetette. Úgy gondolta, hogy mindannyiunknak magunk kell megítélnünk, mi az istennektetsző. Azon az alapon, hogy embernek lenni annyit jelent, hogy lelkiismeretünkön keresztül Teremtőnk felkészített e feladatunkra minket. Azaz minden ember sugalmazott, s az egyes kultúrák bizonyos szerzőket sugalmazottaknak tekintenek, mint akik kiemelkedően képesek eligazítani az embert. Szókratész, Jézus biztosan ilyenek voltak. Jézus nem dolgozott a sugalmazás fogalmával.

Ami van, az értéket hordoz. Az ásványi, a növényi, az állati és az emberi lény is. Lehetséges, hogy a különböző lények értékeit természettudományi alapon nem lehet rangsorolni. Az értékfilozófia – mikor én tanultam – az ember által létrehozott valóságok értékeivel foglalkozott. A teológia pedig azon az alapon tett különbséget, hogy az emberalatti világ lényei az Isten lábnyomai, az ember pedig Isten arca. A különbségtevés alapja, hogy az emberben istenülő vágyak ébrednek: megvalósítani életünkben az Isten Országát. Nem tudom, hogy lehetséges-e az emberiség élete merőben ásványi és növényi eredetű táplálékkal. Ha nem, akkor az állatot a Teremtő az ember táplálékának szánta.

Az első keresztény századok visszautasították a pogányok és zsidók állatáldozatait utalván arra, hogy az állatokat táplálásunkra adta az Isten. Sőt ez a tiltakozás már az Ószövetségben is megtalálható. Isten többet vár tőlünk: magunkat kell odaadnunk. Elveink tisztán megőrzéséért életünket is oda kell tudnunk áldozni.

Örülök, hogy ezt elmondhattam. Szívesen állok máskor is rendelkezésére, ha kívánja. Szeretettel, és dicsérettessék Jézus. Bulányi György piarista tanár.

Piarista köz, 2008. január 4.

Czene Gábor interjúja a Népszabadságban

Szimpatizál a radikális baloldali eszmékkel, ha lenne valódi kommunista párt, be is lépne. Bulányi György, a 88 éves piarista szerzetes tudatosan provokál. Hiszen – mondja – Jézus is ezt tette. Most éppen a vasmiséjére készül: hat és fél évtizede szentelték pappá.

– Bő hatvan évvel ezelőtt megalapította a Bokor katolikus bázisközösségi mozgalmat, amely később főként azzal vált ismertté, hogy tagjai megtagadták a katonai szolgálatot. Megjárta a Rákosi- és a Kádár-korszak börtöneit, aztán – az egyházi hierarchia elutasítása miatt – konfliktusba keveredett a Vatikánnal is. Eltiltották a papi szolgálattól, és csak jóval a rendszerváltás után kapott erkölcsi elégtételt. Visszatekintve: mi az, amit sikernek tekint?

– 1945 februárjában Debrecenben egy Vatikánt megjárt pap elmagyarázta nekem, hogy kisközösségeket kell létrehozni. Megkért, hogy szedjem elő a teológiai jegyzeteimet, mondjam el mindenkinek: van Isten és létezik halhatatlanság. Megpróbáltam a legderekből debreceni lányokból és fiúkból kisközösséget csinálni, de semmire nem mentem ezekkel a témákkal. Teljes értetlenséget tapasztaltam, éppen azért mert valóban a legderekből katolikus családok gyerekei voltak. – a könyökükön jött ki. Kínomban elővettem a Szentírást, és ez tökéletes újdonság volt.

– Mármost kinek?

– Nekik is, nekem is. Korábban ilyen nem nagyon fordult elő. Rengeteg teológiai művet meg mindenféle más „jámbor könyvet” olvastunk, csak éppen a Szentírást nem. A legkevesebb, amit elmondhatok, hogy a Szentírás a felfedezés erejével hatott a számunkra. Szövegelemzést készítettünk – magyartanárként volt ebben némi gyakorlatom –, és kiderült, hogy Jézus azt hirdette: szeressük még az ellenségeinket is. Jééé! Addig hazafias magyar katolikusok voltunk, akik úgy tudták, hogy az ellenséget aprítani kell.

– Hol itt a siker?

– Életem legnagyobb sikere az, hogy huszonévesen feltaláltam a spanyolviaszt, és megértettem, mit tanít Jézus. Szeressétek ellenségeiteket! Azóta is csak ezt az egyetlen gondolatot bontogatom.

– *A retorziókat ismervé úgy látszik, ennek az állam és az egyház sem örült. Előbbit még csak-csak értem...*

– Pályám indulásakor az egyház legkedveltebb gyermekei közé tartoztam. Kivétel nélkül minden előjáróm szeretett, a debreceni püspöki helynöktől, *Pintér Laci* bácsitól egészen *Mindszenty József* bíborosig. Attól fogva kezdett csúnya eretnekjelölt válni belőlem, hogy az egyház és a Kreml kiegyezett egymással, és a magyar állam 1964-ben hetven évre titkosított megállapodást kötött a Vatikánnal. Mindszenty nem volt hajlandó egyezkedni, a Vatikán igen. Folytatódott a történelem, ismét működésbe lépett a Trón és az Oltár szövetsége. Ez a szövetség Árpád apánk és a főtáltosok között ugyanúgy megvolt, ahogyan megvolt Szent István és az esztergomi érsek között is. Az én tevékenységem ezt a sok évszázada érvényesülő alapvetet kérdőjelezte meg. Az Állami Egyházügyi Hivatal katolikus osztályának vezetője 1976-ban levelet küldött *Lékai László* bíborosnak, amiben leírta, hogy Bulányi nem az állam ellensége, hanem az egyházé, ezért az egyháznak kell elbánnia vele. A Trón és Oltár szövetsége a legfőbb ok, hogy én 1989 után is pontosan olyan rossz gyerek vagyok az egyház szemében, mint előtte voltam.

– *Az egyház 1997-ben rehabilitálta.*

– Igen, rehabilitáltak. Szóban!

– *Az ezredforduló táján írt naplója – három vaskos kötet – tele van keserűséggel és kiábrándultsággal. Közben meg többször is azt állítja, hogy optimista. Mire föl?*

– Mi, emberek értelmet kaptunk Istentől. Ennek az értelemnek a segítségével egyszer talán elkezdünk gondolkodni. Fiatal koromban biztosra vettem, hogy „holnapra megforgatjuk az egész világot”. Hittem abban, hogy tényleg mindenki meg fogja érteni, mit képvisel Jézus. Ezt a hitemet nem tudom földadni, de közben látom, hogy a gyűlölet és a háború a megsemmisülés felé viszi az emberiséget. Hiszen van már atombombánk, fel tudjuk robbantani a földgolyóbist. Pessimista attól vagyok, hogy az életemből eltelt majdnem kilenc évtized, és úgy veszem észre, hogy a világ nem akar hinni Jézusnak, ami hagyján, de még a Bulányinak sem akar hinni...

– *Mielőtt kiátkoznák: ez csak vicc volt.*

– Nehéz elviselni, hogy az emberiség képtelen megváltoztatni a történelem sötét csavarmenetét. Olyan csúnya korszak, mint a világméretű tőkés társadalom uralma, azt hiszem, még soha nem volt.

– *Mernék vitatkozni.*

– Jártak itt a mongolok, és egy év alatt felére csökkent a lakosság. De a magyar anyák szültek. Aztán jöttek a törökök, a hódoltság kora. Az emberek negyede vagy harmada tudott csak magyarul, de a magyar anyák akkor is szültek. Amit azonban a tőkés társadalom uralma létrehozott, még senki sem tudta produkálni. A magyar anyák nem szülnek. Így értem, hogy ehhez fogható még nem volt a történelemben. Kiirtjuk saját nemzetünket. Sőt: kiirtjuk Európát, mint keresztény kontinenst. A 21. század végére, ha így megy tovább, muszlim Európává alakulunk át. Persze, mindenki nagyon jól el tudja magyarázni, miért nem vállal gyereket. Karriert kell építeni.

– *Nem emlékszem, hogy a Bokor-mozgalom követeléseinek között szerepelne a cölibátus, a papi nőtlenség eltörlése.*

– Ez hogyan kapcsolódik ide? Hogy akkor a papok miért nem nemzenek utódokat? A Bokor-közösségben másfajta fogalmak léteznek. Nem papokra és kedves hívekre osztjuk a katolikus keresztényeket, hanem tanítókra és tanítványokra. A közösség vezetőjének az a dolga, hogy a közösség tagjait tanítványokból tanítókká nevelje. Egyébként teljesen mindegy,

hogyan a magyar társadalom tíz ezrelékét sem kitevő papság részt vesz-e az élet továbbadásában. Nincs jelentősége.

– *És a jó példa ereje? Az nem számít?*

– A cölibátus fenntartása inkább azért káros, mert így senki nem akar pap lenni. Az elhivatottságot érző férfiak is tudják, hogy Isten országa nem azon áll vagy bukik, hajlandók-e lemondani Mancikáról. Jézus életalakításának nem tartozott a kitüntetett vonásai közé, hogy tudomásom szerint nőtlen volt. És nem hiszem, hogy a református és evangélikus lelkészek csak azért rosszabbul végeznék a munkájukat, mert családban élnek.

– *A közelmúltban megjelent egyik cikkében arról értekezik, hogy a keresztényeknek végre meg kellene szabadulniuk az Ószövetség „terhes örökségétől”, annak „gyilkos Istenétől”. Ötször is megnéztem a szerző nevét. Ezt tényleg Bulányi György írta?*

– A jézusi elképzelésnek az egyetemes emberi szeretet a lényege. Az Ószövetség Istene pedig – legyen elég egyetlen példa – belefojtja a zsidók ellenségeit a Vörös-tengerbe. Ez egy olyan nacionalista Isten képe, ami nem fér össze Jézus tanításaival. Ahogyan az se fér össze, hogy a tábori pap a folyó innenső partjáról a túloldalon lévők, a túlpartról pedig az innenső oldalon lévők elpusztítására lelkesítsen.

– *Nyilvánvaló, hogy a teológiai érvek kifejtésekor sem lehet figyelmen kívül hagyni a társadalmi-politikai környezetet. Márpedig az antiszemita csoportok egyre hangosabbak Magyarországon. Utólag is úgy véli, hogy elég árnyaltan fogalmazott?*

– Nekem nincsen két szövegem, egy a kezdők, és egy másik a haladók számára. Amikor tizenévesekkel kezdtem el foglalkozni, akkor megtanultam, hogy minden körülmények között tudásom legjavát kell nyújtanom, és csakis azt szabad mondanom, ami a szívemből jön.

– *Szélsőjobb orgánusok boldogan közölték a cikkét.*

– Eredetileg a Kapu folyóiratban jelent meg, ezek az orgánusok onnan vették át.

– *Finoman szólva is elgondolkodtató, hogy tetszett nekik.*

– Arra, hogy ki mit vesz át, azt tudom mondani, hogy Jézus alakját és szövegeit meg a kereszténység vette át.

– *És?*

– A kereszténység a történelem egyik leggyilkosabb vállalkozása. A világ és az emberiség kirablásában, fegyverrel térdre kényszerítésében a kereszténység abszolút világ bajnok. Egyetlen vallás sem közelíti meg ebben a tevékenységben.

– *Furcsa hallani ezt egy kereszténytől.*

– A tények előtt meghajlok. Jézus fölszabadított arra, hogy nem kell védenem a saját kutyám kölykét. Hanem a saját kutyám kölykéről is igyekszem objektív képet adni. Kerül, amibe kerül.

– *Az előbb, amikor a tőke világméretű uralmáról beszélt, eszembe juttatta a kommunisták nézetei. Netán rokonszenvet érez a kommunizmus iránt?*

– Nagyon-nagyon rokonszenvet érzek, igen. 1952-ben egy ávós őrnagy két hónapon keresztül azzal töltötte az idejét, hogy engem napi tíz órában kihallgasson. Egyik mondatára fél évszázad távolából is jól emlékszem: „Bulányi mester, nem várhatjuk meg, amíg maga megelégedéssel foglalkoztatja nekünk a kapitalistákat”. Ha lenne ma olyan párt, amely ugyanazt vallja, amit Marx és a kommunizmus – azzal a különbséggel, hogy senkit se szabad bántani –, engem nyugodtan be lehetne léptetni abba a pártba. Az már maga volna az egyház, jézusi és egyetemes, valóban katolikus. Jézus azt mondta, hogy akkor lesz rend, amikor mindenki megkapja az egy dénárt. Valamennyi embernek csak egy hasa és egy gyomra van, senkinek se jár több. A második pár cipőmet akkor szerezhetem meg, ha a többi milliárdnyi embernek mindnek megvan már a maga egy pár cipője. Rend akkor lesz, ha meg tud valósulni az, amit a kommunizmus akart.

– *Tehát soha nem lesz rend.*

– Pontosan. Ez az egyik forrása a pesszimizmusomnak.

- *Szándékosan provokál?*
- Persze. A négy evangélium is maga a provokáció. Jézus is provokál, minden megnyiségben.
- *A vasmiséjére készül, ami – nehéz belegondolni – azt jelenti, hogy hatvanöt évvel ezelőtt szentelték pappá. A vasmise után milyen fokozat következik?*
- Eltemetnek.
- *Komolyan kérdezem.*
- Ha valaki véletlenül kibír még öt esztendő, akkor rubinmisét mondhat. A pappá szentelés hetvenötödik évfordulója már teljességgel elképzelhetetlen, arra nincs is semmilyen szó...

Piarista köz, 2008. január 5.

Vasmisém

Misekezdet: Testvéreim, amit csinálunk most, azt Jézus rendelkezésére csináljuk, és csak azért, hogy emlékezünk Rá, csak azért, hogy el ne feledjünk semmit azokból, amiket tanított nekünk. Kezdjük el tehát e szentmisét az Atya, a Fiú, a Szentlélek nevében.

Az Atya, aki mindannyiunkat a maga szerelmes lányainak s a maga szerelmes fiainak akar,

a Fiú, aki testvérünké lett, s talán jobban szeretett minket, mint saját magát, még ha gyűlölnie is kellett önmagát, hogy ezt megtehesse

s a Lélek, aki bennünk van, s így magunkon belülről hallhatjuk, hogy igazán szeretnünk kell minden felebarátunkat, mind a hat és fél milliárdot, s azért hogy mind a testvérünké is legyen

ez az Atya, Fiú, Szentlélek, teljes Szentháromság egy Isten, legyen mindnyájatokkal!

Most pedig nézzünk a szívükbe, milyen is az? A Jézustól tanított és megmutatott szeretetet találjuk ott? Mit találunk a szívünkben. Csendesedjünk el. Gyónom a mindentadó Istennek...

Evangélium: A bölcsek meghallgatták Heródes királyt és útra keltek. S lám, a csillag, amelyet napkeleten láttak, vezette őket, míg végre meg nem állt a hely fölött, ahol a gyermek volt. A csillagot megpillantva nagyon megörültek. Bementek a házba, és meglátták a gyermeket anyjával, Máriával. Leborultak és hódoltak neki, majd elővették kincseiket, s ajándékot adtak neki: aranyat, tömjént és mirhát. Mivel álmukban utasítást kaptak, hogy ne menjenek vissza Heródeshez, más úton tértek vissza hazájukba.

Harmadik változat

Kedves Testvéreim, Testvéreim életem egyetlen tartós szerelmében – a Názáreti Jézusban!

Egész úton hazafelé azon gondolkodám – írta jó másfélszázada Sándor, magam meg már több mint egy hónapja azon gondolkodom, hogy mit is fogok január 5-én délelőtt itt mondani Nektek. Valami olyasmit szerettem volna erre a napra készíteni, amit még sohasem hallottatok tőlem. Hetek óta gyűlik is már egy jó Napló-füzetnyi anyagom; s az egész – mind elvetett kísérlet. Egyik testvérünkkel el is olvastattam második számú kísérletemet. Elolvasta, s csak ennyit mondott: *Mindezt hallottam már Tőled*. Hát hogyan ne hallotta volna, ha olvashatott már vagy negyven kötet írást, melyek mindegyike tőlem származik. De mégis megerősített a válasza abban, hogy valami olyasmit kell ma itt mondanom, amit korábban még nem hallottatok tőlem. Hát ez aligha fog sikerülni. Aki 90. éve küszöbét tapossa, jó, ha még fel tudja olvasni a régit. Eszitek, nem eszitek... mit is várhatnátok tőlem? Hát ennyit bevezetésül.

Az evangéliumi szakasz, melyet felolvastam az Úr *megjelenésének* mai ünnepén, az sem új. Régi. Szent Pál és Izajás szövege még régibb. Nem is olyan biztos, hogy újjal kell kísérleteznem. A liturgia sem hoz újat. Olykor még visszakanyarítják azt is a régibb változatra. Én is azt teszem mostani beszédemben, és idézek a messzi múltból valamit. A Nyitra városát körülvevő magyar falvak sűrűjében, a Zoborvidéken talált száz éve Kodály

Zoltán egy népdalt. Ki tudja, hányadik nagyanyjától jutott el ez a népdal az énekesig, majd Kodály fonográfjáig. A középkorban, István király idejében dalolták volt először? Mert hát kellett egy első dalolónak is lennie, akinek a lelkében megfogant a dal! Nem kezdődhetett a második dalolóval! Annak ellenére, hogy akkoriban még talán görög-latin szóval epifániának mondhatták a mai ünnepet, csak megtudunk a dalból mégis valamit. Azt, hogy a Zobor-vidékiek, illetőleg azoknak az ősei meg az első daloló úgy gondolták, hogy *aki megjelenik, az jelenti magát*. S az egyházi év során nemcsak jelenti magát, hanem *jelentgeti is*, mert többször is teszi. Még pedig összesen háromszor. Íme: *Jelenti magát Jézus háromszor esztendőben, Jézus magát úgy jelentgeti már. Először jelenti nagy Karácsony napján. Jézus magát úgy jelentgeti már. Másodszor jelenti hangos Húsvét napján. Jézus magát úgy jelentgeti már. Harmadszor jelenti piros Pünkösöd napján. Jézus magát úgy jelentgeti már...*

Mit jelentget? Valami nagyon régít. Karácsonykor is, Húsvétkor is, Pünkösdkor is. És mindig ugyanazt, mert Jézus nem volt kíváncsi arra, amit korának írástudói mondtak neki és mindenkinek. Jézus is olvasta az írásokat, amiket azok tudói tanulmányoztak, de nem azokból szedte tanítását. Hanem honnan? Jézus az emberi lélek archaikus mélyébe, annak kincseibe nézett bele. Ott találta ezeket a kincseket az emberi lélek mélyén. Abban, amit magyarul lelkiismeretnek, görögül-latinul meg az európai nyelveken a dolgok *együttlátásának* neveznek. Ez volt a végső eligazítója. Nem azért illik elfogadnunk Jézus tanítását, mert ő mondja – ahogyan a tekintélyelvűek, a mindenféle írástudók akarnák. Hanem mért? Halljátok erről Jézus válaszát: *Ha valaki az Emberfia ellen szól, annak megbocsáttatik, de aki a Szentlélek ellen szól, annak nem bocsátanak meg sem ebben a világban, sem az eljövendőben* (Mt 12,32). Jézus Szentléleknek nevezi archaikus kincseink forrását, a lelkiismeretet. Amiből merítette Jézus mindazt, amit elmondott nekünk.

Az elmúlt hetekben megszólít tartományfőnökünk: Gyurka bácsi, volna kedved házunk mai esti miséjén főcelebránsnak lenni? Ez annyit jelentett, hogy én mondhatom a szokásos ötperces prédikációt is. Ráálltam. Nem tudom már, hogy mit prédikáltam, de utána vacsorázni mentünk, és a prédikációm hatására Pepe, az egyik kispapunk, a vacsora alatt megkérdezi tőlem: Gyurka bácsi, ha Jézus ma élne, mit csinálna? Lenyelem a falatot, közben gondolkodom, s utána mondom: Hát megnőszülne, lenne tíz gyereke, birkát tenyésztene, azok tejével táplálná, gyapjával ruházná őket. S nem fizetne számlákat, áfát sem. Birkasajtért, báránybőrért cserekereskedelemmel szerezne be azt, amit maga nem termel meg. Tanítványait pedig erre a gazdasági alapra épített közösségbe hívná, s a Tizenkettőnek fejés, birkatej oltása, sajtkészítés, nyírás, berbécselés közben mondaná el az üzenetet, amelyet lelke mélyén ma találna. A kézrátevős gyógyításnak ugyanis mára már alighanem lejárt. Van klinika, van természetgyógyászat, és sárgázásával ma már sarlatánnak minősülne Jézus. Nem is valószínű, hogy kedve volna kilenc évig tanulni, hogy szakorvosi diplomát szerezzen. A birkafejést hamarabb lehet megtanulni. Kivonulna Jézus most nem a názáreti faüzeméből, de mindabból, ami nem adna időt neki arra, hogy tanulmányozhassa forrását, az emberi lélek mélyét.

Pepe elfogadta a válaszom? Nem tudom, mert nem mondott rá semmit. A tartományfőnök sem, aki pedig ott ült mellettünk. Hagyták, hadd mondjam a szövegem, ami csillagfény messzeségben van attól, amit Pepe s a tartományfőnök csinál, meg attól is, amire engem neveltek, amikor ebben az épületben 80 éve piarista diák lettem, 72 éve beöltöztettek Vácon piaristának, meg 65 éve pappá szenteltettek. Ez egy ilyen rend. Nem mondják, hogy igazat beszélek, azt sem, hogy ostobát. Bízna bennem, hogy azt mondom-teszem, amit a lelkem mélyén találok. Pepe is meg a tartományfőnök is azt mondják és teszik, amit meg ők találnak ott.

Most, 65 éve, az első misém után ott volt a primíciás ebéden a mátyásföldi szülői házban az akkori tartományfőnök, akit magunk között nagypapának neveztünk, mert nagyon öregnek láttuk, túl volt már a hatvanadik évén. Ő mondta az ebéd során a köszöntőt. Egy mondatára

emlékezem még. Ezt mondta: *Nem tudtuk, hogy nem lesz-e szűk számára Macedónia.* Már mint számomra. Akkor illendően hallgattam, s csak most válaszolok a több mint félszázada már odaát levő Zimányi Gyulának, hogy szűk lett az bizony..., de azért még mindig beleférek valahogy, magam sem tudom, hogy miként.

Mért férek bele? Mert tudjuk mi, piaristák mindannyian, hogy a lelket nem szabad megerőszakolni. Az ember lelke a végső instancia. Ennek kell eligazítania mindnyájunkat. Erre hivatkozott Jézus is és ezt kérte számon ellenfelein is: *Amikor látjátok, hogy felhő támad nyugatról, mindjárt azt mondjátok, hogy eső jön, és úgy lesz. Amikor meg déli szél fúj, mondjátok, hogy hőség jön, és úgy lesz. Képmutatók, a föld és az ég jelenségeit fel tudjátok ismerni, ezt az időt pedig miért nem tudjátok megítélni? Miért nem ítéletek meg magatoktól, hogy mi a caddik, mi a dikaion, azaz mi az istennektesző, mi az Isten akarata?* (Lk 12, 54-57). Testvéreim, ami Jézusnak rendelkezésére állott, számunkra is hozzáférhető. Az ember annak következtében ember, hogy tudja, mit kíván tőle az Isten. Olyan halálbiztosan tudja, mint a katicabogár is tudja, amit neki tudnia kell. Azt, hogy repülnie kell. Mi sem azért tudjuk, mert megtanították nekünk az ötezer vallás valamelyikének a kinyilatkoztatásából. Annak következtében tudjuk, hogy van anyánk meg apánk. S nincs apa vagy anya, aki lelkére venné, hogy magzatának át ne adjon valamit. Ezt: Kislányom, kisleány, tudod, hogy jókislánynak, jókisleányunk kell lenned. Tudod, hogy nem teheted a másikkal azt, amit nem akarsz, hogy neked tegyék. A szülők is átvették ezt gyerekkorukban a szüleiktől, a mi nagyszüleinktől. S a szülők pedig átadták nekünk. S ennek az emberléttel együttadott ismeretnek a következtében tudunk mindannyian halálbiztosan ítéletet mondani a szívünkben arról, hogy mi tetszik az Istennek, hogy mi az ő akarata. Csak aki képmutató, csak az nem tudja megítélni, hogy Jézus igazat beszél-e. Aki pedig nem mutat képet, hanem azt mondja, amit a szíve mélyén érez és hall, az képes helyesen ítélni. Képes és tud is, ha befelé figyel.

A Macedóniával kapcsolatban eszembe jutott valami. Ruiz volt a neve a piaristák egyetemes főnökének a neve akkor, amikor Lécai körbejárta Rómában bíboros társait, hogy elmagyarázza nekik, hogy mekkora nagy eretnek is volnék én. Nekem megírta Ruiz, hogy ne képzeljem, hogy a Vatikán egy bíborossal szemben nekem fog majd igazat adni. Weigand Józsi korombeli paptársam is elmondta nekem, hogy római levéltári kutatásai során nem talált példát rá, hogy a Vatikán igazat adott volna egy papjának, ha az szembekerült püspökével. Mindez azonban nem akadályozta meg Ruiz generálist, hogy Casarolinak, a Vatikán második emberének megírja, hogy miféle embernek is gondol ő engem. El akarom kerülni most a dicsekedést. Majd a hálás utókor levéltári kutatása kibogarássza levelét, s ez példája lehet annak, hogy mindenkinek módjában van, még ha generális is, azt mondani, amit gondol, amit a szíve mélyén talál.

Megy-e előbbre majdan fajzatom? – kérdezte másfél százada a Tragédiában Ádám, az ember. Mikor közel 65 esztendővel ezelőtt elkezdtem csinálni '45 februárjában azt, amiből később a Bokor lett, akkor még csak katolikus voltam. Ma, 63 esztendő után, még mindig az volnék, mert se ki nem léptem egyházunkból, se ki nem tették onnan a szűrőmet. Nem, bár életem során bőven feszegettem a pofonos ládát, s most sem tudok máképpen tenni. Jézus szűrét bizony kitették a maga egyházából. Ő is védekezett ellene, ahogyan magam is igyekeztem. Mondta Jézus, hogy *nem jött ő felbontani a Törvényt és a prófétákat, hanem csak teljesíteni.* Ezzel teljesítette: *Ne álljatok ellen a gonosznak.* Meg ezzel: *Szeressétek ellenségeiteket.* De hiába mondta. Saját vallásának főpapja úgy ítélte, hogy Jézus istenkáromló, és szólt Pilátusnak annak érdekében, hogy Jézust keresztre feszítse. Pilátus kicsit vonakodott. De Kaifás a sarkára állt: *Ha Jézust elbocsátod, nem vagy a császár barátja.* Ezután már tudta Pilátus, hogy mi a dolga, és keresztre feszítette Jézust. Mert szövetségben voltak egymással ezek az urak.

Ez lenne az eleje egy egészen máig tartó szövetségtörténetnek, mely a Bokor történetével fejeződne be. Meg is írtam már mostani prédikációm második és harmadik változatában, de

amit most meg nem hallotok. Nem, mert van egy mókás német adoma: Worüber darf man nicht predigen? S a válasz rá: Über eine halbe Stunde! Magyarul: fél órán túl nem szabad prédikálni. Irigylem Pázmány Pétert, mert ő beszélhetett két álló órán keresztül is. A nagyszombati katolikusok rászánták vasárnap délelőttjüket bíborosukra. Valamit mégis mesélek erről a szövetségről.

A varsói szerződés már elmúlt. Adja Isten, hogy az észak-atlanti szerződés is a sorsára jusson. De van egy szerződés, mely nem ilyen kérész-életű: érvénye, sajnos, évezredekkel ível át. Ez a szerződés a trón és az oltár szövetsége. Nagy múltra tekint vissza. A messzi múltban s a Jézus korabeli Izraelben is működött. Király és főpap közös akarata gyilkolta meg azokat a jézuselőtti prófétákat, akiknek sírjait díszíti majd Jézus korában Izrael eleje meg népe – közösen. De Jézus nem díszíti, ő jajt kiált a prófétagyilkos unokákra. S ez lett a veszte. Király ugyan már csak olyan árnyék-király volt akkor a Római Birodalom kegyéből, Heródes. De a helytartó Pilátusnak valóságos volt a hatalma, s tette is szegény flótás, ami tisztétől tellett, s elbánt Izrael akkori soros prófétájával, Jézussal – Kaifás, a főpap, unszolására.

Csak folytatása volt ez a gyilkosság annak, amit az urak mindig is tesznek. Főpapok, írástudók, vének, meg királyok és helytartók. A papi és nem papi fejedelmek. Az a történelem hamisítás, ha az mondatik, hogy *megölhették hitvány zsoldosok*. Csak hitvány zsoldjukért tették őket, szegények, amit tettek. A papi és nem papi fejedelmek pedig a maguk uraságuk, gazdagságuk megtartásáért tették. Tették az eddigi emberi történelem valóságos urának, a Pénznek, a Mammonn-nak a szolgálatában. Nincsen időnk, hogy felvázoljam ezt a történelmet. De arra van, hogy elmondjam, hogy Jézus után is ugyanaz az a történelem ura, aki Jézusig volt. Ez az úr csinál égő szurok fáklyát Néró korában őseinkből. Ő birkóztatja vértanúinkat az oroszlanokkal a cirkuszokban.

S a folytatás az, hogy mi magunk, a keresztényeknek nevezettek, égetjük hamuvá a más-képpen gondolkodókat közel másfélezer esztendőn keresztül, amíg csak ki nem veri az istentelennek mondott felvilágosodás a főpapok kezéből a gyufát. Utána már csak kiközösítünk, mint száz éve Loisy abbét. Csak elhallgattatunk, mint napjainkban Jon Sobrinót. Mindenkit, aki érvényt akar szerezni a jézusi szónak, mely így hangzik: *Boldogok a szegények és Jaj a gazdagoknak* (Lk 6). E borzalmas jézuselőtti és jézusutáni történettel mögöttünk mit tehetünk? Reménykedhetünk. Abban, hogy jelenti magát Jézus nem csak Nagykarácsony napján, hanem hangos húsvét napján is. Mert lehetséges, hogy van nemcsak Jézusnak, de az emberiségnek is van még egy harmadik napja.

Reménykedhetünk egy Istennek és Jézusnak tetsző és még sohasem volt, de fel nem adhatjuk történelemben is, melyet megénekelt váradi kötetében egy húszesztendő fiatal, egy magyar kálvinista: *Nem volna más vallás, Nem volna csak ennyi: Imádni az Istent, és egymást szeretni*. Reménykedhetünk az emberiség feledhetetlen emberi és isteni álmában. Azért reménykedhetünk, mert tudják az ateisták is, hogy szabadság, egyenlőség, testvériség nélkül a Föld golyót csak felrobbanthatjuk. S reménykedem a Bokorban, mely megtanulta, hogy a keresztény viselkedésről jézusi viselkedésre kell váltanunk, ha leeretnekeznék is bennünket, akkor is. Mert semmi de semmi közük nincs Jézushoz a gazdag és fegyverforgató keresztényeknek. Még ha napi áldozók és misézők, akkor sincs.

Lassan be kell fejeznem, de nem fejezhetem be anélkül, hogy ne dicsekedjem. Életem legnagyobb dicséretét 1952-ben kaptam a Fő utcán. Ott székelt az ávó. Odavittek engem is megbilincselve. Ott mondhattam el két hónapon keresztül napi tíz órás kihallgatás során a bűneimet, aminek alapján az államügyész majd kötél általi halált kér a Jónás-tanáctól fejemre. Azzal akarok dicsekedni, amit az engem kihallgató őrnagy, Jámbor Árpád mondott nekem. De még előbb elmondom, hogy Jézus is dicsekedett, és különbül mint én. Különbül, mert Ő maga állította ki magáról a legnagyobb elismerést. Ezt: *Én mindig azt teszem, ami Atyámnak kedves* (Jn 8,29). Amit az őrnagy mondott nekem, azt most én áthárítanám mindazokra, akik az elmúlt félszázadban velem együtt csinálták a Bokrot. Ezt mondta:

Bulányi mester, mit akar itt ezzel a Jézus-szereppel? Mi nem várhatjuk meg, amíg maga megelkigyakorlatoztatja nekünk a kapitalistákat.

Jámbor Árpád esztergályos volt. Szavajárása pedig: *hülye mint egy gimnazista*. Árpád nem volt hülye. Harcot vívott a '45 előtti urakkal szövetségben levő egyház ellen. Tönkre akarta tenni az egyházat, amely rendre kiszolgálja az urakat. Nem értette, hogy hogyan dolgozhatok én az egyházért. Tökéletesen tisztában volt azzal, hogy Jézus a szegények oldalán állt. Mit akarok én az egyház oldalán Jézust képviselve? Tudta, hogy a lelkigyakorlataimon arról a Jézusról beszélek, aki azt tanítja, hogy minden embernek csak egy dénár jár. Tudta, hogy Jézus is az osztály nélküli társadalmat akarja, melyben nincsenek urak, hanem mindenki testvér. De Árpád nem várhatja meg a kapitalisták megtérését, rövid úton akarja megsemmisíteni őket az osztályharc, a Párt segítségével.

Szegény, szegény Árpád! Nem tudhattad, hogy '89-re a kapitalisták semmisítenek meg titeket, ti pedig beálltok a kapitalisták cselédjeinek – jó pénzért. De a Bokor változatlanul tudja, hogy a kapitalistáknak kell lelkigyakorlatot tartania. Mert csak ha megtérünk Jézus egy dénárjára, csak akkor jöhet el az Isten Ország. Kedves harmadik és negyedik nemzedék, 1970 és 2000 után született fiataljaink, vegyétek át a váltóbotot tőlünk, az 1910 és '40 után támadt első és második nemzedéktől. A jelszó legyen az, amit Petőfi adott, amikor elolvasta a *Toldit*, s üzenté Aranynak: *Amit én nem egészen dicstelenül kezdék, folytasd te, barátom teljes dicsőséggel*. Amen.

Piarista köz, 2008. január 6.

Így teljesedett a próféták jóvendölése: „Názáretinek fogják hívni.”

Így kaphatta Jézus – az utóneve elé az előnevet, s lett a megnevezése: Názáreti Jézus. Így ismerik majd a letartóztatására érkező poroszlók is, akiktől Jézus megkérdezi: Kit kerestek? – azok meg válaszolnak neki: A Názáreti Jézust. De nem Jézus személyi igazolványának adatait kell most összeállítanunk, mert a mai nap: Szent család vasárnapja. Ezt a szentcsaládot hárman alkotják: Jézus, Mária és József. Eléggé szent mindegyik. Jézus a Szentháromság második személye, Mária a Mennyeeknek királynője, József pedig nemcsak egyszerűen szent, hanem a munkások védőszentje is. Ha szentek a tagok, szent maga a család is. Igazolt tehát a mai vasárnap megnevezése.

Istennek az a terve, hogy nemcsak Jézus, Mária, József legyenek szentcsalád, hanem kivétel nélkül mindannyian szent családokká legyünk. Ennek feltétele, hogy a család tagjai egyenként mindnyájan szentekké váljanak: a gyerekek is, anya is, apa is. S ha nem is nyilvánítja őket egyházunk szentekké, mégis azokká lehetnek. Hogyan lehetünk szentek egyenként és mindnyájan, erről kell beszélnem.

Hallgatnom kell szívem legbensőbb hangjára, mely mindig pontosan eligazít. Világosan tudtomra adja, hogy mit ne tegyek, és hogy mit tegyek. Nem mindig tudom azt tenni, amit javall. Ha nem is teszem azt, amit ez a hang jónak mond, mert nincs kedvem vagy erőm megtenni, sohase gondoljam, hogy az a tökéletes, amire kedvem vagy erőm van. Ha az, amit meg tudok tenni, bizony csak tökéletlen, akkor tekintsem is annak. Ha az, amit meg tudok tenni, már súrolja a rossznak a határait, akkor ne magyarázzam meg magamnak, hogy amit ilyen módon teszek, az jó és tökéletes. És így tovább. Ha a bűnre adom fejem, ne mondjam, amit teszek, nem-bűnnek. Legyek becsületes: ne akarjak hazudni magamnak. Úgy sem tudok: hiába mondom a feketére, hogy fehér, az marad fekete. Csak másoknak hazudhatunk, magunknak nem, soha. Másokat megtéveszthetünk, magunkat soha nem verhetjük át.

Jézus ránk maradt, hozzánk eljutott kijelentéseiből kiválasztjuk magunknak azokat, melyek leginkább megragadnak minket. Magam is, más is így van velük. Számomra mindenekfeletti az a szava, mellyel azt mondja, hogy Jézust káromolhatjuk és nem vétkezünk, de a Szentlelket nem káromolhatjuk. Idézek: Ezért mondom nektek: minden bűnre és káromlásra elnyerik az emberek a bocsánatot, de a Lélek káromlása nem nyer bocsánatot. Ha

valaki az Emberfia ellen beszél, bocsánatot nyer, de ha a Lélek ellen beszél, nem nyer bocsánatot sem ezen, sem a másvilágon (Mt 12,31-32). Máténál találjuk ezt, aki ismerte Márk szövegét, mely lényegében ugyanezt mondja: Bizony mondom nektek, hogy minden bűn és minden káromló szó, amit csak kiejtenek az emberek fiai a szájukon, bocsánatot nyer. De aki a Szentlelket káromolja, nem nyer bocsánatot mindörökké, bűne örökre megmarad (Mk 3,28-29). S átveszi ezt Márktól Lukács is: *Aki az Emberfia ellen beszél, az bocsánatot nyer, aki azonban a Szentlelket káromolja, nem nyer bocsánatot* (Lk 12,10). Lukács hozza a végső lényegét. Az Emberfia jelenti a másik embert, akárkit is és Jézust is. Gondolhatjuk a másíkról, Jézusról is, hogy téved vagy hazudik. De van egy másik hang is bennünk, a Szentlélek hangja. Ez nem lehet téves? Lehet, mert eltorzíthatjuk, de nekünk nincs módunkban védekeznünk igaza ellen, tehát kötelez minket, ha jól halljuk, azaz ha halljuk a jót, ha nem. Ennek mindenképpen engedelmeskednünk kell. S ha nem engedelmeskedünk neki, akkor meg kell vallanunk, hogy vétkezünk. Vétkezünk, de képtelenek vagyunk nem vétkezni ellene, mert gyengék, esendők vagyunk. De a Lélek törvényét, amelyen keresztül Isten tévedhetetlenül szól hozzánk, nem vehetjük és nem is tudjuk hallatlanra venni, meg nem tagadhatjuk. Így van-e?

Írtam egyszer egy Kaifás drámát. Az van benne, hogy Kaifás jó lelkiismerettel ítéli halálra Jézust, mint istenkáromlót. S nem vétkezik Kaifás a Lélek ellen, mert ő nem hallja magában a Lélek hangját, eltorzította azt. S ennek következtében tud Jézus imádkozni a kereszten az Őt odajuttatókért is. Tehát nem is vétkezett Kaifás a Lélek ellen? Azt hiszem, hogy nem. Ezt a kereszten érte is imádkozó Jézus szavaiból gondolom: Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, hogy mit cselekszenek (Lk 23,34). Tehát keresztre lehet juttatni Jézust. Jézust is anélkül, hogy vétkeznék a Szentlélek ellen? Tehát meg lehet ölni Jézust is bűntudat nélkül. S akkor a Jézus-gyilkosságra is van bocsánat? Idézem most a nagyheti ének egy sorát: Minden állat megindul, csak a bűnös nem búsul. Az állat is megindul – gondolja az énekszerző – ha látja a szenvedő Jézust. De Kaifás nem búsul? Mért nem búsul? Mert neki nem mondja a Lélek, hogy gazság volt halálra adni a Názáretit. Miért nem mondja? Hát azért, mert főpap. S a főpapnak s a főpapban nem szólal meg a Lélek? Nem szólal meg, ha egyszer a trón és oltár szövetségeseiként már nem tud mást tenni, mint azt, amit ez a szövetség kíván tőle. Mi ez a kívánság? Hát az állam-rezóné s a vele egybefonódó egyház-rezóné. Mondom magyarul is: állása következtében csak azt tudja tenni, ami az állami és az egyházi hatalom érdeke. Ha mást tesz, akkor kiteszi magát annak a lehetőségnek, hogy ő maga is a keresztre kerül. Meghallhatja a Lélek hangját tehát Kaifás is, de akkor ennek az a következménye, hogy ő is a keresztre kerül.

Jézus nem ismerte az ezt a fajtájú szövetséget. Ő egy másfajta szövetséget ismert. Isten egyetlen és örök szövetségét, amelyet Isten az emberrel kötött meg, amikor a teremtés során belelehelte az emberbe a maga Lelkét. Ezt az egyetlen és ősi szövetséget újítja meg Jézus az utolsó vacsorán. És mivel ő nem Kaifás, hanem Jézus, ezért meg tudja újítani azt. Meg, de csak a vérben. Nem kell mindenkinek elmennie a Golgotára, aki hűséges akar maradni Isten vele is megkötött szövetségéhez. Azért nem kell mindenkinek elmennie oda, mert nem kell mindenkinek Jézussá lennie? Nem azért. Jézus pályájának összefoglaló szava, hogy legyetek olyan, mint én. De nem mindenki képes megnőni Jézussá. Kisebb a kapacitása. Az én édesanyám életét maradéktalanul jézusi életnek élem meg, de a hatalom mit sem törődött azzal, hogy apámért és hetünkért áldozta életét. A trón és az oltár szövetsége észre sem vette, hogy élt apám Gizuskája is 80 esztendő a földön. De ha valaki kidugja a fejét a fűből, ahogy Jézus kidugta a magáét a galileaiból, annak vesznie kell. Vesznie Jézus előtt és Jézus után. Kereszten vagy máglyán, de mindenképpen. A Lélek ellen vétkezőknek nincs bocsánat a mennyben, s a Lélekhez igazodóknak nincs bocsánat a földön, nincs bocsánat azoknál, akik a trón és az oltár szövetségét képviselik, nincs azoknak és azoknál, akik azért remegnek, hogy

el ne veszítsék a hatalmat s a vele egyet jelentő gazdagságot. El ne veszítsék uruknak-istenüknek, a Mammonnak, a Pénznek a kegyét.

Hogyan lehetünk szentté? – kérdeztem. Jézus szavaira kell figyelnem. Az elsőt elmondtam, a legfontosabbat. Mondanám a másodikat is: Ha azt látjátok, hogy nyugat felől felhő kerekedik, mindjárt mondjátok, hogy eső lesz, s ez be is válik. S ha azt látjátok, hogy délről fúj a szél, arra következtettek, hogy hőség lesz, és ez be is következik. Képmutatók! A föld meg az ég jeleiből tudtok következtetni. Hát ezt az időt miért nem tudjátok felismerni? Miért nem ítéletek meg magatok, hogy mi az (arámul caddik, görögül dikaion, és magyarul: az isten akaratát teljesítő, az istennektetsző, és amit fordításaink így magyaráznak, hogy) igazságos? (Lk 12,53-56). Aztán még mondanám a harmadikat is. Azt, hogy ne álljunk ellene a gonosznak. De hát ezeknek a kifejtésére nincs egy vasárnap esti szentmise keretében elég idő. Annyit elárulhatok, hogy a kifejtésnek mi lenne a végeredménye. Hát pontosan az, ami az első. Az, hogy az Isten Lelkéhez kell igazodnia annak, aki tetszeni akar Istennek. A második s a harmadik mondat kifejtéséből is ez jönne ki.

Úgy kell szentté lenni, ahogy Szabó Lőrinc elmondta feleségéhez írt versében, melynek címe: *Semmiért egészen*. Ezt még elmondom.

Hogy rettenetes, elhiszem, de így igaz.
Ha szeretsz, életed legyen öngyilkosság, vagy majdnem az.
Mit bánom én, hogy a modernnek vagy a törvény mit követelnek;
bent maga ura, aki rab volt odakint,
és nem tudok örülni csak a magam törvénye szerint.

Nem vagy enyém, míg magadé vagy: még nem szeretsz.
Míg cserébe a magadénak szeretnél, teher is lehetsz.
Alku, ha szent is, alku; nékem más kell már: Semmiért Egészen!
Két önzés titkos párbaja minden egyéb;
én többet kérek: azt, hogy a sorsomnak alkatrésze légy.

Félek mindenkitől, beteg s fáradt vagyok; kívánlak így is, meglehet,
de a hitem rég elhagyott. Hogy minden irtózó gyanakvást elcsitíthass,
már nem tudok mást: Mutasd meg a teljes alázat és áldozat
örömét és hogy a világnak kedvemért ellentéte vagy.

Mert míg kell csak egy árva perc külön, neked,
míg magadra gondolni mersz, míg sajnálsz az életed,
míg nem vagy, mint egy tárgy, olyan halott és akarattalan:
addig nem vagy a többiekénél se jobb, se több,
addig idegen is lehetnél, addig énhozzám nincs közöd.

Kit törvény véd, felebarátnak még jó lehet;
törvényen kívül, mint az állat, olyan légy, hogy szeresselek.
Mint lámpa, ha lecsavarom, ne élj, mikor nem akarom;
ne szólj, ne sírj, e mondhatatlan börtönt ne lásd;
és én majd elvégzem magamban, hogy zsarnokságom megbocsádsd.

Mutasd meg, hogy a világnak kedvemért ellentéte vagy. Ez az, amit Jézus istene kíván tőlünk. De hát ezért egészen oda kellene adni magunkat Isten Lelkének! És miért? A semmiért? Nem egészen. Isten majd elvégzi magában, hogy én ezt az áldozatot örömmel, szívesen és azzal az öntudattal hozzam meg, hogy ne is érezzem kívánságát zsarnokságnak,

hanem csak a nekem létet és mindent adó Istennek tőlem viszonzott, Hozzá és hozzám illő válasznak. Amen.

Piarista köz, 2008. január 7.

A nemzetek világosságává tettek

Izajás 49,5-6: És most ezt mondja az Úr, aki már anyám méhétől fogva szolgájává tett, hogy visszavezesse hozzá Jákobot, és Izraelt köréje gyűjtsem... „Kevés az, hogy szolgám légy, s fölemeld Jákob törzseit, és visszatérítsd Izrael maradékát. Nézd, a nemzetek világosságává tettek, hogy üdvösségem eljusson a föld határáig.”

Akinek ilyesmit hoz tudomására Isten, az próféta a javából, tolmácsa az Istennek. Meg is kapta Izajás a próféta jutalmát. Kettéfűrészelték őt, még Izrael területén. A nemzetekhez, a gojokhoz, már el sem jutott. Mert nemcsak Isten van a világon, hanem olyanok is, akik keresztbe tesznek neki. Próféta-fűrészelők.

Az elmúlt hetekben kaptam egy levelet a messzi Hollandiából. A levél reflektált a *Mind tolvajok és rablók* című itt, Adyligeten 2006 végén elhangzott prédikációmra. Ezt írja: „És mi marad, ha inkvizitórius hévvel kigyomláljuk a nemtetszőt? Marad a tiszta kéz politikájának rozsdamentes jó lelkiismerete, a rátartian konok mindent-jobban-tudás. A rossz gyökeres kiirtása talán csak az árnyéknélkül vakító, a történelemmentes steril tisztaság lázálma”.

Ezt válaszoltam: Jézus rostálta a *tora va nabim*-ot: ami egyezett gondolataival, magáévá tette; ami nem egyezett, elvetette. Nem inkvizitórius hévvel vetette el, amit elvetett, hanem a szellem... és nem a gyilkosság, a máglya eszközével. A rozsdamentes jó lelkiismeret, a rátartian konok mindent-jobban-tudás eredményezte Jézus számára a Golgotát. A steril tisztaság lázálma hajt minden Jézus-formázó prófétát.

Alkalmazom ezt Izajásra meg arra, aki megszólította őt, az Istenre. Kettőt lehet csinálni. Az egyik: beereszkedem a politikai élet arénájába, s teszem ott, ami tehető. A másik: elkap a rozsdamentes jó lelkiismeret, a rátartian konok mindent-jobban-tudás, a történelemmentes steril tisztaság lázálma.

Az egyiknek mai konkrét formája: megszavazom az elmúlt század második felében a Varsói szerződést, belépek a Pártba, leverem az '56-os ellenforradalmat, majd megszavazom az észak atlanti szövetséget, és segítek a tőkés társaságoknak. Csinálom tehát a történelmet. És mindig jó pénzért. Nyomtató lónak nem kötik be a száját.

A másinak mai konkrét formája: nem szavazok meg semmit, nem lépek be sehová, s nem segítek a tőkés társaságoknak sem. Nem, mert hajt a steril tisztán maradni akarók láza. Kitalálom az izajási, a jézusi élet mai megfelelőjét, s mielőtt bármi érdemeset csinálhatnék, kettéfűrészelnek, keresztre feszítenek, elintézik az állam, az egyház is, s még a barátaim is megmagyarázzák nekem, hogy mekkora hatókör vagyok.

Ez a kettő a lehetséges: történelmileg felelősséget vállalva jól élni, vagy pedig a steril tisztaság lázalmától hajtva ökörne lenni, s az ilyenek jól megérdemelt helyére jutni. Harmadik út nincs? Nincs. Vizsgálom azoknak a sorsát, akik mégis megpróbáltak a legtisztábban ugyan, de mégiscsak ügyeskedni – ám a legszentebbeknek gondolt célokért. Azaz a harmadik utat próbálom példájukon: beszállni valahol a történelem arénájába.

A reformátusnak született Bessenyei György Mária Terézia udvarában katolizál, megindítja a magyar felvilágosodást, s elhal a Berettyó nádasai közt; a magyar írók csak hónapok múlva értesülnek haláláról. — Az arisztokratának született Széchenyi István megpróbálja felrázni nemzetét, s öngyilkos golyó végez vele. — A lánglelkű Petőfi Sándor meghal fiatalon a segesvári csatában. — Kossuth Lajos, aki fegyverbe tudja szólítani népét, számkivetésben hal meg Turinban. — A haza bölcsét, Deák Ferencet, leszavazza saját pártja, amikor a szerbeknek engedélyezné, hogy legyen színházuk Újvidéken. — Tisza István életét, aki mindenképpen el akarta kerülni az első világháborút, merénylet golyója irtja ki. — Teleki Pál vagy öngyilkos lesz, vagy lelőtték a németek. — Hóman Bálint életfogytiglani ítélettel hal

meg a Gyűjtő fogházban. — Szekfü Gyula moszkvai követünk lesz, s meg kell írnia egész életét áthúzó könyvét – *Forradalom után* címmel. — Az 56-os Munkástanács tagjait felakasztják.

Szerintem csupa jószándékú embert soroltam fel, akik megpróbáltak nem-sterileknek lenni. – Visszanézek hosszú életemre. Kimehettem volna én is a Donhoz hősi halottnak, beállhattam volna békepapnak, s püspökségig vihettem volna, s leköphetném magam, halálom előtt megvallhatnám én is mint Cserhádi, hogy gyalázatos dolgokban vettem részt. Nincsen harmadik út. Beállhatnak, akiket a lelkük arra visz, a jószándékúak, a politikai arénába. Van, akinek megmarad az emléke. De nem úgy, mint Izajásé, Jézusé, Szókratészé. Hanem csak úgy, mint Nagy Sándoré, Nagy Károlyé. – Csak két út van. Magam a másodikat választom, a sterilekét, az örökét: a rozsdamentes lelkiismeretét.

S most térjünk vissza mai szövegünkhöz. Istennek kevés, hogy a zsidó Izajás összegyűjtse népét, Izraelt. El kell jutnia a gojokhoz is. El, mert Isten nem a zsidók Istene. Isten minden ember Istene. Istennek nem tud segíteni se Izajás, se Jézus, se Szókratész. Istennek csak mindannyian tudunk segíteni. Isten ügyén csak az segít, ha az első kategóriából elfogynak az emberek. Ha nem lesz olyan, aki vállalja a történelmi felelősséget. S akkor ki fogja a történelmet csinálni? Hát maga az Isten. Hogyan? Magában? Nem, hanem a rozsdamentes jó lelkiismeretű emberiséggel együtt.

De ilyen soha nem lesz, mert mindenképpen lesznek emberek, akik vállalják a történelmi felelősséget. Ez esetben marad a történelem az Isten nélküli ember történelme. Marad minden úgy, ahogyan eddig is volt. Történelmünk az Isten történelme csak akkor lehet, ha vállaljuk mindannyian a rozsdamentes jó lelkiismeret útját. Reménytelen? Mi? Az Isten kísérlete nem lehet reménytelen!

Izajás nem tehet többet, mint hogy engedi kettéfűrészeltetni magát. Jézus nem tehet többet, mint hogy nem kér tizenkét légió angyalt, s hagyja keresztre feszíttetni magát. Szókratész nem tehet többet, mint hogy nem menekül el város-államából, Athénból, hanem tiszteli a törvényt, és kiissza a méregpoharat.

De az gyalázat, hogy Izajás népe díszíti Jézus idejében a próféták sírját, s megfeszíti Kaifás a soron következőt, s népe pedig üvölti, hogy Barabást bocsássa el Pilátus.

De az gyalázat, hogy az egyetemes kereszténység Pál nyomában vallja, hogy Jézus rendbe tette a világ dolgát, mert halálával Jézus elvette tőlünk a bűnt, hiszen aki megkeresztelkedik, az üdvözülni. Pedig ebből semmi sem igaz. Csak az az igaz, hogy Konstantin folytatja azt, amit Néró és Tibériusz abbahagyott. Nagy Károly pedig megkeresztelten folytatja, amit Konstantin hagyott abba. Mr. Bush meg a tőkés társaságok folytatják, amit Hitler meg Sztálin abbahagyott. Hogy a hullahegyek gyártásában a keresztények, a Gulag vagy a tőkés társaságok az abszolút világ bajnok, ennek kiszámításához még meg kell érnünk a tőkés társaságok napjának – azt hiszem: hamari – leáldoztat. De én már most is az utóbbiakra tippelve. Külön szerencse, hogy tőkés társaságok urinak nagyobb része meg sincs keresztelve – úgy hiszem.

De az gyalázat, hogy csak a Magyar Mércse, s nyomában a zsidóság hazai lapja a – Szombat – s az olyan jószándékúak (bár nem feltétlenül rozsdamentes jó lelkiismeretre törekvők) szólalnak meg, mint amilyen hollandiai barátom is, de az egyház hallgat. Értsük meg: hazai püspökeink nem szólalnak meg, amikor elmondom, hogy soha nem lesz abból semmi, amit Jézus tanított, amíg a zsolozsmában és a szentmisében nemcsak az hallható az Ószövetségből, amit Izajás mond, hanem az is, hogy Isten elpusztítja a zsidók ellenségeit, a fáraót vízbe fojtja..., mert Isten örök szeretettel szereti őket.

Az Internet már tudja, hogy ez a 2006 végén írt írásom folytatja gyalázatos pályámat, s vénségemben újból botránkoztatom azokat, akik csak vallásuk tanítására figyelnek, de Jézusra semmiképpen sem. Miért botránkoztatom? Csak azért, mert nem visz rá a Lélek, hogy ne botránkoztassam.

Kanadából írja nekem egy kivándorolt építészmérnök: Praktikus szempontból engem az idegesít, hogy az egyház(ak) lesznek leginkább kiölői a jézusi tanításnak. A tanítónak (ilyen az egyház is) praktikusán kéne a tananyagot leadni, reagálni kellene az életbeli dolgokra. Ma az emberek nem a legjobb körülmények között élnek Kanadában. Itt, British Columbiában fantasztikusan virágzik a gazdasági élet – az értékelés és a statisztika szerint. Tényleg, a város nő, mint a gomba, s a "prosperitás" magaslatán vagyunk. Nincs elég munkaerő – mondják a hírekben. Ezért még szervezett külföldi munkaerőt is hoznak be a keleti világból. Tehát akkor az emberek is jobban élnek? Nem. Munkanélküliség van, a hazai ember nem jut munkához. Az általa kívánt minimálbér, ami már nem elég a minimális létfenntartáshoz sem, túl sok a munkaadónak, hogy kifizesse. Inkább hozott az uralkodó osztály olyan rendeletet magának, hogyha min. 2 évig foglalkoztat egy behozottat, és szállást ad nekik, akkor kedvezményeket kap az államtól. Tehát bér-lenyomásról van szó, mert két év múlva, amikor már meg kellene fizetni őket, akkor lecseréli őket, s helyettük újabb turnust hoz be. Szervezett neoklasszikus rabszolgatartó ez a rendszer. Ki van mutatva, hogy a dolgozóknak a termelékenység 51%-kal nőtt az elmúlt 5 évben, de a fizetésük maradt vagy csökkent. Az összes termelési pluszt a munkaadó söpri be, s a profit 30 valahány százalékkal nőtt. Közben a lakások az elmúlt 5 évben átlagban több mint kétszeresére növekedtek, de inkább 3-szorosára. Az én lakásomé is, és közben észrevehetően növekszik a hajléktalanok száma. Tehát nemcsak jobban össze kell magát az embernek húznia, hanem a nagy hajtás miatt ideje sincs, és a testi és lelki egészsége is romlik. Aki pedig felül marad az árban, az meg rohamosan elhasználódik. Ezeket az egyházak észre sem veszik. Eddig a levél.

Mért nem figyel fel arra, ami van, az egyház? Az egyház? Pontosítok: a püspökök. Mért? Azért, mert ők nincsenek bajban. Szövetségen belül vannak. A trón és az oltár szövetségen belül. A trónt ma tőkés társaságok jelentik. S ez a mai trón is vigyáz, hogy megőrizze a szövetséget és szövetséges társát. Ahogy a tegnapi és tegnap előtti trón is vigyázott erre mindig. S az egyház is mindig vigyázott. Az egyház mindig labanc, mindig király- azaz hatalompárti. Mindszenty kora csak kivétel volt: húsz év az ezerből.

Püspökeink azért ütöttek az átkosban, mert a püspököktől az ütésemet kívánta a trón. Aztán megértették, amit a Párt megmagyarázott nekik. Azt, hogy én nemcsak a trónnak, hanem a püspököktől képviselt oltárnak is az ellensége vagyok, s ma ezen értővé lett püspökök engedélyéből egy sor, egy betű sem jelenhetik meg tőlem, ami katolikus boltokban beszerezhető lenne. Nem, mégpedig azért nem, mert az én betűim megmutatják, hogy mekkora a különbség az ő trónt támogató oltáruk és Jézus keresztye között. A keresztyet a Jézus korában is érvényes trón és oltár szövetsége állította. Az bizony. Maguktól hallgattatnak el ma a püspökök, nem a Párt és nem a tőkés társaságok kívánják, saját érdekük kívánja.

S a tőkés társaságok érdeke nem kívánja, hogy elhallgattassanak? Nem. Ahhoz még túlságosan kisfiú vagyok, s nincsen időm már megnőni életem kilencvenes esztendeiben. De azért arra így is elég bátor vagyok, hogy rámutassak arra, hogy ma nem a különböző kormányzó meg ellenzéki pártok jelentik a trónt, hanem a tőkés társaságok. Ők jelentik ma az emberiség legnagyobb veszedelmét. Ebbe pusztul bele a fehér ember, vagy más néven a keresztyének világa. Úgy pusztul bele, hogy kiirtja saját magát.

Ki lesz a nemzetek világosságává? A tolmács, a próféta. Az, aki nem hazudja le a csillagot az égről. Az, aki nem magyarázza meg a kedves híveknek, hogy Jézus keresztye következtében más lett a világ, mint amilyen előtte volt. Az, aki számbaveszi, hogy mára mennyi lett a hajléktalan, az öngyilkos, akik a történelem korábbi századaiban emberhez illő hajlékban laktak. Aki elmondja, hogy történelemhamisítás történt. És mindenekelőtt Jézus rozsdamentes lelkiismeretét cserélték le a bennünket megváltó Istenre, aki kiengesztelte Őt Ádám-Éva meg a mi bűneinkért. És istenhamisítás is történt. Haragvó öregurat csináltak belőle, aki megkegyelmezett az embernek. Urat csináltak Jézus Atyjából.

Az emberiség butítását abba kell hagynunk. A nyomor az nyomor. A megváltatlanság meg megváltatlanság. Az összülők bűne miatt megsértődő Istent le kell cserélnünk. Ő tett szabaddá bennünket. Tehetünk rosszat is.

Piarista köz, 2008. január 12.

Ostromoljuk az eget!

Miért is? Mert Zoli felesége, Gabi a szentestén bekerült az ajkai kórházba, és áldott állapotának hetedik hónapjában császármetszéssel szülte meg hatodik gyermekét, Balázskát. Mert Balázskát átvitték a veszprémi kórházba, és lélegeztetőre tették. Mert Gabi mihelyst erőre kap, megy Veszprémbe fiacskájához, hogy tejével táplálja, anyai szeretete melegével gondozza. Mindez elmossa az én hagyományos karácsonyi Ajkára ruccanásom s ott a Betlehemi gyermek születésének ünneplését. Mert a Betlehemi már megszületett kétezer esztendeje, de Balázska csak most született, és lélegeztető vigyázza pihegését. Mert nincs nagyobb dolog, mint az emberi élet, mint a Balázskáé is. Azért kell ostromolni az eget, hogy Gabi megerősödhessen és táplálni tudja gyermekét, s mihamarabb otthon legyenek, s együttörülhessen apa és anya, Julcsa és Marci, Bálint, Bence és Virág-Anna – mindannyian az új testvérek, Balázskának...

Az eget kell ennek érdekében ostromolni. Az égben Isten lakozik meg Vele együtt mind az üdvözültek. Ők meg állják imádságaink ostromát. Drót nélkül, elektrónikusan, alfa vagy béta hullámon eljutnak imádságaink Istenhez meg odafenti ismerőseinkhez. Istenhez másodpercenként sok ezer, ismerőseinkhez nyilván kevesebb. És mit csinálnak információinkkal, kéréseinkkel? Meghallgatják. És utána? Elrendelik a szükségállapotot? Hát idáig már nem ér a fantáziám. Mondhatom úgyis, hogy nem tudom. Úgyis, hogy halvány sejtelmem sincs. Mondhatom úgyis, hogy ha minden jóra jön, akkor segített az ostromunk. Ha nem jön minden jóra, akkor meg szomorúan azt mondják valakik, hogy ez volt az Isten akarata. S amikor magam meghallom ezt a végkövetkeztetést, akkor elkiáltom magamat:

Nem az Isten akarata, ha az történik, amitől én szomorú leszek. Akkor sem, ha a Getszemáni kertben is ezzel végződik imádkozása annak, kinek szomorú a lelke mindhalálilig: Legyen meg az akaratom! Mert nem lehet az Isten akarata, hogy a Fiát megkötozzék, megostorozzák, tövissel koronázzák és keresztre feszítsék. Ilyet egy apa elviselhet, ha nincs módja megakadályozni. És nincs módja, mert nem küld 12 légiót fiának megszabadítására. Nem küld, mert a szeretet Istenének nincs egyetlen légiója sem. Azaz áthúzom ezt a tételt: Ami az Isten által megteremtett világban történik, az az Isten akaratából történik. Ez a tétel rossz, elfogadhatatlan, hamis. Rossz, mert Isten csak végső oka a világnak. De nem csak végső ok van, hanem vannak közvetlen okok is. És ilyen közvetlen ok az emberalatti világban a természettörvény és az ösztön, az emberi világban pedig a szabad akarat. Jézus sorsának alakulását eldönti Kaifás, Pilátus, Heródes, a Nagytanács szabad akarata. Kaifás akarata nem az Isten akarata. Isten akarata csupán az, hogy Kaifásnak van szabad akarata, melyet Isten azért adott, hogy azt Kaifás jóra és ne rosszra használja. De rosszra használta, és Isten tehetetlen vele szemben, mert nem fosztja meg őt szabad akaratától akkor sem, ha azt rosszra készül felhasználni.

Lehet mondani, hogy a Vezúv kitörése az Isten akarata? Nem. Ez a természet törvényeinek következménye. Lehet azt mondani, hogy az oroszánok keresztényeket felfalása a cirkuszokban az Isten akarata? Nem. Ez az oroszánok ösztöneinek a következménye. Lehet azt mondani, hogy a golgotai kivégzés az Isten akarata? Nem. Ez a papi és nem papi fejedelmek szokott gonosz akarat-megnyilvánulásának a következménye. Lehet azt mondani, hogy ha egy magzat életképtelen, az az Isten akarata? Nem. Az az emberi élet természettörvényének a következménye.

Akkor meg minek ostromoljuk az eget? Hát azért, hogy csoda történjék! Hát azért, hogy a természettörvények úgy érvényesüljenek, hogy mindazok, akik várták Balázskát, azok

örülhessenek életének! Nem tudom, hogy imádságaink mire jók? Az előbbire vagy az utóbbira? Mindkettőre? De azt tudom, hogyha imádkozom, akkor megteszem, ami tőlem telik. Akik ott élnek Ajkán Györgyék házában, azoktól még több is telik. Átvenni Gabi szerepköréből azt, ami átvehető. S ha megteesszük, ami telik tőlünk, nyugodt a lelkiismeretünk.

A címlapon György Balázska képe látható. Zoli és Gabi hatodik gyerekéé.

DUTKA ÁKOS,

Karácsonyi beszélgetés az Úr Jézussal 1923-ban

**Ha e beteg, bolond világra
Uram, még egyszer megszületnél,
Bár milliónyi templomod van,
Kezddhetnél megint Betlehemnél.
Szalmajászolnál rangosabb hely
Uram, tenéked ma se jutna:
Soha messzibb a Te országod,
„Miatyánkod” bár mindenki tudja.**

**Ha így jönnél Názáretből
Sápadtan, fázva, december este,
Az ügyefogyott szenvedőkhöz
Párizsba, vagy Budapestre,
S leülnél az éhezők közt
S abból, amit valaha mondtál
Mesélnél új vigasztalásul –
Elfognának a tizedik szónál.**

**Mondjál csak új Hegyibeszédet
S amit mondtál a gazdagokról
S ha gyülnének az elhagyottak
S szólnál az Írás-forgatókról
S ha megpróbálnád Uram még egyszer
Az Embert rávenni Szeretetre –
Internálnának, esküszöm rá,
Ha nem is vernének mindjárt keresztre.**

107. VASMISE UTÁNI NAPLÓ

2008. március

Piarista köz, 2008. február 1.

Teljesül az Atya akarata?

A keresztények a Szentháromság első személyét mondják Atyának. Nincsen a liturgiában ünnepe. A Fiúnak számtalanul sok, s a Szentléleknek is van legalább egy – Pünkösdkor. Schütz Antal Dogmatikájában sincs róla fejezet. Rahner Teológiai Kisszótárában sincs. Mért? Bár az Újszövetségben vagy háromszáz esetben jelöli őt a Patér szó, s majd mindig Jézus ajkán – még sincs. Mért nem készült róla doktori értekezés, habilitációs dolgozat, mért nincsen tanszéke az Atyának a teológiai fakultásokon? Mert elnyelte őt Arisztótelész, annak filozófiai istentana, és ennek nyomán a skolasztika, az iskolás teológia. Schütztől már koraifjúságomban megtanultam Róla, hogy magátólvaló, tökéletes, egyszerű, világfölötti, és hogy Ő maga az abszolút akarat. Kicsoda mindez? Hát az Atya. Külön-külön megáll egyfelől ez az állítás-sor és másfelől az elnevezés. De egymásra nem rímelve, egymáshoz nem illenek. Jézus csak annyit tudott Atyjáról, hogy tökéletes, meg hogy van akarata.

Hogyan lehetne még beszélni róla? Hát úgy, hogy ő az Úr. Jézus is beszélt róla ilyen módon: Senki sem szolgálhat két úrnak... Nem szolgálhattok Istennek és a Mammonnak (Mt 6,24). Isten ellenlábasa ez a másik úr, a Pénz. Ez detronizálhatja bennünk az Atyát. De Jézus nem imádkozott Istenhez, mint Úrhoz. Csak – mint Atyához. Nem is volt dolga Jézusnak a Pénzzel. Nem is detronizálhatta Benne ez a másik úr – Atyját.

Magam hogyan szólítom őt? Majdnem sehogyan. Hiába nevel liturgiánk arra, hogy az Atyához imádkozzam a Fiúban a Szentlélek által. Semmi hatása nincs imádságos életemre ennek a nevelésnek. Mindig csak Istenemet mondom, mikor imádkozom, s ilyenkor az Atyára is, a Fiúra is, a Szentlélekre is gondolhatok. Mind a Hármat beleérthetem ebbe az egyetlen megszólításba, hogy Istenem. De csak gondolhatom meg érthetem... Valójában nagyon is unitárius vagyok: amikor imádkozom, rendre – az egy Istenhez imádkozom.

S mit mondom Neki, amikor beszélgetek vele, azaz hogy imádkozom? Bevallom, hogy mondanivalóm abban foglalható össze, hogy legyen meg az én akaratom. Magam is tudom – azaz csak tanultam –, hogy ez bizony csúnya. Arra neveltek, hogy mást kellene imádkoznom. Azt, hogy legyen meg az ő akarata. De leszoktam róla. Azért szoktam le róla, mert pórul jár, aki úgy imádkozik, ahogyan illenék meg kellene. Jézus is váltott a Getszemániban a maga akaratáról – és nagynehezen Isten akaratára, és mi lett belőle? Isten, az Atya akarata? Nem, semmiképpen sem. Hanem Kaifás, Pilátus meg Heródes akarata: a keresztrefeszítés lett belőle. S ez lett volna az Atya akarata? Nem. Ezt már csak nem akarhatta egy Atya!!! A Fia keresztrefeszítését semmiképpen sem akarhatta.

Ezt a legyen meg a te akaratod-féle imádságot csak azok engedhetik meg maguknak – gondolom –, akiknek a Pénz az istenük. Nem vallják ők ezt be, csak van pénzük, s szórják számolatlanul. Urak módjára. Urak, mert pénzük van. Ha nem vallják is be, hogy ki is volna az ő istenük, biztosak a maguk istenében. Abban, hogy velük van. Hogy nyugodtan imádkozhatják: legyen meg a te akaratod. Mondjak példát rá? Aki sváb lovagokkal megerősített törzsi seregével vonul Veszprém völgye felé, hogy Isten akaratának engedelmeskedve négyfelé szabdálja trónkövetelő unokatestvérét – az imádkozhat így. De ezt csak önmaga átverésével tudja tenni. Szörényi-Bródy meg is fogalmazza ezt a maga átverését: Uram, Veled, de Nélküled. Ez a veled-de-nélküled-isten – ez nem Jézus Atyja. S mivel csak két úr van, ezért a sváb lovagokkal valakit négy-fele szabni akarónak csak a Mammon lehet az istene? Nem tehetek róla, ha ez a következtetésem vége.

A Mammon nem a pénz? A Mammon a hadsereg? A kettő egyhasi testvér. Akinek pénze van, az tud sereget gyűjteni. Akinek serege van és győz vele, ahhoz ömlik a pénz meg a jószág. A legyőzötté. Végnélküli jóvátételként. Mint a hódoltság idején a törökhöz, az átkosban a Kremlhez, és napjainkban a multikhoz. Ez utóbbiakhoz a képzeletet is meghaladó

mennyiségben. Hogy azért valami nálunk is maradjon a Mammonból, beledobáljuk feneketlen, mindent elnyelő torkába gyerekeinket – halálra ítélve nemzetünket. Ez is tény és kerekperec tény: hazánkban az élve-születések évi száma nyolcvanezer körül található. Egy nemzedéken belül ötmillióra fogyaszttuk ezzel a tízmilliót. S közben petárdákat robbantva Boldog újévet kívánunk egymásnak, ahelyett hogy zokognánk a sír felett, hol nemzet süllyed el. Ki ne röhögtessek már magunkat, amikor buzgón imádkozzuk a Miatyánkot s benne azt, hogy Legyen meg a te akaratod! Az Atyához imádkozzuk, és imádságunk a Mammon-nál ér – nem is földet, de poklot. Poklot? Nem, rosszabbat, mert a pokol is még létezés, s nemzetünk a nemlétet választja.

Nincs semmi baj ezzel a jézusi imaszándékkal: hogy legyen meg az Atya akarata a földön is, miképpen teljesül az a mennyben, a Szentháromságban is. Csak azzal van baj, hogy ez az imaszándékunk nem hoz a konyhára semmit. A jézusutáni történelem ugyanolyan, mint a jézuselőtti, a jézusi imaszándék előtti. Újév első napján láttam egy nagyszerű filmet. Ebéd után is megnéztem, és vacsora után újból. (Nem a moziban, csak a társalgónk TV-je előtt.) Címe: Hétköznapi mennyország. Egy svéd faluban születik meg a mennyország. Egy muzsikus teremti meg. Mindenkit szeret és őt is szeretik. S megtanítja őket szívből, szeretetből – énekelni. Eljut énekkara egy salzburgi énekesztiválra, ahol a közönség egésze feláll és együtt énekl velük, amit tőlük hallanak. Másnap egyik kispapunkkal reggelizem, s elmondja, hogy nekik is levetítették ezt a filmet a főiskola pszichológia-óráján, s azt a feladatot kapták, hogy állapítsák meg a film különböző szerepköreit. Megállapították, s elmentek a mondanivaló mellett. A süketség oka, hogy oktatójuk nem merte, vagy talán nem is tudta(?) megfogalmazni, hogy e svéd faluban a filmen megszületett a szeretetből az Isten Ország. Az, amiért Jézusnak meg kellett halnia. Adáshiba volt az előadó részéről? Nem. Vevéshiba.

Aligha van magasztosabb imaszándék Jézusénál, de Jézusból a tanítványok csak kibokszolták ezt az imaszándékot. Nem magától mondta. Nem, mert Jézus tudta, hogy nem imából születik meg az ország, hanem szeretetből. S ez a szeretet a szexualitást ki nem kerülheti. A jézusi szeretet az egyneműek között csak halvány árnya annak, ami szökőárként tör ki, ha másneművel találkozunk. Egy atya szeret, s egy atya szükségképpen férfi. S a férfinak, ha szeretni akar, nőre kell találnia. S a falut énekelni tanító Daniel rá talál a maga Lénájára, aki nem sexbomba, de szíve van. Nem ettől van Isten Ország, de az egész emberiségnek kell Isten Országot csinálnia, s az emberek egyik fele férfi, másik fele nő. És Isten úgy teremtett meg bennünket, hogy minden nő arra született, hogy szeressen egy férfit, és minden férfi arra született, hogy szeressen egy nőt. És képessé tett bennünket arra is, hogy szerelembe essünk, és gyermekeket akarjunk attól, akibe beleszerettünk.

Az imaszándék csak másodlagos. Az elsődleges a szerelem és a család. S ebből az elsődlegesből születik meg az Ország, a hétköznapi mennyország. A filmben két szereplő nem érti Danielt: egy alkoholista, aki veri feleségét, ha az énekkarba talál menni, s a falu luteránus papja, aki bünt szagol a szexualitásban, s csak azért nem fészíti Danielt keresztre, mert annak elmúlt már az ideje. Viszont csak el akarja pusztítani, mert Daniel szeretete feleslegessé tette falujában az ő papi imádkozásait. Ha kénytelen vagyok megállapítani, hogy a jézusutáni századok ugyanolyanok, mint a jézuselőttiek, akkor következtethetek. Első következtetés: Isten szándéka – az Ország itt, lent legyen olyan, mint ott fent – és az ember megvalósító képessége, avagy inkább képtelensége nem volna egymásra, az Országra hangolva? Ezt a következtetést el kell vetnem, mert a fentnek és a lentnek egymásra hangolatlansága – számomra a gondolkodás végét, a teljes abszurditást jelenti. Második következtetés: Leragadtunk a Jézus utáni első századnál. Annak a termését boncolgatjuk csupán.

Boncolgathatnánk mást is? Igen, Isten további megnyilvánulásait az első századot követő tizenkilenc században. Van Istennek további kinyilatkoztatása is? Bizony van, mert Isten Lelke szünet nélkül szól mindannyiunk szívében, lelkiismeretében. Ha úgy tetszik az ember

gondolatvilágában. Még a tiedében s az enyémben is. (Evvel a kinyilatkoztatás-anyaggal tölteném ki a mise első és második olvasmányát – amint megírtam vénkorom legbotrányosabbnak minősült írásában: Mind tolvajok és rablók.)

Tovább boncolom tehát Jézus atya-fogalmát. Ha mi az Atya képére és hasonlatosságára lettünk, akkor létünk, valónk, vágyaink és cselekedeteink – mind, mind beszélhetnek nekünk Alkotónkról, az Istenről. Amikor János alámerítése után kiemelkedik a Jordán vizéből, Jézus hallja, hogy Ő az Istennek szerelmetes fia... Ha pedig az, akkor az Isten – Atya. Ha pedig Atya, akkor van Jézusnak anyja is. Az első század eljutott odáig, hogy Mária is szerelmetes, kedves Szűz – Örülj kedves Szűz, ahogy Sylvester Jánosunk fordított az Ave Mariát. Eljutott odáig az első században Lukács, hogy Isten Szentlelke árnyékozta be Máriát. Mert az embernek a mennyben nemcsak apja van, hanem anyja is. És Jézus az Atyának és Máriának a fia. Atya, anya és fiú – ez már család. Nem rakom bele Máriát a Szentháromságba. Megmaradok a korábbi századok végeredményénél: Ő Atyaistennek kedves szép leánya... Ennyi csak Mária. De tovább lépek, és mondom: ha egyszer az embernek földi életében a legnagyobb élményt a szerelem adja, akkor erre is érvényes Hermész Triszmegisztos szava: Lent mint fent, és fent mint lent. A Jézus előtti és utáni századokban primitív- és kultúrnépek körében is megtalálható, hogy Istent atyának és anyának egyaránt gondoljuk. S megtaláljuk Platonnál azt is, hogy az ember kezdetben androgún, azaz férfi és nő volt egy személyben., s csak az irigy Istenek vágták kettővé azt, ami egy volt. Boncolgatásom végeredménye, hogy Isten magában foglal egy hármasságot: apát, anyát és gyermeket. Hogy az egyetlen Isten valóban egyetlen is. Egyetlen család.

Isten úgy egyetlen, hogy apa is, anya is, és gyermek is. Nem állítom azt, hogy Jézus ezt tanította. És tudomásul veszem, hogy a keresztény vallások s az enyém is, a katolikus, csak azt tudják feladatuknak, hogy boncolgassák azt, ami Jézus megtestesülésének következtében és századában jutott tudomásunkra. De az ember tiszte, hogy gondolkodjék Alkotójáról, Istenről a történelem minden századában. A jézusutáni századokban is, és a huszonegyedik században is. És azért gondolkodjék, hogy megvalósuljon Isten gondolata és akarata, az Isten Országá: a Szeretet odafenti örök és végtelen Birodalmának mintájára – a Szeretet időbeli és véges Országá. Csak ezért, és nem henye gondolati játék céljából. Az Isten nem halott. Akkor sem az, ha svéd és nem-svéd, luteránus és nem-luteránus papok nem értik meg Daniel hétköznapi mennyországát. Ha a kereszténység órái megszámláltaknak látszanak születésének s történelmi kibontakozásának színhelyén, Európában is. Mert a szerelmet lecseréljük arra a szerelemre, amelyből kimarad a szeretet, s ennek következtében nem akarjuk továbbadni az életet, amely Istenből való.

Jézus azt tanította, hogy a Szentlélek elleni vétkezés az, amire nincsen bocsánat sem ebben, sem az odatúli világban. S a Szentlélek működik bennünk, ha megengedjük neki. S a Szentlélek nemcsak arra inspirál bennünket, hogy felmondjuk vallásunk krédóját, hanem arra is, hogy gondoljuk és kimondjuk azt, amit gondolunk. Gondolunk, mert gondolkodnunk kell, és a gondolatainkat el nem fojthatjuk. Akkor is, ha az, amit gondolunk, nem szerepel hitvallásunk tételei között. Meg kell tudnunk ítélni nemcsak azt az időt, amelyben Jézus élt, hanem az utánit is, és a mait is. S jaj nekünk, ha meg sem kíséreljük megérteni azt az időt és világot, amiben élünk. Makovecz Imre azt mondta, hogy ötszáz év múlva ugyanúgy magyarul fogunk beszélni ezen a tájon, mint ma. Miért? Mert van kegyelem. Isten megkegyelmez nekünk? A keltáknak nem kegyelemezett meg? Nem. Kihaltak. Kiirtották őket, vagy ők magukat. Értelmetlen kegyelmezni annak, aki nem kegyelmez magának.

Ötszáz év múlva lesz-e magyar? Lesz, ha szülnek a magyar anyák, s lesz annyi magyar anya, hogy gyermekeik nem olvadnak bele az őket körülvevő nem-magyarul beszélők többségébe. Moldvában, a Hargita aljában és az Alföldön és seholsem. Ha csak kevesen lesznek ezek az anyák, akkor beolvadnak. Törvény ez. Rengeteg a kihalt nyelvek és népek száma. Isten akarata az, hogy éljen a magyar nép is, hangozzék a magyar szó is. Jézus csak

Izrael elveszett fiaieért jött. Magam is csak népemből lettem, és csak azokhoz tudok szólni, ha tudok. Hát azt mondom, hogy Jézus Istene Atya és ennek következtében család is. S bizony nincs köze Istenhez annak, aki nem teszi meg a magáét azért, hogy legyen az Isten életének magyar folytatása is. Hagyjuk abba a bűnöst keresést. Jézus a bűnösökért jött, hogy megtérjenek és éljenek. S ha bűnöst keresünk, könnyen lehet, hogy magunkra találunk. Egy-két magyarnak vétkéből nem tud elpusztulni nemzetünk. Ha elpusztul, közös munkánk eredménye lesz. Még megtérhetünk, még nem pusztultunk el. Még válthatunk a Mammon-imádat helyett nemzetünk jövőjére. Lassan ötven éve lesz, amikor először álltunk választól előtt: Kicsi vagy koci. Meg tudjuk-e lelkiigyorlatoztatni kapitalista – önmagunkat? Vagy egyszerűbben: Akarjuk-e azt a jézusi boldogságot, amely csak a szegényeké? Beérjük-e az egy dénárral? Hajlandók vagyunk-e azt tenni, amit Jézus tette, ha ma újra megtestesülne, s magyarnak születne? Választjuk-e az életet, vagy csak a sírt, hol nemzet sülyyed el? Az előbbi választjuk! Amen.

Piarista köz, 2008. február 2.

Magyarázzuk az Istent

Testvéreim! Értjük mi az Istent? Nem, csak magyarázzuk. Ez a *magyaráz* különös egy szó. Annyit jelent, hogy értelmez. A magyarok, amikor értelmeznek, akkor magyaráznak. Ha a németek is így beszélnek, akkor értelmezés helyett németezést mondanának (verdeutschen). Az angolok angolozást, a csehek csehezést, az oláhok oláhozást, meg a többi népek is ezt tennék. (Mi, magyarok azért magyarázunk, mert őseink ötszáz éven keresztül csak latinul írtak, s azt bizony a szegény jobbágy csak *magyarázattal* értette. A rovásírásértette anélkül is.) De ha értelmezünk, ha magyarázunk – mindenképpen az a tényállás, hogy Istent csak nagyon nem életrevalónak tudom gondolni.

Azért kell magyaráznunk az Istent, mert maga ellen dolgozik. Csinál egy világot, teremti. S ez a teremtet világ teszi az ellenkezőjét annak, amit ő akar. Keresztre feszíti az Isten által teremtet világ az Isten fiát. S javíthatatlan is az Isten: nem törli el ezt a világot, hogy csináljon helyette olyat, ami teszi azt, amit Isten akar. Nem. Hagyja, hogy tegyük, amit teszünk. S közben mi meg igyekszünk magyarázni azt, ami van. Magyarázataink alapja, hogy hiszünk meg bízunk. Jézus az első számú ilyen bizakodó magyarázó – számunkra. Úgy gondolja, hogy van a mennyei paradicsom, ahol már az történik, amit Isten akar. Az az Isten, aki hagyja, hogy a mi világunkban a Fia keresztre kerüljön. S ennek folytán mondja Jézus a második latornak: *Még ma velem leszel a paradicsomban.* Tudja ezt Jézus a kereszten? Azzal vezeti be szavait, hogy *Bizony mondom neked.* Tudás ez, vagy csak bizalom? Nincs ember, aki eldönthetné szavainak értelmezését, nagyarázását. Olyan sincs, aki eldönthetné, hogy mi volt Jézusban a kereszten, amikor elmondta ott ezeket a szavakat is: *Istenem, Istenem, miért hagytl el engem?* Kérdezem, hogy mi volt Benne. Lehet ez az Istenben-bízásnak a szava? Bízhatik-e valaki Istenben, aki elhagyja őt? Se hit, se bizalom, se tudás, hanem mi? Egy kínoktól halálra gyötört ember tapasztalása. Fájdalmas tapasztalás. Tapasztalása annak, hogy ebben az Isten teremtet világban nem úgy mennek a dolgok, ahogyan egy Isten akarhatná. Nem akarhatja? Miért és hogyan, ha Isten maga csinálta meg a világot? Úgy, ahogy akarta. Miért?!!!

A másik magyarázatunk meg Szent Páltól van. Ez a magyarázat így hangzik: Isten megharagudott az emberre már nagyon korán. Mindjárt a világ, az ember teremtetése után. Azért haragudott meg, mert Éva szakított a tilos fa gyümölcséből. Evett belőle maga is, Ádámnak is adott. Megharagudott ezért Isten, s kizárta őket mindörökre a földi Paradicsomból, s a mennyeiből is. A kárhozat lett az ember sorsa. A kárhozat a pokol, az ördög birodalma. Az ördögé, aki szintén nem engedelmeskedett Istennek. E pokol tüzében kínlódik ennek következtében az ördög is, az ember is. Hosszú évtízezredeken vagy évmilliókon keresztül nem változott semmi. Akkor aztán megszánta végre Isten az embert, s elküldötte hozzánk a Földre a Fiát, hogy megmagyarázza nekünk: mit kíván tőlünk az Isten.

Engedelmisséget. Ha mi nem is vagyunk azok, a Fia engedelmes lett. Hagyta, hogy Kaifás főpap keresztre feszíttesse. Ekkor Isten azt mondta, hogy többé nem haragszik az emberekre: ha bűneiket rendre megvallják, s ha megkeresztelkednek az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében. S akkor haláluk után mehetnek a mennyei Paradicsomba. Mehetnek, mert Jézus halála kiengesztelte Istent a maga nagy haragjából.

Megvallom Nektek, Testvéreim, hogy én nem értem ezt a páli magyarázatot. És nem is akarom megérteni azt. Isten haragszik az emberre, mert Éva evett a fa gyümölcséből. Ennél Kaifás ezerszer gonoszabbat csinált: megölte Isten emberré lett Fiát. Mivel az Atya is, Jézus is hagyta megtörténni ezt a főpapi istentelenséget, ezért végre Istennél már rendben van szénánk. Ez van minden keresztény hittankönyvben. Ezt kell elhinnünk. Honnan tudta mindezt Pál? Vagy ő is csak hitte? Teljesen bizonyos volt benne. Hogyan lehetett az? Úgy tudta Pál, hogy mindezeket a feltámadott Fiú kinyilatkoztatta neki. Isten kinyilatkoztatásával rendelkezni – ez pedig a legbiztosabb emberi tudás. Kivétel nélkül ezzel rendelkezik az emberiség vagy hatezer vallásának mindegyike, ezért kíván a tagjaitól teljes engedelmisséget. De hát a hatezer vallás hitvallásaiban egymásnak ellentmondó állítások találhatók! Akkor is kívánja az engedelmisséget mindegyik. Ebből én azt következtetem, hogy amikor Pál állította, hogy kinyilatkoztatásból mondja, amit mond, akkor ő is csak hitte azt, hogy igazat beszélt, de nem tudta. A tudás azt jelenti, hogy igazolni is tudom, amit mondom. Pl.: ez az asztal itt van, láthatja mindenki, meg is fogom.

Krisztus király vasárnapjának mondjuk egy vasárnapot, az egyházi év utolsó vasárnapját. A tények a következők. Jézust Golgotára küldte a főpap, a helytartó és Heródes király. Ezek az urak gyilkolással foglalkoznak, az a szakmájuk. Jézusnak más volt a szakmája: szerszámot ácsolt, majd gyógyította a betegeket, s tanította, hogy etessünk, itassunk, öltöztessünk, befogadjunk, törődjünk a rászorulókkal, s véletlenül se gyilkoljunk, csak öleljünk. Semmit se csináljunk olyat, amilyent a királyok szoktak csinálni. Ezért aztán semmiképpen nem gondolom istenektetszőnek e vasárnapnak a nevét. De hát a Jelenések könyve az uralkodók urának s a királyok királyának mondja Jézust. Bár ne mondaná. Az egyházi év Jézusnak istállóban születésével kezdődik, majd Húsvétkor a keresztre feszítésével folytatódik. Az volna jó, ha valami Jézushoz illővel fejeződnek is be az egyházi év. Próbálok ilyeneket találni: a minden embert átölelés, az Istent átölelés vasárnapja, az emberiség gondolati átalakulásának vasárnapja... s még akármennyi találhatunk, ha keresünk valami Jézushoz és az ő Istenéhez méltót.

De hiába keresnénk, mert Rómában van egy nagy-nagy hivatal, az Istentiszteleti Kongregáció, amelynek egy bíboros áll az élén, és lehet pár száz rangos papja az egész világból, akiknek nincs módjuk figyelembe venni, hogy mi mit keresnénk, mit találnánk. Ehhez át kellene alakulnia egyházunk alkotmányának. A jelenlegi alkotmánya nem népképviselési lakormány. Abban az egyház tagjainak 999 százaléka csak laikus hívő, akik semmiféle szavazati joggal nem rendelkezhetnek. Szavazati joga az egyházban csak a pápától kinevezett bíborosoknak van. Ezek is legfeljebb életükben egyszer szavazhatnak: ha meghal a régi pápa, s akkor szavazhatnak az újra. A bíborosokat se választják, azokat is csak kinevezi a pápa. Ahogy mi sem választunk plébánost, hanem kinevezi őt az egyházmegye püspöke. Ezért aztán nem is nagyon érdemes a mai vasárnapnak új nevet kitalálni. Csak akkor lesz érdemes, ha lesz népképviselési alkotmányunk, s a laikus hívők is szavazhatnak. De ez még odébb van. Lesz idő, amikor majd az is számít, amit a hívők összessége akar? Lesz, majd ha eltűnnek az urak...

Piarista köz, 2008. február 3.

Időnként gyónok is?

Hálát adok, hogy végigkínlódhattam az éjszakát. Hálát adok, hogy sokkal döglöttebben ébredtem fel az óra csengőszavára, mint amilyen döglött voltam, amikor elaludtam. Hálát

adok, hogy egy óra alatt sikerült magamat s a körletemet rendbe tennem. Hálát adok, hogy felvászorogtam a kápolnába és elimádkozhattam rendtársaimmal a Laudest. Hálát adok, hogy sikerült utána megreggeliznem, bár a fogsorom vágja az ínyemet, s alig tudom már a zsemlyét elharapni. Hálát adok, hogy ide tudok ülni a képernyőm elé, és rögzítem most ezt az imát.

De az imádságban nem szabad hazudni. Értelmetlen is. Kinek hazudom? Magamnak? Istennek? Én is, ő is tudja, hogy bajokért hálát adni hazugság. Nem tudok hálát adni, s ezt meg sem vallhatom, mert mindenkit megbotránkoztatok vele. Csak a kérő imám nem hazugság. Ez: Országodba vigyél haza engem! Így imádkozom már másfél éve. És nincs meghallgatás, s még mindig kínlódhatom tovább. Téged sem hallgatott meg a Getszemániban. El kellett jutnod oda, hogy *Istenem, Istenem, miért hagytál el engem*. Ezt sem mondhatom el senkinek, mert megbotránkoztatom őket. Keresek olyan embert, aki részvételt van irántam, s nem traktál olyan szöveggel, amelyet csak mellébeszélésnek tudok gondolni.

Tudok még másféle kérőimát is mondani. Ezt: gyónom az én Istenemnek a bűniemet... sokszor és sokat vétkeztem, gondolattal, szóval és cselekedettel. Kérem a bocsánatát, és hogy magához öleljen, mint tékozló gyermekét. Elkezdem: ekkor és ekkor gyóntam utoljára. Ha a reggeli vagy esti közös imádkozás idején nincs nálam senki, akkor felmegyek a kápolnába misézni, zsolozsmázni, szentség-imádni. A zsolozsmás könyvet otthagytam, nem hozom le, mert nem sok értelmét látom, hogy mások imaszövegét mondjam Istenemnek napközben, amikor magamra maradok. Inkább bütyköl a számítógépem előtt, amit magam gondolok. Több mit félszázada nagyobbára csak azt mondom Istennek, ami belőlem fakad. A misekönyv szövegeit sem olvasom, hanem szabadon alakítom, amikor tehetem. Hogy ezzel megbántom-e Istent, nem tudom. Remélem, hogy nem. Ha igen, akkor bánom, de nincs erőm újítani. Azaz régíteni: 65 éve este tíz órakor a Cuha völgyében a tábortűz fényénél is elkezdtem zsolozsmázni, a pernyék ki is égették a bibliapapírt, mert az első zsoltár végére elaludtam ott a fűvön.

Fiatalságomban hetente, naponta gyóntam, hogy szentségtörést ne kövessék el. Ma megnyugtatom magam, hogy nem követem el. Mivel nyugtatom magam? Azzal, hogy amikor rosszat teszek, azonnal tudom ezt, és bánom is. Amikor hetente, naponta gyóntam, akkor is az volt a helyzet, mint a jelenlegi gyónás-rendetlenségem mellett.

Már régen nem böjtölök. Egyetlen törekvésem, hogy tisztességesen viselkedjem embertársaimmal szemben. Ha valakit megbántok, bocsánatot kérek tőle. Rosszat nem gondolok róluk? De igen, vétkezem ellenük gondolatban. De erről is tudom, hogy rossz, és megbánom a rosszat. Az ellenszenvért nem érzem felelősnek magam. Nagyon igyekszem nem kimutatni azt.

A hit ellen nem vétkezem? Azt hiszem, hogy nem. Azért gondolom így, mert nem tudom nem gondolni azt, amit gondolok. Katolikusnak igyekszem lenni, ha már katolikusnak kereszteltek, neveltek. Nem tudom még azt sem, hogy van-e Isten, s Jézus a Szentháromság második személye-e, de elmondom a Krédókat. Valahogyan csak vannak a láthatatlan dolgok. Ha egyszer katolikus vagyok, akkor azt kell *hitvallanom*, ami a mi Krédónkban van. A remény ellen nem vétkezem? Nem tudom, hogy a lélek halhatatlan-e, van-e örök élet. Senki sem tudja. De ha már katolikus vagyok, vallom egyházam reményét. Azt, amit kíván tőlem. Azt, hogy tudjam is ezeket, szerencsémre nem kívánja. Mert akkor még több bajom volna.

Megbocsátok-e? Annak, aki bocsánatot kér tőlem, azonnal és feltétlenül és magamhoz ölelem őt. S aki nem kér bocsánatot, arról nagylelkűen feltételezem, hogy nem tudta, hogy mit cselekszik, amikor bántott. Vagy tudta, hogy bántott, de nem volt ereje neki más tenni, amit tett. Kérem is Istent, hogy ő is megbocsásson nekik. Isten nem lehet kevésbé jó, mint a teremtménye, mint pl. én is. Ha én meg tudok bocsátani mindazoknak, akik bántottak engem, akkor Isten is csak sajnálja már azokat, akik rosszat tettek velem, Sajnálja, mert a rosszról azt gondolták, hogy jó. Sajnálja, mert nem volt erejük tenni a jót. Pilátusaimnak könnyebb

megbocsátanom, mert ők nem ismerték Jézust. Kaifásaimnak nehezebb, mert ők Jézus nevében bántottak. Bízom, hogy Isten jósága Pilátusaim, Kaifásaim számára is forrása a bocsánatnak.

Minden vagyonom a szegényekre hagytam és hagyom. De van egy bűnöm: a cigarettázás. Ez pénzbe kerül. Amit elfüstölök, azt nem tudom nekik adni.

Visszatérek hálátlanságomra. Hálát adok a megtett életútért. Hálát adok, amit megértettem Jézusról, Istenről. Hálát adok, amit e megértésekből tovább tudtam adni. Hálát adok, amikor megfeledkezem arról, hogy bizony kín nekem az élet már nappal is, éjjel is. Hálát adok a mostani percekért is, amikor készülök gyónásomra, mert minden szellemi munka felejteti velem a kínt. Amikor írni tudok, amikor készülök, amikor gondolatot cserélek embertársaimmal, amikor testvéreimmal és közösségeimmel eszmét cserélhetek, ez a szellemi tevékenységem kín-oldó. Megköszönöm tehát a kín-szüneteket, ha életem kín-egészét nem is tudom megköszönni. Bánom minden bűnömet, mert azokkal végtelenül jó Istenemet megbántottam. Nem akarok többet vétkezni.....

Piarista köz, 2008. február 4.

Látni a valóságot!

Nem vállalja senki sem, hogy megmutassa. Sem a világ, sem az egyház, sem a Bokor valóságát. Jézus vállalta: megmutatta az Őt környező valóságot: *A királyok uralkodnak a népeken, s akiknek hatalom van a kezükben, jótevőknek hívatják magukat* (Lk 22.25). És nemcsak a világi valóságot, hanem az ő korabeli egyházit is: *Ettől kezdve Jézus jelezni kezdte tanítványainak: Jeruzsálemben kell mennie, sokat kell szenvednie a vénektől, a főpapoktól és az írástudóktól, megölik őt* (Mt 16.21). És az Őt legközelebből körülvevő Tizenkettőét is: *Nem tizenkettőtöket választottam ki? De egyikőtök ördög. Júdást értette rajta, az iskarióti Simon fiát. Mert ő lett az árulója, egy a tizenkettő közül* (Jn 6.70). Jézus felelőtlenségnek érezte volna, ha nem vállalja. Mit? Azt, hogy így beszéljen akkor, amikor a Római Birodalomban élt, melynek szintén volt „királya”. Így beszéljen Izraelben, melyben a hatalmat nemcsak a „király” helytartója, hanem annak megbízásából a Nagytanács is vállalta: a vének, a főpapok és az írástudók. Azt, hogy leleplezze a maga Tizenkettőjének a valóságát is, melyben ott volt az áruló Júdás is.

Ki vállalja a felelősséget, hogy a 2008. év küszöbén megmutassa a bennünket körülvevő világ, egyház és Bokor valóságát. Ki olyan eszement – *Jézus rokonai elindultak, hogy megfogják, mert azt mondták, hogy megzavarodott* (Mk 3,21) – köztünk ma, mint Jézus? Azt gondolom, hogy a Koinóniának nem érdemes XV. évfolyamot kezdeni, ha megtorpannánk, s már nem vállalnánk azt, amivel kezdtük. Azzal kezdtük, hogy hoztuk a haldokló pécsi püspök leleplező vallomását, melyet egy külföldi hírügynökségnek adott a magyar katolikus egyháznak az ateista hatalom idején betöltött szerepéről: *Gyalázatos volt, ami velünk történt* (Koinónia, 1994. november 4-5. o.) Azért született meg ez a folyóirat, mert nem volt más sajtó, amely hajlandó lett volna lehozni ezt a képtelen erejű leleplezést. Tőle tudja majd átvenni évekkel később a Népszabadság 2001. szept. 7-i száma. Jézus példája s a múltunk is, kötelez a folytatásra.

A Világ megmutatása

Folytassuk a megmutatást a legkevésbé kényessel, a bennünket körülvevő világi valóság megmutatásával. Bár, mint látni fogjuk, e világi valóság megmutatása is kényes dolog. Az elmúlt év őszén írja nekem magánlevélben Csutkai Eszter glóbusunk túlsó feléről, a kanadai Vaincouverből.

Kedves Gyurka bácsi, együltömben elolvastam a 102. Naplót, s a végén összeolvadt a sok olvasás-közbeni gondolat. Rövid reakcióm csak az egyházzal kapcsolatban volt. Praktikus szempontból engem az idegesít, hogy az egyház(ak) lesznek leginkább kiölői a jézusi tanításnak. A tanítónak (egyház) praktikusán kéne a tananyagot leadni, reagálni kellene az

életbeli dolgokra. Ma az emberek nem a legjobb körülmények között élnek Kanadában. Itt, British Columbiában fantasztikusan virágzik a gazdasági élet – az értékelés és a statisztika szerint. Tényleg, a város nő, mint a gomba, s a "prosperitás" magaslatán vagyunk. Nincs elég munkaerő – mondják a hírekben. Ezért még szervezett külföldi munkaerőt is hoznak be a keleti világból. Tehát akkor az emberek is jobban élnek? Nem. Munkanélküliség van, a hazai ember nem jut munkához, mert az általa kívánt minimálbér, ami már nem elég a minimális létfenntartáshoz sem, túl sok a munkaadónak, hogy kifizesse. Ezért inkább hozott az uralkodó osztály olyan rendeletet magának, hogyha min. 2 évig foglalkoztat egy behozottat, és szállást ad nekik, akkor kedvezményeket kap az államtól. Tehát bér-lenyomásról van szó, mert két év múlva, amikor már meg kellene fizetni őket, akkor lecseréli őket, s helyettük újabb turnust hoz be. Szervezett neoklasszikus rabszolgatartó ez a rendszer. Ki van mutatva, hogy a dolgozóknak a termelékenysége 51%-kal nőtt az elmúlt 5 évben, de a fizetésük maradt vagy csökkent. Az összes termelési pluszt a munkaadó söpri be, s profitja 30 valahány százalékkal nőtt. Közben a lakások az elmúlt 5 évben átlagban több mint kétszeresére növekedtek, de inkább 3-szorosára. Az én lakásomé is, és közben észrevehetően növekszik a hajléktalanok száma. Tehát nemcsak jobban össze kell magát az embernek húznia, hanem a nagy hajtás miatt ideje sincs, és a testi és lelki egészsége is romlik. Aki pedig felül marad az árban, az meg rohamosan elhasználódik. Ezeket az egyházak észre sem veszik.

Eddig a levél. Olyan – gondolom –, mint idehaza, csak még egy kicsit jobb. Olyan, mint Latinamerikában, csak hogy ott még rosszabb, mint nálunk. De nagyjából minden olyan, mint nálunk. Jézus is egy történelmileg jelentős világi hatalmi egység keleti sarkában, a Római Birodalom szíriai tartományának izraeli egységében, Júdea tartományában mérte fel a valóságot. Mi is – azzal, hogy a vörös hadsereg elhagyta hazánkat, tagjaivá lettünk egy még kiterjedtebb világi hatalmi egységnek, az Észak-Atlantinak, melyben a világméretű tőkés társaságok az urak, akinek az ereje immár nem a légiókra, hanem a NATO fegyveres erőire épül. Ennek kimondása még nem veszélyes, de annál inkább veszélyes kimondani azt, hogy a tőke és a szolgálatában levő NATO a felzárkózó területeken kialakult helyi hatalmak viselkedését is meghatározza.

Lázadni lehet, tiltakozni lehet. A Római Birodalomnak az sem segített, hogy a 4. századtól kezdve a keresztények is részesei lettek a polgári és fegyveres hatalomnak. Jöttek a barbárok, s a birodalom összedőlt. Bizáncnak az sem segített, hogy keresztény országnak nyilvánította magát. Túlélte ezer évvel a Birodalom nyugati felét, s jöttek a szeldzsukok és összeomlott Bizánc. Kik fognak véget vetni a tőkés társaságok világuralmának? Hiába épülnek bele azok is, akik keresztényeknek vallják magukat, rajtuk sem segítenek. Óráik, nekik is, mint mindenféle hatalomnak, meg vannak számlálva. Ha hosszúak is az órák. Jézus tanítványai viszont nem épülnek bele semmiféle világi hatalomba. Ha Jézus tanítványai, akkor nem is támogatnak, nem is láznak fel ellene. Élik a maguk szeretet-életét. Várhatják nyomorúságunk végét, de tudják, hogy a világi hatalom nem lehet másfolyen, mint amilyen. Nem. Mindaddig, amíg jézusokká nem lesz az egész emberiség. Amíg meg nem valósul a francia felvilágosodás nagy álma: a szabadság, az egyenlőség, a testvériség.

Lehet lázadni. Lehet remélni a hatalom megdöntésében, de tudnunk kell, hogy csak az következhetik utána, amire képesek vagyunk. Mi az? Ugyanaz, ami volt, csak más kiadásban. Egy lázadó lázadás-szavai jutottak el hozzám hazánkról. Idézek belőle valamit:

Kikiáltották a magyar police köztársaságot – Államforma: alkotmányos police köztársaság. – Miniszterelnök: az emberiség történelme során funkcionáló miniszterelnökök között kimagaslóan a leghazugabb kormányfő. – Rendőrség: tömegszállításra, verésre, megtaposásra, kizsorításra, kardlapozásra, vízágyúzásra, szemkilövésre és könnygázosításra kiképzett, a legkorszerűbb eszközökkel felszerelt, mintegy 40 ezer fős testület, a lakosság lélekszámához viszonyítva világelsővé nőtte ki magát (létszámban, technikában és önkényeskedésben). – Felső tízezer (politikai elit): zömében az egykori esküdt NATO- és

imperialistaellenes kádári vezető garnitúrából „napok alatt” milliárdosokká vált nyugat-imádók, rokonságuk és baráti (elvtársi) körük, a „zsíros” álláshalmazók, tanácsadók, szóvivők, elnökségi tagok és hazug hordószónokok sokasága. Összegzés: Sajátos állam, sajátos történelemmel, sajátos személyekkel és sajátos állampolgárokkal. Gát lástalan „vezetők” vitték erkölcsi és anyagi romlásba az országot...

– Ennyi a szövegből. A másik oldalé – ennek megfelelő. Jézus mindent egybefoglaló szava: *Uralkodnak a népeken, s jötevőknek hívják magukat...* Egyik testvérünket megkértem már rá: Mondjon egy jézusi szót, amely nem a tehetetlenségünket mutatja meg, amikor lázadunk. Nem született meg ez a szó. Szeretném leközoľni mindazoknak az írását, akik elmondják olvasóinknak, hogyan tudnak ma élni hazánkban úgy, hogy bátram belenéznek a jézusi tükörbe. Abból tanulhatnánk, ha elmondanánk egymásnak, hogyan lehet jézusi életet élni ma. A '89 előtti közel félszázadban tudtuk. Nem léptünk be a pártba, és nem lettünk ügynökök, és – másodrendű állampolgárokká lettünk. Ma mi a megfelelője ennek? Annak, hogy ne ragadjon ránk a jelen hatalom semmiféle szennye?

S ez, amit írok, az ígért megmutatás? Igen. Azt mondom el, hogy munkából s nyugdíjból kell megélni. Úgy, ahogy lehet. S nem vállalni részt a világméretű tőkés társaságok szolgálatából. Lehetséges ez? Azt remélem a kért dolgozatokból, hogy ezt mondják el nekünk. Mi a be nem lépés, az alá nem írás – mai megfelelője? – mi globalista világunkban. Mi?

Az Egyház megmutatása

Az Egyháznak, minden egyháznak az az alapbaja, hogy egyház és nem az Isten Közössége (koinónia tou theou). Nem lehet az Isten közössége, amíg szövetségben van a trónnal, a világgal. Egy egyszerű plébános és egyházközössége is szövetségben van vele? Ő nem feltétlenül, csak ha püspök lesz belőle. Az elmúlt század húszas éveiben írta a magyar kultuszminiszter a Vatikán államtitkárának: *Szíveskedjék Eminenciád megérteni, hogy államunk nem fogadhat el püspököknek olyan személyt, aki nem bírja teljes mértékben kormányunk bizalmát.* S a Vatikán államtitkára megértette őt, s helyette ajánlott megfelelőt, megfelelőbbet.

Isten közösségének csak rendje van, és nincsen joga. Jézus elfogadja Júdás csókját, és nem tesz hatékony lépéseket árulása ellen. Egy jézusi egyház nem fogadhat el államsegélyt a hitoktatásra, mert ha elfogadja, azt kell tanítania, ami a világ tanítása, és nem Jézusé, akit az állam kivégeztetett. Az Isten közössége csupa másodrendű állampolgárokból áll. Az egyházban pedig legfeljebb takarító lehet a másodrendű állampolgár. Rendünk levéltárosa hívta fel a figyelmemet arra, hogy az egyház és rendem vezetői mind labancok voltak, és lassan-lassan kuruccá vált a rendi közszellem. *Jézus közössége* nem lehet se labanc, se kuruc. Csak az egyház lehet ilyen vagy amolyan. A jézusi közösség más, mint a világ. És más, mint az egyház.

A Bokorból jó harminc éve senki sem jelentkezik papnak, pedig a papoknak döntő része van abban, hogy lett a Bokor. Hogyan lehet a mi közösségi tudatunkkal egyházközségi szinten szerephez, szolgálathoz jutni? Dolgozatokat várok olvasóinktól, akik felelni képesek gyakorlatuk alapján kérdéseinkre. Akkor is, ha arról számolnak be, hogy lehetetlen. S akkor is, ha arról, hogy találtak módot a szerepvállalásra.

A Bokor megmutatása

A Bokor – jogot nem ismerő jézusi közösség. Büszke arra, hogy lett, hogy megszületett, és folytatja a tanítványok életét a konstantini ezerhét száz esztendő szünet után. Mindenek előtt őszinte magához. Megvallja helyzetét a világban és az egyházban. A világ ma nem törődik vele. Lehet labanc vagy kuruc. Az egyház pedig bizalmatlan vele szemben. Nem is találkozik vele, legfeljebb egyházközségi szinten. Azt is megvallja a Bokor, hogy '89 után már alig talál tanítványra. Az embereket kizsigereli a tőkés társaságok által meghatározott világ, lelki igényeit pedig vagy az egyházakban, vagy pedig valláspótlékokban, ezotériában, s

hasonlókból találja meg, ahol kiszolgálják lelki igényeit, de nem kell elkötelezett tanítvánnyá válnia, aki közösséget akarna gyűjteni Istennek.

A Bokor nem ismeri a nemzetpusztítást. Gyereket akar, az élet folytatását. Tudja, hogy ehhez anyukákra van szükség, akik otthon maradnak. Tudják, hogy az apák által megkeresett pénzből meg kell tudnia élnie az egész családnak. A Bokorban nevelődő gyermek testvéreket akar, és sokat. Miért? Mert csak így: csak testvérek körében élni jó.

A Bokorban ki-kik megtanulja, hogy ő is az Isten szerelmes lánya, szerelmes fia, akiből az Istennek olyan, mint ő, csak egyetlen példánya van. Forró drót köti őt össze az Istennel. Bensejében, szívében hallja Isten hangját: Légy jó! Vagy ezt: Ne tedd, ami nem illik Hozzád!

Tudja, hogy csak azt tegye, ami örömet okoz olyankor, amikor ő a célpont, amikor vele tesznek valamit társai. Nem szereti, ha uralkodnak rajt, tehát ő sem uralkodik másokon. Örül, ha adhat, mert ő is örül, ha kap valamit. S esze ágában sincs verekedni, a másikat megütni, mert tudja, hogy Jézust üti meg vele.

S azért nem megy el papnak, mert nem ezerből, ötezerből egynek, hanem az ezernek, az ötezernek kell jézusian viselkedni. Kevesebb nem elég? Nem. Az Isten Országát csak mindannyian tudjuk felépíteni.

S nem változtatja vallását, amibe beleszületett. Minek? Isten gyermeke lehet akárhol. Abban a vallásban is, amelyben született.

S minden emberhez küldve van. Az ateistához is, a panteistához is. Hihetünk akármit, de közös a tenni való: Nem tenni másnak, amit magunknak nem akarunk.

Egymagamban nem tudom megmutatni a Bokor valóságát sem. Idősebbektől, fiataloktól egyaránt várom beszámolóikat arról, hogyan tudják teljesíteni küldetésüket. Hogy tanulhassunk egymástól. Hogy megszakítsuk tehetetlenségünk láncát, és sokasodjunk és szaporodjunk megint.

Piarista köz, 2008. február 5.

RADIKALIZÁLÓDTAM...

(Kovács László beszélgetése a vasmisés Bulányi Györggyel)

KL: Túlvagyunk a vasmiséen. Minden nagyobb hírverés nélkül kb. 500 ember jött össze a Duna-parti piarista kápolnában, ahol megünnepeltük családiasan pappá szentelésed 65. évfordulóját. Előtte talán egy hónappal érdeklődtem a vasmiséd felől? Mire azt válaszoltad: Lesz, de remélem nem érem meg. Most megkérdezném Tőled: Szabad ilyet mondani egy Bulányinak?!

BGy: Én azt hiszem, hogy szabad. Azért szabad, mert az embernek ki kell mondania mindig, amit gondol. Isten sohasem kívánja azt, hogy hazudjak. Sohasem kívánja, hogy azt mondjam: jaj, csak éljek még sok-sok esztendő, amikor olyan pocsékul érzem magam, hogy szívesen befejezném.

KL: Tíz évvel ezelőtt beszélgettünk a 80. születésnapod előtt. Akkor azt kérdeztem Tőled, hogy sikeres volt-e az életed. Azt válaszoltad, hogy az Isten is, Jézus is sikertelen, mit mondhatnál akkor Te? A vasmise előtti pesszimista hangodból azt hallottam ki, hogy most még inkább sikertelennek érzed magad. Változott valami tíz év alatt? Súlyosabb a helyzet?

BGy: Sok minden változott. A nagyvilág változásait hagyom, inkább arra válaszolok, hogy bennem történt-e valami változás? Történt: Radikalizálódtam...

KL: Radikálisabb lettél? Hogyan?

BGy: Jó egy esztendővel ezelőtt mondtam Adyiligeten egy prédikációt, az volt a címe, hogy „Mind tolvajok és rablók...”. A prédikáció megjelent a Naplóban, a Koinóniában, a Kapu-ban, és átvette onnan a Magyar mérce is. Az első háromnak sajtónyilvánossága semmi eredményt nem hozott, de a Magyar mércében megjelenés annál inkább. Határainkon túlnyúló vita folyik arról, amit ebben a tanulmányomban megírtam. Az egyik vélemény: Áldja meg a

jó Isten a Bulányi atyát, hogy végre kimondta azt, amit mondott. A másik: Hát ez akkora melléfogás! Mert hogy lehet olyat mondani, hogy az Ószövetség nem az Isten ígéje?!

KL: Hogy lehet?

BGY: A hozzászólók első csoportjáról mesélnék valamit. Egyik régi bokortag azt írta, hogy ő hozzáfogott Mózes öt könyvének elolvasásához. Az ihletője az volt, hogy az egyik vasárnap azt hallotta a szentleckében, hogy Isten választott népe kiirtotta az amalekitákat egy szálig. A szentleckét felolvasó egyházi személy akkor azt mondta: Ez az Isten ígéje. A hívek pedig ráfelelték: Istennek legyen hála!

KL: Isten helyesli a gyilkolást. Ez zavar Téged is?

BGY: Nagyon. Mert úgy érzem, hogy nem lesz ebben a világban sohasem rend, amíg az Isten gondolatával totálisan ellenkező dolgokat szépen, vallási hagyományainkként érintetlenül hagyjuk. Csak akkor lesz rend, amikor csak ahhoz ragaszkodunk, amit Jézus megfogalmazott, és amiről valójában kivétel nélkül minden ember tudja a lelke legmélyén, hogy ez az Istennek a hangja. Ebből is látszik: radikalizálódtam.

KL: Mielőtt tovább mennénk, megkérdezem: nem abból lett a baj, hogy az említett újság „Az Ószövetség nem az Isten szava” cikket antiszemita állásfoglalásként kezelte, és ezzel az egész írás politikai hangsúlyt kapott? Magyarán, hogy berángattak Téged egy politikai vitába?

BGY: Az, az ő dolguk, hogyan magyarázzák, amit írtam.

KL: Jó, térjünk vissza a radikalizmusodhoz. Azt állítod, hogy amit eddig isteni kinyilatkoztatásnak hittünk, nem az. Ez azért a katolikus füleknek eléggé vad kijelentés.

BGY: Eljutottam oda, hogy szép-szép dolog, ha az ötezer különféle vallás mind tudja, hogy az ő vallásalapítójuk kinyilatkoztatásban részesült. De mindegyik úgy tudja, hogy csak ő részesült. Toynbee, a mesterem, az elmúlt század második felének egyik legnagyobb kultúrfilozófusa mondja: a vallások közös eredeti bűne, hogy azt hiszik, hogy az Isten egyszer szólt és akkor éppen nekik szólt, az összes többinek nem. És amit a többiek Isten szavának mondanak, az mind csak legfeljebb megbocsátható, jó szándékú tévedés. De hát képtelenség az, hogy Isten sötétségben hagyja az emberiséget mindaddig, amíg el nem jön egy Mózes vagy Jézus, és meg nem magyarázza végre, hogy mit kíván tőle az Isten. Ez képtelenség. A katicabogár is tudja, hogy hogyan kell repülni, és az Isten képére és hasonlatosságára megformált ember is tudja, hogy mit akar tőle az Isten. Tehát a kinyilatkoztatás benne van az ember s az emberiség bölcsőjében. Annak következtében, hogy embernek születünk, mindannyian tudjuk, hogy „jónak kell lennünk”! Jézus csak ezt a mindannyiunk szívében meglévő hangot fedezte fel. Hát ennyiben kinyilatkoztatást adott. Azt mondta el, ami abszolúte nyilvánvaló kell, hogy legyen számunkra, ha élni akarunk. De ez már nem is tévedhetetlen tanítás, hanem nyilvánvaló tanítás; ugyanúgy, ahogy nyilvánvaló tanítás a $2 \times 2 = 4$.

KL: A „Keressétek Isten Országát!” c. és szamizdatban még hat kötetes biblikus elemzésedben leírod, hogy mit jelent „jónak lenni”. Jézus a szeretet törvényét hirdette, hogy az ember adjon másoknak, ne vegye el a másét, szolgáljon, ne uralkodjék másokon, szelíd legyen, és ne bántson senkit. Ezzel szemben ott van az ember bűvágya, hatalomvágya és agressziója. A már említett sikertelenség mintha oda menne vissza, hogy vagy az Isten, vagy a Jézus nem jól értené az embert. Szeretetélet és szeretetközösség? Olyat kér tőle, ami megvalósíthatatlan.

BGY: Azt mondod, hogy Jézus valami olyanra akar rávenni minket, ami nem megvalósítható? Hát én ezt az állításodat nem tudom magamévá tenni. Miért? Mert mit csinált Jézus? Ő a harmincas évei elején pályamódosítást végzett. Becsukta a názareti faipari üzemét, vándortanító és emellett vándorgyógyító is lett. Sőt még tizenkét fiataalt is megnyert magának. Halála előtt, amikor megkérdezte őket, hogy volt-e valamiben hiányuk a három esztendő alatt

ők azt felelték reá, hogy semmiben. Megvalósítható tehát ez az életforma, de egészen más kérdés, hogy mit szólnak ehhez az urak.

KL: Az urak? A hatalom emberei?

BGy: Igen. Ha az urak azt mondják, hogy nem valósíthatod tovább, hanem még szépen a Golgotára, akkor nem lehetséges megvalósítani. A kérdés, hogy ki tudjuk-e magunk közül iktatni az urakat, akik a maguk kiváltságainak a védelmében ezeket a derék jézusokat a keresztre parancsolják. Ezen fordul, hogy az emberiség előbbre tud-e jutni. Amíg urak vannak, addig nem tud előre jutni Jézus ügye. Ennek a rétegnek ki kell múlnia. Az írástudóknak, a főpapoknak, a véneknak, vagyis a hatalmi elitnek meg kell szűnnie. Amint megszűnik a hatalmi elit, akkor ez az életvitel, ez a pályamódosítás, amit Jézus csinált, valósítható lesz.

KL: Csakhogy urak mindig lesznek. Hogyan szűnne meg a hatalmi elit?

BGy: Meg vagyok győződve arról, ha csak a Bulányi György, meg csak a Kovács Laci csinál valamit, attól még semmi se lesz. Mindenkinek kell csinálnia. Jézusokká kell lennie a hat és fél milliárd embernek. Amíg a hat és fél milliárd nem lesz Jézussá, addig reménytelen a vállalkozás. Jézussá lenni – nem emberfeletti, mert ő semmi emberfölöttit nem csinált. Evett és ivott, falánk és borissza embernek is minősült, és persze a belső hangra hallgatott.

KL: Azt állítod, hogy a jézusi életformát meg lehet valósítani, ha az urakat eltüntetjük és a hat és fél milliárd embert rábeszéljük a jézusi Útra. Csakhogy az urak likvidálása nem a mi stílusunk, s rábeszélni az urakat, de a többi embert is, nagyon problematikus. Az elmúlt tíz évben nem, de 50-60 évben sem sikerült rábeszélni tömegeket arra, hogy szegényebbek legyenek, maradjanak kisemberek és lemondjanak az erőszakról. Ma már ott tartunk, hogy mi is megyünk tüntetni, s mi több, valakiben az is fölmerült, hogy vissza kell foglalni Erdélyt, akár fegyverrel is. Nem csak az urak, de a kis ember is oka, hogy az Isten álma a földön nem valósul.

BGy: Lehet, hogy a jézusok időnként hiánycikknek bizonyulnak a történelemben, de nem hiszem, hogy teljesen elfogynak. Az Istent pedig nem kérhetem számon, hogy jaj, jó Istenem nagy hiba volt, hogy szabadnak teremtetted az embert, mert hogyha szabadnak teremtetted, akkor az ember inkább a Mammont fogja imádni és nem tégedet. Idáig nem tudok elmenni. Odáig tudok elmenni, hogy kézzel-lábbal, érvel próbálom elhíttetni azokkal, akik figyelnek rám, hogy az emberiség csak úgy tudja fenntartani magát, hogy ha figyel arra, amit Jézus mondott. Ha nem figyelünk reá, akkor elpusztítjuk magunkat. De tudom, hogy 63 évvel ezelőtt a debreceni tizenévesek fölfigyeltek erre a jézusi szóra. A mindenkori tizenévesek is fel fognak figyelni erre a szóra és nyugtalanok lesznek tőle, és majd csak akad, aki felemeli ezt a zászlót Jézus módjára, és nem mehet tovább az a disznóság, amit az ember a történelemben csinál.

KL: Pedig sok disznóságot csinál. Itt van például a politika, amire utaltál is már. Nagy kísértés volt a Bokor tagjai számára, hogy ha már olyan eredménytelenek a közösségek szervezésében, akkor valami „komoly” cselekvésbe fognak. Sokan a politika felé kacsintgattak. A Párt után ugye jöttek a pártok és a pártoskodás. Szekértáborok alakultak, ami megosztott családokat, széttépett barátságokat és megosztotta a Bokrot is. Az 56-os forradalom 50. évfordulójára ez a fajta politizálás erőszakba torkollott. A tüntetéseken sokan részt vettek a Bokorból is. Te Sashalmon a misén azt prédikáltad, hogy ne menjünk a Kossuth térre tüntetni. Közös állásfoglalást is fogalmaztunk. Az állásfoglalás után emlegette valaki Erdély visszafoglalását...

BGy: Nyilvánvaló dolog, hogy az Isten Országát és az evilági országot nem lehet összekeverni. Az Isten Orzága nem verekedésekből, nem jogérvényesítésből, nem érdekek kiharcolásából áll. Isten Orzága teljesen más világ. De nagyon megértem azokat is, akiknek gondjuk az, hogy amit meg akarnak a családjuk számára teremteni, azt tudják megteremteni. Értem őket. De nem lehet összekeverni a dolgokat. Csak elhatárolódni lehet. Az urak egymás

közötti játszmáiba Jézus nem kapcsolódott bele. Természetesen értem azt, hogyha a tőkés társaságok világuralma idején az evangéliumi fogékonyság igen alábbhagy a lelkekben, akkor valamit csinálnunk kell. A társadalomellenes és emberellenes magatartások ellen kell valamit tenni. Értem, de Bokor szívvel szomorúan értem ezt. Mert minden beavatkozás a pártügyekbe, a feladását jelenti annak, amit képviseltünk. Mi egészen más eszközökkel rendelkezünk: Jézus eszközeivel. És elképzelhetetlen az, hogy Jézus tüntetést vezessen Heródes ellen, vagy Pilátus ellen, vagy akárki ellen is. Reménykedem abban, hogy kinőjük ezt, és hogy ez a világ, amelyik húsz esztendő óta itt berendezkedik, saját magát felszámolja. Nincs szükség a mi aktív közreműködésünkre. Az pedig nem érdekes, hogy Árpád apánknak is vannak elkötelezettjei, akik vissza akarják foglalni Erdélyt, meg Atilla egész birodalmát. Nem érdekes. Nem komoly. A mi dolgunk annyi, hogy „Jónás te csak prédikálj, én majd cselekszem”! Radikalizálódtam. És azt mondom, hogy változatlanul optimista vagyok. Ha élni akarunk, akkor ez a jézusi kísérlet nem maradhat abba, akkor folytatókra kell találnunk.

KL: Így gondoltuk a diktatúra idején is. Következett is a Bokor felszálló ága, tündöklése. A külső nyomás hatására szépen összebujtunk, és erősnek éreztük magunkat. Eredményesek voltunk az erőszakmentességben, a harmadik világ éhezőinek megetetésében, a családszeretben és a testvéri közösség felvállalásában az üldözés, a megfigyelések és megtorlások ellenére is. A rendszerváltás óta mintha szétmállana még az a kevés is, ami az előző évtizedekben összeállt. Mintha nem hallanánk a hangot!

BGy: Lehet, hogy a Vörös hadsereg ideérkezésének a sokkja kellett ahhoz, hogy fülünk érzékenysége képes legyen meghallani, hogy szeressétek ellenségeiteket. Én akkor, amikor a Vörös hadsereg ideérkezett már 26 éves voltam, de 26 éves koromig egyáltalán nem hatott rám ez a jézusi szó. Tény, hogy 1989 után fülérzékenységet veszíthettünk, de bízom abban, hogy azután, ami itt 63 éven keresztül elhangzott a Bokor részéről, nem szűnhet meg minden érzékenység.

KL: Miben bízol?

BGy: Abban, hogy bár egyáltalán nem volt benn a 40-es években felfedezett jézusi programban a nagycsalád, de véletlenül azzá lett. Mert én is hét gyerekes családból születtem, s a debreceni fiatalok között is volt, aki hét vagy kilenc gyerekes családból jött. És ez valahogy a Bokorban odáig fejlődött, hogy most a vasmisémen az oltár egyik oldalán a 16 gyerekes, a tíz gyerekes és a hét gyerekes párok ültek, a másik oldalon folytatódott a harmadik nemzedék nagycsaládos párjával, akik éppen most várják az ötödik gyermeküket. A negyedik nemzedékből pedig, ott van Bori, aki azt mondta a testvéreivel folytatott tanácskozás során, hogy mindegy, hogy fiú vagy lány lesz-e az ötödik testvér, de nekik mindenképpen nyolc gyerekre van szükségük. És a Bori már tudja, hogy neki is nyolc gyereke lesz, négy fiú, négy lány, és a négy lánynak már tudja a nevét is. Bori most hét éves. Úgy érzem, ahhoz, hogy az Isten Országa lehetséges legyen, a legalapvetőbb feltétel, hogy gyerek szülessen. A nagycsalád az, amelyik az ember lelkébe belerakott isteni kinyilatkoztatás megszólaltatására alkalmas. Ha sokan vagyunk, nem lehetünk gazdagok. Ha tizenhat meg tíz felé kell osztanunk, amink van...

KL: Szóval a nagycsaládban bizakodsz!

BGy: Bizakodom abban, hogy a sor folytatódik. Annak ellenére, hogy ahhoz foghatót, ami itt, az utóbbi évtizedekben a népességfogyás terén történik, nem látok a magyar történelemben. Mert a tatárjárás után szültünk, török idők után szültünk... Most a statisztikai évkönyvek csak a fogyásról szólnak. A század közepére már csak a fele lesz meg a lakosságunknak, és hogy milyen lesz ennek az etnicitása, az egészen más kérdés. De a Bokorban vannak a negyedik nemzedékben is Borik, akik tervezik azt, hogy nekik nyolc gyerekük lesz. Ez a legmélyebb alapja az én radikális reményemnek, hogy nem fog semmibe menni az, hogy 63 éven keresztül hangzott a jézusi szöveg és annak nyomában valami

megvalósítás is: a Harmadik Világ Alapítvány, a Hazai Rászoruló Alapítvány, sok-sok építőtábor és egyéb.

KL: A rendszerváltás után még úgy gondoltad, hogy a Bokor számára a kommuna lenne a következő lépés. Nem igazán talált értő fülekre. Egyik legutóbbi írásodban már érintetted, amit most elmondtál, hogy a jézusi Út és a Bokor jövője a nagycsaládban van megalapozva. A kérdés csak az, hogy a nagycsaládok gyermekei beveszik-e a jézusi örömhírt? Mert úgy tűnik, hogy a Bokor nagycsaládosainak, de egyáltalán az új nemzedéknek jó része szóba sem akar állni azzal. Ők mást akarnak csinálni mint a szüleik. Mert elkapta őket is a gépszíj, a fogyasztói társadalom, a pénz, a Mammon csábítása. Azt kérdezem, feladtad a kommuna elképzelésedet, helyette erre a családra alapozott Bokorra építesz, hogy a nagycsaládok gyerekei viszik tovább a zászlót?

BGy: Azt hiszem, hogy van valami, ami minden ember számára nyilvánvaló. Azt hiszem, hogy ezt a nyilvánvalót Jézus megfogalmazta, és a megvalósításnak a személyiségünkhöz illő formát választott. Jézus nem volt nős, ezért tizenkét fiút nyert meg a maga tanítványának, „családjának”. Én azon, hogy nem vagyok nős, már nem tudom túltenni magamat, mert 72 esztendővel ezelőtt elmentem piaristának. De valamin túltettem magam, s ez a vasmisén is látható volt. Tizenkettőt ültettem oda az oltárhoz, hat fiút és hat lányt. Lehet, hogy az életközösséget és vagyonközösséget csak hat vagy tizenkét házaspár vagy nőtlen fiatalal lehetett megcsinálni. Azt hiszem, megbocsátja nekem a Bokor, hogy piarista szerzetesként erre a srófra járt az eszem. De amikor a tizenhat gyermekes házaspár családi összejövetelt rendez, akkor közel ötvenen vannak, és a tízgyerekesnél is nagyjából ez a helyzet. Ha húsz esztendőn keresztül semmi sem valósul meg a kommunából, akkor elkezdek gondolkodni, hogy tényleg ez a következő lépés? A vasmisében azt mondtam, hogy ha Jézus ma indulna, megnősülne, aztán birkákat nevelne. A világméretű tőkéstársaságok olyan nyomort produkálhatnak záros határidőn belül az egész világnak, hogy eljuthatunk a birkákig és a birkák nevelésével együtt járó életközösségig. Az elmúlt húsz esztendő alatt nem hoztunk létre életközösséget, de fönntartottuk a nagycsalád eszményét és ez talán sokkal fontosabb, mintha az életközösséget megcsináltuk volna.

KL: Magyarországon a nagycsaládról beszélni természetesen helyes és jó dolog, de világviszonylatban, amikor a túlnépesedés óriási probléma, sokan úgy gondolják, hogy ez eléggé kérdéses. Ehhez mit szólsz?

BGy: Csak azt, hogy aki a Mammonnak akar szolgálni, megszünteti az életet, mert a gyerek pénzbe kerül. Valójában nekem ez a túlnépesedés nem gondom, mert nem vagyok hajlandó átvenni az Isten gondját. Elég az, ha hordom a szívemben, amit Istentől származónak gondolok. A szerelmet és az életet folytatni akarást. Elöttem áll Európa példája. Minden arról beszél, hogy a 21. század végére mohamedán kontinenssé leszünk. Csak apró keresztény szigetek maradnak benne, és ezeket a szigeteket nem a Mammon szolgálói adják, hanem azok, akik az Isten adta szerelmet és az Isten kívánta folytatást választják küldetésüknek. Lehetséges, hogy mire a föld túlnépesedik, addigra másik bolygóra is ki tud szállni az emberiség. Vagy ha túlnépesedünk olyan emberekből, akik figyelnek Jézus evangéliumára, azok osztozni fognak, és az osztozás eredményeként fönnt fogják tudni tartani az életet. Tehát én nem tudok átváltani erre a jóakarat nevében jelentkező emberiség megmentési vonalra. Én azt hiszem, hogy ennek a vonalnak a képviselői majd kivétel nélkül az urak között találhatók, akiknek az a szakmájuk, hogy Jézust Golgotára juttatják. Ezt a gondot én nem veszem át.

KL: A gond ettől függetlenül fennáll. Az is, amit a muszlimokról mondtál. A napokban hallottam, hogy Angliában az elmúlt évben a névadási listán a Mohamed név volt az első. Ennél is nagyobb gond a Mammon, vagy nevezzük mai néven, a Pénz világméretű uralma. Biztos, hogy korszakváltás van. Egy Birodalom megbukott. Megbukott a bolsevik diktatúra, s vele együtt a közösségi társadalmi rendszer eszméje is. A kapitalista tőkére, versenyre, egoizmusra építő rend nem megoldás. Minden jel arra mutat, hogy ez a fajta nyugati civilizá-

ció a végnapjait éli! De addig mi lesz? Azt mondod, hogy a megoldás a nagycsalád. De hogyan vészeli át a nagycsalád a kapitalista farkas világot. Nem bukik-e meg mindenfajta jézusi elköteleződés azon, hogy a nagycsalád teljesen kiszolgáltatott. Állandóan ott a félelem, hogy pillanatok alatt elveszítheti állását az apa, és utcára kerül három, öt, hét, tíz vagy tizenhat gyerekével? Ennek már a gondolatába is bele lehet roppanni. Mit tudsz erre mondani?

BGy: Sok jel mutat arra, hogy a kapitalista világ, a tőkés társaságok világalma hamarabb megbukik, mint a bolsevizmus. Nem tudom kitalálni, hogy mit kell tenniük azoknak, akik a következő évtizedekben élnek. A funtineli boszorkány, Nuca fönn tudja tartani a maga és fia életét azért, mert van hat báránya. Nem hiszek abban, hogy az Istenre figyelő emberek ellehetetlenülnek. Aki átveszi azokat az igényeket, amelyeket a tőkés társaságok propaganda gépezete nevel belénk, az együtt pusztul velük. Aki a birka tejéből, gyapjából egy vályogházban is meg tud élni, az nem pusztul el velük együtt. Az emberiség történelmének az utolsó pár ezer esztendejét világosan látjuk. Tudom, hogy honfoglaló őseinknek nem volt házuk, csak sátruk volt. A Mammon diktálta követelmények felől nem akarom nézni a történelmet. Csak az emberi lélek mélyén élő isteni kinyilatkoztatás felől vagyok hajlandó nézni. És nem tudok válaszolni arra, hogy tőkés társaságok diktálta körülmények között ez hogyan valósítható meg. Aki ragaszkodik a maga belső hangjához, az majd megtalálja a választ. Nem nekem kell kitalálnom.

KL: Nekünk könnyű bárányról, meg vályogházról beszélni. Nekünk is otthon bárányunk és vályogházunk volt falun, és egyszerű körülmények között éltünk. Az apám ács volt, és gyakran hónapokig nem volt otthon, mert Kárpátalján, meg Erdélyben dolgozott. Anyám otthon volt. A baromfiudvarból ünnepekre jutott még rántott csirke is. Én úgy emlékszem vissza az öcsémmel együtt erre az időre, hogy mindenünk megvolt. Mi tudjuk, hogy lehet ilyen egyszerűen, igénytelen igényességgel boldogan élni. Ezt azonban egy mai fiatalnak beadni, akit elkapott ez a fogyasztói, jóléti világ, szinte lehetetlen. Nem egy mai bokorgyerek, akit szülei tisztességes szegénységben próbáltak nevelni valósággal fellázad a szülők ellen, hogy miért tették ezt velük. Hogy vehette be a tehetséges apa ezt a jézusi örültséget, hogy a boldogság a szegénységben, kicsiségben, szelídségben van? Ezért nem vitte semmire az életben. Lemaradt a pénzszerzésben, előmenetelben. Mit csinál ekkor az apa? A jövő generáció nagyon kis hányada lehet olyan, amelyik szóba tud állni az igények leszállításával. Talán egy atomháború idején a bunkerban éhezve és nélkülözve tanulhatnák meg, hogy lehet másképp is élni.

BGy: Lehet, hogy ez kell ahhoz, hogy tovább lehessen folytatni az Isten gondolatát. Lehet, hogy egy atomháború tanít majd meg minket arra, amit a jelen körülmények között semmiképpen nem veszünk be. De az hogy, hogy nagyon kevesen vannak, akik hajlamosak elfogadni azt, amit a Bokor hat és félévtizeden keresztül mondott, ez nem tud engem rábírní arra, hogy kitaláljam a fából vaskarikát: a gazdag jézuskövetőt. Mert ez a fából vaskarika. „Boldogok vagytok ti szegények! És jaj nektek gazdagok!” Jól látta Jézus. Boldog az, aki olyan, mint az Isten, az Atya és mint Jézus. És boldogtalan az, aki olyan, mint a gazdag. Nem kell kitalálnom azt, ami összeférhetetlen. Akkor sem, ha mindenki el akar menni. A kafarnaumi zsinagógában mondta Jézus: „Ti is el akartok menni? Hát menjetek!” Csendőrrel nem tudlak megtartani benneteket. Bízom az Istenben, hogy amit ő akart, a tőkés társaságok világalma, propaganda és reklám gépezete ellenére is tovább megy a maga történelmi útján. Most nem olyan világos a dolog, mint 45-ben, a Vörös hadsereg ideérkezéskor. Ma tulajdonképpen eljutottunk oda, hogy nem értjük már egymás szavát. De majd kitisztul. Lehet, hogy egy hatalmas történelmi pofonra van szükségünk, hogy kitisztuljanak megint a foglaim, és az Isten hangja hallható legyen magunkban és egymás között.

KL: Ami ellenünk dolgozik, az a szép új világ. De volt egy másik ok is, amit az elmúlt időben annyit emlegettél. Ez a vallásosság, a lelkeség csökkenése a Bokorban, és a hierarchia

viselkedése a Bokorral szemben. Kíváncsi lennék, hogy ebben a kérdésben is radikalizálódott-e? Először a vallásról kérdezlek. Jézus életformát hirdetett és nem vallást, a jézusi Útból Pál csinált vallást, ezt Te magad is állítod. Miért teszel mégis nagy hangsúlyt a vallásra, vallási szertartásokra?

BGy: Lacikám, három fajta emberbe vetem a reményemet. Az egyik a teista, aki azt vallja, hogy van Isten, a másik az ateista, aki azt gondolja, hogy nincs Isten, és a harmadik a panteista, aki azt gondolja, hogy ez az asztal, meg fotel, meg te is és én is istenek vagyunk. Radikalizálódásom következő területe az, hogy nem érdekel, hogy az ötezer vallás melyikébe tartozol, nem érdekelnek a szenthagyományaid. Azt mondom csak, hogy legyenek a hagyományaid szentek, de légy szíves válaszolni arra, hogy az, amit ez a názáreti Jézus megfogalmazott, azt a szívedben magadénak tudod-e vallani? Ugyanezt mondom az ateistának is, a zen-buddhistának is.

KL: Értem, a jézusi erkölcsre teszed a hangsúlyt, és nem érdekel a dogmatika, a vallási ceremónia. Ezt eddig is mondtad, ha nem is ilyen radikálisan. De mi van az egyházzal? Azt sokszor emlegeted, amit Loasy abbé mondott, hogy „Jézus az Isten Országá jövetelét hirdette meg és helyette jött az egyház”. Kíváncsi vagyok, hogy változott-e valami azon az egyházhoz ragaszkodásodon, ami az „egyházhűség - jézushűség” vitában fogalmazódott meg. Világosan látod, hogy a katolikus egyház sem dogmatikájában, sem morálisában, sem jogrendjében, sem kultuszában nem egyeztethető össze Jézus radikális tanításával. Mert a két csúcspontú Isten dogmája (szeret és megtorol), az önvédelemből szabad gyilkolni erkölcstana (egyénné, állammá, országgá), az egyház uralmi jogrendje („hierarchia” = szent, papi uralom), a szentmise szertartása, mint a haragvó Istent kiengesztelő (isten)-ember-áldozat bemutatása stb. szemben áll a jézusi szeretet tanítással. Történt-e „egyházhűségedben” is valami változás? Vagy ma is azt gondolod, hogy a Bokornak csak a katolikus egyházon belül van jövője?

BGy: Messzebről kezdem. A Bokor a katolikus egyházon belül keletkezett. A katolikus egyházban vannak kedves világi hívek. A papok szakmája az, hogy meghalljanak valamit, és ezt a kedves világi híveknek elmondják. A Vörös hadsereg ideérkezése következtében egy páratlan dolog történt. Addig, amíg a Vörös hadsereg ide nem ért, addig minél többeknek akartunk beszélni, hogy legyen tele a templom, legyenek 200-an, 300-an. A Vörös hadsereg ideérkezése rákényszerített bennünket a földalatti kisközösségre, amelyekben csak egy pár ember ül. És ez a jézusi 12-re emlékeztető forma megszűntette a „főtisztelendő atya” és a „világi kedves hívek” különbségét. A főtisztelendő atya és a kedves világi hívek is mondtak valamit, és pillanatokon belül létrejött az a szituáció, hogy a kedves világi hívő gondolata pontosan annyit ér, mint a főtisztelendő atya gondolata. Megszületett a katolikus egyházon belül a gondolkodás lehetősége. Nem az volt a fontos, hogy amit mondasz, szerepel-e valamelyik pápai enciklikában tévedhetetlenül megfogalmazva. Nem. Más lett az érdekes. Mondom egyházi terminológiával: a bennem lévő Isten Szentlelke igent mond-e arra, amit mondasz. Ez lett az érdekes. A kisközösségek lelke mélyén egy hallatlan forradalom játszódott le. Az „érvényes”, amire az én lelkem igent tud mondani. Az „érvénytelen”, amire az én lelkem nem tud igent mondani.

KL: Hát igen, ebből a belső forradalomból lett az egyházi üldözés. Így gondolod?

BGy: A II. Vatikáni zsinat szüneteiben, folyosói beszélgetésekben a zsinati atyák megállapodtak abban, hogy jobb, ha a szovjet zónában vannak püspökök, mintha nincsenek. Ezután lettek püspökeink. 64 után 76-ban az állam képviselője már megüzenhette Lékainak, hogy Bulányi nem az állam ellensége, hanem a ti ellenségeitek. 82-re meg is születik bennük állami parancsra és belső átéléssel, hogy valóban a Bokor az egyház ellensége. Mert egyház annyit jelent, hogy amit mondotok, egyezik-e azzal, ami meg van-e fogalmazva valamelyik pápai enciklikában tévedhetetlenül. A Bokor pedig azt jelenti, hogy lelkünk mélyén igent tudunk-e mondani valamire. Ennek következménye az, hogy Ratzinger bíboros, aki 82-ben elolvasta az Egyházrend c. dolgozatomat, tisztában volt azzal, hogy az „téves, veszélyes és

félreérthető – ahogy hangzik”. Mégis 97-ben úgy gondolta: rendbe tesszük a Bulányi dolgát, mert az egyházért szenvedett. Úgy tesz rendbe, hogy semmiféle írása nem kapható semmiféle katolikus boltban, és úgy, hogy megtölthetem a templomot – a Bokorhoz tartozókkal. Adyilígeten hetenként csak meg nem hirdetett misét mondhatok azoknak, akiket a személyi varázs, a Bokor varázsa oda tud hívni, és azoknak beszélhetek. Kibékíthetetlen ellentétben vagyunk. Mi elsődlegesen a bennünk megszólaló Istenre akarunk figyelni, másodlagosan persze figyeljük azt is, hogy mennyire figyel az egyházunk arra, amit mi az Isten hangjának gondolunk. Az egyház 999 ezreléke, a kedves hívek világa jelentéktelen, mert az 1 ezrelék, a hierarchia a fontos a katolikus egyházban. És ez a hierarchia nem állhat szóba a relativizmussal, szubjektivizmussal. Persze egy plébános, ha akar, szóba állhat ezzel az Isten Lelkére figyelni akaró Bokorral, amíg le nem állítja a püspöke.

KL: A mondottakból arra következtetek, hogy nem akarod már annyira, hogy a Bokor betagoľódjon ebbe az egyházszervezetbe, mellyel kibékíthetetlen ellentétben van. Amint a mezítlábas Jézus és csapata, és az aranyozott ruhákba öltözött zsidó egyház hierarchiája sem fért meg egy gyékényen. Vagy azért még szeretnéd?

BGy: Biztathatom én az utánam következőket, hogy mi is az egyházközségben kezdtük, ti is próbáljátok. Vagy értelmesnek találja valaki ezt a biztatást, vagy nem tartja értelmesnek, és meg sem próbálja. De én a jövőt nem tudom kitalálni. Én csak arról vagyok meggyőződve, hogy amit én isteni hangnak és az emberi természettel együtt adott kinyilatkoztatásnak tudok, az Isten által megteremtett világban nem válhat egészen érvénytelenné.

KL: Talán igazából nem is a kinyilatkoztatás kérdése a fő problémája a hierarchiának?

BGy: Erre csak azt tudom válaszolni, hogy mi 45-ben egyházi támogatással kezdtük. A Hittani Kongregáció nem talált semmi eretnkséget a tanaimban. Nem lett baj a KIO-ból, és a Pál szintézisből sem. Abból lett baj, hogy a Vatikán és a Kreml 64-ben kiegyezett egymással. Akkor megfagytak a mosolyok az egyház részéről irántunk. Nem lett semmi baj abból, hogy megírtam a „Keressétek az Isten Országában” a jézusi Utat, nem lett semmi baj abból, hogy megírtam a Pál szintézisben, Pál teológiájában, hogy Pál előkészíti a konstantíni fordulatot. Abból lett baj, hogy a cselekvés területére léptünk, és Merza Jóska vezetésével megtagadtuk a katonai szolgálatot. Ez akkora baj volt a politikai élet számára, hogy az illetékes Állam Egyházügyi Hivatal engedélyezte azt a kisközösségi életformát is, amiért tenger esztendőket kellett ülnünk az előző évtizedekben, csak ezt a fegyverfogás megtagadását hagyjuk abba. Nyilvánvalóan nem tudtuk abbahagyni, mert ha ezt abbahagyjuk, akkor mit csinálunk mi, ami Isten Országának nevezhető? Amikor Paskai bíboros elé került ez a katonai szolgálat-megtagadás ügy, szegény azt volt kénytelen válaszolni, hogy nem lehet ezt csinálni, mert a 20 – 25 bokorfiatal megbontja az egyensúlyt a NATO és a Varsói Szerződés között. Ekkora nagy dolgot csináltunk a világban, hogy a NATO és Varsói Szerződés között az egyensúlyt megbontottuk! (Paskai elhihette, amit mondott?)

KL: Egyházi bíróság elé is kerültél.

BGy: A katonaságmegtagadást követte az én egyházi elítélésem. Ebben az elítélésben mi szerepelt? A KIO vagy a Szent Pál teológiája? Nem, hanem az Egyházrend dolgozat. Az álom, hogy az egyház már nem a trón és oltár szövetségnek a része. Az álom, hogy az egyház nem az urak képviseletében, a Kaifások magasságában mozog, hanem alulról szerveződik. És mindenfajta kiadás és költség nélkül is élni tud. Csak adáskasszája van, ahogy ez az első századokban volt. Amikor csinálunk valamit, akkor a bíró kijelentheti, hogy „magukat a saját püspökeik is elítélik”, akkor már mondhatják, hogy Bulányi nem az állam ellensége, hanem az egyház ellensége. Amikor megpróbálunk csinálni egy olyan egyházat, amelyikben nincsen hierarchiára szükség, akkor baj van, akkor ütni kell. Azért szerencsénk is van, mert a felvilágosodás után az ateisták kivették a főpapok kezéből a gyufát, és azóta már csak kiközösítés van, és elhallgattatás, de máglyán elégetés már nincs.

KL: Nem a hittani kérdés a fontos tehát a hierarchiának, hanem a hatalom, a dogmákkal csak takaróznak, de kilóg a lóláb, hogy igazából mi a bajuk... Visszatérve még az egyházhűség kérdéshez, emlékeztetek, hogy annak idején sokat beszélünk arról, hogy Jézus közössége civil közösség volt, politikai és vallási hatalomtól független testvéri közösség. Ezért a rendszerváltáskor mi be sem jegyeztettük be a Bokrot az állami fórumon, az egyházi lelkeségi mozgalmak listájába bejegyzésünket pedig nem óhajtották a püspökök sem – gyakorlatilag lehetetlenné tették. Ha mi mégis ragaszkodnánk bármely hatalmi szervezethez valamiféle hűség jegyében, ez a hatalmi szervezet könnyen felfalna minket. Nem mi fogjuk kovászosítani őket, hanem mi azonosulunk a jézustalanságokkal. Pár éve próbáltuk megfogalmazni önazonosságunkat úgy, hogy a Bokor katolikus gyökerű, a jézusi célkitűzéseket szem előtt tartó, mindenféle hatalomtól független erkölcsi megújulási mozgalom... Kicsit berzenkedtél ettől a megfogalmazástól, mert attól félsz, hogy szektává válik a Bokor. Pedig éppen az erkölcsi célkitűzés tüntetheti el a szektaveszélyt, hisz mi nem vallásról, hanem életmódról beszélünk. Történt-e ezen a téren is benned radikális változás? Hozzáteszem: itt, ebben a piarista rendházban?

BGy: Azon nem tudok változtatni, hogy abba a családba, nemzetbe, vallásba, vallási kultúrába születtem bele, amelyikbe beleszülettem. Ennek következtében magyarokkal, katolikusokkal jobban szót tudok érteni, mint franciákkal és mohamedánokkal. Magyarok és katolikusok között élek, ebben a rendházban is. Sehol nem teszek lakatot a számra. Két esztendő óta itt élek, nagyjából mindenki tisztában van azzal, hogy mit képviselek. És annak ellenére, hogy azt képviselem, amit képviselek, szeretnek, sőt, aranyosak hozzám. Titokban abban reménykedem, hogy ezekből a fiatalokból is lesz, aki megérti azt, ami bennem van. Az egyik fiatal KIO-t kért tőlem. Boldogan adtam. Nem akarom én kicövekelni a jövőt. Ha el tudjuk adni az árunkat a magyar katolikus egyház egy bizonyos pontján, adjuk el. Legyünk teljesen nyitottak, mert ha nem vagyunk teljesen nyitottak, akkor óhatatlan az, hogy csinálunk egy külön vallást. A vallástörténet pedig egyértelművé teszi számomra azt, hogy nem lehet létrehozni a szentek gyülekezetét, csak a szentek és nem szentek gyülekezetét tudjuk létrehozni. Semmiképpen sem mondanék olyasmit, hogy tartsátok magatokat távol tőlük, mert én nem tartom távol magamat tőlük. És semmiképpen sem adok biztatást, hogy engedjete már a negyvennyolcból valamit azért, hogy befogadjanak titeket. Jézus nem engedett a negyvennyolcból és nem lépett ki a saját egyházából. Körülbelül így vagyok.

KL: Az egyház hierarchiája nagy taktikus, látjuk ezt az egyháztörténelemből, lásd a legutóbbi évtizedeket, amikor még a bolsevik hatalommal is kiegyezett és lefeküdt neki. Nem gondolod, hogy ebbe a rendházba visszaköltözéssel alapot adhatsz arra, hogy később, ha úgy fordul a helyzet, kisajátítsanak, és azt mondják, hogy Bulányi az élete végső szakaszában mégiscsak megtért, visszatért, a miénk? Elloppják Tőled még azt is, amit Te találtál ki?

BGy: Ezt a halálom után fognák csinálni, ugye?

KL: Persze.

BGy: Hát, ha hagyjátok! De nincsen ennek komoly veszedelme, hogy kisajátítsanak, és magukénak mondjanak. Hát sajátítsák ki és mondják azt, hogy az egész Bulányi szöveg semmi más, mint egy normál piarista szöveg. Óriási nyereség lenne ez a kisajátítás. Bárcsak ez következne be!

KL: Köszönöm válaszaidat. A magam részéről örömmel hallgattam az utóbbi években történt radikalizálódásodat. Ha belegondolok, egyes radikális nézeteid egy huszonéves fiatal szájából is meredeknek hangzanának. Már most, a vasmise után, és a 90. évemben, kíváncsian várom a rubin misédet öt év múlva. Mert a következő beszélgetésünk ugye akkor esedékes?

BGy: Én nagyon bízom abban, hogy a rubin mise csak egy fogalom az én életemben és nem valóság. Amikor az ember belép a kilencvenedik esztendejébe, akkor azt kérdi Tompa Mihállyal együtt: „Minek vagy itt”? Azt felelem, hogy egyelőre még muszáj itt lennem, mert

nem kaptam még meg a behívót. De nagyon reménykedem, hogy ami késik, nem múlik... s lecsukódik már a szemem...

Piarista köz, 2008. február 6.

Hat esztendő tartott pedagógiai pályafutásom: '42-től '48-ig. Ekkor államosították iskoláinkat, s én egyetemi lelkész lettem Debrecenben. '44 és '48 között osztályfőnöke is lettem 1934 körül született fiúknak. Egyikük megkeresett drótpostán vasmisém alkalmából. Hatvan éve, hogy 48-ban elváltak útjaink, szinte semmi kapcsolatom nem volt vele. Aki írja az alábbi sorokat, olyan 75 év körüli öreg úr.

Gyurka bátyám! Megpróbálok néhány támpontot adni. Nem voltam kedvenc diákom. A Bogákkal jártam együtt. Pistivel jó barátságban, Tamással állandóan hadilábon. (Sokat verekedtünk, mert nem tudtam eltűnni ahogy a "Latyakost" állandóan egrecírozta.) Ezért és egyéb "ténykedésemért" év végére általában eljutottam az igazgatói rovóig. Az első évfolyam második fél évében kerültem Hozzátok Zilahról, a *Wesselényi*-ből. Nem voltam egy hívő lélek már akkor sem. Háromgyermekes hadiözvegy legnagyobb fia voltam, meglehetősen szegénységben, de anyám eleget akart tenni az apám utolsó kérésének, hogy akármi történik is, engem taníttasson. Én láttam, hogy mennyire megterheli anyámat a család fenntartása mellett még ez is. Több jegyemet akarattal lerontva IV. után '48-ban végre meggyőztem anyámat, és abbahagytam az iskolát, és elmentem dolgozni. (A munka mellett azért folyamatosan tanulva eljutottam a főiskolai metallurgusi diplomáig és mint kutató laborvezető kerültem nyugdíjba.) Benned egész életem folyamán nem a papot, hanem azt a magyartanárt tiszteltem és becsültem, aki felnyitotta a szemem a magyar nyelv szépségére: Arany, Petőfi, stb. (kevés a hely) költészetére, a versek szeretetére... Ezért érzem úgy, hogy hálás vagyok Neked. Sajnos a hitedben nem tudalak követni, de egy alkalommal, mikor felkerestelek a lakásodon (még valamikor a '90.-es évek elején), Te Magad újságoltad el, hogy Boga Pisti áttért az iszlámra. Akkor talán nekem is megbocsátható... Ennyit egyelőre. Várom a válaszod. Üdvözl: Tóth Feri

Nem hiába várta...

Ferikém! Örülök, hogy írtál. A magyar nyelv szépsége ma is Isten legnagyobb ajándéka számomra. Amikor felnyitottam rá a szemed, még Wass Albert nem írta meg A funtineli boszorkányt. Ezt gondolom a legszebb és legnagyobb magyar regénynek. Ami pedig a hitet illeti: hiszem, hogy van Isten, s azt súgja nekünk, hogy igyekezzünk jó emberek lenni. Megvolt a vasmisém, elküldöm Neked a prédikációm. Ölel Gyurka bátyád.

És Feri is válaszolt...

Gyurka bátyám! Örülök, hogy válaszoltál. Válaszod alapján úgy érzem, mi csak a drága magyar nyelv szeretetében vagyunk egy platformon. Nekem továbbra is Arany, Petőfi és nem Wass Albert az irányadó e tekintetben. De írhatnám még Vörösmartyt, Jókait, Adyt, ...egészen Esterházy Péterig. Az a világszemlélet, amelyet W. A. képvisel, tőlem nagyon távol áll. Az a '45 előtti rendszer tett többszörös földönfutóvá, fosztott meg az apámtól. Maga az Egyház kergetett az ateizmusba. Nem vagyok, és nem voltam kommunista, de hithű baloldalinak tartom magam. Egész életem erre predesztinál. Mindamellettsz tiszteletben tartom mindenki más meggyőződését, és csak az bánt, ha mások az enyémet nem akceptálják. Sajnos ma egyre többen lesznek, és félek, hogy csúszunk a '45 előtti idők ideológiája felé. De ha így lesz is, nekem már nem sok vizet zavar. Azt a pár évet, ami még hátra van, ki fogom bírni. Szerencsére az egy szem fiam – családjával távol él, Kanadában, így őket sem fogja érinteni az a tömény gyűlölet amely egyre jobban eluralkodik szegény kis Országunkban. Mindez egy paranoiás Hitlerfióka miatt. A vasmisés prédikációd a portálon olvastam, meg is hatott. Onnan is tudtam, hogy közös platformon vagyunk az Oltár és a Trón szövetségével kapcsolatban. (Meg az életrajz-könyvedből, amelyet találkozásunkkor voltál szíves nekem dedikálni.) Én is hadd öleljelek szeretettel Feri.

Utószó

Egy levelezés, amely megszakadt. De nem tudom lezárni. Siratót kellene énekelnem. Azzal kezdem, hogy *Négy-öt magyar összehajol...* S lehetséges, hogy nem tudja érteni egymást? Hogyan került Feri Zilahra a Wesselényibe? Azt sem tudom, hogy hol született. Trianonban elcsatolták őket? A Hitlerfióka Szálasi lenne? Csak annyit tudhatok, hogy Feri családja alighanem a *három millió magyar koldus* soraiból került ki, és alighanem érthetetlen számára az a reménykedés, amely eltöltött valakiket a két bécsi döntés idejében, amikor Feri még kisfiú volt, s aminek végeredménye az ő számára apja halála, édesanyja hadiözvegyisége, s ami a legszomorúbb, hogy egy szem fia van, aki Kanadába került... S akkor minek kellett meghalnia apjának? Továbbviszik-e valakik az életet? Lesz még, akit meg lehet tanítani az utódokból nyelvünk szépségeire?

S a másik nagyon fájó mondat: Maga az Egyház kergetett az ateizmusba. Ki fogja megmutatni Feri apja, hadi özvegy anyja utódainak Jézus tragikus alakját? Jézusét, akit a maga egyház kergetett nem az ateizmusba... csak a keresztre. Ferikém, Jézus hithű baloldali volt. Életében is: *nem volt fejét hová lehajtani*. Szavaiban is: *Boldogok a szegények és jaj a gazdagoknak*. Isten szavát hallani, ehhez nem kell templom. Magadban hallod: Légy jó ember, és ne tedd a másinak, amit nem kívánsz magadnak. A társadalom döntő többsége elkerüli a templomot. Isten és a templom – ez kettő.

A te kedves magyartanárod, ha pár századdal korábban él, és tudja mondani, amit életével elmondott, akkor annak a tizedéért elégették volna a máglyán. A felvilágosodás azonban kiverte a főpapok kezéből a gyufát Búcsúzóul ideírok Neked egy verset. Nem én írtam.

Leüthetsz, én nem ütök vissza.

Az én kezem gyenge a roszt.

Hulló testem helyén leüthetetlen,

Erősen áll az igazi testem.

108. HÚSVÉTI NAPLÓ

2008. április

Piarista köz, 2008. március 1.

Kaptam vasmisém után ilyen levelet is

Kedves Gyurka bácsi! A vasmiséd prédikációját sajnos nem tudom lefordítani. Őszinte leszek: nem akarok olyan szöveggel foglalkozni, amivel nem értek egyet, és ami mélységesen elszomorít. Nagy szomorúsággal olvasom ugyanis a prédikációdban, hogy az egykori ávós hóhérod (és nyilván több másik száz vagy ezer ember hóhérja) számodra mára "szegény, szegény Árpáddá" nemesült, akitől "életed legnagyobb dicséretét kaptad". Ez nem baj, de *közben láthatóan képtelen vagy megbocsátani annak a Katolikus Anyaszentegyháznak, melyhez magad is tartozol, és melynek egyes tagjai téged megbántottak.* (Soha nem hallottalak mondani: szegény, szegény Paskai vagy szegény, szegény Lékai, stb. Az is lehet, hogy mondtad, írtad, de egy ávós ilyen megdicsőülése nekem akkor is sok.) Nem akarok vitatkozni veled arról, hogy ez a magatartás mennyire egyeztethető össze azzal, amit Jézus tanított, és amit a Bokor és te magad hirdetsz, mert mindenki szabadon azt mond és ír, amit gondol. Ráadásul amit a prédikációdban olvasok, azt már hosszú évek óta hallom tőled, tehát egyáltalán nem új dolog – az ávós megdicsőülését, nevének háromszori említését leszámítva. (Ez az ember, mivel nem volt ideje kivárni, hogy "a kapitalistákat valaki megelkigyakorlatoztassa", vallatásai, kihallgatásai alatt nagy valószínűséggel kapitalista, kulák és azokat kiszolgáló emberek, köztük papok heréit verte szét vaságyak szélén (ezt Faludytól lehet tudni), szemeket nyomott ki a pusztá kezével, kapitalista, kulák, és azokat kiszolgáló nőket, köztük apácákat erőszakolt és erőszakoltatott meg, arcokba, végbélnyílásokba égő cigaretta csikket dugott, meg ilyenek – csak hogy gyorsabban haladjon az osztály nélküli társadalom megvalósulása. Vagyis csupa olyasmit művelhetett ő is, mint amit ezek csináltak éveken keresztül, és amit sokan a náciaktól tanultak ki és az ávós börtönökben folytattak. Tényleg – "szegény, szegény Árpád!") Személy szerint ettől sírhatnékam van, de majd elmúlik. Mindenesetre imádkozom érted Urunkhoz, Jézus Krisztushoz. Szeretettel

Vagy két hét gondolkodás után **válaszoltam is rá.** Ezt:

Kedves Testvérem! Te szomorú vagy, én pedig nem haragszom Rád, mert azt mondd, amit gondolsz. Magam többet várok egyházam hierarchiájától, mint Jámbor Árpádtól. Árpád nem istenhívő, hanem marxista, aki kötelességének tudja az ellenség megsemmisítését. Ratzinger, Lékai, Paskai, Erdő bíborosokat közelről ismerem, s tudom róluk, hogy hazudtak. Ellenségként bántak velünk, a komunisták által meggyötörtekkel...mert úgy követelte tőlük a trón és oltár szövetsége (= Árpád főnökei meg a bíborosok egyházi főnökeinek a szövetsége – fel egészen VI. Pálig és II. János Pálig). S ezzel kárt okoztak Jézus ügyének, a szegényeknek, akiket Jézus boldogoknak mondott, s akikért jött. A gazdagoknak pedig Jézus jaj-t kiáltott, akik istenkáromlóknak mondták őt. Nem azért írok Neked, mintha reményem volna, hogy amit mondok, azzal azonosulsz. Csak azért, hogy tudjad, hogy szeretlek. A hierarchia tagjaiért is imádkozom azon a jézusi alapon, hogy nem tudják, mit cselekednek. Ha tudják, akkor hiába imádkozom értük. Ölel Gyb.

Aki írta nekem a fenti levelet, jó ember. Székely, református. Ateistának nevelték. Hamvas Béla tette istenhívővé, s eljutott a Bokorba is. Meg is szerettem, és ma is szeretem. Két éve vallásos katolikussá lett. Olyan lett ez számára, mint a farkasvakság. Előtte van egész életem, és semmit sem lát ma abból, amit életemmel megláttam, Boldogan készül feleségével együtt a bér márkózásra, és megdicsőül attól, amit hall a felkészítő oktatáson. Sokan lehetnek így velem. Csak olyan mély sebet ejt rajtuk életutam, hogy nem szólnak nekem. Egy kétezer esztendő intézmény minden emberi jószándéka horgad fel bennük ellenem s utam ellen. A beszélgetés ezen nem segít. Amivel nem tudok megbirkózni –

mi az? Azonosítják felekezetünket Istennel. S ezen nem segít az sem, hogy főpap mondta ki Jézusra az ítéletet. Az más... Az csak zsidó volt...

Meggyötört ez a levél...

Piarista köz, 2008. március 2.

A Sátán ügyeskedik (Mt 4,1-11)

Mai szövegünk időrendje: 1. Jézus a megkeresztelkedés után kimegy 40 napra a pusztába, és ott értekezik az ördöggel. 2. Jézus valakiknek beszámol erről az értekezésről, mert különben nem tudnánk róla. 3. A *Forrás*nak nevezett logion-gyűjtemény őrizte meg Jézus beszámolóját: s ezzel szöveg is lett az értekezésből. 4. Ki tudja, hány közvetítő adta az értekezést tovább, hiszen egyszer sem olvassuk, hogy a tanítványok lejegyezték volna Jézus szavait. Ezek a szavak csak szájhagyomány után jutottak el a Forrás szerzőjé(i)hez. 5. Ez tehát a közvetlen forrása Máté mára rendelt, fel is olvasott szövegének. 6. Jézusban alakulhatott a beszámoló anyaga – az értekezés, ami a pusztában történt – a beszámoló elmondásának a napjáig. 7. Akik hallották beszámolóját, azokban is alakult a beszámoló anyaga a Forrás lejegyzéséig eltelt évtizedek, nagyjából harminc-negyven év alatt. 8. Máté újra formálta a Forrást, és nem egészen úgy számolt be, mint Lukács, akinek ugyanaz a Forrás volt a forrása. 9. Az utánuk következő századokban a kódexeket másolók nem mindenben követték azt a kódexet, amelyet másoltak. 10. Ma itt, Adyiligetén egy öreg pap elmondja Nektek, hogy mit gondol ő erről a szövegről. 11. Az elmúlt 65 év során már nagyon sokszor beszéltem erről a mai szövegről, és soha nem olvastam fel, amit az előző alkalommal mondtam. 12. Tehát ugyanolyan egyszeri szöveget fogok mondani, amilyen egyszeri, és az azonnali lejegyzéshiány következtében egyszeri és megismételhetetlen Jézus beszélgetése az ördöggel a pusztában.

Mindezt bevezetőül mondtam el. Abból a célból is, hogy érzékeltessem, mennyi a lehetősége annak, hogy sikeresen számoljak be Nektek arról, hogy mi is történt a pusztában, mi is hangzott el az értekezők közt lefolyt beszélgetésben. Nem áltathatom magam azzal, hogy hiteleset tudok nyújtani. A hiteles beszámoló valószínűsége a nulla és a száz értéke közt mozog. Elfogadom, hogy hozzám a mai napon Máté szövege jutott el, s erről a szövegről mondom, amit tudok. Ha hiteles a beszámoló, ha nem.

Mindenek előtt teszek egy megállapítást. Ha nem történt volna meg a beszélgetés az ördöggel, ha Máté meg Lukács csak elibe biggyesztettek volna evangéliumuknak egy kitalált összefoglalást arról, hogy miről is szól majd az a jóhír, melyet továbbadnak, mindenképpen kiválóan oldották meg szándékukat. Hát nem a gazdasági csodáról, nem a tapsot kiváltó bűvészmutatványról s nem a világ feletti uralom megszerzéséről fog szólni örömhírük, Jézus örömhíre. Nem arról, hogy hogyan lehetünk elismertek a Sátán segítségével. *Nem, hanem arról, hogy mire és mennyire juthat az ember a világban, még ha éppen az Isten Fia is.* Mire? Hát a Golgotára, a csúfos kivégzés helyére. Mert hát a jóhír, a evangélium az írásműveknek – az a fajtája, amely beszámol Jézus működéséről, s amely írásmű a kezdetek után a kivégzési fejezetekhez ér, megtoldva egy egészen rövid jelentéssel a feltámadásról. Működés, kivégzés, feltámadás – ennyi az evangélium irodalmi műfaja.

Kit dicsérek meg ezzel a megállapítással. Csak feltételesen a Forrást meg a két evangélistát. De feltétlenül kit? Hát a Sátánt. Nagyon ügyesen oldotta meg a feladatát. Ha sikerrel is oldotta volna meg, akkor nem volna evangélium műfaj. Akkor Jézus nem került volna keresztre, s nem lett volna evangélium műfaj. Akkor mi lett volna? Jézus nem tanította volna azt, amit tanított. Nem is került volna keresztre. Csinált volna kövekből kenyeret, megtapsolták volna, és kitúrta volna trónjából Heródest, s maga ült volna bele. S tudnánk róla, meg nem is, de semmiképpen nem lenne jóhírünk. De van, mert a Sátán csak ügyes volt, de nem sikeres. Nem, mert ügyetlenségének következtében csak itt van előttünk Máté szövege, s válaszolnunk lehet nekünk is a Sátán felajánlásaira.

Mit válaszolunk? Azt, amit Jézus? A jóhír szövege a kezünkben. Meg még valamink van: a kétezer esztendő keresztény története. A kérdés csak az, hogy mi köze van e kettőnek, a jézusi válasznak s a mi válaszunknak, egymáshoz.

Dosztojevszkij, az orosz regényíró szembesül ezzel a kérdéssel. Az inkvizíció nagy alakja, Torquemada letartóztatja a 16. században újra megtestesülő Jézust, és megmagyarázza neki, hogy menjen vissza oda, ahonnan jött. Menjen vissza, mert a jóhír nem megvalósítható. Ami lehetséges, azt csinálja az egyház. Mi lehetséges? A hatalom megragadása, s az emberiség életének hatalmi irányítása. Pontosan az lehetséges, amit a Sátán felajánlott Jézusnak a pusztában, és amit Jézus visszautasított.

Szembesülnünk kell tehát a kérdéssel, hogy a történelmi kereszténységnek van-e valami köze ahhoz, amit a jézusi jóhír tartalmaz? Lehetséges válaszok:

1. Semmi köze sincs.

2. Van azért valami, mert nem tagadjuk, hogy az lenne az igazi, amit Jézus képviselt, de hát az ember olyan gyarló, hogy enged a 48-ból. Végeredményben Torquemadának igaza van, mert a szövegeket ki nem törülve az evangéliumokból kidolgoztuk azokat a kompromisszumokat, melyekre képesek voltunk. Tettük azt, amire képesek voltunk, s amit az egyház csinált: a trón és oltárszövetségét. A császárral-királyal karöltve csaptunk bele a Sátán tenyerébe.

3. Mire megyünk azzal, hogy bevalljuk, hogy csak azt tudtuk csinálni, amit Jézus előtt is tudott csinálni a történelemben az ember? Ha nem valljuk be, akkor úgy teszünk, mintha lehetséges volna az, amit Jézus mondott, csak a mi gyarlóságunk az akadály a megvalósulásnak.

4. Egyszerűbb, ha csak fenntartjuk azt, amit lehet, s nem mondjuk Jézusnak, ha újra eljön, hogy menjen vissza oda, ahonnan jött.

5. Persze, hogy ennek a hazudozásunknak az a következménye, hogy hitelét veszti az egyház azok előtt, akik remélnék a jézusi vagy nem-jézusi, de kétségtelen eszmények megvalósulásában. Persze, hogy a további folyomány pedig az, ahogy le kell eretnekezni a jézusi eszményekben hívőket. Szerencse, hogy már meggyilkolni nem tudjuk őket, mert nem rakhatunk már máglyát alájuk.

6. S ezen a ponton mutatkozik meg Szent Pál ragyogó ötlete – mondhatom azt, hogy zsenije –, mely szerint Jézus már mindent rendbe tett azzal, hogy halálával kiengesztelte az Atyát, s most már jár nekünk az üdvösség a szerető Isten nekünk megbocsátó kegyelmi ténye ellenében. A baj csak az, hogy nem jött el újból Jézus. Azért baj, mert ha eljött volna, megint keresztre kellett volna feszítenünk bizonyítva vele, hogy Pál ötlete csak fikció. Csak fikció, mert kereszthalálával Jézus nem oldott meg semmit sem, és minden maradt a régiiben.

7. Ha így történnék, akkor Pállal és az egész történelmi hagyománnyal szemben tagadnánk Jézusi isteni tekintélyét. Állítanánk, hogy Jézus is csak jószándékú álmodozó ember, mint mi is akárhányan. Ezzel pedig eljutunk oda, ahova Vörösmarty is eljutott: hogy *az ember sárkányfog vetemény és nincsen remény, nincsen remény.*

8 Ezzel pedig kiszolgáltatjuk az emberiséget azoknak, akik megpróbálják fegyverekkel rendbe tenni az emberi rendtelenségeket, s még többet gyilkolnak, mint amennyit a keresztények gyilkoltak, s nukleáris katasztrófával, újakezdehetjük az emberi civilizációt a kőbaltánál, hogy pár ezer év múlva egy újabb civilizációval újra odajussunk, ahol most vagyunk.

9. Mindezt Szabó Lőrinc már előttem végig gondolta húsz éves korában és 80 esztendővel ezelőtt: *Nézd új jakobinusok állnak a Volga vizénél. S már csattog az új urak ostora új rabokon. Új rabok, új börtön, új éhség. Újra hiába zökkent régi sínéről újabbra az emberiség. Új függönyök mögött pereg az ember tragédiája s üres egekbe vezérli a bűn a szeretet dalát.*

10. Ezek után már csak egy marad hátra... Isten vagyok én, hogy hordjam az ő gondját? Nem vagyok. Majd tudja, hogy mit lehet csinálnia velünk, s majd tudjuk, hogy mit kell csinálunk nekünk. Vagy egyszerűbben: Úgy még sohasem volt, hogy valahogyan ne lett volna.

Most pedig bepillantok a kandi jövőbe. A vasmisémen elmondtam, hogy mit csinálna Jézus az emberiség jelen helyzetében, ha most újra megtestesülne. Nem Izraelben, hanem itt, a Duna-Tisza tájon. Kaptam rá egy prédikációmát megértő, értékelő szöveget. Nem mondom el, mert múlt hete elmondtam már: Birkát nem de gulyát tartunk:

Az ő levele az egyik példám arra, hogy mindig lesz valahogyan. Van még egy második is. Megvolt a második vasmisém is – rendtársaim számára. Majd beszámolok róla, de nem most. A harmadikról mondok valamit, amely Sashalmon volt a szokásos alkalommal, a hó utolsó vasárnapján. Az áldás előtt, a mise végén kérdés-felelet formájában Áts Bandi és Bisztrai Gyuri átismételték prédikációmnak legfőbbnek gondolt tartalmait. Utána átmertünk a templom mögötti Közösségi házba, s vetített képek formájában megismertük a sashalmi Bokor-közösségek életét, nyaralásait. Meg is köszöntöttek, kaptam is egy palack jó bort, melynek megivása céljából elmentünk Gyuriékhoz: Évi, Gyuri, Virág, Dani, Ida és Imre, Csaba meg én. Összesen nyolcan. Az utolsó metrót még elértük Gyuri kocsijával.

Ezen az estén adtam elő a második példám. Ennek hőse egy nő. Még igen ifjú, a Bokor negyedik nemzedékének tagja. Még csak hét éves, és Vincze Bori a neve. Apja Péter, anyja meg Kati. Gyermeket várnak, az ötödiket. Péter húga, Eszter egy hétvégen elviszi magához a négyet, hogy a szülők szusszanhassanak egyet. A négy gyerek Eszteréknél arról vitázik, hogy az ötödik fiú legyen vagy lány. A jelen helyzet: két fiú és két lány. A fiúk fiút akarnak, a lányok lányt. Nem tudnak megegyezni. Végül is Bori oldja meg a problémát: Mindegy, hogy most mi születik, mert nekik összesen nyolc testvérre van szükségük: négy fiúra és négy lányra. S Bori azt is elárulja, hogy neki is nyolc gyereke lesz majd: négy lány és négy fú. Négy lányának már a nevét is tudja, fel is sorolja. A fiúkéből még csak egynek tudja nevét: az Benedek lesz, mert így hívják Bori 10 éves bátyját is.

Hát ez a második példám. Majd szólok a balatonendrédí Pap Sándornak, hogy hova küldheti leánynézőbe érettségire készülő fiait. Szárra, mert ott lakik Péter és Kati, s ott van és lesz is, miből válogatni.

A példák arról beszélnek, hogy mindig lesz valahogyan. Hogy miként majd megmutatja a jövő. A vacsorán további ötleteket kívántak tőlem, Azt válaszoltam, hogy az ember múltjából világos, hogy nem 90 évesek igazítottak el bennünket a történelem folyamán. Amit én elmondhatok, az csak a nagy nyilvánvalóság: az életet tovább kell adni, s a Lélekre mindig figyelni kell. Sándor és Bori teszik, akarják tenni mind a kettőt. A sátán ügyeskedhetik és Jézusunk Lelkétől irányítottak pedig nem engedelmeskednek neki. Helyette verset mondanak.
*Isten vidám úr a Föld fölött Lengyelországot Isten óvja. / Polónia a vidám rabok
S törött sajkások víg hajója.*

*A Visztulánál hajdan s ma is Tréfás, dalos halászok ülnek / S Polóniának asszonyai új és új
lengyelt egyre szülnek.*

*Halat a Visztula s gyermeket Lengyel asszony ad örökké. / Miért hát a Halál jelszava, A sírból
szálló „soha többé”?*

*Boldog hajó a vén gálya is, Ha hátán gyermekek is futnak. / S nincs ott pokol és nincs ott
Halál. Ahol dalolni s szülni tudnak.*

*Isten vidám úr a Föld fölött, Minden fajzatnak üdvössége. / Az Isten: Élet - halleluja - S az
életnek nincs soha vége. Írta Ady Endre, Ének a Visztulán.*

Piarista köz, 2008. március 3.

Filmet nézett a Duna TV-n

(A döltbetűs bekezdések – a magam megjegyzései)

Gyurka Bácsi! Tegnap éjjel megnéztem a Duna TV-n a Luther című filmet. Ha hinnék a reinkarnációban akkor biztos lennék benne, hogy már éltem egyszer P. Brueghel korában. Valamiért annyira közel állnak hozzám a képein látható figurák. Mintha valamennyivel személyesen is találkoztam volna már valamikor. Gyerekkoromban is sokkal jobban "elhittem" képeit, mint a tanított s tanult magyar festőkéit. Talán azért, mert annyira nyers valóság süttött belőlük. Nem megkomponált, kigondolt, mondanivalók tanítását láttam bennük, hanem a valóság érzésének közvetítését. Merthogy szerintem bármilyen ellentmondásosan is hangzik, de a valóságot is lehet érezni. Mindezt csak azért mondtam el, mert ez film hasonlóan korabeli kosztümös volt, ami - lehet - befolyásolt abban, hogy a téma feldolgozásán kívül is ott marasztaljon a képernyő előtt. Péter

Péterem, ritkán kapok ilyen levelet. Szeretném nagyon pontosan megérteni, amit írtál benne. Arisztótelész mondta, hogy a költészet több, mint a történelem. Nem tudom pontosan idézni, de azt akarta vele mondani, hogy a valóságot is lehet érezni.

Így aztán kellő beleéléssel néztem végig Luther Márton küzdelmét egyházával egyházáért. Mintha csak Téged láttalak volna a "spanyolviasz feltalálásod" tanításának következményeivel.

Luther Pálban találta meg a maga spanyolviaszát: Jónak lenni nem tudunk, de hát ez nem baj, mert Jézus kiengesztelte a maga áldozati halálával a bűneinket bennünket méltán pokolra vetni akaró Istent, s ennek következtében nem kell pokolra mennünk, ha elhisszük ezt a páli evangéliumot, s ennek jeleként megkeresztelkedünk.

A trón és az oltár érdekszövetségével szemben. Luther is elkerülte a máglyát - igaz ez az akkori trón ellenzékét képviselő szász választófejedelemnek volt köszönhető nyilván más – talán nem is csupán hitbéli – érdekei miatt.

Hogy mit hitt a szász választó, azt nem tudom. De azt megértette, hogy Luther egyházának nincs szüksége egyházi latifundiumokra, minek következtében választó fejedelemségének területén minden egyházi birtokból választó fejedelmi birtok lett. Hogy ezenfelül is elhitt még valamit Luthernek, nem kutatom. Ha én lennék szász választó fejedelem, az én hitemnek elég lett volna az egyházi javak államosítása is. De lehet, hogy ez csak annak következménye, ahogyan én az urakról gondolkodom.

A filmet nézve azonban más gondolatok is eszembe jutottak. A filmbéli forgatókönyv szerint a bazilika építését a pápa búcsúcédulákból befolyó pénzből akarta fizetni. Lehet. Meg különböző háborúkra akarták költeni. Ez is valószínű, hiszen a török ott készülődött a hódításra az európai határokon hatalmas sereggel.

A Bakócz helyett pápává választott Medicit nagybárára csak a bazilika építése érdekelte. Nagy kegyesen hazaküldte a megvert Bakóczot pápaság helyett a Kelet pátriárkája címet adományozva neki, minek folytán Dózsával gyűjtethetett a török ellen keresztes sereget. Hogy Burgioval mennyi pénzt küldött a Medici II. Lajos királyunknak, nem tudom. De nem eleget, mert Burgio azt jelentette a Medicinek, hogyha Magyarországot egy aranyért meg lehetne menteni, de azt a magyar uraknak kellene összeadniuk, elveszne az ország. Pedig Burgiot nem is a Bokor nevelte

Csak halkan teszem hozzá, hogy akkor már a trónok és az oltárok szövetségeinek összecsapásáról beszélhetünk. Ennyiben aligha változott a világ azóta s ma is kevés a remény, hogy a közeljövőben változzon.

A főmufti és Szolimán volt az egyik, Tomori és II. Lajos volt – a másik szövetség.

Pedig a hitnek óriási ereje van, mint azt történelmi példák sora is igazolja. Akár a rombolásban, akár az építésben mégis folyamatosan ott csiklandozott a gondolat, hogy a pénzért – vagy valamilyen javakért – vett bűnbocsánat (búcsú-cédula) a kilátástalanságban nem jelenthetett-e a valamilyen öröm kapaszkodót a híveknek. A filmbéli kolduslány egészen elszomorodott, amikor Luther visszaadta a pénzét "felvilágosítva", hogy nem ezzel válthatja ki magát a pokolból.

A rombolásban megnyilvánuló hiterőnek semmi köze a Jézustól propagált hithez. Annak sincs köze Jézus hitéhez, hogy Isten megbocsátja bűneimet, ha templomot építek. Csak annak, hogy megbánom a bűneimet. S megjobbítom életemet. Hogy mit tudnak elhiteni velem a papok – ez egészen más tészta.

Vajon milyen ütemben, vajon milyen sebességgel szabad ezt a felvilágosítást közvetíteni? Vagy előbb csak a plébánián belül s később - ha felnőttek hozzá a hívők - a templomban - ahogyan írtad is egyszer egyik Naplódban, vagy mondtad egyik prédikációdban. S kiürítem a templomot magam körül - mondtad ugyancsak korábban.

Azzal a szöveggel, hogy barátom, változtasd meg a gondolkodásodat és az életedet, Jézus is elérte, hogy Jeruzsálem egész népe kiabálta, hogy keresztre vele. Magam sem vihetem sokkal többre.

Ma délelőtt néztem Németh Sándor Hit gyülekezeti élő adásának elejét. A papipari nagyvállalkozó jutott eszembe a tapsoló, bólogató gyülekezete láttán. Akik szívesen eltöltik vasárnap délelőttjüket, befizetik egyházuk fenntartására szánt adójukat s nyilván ápolják azt a kapcsolati tőkét, ami a jelenlevők talán kicsit kasztosodott köreiben létrejött.

Sándor is, a hívei is megtalálják a maguk anyagi-üzleti számításait. Ahogyan a Luthert követő papok és szuperintendensei is hamarosan megtalálták a módját, hogy valami módon anyagilag felzárkózzanak a pápista püspökök anyagi szintjéhez. Nem tudom, hogyan történt mindez Szászországban. De azt tudom, hogy Erdélyben Bethlen Gábor nemességet, azaz mentességet az adózástól adományozott a kálvinista prédikátorok mindegyikének.

Ilyenkor jutok el oda, hogy mi marad nekem a világnak ebből a szeletéből? Rossz a kérdés is, mert ki marad – úgy kellett volna feltennem a kérdést: Te maradsz... Szeretettel – Péter

Piarista köz, 2008. március 5.

Szegény ember szándékát boldog Isten bírja

Évközi 4. vasárnapon Máté nyolc boldogsága az evangélium. Február 3-ára esett az idén: Szerdán már hamvazkodunk, s a következő vasárnap már Nagyböjt első vasárnapja. Május 11-én lesz az idén Pünkösd, utána meg Szentháromság vasárnapja meg Úrnapja. Június 1-ével folytatódnak az évközi vasárnapok. Hányadikkal? Az ötödik következik a negyedik után, nem? Nem. A kilencedik. És az ötödik, hatodik, hetedik, nyolcadik? Azok el és kimaradnak. Milyen evangéliumi szakaszokat hallanánk, ha nem maradnának ki? Hát a Hegyibeszédnek a nyolc boldogság után következő részeit. A kilencedik vasárnapon már csak a végét halljuk. A kieső négy vasárnapon mondja el Jézus azt, amiből megtanulhatjuk, hogy mi fán terem az Isten országa. Ezek a részek mindig kimaradnak. Hol több, hol kevesebb – aszerint, hogy mikorra esik Húsvét ünnepe. Ezért aztán ma mindent bele, hogy valamelyest pótoljam azt, ami a liturgikus rend miatt majd az idén is elmarad.

Boldogok – 50 ízben fordul elő ez a szó az Újszövetségben. Ebből 30 az evangéliumokra esik: Márknál egyszer sem, Jánosnál kétszer, de Máténál 13 és Lukácsnál 15 ízben találjuk. Ennek az egyenlenségnak az az oka, hogy Máté és Lukács is olvashatta azt a *Forrásnak* nevezett jézusi Logion-gyűjteményt, melyet Márk még nem látott, János pedig – ha látta, ha nem látta – nem vett figyelembe. Nem jelentéktelen szava a *boldog* a jézusi szemléletnek és örökségnek. Mit értünk ezen a szón? Megnéztem az Értelmező Kéziszótárt, melyben ezt találtam: *A sorsával, körülményeivel megelégedés érzésétől teljesen áthatott az, aki boldog.* Nézzük meg, mit értett szavunkon Jézus!

János két helye szerint az a boldog, aki hajlandó Jézus példájára megmosni embertársai lábát (13,17), s aki Tamással ellentétben akkor is hisz Jézusban, ha nem látta őt feltámadottan (20,29). Máté 13 helyéből 9 szerepel a mai nap evangéliumában: boldogok a szegények, a szomorkodók, a szelídek, az istennektetsést éhezők-szomjazók, az irgalmasok, a tisztaszívűek, a békességszerzők meg akiket üldöznek és gyűlölnék istennektetszésük miatt (5,3-11). Továbbá még négy helyen találjuk Máténál szavunkat: Boldog, aki nem botránkozik

meg Jézusban, mint tette a Keresztelő (11,6). Boldogok a szemek, melyek látták, s a fülek, melyek hallották Jézust (13,16). Boldog Péter is, aki az élő Isten Fiának mondja Jézust (16,17), s boldog az a szolga, aki szolgatársainak kiadja az őket megillető búzarészt (24,46).

Lukácsnál pedig Gábrriel főangyal boldognak mondja Máriát, mert hitt annak, amit hírül adtak neki (1,45). Jézus pedig boldogoknak mondja a szegényeket, az éhezőket, a sírókat, akiket gyűlölnék az emberek, a Benne meg nem botránkozókat, meg azokat, akik látják Őt. Nem a méh a boldog, amely őt hordozta, hanem azok, akik hallgatják Isten ígését. A szolgák a boldogok, akik virrasztanak, amíg meg nem jön gazdájuk. Akik azokat hívják lakomára, akik nem tudják viszonzni a meghívást. Aki asztalhoz ülhet Isten Országban. S végül a meddő, akinek gyermekeit nem érinti az a nyomorúság, mely majd Jeruzsálemre következik. Ez a lukácsi anyag kétharmad részben azonos a Máté-félével.

E pusztá felsorolásból is jól látható, hogy Jézus nem egészen azt értette a boldogságon, amit az Értelmező Kéziszótárban találtunk. Lehetett-e ő a kereszten a *megelégedés érzésétől teljesen áthatott*? Lehetnék-e én ugyanott megelégedett? Mikor is voltam én ennyire megelégedett sorsommal és körülményeimmel? Csecsemőként pl., amikor szopás után elaludtam, bizonyára ezt éreztem, de nem tudtam róla. Amikor jelest kaptam alig tíz évesen első latin dolgozatomra, akkor már éreztem a boldogságot, tudtam is róla. Amikor az Erzsébet híd alatti uszodában az úszómester levette rólam a hevedert, s nélküle tempóztam, akkor is. Amikor édesanyám mellett végigbögtem a Rákóczi utat, mert belekerült évvégi bizonyítványomba a jelesek mellé négy jó, akkor nem hatott át a megelégedés. Rám is szólt: Hagyd abba, mert még azt gondolják rólad, hogy megbuktál, és azért sírsz. Amikor jelesre sikerült az érettségi, s az évvárón nyolcszor is kiszóltottak jutalomra, tökéletes volt a megelégedettség érzése bennem. Amikor az ügyész kötél általi halált kért fejemre, akkor meg furcsa és nem ilyen érzéseim voltak. Amikor közel tíz év után a márianosztrai nevelődt elhagyhattam, megint a megelégedettség érzése volt bennem.

Nem érdemes szaporítani a példákat. Választjuk is, kapjuk is a körülményeinket, s ami végül is a sorsunk lesz, az ritkán, vagy inkább sohasem fenéig tejfel. Arany János többet is mondott erről. *Kél és száll a szív viharja, mint a tenger vésze. Fájdalom a boldogságnak egyik alkatrésze. Az örömmel levegőjét megtisztítja bánat, S a kizajlott bú felhőkön szép szivárvány támad.* A megelégedettség, melyben minden szép és jó, bizony nem azonos a jézusi boldogsággal. Beletartozik abba a szenvedés, a fájdalom, a megelégedettség hiánya is.

Ha pedig valaki véletlenül a magyartanárok közé tartoznék, az szeretné a szóból, magából megfejteni a jelentést. Mit is jelent és jelentett a múltban a *boldog* – nyelvünkben: gyökerében és eredetileg. A hivatalos nyelvtudomány ismeretlen eredetűnek mondja szavunkat. Nem finnugor, nem is török, nem is szláv; ezekben a nyelvekben semmi sem felel meg nekik. De van nem hivatalos nyelvtudomány is, mely legfeljebb a jövőben lesz majd az Akadémiától befogadott, de most még nem az. Van egy 1999-ben Vancouverben megjelent magyar-sumér szótárom. E szótár számára nem ismeretlen eredetű a *boldog* szavunk. Sumér megfelelője: BA-DUG-GA. melynek jelentése: *megelégedett, vidám, jó.*

A szófejtő szótárak után előveszem a Nyelvtörténeti szótárat. Ebben már megtalálom valakinek a nevét. Ki ne tudná szótár nélkül is Jézus édesanyjának magyar nevét?! Mária – a Boldogasszony: Gyertyaszentelő, Gyümölcsoltó, Havi, Sarlós Boldogasszony, Nagy- és Kisboldogasszony. A szótáramban találok is egy idézet-mondatot 1527-ből. Ezt olvasom a középkori Érdy kódexben: *Szent István király is, ez szegény országát Boldogasszony országának nevezé.* Szent István királyunk ezt a 11. század első felében tette. Már akkor is Boldogasszonynak mondta népünk Jézus édesanyját. Alighanem korábban tudtunk Boldogasszonyról, mint Máriáról. Hogy kit nevezhettek őkseink régebben Boldogasszonynak – nem tudom. Legyen a magyar ősvallást kutatók dolga ezt pontosan megállapítani. De mikor megismertük Máriát, ráakasztottuk ősi szavunkat, melyet korábban kire aggattunk, nem tudom.

S boldog még más is valaki rajta kívül. Kicsoda? Hát maga az Isten. Legalább is a mi nyelvünkben, magyarok számára. Ki ne ismerné ezt a rigmust: *Szegény ember szándékát Boldog Isten bírja?* Ha hallgatok sumér szótáramra, akkor az Isten megelégedett, vidám és jó. Talán azért, mert hátára veszi a szegény ember szándékát? Alighanem ezért is boldog. Egy a székesfehérvári Barót mezővárosból származó Szabó Dávid nevű katolikus pap írta le az említett közmondást több mint kétszáz éve, a Komáromban 1803-ban megjelent *Magyarság virági* c. könyvében. Ide a rozsdást..., hogy ezt is az Etelközéből vagy még messzebből hoztuk magunkkal. Olyan messziről, ahol Isten nem a gazdagok szándékait hordta a vállán. Van ilyen messze a messzi múltban, vagy inkább csak a messzi jövőben találjuk majd azokat, akik a szegények szándékait rakják Isten vállára? Azt hiszem, hogy Jézus, aki azt mondta, hogy boldogok a szegények, Ő úgy gondolta, hogy a boldog Isten a boldog szegények szándékait bírja, azaz mindig is hordozza és viseli is a szívén meg a vállán. A múltban is, a jelenben is, a jövőben is.

Kérdéseket teszek fel. Az első: *Boldog-e az Isten?* Majd megkérdezem, ha találkozom egyszer vele. Most csak fogjuk rá, hogy boldog, mert ha ebbe belemennék, kevés lenne az idő elmondani, miket is gondolok ezen a címen.

Boldog volt-e Jézus, mikor köztünk járt? Mint valóságos ember, ő is elmondhatta Vörösmartynk szavát: *Így volt mindig e világi élet: egyszer fázott, másszor lánggal égett.* Ez is megérdemelné egy külön prédikációt, vagy egy egész könyvet is. Hagyjuk tehát most!

S a harmadik kérdés: *Lehet-e boldog az ember, amíg idelejt jár?* S most megvallathatjuk a jézusi anyagot. Jézusnak nemcsak *boldog* szava van. Megvan az ellenpontja is. Melyik az? Hát a *jaj*. S nem is kevésszer használja, összesen 29 ízben. Nem sorolom fel a 29 helyet, csak kiemelem belőlük a nekem most legfontosabbat, ahol négyszer is halljuk Jézus jaj szavát is és a boldog szavát is.

Boldogok vagytok, ti szegények, mert tiétek az Isten országa.

Boldogok vagytok, hogy most éheztek, mert jól fogtok lakni.

Boldogok vagytok, akik most sírtok, mert nevetni fogtok.

Boldogok vagytok, ha gyűlölnék benneteket az emberek, kizárnak körükből és meg-rágalmaznak, s neveteket, mint valami szégyenletes dolgot, elvetik az Emberfia miatt. Örüljete azokban a napokban, ha majd ez bekövetkezik, és ujjongjatok, mert nagy jutalomban részesültök a mennyben! Atyáik is így bántak a prófétákkal.

De jaj, nektek, gazdagok, mert már megkaptátok vigasztotokat.

Jaj nektek, akik most jóllaktok, mert éhezni fogtok!

Jaj nektek, akik most nevettek, mert sírni és jajgatni fogtok!

Jaj nektek, ha az emberek hízelegnek nektek! Hisz atyáik is így tettek a hamis prófétákkal.

– Eddig tart Lukács nem hegyi, hanem síksági beszédének eleje

Most következzenek a megállapítások, melyeknek elseje és legfontosabbja: Az boldog, akié az Isten Országa. Ezért boldog az Isten, boldog Jézus, és boldogok lehetünk mi is. Második megállapítás: akkor vagyunk mi emberek boldogok, ha szegények vagyunk, ha éhezünk, ha sírunk, ha üldöznek bennünket, ahogyan Jézust is üldözték. Harmadik megállapítás: Nem lehetnek boldogok a gazdagok, a jóllakottak, a nevető üldözők. Negyedik: Jutalmul kapják a mennyben ezt az országot, akik az első társadalmi csoportba tartoznak, a szegények. A második csoportba tartozók megkapták már vigasztalásukat a jelenben, és nem az Istentől kapták meg, hanem a maguk istenétől, a Pénztől. Őket bizony nem mondja Jézus boldogoknak, hanem jajt kiált feléjük. Miért teszi ezt? Azért, mert e második csoport nem kapja meg jutalmul a mennyben az Isten Országát.

E megállapítások után kérdezek most valami nagyon fontosat. Isten osztotta az emberiséget e két csoportra: szegényekre és gazdagokra? Nem Isten tette ezt, hanem mi magunk. Isten úgy teremtett meg bennünket, hogy képesek vagyunk az osztózásra. Isten úgy teremtetett meg bennünket, hogy adni jó, és venni meg rossz. De szabadnak lettünk teremtvé, és tehetjük

azt is, ami rossz nekünk. Mi rossz nekünk? Ha nem osztozunk. Mért nem tesszük? Mert csak magunkra gondolunk, a nálunk szegényebbre meg nem. A válaszom tehát az, hogy tartozhatnánk mind a ketten az Isten Országába. Az a válaszom, hogy már a földön is valóság lehetne az Isten Ország, nem csak a mennyben, és nemcsak az itteni szegények birtokolnák azt. Gondoljunk Csokonai gyönyörű két sorára: *Az enyém s a tiéd, mennyi lármát szűle, Mióta a miénk nevezet elűle.* Meg Székely Magda versére: *Leüthetsz, én nem ütök vissza. Az én kezem gyöngye a rosszra. Hulló testem helyén leüthetetlen, erősen áll az igazi testem.* Isten nem a szenvedés, az éhezés és sírás és üldözöttség világát teremtette meg számunkra.

Következzék most ennek jézusi igazolása: Boldogok a szelídek, mert ők fogják örökölni a földet. Boldogok az irgalmasok, mert nekik is irgalmaznak majd. Boldogok a békességteremtők, mert Isten gyermekeinek nevezik őket. Boldogok a tisztaszívűek, mert ők meglátják az Istent. Boldogok, akik éheznek és szomjazzák az istennek-tetszést, az Isten akarátának megvalósítását, mert jóllakottak, kielégültek és megelégedettek lesznek. Boldogok a szolgák, akik virrasztva várják Jézust, és kiosztják szolgatársaiknak az őket megillető búzarészt. Boldogok, akik fülükkel meghallják, amit Jézus tanított, és szemükkel látják is már az Országot, melyről ő tanított.

A két hete itt elmondott beszédemet előadtam az engem meglátogató szolnokiaknak, s vezetőjük mindössze annyit mondott rá, hogy ne foglalkozzunk a tőkés társaságok által számunkra készített borzalmakkal. Mi csak keressük az Isten Országát, s Isten gondoskodik majd a többi mindről. Hát ez ugye olyan szépen hangzik? Nem, ez a biztos valóság. Ahogyan két hete hazamentem, kinyitottam a számítógépet, s ott találtam egy balatonendrédí levelet. Ezt:

Tisztelt Bulányi Atya! Bocsásson meg kérem, hogy így ismeretlenül zavarom, és levellel terhelem, azonban igen erős belső késztetést érzek, hogy megköszönjem kiállítását az igazság mellett és gondolatait, amikkel sokunkat bátorít. Szeretnék gratulálni vasmiséje alkalmából. Kedves ismerősömtől, Várnai László plébánostól kértem el a prédikációt, amit ekkor elmondott. Régóta figyelem megnyilatkozásait, de mégis különleges hatással volt rám. Négy gyerekem van, kettő már középiskolás, és érettségi előtt nem tanulnak rendesen. Feleségem azt mondta, hogy hiába idegeskedem, csupán az én példámat követik, és többre becsülik a munkát, mint a tanulást.

Nagyon elkeseredtem, mivel tudom ez a világ nem azoké, akik becsületes munkából élnek. Egy nehéz, emberpróbáló, de becsületes életformát mutattam meg nekik, és megijedtem mikor nyilvánvaló lett, hogy megtetszett nekik ez, amivel nem jár sok pénz, társadalmi megbecsülés, de annál több törődés, kínlódás, fáradság. Ugyan nem birkát tartunk, de gulyát azt igen. Már húsz éve, mióta családot alapítottunk, ebből élünk. A gyerekek kicsi koruk óta velem dolgoznak, tudnak legeltetni tavasszal-télen, nyáron is tudják hova hajtsanak, amikor kisülnek a gyöpek.

Megnyugodott a lelkem amikor ön Pepe kérdésére felelt. Hát ha valakinek, nekem szólt a válasz. Sajnálom, hogy a misén nem lehettem ott, pedig a *Sapientia* esti tagozatán harmadéves vagyok, és ennek ellenére nem tudtunk róla, a Népszabadságból értesültem róla utólag. Elnézését kérem, hogy fenntartottam. Isten tartsa meg Önt még sokáig egészségben, hogy segíthessen nekünk az igazság egyre teljesebb felismerésében. Szeretettel üdvözlí Balatonendrédí Pap Sándor.

Piarista köz, 2008. március 7.

Egy beszélgetésre hívtak Vácra. A megyés püspök is ott volt rajta. Siposhegyi Péter kérdezett, én meg válaszoltam neki

S. P.: Annak oka, hogy vállaltam ezt a mai estét, az a mellettem ülő úr személye. Én nem vagyok, nem voltam az ő közösségeinek tagja, nem is ismertük egymást jó sokáig, legfeljebb tudtunk egymásról, de mindig nagy tisztelettel viseltettem a karakán, igaz hitvallók iránt.

Néhány nappal ezelőtt megnéztem a televízióban egy filmet – lengyel meg olasz, meg talán német koprodukciós film volt –, ez volt a címe: *Karol. Egy ember, akiből pápa lett*. Kitűnő film volt, két részes, egy igaz hitvallóról, egy nagyon bátor fiatalemberről, aki még a géppuskát is a vállára vette a hazáját földbe taposó háborúban. Aki aztán a háború sokkját követően vállalta a papi hivatást, vállalva a szembenállást egy a mi Rákosi rendszerünkkel kegyetlenebb diktatúrában. Én nem vagyok könnyező, anyám sírjánál sem sírtam, csak megdöbbsztem, de majdnem elsírtam magam annál a jelenetnél, amikor a nova hutai kereszt állításánál – ami egy megtörtént eset –, ott áll a tömeg, vele szemben a tank, és ez az ember odaáll a tankok elé, és elfordulnak a tankok. És akkor arra gondoltam, nagyszerű lehet kereszténynek lenni ott, ahol ez a film igaz dokumentumokból tud táplálkozni. Én, engedjék meg nekem személyes véleményemet, sosem hittem azt, hogy a lementszett ág kihajt... – egy általam nem nagyra becsült úr jelmondatát. Én abban hiszek, amit abban a filmben láttam, meg a hitvallókban hiszek. Mindszentyről szoktam írni, hogy nem biztos, hogy nagyon okos ember volt, de nagyszerű keresztény, és ez talán fontosabb. És elkezdtem gondolkodni a film nézése közben, hogy vajon én, aki írtam ilyesmiket, Magyarországon kikerül tudnék vagy tudtam volna ilyet, és csupa halott ember jutott eszembe: Ravasz meg Apor, meg hasonló történetei. Meg visszatérve oda, ahonnan a történet elindult, amikor a titkosszolgálat megölte Popjuleszkót, akkor kiadták a jelszót, hogy százat helyette, és másnap száz lengyel író vette fel a papi habitust. Nálunk meg, hogy egykori tanárom, Bolberitz Pál, akivel közösen jó múltkorában szerepeltünk egy rendezvényen, mondta, hogy Magyarország missziós terület, és ez elég szomorú. És amikor az élők között kezdtem el gondolkodni, hogy vajon kiről írnék, akkor eszembe jutott a mellettem ülő úr. És amikor ez a lehetőség adódott számomra, hogy itt együtt legyünk, tulajdonképpen ez az oka, hogy páter Bulányi György őszinte tisztelőjeként, hitvallásának, karakánosságának, kitartásának őszinte tisztelőjeként, nem mindent befogadva, de semmiben sem vitázva teológiai állításaiból, itt vagyunk együtt. Remélem őszinte, igazi keresztényi szeretetben kerül sor rá, keresztényi együttélésben, mert kereszt egy van, Jézus egy van és hitvalló sincs sok. És akkor ezen expozé után áttérnék a dialógus műfajára. Kezdjük az alapoknál! Atyám, aki egyébként egy kórházból érkezett hozzánk, ezt el kellett mondanom, de hát köszöntött valaki, aki régóta ismeri és mondta, hogy nagyszerű állapotban vagy. Hogy tudtak megőrizni? Kezdjük a végénél! Ezt az állapotot. Ennyi minden után.

B. Gy.: Köszönöm a meghívást, köszönöm a megjelenést, köszönöm a köszöntést. Mondjak egy váci szót is! Kórházból jöttem és Péter barátom azt mondta: Te Gyurka bátyám, a váci közönség számára fel kell venni a reverendát. Jó! – mondom – megállunk a Piarista közben, hogy felveszük a reverendát. Mire Péter: Na, talán nem is kell! Hát a váci közönség a számomra azért nagyon jelentős, mert 72 esztendővel ezelőtt ebben a városban vettem fel először azt a reverendát, amit most nem hoztam el. Itt lettem piarista novícius. S most a kérdésre válaszolnék. Nekem valaki azt mondta, hogy akik nem hazudnak, nem tudnak meghalni. Mondok erről egy kis történetet, és akkor ez többet fog mondani. 2006 karácsonyán a minden magyarok piaristájának a főnöke, Urbán Józsi, aki fele annyi idős sincsen mint én, megkérdezi tőlem: Gyurka bácsi, volna-e kedved főcelebráns lenni december 24-én a reggeli misén?. Ez annyit jelentett, hogy én mondhattam a szokásos öt perces prédikációt. És hát mondtam a nem szokásosat, hanem azt, ami nálam szokásos, s utána átmentünk az ebédlőbe, és elkezdődött a reggelizés. Rubovszky Gyuri nevű fiatal piarista ott ül már, és rá nézek kérdően: Na? És erre Gyuri mondja: Persze, hogy így van, ahogy mondtad, de hát ezt nem szabad kimondani. Mondom: Gyurikám, én azok közé tartozom, akik mindig kimondják azt, amit gondolnak. Ez aztán meg is magyarázza az egész életemet. Nemcsak azt, hogy még megvagyok, hanem az előzményeket is.

S. P.: Igen, tulajdonképpen pont az jutott eszembe, amikor ezt mondtad, akár el is hagyhatnánk, mert ez a kvintesszenciája a dolgoknak. De hogy jutottál el idáig? Ilyen családban nőttél fel? Szókimondó, bátor emberek között? Mert valamit hozunk hazulról.

B. Gy.: Hátha nagyon sokáig tart, amit mondok, akkor lőj le!

S. P.: Nem, nem lőlek le! Ezt azért mertem mondani, mert egyszer, elnézést a személyes példaért, szülővárosomban szerepeltem, odajött egy idős ember, és azt mondta, maga teljesen úgy beszél, mint a kedves édesapja a népbírósa előtt. Mondtam, nem nagy szégyen, mert – állítólag – nem vallott senkire. Nahát ez az, maga meg ezt tanulta meg! Te mit tanultál meg? Ezek szerint valahonnan Te is ezt.

B. Gy.: Apám '93-ban született, és mint a századvégi ifjúság, szabadgondolkodó volt ő is. Úgy mesélte el nekem, hogy a hittanórát arra használták fel, hogy kicikízték a papot, hogy hogyan tudja azokat a számárságokat elhinni, amiket mond. És 1924-ben édesapám jött mint 30 esztendő fiatalember a hivatalából a Bakáts téren keresztül májusban, és kiszűrődött az orgonaszó, és neki be kellett mennie a templomba, és ahogy bement, ott állt helyében már tudta, hogy van Isten. Ahogy ezt a francia katolikus írók is megírták magukról, pontosan úgy történt. Ennek a hatása az lett, hogy én öt éves koromban elkezdtem blablázva misézni. Volt valami nagyon vastag könyvem, azt kiterítettem magam mellé, a nővéremet letérdepeltettem magam mellé ministránsnak, és blabláztam, mert hát latinul nem tudtam. A folytatás pedig az lett, hogy ebből a szabadgondolkodóból és férjéhez igazodó anyámból –, mert az igazi feleség volt – a jezsuiták nevelésének hatására hitvalló katolikus család lett. Magam már hat esztendő koromban elsőáldozó lettem a jezsuita templomban.

B. Gy.: Apám '93-ban született, és mint a századvégi ifjúság szabadgondolkodó volt ő is. Úgy mesélte el nekem, hogy a hittan órát arra használták fel, hogy kicikízték a papot, hogy hogyan tudja azokat a számárságokat elhinni, amiket mond. És 1924-ben édesapám jött mint 30 esztendő fiatalember a hivatalából a Bakáts téren keresztül májusban, és kiszűrődött az orgonaszó, és neki be kellett mennie a templomba, és ahogy bement, ott állt helyében már tudta, hogy van Isten. Ahogy ezt a francia katolikus írók is megírták magukról. Pontosan úgy történt. Nahát ennek a hatása az lett, hogy én öt éves koromban elkezdtem blablázva misézni. Volt valami nagyon vastag könyvem, azt kiterítettem magam mellé, a nővéremet letérdepeltettem magam mellé ministránsnak, és blabláztam, mert hát latinul nem tudtam. Nahát a folytatása az lett, hogy ebből a szabadgondolkodóból és szabadgondolkodó férjéhez igazodó anyámból –, mert az igazi feleség volt – a jezsuiták nevelésének hatására hitvalló katolikus család lett, családi gyóntatóval. Magam hat esztendő koromban elsőáldozó lettem a jezsuita templomban. Kivonultunk, apám be a gyóntatószékbe, anyám be a gyóntatószékbe, majd nővérem és én is. Ahogy később szüleim elmesélték nekem, azt mondta a páter apámnak, anyámnak: Kedveseim, én nagyon szeretem magukat, de maguk miatt nem akarok a pokolba kerülni. Ennek a szövegnek lett az eredménye, hogy nem kétgyerekes családban nevelkedtem, hanem hétgyerekesben. Az utolsó testvéremről rendtársaim úgy beszéltek, hogy Gyurkának ez az a húga, aki a noviciátusban született, mert akkor én már novícius voltam itt, Vácott.

S. P.: Egyik testvérem nekem megbízóm volt, és Mindszentyről akart velem darabot íratni Sinkovits Imrének. Tehát még a civilnek maradt testvérednek is volt egy ilyesfajta vonzódása.

B. Gy.: Nem lehet letörölni ennek a családnak a levegőjét az emberről, akármilyen utat is választ később..., megmarad majd minden. Egyik testvérem, aki messzi más utakon ment, azt mondta: Gyurikám én mindent úgy hiszek ma is, mint ahogy gyerekkoromban hittem. Ezt nem lehet kitörölni. Annyit mondok még, hogy anyám már negyvenen túl volt, amikor a legkisebbik testvéremet foganta, és az orvosok azt mondták, hogy feltétlenül el kell venni, mert veszélyes. Erre anyám azt mondta: legfeljebb meghalok, de nem engedem elvenni a gyermekem. Hát ilyen családi levegőben növe, természetes hogy apám '28-ban, 80 esztendővel ezelőtt, beíratott a piaristákhoz. Aztán a nyolc esztendő nevelés következménye az lett, hogy én is piarista akartam lenni.

S. P.: Na most ez egy nagyon szép egyenes út, mert személyekkel kapcsolatban nyilván mindenkinek ugyanaz jut eszébe: a Bokor. Tehát a másik út. Ha nincs a politikai változás a

világban, tehát nincs világháború, nincs rend felosztatás, akkor is külön utakra kerülsz, vagy akkor úgy gondolod, hogy éled a rendtársaidéhoz hasonló életet?

B. Gy.: Hát ez nagy kérdés. Van egy objektív és egy szubjektív tényező. Az objektív tényező az, hogy 1945. februárjában a vörös hadsereg már bent van Debrecenben, ahol én piarista tanár vagyok. Ez elég objektív.

S. P.: Erősen objektív.

B. Gy.: '42 nyarán még hívott ki a rendtársam, Gerencsér Pista, aki Székely hadtestnek a hadtestvezető lelkésze volt, a Donhoz: Gyurka nem akarsz kijönni? Mire én: Beszélj az előljárókkal. Én szívesen megyek! Mert én is vissza akartam szerezni Nagy Magyarországot – a Donnál. Aki abban az időben élt, az érti ezt az összefüggést.

S. P.: Mindenki vissza akarta szerezni. Bocsánatot kérek, Trianon után a legszebb szomorú riportot a katolikus származásúnak nem mondható, bár zseniális Karinthy Frigyes írta. Ezt hajlamosak vagyunk elfeledni. Tehát azt mondani, hogy féltette a nemzetet Szabó Dezső meg Wass Albert, és aki esetleg zsidónak született, az meg nem – ez valami fatális félreértés. Lánczi Leó, a Gyáripárosok Országos Szövetségének elnöke a szó szoros értelmében sírt a GYOSZ ülésén 1920. június 4-én és nem az elvesztett gyárait siratta, hanem a hazáját. Bocsánat, de ezt el kellett mondanom, talán nem baj.

B. Gy.: Az objektív tényező annyit jelentett, hogy a Vörös Hadseregnek 45. februárjában Debrecenben léte megszűntette az álmot, amiért élt a magyar; az a magyar, aki még Nagy Magyarországon született. Nagy Magyarországon! Nem lehetett belenyugodnunk ebbe! Ez a szovjet az objektív tényező. Most jöjjön a szubjektív. Amikor Budapest ostroma után '45. februárjában megérkezem Debrecenbe, utánam pár nappal beköltözködik rendházunkba egy horvát jezsuita, aki igazolta magát Bánás prépost úrnál, a későbbi veszprémi püspöknél. Bánáss szólt a piarista igazgatónak, s a horvát jezsuita kapott egy szobát mellettem a rendházban. Erről kisregényt lehetne mesélni, de kifutnánk az időből. Kisregény helyett csak azt mondom, ez a horvát jezsuita magyarul se tudott, de tolmácsokat felhasználva, például a német szakos Bulányi Györgyöt, kisközösségeket hozott létre ott a cívis városban. Ő ugyan nem mondta, de mindannyian sejtettük, és ez később aztán igazolódott is, hogy XII. Piuszal is beszélt, mielőtt átvette volna magát a fronton, és eljött a szovjet hadseregtől megszállt területre. És XII. Piusz azt mondta neki, hogy jó, menj, de ne hivatkozzál rám. És a jezsuita azt mondta el nekünk, hogyha meg akarjuk őrizni a hitünket, akkor földalatti kisközösségeket kell létrehozunk, mert a templomi közösségeket szétverik az elvtársak.

S. P.: Ahogy Oroszországban. Lett belőle kosárlabda pálya.

B. Gy.: Mondta mindezt munkás fiúnak, munkás leánynak, gimnazista fiúnak, gimnazista leánynak, mondta ezt felnőtteknek is. Bánáss egy családhoz irányította őt, és annak a gyerekeiből és barátaiból lettek a közösségek. Én meg ott éltem mellettük. Öt hét után azt mondta a jezsuita, hogy neki most már tovább kell mennie Szovjetunió irányában és megkér engem, hogy az ifjúsági csoportot, amit ő összehozott, vegyem át tőle. Mondtam, hogy nagyon szívesen átveszem, de mit kell azzal csinálnom? Vegyem elő teológiai tankönyveimmet és magyarázom a fiataloknak, hogy van Isten meg a lélek halhatatlan, meg van örök élet. Jó! Megpróbálom. Hát én a debreceni katolikus fiataloknak a legjavával találkoztam, s a könyökükön jött már ki, hogy van Isten, és van örök élet. Mivel ezekre az arisztotelészi és Schütz Antal-féle témákra nem voltak vevők, elővettem a Szentírást. Kínomban. Próbáljátok azt megérteni, hogy 1945-ben miért veszi elő egy pap kinyitóját a Szentírást? A legrangosabb katolikus világban nőttem fel a pesti piaristáknál, és volt lelki vezetőm, lelki atyám, akitől kérdeztem, hogy mit olvassak? Hát olvasd el Kempis Tamás Krisztus követését. Készen vagyok vele! Olvasd el még egyszer! Elkészültem vele! Mit olvassak? Hát Szalézi Szent Ferenc Timóteáját. Ott volt apám könyvszekrényében az öt kötetes, 27-ben kiadott Szent István Társulat-i Biblia, levehettem volna bármelyik pillanatban a polcra, de nem kaptam rá indítást. Ez olyan református dolog lett volna. Nem katolikus dolog. Nem így nevelték akkoriban a

katolikus gyereket. A következő nemzedéknek már a Szentírást adtuk a kezébe. Kézbe vettük a Szentírást, és végzetes következménye lett ennek. Az, hogy találkoztam benne azzal a mondattal, hogy a barátaidat szeretni, ehhez nem kell nagy tudomány, erre képes a pogány is, a vámos is. Az ellenségeiteket szeressétek! Az előbb említett objektív tényező ebben a pillanatban találkozik a szubjektív tényezővel, és akkor ez azt jelenti a számomra a 40-es évek közepén, hogy ide figyelj komám, neked szeretned kell az oláhokat, a tótokat meg azokat az elvtársakat is, akik ki akarják nyírni a hazádat, az egyházadat is. Értitek ezt? A kopernikuszi fordulat semmi sem a világtörténelemben ahhoz képest, ami fordulatot jelentett, ez az én történetemben. Hogy nekem, aki még '42-ben kimennék a Donhoz, hogy ezektől a tótoktól, oláhoktól visszaszerezzük azt, ami a miénk. Nekem ezeket is szeretnem kell, és az elvtársakat is szeretnem kell. És mindezt nem egy személyben élem át, hanem – négy-öt magyar összehajol – tizenéves fiúkkal és lányokkal. Rájövünk arra, hogy a jézusi új szövetség nem az, amit csináltunk 1700 éven keresztül. Nem az, amit magyar kereszténység címen csináltunk ezer esztendőn keresztül. Nem az, hogy vágtuk az ellenséget mint a nyers tököst...á az meg minket. Hogy ennek semmi köze sincsen ahhoz, amit Jézus akar. Most gondolatok egy huszonéves gyerekekre, meg gondolatok öt-hat tizenéves fiúra és lányra, és képzeljétek el, hogy mekkora öntudat kezdett minket dagasztani. Fölfedeztük a spanyol viaszkot. Azt, hogy Jézus azt mondta hogy mindenkit szeretni kell. Ilyen egyszerű volt az egész.

S. P.: És innen indult ez a sajátos út? Egyszer találkoztam valakivel, aki egy harmadik személlyel, akit szintén ismertem, s azt mondta rá, hogy az bulányista. Na most, miután te magad lévén a Bulányi, tőled talán eléggé autentikusan megkérdezem, egyáltalán van ilyen? Már nem bulányista, mert az biztosan van. De van bulányizmus is?

B. Gy.: Ezt dönts el te magad azoknak az alapján. amiket itt el fogok mondani.

S. P.: Jó, igyekszünk!

B. Gy.: Összes egyházi előljáróm a legszorosabban ölelt a keblére, mert tapasztalták, hogy olyan mondanivalóm támadt mindezek következtében, amivel az ország minden részében tudtam lelkigyakorlatokat tartani. A kisvárdai nővérek titokban szedték össze a gyerekeket, és elmondták nekem: Atya, hát ezek a lányok még éjfélkor is arról beszélgettek egymással, amit az Atya mondott nekik. Úgy fogták ezt a gyerekek akkor, ahogy ez a másik gyerek, egy huszonéves mondta nekik. A huszonévesek és tizenévesek nagyon közel vannak egymáshoz. Nem az anyjuknak és az apjuknak hisznek a tizenévesek, hanem egy huszonéves káplánnak, papnak.

S. P.: Kellő esztétikai megfontolásból is. Mécs Lászlóról szokták mondani, hogy nagy hatású lelkigyakorlatokat tudott tartani, mert mentek a budai úriasszonyok a templomba és mondták, hogy de szép férfi. Aztán nem olvasták a verseit.

B. Gy.: A magam mondanivalója nem ez a műfaj volt. A szülők, akik nem tíz- és huszonévesek voltak, aggódva nézték, hogy amikor az oroszok itt vannak, akkor ezeket a gyerekeket Bulányi földalatti titkos közösségbe szedi össze. Nem. Ezek a gyerekek mérlegelték ugyan, hogy mi lehet mindezekből a dolgokból, de legbensőbb indíttatásra jöttek össze Debrecenben is, és az ország minden más területén is. És a debreceni püspöki helynök, Laci bácsi, és a piaristák akkori magyar rendfőnöke, Sík Sándor, és a váci illetőségű Endrey Mihály. az Actio Catholica püspöke, mind a keblükre öleltek. Már szerveztük Endrey Mihállyal a háromszintű országos lelkigyakorlatokat... Aztán '52. augusztus 28-án, Keresztelő Szent János fővételének éjszakáján csöngött a csöngő a lakásomon. Kinyitom az ajtót. Van fegyver magánál? Nincs. Öltözzön! És elvisz az ÁVO. Nem akarok hosszadalmas lenni. A vége az, hogy csinálnak két hónapi, napi tíz órás vallatás után egy jegyzőkönyvet, aminek az alapján az államügyész kötél általi halált javasol fejemre.

S. P.: Ahogy általában akkoriban az államügyésznek ez volt a feladata. Levezőn végezték a jogot két hónap alatt. Ezt az egyet tanították nekik.

B. Gy.: De a Jónás tanács azt mondta, hogy életfogytiglani börtön elég lesz nekem, ha Mindszenty sem kapott többet. '56-ban kijövök, '56 után visszavisznek... életfogytiglan. Ha egyszer az életfogytiglan letelik, dehogy csinálom én többet kisközösséget, minek? '56-ban találkoztam a legbuzgóbbakkal, azt mondták nekem: Atya nem tudunk kisközösséget csinálni, mert bennünket nem bánt ugyan az ÁVO, de akikkel elkezdünk barátkozni, azokra rászállnak, s leoperálják rólunk, és semmit sem tudunk csinálni. Ezzel megyek vissza a börtönbe. Hát akkor minek még egy újabb életfogytiglani börtönt beszerezni? Leteszem magamnak a fogadalmat: Nem csinálom többet kisközösséget, csak egyszer szabaduljak ki. Hát egyszer szabadultam... '60 végén.

S. P.: És akkor munkás lettél.

B. Gy.: Sem a rendemnek, sem a püspököknek nem volt módjuk szóba állni velem, de a Jászberényi úti ócskavas-telepen, ott szóba álltak velem. Ott cipelhettem három műszakban az ócskavasat meg a kokillát, meg megrakhattuk a vagonokat. Nem tudom hány tonnát kellett naponta megemelni, de nem volt probléma, mert a börtönben ötven fekvőtámaszt csináltam minden nap, s ennek következtében izmos legény lettem. És vasárnaponként a váci egyházmegye területén, a legkülönb papnál, Halász Bandinál töltöttem az időmet azzal, hogy egyházközséget szolgáltam. Így ment ez egészen 1964-ig, amikor jött a Zsinat és most kezd rázós lenni, amit mondok. A Zsinat nem mondott semmit sem az engem érintő szituációról, de a püspökök a zsinat szüneteiben megbeszélték egymással azt, hogy jobb, hogyha a szovjet zónában vannak püspökök, mint hogyha nincsenek. Ennek eredménye az lett, hogy '64. szeptember 14-én a Vatikán szocialista hazánk kormányával 70 évre titkosított – aki fiatal még megérheti, hogy nem lesz titkosított – részleges megállapodást köt, amelynek értelmében újra lehetnek püspökeink.

'51-ben szentelték az utolsó püspököt, talán Endrey Mihályt meg Kisberk Imrét. Most újból lehet püspököt szentelni. Lehet, az államhatalom előzőleges beleegyezése esetén. Most értsétek meg a szituációt! '45-től '64-ig egyértelmű volt: vannak a békepapok és vannak a nem békepapok. A nem békepapok nem fekszenek le a hatalomnak. A békepapok keresik a megegyezésnek az útját. Mindszenty nem volt békepap. S volt, aki azt mondta, hogy ez így nem megy. A békepapok mondták ezt. Egyértelmű, hogy a Vatikánnal megegyező államhatalom azokat a személyeket engedi püspökké szenteltetni, akik a megegyezés útját keresik. Ez nemde világos, amit most mondtam?

S. P.: Tiszta és egyszerű.

B. Gy.: Egyikük is szereti az egyházat, másikuk is szereti az egyházat. Az egyik is az egyház javát akarja, a másik is az egyház javát akarja. Ott vagyok '64 őszén a püspökszentelésen. Ott van a püspökké szenteltek között egyik egyetemi lelkész társam – '48-ban egyetemi lelkész lettem, iskoláink államosítása után. És nézem ezt az egész hoppárét, és akkor bennem elbődül a borjú. A következőt bögi: Jól megnéztem én a '40-es évek közepén azt, hogy mi van az evangéliumban? Az egész világ hülye, csak én vagyok egyedül az okos? És munkába kezdek, és négy évig dolgozom, és e négy év eredményeképpen hat vastag szamizdat kötetben elkészülök 50 éves koromra legjelentősebbnek gondolt szellemi munkámmal, aminek az a címe, hogy „*Keressétek az Isten országát!*”. Tartalma: Honnan jött Jézus? Miért jött Jézus? Mi az az Út, amit mutatott? Miért nem fogadtuk be őt? Mi fán terem a Sátán országa, az Evilági ország és az Isten országa? És mire ezt megírom, addigra elfeledem azt a fogadalmat, amit letettem a börtönben, hogy én soha többet kisközösséget nem csinálom. És '68-ban – 52-től 68-ig tartó, 16 éves halál után – létrejött az egyik új kisközösség. És ugyanaz megismétlődik, ami a 40-es években. Emlékszem, hogy 1973-ban már 13 titkos lelkigyakorlatot tartottam az ország különböző pontjain. Szóval ez volt a másodvirágzás. Az ÁVO csak figyel bennünket, de nem visz már el. Nem kerülök újra letartóztatásba. Mért? Talán azért, mert él még valaki, aki miatt az ÁVO nem csinálhatja azt, amit akar. Ezt a valakit úgy hívják, hogy Mindszenty József. Mikor Mindszenty meghal, a rákövetkező évben Lékai

László érsek és bíboros lesz, és az illetékes állami fórum ír egy levelet neki. A levélnek a tartalma az, hogy Bulányi György nem a mi ellenségünk, hanem a ti ellenségeitek, az egyházé.

S. P.: Ez az Állami Egyházügyi Hivatal?

B. Gy.: Az. De most itt álljon meg egy pillanatra a menet, hogy világos legyen valami! Jézus, ha csúnyát akart mondani, akkor azt mondta, hogy főpapok, írástudók és vének. Ha Jézus csúnyát akart mondani, akkor azt mondta, hogy királyok és helytartók, fejedelmek és papi fejedelmek. Kaifás és Pilátus egy cég. Ha ezt elbocsátod nem vagy barátja a császárnak – mondja Kaifás a Pilátusnak. Erre Pilátus: Keresztre feszítem őt. Ez szövetség, a trón és oltár szövetsége. Ez a történelemben mindig jellemző volt. Árpád apánknak is megvolt a maga fő táltosa, ha nem is ismerjük a nevét. Ez minden kultúrában így van. Csúnya szót mondok, ez a hatalmi elit. A leggazdagabbak. Mindennek az ellentéte a nem normális. A magyar történelemben volt húsz esztendő, ami nem volt normális, amelyet Mindszenty neve határozott meg: 45 és 64 között. Ebben a húsz esztendőben nem volt a trón és oltár szövetség. Ahogy kipenderítették őt ebből az országból, azonnal lett trón és oltár szövetség. És a Lécai nem írhatta meg annak az úri embernek, aki megmondta, hogy a Bulányi nem a mi ellenségeitek, hanem a tiétek. Nem írhatta meg azt, amit gondol. Ez a Lécai piarista diák volt. Tőlem talán nyolc évvel följebb járt; nem Pesten, hanem Kanizsán. Mondtam, hogy a békepapok meg a nem békepapok az egyik oldal és a másik oldal, és az egyházat akarta menteni mindegyik a maga módján. Volt egy személyes beszélgetésem volt Lékaival, melyen keményen mondtuk a magunkét, ő amit mondania kellett, amivel megbízta a Párt, én meg amit nekem kellett külső megbízás nélkül mondanom. A végén, amikor a lehallgató közeléből az előszobába értünk, és felsegítette az öregebbik s a bíboros a télikabátot reám, fülembre súgta: Visszaadom én nekik ezt az ügyet... Nem tudta visszaadni. Ez volt '76-ban. Nem tudta, és mindenkit meg kellett győznie arról, hogy én mekkora nagy eretnek vagyok.

S. P.: Mi volt az érv? A tanításod vagy egyáltalán az a szervezet, ami téged körülvelt?

B. Gy.: Mindjárt fogod látni. Köszönöm a megjegyzést!

S. P.: Mert nem mindegy!

B. Gy.: Adok rá választ és ha nem jó, akkor szólj megint. Itt járt, Rómából Budapesten, minden piaristák főnöke. Berakhattam a diplomata táskájába azt az említett hat kötetes szamizdatot, hogy vigye ki Rómába, és vizsgálta meg. Megvizsgálták Rómában, a Klérus Kongregáció, és azt mondták a vizsgálók, hogy semmi nincs benne, ami ellenkezik az egyház tanításával.

De valamit még csináltunk 76 után. Mi ez a valami? Nem lehet egy nemzedéken keresztül következmények nélkül olvasni a Szentírást. Azt olvassa benne az ember, hogy szeressétek ellenségeiteket. Az első nemzedéknek egy tagját, egy négy gyermekes, negyvenes éveiben járó apát, aki annak idején egyetemistaként leszolgált a maga katonaévéért, behívják katonai szolgálatra. Egyetemen tanított az illető, s visszaadja a behívót. De ember, matematikát fog tanítani a katonáknak! – mondják neki. Nem, nem, nem fogok matematikát. És ezzel '79 őszén elindul a magyar kereszténység történetében az, amit előttünk csak a nazarénusok és a Jehova tanúk tettek. Az, hogy támadnak katolikus fiúk, akik azt mondják, hogy nem tesszük le a katonai esküt, mert ott megesküdünk arra, hogy az ellenséget elpusztítjuk, de nekünk, keresztényeknek nincsenek ellenségeink. Ha egyszer Jézus tanítványai vagyunk, mi nem tehetünk katonai esküt. Harmincegynehány fiatal elmegy Baracskára és nem Baracskára a börtönökbe. Három évre a katonai szolgálat megtagadásáért. Jár Pest és Róma között Poggi érsek és a Miklós Imrével, az Állami Egyházügyi Hivatal vezetőjével tárgyal, az pedig megüzeni a Poggin keresztül nekem, hogy az egész kisközösségi munkának zöld utat nyitnak, csinálhatunk mindent, csak erről szokjunk le, erről a katonai szolgálat megtagadásáról. Akkor meg mi a bűdös fenének csináljunk kisközösséget, ha erről leszokunk? Na most csúnyát fogok mondani, akkor beérhetjük azzal hogy járunk templomba. A templomban Szent István király kardja látható, a templomi, a hivatalos, a hazafias kereszténység jeleként. Ott nem prob-

léma, ha behívnak bennünket katonának. Az én gyerekkoromban két *hivatus* volt. Voltak a foglalkozások és volt a két hivatus. Az egyik hivatus, hogy az ember elmegy papnak, a másik meg, hogy elmegy a Ludovikára, ahol a Horthy rendszerben képezték ki a tiszteket a hazának. Ez a kettő – a magasztos út. Ez a trón és oltár szövetsége. Hiába üzeni nekem meg ezt Miklós Imre Poggival, nem mondom azt, hogy fiúk hagyjuk abba ezt a marhaskodást, menjete, s ne tagadjátok meg a fegyvert. Gyilkoljatok nyugodtan, ha kell! Mi közöttök van Jézussal? Hiszen történelmi keresztények volnátok...

'82-re összeül a latinul Tribunal Budapestiense, magyarul a pesti inkvizíció Lékai elnökletével és Gállal, Vanyóval, Rózsával, Erdővel. Azzal, hogy dialógusra hívnak engem. Hát ha a dialógusra öten hívnak, én is megyek Halász Bandival, Demeczky Jenővel, Merza Jóskaival, Andival. Csak a Bulányi atyát kérik – jön ki Erdő Péter. Bemegyek és tudomásul kellennem, hogy nem dialógusra hívtak, mert a Lékai kijelenti, hogy a professzor urak és ő – az egyház tévedhetetlen tanítását képviselik. Tévedhetetlen emberekkel nem lehet dialogizálni. Mert vagy azt ismétlem, amit ők tévedhetetlenül mondanak, vagy minek beszéljek. Arra az elhatározásra jutok, hogy semmiféle kérdésre nem válaszolok, tegyenek fel írásban kérdéseket, és én meg fogom azokat válaszolni – egy hónap alatt. Megválaszolom. Lékai mondja: Ki írhatta meg a válaszokat Bulányinak? Senki, ő maga írta. Kapok utána tőlük egy írást, hogy ezek és ezek a tévedéseim. Válaszolok: ezeknek a tévedéseknek egyikét sem képviselem. Nem vonom őket vissza? Nem... Megjelenik az Új Emberben '82. júniusában, hogy mivel Bulányi György nem vonja vissza téves tanításait, ezért eltiltjuk a nyilvános papi működéstől, misétől, szentbeszédtől, szentség kiszolgáltatástól.

S. P.: Hát az illegálistól nem is lehet valakit eltiltani.

B. Gy.: Ezt meg kell magyarázni. Az egyházban van egyházjog. Az egyházjog ismeri a kiközösítést, s akit kiközösítenek, azt mindjárt el is égetjük, csak a felvilágosodás óta ez elmaradt. Aztán ismeri az egyházjog még felfüggesztést és semmi mást. Ezt a harmadik fajtát az én számomra találta ki a Vatikán. Ez annyit jelentett, hogy mindent csinálhatok, amit egy pap csinálhat. Mindent: misézhetek, prédikálhatok, szentséget szolgáltatathatok. Mindent csinálhatok, s akárhol, folyó parton, réten, erdőkben, reformátusoknál, akárhol, csak a katolikus egyház épületeiben nem. Na most, figyeljétek meg! Ezt nem a magyar katolikus püspöki kar főzte ki, hanem ezt a kedves szocialista hazánk, Miklós Imre egyfelől, másfelől pedig a Vatikán, II. János Pál, s Ratzinger a Hittani Kongregáció bíborosa. A Miklós Imre dühöngött, hogy miért bánik ilyen kesztyűs kézzel ez a Ratzinger a Bulányival. Hát ez volt a kesztyűs kéz!

S. P.: És mit vártak volna, hogy apró darabokra vágjanak, mint Koppány vezért és kirakjanak a különböző várfokokra?

B. Gy.: A felfüggesztés a papi működés alól, ez a minimum, amit elvártak volna. A bírósági tárgyaláson a fő bűn elő sem került, a katonai szolgálat megtagadása. El sem tudom mondani, milyen eretnokségek, de mindegyiket megválaszoltam és szerencsére '89-ben a *Páter Bulányi* című könyv 30.000 példányban jelent meg, úgyhogy mindenki megismerheti a történeteket a részleteiben is. A fegyvert nem fogás elő sem került, hanem olyan dogmatikai finomságok, amelyeket simán meg tudtam válaszolni. Az is benne volt a pesti elítélésben, hogy írásaimat felterjesztik a Hittani Kongregációhoz. A Kongregációban akkor már Ratzinger ül. Ratzinger öt esztendő emésztgeti a dolgokat, amikor végül is megjön a válasza, megjelenik a Népszabadságban és az Új Emberben: Amit írok, az *téves, veszélyes és félreérthető ahogy hangzik*. És ítélet? Semmi! Helyben hagyja azt, amit öt esztendővel korábban ítelt a Tribunal Budapestiense. Helyben hagyja, hogy a nyilvános működés meg van tiltva nékem. Ezt helyben hagyja. 91-ben meglátogatom a Ratzingert. Az ő kérésére. Nem kötelező elmennem, de meghívtak előadni Rómába, és meglátogatom őt. Ez alkalommal mondj nekem: Én nem ítéltel el az Atyát. Amikor meg a hazai püspökökhöz fordultam,

hogyan tegyük már rendbe, legalább rendszerváltozás után ezt a dolgot, ők meg ezt mondták: Kedves Atya, a maga ügye teljesen Rómán fordul. Komám asszony, hol az olló? '96-ban megint itt jár a piarista generális, s megkérem, hogy vigyen már egy levelet Ratzingernek, aki még mindig nem pápa, csak a Hittani Kongregációnak a prefektusa, de ő volt, aki csinálta nagyjából ezt a húsz esztendő. Azt írom meg ebben a levélben, hogy az én hazámban 15 letöltött esztendő után az apagyilkosnak is megbocsátanak, hát mi baj van velem? Leírom a Hiszekegyet: Hiszek egy Istenben, mindenható atyában... és aláírom. Hát mi baj van velem? Egy külföldi újság azt mondta, hogy nem lehet érteni, miért hatott ez a levelem, mert azt üzenté a Ratzinger a generálissal, hogy ő mindent elintéz a hazai püspökökkel. Az aranymisémet a volt Pártfőiskolán, ami ma a Professzorok háza, tudtam csak elmondani. Ez volt 93-ban, de 97-ben megérkezett a Ratzinger levele a Magyar Püspöki Karhoz, és a Kar kimondta, hogy *megszűntek a korlátozó intézkedések*. Azok a korlátozó intézkedések szűntek meg, amelyek értelmében én csak egyházi tulajdonon kívüli helyeken, intézetekben prédikálhatok. És már itt is vagyunk az utolsó időben, aminek mi a jellemzője? Megszűntek ezek az intézkedések? Hát akkor szűnnek meg, amikor egy püspök vagy egy plébános meghív a templomába, hogy ott valamit csináljak. De ha nem hív meg, akkor marad minden a régiben. Hát most már 10 esztendő elmúlt azóta, s elmúlt hatszáz vasárnap meg ünnep, és akadt 20 vagy 25 – a hatszáz vasárnapból, amikor meghívtak.

S. P.: A semminél több.

B. Gy.: A semminél több. Van még kérdésed?

S. P.: Tulajdonképpen egy valami. Mert én azt szeretem, és gondolom mások is, hogyha úgy tudunk az asztaltól felállni, hogy az emberekben még valamiféle hiányérzet maradjon. Egy valami volna. Könnyű volt-e mindezek után, amit hallottunk? Mikor nekem a rendházadban elmondtad a névsort, a 82-es vizsgálatodról, nekem egy kicsit megfájdult a szívem, hisz három volt tanárom neve hangzott el, és négyesnél rosszabbat egyik sem adott, s igen szomorú lettem attól, hogy mire használták őket. De ez mellékkörülmény. Mindezek után kérdezem: könnyű volt megállni, hogy ne haragudj senkire? Ne gyűlölj senkit? Mert nekem egyébként ebből, amit elmondtál, nekem az volt az érzésem, hogy ezek az emberek nem gyűlöltek téged, csak használták valakik valamire. Ők úgy voltak ezzel... – bocsánat megint egy személyes példa. Sajtóügyben elítéltek X évvel ezelőtt, és a nyomozótiszt a vizsgálat végén azt mondta, hogy örülök, hogy megismerkedhettünk, művész úr. Na most ilyen nyomozó akkor mond valakinek, ha szíve szerint azt mondaná, hogy menjen már haza, és hagyjuk az egészet a fenébe. Csak ő ezt nem mondhatta. Nem ugyanezt érezted?

B. Gy.: Az volt a kérdés hogy van-e harag a szívemben?

S. P.: Igen, igen. Ez a fontos kérdése, a többi az mellékes.

B. Gy.: '97. szeptemberében, mikor rendbe tették az ügyemet, akkor a parlamenttől kezdve följajongottak sokan, hogy a rendszerváltás ezzel válik teljessé. Azzal, hogy Bulányit rehabilitálta a Szent Szék. Haragudott-e valakire Jézus? Ezt a hosszú életet úgy tudtam végig csinálni, hogy minden tettemet erre a mérlegre teszem rá. Ha megvolt a véleménye a főpapokról, az írástudókról, a vénekről, a királyokról és helytartókról, és nem csinált titkot belőle, én se csináltam titkot abból, mi a véleményem erről a trón és oltár szövetség jegyében létrejövő egyházi intézményről. Sosem csináltam titkot. Abból, hogy én nem tartom ezt jézusi útnak. Két okon sem. Jézus példájából meg a lelkiismeretemből. Én ott élek most a pesti rendházban 16 piarista között. Lehet, hogy vannak rendesebb gyerekek a papok között, de én nem ismerek ilyeneket. Ezeknek egyike '97-ben azt nyilatkozta a genfi Ökumené lapjában rendtársáról, Bulányiról, hogy a Bulányi integrálhatatlan. És amikor találkozunk egymással, egymás nyakába borulunk. Azért, mert az ő lelkiismerete azt mondja, hogy ez az út ahol a Bulányi jár, ez a sehoza vezet. Hát Jézus esetében is a sehoza vezetett, csak azt Golgotának hívták.

S. P.: Így a mai szemmel nézve ez nem sikertörténet.

B. Gy.: Nem tudom, ezt a jövő tudja megmondani. Dosztojevszkijnek a Karamazov testvérek c. regényében van a Karamazov Ivánnak egy poémája, s a poémának a tartalmát még elmondom. Jézus a XVI. században újra megtestesül és Saragoza piacán meggyógyít egy halálos beteget. És ott van Torquemada is, az inkvizíció bíborosa, és azonnal fölméri őt, és int a katonáknak és Jézust rögtön elviteti. És éjszaka fölkeresi Jézust a börtönben, és hosszú előadást tart neki – azaz hogy Karamazov Iván. A végső summája ez, Azt mondja Jézusnak: Menj vissza! Amit te akartál, az nem lehetséges! Ami lehetséges, azt csinálja az egyház! És Jézus nem válaszol neki, és Torquemada otthagyja Jézust.

Hátha az a rendtársam, akit én szeretek és átölelek, azt mondja, hogy a Gyurka integrálhatatlan, hát én is tudom, hogy integrálhatatlan vagyok. Mert a trón és oltár szövetségében áll fenn a történelem. A hatalmi elit vezeti a társadalmat, és ez a hatalmi elit rendelkezik az egyházban olyan befolyással – az összes egyházakat figyelembe véve –, hogy egy pár százalék még templomba jár. S a hatalmi elitnek nincs köze az Isten által megteremtett emberhez. S az egyház része ennek a hatalmi elitnek. A felvilágosodás kiverte a főpapok kezéből a gyufát, s így ma Golgota következmények nélkül lehet mondani azt, amit Jézus mondott, és amiről Torquemada azt állította, hogy nem lehetséges, megvalósíthatatlan. S én mondhatom a magamét, mondhatom a jézusit. Mondom, s ennek ellenére is szeretnek, megbecsülnek engem a Piarista-közben. Én vagyok ott – a Gyurka bácsi. Tudják, hogy mit mondok. Azt is tudják, hogy integrálhatatlan vagyok. Értitek ezt ti? Most miért haragudjak akárkire? Miért haragudjak? Nem haragszom senkire! Ámen.

S. P.: Épp ezt akartam mondani szerény dramaturgiai érzékkel, hogy ez egy nagyszerű, pompázatos zárszó volt, és egy fantasztikus változást láthattunk, azt hiszem. Sejtettem egyébiránt, hogy sok dolgom nem lesz, de így volt természetes, és így volt helyes. A változás, ami számomra rendkívül izgalmas volt, így alig egy méternyi távolságból, hogy már bocsáss meg érte, de kórházból ide hoztunk egy idős embert, és itt megtörtént az a fajta emberi csoda, amit valóban csak az elhívottak, a kiválasztottak tudnak. Mint a nagy színészek, és ezt most nemcsak valamiféle pejorációnak tekintsek, mert a drámaíró számára a színész fontos ember. Amikor az idős színész már alig tud elmenni az öltözőtől a színpad széléig, de amikor kilép a nézők elé, akkor műveli a csodát. Egy fiatalembert hallottak, azt gondolom, ez nem volt vitás, egy kilencven esztendő, alig kilencvenedik évét taposó fiatalembert, akivel lehet vitatkozni, nem kell minden szavát szentírásnak tekinteni, mert a szentírás a szent írással azonos, mi meg csak egyszerű emberek vagyunk, de egy biztos. Azt mondta, amit gondolt, és még valami biztos, egy életen át azt mondta, amit gondolt. És ha körbetekintünk ebben a zavaros világban, ebben a hitvány magyar közéletben, ez önmagában akkora élmény, amiért azt gondolom érdemes volt meghallgatni. Hiszen a mai világ arról szól, és én most nem az egyházzal beszélek, hogy a mondatokat kódolni kell, a mondatokat megmagyarázni kell, és ha valaki mond valamit, lassan eljutottunk odáig, hogy azt mondjuk, na így biztos nincs, bár ezt mondta. Egy ilyen világban egy olyan ember, aki azt mondja egy életen át, amit gondol, bármit is gondol – érték, megőrzendő, tisztelendő a szónak minden értelmében. És én a magam részéről még egyszer mondom – mint néhány ügyben megperzselt egykori ifjú, sokszorosan megfigyelt író és egyházi diák – : nagyon örülök, hogy így együtt lehettünk, és nagyon remélem, hogy ez keresztényekhez méltó keresztény este volt. Mindnyájunk nevében köszönöm figyelmüket és örülök, hogy ennyien elfáradtak ide. (Taps)

B. Gy.: Hadd mondjak még egyetlen szót! A 25 alkalom között, ez az első, amikor püspöki meghívásból beszélek. (Taps)

Beer Miklós: Köszönöm, hogy itt voltál. A jó Isten áldjon meg. Én is köszönöm mindnyájatoknak, hogy eljöttetek. Én csak annyit szeretnék mondani, hogy Gyurka bácsi tanúja annak a kornak amit, visszaidézném én is azt a II. János Pál pápáról szóló filmet, amit én megkönnyeztem. Tehát egy ember aki pápa lett, ezt a kort mi átéltük, és Gyurka bácsi egy hiteles tanúja ennek a kornak és talán egyszer az új nemzedék is, akik utánunk jönnek valamit

talán megsejtenek, hogy az Úristen az ő országát olyan görbe utakon keresztül vezeti, de az mégis egyenes az az út, és ezt próbáljuk megsejteni és megköszönni olyan embereknek mint Gyurka bácsi, aki fel merte vállalni az útnak a kacsaringóit. A Jó Isten áldjon meg.

Piarista köz, 2008. március 9.

Bírálnak? – bírálunk bizony

Egyre több bírálat ér. Elismerés is akad azért bőven. Melyiket szeretem jobban? Az elismerés jól esik, de nem tanulok belőle. S a bírálatból tanulok? Kapok olyant, amiből tanulhatnék? Sorba szedem őket.

1.

Az elsőt az elmúlt nyárvégen kaptam. A szolnoki bokortábor záró miséjén első olvasmányként felolvastattam a nekem ministráló M. Lacival, négy gyerek apjával, Petőfi himnuszát: *Minek nevezzetek?* Az egyik Gyökér-találkozón kapom utána a bírálatot a több mint ötven éve Bokor-tag Évitől: *Mi köze van a szerelemnek a szeretethez?* Megállt bennem az üttő. Mondtam valamit a kérdésre. De a válaszom lepattant róla – éreztem. Pedig Évi nem akárki. Szülei példamutató házasságban éltek, s Évit, Gittát jámborul nevelték – s Gitta és férje, Sanyi is, Bokor-tagokká lettek, s nem is akármilyenekké. Évi házassága is kitartott sírig, csak ásó-kapa választotta el őket egymástól. S nincs a Bokorban más keresztyermekem, mint Évi ötödik gyermeke: a Kati, akinek keresztanyja pedig nem kisebb valaki, mint Turiák Ildikó, aki odaát van már. Hogyan kérdezhettem, amit kérdeztem!? Fél éve már hogy kérdezte, amit kérdezett, s megmaradt bennem a kérdése – *mint őrlő szű a fában, mint alj a felhajtott kupában*. Ennyi idő után sem felejtettem el. Elsőként jutott eszembe, amikor számba kezdtem venni a kapott bírálatokat.

Ha ezt kérdezhettem, és egy Évi kérdezte azt, mért írtam meg akkor jó negyven éve a KIO-t? S abban is a 8. numerust: *Az Isten közössége*, s benne a két nagy fejezetet, melyek címei: „*Férfi és nő*” mint istenképesség meg *Ősminta és lenyomat!*? Mért, ha ez nyom nélkül lepereghetett róla!? *Ellenség tette azt* – jut eszembe Jézus szava, amikor a szolgák megkérdezik tőle: *Uram, ugye jó magot vetettél a földbe? Honnan van akkor a konkoly?* S ezek után felhívtam telefonon Évit, s mondtam neki: Évikém, jó fél éve kérdeztél valamit tőlem, s most kapsz érte egy magán-házifeladatot; olvasd el a 8. numerusból ezt a két fejezetet. S ha elolvastad, mondj nekem erről valamit. Elvállalta, de nem emlékezett már rá, hogy mit kérdeztem tőlem. Én meg nem árultam el neki. Bár hivatkozott életkorára; arra, hogy már felejt. Megértem, mert már rettenetesen öreg szegény – tizenhat évvel fiatalabb nálam. Évinek csodálatos a stílusa, biztosan nagy dolgozatot kapok tőle. Csak nincsen számító gépe. Úgyhogy be kell gépelnem majd a 109. Naplómbe... – de mit meg nem tesz az ember a gyerekéért!?

Miután letettük a kagylót, elolvastam a két fejezetet. Nincs mit hozzájuk tennem. Petőfi ebben a himnuszában a Szentháromság magasáig ér.

*Minek nevezzetek, Ha ajkaimhoz ér Ajkadnak lángoló rubintköve.
S a csók tüzeiben összeolvad lelkünk, Mint hajnaltól a nappal és az éj,
S eltűn előlem a világ, Eltűn előlem az idő, S minden rejtélyes üdvösségeit
Árasztja rám az örökkévalóság – Minek nevezzetek?*

Illyés Gyula írja *A reformáció genfi emlékműve előtt* c. verse végén: *maga az isten sem tudhatta másképp*. Én meg mondom most Illyés nyomán Petőfi himnuszáról: *maga az isten sem tudhatta volna szebben...* Legfeljebb Jézus tudhatta volna szebben, ha viszonozza Mária Magdolna szerelmét, aki könnyeivel öntözte Jézus lábát, és hajával törölte meg... s aki egy font súlyú s háromszáz dénár árú drága, valódi nárduskenettel is megkenete Jézus lábát, és szép hosszú hajával törölte... s a feltámasztott Lázár háza megtelt a kenet illatával...

Legfeljebb Jézus énekelhetett volna külön *Minek nevezzetek*-et Magdolnának, ha viszonozta volna ennek a nőnek a szerelmét. Legfeljebb ő, mert Jézus is költő volt, s költőnek is nagy..., nagyobb még Petőfi Sándornál is. S akkor nem Szendrey Juliskának címezték volna a világirodalom legszebb szerelmes versét, hanem Mária Magdolnának, melyet írt volna egy szerelmes Názáreti Jézus.

De hát Jézus nem írt soha rímes verset! Arany János 1856-ban írt dolgozatából – *A nemzeti versidomról* –, abból is tudom, hogy a 150 zsoltár egyikében sincsen rím. Csak gondolatrítmus van, és ettől vers a vers, és ettől a ritmustól és nem a rímtől az. Arany ugyan nem írt verset rím nélkül, de Petőfi írt. Hol? Hát a világ irodalmának legszebb szerelmes versében. Egy szakaszt idéztem belőle: a tíz sorban sincsen egyetlen rím sem. De hát öt szakaszból áll a vers, abban pedig ötven a sorok száma! Hát sincsen az ötven sorban sem egyetlen rím. Nem kell a rím, ha megvan a szívben a legnagyobb, amit az Isten beletett az emberbe önmagából. A szerelem rím nélkül is költővé teszi az embert. Kamaszkorában mindenki ír szerelmes verset. S a maga számára az – mind gyönyörű... Mikor nem írtam már több szerelmes verset, írtam még egy utolsót. Címére még emlékezem: *Leszek én is mint más, közönséges ember*. Akkor volt, amikor lemondtam arról, hogy piarista legyek... Aztán jött a *fejesugrás*..., s mégsem lettem közönséges ember.

De hát 1936 nyarán én még nem tudtam elolvasni a KIO 8. numerusának két fejezetét. Akkor nem tudtam még, hogy a 2007. évi szolnoki nagytábor záró liturgiájában szerepelnie kell a *Minek nevezzetek?* c. versnek. S mivel sem a KIO-t nem ismertem, sem a szolnoki záró liturgiát, ezért nem tudtam még, hogy a celibátust nem vállaló ember sem – közönséges. Nem tudtam még, hogy Isten arra teremtette meg az embert, hogy szerelmes legyen. Nem tudtam még, hogy lehet ugyan szerelem nélkül is embernek lenni, de a nem-szerelmes ember esetén bizony nagyon is féltő, hogy csak pótcselekvés lesz nála az istenszerelem. Ezért aztán mondogathatja majd egy életem keresztül, amiről én egy négy napos lelkigyakorlatot is tartottam – jó húsz éve, Ócsán: *Szeretnék szerelmes lenni az Istenbe*. Szövege megtalálható a *Karácsonyi Ajándék* kétszáz kötetének valamelyikében. Majd elkérem Bécitől, ha már számítógépbe vitte a köteteket.

Nálam is pótcselekvéssé lett, s ezért egész életem egyetlen sírás-rívás a szerelem után? Könnyen meglehet... De aki elolvassa azt a két fejezetet a KIO-ból, az kitalálhatja a valóságot.

S most egy kis kitérés: nem szeretem, ha valaki csak teológus. Istent még nem látta senki. Amit mondani tudunk róla, mind csak fantazmagória. Kell valamihez értenünk is, még a teológusnak is. Kell kárpitosnak, gyógytornásznak, egészségügyisnek, magyartanárnak is lenni, akárminek. Utóbbiként mondom: jó, rím nincs e Petőfi-versben, csak gondolatrítmus, de a gondolatrítmus árad és árad, s ez az áradás költői formát tud létrehozni. Szakaszokat és szakaszonként tíz sort. S a sorok nagyjából mind kötött szótagszámúak: az idézett szakaszban 6-6-10-10-10-8-8-10-11 és 6 szótag található soronként. És van még mérték is a sorokban: jambusokban hullámszik mind az öt szakasz, azaz minden rövid szótagot követ egy hosszú: Minek / nevez / zelek. Van az egész versben több mint kétszáz ilyen jambusi láb. Tessék ellenőrizni, amit mondok. Úgy hullámszik ettől e vers, hogy nagyon boldog lehetett Juliska, amikor elolvasta. Alighanem százszor is elolvasta.

Ebből a bírálatból nem tanultam. Csak megerősödtem abban, amit régebben csak titkon gondoltam. Nehezen tanulunk, s mire megöregszünk, képtelenné válunk váltani. Nálam is így van.

109. PÜNKÖSDI NAPLÓ

2008. MÁJUS

Piarista köz, 2008. május 1.

KICSODA AZ ISTEN?

Nem tudtam nem elvállalni, hogy beszéljek Rólad. Ha Rólad sem beszélek, akkor nincs miért élnem. De hát mit tudok én Rólad? Semmit. Istent nem látta senki, én sem. De most van 71 éve, hogy elmentem Érted Vácra piarista noviciusnak. S Te lettél a családom. Te, akit nem láttam soha. Érted mentem oda, akiről nem tudok semmit. Te hívtál? Nem tudom, de úgy éreztem, hogy el kellett oda mennem. Ha nem mentem volna el, most nem szólhatnék itt Rólad. Mit tudok Rólad mondani? Reménykedem benne, hogy vagy. Hogy vársz. Hogy haza vársz. Magadhoz. Tudom, hogy vársz? Nem tudom, s nincs ember, aki tudná. Elmondhatom, hogy remélem én is, amit mások is remélnék. Elmondhatom, hogy bizony megkísért a gondolat, hogy semmibe megy a reményem. S jól tudom, hogy nem azért hívtatok ide, hogy elétek tárjam bizonytalanságaim. De csak így becsületes. Mert úgy gondolom, hogy nem papi szövegre vagytok kíváncsiak, hanem emberi szóra. Olyanra, aminek nincsen papszaga.

Értelmes, emberi szöveget tudok csak mondani. Csak azt, hogy nemcsak világ van, de van alkotója is. A világ törvényekkel rendezett. Ezeket a törvényeket tanítják az egyetemeken természettudományi karán. Nem lehetnek ezek a törvények a véletlen művei. Nem tudom már, hogy ki mondta, amit most idézek: Egy majom leül az írógép elé, elkezd csapdosni a billentyűket, és csapdosásának eredménye – Shakespeare összes művei lesznek. Ennek az állításnak nincs valós tartalma. Magyarul: ez az állítás – hülyeség. Az is törvény – a gondolkodás törvénye –, hogy a világ törvényszerűségei értelmes Alkotót feltételeznek. Magam csak úgy tudok élni, hogy van előttem, fölöttem Isten, aki maga az értelem. Hogy lehet az embernek egyebet is gondolnia – tudom. Én nem tudom ezt az egyebet gondolni. S azt is tudom, hogy aki mást, egyebet gondol, mint én, azt nem tudom meggyőzni arról, amit én gondolok. Próbáltam megtenni, s általában nem sikerült. Bár nem minden esetben voltam ilyen sikertelen. Negyven éve megkértem Debreceni Zsuzsát: írja le nekem következő találkozásunkra, hogy miért vallja ateistának magát. Azaz kértem tőle erről egy dolgozatot. Nem hozta el. Azt mondta, hogy inkább hisz. S ezzel már szűkebbre is kerekedett azok köre, akikhez szólhatok. Nemcsak az enyém. Bárki emberé. Jézus köre is. Ő is csak azokhoz szólhatott, akik mondani tudták, hogy *Istenem, Istenem*. S ez baj? Nem gondolom bajnak. A hat és fél milliárd emberből jut azért nekem is Tizenkettő; vagy kevesebb vagy több, akikkel szót érthetek, akikkel beszélhetek Rólad.

Istenről gondolkodom. Azt gondolom, hogy létezik és hogy sokkal értelmesebb mima-gunknál. Mit gondolok még róla? Hát azt, amit kivetítetek magamról. Azt, hogy csinál valamit. Mit? Nem tudok értelmesebbet kitalálni, mint amit első elemistaként a kiskatekizmusban tanultam. Ezt: fenntartja a világot és gondot visel rá. És ebben mi, emberek is benne vagyunk. Ez is *kivetítés*. A szülők eltartják, és gondot viselnek a gyerekekre. Mi emberek, no meg a világmindenség – az Isten családja vagyunk. Hogyan tartja fenn, hogyan visel gondot reánk, ezt ne kérdezzétek. Nem tudok válaszolni rá, de nem tudok más foglalkozást kitalálni számára, s azt sem tudom elképzelni, hogy ne legyen valami foglalkozása. Istent csak a magunk képére és hasonlatosságára tudjuk elgondolni. S azt is gondolom, hogy Isten is csak a maga képére és hasonlatosságára tudott megformálni bennünket. Egyszerű a képlet. A gyerek hasonlít apjára-anyjára, s apa és anya gyermekére. Mi az Istenre, s Isten meg reánk.

Csak anyukának-apukának tudom gondolni őt. Közel 90 évesen is csak ennek. Akinek elmondhatom a bajom. Aki a legközelebb van hozzám. Aki olyan, mint én. Aki engem megért és mindent megbocsát, ha kérem Őt. Mit mondok el Neki? Kérem őt, hogy sikerüljön helytállnom ezen a lelkigyakorlaton. Kérem, hogy érjen már véget földi pályafutásom, mert egyre nehezebben futok, azaz hogy csak lépegetek. Hiába kérem. Nem válaszol. Hiába, mert

nem hallom a szavát. Mégis az, hogy elmondhatom neki a bajom, ez az egyetlen vigaszom s lehetőségem.

Ha gyermek születik, azt mondjuk róla, hogy Isten ajándéka számunkra. Ha szerelemben esünk, ha párt találunk, azt mondjuk, hogy Isten kötött minket egybe, s ezért ezt a köteléket nem szabad elvágnunk. S ha baj ér bennünket, ha meghal, aki szeretünk, ha embertelenné lesz a sorsunk, ha ránk törnek a halált megelőző bajok, akkor meg azt mondjuk mind e bajokra, hogy ez az Isten akarata, s ezeket el kell viselnünk. Mások elvesztését is, a magunk nyomorúságát is. Amikor én ezekre azt mondom, hogy ez az Isten akarata, teljes gondolkodási csödésmről számolok be. Magamhoz hasonlóknak mondhatok ilyeneket, de ateistáknál ez a vélekedésem semmit sem ér.

Beszélhetek egészen másként is. Az általam nagyra becsült Wass Albertnek van egy regénye: *Adjátok vissza a hegyeimet!* Színtere a románoktól, oroszoktól, kommunistáktól nyomorgatott erdélyi társadalom a múlt század 40-es éveinek közepén: sorsuk a tömény szenvedés. Emberek, akik kivert farkasokként élnek a Maros felső folyását körülvevő erdőrengetegben. Semmi köze szenvedéseiknek egy Istennek az akaratahoz. Az emberi butaság és gonoszság, a hatalomtól kikényszerített gonoszság poklában élnek. Ha irgalmas akarok lenni Istennel szemben, akkor azt mondom, hogy semmi köze hozzá. Hogy tehetetlenül kényszerül nézni az ember szenvedését. Annak következtében, hogy szabadságot adott nekünk. Használhatnánk azt jóra is. Akarná is ezt az ember, de a hatalom kényszeríti őt, hogy gyilkoljon, hogy a határok másutt legyenek, mint ahol vannak. Muszáj, mert Hitler is ezt tette. S ez ellen nincs más védekezés, mint újra csak a gyilkolni kényszerítés vagy a kényszermunka, a hadi fogság, a láger. Auschwitzre – Gulag a felelet. Szemvedésre a szemvedés. Isten akaratának ehhez semmi köze.

Prohászka Ottokár püspök írt az első világháború idején egy könyvet: *A háború lelke*. Azt mondja el benne, hogy az emberek a lövészárokból megtanulnak imádkozni. Imádkozni, de miért? Bajtársamat találja el a golyó, s nem engem? Az én golyóm oltsa ki a másik ember életét, s nem az ő golyója az enyémet? Lehet ilyet mondani Istennek, akiről azt állítjuk, hogy mindenkit szeret? Schütz Antal írt egy könyvet: *Isten a történelemben*. Én nem találok Istent a történelemben. Csak istentelenséget találok benne. Gyilkosságokra kényszerítést. Csak azt, ami Jézusra is rászakadt, s közben imádkozott is: *Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?* Ez a legirgalmasabb, amit Istenről mondhatok: elhagyta az embert. Sokkal logikusabb ateistának lenni: Dehogyan van felettük egy jószágos Isten. Semmi sincsen felettünk. A fene érti, hogy minek van egyáltalában világ, stb.

De hát nemcsak ez van. Lehet mázlistának is lenni. Nem lehet. Andi 1972-73 körüli szenvedései idején imádkoztam érte. Így: Istenem, ha nem tudod meggyógyítani, akkor vedd Magadhoz őt. Magam igazán nem szenvedek embertelen kínokat, de olyan terhes az öregség, hogy újra meg újra ezt imádkozom: *Országodba vigyél haza engem!* – ahogyan a kántor énekli temetéseinken. Megszabadíthatna, de nem teszi. Kedvét leli kínládásomban? Szeretnék kertet ásni, málnát ültetni, sarabolni, de újra és újra csak ágyamnak tudok dőlni, várva a befejezést. Okos testvéreim meg mondják: még nem mehatsz, még feladataid vannak. Én meg dühbe gurulok szavaiktól; csak úgy magamban, nekik nem mutatom. Mert nekem vallanom kell, hogy minden – és velem is! – Isten akaratából történik.

Úgy nem értelek, mint te engem, Ádáz – mondja Babits, a magyar irodalom legkatolikusabb költője, Istenről a kutyájához, akinek Ádáz a neve. Az a tényállás, hogy be kell vallanom, hogy semmit sem értek abból a világból, amelyikbe belekerültem. Sírva születünk a világra, s elmondhatatlanul boldogító, ha végre befejezhetjük földi pályafutásunkat. Közben azért hálaadó himnuszokat is énekelünk, mint pl. én is, ha végére érek ennek a lelkigyakorlatnak. Márai Sándor nem volt senki ember, Wass Albert még kevésbé. Mégis mind a kettő öngyilkosként végezte be életét. Azért imádkozom, hogy már ekkora botrány ne történhessék velem. S ha megtörténnék, akkor ettől érvénytelen lenne az életem? Az a jó és hasznos is

érvénytelen lenne, amit csináltak? Nem hiszem. Márai és Wass életműve számomra nem kevesebb attól, hogy nem bírták végig a harcot.

A legirgalmasabb, amit mondani tudok Istenről, hogy csak ilyen világot tudott teremteni. Mindenki a javát adja annak, amit tud. Én nem írtam meg rosszabbul e lelkigyakorlat szövegeit, mint ahogyan tudtam. Isten sem végezett pocsékabb munkát, mint amilyent tudott. S ha valaki istengyalázásnak minősítené e sorokat, akkor azt mondom, hogy a Zsoltárok nagyobb istengyalázások, mint az én jelen soraim. Azok olyanok, mint Szabó Lőrinc fiának, Lócinak a tettei: Lóci *megdögöleszti* az ablaküvegen mászó legyet, Isten pedig Egyiptom minden első szülöttét, meg a fáraó seregét is. Belefojtja őket a tengerbe. Megdögöleszti mindet. Én meg csak sírok azon, hogy a világtörténelem a megdögölesztések történelme.

Ennek az egész emberi történésnek csak akkor van valami isteni értelme, ha az életünk két szakaszos. Ha van folytatás. De Isten – sem maga nem szólal meg, sem nem küld el senkit hozzánk odaátrol, aki hitelesen be tudna számolni nekünk a folytatásról. Papok között élek, s próbálom tenni, amit ők. Mit tesznek? Szövegeket mondnak, a mise szövegét, a zsoltosma szövegét, a szentség-kiszolgáltatások szövegét. Szövegeket... S mindezen szövegek mögött személyek vannak, akik hiszik, hogy ami történik velünk, Isten akaratából történik. Ők is ezt gondolják rólam, ezt hallják tőlem, amikor megszólalok. El sem tudom képzelni életüket s a magamét sem, ha nem volna ezen felül még valami egyéb is. Tanítanak az iskolában, bonyolítják a Rendtartomány ügyeit: civil alkalmazottainknak mondják, hogy mit tegyenek annak az érdekében, hogy pl. átlakuljon az A-épület is a Duna partján, hogy félszázados számkivetettség után, két év múlva visszaköltözhessen oda pesti gimnáziumunk. Mindenki dolgozik valamin. Mindenki el van foglalva valamivel, s ennek a valaminek náluk az a háttere, hogy van Isten, és hogy van örök élet, de nem ennek a megvallása az életük. Ez csak olyan háttérzene az életükben,

Azt hiszem, hogy addig lehet rend egy ember életében, amíg Isten és örökélet csak háttérzene. Ott van a háttérben, de nem erről szól az élet. Az élet – a család, a munkahely, a hétvégi munkaszünet, s a nyári vakáció, amikor erőt gyűjtenek a folytatáshoz. Azzal gyűjtenek erőt, hogy ilyenkor nem azt csinálják, amit hétközben és évközben. Azt hiszem, hogy addig lehet mondani mindarról, ami történik velünk, hogy az az Isten akarat, amíg takarítani, főzni, mosni és a lakásban rendet kell tartani, amíg naponta sietni kell az iskolába, a munkahelyre. Olyan az Isten az életünkben, mint ételünkben a só. Só nélkül ehetetlen, de nem a só az ételünk. Isten nélkül nincs alapja az életünknek, de nem az Isten akaratának az elfogadása az életünk.

Van egyik csoportomban egy ragyogó házaspár, ötvenes éveiket élik. Szüleiket már részben eltemették, részben még élnek azok. A szülők magam-korúak. Mindent megtesznek, hogy az öreg szülők éljenek, s nem tudják megérteni, hogy az öreg szülők már nem akarnak élni, be akarják fejezni életüket. Mindebből az a végső tanulság, hogy a hosszú élet létünknek egyik legnagyobb megpróbáltatása. Amíg fiatalok vagyunk, még az akasztófa tövében is az Isten legnagyobb áldásának tudjuk megélni azt, hogy élünk. Reménykedünk abban, hogy megjön a kegyelem az államfőtől, s ha börtönben is, de még élhetünk és dolgozhatunk. A börtönben kedvezménynek minősül, ha dolgozhatunk. Magamat Márianosztrán éveken keresztül teljesen lekötött, hogy dolgozhattam a perzsaszőnyeget szövő üzemben. Vidáman beszélgettünk, énekeltünk közben. A börtönőröket csak egy érdekelte, hogy műszakonként minél több csomót kössünk. Magam eljutottam a napi négyezer csomóhoz, s egyáltalában nem jutott eszembe, hogy ne Isten akarat, hogy börtönbe legyek. Aki Istent szolgálja – gondoltam –, annak ott a helye.

Az élet s az Isten egyik legnagyobb áldása a munka. Akár a szőnyegszövés, akár az ócskavas telepen a lemezpréselés, akár a Tempo vállalatnál az anyagmozgatás, a gurtknízás, akár a Medimpexnél az, ahogy rám volt bízva a propagandaraktár, s én abban rendet tartottam, s kiszolgálhattam a vállalat dolgozóit, akik fent dolgoztak az emeleten, míg én ren-

deztem a propagandaanyagot a pincében. Ahogyan e pillanatban az az életem legnagyobb áldása, hogy készíthetem ezt az elmélkedést testvéreimnek, akik talán nem fognak megbotrálni azon, hogy nem a papi szöveget mondtam nekik, hanem azt, ami a szívemből folyt.

Piarista köz, 2008. május 2.

Mért támasztotta fel Lázárt?

Ákos jött délután öt órára, hogy kocsijával vigyen szavazni a Városmajor utcai körzetbe és Adyligetre misézni, prédikálni. Én meg nem mentem: essem ott össze az oltár előtt vagy hanyjam ott el magam? Vége ez valaminek mindörökre, vagy csak egy heti kihagyás? – nem tudom. Ákos megy szomorún kifelé, s észreveszi a 107. Napló kitett példányait, s mondja, hogy vinne belőle. Mire én meg észreveszem kikészített kabátom, s rajta a táskám, melybe gondosan beleraktam mindent egy másfél órával korábban: hátha mégis lesz erőm szavazni meg prédikálni. Kihúszom táskámból a Naplót meg a Koinónia márciusi számát, s még valamit. Mit? Hát a prédikációm. Nem azt, amit nem tudtam megírni az elmúlt héten, hanem azt, amivel indítottam életem alighanem utolsó lelkigyakorlatát az elmúlt nyáron, Klotild-ligeten. Ezt szedtem elő a fiókból, ha már nem tudtam méltó éneket énekelni Nagyböjt 5. vasárnapjára... Lázárról. Odaadom ezt is Ákosnak. Címe: *Kicsoda nekem az Isten? Ateista(?) barátom, Nagy Bálint keszthelyi professzor, megkapta valamikor ennek szövegét Pétertől, s Bálint – ha olyan kedve van – ezt olvassa újra meg újra... – hallom Pétertől. Mért, ha egyszer ateista? Nem tudom.*

Ákos telefonál este hétkor: Mária – az Ákos után *másod-hűség*es Mária – felolvasta mise helyett a szövegem. Alighanem szépen olvasta fel, mert nyolc órákor kapok már egy drótposta szöveget Kapitány Ágnes-től: *Drága Gyurka bácsi, ott voltunk ma az adyligeti szentmisén. Veled voltunk. Veled vagyunk. És ami ennél sokkal fontosabb, úgy kell lenni, igen, úgy kell lenni, hogy az Isten is veled van. A választottaknak mindig az volt a legfőbb jelük, hogy felruháztattak azzal az erővel, amit azután ők tovább tudtak sugározni a többiek felé. Gyógyítván, vigasszal támogatván, akit kellett; megtartván, akinek arra volt szüksége. Mert ha van Isten, akkor az valóban nem pusztító isten, hanem az, aki adja az erőt, mint a Nap. Neked hihetetlen nagy erőt adott. Mert még így, testi jelenléted nélkül is, oly sokat tudsz és fogsz továbbadni belőle, oly megtisztító, felemelő erejűek az általad megszólaló igék, a benned lévő emberség, hogy akkor is csak azt tudjuk mondani, hogy az Isten áldjon érte, ha nyilvánvaló, hogy már réges-régen megáldott. Nem akarunk mást ezzel a levéllel, csak azt mondani, hogy köszönjük, és hogy veled vagyunk.*

Kár lett volna, ha el tudok menni. Ha elmegyek, nem születik meg ez a levél, és szegényebb lenne tőle... mi? Írásbeli hagyatékom, a Bokor-irodalom, a magyar vallási irodalom, a 21. századi magyar irodalom? Nem tudom, mert én sem látok bele a jövőbe. A *Kicsoda nekem az Isten?* szövege ott van a 101. Napló 9-13. oldalain. Ezt az Ágnes-szöveget pedig belerakom egy következő Naplómba, hogy el ne vesszen, megmaradjon. Valamikor írtam valamit Ágnes és férje, Gábor rangos folyóiratába, az *Eszmélet*be. Azt meg Terike dicsérte: *Írásod méltó az Eszmélet e száma többi írásához.* Nem találok szövegét a gépemben. Ha Ágnesék megkíldenék a szövegét, beleraknám a Koinónia következő számába – ha lehet, ha tudom.

S most dologra. Pótlom, ami elmaradt. A prédikációt Lázárról. Templomszentelés ünnepe Jézus Jeruzsálemben prédikál. Valakik így vélekednek: *Ez nem megszállottnak a beszéde. Vagy vissza tudja-e adni a gonosz lélek a vaknak a szeme világát? Mások meg körülvették, és kérdezték tőle: Meddig tartasz még bizonytalanságban minket? Ha te vagy a Messiás, mondd meg nekünk nyíltan. Mondtam már nektek – felelte Jézus –, de nem hiszitek. A tettek, amelyeket Atyám nevében végbeviszek, tanúságot tesznek mellettem. Mégsem hisztek, mert nem vagytok juhaim közül valók. A juhaim hallgatnak szavamra, ismerem őket, és ők követnek engem. Örök életet adok nekik, nem vesznek el soha, nem ragadja ki őket a kezemből*

senki. Atyám adta őket nekem, s ő mindenkinél nagyobb: Atyám kezéből nem ragadhat ki senki semmit. S én és az Atya egy vagyunk. Újra köveket ragadtak, s meg akarták kövezni. Jézus megkérdezte tőlük: Láthattátok, mennyi jót vittem végbe Atyám erejéből. Melyik jótettemért akartok megkövezni? Nem jótettedért kövezünk meg – felelték –, hanem a káromlásért, azért hogy ember létedre Istenné teszed magadat. Erre ismét el akarták fogni, de kiszabadult kezük közül. Ezután Jézus ismét átment a Jordánon túlra, arra a helyre, ahol János először keresztelt, és ott is maradt.

A Jordánon túl – ennek a tartománynak a neve: Perea. Itt, Pereában éri Jézust az üzenet Máriától. Kicsoda ő? Hát Mária kente meg az Urat olajjal, és törölte meg Jézus lábát a maga hajával. Az ő testvére, Lázár volt a beteg. Ezt üzeni: Uram, akit szeretsz, beteg. János evangéliuma közli még velünk: Jézus szerette Mártát, a nővérét (Máriát) és Lázárt. Hogyan ne szeretne volna őket? Márta, a szorgos, vacsorát főzött Jézusnak, bár a vacsorát nem minősíti Jézus egyetlen szükségesnek. Mária meg leül Jézus lábához, s hallgatja szavait. Ő az, aki a jobbik részt választja, aki tudja, hogy csak egy a szükséges. Teszi ezt, amíg Márta magában szorgoskodik azt, ami nem az egyetlen szükséges. Máskor meg olajjal keni Jézus lábát, majd hosszú hajával meg is törli, amit beolajozott. Ki van még ilyen bensőséges kapcsolatban Jézussal? Alighanem senki más. Próbálom megérteni ezt a bethániai szituációt.

Mért szereti Jézus Lázárt is? Miért ne szeretné? A gazdag ifjút is szerette, de a gazdag ifjú nem szerette vissza Jézust, inkább a vagyonát szerette. Jézus is szerette az Érte lelkesedőket? Lázár is ilyen volt? Alighanem. Lázár neve csak azért maradt fenn, mert feltámasztotta őt Jézus. Milyen volt ez a családi hármasság? Lázár is ott ült Jézus lábainál? Alighanem. Ő az egyetlen férfi, akinek neve ránk maradt Jézus baráti köréből. Később ismerte meg őt Lázár? Ezért nem került a Tizenkettő közé? Nem tudunk semmit, csak annyit, hogy Jézusnak ő bizony nem volt az ellensége. Hagyta, hogy Jézus szeresse őt. Ez a testvéri hármasság tudta Jézus tartózkodási (rejteke?) helyét. Tudtak üzenni nekik. S nem hiába. Jézus megy és segít nekik. A tanítványok galileaiak. Ez a hármasság fővárosi. Ez volt Jézus fővárosi fészke, ahol otthon volt, ha felment Jeruzsálembe? Lehetséges.

Akárhogyan is volt, Mária Magdolnáék üzenete Júdeából eljutott Pereába a Tizenkettőhöz. Jézus két napot gondolkodott, s utána ezt mondta tanítványainak: *Menjünk vissza Júdeába! Mester – felelték a tanítványok –, most akartak ott megkövezni a zsidók és újra odamész?* A két napos töprengés-gondolkodás eredményeként válaszolja Jézus: *Nem tizenkét órája van a napnak? Aki nappal jár, nem botlik meg, mert látja a világ világosságát. Aki azonban éjszaka jár, megbotlik, mert nincs világossága. Barátunk, Lázár meghalt, és most menjünk el hozzá!*

S a csak minap majdnem megkövezett Jézus visszamegy Júdeába. Mért megy vissza? Mert valamiért élnie kell, valamit szolgálnia kell mindenkinek. Jézusnak, mint zsidónak, mindenkinek előtt a maga népét, s azon belül a legsajátabban maga népét, a Tizenkettőt, meg jeruzsálemi barátait... – Mártát, Máriát és Lázárt. A farizeusok már korábban is ajánlották Neki: *Eredj ki és menj el innen, mert Heródes meg akar ölni téged.* Nekik is olyasfélét mond, mint amit az imént mondott tanítványainak: *Ma és holnap még gyógyítok, harmad nap végzem be küldetésemet... most még úton kell lennem, mert nem veszhetsz el próféta Jeruzsálem kívül.* Ez az értelme annak is, hogy nappal kell járnia, amikor nem botlik el...

Ha valakinek küldetése van, nem lécel le. Megbocsássatok, ha most visszatekintek jó félszázadra. '48-ban államosították iskoláinkat. Aki akart meg tudott közülünk, disszidált. Elment Amerikába nyelveket, matematikát, filozófiát tanítani – piarista iskolákba. Nem akartam elmenni. Idehaza akartam maradni. Azért, hogy megírjam a KIO előzőjét, aminek címe: *Szeretet az Isten.* Én csak ezt akartam már akkor tanítani. Akkor is, ha csak föld alatt lehetett akkor és ebben az országban az ilyesmit tanítani. '52 nyarának végén is hazautaztam Mátyásföldről Debrecenbe. Akkor fél éve nem volt már munkaviszonyom, s elhatároztam, hogy bemegyek a Hajdú megyei tanácsra, s jelentkezem valami szolgálatra, ami mellett

szolgálhatom még közösségeimet is. Debrecenbe érkezésem utáni éjszakán elvisz az ávó. '56 végén kitörünk a börtönökből, s a forradalom leverése után elibém állnak 60 éves szüleim, s megkérnek rá: nyitott a határ, disszidáljak, mert nem bírják azt, hogy életfogytiglan börtönben legyek. S én szívtelenül azt vagyok kénytelen mondani neki, hogy maradok, ha vissza is visznek a börtönbe.

Mert ha disszidálok, akkor mi van? Akkor az van – hogy nincs Bokor. Befejeződik az első nemzedékkel, s nincs második és nincsen harmadik és nem növekedik a negyedik nemzedék. Csak emlékezés van: Elkiáltotta magát valaki felső faluvégen, hogy lehetséges az Isten Ország, aztán otthagytá azokat, akik közösségekbe rendeződtek, s elment a kapitalisták közé, akiket nem lehet Jézus eszméire *meglelkigyakorlatoztatni*. Nem lehet, mert urak és gazdagok. Lakos Bandi, a szegedi közösségek – velem együtt elítélt – vezetője, disszidált '56-ban, s hamarosan üzent nekünk haza: *Ha két emberben tudjátok tartani a lelket, maradjatok, mert Nyugaton az árunk eladhatatlan... egy embert sem tudok megnyerni arra, amit otthon, ha föld alatt is, de taníthattam.*

Valakik megbotránkoztak azon, amit a Népszabadságban nyilatkoztam január 5-én: Hogyan mondhattam, hogy belépnek a kommunista pártba, ha volna olyan, amely lemond a verekedésről? Hát úgy mondhattam, hogyha mindenkinek csak egy dénár juthat és nem bántjuk egymást... ez már maga a jézusi Isten Ország, a szeretet birodalma. Ezért mondom és vallom ma is és halálomig, amit Czene Gábornak mondtam – ám a Népszabadság hasábjain. Jobboldali vagy egyházi sajtó soha le nem közölne ilyesmit. Mert ez olyan baloldali szöveg. Akárcsak Jézusé, mert az is az: *Boldogok a szegények és jaj a gazdagoknak!* Hős vagyok? Nem vagyok, csak nem felejttem el, amit hatvan éve megértettem, amikor Debrecenben négy-öt magyarral összehajoltam. Azt, hogy Jézus miért jött. Azt, hogy az Országért jött, melyben nincsenek gazdagok, s amelyben Isten nem vezeti a népeket arra, hogy egymást gyilkolják.

S feladom álmomat, hogy újból miénk legyen, magyaroké az, ami ezer esztendőn keresztül a miénk volt? Nem adom fel. Népesítsük be e földet Isten gyermekeivel, akiknek elég az egy dénár, és nem verekednek. S ha magyarul beszélnek, Jézus Istene örül majd nekik. S ha nem beszélnek magyarul, az is öröme szolgálnak, mert ők is osztolni fognak egymással, s mivel ők is szelídek lesznek, övék lesz a Föld. A Kárpátokon innen, és túl azon. Moldvában is, ahol a csángók nem ismernek *terhes* asszonyokat, csak olyanokat, akiknek *jövőjük van*.

Valamit megértetett Jézus küldetésstudatából tanítványa, Tamás, amikor Jézus szavaira ezt válaszolta: *Menjünk mi is, haljunk meg vele együtt!* Hiszem, hogy nem hálnak ki a Tamások, hanem elviszik Jézus jóhírét Indiáig is, és túl azon is. Mikor? Ezt a napot nem ismeri – csak az Atya. De lennie kell ennek a napnak. Rajtunk fordul, hogy ne a biológiai és a nukleáris halál legyen Isten nagyszerű tervének végkövetkezménye.

Lázárt fel kellett Jézusnak támasztania. Ez volt a negyedik napon a dolga, amikor Lázárnak már szaga volt. Az arra napra rendelt küldetése volt ez. Némelyek azonban elmentek a farizeusokhoz, és hírül vitték, amit Jézus tett. Erre a főpapok és a farizeusok összehívták a főtanácsot, és megkérdézték: Mit tegyünk? Ez az ember nagyon sok csodát tesz. Ha tovább tűrjük, mindnyájan hinni fognak benne, aztán jönnek a rómaiak, és elpusztítják szentélyünket is, népünket is. Egyikük, Kaifás, aki abban az évben a főpap volt, így vélekedett: Nem értitek a dolgot! Nem fogjátok fel, hogy jobb, ha egy ember hal meg a népért, mintsem hogy az egész nép elpusztuljon. És János evangélista hozzáteszi: *s nemcsak a zsidóért, hanem azért is, hogy Isten szétszóródott gyermekeit (a nem-zsidókat is) egybegyűjtse. Ettől a naptól eltökélt szándékuk volt, hogy megölik.*

A főpap mélyen vallásos: Jobb, ha egy ember meghal a népért. És a főpap még mélyebben hazudik. Úgy kell majd kényszerítenie Kaifásnak Pilátust a keresztre-feszítésre: *Ha Jézust elbocsátod, nem vagy barátja a császárnak.* Jézus miatt nem pusztul el a zsidó nép. Amikor majd a főtanács határozatára negyven év múltán fegyverrel láznak fel a rómaiak ellen, s

amikor Jézus tanítványai kiköltözködnek Jeruzsálemből Pellába, a Jordánon túlra, hogy ne kelljen fegyvert fogniuk, akkor pusztul majd el Jeruzsálem. Végző soron pedig a Bar Kochba lázadás idején. *Mert aki fegyvert ragad, fegyver által pusztul el* – ahogyan tanítja Jézus a kardot rántó Pétert a Getszemániban.

Következik az *Ajánlás*. Ajánlom ezt a beszédemet a Bokor negyedik nemzedékének, melyet nevel már a harmadik nemzedék. Név szerint a negyedik nemzedék legrangosabbjának: Kati és Péter Borikájának, aki már hét évesen is tudja, hogy nyolc gyermeke lesz, miként szüleinek is: négy leány és négy fiú... s a lányai nevét fel is tudja sorolni már. Sajnos, a négy leány nevét nem jegyeztem még meg, de megtanulom...

Piarista köz, 2008. május 3.

Bírálnak? – bírálják bizony. (2.)

Kedves Gyurka... nagyon "eldobtad a kapa-nyelet" szerény véleményem szerint. Az említett cikk csupa eretnecség, Markionhoz hasonlítod magad... Te tanultál teológiát is, tudhatod, hogy az Ószövetség gyökere a keresztény vallásnak, s a gyökér nem választható el a törzstől. Szt. Ágoston szerint az Újszövetség benne van az Ószövetségben, de az Ószövetséget csak az Újszövetségből érthetjük meg mint jelképeit, allegóriáit, az üdvösség új rendjének. Ha elfogadod az Újszövetséget, akkor hogy értelmezed Jézus szavait: "Egy i betű vagy egy vesszőcske sem vész el a törvényből, míg minden be nem teljesedik" (Mt 5:18). Az Ószövetséggel az is volt a Szentlélek célja, hogy egy nép történetén keresztül bemutassa mindazt a bűnt, gazságot, aljasságot, isteniránti hűtlenséget, kegyetlenséget, öldöklést, amire a megromlott emberi természet képes, és hogy így belássuk, mennyire szükség volt a megváltásra. Hiába pártolod a palesztinokat, ők kezdték az öldöklést... Mohamed képviseli nyíltan a vallás erőszakkal terjesztésének elvét, és látod, mire mennek, nemcsak a zsidókat, egymást is öldöklők... a szunniták a shiitákat. Nevetséges, és majd ők megmutatják neked, hogy kell megcsúfolni Jézus tanítását az ellenségszeretetről és a passzív ellenállásról, fegyverviselésről, katonai szolgálat megtagadásáról.

Már nem sok évünk lehet hátra, bele kell simulnunk lelki édesanyánk Krisztus egyházába, és tudomásul véve, hogy gyarló, sőt nagyon is bűnös tagjai ellenére, mégis az egyetlen igaz, üdvözítő "szent, katolikus, apostoli ANYA szent Egyház". Köszönjük meg, hogy beleszülettünk, de éppen ezért megmértésünk is sokkal szigorúbb lesz. Félek, hogy te már nem vagy "katolikus", de protestáns sem, akik annyira odavannak az Ószövetségért. Ezért neved felveszem napi mementómba hogy elnyerd Urunk kegyelmét és belásd, hogy túl messze mentél elgondolásaiddal. Vissza kell kanyarodnod arra az útra, amire nemcsak a szelíd, de alázatos Jézusunk ad örök példát. E sorokat tiszta szeretet és nem "kioktatási" vágy sugallta, ezért örülnék, ha el-elgondolkoznál néha rajta. Ölel a távolból rendtársi, mi több, baráti szeretettel Kálmán

Válaszoltam: Kedves Kálmán! Nagyon szeretném meg nem csúfolni Jézus tanítását az ellenségszeretetről, ezért gondoltam, hogy kimaradhatna a Rá emlékezésből, szentmisénkől az, ami ellentétben van Vele és az egyetemes emberszeretettel. Nem gondolom magam tévedhetetlennek, de egyházunk története is telve gyilkosságokkal, máglyákkal és háborúkkal. Beleszülettünk egyházunkba ugyanúgy, ahogy mindenki beleszületik nemzetbe, egyházba – Jézus előtt és után. Szeretjük is mind a kettőt, de csak Isten előtt esünk hasra, mert ha nemzetünk és egyházunk előtt is hasra esünk, abból vég nélküli gyilkosságok születnek. Hogy pedig mi az Isten akarata, azt lelkiismeretünkől ismerjük meg. Az pedig világosan beszél: Szeresd felebarátodat úgy, ahogyan magadat szereted! Így aztán megértheted, hogy azt gondolom, nem mentem sem túl messze, és nem dobtam messze semmiféle kapanyelet. Ezt legfeljebb az ateisták gondolták rólam, amikor államügyészük kötél általi halált kért fejemre, mert hűséges akartam maradni Jézusunkhoz. Az ő kívánságukra ítélt egyházam hazánk területén arra, hogy egyházi tulajdonban levő épületekben nem működhetnek papként, csak

azokon kívül. 15 év után megszüntették ezt a büntetést – a Hittani Kongregáció akkori prefektusának (a mai XVI. Benedek) utasítására. A *Mind tolvajok és rablók* c. írásom nagy port kavart fel idehaza, megtettek antiszemitának, de az egyházi hatóságok némák maradtak. Szívesen vennék tőled egy írást arról, hogy mit vétettek Jézus ellen azok a Bokor-beli fiatal testvéreim, akiket ugyanezen ateisták börtönbe zártak, mert nem voltak hajlandók letenni a katonai esküt az ellenség megsemmisítésére. Örülök, hogy írásom elolvasása arra indított, hogy megkeress leveled. Szeretettel testvéred Jézusban – Gyurka. – Ebből a bírálatból tanulhattam? Elküldtem neki aválaszom. Semmit sem értett meg. Akkor szentelték, amikor a Bokor született. Hiányzik neki ez a 63 év.

Piarista köz, 2008. május 4.

Kedves Gyurka Bácsi! Inci vagyok. Ferencziné Piroskával vagyok egy közösségben. Ez a közösség Halásztelekről indult Dombi Feri bácsink idejében.

Akkoriban Te vitted ki nekik a KIO-t Halásztelekre. Így most valószínű, tudsz elhelyezni.

Három év múlva halászott be Töllősi Magdi segédletével Feri bácsi.

Most következik, amiért írok Neked. Most olvastam el a Naplóból a beszélgetésedet Kovács Lacival. Nagyon örülök gondolataidnak. Tetszik a beszélgetés. Hálás vagyok Istennek, hogy ilyen módon kapcsolatba kerülhetek Veled. Nem olyan régóta van ez a lehetőségem. Ennyit akartam tudatni veled. Megértem a Mennyei hazába kívánczóságodat, de már előre sajnálom magamat, sajnálkozom. Hálát adok Istennek a Bokor Közösségért és azért, hogy a tagja vagyok. Egyetérték a nagycsaládos gondolatoddal. Az arra is lehetőséget adna, hogy több gyermek közül egy vagy netán kettő követi a szülők példáját, legalább egy. Úgy gondolom több testvér könnyebben boldogul lelki vonatkozásban. A lelkihez pedig kapcsolódik az anyagi segítés. Szeretettel öllelek, Inci testvéred.

Válaszom

Incikém! Nem tudod, hogy mekkora örömet okoztál nekem azzal, hogy megszólítottál. Nem kell bemutatkoznom: előttem van bájos, nevető arcod ma is. Az ilyen levelek tesznek boldog emberré ma is. Isten áldjon! Gyurka bácsi

Piarista köz, 2008. május 5.

A Nagyhét valamelyik napján vastag levelet találok ebédlői rekeszemben. Pécsről érkezett, s a feladó ismeretlen. A küldeményben két CD-lemez. Az egyiken: *Bulányi György 1900. aug. Magyar Baráti Közösség Itt Ott Találkozó Lake Hope Ohio*. Meghatottan hallgattam meg a majd 18 éves élő szöveget. Nem reméltem, hogy ilyesmiben is lehet még részem. Mért voltam meghatott? Új volt? Nem. Csak a régi. S akadt egy jó lélek – Mara –, aki begépelte. Csak úgy, mint az idei januárit, a vácit – Ildikó. Nagy a különbség a kettő között? S. P. azt mondta róla, hogy a januári *egy 90. évében levő ifjú szövege*. S most megállapítható, hogy miben különbözik tőle a 72. évét morzsolóé. Ne én mondjam meg!

Így kezdtem: *Ne felejtkezzél el szegény magyarokról...* Befejezéskor egy másik dalt fogunk énekelni, amely két és fél századdal később születik meg – hiszem: ugyancsak a magyar nép lelkéből – annak következtében, hogy 1945 februárjában Debrecen városában a frontok, liberátorok, szőnyegbombázások és mindenfajta pusztulások után négy-öt magyar összehajolt. Igen fiatal magyarok voltak: a legöregebbik magyar – huszonhat éves volt, én magam, a többiek pedig tízes éveiknek végén. Hogy miért hajoltak össze? Hűségesek akartak maradni önmagukhoz.

Arra járt akkoriban egy horvát jezsuita, igazolta magát az egyházi hatóság előtt – aligha nem Rómából jött –, és azt mondta el nekünk, hogy hamarosan olyan idők fognak jönni, hogy az egyház csak egészen kicsi, láthatatlan, illegálisnak minősülő közösségekben fog megélni, és ezt mi elhittük neki. Tudtuk, hogy veszedelemmel jár, de hűségesek akartunk valamihez ma-

radni, hogy... Hogy mihez, azt különösebben nem is tudtuk, csak azt tudtuk, hogy nem akarjuk megadni magunkat annak, amit egy idegen hadseregnek a lobogójával hoznak elibénk.

Azt szokták mondani, hogy a nagy keresztény örökségből a katolikusok őrizték meg jobban a kenyeret, a protestánsok meg inkább a könyvet. Hát az elmúlt 45 esztendőben ez a kettő összekeveredett, és mi is nagyon hamarosan eljutottunk a könyvhöz, és elolvasok egy pár mondatot ebből a könyvből, amelyik különösen elgondolkodtatott bennünket. Máté 5. fejezetében mondja Jézus: *Mondatott a régieknek, hogy szemet szemért, fogat fogért. Én pedig azt mondom nektek, hogy ne szálljatok szembe a gonosszal, hanem annak, aki arcul üt téged jobb felől, tartsd oda a másik arcodat is. Ha valaki pereskedni akar veled, és el akarja venni alsó ruhádat, engedd át neki a felsőt is! Ha pedig valaki egy mérföldnyi útra kényszerít, menj el vele kettőre! Aki kér tőled, annak adj, aki kölcsönt akar kérni tőled, attól el ne fordulj, mert hallottátok, hogy mondatott: szeresd a barátodat, és gyűlöld ellenségedet. Én pedig azt mondom nektek, hogy szeressétek az ellenségeiteket is. Imádkozzatok azokért, akik üldöznek titeket, hogy fiaik legyetek a Mennyei Atyának, aki felhossa a napját gonoszokra és jókra. Aki esőt ad igazaknak és hamisaknak. Mert ha azokat szeretitek csak, akik titeket szeretnek, mi különöset tesztek? Hát nem ugyanezt teszik a pogányok is? Ti azonban legyetek tökéletesek, mint ahogyan a Mennyei Atyátok is tökéletes.*

Mórusz Tamás életrajzában olvastam, hogy egy XVI. század eleji angol szerzetesnek kezébe került Máté evangéliuma, és elolvasta ezt a részt. És utána azt mondta: „Ha ez a kereszténység, akkor mi, angolok nem vagyunk keresztények. Márpedig én egy olyan előfeltevéssel – így az angol szerzetes –, hogy az angolok nem keresztények, nem vagyok hajlandó szóba állni. Ennek következtében én ezt a könyvet félreteszem, és többet nem olvasom.” Az angol szerzetes és a magyarországi Bokor bázisközösség, a Debrecenben ’45 februárjában összehajoló négy-öt magyar és eme angol barát között az a különbség, hogy mi szóba álltunk azzal, hogy mi nem vagyunk keresztények. Mi nacionalisták vagyunk. A kereszténységhez semmi közünk. A keresztények új szótárral és új szertartással csinálják tovább – legalábbis a IV. század elejétől, a Nagy Konstantinnal történt kiegyezés időpontjától kezdve – azt a régi nótát, amit az emberiség mindig is csinált. Az erősebb legyőzte a gyengét, tort ült a gyengék felett a győztes istenek nevében. Csakhogy: ehhez a szemlélethez a mi Urunk Jézus Krisztusnak semmi köze sincs!

Elképzelhetetlen gondolati forradalom játszódott le bennünk az elmúlt 45 esztendő alatt. Mert ennek az édes, ezeresztendős magyar kereszténységnek voltunk mindannyian a gyermekei. És én most megvallom néktek, hogy 1936-ban a budapesti piarista gimnáziumban letett érettségi után miért vettem magamra a reverendát. Hát azért, hogy visszaszerezzük Nagy-Magyarországot. Mert azt mondta nekem a magyartanárom, mikor bizonytalankodtam, hogy „Ide figyelj! Én meg ’19-ben érettségiztem, s körülnéztem, hogy hol tehetnék a legtöbbet. És úgy éreztem: azzal tehetem a legtöbbet, hogy elmegyek piaristának!” Nacionalizmusból kellett eljutnunk a kereszténységhez. Meg kellett értenünk, hogy mit akar az Isten – akkor, amikor megteremtette az embert. Meg kellett értenünk, hogy mit akart az Isten – amikor egy lapáttal rátett: amikor a Názáreti Jézus nevében eljött közénk. Eljött, hogy elmondja: az Isten az olyan, hogy fölkölti a napját a jókra, és a gonoszokra, és esőt ad igazaknak és hamisaknak... A végeredményt mondom: a végeredmény az lett, hogy ha a keresztényeknek van valami létjogosultságuk a világban magukra hívni a figyelmet, akkor meg kell teremteniük a szeretet alternatív társadalmát. Meg kell teremteniük azt a társadalmat, amelyet nem a „szemet szemért, fogat fogért” határoz meg, hanem az az Isten, aki olyan, mint amilyennek Máté evangéliumában elmondatik.

Vörösmartynak van egy sötét verse, az Emberek – 1846-ban írta a galíciai lázadás után – s egy sor benne az emberről: „Ez örült sár! Ez Isten-arcú lény!”. Hát lehet „örült sár”-ként viselkedni. És lehet „Isten-arcú lény”-ként viselkedni. Akkor, amikor mi meghatároztuk, hogy a kereszténységnek az a feladata, hogy létrehozza a szeretet alternatív társadalmát – kerül,

amibe kerül –, akkor nem az „örült sár” voltunk! Azt félretettük. Hanem az „Isten-arcú lény” az, akit működésbe akartunk hozni.

Forradalmasított engem egyszer, valamikor huszonéves koromban az is, amikor rácsodálkoztam egy milliószor olvasott szövegre a Teremtés könyvének első fejezetéből: „Meg is teremté az Isten az embert a maga képére és hasonlatosságára teremtette” – vessző – „férfiúnak és nőnek teremtette őket”. Mindig elmentem mellette. S egyszer csak bevilágított nekem egy latin mondat: „de te fabula narratur”, azaz rólad szól, a kisközösségekről szól a mese. A szeretet alternatív társadalmáról. Ez annyit jelent, hogy nem utópiáról van szó, nem olyasmiről van szó, amelyiknek *u*: nincs, *toposz*: helye a Földön, hanem elpidiáról van szó. Elpiz – az remény. Az elpidia az emberiségnek az éneke a reménységről. Talán az utolsó órában. Talán az utolsó órában, amikor a „szemet szemért, fogat fogért” nem Istenből, hanem Sátánból, nem szeretetből, hanem gyűlöletből lett eszmerendszere képes minden életet elpusztítani.

A szeretet alternatív társadalma. Arra jöttünk reá, hogy el kell kezdeni. A kisközösségekben meg kell tanulni szeretni, és el kell kezdeni gyakorolni a szeretetet. Ki kell kapcsolni az embernek az életből az ütést, meg a visszaütést. Egy ilyen vállalkozásban 45 esztendő egy nagy semmi. Tekintettel arra, hogy a „szemet szemért, fogat fogért” vállalkozás az talán fél-millió esztendő múlta tekint vissza, és az első keresztények ebből valamit megértettek, azután gyorsan elfelejtettek mindent, és a IV. századtól kezdve aztán csináltuk a dolgunkat úgy, hogy a nem-keresztény népek számára a keresztények egyenlő ezzel: ők azok, akik a legsikeresebb tömeggyilkosságokat tudták végrehajtani.

Mi az, amit mi ezen a címen kigondolni, és megvalósítani tudtunk? Nem vagyunk mi nagy társadalom. Én nem hiszem, hogy kétszáz kisközösségnél több élne ezen a néven az odahazai társadalomban, és ez közösségenként 10-12 embert jelent, kétezeren sem vagyunk, de elmondhatom, hogy egy olyan társadalomban, amelyikben a házasságoknak az egyik fele alig kibírható, és a másik fele az ki sem bírható, mert elválnak egymástól, nem ismerjük ezt, hogy válás. 99 százalékosan nem ismerjük ezt a fogalmat, hogy válás. Miért? Azért, mert akik ezekben a kisközösségekben nevelkednek, természetesnek tartják, hogy lehetetlen a legnagyobb vállalkozást, az élet-vállalkozást úgy megcsinálni, hogy ketten kettéfelé húzunk. Saint-Exupéry írja egyik írásában, hogy nem az az igazi, amikor két ember egymásra néz. Az igazi az, amikor két ember egy irányba néz.

A következő pont – a könyökünkön jön ki. Az a borzalom, hogy kevés olyan borzalma van a magyar történelemnek, mint amit a magyar nép önmagán hajtott végre az elmúlt fél században: ötmillió magyart vágtunk... a szennycsatornába. Ötmillió magyart. Nem a ruszlik kényszerének hatása alatt. Ők csak kegyesen engedélyezték. És ez nem volt szükségképpen, mert a lengyelek felmentek húszról majdnem negyvenmillióra. Sokkal szegényebben, mint mi. Nincsen ilyen szabályunk, de a tény az, hogy amikor egy férfi és nő ebben az Istentől tanult agapéban találkozik, nem tudja abbahagyni, hogy az élet – legyen. Nem állnak le az asszonyaink. Annak ellenére, hogy az mondatik, hogy Magyarországon egy fizetésből nem lehet megélni. Ha egyszéznak, vagy egykéznek, akkor is, asszonynak és férfinak egyaránt el kell menni hazulról dolgozni. Nem igaz. Hát nem igaz. Minden azon fordul, hogy kinek mi az istene. Az életszínvonal az istene, vagy pedig „szeretet az Isten” tételt vallva azt mondja, hogy a szeretet az Istene. Elöttem van Szuly Mari, aki négy gyerekének mindegyikét császárral szülte, és az orvos egyszerűen elkötötte, és azt mondta, hogy ezt az istenkísértést nem csináljuk tovább. Szuly Mari öt állami gondozott gyereket vett ki, és ez lett a munkaviszonya, és most kilenc gyereket nevel.

Hoztunk mi valamilyen szabályt? Összesen annyit mondtunk, hogy ahhoz, hogy Magyarország ne pusztuljon, ahhoz családonként kettő egész hét tized gyerek kell. Mivel kettő egész hét tized gyereket nem lehet szülni, hát egy tisztességes ember, aki nem élösködik a nemzetén, az három gyereket szül, és hogyha a köröszvény valamivel több lenne, mint a

tisztességes ember, hát... hát annak illik azért négyet szülnie. Na! Hát ennyi volt a szöveg. De nem hagyják abba! Előtte van a Náci, negyvenegy esztendő, teológiát végzett, de őrá is bekövetkezett, hogy *Papnak szánt az apám, de csak juhász lettem kedves kis angyalom, érted cselekedtem. Ha én most pap lennék, deákul is tudnék, de nélküled élni deákul se tudnék*”, és addig-addig taníttatta kispap korában latinra az érettségire készülő Tojzán Erzsikét, hogy végül is azt mondta, hogy: „Gyurka bácsi, én... otthagynom...” „Hagyd ott!” Náci most negyvenegy éves, Zsike harminchét. Talán mire hazamegyek, a tizenkettedik gyerek keresztelőjére megyek. Zsike most is olyan, mint kislány korában, és akkor, amikor nem állapotos, az a sportja, hogy ha Náci hazajön a munkából, akkor öt kilométert fut az érdi erdőben. Ez csak pillanatkép. Rakásra vannak hat-, hét-, nyolc-, kilencgyermekes családok, és úgy a hatodik-nyolcadik gyerek táján nevetve mondják, hogy „most már úgy el kellene kezdeni erről a születés-szabályozásról beszélgetnünk odahaza”, de abbamarad. Nem érnek rá ezt a kérdést megtagyálni.

Megyek tovább. Amikor elindultunk, hamarosan dühöngeni kezdett a Rákosi rendszer, és egy viccért is, egy Szabad Európa hallgatásért is könnyen Recskem, vagy akasztófa alatt találhatta magát az ember, úgyhogy leszögeztük az álláspontunkat. Az álláspontunk a következő volt: ha Szent Pálnak jó volt a Római Birodalom rabszolga társadalma arra, hogy hirdesse a szeretet evangéliumát, nekünk jó a Szovjet Unió által importált kolhoz-társadalom arra, hogy hirdessük a szeretet evangéliumát. „Mi nem politikai ellenfél vagyunk! Mi alternatív társadalmat építünk.” Ezeket nem hatotta meg. Az előadó a Fő utcán hatvan napon keresztül napi tíz órát szánt reám, hogy tanulmányozza mozgalmunkat, és azt mondta, hogy „Mondja Bulányi mester” – inas volt valamikor, és ennek következtében mesterként szólított, én őrnagy úrnak őt, ő meg engem mesterezett – „mondja, mit akar itt ezzel a Jézus-szereppel? Egyébként, tudja szabadság az van, de a maga világnézete számára nálunk nincsen szabadság.” Mindig arra gondoltam, hogy én ennek a csepeli munkásként bemutatkozó őrnagynak úgy tudnék bizonyosságot tenni arról, hogy mi fán terem a köröstyénység, én ennek az ávósőrnagynak, aki engem előkészít kötéltre, vagy életfogytiglani ítéletre, hogy ezt ha majd üldözik őt, s én meglátom, akkor elbújtatom őt. S akkor végre megértene, hogy tulajdonképpen miről van szó – mozgalmunkban.

De van ennek egy egyszerű képlete is: a világ három kategóriában dolgozik: van a barát, van a semleges, és van az ellenség. Most kemény és nagy szavakat mondom. A keresztény ezt a három kategóriát áthúzza. A kereszténynek egy kategóriája van: a felebarát. S ebbe beletartozik a haver, beletartozik a közömbös – aki vele szemben közömbös –, és beletartozik az ellenség. Nincs háromfajta viselkedési mód. A haverral haverkodni, ezt tudják a pogányok is – mondta Jézus. Ha ezt meg nem tanuljuk... nem fenyegetőzünk többször az atommal.

A jézusi szeretet-fogalomnak három eleme van: szolgálat, adás, szerénység. Erre a szolgálatra találtunk egy szakkifejezést: pándúlia. Az Jézusnak a tanítványa, az értette meg a szeretet alternatív társadalom felépítésének hogyanját, aki azt mondja, hogy: kicsi vagyok én. Arra való vagyok, hogy szolgálatot tegyek én. Nem nagy vagyok én, nem arra való vagyok én, hogy engem kiszolgáljanak, mert az Emberfia sem azért jött, hogy őt kiszolgálják, hanem hogy ő szolgáljon, s az utolsó vacsorán leveti fölső ruháját, letérdepel, és el kezdi mosni tanítványainak a lábát. Demokrácia nélkül, demokrácia nélkül nincsen szeretet-társadalom! Szeretet-társadalom csak ott van, ahol feladatot a többieknek a bizalmából végezhetnek. De sohasem vállalkozom uralkodásra.

Amikor megindult Magyarországon az alkotmányos élet, az egyik barátom meghívott Székesfehérvárra, ahol összegyűjtötte az MDF és az SZDSZ-nek az értelmiségi csoportját, és azt mondta az egyik ott, hogy „Ide figyeljete: bűn részletekről (a Bokor részéről), hogy nem vetitek bele magatokat a választási harcba!” A mi álláspontunk az, hogy minden közéleti kérdés, azaz minden, ami az embert érinti, az bennünket messzemenően foglalkoztat. Ezt – próbáljuk megérteni. Ki-ki a szakmája szerint. Ki-ki a szakmája szerint próbálja beleadni azt,

amit tud. A hatalom gyakorlására azonban nem vállalkozunk. Hatalomgyakorlásra nem vállalkozhatunk, mert az emberi történelem azt mutatja, hogy nem lehet csak konkolyt kitépni. Konkollyal együtt mindig kell búzát is tépni! És a szeretet alternatív társadalma az erről a társadalmi feladatról lemond. Szolgálni akarunk. És nem akarunk uralkodni senkin sem.

Adás: Tompa Mihály egyik versében úgy mondta, hogy „Isten a szegények részét a gazdagoknál tette le”. A történelem következő mozgása – dél-észak irányú mozgás lesz. Az éhező Dél egyszer eljön majd hozzánk. S akkor, amikor egyszer az éhező Dél eljön majd hozzánk – fegyverekkel szoktak ezek a mozgások történni –, és sok lúd disznót győz (erről a történelem meggyőzhetett bennünket), bár 1848-ban a junkerek Poroszországban biztos röhögtek, hogy egy hülye zsidó Kommunista Kiáltványt ír, és azokat a junkereket mégis elsöpörte a történelemnek a vihára. Ha egyszer majd a Dél jön, ha a milliárdos nagyságrendben éhező Dél jön, és akkor megkérdezik majd tőlünk, hogy kedves keresztény testvéreim, mi a bűdös fenét csináltatok ti akkor, akkor, amikor mi éheztünk?! – Ezt mi mélyen átéljük. És ezért a következő szabályt mondtuk: aki a szeretet alternatív társadalmát akarja építeni, az legyen kedves megtenni azt, amit a Jézustól annyira leszólt farizeusok megtettek, hogy tizedet adtak mindenkiből. Tessék kinek-kinek a jövedelmének legalább tíz százalékát eljuttatni az éhezőkhoz! Ez nagyon nehéz ügy volt Magyarországon, mert ez forint-kiajánlás volt, de aki Bokor-tag akart lenni, annak tudomásul kellett vennie, hogy Jézus az ítéleten Máté 25. fejezetének értelmében nem azt fogja megkérdezni, hogy ugyan gyerekek, barátom, te hittél abban, hogy van Isten? Vasárnap jártál templomba? Elmondtad este a Miatyánkot? Mert ezeket nem kérdezi meg, hanem: „Éheztem, és nem adtatok enni. Szomjaztam, és nem adtatok inni. Ruhátlan voltam...”

Mi egy vallási mozgalom vagyunk. De az, hogy valaki ateista, az nálunk nem akadály! Az nálunk nem akadály, mert bennünket nem az érdekel, hogy valaki azt mondja, hogy igenis, vallom, hogy van Isten. Legelszántabb barátaim mondták nekem az elmúlt évtizedek során – aki sokat foglalkoztam teodíceával, az Isten létének filozófiai igazolásával –, hogy „Ne haragudj Gyurkám, az összes érveid nem mondanak semmit sem nekem, én hiszem azt, hogy van Isten, de nekem légy szíves, ne akard bebizonyítani!” Na, most vannak olyanok, akik azt mondják, hogy „nem érdekel. Nekem ezt nem lehet bebizonyítani.” Békébe hagyjuk. Mert minket nem érdekel ez a vallomás. Én azt hiszem, hogy hosszú távon úgyis megtörténik vele az, ami a Tolsztoj Karenina Anna című regényének a főhősével, Levinnel, aki butaságnak tartja az egész transzcendenciát, de Levin – él és szeret, él és szeret, és egyszer... egyszer csak leesik a húsz fillér, hogy ennek a szeretetnek van egy transzcendens megfelelője. Ezt mi nyugodtan kivárjuk. A frontvonalak az utolsó tíz esztendőben nem úgy húzódtak Magyarországon, hogy itt vannak az Isten-hívők, és ott vannak az ateisták. Nem. Akik vállalták a Kádár rendszer retorzióit. Akik csinálták a szamizdatot, és akik elmentek a börtönbe. És a „Beszélő” szamizdat csinálói, azok ateisták voltak. És a Bokor „Karácsonyi Ajándék” szamizdatot csinálói azok Istenben hívők voltak. És a márciusi tüntetéseken magukat üttetni hagyók, azok ateisták voltak. És akik három évet leültek Baracskán, mert nem voltak hajlandók megfogni a puskát, mert nem voltak hajlandók kiképződni embergyilkosokká, azok meg Isten-hívők voltak, és ezek..., ezek az ateisták, és ezek az Isten-hívők egy tábor volt. Aztán az ezeket elítélő hierarchia és a pártállam, az volt a másik tábor.

A keresztény katona. Jézus nevében embergyilkolást tanuló személy. Ez az abszurdum a köbön. De ha tetszik, a huszonhatodik hatványon. És kétezer esztendő következtében értem, hogy De Gaul egyszer azt mondta, hogy „Ki választhatja el egymástól ezt a két fogalmat: a keresztet és a kardot?!”. Ez minden nép és minden nemzet számára a legtermészetesebb. Ugye a Hunyadi János, a kereszténység legnagyobb alakja, az egész világon a déli harangszó azért van, mert Kapisztrán Szent Jánosnak a segédletével Jézus, Jézus, és a Szűzanya nevét kiáltva rohantak éles vasukkal a pogány törökre, akik pedig Allah, Allah nevét kiáltozva még élesebb

vasukkal rohantak a kutyahitű gyaurokra. Abba kell hagyni ezt a komolytalankodást vallás címén. Mert ha valaki mondja: könyörgöm, ez hülyeség: Nekem ne magyarázza senki se azt, hogy tartsam oda a jobb orcámat, meg a bal orcámat. Én teljes tisztelettel tudomásul veszem. Csak abba nem vagyok hajlandó belemenni, hogy Jézus Krisztus nevében mondja valaki azt, hogy „te kétségbe vonod az önvédelem jogosultságát?!” Igen. Kétségbe vonom az önvédelem jogosultságát abban az esetben, ha Jézus Krisztusra hivatkozol. Nem kötelességed! Nem muszály egyházat csinálni, de ha... azt akartam mondani, hogy a kutya mindenit, ha egyszer egyházat csinálunk, hát akkor azt csináljuk, amire az alapítva lett!

Tudjátok, hogy mikor kezdtem ezen elgondolkodni? A Népszabadságot olvasom '46-ban. Valami ludovikás tiszt háborús peréről van szó. Akik kortársaim, azok tudták, hogy két megmagasított hivatás élt ifjúságomban: papnak lenni, vagy ludovikásnak lenni. Ugye ez az elhivatottságnak és a nemzeti elkötelezettségnek a teteje? Azt írja a Népszabadság, hogy erről a ludovikás tisztről – kortársam lehetett – : „foglalkozása? Szakképzett gyilkos.” Nacionalista keresztény voltam. Ennek az ateista firkásznak kellett engem elgondolkodtatni, hogy itt valami nem stimmel!

Még egy utolsó mozzanat. A mi Urunk Jézus Krisztus nem volt pap. A mi Urunk Jézus Krisztus laikus volt, és laikusokat gyűjtött egybe. Nem tizenkét darab püspökatyával sétált föl, s alá, mint főpüspök Galileának lankás vidékein. Tanítványoknak mondta őket, ők pedig tanítónak szólították Jézust. Ő tizenkettővé tette a tanítványait egy éjszakai imádkozás után, s ezzel megadta az őáltala elképzelt közösség, gyülekezet, egyház – akármilyen nyelven mondom – kahal, ecclesia – nagyságrendjét. Nem ötven fő, nem száz fő, nem ezer, nem tízezer, nem: tizenkettő. Vele együtt tizenhárom. Avval, hogy menjetek el az egész világra, és tegyetek tanítványokká minden népeket. Nem tanítsatok, hanem tegyetek tanítványokká minden népeket. Tanítványokká úgy lehet valakit tenni, hogy létre hoz az ember egy másik ilyen legfőbb tizenkét főből álló közösséget abból a célból, hogy ebben a közösségben tanuljuk a szeretetet, meg gyakoroljuk a szeretetet. Ezzel mi hadat üzentünk a padban ülő keresztény fogalmának, s azt mondtuk, hogy az nonszensz. Mert mi alakult ki? Hát az alakult ki, hogy hát ugye van a pap, meg van a laikus. Hát én elmegyek vasárnap a templomba, bedobom a perselybe a forintomat, még egyházi adót is fizetek, és az Isten Országával törődjek a pap – mert az a szakmája. Az a szakmája, hogy csinálja meg az Isten Országát. Hát könyörgöm: lehet, hogy ezek a papok olyan marha ügyes emberek, de nem nagyon veszem észre, és introspekció alapján. Mit lehet csinálni egy embernek ötszázzal?! Hát mit lehet csinálni egy embernek ezerrel? A kisközösségi tapasztalat az, hogy: hogyan lehet Bokor tagot szerezni? Hát úgy, hogy valakivel találkozom: jaj, de örülök, hogy látlak, hogy van asszony, gyerek, satöbbi, te, olvastad azt, hogy... igen, igen..., valahogyan rátérek arra, hogy teneked tulajdonképpen mi a véleményed erről? A cél az, hogy föl tudjam tenni neki ezt a kérdést: te, mi fán terem az, hogy köröszténység, tulajdonképpen Jézus Krisztus mit akart? Azt akarta, ami van? Na, most, hogy ha én ezzel annyira lekötöm őt, hogy elő tudom venni a farzsebemből a naptárt, és beírom, hogy ekkor és ekkor találkozunk, akkor jön a második beszélgetés. És ha ez megint olyan jól sikerül, hogy megint elő lehet venni a naptárt, akkor egy félesztendő, egyesztendő ilyen magánbeszélgetések után, amikre rámegy egy délután, vagy egy este, föl lehet vetni a bizalmi kérdést, hogy nem akarna esetleg megismerni olyanokat, akik szintén ilyen kérdésekkel foglalkoznak. Aztán... aztán ez a nevelődésünk a kisközösségben, ez nem fejeződik be. Ez nem iskola. Amit az ember kijár. Nekem vannak negyvenöt esztendő múltira visszanéző közösségeim. Persze hatvanesztendő nagypapák és nagymamák ülnek benne – ez életre szóló barátságot jelent. Azért, mert a feladat, és a téma mindig új, mindig mindent meg kell nézni Jézusnak a szemével. Hallatlanul időigényes foglalkozás egyetlen egy közösségnek az összetartása. Készülni kell a találkozókra. Négyhetenként egyszer jövünk mi össze öregek – nem úgy, mint a fiatalok, akiknek nagyon sok idejük van – öt-hat órára. Ez a találkozás úgy megy le, hogy minden ilyen alkalommal más a soros elnök, és a soros elnöknek kötelessége

egy elmélkedést készítenie, meghallgatjuk, csendben vagyunk, körbeimádkozunk, hozzászólunk. Ezzel elment másfél óra. Utána jön a házi feladat. Az előző alkalommal megállapodtunk abban, hogy ezt és ezt elolvassa mindenki. Mert előadások meghallgatására nincsen időnk. De otthon el lehet valamit olvasni. Utána ezt a közösségben megtárgyaljuk. A megtárgyalásnak van egy nagyon fontos szempontja. A soros elnök jobbra vagy balra mutat: Erre megy a kör. Össze-vissza beszélgetés nincs. Amíg aki szót kapott, azt nem mondja, hogy „Amen”, vagy „Passz” – addig abba nem szól bele senki sem. Mindenki szóhoz jut. Nem a szavattyúsok uralják a kört, hanem a lassan és halkán, és talán a mélyebben gondolkodók is szóhoz jutnak.

Szalad az idő. Az Asszuáni gát építése során a Magyar Tudományos Akadémiától valakik figyelmesek lettek arra, hogy valahol a Nílus mentén van három község, annak a lakói magyararaboknak mondják magukat, természetesen arab nyelven. Magyar név nincs, magyar melosz, dallamvilág nincs, magyar szó nincs, körörszénység nincs, tökéletes arab mohamedánok. Nyilván a 16. században, amikor tízezerrel, vagy tán százezerrel is vitték a törökök a Tisza-mentéről, ahogy ezt Szkhárosi Horváth András megírja, őseinket a keleti rabszolgapiacokra, azokkal mentek ki. Nyom nélkül elvesztek. Amikor a zsidókat vasláncra fűzve a Krisztus előtti VI. században Babilóniába vittek, hetven esztendő múltán azok úgy jöttek vissza, hogy a törzsi istenük átalakult egyetemes Istenné. És úgy tudták, hogy hozzájuk, a megalázott, letipott, és senki-néphez, és szentélye-lerombolt néphez, hogy Sionhoz fognak jönni el az összes nemzetek. Hogy eljöjjön az az idő, és ezt Sionban fogják megtanulni a nemzetek, amikor a nemzetek többé nem tanulnak hadviselést, mert minden véráztatta köpeny, és minden dübörögve menetelő harci csizma a tűz martaléka lesz, mert el kell jönnie annak az időnek, amikor együtt legel majd a párduc és a gödölye, és a csecsemő gyermek ott játszik a vipera kígyó lyukánál. Ezzel mentek haza. A zsidó nép kicsi nép, és széjjelszórta minden hatalom. És leszórta őket Egyiptomba, és Alexandriába, úgyhogy a nyelvüket elfelejtették! A Septuaginta fordítás úgy készül Krisztus előtt 270-ben, hogy az alexandriai zsidóság fordítja le magának, és az egész világ számára héberből görögre, hogy érthesse minden nemzet az Isten szavát. Tőlük és általuk.

A hivatás nélküli nemzetek nyom nélkül elvesznek. A hivatás nélküli nemzetek nyom nélkül fölszívódnak. Az nem hivatás, hogy erősebb akarok lenni, és a gyengébbet agyonverem. Ez az álhivatás. Ez az örült sárnak a hivatása. Az, hogy le van hányva minden, az a fontos, hogy hazaérve papucsot húzzak, pizsamát húzzak, a tévégombot megnyomjam, és megígyam a söradagomat – ez a semmi. Ezért nem érdemes áldozni semmit sem. A hivatás, az válasz egy hívásra. A hivatás, az válasz az Isten hívására. Amelyik így hangzik, hogy: „azért teremtettelek, hogy itt a földön megcsináljad a mását a transzcendens szeretet országának. Lehetséges! Nem utópia! Beleírtam a férfi és a nő szívébe! Lehet szeretetet is csinálni, és ennek élni.” Nacionalistának neveltek. Bögtem Trianon miatt. És bögtem mindazért, amiért minden magyar bögni szokott. És most azt mondhatjátok kedves barátaim, hogy kibújik a szög a zsákból! Hát ez a Páter Bulányi azért óhajt szeretet társadalmat beépíteni az emberiség életéből, vagy életébe, hogy... hát hogy a magyarnak legyen hivatása, és megmaradjon! Amikor a Csernochot, ezt a tót származású magyar hercegprímást rajtakapták valamin, akkor azt mondta, hogy: „Ván válámi bene...” Én egy esetben tudok hinni és bízni abban, hogy ezer, és kétezer esztendő múlva is lesz, aki azt mondja, hogy „hát ez gyönyörű!” Mi... ? Hát az, hogy *ég a napmelegtől a kopár szik sarja!* Ha nekünk lesz hivatásunk! Ajánlom a magyar nemzetnek a szeretet alternatív társadalmának a megteremtését, ajánlom az amerikai magyar baráti közösségnek a szeretet alternatív társadalmának a megteremtését! Ajánlom a magyarságnak, hogy mondja azt, hogy „kicsi vagyok én, szolgálni való vagyok én, föl akarom kínálni az egész emberiségnek: nem ütök én, hanem etetek én, és lábat mosok én”. Mert erre lettünk megteremtve.

Hogy én nem beszélek bolondokat, azt én magamnak azzal szoktam igazolni, hogy fölteszek három kérdést: Tessék szíveskedni: jelentkezék az, aki szereti azt, hogyha őrajta, vagy

az övéin uralkodnak! Tessék szíveskedni: jelentkezék az, aki szereti, hogyha őt vagy az övét éheztesd! Tessék szíves lenni: jelentkezék az, aki szereti azt, hogy őt vagy az övét bebörtönzik, vagy felakasztják! – Soha nem jelentkezik senkise. Na, most nem kell nagy ész – nekem is van annyi, hogy... hát akkor ezt nem szabad csinálni! Nem szabad uralkodni, és nem szabad éheztesni, és nem szabad verekedni.

Mielőtt a záró gondolatot és a záró éneket elénekeljük, elmondom, hogy negyvenöt esztendőig tartott számunkra – nem a kéziratos, nem a nyomtatott magyar irodalom kora –, hanem a gépiratos magyar irodalom kora, az indigó, és a stencil kora, és ez most egy esztendővel ezelőtt véget ért. Ötven és fél esztendő után még nekem is megkegyelmeztek, és adtak útlevelet – ’39-ben jártam utoljára nyugaton –, és hát élünk a szabadsággal. Van a Bokornak újságja is. Az Új Idő Könyvkiadónál ez a történet – amit elmondtam nektek – megjelent harmincezer példányban *Páter Bulányi* címen. Luzernben kiadták az „Egyházrend” és „Erény-e az engedelmesség” című tanulmányomat, amelyekben elmondom azt, hogy csak az az egyházrend – egyházrend, amelyikben az ember a meggyőződésére hallgathat, és nem a nadrágvarrást keresi, mint amire a bakát tanítják. Aztán, miután az ötvenes éveket börtönben töltöttem, a hatvanas éveket azzal töltöttem, hogy napi 8 óra szállítómunkásság után bele az éjszakába megcsináltam a teológiai summát, mielőtt még meghalok – „*Keressétek az Isten Országát!*” címen. Ez négy ilyen kötet, de még csak kettő jött ki, úgyhogy a harmadikat és a negyediket ennek következtében majd később küldöm el Amerikába. Aztán hoztam előadásokat, amelyeket idén írtam, gépelve – boldogan aláírom, dedikálom őket mindazoknak, akik azt igénylik.

És akkor következzen a záróének bevezetése. Mikor mindezeket propagandázva elmondom papbarátaimnak, azt válaszolják: „De honnan veszed ehhez a parasztot? Ehhez lelakiség kell, öregem!” Na: a lelakiség. A hatvanas évek végén lélegeztünk egyet, és a kemény börtönzések évtizedei után egy picit megint föllendült a munka... De Uramisten, mi tart meg bennünket, ha megint lemegyünk a nullára? És akkor találtuk ki a három köteléknek a gondolatát. Az első: megkötöm magam Isten kötelével. Ez magyarul annyit jelent, hogy fölkelek egy fél órával hamarabb, mint ahogy muszály, és csöndben maradok, és gondolkodom azon, hogy mire használom föl az életemet. Ezt a körösztenyek úgy mondják, hogy : „imádkozunk.” Aztán van egy második kötelék, és ez a második kötelék pedig az, hogy... a pápasodást akarjuk megszüntetni. Ugye az ember előbb-utóbb olyan okosnak érezi magát, okosabbnak mindenkinél..., hogy hát ötöle már csak tanulni lehet. Minden Bokor-tagnak kutya kötelessége egy bizalmat választani. Nem kell, hogy pap legyen ez a bizalmi, és időről időre négy-szemközti beszélgetésre menni hozzá évente egyszer, évente kétszer... ahogy akarja. Ez az ő második köteléke. Van valakim, akinek beszámolok magamról – magunkról, ha a párommal együtt megyünk – akit felhatalmazok arra, hogy rá is kérdezhet arra, hogy hogyan állok az Úr színe előtt. És a harmadik kötelék, a baráti kötelék. Ezt adják a kisközösségi találkozók. Ez a hűség a kisközösségemhez.

1949 nyarán a Krisztina körúton összegyűjtötték nekem, egy 8 napos lelkigyakorlatra hazánk szebb-lelkű leányait: 16-20 éveseket. Köztük volt egy 17 éves kislány, az Andi, aki most, 1990-ben már nagyon sok-unokás nagymama. Amikor ezt a lelkigyakorlatos gondolatot a három kötelékről meghallotta – magyartanár az istenadta, akárcsak én –, írt egy verset. Most megkérlek benneteket, hogy álljatok föl, és hallgassátok meg ezt a magyar népdalra szerelt verset, mert ez a Bokor közösségnek himnusza. És ezzel fejezném be az előadásomat. Ágostont megkérem, hogy muzsikáljon!

*Megkötöm magamat Isten kötelével / Megtöltöm szívemet Ország Igéjével
Szabadságom Uram néked visszaadom, / Csak a szeretetre formáld át tudatom!
Magamat megkötni gyöngé vagyok Uram. / Segítő kéz nélkül nehéz járnom utam
Atyám erősítsd meg testvéred a hitben / Életem példázza: szeretet az Isten.
Megkötöm magamat baráti kötéllal. / Testvéri közösség tartó erejével.*

Testvér, ha eloldnám kettős kötelékem: / Szembesíts magammal, légy felelős értem!
Istenem! Hogyan köszönjem meg ezt...? – ez volt az előadást záró mondatom.

Piarista köz, 2008. május 6.

Álmodtam húsvét keddjére virradó éjszakán. Napközben jutott eszembe. Nagyon rossz éjszakám volt, csak délre szedtem össze annyi erőt, hogy megborotválkozzam, felöltözöm, körletrendet csinállok. Valami Bokor-rendezvényt álmodtam. Kijöttem a kápolnánkból, lementem a tornaterembe, az is tele volt emberekkel, hangszóró közvetítette hozzájuk a hangot. Kinéztem a folyosóról udvarunkra. Az udvar is tele volt, s onnan hallgatták a közvetítést. Ennyi volt az álom. Vaktyúk is szemmel álmodik...? Nagyon boldog voltam, amíg ezt álmodtam

Piarista köz, 2008. május 7.

Az *Érted vagyok* c. Bokor-folyóiratnak csinállok most propagandát. Egyik közösségemben a 2008. februári számból választottunk házifeladatot: három egymást követő hosszabb-rövidebb cikket. A három szerző mindegyikének írtam egy levelet. Levelem talán ráirányítja a figyelmet a szerzők írásaira. Az első cikk címe: *A változás szele* – Interjú az európai kereszténység válságáról Hubertus Halbfas valláspedagógussal.

Kedves Halbfas!

Nagyon okos a panasz, jó lovagom Halbfas,

Hiba lenne, ha valahogy félremagyaráznám. (Arany J. után szabadon.)

Mondjad meg, hogy mi a bajod, megpróbálok segíteni rajta. Ha az a bajod, hogy fáj a hasad, meg az is, hogy nem fáj, akkor nem tudok segíteni, mert nincsen harmadik lehetőség. 73 évesen jutottál el oda, hogy nem tudod, merre előre. Én ilyen ifjú korban még tudtam, s még azt is gondoltam, hogy valakik figyelnek rám. Nem tudok segíteni Rajtad, mert a bajod minden, és mindennek az ellenkezője is. De azért sorba veszem őket.

1. Érintetlenül hagyja ma már az egyház az embereket, s ugyanakkor ma sokkal vallásosabb az emberek, mint ifjúságodban, mert hat a zen-buddhizmus. Még a szerzetesekre is. Kedves Halbfas barátom, akkor csináld Te is azt! Mért nem csinálsz? El kellene hagynod a tanszékedet? Nem akarsz? Mit akarsz? Zen vagy nem-zen mellett – de döntened kell!

2. Azt mondod, hogy a kereszténység gerince a szeretet és igazságosság, de az egyháztörténelemben a dogmatikai tényező a jelentős. Nos, tedd rá az életed vagy az egyikre, vagy a másikra, s majd meglátod, hogy mire jutsz. Lehet belőled Kaifás is, meg a Golgotára is eljuthatsz. De ha tanszékvezető akarsz lenni, már döntetted is valami mellett, és sajnálkozhatsz, hogy nem halad a te szekered sem úgy, ahogy szeretnéd. Ha pedig csak kritizálni akarnál, akkor kiközösíthetnek. Brancsba kell tartozni s befogni a pofánkat.

3. Képviseld az új érettséget, biztosságot, a spirituális érettséget, az új életet? Akkor mondd az új nyelvet, s tedd jelentőssé vele a hittartalmakat! Gyűjts, ha tudsz, mindezekkel tábor, csinálj akár új vallást és jegyeztessed is be azt, de képviselj valamit. Hogy mekkora a kínálat a szellemi piacon, jól tudjuk. Minden vallás, minden szellemi mocorgás válságba kerül egyszer. Fogja hozzá bátran a zenezéshez, de az sem kerülheti el a válságot. Majd a tanszékvezetők elemzik az okokat. Úgy, mint te. Jobban vagy rosszabbul.

4. Válg meg az antropomorf Isten-felfogástól, melynek már nincs ereje. Ne hidd, hogy Isten mindenben illetékes, ami csak történik. Valld meg, hogy nem mindenható. Valljad a misztikus pánenteizmust, mely szerint Isten meghaladja mindazt, amit az ember és világ jelent. Higgyed, hogy minden megváltozhatatlan, meg az ellenezőjét is, és alakítsd ki a hit és imádkozás új gyakorlatát. Magam s mások meg majd eldöntjük, hogy beállunk-e a zászlód alá.

5. Az ifjú holland zsidó nő hitére térjünk? Arra, hogy Isten nem tud segíteni nekünk, hanem nekünk kell segítenünk Istennek, szegénynek? Ez már aztán igazán döfi. Valami

ilyesfélét próbált mondani a szegény istenkáromló Názáreti is. Nem érte meg 73. esztendejét. Hamarabb elintézte főpapja. Követői sem igen éltek sokkal tovább. Hamar elégették e követőket immár keresztény máglyákon. Vannak ügyeskedők, akik tovább húzzák. De meg is feledkezünk ügyeskedő életükről.

6. Mondjad meg már Halbfas: Mitől kellene megváltani minket? Ha Jancsi szereti Juliskát, akkor boldog, s nincs mitől, miből megváltani őt. Juliska is boldog, ha szeret, és ha szeretik. Elég, ha szeretünk. Elég, ha szeretnek. Jézus is csak szeretett minket. Nem volt szüksége arra, hogy Kaifás még keresztre is feszítse... meg arra, hogy teljesüljön ezáltal az Atya akarata. Ezt akarta volna az Atya? A Golgotát? Elhiszed Halbfas? Ennek a megváltás-ügynek nagyon papszaga van. Még annak is, aki beszél róla.

7. Nagyon igaz, hogy a hit története nem a zsidókkal, nem a keresztényekkel kezdődik. Pár tízezer évvel korábban. Ezért nincs is szükség vallási paradigmaváltásra. Az urak leváltására volna nagyon nagy szükség. A pap urakéra is. Meg arra, hogy vannak kedves laikus hívek. Ezt is le kellene váltani. Istenek csak szerelmes lányai és fiai vannak. Ha Jancsi szereti Juliskát, és Juliska Jancsit, akkor minden rendben van.

8. Kedves Halbfas, hagyjuk a fenébe a papokat meg mindenféle egyéb urakat. Azok úgyis csinálják a maguk paradigmáit. S mi mit csinálunk? Hajoljon össze négy-öt magyar meg nem magyar. Ha lehet, akkor pap nélkül. Ez lenne a nem merő vallási, hanem egyetemes emberi paradigmaváltás.

9. Írtam erről közel harminc éve egy kis könyvet. Az volt a címe, hogy Egyházrend. Megsértődött tőle egyház és világ. A Hittan Kongregáció asztalára is elkerült. Hamarább, mint Luther 95 pontja. El is ítélték: *téves veszélyes és félreérthető*. Kezébe került könyvem egy nagyvázsonyi Tsz-dolgozónak, asszonynak. Ennyit mondott csak rá: nem számít, hogy az egyházzal szól; ez a rend kellene a téuszunkba is. Akkor van paradigmaváltás, amikor megszűnik a kinevezés gyakorlata. Erről pedig nem lehet leszoktatni az urakat. Az egyházban sem, meg azon kívül sem.

A második cikket egy hölgy írta, aki szintén professzora teológiának, de a tapintatos szerkesztők nem adták meg születése dátumát. Neve Susanne Heine, s írásának címe: *Vált-sunk már perspektívát! – Egyház és teológia – másképp*. Tőlem biztosan fiatalabb a hölgy. Ezért a megszólítás:

Kedves Zsuzsika!

Ha valaki Bécsben a gyakorlati teológia professzorává tudott lenni, annak felnőtten alkalmazkodnia kellett már néhány évtizeden keresztül a létező katolikus egyház perspektíváihoz, mert különben nem lehetne ebben a létező egyházban professzor. Zsuzsa mégis változtatást akar. Tanszéknélküli magam is így vagyok ezzel. De hát Zsuzsa meg miben akarná a változást?

Az egyház fájdalmasan tapasztalja, hogy Isten dolgában nincs már szólási monopóliuma, mert mások is vannak rajta kívül a vallás-piacon. Nem tetszik ez az egyháznak. Tenni kellene valamit. Zsuzsa szerint reménybeli keresztényeknek kellene tekinteni a nem nálunk, hanem másutt vásárlókat. Dogmatikai formulák és moralizálások helyett az evangéliumot kellene prédikálnunk, s ezzel mindenkit meg lehetne-kellene szólítanunk. Mi ez az evangélium, nem mondja meg. De elmondja, hogy nem kioktatnunk kell az embereket, hanem szeretnünk. Alighanem azt sugallja, hogy evangélium helyett csak szeressünk, s ne prédikáljunk! Se dogmatikát, se morálist.

Továbbá: alkalmazkodni kell a világhoz és nem ördöginek nyilvánítani azt. Az utolsóelőtti bekezdést képtelen voltam megérteni. De az utolsót már igen: azt, hogy a papok túlságosan gyorsan kerülnek vezető állásba, és teológiai képzettséggel *nem* rendelkező személyeknek kellene körülvenni őket. Ennyi a baja. Mit tudok mondani neki? Ennyit:

Jézus evangéliuma jóhír, s azt prédikálni kell, hogy híre menjen. Prédikáció címén pedig Jézus nagyobbára csak moralizált: légy kicsi, osztozzál, ne verekedjél! Papokat nem szentelt, de küldötteket nevelt, akiknek az lenne a dolguk, hogy tanítókként tanítványokat neveljenek. Az egyháznak viszont papjai vannak, akiket meg elődlegesen arra tart, hogy megöntsék a bubát..., hogy szolgáltassák ki a szentségeket, mert nélkülük nem tudunk üdvözülni. Legalábbis kétezer esztendő óta. Nagyon remélem, hogy a korábbi év-tízezredekben – e szentségek híján – azért nem lett mindenki a pokol martaléka.

Gyorsan vagy nem gyorsan, de csak papok kerülhetnek a papokat szentelő egyházban vezető állásba: negyven évvel plébános, ötvennel püspök, hatvannal bíboros, hetvennel pápává lesz, akit a bíborosok megválasztanak. Az egyház 999 ezreléke, a többi tagja szegény pedig mind csak *laikus*, csak teológiai végzettséggel nem rendelkező kedves világi hívő; ezért nem igen tudja használni őket, mert nem tanulták meg sem teológiai előfeltevéseinket, sem a nadrágvarrás-keresést. Azt tehát, ami használhatóvá teszi őket.

A harmadik cikket csak egy teológiai végzettséggel rendelkező neves újságíró írta, Hartmut Meesmann: *Áttörés az ökumenében? – A különvált egyházak és az eucharisztia* címmel. Íme a hozzá intézett levelem.

Kedves Hartmut!

A Kossuth és a vasút össze nem keverendő. Pál letolja Pétert Antióchiában, mert Péter a pogány-keresztényekkel együtt kajolja a vacsorán a zsidó-keresztényeknek tilos ételeket. A vacsora végén még volt kenyértörés is? Lehet, de nem említik forrásaink. Számodra nyilvánvaló, hogy volt.

Mai napság se katolikusoknál se protestánsoknál nincs vacsora, legfeljebb követi a kenyértörést – jelentős dátumokon, pl. ha éppen vasmisét mond egy pap. Az őskeresztények között akkor volt kenyértörés, ha előbb három éven keresztül mint katekúmenek megtanulták, hogy mi is a kenyértörés jelentősége; legalábbis az ókori Róma városának egyházában ez volt a szokás. Ezen a tanuláson fordult, hogy lehet-e ellentársadalom.

Tehát nem a kenyértörés teremt jézusi közösséget, hanem a megtanult hit és a hit szerinti élet. Az ellenvilág csak a hit szerinti életnek lesz következménye, hogy ezek és csak ezek hivatalosak a kenyértörésre, amelyen bőségesen adakoznak is, s ebből az adakozásból születik meg a Római Birodalom szegénygondozása. Ellenvilágként.

Pál pedig az ellen tiltakozik, hogy a keresztények Korintusban elhozzák a közös vacsorára a maguk ennivalóját, s a szegények nem tudnak hozni semmit maguknak, s csak nézik, hogyan laknak jól mások. Hogy mi köze volt a korintusiak vacsorájának a jézusi közösség ellentársadalmához, halljátok Pál szavait: *Amikor ugyanis egybegyűltök, már nem az Úr vacsoráját eszitek, hiszen étkezéskor ki-ki a saját vacsoráját veszi elő, hogy elfogyassza, s az egyik éhen marad, a másik pedig dőzsöl. Nincs otthonotok evésre-ivásra? Vagy megvetitek Isten egyházát, és megszégyenítitek a szegényeket? Mit mondjak nektek? Dicsérjétek? Ezért nem dicsérlek benneteket.*

Törjék meg katolikusok meg evangélikusok akár együtt is a kenyeret! Áldozhassanak is a kedves világi hívek egymás templomaiban! De ebből még nem lesz jézusi ellentársadalom. Ellentársadalom születéséhez Jézus-követés kell. Hadd ne mondjam el, mi jár annak, aki megpróbál olyasmit csinálni. Az urak kezébe kerül, akik nem szeretik az ellentársadalmat. De nem ám! És tesznek is érte valamit, hogy soha meg ne szülessék az ellentársadalom.

Piarista köz, 2008. május 8.

Tévedhetetlen

Csudálatos találkozó volt nálam 2008. március 29-én, szombat délután. Hatan voltunk együtt majd négy óra hosszat. Szolnokról jöttek hozzám húszas éveik közepén járó fiatalok. Ateista vagy vallásilag közömbös szülők gyermekei, többségük meg sincs keresztelve. De Bíró Lajost megérintette körünkben vagy tíz esztendővel ezelőtt a jézusi üzenet. S ő tovább is

adta azt, s ennek gyümölcse volt a Lajos utáni nemzedéknek – köztük az ő két gyermekének is – mostani látogatása nálam. Keresztelésükre és többek között házasságkötésre is készülődnek.

Nem tudom, hogy ők is csodálatosnak érezték-e a találkozót. De nekem együttlétünket követően Jn 1, 35-39 versei jutottak eszembe, melyek János és András meghívásáról számolnak be. János evangélista meghívásuk után jó hetven évvel idézi fel találkozásukat Jézussal. Számára biztosan felejthetetlen volt, mert ennyi idő eltelte után is emlékezett még, hogy délután négy óra körül került sor rá, hogy a Jordán partján sétálgató Jézusnak ők ketten utána mentek. Jézus észlelte ezt, s megfordult, hogy megkérdezze őket: Mit akartok? Ők meg ezt válaszolták: Rabbi, hol lakol? – Jöjjetek, nézzétek meg! – felelte nekik Jézus. Az evangéliumi feljegyzés így fejeződik be: *Az nap nála maradtak, ez a tizedik óra körül történt* (Jn 1,39). A zsidóknál akkoriban a nap hajnali hat órakor kezdődött, tehát délután négy óra volt, amikor utána mentek Jézusnak. (Az én látogatóim is délután négyre jöttek – emlékezem is rá. Emlékezem, de nem hetven év után, csak két nappal később.)

Milyen lehetett az a találkozó? Ha lett volna magnó, amely megörökítette volna azt a kétezer év előtti délutánt, mit nem adnék érte. Ha lett volna magnó két napja a szobámban, s felvette volna a mi találkozásunkat, mit nem adnék... még ezért is. Miért adnék érte oly sokat? Ezt akarom Nektek most elmesélni. S bár nem volt magnó, amely megörökítse a kérdést, melyet Gábortól kaptam, de emlékezem rá és arra is, hogy hosszasan gondolkodtam, mit is feleljek rá. Egy jó percre elnémultam. Rákérdezett Gábor a Mt 16,18-19-ben olvasható jézusi szavakra. Ezekre: *Én is mondom neked: Te Péter vagy, s én erre a sziklára építem egyházamat, s az alvilág kapui sem vesznek rajta erőt. Neked adom a mennyek országa kulcsait. Amit megkötsz a földön, a mennyben is meg lesz kötve, s amit feloldasz a földön, a mennyben is fel lesz oldva.* Azt kérdezte Gábor, hogy hogyan azonosulhatnak még odafent is azzal, amit Péter idelent megköt és megold – azaz jóváhagy vagy elvet.

Általában köpöm a választ, ha Jézus dolgaiban kérdeznek engem. Most nem így történt. Azt hiszem, hogy a KIO – a *Keressétek az Isten országát!* című és negyven éve megírt – hat vastag szamizdat kötetében nem fordul elő ez a szó, hogy tévedhetetlen. S biztosan tudom, hogy Jézus sem mondta sem magát, sem Pétert tévedhetetlennek. És ezért Gábornak sem tudtam azt válaszolni, hogy az I. Vatikáni Zsinat tévedhetetlenül megállapította, hogy Péter utódai, a pápák hit és erkölcs dolgában tévedhetetlenek. Hát ezért. S nemcsak azért, mert Hans Küng is már jó harminc-negyven éve megírta könyvét, melynek címe: *Unfehlbar? azaz Tévedhetetlen?* Hanem azért is, mert lassan annak is harminc éve lesz, hogy Lékai bíboros és négy felkért teológiai professzora dialógusra hívott, s ezen a dialóguson elhangozhatott és el is hangzott Lékai szájából az általa tévedhetetlennek gondolt szó: *Én és a jelenlevő professzorurak hivatalból képviseljük itt az egyház tévedhetetlen tanítását.* Magamban azt gondoltam ott és akkor, hogy tévedhetetlen és – még inkább – hivatalból tévedhetetlen emberekkel nem dialogizálok. Hangosan meg azt mondtam, hogy írják le kérdéseiket, s én azokat majd megválaszolom. Jó két órát birkóztak ott öten egymagammal, s nem engedtem ál-láspontomból: csak írásban válaszolok kérdéseikre.

Mért nem köptem tehát Gábor kérdésére is a választ? Mért gondolkodtam rajta annyit némán? Mért nem mondtam az I. Vatikáni zsinat megállapítását. Nem tehettem. Nem, mert barátainknak nem hazudunk, csak illetékteleneknek, csak ellenségeinknek hazudhatunk – ha nincs módunk kitérni a válasz elől. S most, amikor írom ezeket a sorokat, már hétfő délelőtt. Ahogy tudtam, felkészültem már a hétfő délutáni kisközösségi találkozómrára, s mikor befejeztem, eszembe jutott Gábor kérdése. Vasárnap még nem, mert vasárnap meghalni sem volt időm. Reggel volt a szokásos havi – két órás – ifjúsági mise, majd 11 óra felé jött Pista, hogy elvigyen Inárcsra pót-vasmisémre a Hangosok számára, és csak este hét óra utánra hozott haza. Kimerültem tőle, s hétfő reggel csak nyolc utánra tudtam úgy-ahogy összekaparni

magam... Mért voltam tehát egy percig néma? Ennyire gyengül már emlékeztem? Nem adtam meg a választ én már negyven éve Gábor kérdésére a KIO-ban?

Elővettem, a KIO *Mutatók* kötetét, s találtam a két kérdéses mátéi versre vonatkozó 12 lapszámot is. Megnéztem mindet egyenként. Elolvastam, amit 40 évvel ezelőtt ezekről a Máténál található versekről írtam. S az eredmény: nem szembesültem a KIO-ban Gábor kérdésével. Ezért gondolkodtam válaszom előtt annyit. Gábor mellett ült. Rátettem kezem a kezére, s ezt mondtam Gábornak: Jézus úgy mondhatta, amiket mondott, hogy bízott tanítványaiban, bízott Péterben. Bízott bennük, hogy azt fogják mondani, amit tanított nekik. Ahogyan én is bízom Bennetek, akiket az elkövetkező hónapok során majd megkeresztetek és megeskettek azon az alapon, hogy hisztek abban, amit Jézus tanított. Bízom benne, hogy azt fogjátok mondani, amit közösségeinkben tanultok arról, hogy miféle Ország az, amit keresnünk kell. Bízom benne, mert Isten azt írta bele mindnyájunk szívébe, amire megteremtett minket. Azt, hogy szeressük egymást még az ellenségeinket is: keresztre feszítőinket is.

S nem mondtam Gábornak a folytatást, amit a fentiekben leírtam. Nem, mert akkor és ott, szombat délután még nem is gondoltam az I. Vatikáni Zsinatra. De most igen, és mondom, amit gondolok. Mindannyian az Isten gondolatát képviseljük, amikor a szeretet szavát mondjuk azzal a tartalommal, amelyet Jézus adott ennek a szónak. Tévedhetetlenül? Igen, tévedhetetlenül. Mindig, amikor a szeretetet mondjuk. S csak ez magyarázhatja, hogy amit mond akár Péter, akár Gábor, mind megállja majd a helyét, és érvényes lesz idelent is, odafent is. S ha a földön nem is veszik figyelembe azok, akiknek más az istenük, mint Jézusnak, a mennyben biztosan elfogadott lesz, mert ennyit jelent a megkötés. Az ellenkezője pedig biztosan elvetett lesz, mert ennyit jelent az oldás.

És válaszomat mind a hatan elfogadták, mert nem tekintély elvű volt a válasz, hanem szeretet elvű.

S most magamat kérdezem: Lehet tekintély nélkül élni? Nem lehet. Hiszünk szüleinknek, s ha nem hiszünk, megégetjük a kezünk, amikor a forró kályha vasajtájához nyúlunk, s megtanuljuk tőlük, mi válik javunkra. És felnőtt korunkban is hiszünk annak, aki úgy szeret minket, ahogy a szüleink. Elhagyjuk érte anyánkat-apánkat. És hiszünk abban, aki azt reméli, hogy mindannyian az ő szerelmetes lányai és fiai vagyunk, ahogyan Jézus is az Atya szerelmetes Fia volt. Megtanuljuk Tőle, hogy nem tehetünk olyat, amit nem kívánunk magunknak. Azt, hogy nem uralkodhatunk másokon. Azt, hogy nem lehet három cipőnk, amíg él olyan a földtekén, akinek csak kettő van. Azt, hogy nem döngölhetünk bele senkit sem a betonba. Mondhatom mindezeket a színéről is. Feltétlen hittel hiszünk abban, aki arra tanít minket, hogy mindenkit szeretnünk kell. Azt tanítja, hogy kicsi vagyok én, s ezért másoknak szolgálni születtem én. Azt, hogy akármilyen okos, erős meg ügyes is vagyok, engem sem illet meg több, mint ami mindenkinek jár: a napi egy dénár. Azt, hogy szótáramból ki kell törölnöm az ölés szót, hogy csak az ölelés maradjon a helyén. Azt, amit Babits úgy mondott, hogy *az a véres Isten nincsen*. S a véres embernek se legyen helye a Földön, mert a mennyben úgy sincs.

Nem lehet tekintély nélkül élni, az Isten és az ő gyermekeinek tekintélye nélkül. De csak a szeretet-elvűeket illeti meg a tekintély!

Ember hol él sz te? A Földön? Ott az uraké a tekintély. A főpapoké, az írástudóké, a véneké. A királyoké meg a helytartóké, akik a szeretet-elvű Jézust nagyon hamar, már három év után a keresztre parancsolják.

Úrmentes világban akarok élni a Földön. Az urak tekintélye nélküliben. Ott, ahol csak a szeretet-elvűeknek van tekintélye. Milyen ez a tekintély? Azt hiszem, hogy tévedhetetlen.

Piarista köz, 2008. május 9.

Ezt énekeltem a Bokorportán Nagypénteken

Miután imádkoztunk az Anyaszentegyházért, a pápáért, a papságért-hívekért, a keresztelendőkért és a kereszténye egységéért: *Most a Bokorért imádkozzunk testvérek, hogy mindenkor igyekezzünk Jézust követni: hogy családjainkban és kisközösségeinkben, melyekben élünk, szeretettel szolgáljuk egymást, meg tudjuk osztani szellemi és anyagi kincseinket magunk közt, egymást soha se bántsuk, hogy példa lehessünk minden magyarnak és az egész világnak Jézus, a mi testvérünk által.*

Aztán a mellettem ülő Garay Zsófi mondta a könyörgést: Mindentadó Istenünk, segíts bennünket életünk minden napján, hogy a Bokor 63. évében is úgy tudjunk élni, hogy mi is megtegyük azt, ami telik tőlünk, ahogyan erre törekedtek és törekednek már odafent vagy még idelent szüleink és nagyszüleink is. Segíts, hogy mindnyájan az Atya nagyon kedves lányai és fiai lehessünk, Jézusnak pedig hűséges testvérei a Szentháromságot egybetartó Szentlélek erejében. Amen

Piarista köz, 2008. május 10.

Lehattunk '895-ben, amikor bejöttünk, fél millióan. Lehet, hogy találtunk itt olyanokat, akik magyarul beszéltek: székelyeket, avarokat. Az asszonyok szültek, s mikor harmadfél-száz esztendő után jöttek a tatárok, már voltunk két és fél millióan. Egy év múlva már csak fele annyian voltunk. Az asszonyok megint szültek, s a Hunyadiak korára felmentünk négy millióra. Aztán verekedtünk három századon keresztül a törökkel. Mikorra kiverték őket hazánkból, már csak egy másfél millió maradt, aki magyarul beszélt. Az asszonyok megint szültek, s az elmúlt század elején már tíz millió volt, aki magyarul beszélt. Aztán tíz felé szabdalták hazánkat, s '56 utántól kezdve máig szennyecsatornába vágtunk mi, magyarok nyolc vagy tíz millió magyar magzatot. Ha minket is elfű az idők zivatarja, Nem lesz az Istennek soha több magyarja – írta Arany János.

Hősöm egy fiatal hölgy, Vincze Bori, aki most hét éves. Nagyszüleit negyven esztendeje ismertem meg. Géczy Gabi, mire negyven éves lett, szült tíz gyereket Vincze Bandinak. Az elsőt Péternek hívják. Péter felesége, Kati, az elmúlt nyári Bokor-nagytáborban megsúgja anyósának, Gabinak, hogy várja már ötödik gyermekét. Péter húga, Eszter egy hétvégre elviszi magához a négy gyereket: két fiút, két leányt. Kihallgatja beszélgetésüket, mely arról szól, hogy fiú vagy lány legyen ötödik testvérük. A fiúk fiút akarnak, a lányok lányokat. Ekkor szólal meg hősöm, Vincze Bori: Mindegy, hogy mi lesz, mert nekik úgyis nyolc testvérré van szükségük. S még azt is elmondja Bori, hogy neki is nyolc gyereke lesz majd: négy lány és négy fú. A lányai nevét már tudja is. El is sorolja a négy nevet. A fiúkéből még csak egyet tud. Az Benedek lesz, mert így hívják Bori tíz éves bátyját is. Amíg van Géczy Gabi, Vincze Bandi, Péter és felesége Kati, amíg van Vincze Bori, addig nem fű el minket az idők zivatarja, addig még lesz az Istennek olyanja is, aki magyarul beszél.

110. SZENTIVÁNI NAPLÓ

2008. JÚNIUS

Piarista köz, 2008. június 1.

Egy olvasói levél három fejezetben.

I.

A *Mérleg* 2007/4 számában olvastam egy tanulmányt: *Markchies: Miért terjedt el a kereszténység az ókor végén* c. írását. Nem tudtam szó nélkül elmenni mellette. Írtam a szerkesztőségnek egy olvasói levelet. Kicsit hosszúra kikerült. A Naplóba azért befér. Ezt írtam:

Nehéz összefoglalni írásának tartalmát, de megpróbálom: *Magyarázható az elterjedés természetes okokkal is: ez volt a piacon a legjobb árú. Mikor is? Hát akkor, amikor Konstantin szemet vetett rá. Több hasznót hajtott ez az árú már ekkor is, mint amennyibe került, a vértanúság századaiban. De azért az Isten is bedolgozott ebbe az elterjedésbe, ha nem is közvetlenül, de közvetve – „a bibliai Ige” ereje által. Mikor is? Már a konstantini szemvetést megelőzően is? Még utána is? Tud nem beavatkozni is? Lehetséges, hogy egyáltalán nem avatkozott be? Közvetve sem?*

Megengedem, hogy félreértettem a szerzőt, aki tiszteletreméltó életműve háttérével mondta el a Bajor Katolikus Akadémián ezt az előadását. De a kérdő mondataim most leírt pár sorában foglaltam össze, amit megértettem cikkéből. Köszönöm írását, mert indítást adott nekem egy kérdés felvetésére, melyet előadása nem érintett. Ez a kérdés pedig az, hogy a keresztények miért azt az árút fejlesztették ki, amely aztán a negyedik század társadalmában – még uralkodó rétegében is vagy elsősorban abban(?) – olyan bőséges vevő közönségre talált. Miért azt fejlesztették ki a 4. század elejére, amit kifejlesztettek?

Mert fejleszthettek volna ezek a keresztények valami mást is. A bibliai Ige nagyon is megengedett volna valami egyebet. Igazolja ezt a lehetőséget, hogy a Konstantin császártól kibocsátott milánói türelmi rendelet (313) megszületéséig az egyházban számtalan eretnecség támadt: gnóosztikus vagy egyéb szavakkal jelölhető. Ahogyan az említett rendelet után is és napjainkig is – számtalan a katolikus tanítástól eltérő tanítások száma: Markchies is evangélikus.

Rendelet előtt és után, rendre minden másképpen gondolkodó – hogy ne minősítsek senkit se eretneknek – a bibliai Igére hivatkozott és hivatkozik ma is. Nálunk, keresztényeknél. S ha a szerző „evilági faktoraira” akarnék hivatkozni, ott találnám a Konstantin előtti elterjedést és a Konstantin utáni megnövekvő elfogadást okozó egyéb tényezőket is, melyeket magam nem is tudok szabatosan elválasztani az isteni eredetüektől.

Mert hogyan válasszam el azokat nemcsak a bibliai Igétől, hanem Istentől, magától is? Hogyan, amikor végső soron csak Istenre tudom visszavezetni azokat az emberi képességeket, amelyeknek alapján kialakítjuk magunkban, hogy végül is milyen legyen a vallási árunk, amelyet embertársainknak felkínálunk. Értelmi belátásunkra, meggyőződésünkre gondolok, melyekért hajlandók voltunk s talán ma is hajlandók valakik földi egzisztenciájuk elveszejtésére, és hajlandók különböző máglyákon el is égni. Hogyan ne említsem itt a legszentebb szót, mely az emberi *lelkiismeret*. Hogyan ne említsem a szókráteszi daimoniont, melynek szavára hajlandó volt Szókrátész kiinni a méreg poharat? Mindebből látható, hogy számomra az evilági és a nem evilági faktorok egymásba mosódnak – Jézus előtt és után. Mert számomra az isteni és az emberi nemcsak kettő, hanem egy is: „Istenek vagytok” (Jn 10,34) – ahogyan mondja a zsoltár nyomán a Jézus ajkára adott bibliai Ige. Azért vagyunk istenek, mert úgy teremtett meg bennünket Isten, hogy van lelkiismeretünk, amely megmondja nekünk: Ne tedd a másinak azt, amit nem akarsz magadnak! Megvan ez bennünk. Ezért kell aztán az ütközet előtt rummal leitatni a katonákat. S ezért kell őket megáldoztatni is. A rum + eukharisztia, ez a kettő együtt a tökéletes orvosság, hogy nyugodtan tudjuk gyilkolni – az ellenséget. Hogy

menjek előre azért, hogy hadi özvegy legyen a feleségem, árvák a gyermekeim. Vagy ha szerencsés vagyok, én löjek le valakit, aki ugyanúgy, mint magam is, hadi özvegyet meg árvákat hagy maga után. Miért is tesszük ezt? Azért, mert *becsülettel vagyunk banditák* (Harsányi Kálmán, A Balkánt jártuk, 1914-18)?

Nem tudunk róla, nyoma sincs annak, hogy 313-at közvetlenül követő években a keresztények módosítottak volna valamit árújukon. Csak annyit tudunk, hogy az árúkat elfogadó Konstantin elkezdett bőségesen fizetni nekünk az árúnkért. 318-ban Konstantin állama elfogadja a püspököket mint elsőfokú fellebbezési hivatalt, 319-ben felmentik a klerikusokat az utcaseprési és csatornatisztítási szolgálat alól, 321-ben a városi polgárok számára munkaszüneti napnak nyilvánítják a vasárnapot, 325 után a püspököknek engedélyezik a korábban csak hivatalnokok és tisztek számára fenntartott állami posta használatát. Ugyanakkor Konstantin császár a maga uralkodói jubileuma alkalmából – húsz éve lett császárrá – püspöki gyűlést hív össze Niceába, melyen maga elnököl, hogy megtárgyalják az akkori egyházat megosztó dogmatikai kérdést: az örök Isten örök Fia-e Jézus, vagy csak igen kiváló tagja az emberi nemnek. Ahogyan tanulom ezeket Markchies tanulmányából – is. Mindezt a keresztények el is fogadják. Sőt, nyelik is, mint kacska a nokedlit; magyarul: a galuskát. Ez kell a magyarnak meg a nem-magyarnak! Az embernek, a megváltottnak is?

Az ókorvégi, a 4. század eleji keresztény társadalom már választott magának árút – ezért nyelheték a keresztények e kedvezményeket, a nokedlit –, miután Konstantin császár kiadta milánói türelmi rendeletét. A 4. század elején ő azt a kereszténységet választotta, amelyet akkorra talált. S pontosan ezt választotta Konstantin. Nem az olymposzi isteneket is magáénak tudó császár-kultuszt, nem a zsidók vallását, nem a gnószticizmus valamelyik fajtáját, nem a misztérium vallások valamelyikét, hanem az akkor létező, olyan-amilyen kereszténységet. Lehet, hogy ennek a négy másik valláscsoportnak együttvéve több követője volt, mint a keresztényeknek, de Konstantin jól mérte fel a vallási piac kínálatát, s megszüntette a császárkultusz monopóliumát, s beszüntette a keresztények üldözését. Ugyan már, elődei mintájára minek üldözze őket? A milviuszi hídnál – így mondja a legenda – álmában látta Konstantin csata előtt a kereszt jelét az égen. Jobbat sejtett e jelben, mint a haruspexekben, az üldözők vallási-állami gépezetében. Döntött: nincs többé szüksége a haruspexekre, és nem kell tovább üldözni a keresztényeket.

Nem egészen világos számomra, hogy mit ért Markchies a bibliai Igén? Mindazt, ami a Biblia összes könyveiben található? Mindazt, ami az Újszövetségben található? Mindazt, ami a történelmi Jézus tanítására visszavezethető? Mert az, hogy nagybetűvel van írva a bibliai Ige, nem dönti el kérdésemet. A német nem is tud kisbetűvel *biblisches wort*-ot írni, csak *biblisches Wort*-ot tud, és a katolikus szertartáskönyvek a fáraó serege tengerbe fojtását elmondó szöveg felolvasása után is azt mondják, hogy a hallottak – *az Isten igéje*.

Legyen valami egészen világos. A keresztények eljutnak a negyedik század elejére a maguk olyan-amilyen kereszténységére. Ez a nem-keresztény Konstantinnak tökéletesen megfelel. Beül közéjük elnöknek. Beülhet, mert az akkori püspököknek meg felette tetszik ez a beülése. Mi köze van a Názáreti Jézusnak ahhoz, amiben keresztény püspökök és az egyelőre még pogány, azaz megkereszteletlen Konstantin ilyen nagyszerűen megértik egymást? Mert kérdezni kell, hogy ha a bibliai Ige véletlenül Jézus tanítását meg Istentől kapott lelkiismeretünket jelentené, akkor ez a jézusi ige mire lett volna jó Konstantinnak, a császárnak? Válaszolok: Alighanem semmire.

Terjedelmi okokból nem írhatom meg Markchies tanulmányát glosszázva Jézus tanítványainak három százados tudati fejlődését. De valamit azért ide kell hoznom belőle. A tanítványok a feltámadott Jézustól azt várják, hogy állítsa helyre Izrael számára a királyságot (Csel 1,6). Két nemzedék után a Jelenések könyve szerzőjének Istene/Jézusa atomháborúval pusztítja el az izraeli királyságot megszüntető Római Birodalmat, s Jézus maga tapossa a mindenható Isten bosszúálló haragjának borsajtóját – Jézus, aki a királyoknak királya, s az uraknak

ura (Jel 19,15-16)..., mert Isten nem viseli el többé szentjeinek üldözését (Jel 6,10). A negyedik század elejére halvány fogalmunk sincs már a jézusi híradás tartalmáról, a jóhírről? Legalább kettőnek nincs fogalma róla. Az egyik – Konstantin. S a másik? Az a társaság, amelyet keblére ölelt!

Tarthatatlan ez az állítás? Nem. Híven tükrözi a valóságot. Történelmet csinált ez a társaság: vágta ő is elleneit, mint a nyers tököt. – Tíz éve írtam egy tanulmányt, melyet most ideiktatnék:

Piarista köz, 2008. június 2.

II.

Isten Országának lehetőségei a második évezred fordulóján

Evangelizációs esten Jézussal együtt imádkozva mondjuk Istennek: Jöjjön el a te országod! Az "ország" (a héber malkut, a görög basileia) Jézus ajkán nem földrajzi, hanem szociológiai fogalom: emberek meghatározható összességét jelenti. Az "ország" megvalósulásának Isten részéről nem lehet akadálya, hiszen Isten kizárólag abban utazik, hogy az "eljöjjön". Zsinórpadlásról viszont – ha akarná sem tudná leengedni; sem ezredévfordulón, sem máskor. Az Isten Országá rajtunk fordul ("entos hümán" - Lk 17,21). Azon, hogy életünkkel mit kínálunk fel Istennek egyáltalán és éppen most, az ezredfordulón

I. A jézusi örökség

a/ Elv: motiváció és törekvéstartalom

Jézus három különböző országról tanított: a Sátán országáról, az evilági országról és az Isten országáról. Mindegyik országot emberek népesítik be. A politikai térkép az evilági országokat mutatja, az Isten és a Sátán országa pedig nem rajzolható térképre. Mindhárom országnak van principiuma, lényegét-mivoltát meghatározó elve. Keresve a három különböző elvet, megjelöljük az egyes elvekben rejlő törekvéstartalmat és érzelmi motivációt.

A Sátán országának érzelmi motivációja a rossz akarát, a gyűlölet; törekvéstartalma pedig az erőszakra épülő VEVÉS.

Az evilági ország (állam) érzelmi motivációja vegyes: valakikkel szemben jó, másokkal szemben rossz akarát vezet, hiszen nem egyetemes, hanem csupán csoport- és osztályérdeket képvisel; s ha történetesen minden állampolgár érdekét egyformán képviselné is, a szuverenitásán, azaz államhatárain kívül élőkét ez esetben sem képviselné. Törekvéstartalma pedig a JOG, amely kényszerítő erejével biztosítja a korábbi nem-erőszakos (mert munkát kívánó) SZERZÉSeK és az erőszakos VEVÉSeK által kialakult tulajdonrendet. Ez a rend a csoportérdeket képviselés következtében egyenlőtlenségi rendet eredményez, melyet törvényesnek, sőt még Justitia-nak (igazságosságnak) is deklarálnak a győztesek, a sikeresek, a kiváltságos helyzetbe került személyek, rétegek, osztályok, nemzetek. A hátrányos helyzetben levők természetesen rendre igazságtalannak minősítik a kiváltságos helyzetben levők által jogosnak és törvényesnek deklarált rendet. Például a munkanélküliek vagy munkabérükből létminimum alá kerülők hazánkban vagy a harmadik világban – ilyennek minősítik a tőkés társadalmi rendet. Például Koszovó albánjai, a Vajdaság, a Csallóköz vagy Erdély önrendelkezési joguktól (a csángók Moldvában anyanyelvüktől is) békeszerződésekkel megfosztott nemzeti kisebbségei is ilyennek élik meg és állítják az evilági országok hatályos nemzetközi jogrendjét.

A jogok világában mozgunk itt; azaz a fegyverrel védett statusquok (adott helyzetek) rendjének a világában. Minek következtében a fegyverek erejében létrejött és azokkal biztosított rend és jog ellen vétőket büntetnek is fegyvereik erejében a rend és jog kiváltságoltjai és védői. Büntetnek esetleg e jog és rend erkölcsös voltát pusztán elméletben megkérdőjelezőket is, s méginkább büntetnek a jog és rend ellen gyakorlatban is vétőket: a fegyveres lázadókat. Büntetnek esetleg Isten és/vagy az erkölcs nevében is, de mindenképpen a jog és rend nevében. Az ókori pogány római jog és rend ismert minden személyi jog nélküli rabszolgákat. A 16. századi immár "keresztény" Verbőczy Tripartituma ismer ugyanilyen jobbjágyokat, akiket a

dolgokról (Res), a vagyontárgyakról szóló fejezetben tárgyal, s akik - bár java részük csak magyarul beszél - jogilag nem is tartoznak a magyar nemzetbe, hiszen csak vagyontárgyak. Alighanem ok maguk is így gondolták ezt, mert amikor Bakócz érsek felfegyverzi őket, nem a török ellen, hanem az őket magából kirekesztő nemesi nemzet ellen fordulnak. A nemesek is tisztában vannak a jobbágyok evilági országon kívüli helyzetével: Mohácson húszezer nemes fogadja a törököt, pedig fogadhatná a jobbágyok sokszázvezres serege is. Csakhogy a nemesi Magyarország nem vállalta még egyszer a jobbágyok felfegyverzésének kockázatát. Mindez a kereszténység fennállásának 16. századában történik, de senki sem veri félre a harangot mondván: mi köze van mindennek Jézushoz s az általa hirdetett országhoz? De miért is kellene bármiféle harangot félreverní? Miért, hiszen Krisztus meghalt a kereszten, az ösbűn szennye immár lemosva a megkereszteltekről... jobbágy és nemes - keresztvízzel egyaránt meghintve - mehetnek mindketten a mennyországba. Senki sem gondolkodik már a harmadik ország, a jézusi Isten Országá kategóriájában. Majd csak Berzsényi Dániel beszél a ám a felvilágosodástól tanítva – "orca-pirító szégyenről".

Az Isten Országának elve viszont az ADÁSban, a mindenkinek mindent adni akarás, az osztózás törekvéstartalmában megnyilvánuló érzelmi motiváltság: azaz a szeretet, és nem pusztán valakik, hanem kivétel nélkül minden ember iránt. Ebben az országban a javak egyenlően oszlanak meg az ország népe, tagjai között, ami feleslegessé is tesz mindenféle erőszakot. Tehát éppen azt, ami nélkül a másik két ország nem állhat fenn.

Valamelyest részletezném is e három törekvésvilágot, utalva az azokban rejlő célkitűzésekre, eszmékre és eszményekre. A sátáni és evilági országe – akármilyen meghökkentő is, de – közös: nagyság és uralkodás, kiváltság és gazdagság, hatalom és erőszak. Olyannyira közös e törekvésviláguk, hogy a pusztában a Sátán a fentiekben megrajzolt evilági országot kínálja fel Jézusnak, ha Jézus - hajlandó cserébe leborulva imádni őt. A két ország ebben a szemléletben - egy cég! Az Isten Országának eszméje viszont e "két egy testvér" nemcsak ellentmondása, de ellentéte is: kicsiség és szolgálat, adás és szegénység, kardot hüvelybe dugó szelídség és békességteremtés. A Sátán az evilági ország karhatalmával iktatja ki társadalomból és életből Jézust; tanítványait is, ha mivoltukból fakadóan megtagadják a Sátán és az evilág közös eszményeinek szolgálatát. Így tesz Jézus előtt és Jézus után is. Szókratészt és Izaiást, Martin Luther Kinget és Romero érseket – e két ország közös buzgólkodása folytán – ugyanaz a Golgota várja. A jézusi tanításnak, örömhírének nem hiába reálsummája ez: Keressétek az Isten Országát, és keresztre talál, aki keresi. Joggal merül fel a kérdés: "élhető" is ez a jézusi Ország, vagy csak "halható"? Lehet élni érte; de ebbe bele kell halnia a létező társadalmi rendszerben annak, aki megpróbálná?

b/ Isten és a harag

A szeretet örök szentháromsági országában élő Istent az emberi történelemből kizárólag ennek az országnak a megvalósulása érdekli. Ezért az Atya azt szeretné, ha az országa szolgálatára rendelt és teremtett emberiség megbecsülné a kizárólag ezen ország előbbre segítése érdekében közénk jövő Fiút. Dehogyan ácsingózik-vágyakozik a végtelenül szent Isten a golgotai gyilkosságra. Dehogyan akar Fia halála által kiengesztelődni. Aki szeret, nem duzzog, nem tart haragot, és nem kívánja senki vérenek hullását. A tékozló fiú apja ő, aki szereti tékozló fiát csakúgy, mint a nem tékozlót. Napját fölkelte jókra és gonoszokra, esőt ad igazaknak és hamisaknak – Golgota előtt és után egyaránt. Szereti tehát a rosszakat is. Nem lehet rosszabb, mint amilyenek mi vagyunk, akik szeretjük gyermekeinket akkor is, ha azok ellenünk fordulnak. Isten végtelenül tökéletes, mert mindenét adóan szeret minket; és végtelenül irgalmas, mert amikor bűneinket elhagyva visszamegyünk hozzá, akkor bűnbánó szavunk fejében minden bűnünket megbocsátva, azonnal magához is ölel. Nincs tehát kárhoztató haragja! Szeretet-mivoltából következően nem is lehet. Haragjában tehát sohasem taszíthatja el magától gyermekét, az embert (héberül: ha adam). Még kevésbé minősíti bűnösnek Ádám vétlenül született ivadékait. "Ádamban bűnössé tett mindnyájunkat, Krisztus-

ban pedig igazzá tett mindnyájunkat!" - hangzik ez az összes keresztény felekezetek hitvallásának közös tanításaként. Pedig aligha lehetne kitalálni mondatot, mely jobban meggyalázná a szeretet végtelenül szent Istenét, mint hitvallásaink e sarkalatos tétele. Az "Ádámban mindnyájan vétkeztünk"-tétel a kollektív bűn világába vezet. A konkviztádorok, rab-szolgavadászok, Hitlerek és Sztálinok, a háborús bűnösök, a tömeggyilkosok világába. Ezt az Istent, ha volna ilyen, még az Egyesült Nemzetek Szövetsége is kizárná magából. Az ENSZ tehát, amely pedig csak a jog, az evilági ország kategóriájában gondolkodik. Kizárná bizony, mert a kollektív bűn még a jog elvét is lábbal tiporja, hát még a szeretetét! Ez utóbbihoz végleg semmi köze.

c/ Vallás és prófétagyilkolás

A bűnbánatot tartó Ninive népének könnyebb a helyzete az ítélet napján, mint a bűnbánatot tartani nem akaróké, tartozzanak azok akár a választott néphez is. Istennek nincsenek kiváltságoltjai. "Kiválasztottai" vannak csak, s hűségük miatt őket hurcolják Golgotára azok, akik nemegyszer Isten kiváltságoltjainak gondolják magukat: a prófétagyilkosok. Éppen ezért nincsen egyedül üdvözítő vallás sem. Nincsen körülmetélés, keresztség, imamalom, beavatás, vagy akárminő egyéb vallási szertartás, amely kizárólagos bérletet biztosítana az egyes vallások elkötelezettjeinek a mennyországba, a transzcendens beválásra. Jézus létrehívta az Isten Országá eszményeit vallani hajlandók közösségét, és kahal-nak (ekklésié, egyház = üdvház) nevezte őket, de vallást nem alapított. Elég volt ebből a műfajból számára annyi, amennyi már addig is adva volt; személyesen neki, a zsidónak – a zsidók vallása.

Nem akart új vallást a régiek helyett. Azért nem, mivel a vallás nem képes üdvözíteni. Arra csak Isten, meg a mi szeretetünk és bűnbánatunk közös ereje képes. Azért nem akart vallást, mert a vallás legfeljebb Golgotára képes hurcolni azokat, akik elvállalják az Isten Országá eszményeit. Nincs is módjuk a vallásoknak másra. Azért nincs, mert az evilági ország addig üldöz, szorongat minden vallási közösséget, amíg az meg nem tagadja az Isten Országának eszményeit; addig üldözi, amíg frigyre nem lép az evilági országgal. Ha pedig létrejön a trón és az oltár szövetsége, hamar fellobbannak a máglyák, melyeken kettejük szövetségének akarataból elégetik Isten Országának elkötelezettjeit. Konstantinig békén megél az antióchiai iskola is, de utána már - elsősorban a császár jámbor kívánságára - elégetik az istentelen eretnek ariánusokat. A felvilágosodásnak köszönhetjük, ha ma már nem égetik el, csak marginalizálják, csak búra alá rakják az eretneknek kikiáltottakat.

A vallások kiváltságoltakat termelnek, a kiválasztottak pedig Lélekből születnek, s így Isten Országának közössége transzcendálja nemcsak az evilági országokat, de a vallásokat is: túllép rajtuk. Lehetséges ez? Valamelyik evilági országban csak kell élnem, mert nem mehetek le a térképről. Valamelyik vallásba beleszületek akkor is, ha szüleim az Isten Országának elkötelezettjei, ahogyan Jézus is beleszületett József és Mária vallásába. A szülői ház, a názareti zsinagóga, a jeruzsálemi templom juttatta el oda, hogy el tudott menni a pusztába, s hogy ellene tudott mondani azoknak az evilági – sátáni eszményeknek, amelyeknek jegyében vallásának főpapja s a vele trón és oltár szövetségben levő állami (evilági országbeli) tisztviselő keresztre juttatja majd. A vallások nevelnek is, keresztre is juttatnak. Ezért nem hozott létre Jézus új vallást. Nem, mert nem akarta, hogy általa létrehozott vallás főpapja juttassa majd keresztre a tanítványokat. Olyan közösséget hozott létre, amely csak nevel minket Istenre és Országára. Közösségével, az egyházzal, nem óhajtotta az inkvizíciókban és máglyán elégetésekben és kiközösítésekben foglalatoskodó vallások számát gyarapítani.

d/ Mikor nincs szeretet bennem?

Csak szeretetet akart, s ennek himnuszát kell írnia és élnie minden tanítványának. Himnusz, amely szerint az szeret, aki odaadja minden vagyonát, s testét is képes átadni, ha kell, a Vevés és a Jog tüzének... Himnusz, amely szerint ez a szeretet; és ha nem ezen az úton járok, nincs szeretet bennem. Nincs, mert amíg többet akarok birtokolni, mint amennyi a másiknak jut, nincs szeretet bennem. Amíg gyermekeimre több forintot akarok költeni, mint amennyit a

másik költhet övéire, csak beszélhetek a szeretetről, de nincs szeretet bennem. Amíg elgondolásaimnak karhatalommal akarok érvényt szerezni, nincs szeretet bennem... legfeljebb szövegelhetek róla - akármikről is informál Pál szeretethimnusa.

II. A páli fordulat és sikere

a/ Arábia

Pál nem tartozott a Tizenkettőbe: Tarszusban élt, amikor Jézus Galileában-Júdeában tanított. Miután a damaszkusi úton földre vágta őt alighanem lelke terhe is (hiszen Pál Jézus-tanítványokat kívánt börtönbe juttatni!), Arábiába megy, és nem a Tizenkettőhöz – tanulni, Jeruzsálembe. Mindmáig mély titok, kikkel találkozott Arábiában. Arra viszont következtethetünk, hogy mit tanult ott, mert az arábiai három esztendő végeredménye nem titok. Címe: az én evangéliumom. Pálé és senki másé. Nem a Tizenkettőtől tanulta a benne foglaltakat. Summájára már utaltam: Ádámban mindannyian vétkeztünk, s ennek folytán rajtunk a kárhoztató Isten haragja... de Krisztus golgotai halála tisztára mosott minket. Mint mondtam, következtethetünk a végeredményből, a summából.

Elemeire szedem e summát. Négy állítás van benne.

- a) Ádám vétkezett
- b) Mi is vétkeztünk Ádámban
- c) Krisztus meghalt
- d) Krisztus halála tisztára mosott minket

Kettőt tudott ezekből a tizenkettő is: a/ Ádám vétkezett és c/ Krisztus meghalt. Kettő viszont merő újdonság volt számukra: b/ Mi is vétkeztünk Ádámban és d/ Krisztus halála tisztára mosott minket. Következtetésem: a merő újdonságban lehet ludas Arábia.

b/ Gnózis

A Mediterráneumban a jézusi üzenettel egy időben hódított egy másik szellemi-vallási irányzat is. Tanította, hogy valami végzetes baj történt az emberiséggel, már léte hajnalán. Az történt, hogy merőben szellemi létezését lecserélte az ember a jelenlegi, a tapasztalható testire. Ez az irányzat keveseknek szóló, belső és titokzatos, ezoterikusnak mondott ismeretet kínált. (Görögül gnózist: lényegében e történet tényként elfogadását.) Az ismeret kihúzza a bajból: visszakerülhetünk eredeti szellemi állapotunkba... e felismerés által.

Ezzel az irányzattal találkozhatott Pál Arábiában. A törvény és a próféták ismerője természetesen elutasította - mint mesét - eredeti szellemi létezésünknek testre cserélését, de elfogadta belőle az ősi baj gondolatát, s persze az abból megváltódás, a kiszabadulás szükségességét. Behelyettesítette a gnóztikus ősbajt az ugyancsak az emberi lét hajnalán történt ádám-évi ősbűn-esettel, s következményével: a Paradicsom, az Isten közelében élhetés elvesztésével. A megváltó ezoterikus gnózist pedig lecserélte a megváltó hittel. Miként az Arábiában megismert gnóztikus szellemi irányzat egy gondolati tartalom segítségével kívánja visszahozni az embert eredeti istenközel állapotába, úgy Pál is egy ténynek: Jézus halála (ill. Istent engesztelő kiomlott vére) tényének tulajdonítja az ember ügyét rendbetevő erőt. Az erről beszélő páli ismerettartalom kerül a gnóztikusnak a helyére. Üdvösségünk feltételévé lesz Pál igazának elfogadása, azaz a megváltó hit. Miben? Jézus Istent kiengesztelő, minket megváltó halálában.

Kopernikuszi fordulatot okoz ez majd a Jézus-mozgalom történetében. A galileai halászok védtelenek vele szemben. Ők ismerik a néptanító Jézus népet tanító szintű példabeszédeit. Pál pedig elvégezte a jeruzsálemi teológiai főiskolát, s ezenfelül három posztgraduális évet tölt még Arábiában. Nem közönséges élményeken megy ott keresztül: "Ismerek egy embert Krisztusban... és tudom, hogy ez az ember – hogy testben-e vagy testen kívül, nem tudom, csak az Isten tudja – elragadtatott a Paradicsomba, és olyan kimondhatatlan beszédekett hallott, amelyeket nem szabad embernek elmondania..." (2Kor 12,2-4). Valamiféle beavatásban részesülhetett, ami teljes bizonyossággal töltötte őt el. Teológiai közléseit Jézustól kapott kinyilatkoztatásként adja elő, sőt még Jeruzsálembe is kinyilatkoztatás folytán utazik, ahol is

érvényesíteni képes álláspontját. Sőt, ezt követően Antióchiában még Pétert és Barnabást is helyére teszi.

c/ Evangélium kinyilatkoztatásból

Jézus a három évi tanítás után a Lélekre bízta a Tizenkettőt. Ezt követően áll elő Pál, és mondja: "...az evangélium, amelyet hirdettem, nem embertől származik, mert én nem embertől vettem, nem is tanítottak rá, hanem Jézus Krisztus kinyilatkoztatásából kaptam" (Gal 1,11-12). A Jézus mozgalom addig hivatkozhatik Jézusra, amíg a mozgalom elindítóját meghatározó szemlélet és célkitűzések meghatározóak maradnak a mozgalomra. Ha a mozgalom tagjait, esetünkben Pált, a Lélek olyan kinyilatkoztatásokban részesítené, melyek alapvetően különböznek, sőt ellenkeznének is azokkal a gondolatokkal, amelyekre Jézus a maga közösségét építette, akkor a Lélek leváltaná Jézus mozgalmát Páléra. Ha viszont a Lélek a Fiúval fennálló gondolat- és létegyesége következtében nem részesíthet senkit sem jézusi célkitűzésekkel ellenkező kinyilatkoztatásban, akkor az ily tartalmú "kinyilatkoztatások", azazhogy inkább csak állítások, nem eredhetnek a Lélektől. Ha mégis tőle erednének, akkor Jézus hitelre méltósággal van baj, mert ez esetben Jézus küldetése nem végérvényes szava Istennek hozzánk. Ez persze elméletileg nem kizárt. Pál vagy akárki igéje lehet Istennek Jézus utáni szava hozzánk. De az azután végleg nem valószínű, hogy Jézustól vette volna Pál azt, amit Jézus nem tanított. Lecserélte volna Jézus pár évvel később azt, amiért pár évvel korábban meghalt a Golgotán?

d/ Az a bizonyos kopernikuszi fordulat

A páli tanítás kopernikuszi fordulatot idéz elő a Jézus-mozgalom történetében. Nézzük meg e fordulat legfontosabbnak tetsző vonásait. Isten országa immár alapvetően nem Jézust követő életünkön fordul, hanem azon, hogy elhisszük-e a páli gnóvizst: a hit üdvözít, nem a cselekedetek. Értelmetlenné válik nemcsak a zsidók reménye, az Ígélet földjének visszaszerzése, hanem az egész emberi történelem is. Csak pillanatok vannak hátra már: oly kevés az idő, hogy már megnősülni sem érdemes, hiszen jön Krisztus a levegőégben, s megyünk mindannyian hozzá, hogy mindörökre vele legyünk. Csak azok mentődnek meg ilyen módon, akik misztikusan egyesülnek Jézussal a keresztségben, s ezzel létre is jön egy új és újra kizárólagos vallás. Kizárólagos, mert vallási, liturgikus cselekménye, a keresztség - az üdvösség feltétlen feltételévé válik.

Mindezek következtében a Jézus-mozgalomnak ki kell szakadnia Izrael vallásából, mert létrejött egy új vallás. Jézusé! Annak ellenére, hogy Jézus a maga mozgalmával éppen egy olyan közösséget hívott létre, amelyben akármely valláshoz tartozunk is, teljesíthetjük Isten akaratát, építhetjük az Országot, ha magunkévá tesszük a szeretet érzületét és a mindentadás magatartását. A páli gondolatvilág viszont vallást hív létre, bár a vallás széttephetetlen szövetséget alkot az evilági országgal, amelynek célkitűzései lerontják az Isten Országának törekvéseit. Jézus elhatárolja magát s övéit az evilági országtól, amikor az egymással vetélkedő tanítványoknak, az evilági ország viszonyaira emlékeztetvén őket, mondja: "Köztetek azonban nem ez a rend, hanem aki a legnagyobb közöttetek, olyan legyen, mint a legkisebb, és aki vezet, olyan legyen, mint aki szolgál" (Lk 22,26).

e/ Vannak felsőbbiségek

A negyedik vonás:Érintetlen marad a páli tanításban az a struktúra, amelyben fennáll az evilági ország és a Sátán országa.

A kopernikuszi fordulatnak ez a negyedik vonása, ha lehet, még súlyosabb következményű, mint az előbbie. Pál-szintézisem VI. kötete beszél erről, melynek címe: Erény-e az engedelmeskednie? Péter közli Kaifással, hogy nem a hallható szóval szóló főpapnak kell engedelmeskednie, hanem a csak lelkiismeretén keresztül megszólaló Istennek. Meggyőződésünknek engedelmeskedünk, nem embereknek. Jézus tanítja, hogy nincsenek atyák, mi pedig mindannyian testvérek vagyunk. Pál pedig tudja, hogy vannak felsőbbiségek. Ez pedig engedelmeskedés-kapcsolatokat hív létre. Melyeket?

Az Atya szereti a Fiút, a Fiú engedelmeskedik az Atyának. A Fiú szereti az embert, az ember engedelmeskedik a Fiúnak. A férj szereti feleségét, s ő engedelmeskedik férjének. A gazda szereti szolgáját, ez meg engedelmeskedik urának. Az uralkodó szereti alattvalóját, aki engedelmeskedik neki. Az egyházi vezető szeret, s a tagok engedelmeskednek neki.

Jézus Péterrel hüvelyébe dugatja a kardot, Pál a felettes hatalmakkal nem dugatja. Nem, mert "a hatalom Isten rendeléséből van, s aki annak ellene szegül, Istennek áll ellen, mert nem ok nélkül viseli a kardot, hiszen Isten szolgája" (vö Róm 13, 1-5). Az engedelmességre kötelezett ember büntetésnek van kitéve engedetlensége esetén. Ez a jog világa. A tékozló fiú apja viszont nem bünteti az engedetlenkedőt. Egészen mást csinál vele. Nincs is engedelmességre kötelezve a fiú. Egészen mást, visszaszeretést kíván tőle az Atya. Jézus tanításában csak az eperfa engedelmeskedik a tanítványoknak, ember nem (vö Lk 17,6).

f/ A keresztény kultúra

Nem sok időnek kell Pál után eltelnie, hogy megtanuljuk: mi is lehetünk felettes hatóságok, és mi is elővehetjük a hüvelyből a kardot. Kiírhatjuk Koppány pogányait, hogy megkeresztelhessük nemzetünket. A tökefelhalmozás érdekében kirabolhatjuk az új világot, s a bennszülöttek megállapíthatják, hogy nem is Krisztust, hanem az aranyat imádjuk. Máglyán elégethetjük azokat, akik nem úgy tanítanak Istenről és Jézusról, mint egyházunk felettes hatóságai. S amikor az eretnekek ráébrednek, hogy felettes hatóságot kell nekik is találniuk tévedhetetlen igazuk védelmére, jöhet a harminc éves háború, jöhetnek a vallások véres küzdelmei egymással. Nincs az emberi történelemnek kultúrája, mely felvehetné a versenyt fegyveres rablásban és tömegmészárlásban velünk. Kikkel? Az úgynevezett keresztény kultúra hordozóival. Alighanem e történelmi sikerünk magyarázza mesés öntudatunkat. Napjainkban is, amikor a fordulat óta végre idehaza is büszkén emlegetjük e "keresztény" kultúrát és annak értékeit.

A Jézus-mozgalom pedig a páli alapvetés s a normál emberi esendőség erejében megírhatja a maga haldoklásának kétezer esztendő történetét. Címet is adhat neki: Jézus, a nagy sikertelen és a sikeres Pál. (Nem Arábia magyarázza mindezeket? Az Ószövetség biztosan nem magyarázza. Hát akkor mi magyarázza? Pál zsenije az ok? Nagyon valószínűtlen. Kultur-folyamatban élünk.)

III. A felvilágosodás kísérlete

"Túrte Miklós, túrte, ameddig túrhette". Ki ez a Miklós? Az Isten biztosan nem, mert ő máig is túri. Az Isten által megteremtett – nem a megváltott, csak a – közönséges emberi természet nem túrte. Fellázadt ellene. Jó két százada. Megunta az egyház gyámkodását és eretnekezéseit. Kívül tette magát rajta. Elvileg söpört el minden felsőbbiséget. Nem azt mondta ugyan, hogy ti mindnyájan testvérek vagytok, hanem azt hogy citoyen, polgártárs, és hogy SZABADSÁG. Nem mondta, hogy a gazdagok pokolra mennek, hanem csak azt, hogy EGYENLOSÉG. Nem, hogy dugjuk hüvelyébe a kardot, de mondta, hogy TESTVÉRISÉG. Az egyház válasza erre: minden könyvüket indexre tette, s vallotta tovább a maga Isten rendelte tévedhetetlenségét, s hogy Isten rendeléséből vannak a különböző gazdagság-szintű társadalmi osztályok, miképpen a mennyben is az egymástól különböző angyali rendek és karok. S változatlanul vallotta, hogy a megáldott fegyverekkel "igazságos" háborúkat kiobbantó és vezénylő királyok, bizony Isten kegyelméből uralkodnak rajtunk. S várta a jobb időket, amikor eltűnnek ezek az istentelen "illuminátusok" a történelem színpadáról.

A magyar szellemi élet és irodalom mindenesetre újjászületett ebből a felvilágosodásból. Petőfink arról az időről énekel, amikor majd a bőség kosarából egyaránt mindenki vehet, Vörösmartynk pedig arról, amikor majd a viszály elvérzik a csatákon. Egy versét idézném, mert a felvilágosodás erejében - idehaza is - nemzedék támadt, amely tudott újra hinni, remélni és szeretni. Másfél százada írta, s címe: A Guttenberg-Albumba.

*Majd ha kifárad az éj s hazug álmok papjai szűnnek
S a kitörő napfény nem terem áltudományt;*

*Majd ha kihull a kard az erőszak durva kezéből
S a szent béke korát nem cudarítja gyilok;
Majd ha baromból s ördögből a népszaroló dús
S a nyomorú pór nép emberiségre javúl... És így tovább.*

A felvilágosodásban támadt új életre a jézusi gondolat. Nem tudta megvalósítani, de tisztában csengte az evangélium célkitűzéseit, mint a korabeli egyházi igehirdetés. A 19. század első felének gondolkodói el is jutnak a hűtlen sáfárról szóló példabeszédig, a gazdag ifjút bizony útjára engedő, s az Isten és országának ellenlábását a pénzben, a Mammonban megjelölő – Jézusig. A szocializmus gondolkodói a szabadság, egyenlőség és testvériség meg nem valósulásának közvetlen okát a magántulajdonban jelölik meg. 150 évvel ezelőtt Marx Kiáltványa kockáztatja a szabadságot és testvériséget, hogy megvalósulhasson a nagy kisajátítás. Ezt követi hetven év munkásmozgalom, utána pedig hetven év létező szocializmus, majd térdre kényszeríti az egészet a tőkés társaságok világuralma.

A 19. század nagy reményeit követi századunkban két világháború, Hitler húsz, Sztálin negyven millió halottja, Hiroshima, Nagaszaki s a nukleáris és ökológiai katasztrófa fenyegetése – mint a felvilágosodás "melléktermékei". Nem sikerült az új kísérlet sem!

*És fölharsant a béke dala, a kereszté és a fényé,
az új Marseillaise szent tüzén kigyúlt a csipkebokor;
üvölt a gonosz: Nézd, új jakobinusok állnak a Volga vizénél!
s már csattog az ostor, az új urak ostora, csattog az új rabokon.
Új rabok, új éhség, új börtönök! – újra hiába
zökkent régi sinéről újabbra a régi világ:
új függönyök mögött pereg az Ember Tragédiája
s üres egekbe vezérli a bűn a szeretet dalát*

– írja a századelőn egy húsz éves fiatal, egy költő: Szabó Lőrinc.

Ugyanúgy nem sikerült, mint a Jézustól elindított mozgalomé. Összeegyeztethetetlen elemeket nem lehet összeegyeztetni. Jézust Pállal, az egyenlőséget a szabadság és a testvériség eltiprásával. Akármilyen fájó, de mondom: sem Szent István kardjával, sem Rákosi Mátyás gumibotjával – nem lehet Isten Országát csinálni.

IV. A posztmodern és a Bokor

Az észak-atlanti emberiség teremtette a felvilágosodást, s ma már tudja, hogy kísérlete csődbe ment. A csődtudat adott nekünk új korszaknevet: a posztmodernben vagyunk.

Mit csinálunk posztmodernben? Mit sem törődve a katasztrófák fenyegető veszedelmével, egyengetjük a katasztrófa útját. Mivel tesszük? Fogyasztunk. Azaz fogyasztanánk minél többet, s ezért reménykedünk, hogy valamelyik pártunk segítségével csak sikerül a bőséges fogyasztás határait Hegyeshalomtól keletebbre, mondjuk Békéscsabáig tolni. Mivel készítjük a katasztrófát? Nem házasodunk, s ha házasodunk is, nem csinálunk gyereket, mert a gyerek fogyasztja fogyasztási lehetőségeinket. Utánunk a vízözön! A nemzet jövője sem érdekes, az éhező milliárdok sorsa sem érdekes. Talán nekünk még kitart az észak atlanti szép világ! – sóhajtjuk. Mivel készítjük még? Steril misztikával. A vallási ipar termékeivel, szolgáltatásaival. Minden szolgáltatás jó, amely nem beszél arról, ami ebben az órában itt elhangzik. Utánunk a vízözön, de addig is istenélményre vágyunk. Saját vallásunk is szolgáltathatja. Az is jó, csak egy kicsit színtelen, meg már túlságosan megszokott, és ezért unalmas. Több csodálatosra, élménydúsabbra tartunk igényt. Keletire, ezotérikusra, feldobóra. Hiszünk szívesen bármiben. A vallási ipar hihetetlen anyagi tőkével rendelkezik, fiadzik is nála a pénz. Meg is magyarázza, miért. Isten megáldja gazdagsággal, aki bíz benne... Nem folytatom.

Már csak annyit mondok, hogy ismerek olyanokat, akik erre az egészre nemet mondanak. Azért mondanak nemet, mert szeretnék folytatni a Jézus-mozgalmat. Egyik katolikus folyóiratunk éppen az elmúlt napokban jelentette be rájuk vonatkozó gyanúját: katolikusok-e igazán? A Bokor névre hallgatnak. Nem igazán katolikusok, mert azt is gondolják, hogy a Jézus-

mozgalom folytatásához nem kell feltétlenül katolikusnak lenni, bár az sem akadály, ha valaki vasárnaponként katolikus templomban ünnepel eucharishtiát. Nem akadály, mert a templomjáró kiteszi magát ezzel annak a kockázatnak, hogy Jézusra emlékezik. Arra, aki bíztat minket: a szelídeké lesz a Föld!

Szót értenek e Bokorba tartozók azokkal, akik szeretnének reményt nyújtani, s nem zavarja őket ebben valláskülönbség. Miféle reményt? Azt, hogy nem patkányok öröklék Bolygónkat. Nem, mert lehetséges az Isten Országa, hiszen rajtunk fordul. Lehetséges, ha akarjuk.

Ha viszont a katolikus nemcsak az ötezer különböző vallás egyik válfaját jelentené, hanem azt az egyetemességet is, amely Isten gyermekének tekint kivétel nélkül minden embert, akkor boldogan versenyezhetnek a Bokorba vagy bárhová tartozók "az Isten szerint katolikus" megnevezés elnyeréséért. Ez ugyanis azt jelentené, hogy csak testvért ismer, akit szolgálni kíván, s akivel osztozni akar egészen odáig menően, hogy "senki nem mondana semmit a magáénak, mert mindenük közös" volna..., s akivel ennek következtében nem is lenne többé miért verekednie, s így hüvelybe dughatná kardját. El is adhatná az ócskapiacon.

Késlekedhetünk is ezzel. De ez esetben nem biztos, hogy megérjük a harmadik ezredfordulót. Nem, mert belepusztulunk, ha nem azt csináljuk, amire teremtvé lettünk. (Elhangzott először 1998. okt. 23-án a tatabányai református templomban – most tíz éve.)

Piarista köz, 2008. június 3.

III.

Miért is akadt meg Konstantin szeme rajtunk? Miért minősültünk különbnek, mint a többi vallás? Az isteneknek meg a császárnak a kultusza aligha ért akkoriban már többet, mint ma – mondjuk Európában – a történelmi mában élő, a létező kereszténység. Nem kellett sírnia a pogány kultusz után. Korunkban a társadalom néhány százaléka látogatja még vasárnaponként templomainkat. Papképző intézményeinket fenntartja az államhatalom, templomainkat is renoválja. Saját erőnkől is élünk: abból, ami államvallás-múltunk anyagi maradéka, és a hívek által felajánlott évi adókból meg a persely-pénzből. Hogy ez a saját forrás költségeinknek hány százalékát fedezi az egyes országokban, meg nem mondhatom. A vallás fenntartását általában a fizetett papok feladatának tudják társadalmunkban a nem-papok. De hadrafogható erő már alig van a hívekben. Siránkozunk, s egyre többen nem házasodunk, meg elválunk – az élet továbbadása helyett. A nemzetpusztítást még hamis ökológiai öntudattal is tesszük: ha kevesebb az ember, kisebb lesz az ózonluka. (Nem az emberi lehelet hozza létre az ózonlukát.) Konstantin szeme ma bizony nem akadna meg rajtunk. (A Didaché meg a Diognétoszhoz írt levél nem kerül be kánonunkba...)

A zsidókon akkor sem akadt meg a szeme. Ők kilógtak a sorból. Amikor csak lehetőségük van rá, fellázadnak a Birodalom ellen. Elkülönülnek ruhájukkal, sábeszdeklijükkel, haj- meg szakállviseletükkel, gettójukkal – más vallásukkal. Szombaton nem akarnak dolgozni, fontos nekik a körülmetélkedés. Hangsúlyozottan mások akarnak lenni, mint a normál rómaiak. Jobban, mint pl. ma a baszkok spanyol meg francia honban. Kiáltóan idegenek. Lehetnek annyian, mint a keresztények, de szóba sem jöhetnek, hogy lecserélje velük a császárkultusz képviselőit.

Kérdés, hogy hallott-e egyáltalán Konstantin a gnóosztikusokról. Ha hallott, a keresztények egy a keresztényeknél is obskúrusabb szektaféleségnek gondolhatta. A vallási piac e portékája a császárkultusz leváltásakor eszébe sem juthatott. És a misztérium vallások eszébe juthattak-e? Azokba belebotlott. A városokban mindenütt voltak szentélyeik: Isisnek, Mythrasnak, stb. Az, hogy *misztérium vallás* – csak a késő történetírás tudós általánosítása, mert e vallások nem voltak szerves kapcsolatban egymással. Nem gondolhatott rájuk Konstantin.

Ha mindezt végig gondoljuk, Konstantinnak nem lehetett más választása. Csak a keresztény egyházat választhatta. Kiterjedtsége következtében csak annak volt a birodalmi szervezetre ráhúzható mérete-alakja. Konstantin nem a jézusi Isten Országa építőivel találkozott

már, csak az egyházzal. Ezt gondolta-e Loisy is, vagy csak ráfogta azt az egyház hierarchiája – nem tudom eldönteni. A valóság azonban minden bizonnyal ez volt. A század végén Theodosius államvallássá tette a kereszténységet. Jézus pedig elmenekült az őt királlyá tenni akaró ötezer férfi elől, tanítványait meg rábírta, hogy gyorsan bárkába szállva ők is meneküljenek. Theodosius elől nem volt, aki menekült volna. A klérusban sem, a hívek sorában sem. A zsák megtalálta foltját. A trón meg új szövetségesét. Folytatódhatott a régi nóta: A tört vér maradt fekete folt.

Hiszek Jézus Isten-voltában és feltámadásában. S remélek abban, hogy Jézus Istene nem hiába teremtett meg minket a maga képére és hasonlatosságára. Remélek, és köszönöm Markchies tanulmányát.

Piarista köz, 2008. június 4.

Keresztelendők miséje április 27-én

Kedves katekumenek és kedves mindazok, akik eljöttetek e vallási cselekményre, melyet én most kiszolgáltatok katekumenjeinknek, azaz Ti, kedves testvéreim Jézusban – mindnyájan!

Egy 19 éves ifjú versével kezdem: *A világ az Isten kertje; Gyom s virág vagytok ti benne, Emberek! Én e kertnek egy kis magja, De az Úr ha pártom fogja, Benne gyom tán nem leszek. Tiszta e kebelnek mélye; Égi kéz lövelt beléje Lángokat...* Ennyi elég a versből. Tiszta az én lelkem is. Na, nem mindentől. De bűneimet a mise elején szőröstül-bőröstül Veletek együtt meggyóntam, és Isten megbocsátását is kértem. A magam számára és mindnyájunknak. De van egy olyas valami is, amitől tiszta a lelkem, amit nem kellett meggyónnom. Mindjárt elárulom Nektek, hogy mitől is tiszta a lelkem.

Ezelőtt harminc éve meglátogattam pár napra Csíkszentdomonkoson négy Bokor-pappal együtt az ottani plébánost, Bálint Lajost. Azért mentünk oda, hogy megtanítsuk őt Jézus szavait elemezni – Bokor-módra. Látogatásunkat s annak célját nem közöltük sem az erdélyi egyházi, sem az állami hatóságokkal. Nem is lett az köztudott. Így hát nem volt akadálya, hogy Lajoska gyulafehérvári érsekké is lehessen látogatásunkat követően. De azért látogatásunk nem volt minden hatás nélkül. Ezt abból gondolom, hogy hamarosan lemondatták, és fiatalon nyugdíjba küldték. Ilyen hatása volt az elemzésre tanításnak? Nem lehetetlen.

Ülünk tehát a szentdomonkosi plébánián és elemzünk, amikor is bejön Lajos házvezetőnője, s közli vele: Plébános úr, itt van egy menyecske, tessék már kijönni megöntení a bubát! Hát ez székelylül van mondvá, de azért alighanem mindannyian értítek, hogy mit is jelentenek e szavak. Azt jelenti, amiben katekumenjeink nem részesültek pólyáskorukban.

Most már elárulhatom, mit nem gyóntam meg a mise elején, s mitől tiszta a lelkem. Engem ugyan 90 évvel ezelőtt megöntöttek mint bubát, de nem kérdezték meg előtte tőlem, mi a véleményem: akarom-e vagy sem, hogy megöntsenek? De most, 90 évvel később megvallom: Azt gondolom, hogy nem véteklben, hanem szerelemlben fogant engem édesanyám. Azt gondolom, hogy Ádám-Éva almaevését sem rótták fel nekem bűnül odafent. Csak a pelenkám volt sárga vagy zöld, de a lelkem – az tiszta volt. Csak később terheltem meg azt mindenféle bűnökkel. *De tisztán adott át engem az én ősom* – mondom – Ady Endrével együtt.

Ha meg is öntöttek bubakoromban, de az aktív bubamegöntés vallási cselekményétől tiszta maradt a lelkem. 66. éve, hogy pappá szenteltekl, de magyart meg németet tanítottam iskoláinkban, s így hivatalból nem kellett bubát öntenem. 64. éve pedig beléptem a Bokorba, s ott megtanultam, hogy hivatalból se öntsek bubát. Mert ha valaki olyan ajándéklot kap Istentől, aminél csak a szerelem nagyobb, akkor anya és apa rendezzen hálából befogadó liturgiát, melyen megköszöníkl Istennek, amit kaptak. Olyan liturgiát, hogy sohase feledjék azt, miként esküvőjük napját sem felejtíkl el. Kétszer öntöttem csak bubát. Azt is a

Bokorportán, de jézusi szeretetből tettem. Egy első nemzedékbeli és szívemnek nagyon kedves Bokortag unokáit öntöttem meg bubakorukba, mert az unokák felmenői között akadt egy zsidó is, s a nehéz időket megelőző nagyszülők azt akarták, hogy unokáik a törvény előtt „őskeresztényeknek” minősüljenek.

Kedves katekúmenek és többi testvéreim! Közel negyven éve Ko. Laci is belépett a Bokorba. Bokor-előtti korszakában, ifjú pap korában sok bubát megönthetett hivatalból, de később aztán leszokott róla, és igyekezett ő is olyan dolgokat csinálni, amiket nem kellett utóbb meggyónnia. E számos dolgok egyike, hogy folyamatosan katekúmeniskolát is csinál. Miért csinálja? Hát hogy elbolondítsa azokat, akik hagyják magukat elbolondítani. Miért teszi ezt? Mert ő is elbolondíthatónak bizonyult. Ki ebben a ludas? A főbűnös? Jézusnak hívják őt.

A legfontosabb dolog az ember életében, hogy jól válasszon. Mit? Hát legelőször is azt, hogy jól válasszuk meg a szüleinket. Aztán később – mivel szüleik nem öntették meg őt bubakorukban –, hogy jó katekúmeniskolát válasszanak. Eztán következik, kedves katekúmenek, életetek legfontosabb választása Ez már aztán egészen a magatok választása lesz. Olyat választotok, akiért elhagyjátok apátok-anyátok. Ha rám hallgattok, akkor nem a kisbetűvel írt bokorban házasodtok, hanem a nagybetűvel írt Bokorban. Lehet Bokron kívüli fiút vagy leányt is választanotok, de előbb be kell hozni őt a Bokorba. Minek? Hogy a párotok is ahhoz a Jézushoz akarja igazítani életét, akit szüleitek és Ko. Laci buzgólkodása folytán Ti már megismertetek. Erről most azért nem mondok többet, mert a mostani alkalommal csak a keresztség, a bérmlás, az Eukharisztia vallási cselekményeit szolgáltatom ki Nektek. A házasság szentségére most még nem kerül sor.

Kérem az Istent, hogy én segédkezhessem ebben majd akkor is Nektek. Azért kérem, mert az elmúlt héten történt velem valami. Voltam valahol. Pénteken ebédre jöttem meg, s rendtársaim illő módon megköszöntettek utólag, mert csütörtökön György-nap volt. Rendtársaim tudták, hogy már vasmisémet sem akartam megérni, mert inkább elmennék szarvast löni az örök vadászmezőkre. Ezt tudva köszöntöttek fel, s biztosítottak róla, hogy kedvem szerinti életet kívánnak nekem: életet, de az örök életet. Válaszomban én meg megmondtam nekik, hogy nincs már ellenemre, ha az odafenti hatalmasságok még meghosszabbítják idelenti tartózkodásom idejét. Általános volt a csodálkozás, és Józsi, a tartományfőnököm meg is szólalt. Ezt mondta: *Hoppá, Gyurka bácsinál paradigmaváltás történt.*

Még elmondom a paradigmaváltás okát. A három napot egy olyan jézusi közösségben tölthettem, amelyet 1991-ben kezdett el két jézusi fiatal ember, s közösségüknek ma, 17 év után, 2008-ban 85 tagja van. 17 év alatt megnegyvenkétszereztek magukat. És életközösségben is élnek, s naponként harangszókor háromszor is imádkoznak. S a három napot is szentmisével kezdtük. S három napon keresztül mondtam nekik azt, ami Nektek a katekúmeniskola következtében meg azért, mert szüleitek házában a vízcsapon is ez a szöveg folyik, már a könyökötökön jön ki. Ők meg itták szavaimat, meg nyelték azokat, mint kacska a nokedlit.

Amikor Ladával hazahozott egyikük, a hosszú három órás úton megkérdezte: Gyurka bácsi, volna kedved hosszabb időt is tölteni nálunk? Ezt válaszoltam: Hagyj időt Magatoknak, ülepedjék le Bennetek, amit az elmúlt napokban hallottatok tőlem. S ha leülepedett, akkor kérdezd meg a Közösséget is. S ha ők is azt gondolják, amit Te, akkor telefonáljatok vagy emilezzetek nekem. S nem árultam el a kérdezőnek, hogy magam – még le nem csillapodott állapotomban – már döntöttem. Mit? Azt, hogy repülnék. Repülnék oda, ahol az elmúlt 17 esztendő nem fogyással töltötték. A kérdezőnek a fia, Nándi, most nyolcadikos. Iskolájuk a mezőörsi Szabó Gyuszi iskolájának kihelyezett tagozat-féléje. A 85 emberből 45 – tizennégy év alatti. Jövőre indul a kilencedik osztály. Ha én szeptembertől kezdve visszatérhetnék a szakmámhoz! Ha én újra magyar irodalmat taníthatnék!

Imádsággal zárom a szentbeszédet: Mindentadó Istenem! Add, hogy odaadó buzgósággal ünnepeljem Jézus feltámadását. Adj nekem erőt, hogy cselekedeteimmel mindent életre

váltsak, hogy halálíg újraszülessek, ahogyan Jézus, Te is újraszülettél húsvétvasárnap hajnalán. Amen.

Piarista köz, 2008. június 5.

Bírálnak?

Folytatódik a *Bírálnak?* *Bírálnak bizony* sorozat. Íme a harmadik eleme. Választ kaptam Évától: *Kedves Gyurka! Ha nem adod a kezembe a 108-as Naplót, sohase jutott volna eszembe, miért olvastattad el velem a KIO 8. num. c. és d. pontját. A bokortáborban az Isten Igéjeként felolvasott „Minek nevezzetek”-re jól emlékszem. Arra a disszonanciára is, amit bennem keltett. Arra nem emlékszem már, hogy közösségünkben úgy tettem volna fel a kérdést, hogy „mi köze a szerelemnek a szeretethez?”. Te biztos jobban megjegyezted, ha több mint fél évre is visszafáj az neked. Valóban nem volt tiszta bennem érzéseim megfogalmazása, mert ezzel az így feltett kérdéssel én sem értek egyet. De akkor és ott túltettem magam rajta azzal, hogy ebben a kérdésben nem értünk egyet, és nem okozott több gondot nekem...*

Ha már így belejöttem az írásba, megragadok még egy témát. Áprilisi találkozónkon hallottam először, s a Naplóban is olvastam a kijelentő mondatban tett megállapítást: Mária Magdolna szerelmes volt Jézusba. Zavar ez a részedről kijelentő módon tett megállapítás: Honnan tudod?

Az én lelkemben úgy él ennek a nőnek a képe, mint aki bűnös életétől és az azzal járó szenvedéstől megszabadulva átéli ennek a megszabadításnak a boldogságát, teljes szívvel befogadja ezt a megszabadító isteni szeretetet, s odaadott szolgálatával próbálja viszonzni. Más ez, mint szerelem. Megélt istenkapcsolat. Szerelmen az ember ember iránti vonzódását értem, mely testi vonzódást, szexuális tartalmat is jelent. Ez a másnemű felé vágyódásban és hívásban mindenképp megnyilatkozik.

Ha Mária Magdolna szerelmes lett volna Jézusba, a hívás kísértésként érte volna Jézust, s akkor ezt vissza kellett volna utasítania, s Máriát, mint kísértőt el kellett volna távolítania. Erről nincs szó az Evangéliumban. Ezért nem érzem igaznak (sőt talán inkább sértőnek) ezt a megállapítást.

Kedves Gyurka! Jóval többet írtam, mint amit vártál tőlem. De felbátorított az a megbecsülésed, ahogyan odafigyeltél a szavaimra, s ha talán ügyetlenül is fogalmaztam további mondanivalómat (hiszen nem vagyok kiművelt elme) remélem érthető az a lényeg, ami bennem él. Örülök, hogy elmondhattam, mert így érzem igazán őszintének magam. Köszönöm a „mit meg nem tesz az ember a gyerekéért” szeretetet. Oktalanságaimban is nagy-nagy szeretettel és hálával köszöntelek, Éva. Bp. 2008. április 4.

Kiemelek válaszából egy kérdő mondatot a címben tett megállapításomra: – Honnan tudod? Majd így folytatom: Mindenek előtt elolvasandó a KIO 116/b pontja:

Hány Mária?

Szétfeszítené könyvünk kereteit, ha rendre felsorolnók mindazokat az érveket, amelyek valószínűsíthetik azt a feltevést, hogy a Magdalainak nevezett Mária egyazon személy a Lázár és Márta testvére Máriával, valamint a lukácsi farizeusi lakoma névvel meg nem nevezett bűnös asszonyával. Csak egy-két meggondolásra szorítkozhatunk. A rendelkezésünkre álló szövegek e három szerep, ill. szerepkör hordozóit Jézussal olyan bensőséges kapcsolatban állóknak mutatják, hogy ez a bensőségesség valószínűtlenné teszi azokat az üres foltokat, kapcsolatmegszakadásokat, amelyek adódnának, amennyiben nem tekintjük azonos személyeknek őket. Egyetlen férfi tanítványnak Jézussal találkozása sem mutat oly hőfokot (sem a tanítvány, sem Jézus részéről), mint amilyent a bűnös asszony és Jézus találkozása mutat – mindkettejük részéről. (Lk 7,36-50) Lukács tizenöt verset szán e találkozásnak. Alig elgondolható, hogy ez az ekkora terjedelmet érdemlő asszony ne csatlakozott volna a Jézust kísérő asszonyok közé, ha ugyan nem ő volt az első, aki megkezdte az asszonyok közül ezt az utánamenést. A farizeusi lakomaleírást közvetlenül követi az evangélista beszámolója a

Jézust kísérő asszonyokról, akik között első helyen a Magdalainak nevezett Máriát említi; mégpedig oly jelzőkkel, amelyek nagyon tapintatosan ugyan, de mégis azonosítani látszanak őt a lakoma bűnös asszonyával: gonosz lélektől gyógyította meg őt Jézus, hét ördögöt űztek ki belőle (Lk 8,2) ... Jézus űzte ki azokat. (Mk 16,9)

A kapcsolat kölcsönös hőfokával ugyancsak fölibe emelkedik a férfi tanítvány kapcsolatok átlagának – a Márta házában történt találkozás Jézus és Mária között. Meghívásról nem ejt szót az evangélista, és mind Márta szavai, mind pedig a jézusi válasz arra enged következtetni, hogy régi keletű és bizalmas kapcsolatban van a Vendég a háznéppel. A háznép kapcsolata Jézussal nem kezdődhetett ezzel a látogatással. A két betániai találkozás (Lázár feltámasztásakor és a lakoma alkalmával) még fejlettebbnek mutatja ezt a bensőséges kapcsolatot. A negyedik evangélista azonosítása (Jn 11,2) vonatkozhatik a Lázárt sirató és a Betániában kenetet öntő Mária személyére is, és vonatkozhatik a Lázárt sirató Mária és a farizeusi lakoma bűnös asszonyára is. Nem igazolja egyértelműen, de megengedi, hogy a betániai Mária azonos a farizeusi lakoma bűnös asszonyával, akit pedig a fentiek szerint a Magdalainak nevezett Máriának kell gondolnunk.

A keresztre feszítés, a temetés és a feltámadás elsődleges tanújaként említett Mária Magdolnának, amennyiben nem azonos a bűnös asszonnyal és a betániai Máriával, akkor Máténál, Márknál és Jánosnál az ismeretlenség teljes homályából kell előugrania a legelső szerephez, Lukácsnál pedig az egyetlen galileai említést követő teljes szereptelenségből. Teljességgel lehetetlennek látszik ez az előzménynélküliség.

Van erre egy különösen is nyomósak tetsző megfontolásunk – a női lélektan alapján. Az „egy a szükséges”, a Jézust feltámasztásra indító, a 300 dénár értékű kenetet Jézusra öntő betániai Mária... hogyan tudott volna a végső napokban és félórányi járásra Jeruzsálemről otthon ülve maradni? Hogyan tudta elviselni, hogy ne legyen ott a kereszttúton, a keresztt alatt, a sírba-tételnél, s hogy ne ő készüljön gyorsba göngyölni holttemét annak a Jézusnak, akivel ilyen bensőséges kapcsolatban volt? S hogyan tudta volna elviselni, hogy mindezt egy másik nő végezhesse el, aki pedig csak egy lett volna ama számos asszonyok között, akik kísérték Jézust az országutakon? Teljes lélektani lehetetlenség. A Magdalainak nevezett Máriának és a betániai Máriának egyazon személynek kell lennie.

A négy evangélium – név szerint! – kb. 90 ízben említi Pétert, 20 ízben Jánost; ennek testvérét, Jakabot 17, Andrást 11, Jakabot, az Úr testvérét pedig 10 alkalommal. Mária Magdolnát 14 és a betániai Máriát 11 alkalommal. A kettő összege: 25! Az utóbbiakból egyet Jézus ajkán találunk, mégpedig „Mariam” alakban. (Lk 10,42) A Mária Magdolnára vonatkozó 14 megnevezés meglehetősen széles változatszórást mutat:

Mária, a Magdalai	-	7 ízben, (Mt 27,56; Mk 15,40.47; 16,1.9; Jn 20,1; 19,25)
Mariam, a Magdalai	-	3 ízben, (Mt 27,61; 28,1; Jn 20,18)
a Magdalai Mária	-	1 ízben, (Lk 24,10)
a Magdalainak nevezett Mária	-	1 ízben, (Lk 8,2)
Mária	-	1 ízben, (Jn 20,11)
Mariam	-	1 ízben (Jn 20,16).

Az általánosan ismert „Mária Magdolna” megnevezés tehát maga is négy változatban szerepel. Nem kettős „keresztnévvel” állunk tehát szemben, hanem származási helyet megadó megkülönböztetés a második név funkciója. Ugyanúgy, ahogy pl. a „másik Mária” megjelölésben sem első tagja egy kettős „keresztnévnek” a „másik”, hanem szükséges megkülönböztetés a felsorolásban szereplő többi Mária nevet viselőkkal szemben. Sokatmondó e tekintetben az események folyamatán belül a legkorábbi megjelölés: a „Magdalainak nevezett Mária” követte és szolgálta Őt vagyonaiból. (Lk 8,2) A későbbiek során ez a „nevezett” szó elmarad, s lesz csupán „Mária(m), a Magdalai” (10 ízben), ill. Magdalai Mária (1 ízben). Két alkalommal pedig teljességgel elmarad ez a megkülönböztető szó: „Mária áll a sírbolton kívül

sírva” és Jézusnak a pusztá „Mariam” megszólítására ismeri fel a Mestert: „Rabboni”. (Jn 20,11.16) Ugyanúgy szólítja Jézus őt, ahogy otthonukban is említi Márta számára: „Mariam a jó részt választotta...”. (Lk 10,42)

A betániai Mária 11 előfordulásában felesleges volt kitenni Mária elszármazási helyét, hiszen két előfordulás esetében csak Mária, Márta és Jézus a szereplők, Lázár feltámasztásakor sem szerepel rajta kívül más Mária, (Jn 11,1.2.19.20.28.31.32.45) s ugyanez a helyzet a betániai lakomán. (Jn 12,3) Ugyanúgy, ahogyan nincsen szükség az elszármazási hely megjelölésére akkor sem, amikor Mária Magdolna a negyedik evangéliumban egyedül tanúja a feltámadásnak. (Jn 20,11.16)

A „Magdalai” kitélt alkalmazó 12 hely közül 9 esetben a mondaton belül rendre szerepel még egy Mária; mégpedig ugyancsak megkülönböztető célú meghatározásokkal ellátva, és nem nevének pusztá említésével: „másik”, (Mt 27,61; 28,1) Jakab és József anyja, (Mt 27,56; Mk 15,40) Jakabé, (Mk 16,1; Lk 24,10) Józsefé, (Mk 15,47) Kleofásé. (Jn 19,25) Mindkét Mária, a Szűzanya unokahúga is, a mi Máriánk is — egymástól megkülönböztetve szerepelnek.

Föltevésünk szerint a 14+11 előfordulással Péter után a Jézushoz tartozók között a legtöbbet emlegetett személy – ez a mi Máriánk. – Jézus édesanyját, Máriát, sem nevezi néven ennyit az Újszövetség. Nincs nő az evangéliumokban, aki vetekedhetik vele.

Hát ennyi a negyven év után *némileg átdolgozott KIO 116/b* szövege, melynek utána tudomásul veendő: „Az örök Ige valóságos, teljes, velünk azonos lényegű egyedi emberi természetet vett föl. *Hittétel.*” (Schütz Antal, Dogmatika I. 594. o.). Továbbá Gábiel angyal így köszönti a Názáreti Szület: Fiút szülsz, akit Jézusnak nevez el (Lk 1,31); tehát Jézus a kétnemű emberi természetnek nem a női, hanem a férfi formáját kapta meg. Ebből nyilvánvaló, hogy a másik, a női nem, bármelyik tagja szerelmessé **lehet** belé.

A KIO említett pontjában olvashatókon kívül most egyetlen újat mondok, ami talán elgondolkodtathat ateistáknak, hogy honnan **tudom** a címben olvasható megállapításom. Lk 7,38-ban ezt olvasom: *megállt mögötte a lábánál sírva, és könnyeivel kezdte öntözni a lábát, és hajával törölte meg; összecsókolgatta (kataphilei) a lábát és megkenete kenettel.* A szóban forgó *kataphileo* ige szótári jelentése: összeölelget, összecsókolgat (Soltész-Szinnyei, Görög-magyar szótár 1875). Az ezen megbotránkozó Simon farizeusnak mondja Jézus: *Te csókot nem adtál nekem, ő pedig mióta bejöttem, nem szűnt meg összecsókolgatni (kataphilousa) lábam* (Lk 7,45).

A *kataphileo* igét használja Lukács még két ízben. Az egyiket Lk 15,18-20-ban találjuk, ahol az atya visszakapja tékozló fiát: *Útra kelek, hazamegyek apámhoz és megvallom: Apám, vétkeztem az ég ellen és teellened. Arra, hogy fiadnak nevezz, már nem vagyok méltó, csak béreseid közé fogadj be. Csakugyan útra kelt és visszatért apjához. Apja már messziről meglátta és megesett rajta a szíve. Eléje sietett, a nyakába borult és összecsókolgatta.*

A másikat meg ApCsel 20,22...37-ben, amikor Milétoszban Pál búcsúzik övéitől: *Most Jeruzsálembe megyek. Nem tudom, mi lesz ott velem, csak azt adta tudtomra a Szentlélek városról városra, hogy bilincs és megpróbáltatás vár rám. De szóra sem tartom érdemesnek életemet, csakhogy végigfussam pályámat, és teljesítsem a feladatot, amelyet Urunk Jézus bízott rám... És tudom azt is, hogy közületek, akik között hirdettem az Isten országát, nem lát többé senki... véssétek jól emlékezetetekbe, hogy három éven át éjjel-nappal szünet nélkül, könnyek között figyelmeztettelek benneteket... Minden tekintetben példát adtam nektek, hogyan kell dolgozni, s a gyengéknek támaszokra lenni, Urunk Jézus szavaira emlékezve: Nagyobb boldogság adni, mint kapni.” Szavai befejeztével letérdelt, és imádkozott velük. Nagy sírásban törtek ki mindnyájan, Pál nyakába borultak és összecsókolgáltak. Leginkább az a mondása fájt nekik, hogy nem látják többé viszont. Aztán kikísérték a hajóhoz.*

Simon farizeus házában az összevisszacsókolgatás közben Máris Magdolna sír, e másik összevisszacsókolgatás közben csak feltételezem a tékozló fiú atyjáról meg a milétosziakról a

sírást, de nem csodálkoznék rajta, ha e két történet későbbi vagy mai olvasója sírásra fakadna. A szeretet, a szerelem bizonyos hőfoka esetén nemcsak csókolgatunk, hanem el is sírjuk magunkat...

A címben megejtett megállapításom után egyik közösségemben feltettem az ott levőknek négy kérdést: Össze-visszacsókolgatja-e egy férfi egy másik férfi lábát? Egy nőét egy nő? Egy férfi egy nőét? Egy nő egy férfit? Kérdéseimet zavart csend fogadta. A találkozó után rákérdeztem négy szem között egy Máriára, hogy miért hallgattak. Válasza ez volt. A két első kérdésed undorító volt, a harmadikra és a negyedikre pedig szégyelltünk igent mondani, hiszen az olyan természetes velejárója a szerelemnek.

Végül is makacs kérdezősködésemnek következtében valaki tollat ragadott. S most e valakinek *idegen tollaival ékeskedve* töltöm meg Naplóm egy lapját. *A szerelem jele-e, ha egy nő összecsókolgatja egy férfi lábát? Feltétlenül. Szabad akaratából egy nő ilyen gesztussal csak a szerelmese felé él. Ebben a gesztusban nemcsak a rajongás, az éteri imádat van benne, hanem igen erőteljesen beleszíneződik a test (Jézus teste) iránti szeretet is. Ha ez nem tűnik igaznak, tegyünk egy képzeletbeli ellenpróbát: milyen érzéseket keltene bennünk, ha mindezt egy férfi tette volna Jézussal... ? Nemcsak elképzelhetetlen, de viszolyogtató is!*

Akkor most térjünk vissza az eredeti képhez: nem azért természetes, és kissé érzelmentes a történet, mert már annyiszor hallottuk... ? Pedig valójában túlradó érzések megnyilvánulásának lehetünk tanúi. Ehhez kevés a tisztelet. Ehhez vonzódás, önátadási szándék kell. Mi ez, ha nem szerelem?! Biztos vagyok abban, hogy Mária Magdolna beleszerelmesedett Jézusba. Egyrészt, mert Jézus OLYAN (meglepően elfogadó, őszintén nyitott, de határozottan igaz, pontos irányultságú, ráadásul, valószínűleg, mint férfi is vonzó) volt, és mert Mária Magdolna olyan (múltjából, kitaszítottságából adódóan kevésbé gátlásos, de még a tizenkettőnél is sok mindent sokkal mélyebben megértő, és az eseményeket, de legfőképp az érzelmeket mélyebben megsejtő) volt. Jézus halálosan pontosan jellemzi Mária Magdolna akkori állapotát: „NAGYON szeret”.

Ha igaznak fogadjuk el, hogy Mária Magdolna szerelmes volt Jézusba, akkor ebből az következik-e, hogy Jézusnak ezt, mint kísértést kellett értékelni, ezért el kellett volna-e távolítania Mária Magdolnát a maga közeléből? Biztosan nem. Jézus gyengeségét bizonyította volna, ha ezt teszi. Volt Jézusban elég „muníció” ahhoz, hogy saját védelme érdekében ne tegyen ilyet. Odáig egyetértek, hogy talán felmerült a kísértés kérdése. De miért is nem szeretjük, s miért kerüljük a kísértést? Azért, mert félünk, hogy elbukunk benne. Kellott ettől Jézusnak tartania? Azt nem tagadom, hogy erőfeszítésébe kerülhetett, ha nem akarta közel engedni magához Mária Magdolnát (valószínűleg ő sem véletlenül volt korábban népszerű a férfiak körében...). De annak árán, hogy megsértse a szeretetet... ? Nem tartom valószínűnek, hogy egy Jézus kaliberű figura az elzavarás mellett döntött volna, még akkor sem, ha – mint hiszem – biztos tudatában volt ennek a szerelemnek.

Abban is biztos vagyok, hogy ezekről Jézus és Mária Magdolna között soha egyetlen szó sem esett. Mégis mindketten tudták, hogy „merre hány lépés”. Jézus azért tudta, mert ez az Ő döntése volt. Mária Magdolna pedig azért tudta, mert ez egy olyannyira személyének szóló „beállítás” volt, amit nem lehetett nem észre vennie. Jobban szerette ő Jézust annál, semhogy átlépje azt a vonalat, amit ha átlép, Jézust bántotta volna. Ennél pedig semmit nem akart kevésbé. Mert „nagyon szeretett”.

Megengedem: kísértés volt, de ennek ellenére ez a két ember – Istenember és egy asszony – nagyon szerette egymást. Nem épp ugyanúgy, vagy ha ugyanúgy, mégsem beteljesedetten. De nagyon. Ezért nem zavarhatta el Jézus Mária Magdolnát. Mert sérült volna a szeretet. – Szerintem. – Válaszát a közösségben felolvastam. Taps fogadta. Én meg ünnepélyesen megcsókoltam, s ezt mondtam: Ez volt a székfoglalód, most lettél közösségünknek tagjává. Anyukája tagja volt egyik debreceni közösségemnek '52 előtt. Intenzív személyes nevelésben részesült a közösségünkbe meghívás előtt, melynek során kellett tölem elviselnie

válaszaira megállapításomat: Így beszél egy jó katolikus kislány. Utána meg elmondtam, hogyan gondolkodunk a témáról a Bokorban. Elviselte szegény az intenzív Bokor-nevelést.

Piarista köz, 2008. június 6.

Nem bírálnak, csak szeretnek

Olyanok is vannak, akik még nem bírálnak, csak szeretnek, mert még nem mutattam ki nekik a fogam fehérjét...? Még tíz éve sincs, hogy ismernek. Kapok tőlük, jó kétszáz km-ről levelet. Ilyet: Drága Gyurka Bácsi! Vasárnap van. Végre süt a nap! Megyünk, ma végre megyünk, és meglátogatunk Téged! Ma mi leszünk a kín-oldó, és a kín-szünet. Legalábbis remélem. Szégyellem magam – nagyon, mert egy lusta dög vagyok. Ha nem is látlak gyakran, legalább a telefont felemelhetném gyakrabban. Az ugyan nem ugyanaz, de mégis... Így aztán nem is tudod, hogy sokat emlegetlek, idézgetek Tőled és egyáltalán, sokat velem vagy gondolataimban. Nagyon szeretem a gondolatindító szövegeidet, a versidézteidet, írásaidat. Belőlük merítkezem, rágódom rajtuk, átértékelek. A Napló olvasása különös örömmel tölt el. Szoktunk róla beszélni a többiekkel. A 106. és a 107. olvasása közben millió kérdés fogalmazódott meg bennem. De oly látványosan hülyülök, hogy el is felejttem, de azért mellékelek néhányat. Gyurka Bácsi! Nekem valami nagy-nagy biztonságot jelent, hogy Te itt élsz köztünk (távolság nem számít). Nagyon szeretlek, csak én nem tudom ezt úgy kimondani, mint Erika. (Keményebb közegből jöttem.) Nem kívánok Neked száz évet, bár nekem jó érzés lenne tudni, hogy sokáig velünk maradsz, csak annyit kívánok, amit az Isten Rád kiszabott. Boldog névnapot kívánok mindenki nevében: Andrea 2008. április 20.

Hát persze hogy válaszolok. Dőlt betűkkel:

Kedves Andrea! Anyukámnak mind a hét gyereke - szerelmes gyermeke volt; menyei Atyánk is ilyennek akar minket, akár Andrea vagyunk, akár Erika.

Kérdéseim: Mi az egyház? (Nekem azt tanították: Krisztus titokzatos teste) Te azt írod a 107./20: „Mert az egyház annyit jelent, hogy amit mondotok, egyezik-e azzal, ami meg van fogalmazva tévedhetetlenül valamelyik enciklikában.” Stb.

Ott a válasz a következő mondatban: A Bokor pedig azt jelenti... Nekem a Bokor az egyház. A katolikusból csak azért nem lépek ki, mert Jézus sem lépett ki a maga zsidó vallásából

„Leragadtunk a Jézus utáni első századnál” – írod. Szerinted miért? Csak az egyház felelős ezért? Nem merünk magunktól gondolni valamit?

Nem írod meg, hogy hol írom ezt. A hely megadása nélkül számomra kitalálhatatlam, hogy mire gondoltam, amikor az idézett mondatom írtam.

Miből tudod, hogy Jézus válogatott a tora tekerceiből, és elhagyott belőle. Hisz azt mondta: „Nem eltörölni jöttem a törvényt” stb....

Abból, hogy Ozeást idézte: Irgalmat akarok és nem áldozatot; abból, hogy mondatott a régieknek, én pedig mondom nektek; abból, hogy tökéletesíteni jött a törvényt.

Az is halálos bűn, ha nem teszek a Szentlélek ellen, csak éppen sokszor elengedem a fülem mellett azokat a gondolatokat, amiket a lelkiismeretem sugall. Elodázom.

Jézus azt mondta, hogy Őt lehet káromolni, de a Lélek ellen nem lehet állást foglalni, és ez lenne, amit meg nem bocsátanak Neked sem ebben a világban, sem az eljövendőben. Ha sajnálsz, hogy elodázod, akkor tudod, hogy előbb-utóbb szóba kell állnod azzal, amit most még elengedsz a füled mellett. Kész vagy a holnapi bűnbánatra. Menysei Atyád pedig meg-bocsát Neked, mihelyst megbánod azt, amit megbánandónak gondolsz.

Szerintem a degenerált hitlerfióka az Orbán Viktor a szövegben. Az a szövegkörnyezet nekem ezt a nevet „sugallta”.

Azóta már Bokorbeli más testvéreim is megmagyarázták, amit Te is. Csak vannak gyengébb felfogásúak is közöttünk.

Mi a véleményed erről a prédikácórészletről? Sűríttem: A mi egyházunk az egyetlen, amelyben van oltáriszentség, Mária tisztelete és pápa. A többiből vagy egyik, vagy másik hiányzik. Ezért nekünk jó. Saját kérdés: Ettől jó?

Bocsásd meg a prédikálódnak. Hat évig nyomorították őt a szemináriumban, mire eljutott erre a bölcsességre. Jézus csak egyszer rendezett lakomát tanítványainak... Anyukájáról olyasmit mondott, amit én a magamról soha sem mondtam: Ki az én anyám? Péternek meg azt mondta, hogyha majd bűnbánatot tart Jézust megtagadása miatt, erősítse testvéreit – Péter ért a Tizenkettőből a legtöbbet; alighanem azért, mert neki felesége is volt, ami általában neveli a szegény férfiembert. Ez az egész oltáriszentség, Mária, pápa téma-sor kitesz egy lapot az Újszövetségben, azaz terjedelmének egy százalékát sem. A mi egyházunk meg a másfélét attól lennének jók, ha 99 százaléknyi anyag iránt kezdenének érdeklődni. De ezt nem tesszük, nem teszik, mert ez érdeklődés azzal jár, ami Jézus esteében is. Golgotával. Azt meg nem szeressük. S ha mégis akadna olyan, aki azt szereti, azt elégetjük a máglyán, vagy ha már nem tehetjük, akkor csak kiközösítjük szegényt. Nekem attól jó az egyház, ha meg lehet beszélni benne azt, amit legbelül hallunk. Ezért aztán azt javaslom Nektek, hogy legyen egy kérdés-füzetetek, amibe beleírtátok azt, amit szívesen megbeszélnétek velem. Van még intercív, amire fel tudok szállni... A nyúlfarknyi találkozók nem sokat érnek.

Öllemek Mindannyiokat azzal, hogy Andreát is, Erikát is, s még engem is Istenünk a maga szerelmeletes lányainak-fiainak akar. Ha ilyen levelet írtok még, arra is válaszolok. Szeretettel Gyb

Piarista köz, 2008. június 7.

Pepével

Szép május elsejém van. Azért csak van, mert még csak délelőtt tízet mutat az óráim. De már a tegnap este is nagyon szép volt. Ebéd után volt valami megbeszélni valóm Józsisal, s megkérdezte tőlem, hogy lennék-e főcelebráns az esti házi misénken. Ismerhettek: hogy ne lett volna kedvem? Még nem volt olyan az utóbbi 90 esztendő folyamán, hogy én visszautasítottam volna egy beszélési lehetőséget. Mert a főcelebráns beszélhet is. Nálunk öt percet illik beszélni. Én illetlen voltam ez alkalommal: negyed óránál is többet beszéltem. *Nyelveken szóltam* (lásd ApCsel 2,4): héberül, görögül, latinul, olaszul, angolul, franciául, németül és még magyarul is. Az elmúlt napokban piarista nemzetközi tartományfőnöki találkozó volt házukban. Az olasz tartományfőnök még nem utazott haza, s így ő is koncelebrált. Amit magyarul mondtam, nem értette szegény, de a többit érthette, ha tudott a hét nyelvek egyikén-másikán.

A textust, amiről beszéltem, a napi evangélium szövegéből vettem: *Amikor azonban eljön az Igazság Lelke, ő majd elvezet titeket a teljes igazságra* (Jn 16,13). Elmondtam népes hallgatóságomnak, hogy kétszer is előkerül e mondatban az *igazság*, ami héberül – **emeth**. S azt is, hogy ez a szó az egész Ószövetségben csak 75-ször kerül elő, de... a **caddik** 750-szer! Hogy kerül ide ez a caddik? Mindjárt elmondom. Az Újszövetségben az *igazság* görögül – **alétheia**, a **caddik** pedig görögül – **dikaiois**. Ez utóbbinak a jelentését elemeztem is negyven évvel ezelőtt. Bele is került teljes szövege Jenő szakdolgozatába: *KIO 12. Az Istennek tetszés*. A caddik pedig magyarul *istennektetsző, avagy az Isten szándékait megtevő ember*. Ez egy kicsit más, mint az *igazság*. Ezért nem is illik összekeverni a kettőt. Már pedig ez történt prédikációm idézett textusában.

A szinoptikusoknál, azaz a három kánoni evangéliumban az alétheia 7-szer fordul elő, az egy János-evangéliumban pedig 25-ször! A különbség több mint tízszeres. Ezzel szemben a dikaiois a szinoptikusoknál 30-szor, a Jn-evangéliumban pedig csak 3-szor kerül elő, – a különbség itt meg pontosan tízszeres. (Nyilvánvalók ezek az arányítási számaim, mert a három szinoptikus evangélium terjedelme háromszorosa az egy János-evangéliumnak.) Mért ilyen aránytalan ez az arányítás a szinoptikusok és János között? Mért?

János hetven évvel később emlékezik vissza Jézus szavaira – már időszámítás szerint 100 körül. A keresztények ekkor döntő többségükben már nem zsidókból, hanem pogányokból verbuválódtak. Olyanokból, akiket már nem az Ószövetség határozott meg, mert nem zsidó, hanem görög gondolkodásban nevelődtek. Hatott ez utóbbi már Jánosra is. Ezért küldi János Jézusa az igazság (emeth, alétheia) és nem az istennektetszés/az Isten akaratát megtevés Lelkét (cedaka, dikaiosüné), aki elvezeti őket a teljes igazságra, és nem az istennektetszésnek/az Isten akarta megtevésének a teljességére.

Az emeth – alétheia – igazság **lételméleti fogalom**: *a valóság tükrözése*. A cedaka – dikaiosüné – Isten akaratának megtevése/istennektetszés pedig **erkölcsi fogalom**, azaz arról beszél, hogy *hogyan viselkedjünk*. Szinoptikus nyelven tehát Jézus ez utóbbinak a Lelkét küldi, s ez a Lélek vezeti el a tanítványokat a teljes istennektetszésre/Isten akaratának teljesítésére. A szinoptikusok még Jézus anyanyelvén gondolkodnak, János Jézusa már görögül gondolkodik.

Van nekünk magyaroknak még egy külön nyavalyánk. Az általam ismert nyelvek a két fogalomra van két szavuk: veritas – iustitia, Wahrheit – Gerechtigkeit, vérité – justice, truth – righteousness. De a mi nyelvünkben – akár zsidóul gondolkodunk, akár görögül – mindenképpen az *igazság* szó kerül az ajkunkra. Mondok rá példát. Népmesénkben útnak indul két erkölcsi magatartás: *Elindult az igazság, véle ment a hamisság*. Jézus ezt így mondaná: Elindult a caddik, véle ment a nem-caddik. Ha Jézus tudna magyarul, s még a KIO 12. numerusát is elolvasta volna, akkor így beszélne: Elindult az istennektetszés, véle ment a hamisság. Még egy példa: Ha valami nagy disznóság történik, akkor az asztalra vágunk, s ezt dörögjük: Ez nem igazság!!! Ha pedig valaki azt mondja, hogy kétszer kettő az öt, nem gurulunk dühbe, csak tudjuk, hogy ez nem igazság.

A magyar nyelv akár a lételméleti, akár az erkölcsi fogalomra gondolunk, az *igazság* szó jön a szánkra. Akkor is, ha Bibliát fordítunk. 1973 előtt írtam egy levelet erről Gál Ferencnek, meg írtam egy nagy tanulmányt a Teológia folyóiratnak. Csak azért, hogy különböztessük meg egymástól e két fogalmat a Bibliában, mert ha nem tesszük butaságokat fordítunk, s elmegyünk Jézus tanításának értelme mellett is. Nem volt hatása. Az 1973-ban kiadott Bibliában is ezt olvassuk a Mt 5,10-ben: Boldogok, akiket üldöznek az igazságért... Csak az Erazmustól tanult Erdősi Sylvester Jánosnak volt szeme az 1541-ben kiadott Új Testamentumában másképpen fordítani. Így: **Boldogok az kik háborúságot szenvednek az keresztényi jó életért**. Csak ez a majd félezer év előtt Szinyérváralján született hazánkfia különbözteti meg szentírásfordítóink sorában az erkölcsi fogalmat a lételméletitől. Mert az idézett helyen nem azt találjuk, hogy *heneken alétheias*, hanem azt, hogy *heneken dikaiosünés*. Az erkölcsit találjuk: a keresztényi jó életet.

Ha mi Jézus tanítványainak valljuk magunkat, akkor bennünket is erre vezet Jézus Lelke. Amen.

Nem volt magnó a kápolnánkban, nem egészen ezt mondtam el, de ez volt a tartalma annak, amiről húsz percet beszéltem. Aztán vacsorázni mentünk, amit nyolc után fejeztünk be. Szusszantunk egyet, és félkilencre a szerda esti rendházi csoporttalálkozóra mentünk. Minden héten tartunk ilyen, már mint a már pappá szenteltek. Egy vagy másfél órát tart. Azzal indult, hogy Laci felszólított, hogy énekeljek egyet, mert múltkor elénekeltem nekik a baracskai nótát, amit még a börtönben tanultam:

Fehérvártól egy köpésre, Budapesttől egy lövésre terül el a szép Anna-major.

Van ott politikai, mackós, csöves. Mind azt mondja, hogy kőmives, s betette a levesbe a sót.

Szegény vagány, öreg zshivány, befutott a csőbe valahány.

Ki lehet a sittet bírni, nem kell azt szívre venni. Így dalol az igazi vagány.

Aztán újra a refrén: Szegény vagány, öreg zshivány...

Gondolkodtam egy kicsit, aztán rázendítettem, ha már az elmúlt pénteken – György-nap okán megköszöntöttek, erre a nótára:

*Kösd fel magad, kösd fel magad, kösd fel magadra vitézi kardodat
Hogy meggebedj, hogy meggebedj, hogy meggebedjenek ellenségeid
Fejed borítsa kosz, fejedre borítsa kosz, fejed borítsa koszorú
Átkozott kutya légy, átkozott kutya légy, átkozott kutya légy ne bántsa ormányod
Szakadjon rád az ég, szakadjon rád az ég, szakadjon rád az égnek minden áldása!*

Ezután megkértem őket, hogy szokásaink ellenére hadd olvassam fel nekik múlt vasárnap délelőtti prédikációm, mert csak így érthetik meg paradigmaváltásomat, melyről Józsi pénteken beszélt, s mondtam: **Keresztelendők miséje április 27-én**, - ami megtalálható a füzet 16. lapján Most meg már május 2. van, a tizenegy órát mutat az órá, s még mindig nem értem oda, hogy elmondjam, mért volt szép május elsejém. Csak azért, mert április 30-án beraktam Pepe ebédlői fiókjába a Mérleg utolsó számát, meg a válaszat a Markchies tanulmányára. Ezért volt szép a május elsejém? Nem, hanem azért, mert a reggel 8-kor mondott koncelebrációs mise után Pepe mellé ültem az ebédlőben, s ő közölte velem, hogy elolvasta Markchiest is, a válaszat is, s beszélgettünk reggelizés alatt-után egy jó órát. Azért tudunk beszélgetni, mert Pepének volt két kérdése. (Ha odafent is lesznek kérdezők, ha odafent is tudok beszélgetni majd valakikkel, akkor az odafent is élhető lesz a magamfajta számára.)

Pepe első kérdése-megállapítása: *Úgy tűnik, hogy Pál inkább nyitott a pogányok felé mint a Tizenkettő, és számára kevésbé számít a vallási hovatartozás.*

Számomra ebben két kérdés is van. Előbb az elsőről mondom el, hogy mit gondolok. Jézus csak Izrael házának elveszett juhaiért jött, de feltámadása után tanítványait már elküldte az egész világra: *Menjetez tehát, tegyétez tanítványommá mind a népeket! Kereszteljétez meg őket az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevére.* Ha Jézus 30-ban halt meg, ha István megkövezésére 33-ban került sor, akkor az ezt követő jeruzsálemi általános üldözés következtében az apostolok kivételével mindnyájan elszéledtek (ApCsel 8,1). Júdeába, Szamáriába, de délre is, Gáza felé (Csel 8). Meg északra is Damaszkus felé, ahova Saul is utána ment az ott található tanítványoknak (Csel 9). A tanítványokat hamarosan követniük kellett az apostoloknak is, mert az alighanem 37-ben történő jeruzsálemi látogatásáról Pál így számol be: *fölmentem Jeruzsálembe, hogy megismerkedjem Péterrel, s nála maradtam tizenöt napig. Más apostolt nem is láttam, csak Jakabot, az Úr testvérét.* (Gal 1,18-19).

Pálnak csak szerencséje volt, hogy találkozott Lukáccsal, aki az ApCsel-ben elsősorban Pál cselekedeteiről számolt be. Ha az apostolok mindegyikének, s ha szétszéledő tanítványok mindegyikének ilyen szerencséje lett volna, akkor fel lehetne rajzolni a térképre, hogy a Mediterráneum egyes városaiba kik vitték el Jézus örömhírét. Lehet, hogy Pál sok felé elvitte, de nem gondolom, hogy a térkép páli pontjai akárcsak megközelíthetnék is a nem-páli pontokat. Egy ember Tizenkettőt tud gyűjteni. Ezeket nemcsak összetrombitálni kell, hanem megtartani is egy életen keresztül...

Pálnak jó volt a sajtója. Maga is írt, róla is írtak. De egy ember az egy ember. Ha nagyon jól dolgozik, három év után kivégzik. A Tizenkettőből is tudunk háromnak a kivégzéséről. A hagyomány szerint egy kivételével mindegyiket kivégezték. És nemcsak a Tizenkettő dolgozott. A Jézus utáni évtizedekben még nem voltak papok és kedves hívek. Mindenki tanítvány volt. S minden tanítvány tudta, hogy neki is tanítónak kell lennie.

Pál is tudott konkurrenz társairól: *Csodálkozom, hogy attól, aki meghívott titeket Krisztus kegyelmére, ilyen hamar átpártoltatok egy más evangéliumhoz, jóllehet nincs más, legfőljebb néhány ember akad, aki megzavar titeket, és igyekszik elferdíteni Krisztus evangéliumát. De ha akár mi, akár egy mennyei angyal más evangéliumot hirdetne nektek, mint amit mi hirdettünk: átkozott legyen! Amint már kijelentettük, most újra megismételjük: Ha valaki más evangéliumot hirdetne nektek, mint amit tőlünk hallottatok, átkozott legyen!* (Gal 1,6-9)
Harcolnia kellett a maga igazáért a betolakodott hamis testvérek ellen, akik azért tolakodtak be közénk, hogy kifürkésszék Krisztus Jézusban való szabadságunkat, és szolgaságba

taszítsanak bennünket. Ezeknek egy pillanatra sem tettünk engedményt, hogy az evangéliumot tisztán megőrizzük számotokra. (Gal 2,3-5)

Azt gondolom, hogy Jeruzsálem ostroma után (69), a zsidó nemzetből-vallásból Jamniában kiközösítődésünk után (92?), Bar Kochba újabb keresztényeket gyilkolásai után – lassan teljesen elfogy a lehetősége annak, hogy újabb zsidókat nyerjünk meg keresztényeknek. Csak Pálnak nagyon jó a sajtója, s abból látszik úgy, mintha az egész Jézust valló társaság csak foglalkozzék a zsidókkal, az emberiség nem-zsidó része pedig az ő hitbizománya volna, aki sohse látta Jézust, sohase hallotta tanítását, s nem is kérdezősködött senkitől sem arról, hogy mit tanított Jézus három esztendőn keresztül: *az általam hirdetett evangélium nem embertől való. Hiszen nem embertől kaptam vagy tanultam, hanem Jézus Krisztus kinyilatkoztatásából* (Gal 1,11-12). – Ezt pontosabban kellene kidolgozni. Ha majd teológiai tanszéked lesz, ajánlom, hogy íráss egy doktorandusszal erről egy jó disszertációt.

Ami Pál nyitottságát illeti, Péternél nem volt nyitottabb, csak gorombább. Letolja Pétert Antóchiában a *disznócsülök evés* tárgyában (Gal 2,1-10), önmagát viszont az egekig magasztatja (1Kor 9,20), mert ő akármit megeszik: bálványáldozati húst is. Jakabnál biztosan nyitottabb volt, de 58-ban szemtől-szemben vele Jeruzsálemben ő is alakoskodik, ha hihetünk Lukácsnak, s Pál nem tolja le magát ezért (ApCsel 21, 17-26).

Kérdésed másik fele: Pál számára kevésbé számít a vallási hovatartozás? Neked úgy tűnik, hogy igen. Nekem meg úgy, hogy nagyon nem. Ő csinált vallást Jézus tanításából. Jézus csak azt akarta, hogyha meglátunk az úton egy rablóktól megnyomorított embert, segítsünk rajta. Ha eretnek, úgy is jó. Ha nem segítünk, hiába vagyunk akár pap, akár levita, semmiképpen nem vagyunk jók.

Pál le akarta cserélni azt a vallást, amibe beleszületett. A körülmetélés rossz, a bubamegöntés jó. Véleményem szerint a körülmetélés sem ér semmit, a bubamegöntés sem ér semmit, mert mind a kettő csak jel. Az ember jeleket alkalmazó lény. Másképpen: szertartásokkal él. Hogy Pál számára mit hordoz a vallási jel, olvashattad a az olvasói levélben.

Pepe második kérdése: *Mit jelent a Lélek elküldése, jelenléte? Az egyházat a Lélek irányítja?* Én úgy gondolom, hogy embernek lenni annyit jelent, hogy magunkban hordozzuk Őt. Módunk van hangjára rá nem figyelni. A Tizenkettő tíz napon keresztül imádkozott. Figyelt a bennük levő Lélekre. Ennek meg lettek a következményei: nem féltek tovább és szóltak. – Az egyház emberekből áll, akiknek módjuk van figyelni a Lélekre. A figyelőket irányítja. Eddigelé mennyire figyeltünk rá, mutatja az egyháztörténelem. Aki uralkodik, aki gazdag, akinek hadserege van, nem figyel Rá. A jézus mintáját utánozni akarók azok, akiket a Lélek irányít az egyházban

111. SARLÓS BOLDOGASSZONYI NAPLÓ

2008. JÚLIUS

Piarista köz, 2008. július 1.

Régvárt levél

Kedves Gyurka Bácsi! Utóbbi írásaidat és megnyilatkozásaidat olvasgatva megfogalmazódik lassan bennem az, ami a rendszerváltás óta motoszkál a fejemben. Azt hiszem emiatt kerültem egy kicsit távolabb a Bokor hagyományos „főáramától”.

Volt (van?) egy kommunikációs séma a Bokorban: a Gyurka bácsi megmondta – mi utána mondjuk. Esetleg egy kicsit csócsáljuk még, de lényegileg nem változtatunk rajta. Míg kezdők, fiatalok voltunk és nyitottak, addig ez működött, sőt, olyan erővel tudtuk ismételtetni a Tőled tanultakat, hogy ezzel másokat is meg tudtunk győzni. A társadalom és általában az élet gyakorlati kérdéseire sematikus válaszokat adtunk. Ez is elég volt, mert az élet viszonylag egyszerű sémák szerint zajlott a pártállami időkben. Mi is kialakítottuk a sajátjainkat (lelki élet szabályai, illemszabályok, stb.).

'89 után akkora változások történtek, amikre a Bokor (és általában a társadalom – a pártállami elitet kivéve) nem tudott megfelelő válaszokat adni. A sémák nem működtek, illetve elégteleneknek bizonyultak. Felfeslett a valóságos élet ezer szálból álló szövete. És az is kiderült, hogy a régi durva mércék nem használhatók többé. Itt álltunk tehát egy magas eszmeiségű ideális világmodell birtokában egy ingoványba tévedt (vezetett, hajtott?) társadalomban. Óriási szellemi éleslátás és erkölcsi erőkoncentráció kellett volna ahhoz, hogy ebből kiutat találjunk és mutassunk a társadalom számára – de legalább felfigyeljenek ránk a hasonló szellemiségű és értékrendű irányzatok, intézmények. Sajnos csak annyi tellett tőlünk, hogy a régi formákat fenntartani igyekezzünk (közösség, lelkigyakorlat, zsinatolás, karitás, stb.). A változás a Bokor számára csak annyit jelentett, hogy most mindezt szabadon lehetett csinálni. Nem volt bennünk elég valóságérzék, kreativitás, látás ahhoz, hogy az „evilág” terepén (mocsarában) próbáljunk élehető életmintákat kialakítani.

Miközben sokakat kielégített a Bokorban felhalmozott kincsek őrzése, azon töprengtem, hogy hogyan lehetne azokat aprópénzre váltani, és hogy mi volna ebben az én feladatom. Világos volt, hogy nem ez – de ennél többre akkor nem jutottam. Beiratkoztam a kulturális antropológia szakra (nagyjából el is végeztem), ahol sok más mellett megtanultam, hogy a különböző kultúrák és identitások – legyenek bármilyen távol egymástól – egyenrangúak. Ez persze nem ilyen egyszerű, de számomra érthetővé tett egy csomó dolgot. Árnyaltabban látom magam körül a világot, kapcsolódni tudok szellemi és lelki áramlatokhoz, és talán az egész társadalom, globalizálódó világ és az Egyház problematikáját is jobban értem. Ennek következtében nagyobb biztonsággal mozgok a gyakorlat néha nagyon különböző terepein. Nem egyedül persze; a közösség – például az Elpídia – erejére is támaszkodva.

Amit mondani szeretnék végül is ennyi: Te végezted és végzed a magad dolgát. Hogy a hasonlatnál maradjak: Leverted a világ mocsarában a magad által meglátott út cölöpjeit (és még mindig ütsz le újabbakat). De a pallókat nekünk kell a cölöpökre lefektetni, hogy járni lehessen azokon. Nem elég a biztonságos(nak tűnő) parton maradván lesajnálni vagy bízgatni az ingoványba tévedteket. Neki kell állni annak a szakmai tudás megszerzésének, amely nélkül a mai világ nem érthető és lassan nem is élehető. Valós, fenntartható alternatív stratégiákat, gyakorlati életmintákat kell megalkotni (vagy inkább újra használatba venni). Így keletkeznek a kapcsolatok mentén új, szerves közösségek. A Bokor nagy erőfeszítéssel létrehozott közösségeinek szerepét átveszik a víz- és energiahiány miatt létrejövő szerveződések, együttműködések, együttélések. Úgy sejtem, hogy a jövőben a Bokor elméleti, spirituális hangsúlytevése helyett a gyakorlati élet szakrális átélése lesz a meghatározó. A fogyasztói életminta helyett az önfenntartó lét felé törekedni – ez teremtheti meg az együttélés szerves, életképes, működő formáit.

Azt hiszem, hogy az Elpídia is kezd rátalálni magára – ebben az értelemben is. Talán megint egy olyan műhely lesz, ahol jó, használható dolgok készülnek a jövő számára.

Felvetődött, hogy próbálkozni kellene a fiatalabb generáció megszólításával a Bokorban – végül is ők vihetik tovább mindezt. Az biztos, hogy az életmód, az életfeltételek nagyon megváltoznak, és erősen össze kell fogni, hogy a változásokhoz igazodni tudjunk majd. A hagyomány és a kreatív alkalmazkodás egyaránt fontos lesz. Jó látni és tapasztalni, hogy a kettő nem ellenkezik, és egyre többen vannak, akik az életüket ezekre kívánják alapozni a Bokorban is. (A mi családukban még tart az egyéni utak keresése és ebben a Bokor-mintának egyelőre nincs nagy szerepe. De a tőlünk látott értékrendet talán átveszik a gyerekek. Kiválóan tanulnak, pl. Julcsi szociológusként Lányi András mellett, Zsuzsó Szegeden filozófia szakon a Matyi közelségében.)

Van még remény...

Végezetül névnapod alkalmából azt kérem-kívánom, hogy maradj még velünk egy darabig, hogy a segítségünkre légy – de a Jó Isten úgys jobban tudja, mi válik igazán hasznunkra. Bpest, 2008-04-23. A régi szeretettel: I.
(A csatolt családi kép Karácsonykor készült)

Piarista köz, 2008. június 3.

Válaszom a Régvárt levélre

Régen kaptam ilyen, a dolgokat világosan felmérni akaró írást. Sík Sándor egy közel félszázada mondott szava jut eszembe: *Schwer estas il lebo* – német, spanyol s németbe tört olasz szavakból. De azért magyarok számára is érthető, és még igaz is.

A Bokor '45 februárjában indult – 63 éve. Jézus 30-ban halt meg, ment fel a mennybe, küldte el a Lelket. Hozzáteszek ehhez is 63 évet. Ez 93 – időszámításunk szerint. Próbálom megrajzolni az akkori helyzetet. 33-ban megkövezik Istvánt. Egy ifjú őrzi a kövezők ruháját. Hamarosán Damaszkus közelében hallja is Jézus hangját: Saul, Saul, mért üldözöl engem? Ez az ifjú 54-ben megírja a Galata-levelet. Megtudjuk belőle, hogy Péter is képmutatószkodott 50-ben Antióchiában. és a befurakodott áltestvérek pedig megzavarták a galatákat. Elcsavarják ez utóbbiak Pál evangéliumát, pedig nincs más evangélium, mint a Pálé. Ez pedig azt mondja, hogy Jézus rendbe tette az emberiség gondját-baját, mert halála kiengesztelte a haragvó Istent, aki pokolra küldi mindazokat, akik nem hisznek, és nem keresztteljednek meg Fia nevében. Egy hazánkfia *felfedezi* közel két ezer esztendő után, hogy ebből semmi sem igaz, mert a felfedező századában nagyobb hatékonysággal pusztítja az ember az embert, mint Jézus kereszthalálakor. Csak azért nem égetik el a felfedezőt is a máglyán, mert a magukat tévedhetetlenül Jézus-követőknek állítók kezéből a történelem közben kiverte a gyufát. 94-re Jézus népét Jamniában már kiközösítik a maguk zsidó egyházából, s megszületik akkorra a Jelenések könyve, melyben Isten atomháborút csinál a Jézus népét üldözők ellen, és Jézus maga tapossa a mindenható Isten bosszúállásának vérsajtóját. Ennyi a Jézus utáni 63 esztendőről.

Most nézzük meg a miénket. A Bokornépnek van '45-től hét indulási éve. 52-től 89-ig ül a börtönökben, s utána eltehetetlenül. 45-től 89-ig vagy 2008-ig, azaz a maga 63 esztendeje alatt azért annyira nem hülyül el, mint első századi elődei, aminek oka, hogy nem támad Saul-Pálja. Csak nem tud utat mutatni a '89 utáni világnak. Ezek után elkezdhetem elemezni leveled.

1. '89-ig még utánam mondtátok az akkoriban még elmenő sematikus válaszaimat.

2. '89 után nagy változások történtek, mi meg csak ismételtgettük a '89 előtt kitalált sémákat: *nem volt bennünk elég valóságérzék, kreativitás, látás ahhoz, hogy az „evilág” terepén (mocsarában) próbáljunk élhető életmintákat kialakítani.*

3. Ezt látva beiratkoztál kulturális antropológia szakra, ahol megtanultad, hogy a különböző kultúrák egyenrangúak, s most jobban érted a globalizálódó világ és az Egyház

problematikáját, minek következtében, az Elpidia erejére is támaszkodva, nagyobb biztonsággal mozogsz a gyakorlat terepein.

4. Magam verem a cölöpöket, s az utánam jövőknek kell a pallókat azokra ráfektetni, azaz szakmai tudást szerezve gyakorlati életmintákat alkotni. A Bokor szerepét átveszik más szerveződések, együttműködések, együttélések. A Bokor hangsúlytevése helyett a gyakorlati élet szakrális átélése lesz a meghatározó. Az önfenntartó lét felé kell törekedni. Az Elpidia műhely lesz, ahol ilyen jó dolgok készülnek majd a jövő számára.

5. Harmadik nemzedékünket kellene tudni megszólítani... Van még remény, s nekem is segítenem kell.

Talán megértettem, amit írtál... Magam '89 után, életem nyolcadik és kilencedik évtizedében háromszor is elmentem a Bruderhofba, s tölem telhető propagandát csináltam az élet- és vagyonszövetség ott látott önfenntartó és sikeres gyakorlatának. Azért sikeres, mert Jézusnak minősülő elveik fenntartása mellett folyamatosan szaporodnak. A Bokorból nagyon sokan és hosszú időre is együtt éltek velük. Senki nem állt közük, senki nem csinált itthon sem élet-, sem vagyonszövetséget. Propagandám tehát teljesen sikertelen volt, s 17 éve látványos mértékben fogyunk; az Elpidiából, azt hiszem, csak Gromon Bandi jár szövetségünkbe, Bokornagygyűlésbe... mint oldott kéz szét hull nemzetünk/bokorunk. Évtizedes szeretetkapcsolatok váltak – jó esetben – virtuálissá; magyarul: megszűntek.

De most, az elmúlt hónapban találtam idehaza is egy önfenntartó életközösséget. Beszámoltam erről a Bokor katekumenjeinek keresztelőjén a Kórház utcai templomban. Csattogóan elküldtem nektek. Sajnos a ti csatló családi karácsonyi képeteket a gépem nem mutatta. Nagyon szívesen látnálak egyszer pároddal együtt nálam... lassan negyven éve lesz, hogy először találkoztunk. Ölel Mindahányotokat Gyb.

Piarista köz, 2008. július 5.

ÉRDEMES – Húsvét utáni 5. vasárnapon ezt prédikáltam Adyligeten

Harminchat évesen írja jámbor szándékát az 1744-ben a szabolcsi Tiszabercelen született Bessenyei György. Egy magyar társaság iránt való jámbor szándékot terjesztett elébe hazánk főrendjeinek. Ebben írja: A tudománynak kulcsa a nyelv. És meghal Bessenyei hatvanhét évesen, 1811-ben. De halála után 14 évvel, a jámbor szándékát követő 44. évben egy gróf Széchenyi István nevű főrend a maga birtokainak egy évi jövedelmét ajánlja fel, s 1825-ben létre is jön belőle a Magyar Tudományos Akadémia. Érdemes tehát írka-firkálni jámbor szándékokat is.

Én 88. évemben írom meg, s mondom el itt, Adyligeten a magam jámbor szándékát – Mind tolvajok és rablók –, s reagálnak máris rá hazámban és a tengeren túl. Értően és értetlenül. És reagál a hivatalos egyház is: el kellene hallgattatni a szerzőt. De hát kérem, én védett állat vagyok. Azért vagyok védett állat, mert hosszú évtizedekre menő előéletem volt a jelenlegi pápával. Meg is látogattam őt. És amióta pápa lett, kétszer is fogadta a katolikus egyház szerzeteseinek római előjáróját. (Magam piarista szerzetes volnék.) És amikor odaér a piarista generálishoz, aki a legfőbb előjáróm, mind a kétszer megkérdezi tőle: És mi van Bulányi atyával? Hát ezért gondolom, hogy én védett állatként mondhatok már akármit. Azt is, amit majd ma mondok el nektek. Ma, amikor mind a három olvasmányról szeretnék valamit mondani nektek.

Ha a Bessenyeinek 44 évet kellett várnia arra, hogy a Széchenyi István nagylelkűen letegye az asztalra egy évi jövedelmét, üsse part! Én is kiegészítenék a 44 évben. 2006-ban hangzott el itt, Adyligeten az én jámbor szándékom, s ehhez hozzáteszek 44 évet. Ez éppen 2050. Akkorra Bori, Marci és kortársaik már sok unokás és nem egészen fiatal nagymamák és nagypapák lesznek. Még megérhetik, hogy másmilyenek lesznek a vasárnapi az első és második olvasmány szövegei. Arany János is mondta, hogy megéri a'ki fiatal.

Kezdem az első olvasmánnyal, az. Ap. Csel. 6. fejezetével. Ki ne tudná, hogy szerzője Lukács, az antióchiai szír orvos. Ezt úgy mondták akkor, hogy pogány keresztény. Hogy nem zsidóból lett keresztény, mint a Tizenkettő, hanem nem-zsidóból lett keresztény. És ő azt írja a maga evangéliuma elejére, hogy mindennek gondosan utánajárt. Ma felolvasott szövegéhez mondok valamit. A tudomány jelenlegi állása szerint az urak (Kaifás és Pilátus) alighanem 30-ban feszítették keresztre ezt az eszement Jézust – nem én mondom, hogy eszement; a rokonai állapították meg Róla, hogy eszement (Mk 3,21). És 33-ban, vagy 34-ben kövezték meg – megint az urak: főpapok, és írástudók – azt a szerencsétlen Istvánt, aki elhitte ennek az eszement Jézusnak a szavait. Mert az eszementeket meg kell kövezni. Később majd el kell égetni a máglyán. Szóval végezniük kell azokkal, akiknek nem olyan a szövege, mint az átlagnak, a normálisnak minősülőnek.

Szóval ez a Lukács mindennek gondosan utánament, és két könyvet hagyott reánk. Az egyik az Evangéliuma, a másik pedig az Apostolok Cselekedetei. És figyeljétek, hogy miket mond: A tanítványok száma megnövekedett, s a Tizenkettő összehívta a tanítványokat. Legyetek szívesek figyelni a szavakra! Behelyettesíték: egy-két kifejezést 21. századiakkal: a főtisztelendő papság szózatot intézett a kedves laikus hívekhez. És közölte vele a főtisztelendő papság a maga mondanivalóit, és a megszólított kedves laikus hívek azt mondták rá, hogy és a te lelkeddel, vagy azt mondták, hogy Amen! 33-ban történik mindez, tehát akkor, amikor még él István, mert hát a fölolvastott szövegben választják meg diakónusnak, amikor még ott van a Tizenkettő is. Kik is ezek? Hát az a tizenkét fiatal, akiket Jézus, mint tanító, kiválasztott, hogy az ő tanítványai legyenek. Ez a később Tizenkettővé magasított tanítvány a többi tanítványt hívja össze. Miért hívják össze őket? Azért, hogy hallják tőlük: és a te lelkeddel!, meg az Amen szövegét? Dehogyan! Hanem azért, hogy megtanácskozzák a tenni-valót.

Magyarázom tovább a szöveget: Mert zúgolódás támadt a görögök közt a zsidók ellen. Kik ezek a görögök? Kik ezek a zsidók? Ezt is próbálom magyarrá tenni. „És Amerikába kitántorgott másfélmillió emberünk” – írta a múlt század elején József Attila. Kaptam '89 utolsó napjaiban útlevelet, amivel nyugatra utazhattam, és Ohio állam Akron nevű városában találkoztam a kitántorgó másfél milliónak az unokáival. Hát 20 esztendővel ezelőtt sem voltam nagyon fiatal – túl voltam a 70-en –, de ott mindenki öregebb volt nálam, mert a nyugdíjas klubba hívtak meg ezek a kitántorgott magyarok, akiknek mind olyan neve volt, hogy Kovács, meg Nagy, meg Szabó, de magyarul egy büdös szót nem tudtak. Azt tudták még mondani, hogy „boldog új évet kívánok!” – magyarul. Na, most tessék elképzelni, hogy valami csoda folytán a kitántorgók unokáit és dédunokáit egy repülőgép-parkkal, mind a másfél milliót, vagy, ha három millió lett belőle, akkor három milliót – hazahozzák. Itt valami Budapest körüli külvárosba letelepítenék őket, s én prédikálni akarnék nekik, akkor legalább felsőfokú nyelvvizsgát kellene tennem angolból, mert ők magyarul nem értenének meg engem.

Hát ezek a szövegben szereplő görögök. A babiloni fogság óta a zsidóság diaszpóranemzet lett, magyarul – szétszóródott az egész római birodalomban, és a zsidóságnak egy picit magva maradt meg Júdeában és Galileában, az ő eredeti hazájukban, ami nekünk a Kárpát-medence. Hát a hazatelepedett zsidóknak, akik már nem tudtak Jézus anyanyelvén beszélni, csak görögül lehetett beszélni! Kellett nekik csinálni görög zsinagógát, ahol hetenként tanították őket görög nyelven a maguk szentírására. És hát milyen az ember? Hát még az is előfordul, hogy a férj veszekszik aranyos feleségével, de arról is hallottam, hogy az aranyos feleség veszekszik a férjével. Még ilyen is előfordul! Hát még inkább előfordul, hogy a görögül beszélő zsinagóga összeveszik a zsidóul beszélő zsinagógával. Mi az összeveszésnek a tárgya? Hogy a minden napi alamizsna-osztáskor az ő özvegyeiket háttérbe szorítják – mármint a görögökét.

Mi az, hogy mindennapi alamizsna osztás volt? Nem volna rendjén, hogy elhanyagoljuk az Isten ígését, s az asztal szolgálatát lássuk el - mondja a tizenkettő. Miféle világ volt ott? Hát mért nem otthon reggeliztek, ebédelték, vacsoráltak? Mi az, hogy asztalszolgálatot kell ellátni? A zsidók zsinagógájában, meg a görögök zsinagógájában? Félreértés ne essék: itt olyan görögökről, meg olyan zsidókról van szó, akik már keresztények, meg vannak keresztelve! Mert az Apostolok Cselekedetei nem zsidó régiségtant ír le, hanem jelen esetben a keresztény gyülekezet István megkövezése előtti állapotát mutatja be. Borzasztó dolgot fogok mondani. A második, és a negyedik fejezetben Lukács már elmondotta, hogy az akkori keresztények élet- és vagyonszövetségben voltak egymással.

Hát én nagyon híres ember vagyok ám a Bokor körében, de ezzel az ötlettemmel, hogy élet- és vagyonszövetséget kell csinálni, tökéletesen megbuktam saját hazámban. Én nem tudom, hogy ti tudjátok-e, azt, hogy kik azok a habánok. A habánok, azok... hát azok: eszementek voltak. 1527-ben az alapítójukat, Jacob Huttert ünnepélyesen el kellett égetni a katolikus anyaszentegyháznak. 1527-ben, a Mohácsot követő esztendőben az innsbrucki székesegyház mellett emelt máglyán. Eretnek zvingliánus leágazás voltak a 16. században. Tudjátok, hogy mit mondtak? Azt mondták, hogy a bubát megöntené, ennek semmi értelme nincsen, mert Jézus azt mondta, hogy azt kereszteljétek meg, aki hisz. A buba, az csak sárgát, meg zöldet tud csinálni, hinni nem tud. Azt mondták, hogy mindenkinek egy dénár jár, tehát vagyonszövetséget kell csinálni. Azt mondták, hogy nincsen olyan, hogy „Őseinket felhozád Kárpát szent bércére, s általad nyert szép hazát Bendegúznak vére”. Nem lehet hazafiságból sem gyilkolni! „Talpra magyar!”, „Most, vagy soha!” – ennek nincs semmiféle jézusi értelme. Röviden: ők is eszementek voltak.

Tiszaújvárosról jártak ma nálam délután. Nyolc éve Bokor közösséget építenek Tiszaújvárosban. És elhitték Jézus után kétezer esztendővel egy másik eszementnek, hogy ezeknek az ígéknek van valami értelmük.

Legalább két óra anyagom volna még, de hát majd megírom, ha rendbe hozzák a winchesteremet. A rendszergazda azt mondta, hogy hétfőn lesz állítva. Amen.

Piarista köz, 2008. június 7.

Ki a legszebb nő a Bokorban?

Mintha tettem volna már egyszer javaslatot a harmadik nemzedéknek, hogy tartsanak szépségkirálynő-választást, de semmi visszhangot nem kaptam rá. Erre biztosan emlékszem. Lehet, azért nem kaptam, mert azt gondolta, aki hallotta javaslatom, hogy 1./ 90 éves korára már végkép megokosodott szegény! 2./ Éhes disznó makkal álmodik. 3./ Meg ehhez hasonlók.

Ha tartunk, ha nem, én folyamatosan csinálom. Miért? Mert muszály. Miért muszály? Mert Isten kifürkészhetetlen akaratából a maga képére és hasonlatosságára teremtett embereknek nem a szebbik, hanem az okosabb fajtájának lettem megteremtve. S ennek a fajtának természetébe Isten belerakta, hogy állandóan szépségkirálynő-választást tart, ha akarjuk, ha nem.

Mikor tartottam először? 1957-ben. Egyik fiam, míg én hazánk börtöneimet tanulmányoztam, megházasodott, mert kitelepítették őt családotul egy faluba, s ott talált egyetem helyett kényszermunkára. Kubikolt. Kubikolás közben meglátott egy leányt, el is vette feleségül, s haláláig mondogatta, hogy ő mindent Rákosi elvtársnak köszönhet, aki abba a faluba telepítette őt, amelyben meglátta azt a leányt. 52 és 57 között öt év telt el, s öt év nagy idő, s ezt a nagy időt a Bokornak börtönbe nem kerülő pesti fiataljai is házassággal töltötték – amellet, hogy kitelepítették őket Budapestről. Márti is ezt csinálta, akinek szülei is megkapták a kitelepítési végzést, én is segítettem az engedélyezett cuccok teherautóra rakásánál, mert éppen akkor fejeztem be Pesten egy lelkigyakorlatot. Végül is leraktuk a platóról, melyre felhordtuk a cuccokat, mert közben megjött a mentesítési végzés. Mártit kö-

zépiskolásként ismertem meg '49 nyarán, amikor összegyűjtötték nekem nyolc napos lelki-gyakorlatra kis hazám 80 legelkötelezettebbnek ítélt katolikus és 18 év körüli lányait, akik a lelki gyakorlatot követő években keltek el a halpiacon. Márta is elkelt, s meghívta barátait egy estére. Mivel 49 óta nagyon intenzív lelki barátságban volt velem, engem is. Ott látom azt az Antall Józseffel együttérettsgizett fiamat is, akit kitelepítettek ama bizonyos faluba. De kivel? Hát azzal a lánnyal, akit abban a faluban talált, s zsákmányként elvitt a faluból, amikor lejárt a kitelepítésre rendelt idő. Elámultam. Én még ilyen szép nőt nem láttam. Írjam le, hogy milyen volt? Nem vállalkozom rá. Mert olyat kellene írnom, mint amilyeneket Petőfi írt, és olyat nem tudok. Máriának hívták. Eltemettem már őt is, s azt is, aki kiválasztotta őt magának feleségül. Nem voltak életemnek jobb barátai náluk. Végig, halálukig. – Hát ez volt az első szépségkirálynő-választásom a Bokorban – még az első nemzedékből.

A másodikra tíz évvel később került sor. Ez sem akármilyen volt. Egyszer volt, hol nem volt, ott, ahol a szőke Tisza csak *vizecske* – az én legnagyobb magyar novellistám, Tömörkénynek írásiban – az ott élő magyarok ajkán... Odahívott meg engem lelki gyakorlatot tartani '49 tavaszán Lakos Bandi, s ezen ismertem meg egy csodálatos lelkű leányt, akivel szintén haláláig barátságban maradtam. Nem ő volt a következő szépségkirálynőm. Nehezen kelt el a halpiacon, de csak elkelt. Még börtönbe kerülésem előtt. Az én korosztályomba tartozott, csak néhány évvel volt fiatalabb tőlem. Férjétől halottam valamit a házasság titkaiból: *Tudod, alig várjuk, hogy megházasodjunk, mert egyre nehezebben viseljük, hogy odahaza minden úgy van, ahogyan a szülők akarják, s nem úgy, ahogyan mi. A baj csak az, hogy ezzel így van a feleségünk is. Cseberből vederbe.* Az ám, hazám – mondja József Attila.

De menjünk a szépségkirálynő irányában. Börtönből véglegesen szabadulván, meglátogatom a csodálatos lelkű leányt meg a férjét meg a féltucat gyerekeiket, s ott meglátom elsőszülött, 15 éves lányukat, azt is Máriának hívják. Haza utazom, s amint találkozom azzal az egyetemista fiúval, aki akkoriban a olyan legszerelmetesebb fiam volt, mint az Atyának Jézus, mondom neki: Jártam itt és itt, láttam ott valamit, azt Neked okvetlenül meg kell nézned. Küldök valamit a szülőknek, vonatra ülsz, leviszed, megnézed Te is, amit én láttam. Utazott, megnézte, s vagy öt esztendővel később magam esketem őket. Eljutottak majdnem ők is a féltucat gyerekeig. A napokban jártak nálam, s mutatták az unokáik képeit. Ebben a szépségkirálynő választásomban sem voltam egyedül. Csak abban különbözik az előzőtől, hogy akkor nem én voltam az első választó. De itt már én. Minden esetre kapott ez a Mária is két szavazatot.

Aztán úgy látszott, hogy elkezdhettem öregedni. Olyanná lettem, mint ifjú koromban voltam, amikor is olyan lányok éltek Mátyásföldön, akik mind olyan szépek voltak, hogy fájt a szívem, amikor rájuk néztem. Írtam is a szerelmes verseket, de odaadni nem mertem nekik. Csak arra merészkedtem, hogy érettségim előtt, húsvéthétfőn meglocsoltam azt, akit akkor a leggyönyörűbbnek láttam, s kezet is mertem csókolni neki. Nevetve nyugtázta tettem..., örült neki. A baj csak az volt, hogy én akkor már piaristának készültem, s ennél többre így nem jutottam. Hanem két hónap múltán lenyíráttam a borbéllyal barna hullámos hajamat... Mért? Mert elbolondítottak. Mert elbolondítható voltam... Újra ez a nagyon sokakat szépnek látási korszakom következett el?

De ennek is vége lett. Már fél éve felfigyeltem valakire, akiről megállapítottam, hogy ő a legszebb leány ma a Bokorban. Hogy ezt követően tettem-e javaslatom a szépségkirálynő-választásra, arra már ne emlékszem. Csak azt tudom, hogy amikor találkozom vele, egyre jobban megerősödöm abban, hogy ma ő a legszebb a Bokor-kínálatból. A mostani szépségkirálynő jelöltem is ott van a száz Bokor-tag sorában az egy hete tartott katekúmen-keresztelésen. Nagyon jól érzem magam ott. A szertartás befejeztével ki is ülök a kertbe-udvarra, hogy áldozhassak a szenvedélyemnek. Nem árulom el, hogy mi az, mert nincs köze a nőkhöz. Kínálnak pogácsával. Nem kérek belőle. Innál valamit? – kérdezik. Igen. Mit? Olyat, ami árt. Fehéret vagy pirosat? Pirosat. Leül mellém valaki, akinek ugyanaz a szenvedélye, mint

nekem, s így nem botránkoztatom őt. Beszélgetünk sok mindenről. A KIO-ról is, melynek kinyomtatott változatát ő segítette életre. Nagyon régi a barátság. Lassan-lassan ő is majd nagypapa lesz. Előkerül a szépségkirálynő-ügy is. Hát neki is az a jelöltje, aki nekem. Örülök, hogy még 90. évemben is jó még az ízlésem. Ahogy beszélgetünk, odajön hozzánk közös jelöltünk anyja. Megtudakolja, hogy miről beszélgetünk. Megmondom. És ki a jelöltetek? Azt nem kötjük az orrodra. Valamit azért elmondok Róla: nem Mária a neve. Nem kitalálható belőle? Nem is csodálom.

S még mindig nincs vége a mesémnek. 2006 karácsonyán még leutazom busszal Ajkarendekre, hogy fenntartsam a hagyományt: az ottani bokrosoknak mondok egy ünnepi misét, melyen elsütöm az azévi karácsonyi *remekművem*. Farkasgyepesen vár György Zoli a kocsijával. Megérkezünk hozzájuk. Az ajtóban fogad a felesége, az akkor még csak ötgyerekes Kollár Gabi. Virít..., s én mondom neki: Gabikám, még mindig Te vagy a legszebb kislány a Bokorban! Mosolyog, s köszöni. Én meg meglátom az elibém jövő ötödik gyermekét, Virág-Annát, s visszafordulok Gabihoz: Visszavonom, amit mondtam. Nem Te vagy az, hanem a lányod.

Ki tudja, hogy nem lesz-e hagyomány a Bokorban a szépségkirálynő-választás? S hogy nem lesz-e még akkor is, amikor én már nem szavazhatok. Szavazhatok ugyan, csak nem jut majd el Hozzátok a hangom. Ezért most nyílt kártyákkal kell játszanom. Meg kell mondanom, hogy kire szavazok majd akkor. Hát az Annuskára. Úgy három éves korában ismertem meg őt. Most már tíz éves. Róla fogok a legtöbbet beszélni. Az anyját, Szulcsán Erikát alighanem Inárcson ismertem meg. Akkor, amikor Dombi Feri még virágjában volt. Vagy hét év ezelőtt Zénó hozta le Erikát Budaváriba. Nem mondta meg neki, hogy hova viszi, de Zénó tudta, hogy délután hatkor misézek. Magam sem tudtam, hogy jönnek. Hozta Erikát és három gyermekét. Tudta, hogy Budaváriba öt váratlan vendég nem jelenthet gondot, ahol Kovács Teri a lelkigyakorlatos ház asszonya. Húsz vendég ellátására volt képesítve. Misekezdés után két perccel jöttek be öten. Ötkor harangoztam első. Öttől-hatig tanulmányoztam a napi két miseolvasmányt, s mire harmadikat harangoztam, már tudtam volna akár egy órahosszat is prédikálni. Most szárnyakat kaptam az öt fő rangos plusz-közönségtől. Mise után meg jöttek be a nyeles telekre. Három napot voltak nálam a Jánoshalmáról érkezettek. Ekkor volt Annuska három éves.

Új bekezdés következik. Egy alkalommal Erika elviszi Inárcsra a legnagyobb lányát, szintén Erikát. Feri misézik. Körülveszi őt fehérbe öltözött négy szál szép legény, akik ministrálnak neki. A kis Erika, aki ekkor olyan húsz éves forma, egyszer csak odahajlik anyjához, s rámutat az egyik legényre, és ezt súgja: az a fiú lesz a férjem. Garajszki Jenőnek hívták a fiút. Három év múlva én esketem Jenőt és Erikát az inárcsi templomban. Mert mi választunk ám, kedves férfi-testvéreim az Úrban...ha nem tudnátok! Utána lakzi van, háromszáz fős. Táncolunk is rajta. Ekkor akad meg a szemem Annuskán. Odaállok elébe: Annuska, én Veled akarok táncolni. Annuska: Jó, csak szólok a nővéremnek, hogy fényképezzen le bennünket. És táncolok vele... 85 évemben. Aztán egy év múlva kereszteljük, azaz befogadó-liturgiázzuk Jenő és Erika szerelmének első gyümölcsét, egy leányt. Aztán a következő évben meghívja Muskó Gabi a közösséget, a Mag I.-et Bocsára egy vasárnapi misére. Gabi és Erika nagymama unokatestvérek. Persze, hogy hivatalos a már nagymama Erika is. Jön is a két legkisebb gyermekével, s így ott van a misén Annuska is. Mise után kötetlen beszélgetés, és én nézem Annuskát, s kérdezem Tőle: Idejönnél az ölembe? S jön. Hol vagyok már attól, hogy csak a kezét merem megcsókolni a választottamnak..., mint '36 húsvétján? Mondom is Erikának: Ezt a lányod őrizd meg nekem!

Utoljára egy hónapja találkoztam vele Inárcson, a harmadik vasmisén. Ott volt a nagy Erika, a kis Erika Jenővel és a kislányukkal. Odajönnek hozzám s kérdek tőlük: És az Annuska? Mire az anyja: Elhoztuk a kis mennyasszonyod is, mindjárt itt lesz. És jön, és én csak nézem. Nekem mindig a szőke nők voltak az eseteim... Annuska szénfekete. Hogy

tudott az Isten ilyen gyönyörűségeket teremteni, mint az Annuskát? A maga képére... Milyen gyönyörű lehetsz Te, Istenem? Hamarosan meglátom.

Szóval, amikor majd Annuska szépségkirálynő-választásra érik, én rászavazok. Csu-dálnám, ha nem ő lenne az. Nem is lehetséges, hogy másra szavazzatok majd.

Piarista köz, 2008. június 9.

Levezgetünk is egymással

Zsombók Gyuri írja a Bokorportálnak: Új Bábelt élünk, szavak és fogalmak pokoli zűr-zavarát. Gyalázatos hazugok megrontották a szavak becsületét. S én nem akarom tovább rontani: Szép napot, Pünkösdt és hétvégét. Gabi levele alapján az a gyanúm támadt, hogy a Bokorban nem ismeretes a hazai *Élőfalu-mozgalom*, amelynek Visnyeszéplak is tagja. Az érdeklődőknek mellékelem szemléltetőként a legutóbbi *Élőfalu Hírlevelet* (talán Gyurka bácsi sem ismeri) Hozzáteszem, hogy Palocsa (Tomek Vince, az egykori piarista generális szülőfaluja Eperjes városa közelében?) kimaradt a felsorolásból – amennyire én ismerem a helyeket. A telenkénti Élőfalu-találkozókon többnyire részt tudok venni – éppen az idén nem voltam. Nagyon izgalmas dolog ez, és nem könnyű vállalkozás. Hozzá kell fűznöm, hogy ezek nem kommuna felé mutató és nem 'bokros' alapú kezdeményezések.

Melinda írja Gabinak: Gyurka bácsi volt három napot Visnyeszéplakon, és hihetetlen lelkesedéssel és megfiatalodva jött vissza. Elbűvölte, hogy 17 évvel ezelőtt két értelmiségi fiatal költözött oda, és most 85-en tartoznak a közösségükhöz, ebből 45-en 14 év alattiak. Napjában háromszor harangszóra imádkoznak, a férfiak otthon dolgoznak és megtermelik maguknak, ami kell; a nők nőiesen járnak, de nem kihívóak, és mindannyian *anyukák*, azaz otthon vannak, mint az ő édesanyja is, mindig otthon volt. Tisztaságot, egyszerűséget és szépséget érzékelt. Azt mondta, hogy egyrészt szégyellte magát, hogy a Bokor 64 év alatt nem tudott ilyet létre hozni, másrészt repes a szíve az örömtől, hogy öregségére lát ilyet. Nincs kizárva, hogy hosszabb időre is leköltözik. Azt mondta, hogy attól fél, hogy a Bokor-szerű alakulatok az egyháztörténelem tanúsága szerint vagy elégnék az egyház máglyáin, vagy kihalnak. Mondtam neki, hogy mi majd járunk egy harmadik utat: szép lassan krisztusivá fejlődünk. Mire nevetve azt válaszolta: *Asszony, nagy a Te hited!* Most már nem akar meghalni, tele van életörömmel – jó volt hallani. Itt van nekünk is 16 éve birtokunk, kis házunk, és ide akart leköltözni a *Gyurgyóka*, pécsi kisközösségünk is, de hát nem volt bennünk elég kurázsi. De még lehet akármi is. Puszi Nektek, Melinda.

Nekem meg írja Gabi: Gyurka bácsi, egy nagy bűnös próbálja jóvátenni, hogy teljesen elfelejtette a Gyökér-találkozót, mert meg volt győződve arról, hogy az csak a hó elején lehet, hó végén soha. Ezt a hibát egyszer évekkel ezelőtt is elkövette már, de visszaesőként esedezik bocsánatért. Visnyeszéplak kapcsán a régiómmal örvendeztem, hogy milyen jól érezted ott magad. Nagy szeretettel és elnéző jóságodban reménykedve: Gabi

Én meg válaszok Gabinak: Hát mit mondjak? Mióta leszoktam a beolvasásról, senki sem mondja nekem: *"haza is mehetek"*. Vénségemre megtanultam, hogy Jézus sem foglalkozott tanítványai körében letolósdival. Csak egyszer, amikor Péter visszafogta volna Őt a Golgotára menéstől. Egyébként csak mondta, hogy a mennyországban nagyobb az öröm egy megtérő bűnösön, mint száz igazon, akinek már nincs szüksége bűnbánatra. Szóval: megtértem – egy és másban. A Bokor Szentmagyományából emlékezetembe idézem, hogy a kereszténység a farzsebnél kezdődik... azaz még nem tértem meg egészen. De hogy lásd őszinte szándékom, megígérem: Amint pápa leszek, azonnal megindítom egy ifjú pár boldoggá nyilvánítási folyamatát, melynek asszonya megküldte nekem legújabb ifjú hősnőmről, Vincze Boriról – Eszter lányuk beszámolóját. Viszonzásul én is megküldöm Neked azt, amiről lemaradtál... KEZED CSÓKOLJA a Bűnbánó Bokortagok Alapítványának tagjelöltje, Gyb. (Csatoltam: *Keresztelendők miséje április 27-én c. prédikációm.*)

Piarista köz, 2008 június 11.

Megszólítottak Visnyeszéplakról

Kedves Gyurka bácsi! Jó és szép és hasznos is volt az a két nap itt Széplakon, amit velünk töltöttél, amikor is meglelkigyakorlatoztattál bennünket. Utólag sajnálom, hogy nem derült ki rólam, hogy én voltam az egyetlen ex-piarista diák és regnumos növendék a társaságból, de mentségemre legyen szólva, nem szerettem volna, hogy a közös beszélgetés ebbe az irányba terelődjék. Talán emlékszel még rá: volt egy izgalmas állításod (amely az én hitemet úgy húsz éve majdnem kikezdte), miszerint az nem lehet, hogy a Jó Isten olyan gonosz lenne, hogy Ádám és Éva bűne miatt eredendő bűnnel büntetné az emberiséget, és utána felmentésként egyszülött fiát küldené megváltóként, hogy ezen ősbűnünk alól mentességet kapjunk. Mikor ezt az izgalmas kérdést megválaszoltad volna, szünet következett, és utána már másra terelődött a szó. Üdvös lenne számomra, ha ezt a gondolatmenetet be tudnád fejezni, Gyurka bácsi, és így én is át tudnám adni ezt a gondolatot a többieknek. Valamint örülnék (-nének), ha bármi új írásod születik, azt megosztanád velem (velünk). Csatolnám még egy régi regnumos társam barátom terjedelmes írását, sok értékes gondolat van benne, ha van energiád, olvasgasd. Üdvözlettel Kárász Tamás, a legidősebb fickó a széplaki hallgatóságodból.

Válaszoltam: Kedves Tamás! Örültem levelednek. Mivel regnumos társad elárulta egyhelyt, hogy '44-ben született, Te is elárulhatnád születési éved, annak helyét, családi állapotod, gyermekeid és unokáid számát, meg azt, hogy hol s mikor voltál piarista diák. Az izgalmas állításomról többet tudhatsz meg Pétertől, akinek odaadtam Számotokra a *Krisztus keresztye* c. könyvem is. Kérd el tőle! Folyton születnek új írásaim, mert szerkesztem 15. éve a *Koinónia* c. folyóiratunkat meg 8. éve a *Naplót*. Elküldöm az újakat, ha megírod Zaja Péter pontos címét. Ami a csatolmányod illeti, nem tudtam tőle éjjel aludni, hanem azt olvastam. A Kreml és Izrael markába kerültünk. '89-ban pedig New York meg még egy pár négyzetkm-nyi, kicsi állam hatalmába kerültünk. Zavart, hogy nem árulta el a szerző a maga nevét, de érthető: félti az életét. Szeretettel üdvözöl Téged, Tiedet meg az egész Közösség mindenegybes tagját Gyb.

Jött a viszontválasz: Kedves Gyurka bácsi! Regnumos társam, Elek Pista kiugrott vagy inkább kirúgott esztergomi seminarista, avantgard művész, nem hiszem, hogy félős lenne, verték őt már meg rendőrségen..., (bár vannak emlékeim, hogy a kutya-ugatástól is beresált) Én 73-ban érettségiztem Kovács tanár úr osztályában, tanáraim voltak: Jelenits, Gál, Hegyi, Kincs, Borján, László, Szemenyei tanár urak, mai napig jó szívvel gondolok rájuk. A széplaki tanító nő a menyasszonyom, van egy fiam, 20 éves Dijon-ban, egyetemista, és a globalizmus szekekrét tolja. (Európai tudományokat tanul.) Ma este is összejöttünk – széplakiak – a hit dolgáról beszélgetni, imádkozni, s persze te is sorra kerültél, Gyurka bácsi. Volt, aki ultra protestánsnak titulált Téged megvonva Tőled katolikus papi státuszodat. Gondolom, nem vagy ettől kétségbe esve. Mindenki szívében mély nyomot hagyta, és ez így van rendjén ebben a kisszerű világban, amelyben élünk. Jó egészséget és boldogságot kívánok, Tamás

Második viszontválaszom: Kedves Tamás! Elek Pistára nagyon jól emlékszem, mert görög tanfolyamot tartottam a Regnumban, s azon ő is ott volt. 1973-ban érettségiztél, s akkor, ha nem buktál meg, 1955 körül születhettél, s most 53 éves fiatal ember vagy, akinek mennyasszonya a széplaki tanítónő, s van egy 20 éves fiad is, és az aligha a mennyasszonyodtól van. Hiányosnak látszik az életrajz, ezt pártállami időkben visszadobták volna. – Magam a Veletek töltött három nap alatt Belétek szerelmesedtem, s mindent tudni szeretnék Rólatok. Tehát: mennyi időnként jöttök össze a hit dolgáról beszélgetni, imádkozni? Mennyi időt töltötök ilyenkor ezzel? Azt csodálom, hogy ott jártamban elviseltétek, amiket mondtam, és ott helyben és nyilvánosan nem szedtétek le rólam a keresztvizet. Fel tudjátok fogni, hogy ez szememben mekkora rangot ad Nektek? Magam ahhoz vagyok szokva, hogy rendes katolikus hívő messze elkerüli a helyet, ahol én megfordulok. – Van Nektek fogalmatok arról,

hogy mekkora fárosz vagytok a jelenlegi nyomorú magyar és magát még kereszténynek is nevezni merő világban? Ölellek Téged és Mindnyájatokat. Gyb.

Tamás harmadik levele, melyet már csak *dőlten* glosszáztam: Kedves Gyurka bácsi! Valóban 55-ben születtem, szerencsére nem buktam meg, de az érettségivel véget értek tanulmányim, és inkább a kézművesség kezdett foglalkoztatni. A széplaki tanítónő azért csak a menyasszonyom, mert nekem jogilag van egy feleségem Budapesten, akitől a kisfiam született. De az életünk úgy alakult, hogy Mariskámmal idekerültünk Széplakra és építkezünk, ami nagyjából minden energiánkat elveszi.

— *Ez világos beszéd.*

Az asszonyok hetente összegyűlnek imádkozni, a férfiak legfennebb focizni és kártyázni, ahogy az lenni szokott. Beszélgetni alakalmilag gyűlünk össze a hit dolgáról, de akkor számosan. Ez a társaság egy furcsa elegye a konzervatív katolikus, ortodoxiára hajazó és a szabadabb hitű, akár anoním keresztényeknek. Ez sok szempontból nehézzé teszi a hitről szóló diskurzust

— *Ez még világosabb. Mert ilyen szabadok vagytok, ezért nem szedtétek le rólam a keresztvizet. Csak az ilyenek hallgatják meg, amiket a magamfajta mond.*

Gyurka bácsi! Az, hogy te világító torony vagy, az többé-kevésbé mindenki számára világos, de hogy milyen nagy formátumú filosz vagy, arra most kezdek csak igazán rádöbbenni, főleg, hogy tegnap olvastam az *Antikrisztus* c. Hamvas-műhöz fűzött gyönyörű gondolataidat.

— *Te vagy az első olvasója említett írásomnak, aki nemcsak olvasta azt, de mondott is róla valamit.*

Sajnos már közeleg a hajnal és itt kezdődik a mezei szorgalom. Öszinte barátsággal búcsúszom, Tamás

— *Miben áll a te mezei szorgalmad? S ennyi vizsgáztatás után már én is mondok valamit, s csatoltan elküldöm Neked és Mariskádnak azt az írásom, amit Visnyeszéplakról hazajöve írtam. Másnak, Péteréknek se mutasd meg, szövegéből megértheted, miért. Szívem minden szeretetével Gyb.*

Majd a negyedik levél: Kedves Gyurka bácsi ! Az én mezei szorgalmam némi kerteszkedésből, kaszálgatásból és töménytelen, vég nélküli építkezésből áll. Ha néha megtorpanást érzel az én válaszádsi kedvemben, sose gondolj rosszra. Inkább arra, hogy levélírás közben beállít valaki, vagy túl fáradt vagyok már a mezei szorgalom gyakorlásától vagy homok került a gépezetbe (elhagyta magát a windows, pl.). Megint csak megilletődtem azon, hogy benned 89 és fél évesen is mennyi ifjonti hév buzog még, már ami a tanítást, a leköltözést illeti. Valóban figyelemre méltó csapat ez a széplaki, persze tele kérdőjelekkel, mint minden utópista vállalkozás. Neked – gondolom – nem kell sokat mesélni arról, hogy mit jelent utópiákban gondolkodni, mikor Te hasonló nagy fádba vágta a fejszédet, mindig is. (Kapitalistákat meglelkigyakorlatoztatni, Ratzinger pápánkat jobb belátásra téríteni, az állam-gépezetet arra ösztökélni, hogy lemondjon az erőszakról stb.) A széplaki fiatalok nem vallási indíttatásból kerültek ide, inkább valamiféle hagyományörzés égisze alatt. Ami persze ingoványos talaj, mert megfér benne a halszagú finn-ugor rokonság totális tagadásától kezdve Jézus szkíta eredetéig minden délibábos elmélet. Gyurka bácsi, nekem nincs írói vénám, és csak a szabad asszociációk kibúvóját ismerem, ezért innentől így folytatom: Utópia... a Regnumban: amikor táborozni voltunk, jó nehéz hátizsákokat kellett cipelni, és ez folyton vita tárgya volt. Ezért megtöltöttük a könnyebb zsákokat kővel, hogy mindenkié egyforma nehéz legyen, és ettől kezdve a jelszó ez lett: Hülyék vagyunk, de jól esik! Na ez lett életem mottója. Az egyik jó képességű diák ma beszólt a matek-tanárnőjének itt, Széplakon: Erzsi néni, neked csőlátásod van. Erzsi néni ezen teljesen fel volt háborodva... Rájöttem: én boldog lennék akkor, ha a gyermekek – letojva az illendőség és kötelező tisztelet normáit – nekem ilyeneket mondanának. Addig érezném, hogy közöttünk teljes a bizalom. Gyurka bácsi, azt

hiszem te is egy ilyen ember vagy... Hát ennek a lelki rokonságnak a reményében hajtom a fejem álomra. Isten áldjon Gyurka bácsi! Tamás

Tamás ötödik levele: Kedves Gyurka bácsi! Naplód 107, 108, 109-es számait nagy elragadtatással olvastam. Kérdésem a következő: van-e olyan internetes hely, ahol az előző számok is fellelhetők ill. beszerezhetőek? Nagyon jónak találom a stílusát és tartalmát is ennek a háromnak, amit Péteréktől kaptam. És ahogy Medvigy Mihály tanár úr mondotta volt, amikor nem tudta befejezni óráját: *Na és miről lehet majd megismerni a másodikos piarista diákot a Palatínusz Strandon? ...Hát egy nagy lyuk tátong az oldalán, melyet a kíváncsiság okozott a félbemaradt erkölcsstan óra okán...* Hát így támolygok én is Széplakon lukkal az oldalamon, mert nem tudom megszerezni naplód előző számát. Fiúi szeretettel Tamás, az örök kételkedő, kereső, falusi gondolkodó.

Válaszom: Kedves Tamás, csak részben találsz a **www.bokorportál.hu** alatt. Gyb. Nem válaszoltam többet. A portálon ott találja, hogy *E fiúból pap lesz...* meg a többi. A mennyiség, meg a mezei szorgalom egy darabig majd lefogja levélírói kedvét.

Piarista köz, 2008. június 13.

Pünkösdi prédikáció!

Mindenik embernek a lelkében dal van, És a saját lelkét hallja minden dalban. És akinek szép a lelkében az ének, Az hallja a mások énekét is szépnek – írja Babits Mihály. Vikár Béla lelkében is szép az ének, aki 1859-ben született Kaposvár közelében, Hetes községben és 1945-ben halt meg. Hatvan évvel volt idősebb nálam, a ma közel százötven éves lenne, ha még élne. Nagy volt tudományban és irodalomban egyaránt. Nem volt irigy Bartók és Kodály dicsőségére, sőt, segítette őket, és szívből örült később fényes, nemzetközi sikereiknek is. Műfordító volt: Kalevalát fordított; meg ezenfelül még valami volt. Szülőföldjén – Somogyban – korán megfogta lelkét a paraszt nóták, a mesék világa. Édesanyja ajkáról jegyezte le gyorsírással az első dalokat, majd az 1880-as években az egész megyét bejárta.

A kilencvenes években ismerkedett meg Rákóczi Izidor pesti műszerésznél az Edison-féle fonográffal, s az egész világot megelőzve ment ki falura – fonográffal dalt gyűjteni. 1896 őszén kezdte meg Mezőcsáton a felvételt viaszhengerre. Mikor külföldön ráeszméltek a gyűjtés ilyen módjára, neki már egész sorozat hengere volt. A Néprajzi Társaság vezetői hiába jártak segélyért gróf Csáky kultuszminiszternél, csak jóval később Wlassicstól sikerült némi támogatást kapniuk, hogy Vikár folytathassa gyűjtőútjait. Az 1900-as párizsi világkiállításon Sebestyén Gyula e fonogramokat mutatta be. Világcsodája volt az akkor, de a folklornak akkor is kevés volt az értő közönsége.

Vikár mintegy hétezer dalt jegyzett föl 19 vaskos füzetében. Ezeket a Tudományos Akadémia vásárolta meg – évtizedeken át életjáradékkal segítve e kiváló tagján, a szövegek későbbi kiadása reményében. Vikárnak a Néprajzi Múzeumban őrzött sok száz fonográf hengerét pedig maga Bartók Béla is oly nagyra becsülte, hogy többszöri gondos lehallgatás után saját kezűleg kottázta. E fonográfhengerek kétharmad része pótolhatatlan zenei régiséget tartalmaz! Vikár gyűjtőútjai sikerét több jó tulajdonsága eredményezte: tréfálkozó modora, mély életbölcselete, kedvessége, a paraszt nyelvének és hangulatának megismerése, abba beleilleszkedése. Járt Udvarhely vármegyében is. Mindezeket csak azért mondtam el, mert ott vette fonográfra, amit most – Pünkösdi lévén – elénekelnék Nektek.

*Elhozta az Isten piros pünkösdi napját, mi is meghordozzuk királyné asszonykát,
Piros pünkösdi napján mindenenk újulnak, a kertek, a mezők virágba borulnak.
Én kicsike vagyok, nagyot nem szólhatok, mégis az Istenek dicséretet mondok.
Gyenge vesző vagyok, minden felé hajlok, szüleim kertjébe most nyílni akarok.
Ki akarok nyílni, mint pünkösdi rózsa, de ki nem nyílhatok, csak úgy illatozok.*

Drága jó Testvéreim! Mindenről inkább beszélnek Nektek, mint Pünkösdről. Megnéztem Naplóim 110 füzetét, már háromszor is prédikáltam róla. Persze mind remekmű, de olyan

unalmas volt számomra ma reggel végig olvasni *e remekműveket...* Hiszen rendben van: a Tizenkettő ezen a napon táltosodott meg; azért táltosodtak meg, mert tíz napon keresztül imádkoztak. De mire mentünk mi azzal, hogy ők imádkoztak és megtáltosodtak? S mire megyünk mi ma azzal, hogy nagyjámborul emlékezőnk imádságunkra és megtáltosodásukra? Nekünk kellene megtáltosodnunk. De hát nemigen sikerül. Na, tessék! Itt van az ünneplés – Bulányi módra. Ostorozza a népet – mondja majd Kundra Pista. Nem akarom ostorozni, inkább gondolkodtatom. A Koinónia májusi számában kérdéseket tettünk fel, meg is válaszolták őket a szerkesztőség tagjai, és várjuk kedves olvasóinktól, hogy ők is nyilvánítanak véleményt. Már három véleményt is kaptam, Egyet telefonon, kettőt drótpostán: *Sámuel, én téged bámul* – jellegű tartalommal. Jól esett..., de mire megyek vele?

Inkább mondom most is a magam számotokra már jól-ismert eretnekségeim. A Lelket mindenki megkapja már születésekor. Ez a Lélek úgy működik bennünk, hogy gondolkodunk – feltéve, ha jézusian gondolkodunk, és Jézus példamutatása szerint cselekszünk. Lehet például ezen a címen azt is tenni, hogy tollat ragadtok, s ha más a véleményetek, mint az olvasott válaszoké: mint a Koinónia szerkesztőségi tagjaié, akkor azt megírójátok nekünk. S ezzel megváltjátok majd a világot? Ezzel még nem, de témává teszitek a magatok számára, hogy bizony arra kell felhasználnunk életünket, hogy ki kellene valahogy rángatni a szekerünket a kerékagyakon is felül érő mocsárból. A miénket vagy a másokét, vagy az egész emberiségét is. Úgy, ahogyan Jézus is próbálta. Meg kellene váltani a világot, de Jézusnak egyedül ez nem ment. Kellene hozzá ma hat és fél milliárdnyi emberi segítség. Mert enélkül nem lesz a *lent*, olyan mint a *fent*. Enélkül nem alakulunk át a Szentháromság mintájára. Maradunk csak a Mammon birodalma. Ezen forgassátok az eszeteket. Mert az ész mozgatja az akaratot.

Ezen a pünkösdőn jobb híján azt sugallta nekem a Lélek vagy csak a buta fejem – s magam a kettő között nemigen találom a különbséget –, hogy megdolgoztassam agyatomat és a szívemet azzal, hogy felolvasom a Koinónia első tíz kérdését s a magam ezekre adott válaszait.

1. Mit jelent számodra az a szó, hogy „magyar”?

– Embert, akinek magyar az anyanyelve; aki közelebb van a szívemhez, mint a más anyanyelvűek; akinek nálam elsőbbsége van. A magyarok között találom azokat, akiket el akarok vezetni Istenhez. Majd ha a magyarok már mind ott lesznek, akkor fordulok a más nyelven beszélők felé. *Csak Attila-Árpád népének elveszett juhaihoz van küldetésem?* Nem, de elsősorban hozzájuk van, és csak másodsorban a többihez. Magyarul ki tudom mondani azt, amit gondolok. Más nyelven ennek csak töredékét. Ha számkivetnének népemből, nagyon nehezen viselném. Csak körében vagyok otthon. *Valahol meg otthon kell lenniünk!* – mondta Tamási Áron.

2. Mitől félsz? Félelmeid napi táplálékainak mi a neve?

– A szenvedéstől. Napi táplálékának neve: az öregség kínjai. A gyógyszerek részint enyhítik a kínokat, részint hosszabbítják azokat. Imádságom: *Országodba vigyél haza engem!* A szenvedést én sem akarom vállalni: *Múljk el tőlem a keserű pohár...!* Csak elfogadni tudom. Muszályból. Ragozhatom imádságom: *Istenem, Istenem, mért...*, de a jézusi kérdő mondatot nem fejezhetem be, amíg még fel tudok menni lifttel a 6. emeletre szentségimádni.

3. Hogyan lehet az Ószövetséget úgy kidobni, hogy ne hasonuljunk meg az Egyházzal?

– Csak azt tudom, hogy Jézus elmondta, hogy mi mondatott a régieknek, s ennek ellenére mondta a maga új szövegét arról, hogy *ne állj ellen a gonosznak és hogy szeresd az ellenségeidet* is, és idézte Ozeást is: *Irgalmasságot akarok és nem áldozatot*. Keresztre is feszítették érte. Követőit meg kiközösítették az 1. század végén Jamniában. Jézussal meghasonulni biztosan nem akarok. Jézus sem örült – a keresztre feszítésnek sem, a kiközösítésnek sem. De semmit sem tudott tenni ellenük, mert kettőn áll a vásár. Reménykedhetem abban, hogy minket azért elviselnek egyházainkban?

4. Mi az hogy „létrontás”? Mi ma a létrontás technikája?

– Amit a mindenkori urak csinálnak, az a létrontás. Ma úgy hívják az urakat, hogy hatalmi elit. Mai technikájuk: Küldd el a dolgozók felét, s felemelem a fizetésed. Ha nem vállalod, megteszi más, te pedig az elküldöttek között leszel. Egy másik technika, de már a létrontás ellenében: Vásároljunk birkát vagy gulyát, legeltessünk s bízzunk Jézusban! Elégedjünk meg a napi egy dénárral! Tudnunk kell, hogy *boldogok a szegények és jaj a gazdagoknak!*

5. *Jobb oldal, bal oldal... kell-e politizálni?*

– Jézusi emberre nem szavazhatsz, mert az olyant lelövik, mint Gandhit. De ha mégis találsz olyanra, aki segíteni akar a szegénynek, s amellet még van egy fél tucat gyermeke, akkor menj és szavazz rá. Rend a társadalomban csak akkor lesz, amikor olyanok intézik sorsunkat, akik szolgálni akarják embertársaikat. A Munkástanács '56-ban felállt két-három nap alatt: költségmentesen, a négy-öt magyar összehajol alapon, s csak egy világhatalom tankjai tudták leverni. Jézus bal oldali volt, de nem készült felakasztani senkit sem: a Mammon gyilkos eszközeivel nem harcolhatunk a Mammon ellen.

6. *Megbántam-e, hogy mentem a Kossuth térre; megbántam-e, hogy nem mentem a Kossuth térre?*

– Nem bántam meg, hogy nem mentem. Mit csináljak ott? Valakiket csinálni csak szerelemben lehet. Meg Anyukaként – Apukaként *este suttogó Miatyánkkal kicsi lelkek lámpáját gyújtani* (Sinka, A jegek csendje). Valamit meg csinálni a Visnyeszéplak-féle helyeken lehet: pl. Kárpát-medencében honos gyümölcsfákat ojtani. Meg lehet az iskolákban magyar irodalmat, meg egyebet tanítani. Meg lehet valami szépet fából kifaragni, ecsettel megfesteni A citadellát, meg a hatalom szovjet emlékműveit majd elhordja egyszer a népharag. Szemétszállítással mért töltsem az időm? Most még védi azokat a hatalom meg a NATO a fegyvereivel.

7. *Mekkora jelentőséget tulajdonítasz a fészületnek a szoba falán?*

– Ha semmi sem lógna is a falamon, a fészület ott legyen. Emlékeztetőül, hogy csak arra érdemes felhasználni az életem, amire használta Az, akinél nagyobbbat nem szült anya. Lógjon még a szobám falán apám s anyám képe, akik magukhoz ölelik Babucit meg engem. A gyémántmisém képe Orsival, Krisivel, Katival; csak azért, hogy lássam, én sem hiába éltem. Meg Arany János szalontai szülőháza, akinél szebben senki sem beszélt magyarul, az én anyanyelvemen. Lógjon falamon minden, ami emel, hogy emberebb ember legyek. Ott-honosabban élek ott, ahol fészület van a szoba falán.

8. *Mi a Bokor jövője: öregek, vagyonszűkösség, ima, papok és csoportok közötti, a Bokor és a magyar egyház, a Bokor és a nemzetközi egyház közötti kommunikáció?*

– Csak akkor érdemes élnie, ha megmarad a kisközösség, melyben négy-öt magyar meg nem-magyar összehajol. Azok, aki nem feszítenek senkit keresztre, nem gyűjtanak máglyát senki alatt. Akiknek nincsen hadseregük, és nem ismernek Szentjobbot, amely négyfele vágja az unokabátyját. Ez a Bokor majd gondoskodik az öregekről. Imádkozik még papok nélkül is. Megtalálja majd a közös szót, mint '56-ban a Munkástanács. A vallásokkal is megérteti, hogy nem kell már *más vallás, összesen csak ennyi: imádni az Istent és egymást szeretni* (Ady).

9. *Te mit adsz a Bokornak, mit kapsz a Bokortól, mit vársz a Bokortól?*

– Mindazt adom, amim van. Nincs magántulajdonom: mindenem az övé, amim van. Most és mindörökké. S kapom azt, hogy meghallgat. Elviseli, bármit is mondok. S tőle is várom, hogy mindenegybes tagja, akivel össze tudok hajolni, mondja nekem is, amit ők hallanak szívük mélyén: a Lélek hangját. Hogy mindannyian megtanulják, hogy őket is csak az egy dénár illeti meg. Hogy megértik, hogy mindannyiunknak jézusi emberekké kell válnunk, mert enélkül elpusztítjuk a Földet, az Isten e gyönyörű csodáját. Ezt adom és várom tőlük. Meg az ilyesfajta kérdéseket, melyektől lángra gyúl a szívem.

10. *Hogyan értékeled a Bokor elmúlt 18 évét?*

– Mint a Bokor életének negyedik szakaszát: 1. indulás ('45-52), 2. mag a hó alatt ('52-68), 3. virágzás ('69-89), 4. útkeresés ('90-...). Ha megtalálja, akkor lesz ötödik szakasza is. Ha

nem találja, akkor elhal, mint annyi más jószándékú kezdeményezés. Mindent a mai útkereséstől várok. A Bokor nagyaszonynak, Andinak és másoknak az unokáitól. A Nagytáboroktól, a lelkigyakorlatoktól s a havi csoporttalálkozóktól. Attól, hogy nem fojtják el magukban a Lelket. Hogy nem vetik meg az Istent, és hogy megvetik a Mammont. Az ötödik szakaszt, amely olyan szép lesz számomra, mint amilyen szépnek láttam az elmúlt hetekben Visnyeszéplakot.

Drága Testvéreim! Mindezeket egy 90. évében járó ifjú mondja el Nektek – 2008 Pünkösdjén. A Pünkösd egyszerű átvétele nyelvünkben a görög ötvenedik napnak, *pentékonta* – ez a mi magyar *pünkösd* szavunk megfelelője – *hémera* szavak elsejének. 50 napja, hogy Jézus feltámadt. Előtte gondolkodott, imádkozott, és a végén keresztre feszítették az urak. Főpapok és helytartók. Mert ő nem félt a zsidóktól, és senkitől sem félt. Nincs az evangéliumoknak gyakoribb felszólító mondata, mint ez: *Ne féljete!*

Testvéreim, ne féljünk Jézus radikalizmusától, aki hajlandó volt *másképpen gondolkodni*, mint ahogy a körülötte levő hatalom és a hatalomtól megfélemlítettek gondolkodtak. Mi gondolkodjunk úgy, ahogy a Lélek mondja szívünk mélyén. Mit mond? Csak azt, hogy jó fiúknak, jó lányoknak kell lennünk. Amen.

Piarista köz, 2008. június 17.

HÁROM JAKAB VAGY CSAK KETTŐ?

1. Amiért a kérdés nem egészen érdektelen

Az 5. egyetemes, a II. Konstantinápolyi zsinat 553-ban használja a *mindig szűz Mária* kifejezést – három (2,6,14) kánonjában is. És 649-ben a nem egyetemes lateráni zsinat is használja a *mindig szűz istenszülő Mária* kitételt, a 4. kánonjában. IV. Pál pápa is képviseli 1555-ben az unitáriusokkal szemben, hogy Mária *állhatatosan kitartott a szüzességben*. Mindezek alapján Schütz Antal állítja, hogy **Mária szűz a szülés előtt, a szülésben és szülés után**, s azt is, hogy ez hittétel (Dogmatika II. 65. o.) Hasonlóképpen Előd István is dogmaként tanítja, hogy **Mária szűz maradt a szülés után** (Katolikus dogmatika, 634. o.) Azt is mondja, hogy ez nem bizonyítható a Bibliából közvetlenül (u.o.).

A dogmát, a hittételt csak hinni kell. Nem kell tudni és nem is illik tagadni. De vizsgálni lehet. Abból a szempontból is, hogy mennyire támasztja alá a tételt Bibliánk. Egy nagyon kicsi és nekem nagyon kedves közösségemben, a haladó görögben, melyben havonként csak négy (az ötödiket csak várjuk: lehetőleg nőt, mert tiszta férfitársaság vagyunk) magyar hajol össze a Galata-levelet elemezzük. S ennek kapcsán botlottam a címben olvasható kérdésbe:

2. Három Jakab volt, vagy csak kettő?

1. ZEBEDEUS és SZALÓME FIA, aki Jánosnak testvére – 19 ízben említődik meg az Újszövetségben: Ez volna az egyik Jakab.

2. JÉZUS NÉV SZERINT EMLÍTETT TESTVÉREI egyetlen párhuzamos helyen szerepelnek: *Nem az ács fia ez? Nem Máriának hívják-e az anyját, testvéreit meg nem Jakabnak, Józsefnek, Simonnak és Júdásnak-e? Nem közöttünk élnek-e lánytestvérei is mind?* (Mt 13,55-56; Mk 6,3) Ez volna a második Jakab, aki név szerint, mint az ÚR JÉZUS TESTVÉRE 11 ízben szerepel az Újszövetségben.

3. ALFEUS FIA 5+7=12 ízben szerepel az Újszövetségben. Lássuk az első öt helyet: Mt 10,3: a 12 apostol neve: ... Jakab, **az Alfeus** fia

Mk 2, 14: meglátta **Lévit, az Alfeus fiát**, aki a vámszedő helyen ült

Mk 3,18: Kiválasztott Tizenkettőt: .. **Jakabot, az Alfeus** fiát

Lk 6,15: Kiválasztott közülük tizenkettőt: ... **Jakabot, az Alfeus fiát**

Csel 1,13: ... felmentek a felső szobába... **Jakab, az Alfeus** fia

3a. A következő hét hely is ugyanerről a Jakabról látszik beszélni:

Mt 27,56: Volt ott sok *asszony*, szolgáltak neki. Köztük volt a magdalai Mária, és **Mária, Jakab és József anyja**, valamint a Zebedeus fiúknak az anyja

Mt 27,61: Ott voltak magdalai Mária, s akik a sírral szemközt ültek

Mt 28, 1: A hét első napján elment magdalai Mária és **a másik Mária**, hogy megnézzék a sírt

Mk 15,40: Voltak ott asszonyok is... a magdalai Mária, **továbbá Mária, a kisebbik Jakab és József anyja**, valamint Szalómé

Mk, 15,47 és Mária, a József anyja pedig figyelték, hogy hova helyezik Őt

Mk 16,1: Amikor elmúlt a szombat, a magdalai Mária és **Mária, a Jakab anyja**, valamint Szalómé illatos keneteket vásároltak

Lk 24,10: A magdalai Mária, Johanna, valamint a Jakab anyja, Mária és még más velük levő asszonyok mondták el ezeket az apostoloknak

3b. A fenti 12 hely alapján summázom a harmadik Jakabról tudhatókat:

Négy ízben Alfeus az *apja* és egyike a Tizenkettőnek.

Egy ízben Lévinek, a vámszedőnek az apja – Alfeus.

Három ízben Mária is anyja egy bizonyos Jakabnak.

Két ízben Mária (a kis) Jakabnak és Józsefnek is anyja.

Egy ízben Mária – Józsefnek az anyja.

Két ízben ez a Mária a magdalai Máriával együtt figyeli, hogy hova helyezik Jézust.

Három ízben ez a Mária – Jézus holt testének gondozásával foglalkozik Mária Magdolnával és Szalóméval együtt.

Egy ízben e tevékenységben e Máriának társai Mária Magdolna, Johanna és más velük levő asszonyok.

Egy ízben ez a Mária a hét első napján megnézi a sírt.

3. Következéseim a harmadik Jakabról

A harmadik Jakabnak közös az anyja Jézuséval: Mária.

Jézus anyja, Mária első férje korai halála után férjhez ment Alfeushoz.

(Lévi, a vámos – Alfeus első házasságából születhetett.)

Alfeus és Mária házasságából Máriának (legalább) két gyereke született: a fiatalabb Jakab és az idősebb József. Azért legalább, mert a két gyerek testvérei voltak még Simon és Júdás is (Mt 13.55; Mk 63). (Mária első férje József és Alfeus jó barátok lehettek. Ezért első gyermekének Alfeus – Mária férj-elődjének nevét adta: Józsefet.)

1. Kiegészítések a harmadik Jakabról, amik tudhatók Jakab anyjáról:

Mt 27,61: Arimátiai József... a sír bejáratához nagy követ hengerített, és eltávozott. Ott maradt pedig a magdali Mária, és **a másik Mária, akik a sírral szemben leültek.**

Mk 15,47: ... követ hengerített a sírbolt bejárata elé. A magdalai Mária, és **Mária, a József anyja pedig figyelte**, hova helyezték Őt.

2. Végkövetkeztetéseim:

Nem volt harmadik Jakab. csak kettő volt. Az egyik volt Zebedeus idősebb fia, János testvére, akinek markáns a szerepe az Újszövetségben: (Mt 4.21, 17.1; Mk 1,19, 1,29, 3,17, 5.37, 9,2.; Lk 5.10, 9,54, 5,14, 8. 51. 9,28; Jn 10, 35.51, 13.3; Csel 1, 13), s akit Heródes karddal kivégeztetett (Csel 12.2). A másik pedig azonos az Úr testvérével, akinek a látott evangéliumi helyeken Alfeus az apja és Mária az anyja.

Egészítse ki ezeket még két evangéliumi hely:

Mt 13,55: Nem az ács fia ez? Nem Máriának hívják az anyját, **testvéreit pedig nem Jakabnak.** Józsefnek, Simonnak és Júdásnak-e?

Mk 6,3: Nem az ács ez, Mária fia, Jakab, József, Júdás és Simon testvére? Nem itt élnek köztünk a húgai is?

3. Az evangéliumokon kívül találjuk e másodiknak és nem harmadiknak bizonyuló Jakabról e további 9 helyet:

Csel 12,17: Börtönből történt csodás szabadulásának elbeszélése után mondja Péter: Mondjátok el ezeket Jakabnak és a testvéreknek!

- Csel15,13: Amint elhallgattak, megszólalt Jakab
Csel 21,18: Másnap Pál velünk együtt eljött Jakabhoz, ahol a vének is jelen voltak mindnyájan
1Kor15,7: Aztán Jézus megjelent Jakabnak és valamennyi apostolnak
Gal 1,19: Az apostolok közül nem láttam mást, csak Jakabot, az Úr testvérét
Gal 2,9: És amikor Jakab, Kéfás meg János, akiket oszlopoknak tekintenek, felismerték a nekem adott kegyelmet, megállapodásul kezet adtak nekem
Gal 2,12: Mielőtt ugyanis néhányan odajöttek Jakabtól
Jak 1,1: Jakab Istennek és az Úr Jézus Krisztusnak szolgája
Júd 1,1: Júdás, Jézus Krisztusnak szolgája, Jakabnak pedig testvére.

Jézus **testvéreként** Jakab – Júdás és Simon **testvéreivel** együtt – ott volt a Tizenkettőben. Mikor Péter elkezdte a Jeruzsálemben kívüli misszióit, a Jeruzsálemben maradtak közül Jakab lett ott a leghangsúlyosabb személy. Sok zsidót megtérített Jézushoz. Azt a jelzőt kapta, hogy *caddik*. Csoda-e, hogy '62-ben II. Ananosz főpap megkövezte? (Haag, Bibliai lexikon 780. o.) **Ez a Jakab a Tizenkettő második Jakabja, és nincsen harmadik Jakab.**

4. Mária, Jézus anyja az Újszövetségben

1. Amit nem vizsgálók

Márkot és Jánost nem érdeklik Jézus születésének körülményei. Márk a maga evangéliumát nagyvonalúan Keresztelő Jánossal kezdi. János pedig még nagyvonalúbban az időtlen örökkévalóságban: *Kezdetben volt a Ige és Istennél volt a Ige...* – s nem érdeklik őt oly kicsiségek, mint Jézus földi származása. Ezzel csak Máté és Lukács bíbelődik. Ez alkalommal engem sem érdekel, de az összes adalékok megtalálhatók Máté és Lukács első két fejezetében – Jézus születésének és nevelkedésének körülményeiről.

2. Találkozás Kánában

A felnőtt Jézus kapcsolatai érdekelnek – anyjával. Ezek Kánában kezdődnek, ebben a Názárettől 7 km-re északra fekvő kicsi faluban. Lakodalom alkalmával *bor fogytán Jézus anyja szól a fiának. Nincs boruk. Mire Jézus így válaszol anyjának: Mi közünk van egymáshoz, asszony? Még nem jött el az én óráim. Mire Jézus anyja ezt mondja a szolgáltnak: Bármit mond nektek, tegyétek!* (Jn 2,3-5). Ezek után Jézus borra változtatja a vizet. Lakodalom után, melyre Jézus tanítványaival együtt érkezik, Jézus *loment anyjával, testvéreivel és tanítványaival Kafarnaumba, de csak néhány napig maradtak ott* (Jn 2,12). Kafarnaum légvonalban 35 km-re északra van Kánától, Názáret pedig Kánától délre 7 km-re. Mit csináltak ott? Jézusnak háza volt ekkor Kafarnaumban? (Mt 4,3) Amikor Jézus Kánába érkezik, még csak János, András, Péter, Fülöp s Bertalan nevű tanítványait ismeri. Itt szerepelnek először együtt *testvérei és tanítványai*.

3. A következő találkozás

A Tizenkettő kiválasztása után Jézus *hazament, és ismét nagy tömeg gyűlt össze, úgyhogy még evésre sem maradt idejük. Amikor övéi ezt meghallották, mentek, hogy megfogják, mert azt mondták, hogy megzavarodott...* A jeruzsálemi írástudók azt állítják Jézusról, hogy tisztátalan lélek szállta meg, s ezután: *Eljöttek anyja és rokonai, de a tömegben nem tudtak áthatolni. Ezért szóltak neki: Kinn állnak anyád és testvéreid, s látni szeretnének. De ő ezt mondta nekik: Azok az anyám és a testvéreim, akik hallgatják és tetté is váltják az Isten szavát.* (Mk3, 20-21; Lk 8,19-21)

4. A végső találkozás:

Ebben már a magdalai Mária a főszereplő, Jézus anyja csak másodlagos annak ellenére, hogy János evangéliumában a kereszt alatt Mária és János kap főszerepet: *Jézus keresztje alatt ott állt anyja, anyjának nővére, Mária, aki Kleofás felesége volt és Mária Magdolna. Amikor Jézus látta, hogy ott áll az anyja és szeretett tanítványa, így szólt anyjához: „Asszony, nézd, a fiad!” Aztán a tanítványhoz fordult: „Nézd, az anyád!” Attól az órától fogva házába fogadta a tanítvány.* (Jn 19,25-27). De a szinoptikusok nem látnak férfi tanítványt Jézus keresztje

alatt. Márk jelentése: Asszonyok is álltak ott, és messziről nézték, mi történik. Köztük volt Mária Magdolna, Mária, az ifjabb Jakab és József anyja és Szalómé. Ezek már Galileában is vele tartottak és a szolgálatára voltak. Rajtuk kívül még többen is jelen voltak, akik vele együtt mentek fel Jeruzsálembe (Mk 15,40-41). Máté jelentése: Messziről több asszony figyelte, mi történik; olyanok, akik Galileából eddig kísérték, és gondoskodtak róla. Köztük volt Mária Magdolna, Mária, Jakab és József anyja, és Zebedeus fiainak az anyja (Mt 27,55-56). Lukács jelentése: Jézus ismerősei pedig, köztük az asszonyok is, akik Galileából kísérték, távolabb állva látták mindezt. (Lk 23,49)

A szinoptikusok a kereszttől kissé távolabb csak asszonyokat látnak: a magdalai Máriát említik elsőül, Jakab és József anyját másodikul (mi tudjuk már, hogy ez a Mária volt Jézus anyja), Szalómét harmadikul, s névvel meg nem nevezett más galileai asszonyokat.

4a. A titkos tanítványok

Ezek után következik Arimateai József akciója: ...jött egy előkelő tanácsos, az Arimateából való József, aki maga is várta az Isten országát. Bátran bement Pilátushoz, és elkérte Jézus holttestét...Józsefnek ajándékozta a holttestet. Az pedig gyalcsot vásárolt, majd levette Jézust a keresztről, begöngyölte a gyalcsba és sziklába vájt sírboltba helyezte, s a sír bejárata elé követ hengerített. Mária Magdolna és Mária, József anyja pedig látták, hogy hová temette (Mk 15,43...47). Máté jelentése hasonló: ... egy József nevű jómódú arimateai ember, aki maga is Jézus tanítványa volt. Bement Pilátushoz, és elkérte Jézus testét. Pilátus elrendelte, hogy adják ki neki. József levette a testet, tiszta gyalcsba göngyölte, s sziklába vájt új sírboltjába helyezte. A sír bejáratához nagy követ hengerített, és elment. Mária Magdolna és a másik Mária ott maradtak, leültek a sírral szemben. (Mt 27, 57-61) Lukácsé pedig: Volt egy József nevű tanácsos, derék és igaz férfi, Júdea Arimatea nevű városából származott, és maga is várta az Isten országát. Ő nem értett egyet a határozattal és az eljárással. Ez elment Pilátushoz, és elkérte Jézus testét. Aztán levette, gyalcsba göngyölte, és sziklasírba helyezte, ahol még nem feküdt senki. A készüllet napja volt, a szombat már beállóban. A Galileából érkezett asszonyok is elmentek és megnézték a sírt, hogyan helyezték el benne a holttestet. Hazatérőben illatszereket és keneteket vásároltak, a szombatot meg a parancs szerint nyugalomban töltötték. (Lk 23, 50-56) János kicsit másképpen látja a dolgokat: Arimateai József, aki Jézus tanítványa volt – bár a zsidóktól való félelmében csak titokban –, arra kérte Pilátust, hogy levehesse Jézus testét. Pilátus megengedte. Így elment és levette a testet. Nikodémus is elment, aki annak idején éjszaka kereste föl (Jézust), s vitt mintegy 100 font mirha- és aloékeveréket. Fogták Jézus testét és a fűszerekkel együtt gyalcsba göngyölték. Így szoktak a zsidók temetni. Azon a helyen, ahol keresztre feszítették, volt egy kert, s a kertben egy új sírbolt, ahova még nem temettek senkit. Mivel a sír közel volt, a zsidók készülleti napja miatt ide temették Jézust (Jn 19,38-42).

4b. A titkos tanítványokat értékelem

Ez a négy jelentés maga a bűbáj. Arimateai Józsefünk egyfelől: maga is várja az Isten Országát... maga is Jézus tanítványa volt... s nem is értett egyet a Jézust istenkáromlónak állító kaifási nyilatkozattal, még kevésbé a keresztre feszítéssel. Másfelől pedig előkelő tanácsos, jó módú ember, derék és igaz férfi, bátran közlekedik Pilátus palotájában, Pilátus teljesíti kérését. Hogy oda ne rohanjak... Ezt mifelénk úgy mondják, hogy Jézuskának is, Béluskának is... János a legbűbájosabb: Jézus tanítványa volt Józsefünk – bár a zsidóktól félelem következtében csak titokban... Mi ezt a titkos Bokor-tagságot le se...

Még költekeznek is: Gyalcsba göngyölik, vadonatúj és sziklába vájt sírboltot engednek át... olyat, amilyenben még nem feküdt senki... és még Nikodémus is segít levenni a keresztről Jézus testét. Megadták a módját: zsidóéknál így temetkeznek. Elfog a düh: Az apátok mindenét, inkább szavazatok volna nemmel a Nagytanácsban, amikor Kaifás Jézust istenkáromlónak nyilvánította De akkor kussoltatok...! Nem tehattétek, mert ti csak titokban voltatok tanítványok. A fenének kelletek. Olyan ez, mintha Lécai és egyéb bíborosok

titokban befizetnének a Bokor Harmadik Világ Alapítványa számlájára néhány millió forintot vagy eurót...

4c. Az asszonyokat értékelem

A férfi tanítványok meg sehol, csak az asszonyok. Magdolna meg Mária látják, hogy ezek a Kaifással szavazók hová temetik Jézust. Meg amikor ezek a temetést végzők József meg Nikodémus hazamennek vacsorázni, *Mária Magdolna és Mária, József anyja látták, hogy hová temette József Jézus holttestét... Mária Magdolna és a másik Mária ott maradtak, leültek a sírral szemben. És: A készüllet napja volt, a szombat már beállóban. A Galileából érkezett asszonyok is elmentek és megnézték a sírt, hogyan helyezték el benne a holttestet. Hazatérőben illatszereket és keneteket vásároltak, a szombatot meg a parancs szerint nyugalomban töltötték.* János persze nem lát ott asszonyt egyet sem. Se Magdolnát, se Máriát. Megvakult? Nem. Csak ott se volt. Azt hiszem, hogy csak megírta... Öreg ember korában, aki már összekeveri emlékezetében a régmúltban történeteket.

5. Találkozás a feltámadottal

Márk jelentése: *Amikor elmúlt a szombat, Mária Magdolna, Mária, Jakab anyja, és Szalómé illatszereket vásároltak, s elmentek, hogy bebalzsamozzák. A hét első napján kora reggel, napkeltekor kimentek a sírhoz. Miután a hét első napjának reggelén feltámadt, először Mária Magdolnának jelent meg, akiből a hét ördögöt kiűzte. Ez elment és elvitte a hírt a gyászoló és szomorkodó tanítványoknak. Amikor meghallották, hogy él, és hogy (Mária Magdolna) látta, nem hitték el (Mk 16,1-2...9).*

Máté jelentése: *Szombat elmúltával, a hét első napjának hajnalán a magdalai Mária és a másik Mária elment, hogy megnézzék a sírt. Hirtelen nagy földrengés támadt. Az Úr angyala ugyanis leszállt az égből, odament, elhengerítette a követ és ráült. Nincs itt. Feltámadt, ahogy előre megmondta. Aztán siessetek, vigyék hírről tanítványainak: Feltámadt a halálból, elöttetek meg Galileába. Ott viszontlátjátok. Gyorsan otthagyták a sírt, és félelmükben meg nagy örömlükben is siettek, hogy megvigyék a hírt a tanítványoknak. Egyszerre csak Jézus jött velük szembe, s így köszöntötte őket: „Üdv nektek!” Odafutottak, leborultak előtte, és átkarolták a lábát. Jézus így szólt: „Ne féljete! Menjete, vigyék hírről testvéreimnek, hogy térjenek vissza Galileába, ott majd viszontlátanak (Mt 28,1...10).*

Lukács jelentése: *A hét első napján kora hajnalban asszonyok érkeztek a sírhoz, s magukkal vitték az előkészített illatszereket is. Úgy találták, hogy a kő el volt a sírtől hengerítve. Bementek, de az Úr Jézus testét nem találták...*

A sírtől visszatérve mindent hírről adtak a tizenegynek és a többieknek. Mária Magdolna, Johanna és Jakab anyja, Mária, s néhány más asszony hozta a hírt, aki még velük volt, az apostoloknak, de azok üres fecsegésnek tartották, és nem hittek nekik. Péter mégis menten felkelt, és a sírhoz futott. Benézett, de csak a lepleket látta. Hazament, és magában igen csodálkozott a történeteken (Lk 24,1...12).

János jelentése: *A hét első napján, kora reggel, amikor még sötét volt, Mária Magdolna kiment a sírhoz. Észrevette, hogy a követ elmozdították a sírtől. Erre elfutott Simon Péterhez és a másik tanítványhoz, akit kedvelt Jézus, és hírről adta nekik: „Elvitték az Urat a sírból, s nem tudni, hova tették.” Péter és a másik tanítvány elindult és a sírhoz sietett. Mind a ketten futottak. De a másik tanítvány gyorsabban futott, mint Péter, és hamarabb ért a sírhoz... A tanítványok ezután hazamentek. Mária ott állt a sír előtt és sírt. Amint így sírdogált, egyszer csak benézett a sírba. Látta, hogy ott, ahol Jézus teste volt, két fehér ruhába öltözött angyal ül, az egyik fejtől, a másik lábtól. Megszólították: „Asszony, miért sírsz?” „Mert elvitték Uramat – felelte –, s nem tudom, hova tették.” E szavakkal hátrafordult, s látta Jézust, amint ott állt, de nem tudta róla, hogy Jézus. Jézus megkérdezte: „Asszony, miért sírsz? Kik keresel?” Abban a hiszemben, hogy a kertész áll mögötte, így felelt neki: „Uram, ha te vitted el, mondd meg, hova tetted, hogy elvihessem magammal.” Jézus most nevéen szólította: „Mária!” Erre megfordult, s csak ennyit mondott: „Rabboni”, ami annyit jelent, mint*

„Mester”. Jézus ezt mondta neki: „Engedj! Még nem mentem föl Atyámhoz. Inkább menj el testvéreimhez és vidd nekik híriül: Fölmegyek Atyámhoz és a ti Atyátokhoz, Istenemhez és a ti Istenetekhez.” Mária Magdolna elment, és híriül adta a tanítványoknak: „Láttam az Urat, s ezeket mondta nekem (Jn 20,1...18)

5a. A végső találkozás kiértékelése

A négy jelentésből az tűnik ki, hogy volt egy nagyon korai sírbolt látogatás, melynek alkalmával az asszonyok be akarták balzsamozni Jézus holttestét. Márk szerint: *Amikor elmúlt a szombat, Mária Magdolna, Mária, Jakab anyja, és Szalómé illatszereket vásároltak, s elmentek, hogy bebalzsamozzák. A hét első napján kora reggel, napkeltekor kimentek a sírhoz.* De mind a négy jelentés szerint hiába mentek, nem tudták bebalzsamozni őt. Nem azért, mert Arimateai József és Nikodémus már megtették azt, hanem azért, mert a kő el volt hengerítve, és Jézus nem volt a sírboltban.

A négy jelentésből az is kitetszik, hogy asszonyok voltak a kora hajnali kísérletezők. Márknál: Magdolna, Mária, Szalóme. Máténál: Magdolna, Mária. Lukácsnál: Magdolna, Johanna, Mária és még néhány asszony. Jánosnál egyedül Magdolna. Az is nyilvánvaló, hogy Mária Magdolnát említik mindnyájan az első helyen, János jelentése pedig egyedül őt.

Mind a három jelentés megemlíti kétszer a Jakab anyja Máriát, s egyszer a másik Máriát – akik pedig nem lehetnek mások, csak egyetlen személy: Jézus édesanyja, mert hogyan is maradhatna ilyenkor egy édesanya otthon.

Végül is az összes asszonyok hazamennek, s hazamenve útközben beszámolnak eredménytelenségükről a tanítványoknak, aki üres asszonyi fecsegésnek minősítik azok beszámolóját az üres sírról.

Mária Magdolna is elviszi ezt a hírt Péternek és Jánosnak, de ez a kettő hitelt ad szavainak, és futó versenyben szaladnak megnézni az üres sírt, amiről ez a nő beszél. Tapasztalják, hogy igazat beszél, s hazamennek.

Végül is Mária Magdolna egyedül marad az üres sírnál, és mit csinál? Hát sír. Mit csinálhat egyebet egy szerelmes asszony, aki égen-földön keresi azt, aki számára pótolhatatlan? Sírógálás közben mit csinál? Hát benéz kínjában újból az üres sírba. De az nem üres, hanem látja, hogy ott, ahol Jézus teste volt, két fehér ruhába öltözött angyal ül, az egyik fejnél, másik a lábánál, ahol Jézus teste feküdt. Megszólították: „Asszony, miért sírsz?” – kérdezték az angyalok tőle. „Mert elvitték az én Uramat – felelte –, s nem tudom, hová tették.

A leírásban hiányzik valami, mert úgy folytatódik, hogy Mária *miközben ezt mondta hátrafordult*, de szövegünk nem mondja meg, hogy miért fordul hátra, amikor a két angyallal beszél, akik bent ülnek a sírboltban, s ő behajolva beszélget velük. Csak azért fordulhat Mária hátra, mert valami mocorgást kellett maga mögül hallania. Ezért fordul hátra. Lát is ott egy férfit. De se alakja, se arca, se hangja nem ismerős neki. Mária kertésznek gondolja, aki ott van szolgálatban a sírboltok körül. S mondja neki: *Uram, ha te vitted el, mondd meg, hova tetted, hogy elvihessem magammal.* S ekkor Jézus megmutatja magát Máriának. Leveti felvett alakját, visszaveszi földi arcvonásait, vagy csak a hangját cseréli a régire? S ezzel a régi hanggal mondja e síró és beléje halálosan szerelmes asszonynak... az asszony nevét úgy, ahogy mindig is szólíhatta, amikor kettesben voltak: *Mariam* – a szövegünk szerint.

Most megint kellett valaminek történnie. Valamit most csinálnia kellett annak a nőnek, aki könnyeivel öntözte Jézus lábait, aki szép hosszú hajával törölgette és össze-visszacsókolgatta ezeket a lábakat, és aki Jézus temetésére már vett előre háromszáz dénár értékű valódi nárdus kenetet, s megkenete vele Jézus lábait. Mit kellett ennek a nőnek csinálnia, amikor megtudta, hogy nem vitték el Jézus testét? Hogy nem vitték el holttestét, és Jézus él és ölelhető, csókolható. Nem tudom kitalálni, hogy mit csinál ilyenkor egy szerelmes asszony? De ki tudom találni, de ahhoz egy regényt kellene írnom e szerelemről. Szövegünk csak ennyit ad Jézus ajkára: *Ne nyúlj hozzám!* S az indokolást: *Még nem mentem fel az Atyához!*

Értem Jézus szavát? Azt hiszem, értem. Jézus az Atyába volt szerelmes, és az Atya Jézusba. Meg még mind a ketten mindnyájunkba.

Utószó

Nem értem, hogy miért kell fenntartanunk az indításként megemlíttet tételt. Van dogmafejlődés is. Előbb-utóbb azt is fel kell majd adnunk, hogy azért nincs rend a világban, mert Éva evett az almából. Azt is, hogy Jézus halála kibékítette a bennünket Éva almaevéséért kárhozatba taszítani akaró Atyát. Jézus ezekről egy szót sem szólt. És a *Dei Verbumban* olvasom, hogy **az összes szent iratok közül is méltán kimagaslanak az evangéliumok, mert elsősorban ezek tanúskodnak a megtestesült Igének, a mi Üdvözítőnknek életéről és tanításáról.**

Piarista köz, 2008. június 19.

Mustos Pista piarista tanár gyászmiséje

Kedves Rokonok, kedves Barátok és szeretett Rendtársaim, akik eljöttetek Pista gyászmiséjére!

Az imént hallott jézusi szavak nem lehelnek semmiféle gyászlevegőt, még engesztelésről sem beszélnek, hanem nagy-nagy örömet árasztanak szívünkbe. Miért? Azért, mert akiket az Atya Jézusnak adott, azok mind elérkeznek Hozzá. Jézus meg nem dobja ki őket. Nem bizony, mert azért jött közénk, hogy megtegye Atyja akaratát. Ez pedig abban áll, hogy el ne veszítsen senkit se azok közül, akiket Jézusnak adott. Hanem azt bírta Fiára, hogy feltámassza azokat, akik befejezik földi pályafutásukat. Így hát aztán eljött pár hete Pistáért is, elvitte Magukhoz őt, s megmutatta neki odafenti szállását, mert odafent sok lakóhely van, s azok közül jut egy Pistának is. Jézus nem is beszélt engesztelésről, csak arról, hogy igyekezzünk jobbítani az életünkön, s arról, hogy égi édesapánk olyan, mint a tékozló fiú papája volt. Tudjuk jól mindannyian, hogy milyennek rajzolta meg őt számunkra Jézus.

De hát hogy jutok ahhoz a megtisztelő lehetőséghez, hogy mindezeket én mondjam el Nektek, Testvéreim? Hiszen tizenhárom évvel hamarabb lettem piarista diák, mint Pista, és nem is Veszprémben, csak itt, Pesten, a Duna partján, ahol most is lakom. Mikor meg Pista belépett rendünkben, akkor meg a még messzibb Debrecenben voltam egyetemi lelkészként. Majd csak a Rómában kiadott rendi Katalógusokban fedezem fel, hogy létezik egy Mustos István nevű magyar piarista rendtársam is, aki Amerikában él. Azt meg, hogy Pista Nemesvámosi is, csak ma délelőtt tudtam meg az unokahúgától. Az utolsó húsz évben évenként ötvenszer is keresztülutazom e falun, mert '84-ben építettem egy lelkigyakorlatos házat a balatonfelvidéki Budaváriban, s oda Veszprémből csak Nemesvámoson keresztül lehet eljutni. De azért egyéb úton is közeledem már Pista felé, mert '89 végén kapok jó ötven esztendő után világútlevelet is, s nekem okvetlenül el kell még az amerikai magyaroknak is mondanom, hogy miként vitézkedtünk itt az orosz megszállás félszázadában. Azért kellett elmondanom, mert meghívtak magukhoz két hónapra, hogy minden amerikai magyarnak elmondhassam Vaincouvertől s Torontótól Miamiig az idehaza történeteket s beszámoljak a Bokor vitézkedéseiről is, melyeknek eljutott híre hozzájuk is. S ott volt az amerikai meghívó magyarok között ez a Nemesvámosi Mustos is. Bizony ott! Két napot tölthettem nála a New York közeli Passaicban. S vittem oda magammal egy sereg magyar fiatal is, mert éppen akkor öt hónapot töltöttek a 16. századi magyarországi habánok Amerikában élő késő unokáinál. Ha meg tudtam jelentetni könyveimet, ebbe a Pistától kapott dollárok is besegítettek – áldja meg értük Pistát az Isten. Mindez '92-ben volt. Akkor élvezhettem Amerikában Pista plébániáján az ő és ottani magyar népének vendégszeretetét is.

A következő találkozásunk már 15 évvel később történik, s nem Amerikában, hanem a székesfehérvári kórházban, ahova a mostani misét főcelbráló tartományfőnökünkkel megyek, s ott ismerem meg hazajöttünkben Zsuzsát, az unokahúgát is, akitől hasznos információkat

kapok Pistáról, s aki tudomásom szerint nem kevés energiáját áldozta ezekben az években rendtársunkra – őt is áldja meg érte az Isten.

Hamarosan újra találkozom Pistával már a fehérvári Papi otthonban, ahol is Kállay Emillel látogatom meg őt, egy Pistával nagyjából egykorú piaristával, aki Debrecenben volt tanítványom.

Utolsó találkozásunk már halála előtt másfél nappal történik. Megint tartományfőnökünkkel látogatjuk meg őt. Magam olvasom fel neki a Szentatyától érkező köszöntést – aranymiséje alkalmából. Már csak szempillája le-lecsukásával tud válaszolni kérdéseimre: Pista, érted-e, amit mondok?

S most itt vagyunk, Testvéreim, hogy imádkozzunk érte. Hogy megköszönjük, hogy adta őt Isten nekünk: családjának, hazánknak, Rendünknek. Hogy együtt örvendezzünk annak, hogy Pista már túljutott mindannyiunk közös próbáján. Azon a próbán, melyen meg kell mutatnunk életünkkel, hogy mi is az Atya szerelmes lányai és szerelmes fiai vagyunk, Jézusunknak pedig nagyon jó testvérei. Meg még egymás számára is azok akarunk lenni. Most és mindörökre. Amen.

Piarista köz, 2008. június 21.

Kísérlet, mely indokolásra vár, de nem fért már bele ebbe a Naplóba, majd jön a következőben.

Megkötöm magamat Isten kötelével,
Megtöltöm szívemet Ország igéjével,
Szabadságom, Uram, Néked visszaadom,
csak a szeretetre formáld át tudatom!

Megkötöm magamat társam két karjával,
Segítőül adtad minden nyavalyámban.
Isten óvjon tőle: egyedül maradjak.
Vezess minket Hozzád, kettőnk kezét tartsad!

Magunkat megkötnünk, Atyánk, gyengék agyunk,
Segítő kéz nélkül nehéz járni utunk.
Idősebb Testvérünk, erősíts hitünkben,
Utunkon maradjunk, segíts ebben minket.

Megkötöm magamat baráti kötéllel,
Testvéri közösség tartó erejével.
Testvér, ha eloldnám hármasköteléket,
Szembesíts magammal, légy felelős értem!

112. SZÍV NAPLÓ

2008. JÚLIUSVÉG

Piarista köz, 2008. július 22.

Bokor-himnuszunk

Andikánk, a Bokor Nagyasszonya, 1972 nyarán írhatta a *Bokor-himnusz*t. A Bokor '72 nyarán, káptalanfüredi közös nyaralásán – úgy emlékszem – már énekeltük. Mintha '72 szeptemberében vittem volna el őt vonaton Debrecenbe, hogy befeküdjön az ottani klinikára. A klinikát körülvevő erdő egyik padján ültünk egymás mellett, és ott adtam fel neki a nagybetegek szentségét. A '72. évi *Karácsonyi Ajándék* első kötetének, a *Puer natus*, címlapjának hátsó oldalán ott van Margit testvérünk szép kézírásával-kottájával a himnusz első strófája.

Himnuszunknak három strófája van. Ha ma készülne himnuszunk, annak is három strófája volna? Himnuszunk megszületésében kétségtelen szerepe volt a '71 nyári halásztelki három kötelékes lelkigyakorlatnak (Melléktermékek 159-179 o.). De talán még valami másnak is. Andit a '70-es évek elején hagyta el férje, és abban az évben, melyet Andi különböző kórházakban töltött, a 14 éves Jutka volt, aki gondot viselt a két főre zsugorodott családra.

A következő két évtized volt a Bokor második virágkora, s e virágzásnak egyik oka vagy megnyilvánulása volt, hogy mindannyian dolgunknak éreztük, hogy lelki vezetőt válasszunk magunknak. Az utolsó két évtizedünkben pedig tapasztalhattuk, hogy ez a lelkivezetés – a második kötelék – válságba került. Egyre többünk életéből marad ki a lelki vezetőhöz járás, a *lelkivezetés*. Szóvá is tettük, de nem éledt fel tőle a gyakorlat.

Csak a napokban kezdtem gondolkodni az okáról. Leírom, amit gondolok – nagyon várva –, hogy akik olvassák, hozzászóljanak. Az első kötelék léte és első helye ma is megkérdőjelezhetetlen számomra. Mindenekelőtti az életünkben a *lelkiismeret*. Az, hogy harmóniában legyek azzal a lelkiismerettel, amelyen keresztül Isten hangját hallom. Semmi sem pótolhatja. De hogy a második helyen a lelkivezetőm állhatna, azt ma már megkérdőjelezem. Meg, mert a teremtés rendje szerint valamikor elhagyom apámat-anyámat, és férjemhez-feleségemhez ragaszkodom, akivel valaminő módon egy emberré válok. S lehetetlennek gondolom, hogy az emberek közül bárki is közelebb állhasson hozzám, mint a férjem-feleségem. Vele naponként gyertyát gyújthatok, imádkozhatok, és imádságom őszinteségének foka megközelítheti (el is érheti?) azt, amit Istennek ki sem mondok, csak gondolok. A rossz házasságban élő nők szokták szemetesládának használni gyóntatójukat, akinél szabadon elpanaszolhatják, mit el nem kell szenvedniük férjüktől. (A férfiak inkább a haveroknak panaszoznak el feleségük vétkeiről.) A Bokorban természetes lett, hogy férj és feleség közös lelkivezetőt választanak, s egymás füle hallatára gyónják meg vétkeiket. Egy szóval: azt gondolom, hogy a második kötelékünket a házastársunknak kell jelentenie: a férj-feleség viszonyának meg kell közelítenie istenviszonyomnak mélységét, feltétlenségét.

Nem tudom, hogy a Bokor lelkivezetés-gyakorlata elsorvadásának egyik okát nem ebben kell-e keresni. Ezért a 111. Napló végén a *kísérlet*...melyben már ez a második strófa: *Megkötöm magamat társam két karjával, / Segítőül adtad minden nyavalyámban Isten óvjon tőle, hogy elhagyjuk egymást. / Ketté szakítsuk, mit Te egynek akartál.*

És akik a *megszentelt életállapotot* választják? Ne válasszák! Nem kell keresztre feszítenünk magukat. Lesz, aki elvégzi ezt a szolgálatot rajtunk, ha hűségesek maradunk Jézushoz. (Kiírtam már magamból ezt a témát. Már több mint húsz éve: Lombik-kereszténység és megvalósulásai: szegénység – A Bokor lelkisége 1995. 37-39. o.)

Piarista köz, 2008. július 23.

Négy elmélkedés

Dolgozom egy olyan híres folyóiratnak is, melyben az átfutási idő összesen csak egy félév. Utólérhetetlenül gondos és szorgalmas főszerkesztője már márciusban megkér, hogy

készítem el a 2008. év szeptember hónapjára a vasárnapi elmélkedéseket. Elég, ha május 31-ig leszállítom őket. Határidő előtt jó két héttel teljesítem, amit rám bízta.

Ha vétkezik ellened testvéred... (Mt 18,15-20)

Közös emberi tulajdonságunk, hogy meg tudunk bántódni. Jézus azt mondja, hogy ezt közölnöm kell azzal, akinek sikerült engem megbántania. Csak azért mondhatja ezt, mert feltételezi rólunk, hogy nem tudjuk, vagy nem is akarjuk elviselni ezt az állapotunkat: megbántott voltunkat.

Jézus szövegében nem akárki bánt meg minket, hanem az egyik testvérünk. Azaz olyan valaki, akinek semmi kétsége sem lehet a tekintetben, hogy nem szabad megbántania engem. Elég sok testvérem van, s magam is, hála Istennek, elég sokunknak vagyok a testvére. (A testvér az, akit főleg nem szabad megbántani; s aki még nem testvér, csak felebarátunk, azt csak második helyen... nem szabad megbántani.) Engem sem szabad..

Testvérnek lenni – kölcsönös kapcsolat. Kölcsönösen megbánthatjuk egymást. Neked sem esik jól, ha megbántalak. Nekem sem esik jól, ha megbántasz. Te is tudod, hogy így van. Én is tudom.

Van, akivel csak négyhetenként találkozom. Megbánthatom négyhetenként is. Megbánthat négyhetenként is. Dehogy megyek oda hozzá figyelmeztetni őt. Dehogy jön oda hozzám. Rá se rántok. Rám se ránt. Ragtapaszt teszünk megbántás-sebünkre is, meg a szánkra is. Begyógyítja az...! Így van? Így is lehet.

Csak hogy van olyan testvérem is, akivel nem négyhetenként találkozom, hanem sűrűbben. Mondjuk naponta. Reggel is, meg este is. Olyan napon reggeltől estig, és százszor is. Ezt a testvéremet hogyan is hívják? Megvan: ez a férjem, ez a feleségem! Ekkor is az a helyzet, hogy rá se ránt, hogy rá se rántok? Ilyenkor is ragtapasszal dolgozom? Akármiket írok is le a következő sorokban, mentsem az a sajátos körülmény, hogy sem a férje, sem a felesége nem vagyok senkinek, nem vagyok senkinek... (Ady). Amiket elmondok, nincsen kipróbálva. Hát éppen azért, mert felelőtlenül beszélhetek, elmélkedem az engem megbántó testvéreim közül éppen arról az egyetlenről, aki nekem nincs. Kérdezem tehát: Hogyan kell kezelni a – számomra csak virtuális – férjet-feleséget?

Nem akarok Jézusnál okosabbnak lenni, de abszolút tapasztalatlanságom mellett az a sejtésem, hogy az emberiség egésze összmegbántódásainak tekintélyes hányada származik ebből a forrásból – mely forrás esetemben csak virtuális. De ha a megbántódásoknak ezt az alighanem leggyakoribb eredőjét férjnek-feleségnek nevezné az emberiség, akkor mégis csak foglalkozni kell ezzel az eredővel. Mert hát részint elfogyhat az imént említett ragtapasz, részint kiment már a forgalomból a régi, melynek mostani neve: a Pofa be! volna. S még inkább megszűnt divatja az illőbb, a férfiúi elnevezésnek, a tegnapiak: Asszony, hallgass!

Mondom tehát ezek után, mint virtuális férj, hogy én bizony oda nem mennék az asszony-pajtáshoz figyelmeztetni őt megbántódásomra, hanem elővenném ragtapaszomat, és a számra tenném. Nem volna ez a tapasztalható, de biztosan érezhető volna. Első hatása az volna, hogy nem kellene hallanom aranyos feleségemtől... Mit? Hát ezt: Csak Te ne beszélj!... – kezdetű, megszólalásom várható..., valószínű folytatását. Megúsznám annyival, amennyit már kaptam.

Még többet érne a másodlagos hatás, amely aranyos asszonykám belsejében játszódna le: Mért hallgat? Mért nem védekezik? Mért nem mondja a magáét? Hiszen még sok minden van bennem; amiket mondtam, az csak kezdete volt a bajaimnak. De hallgat. Mért? Hogyan folytassam, ha nem szól rá semmit, csak leül, s piszmoz tovább a számítógépén...

Tudományos nevet is adok a férj-feleség nevelésének erről a még nem szabadalmazott új technikájáról: csinálj pontosan úgy, mintha meg sem érintett volna az, aminek a célja az volt, hogy megbántsanak! A neve: mű-ráseránts technika. Nagy jók várhatók e technikától. Megpróbálom felsorolni őket.

1. Szilencium. Nemcsak a szerzházakban bevált önnevelési eszköz. A házasságokban is kipróbálendő. Hevesebb támadások esetén ez a csend úgy hathat, hogy megáll a kanál a levegőben. A csend hatására a támadó fél úgy érzi, hogy talán még sem volt teljesen igaza. Ennek feldolgozására a támadó félnek is időre és csendre van szüksége. Érzi, hogy ezt a témát nem lehet úgy folytatni, ahogyan elkezdte. Nem is volna most jó folytatni... S erőt vesz a házaspáron az őket magukba fordító szilencium áldásos és istenadta ereje.

2. Mind a két fél magára marad. Gondolkodik a törtéteken, s előbb-utóbb óhatatlanul találkoznak magukban a Lélekkel, aki mindenképpen bennük van, csak a támadások idején visszavonul és elhallgat.

3. Ereje csodálatos. Képesé teszi ez a mű-ráseránts technika a megbántott férjet arra is, hogy valamivel kedveskedjék immár egyáltalán nem támadós kedvében levő párjának. Például ezzel: Anyukám, ha elkészülsz az ebéddel, szívesen meg is teríthetek. Aláírás: egy virtuális férj. – Ki kérne belőle, kedves nem virtuális, de valóságos feleségek? Várom válaszokat.

Az alábbi sorok Inczédy Péter, egy barátom és testvérem, közlései:

Az asszony elmegy panaszkodni a plébánoshoz, hogy mindennap összevesznek az urával, a vacsora sem ízlik már egyiküknek sem, mert annyira korholják egymást, hogy még az étvágyuk is alább száll. Mit tanácsol a plébános úr, hogy ez a már mindennapossá vált áldatlan állapot elmúljon felőlünk? – kérdezi az asszony. A plébános pedig azt felelte neki: Hát van erre egy hatásos gyógyszerem, adok én magának egy üvegcsé szentelt vizet, s amikor megérkezik az ura, gyorsan vegyen a szájába belőle egy kanállal. De le ne nyelje, csak forgassa a nyelve körül a szentelt vizet vagy egy félórát. Aztán majd számoljon be nekem az eredményről.

Így is történt. Amikor elfogyott a szentelt víz – mert félóra elteltével csak lenyelte az asszony – visszament hát a plébánoshoz. Mondja neki: Plébános úr, nagyon köszönöm a szentelt gyógyszert, kitűnően bevált. Azóta nincs vita, nem veszekszünk, a férjem is jókedvvel fogyasztja el főztömet. Tudna-e adni még belőle egy üveggel?

No persze ez tréfa, de a magva népi bölcsesség lehet.

Jézus azért jött, hogy üdvözüljön általa a világ (Jn 3,13-17).

El kellene mondani minden ember számára. Mit? Azt, hogy Jézus üdvösséget akar szerezni az egész világnak. (Csak a Bokor-iskola még alsó tagozatát látogatók számára: *üdvösség annyit jelent, hogy egy örökkévalóságon keresztül üdülőben (id=üdv=egy-házban), üdítő állapotban élhetünk, mert ott minden nap id=üdv-nap, azaz ünnep.*) Hogyan jut el a jézusi küldetés tartalma minden emberhez? Úgy, hogy feltesszük az internetre? Úgy, hogy felolvassuk, amikor vasárnapra esik a keresztfelmagasztalás ünnepe? Úgy, hogy a kétezer esztendő alatt életbe szólítunk néhány száz keresztny vallásfelekezetet? Tapasztalhatjuk, hogy ezek a propaganda-szerek eddig elé nem voltak eléggé hatékonyak. Reménykedjünk, hogy a következő kétezer esztendőben ugyanezek majd hatékonyabbak lesznek?

Magam nem reménykedem bennük. Miért? Mert nem lehet vállalni a tartalmat forma nélkül. Üdvösség nincsen szeretet nélkül – ez a tartalom. A szeretet átadásának pedig csak egyetlen hatékony módja van. Ez a hatékony mód a szeretet átadásának sajátos formája. (Hogy mindenekelőtt házasságinkat kell ilyen üdülővé formálnunk, azt most nem említem.) Azt említem, amit Jézus alkalmazott, amikor Tizenkettővé tette azokat, akinek át akarta adni a tartalmat, az üdvösséget: *tanítványait tanítókká nevelte*. Ha tanítókká, akkor tanítványnevelőkké is, akiknek a tanítványaiból újra csak tanítók lesznek, és így tovább, amígcsak... a Bokorba be nem iratkozik az egész emberiség, Csak hatszáz millió ilyen tanítványból lett tanító kell hozzá belőlük. Közösségeikben már elfér tízesével a hatezer millió, tehát: az egész emberiség. Olcsóbban nem megy? Sajnos – nem sajnos –, nem.

Ennek az ellenkezője történik a világ minden vallásában, a miénkében is. A vallások azt hiszik magukról, hogy iskolák. Az iskolában van tanító bácsi/néni és vannak gyerekek. De kinőjük a gyerekkort, aztán búcsút mondunk az iskolának. Vannak ugyan infantilis felnőttek, akik járnak halálukig iskolába. Mennyien vannak? Korunk társadalmában nagyjából öt százalékot tesznek ki – cakli-pakli. Ezekből kerülnek ki azok, akik a vallási tanító bácsit/nénit hallgatják életük végéig. Ők azok, akinek elég az üdvösségből annyi, hogy azt mondják: *És a te lelkeddel*, meg hogy *Amen*. Az öt százalék majd egészét – öregek, asszonyok, gyerekek teszik ki.

S a Jóistennek ez elég? Nem hiszem, mert a Fiának biztosan nem elég. S nekem sem elég, aki magamra vettem az Isten gondját: hogyan lehet mindenkit ebbe az üdítő állapotba hoznom? Hát úgy, hogy nyitva a templom a besétálni akarók számára – úgy nem. Csak ha van négy-öt magyar, meg nem-magyar, aki összehajol. Röviden: a *papi* vállalat nem képes felüdíteni az emberiséget. Csak az *összemberi* vállalat. Erről szól egy magyar nyelvű könyv. Címe: *Egyházrend*.

Míg meg nem jelenteti a *Vatikáni Polyglott* kiadó, addig nem lesz rend. A megjelenés időpontja: sohanapja, borjúnyúzó kiskedd. Így hát magam fogom újra kiadni *Nagypénteki levél* c. könyvem – abban benne van.

Mindenkinek csak egy dénár juthat (Mt, 20, 1-16a).

Ez az a *lerágott csont*, aminek a húsát a világ számomra legkülönb társasága is kiköpte a szájából. (Mivel köztudottan a béke barátja vagyok, mint Bagarja uram – *A helység kalapácsában*, ezért olvasóim találgathatják, hogy vajon melyikre gondol az elmélkedés szerője.) Van azért néhány olyan tagja is e társasának, aki nem mosott utána azonnal fogat, ki sem öblítette a száját, s egy két apró húscsacfat megakadt a fogai között – nyugtalanítónak. Mért tesz még ez a társaság is így? Hát azért, mert lehet bizony a nem-jézusi kereszténység ügyében is utazni. *Lehet, de minek?* S lehet a jézusi kereszténység ügyében is utazni, de árunkat nincs kinek eladni. Ennek a tapasztalati összefogása: *Kereszténység..., de kinek?* Kinek... az Isten szerelmére?

A hiányzó vásárló közönség érzékenyebb szívű százezreléke ezt mondja ennek a szegény, árúját senkire rászógni nem tudó vigécnek: Várj türelemmel, holnapra megtáltosodunk... A 999 ezer normális meg nem mond semmit neki, csak magában mondja: Szegény *eszement!* Ha igaz az írás, mondták már másnak is (Mk 3,21).

A szegény eszement vigéc pedig majd elsírja bánatát valami kerti padon Jézusnak a mennyországban, ha van ott ilyen pad.

A vámosok és az utcanők megelőznek titeket az Isten Országában (Mt 21,28-32)

Ez a Jézus sarkított. Ez a Jézus folyton általánosított. Ez a Jézus két részre osztotta a világot. Írástudók meg a hasonszörűek volt az egyik rész. A vámosok meg a cédanők – ez volt a másik. Értem Őt. Az írástudókból egyet sem tudott beválasztani a Tizenkettőbe, a vámosok közül pedig mégis meg tudta hívni csapatába Mátét. Az öt követő nőkből pedig a tisztas asszonyokból senki sem csókolgatta össze-vissza a lábát, senki sem öntött egy font nárduskenetet a lábára, csak az, akinek üzletszerű nemi kéjelgés volt korábbi munkaviszonya.

Az írástudó-faja képtelen gondolkodása átalakítására (*meta-noiára*), mert az ilyen a tisztességes és vallásos emberek csoportjába tartozik. Erre csak az képes, aki rá tud ébredni arra, hogy *Jaj, nagyon csúnyán éltem, Jaj, nagyon csúnyán éltem* (Ady). Csak ez utóbbiaknak lehet istenélménye, csak ők hallhatják meg Rilke szavát: *Du sollst dein Leben ändern!*

Mért általánosított Jézus? Mert általánosítás nélkül nem tudjuk kifejezni gondolatainkat. Bár így is lehet beszélni: *Szerény véleményem szerint az euró-milliárdosok egy része mintha nem minden szempontból kifogástalan meggondolásokat is engedélyezett volna talán olykor magának – ha nem tévedek, uraim!* Csak kifáradok, miközben ilyen mondatot hallok, és

képtelenné teszem magam arra, hogy szóba álljak azzal, aki így beszél: *Jaj a gazdagoknak. Könnyebb a tevének átjutni egy tűfokon...*

Ezért aztán magam is általánosítok: A papok 95%-a besúgó volt. Ha rám szólnak általánosításom okán, azonnal javítok: 96%! De nem csodálkozom becslésemen. Feloldozással töltik idejüket, miként a második fiú, minek következtében nem érnek rá a meta-noiára. Az elsőnek más volt a foglalkozása, minek következtében volt ideje meggondolni: mért utasította el apja kérését.

Jézusnál minden egy srófra jár. Az első fiú – a vámos. Ha lányokról volna szó, az első lány – Mária Magdolna. Ezek azok, akik valamikor azt mondták Istennek, hogy *nem*, de aztán később csak kimentek szőlőt kapálni. Jó bor is teremhetett kapálásuk nyomán.

Piarista köz, 2008. július 24.

Szolnokiak inárcsi keresztelője

Judit és Gábor keresztelője után sor került az idei második *szolnoki* keresztelőre. Nem az én szobámban, hanem az inárcsi Művelődési házban: a Bíró testvérpáréra: Ágnes és Gábor keresztelőjére. A hosszú liturgia során mondtam el alábbi beszédem. Nem azt, amit Kárász Juditnak és Csomor Gábornak mondtam. Egy másikat.

Testvéreim!

Nagyapó mesél, nagy a figyelem. Mesélje el hát, hogy mi a szerelem? Jön az első bál, első ideál, első kisleány... – halottam ezt az ócska kis műdalt kisgyerek koromban egy nyári szadai éjszakán. Kopaszodó dzsentrí öregúr énekelt, s én nagyon meghatódtam tőle. E mostani alkalomból csak egy virtuális nagyapó fog mesét mondani, nem is fogja énekelni a maga meséjét, és egy másfajta nagy-nagy szerelemről fog szólni mai története. El is kezdem. Hosszú lesz, de azért még este előtt vége lesz.

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy Jóisten. Nem volt magányos. Nagy szerelemben élt-halt valakivel. Akkor szerelemben, hogy a Lelkük egészen közös volt. Nem is *lett* a Lelkük közössé, hanem már eredetileg is az volt, és éppen ezért lettek szerelmesek is egymásba, mert a lelkük közös volt. Elmondhatatlanul boldogan éltek egy nemistudom mekkora faluban, csak azt hallottam róluk, hogy akármilyen különös is, de magyarul – a teremtés ősmagyar nyelvén – beszéltek az áldottak. *Idfalu* volt a falujuk neve, s ez a falu *Idországnak* éppen a kellős közepén feküdt. Úgy a domboldalba, egy hűvös patak partján terült el ez a csodafalu.

Egyszer volt, másszor volt, nem is tudom, mikor volt, gondoltak egyet. Azt gondolták, hogy legyen már részük az ő nagy boldogságukból másoknak is. Kötényt öltöttek ezért, s elkezdtek agyagot gyúrni. Kettőt is gyúrtak. Szép lett az első is. De hát a második, az meg milyen lett? Az olyan szépre sikerült, hogy el sem tudom mondani nektek, milyen szépre. Hát még mikor Lelket is leheltek, méghozzá a maguk Lelkét lehelték beléjük, akkor milyenné lettek? Olyan szépekké, hogy menten egymás nyakába borultak. A szebbik fajta azt mondta a másiknak, hogy Ember. Az Ember meg azt mondta a másiknak, a szebbre sikerültnek, hogy Asszony.

Aztán esett az eső, fújt a szél, s az Ember addig nézte az Asszonyt, az Asszony meg addig nézte az Embert, hogy ki nem találjátok, mi lett annak a vége. Ezért inkább megmondom: szerelemben estek. S addig csókolgatták egymást, hogy nekik nem kellett kötényt öltetniük agyaggyúráshoz. Nem, mert a sűrű csókolódzásnak az lett a vége, hogy csak bölcsőt kellett faragniuk, s belerakni abba egy síró-rívó csecsemőt. Előbb az első, aztán a másodikat. Ki tudja mennyi gyerek lett a csókolódzás eredménye? Fél tucat, vagy egész talán, nem tudom! Hát éppen annyi, amennyit a Jóisten adott. Mire megnőttek a síró-rívó bubák, akkorra meg azok is elkezdtek csókolódzni. Olyan nagy sikerrel, hogy nagy-nagy nemzetek is születtek abból.

Egyszer volt, hol nem volt, de ezt már pontosan tudom, mikor volt. Több mint ezerszáz esztendeje volt, hogy az egyik ilyen nagy és sokszázezer emberből-asszonyból álló nép eljött a világ egyik legszebb tájára. Nincs is szavam rá elmondani, hogy milyen szép volt ez a táj. Pisztrángok úsztak a patakokban. S a patakok nevei, Istenem, hogyan csilingeltek azok is! Az Urszu vize egy zúgónál beleömlött a Bisztrába, a Bisztra vize pedig futott a Marosba, a Marosé meg már egyre inkább megfáradt méltósággal csak, csak úgy beleömlött a Tiszába.

Hát még az égis érvő havasok meg hegyek, melyekről futottak lefelé a patakok, azok milyen szépek voltak! A Hargita, a Görgény meg az Istenszéke, a Székelykő meg a gyalui havasok – a tordai hasadékkal. Istenem, hogyan is tudtál ilyen szépeket csinálni? Nem tudom. Nem is az a dolgom, hogy tudjam.

És még odébb, laposabb tájakon is siettek céljuk felé a fürge patakok, meg hömpölyögtek tova a gyönyörűbbnél is gyönyörűbb folyók: az Ilva vize, mely belefut a Szamosba, az meg a Tiszába. Ennek vize zúgva siet Máramarosból az Alföldre, és a nektárt csöpögtető Tokaj lábánál bele omlik még a Bodrog is... – ott, ahol az idén majd nagytáborozunk! – a Tiszába. Öt folyó vize ömlik egybe, amíg Bodrog lesz belőle. Ki ne tudná közülünk a nevüket? Hát a Tapoly, az Ondava, a Laborc, az Ung meg a Latorca. Hogy tudtak ősünk ilyen neveket kitalálni a vizeknek, ha egyszer minden víz csak víz? (Biztosan? Minden forrás a maga helyén fakad, minden eső más talajra hull, s így minden víz olyan, hogy csak egyetlen van belőle. Nemcsak az ujjbegyünk egyetlen. A vizek is egyetlenek!)

A Tisza meg elviszi vizüket Titel alatt a széles Dunába. Az meg a Kárpát-medence összes vizeit, de mindet ám, elviszi a tengerbe, és közben Nagyszebentől délre még felszedi a Maros testvérének, az Oltnak – mire a Dunáig ér – megfáradt, de a székely havasokban még nagyon is zúgó és mélysötét vizét is. Meg ne haljatok, amíg mindegyikbe bele nem nyújtottátok legalább a kisujjatokat! Nem mondom tovább, hogy micsoda csodaországba került ez a nép, a mi népünk. Az egyik ősöm, talán a harmincadik vagy negyvenedik nagyapám és nagyanyám is ott volt Vereckénél, ahol a Tisza forrásvidékén bejöttek ősünk e felejthetetlenül drága földre.

Más mesébe kezdek. Egyszer volt, hol nem volt, nem tudom mikor, de nagyon régen volt, mikor is egy nagyon szomorú órában elfelejtettük, hogy Isten akaratából csak csókolódnunk szabad. Meg ölelni és ölelni. Ennyit és ennyit tehetünk csak, és sohasem rabolhatunk, meg sohasem ölhetünk. Hullahegyek lettek e felejtésünkből, meg hadi özvegyek és hadi árvák. Meg szármáságokat is kezdtünk beszélni. Olyanokat, hogy *Talpra magyar*, mert *hív a haza* meg, hogy *fényesebb a láncnál a kard*. S e szármázásainkba még a Jóistent is belekevertük: *László királyunk vitéz lovagságát, ó ha csak ezt látnád*. Majd belepusztult nemzetünk e kardot meg László lovagságát dicsérésbe. Abba, hogy elfelejtettük, hogy csak csókolódnunk és csak ölelkezni szabad ebben az *Idorságban*.

De mielőtt még egészen elpusztultunk volna, jött valaki, aki kezdetben – azaz olyan régen, amikor még idő sem volt – magánál a Jóistennél élt. És eljött onnan közénk, hogy újra elmondja nekünk, amit időközben elfelejtettünk. Azt, hogy mi a módi odafent az ő világukba. De mi nem sokat törődtünk vele, és annak rendje és módja szerint felszegeztük őt egy fára, hogy beléfojtsuk a szót. Belé bizony, mert mi csak arról akartunk tudni, hogy fényesebb a láncnál a kard, meg arról, hogy az ellenséget bele kell fojtani a vörös meg a nem-vörös tenger vizébe. Arról, hogy csak ölelkezni szabad, nem akartunk hallani. Így voltam ezzel magam is. Ifjúságomban hívtak, hogy menjek a Donnak a sárga vizéhez tábori lelkésznek, és mentem is volna, ha valamivel korábban szenteltek volna pappá. De mikorra felszenteltek, már bekövetkezett volt a második magyar hadsereg sztálingrádi katasztrófája – kétszáz ezer magyar fiatal férfi halt meg ott, és mennyi zokogó asszonyból lett özvegy, és mennyi gyermekből árva, akik hiába várták vissza édesapjukat..., mint Török Bálint pulyái is a magukét a sztambuli Héttoronyból.

Egyszer volt, hol nem volt, pontosan Debrecenben és 1945 februárjában az történt, hogy négy öt magyar összehajolt. Magam is köztük voltam. Akkor töltöttem be 26. évemet. Olyan 16-18 éves korú lányok meg fiúk voltak ezek az összehajló magyarok. Mit csináltunk összehajolva? Felfedeztük a spanyolviaszkat. Rájöttünk, hogy mit tanított Jézus. Mitől lettünk ilyen okosak? Csak attól, hogy a tanító nénik megtanítottak bennünket hat éves korunkban olvasni. S azt tudtuk csak olvasni, amit elibénk tettek. Ha az volt ott írva, hogy Sze-res-sé-tek el-len-sé-ge-i-te-ke-t, akkor azt betűztük-szótagoltuk, s nem lehetett azt olvasnunk, hogy... Mit is? Azt, hogy verjétek ki fegyvereitekkel az oláhokat Erdélyből. Nem lehet, ha egyszer Jézus tanítványainak képzeljük meg mondjuk is magunkat – Istenem, Uram! – még keresztényeknek, azaz krisztusiaknak is... jézusinak is.

Jézust felszegezték egy fára. Kétezer évvel később az egyik spanyolviaszk-főfelfedezőt meg csak fel akartak aggatni egy fára. De olyan irgalmas bírái voltak, hogy nem tették meg vele, csak arra ítélték, hogy raboskodjék, amíg él. Ennek ellenére 42. születésnapját már börtönön kívül ünnepelte meg szüleivel, testvéreivel, barátaival. Mit csinált napközben, amikor nem ünnepelt? Törte a kokilla vasat a jászberényi úti ócskavas-telepen, második műszakban pedig ellenőrizgette, hogy ifjúságában helyesen fedezte fel-e a spanyolviaszkat. A harmadik műszakban pedig megint kereste a négy-öt magyart, akivel összehajolhatna.

Talált is valakiket. Többek között egy papot '67-ben, aki elmondta, hogy van neki egy unokabátyja. Az is katolikus pap szegény, de nem tudja megtalálni a spanyolviaszkat. Sőt, azt is állította még nagy-nagy bajában, hogy nincs is spanyol-viaszk. Nincsen, aki válaszolni tudna az ő kérdéseire, és emiatt aztán csak veszekszik az Istennel. Elhozhatná-e hozzám? Mondtam, hogy csak hozza. Bízta is ő, hogy jöjjön, de nem akart: Minek menjen, ha egyszer nincsen válasz a kérdéseire? Aztán mégis csak eljött egyszer, elbeszélgettünk egy félnapot, s mikor elment, odaadtam neki a KIO hat vastag számizdat kötetét. Öt hónap alatt felfalta, s mire elolvasta, megtalálta ő is a spanyolviaszkat.

Testvéreim, mert megtalálta azt ő '68-ban, ezért lehetünk mi negyven évvel később, 2008-ban itt és most az inárcsi Művelődési házban. 40 éves fiatal legény volt ő még akkor. Feri volt csak, nem Feri bácsi. Egy regényt lehetne írni életéről. A Bokorban annyi ember él olyan, akiknek élete megérdemelne egy regényt. De Feri bácsi életregénye lenne köztük alighanem a legszínesebb. Már elmúlt 60 esztendő, mire a dicsőséges felszabadító vörös hadsereg végre kitakarodott hazánkból, de itt hagyta társadalmunkban a maga szennyét. Az ateizmust? Nem, annál sokkal csúnyábbat: ölelés helyett a lefekvést. Honszerelem helyett a szabadosságot, a jézusi meg a nemzeti eszmények megtiprását... nem sorolom tovább.

Ha nem tudnátok, megsúgom Nektek, hogy az ateistákat is a Jóisten teremtette. És a maga képére és hasonlatosságára tette, amit tett. És csak azért, hogy az ateisták is mind – az ő szerelmetes lányai és fiai. És Feri bácsi addig törte a fejét, és addig imádkozott, amíg meg nem találta a módját, hogyan is lehet megszólítani az ateistákat. És valamikor, jó tíz éve, meg tudta szólítani az ateista Bíró Lajost. Lajos meg a feleségét, majd a maga két gyereket, meg még a Tiszavirág meg a Napvirág nevű közösségeinek tagjait is.

Tíz év kemény munkájának, spanyolviaszk-felfedezésének háttérével szolgáltatathatom én ki most az egyház szentségeit Lajos gyermekeinek: Ágnesnak és Gábornak, akik hisznek Jézusban. Hisznek ám! S ennek a hitüknek az a tartalma, amit Jézus tanított, amit most megszentelt formák között nyilvánosan meg is vallanak... jézusi testvéreik közösségeinek színe előtt. Mi meg majd megpecsételjük vallomásaikat. Nem bubákat öntünk meg, akik sárgát meg zöldet tudnak csak csinálni. Hisznek Jézusnak. Ezt pecsételjük le, és igyekszünk meg is erősíteni őket, hogy tudjanak ők is tanítványokat nevelni. De csak akkor fognak szövetségre lépni Jézussal, ha megvallják eddigi életük minden istentelenségét, minden bűnüket testvéreiknek. Metanoia nélkül nincsen jézusi élet. A szentségek csak jelek. Bűnbánat nélkül semmit sem érnek. Csak *árúvédjegyek*, és nem tényleges árúk, amikkel már mosakodni is lehet – hogy József Attila szép szavával éljek. Ha szívetekben elkészültetek a jézusi

élettartalommal, jöhetnek a szentségek, az egyházi formák. És nálatok legyenek ezek a formák jézusi formákká. *A jézusi jelek jelöljék életetekben a jézusi tartalmakat!* Ne pusztá és üres jelek legyenek! Ezért imádkozzunk!

Pistikém, énekeljete most valami csodaszépet!

Piarista köz, 2008. július 25.

Levelezésem a visnyeszéplaki legidősebb fickóval

Kedves Tamás! Magam a házépítést kölyökkoromban, azaz 68. évemben abbahagytam, amikor Budaváriban felhúztam lelkigyakorlatos házamat húsz személy számára. A mezei szorgalmat pedig 87. évemben. A 90.-ben már Visnyeszéplakra is eljutottam. Onnan hozott haza 2008. április 25-én Zaja Péter, amikor is megkérdezett, volna-e kedvem hosszabb időt is eltölteni Széplakon, mire én azt válaszoltam, hogy csillapodjatok le, s kérdezd meg erről a témáról közösségeket. Azután 05.04-én megszólított *az ottani legidősebb fickó*, akivel nagy levelezésbe kerültem, s 05.14-én egy kurta levélben a bokrportálhoz irányítottam. Azóta csak Zajáné Anikótól kaptam ugyanezen a napon egy lapot, amire illendően válaszoltam is.

Kedves Anikó! Kaptam egy nagyon szép képet, melyet én is ismerek, s a hátlapján egy olyan szép szöveget, amelyet meg sem érdelek. Külön ráadás, hogy *a Téged szerető széplakiak nevében is* írod. Erre én meg csak azt válaszolom, hogy felejthetetlenek számomra az ott töltött napok: Te is, Péter is, meg Nándi is, és mindannyian felejthetetlenek. Gyb.

S ma már május 30-at mutat a naptár, s még mindig körülöttetek forgok. Vallok Neked. Csak Neked és Mariskádnak. Szívesen lennék kétlaki. Piarista köz meg Széplaki. Magyar szeretnék megint tanítani. Kilencedikeseknek és Nálatok. Négy hetenként töltenék ott egy-folytában tíz napot – ebbe egy szombat és vasárnap is beleesnék: akkor szenteskedhetnék is. A tíz nap alatt megtartanám a kilencedikeseknek a négy hétre eső magyarórákat. Bp-ről Kaposvárig, Kaposvártól Bp-ig mennék tömegközlekedéssel és ingyen, onnan kellene elhoznotok, oda kellene elvinnetek. Éppen 65 éve szereztem magyarból s németből tanári oklevelet Pázmány Péter egyetemén. Próba-tíz hónapra kérnék erre Rendemtől engedélyt és missziót. Kettőtök bölcsességére bízom, hogy szóljatok-e Péteréknek erről vagy várjam meg értesítését a közösségi döntésről. A nyári hónapok alatt át kellene tanulmányoznom a kilencedikesek tankönyveit.

Én is azok közé tartozom, akik *hülyék, de jól esik ez nekik*. A házvétel és építkezés kérdését e tíz hónap alatt ráérünk megbeszélni. E tíz hónapra, azaz tízszer tíz napra valahol albérlőnek kellene lennem, teljes ellátással.

A négy hét maradék 18 napján meg élnék továbbra is a Bokornak. Mikor hírt adtam nekik Rólatok, volt olyan házaspár is, aki azonnal rohant volna le Hozzatok, de őket is lecsillapítottam, mint Pétert: Várjatok egy kicsit! Mások meg azt mondták rólam, hogy visszafiatalítottatok 70 évesre. Ere csak ezt válaszolhattam: Meghívlak Titeket rubinmisémre, melyre 2013. januárjában kerül majd sor.

Ölel Benneteket Gyb.

Piarista köz, 2008. július 26.

Azért vannak olyanok is, akiknek megfelelek...

Jóleső meghívó sorai sajnos bent maradtak a borítékban, és csak most vettem észre, amikor is őrangyalomat kérdeztem, mihez is fogjak előbb, és akkor láttam, hogy valami átút a borítékon. Megörvendtem, mivel igen tisztelem és szeretem atyát, így a távolból, és a legnagyobb örömmel meglátogatom, akartam is mindig mondani valamit, amit most személyesen megtehetek.

Marika nagyon beteg, öreg, és nagyon okos (sakkbajnok,) és igen eredeti gondolatvilága és menete van, azonkívül szegény is, a naplók nagy élvezetet jelentenek neki. Julika barátnőm nyugdíjas tanárnő, ügyetlen az intézésben, de sugárzik belőle valami, más a levegő kö-

rülötte, semmi negédesség, inkább néha bántó őszinteség, nagy másokra figyelés, és beleérző képesség, és hirtelen jött meglepő meglátások, új távlatnyitások, a dolgok rendkívüli összetevése, Istennel telítettségének túlcsondulása a jellemzője, amivel azonban nem önt le senkit. Csak valami sugárzása van. Öneki is fontos a Napló. Ebben aztán vannak távlatok.

A Márta pedig állandóan Isten jelenlétében él, mert ha kiesik, az olyan, mintha fulladoznék, ugyanis nélküle akármi van, az maga az üresség, boldogtalanság és haldoklás. De Vele oly csodás örömöket él át, ha csak a virágok színeiért mond is köszönetet. Hát ilyeneknek küldi a Naplókat.

Nagyon szeretem az írásokat, és mögötte azt, aki írta. Mert: Életem megváltoztatására ösztökölt, talán van is némi eredmény. Jó lenne erről is beszélni. Szeretem és csodálom a logikáját, már ez is nagy szellemi öröm. Sok kérdésre választ adott. Fontos volt, hogy a lelkiismeretem a döntő! „Kettészakadt a kárpit”, amikor rádöbbsentett. hogy Jézus szavai mások mint Pálé.

Sorai mögül mérhetetlen vágyakozás van Isten jelenléte és megismerése után. Isten Arca után. Minden művében ezt az Arcot keresi, és formálja meg önmagának, olvasóinak, tisztelőinek, követőinek. A művéhez sorolom saját életét is. És ez nagyon megható, és szeretetre indító. Az ismétlések nem számítanak, a Szűzanya is állandóan ismételi Medjugorjében: Hogy imádkozzatok, és térjete meg, és hogy szeret az Isten. Annyiféleképpen mondja, és ez nagyon jó. Atyánál külön élvezem, hogy mindig új köntösben és ezerféleképpen mondja a tanítást, briliáns elmével, ez külön öröm, és nagyon jó.

Jézus biztos mondja: „Ez a Gyurka, ez a Gyurka, kereng körülöttem, mint a sasfiók. Nem néz másfelé, lesi és őrzi szavaimat, már lassulnak szárnyai, de csak Engem néz, vágyakozik Utánam. Nem jobban, mint Én őutána. Nem engedem sem azt, hogy eltalálják, sem azt, hogy leessék. Kinyújtott kezemre száll. Bennem megtalálja szeretteit, és minden értelmet és tudományt. Mivel Atyám mindig munkálkodik, beajánlom őt terveihez.,, (Ez egy „prófécia”, amiben benne van, hogy könnyű halála lesz.)

Kérem szépen ne vegye ezeket bizalmaskodásnak, inkább őszinte tiszteletnek. Akar még találkozni egy ilyen Mártával? Ha igen, majd kérek időpontot. Szeretettel...

Piarista köz, 2008. július 27.

JOBBIK

Kedves Meghívóim! Kik mindenkik nem kíváncsiak rám, nem sorolom el. Köszönöm, hogy Ti meghívtatok. Bégány Attila szétküldte Számotokra három írásom, melyből megismerhettétek, miféle árú kapható az én boltomban. De azért mondok valamit bevezetőül is. Előbb egy verset:

1. Sinka István, *Virág ballada*
2. Prózában meg az alábbiakat:

a/ Nem kezdem Ádám-Évánál, csak Vereckénél. Lehattunk '895-ben, amikor bejöttünk, fél millióan. Lehet, hogy találtunk itt olyanokat, akik magyarul beszéltek: székelyeket, avarokat. Az asszonyok szültek, s mikor harmadfélszáz esztendő után jöttek a mongolok, már voltunk két és fél millióan. Egy év múlva már csak fele annyian voltunk. Az asszonyok megint szültek, s a Hunyadiak korára felmentünk négy millióra. Aztán verekedtünk három századon keresztül a törökkel. Mikorra kiverték őket hazánkból, már csak egy másfél millió maradt, aki magyarul beszélt. Az asszonyok megint szültek, s az elmúlt század elején már tíz milliónál is több volt, aki magyarul beszélt. Aztán tíz felé szabdalták hazánkat, s 1956 utántól kezdve máig – szennycsatornába vágunk mimagunk, büszke magyarok, nyolc vagy tíz millió magyar magzatot. *Ha minket is elfű az idők zivatarja, Nem lesz az Istennek soha több magyarja* – írta 1848-ban Arany János.

Hősöm egy fiatal hölgy, Vincze Bori, aki most hét éves. Nagyszüleit negyven esztendeje ismertem meg. Géczy Gabi, mire negyven éves lett, szült tíz gyereket Vincze Bandinak. Az

elsőt Péternek hívják. Péter felesége, Kati, az elmúlt nyári szolnoki Bokor-nagytáborban megsúgja anyósának, Gabinak, hogy várja már ötödik gyermekét. Péter húga, Eszter, egy hétvégre elviszi magához a négy gyereket: két fiút, két leányt. Kihallgatja beszélgetésüket, mely arról szól, hogy fiú vagy lány legyen ötödik testvérük. A fiúk fiút akarnak, a lányok lányokat. Ekkor szólal meg hősöm, Vincze Bori: Mindegy, hogy mi lesz, mert nekik úgymint nyolc testvérre van szükségük. S még azt is elmondja a 7 éves Bori, hogy neki is nyolc gyereke lesz majd: négy lány és négy fiú. A lányai nevét már tudja is. El is sorolja a négy nevet. A fiúkéból még csak egyet tud. Az Benedek lesz, mert így hívják Bori tíz éves bátyját is. Amíg van Géczy Gabi, Vincze Bandi, Péter és felesége Kati, amíg van Vincze Bori, *addig nem fű el minket az idők zivatarja, addig még lesz az Istennek olyanja is, aki magyarul beszél.* – Ezt a szöveget mondtam el egy hónapja a Hegyvidéki Trianon Társaságban – úgy, félezer ember előtt.

b/ Nem érdekelnek az urak, bármifélek legyenek is – üljenek bár bíborban vagy nyakkendőben. Az urak leváltják egymást, s jönnek helyettük más urak. Bekerülnek ők is a történelem szemetes ládjába. Csak azok érdekelnek, akik vállalják az élet alapfeltételét. Nemzetünk – melyben a nők hosszú évek óta 1,2 gyermeket szülnek – már halálra ítélte önmagát. Nem azzal van bajom, hogy világi vagy egyházi társadalmunkban milyen nevek viselik a hatalmat. Mindegy, hogy Kaifás és Pilátus-e, vagy miszter X és miszter Y-e. Ha tesznek valamit azért, hogy ki ne haljon nemzetünk, az Isten áldja meg őket.

Jézus számomra az etalon. Az az Ország számomra az etalon, amelyről ő beszélt. Abban boldogok a szegények és boldogtalanok a gazdagok. Most hetven éve Szekfű Gyula meghívta egy délutánra hozzánk, az egyetemre Veres Pétert. Hallgatósága sorában ültem én is. Egy mondatára emlékszem még: *Mert az nyilvánvaló, hogy a társadalom polgári rétegeiben pusztul, paraszti rétegeiben meg szaporodik.* Van hazánknak-népünknek még szaporodó rétege, vagy csak pusztuló, önpusztító? Kérdőjel van mondatom végén. Mert urak mindig lesznek felettünk. Kibírjuk őket valahogy. Nem érdekesek. Csak az az érdekes, hogy szülünk-e még, vagy be kell fordítanunk a nemzet címerét. Azzal a reménnyel jöttem Közétek, hogy itt nem *urakkal* találkozom. Jézus – gondolkodásunk átalakítását kívánta tőlünk: bűnbánatot, életünk megjobbítását. A hatalom urai nem foglalkoznak ilyesmikkel. A nemzet jövője szempontjából ők semmit sem számítanak. Csak azok számítanak, akik más valamire is képesek, mint ami az uraktól várható. Nem az elpusztulásunk, nem a magunkat elpusztítás, hanem az élet folytatása, továbbadása, a csilingelő gyermekkacagás számít. Befejezésül elmondok még egy verset:

3. Ady Endre, *Ének a Visztulán*

4. Mikor ezt a versét írta, a lengyeleknek nem volt hazájuk: orosz, porosz és osztrák uralom alatt éltek, s ma közel 40 millióan vannak. Rajtunk áll, hogy a mi nemzetünknek is legyen élete, s nemcsak e csonka hazában. Minden azon fordul, hogy hajlandók vagyunk-e Jézusra figyelni. Hajlandók vagyunk-e szolgálni? Hajlandók vagyunk-e egymással osztozni? Hajlandók vagyunk-e az erőszakot elutasítani? Hajlandók vagyunk-e itt is, s ott is, és mindenütt arra, hogy négy-öt magyar összehajoljon, s megbeszélje egymással, hogy mi a teendőnk? ... *rendezni végre közös dolgainkat, ez a mi munkánk; és nem is kevés* – írja József Attila, Jézus pedig mindig velünk lesz, ha ketten-hárman összejövünk az ő nevében. Úgy legyen! Szeretnék ma itt zászlót bontani az Ő nevének. Még akkor is, ha Golgotára kell menni érte. Jézus Istene erőt fog adni, hogy el tudjam viselni.

Köszönöm, hogy meghallgattatok.

Piarista köz, 2008. július 28.

Kárász Juditot és Csomor Gábort eskettem egy hajón...

Délután négykor indult, s körözött három órát az Árpád- meg a Szabadsághíd között. Amikor elindult a hajó, akkor indultunk meg az oltár felé, akkor szólalt meg Pisti gitárja, Edit

hangja... valami szépet, gyönyörűt. Volt *Minek nevezzetek* és volt *Ének a Visztulán*, s ott volt a két fiatal is, akiket Isten gyönyörűnek teremtett, istennektetszőknek. Csak a magam beszédét írhatom ide...

Kedves Judit és Gábor! Kedves szülők és rokonok! Kedves jóbarátok és kedves Testvérei Jézusnak! Nagy öröm ez a mai nap Nekik, akikről szól majd a nóta. Számunkra is, akik csak húzzuk a talpalávalót és magának a Főrendezőnek is, aki mozgatja a háttérből ezt az egész ünnepi liturgiát. Mert a főludas kétségtelenül – Ő. Mert csak így tudom megmagyarázni, hogy a kitudja-mennyi eladólány közül éppen Judit lett, akit megvásárolt magának egy Gábor nevű vevőlegény. Akkor volt a kínálat belőlük, hogy el sem fértek volna egy nagyon nagy - piactéren sem. Gábornak még sem kellett más. Már ha igaz az a férfiatól tévedhetetlenül meggett tétel, hogy mi választunk. Vannak olyan lételméleti és lélektani iskolák, melyek e tételünket a butaságokat termelő férfi önértetből magyarázzák: merő látszat csak ez – tanítják –, mert valójában nem a lányok, hanem mi, férfiak kelünk el a halpiacon. Nem döntöttem el e nehéz kérdést, inkább arról kezdek szólni, aki a főludas.

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy Jóisten. Nem volt magányos. Nagy szerelemben élt-halt valakivel. Akkor szerelemben, hogy a Lelkük egészen közös volt. Nem is *lett* a Lelkük közössé, hanem már eredetileg is az volt, és éppen ezért lettek szerelmesek is egymásba, mert a lelkük közös volt. Elmondhatatlanul boldogan éltek, s azt gondolták, hogy ami Nekik olyan jó, legyen abban részük másoknak; hívhatják őket, akár Juditnak és Gábornak is. Úgy hívták ezt a Jóistent, hogy Atya, Fiú meg Szentlélek. Ha így hívták, akkor kezdjük el e mai kétszeresen is szövetségkötési lakomát az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében!

Kezdjük el annak érdekében, hogy ami bennünk van, legyen olyan szép, mint ami kívül van, a gúnyánk, amit magunkra vettünk, tegyünk egy csodát, melyre mindannyiunkat képessé tett a Jóisten. Tegye rá kezét a kezünkre, s ennek erejében töröljünk ki a bűnbánat emberi képességével mindent az életünkéből, ami csak elrútította azt, és mondjuk mindannyian: Gyónom a Mindentadó Istennek és Nektek Testvéreink, hogy sokszor és sokat vétkeztem... Irgalmazzon nekünk a minket nagyon szerető Isten, és bocsássa meg minden vétkünket, hogy elvezethessen minket Magához az örök életre.

Kúrie...

Imádkozzunk! Istenünk, Te aki Juditot és Gábort csak azért szólítottad létbe, hogy egymást olyan boldoggá tegyék, amilyen boldogságban éltek Ti is a Szentháromságban, önts beléjük az egymást szeretésnek azt a mértékét, mely a ti szívetekben él egymás iránt az örök Hazában, ahova őket is várod. Jézus Krisztus által, aki csak él és szolgálva szeret mindörökkön örökké. Amen.

Most pedig megkérem Gábort, hogy mondja el olyan szépen, ahogyan csak tudja, a világirodalom legszebb szerelmes versét Juditnak: *Minek nevezzetek?*

Ének

Most meg Juditot kérem egy másik vers elmondására, amely már arról beszél, hogy mi lesz Isten legnagyobb ajándéka számukra: *Ének a Visztulán*

Ének

Jézusom! Tisztítsd meg a szívem és ajkam, hogy méltó módon hirdethessem szent evangéliumodat. Az Úr legyen veletek! Evangélium Szent Máté könyvéből:

Akkor odamentek hozzá a farizeusok, hogy próbára tegyék. Ezt kérdezték: „El szabad-e a férfinak bármilyen okból bocsátania a feleségét?” Így felelt: „Nem olvastátok, hogy a Teremtő kezdetben férfinak és nőnek teremtette őket, és azt mondta: Ezért a férfi elhagyja apját, anyját, a feleségéhez ragaszkodik, és egy test lesz a kettő? Most már többé nem két test, hanem csak egy. Amit tehát Isten egybekötött, azt ember szét ne válassza.” De azok mondták: „Miért adta akkor Mózes azt a parancsot, hogy elbocsátáskor adjunk válólevelet?” „Mózes szívetek keménységére való tekintettel engedte meg nektek, hogy elbocsátásotok feleségeket – felelte –, de kezdetben nem így volt.

Jó tíz évvel ezelőtt eskettem egy másik és nevezetes párt. A fiú nagymamája részt vett közel 60 esztendő ezelőtt egy nyolc napos lelki gyakorlatomon. A leány szülei pedig egy másik ilyen gyakorlaton ismerkedtek meg egymással, de csak 40 évvel ezelőtt. Mindkét családban a csapból is Bokor-szöveg folyt. Ez a Bokor-unokából és egy Bokor-gyermekekből lett ifjú pár állt két oldalamon a gyémántmisén. Ez utóbbi, az ifiasszony nyújtotta át a mise végén nekem a Bokor ajándékát. Egy nagy albumot, melyet a Bokor tagjainak laudációs szövegei és a négy nemzedék fényképei töltöttek meg. Az átnyújtó ifiasszonynak a szövege ez volt: *Rettenetesesek voltak számunkra a jegyes-oktatásaid. Arról beszéltél nekünk, hogy el kell majd viselnünk egymást... amikor mi pedig szerelmesek voltunk egymásba... Azóta már megtanultuk, hogy bizony akarnunk is kell szeretnünk egymást.*

Kedves Judit és Gábor! A ti jegyes-oktatásaitokba már nem fektettem annyi energiát, mint az övékébe. Jóval fiatalabbak voltak amazok Nálátok és Bíró Lajos csoportjait betudhattam már a ti házasságra felkészítő tanfolyamotoknak is. Mindazonáltal most majd bedobom magamat, s elmondom, amit talán még nem hallottatok tőlem.

1. Meg lehet őrizni a szerelmet végig. Egyik csoportomban él egy nagymama-nagypapa jelölt. Néhány éve mondtam ezüstlakodalmas miséjüket. Három gyerekükből az elsőt tavaly ilyenkor eskettem. De a szülők még mindig fogják egymás kezét, mikor sétálnak, meg még a csoport-talákozásokon is. Mária Magdolna halálosan szerelmes volt Jézusba, de Jézus foglalt volt. Örök szerelemmel szereti az Atya a Fiút, s a Fiú az Atyát. Hogyan csinálják ők, az aranylakodalmukat váró ezüstlakodalmások, hogy át tudják még mindig menteni a túlsó partra a szerelmet? Ezt akarom most elmondani.

2. Az elmúlt félszázadban úgy gyóntattam, hogy kellett a gyónóimnak többek között naponként időelszámolást is csinálni. A napi adatokat meg a hónap végén átlagolni. Voltak különböző követelmények benne, melyek közül csak egyet említek: a férj és feleség egymással beszélgetésének el kell érnie a napi 30 perc átlagot. Amikor a szerelem dül a fiatalok közt, akkor ez a fél óra kitesz napi átlag három órát is. Fenntartható ez? Nem. Össze kell költözködni, hogy kevesebb is elég legyen. De fél óra alá nem sülyedhet soha. Ha alá sülyed, holtbizonyos, hogy előbb-utóbb átveszi a szerepet a Mancikától egy másik Mancika. Nem tehetünk róla. Így vagyunk megcsinálva. Ádámnak kell mindig egy Éva. Évának kell mindig egy Ádám. Törvénye ez az embernek. Mért? Mert maga az Isten írta bele. S nem akárhova. A szívünkbe írta bele.

3. Gyónni kell járni és naponta. A paphoz? Nem a paphoz. Este a gyerekekkel együtt kell imádkozni, énekelni az Istennek – égő gyertya mellett. Legkésőbb nyolcra meg kell kapniuk a szülőktől az esti pusztit. Az égő gyertyát pedig át kell vinni a szülők szobájába, s ott kell folytatni az imádkozást – kettejüknek. Úgy kell azt csinálni, hogy csak belebámulunk a gyertya fényébe, s amikor megtelik a szívünk istenszerelemmel, akkor mondani kell, amit a Lélek diktál nekünk. Amikor elfogy, elhallgatunk. Aztán valamikor elkezd a másik, s ő is hangosan kimondja, amit hall belülről. Mit hallanak? A legfontosabbja az, hogy mivel szerzett ma a legnagyobb örömet a párunk. S azt is, hogy mi fáj a legjobban? A munkahelyen talán, s a főnök részéről? Az is elmondható éppen, de az a napi fél óra beszélgetésbe való anyag. A gyertya fénye mellé az tartozik, hogy mit nem szeretett volna kapni a párjától. Nem vádaskodás ez, csak síró felpanaszolás. Nagy szüksége van erre is párunknak. Kispap korom legnagyobb egyénisége, egy nagypapa-korú előljáróm mondta el nekünk jövődő papi életünk legnagyobb hiányosságát: *Ha magukat pappá szenteleik, nem mer majd maguknak megmondani senki semmit.* A párom, aki szeret, mindent megmondhat nekem. Szükségem van rá, mint egy falat kenyérre. Csak akkor lehet belőlem az, amit az Isten megálmodott rólam, ha van, aki elmondhatja nekem azt is, amit az önszeretetem miatt magam nem hallok meg a lelkem mélyén.

4. S paphoz nem is kell járnunk? Papnál nem is kell gyónnunk? De igen. Csak nem külön, hanem együtt. Ne sutyorogjon senki pap az én feleségemmel. Mit sutyorog vele? Félek, hogy

rám panaszkodik. Ha volnának papnők az egyházban, akkor meg azok volnának a megértő partnerek a férfiak számára, hogy elzokogjuk nekik, amit feleségüktől kell nekünk, szegény férfiaknak elszenvednünk. A Bokorban férj és feleség együtt járnak gyónni. Nagyon jó beszélgetések adódnak belőle. A férfiaknak elmondhatom, hogy nem kell a konyhába kimenüniük, és a világosság felé tartani a poharat ellenőrizve, hogy azok rendesen vannak-e megtörülve. Megmondhatom neki, hogy odahaza nem vagy a feleséged munkahelyi főnöke, de hálásan megcsókolhatod feleséged kezét a meleg vacsoráért, meg hogy mindig találsz tiszta fehérneműt a szekrényben. A nőknek meg elmondhatom, hogy férjedet Isten nem a te képedre és hasonlatosságodra teremtette, hanem a magáéra, s ennek következtében akármennyire is szeret téged, *nem képes indigós lenyomatod* lenni. (Ezt egy aranylakodalmas férfi mondta a gyónás során a párjának, aki hét gyermeket szült neki.) Külön és más személyiség marad, bár hűségesen szeret téged. Meg kell értened, hogy képtelen minden kérdésben ugyanúgy vélekedni, ahogyan te.

5. Így lesz – Jézus szép szavával – két emberből egy. Ahogyan odaát is: *Én és az Atya egy vagyunk*. Egyek, mert közös a Lelkük. S így lesztek Ti is egyek, mert a Bennetek levő Lélek az egymást megérteni akarásnak és tudásnak a Lelke. S ezért aztán nem lesz szükségetek váló-levélre és válás-ügyvédre. Maradhat erőtok versenyre kelni a Bokor 16 gyerekes Zsike-Nácijával, a 10 gyerekes Gabi-Bandijával, Ancsa-Imrjével, Orsi-Lacijával, meg azokkal, akik valamivel elmaradnak e nemzetmentő szuperszámok mögött.

Arany Jánossal zárom szavaimat. 1848-ban írta őket: *Ha minket is elfúj az idők zivatarja, Nem lesz az Istennek soha több magyarja*. Kár lenne értünk. Egy faj pusztulna el, s nem is akármilyen. Más, mint a többi. S ha szabad nekünk a feleségünket minden más nőnél jobban becsülnünk, jobban szeretnünk, akkor szabad nekünk a mi fajtánkat, a magyart minden más fajtánál többre becsülnünk, jobban szeretnünk. Még a magyaron belül is. Bartók Béla 13. századbelinek gondolta a *Székelyek esti imájának* a dallamát. E többre becsülés jegyében ezzel kezdjük az imádkozást Juditért, Gáborért:

**Hej, én édes jó Istenem, / Oltalmazóm, segedelmem,
Vándorlásban reménységem, / Ínségemben légy kenyérem.
Vándor fecske sebes szárnyát, / Vándorlegény vándorbotját,
Vándor székely reménységét, / Jézus, áldd meg Erdély földjét.
Vándor fecske hazatalál, / Édesanyja fészkére száll,
Hazajöttünk, megáldott a / Csíksomlyói Szűz Mária.
Hej Enikő és ő Zsoltja, / mi hiányzik, kipótolja
Kádár Judit és Gábora. / Felsüt a nap még Szolnokra.**

A mise végén pedig még mondtam egy áldást is. Loptam, de magamtól. Egy Juli-Misi nászmisén mondtam el először. El fogom még lopni egy párszor, ha fiatalokat esketek. Mert előbb-utóbb a népdalok dallama is, szövege is végletes formát ölt. Az imádságoké is, az áldásoké is.

ÁLDÁS

Áldjon meg Kettőtöket Isten azzal, hogy folytatjátok, amit Jézus elkezdett közel kétezer esztendeje. Sajnos, ez a kérésem nem sokat ér, mert annak meghallgatása kizárólag azon fordul, hogy vevők vagytok-e kérésemre. Mért ne lennétek? Hát csak azért, mert az elmúlt kétezer esztendőben inkább csak olyan keresztények voltak, akiknek kisebb gondjuk is nagyobb volt annál, hogy folytassák, amit Jézus elkezdett. De az én reménységem olyan erős Kettőtök iránt, hogy mit sem számít az elődök hiánya, én csak azt gondolom Rólatok, hogy Nektek van fületek a hallásra. Ettől indítva kibontom most ennek az áldásnak a tartalmát.

Áldjon meg Kettőtöket azzal, hogy ne akarjatok soha sem vétkezni a Szentlélek ellen, hanem mondjátok és tegyétek mindig azt, amit a szívetekben hallotok Isten hangjaként. Ennek eredményeként: Judit, légy Isten szerelmes lánya, akiben neki jókedve telik; Gábor, légy Isten

szerelmes fia. Pontosan úgy, ahogyan Jézusban kedve telt el. Mondhatom mindezt úgy is, hogy legyetek Jézus tanítványaivá, akik követik Tanítójukat. Követik akkor is, ha akármilyen árat is kell fizetni érte. Annyit elárulhatok Nektek, hogy ez olcsón nem megy, mert széles az út, amelyen azok járnak, akik fűtyülnek Isten áldására, és keskeny az útja azoknak, akik azt az utat választják, amely Jézus Atyja felé vezet.

Áldjon meg Isten Kettőtöket azzal, hogy valami vadonatújat kezdtek a történelemben, azaz hogy sohase jussatok el imádságotokban oda, ahol *István, a király* rockopera végződik: *Uram, Veled, de nélküled*. Legyen a ti szívetek, lelkiismeretetek számára mindig nyilvánvaló, hogy ez a kétezer esztendő játék, hogy Jézussal de Jézus nélkül, ez abbahagyandó. Nincs neki semmi értelme. Lehet Jézus után is, és Jézus nevében is csinálni, ami tökéletesen jézuselőtti, és Jézust újra meg újra keresztre feszíti. Mert mondatott a régieknek: *Szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségedet. Én pedig mondom nektek: Szeressétek ellenségeiteket*. Nincsen az unokatestvérünk testét felnégyelő szent jobb kéz. Mindegy, hogy Koppánynak hívják, akit felnégyelünk, vagy másnak. *Nincsen kard, csak Jézus ellen*. Amíg van kard, marad a tört vérfekete folt, s marad az emberiség története is csak jézuselőtti – Jézus után is.

Áldjon meg az Isten Titeket azzal, hogy megértitek Jézus szavát: *Boldogok a szegények, mert övék a mennyek országa*. Nem a gazdagoké. Azok csak Jézus keresztre feszítésével tudnak foglalkozni, mert el kell takarítaniuk Őt az útból, aki azt tanítja, hogy Atyja szőlőmunkásainak csak egy dénár jár. Akármilyen okosak, szorgosak és ügyesek is, akkor is csak annyi. Mennyi ez az egy dénár? Ha elosztjuk az emberiség vagyonát hat és fél milliárddal, megkapjuk pontos forint-értékét. Gazdagság és embereket gyilkoló hatalom mindig édestestvérek. Kaifás és Pilátus esetében is, és mai, tegnapi meg holnapi utódaik esetében is.

Áldjon meg Kettőtöket Isten azzal, hogy sohase akarjatok uralkodni egymáson, és senkin, mert ha nagyobbak akartok lenni, akkor Judit szolgálja Gábort, és Gábor szolgálja majd Juditot; s ha elsők, akkor szolgáljatok mindenkit, akit csak elértek.

Áldjon meg Titeket Isten azzal, hogy otthonotokban elkezdődik az Isten Országá. Kettőtök között. S ha Isten megáld Benneteket gyerekekkel, akkor tanítsátok őket is meg ezekre az áldástartalmakra. De nem kell odáig várnotok, mert aki befogadja ezeket az áldástartalmakat, az úgy jár, mint Jézus. Hogyan? Nem tudja azokat magában tartani, hanem barátokat gyűjt kisközösségbe. Gyűjtsetek otthonotokban barátokat, akiknek elmondhatjátok a Jézustól tanult áldásokat. Amen.

**Megkötöm magamat Isten kötelével, / Megtöltöm szívemet Ország igéjével,
Szabadságom, Uram, Néked visszaadom, / csak a szeretetre formáld át tudatom!**

**Megkötöm magamat társam két karjával, / Segítőül adtad minden nyavalyámban.
Isten óvjon tőle, hogy elhagyjuk egymást. / Ketté szakítsuk, mit Te egynek akartál.**

**Magunkat megkötni, Atyánk, gyengék vagyunk, / Segítő kéz nélkül nehéz járni utunk.
Idősebb Testvérünk, erősíts hitünkben, / Utunkon maradjunk, segíts ebben minket.**

**Megkötöm magamat baráti kötéllal, / Testvéri közösség tartó erejével.
Testvér, ha eloldnám hármas kötelékem, / Szembesíts magammal, légy felelős értem!**

Ezt énekeltük el a szentmise végén, melyen a két fiatal áldoztatott – két szín alatt. Magam csak őket, a szülőket meg a tanúkat áldoztattam. Aztán kivonultunk, s én csókolhattam meg elsőként a fiatal párt. A nászmise után meg fürödtem az engem is körülölelő testvéri szeretetben. Egy hatvan év körüli Kárász pedig megkért, hogy megcsókolhasson, Miért tette? Nem tudom. Csak annyit mondott, hogy ő egy katolikus ateista. Ilyen sikerem még nem volt az életben. A legvégén még odajött ugyanezen célból Bíró Lajos is. Megkértem, hogy üljön le

mellém. És ezt mondtam neki: Tudod, Dombi Ferinek azért kellett megszületnie, hogy Veled találkozzék. Előtte Lajos is – katolikus ateista volt.

Aztán a Kárász-papa meg a fiatal pár haza is vittek kocsijukon a Piarista-közbe. Kaptam tőlük egy szép csokor virágot. Nem éreztem magam kilencven évesnek, csak egy kicsit fáradtnak.

Piarista köz, 2008. július 30.

Olyan, de olyanlevelet kapott a T. Szerkesztőség...

Évikém! Leveled mondanivalójának tartalmával nincs szerkesztőségünkben senki, aki egyet nem értene. Fiadnak s anyjának csak annyit válaszolhatunk, hogy nem az idézett pár sor miatt került a Koinóniába Badiny három részben leköszölt hosszú tanulmánya, hanem a másfél század óta asztal alá söpört mondanivaló miatt. Mért érdekli szerkesztőségünket ez? Azért, mert jelenleg a magukat magyarnak valló anyák átlagban 1,2 gyermeket szülnek, s ez biztos nemzethalált jelent. S ha szabad volt Jézusnak azt mondanía, hogy ő csak Izrael elveszett juhaiért jött, nekünk is szabad elsősorban saját nemzetünk elveszett juhaiért gondban lennünk.

Badiny és társai, a jelenlegi miskolci Nagy Lajos Király Magánegyetem egésze, azért vannak gondban, mert nemzetünk elveszítette hivatástudatát, melyet Izrael akkori és mostani nemzete nem veszített el. Badiny és társai úgy gondolják, hogy a nemzeti tudatvesztésünk 1849-ben kezdődött, amikor egyetemi katedrát kapott és a Magyar Tudományos Akadémiába került két ember, aki későn és nem édesanyjától tanult meg magyarul. Én már úgy kerültem be a múlt század 30-as éveiben Pázmány Péter egyetemére, hogy ott kézenfekvő dogma volt az általuk kitalált finnugor eredetünk, jóllehet középkori krónikáink és a népemlékezetből táplálkozó hagyományunk erről semmit sem tudott. Középkori krónikáinkhoz és a népi emlékezethez visszatérve kutatják nem finnugor, hanem másféle eredetünket annak reményében, hogy visszanyerjük a Petőfi- vagy Ady-féle magyarok nemzeti öntudatát.

A Bokor nemzeti hivatástudatával nincsen semmi baj. Az *első*, az alapító nemzedék a 9 gyereket nevelő Merza József, a 7-7 gyermeket nevelő Kovács Teréz és Bulányi György szüleinek köszönhető. A *második* nemzedékben ott vannak a 16 gyermeket nevelő Király Náci és Tojzán Zsike, a 10-10-10 gyermeket nevelő Vincze Bandi és Géczy Gabi, Márczi Imre és Sárossy Ancsa, a Pálinkás Laci és Szeredai Orsi... s ott van még az 5 gyermeket nevelő Horváthné Évi is, akinek írom e levelet. A *harmadik* nemzedék Bandi és Gabi első gyermekével, Péterrel és feleségével, Katival kezdődik, akik jelenleg öt gyermeknél tartanak. A *negyedik* nemzedék hősnője számomra az ő második gyermekük, a most 7 éves Vincze Bori, aki ötödik testvérük születése előtt vitázik négy testvérével, hogy az ötödik fiú legyen vagy lány. Bori zárja le a vitát: Mindegy, hogy most mi születik, mert nekik úgyis nyolc testvérre van szükségük... S Bori kijelenti, hogy neki is nyolc gyereke lesz: négy fiú és négy lány. Négy lánya nevét tudja is már. El is sorolja a neveket. A fiúkéből még csak egyet tud: az Benedek lesz, mert így hívják Bori tíz éves bátyját is. Ennyit tudok már a Bokor *ötödik* nemzedékéről is.

Többet csak a Bokor előtti nemzedékekről tudok, mert ismerem nyolc dédszülőm csaláadneveit: Bulányi, Dávid, Cservenyi, Árvai, Szladek, Liptay, Stüek és Pfann. A Bulányiról tudom, hogy kabar, a Liptayról tudom, hogy felvidéki nemes. Nagyszüleim kifogástalanul beszéltek velem magyarul; a dédszüleimmel, sajnos, nem volt módom beszélgetni, de biztosan tudtak magyarul, ha nem is mind Árpáddal jött be Vereckénél. A kb. 35. Bulányi-ösömről viszont tudom, hogy ő ott jött be, mert kabarok csak akkor jöttek a Kárpát-medencébe. Igaz, hogy ezt az ösömet akkor, a 9. század végén, még Bulán-nak hívták... Így hívtak egy 8. századbéli kazár fejedelmet is, aki hitvitát rendezett fejedelmi udvarában három térítővel: zsidóval, mohamedánnal és kereszténnyel. A magyarok pedig *bülen*-nek mondták azt a totem-állatunkat, amit mi most bölénynek mondunk. (A kabarok a kazárokéval rokon török

nyelvnek a csagatáj nyelvjárását beszéltek: ők velárisan ejtették azt, amit más nyelvjárások *palatálisan* – ugye érhető?)

A székelyek meg a reformátusok-unitáriusok között biztosan akadnak olyanok, akik nyolc magyar nevű össel rendelkeznek. A pápisták között meg akadhatnak olyanok, akiknek mind a nyolc ősi idegen nevű. Lehet, hogy ilyen az a Bajai Évi is, akinek máig visszaemlékezem még két lelkigyakorlatos régi-régi mondására. Az egyik: *Nem akarok a Csiky Lajcsi unokahugaként bevonulni a történelembe* – ezt a tápiószőlőn mondtad. A másik a nagysápi C-lelkigyakorlaton hangzott el, amikor megkérdeztem a két órás csend előtt, hogy kell-e még valamit mondanom az elhangzottakhoz, s ezt válaszoltad: *Nem, mert kiváló bulányi-magyar, és magyar-bulányi szótárral rendelkezel, s így megértetted, amit egy órán keresztül szövegeltem ahhoz, hogy majd elcsendesedjete. Ízes magyar nyelven beszélél, s nekünk írt leveled magyarsága is kifogástalan, akármilyen neveket mutat is családod.*

S ezek után jöhet a *Szálasi szöveg*. Fel nem akasztott, életfogytiglani börtönre ítélt társával együttültem '56-ig a Kozma utcai börtönben. Ott volt a '45 előtti hatalmi elit minden életfogytiglani börtönre ítélt tagja: politikusok, tábornokok, főpapok (Mindszenty) is. Nem siránkoztunk. Magam így fogalmaztam: *Minden tisztességes magyar embernek itt a helye*. Megvolt a véleményünk azokról, akik nem kerültek oda. Reménykedtünk. Egyikük: Ha eljön az óra, akkor titeket, papokat, még bennhagyunk, s ha elvégeztük a dolgunk, akkor jöhetnek temetni... A Jézus nélküli történelem már ilyen.

Szent István is kivégezte Koppányt, Ajtonyt, Tonuzobát meg többi ellenfelét is. Szolimán is elvitte Török Bálintot a Héttoronyba. Ferenc József is kivégeztette Batthány Lajost s a tábornokokat. Horthyt a győztesek nem adták át Rákosi Mátyásnak; Bethlen grófot, Bárdossyt, Imrédyt, Szálasi... igen. Akármilyen volt a szövegük. Egyébként csak Magyarországon maradt életben háromezrezer zsidó, a Hitler megszállta országokban sehol. Ezért boldogulsz el most Izraelben – magyar nyelvtudással is. Badiny Jós is, Szálasi is Ludovikát végzett tisztek voltak, amikor a keresztény magyarok csak két hivatást ismertek: a papit és a katonatisztet; az egyéb pályák csak foglalkozásoknak inószultak.

Gyilkolni és gyilkolni kényszeríteni – a Bokor előtti időkben – még normál keresztény magatartás volt. Akkori magamnak pedig csak fájtak a gázkamrába vitt zsidó százvezrek. '45 utáni és máig jézusi magam pedig tudja jól, hogy falvakként egymást váltva keresztel és papnak karingben, híveknek pedig csak civilben rá kellett volna ülni a sínekre, hogy csak rajtuk átgázolva mehessenek ki hazánkból a deportáló vonatok.

De ugyanígy fájtak a Donhoz vitt magyar százvezrek is. Ha nem mentek volna a Donhoz, vagy ha nem lőttek volna ott, helyszínen koncolták volna fel őket. Ugyanígy fáj a tömegsírokba lőtt 40 ezer délvidéki magyar s a csehektől, oláhoktól legyilkolt többi ezrek is. Történelmünk összes tömeggyilkosságának megvolt a maga szövege: magyar és egyházi szövege is. Ütközet előtt rummal és eucharisziával tápláltuk őket, hogy induljanak hadi özvegyeket és hadi árvákat termelni: magyarokat, ha a szemben állóknak sikerül a gyilkolás és nem magyarokat, ha nekünk sikerül. Így aztán azt üzenem, hogy szentistváni-, mohamedán-, legkatolikusabb habzburgi- vagy Szálasi-féle szöveg – nekem ugyanazt jelentik.

S ezért amikor én olvastam Badiny szövegében az inkriminált (crimen – bűntény magyarul) részt, eszembe sem jutott, hogy ez Szálasi szöveg volna. Az sem, hogy szentistváni szöveg. Egy magyar kereszténynek (=nem jézusi embernek) nevelt ember normál szövege ez. Arany Jánosnak, számomra egy Jézust nagyon megközelítő kálvinistának, Széchenyiről mondott szava jutott leveled nyomán az eszembe: **Mikor ez magát nem tudá szeretni, ő megszerette pusztuló fáját.** S megvallom Neked, hogy sír a lelkem, mikor meghalom, hogy székely legény oláh lányt szeret meg, mert a székely gyereknek oláh lesz az anyanyelve, s eszembe jut Arany sóhaja: *Ha minket is elfúj az idők zivatarja, nem lesz az Istennek soha több magyarja.* S nem tartok emiatt bűnbánatot.

Ugyanilyen érzés fog el, mikor olvasom a legnagyobb magyar regény, *A funtineli boszorkány* meséjében, hogy Sándru, az oláh bács, keresztet állít a felesége utolsó kívánsága szerint tanulásra fogott legkisebb fiának, Indrei Sándrunak, aki Sándor Andrásként vállal vármegyei szolgálatot. Az apa eltemeti szívében fáját megtagadó fiát. Mert ha így tenne minden oláh, nem lenne az Istenek soha több oláhja.

Magam is fogalmaztam így a Bokor születésének éveiben. Bokor-beli fiú és leány Bokor-beli párt válasszon magának, ha nem akarjátok, hogy e jézusi kezdeményezésünk semmibe menjen. Ha semmibe megy, nem lesz az Istenek soha több ilyenje. Milyenje? Olyanja, amely a jézusit akarja – tisztán és maradéktalanul.

Hiszem, Évikém, hogy értesz engem. S nagyon szeretném mindezt elmondani fiadnak, magyar szakos kollégámnak is. Azt, hogy nemzetrontás történik itt '45 óta, immár hetedik évtizede: magyarul beszélő nemzet-idegenek irányítják ifjúságunk nevelését.: Mi vagyunk a bűnös nemzet – mondják ezek a magyarul beszélő nem-magyarok.

De nem vagyunk bűnösebbek egy nemzetnél sem. Ellenkezőleg: mi mentettünk meg a legtöbb zsidót, ahol Hitler csizmái tapostak. Szégyellje magát, aki téved, s tartson bűnbánatot, aki hazudik. Egy Ady-verssel zárok:

A TAVALYI CSELÉDEKHEZ

Árpáddal jött, magyarul élt, / Anjouknál kopját nem törött,
Tán török előtt megfutott / S hamar koldusra vetközött.
De érteni mindig tudott, / De magyarul mindig tudott
S tán tépetten és nem hősön, / De tisztán adott át a Jelennek
Engem az én őszám.

De Jött egy kóbor ivadék, / Rabló, szerencsés ritterek
Népe, akiknek sarj-során / Ma tán zsandár-miniszterek
Tobzódna az Idő torán, / Igazi magyarság torán,
Ma gróf-sorban ők diktálnak, / De vannak, kik még emlékeznek
S ha kell, ki is állnak.

Én, koldus jobbaj gyermeke, / Miként ezer éve, tavaly,
Testvéremül elfogadom, / Ki tiszta ember és magyar.
S a nyavalyásnak nem adom, / Mert gróf, jobbomat nem adom.
Mondják csak, hogy ők nem értnek, / Ne is értsenek grófi senkik,
Tavalyi cselédek.

Kirabolt, szegény, kis magyar, / Kitárul a felé karom,
Kit magyarrá tett értelem, / Parancs, sors, szándék, alkalom.
Magyar Sors jóslat velem: / Grófok nem jöhetnek velem,
Egy-két harcot most már állunk, / De új értelem, új magyarság
Lesz most már minálunk.

Évközi 11. vasárnapon, kérjük Testvéreim Jézust és az ő Atyját, és kettejük Lelkét, hogy küldjön munkásokat aratásába... és hogy ki tudjunk üzni magunkból és másokból is, de leginkább a nekünk nagyon drága nemzetünkől minden tisztátalan szellemet. Add meg, Urunk!

Piarista köz, 2008. július 31.

Előzőleges egy készülő könyvből

A címe: *Merre ne menjek?* Alcíme pedig: *Hogyan lett a tarzusi Saulból Szent Pál?* A kezdete pedig:

Szubjektív előszó

Nagyon dühös vagyok rá. Ő vett el legtöbb időt az életemből. Húsz évet foglalkoztam vele egyfolytában. S most megint. Mért foglalkoztam vele annyit? Mert nem értettem őt, s nem

nyugodtam meg, amíg nem ismerem úgy, mint a tenyerem. S már vénen, túl az ötvenen. De mért ez a késő szerelem? Dehogya is az. Megértettem, megszerettem a Názáretit. Négy évet áldoztam rá 1964-68 között, s lett belőle hat vastag szamizdat kötet (*Keressétek az Isten országát!* 1990-91). Minek tanultam én hét évet katolikus teológiát, amikor az majd semmit sem hasonlított arra, amit a hat kötetben kihámozhattam az evangéliumok Jézus ajkára adott szövegeiből...? Minek? S ki ebben a ludas? Hát a Tarzusi... – gyanakodtam.

Gondoltam, hogy azzal a technikai fegyverzettel – *tartalomelemzés* –, amit a négy év alatt megszereztem, Pállal is végzek négy év alatt. Nem ment. Nem lehetett ráhúzni Pál tanítását Jézus gondolkodási mintáira. Nem csoda, ha Pál csak másod-harmad kézből hallhatott arról, mit is taníthatott Jézus. Más srófokra járt Pálnak az esze. Ezt a sajátos páli csavarkészletet kellett megtalálnom. Nehéz volt: az apacsavar nem vágott az anyához, az anya meg az apához. Beleöszültem volna, ha nem lettem volna már ötven évesen is ősz.

De ahogy a húsz év alatt egyre jobban megismertem agytekervényeit, fokozatosan rájöttem, hogy mit tanít. Nagyjából ezt: *Jézus halála eltörölte az Atya haragját ellenünk. De csak azok ellen, akik ezt a haragtörlést elhiszik, és semmiképpen nem gondolják, hogy cselekedeteik következtében üdvözülnek. Kegyelemből üdvözülünk tehát, de... azért illik szeretni – azaz cselekedni – is. A legfontosabb, hogy ne metélkedjünk körül, hanem helyette keresztelkedjünk meg.* Ez az egyveleg adja Pál sajátos gondolatvilágát (*Szent Pál teológiája I-VIII.* 1994-98).

De ez csak szinkronikus eredmény. Amit megírtam a fenti nyolc kötetben, azt tanítja az Újszövetségben Pál 13 levele és részben az Apostolok Cselekedetei is. Most diakronikusan szeretném megragadni e tanítást. Azaz – fejlődésében, amiből megtudhatnánk, hogyan is alakult ki ez a páli gondolatvilág?

Lehet, hogy töredékesen fog sikerülni ez a törekvésem is, mint mindegyik másik is. Ez meg még fokozottabban is, hiszen 90. esztendőmben járok... azaz inkább csak dülöngélek. De azért megpróbálom. Ha lesz még az emberiségnek élete halálom után is, talán valaki elolvassa majd e munkám, és ihletet kap arra, hogy megírja: Hol s miben hibáztam?

Juliánusz császár mondta – szándékaiban meghíúsult – élete végén: *Győztél Galileai...* Jézus is mondhatná a mennyben: *Győztél Tarzusi...* De ebbe a győzelembe belepusztul az emberiség keresztény fele. Bele, mert lassan a társadalmunk vasárnap templomba járó egy huszada sem hiszi el már, amit templomainkban Pál nyomán hall.

Hogy lehessen óra, melyben Jézus elmondhatja: *Tanítványaim – ha kétezer esztendő után is – azért csak rájöttek, hogy azt tanítottam, amit minden ember szívébe beírtunk Atyámmal s Lelkünkkel együtt a magunk arcáról mintázva a szívüket, s ennek következtében helyére tudták tenni ezt a végig és halálbuzgó Tarzusit...* Hogy ezt egyszer Jézus csak elmondhassa..., hát ezért írom e könyvet.

...*Bár kultúrpalotát igazgat...szívében halálos holtáig megmarad parasztnak* – mondta magáról egy szabadkőműves páholytag, katolikus magyar szent, *Móra Ferenc*. S mivel sorsom úgy alakult, hogy a teológiára kellett adnom vagy hatvan évvel ezelőtt akkor még nem ősz fejemet, de szívemben én ennek ellenére halálos-holtomig megmaradok magyartanárnak..., ezért nem indíthatom el a könyvem anélkül, hogy ne idézzek valamit egy magyar kálvinista szenttől is:

*Mi emel? mi tart fönn? mi sugall? mi bíztat?... / Kebelem egy hangja. Követem is aztat.
Egy hang, mely csilingel az égi madárban. / Hogy lerombolt fészket raja késő nyárban;
Mely a pók fonálát százszor megfonatja, / Noha füstbe százszor megyen áldozatja;
S mely, hatalmasb szóval, a költőben riad: / Ha későn, ha csonkán, ha senkinek: írjad!*

(Arany János, *Előhang*)

És még valami, aminek csak egy nagyon szubjektív előszóban lehet helye: e vers begépelője, mi tagadás... begépelés közben elbőgte magát. Azt hiszem, nem megbolondult, csak eltöltötte

a szívét a hála az őt is megteremtő Isten iránt. Mért? Feleletül hadd idézzem megint a szentemet.

*Van hallgatód? nincsen? / Te mondd, ahogy Isten / Adta mondanod,
Bár pusztá kopáron / – Mint tücsöké nyáron – / Vész is ki dalod.
(Arany János, Mindvégig)*

I. Életrészek

Joseph Holzner, Paulus (Herder, 1963) nyomán is haladva próbáltam Pál életének eme részeit megadni.

0. A születése előtti kilenc hónapban

Istennek tetszett anyám méhétől kezdve különválasztania engem a többi emberektől és egy kegyelmi, azaz kiváltságot jelentő aktussal kinyilatkoztatni számomra, hogy ki is az ő Fia, mégpedig abból a célból, hogy ezt közöljem az emberiség nem-zsidó részével – értelmezett magyarázata ez a Gal 1,15-16-nak.

Pál a vallási fűtöttséggel rendelkező emberek különös csoportjába tartozik: a legfűtöttebbek közé. Olyan szerepet tulajdonít magának, amilyenre a nem-legfűtöttebbek gondolni sem mernek: egyedülit, csak neki kijáró szerepet. Jézus is ezek közé tartozott, csak hogy Róla feltételezzük, hogy a Szentháromság második személye is volt, és nem csak ember. Pálról pedig teljes joggal azt, hogy ő is csak ember, akinek hozzánk, a többi emberhez illő források állnak csupán rendelkezésére.

A gondot főleg annak folytán jelent Pálnak ez a mindenekfeletti öntudata, hogy Jézust, tehát magát az Istent – a Szentháromság második személyét – mutatja be felette eltérő tartalommal, mint amilyennek – Jézus megtestesülve – magyarázta, mutatta önmagát és Atyjának s Lelküknek szándékait velünk.

Pál prófétái mintái – Izajás és Jeremiás – ettől sokkal szerényebbek voltak. Izajásnál ezt találjuk: *Az Úr hívott meg, mielőtt még születtem; anyám méhétől fogva a nevemen szólított. Számat éles kardhoz tette hasonlónak, s kezének árnyékában rejtegetett. Mint a hegyes nyíl, olyanná tett, és a tegzébe rejtett. S így szólt hozzám: „A szolgálom vagy, Izrael, benned fogok megdicsőülni!” De én azt gondoltam: „Hiába fáradtam, haszontalanul tékozlottam erőmet.” Ám igaz ügyem az Úr előtt van, és jutalmam Istenemnél. Becses vagyok az Úr szemében, és Istenem az erőm. És most ezt mondja az Úr, aki már anyám méhétől fogva szolgájává tett, hogy visszavezessen hozzá Jákobot, és Izraelt köréje gyűjtsen: „Kevés az, hogy szolgálom légy, s fölemeld Jákob törzseit, és visszatérítsd Izrael maradékát. Nézd, a nemzetek világosságává tettelek, hogy üdvösségem eljusson a föld határáig.” (Iz 49, 1-7).*

Ha nagyon merészen gondolkodnánk magunkról, mi is mondhatnánk magunkról, hogy a Bokrot arra hívta meg az Isten, hogy 17 felette jézustalan század után egy kicsi nemzet lányainak és fiainak a Jézusról ránk maradt szövegek tanulmányozása és így kapott eredményeinket tanítói szolgálat által próbáljuk meg az emberiség még előttünk levő századait valamelyest jézusibbá formálni. S egy lelkigyakorlaton ezt bizony hangosan is hajlandók vagyunk testvéreink füle hallatára és kitett Oltáriszentség mellett is elimádkozni. S nem éreznők gögösnek magunkat, csak szolgálati készségünket – hogy Merre menjünk? – akarnánk kinyilvánítani vele.

Jeremiásnál meg ezt: *Így szólt hozzám az Úr: „Mielőtt megalkottalak anyád méhében, már ismertelek; mielőtt megszülettél volna, fölszenteltelek, és prófétául rendelvelek a nemzetek javára.” Erre azt mondtam: „Jaj, Uram Isten! Nézd, nem tudok én beszélni, hiszen még ifjú vagyok.” De az Úr így válaszolt: „Ne mondd azt, hogy ifjú vagyok, hanem menj el azokhoz, akikhez küldelek, és mondd el nekik mind, amit parancsolok. Ne félj tőlük, mert veled vagyok, és megoltalmazlak – az Úr mondja ezt neked.” Akkor az Úr kinyújtotta kezét, megérintette*

ajkamat és így szólt hozzám: „Nézd, ajkadra adom szavaimat, ma nemzetek és országok fölé állítalak, hogy gyomlálj és rombolj, pusztíts és szétszórj, építs és ültess” (Jer 1,4-10).

Ez is olyan szöveg, hogy bizony bevezető textusnak tudnám használni egy lelkigyakorlaton, melyen azokat a fiataljainkat nyilvánítanók a Bokor új csoportvezetőinek, akiknek sikerült kortársaikból valahányat összeszedniük, s azokat maguk vezette közösségben rendszeresen táplálni. S megint nem éreznék benne gőgöt, hiszen csak azt csináljuk, amire Isten kivétel nélkül minden egyes ember megteremtett. Arra, hogy Isten népévé tegyék embertársaikat.

De amit Pál írt, azt egyikünk sem tudná elimádkozni:

a/ hogy Isten valami olyasmit tett velünk, amelyet nem tesz meg akármelyikünkkel;

b/ hogy a magyaron kívül minden más nemzethez küld minket;

c/ hogy nekünk nyilatkoztatja ki a Fiát, amikor azt a Fiú már megtette saját személyében.

Bizony nem tudnánk elimádkozni, mert mi csak ezt a már meglevő jézusi önkinyilatkoztatást – nemcsak magáról, hanem Atyjáról és a Lélekről is – akarjuk közhírré tenni, és elsődlegesen magyarok számára, bár nincsen ellenünkre, ha egyéb nemzetek is felfigyelnek szavunkra.

Különös, hogy mind a két személy (Jézus és Pál) – zsidó volt, azaz egy olyan néphez tartoztak, melynek nemzeti-választottsági tudata meghaladta más népek hasonló tudatát. Nem vagyok szakképzett pszichológus, és ennek következtében nem merek állást foglalni abban a kérdésben, hogy az ilyesfajta öntudat csak rendkívüli-e vagy már beteges is. Akár ez, akár nem, mindenképpen tény, hogy Pálnak ekkora öntudata volt. Nem irigylem őt miatta, bár magam sem tartozom a nagyon szerény emberek fajtájába. (Észre is vette ezt már kispap koromban a legkülönb magyar piaristák egyike, a Makón 1879-ben született – *a nagypapa* – Zimányi Gyula, aki egyszer ezt mondta húsz éves magamnak: *Ne szerénykedjék, nem áll az jól magának!*)

113. SZÍV - NAPLÓ

2008. AUGUSZTUS

Piarista köz, 2008. augusztus 1.

Kéretlenül adott tanácsok egy olyan öreg embertől, aki annak idején nem kelt el a halpiacon

1. Érettebbé még lehetsz, de már szebbé nem, minek következtében már csak egyre kisebb lehet azoknak a száma, akiket hajóköteled elűthet.
2. Az ostoba (=a selejtre sikerült) férfiak azt hiszik, hogy ők választanak. E köz- és tévhitükkel ellentétben ti választatok minket.
3. Minden okos leány elvéteti magát azzal az áldozattal, akit kinéz magának.
4. A te életkorodban nincs, ami jobban érdekelné az embert, hogy kit hálózzon be magának.
5. Ha nem sikerül azonnal, lehet imádkozni is a behálózás sikeréért: a szombati misehallgatást – Szűz Mária napja – mondja a hagyomány a legsikeresebbnek.
6. Komoly keresztény férfiak azért imádkoznak, hogy olyan lány hajókötele üsse el őket, akik Anyukák akarnak lenni.
7. Az Anyuka olyan nő, akinek mindenek előtti és feletti hivatása, hogy nagyon jó fiúkat, lányokat neveljen, a férjét meg a világ legboldogabb emberévé tegye.
8. Egy Anyuka, amíg gyerekei nem hagyják el apjukat-anyjukat, midig otthon van és bármi mást csak hobbi-szinten és otthon űz.
9. Egy igazi Apuka megteremti ennek anyagi feltételeit, fizetését teljes egészében az Anyukára bízva, aki annyifelé vágja, amennyien vannak.
10. Mennyien? Ők ketten meg annyi gyerek, amennyit csak ad az Isten.
11. Házifeladat: megismerkedni a Bokor 16, 10, 8, 7, 6, 5, 4 gyerekes családjaival meg ezek gyerekeivel s unokáival, pl. a 8 gyereke lesz nyolc éves Vincze Borival – az idei augusztus 14 – 17 közötti Bokor Nagytáborban

Szeretettel Gyurka bácsi – első kisközösségi szentmisénk másnapján

Piarista köz, 2008. augusztus 3.

Hát Te még nem is álmodol?

Hát Te még nem is álmodol? – mondja nékem autózás közben évekkel ezelőtt egy testvérem, akit azóta közben titkosan pappá is szentelt valaki, akinek erre jogsija van. Hát nem álmodom. Nagyon ritkán történik velem ilyesmi. Ennyire reménytelen eset vagyok. Isten emberei legalább álmukban találkoznak vele, mint pl. Jákob és Szent József, vagy Álmosunk anyja, Emese.

Tizenegykor oltottam el a villanyt, le kellett tennem Jerome Murphy-O'Connor *Pál története* című könyvét, mely pár lap után üzembiztosan biztosítja alvásomat. Most is sikerült neki.

Elmondanám ezt néked. Ha nem unnád... Múlt éjszaka – háromkor – abbahagytam a munkát... – így kezdődik Kosztolányi Hajnali részegség c. verse, melynek vége meg ez:

Nézd csak, tudom, hogy nincsen miben hinnem,
S azt is tudom, hogy el kell mennem innen,
De pattanó szívem feszítve húrnak
Dalolni kezdtem az azúrnak
Annak, kiről nem tudja senki, hol van,
annak, kit nem lelek se most, se holtan.
Bizony ma már, hogy izmaim lazulnak,
úgy érzem én, barátom, hogy a porban,

hol lelkek és göröngyök közt botoltam,
mégis csak egy ismeretlen nagy Úrnak
vendége voltam.

Elmondanám néktek most én is, hogy felriadtam ma hajnalban. Háromkor. Olyan helyen voltam, ahol még soha sem jártam. De otthonosan mozogtam ott. Tudtam, hogy délután háromkor elvisznek autón Budaváriba, ahol jelenésem lesz. Meg is érkezett már délelőtt egy fekete kisbusszal az a sashalmi testvérem, aki jó 15 éve egy éjszakai szereplésre vitt autón feleségével együtt Budaváriból a bécsi rádióba. De jött csak, és eltűnt. Én meg bementem a szobámba, és a számítógépem kezdtem *csavargatni*, melyből nagyon halk szöveg szólt, de a hangja valahogy ismerős volt. S ahogy próbálom felerősíteni, Terike jön be szobámban harmatosan, fiatalon, mint amikor '45 áprilisában Ábrahám Zsóka, a fiatal medika, bemutatta őt a Szent Anna lépcsőjén: *Tanár úr, tessék megengedni, hogy bemutassam a barátnőmet!*. És szebbnek látom őt, mint valaha, s nem csodálkoztam ezen, csak boldogan átöleltem, ahogyan a Bokorban üdvözljük egymást, s kérdezem, hogy jól van-e már, és semmit sem válaszolva csak mosolyog, és tekintete igazolja, hogy úgy van, ahogy kérdezem. Én pedig mondom neki, hogy még nyár van, s elmehetünk Budaváriba, s hogy Gyarmati Erzsike, mennyire fog örülni neki. S közben bejön egy öreg-beteg néni is, akit olyan fekvő-fotőjbe ültetnek az asztalhoz, hogy ebédelhessünk. És Terike már hozza is be egy nyeles serpenyőben az ennivalót, és itt az álom véget ér... s én egy pillanatig még nem tudom, hogy ébren vagyok-e, vagy csak felébredtem. Aztán tisztába jutok helyzetemmel, s kimegyek az erkélyemre, s elszívok egy cigarettát, de aludni már nem tudok...

Eszembe jut, hogy olvastam nem is olyan régen, hogy Mária Teréziának is 16 gyermeke volt, mint a mi Zsikénknek, s kikeresem a Google-ből. E-mailt küldök éjszaka 5,28-kor Zsikének: Aranyos Zsikém! Nem tudom, hogy értesültél-e már, hogy történelmünkben volt egy másik kislány is, aki 16 gyermeket szült szerelmes párjának. Ha igen, ha nem – aligha cserélnél vele. Most 54 éves vagy. Amikor ő volt ebben a korban, 1771-ben, már hat éve özvegy, s hat gyermeke halott. S Te nem vagy özvegy és mind a 16 gyermeked él. S te vagy a Bokorban az első nő, akinek megcsókoltam a kezét. Ölel Gyb.

Félhatkor lefeküdtem, s hamarosan újra elaludtam, és egy Bokor-csoport találkozáján vagyok, s ott az történik, hogy Bajai Évike nem bírja tovább, s belevág szavaimba és mondja: mondja vég nélkül a magáét. Mikor lélegzetet vesz, akkor én mondom neki: Tudod, Évikém ez azért van, mert a soros elnök nem állított le, hogy hagyjak már mást is beszélni. Évike jobbra ül tőlem, s mikor befejezem mondókámat, balra nézek. S a soros elnök mosolyog rám, s Terike a soros elnök.

Hét óra van. Megint kimegyek az erkélyre, megint rágyújtok, s újra lefekszem, hátha álmodom egy harmadikat is. De nem megy. Öt perc múlva már éber vagyok. Mosakodom, feketét iszom a teakonyhán, s leülök Kosztolányit gépelni. Majd félkilenckor felhívom telefonon Ágit, Teri debreceni húgát, aki elmondja, hogy a helyzet változatlan, s őt sem ismeri már meg Teri. Én meg megkérem őt, hogy közölje a családdal, hogyha élek még, amikor Terike meghal, én szeretnem temetni őt.

De hát ez idáig még nem prédikáció. Elhatároztam, hogy nem írok mára prédikációt. Mert a mai szövegről csak azt mondanám el, hogy a csodálatos kenyérszaporítás után – János szerint – az ötezer férfi megindul Jézus felé, hogy királlyá tegye, Jézus pedig felmegy a hegyre előlük imádkozni, hogy ilyen szégyen már ne történjék vele. S ebből az anyagból szeretnem megírni Jézus drámám közepét, melynek elejét meg a végét már hallhattátok-olvashattátok.

S még érdekesebb a múlt heti Máté-szöveg a kincset találó emberről. Budaváriban kellett volna lennem, de a kirándulás elmaradt, s csak egy asztal körüli szentmisén a szobámban mondhattam el Marának s két gyermekének az én példabeszédem arról, hogy a szeretet – már mint az Isten iránti, s az ember iránti – nem verekszik egymással, s lehet szerelmesnek lenni egyszerre egy nőbe és az Istenben is. A kettő lehet ugyanaz a szeretet, s ezért lehet első

olvasmány a misében Petőfi verse is: a *Minek nevezzetek?* S e két prédikációt minek megírnom, folyik ez belőlem, mint víz a csapból.

Dehogyan tudtam én még szombaton, hogy az éjjelt én majd végigálmodom. Csak azért feküdtem oly későn le tegnap, mert a *Merre ne menjek?* írása lázban tart, nem enged aludnom, s tegnap estére elkészültem három új kis elemmel, amit most még el- s felolvasnék Nektek, ha nem unnátok. A 23. fejezetnél tartok, melynek címe: *Az Első Korintusi levél*. Ennek olvasnám el a 3., a 4. s az 5., pontját. Mért csak olvasnám? Hát csak azért, mert olvasás közben Ákos iderakná a templomkulcsot az oltárra, hogy – ha befejeztem –, majd adjam le a sekrestyésnek, s nem volna ma szentmisétek, amit azért nem vennék a lelkemre. Majd nézem közben az órám, s elkezdem.

Piarista köz, augusztus 9.

A BOKOR születési rátája

Végül a jó földbe hullott az, aki meghallgatja, megszívleli a tanítást, s jó termést is hoz, az egyik százszorosot, a másik hatvanszorosot, a harmadik harmincszorosot (Mt 13,23).

Kedves Testvéreim! Aki Isten gyermeke, az figyel a lelkiismeretére, a maga vallása szent szövegeire, meg a testvérei szövegére is. Ilyenként figyeltem a múlt vasárnapon a mise után a kerti padon Zsolt testvérünkre, aki elmesélte, hogy egy levelező listát nyitott számítógépén, s megkérdezte, hogy átküldheti-e azt nekem drótpostán. Mondtam neki, hogy köszönettel veszem.

Átküldte, s megtudtam belőle, hogy arról beszélgetnek: hogyan kell érteni a Miatyánk szavát: *Bocsásd meg a vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétőknek* (Mt 6,12).

Én is hozzászóltam az anyaghoz, mégpedig úgy, hogy beütöttem a KIO 62. numerusát, melynek címe az – ERŐ-NEMALKALMAZÁS ÉS ÜLDÖZÖTTTSÉG – fejezetén belül a negyedik pont: **Boldogok a békességesek** – az alábbi alcímekkel: **a/ Erő-nemalkalmazás és béke, b/ A panaszos kibékítése, c/ Jog az egyházban, d/ Megbocsátás.** – Ezt a 62. numerust nem idézhetem most, mert magában is hosszabb, mint amennyit egy prédikáció elbírná – ki-ki elolvashatja otthon, ha van neki KIO-ja.

De hozzá raktam még az alábbi szöveget: **Kedves Zsolt**, a fenti szöveget 40 évvel ezelőtt írtam – az átkosban. Az emberi történelem mindig lehányta ezt a fenti jézusi szöveget. Konstantin csak vértanúk lehettünk ezzel a megbocsátásszöveggel. Aztán jött Konstantin nyomában a fordulat, s a keresztények is csinálták tovább, amit az emberiség Jézus előtt és Jézus után is tett. Konstantin után pedig már egyházi jóváhagyással maguk a *szentjeink* is. Mindannyian tudjuk, hogy a Szent Jobb négy felé vágatja unokabátyja, Koppány testét... Koppány is eszmei alapon állt, István is. Nem látok különbséget köztük. Mind a kettő az ütés elve alapján állt. S mind a kettő a maga istene nagyobb dicsőségre verekedett. Az egyiknek istenét úgy hívták, hogy Hadúr, a másikat pedig úgy, hogy Jézus Úr.

Az 50-es évek elején beszélgetnek a Gyűjtő fogházban a kegyelemből fel nem akasztott életfogytosok – s el nem fogyó reménnyel – az áhított jövőről. Egyikük mondja nekem: *Ha jön az óra, megnyílnak a börtönök. De Titeket, papokat, még egy darabig lakat alatt tartunk. Mi kimegyünk, elvégezzük a dolgunkat, s utána jöhetnek ki ti is – temetni.*

Tanítványok nélkül nincs Jézusnak sem egyéb megoldása: Keresztre kerülhet, és nem veszi el a világ bűnét. Marad az addigi bűnök summája + a Golgota bűne – az egyházi és világi urak jóvoltából – Kaifáséból, Pilátuséból.

Alternatív társadalomra van szükség: az ütő emberek egyelőre megmaradó társadalma mellett a nem ütők társadalmára, azaz a Jézustól hirdetett Isten Országára. A jézusi, a Konstantin előtti kort kell folytatni. A Konstantin után folytatódó jézustalan keresztény kort le kell váltania egy másiknak, a jézusi Bo-kornak. Ez sem lesz olcsó mulatság, de már valamivel azért olcsóbb lesz, mert korunkban, legalábbis hazánkban, eltörölték a halálbüntetést. Így

aztán alternatív társadalomként megélhetünk benne – ha csinálunk olyat. Kortársaid között van a Bokorban a 16 gyerekes Király-család (Náci majd annyi idős, mint Te), s mellette még négy család egyenként 10-10 gyermekkel. Magyar nemzetünk jövője az ő kezükben van. Üthetjük éppen az ütésre érdemesnek találtakat, de ez nem változtat azon, hogy jelenünkben egy nőre 1,2 gyermek születése esik. Biztosan elpusztul – biztosan kipusztítjuk – nemzetünk ezzel a szülési rátával.

Zsolt pedig ezt válaszolta: Kedves Gyurka bácsi, először is köszönöm, hogy reagáltál. Ha a mi levelező listánkon a későbbiek során és ebben a tárgykörben valaki behozza majd egy tanult pap, vagy lelkész (pl. Török József, vagy Bolberitz Pál, vagy valaki más) véleményét, én a tiédet fogom citálni.

Azt kell gondoljam, hogy az évek során megérezhetted, hogy hitedet, elkötelezettségedet tisztelem, és érdeklődéssel hallgatom gondolataidat. Ezen a területen nagyságrendekkel fölöttem és általában felettünk állsz, hiszen egy élet koncentrált munkája áll szemben a mi – szükségyszerűen – megosztott, világi hívságokra, családra, megélhetésre, „koncentráló” figyelmünkkel. Van azonban egy valami, amiben senkit sem tartok magamtól feljebb, vagy lentebb valónak. Ez pedig a tudatunk mélyén meglapuló lelkiismeretünk szerinti élet akarása vagy elutasítási hajlama.

Engedelmet kérek: ennek szellemében vetek fel egyetlen gondolatot, és el fogadom, ha ezt a csekély kompromisszumos javaslatomat is visszautasítod. Arra utalok, hogy az az ember, aki érzékelhetően és élete során tartósan visszautasítja, hogy lelkiismerete szavára hallgasson, az valójában nem testvér, vagy felebarát, hanem csak potenciálisan az. Aki pediglen sem testvérem, sem felebarátom, de rendre „megbánt”, arra nézvést sem a megbocsátási készség, sem a metanoia, sem a befogadó megbocsátás – az én felfogásomban – nem értelmezhető. Az ilyen – látszólag emberi lényért – csak annyit tehet valaki, hogy kéri az Istent, terelje vissza az ilyet a nyájba testvérnek, vagy felebarátnak. Már ez a fohász is a megbocsátási készség JELZÉSE, és egyfajta békességet kívánó lelkület megnyilvánulása, de egyben fennmarad egy védekező kétely az ilyen emberrel szemben. Ez a magatartás talán nem a jézusi példa direkt visszautasítása.

Az pediglen, ami napjainkban anyánként az 1,2 gyermek vállalását jelenti, az valóban tragikus. Gondolod-e, hogy ha nem ilyen – közösség-ellenes – sátáni politikai elit ülne a nyakunkon, akkor is 1,2 lenne ez a statisztikai adat? Nem tudom, de bízom benne, hogy nem így lenne.

Viszontválasz: Kedves Zsolt! Bizonyos vagyok benne, hogy ez termékenységi ráta más lenne, ha sorsunk másképpen alakult volna: ha nem omlott volna össze 1918-ban a Magyar Birodalom, ha nem jött volna 1919-es rémuralom, ha 1945-ben nem győz a vörös hadsereg, s ha nyomában nem jönnek vissza a moszkoviták, ha 1956 november 4-én nem tiporják el a szovjet tankok a forradalmat, ha 1990-ben a szovjet hadsereg távozása után nem vonul be a nemzetközi nagytőke, s ha a bukott rezsim káderei nem szolgálják ki gátlástalanul a tőkés társaságokat.

Mindazonáltal és de. A rátáért felelősök vagyunk mi is. És bizony a miénk a nagyobb felelősség. Vedd elő a *Koinónia* című folyóiratunk utolsó számát, s annak 1437. oldalán megtalálod Gazdag István – *A demográfia mint a XXI. század csodafegyvere* – című tanulmányában, hogy az első és második világháborúban győztes és színtkatolikus Olaszországban ez a termékenységi ráta – 1,25. Azt is, hogy egész Európában a legmagasabb az ugyancsak győztes Franciaországban – 1.9 a ráta, de ez már a bevándorolt mohamedánok sok-sok milliójának köszönhető. A keresztény Európa már határozott magáról. Nem. Javítok: a jézustalan, istentelen Európa már döntött: kiirtja magát az élők sorából. Miközben az emberiség nem keresztény – pontosabban – nem jézusi, hanem Istenre és Tőle kapott lelkiismeretére figyelő része – bizony minden *sátáni gátlás* nélkül – teljesíti továbbra is a

Teremtés könyvének szavát: *Legyetek termékenyek, szaporodjatok, töltsétek be a földet...!* (Ter 1,28)

Mi, keresztények, nem ezt tesszük, hanem húzzuk a vészharangot a demográfiai robbanás miatt. Aljas és hazug módon. Ezt mondjuk: Elpusztul a Föld, ha tovább szaporodunk. Attól nem pusztul el. Csak az autóinktól meg annak a testvéreitől lyukad ki az ózon-pajzs.

Valakik ismeritek már közelebből is Attilát és Csurit. Május 31-én ismertem meg őket, amikor előadtam a *Jobbik*-ban. Június 15-én velem voltak Visnyeszéplakon is. S barátkozgatunk minden lehetséges mennyiségben. Attila találta ki, hogy a keresztény kor után a bo-kor következik.

Amikor 40 évvel ezelőtt írtam a KIO-t, már elkezdtek a közelítést a 1,2 tizedes ráta irányában: Évről-évre fogyott az elveszületések száma hazánkban. Ezt írtam a KIO 74c. *Szaporodjatok és sokasodjatok* c. fejezetében: Hogy az embert a maga szentháromsági életébe beemelni akaró Messiás minél többeket akar oda beemelni – e tekintetben semmi kétség sem lehet. *A Messiás akarja a sokgyermekes családot* azért is, mert a gyermek elfogadása és Isten népévé nevelése nem a magamért élés, hanem a másokért élés, a szeretet megnyilvánulása; ugyanúgy, ahogy a házasságon belül és azon kívül érvényesített adástörvény, erő-nemalkalmazás, szolgálat és Örömhír-hirdetés is az. A kérdés csak az, hogy *mennyi gyermek elfogadását-felnevelését kívánja meg népétől*.

Isten az emberiségre bízta – annak fennmaradását is, sokasodását is. Aki kellő ok híján fogyasztja az emberiség életét, az ugyanúgy vevéssel, élet-elvevéssel vétkezik, mint Káin. Nem az egyed, hanem az emberiség életét gyilkolja. Ennél fogva *a gyermekvállalásban van egy kötelező alsó határ*. Ez koronként és helyenként különböző. Jelen civilizált nyugati társadalmunkban 2,4 gyermek szükséges az előző nemzedék 2 főjével szemben ahhoz, hogy a társadalom létszáma ne csökkenjen. Az önhibájukon kívül nem szaporodók miatt a többieknek kell pluszt vállalniuk: tehát $2,4 + x$ gyermeket. A "sokasodási" parancsot teljesítendő – pedig még többet: $2,4 + x + y$ számú gyermeket. Mindezek alapján Isten népe – itt, nyugaton – akkor teljesíti az emberiség egészére vonatkozó V., a *Ne ölj!* parancsot, *ha családjaiakon belül átlagban megvan a három gyermek*, amely szám az élet fennmaradását, sokasodását is biztosítja. Ahhoz, *hogy ez az "átlag" össz-társadalmilag is meglegyen, Isten népe egyes párpárjainak 4-5 gyermeket kell "beterveznie"*. Ezen alsó határ (tisztességetika) elérése után a szeretet szférájába jutunk. Ezen belül már *magunk emelgetjük magunknak a mércét*, aszerint hogy mennyire értünk meg belülről a mérce feljebb emelésére. Ennyi idéztem a KIO 73/c-ből.

Magam a nemzetkipusztításra köteleztem el magamat az egyház indítására és Jézus példájára. Jézust megakadályozta a nőülésben, hogy fel nem bontandó kötelékben élt Mennyei Atyjával. Megakadályozta, bár volt. aki halálos szerelemmel szerette Jézust, és Jézus sem volt közömbös iránta... – Mária Magdolna – kinek neve Péter után a legtöbbször kerül elő az evangéliumokban.

Ezek után elővettem a Bokor címlistáját, a találtam benne az első két nemzedékben 197 olyan nőnek a nevét, aki már elmúlt húsz, a legidősebb meg kilencven éves, azaz legkésőbb 1987-re megszületett. S elkezdtem kiírni belőle, hogy hány gyereknek adtak életet. Elment rá egy délutánom. Ennek az eredményét fogom most közölni veletek, Találtam köztük 33 olyan abszolút nemzetkipusztítót, amilyen magam is vagyok. Aztán találtam köztük – nem biztos, hogy saját hibájukból – 11 egykézőt és 27 kettőkézőt, azaz relatív nemzetkipusztítót, tehát összesen $33 + 38 = 71$ -et. Következtek a tisztességnormát teljesítők, akik három gyereknek is adtak már életet. Ezeknek a száma – 44.

Ezeket követték a jézusi normát teljesíteni akarók. Négy gyermeknek adott életet Istennek 43 szerelmes lánnya. Öt gyermeknek pedig 13 testvérem – ötször áldja meg érte őket az Isten. Hat gyermeket szült megint csak 13 testvérünk. Hét gyermeket szült az én anyukám, de az ő neve már nincs bent címlistánkban, mert már 34 éve eltemettem. De 7 Bokor-

testvérem megütötte édesanyám istenszeretetének normáját, el is tudnám sorolni nevüket: Éva Vácról, Jutka Pestről, a többit már nem sorolom fel, úgy sem ismeritek őket. De Ági nyolc gyerekkel ajándékozta meg férjét, Pistát. Kilencet idáig még senki sem szült, de tizet négyen is. A Gabi, az Ancsa, az Orsi – az első három. Orsinak a múlt vasárnap eskettem meg elsőszülött fiát: a hétgyerekes Jutkának a negyedikjét, a Julit, adtam Tamáshoz. A negyedik tíz gyerekes az Anikó, ott is volt nagy pocakjával a lagzin: abban volt a tizedik.

S ezek után következik az eddigelé abszolút Bokor-csúcs: Zsike, aki 16 gyermeket szült Nácinak. Mikor a 12. gyermek jövését bejelentették nekem érdi házuk előtt, ünnepélyesen kezet csókoltam Zsikének. A többinél már nem. Szóltak is nekik nagyobb gyerekeik: Hagyjátok már abba, majd szülünk mi nektek – unokákat. Még egy darabig nem hagyták abba. Zsike mondta egyszer nekem: *Gyurka bácsi, én vagyok a világ legönzőbb asszonya, nem bírom ki, hogy ne legyen mindig egy kisbabám.*

Ha elosztom a fenti 631 gyermeket az őket megszüülő anyák számával, akkor megkapom a **3,2 tizedes termékenységi Bokor-rátát.**

Most pedig válaszolok Zsolt levelének első felére: Az ilyen – látszólag emberi lényért – csak annyit tehet valaki, hogy kéri Istent, terelje vissza az ilyet a nyájba testvérnek, vagy felebarátnak. Már ez a fohász is a megbocsátási készség JELZÉSE és egyfajta békességet kívánó lelkület megnyilvánulása, de egyben fennmarad egy védekező kétely az ilyen emberrel szemben. Ez a magatartás talán nem a jézusi példa direkt visszautasítása – írja levelében Zsolt.

Én úgy gondolom, hogy ez a jelzés maga a megbocsátási készség. S az, hogy megmarad Benned a védekező kétely az ilyen emberrel szemben, ez valójában nem a jézusi példa visszautasítása. A tékozló fiú apjában is megmaradt a kétely fiával kapcsolatban. Fogalmazhatom ezt a kételyt úgy is, hogy megmaradt azért benne a reménység.

Békességtերemtőknek kell lennünk. Gondolhatom úgy is, hogy bizonyos vagyok, hogy más lenne a termékenységi rátánk, ha nem azok volnának az urak felettünk, akik uralkodnak rajtunk: ha egy hete a Melegek nem vonulhattak volna fel utcáinkon, mert ezt a fajta nemzetgyilkosságot nem szabad egyetlen élni akaró nemzetnek sem megünnepelnie. Csak sírni lehet, hogy vannak közöttünk ilyen betegek is (lásd: Róm 1,26-27). De csak bizonyos vagyok, és nem biztos, hogy más lenne a termékenységi rátánk.

Rettenetesen szégyellem magam, hogy a *keresztények, a nem-jézusiak* – a világ szeméjévé lettek. Hazánkban is azokká lettek. A jézusi embereknek nem ilyen a termékenységi rátájuk. Nem 1,2, hanem 3,2!!!

Jöjjön el a Bo-kor, azaz az Isten Országának megteremtésének legújabb kísérlete.

Piarista köz, augusztus 11.

Balatonbogláron jártam

17-én este: bemutatkozás 8 és 9 között, majd esti imádság, melynek végén: *Hej, én édes, jó Istenem...* Régi székely himnusz (vagy: Csíksomlyói Mária-síralom, kb. 1350-ből). Az alábbi Mária-éneket Bartók Béla jegyezte le a Csíki-medencében. Dallama hasonlít a Bartók Béla által írt *"Egy este a székelyeknél"* c. zenemű nyitányához. Mivel a nem-katolikus székelyek himnuszuként nem énekelték ezt a Mária-dalt, így vált a székelyek himnuszává a XX. században az 1921-ben Csanády György által írt és Mihalik Kálmán által megzenésített *Ki tudja merre* kezdetű dal. Ezt a Mária-éneket a katolikus székelyek éneklék a csíksomlyói Mária búcsú alkalmával. 18-án reggel 8 órakor mise, melynek első olvasmánya Vörösmarty Hedvig c. versének részletei. Az evangélium kapcsán arról elmélkedem, hogy a vallási cselekmény csak megtartó erő lehet valláshoz, s nem lehet Istent vallási cselekményekkel kifizetni.

9,30 – 10,30 előadás : *Eleos theló kai ou thüisian*. Irgalmat akarok és nem áldozatot. 1466 – huszita biblia: *Irgalmasságot akarok és nem áldomást.* 1541 – Erdősi Sylveszter:

Irgalmasságot akarok és nem áldozatot. 1978 – Csia: *Könyörületet akarok és nem áldozatot.* Az *eleos* (=irgalom) az evangéliumokban 9, az ÚSz-ben 27, az Ószövetségben 200 ízben fordul elő. A *thüisia* (=áldozat) 5, 28, 250 ízben. Jézus ritkásan idézi az Ószövetséget, *mert mondatott a régieknek, én pedig mondom nektek...* Ez a mondat kétszer is előkerül Máté evangéliumában – Ózeás kispapjától. A másik hely Máté lakomája, melyen a farizeusok megbotránkoznak, hogy vámosokkal meg furcsa foglalkozást abbahagyó nőkkel eszik, barátkozik.

Azokkal barátkozom, akik hajlandók barátkozni velem. XVI. Benedek nem barátkozik velem. Lékai, Paskai, Erdő Péter sem. Csak elítéltek. Rákosi, Kádár János sem, csak elítéltek. Nem ítélték el Gyurcsány, Orbán meg Sólyom, de soha nem jöttek még el hozzám. Én se megyek hozzájuk. De mindenkivel barátkozom, aki eljön hozzám vagy meghív magához. Aki hív, ahhoz megyek. Az urak nem hívnak. Jézust sem hívták, kötél végén vitték hozzájuk. Ratzingerhez is elmentem, mert hívott – nem lett barátság belőle.

Csak *akik nem urak*, azok jönnek hozzám; azok hívnak magukhoz. Milyenek ezek a nem-urak? Nem gyilkolnak, nem hazudnak, nem hallgatják el, amit gondolnak. Engem is ilyennek gondolnak. Ezek az Isten barátai. Azért azok, mert azt mondják, amit belülről hallanak.

Négyfélék: *agnosztikusok, buddhisták, ateisták és teisták.* Azok jönnek el hozzám közülük, akik a lelkiismeretükre hallgatnak. A fanatikusok nem jönnek. Kik azok? Akik a hitükért gyilkolni, hazudni, elhallgatni is hajlandók.

A lelkiismeretükre hallgatók jönnek. Mi az? Tudják, hogy nem tehetik mással, amit maguknak nem akarnak. Részletezem: Nem ártanak másnak. Nem akarnak maguknak két dénárt. Nem akarnak uralkodni sem párjukon, sem másokon. Ez a kinyilatkoztatás, amit minden ember megkap. Azért kap meg, mert Isten képére és hasonlatosságára lettünk megteremtve – Jézus előtt és után egyaránt Jézus előtt tudta ezt Buddha és Szokratész. Jézus után tudta ezt Bessenyei György, Dosztojevszkij és Tolsztoj és még mások is, ha nem nagyon sokan is.

Kik nem tudják? Azok a teisták, akik teológiát végeztek, s úgy tudják, hogy az a kinyilatkoztatás, amit szentkönyveik és tanítóhivataluk mond. Ezek olvassák fel szentmisén, hogyan fojtotta bele Isten a fáraó hadseregét a tengerbe, s azzal fejezik be, hogy ez az Isten igéje. S azok nem tudják még, hogy a kinyilatkoztatás más valami, akik e teológiát végzett emberek hatása alá kerülnek, és szövegükre gondolkodás nélkül válaszolják, hogy Amen.

2006 végén írtam egy tanulmányt. 2006 adventje egyik vasárnapjára, hogy azt prédikáljam el Adyligeten. Megjelent a Naplóban, a Koinóniában, sőt még a Kapuban is. A holló se károgott utána. De a Kapuból átvette a Bokorban élt Novák Gyuszi ötödik fia, az Előd – a Magyar mércébe. Ezt már tudomásul vette a nagyvilág, s megtettek érte antiszemitának. Jézus zsidó létére is az volt, mert ő mondta tanulmányom címét: **Mind tolvajok és rablók...** (olvasható a 91. Napló 12. oldalán)

Piarista köz, augusztus 15.

Válasz egy botránkozó levélre

Évikém! Leveled mondanivalójának jézusi tartalmával nincs szerkesztőségünkben senki, aki egyet nem értene. Fiadnak s anyjának csak annyit válaszolhatunk, hogy nem az idézett pár sor miatt került a Koinóniába Badiny három részben leközölt hosszú tanulmánya. Nem, hanem a másfél század óta asztal alá söpört mondanivaló miatt. Mért érdekli szerkesztőségünket ez? Azért, mert jelenleg a magukat magyarnak valló anyák átlagban 1,2 gyermeket szülnek, s ez biztos nemzethalált eredményez. S ha szabad volt Jézusnak kétszer is mondania, hogy ő csak Izrael elveszett juhaiért jött (Mt 10,6; 15,24), nekünk is szabad elsősorban saját nemzetünk elveszett juhaiért gondban lennünk.

Badiny és társai, a jelenlegi miskolci Nagy Lajos Király Magánegyetem egésze, azért vannak gondban, mert nemzetünk elveszítette hivatástudatát, melyet Izrael akkori és mostani nemzete nem veszített el. Badiny és társai úgy gondolják, hogy nemzeti tudatvesztésünk 1849-

ben kezdődött, amikor egyetemi katedrát kapott és a Magyar Tudományos Akadémiába tagnak bekerült két ember, aki csak későn és nem édesanyjától tanult meg magyarul. Magam már úgy kerültem be a múlt század 30-as éveiben Pázmány Péter egyetemére, hogy ott kézenfekvő dogma volt az általuk kitalált finnugor eredetünk, jóllehet középkori krónikáink és a népemlékezetből táplálkozó hagyományunk erről semmit sem tudott. Középkori krónikáinkhoz és a népi emlékezethez visszatérve kutatják ezen a csak *Magán* egyetemen nem finnugor, hanem másféle eredetünket annak reményében, hogy visszanyerjük a Petőfi- vagy Ady-féle magyarok nemzeti öntudatát.

A Bokor nemzeti hivatástudatával nincsen semmi baj. Az *első*, az alapító nemzedék a 9 gyermeket nevelő Merza József, a 7-7 gyermeket nevelő Kovács Teréz és Bulányi György szüleinek köszönhető. A *második* nemzedékben ott vannak a 16 gyermeket nevelő Király Náci és Tojzán Zsike, a 10-10-10 gyermeket nevelő Vincze Bandi és Géczy Gabi, Márczi Imre és Sárossy Anca, Pálincás Laci és Szeredai Orsi... s ott van még a mindösszes 5 gyermeket nevelő Horváthné Bajai Évi is, akinek írom e levelet. A *harmadik* nemzedék Bandi és Gabi első gyermekével, Péterrel és feleségével, Katival kezdődik, akik – 37-33 évesen – jelenleg öt gyermeknél tartanak. A *negyedik* nemzedék hősnője számomra az ő második gyermekük, a most 7 éves Vincze Bori, aki ötödik testvérük születése előtt vitázik négy testvérével, hogy az ötödik fiú legyen-e vagy lány. Bori zárja le a vitát: Mindegy, hogy most mi születik, mert nekik úgyis nyolc testvérre van szükségük... S Bori kijelenti még, hogy neki is nyolc gyereke lesz: négy fiú és négy lány. Négy lánya nevét tudja is már. El is sorolja a neveket. A fiúkéből még csak egyet tud: az Benedek lesz, mert így hívják Bori tíz éves bátyját is. Ennyit tudok már a Bokor *ötödik* nemzedékéről is. (Az *első* nemzedéket azok adják, akik 1910 után születtek, a *második* '40 után, a *harmadik* '70 után. Ez utóbbit már jó 15 éve sűrűn esketem. Bori éppen 2000-ben született... s így igyekeznie kell a férjhez menéssel, ha azt akarná, hogy őt is én eskessem. Meg a szüléssel is, hogy odafent jelenthessem, hogy indul már a Bokor ötödik nemzedéke – jóváteendő, hogy magam a nemzetkihalasztók közé kerültem. Nem vagyok boldog őse senkinek, senkinek – írta Ady Endre.

Többet csak a Bokor előtti nemzedékekről tudok, mert ismerem nyolc dédszüleim csaláadneveit: Bulányi, Dávid, Cservenyi, Árvai, Szladek, Liptay, Stüek és Pfann. A Bulányiról tudom, hogy kabar, a Liptayról tudom, hogy felvidéki nemes. De nagyszüleim kifogástalanul beszéltek velem magyarul, bár dédszüleimmel, sajnos, nem volt módom beszélgetni, de biztosan tudtak magyarul, ha nem is mind Árpáddal jöttek be Vereckénél. A kb. 35. Bulányi-ösömről viszont tudom, hogy ő ott jött be, mert kabarok csak a 9. század végén jöttek a Kárpát-medencébe. Igaz, hogy ezt az ösömet akkor, még Bulán-nak hívták... Így hívtak egy 8. századbéli kazár fejedelmet is, aki hitvitát rendezett fejedelmi udvarában három térítővel: zsidóval, mohamedánnal és kereszténnyel. A magyarok pedig bülen-nek mondták azt a totemállatunkat, amit mi most bölénynek mondunk. (A kabarok a kazárokéval rokon török nyelvnek a csagatáj nyelvjárását beszélték: ők *velárisan* ejtették azt, amit más nyelvjárások *palatálisan* – ugye érhető?)

A székegyek meg a reformátusok-unitáriusok között biztosan akadnak olyanok, akik nyolc magyar nevű össel rendelkeznek. A pápisták között meg akadhatnak olyanok, akiknek mind a nyolc ősük idegen nevű. Lehet, hogy ilyen az a Bajai Évi is, akinek máig visszaemlékezem még két lelkigyakorlatos mondására. Az egyik: *Nem akarok a Csiky Lajcsi unokahugaként bevonulni a történelembe* – ezt a tápiósúlyin mondtad, úgy a 70-es évek végén. A másik a nagysápi C-lelkigyakorlaton hangzott el, amikor megkérdeztem a két óras csend előtt, hogy kell-e még valamit mondanom az elhangzottakhoz, s ezt válaszoltad: *Nem, mert kiváló bulányi-magyar, és magyar-bulányi szótárral rendelkezel*, s így megértetted, amit egy órán keresztül szövegeltem ahhoz, hogy majd elcsendesedjete. Ízes magyar nyelven beszéltél, s nekünk írt leveled magyarsága is kifogástalan, akármilyen neveket mutat is családfád.

S ezek után jöhet a Szálasi szöveg. Fel nem akasztott, életfogytiglani börtönre ítélt társaival együttültem '56-ig a Kozma utcai börtönben. Ott volt a '45 előtti hatalmi elit minden életfogytiglani börtönre ítélt tagja: politikusok, tábornokok, főpapok (Mindszenty) is. Nem siránkoztunk. Magam így fogalmaztam: minden tisztességes magyar embernek itt van a helye. Megvolt a véleményünk azokról, akik nem kerültek oda. Reménykedtünk. Egyikük: *Ha eljön az óra, akkor titeket, papokat, még bennhagyunk, s ha elvégeztük a dolgunk, akkor jöhettek temetni...* A Jézus nélküli történelem már ilyen.

A szentté avatott István is – a maga szent jobbával kivégezte Koppányt, Ajtonyt, Tonuzobát meg többi ellenfelét is. Szolimán is elvitte Török Bálintot a Héttoronyba. Ferenc József is kivégeztette Batthány Lajost s a tábornokokat. Horthyt a győztesek nem adták át Rákosi Mátyásnak; de Bethlen grófot, Bárdossyt, Imrédyt, Szálasit... igen. Akármilyen is volt a szövegük. Egyébként csak Magyarországon maradt életben 300 ezer zsidó, a Hitler megszállta országokban sehol. Ezért boldogulsz el most Izraelben – magyar nyelvtudással is. Badiny Jós is, Szálasi is Ludovikát végzett tiszt volt, amikor a keresztény magyarok csak két hivatást ismertek: a papit és a katonatisztit; az egyéb pályák csak foglalkozások voltak.

Gyilkolni és gyilkolni kényszeríteni – a Bokor előtti időkben – még normál keresztény magatartás volt. Akkori magamnak pedig csak fájtak a gázkamrába vitt zsidó százvezrek, '45 utáni és máj jézusi magam pedig tudja jól, hogy falvakként egymást váltva keresztel, zászlókkal, papoknak karingben, híveknek civilben rá kellett volna ülni a sínekre, hogy csak rajtuk átgázolva mehessenek ki hazánkból a deportáló vonatok.

De ugyanígy fájtak a Donhoz vitt magyar százvezrek is. Ha nem mentek volna a Donhoz, vagy ha nem lőttek volna ott, helyszínen koncolták volna fel őket. Ugyanígy fáj a tömegsírokba lőtt 40 ezer délvidéki magyar s a csehektől, oláhoktól legyilkolt többi is. És fáj a '45 után idehaza felakasztott kétezer és '56 után felakasztott másik kétezer magyar is. A Szálasit akasztóknak is megvolt a maguk marxista-humanista szövegük az akasztáshoz. Történelmünk összes tömeggyilkosának megvolt a maga szövege: magyar és egyházi szövege is. Ütközet előtt rummal és eucharisziával tápláltuk őket, hogy induljanak hadi özvegyeket és hadi árvákat termelni: magyarokat, ha a szemben állóknak sikerül a gyilkolás és nem magyarokat, ha nekünk sikerül. Így aztán azt üzenem, hogy szentistváni-, mohamedán-, legkatolikusabb Habsburg-, Szálasi-, Rákosi-, Kádár- szöveg – nekem ugyanazt jelentik.

S ezért amikor én olvastam Badiny szövegében az inkriminált (crimen = bűntény magyarul) részt, eszembe sem jutott, hogy ez Szálasi szöveg volna. Az sem, hogy szentistváni szöveg. Egy magyar kereszténynek (=nem jézusi embernek) nevelt ember normál szövege ez. Arany Jánosnak, számomra egy Jézust nagyon megközelítő kálvinistának, Széchenyiről mondott szava jutott leveled nyomán az eszembe. *Mikor ez magát nem tudá szeretni, ő megszerette pusztuló fáját.* S megvallom Neked, hogy sír az én lelkem is, amikor meghalok, hogy székely legény oláh fátát szeret meg, mert a székely gyereknek oláh lesz az anyanyelve, s eszembe jut Arany sóhaja: *Ha minket is elfűj az idők zivatarja, nem lesz az Istennek soha több magyarja.* S nem tartok emiatt bűnbánatot.

Ugyanilyen érzés fog el, mikor olvasom a legnagyobb magyar regény, *A funtineli boszorkány*, meséjében, hogy Sándru, az oláh bács, keresztet állít a felesége utolsó kívánsága szerint tanulásra fogott legkisebb fiának, Indrei Sándrunak, aki Sándor Andrásnéként vállal vármegyei szolgálatot. Az apa eltemeti szívében fáját megtagadó saját fiát. Mert ha így tenne minden oláh, nem lenne az Istenek soha több oláhja.

Magam is fogalmaztam így a Bokor születésének éveiben. Bokor-beli fiú és leány Bokor-beli párt válasszon magának, ha nem akarjátok, hogy e jézusi kezdeményezésünk semmibe menjen. Ha semmibe megy, nem lesz az Istenek soha több ilyenje. Milyenje? Olyanja, amely a jézusit akarja, tisztán és maradéktalanul.

Hiszem, Évikém, hogy értesz engem. S nagyon szeretném mindezt elmondani fiadnak, magyar szakos kollégámnak is. Azt, hogy nemzetrontás történik itt '45 óta, immár hetedik

évtizede: magyarul beszélő nemzet-idegenek irányítják ifjúságunk nevelését. Mi vagyunk a bűnös nemzet – mondják ezek a magyarul beszélő, de szívükben nem-magyarok.

Mert nem vagyunk bűnösebbek egy nemzetnél sem. Ellenkezőleg: mi mentettünk meg a legtöbb zsidót, ahol Hitler csizmái tapostak. Szégyellje magát, aki téved, s tartson bűnbánatot, aki hazudik. Egy Ady-verssel zárok:

A TAVALYI CSELÉDEKHEZ

Árpáddal jött, magyarul élt, / Anjouknál kopját nem törött,
Tán török előtt megfutott / S hamar koldusra vetkőzött.
De érteni mindig tudott, / De magyarul mindig tudott
S tán tépetten és nem hősön, / De tisztán adott át a Jelennek
Engem az én őszám.

De jött egy kóbor ivadék, / Rabló, szerencsés ritterek
Népe, akiknek sarj-során / Ma tán zsandár-miniszterek
Tobzódna az Idő torán, / Igazi magyarság torán,
Ma gróf-sorban ők diktálnak, / De vannak, kik még emlékeznek
S ha kell, ki is állnak.

Én, koldus jobbak gyermeke, / Miként ezer éve, tavaly,
Testvéremül elfogadom, / Ki tiszta ember és magyar.
S a nyavalyásnak nem adom, / Mert gróf, jobbot nem adom.
Mondják csak, hogy ők nem értnek, / Ne is értsenek grófi senkik,
Tavalyi cselédek.

Kirabolt, szegény, kis magyar, / Kitárul a felé karom,
Kit magyarrá tett értelem, / Parancs, sors, szándék, alkalom.
Magyar Sors jóslat velem: / Grófok nem jöhetnek velem,
Egy-két harcot most már állunk, / De új értelem, új magyarság
Lesz most már minálunk.

Testvéreim, Visnyeszéplakon! Tudjátok, hogy kik vagytok? Másfél hónapja járt Nálatok egy 90. évében járó öregember, aki kérte Istent, hogy vigye már végre Haza, Magához. Tudták ezt róla piarista társai is, s ennek megfelelően köszöntötték – névnapja volt. Azt válaszolta, hogy már nem akar meghalni. Mért mondta? Mert három napot veletek töltött. Józsai, a 43 éves tartományfőnökünk megszólalt: Hoppá, Gyurka bácsinál paradigma-váltás történt. Azért ajánlom fel ezt a szentmisét, hogy adjon az Isten Nektek erőt a folytatáshoz, hogy paradigmaváltást jelentsetek nemzetünk számára is. Azért, hogy megszűnjön a nemzetgyilkolás. Azért, hogy újra benépesüljön a Kárpátmedence azokkal, akiket Jézus Istene, Jézus Lelke irányít. Benépesüljön azokkal, akiknek nem a Mammon az istene. Akik a lelkiismeretükre figyelnek. Amen.

Piarista köz, augusztus 17.

Bokornagytabori zárómise

Laudetur Jesus Christus!

- In aeternum. Amen.

Megjöttem volna.

- Isten hozott.

Uram, volna egy kérdésem.

- Kérdezz bátran!

Hanyadika van ma?

- Hát ez itt nehéz.

Mért?

- Mert ezer esztendő vagy ugyanennyi. Az én szájamban ugyanazt jelenti.

Hát hol vagyok én?

- Hát ott, ahova mindig igyekeztél.
- Uramisten, csak nem?
- De bizony. Azt hittem, tudod Te is, azért köszöntöttél.

Csak nem? Te volnál Jézus? Saját személyedben? Hát ezt elmondom Gromon Bandinak, ha ő is ide ér.

- Mit mondasz el neki, mikor ő is tudja?

De hát a Calcedoni zsinat?

- Mi az? Nálunk csak a jó tetteket jegyzik, meg sajnós a rosszakat is: a négyfelé vágásokat, a máglyákat, mert ilyenek is vannak – jól tudod.

Szóval nem tudod megmondani, hogy hanyadika van. Kár, mert magam csak annyit tudok, hogy Jézus születése után a 2008. évben augusztus 17-én nekem kell mondanom az idei Bokor-nagytábor záró miséjét, a misét is meg a prédikációt is. Készültem is rá becsületesen, s azt olvastam az arra a napra rendelt evangéliumban, hogy nem akartad meggyógyítani a kánaáni asszony lányát, s arra hivatkoztál, hogy a küldetésed csak Izrael házának elveszett juhaihoz szól. De hát mondtál te máskor is ilyet a Tizenkettőnek. Azt, hogy a pogányokhoz ne menjenek. a számáriaiak városaiba be ne térjete. Menjete Izrael házának elveszett juhaihoz. Mondtad?

- Mondtam.

És az is igaz, amit az evangelisták lejegyeztek, hogy ők Téged csak egyszer hallottak életükben hangosan felzokogni, amikor utatokon közelibe érve Jeruzsálemnek, megpillantottad a várost: *Bárcsak te is felismernéd legalább ezen a napon, ami békességedre volna. De el van rejtve szemed előtt. Jönnek napok, amikor sánccal vesz körül ellenséged, bekerít és mindenfelől ostromol. Eltipornak gyermekeiddel együtt, akik falaid közt élnek, és nem hagynak benned követ követ, mert nem ismerted fel látogatásod idejét.*” Zokogtál hazád fölött, vagy nem zokogtál?

- Zokogtam.

Megértelek. Zsidó voltál.

- Mi ez a *voltál*? Én ma is zsidó vagyok, s én ma is zokogok nemzetem felett; azokért, amit csinál. Mit gondolsz, hogy itt leveheted magadról a családhoz meg a nemzethez tartozást úgy, mint odalent a gatyát, s a szennybe dobhatod?

Bocsáss meg érte Jézusom, csak most jöttem ide, és odalent azért a KIO-ban még nem tudtam mindent kigondolni arról, hogy mi is a módi odafent, azaz hogy itt. Tarthatnál a már fenti Bokor-tagoknak egy haladó tanfolyamot... vagy nem hozhatnánk létre e célból itt is egy kisközösséget, amit persze Te vezetnél nekünk, hiszen ki lehetne a legalkalmasabb? És tudod, hogy a Bokorban mindig ezeket a személyeket keressük. Ezért hívtuk meg a Marát is a *Koinónia* szerkesztőségébe is, mert intelligens is, s amellet elárulta, hogy jól gépel. Arany az ilyen, ha egyszer a Bokorban csak vatikáni valuta van. Más fizetség nincs, csak a köszönöm szépen. És, tudod, Jézus, ez nagyon jól van így. Addig él a Bokor, amíg így lesz. Legalább is ettől bizonyosan nem hal meg. Te sem fizettél Jézus senkinek, s Neked sem fizettek. A Kaifás, az más tészta. A papok világában minden másképpen van, Jaj, szabad itt ilyen antiklerikális stílust használni?

- Szabad, szabad (és nevet).

Tudod, nagyon megnyugtató, amiket mondtál. Mert én még Nagymagyarországban születtem, az őseim a csallóközi Komáromfüssből valók, s tudod a hét honfoglaló törzshöz csatlakozott három kabar törzs is, s így én még 895-ben Vereckénél jöttem be kabarként hazánkba, aztán az őseim valamikor nyelvet cseréltek s eltanulták Attila, a székelyek, az avarok meg a **Hungáriát** visszafoglaló hét törzs nyelvét, az alighanem sumér eredetű magyar nyelvet, amit ma is apa-anyanyelvemként beszélek... S egyszerűen nem tudok belenyugodni ebbe a Trianonba. Én csak Felvidékről tudok meg tótokról. Csak Kárpátaljáról meg ruténekről. Erdélyről meg oláhokról. Délvidékről meg szerbekről. A horvátokkal meg Szent

László óta mindig egy hazában éltünk. Zrínyi is horvát, s ő írta a máig legkülönb magyar eposzt, a Szigeti veszedelmet. Az Őrségben meg németek és vendek élnek. Tudod, hogy '42-ben Gerencsér Pista hívott ki ezredlelkésznek a Donhoz. S én mentem volna vele. De akkor szenteltek pappá, s én meg rányomattam a primíciás-képemre, hogy *Ne dicsekedjem másban, mint Jézus keresztyében*. Rá, amikor a Pistának meg azt mondtam, hogy megyek én a Donhoz, csak beszéljen az előjárókkal. Jézusom, a pap-féle mind olyan hülye, mint én voltam akkor? Egy se gondolkodik? Jézuskának is, és Béluskának is??? Nem is kell válaszolnod, mert én is megtértem már. '45-ben már tudtam az evangéliumot, hogy szeretni kell mindenkit, az ellenségemet is. S tudtam már azt is, hogy szeretni meg szuronyt a hasába szúrni valakinek, ez a kettő valahogyan nem ugyanazt jelenti.

Tudod, nekem nem kellett volna mondanod, hogy a nemzetekhez (eis hodon tón ethnón = a pogányokhoz) vivő utakra ne térjek, Szamária városiba ne menjek, hanem csak menjek Attila és Árpád nyelvét beszélőkhöz, a magyar nemzetnek elveszett lányaihoz meg fiaihoz, mert a történelem ura, a Mammon elküldte hozzánk a vörös hadsereget, s ez biztosította számomra, hogy ne kalandozzak különböző nemzetek útjain meg városaiban, helyette iratkozzam be az *Ismerjük meg hazánk börtöneit!* nevet viselő mozgalomba, s biztosította még azt is a történelem azóta már kihunyt szocialista Ura, hogy ne legyen világútlevélem késő vénségemig.

De '90-ben, amikor a Mammon Úr nevet váltott szocialistáról kapitalista-imperialista névre, már mondhattad volna nekem is, hogy ne menjek, mert és de, én mentem boldogan a nemzetekhez, és magyarul és németül, olaszul és franciául, még egy kicsit angolul is, de latinul és görögül mindenütt elmondtam, hogy mi is az az agapé s metanoia, meg basileia –, amire tanítottad tanítványaid. Még héberül is tudtam, hogy tesuvah és malkut Jahvé, meg az ilyesmiket. S mire mentem vele? Vagy hét éven keresztül jártam a világot tengeren innen és túl... és hánytam a borsót a falra. Egyetlen embert sem tudtam nyerni Neked, amikor Debrecenben úgy nőttek a '40-es években a kisközösségek, mint tavasszal zápor után a fű. Csak saját nemzetünknel számíthatunk sikerre. Egyet megnyertem, ha Hampel Babu meg Kramm Gyuri nevű svábok segítségével is. Egyet, egy harmadik svábot, Johann Markot. Egy Temesvár közeli faluban született. Gyerek korában csak káromkodni tanult meg magyarul. Aztán Gyulafehérvárra került küsszemináriumba, s ott már megtanult mást is magyarul. Pappá is szentelték. Aradra került káplánnak. Ott aztán elvett feleségül egy aradi sváb lányt. Az meg szült neki egy féltucat gyereket. Kivásárolták őket dollárért Ceaucescutól. Kaiserslauternben talált rájuk valamikor Babu és Gyuri. Johann Mark meg lefordította németre a KIO hat kötetét meg az Egyházrendet is. Ingyért. Várja, hogy kiadják. Ne legyenek rossz jók. Megjelenik majd borjúnyúzó kiskedden. Van még egy hozománya a kőborlásoknak. Amerikában a magyarok megtapsoltak és adták a dollárjaikat. Ezekből tudtam magyarul megjelentetni könyveimet. *A nagy világon e kívül nincsen számodra hely. Áldjon vagy verjen sors keze, itt élned vagy meghalnod kell.*

Szóval nekem nem kell magyaráznod, Jézusom, én tudom. De bocsáss meg, Te tudtad-e, hogy mit beszélsz, amikor feltámadásod után az ellenkezőjét mondtad el annak, amit tanítványaidnak korábban kétszer is a lelkére kötöttél. Azt, hogy *Én kaptam minden hatalmat égen és földön. Menjetek tehát, tegyétek tanítványommá mind a nemzeteket! Kereszteljétek meg őket az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevére, és tanítsátok meg őket mindannak a megtartására, amit parancsoltam nektek. S én veletek vagyok mindennap, a világ végéig* (Mt 28,18-20) Meg, amikor emezt mondtad, akkor is tudtad, hogy mit beszélsz: *Megkapjátok a Szentlélek rátok szálló erejét, és tanúim lesztek Jeruzsálemben, s egész Júdeában és Szamariában, sőt egészen a föld végső határáig?* (ApCsel 1,8). Sült zsidóknak mondtad, amiket mondtál. Hogyan fognak ezek szót érteni a nemzetekkel, ha a sajátjukban nem jutnak semmire?

- Tanulmányozhatnád még alaposabban is a rátok hagyott evangéliumi szövegeket. Előkészítettem én azokban e két végső szövegemet.

Megint Neked van igazad. Míg idáig értem, meg is tettem. Úgy van, ahogy mondtad: *Elvéteik a zsidóktól az Isten Országáa és odaadatik annak a nemzetnek, amely meghozza az országbeli gyümölcsöt* (Mt 21,43). De az előző szövegednek is igazuk van, mert könnyebben szót értünk egymással az anyanyelvünkön.

S többé már nem megyek a nemzetekhez, hanem itthon maradok, s ha úgy látom, hogy azok, akiket idáig gyűjtöttem, nem képesek országbeli gyümölcsöt teremni, akkor meghallom nekem szóló mai szavad: *A menyegző ugyan kész, de a meghívottak nem voltak rá méltók. Menjetek ezért ki az útkereszteződésekre, s akit csak találtok, hívjátok meg a menyegzőre! A szolgálk ki is mentek az utakra és összeszedtek mindenkit, akit csak találtak, jókat, gonoszokat egyaránt. A menyegzős terem megtelt vendégekkel. Amikor a király bejött, hogy lássa a vendégeket, észrevett egy embert, aki nem volt menyegzőre öltözve. Megszólította: Barátom, hogy kerültél ide, amikor nem vagy menyegzőre öltözve? Az elnémult, a király pedig megparancsolta a szolgálknak: Kötözzétek meg kezét-lábát, s dobjátok ki a külső sötétségre. Ott sírás és fogcsikorgatás lesz. Sokan vannak a meghívottak, de kevesen a választottak* (Mt 22, 8-14).

Mindez azt jelenti, hogy szolgálom tovább Bokor-beli közösségeimet, teszem ott is a dolgomat, de ha hívnak magyar testvéreim a Szellemi Búvárok Egyesületébe, Visnyeszéplakra, a Felvidéki Trianon Társaságba, a Jobbikba, megyek mindenhová, s mindenütt azt mondom, amit meg nem szűnően hallok a lelkiismeretemen keresztül. S van olyan, aki meghallja, amit mondok, mert jézusi a füle, s van olyan, aki azt mondja, hogy kemény beszéd ez, ki hallgatja. Meg van olyan is, aki felfedezi szavaimban azt is, amit nem mondtam és nem gondoltam, s megtesz akár az egyház, akár a Bokor, akár a hazám ellenségének akár a Te ellenségednek. Mindezzel csak megvalósul az én estemben is, amit mondtál a tiéidről: *Hazudván minden rosszat mondnak ellenetek az én nevemért* (M5 5.11).

S nagyon gazdag a jutalmam. Isten megadja, hogy végig teremhessek. Mi a vég? A vég ott kezdődik, hogy már nem tudom legépelni, amit gondolok. A vég ott kezdődik, hogy már nem tudok értelmes mondatokat fogalmazni. A vég ott kezdődik, hogy már nem tudok használni. A vég ott kezdődik, hogy el el kell viselnem, hogy semmire nem vagyok már jó. A vég ott kezdődik, hogy befejeződik. De úgy fejeződik be, hogy van nekem is egy Bokrom, s annak megüzenhetem, hogy, amit én nem egészen dicstelenül kezdtem, folytasd te, Barátom teljes dicsőséggel.

Csak nemzetemhez érzek küldetést, mely már elhatározta, hogy kiirtja önmagát: egy asszonyra 1,2 gyermek esik, de van a Bokor, melyben az első két nemzedék termékenységi rátája: 3,2 gyermek, s ez példa egész nemzetünknek. Csak nemzetemhez érzek küldetést, amely élni akar, s az életét arra használja fel, hogy jézusi gyümölcsöt teremjen. Csak nemzetemhez érzek küldetést, s halálomig keresem azokat, akik élni akarnak és országbeli gyümölcsöt akarnak teremni. Csak azokhoz van küldetésem, akik meg akarják érteni a jézusi üzenetet. Hol találom őket? Itt is, meg másutt is.

- Tudod, azt hiszem, minden rendben van. De ébredj fel, csak álmodtad, hogy megkaptad már a behívót. Az még egy kicsit odébb van. Laudetur, azaz dicsértessék a Bokor. Azt hiszed, magyarul beszélek Hozzád?

Igen, azt hiszem. Nem hiszem, tudom.

- Csak gondolod. Mert itt megvalósul a nyelveken szólás egészen. Nincs értelmezőre sem szükség. Elárulom, hogy miért. Itt a szeretet nyelvén beszélünk, s csak nyelvjárásiak a különbségek. Itt mindenki megérti egymást. Ezt lekoppinthatjátok odalent is. Nos, Isten veled, a viszontlátásra. Amen.

Piarista köz, augusztus 23.

Merre ne menjek?

Tegnap este fejezetem be. 136 oldalnyi lett. Valamennyit bemutatok belőle:

7. Második tartózkodása Damaszkusban 37-ben

Nem is mentem fel Jeruzsálembe apostolelődeimhez, hanem azonnal elmentem Arábiába, aztán ismét visszatértem Damaszkusba (Gal 1,17). E második damaszkusi tartózkodásának történetéről semmit sem tudhatunk. Csak gondolhatjuk, hogy beszámolt damaszkusi testvéreinek a három arábiai évről, akik meg elcsodálkoztak azon, hogy nem Jeruzsálembe ment apostolelődeihez megtudakolni, hogy mit tanultak azok 27 és 30 között Jézustól (ha Jézus ezekben az években tanított Izraelben, ami valószínű). S alighanem ennek a csodálkozásuknak köszönhető életének következő szakasza.

E második damaszkusi tartózkodás annyiban különbözik a három év előtti ottan időzésétől, hogy nem szerepel nyilvánosan, azaz nem hirdeti Jézust Isten Fiának és Felkentjének, a Messiásnak. Csak megszívleli hittestvérei csodálkozását, és elhatározza a maga látogatását Jeruzsálembe.

8. Saul 15 napos látogatása Jeruzsálemben ugyancsak 37-ben

Erről megint csak maga számol be: ...*Nem mentem fel Jeruzsálembe sem azokhoz, akik előttem lettek apostolok, hanem elmentem Arábiába és újból visszatértem Damaszkusba. Ezután három év eltelté után mentem fel Jeruzsálembe, hogy megismerkedjem Péterrel, s nála maradtam tizenöt napig. Más apostolt nem is láttam, csak Jakabot, az Úr testvérét. Amit itt írok, Isten előtt mondom, nem hazugság* (Gal 1,17-20).

Alighanem e 15 nap történetébe tartozik az, amiről – Pál szavait idézve – Lukács számol be. A Damaszkus felé vezető úton történtek után ... *később, amikor visszatértem Jeruzsálembe, és a görög nyelvű zsidókhoz is beszélt, sőt vitába is szállt velük. De azok az életére törtek. Láttam, amint szól hozzám: Siess, gyorsan hagyd el Jeruzsálemet, mert nem fogadják el rólam szóló tanúságtételeidet. Uram – feleltem –, tudják rólam, hogy én voltam, aki zsinagógáról zsinagógára járva börtönbe hurcoltam és megvesszőztettem azokat, akik hittek Benned. És amikor tanúdnak, Istvánnak a vére kiomlott, ott voltam, helyeseltam, s őriztem a gyilkosai ruháját. De ő azt mondta: Csak menj, mert én messzire, a pogányok közé küldelek*” (ApCsel 22, 17-21).

S alighanem az is e 15 napba tartozik, amiről szintén Lukács számol be: *Végül Barnabás mégis maga mellé vette, és elvitte az apostolokhoz. Elmondta nekik, hogy látta az úton az Urat, hogy mit mondott neki, s milyen bátran beszélt Damaszkuszban Jézus nevében. Ezentúl velük járt-kelt Jeruzsálemben, s nyíltan beszélt az Úr nevében. A görög nyelvű zsidókhoz is beszélt, sőt vitába is szállt velük. De azok az életére törtek. Amikor ezt a testvérek megtudták, Cezáreába kísérték, majd onnét Tarzuszba küldték* (ApCsel 9,26-30).

Pál fejlődésének történetét nyomozzuk, aki egész életét arra szánta, hogy Jézusról informáljon minket. Jézussal, magával már beszélt, de semmi felvilágosítást nem kapott Tőle, hogy mit is tanított Ő három éven keresztül. Most találkozik először olyanokkal, akik hallgatták három éven keresztül Jézust. Ha Pál helyében lettem volna, én 15 napon keresztül beszéltem volna Pétert meg Jakabot, meg akiket elértem volna még, hogy meséljenek és meséljenek nekem arról, hogy miket is mondott Jézus. De a fenti szövegek nem értesítenek minket Pálnak ily irányú érdeklődéséről. Pedig tanuló fajta volt ez a Pál. Ifjú korában három évet is ült Gamálieel lábánál, s nem sajnált három esztendő férfitársaságát sem arra, hogy Arábiában művelődjék. Van egy sanda gyanúm: Pál úgy gondolta, hogy ő már mindent tud Jézusról, amire neki szüksége volt ahhoz, hogy Jézust hirdesse.

Pál másra használja e 15 napot. Ő azért jött, hogy *historésai Képhan*. „Hapax legomenon”, azaz egyetlenegyszer fordul elő ez a *historésai* szó az Újszövetségben. Nézem a szótárait, hogy mit is jelent ez a história szavunkból ismert *historésai*. Ezt találom: nyomoz, tudakoz,

kérdezősködik, kérdez, vizsgál, szemlél, észrevesz, nyomozás által meg- s kitanul... (Soltész, 310. o.) Soltész szótára egyetemes. de Kiss Sándoré már csak az Újszövetséget veszi figyelembe. Ő ezt mondja szavunkról: megismerkedni valakivel, helyszíni szemle alapján szerezni felvilágosítást (Kiss, 328.o.).

Pál minden bizonnyal azért megy Jeruzsálembe, hogy megismerkedjék az ott levő Jézus-tanítványokkal. És teljesen biztos vagyok abban, hogy nem azért megy, hogy leüljön Péter és Jakab és a többiek lábaihoz – tanulni. Túl van ő már az ilyesmin: Gamálielen és Arábián. Helyszíni szemlét ment ő tartani, ha már ezek a damaszkusi barátai annyira rosszállották, hogy nem Jeruzsálembe ment három évre Péter és Jakab lábaihoz ülni. 15 napos szemlét tart: megnézi, hogy mit is tanítanak ezek a tekintélyek Jézusról. Hogy mért kell esküdöznie, hogy csak Pétert és Jakabot találta ott – *Amit itt írok, Isten előtt mondom, nem hazugság* – ki nem találhatom.

Ezzel szemben Lukácstól értesülünk, hogy nem volt problémátlan e látogatás. Nem csodálkozom. Amikor Jeruzsálembe ért, a tanítványokhoz akart csatlakozni, de mind féltek tőle: nem hitték el, hogy tanítvánnyá lett. Három évvel korábban találkoztak vele, s akkor Saul zsinagógáról zsinagógára járva börtönbe hurcolta és megvesszőztette azokat, akik hittek Jézusban. És amikor Istvánnak vére kiomlott, ő ott volt, helyeselte, s őrizte a gyilkosai ruháját. Végül is Barnabás oldja meg a kínos szituációt.

Ki ez a Barnabás? Nem sokat, de azért tudunk valamit róla, mert neve 28 ízben fordul elő az Újszövetségben: 23-szor az ApCsel-ben és ötször Pál leveleiben. Az alapinformációt a jeruzsálemi keresztények élet- és vagyonközösségéről készült lukácsi beszámoló adja: *Nem akadt köztük szűkölködő, mert akinek földje vagy háza volt, eladta, és az érte kapott pénzt elhozta, és az apostolok lába elé tette. Mindenkinnek adtak belőle, a szükséghez mérten. József, a ciprusi származású levita is, akit az apostolok Barnabásnak neveztek el, ami azt jelenti, hogy a vigasztalás fia, eladta földjét, az árát fogta, és az apostolok lába elé tette* (ApCsel 4,34-37). Aki bele is nyúl a zsebébe egy ügyért, annak már van tekintélye ott, ahol az ügyet képviselik. Az ilyennek az információja már figyelembe vétetik.

Pál nem kapott információt Damaszkusban arról, hogy Péter hol lakik Jeruzsálemben. Alighanem azért, mert nem tudták. Megérkezve Pál oda, csak nyomozott a Jézus-tanítványok felől. Aztán eszébe juthatott, hogy valamikor barátságba keveredett Barnabással, akit most megtalál valahol Jeruzsálemben. S beszámol neki az utolsó három esztendőben vele történetekről. Barnabásnál hitelre találunk szavai. Ennek eredménye, hogy Barnabás maga mellé vette, és elvitte az apostolokhoz. Elmondta nekik, hogy látta (Pál) az úton az Urat, hogy mit mondott neki, s milyen bátran beszélt Damaszkusban Jézus nevében. Ezentúl velük járt-kelt Jeruzsálemben, s nyíltan beszélt az Úr nevében.

Azt is megtudjuk, hogy görög nyelvű zsidókhoz is beszélt, sőt vitába is szállt velük. De azok az életére törtek. S a hatás ugyanaz lett, mint három évvel korábban, mint Damaszkusban: Pál életére törtek. Miért? Mit mondott nekik? Azt, amit Damaszkusban? Azt, hogy Jézus a Messiás? Minden bizonnyal. Azok a zsidók, akikkel ott beszélt, diaszpórában maradt zsidók voltak. Úgy látszik, hogy Pál mindenképpen felháborítja a zsidókat. Van egy sejtésem. Pál leszámolt a zsidó Messiás-fogalommal. Pál már nem gondolta, hogy Izrael győz a gojok felett. Nem gondolta azt, amit Damaszkus előtt gondolt. Amit minden hithű várt a Messiás megérkezésétől. A Tizenkettő is. Azt, hogy hazakergeti a rómaiakat.

Még valami jelentős történt e 15 napban: *Később, amikor visszatértem Jeruzsálembe, és imádkoztam a templomban, elragadtatásba estem. Láttam, amint szól hozzám: Siess, gyorsan hagyd el Jeruzsálemet, mert nem fogadják el rólam szóló tanúságtételeidet. Uram – feleltem –, tudják rólam, hogy én voltam, aki zsinagógáról zsinagógára járva börtönbe hurcoltam és megvesszőztettem azokat, akik hittek benned* (ApCsel 22,17-19). Pál újra magán kívülré kerül. Újra hallja Jézust. Mint a damaszkusi úton.. Pál szeretne Jeruzsálemben maradni? Jézus pedig azt ajánlja, hogy inkább menjen máshova? Nem tudom. Minden esetre elragadtatásában

ezt hallja Jézustól: *Csak menj, mert én messzire, a pogányok közé küldelek* (ApCsel 22,21). A jeruzsálemi testvérek – elragadtatás nélkül is – pontosabb s foghatóbb – hathatósabb eligazítással szolgáltak. Mivel a görög nyelvű zsidók Pál életére törtek, s ezt a testvérek megtudták, Cezáreába kísérték, majd onnét Tarzuszba küldték (ApCsel 9,29-30).

Hogy mért a görög nyelvű zsidók törtek életére, ki nem tudom találni. A diaszporából hazatért zsidók voltak érzékenyebbek? Azok voltak, akik hamarabb megéreztek Pálon a zsidóság új ellenségét? Jézus óvatosabb volt, mint Pál: Lehet, mert mondott olyant, hogy ő csak Izrael elveszett juhaiért jött. Pál meg úgy csinált, mintha Istent már valójában nem is érdekelné, hogy mi lesz Izraellel? Lehet, de nem tudom.

Menjen oda ahonnan jött? Ne csináljon több bajt nekik? Lehet, hogy ez volt a testvérek szívében is. Nem úszták meg ilyen olcsón. A nagyja még hátra van azoknak a bajoknak, melyeket Saul-Pál csinálанд majd velük és nekik.

9. Saul öt éves tartózkodása Szíria és Kilikia tartományában 37-42-ben

Kilikia legnagyobb városa Tarzus. A tartomány meg ráhajlik Szíriára, melynek fővárosa Antióchia. Ez a város az ókorban a Mediterráneum talán legnagyobb városa; vetekszik Alexandriával, Rómával is. Mondhatnók: Pál öt évre hazament. Erről a korszakról is maga számol be: *Azután elmentem Szíria és Kilikia vidékére. Júdea Krisztusban hívő egyházai tehát személyesen nem ismertek meg. Csak hallomásból tudták rólam: Aki valamikor üldözött bennünket, most hirdeti a hitet, amelynek azelőtt romlására tört. És magasztalták értem az Istent!* (Gal 1,21-24).

Keserűséget, csalódottságot is érzek e sorokban. Aligha gondolta Pál a damaszkuszi élmény birtokában, hogy ki kell őt a jeruzsálemi testvéreknek kísérniük a tengerpartra, hogy hajóra rakják és hazaküldjék oda, ahonnan jött, Tarzusba. Minden tőle telhetőt megtett Damaszkusban is, Jeruzsálemben is, hogy Izraelben, és megtérése közelében, Damaszkusban Jézus ügyét szolgálja. Nem sikerült. Személyesen nem ismerték meg, csak halottak róla. Mit jelentett ez számára? Nem fogadták ez azt, ami Pál számára a legtöbbet jelentett: a szövegét Jézusról.

Másokat elfogadtak Júdeaában. Pétert is, Jakabot is, Barnabást is. Pált mért nem? Valami idegen ízt érezhettek szavaiban. Mi lehetett az? Talán az, amit Arábiában tanult: hirdeti a *hitet*. A négy evangélium terjedelme duplája a Pál nevével jelzett 13 levélnek. A négy evangéliumban mindössze 24 ízben kerül elő a hit (pistis) szó. Arányosan: a páli levelekben 12 ízben kellene előkerülnie. De nem 12 előfordulással találkozunk, hanem 142-vel. Tizenkétszeres a *hit* sűrűsége a páli levelekben! Pálnak – a *hitet* kell hirdetnie.

A hitet kell hirdetünk? Jézus is dicséri azokat, akik hisznek Neki. De nincs elragadtatva a hittől: *Ha jeleket és csodákat nem láttok, akkor nem hisztek* (Jn 4,48). Mitől van elragadtatva? A cselekedeteinktől, a szamaritánus eretnekétől is, aki segít a rablók kezébe esett emberen. Az ilyesfélétől van Jézus elragadtatva (Mt 25,31-46). A 24 evangéliumi helynek nem mindegyike Jézus ajkáról való. Pál viszont csak a Galata levélben 22 ízben emlegeti a hitet. Ezt érezték meg Júdea egyházaiban? Azt, hogy nem az az érdekes, hogy hiszel Jézusban, hanem az, hogy megteszed-e, amit tanított. Nem tudhatták ezt még így megfogalmazni annak a Pálnak a számára, aki mindenekfeletti lelkesedéssel áradozott Jézusról. Csak nem stimmelt nekik valami ebben az emberben.

Biztos, hogy Pál Jézus ügyének romlására tört! Annak, amit Pál akkor, mint farizeus Jézus ügyének gondolt. Vajon mit gondolhatott Róla akkor? Azt, amit Kaifás? És Kaifás meg mit? Azt, hogy Jézus eszement álmodozó, aki tönkretetheti Izraelt (Jn 11,48). Lehet, hogy Saul is ezt gondolta róla, s ez magyarázza, hogy tanítványainak romlására tört.

Ami pedig a júdeaiak Istent magasztalását illeti..., ezt Pállal kapcsolatban nagyon is mérsékeltnek képzelem. Kikísérték őt a tengerpartra, és hajóra tették... haza küldték őt (ApCsel 9,30).

10. Saul barnabás Antióchiába viszi 42-ben

Lukács számol be róla: *Akik az István miatt kitört üldözés elől szétszéledtek, eljutottak egészen Föníciáig, Ciprusig és Antióchiáig, az evangéliumot azonban csak a zsidóknak hirdették. De akadt köztük ciprusi és kirenei férfi is, s ezek Antióchiába eljutva a görögökkel is szóba álltak: hirdették nekik az Úr Jézust. Velük volt az Úr segítsége: sokan hívők lettek, és megtértek az Úrhoz. Ennek a híre a jeruzsálemi egyházba is eljutott, ezért elküldték Barnabást Antióchiába... Nagyon sokan az Úrhoz tértek (ApCsel 11,19-21).*

Az István megkövezését követő üldözés elől menekülő szétszéledők között akadtak őshonos jeruzsálemiek is meg a diaszpórából hazaköltözöttek is. Az őshonosak inkább arra a jézusi szóra emlékeztek, hogy Jézus csak Izrael házának elveszett juhait összeszedni jött. A diaszpórából, Ciprusból s a messzi Cirénéből hazatelepedetteknek pedig természetes volt, hogy a jézusi tanítást át kell adni a görögöknek is, hiszen minden nemzetnek szól az örömhír. Ők azok, akik a görögökkel is szóba álltak: hirdették nekik az Úr Jézust, amikor eljutottak Antióchiába.

Ennek a híre a jeruzsálemi egyházba is eljutott, ezért elküldték Barnabást Antióchiába. *Amikor megérkezett és látta az Isten kegyelmét, boldog volt és mindenkit buzdított, hogy ragaszkodjék az Úrhoz, szíve mélyéből. Mert derék ember volt, telve Szentlélekkel és hittel. Nagyon sokan az Úrhoz tértek (ApCsel 11, 22-23).*

A Jeruzsálemből Antióchiába menekülőknek nem szakadt meg kapcsolatuk az otthon maradékkal, akik nem menekültek el, mert nem menekült el mindenki. A hírt tudomásul veszik a jeruzsálemi tanítványok, és segítséget küldenek. Barnabást, aki szintén diaszpórazsidó, Ciprusból származik, azaz szintén görög-zsidó. Már harmadszor említi művében Lukács Barnabást, s még hússzor fogja, s mindig Pállal kapcsolatban. S Pál is megemlíti őt ízben. Figyelnünk kell rá, amikor Pál fejlődését nyomozzuk. Nem ült ő is Gamáliel lábánál? Nem ifjú korukban ismerték meg egymást?

Jöjjön Lukács negyedik említése is: Barnabás ezért elment Tarzuszba, hogy fölkeresse Saul. *Amikor rátalált, magával vitte Antióchiába. Egy egész évig ott maradtak az egyházban, és rengeteg embert tanítottak. Először Antióchiában nevezték el a tanítványokat keresztényeknek (ApCsel 11,25-26).*

Kétségtelen a köztük levő barátság. Barnabás megértette Jézust: eladta földjeit. Barnabás elfogadta Saul Jézus-élményét is. Barnabás Tarzusból hoz további segítséget az antióchiai aratási lehetőségekhez. Jeruzsálem után Antióchia, az ókor legnagyobb városa lesz Jézus ügyének talán legfőbb hordozója. (Egy analógia: a Bokor Debrecenben indul, de Budapesten bontakozik ki. A nevét is itt kapja – igaz, harminc évvel később.) Antióchiában nevezik először Jézus tanítványait krisztusiaknak (christianoí). Mikor? Lukács a 80-as évek elején írja a Cselekedeteket, Jézus halála után jó ötven évvel. Mikor illetik a jézusi utat járókat ezzel a névvel Antióchiában? Már 42-ben, amikor odaviszi Pált? Nem hiszem. Nekik is kellett harminc év a névadáshoz? Nem tudom. De lehet, hogy több is kellett hozzá. (A Bokor mindenesetre nagyon örült az új névnek: nekünk nem tetszett, hogy korábban csak bulányisták voltunk. A keresztények meg máig is szívesen veszik a christianoí elnevezést. Én nem. Megkülönböztetem egymástól a keresztényeket meg a jézusiakat. De meg ám!)

A Jézus-tanítványokat kiközösítő II. Gamáliel még nem nevezi őket így, amikor 92-ben Jamniában kiközösíti őket: csak názáretieknek (nosrim) mondja őket, meg a „pimasz banda” díszítő jelzőt kapják tőlük. (Analógia: a Bokor mindmáig valakiknek a szívében és az ajkán csak a „szekta” megtisztelésnek örvendezhet.)

S Lukács ötödik említése: *az antióchiai tanítványok elhatározták, hogy tehetségükhöz mérten segítik anyagilag a júdeai testvéreket. Ezt meg is tették: Saullal és Barnabással adományokat küldtek a presbitereknek (ApCsel 11, 29-30).* Ebben az a figyelemre méltó,

hogy a jeruzsálemi presbitereknek nem *Barnabás és Saul* viszik az antióchiai adományokat, hanem *Saul és Barnabás*. Mikor lett ez az antióchiai szír orvos Lukács Jézus tanítványává? Már 42 előtt? Lehetséges. Ez az említési sorrendcsere 42-ben már az antióchiai orvost a Jézus tanítványok között találja? S ő látja az ottani helyzetet. Tudja, hogy Pál esik nagyobb súllyal latba Antióchiában, és nem Barnabás, akit jeruzsálemiek küldtek oda? Lehetséges. A második út során Troászban csatlakozik Lukács Pál kíséretéhez, és 50 után... Akkor már biztosan ismeri Pál súlyfölényét, és amikor művét írja a '80-as évek elején, akkor meg méginkább.

Még megtudunk valamit Lukácstól: Barnabás és Saul feladatukat elvégezve visszatértek Jeruzsálemből. Jánost, vagy másik nevén Márkot, is magukkal vitték (ApCsel 12,25). E Márk anyjának házában imádkoztak a jeruzsálemiek, amikor Heródes Pétert börtönbe vetette (ApCsel 12,12). Nem lehetett jelentéktelen személy a jeruzsálemiek körében. Ketten jöttek Antióchiából, hárman mentek vissza. Majd ő írja meg az első ránk maradt evangéliumot 25-30 év múltán.

11. Pál első missziós útja, 45 és 48 között

Erről is Lukács számol be: *Az antióchiai egyházban volt több próféta és tanító... Egy nap, amikor az istentiszteletet tartották és böjtöltek, így szólt hozzájuk a Szentlélek: „Rendeljétek nekem Barnabást és Sault arra a munkára, amelyet szántam nekik!” Erre böjtöt tartottak, majd rájuk tették kezüket, és útnak bocsátották őket. A Szentlélektől küldetve Szeleukiába mentek, onnét Ciprusba hajóztak. Szalamiszba érve a zsidók zsinagógáiban hirdették az Isten szavát. János is segített nekik* (ApCsel 13,1...5). (Kis igazítás: az Antióchia-beliek helyén valónak látták e missziót, mely Szeleukia kikötője felé vezette őket... magam is helyén valónak láttam, hogy elmenjek 1936-ban Vácra piaristának..., Bandi és Gabi is, hogy 1970-ben összeházasodjanak. Mind a három döntés helyes döntés volt? Miből tudjuk előre, hogy ezek a döntések a Szentlélektől küldetve hozott döntések voltak? Úgy gondolták akkor, amikor döntöttek, hogy helyesen döntöttek. Jámorságunk magyarázhatja döntéseinket a Szentlélek döntéseinek. Utólag láthatjuk döntéseinket helyesnek és a Szentlélek döntéseinek. Pál és Barnabás jó munkát végeztek, magam még mindig piarista vagyok, Bandinak s Gabinak lett tíz gyerekük, pillanatnyilag 15 az unokáik száma, akik közül Bori már beígért nekik nyolc dédunokát is. Aztán ha nem sikeresek a döntések következményei? Akkor szidjuk az Istent, hogy mért azt döntötte, amit...? Talán még érvénytelenítjük is Isten nevében egyházunk bíróságának a színe előtt...

Szeleukia – Antióchia tengerparti kikötő városa, s csak pár kilométerre van a várostól. Hova is mehetnének először, mint Barnabás szülő hazájába, Cyprusba. Cyprus legközelebbi kikötő városa, Szalamisz pedig csak húsz km-re van Szeleukiától. Mi sem természetesebb, mint hogy Barnabás és Saul, a két – nemzeti és vallási önazonosságú zsidó – a zsidók zsinagógájába menjenek Isten Jézustól közvetítettnek gondolt szavát hirdetni.

És egyáltalán nem természetes, hanem nagyon is rejtélyes a Márknak nevezett Jánosnak a szerepe. Szalamiszban (Cyprus szigetén) csatlakozott hozzájuk? Antióchiából küldték Márkot a kettőnek utána? Azért, hogy segítsen nekik? Magától ment utánuk? Azért, mert mint jeruzsálemit jól ismerte Barnabás, aki szintén jeruzsálemi volt? Mért csatlakozott hozzájuk? És mért nem tartott ki mellettük? Pál miatt? Barnabás miatt? Egyéb okok miatt?

Szalamiszból a cyprusi Paphosba hajóznak, onnan meg a közeli pizídiái Perge városába, de Márk otthagyja őket Pergében, és egy hajóval hazautazik Jeruzsálembe. Történt valami Paphosban? Igen. Saul büntetőcsodát produkál. Átkával megvakít valakit, aki ellene beszél prédikációjának (ApCsel 13, 6-12). Szerepe lehetett ennek abban, hogy elég volt Márknak ebből a mégiscsak Jézus-félének akarták volna misszióból? Ki tudja? Magam azonban élek valami gyanúperrel.

Pergéből eljutnak a pizidiai Antióchiába. Pál itt nagy beszédet mond, olyan István-méretűt. 51 versnyit István, 26 versnyit Pál. Csak egy mondatot ragadok ki belőle: *Isten feltámasztotta Jézust... Tudjátok meg hát, testvérek, hogy általa a bűnök bocsánatát hirdetjük nektek. Ezekről Mózes törvénye alapján nem igazulhattatok meg, őbenne viszont minden hívő megigazul* (ApCsel 13, 37-39).

Hát jobbnak gondolom, hogy ezt már Márk nem hallotta. Azt, hogy a feltámadás következménye a bűnök bocsánata. Bár nem tartozott a Tizenkettő közé, de annyit tudhatott Jézustól vagy Jézusról, hogy az apa a tékozló fiút csak a bűnbánata alapján tudja magához ölelni, s nem annak következtében, hogy Jézust Kaifás, a főpap, meg Pilátus, a helytartó. méltóztatott a Golgotán kivégezni, Jézus ezt meg elszenvedni. Tudhatta mindezt Márk, mert a Getszemániban, amikor mindenki magára hagyta Jézust, és elmenekült, egy ifjú mégis követte, kinek meztelen testét csak egy gyolcslepel fedte. Amikor meg akarták fogni, otthagya a gyolcsleplet és meztelenül elfutott (Mk 14,51-52). Ez az ifjú pedig minden bizonnyal az a Márk volt, akinek Pálból elég volt annyi, amennyit Jeruzsálemtől kezdve Antióchián és Szalamiszon keresztül Pergéig megtapasztalhatott.

Hogy Barnabás mit szólhatott útítársa igehirdetéséhez, nem tudom. Hogy Lukács értette-e pontosan Pál szavait, melyeket rögzített, ebben meg bizonytalan vagyok. Miről is van abban szó? Arról, hogy Mózes törvénye által, a mózesi törvények teljesítése által nem lehet elérnünk azt, hogy tessünk az Istennek. Ezt az istenneketségést csak Jézusban, csak Jézus által tudja bárki is elérni; azzal a feltétellel, ha hisz. De miben? Abban, hogy Isten feltámasztotta Jézust? Ilyen olcsón bocsátja meg Isten bűneinket? Hát higgyünk akkor már ebben a feltámadásban, ha ez a hit eltörli minden bűnünket, s ha számlánk ezzel Istennél rendezve van! Ennyit már csak megérhet akármelyikünknek egy örök üdvösség. – Minden zsidó és nem-zsidó, minden épeszű ember, mindenkinek a lelkiismerete tiltakozik ez ellen a gnóosztikus mese ellen. Valahogyan tudjuk, hogy ez semmiképpen nem lehet igaz. Honnan? Onnan, hogy Istent a magunk lelkiismerete alapján képzeljük el s kérdezzük is: Mi volt, mi van és mi lesz azokkal, akik mindezekről nem is hallottak, vagy csak mesének tartják ma is, régen is, de lelkiismeretük szerint igyekeznek élni? Válaszolok: Isten, Jézus Istene magához öleli ezért őket... Mint például Szókratészt is. Miért? Mert mindig hallgatott a maga daimonionjára.

Márk már nem volt kíváncsi erre a szövegre. Barnabás még meghallgatta. Gratulált Pálnak e szövege miatt? Nem említ forrásunk semmit.

De mit szólt ehhez az igehirdetéshez a hallgatóság? ... *amikor a gyülekezet szétszlott, a zsidók és az istenfélő jövevények közül sokan a nyomukba szegődtek Pálnak és Barnabásnak. Ezeket arra biztatták (Pálék), hogy tartsanak ki az Isten kegyelmében* (ApCsel 13,42-43).

1. Tetszik a szöveg némely zsidónak és némely nem-zsidónak. Pálék meglelégedéssel nyugtázzák ezt. A következő szombaton csaknem az egész város összegyűlt, hogy hallja az Isten szavát. Amikor a zsidók meglátták a nagy tömeget, irigység fogta el őket, s rágalmakat szórva próbálták Pál szavait meghazudtolni. De Pál és Barnabás bátran megfeleltek nekik: *Először nektek kellett volna hirdetniünk az Isten szavát. De mert visszautasítottátok és méltatlannak ítéltétek magatokat az örök életre, most a pogányokhoz fordulunk. Ezt a parancsot adta nekünk az Úr: A pogányok világosságává tettelek, hogy üdvösségük légy egészen a föld végső határáig. Amikor a pogányok ezt meghallották, örültek, és magasztalták az Isten szavát, s hittek is mind, akik az örök életre voltak rendelve. Elterjedt az Úr szava az egész környéken* (ApCsel 13,46-49).

2. A zsidók tapasztalják a nem-zsidó többséget, és kritizálni kezdik a páli szöveget. Pálék: *Méltatlanok vagytok az örök életre, bezzeg a nem-zsidók a méltók. Nem foglalkoznak a kapott kritikák megcáfolni akarásával. A zsidók azonban felbujtották az előkelő vallásos asszonyokat meg a város tekintélyesebb férfait, és üldözést szítva Pál és Barnabás ellen, elűzték őket a vidékről. Ők lerázták – ellenük bizonyságul – lábukról a port, és Ikóniumba mentek. A tanítványokat eltöltötte az öröm és a Szentlélek* (ApCsel 13,50-52),

3. Pálék igazuk biztos tudatában távoznak – menekülve(?) – a városból, és egy árva szó nem esik arról, hogy helyt áll-e az, amit ott mondtak. Mért? Mert Lukács is úgy gondolja, és kétezer esztendőn keresztül pedig minden keresztény tudja, hogy ami bekerül a mi szent iratainkba, az magának az Istennek az igéje.

Az ApCsel 14. fejezetét olvasva pedig megállapítom, hogy így kell új vallást gründolni. Útirány: Perge, Antióchia, Ikónium, Lisztra, Derbe, s innen vissza Lisztra, Ikónium, Antóchia, Pamphilia, Perge, Attália, és vissza a tengeren keresztül Antióchiába, ahonnan útra keltek. A zsidók nem igen fűzhetők, a csodákra fogékonyabb nem-zsidók jobban. Tartalom: *Isten szava, kegyelem, hit*. De mi a tartalmuk e szavaknak? Forma: elöljárók rendelete. Jézus három évig dolgozott a Maga Tizenkettőjén, és csak ennek rendelt elöljárót. És csak egyszerűen és minden liturgia nélkül így: Erősítsd meg testvéreidet! Pálék missziója aligha tartott tovább egy-két hónapnál, kereszthalált sem haltak érte, de kézráfeltevással egyházakként (értsd: városokként) presbiterekkel ajándékozták meg őket (ApCsel 14,23). Megadták a módját, mint a pataiak...

4. Elkezdtek a gründolást, amit Jézus nem kezdett el. Pedig alig tíz esztendővel ezelőtt még itt volt közöttünk, s nem gründolt semmit. Ismerek egy semmit sem gründoló társaságot a világon: Ha kálvinista, ha luteránus, ha akárki is akar összehajolni velük, nem kérik számon rajtuk, hogy hova járnak vasárnaponként. De törekszenek arra, hogy Isten szavát mondják, elfogadják egymás hitét, kegyelmet sem kérnek maguknak, mert tudják, hogy azt Isten mindenkinek boldogan adja, aki imádkozik Hozzá. Elviselik a maguk kitaszíttóságát, s gondolják és mondják, amit Isten Lelkétől jövőnek vélnek. S meghallgatják a másikat akkor is, ha nekik mást mond a Lélek, mint a többieknek. Nem gründolnak semmit, akárcsak Jézus.

Mihelyt visszaértek kiindulásuk városába, Antióchiába, összehívták az egyházat, elbeszélték, mi mindent tett az Isten általuk, s hogy a pogányok előtt is kitárta a hit kapuját (ApCsel 14,27). Eredmény: a Pálék által bejárt terület már több mint ezer éve színmohamedán. Zsinagógák találhatók-e rajta, nem tudom, de lehetséges.

Ennek a páli igehirdetésnek mintha legfőbb ellenfelei rendre a zsidók volnának. Már Damaszkusban is (ApCsel 9,22-23), Jeruzsálemben újra (ApCsel 9,29) – mégpedig az életére törve. A pizidiai Antióchiában is (ApCsel 13,50), Ikóniumban is (ApCsel 14,2.4). Lisztrába utánamennék az előbbi két városból, s megkövezik, mint Istvánt megkövezték, ha nem is olyan sikerrel, mint Istvánt (ApCsel, 14,19) – a zsidók. Mért nem a pogányok? Azért, mert azok nem háborodnak fel a szövegein. Azok szívesen veszik az ingyen, csak a hit ellenében megkapható üdvösséget. A zsidók meg tudják, hogy ilyen olcsón azért nem mehetnek a dolgok. Derék zsidónak az, amit Jézus tanított. egy kicsit nagyon sok. Amit meg Pál tanít, az nagyon olcsó. Dühbe gurulnak tőle. A hülye gojok meg elhiszik... Lelkesedve.

114. MERRE NE MENJEK UTÁNI NAPLÓ

2008. szeptember

Piarista köz, 2008. szeptember 1.

Jézus családi kapcsolatai

Vegyes fogadtatása volt augusztusban tokaji előadásomnak: *Három Jakab vagy csak kettő? – csak kettő!* Kit érdekel, hogy kettő vagy akár négy Jakab is volt – kérdezte egy testvérem a Bokorban, aki nagyon szeret engem. Engem viszont érdekelt, és nagyon. S talán most egy hónappal a Bokortábor után meg is értitek, hogy mért. Van egy lassan hét évtizede tartó szerelmem, s mindent tudni akar az ember arról, akibe szerelmes. Jézus a neve. Emberré lett ő is. Érdekel a családja is, amelybe beleszületett. Magam a nyolc dédnagyszülőm nevét is tudom. Három nagyszülőmet jól ismertem. Szüleim élete, jelleme pedig nyitott könyv előttem. Hat testvéremé is. Ismerem testvéreim gyerekeit, unokáit, dédunokáit is. Éppen most hívott fel telefono Koszovóból Livia húgom unokája, aki Liviának szült már egy dédunokát is. Hívott egy családi ünnepségre: Ha élek, akkor elmegyek rá. Sajnos, feleségem nincs. Ez okon gyermekeim, unokáim, dédunokáim sincsenek. Csak utód vagyok, de őse nem vagyok senkinek, senkinek – sírom Adyval. A családom – a Bokor; s e családom számára Jézus – a mindenekfeletti. Legalábbis hiszek benne. S vénségemre ráirányult figyelmem e Jézus családi kapcsolataira is. A Bokornagy tábor szervezői előadást kértek tőlem. Kérdeztem tőlük, hogy miről beszéljek. Azt válaszolták, hogy arról, ami legjobban érdekel. Amikor kérdeztek, ez a téma érdekelt a legjobban. A témaválasztásért tehát ők a felelősek. Beszélhettem volna még Visnyeszéplakról is. De hát ez egészen friss szerelem az életemben. S a szerelmeim folyton változnak. De a Jézus iránti szerelmem stabil, már hét évtizedes, s ez nem sérthet senkit se – gondoltam én botorul, s vénen. Bocsánatot kérek, ha tévedtem és előadásom érdektelenségbe fúlt. Most tehát megmagyarázom a bizonyítványom.

Jézus családjának tagjai

Jézus egyetlen **dédnagyszülőjének** a nevét ismerem: Mathan (Mt 1,16), ill. Mathat (Lk 3,24). De csak annyit tudok róla, hogy ő nemzette Jézus nevelő apjának, Józsefnek a nagyapját: Jakabot (Mt 1,16-17), ill. Hélit (Lk 3,23-24).

Jézus **nagyszüleinek** neveiből ismerjük tehát Jakabot, ill. Hélit, apai nagyapját. Apai nagyanyja nevét nem ismerjük. De ismerjük édesanyjának, Máriának az anyját, legalább a név szerint: Szent Annát. Honnan, a Bibliából? Dehogyan is. Damaszkusi János jeles teológus írásából, aki 750-ben született, s így már jól tájékozott lehetett a 800 év előtti eseményekről. Ő említi meg Jézus anyai nagyapjának nevét: Szent Joákimot is. A keresztény apokrif, azaz nem kinyilatkoztatott, kétes teológiai értékű irodalom tudott már e nevekről korábban is. Olyan ez az irodalom, mint volt Anonimusunk számára a parasztok, a regösök csacska meséi.

Jézus **szüleit** már –ismét bibliai forrásokból – ismerjük. József, akiről úgy gondolták, hogy Jézus a fia (Lk 3,23), Mária a férje, akitől született Jézus, akit Krisztusnak neveznek (Mt 1,16). El volt jegyezve ez a József Jézus anyjával, Máriával, akiről nemi egyesülésük előtt kitudódott, hogy terhes a Szentlélektől (Mt 1,18). József derék ember volt, nem akarta szégyenbe hozni jegyesét, ezért titokban akarta elbocsátani (Mt 1,19), de angyal tájékoztatja álmában őt a fenti és a Szentlélek tevékenységével kapcsolatos tényállásról (Mt,1,20). Mikor felébredett, magához vette asszonyát (Mt 1,24), és nem ismerte meg addig, amíg Mária fiat nem szült neki, akit József Jézusnak nevezett (Mt 1,25). Elmegy Józsefünk Betlehembe, hogy összeírják jegyesével, aki terhes volt (Lk 2,4-5). Álomban tájékoztatja az Úrnak egy angyala, hogy gyermekével s anyjával Egyiptomba fusson (Mt 2,20). Ugyancsak álomban kap utasítást, hogy Galileába vigye őket, Názáretbe (Mt 2,22-24). A názáretiek meg is állapítják az odalátogató felnőtt Jézusról, hogy József fia (Lk 4,22). Fülöp is mondja Natánáélnak: Megtaláltuk József fiát, Jézust, a názáretit (Jn 1,45). A kafarnaumi zúgolódók is tudnak valamit: Hát nem Jézus ő, a József fia, akinek mi atyját is, anyját is ismerjük? (Jn 6,42). Még

annyit tudunk róla, hogy ács volt (Mt 13,55), meg hogy szegény (Lk 2,24; Lev 12,8). Több említés nem esik róla a Bibliában. De hát Jézushoz csak annyi köze volt, hogy nem volt az apja, csak nevelte őt, és mesterségre is tanította (Mk 6,3). Aztán hallgatnak róla forrásaink. Hogy öreg volt és meghalt, meg a többit, azt csak gondoljuk. Egy 4-5. századbeli apokrif írás megemlíti, hogy meghalt. Hát ennyit viszont tudunk nemcsak Józsefről. Mindenkiről. Megöregszünk, s előbb-utóbb meghalunk. Mint az egyszeri ferences barát prédikálta missziós napon: Mind meghaltok. Mind... talán még én is.

Máriáról, Jézus anyjáról sem sokkal több, amit tudunk. A Józseffel kapcsolatosakat már láttuk. Nézzük az ezenfelülieket! A hatodik hónapban az Isten elküldte Gábor angyalt Galilea Názáret nevű városába egy szűzhöz, aki egy Dávid házából való férfinak, Józsefnek volt a jegyese, és Máriának hívták. Az angyal belépett hozzá és megszólította: „Üdvözlégy, kegyelemmel teljes! Veled van az Úr! Áldottabb vagy minden asszonynál.”... „Ne félj, Mária! Kegyelmet találtál Istennél. Nagy lesz ő és a Magasságbeli Fiának fogják hívni. Az Úr Isten neki adja atyjának, Dávidnak trónját, és uralkodni fog Jákob házán örökké, s országának nem lesz vége.” Mária megkérdezte az angyalt: „Hogyan válik ez valóra, amikor férfit nem ismerek?”... „A Szentlélek száll rád, s a Magasságbeli ereje borít be árnyékával. Ezért a születendő Szentet is az Isten Fiának fogják hívni ... mert Istennél semmi sem lehetetlen” – válaszolta az angyal. Mária pedig: „Íme, az Úr szolgálója vagyok, legyen nekem a te igéd szerint.” Erre az angyal eltávozott.

Mária még ezekben a napokban útnak indult, és a hegyekbe sietett, Júda városába (Ain karim-ba? – nem biztos). Amikor Erzsébet meghallotta Mária köszöntését, örömeben megmozdult méhében a gyermek, maga Erzsébet pedig eltelt Szentlélekkel: „Áldott vagy az asszonyok között, és áldott a te méhed gyümölcse! Hogy lehet az, hogy Uramnak anyja jön hozzám? Lásd, mihelyt meghallottam köszöntésed szavát, az örömtől megmozdult méhemből a gyermek. Mária erre így szólt: „Lelkem magasztalja az Urat...” Mária még ott maradt három hónapig, aztán hazatért. ...

Mária megszülte elsőszülött fiát, bepólyálta és jászolba fektette, mert nem jutott nekik hely a szálláson. Angyalok értesítik erről a pásztorokat: Találtok egy jászolba fektetett, bepólyált gyermeket. Mire ők: Menjünk el Betlehembe, hadd lássuk a valóra vált beszédet, amit az Úr tudunkra adott! Gyorsan útra keltek, és megtalálták Máriát, Józsefet és a jászolban fekvő gyermeket. ... Mária meg mind emlékezetébe véste szavaikat ... Amikor eltelt a nyolc nap és körülmetélték, s a Jézus nevet adták neki, ahogy az angyal nevezte, mielőtt még anyja méhében megfogamzott. Amikor a szülők a gyermek Jézust bevitték a templomba, hogy a törvény előírásának eleget tegyenek, apja és anyja csodálkoztak azon, amit fiukról mondott Simeon, aki megáldotta őket, és így szólt anyjához, Máriához: „Íme, ő sokak romlására és sokak feltámadására lesz Izraelben, jel lesz, amelynek ellene mondanak (Lk 1.27... 2,34) ... A napkeleti bölcsek bementek a házba, megpillantották a gyermeket anyjával, Máriával (Mt 2,11).

Mindezekről Márk és János evangéliuma nem tájékoztat minket, csak Máté és Lukács. Márkot és Jánost nem érdeklik Jézus születésének körülményei. Márk a maga evangéliumát nagyvonalúan Keresztelő Jánossal kezdi. János pedig még nagyvonalúbban az időtlen örökkévalóságban: *Kezdetben volt a Ige és Istennél volt a Ige...* – s nem érdeklik őt oly kicsiségek, mint Jézus földi származása. Ezzel csak Máté és Lukács bíbelődik.

Piarista köz, 2008. szeptember 3.

Jézus testvérei

Itt már megszólal a származás- és gyermekségtörténetet nem említő Márk és János is. „Nem az ács ez, Mária fia, Jakab, József, Júdás és Simon testvére? S ugye, nővérei is itt élnek közöttünk?” (Mk 6,3) – mondják a Jézus szavain megbotránkozók názáretiek. Máténál ugyanezt találjuk: „Honnan van ennek a bölcsessége és a csodatevő ereje? Nem az ácsnak a

fia? Nem Mária az anyja, nem Jakab, József, Simon és Júdás a testvérei? S nővérei nem mind itt élnek köztünk? Honnét vette hát mindezeket?” És megbotránkoztak rajta (Mt 13,55-57).

János is ad valamelyes tájékoztatást: Harmadnap menyegzőt tartottak a galileai Kánában, amelyen Jézus anyja is ott volt. Jézust is meghívták a menyegzőre, tanítványaival együtt. (Amikor Jézus Kánába érkezik, még csak János, András, Péter, Fülöp s Bertalan nevű tanítványait ismeri.) ... Amikor fogytán volt a bor, Jézus anyja megjegyezte: „Nincs több boruk.” Jézus azt felelte: „Asszony, mi közünk egymáshoz? / Mi közünk ehhez? / Hagyj békén! / Még nem jött el az én óráim.” Erre anyja szólt a szolgáknak: „Tegyetek meg mindent, amit csak mond!” ... Ezzel kezdte meg Jézus csodajeleit a galileai Kánában. Kinyilatkoztatta dicsőségét, s tanítványai hittek benne. ... Aztán lement anyjával, testvéreivel és tanítványaival Kafarnaumba, de csak néhány napig maradtak ott (Jn 2,1...12). Kafarnaum légvonalban 35 km-re északra van Kánától, Názáret pedig Kánától délre 7 km-re. Mit csináltak ott? Jézusnak háza volt már ekkor Kafarnaumban? (Mt 4,3) Mért gyalogoltak Mária és fivérei-testvérei (a lányok is szerethettek lakodalomba járni) 50 km-t, míg visszaértek Názáretbe? Egyébként itt szerepelnek először együtt Jézus *testvérei és tanítványai*.

Amikor hazament, ismét nagy tömeg gyűlt össze, úgyhogy még evésre sem maradt idejük. Amikor övéi ezt meghallották, mentek, hogy megfogják, mert azt mondták, hogy megzavarodott. Amikor anyja és fivérei odaértek, kint maradtak, beküldtek érte és hívták. Sokan ültek körülötte, szóltak neki: „Anyád és testvéreid kint vannak, és keresnek.” Így válaszolt: „Ki az én anyám és kik az én fivéreim?” Aztán végighordozta tekintetét a körülötte ülőkön, s csak ennyit mondott: „Ezek az én anyám és testvéreim! Aki teljesíti az Isten akaratát, az az én fivérem, és nővérem és anyám.” (Mk 3,20...35) Ezt a jelenetet hozza Máté is (12,46-50) és Lukács is (8,9-21). (A görög *adelphos* jelenthet akármilyen nemű testvért is, miként a magyarban is a *testvér* szó.)

Testvérei így szóltak hozzá: „Kelj útra, és menj el Júdeába, hogy tanítványaid is lássák tetteidet. Hisz senki sem működik titokban, ha azt akarja, hogy tudomást szerezzenek róla. Ha képes vagy ilyenekre, akkor lépj a világ színe elé.” Testvérei sem hittek ugyanis benne. Jézus ezt válaszolta nekik: „Nekem még nem érkezett el az időm, de nektek mindig megfelelő az idő. Titeket nem gyűlölhet a világ, de engem gyűlöl, mert bizonyítom, hogy gonoszak a tetteik. Menjetek hát föl az ünnepre, én azonban nem megyek föl erre az ünnepre, mert még nem telt be az időm.” Ezt mondta nekik, s ott maradt Galileában. De azután, hogy testvérei fölmentek az ünnepre, ő maga is fölment, csak nem nyilvánosan, hanem titokban (Jn 7,3-10). – Mit csinál ilyenkor egy anya? Sodródik? Jó akar lenni mindegyik gyermekének? Szenved bizonyosan, s talán sodródik is. Apám és én nem mentünk el egyik testvérünk csak-polgári esküvőjére. Anyánk elment: *Megszakadt volna a szívem, ha nem megyek el*. Később meggyóna, mint vétkét, pap-fiának. Feloldoztam. Most meg, amikor ezt írom, folyik a könnyem.

Jézus tanítványai – a Tizenkettő.

Tizenkettőt rendelt, akiket apostoloknak nevezett, hogy vele legyenek, s hogy elküldje őket hirdetni az igét. Hatalmat adott nekik, hogy kiűzhessék az ördögöket. Ezt a tizenkettőt rendelte: Simont, akinek a Péter nevet adta, Jakabot, Zebedeus fiát, Jánost, Jakab testvérét, ezeket elnevezte Boanergesznek, vagyis a mennydörgés fiainak, Andrást, Fülöpöt, Bertalant, Mátét, Tamást, Jakabot, Alfeus fiát, Tádét, a kánai Simont és az iskarióti Júdást, aki később elárulta (Mk 3, 14-19).

A tizenkét apostol neve a következő: Az első Simon, más néven Péter, aztán testvére András, Zebedeus fia, Jakab és testvére János, Fülöp és Bertalan, Tamás és Máté, a vámos, *Jakab, Alfeus fia* és Tádé, a kánai Simon és a karióti Júdás, aki később árulója lett (Mt 10, 2-4). Lukácsnál pedig Simont, akit Péternek hívott, testvérét, Andrást, Jakabot és Jánost, Fülöpöt és Bertalant, Mátét és Tamást, *Alfeus fiát, Jakabot és a zélótának nevezett Simont, aztán Júdást, Jakab testvérét*, és a karióti Júdást, aki később árulója lett (Lk 6, 13-16).

Szerepel két apa is. Az egyik: Zebedeus, az ő két fia: Jakab és János. A másik: Alfeus. Máté és Márk szövegében Alfeus apja Jakabnak, Tádénak, a kánai Simonnak. Lukács szövegében pedig Jakabnak, a zelótának nevezett Simonnak, és Jakab testvérének, Júdásnak.

Zebedeus neve 12 ízben fordul elő a kánoni evangéliumokban, és egyértelmű, hogy Jakabnak és Jánosnak az apja. *Alfeusnak* a neve csak 5 ízben. A fenti három helyen kívül még. Mk 2,14-15-ben: Ahogy a vámnál elhaladt, látta, hogy ott ül Lévi, Alfeus fia. Így szólt hozzá: „Kövess engem!” Az felállt és követte. Lévi házában asztalhoz telepedett. Sok vámos és bűnös is ott ült együtt Jézussal és tanítványaival az asztalnál. Sokan voltak. (Lk 5,27-28 nem említi Alfeust, de egyértelmű, hogy Alfeus-firől beszél: Ezek után kiment, s meglátott egy Lévi nevű vámost, amint a vámnál ült. Felszólította: „Kövess engem!” Az felállt, és mindenét otthagya követte őt.) Az 5. hely az ApCsel első fejezetében található. Jézus menybemenetele után hallják az ott levők: „Galileai férfiak! Mit álltok itt égre emelt tekintettel? Ez a Jézus, aki tőletek az égbe vétetett, úgy jön el ismét, amint szemetek láttára a mennybe ment.” Erre az Olajfákról elnevezett hegyről, amely Jeruzsálemtől egy szombatnapjára van, visszatértek Jeruzsálembe. Amint megérkeztek, fölmentek az emeleti terembe, ahol együtt szoktak lenni: Péter és János, Jakab és András, Fülöp és Tamás, Bertalan és Máté, Alfeus fia, *Jakab, a buzgó Simon és Jakab testvére, Júdás*. Mindannyian egy szívvel, egy lélekkel állhatatosan imádkoztak az asszonyokkal, Máriával, Jézus anyjával és testvéreivel együtt (ApCsel 1,11-14). Ez alkalommal is Alfeus az apja a Tizenkettőből három tanítványnak Jakab, Simon, Júdás).

Megállapíthatjuk tehát, hogy Alfeus öt ízben is Jakab, Simon és Júdás apjának mondattik. Úgy gondolom, hogy az Alfeus fia Jakab, azonos az Úr testvérének mondott Jakabbal. Milyen alapon gondolom ezt? A Jézus menybemenetel utáni évtizedek e képtelen tekintélyű Jakabja nem bújhatott elő a semmiből, csak egyike lehetett a Tizenkettőnek. Méghozzá Péter után ez a Jakab volt Tizenkettőből a legjelentősebb.

Csel 12,17: Börtönből történt csodás szabadulásának elbeszélése után mondja Péter: Mondjátok el ezeket **Jakabnak** és a testvéreknek!

Csel 15,13. A jeruzsálemi zsinaton amint elhallgattak, megszólalt **Jakab...**

Csel 21,18: Másnap Pál velünk – és társai 58 pünkösdjén Jeruzsálemben – együtt eljött Jakabhoz, ahol a vének is jelen voltak mindnyájan...

1Kor 15,7: Aztán Jézus megjelent **Jakabnak** és valamennyi apostolnak

Gal 1,19: Az apostolok közül nem láttam mást, csak **Jakabot**, az Úr testvérét

Gal 2,9: És amikor **Jakab**, Kéfás meg János, akiket oszlopoknak tekintenek, felismerték a nekem adott kegyelmet, megállapodásul kezet adtak nekem

Gal 2,12: Mielőtt ugyanis néhányan odajöttek **Jakabtól** – Pál szerint – Péterék elkezdtek tökéletlenkedni Antióchiában

Jak 1,1: **Jakab** Istennek és az Úr Jézus Krisztusnak... szolgája

Júd 1,1: Júdás, Jézus Krisztusnak szolgája, **Jakabnak pedig testvére.**

Mindezek után lapozzunk vissza Jézus testvéreihez. „Nem az ács ez, Mária fia, Jakab, József, Júdás és Simon testvére? S ugye, nővérei is itt élnek közöttünk?” (Mk (6,3) És megbotránkoztak rajta Názáretben. Máté ugyanígy: „Honnan van ennek a bölcsessége és a csodatevő ereje? Nem az ácsnak a fia? Nem Mária az anyja, nem Jakab, József, Simon és Júdás a testvérei? S nővérei nem mind itt élnek köztünk? Honnét vette hát mindezeket?” És megbotránkoztak rajta (Mt 13,55-57).

Jakab, Simon és Júdás nemcsak testvérei voltak Jézusnak, hanem tagjai a Tizenkettőnek is, és nemcsak Mária fiai voltak, hanem Alfeusnak is.

Piarista köz, 2008. szeptember 5.

Jézus nő tanítványai

Márk jelentése szerint a Getszemániban történt letartóztatáskor a tanítványok valamennyien elhagyták Jézust, és elfutottak. János evangéliumában a kereszttel alatt Mária és János kap főszerepet: Jézus kereszttel alatt ott állt anyja, anyjának nővére, Mária, aki Kleofás felesége volt (ez a Kleofásné Mária tehát nem Jézus anyja – megjegyzés tőlem) és Mária Magdolna. Amikor Jézus látta, hogy ott áll az anyja és szeretett tanítványa, így szólt anyjához: „Asszony, nézd, a fiad!” Aztán a tanítványhoz fordult: „Nézd, az anyád!” Attól az órától fogva házába fogadta a tanítvány (Jn 19,25-27).

De ez csak az érdekelt János beszámolója a Golgotáról. A szinoptikusok – a férfi-nem általános szégyenére – sajnálatosan nem látnak férfi tanítványt Jézus kereszttel alatt. Márk jelentése: Asszonyok is álltak ott, és messziről nézték, mi történik. Köztük volt Mária Magdolna, Mária, az ifjabb Jakab és József anyja és Szalómé. Ezek már Galileában is vele tartottak és a szolgálatára voltak. Rajtuk kívül még többen is jelen voltak, akik vele együtt mentek fel Jeruzsálembe. (Mk 15,40-41) Máté jelentése: Messziről több asszony figyelte, mi történik; olyanok, akik Galileából eddig kísérték, és gondoskodtak róla. Köztük volt Mária Magdolna, Mária, Jakab és József anyja, és Zebedeus fiainak az anyja (azaz Szalóme – megjegyzés tőlem – Mt 27,55-56). Lukács jelentése: Jézus ismerősei pedig, köztük az asszonyok is, akik Galileából kísérték, távolabb állva látták mindezt. (Lk 23,49)

A szinoptikusok csak a kereszttől kissé távolabb álló asszonyokról számolnak be: A magdalai Máriát említik elsőül, Jakab és József anyját másodikul (mi tudjuk már, hogy ez az Alfeusné Mária volt Jézus anyja), Szalómét harmadikul, s névvel meg nem nevezett más galileai asszonyokat.

A titkos férfi-tanítványok

Ezek után következik Arimateai József akciója: ...jött egy előkelő tanácsos, az Arimateából való József, aki maga is várta az Isten országát. Bátran bement Pilátushoz, és elkérte Jézus holttestét. ...Józsefnek ajándékozta a holttestet. Az pedig gyorsan vásárolt, majd levette Jézust a keresztről, begöngyölte a gyorsba és sziklába vájt sírboltba helyezte, s a sír bejárata elé követ hengerített. Mária Magdolna és Mária, József anyja pedig látták, hogy hová temette – írja Márk 15,43...47).

Máté jelentése hasonló: ... egy József nevű jó módú arimateai ember, aki maga is Jézus tanítványa volt. Bement Pilátushoz, és elkérte Jézus testét. Pilátus elrendelte, hogy adják ki neki. József levette a testet, tiszta gyorsba göngyölte, s sziklába vájt új sírboltjába helyezte. A sír bejáratához nagy követ hengerített, és elment. Mária Magdolna és a másik Mária – a Alfeusné – ott maradtak, leültek a sírral szemben (Mt 27, 57-61). Lukácsé pedig: Volt egy József nevű tanácsos, derék és igaz férfi, Júdea Arimatea nevű városából származott, és maga is várta az Isten országát. Ő nem értett egyet a határozattal és az eljárással. Ez elment Pilátushoz, és elkérte Jézus testét. Aztán levette, gyorsba göngyölte, és sziklasírbába helyezte, ahol még nem feküdt senki. A készület napja volt, a szombat már beállóban. A Galileából érkezett asszonyok is elmentek, és megnézték a sírt, hogyan helyezték el benne a holttestet. Hazatérőben illatszereket és keneteket vásároltak, a szombatot meg a parancs szerint nyugalomban töltötték. (Lk 23, 50-56) János kicsit másképpen látja a dolgokat: Arimateai József, aki Jézus tanítványa volt – bár a zsidóktól való félelmében csak titokban –, arra kérte Pilátust, hogy levehesse Jézus testét. Pilátus megengedte. Így elment és levette a testet. Nikodémus is elment, aki annak idején éjszaka kereste föl (Jézust), s vitt mintegy 100 font mirha- és aloékeveréket. Fogták Jézus testét és a fűszerekkel együtt gyorsba göngyölték. Így szoktak a zsidók temetni. Azon a helyen, ahol keresztre feszítették, volt egy kert, s a kertben egy új sírbolt, ahova még nem temettek senkit. Mivel a sír közel volt, a zsidók készületi napja miatt ide temették Jézust (19,38-42).

A titkos tanítványokat értékelésem

Ez a négy jelentés maga a bűbáj. Arimateai Józsefünk egyfelől: maga is várja az Isten Országát... maga is Jézus tanítványa volt... s nem is értett egyet a Jézust istenkáromlóknak

állító kaifási nyilatkozattal, még kevésbé a keresztre feszítéssel. Másfelől pedig előkelő tanácsos, jó módú ember, derék és igaz férfi, bátran közlekedik Pilátus palotájában, Pilátus teljesíti kérését. Hogy oda ne rohanjak... Ezt Dombi Feri mifelénk úgy mondta, hogy Jézuskának is, Béluskának is... János a legbűbájosabb: szerinte Jézus tanítványa volt Józsefünk – bár a zsidóktól félelem következtében csak titokban... Mi ezt az ilyen mellékesen még az egyházi vagy világi nagy urakkal is haverkodó titkos Bokor-tagságot le se...

Még költekeznek is: Gyolcsba göngyölik, vadonatúj és sziklába vájt sírboltot engednek át... olyat, amilyenben még nem feküdt senki... és még Nikodémus is segít levenni a keresztről Jézus testét. Megadták a módját: zsidóéknál így temetkeznek. Elfog a düh: Az apátok mindenét, inkább szavaztatok volna nemmel, amikor Kaifás Jézust istenkáromlónak nyilvánította a Nagytanácsban... De akkor kussoltatok...! Nem tehetnétek, mert ti csak titokban voltatok tanítványok. A fenének kellett. Olyan ez, mintha Lékai és egyéb bíborosok titokban befizetnének a Bokor Harmadik Világ Alapítványa számlájára néhány millió forintot vagy eurót... apostoli áldásukkal megtetézve. Nem fizetnek be – nincs ok az aggodalomra.

Piarista köz, 2008. szeptember 7.

Vele volt a Tizenkettő és néhány asszony

Messzire kell visszamennünk, Lk 7.36-ig: Egy farizeus meghívta, hogy egyék nála. Betért hát a farizeus házába, és asztalhoz telepedett. Élt a városban egy bűnös nő. Amikor megtudta, hogy a farizeus házában van vendégségben, alabástrom edényben illatos olajat hozott. Megállt hátul a lábánál, és sírva fakadt. Könnyeit Jézus lábára hullatta, majd hajával megtörölte, elárasztotta csókjaival, és megkenste illatos olajjal. Mikor ezt a farizeus házigazda látta, így szólt magában: „Ha próféta volna, tudná, hogy ki és miféle az, aki érinti: hogy bűnös nő.” Jézus akkor hozzá fordult: „Simon, mondanék neked valamit.” Az kérte: „Mester! Hát mondd el!” „Egy hitelezőnek két adósa volt. Az egyik ötszáz dénárral tartozott neki, a másik ötvennel. Nem volt miből fizetniük, hát elengedte mind a kettőnek. Melyikük szereti most jobban?” „Úgy gondolom az, akinek többet elengedett” – felelte Simon. „Helyesen feleltél” – mondta neki. Majd az asszony felé fordulva így szólt Simonhoz: „Látod ezt az asszonyt? Betértem házaiba, s nem adtál vizet a lábamra. Ez a könnyeivel áztatta lábam, és a hajával törölte meg. Csókot sem adtál nekem, ez meg egyfolytában csókolgatja a lábam, amióta csak bejött. Aztán a fejemet sem kent meg olajjal. Ez meg a lábamat keni illatos olajával. Azt mondom hát neked, sok bűne bocsánatot nyer, mert nagyon szeretett. Akinek kevés bűnét bocsátják meg, az csak kevésbé szeret.” Aztán így szólt az asszonyhoz: „Bűneid bocsánatot nyernek.” A vendégek összesúgtak: „Ki ez, hogy még a bűnöket is megbocsátja?” De ő ismét az asszonyhoz fordult: „A hited megmentett. Menj békével!”

Lk 8.1: Ezután bejárta a városokat s a falvakat, tanított, és hirdette az Isten országát. Vele volt a tizenkettő és néhány asszony, akiket a gonosz lelkektől és a különféle betegségektől megszabadított: Mária, melléknevén magdalai, akiből hét ördög ment ki, Johanna, Heródes intézőjének, Kuzának a felesége, Zsuzsanna és még sokan mások, akik nagyonukból gondoskodtak róla.

A magdalai Máriáról szól az ének: sok bűne bocsánatot nyer, mert nagyon szeretett. Kit szeretett a bűnös nő? Korábbi kundcsaftjait? Jézust? Mind kettejüket? Mehetett a bűnös nő haza békével. Miért? Mert nagyon szeretett. A szeretetünk bocsátja meg bűneinket, vagy az Isten? Ez mindegy! Válaszok kérdéseimre: Mindkettejüket szerette nagyon. S most Jézust és Jézuson keresztül annak Atyját is. Mert tudta, amit az Arimateai meg Nikodémus nem tudott. Azt, hogy újjá lehet születni anélkül, hogy bemennénk újra anyánk méhében. Korábban is szeretett valakit. Lehet, hogy valakit is. Gtraham Green regényt is írt erről. Arról is, hogy egy időben, párhuzamosan is lehet. Jézus tudhatta, hogy lehet egyszerre is szeretni az Istent meg egy asszonyt is. Azért tudhatta, mert valóságos ember is volt. Ha érthetetlen a válaszom,

segítsen magyarázni egy költő. Ide szeretném írni az egészet, de nem működik a szkennерem. Ady Endre versét:

Az én mennyasszonyom

Mit bánom én, ha utcasarkok rongya, De elkísérjen egész a síromba.

Álljon előmbé izzó, forró nyárban: Téged szeretlek, Te vagy, akit vártam.

Legyen kirugdalt, kitagadott, céda, Csak a szívébe láthassak be néha...

Ha ott fetrengnek lenn, az utcaporba: Borúljon rám és óvjon átkarolva...

Meghalnánk mondván: Bűn és szenny az élet, Ketten voltunk csak tiszták, hófehérek.

Az asszonyokat értékelésem

A férfi tanítványok meg sehol, csak az asszonyok. Magdolna meg Mária látják, hogy ezek a Kaifással szavazók hová temetik Jézust. Meg amikor ezek a temetést végzők József meg Nikodémus hazamennek vacsorázni, Mária Magdolna és Mária, József anyja, tehát Alfeusné Mária látták, hogy hová temette József Jézus holttestét... Mária Magdolna és a másik Mária ott maradtak, leültek a sírral szemben. És: A készület napja volt, a szombat már beállóban. A Galileából érkezett asszonyok is elmentek és megnézték a sírt, hogyan helyezték el benne a holttestet. Hazatérőben illatszereket és keneteket vásároltak, a szombatot meg a parancs szerint nyugalomban töltötték. János persze nem lát ott asszonyokat, csak magát és Máriát egyet sem. Se Magdolnát, se Máriát. Megvakult? Nem. Csak sietett ő is haza. Vallásos zsidóként ő is nyugalomban töltötte a szombatot. Azt hiszem, hogy csak megírta – történetét, s nem akkor péntek este, hanem 70 évvel később – az emlékei alapján.

Márk jelentése: Amikor elmúlt a szombat, Mária Magdolna, Mária, Jakab anyja (Alfeusné teát Jézus édesnyja), és Szalómé illatszereket vásároltak, s elmentek, hogy bebalzsamozzák. A hét első napján kora reggel, napkeltekor kimentek a sírhoz. Miután a hét első napjának reggelén feltámadt, először Mária Magdolnának jelent meg, akiből a hét ördögöt kiűzte. Ez elment és elvitte a hírt a gyászoló és szomorkodó tanítványoknak. Amikor meghallották, hogy él, és hogy (Mária Magdolna) látta, nem hitték el – írja Márk (Mk 16,1-2...16.9).

Máté jelentése: Szombat elmúltával, a hét első napjának hajnalán a magdalai Mária és a másik Mária elment, hogy megnézze a sírt. Hirtelen nagy földrengés támadt. Az Úr angyala ugyanis leszállt az égből, odament, elhengerítette a követ és ráült. Nincs itt. Feltámadt, ahogy előre megmondta. Aztán siessetek, vigyétek hírül tanítványainak: Feltámadt a halálból, előttetek megy Galileába. Ott viszontlátjátok. Gyorsan otthagyták a sírt, és félelmükben meg nagy örömmükben is siettek, hogy megvigyék a hírt a tanítványoknak. Egyszerre csak Jézus jött velük szemben, s így köszöntötte őket (az asszonyokat – megjegyzés tőlem): „Üdv nektek!” Odafutottak, leborultak előtte, és átkarolták a lábát (Mária Magdolna is és az anyja is – megjegyzés tőlem). Jézus így szólt: „Ne féljete! Menjete, vigyéte hírül testvéreimnek, hogy térjenek vissza Galileába, ott majd viszontlátanak (Mt 28,1...10).

Lukács jelentése: A hét első napján kora hajnalban asszonyok érkeztek a sírhoz, s magukkal vitték az előkészített illatszereket is. Úgy találták, hogy a kő el volt a sírtől hengerítve. Bementek, de az Úr Jézus testét nem találták. A sírtől visszatérve mindent hírül adtak a tizenegynek és a többieknek. Mária Magdolna, Johanna és Jakab anyja, Mária (azaz Alfeusné, Jézus édesanyja – megjegyzés tőlem), s néhány más asszony hozta a hírt, aki még velük volt, az apostoloknak, de azok üres fecsegésnek tartották, és nem hittek nekik. Péter mégis menten felkelt, és a sírhoz futott. Benézett, de csak a lepleket látta. Hazament, és magában igen csodálkozott a történeteken (Lk 24,1...12; aztán aludt tovább – megjegyzés tőlem).

János jelentése: A hét első napján, kora reggel, amikor még sötét volt, Mária Magdolna kiment a sírhoz. Észrevette, hogy a követ elmozdították a sírtől. Erre elfutott Simon Péterhez és a másik tanítványhoz, akit kedvelt Jézus, és hírül adta nekik: „Elvitték az Urat a sírből, s nem tudni, hova tették.” Péter és a másik tanítvány elindult és a sírhoz sietett. Mind a ketten futottak. De a másik tanítvány gyorsabban futott, mint Péter, és hamarabb ért a sírhoz... A tanítványok ezután hazamentek, (hogy folytassák az alvást – megjegyzés tőlem). Mária ott állt

a sír előtt és sírt. Amint így sírdogált, egyszer csak benézett a sírba. Láta, hogy ott, ahol Jézus teste volt, két fehér ruhába öltözött angyal ül, az egyik fejtől, a másik lábtól. Megszólították: „Asszony, miért sírsz?” „Mert elvitték Uramat – felelte –, s nem tudom, hová tették.” E szavakkal hátrafordult, s látta Jézust, amint ott állt, de nem tudta róla, hogy Jézus. Jézus megkérdezte: „Asszony, miért sírsz? Kit keresel?” Abban a hiszemben, hogy a kertész áll mögötte, így felelt neki: „Uram, ha te vitted el, mondd meg, hova tetted, hogy elvihessem magammal.” Jézus most nevéen szólította: „Mária!” Erre megfordult, s csak ennyit mondott: „Rabboni”, ami annyit jelent, mint „Mester”. Jézus ezt mondta neki: „Engedj! Még nem mentem föl Atyámhoz. Inkább menj el testvéreimhez és vidd nekik hírl: Fölmegyek Atyámhoz és a ti Atyátokhoz, Istenemhez és a ti Istenetekhez.” Mária Magdolna elment, és hírl adta a tanítványoknak: „Láttam az Urat, s ezeket mondta nekem (Jn 20,1...18).

A végső találkozás értékelése

A négy jelentésből az tetszik ki, hogy volt egy nagyon korai sírbolt látogatás, melynek alkalmával az asszonyok be akarták balzsamozni Jézus holttestét. Márk szerint: Amikor elmúlt a szombat, Mária Magdolna, Mária, Jakab anyja, és Szalómé illatszereket vásároltak, s elmentek, hogy bebalzsamozzák. A hét első napján kora reggel, napkeltekor kimentek a sírhoz. De mind a négy jelentés szerint hiába mentek, nem tudták bebalzsamozni őt. Nem azért, mert Arimateai József és Nikodémus már megtették azt, hanem azért, mert a kő el volt hengerítve, és Jézus nem volt a sírboltban.

A négy jelentésből az is kitetszik, hogy asszonyok voltak a kora hajnali kísérlétezők. Márknál: Magdolna, Mária, Szalóme. Máténál: Magdolna, Mária. Lukácsnál: Magdolna, Johanna, Mária és még néhány asszony. Jánosnál egyedül Magdolna. Az is nyilvánvaló, hogy Mária Magdolnát említik mindnyájan az első helyen, János jelentése pedig egyedül őt. Mind a három jelentés megemlíti kétszer a Jakab anyja Máriát, s egyszer a másik Máriát – akik pedig nem lehetnek különböző személyek csak egyetlen személy: Jézus édesanyja, mert hogyan is maradhatna ilyenkor egy édesanya otthon. Végül is az összes asszonyok hazamennek, s hazamenve útközben beszámolnak eredménytelenségükről a tanítványoknak, akik üres asszonyi fecsegésnek minősítik azok beszámolóját az üres sírról.

Mária Magdolna is elviszi ezt a hírt Péternek és Jánosnak, de ez a kettő hitelt ad szavainak, és futó versenyben szaladnak ki megnézni az üres sírt, amiről ez a nő beszél. Tapasztalják, hogy igazat beszél, s hazamennek. Végül is Mária Magdolna egyedül marad az üres sírnál, és mit csinál? Hát sír. Mit csinálhat egyebet egy szerelmes asszony, aki égen-földön keresi azt, aki számára pótolhatatlan? Sírdogálás közben mit csinál? Hát benéz kínjában újból az üres sírba. De az már nem üres, hanem látja, hogy ott, ahol Jézus teste volt, két fehér ruhába öltözött angyal ül, az egyik fejnél, másik a lábnál, ahol Jézus teste feküdt. Megszólították: „Asszony, miért sírsz?” – kérdezték az angyalok tőle. „Mert elvitték az én Uramat – felelte –, s nem tudom, hová tették.

A leírásban hiányzik valami, mert úgy folytatódik, hogy Mária miközben ezt mondta, hátrafordult, de szövegünk nem mondja meg, hogy miért fordult hátra, amikor a két angyallal beszél, akik bent ülnek a sírboltban, s ő behajolva beszélget velük. Csak azért fordulhat Mária hátra, mert valami mocorgást kellett maga mögöl hallania. Ezért fordul hátra. Lát is ott egy férfit. De se alakja, se arca, se hangja nem ismerős neki. Mária kertésznek gondolja, aki ott van szolgálatban a sírboltok körül. S mondja neki: Uram, ha te vitted el, mondd meg, hova tetted, hogy elvihessem magammal. S ekkor Jézus megmutatja magát Máriának. Leveti felvett alakját, visszaveszi földi arcvonásait, vagy csak a hangját cseréli a régire? S ezzel a régi hanggal mondja e síró és beléje halálosan szerelmes asszonynak... az asszony nevéet úgy, ahogy mindig is szólíhatta, amikor kettesben voltak: Mariam – a szövegünk szerint.

Most megint kellett valaminek történnie. Valamit most csinálnia kellett annak a nőnek, aki könnyeivel öntözte Jézus lábait, aki szép hosszú hajával törölgette és össze-visszacsókolgatta ezeket a lábakat, és aki Jézus temetésére már vett előre háromszáz dénár értékű valódi nárdus

kenetet, s megkente vele Jézus lábait. Mit kellett ennek a nőnek csinálnia, amikor megtudta, hogy nem vitték el Jézus testét? Hogy nem vitték el holttestét, és Jézus él és ölelhető, csókolható. Nem tudom kitalálni, hogy mit csinál ilyenkor egy szerelmes asszony? De ki tudom találni, de ahhoz egy regényt kellene írnom e szerelemről. Szövegünk csak ennyit ad Jézus ajkára: Ne nyúlj hozzám! S az indokolást: Még nem mentem fel az Atyához!

Értem Jézus szavát? Azt hiszem, értem. Jézus az Atyába volt szerelmes és az Atya Jézusba. Meg még mind a ketten mindnyájunkba. De Mária Magdolna mondhatatlan szerelemmel szerette Jézust, és Jézus is Magdolnát. De nem feküdtek le egymással, pedig Mária Magdolna aligha tudott volna nemet mondani Jézus felkínálására. De Jézus minden Mária Magdolnára irányuló kitüntetett szeretete ellenére és Jézus szeretetének olyan-amilyen volta következtében a lefekvést nem kínálta fel Mária Magdolnának.

A TIZENKETTŐ MAJDNEM FELÉBEN CSALÁDI VÁLLAKOZÁS VOLT... ÖT TESTVÉR, ILL. FÉLTESTVÉR: Jézus + ALFEUS HÁRMA: JAKAB, JÚDÁS, SIMON + LÉVI. Aztán a két Jónás-fíú: Simon és András, Zebedeus és Szalóme két fia: Jakab és János. 5+4, ez már 9. Hátra van még a két nevű Bertalan-Natánáél, a hitetlen Tamás, Fülöp és Júdás, az Iskarióti, aki el is árulta őt. Ezzel a négygyel kivan a 13. Egy vak lovat azért adnék érte, ha tudhatnánk Jézus húgának számát s a nevét is, hogy kiszámíthassam a termékenységi rátát, amit aztán a holnap szentmisében majd elprédikálhatnak.

A harmadik Jakabnak közös az anyja Jézuséval: azaz Jézus testvére. Jézus anyja, Mária első férje korai halála után férjhez ment Alfeushoz. (Lévi, a vámos – Alfeus első házasságából született.) Alfeus és Mária házasságából Máriának (legalább) két gyereke született: a fiatalabb Jakab és az idősebb József. Azért legalább, mert a két gyerek testvérei voltak még Simon és Júdás is (Mt 13.55; Mk 63). (Mária első férje József és Alfeus jó barátok lehettek. Ezért második házasságában első gyermekének Alfeus – Mária férj-elődje nevét adta: Józsefet.) Lehet, hogy Józsefnek öccse volt Alfeus és a levirátusi törvény szerint neki kellett utódot biztosítani bátyjának. S ezért lett az első gyermek neve: József, és Jakab csak a kisebbiek gyereke volt neki és Máriának.

Jakab, Jézus testvéreként és Júdás és Simon és Lévi **testvéreivel** együtt ott volt a Tizenkettőben. Mikor Péter elkezdte a Jeruzsálemen kívüli misszióit, a Jeruzsálemben maradtak közül Jakab lett ott a leghangsúlyosabb személy. Sok zsidót megtérített Jézushoz. A legnagyobb zsidó jelzőt s megkapta kortásaitól: *caddik, azaz istennektetsző*. Csoda-e, hogy '62-ben II. Ananosz főpap megkövezte? (Haag, Bibliai lexikon 780. o.) *Ez a Jakab a Tizenkettő második Jakabja, és nincs harmadik Jakab.*

Zárszó

Nem tudom, csak hiszem, hogy Jézus fogantatók Szentlélektől, született Szűz Máriától. De ennyi hit még nem elegendő egyházunkban, mert az 5. egyetemes, a II. Konstantinápolyi zsinat 553-ban használja a *mindig szűz Mária* kifejezést – három (2,6,14) kánonjában is. És 649-ben a nem egyetemes lateráni zsinat is használja a *mindig szűz istenszülő Mária* kitételt, a 4. kánonjában. IV. Pál pápa is képviseli 1555-ben az unitáriusokkal szemben, hogy Mária *állhatatosan kitartott a szüzességben*. Mindezek alapján Schütz Antal állítja, hogy **Mária szűz a szülés előtt, a szülésben és szülés után**, s azt is, hogy ez hittétel (Dogmatika II. 65. o.) Hasonlóképpen Előd István is dogmaként tanítja, hogy **Mária szűz maradt a szülés után** (Katolikus dogmatika, 634. o.) Azt is mondja, hogy ez nem bizonyítható a Bibliából közvetlenül (u.o.). Hogy közvetve bizonyítható-e, arról nem beszél. De én ma délután itt arról beszélek, hogy sehogy sem bizonyítható a Bibliából, hogy Mária állhatatosan kitartott a szüzességben. Nem volt jobb dolgom erre az estére? Nem találtam. Ezt találtam a legjobbnak.

A dogmát, a hittételt csak hinni kell. Nem kell tudni és nem is illik feltétel nélkül tagadni. De vizsgálni lehet. Abból a szempontból is, hogy mennyire támasztja alá a tételt Bibliánk. Egy nagyon kicsi és nekem nagyon kedves közösségemben, a haladó görögben, melyben

holdhavonként csak négy magyar hajol össze, a Galata-levelet elemezzük. S ennek kapcsán botlottam a címben olvasható kérdésbe:

Nem értem, hogy miért kell fenntartanunk az indításként megemlített tételt. Van dogmafejlődés is. Előbb-utóbb azt is fel kell majd adnunk, hogy azért nincs rend a világban, mert Éva evett az almából. Azt is, hogy Jézus halála kibékítette a bennünket Éva almaevéséért kárhozatba taszítani akaró Atyát. Jézus ezekről egy szót sem szólt. És a Dei Verbumban olvasom, hogy az összes szent iratok közül is méltán kimagaslanak az evangéliumok, mert elsősorban ezek tanúskodnak a megtestesült Igének, a mi Üdvözítőnknek életéről és tanításáról.

Ennek alapján próbáltam nyilvánvalóvá tenni Mária második házasságát Alfeussal, ami az evangéliumok alapján teljesen egyértelműnek látszik. Hogy miként tudják a dogmatikakönyveink fenntartani tételüket, hogy Mária szűz maradt a szülés előtt, alatt és után is, erre vonatkozóan adhatok egy tanácsot. Azt, hogy beszéljenek magyarul. E három megállapítás csak arra vonatkozik, hogy Jézus úgy született meg, hogy Mária szűz hártáján nem támadt repedés. Enélkül árnyékozta be őt a Szent Lélek, s enélkül jött Jézus a világra.

Ma a kispapjaink Th. Schneider *A dogmatika kézikönyve* (Vigilia 2000) c. könyvét tanulják. Ennek II. 173-4 oldalán ezt olvasom: Maga a *mindenkor szűz* kifejezés Alexandriai Petrosz (+311) püspöknél kerül elő első alkalommal és mellékesen, mikor az *istenszülő* Máriáról beszél. A 4. század végén Szalamiszi Epiphániosz ránk hagyott egy keresztes hitvallást, amely a „szent és minden időben szűz Máriáról” beszél. További 250 esztendő múlva a II. lateráni zsinat már határozott hangon beszél: *Ha valaki nem vallja... a mindenkor szűz Máriát istenszülőnek... az legyen elítélve*. Kezdetben csak kigondolnak a jámbor püspökök valami vallásosat, aztán később dogma lesz belőle, s meggyűjthatjuk az eretnekek alatt a máglyát... Meddig lehet még ezt csinálni Jézus nevében?

Piarista köz, 2008. szeptember 11.

Akik csodálják Pált

(A *Merre ne menjek?* utolsóelőtti fejezete)

Hosszú a soruk. Végig kísérték életemet. Most csak kettőt említek meg belőlük: a hatvan éve megjelent Holzner-művet s a négy éve kiadott Murphys, illetve művét.

Murphy könyvének van egy utolsó, 12. fejezete is, melynek címe: **Az utolsó évek**. Ennek meg alfejezetei: *Missziói út Hispániába – Visszatérés Illíriába – Újra Macedóniában és Kis-Ázsiában – Problémák Efezusban – A végzetes római út – Újra római börtönben – A halálos ítélet*. Ez utolsó alfejezetnek van írásos igazolása is, a többinek bajosan. Nem egykorú riport Pál haláláról, nem is került be az Újszövetségbe, mint Jézus, István és Jakab halála. Közel három századdal Pál halála után jegyezte le Eusebius: **...fel van jegyezve, hogy Pált Néró uralma alatt Rómában lefejezték** (*Egyháztörténet* 2,25). Hol találta Eusebius, nem árulja el. Azt viszont tudjuk, hogy Nérót 68 júniusában ítélte halálra a szenátus. Tehát Pál ezelőtt halt meg. Murphy szerint 67-ben. Lehetséges dátum.

E 12. fejezetet követi még egy **Epilógus** is. Könyvének e hatoldalal záró írása már dokumentált az apokrif s egyéb ógyházi irodalomból. E hat oldalon a dogmatörténet területére is eljut. Az alábbiakban idézem a könyvét befejező négy oldalt (342-345).

Az újszövetségi kánonba felvett tizenhárom páli levelet bizonyosan ismerték és hiteltelnek fogadták el a második században. A tudósok kimutatták, hogy hatással voltak az Újszövetség több más könyvére is. Így a jánosi iratokra, a Zsidóknak írt levélre, Péter első és második levelére (ez utóbbiban a következőket olvashatjuk; „vannak bennük – Pál leveleiben – nehezen érthető dolgok, ezeket a tanulatlan és állhatatlan emberek kicsavarják a saját vesztükre, akár csak a többi Írást is” 3,16), Jakab levelére és Júdás levelére. Más korai keresztény szerzők sem vonhatták ki magukat Pál hatása alól, így például Hermasz, Barnabás, Kelemen, Ignác, Polikárp és a *Didakhé* szerzője.

Senki másra nem tettek azonban olyan nagy hatást ezek a levelek, mint Markionra, aki a második századi egyház egyik vezető egyénisége volt. Markion Pált tartotta az egyetlen igazi apostolnak. Pál antinomizmusát mint a kereszténység zsidó gyökereinek radikális elutasítását értelmezte. Ebből az elvből kiindulva hiteles és hiteltelen összetevőkre osztotta fel az Újszövetséget. Arra használta fel Pált, hogy a saját teológiai koncepcióját igazolja vele.

Pált bizonyára hasonlóképpen megdöbbenette volna az is, ahogy a valentiniánus gnosztikusok értelmezték a leveleit. Ez az irányzat Pálnak a nagy „titokra” való homályos utalásait használta ki és alkalmazta saját céljaira. Pál utalásait arra vonatkozólag, hogy a „test” s a „lélek” az emberi személyiség két különböző alkotó eleme, a gnosztikusok radikális dualizmussá fejlesztették tovább. Meg voltak győződve róla, hogy olyan „tudás” (gnózis) birtokában vannak, amely megszabadította lelküket az anyag béklyóitól, és ennek a megvilágosodottságnak köszönhetően immár eljutottak a fény birodalmába.

Egy idő után az egyház elvetette mind Markiont, mind a gnoszticizmust. Így érthető lett volna, ha mint ezen tévtanítások állítólagos forrásától, Pál leveleitől is elhatárolja magát, és kimondja, hogy nem az igaz Evangéliumot képviselik. Ha ehhez hozzászámítjuk a zsidó-keresztény irányzat harsány Pál-ellenes polémiáját, nem magától értetődő, hogy a páli levelek helyet kaptak az újszövetségi kánonban.

Kétségtelen, Pál levelei a második század végére már annyira olvasottak voltak, hogy nem lett volna könnyű kivonni őket a forgalomból. Ráadásul népszerűségük felkeltette a szerző iránti érdeklődést is. A levelekben szereplő utalások és az Apostolok Cselekedeteinek történetei egy jól megírt, a drámai fordulatokat kiszínező Pál-életrajzot is időszerűvé tettek. Ennek az igénynek tett eleget egy élénk fantáziájú és a történelmi forrásokat mellőző szerző a második század közepén. A *Pál cselekedetei*, amely eredetileg magában foglalta a *Pál és Thekla cselekedetei-t* és a *Pál mártirhalálát* is, épületes és szórakoztató történet egyszerre. Azonkívül, hogy leírást ad Pál külsejéről (3:1), amely vállalkozása egyedülálló, megvan benne egy kalandos történet minden kelléke: izgalmas utazás, reménytelen szerelem, csodálatos megmenekülés minden veszélyes helyzetből (például a vadállatok elé vetett Pált egy oroszlán menti meg, amelyet/akit előzőleg megkeresztelt). Nem meglepő, hogy a *Pál cselekedetei-t* az egész antik világban olvasták. Olyan távoli vidékeken, mint Szíria és Észak-Afrika, kánoni tekintélye volt. Az érdekesítő történet mindazonáltal olyan teológiai álláspontot propagál, amelyet Pál nem vállalt volna. A csodatévő apostol heroikus alakja arra szolgált, hogy a minden ember számára megélhető életéről és annak értékeiről való lemondást népszerűsítse. Az az igazi keresztény, sugallja a szerző, aki egész életében megőrzi szüzességét.

Pál alakjának jelentőségét még inkább kiemelte Ireneusz (kb. 130 – kb. 200), az apostolok utáni kor első nagy keresztény teológusa, a legkorábbi és legerősebb híd a keleti és a nyugati egyház között. Kis-Azsiában, Szmírnában született, ahol Polükarposz volt a mestere, majd Rómában tanult, és mint Lyon püspöke fejezte be életét. Az *eretnekség ellen, avagy a hamis gnózis cáfolata* című nagy művében szembeszáll egyrészt az olyanokkal, mint Markion, akik eltúlozva Pál jelentőségét, azt állítják, hogy „egyedül Pál ismerte az igazságot” (3. 13. 1), másrészt azokkal, „akik nem ismerik el Pált apostolnak” (3. 13. 1). Az a tisztelet, amellyel Ireneusz Pálnak adózott, és amit másoktól is elvárt, műve alapelveiben is megfogalmazódik. A hitigazság próbája minden egyház számára az, „hogy megegyezik-e az apostoli hagyománnyal, amelyet a két legnagyobb apostol, Péter és Pál által Rómában alapított és megszervezett egyház őriz” (3. 3. 2). Nem meglepő tehát, hogy Ireneusz több mint 400 alkalommal idézi Pált vagy hivatkozik rá. Minden páli levélből idéz, kivéve a Filemonnak írt levelet. Egyet azonban nem tesz meg Ireneusz: nem teszi magáévá Pál teológiáját. Művét alapos vizsgálódásnak alávetve kiderül, hogy a páli leveleket csupán hivatkozási alapok tárházának tekinti. Ez lett Pál sorsa a későbbi évszázadokban is. A nagy teológiai viták résztvevői rendkívül szelektív módon használták fel az apostol leveleit. Míg Szent Ágoston

túlhangsúlyozta azt, amit Pál a meg nem váltott emberiségről mond, a reformátorok a szeretettől áthatott kontextusból a hit fontosságának hangsúlyozását ragadták ki.

Pál elemzése arról a világról, amelyben élt és működött, érvényes a mi társadalmunkra is. Pontos helyzetfelismerő készségének és éleslátásának arra kell indítania bennünket, hogy komolyan vegyük az általa javasolt megoldásokat, amelyek segítségével a kereszténységet a változás hiteles eszközévé kívánta tenni. Az a kereszténység, amelyet Pál hirdetett, nem vallott kudarcot, mivel megvalósítására még csak komoly kísértet sem történt.

Ez a vége Murphi könyvének. Azért került ide, mert jelen munkámnak lektora s opponense Bajnok Dániel szerint írnom kellene valamit Pál *időskorától és haláláról is*. Nem regényt írtam Pálról. Hiteles leveleit s Lukács írását használtam fel. Most felhasználtam Eusebiuszt is, mert ő is megnevezte magát, ha forrását nem is tudta megjelölni (fel van jegyezve ...).

Magam nem tudtam használni Murphi könyvét sem, bár nagyon olvasmányos útleírás. Más a műfaja, mint az én könyvemnek.

Nem arról szól a könyv, amiről az enyém. Az én könyvem arról beszél, hogy tökéletes diadalt aratott az, amit a Szent Pállá lett tarzusi Saul tanított – a názáreti Jézus tanítása ellenében. Saul tanítása is meg a Jézust meg nem halló emberiség tanítása és élete is – diadalt aratott Jézuson.

A különböző vallások hitletéteménye jeles szerzők művein alapszik. Murphy vallásában *a hitigazság próbája minden egyház számára az, „hogy megegyezik-e az apostoli hagyománnyal, amelyet a két legnagyobb apostol, Péter és Pál által Rómában alapított és megszervezett egyház őriz*.

Magam a római katolikus egyházon belül egy olyan kisközösségi hálózaton belül élek, amely örömmel olvassa a II. Vatikáni Zsinat egyik dokumentumában: *Köztudomású, hogy az összes szent iratok közül is méltán kimagaslanak az evangéliumok, mert elsősorban ezek tanúskodnak a megtestesült Igének, a mi Üdvözítőnknek életéről és tanításáról* (Dei Verbum 18). Pál csak gondolta magáról, hogy ő írta meg Jézus evangéliumát. Az Újszövetség két Péter-levele is már Pál hatásait tükrözi, de valószínű, hogy Péter látta el információkkal Márkot, aki gyorsan elmenekült Pál elől, viszont Péter információi nyomán megírta elsejét a négy evangéliumnak, mely elkészül a Péter és Pál halálát követő esztendőben, Néró halála után, hogy *tanúskodjék a megtestesült Igének, a mi Üdvözítőnknek életéről és tanításáról*.

Könyvem sikoly. Sikoly a Dei Verbum fent idézett mondatáért is. Sikoly arról, hogy Merre ne menjünk. Sikoly, mert *Krisztus szegényen és üldözötten vitte végbe a megváltás művét; az egyházat is ugyanerre az útra szólítja hivatása...* (Lumen gentium 8). Sikoly, mert *az isteni törvény rendelkezéseit lelkiismeretében fogja fel és ismeri el az ember; köteles is lelkiismeretét minden tevékenységében hűen követni, hogy eljusson céljához, Istenhez. De nem is szabad őt akadályozni abban, hogy lelkiismerete szerint cselekedjék, különösen vallási téren nem* (Dignitatis Humanae 3).

Sikoly, mert mérhetetlenül gazdagok vagyunk, minél felsőbb szinten képviseljük az egyházat. Sikoly, mert amíg módunk van rá, üldözzük a másképpen gondolkodókat, ahogyan Kaifás is Jézust; Jézus pedig szegény volt, és nem üldözött senkit. Ismerjük az emberi történelmet, s azon belül a keresztény egyházak történetét és az én római katolikus egyházam történetét is, s abban Torquemada szerepét is, amely folytatódik mind a mai napig, amikor is az embergyilkolási esküt megtagadó testvéreinket elítélő bírónő joggal mondhatja nekik: *Magukat saját püspökeik is elítélik*. Könyvem sikkoly, mert Gromon András testvéremet is kiközösíti egyházam, pedig ha van ember, aki lelkiismerete szerint tanít és cselekszik, ő is bizonyára olyan.

S mindez a Damaszkusi úton kezdődik. S folytatódik máig. *Saul, miért üldözl engem?* – ma is kérdezhetné Jézus, de nem teszi. Nem, mert Saul időközben vértanú halált halt hitéért – a lelkiismeretéért, az ő Jézus Krisztusáért. S Isten csak azt kívánja, hogy annak

engedelmeskedjünk. S nem is hányja szemünkre ezt. Nem, mert abban adta a kinyilatkoztatást. Elsősorban arra kell figyelniük. Másodsorban pedig azokra a testvéreinkre, akik azt mondják, amit a lelkiismeretükben hallanak. S a lelkiismeretünket meg nem hordhatjuk senki másnak a zsebében. A mi zsebünkben van annak a helye. Hogy mit mondott erről vagy arról akárki, ne érdekeljen. Csak az, amit te hallasz ott, belül. Ha nem érdekel, hogy mit mond akárki is arra, amit e könyvben olvasol, akkor talán valamit használ majd neked. Ha más is fontos, mint a te lelkiismereted, akkor félek, hogy lecsapod könyvem két lap után. Meg lesz-e ezzel a fejezettel elégedve opponensem, nem tudom. Majd megmondja utólag.

Piarista köz, 2008. szeptember 13.

Az én tanításom

1924 őszén kerülhetett kezembe először egyházunk kiskatekizmusa. Azóta beszereztem II. János-Pálét is, amire valamivel – közel 70 évvel – később, 1992 őszén tette rá a pontot. Most pedig visszafúrok 19 századot, s megkeresem szavunkat az Újszövetségben.

Igei formában találok: a *katéchein* annyi, mint tanítani. Lukács igékre *tanítja* Teofilt (Lk 1,4), Apolló is kapott Alexandriában *tanítást* az Úr útjáról (ApCsel 28,25), 58 pünkösdjén pedig Jakab közli Pállal, hogy az összes zsidó úgy tudja, hogy Pál a diaszpóra zsidóságot arra *tanítja*, hogy szakadjanak el Mózesről, de ebből az *értesülésükből* semmi sem igaz (ApCsel 21,21.24). És minden zsidó tudja, hogy a tóra *tanítja* mérlegelni a különböző dolgokat (Róm 2,18); Pál pedig *tanítani* akar az egyházban és nem nyelveken imádkozni (1Kor, 14,19), s azt kívánja a galatáktól, hogy akit az igére *tanítanak*, tegye közössé *tanítójával* minden javát (Gal 6,6).

Lukács, Apolló, Jakab és Pál is tanít, s e tanítók mind Jézusra hivatkoznak, s mind az első század második felében – és Antióchiában, Jeruzsálemben meg Efezusban. Magam pedig a 21. században és Budapesten. De közös bennünk, hogy én is Jézusra hivatkozom meg mindarra, amire a 21. század elején egy az említett személyeknél jóval idősebb ember hivatkozhat. Sokkal szélesebb a hivatkozási palettája, mint ezelőtt kétezer éve. Ott van ezen a palettán az is, hogy Jézus tanítása és akarata ellenére lobogtak – Jézus és Atyja nevében és dicsőségére(!) – a máglyák. Meg az is, hogy élt Dosztojevszkij, s megalkotta Karamazov Iván poémáját Ebben pedig az egyház nevében mondja Torquemada, a nagy inkvizítor, – a 16. századi Zaragoza börtönében ülő Jézusnak: *Menj vissza, amit akartál, nem lehetséges; ami lehetséges, azt csinálja az egyház.*

Lehet ezek nélkül is elmondani a *fidei depositumot*, amely különböző minden egyházban – azaz magyarul: a *hitletételment*. Meg is teszi ezt az ötezer különféle vallás mindegyike kivétel nélkül. Ki is nyomtatják sokezer és sokmillió példányban. Nincs is szükségük a példányszámok szaporítására. Az én tanításomat viszont a fent említettek következtében mélyen meghatározza, hogy nem vagyok megelégedve a történelemmel. S abban magunkkal és magammal sem. S lehetetlen ezt az elégedetlenségem ki nem vetítenem a Végő Okra is, azaz Istenem, Reád!:

– Mért ilyen pocsékul, pocsékra csináltál meg minket?

S egy Végő Okhoz egyáltalában nem illő választ kapok erre:

– **Mert nem tudtam jobbra.**

– Akkor milyen Abszolútum vagy Te?

– **Olyan, akinek megvannak a maga határai. Teremtettem úgy, ahogy tudtam.**

Anyagot hoztam létre. Az anyagból született az élet, s lett az olyan, amilyen. S a fajfejlődés során előállt az ember, s lett neki Magamról formált, saját magamból adott lelkiismerete.

– S ki és mi vagy Te Magad?

– **Nincs előttem és rajtam kívül semmi, amit nem én hoztam volna létre. S milyen vagyok? Jó vagyok. Olyan, aki szeret.**

- Mit vagy kit szeretsz?
- **Nekem ez a szeretet – szent szó. Nem tudok valamit szeretni. Az egészen más valami. Hogy értsd: fagyit nem szeretem... Szeretni csak valakit tudok.**
- Kit?
- **Hát a családomat.**
- Neked olyanod is van?
- **Persze, hogy van: egy örök, ha úgy tetszik, időtlen családom. Három személyből áll. Akit szeretek, s aki szeret engem is – Ő mellettem a második. És kettőnknek közös Lelke. A szeretetét. Ő a harmadik. Szentlélek a neve.**
- De hát ezt magyarázta Jézus is.
- **Persze, hogy ezt magyarázta Nektek. Magam küldtem közétek. És éppen azért küldtem, mert én sem voltam megelégedve azzal, amit az ember csinált. Méltatlan volt a családomhoz, és az ember onnan kapta lelkiismeretéhez, a Szentlélekhez.**
- S mért a Fiúnak mondta magát Jézus?
- **Mért, minek kellett volna mondania magát?**
- Mondhatta volna, hogy a lányod. Vagy azt, hogy a feleséged.
- **S az jobb lett volna? Akkor hallgattatok volna rá? Nem azt mondtátok volna, hogy csak üres asszonyi fecsegés az, amit mond; vagy azt, hogy szeretitek, ha az asszony vakog.**
- S most hogyan érzed Magad? Boldog vagy?
- **Nem mondhatnám. Olyan vagyok, mint a tékozló fiú apja.**
- Várom, hogy észbe térjen, hogy haza térjen hozzám.**
- Akkor meg milyen abszolútum vagy Te? Az Abszolútumról a legkülönbözőbb emberi kultúrák is mind az tanítják – és természetesen tévedhetetlen hitletéteményként(!) ám –, hogy az Abszolútum végtelenül boldog.
- **Az szeretnék lenni, de nem vagyok az, mert nem sikerült a művem.**
- És a Teremtés egésze? Az sem sikerült?
- **Mi tessék rajta, ha egyszer az egésznek az értelme – az ember. S a magam Lelkéből adott emberi lelkiismeret nem tudta boldoggá tenni az embert. És a maga hibájából nem tudta! Mert nem figyelt rá. Mert nem akart ráfigyelni.**
- Hát akkor sírjunk együtt, mert én is elégedetlen vagyok azzal, amit az ember csinál!
- **Nem gondolod, hogy azért van a remény?**
- S ezt Te mondod, az Abszolútum?
- **Én mondom, mert nem tudok mást mondani.**
- Hát akkor ez az Isten tragédiája. Ezt meg kellene írni.
- **Már megírták, csak más címet adott neki a szerző.**
- Miféle címet?
- **Azt, hogy Az ember tragédiája. Talán olvastad is. Egy magyar írta. Nem vagy véletlenül te is magyar? Mert az a Madách Imre konzseniális volt velem. Csak nem gondolta végig, hogy közös a tragédiánk. A mi az emberé, az az Istené is. S nem azt a címet adta drámájának, hogy Isten és ember közös tragédiája.**
- Hát most már álljon meg a menet! Furcsa, hogy ezt az Abszolútumtól kérdezzem, de kénytelen vagyok vele.
- **Csak kérdezd nyugodtan!**
- Nem vagy Te ateista?
- **Már hogyan lennék én az, hiszen én vagyok a Jóisten.**
- Elhiszem, mert így tanultam: Hiszek egy Istenben... De úgy beszélsz, ahogyan az ateisták, a panteisták meg az agnósztikusok beszélnek.
- **Mit mondanak?**

– Azt, amit Tőled hallottam, és ezen az alapon ateisták meg panteisták meg agnósztikusok. Ezen a Tőled hallott alapon tagadják, hogy Te létezel.

– **Nevetséges, hogy tagadják. Meg az is, hogy minden és mindenki – Isten. S még nevetségesebb, ha azt mondják, hogy nem lehet dűlőre jutni abban, hogy vagyok-e. Én tudom, hogy vagyok, és nemcsak hiszem. Jézus sem mondott soha olyasféle mondatokat, hogy fiaim, én azt hiszem, hogy jó lenne megelégednetek mindnyájatoknak az egy dénárral... Csak olyat, hogy Péter, ezt maga az Isten mondta Neked. De azt, hogy hiszünk valamit... – az ilyet a mi családukbán nem mond senki.**

Schütz Antal Dogmatikájának Tartalommutatójában nem találtam az *Isten boldogsága* kifejezést. De Előd Istvánéban megtaláltam. A 74. oldalon ezt: *Isten végtelenül boldog. Hiszen a boldogság nem egyéb, mint a jó zavartalan birtoklásán érzett időtlen öröm.* Jó húsz éve a következő megjegyzést írtam e mondatához: **Az arisztóteleszi Isten ilyen. A kinyilatkoztatás Istene nem lehet ilyen. Az Atya végtelenül boldog, miközben kinyírják Fiát, a fiait is mind, akik ezt vallják.** Miközben a *Számadásban*, Kosztolányi szonettjében ezt olvasom: *Templomban kórházakban, börtönökben vonul a roppant karaván...*

Előd könyvének a 100. oldalán pedig ezt találok: *A szentháromsági személyek élet-közössége a boldogságnak olyan végtelenségét eredményezi, amelyet kívülről gyarapítani nemcsak nem szükséges, de nem is lehet.* Ehhez meg ezt jegyeztem be könyvébe: **Jancsi és Juliska nagyon boldog, de úgy érzik, hogy ehhez a boldogsághoz még kellene valami... az. Hogy lenne kis Jancsikájuk és kis Juliskájuk is.** Na, meg még mondanék valamit: Azt, hogy van az izgulás boldogsága is. Ha egyszer feljutok Isten világába, azt hiszem nagyon boldog leszek ott, mert megkeresem szüleimet, testvéreimet, a már előttem odaérkezett Bokor-tagokat is, és várom a még ott nem levőket. Ez ugyan nem lesz végtelen boldogság, de izgalmas keresés és várakozás. S az Istenét is csak ilyennek tudom elképzelni, mert nem tudom őt másmilyennek gondolni, mint saját magamat. Az ő képére és hasonlatosságára lettem megteremtve. S ezért Ő sem csodálkozhatik, hogy csak így tudok gondolkodni Róla.

A végtelen boldogságot Istenhez méltatlannak érzem. Hát nincs szíve? Nem érezte át Fia gyötremét a Golgotán? Loisy abbé szenvedését, amikor X. Szent Piusz pápa kiközösítette őt? A magamét sem, mikor egyházam elítélt? Arany János sokkal többet mond nekem, amikor ezt írja: *Fájdalom a boldogságnak egyik alkatrésze.* A tékozló fiú apja azért tud örülni, mert amíg a fia tékozlott, akkor és addig nagyon szomorú volt. Ha nem lett volna az, nem tudott volna nagyon örülni is elveszett, de megtalált gyermekének. – S most folytatnám már az abba-hagyott dialógust Istennel.

– **Tudod ezek a szerencsétlen ateisták, panteisták, agnósztikusok pontosan azért vannak bánatban, ami miatt Te is, meg én is. Mert nem sikerült a műved. Valójában sokkal jobban szeretnek Engem, mint a teisták, akiknek jó az, amit megtanulnak a maguk vallásának a kiskatekizmusából. Annak a megállapításait ismételtetik, és boldogok vasárnaponként, amikor hallják papjuktól szóról-szóra a miseszöveget, ahogyan megszokták. S hallják a prédikációban, hogy minden nagyszerű, és minden rendben van, mert ilyen jóságos és mindenható Istenük van, mint amilyenek a papjaik hetenként elmondják nekik, s eszükbe sem jut, hogy a világban nincsen rendben semmi sem.**

– Hát ezért vagyok én is mérhetetlenül szomorú. Azért, hogy papjaink nem gondolkodnak, csak mondják, amiből ifjúságukban tizenkét féléven keresztül levizsgáztak, s eszükbe sem jut, hogy én Isten Országát akarok, ahol mindenki jó a másikhoz.

– **Közös a bánatunk, s meg kell találnunk az okát, hogy mért csinálják, amit csinálnak. És mért nem jönnek rá az okára annak, hogy mért ennyire hatás nélküliek, és miért nem megy előre az Isten Országának a szekere.**

– Istenem, én gondoltam valamit.

– **Mondjad, ha gondoltál. Mit süttöttél ki?**

– Én csak azt, amit Toynbeetől tanultam.

– **Mit tanultál?**

– Azt, hogy az a baj, hogy az ötezer különféle vallás mind azt gondolja magáról, hogy Te egyszer adtál kinyilatkoztatást, és azt éppen ők kapták meg. Ennek következtében pedig az összes többi vallás csak – ám jószándékúan, de – téved. S ezért meg kell téríteni őket. Úgy, ahogy lehet. Ha másképpen nem lehet, hát karddal, gépfegyverrel, Ezért irtottunk ki mi, katolikusok 60 millió indiánt a 16. században, amikor felfedeztük Amerikát. Ezért irtott ki az ateistaként vallásos Lenin és Sztálin a Gulágon ugyanennyit vagy még többet. Talán száz milliót is.

És Hitlernél hamarabb. És derék teológusok ma csak arról elmélkednek, hogy *lehetőséges-e Auschwitz után még imádkoznunk*. Mért nem azt kérdezik, hogy lehetséges-e a Gulág után imádkoznunk. A Gulágot egy keresztény papnövendék csinálta. Hitler nem is volt kispap, mint ahogyan Sztálin az volt. Mért csak a zsidó fájdalom az érdekes? A tatárjárás, a török hódoltság is lekasabolt, rabszolgavásárra hajtott annyi magyart, mint amennyit Hitler Auschwitzbe szállított. A magyar fájdalom nem teszi lehetetlenné az imádkozást? Azt üzenem Johan Baptist Metznek, hogy nem. Lehet imádkozni azért, hogy Isten nyissa ki már a katolikus püspökök szemét. Hogy ne mondhassa a bírónő fiainknak, amikor fegyvert-nem-fogás miatt elítéli őket: „Magukat saját püspökeik is elítélik”.

Üzenem Lukács László rendtársamnak, aki leközi a Vigilia 2008. szeptemberi számában Metz tanulmányát, hogy írja meg szegény Metz katolikus tanszékvezetőnek, hogy arra feleljen, hogy lehet-e még imádkozni e nagyon közeli, az Auschwitz után negyven évvel történt botrány után még Istenhez imádkozni. És a válaszat is írja meg neki. Azt, hogy lehet imádkozni, azért, hogy megtérjen a katolikus hierarchia Jézus Atyjához nagyon, de nagyon tékozló fiaként. S e tanulmányomat le is közölheti folyóiratába, ha annak van valami köze Jézushoz, annak Atyjához meg a Szentlélekhez. Ha nem közli le, akkor világos, hogy semmi köze sincs. Ahogyan jól tudod azt is, hogy a tanulmány szerzőjének fejére '52-ben az államügyész kötél általi halált kért, s huszonöt évvel később az elvtársak megüzenték Lékai bíborosnak, hogy Bulányi nem az ő ellenségük, hanem a katolikus egyházé. S ennek hatására a magyar katolikus püspöki kar meg is vonta tőle a nyilvános papi működés jogát.

Te pedig megírtad a Vatikán által elrendelt látszat-rehabilitáció után, '97-ben, hogy Bulányi integrálhatatlan a katolikus egyházba. A svájci ökumené folyóiratába írtad meg. Kérdezem Metz nyomán: Lehet még imádkozni ezek után is? És válaszolok: Lehet, nagyon is lehet. Azért, hogy ne gyilkoljunk, ha már a felvilágosodás kiverte kezünkől a gyufát, amellyel meggyújtjuk a máglyát a másképen gondolkodók felett. Azért, hogyha már nem gyilkolhatunk többet, akkor legalább ne hazudjunk. S ha már nem is hazudhatunk, ne rakjunk búrát, amely kiszívja a levegőt, azok fejére, akik megpróbálják elmondani, amit lelkük Istene súg nekik. S hogy ne hallgassuk el az igazságot, amikor az úgy is nyilvánvaló. Ezekért mindért imádkozhatunk

– **Hát könnyen lehet, hogy igazad van, mert én mindenkinek adtam a kinyilatkoztatást. Mindenkinek a bölcsőjébe tettem, s mindenki nagyon jól ismeri a kinyilatkoztatásomat, ami csak annyi, hogy jónak kell lenni, amilyenek mi is vagyunk idefent. Nem uralkodunk egymáson, nincs többünk, mint a másiknak és még véletlenül sem bántjuk egymást. Eszünkbe sem jut, hogy másként csináljuk, mert ilyen a mi Országunk. Kezdetől fogva és öröktől örökké. S csak azért teremtettünk, s csak azért jutott el a teremtés az emberig, hogy ezt a titkot belerakhassuk a bölcsőjükbe. S ha megértitek ezt és igyekeztek ti is így csinálni az életet, akkor növekszik a boldogságunk, amely bizony töletek függ, és nélkületek nincs, és nélkületek csak szomorúak vagyunk.**

Piarista köz, 2008. szeptember 15.

A kánon kialakulása

A Bokor Gyökér nevű közösségében egy Anton Mayer nevű szociológus-teológus tanumány-részlete a szeptemberi találkozói házi feladata. Készültem rá.

1. Jézus 30-ban kezdett tanítani, és Markion 150 körül piszkálta meg témánkat. Ez 120 év. Magam 45 tavaszán kezdtem a megokosodást, és nincsen még Markion-gondunk. De még csak 64. évünkben tartunk. Még kell 56 év, hogy elérjük Markion állapotát: $2008+56=2064$. Addigra júniorkunk, Garay Bandi is 110 éves lesz. Sok vizet már nem fog zavarni. De Bokor-hősnőm, Vincze Bori még ifjú nagymama lesz, s nyolc lányának-fiának unokái fogják alkotni a Bokor hatodik nemzedékét, s Bori egyik Markion nevű ifjú unokája felvetheti a kérdést: például azt, hogy a KIO-nak csak az *Út* című harmadik könyve az inspirált, a többi csak szalma, mint Luthernek a Jakab-levél. Nagyon bízom Vincze Markion 2064. évben élő Bokor-társaiban, s azt mondják neki, hogy ki-ki olvassa a KIO-nak azt a kötetét, amelyiket akarja, de nem kanonizálunk, mert mi nem vagyunk egyház, hanem csak kisközösség, melyben mindenki elmondhatja, leírhatja, amit lelke diktál neki, s mi meg elmondjuk azt, hogy nekünk meg mit diktál a lelkünk, mert égből pottyant könyveink nincsenek, ha katolikusok volnánk is.

2. A kanonizálók egyházat akartak csinálni, amelyben vannak égből pottyant könyvek. Jézus csak kisközösséget akart csinálni, melyben nincsenek ilyenek: *mondatott a régieknek, én pedig mondom nektek*. Maga Jézus nem írt KIO-t sem, mert úgy gondolta, hogy amit ő mond, az nyilvánvaló. ÚSz. majd minden szerzőjének arám volt az anyanyelve, a görög koiné csak tanult, második nyelvük volt, s természetesen a nők szóba sem jöhettek, hogy írásaik a kanonizált könyvek közé kerüljenek. Aligha volt az első századokban keresztény író. Lukács szír orvos volt, s az ApCselben könyvet ír a tarzusi római polgár zsidóról. Ez az ÚSz. 27. könyvéből egy. Semmi sem következik belőle a 26. másik könyvre, Lukács evangéliumára sem. A Jakab-levél a jeruzsálemi zsidókereszténység kritikája Pál írásai fölött: Semmi jézusi tartalma nincs a páli tételnek, hogy hit cselekedet nélkül üdvözít. Csak annak van jézusi tartalma, hogy segítünk a szegényen. A kánonba bekerülésének semmi köze ahhoz, hogy a 16. században Luther kidobja a Jakab-levelet az ÚSz.-ből.

3. A Jelenések Könyvének szerzője nyilván nem ismerhette Mayer szempontjait, csak a maga célját. Azt akarta megmutatni, hogyan fog Jézus és Atyja nagyon hamar bosszút állni egy atomháború-szerű katasztrófával a Római birodalmon, amely gyártotta a keresztény vértanúkat. Nem csodálom, hogy jézustanságai miatt a Jelenések könyvét nehéz volt kanonizálni. Azon sajnálkozom, hogy egyáltalán kanonizálták.

Piarista köz, 2008. szeptember 17.

Dühöngő Jehova...

Visnyeszéplakról Tamástól kaptam két írást glosszázásra. Az egyikre nem írtam semmit, mondván, hogy nevét nem jegyzik nálam a tőzsdén. A másikra már írtam valamit. Ezt: Tamásom, mind a két személyt ismerem. Mid a ketten elhiszik, hogy az ötezer vallásból éppen a miénk ad helyes tájékoztatást Istenről. Ugyanúgy, mint Kaifás. Csak a sorsukon fordul, hogy kikényszerítik-e belőlük a mindenkor urak halálát ítéletet. Belőlük is. Ezért aztán nagyon szégyellem, hogy rendtársam az egyik. A korombeli piaristák még szaktanárok voltak, akik azt mondták, amit igaznak gondoltak a tudomány adott állása szerint. Nem nagyon pasztoráltak. Talán még lesz alkalmam megnézni, hogy Révai Miklós piarista (+1778), a legnagyobb magyar nyelvész – vagy az emberiséggé is – prédikált-e, és csak azt mondta-e abban, amit igaznak gondolt.

A jezsuiták más térsza. Negyedik fogadalmuk is van: mindig azt mondják, ami a Vatikánnak kell. Két becsületes embert ismertem közülük: Kerkait és Mócsyt. Mind a kettővel igaz barátságot kötöttem már a Gyűjtő előtt is, majd abban is. A te két szerződ pedig tudja, hogy van a Gyűjtő fogház is. A mostani Távat-főszerkesztővel is beszéltem Rómában. Ezt mondta: Gyurka, olyan fafejű vagy, hogy ha megsimogatom a fejed, szálla akad a

kezembe. E mondott két jezsuitának más volt a fejformája, mint az enyém, de ők is fafejűek voltak.

Badiny derék magyar katonatiszt. Gyilkol szent hivatásából folyóan. Magyar, tehát másokat gyilkol. Nem alap nélkül látja, hogy kik a magyar legfőbb ellenségei a történelemben. S azt is, hogy ki a legkárosabb közülük közel 150 év óta. Ne legyen tehát Jézus zsidó. A pártus herceg kiesett a kezemből. Mégis nagy dolgot csináltak ezek a 44-ben disszidáltak. Romokban hever a finnugrizmus. A népi emlékezet megbízhatóbb. Nincs végeredményük. Badiny lehet buta, tájékozatlan, de nem csirkefogó. A másik két úr esetében már bizonytalan vagyok ebben. Idézem egy bekezdését:

A hagyományos kereszténység követői számára azonban figyelmeztetés lehet, ha látjuk, hogy mennyire okosan kell átgondolni és kifejezni a teológusoknak a keresztény tanításokat, nehogy azok másokban félreértéseket okozzanak. Például: a Jézus kereszthalálának teológiai jelentésére vonatkozó népies magyarázatok gyakran furcsa istenképet idéznek elő. Jézus halála ugyanis nem egy dühöngő Jehova haragjának lecsillapítását szolgálta, hanem az Atyaisten legnagyobb szeretetének kinyilatkoztatása. Úgy kell tehát Jézus halálának és feltámadásának üdvtörténeti jelentőségét magyaráznunk, hogy ez nyilvánvalóvá legyen.

Pától kezdve ezt A NÉPIEST prédikáljuk mind a mai napig... *Jézus halála ugyanis igen is egy dühöngő Jehova haragjának lecsillapítását szolgálta.* S ezt követi a tudatos népbutítás: *hanem az Atyaisten legnagyobb szeretetének kinyilatkoztatása.* Majd ha kivégezteted egyszülött Fiadat mondjuk Gyurcsánnyal, ez lesz Kárász Tamás édesapai szeretetének fia iránt?, a magyarok iránt?, vagy az emberiség?, vagy ki a bűdös fene iránt? – a legnagyobb megnyilatkozása??? Köpnék, ha volna nyálam.

Tarthatatlanná kezd válni a páli örült gnózis. Ilyen mondatokkal széjjeltáncoljuk azt, ami ezer éven keresztül a legszentebb dogma volt, hogy elfeledjék a jámbor hívők, s két század múltán majd tanítják, hogy Jézus hajlandó volt meghalni azért, mert azt mondta, hogy jókisfiúknak, jókislányoknak kell lenünk Azt, amit az ember tud és tudott is mindig anyukájától-apukájától. De Jézus számára irtóztató volt a Golgota: *Istenem, Istenem, Mért hagytál el engem?* S az Atya számára is irtóztató volt. És szenvedett miatta, és Ő is, mint a kutya. Ha van az Atyának szíve. **És ez lesz majd a M E G V Á L T Á S - tan!!!**

Piarista köz, 2008. szeptember 19.

Megnyitjuk a Bokor 65. tanévét a Pótkávé 30. tanévi megnyitójával – 2008. szeptember 5-én. Emlékezzünk az 1978. évi hősi kezdetről az átkosban. Emlékezzünk az akkori és későbbi tagokról... Elhangzott ezen a megnyitón egy javaslat, amely nagy vitát váltott ki. Ez:

Tagmegszűnési javaslat: *Az évi találkozóok száma: 11. A megjelenés egy piros pontot jelent. Mennyi piros pont gyűjtendő ahhoz, hogy a következő évben is tag maradhassunk? Nagy hiányossága az evangéliumoknak, hogy nem közli a három év jelenléti kimutatásait. Ide vonatkoztatható-e az alábbi jézusi nyilatkozat: Hagyjátok a halottaknak eltemetni a halottakat? Megkérdendő erről a Bokor Hittani Kongregációja. Döntse el tekintélyi alapon, hogy mi a megszentelt hagyomány e kérdésen.*

A vita során kifejtettem, hogy nem különböztetek közösségeim között: Pótkávé, Gyökér, alapközösségeim, tanfolyamok, szerkesztőségi találkozó, ifjúsági mise. Nem, mert mindegyikre teljes lélekkel készülök, s bárkinek a hiányzása azt jelenti, hogy ő, személyesen hiányzik nekem. És abszolút illemszabálynak érzem, hogy a távolmaradás előre bejelentendő. Azt is elmondtam, hogy a Bokor belepusztulhat nemcsak eszményeink feladásába, hanem abba is, hogy a találkozóinkat bármi felülírhatja. Ha elkezdjük azt a viselkedést, hogy közbejöhet valami, és inkább ezt a valamit választjuk, mint amit beírtunk naptárunkba – ez a vég kezdete. Számomra csak a saját halálom, vagy az ágyhoz kötöttségem írhatja felül naptári bejegyzésem. Nemegyszer megtörtént, hogy kilógtam a kórházból is, hogy el tudjak menni a

csoporttalálkozóra. Kikészít, ha találkozó előtt kapom a telefonokat, hogy valakik mért nem tudnak eljönni. '89 előtt nem is volt telefonom. '89 előtt mindenki el tudott jönni minden találkozóra. Vis major esetén meg kell kérnem a közösség tagjait, hogy módosítsunk a megbeszéltdátumon. Az egyház és a Bokor között az is különbség, hogy az egyháznak vannak templomai, melyekbe akkor megyek be, amikor akarok, a Bokornak csak közösségei vannak, amelyek belepusztulnak abba is, ha akkor megyek oda, ha nem jön közbe semmi. Ezt a szöveget minden közösségemben felolvasom.

Piarista köz, 2008. szeptember 21.

Nyáralástörténet

A tanév elején, a közösségek két-három hónapos szünete után, az első találkozózn, a szeptemberin, rendre van olyan, hogy *Nyári beszámoló*. Alighanem sokan ki tudnák tölteni a találkozó egész idejét a maguk beszámolójával, s magam is így vagyok ezzel. De hát a közösség olyas valami, amiben mások is vannak. Ha nem volnának, nem tudánk, kiknek beszámolni. Aztán nemcsak ez van a szeptemberi találkozózn. Azon indul az új munkanév. A soros elnök kivágja rezet, s rittyent egy olyan, de olyan elmélkedést, amivel elcsudálkoztat bennünket lelke szépségén, s ez a bennünket felemelése bensőséges imádkozásra indít mindnyájunkat. Aztán van házifeladat is, amiben megállapodtunk a nyár előtt az utolsó találkozózn. Aztán van vacsorázás is, amelyen végre megindulhat a *Mit hoztál?*, a találkozó utolsó műsorszám. De ez is azzal kezdődik, hogy meg kell állapodni a következő találkozó időpontjában, soros-elnökében s a házifeladatban. S ezután kerül elő a szeptemberi találkozózn a Nyári beszámoló is. Magamnak van jó tíz közösségem, s ha lehet, elszabotálom a beszámolót, illetőleg egy valamit mondok belőle: azt, amit a legfontosabbnak gondolok. Hát az idén azt mondtam el, hogy két és fél hónap alatt megírtam legújabb könyvemet. Azt, aminek a címe: *Merre ne menjek?*

Közösségeim egyik legkedvesebbje – mind a tíz az – a Pótkáv. Utolsó találkozóznkon, május 25-én, július 20-ában állapodtunk meg: az lesz budavári nyáralásunk kezdő napja, és 18 órakor kezdjük esti misével. Ez a közösségem éppen harminc évvel ezelőtt született meg: '78-ban, amikor még az Attila úton laktam. Sajátos közösség: az ördög bibliáját is forgatjuk rajta. Mindenféle Bokor-tagok vannak benne, akiknek az a közös vonásuk, hogy mind tud bridzselni. Műsora: körbeimádkozós, igazi szentmise, a Bokor ügyeinek megtárgyalása, s a harmadik műsor-pont neve egy felkiáltó mondat: *Dolgozzunk is már!* Ezt követően leosztunk annyi asztalon, hogy mindenki kézbe vehesse az említett bibliát. A fent említett sajátosságának következménye, hogy évi 11 találkozója van ennek a közösségemnek: a 11. – a nyáralás, amely akár egy hetet is igénybe vehet.

Következzék ezek után a Pótkáv 31. évi történetének kezdetéről a hitelre méltó beszámoló. Egy magam gyártotta közmondással indul: Ember tervez és ember végez. Magam már 17-én délután elindultam Balaton Tamás kocsijával Balatonboglárra – lelki gyakorlatot tartani. 17-18-án megtartottam belőle a magam részét: régi és új testvéreket ismertem meg rajta. Nagyon örültem a régieknek, mert ők – régiek. S hasonló örömmel az újaknak, mert – ők újak, akiket még sosem láttam, legfeljebb hallottam róluk. 19-én reggel hajnali hét órakor Tamással Lovasra mentük megsejmlélni egy törökszederfát. Mit kellett azon nézni? Micsoda értetlen kérdés... A legcsodálatosabb fa ez a Kárpát-medencében. Orvosi megállapítás szerint rajta terem medencénk legvitamindúsabb gyümölcse. S mit néztünk rajta? Nemcsak néztük, de meg is kóstoltuk gyümölcset. Vittünk is belőle ebédre. Tíz órára értünk célba, Lovasra. Majd Paloznak, Csopak, Arács, Szöllös, Pécsely, Vászoly, Dörgicse, Mencshely érintésével 11-re már Budavárban voltunk. Kertszemle után bejelentkeztünk kosztosoknak a szomszéd Gyarmati Erzsikénél és lisztes stercet kaptunk ebédre. Olyan finom volt, hogy háromszor is kértem belőle, vittünk mi is valamit: törökszedret. Ők is értékelték. Ebédutáni ejtőzés után kaszával, fűrésszel felszerelkezve lementünk Tamással a káposztásba. Milyen kaszával? Olyannal, amit

Tamás még nem tört el. Mert húsz éve Tamás már egyet eltört. 14 éves volt akkor. Mondta is, hogy éktelenül dühös voltam miatta. Most az újat nem törte el, hanem utat vágott vele a káposztásban, melyben vagy három év óta háborítatlanul nő a csalán. A jó két órás munka után a mosóház érintésével felmentünk a házba, s kaszát, fűrészt helyére rakva autóba ültünk s elmentünk Bokorligetre, de sem a házban, sem Hangyásalján, a 28 hektáron nem találtunk senkit, csak megcsodáltuk a másfél hektáros mandulást. Aztán meg hazamentünk. Szégyen ide, szégyen oda, este Tamásnak kell mondania: Még ma nem is miséztünk. Hoppá! Megteríték misére, s imádkozunk benne a szív bőségéből. Mit? Ha érdemes volt rá, amit imádkoztunk, megtalálható a mennyei interneten.

Idejébe ágyba rajuk magunkat, mert másnap vasárnap, s nekem a 10 órás misén prédikálnom. Még Pestről indulásom előtt elkészítettem öles betűkkel a számítógépen egy hirdetést: **Vasárnap 10 órakor szentmise**, s az kiragasztottuk a templom ajtajára, amikor szombaton 11 órakor megérkeztünk Budaváriba.

Ha hiszitek, ha nem, óriási közönség gyűlt egybe rajta. Budaváraik: ott lakók és nyaralók, Ajkarendekről a György-család nyolc fővel, a féléves hatodik – Balázska. Így a három nőre öt férfi esik. Eszembe jut Faragó Feri, akinek mondom, miután Márti két fiút szült neki: Ferikém, három férfi esik nálatok egy nőre. Mire Feri: Gyurka bácsi, így kiegyensúlyozottak az erőviszonyok! Nem tudom, Györgyéknél mifélének kellene még születnie az egyensúlyhoz. Majd megkérdezem tőlük, ha legközelebb találkozom velük. Inkább folytatom, kik vettek még részt a szentmisén. Hát a Pótkávétagjai is megérkeztek egy jókora kocsival, melyben elfértek a Bajnokok, a Faragók, a Bea és a Mara. Textus arról beszélt, hogy két verebet adnak egy fillérért, s hogy hajunk minden szála meg van számolva. Nem emlékezem, hogy mit prédikáltam. Senki nem ment ki, és senki sem zokogott.

Betódultunk mise után mindahányan a kerti asztalokhoz és csak örültünk egymásnak. Kivéve Tamást, aki titokzatos okok miatt már nem jött be. Aztán Györgyék is hazamentek, s a maradék a rondellának nevezett szőlő lugasban munkába kezdett... azaz leosztottunk s ezzel megkezdődött a 2008. évi bridzs bajnokság. Közben az emberiség használhatóbb fele ebédet is rittyentett, amit elpusztítottunk a diófa alatt, s e célból kénytelenek voltunk a *munkát* abbahagyni.

Közben valamikor megérkezett még a maradék is: Imre hozta kocsiján Verát. Folytattuk-e ebéd után a munkát, már nem emlékszem. Csak azt tudom, hogy mire a szunyókálás után felébredtem, Imre már leszállította megmártózásra vagy a vasúthoz, akik nagyon gyorsan befejezték a nyaralást az átkos imperializmus okán, a társaság egy részét. A maradék Vera még aludt, én Marával pedig erdei sétára indultam négy órakor. Megmutattam neki a hegy tetejéről az erdei torna-út végén a Balatont. Szerencsére út közben sűrűn voltak padok, melyekre le lehetett roskadnia annak, akinek szüksége volt rá. Mara egészen jól bírta az utat. Gondozottja valamivel kevésbé. Mindegy, este hétre már haza is vergődtünk. Imre visszajött, Vera is felébredt, s főzött nekünk vacsorát. Istenem, de jó, hogy asszonyokat is teremtettél. Utána meg folytattuk a munkát. Valamikor az éjszakában abbahagytuk, s Morpheus karjaiba dőltünk. Ezzel elmúlt a nyaralás első napja.

Másnap, azt hiszem, hajnali hét előtt költöttem szép hajnali énekkel azt, aki még aludt, majd megterítettem, s miséztünk. Utána meg Verácska asszonyi segédlettel reggelit készített, s Imrének is, nekem is adtak belőle, hogy újult erővel munkához foghassunk. Közben Verácska felfedezte, hogy van a kamrában szilvapálinka is. Iható volt, ittunk is belőle. Imre is? Nem tudom. De délután levitt bennünket kocsijával a zánkai strandra, s a hideg-borzongató, 23 fokos vízben megfürödtünk. Utána hazamentünk, megvacsoráztunk, tovább dolgoztunk, ismét bele az éjszakába.

S elkövetkezett nyaralásunk utolsó napja, melyen megszületett a végeredmény, a nyári bajnokságé. Még bronzérmemet se szereztem. Aranyat szerzett Mara, ezüstöt Laci, Imre pedig bronzot. E súlyos lemaradás szégyenét csak az enyhítette, hogy legnagyobb magyar bridzs-

tanítványom nyerte az aranyat. Nagyobb volt az örömöm, mint a szégyenem. Mint edző csak érek valamit – ezen a Bokor-olimpián. Mondhatom neki én is érem és virágcsokor helyett, amit Petőfi Aranyak: *Amit én nem egész dicstelenül kezdtem, folytassa a grófnő teljes dicsőséggel.* (Mara ugyan grófnő, de nem az arisztokrácia iránti hőszerelem, hanem a szótag szám kényszerített a módosításra: *folytasd te, barátom* – ez hat szótag, s az is, hogy *folytassa a grófnő.*)

Indulnunk kellett. Még átmentem Erzsikékhez elköszönni. A nagy kapkodásban elfelejtettem a kaput bezárni a bicikli-lakattal. Pár hét múlva újból lent voltam, s Erzsike mesélte, hogy nem zártam le a kaput. Elég későre futottunk be a sima 7-es úton Budapestre. Közben megálltunk öt percre Várpalotán, hogy egy szenvedélybeteg elszívja a gyógyszerét, s megvitattuk a hazai termékenységrátát. Egyikünk megértette az egykézőket, amin egy egysző utas csendesen felháborodott. De a megértő biztosította, hogy csak megérti őt, de helyteleníti. Mire az egysző nagy-nehezen megnyugodott. Ha még jövőre is élek, megpróbálok előkelőbb helyezéshez jutni. Ha nem is aranyhoz. Az aranyat nyerő, tehát az *aranyos*, ráfogja győzelmét arra, hogy kiváló patnerekhez jutott. – Üres asszonyi fecsegés!

115. VISNYESZÉPLAKI NAPLÓ

2008. október

Piarista köz, 2008. október 5.

Gondolkodjunk már!

Az ember gondolkodó lény. Gondolatait másokkal is megosztja. Magam is gondolkodó lénynek ismerem magam. Meg is osztom másokkal gondolataimat. 50 éves koromra megírtam a KIO-t, a Bokor zöld-filozófiáját. Saját nemzedékének általam legtehetségesebbnek vélt tagja is olvasta. Ezt mondta róla: *Ha ma nem is jegyzik a tőzsdén, valamikor a szakmámban mindenki erre fog hivatkozni.* Harminc éves volt, amikor ezt mondta. Aztán kiábrándult belőlem s a KIO-ból is. Negyven évesen azt mondta, hogy a Bokorban agymosás folyik. Fülem hallatára, s egy nyilvános előadásban. 55 évesen meglátogatott. Emlékeztettem rá, mit mondott 15 évvel korábban. Mondott valamit. Nem volt számomra fogható a tartalma annak, amit mondott. Kértem: írja meg a Koinóniában ezt az agymosás-témát. Nem vállalta. Ma is becsülöm őt és szeretem is. Azt hiszem, hogy ő is így viszonylik hozzám.

Jézus gondolkodó lény volt. Nem írta le, amit tanított. Fölöslegesnek gondolta. Úgy vélte, hogy a tanítása az ember számára nyilvánvaló. Kivégezték azért, amit tanított, s a tanításával megegyező életéért. A KIO-ban ezt a jézusi életet és tanítást mondtam el a magam tehetsége szerint. Az is agymosás volt, amit Jézus csinált azzal, hogy tanított? Attól tartok, hogy látogatóm azt is agymosásnak tartja. S következtetek: az ember agymosó lény, s ha közli gondolatait az őt körülvevő világgal, akkor szükségképpen agymosást végez. Az ember, ha méltó nevére, akkor szükségképpen agymosó. S ha az ember-névre méltók vagyunk, akkor agymosást végzünk. Folytatom tehát az agymosást, s mondom tovább olvasóimnak, hogy mit hiszek.

Hiszek egy Istenben... Nem. Tudom, hogy van Isten. Mit tudok róla? Az apostoli hitvallás következő két szava így hangzik: mindenható Atyában... Az Atyával kezdem. A magam antropomorf módján legfeljebb még Anyának mondhatnám Őt. De hát patriarkális társadalomban élünk, ezért aztán nem kekeckedem. Jézus is Atyának mondta az Istent: *Mi atyánk, ki vagy a mennyekben...; Fölmegyek Atyámhoz, s a ti Atyátokhoz* (Jn 20,17). Az evangéliumokban közel 300 ízben fordul elő ez szó, s most kiemelek ezekből egy egyetlen helyet: *Atyának se szólítsatok senkit a földön; egy a ti Atyátok, a mennyei* (Mt 23,9).

Gyerekkoromban még értettük ezt. Még valamivel később is. '43-ban szenteltek pappá, s ha szüleim levelet írtak nekem, így címezték: Nagyságos és főtisztelendő piarista tanár úrnak. A nagyságos a tanárt illette, a főtisztelendő pedig a papnak járt. '45 tavaszán lettem atyává először. Két Svetitsbe járó lány jön fel a lépcsőn a debreceni piarista rendházban. Ott lakik akkor a Svetits igazgatója, Mellau Marci bácsi is: Hát ti mit kerestek itt? – *A Bulányi atyához megyünk* – válaszolják. Marci bácsi a fülem hallatára számol be ezen botrányról az ebédünkben. Nem tudom lekottázni beszámolójának a dallamát: az *atyához... mennnek*. Merő újdonság volt ez a magyar történelemben: egy piarista tanár, aki atya. A '45 utáni világ hozta ki ezt belőlünk. Megbecsülés volt benne. Megszűnt a plébános úr, a tisztelendő úr, s átvette helyét az *atya*. Nem mindenütt. Piarista iskolákban maradtunk továbbra is tanár urak.

A Bokorban is megvoltunk jóideig mindenféle atyázás nélkül. Hosszú szünet után eljött közénk a 70-es évek elején egyik péceli lelkigyakorlatunkra egy piarista tanár, aki gimnáziumi növendékem volt még a 40-es években Debrecenben. Találkozott a lelkigyakorlaton volt debreceni társaival is. A lelkigyakorlaton résztvevők között voltak papok is, s e régi debreceni piarista tanítványom ezt találja mondani: *Hát akkor előbb az atyák s utána a testvérek...* Megáll a kanál a levegőben, s megszólal egyik debreceni kortársa, Teri: *Emil, mit mondtál?... Mert vannak közöttünk atyák is, anyák is. Olyan is van, aki 16 gyermeknek adott életet, de lenácizzuk, lezsikézzük őket, s nem érzik emiatt megkisebbitve magukat. A Bokorban nincsenek atyák-anyák, csak testvérek (kedves laikus hívek sincsenek közöttünk). Olyan testvérek, akik mind Jézusnak a tanítványai kívánnak lenni, aki ezt mondta a maga*

tanítványainak: *Ti pedig mindnyájan testvérek vagytok* (Mt 23,8). Magázás önözés, urazás, hölgyezés sincsen, következésképpen mindenki tegez mindenkit, mert mennyei atyánkat is, Jézust is tegezzük, amikor imádkozunk hozzájuk, beszélgetünk velük. Szüleinket is tegezzük, s azok barátait is. Ha egy nemzedékkel idősebbek nálunk, hozzáteesszük keresztnévükhöz a bácsit vagy a nénit: Jóska bácsi, Teri néni. Bár nőtestvéreink némelyike tiltakozik ellene, hogy nénizze őket a következő nemzedék. Ennyivel is fiatalabbnak érezhetik magukat.

Mikor két és fél éve visszaköltöztem a piaristákhoz, engem is atyáztak, de hamar leszoktattam rendtársaimat erről, s a jézusi szóhasználatra bírtam őket. Csodálkoztak, de megértették, s így aztán hetven év korkülönbség ellenére is tegeznek és Gyurka bácsinak szólítanak. Legalább ennyiben honi, azaz Bokor-levegőt érzek magam körül.

Hát ez volt az apostoli hitvallás következő két szavának az egyike, s a könnyebben elintézhető: nem terjesztjük ki magunkra azt, ami csak az Istent illeti meg, a papjait már nem és semmiképpen sem, ha hűségeseink akarunk maradni Jézushoz. *Az édesapám, ídesapám* – az más tészta. Van nekünk földi apánk is, de őt nem keverjük össze mennyei atyánkkal, ők csak földi apáink. Meg is becsüljük őket azzal, hogy sem apánkat, sem anyánkat nem szólítjuk keresztnévükön.

A másik szóval már több bajom van: s ez a *mindenható*. Jézus ajkán nem találjuk, az evangéliumokban sem, Pálnál egyszer, s ott is idézi csak az Ószövetségből (2Kor 6,18), de 9 ízben megtaláljuk a Jelenések könyvében, s a többi 25 könyvben sehol. S ahol találjuk, a Jelenések könyvében, bizony-bizony nagyon nem jézusi tartalommal találjuk. Veszek két mustrát a 9-ből: „Sátáni lelkek, akik csodákat művelnek, és elmennek a földkerekség királyaihoz, hogy harcra toborozzák őket a mindenható Isten nagy napjára” (16,14). Hát ez mi? A földi királyok harcolni készülnek az Isten napján??? Összetévesztik ezek a földi királyok a kossutat meg a vasutat. A másik idézet meg még cifrább: „Szájából éles kard tör elő, hogy lesújtson a nemzetekre. Vasvesszővel kormányozza majd őket, és tapossa a mindenható Isten haragja tüzes borának sajtóját – s maga Jézus az, aki tapossa – a Királyok Királya és az Urak Ura” (19,15-16). Ez aztán a botrányok botránya: éles karddal sújtani, vasvesszővel kormányozni, bosszúállás borsajtóját taposni, s mindezt Jézus teszi!!! *Ah, hova veszttem el így?* – kérdem én is Vörösmartyval. Hát az Újszövetség *szent* könyveinek záró fejezetébe kerültem, melyet maga a *Szentlélek* diktált a *szent* szerzőnek. Ébren vagyok, vagy csak lidérces álom gyötör?

Hát én ebből a fajta mindenható Istenből bizony nem kérek. A mindenható azzal lett mindenható, hogy mennynek és földnek, minden látható és láthatatlannak Teremtője. Hát ezt nincs is, ki vitassa, ha egyszer nemcsak hiszi, hanem tudja is, hogy van Isten fölöttünk. Ezen túl viszont már baj van a mindenhatóságával. Vírust is teremtett az Isten, s a vírusok megtámadhatnak minket is, szereteteinket is. S akkor elkezdünk könyörögni mindenható Istenünknek, hogy küldje már mindenható hatalmával a vírust – a francba. S nem küldi. Nem tapossa meg a bosszúállás vírus-sajtóját sem.

Ugyan már mért nem? Hát azért, mert szívtelen!(?) Mit sem tesz, ha egyetlen gyermekemet gyöttri a 40 fok fölötti láz, s mehetek koporsót venni számára, melyben eltemethetem minden reményemet. Aki mindenhatónak mondja az Istent, annak szívtelennek is kell mondania őt. Vagy nem mindenható, s nem is szívtelen, csak tehetetlen? Nem küld 12 légiónál többet, hogy kimentse egyetlen Fiát a Golgota gyötrelmeiből, s a Fiú megkérdezheti majd Őt: *Istenem, Istenem, mért hagytál el engem?*

Tény: az ember ki van szolgáltatva a betegségeknek, az emberi gonoszságnak és a halálnak. Tény: tehetetlenek vagyunk velük szemben. Tény, hogy Isten csak nagyon rendkívüli esetekben hajlandó beleavatkozni a világ folyásába és csodát tenni. És még egy nagyon súlyos tény: mindannyian titkon reménykedünk abban, hogy ha nekünk és szereteteinknek lesz bajunk, akkor Isten értünk bizony belenyúl a történelmi folyamatba és csodát tesz. És az is

tény, hogy az esetek statisztikai többségében bizony nem tesz csodát még a – mi kedvünkért sem.

Nem gyötöröm tovább magam és mondom a megoldást: A teremtéssel befejeződik Isten mindenhatósága. Azon túl átveszi a szerepet a megteremtett világ – öntörvénye. A vírus szabadon öl, az ember, az urak, a földi hatalmasságok nyugodtan ölnek – Isten nevében is(!) – a halál pedig úr mindenki felett. S igaz az, amit Vörösmarty énekel 1851-ben:

Mint a földmivelő jól munkált földbe magot vet

S várja virulását Istene s munka után:

Úgy a sírokkal felszántott földbe halottait

Hordja koronként a végtelen emberiség,

És haloványan a dús, a szegény és koronás fők

Mennek alá, víg, bús, balga, mogorva vegyest.

Az események közvetlenül az Isten által megteremtett világ öntörvényének a kezében vannak. A vírus, az embertársaink, az urak és a halál mondják meg, mi lesz velünk. A mindenható Istennek összesen annyi köze van ehhez, hogy ezek az erők nem szabhatnák meg sorsunkat, ha Isten nem teremtette volna meg a láthatókat és a láthatatlanokat. Ha Istent, a mindenhatót tesszük felelőssé a közvetlen okokért, akkor két lehetőségünk van: azt mondani, hogy legyen meg a te akaratod, vagy azt, hogy Istenem, tégy csodát. Ha viszont nem tesszük Istent felelőssé mindazért, ami történik velünk, akkor igénybe vesszük az orvostudományt. Hogy egyszerűbben mondjam: ha fáj a fogunk, elmegyünk a fogorvoshoz, s nem imádkozzuk sem azt, hogy legyen meg a te akaratod, sem azt, hogy tégy csodát.

Hogy folytassuk tehát hitvallásunkat? Hiszek egy Istenben, és milyen Atyában? Egy Atya nem fertőz vírussal, nem küld halába. Egy apa vagy anya csak jóra int. Ha támad a vírus, orvoshoz visz és ápol. Ha embertársaim bajt okoznak nekem, meglátogatnak a börtönbe, s ha meghalok, eltemetnek. Egy apa vagy anya csak jót tesz gyermekének. Egy apa, egy anya csak ad. Nem kellene-e Istent inkább mindentadónak mondani? Ezzel eleve kizárnánk istenfogalmunkból minden negatívumot: vírust, öldöklést, halált.

A *-ható* melléknév-végből lesz a Hatóság főnév. A Hatóság jogért kiált. A jog a végrehajthatás erőszakáért. A *-ható* visz *bele a jézustalanság közepébe*. Ezzel szemben az *-adó* melléknév-végből lesz az *Adás* főnév. És az Adás, az minden porcikájában Jézust kiált. Az *adni, a görög didonai ige* az Újszövetség egyik leggyakoribb igéje. Az evangéliumokban csak a *lenni, válni, birtokolni, mondani, érkezni, tenni* igék fordulnak sűrűbben elő nála. Az adok pedig 231 ízben, s java részük Jézus ajkán. És nem kevés ízben az Istenről állítja Jézus azt, hogy Isten ad. Csak János evangéliumának egyetlen fejezetét vegyük szemügyre, a 17-iket! Tizenhétyszer fordul benne elő az *adni* szó.

E szavak után Jézus az égre emelte tekintetét, és így imádkozott: „Atyám, elérkezett az óra. Dicsőítsd meg Fiadat, hogy Fiad is megdicsőítsen téged. Hatalmat *adtál neki* minden ember fölött, hogy akiket *neki adtál*, azoknak *örök életet adjon*. Az az örök élet, hogy ismerjenek téged, az egyedüli igaz Istent és akit küldtél, Jézus Krisztust. Én megdicsőítettelek a földön: a feladatod, amelynek az elvégzését rám bízta, elvégeztem. Kinyilatkoztattam nevedet az embereknek, akiket *a világból nekem adtál*. A tieid voltatok, s nekem adta őket, és megtartották tanításodat. Most már tudják, hogy minden, *amit nekem adtál*, tőled van. A tanítást, amit *kaptam tőled, továbbadtam nekik*. El is fogadták, s ezzel valóban elismerték, hogy tőled jöttem, és elhitték, hogy te küldtél engem. Értük könyörgök. Nem a világért könyörgök, hanem azokért, *akiket nekem adtál, mert a tieid* – hiszen ami az enyém, az a tied, s ami a tied, az az enyém -, és én megdicsőültem bennük. Én nem maradok tovább a világban, de ők a világban maradnak, én meg visszatérek hozzád. Szent Atyám, *tartsd meg őket a nevedben, akiket nekem adtál*, hogy egyek legyenek, mint mi. Amíg velük voltam, megőriztem őket a nevedben, *akiket nekem adtál*. Megőriztem őket, senki más nem vett el közülük, csak a kárhozat fia, így beteljesedett az Írás. Most visszatérek hozzád, ezeket pedig

elmondom a világban, hogy örömöm teljesen az övék legyen. *Átadtam nekik tanításodat*, de a világ gyűlölte őket, mert nem a világból valók, amint én sem vagyok a világból való... és szereted őket, amint engem szeretted. Atyám, azt akarom, hogy *akiket nekem adtál*, ott legyenek velem, ahol vagyok, s lássák dicsőségemet, amelyben részesítettél, mivel már a világ teremtése előtt szeretted... Megismertettem velük nevedet, és ezután is megismertetem, hogy a szeretet, amellyel szeretsz, bennük legyen, s én is bennük legyek.

Jézus egyszer sem ejtette ki a száján Istenről, hogy mindenható. Szentmisénk szövegében pedig többször is halljuk: Gyónom a mindenható Istennek... Irgalmazzon nekünk *a mindenható Isten*... Hiszek egy Istenben, *mindenható Atyában*... Imádkozzatok, testvéreim, hogy áldozatunk kedves legyen a *mindenható Atyaisten* előtt... Valóban méltó és igazságos, illő és üdvös, hogy mindig és mindenütt hálát adjunk Néked, mi Urunk, szentséges *Atyánk, mindenható örök Isten*... Ő ugyanis szenvedésének előestéjén tiszteletreméltó szent kezébe vette a kenyeret, és szemét az égre emelte, tehozzád *az Istenez, mindenható Atyjához*... Óáltala, Ővele és Őbenne *a tiéd mindenható Atyaisten*... könyörögve kérünk, mindenható Istenünk... Áldjon meg benneteket a mindenható Isten. Ha jól számolom éppen nyolcszor. *Többet, mint az Isten él és uralkodik*, bár még nem számoltam össze, hogy hányszor uralkodik ez a mindenható Úristen. Pótolnom kell a mulasztást. **Csinos kis istentan lenne összeállítható az imádkozó egyház gyakorlatából.** A címlapra tenném Jézus halálvergődésének ábrázolását, *amint a két lator között uralkodik a mindenható... Istennek a Fia.*

Nagyon Jézushoz illőnek és méltónak gondolnám, ha lecserélnők mind a nyolc helyen a mindentadó szóra. Az él és uralkodik helyett is jobban emlékezhetnénk arra, amit Jézus csinált – ha még egyet javítanánk: *él és szolgálva szeret.*

Piarista köz, 2008. október 8.

Malomfalvi Szász Ágnes levele

Kedves és igen mélyen tisztelt Bulányi Atya !! Olvastam az Ön kálváriájáról és arról is természetesen, hogy Ön nem tartja Isten Igéjének az Ószövetséget. Nem is az, csak amikor ezt egy 8 éves kisgyerek mondja 1955-ben a Református templomban, akkor a felnőttek mosolyognak, hogy majd beérik az agya, de nem büntetik meg.

Ezzel szemben, ha ugyanezt egy piarista Atya mondja, akkor egy hatalmas bünt követ el a kereszténynek nevezett Egyházak ellen. Ezt viszont keményen büntetik. Később már engem is büntetett a saját egyházam a református: **KIZÁRTAK !!** mert nem nőttem ki a kételyeimet, sőt fokozódtak. A katolikus egyház meg nem fogadott be. Nem konfirmáltam, nem kaptam semmit.

Ekkor kezdtem igazán érdeklődni, hogy milyen főbenjáró bünt követtem el. Neki láttam a Biblia nagyon részletes olvasásának és rájöttem, hogy a Teremtő tud Szerető Atya is lenni, bár a bűnösökkel szemben nagyon kegyetlen. Úgy kell nekik – mondtam gyerekfejjel. Ettől visszanyertem a bátorságom, és nekiálltam az Újszövetség tanulmányozásának is. Ott aztán megint megrémített Jézus sorsa. Így járnak azok, akik hisznek a Teremtőben !! Ekkor jött rám a legsötétebb kétségbeesés.

A Biblia nem gyerek kezébe való olvasmány, főleg ha egyedül olvassa. Apámat kérdezgettem óvatosan a Biblia felől, mert tudtam, hogy ő nem nagyon hisz az egészben. Az első világháború idején, 19 évesen azt látta, hogy mindkét oldalon a papok megáldják a fegyvereket, hogy azzal aztán kiirtsák a másikat. Apám nagyon egyszerű választ adott. Azt mondta: ha meg akarod tudni milyen aljas az ember, akkor olvasd figyelmesen a Bibliát, abból megtanulhatsz, hogy kikkel állsz szemben. Azt is hozzátette, hogy az embert nem az Isten bünteti, hanem az önnön rosszasága és aljassága. Ezzel a teológiai oktatás le volt zárva. Az egyetlen dolog, amit sosem hanyagoltam, az az imádkozás volt a Jóistenhez.

De az ember kíváncsi, így a jezsuitáknál elkezdtem a teológia tanulását. El is végeztem a négy évet, de annyit tanultam meg, hogy mindennek utána kell járni és kritikusan olvasni,

valamint önálló véleményt alkotni. Engem a jezsuita atyák sosem kritizáltak a hithez való hozzáállásom miatt. Megint visszakerültem a kiindulóponthoz. Oda, hogy megzavarodtam.

Aztán férjhez mentem egy iráni férfihez, és amikor az ayatollah rákérdezett a vallásomra, a házasságkötéskor, mert beírják az okmányokba, akkor elmondtam, hogy valójában sehova sem tartozom. Ez nagyon kínaiul hangzott ennek a kedves ayatollahnak, hogy egy európai nő sehova sem tartozik. Azt kérdezte, hogy van-e kedvem az iszlámhoz. Erre csak azt mondtam, hogy nem nagyon ismerem az iszlámot sem. Három kérdést tett fel, amiből rájött, hogy HÍVŐ vagyok, méghozzá a legjavából.

Akkor elmondta, hogy mi az iszlám lényege, s engem ez megragadott, sőt maga a gondolat, hogy most már valahova tartozom is. Felvettem a (shia) muszlim vallást, és attól kezdve csak tanulok. Elolvastam a Szent Koránt, és innentől kezdett világosság gyúlni az agyamban azt illetően, hogy amit nem értettem, az nem volt érthető. Hatalmas hitbeli fejlődésnek indultam, melynek a pozitív hatásai megmutatkoztak a karakterem alakulásában. Természetesen, megláttam azt, hogy az Isten az egy, és nem lehet csak úgy osztogatni. A vallások közötti háború a Sátán műve, így nem szabad a hitről vitatkozni, főleg olyanokkal nem, akik nem tanultak. Arra is rájöttem, hogy a Biblia keleti emberek, keleti gondolkodásmódját tükrözi. Mi európaiak, nem így gondolkodunk.

A Szent Korán hozzásegített a Biblia jobb megértéséhez, így amikor olvasom, akkor jobban megértem a mondanivalót. A Szent Korán tartalmaz bibliai elemeket is nagy számban, így a kereszténységgel is van kapcsolata. Természetesen az ember azáltal, hogy felveszi az iszlámot mint hitet, nem dobja sutba a régi énjét sem. Ma hiszem azt, hogy van a kereszténységben is sok morális erő, csak ki kell takarítani a felesleges meséket és politikai szövegeket. A Biblia is, mint minden más Szentnek nevezett könyv az erkölcsöt, valamint a Teremtőhöz való viszonyunkat próbálja megmagyarázni, jól vagy rosszul, de a szándék ugyanaz: a TANULÁS az elődök sorsából.

Az, hogy mi az Isten Igéje, azt mi, halandók nem tudjuk eldönteni. Erre vonatkozóan csak a jézusi szavakat tudom idézni, hogy Szeressük felebarátainkat, mint Tenmagunkat. Ez az, ami nem megy még ma sem. Az emberek egyre kevésbé szeretik egymást, és még kevésbé az Istent. Ez a kettő szorosan összefügg. Ha ezt nem tanulják meg, a SZERETETET, akkor nincs az embereknek JÖVŐJE !! Erre kell rájönniük, bár ez túl egyszerű, ezért is nem megy be a fejekbe,

Még egyszer nagyon sok szeretettel kérve a Jóisten áldását Önre és a Munkájára Kedves Bulányi Atya. Azonkívül, jó egészséget is kívánok emellé a szép és tisztességes kor mellé. A Jóisten éltesse Önt még sokáig jó egészségben. Maradok nagyon sok tisztelettel Ön iránt, Malomfalvi Szász Ágnes

Erre én mit tehettem?Csodálkoztok-e ha ezek után elektronikusán elküldtem Ágnesnek a *Merre ne menjek?* c. munkát? Ugye nem? Postafordultával jött is a válasz

Piarista köz 2008. október 9.

Az első Merre ne menjek?-kritika – a muszlim-világból

Drága Bulányi Atya! Megváltam a harcot a számítógéppel és sikerült kinyitnom a fájlt. Azonnal nekiestem az olvasásnak. A könyv felénél rájöttem, hogy éppen ma délután ezt olvasta fel a férjem az iráni Ahvazban vásárolt, a kereszténységről szóló könyvben. A perzsa szöveg azzal kezdődik, hogy sem Jézus, sem a tanítványai nem alapítottak új vallást, hanem csak vándorolva tanítottak. Erre nagyon pontos adatok vannak az Új-Testamentumban is, közelebbről Máté Evangéliumában: 5 fejezet 17. versétől: Ne gondoljátok, hogy jöttem a törvénynek vagy a profétáknak az eltörlésére. Nem jöttem, hogy eltöröljem hanem inkább, hogy betöltssem. Mert bizony mondom néktek, míg az ég és a föld elmúlik, a törvényből egy ióta vagy egyetlen pontocska el nem múlik, amíg minden be nem teljesedik. Valaki azért csak egyet is megront e legkisebb parancsolatok közül és úgy tanítja az embereket, a mennyek országában a legkisebb létszen: valaki pedig cselekszi és úgy tanít, az a mennyek országában nagy létszen. (Ma már

Pálon is túltéve, szinte mindent megrontottak a nagy szabadkőműves-féle liberalizmusban.) Mert mondom néktek, hogy ha a ti igazságotok nem több az írástudók és farizeusok "igazságánál" semmiképpen nem mehettek be a mennyek országába.

(A jelenlegi ország-rablóknak, gyilkosoknak, tolvajoknak ezeket a sorokat kellene olvasniuk naponta, mert ezek azok, akik letértek a helyes útról, tévelyegnek, és ezek számára NINCS segítség, viszont ezeket sújtja az Isten haragja, hiszen nem képesek a nagy felfuvalkodottságukban egy egyszerű imára sem... A mennyek országába nem mennek be, de lassan már a Parlamentbe is reszketve mennek be... félve a népharagtól) Bizony ez történt Pállal is, nem ment be a Mennyek országába, legfeljebb az egyháztörténelemben, ami pedinem ugyanaz, mint a Mennyek Ország... hiszen nem ismerte ezeket a jézusi szavakat. Innentől kezdve szervezett, meg bolyongott Pál, de semmi érdemben valót nem cselekedett. Legalább is nem olyat, ami Istennek tetsző. Ezért nincs áldás a mai kereszténység felett sem, hiszen nem tartják az isteni Törvényt, nincs Lelkiismeretük és nincs Hitük. Jézus ezt nyíltan és röviden megmondta. A Törvényt nem lehet áthágni és figyelmen kívül hagyni, hiszen az Élő Isten Törvénye ÉL. Velünk él, a mindennapjainkban.

Ha már Pálnak nem sikerült ez, akkor egy mai embernek, még inkább nem sikerül, hiszen még a fáradtságot sem igen veszi, hogy kinyissa a Bibliát és maga olvassa el ezeket a sorokat, bár tudnak olvasni.... Bizony ezek a tejbepapin élő keresztények, akiknek a gyomra nem veszi be a nehéz és felelősséggel járó Elhivatást, bár minden ember megkapja a maga feladatát a születésekor, de a Teremtő iránti engedetlensége akkora, hogy nem számol a következményekkel. Itt a Kárhozatra gondolok. Sok keresztény igen mulatságosnak tartja ezt, mármint a Kárhozatot, de én nem viccelődnék ezzel. Láttam embereket meghalni, eltorzult arccal a Kárhozatban, sőt a Kárhozat még az elmúlás előtt is mutatkozik abban, hogy valóban *kárt hoz* a hitetlen ember fejére. Ehhez még csak meghalnia sem kell. Valahol itt keresendő Pál tragikus melléfogása is. Jézus végül is megadja azt az irányt, amelyet minden hívő embernek követnie kellene a gyakorlatban, de még elméletben sem jutnak el ideig. Legyetek ezért tökéletesek, miként a ti mennyei atyátok tökéletes!

Ezek azok a sorok, melyek teljesen érdektelenek egy mai keresztény számára, míg egy muszlim (hívót jelent ez – arabul) nagyon nagy súlyt fektet ezekre a jézusi tanításokra, ami nem csoda, hiszen a Szent Korán Jézust a Messiásnak tartja, azaz Isten tiszta-lelkű Prófétájának, akit Mária, a Szűzanya Isten engedelmes szolgálólányaként az Istentől jövő fény formájában a testébe fogadott... Szomorú, hogy ezek a sorok egy shia muszlimtól jönnek és nem egy Jézus hitű kereszténytől...

Nagyon sok szeretettel köszönve a kis könyvet az interneten keresztül Az olvasását folytatom, hiszen 20 év munkájának a gyümölcse mindenki számára értékes és tanulságos kellene, hogy legyen. Nekem az. Még egyszer Isten áldását kérve Önre, tisztelt Bulányi Atya, sok szeretettel küldöm üdvözetem Malomfalvi Szász Ágnes

Piarista köz, 2008. október 10.

Harmad napon feltámadott a halottak közül

Hiszem. Mért? Már mért ne higgyem, ha egyszer én a teisták közé tartozom? S azok között is a kereszténynek nevezettek közé? Mit is tehetnék mást? Teistaként valljam, hogy Isten nem lehet emberré? Ki vagyok én? Csak az Isten teremtménye. Mint teremtmény én szabjam meg, hogy mit tehet és mit nem tehet?

Nem vagyok én agnósztikus, aki azt hiszi, hogy semmit sem állíthatunk. Nem vagyok én panteista, aki azt hiszi, hogy a bogár, a gyalult deszka, én is meg Te is, mindannyian Isten vagyunk. S ateista sem vagyok, aki azt hiszi, hogy minden csak van, anélkül hogy megteremtették volna. Teista vagyok, aki hisz. Ezen belül keresztény vagyok, aki meg azt hiszi, hogy Isten képes emberré lenni, és képes meghalni, és képes harmadnapon feltámadni, s felmenni a mennybe, az örökkévalóságba.

Az emberiség teista része kultúránként vallásokat fejlesztett. Alighanem sok ezret is. Ezek egy nagy csoportját adják a keresztény vallások. Az enyém, a római katolikus is, ezek közé tartozik. Mindegyiknek van tanítóhivatala, amely őrzi azt a hittartalmat, melyet a korábban élt tagok, esetemben a katolikus emberek őriztek, alakítottak.

Az elvtársak korán felfigyelnek csekély személyemre, s megállapítja '52-ben az államügyész, hogy összeszervezkedtem Mindszentyvel, hogy visszahozzam a Habsburgokat, s ezért mint a klerikális reakció megátalkodott tagjának a kötél általi halál lenne a méltó büntetése. Az akasztás elmarad. Csak életfogytot kaptam, mert a Párt majd olyan irgalmas mint az Isten. Aztán ülök és ülök és ülök. Majd vége szakad az életfogytnak, s mint segéd munkás töröm a kokilla vasat a jászberényi úti ócskavas-telepen, miközben Giovanni Roncalli összetrombitálja a zsinatot, melynek szüneteiben a zsinatoló püspökök megállapítják, hogy jobb a Szovjet-zóna katolikusai számára, ha vannak püspökeik, mintha nincsenek. Ezt nem a Szentlélek sugallta nekik, hanem valami másféle lélek – gondolom én. Vatikán és Kreml ennek hatására '64-ben egymás nyakába borul. Ennek következtében üzenheti meg az államügyészem kisöccse '76-ban, azaz röpke 25 esztendő után, Lékai bíboros úr őeminenciájának, hogy Bulányi nem az állam ellensége, hanem – az egyházé. Lékai tudja a dolgát: intézkedik, s megállapítja eretnek-voltomat. Ő is irgalmas, miként az államügyész: nem éget el máglyán, csak megvonja tőlem a nyilvános papi működés jogát. Megerősíti eme intézkedését Ratzinger, megbeszélve a dolgot Wojtilával, a pápával. Mindez '87-ben történik. 19-től 64-ig klerikális reakciós vagyok, 64-től 2008-ig meg az egyház ellensége, s ennek következtében nem mondhatok nyilvánosan meghirdetett misét Adyiligeten sem, és ma sem.

De hát mindez semmi. Megpróbáltatásaim sora még nem ér véget. Elvtársaktól, egyházzam hierarchiájától megpofozottan következik életemben az én legtehetségesebb teológus barátom-testvérem-tanítványom, aki kitalálja, hogy ő többet sem karácsonykor, sem húsvétkor nem hazudik, mert Jézus akármilyen derék gyerek is volt, de csak olyan ember, mint akármelyikünk. Jóságos főpásztora ajánlja néki, hogy mondja ezt a plébánián, de nem a templomban. Az én tanítványomnak nincs két szövege, akárcsak Jézusnak vagy nekem – csak egyetlen egy. Mit tehet szegény főpásztora? Irgalmas ő is. Nem égeti el a máglyán, csak kiközösíti, s költözteti a plébániáról, ő meg költözik. Amellett még megírja a költözködő Jézus evangéliumát Márk tolmácsolásában, ki is adja az Elpidia kiadónál 2003-ban. Arany János jut eszembe. Egy verse Szentkatolnai Bálint Gábor nevű székelyről aki 1844-ben született s elutasította a finn-ugor elméletet. Ezt írta:

*Szegény Bálint Gábor, Boldogtalan góbé;
Amennyi te szenvedsz, Mi ahhoz a Jóbé.*

Fel is hívom tanítványomat azon a reggelen, amikor írom e mai prédikációt, s mondom, hogy ki akarom készíteni e könyvének egy tanulmányát. Átküldené-e nekem e-mailen? De mennyire, mert ő szereti, ha foglalkoznak vele, mint a pannonhalmi kislány, ahol a bencés atya a lányokat folyton szidta-szidta, csak a fiúkkal volt megelégedve. Erre mondja az egyik 16 éves, amolyan anyányi leány: Az nem baj, hogy az Atya szid minket, az a fontos, hogy *velünk foglalkozik*. Hát én most foglakozom kedves kiközösített tanítványommal, aki ezt írja:

Hogyan keletkezhetett a húsvéti hit? Gyakorlatilag teljesen mindegy, mi történt Jézussal keresztre feszítése után (akár halálát, akár későbbi sorsát illetően), legalábbis abból a szempontból mindenképpen, hogy tanításának érvényességét és ezért követendő voltát sem érinti. Csak akkor érintené, ha maga Jézus kijelentette volna, hogy csupán a halottak közül harmadnapon történő csodás feltámadása teszi majd érvényessé tanítását (pl. csak ebben az esetben nem szabad aggodalmaskodnunk a megélhetésünk miatt, kell segítenünk a bajba jutottakon, vagy kell szeretniük ellenségeinket is, továbbá ettől függ, mi is föltámadunk-e, van-e örök élet, bejuthatunk-e a mennyországba és hasonló). De ő semmi ilyet nem mondott.

Ügyes a szövege: lefedi magát a Bokor tanítóhivatala előtt. Mondja, ami nekünk kell: osztozni javainkon, szeretni ellenségeinket is, meg a többit. Jézus ugyan e tanításait össze-

kapcsolta azzal is, hogy harmadnapon halottaiból feltámad, de valóban ilyen mondata nincsen, hogy csak akkor kell osztozni, meg mindenkit szeretni – ha feltámadok. Azt sem mondta, hogy csak akkor kell mindenkit szeretni, ha öt óra után hat óra következik. Ezt sem mondta. De mondta azt is, hogy szeretni kell, és mondta azt is, hogy harmadnap feltámad. Ne válogassunk már mint tót a vadkörteből. Hogyan válogatott a tót, majd mise után elárulom annak, aki véletlenül nem tudná.

Más a bajom. Csak az, hogyha Jézus erős szervezete kibírta azt, amit ki kellett bírnia csütörtök éjféltől péntek délután háromig, azaz nem kellett neki feltámadnia, s így el is búcsúzhatótt 40 nap múlva tanítványaitól épen és egészségesen, akkor – ha nem a mennybe ment fel, akkor ez a fiatal srác (37 éves volt csak az istenadta) – hova tűnt? A mennybemenetel hegyének a másik oldalán lejött a hegyről? Mit mesélnek erről az evangélisták?

A tizenegy tanítvány elment Galileába, arra a hegyre, ahova Jézus rendelte őket. Amint meglátták, leborultak előtte, bár néhányan kételkedtek. Jézus odalépett hozzájuk, és így szólt: „Én kaptam minden hatalmat égen és földön. Menjetek tehát, tegyétek tanítványommá mind a népeket! Kereszteljétek meg őket az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevére, és tanítsátok meg őket mindannak a megtartására, amit parancsoltam nektek. S én veletek vagyok mindennap, a világ végéig.” – Így Máté (28,16-20).

Az Úr Jézus, miután szólt hozzájuk, fölment a mennybe, elfoglalta helyét az Isten jobbján, ők meg elmentek, s mindenütt hirdették az evangéliumot. Az Úr velük volt munkájukban, és tanításukat csodákkal kísérte és igazolta. Így Márk (16, 19-20).

Ezután kivezette őket Betánia közelébe, és kezét kitérve megáldotta őket. Áldás közben megvált tőlük, és fölemelkedett az égbe. Leborulva imádták, aztán nagy örömmel visszatértek Jeruzsálembe. Mindig a templomban voltak, és dicsőítették az Istent. Így Lukács (24, 50-53).

János nem vacakol az ilyen apróságokkal, ő ott kezdi, hogy Kezdetben volt az Ige és az Ige Istennél volt. S azzal fejezi be hogy „Ha azt akarom, hogy maradjon, míg el nem jövök, mi gondod vele? Te kövess engem!” Erre a testvérek között híre terjedt, hogy az a tanítvány nem hal meg. De Jézus nem azt mondta neki: „Nem halsz meg”, hanem: „Ha azt akarom, hogy maradjon, míg el nem jövök, mi gondod vele.” Ez az a tanítvány, aki ezekről tanúságot tett és megírta ezeket. Tudjuk, hogy igaz a tanúsága. Jézus még sok egyebet is tett. Ha azonban valaki mind le akarná írni – azt hiszem –, annyi könyvet kellene írnia, hogy nem tudná az egész világ sem befogadni. Így János (21, 22-25).

De Lukács vacakol tovább a témánkkal az ApCsel-ben: De megkapjátok a Szentlélek rátok leszálló erejét, és tanúim lesztek Jeruzsálemben, s egész Júdeában és Szamariában, sőt egészen a föld végső határáig.” Azután, hogy ezeket mondta, a szemük láttára fölemelkedett, és felhő takarta el szemük elől. Amint merőn nézték, hogyan emelkedik az égbe, egyszerre két férfi termett mellettük fehér ruhába öltözve. Ezt mondták nekik: „Galileai férfiak! Mit álltok itt égre emelt tekintettel? Ez a Jézus, aki tőletek az égbe vétetett, úgy jön el ismét, amint szemetek láttára a mennybe ment.” Erre az Olajfákról elnevezett hegyről, amely Jeruzsálemtől egy szombatnapi járásra van, visszatértek Jeruzsálembe. Amint megérkeztek, fölmentek az emeleti terembe, ahol együtt szoktak lenni: Péter és János, Jakab és András, Fülöp és Tamás, Bertalan és Máté, Alfeus fia: Jakab, a buzgó Simon és Jakab testvére, Júdás. Mindannyian egy szívvel, egy lélekkel állhatatosan imádkoztak az asszonyokkal, Máriával, Jézus anyjával és testvéreivel együtt (ApCsel 1, 8-14).

A tanítványokat elkápráztatta az esemény. Az Újszövetség többi könyveit nem érdeklik már ezek az események. Páltól megtanulják, hogy megváltott már minket, s nem foglalkoznak a megváltás előtt meg után történetekkel, mert nyitva már a mennyország, hiszen Jézus meghalt a kereszten. Jézussal sem foglalkoznak többé, és más valakivel sem, aki pedig nagyon jelentős volt Jézus életében. Ez a nagyon jelentős személy egy nő volt. Annyi szépet mondott róla, amennyit férfiről aligha. Nem. Soha! Ő csókolgatta összevissza a lábait..., *mert nagyon szeretett*. Kit? Előbb a kuncsaftjait, aztán meg Jézust? Miközben a nővére Márta szorgoskodik a vacsorával,

mellyel megkínálják majd Jézust, ő választja jobbik részt. Azt, ami egyedül szükséges. Mit csinál? Ül Jézus lábainál, s hallgatja Őt. A tanítását, amelyet nem vesznek el Tőle soha. Ő önti a drága olajt Jézus testére, amely eseményt az egész világon el fognak majd mesélni, valahol csak hallgatják és olvassák az evangéliumot. S húsvétvasárnap hajnalban csak ő nem álmos, János és Péter a futóverseny után megállapítják, hogy tényleg üres a sír, s hazamennek aludni. Ő nem álmos, ő megvárja Jézust. Egy szerelmes asszony mindenre képes. Virrasztani is tud, ha találkoznia kell azzal, akit nagyon szeret. (Ajánlom a fenti sorokat az összes nő-testvéremnek, aki tudni akarja, hogy a férfiak milyen feleségről álmodoznak. Hiába álmodoznak? Ilyen nő nincs több, csak Mária Magdolna volt ilyen? Vagy ezt csak Jézus tudja kiérdemelni? Lehet, De a férfiak azért mind, és kivétel nélkül) ilyen asszonyra vágnak és várnak. Ilyen Máriára, akárhogyan is hívják őt..., mert Jézus képére és hasonlatosságára lettünk megteremtve. S kevesebb nekünk nem elég.)

Ez a Péter jelentőségével vetekedő Mária Magdolna nincs már ott az emeleti felső terembe – várni a Szentlelket. Őt nem kápráztatják el a mennybementel fényei, várja a hegy másik oldalán Jézust, s mennek Jézussal messze idegenbe, hogy gyereket csináljanak, hogy 23. unokájuk a Meroving trónra ülhessen? Ahogyan a Davinci-kódból ezt hitelesen (?) tudomásul vehetjük korunkban – már ha elolvassuk. Lehet nem elolvasni? Mert akármilyen pocsék is a regény, ami s aki ihlette, az nem pocsék. A szerelem s a világ legkülönb referenciájával rendelkező nő.

Hát ez a fel nem támadott, mennybe fel nem ment, csak kápráztató színjátékot rendező Jézus **nekem nem kell**. Ennél még én is, kócos kabar jobbágyok ivadéka is különb vagyok. Én nem 15 órát szenvedtem Jézusért, hanem egy évtizedet, meg még amit egyházamtól kaptam ráadásul. Ezért aztán szüleim '57-ben elélem álltak, s megkértek, hogy disszidáljak, mert nem bírják már a herce-hurcát körülöttem. És én szívtelenül azt mondtam nekik, hogy nem disszidálok. S ennek következtében tudtam testvéreimmel együtt – Bokrot csinálni.

A mindenségit neki... Egy Jézus ne vonuljon már el a magánéletbe azért, mert 15 órát kellett szenvednie. Ostorozástól három óráig mennyi telhetett el? Ennyi sem. Ilyen olcsón nem lehet megúszni. Csontos Barnabás is lehúzott három esztendőt, meg még néhányan – s bizony nem kevesen – csináltak közülünk valamit az Isten országáért. Hogy Jézus ilyen olcsón megúszta, rendben. De csak akkor, ha az irgalmas Isten megelégette gyalázatos szenvedéseit, feltámasztotta s utána felment a menybe. Szókratész is kiitta a méregpoharat. Végigcsinálta, amit a daimonionja mondott neki. Nekem nem kell az a Jézus, aki egy kis Golgota után felépül, utána csinál egy kis szemfényvesztést, majd elvonul a Mancikájával. Megérteni megértem. Azért Ő is derék fickó volt. Én is elbőgtem magam börtön után, amikor két fiatal babakocsit tolt előttem a Vérmezőn. De a lelélő Jézus helyett más eszményt választok. Olyat, mint Szókratész, aki megharcolta a harcot, s végigharcolta azt. Olyat, aki nem lécelt le. Olyan Jézust, amilyenről Babits énekelt.

PROTESILAOS

Tudtad jól, hogy aki lába legelőbb érinti meg
Trója földjét, Trója földjén, trójai harcban veszni fog:
mégis amint trójai partra ért el görbe csónaktok,
legelsőnek ugrottál ki trójai partra, hős görög.

Bután bámult vad hajós és döbbsent az elszánt sereg
köszoborrá válva, míg te trójai parton, mint egy isten
néztél vakmerőn a vészes trójai földre. – Mint egy isten
vágynék én is vészes partra első lépve halni meg.

Nincsen engem, aki aztán várna három szép órára
akiért az alvilágból újra halni visszajárnék
(kit e földön megszerettek, mindörökre visszajár;)

Nem lesz nékem Láodamejám, nem vár engem senki már
Mégis ha elért az újdonságokon elsőként halála,
újra küzdeni, bár mint árnyék, trójai földre visszaszállnék.

Ezért maradok meg továbbra is katolikus hitvallásomban: *harmadnapon feltámadott halottaiból, felment a mennybe, s ott ül az Atya jobbján. Onnét leszen eljövendő... s a többi is hiszem.*

Piarista köz, 2008. október 11.

Harmadszor Visnyeszéplakon

Szeptember 20-án reggel hétkor indultam a Piarista közből Balaton Tamással, és 26-án este fél tízkor érkeztem haza Inczedy Péterrel. E hét nap történetét szeretnem elmondani.

Hazaérkezve – 27-én, szombaton hajnali félnyolckor már koncelebráltam, s féltizenkettőre jutottam el odáig, hogy elkezdhetem a beszámolót erről a hétről. Futó Béla s Urbán Józsi széles mosollyal fogadtak, s kérdezték, hogy mi volt. Én meg csak azt mondtam nekik, hogy *a mennyországban voltam*. Meg azt, hogy a hétfői „megosztáson” majd mindent elmesélek. De a Bokornak többet akarok mesélni, mint amennyit nekik majd elmondhatok.

Azzal kezdem, hogy 19-én volt a *Mag I.* évnyitója. Indult pontosan 15,00-kor. Én voltam a soros elnök, s már félháromkor megterítettem Veni Sancte-ra, misére. Mindenki pontosan érkezett, s rázendítettünk: *Jöjj Szentlélek Úristen...* Nem tudom rekonstruálni a találkozót, csak annyira emlékezem, hogy beszámoltunk Kundra Pistával az aug. 31-i egi találkozónkról, ahol is megköszöntöttük Gizikét 90. születésnapján, aki visszaemlékezett valamikori szavaimra: *Te vagy a Bokor legrégebben fiatal kislánya*. Meg még arra emlékezem, hogy szeptemberi találkozásunk vége felé megszólalt a telefonom, s egy csengő hangú kislány beszélt belőle: *A visnyeszéplaki Anikótól tudja, hogy holnap megyek hozzájuk, s elvinném-e őt?* Azt válaszoltam, hogy feltétlenül, ha reggel 7 órakor a Piarista köz 1. portáján lesz. Megkérdeztem még a nevét: Danhauser Lilla.

A csoport-találkozón még megállapodtunk következő találkozásunk idejében, s módosítottuk a házifeladatot: Váltunk a KIO-ról. Ugyan mire? Hát a *Merre ne menjek?* első 11 pontjára, amely így fejeződik be:

Ennek a páli igehirdetésnek mintha legfőbb ellenfelei rendre a zsidók volnának. Már Damaszkuszban is (ApCsel 9,22–23), Jeruzsálemben újra (ApCsel 9,29) – mégpedig az életére törve. A pizídiai Antiochiában is (ApCsel 13,50), Ikóniumban is (ApCsel 14,2–4). Lisztrába utánamennék az előbbi két városból, s megkövezik, mint Istvánt megkövezték, ha nem is olyan sikerrel, mint Istvánt (ApCsel 14,19) – a zsidók. Miért nem a pogányok? Azért, mert azok nem háborodnak fel a szövegein. Azok szívesen veszik az ingyen, csak a hit ellenében megkapható üdvösséget. A zsidók meg tudják, hogy ilyen olcsón azért nem lehetnek a dolgok. Derék zsidónak az, amit Jézus tanított: egy kicsit nagyon sok. Amit meg Pál tanít, az nagyon olcsó. Dühbe gurulnak tőle. A hülye gojok meg elhiszik... Lelkesedve.

A találkozót gyorsan (?) lezavartuk... már fél tízre mindannyian elmentek. A hat és fél óras csoporttalálkozó után még egyszer végiggondoltam, hogy mit nem akarok itthon hagyni. El volt készítve a három csomag: a Lap-top, az oldaltáska meg a szatyor, s a zakómba mindent beletettem, ami abba való. Végül is csak a botomat hagytam itthon, de Zaja Pétertől kaptam egy pásztorbotot – mogyorófából. Keresem is a pásztorbotot, de nem találok. Alighanem Budaváriban hagytam..., mert közben még arra is jártam. Este 10 és 11 közt eloltom a villanyt, de előbb még beállítom az ébresztőt reggel ötre. Majd kialszom magam Visnyeszéplakon..., ahova nem aludni megyek.

Piarista köz, 2008. október 12.

Az első nap története

Hét előtt két perccel lent vagyok a három csomaggal a portán. Ott van Tamás, meg egy kislány egy hórihorgas legénnyel. A kislány mondja, hogy ő a Lilla, a legény meg azt, hogy ő nem jön velünk, csak a kislányt kísérte idáig. Hétkor indulunk, s mivel Tamásnak matricája is volt az útra, tíz előtt ott vagyunk a Zaja-portán. Út közben nagyot beszélgetünk. Lilláról pedig megtudom, hogy Zeneakadémiát végzett a zongoraszakon, s tud nagyon sok népdalt. Elszalad a két és fél óra, mint egy pillanat. Megérkezünk a Zaja-portára, s beülünk a kemence fűtötte meleg szobába. Anikó pedig mondja, hogy választhatok: hol akarok lakni. Én meg azt mondom, hogy mutassa meg nekem, hogy hol akarok. Mutatja: kimegyünk a házból, lépek vagy tizet, s egy külön kis házban találom magam, melyben megvetett ágy, asztal, rajta gyertya meg barátságos meleg fogad, melyet egy spór ont magából az erősen hűvös kora-őszenben. Elhelyezkedem. Kirakok mindent. Kinyitom a Lap-topot, megtalálom, amit még otthon elkezdtem: *Az én piaristáim* fájlt. Majd kirakom a könyveket, amiket hoztam, meg a szatyrom tartalmát. Rendben. Minden a szemem előtt, hogy mindent megtaláljak. Mint odahaza. Nem kell keresnem semmit. Ebéd előtt még elmegyünk Kárász Tamáshoz és Mariskájához. Viszem nekik is a Bulányi Kiadó vállalat legfrissebb termékeit: a *Merre ne menjek?* c. könyvet, a *Koinónia* legutóbbi duplaszámát s a *Napló* 112. és 113. füzetét. Tamás abbahagyja szalmabálákkal bélelt házának építését, s fogadnak egy kör-alakú házban, amilyent még nem láttam. Olyan, mint egy csigaház – rejtelmes labirintus. Aztán hazamegyünk; de még nincs ebéd, s én barátkozom a Lap-toppal.

Kopogás. *Igen.* Anikó nyitja az ajtót: *menjek ebédelni.* Megyek. Az asztalnál heten ülünk: Péter, Anikó, egy másik házaspár: Éva és Zoli, aztán Lilla, Tamás meg én. A négy gyerek külön asztalnál eszik. Péter meggyújtja a gyertyát, s elmondja az áldást. A gyertya égve marad, majd hálaadás után oltják el. Anikó mer mindenkinek. Elsőül a férjének. Majd sorban mindenkinek. Végül magának is. Majd jó étvágyat kívánunk egymásnak. Ezután kezdjük kanalizni a borsólevest, melyet Éváék hoztak ebédre – idei borsótermésük egészét. Utána lekváros fánkot eszünk. Musttal vagy borral öblítünk-e, már nem emlékezem. Ebéd végén megkérdi Anikó, hogy kérek-e feketét. Mondom, hogy kérek, de majd alvás után. Megyek kipótolni a rövid éjszakát. Az ágy megvetve, csak ledobom a cipőt meg a zakóm, felhajtom a paplant, magamra húzom, s hamar elalszom.

Szombat délután van. Tamás megy kocsijával az erdőn át, amerről délelőtt jöttünk, a szomszéd faluba, Bányára – Tölösi Magdihoz, akivel megbeszélte jó előre ezt a látogatást. Megyek vele. Útközben megállapodunk, hogy megkérdezzük a bányaiakat, mért nem keresik a kapcsolatot a visnyeszéplakiakkal. Ott él Bányán négy nyugdíjas a Bokorból. Húsz éve költöztek oda, még az átkosban és fiatalon. Talán Dombi Feri hatására. Istenért költöztek oda. Örültem is neki. Egymás közelében vettek házat maguknak. Azért, hogy naponta találkozhassanak, imádkozhassanak, s beszélgethessenek egymással arról, hogyan szeressék egymást és embertársaikat. S a húsz év alatt elfogytak. Lefogytak négy nyugdíjas főre. Azt nem találták ki, hogy miből fognak megélni? Azt hiszem, ez volt a baj. A fiatalabbak mind elköltöztek, sorban egymás után. Még a fiatal Jancsi is, aki három évet ült Jézusért, mert nem akart megesküdni arra, hogy legyilkolja ellenségeit.

Az ott maradtak egyike Tölösi Magdi, aki 1947-ben született, s most 61 vagy 62 éves. Magdi megvallotta nekem, hogy ő csak az Istent szereti, és Istenért az embereket. Neki sohasem hiányzott a szerelem. Pár nélkül sem magányos. Tudom, hogy Magdi nem hazudik, bár nem értem őt. Nekem máig hiányzik. S bizony Jézust is csak úgy tudom elképzelni, hogy neki is hiányzott, s azt hiszem, hogy Mária Magdolna szerelme őt sem hagyta érintetlenül, ha nem is vallott szerelmet neki, mert Atyja iránt érzett szerelme nem engedte ezt meg neki. Magdinál is így van?

Magdit másnap Tamás áthozta 10 órára, a misémre. Néztem az arcát: ragyogott, belesimult a visnyeszéplaki ragyogásba. Szombat délután Bányán Tamást magára hagytam Magdival, magam meg átdülöngéltem Dombi Jancsihoz és Zsuzsihoz. Vittem nekik egy *Merre ne menjek?* kötetet, mert Jancsi jár egyik közösségembe. Két órát töltöttem náluk, s felvettem a kérdést, amiben az úton Tamással megállapodtunk. Hihetetlen volt Jancsi reakciója: *Minden kritikát és bántást elfogadunk...* Le kellett állnom a témával. Nem is mertem, nem is volt kedvem áthívni őket másnapi misémre. Hat gyerekük van, és ki tudja, hány unokájuk. Arról beszélgettünk, hogy a héten mennek Márkot elemezni Boglára Várnai Lacihoz a plébániára, bár most nem elemzés lesz, mert Lepsényi Mari meghívta előadni Balczó Bandit, aki jó barátja volt Dombi Ferinek.

Magdi sem hívta misére Jancsit és Zsuzsit. Hazafelé menve Tamás is arról számolt be, hogy Magdi is kitért a téma elől, bár nem olyan heves reakcióval. Siettünk hazafelé, mert hatra otthon kellett lennünk. Vacsorára? Alighanem arra. De hatkor nem volt vacsora. Miért? Félreértettük őket. Hogyan? Hatot mondtak, de ők hétre gondoltak. Miért? Mert Visnyeszéplakon másképpen jár az óra. Hogyan? Megpróbálom elmondani. Nem óra szerint élnek, hanem harangozás szerint. Napjában háromszor szólal meg a harang a harangláb alatt, párszáz méterre a Zaja-portától, a faluháznál: napkeltekor, délben és alkonyatkor. A Nap tudvalevően nem az órák szerint igazodik, hanem megy a maga útján. Karácsonykor reggel 8-kor kel, s délután négykor nyugszik. Szentivánskor meg hosszabban világít a Nap. Nem nyolc, hanem tizenhat órát. A széplakiak a Naphoz igazodnak. Anikó sem tudta megmondani, hogy évenként hányszor változik a harangozás ideje. A déli marad, a reggeli meg az esti változik. Ilyenkor megáll a munka, s elmondják az Úrangyalát... *köszönti Szűz Máriát, s az méhébe fogadja Szentlélektől szent Fiát...*

Amikor Tamást, az öccsét és anyjukat ott hagyta az apjuk, megkereste Magdi – Tamás anyját – Incikét, és elvezette Dombi Ferihez, Feri meg az Istenhez, akit a Bokorban tanultak alapján mutatott meg Incinek. Ma is jár Inci a Bokor egyik csoportjába, ma is szereti az Istent. Amikor hazaértem tegnap este Visnyeszéplakról, vár Incitől egy e-mail:

Kedves Gyurka Bácsi! Közösségi feladat volt egy saját imát írni a Mennyei Atyához. Közösségemnek tetszett az enyém, kértek belőle, ezért gondoltam, ne csak én olvassak tőled, én is küldök Neked valamit:

Istenem, aki létfenntartó erőddel körülveszel, szeretlek. Szeretlek a természetben, testvéreimben, fiaimban. Jöjjön el az a nap, amikor találkozom veled. Ismerjem meg, mit kívánsz tőlem, és képes legyek a Jézus által tanult szeretet szerint élni. Mindennapi örömet, pozitív látásomat add meg nekem ma. Bocsásd meg vétkeimet mindenképpen. Én is meg akarok bocsátani annak, aki megbántott engem. Segíts, hogy észrevegyem a kísértést, és el tudjam ezáltal kerülni azt, és adj erőt annak visszautasítására is. Szabadíts meg a bennem levő és körülöttem ólálkodó gonosztól. Ámen. – Szeretettel ölellek, Inci.

Nem hiába vitte el őt Ferihez. Fiát már gyerekkorában vitte közösségi találkozókra, s mire 14 éves lett Tamás, bekerült – a most 46 éves és hat gyerekes, s akkor 25 éves – Kollár Gabi ifjúsági csoportjába, s most, húsz év bolyongása és vargabetűi után került vissza Isten útjaira, s júniusban már lejött velem Visnyeszéplakra, s boldogan hozott le újra ide. Este hétkor harangszóra imádkoztunk, majd vacsoráztunk, és mentünk a táncházba, Harsányiné Szemes Máriaékhoz. Anikó, Tamás, Lilla táncra is perdültek, magam meg csak néztem... mint Jenő moziban. Azaz csak ültem. Óvodás-korúak is táncoltak. Fél óra múltán megkérdeztek, s csak ennyi teltt tőlem: *Amikor lehetséges, keressük meg az ágyunkat.* Ráálltak. Úttalan utakon mentünk a sötétben Tamás kocsijával. Végül is hazaértünk, s megtaláltam az ágyam. Anikó még bekopogtatott, s megkérdezte, hogy bevettem-e a gyógyszereimet. Megnyugtattam, hogy igen.

Honnan tudta? Hát a Mara megbízta vele, s ő minden reggel, minden este hűségesen teljesítette, amivel megbízták. Minek is teremtetted, Uram, a nőket? Hát az ilyesfélékre is.

Férfiak nem tudnák? Nem. Elfelejténék. Pedig apám tanított rá, s ha valamit elfelejtettem, mondta: Ha a mozdonyvezető is úgy csinálná dolgát, mint te, s elfelejtene ránézni a szemaforra, szerencsétlenséget eredményezne feledékenysége – száz halottal. Igyekszem, de hiába. Mara csak telefonon kérdezi, hogy bevettem-e már, s mondom, hogy megyek beszélni, s este mégis ott találja a gyógyszeres skatulyában... mert amikor telefonált, még befejeztem a mondatot, s mire befejeztem volna, eszembe jutott valami, amit még le kell írnom... stb. Mellette kell lennie a szerencsétlen férfiembernek... valakinek, aki hozza a gyógyszert, meg a poharat, amiből igyak is rá valamit.

Életemben egyszer értem el a női sík magasára, Ildikónk halálakor. Egyedül ütem az ágya mellett. Szentolvasót mondtunk, aztán váltottam a legismertebb népdalokra, vidámságot gerjesztőkre. Ildi próbálta kísérni a hangom, amennyire a *kórlapja* engedte, de csak csukott szemmel. S mikor én, a közel harminc esztendővel öregebb kezdem átvenni a fiatalabbnak a dolgát, akkor a haldokló megérzi a humort, a helyzetkomikumot, hogy a harminc évvel idősebb zárja le egyik legkedvesebb gyermekének a szemeit, s kinyitja még egyszer szép szemét és megbocsátóan és huncutul mosolyog kópéságomon: *Nem fogom én már le a te szemeid...* Ezzel danoltam álomba szegényt azon a délután:

Csicsija, bubuja, én csillagom, Bölcsődet dúdolva ringatgatom.

Úgy alszol el majd az én dalomon, Csicsija, bubuja én csillagom.

Ha napom süllyed az ég peremén, Te fogod le majd az én szemeim,

S én alszom el majd a te dalodon, Csicsija, bubuja, én csillagom.

Ezzel a szöveggel várom Marát, aki a szombatesti vizionálás örömeire nálam felejtette kulcsosomóját. Gyerekei talán beengedték, ha szépen megkérte őket. Ám a kulcsosomóra talán vasárnap reggel szüksége sincs, s így hiába reménykedik gondozottja a látogatásban, hanem helyette inkább készül a vasárnap esti sashalmi misére, ahol természetesen megint csak Visnyeszéplakról szól az ének. De hogyan, amikor a textus a két fiúról szól, akiket apjuk hív a szőlejébe. Hát megmagyaráztam szegényeknek, hogy hol az a szőlő. Hát Visnyeszéplakon. Nagyon hatásosan... elkelt 10 példány a *Merre ne menjek?* c. írományomból.

Piarista köz, 2008. október 13.

A következő nap, a vasárnap

Csak most jut eszembe, hogy vasárnap 10 órakor volt a mise – az még belefért valahogy az első 24 órába, ha nem is az első napba. Tamással jól átbeszéltem, hogy mit fogok mondani. A mesterségem címeréről fogok beszélni. *Ex hasibusz*, azaz nem írok le semmit előre. Könnyű dolgom volt, mert a textus arról a szőlőről szólt, melyben a gazda egy dénárt ad annak is, aki csak a nap utolsó órájában jut munkához. Azért ad neki ennyit, mert annak és családjának is szüksége van a minimálbérre. És beszélhettem arról, hogy Jézus boldogoknak mondta a szegényeket meg jajt kiáltott a gazdagoknak. De az Országot olyannak gondolta, hogy abban mindenki egyformán gazdag, mert a minimálbér függvénye annak, hogy mennyit termel meg a hat és fél milliárd ember. S elmondhattam, hogy abban az Országban nincsenek sem észak-atlanti, sem mástáji katonai szövetségek, mert ott nem ölnek, csak ölelnek.

S ez volt a *mesterségem címere*? Nem, annak csak egyik fele. A másik fele arról szólt, hogy Országot úgy nem lehet csinálni, ahogyan én most csinálom velük. Hogyan csinálom? Úgy, hogy én beszélek, ők meg meghallgatják, amit mondok, s a végén csak annyit mondhatnak, hogy *Amen*, vagy annyit, hogy *kérünk Téged, hallgass meg minket*. Jézus nem így dolgozott, hanem úgy, hogy kisközösséget gyűjtött magának, a Tizenkettőt, melyben a tizenkettő is elmondhatta, amit gondolt, meg amit akart. S ezt a módszert aztán végleg nem vettük Tőle át a kétezer esztendő alatt. Jézusnak elég volt a háza meg a tópart. A hét 7 napján tanította övéit e helyeken, s csak szombaton ment el a zsinagógába, akár Kafarnaumban, akár

Názáretben, mert akkoriban az emberek még egy héten egyszer mindannyian elmentek a maguk istentiszteleti helyére, úgyhogy Jézus hiába ment volna ki a tópartra ilyenkor. Hiába, mert csak magában sétálhatott volna. Meg is szolták volna: milyen zsidó az, aki szombaton nincs a zsinagógában?!

Ez volt a mesterségem címerének a másik fele. Az egyik a tartalmi, a másik a formai mozzanat. Csak ölelni szabad, ölni nem, s mindenkinek el kell mondania, hogy ő hogyan képzei el ezt az ölelést. Így lehet elérni, hogy mindenki tudomásul vehesse, hogy mindannyian Istennek szerelmes lányai vagy fiai vagyunk. Hogy mindannyiunknak az a dolgunk, hogy Jézusokká legyünk. Olcsóbban nem csinálhatunk *jézusi* Országot. Nagyon sokan nem voltunk a misén, de azért vagy húszan bizonyára ott voltunk. S ez már húsz százalék, amely felette van az országos átlagnak, mely alig több mint 5 százalék.

S a visszhangja a szövegemnek? Hát: *a kérünk téged, hallgass meg minket*. Semmit sem mondtak? Semmit. Tamást kérdeztem csak. Ő azt mondta, hogy jó volt, ahogy elmondtam, s utána ment kocsijával haza, Tökölre, s vitte magával Magdit Bányáról meg még egy Pest felé igyekvő széplakit. Nem volt üresjárata: Lillát meg engem hozott, s Magdit meg a széplakit vitte. De azért nem volt ilyen siralmas az eredmény, mert közölték velem, hogy még aznap délután 4 órára jönnek beszélgetni velem ugyanoda, a faluházba, ahol miséztem nekik. Tehát reményekkel telve ebédeltem, meg szunyókáltam, meg dolgoztam *Az én piaristáim* fájlom.

Délután, talán azért is, mert akkor – misén kívül, ahol az egyház laikus hívei is megszólalhatnak – már többen gyűltünk össze. Anikót megint megkértem, hogy írja össze a kérdéseket. Vagy hétig, harangozás utánig voltunk együtt, de csak egyetlen kérdést tárgyaltunk meg, hiába diktáltak Anikónak akármit. Nem pletyizhetek, még ha naplót írok, akkor sem. Beszédemre hivatkozás nélkül – az ölelésről volt szó. Annak illegális formájáról. Arról, hogy valaki kettőt szeret: a feleségét is, meg azonfelül még más valakit is. Arról, hogy ezt a magatartást az egész visnyeszéplaki közösség elveti. De hát kiközösíteni nem tudják őket, mert itt laknak, s a szívük idehúzza őket. S érdekelt ebben a dologban a háromszög három személye, s ezenfelül még hat gyerek is. Ez összesen 9 személy... majd tíz százaléka a faluközösségnek.

Számomra kínai nyelven folyt ez a beszélgetés, mert a háromból ott volt az egyik érdekelt is, és ennek következtében kellett kínaiul beszélgetniük. Annyit elértem, hogy nem lehetett a beszélőnek belevágni a szavába, mert lesz majd második kör is, és akkor ki-ki újra beszélhet. Végül is rám került a sor, s én meg elmondtam, hogy Jézus magyarul – világosan – beszélt, és nem közöcsített ki senkit, még Júdást sem, de mindenkinek elmonda, mi az istennek tetsző, és mi nem az. Az írástudónak is elmonda, hogy a rókáknak odúi vannak, neki meg nincs hova fejét lehajtsa; s a gazdag ifjúnak is tudomásul kellett vennie, hogy el kell adnia mindenét, ha követni akarja Jézust.

Harangozáskor imádkoztunk, s valamikor utána abbahagytuk a megbeszélést, és aligha távoztunk okosabban, mint ahogyan jöttünk. A koromsötétben Anikó és Mariska karján haza dülöngéltem. Vacsoráztunk, s mentem a házikómba. Jött vacsora után Mária, a beszélgetés egyik részvevője azzal, hogy a háromszög tagjai elszigetelődnek akkor is, ha nem közöcsítik ki őket. Ezzel a vasárnap elmúlt.

Piarista köz, 2008. október 14.

A többi nap

Zimankós idő volt, esett az eső, Péter szüretelt. Besztercei szilvát. Anikó meg Lilla fel dolgozta. Nem volt kedvem, erőm – segíteni nekik. Nem tudom, melyik nap, végre kisütött a nap, s látom, hogy a nők férfimunkát végeznek: Anikó vágja a napraforgó szárat, melyet Lilla húz ki a rakásból. Odamegyek hozzájuk, s mondom Anikónak, keressen más foglalkozást magának, adja ide nekem a bozótívágót. Adja, de megmagyarázza, hogy a bozótívágó az más. Amivel ők dolgoznak, azt *ágvágó* ollónak hívják. Nekem úgy is jó. Csináljuk a látott módon,

de kis idő múlva mondom Lillának, hogy így sohasem leszünk sztahanovisták. Mire Lilla megkérdezi, hogy mi az. Elmagyarázom neki. Majd mondom, hogy tegye le a napraforgó szár gyökeres végét a földre, s én meg vagdosom olyan harminc centis darabokra. Felgyorsul a munka, hat-hét darabot tud egy mozdulattal belerakni a rekeszbe. Hamar elfogyasztjuk a szárazakat. Gondolom, a kemencét etetik vele.

Ezután Anikó ülő munkát talál ki nekünk. Morzsolhatjuk a napraforgó-tányérokba a szemet, mellyel a majorságot eteti. Közben meg járatom a szám. Kérdezem őket evangéliumi ismeretekből: a Tizenkettő neveit, a nő-tanítványokét is. Mondok olyanokat, amikről írok a Naplókban: mért Mária Magdolnának jelenik meg feltámadottan Jézus először?

Aztán behívom Lillát a házamba, s megbeszéljük a csütörtöki irodalmi estet. Témája Sinka István lesz. Kispap koromba ismertem meg. Akkor adta ki Püski Sándor a kötetét: *Vád, Hontalanok útján, Fekete bojtár vallomásai, Balladáskönyv*, meg a többit. Elmondhatatlan hatással voltak rám a versei. Könnyeztem tőlük. Akkor még nem tudtam, hogy Keresztelő Jánosom nekem Sinka, aki elvitt Jézushoz. De '77 péceli Bokor-karácsonyán már tudom, s összeszedem rá ezeket a ríkató verseket. Megvannak a *Jászolba fektették* kötetemben. Abból olvasom a házban Lillának őket, s kérem, találjon mindegyikhez valami ugyanarról vagy hasonlóról szóló népdalt. Lillának gyönyörű hangja van. Sebestyén Máriaéra emlékeztet. És ismeri népdal-világunkat. Még olyan dalokat is, amelyek számomra is újak. Odaadom neki a kötetet, mikor végzünk, s mondom, hogy cserélgesse bátran a dalokat, hátha odaillőbbeket talál.

Csütörtök este, harangozás után volt az irodalmi-zenei est. Nem voltunk sokan, de nekem nem számított... magyarórát tarthattam. Legalább másfélórát voltunk együtt, de még talán többet is. A közönségből kiemelek egy hét éves kislányt. Borika volt a neve. Péntek délben induláskor küldött nekem a Borika egy csudálatosan szép gyerekrajzot, egy pávát. Az Anyukájával küldte. Az Anyukájától meg kapta egy kiscsomag tésztát, meg még egy vagy két pusztát is. Mind a kettő finom volt. Bizonytalan vagyok az anyja nevében. Azt hiszem Nóri, és öt gyereke van. Nórit téveszttem össze Honorkával? Már kétszer is megtörtént. Honorka április 24-ei délelőtti látogatása nagyon mélyen beleégette arcát a lelkembe. Szóval az irodalmi estet én elsődlegesen Borikának tartottam. Neki is meg kellett éreznie ezt. Mert két gyönyörű szeme úgy nézett rám, hogy süttött. Mivel is kezdtem? Talán a nekem legkedvesebb, a legszemélyesebb. Azzal; ami rólam is szól: az elhívásomról. Arról, amiért én sem vetem kezemet senki kendőjére. Ide kell írnom:

HONTALANOK ÚTJÁN

*Nagy csavargásaim idején, útján a hontalanoknak,
egy virágszemű pásztormenyecske így szólt hozzám – ismerlek téged,
te vagy a pusztán egyetlenegy, kinek egy juha sincs, habár
olyan szép vagy, akár a nyár.*

*Állj meg tehát, virágok szentje, s nézd: gyepűm alatt foly egy erecske,
kék, mint az ég, mosd meg vizében két szemed
s feküdj le a virágzó rozsba... és miként anyád sok hajnalon,
úgy ringat el majd két karom.*

*Jönnék ide éneklő parasztok kiszűröcsölni a kút vizét.
Mindegyiknek arany a szája, tanakodnak felőled sokszor,
de el nem mondom, hogy te itt vagy, mert amikor így ring a dél,
költő csak, vagy dongó henyél.*

*Ha számaíron járó pásztorok kergetnének nyírfa bottal;
szólnék, hogy útnak eredtél, hogy jössz te csak és elmerülsz*

*s így hiába leng sötét szakálluk: utánad már a szél lobog
s veri sugárzó homlokod.*

*Este meg, ha jönne a nyáj, cserépszilkébe fejném meg a
kerekszemű juhaimat... s te néznéd, hogy egy boldog bárány
térdre borul és úgy szopik – még azt is mondta a menyecske,
hogy várjam, míg bágyad az este.*

*S feleltem én: szép teremtés! Rozsod hiába virágzik,
gyepűd alatt folyhat erecske: te fehérebb vagy a liliomnál,
s a dél ád tenéked illatot... Én nem azért, hogy nem tehetem,
de kezem kendődre se vetem.*

*Engemet hajt a puszta láza... Apám holtig élt e síkon,
a szélnek dalolt, ide temette bánatát,
most azt keresem gyepűd alatt, hol száz juhod
meleg esőben ácsorog kinn a mezőben.*

Rákérdeztem Borikára, hogy értette-e, amit olvastam. S mondta, hogy igen. Értette bizony a maga kicsiny kislány-női szívével. Lillával lehetetlen, hogy ne találkozzak még. S ha találkozom Vele, majd megkérdem, hogy ezután a vers után melyik népdalt énekelte, mert magam csak elbűvölten hallgattam énekét. A szívéből jött a hanga, nemcsak a torkából.

Botorkálva jöttem haza Anikó és Mariska karján. Bár Anikó világított a zseblámpájával, csak füvet láttam a lábam előtt. A következő héten Virág Mária ki is vitt Mátyásföldre Kéthelyi Máriához, a Bokor szemorvosához. Csak annyi tudtam mondani neki, hogy látok is, meg nem is. Mari megvizsgált, s megállapította, hogy kiújult a szürkehályog a balszememen – ez a baj, s beutalt a Rókusba. Másnap délelőtt várakoztam ott egy félórát, utána bemehettem a főorvoshoz, aki különböző gépek elé ültetett, s aztán vagy öt percen keresztül belevilágított a balszemembe, s ezután monda, hogy készen vagyunk, mehetek haza. *Tessék..., és mikor lesz az operáció?* Nem lesz semmi, a lézer mindent rendbe tett – válaszolta főorvos. Tíz perc múlva már battyogtam is a 7-es busz Vass utcai megállójához. Ebédre haza is értem, Tényleg megtörtént a csoda? Ha elfödöm a jobb szemet, akkor is látok a ballal, amivel egy félóra előtt még nem láttam semmit. Azért mégis érnek valamit az orvosok, s nem is keveset.

A Sinka-esten valami elmaradt: Nem olvastam fel az egyik legkedvesebb versemet, amit még meg is zenésítettem '53 elején, amikor könyvnélküli magánzárkán voltam egy-két hónapig a Kisfogházban. A kottáját nem tudom ideírni, de a szövegét igen. Ez a *Bondár Márta balladája*. Majd az októberi irodalmi esten eléneklem.

Körös vizinél hét nyárfa, alattuk ül Bondár Márta.

Nem kisasszony, nem mennyasszony.

Nem is lány már, nem is asszony.

Titokban volt szeretője, titokban lesz temetője.

A halászok kihalásszák, elfödik, hogy ne is lássák.

Amennyit fordul az ásó, annyit sóhajt a sírásó.

A következő irodalmi este Babitsé lesz. A csak négy elemít végzett Sinkával Borikánál sikerem volt. Lesz-e Babitsnál, aki valamivel többet végzett, mint négy elemít. A magyar szellemi élet örök csúcsát jelenti ő. Ha Anyukája elhozza őt, megint csak Borikát fogom megcélozni, mert *ifjú szívekben élek* – mint írta Ady... Azaz csak szeretnék élni én is. De hát ez az este már csütörtökön az esti harangszó után volt, s engem másnap délben vittek már haza Péterék. Összesen ennyi történt az öt napon? Nem, történt egyéb is. Nagyon sok, s én csak a számomra legfontosabbakra emlékezem. Mik a legfontosabbak? Hát az, amiről

vasárnap prédikáltam: a mesterségem címerének két oldala. Hogy ölelni és ölelni kell, s ez meg nem tanulható másképpen csak a kisközösségekben.

Piarista köz, 2008. október 15.

Meg nem tanulható másképpen csak a kisközösségekben

Szeptember 23-án, kedden, megint az esti harangszó után találkoztunk, de már az én szobámban. Kik? Hát az Anikó meg a Péter, a Mariska meg a Tamás, és az Éva meg a Zoli. Összesen heten. A lelkem olyan fiatal volt ezen az esten, amilyen lehetett Jézusé azon a délután, a 3 órakor kezdődő találkozáson, amikor András és János megkérdik tőle: *Hol lakol?* Amikor aznap Nála maradtak. Úgy éreztem, hogy ezen az estén; öt hónap imádkozása, reménykedése, készülése után érett be Péter április 25-én mondott kérdése: *Gyurka bácsi, volna kedved nálunk hosszabb időt is eltölteni?* Volt már akkor is, de azt válaszoltam neki, hogy érjen be bennük ez a kérdés. S nem mondtam neki, hogy repülnek Hozzátok... Már akkor is csak ez volt a szívemben, ahogy Tamásnak meg is írtam.

Mi volt ezen az estén? Elmondtam, hogy mit csinállok immár 64. éve, s annak a mára kimerült formáját. Összejövünk egy délután három órakor, meggyújtjuk a gyertyát, s énekelünk közösen valami nagyon szépet, és a soros elnök elmondja az évi legszebb elmélkedését. Úgy, ahogy a szíve diktálja. Ami telik tőle. Első alkalommal én, aztán a következő, akit megkérünk rá, hogy legyen ideje a holdhónap alatt jól felkészülni. Nagybórára az aznapi evangélium alapján, de akármilyen jézusi szövegre támaszkodhatik, ami kedves neki. Aztán öt perc imádságos csend. Az elején a soros elnök megmondja, hogy merre indul a kör, amelyben mindenki hozzáimádkozik ahhoz, amit hallott. Aztán öt perc múlva a soros elnöktől jobbra vagy balra ülő elkezd a hozzáimádkozást, s mondja, amit mondania kell, s a végén meg az ament. Mi meg ráfeleljük, hogy *kérünk Téged, hallgass meg minket*. Aztán a következő. Amikor már mind kiimádkoztuk magunkat, visszakérül a szó a soros elnökhöz, s az mond még valami összefoglalót vagy/és rázendít egy szenténekre. Majd elfújja a gyertyát. Ezután öt vagy tíz perc szünetet javasol. Felállunk, s megmozgatjuk a tagjainkat, ha akarjuk. Ha nem, ülve maradunk (ilyenkor szív el a tökéletlenebbje, mint én – házon kívül – egy cigarettát).

Az imádkozást követi a menü második pontja, s ez a házfeladat, amelyben az előző közösségi találkozáson megállapodtunk. Mivel még nem volt előző közösségi találkozó, magam ajánlottam a *Merre menjek?* c. könyvem első fejezetét, melynek címe: **Ismerjük meg az embert!** Alcímei: 1. A szervesetlen lét és a növények világa. 2. Az állati élet. 3. Az ember megismerő (tudatba-szerző) tevékenysége. 4. A birtoklás igénye. 5. Az alakítás igénye. 6. Az ember adásigénye. 7. Az ember és a vevés igénye. Mind a hét fejezetnek vannak alegységei, s az egyes fejezetek végén nagybórára – ismétlő jellegű kérdések. Ezt az összesen 16 lapnyi anyagot kell a négy hét alatt elolvasni és felírni: mi nem érthető a szövegből, s mi az, ami nem érthető, de más véleményen vagyok. Minden megjegyzésünk mellé oda kell írni a lapszámot és a bekezdés számát, s a szóban forgó mondatot előbb felolvasni, majd elmondani, hogy mi nem érthető, ill. miben gondolunk mást, mint ami le van írva. A soros elnök feladata, hogy megkérdezi ki kíván hozzászólni, azaz körbeadja a szót; s vagy megragadjuk, vagy azt mondjuk, hogy passz. Nem hajt bennünket a tatár, minden felmerülő problémát alaposan megbeszélünk, s amennyire lehetséges, törekszünk közös látásmódra jutni. Ez az összejövetelünk második menüpontja szokott a legtöbb időt igénybe venni, s ezt lezárva a házi asszony fel szokott kínálni egy szelet zsíros kenyeret, egy pohár teát a résztvevőknek,

Falatozás során kerül sor a menü harmadik pontjára, melynek neve: *Mit hoztál?* Azaz mit akarnál megbeszélni a jelenlevőkkel. Akár közölni akarsz velünk valamit, akár kérdezni tőlünk. A soros elnök összeírja a témákat, s a megszokott módon, megkéri a feliratkozókat, hogy adják elő közleményeiket, melyekhez aztán szép sorjában megint mindenki elmondja, amit tud, amit akar. Amikor a zsíros kenyér, a tea is, a felhozott témák is elfogytak, gyertyát

gyűjtünk, s a soros elnök mond valami összefoglaló hálaadást, avagy csak egyszerűen rázendít egy nótára, de előbb körbe megfogjuk egymás kezét:

*Erdő mellett estvéledtem, subám fejem alá tettem ,
Összetettem két kezemet, s úgy kértem jó Istenemet.
Én Istenem adjál szállást, már meguntam a bujdosást;
A bujdosást, a járkálást, az idegen földön lakást.
Adjon Isten jó éjszakát, Küldje hozzánk szent angyalát,
Bátorítsa szívünk álmát, adjon Isten jóéjszakát.
Bátorítsa szívünk álmát, adjon Isten jó éjszakát.*

(Ezt fújta el tárogatóján 11-ike este az adyligeti mise végén egyik testvérünk.) Ezt követően hazaballagunk. Ki csak gyalog, ki meg kocsival. A távolságon fordul. Hát így zajlik le egy közönséges találkozó. Van nem közönséges találkozó is? Van. Mitől az? Attól, hogy találkozó közelében van egyikünknek, másikunknak a névnapja. Ezt számon tartani a közösség *üdvöskéjének* a feladata. E tisztességre eddigelé mindig a közösség egyik asszonytagja jutott. Az ő dolga gondoskodni a pohár tea helyett a pohár borról – esetleg pálinkáról, vagy mind a kettő is megengedett –, a többiek feladata csak annyi, hogy a poharat kezükbe veszik, felállnak és rázendítenek:

*Serkenj fel kegyes nép, mosolyog az hajnal, Aranyszál tollakkal repdes mint egy angyal
Ingó-bingó zöld fűszál szépen felöltözik, Liliom s rózsával meg is törülközik.
Amennyi fűszál van a tarka mezőben, Amennyi vízcsepp van a tenger medrében,
Annyi áldás szálljon Anikó (vagy más) fejére. Annyi áldás szálljon mindnyájunk fejére.*

A születésnapokat nem ünnepeljük meg, csak a decenniumokat. Hát az mi? Amikor valaki 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 100 stb. éves lesz. Akkor kirúgjuk legalább 5 puttonyos tokajival megerősítve magunkat s a lábunkat a ház oldalát, meg kitalálunk valami meglepetést. Akkor a közösség mindenegyes tagjának *Üdvöskévé* kell alakulnia, az ünnepeltet kivéve. Ilyenkor a faluházba kell menni. A hét tagú közösségnek százzzá kell lennie. S a meglepetés? Kap a decenniumos egy felköszöntőt, melyben felsoroljuk jó és rossz szokásait, amelyekért szeretjük meg elviseljük őt, s átadunk neki egy albumot, melyben ki-ki elmondja, hogy miért is szerelmes a decenniumosba. A gyerekek meg olyan csodálatos képeket rajzolnak bele, amilyent én kaptam a 7 éves Borikától a Sinka-estünk után.

S még mindig van valami, ami megzavarhatja összejöveteleink megszokott, szigorú rendjét. Hát az mi? Ha valaki az összejövetelek első menüpontja után bejelenti a soros elnöknek a bűvös szót SZEMÉLYES. Ez azt jelenti, hogy amit ő akar mondani, háttérbe szorítja a házifeladatot. Előbb meghallgatjuk, megvitatjuk az ő gondját, s csak utána következik a házifeladat. Két-három évenként, ha akad ilyen rendbontás.

Egyébként mindez csak illemszabály. Nálam ilyené alakult a kisközösség rendje a 64 év alatt. Másnál másféleképe. Minden közösség autonóm. (Minden ember is az... de ebbe már beleszólhat a párunk is... Baj? Nem az. Szükségünk van rá.) Maga alakítja ki a maga rendjét. S abba kívülről nem szólhat bele senki. Ugyanúgy autonóm, mint a család. Persze tanulhatunk egymástól. Rákérdezhetünk a többi kisközösségre: Ti ezt hogyan csináljátok?

Mindez nagyon szép és jó, de hát Visnyeszéplakon él jó száz ember, s mi most heten csinálunk valamit, amiből ők ki vannak zárva – mondták nálam ülő testvéreim. Mért volna kizárva? – feleltem én. Ha híre megy, s ők is igénylik, velük is csinállok egy másodikat, harmadikat, stb. Híre ment. Másnap reggel jön H.né Mária, akinél szombaton a táncház volt, s elmondja, hogy ő bizony össze tudna szervezni ilyenre három családot. Magamban gondolom: ez lesz a *Visnyeszéplak II.* nevű közösség. Meg is beszélem a Máriával a házifeladatot, s Pestre érve küldök is neki három kötetet a *Merre Menjek?*-ből postán, hogy októberben, ha lemegyek, megtarthassam velük az első találkozót.

Piarista köz, 2008. október 16.

Az utolsó 24 óra

Csütörtökön ragyogó napsütésben kocsival mentünk Gál Évákhoz, Bódis Zoliékhoz ebédre. A három gyerek külön asztalnál ült. Ebéd elején engedélyt kértem, hogy elénekelhessem a Bokor-beli asztali áldást:

Te hívsz meg minket a lakomára, az együttlétért tied az áldás.

Mert úgy szeretted, emberré lettél, kenyeret adtál, velünk is ettél. Amen.

Péter hozott egy műanyag kannában 20 liter mustot – pénzelést nem láttam. Nemcsak ekkor. Az egész héten sehol és semmikor. Nagyon jó hangulatú volt az ebéd. Hogy mit ettünk-ittunk, arra már nem elékezem. Csak arra, hogy ebéd vége felé Péter – nyilván isteni sugallatra – felállt, majd megjött pár perc múlva, s hozott egy hatalmas őzláb gombát. Valamikor aztán felálltunk, beültünk a kocsiba és Anikó a kezembe nyomta az isteni sugallatra talált őzláb gombát, hogy már én is csináljak valami hasznosat. Útközben elmeséltem, hogy egy őszön találtam a Budavári melletti monoszlói erdőben egy rétet, melye kaszálni lehetett a őzláb-gombát. Csak a kalapjait vittük el, s egy zsákkal. Minden szomszédunknak ajándékoztam belőlük. Terike meg négy felé vágta a kalapokat, s kirántotta őket. Anikó másféleképpen készítette e. És nem azért, mert ő csinálta. Önnön erejében volt felséges. Amikor meg hazajöttünk Éváéktól, azt mondta, hogy nem tudja, mitől van ez, de Gyurka bácsi azonnal szerelmes tud lenni az emberekbe. Zolira és Évára gondolt? Nem tudom. De azt tudom, hogyha Anikó igazat beszélt, ennek a betegségemnek a nevét Jézus-kórnak vagy Bokor-kórnak lehetne talán nevezni. Nyilván e két *tájon* ragadt rám ez a baj, mert arra felé Jézus-vírust meg Bokor-vírust fúj mindenfelé a szél.

Este még megvolt a Sinka-est, s valamikor Anikó bejött szobámba-házamba, s összeírta számomra a faluközösség neveit: 19 család, mely 41 felnőttből s 52 gyerekből áll. Az egy nőre eső gyermekátlag: 2.5.

Pénteken már csomagoltam, s vártam Pétert és Ildikót, akik jöttek értem. Arra még emlékszem, hogy Anikó szedett szelídgesztenyét és megfőzte. Úgy hámoztam le a héját az ujjaimmal, s bekaptam a gesztenyét. Nagyon finom volt. Pürésítés és tejszínhab nélkül is. Aztán megérkeztek Péterék, megebédeltetett még minket Anikó, s elindultunk Balatonszentgyörgy felé, s megérkeztünk Budaváriba szüretelni, ami már külön történet, s nem fér ebbe a füzetbe. Majd a következőbe.

Piarista köz, 2008. október 17.

Levél Robitól

A közösségvezetők tanácskozására készülünk. Robi a Képviselőtünk (KV) idei titkára. Küldött vagy hatunknak egy körlevelet: Ezt:

Kedves Testvéreim! Nem baj, ha röviden is, vagy ha csak néhány szempont felvilágosításával válaszolsz, de fontos lenne még e hétvégén megkapnom a gondolataidat az alábbi témában. Ha meghatározóan beleszólhatnánk abba, hogy a jövőben az állam milyen egyházpolitikát folytasson, akkor melyek lennének ehhez a fő szempontjaink? Milyen legyen állam és egyház viszonya? Milyen racionális (nem élményeken és történelmi tapasztalatokon alapuló) érveket lehet felsorolni ahhoz, hogy az állam képviselői belássák, hogy legoptimálisabb a teljes szétválasztás lenne? Milyen legyen megérvelt elképzeléseink megvalósításához az állam stratégiája? Konkrétan: milyen lépéseket tegyen az egyházak irányába? Törvényileg milyen szabályozásokat jelentene ez? Köszönettel: Robi

S a válaszmom levelére:

Robikám! Mondom, amit tudok. Az állam erőszakszerv. A mi jelenlegi államunk a NATO helyi erőszak szerve. Az egyház ennek az erőszakszervnek egyik ágazata. A római katolikus egyház hazánkban a legjelentősebb ágazata ennek az erőszakszervezetnek. Ez így van, amióta

Géza fejedelem elküldte 12 követét Quedlinburgba. A muhi csatában, Mohácson is a kalocsai érsek a hadsereg főparancsnoka. Horthy felsőházában ott ülnek az összes főpapok. 1945-ben Mindszenty szakít ezzel annak a reményében, hogy a Vörös Hadsereg kitakarodik, s utána folytatódik a Géza fejedelem által felvett szerepe az egyháznak. 1964. szept. 14-én a Vatikán hetven évre titkosított részleges megállapodást köt Kádárral, és a Vatikánál Mindszenty kegyvesztett lesz. Ezzel helyreállt az ősi rend. Engem a Vatikán azért ítelt el, mert 1980-ban megmondtam Egyházrend c. írásomban, hogy az erőszaknélküliséget képviselő egyháznak csak a kereszten lehet a helye, mint Jézusnak. Az 1997-ben történt és ünnepelt rehabilitációm – látszat-rehabilitáció volt. Ma, 2008-ban sem misézhetek sehol templomainkban. Erdő Péter felszólította a magyar piarista tartomány választott főnökét, hogy hallgattasson el, amikor megjelent a sajtóban Mind tolvajok és rablók c. írásom. Nem engedelmeskedett neki. Kivárja halálomat. A magyar katolikus egyház alvállalata a Vatikánnak. Az állam nem engedheti meg magának azt a luxust, hogy az 1964 évi megállapodást felrúgja: az állampolgárok kb 5 %-a vasárnap templomainkban táplálkozik. Az egyház sem engedheti meg magának ezt a luxust, mert intézményeit az állam tartja fenn: ő fizeti püspökeinket is és hitoktatóinkat is. Kérdésed XVI. Benedeknek és a NATO parancsnokságnak kell feltenned. Géza fejedelem és a pápaság német-római császára már döntött, s ez érvényben van a fent említettek számára. Mi a magunk erejéből bepalizhatunk Jézusnak valakiket a Bokorba. Gyurcsány a Nato egyik kiskutyája, mely úgy ugat, ahogyan a NATO parancsolja. Erdő Péter a Vatikán eléggé nagy kutyája, mely úgy ugat, ahogyan a Vatikán parancsolja. Mi gyűjthetünk kisközösséget és tarthatunk nekik lelkigyakorlatokat. Minden egyéb tevékenységünk pótcselekvés, amíg egészen el nem fogyunk.

Piarista köz, 2008. október 18.

Egy katolikus iskola diákoknak bicikli-túrát szervez, öt naposat. A költség mindössze 14.000 Ft, mert csak idemennek a felvidékre. Gondolom, hogy ehhez nagyon szerényen hozzá kell tenni az öt napra még egy ezrest zsebpénzre. Az egyik gyereknek van két testvére; meg még az egyik szülőjével él, mert a másik már otthagya a párját meg a gyermekeit. Számolok. Napi 3.000 Ft az összköltség. Két testvére is katolikus iskolába jár, s ott is van osztálykirándulás. Nem drágább, nem is olcsóbb. Mikor kirándulnak a gyerekek, akkor is fenn kell tartani azt a lakást, amely várja őket. Egy hónapban 30 nap van $30 \times 3.000 = 90.000$. Négyen laknak a lakásban: $4 \times 90.000 = 360.000$ Ebből egy a pénzkereső, akinek a jövedelme összesen havi 130.000 Ft. Ebből egy személyre összesen havi 43.000 Ft jut. Következtetés: Nem szabad katolikus iskolába íratni gyermekeinket. De hát a nem katolikus iskolákban is ugyanez a helyzet. Következtetés: Legfeljebb egy gyermeket szabad vállalni. Megértem, hogy kipusztítja magát nemzetünk. E sorok szerzője is katolikus iskolába járt, csak 80 évvel korábban. Akkor nem volt osztálykirándulás? De volt. Hova vittek bennünket tanáraink: Aquincumba, meg a Budai hegyekbe. S a költség? Akkor is komoly volt: két átszálló jegy ára. A sí- és a bicikli-túra meg a nemzetpusztítás között mintha nagyon szoros volna az összefüggés.

Üvöltsek? Minek, ha egyszer a siketnémák földjén élek? Inkább énekelek. Mit? Hát Adynak Az idő rostája c. versét:

Kezében óriás rostával
Áll az idő és rostál egyre,
Világokat szed és rostál ki
Vidáman és nem keseregve
S búsul csak az, akit kihullat.
S aki kihull, megérdemelte,

Az ocsút az Idő nem szánja,
Aszott nemzetek, hűlt világok,
Tört életek miazmás vágya
Halálra valók s nem kár értük.

116. HALOTTAK NAPI NAPLÓ

2008. november

Piarista köz, 2008. november 2.

Halottak napján

Ezután más faluba mentek. Amint mentek az úton, valaki megszólította: „Követlek, bárhová mész is.” Jézus azonban ezt mondta: „A rókáknak van vackuk, az ég madarainak fészük, de az Emberfiának nincs hová fejét lehajtania.” Egy másikat felszólított: „Kövess engem!” Az így válaszolt: „Uram, engedd meg, hogy előbb elmenjek és eltemessem apámat.” „Hagyd a holtakra, hadd temessék halottaikat – mondta neki –, te meg menj, és hirdesd az Isten országát.” Egy harmadik ezt mondta neki: „Uram, követlek, de engedd meg, hogy előbb elbúcsúzzam a családomtól.” Jézus így válaszolt: „Aki az eke szarvára teszi kezét és hátrafelé néz, nem alkalmas az Isten országára.” (Lk 9,56-62)

Testvéreim, ez a Jézus olyan, de olyan goromba... Milyen? Mint az élet: Ma is, amikor éppen Halottak napja van! Arról beszél, hogy előbb-utóbb, de biztosan és mindannyian a temetőben végezzük életünket. Kevésbé goromba hang kell nekünk. A legkatolikusabb magyar költő-óriásé; Babitsnak a hangja és közvetlenül halála előtt... Versének címe:

Ősz és tavasz között

Elzengett az őszi boros ének. Megfülledt már hűse a pincének.
Szél s víz csap a csupasz szőlőtőre. Lúdbőrzik az agyagos domb bőre,
elomlik és puha sárrá rothad, mint mezítlén teste egy halottnak.

Este van már, sietnek az esték álnokul mint a tolvaj öregség
mely lábhegyen közeledik, halkan, míg egyszer csak ugrik egyet, s itt van!
Nem tudjuk már magunkat megcsalni: óh jaj, meg kell halni, meg kell halni.

Leesett a hó a silány földre, talán csak hogy csúfságát befödje.
Most oly fehér mint szobánkban este fekhelyünk. ha készen vár megvetve,
puha dunnánk, makulátlan párnánk: s mintha a saját ágyunkon járnánk,

mint a pajkos gyerekek, ha még nem akarózik lefeküdni szépen,
sétálnak az ágy tetején, ringva, míg jó anyjuk egyszer meg nem unja
rájuk nem zeng: Paplan alá! Hajcsi! Oh Jaj. meg kell halni, meg kell halni!

Már az év, mint homokóra, fordul: Elfogy az Ó, most kezd fogyni az Új,
S mint unt homokját a homokóra, hagyja gondját az ó év az újra.
Mennyi munka maradt végezetlen S a gyönyörök fája megszedetlen.

Türelmetlen ver a szívünk strázsát, mint az Őr ha tudja már váltását.
Idegesen nyitunk száz fiókot. Bucsúzzal izgatnak a csókok.
Öreg öröm, nem tud vigasztalni: óh jaj, meg kell halni, meg kell halni!

Olvad a hó, tavasz akar lenni. Mit tudom én, mi szeretnék lenni!
Pehely vagyok, olvadok a hóval, mely elfoly mint könny, elszáll mint sóhaj.
Mire a madarak visszatérnek, szikkad a föld, híre sincs a télnek...

Csak az én telem nem ily mulandó. Csak az én halálom nem halandó.
Akit egyszer én eleresztettem, az a madár vissza sohse reppen.

Lombom, ami lehullt, sohse hajt ki... Oh jaj, meg kell halni, meg kell halni!

Barátaim egyenkint elhagytak, akikkel jót tettem, megtagadtak;
akiket szerettem, nem szeretnek, akikért ragyogtam, eltemetnek.
Ami betűt ágam irt a porba, a tavasz sárvize elsodorja.

Száradt tőke, unt tavalyi vendég: nekem már a tavasz is ellenség!
Csak te borulsz rám, asszonyi jóság, mint a letört karóra a rózsák,
rémült szemem csókkal eltakarni... Óh jaj, meg kell halni, meg kell halni!

S ezután írja még a Balázsolás c. versét, közvetlenül a gégerák okozta halála előtt, melynek két utolsó sora: s mit ér az élet... S talán azt is, hogy nem is olyan nagy dolog a halál. Bizony nem. Közös a sorsunk. Nem a dohányzásban halunk meg... Az élet maga az, ami végez kivétel nélkül mindnyájukkal. Jézusnak is csak a szenvedés okozott gondot. A halál maga nem. Az élet után következik a nagybetűs Élet. A halál csak átmenet abba. Utána következik igazi életünk. Ezért a gorombán hangzó szó: „Kövess engem!” S a Jézusnak adott válasz: „Uram, engedd meg, hogy előbb elmenjek és eltemessem apámat.” „Hagyd a holtakra, hadd temessék halottaikat – mondta neki –, te meg menj, és hirdesd az Isten országát.” Egy harmadik ezt mondta neki: „Uram, követelek, de engedd meg, hogy előbb elbúcsúzzam a családomtól.” Jézus így válaszolt: „Aki az eke szarvára teszi kezét és hátrafelé néz, nem alkalmas az Isten országára.” Mert az életnek legnagyobb, legkülönb vége az az Isten Ország, melynek soha sincsen vége

Testvéreim mindnyájan meghaltok – mondta az egyszeri barát. S hozzátette: Talán még én is... Egy nőre 1,2 gyerek, amikor legalább a duplája kellene, azaz 2,4 gyerek, hogy ne haljon ki nemzetünk, nemzetük. Egy mondatban adom meg a választ. Azért, mert a gyerekek mondják meg, hogy mit csináljanak velük szüleik. S a szülők elfogadják, hogy a gyerekeik azt csinálják, amit akarnak. Ezt az általánosságot a magam élete példáján konkrétá teszem. 16 éves koromban kaptam az iskolámtól egy tíz koronás aranyat. Hazavittem, s mondtam Anyukámnak, hogy nézze csak, milyen fényes ez a krajcár. Anyuka eltette, s ebből rendeztük meg '45-ben, a nagy és általános szegénység idején Livia húgom esküvőjét. 17 éves koromban meg kaptam az iskolámtól egy alapítványi kamatot, 70 pengőt. Hazavittem Apámnak. Éppen építkeztünk, s azt mondta, hogy ebből kitelik két eszlingeni redőny ára. Eszembe sem jutott, hogy ezek az értékek az enyéme. Csak az, hogy a családé, mindannyiunké, hiszen a hét gyereket s a két nagymamát a szüleim tartották el és engem is.

S most mondok egy mai példát. Felajánlom egy Bokorbeli testvéremnek nyaralásra budavári lelkigyakorlatos házunkat. Nagyon megköszöni, de jelzi, hogy 17 éves gyermeke, aki majd két év múlva érettségizik, nem hajlandó szüleivel meg kisebb testvéreivel ott nyaralni, mert neki már saját programja van. Majd munkát vállal, hogy finanszírozza annak költségeit. Tehát a szülei tartják el ezt a gyereket, ők gondoskodnak neki az év 12 hónapjában lakásról, ruháról, evésről-ivásról, iskolázásról – mindenről, ami életéhez kell. Ő azonban magánkeresetével kivonja magát a család életéből, szülei ellenőrzése alól is, s teszi a vakáció két hónapja alatt, amit akar. A szülők pedig engedelmesen és tehetetlenül teszik azt, amit a gyerekek akar. Ha nem teszik, akkor a gyerekek összetörik a lelke. Ha nem teszik, akkor szívtelenek, akik nem értik meg gyerekeiket. Az öskőkorszakban, amikor én voltam két évvel érettségi előtt, nekem kellett feltétlenül megérteni a szüleimet. S jobb volt, ha sikerült magamtól megérteni, amit kívántak tőlem. Olcsóbb volt megértenem őket. Meg sem mondom, hogy mi lett volna a következménye. Csak utalok a KIO 61e numerusára: Visszaütést nem szülő ütés. Ha valakik már nem emlékeznék tartalmára, azoknak mondom nem KIO-nyelven, hanem magyarul is: Ütés, két csárdás pofon, mely nem szült visszaütést.

Hát ennek a nem őskőkorszakbeli rendnek a következménye az 1.2-es termékenységi ráta. Ebből születik meg a pap áldása nélküli lefekvés. Ennek a következménye aztán az óvszer, a nem kívánt terhesség. A csángók még ma is szülnek, de ott a nők nem állapotosok, nem terhesek, nem is áldott állapotba kerülnek, hanem jövőjük van. A nem csángó nyelvhasználatból lesz az abortus. Az abortus következménye a méh sérülése. Ebből lesz majd a nő harmincas éveiben, amikor lakás, kocsi, külföldi utazás már mind megvannak, számolatlan számú lefekvés után a polgári vagy egyházi házasságkötés. Ennek további következménye, hogy a nő 30 éves korában nagy nehezen megszül egy egyetlen gyermeket. S ennek végeredménye a nemzethalál. S azzal kezdődik, hogy két évvel érettségi előtt saját maga kereste pénzből csak külön-nyaralásra hajlandó már, melyen megismerkedik azokkal, akikkel szigorúan óvszerrel lefekszik majd.

S ebből fakad Jézus további gorombasága, mely így hangzik: Jaj a gazdagoknak, és boldogok a szegények. Boldogok a szegények, mert azoknak nincsen lehetőségük se külön-nyaralásra, se óvszerre, és nemzetük kipusztítására sem. Boldogok a szegények, mert azoknak a Mennyei Atya az Istenük, és nem a Mammon, a Pénz, meg a felelőtlen nemzetpusztító lefekvés.

Elmondom még a végét. Az emberi tisztesség, az erkölcs legvégső alapja, hogy azt az életet, amelyet Istentől kaptunk, továbbadjuk. A továbbadás minimumjának a minimuma – a családonként, azaz egy férfi és egy nő szerelméből megszülető három gyerek. Legyen ezerszer áldott a Bokor, mely tele van 16, 10, 8, 7, 6, 5 és 4 gyermekes családokkal. A botrányok botránya, hogy az emberiség minden tisztesség és erkölcs nélküli része az Észak-Atlanti világban él. Azok, akik Jézus nevét merészelik az ajkukra venni, és keresztényeknek mondják magukat. Adójuk egy százalékát valamelyik keresztény egyháznak adják, melynek katedrálisait már tatarozni sem elég ez az egy százalék. Ennek következtében kiegyeznek akármilyen hadsereget fenntartó álmossal, hogy az segítsen a templomokat fenntartani. Jézus nem épített magának templomot. Jánost és Andrást a lakásán fogadta. S ha többen is akarták őt hallgatni, kiment a tó partjára, beült egyik tanítványa csónakjába, s onnan mondta el, hogy miként kell az Atyának tetsző életet élni. S nem kellett neki se Kaifás engedélye, se Pilátus államsegélye. Németországban már eladják a templomokat, mert nincsen, aki kíváncsi arra, amit e templomokban mondanak azok, akiknek jogsíjuk van arra, hogy ott beszéljenek.

Akik pedig továbbadják az életet, azok a pogányok. Mondhatom ezt másképpen is: a keresztények az istentelenek, a pogányok az Isten gyermekei. Ezt tudomásul kell vennie Jézusnak, és nem tudja másképpen tudomásul venni, minthogy hangosan kiáltva zokog, mint utolsó útján, amikor megpillantja Jeruzsálemet „Bárcsak te is felismernéd – mondta – legalább ezen a napon, ami békességedre volna. De el van rejtve szemed elől. Jönnek napok, amikor sánccal vesz körül ellenséged, bekerít és mindenfelől ostromol. Eltipornak gyermekeiddel együtt, akik falaid közt élnek, és nem hagynak benned követ kövön, mert nem ismerted fel látogatásod idejét.” (Lk 19,41-44)

Halottak napján kérdezem Tőletek, Testvéreim, lehet még reménykednünk nemzetünk megmaradásában? Míg élek, remélek, s mikor már nem remélek, nincs mért tovább élnem. Mikben reméllek? Abban, hogy négy-öt magyar összehajol és elmondja: Én vétkem, én vétkem én nagyon nagy vétkem. S a tékozló fiak, a tékozló lányok, a tékozló nemzet azt mondja, hogy felkelek, ott hagyom a Mammon szolgálatának a nyomorúságát, és hazamegyek az atyai házba és új életet kezdek. A hazatérés, a gondolkodásunk átalakítása Jézuséra, a bűnbánat, a megfordulás, a keserves sírás még megfordíthatja nemzetünk életét.

Nem kik mertek tagadni múltat,

De kik nem magvak a jövőnek,

Mindig azok, akik kihullnak:

Világok, népek, girhes eszmék.

Írja egy templomba nem járó költő a versében, melynek címe: Az idők rostája.

Meg kell tagadnunk azt a múltat, amelyikben verekedtünk ellenségeinkkel. És meg kell tagadnunk azt a jelent, amelyben már nem verekedünk, csak kiirtjuk nemzetünket. Össze kell hajolnunk a kisközösségekben, és szentül, tisztán kell élnünk gyermekeinkért és nemzetünk jövőjéért. Ha dolgoznak, adják oda bérüket – és maradéktalanul – szüleiknek, akik majd megadják gyermekeiknek mindazt, ami jövőjükre, javukra szolgál. Amen.

Piarista köz, 2008. november 4.

Kapok ilyen leveleket is kapok drótpostán

1.

Azt hiszem, többedik olvasásra fogod csak megérteni az alábbi levelem MONDANI-VALÓJÁT. Azért írom ezt, mert attól tartok, hogy indulati levélként könyveled el és úgy is marad a fejedben. Nem. Ez tartalmi mondanivaló és nem kiabálás.

„Gy.-nek sok a dolga. Inkább az élők mai szövegeit terjeszti/terjesszük...” – írod. Megértettelek. Érdekes érzés kb. 350 rááldozott munkaórát értelmetlennek nyugtázni. Pedig hiteddel ellentétben én sem ráérésben töltöttem az éveimet. Sok válaszlevelet kaptam erre az elmúlt napokban, egyetlen egy kivételével mindben szerepelt a "köszönöm a munkádat" kifejezés. Az egyetlen kivétel azé, aki a "sarulevélő templomi tisztelet" kiüresedett szókapcsolatot szokta emlegetni. Túl ezen : a Bokorért (?? – a szellemiségéért) sokat dolgozó ember csak egy semmirekellő senkiházi a szemedben, ha nem a Te merev és szűk sémáid szerinti – ahogy azt tavasszal megtanultam Tőled. (Jézusnak nem volt munkahelye, asszonyok tartották el, stb. Nem volt napirendje, nem volt 10 gyereke, de nem volt jó szerzetes sem. – Te valószínűleg elküldted volna javító-nevelő intézetbe, a "helyes sémák" helyreállítása érdekében, de a Bokortól biztosan nagyon távol tartottad volna, kivéve, ha délután háromra percnyi pontossággal eljárt volna a felvevő közösségébe és csak másfél órás megszokott körbeimádkozás után tartott volna 10 perc szünetet. Világosan elmagyaráztad tavasszal, hogy ez az eszmények és a harcstársi összetartozás alapja. Ezzel szemben én megérteni vélem ma már, hogy mitől száradt el a Bokor az elmúlt 15 évben.) Kedves Gyurka bácsi, egy rinocérosz kecses gazella Főuraságodhoz képest, és ez nem az életkor okán van. Van egy szaporodó kis listám a konkrét érzéketlenségeidről, szélsőséges elfogultságaidról, durva egyoldalúságaidról, furcsa váltásaidról, Gyurka bácsi, amit szívesen megírnék majd, – bár épp ha igazam van, akkor ez a jelzés sem tud majd bejutni a gondolatvilágodba. Elkönyveled majd, mint érthetetlen indulati szöveget és Isten mentsen, hogy elbizonytalanítson Téged abban, hogy nincs nagyobb vágyad, mint megérteni azt, aki mond Neked valamit.

Biztos, hogy a szívemmel nem szerettem életem folyamán senkit sem jobban nála. 16 évesen ismertem meg. Én eskettem. Egy éjszakát töltöttem nála, hogy megmenthessem házasságát. Annak tönkremenése után hoztam létre számára azt a kapcsolatot, amely kibíráhatóvá teszi számára az életet. E levél után már semmit sem tehetek érte. Csak imádkozhatok: Istenem, Istenem, csak Te és Ő veheti el tőlem e keserű poharat. Így kell meghalnom. Azt is elfogadom.

2.

Keresheted a Te igazadat magadban, a környezetekben. Többen látták, érezték hozzám hasonlóan, ezért is vállalkoztam a megfogalmazásra. Isten adjon erőt, egészséget, békességet. Motto: "Testvér... szembesíts magammal, légy felelős értem." A vasárnapi prédikációd kapcsán a következőket mondhatom. Az evangélium, a Rajtad átáradó isteni Lélek helyett kaptuk a sértődöttséget, a gőg, az önzés emberi termékeit, torzulásait. Ha kellő alázattal elmész Placid atyához, a másikkra odafigyeléssel hallgatod és kérdezed, meghallghatod az Ő lágerből, segédmunkából született evangéliumát. Ha elmész Futó Karcsi bácsihoz, a karizmatikusokhoz, a Mártírok úti ferencesek templomába, érezni fogod a Lélek áradását, ha alázattal kinyitod Magad. Az Isten szerint való házasság – amelyben az isteni szeretetet magunkon átengedve fürdünk mindketten a kegyelemben – helyett hallgattuk a napóleoni

házasság-felfogást... Csodálatos elméddel megfutottad pályádat úgy, hogy kamatostul tudod visszaadni a talentumot, amit kaptál, de hol tartasz a Szíveddel? Mert különben csak "zengő érc és pengő cimbalom" a tudás... Rajtam keresztül kaptál egy mentőövet, amit eldobhatsz, és mondhatod, hogy Istenem, mért hagytad szolgálodat magányban,..., tetted ki ennek-annak, szidhatsz is engem, keresheted a Te igazadat magadban, a környezetedben, de fel is veheted, és békességre, harmóniába juthatsz Magaddal, a világgal, Istennel.

Írja ezt egy fiatal férfi, akinek fejére nem kért az államügyész kötél általi halált, akitől nem vonta meg 15 évre az ateisták parancsára a püspöki kar a nyilvános papi működés jogát, akinek szüleit családját segítettem, akinek családjában keresztapa is lettem, aki még soha nem járt nálam, bár hívtam őt. Csak megmagyarázza nekem, hogy hogyan kellene élnem. Itt sem tudok semmit sem tenni az imádságon kívül.

3.

Gyurka bácsi, gondold bele, a Teremtő elleni negyedszázados hadakozásodban milyen társaságba süllyedtél. Bulányizmus vagy Jézust követés?

„A jézustalan, istentelen Európa már döntött: kiirtja magát az élők sorából. Miközben az emberiség Istenre és Tőle kapott lelkiismeretére figyelő része – bizony minden sátáni gátlás nélkül – teljesíti továbbra is a Teremtés könyvének szavát: Legyetek termékenyek, szaporodjatok, töltsétek be a földet...! (Ter 1,28) Mi, keresztények, nem ezt tesszük, hanem húzzuk a vészharangot a demográfiai robbanás miatt. Aljas és hazug módon. Ezt mondjuk: Elpusztul a Föld, ha tovább szaporodunk. Attól nem pusztul el. Csak az autóinktól meg annak a testvéreitől lyukad ki az ózon-pajzs. Elővettem a Bokor címlistáját ... 197 nőnek a nevét ... Találtam köztük 33 olyan abszolút nemzetkipusztítót, amilyen magam is vagyok. Aztán találtam köztük – nem biztos, hogy saját hibájukból – 11 egykézőt és 27 kettőkézőt, azaz relatív nemzetkipusztítót, tehát összesen 33 + 38 = 71-et. Következtek a tisztességnormát teljesítők, akik három gyereknek is adtak már életet. Ezeket követték a jézusi normát teljesíteni akarók.”

1966. okt. 4. Kádár János nehezményezte, hogy az anyákra bízta a döntést, hogy mikor és hány gyermeket kívánnak világra hozni. „Ez nem azok közé a demokratikus szabadságjogok közé tartozik, hogy írhat-e cikket vagy nem valaki!” – mondta a párt első embere a Magyar Szocialista Munkáspárt politikai bizottságának ülésén, s „jobboldali liberálisnak” nevezte az 1956-os, szabadabb szellemű, még mindig érvényben lévő szabályozást. A több gyereket amiatt erőltette, mert az 1954-es abortusz-tiltás okozta 23 ezrelékről már 1962-re 13 ezrelékre süllyedt az élveszületések száma. „Asszonynak szülni kötelesség, lánynak dicsőség!” (Hitler) (Aztán a másik diktátor, Rákosi se tudott jobbat kitalálni, ő is ezt íratta ki a szülőotthonokban.) „A szovjet hazának munkásokra és katonákra van szüksége!” (Sztálin) „Álmunk a harmincmilliós Románia!” (Csaucserszku) „Amikor Khomeini Ayatollah 1979-ben Irán vezetője lett, azonnal leállította a jól megalapozott családtervezési programokat és a nagycsaládot támogatta. Azt akarta, hogy a családok növeljék a hadsereg táborát az iszlámért.” Buddhának egy gyereke volt, Mohamednek kettő, Jézusnak és Krisnának egy se. Egyetlen vallásalapító se erőltette a termékenységet, csak a politikai, katonai, gazdasági, vallási hatalmak. "Jaj nektek, törvénytudók, mert az emberekre elviselhetetlenül nehéz terheket raktok, de magatok egy ujjal sem mozdítjátok a terhet!" (Lk 11,46).

E harmadik levelet is olyan írta, aki már nagyon régen nem jár közösségbe. Az én kicsinyvilágom számára háromféle ember van: akin dolgozom azért, hogy közösséghez jusson, aki eljutott a közösséghez és aki elhagyta a közösséget. Ez a harmadik kategória előbb-utóbb a Bokor ellenségévé válik. Nem feltétlenül, mert a 40-es években egy orvostanhallgató nagyon szépen hagyta ott a közösséget: Atyám, én itt hagyom ezt a te vértanuképző főiskoládat. Máig a legteljesebb megbecsüléssel gondolok rá.

E másik három levélre csak Jézus zokogásával tudok válaszolni. (Lk 19,41-44).

Piarista köz, 2008. november 6.

Szombaton a csoportvezetők tanácskozása. Nem tudok elmenni rá. Délelőtt a Wesleyan adok elő, délután a szolnokiak jönnek hozzám. De Robi megkért, hogy küldjek írást a témához. Lerövidítettem s kibővítettem a Halottak napi prédikációt.

Túlélés és küldetés

Kutatom a véső okát; hogy miért esik egy nőre 1,2 gyerek, amikor legalább a duplája kellene, azaz 2,4 gyerek, hogy ne haljon ki nemzetünk, nemzetük. Egy mondatban adom meg a választ. Azért, mert a gyerekek mondják meg, hogy mit csináljanak velük szüleik. S a szülők elfogadják, hogy a gyerekeik azt csinálják, amit akarnak. Ezt az általánosságot a magam élete példáján konkrétan teszem. 16 éves koromban kaptam az iskolámtól teljesítményeimért egy tíz koronás aranyat. Hazavittem, s mondtam Anyukámnak, hogy nézze csak, milyen fényes ez a krajcár. Anyuka eltette a krajcárt, s ebből rendeztük meg '45-ben, a nagy és általános szegénység idején Livia húgom esküvőjét. 17 éves koromban meg kaptam az iskolámtól egy alapítványi kamatot, 70 pengőt. Hazavittem Apámnak. Éppen építkeztünk, s azt mondta, hogy ebből kitelik két eszlingeni redőny ára. Eszembe sem jutott, hogy ezek az értékek az enyéim. Csak az, hogy a családé, mindannyiunké, hiszen a hét gyereket s a két nagymamát a szüleim tartották el és engem is, stb.

Piarista köz, 2008. november 8.

BOKORTÖRTÉNET - a nulladik nemzedék

Ebbe az első nemzedék szülei tartoznak. Csak felsorolom a nevét azoknak, akikről tudok. Azért akarok emlékezni róluk, mert aligha voltak akárhik azok, akik felnevelték azokat a lányokat, fiúkat, akikkel 45 februárja után – négy-öt magyarként össze tudtam hajolni, az első nemzedékünk tagjaival.

Bulányi Szilárd (1893-1970) és Stüek Gizella (1897-1976) – írtam róluk Önéletrajzom három kötetében, s anyám rekviemjén mondott beszédem megtalálható a Páter Bulányi c. kötetben.

Kovács Béla és Streck Margit, K. Terike szülei – megkérendő öt élő testvére, hogy rajzoljanak számunkra portrét szüleikről e-mailen: bulanyi@freemail.hu. Őket még személyesen ismertem

Merza József szülei; akikkel én nem találkoztam; lévén nem debreceniek.

Balogh Béla szülei, akikkel találkoztam még – értesítse Laci

Szabó Edit szülei, akiknek józsai házában jártam magam is.

Bacsa Erzsébet szülei, akikkel találkoztam még

Bolarits Andrea szülei; akiknek édesanyjával találkoztam még, s aki sokat mesélt nekem édesapja jelleméről.

Trásy Éva, akinek szülei Mátyásföldön is laktak

Ráthonyi Mici szüleiről – Mara édesanyja – kinek édesanyjával találkoztam még.

Tornai Lajcsi szüleiről, akinek édesapját ismertem még – értesítse B. Laci

Bódor Sanyi szüleiről, akinek édesanyjánál pótkávézott az első nemzedék

Szabó Márta szüleiről

Acsay Ilusról és Zöldi Pálról, akiknek szüleivel nem találkoztam, lévén szegediek

Ha valakiről megfeledkeztem volna, egészítse ki a névsort azokkal, akiknek a lemenői eleven kapcsolatban vannak a Bokorral.

Piarista köz, 2008. november 10.

Gyászjelentés 2008. április 22-én 12.38-kor

Félév után talán most már nem árt senkinek, ha leközlöm...nekem sem.

Meghalt életének 90., szerzetességének 72. évében. Halálának oka: megállt szívműködése. A halála előtti napokban már nem volt ereje megszokott munkáinak végzéséhez. Úgy érezte, hogy elmondott, leírt már mindent. Amit a végén mondani tudott volna még, összesen ennyi: bűnein kívül nem bánt meg életéből semmit. Ami rosszat tett, csak azért tette, mert nem tudta nem elkövetni azokat. Ami bűnt elkövetett, azzal nem bántotta azt, akivel tette azt, amit tett.

Hitét megőrizte-e? Nem cserélte le egyházának Hiszekegyét. Nem azért, mert azt őt kielégítőnek gondolta, hanem azért, mert nem gondolta, hogy lehetséges az olyan Hiszekegy, amely őt kielégítené. Nem tudta, hogy kicsoda és milyen az, akinek-aminek ő gondolta Azt, aki az őt körülvevő világot létrehozta. Csak úgy képzelte, hogy ő hasonlít Istenre, s az Isten is hasonlít őrá, magára.

Hogy egyértelműbb legyen a fogalmazás: azt hiszem, hogy van Isten. Azt hiszem, hogy hasonlítok rá. Azt hiszem, hogy Ő is hasonlít rám. Azt hiszem, hogy van. Azt hiszem, hogy értelmes. Azt hiszem, hogy jót akar. Azt hiszen, hogy szeret. Azt hiszem, hogy nem magányos. S tudom, hogy vagyok, hogy értelmem van, és életemnek az az értelme, hogy jót akarjak, és hogy szeressek, akiket csak tudok, és most nagy hiánynak érzem, hogy nem gyűjthatok gyertyát Istenemnek, s egy más valakinek a jelenlétében nem mondhatom el e vallomásomat annak, aki társa az életemnek. De ezért nem Isten a felelős, ezt én gondoltam áldozatul hozni Neki, mert vallásom arra nevelt, hogy ezt az áldozatot igazán meghozhatom neki, s ezért 1936. június 2-án beadtam kérvényemet...

És 23-án reggel 7 órakor találkoztam Zaja Péterrel a Piarista köz kapuja előtt s vitt le Visnyeszéplakra. És 25-én délelőtt hazahozott, s amikor az ebéden Szilvász Laci mondta, hogy jót akar nekem: életet, örök életet kíván nekem; közbeszóltam, hogy már nem akarok meghalni. Józsi meg azt: Hoppá, Gyurka bácsinál paradigmaváltás történt. Marát faggattam, aki február 19-én vett gondjaiba, hogy milyen voltam én február 19 és április 23 között, ezt mondta...

Drága Gyurka bácsi! Folytatnám én, ha pontosan tudnék emlékezni... Nagyon sokat gondolkoztam, de csak annyit tudok felidézni, hogy kezdetben nagyon lemondó, lehangolt voltál, amit én a betegség depresszív hatásának tudtam be, később, ahogy gyógyultál, lettél egyre derűsebb. Az számomra is világos, így utólag, hogy Visnyeszéplak nem lehetett volna rád olyan elementáris hatással, amilyennel volt, ha előtte valahogy nem vált volna kicsit derűsebbé a világszemléleted. De azt csak te tudod, hogy ebben nekem, a tavasznak, vagy valami másnak volt szerepe... Én csak annyit tudok, hogy mindennek nagyon örültem, és örülök ma is. Ugye nem baj, hogy csak ennyit tudok írni...? Szeretettel: Mara

Piarista köz, 2008. november 12.

Az árnyékkormányról egy professzori levél valakinek...

Nagyon örülök hogy nevedet nem olvasom ebben a névsorban. A hasam fogtam amikor elolvastam. Mennyi önjelölt vadász készül már a lakomára amikor a medve sehol. Helyesebben, éppen diktatúrára készül. Ezért most olyan erkölcsi, társadalmi, etnikai, politikai, közösségi, kulturális, történelmi, közbiztonsági káoszt kever amelyet csak bír. Mert annak idején, vele együtt tanultam a lenini hatalomtechnikát, hogy a diktatúra bevezetéséhez, olyan komplex káosz (össztársadalmi válság) szükséges, amikor a társadalom minden rétegének legfőbb igénye a rend! És miközben ezek az urak-hölgyek már a trófeán osztozkodnak, éppen most vonta be a politikába és szabadította fel minden ellenőrzés alól a KGB gyökerű nemzetvédelmet, hirtelen negyven ezer fős tartalékos hadsereg lett szüksége, plusz négyezer fős zsoldos kiképzővel, most alakította át a rendvédelmet tömegoszlató kommandóvá, és tett esküt a globális hatalomnál. Mert egy összedűlni készülő világ gazdaságban, főleg a költségvetés pénzével kicserélt toalet-papír tömeget átváltva, kétezer milliárd kártyapénzből meg brikettet préselnek tüzelésre. Mert ténylegesen annyit ér. És ezt az adófizetők zsebéből teszik. Akik erre bevernek néhány

kirakatot, alkalmat adva a plebejus tömeg birka ösztönű béke óhajára, és a személyes szabadság Orwelli szintig történő korlátozására. A többség nyugalomára hivatkozva. Reformok útján. Nem egyszeri buta véres felszámolással. És a mi tülekedő vadásztársaink, akiknek előrelátását az jellemzi, hogy máris kezükben tartják a trófea törpe farkát, osztozkodnak. El kell fogadnom őket. mert nincs más, de én ezekkel a lövészárkokba nem szívesen megyek. Én olyanokkal szeretnék együtt harcolni, akik tudják, hogy a medve veszélyes állat. Hogy az elejtéséhez néhányunknak esetleg vesznie kell. Ezért ezt veszik komolyan, ezért fognak össze hogy előbb győzzenek, aztán osztozzanak a bőrön, ne fordítva. Én a medvével akarok előbb szembenézni. Míg ők a talpára koccintgatnak. Ráérnek! Barátsággal Bálint.

Péterem! Ha már Bálint kíváncsi a véleményemre, kipreparáltam a szövegét, mert csak sejtem a mondanivalóját. Elmondom sejtésem bulányiul: 1686-ban a török hódoltságot átváltottuk Habsburg hódoltságra, 1867 után új erő jelent meg nemzetünk életében, mely 1919-ben a hatalom birtokába jutott, s 25 éves némi háttérbe kerülés után, 1945-ben diadalmasan szerezte vissza és tartja mind a mai napig a hatalmat kezében. Erősebb ez a hatalom a töröknél és a Habsburgnál. Bálint szembe akar nézni vele? Nem hiszem. Csak kineveti a zöldfüلűeket.

S én mit teszek? Szívesen venném, ha valaki megmondaná, hogy a nevezett minisztereknek mennyi gyerekük van. Ha az ő termékenységi rátájuk is 1.2, akkor számomra mindegy, hogy ki a miniszter, mert kihalt nyelvűvé válunk a 21. század végére. S egész gondjuk roma-gonddá lesz.

Ölelni és szülni, azaz az életet továbbadni lehet akkor is, ha az urak – gojok, meg ha nem gojok. Urak mindig lesznek, amíg az emberiség meg nem tanulja, hogy ölni nem szabad, csak ölelni, mert ez adja tovább az életet. Ennek a tanulásnak nem sok a jele, mert még Jézusra hivatkozó egyházaink is kitaszítják azokat, akik ezt a jézusi szemléletet képviselik. Trorquemada Jézust is kitaszítja: Menj vissza, amit akartál nem lehetséges. Ami lehetséges, azt csinálja az Egyház. Megegyezik jó pénzért a mindenkori urakkal.

Péterem, gondolom, Te értesz, s ha Bálint nem értene, megmagyarázod. Ölel Gyb.

Piarista köz, 2008. november 14.

Kedves Gyurka bácsi, egy pap helyzetét két szempont jellemzi: a kinevezése-beosztása (ordináció?) és a rangja (?). Ezt a másik latin szót keresem, de lehet, hogy általánosabban is kiigazítasz. Köszönöm: Béci.

Egy katolikusból úgy lehet pap, hogy felveszi a püspök a maga egyházmegyéjébe, melyben elmegy a szemináriumba, ahol előjárója vezetése mellett él és elvégez legalább 10-12 félévet a teológiából. Ezután püspöke pappászenteli (ordináció) és kiállítja számára működési engedélyt (jurisdictió). Ezután elhelyezi valahova káplánnak, s idő multával plébános, majd esperes lesz. Ha jól végzi a dolgát, akkor a pápa, azaz a Vatikán egyik hivatala (kongregáció) kinevezi püspöknek, majd érseknek, akinek már több püspök van alárendelve. Püspöknek, érseknek 75 éves korában be kell nyújtania a Vatikánnak a maga lemondását e hivatalokról. Ha még jobban végzi dolgát, a Pápa bíborosnak nevezi ki, aki 80 éves koráig választhat a bíborosok közül pápát – a pápa halála esetén. Püspök, érsek, bíboros, pápa – ezek alkotják a hierarchiát.

Piarista köz, 2008. november 16.

Megnyitjuk a Bokor 65. tanévét a Pótkáv 30. tanévi megnyitójával – 2008. szeptember 5-én. Emlékezzünk az 1978. évi hősi kezdetről az átkosban. Emlékezzünk az akkori és későbbi tagokról... Elhangzott ezen a megnyitón egy javaslat, amely nagy vitát váltott ki. Ez:

Tagmegszűnési javaslat

Az évi találkozók száma: 11. A megjelenés egy piros pontot jelent. Mennyi piros pont gyűjtendő ahhoz, hogy a következő évben is tag maradhassunk? Nagy hiányossága az evangéliumoknak, hogy nem közli a három év jelenléti kimutatásait. Ide vonatkoztatható-e az alábbi jézusi nyilatkozat: Hagyjátok a halottaknak eltemetni a halottakat? Megkérdendő erről a Bokor Hittani Kongregációja. Döntse el tekintélyi alapon, hogy mi a megszentelt hagyomány e kérdésben.

A vita során kifejtettem, hogy nem különböztetek közösségeim között: Pótkává, Gyökér, alapközösségeim, tanfolyamok, szerkesztőségi találkozók, ifjúsági mise. Nem, mert mind-egyikre teljes lélekkel készülök, s bárkinek a hiányzása azt jelenti, hogy ő, személyesen hiányzik nekem. És abszolút illemszabálynak érzem, hogy a távolmaradás előre bejelentendő. Azt is elmondtam, hogy a Bokor belepusztulhat nemcsak eszményeink feladásába, hanem abba is, hogy a találkozóinkat bármi felülírhatja. Ha elkezdjük azt a viselkedést, hogy közbejöhessen valami, és inkább ezt a valamit választjuk, mint amit beírtunk naptárunkba – ez a vég kezdete. Számomra csak a saját halálom, vagy az ágyhoz kötöttségem írhatja felül naptári bejegyzésem. Nemegyszer megtörtént, hogy kilógtam a kórházból is, hogy el tudjak menni a csoporttalálkozóra. Kikészít, ha találkozó előtt kapom a telefonokat, hogy valakik mért nem tudnak eljönni. '89 előtt nem is volt telefonom. '89 előtt mindenki el tudott jönni minden találkozóra. Vis major esetén meg kell kérnem a közösség tagjait, hogy módosítsunk a megbeszélte dátumon. Az egyház és a Bokor között az is különbség, hogy az egyháznak vannak templomai, melyekbe akkor megyek be, amikor akarok, de a Bokornak csak közösségei vannak, amelyek belepusztulnak abba is, ha akkor megyek oda, ha nem jön közbe semmi.

Ezt a szöveget minden közösségemben felolvasom.

Piarista köz, 2006. november 20.

Megkaptam a Yotengri (?) egyik könyvét: a természet törvénye ... a természetes törvény, erkölcs, mérték szerint ... minden létező és számtalan megmutatkozása, tevékenysége időtlen-idők óta, a valóság megannyi pillanatában folyamatosan van minden megnyilvánulás, ténykedés párhuzamosan és maradósan van jelen, a közös forrásból lüktető szemlélődő áramlásban, eleven nyugalomban, folytonos világosodásban, zárándoklásban, szüntelen nyomhagyásban, százszorszép mintázatban a közöslét egyik fele folyamatosan alkalmas és kész a kinyílásra és egyuttal szüntelenül alkalmas és kész a becsukódásra a közöslét másik fele folyamatosan alkalmas és kész a becsukódásra és egyuttal szüntelenül alkalmas és kész a kinyílásra a közöslét együtt folyamatosan alkalmas és kész a kölcsönös megtermékenyítésre, a létfolyam áramlatának szüntelen fenntartására, megóvására, az ezerarcú mindenség valóságos mintázatának teljes megszövésére a létezők minden megnyilvánulásában jelen van a teljes színvilág, tudás, közülük az egyik-másik jellegetadó, meghatározó, míg némelyik visszahúzó, csendes semelyik sem lehet arctalan-jellegtelen, vagy épp egyeduralkodó-kizárólagos, egyikük sem oldódhat fel nyomtalanul a másikkban, ahogy az egybemosódás és szétporladás is természetellenes, mert akkor nem lesz az egyik erős és a másik gyenge, hanem mindenkinek sérülnek, vesznek az épp éber-megcsillanó, vagy az épp alvó-áttűnő valónkkal esküvéssel kötődünk-ölelkezünk egymáshoz az élet-halál lüktetésére, a világunk-virágunk kinyílására-színesítésére, magvunk érlelésére, megtartására, gyarapítására ... a természetes törvény, erkölcs, mérték szerint

Az utolsó fejezete ez – 1577 karakter szóközzel. Nincs benne mondat: nagybetű és pont. Van benne néhány igei állítmány (oldódik) és sok melléknévi (alkalmas, kész). Szerencsére vesszőt azért használ a szöveg, s így megfejtethető, hogy mit is akar mondani. Ezt: A törvény van, és alkalmas és kész a közös létre. A törvény nem érvényesül köztünk, mert nem ölelkezünk. Mért kell ezt a mondanivalót 15-szörösére növelni – s mondat nélkül? Nem tudom. Egyébként a mondat lóg a levegőben, mert nem árulja el, hogy honnan van az a törvény, amit a történelem bizonyága szerint nem tartunk meg, hanem csináljuk az

ellenkezőjét. Meg azt sem, hogy ki ő, aki ezt a nyilvánvalóságot megfogalmazza. Jézus világosan beszél: Akik előttem jöttek, mind tolvajok és rablók. Az égből pottyant ez a szöveg? Nem potyognak az égből szövegek. Aki vállalja, hogy magyarul beszél, az Golgotára jut. A szerződ mit vállal, vagy vállalt, ha már nem él. Ki ő és merre van hazája? Dumálni lehet, de AZT VÁLLALNI IS KELL.

Piarista köz, 2008. november 22.

Mit tehetünk ma és holnap?

Közel kétszáz éve halt meg, szobra a Szarvas téren látható, a régi magyar irodalom másik szent öregje – Kazinczy az egyik –, Virág Benedek, aki megírta öt kötetben történelmünket: Magyar századok – a legrégebbi időktől kezdve János királyig. Tovább nem írta, mert az már a Habsburgok története. Ez tartott 1867-ig vagy 1919-ig. Szekfü Gyula 1920-ban megírta a Három nemzedéket, és 1934-ben hozzábiggyesztett még egy fejezetet, melynek ezt a címet adta: Ami utána következik. Ha én történész lennék, én is megírnám azt, ami 1867 vagy 1919 után következik egészen napjainkig, s valami olyan címet adnék neki, hogy a tőkés társaságok világuralma, s vallanék róla, hogy kik is alkotják e tőkés társaságokat.

De hát nem vagyok történész, hanem mi? Tudvalevően a Jóisten kétféle embert teremtet. Melyeket? Magyaritanárokat meg a többit. Én az első kategóriába tartozom, s ennek tudható be, ha most felolvasok Nektek egy rövid verset, melynek szerzője gróf czegei Wass Albert. Azt a címet adta neki, hogy

Előhang

Volt egyszer egy ember, aki az ő háza udvarán oszlopot épített az ő Istenének. De az oszlopot nem márványból faragta, nem kőből építette, hanem ezer meg ezer csillámló homokszemcséből, és a homokszemcséket köddel kötötte össze. És az emberek, akik arra jártak, nevettek rajta, és azt mondták: bolond. De az oszlop csak épült, egyre épült, mert az ember hitt a szívében építette az ő Istenének. És amikor az oszlop készen állott, az emberek még mindig nevettek, és azt mondták: majd a legelső szél összedönti. És jött az első szél, és nem döntötte össze. És jött a második szél, és az sem döntötte össze. És akárhány szél jött, egyik sem döntötte össze, hanem mindegyik szépen kikerülte az oszlopot, amely hittal épült. És az emberek, akik ezt látták, csodálkozva összesúgtak, és azt mondták: varázsló. És egy napon berohantak az udvarára, és ledöntötték az ő oszlopát. És az ember nem szitkozódott, és nem sírt, hanem kiment megint az ő udvarára, és hittal a szívében kezdett új oszlopot építeni az ő Istenének. És az oszlopot most sem faragta márványból, sem nem építette kőből, hanem megint sok-sok apró homokszemcséből és a homokszemcséket köddel kötötte össze. Írta Vasasszentgotthárdon – 1926. november 14-én.

A konferenciát, melyen most vagyunk, négy tárgyköri műhely köré csoportosították a szervezők. A miénk a negyedik, melynek tárgya: Isten népének változó és változatos útjai a közös európai felelősség jegyében. (Szempontok: elzárkózásból a nyitás felé; a hamisságtól az őszinteségig és igazságig; a félelemtől az evangéliumi elszántságig; mit tehetünk ma és holnap?) Ebből vettem előadásom címét. Mit tehetünk ma és holnap?

Számomra az az Isten népe, amelyik figyel Isten Fiának, Jézusnak a tanítására: Mondatott a régieknek, én pedig mondom nektek... Mit? Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat, és töröld ki a szótáradból ezt a szót: ellenség. Szeressétek ellenségeiteket is! Konkrét akarok lenni. Jézus e parancsától már korán, de Konstantin korában már egészen elszakadtunk. A Jézus előtti és Jézus utáni történelem nem különbözik egymástól. Anonymusszal szólva vágtuk is, mint a többi keresztények, ellenségeinket, mint a nyerstököket. Nem vagyunk az Isten népe Csak magunkra aggatjuk e címet, de teljesen érdemtelenül. Miként a múltban, ma is az a gondunk, hogy akárhogyan is, de megszabaduljunk nyomorgatóinktól. Visszapillantok múltunkba: Őseinket felhozád Kárpát szent bércére, Általad nyert szép hazát Bendegúznak vére. Nem. Nem Jézus Istene által, hanem nyilaink és kardjaink, sikeres gyilkolási

tudományunk következtében nyertük e szép hazát és veszítettük is el azt. Szerencsénkre asszonyainkat továbböleltük, s nem öltük őket, s ennek következtében a 13. században már két és fél millióan vagyunk. Batu kán megüzente IV. Bélának, hogy jobban járunk, ha engedelmeskedünk neki. A király azonban a kereszténység védőbástyája akart lenni, s Ugrin kalocsai érsek hadseregvezető ténykedése következtében egy év múlva már csak feleannyian voltunk, mint korábban. Szerencsénkre asszonyainkat továbbra is öleltük, s Mátyás korára már négy millióan voltunk, melynek jó 80 százaléka magyarul beszélt. De addigra már nyakunkon volt a török. Bakócz esztergomi érsek keresztes sereget is gyűjt jobbágyságból ellenük, de ezeknek a póroknak nem a török volt az ellenségük. Nem – mert ők nem számítottak személyeknek, csak olyanok voltak, mint a föld meg a marha –, hanem főpapjaik és főuraik ellen, akik aztán le is verik őket, és sült Dózsa-húst etetnek velük. Nem is követnek el a király s az urak – főpapok és nemesek – még egyszer ilyen hibát, és Mohácsnál húszezer úr fogadja Tomori kalocsai érsek vezetésével Szolimán kétszázezerét, mert mi védjük a kereszténységet. Védjük? Jézust is? Mi köze van ennek a kettőnek egymáshoz? Semmi. Ennek következtében a 17. század végére is marad négy millió ember a Kárpát-medencében, de már egy harmada sem beszél magyarul. Az ölés nem biztosítja a nemzet életét, csak az ölelés. Mi lettünk a Kárpát-medence legnagyobb kisebbsége. A 19. század végére már a 18 millió itt élőből tíz millió – sváb-, tót-, horvát-, szerb- rutén- és zsidóból jött beszél magyarul, de a történelem csapásaként, e tíz millió magyar egy harmada országunk határain kívülre kerül. Rossz oldalon gyilkoltunk. Utána újra rossz oldalon gyilkolunk, s maradnak a hazánkat Trianonban szétszabdalo, az új határok.

Ezután következik a jelenlegi bajunk. Rákosi, Kádár már nem tömeggyilkol bennünket. De gyilkoljuk mi saját magunkat. Hazánkban egy nőre 1.2 gyermek esik. Nincs alapvetőbb parancsa az erkölcsnek, mint az élet továbbadása. Életünkkel fizetünk e legnagyobb parancs áthágásáért. Felesleges felelőst keresnünk. Úgy, ahogy vagyunk, közös a felelősségünk. Heten voltunk testvérek, két nagymama is velünk élt. Apánk kereste a pénzt, s Anyám tíz felé vágta a hatvan deka húst, amit vasárnap meg még egy hétköznapon vásárolt. Ha kevesellte anyám apámnak a fizetését, apám csak ennyit mondott: Lopni, betörni nem fogok. Ha egy nemzet ezt nem érti, annak meg vannak számlálva az órái. Jaj a gazdagoknak és boldogok a szegények – mondta Jézus.

Van megoldás. Kiszámítottam a Bokor termékenységi rátáját. Van köztünk egy 16 gyermekes, négy tíz gyermekes család, és számolatlan a száma azoknak a családoknak, akiknek több gyerekük van, mint három. A Bokorban egy nőre 3.2 gyermek esik. Ugyanúgy dolgozunk, mint mások. De hatalmon kívül vagyunk. Az átkosban nem lehetett beszervezni minket, s ma sem vagyunk se képviselők, se államtitkárok. Igyekszünk megvalósítani azt az Isten Országát, amelyről Jézus beszélt. Csak ölelünk. Ölésre nem vállalkozunk. Le is ülték miatta fiataljaink a maguk három esztendejét Baracskán vagy másutt. S a bíró úgy ítélte el őket, hogy magukat saját püspökeik is elítéli.

Mikor '64 szeptember 14-én a Vatikán 70 évre titkosított megállapodást kötött hazánkkal, ezt követően az AEH megüzenhette Lékai bíborosnak, hogy én nem az állam ellensége vagyok, hanem az egyházé. S miután '52-ben az államügyész kötél általi halált kért fejemre, '82-ben saját egyházam is megvonta tőlem a nyilvános papi működés jogát. Működtem tovább nem nyilvánosan, kisközösségekben, mert elfért minden kisközösségünk – akármelyikünk nappali szobájában. A bazilikát, se a budapestit, se az esztergomit nem igényeltük. Templomot sem építettük fennállásunk 64 éve alatt egyet sem, ahogyan Jézus sem épített egyetlen templomot sem. Neki jó volt a folyópart, meg a bárka a tavon, ha sokan jöttek őt hallgatni. S ennek ellenére élünk, és olyan a termékenységi rátánk, ahogyan elmondtam. Ezért adtam előadásomnak azt a címet, hogy mit tehetünk ma és holnap. Mi, magunk, a magyar nemzet. Akárki is van kormányon, akárkinek a fején... az akármi. Mit tehetünk? Azt, amit a Bokor is tesz. Immár 64. éve. Mit? Ölel. Kit? Mindenkit, aki hagyja ma-

gát ölelni. Nem számítanak számunkra azok, akik egyébbel foglalkoznak. Majd kiirtják magukat, akik nem ölelnek.

Befejezésül még elmondom az egész világirodalom számomra legszebb versét, mely Jézusról beszél. Az a címe, hogy

Virágballada

Szil-Tarcsán az őszi erdőn hét nagy erős kondás
vacsorázott s velük együtt Eső-Virág András,
aki jött csak valahonnan, maga se tudta,. hogy honnan.

Oldalt varrott csizmájára port rakott a messze
s mutatta az útja hosszát, s azt, hogy nem kereste:
Falevélként, irgalombul hajtja a szél, ha elindul...?

...Ült az erős hét kondással, szalonnát sütöttek
s körülöttük láthatatlan harangok ütöttek.
Tudatták, hogy jön az óra s hamarosan koporsóba

fektetik Virág Andrást az erdei kondások.
– A csend nyelvén üzentek a puha csobbanások.
Bennük tán a táj riadt fel halált sejtő kis jelekkel

Mikor a szalonna megsült: tölgyfa-csobolyóból
nagyot ittak... nyolc ember egy fadongájú tóból.
Azután meg rádudáltak. Máskor úgyis csak bút láttak.

Kivált Eső Virág András, kinek fél kenyere
se volt soha... s mint a puszta, puszta a tenyere.
Abba borult ó csak, hogyha pihenni a vágy elfogta.

Volt neki egy citerája: akár annyi ezüst –
pedig barnára fogta már az idő meg a füst.
Oldalán a csillag, a hold, s rá volt faragva a mennybolt.

S volt egy aranyszín tolla is... Mérhetetlenségből
szállt az a toll... úgy szedte fel fütyölve a rétről.
Fütyölt bizony, mert nem tudta: attól nem lesz többé nyugta.

Citerával, a szép tollal lett aztán elveszett.
– Megnőtt benne minden dal és minden emlékezet.
S szegény... egyre hordta őket, mint az ég a nagy esőket...

Mondom: a hét nagy kondással ültek a fák alatt
kinn Szil-Tarcsán és dudáltak, és az idő haladt.
Virág ekkor elővette tollát s a húrokra tette.

A húrokon egy hős ország támadt fel dalolva,
– a hét kondás hallgatta csak egymásra hajolva.
S összesúgtak, hogy megölik: leszúrnák, vagy agyonlövik.
Hát mért játszik sokkal szebben, s más húron a bolond

–Testét majd a disznófertő belepi, vagy a lomb.
Hallgatták a húr pengését s elővette mind a kését.

Azután körülvették Andrást, mint herceget álnok,
bosszús, irigy, erdőnyövő, nagyhajú királyok.
S mire odanézett a hold: Eső-Virág András csak – volt.

Testét fertőbe vetették, rácsaltak vagy hat kant;
pengették a citeráját, de az széjjelpattant;
oldaláról lehullt a hold, s kétfelé hasadt a mennybolt.

A tolla meg elszállott a, el a messzeségbe,
hét nagyhajú gonosz elől mérhetetlenségbe.
Akkor szólott a legvénebb: – átka ne legyen a vérnek!

Temessük el Virág Andrást, nőjön mező rajta –
s ha tavasz jön: nagy nyáját a pásztor ide hajtja.
Bizony mondom: jövődre tej lesz és méz öbelőle.

Amikor hát jött a hajnal: a hét gonosz kondás
kikereste a sár alól, s így lett Virág András
televényföldje a fának, s ágya száz új ibolyának. - Köszönöm a figyelmet.

Piarista köz, 2008. november 24.

A Debreceni Disputa körkérdése A Biblia éve alkalmából

Kedves Gyurka bácsi! Balogh Laci közbenjárására már tudom: elvállalta, hogy válaszoljon folyóiratunk körkérdésére. Nagyon örülünk ennek, köszönjük s érdeklődéssel és szeretettel várjuk válaszait. Én időközben küldtem is néhány példányt e folyóirat korábbi számaiból – bemutatkozásul, s persze remélve, hogy szimpatikus lesz a fórum Gyurka bácsinak. A körkérdésben Bosák atya, Réz Nagy Zoltán evangélikus lelkész, Marincsák László görög-katolikus atya s egy református lelkész fognak megszólalni – valamennyien kötődnek valahogyan Debrecenhez, lévén, hogy a lapnak van egy ilyen regionális-lokális vonatkozása. Ebbe a virtuális beszélgető körbe hívjuk Gyurka bácsit, s egyben a Bokor-eszmék megszólalását a Biblia különféle vonatkozásairól. A kérdéseket irodalomtörténész professzor kollégám, a Disputa főszerkesztője állította össze, talán Gyurka bácsi is így fogja látni ezt, nemcsak keresztény lelkiséggel, de teológiai kérdésekben igencsak járatosan is (édesapja, Varga Zsigmond református teológus talán ismerős is Gyurka bácsinak debreceni éveiből).Lehet ebben is van a nehézség, hogy olyan kérdéseket tesz föl, amelyekről könyvnyi terjedelemben lehetne írni. Nálunk viszont nagyon korlátozott terjedelemben a lehetőség: kérdésenként mintegy 1500 karakterben várjuk a választ. A határidő pedig november 16., s érkezhetsz erre az egyetemi címemre e-mailben. Én személyesen nagy szeretettel és tisztelettel gondolok Gyurka bácsira (sajnos, ez évben nem tudtam részt venni a BNT-n, mert ápolási kötelezettségeim vannak a családban, s a nyáron, amikor édesanyámmal tudok lenni, még több a lekötöttség, mint a tanév során), de a szerkesztőség is tud már a Bokorról. Berta Erzsébet

A kérdések

1. Minden keresztény/keresztyén felekezet egyetért abban, hogy a Biblia Isten kinyilatkoztatását hordozza. Csakhogy maga a kinyilatkoztatás nem emberi értelem műve, ráadásul a

Biblia könyvei időben egyre távolodó, egyre nehezebben érthető történelmi-kulturális körülmények között születtek. Mi, illetve ki szavatol azért, hogy üzenetét itt és most megértsük és magunkénak érezhessük?

2. A Bibliáról úgy beszélünk, mint egységes könyvről. Holott maga is könyvekből áll – hogy melyekből, azt a kánon határozza meg. Csakhogy az egyes korok és felekezetek kánonjai nem egységesek; számos olyan könyv van, amely egyes kánonokban benne foglaltatik, másokban nem; a nem kanonizált, a Biblia „holdudvarában” elhelyezkedő iratokat nevezik apokrifoknak. A katolikus és az ortodox kánon a „deuterokanonikus” kifejezést is használja. Mi a viszony az egyes kánonok, illetve a kanonikus és az apokrif könyvek között?

3. A Biblia történetét végigkíséri a fordítás kérdése. Sokan hiszik, hogy ennek csak a reformáció óta van jelentősége, pedig már a Biblia kialakulásában szerepe volt; az Újszövetség szerzői többnyire a Septuagintából, vagyis görög fordításból idézik az Ószövetséget, holott ez számos eltérést mutat a kanonizált héber szöveghez képest. A Biblia mérvadó latin fordítása, a Vulgata számos változáson ment át az évszázadok során, a nemzeti nyelvekre való fordítás pedig egyben eltérő értelmezéseket is jelent; nálunk ráadásul hagyományosan más fordítást használnak a katolikusok és a protestánsok. Mennyiben függ a Biblia e „bábeli” adottságoktól?

4. Abban, hogy a Biblia a kereszténység szent könyve lett, sokak szerint Szent Pál/Pál apostol, a pogánymisszió játszotta a kulcsszerepet. Bár Jézus sem utasította el a hozzá forduló pogányokat, földi küldetése a választott népnek szólt; Szent Péternek/Péter aposolnak csak egy isteni látomás segítségével sikerült legyőznie a „tisztátalan” pogányokkal szembeni ellenállását. Mennyiben befolyásolja ez a feszültség a Biblia egységét?

5. A Biblia évének mottója a Jelenések könyvéből való: „Boldog, aki olvassa”; célja pedig az, hogy „az egyháztól elidegenedett és oly sokféle szempont által vezérelt közéletben” megszólaltassa „a kereszténység alapüzenetét” vagyis az evangéliumot. Az év végéhez közeledve hogyan vonná meg a kezdeményezés mérlegét?

Válaszaim

1.

A Biblia Isten kinyilatkoztatását hordozza... – olvasom. A Biblia – egy könyv. Könyvet mi hordozunk, a könyv nem hordoz semmit. A vallásoknak vannak szentkönyvei. Toynbee azt állítja, hogy a vallások közös eredeti bűne, hogy ezt állítják: Isten egyszer adott kinyilatkoztatást az emberiségnek, s azt a Földünkön megtalálható sok ezer vallás valamelyikének adta (An historians approach to religions – 1956). Azaz mindannyiunknak – születésünkkor. Ennek következtében az összes többi vallás szentkönyve természetesen legfeljebb csak jószándékú emberi értelem műve lehet csupán –, azaz merő jámbor hiedelem.

A valóság ezzel szemben abban áll, hogy Isten minden ember bölcsőjébe belerakta a maga kinyilatkoztatását; s ez összesen ennyi: Jókisfiúnak/jókislánynak kell lennünk! Ezt tudják-ismerik az ateisták, a teisták, a panteisták, az agnósztikusok egyaránt, akik mindannyian csak hiszik-gondolják, hogy van Isten, nincs Isten, minden és mindenki isten/Isten, hogy nem tudhatunk semmit sem biztosan. De amit Isten mindannyiunk bölcsőjébe rakott, ezt az egyet tudjuk-ismerjük mindannyian. Ez tehát nem az emberi értelem, hanem az isteni értelem műve.

Minden könyv öregszik, a Biblia is, ennek következtében – ahogy távolodnak tőlünk időben – nőnek a megértési nehézségek.

Itt vagy ott, most vagy máskor az szavatol azért, hogy egy könyv mondanivalóját a magunkénak érezhessük, hogy tanításai rárimelnek-e Isten egyetlen és mindenkinek adott kinyilatkoztatására. Erre: jóknak kell lennünk. Ha arra tanít egy könyv, hogy Isten belefojtja az egyiptomiakat a Vörös tengerbe, vagy arra, hogy Isten adta a kardot királynak, akárkinek a kezébe embergyilkolásra, akkor nem érzem a magaménak.

2.

A Bibliát, ezt a különböző korokban írt könyvgyűjteményt nagyon sok vallás tartja a maga szentkönyvének. A könyvgyűjtemény egyes könyvei között a vallások válogatnak, mint tót a vadkörtéből. Valamiket megtartanak, valamiket kidobnak. Amiket nem dobnak el egészen, csak második sorba tesznek, azokat deuteró-kanonikusoknak mondják. A patológiaiánk megkülönböztetik még az apostolok tanítványai által írt művek szerzőit, mint apostoli atyákat. Amiket csak negyedik sorban helyezünk, azokat mondjuk apokrifeknek. Az a viszony a négy megnevezett műfaj között, hogy többre tartjuk az elsőt, kevesebbre a másodikat, és még kevesebbre a harmadikat meg a negyediket.

3.

Az eredetiből kell fordítani. A semita eredetűeket ebből, a görög eredetűeket abból. Minden fordítás – értelmezés. Ha az eredetiből fordítok, akkor is. Még fokozottabban az, hogyha a fordítás fordításából fordítok: a Septuagintából a sémi, a Vulgátából a görög szöveget. Példa: Lukács görög szövegének a fordítása a latin Vulgátából eredményezi ezt: Üdvözlégy Mária malasztal teljes. A görögből fordítás meg ezt: Örülj, kedves szűz!

Fordítsunk az eredeti szövegekből! Ne bízzuk a fordítást egyetlen személyre, hanem egy kisközösségre, mely jól ismeri a nyelvet is s az összes történelmi, társadalmi, kulturális, stb. körülményt, melyben a fordítandó szöveg készült. Több szem többet lát.

4.

Jézus nem jött felbontani a Tórát, de elmondta a maga újdonságát: Mondatott a régieknek, én pedig mondom nektek. Pál sem akarta felbontani a Tórát, de mivel nem lehetett Jézus tanítványa, kitalálta a maga evangéliumát, és azt tanította Jézus evangéliuma címen. Szent Péter viszont éveken keresztül hallgatta Jézus tanítását, jobb helyzetben volt tehát mint Pál. Nagyon nagy feszültséget eredményezett ez. Mindmáig az összes keresztény felekezetekben pázizmust lehet hallani Jézus tanításaként. Ennek következtében szentekként tisztelhetjük azokat, akik vágták ellenségeiket, mint a nyers tököt, Jézus pedig senkit sem ölt meg. Csak Őt ítélte halálra vallásának főpapja. A keresztény főpapok pedig meggyújtották az eretnekeknek minősülők alatt a máglyát, amíg csak az egyházatlan felvilágosodás ki nem verte főpapjaink kezéből a gyufát.

Bizony-bizony nagyon zavarja ez a feszültség az Újszövetség egységét, mert az evangéliumok tisztán csengik vissza Jézus tanítását, a 13 páli levél – és a Pál hatása alá került egyéb újszövetségi könyvek – meg a páli evangéliumot tanítják.

5.

A lehető legrosszabbul. Amíg nem tisztázzuk ki, hogy Jézus nem kultuszt, hanem irgalmat akart, adást és szegénységet, erőnemalkalmazást és üldözöttséget, szolgálatot és kicsiséget, s hogy szeretetet és közösséget akart a családban és tanítványai körében, az egyházban egyaránt... hogy meg akarta valósítani a Szentháromság földi mását..., s amíg nem tisztázzuk, hogy ez csak kisközösségek által valósulhat meg, addig tovább folytatódik a trón és az oltár szövetsége. Tovább folytatódik, és elpusztítjuk háborúban mi, keresztények, Jézusra hivatkozó önmagunkat – hazánkban is, az Észak-Atlanti térségben is – a 21. század végére. S nyugodtan követjük el a legnagyobb bűnt is, a nemzeti öngyilkosságot azzal, hogy egy nőre hazánkban is, Európa szerte is, 1.2 gyermek esik. Mi, keresztények idegenedtünk el a jézusi evangéliumtól. A közélet elidegenedése a kisebbik baj.

Két esetben ez a következmény: ha csinálunk Biblia évét, meg ha nem csinálunk.

Piarista köz, 2008. november 24.

OKOSOK ÉS BALGÁK

Írom a KIO-t jó negyven évvel ezelőtt, s mondom szövegeimet egy börtönt is járt, nagyon művelt és széplelkű rendtársamnak. Ő meg ezt mondja: Nem egyetemes törvénye Jézusnak és a szeretetnek az adás. És hivatkozik erre a szövegre, amit most felolvastam. Nem

adunk – felelték a Jézustól dicsért okosak. Én sem adok a magaméból; mert ez az olaj nem ajándékozható. Ezért drága árat kell fizetned. Csak az életeden vásárolható meg. Csak az életemen vásárolható meg. Ezért nem ajándékozható. Aki pedig ezt a drága árat nem akarja megfizetni, azzal szemben az Isten is tehetetlen.

Áldjon, Uram, testvérünk, a testi halál,
Akitől élő ember el nem futhat.
Akik halálos bűnben halnak meg, jaj azoknak,
És boldogok, kik magukat megadták te szent akaratoknak.

A második halál nem fog fájni azoknak – írja Szent Ferenc testvérünk.

A testi halál fájhat, s általában fáj is; ha nincs is gégerákunk. De ezt a testi halált, akitől élő ember el nem futhat, ezt a testi halált Francesco megáldja. Megáldja, megköszöni, szeretettel átöleli, mert hozzátartozik életünkhöz: mindannyian egy halálos betegséggel születünk – mondja az ókori Egyiptom bölcsessége. Más dolog viszont a második halál – amely nem pillanat alatt végbemenő átmenet, miként a testi halál, hanem már az odaát, az új állapot, az új és végső állomás mindannyiunk számára. Ez a második halál, ez fáj, nagyon is fáj, örökre fáj valakiknek: jaj azoknak – mondja Francesco –, akik megízlelik. Terminológia ez: van második halál, s ez már nem egy állomás, hanem a végső állomás. Nem szükségképpen, csak lehetőség, amelyet elkerülni első állomásunknak, földi életünknek legfőbb feladata, végső értelme is. Mert van egy másfajta második állomás-lehetőségünk is: megadni magunkat Isten szent akaratának. Akik ezt teszik, azok a boldogok; ők nem ízlelik meg ezt a második halált. Mit csinálnak odaát a megízlelők és meg nem ízlelők? Ez a témánk. Folytatjuk életüket ugyanúgy, ahogy az első állomáson, idelent csináltuk.

FENT, MINT LENT – mondja már Jézus előtt Hermes Triszmegiszthosz. A keresztény tanítás szerint a létezést azért kaptuk, hogy Istennek éljünk. Ha ezt a felkínált lehetőséget választjuk, akkor az életet választjuk, s a testi halál bekövetkeztével ezt az életet folytatjuk odaát. Ha nem Istennek élünk, akkor már idelent a halált választottuk és a halált éljük, s a testi halál pillanatának bekövetkeztével ezt a halált folytatjuk odaát is.

Most pedig színházba hívlak Titeket, hiszen vasárnap este van, s ilyenkor színházba mennek a műveltek. Hallgassunk meg egy mini drámát. Két szereplője van: az Úr és a Balgák. Címe:

Nem ismerlek titeket

BALGÁK: Uram, uram, nyiss meg nekünk!

ÚR: Igazán mondom: nem ismerlek titeket.

BALGÁK: Nem a Szeretet-Isten tetszel lenni?

ÚR: De, az vagyok.

BALGÁK: Akkor csak tessék elővenni a kulcsokat!

ÚR: Hát azt éppen megtehetem, de mire juttok vele?

BALGÁK: Kinyitod szépen, mi pedig beszélünk az ajtón.

ÚR: S odabent aztán, mit csináltok?

BALGÁK: Majd meglátjuk, ha odabent leszünk.

ÚR: Fölösleges fáradozás lenne beszélnotok, mert úgyis ki akarnátok jönni.

BALGÁK: Honnan tudod olyan biztosan?

ÚR: Hát annyira azért ismerlek titeket: a balgák nem érzik jól magukat nálam.

BALGÁK: Csináld úgy, hogy jól érezzük magunkat.

ÚR: Nem tudom.

BALGÁK: Hogy-hogy nem tudod? Mi az, hogy nem tudod? Nem a mindenható Istenhez van szerencsénk?

ÚR: Igen, igen... de én inkább mindent-adónak nevezném magam.

BALGÁK: Nekünk úgyis nagyon jó. Hát akkor csak elő a kulcsokkal!

ÚR: Csináljatok egy vaskarikát fából, s máris mehetek befele.

BALGÁK: Te is tudod, hogy olyat nem lehet csinálni!

ÚR: Látjátok, így vagyok ezzel én is. Ha az élet törvénye, hogy olajat csak adásainkkal szerezhetünk magunknak, akkor – mindenható ide, mindenható oda – nem lehet azt másoktól kölcsönbe kapni.

BALGÁK: Mit akarsz ezzel mondani? Nem értjük.

ÚR: Hát csak annyit, hogy hiába engednék be titeket. Mert azt nem tudnám összehozni, hogy jól is éreztétek magatokat idebent, és ki ne kívánczoztatok.

BALGÁK: Mi az, hogy nem tudod megcsinálni? Hiszen mindenható vagy!

ÚR: Még mindig nem értitek, hogy ami lehetetlen, az lehetetlen. Magamból és szabadnak teremtettem titeket. Választhattatok, hogy mit akartok: engem vagy valami mást? Engem választotok-e, aki olyan vagyok, hogy csak szolgálni szeretek, meg odaadni azt, amim van, és mindenképpen békességben lenni, nem ütni oda sohasem? Ilyen vagyok, és úgy nevezett mindenhatóságomban sincs módom és lehetőségem másmilyennek lennem, mint aki és ami vagyok. Itt a kapun belül terül el az én országom. El is találunk ide mind, akiknek tetszik ez a szolgáló, mindent-adó és soha oda nem ütő életstílus. Akiknek ez tetszik, akik ezt választották, akik ehhez szoktatták magukat odalent: az okosok! S ehhez szokván odalent, itt, idefent ugyanazt csinálják.

BALGÁK: És te ezt még mennyországnak nevezed?

ÚR: Hát én már csak igen, nekem ez a mennyország.

BALGÁK: Hát mi nem kérünk ebből. Csak tartsd meg magadnak, meg a hülye okosaidnak!

ÚR: Jó, megtartom... Akkor szerencsés utat!

BALGÁK: Azért azt megtehetnéd, hogy segítesz tájékozódni az idefenti világban, s megmondanád, hogy merre menjünk?

ÚR: Hát hova akarnátok menni?

Balgák: Valami exkluzív helyre, ahol nem rontják a levegőt az "okosaid", ahol nem papolnak olajról, meg adásról. Ahol jó show-kat lehet látni. Lehetnek akár vallási témájúak is, csak izgik legyenek.

ÚR. Hát akkor, ha ezt akarjátok, akkor csak erre, balra.

BALGÁK: Nem tévedünk el?

ÚR: Biztosan nem. Ki van írva.

BALGÁK: Mi van ki írva?

ÚR: Menjete csak nyugodtan balra, ott találjátok szép sorjában, egymás után az S. O.-üzemeket

BALGÁK: Mi az, hogy S.O.-üzem?

ÚR: Hát Lucifer üzemelteti őket, s manapság már mindent rövidítenek, a Sátán Országának üzemeit is.

BALGÁK: No de ilyet... És van belőlük többféle is?

ÚR: Persze, van belőlük mindenféle, igények és ízlések szerint.

BALGÁK: Melyiket ajánlod nekünk?

ÚR: Azért az egy kicsit sok lenne. Egyiket sem ajánlom, de azért ahogy elnézlek titeket, nektek talán leginkább az első lenne a megfelelő. Egyébként ez a legkedveltebb és a legnagyobb is közülük.

BALGÁK: Biztosan megismerjük?

ÚR: Igen, ki van írva: Észak-atlanti Bár, belépés felekezeti különbség nélkül – keresztények, ateisták, a New Age hívei, mindenki szívesen látva.

BALGÁK: Ez jól hangzik. De biztosan nem tévedünk el?

ÚR: Óh nem... Sajnos, már régen eltévedtetek.

Piarista köz, 2008. november 26.

Jézus jaj-kiáltásai

Utoljára tavaly karácsony előtt kértek meg rendtársaim, hogy prédikáljak nekik, s ma délben szóltak, hogy én leszek a főcelebráns – Nagy Szent Leó ünnepén. Ez a mi emberünk, mert húnok, székelyek, avarok, kabarok mind jámbor magyarok valának, és Nagy Szent Leó szavára Attilánk nem dülta fel Rómát...

Jézus 29 ízben mond jajt. Mindet a szinoptikusoknál olvashatjuk. János Jézusa már szelídebb: ő nem mond jajt senkire. Kikre mond Jézus jajt?

Elsőül a választott népre, melynek javára mi a megszentelt életállapotban élők által legtöbbet mondott 149. zsoltárban sűrűn imádkozzuk, hogy legyen kétélű kard a kezükben, hogy a nemzeteken bosszút álljanak... királyaikat verjék béklyóba, uraikat vasbilincsekbe, hogy végrehajtsák rajtuk az ítéletet... Jézusnak nem lévén kardja, béklyója, vasbilincse viszont csak jajt kiált Korozainra, Betszaidára Kafarnaumra, mert az ítéleten könnyebb dolguk lesz e nemzeteknek, mert azok, Tírusz, Szídon és Szodoma, már régen bűnbánatot tartottak volna, ha náluk történnek Jézus csodái és nem Izraelben.

Jajt mond továbbá azokra az emberekre, akik nem vágják le félkezüket, féllábukat, nem vájják ki félszemüket, melyek bűnre csábítják őket, bár jobb lenne sántán, bénán bemennünk az életre, mint kétkézzel, kézlábbal örök tűzre kerülnünk. De hát Jézus sem csinált ilyeneket! Nem, csak úgy élt, úgy beszélt, hogy népének főpapja jóval radikálisabban megtette rajta mindezeket, mégpedig annak az Istennek a nevében, aki a nemzeteket karddal, béklyóval, vasbilinccsel molesztálja.

Jajt mond továbbá Jézus a vallási elitre, a legbuzgón templomba járókra, a farizeusokra, akik bezárják az emberek előtt a mennyek országát, maguk sem mennek be, s az odaigyekvőket sem hagyják. Akik nagyokat imádkozva felélik az özvegyek házait, akik mindent megtesznek azért, hogy másokat zsidókká tegyenek, s ha azzá lettek, a kárhozát fiává teszik őket, kétszer inkább, mint magukat. Ha valaki a templomra esküszik, az nem érvényes, de ha templom aranyára esküszik, az érvényes. Jaj nekik, mert tizedet adnak mindenből, de elhanyagolják azt, ami fontosabb a törvényben: az irgalmat, az Isten akaratának teljesítését, a hűséget. Mert vak vezetők, megszűrrik a szűnyogot, s lenyelik a tevét. Tisztára mossák a poharat, de belül rablott holmival és szennyyel vannak telve. Fehérre meszelt sírok: Istennek tetszőknek látszanak, de belül tele vannak képmutatással és gonoszsággal. Sírboltot építenek a prófétáknak, akiket az őseik pedig megöltek. Kígyók, viperák fajzata. Jézus küld hozzájuk prófétákat, de azokat megölik és keresztre feszítik a templom és az oltár közt. Jaj Jeruzsálemnek, aki megkövezi azokat, akiket Isten küld hozzájuk.

A vámosoknak, akik fél hazaárulók, mert az idegeneknek szedik az adót, meg a kákra nem mond Jézus soha se jajt. Belőlük kerül ki a legkülönb tanítványa – egy nő – akiről Jézus annyi szépet mond, hogy a Tizenkettőre együttvéve sem.

Jaj azoknak, akik résztvesznek majd a nemzeti felkelésben és nem költöznek ki a városból, mint Jézus tanítványai a Jordánon túli Pellába.

És jaj az áruló tanítványnak, aki harminc ezüstért fel- és eladja harminc ezüstért Mesterét.

S végül jaj a társadalom egész gazdag felének, mert jaj a gazdagoknak és csak a szegények a boldogok. És jaj a jóllakottaknak, mert éhezni fognak. És jaj, akik nevetnek, mert sírni fognak, és jaj, ha szépeket mondanak nekünk az embereknek, mert ugyanezt tették a hamisprófétákkal.

Testvéreim, mi melyik csoporthoz tartunk, amelyik Krisztus kereszttjére kerül, vagy azokhoz, aki Jézust keresztre juttatják? Mert egész 90 esztendőm összefoglalható abban, hogy nincsen köztes megoldás, csak keresztre feszülő, vagy keresztre feszítő. Jézusnak minden esetre és semmiképpen sem sikerült megtalálnia a harmadik utat. Amen.

Piarista köz, 2008. november 28.

A MAGYAR FAJ VILÁGNAPJA

Midőn ez magát nem tudá szeretni, ő megszerette pusztuló faját...

(Arany János, Széchenyi emlékezete - 1860)

A magyar irodalom első magyar nyelvű könyve nem a négy evangéliumot tartalmazó és a huszita bibliának mondott Müncheni kódex, hanem a Fiorettiből fordított Jókai kódex, s benne a gubbiói farkas története. Szent Ferenc rábeszéli a farkast, hogy ne szaggassa szét Gubbio lakosait, s megígéri a gubbióiak nevében, hogy a város polgárai majd gondoskodnak róla, hogy farkas-testvérüknek nagy-nagy éhségében ne kelljen szétszaggatnia Gubbio lakosságát. Hát ennek a legendának következtében is lett Assiszi Szent Ferenc az állatok védőszentje. Az állatok világnapja 1931-ben született meg Magyarországon – megveregethetjük a vállunkat – s a rendszerváltás után vált, (nem a '45-ös, hanem a '89-es) után népszerűvé. Eredetileg a vadon élő állatokra hívta fel a figyelmet, ma inkább a velünk élő állatok szerepe dominál az ünnepen, mely október 4-ére esik. Assisi Szent Ferenc halálának évfordulója ez a nap. A rendalapító Szent Ferenc az állatok védőszentje, aki a legenda szerint nemcsak értette az állatok nyelvét, hanem beszélgetett is velük. Idén is felvonulással ünneplik az állatbarátok az Állatok Világnapját. A menet délelőtt 10 órakor indul a Bazilika melletti parkolóból és az Andrássy úton át jutnak el a Hősök terére. Az Állatok Világnapját 1931 óta Assisi Szent Ferenc halálának napján, azaz október 4-én tartják világszerte. A felvonulás egyik szervezője, a Noé Állatotthon Alapítvány képviselői azt kérik, hogy az állattartók lehetőség szerint olyan állatokkal vágjanak neki a felvonulásnak, melyek jól bírják a hosszú menetelést...

Egy alapítványi sajtóanyag viszont azt panaszolja fel, hogy az Állatok világnapja és Assisi Szent Ferenc ünnepe alkalmából inkább az állatok éjszakáját, szenvedését, kipusztulását láthatjuk. Az emberiség létszáma évente közel nyolcvan millióval nő. Csupán csak a mai, egyetlen napon (!) több embercsecsemő születik, mint amennyi az összes emberszabású fajok (csimpánz, stb.) együttes teljes létszáma a Földön.

A sajtóanyag összeállítójának felhívjuk a figyelmét egy másik fajnak a kipusztítására, melyek létszáma 30 éven belül a felére csökken. Ez ugyan nem emberszabású gorilla, hanem ember. Az a neve, hogy magyar. A magyar faj világnapjára nincs egy jó sajtóanyaga? Azt szívesen lehozná e nemzetietlenné nem vált magyar sajtó valamelyike, még a Koinónia is.

Meg kell rendezni a magyar faj világnapját, mert a magyar nők termékenységi rátája 1.2, s ez annyi jelent, hogy harminc éven belül a felére fogyunk. 2020-ra már a 8 éves gyerekek többsége cigány a hazában. Csak Attila, Álmos, Árpád elveszett juhaihoz menjetek! – mondja nekünk Jézus. Ha ezeket már megmentettük, akkor mehetünk Budapestről és a Kárpát-medencétől kezdve az összes nemzetekhez.

Kérünk ötleteket. Mikor rendezzük meg? Kikkel fogózzunk össze? A Koinónia szerkesztősége felajánl a rendezés költségeire 190.000 Ft-ot

A magyar faj világnapja nyilvános meghirdetésének legközelebbi dátuma: **2008. december 6-án 11 órakor szentmisét és prédikációt mond a pilisszántói Boldogasszony kápolnában Bulányi György piarista tanár.**

117. A NEGYEDIK NEMZEDÉK NAPLÓJA

2008. december

Napló-előző

Ilyen még nem volt a Naplók történetében. Ez sem akarja összefogni a tartalmát, csak a címét akarja magyarázni: Negyedik nemzedék naplója. Kapom ezt a levelet:

Kedves Gyurka Bácsi! ... levelemhez csatolom Hanna unokánk fényképét. Az anyukája, Ivánka-Tóth Anna (szül. Balogh Anna) decemberben lesz 23 éves. Hanna máj. 19-én született. A kép kb. négy hónapos korában, szeptemberben készült, azóta sokat fejlődött. Szeretettel Balogh Laci – Hát nekem ennyi elég, de nem az olvasónak. Éppen most nyomozom a szóban forgó Hanna előtti nemzedékek nulladikja után.

Első nemzedék: Bódor Elvira, Berényi Dénes és Szabó Edit, Balogh Béla

Második nemzedék: Berényi Rita és Balogh László

Harmadik nemzedék: Balogh Anna és Ivánka-Tóth Szabolcs

Negyedik nemzedék-jelölt: Ivánka-Tóth Hanna... Azért csak jelölt, mert tudvalevően a Bokorban nem üzzük a bubamegöntés jézusiatlan hagyományát, hanem megvárjuk, míg Hanna kijárja a három éves katekúmen-iskolát, melynek végén megkereszteljük, megbérmáljuk, elsőáldozóvá tesszük abban a közösségben, melynek tagjaként lett Jézus tanítványjelöltje... Ennyit azért el kellett mondanom e Napló-kép tulajdonosáról.

Visnyeszéplak, 2008. novembervég

Jézus királysága

Jézus nem királya mindenkinek. Jézus csak azoknak a királya, akik megteszik, amit Ő tanított nekünk. Akik nem teszik meg azt, amire tanított minket, azoknak nem királya, azok átkozottak. Ezek az átkozottak mennek az örök tűzre, amely készült az ördögöknek, az ördögök munkatársainak és mindazoknak, akiknek más a magatartásuk, mint amit Jézus vár el azoktól, akiknek tudomásukra jut az ő szent akarata. Így aztán nem mindenkinek a királya, hanem csak azoknak, akik Jézus kívánságaihoz igazítják életüket. A mai evangéliumban Jézus hat dolgot kíván tőlünk:

1. Aki éhezik, annak adjunk enni.
2. Aki szomjazik, annak adjunk inni.
3. Akinek nincsen szállása, azt fogadjuk be.
4. Akinek nincsen ruhája, azt lássuk el ruhával.
5. Aki beteg, azt látogassuk meg.
6. Aki börtönben van, módoljam ki a börtönparancsnokságnál, hogy meglátogathassam.

Mivel azok közé tartozom, akik azt akarják, hogy Jézus a királyuk legyen; s én mindenképpen ki szeretném módolni, hogy ne odakerüljek, ahol az ördögök és azok munkatársai parancsolnak nekem, ezért számba veszem e mai vasárnapon, hogy mennyire teljesítettem életem folyamán Jézusnak e hat kívánságát.

1a. Kezdem az elsővel. Amíg otthon éltem, nem az én reszortom volt ez. Emlékszem, hogy Anyuka megkérdezte a lánytól, hogy ki csöngetett, s ezt felelte: valaki támogatást kért, s mondtam neki, hogy majd megtámogatom egy darab fával. Pénzt kért, s Jézus ez alkalommal sem beszélt a pénzzel támogatásról. Jézus sem támogatott senkit pénzzel, de az ötezer ember megvendégelését a pusztában azért lehetővé tette. Koldusnak csak nagyritkán adok. A Bokorban megállapítottuk, hogy mindannyian nagyon gazdagok vagyunk, s legalább a farizeusok szintjét el kell érünk, akik tizedet adtak mindenükből, tehát jövedelmünknek legalább tíz százalékát el kell küldenünk az éhezőknek. '89 előtt a külföldet járó testvéreink útján síboltuk ki a pénzt. '89 után már hivatalosan tesszük ezt. Kezdetben Teréz anyának küldtük, később pedig és ma is egy Prakash nevű jezsuitának, aki tizenötezer gyerekről

gondoskodik – ugyancsak Indiában. Ez volt Jézus-tanulásunk második gyümölcse. Az első az volt, hogy kisközösséget csináltunk.

2a. A másodikat sűrűn csinálom. Aki hozzám jön, mindig megkínálom – borral, pálinkával, az autósokat csak szörppel, a cukrosokat pedig még avval sem, hanem csak tiszta vízzel.

3a. A szálással nem rendelkezőket csak Budaváriban tudom etetni, itatni s nekik éjjeli-nappali szállást biztosítani. Lelkigyakorlatok alkalmával szoktam ezt csinálni. Ott akár húsz embernek is tudom mindezt biztosítani – a magyar püspöki kar jóvoltából, akik közel harminc éve megvonták tőlem a nyilvános papi működés jogát, s így segíthettem magamon – lelkigyakorlatos ház építésével. Az ilyesmit igénylők, meg akik Balaton közelében akarnak nyaralni, kipróbálhatják a nyár folyamán. A rendházban is tudok fogadni két vendéget földre rakott szivacsmatracokon, de csak férfi nemen levőket – a klauzúra okán.

4a. Ruhával mostanában nem tudok szolgálni, mert magam is uraságoktól levetett ruhákban járok, de azt, amim van, szívesen megosztom azokkal, akiknek nincs ruhájuk.

5a. A beteget csak akkor szabad meglátogatnom, ha igényli látogatásomat. Magam csak egyetlen személy látogatását igénylem, ha beteg vagyok. Olyant, akinek elmondhatom, hogy mire van szükségem, s ha kifáradok, mondhatom neki, hogy most menjen haza. Aki beteg, nyögjön! Hagyjuk a beteget nyögni, hamarabb meggyógyul. Nem zavarom azt, aki nem igényel.

6a. Nyolc évet töltöttem börtönben, ebből négyet Rákosi haláltáborban, ahol jelszó ez volt: itt fog megdőglenni, és nem lehetett engem meglátogatni. A másik négy évben már lehetett. Édesanyám kapott is három alkalmat tíz perces látogatásra: két egy méter távolságra levő drótháló között sétált egy ór. Az egyik háló mögött fél méter közelségben álltak a rabok, a másik háló mögött fél méter távolságban álltak a látogatók. Átkiabálhattunk egymásnak: Hogy vagy? Köszönöm, jól. Hatvanadik életévén túli anyámnak ez egy jó félnapos törődést jelentett.

Egy alkalommal én is végeztem börtönlátogatást. A katonáskodást megtagadó és emiatt három évre elítélt fiamat látgathattam meg egyszer Baracskán a felesége helyett. Mind a kettőnek én voltam a gyóntatója, én is eskettem őket.

Erdő Péter nem nevez ki börtönlelkésznek, s így nem látogathatom azokat; akik börtönben ülnek. Változtak Jézus óta a körülmények.

Ennyiben tudom én ma Jézust etetni, itatni, szállásolni, ruházni, látogatni. Kevés ez? Én ma ennyit tudok megtenni. Elég lesz-e ennyi az ítéleten ahhoz, hogy a maga jobbára állítson Jézus? Majd meglátom. Testvéreim, ti is vegyétek számba, hogy mennyit tudtok Jézus e hat mai kívánalmaiból teljesíteni!

Ezek után számba veszem egy tanszékvezető tételeit, melyeket e mai ünnepről írt.

1. Jézus legyőzte a halált. – Nem győzte le, mert ugyanúgy meghalunk, mint Jézus előtt, ugyanúgy jobbra állítódunk, vagy balra, mint Jézus előtt.

2. Jézus megújította egész életünket. – Csak akarta megújítani, de rajtunk fordul, hogy megújítjuk-e azt.

3. Jézus megváltotta az egész világot. – Nem lehet senkit sem megváltani. Isten akaratából maradunk szabad emberek, amilyenek Isten megteremtett, és szabadságunkat felhasználhatjuk jóra és rosszra. Tegnap, ma és holnap, a világ végéig.

4. Jézus minden bűnösnek királya. – Nem, csak a bűnbánó bűnösöké.

5. Jézus minden emberi nyomorúság királya. – Nem lehet állapotoknak a királya senki, csak személyeknek lehet királya Jézus vagy akárki.

6. Jézus legyőzte a bűnt. – Mindenki legyőzheti a maga bűnét. Én is a magamét. Jézus nem győzheti le sem a te, sem az én bűnömet.

7. Dicsőíthetjük Jézust minden sötétségben, halálban, bűnben, nyomorúságban. – Dicsőítés helyett inkább tegyük a mai hat jónak valamelyikét. Ezekkel kikerülünk sötétségből, bűnből, halálból, nyomorúságból.

8. Jézus királyságának titka, hogy benne találhatjuk meg magunkat. – Jézus nem titkolódzott. Nyíltan megmondta, hogy megtaláljuk jobb oldalra állított önmagunkat, ha tesszük a jót.

9. Jézus királyságának további titka, hogy benne nyerjük el a megváltást. – A megváltás nem ötös lottó. – Magunknak kell tennünk érte a mai hat jót.

10. Még további titka, hogy Jézusban mondhatjuk ki, hogy „Atyánk” – Jézus előtt is tudhattuk, hogy Isten az Atyánk.

11. Legmélyebb titka, hogy magára vette bűneinket. – Az én bűnömet nekem kell hordoznom, s magamnak kell abbahagynom a vétkezést, és minden rendben lesz ennek következtében.

12. ... hogy magában hordozza minden fájdalmunkat. – Ezt az egyet elhiszem, mert annyira szeret mindnyájunkat

13. ... hogy győztesen jelen van minden sötétségünkben. – Nem értem, hogyan lehet valaki jelen az én sötétségemben, még hozzá győztesen.

14. Bűneinket saját testében felvitte a keresztfára. – Nem. Kaifás, Pilátus és a többi urak bűne vitte fel Jézust a keresztfára.

15. Jézus sebei szereztek nekünk gyógyulást. – Jézus azt tanította nekünk, hogy akkor gyógyulunk meg, hogyha hisszük, hogy Ő meg tud gyógyítani minket.

16. A mi gonoszságaink miatt törték össze. – Nem. Az urak gonoszsága következtében törték Őt össze az urak.

17. Szenvedései sokakat istennektetszőkké tettek. – Nem. Jézus szenvedései következtében csak Jézus lehet istennektetszővé. Mi csak a magunk Istenért vállalt szenvedésünk következtében válhatunk istennektetszőkké.

18. Krisztus keresztjében beteljesedett a megváltás. – Nem. Krisztus keresztje által teljesült Kaifás akarata, s példát kaptunk rá, hogy halálbüntetés ellenére is hűségeseknek kell maradnunk Isten parancsaihoz.

19. Jézus a maga szenvedései és halála által él abban, akit így szeretett, az emberben. – Nem, csak abban az emberben él Jézus, aki maga is úgy viselkedik, mint Jézus.

20. Titok, hogy Krisztus minden ember királya. – Nem, hanem tévedés, mert Jézus csak azoknak a királya, akik Hozzá hasonlóan viselkednek.

21. E húsz tétel erejében igaz, hogy amit másokkal szemben teszünk, azt tesszük Jézussal is. – Nem. E húsz téves tétel ellenére is igaz ez az állítás.

Egy másik mai tanszékvezetőhöz odament harminc esztendővel ezelőtt az ilyesfajta tételek miatt egy fiatal Bokor-tag, és ezt mondta neki: Tisztelendő úr, Jézus nem ezt tanította. A válasz erre ez volt: Jézus néptanító volt, én pedig teológiai tanár vagyok. E válasz ellenére az a fiatal ember azóta sem váltott át a néptanítótól a teológiai tanárhoz. Adjunk hálát érte az Istennek!

Egészen más kérdés, hogy a szeretet-Isten, hogyan mondhat valakiket átkozottaknak. Azt gondolom, hogy ez ugyanaz mint a balga, a bolond. Magukat teszik bolonddá. Magukat teszik átkozottá. Nem az Isten átkozta meg őket A szeretet, az Isten nem tud átkozni. Ő csak él és szeret és mindent ad. És rettenetesen sajnálja őket. Szeretett fiainak-lányainak teremtette meg őket. Isten mondhatná róluk azt is, hogy szerencsétlenek. Ez a szerencsétlen állapotuk csak következménye a szabad akaratunknak. Ezt pedig azért adta nekünk Isten, hogy részesei lehessünk az ő szentháromsági szeretet-életének. Már itt is, a Földön. Halálunk után pedig odafent Nála, az örökkévalóságban. Amen.

Azaz hogy még nem amen. Még hozzáteszem Arany János egyik utolsó versét. Egy nagyon rövidet, egy négysorost. Az a címe, hogy

Sejtelelem

Életem hatvanhatodik évében
Köt engem a Jóisten kévébe,
Betakarít régi rakott csűrbe,
Vet helyemre új gabonát cserébe.

Életem, nem-tudom-hányadik évében szólít magához engem a Jóisten. Csak annyit tudok, hogy egyelőre még nagyon jól érzem magam köztetek. Ha ez megváltozik, akkor kérni fogom Őt, hogy engedjen már engem is odaátra azok közé a testvéreim közé, akik már hazajutottak. Most az Amen.

Visnyeszéplak, 2008. november legvége

Napló

Vasárnap

Hétfő reggel, s nyolcat mutat az óra. Tegnap félnyolckor indultam a Piarista közből az adyligeti Rényi Zsolttal és kiszemelt mennyasszony-jelöltjével, Lolával. Azért velük, hogy beszeressük Lolát valamelyik Bokor-közösségbe. Nem volt nagy sikerem. Elmondtam a kocsiban Lolának, hogy mit jelent számomra ez szó: Anyuka. Kérésemre ő is elmondta, hogy számára mit jelent, de attól az anyukától – félő, hogy – csak két gyerek várható, ami biztos nemzetpusztulást eredményez. Ezután odaadtam Lolának a Nem ismerlek titeket című dialógusomat, hogy olvassa el, mert őt akarom megkérni, hogy az Úr és a Balgák két szerepe közül az utóbbit vállalja el, amikor majd prédikálok a misén. Azt válaszolta, hogy nem tudja elolvasni, mert ráz az autó, s ha közben még olvas is, akkor hánynia kell. Ezután beverte a szundit. Amikor megálltunk valahol, már ébren volt, elolvasta a szöveget és elvállalta szerepet.

Féltenegykor megérkeztünk a visnyeszéplaki faluházhoz, ahol Mariska már fűtött, hogy tizenegykor kezdődhessék a mise. A textus az öt talentumról szólt. Elmondtam a misén, hogy Jézus nem arról beszélt, hogy olimpiai bajnokok vagy Nobel-díjasok legyünk az öt talentumunkkal, hanem arról, hogy okosak legyünk és nem balgák, s előadtam, amit az előző héten erről Adyligeten prédikáltam. Ezután körbe adtam a paténát, hogy mindenki elmondhassa, amit neki a hallottakról a Lélek mond. Elmondták, és valamikor – két szín alatt áldozva – befejeztük a szentmisét. Mise után Zsolték hazahoztak a házamba, csomagjaimat is behozták a kocsiból, s én elkezdtem a kirakodást. Hamarosan újrjöttek Zsolték, s elbúcsúztak, mert egykori cserkész-parancsnokuk, aki itt él feleségével s öt gyermekével, meghívta őket ebédre s környéknézésre, utána meg elindulnak hazafelé. Folytattam a kirakodást, s félkettő tájban Anikó hívott ebédelni. Utána bóklásztam egyet, majd elővettem a Lap-top-om, s folytattam Az én piaristáim-at tovább.

Hamarosan jön Konkoly Merse, és mondja, hogy ötre vár Anikó vacsorázni. Egyedül vacsorázom, mert a többiek még nem éhesek. A szobájuk jobbra már tele van nagyobbára gyerekekkel. Egy filmet néznek: Sok hűhó semmiért. Nem mondom, hogy én sem vagyok éhes, hanem megvacsorázom. Utána én is nézem a filmet, de bohózat. Nem tud lekötni. Megyek haza. Az ágyam megvetve. Lefekszem s próbálom olvasni a házifeladatot, a Merre menjek? II. fejezetét: Lehet-e tudni, hogy van Isten? Nehéz az olvasmány..., bár megértem még valahogy, hiszen a felső tagozat számára magam írtam – az általánoséba – valamikor; közel negyven éve Az órára nézek: hat óra elmúlt, és én szombaton este, a Mag I. találkozója után 22 órakor engedtem el Marát – aki töltötte jövő heti cigarettáimat s én olvastam neki a számító gépemből valamit – és oltottam villanyt..., és 5,30-ra állítottam be az ébresztőt! Mert reggel akartam csomagolni. Tizenharmadik órája vagyok már talpon, s közben nem aludtam!

Lefekszem. Többször felébredek s félhétkor azt észlelem, hogy Péter zseblámpával világítva rakja a kályhámba a tüzet. Aludtam – nem egyfolytában, csak részletekben – tizenkét órát!

Hétfő

Gyorsan mosakodom, öltözködöm, s hét órakor jön Anikó, s megágyaz. Kérdem: Van-e öt perce rám? Leül, s lesz belőle háromnegyed óra. Első kérdésem a napirend. Válasza: 8-kor reggeli, 12,30-kor ebéd, 18-kor vacsora; 7, 12 és 16-kor harangozás és az Úr anygala. Következő kérdésem: Igénylik-e a napi szentmisét? Válasz: Anikó igen, majd megkérdezi a többieket. Harmadik kérdésem: Hogyan tudok a hasznukra válni? A megbeszélés végeredménye: Miséken prédikálok és körbe adom a paténát. A kisközösségük misével kezdődik, és van házi feladat. Nagyközösségben viszont ők kérdeznek, elsőül én válaszok, s utána a többiek szólnak hozzá. Ifjúsági találkozó esetében minden ugyanígy.

Délután meg bütykölöm Az én piaristáim-at. Este meg mi esett? Ami három éve nem történt meg velem: este sakkozhattam. Anikóval. Félve, remegve, hogy tudok-e még. Tudtam, s nyertem. (Akit én meg tudok verni, az aligha tud sakkozni.) Ekkora sikerélménnyel mehettem ágyamba, hajthattam fejem álomra. Csak ekkorával, de aki a kicsit nem becsüli, a sokat nem érdemli.

Kedd

Este hatkor volt a faluházban – a harmadik irodalmi est. Sinka és Babits után Aranyról. Az előadó megsiratta, Éva pedig még meg is dicsérte: Nagy élmény volt! Szeretném leközoelni az egészet. Majd beszélek a Napló szerkesztőségével a dologról. Sötét este érkeztünk haza... sötét estében mentünk is el. Tartott biztosan jó két óra hosszat.

Szerda

Készültem a másnapi találkozóra. Nem a házifeladatra, hanem prédikációra Krisztus királyról. Elkészül közel egy napi munkával – már olvastatok. Este megint újabb, bár csak végjátékos, bábú-fogyasztós győztes sakkparti. Furcsán érzem magam... Lázat mérek, de nincs lázam. Nagyot alszom: reggel nyolckor ébredek.

Csütörtök

Már be vagyok szóva. Ma délután kisközösség ... Félnégyre Anikóval gyönyörűen megterítünk szentmisére. Négyre pontosan érkezik három pár. Elkezdjük az énekpróbát a 2006. évi pécsi Bokor-nagytábor gitáros miséiből – gitár nélkül. Anikó: Gyurka bácsi nem szereti a Szent vagy Uram énekeit? De nagyon szeretem azokat is... – válaszolom. Végül is elkezdjük a szentmisét az én kedves dalommal: Most nem sietek, most nem rohanok... mind a négy szakaszt elénekeljük. Ezután keresztet vetek, s mondom a magamét...

Egy olvasmány s az evangélium Krisztus királyról. Mire elkezdenem a prédikációt, megjön Piroska és Laci. Laci kerül a balomra, s így ő olvassa fel a húsz tanszéki tételt, amire válaszol a prédikáció. A prédikáció végén körbe adom a paténát. Majd folytatódik a mise, s az áldozás: két szín alatt – a paténáról meg a kehelyből. Mire befejeződik a szentmise; már félhat van. Szünetet kíván mindenki. Péter kivételével a férfiak mind koca-bagósok – közülük csak egy az igazi. Nevét nem árulom el, mert ismeritek. Anikó meg a többi asszonyok sürgölődnek, hogy kerüljön valami uzsonna-féle az asztalra. Péter gondoskodik az innivalóról...

Tíz perc múlva folytatjuk. De nem a házifeladattal. Nem azzal, hogy Lehet-e tudni, hogy van Isten? Mert ezek olyan általánosságok, s éppen ezért azzal, amit Anikó ajánlott nekem hétfőn reggel: Mit használhatok én itt, Visnyeszéplakon? Hogy e címen miket is kérdeztek jó három órán keresztül, nem tudom előhívni emlékezetemből. Hogy miket válaszolhattam, az meg már a könyökötökön jön ki. Minden esetre a dolgok végén még megállapodtunk, hogy a következő házifeladat az lesz, ami ma elmulasztottunk. Egy szünet még kellett tartanunk úgy félnyolc körül; s 9-ig tartott a találkozó, amikor is egymás kezét körbe-fogva elénekeltek: Erdő mellett estvéledtem...

De Tamás és Anikó maradtak még tízig. Arról beszélgettünk, hogy mi a szentség, már mint az életszentség! Anikó tudta, hogy az Árpád-házi szentek – István, László, Margit,

Erzsébet – okvetlenül szentek, ha hasonlít életük Jézuséra, ha nem. Végül Tamással együtt megengedtük kinek-kinek, Anikónak is, hogy tudhassák saját személyüknek szóló kinyilatkoztatásból azt is, hogy ki a szent, és békességben tértünk nyugovóra.

Péntek

Fűzfás Balázsnál ebédeltünk. Júniusban költöztek ide. Öt gyerekük van. Zsoltot, Lolát ismerik jól, mert Balázs cserkészei voltak. Balázs hucul lovakat tenyészt, aminőkön belovagoltunk annak idején Vereckénél... Azt hiszem nagyon értettük egymás szavát. Ígéretesek.

Vacsorára meg Bódisénál voltam. Egy hónapja is náluk fejeztem be. Amikor hazajöttünk, akkor mondta Anikó: Honnan van az, hogy Gyurka bácsi azonnal belé tud szerelmesedni az emberekbe? Hát ez a folyamat felerősödött, mióta megismertem Éva fiát, Mersét, akitől remélem, hogy lesz nekem Vszéplakon ifjúsági csoportom is. Zoli meg sincs keresztelve, Éva meg elvált, de az én Jézusom előtt náluk minden rendben van. Le se merem írni, hogy mit kínálok fel nekik teljes tudatossággal, s hogy ők azt elfogadják. Egyik gyereküknek fáj a foga, s amit tettek a gyerekért azt még nem írták meg a magyar irodalomban... Nincsenek igazi anya-költőink. Ha volnának, témává tudnák tenni, amit láttam. Azt hiszem, megújították az életem. Éva elkészítette pálinkáját, ami- ből este s reggel megiszom egy kupicával, Zoli meg elmondta a foghagymával megdörzsölt pirítóst, amivel kezdem a reggelt. Mintha már is kevésbé dülöngélnék.

Kint eső- meg hóvihár dúlt. Zoliba kapaszkodva értem haza. Csak egy km-nyi volt az út, de mire hazaértem, leroskadtam. De megérte.

Szombat

11-kor búcsúmiséztem. Az ott-levők törzsgárdája résztvett a csütörtöki misén is, s így nem mondhattam el még egyszer ugyanazt. Helyette elszavaltam nekik a Vang-An-Si-t, s beszéltem az országról – a szív bőségéből, mely nem építhető meg karddal, csak öleléssel. Délelőtt mindent összecsomagoltam. Csak a nyakba vehető táskába raktam, amit felhozok, mert délután félháromkor visz Péter Kaposvárra, hogy felrakjon a Volánra, mely félnégykor indul Bpre .

Aztán még sem vitt. Mert küldte Isten Róka Szabolcsot, s ő vitt fel a kocsiján. Három órát tartott az utunk, kiismertük egymást. Teljesen és tisztán jézusi ember... bár a templomnak feléje sem néz. Nagyon remélem, hogy még látjuk egymást.

Visnyeszéplak, 2008. november utója

Az én piaristáim

Ha Isten erőt ad..., ha a Merre ne menjek? második, átdolgozott kiadását még elkészíthetem, akkor tervezek egy olyan füzetet-könyvecskét is, melyben számot adnék a magyar piarista múltnak azoknak az alakjairól, akik az én életemben valamilyen szerepet játszottak..., a már megholtakról. Mivel folyamatosan írom, helyet kaphat, amit írok, Naplóimban is.

Kisparti János – 1885-1940

1928 tavaszán láttam őt először. Megilletődötten mentünk fel szüleimmel a Piarista utca 1. második emeleti gimnáziumi irodájába. Egy közel negyvenesztendős reverendás férfi fogadott bennünket. Kisparti János volt a neve, 1885-ben született Vácott. Apámnál nyolc, anyámnál 12 évvel idősebb. Ők hárman voltak akkor számomra a legnagyobb tekintélyek a világon. Megnézte a Mester utcai elemi iskolában kapott végbizonyítványomat, mely minden tárgyból jelesnek ítélte, és csak annyit mondott, hogy nem lesz-e probléma abból, hogy messziről kell iskolába járnom. Nem. Nagy jók lettek belőle: biztosította az egészségnek nélkülözhetetlen napi egyórás sétát: félóra az iskoláig, s öt óra múltán félóra hazáig.

Nem sok dolgom volt vele. Ritka hirdetéseit a pedellus behozta osztályunkba is, s a tízpercekben kulcs-csomóját csörgetve végigvonult a folyosókon. A vasárnapi két diák-

misének egyikét sem mondta soha, prédikálni csak a két hittanár és Balanyi Gyuri bácsi prédikált a hosszú nyolc év során. A tornateremben az évváró ünnepélyt ő bonyolította le, és elmondta, hogy a kötelességteljesítést iskolánkban nem jutalmazták, csak ha valaki azonfelül is produkál valamit. Hét éven keresztül volt igazgatóm. '35-ben elvitték Szegedre tankerületi királyi főigazgatónak. '38-tól szegedi rendházunk vezetője is lett. Ilyenként vett részt az 1940. évi provinciálist választó káptalanon. Jelölték is provinciálisnak, de Tomek Vince, Sebes Ferencnek asszisztense és egyúttal a pesti házfőnöke azt nyilatkozta róla a káptalanon valakiknek, hogy hiába választják meg, mert Róma úgy sem fogadja el ezt a racionalista Kispártit. A másik jelölt volt Zimányi Gyula. Róla meg azt mondta Tomek, hogy őt is hiába választják meg, mert az ilyen szakmája-végezetlen embert sem fogadják el Rómában. Hogy miként volt Zimányi ilyen, azt csak sejtem. Sebes 33 éves korában filozófiai doktor lett, Tomek meg 26 évesen teológiai doktor, Zimányi meg úgy halt meg, ahogyan magam is fogok: doktorálás nélkül, (tehát?) szakmám-végezetlen. Ettől aztán egészen el vagyok keseredve: a következő káptalanon, 2010-ben, hiába jelölnek, hiába választanak meg rendtársaim provinciálisnak, pedig lenne végre egy érett-korú, 92. esztendejében levő provinciális rendtartományunknak, de Tomek Vince szerint úgy sem fogadnának el Rómában. Se doktor nem lettem, se provinciális, mit ért így az életem? Zimányit választották meg '40-ben provinciálisnak, el is fogadták Rómában, bár szakmája-végezetlen. Kispárti pedig még ebben az évben meghalt – fiatalon, 56. évében Szegeden.

Markáns magyar piarista volt. A hittanárokat nem tekintette igazi tanároknak. Weiner Feri, akivel Tatán tanítottam együtt, mesélte, hogy Kispárti egy ilyesfajta kijelentése miatt visszaküldte a Tanárok lapját a szerkesztőségnek azzal, hogy az neki Kispárti kir. főig. úr kijelentése szerint nem dukál. Teológus volt Feri, így csak hittant tanított. Nem árultam el, hogy magam is úgy gondolkodtam 44-ben Tatán, mint a királyi főigazgató. Mért gondolkodtam úgy? Nyolc évet töltöttem el, mint piarista diák úgy, hogy elkövettem a hallatlan pimaszságok sorozatát. Hittanórán leborultam a padomra, és fejem a két karomra tettem. A hittanárom ezt meg elviselte. Unatkoztam. Amiket mondott, az mind a könyökömön jött ki. Nem informált semmiről. Diákélményem: hittanból nem kell készülnöm. Olyan az, mint a rajz, az ének és a torna óra. Piarista egyáltalán az, aki ilyet tanít? A rajz- meg tornatanárnak nincs reverendája sem. Még az ének-órákról volt ilyen nagyszemű benyomásom. Latinszakos énektanáraim voltak. Bár egyikük muzsikus volt, Kodályról, népdalról egyikük sem hallott még.

Aztán mindez folytatódott bennem '36 után is. Kalazantinumi tanáraim – két kivétellel – nemhogy a Pázmány egyetem, de pesti gimnáziumunk szintjét sem ütötték meg. S ebbe beletartozik még Schütz Antal is, aki két éven keresztül reggeli három órában Szenttamást tanított. Minden készülés nélkül. Az egyikük kevésbé tanult volt, másikuk unta: mikor felkerestem problémámmal, állva kellett elmondanom, hogy mi bajom; s azt válaszolta rá, hogy erről mindent elmondott az órán. Egy percen belül elintézett. Harmadikuk azt mondta, hogy katolikus teológusnak lehet olyat mondania, amit én mondok, de nem illik. Nem tudtam meg tőle, hogy mért vagyok illetlen.

Úgy gondoltam, gondoltuk, hogy azért lettek teológusok, hogy főnökök lehessenek. Erre volt válasz a '40-ben tartományfőnökké lett Zimányi jelszava: Minden piarista tanítson! Hivatala ellenére is tanította tovább az egyháztörténelmet a Kalazantinumban heti öt órában. Javítandó tehát Catalogus-unk! A sorsom fintora, hogy ki tudja rólam, hogy én szívemben halálos holtomig megmaradok magyartanárnak. Pedig csak ennek következtében tudtam kétezer esztendő után kibányászni Jézust a pálizmus romjai alól. Mert magyartanár vagyok...

Nagyon jókat beszélgettünk Weiner Ferivel – bár teológus volt.

Kövesi Lajos – 1876-1955

Megkaptam Kispártinál ott helyben, hogy mikor kell megjelennem az I.a osztályban. Megjelentem időben, s találtam ott egy nagypapám-korú embert megintcsak reverendában.

1876-ban született Paloznakon, akkor volt apai nagyanyám 15 éves. Vagy két hónapja voltam ott először életemben. Balaton Tamás vitt a boglári lelkigyakorlatról Lovasra, hogy megnézzük az ottani törökszederfát. (A Bokorban tartottam Lovason jó harminc éve egy lelki gyakorlatot, s azon Benyhe Pistit elvittem egy lelki sétára. Akkor akadtam a fára.) A törzsének egy méter az átmérője. Erről ojtja be tavasszal budavári vadanyaimat egy vázsonyi ember, akiknek a rokonai itt élnek Visnyeszéplakon: Selmeczi Kovács Borbála a férjével s öt gyermekével – ahol írom e sorokat. S ha már ott voltunk Lovason, mentünk a szomszéd faluba, Paloznakra. Bementem ott a kocsmába, s mondtam, hogy 80 éve a paloznaki Kövesi Lajos volt a pesti piarista gimnáziumban az osztályfőnököm. Élnek-e még itt a Kövesiek? Mondták, hogy élnek. Gondoltuk: osztályfőnököm testvérei unokáinak az unokái, a nálam öt nemzedékkel fiatalabbak.

Kövesi Lajos 1928 szeptemberében éppen 52 éves volt. 29. tanári évét kezdte szegény, mi meg ugyanolyan buták voltunk, mint akiket 29 évvel korábban próbált bevezetni latin nyelv és irodalom rejtelseibe, szépségeibe: Liviusztól kezdve Ovidius és Vergiliuson keresztül Horatiusig. Csoda-e, hogy nem bírta idegekkel? Mert ezeknek a baromállatoknak már nem tud az ember mit mondani – hallottuk tőle nemegyszer félve és rettegve.

Heti 30 óránk volt. Ebből 12 óra Kövesivel: 6 magyar, 6 latin. A magyar órákon elemezni tanultunk: Apám szigorú – ez egyszerű kijelentő mondat. Mint mondatrész – az első szó alany, a második állítmány. Mint szófaj – az első szó birtokos névmással ellátott főnév alanyesetben, a második szó meg melléknév. Ilyen alapvető kategóriákat tanított, melyek elsajátítása nélkül nem ment volna a latin nyelv tanulása. A figyelmem állandóan elkalandozott. Otthon tanultam, ahogy csak bírtam, de hiába: nyolc éven keresztül végig csak jó voltam, és csak az érettségim lettem jeles-rendű. Öt évesen kezdtem iskolába járni – ez volt a baj. Csak tizenhat éves koromra nőttem fel a társaimhoz. Kövesi latintanár volt. A magyar irodalmat nem tudta megszerettetni velünk. A latint nyolc éven keresztül tanította nekünk, a magyart csak az első hat évben – szerencsénkre.

'36-ban ment nyugdíjba, én meg noviciátusba Vácra. Egy év múlva, amikor visszajöttem a váci utcai almamátyer-be, meglátogattam őt, s megkérdeztem, hogy nem hiányzik-e neki a tanítás. Meddig még, fiam? – kérdezte szegény őszinte felháborodással. 19 évet töltött nyugdíjban, s nem tudok semmit e 19 évről. Talán más sem.

Mennyiségtanból heti négy óránk volt, földrajzból is, természetrajzból is három, s a földrajzot egy székely tanította, dr. Para Imre, egy elegáns piarista. Rendszeresen látogatott Mátyásföldön egy székely bárói családot: altorjai Aporékat. Hallatlanul rokonszenves volt számunkra, hogy az utcán Laudétur... köszöntésünkre nem ámennel válaszolt, hanem ezt mondta: Szervusz kedves fiacskám! '28-ban még Nagy-magyarországot tanultuk földrajzból: Udvarhely vármegyét ugyanúgy mint Somogy vármegyét. Meg kellett tanulnunk nevezetességeit: Székelyudvarhely, Szepsiszentgyörgy, Parajd, Korond stb. s még egyet: Sepsiköröspatak, mert ott született a tanár úr. S ezt a szülők előtti évvégi vizsgán is elfeleltük. Nevetés. Para Imrét nem éreztük nagyapának: 44 éves volt 28-ban. A természetrajzot pedig a görög-latin szakos Fridreich Bandi bácsi tanította, aki csak mesélt és mesélt, mi pedig szemtelenkedtünk: kikéredzkedtünk, s ő elviselte, hogy sétáltunk az órája alatt ki és be. Nagy polihisztor volt, s ennyi maradt meg óráiból bennem: mesélt, és érdekesen. Mint kispap kértem tőle témát német szakdolgozatomhoz. Nem tetszett, amit kínált. Zimányinak ezt mondta rólam: Olyan ködevő. Valamit megértett? Igen. Azt, hogy más, sajátos figura vagyok. Mint mindenki.

Juhász Miklós – 1917-1981

„Mikikém, mit mondott az Anyukád? – Hogy a promagiszter úr elbolondította a fejemet.” Normál kezdete volt ez a noviciátusban a napi sétának, melynek levezetése minden második napon a promagiszter, Benke Imre feladata volt. '36. augusztus 26-án 14 jelölt érkezett Vácra. Kettőt belőlük egészségileg alkalmatlannak talált az orvos. Másnap 12-re került tehát reve-

renda. Az év folyamán elment még kettő közülünk, és '37. aug. 28-án 10 fiatal tett egyszerű fogadalmat. A hálónk közös volt, de nappali szobánk már kettő volt. Az utolsó napokban magiszterünk szólt, hogy válasszunk párt magunknak, mert Pesten ketten-ketten fogunk egy-egy szobát kapni. Nem tudtam, kit válasszak. A többiek igen. Végül is Miki és én maradtunk, s így mi lettünk az ötödik pár.

Boldog házasságunk kitartott öt éven át. A hatodik, a szentelés előtti évben már külön szobát kaptunk. Ünnepélyes fogadalmat azonban már csak kilencen tettünk, mert egyet elküldtek közülünk az előjárók. De egy évvel hamarabb tettük le az ünnepélyest, nem ötöd-, hanem negyedévesen. Kiválóságunk miatt? Aligha. 1940 nyarán Zimányit választotta meg tartományfőnöknek a káptalan, ő pedig örömeiben a negyedéveseket is fogadalom alá bocsátotta. Benkő Bandiék hatan 1940 aug. 28-án, mi pedig kilencen szeptember 12-én tettünk fogadalmat (Javítandó tehát a Catalogus 539. oldala: Gazda 1936-ban öltözött be; a 125. oldal is.)

Közülünk ketten lettek teológusok: Miki és Gyulai Laci. A Rómában tanulást egyikük sem vállalta, mentek tehát a pesti Egyetem teológiai fakultására azonnal. Maradtunk tehát az index nélküli házi teológián mindössze heten. Miki beszámolt nekem a petrinusok link világáról, én meg neki az otthoni gyötrelmeinkről: hetenként négy sűrű oldal latin nyelvű fundának memoriterként megtanulásáról. De azért két teológusunk is része volt közös életünknek. Mi volt az? 5.30-kor megszólalt a csengő. 5,50-től 6,50-ig térdepeltünk a kápolnában. Félórát elmélkedtünk egy kb. egy perces Prohászka-szövegről (Elmélkedések az evangéliumról), melyet a hetenként váltakozó előjáró olvasott fel. A szövegnek nem volt kapcsolata a mise evangéliumával. Harmadik szentszöveg volt a Missale és a Breviárium mellett. Félóra után az előjáró a reverendára miseinget, cingulumot, stólat, manipulust, kazuálét öltött, majd az oltárhoz ment és hátát fordítva nekünk elkezdte pusmogva olvasni a misekönyvet, időnként kifordult, mondott valamit, a ministráns válaszolt neki, mi meg térdepeltünk, meg egy-szín alatt áldoztunk. 7,50-kor lezúgtunk négy emeletet, ott megittuk a reggelit, megettük a zsemle-kiflit, majd felmáshoztunk négy emelettel magasabbra, mert 7,15-től 7,55-ig volt az első teológiai óránk. A másodévesek már mentek 8,15-re a múzeumkörúti filozófiai fakultásra, mely akkor még a természettudományokat is tartalmazta. 13,15-kor volt az ebéd, utána a negyedik emeleti kápolnánkban himnuszéneklés. Aztán bodega és könyvtár-használat. Majd bezárták a bodegát meg a könyvtárat: a bodegát a prefektus, a könyvtárat egy kispap, aki könyvtáros volt. 15,00 óráig lehetett ágyon is pihenni. 14,00 és 18,00 között volt a kötelező séta: legalább félóra, de csak – szabadon választott társsal – édes kettesben Kocsmába, moziba menni, szülőket vagy bárkit is meglátogatni – szigorúan tilos volt. 18 és 19,55 között teológia-órák, utána – hetenként négyszer 20,20-ig összejövetel, melyet mindig nagypapa tartott. Utána 20,45-ig vacsora majd félóra szabadidő. Ebben volt a heti szabadfórum s a heti népdaléneklés, melyet a kispapok tartottak maguknak. 21,15-től szilencium: 30-ig kompletórium és 22 órakor villanyoltás. Prefektusi engedéllyel éghetett még egy félórát. Másnap minden ugyanígy: 5,30-kor csengetés stb.

Vasárnap is minden ugyanígy. Reggeli után 7,15-kor hosszú összejövetel 8,30-ig. Utána asszisztálunk Budapest megrendelő templomiban – bérasszisztálás, hogy valami hasznunkat is vegyék. Majd 13,15-kor ebéd. 15-től 18-ig szüleinket fogadjunk a klauzúrán kívüli fogadóban, illetőleg látogatjuk – heti váltással – a szülőket 14 és 19 óra között. A többi olyan, mint hétköznap. Nincs kivétel, s nincs opcionális kínálat. És nem szanatórium. Mondták nekünk, hogy nagypapa hozta fel erre a szintre a Kalazantinumot. Leírhatatlan mélységekből... Nem tapasztaltam, tehát nem számolok be a néphagyományról.

Ebben volt része Mikinek is, nekem is. Megnőttünk benne. Hála érte Istennek s Rendünknek. Békességben éltünk. Mind a ketten Istennek és tanulmányainknak. Engem félévvel előbb szenteltek. Saújhelybe kerültem. Miki vette át félév múltán ott a stafétabotot. Nem utoljára. '49-ben 80 lánynak tartok lelkigyakorlatot. A gyümölcsét ő gondozza. '52-ben

ő a másodrendű vádlott: 14 évet kap. Ő neveli fel a Bokor első nemzedékében a Gyombolai családot. Egyházi meggyalázódásunkat már nem éri meg: '81-ben én temetem Vácott a piarista sírboltba. Temetésén ott van egykori veszprémi tanítványa is, Mádl Ferenc, az államelnök. Meg az egész Bokor.

Zimányi Gyula – 1879-1953 – a nagypapa

Makón született. Szüleiről nem tudok semmit. Csak annyira emlékezem, hogy volt neki egy premontrei testvére. Szülei tehát két papfiút is adtak, neveltek nemzetünknek, egyházunknak. 1897-ben ölti magára Vácott a piarista reverendát. Ebben az évben bőséges volt a piarista termés: 15 fiataalt öltöztethettünk be – mi, bár még meg sem születtem, de Anyukám ennek az évnek az elején már megszületett. Köztük volt Miskolczy István, Pázmány egyetemén a világtörténelem nyilvános rendkívüli tanára, aki nekem is tanította a történelmet '32 és '36 között, s aki miatt Sík Sándor rendszeresen 15 perccel később jött be osztályunkba Ószövetséget tanítani. Mekkora tudományú férfi lehetett ez a Miskolczy? Nagy, s az Anjouk korával foglalkozott. Erről faggathatta őt Sík Sándor, akit bizony minden isteni és emberi érdekelt. 1942 nyarán meg, amikor Szegeden voltam tábori lelkész-képzésen, láttam még Kiss Pista bácsit – mindenki így beszélt róla. Nagy kurzus volt, és a kurzus legnagyobbika számomra Zimányi Gyula volt. Ő volt a nagypapa. Nem volt mindig az. Beöltözése után öt évvel teszi le az ünnepélyes fogadalmat, és szentelik pappá – 1902-ben, s ekkor még nem volt nagypapa, de azzá lett. Hogyan? Ezt szeretném méltó módon elmesélni, ha tudnám.

Szentelése után hittanár lesz Kecskeméten, de három év múltán már kispapjaink előjárója is ott, s hat év múlva, 1908-ban már a pesti Kalazantinum prefektusa és teológiai tanára – még a régi épületben, melyet a '20-as évek végén mint kisdíák még láttam. Mire megszületek, már tartományfőnöki tanácsos, s mire lábra állok, 1920-ban már a Kalazantinum igazgatója, de még 17 évet kell várnia, hogy az enyém is lehessen. Mikor elkezd engem Bátor magyar irodalmat tanítani, akkor már asszisztens, s mikor megérkezem a Kalazantinumba, akkor már mindannyiunknak – nagypapa. Hány éves ő akkor? Hát a tavaszon múlt 58. Ez bizony már nagypapa-kor. Mire lealapvizsgázom, addigra összeül a káptalan, hogy provinciálist válasszon.

Forró a levegő az egész provinciában: Elég volt már Sebesből, aki már tizenkét éve van felettünk! Mért van elegünk? Mert mindig csak a lendi leformról beszél, az iskola nem is érdekli őt. Csak az, amit a hülye digók kívánnak tőle. Hogy legyen olvasás ebéd és vacsora alatt. Persze, mert a digóknak kell, hogy legalább evés alatt halljanak valamit, de mi fáradtan jövünk a tanításból. Elég volt már ebből, meg kell buktatni őt. De ez csak akkor lehetséges, ha mind a tíz ház helyi káptalanja ellenzéki vokálist választ. Azt választja a tíz helyi káptalan, és Sebes megbukik. A Rómába felterjesztendő új jelölt: Zimányi. Annak ellenére, hogy a Sebes-hű Tomek azt jövendöli, hogy Rómában a pályavégezetlent úgy sem fogadják el. Olyan pillanat ezsházamunkra, mintha ma, 2008. október 23-án bemondaná a rádió, hogy megbukott a miniszterelnök.

De Tomeknek, aki nemcsak Sebes asszisztense, hanem pesti házfőnök is, aki így gondoskodhatik a káptalan testi jólétéről is, mentő ötlete támad. Tudja jól, hogy a pályavégezetlent bizony Róma el fogja fogadni, de menteni akarja a menthetőt. Mit? Következik az asszisztensek megválasztása. Vannak a Sebes-asszisztensek és vannak az ellenzékiek. A megbuktatáshoz szükséges itt is tíz ellenzéki vokális. Megkérdezi tehát a káptalant, hogy mit szólna egy kis szünethez, melyben frissen csapolt sört és Rutterschmidt-féle sós kiflit szolgáltatnának fel a nagy nyári melegben. A káptalan kész a szünetre, s míg isszák a sört, rágják a sós kiflit, a fáradhatatlan, a minden áldozatra kész házfőnök megkeresi a már ekkor házfőnökségre ért korú ellenzéki vokálist, Faludi Bélát. Kedves Béla, mi már régen gondoltunk arra, hogy Magából rektor kai direktort csináljunk. Hatásos volt a szünet. Szünet után már csak kilenc az ellenzéki vokálisok száma. S Zimányi kormányozhat három

évig a Sebes-hű asszisztensekkel s köztük Tomekkal is. Kitudódott az akció, Balanyi Gyuri bácsi is ott volt az ellenzéki vokálisok között... káptalanunk erkölcsi méltósága aligha engedte meg Faludi Béla jutalmazását, aki visszaélt az őt vokálissá megválasztó budapesti ház bizalmával, mely ellenzéknek küldte őt a tartományi káptalanba. Maradt Béla 40 után is latin-német tanár...

El kell még mesélnem a Kalazantinum tüntetését '38 őszén, az első bécsi döntés után, melynek folytán visszakaptuk Lévát. Nem mentünk a Kossuth-térre, csak felálltunk a Kalazantinum folyosóin négyes sorokban, körbejártuk emeletünket mind a hatvanan, és hangosan skandáltuk: Pia/ risták/ Lévá/ ra.../ Pia/ risták/ Lévá/ ra... Miért tettük? Mert Bíró Imre asszisztens lement Lévára, megnézte házunkat, és azt mondta, hogy a legolcsóbb lenne összelövetni. És nem nyitottuk meg a lévai gimnáziumot. Nagypapa a következő összejövetelen megdicsérte piarista öntudatunkat. Jött a káptalan után hamarosan a II. bécsi döntés, és mentünk vissza tanítani Kolozsvárra, Nagyváradra, Máramarosra.

Három év múltán, 43-ban már okosabbak voltunk. Mind a tíz házunkban kizárólag újmiséseket vagy csak néhány éve felszentelteket választottunk vokálisoknak. A sátorajújhelyi káptalanon már én is résztvehettem. Megválasztottuk az elmúlt hónapokban az USA-ban meghalt rendtársunkat, Meskó Lalit, akit '36-ban szenteltek pappá. Íratlan szabály volt, hogy csak tíz évi tanárkodás után lehet valaki igazgatóvá. Lali akkor még csak hetedik éve tanított. Tomek ugyan asszisztens volt, de már nem volt pesti házfőnök. Két okon sem csapolhatott sört, s nem volt kinek mondania, hogy gondolták már régen ... S a tartományi káptalan leválthatta a Sebes-hű asszisztenseket. Annál is inkább, mert Sebes a bukását követő évben, fiatalon, 58. évében meghalt. Magam tudomást sem vettem róla. Ott sem voltam temetésén, mert a Kolozsvár melletti, kalotaszegi cserkészisztiképző táborban voltam, ahol felkészítettek bennünket egy háromhetes munkára: Észak-Erdély szórvány magyarságához mentünk, hogy erősítsük őket.

Az új asszisztensek között volt Ferenczi Zoltán, aki osztályfőnököm volt az utolsó két tanévben, akitől hetedikben tanultam a vékony pálca tehetetlenségi nyomatékáról, és semmit sem értettem belőle, s míg magyarázott, észrevehette, hogy nagyon messze járhattak gondolataim a nyomatéktól, s felszólított, és én csak álltam szótlanul... Ő meg: Bulányi, maga csak azért jár iskolába, mert otthon ilyenkor takarítanak? Hogyan tudtam mégis jeles lenni az érettségim a tárgyaiból: matematikából és fizikából, magam sem értem. S ott volt az asszisztensek között imádott magyartanárom is: Bátori József, akinek egyébként talán még az életem is köszönhetem? Mint tanárnak ő volt a harmadik igazgatóm. Gyors volt a pályafutásom: '43 februárjától Sátorajújhelyben Zernyei, augusztustól kezdve Tatán Szűcs János, '44 augusztusában pedig már Bátori Debrecenben. Pótvizsgáztatunk, miközben Mátészalkán már dörögnek az orosz ágyúk, egészen Debrecenig hallik. A pótvizsgák után igazgatónk mondja: magasrangú német tiszték mondták neki, hogy Hitlernek készen vannak a csodafegyverei, nem érdemes tehát orosz hadifogságba kerülnünk, utazzunk tehát Budapestre. Utazunk – legféltettebb kincseinkkel. Az enyéme: írógép, készülő doktori értekezésem és legkedvesebb könyveim. De csak Hatvanig jutunk. A rádió bemondja, hogy angolszász-amerikai liberátorok a levegőben. Kummergruber Emil bácsi javasolja, hogy amíg újraindul a vonat, addig menjünk be az újhatvani ferencesekhez. Féltett holmiainkat berakjuk az állomás csomagmegőrzőjébe, s megyünk Újhatvanba. Az állomás bunkerestül együtt elpusztul. Még csomagjaink is. Magunk élve maradunk, s én megyek negyedik igazgatómhoz, Balatonlellére tanítani. De az ottani nem volt piarista, csak oda közvetített hozzám tartományfőnököm, a nagypapa. Három hónapot tanítok ott. '45 februárjában kerülök vissza Debrecenbe, az ötödik igazgatómhoz, László Miskához, aki nem hitt Bátorinak, s ott maradt Debrecenben, s nem hadi fogoly, hanem igazgató lett belőle, s a mellettem levő szobát P. Kolakovichnak adta oda, mint tényleges házfőnök. Én lettem az első nem-igazgató rendtárs a házban. '46-tól hatodik igazgatóm Sörlei Zsiga. '47-től Rákosinak köszönhetően már három igazgatóm is van: Zsiga a

gimnáziumban, Hegyi Feri a kereskedelmiben és Csernus Gazsi az általánosban. '43-tól 48-ig nyolc igazgatóm volt... aztán soha több. Igazgatók nélkül boldog az élet. (Jézusnak sem volt.) Mindig csak magamat igazgattam. Mint most is. Immár hetedik évtizede.

Nagypapa '45 után nehéz helyzetbe kerül. Akasztják gyónó-gyermekét, Imrédyt. Bakanca, hátizsákja a szobájában. Várja letartóztatását. Magam meg viszem Tomek levelét Tatára Walter Jánoshoz, a generális asszisztenshez, aki '44 tavasz óta – a Tatához közeli Dadon születve – tatai rendházunkban él. Hozom is a választ: ... a lelked rajta... Nem eredmény nélküli ez az akció. '46 nyarán éppen pesti házukban vagyok, amikor John papa, azaz Mátray János, a tényleges házfőnök közli a rendtagokkal a generális leiratot, mely felmenti Zimányi Gyulát, és kinevezi provinciálisnak Tomek Vincét. A kanál megáll a levegőben. De nem a szó John papában: Szeretettel köszöntjük a lelépő Zimányi Gyula rendfőnök urat, akinek kormányzása alatt annyi csapás érte rendünket, mint egyetlen rendfőnöké alatt sem. Általános derűltség váltja fel a pesti rendtagok feszült hangulatát. És John pap beszél tovább: És hasonló szeretettel köszöntjük a helyére lépő Tomek Vince provinciális urat, aki biztos kezekkel ragadja meg a kalazanciusi ugar ekeszarváját ... Erre már kitör az általános röhögés, és oldódik az ebédlőben a feszült és nehéz hangulat.

De csak a pesti ebédlőben, nem a provincia egészében: hiába volt tehát hat év forradalmi tevékenysége ... újból nyakunkon van Tomek! '46 őszén Debrecenben szenteli Mindszenty a maga utódjává Bánást – veszprémi megyés püspökké. Erre az alkalomra lejön Debrecenbe az új provinciális, Tomek is. Kettesben sétálunk Debrecen utcáin, miközben mondja nekem: Ha a provincia választhatott volna köztem és az ördög közt, az ördögöt választotta volna. Ráhagytam. Ez volt a helyzet. Közben meghal Bunkó Jóska, ahogyan generálisunkat – Josepho del Buono-t – idehaza neveztük. Tomek provinciális megy ki Rómába a káptalanra. Teljes lelkesedést vált ott ki. Háromszor is megválasztják. Már mint generális jön haza a káptalan után. Utódjának Sík Sándort akarja. Az meg nem akar provinciális lenni. Tomek asztalhoz ülteti, s íratja vele: Engedelmességi fogadalmam alapján elvállalom.

Nagypapa pedig államosításig pesti gimnáziumi hittanár és konvikтусi prefektus közel hetvenéves korában. Túl a 70-en is templomigazgató. 74 évesen esik ágyba, 75. évében hal meg.

Visnyeszéplak, 2008. december eleje

S ha Isten még több erőt ad, akkor írok még valamit. Ezt: **A jézusi magyar irodalom**. Az első három irodalmi estém megvolt már Visnyeszéplakon. Az első Sinkáról, a második Babitsról, a harmadik Aranyról, de e harmadikkal nem végeztem még. Csak elkezdtem.

1. Arany János származása

Arany János 1817. március 2-án született Bihar megyének ma Romániához tartozó, Nagyszalonta nevű községében. Apja, Arany György olyan családból származott, amely Bocskaitól kapta a nemességet, a hajdúk letelepítésekor. Arany János születésekor Arany György és Megyeri Sára már egyáltalán nem fiatal – földművelők voltak. János leánytestvére asszony, a többi gyerek pedig halott már, amikor ő születik. A hajlott korú szülők minden tőlük telhetőt megadnak kései gyermeküknek, aki részint lelki alkata révén, részint a féltő gondoskodás következtében zárkózott, túlzottan érzékeny s magába forduló lesz. Szüleitől tanul írni-olvasni, s apjától hall először a hajdúság mondáiból, melyek előkészítik későbbi érdeklődését a történeti epika iránt. Sokat olvas (Szalontán csodagyereknek számít), főleg XVII-XVIII. századi műveket. A régi magyar nyelv annyira mélyen hat rá, hogy később sokáig idegenkedik a nyelvújítástól és a romantikától. Olyannyira; hogy még Vörösmartyt sem említi meg műveiben, aki csak 16 évvel volt idősebb tőle: a Zalán futását (1825), a Csongor és Tündét (1830) a Szózatot (1836), A vén cigányt sem (1855). Vörösmarty haláláról sem emlékezik meg, akinek temetése Pesten az első forradalomutáni tüntetésnek számított – a Bach-korszakban.

Előrehaladott koruk s szegénységük miatt a szülők hamarosan rászorulnak fiuk támogatására. Tizennégy éves korában (1831) Arany „praeceptor”i, azaz segédtanítói állást szerzett. Keresményeiből félre tudott tenni annyit, hogy 1833 őszén; 16 éves korában beiratkozhatott a debreceni református kollégiumba. Ekkor már a kortárs magyar irodalmat ízeltette, németül és franciául kezdett tanulni. A második debreceni tanév a romantikus művészpályák esztendeje. 1836-ban otthagyja a kollégiumot. Beállt színésznek, majd amikor a debreceni társulat szétesett, vándorszínésznek. Új társulatával Máramarosszigetig jutott, ahol egy éjszaka álmában halottnak látta édesanyját. Másnap hazaindult gyalog Szalontára. 19 éves ekkor. 39-től 49-ig él újból Szalontán, ahol valóban szomorú helyzetet talált: távolléte alatt apja megvakult, édesanyja pedig néhány héttel hazaérkezése után meghalt. A színészkaland mély nyomot hagyott benne, még a Bolond Istók második énekében (1873!) is felelevenítette. Színészként kedvelte meg Shakespeare-t, ekkor figyelt fel a Bánk bánra is, melyet ebben az időben még sokan köztük Széchenyi és Vörösmarty is elhibázottnak ítélték. Ekkor kezdte foglalkoztatni művészet és erkölcs viszonya, s ez időben jutott arra a gondolatra, hogy a bűnhődésnek a lelkiismeret-furdalás a legkeményebb formája. Utólag a színészkalandot felszínes kitörési kísérletnek minősítette, s azzal magyarázta, hogy nem ismerte fel önmaga lassan kialakuló egyéniségét. Szalontára visszaérkezése után ennek értelmében lett parasztközössége értelmiségi vezetője, ügyintézője: segédtanító egy közeli helységben, majd „kis nótárius” (másodjegyző) szülőföldjén, az óriási faluban, Nagyszalontán. „Tékozló fiúként” megtérve mintha az ellenkező végletet akarta volna megvalósítani: a környezethez alkalmazkodást tűzte ki célul.

Ad 1. Bolond Istók II. 99 - 105

Még akkor is, midőn Klárcsi kisasszony - Hanem, ki volt ő? lássuk azt elébb.
Nem épen oly rút, hogy visszariasszon, Kifestve pláne tetszik, ha belép.
Írást ugyan nehéz hogy baggadozzon, De máskép helyt áll, mint soubrette (cseléd)
(Hiszen folytatja csak;) - még akkor is Hogy Klárcsi, mondom, (azelőtt Boris)

Ötöle vett leckét magános órán, (Istók előtte mondá szerepét,
Az meg követte, egykissé az orrán Keresztül ejtve az m-et, s a b-t;
Nagy munka is volt feltörni a jó lány Elméje már rég nem művelt gyöpét;)
Őszinte volt vesződés, áldozat: Istók, a jámbor, nem gondolt rosszat.

Játék után egy este, vacsora Helyett, Bolondunk a szín ágását
Künn támogatta, minthogy még kora Volt a lefekvés, - andalgott tehát,
Ragadván képzelet hosszú sora (Kivált hogy meg sem terhelé hasát):
Midőn jól hátba vágja Klárcsi mondur-Csomagja: "Kísérjen haza, Bolond úr!"

Átvette a nagykendős csomagot Istók szerényen, Klárcsi meg nevetve
Karjára ölté a hű lovagot, S ballagtak együtt, csöppet sem sietve;
Istók a holdat nézte, csillagot, S szavalt Irénéből nagy-lelkesezve;
Míg Klárcsi a sóskiflit tördelé, Mit a zsebébe nappal gyűrt belé.

Elérve a kisajtót nagy-sokára; Hol Klárcsi hajadon-szállása volt,
(Két szárny egymás felett, ki az utcára, Léven sajátkép az só-mérni bolt;
Nappal közös, hol öt-hat garas-ára Sót mér az "asszony", estve ott hajolt
Szép Klárcsi a magános nyugalomra, S jól rejté az ablak-nélküli kamra),

"Jöjön be hát" sугá a declamáló Istóknak a lány, húzván a kezét,
Ki rögtön észrevette, hogy a való Perc itt van, már sok is volt a beszéd;

"Késő van, instálom" mondá, találó Mentségre kunkorítván az esztét;
Azzal köszönt, ment. S hallá, hogy mögötte Becsapta az ajtót Klárcsi, nem betette.

2. Helybeli feleséget választ: Ercsey Juliannát,

egy helybéli ügyvéd házasságon kívül született árváját – 1839-ben, 22 éves korában. A másodjegyzői állással kétszobás szolgálati lakás is járt: erre már lehetett családot alapítani. 1869-ben; 52 évesen írja felségéhez egyetlen szerelmes(?) versét. Ez is töredék, melyet Karlsbadban írt, ahol gyógykezelte magát:

Nőmhöz

Ezernyolcszázharminckilencben írtuk már e levelet:

Harminc éves, Julim édes! Lelki frigyem teveled.

Ifjú voltál, ifjú voltam, Árva voltál, én szegény:

nem volt messze olyan össze-illő pár a földtekén.

Ezt egészíti még két sor, melyet Petőfinek ír róla 1847- ben:

Végre kincset leltem: házi boldogságot,

mely annál becsesb, mert nem szükség örzeni...

S most jön a regény... Rozvány György Nagyszalontán született, 1819-ben. Másfél évvel volt fiatalabb Aranyánál. Helytörténeti és irodalomtörténeti író. Görög eredetű kereskedőcsaládból származott, Debrecenben jogot hallgatott. 1840-ben ügyvédi vizsgát tett Pesten. 1846 és 59 között ügyvéd Nagyszalontán. Részt vett a szabadságharcban. 1859-ben nagyszalontai közigazgató. 1867 – 69-ben Nagyszalonta főbírája. Arany Jánossal – aki egy ideig Erzsébet nevű húgának házitanítója (Mikor? Piroska születése (1841) előtt vagy után is?) – baráti kapcsolatba került. Ercsey Juliannával és lányukkal Juliskával sűrű levélváltásban volt Erzsébet. Arannyal, magával soha...

Nem szabad azt hinnünk, hogy a példás családapa és férj, Arany János bármiféle felelőtlen kalandba bocsátkozott volna az elragadóan szép Rozvány Erzsébettel. Az érzések sokkal mélyebbek és rajongóbbak lehettek, ám ezek a szálak Arany élete végéig elvarratlanok maradtak. Arany egyike azon keveseknek – gondoljunk talán még Kölcseyre –, akiknek hiányzik életművükből a szerelmi líra. Előny az érettség, titokzatos tény az irodalom „búvárainak”. Tudjuk, Arany rendkívül zárkózott, szemérmes ember volt, költészetében pedig inkább epikus alkatát helyezte előtérbe. Szerelemről is főleg balladáiban hallunk. Ercsey Juliannához, későbbi feleségéhez írott egyetlen – már ismerjük – (szerelmes-udvarló? Nem jó a szó rá!) versének kézírata is csak jóval halála után került elő. Arany magánéletén bizony nem sokáig csámcsoghatna egy bulvárlap...

Mégis. Nem oly rég új, különös tények láttak napvilágot e befelé forduló, balladáiban mégis az emberi érzelmeket mély empátiával szemlélő költő szerelmi életével kapcsolatban. A bácsbokodi születésű Sáfrán Györgyi (1911-1985) igen érdekes irodalomtörténeti adatokat tárt Arany János és Rozvány Erzsébet címen a nagyközönség elé. Munkája szerint teljesen megalapozottnak bizonyult a szalontai Rozvány családban évtizedekig őrzött tradíció, hogy a család igen szép és elragadó kisasszonya, valamint házitanítója között gyengéd érzelmi szálak szövődtek. Ezek a szálak Arany élete végéig elvarratlanok maradtak. Ezt látszik bizonyítani az is, hogy Arany inkább verssorok rejtekébe helyezte a szeretett és tisztelt asszonyt, s nem verscímekbe. Sáfrán Györgyi szerint Rozvány Erzsébet alakja rejtőzik a Toldi szerelme, e kései, a trilógia középső részében a főszereplő Piroska tragikus sorsában.

Istók, aki mögött Klárcsi becsapja az ajtót még a jézusi magyar irodalom vonalában áll, De hát a folytatás, a Toldi is? Idehozhatom én Aranyt – Sinka és Babits után? A Klárcsi-vonalnak van Sinka-előzménye

Körözs vizinél hét nyárfa, Alattuk ül Bondár Márta.

Nem kisasszony, nem mennyasszony, Nem is lány már, nem is asszony.

Titokban volt szeretője, Titokban lesz temetője.
A halászok kihalásszák, elfödik, hogy ne is lássák.
Ahányat fordul az ásó, annyit sóhajt a sírásó.

Van e vonalnak Babits előzménye is:

Letérdelek s úgy szánom-bánom óráid letörött virágát,
mint aki barbár talppal ment át egy drága réten:
óh ki gyógyítja meg az elrontott örömök rózsáágát?
ki mondja a tiprott percnél: »Kelj föl, kis százszorszépem!«
Órák és percek helyett fogadd el egész életemet,
virágok helyett egész mezőt, noha fölégett és nem virágos:
de virághamvval, s lásd, könnyel is trágás, s ha új plántáid beülteted,
minden szirmot földajkál s neked áldoz. (Engesztelő ajándék)

De a Toldi-vonalnak nincs előzménye se Sinkánál, se Babitsnál. Sinka anyja csak akasztott ösöknék járja el halotti búcsúztató táncát; mert a pásztor a nemesi társadalmon kívül él, melyben papot, nemest a törvény védi, csak a Tiborcoknak eshet bajuk. Babits meg tudja már, hogy az a véres Isten nincsen. Toldi meg gyilkos, mert

Repül a nehéz kő: ki tudja, hol áll meg? Ki tudja, hol áll meg s kit hogyan talál meg?

Fuss, ha futhatsz, Miklós! pallos alatt fejed! Víz sem mossa rólad le a gyilkos nevet!
Elvadulsz, elzüllöl az apai háztól...

Aztán jóvá teszi. Egy másik gyilkolással a Nyulak szigetén, azaz a Margit szigeten. A Toldi estéje is egy gyilkosról szól, csak most nem csehet, hanem taliánt gyilkol, aki a magyart becsmérelni merészli. De a vége oly szép, hogy fel kell olvasnom. Toldi a győzelem után meghal budai házában, s temetése otthon van, Szalontán. Bence végzi hű cselédje.

Harmadnap olyankor, egy fölleges estén, Domb emelkedett már Toldi Miklós testén, Amelyet az öskert, bánatja jelével, Behinte lehulló, sárga falevéllal.

Nem jelölte a sírt drága érc, vagy márvány: Bence volt az emlék, lába felől állván:
Egy ásót ütött le, arra támaszkodék, S elborítá a sírt új havával az ég.

Budaváriban egy sötét téli délután felolvastam az egész Toldi estét KovácsTerinek, s több volt az számunkra, mint akármilyen TV-műsor.

A Toldi és a Toldi estéje csak lovagi játékban gyilkol, de a Toldi szerelme már a cseh és olasz hadjáratokban. Bennünket nem ez érdekel. Nem az ölés, hanem az ölelés. Akkor is, ha ki kell maradnia annak, hősünknek, Toldinak az életéből. Ez az ölelés-kimaradás az, ami a Toldi szerelmét olvashatóvá teszi, nem a háború. Szerb Antal mondta: költőknek hasznos a reménytelen szerelem. A Zalán futása is ma már csak azért olvasható, mert benne van a fiatal Vörösmarty szerelme Perczel Etelka iránt. A Toldi szerelme is csak azért olvasható ma már, mert benne van Arany reménytelen szerelme Rozvány Erzsébet iránt.

Ad 2. Toldi szerelme – részletek a XII énekből

A vastag mű I. énekének 8. szakaszában találkozunk először Rozvány Erzsébettel. Nem Rozvány a neve, hanem Rozgonyi; Nem Erzsébet, hanem Piroška, ki nevét a költő álmaiból vette – írja majd később. A béke idején álruhában nemeseket látogató Nagy Lajos királyunk látja meg őt elsőnek.

Akkor mond a király: "Szépséges kisasszony, Útas ember vagyok, szabad-e itatnom?"
Felelt a leányzó: "Ugyan hogyne volna, Szegény ember, - hanem hova megyen már ma?
Jobb bizony, ha nálunk megpihen kegyelmed, Holnap idejében megin' útra kelhet."
És a szép szavakhoz nézett is oly szépen, Hogy repesett a szív a király mellében.

De felelt az útas: "Követem személyét, Ilyen úri háznál nem forogtam én még;
Másutt is találok valamely szállásra: Úrnak úr, szegénynek szegény illő társa."

Hallá ezt a gazda, és a tornác alól Parancsolva-formán a beszédjébe szól:
"Igen hát, öcsém, de nem addig van ám az! Ki itt esteledik; bizony itt is hál az."

Avval hátra inte s előjött egy szolga: "Péter, a lovat kend beköti az ólba,
Te pedig, barátom, gyer a házba vélem, Mert nem mégy el innen, engem úgy segéljen!"
Tetszett e magyar szív a fejedelemnek: Nem is a kis házba, a nagy házba mentek;
Ott az asztalfőre ülteti vendégét; Hasztalan szabódik, nem hágy neki békét.

"Angyalom, Piroskám", a gazda kiszólal, "Hoznál egy ital bort a fehér kancsóval!"
Mefogadta a szót, az edényt kimosta S felhozá a jó bort gyönyörű Piroska.
"Nosza, édes lányom, mutass emberséget", Unszolá az apja, "kínáld a vendéget."
Ráköszönte a lány, de rögtön kifordul, Tüzes lett a képe, de nem a kis bortul.

Míg Piroska dolgát végezé a konyhán, Folyt a szó odabenn, az ital is folyván;
Mikor pedig a tál asztalra kerüle, Mind a hárman helyet foglaltak körüle:
Legfelül a király, oldalvást a gazda, Szembe a királlyal, legalul, Piroska:
Hej! ha tudta volna, az útas ki légyen, Vacsorája miatt megölné a szégyen.

Csuta Gyögy néven mutatkozik be az álruhás király, aki dicséri Piroskát:
ha nem, szó, ami szó; gyönyörű lánya van: Milyen a járása, termete, milliom.
Csak úgy libeg-lobog, mint egy szál liliom...

Az öreg Rozgonyi meg előadja élete nagy baját: nincs fia, s ezért leányágra száll az öröksége. Csuta ezt tanácsolja: Kérje a lány fiúsítását, s cserébe rendezzen udvarában lovagi játékot, s legyen Piroska a győztesé... – Toldié.

Toldi pedig mondom, Budán lévén lakos, Király udvarában vala mindennapos.
Sokszor is felhozta tréfa közt a király: "No, fiam Miklós, hát? hogy lesz Rozgonyinál?
Gazdag a lány, szép is, nem hiábavaló: Épen hozzád illő, épen neked való - "
Fejét rázta Miklós, mintha talán a szót Ki akarná rázni a füléből - s nem szólt.

De mikor pajtási az előszobában Faggatják, nem igen válogat szavában:
"Eh mit! nekem asszony? és kölönc egy falka? Hogy utánam ríjon, mint az ajtó sarka,
Mindig valahányszor az ajtót behúszom? Mindig, valahányszor a lábam kihúszom?...
Eh! megleszek így is; ha ma itt, holnap ott Kedvesebb nekem a nőtelen állapot."

Ezt dörmögte Miklós, ez az ő nótája, Ha nagyon zaklatják, hitet is mond rája.
Özvegy édes anyja pedig mennyit kérte! Csuda, hogy ez egyet meg nem teszi érte.
"Fiam, édes fiam, mért nem házasodol? Elkapott a világ: hidd meg, elkárhozol!"
Így inté az anyja százszor is azelőtt: De csak hallgatással vőn a bajnok erőt.

Nos, hogy elközelge piros pünkösöd napja, Gondját a király is leveté egy napra.
Hiszen olykor-olykor tán az is pihenhet, Ki maga vesződik milliomok helyett.
Testörző hadából kiszemel néhányat, Toldi szabadkoznék, de nincsen bocsánat,
"Ugy se' ví a lányért" - mindegy, nincs kegyelem, Monda Lajos király: "el fogsz jőni velem!"

De Lajos így szóla: "Sem étel, sem ital Nincs helyén, barátim; hagyján a viadal!
Mig Isten házába nem megyünk mindnyájon, Hogy az Úr Szent Lelke ma reánk is szálljon."

Ily szép szavak után maga mindjárt kele És megindult gyalog; az urak is vele:
Urak, asszonyságok, deli szüzek sorral, Gyöngyös pártáikon lebegő fátyollal.
Sokan beszorútlak, amennyin befértek, De bizony kívül is maradt ám temérdek:
Templom helyett a menny kéklő boltozatja Buzgó éneklésök messzi hangoztatja.

Vége szakadván az isten-tiszteletnek, Hamar a játékot kezdeni sietnek.
Falatoz az éhes; a levente készül, Aki szép lyányt óhajt diadalmi részül.

Zeng a zene-szerszám: tárogató jajgat, Füttyölő sípokhoz nagy tülök kurjongat,
Ropog az apró dob, a tábori böffen, Mint a bölömbikák egy nádasba' többen.

Kérdezi Tar Lőrinc, sátori pajtása, (Tizenegy nemesnek, Toldi alatt, társa):

"Mi bajod, levente, hogy oly nagyokat lépsz?" "Semmi, felelt Miklós, bolondság az egész.

Azt gondoltam: hátha megcserélnék veled, Fölvenném sisakod, páncélod, fegyvered?...
Termetünk hasonló, mind lovon mind gyalog." "Úgy de, monda Lőrinc, az én kezem balog."

Felel arra Miklós: "No, azt vettem észre! Én se' vívok jobbra, hanem csak bal kézre;
Bizd rám. Azalatt te bújj el, és légy veszteg." Rá is bizta Lőrinc; ebbe' megegyeztek. -

Odakinn azonban nyüzsg a tenger nép, Víni a leányért számos ifju fellép:...

"Vitézek, daliák, a sorompó nyitva! Nevezetes harci játék leszen itt ma,
Királyi pecséttel, a szép Piroskáért, Rozgonyi uramnak kedves egy lyányáért."

Erre minden bajnok, ki magát jelenti, Zárt sisakkal, némán, a királyt köszönti,
Néma főhajtással; míg a torna-bírák Lobogója színét s címerét beírják.

Toldi a Tar Lőrinc színeiben áll ki, Zöld-fehér bágyadt szín, tudja ott akárki,
Ezért csak azon volt, hogy alázatosan Toldi kegyelmébe valahogy bejusson,
S mellőle csaholjon a többire bátran, Mint kis eb, ha érzi, hogy ő nem gazdátlan. ...

Hogy törének láncsát a szép Piroskáér'? Mondja el: kik? hányan? aki jobban ráér;
Énnekem ezúttal Toldira van gondom: Akivel ő megvitt, azokat elmondom,
Ezalatt Piroska, rózsaszín sátorban, Az érte vívókat nézi vala sorban,
Szemesen fürkészte, köztük van-e Toldi? Szíve szorult amint elesett Kompolti.

De midőn jobb kézzel bajnoka egy percig Odakap rúdjához: neki megösmerszik:
Bizonyos! bizonyos! - visszalöké fátylát - Oh, a vak szerelem mindeneken átlát.

Lőrinc a lovagot jó ideig leste; Megrázkodik olykor zokogó nagy teste,
Vissza egy-egy nyögést csak nehezen tarta, Füleit a vadnak csikorogva marta.

Végre felült aztán, odaült a vadkan Bőrire, s megszólalt, de nyugodtan, halkan,
Csak szava-dörgése mélyebb, mint a rendes, Egyéb viselete nem haragos, csendes.

Elkezdi: "No Lőrinc! van szép feleséged, De becsüld meg osztán, javasolom néked.
Tudom, a két szemed drága, fiam Lőrinc: De az asszonyt, mondom, jobban ápodl, őrizd.

Nem tudtam előre... te pedig ráhagyta; Lovagi páncéлом' szenny érte miattad;
Oda bújtam, hol csak búva lehet járnom - Becsüld meg az asszonyt, még egyszer ajánlom."

Fogadá is Lőrinc neki mennyre-földre, Mialatt nagy-sebten hadi ruhát ölte;
Szeplős veres arcán ravasz öröm játszék, S ment a diadalra, hogy ő ne hibázzék. -

Piroska, szegény, ült sok más hajadonnal, Bajnoka érkezését várván bizalommal;
Egyszer üget Lőrinc: az a tulajdon ló; Ugyanaz a fegyver; mindenbe' hasonló;

De csak egy pillantás, a szerelemé kell: Jaj neki! a szíve ketté hasad ékkel;
Sikolt nagyot egyet, valamint a héja, S öszveroskad szegény, lerogy elalélva.

Felocsolák, fűzék társai legottan, - Nem csoda, suttogták, ilyen állapotban
Mégkötni az éltét egy idegen társsal: Így jár bizony a nő a nagyravágyással.

Szíve baját egy sem tudja Piroskának; Panasza most sincsen halovány ajkának:
Édes ölő bűnét kebelébe zárván, Megy az áldozatra - néma, kötött bárány.

Egy szóba kerülne: világos azonnal; Tanú is akadna mellette bizonynal
Ki felállna mindjárt, ki a csalást sejtí: Hanem ő azt a szót soha ki nem ejti.

Nem is úgy dajkálták, nem is úgy nevelték, Leányi szemérem leköti a nyelvét,
Született szemérem, tanult kötelesség: Oh, a leány sorsa csupa kénytelenség!

De, ha erőt tudna is venni szemérmén, Nem lázad-e lelke mai szörnyü sérvén;
Hiszen itt volt, megvitt; odadobá csúfra, Mint egy leszakított virágot az útra.

Most ennyi gyalázat ember elé jusson?... Kocsi után ő, mely fel nem veszi, fusson?...
Nem! bár a halálnál még iszonyúbb jönne. Záporeső módra megeredt a könnye. ...

"Köszönöm, köszönöm. Nincs panaszom semmi, Akarok Tar Lőrinc felesége lenni."

Indul a hadjárat a csehek ellen, a király viszi Toldit is, de Toldi előbb hazalátogat.

Ezalatt aggódó szeme az anyának Meglátta, hogy örül fia szívén bánat,
Látta, hogy a jó kedv csak aranyfüst, melyen Átal-feketéllik gondja nem egy helyen:
Érezte is a bút, mint érzi előre A seb, ha zivatar készül az időre,
Vagy mint égi madár, mely pihenést nem lél; Oh, nincs igazmondóbb anyaszívénél, szemnél!

Vállán göndörödő fürtjét simogatja. Mi baja? mi lelte? kérdezi, faggatja;
Minden szava színméz: édes fia, lelke, Galambja, virága: mi baja? mi lelte?
Könnye is egy kérdés az elolvadt szemben. Csak szomorú hírt vár, hogy alácsöppenjen:
Rezgő szava, képe, test-oda-hajlása; Mind csupa szív, részvét, bizalom-forrása.

Ezt látva, szívének ő se' parancsolhat, És, mint olyan érc, mely csak nehezen olvad
Soká tartja magát, de ha olvad, ömlik: Keserű érzésben Toldi előzőnlük.
Odaborúl anyja szerető keblére, Hajtja fejét élte kettős kútfejére,
Könnyez is; úgy tetszik, zokog is mint gyermek - Már szégyen, avagy nem, embernyi
embernek.

S kezdé panaszkodni, a leánnyal hogy járt. Toldiné a könnyét letörölte mindjárt:
Nem érzi, hiába! ezt az ilyen bajt a, Ki hamar, vagy régen átalesett rajta;
S monda neheztelve: "Nosza, ne légy gyermek! Azt tudtam... az ember gondol veszedelmet...
Nem a világ egy lyány, s van lyány a világon: Terem az szebbnél szebb, mint rózsa az ágon."

Toldi nem ezt várta. Hát baja csak semmi! Szégyellte, hogy ilyen gyáva tudott lenni:
"Soha nekem! - mondá - ha aranyból lesz is, Egy se', anyám, egy se! elfeledem ezt is.
Csak én megin' egyszer csatába mehessek, Kardot kavarintsak, szál-kopiát vessek!
Ha majd körülöttem harcriadó bömböl: Mint a tavalyi hó, úgy kimegy eszemből."

Elintézik a cseheket, s Toldi is indul vissza, Budára:

Rozgonyi Piroska föltette magában, Hogy megtöri szívét fájdalmas igában,
Ketté szakad ámbár, és ha könnyez vért is: Feleségül méggyen Lőrínchez azért is.
Toldi bosszújára, maga bosszújára, Szűzet megalázó lovagok csúfjára.
Halni ha lehetne, oh! halni szeretne: Szűnjön meg az élet, csak a becsület ne!

De könnyü halálhoz nincs semmi reménység: Játszik piros arcán az ifju egészség,
S úgy védi magát a viruló ép élet: Soha öngyilkosság eszébe se rémlett.
Ám rózsa lehervad: hervadjon el ő is; Virági lehullnak: úgy hulljon el ő is;
Kell lassan emésztő szél, köd, aszály, féreg: Neki a házasság legyen ilyen méreg.

Legyen neki undor, ami másnak tetsző, Ami élet másnak, neki életvesztő,
Legyen neki átok, ami másnak áldás, Neki nem jegyváltás, de halálra-váltás;
Menyasszonyi fátyol neki szemfedője, Menyasszonyi ágya neki terítője,
Maga magát százszor azon elsirassa... Ezt ha nem gondolta, ezt érzé Piroska. 4

De mikor az első indulat alább szállt, Kereste szegény szív a fogódzó nádszál,
Azt keresé titkon, éjente-naponta, Hogy mi után áhit, még neki se' mondta.

Nem érte Piroska, mi vonja Budára, Enyhülve miért vár s gondol ez útjára;
Mit maga sem sejt ő: arra van a lejtő, Minden ohajtását édesdeden ejtő.

Ott van, ki szeresse, ott az, ki gyűlölje: Nincs távol, akárhol, maradása tőle;
Mint az Akastyán[1] hegy, griffmadarak honja, Száz mérföldnyirül is maga felé vonja.

Hadd lássa hidegnek, vagy lássa betegnek. Büszkén dacolónak, vagy szíve-szegettnek;
Ne szeresse, szánja, mellőzze, utálja: Ő pedig elhaljon - de szeme láttára!

Csak előtte haljon, a lelkiére haljon. - De hát az a nádszál nem lebeg ott, vajjon:
Ha talán a bántást a lovag megbánta, S édes szerelemre fordulna iránta?...

Oh te dacos, bús szív, mely halni akarnál, Tudod azt, árúló! ki van az udvarnál;
Nyom téged, igen nyom, Toldi lovag bűne, Mikor a bocsánat egy szódba kerülne.

Toldi haza ér Jodok és lánytestvére felvidéki fogságából szabadulva Budára:

Mint farkas az aklot kerülgeti éhen, Körmöli a földet és rugja dühében:
Úgy őrzi kívül ő a Rozgonyi házat, Néma hideg kötől dühösebbre lázad.

El-elrohan olykor s vissza megint újra, Fejével a falat döngeti és fúrja:
Jaj, ha szegény Lőrinc most elibe lépne! Ne hagyd, uram Isten, most esni kezébe!

Így Toldi bosszúját tehetetlen ontá S mire a föld vére összefagyott csonttá,
Felvirrada ő is, dühe alábbhagyván, Valahol egy korcsma utcai köpadján.

Nem aludt, zsibbadság nyomta csak el kába - Ocsúdva, leszállott önön bús magába:
Ott lelte hibáját nagy bánata mellett, Hogy senkire vádat másra nem emelhet.

S érezte, hogy el kell bujdosnia messze, Ahol az új párnak híre-nyomát vessze;
Beülni Szalonta mord falai közzé, Piroska felől még álmodni se' többé.

A reggel azonban szélesre kinyílt, Észrevevé Miklós, hogy rossz helyen ül ott
Felvászorga tehát, s hazafelé menve Kit lát? a Piroska férjét, vele szembe.

Toldi el akarta kerülni; de Lőrinc Örvend neki mindjárt, keze messziről int,
Arca ragyog; Toldit üdvözli, kiáltja: Nincs hova előle menekülni, látja.

S Lőrinc odaadná neki lelkét-testét, Hívja, hogy ők hárman töltsenek egy estét,
(Rozgonyi most úgy sincs itthon az ifjakkal:) Toldi csak ezt mondá szigorú szavakkal:

"Ne híj te magadhoz, ne, se ma, se máskor; Tudod-é mit mondtam neked a viváskor?
Ha te rosszul bánnál - mitül Isten őrizz! - Ne híj te magadhoz soha engem, Lőrinc!"

De amaz dicsekszik s bizonyítja hévvel, Mily boldogan élnek szép ifju nejével;
Lássa, tapasztalja: lehet-e már szebben? - Ámbár hazudott is Lőrinc, nem is, ebben.

Piroska sokat tőn - majdnem lehetetlent, Elnyomni szerelmét, az első egyetlent;
Büszkébb vala, mintsem túrne olyan dolgot, Hogy a világ előtt ne legyen ő boldog;

Az eskü is immár neki erős gyámol, Az a reménység is mire apja számol;
A vérnek is abban lehet egy kis része: Nem epe a mézes hetek ifjú méze.

És ha talán Toldit soha meg ne lássa: Beállhat idővel szive gyógyulása;
Marad ugyan sebhely: megérzi halálig, Ha az időjárás komorabbra válik. -

Szó nélkül a bajnok búcsut vesz azonban, Haza érve, Pejkrét nyergelteti nyomban;
Estig az érc zablát marja szegény pára: Ő ólba megy akkor, Toldi - lakomára.

Egyszer, csak ez egyszer - de mit ér, mit használ! Látni Piroskáját - jaj! nem övé az már;
Tőle hideg búcsút - azt sincs joga venni; Egy néma sohajtást - jobb oda se menni.

Hátha szilaj vére - de galamb lesz, bárány; Váljon meg örökre - meg, ez egy perc árán;
Keserűbb lesz akkor - legyen! azt szomjúzza; - Így habozott a hős: de az örvény húzza.

Piroska szívét is szaporán döbrenték Ura dicsekvési: ki a mai vendég;
Vére-hagyott ajkát emelé tiltóra: De a beszéd elhal, nem veheti szóra.

Egész nap az Istent mind csak azon kérte, Hogy Toldi ne jöjön (hisz' úgy sem ígérte);
S egész nap a szívét mind csak azon kapta, Hogy, ha felé sem jön, megreped miatta!

Az az egy pillantás, amaz első édes, Marcongló, iszonyú, de gyönyörűséges.
Repeső, örvendő, bánatos és bánó, Felelő és kérdő, viszont szemrehányó;

Tilos, ámbár büszke egy isteni jogra, Kárhozat', üdvösség' mennye, sötét pokla.
Kétségbe-esés, hol odavész test, lélek: Az az egy pillantás ezt érzeti vélek!

Elmúlt valahára az az egy pillantás: Észre se' vőn semmit a kenyeres-pajtás,
Kinek a boldogság mind nyelvire tódul, Se hallva se látva sok fecsegő szótul,

Volt idejük lassan maguk' összeszedni Lassan a beszédnek közzé elegyedni:
"Így, az idő, termés" - "úgy, a lovak, harcok --" Ami belül forrong, elföldheti arcok.

Étel-ital közben Miklós szive zsendül Vérmes egészségtől, bortul, szerelemtül;
Iszik az új párért, hogy ihassék érte: Nem bánja, ha Lőrinc oda van is érte.

S mikor a szép asszony, poharát elvéve, Már nevető rózsát aranyos fényébe;
Megfeledé szinte hosszú örök bűját, Élvezi mit a perc öntudatlanul ad.

Asztal utóján már kedvökre lakoznak; S ím, erdei süldőt, büszke vadat hoznak,
Mint eleven, nyújtó-deszkára hasalva, Bőre piros páncél, szájában egy alma.

Tar nekigyürkőzött a gazdai késsel, Esett neki visszán szelnie bal kézzel:
"Addsa" kiált Toldi, s elkapta nevetve: Elereszté Lőrinc, sanda szemet vetve.

Akkor - nem tudom én mely csintalan ördög. A kis bor-e, melyben ajaka megfordott,
Vagy az érzés, a már eltemetett, régi, Sújtá Piroskának, hogy ezt mondja néki:

"Édes uram, mért is tetteti kegyelmed, Kíméli a jobbot a bal keze mellett?
Tudom én, jól láttam, mire képes jobbja: Hát a viadalkor, az utolsó kopja?..."

Lobbot vete Lőrinc nagy-hirtelen erre, Képe vörösebb lett mint a malac bőre,
Bal keze meglódult akaratja ellen S visszacsapá a szót, az eredő helyen.

Vért - amitől ajka majd szinte kicsattan, Vért foga a nőnek serkeszte legottan;
Rámered egy percig sáppadt meredéssel - S nézi vadul Lőrinc Toldit a nagy késsel.

De hamar - mint döbrent őze vadon tájnak, Iszonyát felfogván az ijesztő tárgynak,
Visszagurul mintegy teste körül, s száguld, Tüske, bozót, sűrű neki jó országút -

Iramodék Lőrinc egy közel ajtóba, Mely sehová sem visz csak a benyilóba,
Honnan egyéb út-mód sincsen menekedni: Ablakon utcára kelle magát vetni.

S mint szeme a prédán megáll fenevadnak, Vesztegel egy kissé, cimpái dagadnak;
De futni ha látja, önkénytelen üldi: Csörtet amaz után rettenetes Toldi.

Eléje Piroska könyörögve lebben, Esdekel uráért szép neje legszebben,
Kezére omolva, mély fekete szemmel Néz rá föl, ijedten, kérve, szerelemmel.

Látja ölen Miklós a szép szelid arcot: Haragja szivéből nyomon elviharzott,
S mint fekete felleg a lemenő naptól; Egyszerre pirossá hajnalodék attól.

Kebeléhez vonja rejtező orcáját, Szorítja, öleli tilos mennyországát,
S lehajolván sűrű, önfeledett csókra, Közben susogását így tördeli szókra:

"Jer! - hévvel, erővel zúdítja lehellve: "Jer velem - elviszlek - paripám nyergelve -
Oda hol még szellő - nap fénye se leljen - Megvédek egy ország - mind a világ ellen!"

Piroska e szónál vette magát észre, Mint gyöngé bogár, mely keveredett mézbe;
Kibontakozott és rebegi esdőleg: "Becsületét véd meg, oh lovag, egy nőnek!"

Ott remeg a szép nő, - nem üvölt, nem jajgat, Segély kiáltásra nem nyit zajos ajkat,
Reszket, halovány mint a liliom szirma: Jól érzi, hogy ellent állani nem birna.

Ám Toldin erőt vesz keserű józanság, Az előtte verdő nemes ártatlanság,
Ki lovagnak hívja... mintegy maga ellen! Becsületének hogy védelmire keljen.

Most látja először - igazán most tűne A bajnok elé rút, rettenetes bűne,
Mire csak gondolni borzalom, utálság: Egy szerető szívet hogy tört meg az álság.

Törjék hát!... riadá - az övé is törjék: Élve, pokol minden kínjai gyötörjék!
Nagy keserű bűgás leve búcsuzása, S ment, hogy soha többé Piroskát ne lássa.

Ezzel végződik be V. ének, és rögtön következik a VI.-nak eleje – lányáról, unokájáról:

Piroska... ez a név! jaj nekem, ez a név! Hogy tipra keresztül egy boldogtalan év
S közel a másiknak fele is már rajtam, Mióta e dalra kulcsolva van ajkam!

Még az se merészelt - a panaszos ének Enyhületet hozni az apa szívének:
Egy szomorú köre ült szárnya-szegetten S néma didergéssel gubbaszta felettem.

Piroska! leányom kis árva leánya! Kedvesem egyetlen kedves maradványa!
Ki neved a költő ámaiból vetted, Anya így szólítván, csecsemő-született:

Baljóslatú névvel jöttél te világra! Oh, le ne szálljon rád még jobban is átka,
Hogy sorsod azéhoz közelítsen gyászban, Kit képzetem alkot a Rozgonyi házban!

Hamar elment tőled, kora előtt ment el, Alig ösmerkedvén "a kis idegennel";[2]
S te nem ismerhetted bús életed árát: Amaz elporló szív teljes-egész tárát.

Sínyleni - oh, hogy ne? már sínyled anyádat. S veled együtt nő majd a csecsemő bánat;
Hanem, amit vesztél, nem érted egészen: Emléktelen emlék, egy üres hang lészen!

Egy üres hang! ő! ő!... S hol ecset-, vésőnek, (Mit emberi vad dölyf gúnyol teremtnének)
Hol van a toll, a szó művészi hatalma, Életre idézni ami neked halva?!

Fogsz írni magadnak róla hiú képet, Összerakosgatván sok külön emléket:
Hanem az a kép már merő idegen lesz; Boldogtalan gyermek! a te anyád nem lesz.

Mi haszna, mi haszna!... az a vidor élet, A szép kis ablakból kisugárzó lélek.

Mely, mint kicsi csillag, haj! rövid ösvényén Beragyogta körét, egyedül önfényén;

Az a komoly érzés játszi kedély mellett, Melyért idegennek is szeretni kellett;
Nyílt szív, ajak és arc, nevető nagy kék szem... Róla vetett árnyék: de nem ő az mégsem.

De talán még jobb így: legyen inkább zárva, Előtted az a sír, kedves kicsiny árva!
Te csak a felszínen, virágain játsszál, Legyen a gyász könnyű mely örökbe rád száll.

Élj te!... hisz ő jóslá haldokoló szájából: "Itt, itt a halál van: vigyék a halálból!"[3]
Soha ne értsd a bűt, mely ide van írva: Vigyük a te részed, mi öregek, sírba. -

Piroska, szegény szív! egyedül s kietlen Maradott, hogy Toldi fölverte kegyetlen
Mint a virág, melyet zivatar elgázol, Kókadva lehajlik, letörötten gyászol;

Harmat esi: rothad, sugár üti: sorvad, Könnye csak emésztí, szerelemtől hervad:
E tüzet ama víz élesztí, nem oltja, E vizet ám a tűz nem issza, de ontja.

Még ajakán a csók, a bűnös, a bűvös; Ki tudja, mikor lesz annak helye hűvös?
Még hitető szónak fülében a zajja: Lessz-e idő, vajjon, mikor ezt ne hallja?

"Jer, jer!" az édes hang csapja fülét: "jer, jer!" Melegíti arcát kárhozas gerjjel:
Oh, bújni, pirúlni, a földbe sülyedni, Elveszni!... de mégis szeretni, követni!

Hol vagy ma, vitézlő bátor kötelesség? Az, kit előbb védtél, maga is ellenség;
Hol van az oltári szent eskü bizalma? Ím, az erős támasz most egy hiu szalma;
Szeretni, szeretve, megimádva lenni, S nem tudva; bosszúból szív gyilkosa lenni,
S kicsit is bánni, mi az elmúlté lett: Hát még az egész, nagy, irtózasos élet!...

Minden okot, vádat maga ellen zúdít, És menti, kimentí, érte vivó Toldit:
Ki tudja, mi rejtett fogadás gátolta Hogy megnyissa szívét, akkor, vagy azolta!
S nem volt-e az egész viadal kísértés?... Bajnoka szívének betegítő sértés,
Hogy ama jöttmentnek magát oda dobja, Csakhogy az oltárnál melegedjék jobbja?...

Oh, átkozza dacos, gyermeki makrancát, Hogy bosszura vette Toldi cseles harcát,
Vissza nem úzé Tart egyenes szavakban, Nem volt bizodalma a nemes lovagban!
Tárt karral ölelni hogy' sietett volna! Azóta mi minden beh nem így lett volna!...
S ama képzelt jóhoz, melyet így eljátszott, Élte a halálnál feketébbnek látszott.

Hát még, ha leányi áldozatát méri! Meddő legyen inkább, az egeket kéri;
S visszára viszálván anya-éreményét, Meggyűlöli apja lehető reményét.
Ím, hős ivadéokban háza dicsőn kelne! Egyezik a becsvágy és szíve szerelme!
És most tönkre teszi a Rozgonyi házat Vagy keserű balsors, vagy örök - gyalázat!

E szó, ez utóbbi, e kimondhatatlan, Vérrel lepi arcát, csupa gondolatban;
Sülyedésén már is megriad, elszörnyed: Ajkán idegen csók pokoltüze terjed!
Oh, hol van elég köny, oltani, e tűznek? Vezekelve omlik lábához a Szűznek:
Szeplőtlen alakja neki égő szégyen, S ha mondja is: "ámen," nem meri: "úgy légyen".

Nem meri, nem tudja, nem akarja szinte: Többé az imádság, érzi, nem őszinte,
Meg kellene bűnét, s nem bírja, utálni, Hazudik, hogy ettől meg akarna válni.
Már földi reménye idealant romban: S elvesze hitét az örök irgalomban...?
Gyötrelmes az élet, a halál rettentő: Maga egymagában viadalmas kettő.

Ezalatt mi történt - akármi! - a férjjel? Haza került Lőrinc valamikor éjjel,

S a tragédia vége: az olasz hadjárat után Toldi is visszakerül Budára.

Így Toldi, elérvén budai otthonját, Szegre akaszthatta bujdosása gondját,
Szegre a nagy buzgányt, a paizst, az ostort, Melyeket ő harcban még ezután is hord;

S bárha Piroskáról se' halla; se' kérde: Mióta Budán van, szíve sajog érte,
Hiszen azt se' tudja, él-e, hal-e vajjon? Bizonyost mégsem kérd, nehogy mástól halljon,
Kiosont estenden a Duna partjára, S karját evezőnek négyszer-ötször vetve,
Átrugja magát az apáca szigetbe...

Ott a kolostornál kémleli, hogy' lásson Fel is az ablakra, be is a szűk rácson,
Ha elébe a sors - ne Piroskát hozná, Csak egy olyan szűzet, ki hasonló hozzá.
Mind hiába! - hátra kerül, a kert megé, Fala nem volt, csak mély, öles árok szegé;
Odabenn a fák közt Toldi megpillantott Valami keresztet s domborodó hantot.

Átlépi az árkot csak kicsi ugrással, Látja, kereszt kettő: az egyik írással,
A másikon semmi, csak Jézus betűje: Térdre borult mindjár' az előtt, a fűre.

Mikor olvasóját rendre leolvasta, Ábécé-betűkkel amazon olvasta
Hogy: "Ez a gyászos sír a Rozgonyi Pálé: Ide fájt a szíve, jó leánya mellé!"

"Piroska!..." zuhant most körül a keresztre Kebléhez szorítva, záporba főröszte,
Csókolta, ölelte azt a hideg szirtet, Míg vele a nagyján valamit enyhített;

De tovább is egyre zokogott bánatja, Mint mikor a sírást el a gyermek hagyja;
Majd szemeit törölé, s a csillagos égre Fölnézve sokáig, így szólala végre:

"Tiszta vagy, ott is vagy! hiszem erős hittel, Oda vársz - meggyógyítsz boldog szeretettel;
Addig soha e szív asszonyt ne ösmérjen: Fogadom, s megállom, Isten úgy segítjen!"

Most kele - négy gödröt vájt neki jó kardja, Két keze markával földjét kikaparta,
Felránta tövestül négy fiatal fűzet; Ezek árnyékolják az apáca-szüzet.[3]

Hogy látta-e mind ezt a kolostor népe, Ki tudja? hisz' ennek ötszázharminc éve;
Lehet az, hogy látták, vagy meg is ösmerték, De megháborítani a nagy hőst nem merték.

Amely uton jött volt, azon is ment vissza, Piroska torát már szomorúan issza,
Piroska' torában szerelme utóját, Együtt az Anikó vídám kézfogóját. ...

Egyéb dolgairól hű Toldi Miklósnak Nem érzem magamat énekkel adósnak,
Könyvbe' sem olvastam, nem is tudakoztam; Csak ez egy munkámmal igazán tartoztam.

DALIÁS IDŐKről mit még barna hajjal Kezdtém, s félbe' hagyék küzdve kórral, bajjal.
Most mikor agg lettem, hajam is fehérül: Ímhol a bús ének TOLDI SZERELMÉről.

Megvallom Néktek, hogy bögtém, míg ezt írtam, másoltam. Megköszönöm Sáfrány
Györgyinek, hogy ezt kibányászta. S Aranyak is bögnie kellett, amikor írta. S talán ezért is
vonakodott műve kiadásától. S a mikor Ercsey Julianna olvasta ezt, lehetetlen, hogy ne
csodálta volna férjét, aki mindvégig hűséges társa maradt.

3. Költői bemutatkozása; barátsága Petőfivel – 4. Az irodalmi élet szervezője – 5. Az utolsó
másfél évtized – ezek következnek majd sorra a hónap közepén, ha újra irodalmi est lesz
Visnyeszéplakon.

Nagyon a szívemhez nőtt ez a téma: A jézusi magyar irdalom. Mégiscsak magyartanár
vagyok én, s mint ilyen – egyetlen könyvet sem hagyok magam után. De építem már
magamba a tervét. Kezdődne azzal, hogy Mind tolvajok és rablók. Folytatódnak a másikkal:
Jézusi, egyházi, világi... S jöhetne az Egy útkészítő – Sinkáról. S megvan már úgy, ahogy a
Babits-dolgozat is. És rengeteg idő kell mindegyikhez, ami még nincs meg... Bessenyei
Györgytől Wass Albertig. A funtineli boszorkányról még mindenképpen írnom kell. S nem
tudom, hogy életem hányadik évében köt engem a Jóisten kévébe...

Mi emel? mi tart fönn? mi sugall? mi bíztat?... Kebelem egy hangja. Követem is aztat.
Egy hang, mely csilingel az égi madárban. Hogy lerombolt fészket rakja késő nyárban;
Mely a pók fonalát százszor megfonatja, Noha füstbe százszor megyen áldozatja;
S mely, hatalmasb szóval, a költőben riad: Ha későn, ha csonkán, ha senkinek: írjad!

(Arany János, Előhang)

Van hallgatód? nincsen?Te mondd, ahogy Isten Adta mondanod, Bár pusztá kopáron – Mint
tücsöké nyáron – Vész is ki dalod.

(Arany János, Mindvégig)

118. ÉVVÉGI NAPLÓ

2009. január

Képmagyarázat:

**Édes anya, bódog anya,
Verágszülő szíz Mária!**

(Kézirat 1506) Istenanya ünnepét üljük, ő alighanem még fiatalabb volt, mint a képünkön levő nagymama, akinek ez leánykori képe. Ő a múzsája annak a műnek, melynek kezdőcíme: E fiúból pap lesz...

Piarista köz, 2008. december 15.

Advent 1. vasárnapján

Mindez Lukács szövegében így olvasható: Amikor közelebb érve megpillantotta a várost, hangosan felzokogott: „Bárcsak te is felismernéd legalább ezen a napon, ami békességedre volna. De el van rejtve szemed elől. Jönnek napok, amikor sánccal vesz körül ellenséged, bekerít és mindenfelől ostromol. Eltipornak gyermekeiddel együtt, akik falaid közt élnek, és nem hagynak benned követ kövön, mert nem ismerted fel látogatásod idejét.”

Máté szövegében pedig így: Jönnek majd napok, amikor abból, amit most itt láttok, nem hagynak követ kövön, mind lerombolják.” „Vigyázzatok, nehogy félrevezessenek benneteket! Sokan jönnek az én nevemben, s mondják: Én vagyok. És: Elérkezett az idő! – Ne kövessétek őket. „Nemzet nemzet ellen és ország ország ellen támad. De előbb kezdet emelnek rátok, és üldözni fognak benneteket. Kiszolgáltatnak a zsinagógáknak és börtönbe vetnek, királyok és helytartók elé hurcolnak a nevem miatt. Azért, hogy tanúságot tegyetek. Kiszolgáltatnak benneteket szülők, testvérek, rokonok és barátok, s némelyeket meg is ölnek közületek. Nevem miatt mindenki gyűlölni fog benneteket. - Hát eddig

S e zsidó nemzeti tragédiát az a Jézus mondja előre, aki három éven keresztül meg erre tanította a Tizenkettőt: „A pogányokhoz vivő utakra ne térjete, a számáriaiak városaiba ne menjete! Forduljatok csak inkább Izrael házának elveszett juhaihoz! Menjete és hirdesséte nekik: Közel van a mennyek országa! A betegetek gyógyítsátok meg, a halottakat támasszátok fel...

S negyven esztendő sem telik el, és mindez bekövetkezik. Kivégzik a zsidók Jézust; kivégzik a Zebedeus-fia Jakabot, majd a másik Jakabot, Jézus féltestvérét. S a végén fellázadnak a zsidók a rómaiak ellen is, de Jézus tanítványai nem vesznek részt a harcokban. Ők még Jeruzsálem ostroma előtt kiköltözködnek a városból, és elmennek a Jordánon túli Pella városába; mert megtanulták Jézustól, hogy aki kardot ragad, az kard által vész el. De akik nem lettek Jézus tanítványai, azok kardot ragadnak, amikor Jeruzsálemet a légiók seregei veszik körül, mert meg akarják akadályozni, hogy bekövetkezzék pusztulása. De Jézus útbaigazítása ez: akkor aki Júdeában van, fusson a hegyekbe, aki a városban, meneküljön onnan el, aki pedig vidéken, ne térjen oda vissza. Ezek a bosszú napjai lesznek, hogy beteljesedjék mind, ami meg van írva. Jaj a várandós és szoptatós anyáknak azokban a napokban! Nagy lesz a gyötrelmek földön, s az ítélet haragja sújtja ezt a népet. Kard élén hullnak el, és fogságba hurcolják őket a pogány népek közé, Jeruzsálemet pogányok fogják tiporni, míg idejük be nem teljesedik.

És mindez bekövetkezik. A zsidók közel ezerkilencszáz esztendőre elvesztik hazájukat, és csak sokmillió palesztin s nem kevés millió zsidó halála árán tudják azt a múlt század közepétől, úgy-ahogy visszaszerezni. Nekünk azonban, Jézus tanítványainak; vigyáznunk, virrasztanunk és virrasztanunk kell. Nekünk, Jézus magyar tanítványainak is. Arany János mondta másfél százada; a szabadságharc kitörése előtt: Ha minket is elfúj az idők zivatarja, nem lesz az Istennek soha több magyarja. Vörösmarty, a Szózat költője, így számol be erről a lehetőségről versében, melynek címe:

Előszó

Öröm- s reménytől reszketett a lég, / Megszülni vágyván a szent szózatot,
Mely által a világot mint egy új, egy / Dicsőbb teremtes hangján üdvözlje.
Hallottuk a szót. Mélység és magasság / Viszhangozák azt. S a nagy egyetem
Megszűnt forogni egy pillantatig. / Mély csend lőn, mint szokott a vész előtt.
A vész kitört. Vérfagylaló keze / Emberfejekkel lapdázott az égre,
Emberszivekben dúltak lábai. / Lélekzetétől meghervadt az élet,
A szellemek világa kialutt, / S az elsötétült égnek arcain
Vad fénnel a villámok rajzolóak le / Az ellenséges istenek haragját.
És folyton-folyvást ordított a vész, / Mint egy veszetté böszült szörnyeteg.
Amerre járt, irtóztató nyomában / Szétszaggyatott népeknek átkai
Sohajtanak fel csonthalmok közül; / És a nyomor gyámoltalan fejét
Elhamvadt városokra fekteti.

Most tél van és csend és hó és halál, / A föld megöszült;
Nem hajszálanként, mint a boldog ember, / Egyszerre öszült az meg mint az isten,
Ki megteremtve a világot, embert, / E félig istent, félig állatot,
Elborzadott a zordon mű felett / És bánatában ősz lett és öreg...
Eddig versének részlete... A vésznek pedig végeredménye: százezernél több halott. Görgey
leteszi a fegyvert Paskijevics kétszázezres serege előtt Világosnál; Batthányi és az aradi
tizenhárom halála, Petőfié Segesváron, és még nagyon sokaké. Költeményünk szerzőjének
Vörösmartynak elméje elborul, Arany s Tompa búskomor lesz, Széchenyi, a legnagyobb
magyar pedig öngyilkos. Deák még idejében hazamegy Kehidára, Kossuth apánk meg
számkivetésre Torinóba. A végeredményhez még hozzátartozik a rengeteg hadi özvegy és
hadi árva. S az is, hogy Kufstein s a többi börtönök benépesülnek rabokkal és hogy
elkövetkezik húsz évre az önkényuralom. Közel két évtizedes. Ferenc József vesztes csatái
(Solferino, Königrätz) után 1867-ben létrejön a kiegyezés.

Arany két évre Világos után kétségbe esve megírja vígeposztát, a Nagyidai cigányokat –
melyről két évtizeddel később vallja: Oly küzdelemre, mely világcsoda, Kétségbe esett
kaczaj lőn Nagyida. Drágán vagy olcsón úsztuk meg? Csak folytattuk Jézus után a Jézus
előttit: Akik előtttem jöttek, mind tolvajok és rablók. A jézusutáni harcok nem különböznek
semmit a jézuselőttiektől; legfeljebb annyit, hogy egyre kegyetlenebbek lesznek De azért a
negyvennyolcat is nagyon drágán úsztuk meg.

Még nagyobb árat fizetünk hamarosan. Szarajevóban eldördül egy lövés; s bár Tisza
István megteszi a magáét, az agg uralkodó mindent meggondolva és mindent megfontolva –
47 békeév után – hadat üzen Szerbiának, és kitör az első világháború. Négy keserves év után
már milliókra rúg a halottak, hadi özvegyek és hadi árvák száma. S mindezt keresztények
csinálják? Igen. Az ütközetek előtt az őrmester rumot osztogat, a különböző keresztény
vallások tábora lelkészei pedig Jézus testét és véréét. Maradt a történelem továbbra is –
jézuselőtti. Harsányi Kálmán jézusi versét ismeritek-e?

A BALKÁNT JÁRTUK . . .

A Balkánt jártuk sárban, napsugárban, - Hosszú, nyomott, ünneptelen hetek!-
Hóban, viharban, jégtű-zivatarban, Fáradt, nyögő kigyóvonalban,
Emberek, barmok, szekerek.
Egy-egy szekér sikoltott csak nagyot, A barom és az ember hallgatott.
Utunkat állta egy-egy görgeteg, S fúvásba ástunk újat, téveset,
Hajléktalan, vad hegycsúcsok tövébe. Nem hallottuk, csak az ásók nesztét,
S egy-két kidőlt bajtárs lehelletét, Mely még huhúkolt rég fagyott kezébe.
Ástunk, haladtunk, Fogytunk, maradtunk,
Gyúrtuk, legyúrtuk, elértük a célt. A csatatért.

Barom és ember nem kérdezte : mért. Mindenki tudta, de senki se tudta,
Csak tudni vélte, csak hazudta. Hiszen ha tudta volna?!... haj,

Rádörgött volna mindnyájunkra: - „Rabszolga faj,
Hős-káprázat bolond lenyűgöztette, Ki milliószám örlöd önmagad,
Mert hús éhes zseb egymásba harap, S falná magába, torkig teletömve
Magát az Aranytermő Szamarat, Csak más ne falja be!
Gyávák gyávája te! Ezért? Ezért? A tátott szájú véres zsákokért?”
De próbált volna csak szót szólni A nyomorult, (a hős, az igazi!)
Elsőnek én ragadtam volna torkon. Egy sóhaját se törje meg soha
A nagy jajszónak, aki katona; Asszony, gyerek, jajszó, maradjon otthon.
Gyarló kettősség! Egyik serpenyőben Igaz hitem, igaz gondolatom,
Másikban három cifra csillagom, Öröklött, barbár, álhős-büszkeségem,
S a mérleg - mégis erre billenőben.

Mert így vagyunk mind, ezrek, milliók, Éretlen, törpe, játék-katonák,
Hisszük, hogy van rabolni s ölni jog, S hogy becsülettel vagyunk banditák.
Oh férfilélek, te vagy a talány, Ki felujjongtál bennem, kardot fogva,
S még most is, most is megvetnéd talán, Ki a magáét bátran sutba dobja,
Hogy amit gondolsz, helyetted kimondja!

Végeredmény számunkra, magyaroknak: Trianon... A győztesek elcsatolják tőlünk
hazánk kétharmadát, s magyar népünk egyharmadát. Ekkora igazságtalanságot elviselnünk
nem lehet; és 20 év után bekényszerít maga mellé az örült tizedes a másik világháborúba,
mely már nem négy, hanem hat évig tart, s a meggyilkoltak, az özvegyen s árván maradtak
száma messze meghaladja a korábbi, a „kisháború” áldozatait. A be-fejezés érdekében
még ledobjuk az atombombát is.

Végeredmény – ismét számunkra, magyaroknak: bár egyetlen Hitlertől megszállt
ország területén sem maradt életben annyi zsidó, mint nálunk, mi vagyunk a bűnös nemzet.
Miként az első világháború után is, rajtunk rúgnak a legnagyobbat megszállóink. Tíz év után,
'56-ban fellázadunk. Világtapsot kaphatunk, de a megnyílt határon kivándorol a tíz napos
forradalom után kétszázezer magyar fiatal, mely vércsapolás negyvenszeresen meghaladja a
vörös-, a fehér-, a Rákosi-, a Kádár-terror áldozatainak együttes létszámát. Java részük
elveszett nemzetünk számára – alighanem örökre.

'89 után, amikor a szovjet sereg kivonul hazánkból, végre – ezer évnél is hosszabb idő
után – megszűnik állampolgári kötelező feladatnak lenni az embergyilkolás. Csak az önként
jelentkezők jól fizetett szakmája lesz az.

Helyette ránk szakad az, ami minden gyilkolásnál nagyobb veszedelem – a nemzeti
öngyilkosság. 2001-ben a 8 éveseknek már egyharmada cigány, és 2020-ra már a felénél is
több lesz a számuk. Prognosztizálhatunk A század végére hal meg az utolsó magyarul beszélő
ember, miként meghalt a dalmát, s annyi finnugorul beszélt nép: a lív s a vót? Mert a magyar
nők jelenlegi szaporodási rátája 1,2, s ez a biztos nemzethalált jelenti.

Testvéreim Jézus Krisztusban! Hazánkban az Isten megáldotta a cigányokat mind a két
kezével. Azért áldotta meg, mert ők még tudják az istenadta élet alaptörvényét: a kapott életet
tovább kell adni. S a magyar ezt már elfelejtette? Nem. Sokkal rosszabbat tesz. Ezt a törvényt
semmibe veszi, s ezért halálra való, nem kár érte – írta Ady Endre.

De én szembeszállok vele, és sírva kiáltom: Nem igaz. Kár érte, mert ha minket is elfúj az
Isten törvényének ez a lábbal tiprása, akkor nem lesz Istennek soha több magyarja. S Neki is
hiányozni fogunk, mert ő teremtett meg minket. Én nem adom fel. Én akarom, hogy ne
hiányozzunk Neki. Vannak példáink. Visnyeszéplakon, az élő faluban, 2 fölött van a termé-
kenységi ráta. A Bokor első két nemzedékében pedig 3,2 a nők termékenységi rátája. És ott él
a negyedik nemzedékünkben hősnőm, a nyolc éves Bori, aki, amikor várják ötödik testvérük
megszületését, azt mondja, hogy mindegy, hogy fiú lesz-e az vagy lány, mert nekik úgyis
nyolc testvérre van szükségük, s neki, Borinak is nyolc gyermeke lesz: négy lány és négy fiú.
A lányai nevét már tudja is, és el is sorolja őket.

Testvéreim, Ti feladjátok? Arany azt mondta Széchenyiről, hogy mikor ez magát nem tudta szeretni, ő meg szerette pusztuló fáját. Vigyázzunk és virrasszunk nagybeteg nemzetünk ágyánál! S hajoljon össze itt is és ott is négy-öt magyar, hogy megtanácskozzuk, hogy mit kell tennünk, hogy bele ne pusztuljunk e halálos kórba! Isten segíteni fog, ha virrasztunk. Én is Veletek akarok virrasztani, hogy megmentsük a haláltól nagybeteg nemzetünket. Amen.

Piarista köz, 2008. december 16.

Sashalmi reflexió

Gyuri: Kedves Gyurka bácsi! Deme Tamás egyetemi tanár (8 unoka) leveléből továbbítok Néked: Kedves Gyuri testvérem! Vajon tudtál-e egyáltalán egy szusszanásnyit aludni??? (avagy máris túlteljesítetted a "virrasszatok" adventi felszólítás értelmét)?

Tamás: Ma meghallgattuk Gyurka bácsi elmélkedését (megkaptad email-en?). Túllépve azon, hogy lazán túllépte a félórás homiliát – igen értékes volt, amit mondott. Tulajdonképpen összefogta a Krisztus előtti és utáni illetve a magyar történelemben 1848-tól máig tartó – életáldozatokat. (Nálunk 1848, 1914-18, 1939-45, 1956, 1989). Akadémiai irodalom- és történelemóra volt, a végén egy őszinte felsóhajtással, ami a magyar jövő iránti hatalmas csakazértis-reményt és gyermekáldás-óhajtást artikulálta. Túl a népességfogyáson, és a fizikai erőszaknál is rosszabb lélekgyilkolásokon - Adventet a megmaradás reményével köszöntötte. Igazán megrendítő volt.

... Nálunk a gondolatunk a nyolcadik unokánk körül forog. Nehéz sorsa lesz. Indul az Isten-várás. Fájdalmas idő, hajléktalanokkal, zárt ajtajú betlehemi kapualjakkal, naponta háromezeröt száz fővel szaporodó munkanélkülivel. És jön a Mégis. Áldassék az Úr neve! Aludj jól. Ma eleget virrasztottál. Testvéri öleléssel: Tamás és Erzsébet ...

Gyuri: Kemény ellenállást fogunk tapasztalni a KV és a Gyökér részéről, valószínű a Bokor nagy részéről. Tábor Bélát küldtem segítségül a védekezéshez. Megmagyarázza a faj fontosságát. Ez a szó fogja felkelteni az emberek figyelmét. Ha azt íránk, hogy a Magyarok Világnapja, a kutyát sem érdekelné, de a magyar fajra felkapja a fejét. Ennek a végiggondolása, adhatná vissza az életet jelentő önazonosságtudatot és az ebből származó önazonosságot. TE és a BOKOR, a jézusi tájékozódású magatartást tudja ajándékba adni a magyar fajisághoz. Jézusi értelmezést. Ezzel lehet majd kihúzni a méregfogát a hatalmas egységes ellentábornak. Nagy László: Ki viszi át a Szerelmet?

Létem ha végleg lemerült ki imád tücsök-hegedűt?

Lángot ki lehel deres ágra? Ki feszül föl a szívárványra?

Lágy hantu mezővé a szikla-csípőket ki öleli sírva?

Ki becéz falban megeredt hajakat, verőereket?

S dül hiteknek kicsoda állít káromkodásból katedrálist?

Létem ha végleg lemerült, ki rettent a keselyűt!

S ki viszi át fogában tartva a Szerelmet a túlsó partra!

Sok erő azon dolgozik, hogy a létünk lemerüljön, erőtlenné váljunk. Mely történelmi pillanatban hangzik el felhívásod a magyarokhoz? Drága Gyurka bácsi! Azt gondolom, hogy most... rettentetted a keselyűt... lángot lehelsz deres ágra ... felfeszülsz a szívárványra, ... átviszed a Szerelmet a túlsó partra. Egyszer elmélkedj ezekről. Szeretettel és melléd állással. Bisztrai Gyuri

Piarista köz, 2008 december

Mesedélután, de ó-görög nyelven – Advent második vasárnapján

A Bokorban a jobbak közel 30 esztendő óta beiratkoznak ógörög tanfolyamra. Minden évben tartottam a múltban ilyent egyet-kettőt. Idén már átadtam Bajnok Daninak, mert már jobban ért hozzá, mint korábbi tanára. Dani angol-történelem szakos tanár, de három évvel ezelőtt beiratkozott az ELTE ógörög szakára, most írja szakdolgozatát. Most ragadjátok meg

tehát a nagyszerűbb alkalmat, hogy a jobbak közé tartozhassatok. Ezt segítő szőlő mai prédikációm ógörögül, Dani már nagyon öreg – 26 éves, és még mindig csak három pulyát szült neki Gyöngy, azokból is kettő lány, és csak egy a gyerek – a Botond. A Gyöngy pedig hasonlóan előrehaladott életkorban van: már 24 éves. Azt már talán mondanom sem kell, hogy Gyöngy is kiváló bizonyítványt kapott tőlem ógörögből. A gyerekek egyelőre még magyarul, s nem ógörögül beszélnek. De folyamatban van a dolog, mert Bajnok Bori, bár még iskolába nem jár már el tudja mondani a görög ábécét.

De váltsunk már ógörögre! A mai evangélium így kezdődik: Kata Markon. A Kata egy nagyon szép lány. Ő a Bokor nagyasszonyának, Bolarits Andreának az unokája. Andinak, aki '72-ben megírta bokor-himnuszunkat. Ő hasonlít legjobban Andi tíz unokájából naganyjára, akit a Bokorban nem felejtünk el, bár már 15 éve halott. Kata is nagyon öreg már – 19 éves, s érdeme, hogy tagja a szeptemberben megindult idei ógörög tanfolyamnak, melyen kiválóan tanul Daninál, aki a bátyja.

De nem az ő nevével kezdődik Márk evangéliuma, mert az ógöröben a kata tárgy-esetet vonzó előjáró szó, és az a jelentése, hogy szerint. A Markosnak a tárgyesete pedig: Markon. A Kata Markon jelentése tehát: Márk szerint. Hát mi van Márk szerint? Első mondata ez: Arkhé tou euaggeliou Iésou Khristou hüiou tou Theou. Szinte magyarul van: Az első szó az arkhé. Ezt jól ismerjük abból a szavunkból, hogy a régi dolgokat archaikusnak mondjuk. Márk szövegében szavunk kezdetet jelent s a kezdet – az jó régen volt. Minek a kezdete? Hát tou euaggeliou. Ez is magyarul van: az evangélium kezdetéről van szó. Kinek a jóhíreről? Hát Iésou Khristou. Ez is birtokos esetben áll: Jézus Krisztus jóhírének kezdetéről beszél a könyvünk. Hát ez a Jézus Krisztus meg ki volt? Megmondja szövegünk. Az első szót – hüiou – érdemes megtanulnunk: a fiúgyerek – birtokos esetben. Valakinek a fia ő. hüiou tou Theou. A theosz-é, akiről a teológiában tanulunk. Az Isten fia az, akinek a jóhíreről, annak is a kezdetéről akar bennünket tájékoztatni ez a Márk szerint írott könyv.

Ezek után már Izajás próféta könyvének egy idézete következik, melyet eredetileg héberül írt, minek következtében a görögül tanulást abbahagyhatjuk. A próféta magyarul: tolmács. Istent tolmácsolja, Isten üzenetét. Mit üzen? Ezt: Egy hang kiált: Készítsetek utat a pusztában az Úrnak, egyengessétek Istenünk ösvényét a sivatagon át. Minden völgyet töltsetek fel, minden hegyet és halmot hordjatok el. Ami egyenetlen, váljék egyenessé, a hegyek ormai legyenek olyanok, akár a völgy.

Kérdések tolulnak szavai nyomán a szívem felől az ajkamra: Készíték én utat a pusztában az Úrnak? Egyengetem ösvényét a sivatagon át? Feltöltöm a völgyet? Elhordom a hegyet és a halmot? Egyenessé teszem, ami egyenetlen? A hegyek ormaiból csinálom én völgyet?

Bevallom én Neked, Istenem, hogy nem tudok. Amerre csak járok, szelet vetek és vihart aratok. Pedig Te ismersz engem. Tudod rólam, hogy semmi más sem akarok, mint egyenessé tenni, ami egyenetlen... Meg még, ami a szív bőségéből a Keresztelő tragédiájáról előjött. Nem volt magnóm, amin rögzítem...

Piarista köz, 2008. december

Advent 3. vasárnapja

Karácsonykor gyerekkoromban játszottak velem szüleim. Mikor apám után édesanyám is meghalt, az Attila útra kerültem a most tíz gyerekes Márczi családdal és Kovács Terikével – 75 karácsonya előtt még. S az elkövetkező években én is játszottam a magam gyerekeivel. Bokornak nevezték akkor már őket. Mit játszottam? Kérdéseket tettem fel, biblia-ismereti kérdéseket. Ezt terveztem mára is. Kérdezem tehát

1. Melyik az a személy, akinek a neve legtöbbször kerül elő az Újszövetségben? – (Jézus Krisztus) – 1434 ízben. Fölényes győzelem ez – az Atya és a Lélek fölött. Az Atya csak 415, a Lélek csak 379 ízben kerül elő. Jócskán lemaradnak, de nem szégyellik miatta magukat. Mondják is ennek az abszolút győztesnek: Te testesültél meg, ezért vannak olyan nagyra

Veled, de más lenne az eredmény, ha mi testesültünk volna meg. Így mondják? Nem tudom, de mondhatják neki ezt is.

2. Ki a következő személy? Elárulom, hogy három névvel is szerepel ez az egyetlen személy, és nincs senki az ÚSz-ben más, akinek három neve is van – (Péter, ill. Simon és Kéfás) – 182 ízben. Ő meg az Atyától s a Lélektől marad jócskán el. Nem is szégyelli magát; mert nincs velük azonos súlycsoportban.

3. Ki a harmadik? Itt meg azt árulom el, hogy két néven is szerepel? – (Pál, ill. Saul) – 173 ízben. Írhatja az obskúrus kabar-magyar a Merre ne menjek? c. krimijét, ezen a tényen nem változtat vele. De ezek könnyű kérdések voltak. Most jönnek a nehezebbek.

4. Ki a negyedik? Nem segítek semmit. Annyit azért elárulok, hogy nem rég hallottatok róla. Vele fejeződik be az Ősz. Ki ő? – (Keresztelő János) – 92 ízben találjuk a nevét az Úsz-ben. De hát ő csak útkészítő. Menjen a Strabaghoz, ha nagyobb sikerre vágnék.

5. Ki az ötödik? Hát ő már az Ősz-hez tartozik. Róla beszélt a legtöbbet Jézus. (Mózes). Az Úsz-ben 79 ízben, az evangéliumokban 37 ízben és Jézus ajkán pedig 23 ízben találjuk nevét.

6. Ki volt a hatodik? Róla csak annyit mondok, hogy őt becsülte Jézus a legtöbbre az ősei közül. Róla sohasem mondott semmi csúnyát, bár ő is azok közé tartozott, akik előtte jöttek, tehát a tolvajok és rablók közé. Többet nem segítek. Na még ezt: volt neki is hadserege, melyet még meg is áldott egy főpap..., valami Melkizedek nevű. Ki volt ő? – (Ábrahám) – 73 ízben kerül elő az ÚSz-ben.

7. Ki volt a hetedik? Hát olyan, aki csatázott már bőven. Aztán meg elszerette másnak a feleségét. A férjét meg előre küldette a tűzvonalba. Csak egy jót tudok róla mondani. Mit? Azt, hogy tudott szép zsoltárokat írni és kemény bűnbánatot is tartani. S ez se semmi. Az elsőnek még irodalmi értéke is volt, s ezt az irodalmárok, amilyen én is vagyok, nagyra becsülik. – (Dávid) – 59 ízben említi nevét az ÚSz.

8. Egyik szövetséghez sem tartozott de azért bekerült a krédóba. Gőj volt az istenadta. Nagyon furcsa fickó volt. Szerette megmosni a kezét. Olyankor is, amikor elrendelte a zsidók erőszakossága miatt valakinek a keresztre feszítését. Vajon ki volt ő? – (Pílátus) Nevével 55 ízben találkozunk.

9. Figyelitek az arányokat? Melyik arányt? Hát azt, hogy 8:0 a mi javunkra. A férfiakéra. Nők egyáltalában nem szerepelnek az ÚSz. hírességei között. Kis szépséghibájuk a férfiaknak, hogy a nyolc férfiből három gyilkolással is foglalkozott, a negyedik meg csak feltartott kézzel imádkozott, hogy sikerüljön a tömeg-gyilkolászás, az ötödik meg őrizte a megkövezők ruháit, a hatodik, mivel börtönbe került, megkérdőjelezte, hogy Jézus-e az eljövendő vagy valaki másra, hatékonyabbra, olyan fogolykiváltó-félére várjunk, a hetedik meg csak levágta főpap szolgájának a fülét. Hát ez már így van. Ha valaki ki akarná iktatni az emberiség történetéből a verekedést, azt okvetlenül keresztre feszítjük vagy máglyán elégetjük, s ha véletlenül még a tanítványai közé is tartoznánk, akkor elárulnánk-megtagadnánk, s tíz felé futnánk, amikor bajba kerül. Mert mi, férfiak, vagyunk a teremtés koronái. A nyolcadikat pedig csak meggyilkolták, de neki könnyű dolga volt. Csak másodlagosan volt emberfia, elsődlegesen Istenfia volt. A nők mit tudnak? Összesen csak gyereket szülni, meg emlőjükkel táplálni őket. Összesen csak ölelni tudnak De mi ez az öléshez képest? Az öléssel még hont foglalni is lehet. S erről írunk még Zalán futását is! Bár ma már csak azt érdemes elolvasni belőle, hogy miként öleli benne a daliás Etét a deli Hajna. Az öléssel pedig csak megtartanunk lehet egy nemzetet. Kitaláljuk tehát a mű-ölelést. Az is jó valamire..., de hont, családot, az életet nem tartja meg. Csak bizserget a mű-ölelés. De nem bizsergetésre kaptuk a nőket, ők meg a férfiakat.

9. A kilencedik helyen végre szerepel egy nő. Jézus életéhez csupán csak annyi fűzi, hogy a Szentlélek termékenyíti meg őt. Áldott állapotának hatodik hónapjában meglátogatja a Keresztelő anyját, Erzsébetet. Betlehemben megszüli Jézust, menekül vele Egyiptomba,

neveli Názáretben... Mindenek feletti a szerepe Jézus gyerekkorában. Ő volt az Anyukája, azaz a gyerek-Jézusnak a mindene. Aztán következik Jézus nyilvános működése, melynek során a kánai menyegzőn szól is Fiához: Nincs boruk. S Jézus válasza nehezen értelmezhető: Mi (közünk) nekem és neked, asszony? Kafarnaumban pedig elhangzik Jézus ajkán a szó. Ki az én anyám? Aki teszi az Isten akaratát, az az én anyám. Ezután már csak a keresztfáról szól hozzá tanítványa jelenlétében: Asszony, íme a fiad! De erről csak az tud, aki megírta evangéliumában ezt, a szinoptikusok semmit sem tudnak róla. – Vajon ki is lehetett ez a nő? – kérdezem. 26 ízben jelöli meg az ÚSz valaki anyjának a nevét és még további 23 helyen szerepel nevének megjelölése nélkül, mint Jézus anyja. Összesen 49 ízben szerepel névvel vagy név nélkül – Mária.

10. Ki a következő? Megint egy férfi. Kérdezem tehát, hogy ki volt Jézus második leg-többet emlegetett tanítványa? Segítségül annyit elárulok, hogy az illető a maga evangéliumában rendre mint a Jézustól szeretett tanítványáról számol be, de a többi evangelista nem tud erről. Azok nem észleltek ilyesmit. A nyomulókra pedig különösen dühösek is voltak. A mi most következő illetőnkre, a tizedikre is. – Ki volt ez a második tanítvány? – (János, Zebedeus és Szalóme fia) – Nevével 36 ízben találkozunk az ÚSz-ben.

11. Most olyan férfi következik, aki nem tartozott a Tizenkettőhöz. Pálnak volt egy darabig a kísérője aztán elvált tőle. Cyprusi származású ember, és minden vagyonát lerakta Tizenkettő lába elé. Olyasmit tudott tehát csinálni, amit egyikünk sem tud. Jogosan jár neki ez a tizenegyedik hely – Ki volt ő? – Barnabás, akinek a neve – 28 ízben kerül elő az ÚSz-ben.

12 és 13. Kettő között holtverseny van. Egyikük az Ószövetség egy nagy alakja, aki sok mindent csinált. Többek között 700 Baal-papot is megölet. – Ki volt ő? – Illés – akinek a neve – 27 ízben kerül elő az ÚSz-ben.

A másik is az Ósz-hez tartozik. Egy bigámistához, aki valójában kvadrigámista volt, s így lett neki 12 fia és ki tudja mennyi lánya, de ezt csak Vincze Bori számítja ki. A 12 fiúból egyet nagyon nagyúrrá tettek testvérei azzal, hogy eladták rabszolgának. Egyébként a felvett nevről – Izrael – nevezik el magukat is, országukat is, vallásukat is... a zsidók mind a mai napig. – Ki volt ő? – Hát Jákob, akinek inkább kapott neve: Izrael. Az ő neve is 27 ízben kerül elő az ÚSz. lapjain.

14. Ennyi férfi, Jézust nem is számítva, tizenegy férfi után – végre megint egy nő következik. Ismét két megjelöléssel. 14 ízben az egyikkel és 11 ízben a másikkal: ő Márta lánytestvére, meg még testvére Lázárnak is, akit megsirat Jézus Ez a két megjelölésű (magdalai, betániai) nő végig kíséri Jézus egész nyilvános működését, amely idő alatt Máriának, Jézus anyjának a szerepe csak Kánára, Kafarnaumra és a kereszt alatti találkozásra szorítkozik, azaz csupán néhány ÚSz-i helyre. Ezzel szemben Jézus bejárta a városokat s a falvakat, tanított, és hirdette az Isten országát. Vele volt a tizenkettő... és néhány asszony... (köztük ez a mi tizenegyedikünk is), akik vagyonukból gondoskodtak róla. A nő-tanítványok kétségtelen vezéralakja. Róla Jézus annyi dicséretet mond, hogy a férfi-tanítványait összesen nem magasztalja annyit, mint ezt az egyetlen nőt. Itt az 1 : 12 az arány. Ezúttal a nőknek a férfiak elleni versenyében. Egy nő ér annyit, mint tizenkét férfi – (Mária Magdolna) – Ki ez a nő? – Összesen 25 ízben kerül elő az ÚSz-ben.

15. Melyik Jézusnak a harmadik tanítványa, aki a legtöbbet szerepel? Nagyon szegényletes a szerepe, öngyilkossággal végzi be életét. Ki ő? – Hát ez Júdás, az iskárióti. – 24 ízben szerepel az ÚSz-ben.

16. Jézus negyedik tanítványának apját Alfeusnak hívták. Az ÚSz inkább az Úr testvérének mondja Alfeus fiát, pedig csak féltestvére volt Jézusnak. Az ősegyházban neki volt a legnagyobb szerepe. Ő volt a jeruzsálemi zsinat elnöke – Jézus halála után húsz évvel, és a zsidókereszténység meghatározó ereje, ahogy Pál pedig más nemzetek kereszténységének; főleg a görög anyanyelvűeknek volt meghatározó ereje. – Ki volt ő? – Jakab, Alfeus fia – 22 ízben fordul elő neve az ÚSz-ben.

17. Jézus – rangsorunkban – ötödik tanítványának apját pedig Zebedeusnak hívták, anyját meg Szalóménak. Ez a tanítvány a bátyja volt Jánosnak, az evangelistának. – Ki volt ő? – Jakab volt az ő neve is – s e név 21 ízben kerül elő az Úsz-ben.

18. A tizenhetedik név megint őszövségi: Jakob apjáról van szó, aki pedig Ábrahámnak volt a fia. – Ki volt ő? (Izsák) – 20 ízben találjuk e nevet az Úsz-ben.

Folytathatnánk még e játékot tovább, de talán jobb, ha 18 név után abbahagyom. Annyit mondok még, hogy Ádámról 9 ízben történik említés, szegény Éváról meg csak 2 ízben. Meg is kapja mind a két ízben a magáét Páltól: Félek azonban, hogy a kígyó, amint álnokul rászedte Évát, a ti elméteket is megzavarja, és akkor vége Krisztushoz való őszinte ragaszkodásotoknak. Ez az egyik hely. A másik pedig ez: A teremtsében is Ádám volt az első, Éva utána következett; Ádámot nem vezették félre, de az asszony hagyta, hogy félrevezessék, s bűnbe esett. Jobban járt volna szegény Éva, ha meg sem említik. Jézus egyikről sem mondott semmit sem. Ádám is, Éva is azok közé tartozott, akik előtte jöttek. Mi pedig, Testvérei, csak tartozunk azok közé, akik már jézusutániak. Akiket még megemlíthetnék, azok is majdnem mind férfiak. De nem említem nevüket, mert nem érik el az alsó limitet, ami pedig: 20. Hármat kivéve, mert ők nők. S ezzel lesz teljes a játékunk, mert $18 + 3 = 21$, Kitaláljátok-e, hogy mi e három nő neve? Ez lesz az utolsó kérdése karácsonyi játékunknak.

19. Márta, Mária Magdolna lánytestvére – az egyik; 12 ízben szerepel a neve az Úsz-ben. Szolgált Jézust, s bosszankodott, hogy Mária nem segít neki, csak ül Jézus lábainál.

20. Erzsébet, a Keresztelőnek az anyja – a második. 9 ízben említi őt az Úsz.

21. Szalóme, két Jézus-tanítványnak anyja – a harmadik. Jézust Galileától kezdve kísérő nő-tanítvány, aki Máriával s a Mária Magdolnával együtt ott van húsvétvasárnap hajnalán, hogy bebalzsamozzák Jézus holttestét, és már nem találják a sírban. Ő is holtversenyben van Évával; aki már említettem.

Majd megmondom Vincze Borinak, hogyha véletlenül öt lánya lesz, akkor ezekből – Mária, Magdolna, Márta, Erzsébet, Szalóme – válogathat. Akár mind az ötöt választhatja. Benne van a nevük az Úsz-ben!!!

A karácsonyi játék után valamit még prédikálni is illenék. Miről? Nem miről, ha nem kiről! Arról, aki utána jön Jánosnak, aki csak vízzel keresztele: Mit mondjak róla? Azt, hogy Jézus sehogyan sem keresztele. Nem csinált ilyen vallásos dolgokat. Egyet csinált csak. Meg is hagyta, hogy cselekedjünk mi is azt az ő emlékezetére. Hátha meghagyta, akkor cselekedjünk, s hagyjuk abba a prédikálást. Amen

Piarista köz, 2008. december 24. este

A karácsony előtti hetekben húztunk. Kis cédulákat. Rajtuk volt a Duna-part melletti házunk-palotánk ünnepélyes fogadalmas piaristáinak a neve. Még az enyém is. Azt a cédulát húztam, melyen olvasható volt a házfőnököm neve. Ezt az írást is beletettem az ajándécsomagomba

Házfőnökeim

1. **Szomolányi József** (1891-1968) – ő öltöztetett be Vácott, ő vette ki első fogadalmamat (1936, ill. '37), s tanította nekem Schütz Antal skolasztikus filozófiakönyvét.

2. **Tomek Vincze** (1892-1986) – ő dugta be reverendám gombjai mögé apámtól kapott vastag aranyláncomat első éves koromban – Ezt már sokkal idősebb piaristákkal is megtettem... – szöveg kíséretében. Ő volt a Kalazantinumban az egyetlen tanárom Nagypapán kívül, akinek az óráit nem untuk: egyházjogot tanított nekünk. De mindenképpen megemlíteném az ökonómusa, Mátrai János, azaz John papa is, aki elkísért bennünket kiskúnlacházi kirándulásunkra, ahol megmagyarázta nekünk kettejük szerepét: mert kedves tisztelendő urak, ahogy jó előjáróik nevelik magukat a lelkiségre, úgy mi a házfőnök úrral együtt a testiségre...

3. **Bátky Miklós** (1901-1945) – ő lépett örökébe Tomeknek, s csak egy anekdota maradt róluk: Zrínyi úr, nem kell úgy be... (Ez olvasható lesz Az én piaristáim c. készülő kötetemben.)

4. **Kolla János** (1900-86) ő az első igazi házfőnököm, mert eddigelé Léh mester, Nagypapa meg Náci bácsi hatalma alatt tengettük növendék életünk. Hozzákerültem felszentelésem után Saújhelybe. Megmondta nekem, hogy ne okoskodjam már, amikor kijelölte, hogy a folyosó mely részén gyóntassak, s én pedig megkérdeztem, hogy nem gyóntathatnám inkább a szobámban a diákokat. Igen elfoglalt ember volt. Hívták beteghez a kórházba, ő meg segítségünket kérte az ebédlőben. Azonnal feltartottam a kezem, mentem a kórházba, s megtapasztalhattam egy igazán csodálatos gyógyulást.

5. **Szűcs János** (1891-1971) Ő volt a tatai rektor kai direktor. Feljelentettek nála osztályfőnöki segédlettel a tizedikesek, mert sokat kívánok. S ő meglepetésszerűen bejött az órára, ahol én vallási átszellemültséggel magyaráztam valamit Vörösmartyról. Ezt mondta a diákoknak: Lehet, hogy a tanár úr sokat kíván tőletek, de magától is.

6. **Ocskó Lajos** (1887-1946). Csak pár napig volt Debrecenben házfőnököm, mert igazgatónk, Bátori József tanácsára nem akartunk 1944 augusztus végén orosz hadifogságba kerülni, s Pestre utazott az egész ház. Pesten engem Nagypapa elszerződött minisztériumi lelkésznek és tanárnak Balatonlellére, s házfőnököt nem adott mellém, s vígan éltem egészen 1945 február elejéig, amikor is három nap alatt egy vagon Debrecenbe repített; s megtaláltam ott kicsomagolatlan ládáimat a szobámban, meg a de facto házfőnököt.

7. **László Miskát** (1911-1989), aki orosz hadifogoly akart lenni, de nem sikerült neki. Nem kért tőlem tanácsot, megérkezésem után is teljhatalmú egyeduralkodó maradt, de Annuska főzött nekem is reggelit, ebédet, vacsorát, aki később áttette székhelyét Mátyásföldre, s Anyukám lett neki a házfőnöke, akinek elpletyizte a debreceni ház titkait, hogy a tanárok le-lejöttek hozzá a konyhába kérni egy darab kenyeret. Mire Anyám: S az én fiam is? Annuska: Nem ő soha.

8. Közben megjött **Pogány János** (1907-1983) is, és mivel Miskának elég dolga volt azzal, hogy visszaszerezze a gimnáziumot az oroszoktól, Janó lett az új de facto házfőnök. Janóval már sokat tanácskoztam, s valódi házfőnöki tanácsosnak éreztem magam, segítettem neki levelezni a rendkormányal is, de sokallta Nagypapa ily irányú tevékenységemet: Már ne a Bulányi mondja meg nekünk, hogy mit csináljunk Debrecenben. S végre lett házfőnökünk de iure is, mert megszületett

9. házfőnököm: **Nagy Miklós** (1902-1978). Ő maradt végig az. Valamikor 1950-51-ben kerekelt oldott Rákosi Mátyás tanácsára, s én újból rendkívüli helyzetbe kerültem: egyedül maradtam a házban, és ha de iure nem is, de de facto én igazgattam magamat. Annuska nem volt, aki főzzön rám, átmentem a közeli plébániára kosztolás céljából. De rajtam kívül már nem volt senki a rendházban. Aztán november 30-án leköltöztem a Szent Anna templom sekrestyéje mögötti ősi, 18. századi debreceni rendházunk egy szobájába. Onnan rendeztem a Bokor életét, meg az emeletei oratóriumokból. Csak valamikor 1952 elején költözködtem ki onnan a Dobozi bérházba egy albérletbe. Innen vitt el az Ávó '52 augusztus 28-án éjjel.

Utána nagyon sok házfőnököm volt vagy tíz esztendőn keresztül. Gondoskodtak rólam. Enni-inni is adtak. Ruháztak is: kaptam bakancsot, csíkos ruhát nyáron, szumánt télen, de nem láttam a főnököket soha, csak közvetítők útján érintkeztek velem, s fegyelmeztek is, vasba is húztak, hogy rendesen viselkedjem. A rendházban '56 nagy napjait leszámítva nem voltam kíváncsi személy. De aztán egy jó félszázad után Urbán József tartományfőnök megüzente, hogy minden feltétel nélkül visszaköltözhetem. S én vissza is költöztem, azt hiszem 2006. február 19-én, s azóta van már újra házfőnököm.

10. **Perendy László** (1954-) Nem árulta még el, hogy hogyan visel egy minden feltétel nélkül beköltözött piaristát. Eddig még egy árva rossz szót sem kaptam tőle, mindig csak jót. Lehetetlen, hogy nem adtam volna a három év alatt okot neki, hogy mondjon valami rosszat is

nekem. Ezt mindenképpen eskü alatt vallom, hátha szükség lesz majd rá szentté avatása során. Nem csodálkoznék rajta. A karácsony előtti hetekben – 2006 és 2007 karácsonya után – nem Urbán Józsefet és Tőzsér Endrét húztam. Józsinak, Endrének írtam verset is. Nincsen új ihletem, mert egyetemi tanárnak még sohasem írtam verset. Elmondanám benne, ha volna ihletem, hogy a piaristák közül csak ő tudta megfejteni, hogy mi van a soproni jezsuiták káptalan-termének mennyezetén: Rhémos Phós. Magyarul: a beszéd világossága.

Ajándékol a Keressétek az Isten Országát c. művemet adom neki. Nem hiszem, hogy végigolvassa: Jó negyven éve írtam, és még nincsen Retractációm – mint Ágostonnak – és nem is lesz. Csak abban bizakodom, hogy a Merre ne menjek?-et elolvassa, s halhassam Jézustól: Ember, nagy a te hited! Mert ilyet Jézus még csak asszonynak mondott. Értem Őt. Mi vagyunk a selejt, s csak utána teremtetten meg a jobb kiadást, az asszonyt. De ha Laci elolvassa mondott művem, akkor minden lehetséges... Istennél semmi sem lehetetlen!

Piarista köz, 2008. december 24. éjfél

Mai karácsonyi mese a jászol tövében

Egyszer volt, hol nem volt, még az Óperenciás tengeren azért innen volt, volt egyszer egy csodálatos társaság. Olyan régen, hogy talán igaz sem volt. De azért biztosan igaz volt, mert magam is találkoztam benne egy öreg emberrel, aki nekem elmesélte, hogy mi történt velük. Az történt velük, hogy egyszer túl a Tiszán meg innen a Dunán, mindenfelé az országban támadtak lelkes fiatalok, lányok meg fiúk, akik megállapították, hogy így már nem mehet tovább. Mert ha így megy minden tovább, akkor jönnek az isták, s azok az isták olyan különös emberek voltak, hogy be akartak csukni minden mozt, színházat meg hangversenytermet, mert egyikük sem ad jó muzsikát. Mert csak az isták muzsikája a jó muzsika. Csukták is mindazt, amit csak csukni tudtak, de ezek a csodálatos emberek azt mondták, hogy nem kell nekik a moziterem, a színház meg a hangversenyterem... Megvannak ők ezek nélkül is, mert van mindegyiküknek, akármilyen szegények is voltak, otthon legalább egy szobájuk, s abban bizony elférnek ők hatan, nyolcan meg többen is, és rittyentenek maguknak olyat, ami többet ér annál, mint ami a mozi és egyéb termekben hallható meg látható és nézhető.

De az isták sem voltak ám tétlenek. Csak figyelték őket szép csendben, utánuk mentek, s amikor észrevették, hogy nem a moziba mentek, hanem valahová máshova, megállították őket egy percre, s meghívták egy presszóba egy kis vagy nagy adag feketére. S elmondták nekik, hogy tudnak ám ők mindent, de se baj, járjon csak tovább a barátaik közé, de jöjjön el vele feketézni is, ha jót akar magának. Volt olyan is, aki jót akart magának. A feketézés alkalmával elmesélték neki a fekete ellenében, hogy hol is találkoznak, mit csinálnak, hogy is hívják azokat a fiúkat meg lányokat, ki a hangadó közöttük, s különösen arra voltak kíváncsiak, hogy mit is olvasnak, s pontosan hogyan s mint is vélekednek ők egyenként arról, amit ott hallanak. Legkülönösebben meg azt akarták megtudni, hogy mint gondolkodnak az istákról, magukról.

Minden rendbe ment mindaddig, amíg egy szép nyári éjszakán éjfél tájban be nem csengettek mindenfelé az egész országban azoknak a lakásába, akik a főcsővezető szakmában kitűnően végeztek az ország egyetemlein, s amikor begyűjtötték őket, akkor megmagyarázták nekik, hogy akkora bünt követtek el, aminek a büntethetési felsőhatára a kötél általi halál. Olyan helyre legények voltak ezek az isták, hogy így vagy úgy de állták is a szavukat, bár azért jószívűek is voltak. Tudomásul vették, hogy ezeket a főcsővezetékeseket már a szülei is ilyen vezetékiesen nevelték s ezért megkegyelmezve nekik életük fogytáig egy mozgalomba hívták őket, ahol is megismertették velük szép hazájuk különböző zárt intézeteit.

Így telt és múlt az idő, míg aztán kitavaszkodott, s az isták összebarátkoztak korábbi ellenségeik hajlékonyabb, békülékenyebb tagjaival, s – ha szívből, ha színre – nagy és híres jóbarátokká lettek egymásnak. Kitűntették egymást pénzzel, posztóval, palotával meg még egyéb földi meg éginek mondott javakkal. Voltak bőven földi meg égi zsákok – nagy-nagy

bőséggel. Mind a kettőt a Luci Feri töltötte. Előbb-utóbb ezek az isták megmagyarázták békülékeny barátaiknak; hogy akiket akasztottak, ill. akiknek megmutatták azokat a csodálatos intézményeket, azok nem is az isták ellenségei, hanem a békülényeké. Olyan sikerrel tették, hogy azok – ha színből, ha színre – nem is az ők ellenségeik, hanem a békülényeké. Fel is fedezték, hogy tényleg ez a helyzet, meg is magyarázták a Jóskának meg a főnökének, a Karolnak, hogy valóban ez a helyzet. Azok meg intézkedtek. Elmondták, hogy a különös társaság tanítása téves meg veszélyes és félreérthető, s ezért az ő mozijukban s egyéb termeikben ezeknek tilossá lett – mégpedig visszavonásig – szólni. Tizenöt esztendő után küldtek szegények egy levelet, hogy az ő hazájukba az apagyilkosoknak is megbocsátanak ennyi évi büntetés után. Ez meghatotta Jóskát. Rendeztek is egy rehabilitációt: visszavonják a korlátozó intézkedéseket. Jöhetnek újból beszélni moziikba. Csak azt nem mondták meg, hogy ki fogja őket meghívni. Aki véletlenül hívta őket, azt keményen megdorgálták. Elfelejtették megmondani beosztottaiknak, hogy továbbra is, a rehabilitáció után is tilos. Ezért ünnepelnek a mozitermeken kívül, és ma is, most is. Csak meg nem hirdetett módon.

Közben sok víz lefolyt a Dunán s a csapokból itt is ott is csörgedezett az, ami téves, veszélyes meg félreérthető. Addig, addig, amíg egy nem szép, hanem nagyon csúnya napon felfedezték ők maguk is, hogy megromlott az ősi szöveg, amely arról énekelt, hogy Isten mindenkit szeret, de egy vén ember kitalálta, hogy nem így van, hanem a magyarokat is szereti. Mondhatta, amit akart, de újra összezavarta valaki vagy valami a nyelvünket, s nem értettük már egykor még közös szavainkat. S kapta a vén ember az okítást: Szóhasználatod félreérthető, megosztó, inkább kirekesztést, mint mindenki felé kinyíló szeretetet sugalló. A Bokorban egyetemes emberszeretetre és egyetemes küldetésre szocializálódtunk, ezért elsősorban olyan rendezvények szervezését és azokon megjelenést preferálunk, amelyek nem kötődnek semmiféle politikai párthoz, kézfogás-jellegűek, szakadékok felett hidakat építők és egységet keresők. Jó lenne, ha a bölcsesség birtokában lévő idősök továbbadott gondolataikat mindig az egyetemes jézusi szeretethez igazítanák!

De azért akadtak olyanok is, akinek nem zavarodott össze a nyelvük.

Egyikük: Magyarságomat áthatja, tisztítja, nemesíti, értékesebbé teszi – minden nép számára – a jézusi értékeket hordozó kereszténységem. Nemzettudatom azonos az emberiség tudatommal. Nem lehet az jó a magyarnak, ami a rossz az emberiségnek, s benne a románnak, szlováknak, vagy szerbnek.

Másikuk: MÁGLYARAKÁS... Egyszer egy Testvérünk azt a metaforát mondta a TEÁ-ról, hogy „bozótstruktúra”. Én ez ellen akkor tiltakoztam és tiltakozom most is, ám nem értem, és nagyon-nagyon szomorúan nem értem, hogy a TEA apjával, aki nélkül nincs TEA, és nincs semmi olyan, amit ma Teának neveznek a világban, hogyan bánhattok így. Vagy útunkban van már szellemi vezetőnk, s mint a kígyó le akarjuk vedleni régi hámrétegünk? Alapvető tévedésben volnánk? Vagy nem tévedés, hanem már egy tudatos készülődés; egyfajta máglya előkészítése, amin azt szándékoznak megégetni, aki most is azt mondja és írja, ami a szíve bőségéből fakad? Ez hát a bűne, mert arra tette fel az életét, hogy mindig és mindenhol és mindenkinek azt mondja, amit gondol, amit a lelkiismerete gondoltat vele? Valóban, ezért egykor égetés járt, nem is ilyen „nyomdabéli”, hanem igazi. De, hogy övéi teszik ezt vele... – ennek a fájdalom felér az igazi tűz égő fájdalmával. Amikor az ember lelkebe mar a fájás, rosszabb az minden testi fájdalomnál!!! Vajon tudja-e ezt a TEA ítélőszéke? Vagy csak egyszerűen beindult az apparátus működése, mert az ítélkezésnek is van sajátos, árulkodó grafológiája. Egy-két sajátosság: félreérthető, megosztó, kirekesztő, veszélyes, könnyű belekötni, nincs helye..., nem illik bele, ne a Bokortagok költségtérítéséből (!)..., értetlenkedés, nem Istennek tetsző az országos tüzek gyújtása, ügyelnie kellene gondolatai megfogalmazására (!). Az apparátus szóhasználatai ezek, az ítélkezések szófordulatai, az eretneknek kikiáltás grammatikája. S mindez a Bokorban?! Az apparátus nemcsak ítélkezik,

hanem rendre is utasít, s ez már a sajtószabadság témájában is leverné a léceket: ...a jövőben a fent megfogalmazott elvek mentén döntsön a folyóiratba kerülő írásokról! És hogy miért? Arról is szól a fáma: mert a sajtóorgánumot a Bokortagok pénzelik.

Ez volt a legfájóbb nekem, mert egy olyannak mondta ezt a Tea, aki anyagi javainak jelentős részét Bokornak áldozta.

S a harmadik: Bocsánatkérés – Légy szíves nézz ide, rám/ránk, s fogadd el hetvenhatodik(?) bocsánatkérésünket, bocsáss meg hetvenhatodszorra is. Enélkül nem megy... Biztos a hetvenhetedikre is szükség lesz - azt is előlegezd meg, kérlek. S adja Isten, hogy megérhesd a hetvenszer-hetedik bocsánatkérésünket is – ha ugyan mi megérjük... Bocsásd meg, hogy hamarjában cselekedtünk, véleményyeztünk, leveleztünk, felháborodtunk, sápítoztunk, kétkedtünk, satöbbi-satöbbi – mindazt, amit egy ember meggondolatlanul és hamarjában meg tud tenni, nemde elkövettük, csaknem hiánytalanul? Elolvastam „Pilisszántói beszéd”-edet. Nagy írás. Igaz: nem új! De éppen ez a lényege: mert mindig is ezt mondtad, a hangja is a régi. Minden mondatával egyet tudok érteni: magyarnak lenni sajátos érték, nekünk – akik ide, magyarként beszülettünk – ennek az értéknek a megtartása egyik fő feladatunk. Akik máshová, vagy más mibe születtek, azoknak ez a feladata értelemszerűen szabódott személyükre – de s ezek nem „üthetik” egymást.

Én sem akarom feladni. Többen is vagyunk. Te se add föl: légy – ismét – elnéző „gyerekeiddel” szemben! Ahogy Tőled tanultam a koiné nyelvén is: és bocsásd meg vétkeinket...

Szerintem ez nem az a fajta támadás volt, amit pártunk-kormányunk és egyházunk követett el ellened! Talán a felnövekvő Bokor kamaszhangja hallatszott... S gyerekeimnél szerzett tapasztalatokból tudom, hogy ezt a legnehezebb elviselni. Még egyszer bocsánat, hogy én is – pedig mint említettem volt: ezen a téren tapasztaltnak mondható felnőtt vagyok – beleestem ebbe a hibába. Szeretettel, boldog karácsonyt kívánunk valamennyien (tulajdonképpen az egész régió nevében is írhatom, mert mint kiderült, mindenki bánja, hogy bántott Téged).

Válasz

Nagyon köszönöm soraitokat. Szükségem magamban: a Párt s Egyházam után most a Bokor is, édes gyermekem is... elítél? Nagyon köszönöm. Boldog karácsonyt Nektek is. Minden régiót ugyanúgy szeretem ma is, mint tegnapelőtt, amikor még biztos voltam, hogy szerettek. Ma megint biztos vagyok benne. El és letöröltél minden bizonytalanságot bennem.

Könyörgések

Testvéreim! Ezen a szent éjszakán földre szállt az Isten. Örvendező szívvel térdeljünk jázsza elé és kérjük:

1. Bocsásd meg, hogy csak úgy tudtunk köszönteni, ahogyan tettük. Nem örvendezve, csak sírva és zokogva, hogy utad a Golgota felé vezet. Ne ródd ezt fel nekünk.
2. Bocsásd meg nekünk, ha vétkezünk, mert nem tudva és akarva tesszük.
3. Kérünk, hogy minden gyengeségünk ellenére is vigyázz gyermekeinkre és unokáinkra.
4. Őrizd meg otthonainkat minden viszálytól.
5. Ne feledjük el, hogy Te milyen szegényen jöttél közénk, s mi Hozzád képest dúsgazdagok vagyunk.
6. Nagyon szépen kérünk: vigyázz továbbra is Bokrunkra.

Édes Jézusunk! Jászolban fekvő gyermekként jöttél közénk. Testvérünké lettél, hogy üdvözíts minket. Add kegyelmedet, hogy egyszerűségben és igénytelenségben kövessük hívásodat. Aki élsz...

Piarista köz, 2008. december 25.

Eredetileg ezt akartam volna, de aztán váltottam a mesére

Testvéreim, hallottuk, hogy jászolba fektette a gyermekét. Honnan tudta ezt Lukács evangélista? Hát Máriától, a gyermek anyjától. De nem találkozhatott vele. Úgy tudja a mai teológia, hogy Jézus időszámításunk előtt 7 évvel született, s hogy 30-ban halt kereszthalált, tehát 37 éves volt akkor, Mária pedig legalább 50 éves. Lukács pedig a 80-as évek elején írta evangéliumát, amikor pedig Mária túl lett volna már századik esztendején. De Mária elmesélhette ezt gyermekeinek, Jézus féltestvéreinek. Csakhogy azokkal sem igen találkozhatott már Lukács, mert addigra már vértanúhalált haltak. Dehát a szájról szájra szálló hagyomány csak eljuthatta hozzá, hogy Mária jászolba fektette gyermekét. Ezelőtt 68 évvel már ötödéves teológus voltam, s Pázmány egyetemének bölcsészeti karán meg harmadéves és szakdolgozatot kellett írnom magyarból. Ajánlott is tanárom egy témát. Ezt: A családíság Arany költészetében. Nem tetszett nekem az ajánlat. Éretlen voltam hozzá akkori magam 22 évével. De mára megértem a témára, mert jó negyven évvel ezelőtt megírtam már a KIO első kötetét, melynek címe: Honnan jött? A Szentháromságból jött Jézus, amely ha nem is család, de házasság mintájú, ahogy a házasság meg szentháromság mintájú. Ahogyan mindentadó szeretettel szereti az Atya a Fiút, úgy szereti a férfi is feleségét. Ahogyan a Fiú csak azt keresi, hogy tessenek az Atyának mindaz, amit ő tesz, a feleség is mindenben kedvét keresi férjének. Az ilyen szeretetkapcsolat képes arra, hogy egy családba szülessék akár 7, 10 vagy 16 gyermek is, ahogyan a Bokorban ezt nem egyszer és kétszer, hanem nagyon sokszor tapasztaljuk.

Szóval időközben megértem Horváth János nevű tanárom ajánlatára, s előadom visnyeszéplaki magánfőiskolámon, hogy Arany helybeli feleséget választ: Ercsey Juliannát, egy helybéli ügyvéd házasságon kívül született árváját – 1839-ben, 22 éves korában. A másodjegyzői állásával kétszobás szolgálati lakás is járt: erre már lehetett családot alapítani. Aztán 30 évvel később, 1869-ben; 52 évesen megírja egyetlen szerelmes(?) versét feleségének. Ez is csak töredék, melyet Karlsbadban írt, ahol gyógykezeltette magát. Címe:

Nőmhöz

Ezernyolcszázharminckilencben írtuk már e levelet:
Harminc éves, Julim édes! Lelki frigyem teveled.
Ifjú voltál, ifjú voltam, Árva voltál, én szegény:
nem volt messze olyan össze-illő pár a földtekén.

Ezt egészíti még két sor, melyet Petőfinek ír feleségéről 1847-ben:

Végre kincset leltem: házi boldogságot,
mely annál becsesb, mert nem szükség őrzeni.

Ebből a kapcsoltból születhetik majd Juliska és Laci, akinek a Petőfi bácsi majd verset ír: Laci te, Hallod-e?... s a többi. Ezzel indult Arany családísága, s most ennek nyomán kérdezem 2008 karácsonyán, hogy mivel indult az Isten családísága. Azt hiszem, ismét csak Arany nyomán, hogy egy alig érhető optimizmussal. Erről szól a 33 éves korában írt verse, melynek címe: GONDOLATOK a béke-kongresszus felől.

A mult időnek bölcsei Századokon keresztül
Örök-mozgót követeltek A véges emberésztül:

Az új kor bölcsesége, mely Amazokat neveti,
Az örök béke, nyugalom - Vessző-lovát kergeti.

Nagy gondolat! képzelni is Dicső, fenséges eszme!
Az embernem, mint egy család, Szeretettől övezve,
Testvériségben, mint talán Kain előtt élhetett;
- Az Írás, hol jegyezni kezd, Jegyez csak gyűlöletet.

Mikép egy isten-atyja van Az égben e családnak,
Kit (a művelteken kívül) Minden népek imádnak:
Úgy lenne földön józan ész Az egy közös hatalom,
Törvény, igazság... akitől Jó büntetés, jutalom.

Hogy vér a vért ne ontaná Hiú bálványi végett;
Boszulni sértett áljogát, Vagy nemzet-büszkeséget;
Hogy fajra fajt ne költene Az ápolt népgyűlölség
S nemzet ne kísérné tapssal Más nemzet sírbadöltét.

Hogy a virág és a gyümölcs, Mit a jó föld hoz ingyen,
Soha ne lenne had miatt Feldúlva téreinken:
S a vérvonalt, hol lengtenek Hazug hir-név zászlói,
Ne kísérné az éhhalál Sötét szárnyú hollói.

Hogy ne siratná az anya Élő fiát halottúl:
Ne retteghetne a jegyes A mátkai napoktól;
Ne venné fel a kora gyászt Kicsiny árvákkal, árván,
A nő, ki nem virraszta még Férje halálos ágyán.

Hogy az utódok sírjait Ne számlálná meg a vén,
Hazája vagy idegen föld Vidékeit nevezvén;
S ne nézne könnyező szemmel A kéklő messzeségbe,
Keresve, kérdeve hasztalan: Ki fogja már szemét be?

Hogy a késő Emlékezet, Mikép gyermek-korára,
Álom gyanánt eszmélne csak A rég eltűnt csatákra;
És lenne béke, oly örök, Mint isten szellemében;
Megkezdve itt, - állandóul Folytatva majd az égben.
Mindezt Arany 1850 szeptemberében írja: nincs még egy éve a világosi fegyverletételnek, az aradi tizenhárom tábornok kivégzésének. S Arany mégis a családiságról álmodik:

Midőn eltűnve a szerény Családiság zamatja,
Midőn a gazdag megkövül És a szegény elfásul...
Egyszóval a polgárodás Fordul reánk csapásul:
Akkor elétör egy vad nép Szilaj vére s erénye
És elborit, mint a tenger Hullámi, vagy fővénye. -

Hagyjátok a meddő vitát! Bölcs Isten az, ki rendel;
Az ember tiszte, hogy legyen Békében, harcban ember.
Méltó képmása istennek, S polgára a hazának,
Válassza ott, válassza itt A jobbik részt magának.

Testvéreim, azt szeretném elmondani Nektek 2008 karácsonyán, hogy az Isten nem érthetetlen, nem felfoghatatlan, hanem Isten a maga országát akarja megvalósítani a Földön, s ahhoz nem kell semmi más, csak hogy a családok összehajoljanak, ahogyan a kisközösségek összehajolnak, hogy lemondjunk egyszersmindenkorra a fegyveres megoldásokról, hogy kivonuljunk a jog világából, hogy megpróbáljuk azt csinálni, amit Jézus megmutatott nekünk

Hogy higgyünk abban, aminek a hitével elindultunk. Abban, amit Ady Endre fiatalon, húsz éves korában vallott, hogy nem volna más vallás összesen csak ennyi: az Istent imádni s az embert szeretni. Tehát a kályhától elindulni. Onnan, hogy megbecsüljük egymást...

Aztán váltottam a mesére? Jól tettem? Nem tudom. Döntse el az olvasó!

Piarista köz, 2008. december 25.

Egy boldog-könnyes karácsony

Első kisközösségben mondott családi karácsony – szentmisével. Csak négyen voltunk. De hárman írjuk-olvassuk évek óta a Naplót.

Csak én könnyeztem meg? Nem tudom, nem figyelhettem mise közben az arcukat. Becsuktam a szemem, mert elborította lelkem, hogy a Gyermekek mindenkéért jött és mindenkéért, aki befogadja őket. Mindannyian áldoztunk két szín alatt. Kezükbe vették a kenyeret is, és a kelyhet is. Befogadtuk Őt. Az én szemem nem maradt szárazon. Ettük azt, amit halála

előtt pár órával rendelt nekünk, hogy emlékezzünk arra, ami tanított, hogy kivétel nélkül mindenkit szeretnünk kell.

A családjunkat is. Nekem is, akiről egyszer rendi előjáróm, azt mondta, hogy bűnösen elhanyagolom a szüleimet. Jóváteszem, ahogyan tudom. Mise után elhatároztuk a családi nyaralást: húgommal, fiával, menyével, unokájával – Budaváriban.

Piarista köz, 2008. december 27.

Egy kisközösségi szentmisén, melyen alighanem karácsonyi mesémet mondtam el, három perces szellemi ajándékot hoztunk egymásnak. Csaba ezt hozta:

Részletek Giovanni Salerno, A Harmadik Világ Szegényeinek Szolgái Mozgalom alapítójának, karácsonyi üzenetéből. Az emberré lett Isten békéje töltse be otthonaitokat!

Ebben az évben is hirtelen ránk köszöntött a karácsony ünnepélyessége, és már csak azt vettük észre, hogy mindent elborít a színes fény és hang kavalkád. De nem mindig segítenek ezek a fények és színek megérteni a karácsony igazi, mély és egyetlen értelmét. Éppen a mindennapi féktelen életünk körítései akadályozzák meg sok esetben, hogy az ünnep valódi üzenetét befogadjuk. Aki elcsöndesedve tölti ezt az időszakot az Andok Kordilleráiban, annak szembeűő a különbség. Fogyasztói társadalmunk sem mentes az olyan nem keresztény hagyományoktól, amelyek felhígítják Isten Fia születésének üzenetét, lefokozva egy színes fényekkel, szentképekkel, romantikus énekekkel, értékes ajándékokkal, ízletes vacsorákkal tarkított egyszerű megemlékezésre. A perui Andok Kordilleráiban a karácsony napja is a kemény munkáról és az éhezéőről szól – az év összes többi napjához hasonlóan. Azonban ez az öröm napja is, mert megszületett Isten.

Isten létezik, és ahol befogadják, tevékenykedik. Nagyvárosainkban karácsony ünneplésekor az ember sokszor még magányosabb, elkeseredettebb, reménytelenebb lesz, mert olyan örömet és békét keres, amit nem érhet el. Isten olyan béke utáni vágyat ültetett szívünkbe, amelyet a karácsonyi csillogás nem képes kielégíteni. Ez a rövid összevetés nem csak karácsony idejére érvényes, hanem az egész évre is: a féktelen élet meggátolja az embert, hogy felismerje felebarátjában a betlehemi Gyermeke Jézus képmását, a másik emberben a testvérét, és nem engedi, hogy meglássuk a Kordillerákban élő indiánok és a sok köztünk élő szegény szemében a könnyeket, amelyek sürgős segítséget kérnek. Sok misszionárius fiatal vallotta be nekem, hogy valóban megtalálta Krisztust és az általa megígért békét a szegényekben, az analfabétákban, az elnyomottakban. Hányszor hallottam a fiataloktól: "Itt minden nap karácsony!" ...

Piarista köz, 2008. december 28.

Levelek karácsony körül, melyek örömet szereztek

1.

Tisztelt Bulányi György, Az erdélyi Európai Idő hetilapban megjelent írása alapján utánanéztem az interneten az ön tevékenységének, és ezen rövid levél keretében szeretném kifejezni csendes elismerésemet a kifejezett gondolatmenetek iránt. Elsősorban az értekezés azon részeihez kapcsolódnék, melyek arra vonatkoznak, hogy a vallások kiváltságokat termelnek, a kiválasztottak viszont lélekből születnek, hogy iManuel nem vallást alapított, hanem kahalt, várakozó és készülődő közösséget teremtett, és ahol arról beszél, hogy az evilági lét keretében egy idő után a trón és az oltár szövetsége mennyire szükségű és elkerülhetetlen. Jelen helyzetben nem tartom központi jelentőségűnek, de azért nem is szándékom elrejteti azon véleményem, hogy az ön által használt fogalmiság nem tűnik számomra a legmegfelelőbbnek, pl. trón és oltár helyett egyszerűbb lenne a mindenkori "csuhás" mentalitásról beszélni, mely a maga destruktív alkotóelemeivel a trónban és az oltárban is szervesen, mindenkoron jelen van, fedő ruhába rejtőztetve intim tanácsalanságát, lelki képtelenségét és mindenkori zavarát. Vagy pedig könnyebb lenne a kifejezett lényeg

megérteni, ha bizonyos túlzásokat nem épített volna diskurzusa menetébe, pl. didaktikai szempontok miatt nem állítaná azt, hogy iManuel három különböző országról tanított, hiszen ő mindig is csak a jelent felmutatva az eljövendő országról beszélt, stb. Mivel azonban ön sohasem ezen világi állapotok konkrét megváltoztatását, hanem csak egyszerű, szemlélő és deskriptív feltárását tűzte maga elé – hiszen már ez is megkülönböztette önt a környező nem-igazán-érdeklődő (félre-értő vagy nem-értő) emberek gyűrűjében –, természetesen itt az a megtartó lényeg, hogy ön azért nyilvánosan hirdette és hirdeti, mutatja fel azon viszonyulási módokat, melyeket a mindenkori Lét és Szellem végig kell járjon ahhoz, hogy saját maga teljességének lehetőségére ráleljen. Valakik pedig befogadák őt, hatalmat ada azoknak, hogy Isten fiaivá legyenek, azoknak, a kik az ő nevében hisznek; akik nem vérből, sem a testnek akaratából, sem a férfiúnak indulatjából, hanem Istentől születtek. Üdvözlettel Fülöp Sándor Kolozsvárról

2.

Kedves Bulányi Gyurka Bácsi! Remélem, nem haragszik, hogy ismeretlenül így szólítom, de a Bokor-közösségen belül minden ismerősömtől így hallottam Önt emlegetni. Abban is bízom, hogy a levelemmel nem tolakodom, és nem írok rossz időben. Pintér Bernadett vagyok, egy budapesti középiskolában tanítok németet immáron 5. éve. Nagyon szeretem a munkámat, a gyerekek közelségét, azt, hogy valamiképp én is hozzájárulhatok lelki, személyiségbeli fejlődésükhöz. Úgy gondolom, a mai világban a társadalmi beilleszkedés, a helyes, erkölcsös út megtalálása egyre nehezebb. Ezt látom a szülőkön, a gyerekeken, sőt, a kollégáimon is. Érzékelem, hogy elvesztették az emberek a kapaszkodópontokat, a fényt már egyáltalán nem látják, nem tudják, miért élnek, miért vannak a világon. Előrebocsátom, hogy én nem kaptam vallásos nevelést, és csak idén májusban keresztelkedtem meg, bár mindkét szülőm keresztény (apukámat idén vesztettem el, sajnos), és velem együtt fontosnak tartják a vallást, mint lelki-szellemi útmutatót. Egyre inkább közelebb jutottam a vallás által közvetített értékrendhez, bár meg kell valljam, hogy korábban a szüleimtől kapott életfelfogás és értékrend sem áll távol a vallás által közvetítettektől, emiatt nagyon szerencsésnek tartom magam.

Mindazonáltal ahogy egyre inkább tudatra ébred az ember, és látja a körülötte lévő világot, ahogy az élőlények működnek, ahogy minden mindenből következik, az ésszerűséget tapasztalhatja, az emberfelettit, Isten létére következtet. Azt gondolom, ha a mai kor embere (aki nagyon nagyra van saját vélt nagyságával, a természet feletti látszólagos hatalmával) rájön, hogy mennyire kicsi, jelentéktelen, és mennyire függő helyzetben van és mennyire kiszolgáltatott helyzetben él, ráeszmél, hogy eddigi életvitele sehová sem vezet. A vallásnak pedig abban nagy szerepe van, hogy újra utat mutasson, és vezessen, és azokat, akik messzire kerültek tőle, visszavezesse az egyetlen helyes útra. Ilyen gondolatokkal a fejemben szerettem volna megkeresztelkedni, és másoknak segíteni, amiben csak tudok, a munkám révén, minden tettem révén. Ember vagyok, tehát gyarló, de mégis próbálok mindig jobb lenni. Szeretném megtudni, megtanulni, hogyan közelíthetjük meg életmódunkkal, viselkedésünkkel a legfőbb jót, az ideáinkat, a jézusi utat. Mindeközben nem akarok megfeledkezni mai magyar társadalmunk égető problémáiról, ezekről az akut lelki-szellemi-politikai-gazdasági gondokról. Többedmagammal érzékeljük az emberekre leselkedő veszélyeket, és talán ezért is kerültem a Kedvesemmel együtt a Bokor-közösségbe. Ez a Bokor-közösség viszont nem akart hallani a bibliai példázatok aktualizálásáról, teljesen elvont, életidegen értelmezését kaptam a Szent Könyvben foglaltaknak. Nem érdekelte őket az, hogy a ma világában hogyan keressük és találjuk meg a jézusi utat, és hogyan legyünk Istennek tetsző teremtmények. Válaszokat vártam a kérdéseimre, amiket nem kaptam meg. Sőt, felfordulást okoztam a lelkekben azzal, hogy – ugyan nem szándékosan – de mégis támadást intéztem a komfortérzetük ellen. Ezen a találkozón ismerkedtem meg Balaton Tamással, aki volt olyan kedves biztosítani engem támogatásáról, ami az ottani megnyilvánulásaimat illeti, és egyúttal

megadta az Ön elérhetőségét is. Véleménye szerint az a stílus és hangnem, amit ott a közösségben megütöttem, támogatásra, de legalábbis meghallgatásra találna Bulányi Gyurka Bácsinál. A Tamással azóta váltottunk pár levelet, amelyben megpróbáltuk kitárgyalni az ott elhangzottakat, de mindenképpen öröömre szolgálna, ha egy olyan személlyel is tudnék ezekről beszélni, akinél nem lehet kompetensebbet találni, a Bokor-közösségek alapítójával, Gyurka Bácsival. Engedje meg, hogy elismerésemet fejezzem ki munkájával kapcsolatban, melyről – sajnos – csak nemrég szereztem tudomást, viszont remélem, személyesen is megismerhetem majd, és tanulhatok Öntől. Remélem, mielőbb válasz érkezik a levelemre, addig is békés, áldott ünnepeket kívánok, és nagyon jó egészséget! Tisztelettel
Pintér Bernadett

ui: Nem szerettem volna, ha úgy tűnik, elégedetlen voltam azzal a bizonyos Bokor-közösséggel, amiben megfordultam, sőt, tudatni szeretném, hogy éppen őáltaluk értesültem a két ünnep közötti melegétel- és ruhaosztásról a rászorulóknak számára, ahol tegnap és ma is segédkeztünk.

3.

Kérdésem: Van-e Hiszekegyed, s ha van, az micsoda? Van Isten és nekünk van örök életünk, s ha jók vagyunk, akkor Istenhez kerülünk, ha meg rosszak vagyunk, akkor elkárhozunk? Mondjad meg, hogy mit hiszel!

Mert magam Jézus után kétezer évvel felmérem, és vallom: hogy nincs a Jézus korabeli Palesztinánál alkalmasabb hely és idő, mint Jézusé. Nincs sehol és semmikor. Tehát Jézus olyan naiv volt, amilyen sem én, sem Te nem vagyunk? Szeretettel Gyb.

Kedves Gyurka bácsi, kérdéseddel kapcsolatban természetesen csak hipotéziseim vannak (rögtön megjegyezve: az egész csak elméleti jelentőségű, a lényeg: a jézusi üzenet tartalma és érvényessége szempontjából ez is jelentéktelen, a gyáva megfutamodást ugyanis eleve kizárom, mint Jézus jellemével összeférhetetlent):

- Jézus úgy-ahogy fölépült magához térése után, (szimbolikus) "40 napig" még találkozott tanítványaival, de aztán mégiscsak belehalt sérüléseibe (ez gyakorlatilag nem valószínű változat).

- Jézus (bármilyen okból is) elvált tanítványaitól, elindult valahová, s aztán baleset, betegség, vadállatok támadása... miatt meghalt (az előzőnél kicsivel valószínűbb változat).

- Jézus (bármilyen okból is) ideiglenesen el akart szakadni Palesztinától, de valamilyen okból végleg megszakadt a kapcsolat vele (lehetséges változat).

- Jézus hosszabb távra tervezve vagy a véglegesség szándékával elhagyta Palesztinát, nem gyávaságból vagy félelemből, hanem azért, **MERT fölmérte (nem volt nehéz!): "országos" elképzeléseinek nincs esélyük az adott helyzetben és időben (ok), és azért, HOGY másutt keressen magának új pasztorációs területet (cél) – és aztán valamilyen okból végleg megszakadt a kapcsolat vele (legvalószínűbb változat).**

Ez utóbbi változat konkrét megvalósulására elég sok nyom utal: a nyomok Indiába vezetnek, ahol

- mind a mai napig léteznek a Tamás-keresztények, mert a hagyomány úgy tartja, hogy Tamás apostol kísérté el Jézust erre az útra, mind a mai napig létezik egy "mauzóleum" Kasmir fővárosában, Srinagarban, amelyről úgy tartják, hogy Jézus (Yuz Asaf avagy Isha/Isa/Issa) sírja (rajta kőbe vésett, érdekes "lábnyomokkal") – (ha jól tudom), ugyancsak Kasmirban (vagy most már Tibetben?), egy buddhista kolostorban mindmáig őriznek régi könyveket, amelyek bőven említik Jézust (az imént említett neveken). Néhány dolgot talán még szóban is tudok majd mondani. Három könyvet ajánlok figyelmedbe (bár mindegyikkel szemben bőven vannak fenntartásaim): Holger Kersten: Jézus Indiában élt (Biográf Kiadó, 1992) (ennek végén nagy bibliográfia van) H. Kersten - E. Gruber: Jesus starb nicht am Kreuz. Die Botschaft des Turiner Grabtuchs (Langen Müller Verlag, 1998) (400 oldal, nagy

bibliográfiával) Nicolas Notovitch: Jézus ismeretlen élete (Palatinus Kiadó, 2001) Ennyit mára. Ölellek: Bandi

4.

Drága Gyurka Bácsi ! Remélem, már ma hajnalban olvasni ill. lapozgatni tudod otthonodban ezt a "blaszfém" Nietzsche-írást. Egyelőre csak azt a fejezetet másolom ide, amely egy az egyben rád, a te tanításaidra emlékeztet. Úgy is mondhatnám az együtt-látód ő az Antikrisztusban:

Az Evangélium pszichológiájának egészéből hiányzik a bűn és a büntetés fogalma; de hasonlóképpen a jutalomé is. A bűn illetve bármiféle distancia, ami Isten és az ember között áll fenn, eltöröltetett. s épp ez az örömhír. Az üdvösséget nem ígérik, nem kötik feltételekhez. Az örömhír az egyedüli realitás minden egyéb pusztá jel, hogy erről szóljon... Egy ilyen állapot következménye egy új gyakorlatba, a tulajdonképpeni evangéliumi gyakorlatba vetül ki. A keresztényt nem a hit különbözteti meg: a keresztény cselekszik, s abban más, hogy másként cselekszik. Sem szóban, sem a szívében nem áll ellen annak, aki vele szemben rossz. Nem tesz semmiféle különbséget külföldiek és honfitársak, zsidók és nem-zsidók között (a felebarát voltaképpen a hittárs, a zsidó). Senkire sem haragszik, senkit sem becül le. Bíróságokon nem látni, s nem is veszi igénybe azokat (nem esküszik). Semmilyen körülmények között nem válik el asszonyától, még akkor se, ha az hűtlennek bizonyult. Alapjában véve mindez egyetlen tétel, mindez egy ösztön folyamánya. A Megváltó élete ez a gyakorlat volt és nem egyéb. A halála sem volt más... Már semmiféle formulát, semmiféle rítust nem tartott szükségesnek az Istennel érintkezéshez, még az imát sem. Leszámolt az egész zsidó bűnbánat- és kiengesztelés-tannal; tudja, hogy csupán az élet gyakorlata az, melynek révén az ember isteninek, üdvözültnek, evangélikusnak s mindenkor Isten gyermekének érzi magát. Istenhez nem a bűnbánat, nem a megbocsátásért könyörgő ima vezet: hanem egyes-egyedül az evangéliumi gyakorlat, épp ez Isten. Amivel az Evangélium leszámolt, az a bűn, a bűnök megbocsátása, a hit, a hit általi megváltás fogalmainak judaizmusa volt. Az örömhírben az egész zsidó egyháztan megtagadtatott. Annak mély ösztöne, hogy miképp kell élni ahhoz, hogy magunkat a mennyekben s az örökkévalóságban érezzük, miközben az ember korántsem érzi magát a mennyekben minden más magatartásformában: nos, egyedül ez a megváltás pszichológiai valósága. Egy új életmód ez, s nem egy új hit... A többi ami Pálról és a papokról szól most nem jelölöm ki, de ha akarod, megteszem.. Jót kíván Kárász Tamás Visnyeszéplakról

**Ha ez a szép rege Igaz hitté válna,
Óh, de nagy boldogság Szállna a világra.
És a gyalgó ember Ember lenne újra,
Talizmánja lenne A szomorú útra.
Golgota nem volna Ez a földi élet,
Egy erő hatná át A nagy mindenséget,
Nem volna más vallás, Nem volna csak ennyi:
Imádni az Istent És egymást szeretni...
Karácsonyi rege Ha valóra válna,
Igazi boldogság Szállna a világra...**

119. BOKOR-ÚJÉVI NAPLÓ

2009. február

Piarista köz, 2009. január 1.

Ó szép Jézus ez új esztendőben ...

Az óesztendő utolsó napján egy kisközösségi szentmisében arról elmélkedtem, hogy Jézus a maga tulajdon hazájába jött, s övéi nem fogadták be. S Jézus zsidó volt, s övéi is természetesen zsidók voltak, s egy század múltán már nincsenek is zsidó-keresztények, csak pogány-keresztények vannak. Meg még arról, hogy újabb két század múltán már pogány-keresztények sincsenek, mert a 313. évet követően kiegyeznek a keresztények egy úrral, Konstantin császárral. Mert a Pilátussal parolázó Jézus fogalmi ellentmondás; mert nincs több vértanú, hanem hamarosan elkezdnek lobogni a máglyák, és már csak pogányok vannak. Keresztények, Jézus Krisztusról nevezhető emberek már nincsenek. Mármint az urak, a gazdagok között most sem találhatók, csak a szegények között akik – Jézus szerény és általunk semmibe vett magánvéleménye szerint – a boldogok. De a 20. század közepén négy-öt bele nem nyugvó, dacos magyar összehajol, hogy újból legyenek Jézusról elnevezhetők, és csak azért nem égetik el őket, mert az istentelen felvilágosodás kiveri főpapjaink kezéből a gyufát.

Utána meg arról kezdtem elmélkedni, hogy van-e még egyáltalán négy-öt magyar, aki összehajol, hogy folytassa azt, amit Jézus elkezdett, s azért kértem meg Bandit és Gabit, hogy eljöhessenek hozzájuk újév családi misét mondani, hogy erről beszélgessünk egy kicsit Jézussal is meg egymással is. Hogy négy-öt magyar összejöhessen, annak feltétele, hogy legyen egy magyar, aki erről beszélgetni akar, s én magyar is vagyok, meg kész vagyok erről beszélgetni, és Bandi is magyar, s ha meghívott, akkor biztosan ő is hajlandó.

Hát beszélgessünk. Ahhoz, hogy legyen négy-öt magyar, aki beszélget, kell valakit a helyemre állítani, aki majd folytatja a beszélgetést, miután eltemettek engem, mert én egyetlen magyarnak sem adtam életet. S ez nagyon nagy baj. Ezen már segíteni nem is lehet, Csak úgy, ha megkérem Bandit, hogy állítson valakit helyettem a helyemre, mert ő tíz magyarnak is adott életet, s ha egyet helyemre állít, neki még mindig marad kilenc, aki a helyére áll, ha ő is kidől majd valamikor a sorból. Aztán még sok egyebet is mondtam, amiket Ti itt mindnyájan hallottatok már tőlem, de ez az újesztendő olyan rohanósan indult, mint ahogy az előző kezdődött meg befejeződött s nem volt időm leírni, mert féltizenegyre jöttek értem kocsival. Kik? Hát Bandi ötödik gyermeke a férjével, aki gitározta nekünk az éjfél misén.

Az előző nap pedig egy válogatott társaság volt nálam. Délután ötkor hálaadó szentmisével kezdtük. Olyan gyors, vadásznak nevezett misével, amit hat után valamivel már be is fejeztünk. De nem ezért voltak válogatottak, hiszen Bokor-beli testvéreim mindegyikéről feltételezem, hogy elmentek valamelyik templomba, s nem érték be egy szobám-beli és nyakkendőben, stóla nélkül mondott asztal-körüli hozzáimádkozós szentmisével. De nem ezért voltak válogatottak, hanem azért, mert hajlandók voltak velem együtt szenvedélyemnek élni. Dohányozni? Dehogya: ők rendes emberek s nem tesznek ilyesmit, mert a dohányzás halált okoz – sajnos, a nem-dohányzók is meghaltak eddig még mind. Miért? Mert mindannyian egy halálos betegséggel kezdjük életünk. Az élet okoz halált. Mert sajnos Czeisel Endre szerint csak 120 évre vagyunk beprogramozva, s így harminc év múlva én magam is biztosan meghalok két esetben: Ha dohányzom, meg ha nem dohányzom. Nekem azonban elég e földi létből 120 év is. Szeretem a változatosságot. Harminc év múltán megnézném már, hogy odafent milyen az Isten Ország. Hogy idelent a Bokorban milyen, azt tudom már – azt hiszem. Hogy el vagyok-e ragadtatva tőle, azt most még nem árulom el.

Megmondom: azért volt válogatott a társaság, mert hajlandó volt bridzselni velem. S ezt még éjfél előtt abbahagytuk, mert nagyon kimerítette őket. Az újévben pedig jött hozzám hajnali nyolcra a világ legcsodálatosabb teremtménye. Minek? Bridzselni? Dehogya is.

Nyirokeres lábaimat minden földi jóval megpakolni, hogy megtudjam tenni az újévi nagy utat Bandiékhoz a Táborhegyi lépcsőre... már mint az út első felét: szobámtól a liftig, s a Földszinttől Krisiék kocsijáig.

Mise után meg is ebédeltettek, s közben olyan öröm ért, mint még soha... indul a negyedik nemzedék első csoportja – legalább nálam is !!! Ezután a kimerítő visszautat is megtettem. Majd a számítógémem elé roskadtam. Ott várt Bisztrai Gyuri drótpostája: *Merre menjen a Bokor? Merre ne menjen a Bokor?* És Sólyom László teljes újévi beszéde is várt, melynek Bulányi-kivonata az alábbiakban olvasható:

A világméretű pénzügyi válság és a gazdasági visszaesés különösen sújtja Magyarországot. Rajtunk múlik, ki milyen választ ad saját életében a válságra. Elköltöttük a pénzünket, sőt jóval többet. Az embereknek pedig a válságban még súlyosabb teher a hitelek törlesztése. Éppen a nehéz időkben szükséges, hogy legyünk öntudatosak, s felelős emberként utasítsuk vissza, ha akár gazdaságilag, akár politikailag ki akarnak használni. Azok, akik bíznak egymásban, kölcsönösen megsegítik egymást. A tisztesség hosszú távon megéri.

Elnemküldött – mert nem tudom drótpostacímét – válaszom: Tisztelt Államelnök Úr! Megkérem, hogy szóljon az OTP-nek, hogy ne lopjon tőlem továbbra is, mert a nyugdíjam az OTP-ba megy, s a TÉBÉ nyugdíjam után évi 4 %-ot fizet – nagylelkűen, amikor az évi infláció 10 %. Évi nyugdíjam a 13. havival együtt – kb. 2 millió. Az utolsó 15 év alatt tehát összesen 30 millióra rúgott. A 10 mínusz négy – éppen 6 % , s ez évi 1,8 milliót tesz ki. Ezt a nagyjából 2 milliót tőlem, kisembertől lopja el folyamatosan. Van vagy négy millió nyugdíjas az országban. Azokkal sem bánik másképpen. Ha beszorozzuk e négy milliót a tőlem lopott 2 millióval, ez 8 trilliót ad ki, azaz 12 nullát kell a 8 után leírni. Ezzel az összeggel megsegíthetnők egymást, ha az OTP nem lopná tőlünk el. Ebből a 8 trillióból most, a jelenlegi válság idején, minden magyar állampolgárnak kiutalhatna Ön egy 1, 200 000 forintnyi gyorssegélyt... egy mondjuk hét gyermekes család esetén ez már – apát és anyát is számítva – 10, 800 000 forintot tenne ki. Vásárolhatnának belőle egy szép kis vidéki házat, s hozzá egy félhektáros kertet, melyben az anyukák sok mindent megtermelhetnének. De hát ez esetben is lopna még az OTP, mert még nem fizetett kamatot. Ez még csak a null-szaldó lenne, mert – mint mondtam – még nem fizetett kamatot. Már pedig azért tesszük pénzünket bankba, hogy az ott kamatozzon. Mekkora legye a kamat? Szerény vagyok. Nekem elég lenne az évi 4 százalék is. Ez pedig azt jelentené, hogy az évi ellopott összeg nem 2 000 000, hanem 2 080 000. Ez a csekély 80 000 forint is jól jönne. Kamatozzon már a pénzem, ha egyszer a bankba rakom.

Önnek, Elnök úr is jól jönne. S mivel az ön jövedelme biztosan felette áll az átlagkeresetnek, talán le is mondhatna róla. Magam mindenképpen ezt tenném, hogy ezzel is segítsek rászoruló honfitársaimon. Mert a tisztesség ezt kívánja, és hosszú távon meghozza gyümölcsét. Tisztelettel – egy nyugdíjas.

A levélből látható, mire futja tőlem az evilági pénzügyi válság megoldásában. Ami a Biblia és Szent Pál évét ünneplő egyház megsegítését illeti, a nyáron megírtam a *Merre ne menjek?* c. művem. Ennyit tudtam egyháзамért tenni.

Ezek után a családom következik. Mint nemzetkipusztítónak, nekem a családomat Bokornak hívják, s Bisztrai Gyurinak próbálok most válaszolni, hogy merre menjünk. Mielőtt válaszolnék rá, hogy merre menjünk, feljegyzéseim alapján tájékoztatni szeretnék Beneteket a valóságról, a tényállásról.

1972 és 1989 között 218 csoportvezető avattunk. Nem ennyi csoportunk volt, mert egymagammak 8 csoportom volt: Fiatalok 0 és I, Öregek I., II. és III., Papok I., II. és III. S nem kevés testvéremnek volt szintén több csoportja. Végigmegyek e 19 esztendőn.

Év	Meghalt	Távozott	Cs-vez.	Cs-ban él	Össz.
1972	9	4	4	2	19
1973	1	1	3	1	6

1974	1	5	3	2	11
1975	2	4	3	2	11
1976	4	5	-	5	14
1977	-	-	1	2	3
1978	2	-	3	3	8
1979	1	7	1	6	15
1980	-	4	4	4	12
1981	2	6	3	4	15
1982	-	4	4	4	12
1983	1	9	1	3	14
1984	-	2	6	5	13
1985	3	4	4	5	16
1986	2	5	4	4	15
1987	-	3	2	4	9
1988	-	8	-	3	11
1989	-	3	-	11	14
28		74	46	70	218

A summa tehát: a 218 cs-vezetőből mára meghalt 28, 74 pedig már felénk sem néz. A megmaradó 116-ból visszaminősítette magát taggá 70, és maradt a 218-ból 46 cs-vezető. Az ezt követő cs-vezetőt avató lgy-ra éppen 19 esztendő kellett várni (2008), melyre 16 főt, (házas)párt hívtunk meg, akik vélhetően 8 csoportot vezetnek. A két 19-19 évet (1972-'89 és '90-2008) kitevő szakasz elsejében 218, másodikában 16-ot azaz az előbbinek gyenge 8 %-át avattuk cs-vezetővé. A '89-et követő években is születtek új csoportok, cs-vezetők. Jó lenne tudni ezek számát. Mondom, amiről én tudok: a magam két Mag-csoportját, az egy Visnyeszéplakit, továbbá a Haladó görög és a Folytatás nevűeket említhetem, összesen ötöt. Tudok még a Dombi-életműből megszülető csoportokról is: a szolnoki Bíró Lajos kettő, Öcsi délvidéki és halásztelki kettő, a szentesi Gizike egy, a fehérvári egy, a Kecskeméti Sanyi egy, Szabó János egy cs-járól, a változó helyszíni gyáli egy cs-ról, meg Szíjártó Mari egy cs-járól. Ez már további 15 csoport, amely a harmadik nemzedék 8(?) csoportjával együtt (8+15=23) teljesebb képet mutathatna a második 19 éves szakaszról. S az első szakasz ma regisztrálható 46 cs-vezetője is problematikus csoportszámot jelöl. Lehet, hogy 46-nál többet, de az is lehet, hogy kevesebbet. Ha a régiók meg tudnák mondani, hogy mennyi a működő csoportjuk, akkor pontosabb lenne a jelenről a képünk. A magam képe: *az első szakaszban világítottunk; a másodikban pislálkolunk – bár élünk még.*

Élünk, de hogyan? S míg ezt írom, kapom Tamás levelét drótpostán: "A farizeusi, az esszénusi koncepció végső gondja az evilági ország helyreállítása, ami egyébként a tanítványoké is: ...átadják majd Őt a pogánynak. A nemzeti sorsért való felelősség is készíti őket erre a lépésre.(KIO 30c num) Mi nem esünk ebbe a hibába? Nincs itt egy sorrendiség-zavar vagy kettősség: magyarság megmentése, és Isten Országának építése? Hiszen ezt írod 40 évvel ezelőtt: *A Messiás tudja, hogy nincs két végső gond: az egyik megeszi a másikat. Az evilági ország + előkészítő jellegű Isten-Ország-koncepció összeegyeztethetetlen az evilági országot áthúzó, tökéletesített Isten-ország-koncepcióval."* Ha rosszul értettem meg ezt a részt, kérlek tegyél tisztába! (u.o.)

S válaszolok neki: Tamásom, a zsidó Jézus a zsidó tanítványait akarja megmenteni. A zsidókból akar Isten Országát csinálni. Tudja, hogy lehetetlen a zsidó urakkal. Ezért a társadalom legalsóbb rétegéhez fordul: a halászokhoz, a vámosokhoz és a kurvákhoz. A hatalom gyakorlóihoz: a főpapokhoz, az írástudókhöz, a vénekhez nem. Ezek a tökéletesen megnyerhetetlenek Jézus számára. A lezajlott és talán még tovább zajló Bokor-lázadás éppen az urak lázadása. Nem a szegényeké. Ha tovább lázadnak, megkeresem a cigányokat, a társadalom legalsóbb rétegét. Lehet, hogy őket is hiába. Ugyanúgy, mint Jézus is hiába

kereste meg a társadalmi gúla alján levőket. Nem értették meg Őt még azok sem. Pétert is le kell sátánoznia. Majd az írástudó Pál veszi át a kommandót, s tanítványai összeborulnak Konstantinnal. Az evilági országnak csak a vezető rétege megnyerhetetlen. Az evilági ország szegényei megnyerhetőek. Idézett mondatomban az evilági ország amit jelent, mint ma minálunk az, amiért Gyurcsány, Orbán verekednek egymással. Amihez Jézusnak és minékünk semmi közünk

Május 31-én a hatalmon nem levők közéhez mentem. S keresek és találok közöttük gondolkodó és igaz embereket, ahogyan Téged is megtaláltalak. Majd egy évtizedet pocsékoltam el az urakra – Európában és Amerikában. Ezek a nyugati urak jöttek be az országba 1989-ben? A visnyeszéplakiak nem akarnak gazdagok lenni. Ezért képesek otthagyni városi állásukat. Magam is úr-csemetékhez mentem '45 februárjában. Egyetemi lelkész lettem. Csak úri gyerekekkel találkozhattam ott.

Nincsen tehát Tamásom, *sorrendiség*. Ha oláhnak születek, az oláh urak zárnak majd ki az életből. Magyar vagyok és csak magyarul tudom elzokogni Jézus gondját. Jézus is csak az anyanyelvén – zsidóul – tudta elzokogni az Atyáét és magáét. Az urak gondját sem magyarul, sem oláhlul nem teszem magamévá... Ha pedig még mindig nem megnyugtató, amit írok, mondd tovább a gondod. Minden kétértelműséget ki akarok kapcsolni abból, amit mondok. – Heródes úrnak a mai evangéliumi szakaszban olvasható gyilkolási szándékaival ezek után – azt hiszem – már nem kell foglalkoznunk. Elég, ha ölelünk és szegénynek maradjunk. Valamit hagyhatunk talán az Istenre is! Tényleg hagyhatunk? Háttha nem? Mert nekünk kell megtennünk a magunkét?! Csak ha megteesszük, akkor segít Istenünk...

Piarista köz, 2009. január 2.

Meggyóonom . . .

hogy nem tudok gyónni, Atyám!

- *Igazat beszélsz? Hiszen lelkiismereted világosan jelzi, hogy mit kell bevallanod Istennek, megbánnod, elkerülnöd...*

Ismerem néhány hibámat, de hogy ezek választanának el Istenemtől, azt én el nem hiszem. Ha dadognék itt most ezekről valamit, ha jobban küszködnék az egyik vagy a másik ellen, ugyan mit használna az nekem?

- *Ha nem vagy még szentté avatva, ne törődj vele. Te már szentté avattad magad, mert semmi bűnöd, csak néhány jelentéktelen hibád.*

Hogyan és mivel szakadtam el Istenemtől, azt én meg nem mondhatom.

- *Ki a fene mondja meg, hogy mért ment tönkre a házasságod? Mért aludtál el azok társaságában, akik őszinte szeretettel szerettek téged? Nem vagy Te önimádó?*

Hogy hová jutottam és hogyan élek, azt próbálok most elbeszélni – tíz tételben.

- *Sohase fáraszd magad ezzel. Ebből nem lesz gyónás. Engem megtiportál közönyöddel, pedig úgy fogadtalak-vártalak mint ifjúságom nagyon tisztelt testi orvosának a fiát. De átléptél felettem, felettiünk. Elalvásaiddal... Azzal, hogy eldobtál mindannyiunkat, mint egy koszos zsebkendőt. Egy embernek nincs két jelleme. Egy, a barátait visszautasító, s egy másik, amely már a befogadó és elfogadó jószág. Hagyj fel a képmutatással! Lehet hogy lelki-beteg vagy, s minden bizonnyal azért, mert nem tudod Istenek s Magadnak bevallani, hogy Magadon kívül nem érdekel Téged senki más. Nem szeretnék Veled együtt lakni...*

Amikor a cég területére lépek, az én kis főnököm jár az eszemben. Segíts meg, Uram, Isten, hogy elviselni tudjam! Amikor a dolgomat teszem, gyűlölöm azt a szemétdombot. Túrjuk jobbra, lökjük balra, csak a helyére nem kerül éppen semmi sem! Délben eszünk: megadtad mára, adjad holnapra is! A Sanyinak leginkább, akit a múlt héten zavartak el! Estére jön a Főnök: tárgyak fénylenek, arcok ragyognak, hátaik szépen meghajlanak. Másnap aztán látjuk: jövőnkről semmi hír, szándékáról semmi jel. Végre otthon; szia, szia! Megevett

mind, és elsüllyedt már önmagába erre a mai estére. Feleség, mondd, édes Feleség, tudod-e Te, hogy mi ez itt?!

- *Mi ez a süketnéma beszéd? Közölsz Te valamit az édes feleségeddel, vagy csak megkérdezed tőle, hogy mi az, amire rámutatsz? Mért kérdezed? Meg akarod dicsérni, hogy a nemtudnimicsoda tárgyat odatette, ahova? Szemére akarsz vele valamit hányni? Még az édes feleséged számára sincs másod, csakhogy elalszol, ha szól valamit? Kit szeretsz Te tulajdonképpen? Úgy látom, hogy Magadon kívül senkit.*

Imádlak-e, Uram, Istenem; szolgálok-e Neked? – egyáltalán, mások után!

- *Magadon kívül nem szolgálsz Te senkinek.*

Akkor pedig marad-e értelme annak, hogy segítségül hívjam a Nevedet, Uram?

- *Az égvilágon semmi értelme, hogy segítségül Hívd a Nevét. Helyette valljad be Magadnak, hogy az univerzum Számodra egyetlen személy. A nevét keresd meg a személyi igazolványodban.*

Szombat, otthon. Vízcsap csöpög: tömítés. A spájz sötét: új égő. A motor köhög: szerelő. (Csütörtökre. Csak kapjak szabít.) A fiú. Matekból. Ki érti? A cipője, a kínaiaktól való. Most talán az áruházban vegyük? Szombat, áruház, délután. Tornyokban szem és száj ingere. Sőt, a gyermekeink jövőképe is. Igazítanám én a helyére, Uram, de hogyan lássak hozzá? Mert amíg látom, addig magam is elhiszem, hogy nem semmiért dolgozom – sőt, mindezért! Vasárnap, a sógor. Szétszedte a kutya a kerítését. Ebédre, fél háromra készen is van. Utána Nagymama. Hej, de örül a látogatásnak. Este még éppen beérünk a szentmisére. Remélem, a jövő héten is. És azzal megszenteltük?

- *Nem szenteltél meg semmit, amíg nem nézel a tükörbe.*

Nagymama, jaj! Még hogy tiszteljük?? Csupa panasz, kezdve lánykorának lelki görcsein. No meg a jelenkori romlás, az erkölcsi és a gazdasági – pedig csak a szelét, a hírét ismeri. Bűnbakot keres, azaz dehogy keres, csak mutogat; két-három emberöltőt megért szokása szerint. Éjjel szaggat, görcsöl, hasogat, nappal aztán el-elalszik. Keserves az ember keresztje, hiába kerülgette, és hiába is gyürkőzött neki újra meg újra, egész életében. – Köszönjük Neked, hogy viseled, együtt a Krisztussal, mindnyájunkért! – mondanám, de nem lehet. Ő csak tudja, hogy mi jár(na) neki, beleverték azt az ő fejébe, sokan és sokféleképpen. Most pedig nem teljesíti neki a világ, és nem teljesíti még maga az Isten se! Rettenetes.

- *A Nagymamát nem ismerem, de Téged igen. Te rettenetes vagy. Őt bántod, Magadat egy szóval sem.*

Uram, meddig hagyod még köztünk így?

- El kell őt viselned halála végső percéig, ahogy nekünk is el kell viselnünk magunkat és Téged is.

Bea, látom a kezed. Ahogy a munka áll benne, és a papírlap vagy a darab kenyér, amit éppen nyújtasz felém. Látom a kezed; látom, mennyire hiányzik belőle a gyermeked. Látom a szemed, elkormányozna az már négyet is! Csak a párod nem kérde, mert fáj az, ha volt; és fáj az akkor is, ha nem találtál sohasem. Csak a szemed, az keresi esdeklőn, szüntelen! Lesed a szavam, látod és követed a kezem. Érted Te, Bea, hogy miért nem törünk mi házasságot egymással sohasem?!

- *Steril a szerelmed Bea iránt. Vedd el feleségül és szolgálataiddal, a pénzeddel, a szeretetteddel tedd őt boldoggá. Ne őrizd meg Őt magadtól, mert ezzel van tele a hócipője. Csodálatoddal akarod kiszúrni a szemét! Fölösleges és bosszantó is számára. Van neked is feleséged. Mért hagyta ott? Valószínűleg azért, mert még csodálni se csodáltad őt. Dehogy nem tetted meg azt, amit Tőled méltán elvárhatott – ez holtbizonyos.*

Oda az ország; másoké már a földünk, a vizünk, a házunk és egész hazánk! – Csak annyit mondj, Apa, hogy az egészségből nekünk mit hoztál haza? – Semmit, Fiam, semmit; de most már ellopom a semmit is! – Hát azt meg hogy lehet, Apa? Az építkezők konténeréből, most hozták, oda nézz! Holnap ők sokat bontanak, de a mi sittünk reggelre már benne lesz!

- *Ezzel az értelmetlen hülyeséggel már meg ne próbáld bosszantani Istent.*

Látok annyi bűnt és még több hibát magam körül mindenfelé. Ne is kérdezzetek, Barátaim; sírom, zokogom, panaszolom mindet, amerre csak járok. Miért is mondta Isten, hogy mindez jó; hogy amit teremtett, az mind egészen jó? Mondjátok meg, Barátaim, mert én elfeledtem, és így most hamis, mert hiányos az én tanúságom!

- *A magad bűneit valld be. Azokon zokogj egyet, és hiteles lesz a tanúságod.*

Mi más is lehetne mint hamis, most, amikor hazugságban úszik, sőt fürdik ország és világ?! El nem hiszem én már azt se, amit magam találok mondani!

- *Ilyen állapotodban, a gyónatlanban, ne is mondj semmit, mert csak a semmit mondanád vele.*

Nem a feleségedet kívánom, Barátom, csak a szíve-lelke tisztaságát, csak a keze szorgalmát, csak a szava nyugalmát és ritkaságát! Nem a feleségedet kívánom, csak a hűségét, elméje világát, játékos szellemét, érted buzgó, soha meg nem nyugvó fáradságát! Nem őt kívánom, de igenis szépségét és ifjúságát! Keresem nem nála, hanem csak annál, aki énmellém adatott!

- *Úgy tudom, házas vagy, s nem a Barátod feleségét vetted le, hanem a magadét. Megint steril vagy. E steril kívánások helyett menj vissza a feleségedhez, sőt kívánjad. Ő konkrét dolgokat fog Neked mondani. Ha megteszed, amiket kíván, a fenti szerelmes vallomásodat is elfogadja. De tevéis nélkül nem. Üres szavakra, amik nem köteleznek semmire, nincs szüksége.*

Maradjon a Tiéd mind, ami egyszer Teneked jutott; de hadd legyen nekem is ugyanannyi, sőt annál is több, ha lehet! Hallgass meg, Uram! – mert én ezért adnám nappalom, éjjelem, szívem-lelkem, mindenem! Miért adnád mindened?

- *Nem tudom megérteni, pedig magyar az anyanyelvem, s úgy tudom, hogy tiéd is. Nem vagy Isten, csak ember, s így csak annyi jutott Neked, amennyi embernek juthat. Ha pedig ember vagy, akkor nem lehet a tiéd más és több, mint az egy dénár.*

Mi haszna ebből meggyónni ezt vagy azt? Ez úgy rossz egészen, ahogyan van! Ha most elmondtam az egészet; ha hallgattad, Atyám: elhihetem-e önmagamnak, hogy valóban bánom is? És ha bánom, nyílik-e belőle kiút, akármerre is??

- *Semmi haszna ezt meggyónni, mert nem gyóntál meg semmit. Egy rossz szavad sem volt Magad ellen. De kaptál egy testvéri-baráti tükröt. Most már volna... Tudharnád, amit meggyónj. Lehet, hogy nem kell gyónnod, mert csak szónoklat lesz abból is, mint egész életedből. Elég, ha bevallod, meg ha elsírod magad. A legrosszabb, ha megsértődsz. Ne tedd. Helyette gondold nagy-nagy szeretettel arra hülye öregemberre, aki azt hiszi, hogy az a dolga, hogy beolvasson, akinek tud. Lehet, hogy csak sajátmagának kellene beolvasnia? Bizony lehet. Lehet, hogy e nagy beolvasó maga is olyan, mint Te? Lehet...*

Piarista köz, 2009. február 3.

Válaszlevél Bajai Évinek

A lehető legnyíltabb – mert egészen kinyitom benne magam – válaszlevél Bajai Évinek.

1. Majd megtanulnak a cigányok lovári nyelven beszélni, ha többségbe kerülnek. Majd kifejlesztik – mint a tótok a szlovák nyelvet a túróci nyelvjárásukból –, amikor megkapják Trianonban hazánkból a részüket, melyben az 1910-es statisztika szerint 1,7 millió tót anyanyelvű volt és 1,1 millió magyarul beszélő. Ne féltsd őket! Majd harcolhatunk a néhány magyar nyelvű iskoláért, vagy pedig lovári nyelvű iskolába küldjük gyermekeinket a jobb érvényesülés érdekében, ahol a Bokor vagy mások érdeméből megmarad még a magyar kisebbség. Csak pofon ne csapjanak, ha magyarul szólunk; mint megtörtént Nyitrán, nem is olyan régen.

2. A Te olvasatodban egyenértékű Mt 28, 19 és Mt 10,6. Ha hallottál már valamit egy KIO-ként említik műről, annak van *Mutatók* c. kötete is, s az elárulhatja Neked is e helyek idézettségét. Nem ugyan mostanában, hanem jó negyven éve írt munkámban – tehát csak az

akkori idézettségének mértékét. Botrányos! A 10,6-ra öt ízben hivatkozom, a 28,19-re meg csak három ízben. Dehogyan egészen el ne keseredjél, a 28,19-20-ra hét ízben is, s a kettő együtt már $3+7=10$! *Akkor is, mostan is* fontosabbnak tartottam. tartom, hogy gojok is ismerjék Jézus tanítását (20,19). Ha hiszed, ha nem, Attila, Álmos, Árpád – mind a három goj. Minden gojnak az a dolga, ami a nem-gojnak is: kezdeni házastársán-gyerekén, folytatni fáján, utána meg a közeli fajokon, akiket elér. Mit? Hirdetni azt, amit a lelkiismeretében talál. Azt, amit Jézus is mondott, meg Babits humanizmusa is. Ugyanazt.

3. Nem ingoványos talajon, hanem az anyanyelvünkön keresztül találtam el Terikéhez is, és harminc évvel később Bajai Évihez is. Arany János nyelvén találtam el Hozzátok, aki szintén magyarul beszélt, s elég jól; s a legnagyobb magyarról mondta, hogy megszerette pusztuló fáját; meg mindnyájunknak: *Hogy fajra fajt ne költene / Az ápolt népgyűlölség.* (Gondolatok – 1850 szept.)

4. Ha találkozom Jézussal, okvetlen elmondom majd neki azt, amit beléd égettem Belőle. De hozzáteszem: *Ezt Neked, Jézusom nem sikerült, mert akkora békétlenséget teremtetél Kaifásban; hogy méltónak talált a halára.* Ebben is nagyon elmaradok tőle. Ő csak három évig tanított, és kivégezték. Magam meg 64. éve nyomom a kakaóm, és sem az ateisták; sem egyházam, sem a Bokor nem parancsolt még keresztfára.

5. A virtuális csoportból Gyuszit, Mártát három éve nem láttam, pedig láthatnám őket, ha futni tudnék még, de hát az nem megy már nekem. Vívni még tudnék, mert van egy fokosom. Korondon vettem vagy öt éve. Medve is van rajta... de már bajt nem vívok... – vagy igen s még mindig, akikkel csak lehet? Rágalom az, ne higgyétek; csak harmadik lábamnak használok, mert a fokosom csak bot. Én, aki három napra arany-pertlit is viseltem karomon, sapkámon, mint demokratikus hadseregünk 17. honvédezredének főhadnagyi státusban levő ezredlelkésze. Mentségemre szolgálhat, hogy senki sem adta kezembe a KIO-t, '45-öt írtunk még.

6. Babut, őt láttam. Igen, mert Gyurival együtt eljöttek hozzám, s nagyon sok puttonyos tokait hoztak nekem... Jól tették, mert gyűjtögetem a palackokat Bokorújévre, hogy azzal köszöntsük egymást – *új esztendőben új szívekkel...s hogy dicsérjük Jézust énekekkel* is; és az sem árt, ha a tokaji hozzásegít minket ahhoz, hogy férjet meg feleséget, akik tudvalevően a világ legszebb asszonyai... na meg még egymást is nagyon, de nagyon szeressük – vagy lehetünk szerényebbek is? Ha igen, akkor legalább békességgel viseljük el már egymást.

7. A virtuális csoportból utoljára hagytam Gyurit aki felfedezte, hogy az élet családban is – az ilyenben meg az olyanban is – csak akkor lehetséges, ha tudunk bocsánatot kérni és megbocsátani is. S mindezt olyan ékesszólással tette, hogy még engem is meghatott vele, pedig én a meghatódást nem adom olcsón: Arany, Sinka, Szabó Lőrinc verseinél alább nemigen adom. Rögvest el is határoztam, hogy a Bokrunkban élő egyik világlegszebb asszonyának megbocsátom, ha idegeimre menő sűrűséggel mondja nekem: *Bocsánat, bocsánat!*... Még nem teljes a siker, még mondja olykor, s én is kevesebbet ripakodom rá érte, mert Gyuri megmagyarázta mindanyunknak, hogy nem is hetvenszer hétszer, hanem még nyolcszor is meg kell bocsátanunk. Ha ez miatt baja támad a Hittani Kongregációban, csak szóljon nekem. Amióta a Jóska – Benedek lett, már kétszer is érdeklődött a piarista generálistól arról, hogy hogyan vagyok. Akiről egy pápa érdeklődik, az idáig még mind meghalt. Hittétel ez. Vagy legalábbis tévedhetetlen, mert cáfolhatatlan igazságot mond ki.

8. Ettől nyíltabbat írni nem tudok. De Te tudjad azt, hogy abból élek; ha megcáfolnak. Így van módom megérvelni, hogy mért nekem volna (!) igazam. Már csak annyi a dolgom, hogy elmondjam, mért bőgött egy magyartanár. Csak azért, mert rímcsokorban a tiédnél jobban-szebben eddig senki össze nem fogta még, amiért az a magyartanár élt meg él. Ölelnék, ha itt volnál. Gyb. – Imigyen:

Születésnapra

Kilencvenéves az alapítód, Bokor – Meglepetés Neki ez a kis rímcsokor.

Ajándék, mellyel meglepem e hideg téli reggelen.

*Paptanárnak az Úr őt korán elhívta, ha lányra mosolygott, azért meg se szidta.
(Legjobb nekem itt Vácott hallgatni Veled, Istenem, hadd legyek egészen a Tied!)*

*Mire felszentelték, a Föld már rengett, Gyűlöletről, s nem szeretetről zengett.
De mikor szétvált az Oltár meg a Trón, Új világ nyílt ki: Eu-angelion.*

*S kezdte ő hirdetni ország-világnak, A parasztfiúnak, s a polgárleánynak.
-Térjen meg a tőkés? Arra nem érek rá! Magyarázta tettét rettegett ÁVÉHÁ.*

*Nem jött kötél, csak sokévi börtön. (Majd odakinn időm másképp töltöm,
Népet ezután nem gyűjtök magam köré; Balek már nem leszek én soha többé!)*

*Szabadult, s hajtotta az a szomjas lelke, Jézusunk szavait ő ízekre szedte.
S csak ezekről beszélt (fontos mi lenne más?) Így lett tavasz újra, a „másod-virágzás”.*

*Múltak az évek; nőtt Bokor és Karaj, megingott néha alattunk a talaj.
S ahogy lassan-lassan a diktatúra puhult, Az elvtárs, meg az úr egyre jobban tunyult.*

*Később meg eljött a nagy-nagy módszer-váltás, Biz' nem tudom, testvér; átok ez, vagy áldás.
Ne ezt firtasd Te sem; zsoltárt énekelj, S ha gyermekhangon szól, rá Te így felelj:
„Az Úristen őriz engem, / mert az Ő országát zengem!”*

Piarista köz, 2009. február 4.

Nép, mely... így magasztal; van élni abban hit jog és erő (Arany J.)

Születésnapomat is körbevették közösségeim találkozói. Mindegyiken elénekeltük a szokásost: *Serkenj fel kegyes nép...* Aztán ittunk is... Mikor pálinkát, mikor bort. Meg ettünk is, meg dolgoztunk is – hetedik évtizedét morzsolgató Bokrunk rendje szerint. Így volt ez január 16-án, pénteken is, amikor egy nagyon fiatal, csak 10-15 esztendőes múltra visszatekinteni tudó közösségemmel, a *MAG I.* nevűvel találkoztunk. Soros elnök a júnior volt. Fele annyi idős sincs még, mint én – a többiek már mind túl vannak fele-koromon, a 45 éven. 20 év múltán lesz a júniorunk 55, magam meg 110 éves. Akkor lesz feleannyi idős, mint én. Ez még belefér a Czeizel által említettbe: 120 esztendőre vagyunk beprogramozva. Kivárjuk. Én akarom köszönteni *feleannyi-idős* korában.

Balaton Tamás volt a soros elnök. Ez volt a **Nyitőelmélkedése**, s ennek mottója: *Lehet, hogy nem az Istent kell keresni, hanem egymást kell szeretni?* „Jézusom! Hozzád akarok tartozni! Le akarok mondani minden ütésről, s vállalni akarok minden ütést! Te nem csupán elviselted, Te vállaltad a keresztet. Itt van a pokol. Lehet annál iszonytatóbbhely mint az, ahol még az Istent is fölakasztják, ahol még az Istennek is szegyen-fát emelnek, ahol még neki sem szabad, sőt főleg Neki nem szabad elismertnek lenni?”(Hang I.)

Jézusom látni kezdem az általad járt, a Téged követő tanítványaidnak kijelölt keskeny utat. Kérlek, erősíts meg abban, hogy tényleg jól és azt lássam, amit Te szeretnél. Bocsásd meg, hogy kétszínű vagyok. Tudom, hogy szegénynek kell lennem, mégsem merek belevágni – társ nélkül. Tudom, hogy boldognak kellene lennem, hogy adtál lehetőséget élni az életet, mégsem vagyok boldog, mert megkötnék gyengeségeim. Add nekem a Te békédet. Segíts felszabadulni gyengeségeim alól, tisztíts meg lelkiismeretemet, hogy temploma is gyógyulhasson. Keresem az utam, mégsem látom merre menjek. Bocsásd meg türelmetlenségem. „Uram! A jelen múlandó kényelme rabul ejt. Tudom, hogy mulandó, de nehezen élem meg a már jelenben is magamban lévő örök jelenedet. Nagyobbnak tűnik a

kívülről jövő kényelem bénító hatása, mint a bennem lévő jelenlét aktivizáló szeretetének megnyilvánulása.” „Azt akarom, amit Te akarsz. Mindig és mindenhol. Éjjel-nappal, ébrenlétben-álmomban egyaránt. Te ismersz engem, lelked új élettel ajándékozott meg.” (u. o.)

Kérlek Uram, segíts, hogy értékelni tudjam életem, segíts, hogy megtaláljam merre menjek, és meglegeljem páromat, aki segít megmaradni ezen az úton. „Ha sok víz kerül a hajóba, akkor bizony nagy a süllyedés veszélye. E világ csábításainak hullámai próbálnak elborítani. Csak Általad, Veled és Benned maradhatok a felszínen.” „Nem lehet semmi akkora áldozat, amit meg ne hoznék, csak találjam meg a keskeny utat. Vezess szolgálni, élni másokért, vezess és taníts ragyogni. Add terveidet, melyekre felhasználhatsz. Nemcsak halálomig. Örökké szolgálni akarok. Nem megpihenni, hanem gyümölcsöket teremni. A szeretet tiszta csatornája akarok lenni. Add bölcsességedet. Nagyon nélkülözöm. Építs, buzdíts, vigasztalj rajtam keresztül másokat.. Igazán szeretném elveszíteni múlandó életemet, hogy az örökkévalóság bizonyossága, vagyis a szeretet áradjon belőlem.” „Istenem! Szeretni akarlak teljes szívemből, teljes lelkemből és minden erőmből. A keskeny utat választom. Nem csupán irgalmadra, de legalább annyira bölcsességedre is rászorulok.” „Kedves Szűzanya! Nagyon köszönöm, hogy Fiad ma is Rád irányította a tekintetemet. Mint Te, úgy akarom hordozni a mennyország örömét, erejét, jóságát, igazát.., (u.o.)

Jézusom! Én azért vagyok, mert Te mellettem döntöttél. Segíts, hogy életemmel örömet és ne bánatot okozzak neked. Időmet, amit tőled kaptam, jól és jóra használjam fel. *Amen.*

Körben-imádkozásunk után került sor **köszöntésemre** – erre is körben-imádkozással. Mindegyikük hozott egy maga-készítette szöveget. Szégyellem ideírni őket. De nem én mondom magamról. És mintául is szolgálhat: így is lehet szeretnünk egymást. A soros elnök maga indította a kört: *Kedves Gyurka bácsi – köszöntés Születésnapodra! Tőled kaptam mindent, ami Te vagy, és Istent is visszakaptam általad, hogy ki az Isten, ezt is Te mutattad nekem. Nekem is, mint Neked az Isten – A lelkiismeretemet bombázó*

„Azt hiszem, hogy van. Azt is, hogy értem van. Nemcsak értem, hanem minden emberért. Azt hiszem, hogy jó, a javamat akarja. Azt hiszem, hogy tőle van, hogy tudom: jónak kell lennem. Azt hiszem, hogy érte kell lennem, kedvében kell járnom, akaratát kell teljesítenem. Azt hiszem, hogy ez az életem legfontosabb dolga. Akkor vagyok boldog, ha azt gondolom, hogy valami olyasmit tettem, aminek örül. Azt hiszem, hogy nagyon nagy dolgokat vár tőlem. Azt hiszem, hogy csak azért lettem, hogy segítek neki megvalósítani azt, amiért világot teremtett. Azt hiszem, hogy életem értelme felépíteni Isten Országát. Azt hiszem, hogy meg nem szűnően erről akar tárgyalni velem. Ennek következtében senkivel sem vagyok olyan szoros kapcsolatban mint vele. Ez a kapcsolat nyugtalanító: állandóan mérlegre tesz, nem hagy békén, ösztökél, hogy csináljak már valamit. Szedjem össze azokat, akik hajlandók így látni őt, s velük együtt csináljunk valamit. Mit? A hegyen épült várost.

Méregbe is hoz ez a kapcsolat. Dühössé tesz azokra, akik Istenre hivatkoznak, és valami egészen mást csinálnak, akarnak. Azokra, akik az Istent emlegetik, s közben a Sátán Országát építik.

Azt hiszem, hogy Isten kizárólag ebben az Országban érdekelt. Egy olyan országban, amelyben mindenki a lelkiismeretére hallgat, és senki se akarja megparancsolni, hogy mit kell gondolnom ahhoz, hogy kedves legyek Istennek. Egy olyan országban, amelyben nem kell szégyenkezni amiatt, hogy nekem van valamim, ami a másinak nincs, aminek folytán valaki irigykedhetik rám. Egy olyan országban, ahol senkivel szemben sem erőszakoskodom, s velem sem mások. Egy olyan országban, ahol mindenkit tegezhetek, ahogyan az Istent is. Egy olyan országban, ahol mindannyian testvérek vagyunk. Azt hiszem, hogy Isten ezért az országért nem tud csinálni mást, minthogy bombázza a lelkiismeretünket. *A lelkiismeretemet bombázó* – számomra ez az Isten (18. Napló: Városmajor, 2002. január 9). Köszönöm, Isten éltesen szeretetben és egészségben.

Virág Mária következett utána: *Nem tudom, pontosan mikor ismerkedtem meg Gyurka bácsival.* Valamikor 1999 és 2001 között. Először csak hallomásból a Dombi Feri bácsitól, aki mindig nagy tisztelettel beszélt róla. „Tudjátok a Gyurka olyan nagyon okos, néha nem is értem mit mond, mert ő ügyekben gondolkodik. Mindig van valami ügye.” Máskor pedig: „ha a Jóisten csak egy picivel jobb, mint a Gyurka – s a kisujjának a körmére mutatott –, már nyert ügyünk van”.

Szóval ez a nagy jószág és okosság felkeltette az érdeklődésemet, s nem csalódtam. Elmentem a Szellemi Búvárokhoz. Azt hiszem, ott találkoztam először Gyurka bácsival – de szégyen ide, szégyen oda –, nem emlékszem az első találkozásra. Évekig jártam hozzá a Szellemi Búvárokhoz. Itt nem elsősorban, mint pap volt jelen, hanem mint beszélgetést vezető – és bármely témában. Nyitottsága a világra – feltűnő volt. Ritka az olyan pap, akit az Isten ügyén kívül más is érdekel. S még ritkább az olyan pap, aki elviseli azt, aki mást gondol a teológiai, erkölcsi, metafizikai kérdésekről, mint ő, illetve az Egyház, s megtűri az ellenvéleményt. Nála szabad *másnak* lenni. Talán, mert ő is más, mint a paptársai többsége.

A jellemző általában az, hogy a különbözőségek elválasztanak embereket, csoportokat egymástól. Még akkor is, ha az egyezés a nagyobb közöttük, mert az emberek többsége nehezen viseli a másik ember másságát, különvéleményét. Ő nem. Szeretettel van irántunk akkor is, ha valamiben egészen mást gondolunk, mint ő, a szakember, akinek tudásához mi nem fogunk felnőni. Pl. ha papokat provokálni akarok, akkor a reinkarnáció témájával kell előjőnnöm. Ettől rendszerint dühbe gurulnak – a jámbor katolikusokkal együtt. Egyszer csoporttalálkozón nyilatkoznunk kellett, mit gondolunk erről, s a csoport minden tagja az egyházi hivatalos vélemény ellen foglalt állást. Gyurka bácsi csak elképedve nézett ránk. Nem akart meggyőzni – nagyon bölcsen –, hiszen valójában senki nem tudhat semmit. Ez nem befolyásolta a közöttünk lévő kapcsolatot. Jó hozzá eljárni! Hogy miért? Megpróbálom összeszedni:

Nemcsak azért, mert a magyar férfinépesség átlagéletkora 57 évre csökkent, s a 90 éves nagy öregekről már csak hírből hallani. Mi olyan szerencsések vagyunk, hogy itt van egy közöttünk – tiszta elmével és korához képest viszonylag egészségesen. Nemcsak azért, mert élete kész történelem – olyan, amit az iskolában nem tanítanak – s mi meríthetünk belőle. Nemcsak azért, mert megbízható, és személyesen foglalkozik minden hozzá fordulóval igény szerint. Nemcsak azért, mert érdeklődését még ma is fel lehet kelteni a világ dolgai iránt, s nagy aktivitással figyeli az eseményeket.

A világ felborult, az érékek átrendeződtek. Nem mindenki tud azonosulni az újjal. Kellenek azok az emberek közöttünk, akik tisztán és láthatóan képviselik a régi értékeket, akik példaképekül szolgálnak az ifjabb generációnak. Új példaképek ma nem teremnek. Ma a tiszavirág életű sikeremberek korát éljük. Ezért vigyázni és dédelgetni kell azokat, akik még megmaradtak nekünk. Ilyen példakép számomra a Gyurka bácsi, akit a történelem vihara nem ledöntött, hanem megedzett. Erkölcsiség tekintetében stabilan és kiszámíthatóan képviseli a jót, amit annak gondol, de ellenvéleményét, averzióját sem rejti el, ugyanakkor mindig tiszteletben tartja a másik ember szuverenitását.

Ifjabb éveiben sajnos nem ismerhettem – maradt az életrajza és a testvérek beszámolóí, melyből világosan kilátszik az igen aktív, eseménydús élet. A Bokorban úgy gyűjtötte maga köré az Istenre szomjazó ifjúságot, mint tyúkanyó a csibéit. Ma a 90. születésnapján több száz testvére, gyermek, unokája, dédunokája köszönheti őt, az Elsőt. Hála és köszönet Neked Uram a Gyurka bácsiért, hogy megismerhettem, hogy hozzá járhatok, és hogy még mindig itt tartod közöttünk.

Rovó Ferenc folytatta a sort: *Kedvenc időtöltésem csendben üldögelni a szobámban,* és hagyni a gondolataimat szabadon jönni-menni. Az ember minél korosabb, annál több kedvesétől válik el ebben a világban. Édesapám, édesanyám, rokonok, kedves jó barátok. De Isten örök és mindig segítségünkre van, Ő soha nem mondja, most nem érek rá. És mindig

gondoskodik kedves, jó szellemi és lelki barátokról, *testvérekről*. Megadta nekem azt az örömet, hogy találkozhattam Vele, kedves Gyurka bátyám. A magyarság egyik nagy problémája Vajkkal kezdődött. Nyugdíjas korom óta foglalkozom a magyarság történetével a honfoglalástól mostanáig. Ez a téma volt a barátságunk kezdete. És a másik nagy neofita, Saul rabbi tanulmányozása lett testvériségünk bölcsője. Dr. Zakar András könyve, *A sumér hitvilág és a Biblia* továbbgondolkodásra készítet engem.

A piarista szellemiség sem áll messze tőlem. Az első gimnáziumot a Gróf Károlyi István Honvédtiszti Fiúnevelő Intézetben kezdtem el. A humán tantárgyakat a helyi piarista gimnáziumban tanultuk. A számomra nagyon kedves Tempfli József erdélyi püspök úr felettem két évfolyammal járt. 2003-ban Vácott, a piaristáknál rendeztük meg nagyszabású iskolatalálkozónkat. A Püspök úr imádkozott hosszan a határon inneni és túli magyarokért. Ne hagyja magyar fajtánkat kipusztulni. A Püspök úr minden miséjén imádkozik fajtánkért Erdélyben.

A Te gondolataid, kedves szereteted, békés elmélkedésed, lelki nyugalmad mélységekig hatott rám. Egyre inkább mondhatom a magaménak is. Most szeretném megköszönni Istennek, hogy útjaink találkoztak. Neked pedig azt köszönöm kedves Gyurka bátyám, hogy mindig készségesen meghallgatsz, és mindig szeretettel vagy irántam. 90. születésnapod alkalmából a jó Isten éltesen sokáig, áldása kísérfen mindörökké. Ámen.

Utána **Sarló Csaba** folytatta: *Mit kaptam, kaptunk Gyurka bácsitól?* Legelőször az Istent kaptam tőle. Gondolom ez így mellbevágó, ezért megmagyarázom. Tizenkét éves koromban még ministráltam, de tizenkilenc évesen már kívül voltam az egyházon. Nem tudtam elfogadni istenképét. Több mint három évtizedem telt el Isten nélkül. Egyszer csak keresnem kellett Jézust, de igazán még nem jutottam sehova, amikor Gyurka bácsit, könyv alakban kiadott naplóján keresztül, megismertem. Az alagútban, ahol bolyongtam, hamarosan fényt gyújtott és segítségével megismertem az Istent, akinek „léttartalma a szeretet; megnyilvánulása az adás.” Egyszerre úgy éreztem, hogy mindig Őt kerestem. Ma is csak a mindig mindenkit végtelenül szerető, mindent adó, nem mindenható Atyát tudom elfogadni Istennek. Egyéb istenekkel nem tudok és nem is akarok semmit kezdeni.

Másodszor gyakorlatban kaptam szeretetéből. Nézeteltérés miatt megsértődtem és egy darabig nem jelentkeztem. Mikor rájöttem, hogy a baj oka szeretetlenségem volt, felhívtam, Ő szeretettel várt. Elmentem hozzá és úgy éreztem magam mint Lukács történetében érezhette a tékozló fiú, amikor visszatért az atyai házba.

Harmadszor egy olyan esetet mondanék el, melyre nem én jöttem rá, hanem a feleségem. Idával telefonon beszélünk erről a megemlékezésről, utána feleségemmel is ez volt még a téma, és ő azt mondta: „Én a Gyurka bácsitól, a te itthoni nyugalmat kaptam.” Akkor gondoltam én is arra, hogy mennyivel nyugodtabb, türelmesebb lettem, mióta visszatérésem óta rendszeresebb a kapcsolatom Gyurka bácsival. Gyurka bácsi mindkettőnknek úgy adott, hogy az adását nem, csak annak eredményét vettük észre. Egyszer se találkozhatok vele úgy, hogy szeretetéből ne adna.

Aztán jött a **Kundra Pista**: *Mit köszönhetek neked? Sok mindent.* A legfontosabb az, hogy megtanítottad az utat, amely elvezett az Örök Életre. Az evangéliumok elemzését, az ott tanultakat beépítettem az életembe. Hogy nem lehet elhülyéskedni az életünket, és nagyon komolyan kell venni.

Csak szorgalommal lehet valamit elérni. Ez érvényes a lelki dolgokra is. Az odaadottságot, a kitartást és azt, hogy az *Isten az első helyre kerüljön az életembe*. A szeretést a másokra figyelmet. Szolgálatot és a tanulást. A szelídséget, a kör levezetését és azt, amivé váltam. Tudom, honnan jöttem, ki voltam és azt is tudom; hogy ma ki vagyok. Ez nélkül, és a társaim nélkül nem jöhetett volna létre. De ne felejtsük el azt, aki mindeneket mozgat és mindet fenntart. Köszönet a Jóistennek elsősorban, hogy küldött részemre útjelző táblákat, hogy az úton ne tévedjek el. Az egyik Te vagy, Gyurka bácsi. Megszerettelek minden

erényeddel és hibáddal együtt. Azt, aki vagyok, közösen hoztuk létre. A mű kell, hogy hasonlítson az alkotójára. Persze beleértve az ember egyéni adottságait is. Érett személyiség vagyok. Jól érzem magamat a bőrömben, és ezt Neked is köszönhetem. Persze ebben sokan munkálkodtak. Mert mindig nyitott voltam a jó irányában.

Köszönet az etalonért – az alapok lerakásában. A viszonyításban, hogy *kire* építem a házamat. Ez nagyon nem mindegy. Segítségedet köszönöm, hogy ma is nyitott vagyok egy jobb irányában. Vallom, hogy az ember fejlődő lény. Sok-sok köszönet annak, aki mindezt a háttérben észrevétlenül, de emberekben munkálkodva segít bennünket, hogy lelkünk nyugalma nála meg találjuk. Köszönet a bensőséges beszélgetésekért, hogy egy igaz barátra leltem, aki sokszor segített ügyes bajos dolgaiban, és én is támasz lehettem annak, aki ha megkért valamire, hasonlóan álltam a rendelkezésére.

És a végén **Lombos Ida:** *90. születésnapod alkalmából szeretettel köszöntelek!* Különleges ez a születésnap, különleges ez az életkor – mert kivételesen nehéz, példamutató, szent életpálya áll mögötted. Hálát adok azért, hogy *Ő jelen volt és jelen van* életedben, gondolataidban, írásaidban. Hálát adok, hogy gondoskodik rólad, hogy értelmet, gondolataidat éltető inspirációkkal gazdagítja. Köszönteni szeretnék! Ajándékkal és szeretettel elhalmozni. Mit adhatok neked? Minek örülnél? Tárgyi ajándék nemigen érdekel téged. Mi lehet az a lelki és szellemi ajándék, hogy mégse legyen belőle „*Sámuel én téged bámul*”.

Isten vezetett hozzád. Erről tudnod kell. Minek tulajdonítható a hozzád vezető történet, az, ahogy megismertelek? Ezt most elmondom. Istennel a kapcsolatom akkoriban mélyen belül zajlott. Kerestem a hozzám hasonló lelki igényű embereket, akik beszélni akarnak Istennel, Istenről, s akiknek értékrendjük és Útjuk – Jézus. Imában kértem ezt. Egy szép szombat esti napon bekapcsoltam a TV-t – talán az ATV volt – ahol csodák csodájára Dombi Feri bácsi beszélt Rólad és a Bokorról. Rádadásul Te is ott voltál. Akkor még nem ismertelek. Miklós atya, a plébánosunk, beszélt rólad pár nappal ezt megelőzően. Említette, hogy rehabilitálnak. Bevallom, akkor ez alig érdekelt. Nem tudtam, ki vagy. Egyházi belügynek véltem az egészet.

Ebben a TV-műsorban Dombi Feri bácsi beszélt a Bokorról, arról, hogy itt olyan emberek járnak össze, akiknek antennájuk van Jézushoz, és amit ezen keresztül kapnak, meg akarják osztani egymással. Szóltatok egy pár szót a KIO-ról is. Beszélgetések már felkeltette az érdeklődésem.

Kíváncsi voltam, igaz-e ez az *antenna*-dolog? Kértem Jézust, válaszoljon. Este 8 után volt ez a műsor. Gondoltam, felhívom Miklós atyát, hogy szóljak neki, élőben vagy látható a TV-ben. Nem mertem. Lehet egy papot az esti órákban zavarni? Arra gondoltam, ha Miklós atyának van antennája, akkor most lát téged. Másnap a délelőtti mise előtt felkerestem őt. Elmondta, hogy meccset nézett és a kép hirtelen zavaros lett. Elkezdte igazgatni a TV antennáját, és Te jelentél meg a képernyőn ... ! (Az én kis *antenna*-imámat már meg sem említettem neki.)

Innentől egyenes volt az út hozzád. Miklós atya rögtön rám zúdította a KIO indigós gépelt köteteit. Ott voltam a Piarista kápolnában a nagy misén a rehabilitációd alkalmából. Ezen a misén elköteleződtem, mert lángolt a szívem, szinte fájt. És nem mertem odamenni hozzád. Az Elixír magazinban találtam meg a Szellemi Búvárok Egyesületét, így jutottam el hozzád. Bámulni, hallgatni, csodálni akartalak. E helyett mi történt ott? Nekem kellett beszélni. A véleményem, a gondolataim érdekeltek. Azt sem tudtam akkor, hogy szólaljak meg.

Így visszagondolva úgy látom, nagy utat tettem meg. Úgy tekintek akkori magamra, mintha gyerek lettem volna – 39 évesen. Velel ismertem és tanultam meg a jézusi gondolkodást. Állandóan gondolkodatsz. Érdekelnek a gondolataim, a véleményem – mindenki gondolata és véleménye érdekel. Melletted felnőtte válik az ember, akárhány éves. Sok lényeges ismerettel lettem gazdagabb a könyveidből és a közösségi találkozókon. Lelki világom, értelmem új képességei nyíltak meg. Komoly, fontos teológiai kérdéseket beszélünk

meg. Sose gondoltam volna, hogy mindez engem érdekel. Közösségi találkozóink szeretetteljes légköre, az együttgondolkodás, a mély őszinte beszélgetések kivételes értéket jelentenek. Az egymástól eltérő vélemények békésen elférnek egymás mellett.

Fontos a közösség, fontos mindaz, amit könyveidben leírtál. A legeslegfontosabb –Jézus. A legeslegjobb az, hogy általad jobban értem Őt. Köszönöm.

Piarista köz, 2009. február 5.

Bokor-újév

Drága Testvéreim! Ha az ember megér 90 esztendő, számot vet az életével. Elkezdem egy vallomással: nekem csak egy etalonom van. Egy zsidó ő. Jézus a neve. Szerelmes volt az apjába, akivel én még nem találkoztam, pedig Jézus rengeteget beszélt róla, bár apjának csak egy mondatát adta tudtukra. Ezt is két alkalommal. Először, amikor Jordán vizében alámerítette őt a Keresztelő: *Ez az én szerelmes / szeretett Fiam, kiben jókíppen kedvem betellett... kiben én gyönyörködöm... benne letem tetszésemet.* Másodszor a színeváltozás hegyén: *Te vagy az én szerelmes / szeretett Fiam, őt hallgassátok... űtet hallgassátok... hallgassátok reá... rá hallgassátok.* Mindezek csak mustrák a magyar múlt rangos fordításaiból (Huszita Biblia, Erdösi Silvester János, Károli Gáspár, Csia Lajos). Mondanám az eredetit, a görög szöveget is: Houtos estin ho huios mou agapétos, en hó eudokésa és Su ei ho húios mou agapétos, akouete autou. De minek annak, aki számos görög tanfolyamaim egyikét sem hallgatta? Van még mód pótolni a hiányt, mert Bajnok Dani tart már megint görög tanfolyamokat. Itt nincs tandíj! Ingyen tanulhatod az Újszövetség nyelvét. Ha beiratkoztok rá ha nem – mindenképpen áll, hogy Jézus egyetlen más mondatot sem adott apja szájába, csak ezt. Ezzel kell beérnünk. De azért én elhiszem Jézusnak mind a sokat, amiket csak mondott Róla. Nem igen tudott másról beszélni, mint Róla. Mint a szerelmesek. Csak a szerelmükről, s minden gyönyörűt ráfognak. Aki volt már szerelmes, tudja, hogy így van. Jézustól folyton csak azt, hogy az ő mennyei apja ilyen meg olyam. Elhiszem neki? Mért? Mert én meg Őbelé... ahogy már mondtam, számomra Jézus az etalon, akihez igazodom. Mondom magyarul is: Jézus az életem vezércsillaga.

Ennek a vezércsillagnak volt egy családja is. Kikből állt a családja? Kik voltak azok? Hát a testvéreiből. Hogy hívták őket, mi volt a nevük? Az elsőnek három is volt: Simon Jónás fia, Péter meg Kéfás. A többit nem sorolom, úgy is tudjátok. A tanítványai adták a családját. Fehérnépe nem is volt? Dehogyan. Asszonyok is, akik ott álltak a Golgotán, és messziről nézték, mi történik. Köztük volt Mária Magdolna, Mária, az ifjabb Jakab és József anyja és Szalómé. Ezek már Galileában is vele tartottak és a szolgálatára voltak. Rajtuk kívül még többen is, akik vele együtt mentek fel Jeruzsálembe. Akik kísérték őt, azok voltak a családja. Ezeknek eleje meg Mária Magdolna, akiről több szépet és jót mondott Jézus, mint bárki emberről. Szerelmes volt Jézusba? Igen, feltétlenül. Jézus is őbelé? Nem tudjuk; de Mária Magdolna sohasem panaszkodott Jézusra egy árva szóval sem. S nőknél ez annyit jelent, hogy meg vannak elégedve azzal, akire nem panaszkodnak. Ezt szeretném én is elérni a családommal, de reménytelen a szerelmem, mert panaszkodnak rám csőstől, majd mindannyian. Nemcsak a fehérnép, még a férfiak is. És ki volt még Jézus családja? Földi apjáról nem mondott semmit. Az anyjáról se sokat: *Asszony mi közünk egymáshoz?* – mondta neki Kánában. A tanítványaitól pedig megkérdezte: *Ki az én anyám?* S maga válaszolt reá: Akik hallgatják tanításomat, azok az én testvéreim és anyám.

S nekem ki a családom? Hát csak ti. Ti, akik Jézus tanítványait szegődtetek. Akik tudjátok, hogy nem lehet más dolgotok, mint hogy tanítványokat gyűjtsetek Jézusnak. Nekem az is elég, ha ezt tudjátok. Azért elég, mert Isten belétek ültette a Maga meg Jézus Lelkét, s ennek következtében reggel, amikor felkeltek, este meg, amikor lefeküsztek, halljátok a hangját, amely arra buzdít Benneteket, hogy csak gyűjtsetek, teremjete, vessétek a magot Apja szántóföldjébe, mert százszoros termést akar. Ki? Hát Jézus, ez a telhetetlen. Nekem

nem kell erőszakoskodnom Veletek. Tudjátok magatoktól, hogy mi a dolgotok. Bár Gyuri – Évikének, a feleségének jelenlétében – két hete Sashalmon mise utáni iddogálás közben arra akart rávenni, hogy ne mondjam ezt, mert már torkig van vele. Olyan naiv ez a Gyuri. Már 35 éve ismer, és még mindig azt hiszi, hogy lehet velem beszélni. Hát lehet, igenis lehet. Arról pl., hogy ne menjünk már a Kossuth térre. Arról lehet. De arról, hogy ne gyűjtsünk, hogy ne szórjuk a magot, arról nem lehet. Próbálkoztak már mások is, de hiába próbálkoznak. Akár a Kádár, akár a mostani Benedek. Hanyadik is? Egyik sem ment velem semmire. Ezek után most meg Gyurira hallgassak? Nem hallgatok, s kérdezem – csak kérdezem minden erőszak nélkül –: Gyűjtöttél már új tanítványokat ebben a gyönyörűséges, nem ruszikkal, hanem tőkésekkel megajándékozott kicsiny hazánkban? Mert nálam csak az a jó, csak akkor vagy jó, ha gyűjtöttél. Ezért most hogy ennyien itt vagytok, még inkább mondom, hogy csak gyűjtsetek. Mert, aki gyűjt, az nem hal meg – fennmarad neve! Sem itt, sem a másik világban nem hal meg. Aki meg nem gyűjt, az meghal. Nemcsak itt, hanem a másik világban is – gondolom. Azért csak gondolom, mert még nem voltam ott, hogy ellenőrizsem, miként is állnak ott fent a dolgok. De Hamvas Bélától és Hermész Triszmegisztostól megtanultam. Mit? Azt, hogy *lent, mint fent. És hogy Fent, mint lent.*

De azért volt Jézusnak Atyján és tanítványain kívül még egy harmadik szerelme is. Hát az meg ki? Nagyon bánatos volnék, ha ki nem találnátok. Annyit verekedtetek velem erről az utóbbi időben, hogy biztosan kitaláljátok. Ha ki nem találjátok, megmondom magam. Hát a zsidók, akik a legjobban tudják szeretni egymást. Nem is pusztul fajuk úgy, mint a miénk. A nemzeteket (ta ethné) – ezt a szót a szentírások úgy fordítják, hogy pogányok. Jézus pedig azt mondta a zsidóknak, hogy a nemzetekhez, városaikba meg Szamáriába ne menjete, menjete csak Izrael házának elveszett juhaihoz, mert magam is csak azokhoz jöttem. Majd amikor főpapjuk keresztre feszít, akkor kérem meg a Lelkem, hogy szálljon rátok, s menjete el az összes többi nemzethez is – de Júdeától és Jeruzsálemtől kezdve – tanítsátok meg nekik is; hogy az ő dolguk is az, hogy a tanítványaimmá legyenek. Azaz az a dolguk, hogy ne akarjanak gazdagok lenni, hogy ne akarjanak verekedni, meg uralkodni egymáson. S ha ezt megértették és legalább is hozzáfogtak már ezt tanító nép- és főiskolai tanfolyamaik megszervezéséhez – magyarul kisközösségeket hoztak már létre – akkor ennek pecsétjéül keresztelkedjenek meg is. Nem bubamegöntésre gondolt. Ezt csak csinálják azok, akiknek ez a szakmájuk. Megbocsáttatik nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek. Biztosan bocsánatot nyerne. Miért? Mert Jézus mennyei apja meghallgatja a fiát, ha nagyon kéri őt.

Mondtam már, hogy Jézus a vezércsillagom, meg még mindazok, akik azt gondolták, amit ő gondolt. Kik azok? Hát Sókratész, Lao-ce, Buddha, meg az effélék. Az evangelisták is, meg a Jakab-levél szerzője. De Tolsztoj meg Gandhi is. A Didaché szerzője is, meg Arany Jánosunk is és Sinka István is, ez a két szalontai kálvinista is. Meg a katolikus Babits is. Mindazok, akik tudnak ilyet mondani: *Az Úristen őriz engem, Mert én az ő országát zengem.* De azért nem akarok itt most magyarórát tartani. Előbb még meg kell írnom hozzá a tankönyvet, melyet majd házifeladattá tudunk tenni. Nyáron három hónap alatt majd lesz időm rá Budaváriban. Ott *klíma* nélkül is ki lehet bírni a nyarat. Vissza kell térem a szakmámhoz. Ha Visnyeszéplakon érdeklődés hiányában meg is szakadtak az irodalmi estéim, azért én nem adom fel a harcot. Megkérem a Józsit. Ki az? Hát minden magyar piaristák nagyhatalmú tartományfőnökét. Mire kérem meg? Hát arra, hogy ha 2010 szeptemberére átköltözik a Mikszáth Kálmán térről a gimnáziumunk, akkor hadd tartsak ott nem hittanórákat – ahhoz a becsületet már eljátszottam, és tisztában vagyok vele, hogy folyamatosan játszom tovább el –, hanem irodalomórákat, hogy jó félszázad alatt a különböző rendszerektől elnyomorított ifjúságunk hadd hallja meg a jézusi magyar irodalomról szóló tanítást. De ez csak olyan kitérő volt – excursus – ahogyan tudományosan mondják. Visszatérek a fősodorhoz.

A nem régiben elkezdett negyedik negyedben – 90 és 120 év között található – olyan gyermeknek valókat kell kitalálnom, mint amilyeneket Jézus mondott. Példabeszédeket. Miért? Hát azért, hogy mindenki megértse. A legszegényebbek is. És kik azok? Akik sok gyermeket szülnek. Akik megértik, amit Zsike mondott nekem, amikor 12. gyermekét várta, és én ünnepélyesen kezét csókoltam ezért neki. Mire ő ezt felelte: *Gyurka bácsi, én vagyok a világ legönzőbb asszonya, mert nem bírom ki, hogy ne legyen mindig egy kisbabám.* Majd lesem a sokgyerekesek bölcsességeit. Ezzel teszem majd talán jóvá, hogy nemzetkipusztítóvá lettem, tettem magamat. Vagy fogjam rá ezt is az Istenre? Vagy magyartanáromra, Bátorira, akinek szóbeli érettségim napján elmondtam, hogy szeretnék szép magyarórákat tartani, de a mátyásföldi kislányok is nagyon szépek, s ő ezt mondta nekem: Én is úgy lettem piarista, hogy fejest ugrottam a dolgokba! Én meg erre a szóra lementem a trafikba, vettem egy ívpapírt és megírtam a piaristáknak, hogy én is piarista akarok lenni. Nem tudom, mit tegyek. Hárítsam a felelősséget Istenre? Nem hárítom. Elég vagyok ehhez magam. De Jézus mondta, hogy az Isten Lelke bennünk van. Akkor meg ki a felelős a döntésemért??? Értitek Ti ezt? *Érti bizony..., aki jó...*

De hát mennem kell tovább, mert nekem is volt apám s anyám. Apám olyan kemény ember volt, hogy még a piaristák is meg voltak vele elégedve. Nekem is megdicsérte őt latintanárom, a paloznaki Kövesi Lajos. Így: Apád okos ember. Azért volt okos, mert tudta, hogy nem a gyerek nevelet a szüleit, hanem a szülők a gyereket. Noviciátus után meglátogattam őt, mint nyugdíjast. Beszélt latin-tanítása sikereiről. Arról, hogy kérték: árulja el a módszerét, sikerei titkát. Módszer, módszer, mit ér az? Fogni kell tudni a gyereket, ahogyan apád is tudott téged. S mutatta is karjával, kezével. Hát apám aztán ismerte ezt a módszert. Vert is pofozott is, rúgott is, hogy aztán a nyomtatott értesítővel dicsekedhessék elsőszülött fiával, hogy az minden gyorsíró versenyt, és minden pályázatot megnyert. Én sohasem haragudtam apámra. Rákosi smasszerjeire se haragudtam, ha fenéken billentettek. Ez volt a dolguk, ezzel tartották el családjukat. De apám vitt a Haller-térre focizni, kirándult velem, ping-pongozott is, és megtanított máig tartó szórakozásomra: bridzselni is. Mennyi Bokor-tagot megtanítottam már rá! A tavaly nyári budavári bridzs-bajnokságot is egy nőtanítványom nyerte meg. E dicsőségért cserébe talán megbocsátja nekem, amit az előbb gyereknevelésről mondani mertem.

Anyukámról nagyon sokat kellene mesélnem. Igazi anyuka volt. Hatvan éves koráig sohasem volt beteg. Egy anyukának arra nem lehet ideje. Akkor ki csinál meg mindent? Apám semmit sem csinált. Ő volt Anyuka nyolcadik gyereke. Amint pápa leszek – a mostani már nagyon öreg! – felhagyok a megszentelt életállapotúak boldoggá meg szentté avatásával. Anyukát fogom szentté avatni. Őt meg a Bokor összes anyukáit – hét gyerektől felfelé. Anyuka sajnos nem volt Bokor-tag. A legidősebb most halt meg: Balázs Laci, aki 1910-ben született. Anyuka meg 1897-ben. Ha nem lehetett, akkor most, posztumusz Bokor-taggá teszem őt. Éppen most írok tanulmányt a Bokortörténet *nulladik* nemzedékéről. Azokról, akik nevelték az első, az alapító nemzedéket. Majd így formálom meg a Mindenszentek litániáját: *A Bokor sokgyermekes anyukái és minden más ilyen anyukák... Könyörögjetelekké értünk!*

De félre minden nőimádattal. A férfiakat is saját képére és hasonlatosságára teremtette Isten. Ha egy kicsit selejtesebbre sikerültünk is. Rút hálátlanság lenne azonban részemről meg nem emlékezni az örök hazába már átköltözött Bokor-testvéreinkről – akkor is, ha csak férfiak voltak. Nem mindegyikükről, csak a legnagyobbakról. Kik azok? Hát vitathatatlanul az első a Dombi Feri. Ha jól számolom, lett élete munkájából vagy tíz kisközösség. Annak ellenére, hogy férfi volt és még megszentelt életállapotú is csak félig, mert világi pap volt csak szegény. S a második? Az már nő volt – Andi, a Bokor nagyasszonya. Hét gyermeke nem volt, csak kettőt nevelt. De a lánya már hetet, s Andi tíz unokája i hívta életre a harmadik és negyedik nemzedék legtöbb közösségét. Mennyit? Számolják össze ők! Harmadik helyen van nálam Halász Bandi. Ő is csinált valamit kisközösségek címén: az ő nevét örzi az iszákos-

mentés. Ő nemcsak tanított, de gyógyított is. Mintha Jézus is ezt tette volna, nem? A hierarchiánkat kivéve mindenki meg volt elégedve vele.

Szalad az idő, s még semmit sem mondtam a mai evangéliumi szakasról. Hát mondok gyorsan valamit ahhoz, hogy *Menjünk máshová, a szomszédos helységekre, hogy ott is hirdessem az evangéliumot, hiszen azért jöttem. S bejárta egész Galileát, tanított a zsinagógákban, és ördögöket űzött ki.* Azaz azt mondta vele hogy Belőlem aztán a kafarnaumiak sem csinálnak balekot. Nem kafarnaumi csodaorvosnak jöttem én. Vannak más zsidó falvak is, melyekben hirdetnem kell a jó-hírt.. – hogy magyarul beszéljek. Ezt Jézus szájába adtam. S a magam szájába mit adok? Hát csak megint valami botrányosat. *Elküldelek titeket. Hova? Attila, Álmos, Árpád elveszett juhaihoz. Nagyon sok faluban városban is élnek a Kárpát-medencében. Szükségük van a jó-hírrre és arra is, hogy kiűzzétek belőlük az ördögöket. Miféléket? Azokat, amelyek ezt suttogják: Reménykedjete a következő kormányban. Ezeket. Ti csak a jó-hírben és a kisközösségekben reménykedjete. Amen.*

Piarista köz, 2009. február 6.

A DINAMIKUS LÉTKAREGÓRIA ÚTJÁN

I. A LÉT

a. Létállítmányok

Vannak egyetemes létállítmányok. Következnek magának a létnek mivoltából. Aki létet mond, bármifélét is, állítja róla mindenk előtt a *létezés* (van). És azt is, hogy ennek a létező létnek valamiféle léttartalommal kell bírnia. Hiszen mindig valami az, ami létezik. Aki létet mond tehát, létezés és *léttartalmat* (valami) állít. S van még egy harmadik létállítmányunk is. A lét egészéről, annak bármekkora területéről vagy konkrét darabjáról állítható és állítandó, hogy *egy*. A lét egésze egy. A tapasztalható lét egy. S a házam mögötti gyümölcsös vagy őszibarackfa is egy. Ez az állítmány egyetemesen elválaszthatatlan a léttől. Úgy tetszik, a létnek három ilyen egyetemes létállítmánya van.

b. Értékállítmányok: Igaz

Vannak egyetemes értékállítmányok. A létállítmány a létnek az állítmánya önmagáról: létezem, valami és egy vagyok. Az értékállítmány a létet észlelő szellemnek az állítása a létről. Ha elkészül állításával, akkor megvan a létállítmány.

A létnek akár egésze, akár annak egy adott darabja szükségképpen megegyezik önmagával. Éppen az – ami. És semmiképpen sem más valami. Magában hordja az önmagával való azonosságot. Nem más, mint ami. Nem lehet más, mint ami. Nem tud tévedni, sem hazudni. Nem téves, nem hazug. Hanem éppen az, ami; tehát igaz. Ez a létnek első és alapvető értékállítmánya. Érték-, és nem létállítmánya a létnek, mert önmagában a lét azonos önmagával, a tudat számára azonban feladatot jelent a létet annak megismerni, ami. A feladatot lehet rosszul is végeznünk: értelmi elégtelenségből – téves, erkölcsi elégtelenségből pedig – hazug lehet a tudat megalkotta állítmány. De lehet igaz is. Amikor a szellem a létet éppen annak látja – ami. Tévedésből, hazugságból mondhatja a vizsgálódó szellem a valóságot nem annak, ami, hanem valami másnak is. Ez esetben a szellem nem jut el az értékállítmányhoz, amely az igaz. Ami létezik, az szükségképpen megegyezik önmagával, tehát igaz. Az első létállítmánynak (létezik) következménye az első értékállítmány (igaz).

c. Értékállítmányok: Jó

Van más értékállítmányunk is. A szellem következő észlelése, hogy a lét – amely szükségképpen valami, s amely szükségképpen valamilyen tartalommal bír – nem haszontalan. *Valamire jó.* S ez a következő egyetemes értékállítmányunk. Értékállítmány, mert a tudattal rendelkező lét számára feladatot jelent, hogy a lét ne maradjon felhasználatlan. A lét mutathatja önmagát a tudat számára – akár értelmi, akár erkölcsi elégtelenségből – felhasználatatlannak is: semmire sem valónak, rossznak. A tudat elégtelensége esetén semmire sem

használható és rossz lesz az állítmány. De ha megbirkózik feladatával, az értékre el tud jutni, akkor megszerzi a második egyetemes értékállítmányt: *minden, ami van, valamire jó*. A *valami* – jó. A léttartalom – jó. E második értékállítmánynak látni valóan a második létállítmány az alapja. Miként az első értékállítmánynak az első létállítmány látszott az alapjának.

d. Értékállítmányok: Szép

A harmadik egyetemes értékállítmányt a harmadik egyetemes létállítmány kínálja fel. Ha egyszer a lét egy, akkor a lét a tudat számára körülhatároltságot, bezártságot, alakot, képet, s mindezt összefoglalva egységet kínál fel. S e felkínálás a tudat számára ismét feladatot, törekvést jelent. Meglátni az egységeket, az elhatároló vonalakat meglátni a létben, vagy aktív módon kiformálni ezeket az egységeket, hogy magunk választotta alakokat, körvonalakat, képeket mutasson nekünk az immár saját szellemünkől is formált lét. Mert nemcsak megismerni és felhasználni igénye a tudatnak, hanem a lét alakítására is törekszik. Benne van a létben az alak, a forma, csak meglátni és továbbformálni kell. Ez a létalapja a harmadik egyetemes értékállítmánynak: annak, hogy a lét szép. Szép, de a tudat értelmi, erkölcsi, érzelmi elégtelensége folytán a szépet meglátni is, kiformálni is – ugyanúgy feladat, akár csak az előbbi kettő: a jó s igaz. A tudat elégtelensége ezt az értéket sem látja meg. *Azt, hogy minden, ami van, szép is. Csak szem kell hozzá meglátni.*

A létről beszéltünk idáig. Akárminő rendű is legyen a lét, az elmondottak benne vannak a létben. Aki létet mond, ezeket mind mondania kell.

II. A TAPASZTALATI LÉT

S most lássuk a létnek egy tartományát, a tapasztalati létrendet, amely olyan állítmányokat is rejt magában, amelyek a bármilyen, az akárminő rendű lét fogalmában nem találhatók meg. /Aki lét és tapasztalati lét között nem ismer különbségeket, egyvégtében veszi különböztetés nélkül a fentiek s az ezután következőket./

a. Mennyiség

A tapasztalati létrend alapvető állítmánya: a térbeli elhelyezkedés, ami a háromdimenziójú kiterjedtséget jelenti. Ezzel együtt jár a mérhetőség, s nyomában az összes mérhető fizikai tulajdonság. E létrenden belül minden lét valamennyi, ennek minden megnyilvánulását összefoglalja a mennyiség állítmánya. A tapasztalati létrend állítmányait, melyeket csupán egy konkrét létrendről, a tapasztalati létrendről állítunk, nevezzük – megkülönböztetendő az egyetemes létállítmányoktól – **kategóriáknak**.

b. Minőség

E konkrét tapasztalati létrendben a létezők meghatározott minőségekkel rendelkeznek. Élettelen vagy élő lét. Az elsők belül szervetlen vagy szerves lét és ezeken belül ilyen vagy olyan elem, keverék, vegyület jelzik a minőségeket. A másodikon, az élőkön belül egy sereg külön osztály található, melynek összefoglalói: a növényi, az állati s az emberi lét. A következő kategória tehát a minőség, amely magában hordozza a fentebb differenciálatlanul vett léttartalom különbözőségeit.

c. Változás

Hogy a tapasztalati létrend egyes elemei, egyedei összefüggésben, vonatkozásban vannak egymással, hogy térbeli-mennyiségi és minőségi összefüggésekben és vonatkozásokban – mindez folyik az egység egyetemes létállítmányából és a fenti két kategóriából. Új kategóriaként jelentkezik a lét változása. A tapasztalati létrend vonatkozásai ugyanis nemcsak holt, statikus vonatkozások, aminő pl. két egymásmelletti felület, négyzetcentiméter vonatkozása egymáshoz egy tetszőleges síkon, hanem dinamikus vonatkozások is. A tapasztalati létrend harmadik kategóriája (a létrenden belüli egyetemes állítmánya) a változás, a Hérakleitosz meglátta szüntelenül folyó átalakulás. Az elmúlt, a jelen s az elkövetkező pillanat összefüggése és vonatkozása, amelyben valami valamilyen állapoton keresztül állandóan

valami mássá lesz – ez a változás. S e változás folyik a tapasztalati létrendnek az előbbi kategóriákban adott tulajdonságaiból: ezek következtében van – a változás. Ezek magyarázzák.

Aki változást mond, okságot is mond. A korábbi állapot az ok. A későbbi a következmény. E három kategória konkretizálja és megkülönbözteti a tapasztalati létet az akárminő léttől.

d. Kezdet nélküli változás sor

S most igazolom a tapasztalati és az akárminő lét közötti megkülönböztetést. A tapasztalati létrend egyetemes állítmánya a változás. Minden tapasztalati valóságnak a jelen állapottól különböző múltja van. A tapasztalati létrend egésze változás-sor. Állítom, hogy e változás-sornak kezdete van. Azon az alapon, hogy a kezdet-nélküli változás-sor lehetetlen. A kezdet nélküli változás-sor a múlt irányában a végét-elejét el nem érhető végtelenbe nyúlnék. S ami elérhetetlen a múlt irányában, az onnantól hasonlóképpen el nem juthat a jelenig. Ha tehát a tapasztalati létrend kezdet nélküli, akkor a tapasztalati létrend nincs. Ha egy időbeli pálya innen odáig, a jelentől a kezdetig nem járható, ugyan így nem járható meg a múltból a jelen felé. A végtelen számú kézen keresztül ment tízforintos sohasem ütheti meg a markomat, a végtelen számú állapoton keresztül alakult kozmosz nem érheti meg a jelent. A kezdet nélküli változás-sor abszurd ellentmondás.

e. A tapasztalati létrend végső oka

A tapasztalati létrend változás-sor. Véges számú állapotokon keresztül ért el tehát a mához, véges számú évek adják meg korát. Van tehát kezdete, meg van benne az első állapot, amely a nem-lét után következett. A tapasztalati létrendtől okságra nevelt ember kérdezni kénytelen. Miféle lét okolja meg létesülését/létesítését? A vele azonos lét nem okol, nem magyaráz. Odébb tolja a kérdést, hátrább a múltba. Hiszen a vele azonos lét szintén kezdetes. S akkor annak kezdetét kell kérdeznünk.

E tapasztalati létrend oka csak egy tőle különböző létrend lehet: nem tapasztalati. Van-e mód a tapasztalati létrendet létesítő nem-tapasztalati létrendről többet is megtudnunk? Van. Tagadnunk kell róla mindazt, ami a tapasztalati létrend magát megokolni nem tudásának szükségképpen velejárója. Állítani kell róla mindazt, ami kell ahhoz, hogy elégségesen megokolja a tapasztalati létrendet.

Nézzük előbb az elsőt. A nem-tapasztalati létrend nem lehet változó, hiszen akkor kezdetes, s így maga is megokolásra szorul. *Változatlan, kezdettelen, s magamagát megokoló, tehát önmagától való létnek kell lennie.* Ha a tapasztalati létrend időbeli, ez a végső okként szolgáló nem-tapasztalati lét csak időt nem ismerő, időtelen lehet. Azok a minőségek, melyek a tapasztalati létrend változásait magyarázzák, hasonlóképpen idegenek tőle. Más minőségű, mint a tapasztalati lét. Felette valószínű, hogy a tapasztalati létrend ez elsőül említett kategóriája, a mennyiség is idegen tőle, de ezt itt még el nem dönthetjük.

Előbb meg kell ismernünk a tapasztalati létrend változásainak tartalmát.

III. A VÁLTOZÁS

A tapasztalati világ változik. Mit eredményez, művel ez a változás? Keressük meg a változás kategóriájának legfőbb osztályait. Mikben foglalhatók össze a tapasztalati létrend változásai? Ezekhez a legfőbb osztályokhoz a tapasztalati létrend jelenségeinek elemzése révén juthatunk el. A tapasztalati létrend jelenségeit a következőkben e létrend egymásra épülő létfokain vizsgáljuk. Külön az élettelen, külön az élők, s ezen belül a növényi, állati és emberi létfok jelenségeit.

a. Az élettelen világ

Az élettelen világnak, miként az egyetemes létnek is, állítmánya az: egy. Egyedek alkotják, akár egy uránérc-darab, akár a Hargita hegye, akár a Csendes-óceán vagy egy pohárnyi folyadék. A természettudomány megmaradásukat tanítja: egyediségüket, annak mennyiségét és minőségét változtatva, de megmaradnak. Ez az anyag megmaradásának elve. Ez még nem

osztálya a változás kategóriájának, ez még egy a változással. De alapvetőt mond a változás irányáról. *A tapasztalati létrend úgy változik, hogy megmarad, perszeverál.* A benne levő erők iránya, törekvése ez. Ami történik, az ezen belül, ezt szolgálva történik. Mi történik? Az egyes egyedek fogynak – kevesbednek vagy nőnek – gazdagodnak. Mechanikai erők két különállót összenyomnak, vagy egy magában állót ketté választanak. Kisugároznak magukból, s más egyedek ezt a sugárzást felveszik. Az élettelen világ e változásai a következő létfokokéhoz szegényesek, igen jelentékeny bennük a tehetetlenség (inertia). Ha nem indítják-mozdítják-lökik-taszítják, megmarad addig adott egyediségének kereteiben. E létfok egyediségének önépítése kezdetleges az élő egyedek önépítéséhez képest. A fogyás-növekedés s az ezekben megnyilvánuló változás-alakulás nagyobbára kívülről, esetleg létfokán kívülről jövő indítással indított és csak kevésbé az egyedtől származó. Növekedése csak időnként szerzés jellegű (a mágneses erejű egyed valamit magához ránt). Fogyása csak időnként adás jellegű: ilyen pl. az uránérc kisugárzása egy közelében lévő egyedre. Alakulásában pedig alig van valami ön-alakító, vagy éppenséggel mást alakító jelleg. Ugyanezen a létfokon belül a szerves vegyületeknél az affinitás következtében nagyobb mértékben jelentkezik az egyedek szerző, illetőleg magukból leadó s alakító tevékenysége.

b. A növényi létfok

A növekedésben-fogyásban adott változás határozottabban szerző-adó jelleget kap az élők világában, mégpedig már a növények létfokán is. Az inertia, ill. az affinitás létformájára itt az asszimiláció és disszimiláció létformája következik. Az egyedek önépítő tevékenysége szembetűnő. A növényi létfok egyedei napfényt, vizet, ásványokat szívnak magukba, szerzik meg maguknak. E birtokba vétel, birtokba szerzés folyamán szembetűnően alakítják önmagukat. S a disszimiláció folyamatában kiadják magukból azt, amire nincsen szükségük. Az anyag megmaradása itt intenzívebbé lesz, önfenntartás jelleget mutat. De még ennél is többet. A növény egész asszimilációs-disszimilációs élete, szerzés-alakítás-adása túlmutat az önfenntartáson. Magot termel, amelyet odaad környezetének, hogy ez a mag folytassa azt a növényi létét, amelynek folytatására egy vagy több év elteltével a magot kitermelő egyed nem lesz képes többé. *Az egyedek önállósága, önépítésük a szerzés, alakítás s a disszimilációban s maghullatásban megnyilvánuló adás* – mind élesebben és határozottabban dolgozza ki az előző létfokon is meglevő kezdetlegesebb és mégis ugyanazon osztályokat a változás kategóriáján belül. Az egész tapasztalati létrend vonatkozás-összefüggés-változás kategóriájának legfőbb osztályait.

c. Az állati létfok

A következő létfokon ez osztályok határozottabb és differenciálódó jelleget öltenek. Az egyedek önálló egyedisége, ön- és fajfenntartási tevékenységben megnyilatkozó megmaradási törekvése az ösztön síkjára emelkedik. E létfokon az idegrendszer s annak központjának kialakulásával *valami merőben új jelentkezik a korábbi létfokokkal szemben: a tudat.* Az állat érzékel, s ezen érzékelésből következően törekvése s tudatállapota is van. *Az ember értelmi-akarati-érzelmi világának kezdeteivel találkozunk e létfokon.* Érzékel s érzékelésének közös vonásait egybegyűjtve, ha nem is az emberi tudatossággal, de absztrahál is. Megkülönbözteti az embert a látott emberek alapján a nem-emberi létezőktől s a ház körüli jószágot is a látott egyedek alapján: nem téveszti soha össze a macskát a tehénnel. Törekvése az összegyűjtött tapasztalatok alapján formálódik ki. Öröme, szomorúságra is képes – érzelmi élete is van.

Szerző tevékenysége magasabb fokú, mint a növények létfokán. Nemcsak az asszimiláció biokémiai folyamatainak bonyolultabb jellege következtében. Az állat mielőtt valamit birtokába szerez, előbb tudatába szerzi s eldönti, birtokába szerzi vagy sem. Az érzékeivel tudatba szerzett valóságnak csak bizonyos neki való elemeit veszi egyúttal birtokba is. S a birtokba vett, melyért egyébként kemény harcot is folytathat, esetleg elraktározza későbbi asszimiláció céljából. A szerzés itt tudatba és birtokba szerzésre differenciálódott. Ez a

birtokba szerzés már nem merő asszimiláció, azaz önmagává tevással birtoklás, hanem magán kívüli birtoklás: elássa magának a pillanatnyilag felesleges táplálékot.

Önalakítása hasonlóan szembetűnőbb, mint a növényé. De nemcsak önalakításról van itt már szó. Bár a növény alakítja környezetét is, ismerős talaj- és tájformáló munkája, ezen a létfokon azonban már többről van szó. Az állat vackot épít magának. A környezet tudatba és birtokba vett elemeiből házat épít magának, bolyt, fészket, üreget, vackot. Az állat hajlékot alakít magának. Vacoképítésben jelentkezik ez a többlet az alakítás osztályában. A változás kategóriáján belül e dinamikusnak is mondható létmegnyilvánulásban.

Adása hasonló fejlettséget mutat. Nem a disszimilációban, nem is magában a fajfenntartásban, hanem az utóbbi hogyanjában. A költés, a fiókák táplálása, repülni tanítása, a kicsinyek nem egyszer életkockázattal történő megvédése jelentősen tágitja az előző létfok adásszintjét. Az emberi létfokon jelentkező áldozat világának mutatja kezdeteit. Különösen a domesztikált állatok esetében. Lovak, kutyák nem egyszer képesek életük „feláldozása” révén gazdájuknak szolgálatára lenni. Adásuk az áldozat felé nyúlik a maguk ösztön-síkú tudatosságuktól megvont határokon belül.

d. Az emberi szellemiség

Mindezen fenomenológiai jellegű elemzésekből eléggé kitetszhetik mennyire egységes felépítésű a tapasztalati létrend. Dinamikus létkategóriája, a változás mennyire azonos törekvéseket mutat. Ugyanazon legfőbb osztályokban absztrahálható e változások tartalma, akármelyik létfokon vizsgáljuk is e változások tartamát. S mindez mennyire valószínűsíti e tapasztalati létrend különböző fokainak egységes eredetét és esetleg egymásból kifejlődését is.

A tapasztalati létrend legmagasabb fokát képviselő ember is osztja e vélhetően közös eredet következményét. Az emberi megnyilvánulások is ugyanazon osztályokba absztrahálódnak, kategorizálódnak, mint az alatta lévő létfokok megnyilvánulásai.

Inercia és affinitás, asszimiláció és disszimiláció, valamint tudat a már látott és tárgyalt három létfok jellemzője. Mi az emberi létfok jellemzője? A szellemiség. Elégedjünk meg egyelőre magával a szóval. Ha majd fenomenológiai elemzés alá vettük az emberi változás tartalmait, azután vizsgáljuk meg, hogy a tapasztalati létrendbe tartozik-e; mint ahogy e kérdést az állati tudattal kapcsolatban is fel kell vetnünk.

SINKA – BALLADA

Körözs vizénél hét nyárfa / Alattuk ül Bondár Márta

Nem kisasszony, nem menyasszony

Nem is lány már, nem is asszony

Titokban volt szeretője / Titokban lesz temetője

A halászok kihalásszák / Elfödik, hogy ne is lássák

Amennyit fordul az ásó / Annyit sóhajt a sírásó

120. SZÜLETÉSI NAPLÓ

2009. március

Piarista köz, 2009. március 1.

EGY SZÜLETÉSNAPO

1. Gyertyafénybenezés

2. Mara énekel: Szivárvány havasán... - mit még Kodály gyűjtött Csík megyében.

Szivárvány havasán felnőtt rozmaringszál
Nem szereti helyét, el akar bujdosni,
Ki kell onnan venni s új helybe kell tenni, ki kell onnan venni, s új helybe kell tenni.
Sír az út előttem, bánkódik az ösveny, Sír az út előttem, bánkódik az ösveny,
Még az is azt mondja: áldjon meg az Isten, Még az is azt mondja: áldjon meg az Isten,
Áldjon meg az Isten minden javaival, Áldjon meg az Isten minden javaival,
Mint kerti violát drága illatokkal, Mint kerti violát drága illatokkal.

3. Az Úr legyen Veletek... **Evangélium Szent Máté könyve szerint:**

Hallottátok a parancsot: Szeresd felebarátodat, és gyűlöld ellenségedet. Én pedig azt mondom nektek, szeressétek ellenségeiteket, és imádkozzatok üldözőitekért! Így lesztek gyermekei mennyei Atyátoknak, aki fölkelti napját jókra is, gonoszokra is, esőt ad igazaknak is, bűnösöknek is... Legyetek hát tökéletesek, amint mennyei Atyátok tökéletes! – Ez az Isten Igéje.

4. Byron Don Juan-ja és Arany Bolond Istók-ja nyomán **egy kezdő poéta** ötödfeles jambusokban – mondaná, ha tudná – versét erről az ígéről:

Tisztelt ünnepelő Gyülekezet ... kezdeném,
de itt ez meg nem felel. Kicsérélem hát a szót,
s mondom: kedves Testvéreim Jézusban!
Az ünnepeltnek legutóbbi és tisztéből
Következő nagy húzása, hogy – riasztja
S várja a magyar egészség ügyétől,
Hogy régvolt fiatalságom visszaadja.
és ezzel szétveri – akaratlan! – találkozónk.
Csináltam is olyan patáliát,
hogy máig sem tudom, quo modo
feledtessem el vele színházt.
Tettem ugyan másnap egy mea culpát,
De nem fogadta el engesztelő ajándokom,
bár annál szebbet-jobbat nem produkált
az egész jézusi magyar irodalom
Ennek okán soros elnökké
tornáztam fel magam,
S összeszedtem minden erőm,
hogy méltó éneket zengjek a napról,
melyen felsírt egy csecsemő.
Van annak 50 éve. E nap nem ismétелhető.
Ilyen nap nem lesz többé soha.
S csak egy lesz hozzá fogható:
mikor majd a duplájára, a századikra
sor kerül, melyre Czeizel szerint –
ha ugyan igaza van(!) – meghívót
sajnos, én már nem kapok.
Kihasznlom inkább a mai napot.

Hogy méltón ünnepeljünk,

három jóbarát tanácskozássra leül.
Az egyik harminccal nálam ifjabb,
tehát már ért korú, s jelentette is:
Elvégeztem, amit kiosztál megint.
A másik valamivel ifjabb nála –
Tőle el csak hatvan év választ.
Fiatal ő: mindet, mit szívem óhajt
mondjak majd el a prédikációban,
de úgy, hogy az Ünnepezt,
hogy róla foly a szóm, észre ne vegye
csak gondolkodják hosszan el,
mi életében Istent, s téged bosszant meg
kínozt, azaz feltétlenül javítani
S fáradságot nem kímélve tanítani
Kutyakötelességed néked ez.
Nagyon megköszöntem, de sokra
nem mentem vele, mert azt gondolta,
hogy Jézus fején találta a szöveget,
mikor tanítá: igaz e szöveg:
Istennél semmi sem lehetetlen.
De van! S mi az?
Túljárni Ünnepeztünk eszén.
Erről nem állította Jézusunk,
hogy Atyjának lehetséges ez is.
Ez kivétel a szabály alól.
Ha kell, eskü alatt is tanúsítom:
Ezerszer megpróbáltam már,
De sikereim száma – maradjon örök titok.

Sikereim csúcsán jutott eszembe
Ünnepeztünk egy tévedhetetlen ígéje:
Veled békében élni csak akkor lehet,
ha Neked mindenben igazat adok, s adunk.
Valóban szentigaz? S ez Isten
És még az ünnepezt ígéje is? Biztos?
Lehet. A kérdés csak az, hogy kire?
Valakire biztosan igaz.
Ugyan kire? Magam az Ünnepeztre tippelek.
Magamra nem? Nem! Nekem papirosom
a pápától, magától van,
hogy az én ígém téves,
veszélyes és félre érthető.
Az Ünnepeztnek nincs ilyen.
Szava csak az egyszerű laikus
hívónek, még hozzá nőnek,
jámbor s merész véleménye.
Beszélhet ő, amit akar!
Érvénytelen – egyházjogilag az.

Magam nem vagyok csálhatatlan.

Legalább is nem mindig.
Példát is mondok reá: minap
Széplakon Aranyról tettem
egy megállapítást: felesége,
Ercsey Julianna egész életében
csak két szerelmes verset kapott tőle.
Az egyiket harminc évvel –
a menyegző után csak százhatvan évvel :
*Ezernyolcszázharminc / kilencben írtuk már e levelet:
Harminc éves, Julim édes! / Lelki frigyem teveled.
Ifjú voltál, ifjú voltam, / Árva voltál, én szegény:
nem volt messze olyan össze- / illő pár a földtekén.*

A másik vallomást csak barátjának pletyizte
róla el, s tíz évvel a nagy nap után,
s leghűbb barátjának, Sándornak:
*Végre kincset leltem: házi boldogságot,
mely annál becsesb, mert nem szükség őrzeni...*
– Hát itt a tévedés megint!

Mert közben rátaláltam egy harmadikra is.
Kettő között leltem rá,
s csak húsz évvel a nagy nap után:
*Én is szerettem: De halkán, zaj ne'kül.
S midőn szerelmet a leánynak esdék:
Nem oly szagú volt mint a nyomdafesték.*

Így ez a fülemüle-perünk is döntetlen
marad, Mara. De kit is érdekel,
hogya ki a tévedhetetlen,
az Ünnepelet vagy akárki más?
Bennünket más érdekel.
Csak az, ami Jézusunknak fontos:
Hogya ki az, ki jobban szeret?
S most ezért férfi fajunk nevében
Meghajtom a zászlót a női faj,
az Anyukák előtt. S ezennel átadom
a szót a méltó énekesnek

Illyés Gyulának, ki írt erről egy verset.

5. De előbb **Mara** énekel a **Virágok vetélkedéséről...** - melyet Bartók gyűjtött Csíkbán.

*A búzamezőben háromféle virág, a legelső virág a szép búzavirág.
A második virág a szép szőlővirág, a harmadik virág a szép szekfűvirág.
Szóval felfelé a szép búzavirág: Sebb vagyok, jobb vagyok annyival náladnál,
mert engem elvisznek az oltári helyre, ott neveznek engem Jézus szent testinek.
Szóval felfelé a szép szőlővirág: Sebb vagyok, jobb vagyok annyival náladnál,
mert engem elvisznek az oltári helyre, ott neveznek engem Jézus szent vérinek.
Szóval felfelé a szép szekfűvirág: Sebb vagyok, jobb vagyok annyival náladnál,
Mert engem leszednek, koszorúba kötnek, legények, leányok kalapjukra tesznek !*

Ditirambus a nőkhöz

Nem a kövek és nem a fémek. Nem, amik állják az időt!

Hanem a gyékény, a nád, a kéreg.

Nem az örök-élet-ígéret cinkosai. Nem a kimértek.

Hanem a törékenyek s engedők: a fű, a lősz, a sás lett tiltakozás.

A tettük után nyomban eltűnők.

Nem a kövek és nem a fémek. Nem az asszir, a szumir pillérek, a talpukkal évezreket gyűrűztetők. Nem a bazaltból faragott gúla-tetők.

Hanem a haraszt, az avar, meg a fa: a messziről igent integetők. Nem a kemények, hanem a fonhatók, a szőhetők, a dolgozó kezekre kutya szemével figyelők –

Még messze, messze valamennyi Isten előtt –

Nem a kövek és nem a fémek.

Az első szót, a gügyögőt, az első tanácsot a létnek, ők kezdték szájba rágni, a gyapjú, a gyanta, a szősz, a raffia. A közlékenyek, a serények. Ők, nem az égneek, hanem a sári világnak védangyal-kara, ők, az örökre többrekésznek.

Mert aki meg akarja tartani az életet, elveszti azt: aki pedig kész elveszteni is, megtartja.

A romlandók. A hinár, a moha. A múlók. A hártya, a len fonala.

Nem az eleve valakik,

hanem a törők, de nyomban fölnevetők, hogy megint csak összeilleszthetők, az így szívósak, így nem engedők. Az ág héja, a kecskeszőr, a háncs lett utitárs –

Befogadván valami messze – hogy mondjuk? – eszme? rendeléséből a jövőt.

Messze a kövek és a fémek hatalomátvétele előtt.

A hajlíthatók és görbíthetők, a szívósan gyengédek, az ujjnyomásra már válasz-puha anyagok, ők, a soha vissza nem ütők adtak halk jelet – kéz a kéznek – velünk a Föld!

Fú a szél, kopik a talaj, fölkúszik, óriási hal, az évszázadok mélyvizéből a templom – ize, húsa nélkül. Száll a por, vékonyul a föld, emelkedik ünnepi tálca diszében a dög: a ledőlt fejedelmi palota váza. Hányingerelten köpdösi vissza a tisztára szopott bordát, ivet, oszlopot az idő. Nem ez kell neki.

Nem a kövek és nem a fémek. Nem a bronzpajzsok, a porfiredények, a hivalgók, a haszonélvezők.

Hanem a pálmalomb kötények, a kókuszcsészék, a zsuppháztetők. Nem a katakombák, nem a tornyok. Mert mit tudnak a csontok, ha kifolyt közülük az élet?

Ki mondta az első szót a jövőről, a derűset, a szemén át meggyőzőt, szívmenengetőt: lehet remény, mást is rejt a világ, mint amit mutatott először. Az első fűszoknya övén az első ráhímzett virág.

Nem sziklakockából rakott erőd, mit egybe csak a súly maltera köt. Nem a gög kapui.

Hanem a pelyva, a patics, a pihe hozott ide –

Igen ők, az épp mert lágyan megnyíló lettek a legerősebbek.

Mint ágyék s keblek a csont- és izom-védte várban:

donzsonjaitokban, asszonyi testek. Mint akik lebírhatják az időt.

Nem a szögletek, nem az élek, nem a fegyverek, a szűrők s lövők, nem a királyok s hadvezérek,

hanem az ebnél hamarabb megokosult vályog-iszap, a szőrme, az irha lett vezető – nem is a férfiak, hanem ők a minden tagukban szem-viselő, a nők kezeit idomítva.

Rejti a márvány a szobrot. A Szépet!

De mitől éledt? Kik voltak a nemzők s szülők? És kik tették tisztába őt?

De a legelső, kiseddi mosolyt, amivel szinte odaszólt, ami a lélek válasza volt a teremtésnek, kik csalták oda, tétova első-mozduló vonásaira a kőnek is, a fémnek?

Hallgat a sok apa s anya. Nem, itt a sírok sem beszélnek.

Szobrok, ti, már a méhben készek, harsány-némák, lét-tömlöcök, épp azáltal holtak, hogy épek, temetkezőket temetők!

Nem a kövek és nem a fémek.

*Mig a fű újra fönt mindent beföd, tisztítja máris lent a mélyet szorgos népeivel a föld.
Munkálnak a türelmes férgek, a hullamosók, bűz-szűrők, hír-fertőtlenítők, dicsvágy-vírus-
ölők, a mord erények, zord erélyek bacilusgazdáit lemeszelők, mind-mind az iszonyú
pöcegödört át-, hasznosan úgy-szétdöngönyözők, hogy kidugja, egyre merészebb kedvvel
fejét, az örömkeresőt, egy hóvirágnyi élet.*

A szöllő-bakhátak-fésülte dombok

s nem a romfedte, a történelem-lerondította bércek,
a felhő-kavarók, nem a látni is undok mellvédek agyaros vigyora,
hanem a csibesövények, nem a várárkok:
a zsiba-borítók, a kisajtó, a kalantyús kapu, a csak fakilincs-záratú verőcék, gally- és lé-
cserények, nem a lőrések,
hanem a kandikálásra szabott zsalu, nem a torlaszolók,
hanem a nyílók,
nem a tengeringerlő szirtfok,
hanem az öblök, a kikötők, a borjú- és birka-nyalta mezők,
nem a keselyük, a denevérek, a sólymok,
hanem a selymek, a fűj-fészkek, a méhek,
nem a dörgések,
hanem az ének,
nem a kardok, a kardhüvelyek, a vérték,
hanem az ingek, a kendők, a harisnyakötők,
nem a villámok, nem a vulkánok, a rőt ablakon át fénybögve beizzók,
a mélység düheit mennybeköpők,
hanem a hős mellbimbók, a tövükhöz menekülők megóvásában bátran meredők, tüzelők.

Ajánlás

Nem a zablák, nem a csengések,
hanem a kosáron a fül:
nem az ostromok, a bekerítések:
hanem a korall-sor a nyak körül, meg a tűzhely körüli székek:
nem a viharok, a mének, a diadalzengések,
hanem a szitaszél-veretegések, ha a liszt megtömörül, hanem a néma kitekintések a téli
ablak függönye mögül:
nem a havasok, a jeges meredélyek,
hanem a kézimunkázó vetések, a vasárnap is orsópörgetők, hanem a csecsemő le-
begtetések, hanem a csermelyek, a csevegők,
nem a vezényszó: **Rohamra! s Imához!**
Hanem a megfordított vánkös.

6. Kellő csönd után a hívők könyörgései következnek. Magam kezdem.

Gy: Istenem, Mara is hordozza magában a Lelked. Tanítja is őt szüntelen. Hallja meg a hangját, s kövesse is azt, amennyire csak tudja – teljes szívéből, egész lelkéből, minden erejéből! Add meg Uram!

Mici, az édesanyja: Uram add meg, hogy rátaláljon a szeretetedre, hogy magáévá tudja tenni a szeretetedet. Mindenkihez, aki rá van bízva.

Feri: Istenem! Köszönöm csodáidat! Köszönöm, hogy milyen utakon... hogy mindenkinek az egyéni sorsán keresztül össze tudsz hozni bennünket. Kérem tőled, hogy ugyanúgy, mint mindannyiunkat, akik egyenként mind teremtményeid vagyunk, és Marát is, aki szintén egyetlened: óvd meg, és vezesd az örökkévalóságig.

Joli: Uram, köszönöm neked a mérföldköveket, ahol megállhatunk, számot vethetünk, visszanézhetünk, és kérlek, adj erőt Marának is előre nézni, benned bízni, vezesd őt tovább!

Péter: Én azt kívánom, hogy legyen mindig erőd belső hangodat követni.

Attila: Istenem: azt kérem tőled Marának, hogy a jövője... az ő jövője, és a szeretteinek a jövője úgy alakuljon, olyan napfényes legyen, ahogyan azt te megálmodtad, és hogy érezhesse ő is azt a fényt, amit őrajta keresztül sokan érezhetünk.

K. Tamás: Mennyei Atyánk! Azt kérem, hogy ezeken a szép énekeken keresztül vezesse tovább Marát az útján, és add meg, hogy ami hiányzott még eddig, vagy ami hiányzik, azt pótolod számára, és tegyed boldoggá!

K. Mari: Uram, áldásodat kérem Marára. Add, hogy az előtte levő években szeretetben élhessen, nehézségeiben mindig találjon társat maga mellett, aki a te szeretetedet tükrözi, és segít neki átlépni a következő nehézségig. Add, hogy életét hitben, megbecsülésben élhesse!

F. Béla: Urunk Jézus! Először szeretném megköszönni, hogy Mara olyan sok területen segíthetett a piaristáknak. Kezdvé azon, hogy betegeket gondozott és ápolt, de hát gondozta ő rendtartományunk pénztárát is, tehát nagyon sok területen segített, és adtál neki erre időt, hogy nekünk segítségünkre legyen. Kérlek, hogy adj számára erőt, energiát, időt, hogy mindazok felé legyen figyelme, energiája, akik rá vannak bízva. Állj mellette, segítsd ezekben a feladataiban úgy, hogy még továbbra is jusson egy kis idő a piaristákra! Amen.

István: Istenem! Kérem, hogy a te örömdöt add meg neki ezen az ünnepen is, hogy tudja tovább sugározni mások felé!

Sz. Marika: Uram, én azt köszönöm meg neked, hogy háza sziklára épült. Add, hogy továbbra is megtapasztalja a sziklára épített életnek a boldogságát, és békességét!

B. Tamás: Uram, köszönöm, hogy velünk vagy. Bocsásd meg, ha a nagy jóban, kényelemben alig veszünk észre. Kérlek téged, hogy legyen igényünk a csendre, s a csendben meghallani, hogy mit üzensz nekünk... Megimádkozni gondolataidat, továbbadni testvéreinknek, s tudjunk rájuk figyelni, hogy meghalljunk téged!

Mara: Én köszönöm neked Uram, hogy a létbe hívtál, és nagyon örülök, hogy most itt van az édesanyám, mert amióta én is megszülettem az első gyermekemet, minden évben megköszönöm neki, hogy világra hozott, mert tudom, hogy nagyon sokat várt rám. Azt is, hogy sokat küzdött, és hogy nagyon sokat szenvedett értem. Megköszönöm, hogy világra hozott, és azt is, hogy amikor nevet kellett választani, akkor a Mária nevet választotta, és ezzel égi édesanyánkra bízott. Én ezt köszönöm Uram, neked a mai napon. Amen.

7. Az ünnepelt záró éneke: **Meg kell a búzának érni...**

*S meg kell a búzának érni, S meg kell a búzának érni, S meg kell a búzának érni,
Ha minden nap meleg éri, S meg kell szívemnek hasadni, Ha minden nap bánat éri.
Bánat, bánat, bánat, bánat de nehéz vagy, De rég, hogy a szívemen vagy!
Bújj ki bánat a szívemből! Elég volt már becsületből – sajllalala, sajllalala
S nem úgy van most, mint vót régen. S nem úgy van most, mint vót régen.
S nem úgy van most, mint vót régen: Nem az a Nap süt az égen.
Nem az a Nap, nem az a Hold: Nem az a szeretőm, ki vót.
S aki vót már, s aki vót már rég elhagyott, Szébbre vágyott, de nem kapott
Még olyat sem, mint én vagyok - sajllalala, sajllalala”*

8. Ezután megtöltjük 6 puttanyos Tokajival poharainkat és köszöntjük Marát a Kodály Zoltántól jó száz éve ihar vármegyében gyűjtött énekkel:

Serkenj fel kegyes nép, közeleg az hajnal. Aranyszél tollakkal repdes mint egy angyal.
Ingó-bingó zöld fűszál szépen felöltözik, liliom rózsával meg is törülközik.
Amennyi fűszál van a tarka mezőben, amennyi vízcsepp van a tenger medrébe
Annyi áldás szálljon a Mara fejére. Annyi áldás szálljon mindnyájunk fejére.

Piarista köz, 2009. március 2.

Budaváriba segítséget kérek

1. Március 21-22-én autókkal megyek, 7 személyt tudunk vinni kerti munkára.
2. Április 9-én, nagycsütörtökön busszal utazom, 10,15-re érek oda. Nagyon sok olyan fiatal várak oda, aki a nagyheti kemény szentülést össze akarja kapcsolni a kemény kert- és háztakarító munkával. Kímélő napirend:

Csütörtök

18,00 mise lábmosással a templomban.
19,30 vacsora a házban
20,00 üdvös bemutatkozó beszélgetés az asztalnál
21,30 zsolozsmázás
22,00 szilencium, villanyoltás

Péntek

07,00 ébresztő
07,30 reggelizés
08,00 kerti-házi munka
12,00 ebédelés és pihenés
14,00 kerti-házi munka
18,00 nagyheti szertartás a templomban
19,30 szerény böjtös vacsora /napi egyszeri jóllakás!!!/
20,00 virrasztás a házban
24,00 szilencium, villanyoltás

Szombat

08,00 ébresztő
08,30 reggelizés
09,00 kerti-házi munka
13,00 ebéd és pihenés
15,00 kerti-házi munka
18,00 nagyszombati szertartás a templomban
19,30 vacsora /bőségesebb, böjt-utáni/
20,00 bridzselés
21,30 zsolozsma
22,00 szilencium, villanyoltás

Vasárnap

08,00 ébresztő és körletrend
09,00 húsvéti mise a templomban
10,30 nagy reggelizés
11,30 zsolozsma és a négy napi lelki-testi üdülésért hálaadó imádság
12,00 búcsúzás

Őrizd meg a napirendet és a napirend megőriz Téged!!!

Amit felkínálok a segítségért

A Bokor munkaéve számomra a jún. 7.-i adyligeti misémmel véget ér. S másnap egyetlen élő testvéremmel, Líviával, három hónapos nyaralásra megyek Budaváriba, aki még el tudja

látni magát, s még engemet is. Övé lesz az előadó, s enyém a számítógéppel is felszerelt kisháló.

Úgy köszönöm meg a fenti segítséget, hogy a három hónapra terjedő ottani tétlenségben megírom *A jézusi magyar irodalom* c. munkámat – visszatérek végre a szakmámhoz –, s meghívom oda a BOKOR-hoz tartozó családokat, lelkiigazgatókat testi-lelki nyári üdülésre egy-egy hétre. Vasár- és ünnepnapokon 9 óráig misézem, hétköznapokon pedig 17 óráig, mert 18 órától kezdve már ingyen lehet fürödni a Balatonban. A meghívottaké a két ágyas (hideg-meleg vizes, külön-vécés) konyhán túli szoba s a közel húsz fekhelyes (mosdóval-vécével, kiságygal is ellátott) tetőtér és a csodálatos kilátást biztosító erkély asztalokkal és székekkel (csak alsó-felső lepedő hozható). Kulcsot kapnak..., *azaz azt csinálnak, amit akarnak*.

1. hét: jún. 8-tól	jún.14-ig	még szabad
2. hét: jún. 15-től	jún. 21-ig	Aczélék és Visnyeszéplakiak lgy-a
3. hét: jún. 22-től	jún. 28-ig	még bizonytalan (M+T)
4. hét: jún. 29-től	júl. 5-ig	még szabad
5. hét: júl. 6-tól	júl. 12-ig	még szabad
6. hét: júl. 13-tól	júl. 19-ig	még szabad
7. hét: júl. 20-tól	júl. 26-ig	még szabad
8. hét: júl. 27-től	aug. 2-ig	még szabad
9. hét: aug. 3-tól	aug. 9-ig	még szabad
10. hét: aug. 10-től	aug. 16-ig	még szabad
11. hét: aug. 17-től	aug. 23-ig	Pótkává, KOIN-Szerk., BNT
12. hét: aug. 24-től	aug. 30-ig	még szabad
13. hét: aug. 31-től	szept. 4-ig	még szabad

S ezzel már véget is ér az idei nyaralásom, mert szept. 5-én már Pótkává a Melegesen(?), 6-án 8 óráig ifj. mise, 17 óráig mise Adyligeten, 8-án 13-kor Gyökér. S ezzel **indul a 2009-2010-i munkaév**.

Idejében foglalj helyet, hogy kiválaszthasd a Neked legjobban megfelelőt!

Babits Mihály, Zsoltár gyermekhangra

Az Úristen őriz engem mert az Ő zászlóját zengem,

Ő az Áldás, Ő a Béke nem a harcok istensége.

Ő nem az a véres Isten: az a véres Isten nincsen.

Kard ha csörren, vér ha csobban, csak az ember vétkecs abban.

Az Úristen őriz engem, mert az Ő országát zengem.

Az Ő országát, a Békét, harcainkra sükketségét...

Az Úristen őriz engem, mert az Ő zászlóját zengem.

Hogy daloljak más éneket, mint amit Ő ajkamra tett?

Piarista köz, 2009. március 3.

Egy nem-virtuális feleség válasza

A 112. Napló 3-4. oldalán írtam egy elmélkedést: Ha vétkezik ellened testvéred (Mt 18,15-20) címmel, s a vége ez volt: Várom választokat. Egy jött.

Honnan ez az elterjedt, laza, egyben határozott előítélet...? Miért törvényszerű, hogy ha egy feleség megbántja a férjét, az 1/ szándékosan történt, 2/ ha erre a megbántódottságra a férj felhívja felesége figyelmét, akkor ennek az „Első hatása az volna, hogy nem kellene hallanom aranyos feleségemtől... Mit? Hát ezt: Csak Te ne beszélj!... – kezdetűt, megszólalásom várható..., valószínű folytatását.” Magam sokkal valószínűbbnek tartanék egy ilyen választ: „Mivel bántottalak meg?” Ezután pedig kialakulhat egy a lényegről szóló párbeszéd. Persze, ha a férj „kárálás”-nak tartja a feleség valamennyi megszólalását (ez is egy elterjedt, laza,

egyben határozott előítélet!)..., akkor az elhallgattatás ezernyi módja közül megpróbálhatja ezt a módszert, de nem hiszem, hogy beválna...

...NEM! Ha egy feleség hallgatásba ütközik, és akkor, amikor fontos mondanivalója van, nem fogja megállítani a hallgatást! Addig beszél, kérdez, provokál, amíg valamilyen, bármilyen választ nem kap. Lehet, hogy ez egy durva elutasítás, esetleg kiabálás lesz, de vegyük észre: nem az a „főgonosz”, aki meg akar beszélni valamit, hanem az, aki nem hajlandó kommunikálni. Ez ugyanis (a hallgatás) az egyszerűbb. De nem old meg semmit, csak elodáz. És mint tudjuk, ha a bőr alá megy egy tűske, attól hogy nem veszünk róla tudomást, csak jobban fog fájni az idő előrehaladtával!

Ha vétkezik ellened testvéred... (Mt. 18,15-20) – A kiindulás jó: „Jézus azt mondja: ezt közölnöm kell azzal, akinek sikerült engem megbántania.” Akkor most ezzel akarunk vitatkozni? Én nem tenném...

Nos, ezt kétlem. A „támadó fél” (megint a kiindulással van bajom: miért feltételezzük a szándékosságot?! Keresztény, mi több, jézusi értékrendre törekvő házaspároknál hogy feltételezhetjük azt, hogy bármelyik fél azért szólal meg, hogy a másikat bántsa?! És miért a feleség ez a fél?!) nem fog leállni attól, hogy a másik hallgat, inkább feljebb emeli a hangját, hogy megpróbálja átkiabálni a csend emelte falat.

A magány, ha kérdésekkel, fájdalommal terhes, a legritkább esetekben eredményez nyugodt gondolkodást...! Ha nem közös elhatározás eredménye a csönd, akkor pusztító. Mint minden olyan döntés, amit csak az egyik fél hoz, és a másiknak el kell fogadnia... A düh, jobb esetben a megbántódás, amit a „támadó” fél most már szintén átél, nem vonzza a Lelket...

Ezt a szituációt megint nehezen tudom elképzelni: eddig volt egy támadó, és egy megbántott házastárs. Ha a mű-ráseránts technikát alkalmazza a megbántott fél, lesz egy feldühödött támadó, és egy magára nyugalmat erőltető, nem az igazi érzéseit megjelenítő másik házastárs. Ismétlem: nehezen tudom elképzelni, hogy ebben a visszafojtott állapotban lévő férjben bármiféle kedvességre törekvés fel tudna merülni. Vegyük észre: a felvezetett szituáció egy harc. Ha csak ki nem lépünk a meg nem értés hálójából, menthetetlenül egy „én győztem, vagy ő győzött?” csapdába esünk. A szerepeket kell megváltoztatni. Ha a másik fél rám támad, megkérdem: miért bántasz, hogy tudok neked segíteni? Ha nem akarom megérteni, csak leállítani, belemegyek a harcba. A némasággal visszatámadok. Ám, ha hagyom, hogy elmondja mi baja, megoldhatjuk. Persze ehhez nem elég a támadás kivédésére irányuló magatartás. Ehhez a másikat megérteni akarás is szükséges. És valljuk be: ez hosszabb rögzösebb út. Igaz, hosszú távon mindenképpen kifizetődőbb. Nem voltam ott, nem én voltam ez az asszony, de megint csak kételkedem. Sokkal valószínűbbnek tartanám azt a folytatást, hogy a fél óra elteltével felduzzadt mondanivalógyülelem olyan elemi erővel tör ki az asszonyból, hogy férfi legyen a talpán, aki „visszabántás” nélkül megállja, és meg is akarja érteni. Amúgy: olyan férfi-adomának tűnik ez nekem... Az ilyen történeteken az okos asszonyok csak mosolyognak, miközben tudják, hogy a fele sem igaz... De miért bántuk meg azt, akit igazán szeretünk...? Ezért hát nem olvassuk a férfiak fejére, hogy már megint beskatulyáztak minket a „szép lehetsz, de okos nem” butuska libuska szerepébe.

Piarista köz, 2009. március 4.

Ki bocsáthatja meg bűneinket? (Mk 2,1-12)

Van egy kérdés, ami ennek előtte van. S ez a kérdés: Mi bocsátja meg a bűneinket? Másképpen fogalmazva: mitől tisztulunk meg? Mi által ölel át minket az Isten, mint olyan gyermekét, aki mindent rendbe tett már? Szívünk válasza egyértelmű. Ez a valami – a bűnbánatunk.

A kafarnaumi béna, az inaszakadt gyógyulni akar, s Jézus ezt mondja neki: Fiam, bocsánatot nyertek a bűneid. Kaifásnak nem mondja ezt. A bénának mondja. Milyen alapon? Hitük láttára mondja. Azon az alapon, hogy kibontották Jézus fölött a háztetőt.

A háztető kibontása bűnbocsánatot eredményez? A háztető kibontása gyógyulást eredményez? A két kérdésre két igen a válasz. Három mozzanat is van itt: háztető-kibontás, megbocsátás, gyógyulás.

A háztetőt ki kell bontani. Ingyen az nem megy. Létra kell meg szerszámok a tető kibontásához. Szerencsére akkor még csak fából építettek; legalábbis Kafarnaumban. De úgy harminc éve, amikor megépítettem Budaváriban lelkigyakorlatos házamat, mert megvonta tőlem egyházam a nyilvános papi működés jogát, már betonból csináltam a háztetőt. Ott már fűrógépet is kellene igényelni valamelyik cégtől. Ennyire megnehezültek a háztetőkibontás feltételei. Ma már nehezebb a munka. A globális kapitalizmus idejében meg még nehezebb. De nem lehetetlen. Csak ember kell hozzá, aki tartja kezében a fűrógépet. Ha átfúrja, biztos a gyógyulás.

Mire átfúrja, és igénybe veszi a csákányt is, mikorra eltávolít minden akadályt, minden sított eltávolít, s kötélén leengedik a nyíláson át, bizony megizzad, s ezerszer meggondolja, hogy érdemes volt-e ekkora cécot csinálni. S mire leér a csodadoktor elé, már egyáltalán nem csodálkozik azon, amit mond Jézus neki: Fiam, bocsánatot nyertek bűneid. Azok botránkoznak meg, akik csak ülnek székükön vagy a fenekükön. Csak azok csodálkoznak. Nem is csodálkoznak. Felháborodnak: Hogy beszélhet ez így? Káromkodik. Ki bocsáthatja meg a bűnt más, mint az Isten? A háztetőkibontás fáradsága nélkül nem értik, hogy mi történik annak a lelkében, aki kibontja a háztetőt.

Havonként járok Visnyeszéplakra, olykor egész hetet töltök náluk, mert olyan embereket találok ott, akik már kibontották. Azzal bontották, hogy otthagyták a várost. Lakásuk árán vásárolnak ott néhány hektár földet. Gazdálkodnak rajta. Építenek is vályogházat maguknak. Ott a nők hosszú szoknyában járnak, nem festik hajukat csak szeretik férjüket, akik nem járnak a faluból el munkát keresni. Dolgoznak a néhány hektáron. Ott a nők – *anyukák*. Még nincs ősz szál a hajukban, s Ildikónak, Piroskának már öt-hat gyerekük van, s az egyik értelmesebb meg szebb a másiknál.

S ott találom Évát is, aki legutóbb azt mondta nekem, hogy *minden testi bajnak, fájdalomnak, még a szülési fájdalmaknak is lelki oka van*. Csodálkoztam, s azt mondtam neki, hogy majd megkérdezem azokat, akik a Bokorban élnek. Most megkérdezlek Titeket is: így van-e? S eszembe jut, hogy kilencven éve még nem volt gyógyszer, csak azt az átkozott csukamájolajat kellett kanálszám nyelnem, s ha lázam volt, vizes ruhába csomagolt anyám, s az lehűtötte lázas testemet. Ennyi volt a patika.

Mire leengedték a bénát, mire földet ért, már tudta minden bűnét, és bánta azt teljes szívéből, egész lelkéből és minden erőből. Így aztán örömmel hallotta a csodadoktor szavát: Fiam, bocsánatot nyertek bűneid. S ő aztán értette azt, ami az írástudók csak botránkozni tudtak: „*Hogy beszélhet ez így? Káromkodik. Ki bocsáthatja meg a bűnt más, mint az Isten?*” Jézus lelkében belelátott gondolataikba. Értette Jézus többi szavát is: „*Miért gondoltok ilyeneket magatokban? Még ezt is, és talán nem is csodálkozott szavain: Mi könnyebb? Azt mondani a bénának: Bűneid bocsánatot nyertek - vagy azt mondani: Kelj föl, fogd az ágyadat és menj? Tudjátok hát meg, hogy az Emberfiának van hatalma a földön a bűnök megbocsátására!*” „*Mondom neked, kelj fel, fogd az ágyadat és menj haza!*” Az felkelt, fogta a hordágyat és mindenki szeme láttára elment.

Igaza van a visnyeszéplaki Évának? Mintha ez a történet őt igazolná.

Mit tehetnék én, akik nem vagyok csodadoktor annak érdekében, hogy aki akar, az is mind ámulhasson, és, dicsőíthesse Istent: „Ilyet még nem láttunk soha.” Valamit kitaláltam, olvashatjátok e Napló 8-9. oldalán is.

Piarista köz, 2009. március 5.

Keresik a Merre ne menjek? című művem...

Eddig nem keresték? De igen. Hol? Hát a Bokorban. El is fogyott belőle drága áron, példányonként 800 forintért (három villamos jegy áráért? – nem tudom, mert én már emberemlékezet óta csak úgy, azaz ingyen utazom) – 200 száz példány. Ajándékoztam is, vették is. Mért? Mert ügyes voltam. Négy közösségemet is rávettem, hogy tegyék meg házifeladatnak. Mért álltak rá? Erőltettem a magam *szelíd* módján. Olyasmiket mondtak rá olvasóim, hogy *krimi*, *regény*, *bestseller*... Mindezek hatására el is határoztam, hogy e nyáron megírom – szakmámhoz végre visszatérve – A jézusi magyar irodalom címűt, a következő művemet. De 2009. őszétől kezdve a hozzászólások s az elmúlt 2008. év – mely nemcsak a Biblia, hanem Pál éve is volt – hatására megszorodott művek figyelembe vételével újra írom, hogy miként lett a tarzusi Saulból Szent Pál.

Azért izgultam is közben, hogy nyakamon marad a második száz példány. De százanként rendelve olcsóban számol a nyomda. Aztán elfogyott az utolsó példány is. Miért, hogyan? Annak következtében is, hogy Végh Alpár Sándor valamikor elolvasta a húsz éve 30.000 példányban megjelent *Páter Bulányi-t*, és sok-sok év után újra meglátogatott, s erről február 7-én hírt is adott a Magyar Nemzetben szombatonként megjelenő rovatában, mely a *Köznapló* nevet viseli.

Február 7. szombat

Egyszer ezt hallottam tőle: Tizenhat évig éltem a piarista rendben. Volt egy szobám, ahová bepakolhattam akármennyi könyvet, fűtöttek rám, mostak rám, lemehettem az ebédlőbe, még zsebpénzt is kaptam. Megtanultam, hogy nem valóságos szükséglet a magántulajdon. Irigylem ezért – mondtam is neki, mire fölkacagott, s azt felelte, hogy ekkora marhaságot régen hallott. Igaza volt. Bulányi Györgyöt, mert róla van szó, 1952-ben életfogytiglani fegyházra ítélték. Majd miután leült nyolc évet, egyháza eltiltotta a papi gyakorlattól. Mi volt a bűne? A krisztusi gyakorlat felújítása: kisközösségekben tanította Isten igéjére híveit. Pár hete volt kilencven éves. Kora elgondolkoztatott. Számosan vannak és voltak, akik annyi mindent elszenvedtek, ám életük későbbi éveiben derűsebb, egészséges habitussal éltek. Most, hogy újra piarista rendház lakója, látni akartam Bulányi Györgyöt. És ő azt üzenete: Gyere!

A szobájában itt is sok a könyv, a fűtés is remekül működött, nem tudom, kellene-e ideálisabb körülmények egy beszélgetésre. Tanári vagy papi gyakorlata teszi, nem tudom, de Bulányi György remek előadó. Ám ha szóba kerül a tarzusi Saul, akiből utóbb Szent Pál lett, áttüzesedik a hangja. És akkor is, amikor arról szól, hogy az Újszövetség huszonhét része közül – ha kivesszük a négy evangéliumot – a legtöbbet Saulus-Paulus jegyezte.

Bulányi páter előbb már nyolc jókora kötetben írt róla, aztán nemrég Merre ne menjek? címmel egy újabbat. Egy sűrítményt. Nem hagyja békén Pál. A könyv minden sorát átjárja az a titok, ami nélkül nincs jó írás, ami nélkül nem jut el a szó lélektől lélekig. Mikor eljöttem tőle, egy hang egyszerű kérdést tett fel: az a kereszténység, melyet ma ismerünk, kinek a szándéka szerint alakult olyanná, amilyené: Jézusé vagy Pálé szerint?

Nem mindegy. A különbségről a páter napnál világosabban fogalmaz: „Más srófra járt Pálnak az esze.” S az emberben kezd ébredezni a gyanú: lehetséges, hogy sok millió keresztény félre van vezetve? Hogy ők mind valójában Pál egyházának a hívei? Azé a Pálé, aki csak másod-harmad kézből hallhatta, mit tanított Jézus? Rettenetes kérdések. A piarista tanár életéből húsz évet vettek el. Ennyi ideig foglalkozott a tarzusival.

Én csak azóta, hogy nála jártam. Mert felzaklatott. Más okból, mint a pátért. És persze másféle kérdéseket teszek föl magamnak. Például azt, hogy a mostani kor – mint talaj, mint klíma – miért nem tud fölnevelni a tarzusihoz hasonló elhivatottságú lényt? Mert így vagy úgy, feledni nem lehet, hogy nélküle a kereszténység nem létezne. Az érem másik oldala, hogy a „pálizmusban” sehol nincs szó Jézus tanításairól. Bulányi György ennek tényét odáig

vezeti, hogy a létező kereszténységnek semmi köze nincs ahhoz, amit a tizenkét tanítvány továbbvitt – volna.

A zsidó kiválasztottságban van egy gondolat, miszerint Isten általuk tesz rendet a világban. Persze ehhez le kell tenni valamit, mondja a páter: be kell tartani a 636 törvényt. Pálnál más a helyzet, mondja. Szerinte képtelenség a világban rendet tenni, mert az ember bűnben született. Ő terjesztette azt a képtelenséget is, hogy mert megöltük a fiát, a paradicsomi almaevés után – Isten ki lett engesztelve. Csakhogy... Mi lett volna a kereszténységből Pál nélkül?

Valószínűleg gyöngécske kis szekta, mondom én. Olyanféle, amilyen tucattá vált a földből, és halt el akkortájt, s utóbb is – mindmáig.

De nemcsak ezért foglalkoztat Pál személye. A tarzusi Saul évekig üldözi a keresztényeket, majd jön a damaszkuszi látomás, és attól fogva azt mondja magáról, hogy őt Isten választotta, és olyasmire szánta, amire mást nem. Ezzel vág neki gyalogolva a birodalmi utakon, melyek ezer kilométerekben mérhetők, és a végállomása Róma, ahol lefejezték. Nem lehet akárki, aki így képes szólni. Aki nem hablatyol, és nem hátrál meg akkor sem, ha ellenségei halállal fenyegetik. Azóta, Mohamedet kivéve, nem születtek hozzá foghatók. Olyanok, akik képesek voltak átformálni a világtörténelmet.

Hogy ma nincsenek ilyenek, annak oka nem az, hogy kivésztek a zsidó sátorkészítők – Saul az volt –, vagy hogy a vándorprédikátorok repülön közlekednek. Más az ok. Nincsenek fülek a hallásra, szemek a látásra. A többség egy erős tekintettől megriad, attól meg pláne, ha olyat hall, amit a sajtó veszélyesnek, felforgatónak ítél. Ford futószalagja nem az autók sorozatgyártását kezdte el –, hanem az embereket. Sorozatízlésű, sorozatszavú, sorozatgondolkodású milliók indulnak oda, ahol pénzt kapnak ennivalóra meg ruhára, de mást semmit.

Pál nélkül Jézus lába nyomát befújta volna a sivatagi homok. Elsöpörte róla, de vajon akiébe a mai keresztények igazítják a magukét, tényleg Jézus lábanyoma-e? És ha tényleg nem, ezért elmarasztható Pál? Meglehet, a keresztényektől belépőjegyet kér szolgálataiért. De hol egy mai Pál, aki elindul a sivatagokon át?

Most mindenki válságról beszél. Bizonyosan ez az oka, hogy tele vagyok várakozással. Hogy talán most. A sok csőd, az aljasságok tengernyi hordaléka hátha képes létrehozni olyan vákuumot, amelyben egyszer csak megszólal valaki, és a népek megállnak, és felé fordítják fejüket. Újra lesz szemük a látásra, és lesz fülük a hallásra. Az újkorban egyetlen ilyen ember létezett. Gandhinak hívták. Jönnie kell valakinek, aki elsöpri ezt a sok ganéjt. – Eddig tart Sándor Köznaplója

Mi a teendőm – ezután? Rendelek a nyomdától újabb száz példányt a *Merre ne menjek?*-ből. Mert kapom a telefonokat, hogy jártak a katolikus könyvesboltokban, de ott nem találták a keresett könyvet.

Ezenfelül még gondolkodom is. Miről? A most 12 éve, 1977-ben, történt rehabilitációról, melyben ország-világ előtt kihirdette a magyar Katolikus Püspöki Kar, hogy megszűntek az 1982-ben ellenem hozott korlátozó intézkedései, miszerint a Püspöki Konferencia valamennyi megyés főpásztora, átérezve súlyos felelősségét híveinek a Katolikus tanítás közösségében való háborítatlan megmaradásáért, a saját egyház megyéje területén Bulányi Györgytől megvonta a nyilvános misézést, az igehirdetést, a szentséget valamint a szentségek és szentelmények kiszolgáltatásának jogát.

S arról is, gondolkodom, hogy három éve e Püspöki Kar jelenlegi Elnökét értesítettem, hogy könyveim nem kaphatók a katolikus könyvesboltokban, és levelemet válasza sem méltatta, pedig a rehabilitációm a parlament is tárgyalta, s azt az egyik képviselő mint a rendszerváltás befejező aktusát értékelte. (*Annyit ért az egész rendszerváltás, mint a befejező aktusa? Annyit!*)

S még arról is... arról is gondolkodom, hogy az egész rehabilitációnak mondott

cécó a Vatikán tudtával történt. S e Vatikán akkori Hittani Kongregációjának bíboros prefektusa Ratzinger József volt, aki most mint XVI. Benedek már két ízben is érdeklődött a piarista generálistól, hogy hogyan van Bulányi atya. Üzenjem meg neki generálisom által, hogy változatlanul abban a szituációban – él és érzi magát, amelyre a magyar Püspöki Kart és Ratzinger bíboros-prefektust az ateista-kommunista pártállam kényszerítette?

Mi adott erőt a kényszerítésre? Mi bírta rá a kényszerítetteket a kényszer elfogadására? A szövetség! Melyik? *A trón és az oltár szövetsége*. Az uraké! Az erő, amellyel egy zsidó főpap is kézmosásra kényszerítette a római helytartót. Keresztrefeszítés lett belőle... A történelem szünetlenül ismétli önmagát.

Mi a teendőm még? Nem menni a Kossuth-térre sem, s a Szent Péter-térre sem. Csak dolgozni tovább, amíg az égi és a ninivei hatalmak engedik, hogy beszéljek s meg ne halljak... s hogy verjem számítógépemen a billentyűket... Ahogy tanultam az iskolában (– nem a Piarista közben, hanem a Piarista utcában, mely félszázad után is Pesti Barnabás utca... Meddig még? Ki tudja? Majd rendszerváltozás után?) :

*A lantot, a lantot / Szorítsd kebeledhez / Ha jó a halál;
Ujjod valamíg azt / Pengetheti: vígaszt / Bús elme talál.
Bár a szerelem s bor / Ereidben nem forr: / Ne tedd le azért;
Hát nincs örömed, hát / Nincs bánat, amit rád / Balsors keze mért?...
Hisz szép ez az élet / Fogytig, ha kíméled / Azt ami maradt;
Csak az ősz fordultán, / Leveleid hulltán / Ne kívánj nyarat.
Bár füstbe reményid, - / S egeden felényit / Sincs már fel a nap:
Ami derűs, élvezd, / Boruját meg széleszd: / Légy te vidorabb.
S ne hidd, hogy a lantnak / Ereje meglankadt: / Csak hangköre más;
Ezzel ha elégszel, / Még várhat elégszer / Dalban vidulás.
Tárgy künn, s temagadban - / És érzelem, az van, / Míg dobban a szív;
S új eszme ha pezsdül; / Ne vonakodj restül / Mikor a lant hív.
Van hallgatód? nincsen? / Te mondd, ahogy isten / Adta mondanod,
Bár pusztá kopáron - / Mint tücsöké nyáron - / Vész is ki dalod.*

(Arany János, Mindvégig 1877 júl. 24)

Piarista köz, 2009. március 6.

Közösség és annak fajai

I.

Lehet többféle; csak legyenek benne tagok, akik alkotják. Ha csak fogy meg temet a közösség, akkor potenciálisan már nincs is..., bár pillanatnyilag még létezik – de a történet- és régiségtudomány tárgykörébe készül. Lehet tehát a közösség élő, haldokló és halott. Vizsgálhatjuk ezt a hármat egyszerre is.

Elsőül említem azt, melynek működtetője – teljes hatalmú. Ha fizetek, akkor bemehetek megnézni, meghallgatni produkcióját. Ez a játékszín-közösség. A tagok tapsolhatnak, esetleg mondhatnak előre-gyártott szavakat, pl.: és a te lelkeddel.

Második fatája a konferencia-közösség, ahol a jegyet váltók felszólítást kapnak a szereplésre, pl.: szóljunk hozzá, elvtársak! Szól, aki akar, és a működtető válaszol, ha akar Mindkét esetben csak a gyülekezet vagy közönség elnevezést érdemlik ki. Nevezhetjük őket iskolának is, ami tudvalevően gyermekkorhoz kötött.

De lehet a közösség fenti két formáját egyszerűen csak közönségnek tekinteni. Hogy előre meg kell váltani a jegyet vagy produkció közben járnak körbe, és dugják az orrom alá a kis kosárkát, az nem számottevő különbség – ösztönszerűen nyúlok ilyenkor pénztárcámhoz. Ha sűrűbben kezdek látogatást tenni ugyanazon a helyen, akkor hamarosan be fognak csöngetni hozzám, hogy nem akarom-e a helyem megváltani, mert a potyázás nem szép dolog. Nem mondják, csak én kezdem potyázónak érezni magam, amikor látogatóm elmondja, hogy

üzemük fenntartása milyen költséges. Úgy érzem ilyenkor, hogy meg kell kérdenem, hogy menyivel is támogathatom magam is az üzemet. Látogatóm nem nyilatkozik, avagy csak annyit rebeg, hogy ez rajtam fordul. Ettől meghatódom, s még mélyebben nyúlok a pénztárcámba.

A közösségnek harmadik formája a jézusi kisközösség. Negatív jellemzői: nem játékszín, nem konferencia, nem gyülekezet, nem-iskola. A pozitívak pedig ezek:

- 1. 13 fő a tagok létszám-stopja, azaz teteje;**
- 2. az életkor alsó határa: van már véleménye, amit képes és meg is óhajt védni;**
- 3. és felső határa: a szemfedő;**
- 4. csak a Szentlélek belülről szóló hangját képviselheti, azaz:**
 - a. nem hazudhatik**
 - b. azt kell mondania, amit gondol**
 - c. nem tartózkodhat a vélemény-nyilvánítástól – magyarul: nem hallgathatja el, amit gondol;**
- 5. hívják, küldik és nem kinevezik. Minden kinevezés az ördögtől? Hajlok rá...;**
- 6. teljes felelősséget érez: az ő dolgáról van ott szó, amiért megdögleni is érdemes neki.**

(Illusztráló ellenpélda. Szlaci sajnálja; hogy tegnap éjjel lemaradt egy ilyen találkozóról az 505-ösben, mert Józsit kellett hazasegítenie a fenti jegyeket nem- tudom hogyan teljesítő római rendi találkozóról. Sajnálkozása jutalmául beavatom őt egy őskőkori ('47-ben esett, ezelőtt tehát félszázadnál is többel) történetbe – Szlaci '71-ben, Józsi '64-ben született), generális-választás titkaiba. Azért került sor rá, mert a kinevezés sem csodaszer: húsz éven keresztül hat, de csak meghal – magyar nevén Bunkó Jóska, a generális). Debreceni rendtársaimtól megtudom, hogy az illetékesek megválasztották Mlacit vokálisunknak. Hurrá, már biztosan lesz káptalanunkon egy személy, aki a jézusi követelmények egyikének (küldték) megfelelt. Nem lett, mert még előbb kinevezte Tomeket provinciálisunknak, s Tomek szintén kinevezte helyettesét: provinciálisunkat – 16 évre - haláláig. A provinciálisnak pedig volt egy pártag és nem-goj öccse, aki szintén nem szerette a választást, csak a kinevezést, hiszen őt magát is csak kinevezték. Tomektól mindenki el volt Rómában ragadtatva, mert nem hallhatták 300 magyar piarista választottját, akik ha választhattak volna az ördög és Tomek között, az ördögöt választották volna. – Tomek saját szavai ezek, nekem mesélte őket '47-ben Debrecen városának Szent Anna nevét viselő utcáján sétálva. Csak hitelesítés okán rögzítem örök emlékezetül; hiszen tanúim nincsenek rá.

'47 és 2009 között éppen 62 év telt el. '47-ben 300 piarista küldött egy vokálist a provinciális mellett a káptalanra, s ma 70 küld négyet (megválasztottuk őket e tisztre, nem is tudom, pedig ünnepélyes fogadalmasként élek e házban, tehát teljes jogúként...); mintha nem is 70-en volnánk, ha nem ezerkétszázan. Csak kérdést fogalmazok meg: Nem a párja ez annak; hogy minél kevesebb a hívő, annál több a püspök? Van ennek megfelelője a Bokorban is. Ott kiabálok is a tény ellen, itt csak kérdezek. Az egyházamban pedig Benedek számára hatnulla vagyok. Ott nem is kérdezek. A Bokorban még kiabálok, s testvéreim vissza is kiabálnak nekem. Joguk van rá? Lemondtam, maradjak csak csendben, ha egyszer senki sem választott meg semmire? Nincs rá joguk. Alanyi, személyi jogon szólok. Én is hordozhatom Isten Lelkét magamban. Csak azt akarom mondani, amit belülről hallok. Érveljetek, ha rosszul beszélek! A jog nem Jézus világból való. A zárójeles kitérőnek ezzel vége van.)

A továbbiakban már csak a jézusi kisközösségeknek az idő tengelyén megjelenő formáit vizsgálom.

II.

Bemerítő János közössége

Mennydörög és alámerít, s tanítványainak száma ismeretlen. Akik vannak, azok víz alá nyomják az alámerítést kívánók fejét. A fővétel utáni nemzedékben a fő hiánya következtében nyom nélkül eltűnnek a színről. Részleteztem is ezt valaha... úgy jó negyven éve – a KIO-ban:

97. BOLDOG, AKI BENNEM MEG NEM BOTRÁNKOZIK

A) `AZ ÚTKÉSZÍTŐ MEGBOTRÁNKOZÁSA – A Keresztelő képtelen fokú "országbeli" nagyságról tett tanúságot. `Maga ad indítást - talán legértékesebb tanítványainak - hogy otthagyják őt és kövessék Jézust. (Jn 1,29-37) Őmaga csak azért jött, hogy bemutassa Izraelnek az Eljövendőt. (Jn 1,31) Ha tanítványai átállnak Jézushoz, ha a tömegek elkezdeneek Őfeléje tódulni, ha emiatt akár megmaradt tanítványai, akár mások a féltékenység ördögét kezdik élesztetni benne, legyőzi az evilági nagyság kísértését; neki örülni kell tudnia a Vőlegény sikereinek, mert nem övé a menyasszony: "Neki növekednie kell, nekem pedig kisebbednem". (Jn 3,30) Nem minden tanítványa állt át Jézushoz. Ez nemcsak tanítványai irgalmából történt így. Nem az vezette őket, hogy János ne maradjon szálegyedül. Valakik ragaszkodtak Jánoshoz, és ő ezért tán bottal sem kergethette őket Jézushoz. Különben is, miután Jézust bemutatta, még nem vonulhatott nyugalomba. Amit hirdetnie kellett a Jordán vizénél, érvényben maradt Jézus megjelenése után is; hiszen kettejük hirdetésének tárgya végső soron egy: `az Isten Országá és az átalakulás tartalmú metanoia. János hirdetői szerepkörének lezárásáról Heródes gondoskodik. Amíg a hatalom túri létét, tanítását és magatartását, addig nem állhat le. Hirdetésének ebben az utószakában is tanítványok veszik körül. Ezek a tanítványok nem akarnak Jézus tanítványaivá lenni. Tanítójuk letartóztatása után is megmaradnak János-tanítványoknak, s tájékoztatják mesterüket mindarról, ami Jézussal történik. (Lk 7,18; Mt 11,2) Nincs nyoma annak sem, hogy akár mesterük halála után jelentkeztek volna Jézusnál, akinek János csak az utat készítette.

"Boldog, aki bennem meg nem botránkozik" (Mt 11,6; Lk 7,21-3) - üzeni Jézus a János-tanítványokon keresztül a Heródes börtönében sorsa beteljesedésével számolható Jánosnak, aki miután hosszú hónapok óta ül megkötözve Heródesnek az arabok ellen épített erődítményében (Machaira), elbizonytalanodik abban, hogy az Eljövendőt mutatta-e be Izraelnek. Hogyan bizonytalanodhatott el? A pusztában nevelkedett János is, a pusztá esszénusai is, olyan Messiást vártak, aki rendet csinál Izraelben. Népe vezetőinek János így számol be Arról, akinek útját készíti: "...kezében van szórólapátja és megtisztítja szérűjét,csűrbe gyűjti búzáját, a pelyvát pedig olthatatlan tűzzel elégeti". (Mt 3,12) Fenyegető szavakkal számol be az Eljövendő közeledéséről: "...a fejsze már ott van a fák gyökerén, és minden jó gyümölcsöt nem hozó fa kivágatik és tűzre vettetik. " (Lk 3,9) Miféle Messiás érkezett el – teszi fel önmagának a kérdést a börtönben gyötrődő Keresztelő –, ha Heródes fája virágzik, és az Útkészítő fájának gyökerére teszik a fejszét...? Ha Heródes égeti az Isten búzáját...? A Jézushoz eljuttatott kérdés - "Te vagy-e az Eljövendő, vagy mást várunk?" (Mt 11,2-3; Lk 7,20) – alighanem János getszemáni éjszakájának az anyaga. Jánosnak is meg kellett volna tanulnia Jézustól a védtelenségről és a keresztről szóló örömhírt? A prófétasorsot minden bizonnal jól ismerte János. De börtönének "keresztje" – a Messiás megérkezte után! – hitét sorvasztó botránykövé lett számára. Jézus tudta a Getszemáni-kertben, hogy az az Atya akarata, hogy Ő keresztre kerüljön. A Keresztelő tudta-e Machaira várában, hogy az az Atya akarata, hogy tálcára kerüljön a feje? Jézus a Getszemániban tudomásul vette a Sötétség óráját, János a börtönben alighanem a kereszt ténye miatt ingott meg: Messiás lehet-e a Názáreti, ha nem "veszi el a világ bűneit"? (Jn 1,29)

B) `MIÉRT NEM A KERESZTELŐBŐL LETT A KÉFÁS?

A megmaradó János-tanítványok nemcsak azért nem lettek Jézus-tanítványok, hogy a Keresztelő magára ne maradjon. Kezdetben és egyesek talán még csak ezért maradtak meg Jánosnál. Úgy gondolhatták, hogyha mesterük nem csatlakozik, ha mesterüket nem hívja az Eljövendő, miért menjenek ők. A János-tanítványok egyetemes csatlakozása hogyan s lett volna lehetséges János csatlakozása nélkül? Hogy János ne ment volna az Isten Báránya után, ha Az hívja őt – alig elgondolható. `Miért nem hívta? Úgy tetszik azért nem, mert nem terhelhette meg a Maga nyájajuhászai küldetését János egyéniségével és János múltjával. A múltjával miért nem? Jézus akkor jelenik meg a Jordán vizénél, amikor János már tett annyit az Isten Országáért, hogy az evilági ország úgy érzi: a János-féle pohár már megtelt. Viszonya

a farizeusokkal és a szadduceusokkal már a "viperák fajzatáig" fajult; sőt, egészen odáig, hogy a kövek is alkalmasabbak arra, hogy Isten népévé legyenek, mint a nép e szellemi és politikai hatalmasságai. (Mt 3,7-9) Profán forrásokból jól ismertek Antipász hatalmi túlkapásai. Lukács szerint pedig a Keresztelő megfeddette őt "az összes gonoszságokért, amiket tett". (Lk 3,19) Jézus tervében nem szerepelt az evilági ország hatalmasainak megfeddése, még a kapcsolatfelvétel sem velük. A Keresztelő lezárja az Ószövetséget, amelynek ő maga is részese, utolsó prófétája. Ebben az Ószövetségben a Szövetség népének szükségképpen tagja volt a király is. Ennek a Szövetségnek a népét Izrael összes állampolgárai alkotják, s ezek között mindenekelőtt a király maga. János meg akarta nyerni Heródest. Jézus nem akarta megnyerni Heródest, éppen ezért meg sem feddette őt; sikertelen és reménytelen kísérletnek tekintette azt. János pohara azonban csordultig tele volt már, amikor Jézus megkeresztelkedett. Aligha állította volna meg János készülő sorsát Jézus azzal, hogy az utolsó órában elkezdí átnevelését. Az átnevelésre idő kell; az átnevelődés során, ha csökkenő irammal is, János csak tovább fedd olykor-olykor, s a pohár ettől is kicsordul. Jánost nem menthette volna meg a hívással, viszont maga sem tudott volna tiszta lappal indulni a Keresztelő társaságában. És nem terhelhette meg küldetését János egyéniségével sem. Jézusnak más volt a stílusa, és János negyvenéves fejjel aligha tudott volna áttérni egy másféle, Jézusféle életstílusra, ha egyszer negyven éve alakítja már a magát. Jézus nem hordott teveszőr ruhát, nem evett sáskát és erdei mézet. Olyan ruhákban járt, mint a társadalom szegényei, minden megkülönböztetés nélkül. Ette és itta, amit a társadalom szegényei ettek és ittak, és nem vetette meg – ha mód került rá a lakomát s a bort sem. Jánoshoz viszonyítva – "falánk és borissza ember". (Mt 11,19) Míg János "pusztai" jelenség, addig Jézus életvitelben nem különbözik a kisemberek mindennapi életétől. János más volt, mint Jézus. Tudván tudta, hogy miért és hogyan lett éppen azzá, amivé lett; neki ez volt a küldetési stílusa. (Lk 1,15) S éppen ezért negyvenéves egyéniségének megfoltozása a jézusi nyers szövettel – aligha sikerült volna. Tömlője aligha bírta volna dongarepedés nélkül Jézus új borát. E különбözőség következtében Jézus aligha tudott volna egybekovácsolni fiatalokból egy közösséget, ha egyszer az a közösség óhatatlanul kétfókuszú, s ott van a közösségben egymás mellett egy negyvenéves Názáreti és egy ugyancsak negyvenéves Keresztelő.

C) KÉT STÍLUS

Így hát elég sok okon történt, hogy János ott maradt a Jordán vizénél, miközben egyes tanítványai utánamentek Jézusnak. Akik viszont János mellett maradtak, azok megmaradtak a jánosi szemléletben és életstílusban is. Nekik nem nyílt meg az ég, ők nem látták a galambot, nem hallották az Atya szózatát... ők legalábbis nem örültek Mesterük (és ezen keresztül a maguk) kisebbedésének. Ellenkezőleg, fáj nekik: "Mester, aki veled volt Péreában, akiről bizonyoságot tettél, az most keresztel, és mindenki hozzá megy..." (Jn 3,26) – panaszoľják neki. Mesterük börtönbe zárása után sem vesztek szem elöl Jézust, de azért nem éreznek indítást a csatlakozásra. Megszokták, és így magukévá tették János életstílusát, és éppen ezért botránykő szemükben a lakomázó Jézus, aki olyan emberek társaságában lakomázik, akiktől esszénusok, farizeusok s a talán ezektől be nem szervezett szegények is távol tartják magukat, mint böjti napon lakomázóktól. "Akkor odamentek hozzá János tanítványai: Miért van az, hogy mi és a farizeusok tanítványai gyakorta böjtölünk, a te tanítványaid pedig nem böjtölnek?" (Mt 9,14) – kérdezik. Jézus érthetett a szóból: tanítványait kérdezik, de Tanítójukat gondolják. És mi is érthetünk valamit ebből a mondatból: közelebb érzik magukhoz ez alkalommal a farizeusokat, mint Jézust, bár azokat Mesterük viperák fajzataiként emlegette. Bármilyen sok minden válassza is el a "puszta" e gyermekeit a farizeusoktól, látják és tudják, hogy e farizeusok mégis csak gyakorta böjtölnek és "könyörgéseket tartanak". (Lk 5,33) Ha nem is élnek "pusztai" életet, de mégis csak ezer módon vigyáznak – ha szemükben külsőségesen is – tisztaságukra, és így velük egyezően és nekik tetszően mindenestre nem ülnek le a társadalom szemetjeinek tekintett emberek asztalához...akkor, amikor ezt a Názáreti

megteszi. Nem látják a Názáretiben azt a keménységet, amit láttak Jánosnál. Sem azt a keménységet, amelyet János behajtott önmagán, sem azt, amit a hatalmasokkal szemben tanúsított. Még kevésbé látják a Názáretiben azt, amit János az Eljövendőről hirdetett ... a szórólapátot és a fejszét! A válasz a jelenlevő Völegényen kelt örömről - nagyon eviláginak és mellébeszélőnek tetszhetett a pusztai életstílus elkötelezettjei számára. A jézusi válaszból egyébként az is kitetszik, hogy nem lát reményt megnyerésükre: nincs mód a két életstílus összeházasítására. Nincs, mert Jézus nem engedhet. Nem engedhet, mert szemében ez az életstílus "szektás" jellegű. Ő pedig nem szektát akar alakítani, a farizeusoké és az esszénusoké mellé egy harmadikat; Ő Izrael házát akarja egybegyűjteni, s e feladatát nem hajlandó megterhelni sem a farizeusok elviselhetetlen terhet jelentő hagyományaival, sem ezzel a pusztai életstílussal. Valakik kimehetnek a pusztába, de Izrael egész háza nem mehet ki. Az Isten népének meg kell maradnia a társadalomban, hiszen a Messiás mindenkit hív. De azért nem értetlen ezzel a pusztai életstílussal szemben. Nem korholja őket azért, mert nekik a régi, a pusztai bor ízlik. Nem hárít rájuk semmi felelősséget, nem szólja le a régi ruhát és a régi tömlőt. Csak annyit mond, hogy az új szövet és az új bor ugyanúgy nem nyerne semmit ettől a frigyől, mint ahogy a régi szövet és a régi tömlő sem: tönkremenne a régi is, és az új is. Így pedig megmarad a régi is, és az új is. Nem mondja a régire, hogy haszontalan. Van ugyan egy kis rezignáció a példabeszédben, de kifejezett korholás nincs. Megérti őket, böjtjük-imádkozásuk és bűnösök közé vegyülni nem akarásuk nemes szándékait. (Mk 2,19.22; Mt 9,15-7; Lk 5,34-9) Alighanem másképpen gondolta Jézus ezeket a szavakat_ a János-tanítványokra vonatkozóan, akik majd egyszer becsatlakoznak ügyébe, (Csel 18,24-7) és másképpen `a farizeusokra vonatkozóan (30c num).

D) NINCS MÓD A CSATLAKOZÁSRA

A jánosi üzenet sem adhatott indítást nekik arra, hogy csatlakozzanak. Sőt, `talán egy kicsit igazolva is érezhették magukat, amikor bejutva a börtönbe láthatták-hallhatták, hogy Mesterük is problémázik. Talán mondták is neki: "Mi korábban is gondoltunk erre, szoltunk is neked, amikor még velünk voltál a Jordán vízénél. (Jn 3,26) Akkor sem értettük, miért kellett elvinnie a Názáretinek annyi társunkat, ha egyszer ugyanazt csinálják, amit mi Velel csinálunk. Később még inkább gondolkodóba estünk, amikor régi társainkat ott láttuk enni-inni Kafarnaum szemetjeivel oly napon, amelyen keményen böjtöltek és imádkoztak, amikor még hozzánk tartoztak". Lehet, hogy János csitította őket, de az is lehet, hogy a lelkéből beszéltek; különben talán nem is küldte volna az üzentet. Amikor megviszik Jézus választát, akkor küldi-e őket János, hogy álljanak be tanítványnak Jézushoz? Nem nagyon valószínű. Nem, mert a válasz tartalmát, azaz Jézus érveit a Maga messiás volta mellett, János már a korábbi börtönlátogatások tájékoztatási anyagából minden bizonnyal jól ismerte. János már hosszú hónapok óta ül, hiszen a galileai esztendő az ő letartóztatásával veszi kezdetét. Miközben János ül, Szíriáig hatol már Jézus csodáinak és tanításának híre. A figyelő János-tanítványok hogyan ne számoltak volna be minderről? S ha maguktól nem tették volna is, a kizárólagosan Messiás-érdeklődésű János hogyan ki ne kérdezte volna őket? E tájékoztatás birtokában is problematikus volt számára, hogy a Názáreti-e az Eljövendő. A válasz aligha szolgáltatott új anyagot problémája eldöntéséhez. A csodatevő hatalom aligha lehetett számára döntő bizonyíték. Nem újság ez Izraelben, megannyi prófétának megadta azt a Magasságbeli. a jézusi válasz indítást adott a lelke hamujában lappangó megbotránkozás felszámolására, akkor Jánosnak alighanem azt kellett volna kiolvasnia abból, hogy a fejsze még csak ezután fog vágni, s a szórólapát még csak ezután fog szórni; bár ő maga esetleg ezt már meg nem éri. De az is elgondolható, hogy az tartotta vissza a megbotránkozástól, ami Benne volt a jézusi válaszbán, és nem az, amit ő belegondolt – fejszéről és szórólapátról. Lehet, hogy megértette – még mielőtt tálcára került a feje – a válaszból s a tanítványai által közvetített Hegyi beszéd alapján, hogy a fejsze és a szórólapát nem lendül munkába ebben az aiónban? Nem nagyon valószínű. Túl sok lett volna ez a Keresztelő tudatának..., tanítványai

tudatának pedig még inkább. Tanítványai az üzenethozás és a válaszvívés után is megmaradtak János-tanítványoknak. _ A galileai esztendő vége táján, amikor eltemetik Mesterüket, mint "János-tanítványok" viszik hírül a történeteket Jézusnak, (Mt 14,12; Mk 6,29) és nincs szó róla, hogy ezután követték volna Őt. Ellenkezőleg, ettől kezdve nem is szerepelnek többé az evangélisták leírásaiban. Amíg János élt, talán várták, hogy fejsze és szórólapát lendülni fog Jézus kezében, és megmenti Mesterüket. De Mesterük "veszni hagyása" után – könnyen lehet – reménytelenné, s talán közömbössé is válhattak az iránt, hogy lendül-e Jézus kezében fejsze és lapát, é mikor. Ha egyszer veszni hagyta Jánost!? Ha egyszer nem volt fontos Neki saját Útkészítője!? Vagy nem volt ereje megakadályozni? Akkor meg hogyan Ő az Eljövendő!? A szemrehányás vagy a kétely, avagy mind a kettő aligha hiányozhatott belőlük, amikor beszámoltak a Názáretinek a palota születésnapj eseményeiről. Húsz esztendővel később Szent Pál Efezusban János-tanítványokra talál. (Csel 19,1-7) Aligha eldönthető kérdés, hogy ez az efezusi csoport a Keresztelő halálával lezárult, avagy azután is folytatódó aktivitásuk eredménye. Lehet, hogy Mesterük halála után is őrizték még egy darabig annak örökségét. Lehet, hogy úgy érezték, folytatniuk kell János – Jézusétól különbözőnek megélt – küldetését. S ebben az esetben csak jóval később tettek lépést előre, Jézus tanítványai felé, vagy esetleg vissza, a judaizmus irányában; akár a "pusztát", akár a farizeusokat választva.

Maradtak utána tanítványok? Biztosan. De név szerint nem ismerünk közülük senkit sem. A Beméritőnek csak tanítási tartalmait ismerjük. Hogyan tartotta össze őket – erről nem tudunk semmit sem. Böjtöltek (Mt 9,14) és imádkoztak (Lk 11,1) meg kereszteltek (Mt 3,13; Jn 3,23-25;4,1). Nem is művelt csodát (Jn 10,41) Jézus elsődlegesen tanított és gyógyított. A Beméritő elsődlegesen tanított és vallási cselekményeket végzett

III.

Tizenkettő közössége

a. Az első három év

KIK AZ ÚJSZÖVETSÉG HÍRESEI?

Sorrendjük nevük újszövetségi előfordulásainak száma szerint: **1. Jézus Krisztus** – 1434 ízben. **2. az Atya** – 415. **3. a Lélek** – 379. **4. Péter** – 182. **5. Pál** – 173. **6. Keresztelő János** – 92. **7. Mózes** – 79. **8. Ábrahám** – 73. **9. Dávid** – 59. **10. Pilátus** – 55. **11. Názáreti Mária** – 49. **12. János, Zebedeus és Szalóme fia** – 36. **13. Barnabás** – 28. **14. Jakob-Izraél** – 27. **15. Illés** – 27. **16. Magdalai és Betániai Mária** – 25. **17. Júdás** – 24 . **18. Jakab Alfeus fia** – 23. **19. Jakab, Zebedeus fia** – 22. **20. Izsák** – 20. **21. Márta** – 12.

A fenti listában Jézus kisközösségének – Jézust nem számítva (1434) – őt tagját találjuk: Péter 182 , János 36, Júdás 24 és a két Jakab 23 és 22 ízben. S a többi hét tanítvány? Azok előfordulási számai szerényebbek: és Fülöp 14, András 12 Tamás 11, Simon és Bertalan-Natánael és Máté-Lévi 7, Simon 6 és Tádé 5. Mindezek összege: 287. Ha ezt viszonyítjuk Jézus előfordulási számához, azt kell mondanunk, hogy a Tizenkettőnek együttvéve is csak akkora a szerepe a közösségben, hogy Jézusé 4-5-ször is nagyobb volt, mint a Tizenkettőé együttvéve.

Kezdjük az ismerkedést velük alulról. **Négy listája van az Újszövetségben a Tizenkettőnek:** Mk 3,13-19, Mt 10,1-4, Lk, 6,12-16, Csel 1,13.

Júdás Tádé – Az első kettőben a neve Tádé, mint Alfeus fia, a másik kettőben pedig Júdás, mint Alfeus fia. Egy ízben szerepel még János evangéliumában is: Aki ismeri és teljesíti parancsaimat, az szeret engem. Aki szeret engem, azt Atyám is szeretni fogja. Én is szeretni fogom, és kinyilatkoztatom magam neki.” Ekkor Júdás – nem az iskarióti – megkérdezte: „Uram, hogy van az, hogy nekünk akarod magad kinyilatkoztatni, nem a világnak?” Jézus így folytatta: „Aki szeret engem, az megtartja tanításomat, s Atyám is szeretni fogja. Hozzá megyünk és benne fogunk lakni (Jn 14,21-23).

Ez a Tádé se nyelte le az evangéliumot. Azt akarja, hogy Jézus a világnak mutassa be magát, nem a Tizenkettőnek. Olyan ez mint majd hamarosan a menybemenetel előtt: Mostanában állítod helye Izrael számára a királyságot? Jézus szóra sem méltatja kérdését

Simon – neve is szerepel a négy listában. Három ízben mint vakbuzgó, s egy ízben mint kánai (Márk). Ezenfelül: *Nem az ács ez, Mária fia, Jakab, József, Júdás és Simon testvére? S ugye, nővérei is itt élnek közöttünk?*” (Mk 6,3) *Nem az ácsnak a fia? Nem Mária az anyja, nem Jakab, József, Simon és Júdás a testvérei? S nővérei nem mind itt élnek közöttünk? Honnét vette hát mindezeket?*” (Mt 13,55) – mondják botránkozva a názáretiek.

A mindkét helyen szereplő József nem tartozik bele a Tizenkettőbe. Ő lehetett Mária és Alfeus házasságában az elsőszülött fiú, aki megkapta Mária első férjének a nevét, hogy az ő József neve is fennmaradjon családjában. Valószínűleg ő is azok közé tartozik, aki Máriával együtt hazáig akarják vinni Jézust: Amikor hazament, ismét nagy tömeg gyűlt össze, úgyhogy még evésre sem maradt idejük. Amikor övéi ezt meghallották, mentek, hogy megfogják, mert azt mondták, hogy megzavarodott (Mk 3.20-21). S kik ezek az övéi? Amikor anyja és rokonai odaértek, kint maradtak, beküldtek érte és hívták. Sokan ültek körülötte, szóltak neki: *„Anyád és testvéreid kint vannak, és keresnek.”* Így válaszolt: *„Ki az én anyám és kik az én testvéreim?”* Aztán végighordozta tekintetét a körülötte ülőkön, s csak ennyit mondott: *„Ezek az én anyám és testvéreim! Aki teljesíti az Isten akaratát, az az én testvérem, nővérem és anyám.”* (Mk 3,31-35) János evangéliumában is megtaláljuk Jézusnak azokat a testvéreit, akik nem csatlakoztak a Tizenkettőhöz: Jézus ezután bejárja Galileát, Júdeába nem akart menni, mert a zsidók az életére törtek. Közeledett a zsidók ünnepe, a sátoros ünnep. Ezért testvérei így szóltak hozzá: *„Kelj útra, és menj el Júdeába, hogy tanítványaid is lássák tetteidet. Hisz senki sem működik titokban, ha azt akarja, hogy tudomást szerezzenek róla. Ha képes vagy ilyenekre, akkor lépj a világ színe elé.”* Testvérei sem hittek ugyanis benne. Jézus ezt válaszolta nekik: *„Nekem még nem érkezett el az időm, de nektek mindig megfelelő az idő. Titeket nem gyűlölhet a világ, de engem gyűöl, mert bizonyítom, hogy gonoszak a tetteik. Menjetek hát föl az ünnepre, én azonban nem megyek föl erre az ünnepre, mert még nem telt be az időm.”* (Jn 7,4-8)

Máté is szerepel a négy listában; ezenfelül a szinoptikusok hozzák meghívásának történetét is. Márknál: Ahogy a vámnál elhaladt, látta, hogy ott ül Lévi, Alfeus fia. Így szólt hozzá: *„Kövess engem!”* Az felállt és követte, s házában asztalhoz telepedett. Sok vámos és bűnös is ott ült együtt Jézussal és tanítványaival az asztalnál. Sokan voltak. Követték őt a farizeusok közül való írástudók is, és amikor látták, hogy bűnösökkel és vámosokkal eszik, megszólították tanítványait: *„Miért eszik és iszik együtt a vámosokkal és a bűnösökkel?”* Jézus meghallotta és így válaszolt: *„Nem az egészségeseknek kell az orvos, hanem a betegeknek. Nem az igazakat jöttem hívni, hanem a bűnösöket.”*

Megtudjuk ebből, hogy Máténak volt egy másik neve is: Lévi. S azt is; hogy az ő apját is Alfeusnak hívták mint Tádét is. Azt is megtudjuk, hogy Jézus azt akarta, hogy a bűnösök ne legyenek tovább bűnösök.

Máténál: Amikor Jézus továbbment, látott egy Máté nevű embert, amint ott ült a vámnál. Szólt neki: *„Kövess engem!”* Az felállt és követte. Amikor később vendégül látta házában, sok vámos meg bűnös jött oda, s Jézussal és tanítványaival együtt asztalhoz telepedett. Ezt látva a farizeusok megkérdezték tanítványaitól: *„Miért eszik mesteretek vámosokkal és bűnösökkel?”* Jézus meghallotta, és így válaszolt: *„Nem az egészségeseknek kell az orvos, hanem a betegeknek. Menjetek és tanuljátok meg, mit jelent: Irgalmasságot akarok, nem áldozatot. Nem azért jöttem, hogy az igazakat hívjam, hanem hogy a bűnösöket.”*

Itt meg azt tanuljuk meg Jézustól, hogy csak mondja magát igaznak, aki nem gyakorolja az irgalmat.

Lukácsnál: Ezek után kiment, s meglátott egy Lévi nevű vámost, amint a vámnál ült. Felszólította: *„Kövess engem!”* Az felállt, és mindenét otthagya követte őt. Lévi a házában

nagy lakomát rendezett neki. Nagyon sok vámos és más ember együtt ült vele az asztalnál. A farizeusok és az írástudók emiatt zúgolódtak. „Miért esztek és isztok együtt a vámosokkal és a bűnösökkel?” – kérdezték tanítványaitól. Jézus adott nekik feleletet: „Nem az egészségeseknek van szükségük orvosra, hanem a betegeknek. Mert nem az igazakat jöttem hívni, hanem a bűnösöket, hogy megtérjenek.”

Itt meg azt tanulhatjuk meg Jézustól, hogyha a bűnösök megtérnek, azaz ha a magukévá teszik Jézus gondolkodását és magatartását, akkor minden rendbe jön.

De van a három szövegnek közös tanulsága is. Nincs előpasztoráció-hiány Alfeus egyik fiánál sem. Ugyanazok Jézus szavai, mint Jézus többi féltestvérénél. Nem úgy hívta meg Mátét, hogy csak annyit mondott neki: kövess engem, s az már ment is utána. Nem, mert Jézus nevelő-apja, József halála után, József fiatalabb testvére, Alfeus elvette annak özvegyét, a názáreti Máriát. Jézus együtt élt féltestvéreivel a názáreti házban. Név szerint Tádéval, Mátéval, Simonnal, Jakabbal. Menyi időn keresztül- Amikor Jézus 12 éves volt, még József élt. Jézus i.sz. előtt 7-ben születhetett, amikor tehát 12 évesen szülei felvitték Jeruzsálembe az ünnepekre, akkor már i.sz. után 5-öt irtunk. Ha Jézus 27-ben ment el a Keresztelőhöz, azaz 34 éves korában, hogy az alámerítse őt a Jordán vizébe, akkor mennyi időt élt együtt a názáreti házban Alfeussal s annak gyerekeivel? Máté Alfeus első házasságából született. A Tizenkettőből csak Tádé, Simon és Jakab voltak Alfeus és Mária közös gyermekei. József halálának legkorábbi dátuma i.sz. után az 5. év lehetett. Ha a gyász után egy évvel lépett Mária házasságra Alfeussal, akkor a féltestvérek – i.sz. után 7-től 27-ig születhettek. Máté-Lévi, aki Alfeusnak korábbi házasságából született, lehetett valamivel több. De a 27-ben 34 éves Jézus fiacskáinak nevezte a Tizenkettőt. Tizenöt éves koruk előtt aligha vihette magával a 34 éves Jézus a maga féltestvéreit. Ebből az következik, hogy közülük a legidősebbnek is meg kellett születnie i.sz. után 12-ig. Máté lehetett két évvel idősebb is, mondjuk 17 éves. Jézus megoszthatta a názáreti házban a maga gondolatait a 17 éves féltestvérével; Mátéval. Ez lehetett a magyarázata annak, hogy Jézus csak felszólította őt: „Kövess engem!” És Máté a felszólításra felállt, és mindenét otthagya követte őt.

Igazán nem véletlen, hogy vele kezdődik az Újszövetség. Akár maga Máté írhatta volna Forrást is (Q). És Lukács csak átdolgozta Máté szövegét... (Folyt. köv.)

b. Antiochiai Szent Ignácig

c. Nagy Konstaninig

d. Szent Ferencig

e. A habánok

f. A Bokor és a latinamerikai kisközösségek

121. GYÜMÖLCSOLTÓ NAPLÓ

2009. április

Képmagyarázó

A képet Rácné, Kalányos Gyöngyi 1998-ban festette. Most 44 éves. 26 éves lányát ismerem. Ő is Kalányos Gyöngyi, már imádkoztam is vele a Piarista köz I. 505-ös szobájában. Mentegetőzött, hogy a Miatyánkot még mindig összezavarja, s csak saját szavaival tud imádkozni. Mondtam, hogy meggyújtom a gyertyát, és én is saját szavaimmal fogok imádkozni. Mikor Ament mondtam, kisvártatva ő is elkezdte a magáét. Hosszan imádkozott. Mikor befejezte, akkor néztem rá: folytak a könnyei... Megöleltük, megcsókoltuk egymást...

Anyja ezt a címet adta a képnek: Várakozás. Kik várákoznak? A bárányok, pásztorbottal az őrzőjük, meg még valaki, aki furulyál a bárányoknak, akik nagyon figyelnek rá. S ott van még a képen Heródes király is. Nagy gondjában balkezével támasztja a fejét. Adventi kép lenne? Lehet. De most lesz/volt Anuntiatio Beatae Mariae Virginis, azaz Gyümölcsoltó Boldogasszony március 25-én, Jézus születése előtt kilenc hónappal. Az urak világa gondban lehet tavasszal is, mert Jessze vesszeje is, meg

*Áron vesszeje kivirágzik, reménységünk kicsírázik,
Választott szűzből Isten anyja válik. Ezt szent próféták megjövendölték
Szent pátriárkák óhajtván kérték, szent atyák régen szívükbe rejtették.*

Piarista köz, 2009. április 1.

Pótkávé

A Pótkávé már este hétkor hazament, s négyen maradtunk csak. Megfogalmaztam két kérdést. Első: *Baj van a bokorral?* Egyöntetű volt a válasz: *Igen.* Jöhetett a következő: *Mi a baj?* Ezzel meg köröztünk ötször is, és közben féltíz lett. Hazamentek. Magamra maradtam. Nézegettem az öt kör válaszait, a jegyzőkönyvet, melyet úgy fogalmaztam, hogy közben minden egyes szólas után fel is olvastam az 5x4=20 hozzászólásunkat, s ezzel hitelesítették/tük. Reggel meg kapom a drótpostán **M., az Időtlen** levelét:

Tegnap esti beszélgetésünkre másnap reggel a következő gondolattal reagálnék: A Bokor - értelmes, főleg vallásos, tehetséges emberek baráti közössége - nem elegendő lelkiiséggel. Vezetőnk gondolkodásunkat tovább pallérozta, de a lelkiiség háttérbe szorult. Maradt a NAGY REALITÁS. Ez nem elég a Jézusi úton! - Ez a diagnózis, a terápia pedig: töltekezni Isten szellemével, ki-ki a maga módján. A lényeg, hogy találja meg a Forrást! A Forrást viszont már nem lehet értelmileg befolyásolni erre csak a Végtelen szeretet vezethet rá. Jó volt beszélgetni őszintén. Szia! M., az "Időtlen"

Este meg ugyanő ezeket mondta az öt körben: A Bokor nem vonz, mert nem világökumené - nincs lelkiélet - nincs lelkiélet - nincs lelkiélet - nincs új kezdeményezés.

Ezután következett F., az időbeli - Nem üldöznék minket - beálltunk a Bokrot üldözők közé - a lelkiélet hiánya - a '89 utáni tanácstalanság és a kapitalista jólét - az egyház megmerevedése és a közöttünk jelentkező baloldaliság.

Majd az ugyancsak időbeli M.: Már nem vagyunk alternatív társadalom, nagyok a gazdasági különbségek: szegények vannak már közöttünk - nagy körünkben az anyagi gyarapodás - a lelkiélet hiánya - Hogyan állnak többi kisközösségi mozgalmak? - a mi szövegünket mondja a 2008 szeptemberében elindult Politikai Akadémia.

S végül magam: úri gyerekként úri gyerekekkel indítottuk a Bokrot; '89 után azonosultunk a *világgal*, s nem kellett a Bruderhof a kutyának sem. Megvettük a Hangyásalját, senki sem költözik le a városból. Visnyeszéplak mutatja, hogy 20 éven belül két emberből lesz száz. - Elég általános lett az a technika, melyben nem a papáldása az első. S a másik is, hogy a gyerek mondja meg szüleinek, hogyan s mire neveljék őt - az Anyukát

felváltja a karriernő. - Oswald Spengler és Huizinga látja a Nyugat alkonyát, Veres Péter is: Minden társadalom polgári rétegeiben pusztul, paraszti rétegiben szaporodik,. '45 következménye, hogy eltűnt a paraszti réteg - a lelkivezetés is már a múlté.

Piarista köz, 2009. április 2.

CIGÁNYOK, MAGYAROK

Drótpostán érkezett az alábbi két levél... Szerző nevének megjelölése, aláírás nélkül.

Én roma vagyok. Főiskolára járok. A következő a véleményem. Hiába láznak egyesek a cigányokkal kapcsolatban. Már késő ! Hosszú évtizedek alatt kiközösítettek bennünket ebben az országban. Mamár (sic!) nem akarunk magyarok lenni. Volt idő, amikor még azzá szerettünk volna lenni. Ma már romák akarunk lenni, a saját hazánkban, itt. Mint látható, másokkal gyorsabban fejlődünk mint a magyarok. Lassan megteremtjük a magunk értelmiségét, és a magunk nyelvét beszéljük ebben az országban. Egyre többen vagyunk, és egyre többen leszünk. Hosszú távon mi nyerjük meg a versenyt. Néhány évtized, és mi leszünk a többség. Nem fenyegetőzni akarok ezzel, csak megállapítom, mint tényt. Eleinte még egymás mellett fogunk élni: mi cigányok és magyarok. Lassan érvényt fogunk szerezni annak, hogy a cigány nyelvet is elfogadják hivatalos nyelvnek. Mi nagy család vagyunk, és nagyon nagy a közösségi szellem, az együvé tartozás érzése. Nagy a gyermekáldás. A magyarokról ez nem mondható el. Világos, hogy mi fog történni. Lassan és biztosan mindinkább miénk, a romáké lesz ez az ország. Mi vigyázunk majd a magyar kisebbségre. Adunk nekik munkát a saját országunkban. Európa és a világ olyan követelményeket támaszt ahhoz, hogy Magyarország bekerülhessen Európába, amelyek megteremtik a feltételeket hozzá, hogy mindez így legyen. Annyi nép eltűnt már a történelem során, amikor az adott kor domináns hatalmai ebben érdekeltek voltak. A magyarokat sem fogja megsiratni senki. Miképpen a magyarok sem siratták meg a besenyőket annak idején. Ez a vita ezen a topicon ebben az értelemben tehát már értelmetlen. Nem csak a jelen, de már jövő is determinált ebben az irányban. Béke veletek!

Egy magyar véleménye: És még azt mondják, hogy a magyarok a rasszisták !Én meg azt üzenném ennek a diplomás romának (ha egyáltalán ő írta, mert elég kevesen vannak ám), hogy eljön még az az idő, mikor a romák és a magyarok egymást gyilkolják. Hála neki, a kedves levélírónak! Ezt akarod? Ha ez a levél körbejárja az országot, nem tudom, mi lesz itt. Ha mindenki úgy reagál rá, mint én. Ugyanis hihetetlenül felháborított. Rengeteg támogatást kaptok, De minek? Szülitek a rengeteg gyereket rakásra, aztán magukra hagyjátok, bűnözők lesznek, és műveletlenek. Ez a nagy családszeretet??? Szerencsétlen magyar meg nem mer két gyereknél többet vállalni, mert nem bír többet Tisztességesen felnevelni! És ők lesznek a jövő nemzedéke. Kérdelem én, ha nem marad az országban dolgozó magyar ember, ki fog titeket eltartani cigányok ??? Ki osztja majd a segélyt, ha nem lesz miből, mert nem lesz ember, aki dolgozzon? De hát majd kitalálnak valami okosat a diplomás cigányok. Majd segít az UNIÓ... És még valami: Igen, tűnnek el népek. Ez mindig így volt és így is lesz. De mi már több mint 1000 éve létezőnk, Isten segítségével. A magyar nép nem fog eltűnni. Túlélünk a besenyőket. Túlélünk a tatárokat. Túlélünk a törököket. Túlélünk a Habsburgokat. Túlélünk két világháborút, Trianont, a szocializmust. A cigányokat is Túl fogjuk élni. Honnan tudom ezt ilyen biztosan? Tudom. Mert isten velünk van! NEM hagyott el minket, bár sokan ezt mondják. Hamarosan történni fog valami, ami megváltoztatja a kedves diplomás roma által felvázolt jövőt. Nem háborúra gondolok. Dehogy. Egyszerűen csak Isten megsegít valahogy. Mint mindig, a történelem során. A diplomás romának sok sikert kívánok a tanulmányaihoz, amit a magyar állam finanszíroz neki. És kérem, hogy gondolkozzon el magán, amíg nem késő. Senkinek nem lenne jó, ha háború lenne. Az intelligens emberek nem népirtással oldják meg a gondokat. Ugye? – eddig tartanak a szövegek, melyeket nem érdemes bíráltni. Mind a kettő magabiztos s szívében gyilkolni kész, a második mélyen irracionális is.

Mért hozom ezt a két szöveget? Azért, mert felvázolja a hamarosan ránk köszöntő kölcsönös értetlenség keserű következményeit. *Iam proximus ardet Ucalegon...* Már a szomszédban van a tűz! Van cigány faj és van magyar faj. Ha Jézust ismernők, akkor testvértáncra penderülhetnénk. Úgy érzem, hogy a Bokornak nincs fontosabb dolga, mint hogy ebben a kérdésben tisztán lásson, és cselekedjék. Öt hónap múlva Bokor-nagytábor. Négy félnap áll majd rendelkezésünkre, hogy kiscsoportokban beszélgessünk arról, hogy mit kíván tőlünk a történelmi ma. A Gyökér kapta a feladatot a KV-tól, hogy kidolgozza a nagytábor szellemi programját.

A négy téma: **a világ sebei, hazánk sebei, a Bokor sebei, a Bokor megújulása**. Nem előadókat kívánok, hanem *dolgozatokat*, amelyeket megkapunk jelentkezésünkkel, és odahaza készülünk mondanivalónkra. Négy csoporttalálkozóvá tesszük ezzel a négy félnapot. Mint Gyökér-tagja keresem a négy téma mondanivalóit. Az emberiség két csoportját látom: az egyik az urak, a gazdagok világa, a másik a szegényeké. Úgy gondolom, hogy létre kell hoznunk a négy témához egy-egy kisközösséget, lehetőleg egy papból, két férfiből és két nőből állót (egyet-egyét a második, illetőleg a harmadik nemzedékből). E hét tagból álló kisközösségek bízzák majd meg egyik tagjukat a dolgozat elkészítésével.

A világ sebei: Miben áll a globalizált nyugat pénzügyi válsága? Az urak e válsága mennyiben zsidó és keresztény válság? Vannak-e köztük nem-zsidók és nem- keresztények? Milyen az arány a zsidó, a keresztény és a harmadik csoport között? Mit lehet tudni e három csoport termékenységi rátájáról? Minden jóakarat nélküli gazemberekből áll a három csoport?

Azonosak Jézus Mammonjával és azzal a diabolossal, aki Jézust megkísértette a pusztában? Ha igen, akkor nem tehetünk vele szemben semmi mást, mint hogy mondjuk nekik, hogy ne imádják önmagukat, hanem Istent? Ez esetben van-e más megoldás, mint amire a visnyeszéplakiak adnak példát? Tertium non datur? Ha maradunk a városokban, akkor tehetetlenek vagyunk vele szemben? Nagyon fontos, hogy ne verjük át magunkat!

Hazánk sebei: Azonosak-e a sebeink a világ sebeivel? A legelőrehaladottabb stádiumban vagyunk e sebeket illetően nem csak a trianoni határok között, hanem a Kárpát-medencében is? Vannak-e, akik rosszabbul állnak nálunk – a világ szegényebb, a déli és részben a keleti felében? Akárhogyan is állunk, melyek a mi térségünk speciális problémái? Az-e a főgond, hogy a Kárpát-medencében és Bulgáriában és Romániában a cigányság mindenütt túlszaporodja az egyéb fajokat, s ebből polgárháború fog származni, míg tőlünk keletre és nyugatra ez a probléma nem áll fenn? Ha így volna, akkor van-e más megoldás számunkra, mint az Ady Endre féle *corrobori*, melyben két faj egy liturgikus tánccal eggyé táncolja magát (Ady a zsidónak és magyarnak ajánlotta – de nem sikerült)? A nem liturgikus, hanem jézusi változat: a Jézustól ajánlott *mindenkinek egy dénár!* megvalósításával megszüntethetjük a polgárháború kiváltóját, azaz a vagyoni és műveltségi egyenlőtlenséget? Tehát cigány-magyar kisközösségeket kell sürgősen létrehozni, amíg nem késő? Az éhezők alapítványát a hazai cigányságot támogató alapítvánnyá kell-e tenni, avagy ez elhibázott lépés lenne?

A Bokor sebei: 1945 és '52 között *virágoztunk*. '52 és '68 között megszűntek közösségeink, csak *szerettük egymást*. '68 és '89 között a világ nyugati féltekén *világhírességek lettünk*. '90 és 2009 között *haldoklunk* – s ha irgalmas akarok lenni – ma *nem világítunk, csak pislákolunk*.

A '72 és '89 között elfogadott 218 csoportvezetőből 46-nak maradt meg a kisközössége. S a többi 172? Közülük 25 az örök hazába költözött, 70-nek szétment a csoportja, melyet ő fogott össze. 74 testvérünk meg elhagyta a Bokrot, azaz nem jár már kisközösségeinkbe. S ide tartozik még az a sok száz bokortag, aki a70 kisközösségben élt, s akik magukra hagyták vezetőjüket. Mért tették? Leválasztotta rólunk őket a máig eltelt két évtized. A trón vagy az oltár, vagy egyszerűen csak az, hogy nem kíváncsiak már testvéreik szavára, csak a saját

magukéra. Vagy mindezt egybefoglalva: nem érnek már rá arra, hogy négy hetenként csoportba járjanak s előtte elolvassák a házi feladatot. Egyszerűbb lett nekik vasárnaponként beugrani egy szentmisére, ha engedték körülményeik. Olyan is akad közöttük, aki még ezt is feleslegesnek gondolja. Virtuális bokortaggá lettek, esetleg ellenséggé is váltak.

Élük-e még mi búsan kérdezők... – írja Arany 1860-ban Széchényi halálakor. Mit érnek csoporttalálkozóink, mit érnek lelki gyakorlataink? Mit érnek nagytáboraink? Többet fog-e érni a 2009. évi, mint az előzők?

A Bokor a csak pislákol. Rettenetes pusztítást végzett rajtunk a helyre állt szövetség, a tróné és az oltaré. Hajlandók vagyunk-e a diagnózisra, mely feltétele a terápiának? A Bokor harmadik nemzedékének negyedrésze jár még közösségbe vagy annyi sem? Olyan a termékenységi rátánk, mint hazánk és Európa társadalmának a születési rátája? Még ebben a századba becsukhatjuk boltját a Bokor is, a nemzet is? Hajlandók vagyunk-e összeírni, hány közösségünk van, hányan vagyunk még bennük? A konferenciázásnak mi köze van Jézus kisközösségéhez? Vagy nem vagyunk hajlandók belenézni pusztulásunk rohamosan növekvő ütemébe?

A Bokor megújulása – 1. Akarom-e szegényíteni magam? 2. Akarok-e kisközösséget gyűjteni magam köré? 3. Megelégszem annyival, amennyi eddig telt tőlem? 4. Miben akarok többet annál, amire máig jutottam? 5. Mit akarok tenni a cigányság javára? 6. Hajlandó vagyok-e utána menni azoknak is, akikről eddig már lemondtam? 7. Tudom-e, hogy nekem is Jézussá kell lennem környezetem számára? 8. Hallgatok-e még másvalakire, mint önmagamra? 9. Mikor tárod fel e kérdésekre adott válaszaidat egy testvérednek... ma vagy még vársz tovább, mint eddig?

Piarista köz, 2009. április 3.

Szóval most akkor hogy is van ez?

Nem tudom pontosan, mikor kezdtem el esténként imádkozni, magamért s a barátaimért. Húszas éveim végén vagy a harmincas éveim közepén? Nem tudom, de nem is érdekel. Gyermekként kizavartak a templomból, kizavart Isten szolgája - vicces. Ma már ismerek embereket, akik Isten útját járják. Szeretem őket, kevés van az ilyen barátokból, sokat jelentenek nekem és Gyöngyinek is. Pedig ugye nem misézünk együtt, mégis megbízunk ezekben az emberekben. Érdekes, hogy Istenről még most sem tudok senkivel beszélni. Milyen lehet egy közösségben megélni a hitet? Biztosan más. Óh jobb, összehasonlít - hatatlanul talán? Nem régen azt találtam mondani, hogy amikor az egyetemre kerültem, akkor még szerettem az embereket, ma már kevésbé, végül is ez így teljesen nem igaz. Végül is azt gondolom, hogy ha egy nemzetalkotó nép kizuhan a társadalomból, akkor valóban isteni csodára lenne szükségünk az életben maradáshoz. Az első találkozásunkat megelőzően olvastam egy könyvet. Nincs itthon az Isten. Igen, ez volt a címe. Hogy mit jelent számomra Isten? Szeretetet, elsősorban szeretetet. Úgy tudnám elképzelni ezt a szeretetet, mint a szülő és gyermeke közötti szeretetet. Remélem, nem mondtam semmi olyat, ami szentségtörés lenne. Most inkább a gyűlölet vesz körül, néha már nem is annyira arctalan ez a gyűlölet. Ilyenkor azért imádkozom, hogy ne gyűlöljek, és a vérlázító megaláztatást is tűrni tudjam, hogy ne féljek, ne öljenek és én ne öljek, hogy ne emésszen fel a gyűlölet. Szeretnék ember lenni, az maradni, és hogy gyermekeim is akként élhessenek egyszer. Radnóti Töredék c. versét olvasva azt gondoltam egykor, hogy milyen szörnyű lehetett ilyen korban élni, de azért megnyugtató volt az "ébredés", tudni illik ez a múlt - jó rég volt. Hú, ezt megúsztuk, milyen jó, hogy most nem ez van. Szóval most akkor hogy is van ez? *Oly korban élek én e földön, mikor az ember úgy elaljasul, hogy önként, kéjjel öl, nem csak parancsra, s még balhitekben hisz, s tajtékzik téveteg, befonják életét vad kényszerképzetek.* Szép magyar hazánkban vajon otthon van-e az Isten? Mindenkinek? Nem nagyon - szerintem. Remélem, jól van, és hogy valamikor ismét láthatom. Szeretettel Orsós Józsi

Örömmel olvastam Józsi levelét. De Péter barátom óvott: *Ne hagyd magad megvezettetni!* A cigányság döntő többsége nem ilyen, másmilyen... Hagytam, hogy áradjon belőle a szó, s csak ennyit kérdeztem, hogy *Jézust ki vezette meg, hogy Tizenkettőt gyűjtsön.* Engem ki vezetett meg, hogy 1945 tavaszán - 64 évei ezelőtt - ugyanezt kezdjem csinálni. Mindkettőnket s akárhányunkat a Lélek; mely benne lakott Jézusban, mikor a pusztába üzte. Csak arra, hogy Józsi és Gyöngyi majd szól két cigánynak, akik elvezetik hozzá Jakabot és Pétert. Azok pedig testvéreiket, barátaikat, amíg csak össze nem áll a Tizenkettőm belőlük is.

Piarista köz, 2009. április 4.

Ahogy a piaristáknál kell prédikálni...

Öt percnél lehetőleg ne legyen hosszabb. A textus a kafarnaumi királyi tisztviselőről szól (Jn 4,43-54). A két nap elteltével folytatta útját Galilea felé. Jézus maga állapította meg, hogy saját hazájában nincs a prófétának becsülete. Mégis, amikor Galileába ért, a galileaiak szívesen fogadták, mert mind látták, amit az ünnep alkalmával Jeruzsálemben tett, hisz ott voltak az ünnepen. Így újra a galileai Kánába ment, ahol a vizet borrá változtatta. Kafarnaumban volt egy királyi tisztviselő, akinek a fia beteg volt. Amikor meghallotta, hogy Jézus Júdeából Galileába érkezett, fölkereste, és arra kérte, menjen el, gyógyítsa meg a fiát, aki már a halálán volt. Jézus azonban így szólt: „Hacsak jeleket és csodákat nem láttok, nem hisztek.” De a királyi tisztviselő tovább kérlelte: „Gyere, Uram, mielőtt még meghalna a fiam!” Jézus megnyugtatta: „Menj csak, él a fiad!” Az ember hitt Jézus szavának, amelyet hozzá intézett, és elindult haza. Útközben elé jöttek szolgálai és jelentették, hogy él a fia. Megkérdezte tőlük, hogy melyik órában lett jobban. „Tegnap, a hetedik óra körül hagyta el a ház” – felelték. Akkor az apa ráeszmélt, hogy épp ebben az órában történt, hogy Jézus azt mondta neki: „Él a fiad.” És hívő lett egész háza népével egyetemben. – A prédikáció meg így hangzott:

1. *Az egzegézisből elégedjünk meg egy kis fordítás-történettel.* A királyi tisztviselő az eredetiben: basilikos. Jeromos ezt regulus-ra latinítja, 1466-ban huszita bibliánk meg király kis fiára magyarít, és 1541-ben Erdősi Sylvester János, aki Erazmus tanítványa, már görögből fordít, nem Jeromos latin Vulgatájából. Ő kis királyra magyarít, s az utolérhetetlen TOB, a francia ökumenikus fordítás un officier royal-ra franciásít.

A basilikos a basileusra, a királyra utal, aki történetünk idején Galileában a Heródes névre hallgat. Kafarnaum határváros volt, Fülöp és Antipás negyedes fejedelem területét választotta el egymástól. Mátétól és Lukácstól azt is megtudjuk, hogy a basilikos századosi rangnak örvendett. Tehát katonái voltak, akik alighanem vámostak, azaz szedték az adót. Innen eredhet Máté, a vámos érdeklődése, amit Lukács is hasznosít. Megtudjuk tőlük, hogy vallásos ember is volt a derék százados. A beszédett adóból futotta egy kis zsinagógaépítésre is.

Jó dolog ez a szövetség a trón és az oltár között? Jézus nem jól viszonyult ehhez a szövetséghez, mert ő nem épített templomot. Nem volt szüksége rá. Egyetlen vallási cselekményt végzett a három esztendő alatt. A maga és a Tizenkettő szövetségújítására is elég volt neki az emeleti felső terem, bár magával, Istennel újította a szövetséget, méghozzá a régit. A régit? Melyiket? Magam elsősorban arra a szövetségre gondolok, melyet Isten mindnyájunkkal köt. Megköti azt velünk már akkor, amikor megszületünk.

Ezért aztán csak bababefogadó liturgia van a Bokorban. Keresztelni csak a 15 éven felülieket kereszteljük, amikor már ismerik, hogy mit tanít nekünk Atyjától kapott küldetése erejében Jézus. Mert Jézus csak azoknak a megkeresztelésére buzdította a Tizenkettőt, aki már tudnak hinni és nemcsak zöldet meg sárgát csinálni. Bubamegöntés – ahogy Csikban mondják – nincs.

Bubákkal nem is lehet szövetséget újítani. Az ős-Márk még csak szövetségről tud, nem új szövetségről. De ez a Márk ott is hagyta Pált sürgősen az első missziós úton Elimász

megvakítása után. Jézus is megvolt büntetőcsoda nélkül. Márknak sem volt a szükség erre a páli műveletre. De ezt ti már jól tudjátok múlt nyári erőfeszitésem erejében, melynek gyümölcsét már jól ismeritek, s ennek következtében is tudjátok, hogy merre ne menjünk.

2. *A jézusi jóhírt pedig illik Mesterünkhöz híven példabeszéddel illusztrálni.* Mondok is egy példabeszédet. A címe:

Balanyi Gyuri bácsi és a Horthy-gyerek

Horthy Miklós 1868-ban született, Gyuri bácsi pedig csak '86-ban. Horthy 1901-ben vette el a Purglyék lányát, a Paulettet. Két fia született e házasságból, s az egyik pesti piarista diák is lett valamikor a tízes-húszas években. Gyuri bácsi meg tanította őt latinra, történelemre vadonatúj pesti gimnáziumunkban, mely 1915-re készült el. (Én még kisdíákként láttam a régit, mely a mostani ókori múzeum területén állt.) Ebbe az új épületbe helyezte Gyuri bácsit 1917-ben Hénap Tamás, Józsi 12. előljáró-elődje, illetőleg az általa irányított rendkormány. Engem meg 1928-ban helyezett Kisparti János pesti piarista igazgató ugyanabban az új épületben az I.a. osztályba. S tudták az idősebbek, hogy Gyuri bácsi *crimen laesae majestatis* bűnébe esett, mert a Horthy-gyerek csinált valami disznóságot, pl. szemetelt az osztályban vagy valami hasonlót, s Gyuri bácsi mondott valami olyasmit a gyerekeknek, hogy *erre apád igazán megtaníthatott volna*. Hogy elpletyizte-e ezt odahaza a gyerek, erről mit sem tud a corpus iuris, ahogy Arany Jánosnak *A fülemüle* c. versében a bíró sem talált abban eligazítást: *ilyen ügyről, madárfütytyről, mit sem tud a corpus iuris*. De mi úgy halottuk, hogy Gyuri bácsi utólag azért csak vakarta fejét a Horthy-gyerekek mondott szava miatt.

3. *Megvan a példabeszéd, következhetik a tanulságok levonása.*

a. Jézus folyamatosan nagyon sok csúnyát mondott az urakról, még azt is, hogy jaj nekik, de ha egyikük bajba kerül, akkor segít rajta. Még akkor is, ha unni kezdi már a csodadoktor-szerepet: Hacsak jeleket és csodákat nem láttok, nem hisztek – mondja. Mért mondja? Mert üres járat ez, hogy elhisszük Neked, Názáreti, hogy kiválóan értesz az orvostudományokhoz de a nyolc boldogságra nem vagyunk kíváncsiak. Mintha a Bokorban is kezdődne máz az üres járat. Hogy korunk egyházában hol mindenütt virágzik még ez az üresjárat, inkább nem említem. Söpörje csak mindenki a maga járdáját s jobb a békesség, bár Jézus hozta a kardot is. Igaz, csak maga ellen...

b. Nem kell folyton feszegetni a pofonos ládát. Múltkori prédikációmban, 2007. decemberében, nem tudom már, mit mondtam, de utána vacsoránál Pepe megkérdezte tőlem, hogyha Jézus ma eljönne, akkor mit csinálna? S mondtam: megnősülne s lenne tíz gyereke. Hát az ilyenekről le kellene szokni! De hát nem megy, mert ami a szívemen, az a számon. S ez alighanem Jézusnál is így volt.

c. A baj az, hogy mindig csak szövegelek, s nem tudok kézrátétellel gyógyítani. Ha illet is tudnék, lehetne kevesebbet szövegelnem, s akkor talán elviselhetőbb volna – ahogyan a minap a Szemere utcában hallottam, hogy *Gyurka bácsi szeretné, ha többet vitatkoznánk vele*. Bizony nagyon szeretném, ha a ma mondottakról is vitatkoznátok velem, de nincs rá sok reményem. Még az a szerencsém, hogy rendanyámtól kapta életem negyedik szakaszára egy gondozót. S gondozás közben én meg nyomom neki a magam kakaóját, s ő kivont karddal védi ellenem, ami ellenkezik a maga hívó hitérzékevel, amit védeni a legutóbbi zsinat szerint nagyon dicséretes, ha az belesimul abba, amit a Benedek mond. S gondozóm hitérzéke eléggé belesimul, amit magamról el nem mondhatok. S ami nagyobb baj az éppen az, hogy: nem is tudok javulást fogadni. Amen.

Piarista köz, 2009. április. 4.

A jézusi magyar irodalom

Még csak kezdődik a tavasz és a nyarat arra akarom felhasználni, hogy könyvet írjak a jézusi magyar irodalomról, de a lelkem már is csordultig tele van vele. Különösen az utóbbi években – barátaim is megfigyelték – egyre inkább visszatért életem első szerelme... Az,

hogy tulajdonképpen egy magyar tanár bolondult bele 65 évvel ezelőtt Jézusba. Mondom, még csak nyílik a tavasz, s bár meghalni sincs időm, egyre inkább hatalmába kerít ez az első szerelem.

Tegnap éjjel nem tudtam elaludni. Mért? Tizenhat órás munkanap volt mögöttem. Le kellett ülnöm a masinám elé, s meg kellett írnom készülő munkám előszavát. Íme:

Előszó

A spenót (A magyar irodalom története I. 1600-ig, II. 1600-tól 1772-ig III. 1772-től 1849-ig, IV. 1849-től 1905-ig, V. 1905-től 1919-ig. VI. 1919-től napjainkig – Akadémiai Kiadó, Budapest 1964-1966) és a **neospenót** (A magyar irodalom történetei – I. A kezdetektől 1800-ig, II. 1800-tól 1919-ig, III. 1920-tól napjainkig – Gondolat Kiadó, Budapest 2007) **után következő lépést keresem.** Ezek a lépések nem előzmények nélküliek. Schöpflin Aladár cikket ír a Nyugat-ban (1931. 9. szám) írt Horváth Jánosnak azóta örök-hírűvé lett művéről: *A magyar irodalmi műveltség kezdetei.*

Mérföldes lépések ezek: 1931, 1964-66, 2007... További előzmények? Vannak: Toldy Ferenc, A magyar költészet története. U. ott, 1854. Két kötet és Beöthy Zsolt, A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése – Budapest 1907. A panoráma – 1854... 1907... 1931... 1964-66... 2007... – több mint másfél századot ölel át, s az egyes lépések 53, 24, 34 és 42 esztendő tesznek ki. Lehet most, 2009-ben újra lépni? Két év után? Nem lesz ez csak tipegés? Azt gondolom, hogy **nem!** Toldy 1805-ben született, magam pedig 1919-ben, s ez csak egy jó század és nem másfél. Egyfelől a spenót és a neospenót előtt, másfelől Toldy és Beöthy után, azaz e panoráma kellős közepén – 64 évvel Toldy után és 69 évvel a neospenót előtt – tanultam Horváthnál magyar irodalmat 1938 és 1942 között Pázmány Péter egyetemén, s *csüggttem ajkán szótlantul, mint gyümölcs a fán.* Nem *költészetet* mint Toldy, nem *nemzeti irodalmat* mint Beöthy, nem *irodalmi műveltséget* mint Horváth, nem az *irodalom történetét* mint a spenót, *nem irodalmi történeteket*, mint a neospenót – mást akarok! Irodalmat, de a jézusit. Jézusit? Hogy kerül a csizma az asztalra? Ezt szeretném könyvemben megmutatni.

Mit tanultam Horváthnál? Ha az 1938 és 1942 közötti években olvastam volna Schöpflin cikkét, botránkoztam volna... Azóta azonban sok víz lefolyt a Dunán, s ma, hetven év után már nem botránkoztam azon, amit írt. Sőt, megtoldom. E toldásról szól majd könyvem egésze. Ezt írja Schöpflin:

Majdnem öt évszázadig tartott, amíg a keresztény hit odáig jutott Magyarországon, hogy magyarul merte és tudta kifejezni magát. A kereszténység – a legnagyobb világnézeti válság a magyar történelemben, amely a szó szoros értelmében újraalkotta ezt a nemzetet, így nem válhatott egy-két nemzedék alatt vérré. A nagy szellemi vérátömlesztés Szent István és az utána következett királyok hatalmi műve volt, megemésztésére nem volt elegendő két-három nemzedék, évszázadok kellettek hozzá, hogy beleszívódjon a nemzet egészének tudatába, mélyebb valósággá váljon a merő ceremonális külsőségnél (1). A szent király óriási reformja csak a kényszer erejével tudta leküzdeni a pogány nép hagyományainak természetes ellenállását s a népre királyi szóval ráoktrojált új vallás csak generációk hosszú és szívós propaganda- és szervező munkájával vált élő hitté a nép tömegeiben, s csak akkor tudott összesimulni a magyarság öröklött temperamentumával. Magától értetődik, hogy az az új műveltség, melyet az új hit magával hozott, évszázadokig csak a társadalom vékony felső rétegében tudott gyökeret verni, sokáig a papok rendi tulajdona marad s legfeljebb a főúri rend egy része osztozott e tulajdonon. A papok tulajdona volt az írástudás, ami kezdetben a latin írástudást jelentette, tehát a nép tömegei már a latin nyelvtudás hiánya miatt is ki voltak zárva. Egy-két szórványos, az egyház praktikus céljaiból fakadt próbálkozást, mint amilyen a Halotti Beszéd, leszámítva, csak a XV. század elején kezdik ezt az írástudást a magyar nyelvre alkalmazni, s csak a XVI. század elején, a mohácsi csata ideje táján, a katolikus középkor utolsó órájában alakul ki egy neme a magyar nyelvű irodalomnak,

amelynek képét nagyszámú megmaradt emlékeiből meglehetősen világossággal rekonstruálhatjuk.

Kérdés azonban, nevezhető-e ez az irodalom a szó szigorú értelmében irodalomnak és főképpen magyar irodalomnak. Horváth János, aki erről a nagy témáról nagy és bámulatos tájékozottságra és szinte mikrotomszerűen működő éleselméjűsége egyaránt kiemelkedő könyvet írt, erre a kérdésre kissé szkeptikus feleletet ad könyvének címével: A magyar irodalmi műveltség kezdetei és nem a középkori magyar irodalom, amely csak a szó nagyon tág értelmében mondható – irodalomnak.

Ahhoz, hogy az irodalom keletkezzék és éljen, három tényező összehatására van szükség. Az egyik

az író, aki a maga egyéniségét, lelki élményét nyilatkoztatja ki írásban a közönségre hatás céljából, a másik

a mű, amely az író céljának közlő eszköze, a harmadik

a közönség, amely az írónak a műben kinyilatkoztatott élményét magába fogadja.

E három tényező közül az első egyáltalában nem jön számba a középkori irodalomban, mert termékei személytelenek, írói a maguk egyéniségét nem is próbálják kinyilatkoztatni, a művükben kifejezett élmény nem az ő személyes tulajdonuk, hanem az egyház köztulajdona, minden egyéni szín, vagy állásfoglalás kizárásával. Ha egy-két írói egyéniség, mint Temesvári Pelbárt, vagy az Érdy-kódex Karthausi Névtelenje, akit Horváth János fedezett fel, mégis kiemelkedik, ez akaratuk nélkül, sőt akaratuk ellenére történik (2).

A második tényező, a mű sem egyéni élmény foglalata tehát, hanem a kollektív egyházi élményé, amelyhez valamit hozzátenni, vagy belőle valamit elvenni súlyos bűn számba ment volna (3).

Közönségről a szó igazi értelmében szintén nem lehet szó, mert a művek csak egy külsőleg-belsőleg elkülönített, aránylag csekély számú rend, a papság s főképp a szerzetes kolostorok számára készültek, világiak csak kivételes esetekben férhettek hozzájuk (4). Még több fenntartással sorolhatjuk ezt az irodalmat a magyar irodalomba. A XV. századig a nyelve sem volt magyar, latinul írták, e latin nyelvű irodalom anyaga csak a történelmi tudatot lerögzítő krónikákban mutat kapcsolatokat a magyarsággal, a többi merő nemzetfelettség volt, az egyház tanításának és propagandájának minden nemzetnél azonos eszköze.

Ez maradt meg a magyar nyelvűsége való áttérés idején is, mert a különböző tartalmú kódexekben a nyelven kívül semmi sincs eredeti magyar, kivétel nélkül mind fordítás, átdolgozás, legfeljebb szövegben szabad, de tartalomban kötött (5) utánköltés. A magyar irodalomba tehát csak stílustörténeti szempontból tartozik. Első kísérlet a nemzetközi egyházi, vagy mondjuk, általános európai műveltségi anyagnak magyar nyelven való megfogalmazására.

A középkori magyarságnak tehát kétféle irodalom-melletti irodalmi tevékenysége volt: ez a csak feltételelesen magyarnak és irodalomnak nevezhető egyházi irodalom és egy másik, szintén csak feltételeesen annak mondható világi irodalom, amely az írástudatlanság s az egyedüli írástudók, a papok ellenszenve miatt sohasem került leírásra s csak szájhagyomány útján terjedt. Ez utóbbiról nem tudunk semmit, csak a létezését, s ami halvány nyom fennmaradt belőle (6), abból nem alkothatunk róla semminemű képet. Annyit mindenesetre feltehetünk róla, hogy akármilyen volt is, specifikus és eredeti magyar tulajdon volt. Hogy teljesen, majdnem nyomtalanul megsemmisült, ez egyike azoknak az óriási áldozatoknak, melyeket a magyarság a kereszténységért, az európai kultúra közösségébe való belépésért hozott.

Ha van a magyar irodalomnak és az egész szellemi életnek nemzetietlen (7) kora, akkor a középkor az. A nép egész örökölt kultúrájától, amely bármi primitív, de mégis csak kultúra volt, összes hagyományaitól, melyek bizonyára élénken éltek a köztudatban (8), jellemétől és temperamentumától idegen, sőt azzal ellentétes, mindennemű nemzeti színezetet, vagy

specifikumot elvileg kizáró, nemzetközi érvényű eszmevilágot zúdított a magyarságra, rákényszerítette egy idegen felfogáshoz és életérzéshez való alkalmazkodásra, kiforgatta sarkaiból egész életberendezését, megsemmisítette még költői alkotásait is. Más népeknek, németnek, franciának maradtak fenn a középkorból nagy jelentőségű világi irodalmi alkotásai, – az anathéma, mellyel az egyház a világi irodalmat sújtotta –, nálunk maradéktalanul megfogant. A mai kor embere a középkor magyarjával nem tud semminemű lelki kapcsolatba jutni, csak az egyház személyiséget és nemzeti külön-valóságot kizáró irodalmi hagyománya révén (9).

Mégis ez a tartalmában, szellemében és formáiban is idegen irodalom és kultúra a mai magyar műveltség alapépítménye, amelyen biztosan áll minden, amit a XVI. század óta egymást váltó nemzedékek építettek. Szemlélete annyiban nagyon tanulságos, mert benne mondhatni laboratóriumi tisztasággal demonstrálható a magyar irodalom s általában a magyar kultúra állandó fejlődési módja: kezdődik idegen eszme és formavilág idegennek érzett és szűk körre szoruló beáramlásával, s ez lassanként felszívódik a nemzet egészébe s nemzeti köztulajdonná válik.

Az első, középkori nagy válság után még két hasonló válságon ment át irodalmunk a reformációval és a XVIII. századvégi felvilágosodással, Kazinczy reformjával. Ilyen szempontból nézve a magyar irodalom minden nagy korszaka valamely idegenség beáramlásával kezdődik s irodalmunk története az idegenségek, illetőleg európaiságok felszívódásának története...(10)

Glosszákat fűznék szövegéhez. Ma, 2009-ben, mert amikor megjelent. nem tehettem a pesti piarista gimnázium 4. osztályának tanulójaként, mert nem volt kötelező akkoriban Nyugatot olvasni, még a tanárjainknak sem.

(1) Nemcsak világnézeti válság volt, hanem elsősorban politikai változás. Azzal indult ez, hogy a király apja, Géza fejedelem elküldte 12 követét Quedlinburgba a császárhoz, hogy hittérítőket kérjen, s megkérte fia, Vajk számára a bajor fejedelem lányát, Gizellát, akivel nemcsak hittérítők érkeztek, hanem bajor lovagok, azaz fegyveresek is.

(2) A szerzőt, mikor ír, eltölti az alázat lelke. Amikor ő ír, dehogy is akarja közvetíteni a maga esetlen gondolatait embertársaihoz, hiszen ő az egyháznak, magának az Istennek az üzeneteit tolmácsolja embertársai felé. Ő csak szöveget másol, mert írni tud. Nagy dolog az írástudás. Lehetővé teszi, hogy az Isten gondolatait közvetítse még azoknak is, akik nem hallathatják a szavát.

(3) Az eretnekeknek kiközösítés és máglya-halál jár. Ha másolsz, akkor nem lehet baj.

(4) A világiak vagy polgárok voltak vagy jobbágyok, A polgárok németek voltak, a jobbágyok pedig vagyontárgyak: föld, marha és jobbágy. A föld néma volt, a marha bőgött, a jobbágy meg nagyobbára magyarul beszélt: székelyek, avarok, magyarok, kabarok stb. A szent királyok ezeket a vagyontárgyakat adományozták oklevelekkel megerősítve a szerzeteseknek. A jobbágyaink nem is tartottak igényt erre a másolási irodalomra. Megvolt nekik a maguké. Mert róni ugyan nem volt szabad nekik, de a táncot éneket, furulyát, dudát nem vették el tőlük. Nem örültek neki a (sváb) urak meg főleg a papok, de elviselték. Csak nem téphették ki a nyelvüket, mert fajtalan nótákat énekeltek a szeretőjükről – dalaikban, balladáikban!?

5) Ennek meghallgatására kényszeríteni kellett a jobbágy nevű vagyontárgyat, miközben a marha bőgött, ha nem látta el őt a másik vagyontárgy. Kézlevágással is kényszerítették őket a szent királyok.

(6) Azt hiszem, hogy képet alkothatunk róla. Schöpfung Aladár (1872 – 1950) – Pozsonyban evangélikus teológiát, Budapesten filozófiát tanult, pályáját 1898-ban a Vasárnapi Újság munkatársaként kezdte s már mint a lap kritikus megértéssel fogadta az új irodalmi nemzedék jelentkezését, s az elsők közt ismerte fel Ady Endre költészetének jelentőségét, a

Nyugatnak pedig kezdettől fogva munkatársa s egyik vezető kritikusa volt – talán nem méltatta kellő figyelemre, hogy születése után három évre halt meg Arany kortársa Kriza János (1811 – 1875). Kriza két évtizedes gyűjtés eredményeként 1863-ban jelenteti meg székely népköltési gyűjteményét – Vadrózsák –melynek Arany János is és Gyulai Pál is nagy jelentőséget tulajdonított. A székely élő néphagyomány apáról fiúra szállt, s ennek kezdő időpontja kiszámíthatatlan. Hogy Attila vagy Álmos és Árpád honfoglalásáról mit sem tudnak – nagyon is érthető. Csak szerelemről tudnak. Még a madéfalvi veszedelemről sem. Vitézi harcok nem érdeklik a népet. 1848-ról sem emlékeznek népdalaink, csak a juhászlegény akasztásáról, mert elszerette Endre báró leányát, csak a halászlegény haláláról, ki a kedvesétől diófakoporsót kér.

(7) Valóban nemzetietlen volt e kor, a gyilkosság magasztosságát nem ismerte.

(8) A kultúra tudja, hogy az élet legfőbb parancsa az élet továbbadása, mely a szerelemnek a következménye.

(9) Nálunk az anathéma, mellyel az egyház a világi irodalmat sújtotta, teljes diadalt aratott.

(10) A felvilágosodás viszi el a magyar irodalmat a Természet és az Isten világába – Bessenyeivel kezdve a templomba s a parlamentbe nem járóknak ajándékaként – a jézusi magyar irodalomba.

(1) A spenót főszerkesztője: Sötér István (1913 Szeged – 1988 Budapest): író, irodalomtörténész, esszéista. Felesége Jász Veronika grafikus iparművész. Apja, nagybátyja az I. világháborúban meghalt, anyja és nagyaanya nevelte. Középiskoláit a szegedi piarista gimnáziumban végezte. 1931-1935 között a budapesti Eötvös Kollégium tagja, francia–magyar–német szakon. 1935-1936 között a párizsi École Normale Supérieure ösztöndíjasa. 1936-ban az Eötvös Kollégium francia előadója és könyvtárosa. 1936- 1939 között a budapesti Egyetemi Könyvtár tisztviselője; 1945-ben a Teleki Pál Tudományos Intézet tanára, majd 1948-1952 között a szegedi egyetem tanára, 1952-től az 1960-as évek végéig az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanszékvezető egyetemi tanára, s két ízben is között rektora. 1956-ban oktatásügyminiszter helyettes. 1957-1983 között, nyugállományba vonulásáig az MTA Irodalomtörténeti Intézetének igazgatója. Díjai: Kossuth-díj (1954) József Attila-díj (1985)

(2) A neospenót főszerkesztője: Szegedy-Maszák Mihály (Budapest, 1943. június 23. –) Tanulmányait 1961-1966 között az Eötvös Loránd Tudományegyetem, angol–magyar szakán végezte. 1967-ben szerzett bölcsészdoktori címet. 1981-ig az MTA Irodalomtudományi Intézetében dolgozott tudományos munkatársként, azóta az ELTE oktatója. 1995 óta) MTA rendes tagja (1998) - A Magyar Köztársaság Érdemrendjének Középkeresztje (1997), Széchenyi-díj (2003), Nemes Nagy Ágnes-esszéidíj (2008)

Piarista köz, 2009. április 4.

Közösség és annak fajtái - folytatása

A március Naplóban kezdtem el ezt a tanulmányt, s - a 24. oldal néhány sorát javítva ismételve - most folytatom...

Ebből az következik, hogy közülük a tanítványok közül a legidősebbnek is meg kellett születnie (27 mínusz 15= 12) i.sz. után 12-ig. Máté lehetett két vagy több évvel idősebb is, mondjuk 17 éves vagy idősebb is. Jézus megoszthatta a názáreti házban a maga gondolatait a 17 éves vagy idősebb féltestvérével, Mátéval. A ház ahol lakomáztak már aligha volt a názáreti ház. A kenyérkeresni tudó ember külön költözik, *házasodik*. Ház meg asszony általában együtt jár. Ha Máté anyósa is rászorult volna Jézus gyógyító tudományára, eldönthetnék a kérdést: Volt-e asszonya már Máténak is? Mindez magyarázata lehetett annak, hogy Jézus csak felszólította őt: Kövess engem! És Máté a felszólításra

felállt, és mindenét otthagya követte őt. Jézus nem volt elragadtatva a vámosoktól.

Kicsodák is ezek a vámosok?

Akik együttműködnek, kollaborálnak az ellenséggel. Példák: a párttag - '89 előtt, a labanc 1686 után, a kuruc-időkben. És Jézus korában? Aki szedte az adót a megszálló rómaiaknak. Olyan fél-hazaárulók, a III/III-asok és főleg a tartótisztek. Szinoptikus szó ez. Csak Ők használják. János már nem, s az ÚSz. többi könyvei sem.

Ha csupán azokat szeretitek, akik szeretnek benneteket. mi lesz a jutalmatok? Nem így tesznek a vámosok is? S ha nem köszöntitek, csak barátaitokat, mi különöset tesznek? Nem így tesznek a pogányok is? (Mt 5,46-47)

Amikor Jézus továbbment, látott egy Máté nevű embert, amint ott ült a vámnál. Szólt neki: "Kövess engem!" Az felállt és követte. Amikor később vendégül látta házában, sok vámos meg bűnös jött oda, s Jézussal és tanítványaival együtt asztalhoz telepedett. Ezt látva a farizeusok megkérdezték tanítványaitól: "Miért eszik mesteretek vámosokkal és bűnösökkel?" Jézus meghallotta, és így válaszolt: "Nem az egészségeseknek kell az orvos, hanem a betegeknek. Menjetek és tanuljátok meg. mit jelent: Irgalmasságot akarok. nem áldozatot. Nem azért jöttem, hogy az igazakat hívjam, hanem hogy a bűnösöket." (Mt 9, 9-13; Mk 2,15-16; Lk 5, 29-30)

Máté, a vámos (Mt 10,3) és Lévi, a vámos (Lk 5,27) - két hely is a négyes listából. Eljött az Emberfia, eszik is, iszik is, s azt mondják rá, lám a falánk, iszákos ember, a vámosok és a bűnösök barátja. A bölcsesség azonban igazolja magát tetteivel." (Mt 11,19; Lk 7,34) és mind a bűnösök és a vámosok (Lk 15,1)

Ha ezekre sem hallgat, jelentsd az egyháznak. Ha az egyházra sem hallgat, vedd úgy, mintha pogány volna vagy vámos. (Mt 18,] 7)

Egy embernek volt két fia. Odament az elsőhöz és szólt neki: Fiam, menj ki a szőlőbe dolgozni. Nem megyek - felelte -, de később meggondolta és kiment. Odament a másikhoz, és annak is szólt. Megyek - felelte -, de mégsem ment ki. Melyik tett eleget a kettő közül apja kívánságának?" "Az első" - válaszolták. Erre Jézus így szólt hozzájuk: "Bizony mondom nektek, hogy a vámosok és a cédák megelőznek benneteket az Isten országában. Eljött ugyanis hozzátok János, hogy az igazság útjára vezessen benneteket, de nem hittetek neki. A vámosok és a cédák hittek neki. De ti ennek láttára sem tartattatok bűnbánatot és nem hittetek." (Mt 21,28-32)

Ekkor megkérdezte a tömeg: "Mit tegyünk hát?" "Akinak két ruhája van - válaszolta -, az egyiket adja oda annak, akinek egy sincs. S akinek van mit ennie, ugyanígy tegyen". Jönnék a vámosok is, hogy megkeresztelje őket, s így szóltak hozzá: „Mester, mit tegyünk!" Ezt felelte nekik: "Ne szedjétek be többet, mint amennyi meg van szabva." (Lk 3, 10-13)

Mondom nektek, az asszonyok fiai között nincs. aki nagyobb volna Jánosnál. Az Isten országában azonban a legkisebb is nagyobb nála. Akik hallgatták, az egész nép, sőt még a vámosok is igazat adtak az Istennek, és fölverték János keresztségét. (Lk 7,28-29)

„Két ember fölment a templomba imádkozni, az egyik farizeus volt, a másik vámos. A farizeus odaállt előre, és így imádkozott magában: Isten, hálát adok neked, hogy nem vagyok olyan, mint a többi ember, rabló, igazságtalan, házasságtörő, mint ez a vámos is. Kétszer böjtölök hetenként, mindenemből tizedet adok. - A vámos megállt hátul, szemét sem merte fölemelni az égre, inkább a mellét verte és könyörgött: Isten. irgalmazz nekem, bűnösnek! - Mondom nektek, hogy ez megigazultan ment haza, az nem. Aki magát felmagasztalja, az megaláztatik, aki megalázza magát, az felmagasztaltatik.” Élt ott egy Zakeus nevű tehetős ember, a vámosok feje. Szerette volna látni Jézust szemtől szemben, de a tömeg miatt nem tudta, mert alacsony termetű volt. Így hát előrefutott, felmászott egy vadfügefára, hogy láthassa, mert arra kellett elhaladnia. Amikor Jézus odaért, felnézett és megszólította: „Zakeus, gyere le hamar! Ma a te házában kell megszállnom.” Erre az gyorsan lemászott. és boldogan fogadta. Akik ezt látták, méltatlankodva megjegyezték,

hogy bűnös emberhez tér be megpihenni. Zakeus azonban odaállt az Úr elé, és így szólt: „Íme, Uram, vagyonom felét a szegényeknek adom, és ha valakit valamiben megcsaltam, négyannyit adok helyette.” Jézus ezt felelte neki: „Ma üdvösség köszöntött erre a házra, hiszen ő is Ábrahám fia. Az Emberfia azért jött, hogy megkeresse és megmentse azt, ami elveszett.” (Lk 19,2-10)

Ezek után megállapíthatjuk, hogy Jézus mit értett a vámoson. Azonosnak vette a vámost a bűnössel, a pogánnyal, a cédával! Mért? Mit csinált a vámos? Foglalkozási ártalomként több adót szedett, mint ami meg volt szabva. Ezen felül olyan volt, mint a *többi* ember: rabló, igazságtalan, házasságtörő. De képes volt arra, amire a farizeus nem: bűnbánatot tartani s Bemertő Jánosnál megkeresztelkedni. Képes volt nem szedni be többet, mint amennyi meg van szabva, képes volt vagyon a felét a szegényeknek adni, és ha valakit valamiben megcsal, négyannyit adni helyette. Ennek következtében *megigazultan megy haza, üdvösség köszönt házára, és Ábrahám fiának bizonyul.*

A vámos alkalmas arra, hogy Jézus tanítványa legyen. Nem alkalmas erre, aki főpap, írástudó, vén, azaz gazdag. Nem alkalmas, ha iparos, azaz ha farizeus s ha zsinagógafőnök. Nem, ha gazda. (A sumér nyelvben a gazda és a gazdag azonos tövű - a Tizenkettő között nem volt *gazda* sem.) Nem, ha pap. De alkalmas, ha halász, azaz segédmunkás, ha vámos vagy ennél is lejjebb van: céda vagy számárai, azaz fél-pogány (a sumérban is *hatalmas erő által fogva tartott a pogánnak* jelentése). Alkalmas arra, hogy bűnbánatot tartson. Ezekből kerül ki Mária Magdolna, Máté és a Tizenkettő java része. Igazán nem véletlen, hogy Mátéval kezdődik az Újszövetség. Akár maga Máté írhatta volna Forrást is (Q). És Lukács csak átdolgozta Máté szövegét...

Bertalan-Natánael – Bertalan szerepel mind a négy Tizenkettő-listában s, ezenfelül még két ízben Natánael (magyar jelentése: *Isten ajándéka*) névvel a János-evangéliumban. Az első hely: *Fülöp találkozott Natánaellel és elmondta neki: „Megtaláltuk, akiről Mózes törvénye és a próféták írnak, a názáreti Jézust, Józsefnek a fiát. ” "Jöhet valami jó Názáretből?" – kérdezte Natáliael. „Gyere és győződjél meg róla!” - felelte Fülöp. Amikor Jézus meglátta Natánaelt, amint feléje tartott. ezt mondta róla: „Lám. egy igazi izraelita. akiben nincs semmi álnokság. „Natánael megkérdezte tőle: "Honnét ismersz?" Jézus így válaszolt: „ Mielőtt Fülöp hívott volna, láttalak, a fügefa alatt voltál. „Natánael erre felkiáltott:*

"Rabbi (azaz: Mester), te vagy az Isten Fia, te vagy Izrael királya!" Jézus ezt felelte neki: .. „Mivel megmondtam, hogy láttalak a fügefa alatt, hiszel. De nagyobb dolgokat is fogsz még látni.” Majd hozzátette: „Bizony. bizony mondom nektek: Látni fogjátok, hogy megnyílik az ég. s az Isten angyal Natánael csodálkozva hallja Jézus szavait, s még jobban megrendíti az, hogy a Mester az ő életének egy régi eseményére utal, mely valahol egy fügefa alatt történt vele. Ez aztán fölébreszti lelkében a hitet, megvallja. hogy Jézus az Isten Fia, azaz a Megváltó, az Ószövetségben megígért Messiás. Ígéretet kap, hogy nagyobb csodákat is láthat majd, s meggyőződhet arról. hogy Jézusban valósággá válik az, amit Jákob pátriárka álmodott az égig érő létráról föl- s leszállnak az Emberfia fölött. "(Jn 1,45-51) S a második: Jézus újra megjelent a tanítványoknak, ezúttal Tibériás tavánál. Így jelent meg nekik: együtt volt Simon Péter, Tamás, melléknevén Didimus, továbbá a galileai Kánából való Natánael, Zebedeus fiai, s még két másik tanítvány. Simon Péter így szólt hozzájuk: „Megyek halászni.” „Veled tartunk” – felelték. Kimentek és bárkába szálltak. De akkor éjszaka nem foglak semmit (Jn 21,2).

1. Ebből megtudjuk, hogy Bertalan-Natanael Kána városából származik.

2. Továbbá azt, hogy e személyt Jézus derék zsidónak mondta, és semmi többet, nem akart szavaival mondani. Pütkösi beszédében ugyanis **Péter** zsidó (Csel 2,14) meg izraelita férfiaknak mondja (Csel 2,22) hallgatóit, mert ezt az embert (Jézust) az Isten

elhatározott terve szerint kiszolgáltatottak, és gonosz kezek által keresztre feszítve elveszejtették (Csel 2,23). Továbbá: Amikor Péter ezt látta, beszédet intézett a néphez: "Izraelita férfiak! Miért csodálkoztok ezen, miért bámultok úgy ránk, mintha a saját erőnkől vagy jámborságunk folytán értük volna el, hogy ez járni tudjon? Ábrahám, Izsák és Jákob Istene megdicsőítette a Fiát, Jézust, akit ti kiszolgáltatottak és megtagadtatok Pilátus előtt, noha ő úgy határozott, hogy szabadon bocsátja. Megtagadtatok a szentet és igazat; arra kértétek, hogy a gyilkosnak kegyelmezzon, az élet szerzőjét pedig megöltétek. Isten azonban feltámasztotta a halálból, ennek mi tanúi vagyunk (Csel 3.12-15). **Gamáliel** szóhasználata ugyanez: Izraelita férfiak! - szólt hozzájuk. - Fontoljátok meg jól, mit akartok ezekkel az emberekkel tenni! Mert nemrégiben föllépett Teudás, sokra tartotta magát, és vagy négyszáz férfi mellé szegődött. De megölték, azokat pedig, akik hittek benne, szétszórták és megsemmisítették. Utána a népszámlálás idején a galileai Júdás állt elő, és megnyerte magának a népet. Ő is elpusztult, és akik követték, azok szétszóródtak. Ezért most azt mondom nektek, hagyjátok békén ezeket az embereket, és engedjétek őket szabadon. Ha ez az elgondolás vagy mozgalom emberektől származik, magától felbomlik. De ha Istentől van, nem tudjátok szétszórni őket, és úgy látszana, mintha Istennel szállnátok szembe." Elfogadták érvelését (Csel 5, 35-39). Pál is a pizídiiai Antióhiában: "Izraelita férfiak és ti istenfélők, figyeljete! Izrael népének Istene kiválasztotta atyáinkat, és Egyiptom földjén a száműzetés idején nagy néppé tette őket... Ígéretéhez híven az ő utódai közül támasztotta Isten Izraelnek megváltóul Jézust. Föllépése előtt János a bűnbánat keresztségét hirdette Izrael egész népének. Amikor János teljesítette küldetését, kijelentette: Nem az vagyok, akinek vélték, de már a nyomomban van, akinek arra sem vagyok méltó, hogy lábán a saruját megoldjam (Csel 13, 17...25). És **Jeruzsálem népe** is: "Izraelita férfiak, segítsetek! Ez az ember mindenütt a nép, a törvény és a szent hely ellen tanít. Még pogányokat is hozott a templomba, és megfertőzte ezt a szent helye!" Mert előzőleg látták vele a városban az efezusi Trofimuszt, s azt gondolták, hogy a templomba is őt vitte magával. Az egész város felbolydult, összeszaladt az egész nép. Megragadták Pált, kihurcolták a templomból, a kapukat pedig gyorsan bezárták. Már-már azon voltak, hogy megölik (Csel 21, 28-31).

ICSakhogy Natánael *igaz, derék* zsidó volt, aki Jézus tanítványa lett, és a hagyomány szerint vérével is tanúságot tett Jézusról. De Natanael ezt még akkor nem tudta, hanem csodálkozott Jézus elismerő szavain: Honnan ismeresz engem? Jézus válaszol neki: Még mielőtt Fülöp hívott, láttalak a fügefafa alatt!

Jézus célzott e szavaival Jákob *álmára*: Jákob elindult Beersebából, és Háránba ment. Eljutott egy helyre és ott maradt éjszakára, mert a nap már leszállt. Fogott egy követ azon a helyen, feje alá tette támasznak és lefeküdt azon a helyen aludni. Álma volt: íme, egy létra volt a földre állítva, s a hegye az eget érte. S lám, Isten angyalai fel- és lejártak rajta. íme, az Úr fölötté állt, és így szólt: "Az Úr vagyok, atyádnak, Ábrahámnak Istene és Izsák Istene. A földet, amelyen pihensz, neked és utódaidnak adom. Nemzetséged olyan lesz, mint a föld homokja, ki kell terjesztened nyugatra és keletre, északra és délre, általad s utódaid által nyer áldást a föld minden népe. Nézd, én veled vagyok. Mindenütt oltalmazlak, ahová mégy, és visszavezetlek erre a földre. Nem hagylak el, amíg véghez nem viszem, amit megígértem neked." Jákob fölébredt álmából és így szólt: "Valóban az Úr van ezen a helyen és én nem tudtam." Megborzadt, és azt mondta: "Milyen félelmetes ez a hely, valóban itt van az Isten háza és itt van az ég kapuja." Amikor Jákob másnap reggelfölébredt, vette a követ, amelyen fejét nyugtatta, felállította emlékkőül és olajat öntött rá (Ter 28, 10-18). Így gondolják egyes egzegéták.

Mások kibővítik ezt: Natánael csodálkozva hallja Jézus szavait, s még jobban megrendíti az, hogy a Mester az ő életének egy régi eseményére utal, mely valahol egy fügefafa alatt történt vele. Ez aztán fölébreszti lelkében a hitet, megvallja, hogy Jézus az Isten Fia, azaz a Megváltó, az Ószövetségben megígért Messiás. Ígéretet kap, hogy nagyobb csodákat

is láthat majd, s meggyőződhet arról, hogy Jézusban valósággá válik az, amit Jákob pátriárka álmodott az égig érő létráról.

A TOB ezt írja: Valószínűleg utalás a szent iratok tanulmányozásának szentelt életre: a rabbinikus irodalomból jólismert kifejezés, melyben hasonlítják a fügefát a rossz és jó tudás fájához. Válogathatunk e magyarázatokból. De annyi bizonyos, hogy Natanaelt nagyon meglepték Jézus szavai.

Tamás következik a sorban: 11 ízben találkozunk nevével. Szerepel a négy listában és a Jn-evangéliumban még hétszer:

Jézus világosan megmondta nekik: "Lázár meghalt. Miattatok örülök, hogy nem voltam ott, hogy higgyetek. De most menjünk el hozzá!" Tamás, akit melléknevén Didimusznak hívtak, így szólt a többi tanítványhoz: "Menjünk mi is, haljunk meg vele együtt!" (Jn, 11,16)

Ha aztán elmegyek, és helyet készítetek nektek, újra eljövök, és magammal viszek benneteket, hogy ti is ott legyetek, ahol én vagyok. Hisz ismeritek oda az utat, ahová megyek." Erre Tamás azt mondta: "Uram, nem tudjuk, hova mégy, hát hogy ismerhetnénk az utat?" "Én vagyok az Út, az Igazság és az Élet - válaszolta Jézus (Jn 14, 3-6).

A tizenkettő közül az egyik, Tamás, vagy melléknevén Didimusz, nem volt velük, amikor megjelent nekik Jézus. A tanítványok elmondták: "Láttuk az Urat!" De kételkedett: "Hacsak nem látom kezén a szegek nyomát, ha nem helyezem ujjamat a szegek helyére, és oldalába nem teszem a kezem, nem hiszem." Nyolc nap múlva ismét együtt voltak a tanítványok, s Tamás is ott volt velük. Ekkor újra megjelent Jézus, bár az ajtó zárva volt. Belépett, megállt középen, és köszöntötte őket: "Békesség nektek!" Aztán Tamáshoz fordult: "Nyújtsd ide az ujjadat és nézd kezemet! Nyújtsd ki a kezedet és tedd oldalamba! S ne légy hitetlen, hanem hívő!" Tamás fölkiáltott: "Én Uram, és Istenem!" Jézus csak ennyit mondott: "Hittél, mert láttál. Boldogok, akik nem látnak, mégis hisznek." (Jn 20, 24-29)

Jézus újra megjelent a tanítványoknak, ezúttal Tibériás tavánál. Így jelent meg nekik: Együtt volt Simon Péter, Tamás, melléknevén Didimusz, továbbá a galileai Kánából való Natanael, Zebedeus fiai, s még két másik tanítvány (Jn 21, 1-2).

Ez a tanítvány nemcsak egy Kána falból származik, ennek a tanítványnak arcéle is van. Jézussal szemben is (Nem tudjuk, hova mész...), a társaival szemben is (Hacsak nem látom kezén a szegek nyomát...) beszél és kiáll. Ugyanakkor nem besz.ri gyerek (Menjünk mi is, haljunk meg vele együtt!), s a tények láttán megadja magát (Én Uram, és Istenem...). Nem véletlen, hogy ő megy a hagyomány szerint a legmesszebbre...: Indiában élnek a Tamás-keresztények. Az sem, hogy a gnóosztikus keresztény irodalomból a Tamás – evangéliumot becsüljük a legtöbbre.

András következik, Péter testvére, 12 előfordulással. Szerepel a négy listában és ezenfelül még 8 alkalommal a négy evangéliumban.

András - Jánossal együtt - a legelső, aki a Bemérito és a maga istenérzékenysége következtében találkozik Jézussal: *Másnap megint ott állt János két tanítványával, s mihelyt meglátta Jézust, amint közeledett. Így szólt:..Nézzétek, az Isten báránya!" E szavak hallatára a két tanítvány Jézus nyomába szegődött. Amikor Jézus megfordult, s látta, hogy követik, megkérdezte: "Mit akartok?" Így feleltek: "Rabbi - ami annyit jelent, mint Mester -, hol lakol? .. "Gyertek, nézzétek meg!" - mondta nekik. Elmentek vele, megnézték, hol lakik, s aznap nála is maradtak. A tizedik óra körül járhatott. (Jn 1,35-39).*

András az első, aki immár a maga istenérzékenysége következtében besegít Jézusnak, hogy összeálljon a Tizenkettő: *A kettő közül, aki János szavára követte, az egyik András volt, Simon Péter testvére. Reggel találkozott testvérével, Simonnal, s szólt neki: "Megtaláltuk a Messiást, vagy más szóval a Fölkentet", s elvitte Jézushoz. Jézus ráemelte tekintetét, s így szólt hozzá: .. Te Simon vagy, János fia, de Kéfa, azaz Péter lesz a neved. " (Jn 1,40-42).*

Andrást Péterrel együtt elsőnek hívja meg tanítványának Jézus: *Amikor Jézus a Galileai-tó partján járt, látta, hogy Simon és testvére, András - halászok lévén - épp hálót vetnek a vízbe. Jézus ezt mondta nekik: "Gyertek, kövessetek, és emberek halászává teszlek benneteket. ..Rögtön otthagyták hálójukat és követték (Mk 1, 16-18).*

András ugyanabban a házban lakott, amelyikben Péter: *Amikor Jézus a Galileai-tó partján járt, látta, hogy Simon és testvére, András - halászok lévén ők is - épp hálót vetnek a vízbe: A zsinagógából Jakabbal és Jánossal együtt egyenesen Simon és András házába ment. Simon anyósa lázas betegen feküdt. Ezt azonnal elmondták Jézusnak. Odament hát hozzá, s kézen fogva fölsegítette. Erre megszűnt a láza, és szolgált nekik (Mk 1, 29-31).*

Jánosnak kiemelkedő szerepe van a csodálatos kenyérszaporításban: *Az egyik tanítvány, András, Simon Péter testvére megszólalt: ..Van itt egy fiú, akinek van Öt árpakenyere és két hala, de mi az ennyinek?" Jézus meghagyta: "Telepítsétek le az embereket!" (Jn 6, 8-10).*

András rangosnak számított a Tizenkettőn belül: Azok között, akik felzarándokoltak, hogy az ünnepen imádják az Istent, volt néhány görög is. Ezek Fülöphöz fordultak, aki a galileai Betszaidából származott, és kérték: "Uram, látni szeretnénk Jézust." Fülöp elment, és szólt Andrásnak. Aztán András és Fülöp odamentek és elmondták Jézusnak. Jézus ezt válaszolta: "Elérkezett az óra, amikor megdicsőül az Emberfia. (Jn 12, 20-23)

András a négy legrangosabb tanítvány egyike a Tizenkettőn belül: Amikor az Olajfák hegyén a templommal szemben leült, Péter, Jakab, János és András külön megkérdezték: Amint kijöttek a templomból, egyik tanítványa így szólt hozzá: "Mester, nézd, milyen kövek és milyen épületek!" Jézus így felelt: "Látod ezeket a hatalmas épületeket? Nem marad itt kő kövön, mindent lerombolnak." "Mondd, mikor fog ez bekövetkezni és mi lesz előtte a jel?" Jézus így válaszolt: "Vigyázzatok, nehogy valaki félrevezessen titeket! Sokan jönnek az én nevemben, s azt mondják, hogy én vagyok. És sokakat megtévesztenek (Mk 13, 1-6).

Jézus és négy féltestvére mellett a legjelentősebb szerűnek látszik a Péter és András testvérpár, akiknek közös házuk van. Valószínűleg Péter az idősebb, mert akinek anyósa van, annak felesége is van.

Fülöp nevével, a Tizenkettő következőjével már 14 ízben találkozunk az evangéliumokban..

Fülöpöt is Jézus szólítja le, miként Mátét. Honnan ismerte? Onnan ismerhette, hogy András beszélhetett Jézusnak Fülöpről, mivel Jézus Fülöp Betszaidából, András és Péter városából való volt: *Jézus másnap Galilea felé tartva találkozott Fülöppel. Felszólította: "Gyere és kövess!" Fülöp Betszaidából, András és Péter városából való volt. Fülöp találkozott Natánaellel és elmondta neki: "Megtaláltuk, akiről Mózes törvénye és a próféták írnak, a názáreti Jézust, Józsefnek a fiát." "Jöhet valami jó Názáretből?" - kérdezte Natánael. ..Gyere és győződjél meg róla!" - felelte Fülöp. Amikor Jézus meglátta Natánaelt, amint feléje tartott, ezt mondta róla: "Lám, egy igazi izraelita, akiben nincs semmi álnokság." Natánael megkérdezte tőle: "Honnét ismersz?" Jézus így válaszolt: "Mielőtt Fülöp hívott volna, láttalak, a fügefá alatt voltál. "(Jn 1, 43-48). ~*

Fülöp nem tartozott a négy él-tanítvány közé, de Jézus fejleszteni akarta Fülöpöt is tehát vele kezdi megbeszélni egy adott helyzetben a hozzá tóduló tömegek megvendéglésének a módját: *Amikor Jézus körülnézett, és látta, hogy nagy sereg ember tódul hozzá. megkérdezte Fülöptől: "Honnan veszünk kenyeret, hogy legyen mit enniük?" Ezt azért kérdezte, mert próbára akarta tenni, maga ugyanis tudta, mit fog végbevenni. "Kétszáz dénár árú kenyér sem elég, hogy csak egy kevés jusson is mindenkinek" - felelte Fülöp (Jn 6, 5-7).*

Ha nem is tartozott az él-tanítványok közé Fülöp, azért figyelemreméltó szerepet tölthetett be a Tizenkettő csapatában. Fülöp is tudja magáról, hogy nem él-tanítvány, ezért

Andráshoz viszi értesülését és András viszi Fülöp értesülését Jézus elé. De hiszen András sem tartozott az él-tanítványok közé! De Fülöp számára talán András volt a legjelentősebb, mert András tájékoztatta Jézust Fülöpről. És úgy, hogy ennek az lett a következménye, hogy nagyon korán meghívta Fülöpöt Jézus a tanítványok közé: *Azok között, akik felzarándokoltak, hogy az Ünnepen imádják az Istent, volt néhány görög is. Ezek Fülöphöz fordultak, aki a galileai Betsaidából származott, és kérték: .. Uram, látni szeretnénk Jézust. ..Fülöp elment, és szólt Andrásnak. Aztán András és Fülöp odamentek és elmondták Jézusnak. Jézus ezt válaszolta. „Elérkezett az óra amikor megdicsőül az Emberfia ... (Jn 12,21-22). Ha engem ismernétek, Atyámat is ismernétek, de mostantól fogva ismeritek és látjátok."*

Jézus tanítja a Tizenkettőt, és Fülöp a közösség rendje szerint - senki nem háborodik fel ezen - megszakítja Jézus szavait, s kér valamit Tőle, ha már folyton az Atyára hivatkozik... S Jézus kimerítően válaszol nem csak Fülöpnek, hanem a Tizenkettő egészének: Fülöp kérte: *"Uram, szólt közbe Fülöp, mutasd meg nekünk az Atyát, s az elég lesz nekünk."* *..Már oly régóta veletek vagyok - felelte Jézus -, és nem ismersz, Fülöp? Aki engem látott, az Atyát is látta. hogy mondhatod hát: Mutasd meg nekünk az Atyát? Nem hiszed. hogy én az Atyában vagyok, s az Atya bennem? A szavakat. amelyeket hozzátok intézek, nem magamtól mondom, s a tetteket is az Atya viszi végbe, aki bennem van. Higgyétek, hogy én az Atyában vagyok, s az Atya bennem. Ha másképpen nem, legalább a tetteimért higgyétek. Bizony, bizony, mondom nektek: Aki hisz bennem, ugyanazokat a tetteket viszi végbe, amelyeket én végbevittem, sőt még nagyobbakat is végbevisz, mert az Atyához megyek., s amit a nevemben kértek. azt megteszem nektek, hogy az Atya megdicsőüljön a Fiúban, bármit kértek a nevemben, megteszem nektek (Jn 14,6-15).*

Jakab, Zebedeus és Szalóme fia következik a sorban- 22 előfordulással -, ő már az él-tanítványok közé tartozik. Természetesen ő is szerepel a négy listában. Ezen felül még az alábbi helyeken:

1. Péter és András meghívása után elsőül a Zebedeus-fiak meghívására kerül sor: *Útját folytatva megpillantott két másik testvért is, Zebedeus fiát, Jakabot és testvérét, ..Jánost. Épp hálójukat javígtatták a bárkában, apjukkal, Zebedeuossal. Őket is hívta. Rögtön otthagyták a bárkát apjukkal egyetemben, és a nyomába szegődtek (Mt 4,21-22; Mk 1,19- 20;).*

2. Anyós-gyógyítás a három él-tanítvány jelenlétében: *A zsinagógából Jakabbal és Jánossal együtt egyenesen Simon és András házába ment. Simon anyósa lázas betegen feküdt. Ezt azonnal elmondták Jézusnak. Odament hát hozzá, s kézen fogva fölsegítette. Erre megszűnt a láza, és szolgált nekik. (Mk 1,29-31) .*

3. Jézus a három él-tanítványt viszi magával Jairus házába hogy tanúi legyenek annak, ami ott történik- nem mehetnek be tizenhárman a halottasházba: *Még beszélt, amikor a zsinagóga előljárójának házából jöttek és közölték: "Meghalt a lányod. Minek fárasztanád tovább a Mestert?" A hír hallatára Jézus így bátorította a zsinagóga előljáróját: "Ne félj, csak higgy!" Péteren, Jakabon és Jánoson, Jakab testvérén kívül senkinek nem engedte meg, hogy vele menjen. Amikor odaértek az előljáró házához, nagy sírást-rívást, sok siratót. jajgatót találtak ott. Bement, s így szólt hozzájuk: "Mit lármáztok itt, mit sírtok? A kislány nem halt meg, csak alszik. " Erre kinevették. Ő azonban mindenkit kiküldött, maga mellé vette a gyermek apját, anyját, s kísérvével együtt bement abba a helyiségbe, ahol a kislány feküdt. Megfogta a kislány kezét, s így szólt hozzá: "Talita kum", ami annyit jelent: "Kislány, parancsolom, kelj föl!" A kislány fölkelt, és elkezdett járkalni. Tizenkét éves lehetett. A nagy csodálkozástól azt se tudták, hová legyenek (Mk 5, 35-42; Lk 8,54).*

j4. Jézus a három él-tanítvánnyal együtt halászik: *Amikor befejezte a tanítást, így szólt Simonhoz: ..Evezz a mélyre, és vessétek ki a hálótokat halfogásra!" "Mester, egész éjszaka*

fáradoztunk, s nem fogtunk semmit, de a te szavadra, kivetem a hálót" - válaszolta Simon -, és így is tett, s annyi halat fogtak, hogy szakadozni kezdett a háló. Intettek a másik bárkában levő társaiknak, hogy menjenek segíteni. Mentek is, és úgy telerakták mind a két bárkát, hogy majdnem elsüllyedt. Ennek láttán Simon Péter Jézus lábához borult, és e szavakra fakadt: "Uram, menj el tőlem, mert bűnös ember vagyok!" Mert a szerencsés halfogás láttán társaival együtt félelem töltötte el. Hasonlóképpen Jakabot és Jánost is, Zebedeus fiait, Simon társait. (Lk 5, 4-10).

5. Jézus a három él tanítványt választja ki arra, hogy megtapasztalhassák színeváltozását: *Hat nap múlva Jézus maga mellé vette Pétert, Jakabot és testvérét, Jánost, s fölment külön velük egy magas hegyre. Ott elváltozott előttük, arca ragyogott, mint a nap, ruhája pedig olyan fehér lett, hogy vakított, mint a fény. S íme, megjelent nekik Mózes és Illés, és beszélgettek vele (Mt 17, 1-3; Mk 5, 37; Lk 9,28).*

6. Két él-tanítvány külön akciója: Zebedeus fiai, .Jakab és .János eléje járulta, s megszólították: "Mester, szeretnénk, ha teljesítenéd egy kérésünket." "Mit tegyek nektek?" - kérdezte. "Add meg nekünk - felelték -, hogy egyikünk jobb oldaladon, másikunk bal oldaladon üljön dicsőségben. " .Jézus így válaszolt: "Nem tudjátok, mit kértek. Készen vagytok rá, hogy igyatok a kehelyből, amelyből majd én iszom, vagy hogy a keresetséggel, amellyel én megkeresztelkedem, ti is megkeresztelkedjétek? " "Készen" - felelték. .Jézus így folytatta: "A kehelyből, amelyből én iszom, ti is isztok, s a keresetséggel, amellyel engem megkeresztelnek, ti is megkeresztelkedtek. De hogy jobb és bal oldalamon ki üljön, afelől nem én döntök. Az a hely azokat illeti, akiknek készült ". Amikor a többi tíz ezt hallotta, megnehezteltek Jakabra és Jánosra. Jézus ezért odahívta őket magához, és így szólt hozzájuk: "Tudjátok, hogy akiket a világ urainak tartanak, azok zsarnokoskodnak a népeken, s vezető embereik éreztetik velük hatalmukat. Közöttetek azonban ne így legyen. Ha valaki közületek nagy akar lenni, legyen a szolgátok, és ha valaki közületek első akar lenni, legyen mindenkinek a szolgálja. Hisz az Emberfia nem azért jött, hogy szolgáljanak neki, hanem hogy ő szolgáljon, és életét adja váltságul sokakért. .. (Mk 10,38-45).

7. Beszélgetés a három él-tanítvánnyal együtt arról az időről, amikor már Jézus nem lesz köztük: Amint kijöttek a templomból, egyik tanítványa így szólt hozzá: "Mester, nézd, milyen kövek és milyen épületek!" Jézus így felelt: "Látod ezeket a hatalmas épületeket? Nem marad itt kő kövön, mindent lerombolnak. " Amikor az Olajfák-hegyén a templommal szemben leült, Péter, Jakab, János és András külön megkérdezték: "Mondd, mikor fog ez bekövetkezni és mi lesz előtte a jel?" .Jézus így válaszolt: "Vigyázzatok, nehogy valaki félrevezessen titeket! (Mk 13, 1-5).

8. Utolsó imádkozására elviszi magával a három él-tanítványt is, akik azonban álmosan nem tudnak sem imádkozni, sem virrasztani - csak aludni: Odaértek a Getszemáni nevű majorba. Itt így szólt (Jézus) tanítványaihoz: "Üljetek itt le, amíg imádkozom." Magával vitte Pétert, Jakabot és Jánost. Remegni kezdett és gyötrődni. Majd így szólt hozzájuk: "Halálos szomorúság fogta el lelkemet. Maradjatok itt és virrasszatok!" Valamivel odébb ment, leborult a földre és imádkozott, hogy ha lehetséges, maradjon el ez az óra. (Mk 14,32-34)

9. Jakab az egyetlen tanítvány, akinek vértanú haláláról beszámol az Újszövetség? Ebben az időben Heródes király elfogatta az egyház néhány tagját, hogy ártsen nekik. János testvérét, Jakabot karddal kivégeztette. Amikor látta, hogy ezzel megnyerheti a zsidók tetszését, azon volt, hogy Pétert is elfogassa. A kovásztalan kenyér ünnepét ülték. Elfogatta, börtönbe záratta, és rábízta négy, egyenként négy katonából álló őrségre. Az volt a szándéka, hogy húsvét után a nép elé vezetteti. Míg Pétert fogva tartották a börtönben, az egyház állandóan imádkozott érte az Istenhez (Csel, 12, 1-5).

Megint egy Jakab következik a Tizenkettőből, de ez a Jakab nem Zebedeus és

Szalóme fia, hanem Alfeusé és a Názáreti Máriáé. Csak egy előfordulással jut több neki az Újszövetségben, mint az előző Jakabnak. A különös ebben a Jakabban az, hogy az előfordulások jórészt nem az evangéliumok adják, hanem az Újszövetség egyéb könyvei. Ennek pedig az a magyarázata, hogy nem Jézus életében volt kiemelkedő szerepe. Jakabunk nem volt él-tanítvány, de azzá lett Jézus halála után.

Neve mind a négy listában szerepel: *Jakab – Alfeus fia*. Ezen felül testvére volt Máté-Lévinek, aki szintén Alfeus fia (Mk 2, (4)). - A Golgotán messziről figyelik az ott történőket. Asszonyok, akik közölt van Mária - *Jakab és József anyja* (Mt 27,56) és Mária a fiatalabb Jakab és *József anyja* (Mk 15,40). Ezek az asszonyok szombat elmúltával... Mária - *Jakab anyja... illatszereket vásároltak, hogy megkenjék Jézust* (Mk 16,1). A sírtól visszatérve mindent hírül adtak a tizenegynek és a többieknek. Mária Magdolna, Johanna és Jakab anyja- Mária, s néhány más asszony hozta a hírt, aki még velük volt, az apostoloknak, de azok üres fecsegésnek tartották, és nem hittek nekik (Lk 24, 9-11).

A négy listán kívül is említés történik róla Márknál és Máténál: *Innen eltávozva saját városába ment. Tanítványai elkísérték. A következő szombaton tanítani kezdett a zsinagógában. Sokan hallgatták, és csodálkozva mondogatták: "Honnét vette ezt? Hol tett szert erre a bölcsességre? És a csodák, amiket kezével végbevisz! Nem az ács ez, Mária fia - Jakab. József. Júdás és Simon testvére? S ugye, nővérei is itt élnek közöttünk?" És megbotráncoltak rajta* (Mk 6, 1-3). *Jézus eltávozott onnan. Visszament városába, és az ottaniakat tanította a zsinagógákban. Azok csodálkozva kérdezgették: "Honnan van ennek a bölcsessége és a csodatevő ereje? Nem az ácsnak a fia? Nem Mária az anyja, nem Jakab, József, Simon és Júdás a testvérei? S nővérei nem mind itt élnek közöttünk? Honnét vette hát mindezeket?" És megbotráncoltak rajta. Jézus erre megjegyezte: "A prófétának csak a saját hazájában és házában nincs becsülete." Hitetlenségük miatt ott több csodát nem is tett* (Mt 13,5 - 58).

Eddigél ez már 10 hely az evangéliumokban és 1 hely a Csel-ben. A továbbiakban még 3 hely a Csel-ben, 1 az 1Kor-ban 3 a Gal-ben, és 1-1 hely a Jakab-levélben és a Júdás levélben. Lássuk őket!

Amikor Péter föleszmélt, megszólalt: - "Most már csakugyan tudom, hogy az Úr elküldte angyalát, és kiszabadított Heródes kezéből, s abból, amire a zsidó nép számított. " Mihelyt feleszmélt, elment Máriának, a Márknak nevezett János anyjának a házába, ahol sokan voltak együtt és imádkoztak. Zörgetett a bejáratnál a kapun. Kijött egy Rodé nevű szolgáló, aki meghallotta a zörgetést. Megismerte Péter hangját, de örömeiben elfelejtette kinyitni a kaput, beszaladt és újságolta, hogy Péter áll a kapu előtt. "Elment az eszed" - torkollták le. De ő bizonygatta, hogy úgy van. Erre így vélekedtek: "Az angyala lesz az. " Péter közben rendületlenül zörgetett. Amikor végre kaput nyitottak és meglátták, nem tudták, hová legyenek. Kezével intett, hogy maradjanak csendben, és elbeszélte, hogyan vezette ki a börtönből az Úr, és meghagyta: "Adjatok mindent tudtul Jakabnak és a testvéreknek!" (Csel 12, 11...17).

Mért kell Péternek (!) bármit is - jelentenie? Azért, mert a jeruzsálemi közösségnek (közösségeknek?) Jakab a feje? Igen, ezért. De miért kell jelentenie a testvéreknek? Azért, mert Jakab csak addig feje a jeruzsálemi közösségnek, amíg a testvérei bizalmát bírja. Mindez a Jézus halálát követő években történik. Amikor Péter megfordult már a zsidók tengerparti Joppéjában és Cezáreájában is, és Heródes király elfogatta az egyház néhány tagját, hogy ártson nekik. János testvérét, Jakabot karddal kivégeztette. Amikor látta, hogy ezzel megnyerheti a zsidók tetszését, azon volt, hogy Pétert is elfogassa. A kovásztalan kenyér ünnepét Ülték. Elfogatta, börtönbe záratta, és rábízta négy, egyenként négy - katonából álló őrségre. Az volt a szándéka, hogy húsvét után a nép elé vezetteteti. Míg Pétert fogva tartották a börtönben, az egyház állandóan imádkozott érte az Istenhez (Csel 12, 1-5). Mért ez volt Heródes sorrendje? Előbb a Zebedeus fia Jakab és csak azután Péter?

És mért maradt ki a vértanú-jelöltek közül az Alfeus-fia Jakab? Péter volt a nagyhal, a Zebedeusfi a közepes, az Alfeus-fi a kis hal, melyet visszadobnak a tóba-tengerbe. Ha a jeruzsálemi zsidók örvendenek a közepesnek, Húsvét után jöhet a nagyhal. De a nagyhalat Isten megmenti, s az indulhat Róma felé, ahol Néróval szemben nincs isteni csoda.

A szabaddá vált területen pedig nőhet a következő vértanú-jelölt, az Alfeus-fi. Húsz éven belül meg is nőtt: nem kell már Péternek jelentenie semmit, mert Jakab ül már a jeruzsálemi *elnöki* székből:

Néhányan, akik Júdeából jöttek, így tanították a testvéreket: "Ha nem metélkedtek körül Mózes törvénye szerint, nem üdvözülhettek." Mivel emiatt zavar és nagy vita támadt Pál, Barnabás és közöttük, azt határozták, hogy Pál és Barnabás néhányukkal menjen fel Jeruzsálembe, s ebben a vitás ügyben forduljon az apostolokhoz és a presbiterekhez. Amikor megérkeztek Jeruzsálembe, szívesen fogadta őket az egyház: az apostolok és a presbiterek. Beszámoltak róla, mi mindent tett közreműködésükkel az Isten. Azok közül, akik a farizeusok felekezetéből lettek hívővé, néhányan felálltak és kijelentették: "Körül kell nekik metélkedni, és rájuk kell parancsolni, hogy tartsák meg Mózes törvényét." Összegyűltek az apostolok és a presbiterek, hogy megvizsgálják ezt az ügyet... (Péter is szót kap, Pál is) Amikor befejezték a beszámolót, Jakab vette át a szót: "Testvéreim, hallgassatok meg! Simon elmondta, miként gondoskodott róla Isten először, hogy a pogányok soraiból népet szerezzen nevének. Ezzel megegyeznek a próféták szavai. Ezért az a véleményem, hogy nem kell terhet rakni azokra, akik a pogányságból tértek meg az Istenhez, hanem csak azt írjuk elő nekik, hogy tartózkodjanak a bálványoktól, nehogy tisztátalanává váljanak miattuk, továbbá a paráznaságtól, a fojtott állattól és a vértől. Erre az apostolok, a presbiterek és az egész egyház jónak látták, hogy kiválasszanak maguk közül néhány férfit, és Pállal és Barnabással elküldjék őket Antióchiába, mégpedig Júdást, másik nevén Barszabbászt, meg Szilást, akik a testvérek között vezető szerepet vittek...Úgy tetszett a Szentléleknek és nekünk, hogy ne rakjunk rátok több terhet a szükségesnél. ..(Csel 15, 1...45)

Mi történt itt húsz év alatt? A beszámolót a jeruzsálemi találkozóról a Pál-tanítvány Lukács készíti. Csodás szabadulását Péter az imádkozó közösségnek mondja el azzal, hogy *"Adjatok mindent tudtul Jakabnak és a testvéreknek!"* Nem telik bele két évtized és Lukács Pál hatására már így fogalmaz: Összegyűltek az apostolok és a presbiterek... csak Jakab marad hűséges a húsz év előtti stílushoz: Simon elmondta, miként gondoskodott róla Isten... "Boldog vagy, Simon, Jónás fia, mert nem a test és vér nyilatkoztatta ki ezt neked, hanem az én menyeyi Atyám. Én is mondom neked: Péter vagy... Számára maradt továbbra s Péter csak testvér, kinek neve csak - Simon. Jakab nem ismer még egyházi méltóságokat: *Péter. apostolok és presbiterek...* Kezdődik már Pál stílusa: Pál, Jézus Krisztus apostola levelet ír a testvéreknek... Felejtjük már, hogy Jézus közösségében: *Ti pedig mindnyájan testvérek vagytok*. Itt kezdődik, hogy Jézus egyházában van szentatya, eminenciás bíboros, excellentiás püspök, főtisztelendő plébános... és kedves hívek akik csak laikusok Az is, hogyha egyházat mondunk, akkor a papokra gondolunk.

Nő az Alfeus-fi tovább. Lukács beszámol erről is: *Amikor megérkeztünk Jeruzsálembe, a testvérek örömmel fogadtak minket. Másnap Pál velünk együtt ellátogatott Jakabhoz. A presbiterek is mind egybegyűltek. Üdvözölte őket, aztán sorjában elbeszélte, mi mindent tett az Isten a pogányok között szolgálata által. Azután, hogy meghallgatták, magasztalták az Istent, őhozá meg így szóltak: "Látod, testvér, hány ezren vannak a zsidók között, akik megtértek, de azért buzgón tartják a törvényt, Felőled viszont azt hallották, hogy arra tanítod a pogányok közt élő zsidókat, pártoljanak el Mózesztől, azt mondván nekik, hogy ne metéltessék körül a gyerekeket, s ne éljenek a szokások szerint. Mi hát a teendő? [Összecsődülnék, mihelyt] tudomást szereznek megérkezésedről. Fogadd hát meg tanácsunkat. Van itt nálunk négy férfi, akik fogadalmat tettek. Vedd ezeket magad mellé, végezd el velük a tisztulási szertartást, és fizess értük, hogy megnyirakozzanak. Így*

mindenki megtudja, hogy nem igaz, amit felőled híreszteltek, hisz te magad is eleget teszel a törvénynek, és szerinte élsz. Ami pedig a pogányságból megtért hívőket illeti, mi levélben közöltük velük határozatunkat, hogy tartózkodjanak a bálványoknak áldozott hústól, a vértől, a fojtott állattól és a paráznaságtól." Pál maga mellé vette a férfiakat, elvégezte velük a tisztulási szertartást, aztán másnap bement a templomba, és jelentette, hogy eltelt a megtisztulás ideje, amikor is mindegyikükért be kellett mutatni az áldozatot. (Csel 21,18-26).

Hát ez aztán lecke volt Pál, a Jézus Krisztus apostola számára. Jakabnak - csak testvér ő: *"Látod, testvér, hány ezren vannak a zsidók között, akik megtértek, de azért buzgón tartják a törvényt. Felőled viszont azt hallották, hogy arra tanítod a pogányok közt élő zsidókat, pártoljanak el Mózesztől, azt mondván nekik, hogy ne metéltessék körül a gyerekeket..."* Megmagyarázza neki, hogy Jézus is, a Tizenkettő is megmaradt zsidónak. Megmagyarázza Pálnak a páli teológia ellenkezőjét.

Pál maga is megmagasítja Jakabot: ő mondja Jakabot a Úr testvérének: *Három év múltán azután fölmentem Jeruzsálembe, hogy megismerkedjem Péterrel, s nála maradtam tizenöt napig Más apostolt nem is láttam, csak Jakabot, az Úr testvérét (Gal 1,18-19).*

Amikor Jakab, Kéfás és János, akiket oszlopoknak tekintettek, fölismerték az osztályrészemül jutott kegyelmet, az egyetértés jeléül kezüket nyújtották nekem és Barnabásnak: *Mi apostolkodjunk a pogányok, ők meg a körülmetéltek körében...* Amikor azonban Péter Antióchiába érkezett, szembeszálltam vele, mert okot adott rá. Mielőtt ugyanis néhányan átjöttek volna Jakabtól, együtt étkezett a pogányokkal, azután azonban, hogy ezek megjelentek, visszahúzódott és különvált tőlük, mert félt a körülmetéltektől (Gal 2, 9...12). Tizenkettő vagy apostolok? Az *apostolos* szó 79 ízben fordul elő az ÚSz-ben Pálnál 34 ízben és a Pál-tanítványLukács két könyvben (Lk és Csel) 6+28=34 ízben. Ez az összesen (34+34) 68 előfordulás - a 79-ből ezek szerint kimutathatón páli eredetű - és nyilvánvalóvá teszi, hogy Pál hozta be ezt a szót az ÚSz-be. Mivel nem tartozott a Tizenkettő közé, e szóval akart magának rangot biztosítani. A páli életmű után keletkezett ÚSz-i könyvekben található a 11 további előfordulás. Jézus ajkán csak két ízben fordul elő. A nem Lukácstól származó evangéliumokban csak egyetlen ízben, de ott nem konkrét személyt jelöl. A Tizenkettő lábát megmosó Jézus mondja nekik: *nektek is meg kell mosnotok egymás lábát. Példát adtam, hogy amit én tettem, ti is tegyétek meg. Bizony, bizony mondom nektek: Nem nagyobb a szolga uránál, sem a küldött annál, aki küldte. Nem nagyobb a küldött(apostolos) a küldőnél (Jn 13.16).* A lukácsi evangélium azonosítja a Tizenkettőt az apostolokkal: Ezekben a napokban történt, hogy kiment a hegyre imádkozni. Az egész éjszakát Isten imáadásában töltötte. Amikor megvirradt, odahívta magához tanítványait, és kiválasztott közülük tizenkettőt, s apostoloknak nevezte őket (Lk 6,13).

Adódeka (Tizenkettő) 75 ízben kerül elő az ÚSz-ben, s ebből 46 helyet az evangéliumokban találjuk: a Jel-ben 23, a Csel-ben 4 s Pálnál 1 helyet: *Krisztus meghalt bűneinkért, az írások szerint, eltemették és harmadnap feltámadt, az írások szerint. Megjelent Péternek, majd a tizenkettőnek. Később egyszerre több mint ötszáz testvérnek jelent meg, ezek közül a legtöbben még élnek, néhányan azonban már meghaltak Később egyszerre több mint ötszáz testvérnek jelent meg, ezek közül a legtöbben még élnek, néhányan azonban már meghaltak. Azután Jakabnak jelent meg, majd az összes apostolnak. Utánuk pedig, mint egy elvetéltnek, megjelent nekem is. Én ugyanis az utolsó vagyok az apostolok közt, s arra sem méltó, hogy apostolnak hívjanak, hiszen üldöztem az Isten egyházát. De Isten kegyelméből vagyok az, ami vagyok, s rám árasztott kegyelme nem maradt bennem hatástalan. Többet dolgoztam mindegyiküknél, igaz ugyan, hogy nem én, hanem az Isten kegyelme, amely velem van. Mindegy tehát, hogy én vagy ők: ugyanazt hirdetjük, s így lettetek hívővé. (1Kor 15, 5-11).* Nem nagyon értem ezt a szöveget, mert Péter meg Jakab benne van a Tizenkettőben. Teljes tájékozatlanságot árul el ez a szöveg. Jézus először

Mária Magdolnának jelent meg Aztán a két emmauszi tanítványnak. Végül a Tizenkettő mínusz Júdás és Tamásnak. Majd a Tizenegy tanítványnak, mikor már Tamás is jelen volt. A megjelenés az ötszáz testvérnek- teljes képtelenség és Pál tájékozatlanságának egyértelmű adata: Jézus nem sétálgatott feltámadása után Jeruzsálem utcáin, azonnal lefoglalták volna az egyházi vagy világi hatóságok. Pálnak pedig végleg nem jelent meg, csak négy évvel Jézus menybemenetele után Damaszkus előtt halotta: *Saul, Saul mért üldözöl engem*

Végül Jakab nevének utolsó két említését a *Katolikus levelek* produkálják: *Jakab, Istennek és Urunknak, Jézus Krisztusnak szolgája üdvözlétet (küld) a szórványokban élő tizenkét törzsnek* (Jak 1,1) és *Júdás, Jézus Krisztusnak a szolgája, Jakabnak meg a testvére, az Atyaistenben szeretett és a Jézus Krisztusnak megtartott meghívottaknak* (Júd 1.1).

Mindennek a csúcsa pedig az, hogy minden bizonnyal az Alfeus-fi Jakab írta meg az Újszövetség elsőnek elkészült darabját, a Jakab-levelet, mely lehet, hogy időben megelőzi az 1Tesz-t, s nem azzal indul az ÚSz, hanem Jakab-levéllel. Ha nem is ér fel ez az irodalmi tevékenysége János műveivel s a Máté-evangéliummal (a két Péter-levélnek szerzője aligha Péter), de a Jézus halála utáni közösségeknek harmadik él-tanítványa minden bizonnyal az Alfeus-fi Jakab, az Úr testvére, Jézus féltestvére.

Most már következhetnek a Tizenkettő három él-preferáltja: Iskarióti Júdás 24, János, Zebedeus és Szalóme fia János 34 és Péter 182 előfordulással...

122. FELTÁMADÁSI NAPLÓ

2009. május

Képmagyarázó

Varga Villőnek hívják őt. 2007 nyarán eskettem apját, Varga Zsoltot és anyját, Molnár Enikőt. Örök hűséget fogadtak egymásnak. A következő nyárra meglett a gyümölcse szerelmüknek: Villő. Az idén tavaszon megtörtént a bababefogadó liturgia Szolnokon, a Nagyböjt elején, s Villő ott csúszkált előttem a szőnyegen. S mért feltámadási ez a napló? Azért, mert az élet folytatása a feltámadás. Idelent és odafent. *Mert nincs ott halál, ahol dalolni és szülni tudnak...* És örök halál, kárhozat sincs ott, ahol szeretni tudnak. Dal és szülés csak megnyilvánulása annak, hogy szeretnek.

Piarista köz, 2009. május 1.

Az első találkozó

Megvolt az első találkozó: négy cigány volt jelen és három magyar. Corrobori volt ez: cigány és magyar egy néppé táncolta magát Jézusban, az egymást átölelő szeretetben. Virágvasárnap délelőttje volt. Meggyújtottuk a gyertyát s énekeltünk: A keresztfához megyek. .. Aztán imádkoztunk saját szavainkkal. Nem mind a heten, mert Dani, Józsi és Gyöngyi két éves kislánya még nem tudott. Ő csak nézte az égő gyertyát és a szívével biztosan felfogta, hogy itt valami csodálatos dolog történik. Ahogyan Sinka is kisfiúként látta és hallotta, hogy

Egyszer volt szép az anyám tánca,
amikor kendőjét gyepre hánnya,
a Korhány vizénél Pusztapádon
s bokázó lába pásztortúznél
öles apám öröme
szállt, mint illat a virágon.

Aztán Dani nyugtalankodott. Odaadtam neki a Beech Grove-ban készített autót, az apja hámozott neki almát, én meg adtam neki két Pocket Coffee csokit. Aztán körben bemutatkoztunk: kik vagyunk. Mikor ez megvolt, pár perces gondolkodás után kérdéseket fogalmaztunk: Mi a legfőbb, amiért idejöttünk - miért éppen ti jöttetek - miért kell közösségbe járni - maradjak-e ott, ahol Istenre süketek - mért akarsz keresztény maradni? Mindenki válaszolt sorban mindegyik kérdésre. A negyedik órában megállapodtunk a következő találkozóban s a házi feladatban is: a Merre menjek? első fejezetében. A végén egymás kezét fogva elénekeltük, hogy Megkötöm magamat... Egyikük maradt még: időpontot kért... Elmondhatatlan öröm volt bennem, hogy még ezt is megérttem.

Piarista köz, 2009. május 2.

Kilencven év tanúsága - és tanulsága... (az Ökotáj számára)

Márczi Imre beszélgetése Bulányi György piarista atyával, a Bokor közösség alapítójával.

M. I. Tisztelettel és szeretettel köszöntelek Gyurka bácsi! Közel 40 éve ismerjük egymást, ismerem hosszú és termékeny életedet. De azok kedvéért, akik keveset tudnak Rólad, kérlek, mondd egy pár szót magadról!

B. Gy.: 1919-ben születtem, '36-ban beléptem a piaristákhoz, azért, hogy magyartanár lehessenek - mert Isten kétféle ember teremtett: magyartanárt meg a többi... Aztán '45-ben Debrecenben találkoztam egy Kolakovics nevű horvát jezsuitával, aki zágrábi egyetemi lelkész volt és beszélt XII. Piusz pápával arról, hogy a szovjetek által megszállt területen akarja fenntartani a katolikus hitet, méghozzá azzal a módszerrel, hogy kisközösségeket hoz létre. '45 februárjában érkezett Debrecenbe. A rendházban akkor

összesen két piarista volt, László Miska, akit előttem nyolc évvel szenteltek meg én, a fiatal. Egyik nap bekopogtatott hozzám Kolakovics, hogy kimennék-e vele Nyilastelepre, mert ott egy munkásleány csoportot gyűjtött tinédzserekből és azok se horvátul, se németül nem tudnak, csak magyarul és hallotta, hogy én német szakos tanár vagyok. Hát kimentem és akkor láttam először kisközösséget. Ott volt Kolakovics és ott volt pár kislány, beszélgettek, és nagyokat nevettek: a fiúkról volt szó. Nos, ez volt az első élményem a kisközösségekről. A következő az volt, hogy egy pár hét után Kolakovics azt mondta, hogy neki tovább kell mennie, máshová.. . Megkért Debrecenben négy papot, hogy vigyék tovább a kisközösségeket, a munkásfiú csoportot, a munkásleány csoportot, a felnőtt csoportot és a diákcsoportot. A diákcsoport vezetésére kért meg engem. A másik hármat is elvállalta valamelyik pap, de azokból nem lett semmi, azokat én átvállaltam. Hát ez volt a kezdet. Még azt mondta el kérdésemre Kolakovics, hogy mit kell csinálni a kisközösségekben: vegyem elő a teológiai jegyzeteimet és magyarázzam a fiataloknak, hogy van Isten, meg a lélek halhatatlan és hogy van örök élet. Megtettem, de ezzel tökéletesen befürödtem, mert odahaza a csapból is ez folyt meg az iskolában is. Ez nem volt érdekes számukra. Kínomban nem tudtam mást kitalálni, mint azt, hogy elővegyem a Bibliát. Ez katolikusok között hallatlan dolognak számított, mert a lelkiolvasmány számunkra Kempis Tamás: Krisztus követése volt. Elolvastad már - kérdezte hittanárom. Még egyszer olvasd el. Elolvastam. Hát akkor Szalézi Szent Ferenc Filoteáját olvasd el. De az, hogy diákkorunkban valakinek eszébe jutott volna, hogy kezünkbe adja a Bibliát - hát ez nem fordult elő. Én tehát elővettem a diák meg a többi csoportban az evangéliumokat - és fölfedeztük, hogy Jézus valami egészen másról beszél, mint amit mi az iskolában akár a hittanórán, akár a magyar-, akár a történelemórán tanultunk. Az evangéliumokban Jézus ezt mondja: Mondatott a régieknek: Szeresd felebarátodat, a zsidókat, és gyűlöld ellenségedet. Én pedig mondom nektek: Szeressétek ellenségeiteket is! Ez forradalmasított bennünket. Ezzel a tartalommal negyvenöt és ötvenkettő között repdestem az országban, mint egy viharadár, és mindenütt húsz-harminc-negyven főnyi ifjúsággal találkoztam, mert a felosztott szerzetesrendek boldogan gyűjtötték össze a gyerekeket, mert jelentkezett valaki, aki tudja, hogy most mit kell mondani... A kisvárdai apácák azt mondták, hogy a gyerekek még lefekvés után, éjszaka is arról beszéltek, amit hallottak. Ők is forradalmasodtak tőle. Hát ez volt a '45 utáni években.

Ötvenkettőben azt mondta a Rákosi pajtás, hogy na, ebből elég. S akkor egy szép nyárvégi éjszakán szólt a csengő, bejött három izmos pacák, először elvittek a rendőrségre, aztán visszaraktak a Pobjedába és én csak azért imádkoztam, hogy a Széchenyi utcán ne jobbra forduljunk, mert az a Gulagot jelenti, hanem balra, amelyik az áldott honi földet jelentette. És megérkeztem az áldott honi földre - a Fő utcába... Aztán a Markóban az államügyész kötél általi halált kért a fejemre, de hát irgalmas volt a bíró és úgy gondolta, hogy elég lesz az életfogytig tartó fegyház is... S '61-ben már szabadlábon is voltam. Telefonon keresztül jelentkeztem az Állami Egyházügyi Hivatalnál, ahol is igen udvariasak voltak és ezt mondták: "Főtisztelendő úr, megértheti, hogy ezek után az ifjúság nevelését nem bízhatjuk magára. De forduljon illetékes püspökéhez." Fordultam, s maradtam tovább szállító munkás.

1964-ben véget ért a II. Vatikáni Zsinat. A püspökök - folyosói lobbizásuk során - arra az eredményre jutottak, hogy az a jobb, hogyha vannak a szovjet zónában püspökök... Én pedig dühbe gurultam ettől a jobbtól, mert tudtam, hogy amíg nincsenek püspökök, addig tudunk dolgozni a kisközösségekben, de ha lesznek püspökeink, akkor ez sokkal nehezebben fog menni. '64. szeptember 14-én ki is hirdették a hetven évre (2034-ig!) titkosított "részleges megállapodást" a Vatikán és a magyar népi demokrácia között. Én előre elárulom, hogy az van benne, hogy Moszkvában mondják meg, hogy ki lehet nálunk püspök meg vezető

beosztás ú pap. Azért, mert ez volt Szent Istvántól kezdve a rend. S akkor kineveztek öt megbízható embernek látszó III/III-ast püspököknek. Föltettem magamnak a kérdést, hogy ezek után én most kinek a katonája vagyok? Hátha felületesen néztem meg '45 és '52 között az evangéliumokat? Belefogtam egy analitikus munkába, amelynek eredménye hat vaskos szamizdat kötet lett: Keressétek az Isten Országát! - a KIO-t. Mire véget értem ezzel négy év alatt - közben szállítómunkás voltam - addigra elfelejtettem a fogadalmam. Tudniillik azt fogadtam meg, amikor visszavíttek ötvenhat után a börtönbe, hogy én soha többé kisközösséget nem csinállok. Nem, mert minek szerezzek be magamnak egy másik életfogytiglani ítéletet? De mire készen voltam azt gondoltam, hogy a jézusi tanítást újra mondanom kell. Találtam is egypár fiataalt a hatvanas évek végén s kezdődött újra a kisközösségesdi előről. A kisközösségi mozgalom - amely "Bokor" néven vált ismertté - úgy megduzzadt a hetvenes évek elejére, hogy évenként tizenhárom lelkigyakorlatot kellett tartanom. Ez volt a Bokor második hőskora - a hetvenes és a nyolcvanas évek.

'76-ban, Mindszenty halála után az ÁEH levelet ír Lékainak: Bulányi nem a mi ellenségünk, hanem a tiétek! Lékai '76. őszén körbejárja a bíborosokat Rómában, hogy megmagyarázza nekik, hogy Bulányi rettenetesen nagy eretnek. Az én piarista generálisom ír nekem, hogy csak nem képzeled azt, hogy Róma a bíborosokkal szemben neked fog igazat adni? De igen - mondtam én. A generálisnak lett igaza. Miért? Az volt a baj, hogy egyfelől kihoztam, hogy Jézus nem ismeri a verekedést, az erőszakot, a másik pedig az, hogy nem azokat a szerencsétleneket kell a püspököknek pappá szentelni, akik tizennégy féléven keresztül tanulják a katolikus egyház teológiáját, hanem azokat, akik tudnak kisközösséget gyűjteni. Ennek a következménye az lett, hogy '82-ben idehaza a Tribunal Budapestiense elítélte az Egyház nevében: nem végezhetek nyilvános papi szolgálatot. Ez azt jelentette, hogy prédikálhatok én akárhol, lakásban, folyóparton, hajóban vagy a hegy tetején, csak éppen a Katolikus Egyház tulajdonában, levő épületekben nem. Minden szentséget kiszolgáltathatok, de csak templomon kívül. De ez szocialista hazánkban nem volt elég, mert azt mondhatják, hogy persze, az ő hatalmukban levő Lékai és a Magyar Püspöki Karnak az ítélete ez. Ezért azt követelte Miklós Imre (az ÁEH vezetője), hogy a vatikáni Hittani Kongregáció is ítéljen el. Szegény Ratzinger József bíboros öt esztendőn keresztül vakarta a fejét... de hát végül is csak megjelent a Népszabadságban '87-ben - természetesen Karol Woytila jóváhagyásával -, hogy tanításom "téves, veszélyes és félreérthető". De nem mondta meg a bíboros, hogy mi a téves, mi a veszélyes és mi a félreérthető, mert az kellemetlen lett volna.

'97-ben aztán Dornbach Alajos fölszólalt a Parlamentben, hogy Bulányit rehabilitálták, ami a rendszerváltás utolsó és befejező mozzanata... hát én is azt hittem. Ha volt rendszerváltás, akkor annak odaillő mozzanata volt az a semmi, ami velem történt. Ugyanúgy nem csinálhatok semmit sem a templomokon belül, mint kilencvenhét előtt. De nincs is szükségem rá, mert... De ez már külön fejezet, aminek az a címe, hogy "Négy-öt magyar összehajol".

M. I.: Erről kellene mondanod valamit, mert mára a kisközösségek tartalma, orientáltsága eléggé megváltozott: közeledett a gyakorlati élet által felvetett kérdésekhez. Szóval négy-öt magyar, hogy is van ez?

B. Gy.: Megpróbálom végiggondolni az emberiség szerveződését. Ahogy az orángután is párosával járja az erdőt, a homo sapiens is párosával járta az erdőt. Próbálta megfogni a madarat, meg a nyulat, meg a vízben a halat. Azért párosával, mert tudta, hogy az életet tovább kell adni. És azért gyűjtögetett, mert tudta, hogy ezt az életet fenn is kell tartani. És még tudott valamit: azt, hogy nem ő hozta létre önmagát. És fölfedezte, hogy van egy égi apa is és egy égi anya is. És ha ő szereti a maga pulyáját, akkor az a fönti égi anya és égi apa is szereti őt, a maga pulyáját. Oswald Spengler azt mondja, hogy minden társadalom a kultusszal kezdődik: Megteremtjük a magunk Istenét,

a törzsi Istent, a miénket is. Ilyen minden Jézus előtti társadalom, ahol az ember szereti a felebarátját és gyűlöli az ellenségét - harcolhat ellene - és ebben az Isten egy vele. A következő fázis a kultúra: amikor megjelenik a filozófia, amikor Arisztotelész elkezd gondolkodni azon, hogy mi is a hüposztázisz, ami mindennek mélyén van, mik is ennek az akcidensei, a jellemzői, melyek az egyetemes létállítmányok. S kifejlődnek a szaktudományok: a természettudományok, a társadalmi tudományok, az orvostudományok, jogtudomány. Ez a kultúra. Kultusz, kultúra, s utána következik a civilizáció.

A civilizációra az jellemző, ami a kultuszra és a kultúrára nem: hogy lefektetjük, akit érünk. A római társadalomban a nők a konzulokról - évenként változtak - jegyezték meg a férjeik nevét... Ez a civilizáció. Mondok egy képet, amely még a kultúrából való. '43-ban, amikor már tudhatjuk, hogy rettenetesen nagy baj a Trianon, Németh László azt mondja, hogy attól, hogy mi búsulunk, az elszakított területek vissza nem jönnek. De itt van három millió magyar koldus - mondja Kovács Imre. Ettől felbolydul lelkiismeretünk és '43-ban elkezdődik a falusi tehetségmentés. Debrecenbe érkezve '45 februárjában a plébánosokat értesítjük: tessék a tehetséges, hat elemit elvégzett gyerekeket beküldeni és mi gondoskodunk ingyenes oktatásukról. Ilyen módon kerül be a Móra Ferenc Népi Diákotthonba M. Jani Nagylétáról. Az apjával megállapodom abban, hogy én varratok a fiának ruhát, ő pedig nevel nekem disznót, amit én hazaszállítok Mátyásföldre, mert heten voltunk testvérek... és éhezik a magyar, az én családom is. Lemegyek disznóvágásra és érdeklődöm a falu szokásairól. Elmondják, hogy legény a lánnyal sétálhat vasárnap délután litánia után sötétedésig a Fő utca egy szakaszán innentől idáig, ha azon túlmegegy, akkor "k". Legény a leányt hét közben is meglátogathatja kedden és csütörtökön munka után, a leány fogadja őt apja s anyja jelenlétében a tisztaszobában egy órára. Utána a legény illendően megköszöni a szíves fogadtatást, s a leányzó kikísérheti őt a kiskapuhoz. Ha egy percen belül nem érkezik vissza, akkor az anyja megy segíteni, búcsúzkodni. - Ez még kultúra. Ami utána következik, annak az eredménye az, hogy a magyar nemzet jelenlegi termékenységi rátája: 1,2... Ennek következménye, hogy 2020-ra a beiskolázott gyerekek többsége már lovári nyelven is tud beszélni. További következmény, hogy 2050-re messzemenő többségben lesznek hazánkban a lovári nyelven beszélők, és akik magyarul akarnak beszélni, jól gondolják meg, hogy hol szólalnak meg, mert ha például Nyitrán, kaphatnak egy pofont érte, vagy ha Marosvásárhelyen, akkor Sütő Andráshoz hasonlóan elveszíthetik a fél szemüket. S nem is magyar specialitás ez; egész Európában 1,2-1,25 körül van a termékenységi ráta.

Mi az élet célja? Profánul az, hogy továbbadjuk az életet. Nem profánul, Jézus nyelvén azt mondom, hogy Malkut Jahvé, Isten Királysága; görögül basileia tou theou - Isten Országá. Mi ez az Isten Országá? Olyan "ország", közösség, amelyikben nincs verekedés, amelyikben nekem nincsen többem, mint neked, és ahol nem parancsolgat nekem senki. Hallgatók én az okosabbra magamtól, ha akarok. Ez a szolgálatnak, az osztozásnak és az egymást megértésnek a világa. Ezt a világot szolgálni sem az államhatalomban, sem az egyházban nem lehet; mert államhatalom és egyház annyit jelent, hogy vannak az urak és a nem-urak. A középkorban vannak a papok és a nemesek - ezek a personae, aztán vannak, a "dolgok": a föld, marha és a jobbágy - ezek a res. Ezek nem összecserélhetők: ezek egymás halálos ellenségei! Bakócz Tamás a Medicivel szemben megbukik a pápaválasztáson. Hazajön és szól Dózsa Györgynek, hogy sereget gyűjtsön a török veszedelem ellen. Összegyűjti Dózsa a hatalmas sereget, de annak nem a török volt az ellensége. Azokkal volt baja, akik a marhával és a földdel egy szinten kezelték: az urakkal - a papokkal és a nemesekkel. Amíg ezek a kategóriák érvényesülnek, addig állandóan belefutunk a kultusz-kultúra-civilizáció-elhalás-ba.

Itt jön a négy-öt magyar... ez az a jézusi találmány, amely nem jutott eszébe sem Buddhának, sem Lao-ee-nek, sem Szókratésznek, se Tolsztojnak, se Gandhinak, se Dosztojevszkijnek - akik szintén tudták azt, amit Jézus tudott. De hogy ezt a tudást

hogyan lehet továbbadni, ezt nem tudták Mert a jézusi mondanivaló hatékony továbbadásáért három esztendőn belül az a jutalom, hogy a főpap, a Kaifás ezt mondja: Méltó a halálra! s a Szinhedrion 72 tagja ezt jóváhagyja: Nikodémus sem tiltakozik, Arimathei József sem, és Pilátus "kényszerül" keresztre feszíttetni Jézust... és Szókratésznek is ki kell innia a méregpoharat... Ezt is tudta Jézus. Maga köré kell vonnia tizenkét fiataalt, akikkel összehajol. Ez a fegyver nélküli hatékony eszme-továbbadás jézusi módszertana. Ez az egyetlen védekezés a fegyveres urak ellenében. Az, hogy "négy-öt magyar összehajol. Az, hogy közösséget hoz létre. Amikor Jézus a negyven napos pusztai böjtje alatt megérti, hogy sátáni dolog – uralkodni és nagynak lenni és gazdagnak lenni és meg tudja fogalmazni, hogy jaj nektek, gazdagok és boldogok a szegények - akkor már azt is tudja, hogy nem elég, ha ezt csak Ő tudja, hanem egy kisközösséggel is közölnie kell. Amit tud, s annak is tudnia kell azt. A Tizenkettőnek meg a négy-öt magyarnak, akikkel össze kell hajolnia. Összehajlás nélkül nem lehet a jézusi tudást továbbadni. A média-apostolság Jézus számra csak kutyafüle. A jézusi kisközösség személyenként épül fel. Valamiféle kisközösséget Keresztelő Szent János is létrehozott: az volt a dolguk, hogy kereszteljék azokat, akik bűnbánatot tartanak, mert akkor a zsidók istene elküldi a zsidók számára a Messiást, aki kitakarítja a rómaiaktól Zsidó-országot. Amikor Mahaira várába, fogságba kerül Keresztelő János, üzen Jézusnak: Te vagy-e az eljövendő vagy mást várunk? Én, a te előhírnököd vagyok, s itt várom, hogy lefejezzenek! Hát Messiás vagy te, ha még mindig nem csinálod a dolgodat?! S Jézus ezt válaszolja: De csinálom a dolgom, mert tanítványaimmal együtt hirdetem a szegényeknek az örömhírt.

Keresztelő János úgy halt meg, hogy megbotránkozott Jézusban. Két tanítványa, János és András ott vannak a Jordán partján, amikor azt mondja Jézusról, hogy "íme, az Isten báránya". Ennek már utána megyünk - mondják, és sasszéznak a homokban, Jézus észreveszi, hogy követik, hátrafordul: Mit akartok? Azt mondják neki: Mester, hol laksz? - Gyertek, megmutatom - mondja nekik Jézus. S aznap nála maradtak. Nincsen jegyzőkönyvem róla, de ha János és András is ugyanolyan hülye zsidó patrióták voltak, mint amilyenek magyarban születtem én, aki 42-ben boldogan mentem volna ki ezredlelkésznek a Donhoz, hogy megvédjem a hazát és lenullázzuk Trianont - hát akkor ezt kellett Jézusnak mondania: Ide figyeljete gyerekek, attól, hogy itt vannak a rómaiak, nem lehet asszonyt ölelni? Attól, hogy itt vannak, nem lehet gyerekeket nevelni? Mit akartok? A rómaiak is örülnek, ha gyerekeket neveltek, mert több lesz az adófizető. Gondolkodjatok! Ennek a beszélgetésnek olyan nagy lesz a hatása, hogy András hozza a testvérét, Pétert, János is hozza testvérét, Jakabot és "kézről kézre" hozzák a haverjaikat. Végül is a Jézussal együtt tizenhárom fos csapat úgy áll össze, hogy beveszik a féltestvéreiket is. Részben családi vállalkozás, részben a Keresztelő Jánostól szerzett tanítványokból és azok barátaiból áll össze a Tizenhárom. Mi az, ami itt létrejön? Valami nagyon életes képet kellene rajzolnom erről a vállalkozásról. Tudunk ilyesmiket: sarut húzhattok lábatokra, de váltás ruhát ne vigyetek magatokkal, erszényt se vigyetek övetekbe.. . Hogy is volt ez? Voltak asszonyok, akik kísérték őket: Mária Magdolna, Salome, Jakabnak-Jánosnak az anyja, Zsuzsanna - ezeket név szerint is ismerjük. Hallatlan egyszerűségben éltek. "Azt egyétek, amit elibétek raknak" - a kézrátételes gyógyítás ellenében. Ez volt az első közösség. S még egy nagyon fontos: Jézusnak egyetlen vallási cselekménye sem volt. Az egész jézusi életalakításnak csak egy "templomosdija" van: egy magán házban elfogyasztja a zsidók húsvéti báránylakomáját - ezt is, mint vallásos zsidó. Jóllaknak, s akkor jön Jézus egyetlen kultikus cselekvése. Vesz egy darab kenyeret, és azt mondja, hogy "ez az én testem, amelyet én odaadok értetek". S megfogja a poharat: "Ez az én vérem, vegyétek és igyatok belőle mindnyájan - ez az, ami kiontatik értetek és mindenkiért. Ezt tegyétek az én emlékezetemre!" Ebből a legjelentősebb, hogy "az én emlékezetemre"! Azaz,

hogy el ne felejtsetek azt, hogy mire tanítottalak benneteket! Hát nem arra a történelmi zsákutcára, amire az egész kultusz, kultúra és civilizációs folyamat épül - hanem az Isten Országát tanítottam nektek! - Ebben rejlik az, ami Jézusnak olyan sajátossága, amely szinte mindenki fölé teszi őt: Meg lehetett bírálni Őt. Nemcsak a farizeusok botránkoznak meg azon, amit mondott, hanem saját legbensőbb tanítványai is. "Mostantól kezdve az Emberfiának emberek kezébe kell adatni." Erre mondja Péter: "Nem történhetik ez Veled, Uram!". "Te Sátán!" - mondja Jézus válasza. Jézus vitázik. Ezzel szemben a vallástörténet egészen mást mutat a vallásokról: Egyetlen az okos, én. Én vagyok a tévedhetetlen, s ha hozzám akartok tartozni, akkor azt mondjátok, amit én, különben elégetlek benneteket máglyán - mert rendnek kell lenni. Ugyanúgy, mint az államhatalomban. Szent Istvánnak vagy szolgálisz, vagy kiirtja a magyarok összes törzsfőit, akikkel Álmos vérszerződést kötött. Mert központi hatalmat csak a teljes engedelmesség alapján lehet létrehozni a vallásban is, hogy ne összevissza beszéljenek minden templomban! Így biztosítva van a színtiszta, nagyszerű katolikus szöveg. Tizennégy félev teológiát tanulás után eljutsz oda, hogy nem a másik ötezer vallásnak a szövege az igaz, hanem egyes egyedül a miénknek. S ide jut el a többi ötezer vallás mindegyike is.

A kisközösségben összehajolunk, és vitázunk egymással. Mi a sorsa ennek a kisközösségnek sorsa a kétezer esztendőben? Már az első nemzedékben megbukott! Mi a tanítványok utolsó kérdése Jézushoz mennybemenetele előtt? Ez: Mostanában állítod-e helyre Izraelben a királyságot? - Nem. Se mostanában, se máskor. - Ha most kétezer esztendő után helyreállítják, akkor hatmillió palesztin halott már biztosítva van... Nem állít helyre az Isten semmiféle királyságot, hanem Isten Országát csinál. Úgy hogy Jézus úgy mehetett föl a mennybe az Atyához, hogy letette a záróvizsgát, amelyen elbukott - nemcsak Ő, hanem a tanár is... Ha ez volt az utolsó kérdés, akkor ez annyit jelentett, hogy semmit sem értettek meg. Tanítvány és tanítjuk egyaránt megbukott. S a módszer: a kisközösség is. Semmire sem jutott Jézus, bár három esztendőt áldozott az életéből és ezekből, a hülyegyerekekből nem tudott jézusi gondolkodású embereket nevelni. Mégis ma sem reménykedhetünk másban, mint hogy négy-öt magyar (meg nem-agyar) összehajol - kisközösségben, mert ma is egyenként kell az embereket megnyerni, hogy ülünk le már gondolkodni! Ez a módszer, Jézus módszere, a kisközösség az egyetlen remény, hogy megértsük: minden embert szeretnünk kell!

Jézus nem azzal törődött, hogy Kaifás mit csinál, hanem azzal, hogy nekünk mit kell csinálnunk! Ha valaki arra szánja magát, hogy végiggondolja, hogy nekünk mit kell csinálni - ebből mindig Golgota lesz. Ha tudom, hogy a Gyurcsánynak nem azt kell csinálni és kimegyek a Kossuth térre, abból csak háború lesz. De ha azon spekulálok, hogy mit kell nekem csinálnom - és például Visnyeszéplak jön ki belőle -, az számomra sokkal veszedelmesebb foglalkozás... Valami mást kell tehát csinálni és ennek két feltétele van: a tartalom és a forma. A tartalom az, hogy nem verekszünk, nem vagyunk gazdagabbak, a forma pedig az, hogy nem parancsolgatunk, s hogy nem én vagyok egyedül az okos. Egy húszéves megkérdezi, hogy "Gyurka bácsi, milyen érzés az, amikor a közösségben tizenhárman ülnek össze, és tizenketten leszavaznak?" Hát nem jó, de hát én nem tudok mást mondani, mint amit belül hallok, ti pedig nem tudtok mást mondani, mint amit ti hallotok belül. És szent a béke köztünk, bár mindnyájan leszavaztak.

M. I.: Közel múlt és ma...?

B. Gy.: Egy biztos: a zsidókereszténységnek az első század végére vége van. 92-ben a jamniai zsinat kiközösíti azokat a zsidókat, akik a jézusi közösségbe járnak. "Az Isten törölje ki őket az élet könyvéből! Ezt a pimasz fajzatot - a szöveg a legkeményebb kifejezésekkel él. Egyetlen evangéliumi szöveg sem maradt fenn zsidó nyelven! Az

apokrif iratok közt sem. Pál számára a legnagyobb megpróbáltatást az jelenti, hogy amikor a harmadik missziós útján ezer kilométeren keresztül Antiochiából Efezus felé gyalogol, megjelenik Efezusban - az Aquila és Priscilla nevű Pál-tanítványokra bízott gyülekezetben - Apolló. Ez az Apolló - nem lehet tudni, kitől – Alexandriában értesül Jézusról - és semmit sem tud a páli tanításról! Az első korinthusi levél első négy fejezete Apollóval vitatkozik. Pál kétségbeesetten veszi tudomásul, hogy Korintusban, ahol minden duma elkel, mert Korintus az Ókor Párizsa, megszűnik Pál korábbi, egyetlen vezércsillag-szerepe: Hát meg van osztva a Krisztus? Mert az egyik azt mondja, ő Pálé, a másik azt mondja Péteré, a harmadik Apollóé, a negyedik Jézusé? Nem! Krisztus egyetlen egy, és Pál az, aki képviseli krisztust. Itt, ebben az első négy fejezetben hat Pálra Apolló szövege, s ennek nyomán gyönyörű jézusi szövegeket mond, amelyeket aztán nagyon gyorsan elfelejt. Mindezt azért mondom, mert a Tizenkettő mégiscsak csinált valamit eljutott Alexandriába, és továbbadta ott Jézus tanítását. Pál mondhatja a Római levélben azt, hogy minden hatalom Istentől van; ennek következtében a császár hatalma is Istentől van (Rom 13); ő az Isten kardja a jók megjutalmazására és a gonoszok megbüntetésére. Ennek ellenére a keresztények három századon át tudják, hogy nem lehetnek katonák. A vértanúk tömegét produkálják, mivel nem hajlandók a tömjénszemet az oltárra ejteni, mert ez annyit jelent, hogy a császár is isten. És nem hajlandók a légiókba beállni. Döntő a konstantini fordulat, amikor 313-ban a császár kiadja a milánói türelmi rendeletet. Az utána következő tizenkét esztendőben a püspökök megkapják az összes kiváltságot, amiket csak a császári főtisztviselők élvezhetnek. A konstantinápolyi fenéknyaló pátriárka, Euzébiosz üdvözli Konstantint - aki még meg sincs keresztelve - hogy elkövetkezett az Isten Országá, mert Konstantin, a császár immár kereszténnyé lett. Ez az a teljesen jézustalan gondolkodás, amely semmit nem ért abból, amit Jézus mondott, tanított, és amit elutasított: a világi uralmat. Ekkor elkezdődik a történelemtől kereszténynek nevezett éra.

A 12. század végén támad valaki, aki szintén nem ír le egyetlen sort sem, ahogy Jézus sem és ahogy Szókratész sem - mert minek leírni azt, ami nyilvánvaló? Az Isten minden egyes emberbe beléplántálta a lelkiismeretet, hogy jónak kell lenni: nem tenni a másoknak, amit nem akarsz magadnak - Ferenc Assisiben tudja ezt. Hamar elég, 42 éves korában már halott, pedig készül a káptalanra az Illés testvér ellen, aki azt mondja, hogy "mi ugyanolyan szerzetesek akarunk lenni, mint a régiek" - azaz birtokosok. Mert a szent királyok mit csinálnak? Adják a százezer holdat az esztergomi érseknek, a veszprémi püspöknek, a kalocsai érseknek, a mártonhegyi apátnak - adják a földet, marhát, jobbágyot. Ezek a szent királyi tevékenységek.. - Ferenc pedig odamegy, a pápa elé s letérdepel és kínjában, hogy semmit sem tud tenni, csak felmondja a pápának a Hegyibeszédet. S az Egyház zseniális: Ferenc halála után a Ferencet követő tanítványokat likvidálja és az Illés testvér vonala megy tovább és a ferencesek is szépen besimulnak a kereszténységbe... E sorból kiemelem az albiakat és a valdiakat, a bogumileket és a patarénusokat, akik mind felfedezik az evangéliumok alapján azt is, amit Jézus tanított - és szembekerülnek az egyházzal. A keresztény misztika koronázatlan királya, Clervaux-i Szent Bernát is messzemenően arra az álláspontra helyezkedik, hogy az albiakkal végezni kell. Fegyverrel! A valdiakkal úgy tolnak ki, hogy azt mondják, hirdethetnek, de plébánosi engedéllyel. Igen ám, de nincsen terület, ahol szólhatnak, mert ahol az egyik plébánia véget ér, ott kezdődik a másik. (Ezt alkalmazzák 1982-ben velem szemben is: tóparton meg magánlakásban beszélhetsz, de egyházi területen nem.) Ekkortól kezdve lobognak fel a máglyák. Mindenkit elégetnek, aki mást mer gondolni, mint amit a római Tanítóhivatal gondol. Ennek az egész korszaknak a legnagyobb összefoglalása a Dosztojevszkij Karamazov testvérekben található: a 16. században Jézus újra megtestesül és megjelenik Zaragoza piacán, ahol Torquemada, a zsidóból lett katolikus bíboros mint főinkvizítor jelen

van katonáival. Látja, hogy Jézus sikerrel gyógyít, int a katonáknak, azok viszik a börtönbe. Éjszaka lemegy a börtönbe - s ekkor jön Karamazov harminc oldalas poémája, melybe Jézus meg sem szólal, csak Torquemada beszél: "Menj vissza! Az, amit te mondtál nem lehetséges. Ami lehetséges, azt csinálja az Egyház." Mi az, ami lehetséges? Kultusz, kultúra, civilizáció, elhalás - amibe belebukott a Nagy Sándor-i birodalom, a Római Birodalom, a Nagy Károly-i birodalom...

A 16. században Erazmus megírja álnéven (!) a Balgaságdicséretében - a balgaság, Isten bolondságának a dicséretében - azt, amit Jézus tanít, és szembekerül Lutherrel. A protestantizmus meghosszabbította a középkort - írja a protestáns Kölcsey, Erazmus pedig le akarta zárni azt: vissza Jézushoz! - óvatosan persze, mert azért ő is el akarta kerülni a máglyát. Luther azonnal a szász választófejedelem oltalma alá helyezi magát, ennek következtében őt már nincsen módunk elégetni. .. Kálvin is elégeti a máglyán azt a Szervét Mihályt, aki kitalálja, hogy ez a Jézus nem is volt Isten. Hátha nincsen Szentháromság? Hátha Jézus csak egy felette rendes ember volt?.. na, így nem lehet életben maradni! Ekkora dogmatikai csúszásokkal! (Erről Sütő András írt egy drámát: Csillag a máglyán.)

A 16. századból még meg kell említenem valamit magyar vonatkozásai miatt és a Bokor története miatt is, a habánokat. Arnold Huttert I 526-ban az innsbrucki székesegyház előtt máglyán elégeti a pápa és V. Károly császár szövetségi ereje. Ez a zwingliánus "eretnek" közösség Tirolban rájön arra, hogy aki keresztény, az nem katonáskodhat, aki keresztény, annak nincsen magántulajdona, aki keresztény, az jézusi közösségben él. Azonnal menekülniük kell. Eljutnak Morvaországba, ahol nem kell katonáskodniuk, úgy gazdálkodnak a földön, ahogy akarnak, ha az adót fizetik. V. Károly császár azonban szól a morva örgrófnak, hogy ezeket az eretnekeket zavarja el. Erre azok átkelnek az ezeréves magyar határt jelentő Morván és máris a Felvidéken találják magukat. Kifejlesztik a habán fajanszművészetet, a habán ötvösművészetet és eljutnak Erdélybe is, Alvincra. És élnek békességben, mivel a Felvidéken a király az úr, meg majd a protestáns Thököly, Erdélyben meg református a fejedelem, és nincsen velük zűr, nem akarja elégetni őket senki. Buda felszabadítása után azonban a jezsuiták azt mondják Mária Teréziának, hogy nem lehet tűrni ezeket az eretnekeket tovább. A férfiakat elviszik a dévai várbörtönbe, a gyerekeket pedig katolikus intézetekbe rakják be. A végső maradék kimenekül az országból és Bukarestbe megy. Ott vannak Nagy Katalin cárnő követei, és jelenlétükben mondják el a török vazallus havasalföldi vajdának, hogy mi a baj velük. Erre azt mondja Katalin cárnő követsége, hogy nálunk nem kell katonáskodnotok, nálunk nincsen kötelező katonai szolgálat; hogy vagyonszövetségben éltek, az bennünket nem érdekel, a lényeges csak az, hogy fizessétek az adót. És száz évig ott élnek a habánok. Ez így van a 19. század végéig, amikor is Tolsztoj idejében bevezetik a kötelező katonai szolgálatot Oroszországban is, ekkor kimenekülnek Amerikába, ahol létrehozzák a Bruderhof nevű "hutteri" közösséget. S ekkor kiált nagyot a jézusi Tolsztoj, hogy ilyen disznóság még a Szent Oroszország történetében még nem volt, hogy az embereket gyilkosságra kényszerítik.

Ezek a "Hutteriek" tapsolnak a Bokornak, amikor '79-ben M. Jóska elkezd a katonai szolgálat megtagadást és utána harminc Bokor-tagot elítélnek; azzal, hogy "magukat a saját püspökeik is elítélik". És levelet kapok a Hutteriektől, akik üdvözölnek bennünket, mint akik a 20. század végén újból fölfedezzük a kereszténységet. Nagy barátság jön létre, találkozunk velük, és vagy száz Bokor-tag meglátogatja Amerikában meg Angliában házaikat. Az, amit körükben láttam, a legkülönb abból, amit ma jézusnak ismerek a kereszténységben. Együtt dolgoztam velük egy hetet. Egy bútorgyárunk van; kétszáz fős közösségekben élnek a világ különböző pontjain. Azonban az őket látogató Bokor-tag közül egy sem maradt ott. S ami még nagyobb disznóság: nem csináltuk meg a mintájuk Bokor-változatát. Ma erős Bokor-kedélyeket hangolok magam ellen, amikor

azt mondom, hogy szövegeljük a jézusit - de Jézus nem szövegelt, hanem csinálta, ami Apjának kedves! ...

M. I.: Közel múlt és ma?..

B. Gy.: Hogy mégis mondjak valami pozitívot is itt, ebben az országban, kicsivé lett hazánkban... Amikor a visnyeszéplakiakat megismertem, akkor újraéledtem. Ezeknek az embereknek van Istenük, az biztos: egyháztól erősen befolyásolt és egyháztól nem befolyásolt istenképük - ez nem egységes. Ami őket összetartja az az, hogy visszamennek a kultusz korába. Iskolázott emberek, de az egyik rackajuhot tenyészt, a másik hucul lovakat, őshonos gyümölcsfákat a harmadik, a negyedik méhészkedik, az ötödik fát farag. Nőt farmerben látni nem lehet, mind szoknyát hordanak, kendőjük van; nem járnak fodrászhoz se a férfiak, se a nők; nem készítik ki magukat; s M. Piroskának a harmincas évei végén van hat apró, gyönyörű gyermeke. Ezek "anyukák" - újból olyan anyukákat találok, mint amilyen anyukám nekem volt, akinek az volt a dolga, hogy a hét gyereknek meglegyen mindene - a nyolcadik gyereke az apám volt, akivel veszekedett, hogy nem tud kijönni abból, amit apám keres. Mire apám: Se lopni, se betörni nem vagyok hajlandó, ezt kell beosztanod. Együtt éltünk: hét gyerek, két szülő és két nagymama és anyuka hatvan deka húst vett vasárnap és még egy hétköznap és azt tizenegy felé vágta, mindenkinek jutott öt deka. S elég volt. A többi napokon pedig pirított hagymából csinált húspótlót a babfőzelékre. Szóval anyukák találhatók Széplakon, és az apukák nem járnak el dolgozni, mert Visnyeszéplak nem falu, hanem "szer", ami annyit jelent, hogy minden házhoz tartozik két-három hektár föld és keményen dolgoznak ott reggeltől estig. Miközben az olyan "szövegelő keresztények" - mint amilyenek én a Bokrot kezdem látni - fogynak, ők 91-ben kezdték: két ember - s most száz fölött van a számuk. Hát ez lenne "a kereszténység szerepe régen, a közelmúltban és ma"...

M. I.: Elgondolkodtató és zavarba ejtő, hogy hogyan volt lehetséges ekkora gondolati váltás azután, hogy a jézusi Üzenet ilyen hatalmas erővel robbant be a világba?

Hogy tűnhetett el szinte nyomtalanul, hogy aztán Pál kapja fel, aki sajátosan átértelmezte és akinek a nyomdokain végül is eljutottunk a fogyasztói társadalomba? Hogy lehet, hogy hallatlanra vesszük ma is, amit Jézus tanított? Hogy a páli tanítás határozza meg Európa – sőt, némi túlzással: az egész világ - kultúrtörténetét és gondolkodásmódját?

B. Gy.: Ez a gondolat engemet is gyötör. De kénytelen vagyok megállapítani, hogy az Istennek az a gondolata, amit Jézus megfogalmazott, az ember bölcsőjébe bele van rakva. Nincsen olyan szülő, aki ne azt kívánná a gyerekétől, hogy legyen jó, hogy neki engedelmeskedjék. Nos, a civilizációs fázisban a gyerek mondja meg a szülőjének, hogy mi a jó neki. Ez nem fordulhat elő a kultusz és a kultúra idején. Mert én nem mertem apámnak kimondani, hogy mi a jó nekem, mert akkora két csárdás pofont kaptam volna... s ennek következtében lettem emberré. Miután leérettségiztem, én már mindent tudni véltem, nekem odahaza többé nem dumáljanak! Ha nem megyek el piaristának, akkor is elmegyek hazulról... Az egyik mellékterméke ennek az 1,2-es rátának, hogy szegény szülők kapkodják a fejüket, hogy megvegyék azt, amit a gyerekük akar. Borzasztó, ahogy a gyerekek határozzák meg a szülőknek az életét, amit nem is csodálok, mert az apa is és az anya is reggeltől távol van - nem is tudom, hogy ki neveli a gyereket, akinek "személyiségi jogai" vannak, akit nem lehet megpofozni se az iskolában, se odahaza- ez egy elpusztuló világ. De a jézusi újra és újra fölbukkan, mert benne van a bölcsőben. Az ember tudja, hogy jónak kell lenni - mindaddig, amíg el nem következik a civilizációs fázis, amelyben mi magyarázunk a szüleinknek és akkor fekszünk le és azzal, akivel akarunk, házasság nélkül.

Arany János számomra egyike a legjézusibb embereknek. A Petőfi-féle barátság belevitte őt a forradalomba és két hétre ő is bevonul. 1850. március 15-én ír egy verset,

aminek ez a címe: Évnapra. '49 október és '50 március között eltelt hat hónap... Örüljön, hogy van "Talpra magyar, hí a haza!" - vagy örüljön meg miatta, mint Széchenyi, hogy ez a hülye Kossuth mit csinált?! Elbánhatott ugyan Görgey segítségével a császári hadsereggel, de Napoleon leverése után 1815-ben a monarchák Szent Szövetséget kötöttek - tehát Paskievics eljön a kétszázezerrel. .. s Görgey mit tehet mást? Csináljon még negyvenötezer magyar vértanút? S leteszi a fegyvert. Erről az egész problematikáról szól az, amit megint hat hónappal később ír: Gondolatok a Békekongresszus felől... Mert hát mégiscsak disznóság az, hogy mit csinálunk mi itt e földön... Úgy képzem, hogy ha fölmegegyek halálom után a mennyországba, akkor ott Jézus ezt a verset olvasgatja.

A Hiszekegy az Istent mindenhatónak mondja. - Nem! Az Isten mindent-adó: mindent ad, amit tud. Te pedig csinálsz vele azt, amit te tudsz, én meg csinállok vele azt, amit én tudok. Azt fogom mondani nekik odafönn, hogy ennyi tellett tőlem. Nem tudtam megváltoztatni a világot. Hiába mondja nekem N. Attila barátom, hogy "a keresztény kor után következik a Bo-kor" - nem következik, egyelőre nem látom, mert a Bokor is tele van már karrier-nővel, akik nem akarnak anyukák lenni... olyanok, mint az Ancsád. Ki akar ma anyuka lenni? Van - de félek, hogy ujjal mutogatnak rá. Lehet, hogy az Istent ez is kielégíti? Tudja azt, hogy ennyi lehetséges? Ha szabadságot adott, ha eljut valaki odáig, hogy ki tudja mondani, hogy "én" és tud gondolkodni, tudja azt, hogy az Isten gyermeke s tudja azt, hogy ezt meg ezt kell megvalósítani? Torquemadának van igaza: amit Jézus akart, az nem megvalósítható? Ami megvalósítható, azt csinálja az egyház. - Hát engem nem boldogít az, amit az egyház csinál. Ezt a disznóságot, hogy Jézus nevében összeállok az urakkal, akik megosztják velem a milliárdjaikat - neem... amikor hajléktalanok vannak az utcán; amikor egy egész nemzet leszokott a termelésről, amikor mindenki csak árul és abból él, hogy segílyt kap és árulja a globalizált világ termékeit...

Azon kell gondolkodni, hogy személy szerint miért vagyok felelős. Hogy a gyerekeitek mit csinálnak, azért nem vagytok felelősek. A tizenhat gyermekes K. Nácinak is azt mondják a gyerekek: "Jó, apa-anya, ti megtettétek ezt, mi majd tesszük azt, amit jónak látunk." - Nem tudom... nem tudom, hogy az Isten meg van-e ezzel elégedve? Ha én volnék az Isten, én elégedetlen volnék...

M. I.: Számomra a válasz nagyon egyszerű és egy kicsit optimista. Azt gondolom, hogy az Isten szabadságot adott az embernek, aki ezzel a szabadsággal visszaélt és egy olyan pályára terelte a világtörténelmet, a világ sorsát, ami nagyon rossz irányba viszi. És most, hogy kezdi learatni ennek a keserű gyümölcsseit, az ember talán rádöbben arra, hogy volna egy másik út is és ezen az úton voltak elődei, például a Názáreti Jézus. Lehet, hogy nagyon kevés az időnk, de talán vissza lehet térni arra a másik gondolkodási pályára és ezt a Pál-féle szellemi örökséget és annak következményeit vissza lehet szorítani... Én sok jelét látom a világban ennek. Például amikor az emberek rádöbbennek arra, hogy el lehet menni vidékre, ahogy a visnyeszéplakiak vagy Bori lányoméék is tették. Minek az erejében történik ez? Hogyan tudnak az emberek lemondani a fogyasztói lét kényelméről, ajándékairól? Én látni vélek egy ébredést – vagy talán inkább egy visszatérést az "ős-emberihez", amiből magamban is egyre többet fedezek fel. Azt gondolom, hogy az emberiségnek egy rossz korszakát éljük és ennek a vége felé tartunk. Talán a gyerekeink majd egy olyan világot építenek, ami különb ennél a mostaninál. Lehet, hogy csak a vágyaimat vetítem ki, de én számtalan jelét látom annak, hogy a legkülönbözőbb kultúrákban a legkülönbözőbb szinteken és jelenségekben mutatják fel azt az "ős-emberi" értékrendet, életmódot - kultúrát és kultuszt - ami egyedül lehetséges alapja az életnek. Döbbenetes és érthetetlen számomra az is, hogy egyetlen ember - Szent Pál - zsenialitása (zseniális tévedése?) hogyan terelheti egy sajátos (keresztény...?!) útra a történelmet? Kell lenni ebben a Pál-jelenségben valaminek, ami mérhetetlenül

több is és kevesebb is az emberinél. ..

Sokszor töprengek azon, hogy az istenségnek van *egy* sötét arca is. Az emberiség kultúrtörténete és a különféle kultuszok tele vannak gonosz istenekkel, akik (amelyek) az ember elpusztítására törekednek. Ezek hallatlanul sikeresek: Moloch, Szaturnusz és lehetne sorolni más kultuszokat is. Gyerekként megdöbbenett Zichy Mihály óriási festménye: A pusztítás géniuszának diadala - a kép zseniális és hátborzongató; rajta kora hatalmasságai ismerhetők fel... Miért vonzzák az embert ezek a történetek, ezek a képek? Miért adják oda a gyermekeiket egy gonosz isten nyilvánvalóan képtelen, véres és halálos céljaiért? Van itt valami, amit nem értek. Minden sejtünkbe az van írva, hogy élni kell - erről szól az emberi élet - és az ember ugyanakkor egy "halálkoreográfiát" (Z. József kifejezése) működtet, ami a pusztulás felé visz bennünket. És már a közelében vagyunk... El kell pusztulni temérdek emberi értéknek azért, hogy az emberiség rádöbbenjen, hogy valamikor rossz útra lépett és egy rossz táncot jár? - amikor a jó táncot is annyian lejtették előttünk, Buddha, Jézus, Lao-ce és mások; ma is egy Gandhi, egy Dosztojevszkij - akik lényegében kortársaink - sulykolják belénk ennek az üzenetnek a valóságát és jelentőségét. Mikor tér észre az ember? Mikor üt a homlokára, hogy ácsi, itt rossz úton járunk! Bennem él egy nagy várakozás; remélem, hogy ez az új ébredés megtörténik és emberek tömegei jönnek rá, hogy van más út, van kiút... Visnyeszéplak és a hasonló kezdeményezések számomra nagyon biztatóak, mert az ott élők ösztönösen megérzik - talán végig sem gondolva mindezeket, tudják - hogy az életnek van egy lehetséges menete itt és ott, ilyen vagy olyan adottságok között, amelyeket meg kell ragadni és szembe kell szállni az akadályokkal és életeret kell teremteni és folytatni kell az életet. Én ebben nagyon hiszek és azt gondolom, hogy még nem késő cselekedni. Lehet, hogy a világban sok minden elpusztul - a fehér civilizáció biztosan; a kérdés az, hogy mi jön helyette? És hogy tudunk-e egy "ős-emberi", jézusi kultuszt és kultúrát felépíteni...

B. Gy.: Egy Ady-vers jut eszembe: Hiszek hitetlenül Istenben... Ha tudok, napi tizenhat órát azért dolgozom - számítógép előtt és kisközösségekben, meg személyes beszélgetésekben - hogy ne hagyjuk már! Ne adjuk fel! De egyszerűen nem vehetem tudatlanra azt, amit tapasztalok: hogy egymás után tűnnek el a civilizációk. A görög kultúrából lett a Kelet-római Birodalom - s mintha nem is létezett volna...Nem tudom, hogy Tarsusban van-e keresztény templom vagy van-e zsinagóga - muszlim mecset van épp elég. A Nyugat-római Birodalom? - A romokat nézegethetjük, amikor Rómában járunk. Talán a Spartacus népe? S a vandálok, s a gepidák, s a nyugati gótok és a keleti gótok - a barbárok - veszik át a szerepét. Cézár Galliájából mi van? Rómaiak sincsenek, gallok sem, a frankok és így tovább... Pontosan tudható az, hogy mikor halt meg az utolsó dalmátul beszélő ember, hogy mikor halt meg az utolsó livül beszélő finnugor, mikor halt meg az utolsó vótul beszélő...

2050-ben a parlamenti többség elrendeli majd a nép nyelvén való oktatást és a szülők a magyar nyelv tanulását választhatják heti két órában, ha olyan hülyék - mert ha nem hülyék, a gyerekük érvényesülése érdekében az angolt fogják választani. Ha nem változtatjuk meg ezt az 1,2-es születési rátát, akkor semmit sem tudunk csinálni: ennek a civilizációnak vége van. Kivonulhatsz Visnyeszéplakra, eladhatod a pesti lakásodat, bagóért vehetsz ott földet, ahogy a Bokor megvette a Hangyasalját, huszonnyolc hektár földet tizenöt évvel ezelőtt - és senki sem költözött oda. - A semmiben nem tudok reménykedni, csak a valamiben. Azért dolgozom, hogy a "valami" megszülessék. (Istók uccse, még talán a piaristaságom is szegre akasztanám, ha szereznék nekem egy ötvenéves menyecskét, akivel én kimenjek ebből a globalizált bábelből..) Mert ami van, az nem fenntartható.

Jönnek a törökök, akik rommá teszik minden várunkat. Jön '45, ami a még

megmaradt palotákat is széjjelszedi - hogy aztán , 89-ben az elvtársak az egészet átpasszolják a tőkés világnak. Ezt a teljes lepusztulási folyamatot nem tudom nem látni!

Reménykedni abban reménykedhetem, hogyha valaki elkezdene termelni. Az almát - kérdezem Z. Pétert - hogy mért hagyod, hogy ennyi alma lehulljon, nem tudod megakadályozni? De igen, de vissza kell állítani a természet rendjét. Amikor huszonöt éve telket és romot vettem Budaváriban, még nem volt kártevő. E huszonöt év alatt míg ősállapotban volt a kert, addig élt. Amikor kultúr-állapotba került, akkor elkezdődött a romlás.

Valami újat kell kezdeni. Ha itt nézzük csak a világot, akkor a cigányok csinálnak majd valamit: új kultúrát - azért, mert az élet alaptörvényét - bűnözés ide vagy oda - tudják. Azt is, hogy a vajdára figyelni kell. És azt is tudják, hogy gyerekeket megcsinálni kell, mert e nélkül nincsen semmi. És ma vallásos és nem vallásos harmincéves gyermektelen nők szaladgálnak - nos, ennek el kell pusztulnia. Mindent meg kell tenni azért, hogy ne pusztuljon el, de attól, hogy nézzük...? Azt a hangot kell megütni, amellyel kiváltjuk a felháborodást - azt hiszem, én is ki fogom váltani. Mert a Bokor is elindult azon az úton '89-től kezdve, hogy mondjuk, de nem csináljuk! Ráálltunk arra, hogy például informatikusként kereshetünk havi egymilliót is. Amikor Visnyeszéplakra eljött egy milliárdos és magyarázni kezdte, hogy a rackajuh tenyésztéséből hogyan lehet milliárdossá lenni, akkor egy negyvenéves nő azt mondta: értse meg uram, mi nem akarunk gazdagok lenni; mi anyukák akarunk lenni! Amikor a tizenhét éves fia eljött hozzám, felhívtam az anyját, hogy beszélgettem a fiúval és azt mondtam, amit Sík Sándor mondott 1929-ben az én anyukámnak: Asszonyom, gratulálok a fiához! - Más emberfajta születik, ha a városi flaszterről kiviszed őket és pottyantós budira jársz...

Két család leköltözött Visnyeszéplakra és ma vannak százöten! A magában leköltözés... abból, hogy M. Laci elköltözött Nőtincsre, lett valami? D. Pista magában leköltözik az ország nyugati szélére - semmi! Nemet mondok a kisközösségre, mert egyedül én vagyok az okos. Ez ugyanaz a pápásodási komplexus, amit Szent Pálnál látunk... mert az ő példáján láthatjuk, mi az a rögeszme, ami még eladható a piacon - amit még megveszünk. Itt most ez: leköltözni vidékre egyedül, egymagunkban. És akkor onnan küldöm el a gyereket az iskolába, onnan megy az ember dolgozni valahova messzire, s aztán hogy a szegény asszony ne unatkozzék, elmegy ő is, és akkor nincsen anyukája a családnak.

M. I.: Úgy látszik, most tanuljuk meg azt, amire annak idején nem volt mód: Az, amit hagyományosan kisközösségnek élünk meg, egy városi kultúrában született meg - és most, a körülmények nagyarányú változásai folytán újra kell fogalmazni; meg kell találni a közösségi lét nem-városi formáit. Ehhez semmilyen előzményünk nincsen, ezt most kell feltalálni, kialakítani. Nem gondolod, hogy itt egy keresési, tanulási folyamat is zajlik? D. Pista egyre mondja a szövegét és mindenkit csábít Egyházasfalura és tervezi és alapozza a jövőt - a közösség jövőjét is... csak egyelőre itt tart, hogy magában van. Én ezt nem látom lejátszott történetnek; ellenkezőleg, kezdetnek látom és úgy élem meg, hogy az új és folyton változó körülmények között egy újfajta közösségi eszményt, modellt, formát - akár többfélét is - alakítunk ki. A visnyeszéplaki például az egyik lehetséges modell.

B. Gy.: Azt hiszem, hogy van a jézusi kisközösség-modell és van az egyházmodell - s talán egy harmadik, a remete-modell. A remete-modell példája falu, ahova az eszmék kitisztázása nélkül költöztek "hogy együtt legyünk" és ma él benne négy nyugdíjas - majd eltemetik saját magukat. A Bokorban ma csupa önfejű embert találok, aki maga akar valamit csinálni. Ezeket a remetéket legelőször a gyerekek fogják otthagyni és aztán a szülők bevonulnak majd egy szeretetotthonba.

A visnyeszéplakiak egy más emberfajta, amit a Bokorban ma nem találok. Az őket meglátogató Bokor-tagok egyike kérdezte, hogy hát mi lesz, ha megöregszetek? Nagyot nevettek rajta: Hát unokázunk! - Szóval amíg "négy-öt magyar össze nem

hajol", addig nincsen semmi. Azért van Bokor, mert negyvenötben négy-öt magyar összehajolt; azért van Bokor, mert a hatvanas években négy-öt magyar összehajolt. '89 óta csak leépülés van. Megöregszünk anélkül, hogy a kortársaink gyerekeiből új csoportokat csináltunk volna. Hatalmas szakadék van a Bokor történetében '89-től kezdve.

Úgy csinálunk, mintha még lennénk... Élünk még, de csak pislákolunk.

M. I.: Egy "negatív remény" él bennem: a városi élet fokozódó ellehetetlenülése, tönkremenése ki fogja kényszeríteni a vidékre költözést..., ahol pedig csak úgy lehet megélni, ahogy a visnyeszéplakiak: együttműködéssel termelő közösségben, szellemi közösségben, spirituális közösségben. Ezt talán a keserűség mondatja velem, de lehet, hogy ennek van realitása: Ma már világosan látszanak a fogyasztói lét végső határai, szinte dátum szerint meg lehet mondani, hogy mikor ér véget itt vagy ott. Még lehet vidéken olcsón birtokot venni...

B. Gy.: Ha jól értem, azt mondod, hogy a helyzet fog belőlünk kikényszeríteni valamit.

M. I.: Igen, ez a végső reményem.

B. Gy.: Ha a kandi jövőbe nézek, akkor a helyzet az, hogy az lesz a forint vásárlóértéke, amibe a bankjegy előállításra kerül; nem kapsz érte semmit. Ezt megéltem már egyszer '45-ben. Ebben a kényszerhelyzetben, amikor már semminek nincsen értéke, a helyzet fog engem kényszeríteni? Nem tudok rá példát. Valami megújulás támad a helyzet kényszerítéséből? Majdnem olyan ez, mint amikor arra várunk, hogy majd eljön Jézus és rendet csinál.

De itt van előttünk a visnyeszéplakiak példája, akik önként mentek vidékre, hogy csak anyukák legyenek; hogy parasztok legyenek. Nem tudok hasonlóról, akik ezért hagyták ott a várost. Az általános iskola alsó tagozatára van egy összesített osztály, a felső tagozatosok óránként más házba járnak órára; itt ez ért ehhez, ott az ahhoz... Olyan színvonalas a képzés, hogy Kaposváron mindig a visnyeszéplaki gyerekek nyerik meg a megyei pályázatokat. Amikor 14 évesek lesznek és befejezik az általános iskolát, elmennek szakmát tanulni és hétvégén jönnek haza. Molnár V. Józsi bácsira hivatkoznak, hogy egyetemista korukban ő volt az az ember, aki erre őket rávette. Sarumegoldó templomi tisztelettel néznek Molnár V. Józsefre, eljött hozzám, beszélgettünk egymással. Kiváló volt minden, amit mondott csak nem volt kíváncsi arra, hogy én mit gondolok; áradt, mint Szent Pál... Jézus kíváncsi volt arra, hogy ezek a kölykök - a tanítványok - mit mondanak: kiszedte belőlük a kritikát. És amit O. Józsi mondott a kilencvenedik születésnapomon: *Gyurka bácsi, azt szeretné, ha vitatkoznánk vele.* Nem vitatkoznak velem - én meg süketnéma intézetnek mondom a vitatkozni nem akarókat

Ha nincsen helyzetfelmérés, ha nincs világos helyzet-látás, ha nem ebből születik meg a tennivaló, hanem csak úgy kiszaladunk egy faluba, abba elpusztul a Bokor. Visnyeszéplak nem; húsz év alatt megnőtt, megötvenszerezte magát...

M. I.: Kedves Gyurka bácsi, most egy jókora impulzust kaptunk Tőled, aminek a továbbgondolása nagyon termékenyítő lehetne. Remélem, hogy lesz majd folytatása. Köszönöm, hogy vállalkoztál erre a beszélgetésre!

Piarista köz, 2009. május 3.

A három legjobban preferált tanítvány utolsója, az Iskarióti Júdás

1. Csak három listában olvasható róla: "aki később elárulta őt" (Mt 10,4; Mk 3,19; Lk 6.16), mert mire a negyedik listához (Csel 1.16) érünk, addigra ez az elárulás már nem jövő, hanem múlt.

2. János arról értesít minket evangéliumában, hogy Jézus már korábban is tudta, hogy Júdás elárulja őt: tájékozott volt, amikor Kafarnaumban, a zsinagógában tanított. Azt is tudta, hogy Júdás - ördög. *Aki eszi az én testemet és issza az én véretem, az bennem*

marad, én meg benne. Engem az élő Atya küldött, s általa élek. Így az is élni fog általam, aki engem eszik. Ez a mennyből alászállott kenyér nem olyan, mint az, amelyet atyáitok ettek és meghaltak. Aki ezt a kenyeret eszi, az örökké él. " Tanítványai közül, akik ezeket hallották, többen azt mondták: "Kemény beszéd. Ki hallgatja?" Jézus tudta, hogy tanítványai méltatlankodtak miatta, azért így szólt hozzájuk: "Botránkoztok rajta? Hozzátok intézett szavaim lélek és élet, de vannak közöttetek, akik nem hisznek. " Jézus ugyanis kezdettől fogva tudta, kik nem hisznek, és ki fogja elárulni. Ettől kezdve tanítványai közül sokan visszahúzódtak, s többé nem jártak vele. Jézus azért a tizenkettőhöz fordult: "Ti is el akartok menni? " Simon Péter felelt neki: "Uram, kihez mennénk? Jézus így válaszolt: "Nem tizenkettőtöket választottam ki? De egyikőtök ördög. " Júdást értette rajta, az iskarióti Simon fiát. Mert ő lett az árulója, egy a tizenkettő közül. Jézus ugyanis kezdettől fogva tudta, kik nem hisznek, és ki fogja elárulni (Jn 6,54...71).

3. János arról is értesít minket, hogy Júdás tolvaj is volt, nemcsak áruló: *Mária vett egy font valódi nárduszból készült, drága olajat, megkente vele Jézus lábát és megtörölte a hajával, a ház betelt az olaj illatával. Az egyik tanítvány, az áruló Júdás, aki elárulta, méltatlankodott miatta: ..Miért nem adták el inkább az olajat 300 dénárért, s miért nem osztották szét a szegények közt?" De nem azért beszélt így, mintha a szegényekre lett volna gondja, hanem mert tolvaj volt: ő kezelte a pénzt és eltulajdonította, amit rábíztak. Jézus így szólt: "Hagyd békén! Hadd tegye, hiszen temetésem napjára teszi. Szegények mindig vannak veletek, de én nem leszek mindig veletek. " ... Bizony, bizony mondom nektek: Aki befogadja azt, akit küldök, engem fogad be, s aki engem befogad, azt fogadja be, aki engem küldött. " E szavak után Jézusnak mélyen megrendült a lelke, s megerősítette: "Bizony, bizony, mondom nektek: Egyikőtök elárul. " Erre a tanítványok egymásra néztek, mert nem tudták, melyikükről mondta. A tanítványok közül az egyik, akit kedvelt Jézus, az asztalnál Jézus mellett ült. Simon Péter intett neki és kérte: "Kérdezd meg, kiről beszél. " Erre Jézus keblére hajolt és megkérdezte: " Uram, ki az?" Jézus így felelt: "Az, akinek a bemártott falatot adom. .. Ezzel bemártotta a falatot, fogta és az áruló Júdásnak nyújtotta, az iskarióti Simon fiának. A falat után rögvést belésszállt a sátán. Jézus csak ennyit mondott neki: "Amit tenni akarsz, tedd meg mielőbb!" De az asztalnál ülők közül senki sem értette, miért mondta neki. Mivel Júdás kezelte a pénzt, némelyek azt gondolták, hogy Jézus megbízta: "Vedd meg, amire az ünnepen szükségünk lesz. " Vagy hogy adjon valamit a szegényeknek. Mihelyt átvette a falatot, Júdás nyomban elment. Éjszaka volt. (Jn 12,4.. 13,30).*

4. Júdás árulásának története a négy evangélistánál:

Iskarióti Júdás, egy a tizenkettő közül elment a főpaphoz, hogy elárulja. Amikor ezek tudomást szereztek róla, megörültek és pénzt ígértek neki. Ezért kereste a kedvező alkalmat, hogy a kezükre adhassa (Mk, 14, 10-11).

Ekkor a tizenkettő közül az egyik, a karióti Júdás, elment a főpapokhoz, és ezt kérdezte tőlük: "Mit adtok nekem, ha kezetekre adom? " Azok harminc ezüstöt fizettek neki. Attól kezdve már csak a kedvező alkalmat kereste, hogy kiszolgáltassa nekik (Mt 26, 14-16).

A főpapok és az írástudók keresték a módját, hogyan ölhetnék meg, de féltek a néptől. A sátán hatalmába kerítette az iskarióti Júdást, a tizenkettő közül az egyiket. Elment, hogy megbeszélje a főpapokkal meg a templomőrség vezetőivel, hogyan tudná nekik kiszolgáltatni. Ezek örömmel fogadták és megegyeztek vele, hogy pénzt adnak neki. Beleegyezett, és kereste a kedvező alkalmat, hogy a nép tudta nélkül kiszolgáltassa nekik (Lk 22, 2-6).

Vacsora közben történt, amikor a sátán már fölébresztette az áruló Júdásnak, Simon

fiának szívében a gondolatot, hogy árulja el. Jézus tudta, hogy az Atya mindent a kezébe adott, s hogy Istentől jött és Istenhez tér vissza. Mégis fölkelt a vacsora mellől, levetette felsőruháját, fogott egy vászonkendőt, és maga elé kötötte. Aztán vizet öntött egy mosdótálba... (Jn 13,2-5).

5. Júdás részvétele a szövetségkötő lakomán

Miután a vacsorához letelepedtek, Jézus így szólt: "Bizony mondom nektek, egyiketek elárul engem, egy, aki eszik velem." Elszomorodtak és sorra kérdezték: "Csak nem én?" Így válaszolt: "Tizenkettőtök közül az egyik, aki velem egyszerre nyúl a tálba. Az Emberfia elmegy ugyan, amint meg van róla írva, de jaj annak az embernek, aki elárulja az Emberfiát. Jobb lett volna neki, ha meg sem születik." (Mk 14, 18-21).

A kovásztalan kenyér Ünnepeének első napján a tanítványok ezzel a kérdéssel fordultak Jézushoz: "Hogy akarod, hol készítsük el neked a húsvéti vacsorát?" Így felelt: "Menjete be a városba ehhez meg ehhez, és mondjátok meg neki, hogy a Mester üzeni: Közel az időm, nálad költöm el tanítványaimmal a húsvéti vacsorát." A tanítványok úgy tettek, ahogy Jézus meghagyta nekik, elkészítették számára a húsvéti bárányt. Amikor beesteledett, asztalhoz ült a tizenkét tanítvánnyal. Vacsora közben megszólalt: "Bizony mondom nektek, egyiketek elárul." Erre igen elszomorodtak és sorra megkérdezték: "Csak nem én vagyok az, Uram?" „Aki velem egyszerre nyúl a tálba, az árul el” - felelte. Az Emberfia ugyan elmegy, amint megírták róla, de jaj annak az embernek, aki az Emberfiát elárulja. Jobb lett volna neki, ha meg sem születik” Erre Júdás, az árulója is megkérdezte. "Csak nem én vagyok az, mester?" "Magad mondtad" - válaszolta. (Mt 26, 19-25).

Így szólt hozzájuk: " Vágyva vágytam rá, hogy ezt a húsvéti vacsorát elköltsem veletek, mielőtt szenvedek. Mondom nektek, többé nem eszem ezt, míg be nem teljesedik az Isten országában" Aztán fogta a kelyhet, hálát adott és így szólt: .. Vegyétek. osszátok el magatok között. Mondom nektek: nem iszom a szőlő terméséből addig, amíg el nem jön az Isten országa" Most a kenyeret vette kezébe, hálát adott, megtörte és odanyújtotta nekik ezekkel a szavakkal: "Ez az én testem, amelyet értetek adok. Ezt tegyétek az én emlékezetemre" Ugyanígy a vacsora végén fogta a kelyhet is, és azt mondta: "Ez a kehely az Új szövetség az én véremben, amelyet értetek kiontanak. De nézzétek, az áruló keze is rajta az asztalon Az Emberfia ugyan elmegy, de jaj annak az embernek, aki elárulja" Erre kérdezgetni kezdtek egymást, ki az közülük, aki ilyet tesz. (Lk 22,15-23).

Ha tehát én, az Úr és Mester megmostam lábatokat, nektek is meg kell mosnotok egymás lábát. Példát adtam, hogy amit én tettem, ti is tegyétek meg. Bizony, bizony mondom nektek: Nem nagyobb a szolga uránál, sem a küldött annál, aki küldte. Ha ezt megértitek, s tetteitekben ehhez igazodtok, boldogok lesztek. Nem mindnyájatokról mondom ezt, mert hiszen tudom, kiket választottam ki. De be kell teljesednie az Írásnak. "Aki kenyeremet eszi, sarkát emelte ellenem." Előre megmondom, mielőtt megtörténnék, hogy amikor majd bekövetkezik, higgyétek, hogy én vagyok. Bizony, bizony mondom nektek: Aki befogadja azt, akit küldök, engem fogad be, s aki engem befogad, azt fogadja be, aki engem küldött. " E szavak után Jézusnak mélyen megrendült a lelke, s megerősítette: "Bizony, bizony, mondom nektek: Egyikőtök elárul." Erre a tanítványok egymásra néztek, mert nem tudták, melyikükről mondta. A tanítványok közül az egyik, akit kedvelt Jézus, az asztalnál Jézus mellett ült. Simon Péter intett neki és kérte: "Kérdezd meg, kiről beszél." Erre Jézus keblére hajolt és megkérdezte: "Uram, ki az?" Jézus így felelt: "Az, akinek a bemártott falatot adom." Ezzel bemártotta a falatot, fogta és az áruló Júdásnak nyújtotta, az iskariótí Simon fiának. A falat után rögvést belésezállyt a sátán. Jézus csak ennyit mondott neki: "Amit tenni akarsz, tedd meg mielőbb!" De az asztalnál ülők közül senki sem értette, miért mondta neki. Mivel

Júdás kezelte a pénzt, némelyek azt gondolták, hogy Jézus megbízta: " Vedd meg, amire az ünnepen szükségünk lesz. " Vagy hogy adjon valamit a szegényeknek. Mihelyt átvette a falatot, Júdás nyomban elment. Éjszaka volt. (Jn 13, 14-27)

6. Júdás szerepe Jézus elfogatásában

Harmadszor is visszament hozzájuk, s azt mondta nekik: "Még mindig alusztok és pihentek? Elég volt. Itt az óra, az Emberfiát a bűnösök kezére adják. Keljetek fel, induljunk! Íme, közeledik hozzám az áruló! "Míg beszélt, odaért Júdás, egy a tizenkettő közül, s vele karddal és doronggal felfegyverezve egy csapat, amelyet a főpapok, írástudók és vének küldtek ki. Az áruló így adott jelt: "Akit megcsókolok, ő az. Fogjátok el és vezessétek el biztos őrizet alatt!" Odaérve rögtön Jézushoz lépett: "Mester!" - szólt és megcsókolta. Erre rátették kezüket és elfogták (Mk 14, 4 1-46).

„Aludjatok csak és pihenjete! Elérkezett az óra. Az Emberfiát a bűnösök kezére adják. Keljetek föl, menjünk! Nézzétek, itt jön, aki elárul. " Még beszélt, amikor odaért Júdás, a tizenkettő közül az egyik, s vele a főpapoknak és a nép véneinek megbízásából egy kardokkal és dorongokkal fölszerelt csapat. Az áruló jelben egyezett meg velük. "Akit megcsókolok - mondta - ő az, fogjátok el!" Azzal mindjárt Jézushoz lépett. "Üdvözöllek, Mester!" - mondta, és megcsókolta. Jézus megkérdezte. "Barátom, miért jöttél? .. Erre körülfogták Jézust, kezét emeltek rá, és foglyul ejtették (Mt 26, 47-50). Keljetek fel és imádkozzatok, nehogy kísértésbe essetek!" Mielőtt még befejezte volna szavait, egy csapat érkezett. Júdás vezette, egy a tizenkettő közül. Jézushoz közeledett, hogy megcsókolja. Jézus megkérdezte. "Júdás, csókkal árulod el az Emberfiát?" (Lk 22, 47-48)

Jézus kiment tanítványaival a Kidron-patakon túlra. Ott volt egy kert. Odament tanítványaival. Ezt a helyet Júdás is ismerte, aki elárulta, mert Jézus gyakran járt ide tanítványaival. Júdás kapott egy csapat katonát, és a főpapoktól és a farizeusoktól pedig szolgákat, és kiment velük, lámpákkal, fáklyákkal és fegyverekkel fölszerelve. Jézus tudta, mi vár rá. Eléjük ment hát, és megszólította őket: "Kit kerestek?" „A názáreti Jézust” - felelték. Jézus megmondta nekik: "Én vagyok. " Júdás is ott volt köztük, aki elárulta. Amikor azt mondta: "Én vagyok ", meghátráltak, és földre rogytak. Jézus ezért Újra megkérdezte: "Kit kerestek?" "A názáreti Jézust” - felelték. Erre Jézus így folytatta: "Mondtam, hogy én vagyok. De ha engem kerestek, ezeket engedjétek el. " Így beteljesedett, amit mondott: "Senkit sem vesztettem el azok közül, akiket nekem adtál" (Jn 18, 1-9).

7. Értesülünk Mátétól meg Lukácstól Júdás végsorsáról is:

Máté: Amikor Júdás, az áruló látta, hogy elítélték, megbánta tettét, és visszavitte a harminc ezüstöt a főpapoknak és a véneknek. "Vékeztem - mondta -, elárultam az igaz vért." "Mi közünk hozzá? - válaszolták. - A te dolgod!" Erre az ezüstöt beszórta a templomba, aztán elment és felakasztotta magát. A főpapok fölszedték a pénzt, de Úgy vélték: "Nem szabad a templom kincstárába tenni, mert vér díja. " Tanácsot tartottak, és megvették rajta a fazekas telkét az idegenek számára temetőnek. Ezért hívják azt a telket még ma is Vérmezőnek. Így beteljesedett, amit Jeremiás próféta jövendölt: Fogtam a harminc ezüstöt, annak árát, akit Izrael fiai becsültek ennyire, s a fazekas telkéért adták, ahogy az Úr parancsolta nekem (Mt 27,3-10).

Testvérek, férfiak! Be kellett teljesednie az Írásnak, amelyet a Szentlélek Dávid szájával Júdásról, azok vezetőjéről jövendölt, akik elfogták Jézust. Közénk számított, a mi szolgálatunk jutott neki is részüil. Gonoszsága bérén telket szerzett magának, amikor pedig lezuhant, kettérepedt és kifordultak a belei. Erről Jeruzsálem minden lakója tudomást szerzett, úgyhogy azt a telket az ő nevükön Hakeldamának, azaz vérmezőnek nevezték el. Benne van ugyanis a zsoltárok könyvében: Lakóhelyük váljék sivataggá, ne lakja senki sátrukat. És: Tiszttségét kapja meg más. Kell tehát, hogy azok közül, akik mindig

velünk tartottak, amikor a mi Urunk. Jézus közöttünk járt-kelt, kezdve János kerestségétől egészen mennybevétele napjáig, valaki velünk együtt tanúskodjék feltámadásáról." Kijelöltek hát kettőt, Józsefet, akit Barszabbásznak vagy más néven Jusztusznak is hívtak, és Mátyást. Majd imádkoztak: "Uram, ki belelátasz mindenkinek a szívébe, mutasd meg, e kettő közül kire esik választásod, hogy átvegye az apostoli szolgálatban azt a helyet, amelyet Júdás hűtlenül elhagyott, hogy az őt megillető helyre jusson" (Csel 1,16-25)

8. Miért árulta el Iskarióti Júdás Mesterét, a világirodalom kétezer esztendőn keresztül egyik legizgalmasabb kérdése. 1940-ben erről írtam szakdolgozatot. Az evangéliumokban tette el volt rendelve (Lk 22,22) a pénzvágy (Jn 2,16), az ördög vitte árulásba (Jn 6,71). A 2. századbeli gnósztikus apokrif Júdás örömhíre szerint Júdás társmegváltó! Nélküle nincsen megváltás (Tertullianusz). Az apologéták igazolják, amit az evangéliumok tanítanak. Szent Ágoston szimbólumot lát Júdásban, Júdásból nem egy van: az egy gonosz a gonoszok egész hadát képviseli. Az ókor: nem annyira Júdás alakja érdekli, mint a kísértés, a bűnvád, a jóvátevés, a kétségbeesés problematikája. Közelebb jutott hozzá a középkor, melynek Júdás-képét inkább az érzelem, mintsem az értelem, költők és nem teológusok alakították - Jézus-életrajzokban, legendákban, passió-játékokban. Eupolémius Messiade-jában a politikai hatalomért küzdő zsidó nép királyi képviselője. A Legenda Aureában Cyborea álmodt: egy gyalázatos fiút fog szülni, aki megöli öccsét. Majd megrendül, és ezért csatlakozik Jézushoz. 4. században egy Júdás-eposzt is találunk s benne Júdás pokolbeli szenvedése: csak vasárnaponként jöhet ki onnan egy-két órát enyhülni. A passió-játékokban a nagyon gyűlölt kapzsi, pénzkuporgató zsidó típusaként jelenik meg a nézők előtt. Ez az ábrázolás kiváltotta a gettó zsidóságának az ellenhatását. A zsidó hagyományban egy furfangos, Jézusnak, a csalónak mindig felibe kerekedő Júdást találunk, aki végül is megöli a Krisztust. Júdás belső tragédiájáig a középkor nem jutott el. Nem érdekelte Júdás, az ember. A renaissance-t sem ez a századok mocskolta alak érdekelte. A reformáció, a barokk is érdektelen maradt. Abraham a Santa Clara: Miért szemelte ki Jézus apostolnak őt? Mi dolgod van vele? Te légy jó és jámbor... Hangulati párját megtaláljuk Telegdi Miklósunk nagyszombati prédikációiban is. Újat majd csak az a kor nyújt, amely szembehelyezkedik a Szentírással: a felvilágosodás. Klopstock Messiásában Júdás délceg külsejű, igazi férfiszépség, aki Krisztus uralma alatt is, Kaifás uralma esetén is biztosítani akarja magát. Hogyan hasonlott meg egymással Jézus és Júdás? Renan szerint ez mindennapos dolog. Volkmar szerint pedig csak pusztá kitalálás, a Pál-követek költötték, hogy Pált apostolsághoz juttassák. A 19. század új Júdást alkot... Várad Antal Iskariótja (1877) szerint Júdás ugyan a zsidó érdekek harcosa, de árulásra végül is az bírja rá, hogy Mária Magdolnát, menyasszonyát elhódította Jézus. Mauriac szerint Júdás csak mímelte a Krisztus-követést. Papini szerint Júdás marad a megváltás titkához kötött misztérium (B. Gy.: Júdás az irodalomban - Katolikus Szemle 1943,196-201).

Közel hetven év telt el azóta. Nem vizsgálom, mi újat hozott az elmúlt hatvan év, mert a Máténál talátnál többet nem remélek, aki ezt írja: *Amikor Júdás, az áruló látta, hogy elítélték, megbánta tettét, és visszavitte a harminc ezüstöt a főpapoknak és a véneknek. "Vétkeztem - mondta -, elárultam az igaz vért." "Mi közünk hozzá?" - válaszolták. - A te dolgod!" Erre az ezüstöt beszórta a templomba, aztán elment és felakasztotta magát.* Lukács, ha az ApCsel írása idején olvashatta volna Máté e szövegét, aligha írta volna azt, amit Jézus menybemenetele után Péter ajkára ad: *Be kellett teljesednie az Írásnak, amelyet a Szentlélek Dávid szájával Júdásról, azok vezetőjéről jövendölt, akik elfogták Jézust. Közénk számított, a mi szolgálatunk jutott neki is részül. Gonoszsága bérének telket szerzett magának, amikor pedig lezuhant, kettérepedt és kifordultak a belei. Erről Jeruzsálem*

*minden lakója tudomást szerzett. Lukács nem volt Júdás társa a Tizenkettőben, Máté igen. Máté csak elfutott a Getszemániból, de Péter ott maradt és a főpap udvarában megtagadta Mesterét. Mély együttérzés érzik Júdás Máté-rögzítette szavaiban: megbánta tettét - ahogy Péter is, aki kakasszóra keserves sírásra fakadt - visszavitte az ezüstöt, nyilvános bűnvallomást tett: vétkeztem, elárultam az igaz vért, és utána felakasztotta magát; a pénzt a templomban szétszórta és nem vett telket magának. Jézusnak - (s Atyjának is!) - vissza kellett vonnia a Júdásra kiáltott jajt: *Jaj annak az embernek... Jobb lett volna meg sem születnie*. Júdás olyan, mint a tékozló fiú. Graham Green írt egy regényt - *A végzet embere* címűt. Regényének hőse, Mr. Scrobie szereti a feleségét. Két éves kiküldetést kap, s annak helyszínén is megszeret egy nőt. Két év után, küldetése befejeződik, s nem tud mást tenni, mint hogy föbe lövi magát. Megtisztítja a Földet attól a szemét frátertől, aki Mr. Scrobie névre hallgat. Ezt csinálja Júdás is, aki *közénk számított, a mi szolgálatunk jutott neki is részül... aki mindig velünk tartott, amikor a mi Urunk, Jézus közöttünk járt-kelt, kezdve János keresztségétől a szövetségkötő lakomáig*, aki nem volt akárki, ha Jézus egy éjszakát töltött imádságban, mielőtt összeállította a Tizenkettőt és Júdás is helyet kapott 12 tanítvány között.*

Piarista köz, 2009. május 4.

A legkedveltebb, egy nőtanítvány: a Magdalai ill. bethániai Mária

A mi az árulás kiváltó okát illeti, a *cherchez la femme* alapján nagyon is helyén való lehet Váradi Pál és más regény- és drámaírók sejtése. Az ÚSz. híresei közt Júdásnál előkelőbb helyet foglal egy nő: a magdalai ill. bethániai Mária: 25 ízben említi, míg Júdást csak 24 ízben az Írás. Egy ízben Júdással együtt említi: *Hat nappal húsvét előtt Jézus Betániába ment, ahol Lázár lakott, akit feltámasztott a halálból. Ott vacsorát rendeztek neki. Márta felszolgált és Lázár is a vendégek közt volt. Mária vett egy font valódi nárduszból készült, drága olajat, megkenete vele Jézus lábát és megtörölte a hajával, a ház betelt az olaj illatával. Az egyik tanítvány, az áruló Júdás, aki elárulta, méltatlankodott miatta: "Miért nem adták el inkább az olajat 300 dénárért, s miért nem osztották szét a szegények közt?" De nem azért beszélt így, mintha a szegényekre lett volna gondja, hanem mert tolvaj volt: ő kezelte a pénzt és eltulajdonította, amit rábíztak. Jézus így szólt: "Hagyd békén! Hadd tegye, hiszen temetésem napjára teszi. Szegények mindig vannak veletek, de én nem leszek mindig veletek." (Jn 12, 1-8).*

Ugyanerről számol be Márk? Ezt írja: *Amikor Betániában a leprás Simon házában vendégül látták, odalépett hozzá egy asszony. Alabástrom edényben valódi s igen drága nárdusolajat hozott. Feltörte az alabástromot és (Jézus) fejére öntötte. Némelyek bosszankodtak magukban: "Miért kell a kenetet így pazarolni? Hisz több mint háromszáz dénárért el lehetett volna adni és szétosztani a szegények közt." És szemrehányást tettek az asszonynak. Jézus azonban ezt mondta: "Hagyjátok! Mit akadémakodtok, hisz jól tett velem! Szegények mindig vannak veletek. Akkor tehettek velük jól, amikor akartok. De én nem vagyok mindig veletek. Azt tette, ami telt tőle. Előre megkenete testemet a temetésre. Bizony mondom nektek, bárhol a világon hirdetik majd az evangéliumot, az ő tetteről is megemlékeznek." Iskarióti Júdás, egy a tizenkettő közül elment a főpaphoz, hogy elárulja... (Mk 14,3-10) Átveszi ezt a szöveget Márktól Máté is: *Amikor Jézus Betániában a leprás Simon házában tartózkodott, odament hozzá egy asszony Alabástrom edényben drága illatos olajat hozott, s ahogy ott ült az asztalnál, a fejére öntötte. Ennek láttára a tanítványok bosszankodtak: "Mire való ez a pazarlás? Hisz jó pénzért el lehetett volna adni, s az árát a szegények közt szétosztani." Jézus észrevette, s így szólt hozzájuk: "Miért bántjátok ezt az asszonyt? Hisz jól tett velem. Szegények mindig lesznek veletek, de én nem maradok mindig veletek. Amikor az illatos olajat testemre öntötte, a temetésemre tette. Bizony mondom nektek, ahol a világon**

csak hirdetni fogják az evangéliumot, mindenütt megemlékeznek majd arról is, amit ez az asszony tett." Ekkor a tizenkettő közül az egyik, a karióti Júdás, elment a főpapokhoz... (Mt 27,6-14) És Lukács? Nála is szerel az olajöntés, de teljesen más, nem húsvét előtti környezetben (Lk 7,36-50).

Ki emlékezik jól? János vagy Márk, illetőleg az eseményt tőle átvevő Máté? Lázár vagy a leprás Simon házában történt a pazarlás? Júdás értetlenkedik-e avagy némelyek, illetőleg a tanítványok teszik azt? Mindenesetre többen. Júdás lehetett a fő értetlenkedő, s János evangélista Júdás nyakába varrja az egész értetlenkedést? Mindenképpen van egy többlete a márki-mátéi szövegnek: *Bizony mondom nektek, ahol a világon csak hirdetni fogják az evangéliumot, mindenütt megemlékeznek majd arról is, amit ez az asszony tett.* " És a harmadik szinoptikus, Lukács néma? Nem néma, de ő egész más környezetben önteti hősnőnkkel az olajat:

Élt a városban egy bűnös nő. Amikor megtudta, hogy a farizeus házában van vendégségben, alabástrom edényben illatos olajat hozott. Megállt hátul a lábánál, és sírva fakadt. Könnyeit Jézus lábára hullatta, majd hajával megtörölte, elárasztotta csókjaival, és megkenste illatos olajjal. Mikor ezt a farizeus házigazda látta, így szólt magában:

"Ha próféta volna, tudná, hogy ki és miféle az, aki érinti: hogy bűnös nő." Jézus akkor hozzá fordult. *"Simon, mondanék neked valamit."* Az kérte: *"Mester! Hát mondd el!"* *"Egy hitelezőnek két adósa volt. Az egyik ötszáz dénárral tartozott neki, a másik ötvennel. Nem volt miből fizetniük, hát elengedte mind a kettőnek. Melyikük szereti most jobban?"* *"Úgy gondolom az, akinek többet elengedett"* - felelte Simon. *"Helyesen feleltél"* - mondta neki. Majd az asszony felé fordulva így szólt Simonhoz: *"Látod ezt az asszonyt? Betértem házadba, s nem adtál vizet a lábamra. Ez a könnyeivel áztatta lábammat, és a hajával törölte meg. Csókot sem adtál nekem, ez meg egyfolytában csókolgatja a lábam, amióta csak bejött. Aztán a fejemet sem kentéd meg olajjal. Ez meg a lábammat keni illatos olajával. Azt mondom hát neked, sok bűne bocsánatot nyer, mert nagyon szeretett. Akinek kevés bűnét bocsátják meg, az csak kevésbé szeret."* Aztán így szólt az asszonyhoz: *"Bűneid bocsánatot nyernek."* A vendégek összesúgtak: *"Ki ez, hogy még a bűnöket is megbocsátja?"* De ő ismét az asszonyhoz fordult: *"A hited megmentett. Menj békével!"* (Lk 7, 36-50)

Közvetlenül követi ezt a Galileában játszódni látszó eseményt Lukács beszámolója azokról az asszonyokról, akik segítettek Jézusnak és a Tizenkettőnek... mert hát semmiféle férfi vállalkozás nem lehetséges asszonyi gondoskodás nélkül: *Ezután bejárta a városokat s a falvakat, tanított, és hirdette az Isten országát. Vele volt a tizenkettő és néhány asszony, akiket a gonosz lelkektől és a különféle betegségektől megszabadított: Mária, melléknevén magdalai, akiből hét ördög ment ki, Johanna, Heródes intézőjének. Kuzának a felesége, Zsuzsanna és még sokan mások, akik vagyonukból gondoskodtak róla (Lk 8, 1-3).* A szolgáló asszonyok elseje Mária, melléknevén magdalai, akiből hét ördög ment ki, s aki alighanem azonos a fenti történet bűnös nőjével. Johannáról Zsuzsannáról többet nem hallunk. Annál inkább Máriáról: *Útjukon betértek egy faluba. Egy Márta nevű asszony befogadta házába. Ennek volt egy húga, Mária. Ez odaült az Úr lábához és hallgatta a szavait. Márta meg sürgött-forgott, végezte a háziasszonyi teendőket. Egyszer csak megállt: "Uram - méltatlankodott -, nem törődöl vele, hogy húgom elnézi, hogy egyedül szolgáljalak ki? Szólj neki, hogy segítsen nekem!"* Az Úr azonban így válaszolt: *"Márta, Márta, sok mindenre gondod van, és sok minden nyugtalanít, pedig csak egy a szükséges. Mária a jobbik részt választotta, nem is veszik el tőle soha"* (Lk 10; 39-42) S nemcsak Lukácstól halljuk, hanem Jánostól is: *Betánia Jeruzsálem közelében feküdt. mintegy tizenöt stádiumnyira. Ezért a zsidók közül sokan elmentek Mártához és Máriához, hogy testvérük miatt vigasztalják őket. Amikor Márta meghallotta, hogy Jézus közeledik, eléje sietett, Mária pedig otthon maradt. "Uram*

szólította meg Márta Jézust -, ha itt lettél volna, nem halt volna meg testvérem. De most is tudom, hogy bármit kérsz az Istentől, megadja neked. " Jézus megnyugtatta: "Feltámad testvéred." "Tudom, hogy feltámad - mondta Márta -, majd a feltámadáskor, az utolsó napon. " Jézus így folytatta: "Én vagyok a feltámadás és az élet. Aki hisz bennem, még ha meghal is, élni fog. Az, aki úgy él, hogy hisz bennem, nem hal meg örökre. Hiszed ezt?" "Igen, Uram - felelte -, hiszem, hogy Te vagy a Messiás, az Isten Fia, aki a világba jön. " E szavakkal elment és hívta nővérét, Máriát. Halkan szólt neki: "Itt a Mester és hívat. " Ennek hallatára (Mária) gyorsan fölkelt és odasietett hozzá. Mert Jézus még nem ért le a faluba, hanem ott volt, ahol Mária találkozott vele. Amikor a zsidók, akik ott maradtak vele a házban és vigasztalták, látták, hogy Mária gyorsan feláll és elsiet, utánamentek. Azt gondolták, hogy a sírhoz megy sírni. Amikor Mária odaért, ahol Jézus volt, és meglátta, e szavakkal borult a lába elé: "Uram, ha itt lettél volna, nem halt volna meg testvérem." Amikor látta, hogy (Mária) hangosan zokog (idousan autén klaiousan), Jézus lelke mélyéig megrendült. "Hova tettétek?" - kérdezte megindultan. "Gyere, Uram - felelték -, és nézd meg!" Jézus könnyekre fakadt (edarküsen). Erre a zsidók megjegyezték: "Nézzétek, mennyire szerette!" Némelyek azonban így vélekedtek: "Ha a vaknak vissza tudta adni a szeme világát, azt nem tudta volna megakadályozni, hogy ne haljon meg?" (Jn 11, 17-37). Nemcsak Lázárt szerette, hanem Máriát is, aki hangosan zokogott Lázár sírjánál! Lázárhoz csak baráti szálak fűtéek, nem érzelmiek: Lázár betegsége hírére még két napig marad a Jordánon túl (Jn 11,6). Jézus azért könnyezett, mert Mária hangosan zokogott. Úgy, ahogy Jézus csak egyszer, amikor a hazája vesztét siratta (Lk 19,41 Folyt. köv.)

Piarista köz, 2009. május 5.

Dénes Klári búcsúztatója

Istenünk magához hívta Klárit. Este álomra hajtotta fejét, és Gyuri reggelre már csak a testét találta annak, aki az éj folyamán hallhatta már Tőled: Menj be urad örömébe! Mért mondta Klárinak ezt? Csak azért, mert Klári egész életét arra szánta, hogy legyen valami igazi Jézus-követés Békéscsabán. Arra, hogy megismerje Leszko Mária s a két Antyik testvér, amit ő megismert kora-ifjúságában, biztos érzéssel találva meg Sófálvi Marcit aztán meg a Bokrot. Így hát már nem érte könnyörgők, hanem Hozzá: Készítse a csabaiaknak, meg mindnyájunknak is az utat oda, ahol ő már örökre szállást kapott!

Nem én vagyok a Bokorban a legöregebb, hanem az egri Kocsis Gizike, aki e földi létében négy hónappal megelőzött engem, s akinek úgy udvaroltam egy lelki gyakorlatom bemutatkozó estjén, hogy ő a Bokor legrégebben fiatal kislánya. S hogyan távudvarlok most Klárinak? Így: Te vagy a Bokorban az, akit a legrégebben ismerek. Valóban? Igen, mert 1949-ben volt egy lelki gyakorlatom Szolnokon, ahol ott találtam egy 16 éves békéscsabai kislányt: Klári volt az. S ő eljött a következő két évben is budapesti lelki gyakorlataimra: az angolkisasszonyok meg az örménykatolikusok templomába. Vannak a Bokorban nála korábban születettek, a Ratzinger-évfolyamúak is, az 1927-esek - Szabó Márti, Tarnai Imre -, de azok mind később csatlakoztak hozzánk. Klárié a legrégebbi - nem-létező - Bokor-tagsági könyv. Merza Jóskaé csak a 2-es számú tagsági igazolvány, mert ő két évvel később, 1951-ben érkezett Miskolcra a debreceni egyetemre.

Azután hogy megírtam a hadak útját, Klári jött hamarosan - sajnos nem tudtam megkérdezni tőle az évet és helyet, mert az utolsó találkozásunk már elmaradt - s helyette méltóbb beszélgető partnert kerestem. De azt tudom, hogy hamarosan meghívtuk a Pót-KV -ba is, ahova csak azokat hívtuk, akiknek mind az isteni, mind az emberi dolgok kedvesek. Nyaraként egy hetet töltöttünk együtt. Így aztán Klári nemcsak a napi kétszeri

zsolozsmázásban, napi szentmisében s a prédikációt követő körben-elmélkedésben mélyült tovább, hanem elmélyült a bridzselés-tudományban is meg még - a Balatonban is. Egyházi elítélésem után, 1985-ben ugyanis már ő is rakosgatta a téglát Balaton-felvidéki lelkigyakorlatos házamhoz Budaváriban, ahova várom az idén is júniustól szeptemberig a testileg és lelkileg üdülni akarókat - a csabaiakat különösen is, mert ők számomra Klári folytatásai meg a nem-csabaiakat is. Klárit már nem, mert ő közben külön nyaralást és nyaralót talált magának. Majd ott lebeg felettünk a Lélekkel együtt láthatatlanul. De tudni fogja, ha Rá gondolunk.

Istenem, tudom, hogy megbecsülöd szerelmes lányodat, Klárit, akinek jó dolga van már Nálad, kérünk, használd őt Magadnál is, hogy ki-ki a Tőled rendelt időben eljuthasson Hozzád az örök hajlékokba. Add meg, Uram! Kérünk Téged, hallgass meg minket!

Nagyon várom, hogy megmondjad: melyik hetet választod Budaváriban.

123. PÜNKÖSDI NAPLÓ

2009. JÚNIUS

Képmagyarázó

Pesti növendéknevelő házukban, a Kalazantinumban, öt és félévet töltöttem el: '37 szeptemberétől '43 januárjáig, pappá szentelésemig. Négy társam volt rám mély hatással: Gerencsér Pista, Börzsei Marci, Juhász Miki és Csányi Laci.

Pístát, aki öt évvel feljebb járt nálam, többre becsültem, mint előljáróimat, Nagypapát – Zimányi Gyulát kivéve. Hetenként egyszer szabadfórum volt, s ezt a félórát vacsora végétől esti imádkozásig rendre Pista tartotta. Már az első héten forradalmasított: ismertette Szabó Dezső '37 nyári dupla Ludas Matyi füzetét: Milyen Szekfü nyílt Schittenhelm Ede sírján? Mondta, hogy hittanárként nem fog Ószövetséget tanítani, hanem helyette Benedek Elek Magyar mese- és mondavilágát. Ő is észrevette vonzódásomat, és '41 nyarán meghívott Kolozsvárra, rám bízva hatodik osztályt végzett cserkészeit, hogy vigyem őket három hetes biciklis regélésre Észak-Erdély szórványvidékein az ott élő magyarok öntudatának fokozására. Pista fölöttem állt – nem a barátom volt. Mély tisztelet élt szívemben iránta.

Juhász Mikinél kit becsüljek többre? Vele éltem öt éven keresztül egy szobában, ő vette át tőlem a pesti Bokrot, ő lett a másodrendű vádlott, s kapott érte 14 év börtönt, hosszú hónapokon keresztül voltunk cellatársak... de nem volt a barátom. Tudomásul vettük egymás különböző személyiségeit. Viszont Laci és Marci a barátaim voltak.

Laci úgy ismert, mint a tenyerét, s biztosan nem élt a földön ember, aki engem jobban szeretett volna, mint ő. Mért nem lett Bokor-tag? Mert nem lehetett a tanítványom. A kora miatt. Egyidős volt velem. Mint alighanem Lázár is Jézussal.

És Marci? Mindegyikük kisregény a soha-meg-nem-írandó regényemen belül, de azért Marci a mindenekfeletti barát. Nem akarok élot bántani? Ezért így fogalmazok: a magholtak közül.

Kisregénytöredék Marciról: neve Börzsei Márton, született 1914. 10. 27-én. Ő évvesztesként 1921-ben kezdte meg az első elemi Mosonszentmiklóson, én pedig 1919. 1.9- én Budapesten, és évnyszerként 1924-ben. Mind a ketten Nagy-Magyarországban születünk, ő a háború elején, én meg a végén. De így is volt köztünk három év különbség, ami a Rendsben lefogyott egyre, mert ő hat elemi végzett a falujában, én pedig Pesten csak négyet. Már a gimnázium hatodik osztálya után, 1933-ban beöltözött, s utána 1934-ben Kecskemétre került reverendás stúdensként, ahol elvégezte a hetedik osztályt. Mire elvégezte – miért, miért nem, nem tudom – megszűnt a studentátus Kecskeméten, és a nyolcadik osztályt már Pesten kezdte el 1935-ben. Ő a B-ben, én az A-ban – egy szinten a 14- és 19-ben született. De mivel 1932 óta az ötödikesek választhattak görög és francia között, s mi mid a ketten a görögöt választottuk, a 35-36-os tanévben megismertük egymást görög úton. 36-ban én elmentem Vácra noviciátusba, ő meg elkezdte a Kalazantiumban az első évfolyamot.

1937 aug. 31-én találkozom vele újra, amikor türemlünk a lápcsón lefelé, hogy menjünk vacsorázni, s kapok egy hátbavágást tőle. Ez nem Te vagy!!! Megérezte ő is, hogy történt velem valami a noviciátusban. De aztán mentünk Gerencsér Pista fejtágításaira, s megint normális lette: Bulányi Bulányi lett újból, s maradt is egyelőre immár 72. éve. Marci egy évvel felettem járt, Csányi Laci (a Csunya) egy évvel alattam. Rendre velük kerültem meg délutánonként fél óra alatt – kötelező séta – az Erzsébet- meg a Lánchidat.

Marcit 1942. 12. 7-én szentelték. Egy fél évet ott hagyott a Kalazantiumban. Kellett a tanár Nagykárolyba, Máramarosszigetre, nemcsak Kolozsvárra. Szentelése másnapján én is ott voltam a mosonszentmiklósi primícián, ahol tarokkozni akarta velünk, s Tihanyi Tibor, a velünk jött prefektus azzal mentett ki minket, hogy teljes képzésünk még nem fejeződött be, majd pótolják még a hiányosságokat. Marci másnap vonatra ült s elment Erdélyországba, ahova rendelte Rendünk kormánya, közelebről Nagypapa. Két hónap múlva engem is szenteltek, de engem nem a Szamos ..., csak a Ronyva partjára küldtek. De ott voltam a

Szamos-parton Marci előtt, mert az idősebb jóbarát, Pista már 41-ben meghívott egész nyárra Kolozsvárra, Kisbácsára, Mérára, hogy vezethessem a szórvány magyarsághoz cserkészeit. 42-ben nem mehettem, mert tábori lelkészi kiképzésen voltam, de 43-ban Saújhely java cserkészeivel három hetet tölthettem Székelyföldön, 43 karácsonyán pedig Marci egyik szórványvidékét pasztoráltam, s az ezeréves határon, Kosnán szilvesztereztem. Vízkeresztkor az Ilva folyó mentén írtam az oláh ajtókra is: 19+G+M+B+44.

Aztán Rákosi apánk nép főiskolája miatt 15 éves szünet következett be, de amikor az véget ért, már repültem is Marcihoz minden évben, aki akkor már a görgényszentimrei katolikus magyarok papja volt, de a betiltott görögkatolikus egyház oláhjait is pasztorálta, akik meg voltak győződve, hogy Marci lejűkkel megkent imádsága a legbiztosabb módszere annak, hogy az imát kérő választottjának a szíve a lejt befizető felé forduljon, – ezt Marci nagyon szégyellt. Közben még Szabó Attilánál le is doktorált Kolozsvárott a mosonszentmiklósi magyar tájnyelvből. Nagyon fiatalon halt meg, a KIO-t már nem tudtam kezébe adni. Valamikor a 60-as évek második felében történt ez, híre se jutott el hozzám. Marci által ismerkedtem a nagy és becsületes székely papokkal, mert akkor is meghívott, amikor a püspök bérált Szentimrén, s akkor következett be életemben az, ami soha előtte, soha utána. Kettesben maradtunk bérálás után a plébánián, s én tiltakozása ellenére letérdeltem előtte és megcsókoltam a kezét. Édesanyámmal egy évben született. Messze fölé nőtt mindazoknak, akiket püspökké szentelt egyházam. Különb, jézusibb emberrel még nem találkoztam. Nálam már ritkítja párját. Márton Áronnak hívták.

Piarista köz, 2009. június 1.

Testvér-folyóiratunk, az Érted Vagyok

megkért, írjam meg számukra júliusi elmélkedéseket, de a leadási határidő: március vége. Írói körökben Rónay Gyurkát Jóistennek hívták, mert minden határidőt teljesített Magam egy héttel lemaradtam, s így csak majdnem voltam az, ami Rónay. De végül is elkészültek a

Júliusi elmélkedések

Évk. 14: Mk 6, 1-6

1. Nem az ács ez, Mária fiai: (Jézus), Jakab, József, Júdás és Simon testvére? S ugye, nővérei is itt élnek közöttünk? – kérdezik a názáretiek. Én pedig kérdezem, hogy ki volt az apjuk? Nem a Szentlélek, nem József, hanem annak öccse, Alfeus, ki nemzette korábbi házasságában a vámos Máté-Lévit (Mt 10,3; Mk 2,14), a Máriával kötött későbbi házasságában pedig a fent említetteket, kikből három (Jakab, Júdás és Simon) a Tizenkettő tagja is lett (Mk 3,18; Lk 6,15 Csel 1,13). E tények tudomásul vevését kizárólag az akadályozza, hogy a Názáreti Mária halála után közel 300 évvel Alexandriai Petrosz konstantinápolyi püspök állítja, hogy Mária mindenkor szűz volt, ami világosan ellenkezik az ÚSz. fenti tanításával. Újabb 300 esztendő után a II. Lateráni zsinat ezt már dogmaként tanítja a Jézussal és Máriával kortárs názáretiek és az evangélisták tapasztalatával szemben. S aki a dogmát, mint tévedhetetlen igazságot elveti, az olyant az egyház máglyán elégeti, a felvilágosodás óta csak kiközösíti.

Mindennek következménye, hogy az egyház száz mindenkor szüzességet fogadó személyt is szentté avat, míg legfeljebb egy-két embert azok közül, akik ezt a szüzességet fogadalommal magukra nem vállalják. E nem vállalókat csak laikus hívőknek tekint, akiknek csak annyira van lehetőségük, hogy a szentmisén mondhatják: és a te lelkeddel... és kitáthatják szájukat, hogy a megszentelt életállapotúak a szájukba tehessék az eucharisztát, ahogyan a gyerekek beadják az orvosságot. Annak ellenére, hogy biztosan állítom, hogy a hét gyermeket nevelő édesanyám élete bizony volt annyira jézusi élet, mint a megszentelt életállapotot vállalóké. További következménye ennek, hogy az egyházat kizárólag a megszentelt életállapotúak istentapasztalása érdekli, viszont azok istentapasztalása, akik a

természet rendje szerint ketten egy emberré válnak az Istentől szívükbe ojtott szeretet/szerelem erejében – nem érdekli. Az ő istenmegtapasztalásai nem érdeklik az egyházat, pedig az Anyukák és Apukák olyan konkrét tapasztalatokat tudnának mesélni kölkeikről, amilyenek Jézus példabeszédei voltak.

A megszentelt életállapot fontosabb, mint a hűség Jézushoz. A Bokor áldozatinak erejében is megszűnik a kötelező sorkatonaság, tehát nem kell többé kispapjainknak letenniük az esküt a jézustalan szövegre. De. A megyéspüspök letéteti azt velük. Miért? Csak nem engedem a kispapjaimat kurvák közé! Ezek az orvosnők és az ápoló nővérek! Inkább a jézustalanság, mint a megszentelt életállapot veszélyeztetése. Idáig a püspöki, a mindig szűz Mária-dogma ereje.

2. „A prófétának csak hazájában, rokonai körében, a saját házában nincs becsülete.” Az előző szavakat az egyház – csak jegyzetekben s nem a szövegben, mert az ÚSz-nek ilyen unokatestvér szava nincs is rá – kimagyarázza, hogy a negyedik és hatodik századi hasraütést (= tapasztalhatatlant) dogmaként terjeszthesse a zsinat elé. E most idézett szavak viszont szállóigévé lettek. Gondolom, hogy csak annak következtében, mert általános érvényűvé lett megfigyelés eredményét közli. Mi adhatott okot Jézusnak erre? Hát az, hogy Kafarnaumban akkora sikere volt, hogy meg kellett szöknie előle; a názáretiek meg fanyalognak. Lukács szerint: „De hát nem József fia?” – kérdezték. Így szólt hát hozzájuk: „Biztosan ezt a mondatot szegezitek majd nekem: Orvos, magadat gyógyítsd! – Jézus egy másik szállóigéje, mely itt, Názáretben született... Azaz nem, mert már Jézus is idézi csak – A nagy tetteket, amelyeket – mint hallottuk – Kafarnaumban végbevittél, vidd végbe itt, a hazádban is!” Majd így folytatta: „Bizony mondom nektek, hogy egy prófétát sem látnak szívesen a saját hazájában.... S Ezt hallva mind haragra gerjedtek a zsinagógában. Felpattantak, kiűzték a városon kívülre, és fölvezették arra a hegyre, amelyen városuk épült, a szakadék szélére, hogy letaszítsák. De ő áthaladt köztük és eltávozott. Jézus lement Kafarnaumba (Lk 4, 22...31).

3. Jézus csodálkozott hitetlenségükön. Csodálkozott? Igen: ethaumadzen (Mk 6,6) ez alkalommal a názáretiek hitetlenségén. Attól, hogy ács még szeretheti őt Atyja; ő meg az Atyát. Kafarnaumi csodáiról hallottak... Szentháromságba tartozásáról hogyan beszéljen? Maga, Jézus tudja-e már?

A kafarnumi százados hitén Jézus elcsodálkozott és kísértőihez fordult: „Bizony mondom nektek, Izraelben nem találtam ekkora hitet. Ezért mondom nektek: Sokan jönnek majd napkeletről és napnyugatról, és letelepednek Ábrahám, Izsák és Jákob mellé a mennyek országában, az ország fiait pedig kivetik a külső sötétségbe. Ott sírás és fogcsikorgatás lesz.” A századosnak pedig ezt mondta Jézus: „Menj, legyen úgy, ahogy hitted!” A szolga még abban az órában meggyógyult. Lukácsnál ugyanez: Ennek hallatán Jézus elcsodálkozott. Megfordult, s így szólt a nyomába szegődött tömegnek: „Mondom nektek, ekkora hittel még Izraelben sem találkoztam.” Amikor a küldöttek hazaértek, a szolgát egészségesen találták (Lk 7, 9-10).

Nikodémusnak is mondja: Ne csodálkozz azon, hogy azt mondtam: újjá kell születnetek. A szél ott fúj, ahol akar, hallod a zúgását, de nem tudod, honnan jön és hova megy. Így van vele mindenki, aki a Lélekből született” (Jn 3, 7-8). Jézus a farizeusokat is erre figyelmezteti: „Egyetlen egy tettet vittem végbe, s mindnyájan megütköztök rajta. Mózes parancsot adott a körülmetélésre – bár nem Mózesről eredt, hanem az ősatyáktól –, és szombaton is elvégzitek a körülmetélést. Ha tehát szombaton is körülmetélkedhet az ember, hogy Mózes törvénye csorbát ne szenvedjen, miért acsarkodtok ellenem, amiért egy embert meggyógyítottam szombaton? Ne látszatra ítéltetek, hanem igazságosan ítéltetek!” (Lk 7, 21-24). A csodálkozás Jézus nyelvén is azt jelenti, amit mai magyar nyelvünkben. A meglepőn csodálkozunk: elfogadva azt vagy elutasítva.

15. Évk: Mk 6, 7-13

1. Az útra ne vigyetek semmit, csak vándorbotot; sem kenyeret, sem tarisznyát, sem pénzt az övetekben. Sarut kössetek, de két ruhadarabot ne vegyetek magatokra! Aki ezt mondja, nem egy hintó lépcsőjéről mondja, hogy még eligazítsa a népet, mielőtt a kocsis elindítja ostorával a hintót. Nem. Hintó nélkül beszél, és a maga szerelése sem különbözik azokétól, akikkel beszél. Rajtam két fehérnemű, két gumiharisnya – mert nem tudok saruban menni, eshetik eső, hó, s megfázhatnak és beteg lennék, cipőt kell tehát húznom s már is nem két ruhadarabom van, hanem öt. S most jön csak a nadrág, a pulcsi, a zakó meg a bélelt kabát. No meg a kalap. Ez már éppen tíz ruhadarab. És a nyakkendőm még nem is említettem, a sálam sem... De hát hideg szél fú, édesanyám, adja ki a kendőm. Ezzel a szereléssel mit csináljon Jézus? Beléphetne egy úriember a Tizenkettő nevű csoportba? Evvel a 12 ruhadarabot számláló felszereléssel? Meg még a ruhásszekrénye tartalmával? Nem léphetne be. Megkísérelhetné, de minek? Akkor odalépett hozzá egy írástudó és azt mondta neki: „Mester, követlek téged, bárhová mégy is.” Jézus így válaszolt: „A rókáknak van vackuk, az ég madarainak fészük, de az Emberfiának nincs hova fejét lehajtania” (Mt 8, 19-20).

Mást is mondott Jézus. Kinek mondta? Írástudóknak? Nem azoknak. Mindnyájunknak mondta. Mi az? Ez: Boldogok vagytok, ti szegények, mert tiétek az Isten országa. Boldogok vagytok, hogy most éheztek, mert jól fogtok lakni. Boldogok vagytok, akik most sírtok, mert nevetni fogtok. Boldogok vagytok, ha gyűlölnék benneteket az emberek, kizárnak körükből és megrágalmaznak, s neveteket, mint valami szégyenletes dolgot elvetik az Emberfia miatt. Örüljete azokban a napokban, ha majd ez bekövetkezik, és ujjongjatok, mert nagy jutalomban részesültök a mennyben! Atyáik is így bántak a prófétákkal. De jaj, nektek, gazdagok, mert már megkaptátok vigaszokat. Jaj nektek, akik most jóllaktok, mert éhezni fogtok! Jaj nektek, akik most nevettek, mert sírni és jajgatni fogtok! (Lk 6, 20-25) Össze is foghatjuk e sorok velejét: Boldogok vagytok, ti szegények, és jaj nektek, gazdagok.

S a még nagyobb baj, hogy ezeket sem hintaja lépcsőjéről mondta, hanem úgy, hogy fölkelt a vacsora mellől, levetette felsőruháját, fogott egy vászonkendőt, és maga elé kötötte. Aztán vizet öntött egy mosdótálba, majd hozzáfogott, hogy sorra megmossa, s a derekára kötött kendővel megtörölje tanítványainak a lábát... Amikor megmosta lábukat, fölvette felsőruháját, újra asztalhoz ült és így szólt hozzájuk: „Tudjátok, mit tettem veletek? Ti Mesternek és Úrnak hívtok, s jól teszitek, mert az vagyok. Ha tehát én, az Úr és Mester megmostam lábatokat, nektek is meg kell mosnotok egymás lábát. Példát adtam, hogy amit én tettem, ti is tegyétek meg. Bizony, bizony mondom nektek: Nem nagyobb a szolga uránál, sem a küldött annál, aki küldte. Ha ezt megértitek, s tetteitekben ehhez igazodtok, boldogok lesztek. (Jn 13, 1...17). S ennek a veleje pedig ez: Példát adtam, hogy amit én tettem, ti is tegyétek meg.

Nincs mentségünk. A Bruderhof, Visnyeszéplak példáját szem előtt tartva, be kell népesítenünk a Hangyásalját, melyet Istentől kaptunk a magunk pénzét is belerakva. Ha azt már benépesítette öt harmadik-negyedik nemzedékbeli Bokor-család, kereshetünk pusztuló falvat, melyet felvásárolunk, ahogy Vinyeszéplak és Hangyásalja is felvásárlódott. Magam is úriemberek gyerekeként halottam meg Jézus hívását a kisközösségre. Nagyvonalúan elmentem e kellemetlen egy ruhája volt csak Jézusnak tényállás mellett. Aztán Rákosi Mátyás segített nekem: a börtönben már nem volt váltás-ruhám. Amikor közel 10 év után 10 évre szállító munkás lettem, már újra lett két ruhám: egy a 10 óra munkaidőre, s egy másik és 12 darabból álló, melyben folytathattam az úriemberséget... Meg kell nekem is ténnem. Bizony meg kell ténnem. Hogyan? Hát Hangyásalján!

2. Ahol nem fogadnak be benneteket, ott még a port is rázzátok le lábatokról... Zsidó szokás volt, hogyha külföldről érkeztek, akkor a Szentföld határánál lerázták az idegen port sarujukról. Ha azt tapasztaljuk, hogy valaki Jézus evangéliumának elfogadása helyett, csak valósi cselekmények gyakorlásával, tehát azzal akar megfelelni Isten elvárásainak, hogy jó katolikus, jó református, jó zen-buddhista akar lenni, de az életét nem akarja Jézus életére át-

formálni, akkor menjetek tovább úgy, hogy még a port is lerázzátok lábatokról. Hagyjátok, hogy a halottak temessék el halottaikat. Azért hagyjátok, mert Jézus nem vallási gyakorlatokat kíván tőlünk, hanem életünk odaigazítását ahhoz, amit szavával és példájával mutatott nekünk. Isten az életünket akarja szentháromsági életre formálni, s nem csupán imádkozási-elmélkedési módosításokat kíván tőlünk.

3. Hirdették a bűnbánatot, sok ördögöt kiűztek, és olajjal megkenve sok beteget meggyógyítottak... Csak azért tette ezt, mert a páli-keresztény hiedelemmel szemben tudta és tanította is Jézus övéinek, hogy Isten, ha százszor is keresztre feszítjük őt, akkor is képtelen bűneink elvételének a bűvészmutatványára. De Jézus és tanítványai képesek a lelki betegségek meggyógyítására. Őt és őket hallgatva minden pszichológusi és pszichiátriai segítség nélkül is meggyógyulunk. Csak az szorul e segítségre, aki mereven elzárkózik előle, hogy Jézust hallgassa. Minden betegségnek lelki okai vannak – tanultam Évától is Visnyeszéplakon, s ez ellen mindenféle pszichológusi és pszichiátriai beavatkozás csak önámítás. Bűnbánat nélkül nincs javulás. Ha ez megvan, akkor úgy elszáll a lelki meg a testi betegség, mintha nem is lett volna. S ha valaki minderre azt mondja nekem: Hol élsz Te?, akkor válaszolok neki: a 20. és 21. században, s nem hallottam a 20. század első felében annak hírét, hogy bárki piarista igénybe vett volna pszichológust vagy pszichiátert. Mit csináltunk helyette? Gyónni jártunk, mert Jézus és tanítványai a bűnbánatot hirdették. Jó lelkivezetőt kerestünk, aki nem kért pénzt szolgáltatáért, gyógyszert sem írt fel, aminek kiváltásával csak gazdagítjuk a dollár-milliárdosokat. Mindennél többet kért: életünknek jézusira formálását kérte.

Évk. 16: Mk 6, 30-34

Mert annyian felkeresték őket, hogy még evésre sem maradt idejük. Ezt úgy szokták mondani, hogy ez a nagyság átká. Igazán nem akarok ráduplázni Jézusra, de nekem már alvásra sincsen időm, a meghalásra pedig végleg nincs. Igaz, hogyha meghalok, nem is lesz szükségem már időre, mert átköltözöm az időtlenség világába, ahol aztán – a logika furcsa fíntoraként már kell – mindenre időnknek lennie. Erről tanítja a teológia, hogy ez misztérium, azaz mély titok, melybe belelátni halandónak nem adatik meg, már pedig mi mindannyian halandók vagyunk, de ezt az elhalást én nem siettetem, mert mint mondtam: nagyon kevés... meghalni sincs időm.

Miért nem maradt Jézusnak és Tizenkettőnek ideje még evésre sem? Hát azért, mert annyian felkeresték őket. Kérdezem magunktól, mi kit keresünk meg? És ki keres meg bennünket? Két oka is lehet ezeknek a kereséseknek. Az egyik, hogy a Mammon miatt keresgéljük egymást – s ez esetben nekünk sem lesz időnk az evésre sem. A másik ok, hogy keressük az Isten Országát, s ezért nincs időnk evésre, aludni meg meghalni sem. Ha viszont el akarjuk hagyni a Mammont, akkor idő-, pénz- és szeretet-elszámolásra van szükség. Ha a mammoné vagyok futok utána napi 12 órát, a többiben meg eszem, alszom meg szórakozom (TV, Internet, csalom a házastársam: háromszor házasodom és kipusztítom a nemzetem). Ha pedig Isten Országát keresem, akkor legfeljebb 8 órát dolgozom, 10-et alszom eszem, tisztálkodom s a megmaradó 6-ban is az Istennek élek: művelődöm és keresem azok társaságát, akiknek az a gondjuk, hogy miként lehet a Földet a lelkiismeretük hangjára hallgató Lao-ce, Buddha, Szókratész, Jézus mintájára az Istent keresők, az Istenek tetszők területévé, Országává tenni. Ez esetben sem lesz időm evésre sem, de esténként nyugodt lélekkel fogom álomra hajtani fejem. Esetleg tomboló viharban is alszom majd a hajó farában, mert annyira elfáradtam országbeli teendőim végzésében, mint maga Jézus: Példabeszédben hirdette nekik a tanítást..., példabeszéd nélkül nem tanított... tanítványainak mindent megmagyarázott. Alkonyatkor így szólt hozzájuk: „Keljünk át a túlsó partra.” Erre elbocsátották a népet, és magukkal vitték úgy, ahogy ott volt a bárkában. Más csónakok is csatlakoztak. Nagy szélvihar támadt, a hullámok a bárkába csaptak, úgyhogy az már-már megtelt. Jézus a bárka végében egy fejpárnán (proskephalaion Mk 4,34) aludt. Felkeltették... utasította a tavat: „Csendesedj! (Mk 4,33-39)

A tanítványok fiatalabbak voltak, csak hallgatták, amit Jézus mondott. Nem fáradtak el mint Jézus a tanításban. Jézus aludt mint a tej. Aludhatott is, mert fiacskái még a feje alá raktak egy vánkust. Babucitól első elemiben érdeklődik a tanító néni: Milyen a macska talpa?

Gondolkodik, majd megszólal: Hát vánkusos. Hapax legomenon, egyetlen előfordulása az ÚSz-ben a proskephalaion. Lehet másképpen fordítani, pl. vánkusos. Arról is érdeklődik, hogy mi akar lenni. Most gondolkodás nélkül válaszol: Hát főző mama. Ajánlom választát a Bokor 3. nemzedékének. Babuci 1917-ben született, Ko. Laci temette.

Pihenni elvonultak hát egy elhagyatott helyre, hogy magukban legyenek. De sokan látták, amikor elindultak, és kitalálták szándékukat. Erre a városokból mindenünnen gyalog odasiettek, és megelőzték őket. Mért mentek mindenünnen utána? Mert megesett rajtuk a szíve. Hát ez egy szinoptikus szó. Tizenkétszer is előkerül az ÚSz-ben, de csak náluk, a többi 24 könyvben egyszer sem. Máté kétszer is (Mt 9,36 14, 14) is szerepel a márki szóhasználat (6,34). Ez a szó vezeti be a csodálatos kenyérszaporítást: Jézus ekkor összehívta tanítványait, s így szólt hozzájuk: „Sajnálom a népet. Már harmadnapja kitartanak mellettem, és nincs mit enniük. Nem akarom étlen elküldeni őket, nehogy kidőljenek az úton.” (M 15, 32; Mk 8, 2). S ezt a szót adja Jézus ajkára Máté, amikor beszél a mennyek országához hasonlító királyról, aki el akarta számoltatni szolgálait. Amikor elkezdte a számadást, eléje állítottak egyet, aki tízezer talentummal tartozott neki. Mivel nem volt miből megfizetnie, megparancsolta, hogy adják el feleségestül, gyerekestül, minden vagyonával együtt, s úgy fizessen. A szolga leborult előtte, és úgy kérte: Légy türelemmel irántam, s mindent megfizetek neked! Az úr megkönyörült a szolgán, szabadon engedte, s adósságát is elengedte (Mt 18, 27). S a jerikói vakok estében is: A nép csitította őket, hogy hallgassanak, de ők annál jobban kiáltoztak: „Uram, Dávid fia, könyörülj rajtunk!” Jézus megállt, odahívta őket magához, és megkérdezte tőlük: „Mit akartok, mit tegyek?” „Uram - felelték -, hogy megnyíljék a szemünk.” Jézus megkönyörült rajtuk, és megérintette szemüket. Azon nyomban visszakapták látásukat és követték őt (Mt 20;34). Ugyan ez történt, amikor találkozott egy leprással, aki leborulva Jézus előtt kérlelte őt:

Évk. 17: Jn 6,1-15

Amikor az emberek látták a csodajelet, amelyet Jézus végbevitt, így beszéltek: „Bizonyára ez az a próféta, akinek el kell jönnie a világba.” Jézus észrevette, hogy körül akarják venni, erőszakkal meg akarják tenni királynak, azért visszament a hegyre, egyedül. Ezután következik a kafarnaumi zsinagóga kemény beszéde. Aztán a Péteréknek mondott szava: Ti is el akartok menni? Majd a hosszú nyaralás túl a Libanonon. Meg az is, amit Fülöp-Cezárájában mond majd a Tizenkettőnek: az Emberfiának emberek kezébe kell adatnia. S a Péter mentő ötlete: Nem történhetik ez veled, Uram. Kezdődik előről a pusztai kísértés. Királynak kell lenni, hogy ne öljenek meg, mert ha nem vagy király, akkor megölnék. Itt csak az imádság segít, melynek az a vége, hogy ne igyam-e ki a poharat, meg az, hogy Istenem, Istenem, miért hagytál el engem? Minden összezavarodik Jézusban, amikor fel kell mennie a hegyre imádkozni, mert nincs ember, aki megértené, hogy mi lesz a sorsa annak, aki a szeretetre teszi rá az életét.... Aki dudás akar lenni, pokolra kell annak menni... Aki Jézussá akar lenni, annak már régen rossz. Mindenki irigyli, de cserélni, senki sem hajlandó vele. Vagy Te igen? És én? Kérlek, ments ki egem!...

Piarista köz, 2009. június 2.

Jézus meg a magam fejlődési állomásai a hazaszeretemben

Bandikám, amit kivastagítottam dolgozatod szövegéből, csak ahhoz szeretnék hozzászólni. Én az Istent is olyannak gondolom, hogy fejlődik, mert olyan tapasztalatok birtokába juttatjuk őt, amelyekkel nem rendelkezhetik előre és eleve, ha egyszer megajándékozott bennünket a szabadsággal. Így hát Jézus számomra mindenképpen fejlődő, akár

Áriusz, akár Athanáz az egyetemes tanító, ami egyébként fából vaskarika. Felesküldhetem Jézusra, úgy akarhatom továbbgondolni azokat a problémákat, amelyekkel ő még nem találkozott, de nem tudok kis Jézus lenni, maradok Bulányi, és a fejlődés-elhülyülés törvénye alatt állok.

Két szakaszt látok Jézus nyilvános működésének rövid három í(?) esztendejében. Első: Nagyon szeretem a fajtámat, de nem tagadom meg a nem-zsidókat sem. Második: Belátom, hogy nem blokkolhatok le a fajtám mellett, minden nemzethez el kell küldenem titeket, de Jeruzsálemtől kezdve (Lk 24,47), tegyétek hát tanítványokká az összes nemzeteket (Mt 28,19), s tanúim lesztek Jeruzsálemben, egész Júdeában és Szamáriában a Föld határáig (Csel 1,8).

A magam hosszú életében pedig többet, Az első: a 40-es évek eleje, amikor még hajlandó lennék kimenni a Donhoz is. A második: a 40-es évek közepe, amikor is megmászom szándékom, mert megismerkedem Jézussal. A harmadik: 90-ig tart, amikor is nincs se módom, se időm a nemzetekhez menni. A negyedik, amikor is hét éven keresztül megyek a nemzetekhez, de minek? Egyetlen tanítványt sem tudok a nemzeteknél s a közéjük kivándorolt magyaroknál gyűjteni. Eztán következik az ötödik, amely hasonló Jézus első szakaszához, s gyűjtöm a tapasztalatokat. Ezek elseje. Elfejtette nemzetem a saját maga nyelvének ízeit. Lehet, hogy szeptembertől kezdve magyarórát is hirdetek. Csak négy hetenként, mint az ó-görögöt. A nyáron megírom hozzá tankönyvet: A jézusi magyar irodalom.

Piarista köz, 2009. június 3.

De miért nem szül a magyar – gyerekeket?

Csak azon fordul a magyar társadalom hosszú távú megmaradása, hogy a magyarok is szülnek annyi gyereket, mint a cigányok. 1945-ig a magyar államnak ehhez semmi köze nem volt. Akik gyereket szültek, azokat felnevelték a szüleik. Voltak gazdagok és szegények, ahogyan mindig is voltak, ameddig csak történelmi emlékezetünk terjed. Csak azért akarhatnak a cigányok Cigány-országot, mert Jézus nélkül akarnak élni a magyarok, s ennek a következménye, hogy nem szülnek, hanem csak felelőtlenül lefekszenek a pap áldása nélkül. Jézusi kisközösségeket kell létrehoznunk, amelyekben testvértáncra penderülünk minden Jézust akaró emberrel. Hozunk-e létre magyarokból és cigányokból jézusi kisközösségeket? Én elkezdtem 2009-ben, ahogyan 1945-ben is elkezdtem létrehozni magyarokból. Akkor olyan kevesen voltak még a cigányok, hogy nem is találtam a Piariban, a Svetitsben, a debreceni egyetemen csak magyarokat. 2050-ben már a cigányok lesznek a többség? Nem késtünk még el semmivel. Van még közel félszázadunk a testvértáncra penderülésre.

Piarista köz, 2009. június 4.

Puer natus in Betlehem...

Még nyár van, s vakáció kezdődik. Nekem meg kezembe akadt egy fakuló szamizdat, melyet karácsonykor mindig előveszek, hogy megfürösszem magam az adventi-karácsonyi szépbe.

1.

Puer natus in Betlehem, alleluja / Unde gaudet Jerusalem, alleluja, alleluja,

In cordis júbilo, Christum natum adoremus, / Cum novo cantico.

Per Gabrielem nuntium, alleluja, / Virgo concepit Filium, alleluja, alleluja, / In cordis júbilo ...

Tamquam sponsus de thalamo, alleluja, Processit Matris utero, alleluja, alleluja / In cordis júbilo ...

Hic jacet in praesepe alleluja / Qui regnat sine termino, alleluja, alleluja / In cordis júbilo ...

Laudetur sancta Trinitas, alleluja / Deo dicamus gratias, alleluja, alleluja / In cordis jubilo ...

2.

Ó jöjj, ó jöjj, Üdvözítő, beteljesült már az idő:
törd át az ég zárt ajtaját, vár a világ sóvárgva Rád.
Megnyílt az ég harmatozva, Megváltónkat, hogy lehozza .
Ég felhői, nyíljatok szét hozva Jákob fejedelmét.
Föld virulj ki völgyön-halmon, viruló zöld, hadd fakadjon,
Nyílj ki földnek szép virága, Dávid házának királya,
Ó fényes nap, ó szép csillag! Téged vágyunk mi látni csak,
Kelj fel napunk, fényességed, űzze el a sötétséget.

3.

Kírie elejszon, ó Istenünk, örvendezni és háladalt zengedezni jöttünk ma.
Kri-iszte elejszon, betlehemi szent Fiadat, mert fogadjuk megváltónkat mai nap.
Kírie elejszon, kit Szűzanya a jászolban ápolgatott pólyácskában egykoron.

4.

Dicsőség mennyben az Istennek! Dicsőség mennyben az Istennek!
Az angyali seregek, vígan így énekelnek: Dicsőség, dicsőség Istennek.
Békesség földön az embernek! Békesség földön az embernek!
Kit az igaz szeretet a kis Jézushoz vezet, Békesség, békesség embernek.

5.

A kis Jézus megszületett, örvendjünk, Elküldötte ő szent fiát Istenünk,
Betlehemben fekszik rongyos jászolban, Azért van oly fényesség a városban.
Eleibe térdepelünk mindnyájan, Örvendezve énekelünk vígságban,
Dicséretet mondjunk édesanyjának, ajándékot hozzunk a kis Jézusnak.

6.

Az angyal énekel, tekints az égre fel: Napvilágos lett az éj, meghasadt az ég,
És a második személy most a földre lép, Mézet ont az ég, mézet ont az ég!
Az angyal így dalol A fényes ég alól: Istenünknek glória a Mennyekben fenn!
Véle mondja Mária, véle Betlehem: Mondjunk glóriát! Mondjunk glóriát!
Jó pásztoremberek, mind jámbor, nyílt szívek, hallják boldog hangjait: Földön békesség!
Boldogságot ád a hit, hogyha szíved ép. Hisszük is szavát, hisszük is szavát.
És mennek boldogan, hol Jézus jászla van, Hozzák tiszta szívüket szép ajándokul.
Mink is hozzuk jó hívek, várja már az Úr: Tiszta hű szívet, tiszta hű szívet.
Most angyal s pásztorok, ég és föld egybefog: Mind mi él és mind mi van, Glóriára hív,
Áldja együtt boldogan minden tiszta szív, Szent-szent-szent az Úr! Szent-szent-szent az Úr!

7.

Istengyermek, kit irgalmad közénk lehozott,
Angyaloknak énekével Néked áldozok,
Terjeszd fölém kezedet, hogy az istenszeretet
töltse el ma szívem, lelkem jászolod tövén.
Bár nem látom gyermekarcod szent vonásait, Hiszem mégis rendületlen:
hogy már te vagy itt. És mosolygón fölfogod könnyemet, amit hozok
Ajándékuul jászolodnak trónusához én.
Istengyermek, nézd szívemnek forró vágyait, Boldogságot adni másnak
nincs hatalma itt. Csak Tenéked Istenem. Ó ha arcod megjelen,
Áldott ostya szent színében boldog vagyok én.
Betlehemi csillagodat ragyogtasd nekem, Ki e sötét lelki éjben jászlad keresem!
Add hitemnek fényedet, akkor biztosan megyek, S meg nem állok,
míg a trónod el nem érem én.
Szentségházad jászolához állok örnek én, Hogy ne bántson senki téged

már e földtekén. Ó ha Téged sértenek, én szívembe rejtelek,
S menedéket adok Néked mindhalálomig.

8.

Mennyből az angyal lejtött hozzátok pásztorok, pásztorok,
Hogy Betlehembe sietve menvén lássátok, lássátok.
Istennek Fia, aki született jászolban, jászolban,
Ő leszen néktek Üdvözítőtok valóban, valóban.
Mellette vagyon az édesanyja, Mária, Mária;
Barmok közt fekszik, jászolban nyugszik szent Fia, szent Fia
El is menének köszöntésére azonnal, azonnal,
Szép ajándékot vívén szívökben magukkal, magukkal.
A kis Jézuskát egyenlőképpen imádják, imádják,
A nagy Uristent ilyen nagy jóért mind áldják, mind áldják.

9.

1. Csordapásztorok midőn Betlehemben Csordát őriznek éjjel a mezőben, Csordát...
2. Isten angyali jövének melléjük, Nagy félelemmel telék meg ő szívök, Nagy...
3. Örömet mondok, nagy örömet néktek, Mert ma született a ti üdvösségetek. Mert...
4. Menjetek el bé gyorsan a városba, S ott találjátok Jézust a jászolban, S ott...
5. Elindulának és el bé jutának, Szűz Máriának jónapot mondának, Szűz...
6. Isten titeket hozott Uratokhoz, De nem szólhatok, mostan szent Fiamhoz, De ...
7. Mert ő aluszik, pólyában nyugoszik, Hideg jászolban szénán bágyadozik. Hideg...
8. Nem fekszik ágyban, sem friss palotában, Hanem jászolban, rongyos istállóban, Hanem...
9. Serkentsd fel Jézust, szent Fiadat, nekünk, Mert mi angyalok igéjére jöttünk, Mert...
10. Üdvözlégy Jézus, pásztorok Pásztora, Bűnös emberek megváltó szent ura. Bűnös..
11. Kérünk Tégedet, mint Üdvözítőnket, Sok bűneinkért meg ne utálj minket. Sok...
12. Mária, te is könnyörögj érettünk, Hogy halálunkkor boldogok lehessünk. Hogy...
13. Dicsőség Neked, örök Atyaisten, Te kisdéd Jézus és Szentlélekisten. Te kis...

10.

Midőn a Szűz bepólyálja gyermekét, gyermekét,
Örömében így kezdi el énekét, énekét:

Aludjál el gyönyörűségem, csuj, csuj, csuj,
Méhemnek drága gyümölcse buj, buj, buj

Nem alhatok édesanyám, jaj, jaj, jaj, Mert költözött a szívembe baj, baj, baj.
Mi bajod van én Jézusom, Jézusom, Jézusom,
Mondd el nekem, te anyádnak Krisztusom, Krisztusom.

Látod anyám, az egeket elhagytam, elhagytam, És egy rongyos istállóba szállottam,
szállottam. Üdvöz légy Jézus, Pásztorok Pásztora,
Mennynek és földnek teremő szent Ura, szent Ura.

Csuj-csuj-csuj, csuj-csuj-csuj, csuj, csuj, csuj.
Méhemnek drága gyümölcse buj-buj-buj, buj-buj-buj.

11.

Ki ma született, Üdvözítőnk lett, hóp-csup-csup, hóp-csup-csup, Üdvözítőnk lett.
Menjünk mi is hát Betlehembe át, Hóp-csup-csup. Hóp-csup-csup, Betlehembe át.
Vigyük a dudát, meg a furulyát, Hóp-csup-csup meg a furulyát.
Ott majd dudálunk, sok jót kívánunk, Hóp-csup-csup-csup... sok jót kívánunk.
Majd megfelel ő az Isten előtt, Hóp csup-csup-csup... az Isten előtt.
Aztán végtére, Ámen a vége, Hóp csup-csup-csup... Ámen a vége.

12.

Nosza házigazda, kelj fel kuckódból, Költsd föl szolgálódat ó mély álmából.
Ómát, diót, szívát, mézet pohárbó, Egy csutora jó bor nem vész itt kárba.

Düne, düne, jó dödölle, kedvünk öröme, Ha a gazda jó bort adna. innánk belőle.
Vedd fel te Jankó, szép öcsém Palkó subádat, subádat,
Kösd a hátadra, görbe válladra bundádat, bundádat.
Döndöri, döndöri, döndöri dön. Döndöri, döndöri, döndöri dön. Döndöri...

13.

Rossz a Jézus kis csizmája, sír a ködmöne,
Ázik-fázik megveszi az Isten hidege
Hogyha volna kiscsizmám, Jézuskának odadnám,
Báránybőrös ködmönkémmel jól betakarnám,
Akkor hozzám hajolna, talán meg is csókolna,
Boldogabb a széles földön senki sem volna.

14.

Tegnap harangoztak, holnap harangoznak,
Holnapután az angyalok gyémánthavat hoznak
Szeretném az Istent nagyosan dicsérni,
De én még kis fiú vagyok, s csak most kezdek élni.
Istendicséretre mégis csak kiállok,
De boldogok a pásztorok s a három királyok.
Én is mennék, mennék, énekelni mennék,
Nagyok között kis Jézusért minden szépet tennék.
Új csizmám a sárban százszor bepiskolnám,
Csak az Úrnak, csak az Úrnak szerelmemet szépen igazolnám.
Tegnap harangoztak...

15.

Adjunk immár hálát az Úristennek, Hogy a kicsi Jézus ma megszületett,
Őt világra hozta tiszta Szűzanya, Bűnből szenvedésből megváltásunkra.
Alleluja, Kyrie, Christe, Kyrie eleison.

Ádámot az Isten igen kedvelé, Az almáért mégis jól megbünteté,
Minden fia, lánya pokolra kerül, Ha a nagy Úristen meg nem könyörül,
Alleluja...

Adjunk azért hálát emberek és nők, Kérjük őt, segítsen minden szenvedőt,
Nyíljanak meg már a bús börtönök, S a kisgyermeknek adjon örömet.
Alleluja...

16.

Karácsonynak éjszakáján, Jézus születése napján,
Örüljetek, örvendjetek, A kis Jézus megszületett.
A kis Jézus Aranyalma, Boldogságos Szűz az anyja.
Lábaival ringatgatja, két kezével ápolgatja.
Nincs a Jézus ágyán paplan. Jaj megfázik az ártatlan,
Takargatja édesanyja, dirib-darab posztócskákba
Nincs Jézusnak bundácskája, posztóba van bepólyálva,
Elveszett a báránycája, miből volna a bundája.
Kirje, kirje, kisdededcske, Betlehemi hercegecske,
Ki miértünk sok jót tettél, a pokoltól megmentettél.

17.

Nagykarácsony éjszakája, Krisztus Jézus születése,
Szűz Mária édesanyja, mely gondosan ápolgatja.
Kiskarácsony, Nagykarácsony, Kisült-e már a kalácsom?
Ha kisült már, ide véle, Had egyen meg melegében.

18.

Fel nagy öröme, ma született, aki után a föld epedett.
Mária karján égi a lény, Isteni kisdéd szűznek ölen.
Egyszerű pásztor, jöjj közelebb, s nézd a te édes Istenedet!
Nem ragyogó fény közt született, Bársonyos ágya nincs neki itt,
Csak ez a szalma, koldusi hely, rá melege a marha lehel.
Egyszerű pásztor térdeden állj, mert ez az égi s földi király.

19.

Glória szálljon a mennybe fel, s jöjjön a földre a béke.
És az emberi szívbe a jóakarat. A-amen, a-amen.

20.

Karácsony ünnepén kegyes keresztények, Zengjen, zengedezzen örvendező ének:
Áldás, békesség, alleluja

21.

Nincs Jézusnak subácskája, Nincs Jézusnak bundácskája,
Úgy kell néki, Jól van néki. Minek ment Jeruzsálembe?
Mért nem jött Kúnszentmártonba!

Piarista köz, 2009. június 7.

SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

(Ajánlom most... 15 éve – az innsbrucki Pax Romana-nak)

1. Ágoston és a páli teológia

Nem tudtam, hogy a címbeli mondatot vagy 300 könyvből melyikben keressem. Alig egy fél éjszaka munkájával kinyomoztam; hogy az Első János-levélhez írt kommentárjában található, melyet 416 körül írt In Epistolam Ioannis ad parthos tractatus decem címmel. A pesti piaristák könyvtárában meg is találtam a Migne PL 45. fólió kötetében, s egy fiatal rendtársam le is fénymásolta nekem ezt a száz hasábnyi opuszt. Aztán hazavittem, s a VII. traktátus 7. és 8. pontját le is fordítottam, hogy most felolvassam.

„Abban nyilvánult meg Isten szeretete irántunk, hogy egyszülött fiát küldte a világba, hogy általa éljünk. Ahogyan maga az Úr mondja: Senkinek nincs nagyobb szeretete, mint aki életét adja barátaiért. Ezzel pedig bizonyítva van Krisztus szeretete irántunk, hiszen meghalt értünk, ahogyan Pál apostol is mondja: Aki saját fiának sem kegyelmezett, hanem mindannyiunkért átadta (tradidit) őt, hogyan ne ajándékozott volna vele együtt mindent nekünk (Róm 8,32)? Íme, Krisztust átadta az Atya, átadta Júdás. Nemde szinte hasonló cselekedetnek látszik a kettő, átadó a Júdás, tehát átadó az Atya is? Azt mondod, hogy szó sem lehet róla. De nem én mondom, hanem az Apostol mondja: Aki saját fiának sem kegyelmezett, hanem mindannyiunkért átadta őt. Az Atya is átadta őt, meg ő maga is átadta saját magát. Megint az Apostol mondja: Alti szeretett engem, és átadta önmagát értem (Gal 2,20). Ha az Atya átadta őt, és a Fiú átadta önmagát, akkor mit tett Júdás? Átadás történt az Atya részéről, átadás történt a Fiú részéről, átadás történt Júdás részéről. Egy és ugyanaz a dolog történik, de mi különbözteti meg, egymástól a Fiút átadó Atyát, az önmagát átadó Fiút és a Mesterét átadó tanítványt, Júdást? Hát csak az, hogy amit az Atya és a Fiú szeretetben tett, azt Júdás árulásban (in prodicione) tette. Lássátok meg, hogy nem arra kell gondolnia, hogy mit tegyen az ember, hanem arra, hogy milyen lélekkel és szándékkal tegye. Ugyanabban a cselekedetben találjuk az Atyaistent, amelyikben Júdást találjuk. Miért áldjuk akkor az Atyát, és kárhozzatjuk Júdást? Áldjuk a szeretetet, és kárhozzatjuk a bűnt mert haszna származott az emberi nemnek az átadott Krisztusból! Ez mozgatta Júdást, hogy átadja őt? Isten az üdvösségünkre gondolt, amivel visszavásárolt minket. Júdás az árra (pretium) gondolt, amelyért eladta az Urat. A Fiú meg az árra gondolt, melyet adott értünk. Júdás az

arra gondolt, amit kapott, hogy eladja őt. A különböző szándék tehát különböző tetteket eredményezett. Miközben a dolog egy és ugyanaz, ha ezt a különböző szándékok szerint mérlegeljük, akkor az egyiket értékelendőnek, a másikat elmarasztalandónak találjuk. Az egyiket dicsérendőnek, a másikat kárhoztatandónak találjuk. Ekkora a szeretet értéke: Lássátok meg, hogy egyedül a szeretet a meghatározó. Lássátok meg, hogy a szeretet különbözteti meg az emberek cselekedeteit. Ezt mondtuk a hasonló cselekedetek esetében. Ami a különböző cselekedeteket illeti, találunk szeretetből támadt dühöngő embert, és bűnből támadt nyájaskodót. A gyermeket üti az apa, a rabszolga-kereskedő pedig nyájaskodik. Ha két dolgot kínálsz fel, ti. az ütlegetést meg a nyájaskodást, ki az, aki nem a nyájaskodást választja elmenekülve az ütlegek elől? Ha a személyekre figyelsz, úgy a szeretet üt, és nyájaskodik a bűn. Jól figyeljetelek arra, hogy mit ajánlunk; mert az emberek cselekedeteit csak a szeretetgyökér alapján lehet megkülönböztetnünk. A tüskének is vannak virágai. Vannak magatartások, amelyek keményeknek és zordabbaknak látszanak, mégis, ha azokat a szeretet diktálja, fegyelemre vezetnek. Egyszer s mindenkorra szóló rövid parancs parancsoltatik tehát neked. Szeress, és tégy, amit akarsz! Ha hallgatsz, szeretetből hallgass. Ha kiáltasz, szeretetből kiálts. Ha rendre utasítasz, szeretetből utasíts rendre. Ha kíméletet tanúsítasz, szeretetből tanúsíts kíméletet. Legyen a magatartásunk mélyén a szeretetgyökér. Csak jó dolog születhetik meg ebből a gyökérből."

Megvan hát a híres mondás Sitz im Leben-je: a páli teológia. Az evangéliumok 33 ízben is megállapítják, hogy Júdás elárulta Jézust, a Római-levél pedig megállapítja, hogy Isten Jézust mindannyiunkért „áldozatul adta” (a SZIT fordítása), ill. „odaadta” (Ökumenikus fordítás), s a Galata-levélben Pál valóban állítja Jézusról, hogy „szeretett; és föláldozta magát értem” (SZIT), ill. „szeretett engem, és odaadta magát értem” (Ökumenikus). S az is igaz, hogy Ágoston a maga latin nyelvű szentírásában mindhárom esetben a „tradidit” szót találja, amely pontos megfelelője a görög szöveg „paradidonai” szavának. Az Atya, Jézus, Júdás ugyanazt csinálják, csak a szándékuk különböző – állapítja meg Ágoston. Az Atya és Jézus magatartását nem érheti kritika, csinálhatunk tehát mi is bármit, ha a szeretet vezérel bennünket. Az ellentmondás ördöge pedig megszólal beennünk, s kérdezi: A cél tehát szentesíti az eszközöket? Ha szeretek, tényleg tehetek akármit?

2. A szeretet – érzület?

Ne hamarkodjunk el válaszkunkat. Maradjunk, az Ágoston választotta anyagnál. Úgy tudjuk — az evangéliumok közös forrása alapján — Ágostonnal együtt, hogy Júdás 30 ezüstpénz jutalmának reményében juttatta Jézust a főpapok. poroszlóinak kezére, adta át nekik, ill. árulta el: „Mit adnátok nekem, ha kezetekbe adnám (tradam, paradósó) őt?” (Mt 26,15). És mit tudunk a szóban forgó tárgyban Istenről? Nemcsak azt, amit Ágoston Pál nyomán említ. Hanem azt is, amit Jézus mond a gonosz szőlőműködésokről szóló példabeszédében: „Utoljára pedig fiát küldte el hozzájuk, mert úgy gondolta: Fiamat meg fogják becsülni” (Mt 21,37). A Római-levél szellemében az Atyának azért kellett izgulnia, hogy a gonosz szőlőműködés megöljék a Fiát, a példabeszéd alapján viszont az Atya ennek ellenkezőjéért izgult. A Római-levél szellemében az Atya átadta, elárulta (tradidit, paredóken), megölette saját Fiát értünk, irántunk érzett szeretetétől indítva, hogy kiengesztelődhessék velünk, hogy ne kelljen seolba, pokolra juttatnia minket. Így tett a páli és a Páltól okosodott ágostoni teológia értelmében, ahogyan azt valamikor mi is tanultuk. A szőlőműködésokről szóló példabeszéd viszont túljutott már az emberáldozatot kívánó istenfogalmon, ahogyan Ábrahám Istene is, aki nem kívánja már Izsák feláldozását. S ahogyan Ozeás próféta Istene: Irgalmat akarok, és nem áldozatot!

Ami pedig Jézus magatartását illeti, szintén van valami meggondolandó.' Csak annyi, hogy Jézus nem állítja magáról, amit Pál állít róla. Mondja ugyan, hogy nincs senkiben nagyobb szeretet annál, mintha valaki életét adja (thé) barátaiért" (Jn 15,13), s ez azonosnak látszhatik a páli megállapítással: odaadta magát Pálért. De szövegünk nem az Ágoston idézte

paradidonai–tradere kifejezést használja, hanem az „odahelyez” jelentésű tithémi igét. S egészen más valami az élet odahelyezése, meg az élet odaadása. Tudva levő, hogy Jézus a helyzet szorultával részint újra és újra egérutat vett Jeruzsálemben az őt letartóztatni akarók elől, részint néha visszahúzódott Pereába, a Jordánon túlra. És azt is jól tudjuk, hogy tiltakozott letartóztatása ellen. Sőt tudunk Getszemáni kerti vergődéséről, s keserű szaváról a keresztfán: „Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?” Jézus kockára tette a maga életét az Isten Országáért, de öngyilkos sem lett, és fel sem jelentette magát a főpapoknál mint istenkáromlót. Magatartása egyáltalán nem ez volt: Mikor öltök meg már végre, hogy halálom által megváltsam a világot?! Küzdött a maga életéért, bár azt, hogy ágyban s párnák közt haljon meg, nem tekintette élete vezéreszméjének. De azt sem, hogy kivégezzék. Nem is tanítottá, hogy ha őt kivégzik, egyszeribe sorsdöntő változás jön létre Isten és ember viszonyában, és/vagy kitör az emberek között az általános világbéke.

Mindezek alapján most immár tehetek egy megállapítást: él és áll a Dekalógusban megfogalmazott törvény: Ne ölj ! Isten se, Jézus se, és ember se! Se más, se önmagamat. Jó szándékból se, szeretetből se. Semmiképpen se! Nem szabad és nem lehet szeretni is valakit, meg meg is ölni. Ha pedig így van, akkor kénytelének vagyunk egy megállapítást tenni. Ezt: a szeretet nem érzület, melynek birtokában szabad volna akármit tennem. Hát akkor mi a szeretet? Erre a kérdésre nyilvánvalóan nagyon sokféle választ adott már a szeretetről elmélkedő emberiség. A rendelkezésünkre álló idő rövidsége miatt én csak arra a válaszra szorítkozom, amit erre Jézus mondott. Ha ugyancsak az említett időtényező következtében elnagyolt lesz a válaszom, felkínálom a Keressétek az Isten Országát! c. munkámat, amely nem elnagyolt választ ad kérdéseinkre.

3. Kihagyható-e bárki is a szeretetből?

A jézusi etika – mintaetika is, formai etika is, tartalmi etika is. Mintaetika: Tanuljatok tőlem... Példát adtam nektek... Legyetek tökéletesek; miként a ti Mennyei Atyátok tökéletes. Formai etika: istennektetsző, szent, jó, tökéletes, kereső, Jézust megvalló és követő, parancsait megtartó, állhatatosan virrasztó – ilyen vagy ilyenné akar lenni az, aki Jézus tanítványa. De van Jézusnak tartalmi etikája is, amely megmondja, hogy miben áll a Mennyei Atya" tökéletessége; minek következtében válhatik istennektetszővé az ember, hogyan viselkedik az, aki az ő tanítványa. Minden ellenkező híreszteléssel szemben Jézus a maga vallásához hűségesen ragaszkodott, s csak azt akarta tanítani, amit tanult annak, szent tekerceiből. „Amit tehát szeretnétek, hogy az emberek nektek cselekedjenek, ti is ugyanazt, cselekedjétek velük” – foglalja össze etikai mondanivalóját, majd hozzáteszi; „mert ez a Törvény és a Próféták” (Mt 7,12). Thóra va nabim – héberül, a mi szavainkkal pedig: ezt tanítja az ószövetségi szentírás. Amikor pedig az utolsó napokban már egyértelmű, hogy vérre megy ellene a főpapi játék, s egy teológus megkérdi tőle, mi a nagyparancs a Thórában, szó szerint idézi a Deuteronomium egy versét válaszként: „Szeresd Uradat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes elmédből. Ez az első és nagy parancsolat. A második hasonló ehhez: Szeresd felebarátodat, mint, magadat. Ezen a két parancson függ az egész Törvény és a Próféták” (Mt 22,37–40).

A Máté-féle ítéletabló sem hagy kétséget: a felebarát – segítségére szoruló ember. Nemre, fajra, osztályra tekintés nélkül, mert Isten nem személyválogató. „Mikor láttunk téged éhezni, és nem adtunk volna?” – kérdezik az Emberfiától az ítéltre egybegyülekező nemzetek. S Ő válaszol: „Amikor megtettétek ezeket akár csak eggyel is a legkisebb testvéreim közül, velem tettétek meg” (Mt 25, 37.40). Szeretettfogalmának van terjedelme, és van tartalma. A kor teológusai mindenképpen rajta voltak, hogy eretneknek, tévtanítónak tekinthessék és bizonyíthassák őt. Ezért aztán sűrűn kérdezték. Lukács beszámol róla, hogy „előállt egy törvénytudó, hogy megkísértse őt, és ezt kérdezte: Mester, mit tegyek, hogy elnyerjem az örök életet?” A Thórát nem eltörölni, hanem megvalósítani jött Jézus minden

álság nélkül – de azért nem minden óvatosság nélkül, amely mindig jó, ha hivatalból kérdezetnek valakit – ezt válaszolja: „Mi van megírva a Thórában? Hogyan olvasod?” Felmondhatja a „hatósággal” a krédót, majd hithűségi bizonyítványt állít ki ő, a csapdába szorítani akart Jézus a csapdába szorítani akaróról: „Helyesen válaszoltál”. Ily könnyen azonban nem szabadulhat, inert a „hatóságnak” joga van új kérdést feltenni: „De hát ki az én felebarátom?” Ekkor mondja el Jézus a rablók kezébe esett ember történetét, melyben éppen egy eretnek szamaritánus segít a bajba jutottnak. S hogy most már támadásba is lendüljön az, akit meg akartak szorongatni, belefűzi a történetbe, hogy az őt megkísértő és kérdeztető teológusnak az „elvtársai”, egy pap meg egy levita, szépen elsétáltak a történet félholtra vert szereplője mellett. Végezetül az írástudóval válaszoltatja meg annak kérdését: aki irgalmas volt hozzá – az volt a három közül a felebarát. Nem a pap, nem a levita, hanem az eretnek. De még ennyi sem elég a csapdát ragyogóan megghiúsító Jézusnak, inert még egy kis erkölcsi buzdításban is részesíti „kihallgatóját”: „Menj te is, és hasonlóképpen cselekedjél” (Lk 10,25–37). Nem tudhatjuk, minő történetet találta ki, Jézus, ha korunkban hallgatnák ki Őt vallásának törvénytudói. De félek, aligha arról szólna, hogy az Innsbruck és Wörgl közti sztrádán mi történt, hanem talán inkább arról beszélne, hogy egy Prakash nevű indiai jezsuita járt a napokban Budapesten, aki 15 ezer indiai szegény gyereknek ad hitet, műveltséget és ennivalót, és szinte csak eretnekgyanús elemek hallgatták meg beszámolóját, s az 55 ezer dollárt; amit magával vitt, azt is éppen ezek adták össze, mégpedig a maguk szegénységéből. Azért gondolom, hogy valami ilyesmiről beszélne, mert azóta, hogy köztünk járt, „világfaluvá” lettünk, s a felebarátot sokkal inkább Délen meg Keleten kell keresnünk, mint azok körében, akik százharminccal repesztenek sztrádáinkon. Hogy papok meg leviták szerepelnének-e mai történetében, azt talán ez alkalommal inkább nem bolygatnám. Már csak azért sem, mert szalad az idő, s nekem tételt kell mondanom. Még nem tisztáztuk, mi a szeretet tartalma, de a terjedelme talán már világos: senki sem hagyható ki. Sem aktíve, sem passzíve. Mindenkinek szeretnie kell, és mindenkit szeretnünk kell. Csak felebarát él a földön, s bizony nem vagyunk az Isten gyermeke, s nem vagyunk Jézus tanítványa, ha egyet is ki akarnánk rekeszteni szeretetünkéből. S akkor a legkevésbé, ha a kirekesztett a legkisebbek, a legelesettebbek közül való. Csak felebarát. Más nem. Jézus „országban” gondolkodott, s ennek fogalmi ellenpárja volt a „világ. Az országnak Jahve volt a királya, a világnak pedig a Sátán volt a fejedelme. A világnak három kategóriája van: barát, közömbös-semleges és ellenség. Jézus nem ismeri a három kategóriát: Neki csak egyetlen kategóriája van: felebarát. (Nekem hány van?)

4. A tartalma is univerzális?

Látni való, hogy a jézusi szeretetfogalom nem azonos sem a szerelemmel, sem a rokonszenvvel. Szerelmes nem lelietnek mindenkibe. Rokonszenves sem lehet mindenki a számomra, de szeretnem mindenkit kell. Büszkék vagyunk mi, keresztény nemzetek is szótáraink vastagságára, szókincsünk gazdagságára, de kétezer esztendő keresztény kultúra után sincs külön szavunk a három különböző magatartásra. Szerelmes vagyok Sárkába – szeretem. Rokonszenves a munkahelyi főnököm – szeretem. Uram bocsá', ízlik a kapucínér – szeretem. Ekkora nyelvi szegénység mellett aztán igazán érthető, hogy nem kevesen reagálnak a jézusi ellenségszeretet parancsára így: Hát ennek aztán igazán nincsen semmi értelme, mert hogyan szerethetném az ellenségem!? Ideje, hogy áttérjünk a másik kérdésre: mi a tartalma annak a jézusi szeretetnek – félreértés elkerülésére mondjuk a görög eredetivel agapé-nak –, amelynek teljesítése a feltétele annak, hogy Jézus tanítványai, s az Atya országának polgárai lehessünk.

Említettem már, hogy Jézus hithű zsidó volt. Nemcsak honfi, aki előre megsiratja nemzete fővárosának pusztulását, hanem ragaszkodott vallása szent iratainak szelleméhez is. Most mást is mondok. Jézus úgy volt hithű zsidó, hogy bármely nemzethez, valláshoz tartozót megszólított szeretetfogalmával. Nemcsak annak univerzális terjedelme miatt, amit már láttunk,

hanem annak tartalma miatt is, amelyet most szeretnék megmutatni. A tartalom is univerzális. Azt az emberi lelkis ismeretet szólítja meg, amely a teremtés okán mindannyiunkban ugyanúgy szól, akármilyen is az anyanyelvünk, akármilyen vallásban is nevelkedtünk. Állításomat igazolnom kell. Ennek érdekében felteszek három közérthető kérdést, amelyre a világ bármely részében s a történelem bármely időpontjában azonos választ kapunk. Íme a három kérdés:

- Kívánod-e, hogy rajtad és szeretteiden uralkodjanak?
- Kívánod-e, hogy téged és szeretteidet nyomorban tartsanak, abba taszítsanak?
- Kívánod-e, hogy téged és szeretteidet bebörtönözzenek és felakasszanak?

Sokszor feltettem már hallgatóimnak e három kérdést, és senki sem jelentkezett. Senki, mert ezeknek a kívánása ellenkezik Istentől kapott természetünkkel. Ha valaki mégis ilyesmit kívánna, a szakemberek alighanem ösztönbetegséget állapítanának meg.

Aligha tiltakozik valaki is az ellen a megállapítás ellen, hogy az ember értelemmel felruházott lény, s egyházzal, amely nem egészen isteni. Amit ezek után mondandó vagyok, ennek következtében képes a következtetés műveletére Ezzel élek most. Hogy senki ne kerüljön a három fenti kérdésben megfogalmazott állapotba, annak feltétele, hogy senki se vállalkozzék a fenti állapotokat előidéző magatartásra. Az Isten Országában nincs uralkodás, nincs éheztetés és nyomorúságban tartás, nincs börtön és akasztófa. „Az én országom nem ebből a világból való. Ha ebből a világból volna, szolgálaim harcolnának, hogy ne adassa át (paradothó) a zsidóknak De azén országom nem innen való” (Jn 18,36).

5. Isten Országá – a mennyország?

Hátha nem innen való, akkor nem is ide való – válaszolja Jézusnak az utolsó jó másfélezer év keresztény történelme. Pár századon keresztül próbálkoztunk ugyan a jézusi országgal, de a 4. század elején megragadtuk az első kínálkozó történelmi lehetőséget annak abbahagyására. S az 5. század elejére már meg is születhetett Ágoston buzgalmából a De civitate Dei, amely egybemossa Jézus világos két kategóriáját: az országot, és a világot. Helyette beszél az államról, amely nem egészen sátáni, meg az egyházzal, amely nem egészen isteni. Ezzel pedig megveti alapjait a „keresztény” Európának. Hogy annak aztán mi köze lesz Jézushoz, azt megítélheti bárki, aki tudomásul veszi a jézusi szeretetfogalom tartalmi elemeit. A megítélésben megelőzött bennünket Erazmus, aki ezeket írja kora keresztény világáról közel félezer esztendővel mielőttünk A balgaság dicsérete című munkájában: „Arról sem olvashatunk, hogy az apostolok valaha is kardot, vagy pajzsot használtak volna a pogányok támadásával szemben, pedig megtették volna, ha Krisztus úgy gondolkodott volna, ahogy ez az alak magyarázza” (LXIV., A szentírás hamis értelmezői)

Mondhatja ezek után valaki, hogy Ágoston csak realista volt: lemérte, hogy mire képes az ember. De akkor azt is kell mondania hogy Jézus viszont nem volt realista s csak végtelen naivitásában gondolhatta, hogy amit a Mennyei Atya tervezett, az reális volt, mert az ember igenis alkalmas arra amire Isten megteremtette azaz az Isten Országára Jahve királyságára Pedig hat történelmi aranyokban tapasztaljuk hogy nem alkalmas s ezért nincs is semmi különös Loisy abbé századeleji megállapításában: Jézus Isten Országát akarta s helyette jött az egyház.

Amit ezek után mondandó vagyok, annak elibe kell tennem egy mondatot. Hiszek Jézus Krisztusban. Ez pedig számomra annyit is jelent, hogy Jézus arra számított, hogy tanítványai nem azt teszik majd, amit a világ tett és tesz Jézus előtt és után, hanem újrakezdi a történelmet, és akármilyen kisded nyájként is, de hozzá hűségesen belehelyezik a történelembe az Atyától kívánt országot, a szeretet közösségeit, és társadalmát is.

Hogyan gondolhatott Jézus ilyesmire? Nem tudom, csak ezt tudom, hogy ilyen következményei vannak annak, ha valaki otthagyja falusi kisiparát, s elmegy 40 napra a pusztába, hogy csak Istennel beszélgessen. Hogy Qumránba-e, vagy máshová, azt megint nem

tudom. Viszont Toynbee életművéből annyit azért tudok, hogy a tér és idő legkülönbözőbb koordinátrapontjain rendre megjelennek azok a személyek, akik nem nyugodnak bele abba, hogy úgy mennek az emberiség dolgai, ahogyan mennek, s azt gondolják, hogy lehetne Istennek tetszően is élni, ezen a Globuson. Toynbee azt is elmondja, hogy ezek a személyek rendre tanítványokat gyűjtenek, s mire annyian lesznek, hogy az államhatalom vértanúgyártás útján már nem boldogul velük, vezetőiket meghívja a részesedésre a kiváltság, azaz társadalmi nagyság, gazdagság és erőalkalmazás, vagy erőszak világába, s ezzel végez is velük. Marad a tört vér, Jézusé is, fekete folt, mert a meghívást elfogadók az Alapító. tartalmait elfeledve, s a „világ” tartalmait magukévá téve liturgiájukba menekülnek, s létrejön újból és újból a trón és az oltár szövetsége. Az, amit Ferenc Jóska, az apostoli. király utóérhetetlen tömörséggel így fogalmazott meg: „A hadsereg és a klérus. A többi zérus”.

6. A szeretet tartalmi jegyei

Ezek után lássuk a jézusi szeretet-fogalom tartalmi, jegyeit. Másképpen fogalmazva, mi az a bármi, amit tehet Jézus tanítása szerint – az, aki szeret. Aki szeret, szolgálhat. Amikor észreveszi, hogy. tanítványai arról disputálnak maguk között, ki a nagyobb közülük, ezt mondja nekik: „Azok, akik a pogányok fejedelmeinek számítanak, uralkodnak rajtuk, és nagyjaik hatalmaskodnak rajtuk. De köztetek nem ez a rend, hanem aki naggyá akar lenni köztetek, az legyen a szolgátok, és aki első akar lenni köztetek, az legyen mindenki rabszolgája. Mert az Emberfia sem azért jött, hogy neki szolgáljanak; hanem hogy ő szolgáljon” (Mk 10, 42–45). A Jézustól tanított kicsiség, utolsóság, alacsonyosság és szolgál-szerep magatartásának vajmi kevés köze van a keresztény Európa „alázat” fogalmához. Jézus nem tanított öngyalázó hazudozásra. Nem mondta magát legbutábbnak, legbűnösebbnek. A valóságnak megfelelő ítéletek meghozására buzdított. De magamat helyesen látni, még nem alázat. Az alázat ugyanis nemcsak helyes szemlélet, hanem magatartás is: mégpedig lábmosó szolgálat: Az, amit a családon belül tesznek az édesanyák; amit Sík Sándor akart, aki sarumegoldó templomi tisztelettel ment be órát tartani az 1/A osztályba; amit, amiket kell tennie Jézusnak és bármely közösségvezetőnek, aki egybe akarja tartani az Ország számára a tanítványokat, azaz szolgál. Aki nem kívánja magának a kiváltságot. A privilégium szó nem található meg a szentírásban, de megtalálható a személyválogatás (proszopolémpsia) elutasítása. Jézus nyelvén pedig az „első-utolsó” szópár utal rá. Az utolsó helyet kell választanunk. Jézusból nem lett se főpap, se helytartó. Tanítványainak példát adott. A lábmosó szolgálatnál azok sem vihetik többre.

Aki a szolgálatot választja élete alapmagatartásának, az kétféle kitüntetett szituációban találhatja magát: olyanokkal találkozik, akik hiányokat szenvednek, vagy olyanokkal, akik bántalmazzák őt. Ebből a két kitüntetett szituációból születik meg a jézusi szeretetfogalom következő két megnyilvánulása. Az első: Aki szeret, az ad. Sőt, osztozik is. A gazdag ifjú hiába ment el Jézushoz megkérdezni, hogyan lehet övé az örök élet. Szomorúan távozott, mert nagy vagyona volt. Hiába volt a gazdag ifjú rokonszenves Jézusnak, Jézus az ő kedvéért sem engedett a 48-ból: „Add el mindened...” Isten az emberiségnek adta oda a Terra nevű bolygót, nem a szerencsés ügyeseknek, s nem azoknak a „keresztényeknek”, akik kiirtják Amerika őslakosságát, négerket hurcolnak Afrikából az amerikai ültetvényekre, s megteremtik ezzel azt a tökefelhalmozást, amelynek eredményeként – Prakash budapesti szavai szerint száz indiai gyerek kerül annyiba, amennyibe egy amerikai. Prakash dühöngött a kairói konferencián, ahol megint csak a terhelességet megelőző pirulával akartak segíteni a harmadik világon. A létező szocializmus Európában megbukhatott, de ha meg nem gyógyítjuk azt a nyavalyát, melynek eltüntetésére fogalmazódott meg a Kommunista Kiáltvány, csak harmadik világháborúra és atomhalálra számíthatunk. Nincs mese, inert meghalt Andersen. És nincs mese a gazdag keresztényekről sem, mert Jézus szava kérlelhetetlen: Jaj a gazdagoknak! Ha alamizsnálkodnak, akkor is, mert minden ember az Isten gyereke. S Isten nem lehet rosszabb,

mint édesanyám, aki az őszibarack beföttet is egyenlően osztotta szét hetünk között. Osztoznunk kell! Isten telekkönyvileg be nem jegyzett tulajdonosa a Föld összes javainak, az unokáink elől elfogyasztottaknak is. Ha a mi nevünk szerepel is a telekkönyvekben, ez nem jelent egyebet, minthogy Isten tulajdonának sáfárai vagyunk, s az a dolgunk, hogy kiosszuk a kire-kire eső búzárészt: Az erőszakkal létrehozott köztulajdon nem bizonyult megoldásnak. Isten népének, Jézus tanítványainak önkéntes közbirtokossága – ez az, amire vára történelem, meg annak ura, az Isten.

A második kitüntetett szituáció, amiről szóltam: az, hogy bántanak. Miért bátyja az ember az embert? Csak azért, mert meg akarja védeni a kiváltságait, vagy inert kiváltságokat akar szerezni magának. Miért gyilkolja a szomszédban évek óta reménytelenül az egy ugyanazon anyanyelvet beszélő, de három különböző tévedhetetlen vallásban felnevelődő embercsoport egymást? Bálványimádók. A kiváltság nevű istent imádják bálványukként. Ubi serbus, ibi Serbia! A Vajdaságban és Koszovóban nem kell autonómia, a horvátországi Krajnában elengedhetetlen! A meglevő tulajdont meg kell védeni, a meg nem levő tulajdont pedig meg kell szerezni. S a legjövedelmezőbb, a „húzó” iparág a fegyvergyártás. A háború miatt ugyan siránkozunk, de a fegyvergyárosok dolgozhatnak, mert piacra találnak. De csak azért, mert mindig akad, aki hajlandó kezébe venni a gyilkos eszközöket, ha más okon nem, hát azért; hogy agyon ne lőjék – mint hazátlan bitangot.

Emberek vagytok, keresztények vagytok, tehát nem lehettek katonák, nem gyilkolhattok! – ez a szöveg nem hangzik el sem a belgrádi pátriárka, sem a zágrábi bíboros, sem a szarajevói nagy imám ajkáról, de még Rómából és Genfből sem. Így aztán egyik kezünkben az evangélium; a másikban a kézi gránát. Az etológusok szerint az emberalatti világban a fajon belüli ölés, azaz a gyilkosság ritka kivétel: Isten beprogramozta őket a fajgyilkosság ellen. Az embert nem. Az embernek értelmet adott, s így tudhatjuk: a fajgyilkosság lehetetlenné teszi a faj életét. Elpusztítja ipagát, s nem éli meg a neki szánt tízmillió esztendő. Hiába adta? Hiába kaptuk az értelmet? Hiába, ha „ül” Julien Benda 70 éve írott könyve, Az írástudók árulása.

Amíg a „gyakorló” katolikusok és nem-katolikusok is kitanulják a tömegmészárlás szakmáját, amíg a Gaudium et Spes álláspontja is csak annyi, hogy meg is lehet tagadni a katonáskodást, de aki nem tagadja meg, az a békét védi, addig bizony még érvényben van az ágostoni tétel: aki szeret, tehet akármit... Lehet katona is, csak arra vigyázzon, hogy amíg beleszúrja a kardot ellenfelébe, ne legyen gyűlölet a szívében. Ezzel szemben áll a jézusi szeretet harmadik tartalmi eleme: Aki szeret

7. Ami az ágostoni tételben igaz

Hát akkor semmi sem igaz az ágostoni tételből, hogy szeress, és tégy, amit akarsz? Úgy látszik, hogy semmi. Semmi, mert aki szeret, az szeret, s rengeteg dolgot nem csinálhat: nem lehet se nagy, se gazdag, se hatalmas, és ennek következtében minden bizonnyal kicsi és szegény és üldözött lesz, miként Jézus.

Jó lenne azért valamit megmenteni belőle. Magam is sokszor idézem helyeslőleg, csak valami egészen másra gondoltam, mint ő. Arra gondoltam, hogy Isten nem szériában dolgozott, hanem egyedi példányokként adott nekünk életet. Minek következtében minden személy és minden közösség autonóm. Véleményt igényelhet mástól; de azt kell tennie, amit lelkiismerete mond. Ez a végső instancia egyed és közösség számára egyaránt. Ebből folyik aztán, hogy senki elő nem írhatja nekem, hogy miként szeressek. Szeretek és úgy szeretek, ahogyan én szeretni akarok. Ebben; az értelemben ezután is tudom majd mondani: Szeress (de szeress ám, és ne „kiváltságolj”!), és tégy, amit akarsz.

8. A tanítványság és Isten két végtelensége

Történelmi kereszténység de. minek? Jézusi kereszténység – de kinek? Annak érdekében, hogy legyen vállalkozó ez utóbbira, mondok még valamit: Kettőt is. Az egyik: Jézus nem volt

pap. Laikus volt... Tanítványait sem szentelté papokká. Nem is osztotta vállalkozását két rétegre: papra meg laikusra (nem-papra): Csak tanítványt ismert. Minek gyűjtötte őket egybe? Csak azért, hogy elmenjenek a föld határáig, és tanítványokká tegyék az összes nemzeteket. Jelen képletünk: egy aktív és fizetett réteg plusz egy passzív és adófizető réteg. Mondhat akárki akármit, én hozom a Bokor-tapasztalatot: csak az marad meg körülünkben, aki tanítványokat nevel ingyen és bérmentve, családi s munkaviszonybeli helytállása mellett. Fizetni csak az éhezőknek fizetünk, jövedelmünk lehetőleg tíz százalékát. Hallom az ellenvetést: Vagytok vagy ezren, ez csak elit-mozgalom. Válaszolok: a pártállam és a mindenkor államhatalommal szövetséges hierarchia gondoskodik róla, hogy nagyon gyorsan ne szaporodjunk. De akárminő kevesen vagyunk is, nem vagyunk reménytelenek. Nem, mert hiszünk abban, hogy az Isten Országáa lehetséges. Azért is tudunk hinni benne, mert dolgozunk érte. és viseljük a vele és érte járókat, mert nem gondoljuk, hogy lehet olcsóbban is. Jézusnak is csak drágán ment. Golgota-valutával kellett fizetnie. A Trón és oltár szövetsége gondoskodott erről. Mondom a másikat is: Isten nemcsak az eszmény-állításban végtelen: „Legyetek tökéletesek, miként Mennyei Atyátok...” (Mt 5,48). Végtelen a megértésben Is: „Legyetek irgalmasok, miként Atyátok is irgalmas...” (Lk 6,36). Drewermann meg akar szabadítani bennünket a szorongástól, elsősorban az egyházi elvárásokkal okozottaktól. Jézus nem rak belénk szorongást, pedig nem hazudja le az eszményeket. De el sem taszít magától, ha tékozló utakra indulunk. Várja a hazajövésünket, hazajövésünkön pedig még bűnbánati szövegünket sem igen engedi elmondanunk, csak nyakunkba borul, ünnepi ruhába öltöztet, levágja a hízott borjút. Nem ismeri a megbocsáthatatlan bűnt. (A Szent Lélek elleni bűn az, amit nem bánunk meg.) Az ember meg nem ölelhető. A másé el nem lopandó. A házasság fel nem bontandó. De: az ember megölhető. A tulajdon nem lophatatlan. S a házasság nem felbonthatatlan. Jézus pedig a gyilkost, tolvajt, az újra-házasodottat is szereti. S megbocsát mindenkinek, aki sajnálja, hogy tékozlott. Befejező mondat következik. Az evangéliumok számomra legcsodálatosabb mondata, így kezdődik: „Hatalmam van...” Mire van Neked hatalmad, főpapoktól és teológusoktól kigúnyolt, leköpdösött, töviskoszorús, árva Jézusom? – kérdezem Tőle. S Ő válaszol „Hatalmam van odahelyezni (tithémi, és nem paradidómi!) az életem» (Jn 10,18). Ezt a hatalmat Isten belerakta a mi tarisznyánkba is. Ennek okán állt le velünk Jézus Isten Országát csinálni. Hátha van itt teológus is, aki megkérdezi: Hát a kegyelem? Válaszolok: benne van a tarisznyánkban. (Elhangzott 1994. októberében.)

Piarista köz, 2009. június 10.

Bűneidet évenként legalább egyszer – lehetőleg húsvét táján – meggyónjad!

Gyónom a mindentadó Istennek, hogy annyit teszek, amennyi telik tőlem. Ez nem gyónás! Azt kell meggyónni, amit nem teszek, bár kellene, vagy amit rosszul teszek. Én is tudom mindezt, s ennek ellenére mondom, amit mondtam. Mégis azt mondom, amit gondolok és érzek.

Mit is gyónhatnék? Hát vallási, szerzetesi kötelességeim elmulasztását. Hogy nem mondom minden nap a zsoltármát, a szentmisét. De hát Jézus sem zsoltározott. Legfeljebb egyszer a három év alatt: Ezután elénekelték a zsoltárt és kimentek az Olajfák-hegyére (Mt 26,30).

Nem is misézem mindennap. Általában csak akkor, ha van kinek. A papi koncelebrálás idegenebb tőlem, mint mikor a híveknek hátat fordítva miséztem újhelyi, debreceni templomunkban. Jézus is csak egyetlen misét mondott életében, s az is csak egy pár szó volt négy – megörökítés összesítésének az alapján is: A vacsora során kenyeret vett kezébe, megáldotta, hálát adott, megtörte, majd odaadta tanítványainak és ezt mondta: vegyétek és egyétek: EZ AZ ÉN TESTEM értetek odaadva. Majd vette a vacsora végeztével a kelyhet,

benne a szőlő származéka, hálát adott, odaadta nekik ezt mondva: igyatok ebből mindnyájan és ittak belőle mindnyájan EZ AZ ÉN VÉREM, A SZÖVETSÉGÉ, EZ A KEHELY AZ ÚJ SZÖVETSÉG AZ ÉN VÉREMBEN, amely kiontatik sokakért értetek a bűnök bocsánatára. Ezt tegyétek, valahányszor isszátok, az én emlékezetemre.

Ha elment zsinagógájába, ott sem imádkozott, hanem magyarázott és gyógyított vagy kötélből ostort font. Nem is lett belőle se zsinagóga-elöljáró, se pap. S nekem már nincs más témám, csak Jézus A funtineli boszorkányt, a Karamazov testvéreket is csak azért tudom olvasni, ha úgy akarom, akár négyszer is, mert Jézusról beszélnek.

Van még a három, illetőleg négy fogadalmam: a szegénység, a tisztaság, az engedelmeség meg a *peculiaris cura circa puerorum eruditionem*.

Negyedik éve élek köztetek. 2006 januárjáig havi 40 ezer forintot költöttem magamra. Mivel börtön éveim miatt megemelték a nyugdíjam, havi 100 ezer a havi beadásom. Az, hogy én szegény volnék itt, az nevetséges, de nem volt más megoldásom, minthogy hatvan év után kérjem, hogy visszajöhessenek. Budavári ingatlanomat átadtam a BOKKE-nek, mert nem tudnék remetéskedni. A most következő három hónapot is csak azért tudom Budaváriban tölteni, mert egyetlen élő testvérem lejön, hogy főzzön rám.

A tisztasággal – hála koromnak – nincs már semmi bajom. A szexualitás megoldódik az idővel. Homokos hajlamaim sohasem voltak, a nők iránti vonzalmam pedig öt éves koromban kezdődött, és tart a sűrű. Kiirthatatlanul bennem él, mert Isten férfinak és nőnek teremtette meg az embert. Ma is elbűvöl a nők szépsége, de házassági ajánlatot 14 éves koromban tettem utoljára. Amikor pedig szüleim elvittek Mátyásföldről Vácra a noviciátusba, Újpesten meg kellett állni egy patika előtt, mert megfájdult a fejem. Úgy érzem, életemben akkor először. Valami tiltakozott bennem anélkül, hogy akkor értettem volna az okát.

Ami az engedelmisséget illeti, odahaza természetes volt, hogy engedelmeskedem. Eszemben sem volt mást csinálni, mint amit ők mondtak, hogy csináljak. S ez volt a helyzet '28 után is, amikor beadtak a piaristákhoz. Nem bírtam a versenyt, az első osztály végén négy jó volt a bizonyítványomban. Végigbögtem az utat hazafelé, s 32 éves anyám rám szólt: Ne sírj, mert mindenki azt hiszi megbuktál, s nagyon boldog voltam, hogy hét év múlva sikerült jelesre érettségiznem. A noviciátusban sem volt bajom az engedelmisséggel. Azt hiszem, akkor volt életem egyetlen istenélménye, mert megadtam magam az ottani szabályoknak.

Később kezdődött az engedetlenségem, '64-ben, amikor a Vatikán és a Kreml egymás nyakába zuhantak: az istenhít meg az ateizmus. De a Vatikán – VI. Pál – a Zsinat ellen tette, amit tett. A Zsinat ugyanis tanítja, hogy lelkiismeretünknek tartozunk engedelmeskedni (DH 11.). Az egymás nyakába borulás hiába lett titkosítva, azt jelentette, hogy él és áll a trón és az oltár szövetsége, Jézus pedig nem lépett szövetségre kivégzőivel: Kaifással és Pilátussal. Amikor megkérdeztem Emilen keresztül tartományfőnökünket, Józsit: Milyen feltételekkel jöhetek vissza hozzátok; azt üzenté, hogy feltétel nélkül. S köztetek csinálhatom tovább azt, amit az elmúlt évtizedeken keresztül csak állami és egyházi büntetések ellenére tehettem. Jézusnál csak az eperfa engedelmeskedik (Lk 17,6), ember nem. Jézus sem.

Végül ami a gyermekek nevelésének gondját illeti, '45 februárjától kezdve megértettem, hogy mindannyian az Isten gyermekei vagyunk, s gondomat nem korlátozhatom az emberiség egyik felére: a jézusi felelősség a nőkre is kiterjed: *puerorum et puellarum cura* az én feladatom.

Még nincs vége, mert szobámban száll a füst. Nemcsak a gyertyáé, hanem még valamié. S ez – legalábbis a Bokorban – közbotránynak számít, s nem tudok beszámolni róla, hogy Jézus életében mi volt ennek a megfelelője. Bocsásd meg Istenem, hogy eddig még nem tudtam leszokni róla. Sokszor megpróbáltam, de mindig újrakezdtém, mert elviselhetetlen lettem, főleg a magam számára... Reménykedem benne, hogy nem a halál fogja kivenni szájból a cigarettát.

Volna még egyéb is, de aki tudja azokat a bűneimet is, amikre én nem emlékezem, megátalkodottan nem hajlandó nekem elárulni azokat. Azt mondja, hogy a tisztelet miatt, ami benne van irántam. Nem kérek az ilyen tiszteletből. Nekem elég, ha szeretnek.

Nincs, amit meggyónjak? Csak akaratlanul akarom megbántani embertársaimat. Ha megbántódnak mégis szavaim következtében, sajnálom. Megkérem őket, hogy ne haragudjanak rám, mert nem akarattal bántottam meg őket. Ha megbántanak, nem védekezem. Fájdalmamat jelzi, hogy hallgatok. A Bokor megtanulta-elfogadta tőlem, hogy lelkiismeretünket nem hordhatjuk másnak a zsebében. Azt is, hogy az ítéletmondás képességével maga Isten ruházott fel minket, s az elítélésnek ehhez semmi köze. Nem ítélek el senkit, s ha arra méltót tesznek vagy mondanak ellenem, könyörgök Istenhez, hogy bocsássonak meg, mert nem tudják mit tesznek, beszélnek...

Ide foglalom mindazt, ami rosszat tettem életem során, és nagyon sajnálom minden bűnömet, amit elkövettem. Kérek feloldozást és elégtételt.

A következő Napló már nem Piarista közli, de budavári lesz, ha Isten is úgy akarja.

**Csigabiga, csigabiga gyere ki!
Ég a házad ide ki!
Kapsz tejet s vajat!
Holnapra is marad!**

A második sor első szava milyen szófajú? Ha kitalálsz a helyes választ, beírhatod magadnak egy ötöst magyar nyelvtudományból - tanszékemen (Piarista közl. V. 505) - a következő közösségi találkozó alkalmával.

124. KÖZTES NAPLÓ

2009. július

KÉPMAGYARÁZÓ

A kép a Bokor három különböző nemzedékét mutatja: egyet az első nemzedékből kettőt a harmadikból s hármat a negyedikből. Jó az életfa: III II - I. A mai magyar társadalomból csak az élő részeket jellemezi: az élő falukat (Visnyeszéplak), az élő családokat (Bokor). Képiünk a Bokor egyik élő családját mutatja. Az apa, Dani 1982-ben, az anya, Gyöngy 1984-ben született. Ezredfordulón innen csodálkoztak-e egymásra nem tudom.

KÖZTESNEK MEG AZÉRT NEVEZEM, MERT ELTELT EGY KÖZEL FÉL ESZTENDŐ, MELYBEN NEM JUTOTTAM HOZZÁ, HOGY KÜLDJEM A NAPLÓT.

Piarista köz, 2009. június 7.

Jézus királysága

Jézus nem királya mindenkinek. Jézus csak azoknak a királya, akik megteszik, amit Ő tanított nekünk. Akik nem teszik meg azt, amire tanított minket, azoknak nem királya, azok átkozottak. Ezek az átkozottak mennek az örök tűzre, amely készült az ördögöknek, az ördögök munkatársainak és mindazoknak, akiknek más a magatartásuk, mint amit Jézus vár el azoktól, akiknek tudomására jut az ő szent akarata. így aztán nem mindenkinek a királya, hanem csak azoknak, akik Jézus kívánságaihoz igazítják életüket. A mai evangéliumban Jézus hat dolgot kíván tőlünk:

1. Aki éhezik, annak adjunk enni.
2. Aki szomjazik, annak adjunk inni.
3. Akinek nincsen szállása, azt fogadjuk be.
4. Akinek nincsen ruhája, azt lássuk el ruhával.
5. Aki beteg, azt látogassuk meg.
6. Aki börtönben van, módoljam ki a börtönparancsnokságnál, hogy meglátogathassam.

Mivel azok közé tartozom, akik azt akarják, hogy Jézus a királyom legyen; s mindenképpen ki szeretném módolni, hogy ne odakerüljek, ahol az ördögök és azok munkatársai parancsolnak nekem, ezért számba veszem e mai vasárnapon, hogy mennyire teljesítettem életem folyamán Jézusnak e hat kívánságát.

1 a. Kezdem az elsővel. Amíg otthon éltem, nem az én feladatkörömbbe tartozott. Emlékszem, hogy Anyuka megkérdezte a lánytól, hogy ki csöngetett, s ezt felelte: valaki támogatást kért, s mondtam neki; hogy majd megtámogatom egy darab fával. Pénzt kért, s Jézus ez alkalommal sem beszélt a pénzzel támogatásról. Jézus sem támogatott senkit sem pénzzel, de az ötezer ember megvendéglését a pusztában azért biztosította. Koldusnak csak nagyritkán adok. A Bokorban megállapítottuk, hogy mindannyian nagyon gazdagok vagyunk, s legalább a farizeusok szintjét el kell érünk, akik tizedet adtak mindenükből, tehát jövedelmünknek legalább tíz százalékát el kell küldenünk az éhezőknek. '89 előtt a külföldet járó testvéreink útján síboltuk ki a pénzt. '89 után már hivatalosan tesszük ezt. Kezdetben Teréz anyának küldtük, később pedig és ma is egy Prakash nevű jezsuitának, aki tizenötezer gyerekről gondoskodik ugyancsak Indiában. Ez volt Jézus-tanulásunk második gyümölcse. Az első az volt, hogy kisközösséget csináltunk.

2 a. A másodikat sűrűn csinálom. Aki hozzám jön, mindig megkínálom - borral, pálinkával, az autósokat csak szörppel, a cukrosokat pedig még avval sem, hanem csak tiszta vízzel.

3 a. A szállással nem rendelkezőket csak Budaváriban tudom etetni, itatni s nekik éjjeli-nappali szállást biztosítani. Lelkigyakorlatok alkalmával szoktam ezt csinálni. Ott akár húsz embernek is tudom mindezt biztosítani - a magyar püspöki kar jóvoltából, akik közel harminc éve megvonták tőlem a nyilvános papi működés jogát, s így segíthettem magamon - lelkigyakorlatos ház építésével. Az ilyesmit igénylők, meg akik Balaton közelében akarnak

nyaralni, kipróbálhatják a nyár folyamán. A rendházban is tudok fogadni két vendéget földre rakott szivacsmatracokon, de csak férfi nemen levőket - a klauzúra okán.

4 a. Ruhával mostanában nem tudok szolgálni, mert magam is uraságoktól levetett ruhákban járok, de azt, amim van, szívesen megosztom azokkal, akiknek nincs ruhájuk.

5 a. A beteget csak akkor szabad meglátogatnom, ha igényli látogatásomat. Magam csak egyetlen személy látogatását igénylem, ha beteg vagyok. Olyant, akinek elmondhatom, hogy mire van szükségem, s ha kifáradok, mondhatom neki, hogy most menjen haza. Aki beteg, nyögjön! Hagyjuk a beteget nyögni, hamarabb meggyógyul. Nem zavarom azt, aki nem igényel.

6 a. Nyolc évet töltöttem börtönben, ebből négyet Rákosi haláltáborban, ahol jelszó ez volt: itt fog megdöglenni, és nem lehetett engem meglátogatni. A másik négy évben már lehetett. Édesanyám. kapott is három alkalmat tíz perces látogatásra: két egy méter távolságra levő drótháló között sétált egy ór. Az egyik háló mögött fél méter közelségben álltak a rabok, a másik háló mögött fél méter távolságban álltak a látogatók. Átkiabálhattunk egymásnak: *Hogy vagy? Köszönöm, jól.* Hatvanadik életévén túli anyámnak ez egy jó félnapos törődést jelentett.

Egy alkalommal én is végeztem börtön látogatást. A katonáskodást megtagadó és emiatt három évre elítélt fiamat látgathattam meg egyszer Baracskán a felesége helyett. Mind a kettőnek én voltam a gyóntatója, én is eskettem őket. Erdő Péter nem nevez ki börtönlelkésznek, s így nem látogathatom azokat; akik börtönben ülnek. Változtak Jézus óta a körülmények. Ennyiben tudom én ma Jézust etetni, itatni, szállásolni, ruházni, látogatni. Kevés ez? Én ma ennyit tudok megtenni. Elég lesz-e ennyi az ítéleten ahhoz, hogy a maga jobbára állítson Jézus? Majd meglátom. Testvéreim, ti is vegyétek számba, hogy mennyit tudtok Jézus e hat mai kívánalmaiból teljesíteni!

Ezek után számba veszem egy tanszékvezető tételeit, melyeket erről a mai ünnepről írt.

1. *Jézus legyőzte a halált* - Nem győzte le, mert ugyanúgy halunk meg, mint Jézus előtt, ugyanúgy jobbra állítódunk, vagy balra, mint Jézus előtt.

2. *Jézus megújította egész életünket.* - Csak akarta megújítani, de rajtunk fordul, hogy megújítjuk-e azt.

3. *Jézus megváltotta az egész világot.* - Nem lehet senkit sem megváltani. Isten akaratából maradunk szabad emberek, amilyennek Isten megteremtett, és szabadságunkat felhasználhatjuk jóra és rosszra. Tegnap, ma és holnap a világ végéig.

4. *Jézus minden bűnösnek királya* - Nem csak a bűnbánó bűnösöké.

5. *Jézus minden emberi nyomorúság királya.* - Nem lehet állapotoknak a királya senki, csak személyeknek lehet királya Jézus vagy akárki.

6. *Jézus legyőzte bűnt.* - Mindenki legyőzheti a maga bűnét. Én is a magamét. Jézus nem győzheti le sem a te, sem az én bűnömet.

7. *Dicsőíthetjük Jézust minden sötétségben, halálban, bűnben, nyomorúságban.* - Dicsőítés helyett inkább tegyük a mai hat jónak valamelyikét. Ezekkel kikerülünk sötétségből, bűnből, halálból, nyomorúságból.

8. *Jézus királyságának titka, hogy benne találhatjuk meg magunkat.* - Jézus nem titkolódzott. Nyíltan megmondta, hogy megtaláljuk jobb oldalra állított önmagunkat, ha tesszük a jót.

9. *Jézus királyságának további titka, hogy benne nyerjük el a megváltást.* - A megváltás nem ötös lottó. - Magunknak kell tennünk érte a mai hat jót.

10. *Még további titka, hogy Jézusban mondhatjuk ki, hogy "Atyánk"* - Jézus előtt is tudhattuk, hogy Isten az Atyánk.

11. *Legmélyebb titka, hogy magára vette bűneinket.* - Az én bűnömet nekem kell hordoznom, s magamnak kell abbahagynom a vétkezést, és minden rendben lesz ennek következtében.

12 ... *hogy magában hordozza minden fájdalmunkat.* - Ezt az egyet elhiszem, mert annyira szeret mindnyájunkat

13. ... *hogy győztesen jelen van minden sötétségünkben.* - Nem értem, hogyan lehet valaki jelen az én sötétségemben, méghozzá győztesen.

14. *Bűneinket saját testében felvitte a keresztfára.* - Nem. Kaifás, Pilátus és a többi urak bűne vitte fel Jézust a keresztfára.

15. *Jézus sebei szereztek nekünk gyógyulást.* - Jézus azt tanította nekünk, hogy akkor gyógyulunk meg, hogyha hisszük, hogy ő megtud gyógyítani minket.

16. *A mi gonoszságaink miatt törték össze.* - Nem. Az urak gonoszsága következtében törték őt össze az urak.

17. *Szenvedései sokakat istennektetszőkké tett.* - Nem. Jézus szenvedései következtében csak Jézus lehet istennektetszővé. Mi csak a magunk Istenért vállalt szenvedésünk következtében válunk istennektetszővé.

18. *Krisztus keresztjében beteljesedett a megváltás.* - Nem. Krisztuskeresztje által teljesült Kaifás akarata, s példát kaptunk rá, hogy halálbüntetés ellenére is hűségeseeknek kell maradnunk Isten parancsaihoz.

19. *Jézus a maga szenvedései és halála által él abban, akit így szeretett, az emberben .-* Nem. Csak abban az emberben él Jézus, aki maga is úgy viselkedik, mint Jézus.

20. *Titok, hogy Krisztus minden ember királya.* - Nem, hanem tévedés, mert Jézus csak azoknak a királya, akik Hozzá hasonlóan viselkednek.

21. *E hús tétele erejében igaz, hogy amit másokkal szemben teszünk, azt tesszük Jézussal is.* - Nem. E hús téves tétel ellenére igaz ez az állítás.

Egy másik mai tanszékvezetőhöz odament harminc esztendővel ezelőtt az ilyesfajta tételek miatt egy fiatal Bokor-tag, és ezt mondta neki: Tisztelendő úr, Jézus nem ezt tanította. A válasz erre ez volt. Jézus néptanító volt, én pedig teológiai tanár vagyok. E válasz ellenére az a fiatalember azóta sem váltott át a néptanítótól a teológiai tanárhoz. Adjunk hálát érte az Istennek!

Egészen más kérdés, hogy a szeretet-Isten, hogyan mondhat valakiket átkozottaknak. Azt gondolom, hogy ez ugyanaz, mint a balga, a bolond. Magukat teszik bolonddá. Magukat teszik átkozottá. Isten mondhatná róluk azt is, hogy szerencsétlenek. Mindez csak következménye a szabad akaratunknak. Ezt pedig azért adta nekünk Isten, hogy részesei lehessünk az o szentháromsági szeretet-életének. Már itt is, a Földön. Halálunk után pedig odafent Nála, az örökkévalóságban. Amen.

Nem. Még hozzáteszem Arany János egyik utolsó versét. Egy nagyon rövidet, egy négysorost. Az a címe, hogy

Sejtelem

Életem hatvanhatodik évében
Köt engem a Jóisten kérébe,
Betakarít régi rakott csűrémbe,
Vet helyemre új gabonát cserémbe.

Életem, nem tudom, hányadik évében szólít magához engem a Jóisten. Csak annyit tudok, hogy egyelőre még nagyon jól érzem magam köztetek. Ha ez megváltozik, akkor kérni fogom Őt, hogy engedjen már engem is odaátra azok közé a testvéreim közé, akik már hazajutottak. Most az Amen.

Bokorporta, 2009. májusvég

Szíjártó Marika meghívására 2009. május 23-án délelőtt 10 és 12 óra között a BOKORPORTÁN (Szentkirályi u. 49. alatt) irodalmi délelőttöt tart Bulányi György

A JÉZUSI MAGYAR IRODALOM

címmel, melyre hívja a Bokor tagjait és minden testvérét, barátját és érdeklődőt.

I. rész KEDVES FELEBARÁTAIM, JÉZUSBAN TESTVÉREIM!

Erre az alkalomra zakót öltöttem, nyakkendőt kötöttem, mert a múlt század harmincas éveiben Pázmány Péter budapesti egyetemén - ide csak öt percre, a Múzeumkörúton - a tanárok mind így tettek, amikor az órák 20-25. percében megérkeztek, hogy kicsengetésig 35-40 percet előadjanak hallgatóiknak tárgyukról. Magam meg mint érettségi előtt álló nagydiák már a 30-as évek első felében tudtam, hogy harminc éves koromra nem kevesebbnek, mint egyetemi magántanárnak kell lennem magyar irodalomtörténetből *Aut Caesar, aut nihil* - mondta Petőfi is. Meg azt is, hogy *jutott eszembe számtalan szebbnél szebb gondolat*, de végül is a verselméletnél kötöttem ki, melynek alapjait Arany János fektette le a nagykőrösi református főgimnázium 1854. évi értesítőjében: *A magyar nemzeti versidomról* címmel.

Csakhogy ember tervez, Isten végez. Mire 26 éves lettem, meg is érkeztem Debrecenbe a pesti ostromot követően írógéppemmel és aktatáskámban magántanári értekezésem másfél kötetével - ezt is, mint a KIO-t - hat kötetre tervezve. De addigra várt már ott a szomszéd szobában valami horvát jezsuita. Miközben dolgozom tovább értekezésemen, egyszer csak kopognak az ajtómon. Mondom, hogy szabad. Hát a jezsuita kopog. Bejön, s illő módon hellyel kínálom. Ő meg elmondja, hogy délután ki kell mennie Nyilastelepre, ahol munkáslányok várják őt, akik nem tudnak se horvátul, se németül, meg még latinul sem. Kimennék-e vele tolmácsnak? Készséggel igent mondok kérésére, hiszen magántanári dolgozatom megírására van még négy esztendőm, tehát egy délutánt még jezsuitákra is pazarolhatok. Ki is megyek vele. Ott ül egy szobában négy csitri. A jezsuitám arról beszélget velük, ami a legjobban érdekli őket. Mi érdekli a lányokat? Hát természetesen- a fiúk...

Jezsuitám pár hét múlva újra bekopog hozzám, s közli, hogy a napokban elhagyja Debrecen, de az elmúlt hetekben összehozott négy csoportot: felnőttekből, diákokból, munkásfiúkból, munkáslányokból - egyet-egyét. A diák-csoportot rám bízna. Elvállalnám-e? Hát persze hogy elvállalom. Mit nem vállal el a *magunkfajta*? Később tudom csak meg, hogy a másik három csoportot is rábízta valakire. A felnőtteket a Szent Anna káplánjára, Pálmai Jóskára, aki hamarosan elmegy Orosházára rózsát tenyészteni. A munkásfiúkat rábízta a nyilastelepi ferences gvardiánra, Faddy Otmárra, aki hamarosan főbékepap lesz, s aki majd agitál, hogy lépjek én is be a mozgalomba, de a *magunkfajta* megnézi, hogy mibe lép bele, mert félti a cipőjét... A munkáslányokat meg Oszkára, Otmár káplánjára, aki elmegy az esztergomi ferences gimnázium konviktusába prefektusnak. Így aztán mind a négy csoport rám marad. .

A felnőttek közül ismerhetitek a Bokor-irodalomból Balázs Lacit, a hamarosan segédmunkássá avanszáló büntető bírót, aki az elmúlt években halt meg Miskolcon 97 éves korában. Ismerhetitek Bokor körökből a munkásfiúk vezetését a diákcsoportból átvevő Balássy Gézát (Bigit), akit velem együtt ítélnék el 15 évi börtönre '52-ben. És ismerhetitek - ha itt van körünkben - még a munkásfiú Orth Miskát (közben kicsit megöregedett), akit Bigi el is juttat a szaléziánus dolgozó testvérhez, Sándor Pistához, akin a halálos ítéletet 1953-ban hajtották végre - s aki csendben, hogy ne hallja a botrányt senki se - még a Bokornak első vértanúja is. A munkáslányok közül ismerhetitek ugyancsak a Bokor-irodalomból Szabó Magdát, Orth Miska feleségét. Ő írt egy felette behízsgő jellemrajzot rólam - egy kikényszerített jelentést ávós százados bátyja számára („Baba”: Jelentés. Bp., 1951. január 20 - *Koinónia* 2001. január, az 538. lapon). Hoztam belőle vagy tíz példányt. A szünetben elolvashatja, aki akarja.

Mindezek következtében talán érthető, hogy éveken keresztül csak álmodoztam róla, hogy magántanári értekezésem terebélyesedjék. Nem csinálta, maradt másfél kötet, s közben én meg 30 éves lettem. De helyette azért 1949-re megszületett a Bokor katolikus mozgalom

zöld filozófiájának első dokumentuma - állítja róla a Környezetvédelmi Lexikon. Magam meg hozzáteszem: megszületett a jézusi magyar irodalom - hogy végre a délelőtti tárgyához is eljussak - egy 20. századbeli terméke. Halljuk az első szakaszt belőle:

Dani:

A SZÚZ MÉHÉBEN FOGAN

És fiút szül. A neve Emánuel lesz, azaz .velünk az Isten". Izajás szavát: "az Úr elküldött engem örömhírt vinni a szegényeknek, a szelídeknek, az elnyomottaknak" - ezt az Emmánuel magára értelmezi a názáreti zsinagógában. És elkezdődik ez a szegényekhez küldetés már a betlehemi éjszakában. El, mert az angyali sereg a pásztorokat küldi el elsőül hozzá. Jeruzsálem előkelőit, a királyt, a papi fejedelmeket, az ároni papságot, az előkelőket, a lágyruhásokat, a gazdagokat nem értesíti. Inkább a pásztorokat. Ezek voltak közel hozzá. Emmánuel közéjük ment megszületni. Az ő világukba. Az alkalmi istállólólul használta. barlangba. Oda jött el az ég királya.

Megkérdezzük téged, betlehemi kisdéd, miért a szegényekhez jöttél? Miért a szegényeknek akarod hirdetni az örömhírt? Azt, hogy megnyílt a végtelen és eltörlőd a halált... Miért istállóba mentél megszületni? Miért ez a kínos és kellemetlen egyoldalúság? Átvitethetted volna magadat az egyik főpap meleg házába.

Mosolyogsz reánk, Te emberré lett Isten? De félek ettől a szalmáról jött emberi mosolytól. Miért találod rendjén valónak, ami semmiképpen sincs rendjén? Felelj nekünk! Ki akarsz fosztani bennünket? Tönkre akarsz tenni bennünket? Szalmára akarsz minket is fektetni? Miért akarsz szegénnyé tenni bennünket? Miért jöttél ide istállóba? Miért jászolban fekszel? Miért állati meleggel melegszel? Miért falusi ács az apád? S ha már nem tudom, miféle furcsa ízlésből így csináltad is mindezt, legalább kiakaszthatnál egy táblát. Valahogy ilyenformát: .Karácsonyi öröm! Megtekintés vételkényszer nélkül!" Jó, jól Ki lehet jönni, meg lehet úszni vételkényszer nélkül is. De rámosolyogsz az emberre, letérdelteted, s utána már hiába akarna menekülni. A karácsonyi öröm ott bent marad az istállóban, és én nem tudok többé nélküle élni. Miért szólsz az angyalok által, hogy te adod szívembe a békességet? Miért szól mosolygásod felém? Hogy Te, Emberré-lett-Isten, értesz engem a szívem mélyéig; engem, aki - ha rám nézel – már tudom is, hogy ember vagyok, akinek Istenné kell lennie! Miért nézel úgy rám, hogy belém kell vágódnia a megvilágosodásnak, hogy Te, Istenem, aki ember is vagy, Te tudod megmutatni nekem - aki ember vagyok, de az Isten életébe vagyok meghívva - az utat? Te szalmán fekvő kisdéd, miért delejezed felém, hogy betlehemi nyomorúságod az én utam? Hogy Te vagy az út? Miért nézel úgy reám, hogy ne legyen többé életem nélküled, csak vergődésem? Miért akarod elhitetni, Te istállóba szorult Koldus-Jézus, hogy csak a te utadon van Élet? Miért ez a lenyűgöző, letérdeltető, kegyetlen s feltétel nélküli mosoly?

Nézd, Te betlehemi kisdéd: felöltöztetünk bársonyba, puhába. Eltitkoljuk alacsony, kínos és kellemetlen származásod. Ragyogni fogsz, mint a bíborban születettek. Átviszünk Jeruzsálembe vagy Párizs legelőkelőbb negyedébe, palotába, fényesbe és nagyba. Ringó, mennyezetes, csipkés, pelyhes bölcsőbe, kandalló melegéhez. Selymek és brokátok fognak suhogni körülötted. Rózsáligetek illata fog áradni a körülötted forgók ruháiból. Mosolyogj hát, s mondjad, hogy tegyük. Nincs áldozat, amit meg ne érne nekünk, hogy kimenthessünk ebből a számunkra oly kínos helyzetből. Miért komorodsz el? Miért csinálsz úgy, mintha jól éreznéd magad ebben a nyomorúságban? Miért állsz utunkba szegénységed megmászhatatlan tényével? Miért nem akarsz egy kis történelemhamisításba belemenni? Miért zavartad meg egyáltalán a történelmet? Ezek a napok valamikor szaturnáliák voltak, a szaturnuszi bőség ünnepei. Mit szegénykedel bele szalmáddal a bőségbe? Miért rontod el szaturnáliásnak akart karácsonyi örömünket? Mondd, Jézuska, miért kellett neked ilyen kevés? Miért nem voltál igényesebb? Miért mosolyogsz felém: hogy neked éppen ennyi elég volt, hogy elhozzad az örömhírt, hogy megszerezzed nekünk a mindent? Te, aki született Úr vagy, azaz úr vagy

öröktől fogva, teremtetlenül... - Hogyan viselkedhetél így?

Kodály: Örvendjen az egész világ...

Mindez csak bevezetés volt a meghirdetett, A JÉZUSI MAGYAR IRODALOM c. délelőthöz. A magyar irodalomtörténetek ismerői tudják, hogy a magyar irodalom latin nyelvű szövegekkel kezdődik. A jézusi magyar irodalom nem azzal, hanem csak magyar nyelvűvel. Szent István latin nyelvű Intelmeivel sem, mert ezek az intelmek a Nagy Konstantinféle és nem a jézusi rendet dicsérik. Ez csak egyházi, de nem jézusi irodalom. Ez csak a trón és az oltár szövetségéről beszél. Nincs benne jogfolytonosság a 895-ben, a jó száz évvel korábban megkötött vérszerződés, melyet a hetu mogerok kötöttek egymással. Árpád ivadékai már nincsenek életben. Holttestük négy felé vágva díszíti már Vajk szent jobb kezének és szívének akaratából a maga négy városának - a pilisi Budavárnak, a két Fehérvárnak s a bajor királylány várának, Böszpörémnek - várfokát. Csupán a megvakított Vazulnak a szent király birodalmából keletre menekülő három fia él még Árpád leszármazottaiból. Ajtony, Gyula családja, Thonuzoba, aki nem akart Vajk keresztyermeké lenni, meg a többiek nincsenek már a színen. Csoda-e a Vata-féle lázadás, melynek során legurítanak egy püspököt a hegyről Pesttel szemben a Dunába? Ha majd visszatérnek a Vazul-fiak, folytatják bizony Szent István művét. Teszik ők is azt, ami lehetséges, mert amit Jézus akart, az nem megvalósítható - ahogy mondja Dosztojevszkij regényében Torquemada a főinkvizítor a 16. századi Zaragozzában újra megtestesülő Krisztusnak - Karamazov Iván poémájában. Következzék ezek után egy kis mustra a latinból magyarított Intelmekből:

Dani:

SZENT ISTVÁN KIRÁLY INTELMEI IMRE HERCEGHEZ

Minthogy a királyi méltóság rangját csakis a hívők és a katolikus hitet vallók nyerhetik el, ezért parancsainkban a szent hitet tesszük az első helyre. Az eretnekeket, akik nem a szentegyház fiai, ne gyámolítsd, mert az efféle emberek a szent egyház népét nyomorultul megrontják... A királyi palotában a hit után az egyház foglalja el a második helyet, mert aki a szentegyház méltóságát csorbítja vagy csúfítja, azon munkál, hogy Krisztus testét csonkítsa. A királyi trón ékessége a főpapoknak rendje, ezért a királyi méltóságban ők kerülnek a harmadik helyre, kedves fiam, ők legyenek főembereid, úgy vigyázz a főpapokra, mint a szemed, világára. Mert nélkülük királyok nem is állíttatnak, nem is országolnak. Az ő közbenjárásukra törlik el a vétkezők vétkeit. Mert Isten megegyezett velük örök szövetségben, és elkülönítette őket az emberektől...Az uralom negyedik dísze a főemberek, ispánok, vitézek hűsége, erőssége, serénysége, szívessége és bizalma. Mert ők országod védő falai... Katonáskodjanak, ne szolgáljanak, te meg uralkodjál mindannyiukon! A türelem és az igaz ítélet gyakorlása a királyi korona ötödik cifrázása. Ne ítélezz te magad, nehogy királyi méltóságodban a hitvány ügyben forgolódva folt essék, hanem az efféle ügyet inkább bírákhoz utasítsd! A vendégek s a jövevények akkora hasznat hajtanak, hogy méltán állhatnak a királyi méltóság hatodik helyén, A királyi emelvényn a tanács a hetedik helyre tart igényt. A tanács állít királyokat, dönt el királyi sorsokat, védelmezi a hazát, csendesíti a csatát, győzelmeket ő arat, kerget támadó hadat, behívja a barátokat (értsd: a szerzeteseket), városokat ő rakat, és ő ront le ellenséges várakat. Ezért hát ki-ki életkorának megfelelő dologban forgolódjék, tudniillik az ifjak fegyverben, a vének a tanácsban. Őseink követése foglalja el a királyi méltóságban a nyolcadik helyet. A legnagyobb királyi ékesség, az én tudásom szerint, a királyelődök után járni, a szülőket utánozni. Aki atyjával szemben áll, Isten ellenségének áll. Mert minden engedetlen Istennel áll szemben. És az engedetlenség szelletje a korona virágait szórja szerte. Az engedetlenség valójában pestis az egész királyságban. Az imádság megtartása a királyi üdvösség legnagyobb járuléka, ezért a királyi méltóság kilencedik regulájában pendül meg. A folytonos imádkozás: a bűnöktől megtisztulás és feloldozás. Te pedig fiam, valahányszor Isten templomához járulsz, hogy Istent imádd, Salamonnal, a király fiával, magad is király lévén, mindig mondd: "Küldd le [Uram, a

bölcsességet] szent egedből, dicsőséged trónjáról, hogy munkámban velem legyen és segítsen, és így fölismerjem, mi kedves a szemedben [minden időben]." Te is ugyanezzel fohászkodj, hogy Isten minden vétked eltörlésére méltasson, hogy mindenki legyőzhetetlen királynak hívjon. Imádkozz azért is, hogy legyőzhesd látható és láthatatlan ellenségeidet. Az erények mértéke teszi teljessé a királyok koronáját, és a parancsok közt a tizedik. Mert az erények ura a Királyok Királya, miként égi serege áll kereken tíz karból, úgy életed vitele kerekedjék ki tíz parancsból. Kell, hogy a királyt kegyesség s irgalmasság díszítse, de a többi erény is hassa. át és ékesítse. Megparancsolom, hogy mindenütt és mindenekben a szeretetre támaszkodva ne csak atyafiságodhoz és a rokonságodhoz, vagy a főemberekhez, avagy a gazdagokhoz, a szomszédhoz és az itt lakóhoz légy kegyes, hanem még a külföldiekhez is, sőt mindenkihez, aki hozzád járul. Légy türelmes mindenekhez, nemcsak a hatalmasokhoz, hanem azokhoz, akik nem férnek a hatalomhoz. Mindez, amit fentebb érintettünk, alkotja a királyi koronát, nélkülük sem itt nem tud senki uralkodni, sem az örök uradalomba bejutni. Amen - Eddig Dani, majd folytatom:

Csak ámulok és bámulok, mint apró kislegény. Sok okon bámulok. Nem értem, hogy Jézus mért bújt el a hegy tetején imádkozni, amikor a csodálatos kenyérszaporítás után elmenekül az öt királlyá tenni akaró ötezer férfi elől. Meg azért is bámulok, hogy honnan vannak a jézusi királyoknak likvidálandó ellenségei, mert hiszen a régiknek mondatott: Szeresd a barátaid és gyűlöld ellenségedet. De Jézus a maga tanítványainak mást mondott. Mit? Azt, hogy szeressék ellenségeiket, és imádkozzanak értük: És bámulok azért is, mert nem látom, hogy hol maradnak a jobbágyok, akik nem vitézkednek, csak dolgoznak. Bámulok, mert nem találom az Intelmekben a szegényeket - pl. a jobbágyokat - akiket Jézus boldogoknak mondott? Megtudom az Intelmek után félezer évvel, azaz ötszáz évvel később, pontosan az 1514-ben készült latin nyelvű magyar irodalom egy másik kiváló, ha nem is nem egyházi, hanem világi munkájából, melynek címe:

Tripartitum, azaz Hármaskönyv,

melynek bővebb címe: NEMES MAGYARORSZÁG SZOKÁSJOGÁNAK HÁRMASKÖNYVE, MELYET WERBÖCZY ISTVÁN, A KIRÁLYI FELSÉG SZEMÉLYES JELENLÉTÉNEK HELYTARTÓJA, A LEGNAGYOBB GONDDAL KÉSZÍTETT ULÁSZLÓ ÚRNAK a fenséges fejedelemnek és úrnak, Isten kegyelméből Magyarország és Csehország királyának stb. ... A legkegyelmesebb úrnak Fenséged ország-bírájának ítélőmestere a maga szolgálatait a legalázatosabban ajánlja.

Ez a teljességgel világi munka két főrészből áll. Az egyik a személyekről szól: ezek a papok és a nemesek. A másik rész a dolgokról: ezek a földek, a marhák és a jobbágyok. Ez utóbbiakat adományozták szent és nem szent királyaink a papoknak és a nemeseknek. Dolgokat ajándékoztak személyeknek. Talán ennyiből is érthető, hogy a latin nyelvű egyházi és világi irodalomnak aligha van valami köze matinénk témájához, a jézusi magyar irodalomhoz.

De hát nemcsak latin nyelvű része van a magyar irodalomnak, hanem magyar nyelvű is. Ez a magyar nyelvű valamivel később indul, nem Szent István korában. Prózája a Halotti beszéddel kezdődik 1200 körül, költészete pedig Mária Siralmával (kézirata 1300 körül). Mindkettő egyházi és nem világi irodalom. Ha azt mondom, hogy egyházi, akkor nem azt mondom, hogy jézusi, hanem, hogy páli. Ennek igazolását megtalálhatjátok tavaly nyáron, 90. évemben, írt újabb könyvemből, melynek címe: *Merre ne menjek? Hogyan lett Saulból Szent Pál?* (A szünetben megtaláljátok jobbra a polcon.)

Van valami, amit hamarabb magyarítottak őseink, mint a Bibliát. Az evangéliumokat őrizi a huszita eredetűnek mondott Münchener kódex 1466-ból, melyet a moldvai Tatrosban másoltak. Az Újszövetség csak 1541-ben jelent meg Sárvárott a szinyérváraljai születésű Erdősi Sylvester János buzgóságából, aki Erazmus tanítványának vallván magát - görögből magyarította azt. Az egész Bibliával pedig a nagykárolyi születésű Károli Gáspár 1596-ban

készül el Vizsolyban. Mindketten a török hódoltság határain túl. A huszita Biblia másolója pedig nem a világi hatalmak, hanem az egyházi máglyagyújtás elől kényszerül az ezeréves határon túl másolni. A teljes Bibliákban olvasható Mózes, aki imádkozik Istenhez, hogy József ki tudja irtani Kánaán őslakóit, és ott van Pál, aki szerint Isten kardja a császárok kezében található.

De 1466-ban másolják az alighanem a 14. században készült Jókai kódex eredetijét, mert a Bibliánál mélyebben érintette meg őseink lelkét a 13. században élt Assisi Szent Ferenc alakja, akinek a Virágocskáit (Fioretti) akár Jézus is elbeszélhette volna egy példabeszédében. Egy szál virágocskát hallgassunk meg belőle:

Dani:

AZ FORDÓLT FARKASRÓL

1[1] ki bódog Ferencnek miatta fordola nagy szölédségre. Történék némi csudálatosság és tisztos emlékezésvel méltó Eugubia városában, mikoron méglen él vala szent atya. Mert vala Eugubia városának tartományában egy szernyű farkas testének nagyságával és gyűlhözésnek éhségével2[2] keménséges, ki nemcsak baromi lelkeseket3[3] veszt vala el, de embereket és asszonyokat es megmar vala, úgyhogy mend az polgárok tartatnak vala azannya4[4] dögben és félelemben, hogy mend fegyverkedvén mednek vala,5[5] mikoron járnak vala az város földén, hogyhana kellett volna menniek erős hadra. De maga fegyveresek sem árthatnak vala az mondott farkasnak fogai ellen; ki gonosz szerencsének miatta elől löli vala,6[6] nem menekedhetik vala fene gyűlhötségtől. Azért ezennye félelm mend megatá ökö, hogy valaki nagy elig7[7] mer vala kimenni az városnak kapuja kül. Azért Úr Isten akará megjelenteni ez felolmondott polgároknak Szent Ferencnek szentségét, mikoron lakoznák ugyanottan, megmutatá csudálatos mivelkedetnek miatta. Mert Szent Ferenc könyörölvén rajtok, szerzé magát az mondott farkasnak eleibe menni. Azt az polgárok megétvén, mondnak vala néki: Atyám fia Ferenc, az kapu kül ne menje, mert az farkas, ki immáran sok embereket megmart, mindenestől fogván tégedet megöl. De Szent Ferenc hívén Úr Jézus Krisztusba, ki minden testi lelkeseknek uralkodója, nem pajzsval fegyverkedett avagy pikonhokval,8[8] de szent keresztnek jegyével jegyzvén magát, kimén az kapon társával, minden bizodalját veté Úr Istenbe. Kik öbenne hiendnek, teszi ökö minden sereg nélkül nyomtatni és jártatni bazaliskoson9[9] és jáspiskijón, nemcsak farkason, de es oroslányon és sárkányon. És ezképpen Krisztusnak hívséges szolgálja, Ferenc, nem páncélval öltöztetvén avagy törvel, nem ívet10[10] viselvén avagy hadi fegyvereket, de szentséges hitnek vértévei, keresztnek jegyivel

é

1[1] megtért, megszelídült

2[2] éhségnek dühödtségével

3[3] állatokat

4[4] annyi

5[5] mennek vala

6[6] előtalálta, találkozott vele

7[7] alig

8[8] sisakkal

9[9] kakastestű, kígyófarkú lény (vö. Zsolt. 90,13)

10[10] íjjat

jegyzettetvén, ragadá utát eleibe és ő félelm nélkül állhatatost kezdé elmenni. És ímé sokaknak látására, az helyekről, kikre nézni felhágta vala, az szörnyő farkas mindenestől fogván szája felnyitván Szent Ferenc ellen fut vala, ki ellen Szent Ferenc veté keresztnek jegyét, ötöle es, társától es farkast megehnyétvén,11[11] és futamását megtartá isteni erőnek miatta, és keményen megnyitott száját belrekeszté. És annak utána hozzá kíván ötöt, mondá néki: Jöjj ide, atyámfia farkas, és Krisztusnak felőle parancsolok néked, hogy sem nékem sem

egyébnek valakinek árts. Csuda: legottan kereszt lévén, belrekeszté ő szörnyő száját, és az parancsolat lévén, legottan magát feje-hajtván leterjelszté Szent Ferencnek lábaihoz. Farkasbalól lón bárány. De ezképpen fekönek mondá: Atyámfia farkas, te töttél sok kárt ez tartományban, iszanyú gonosz tételmeket tökéllettél,12[12] teremtetteket irgalmasságnál kül13[13] elvesztvén. De nemcsak oktan természeteket elvesztettél és megölél és megmarál, de es embereket, Istennek személyére teremtetteket. Azért te méltó vagy szörnyő halóival, miképpen gonosz tolvaj gyolkos.14[14] Kiért mend teellened üvöltnek és zúgnak, és tenéked mend ez váras ellenséged. De atyámfiám farkas, én akarok teközted és ez emberek közt békességet tenni, úgyhogy tetöled továbbá meg ne sértessenek, és tenéked minden elmúlt vétkeket megbocsátják, úgyhogy sem ebek sem emberek továbbá nem öznek.15[15] És az farkas testének és farkának és fileinek és fejinek hajtásával mutatja vala mendenképpen fogadni azokat, kiket Szent Ferenc mond vala. És mondá Szent Ferenc: Atyámfiám farkas, de hogy kell tenéked ez békességet tenned. Ért fogadom tenéked, hogy addéglan adatok néked elég eleséget ez várasnak emberi miatt, míglen élsz, úgyhogy továbbá éhséget nem vallasz; mert én hiszem, hogy te valamit gonoszól töttél, te éhséged nek gyűlhözségéért tötted. De én atyámfia farkas, miért én tenéked keresek ily kegyelmet, akarom, hogy fogadjad énnékem, hogy sonha valamely lelkest meg nem sértsz avagy embert, sem valami kárt mendenemő állatban tenni ne merj. Fogadod énnékem úgy? És az farkas tettes16[16] jegyet, kit feje hajtván fogad vala tenni mend azt, kik néki parancsoltatnak vala. És Szent Ferenc mondá: Atyámfia, én akarom, hogy te adjad énnékem hitedet, hogy bízván hihetnék annak, kit fogadsz. És mikoron kiterjesztette vala Szent Ferenc kezét hitvétélért, az farkas felemelé első jobb lábát és szépen veté Szent Ferencnek kezébe, az hogy jegyét adhatja vala. Tehát Szent Ferenc mondá: Atyámfia farkas, én parancsolok tenéked Úr Jézus Krisztusnak nevébe, hogy jüvel

11[11] megfékezvén, megszelídítvén

12[12] cselekedtél

13[13] irgalmasság nélkül

14[14] gyilkos

15[15] üznek

16[16] látható

vélem és ma semmit ne kételkedjél, hagy menjünk el ez békességet tenni Úrnak nevébe. És az farkas legottan elmégyen vala Szent Ferencnek utána miképpen szeléd bárán. Kit látván az várasbéliek, kezdének igen csudálkodnia. És az hír legottan mend az váras szerte meghírhövék, úgyhogy mend aggok és hősek, férfiak és asszonyemberek, nemesek és nemtelenek az várasnak utcájára gyülekezének, holott Szent Ferenc lakozik vala az farkasval. De ez népnek sokasága gyülekezvén, feltámadá Bódog Ferenc s tön csudálatos prédikációt, mondván, hogy lelkesek küzibe Istentől bűnért bocsáttatnak ilyen halálok, és hogy veszedelmesb légyen pokol tüzének telhetetlen láng, ki vall örökkol örökké kárhoztakot marni, hodnem mint farkasnak gyűlhöttsége, ki lelket meg nem ölhet, hanem csak testet; és mint kell félni embernek pokol kínjába meröléstől, ha egy küsded lelkes ezenné sokaságot ily félelemben és veszedel[m]ben tart vala. Azért én drágolátosim, fordoljatok Istenhez és tegyetek penetencét,17[17]és a farkastól megszabadojt titeket Úr Isten ez világon és jövődön megmaró pokolnak tüztől. És ez mondván mondá: Hallgassatok,én drágolátosim: Ez farkas, ki itt előttetek áll, fogadá én nékem és fogadásából hitet ada, ti véletek békességet tenni, és sonha meg nem sért titeket valamiben,ha minden napon fogadtok néki adnia elég eledelt. És én az farkasért kezes lészek, hogy békességnak kötetét erősen megtartja. Tehát mend az gyülekeztek nagy üveltésvel fogadák, egyetlenben18[18] éltetni az farkast. És te atyámfia

farkas, fogadod tartani ez szegődést ez polgároknak, hogy sem lelkest, sem valaminemő állatot meg ne sérts?" És az farkas jelentvén fejének hajtásával, testének, farkának és fileinek szép mutatásával, magát jelennel 19[19] mutatja vala az fogadást tartani. Es Szent Ferenc mondá: Atyámfia farkas, én akarom, hogy miképpen adád nékem hitödöt, mikoron méglen valánk az várasnak kapuja kül, azonképpen itt mind ez népnek előtte adjad nékem hitedet, hogy ezeket tartsad és engem, te érted kezes lévén, el ne hagyj. Tehát az farkas jó lába. 20[20] felemelvén adá hitet Szent Ferencnek kezébe, ő kezesének, mend ott állóknak előtte. És lön oly csudálatosság és öröm Szent Ferencnek mind ily ájtatosságáért és csudának újságáért, és farkasnak és népnek békesség[é]ért, hogy mend övöltének húgyokra, 21[21] gyicsérvén és áldván Úr Jézus Krisztust, ki bocsátá nekik Bódog Ferencet és öket ő érdelme miatt az kemén gonosz vadnak szájábólól megszabadojtá, és ily szernyő halálból békességbe és nyugodalomba vette. Azért az naptól fogván az farkas és az nép Szent Ferencnek miatta szerzett békességet tarták. És az farkas két esztendeig élvén, az váras szerte ajtóról ajtóra mégyen vala koldolni; senkit meg nem sért vala, sem meg nem sérttetetik vala valakitől, tisztelen éltetvén. És hogy csuda: sonha sem egy eb őellene nem ugat vala. Azután az farkas megaggván, meghala. Mert ez mondott farkasnak békességes és engedelmes békességén az polgárok igen bánkódnának, mert valamikoron Szent Ferencnek utcáján jár vala, Szent Ferencnek jóságát és csudálatos szentségét elméjekbe hívják vala Jézus Krisztusnak gyicséretire. Ámen.

17[17] penitenciát, bűnbánatot

18[18] egyetemben

19[19] világosan. láthatólag

20[20] jobb lába

21[21] csillagokra

Bárdos Lajos, Az nem lehet. ...

II. rész

A népi emlékezés erejéről két, és személyes történetet szeretnék elmesélni. Az egyik: 25 éve vettem a Bokor lelkigyakorlatos házát Budaváriban. A pesti Bokorporta után a budavári bokorportát. A falu elején meg a végén ott a tábla, s rajta a név: ÓBUDA VÁR. Hát ha vár, akkor megkeresem a faluban, a környékén - a várat. Várhatta a vár, hogy megtaláljam a várat. Sehol nem találtam várnak semmi nyomát. Beszélgetek a szomszéd Gyarmati Karcsival, aki jó 10 évvel fiatalabb nálam. '45-ben 14 éves volt. Emlékszik, hogy az apja mondta neki kisfiúkarában, hogy földjeik után valamit fizetniük kellett a veszprémi papoknak.

Ezen a nyomon indultam el. Szent István királyunk a Dunántúlnak, azaz Pannóniának - mely a Szávától a Visegrád alatt délnek görbülő Dunáig, egészen a Szerémségig ér, ahol is a Tarcal hegy miatt megint keletnek kell fordulnia, hogy Újvidéken, Nándorfehérváron keresztül végre elérje a Fekete tengert... - három püspökséget adott. Három dunántúli sávot: az északi *győrit*, mely Győr után éri el a Dunát, a középső *veszprémit*, amely a Csepel sziget aljánál találja meg a Dunát. Meg a déli *pécsit*, amely a Tarcali hegy alatt keletnek forduló Dunáig ér. A Dunán-inneni terület is hármat kapott: az északit, az *esztergomit*, mely az országhatárig, a Kárpátokig ért, a középsőt, a *vácit*, meg a délit, a *kalocsait*, amely az aldunai Nándorfehérvárig terjedt. Ez már három meg három, tehát összesen hat. Hármat kapott a Tiszán túli terület is. Az északit, az *egrit*, a középsőt a *biharit* meg a délit, a *csanádit*. Ez már kilenc. S kapott egyet a Királyhágón túli terület, Erdély is: a *gyulafehérvárit*. Kivan a szentistváni tíz püspökség.

Térjünk vissza a veszprémihez, Ennek területén található valahol romjaiban a Pilisben a valamiről híres Budavár. Szent Istvántól püspökséget nem kapott, csak prépostságot. Mi ez? Egy papi testület, amely együtt zsolozsmázik, s amellet még okleveleket is ír a király

föld-marha-jobbágy adományozásairól. A prépostságnak is megvan a maga része ezekből a dolgokból. Van tehát a veszprémi egyházmegye területén: BUDAVÁRI PRÉPOSTSÁG. Elmondom kutatásom végeredményét.

1340-ben meghal Károly Róbert király. Felesége, Erzsébet özvegyen marad a Visegrádi várban. Unja magát, szeretne a fia közelében lenni a Pest hegyen - ahogyan a középkorban a Várhegyet nevezték. Fiának, Nagy Lajos királynak is van felesége: a bosnyák király leánya: Erzsébet, aki nem akar az anyósa közelében élni. Nagy Lajos kompromisszumra kényszerül. A mai Margit körüttől északra fekszik az akkori Felhévíz nevű falu, mely a budavári prépostság birtoka. A prépostságtól vesz telket a király, melyen építhet magának palotát az anyja. Az Erzsébetek megnyugszanak: nem lesznek közvetlen egymás közelében. A király kompromisszuma sikerült, s nem forinttal fizet, hanem faluval, amelyben van föld-marha-jobbágy. A papok szeretik a jó bort. A Balaton-felvidéken pedig jó bor terem. Ott ad nekik falut. A jobbágyok ezért úgy tudják, hogy a budavári prépostság birtokán élnek. Szomszédom, Gyarmati Karcsi mindezt nem tudta. Nem, mert abból, hogy a Budavári prépostságfaluja vagyunk, csak az első szót jegyezte meg: BUDAVÁRI. Az egész Balaton-felvidék, a busz-sofőrök is úgy tudják, hogy Budaváriban állnak meg. Annak ellenére, hogy 1750 körül Mária Terézia egy tisztviselője sejthető okokból - Budavár Óbudán van már a török hódoltság idejében is van ott kálvinista egyházuk a magyaroknak - azt a nevet adja a falunak, hogy Óbudavár. De a népi emlékezet most már hetedik százada őrzi ezt a szót, hogy Budavári. Karcsi és felesége, Erzsike örömmel várják lányukat és unokáikat, akik fülem hallatára mondták, hogy Budaváriba jöttek nyaralni. A nép halja azt, amit a nagymamája mesél. S ez biztosabb forrása a történelmi kutatásnak, mint bármi egyéb.

Mondom a másik történetet. 2004-ben az Udvarhely vármegyei Atyha községben tartok két lelkigyakorlatot is. Az egyik este mise után megszólít egy 50 év körüli résztvevő agrármérnök, s megkérdezi: "Gyurka bácsi, volna-e kedved átjönni a falumba, Siklódra?" Válaszom: "Szívesen, de szóljunk Jenőnek, a szervezőnek, hogy van-e még mára valami program." Jenő mondja: "Nincs, mehettek." Beülünk a terepjárójába, és úttalan utakon megyünk Siklód felé. Közben érintjük Énlakát, ahol az elmúlt években találtak valami csodálatos rovásírás-emléket. S amit a siklódi székely Énlakáról mond, azt szószerint idézem: "Amikor Árpád behozta nekünk ide a magyarokat, hát olyan népet hozott, amely embereket alkalmaz, még cigányokat is. Mi, székelyek nem alkalmazunk senkit, és nem alkalmazkodunk senkihez. Mi magunk csináljuk meg, amire szükségünk van." Nem olvastam még ilyen mondatot a szakirodalomban, bár ebben a témában nagyon is érdekelt vagyok. Hallotta ezt a nagyapjától, meg a szüleitől, akiket meglátogattunk. Ez nem 700 éves emlékezés, hanem 1500 éves emlékezés, Attila korából származik. S ugyanolyan biztos ez az emlékezés, mint a budaváriaké. Gondolom én.

Ki emlékezik arra, hogy a *Jelenti magát Jézus háromszor egy esztendőben...* népdalnak ki volt az első szerzője? Senki. Mindenki csak hallotta anyjától, nagyanyjától emlegetni. A jézusi magyar irodalom nem Szent István, csak latinul Intelmeket író bencésévei kezdődik, hanem a népi emlékezéssel, melynek darabjait Kriza János 19. század közepén gondosan lejegyeztet, s melyet Kodály és társai fonográfra is felvettek. És nincsen szó ezekben az emlékekben a hősi múlttól. Arany János kereste naiv eposzunk maradványait. Nem találta. Miért? Mert nem voltak. A népet nem érdekelték a hősi csaták. Ezért nincsen *Nibelungenlied-ünk*, s nincsen Eddánk. A népet csak a maga ügye érdekelte: a szerelem. Csak a férj és feleség hűsége, vagy hűtlensége. Csak ez:

Ne menj rózsám a tar/óra, gyöngye vagy még a sarlóra.

Ha megvágod kis kezedet, ki köti be a sebedet?

Ha megvágod kis kezedet, ki süt nekem lágy kenyeret?

Felvételt e dalról nem találtam, más énekest kerestem, akit csak azért nem alkalmaztak az Operában, mert a lépcsőt alulról fölfelé akarta söpörni. .. Az ő hangját halljátok most a

magnómból: *Ne menj rózsám...*

A hősi csaták hősei raboltak, pusztítottak, gyilkoltak. A hazai felvonulási területen is raboltak és pusztítottak, a határon túl pedig gyilkoltak is, és minden erejükkel: „*A magyarok nyilaitól ments meg Uram minket!*” A regösök csacska meséi ezekről a pusztításokról számolnak be. A király, a nagyurak fizetett alkalmazottai voltak. Nem is tellett tőlük olyan gyönyörűség, mint a *Ne menj rózsám a tarlóra...* Nem kerestek szótagszámot, rímet - gondoljunk csak Tinódi Lantos Sebestyén „*vala, vala, vala...*” sorvégeire. Arany János is megérezte ebből valamit. Azt írja a Naiv Eposzunk című dolgozatában, hogy érthető ez a helyzet, *ha egyszer a jobbágyok csak a dolgok és nem a személyek közé tartoznak.* A személyek - a papok és a nemesek. A dolgok - pedig a föld, amely terem, a marha meg bög, ha nem adja neki időben a jobbágy a szénát meg a vizet. Nagyon boldog voltam, amikor *Hét évszázad magyar versei* c. gyűjtemény a múlt század második felében az első kötet elejére tette a 19. században lejegyzett népdal-, néballada-kincset. És csak ezután következett az 1300 körül latinból magyarra fordított *Mária siralma*. A *Ne menj rózsám* nem fordítás, az magyar lélekből született, egy magyar legény szerelméből.

A jézusi magyar irodalom legalább másfél ezer esztendővel ezelőtt indul. Csak ennyit mondok, de mondhatnék sokkal többet is: az „*antanténusz, szóraka témnusz*” kezdetű gyermekmondókát a magyar nyelvterületen kivétel nélkül mindenki ismeri. Ez a sumér szöveg pedig okkal régebbi, mint a *Teremtés Könyve* szerzőinek a szövegei. Zakar András könyve (*A sumér hitvilág*) le is fordítja mai magyarra az *antanténusz*. .. szövegét. Reggeli ima ez, melynek eredeti sumér szövege:

Anta Dunguz, / Szur, raga Dunguz, / szur raga, digi-daga, /Ala - bala Bambusz

Feljegyzett fordításai: .

An tan témusz / Szóraka témusz / Szóraka tiki-taka, / Ala-bala Bambusz

Kelj fel Dunguz / Szülj reggelt Dunguz / Szülj reggelt, ébredj, terjedj!

Vágjad, üssed Bambusz

Az égre Dumuz / Szökkenj fel Dumuz / Szökkenj fel. áradj, terjedj!

Vágjad, pusztítsd Bambusz!

A jézusi magyar irodalom - mint hallottuk azt délelőttünk, matinénk első felében - nem az Intelmekkel, nem a Hármaskönyvvel, nem is a Halotti beszéddel, nem is Mária siralmával kezdődik, hanem ezekkel a jézusi tartalmakat őrző, csak szerelemről és Istennek, embereknek tetsző (gyermekmondókákkal) énekelő szövegekkel. Ilyenekkel:

Csiga-biga gyere ki, Csiga-biga gyere ki,

Ég a házad odaki.

Kapsz tejet, vaját,

Holnapra is marad.

A csigaház nem ég el. A csigaházon kívül - a csiga a teremő Isten egét találja, amely táplálni tudja őt tejjel, vajjal, még a holnapival is.

Jézusi magyar irodalmat nemigen találunk addig, amíg az egyházak, meg szent és nem szentnek nevezett királyaink határozzák meg az életet és az irodalmat. Jézusi magyar irodalmat csak akkor kezdünk korunkban is találni, amikor Mária Terézia udvarában a Sárospatakon hat osztályt végzett tiszaberceli kisnemes fiát, Bessenyei Györgyöt - ott találjuk a testőrei között. Bécsnek pompás városában Bessenyei kikupálódik, megtanul franciául is, olvassa Voltaire-t és Rousseau-t, akik kinevetik, kifigurázzák azt az Istent, amelyik meghatározza a királyok, papok és nemesek tudatát. Kifigurázzák azért, mert rátaláltak az Isten alkotta világra, a természetre. És e rátalálás következtében - csudák csudájára, de mondják a jézusi szövegeket is. Halljátok!

Bessenyei György: Vallás -

Gy: *Megdöglött a tehén a zöld lucernától. Elvitték a Jóskát zögrd Városából*

Gyere haza Jóska. Szívem csücske Jóska

Olyan árva vagyok, min egy hervadt rózsá... Gyere ...

Bessenyei egyik legjelentősebb folytatójának a másfél századdal később született Sinkát gondolom, aki csak négy elemi végezhetett, s utána cselédnek kellett állnia, s a gazdái vasvillával nevelték.

Sinka István: A jegek csendje-

Gy: Körös vízínél hét nyárfa / alattuk ül Bondár Márta

Nem kisasszony, nem menyasszony, nem is lány mán, nem is asszony

Titokban volt szeretője, titokban lesz temetője

A halászok kihalásszák, Elfödik, hogy ne is lássák.

Ahányat fordul az ásó, annyit sóhajt a sírásó

Sinka: Halált küldött az éji rét - Mara: "Szívárvány havasán"...

Sinka: Ének egy régi törökhöz - Mara: "Elmegyek, elmegyek, hosszú útra megyek"

Sinka: Fábrián Pista betyár volt, zaklatott nép vére - Mara: "A Vidrócki híres nyája..."

Sinka: Bor Ökrösné - Mara:

Falu végén áll egy nyárfa magába, Juhászlegény furulyázik alatta

Juhászlegény, jaj de szépen furulyál, Behallik az Endre báró ablakján

Ki is nyílt az Endre báró ablakja Kőkényszemű barna lány néz ki rajta

A kűsasszony így sóhajt fel magába: Mért is lettem az Endre báró leánya?

Lányom, lányom lányomnak sem mondalak, Ha én téged egy juhásznak odadlak

Nem bánom én édesapám, tagadj meg, De a szívem egy juhászért szakad meg.

Másnap reggel Endre báró nagy búsan Kiballag az Endre báró pusztára

Megkérdezi a számadó juhásztói Nem látta-é a kűsasszonyt valahol?

Báró uram nem láttam én, ha mondom. A bojtárom három napja nem látom

A bojtárom három napja odavan. A kűsasszony bizonyosan vele van

Endre báró udvarában faragják a bitófát, Amelyre a juhászlegényt akasztják

Fújja a szél gyolcsing-fehér gatyáját, Mért szerette el a báró leányát.

Sinka: Anyám balladát táncol - Bárdos Lajos: Libera...

Sinka: Ének a Don hőseiről

Sinka: Végül sírig feketébe - Mara: "Istenem, Istenem hol leszen halálom..."

Sinka: Simon Virág - Mara:

"Debreceni utca ligetes, ligetes..." Arra jár a rózsám igenyes, igenyes

Igenyes vagy rózsám, mint a nád De kedvemre nevelt föl az édesanyád

Ha elkerülsz rózsám, elkerüllek én is Ha a te szíved fáj, fájjon az enyém is

Addig kerületjük kis angyalom egymást, Meghasad a szívünk fájdalmában, meglásd.

Sinka: Kár neki sebbel lehullni - Mara: "Megöltek egy legényt"

Sinka: Magyar föld - Mara: "Szegény vagyok, szegénynek születtem.

Sinka: Hontalanok útján - Gy:

Már mikor én 18 éves voltam / már én akkor házasodni indultam

Tizenkét szép jánya volt egy anyának / Mind a tizenkettőt kértem magamnak.

Az elsőnek kicsi voltam, a vót baj / a másiknak csalfa vótam, a vót baj

A harmadik, hogy a szemem kéket nyit / Negyediknek kacsintásom nem tetszik

Ötödiknek miért nincs édesapám / A hatodik.: Mért nem jöttem hamarább.

Hetedik a pipafüstöt nem állja / Nyolcadikat lebeszéli mamája

Kilencedik: miért nincs édesanyám. / A tizedik: mért nem jöttem paripán

Tizenegyediket anyja nem adja / Tizenkettedik nem mén férjhez soha.

Így hát nékem házasodnom nem lehet / szomorúan kell élni életemet

Beüzenek piarista papoknak / írassanak be engem magyartanárnak

Sinka: Virág ballada - Mara: "S meg kell a búzának érni"

József Attila: Betlehemi királyok - Gy: Irul-pirul...

Székely Magda: Leüthetsz, én nem ütök vissza / Az én kezem gyöngé a rosszra
Hulló testem helyén leüthetetlen, erősen áll az igazi testem. Leüthetsz...

Wass Albert: Előhang

Volt egyszer egy ember, aki az ő háza udvarán oszlopot épített az ő Istenének. De az oszlopot nem márványból faragta, nem kőből építette, hanem ezer meg ezer csillámló homokszemcséből, és a homokszemcséket köddel kötötte össze. És az emberek, akik arra jártak, nevettek rajta, és azt mondták: bolond. De az oszlop csak épült, egyre épült, mert az ember hittel a szívében építette az ő Istenének. És amikor az oszlop készen állott, az emberek még mindig nevettek, és azt mondták: majd a legelső szél összedönti. És jött az első szél, és nem döntötte össze. És jött a második szél, és az sem döntötte össze. És akárhány széljött, egyik sem döntötte össze, hanem mindegyik szépen kikerülte az oszlopot, amely hittel épült. És az emberek, akik ezt látták, csodálkozva összesúgtak, és azt mondták: varázsló. És egy napon berohantak az udvarára, és ledöntötték az ő oszlopát. És az ember nem szitkozódott, és nem sírt, hanem kiment megint az ő udvarára, és hittel a szívében kezdett új oszlopot építeni az ő Istenének. És az oszlopot most sem faragta márványból, sem nem építette kőből, hanem megint sok-sok apró homokszemcséből és a homokszemcséket köddel kötötte össze. Szentgotthárd, 1926. nov. 14. - *Mindnyájan*: Megkötöm magamat...

Bokorporta. 2009. májusvég

Bajnok Lilla baba-befogadója

Nemzetkipusztító elemnek kell minősítenem magam. Jézus is az volt, de 37 évesen már megakadályozta vallásának főpapja, hogy ezen módosítson. Azzal a tévedhetetlen ítélettel, hogy Jézus méltó a halálra. Isten az embert tévedhető lénynek teremtette, de ötezer különböző emberi vallás tanítóhivatala azt állítja magáról, hogy a hivatalának főnöke mindörökké tévedhetetlen. Istenem, bocsáss meg nekik, nem tudják, hogy mit beszélnek.

Én 91. esztendőmben sem akarok módosítani ezen a megszenteltnek mondott életállapotomon. Meg tudom magyarázni a bizonyítványomat annak ellenére is, hogy mindezt világosan látom. Az okai kézenfekvők. 73 esztendővel ezelőtt kimondtam egy szót, s ezen nem akarok változtatni. Csak az ökör következetes? Nem. Az adott szóhoz ragaszkodó is az. Mentségem: neveltem olyanokat, akik 16, 10, 8 és 7, s még ennél kevesebb gyermeket neveltek, de a tisztességnormán, a családonként három gyermek felüli számban. Tudomásul kell vennie mindenkinek, hogy családjaink termékenységi rátája 1,2, s ez három nemzedéken belül nemzetkihalást okoz. Nem csak okozhat? Nem. Azt okozza. Reményemet nemzetem megmaradásában csak az táplálja, hogy akadnak, akik megértenek valamit. Mit? Azt, hogy az Isten Országába nem a magukat halálra ítélték, hanem az élők. Akkor is, ha egyházunk szinte kizárólag a megszentelt életállapotúakat avatja szentté: szerzeteseket, papokat, apácákat. Az élet terheit vállaló anyukákat és apukákat nem. Az életet tovább nem adók sorsa a halál. Az Isten országa pedig csak az élők. Az Isten is él, s az ő gyermekei is csak az élők. Számomra ide vonatkoznak Jézusnak a feltámadásvitában mondott szavai: A feltámadáskor a hét közül melyiknek a felesége lesz az asszony? Hiszen mindegyiké volt." Jézus így válaszolt: "Tévedtek, mert nem ismeritek sem az Írásokat, sem az Isten hatalmát. A feltámadás után nem nőülnek, férjhez sem mennek, hanem úgy élnek, mint Isten angyalai a mennyben. Ami pedig a halottak feltámadását illeti, nem olvastátok, amit az Isten mondott nektek: Én vagyok Ábrahám Istene, Izsák Istene és Jákob Istene. Isten nem a halottak Istene, hanem az élők." (Mt 22, 28-32). Nem a nemzetkipusztítóké, hanem az életet továbbadóké. S áll e tételem nemcsak az Istenre, hanem az ő országára is. Szolgálni kell? Csak az élöket tudom szolgálni.

Osztózni kell? Csak az élőkkel tudok osztózni. Békességben kell élni? Csak az élőkkel tudok békességben élni. Jézus szövegeinek nincs semmi értelme, ha nemzeti öngyilkosságot követünk el. Az öngyilkosság is gyilkolás. A nemzetkipusztítás is gyilkosság. Nem ragozom tovább.

Az első olvasmányban hallottuk: Az egyház egész Júdeában, Galileában és Szamáriában békét élvezett. Megerősödött, az Úr félelmében élt, és a Szentlélek segítségével egyre gyarapodott (Csel 9,31). Húsz éve már senki sincs közülünk börtönben. 1947 óta - több mint hatvan éve már - csak búvópatakként csordogált a Szent Korona-tan. Azóta nem volt egyetlen politikai párt sem, amelyet ne felülről szerveztek volna, vagyis ne fönről kényszerítették volna rá az emberekre. A miénk az első olyan társadalmi mozgalom, amely alulról szerveződve vált olyan erőssé, hogy versenyre tud kelni a milliárdokon fenntartott nagyokkal. Sikerünk nem a párt, hanem a magyar emberek sikere, programunk nem a párt programja, hanem a magyar nemzeté - olvastam a minap. Élünk-e mi, gyarapodunk-e mi? Nem keresem most a választ a kérdésre, csak megállapítom, hogy Jézus nem felülről szervezett, hanem alulról. Kitisztázta a pusztában, hogy mi az Isten Országá, és csak elsétált a Jordán-parton s a Keresztelő két tizenéves tanítványa, János és András megkérdezi tőle: Mester, hol lakol? S Jézus elviszi magával a két fiataalt, s azok aznap nála maradtak, pedig csak délután négy óra volt, amikor megkérdezték, hogy hol lakik. S nem telik bele sok idő, és János hozza magával Andrást, Fülöpöt, Bertalant, András pedig Pétert; s hamarosan egybe áll a Tizenkettő, s kezdődhetik az Isten Országának munkája: a gyógyítás és a mindenkit szeretésre tanítás. Most kérdezek: Csináljuk-e mi is, amit Jézus csinált a Tizenkettővel, vagy a Bokor termékenységi rátája is olyan ijesztő, mint nemzetünké? Nem nekem kell felelnem a kérdésre, hanem a harminc- és a tizenéveseknek, mert nem tudom, hogy Jézus mit csinált volna, ha ő is megéri 91. esztendejét.

A válaszadásban segít nekünk a második olvasmány: Gyermekeim, ne szeressünk se szóval, se nyelvvel, hanem tettel és igazsággal... Ha szívünk vádol minket valamivel, az Isten fölötte áll szívünknek, ő mindent tud. Szeretteim, ha a szívünk nem vádol, legyünk bizalommal az Isten iránt. Bármit kérünk, megkapjuk tőle, hisz megtartjuk parancsait, és ami tetszik neki, azt tesszük. Imádkozunk-e eleget és bizalommal, hogy sikerüljön nekünk is kisközösséget összehozni úgy, ahogy Jézusnak is sikerült. Turják Ildikó kijött 25 évesen Halásztelekre, s betérdelt gyóntatószékembe, hogy elsírja bánatát: Nem sikerült még neki kisközösséget összehozni. Én meg rábízta a Fiatalok II. nevű akkori alakulatot, melyet hűségesen gondozott 35 éven át, egészen haláláig, s közben még örökbe is fogadott egy apátlan-anyátlan árvát. Az az ő parancsa, hogy higgyünk Fiának, Jézus Krisztusnak nevében, és szeressük egymást parancsa szerint. Aki teljesíti parancsait, benne marad az Istenben, és az Isten is őbenne. Azt, hogy ő bennünk marad-e, a Lélektől tudjuk meg, amelyet nekünk adott. 1976-ban egy három napos magán-lelkigyakorlatom hatására elhatároztuk, hogy Hamvazószerdától pünkösdvásárnapig imádkozunk közösségeinkben száz órát. S akkor élt és növekedett a Bokor. Érdemes volt az államnak - most már püspökeink segédletéi - 15 év szünet után megint üldözésünkbe fognia. Ennek az imádkozásunknak a maradéka él a mai napig a Lélekváró elmélkedéseinkben.

A mai-holnapi, a Húsvét 5. vasárnapi evangélium meg arról szól, hogy Jézus jó pásztor volt. Ma hogyan kell jó pásztornak lenni? Nem készültem el még Jézus kisközösségének s a kétezer esztendő történet formai vizsgálatával, s most mégis kétezer évet ugrok előre, mert engem lelombozó jelenségekkel találkozom nap mint nap a rengeteg nem lelombozó mellett. E gyönyörű májusi lombfakadás arra ihlet, hogy míg várok szolnoki testvéreim megérkezésére, elmondjam, ami bennem van.

Minden anyaszülte - autonóm személyiség, azaz azt csinálja, amit akar: öntörvényű. De ha belép egy kisközösségbe - akár a Bokoréba is -, akkor kénytelen szembesülni azokkal az elvárásokkal-illemszabályokkal, melyeket magam is igyekeztem formálni az elmúlt hat és fél

évtized során - természetesen a közösségek tagjaival teljes egyetértési akarásban. Mert hát nemcsak a személyek öntörvényűek, hanem a kisközösségek is. A Bokor közösség-hálózat is öntörvényű? Szó sincs róla. Semmi közük a tiszaujvárosiaknak, a szentesieknek, a visnyeszéplakiaknak, az érdieknek ahhoz, hogyan csinálók valakik számára közösséget, ha szerencsájukra vagy szerencsétlenségükre olyan kisközösségbe kerülnek, melyet én igyekszem szolgálni, melyekben magam igyekeztem nagy gonddal formálni az elvárásokat/illemszabályokat az elmúlt hat és fél évtized során.

A kitűzött célnak mindenképpen igyekeznie kell összhangban lennie a jézusi célkitűzésekkel. Az ennek a célnak szolgálni akaró elvárások/illemszabályok pedig a közösség közös akaratán fordulnak. Elmondanám, hogy hat és fél évtized után mára mire jutottam. Akik együtt éltek velem közösségi életet - közülünk Merza Jóska a leghosszabb időn, közel hatvan esztendőn keresztül - megírhatnák a történetét annak, hogy miként jutottunk el oda, ahol most tartunk. Én is besegítenék neki - emlékezéseimmel. S másoktól is várom ugyanezt, akik csak negyven vagy kevesebb esztendeje vannak velem. De így magamban csak arra vagyok képes, hogy pontokba foglalva elmondjam, hogy mára mire jutottam, hogy most mik az elvárásaim-illemszabályaim azokban a közösségekben, amelyekben ma élek.

1. Az érkezés

Nem engedni negyvennyolcból. A jó közösségvezető már negyedórával előbb felkészült feladataira, és várja a közösség tagjait, s a megállapított időpontban, pl. 15,00-kor gyertyát gyújt. Nem várja meg a későket. Azok úgy is bizonytalan, hogy mikor érkeznek akárminő oknak a következtében: közlekedés, személyi okok, rossz szokás... miatt.

2. A találkozó lefolyásának első pontja

A gyertyagyújtást az alkalomnak megfelelő ének követi. Ezután a soros elnök - egy munka-évben a négyhetenkénti találkozás következtében ha tíz-tagú a közösség, akkor évenként egyszer kerül sor rá - egy egész lelkét, minden tudományát és minden érzését átadó elmélkedést- imádságot olvas fel vagy mond el. Időtartamát teljesen a soros elnök maga határozza meg. Amikor befejezi, öt perc csendet javasol, s megmondja, hogy öt perc után jobbra vagy balra induljon a hozzáimádkozások sora. Mikor véget ér a kör, újból a soros elnöké a szó, s lezárja a kört azzal, amire a Lélek indítja. Befejezheti a találkozásnak ezt az első pontját újból egy ének. Az egész igénybe vehet akár egy teljes órát vagy akár többet is. Ennek megfelelően a soros elnök felkínál 5-10 perces szünetet- vécé, cigarettázás, tagjaink megmozgatása okából.

2. A találkozó második pontja

A házi feladat, az a szöveg, amit két találkozó között odahaza elolvastunk, megbíráltunk - ez adja a találkozó igazi célját. Meg nem szűnően tisztáznunk kell, hogy Merre menjünk? és hogy Merre ne menjünk? Nincs kérdés, amit fel nem vethetünk, s amiről el nem mondhatnánk, hogy Jézus mit mondana róla. S azt, amit belülről hallunk, azt akkor is el kell mondanunk, ha tudjuk, hogy testvéreink erről másképpen gondolkodnak, mint ahogyan mi. S magunknak is szükségünk van arra, hogy halljuk testvéreinket, akik másképpen gondolkodnak a felvetett kérdésről, mint ahogyan mi gondolkodunk. A házi feladat készítője általában egyikünk. A kör végén válaszol a felvetett kérdésekre, s ha igényeljük, második kört is indít, amire szintén válaszol.

4. Evés-ivás kezdődik és a névnaposnak a felköszöntése a Serkenj fel kegyes nép dallamára. Ebben a harmadik pontban tisztázzuk a következő találkozó dátumát, soros elnökét, házi feladatát. Ezután elkezdődik a harmadik kör... Mit hoztál? Információk közhírre-tevése, kérdések, anyagok kiosztása, stb.

5. A zárás

Eloltjuk a lámpát, meggyújtjuk a gyertyát, de most csak a soros elnök imádkozik. A végén éneklünk: *Erdő mellett estvéledtem ...* S ezzel vége a találkozásnak.

A ti közösségeitekben mindez hogyan van? Írjátok meg e-mailen. Teljesebb lesz tőle a Bokor mai formai képe.

De milyen bababefogadó ez? Hát a Lillának, a babának még nem prédikálhatok. Azt mondom el, amit Gyöngynek és Daninak kell prédikálniuk arra a kis időre, amíg majd Lillának is prédikálhatok. Mert addig, amíg a gyermek nem hisz Jézusnak, addig nekem alig van dolgom vele. Ezért bababefogadó ez, és nem bubamegöntő, ahogy Csíkban mondják a keresztelest. Hogy ezek után kiért imádkoztok, döntse el a szívetekben levő Szentlélek. Három perc csöndet tartunk. Ezután következik a Jézusban hívő testvérek könyörgése. Az egyiké a másik után. A három perc letelte után az imádkozások végén majd magam is imádkozom értük.

Áldozás után pedig Gyöngy majd imádkozik még egyet magukért is, Lilláért is.